Edison Chesterfield
Library
9
33
35

20 - 27
4 27

2 400 40 Grafta MADE IN SPAIN

R 10460

TOMVS QVARTVS OPERVM DIVI IOANNIS CHRYSOSTOMI, ARCHIEPISCOPI CONstantinopolitani, continens omnium D. Pauli epistolarum enarrationem, ad Græca exemplaria hac postrema editione accuratissimè recognitam, vt quiuis vel mediocriter eruditus deprehendere poterit.

Harum catalogum sequens pagina indicabit.

PARISIIS,
Apud Gulielmum Merlin in ponte Numulariorum,
ET
Sebastianum Niuellium sub Ciconiis, via Iacobæa.
1570.

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA GRANADA

ELENCHVS OPERVM QVARTI TOMI.

In epistolam ad Romanos,homiliæ XXXII. 5.A
In locum Pauli ad Romanos,cap.xvj. Salutate Priscam & Aquilam, & de colendis sacerdotibus. 274.D
In epistolam Pauli ad Corinthios priorem, homiliæ XLIIII. 286.B
De libellō repudij,in dictum Pauli,j.Cor.vij. Mulier alligata est legi,quanto tempore vixerit vir suus:si autem,&c. 590.B
In dictum Pauli,j. Cor. x. Nolo vos ignorare fratres, quod patres nostri omnes sub nube fuerunt,& omnes per mare transierunt. 596. A B
Homilia in dictum Pauli,j.Cor.xj. Oportet hæreses esse. 604.B
Ex apostolo,j.ad Cor.cap.xiij.De fide,spe,& charitate,sermo. 610.D
De eleemosyna,& collatione in sanctos sermo ex priore Pauli ad Corinthios epistola,cap.xvj. 613.C
In epistolam Pauli ad Corinthios posteriorem, homiliæ XXX. 622.A
In dictum Pauli,ij.Cor.xj. Vtinam tolerassetis paululum quiddam insipientiæ meæ, homilia. 793.D
In epistolam Pauli ad Galatas enarratio. 804.B
In epistolam ad Ephesios,homiliæ XXIIII. 863.B
In epistolam ad Philippenses, homiliæ XV. 1010.C
De profectu euangelij homilia,in dictum Apostoli ad Philippēses,j. Siue occasione, siue veritate Christus annunciatur. 1101.A
In epistolam ad Colossenses,homiliæ XII. 1109.A
In epistolam ad Thessalonicenses priorem, homiliæ XI. 1188.A B
In epistolam ad Thessalonicenses posteriorem,homiliæ V. 1253.C
In epistolam ad Timotheum priorem, homiliæ XVIII. 1282.A
In epistolam ad Timotheum secundam,homiliæ X. 1372.B
In epistolam ad Titum, homiliæ VI. 1427.C
In epistolam ad Philemonem, homiliæ III. 1464.A
In epistolam ad Hebræos, homiliæ XXXIII. 1480.D
In illud Apostoli ad Hebræos,x.Sponte peccantibus,&c.homilia, 1666.C
In illud Apostoli,j.Corinth.xv.Cum autem subiecta,&c. homilia. 1674.B

DIVI IOANNIS CHRYSOSTOMI, ARCHIepiscopi Constantinopolitani, in epistolæ ad Romanos interpretationē prooemium: Germano Brixio Altisiodorensi interprete.

BEati Pauli epistolarum lectionem assiduè dum ausculto, pérque hebdomadas singulas bis, sæpe & ter, & quater, peragenda sanctorū martyrū memoriæ celebratione, gaudio exultō: interim tuba illa spirituali perfruens, exurgo quidē, & desiderio incalesco, vocē mihi amicam agnoscens: quin & tantū non pręsentē ipsum imaginatus, differentē audire videor. Idē tamen ego præ dolore discrucior hoc ipso, q̄ virū hūc nō omnes, sic, vt par est, intelligūt: verū ita illū nonnulli ignorant, vt ne epistolarū quidē eius numerum planè norint. Hoc verò nō ignorantia facit: sed quod nolint beati huius viri scripta assiduè in manibus habere. Neque enim nos quæ scimus (si qua scimus) ab ingenij bonitate atq; acumine scimus: sed q̄ illi nos viro impēsè affecti ab illius lectione nunquā discedimus: siquidē qui amant, ij ante omnes eorū facta norunt, quos amant, vt qui de iis ipsis sint soliciti: id quod beatus hic † veluti plausum captās,]ad Philippēses ait: sicut est mihi iustū, vt hoc de vobis omnibus sentiā, eò q̄ habeā vos in corde & in vinculis meis, & in defensione & cōfirmatione euāgelij. Quapropter si & vos quoq; in animū induxeritis huius lectioni studiosam ac diligentē operā nauare, nihil sanè erit, quod aliud requirendū vobis sit. verax est enim Christi sermo dicētis, Quærite & inuenietis, pulsate & aperietur vobis. Cæterū quandoquidē cōplures ex iis, qui huc nobiscū conuenere, & liberorū educationē, & vxoris curā, & familiæ prouidētiā suscepere, ob idq; totos sese huic labori dare nō sustineāt: attamen ipsi vos excitātes cōparate ad ea demū capiēda, quę alij collegerint, studij tantundē iis, quę dicta fuerint, auscultādis, quātū pecuniis colligēdis impertiētes. tametsi enim turpe est à vobis nihilo amplius postulare, tamen vel hoc ipso contenti erimus. tantundē ergo date. Siquidē hinc infinita exorta sunt mala, ab ipsa videlicet sacrarū scriptionum ignoratione: hinc multa hęreseon lues pullulauit, hinc vitę in multis neglectus, hinc inutiles ac lucro carētes labores. Nam quēadmodū qui luminis huius vsura sunt priuati, nequaquā rectà ingredi possint: ita qui ad diuinarū scripturarū radios, oculos nō intēdūt, necessario in multa frequētes errata incurrūt, perinde ac si in tenebris periculosissimis ambularēt: id quod vt ne eueniat, oculos ad ipsum apostolicorū verborū fulgorem adaperiamus. Etenim huius lingua supra ipsum etiam Solem illuxit, cæteros omnes verbi doctrina exuperans. Nā q̄ plusquā cæteri laborauit, magnā etiā spiritus sibi cōciliauit gratiā. Id quod non ex illius epistolis tantū, sed ex actis ipsis ita esse cōtenderim. sicubi enim concionādi locus se offerret, ei passim cōcedebant omnes, quo nomine & Mercurius esse credebatur ab iis, qui in Christi verba nondū iurassent, q̄ videlicet orationis, eloquētiæq; præses esset. proinde quū ad hanc nobis epistolā descēdendū sit, necesse est & tēpus, quo scripta ea fuit commonstrare. Neq; enim, vt multorum fert opinio, cęteras omnes tēpore præcessit. Eas quidē omnes, quæ Roma scriptæ fuere, anteit: cæteras alias, quanuis non omnes, subsecuta est. Nam quæ ad Corinthios scriptæ sunt ambæ, ante hāc scriptæ fuere. argumento sunt verba ea, quæ ad huius epistolæ finē adscripsit, ita loquēs: Nunc autē proficiscor Hierosolymā ministrās sanctis: visum est enim Macedoniæ & Achaiæ cōmunicationē aliquā facere in pauperes sanctos, qui sunt Hierosolymis. Corinthiis autē scribens, ait: Quòd si fuerit operæpreciū, vt ipse proficiscar, mecū proficiscētur: de iis loquēs qui eo pecunias deportandas colligebāt. Vnde liquet, dū Corinthiis scripsit incertam fuisse talē ipsius peregrinationē: dū autē Romanis, constitutū iā illi fuisse de profectione. Quo confesso, & illud cōstat, hanc epistolā post illas scriptā fuisse. Quin & ad Thessalonicenses epistola videtur mihi præcessisse epistolā ad Corinthios. Nā illis priū scripsisset, déq; eleemosyna apud illos sermonem mouisset, his verbis: Cęterū de fraterna charitate nō necesse habetis, vt scribā vobis: ipsi enim vos à deo didicistis, vt diligatis vos inuicē: etenim hoc facitis erga cūctos fratres, tū demū ad Corinthios scripsit. id quod illius verba hæc declarant. Noui enim prōptitudinē animi vestri, quā de vobis iacto apud Macedones, q̄ Achaia parata est ab anno superiore, & vestrū exemplū prouocauit complures. Quibus ex verbis declarauit se cū illis prius hac de re disseruisse. His igitur epistolis hæc ad Romanos scripta posterior est, eas tamē præcedit quæ Roma missæ sunt. Nondū enim Romā aduenerat, quo tēpore hāc scripsit epistolā. id quod his verbis indicat: Desidero enim videre vos, vt aliquod vobis impertiar donum spirituale. Roma autē ad Philippenses scripsit. ideo ait, Salutant vos omnes sancti mayimè verò qui sunt ex Cæsaris familia. Quo ex loco & ad Hebręos quoque scripsit. ob quod ait, eos omnes salutari ab iis qui in Italia essent. Iā ad Timotheū epistolam & ipsam de vinculis scriptā Roma misit: quæ quidē iudicio meo epistolarū omniū est postrema. id quod eiūs finis arguit: Ego enim, ait, iam immolor, & tēpus resolutionis meæ instat. q̄ autē inibi è viuis decesserit, vndequaq; liquet. Sed ad Philemonē epistola inter postremas est & ipsa, eaq; sub extremā ipsius senectā scripta. Itaq; ait, nēpe Paulus senex, nunc autem etiā vinctus Iesu Christi: eadē tamen præcessit epistolam ad Colossenses, Id quod ab epistolæ fine manifestū est. Colossensibus enim scribēs, ait: De omnibus rebus meis certiores vos faciet Tychicus, quē misi vnà cū Onesimo fido & dilecto fratre. hic autē Onesimūs erat, pro quo epistolā ad Philemonē cōposuit. acq̄ non alius esset illi cognominis, patet ab Archippo. quē enim in epistola ad Philemonē socium accepit exhortationis pro Onesimo susceptæ, hūc & ad Colossenses scribēs excitat, his verbis: dicite Archippo, vide ministeriū quod accepisti, vt illud impleas. Videtur porrò mihi epistola ad Galatas præcessisse epistolā ad Romanos. q̄ si in bibliis aliū obtinent ordinē, mirū esse non debet. Siquidē & duodecim prophetæ cùm se inter se deinceps non subsequantur, si tempora inspicias: sed multum inter se ipsi tempore quum

A B C D

†ἐπιδεικνύμενος, ostēdens. Philip.1.b

Matt.7.a

Act.14.b

Infr.15.f

1.Cor.vlt.a

1.Thes.1.d

1.Cor.9.a

Infr.1.b.

Phil.vlt.d.

Heb.vl.d

1.Tim.4.a

ad Philemonem.b.

Coloss.4.b

Ibidem.d

quum distēt, si ipsam tamen bibliorum seriem inspe- A
ceris, inter se ordine sunt collocati. Siquidem & Aggæus, & Zacharias, & alij aliquot post Ezechielem & Danielem prophetias ediderunt, & multi item post Ionam, & Sophoniam, cæterósque omnes: sed tamē cum illis omnibus coniuncti sunt, à quibus tanto tēporis interuallo distant. Proinde hunc laborē nemo extra rem, néve hanc indagationē superuacaneæ curiositatis esse putet. Cōfert enim nobis non parū ad quæstiones explicandas ipsum epistolarum tempus. Nam cùm video Romanis ac Colossensibus Paulū iisdem de rebus scribentem: non eodem tamen modo iisdem de rebus, sed illis quidem magna cum in-
Infr. 14. a dulgentia, quum ait: Porrò eum qui infirmatur fide, adsumite, non ad diiudicationes disceptationū: alius quidem credit, vescendum esse quibuslibet, alius autē, qui infirmus est, oleribus vescitur. Colossensibus B
Colos. 2. d autē, non perinde iisdem de rebus, sed maiore cum libertate ac fiducia: Itaq; si mortui, inquit, estis cum Christo ab elementis mundi, quid tanquam viuētes in mundo decretis tenemini? ne tetigeris, ne gustaueris, neque contrectaueris, quæ omnia ipso pereunt abusu, non per honorem aliquem ad expletionē carnis: huius differentiæ nullam aliam inuenio causam, quàm ipsum epistolarum tempus. Initio enim indulgendum erat, postea autem nō item. Atq; hoc identidem inuenias ipsum multis aliis locis factitantem. Hunc morem videre est & medicum & magistrum obseruare. neq; enim medicus cum iis qui in morbi adhuc sint initio, & iis qui ad valetudinis finem iam declinarint: neq; magister cum discentibus ab initio pueris, & cum iis qui perfectioris doctrinę indigeāt, eadem ratione agit. Igitur aliis alia quadam causa & C
argumento adductus, scribebat Paulus. Hoc ipsum
1. Cor. 7. a declarat cum Corinthiis scribens, De iis autem quæ ad me scripsistis. tum Galatis statim ex proœmio & epistola tota hoc manifestās. Romanis verò quo nomine, & quamobrem? Etenim testificari apud ipsos videtur, quòd sint pleni bonitatis, pleni omnis sciētiæ, qui & possint alios admonere. Romanis, inquā,
Infr. 15. d quamobrem epistolam misit? Propter gratiā, inquit, mihi à deo concessam, vt sim in posterū minister Iesu Christi. ob quod & in epistolę exordio dixit: Debitor
Hic inf. b sum, ita quantum in me est, paratus sum vobis quoq; qui Romæ estis, euangelizare. Nam quę modò diximus, videlicet quòd possint & alios commonefacere, & quę id genus sunt, laudationis potius fuerint, & exhortationis. Ac necessaria etiam & his erat per epistolas correctio. Nam quoniam nondum ad eos venerat, duplici ratione eos ad honestæ vitæ normam informat, & epistolarum vtilitate, & aduentus sui expectatione. Talis enim erat diuina illa anima, vniuersum terræ orbem circumplexa erat, & in seipso circunferebat omnes: cognationem eam maximam arbitratus, quæ iuxta deū esset, atq; adeò omnes amabat sic, vt si genuisset: quin potius maiorē præ se ferebat charitatem, quàm quiuis pater. Talis est enim gratia spiritus, vincit carnis partus, & feruentius desiderium exhibet. Id in primis videre licet in Pauli anima, qui quidē veluti volatilis præ charitate effectus, omnes assiduè circuibat nusquam manens, nusquam stans. Posteaquam enim audiuit Christum dicētem, Petre si amas me, pasce oues meas: atq; hunc maxi- B
Ioan. 21. d mum charitatis terminum pronunciantem, dici non potest quàm eximiè hunc præ se tulerit. Hunc igitur & nos æmulati, si minus orbem vniuersum, si minus ciuitates totas, ac gentes: at certè suam quisq; familiam, vxorem, liberos, amicos, vicinos, ad bonos cōpositósq; mores informemus. neq; verò mihi quisquā dicat, Rudis sum, & imperitus. Petro nihil indoctius, Paulo nihil imperitius: & hoc ille profitebatur,
nec eum hoc fatentem pudebat: Etsi imperitus sum 2. Cor. 11.
sermone, non tamen scientia. Sed tamen hic imperi- b.
tus, & ille indoctus sexcētos philosophos superarūt, sexcentis rhetoribus os obturarunt, suo ipsorum studio, propensáq; voluntate & dei gratia omnia peragentes. Quámnam ergo vsurpabimus defensionē, qui ne viginti quidem nominibus capitibúsq; suffi- C
cimus? ac ne iis quidem, quibuscum habitamus, vtiles nos præstamus? Causatio hæc & excusatio. neque enim inscitia & imperitia dicendi munus prohibet, sed segnicies, ac somnolentia. Hac igitur somnolentia excussa, cum omni studio mēbra domestica curāda suscipiamus, enixéq; amplectamur: vt cum hac in vita magnam trāquillitatem assequamur, pro nostro erga deum timore necessarios nostros ad morum rectitudinem componentes, tum in futura infinitorum bonorum participes efficiamur, gratia, & summa erga nos benignitate domini nostri Iesu Christi, per quem, & cum quo, patri gloria, vnà cum sancto spiritu nunc, & semper, & in secula seculorum, Amen.

PROOEMII FINIS.

DIVI

DIVI IOANNIS A CHRYSOSTOMI IN EPIstolam ad Romanos, homilia prima: Germano Brixio Altißiodorensi, canonico Parisiensi, interprete.

Paulus seruus Iesu Christi vocatus apostolus, segregatus in euangelium dei, quod antè promiserat per prophetas suos in scripturis sanctis. Moyses libris quinq; à se scriptis, nusquam nomen suum addidit, neq; qui illū subsecuti, quæ post illum gesta sunt, scripsere: sed neq; Matthæus, neque Ioānes, nō Marcus, nō Lucas. At beatus Paulus vbiq; epistolarum suarū nomen suū præponit. Quid ita? ꝙ B
illi quidem præsentibus scribebant, ac superuacanea illis erat præsentiæ suæ declaratio. Hic autē è lōginquo literas mittebat, & sub epistolari figura: idcirco necessaria erat nominis additio. Quòd si in ea quam ad Hebræos scripsit, epistola, secus facit: id suo quodam proprio consilio facit. Nā quod inimico essent Hebræi erga illum animo, vt ne è procœmiis, audito eius nomine, sermoni aditum occluderent, illorū audientiā occultanda nominis sui declaratione artificiosē captauit. Quòd si prophetæ nomina sua apposuere, & Salomon: id verò vobis inuestigandū relinquo, qua de causa alij quidem apposuere, alij autem nō apposuere. Neq; enim vos oportet à nobis omnia discere, sed & ipsos vos elaborare, & exquirere, vt ne segniores efficiamini. *Paulus seruus Christi.* Cur eius nomen immutauit deus, & Saulus qui esset, Paulum C
vocauit? vt ne hac quidē parte reliquis apostolis inferior esset: sed quod selectū, eximiúmq; habuit discipulorū antesignanus, hoc & ipse indipisceretur, & maioris necessitudinis argumētū obtineret. Christi porrò seruū se ipse non temerè dixit. etenim seruitutis modi sunt plures. Alius per creationē, atq; opifi-
Ps. 118. m. cium: vnde ait, Seruiūt tibi omnia: & item illud, Ser-
Hier. 25. uus meus Nabuchodonosor. ipsum enim opus au-
b. thori suo seruū est. Alius à fide, de qua ait, Gratia au-
Rom. 6. d tem deo, ꝙ serui peccati eratis, obediuistis autem ex corde in eam doctrinæ formā in quā traditi estis: li-
† πολιτείας beri autē à peccato, iusticiæ seruiuistis. Alius à † vita,
Deut. 34. ac moribus] iuxta quē dictū est, Moses seruus meus
b. obiit. quanquā & Iudei omnes serui erāt, sed præci-
† πολιτείαν, pue Moses † vita ac moribus] eluceſcens. Paulus itaq;
id est, administratione siue muneris sanctime. ꝙ seruitutis modis omnibus seruus esset, ideo maxi- D
mæ dignitatis loco ponit verbū hoc, *Seruꝰ Iesu Christi*: Ac dispēsationis nomina obtēdit, ab inferioribus ad superiora conscendēs. Etenim Iesu nomē angelus ferens venit è cœlis, tū cū è virgine natus est. Christus autē ꝙ vnctus sit, dicitur: qd & carnis erat. dices, quo tandē vnctus est oleo? oleo certè minimè est vnctus, sed spiritu. consueuit autē & hos sacra scriptura Chri-
Basil. stos vocare. quod enim in ipsa vnctione principem
† quapropter & oleum pro spiritu sumitur.] locū obtinet, spiritus est, † & vnguentū ob id assumi-
Ps. 104. b tur.] vbinam vero oleo minimè vnctos Christos appellat? vbi ait, Nolite tangere Christos meos, & in prophetis meis ne peruersē quid agatis. tum enim ne reperta quidē erat sacri olei cōfectio. *Vocatus apostolus.* Vbiq; vocatum se appellat, suā ostendens modestiam, & ꝙ non ipse quærendo inuenerit, sed vocatus, præstò fuerit, & obediuerit. quin & eos qui in Christi fidem sunt recepti sic appellat, vocatos sanctos. Illi quidē ad fidē vsq; vocati sunt: ipsi autē aliud quiddā concreditū est, nimirum apostoli munus, res bonis infinitis exundans, gratiis omnibus maius, ac dona omnia cōplectens. Quid enim amplius dixerimus, quàm id? videlicet Christū quod nobiscū dum versaretur fecisset, hoc ipsum illis cōmisisse, ac sic demū à nobis abiisse? Id quod Paulus exclamās, apostolorúmq; dignitatē extollēs, ait, pro Christo legatio- 2. Cor. 2. d
ne fungimur, tanquā deo exhortāte per nos, hoc est, Christi vice. *Segregatus in euangelium dei.* Quēadmodū enim in familia aliqua ad diuersa quisq; opera segregat' est, sic & in ecclesia diuersæ sunt administrationum distributiones. mihi porrò videtur hic nō sortitionē modò significare, sed quod iam pridē atque è supernis ad hoc ordinatus esset. Quod & Hieremias
ait de se deū dixisse: Antequā ex vulua egrederetis, Hier. 1. b.
sanctificaui te: prophetā in gentes te cōstitui. Nam ꝙ Paulus ad arrogantē ciuitatem scriberet, eandémq; vndequaq; fastu turgidam, modis omnibus ostendit dei decretū hoc esse. etenim ipse est, qui vocauit, ipse est qui segregauit. Hoc autem facit, vt fide dignā & plausibilem reddat epistolam. *In euangeliū dei.* Non igitur Matthæus euāgelista solus, neq; Marcus, quē-
admodum neq; hic solus apostolus, sed & illi, quanquam per excellentiā, hic quidē Apostolus, illi vero euangelistæ dicuntur. Ipsum autē euangeliū nō propter bona ea tantū, quæ iā extitissent vocat, sed propter ea quæ futura essent. Cæterū quo pacto deum Paulus ait per ipsum euangelizari? ait enim, segregatus in euangeliū dei, quum pater ante ipsa etiā euangelia cognitus esset. verū quanuis cognitus esset, Iu-
C dæis solis cognitus erat: ac ne his quidē omnibus, vt decebat. neq; enim patrē ipsum esse nouerant, atque adeò multa tum de eo imaginabātur cū illius dignitate minimè cōuenientia. vnde & dicebat Christus:
Ioan. 4. e Veniēt veri adoratores. & rursus, Pater tales quærit,
Ibidem. qui ipsum adorent. pòst autē & ipse vnà cū Iesu filio vniuerso terrarum orbi declaratus est. Quod denun-
Ibid. 17. b cians Christus dicebat, Vt te solū verum esse deū co-
Ibidem. gnoscāt: &, quem misisti Iesum Christū. Dei porrò euangeliū vocat, ab ipsis statim exordiis erigens auditorem. neq; enim venit triste quiddā renuncians, veluti prophetæ, accusationes, crimina, increpationes, sed euangelia, & euangelia dei, firmorū & immutabiliū bonorū thesauros infinitos. *Quod ante promiserat per prophetas suos in scripturis sanctis.* Dominus enim,
ait scriptura, verbum dabit euangelizantibus virtute Psal. 67. e
multa: & rursus, Quàm pulchri pedes pacē euangeli- Rom. 10. d
zantium. Vides & præscriptè ipsum quoq; euangelij nomē, & modum in veteri etiam testamento appositum. non enim per verba tantùm ipsum annunciamus, inquit, sed per res. neq; enim euangelium id humanum erat, sed diuinū, & arcanū, & omnem transcēdens naturā. postea verò, quàm nouitatē rei incusarent, ostendit tū ipsum gentilibus antiquius esse, tū in Prophetis ante scriptū. Quòd si idipsum nō ab initio dedit, in causa sunt, qui id noluerunt admittere. Nā quibus voluntas affuit, audiuerunt: Abrahā pater
Ioan. 8. g vester gestiebat, vt videret diem meū, vt vidit, & gau-
Mat. 13. b uisus est. Quomodo igitur ait, Multi prophetæ ac iusti desideraueruntvidere quæ vos videtis, nec viderunt? ita sanè intelligito verba hæc, vt vos videtis & auditis, ipsam videlicet carnē, & ipsa signa: quæ quidem & in hominū conspectu facta esse constat. Mihi

verò cõtẽplator,quot antè tẽporibus prædicta hęc fuerint. Etenim quoties deus magna quædã moliturus est,ea multo antè tẽpore denunciat, hominũ aures præparans, ad ea quum aduenerint accipienda. *In scripturis sanctis.* Non enim dixerunt prophetæ tantùm,sed & scripserunt quæ dixerunt: nõ scripserunt
Gen.22.a auntem solũ,sed & per res figurarũt: Veluti Abrahã
Num.21.a. quum Isaac adducit,& Moses quum serpentẽ exal-
Exod.17.c. tat,quũ manus ad Amalec extẽdit,quũ agnũ paschalẽ immolat. *De filio suo,qui genit⁹ fuit ex semine Dauid secundum carnem.* Quid tibi nunc vis ô Paule? Animos nostros posteaquã in sublime raptos subuexisti,iidẽque magna quædã & arcana intra se vt conciperent, perfecisti,tum autem euangelium vbi nominasti, & quidem dei euãgelium,vbi item prophetarum chorum in mediũ adduxisti, omnésq; ostendisti futura multis antè annis prædixisse: quorsum rursus nos ad Dauid reuocas? de homine verba facis. quónam? dicito quæso. ac patrẽ illi das Iesse filiũ? quî, obsecro, possunt hæc digna esse iis,quæ à te dicta sunt? Nẽpe de nudo homine, ait, nobis haud quaquã est sermo: propterea hoc ipsum addidi, Secundum carnẽ. subindicans,& secundũ spiritũ eiusdem esse generationem. & quamobrẽ hinc orsus est, & nõ illinc à sublimioribus? quoniam & Matthæus hinc,& Lucas, & Marcus. Eũ enim qui ad cœlũ deducturus sit, ab inferioribus ad superiora deducere necesse est: hac enim demũ ratione ipsum negociũ œconomiã accepit. Primũ igitur nouerunt illũ hominem in terra, ac tum cogitauerunt deũ. Quia igitur doctrinã ipse instituerat, hac & discipulus ipsius viã init illuc ferentem. primũ itaq; tangit generationẽ eam,quæ secundum carnẽ est. non ꝙ prima sit, sed ꝙ ab hac ad illam auditorem deducebat. *Qui declaratus fuit filius dei cum potentia secundum spiritum sanctificationis, ex eo quòd resurrexit è mortuis Iesus Christus dominus noster.* Obscurum est quod dicit, ob dictionũ inuolucrum: ob quod necessaria est illi⁹ distinctio. Quid igitur est quod ait? prædicamus, inquit, eum qui ex Dauid natus est. sed hoc quidẽ apertum. Vnde autem & filius dei est idem hic è carne constatus? primum à prophetis: ob quod ait, Quod antè promiserat per prophetas suos in scripturis sanctis. non paruæ autẽ demonstrationis hic tropus. deinde & ex ipso generationis modo, quod & ipse declarauit, quum dixit. Ex semine Dauid secundum carnẽ: ipsam enim naturæ legem soluit. Tertiũ à miraculis, quæ edidit, magnę potentiæ argumentũ præbens. hoc enim est, *Cum potentia.* Quartum ab ipso spiritu, quem quidem dedit credentibus in se, & per D quem omnes, sanctos reddidit. vnde ait, *Secundum spiritum sanctificationis.* Dei enim solius erat, id genus dona largiri. Quintũ à resurrectione domini. primus enim hic & solus seipsum excitauit: quod & ipse ait signum maximè omnium idoneũ esse, & quod impu-
Ioan.2.d dentibus os obstruere posset: Soluite enim, inquit, tẽplũ hoc,& post tres dies excitabo ipsum. &, Quũ ex-
Ibid.8.d altaueritis me à terra, tum cognoscetis, ꝙ ego sim. &
Matt.12.e rursus: Signũ quærit generatio hæc,& signũ nõ dabitur ei, nisi signũ Ionæ. quid igitur est, declaratus? nẽpe ostẽsus, demõstratus, iudicatus, cõfessus, ab omnium sententia & calculo, à prophetis, à nec opinata natiuitate, natiuitate inquã secundũ carnẽ: à potẽtia ea, quæ in signis esset: à spiritu per quẽ sanctificationẽ dedit: à resurrectione, per quã mortis tyrãnidem sustulit. *Per quem accepimus gratiam ac muneris Apostolici*

A *functionem, vt obediatur fidei.* Vide famuli modestũ, gratũmq; animum. nihil suum ipsius esse vult, sed omnia domino accepta refert. atqui spiritus, id quod diximus, donũ est. vnde dixit, Multa habeo, quę vobis di- Ioan.16.c
cturus sum, sed iis ferẽdis impares nũc estis: quũ autẽ ille venerit, nẽpe spiritus veritatis, dux vobis erit ad omnẽ veritatem. Et rursus, Segregate mihi Paulũ ac Act.13.a
Barnabã. & in epistola ad Corinthios ait: Huic qui- 1.Co.12.a
dem per spiritũ datur sermo sapientiæ, alij autẽ sermo scientiæ. Et illud, Omnia ille diuidit, quatenus Ibidẽ. &
vult. & Milesiis itẽ dũ cõcionatur, ait: In quo posuit Rom.12.a
vos spiritus sanctus pastores & episcopos. Vides, ꝙ & Ephe.
quæ spiritus sunt, ea filij: & quæ filij sunt, eadẽ spiri- 4.c
tus esse ait: *Gratiam & Apostolici muneris functionẽ.* Hoc Act.20.f
est, nõ nos hoc virtute nostra pręstitimus, ꝙ Apostoli simus. neq; enim nostris multis sudoribus ac laboribus hanc dignitatẽ sortiti sumus, sed gratiam inue-
B nimus, & superni doni beneficiũ id fuit. *Vt obediatur fidei.* Nõ igitur Apostoli fuere, qui egregia illa facinora præstitere, sed gratia illos pręueniens. Illorũ enim erat circunuagari, ac præconium facere: persuadere autẽ, dei erat in illis vim exerẽtis. Vnde & Lucas ait, Aperuit cor ipsorũ. & rursus, Quib⁹ datũ erat auscul- Act.16.c.
tare verbũ dei. *Vt obediatur.* Non dixit, vt in quæstionẽ aut †vociferationẽ trahatur: sed, vt obediatur, ne- † probationem.
que enim missi sumus, inquit, vt argumenta, vt syllogismos afferamus: sed vt reddamus quod nobis con creditum est. quũ enim dominus aliquid pronunciauerit, audientes minimè oportet curiose scrutari, scisciterive, super iis quæ dicta fuerint, sed excipere tãtùm. Etenim Apostoli propterea missi sunt, vt quæ audiuissent, ea dicerent, non vt de suo aliquid adde-
C rent. & nos quoque vt credamus. quid vt credamus? *Super ipsius nomine.* Non quidem, vt eius essentiã ac naturam curiose perscrutemur, sed vt in nomen credamus. Illud enim erat, quod signa edebat. In nomine enim Iesu Christi, ait, surge & ambula. hoc ipsum Ibid.3.b
porrò fidei indiget, neque fieri vllo modo potest, vt harũ rerũ quicquã animi cogitatione cõprehendas. *Inter omnes gentes, quorum de numero estis & vos vocati Iesu Christi.* Quid igitur? omnibúsne gentibus Paulus prædicauit? Certè ꝙ ab Hierosolymis vsq; ad Illyricum Infr.15.e
percucurrit, atq; illinc rursus ad ipsas terræ transiit extremitates, ex iis liquet, quæ scripsit. ꝙ si ad omnes nõ accessit, ne sic quidẽ, quod dicit, mẽdaciũ fuerit. neq; enim de seipse tantum loquitur, sed & de duodecim Apostolis, déq; omnibus iis, qui post illos verbum annunciarunt. alioqui autẽ ne de ipso quidem Paulo si intellexeris, dictũ ipsum coarguere possis, si modò illius propensum studiũ consideres, & ꝙ post obitum etiam non cessat vbiq; terrarum prædicare. Considera porrò quónam modo ipsum donum attollit, ostendítq; tum magnum esse, tum priori lõgè excellentius. Siquidem quæ prisca fuere, ad vnã dũtaxat gentem pertinuerunt. hoc autem donũ & terram & mare ad se illexit. Mihi autẽ illud considerato, vt adulatione omni vacet Pauli anima. Cum Romanis enim verba faciens, veluti in vniuersæ terræ fastigio quodam constitutis, nihilo tamẽ amplius illis tribuit, quàm reliquis gentibus: neque verò, quoniam tum dominarentur ac regnarent, in spiritualibus illos amplius reliquis habere ait. Sed quemadmodum, ait, gentibus omnibus prædicamus, ita & vobis: cum Scythis ac Thracibus eos recensens. quandoquidẽ nisi hoc significare voluisset, superua-

caneum

caneum erat hoc dicere, *Quorum de numero estis & vos.* Hæc autẽ facit, illorum fastum deiiciens, inanẽ mẽtis turgiditatẽ euacuans, eósq; docens æqualitatem erga alios seruare. Vnde hoc adiunxit, *Quorum de numero estis & vos vocati Iesu Christi.* Ac si dicat, cũ quibus estis & vos. neq; sanè dixit, alios vobiscum: sed, vos vnà cum aliis vocauit. si enim in Christo Iesu nõ est neq; seruus, neq; liber: multò magis neq; rex, neque priuatus. etenim & vos vocati estis, nõ per vos ipsi aduenistis. *Omnibus qui Romæ estis dilectis dei vocatis sanctis gratia vobis & pax à deo patre nostro & domino Iesu Christo.* Vide vt assiduè nomẽ vocati vsurpet. vocatus Apostolus, inquiẽs. quorũ de numero estis & vos vocati. omnibus qui Romę estis, vocatis. hoc autẽ nõ superuacaneo sermone facit, sed ꝙ eos velit beneficij cõmonefacere. quandoquidẽ enim verisimile erat inter eos, qui iam in Christũ crederent, aliquos esse & cõsules, & magnates, & prouiciæ pręsides, & paupe-
B res item & priuatos, abiiciens, ac repudiãs dignitatũ inæqualitatẽ, omnes vna appellatione ac salutatione dignatur. ꝙ si in iis quæ magis necessaria sunt, quæq; ad spiritũ pertinent, cõmunia omnia tum seruis, tum liberis proposita sunt: quod genus sunt, charitas in eos qui illuminãtur, vocatio à deo, euãgelium, adoptio in dei filios, gratia, pax, sanctificatio, cætera omnia: qui postremæ nõ fuerit demẽtiæ, quos deus copulauerit, æquales in maioribus effectos, hos à terrenis negociis distinguere? Eapropter ab ipso protin⁹ procemio periculosum hunc illorũ morbũ expellẽs diuus hic, ad bonorũ omniũ matrẽ animi humilitatẽ ipsos subuehit. hoc ipsum & seruos meliores efficiebat, dum edocerentur, ꝙ è seruitute detrimenti nihil acciperent, vt qui libertatẽ eam, quæ vera sit, adepti
C essent. hoc ipsum & dominos ad modestiam componebat, dum discerent, ꝙ nihil emolumenti ab ipsa libertate habituri essent, nisi quæ ad fidẽ spectãt, præcessissent. Atq; vt intelligas Paulũ dum hoc factitat, confusione non vti, neq; omnia miscere, sed optimã diuisionem nouisse, non simpliciter scripsit: *Omnibus qui Romæ estis,* Sed cum definitione, *Dilectis dei.* Hæc emẽ optima discretio, & declarat vnde sanctificatio. Vnde igitur sanctificatio? à dilectione. quũ enim dixisset, dilectis: addidit & illud, vocatis sãctis: ostẽdẽs ꝙ hinc nobis bonorũ fons omniũ: sanctos autẽ vocat, fideles omnes. *Gratia vobis & pax.* O salutationẽ bonorũ infinitatẽ adferentẽ. Hoc & Christus Apo-
Matt.10.b. stolis in domos ingredientibus primũ enunciare verbum mandauit. propter hoc & Paulus hinc vbiq; exorditur à gratia, & pace. neq; enim paruũ bellũ Chri D
stus confecit, sed variũ & omnifariũ, & diuturnum: & hoc nõ è nostris laboribus, sed per suã ipsius gratiam. Quoniã igitur dilectio gratiã, gratia autẽ pacẽ largita est, salutationis loco hæc vbi posuit, ad precatur, cõtinua & immota ea vt maneant: vt ne rursus aliud bellum redintegretur. & obsecrat eum qui dedit solida hæc asseruare, sic inquiens: *Gratia vobis & pax à deo patre nostro & domino Iesu Christo.* Ecce hoc loco præpositio hæc, ἀπὸ, id est, à, cõmunis est tã patri q̃ filio: quod perinde est, ac si dixisset, ἐξοῦ id est, ex quo. nõ enim dixit, gratia vobis & pax à deo patre, per dominũ nostrum Iesum Christum: sed, à deo patre nostro & domino Iesu Christo. Papæ, q̃ potẽs est dei charitas? inimici & repudiati, sancti & filij repentè effecti sunt. quum enim patrem vocauit, filios ostendit; quum autem filios dicit, vniuersum bonorũ

Tomus quartus.

A thesaurum detexit. Morale.

Perseueremus igitur vitã quisq; suã dignam tanto dono præstare: tum autem pacem & sanctificationẽ seruare. Cæteræ quidẽ dignitates temporaneę sunt, atq; vnà cum hac vita depereũt, quæ & pecuniis sunt venales, quásq; haud quaquam quis dignitates dixerit, sed dignitatum nomina duntaxat, in vestium ornatu, & in satellitum adulatione potestatem obtinẽtia. hoc autem, tanquam à deo datum donum sanctificationis, itémq; & adoptionis ne morte quidẽ intercidit, sed hac in vita splendescentes vbi effecit, ad futuram vsq; nobiscum peregrinatur. Qui enim adoptionem asseruat, tum autem sanctificationem accuratè custodit: splendidior multò est, & fœlicior eo, qui diademate indutus, ac purpura ornatus est, per hanc vitam magna tum tranquillitate tum pace exũdans, vnà cum spe bona educatus, ac nullum tumul-
B tus, turbationísq; argumentum habens, sed voluptate perpetua perfruens. Animi enim tranquillitatem, & læticiam non principatus magnitudo, non pecuniarum copia, non potentię tumor, non corporis fortitudo, non mensæ sumptus, non vestium ornatus, non aliud quicquam rerum humanarum adferre cõsueuit, præterquã rectè factũ solũ spirituale, ac conscientia bona: quã certè qui purã habet, vt pannosus sit, vt cũ fame luctetur, tamen tranquillior beatiórq; est iis, qui inter delicias magnopere degunt. Quẽadmodũ & qui sibi malè conscius est, vt omnium bona possideat, omnium est miserrimus. quapropter Paulus in assidua fame ac nuditate victitans, tum autẽ & quotidie flagris cæsus gaudebat, ac deliciabatur supra eos omnes, qui tum regnabant. Achab autẽ, rex 3.Reg.21.g
C quũ esset, ac deliciis sumptuosis perfrueretur, commisso peccato illo gemebat, animũ despõdens, erátque illius facies collabẽs, & post peccatũ & ante peccatũ. Igitur si voluptate frui volum⁹, ante omnia alia fugiamus viciũ, virtutémq; sectemur: aliter enim nobis nõ licet voluptatis participibus fieri, vt ad ipsum etiã regiũ soliũ conscẽderimus. Quo nomine & Paulus dicebat: Spiritus autem fructus est dilectio, læticia, pax. Hũc fructũ apud nos enutriamus, vt & læticia seculi huius perfruamur, & futurũ regnũ assequamur, gratia & benignitate domini nostri Iesu Christi, per quem & cum quo, patri gloria vnà cũ sancto spiritu nunc, & semper, in secula seculorum, Amen. Gal.5.d

Homilia secunda.

Primùm quidẽ gratias ago deo meo per Iesum Christũ super omnibus vobis, quòd fides vestra annũciatur in toto mundo. Cõuenienis beatæ illi animæ procemium, ac quod satis sit, ad omnes erudiendos, tum operum, tum sermonũ bonorũ †decimas] deo esse offerẽdas, neq; solũ pro propriis, sed & pro alienis suc- †primitias] sic & hom. xx.
cessibus, ac rectè factis gratias agendas. quod quidẽ manuum, pedũ, & ouis primitias dicit.
animã ipsam ab inuidentiæ ac malignitatis morbo liberat, ac deum magis allicit ad eos amandos, quos grato erga se animo esse cognouerit. quapropter & alibi ait, Benedictus deus, & pater domini nostri Iesu Eph.1.a
Christi, qui benedixit nobis in omni benedictione spirituali. gratias porrò agere cõuenit nõ diuites modò, sed & paupertate oppressos: nõ sanos, sed & ęgrotãtes: nõ eos quibus prospera omnia, sed & eos, quibus aduersa cõtingunt. Deo enim tum gratias agere, quũ secundo cursu res feruntur, nihil mirũ fuerit. at verò quum ingenti suborta tẽpestate, iactata vndiq; nauis periculũ incurrerit, tum demùm magna existit

patientiæ, æquanimitatisq; probatio. Quo certè nomine & lob hinc coronã reportauit, & diaboli impudens os obturauit: planũ faciẽs, se, quum fœlix esset, non ob pecunias, sed ob multã erga deũ charitatem, gratias agere. Dispicito autẽ tum quæ ea sint, ob quę Paulus gratias agat, nõ ob terrena, ac pereũtia: nempe ob principatũ, authoritatem, gloriam. hæc enim nihili æstimãda sunt, sed ob ea quæ verè bona sunt, fidem, libertatẽ, ac fiduciam: tum autem quãto cum affectu gratias agat. nõ enim dixit, deo: sed, deo meo, quod ipsum & prophetæ factitãt, quod cõmune est, sibi priuatim vendicantes. & quid mirũ si prophetæ? hoc enim deus ipse in seruis quoq; facere idẽtidẽ videtur, deũ Abrahã & Isaac & Iacob, tanquã peculiatis illorũ tantũ esset. *Quòd fides vestra annunciatur in toto mundo.* Quid? omnísne terra Romanorum fidẽ exau-
†d.in Bas. diuit? omnis ex illo. † ac nihil nõ verisimile. neq; eñ obscura, & ignobilis vrbs erat, verùm tanquã in fastigio quodã sita, vndequaq; illustris. Mihi ipse porrò cõsidera prædicationis euangelicæ vim, vt breui tẽpore publicanorum ac piscatorũ opera in ipsum vrbium caput inuaserit, vt homines Syri Romanis præceptores, atq; institutores extiterint. duo igitur merita ipsis testificatur, & q̃ crediderunt, & q̃ cum fiducia crediderunt: & quidẽ tanta, vt quę de illis fama circunferretur, omnẽ terrarum orbẽ occuparet. *Vestra enim,* inquit, *fides annunciatur in toto mundo.* Fides, inquã, non verborum conflictus, neq; mutuæ disputationes, neq; syllogismi. quanquã multa inibi erant, quæ òbstare poterant, ne euangelij doctrina reciperetur. Etenim nuper orbis principatum adepti fastu multo turgebant, in diuitiis ac deliciis vitã agentes. euangelium autẽ ipsum piscatores Iudæi ferebãt, & quidẽ ex Iudæis, gente quam omnes oderant, atque abominabantur. quin & crucifixũ adorari iubebant, eúmq; in Iudæa eductũ. Iam & vnà cũ ipso dogmate durã vitam agentẽ præscribebant magistri hominibus, quibus semper curæ fuerãt deliciæ, quísq; rerum vitæ præsentis admiratione attoniti essent. Adde, q̃ qui hæc nunciabant, pauperes erant & priuati, ignobiles, & ex parentibus ignobilibus orti. sed tamẽ nihil horũ sermonis euangelici cursum impediuit: tãta erat crucifixi potentia, vt ipsum verbũ quoquo versum circumageret. *Annunciatur enim*, inquit, *in vniuerso mundo.* Nec dixit, manifestatur: sed, annunciatur: perinde quasi in omniũ ore versaretur. Thessalonicensibus quidẽ hoc quum testificatur, & aliud quid-
1.Thes.1.c dam adiungit. nam quum dixisset, A vobis pertonuit sermo domini: addidit, vt nõ sit nobis necesse loqui quicquã. qui enim discipuli fuerãt, ij in doctorũ gradu cõsistebant, per suã ipsorum fiduciam omnes instituentes, ad sese q; illicientes. nusquã enim euangelij prædicatio cõstiterat, sed igne vehemẽtius in omnem terrarum orbẽ inuaserat. hoc autem loco hoc solũ ait, q̃ videlicet annunciatur. ac rectè inquit, annunciatur: planum faciens, q̃ dictis nihil quicquam
* ἀγγέλοις, *id est, angeli vel nuncij.* neq; addendum, neq; demendũ esset.* Angeli enim opus hoc est, quæ dicuntur, ea sola deferre. ob quod
Mala.2.b & sacerdos angelus vocatur, q̃ non sua ipsius, sed ea tantùm nunciat, quæ ab eo acceperit, à quo delegatur. quanquã Petrus inibi etiã prædicauit. sed illius facta, sua esse ducit. vsq; adeo, quod ante diximꝰ, inuidẽtia omni supra modũ vacabat. *Testis est enim mihi deus: quem colo spiritu meo in euangelio filij ipsius.* Verba hęc ex Apostolicis visceribus expressa, paternum nobis animum verè repręsentant. Quid autẽ est quod ait? & quanã de causa deum testẽ citat? Agebatur de animi affectu. ac quandoquidẽ nondum Romanos viderat Paulus, ob id neminẽ hominem, sed eum potius, cuius est humana corda perscrutari, testatur. Nã q̃ dixit, Amo vos (cuius rei argumentũ hoc ostendit, q̃ semper in precibus oret, ac velit ad eos accedere) idipsum quum non innotescceret, cõfugiendum sibi *Hic inf.b.* putauit ad testimontum fide dignum. Num poterit quisquã nostrum gloriari q̃ & ipse in priuatis precibus vniuersi ecclesiæ suæ corporis faciat, &c. faciat mentionẽ? non arbitror, quum tamen Paulus nõ pro ciuitate vna, sed pro vniuerso orbe cum deo ageret. Idq; nõ semel, nõ iterũ, non tertiũ, sed continenter. Vt autẽ continenter aliquem in memoria circunferamus, fieri nõ potest, nisi à magno quodã amore ac charitate: assiduè porrò in precibus habere, & indesinenter habere, considera quantũ ea res affectũ amorémq; requirat: quum autem dicit, *Quem colo spiritu meo in euãgelio filij ipsius.* Simul quidem dei gratiam, simul autem suã nobis modestiam spectatam facit. dei gratiam, q̃ tam arduum negocium cõmisit: suam modestiam, q̃ non suo proprio studio, sed spiritus auxilio rem totã acceptã refert. euangelij porrò additio, speciem indicat administrationis. Multi enim ac diuersi sunt administrationis modi, & latriæ itidem. Quemadmodũ enim apud ipsos reges, omnes quidẽ vnius regnantis imperiũ agnoscunt, subseruiunt autẽ nõ omnes iisdem in rebus: sed illius munus est, exercitibus imperare, huius vrbes regere, ac dispẽsare: illius rursus, pecunias eas asseruare, quæ in thesauros recõditæ sunt: Ita & in rebus spiritualibus, hic quidẽ suã in deũ seruitutẽ ac cultũ ostendit in fide ipsa, in recta vitæ propriæ dispensatione: Ille autẽ suscipienda hospitũ cura, alius pertractanda indigẽtium præfectura. quẽadmodum & inter ipsos Apostolos, Ste- *Act.6.e* phani munus erat, viduarũ præsidiũ, ac patrocinium, atq; hac quidẽ in parte deo inseruiebat. alius porrò euangelici sermonis doctrinã susceperat, cuiusmodi erat Paulus, seruiens in euãgelio prædicando, & erat talis seruitutis ipsius modus. ea enim puincia defungebatur. qua de causa non ipsum modò deũ testẽ citat, sed & curã sibi creditã allegat: declarãs sese, cui tantũ munus concreditũ esset, eum in falsarum rerũ testem nunquã fuisse vocaturum, qui munus ipsum credidisset. Adde q̃ & illud itẽ ostendere vult, charitatem ac solicitudinẽ pro eis necessariò se suscepisse. nam vt ne dicerent Romani, Tu quísnam, & vnde ciuitatis tam magnæ támq; regiæ curam suscipere te profiteris? ostendit huiuscemodi curã sibi esse necessariã. siquidem seruitutis modus hic, nempe euangelij annunciatio, ipsi erat cõmissus. cui enim huiusmodi functio delegata fuerit, huic necessariũ est perpetua eos cogitatione circũferre, qui verbũ ipsum excepturi fuerint. ostendit autem & aliud item per hæc verba, spiritu meo. q̃ videlicet cultus hic & gentili & Iudaico multò est præstantior. gentilis enim & erroneus, & carnalis est. Iudaicus autẽ, verus quidem, sed tamen & ipse carnalis. At ecclesiæ cultus Gẽtili quidẽ aduersatur, Iudaico autẽ multis modis sublimior est. neq; enim per oues ac vitulos, per fumum, ac nidorem latriæ nostrę modus fit, sed per ipsum animũ ac spiritum. quod & Christus declarans ait, Spiritus *Ioan. 4.c.* est deus: atq; eos, qui illum adorant, in spiritu & veritate adorare oportet. *In euangelio filij ipsius.* Superius dixit

dixit euãgeliũ patris esse, hic filio attribuit: hac ratione indifferẽter & patris & filij esse ait. didicit eñ ab illa voce sancta, quòd quæ patris sunt, ea & filij sunt:
Ioan.17.b quæ rursus filij, ea & patris. Omnia eñ, inquit, mea, tua sunt, & tua mea. *Quòd indesinẽter mẽtionẽ vestri faciũ in precibus meis.* Hoc ad germanã charitatem spectat. porrò vnum quiddam dicere videtur, quatuor autẽ hic ponit: & quòd memor sit, & quòd indesinẽter, & quòd in precibus, & quòd magnis de rebus: *Orãs, si quo modo aliquãdo prosperũ iter cõtingat, volẽte deo, vt veniã ad vos.* Vides & summo affectu desiderãtẽ eos videre, nec sustinentẽ tamẽ id facere præter dei placitũ: sed habẽtem desideriũ suum cum dei timore cõiunctũ. Amabat quidẽ illos, ad quos & solicite festinabat: sed tamẽ etiã si amaret, præter dei voluntatem videre eos nolebat. quę ipsa demũ germana est charitas. cũ tamẽ nos lõge secus afficiamur, vt qui vtrinque ab ipsis charitatis legibus excidamꝰ. Vel eñ neminẽ prorsus amamus, vel cũ forte amamus, præter dei volũtatem amare consueuimus: vtrunq; contra diuinã legem factitãtes. quòd si cui inuidiosum videbitur, quod dixi, factũ certe ipsum inuidiosiꝰ fuerit. Quomodo contra dei voluntatẽ amamꝰ, dixerit aliquis? cum Christum inopia tabescentem despicimus, liberis autẽ, amicis, & cognatis supra quàm necesse sit, elargimur. Quũ, Sed quid attinet oratiõe lõ
Apostopesis. gius progredi? nam si suã quisque cõscientiam examinauerit, pluribus certe in rebꝰ hoc à nobis fieri inuenerit. At vero nõ talis erat beatꝰ Paulus, qui & nouerat amare, vt oportet, vtq; cõueniens est: tum autẽ omnes in amore cũ exuperaret, ipsum tamẽ charitatis modũ haudquaquam transgrediebatur. Vide ergo vtrunq; eximie in eo abũdare: hinc dei timorem, hinc Romanorũ desiderium. Nam quòd indesinenter precaretur, quódq; voti etiã sui minime compos, à precibꝰ tamẽ haudquaquã desisteret: id vero à summa charitate manabat. q̃ autem amore incensus, sic tamẽ maneret, dei voluntati cedens, atque obsecundãs: id ab intẽsa religione, ac circunspectione nascebatur. Alibi quidẽ ter dominum aduocans non solũ
2.Cor.12. nõ accepit, sed & cõtrà, cum non accepisset, magni
b. beneficij loco duxit, quòd nõ esset exauditus. sic ille sese ad deũ omnibus in rebus conuertebat. hoc loco accepit quidẽ, nõ cum petiuit, sed serò, ac ne sic quidẽ moleste tulit. Hęc autẽ dico, vt ne ægrè feramus cũ non exaudimur, vel cum serò exaudimur. neque enim sumus Paulo meliores, qui ob vtrũque gratias agit. & id quidẽ oppidò quàm cõuenienter. se enim semel totũ manui res omnes vndequaquẽ gubernãti cum dedidisset, ac cum tãta obediẽtia submisisset, cũ quãta lutum figuli pedibus se supponit, sequebatur quacunq; deus duceret. cũ ergo dixisset precari se, vt eos videret, addit & desiderij causam. causa autẽ quęnã est? *Vt aliquid vobis impertiar gratiæ spiritualis, vt confirmemini.* Non enim temere, nec vt multi nũc superuacaneas ac stultas peregrinationes suscipiũt, ita ille suscipiebat: sed pro necessariis, ac valde vrgẽtibꝰ rebus, neq; vero apertè suam aperit voluntatem, sed obscure. nõ enim dixit, vt doceam vos, vt voce erudiã, vt quod deest, expleã: sed, vt aliquid impertiar, ostẽdens se nõ sua ipsius dare, sed quæ acceperit cõmunicare. atq; hic rursus orationẽ temperat, quum ait, vt aliquid. pusillũ aliquod, inquit, & iuxta modulum meũ. & quódnam hoc est pusillum, quod nobis es impertiturus? hoc autẽ est, inquit, vt cõfirmemini. igitur & hoc gratiæ est, nõ quassari, nõ vacillare, sed firmiter consistere. Porrò autẽ gratiæ nomine audito, caue putes exclusam esse mercedẽ eam, quam ob propositũ voluntatẽq; accipimus. Nam gratiam dixit, non vt reprobet, ac contemptui habeat laborem eum, quem quisq; sibi voluntariũ proponere debet ad bene agẽdum, sed vt succidat, atque adimat fastũ eum, ac superbiã, quam insolentia atque arrogantia afferre solet. Vide igitur ne animo concidas, q̃ Paulus gratiã dixerit. Consueuit enim, quæ magna illius est gratitudo, & modestia, recte facta ac merita, gratias ac dona vocare, ꝓpterea q̃ & in his multo indigeamus superni auxilij adminiculo. quod eñ dixit, *Vt confirmemini.* clàm indicauit, eos magna correctione indigere. quod eñ vult dicere, hoc est: A multo iã tẽpore desideraui, & in votis habui, vos videre, ob nihil certè aliud, q̃ vt cõstanter vos firmem, atque in dei timore consolidẽ, vt ne assidue vacilletis. Verum sic nõ dixit: perstrinxisset enim illorum animos. sed aliter, idq; remisse ipsum hoc significauit. cum enim dicit, vt cõfirmemini, hoc declarat. deinde cũ & hoc valde molestũ videri posset, vide quomodo orationẽ mitigat ꝑ ea quæ addidit. Nã vt ne diceret, quid? vacillamúsne? circũagimur, aut linguę tuę auxilio indigemus vt firmiter ipsi cõsistamꝰ? ob id anteuertẽs, tollit huiusmodi obiectionem, sic inquiẽs: *Hoc est, vt cõmunẽ capiam consolationem in vobis per mutuam fidẽ vestrã simul ac meam.* ac si dicat: Ne suspicemini q̃ hoc dixerim vos incusans, ac redarguens. nõ hac mente sum locutus: sed quodnã illud est, quod volo dicere? Multas passi estis afflictiones iactati ab iis, qui vos sunt ꝑsecuti: desidero igitur videre vos, vt aliquã consolationem afferã, seu potius vt nõ consolationem tantũ vobis afferam, sed vt & ipse à vobis accipiam. Hic tũ expende magistri sapientiam. dixerat, vt confirmemini: vidit id dictum graue & inuidiosum discipulis esse, addidit cõsolationis verbũ. sed & hoc rurs' graue, nõ perinde tamẽ, vt quod priꝰ dixerat, sed tamen graue & ipsum. eius igitur grauitatẽ, asperitatẽq; succidẽs resecat, orationẽ vndique edulcans, acceptabilémq; reddẽs. nõ eñ simpliciter dixit, cõsolationem: sed, mutuã cõsolationem. ac ne sic quidem satisfactum sibi putauit, sed & aliam, & quidẽ maiorẽ delinitionẽ adhibuit quum dixit: *Per mutuã fidẽ vestram simul ac meam.* Papæ, quanta hæc est animi humilitas! ostẽdit & se quoq; illis indigere. nõ illos solùm ipso. ac discipulos ipsos in magistrorũ numero habuit, nihil sibi præstãtiæ relinquẽs, sed æqualitatem magnã ostẽtãs. Cõmune est, inquit, lucrũ, & ego vestra egeo cõsolatione, & vos itẽ mea. quî vero id fit? per mutuã fidem vestram simul & meam: Quemadmodum enim ignis naturam talem esse videmus, vt si quis multas in vnũ lampadas coëgerit, splẽdidam reddat, & incẽdat lucẽ: sic & in ipsis fidelibus ac credulis vsu venit. Cũ eñ à nobis mutuò auulsi sumus, fit nescio quo pacto, vt mœstiores reddamur. cũ autem mutuò nos cõspiciẽtes mẽbris domesticis hinc inde impliciti, fit vt magnam consolationẽ accipiamus. Mihi enim hic tẽpus præsens ne examinaueris, per quod dei gratia, multi fideliũ ordines, & per vicos, & per vrbes, & in ipsa eremo inhabitant: verum memoriæ tuæ obuersetur tẽpus illud, quãtũ inde bonũ existeret, cum & discipuli magistros contuerentur, & à fratribus fratres ex alia ciuitate profecti cõspicerẽtur. Atque vt rem ipsam planius eloquamur, exemplo

exẽplo vtemur. Nam si forte contingeret ac fieret, quod tamẽ omen deus auertat, abductos nos in Persarum, vel Scytharũ, vel cæterorũ Barbarorũ regionem binos, ternósve, in illarũ gẽtium vrbibus à nobis mutuò auelli, deinde repẽte quẽpiã ex hac vrbe aduenientẽ videre: considera quantã caperemus ex ea re cõsolationẽ? Nónne videtis eos qui in carcere vitam degũt, si quem familiarium suorum viderint, exurgere, ac præ voluptate exilire? Quòd si captiuitati, ac vinculis tẽpora illa cõfero, mirũ esse nõ debet: illi enim multo his grauiora passi sunt, dispersi, ac, profligati, in paupertate ac bellis victitãtes, quotidianũ interitum timentes, amicos, domesticos, consanguineos suspectos habẽtes, in ipso terrarũ orbe tanquã in terra hospita, atque extera habitantes. seu vt verius dicam, grauiora longe tolerãtes, quàm tolerare solent, qui in aliena terra degunt. Quapropter ait, *Vt confirmemini, & mutuã capiam consolationẽ per mutuã fidẽ.*
Hoc autem dixit, non quòd illorum auxilio indigeret: absit hoc. quo enim pacto qui ecclesiæ columna esset, quíq; idẽ & ferro & petra firmior, idẽ spiritualis ille adamas, idẽ infinitis ciuitatib⁹ sufficiẽs, alieni auxilij indigẽs esse posset? sed vt ne orationẽ molestã, increpationẽq; acrẽ reddat, fatetur & ipse se illorũ indigere cõsolatione. Quòd si quis hic cõsolationem, lætitiã eã interpretetur, quã fidei illorũ incrementũ afferebat, ea certe Paulum indigere si dixerit, minime aberrauerit. Dices? Si igiẽ desideras Paule, ac precaris, si & cõsolationẽ cõmunicaturus es, quid illud tãdem est, quod aduentũ tuum prohibet? hanc igitur diluens suspicionem, adiicit. *Nolo autẽ vos ignorare fratres, quòd sæpe propositũ habui venire ad vos, licet præpedit⁹ fuerim ad hunc vsque diẽ.* Vide seruilis obedientiæ modum, & simul animi admodum grati argumentum. Quòd fuerit prohibitus, dicit: quamobrẽ autem, nõ itẽ: neq; enim examinat domini mandatum, sed paret tantũ. quãquã par erat hæsitare, quánam de causa vrbẽ tam splẽdidam, tam magnã, & ad quam sese totius orbis oculi cõuerterent, prohiberet deus, quo minus talem magistrum, tanto iam tempore assequeretur. Siquidem quisquis inperantem, dominantẽque vrbẽ vicerit, is & subditos paruo negocio adoriatur. At quisquis regaliore vrbe missa, subditis subigẽdis incũbit, idẽ caput se negligere ostẽdit. Sed tamen nihil horũ Paulus curiose indagat, quin potius incõprehensibili ptouidẽtiæ cedit: partim animi sui moderationẽ spectatam faciens, partim nos omneis erudiens, à deo nunquã exigendam esse eorum quæ facit rationẽ, etiam si ea multorum animos turbare videantur. Domini enim solius est iubere, famulorũ autẽ parẽre. Atque hac quidem de causa, ꝓ prohibitus sit, dicit: nõ etiã quare sit prohibitus. Neque eẽ ego id scio, inquit: ne me igitur interrogetis, quænã sit dei voluntas, aut sententia. Nam neq; figmentum
Infr. 9.d opifici dicit, quid me sic finxisti? qua igitur, obsecro, de causa id & tu scire elaboras? nescis illũ omniũ curam habere? illũ sapiẽtem esse? illum nihil frustra, nihil temere agere? illũ te magis amare, q̃ proprij parẽtes ament? illũ vehementissime ac longo quidem interuallo, & patris pietatẽ & matris curã superare? itaque nihil amplius perueſtiga, neve vlteri⁹ progreditor. Etenim ad consolationẽ hæc tibi sufficiunt. Siquidem & tum Romanorũ imperium sapiẽter regebatur: ꝓ si modum ignoras, nolito ꝓgreferre. hoc eẽ maxime fidem arguit, administrationis modũ igno-

A rantem, prouidentiæ rationẽ admittere. Cum igitur ex animi sententia ea confecisset Paulus quę studiose cupiebat (quid autem id erat? nempe vt testatũ faceret, se ꝓ adhuc ad eos non accessisset, nõ id fecisse ꝓ illos contẽneret, sed quòd vel maxime desiderãs, prohiberetur) tum autem segnicici crimen cum à se remouisset, illisq; persuasisset, se nihilo minore desiderio illorũ videndorum teneri, q̃ illimet ipsi tenerentur: rursus & aliis quidem rationibus charitatem suã ostendit. neque enim quoniam prohibitus sum, inquit, destiti ab incepto semel conatu: sed semper quidẽ rem attentaui, semper autẽ prohibitus fui, neque tamẽ vnquã destiti: volũtati quidẽ diuinæ non resistẽs, charitatẽ autẽ cõseruãs. quòd enim Paulus in proposito perseueraret, ac minime ab eo desisteret, amoris vim probabat. ꝓ autem prohiberetur, ac
B minime resisteret, omnimodã erga deum charitatẽ ostendebat. *Quò fructũ aliquem habeam inter vos quoque.* Quãquã & superius desiderij sui causã aperuit, eãq; sibi ipsi cõuenire ostẽdit: tamẽ & hic quoq; eam attexit, †illorũ fastũ atque insolẽtiam etiam atque etiã cõtundens.] Quoniam enim Roma sola vbique cõspicua, atq; illustris siue terra, siue mari, ciuitas esset, cuius peruidẽdæ desideriũ solum multos eo impellebat: vt ne quid tale & de Paulo quoq; Romani opinarentur, néve suspicarẽtur, ꝓ venditans sese ille solum de ipsorũ familiaritate ac cõiunctione, desideraret illuc aduenire, assidue ponit desiderij argumẽtum & causam. ac suprà quidem ait, vt aliquid vobis *Hic sup. b*
impertiar gratiæ spiritualis: hic autẽ apertius, vt fructum aliquẽ habeam inter vos quoque. *Quemadmodum & inter reliquas gentes.* Principes in subditorũ nu-
C merum cogens, posit infinitos triũphos, ac victorias, ipsamq; adeo cõsulum claritatẽ, cum barbaris ipsis cõmittit. & id certe admodũ decẽter. nam si ad fidei nobilitatẽ spectes, nullus tibi erit barbar⁹, nullus gẽtilis, nullus aduena, nullus ciuis, sed in vnum idémq; dignitatũ fastigium conscendunt omnes. Vide porrò, vt hic quoq; Paulus modeste se habeat: neq; eẽ dixit, vt doceã, vt instituam: sed quid? vt fructum habeam. neq; simpliciter fructum, sed fructũ aliquem: rursus corripiẽs partes suas, quẽadmodũ superius dixit, vt aliquid impertiar: deinde & ipsos quemadmodum iã dixi, compescens. *Quemadmodũ & inter reliquas gentes.* Neq; enim hoc nomine ꝓ diuites, quòd cæteris præstãtiores estis, minus studij erga reliquos præstamus: cũ nõ ipsos diuites, sed eos tantum, qui fidẽ suam Christo addixerũt, queram⁹. Vbi, obsecro, nũc
D sunt quos Græcia sapientes habuit, iidem barbam submittentes, exomidas amicti, magnopere intumescẽtes ac turgidi? En tabernaculorũ texẽdorũ artifex nõ ipsam tãtũ Græciã, sed & Barbarã terrã omnem cõuertit: cum qui apud illos quã ageretur, quã circũageretur Plato, ter in Siciliam profect⁹, cũ verborum illorũ fastu ac fumo, cum magna illa, quã de eo cõceperãt, opinione, nevnius quidẽ tyrãni cõpos euaserit, quin potius ab illo tam infœliciter se explicuerit, vt & ipse libertatẽ amitteret suã. At tabernaculorum texendorũ artifex hic, non Siciliam modo atque Italiã, verum vniuersum terrarum orbem verbum dei prædicans, peragrauit. cum interim artẽ nõ ítermitteret, sed vel tũ quoq; pelles cõsueret, officinæq; suę pẽsset. neq; vero ea res patricios, ac magnates offendebat. idq; iure optimo. Nõ eẽ artes ac studia, sed mẽdaciũ, & conficta dogmata despicabiles reddere

reddere solent præceptores. propterea illum quidẽ Athenæ irrident, huic autẽ assiduam operam dãt, & barbari, & rudes, & idiotæ. nam euãgelij prædicatio cõmunis omnibus proposita est, quæ quidẽ nec dignitatis differentiã, nec generis excellẽtiã, nec aliud quicquã id genus nouit. sola enim fide opus est, non syllogismis. quapropter admiratione digna esse in primis debet, nõ solũ ꝓ & vtilis, & salutaris, sed ꝓ & facilis, & ꝓcliuis, & omnib⁹ susceptu facilis. id quod dei maxime prouidentiã arguit sua omnibus cõmunia proponẽtis. Quod enim in Sole ac Luna, in terra ac mari, cæterisq; deus fecit, non diuitibus quidẽ ac sapiẽtibus plus partiens, maiorémque copiã faciẽs, sed æqualẽ omnibus vsum fructum proponens: id & in ipsa, quã dico, euãgelij prædicatione fecit. idque tãto etiã magis, quãto ea reb⁹ illis magis est necessaria. quapropter & Paulus assidue ait, omnib⁹ gẽtib⁹.
deinde declarãs se nihil illis largiri, sed mandatum
†ad reddẽdã deo de omnibus gratiarũ actionem: dicit. Græcis simul & barbaris, eruditis pariter ac rudibus.] domini implere, tum autẽ illos relegans† ad dei vniuersalem œconomiam, ait:] *Debitor sum.* Quod & ad Corinthios scribẽs ait. hoc autẽ dicit, vt omnia deo ipsi tribuat. *Ita quantũ in me est, paratus sum vobis quoque, qui Romæ estis, euangelizare.* O animam generosam, hominis rẽ tot, tantísq; periculis obnoxiã suscipientis. peregrinationem maritimã, tẽtationes, insidias, defectiones. par enim erat eũ qui disputaturus esset cũ tãta ciuitate, & ea impictatis tyrãnide oppressa, tentationum agmen, ac veluti grãdinẽ perferre: itaque & inibi mortu⁹ est, imperatoris iussu capite trũcat⁹. Sed tamẽ cũ pericula tãta expectaret, nihilo pigrior reddebatur, sed festinabat, ac parturiẽtis more appetebat, & promptus erat. propterea ait, *Quantum in me est, paratus sum vobis quoque qui Romæ estis euangelizare. non enim me pudet euãgelij Christi.* Quid ais ô Paule? Cũ cõueniret vt diceres, glorior, ac meipsum iactito: nõ hoc, sed quod hoc minus est, dicis, quòd videlicet te mini me pudeat. quã locutionem in rebus non admodum insignib⁹ vsurpare cõsueuimus. quid igitur est quod ait, & quamobrẽ sic loquitur? cum prę̃sertim alioqui ob id magis Euangeliũ, quàm vel ob ipsum cœlum
Gala. 6.d glorietur. Siquidẽ ad Galatas scribens, Mihi autem ait, absit gloriari, nisi in cruce dñi nostri Iesu Christi. Cur igitur hic non ait, glorior, potius quàm, non me pudet? Romani admodũ stupescebant ad res mundi hui⁹, ob diuitias, ob principatũ, ob victorias, quin & suos iidẽ imperatores diis pares existimabant. quos certe etiã eo nomine dignabantur. vnde & templis, & aris, & sacrificiis illos colebant. cũ ergo sic illi tur gerẽt, esserq; Paulus Iesum prædicaturus, Iesũ inquã
D fabri filiũ existimatũ, eundémq; in Iudæa eductum, idq; in tenuis mulieris domo, satellitibus nullis stipatũ, nõ opibus abundantẽ, sed vt reum condemnatũ, intérq; latrones mortuũ, tum autẽ eũ, qui alias multas ignominias pertulisset: ac verisimile quidẽ esset, fore, vt Romani pudore suffunderentur, vt qui nihil dum rerũ arcanarũ ac magnarũ caperent, propterea ait, nõ me pudet, illos interim erudiẽs nõ erubescere. nouerat enim, quòd si id illi essent assecuti, statim progressi vlterius eousq; peruenirẽt, vt & gloriarentur. Ad cũdem modũ, si & tu quoq; quempiã audieris dicentẽ, Cruci suffixum adoras? ne te pudeat, neu ad terrã oculos deiicias: sed gloriare, ac tibi ipse placeas, liberísque oculis, & facie erecta cõfessionẽ admittito. q̃ si rurs⁹ dixerit, Crucifixũ adoras? & tu rursum ad illũ, adoro quidẽ, sed nõ adulterũ, nõ parrici-

A dam, nõ liberorum propriorum cęsorem (tales enim apud illos dei omnes) verum eum qui per crucẽ dæmonib⁹ os obstruit, eorũmq; infinitas incãtationes, imposturásque sustulit. Etenim crux propter nos, ineffabilis humanitatis opus, eadẽ magnę curæ symbolũ. præter hæc autem quæ dixi, quãdoquidem & dicẽdo valde sibi placerẽt Romani, ac peregrina ornati sapiẽtia turgidi essẽt, vestris istis omnib⁹, ĩquit Paulus, syllogismis multã salutem dicens, ad vos accedo, crucem prædicans: nec me propterea pudet.
Potentia siquidẽ est dei ad salutẽ. Ad salutem dicit, eo ꝓ & dei potentia & ad pœnam quoq; existit. etenim cum Aegyptios puniret, Hæc mea, inquit, magna est potentia, & potentia etiã ad exitiũ. Timete, inquit, eum *Matt. 10.e*
qui & animã & corpus gehẽna potest perdere. Propterea ait Paulus, nõ hæc ad vos adueniẽs affero, nõ
B quæ ad pœnã, ac supplicium, sed quæ ad salutem faciunt, quid igitur? nõne & hæc nunciabat euãgeliũ? de gehẽna sermonẽ? de exteriorib⁹ tenebris? de ver- *Matt. 8.b*
me pestifero? ex nullo enim alio loco; q̃ ex euange- *Mar. 9.g*
lio hæc cognoscim⁹. quí igitur potẽtia dei ad salutẽ? sed audi & quæ sequuntur. *Omni credenti Iudæo primum & Græco.* Non enim simpliciter omnib⁹, sed suscipiẽtibus. quãuis eẽ gentilis fueris, quãuis per omne vicíorũ genus volutatus, quanuis Scytha, ac barbarus; quãuis mera belua, quãuis omnis rationis expers, & peccatorũ sarcinis sexcẽtis onust⁹, simul atq; de cruce sermonẽ excepisti, & baptizatus es, fit certe, vt illa omnia deleas. Quare autẽ hic ait, Iudæo primum & Græco? quid hæc sibi vult differẽtia? atqui ꝓsæpe di
xit, ꝓ neque circuncisio, neque præputium quicquã *Galat. 5.b*
faciunt. quomodo igitur hic distinguit, Iudæũ Græ-
C co anteponens? quid tandẽ esse potest? neque enim ꝓ primus sit, idcirco maiorem accipit gratiam: idẽ enim donũ & huic & illi datum est. Verum ordinis dũtaxat honos est verbum id, primum. neque eẽ superiores partes in hoc obtinet, quòd maiorẽ iustitiã acceperit: sed in hoc solũ honoratur, quòd primus eam acceperit. quandoquidẽ & in eorum qui illuminãtur numero (nostis quid dicã, qui mystę estis) omnes quidẽ ad baptisma accurrũt, non omnes autem eadẽ hora: sed hic primus, ille secundus. non tamen primus plus accipit, q̃ secundus: neque hic plus eo, qui post eum accedit: verum eadem omnes assequũtur. igitur hoc loco, primũ, verbi honos est, non gratiæ abundãtia. deinde cum dixit, ad salutẽ, rursus auget ipsum donum, ostendens nõ ad tempus tantum præsens pertinere, sed & vlteri⁹ progredi. hoc enim
D declarauit eũ dixit, *Iustitia enim dei per illud patefit.* Qui igitur iustus effectus est, is non per præsens tantũ seculum, sed & per futurũ viuet. Neque vero hoc solũ, sed & aliud quiddã subindicat: nempe splendorem, ac claritatẽ eiuscemodi vitæ. quãdoquidem enim licet & cũ dedecore seruari (quod in multis nonnunquã vsu venire videmus, qui benignitate regia debitam pœnã euadẽtes seruãtur) vt ne quis tale aliquid suspicetur, audito salutis nomine, addidit & iustitiã: iustitiã, non tuam, sed dei, abũdantiam ipsius ac facilitatem subindicãs. Non enim ex sudoribus ac laboribus ipsã assequeris, sed à superno dono accipis, vnũ dũtaxat ex te afferens, fidem. deinde quãdoquidem quod dixerat, suasibile minime videbatur, si adulter, mollis, sepulchrorũ compilator, incantator confertim, nõ modo à pœna liberatur, sed & iust⁹ efficitur, & iustus quidẽ iustitia superna, à veteri testamento

sermoni

sermoni fidē astruit: ac primum quidem breui verbo vastum historiarū mare vnicuique intueri valēti adaperit. q enim dixit, ex fide in fidem, relegauit auditorē ad dei ordinationes eas, quas in veteri instrumēto factas legimus. quas ipsas ad Hebræos scribēs magna cum sapiētia edisserit, & iustos, & peccatores etiā tum sic iustificatos ostendit. propterea & Raab, & Abrahæ mentionē fecit. postea autē, (cum hic solū illud subindicasset, currebat eū ac festinabat ad aliam quandā contemplationem) à prophetis rursus sermoni fidem cōciliat, Abacuc in mediū adducēs, clamantē ac dicentem, quòd non licet aliter viuere, ei quidē certe qui victurus est, nisi per fidem. Iustus eū, inquit, ex fide viuet, de futura vita loquens. Quādoquidē enim quæ deus largitur, ea omnia humanæ cogitationis captū superant, meritò fide nobis opus est. Qui enim plus æquo sibi tribuēs præ fastu, atque arrogātia, reliquos cōtēnit: is certe nihil quicquam proficiet. Audiant miseri hæretici spiritualem vocē. Talis est enim cogitationū natura. Labyrintho cuipiam ac gryphis similis est, nullū vsquam finē habēs, neq; cōcedens cogitationē stare supra petram, originē ab arrogantia, ac nimia sui opinione assumens. cum enim quosdā pudeat ad fidei susceptionem accedere, vt ne videātur cœlestia ignorare, ipsi sese in cogitationū veluti quisquilias, ac minutias cōiiciūt. Itáne vero miser & infœlix, atq; infinitis prosequende lacrhymis, si quis te roget, quomodo cœlū sit cōfectū, quomodo terra: & quid dico cœlum ac terrā? quomodo tute formatus? quomodo enutritus, & auctus, te tuę minime pudet ignorātiæ: sin vero de vnigenito sermo existit, prę pudore te ipse in exitij barathrū coniicies? quòd te videlicet indignū existimes, cui nō omnia cognita sint. Atqui indignitas potiᵒ ea cēsenda est, quoties cōtendis, quoties intempestiue ac curiose nimis, quòd tute ignoras, pscrutaris. Sed quid hic de dogmatibᵒ loquor? A malitia eū nobis per hāc vitā contracta non aliunde liberamur, quàm per ipsam fidē. Sic & veteres illi omnes claruere, sic Abrahā, sic Isaac, sic Iacob, sic meretrix salutē inuenit & in veteri, & in nouo instrumēto. Fide eū, ait, Raab meretrix speculatoribus ab ea exceptis, nō interiit vnà cū incredulis. neq; secū ipsa dixit, Qui poterūt hi, cū sint captiui, fugitiui, exules, vitámque erronum agant, ipsos nos vrbis, mœnium, ac turrium dominos sub suāvictos potestatē cogere? quādoquidem si hæc secū elocuta fuisset, & se ipsa, & illos vnà perdidisset: quod ipsum & fecerunt maiores illorū, qui tum seruati sunt. Illi enim, quandoquidē cōspectis viris magnis, ac prægrandibus, victoriæ modum disquisiere, oēs nullo bello, nulla instructa acie perierunt. Vides quanta incredulitatis pernicies, quantus itē fidei murus sit? Illa eū multa milia pessundedit: hæc autē vel meretricem mulierem nō seruauit modo, sed & tam magni item populi præsidem effecit.

Hebr. 11. b.f.

Abac. 2.a

Heb. 10 f

Num. 14. g.

Morale.

Hæ ipsa igitur, itēmq; & his lōge plura cum ita se habere cognoscamus, à deo eorū quæ agūtur, rationem nunquā exigamus. Verum quicquid ordinauerit, id omne admittamus: nihil anxiè indagātes, nihil curiose perscrutātes, vt etiā in humani animi rationē non cadat, quod ille mandauerit. quid enim, quęso, absurdius fuerit, quàm parentē, iugulare vnigenitum suū filiū, eundémq; legitimum: sed tamen iustus ille id facere iussus, nō curiose de mādato scisciratus est, sed iubētis dignitate perpēsa, mandatum duntaxat admisit. Et alius itē iussus à deo prophetā percutere, quandoquidē, quòd illi res absurda esse videretur, curiosius de ea perscrutatus est, ac simpliciter nō paruit, pœnas extremas dedit: percussor autē probatus est. Et Saül itē, hominem cum præter dei placitū seruasset, regno priuatᵒ est, incurāda mala perpessus. Iam & alia prēter hæc permulta exēpla inuenias, per quę omnia edocemur, & quidē magnop ere, diuinorum mādatorū rationem nunquam esse exigēdam, sed cedēdum tantum ac parendum. Quòd si periculosum est quę ille mādauerit, de iis curiosiᵒ indagare, extremúmq; suppliciū curiosis, ppositū est: quánnam tādem defensionē habituri sunt, qui ea curiose pscrutātur, quę sunt his multo & secretiora & horribiliora? Verbi gratia, quomodo deus filiū genuerit, & quánam ratione? quænā porrò in deo substantia? His igitur perpēsis bonorū omnium parentē fidem, magna cū beneuolentia suscipiamus, vt tanquam in tranquillo portu vela explicantes, tū quæ recta sunt dogmata obseruemus, tum vitā nostram cū securitate dirigētes, æterna tādē bona assequamur, gratia & benignitate domini nostri Iesu Christi, cū quo patri gloria, † vnà cum sancto spiritu in secula seculorum, Amen.

1. Re. 20. f

1. Re. 15. b

Esa. 1. c

† imperiū, adoratio cū sancto spiritu.

Homilia tertia.

Palàm fit enim ira dei de cœlo, aduersus omnē impietatē, & iniustitiā hominū, qui veritatē in iniustitia detinēt. Vide Pauli prudentiam, vt ab iis quę mitiora sunt exhortatus, ad ea quæ formidinē incutiunt sermonem vertat. nam cum dixisset euangeliū salutis ac vitæ causam esse, tum autē & dei nobis potentiam ac iustitiā repræsentare: enarrat & ea, quæ terrere quidē possunt eos, qui illud respuerint. Quādoquidē enim persæpe euenire videmᵒ, vt bona hominum pars nō perinde bonorū promissione, atque minarum terrore ad virtutē pertrahantur, vtrinque ipsos allicit. propterea & deus ipse nō solū cœlorum regnū promisit, sed & gehennam comminatus est: & prophetæ itē cum Iudęis hac ratione agebant, mala bonis assidue tēperātes. Quapropter & Paulus sic orationē variegat, haud tamē simpliciter, verum, quæ læta ac mitia sunt, ea pponit, deinde & quę molesta: ostēdens q illa quidem à dei antegressa & primaria sententia obueniunt, hæc autē à negligentium malitia. Sic & ppheta primo loco bona obtēdit, cū ait: Si volueritis, ac me exaudieritis, terrę bona comedetis: sin nolueritis, ac dicto meo parētes nō fueritis, machęra vos absumet. hac ratione & hic Paulᵒ sermonē pmouet. Cōsidera autē: venit, inquit, dominᵒ afferēs remissionē, iustitiā, vitā. nec hæc simpliciter, sed per crucē. quod autē maximū, & mirabile, nō quòd talia largitus sit solū, sed quòd & talia passus. Si igitur iniurij fueritis in ipsa dona, tū manent vos quę molesta sunt. Vide porrò, quemadmodū orationem attollat: *Palàm fit enim ira dei de cœlo.* Vnde hoc liquet? hoc si fidelis quispiā dixerit, Christi apophthegmata, ac sētentias allegabimus: sin autē infidelis, & ethnicus, ei Paulus os obstruit, per ea quæ sequūtur, nēpe per ea argumēta, quæ dei iudiciū arguūt: ab iis, quæ per illos fiūt, irrefutabile argumētū in medium adducēs. quod ipsum maxime est ab inexpectato, cum videlicet eos, qui veritati aduersanᵗ, per ea quæ quotidie & faciūt ipsi, & dicūt, declarat, veritatis dogmata cōmēdare, ac probare. Sed hæc quidē in subsequentibus.

bus. Interim autē propositum sequamur. *Palàm fit enim ira dei de cœlo.* Atqui & hac quoq; in vita id persępe vsu venit: videlicet dū pestis, dū fames, dum bellum ingruunt: etenim priuatim singuli & cōmuniter vniuersi puniūtur. Quidnā igitur noui tum erit? Nēpe quod suppliciū & maius, & cōmune, & præterea nō earundem rerum causa. nunc enim quæ fiunt; ad correctionē fiunt: tum autē ad pœnā. Id quod Paulus declarans, dixit, Erudimur nunc, vt ne cū mundo condēnemur. ac nūc quidem multi sunt, quibus aduersa pmulta accidere videntur, nō à superna ira, sed ab hominū vi atq; iniuria. tum autē palàm fiet suppliciū à deo immissum: cū videlicet sedēs iudex pro terribili tribunali, alios quidē iubebit in caminos trahi, alios vero in tenebras exteriores, alios ad alia, & ea ineuitabilia, & minime ferēda supplicia. & quāobrem nō sic aperte enūciauit, videlicet, q filius dei vēturus est cū infinitis angelis, & ab vnoquoq; factorū rationē exacturus: potiᵒ quàm, palàm fit ira dei? Auditores etiā dum ex neophytorum numero erāt, ob quod ipsos primū allectat, iis quę apud illos valde in cōfesso erant: præter hæc autē quæ dicta sunt, & aduersum gētiles inuehi mihi videtur: quapropter hinc exorditur. postea autē & de Christi iudicio sermonē inducit. *Aduersus omnē impietatem & iniustitiā hominum, qui veritatē in iniustitia detinēt.* Hic ostendit multas esse impietatis vias, sed veritatis vnā tātum. Etenim varia, multiformis, & confusa quædā res est impostura. Veritas autē, vna. postea quā vero de dogmatibᵒ dixit, dicit & de vita, iniustitiā hominum allegās. Iniustitiæ eū, multæ. Alia siquidē circa pecunias fit: nēpe cū quis in iis proximo fraudi est. alia ad rem vxoriam spectat: cū quis cōiugij fidem fallens, vxore derelicta, alteriᵒ nuptias dirimit. etenim & hoc, fraudē Paulᵒ vocat, his verbis, Ne quis opprimat ac fraudet in negocio fratrē. Alij rursus vxoris ac pecuniarū loco, proximi gloriā labefactant, ac denigrant. & hoc porrò iniustitia est, etenim meliᵒ nomē bonū, quàm diuitię multæ. nō nullis autē placet & hoc à Paulo de dogmatibus fuisse dictū, sed tamē nihil phibet quin de vtroq; dictū intelligas. quid autem illud est? *Qui veritatē in iniustitia detinēt.* Per subsequentia discito: *Propterea quòd id quod de deo cognosci potest, manifestū est in illis, Deus enim illis patefecit.* Verum huiusmodi gloriā lignis circūposuerūt, & lapidibus. Quemadmodū igitur cui regales pecuniæ creditæ fuerint, mādatumq; acceperit, vt eas in regis honorē ac decus insumat: is si in prædones, scorta, magos, eas insumpserit, hosq; regiis pecuniis splēdidos reddiderit, tāquā qui maxime regē offenderit, pœnas pēdit: ita & hi, cū accepissent notitiā de deo, deq; eiᵒ gloria, deinde idolis illā circūposuissent, in iniustitia veritatē detinuerūt, ac quod in ipsis quidem fuit, cognitionē iniuria affecerunt, cum ea ipsa, quatenus decens fuit, vsi nequaquam fuerint. Apertū ne vobis est quod diximus? an apertius denuo dicendū illud est? quidnam igitur illud est, quod dicimus? cognitionē sui deᵒ hominibᵒ iā inde ab initio indidit. Verum hanc cognitionem ethnici lignis ac lapidibus circūponētes, veritatem, quod in ipsis fuit, iniuria affecerunt. Illa eū immutabilis manet, vt quæ habeat propriā gloriā immotā. at vndēnā liquet, q ipsis indidit deus sui cognitionē ô Paule? propterea quòd, inquit, quod de eo cognosci potest, manifestū est in illis. Hoc ipsum vero sentētia est, nō demōstratio. Tu porrò mihi adstruito, p-

1. Co. 11. g

1. Thes. 4. b.

Prou. 22. a.

bato, ac declarato, quòd cognitio de deo illis manifesta fuerit, & q sponte sua illam prætermiserint. vndenā igitur manifesta erat? vocē è supernis immisit illis deus? nequaquā. sed quòd illos voce validius illicere poterat, id fecit, mūdi creatione in mediū proposita, vt possit sapiēs, rudis, Scytha, barbarᵒ; ex ipso aspectu, eorū quæ oculis subiecta sunt, pulchritudinē edoctus, ad deū cōscēdere. *Si quidē quæ sunt inuisibilia illius, ex creatione mundi dum per opera intelliguntur, peruidētur.* Quēadmodū & Propheta inquit, Cœli enarrant gloriā dei. Quid enim eo die dicent gentiles? te ignorauimus? Itáne vero non exaudiistis cœlū, vocē ab aspectu emittentē? non exaudiistis cōpositam rerum omniū harmoniā tuba illustrius clamātem? noctis ac diei leges nō perspicitis perpetuo stātas, atq; immobiles? hyemis, veris, cæterorūque annitēporū cōpositum ordinem, firmum & immotū? maris clementiā, idq; in tanta fluctuum conturbatione? denique omnia ordinē seruantia, eadémq; tum à pulchritudine, tum à magnitudine ipsum opificē veluti prēconio annūciātia? hæc enim omnia & his etiā plura contrahens Paulus, dixit: *Siquidē quæ sunt inuisibilia illius ex creatione mūdi dum per opera intelliguntur, peruidētur, ipsáq; æterna eius potētia ac diuinitas in hoc vt sint inexcusabiles.* Quanquā nō hoc nomine ea fecit deus, & si hoc vsu venit. nō eū vt ipsos defensione priuaret, doctrinam tātam in mediū proposuit, verum vt ipsum cognoscerēt. Ingrati autem effecti, se ipsi defensione priuarunt. Deinde ostēdēs quomodo defensione sint priuati, ait: *Propterea quòd quū deum cognouerint, non vt deum glorificauerunt, neque grati fuerunt.* Vnū hoc crimē maximum. Alterū post illud, quòd etiam idola coluerint. quod & Hieremias increpās, ait: Duo mala patrauit populus iste, me dereliquerūt fontē aquæ viuētis, & foderūt sibi cisternas dissipatas, deinde q dei notitiā habuerint, neque tamē notitia, vt decuit, vsi fuerint, adducit hoc ipsum, nēpe quòd deū cōgnouerint. ob quod adiecit: Propterea quòd cū deum cognouerint, nō vt deū glorificauerunt. & causam quidem addit, ob quā in tantam amentiam dilapsi sint. quænā igitur ea? cogitationibus rem totā cōmiserūt. verum non sic dixit, sed quod multo erat terribilius:

Hiere. 2. b

Iudæi deū deseruerunt, & cum idolis fornicatē sunt.

† *Frustrati sunt enim*] *per cogitationes suas, & obtenebratū est insciēs cor eorū,* Quemadmodum enim in nocte illuni, si quis peregrina via ingredi conetur, aut mare naui gare, nō solū nō perueniet ad finem destinatū, sed peribit protinus: sic & isti iter ad cœlū ferens aggressi, à se lucem cum ademerint, ac pro ea cogitationū tenebris sese inuoluerint, in corpore incorporeū, in figura infiguratū exquirentes, naufragium infestissimum fecerūt. Cum iis autē quæ dicta sunt, & aliā etroris illorū causam ponit, cum ait: *Cum se crederēt esse sapientes, stulti facti sunt.* Magnum enim quiddam de se imaginātes, nec sustinentes ea via ingredi, qua deus eos ingredi iussit, amētię cogitationibᵒ immersi sūt. deinde ostendēs, atq; ob oculos ponēs ingentē illorum fluctuationē, vt videlicet infesta, & venię omnis expers esset, addidit: *Et mutauerūt gloriam immortalis dei in similitudine imaginis corruptibilis hominis, & volucrū, & quadrupedū, & reptilīū.* Primū erimen, quòd deum non inuenerunt. secundū, quòd causas magnas, & apertas haberent. tertiū, quòd dicerent se esse sapiētes. quartum, quòd non solū non inuenerunt, sed quòd venerationē illā in dęmonas, in saxa, ac ligna deflexerūt. Deiicit quidē in epistola ad Corinthios illorum fastum,

† sed frustrati sunt.

ſtum,ſed nõ perinde illic, vt & hic. Illic enim ipſis ex
1.Cor.1.d cruce plagã infert,dicens: Quod ſtultitia dei,ſapien-
tior eſt,quàm homines. hic vero citra etiam cõpara-
tionẽ,ipſorum ſapientiã per ſe taxat,oſtẽdens ſtulti-
tiam eſſe,& arrogãtiæ dũtaxat oſtentationem. dein-
de vt intelligas quòd cum haberẽt de deo notitiam,
ſic eã prodiderũt,hoc verbo,mutauerũt,vſus eſt. qui
autẽ mutat,tanquam aliud habens mutat. voluerunt
enim amplius quiddã inuenire,finibus ſibi datis non
cõtẽti. quapropter & ab iis exciderũt,vt qui nouita-
tẽ appetiuerint. Etenim huiuſcemodi omnia Græco-
rũ fuere, ob quod aduerſum ſemetipſi mutuo ſtete-
re. Et Ariſtoteles quidẽ aduerſus Platonẽ inſurrexit.
Stoici autẽ in hũc infremuerũt,& ali° aliis hoſtis ex-
titit: vt nõ tã illos cõueniat ob ſapientiam admirari,
quàm auerſari,& odiſſe, quoniã quidem ob hoc ip-
τὰ καθ' ſum & ſtulti fuere. Niſi enim ſe ipſi cogitationibus,
ſyllogiſmis,ac ſophiſmatis cõmiſiſsẽt, illis nõ acci-
diſſet,quod accidit. deinde accuſationẽ in illos intẽ-
dens, taxat omnẽ illorũ idololatriam. mutatio certe
qualiſcũq; in primis ridicula, eiuſcemodi autẽ muta
tio,in tã abſurda extra omnẽ eſt excuſationẽ. In quæ
igitur mutauerũt, & quibus tãdem rebus gloriã circ-
cũpoſuerunt? Cõſidera. Cogitare de illo oportebat,
quòd deus, q̃ omnium dominus, quòd cum minime
eſſem°, nos fecerit, quòd prouidet, quòd noſtri curã
habet. hæc emũ dei gloria. quibus igitur hãc acceptã
tulerũt? ne hominibus quidẽ, verũ ſimilitudini imagi-
nis corruptibilis hominis: ac ne hic quidẽ cõſtitere,
ſed & ad bruta vſq; animãtia deuenere: imò verò
& ad horũ imagines. Mihi porrò Pauli ſapiẽtiã con-
templare. quemadmodũ duo ſumma poſuerit, deũ,
ſuperne: & reptilia, inferne, ſeu poti°, ne reptilia qui-
dẽ, verũ horũ ſimilitudines, vt illorũ luculentam in-
ſaniam aperte oſtẽdat. Quam enim notitiam habere
decebat de eo, qui citra cõparationẽ, omniũ excel-
lẽtiſſimus eſt, hãc omniũ ſine contentione viliſſimo
applicarũt. Dices, quid hęc ad philoſophos? Ad hos
maxime omniũ quæ dicta ſunt, pertinẽt. Etenim illi
rerũ harum inuentores Aegyptios præceptores ha-
bent. Et Plato, qui cæteris tamen grauior eſſe videẽ,
hiſce gloriaẽ: quin & huius pręceptor hæc ipſa admi
ratus, ad ea obſtupeſcit. hic enim eſt, qui gallũ iubet
Eſculapio ſacrificari. hinc brutorũ horũ animãtium,
& reptiliũ imagines, atque adeo cum his reptilib° &
Apollinẽ & Liberum coli videas. Nõnulli autẽ phi-
loſophi & in cœlũ quoq; ſubuexerũt Tauros, Scor-
pios, Dracones, reliquáſq; omneis nugas. Vbiq; emũ
diabolus operã nauauit, homines ad reptiliũ ſimili-
tudines ſubmittere, & animãtibus minus rationis in-
ter cætera habentibus, eũ ſupponere, quẽ deus ſupra
ipſum cœlũ ſublatũ eſſe voluit. Neq; vero hinc tan-
tum, ſed & aliũde videas eorundem anteſignanũ iis,
quæ diximus, obnoxiũ eſſe. Nã cum poẽtas in vnum
cogit, illisq; fidẽ eſſe habendã affirmat, in iis quidẽ,
quæ de diis ſentiũt, tanquã exacte callentibus, nihil
aliud, quàm nugamẽtorũ congeriem accumulat. &
horum multũ riſum quia oportere ait, verum eſſe vt
exiſtimemus. *Quamobrẽ tradidit eos deus per cupiditates cor
dium ſuorũ in immunditiã, vt ignominia afficiant corpora ſua
inter ſe mutuo.* Declarat hinc ipſam impietatẽ in cauſa
fuiſſe cur leges deprauatę ac violatę fuerint. tradidit
autẽ hoc loco, ſignificat, permiſit. Quemadmodum
emũ ſi quis exercitus præfect° prelio ingraueſcẽte re-
trocedẽs abſceſſerit, hoſtib° milites tradit, haud qua-

A quã ipſos impellens, verum ſuo ipſius auxilio nudãs:
ſic & de° eos dimiſit, qui admittere ipſius pręcepta
noluerũt, ſed ſtatim inter primos ab eo deſecerunt,
cũ ipſe partes ſuas oẽs expleuiſſet. cõtẽplare porrò,
pro doctrina mundũ in mediũ propoſuit. dedit mẽ-
tem & cogitationẽ quæ poſſet, quod cõueniẽs erat,
intelligere. nulla re eiuſmodi ad ſalutẽ vſi ſunt, qui id
tẽporis vixerũt homines: quin potius, quod acceperunt, id detorquẽtes, in contrariũ inuerterunt. Quid
igitur faciundũ erat? ad neceſſitatem, ac vim veniẽ-
dum? At nõ hoc licet fortib° ac virtute præditis: cæ-
terum reliquũ erat, miſſos facere: id quod & fecit, vt
vel ſic periculo facto, fugerẽt mortales cupiditatum
ſuarũ turpitudinẽ. Etenĩ ſi quis rege nat°, patre igno-
minia affecto, verſari malit cũ prędonib°, ſicariis, ac
ſacrilegis, illorũq; cõuictui paternã domum poſtpo-
nat: hũc dimittit pater, ſic vt tandẽ experimẽto pro-
B bet propriæ demẽtiæ magnitudinẽ. Quamobrẽ por
rò nullius alterius peccati meminit? videlicet cædis,
auaritiæ, cæterorũ id genus, ſed intẽperantiæ? vide-
tur mihi ſubindicare eos, qui tũ audirẽt, epiſtolãm-
que acciperent. *In immunditiã, vt ignominia afficiãt cor-
pora ſua inter ſe mutuo.* Vide emphaſim maxime pſtrin-
gentẽ. ait enim illos aliis haudquaquam indigere, à
quibus contumelia afficiãtur: verùm eadẽ aduerſum
ſeipſos patrare: ad quę ab inimicis inuitari ac cõpo-
ni poſsẽt. Poſtea cauſam reſumẽs, rurſus ait. *Qui ipſi
cõmutauerũt veritatẽ* dei mendacio: & venerati ſunt, colue-
rũtque ea, quæ cõdita ſunt, ſupra eũ qui condidit.* Quæ valde
erãt ac magnopere ridicula p ſpeciẽ ponit: quæ au-
te videtur aliis eſſe grauiora, generaliter. atque om-
nibus modis demõſtrat, earum rerum quæ conditæ
C ſunt cultũ ad Gentiles pertinere. vide porro quem-
admodum orationẽ apertam reddat. non enim dixit
ſimpliciter, coluerunt ea, quæ condita ſunt: ſed, ſu-
pra eum qui condidit, vbiq; hac ratione crimen at-
tollẽs, atque adeo ipſa contẽtione illos omni venia
priuans. *Qui eſt laudandus in ſecula. amen.* Cæterum
nõ propterea, inquit, ipſe detrimẽtũ accepit: manet
enim laudandus ac benedictus in ſecula. hoc loco
demonſtrat, quòd deus illos dimiſit, non vt ſibi ipſe
auxilio foret, quãdoquidem illi nihil incõmodi ac-
cidit. nam quanquã illi iniuriam fecerunt, tamẽ ipſe
non accepit, neq; ſanẽ eius gloria aliqua ex parte la-
cera, ac mutila facta eſt, ſed manet ipſe omnino lau-
dandus. Si emũ ſæpe fit, vt qui philoſophatur, nihil in-
cõmodi ab iis patiatur, à quibus in cõtumeliam tra-
hitur: multo magis de deo id ſentiẽdũ nobis eſt, cu-
D ius natura neque lædi, neq; verti, cuius gloria neque
immutari, neq; moueri poteſt. Etenim homines hac
potiſſimũ in re ſimiles deo efficiuntur, quoties mali
nihil patiũtur ab iis, qui ipſis incommodare volunt:
quoties nihil lædũtur ab iis qui lædunt: nihil vapu-
lant ab iis qui verberãt: nihil irridentur ab aliis ipſos
irridentibus. Dices, Id vero qui fieri poteſt? fieri, fieri
admodum poteſt: quum ille videlicet factis non in-
doluerit. qui vero fit, inquis, vt ille minime indo-
leat? quĩ datur quidem & nõ indolere. Etenim, quę-
ro ego ex te: Si te infantulus tuus contumelia affi-
ceret, ecquid contumeliam exiſtimares? quid autẽ?
doleret tibi? nequaquam: ſin autem doleret, tum eſ-
ſes riſu dignus.

*Romani o-
lim intẽpe
rãtiæ mul
tũ obnoxij.*

** hæc di-
ctio dei,
hoc loco
nõ habe-
tur, nec
infra.
Theophyl.
tamen eã
habet.*

Morale.

Ad eundem modum erga proximos afficiamur, ſic
fiet vt moleſti nihil patiamur. nã qui nos iniuria af-
ficiunt

ficiunt, ſunt infantuli dementiores: neq; tamen quæ-
ramus, vt iniuria afficiamur, verũ vt iniuria affecti, for
ti ac generoſo animo feramus. hic enim demũ eſt ſo-
lidus honor. quid ita? quoniã hoc, nempe iniuriã for-
titer ferre, in manu tua poſitũ eſt: illud, nempe iniuriam
inferre, in alterius. Nõnne vides adamantem, dũ feri-
tur, percutere? At natura huius, inquis, ita habet. & tibi
quoq; ab ipſa voluntate accidere illud idem poteſt,
quod à natura illi accidit. quid autẽ? nõne vides, In-
Dan. 3.c fantes in fornace minimè vri? &, Danielẽ in lacu nihil
Ibid.6.e.f mali pati? Idipſum & nunc quoq; exiſtere poteſt. Ad-
& 14.f ſunt & nobis leones, ira, & cupiditas, perniciofis dẽti-
bus armati hoſtes, diſcerpentes quiſquis in illos inci-
derit. Danielẽ igitur imitare, minimè concedens, vt
affectus eiuſmodi, dentes animæ tuæ infigant. At ille
gratiã ſuppetias ſibi afferentem habuit. rectè, quãdo-
quidẽ hanc gratiã voluntas ipſa prẽuenit. Quãobrem
B ſi voluerimus & ipſi, tales nos præſtare, præſtò erit &
nunc gratia: atq; vt etiã feræ illæ eſuriant, latus tuum
haudquaquã cõtingent. Si enim corpus ſeruile con-
ſpectũ reuerite ſunt, mẽbris Chriſti cõſpectis (hoc emũ
ſumus, qui fideles ſum°) quĩ fiet, vt minus cõquieſcãt?
q̃ ſi non conquieſcẽt, in cauſa erunt, qui feris illis ob-
iecti fuerint. Etenim hiſce leonibus multi impenſam
ſubminiſtrant, ſcorta nutrientes, alienas nuptias per-
fringentes, inimicos vlciſcentes: quo fit vt antequam
ad ipſum ſolum accedant, diſcerpãtur. At hoc in Da-
niele non accidit, neque in nobis ſi voluerimus, id vſu
veniet: ſed & amplius quiddã reportabimus, iis quæ
tum euenerunt. Illum emũ non læſerunt leones. Nobis
verò ſi ſapiemus, & vſui erũt, qui nos iniuria afficient.
Sic certè Paulus inclaruit, nẽpe ab iis, qui ei incõmo-
dum molirentur, inſidiáſq; ſtruerent. Sic Iob, à non
paucis plagis illis. Sic Hieremias, à lacu cœni. Sic
Noẽ, à diluuio. Sic Abel ab inſidiis. Sic Moyſes, à Iu-
dæorũ inuidia. Sic Heliſæus. Sic vnuſquiſq; magnorũ
illorum virorum, non à requie, non à deliciis, verum
ab afflictione, à tẽtationibus inſignes coronas repor-
tarũt. Quapropter & Chriſtus quum intelligeret, hoc
demum eſſe argumentum, per quod quis deo com-
mẽdari poſſet, diſcipulos ſic appellabat: In mundo af-
flictionem habetis, ſed tamẽ bono animo eſtote. Ego
Ioan.16.g vici mundũ. dices, quid? Nõnne multi eiecti ſunt, ma-
lis, quibus permerentur, fracti? Nequaquam ſanè per
tentationũ naturã, ſed per ſuã ipſorum ſocordiã. Cæ-
terùm qui vnà cum tẽtatione præſtat etiã modũ, quò
ſuſtinere, atq; à malis eluctari poſſis, ille idem manu
porrecta, omnibus nobis aderit, vt magna gloria tan-
quam præconis voce victores declarati, ęternas coro-
nas aſſequamur, gratia & benignitate domini noſtri
Ieſu Chriſti: per quem, & cum quo, patri gloria, vnà
cum ſancto ſpiritu, in ſecula ſeculorum, Amen.

A *tauerũt naturalem vſum, in eum, qui eſt præter naturam.* Ne-
que emũ, inquit, dicere poſſit quiſquã, q̃ à naturali coi-
tione, phibitæ, ad hoc morbi confugerint? neq; quod
dum non haberent, vnde cupiditatẽ ſuam cõplerent,
ad hanc abſurdã impegerint rabiem. Verbũ emũ hoc,
mutare, eorũ eſt, qui habent: quo etiam vſus eſt, quum
de dogmatibus ageret. Veritatem * dei mẽdacio mu-
tauerũt: aliter autem & ipſum hoc declarauit, de maſ-
culis loquens: *Relicto*, inquit, *fœminæ vſu naturali.* Ac
iuxta tum illas, tum hos ab omni defenſione excludit,
increpans ipſos non ſolũ q̃ fruitionem haberent, eá-
que, quã haberent, relicta, ad aliã ſe contulerint, ſed q̃
naturali vſu per eos reprobato, ad eũ qui eſt præter
naturam adcucurrerint. Difficiliora autẽ, atq; inſua-
uiora ea ſunt, quæ præter naturã fiunt: quapropter ne
voluptatem quidem ſe capere dicere poſſint: vera emũ
B ac germana voluptas ea demũ eſt, quæ ſecundum na-
turam eſt. At quum deus deſtituerit, tum omnia ſur-
ſum, ac deorſum ferũtur. Quamobrẽ non ipſum mo-
dò dogma illis ſatanicum erat, ſed & vita diabolica.
Proinde de dogmatibus quũ loqueretur, mundũ ipſũ
in mediũ adduxit, & cogitationem item humanã, di-
cens, q̃ intellectu dato à deo, per ea, quæ viderentur,
poterant ad ipſum opificẽ, veluti manu præeunte per-
duci: quod quũ in animũ ſibi inducere noluiſſent, mã-
ſerunt indigni, qui veniam aſſequerentur. Hoc loco
pro mundo, voluptatẽ eam ſubſtituit, quæ eſt ſecun-
dũ naturam, qua quidẽ poterant ipſi maiore cũ liber-
tate ac licentia frui, & pleniori læticia ſuſcepta, à de-
decore ac turpitudine ſe eximere: id quod tamen no-
luerũt, vnde & veniã haudquaquã ſunt aſſecuti: quin
& ab ea omnino ſunt excluſi in ipſam naturã iniurij:
C ac quod in his ignominioſum quidem eſt, ipſas etiam
mulieres oſtendit, id genus coitiones venari, quas ta-
men viris oportebat eſſe verecundiores. Pauli porrò
prudẽtia meritò hic nobus admirabilis eſt, vt qui quũ
in duas res ſibi inuicem aduerſantes incidiſſet, vtraſq;
exactè abſoluerit. Volebat emũ grauitate, ac reuerẽtia
ſeruata loqui, & auditorẽ tamẽ interim mordẽs per-
cellere. at hæc ambo non dabantur, ſed alterũ alteri
impedimẽto erat. Nam ſi quid reuerẽter dicas, haud-
quaquã poſſis auditorem perſtringere: quod ſi rurſus
vehementer perſtringere volueris, neceſſe tibi eſt a-
perta ac nuda oratiõe rẽ deſignare. At prudẽs ac bea-
ta Pauli anima vtrunque exactè præſtitit, ipſo naturæ
nomine & increpationẽ augens, & hac tanquam pa-
rapetaſmate ad enarrationis verecundiã vſus. Deinde
mulieribus prius perſtrictis, ad viros progreditur, di-
D cẽs: *Similiter & maſculi relicto naturali vſu fœminæ.* Quod
ipſum eſt extremæ perditionis indicium, quũ ſcilicet
vtrũq; gen° corruptũ eſt, quúmq; tũ qui mulieri pręceptor eſt ordinatus tum quæ viro auxiliatrix iuſſa eſt
eſſe, hoſtium inter ſe officiis funguntur. Cõſidera au-
tem quanta cum emphaſi dictiones vſurpet. non emũ
dixit illos amaſſe, ac deſideraſſe inter ſe mutuò, ſed
exarſiſſe mutuò per appetentiam ſui: Vides auiditate
omne malum exortũ, quũ ipſum deſiderium videli-
cet non ſuſtineat intra proprios terminos conſiſtere.
Quicquid emũ terminos à deo ſtatos tranſgreditur, id
abſurdarum, ac minimè legitimarum rerum appetẽs
eſt. Quemadmodum enim fieri ſæpe videmus, vt qui
ciborum appetitionem amiſerint, terram, ac lapillos
comedant: quique impotenti ſiti correpti fuerint, ij &
cœnum quoque nõnunquam ad bibendum appetãt:
ita & illi ad huiuſmodi amorẽ illegitimũ efferbuerũt.

** dei, hæc
dictio in
ver. non
habetur.*

Hic ſup.e.

Homilia quarta.

*QVamobrem tradidit eos deus in affectus ignominio-
ſos. Nã & fœminæ illorũ mutauerũt naturalẽ vſum,
in eũ, qui eſt præter naturã: ſimilitérque & maſculi,
relicto naturali vſu fœminæ, exarſerunt per concupiſcentiã ſui
alius in alium.* Animi morbi quidẽ omnes ignominioſi,
ſed maximè in maſculos inſania. Etemũ ab ipſis deli-
ctis anima magis patitur, dedecoratúrq;, q̃ ab ægritu-
dinibus corpus. Contẽplare porrò, vt & hic quoque
ipſos venia priuet, quemadmodũ & quũ de dogmati-
bus verba faceret, de fœminis quidẽ ſic locutus: *Mu-*

Quod

Quòd si dixeris,& vnde desiderij huius intẽtio? à dei destitutione:dei autem destitutio vnde? ab eorũ improbitate, qui illum reliquerunt, *Masculi in masculos turpitudinem peragentes.* Ne enim postaquã audieris,ait, quòd exarserunt,desiderij solius morbum esse putes. Etenim bona mali huius pars ab eorum manat socordia quæ desideriũ ipsum incendit: quapropter nõ dixit,pertracti,aut occupati,quod quidẽ alibi ait, quid ergo? *Peragentes.* Opus cõstituerunt peccatũ,nec simpliciter opus,sed & studio absolutum:neq; dixit,desiderium: sed, turpitudinem, & quidẽ propriè. etenim & ipsam naturã dedecorarũt,& leges calcarunt. Vide porrò magnã confusionẽ vtraq; ex parte natam. neque enim caput solùm infernè, sed & pedes supernè erãt positi. & hostes ipsi inter se extitere, perniciosam quandam & quouis bello intestino iniquiorẽ pugnã, eandémque variã introducentes. Etenim in quatuor ipsam species nouas, & illegitimas diuiserunt. neque enim duplex, aut triplex, sed & quadruplex bellum hoc existebat. Considera porrò, oportebat duos vnũ esse, mulierem & virum dico:erunt eñ,inquit, duo in carne vna:præstabat autẽ hoc consuetudinis desiderium,& copulabat genera ipsa inter se. hoc desideriũ diabolus tollens,& in aliũ deriuans modũ,sic ipsa eadem à se genera diremit,vt quod vnũ erat, duas partes faceret,cõtrà q̃ lex diuina instituisset: ea enim ait, duo erunt in carne vna,hic autẽ vnã in duo dissecuit: ecce bellum vnũ. rursum ipsas has duas partes, & cõtra se, & inter se ipsas infensas reddidit: ipsæ enim fœminę fœminas cõtumelia afficiebãt rursus, non viros solùm: & viri item cõtra se ipsi steterant, & cõtra fœmineũ genus, perinde vt si in pugna aliqua nocturna versarẽtur. Vides secundũ,& tertium bellũ, & quartum & quintũ?est & aliud.nam vnà cum iis,quæ diximus, & ipsam quoq; naturæ legẽ violarũt. posteaquã eñ vidit diabolus desiderio genera eadẽ maximè cõiungi,studuit vinculum discindere,sic vt genus dissoluerit,non ex eo solùm, q̃ iuxta legis ordinẽ semen nõ proferret,sed ex eo quòd inter sese iidẽ illi infensi mutua seditione conflictarentur. *Et mercedẽ quam oportuit, erroris sui in semetipsis recipientes.* Vide quomodo rursus ad mali fontẽ se cõfert impietatẽ à dogmatibus natã, & mercedẽ esse ipsam ait iniquitatis illius: posteaquã enim non visum est illi, impiis, & iis, qui sic vitam instituere malunt,supplicij ac gehennę fidẽ facere nunc posse,sed risui se potius fore,ostẽdit in ipsamet demũ voluptate hoc suppliciũ residere. qd̃ si minimè persentiunt, sed delectãtur,ne mirum tibi sit. Etenim qui insaniũt,ac phrenesim patiuntur,ij certè multas,& eas miserandas in semet iniurias dũ inferunt, ob quæ facta aliis lachrymas cient,ob ea ridẽt quidẽ ipsi, & insolescunt,nec tamẽ illos ꝓpterea dixerimus supplicio liberatos,sed hoc nomine pœna grauiori affligi,quod ne ipsi quidẽ norint,quib°,quantisq; in malis versentur miseri.neq; eñ ab ægrorum,sed à sanorum calculo sentẽtiam ferre nos oportet: quandoquidem antiquitus & lex esse res ea videbatur. ac legislator quidã apud illos sanxit,vt serui neque in sicco sese vngerent neque puerorũ amoribus vacarent, hanc scilicet prerogatiuã ingenuis solis concedens,seu vt verius dicã, hanc turpitudinem:quũ tamen ne turpitudinem quidem factũ eiusmodi esse crederent,sed veluti venerãdũ,honestũ, ac maius q̃ quod seruorũ personis cõueniret,liberis ipsis permiscerint. Et istud quidem admiserũt sapientissimus Athenienſiũ populus, & qui magnus apud illos habitus est Solon: cum eo quoq; ꝓ & multos philosophorũ libros hocce morbo refertos inuenias. Nec tamen hinc rem legitimã esse, quin eos potius,qui legem huiusmodi admisere, miserabiles, multísque lachrymis persequendos dicimus. quæ eñ dedecora admittunt mulieres eæ, quæ corpora prostituunt sua, eadem atque adeò iis miserabiliora & hi quoq; patiũtur. Nam illis si minimè legitimus, at certè naturalis est coitus:hic autẽ & illegitimus & præter naturam. Vt eñ nec gehennam, nec supplicium cõminatus esset deus,certè id quouis supplicio deterius fuerit: ꝓ si delectantur, pœnę certè additamentũ mihi narras:neq; eñ si quem videro nudũ,currentẽ, cœno corpus totũ,vt colore, sordidantẽ, tum autẽ sese minimè præ pudore obtegentem, quin potius sibi hoc nomine placentem,huic sanè de eo facto gratulabor, quin eum potius deplorabo, ꝓ ne se quidẽ indecorè agere persentiscat. Vt autẽ & contumeliã ipsam manifestius declarem,patiamini si placet,& me aliud exemplũ vsurpare. Si enim virginem hac pœna mulctares,vt sola in cubiculo versans cum brutis animantibus rem haberet,postea autẽ eadẽ illa huiusmodi coitione delectaretur: nónne, obsecro, fieret, vt, vel hoc potissimũ nomine, lachrymabilis foret, quòd morbo liberari ea nequiret, non ob aliud nisi quod morbum ipsa suum ne sentiret quidẽ?omnino ita liquet. Quòd si illud graue,ne hoc quidẽ minus illo:etenim contumelia à domesticis accepta, ea sanè miserabilior est, † ἀνδροφόνων quã externi adferunt. Hos equidẽ †iis etiam, qui sibi-ipsi mortẽ cõsciscũt,]deteriores esse affirmo:præstiterit enim mori, q̃ tanta contumelia accepta viuere. † homicida. namꝑqui se ipse interimit,is]animam à corpore dissociat:at hic animam vnà cũ corpore perdit. Quodcunque porrò delictum nominaueris,nullũ huic peccato par dixeris:qui si facta sua sentirẽt,qui patiuntur, sexcentas vtiq; mortes obierint,vt ne hoc paterẽtur: neque enim est, neq; inquã est hac iniuria alia vlla nec grauior,nec rationis minus habẽs. Nam si de scortatione Paulus disserens dixit, peccatũ omne, quodcũque commiserit homo, extra corpus esse, qui autem scortatur,eũ in ꝓpriũ corpus delinquere: quid de insania hac dixerimus,quæ ipsa tãtò est scortatione deterior,quantũ ne verbis quidẽ exprimere licet? Neq; eñ hoc solùm dico, ꝓ fœmina effectus sis, sed quòd perdideris ipsum hoc, nimirũ virum esse, & ꝓ neque in hanc transieris naturã, neque quã haberes asseruaueris,sed cõmunis vtriusq; effectus sis ꝓditor,dignus quem tum viri tum fœminæ lapidibus à se exigant, tanquam qui vtrunque genus iniuria affeceris. Atque vt intelligas,quantum hoc demum sit, si quis ad te adiens ꝓmitteret fore, vt te ex viro canem efficeret: nónne ab eo tanquam exitioso declinares? Tu verò dispicito, te ipse nõ ex viro canẽ effecisti, sed animal hocce animante infamius:id enim ad vsum accõmodum:at catamithus nullibi vsui esse possit. Quid autẽ? quæso. Si quis profiteatur præstaturum se, vt viri pariant, & à partu in lecto decumbant: nónne fieret, vt ira atque excandescentia compleremur? At verò vide nunc,certe qui sic rabiũt,perfecerunt ipsi,vt deteriore conditione essent. Neque enim par, idẽque fuerit,in muliebrem naturã migrare, & vir interim dum manes,fœminam fieri,quin potius neque hoc, neque illud fuerit. Quòd si & aliunde mali enormitatẽ pernoscere vis, interrogato, quamobrem, qui se ipsi eunuchos faciunt,eos legislatores pœna afficiant:& intelliges,

Gen.2.d

1.Cor.6.d

telliges, id non ob aliud esse, nisi quod naturã mutilent:quanquam nõ cousq; illi iniurij sunt. sunt enim vel post mutilationẽ, multis quidem locis vsui, qui execti fuerint. At quisquis scortũ se facit, hoc nihil esse queat inutili°:neq; enim anima solùm, verùm & corpus ei°,qui hęc patrat,infame est, ac certè dignũ quòd vndequaq; exterminetur.quot tandẽ, obsecro.gehẽnæ his plectẽdis suffecerint? Quòd si audito gehennæ nomine, irrides,ac fidem nõ habes: illũ ignẽ recordare Sodomorum. Vidimus enim vidimus & in prę̃senti quoq;vita gehennæ effigiẽ.quandoquidẽ enim multi futuri erãt, qui iis fidem minimè habituri essẽt,quę post resurrectionẽ futura sunt, nunc quum iidem audiãt esse ignem inextinguibilẽ, à rebus prę̃sentibus illos deus erudiuit.tale est igitur Sodomorum incendium, & vastatio illa: id quod sciunt ij, qui ad ea loca profecti, plagam illam diuinam, ac cœlestium fulminum opus oculis subicere. Cogitato quàm graue illud sit peccatum,vt quod ipsam gehẽnam etiam ante tempus existere coẽgerit. Nã posteaquàm permulti verba despicerẽt, illis de° per ipsa demũ opera,gehennæ effigiem ostendit noua quadam ratione:erat enim prę̃ter omniũ opinionem pluuia illa,quoniamquidẽ & præter naturã ipsa coitio:atque ea quidẽ pluuia terram*exussit,quoniã & illorum animos desiderium:ob quod pluuia eadẽ ferebatur cõtrà quàm solita ista ac quotidiana ferri soleat:neque enim non excitabat modò terrę vterum ad fructuum generationem,sed & ad seminum susceptionem inutilem efficiebat. Talis enim erat ipsa Sodomitarũ coitio, eiuscemodi corpus inutilius reddẽs. Quid enim viro corpus suũ meretricio more prostituente abominabilius?quid autẽ scelestius? ô insaniam, ô stupiditatem. vnde,malũ, hæc debachata est cõcupiscẽtia, humanam naturam hostium incommodis, atq; adeò tantò grauioribus afficiens, quãtò anima corpore præstãtior est? ô vos & brutis insipiẽtiores,& canibus impudẽtiores:nusquã enim huiusmodi cõgressus apud illos:sed agnoscit ꝓprios terminos natura. Vos autem genus vestrũ infamius brutorũ genere effecistis, & in his quæ dico,iniurij, & per vos inuicẽ iniurij. Vnde igitur mala hæc enata sunt? à deliciis, à dei ignoratione.quum enim excusserit quis dei timorem,protinus bona omnia pessum cunt.

*nariuus: legit Brixius.

Morale

Vt ne igitur hoc eueniat, dei exactum timorẽ ante oculos habeamus. nihil enim ita hominẽ perdit, quàm si illũ cõtingat ab hac anchora excidere: quẽadmodum nihil contrà ita illum seruat, q̃ assiduus in illum aspectus. Nam si hominem quum præsentem cõtuemur, tum ad peccandum tardiores reddimur, sæpe autẽ & seruos modestiores subueriti,absurdi nihil admittimus:cõsiderato quantam adepturi simus securitatem,si nos contigerit,deum assiduè in oculis ferre. nusquã enim diabolus nos sic compositos adorietur,tanquã frustra laboraturus: qui si aberrãtes, ac sine freno palãtes viderit,sumpto à nobis exordio poterit vbique vt scabiosas oues à grege summotos depellere. Et qd̃ ignauis famulis vsuenire in foro solet,vt ministeriis necessariis posthabitis, ad quę peragenda à dominis suis dimittuntur,inconsulto ac temerè sibi ocurrentibus affixi, ocium illic absumant: hoc ipsum sanè & nobis quoq; accidat necesse est, quoties à dei mãdatis aberramus. Stamus enim admirati diuitias, corporis pulchritudinẽ, & alia item ad nos nihil pertinentia, illorum famulorum exemplo qui mendicis, morionibus, ac præstigias quasdam miracula repræsentãtibus intenti, sero domum vbi redierint, extremis plagis cædũtur:multi autem & propositum iter prætereũt,secuti alios turpiter & inhonestè in huiusmodi facinoribus sese gerentes. Nos vero caueamus, ne similia patremus. etenim dimissi quidem sumus ad multa, & ea vrgentia, peragenda: qui si omissis illis sęterimus oscitantes ad hæc infructuosa, tẽpore omni nobis frustra & incassum absumpto, extremũ luituri sumus suppliciũ. Etenim si te ipse exercere vis, habes quæ admirari, & circa quæ totum tempus ore hianti esse debes, quæ quidem non risu,sed admiratione, multísque laudibus digna sunt:idq; eò magis,quòd qui ridicularum rerum admirator est,&ipse quoque sępe talis euadit, atq; adeò illo deterior qui risum aliis excitat. Quod vt ne tibi accidat, pedem inde quàm primùm refer to. cur enim quęso,stas ad diuitias hians,ac veluti attonito similis?quídnam obsecro,mirandum spectas, ac tale,quod oculos tuos morari debeat? equos auro stratos,famulos illos quidem barbaros,illos autẽ eunuchos,&sumptuosas item vestes,& molliciei deditum in iis animum, & † contractum illorum supercilium,& circuitiones, & tumultus:hæc ipsa obsecro,quorsum admiratione digna fuerint? Hi autẽ quid à mendicis differunt in foro tripudiantibus,ac fistula canentibus?Siquidem & ij magna virtutis fame correpti choream agunt quàm illi magis ridiculam acti &circumacti,nunc quidem ad lautas extructásque mensas,nunc ad meretricium fornicem,nũc ad adulatorum gregem,& parasitorum turbam. Qui si auro splendescunt, hoc potissimum nomine miserabiles sunt, vt quibus præcipuo studio ea sint, quæ ad ipsos nihil spectãt. Mihi enim ne vestes ipsas intueare,verùm ipsorũ animam denudato,ac despicito, num ea vulneribus innumeris abundet:num pannos induta, desolata sit, & à nemine recta. Quid igitur externa insania opus est?etenim longè melius fuerit, pauperem esse cum virtute victitantem, quàm regẽ cum malicia. pauper enim apud se animi deliciis perfruitur, exteriorem non sentiens paupertatem, ob diuitias interiores. At rex deliciatus in iis quæ ad ipsum nihil spectant, in iis sanè quæ ad ipsum in primis pertinent plectitur, nimirum in anima,in cõscientia, in cogitationibus illum vel mortuum comitantibus. His igitur intellectis aureas quidem vestes exuamus, virtutem autem amplexi induamus, tum voluptatem ex ea nascentem: sic enim & hac in vita, & in futura multis deliciis perfuemur,ac bona promissa assequemur, gratia & benignitate dñi nostri Iesu Christi:per quem & cum quo patri gloria, vnà cum spiritu sancto,in secula seculorum, Amen.

† elatum.

Homilia quinta.

ET quemadmodum nõ probauerũt vt deum agnoscerẽt,ita tradidit eos deus in reprobã mentẽ, vt facerẽt quæ non cõueniebat. Vt ne videatur ipsos subindicare, dũ nimius est in lasciuo puerorũ amore vituperando,transit deinceps ad alias peccati species: quapropter & sub aliis personis orationem totam prosequitur. Ac sicuti cum fidelibus de peccatis verba faciens, & ea volens ostendere fugienda esse, gentes in medium adducit, quum ait:non cum affectu concupiscentiæ, veluti reliquæ gentes, quæ deum nõ nouere:ac rursus,Ne doleatis quemadmodum

1.Thes.4.a

Ibidem.c. dum & cæteri non habentes ſpem:ſic & hoc loco oſtendit peccata ad illos pertinere, eoſdemq; omni venia priuat.nõ enim ea facinora ab ignorantia, ſed à meditatione, ac ſtudio orta affirmat. quapropter non dixit,& quemadmodum non cognouerunt, ſed non probauerunt, vt deum agnoſcerent. peccatum id tale eſſe ſignificãs,vt ad id iudicio corrupto,ac pueicacia potius prolapſi, quàm vi pertracti fuerint: vnde & oſtendere vult, peccata non carnis eſſe, ſicuti hæretici quidam dicunt, ſed cogitationis, ac malæ concupiſcentiæ, atque illinc malorum fontẽ ſcaturire.Mens enim reproba quum ſemel facta fuerit,neceſſario fit,vt omnia diſtrahãtur, ac ſubuertantur,nimirum auriga iam corrupto. *Repleti omni iniuſticia*, † *ſcortatione*,] *auaricia*. Vide omnia cum intentione dicta.etenim repletos eſſe ait omni iniuſticia. Ipſam porrò vicioſitatem generaliter vbi extulit, & huius quoque partes eximiè perſequitur:dicens,plenii inuidia, cæde: hoc enim ex illo ortum eſt, quemadmodum de Abel,ac Ioſeph oſtenſum eſt. Deinde vbi eos dixit contentione,dolo,malis præditos moribus,ſuſurrones,obtrectatores,dei oſores, cõtumelioſos,& quæ multis indifferentia eſſe peccata videtur,ea criminum loco vbi pòſuit, ipſam rurſus accuſationem auget, in ipſam malorum arcem conſcendens,quum ait elatos,ac glorioſos:grauius enim peccatum admittit, qui de peccato admiſſo ſeſe effert, gloriatúrque,quàm qui ſimpliciter peccat.ob quod *1.Cor.5.a.* & Corinthiis idipſum vicio vertit, quũ ait:& vos inflati eſtis. nam ſi qui ob meritum aliquod ſuum inflatus eſt, illius fructum omnem amittit: quam, obſecro,pœnam non mereatur,qui ob peccatum à ſe admiſſum gloriatur? neque enim qui talis eſt, pœnitẽtia vnquam cõpungetur.poſteà ait: *Excogitatores malorum.* Hic oſtendit eos haudquaquam peccatis iam natis fuiſſe contentos, ſed & alia quædam adinuniſſe.quod rurſus eorũ eſt qui meditãtur,ac ſtudent, non autem qui vi rapiuntur, ac pertrahuntur.Quum autẽ vicioſitatẽ per partes explicaſſet oſtẽdiſſeq; q̃ & contra naturam rurſus ſtetiſſent (ait enim parentibus immorigeri) deinceps ad huiuſmodi peſtis radicem progreditur,eos dictitans à charitatis affectu alienos,ac fœderis minimè obſeruantes.Hanc enim & Chriſtus maliciæ cauſam eſſe ait, dicens, quum *Mat.24.a* repleta fuerit iniquitas,tunc frigeſcet charitas. Hoc igitur & hic Paulus ait,eos appellans pactorũ haudquaquã tenaces,alienos à charitatis affectu, neſcios fœderis,immiſericordes, & oſtendens quòd naturæ donum prodiderint:ita enim comparatum eſt vt habeamus genuinam ac naturalem quandam inter nos neceſſitudinem, quam& feræ quoque beſtiæ inter *Eccli.13.c* ſe obſeruant. Vnumquodque enim animal, ait ille, ſui ſimile amat: & homo item proximum ſuum. At hi illis extiterunt efferatiores. Eum igitur morbum, qui à malis dogmatibus in terrarum orbem inuaſit, per hæc nobis repræſentauit, ac planum fecit,laborantium ignauiam ac deſidiam vtriuſque ægritudinis authorem eſſe. oſtendit præterea, quod & dum de dogmatibus ageret fecit, & hic quoque illos ipſos venia eſſe priuatos.propterea ait: *Qui cum dei iuſticiã nouerint,nempe quòd ij qui talia faciũt, digni ſunt morte,non ſolùm ea faciunt, verumetiam iis aſſentiuntur qui faciunt.* Obiectionibus duabus hic poſitis, vtraſq; præcipuè ſuſtulit. Quídnam enim,ait,allegare poſſis? q̃ neſcias quæ agenda ſint?tu verò vt id maximè igno-

†πονηρία, malicia, legiſſe videtur πορνία, vtrũque habetur in vulgari editione, quæ vtitur eccleſia.

A res in cauſa ſanè es,vtpote qui deum id tibi indicantem deſeruerís. nunc autem & multis quidem rationibus oſtendimus, te id nec ignorare, & vltro tamẽ peccare. At ab ipſo traheris affectu? quid igitur & adiuuas, & laudas?nõ enim ſolùm ea faciunt, inquit, ſed & aſſentiuntur iis qui faciunt. Difficiliore igitur obiectione,& ea quę nullam planè veniam meretur, prius poſita, vt aduerſarium enuincat. eſt enim peccante multò deterior qui peccatum commendatione proſequitur, ſed hoc ipſum prius quum dixiſſet, per id quod vehemẽtius eſt, rurſus in ſubſequẽtibus eundem aduerſariũ mancipat,ita dicens: *Quapropter inexcuſabilis es ô homo quiſquis es, qui iudicas: nam hoc ipſo quòd iudicas alterum,te ipſum condemnas.* Hęc in ipſos principes inuehens,dixit. Nam ęa quidem vrbs tum totius orbis principatũ tenebat. anteuertẽs igitur, ait: B tuam tibi defenſionẽ eripis heus tu,quiſquis es.quoties enim adulterum cõdemnas, interim autem ipſe es adulter, vt te nullus homo iudicet, quod ad rei damnandi iudicium pertinet, contra te ſententiam tuliſti. *Scimus autem quòd iudicium dei eſt ſecũdum veritatem aduerſus eos qui talia agunt.* Vt ne quis enim diceret, interim quidẽ elapſus ſum: territans ait, non perinde eſſe apud deum, vt & hic. hic enim alius quidem peccati ſui pœnas luit: alius autẽ illo eodem peccato admiſſo ſupplicium euadit: at illic nõ perinde ſe res habet.Iam quòd ipſe iudex nouerit,quod iuſtum eſt,addidit Paulus,non etiam vnde nouerit.ſuperuacaneũ enim erat.Suprà de impietate dum ageret, vtrunque certe oſtẽdit, & quòd deũ qui cognouiſſet, impius tamẽ eſſet,& vnde cognouiſſet:nempè à mũdi fabrica. quandoquidẽ enim omnibus non innoteſcebat,cauſam addidit.Hocverò loco quod oĩbus veluti confeſſum eſt,præterit.porrò vbi ait,Quiſquis es,qui iudicas:non ſolum cum principibus,ſed & cũ priuatis ac ſubditis verba facit. Siquidẽ omnes homines,vt thronũ nõ conſcendant,vt carnifices,vt fidiculas,ac compedes minimè habeant: attamen & C ipſi quoque eos quos peccare intelligunt, iudicant in colloquiis, in communibus cœtibus, in conſcientiæ calculo,ac pronunciare quidem nullus audeat,quòd adulter ſupplicium non mereatur: ſed alios,ait,iudicant,non ſeipſos:hanc enim ob cauſam in eos acriter inſurgit,dicens: *Cogitas autem hoc ô homo qui iudicas eos qui talia faciunt,& facis eadem,quòd tu ſuffugies iudicium dei?* Poſteaquam enim multiplex eſſe oſtendit orbis terrarum peccatum, ab ipſis dogmatibus, ab ipiſis rebus, & D quòd ſapientes eſſent, q̃ ipſam creaturam haberent, à qua veluti porrecta manu ductarentur,quòd non ob id ſolùm quòd deum reliquiſſent,ſed quòd reptilium ſimilitudines elegiſſent, quòd virtutem reſpuiſſent, quòd obluctãte natura ad vicium transfugiſſent:vicium inquam quod præter naturam eſſet:progreditur deinceps, vt oſtẽdat, quòd & qui talia faciunt, pœnas luunt. Porrò autem ipſam pœnam iam declarauit, quum actionẽ ipſam dixit. Præmium enim, inquit, quod oportuit erroris ſui in ſe recipiunt. Sed tamen quoniam hanc ipſi pœnam non perſentiſcunt, expreſſit & aliam quam maximè reformidant, quam & ipſam iam demonſtrauit. qnum enim dixit, quòd dei iudicium eſt ſecundum veritatem, aliud nihil quàm id,quod dico,exprimit:veruntamen & hoc idem aliis pluribus probat rurſus, ſic inquens: Cogitas autem ô homo qui iudicas eos, qui talia faciunt, & facis ea-

cis eadem,quòd tu ſuffugies iudicium dei?iudicium ipſe tuum nõ effugiſti,& dei iudicium effugies? quis tãdem hoc ita eſſe dixerit?quanquam tute te ipſum iudicaſti. Sed poſteaquã tanta fuit iudicij exuberãtia,vt ne tibi quidem ipſe parcere potueris: nónne deus qui peccandi neſcius,ſuprà q̃ dici poteſt,iuſtus eſt, idipſum multò magis effecturus eſt?Teipſum tutemet cõdemnaſti, deus autem admittet, probabit, ac laudabit?quid id,obſecro, rationi conſentaneum eſt? quanquam quòd ille abs te condemnatur, hoc maiorem tute pœnã mereris. Neque enim perinde eſt ſi ſimpliciter peccęs, atq; ſi alerũ, qui peccauerit,quum punieris,in eadem cum illo peccata rurſus plabaris.Vides quo pacto crimẽ auxit?Etenim ſi tu, inquit,de eo pœnas ſumis qui in leuiorib⁹ deliquerit, præſertim quum futurum ſit,vt tibi interim ignominiæ notã ſis allaturus: nónne deus præſertim nullam ſibi inde dedecoris notam inuſturus,te, te inquam à B propriis cogitationibus iam damnatũ, grauius condemnatur⁹ eſt? Qui ſi dixeris nõ neſcire te ſupplicio dignum eſſe, ſed cõtemnere, propter illius lenitatẽ, atque inde fiduciã tibi ſumis, quòd in pręſentia pœnas non das: certè hoc ipſo nomine cõueniens fuerit vt formides,ac cõtremiſcas.Neque enim ille differt ob hoc, vt ne ipſe pœnas des, ſed vt grauiores des:ſi modò incorrigibilis perſeueras:qd̃ tibi nũquã vſu veniat.quapropter addit: *Aut diuitias bonitatis illius,aut tolerantiæ lenitatisq; contẽnis,ignorãs quòd bonitas dei ad pœnitentiam te inuitat?* Dei vbi lenitatẽ laudauit, ac declarauit illam maximũ afferre lucrum iis qui attenti fuerint (hoc ipſum autem erat peccantium ad pœnitentiã illecebra) timorem auget.nam quemadmodũ iis qui ea lenitate rectè vſi fuerint, ſalutis argumentũ eſt:ſic iis qui eam contempſerint, grauioris ſupplicij cauſa eſſe ſolet.Hoc eũ quod vulgo circunfertur, nẽpe quòd bonus ac lenis deus quum ſit, pœnas minimè repoſcit: ſed tritũ hoc verbũ quum dicis,inquit,aliud ſanè nihil dicis,quàm ſupplicij ipſius intẽtionem:mãſuetudinem enim præfert deus, vt à peccatis te eximas, non etiã vt peccata peccatis accumules:qui niſi id feceris,terribilius certè iudicium te manet. Quamobrem quandoquidem lenis eſt ille, danda eſt in primis opera, vt ne peccemus, néve illius beneficentiam, improbitatis ingratitudiniſque argumẽtum efficiamus. Vt enim lenis ille ſit, punit tamen prorſus. Vnde hoc nobis liquet? ab iis quæ ſubſequuntur. Nam ſi vicium maximè regnat, nec mali tamẽ pœnas dedẽre,prorſus neceſſe eſt aliquando vt dent. ſi enim hæc haud negligunt homines,qui deus neglecturus eſt?Quare & iudicij ſermonem induxit. Nam q̃ oſtenderit multos pœnæ eſſe obnoxios niſi eos pœnituerit,deinde illos eoſdẽ pœnas non dediſſe,hic iudicium prorſus futurum colligit,idq; cum intẽtione.quapropter ait: *Sed iuxta duriciam tuã & cor pœnitere neſciũ colligis tibi ipſi irã.* Quum enim neque manſuetudine molliatur, neque terrore flectatur, hoc quid magis induratũ eſſe queat? poſteaquam enim dei benignitas quanta ſit oſtẽdit Paulus, tum demum terribilis eſt ei, qui ne ſic quidẽ ad pœnitentiã redierit. Vide porrò quàm propriè dictionibus vtatur. Colligis enim, inquit, tibi ipſi irã: *ἐπιστρέφεις.* munifeſtans quod prorſus reconditũ eſt,ac demonſtrans nõ eum qui iudicat, ſed eumqui iudicatur,huius rei authorẽ eſſe. Tibi enim ipſi, ait, colligis, non tibi deus:etenim ille omnia præſtitit,quę oportebat.

A perfecit enim vt cognoſceres tum quæ bona eſſent, tum quæ mala. præterea & lenitatẽ exhibuit ſuã, ad pœnitentiam te vocauit, diem cõminatus eſt terribilem,modis omnibus ad pœnitentiã te illiciens. Qui ſi inflexus manes, *Tibi ipſi colligis iram in die iræ & reuelationis,& iuſti iudicij dei.* Vt ne enim audito iræ nomine,affectũ,animiq; morbum eſſe putes,addidit,iuſti iudicij dei. Rectè autẽ reuelationis verbum vſurpauit:tum enim hoc reuelatur,quum pro ſua quiſq; dignitate recipit. Nam hac in vita multi ſæpe, contrà quàm æquum iuſtumq; eſt, aliis incommodant,atq; inſidiantur,at non ſic in futura. *Qui reddituru eſt vnicuique iuxta facta ſua,iis quidẽ qui perſeuerãtes in bene agẽdo.*

Poſtquàm ſe terribilem ac grauem oſtendit in ferenda iũdicij ac futuri ſupplicij mentione, cõtinuò ſuppliciũ ipſum ad id quod auditores expectabant nõ coniecit, ſed orationẽ ad ſuauius quiddam vertit, nempe bonorum operum retributionem, ſic inquiens, *Iis quidem qui perſeuerantes in benefaciẽdo gloriam & honorem & incorruptionem quærunt, vitã æternam.* Hoc loco eos qui animũ perferendis tentationibus deſponderint, erigit: oſtenditq; non oportere fiduciã omnino ſuam in ipſa fide ſola habere.nam illud prętorium & facta itẽ examinat. Vide porrò vti, quum *Iudiciũ dẽ futuris* de futuris bonis loquitur,manifeſtè ac liquidò bona *animum nõ* ipſa,qualia ſint, explicare nequeat, ſed & gloriæ & *ſolũ ſed facta* honoris nominib⁹ abutatur.nam quãdoquidẽ ea bo- *etiam expendit.* na humanis omnibus bonis ſuperiora ſunt, non habet vnde rerum earum imaginẽ proferat:ſed ea nobis, ab iis quæ apud nos ſplẽdida, & illuſtria eſſe videntur,vtcunque repræſentat,à gloria,ab honore, à vita.hæc enim ab hominibus maiorẽ in modum expetuntur.Illa autẽ non eiuſcemodi ſunt,ſed his eo etiam C pręſtãtiora,quòd & incorruptibilia & immortalia ſunt. Vides vt & nobis corporũ reſurrectionis valuas adaperuit, incorruptionis verbo vſus. nã incorruptio de corpore eo qd̃ corruptioni obnoxium eſt, dicitur.Poſtea quandoquidem ne hoc quidẽ ſatis erat, addidit, gloriam & honorem. Omnes enim incorrupti reſurgemus: ſed non omnes ad gloriam; verùm hi quidem ad pœnam, illi vero ad gloriam. *Iis verò qui ſunt contentioſi.* Rurſus enim venia eos priuat, qui in vicioſitate viuunt: oſtenditq; à contentione atque ignauia in maliciam illos prolabi. *Et qui veritati quidem non obtemperant,ſed parent iniuſticiæ.* Ecce & aliam rurſus incuſationem:quámnam enim excuſationẽ habeat, q̃ luce relicta tenebras ſequi mauult? nec dixit illos à vi aliqua ac tyrãnide cogi, ſed iniuſticiæ parere:vt intelligas voluntatis lapſum eſſe, nõ D neceſſitatis crimen. *Afflictio,& anxietas aduerſus omnẽ animam hominis perpetrantis malum.* Hoc eſt,vt diues,vt conſul, vt imperator ſis,neminem veretur iudicij ratio: nullus enim hic locus ipſis dignitatibus relictus eſt. Poſtquam igitur declarauit morbi enormitatẽ, cauſamq; addidit, videlicet q̃ morbus is ab ægrotantium ignauia ortus ſit, denique quod perditio illos exceptura eſt,tum autem vbi correctionis facilitatem oſtendit,rurſus ludæum in ipſo ſupplicio grauat.nam qui maiorem aſſecutus eſt doctrinam,is legem tranſgrediens maiori ſupplicio dignus fuerit. Quapropter quò prudentiores fuerimus, aut potẽtiores,eo punimur magis quũ delinquimus: etenim ſi diues es, plures ipſe pecunias exigeris, q̃ qui pauper eſt:ſi prudentior,maiorem obedientiã:ſi principatu ornat⁹,illuſtriora facinora: breuiter in omnib⁹

aliis eadẽ ratione, pro virili, proq; modulo cõferes. *Gloria verò & honor & pax omni operanti bonũ, Iudæo primùm & gentili.* Quemnã Iudæum hoc loco dicit? aut de quibus tandẽ gentilibus verba facit? nempe de iis qui ante Christi aduentũ vixere: nondum enim ad gratiæ euãgelicę tempora peruenit authoris sermo. sed adhuc immoratur in superiorib⁹ tẽporibus, Iudęi & gentilis differẽt iam è longinquo tollens, ac perimens, vt quum hoc idem in gratię tẽporibus fecerit, ne quid nouum atq; inuidiosum enũciare videatur. Nam si priscis illis tẽporibus, quum nondũ tanta effulgeret gratia, quum apud omnes Iudæorũ cõditio illustris, celebris, venerandaq; esset, differẽtia tamẽ nulla exitisse censẽda est: quam demum ratione afferre potuerunt, post tantã gratię exhibitionẽ? quãobrẽ huius rei argumentũ accuratissimè ponit. Etenim auditor edoctus id superioribus tẽporibus ita valuisse, melius multò fide iã recepta idẽ ipsum admittet: gẽtiles autẽ hic appellat, non eos qui idololatræ essent, sed eos qui deũ colerẽt, qui naturę legi parẽtes, exceptis Iudaicis ceremoniis, ea omnia quę ad pietatẽ cõferrẽt, obseruarẽt, qualis erat Melchisedec cum suis omnibus, qualis erat Iob, quales erãt Niniuitę, qualis erat Cornelius. Iã hinc igitur circũcisionis ac præputij discrimẽ præfodit, atque è longinquo eiuscemodi differentiã anteuertẽs destruit, vt posteà quum de ea re aget, & hoc quidẽ facere sine suspicione, & alia quadã necessitate impulsus videatur: quod quidẽ proprium semper est prudentiæ Apostolicę institutum. Nam si id ita se habere gratię tẽporibus ostendisset, eius certè oratio magna suspicione nõ caruisset: quum verò enarraret vicio sitatẽ ac maliciã orbem occupauisse, atque ab ea demum cõsequẽtia eò deuenisset, vt de rebus hisce verba faceret, id verò minimè suspectam eius doctrinã reddebat. Quod autẽ hanc sibi voluntatẽ præsumpserit Paulus, ac propterea sic epistolæ locum hunc cõposuerit, hinc liquet. nam nisi in animũ sibi induxisset, hoc quod dico astruere, ac ꝓbare, satis superq; erat illũ dixisse, Iuxta duriciã tuam, & cor pœnitere nescium, colligis tibi irã. Quo dicto, ab hoc argumento abstinere poterat. absoluta enim erat oratio, sed quoniã non hoc quærebat ipse, nempe vt de iudicio futuro tãtũ loqueretur, ostẽdere enim præterea volebat, Iudæum nulla re gentilẽ eiusmodi, cuiusmodi dixim⁹ præcellere, vt ne videlicet Iudæus cristas tolleret, ad vlteriora progreditur, ordinẽ seruans. Rem porrò cõsidera. Auditorẽ terruit, effecit vt illius aures extremi iudicij tinnitu personarẽt, dixit quantũ malum sit vitã in malicia transigere, ostendit neminem ignoratione peccare, neminẽ impunè abiturũ, sed vt pœnas nunc minimè det, daturũ tamen omnino: hinc autem vult deinceps astruere, ꝓ legis doctrina nõ esset rerum admodum vrgentium. Siquidem in ipsis operibus sita est pœna & honos, non in circuncisione & præputio. postquam igitur dixit, ꝓ omnino punietur gentilis, hocq; ipsum cõfessum ac minimè cõtrouersum habuit: tum autem ab hoc argumentatus est, quòd & ille idem honorabitur, deinceps legẽ superuacaneam esse ostendit, ac circuncisionẽ: maximè enim hic cum Iudæis depugnat. nam quoniã illi contentiosiores essent, primùm quidem præ fastu, indignos se esse iudicantes, qui cum iis cẽserẽtur, qui à gentibus ortum ducerẽt: deinde ꝓ irriderent, nec iis fidem haberẽt, qui dicerẽt per fidẽ

A peccata omnia deleri: propterea prius gẽtiles accusauit, ꝓ quib⁹ verba facit, vt citra omnẽ suspicionẽ liberè Iudæos carpat: deĩde ad supplicij examẽ quũ deuenisset, ostẽdit Iudæũ nõ solùm ab ipsa lege nihil subleuari, sed & aggrauari, & hoc à superioribus adstruit. Nã si gẽtilis ipse hoc nomine inexcusabilis est, ꝓ quum & ipsa creatura, & cogitationes illũ inducerẽt, melior tamen inde nõ euasit: maiori certè ratione Iudęus inexcusabilis futur⁹ est, ꝓ quidẽ vnà cum his & legis item doctrinã accepit. Illum igitur iam persuasum, facilè in aliorũ peccatis admittẽdã esse hanc rationẽ, cogit deinceps vel nolentem, hoc ipsum in suis ꝓpriis factitare: atq; vt plausibilior fiat sermo, & in iis quæ leniora sunt ipsum prosequiẽ, ita loquens: *Gloria verò, & honor, & pax omni operanti bonũ, Iudæo primùm & gentili.* Etenim hac in vita quæcunq; bona habemus, ea non absq; bello habemus, atq; vt

B diues, vt princeps, vt rex fuerit quis, is si minus cũ altero, certè secum ipse persæpe dissidet: nec paruũ in animi sui cogitationibus bellũ sentit: quum in futura vita eiusmodi nihil quicquã, sed omnia tranquilla, omnia à turbatione libera, omnia germana pace ꝓfruẽtia. Igitur vbi ex iis quæ suprà dixit, id perfecit, vt ostẽderet ꝓ qui etiã lege carent, ij eadem tamen assequẽtur, adiicit & rationem sic loquẽs. *Non enim est personarũ respectus apud deum.* Etenim quum dicit tã Iudæum, quàm gentilẽ peccati sui pœnas luere, tum illi id rationibus firmare non opus est: quum autẽ ostendere vult ne gentili quidem honorẽ suum deesse, tum tanẽ id illũ probare oportet. Siquidẽ mirum videbatur, atq; à communi hominum opinione abhorrẽs, si qui neq; legem neque prophetas audierit,

C honorem tamẽ assequitur, vitam in bonis operibus transigens: quapropter, quod & superius dixi, illorũ quidem aures in iis exercet temporibus, quę gratiã euangelicã præcesserunt, vt minore negocio vnà cũ ipsa fide, & in his quoq; assensionem introducat. hic enim suspectus minimè est, vt qui id adstruit, quod ad ipsum minimè spectat. Igitur quũ dixisset, gloria, & honor, & pax omni operãti bonũ, Iudæo primùm ac gentili: addidit, non enim est personarũ respectus apud deum. Papæ: quãta cum exuberãtia vicit, ostẽdit enim, oratione ad absurditatẽ adducta, non esse etiã in deo, vt ne id ita sese habeat: etenim res ea personarũ alioqui respectus fuerit. Deus autẽ talis minimè est: nec dixit, quòd si id nequaquã fiet, personarum respiciens est deus: sed grauius, neque enim

D personarum respectus est apud deum: hoc est, deus non personarum qualitatem, sed rerum expẽdit differentiã: quo dicto ostendit Iudæum à gentili non re, sed persona discrepare. quibus verbis cõsequebatur vt adderet. non enim quãdoquidem hic Iudæus, ille autẽ gentilis, hoc certè nomine hic quidem honore, ille autẽ contumelia afficitur: sed ab ipsis rebus vtrunque efficitur. Verùm non sic dixit. Iudæi enim stomachum excitasset. sed tamen aliud quiddam, & quidem amplius ponit: inferius illorum spiritus deturbans, ac deiiciens, vt illud exciperẽt. quidnã porrò illud est? nempe quod deinceps subsequitur. *Quicunque enim sine lege peccauerunt, sine lege & peribunt: & quicunque in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur.* Hic enim, vt ante diximus, non solùm inter Iudæum ac gentilem æqualitatẽ indicat: sed & ipsum etiam Iudæum à lege data multum esse grauatũ demonstrat. Gentilis enim sine lege iudicatur, hic autem verbũ hoc

hoc ἀνόμως, id est, sine lege, non seuerius iudiciũ, sed remissius denotat: hoc est, non habet ille legẽ accusantẽ. Ipsum enim ἀνόμως, hoc est sine illius damnatione, ab ipsius naturę cogitationibus solùm condẽnatur. Iudæus autẽ in lege, hoc est, vnà cum ipsa natura & legem quoq; accusantem habiturus est. quãto enim maiori cura à deo dignatus est, tãtò maiores pœnas dabit. Vides vt maiorẽ Iudæis necessitatem ad gratiã accurrendi indixerit. quandoquidẽ enim dicebãt se gratia nõ indigere, quòd à sola lege iustificarẽtur: ostẽdit illos magis quàm Græcos indigere. Siquidẽ magis puniendi sunt. Deinde rursus adiicit & aliam rationẽ, quæ iam dixit adiuuãs ac cõfirmans: *Non enim qui audiunt legem, iusti sunt apud deum.*

Rectè addidit, apud deum: etenim apud homines fortasse ꝓbi, ac graues, & magnopere se iactitãtes videri possint: apud deum autem longè secus. *Qui legẽ factis exprimũt, iusti habebuntur.* Vides quanta exuberã

B tia vtitur, orationẽ suam in contrarium cõuertens. si enim propter legem, inquit, censes seruatum te iri, tũ te præcedet gentilis, vt qui visus fuerit ea exequi quæ scripta sunt: dices, qui verò fieri potest, vt qui legẽ minimè audierit, eã factis exprimat? fieri quidẽ potest, Paulus ait, non hoc solũ, sed & hoc ipso amplius multò: neq; enim solùm absque auditione possis legem factis exprimere, sed & vnà cũ auditione factis ipsis discedere. Id quod posteà apertiꝰ ponit, ac maiore cũ exuberantia, Qui doces aliũ, te ipsum nõ doces. Hic autẽ interim quod suprà dixit probat. *Nam quum gentes, ait, quæ legẽ non habẽt, natura quæ legis sunt fecerint, eæ legem non habentes sibi ipsis sunt lex.* Non excludo, inquit, legẽ, sed & hinc gẽtes iustifico. Vides vt suffodiens, ac clàm subruens Iudaismi gloriam, nullam prorsus aduersum se ansam largiatur, quòd legẽ vilipendat. sed cõtrà, vt ipse eam attollẽs, ac magnificam ostẽdẽs, totum argumentũ probè adstruat. per naturæ autẽ verbum, naturales intelligit cogitationes, ac ratiocinationes. ostẽditq; alios illis esse probiores: & quod maius est, hoc ipso probiores, ꝓ legem minimè acceperint, neq; id habeant, per quod vidẽtur Iudęi ipsos pręstare. propterea enim, inquit, admiratione digni sunt, ꝓ nec lege illis opus fuit, & omnia quæ legis erant præstiterunt, suis ipsorũ mẽtibus opera nõ literas insculpẽtes. hoc enim ait: *Qui ostendũt opus legis scriptũ in cordibus suis, simul attestãte ipsorum cõscientia & cogitationibus inter se accusantib⁹, aut etiã excusantib⁹, in eo die, quũ iudicabit dominus occulta hominũ iuxta euangeliũ meũ per Iesum Christum.* Vides vt rursus repræsentauerit diem illũ, ac proprius admouerit, illo-

† μᾶλλον, id est, magis habet editio Veronensis, et sic Drix. ad marginẽ libri sui adscripsisset μόνον, id est solum.

D rum mentem cõcutiens? ostendẽs illos † solum] honore dignos, qui citra legem, quæ legis essent, factis exprimere curauerint: quod autẽ in prudẽtia Apostolica in primis admirari possis, meritò hic dicẽdũ à nobis est. Nam quum ab ipsa argumẽtatione ostẽdisset gentilem Iudæo esse probiorẽ: hic in ipsa collectione ac cõclusione rationum, illud idem nõ ponit, vt ne Iudæum exasperet. vt autem apertius quod dixi reddam, ipsa Apostolica verba referam: postea quàm enim dixit, Non enim qui audiũt legem, sed qui factis eam exprimũt, iusti sunt apud deum: consequens erat vt diceret, Nam quum gentes quæ legẽ non habent, natura quæ legis sunt fecerint, iis multò probiores sunt quos lex edocuit. Verùm nõ hoc ait, sed intra gentilium laudationẽ consistit, nec orationem interim per cõparationem prosequitur, vt vel

A sic Iudæus, dicta ipsa admittat: quapropter nõ sic dixit, vt dixi: qui verò? Quum enim gentes quæ legem non habent, natura, quæ legis sunt fecerint, eæ legẽ non habẽtes sibi ipsis lex sunt, qui ostendũt opus legis scriptum in cordibus suis, simul attestãte ipsorũ cõscientia. Sufficit enim loco legis cõscientia, & cogitatio. per hæc rursus ostẽdit deum sic hominẽ finxisse vt possit per se virtutẽ eligere ac vicium declinare: ac ne tibi mirũ videatur, si semel, bis, ac sæpius hoc astruit: hoc enim caput valde erat necessariũ ꝓpter eos, qui dicerẽt: Quam tandẽ ob rem nũc Christus aduenit? & vbinã priscis illis tẽporibus ipsa prouidẽtia erat? Aduersus quos nũc obiter depugnans, ostẽdit, quòd vel superioribus illis tẽporibus, ante quàm etiam lex lata esset, hominũ natura omnimodam ꝓuidẽtiã assecuta fuerit. Etenim quod de deo cognosci potest, illis manifestũ erat: tum autem quid

B bonũ, quid rursus malum esset per ea nouerant, per quæ alios iudicabãt, id quod ipsis exprobrans, dixit, Hoc ipso quòd alterum iudicas, te ipsum condẽnas. Iam quod ad Iudæos spectat, vnà cum his quæ dicta sunt, & lex quoq; inerat nõ cogitatio solùm nec cõscientia: quamobrẽ igitur apponit verba hæc, accusantibus aut excusantibus. nam si legẽ habẽt scriptã, & opus exhibent: quid tandẽ est, quod accusare habeat cogitatio? Verùm nõ iam de illis solùm ait, quũ verbo hoc vtiẽ, accusantib⁹, sed de vniuersa natura. Tũc enim nostræ cogitationes erectæ sunt, alię quidẽ accusantes, aliæ autẽ excusantes, nec indiget homo accusatore alio, illo quidẽ in iudicio. Postea terrorẽ augens, hominum peccata nõ expressit. posteaquã enim dixit, Cogitas ô homo, qui eos iudicas, qui

C talia faciũt, & facis eadem, quòd tu effugies iudiciũ dei, vt ne talem recipias sententiã qualẽ & ipse fers? sed intelligas dei sententiã tua longè esse exactiorẽ: addidit occulta hominum: & adiecit secundũ euangelium meũ per Iesum Christum. Homines enim rerum manifestarũ tantùm iudices sedent. Atqui suprà de patre tantũ loquutus est: quum autẽ ipsos terrore molliuit, & de Christo item mentionem intulit: nec id tamẽ simpliciter, sed & hic quoq; patris mentione facta, ita demũ Christũ introduxit: quin & euangelicæ prędicationis dignitatẽ per eos attollit. Hæc enim, ait, prędicatio ea denũciat, quę anteuertẽs natura demõstrauit. Vides vt prudenter tum euãgelio, tam Christo ipsos admouẽs illigauerit, tum autẽ declarauerit, quòd nostra hominũ facta intra humani iudicij cancellos non cõsistunt, sed vlterius progrediuntur: quod & suprà argumentatus est, quum dixit,

D Colligis tibi ipsi irã in die irę: & hic rursus, Iudicabit deus occulta hominum. Morale

Vnusquisque igitur in suam ipse conscientiã descendẽs, peccatis suis diligenter expensis, exactã vitæ anteactæ rationẽ sibi reposcat: vt ne tum ipsi dãnemur, quum orbis vniuersi iudiciũ fiet. Nam illud quidem iudicium terrificum, horrendũ tribunal, timorisplenę eiusdẽ quęstiões ac disquisitiones. Igneum flumẽ rapitur, frater nõ redimit, redimet homo? *Psal. 48. k*

Eorum enim re meminisse velim, quæ in euãgelo dicuntur, angelorũ circuncursantium, cõclauis clausi, lampadarũ extinctarum, potestatũ in fornaces trahentium: & prętereа illud perpendito: Si nostrũ cuiusquã occultum crimẽ aliquod hoc ipso die in medium delatũ, huic modò cõsessui innotesceret: nõnne fieret vt ille interire, ac terrã sibi potius dehiscere, quàm

re, quàm tã multos peccati sui testes habere mallet? quid igitur tum nobis fiet miseris, quum omnia orbi vniuerso palã facta, in tã aperto, tamq; illustri theatro denudata, hominũ nobis partim cognitorũ, partim incognitorũ oculis subiiciẽtur? Enimuero proh dolor, vndénam ipse territare vos cogor? Nempe ab hominũ opinione: quum id facere cõueniẽtius fuerit † ab ipsius dei tum terrore tum cõdemnatione.]

† à dei terrore & sua ipsius condemnatione.

Qui enim, obsecro te, tum futuri sumus, quum vincti frẽdentibus in exteriores tenebras dẽtibus abducemur? seu potius quid facturi sumus (quod ipsum omniũ terribilissimũ est) quum deum offendemus, illiq; occurremus? Nã si quis est, qui sensu ac mẽte præditus sit, is certè gehẽnæ pœnã tolerare malit, q̃ aduerso deo stare. hoc verò quũ nobis graue non sit, propterea ignẽ ille nobis cõminatus est æternũ. Etenim oportebat tum demũ nos dolore affici, nõ quum supplicio afficimur, sed quum delinquimus. Audi igitur Paulũ ingemiscentẽ, ac conquerentẽ vel pro peccatis iis, ob quę tamẽ pœnas daturus nõ erat. Nõ sum,

1. Cor. 15. b.

inquit, idoneus qui apostoli nomine cẽsear, hoc ipso, q̃ dei ecclesiam fuerim persecutus. Audi & ipsum Dauid à supplicio quidẽ iam exemptũ: posteaquàm tamẽ censeret deũ se offendisse, suppliciũ aduersum semet inuocantẽ, ac dicentẽ: Domine vertatur, obse

2. Reg. 24. f.

cro, manus tua in me, & in domũ patris mei. Nã dei offensio nullo nõ supplicio grauior est. At nunc tam miserè animati, affectiq; sumus, vt nisi gehẽnę timor esset, ne propositũ quidem nobis sit, bono aliquo opere defungi. quapropter si nullã aliam ob causam, certè ob hanc vnã gehenna digni sumus, q̃ videlicet plus gehennam, q̃ ipsum Christum timemus. At nõ sic beatus Paulus, quin potius obuerso, oppositoq; modo. Nos autẽ ob id, quòd diuersum affectũ gerimus, gehẽnæ supplicio dãnamur. qui si Christum sic amarem°, vt amare certè oportet, iudicaremus vtiq; amati offensionẽ gehenna esse grauiorẽ. quãdo quidem autem amore nullo capimur, certè supplicij huius magnitudo quanta sit nescimus. Atq; hoc ipsum quidẽ est, quòd maximè omniũ lamentor, ac deploro: quanq̃ quid tandẽ est, quod deus nõ fecerit, vt à nobis ipse amaretur? quid autẽ non est commentus? quid autẽ omisit? Illũ iniuria affecimus, nihil sanè cõmeritũ, sed acceptis ab illo infinitis, iisq; arcanis beneficiis. Auersati sumus vocantẽ, & vndequaq; illectantẽ, ac ne sic quidẽ de nobis ille pœnas sumpsit: sed adcucurrit ipse, ac restitãtes fugitãtesq; inhibuit, ipsi tamẽ ab illius manibus excussi, ad diabolũ trãsfugimus: ac ne sic quidẽ destitit ille, sed & sexcẽtos rursus, qui nos hortarẽtur, misit prophetas, angelos, patriarchas. At nos legationẽ non solùm nõ admisimus, sed & legatos nobiscũ agẽtes iniuria affecimus. Ille autẽ ne per hęc quidem nos respuit, sed quod facere ij solẽt, qui vel vehementissimè quum amãt, negliguntur tamẽ, circumiens ad oẽs adiit, tum in cœlo, tũ in terra sese manifestãs, congressusq; nunc cum Hieremia, nũc cũ Michæa, nõ vt grauaret, sed vt defensione vteretur, vel super iis, quæ in ipsum à nobis cõmissa fuerant: quin & vnà cum prophetis ad illos accessit, qui ipsum auersarentur, paratus etiam, ac postulans ad rationis reddẽdę calculos descẽdere: tum autẽ ad omnia surdos ad colloquium secum trahẽs.

Mich. 6. a

Popule mi, inquit, quid feci tibi, aut quid te attristaui? respõde mihi. Secundũ hæc omnia, interfecimus prophetas, lapidauimúsque, & præterea infinita alia mala cõmisimus. quid igitur ille horum omnium loco? nõ iam prophetas, non iam angelos, non iam patriarchas, sed suum ipsius legauit filiũ, & hic vbi accessit, de medio est sublatus. ac ne sic quidẽ amorem extinxit, sed eò etiã magis incẽdit, quin etiam vel filio proprio interempto perseuerat exhortans, obsecrans, rogãs, omnem deniq; lapidem mouens, vti ad se cõuertamur. præter hæc & Paulus quoq; his verbis acclamat, Pro Christo igitẽ legatione fungimur,

2. Cor. 5. a

tanquã deo per nos exhortante, obsecramus Christi nomine, cõciliate vos deo. Sed tamẽ nihil horũ nos illi cõciliauit. ac ne sic quidem nos ille destituit, sed persistit, quà gehennã minitãs, quà cœlorum regnũ promittens, vt vel hac demum ratione ad sese nos illectet: nos autẽ adhuc veluti stupidi facti nullum erga illum affectũ exhibemus. Quid hac feritate deterius? nam si hęc ab homine aliquo in nos merita collata fuissent, nónne illi sępissimè seruitutem addixissemus nostrã? deum autem sic nobiscũ agentẽ auersamur. O deus immortalis, miram nostrã tum ignauiam, tum ingratitudinẽ? assiduè quidem peccamus, nunquã non in peccatis viuimus, qui si quãdo vel tãtillum boni officij præstiterimus ingratorũ seruorũ more, id certè accurata, ac veluti institoria cum supputatiõe examinamus, curiosè de ipsa remuneratione soliciti, ecquã mercedẽ res à nobis gesta habere debeat. Atqui maior tibi merces, si modò citra mercedis spẽ feceris, hæc enim dictitare, & curiosè indagare, mercenarij potius verba sunt, q̃ grati serui. sunt enim omnia propter Christum agẽda, non propter mercedẽ. ob hoc & gehennam cõminatus est, & cœlorum regnum promisit, vt à nobis ametur. amemus igitur illũ, vt amare quidem par est. hoc enim magna certè merces, hoc cœlorum regnum, & voluptas, & deliciæ, & gloria, & honor, hoc lumen, hoc beatitudo infinita, quam ipsam nec oratio repræsentauerit, nec mens comprehenderit. Sed nescio quo pacto in huiuscemodi sermonem abductus sum, qui iubeã homines neq; principatus, nequẽ gloriæ præsentis cõtẽptores, propter ipsum Christũ regnum cœlorum contẽnere. quanquam magni illi ac generosi viri vel ad hunc charitatis modũ peruenerũt. Audi igitur vt Petrus illius amore vstus ardeat, & animæ & vitæ & omnibus rebus illũ anteponẽs: quem dum abnegasset, non ob suppliciũ luxit, sed quòd, quem amabat, eũ abnegasse se videret. id quod nullo nõ supplicio amarius illi erat. Et quidẽ hæc omnia spiritus gratia nondũ accepta præ se tulit, assiduè quidem instans, ac dicẽs: Quò vadis? & anteà, Ad quem nos recipiemus? ac rursus, Sequar te quocunq; profecturus fueris. Omnia enim ipse illis erat, ac neq; cœlum, neq; cœlorum regnum amato pręferebant: tu enim mihi illa omnia, inquit. Enimuero quid miraris, si Petrus ita esset erga deũ animatus? etenim audi quid propheta dicat, Quid emẽ mihi est in cœlo? Et illud, A te quid volui in terra? ac si dixisset, nulli° prorsus alterius rei, nec cœlestis, nec terrestris, sed tuo vni° desiderio teneor. Hoc sanè amor est, hoc amicicia: hoc modo si amauerimus, nec pręsentia bona, nec futura quicquã esse præ amore eo arbitrabimur. atq; hic cœlestis regni fructũ decerpemus, copiosa atq; abundãti dei charitate affluentes. Dices: At quo id esse queat pacto? Si cõsideraueríms, q̃ sæpe in illũ iurij sumus, vel post multa ab eo beneficia, & quidem eo interim nihilo secius nos exhortãte: si cõsideraueríms quoties

Iohn. 13. d
Ibid. 6. g.
Matt. 8. e
Psal. 72. d
Ibidem.

ties illũ pretereamus, ipse autẽ nos non negligat, sed adcurrat, attrahat, ad se alliciat. nã si hæc & his similia reputauerimus, poterimus hũc, quem dico, amorem incẽdere. Si enim qui sic quidẽ amat, vilis quispiam, qui aũt sic adamatur, rex esset: nónne ab amoris magnitudine erubesceret? erubesceret quidẽ admodum, nisi fallor. nunc verò vbi prorsus res è contrario se habet, estq; eius, qui nos amat, tanta tamq; excellens pulchritudo, gloria, opulentia: nostra autẽ tenuitas, vilitasq; tam ingens: nónne infinitis suppliciis digni sumus? vtpote qui sic tenues, & abiecti, à tãto, tam magno, tamq; admirabili, supra omnẽ quũ adamemur modum, delicias tamen facientes, illius erga nos amori sic illudamus? Ille quidem nullius rei nostræ indigens est, ac ne sic quidem amare nos desinit. Nos verò illius admodũ egemus, ac ne sic quidem illius amori adhærescimus. Verùm tum fortunæ bona, tum hominũ amicicias, tum corporis ociũ, tum principatũ, tum gloriã illi præferimus, qui nobis tamen nihil quicquã anteponendum sibi putat?

Infr. 8. f.

Vnũ enim quum haberet filium vnigenitũ, ac legitimum, ne huic quidẽ propter nos pepercit: nos autẽ quàm multa sunt quæ illi præponimus? Nónne igitur meritò gehennam nobis ac suppliciũ comminatur? quod suppliciũ si vel duplicatũ, vel triplicatum, si vel decies millies grauius foret, essẽtne quamobrẽ meritò conqueri possemus, quũ diabolica mandata Christi legib° anteponamus, quũ vel salutẽ propriã proiiciamus, vt maliciæ opera illi præferamus, qui nihil non causa nostra perpessus est? Quam tandem hæc veniã merẽtur? quam defensionẽ? nimirum nullam prorsus. Si emus igitur in futurũ, ac ne per præcipitia feramur: quin potiº resipiscamus, omniaq; hæc nobiscũ reputantes, gloriã illi per ipsa opera reddamus. neq; eñ satis est per ipsa verba. Vt & nos quoque gloriæ ab illo emanãtis fructũ capiamus, quam gloriã vtinam omnes assequi possimus, gratia domini & dei, & seruatoris nostri Iesu Christi, per quẽ & cum quo gloria patri, vnà cum sancto spiritu, nũc & semper in sęcula sęculorum, Amen.

Homilia sexta.

Ecce tu Iudæus cognominaris, & acquiescis in lege, & gloriaris in deo, & nosti voluntatẽ, ac probas eximia institutus ex lege. Quum ostendisset, gẽtili ad salutem nihil deesse, si legem factis expresserit, illa admirabili cõtentione adhibita, ponit deinceps Iudæorũ honestamenta, ob quæ aduersus gẽtiles efferebãtur. ac primùm quidẽ ipsorũ nomen admodũ venerabile erat, quemadmodũ nũc Christianismus. Etenim ab ipsa appellatione magna erat etiã tũ differẽtia: vnde & hinc auspicatur. ac vide, vt ipsum hoc nomẽ eleuat ac deiicit. neq; eñ dixit, Tu Iudęus es: sed, cognominaris, & gloriaris in deo: hoc est tanquã ab eo adamatus, atq; ante alios homines honori habitus. Hic autẽ mihi tacitè videtur illorũ insolentiam & insanum glorię amorem vellicare, quòd hoc dono non vt saluti suæ prospicerent, sed vt in alios insurgerent eosq; despicerent, abuterentur. *Et nosti voluntatẽ, & probas eximia.* Atqui & hoc sine opere, inferioris est meriti, sed tamen videbatur esse superioris. quapropter & exactè verbo vtitur: nõ enim dixit, facis: sed, nosti: &, probas: nõ, exequeris: aut: agis. *Cõfidisq; teipsum ducẽ esse cæcorum.* Neque hic item dixit: Tu dux es cæcorum: sed cõfidis: vtqueadeo, ait, gloriaris inturgescisq;. magna enim erat Iudæorũ insolentia, ac fastus. ob quod illa ipsa propemodũ verba enunciat, quę illi iactitãtes sese, vsurpabãt. Vide igitẽ in ipsis euãgeliis quid dicãt: Totus in peccatis genitus es, & tu nos doces? atq; aduersum omnes magnopere elati cristas tollebãt. id quod Paulus arguẽs precidit, aliàs quidẽ eos attollẽs, aliàs autem eleuãs, vt hac demum ratione magis ipsos perstringat, grauioremq; efficiat criminationẽ. propterea progreditur augẽs idipsum, ac diuersa appellatione enunciationeq; multiplicãs: *Confidis enim te ipsum ducem esse cæcorum, lumẽ in tenebris versantium, eruditorẽ insipientium, doctorem imperitorũ, habentẽ formã cognitionis, ac veritatis in lege.*

Iohn. 9. f.

Neque item dixit, in cõscientia, &, in operibus, &, in meritis: sed, in lege. portò quod de gẽtilibus quũ ageret, dixit, id & hic quoq; ait. nam quemadmodũ inibi dixit: Hoc ipso q̃ iudicas alterum, temet condemnas, sic & hic ait: *Qui igitur alium doces, teipsum nõ doces?* Verùm illic quidem rigidius, hic autẽ mollius loquiẽ. neq; enim dixit: atqui hoc nomine grauiori dignus es supplicio, q̃ quum tibi tot ac tanta à deo sint cõcredita, tamen horum nihil quicquam in decentem vsum vertis. sed per interrogationẽ orationem promouet, illos pudore suffundẽs, ac dicẽs: Qui igitur alium doces, teipsum nõ doces? Mihi autẽ & aliunde Pauli prudentiã considera. Iudæorum enim prærogatiuas præstantiasq; eas enumerat, nõ quas illi suo studio parassẽt, sed quæ superno illis dono obuenissent, ostẽditq; eas non solùm superuacaneas iis esse, qui neglexerint, sed & supplicij additamentũ afferre. Neque enim q̃ Iudæi vocarentur, ipsorũ erat benefactum, neque quòd legem accepissent, neque q̃ cætera ea haberent, quæ modò enumerauit, sed à superna gratia ea obuenerãt. ac principio quidẽ dixit, Igis auditionẽ nihil quicquam iuuare, nisi opus adfuerit: non enim qui audiunt legẽ, ait, iusti sunt aquod deũ, sed qui legẽ factis exprimunt. Nunc autem multò amplius ostẽdit, quod videlicet nõ solum auditio, sed quod auditione maius erat, doctrina, ne ipsa quidẽ docentẽ tueri poterit, non ea agentem quæ docet: quę certè doctrina nõ modò nõ tuebitur, sed & plenius puniet. rectè autẽ dictionibus vsus est. neque enim dixit, legẽ accepisti: sed, in lege acquiescis. neq; eñ laborauit Iudęus hac illac circumiẽs & conquirens quę agenda essent, sed nullo negocio legem adeptus est, quæ viã ostenderet ad virtutẽ ferẽtem. Nam vt gentes ipsæ habeant naturæ rationem, vndẽ ipsos superãt Iudæos, quum citra auditionẽ omnia faciãt, tamen ibi maior erat facilitas. qui si ais, te non audire solùm, sed & docere, certè vel hoc supplicij corollarium est: nam q̃ hac re magnopere sibi placerent, hinc maximè illos ridiculos esse ostẽdit. quum autẽ dicit, doctorem cæcorum, eruditorẽ insipientium doctorẽ imperitorum, illorũ fastum exprimit. magnopere enim, pselytis abutebãtur, ipsosq; hisce nominib° vocabãt. Propterea & Paulus eximiè abũdat iis omnibus, quæ illorũ encomia esse viderẽtur, vt qui intelligeret dicta hæc maioris accusationis argumentum esse. *Habentem formã cognitionis, ac veritatis in lege.* Haud aliter quàm si quis regiam apud se effigiem quum habeat, nihil tamen ad illius exẽplar effigiare conetur. † qui verò illi nõ confidant,] vel sine ipso archetypo eam tamẽ exactè exprimant. Proinde quũ ea dixisset, in quibus potiores aliis essent quę ipsi à deo accepissent, ea item dicit, in quibus cæteris essent inferiores, ea in medium afferens, quę pro-

Hic supra.

† alij verò quibus effigies illa non fuerit cõcredita.

phetæ incessebant. *Qui igitur doces alium, te ipsum nõ doces? qui prædicas non furandũ, furaris? qui dicis non adulterandum, adulterium cõmittis? qui execraris simulacra, sacrilegium admitis?* Etenim apud eos in primis interdictũ erat, ne quis eas cõtingeret res, quæ idolorũ cultui dicatæ essent: idq; propter execrationẽ: at pecunię tyrannis, ait, vobis persuasit, legẽ hanc cõculcare. Postea, quod grauius multò, attexit dicens: *Qui de lege gloriaris, per legis transgressionẽ deum dehonestas?* Duo hic posuit crimina, atque adeò tria, q̃ videlicet dehonestant, tum q̃ iis rebus dehonestant, quibus honestati ipsi fuere, tum q̃ eum ipsum dehonestant, qui honestauit, quæ summa illorũ erat improbitas atq; ingratitudo. qui ne ex se ipse increpare illos videatur, ꝓphetam citat illorum accusatorẽ † aliquoties] paucis, ac cõpendiosè, & tanquam summatim: pòst autẽ per partes, ac nunc quidẽ Esaiã, posteà autẽ Dauid. †vnde] & plures ostẽdit in eos cõiectas redargutiones. nã quòd nõ ego, inquit, vos conuiciis incessens hæc proferã, audi quid dicat Esaias. *Nomen dei propter vos malè audit inter gentes.* Ecce & duplicẽ rursus accusationem aliam. neq; enim ipsi solùm, ait, cõtumeliosi sunt, sed & alios ad id pręparatũ. quis igitur doctrinę vsus, quũ vosmetipsos nõ doceatis? Verùm superius quidem hoc solum dixit, hic autẽ in contrarium detorsit. neq; enim solùm vos ipsos, sed ne alios quidẽ docetis, quæ agẽda sint: & quod lõgè grauius est, nõ solùm nõ docetis ea quæ legis sunt, sed iis pugnãtia docetis: nempe conuiciis deum afficere: quod quidẽ legi aduersatur. At magnum quiddã est, inquis, circuncisio. fateor & ipse, sed tum, quum intus circũcisionem habuerit. Considera potrò prudentiã, quàm opportuno loco de ea mentionem intulerit: neq; enim statim ab ea exorsus est, quoniã magna de ea opinio vigebat. sed vbi ostẽdit illos à maiori re offendisse, authoresq; esse cõiecti in deũ cõuicij, tum demum auditorẽ nactus illos iam cõdemnantem, eisdemq; præfidentiã vbi ademit, in medium affert de circuncisione sermonẽ, cõfidens neminẽ fore, qui illi suffragetur, atque ait: *Nam circuncisio quidẽ prodest, si legẽ seruaueris.* Atqui licebat aliter ipsam excludere, ac dicere: quid enim est circũcisio? num illius est meritũ qui eam habuerit? num rectæ voluntatis dæmõstratio? etenim ætate † exoleta] fit. Et qui in eremo vixerunt, multos an nos incircũcisi manserunt. & aliũde multis argumentis videre possis, illã non admodum necessariã esse. sed tamẽ nõ hinc ipsam excludit, sed vnde maximè oportebat, ab ipso Abrahã. nã ea demũ est victoriæ excellentia, perficere vt ostendas, hinc illã despicabilẽ esse, vnde ipsis venerabilis erat. quãquã dicere poterat, quòd & prophetę incircuncisos Iudæos appellãt. Verùm nõ id est circũcisionẽ eleuare, sed cos potiꝰ, qui ea malè vtũtur. Pauli porrò scopus is est, vt ostẽdat, ne in optima quidem vita illã robur habere. quod deinceps adstruit. Et hic quidẽ patriarcham nõ adducit: sed prius alia ex parte ipsam deiiciẽs, postea illũ obseruat, quum videlicet de fide verba facit, ita loquẽs: Quo modo igitur imputata est fides Abrahæ, quũ esset in circũcisione, an quũ esset in præputio? Donec enim hæc aduersus gentilem & præputiatũ declarat, nihil horũ enunciare vult, vt ne nimis molestꝰ sit. at quũ ea aduersus fidem depugnat, tum demũ aduersum illam accingitur. adhuc quidẽ aduersus præputiũ pugna existit: quapropter remisse loquitur, & ait: *Circuncisio quidem prodest, si legẽ seruaueris. quòd si trãsgressor legis fueris, circũcisio tua in præputium versa est.* Duas enim hic ait circũcisiones, ac duo item præputia, quemadmodũ & leges duas. Est enim lex naturalis, & est lex scripta, sed & harũ media, quæ per opera fit. ac vide vt tres has leges ostẽdat, & in mediũ adducat. *Quum enim gẽtes, quæ legem non habent*, inquit. quámnã obsecro legẽ? nẽpe scriptam. *Natura quæ legis sunt, fecerint.* Cuiusnam? eius quæ operibus cõstat. *Hi legem non habentes.* Quámnam? scriptam. *Sibi ipsis lex sunt.* Quo pacto? naturali vsi. *Qui ostendunt opus legis.* Cuius? illius quæ ab operibus est. lex eñ ea quę literis cõstat, exterior est. hęc autẽ interior, videlicet naturalis. quæ autẽ operibus cõstat, medium tenet. & illã quidem literæ dictant, alteram autẽ natura, tertiam ipsum opus. Qua sanè tertia opus nobis est, per quã ipsam duę illę, tum quę à natura, tum quæ à litera. quę quidẽ nisi adfuerit, illarum nullus vsus, sed nocumentũ maximum. quod ipsum ostendit Paulus, quũ de naturali quidem agit, sic dicens: Hoc ipso quòd iudicas alterũ, teipsum cõdemnas. quum autẽ descripta, qui prædicas nõ furãdum furaris? Sic & præputia duo, alterũ quidẽ à natura, alterũ autem à volũtate. & circuncisio vna quidem in carne, altera à volũtate. Verbi gratia: Circũcisus est quis octauo q̃ natus est die. hæc carnalis circũcisio expressit quis factis quę legis sunt omnia. hęc volũtatis circũcisio, quã maximè Paulus quęrit, immo verò & ipsa lex. vide igitur, vt verbo eã cõcedẽs, re sustulerit. nõ enim dixit, superuacanea res est circuncisio, stulta, inutilis: sed quid? Circũcisio quidẽ prodest, si legẽ seruaueris. Admisit interim ipsam dicens, fateor, nec cõtradico, quòd bona quidẽ circuncisio: sed quãdo? quum & legem custodieris. qui si legis transgressor fueris, circuncisio tua pręputium facta est. nõ dixit, amplius non prodest, vt ne eã contumelia afficere videatur: sed Iudæũ ea vbi denudauit, tum demũ illum perstringit, quod non iam circuncisionis est cõtumelia, sed eius qui ipsam ignauia sua amiserit. Quod igitur facere solẽt iudices ij, qui quos in dignitate cõstitutos, grauioris alicuius crimis cõuictos habẽt, eos prius honoris sui ornamẽtis spoliãt, quàm supplicio mulctatos abdicant: hoc ipsum & hic quoq; Paulus fecit. quũ enim dixit, qui si legis trãsgressor fueris, adiecit, circũcisio tua præputium facta est. atq; in circuncisum vbi ostendit, eum iam intrepidè cõdemnat. *Quum igitur præputium iustificationes legis seruauerit, nónne præputiũ illius † pro circũcisione imputabitur?*] Vide quid facit. nõ dicit circũcisionẽ à præputio vinci (hoc eñ graue, inuidiosumq; valde auditoribus illis futurũ erat) sed q̃ † circuncisio præputiũ facta est.] ac quærit deinceps, quid sit circũcisio, quid item præputiũ: aitq; circũcisionem, bonum quoddã esse opus, præputium autẽ malum opus: ac prius in circuncisionẽ trãsmutans præputiatum bonis operibus prędituũ, & circuncisum corruptè viuẽtem in præputiũ intrudens, ita demũ præputiato victoriã tribuit. nec dicit præputiato, sed ad ipsam rẽ trãsit, sic inquiẽs: *Nónne præputium illius † pro circũcisione imputatur?* Nec dixit, conuertetur: sed, imputabitur]: quod quidẽ significantius erat, quẽadmodũ nec superius dixit, circuncisio tua præputiũ reputabitur: sed, facta est. *Et iudicabit quod est ex natura præputium.* Vides, vt duo præputia statuat, alterum quidem à natura, alterũ autem à voluntate? hoc quidẽ loco de naturæ pręputio loquitur, sed tamen intra hoc non consistit,

iam quidem.
† quando.
Esa. 52. b.
ἀόξα. id est immatura.
Infr. 4. b.
† in circũcisionem conuertetur.
† præputiũ circũcisio factũ sit.
† Germanicus codex hic multũ detrahit ab editione Veronẽsi: quæ sic habet, in circuncisionẽ vertetur. Nec dixit imputabitur, sed, vertetur.

sistit, sed addit: *Si legem seruaverit, te qui per literam & circuncisionem trãsgressor es legis.* Vide subtilissimã eius prudentiã. non dixit, q̃ naturæ præputium circuncisionem iudicabit. Verùm vbi victoria quidem sita erat, huc præputiũ introducit. Vbi autẽ rem cõtrà cessuram videt, hic nõ iam circuncisionẽ victã esse ostendit, sed Iudæum, qui illã ipsam habet, veritus per ipsa verba auditorẽ percellere. nec dixit, te qui habes legem, ac circuncisionẽ: sed mansuetius, te, qui per literam, & circuncisionẽ transgressor es legis. hoc est, & circuncisionẽ tutatur huiusmodi præputiũ. Læsa est eñ, & legi opem affert, incõmodum enim passa est. vnde illustre statuit trophæũ. nam victoria tum demũ insignis est, quũ non à Iudæo Iudæus, sed à pręputiato iudicatur. Quemadmodũ quũ ait: Viri Ninuitæ exurgẽt, ac generationẽ hanc condemnabunt. Igitur nõ ipsam legem reprobat (illam enim magnopere veneratur) sed eũ qui in legẽ iniurius est. deinde quum hæc liquidò adstruxit, magna tum fiducia desinit quidnã sit Iudæus: ostenditq; quòd nec eum qui Iudæus sit, nec ipsam circuncisionẽ, sed eum, qui minimè Iudęus, ac minimè circũcisus sit excludit. ac videt quidem illam defensitare, subuertit autẽ illius opinionẽ & existimationẽ ab ipso rei euentu suffragia reportãs. Ostendit enim non solùm nullũ esse discrimen Iudæũ inter & præputiatũ, sed & præputiatum superiorẽ esse, si modo sibi attẽderit, eundemq; verè Iudęũ esse. ob quod ait: *Non enim qui in manifesto Iudæus sit, ille Iudæus est.* Hoc loco ipsos ferit, vt qui ad ostẽtationẽ nihil nõ factitarẽt. *Sed qui in occulto Iudæus fuerit, is Iudæus est. & circuncisio cordis, circuncisio est, quæ spiritu constat, non litera.* Hoc dicto exclusit corporalia omnia. Etenim circũcisio propalã fiebat, & sabbata, & sacrificia, & purgationes, quę omnia vnico verbo subindicauit, quũ videlicet dixit: Neq; enim qui in manifesto Iudęus fuerit, is Iudęus est. Verũ quandoquidẽ circuncisio in ore hominũ multa erat, vbi & sabbatũ item illi cedebat, meritò plura alia ad ipsam extendunt. Per verbum autẽ spiritus, viã sternit ecclesiæ politię, ipsamq; fidem introducit. Etenim illa corde ac spiritu quum cõstet, laudem à deo obtinet. proinde quid causę est, cur nõ ostenderit, quòd gentilis vitã rectè instituẽs, Iudæo, & eo vitã rectè agẽte, nõ sit inferior, sed quòd gẽtilis rectè viuẽs Iudæo legẽ transgrediẽte potior sit? vt indubitatam reddat victoriã. hoc enim confesso, fit necessariò, vt circuncisio à carne excludatur. atq; ostendit vitæ integræ vsum necessarium vbiq; esse. quum enim gentilis citra ea adminicula saluus efficitur, Iudæus autem vnà cum his supplicio afficitur, ipse Iudaismus ignauus atq; iners manet. gentilẽ autem rursus appellat, non eum qui idola colat, sed qui deũ reuereatur, ac qui virtute præditus à legalibus obseruationibꝰ ac ceremoniis liber sit. *Quid igitur habet in quo præcellat Iudæus?* Posteaquàm omnia explosit, auditionẽ, doctrinam, Iudæi titulũ, circuncisionẽ, cætera omnia, per id videlicet quod dixit, Quòd qui in manifesto Iudęꝰ sit, Iudęus nõ est, sed qui in occulto. Videt deĩceps obiectionẽ existere, aduersus quã se firmat. Quęnã porrò obiectio ea est? dicet aliquis. Si quæ dixit, ea nihil iuuãt: quamobrẽ, quæso, vocata est Iudęorum gens? quamobrẽ circuncisio data? quo igitur pacto sese Paulus explicãs, ipsam obiectionẽ soluit? per ea sanè, per quæ & superius. Nã quemadmodũ illic, nõ illorum laudes commemorauit, sed dei beneficia, nõ illorum merita (Iudęũ enim vocari, voluntatẽ dei nosse, probare eximia, haud quaquã ab illorũ rectefactis, sed à dei gratia obuenerat) Id quod & illis exprobrãs prophęta dixit, Nõ sic fecit omni nationi, & iudicia sua nõ manifestauit eis. & Moyses rursus: Interrogate, si tale quidpiã accidit, si audiuit gẽs vocẽ dei viuentis è medio ignis, ac vixit. Sic & hoc ipsum hoc loco facit. Quemadmodũ enim quũ de circũcisione loqueretur, non dixit q̃ circũcisio sine vita nihil prosit, sed quòd pròsit vnà cũ vita, idẽ certè significans, sed tamen blandius loquens. ac rursus vbi dixit, Sin verò transgressor legis fueris: nõ addidit, nihil proficis tu qui circũcisus es: sed, circuncisio tua præputiũ facta est. ac postea, iudicabit, inquit, pręputiũ, non circuncisionẽ, sed te qui trãsgressor es legis. legalibꝰ quidẽ parcẽs, hoĩes autem perstringens. Sic & hic item facit. obiiciẽs enim illi hoc, ac dicens: *Quid igitur habet in quo præcellat Iudæus?* non respõdit nihil illũ habere, sed sermone ipso assensus est, ac per ea quę sequũtur, rursus ipsum hoc sustulit, ostẽditq; vel ob eiusce modi præstantiã illos supplicio affici. & quo pacto, ego dico, ipsa obiectione in mediũ adducta. *Quid enim est, in quo præcellat Iudæus*, inquit, *aut quæ vtilitas circũcisionis? Multum per omnem modum. nam primùm quidem illud, quòd illis cõmissa sunt oracula dei.* Vides quod prius dixi, vt nusquam illorum rectè facta, sed dei beneficẽtias cõnumeret. Quid autem id verbi sibi vult, commissa sunt? nẽpe quòd ipsis cõcredita lex est, quòd tanti illos fecerit deus, vt illis oracula è supernis delata crediderit. Nec me certè prętерit quosdã esse qui verbũ id, cõmissa sunt, nõ de Iudæis, sed de sanctis interpretentur: hoc est, quòd cõmissa lex est. Verũ quod sequitur: non patiẽ vt ita sentias. primũ eñ hæc dicit, illos increpãs, ostendensq; eosdẽ magna à deo beneficia accepisse, sed magnã tamen præ se ingratitudinẽ tulisse: deinde quæ sequuntur, hoc ipsum declarãt: adiecit enim, *Quid enim si quidam fuerint increduli?* Sin autẽ increduli fuerint, quo pacto nõnulli dicunt, quòd illis credita sunt oracula? quid igitur ait, Quòd deus ipsis ea credidit, nõ quòd ipsi oraculis crediderunt, quandoquidẽ quámnam rationem habeat quod sequiẽ? etenim addidit, Quid si quidã fuerũt increduli? hoc etiã declarat id quod sequitur. adiecit eñ rursus dicẽs: *Num incredulitas illorum fidem dei faciet irritam? absit.* Hoc igitur quòd credita illis sint oracula, ipsius dei donũ prædicat. Mihi porrò & hic quoque Pauli prudentiã considera. accusationem enim eã, quam in illos detorquet, rursus nõ ipse à se introducit, sed veluti ex obiectione. tanquã si diuisset: Sed fortasse dicturus es: & quęnam circuncisionis huius vtilitas? neq; enim vsi ea sunt, vt cõueniebat. Illis eñ credita lex est, & tamen illi nõ credidere. atq; interim accusator nõ est admodum vehemens, sed tanquã deum criminationibus liberans, sic totam accusationem in illos tandem detorquet. quid enim, inquit, vicio vertis, quòd non crediderint? & quid ipsum hoc ad deum? num illius beneficentiã subuertit illorũ ingratitudo, de quibꝰ bene ille est meritus? aut honorẽ cõcessum mutat, efficitq; quò minus ille honos sit? hoc eñ verba hęc sonant: *Num illorum incredulitas fidem dei irritam faciet? absit.* Tanquã si quis dixerit: Ego quendã honestaui, ille autẽ si honorẽ à me ad se delatum recusauit, hoc nomine incusandus nõ sum, neque ea sanè honoris deprecatio benignitatem erga illũ meã labefactat, sed illius stupiditatẽ arguit. Paulus autem non hoc

ἔστιν.
Psal. 147. b.
Deute. 5.
Suprà 2. d.
Matt. 12. & Luc. 12. d.
Cap. III.

non hoc solùm ait, sed & multò etiã amplius, quòd videlicet illorum incredulitas deo nõ solùm crimen non inurit, sed maiorem etiã illius honorem, maiorem benignitatẽ declarat, quum eum honestare visus fuerit, qui ipsum tamẽ dehonestaturus sit. Vides quo pacto illos criminum eorũ reos facit, quib⁹ sibi ipsi placeant? Siquidẽ deus tãto illos honore dignatus est, vt ne prouidẽs quidem quod futurum erat, à beneuolẽtia erga illos abstinuerit, quũ illi tamen honestantẽ ipsos deum, vel per eamet ipsa per quæ honestati sunt, cõtumelia affecerint. deinde vbi dixit, Quid enim si quidã fuerunt increduli? apparet autẽ omnes fuisse incredulos. vt ne rursus iuxta historiã loquens videatur acer esse accusator tãquam hostis, loco rationis ac syllogismi id quod verè factum fuit ponit ita dicẽs: *Imò sit deus ϋverax, omnis autẽ homo mendax.* Quod autem ait, hoc est: Non dico, inquit, fuisse quosdã, qui nõ crediderint: sed si ita placet, fac omnes fuisse incredulos: quod verè factũ est, per assensionẽ concedens: vt minimè tum molestus, tũ suspectus esse videatur. etenim sic magis iustificaẽ, inquit, deus. quid porrò est, iustificatur? Si ęstimãda ea sint, atq; examinanda, tũ quæ Iudæis vltrò beneficia cõtulit deus, tum quæ Iudæorũ in deum facta extitere, ipsa certè victoria à deo stabit, vt q iura omnia secũ habeat. atq; id manifestè declarans ex iis, quæ suprà dixit, tum & prophetã in medium attulit his suffragantẽ, ac dicentem: *Vt iustificeris in sermonibus tuis, & ϋvincas quum iudicaris.* Ipse enim omnia †ex se fecit.] illi autem ne sic quidem meliores euasere. deinde ex hoc rursus obiectionẽ exurgẽtem in medium adducit, & ait: *Quòd si iniusticia nostra dei iusticiam cõmendat, quid dicemus? Num iniustus deus qui inducat iram? Humano more loquor. Absit.* Absurditatem absurditate soluit. Hoc autẽ quoniã obscurum, necesse est ipsum apertius reddere. Hoc porrò est quod ait: Iudęos deus ornauit ipsum illi cõtumelia affecerũt. ea res præstat, vt deus vincat, magnamq; illius benignitatẽ arguit, ꝙ vel tales quũ essent, honoribus dignatus sit. Igitur quandoquidem ꝙ nos in illũ iniqui, ac contumeliosi extiterim⁹, hoc ipso deus victoriã reportauit, illiusq; iusticia illustris reddita est: quorsum, in quies, supplicio afficior, qui ipse author extiti, cur ille vicerit, per ea etiã, per quæ iniurius fui? hoc igitẽ quo modo soluit? nẽpe alia quadã, quod dixi, absurditate: nã si tu, inquit, author extitisti victorię illius, & post hæc pœnas pendis, res ipsa iniusta quidẽ. sin autem iniustè † plecteris, non iã illi author victoriæ extitisti. ac vide circunspectionẽ apostolicã. quum enim dixisset, Nũ iniustus deus, qui inducat irã? adiecit. Humano more loquor: tanquã si quis, ait, humana ratione rẽ perpendens, loquatur. Dei emẽ iusticia vel ea quæ hìc apud nos iusta esse videntur, longè exuperat, habetq; arcanas quasdã, & eas à nostris diuersas ratiões. quãdoquidẽ autem obscurũ erat quod dixerat, idipsum rursus repetit: *Si enim ϋveritas dei per meũ mendaciũ excelluit: in gloriã ipsi⁹, quid posthac & ego ϋveluti peccator iudicor?* Si enim deus, inquit, benignus, iustus, ac bonus visus est ob ea ipsa, in quibus minimè illi obtẽperasti, non solum nõ debes plecti, sed & beneficium reportare. ꝙ si hoc, inuenietur absurdum illud & quod à multis circunfertur, ꝙ videlicet ex malis bona, & quod mala bonorum causa existãt. ex duobus autem alterum necessariò subsequitur, aut deũ dum plectit, iniustum existere: aut dũ non punit, à malis peccatisq; nostris victoriã reportare, quæ vtraq; supra modum absurda. Id quod declarãs & ipse, huiusmodi dogmatum parẽtes gentiles in mediũ adduxit, satis esse arbitratus, ad ea q̃ dicta sunt incusanda, personarum ea proferentium qualitatẽ. ita enim nos illi taxantes dicebant, faciamus mala, vt bona veniant. propterea hoc ipsum apertè posuit, sic inquiens: *Ac non potius (quemadmodũ de nobis male loquuntur, & sicut quidã aiunt nos dicere) faciamus mala, vt ϋveniant bona, quorum damnatio iusta est.* Quandoquidẽ enim dixerat Paulus, Vbi abundauit peccatũ, superabundauit gratia: taxãtes ipsum, ac longè diuersa sentẽtia dictũ detorquentes, dicebãt, oportet vicio adhærescere, vt bonis fruamur. Paulus verò nõ sic dixerat. Corrigens igitẽ illud ait, quid igitur? in peccato perseuerabimus, vt gratia abundet? Absit. locuti emẽ sumus de tẽpore elapso, non vt hoc ad meditationẽ, exercitationemq; traham⁹. Ab hac igitur suspicione illos abducẽs, dixit, illud ipsum impossibile esse. Qui emẽ, inquit peccato mortui sumus, quo modo adhuc in eo viuemus? Proinde gẽtiles facilè strauit. illorũ enim vita admodum corrupta viciataq; erat: Iudęorũ autem vita tametsi & ea neglecta esse videreẽ, tamen illorũ velamẽta magna erant, lex, & circuncisio, tum autem & quòd deus cum illis versareẽ, & quòd omnium essent doctores: quã obrẽ & hisce illos denudauit, & eos magis ob ea plecti demõstrauit. in quod & hic orationẽ ipsam conclusit. Si emẽ minimè puniuntur, inquit, qui talia cõmittunt, necesse est blasphemũ illud prouerbiũ circunferri: Faciamus mala vt veniant bona. Sin verò impium illud est, & qui illud proferunt, pœnas dabunt, hoc enim significauit quum dixit, Quorũ damnatio iusta est: liquet planè quòd plectũtur. Si enim supplicio quidẽ digni sunt qui id dicunt, multo magis qui faciũt: qui si supplicio digni, digni quidẽ, tanquã qui peccauerint, neq; emẽ homo est qui suppliciũ infert, vt ne quis calculũ suspectũ habeat, sed ipse deus: qui quidem nihil non iustè facit. ꝙ si iustè plectũtur, iniustè ea dixerũt, qui nos cauillantur. Nam deus nihil non tum fecit, tum facit, quò nostra hominũ vita elucescat, & vndiq; recta existat Morale.

Itaq; omnẽ operã nauare ipsi debemus, vt ne socordia torpescamus. hac enim demũ ratione & ipsos quoq; gẽtiles ab errore submouere poterim⁹. at verò quoties verbis tantũ philosophi, ipsis in operibus decorũ minimè seruauerimus: quibus tandẽ oculis illos cõtuebimur? quo deniq; ore de dogmatibus disputabimus? nã qui apud illos rebus in leuioribus deliquerit, ad vnũquemq; nostrũ dicet, Heus tu, quo tandẽ modo censes me à te superiorbus edocendũ, qui nondũ didiceris, auaritiam, malum esse? quî fit quæso, vt talis quũ sis, de cœlestib⁹ rebus tractandũ, ac disputandũ tibi sumas? At auariciam, malũ esse nosti? Igitur & ipsum crimen grauius quidem est, ꝙ sciens delinquis. Et quid de gentili verba facio? neq; enim leges eæ, quibus vtimur, nobis permittũt, hanc in dicendo libertatẽ vsurpare, quoties vita nostra viciata, ac minimè synceraſuerit. Scriptũ est emẽ, Peccatori dixit deus, vt quid iusticias meas enarras? Iudęi olĩ captiui abducti quũ fuissẽt, Persis instãtibus, postulãtibusq; vt sibi diuinos illos cãtus canerẽt, responderũt: Quomodo cantabimus canticũ domini in terra aliena? ꝙ si in terra barbara domini oracula canere fas non erat, quãtò min⁹ id animæ barbaræ? Barbara est enim anima, quæ crudelis, immi-

†fortæ in-ſte legendum.

Psal. 115. a

Psal. 50. a

ęquæ suarum esset partium præstitit.

immitisq; est. Nã si eosq; captiui sunt, quiq; extera in regione serui agũt, lex silere iubet: quãtò magis eos, qui & peccati serui sunt, & exterã vitam viuunt, obserato, mutoq; ore esse cõuenit? Atqui & organa habuere tũ illi. In salicibus enim, in medio ipsorum suspendimus organa nostra. Veruntamen ne sic quidẽ canere illis licebat. igitur ne nobis quidẽ (etiã si os habeamus, etiã si linguã, quæ ipsa sunt sermonis organa) in dicendo libertatẽ vsurpare fas erit, donec peccato barbaris omnibus crudeliori tyrãno seruierimus. Etenim quidnã, obsecro, gentili dicturus es, rapacitati interim atq; auaricię operã dans? Ab idolorum cultu recedito? deũ agnoscito? ne argento, ne auro adhęrescas? hęc si dixeris, nónne ex illo ridẽte audies? Tibi ipse hæc prius disputato. neq; enim perinde est gentilẽ aliquem idolorũ cultui addictum, & Christianũ hominem eidem peccato obnoxium esse. quî emẽ valebim⁹ alios ab ea idololatria submouere, quũ nos ipsi ab ea non recedamus? nos emẽ nobis ipsis propinquiores, quàm proximo sumus. quũ igitur nobis ipsi nõ persuadem⁹, aliis quî persuadebimus? nã si qui suã domũ minus rectè administrat, is ne ecclesiæ quidẽ curam habiturus est: quî fiet, vt qui ne suam quidem ipsius animã tuetur, alios corrigere possit? Mihi porrò ne hoc dixeris, te aureũ idolũ non adorare: quin potius illud mihi probato, te ea non facere, quæ ipsum aurum faciẽda iubet. Varij enim sunt idololatriæ modi. & hic quidẽ Mãmonam sibi dominũ, alius autem ventrem sibi deum facit, alius aliam cõcupiscentiã perniciosiorem. at nõ ipsis sacrificas boues, quẽadmodũ gẽtiles? sed quod multò pestilentius est, tuã ipsius animam pro victima offers. at genua nõ flectis, nec adoras? sed magis audiẽs dicto es si quid præceperint & venter, & aurũ, & cõcupiscentiæ id genus alterius tyrãnis: quãdo & gentiles hoc nomine execrabiles sunt, quòd hominũ affectus, deos effecerunt: cõcupiscentiã, Venerem: irã, Martem: ebrietatẽ, Bacchum appellantes. at nõ idola sculpis illorũ exemplo? verùm maiore cum animi studio te ipse iisdẽ illis animi morbis submittis: quæ Christi membra sunt, ea meretricis mẽbra efficiens, cæterisq; sceleribus te coinquinãs. ob quod obsecro absurditatis huius magnitudine pensitata, idolorum cultũ vt deuitemus: sic enim Paulus auariciã appellat. nec pecuniarũ tantum cupiditatem immoderatam, sed & appetentiam omnem malam, tum in vestium, tum in mensæ apparatu, denique rebus in cæteris. Siquidẽ grauiores certè, q̃ reliqui pœnas luituri sumus, nisi domini legibus obtemperauerimus. Scriptum est enim: Seruus voluntatẽ domini intelligens, neque illi parens, verberibus multis vapulabit. Vt igitur pœnam hanc effugiamus, ac tum aliis, tũ nobis ipsis vsui simus, vitio omni ab anima expulso, virtutem sequendã nobis proponamus. Ita fiet, vt & futura quoque bona assequamur: quæ vtinã omnibus nobis contingant, gratia domini nostri Iesu Christi, cum quo patri gloria, vnà cum sancto spiritu, in secula seculorum, Amen.

Ibidem

Infra. 5. d

Ibid. 6. a.

Infra 6. a.

Luc. 12. f.

Homilia septima.

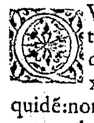

Vid igitẽ? pręcellim⁹ eos? Nullo modo. Antè emẽ causis redditis ostendimus tum Iudæos tũ gẽtiles omnes peccato esse obnoxios, sicut scriptũ est: Nõ est iustus, ne vnus quidẽ: non est qui intelligat, nõ est qui exquirat deũ, omnes deflexerũt, simul inutiles facti sunt: nõ est qui exerceat bonitatẽ, non est vsq; ad vnũ. Sepulchrum apertũ guttur eorum: linguis suis ad dolum vsi sunt, venenũ aspidum sub labiis eorum. Quorum os execratione & amarulẽtia plenum est: veloces pedes illorũ ad effundendum sanguinem: contritio & calamitas in viis eorum, & viã pacis non cognouerunt. *Non est timor dei corã oculis eorum.* Insimulauit gẽtiles, insimulauit Iudæos, sermonis tenor postulabat, vt deinceps iustitiã eã exprimeret, quã fides parit. Nã si neq; naturæ lex adiumẽto fuit, neque quæ scripto cõstat, quicquã profecit, sed vtraq; eos grauauit, qui illis nõ sunt rectè ac cõueniẽter vsi, atq; adeò vt grauius suppliciũ illi mererẽtur, præstitit: restat, vt necessaria sit per gratiã salus. Igitur hanc tu nobis ô Paule exprimito, ac demonstrato. sed quòd Iudęorũ petulantiam suspectam habeat, id nondum audet, immo rursus orationẽ Iudæis incusandis continuat. prius autem introducit accusatorẽ Dauid, ea multis recẽsentem, quæ omnia per cõpendium dixit Esaias, durum apparans illis frenũ: vt ne auditorum quisquam restitet, neu ab iis sermonib⁹ resiliat, q̃ de fide ab eo præparantur, occupatus videlicet, quantũ satis est, à prophetarũ incusationibus. tria enim summa ponit ꝓpheta, & quod omnes simul mala fecerint, dicẽs, & quòd bona malis non miscuerint, sed vitiũ duntaxat exercuerint, & quòd id omni cũ intẽtione: deinde vt ne dicerẽt, quid igitẽ, si aduersus alios hęc dicta sint? addidit, *Scimus autem quòd quæcũque lex dicit, iis qui in lege sunt, dicit.* Quapropter post Esaiã sine vlla cõtrouersia in illos inuehentẽ, introduxit Dauid, vt ostendat & hæc quoque eiusdem esse cõsequentiæ. Quid enim, ait, necesse, vt qui ad vos corrigẽdos missus est propheta, is alios incusans reprehẽdat? neq; enim lex aliis data est, sed vobis. Quãobrẽ porrò non dixit, scimus ꝙ quæcunque propheta dicit: sed, quęcunque lex dicit? nempe quoniã vetus omne instrumentũ, legẽ appellare solet Paulus. etenim alibi ait: Legẽ non auditis, quòd Abrahã duos filios habuit? & hìc itẽ ipsos psalmos legis nomine appellauit, quũ ait: Scimus ꝙ quęcunq; lex dicit, iis qui in lege sunt, dicit. Deinde ostẽdit nec simpliciter hæc dici reprehẽsionis causa, sed vt lex rursus ipsi fidei viã præsternat. tãta sanè est cognatio ac cõcordia veteris testamenti ad nouũ. atque hoc certè nomine reprehẽsiones ac redargutiones extiterũt, vt relucẽs fidei valua apud auditores adaperiatur: quãdo vel hoc ipsum in primis ipsos Iudæos perdidit, ꝙ sibi plus æquo placerẽt. quod igitur progrediens dixit, nimirum quòd dei iusticiã minimè quum agnoscerẽt Iudęi, ac propriã iusticiam statuere vellent, dei iusticiæ nõ se submiserint, anteuertẽs tum lex, tum propheta, ipsorum altos spiritus deiicere, fastumq; ac turgiditatẽ cohibuere, vt sua ipsi edocti agnoscentesq; peccata, fastu omni exinanito, suoq; periculo, & eo quidẽ extremo cognito, magna cũ alacritate ac propẽsione ad eum festinabũdi accurrãt, qui ipsis peccata remittit, gratiamq; eã admittant, quam fides affert. hoc ipsum sanè & hìc Paulus subindicãs, dixit: *Scimus quòd quæcũque lex dicit, iis qui in lege sunt dicit: vt omne os obturetur, & deo omnis mundus obnoxius fiat.* Hoc enim loco ostẽdit ipsos ea quidẽ fiducia ac libertate nudatos esse, quã opera parere solent, verborũ autem fastum tantùm, & impudẽtiam habere: quapropter & dictione propriè vsus est, vt omne os obturetur: Illorũ impudentem, & retineri contumacem iactantiam declarans, tum

Psa. 13. a.

Esa. 59. b.

Galat. 4. a

Psal. 49. c

Ibi. 136. a

tum autem & illorum linguam planè obstructam. In morem enim rapidi ac violenti fluminis ea ferebat. verùm illam propheta obstruxit. porro quũ Paulus ait, Vt omne os obturet: non hoc inquit, illos videlicet hoc nomine peccauisse, vt ipsorũ os obturaretur: sed ea de causa fuisse conuictos, vt ne hoc ignorarẽt, se videlicet peccasse. *Et obnoxi° fiat vniuersus mũdus deo.* Nõ dixit Iudæus: sed vniuersa natura. hoc eñ, nempe, vt omne os obturetur, illos subindicat: quanquã non apertè illud positum est, idq; vt nemo asperior sit. Illud autẽ, nempe, vt obnoxius fiat deo vniuersus orbis, simul tũ de Iudęis, tum de gentilibus dictũ est: non parum autem hoc facit ad cohibẽdam illorum contumaciam atq; arrogãtiam, quum videlicet hic meliore nõ sint conditione quàm ipsi gẽtiles, sed æquè cõuicti ac cõfutati per salutis verbũ. nam ὑπόδικος, hoc est reus, obnoxiusq;, ille propriè dicitur, qui sibi ipse ad defensionẽ minimè sufficere quũ possit, alterius patrocinij indiget. sicuti nostra erat conditio, qui remedia ea omnia amiseramus, quæ ad salutẽ pertinerent. *Per legem enim, peccati agnitio.* Rursus legi insultauit, parcè quidẽ: neq; enim quod dictum est, ipsius legis est increpatio, sed Iudæorũ ignauiæ: veruntamẽ hic studuit, quãdoquidẽ de fide sermonem introducturus est, ipsam legem admodum infirmam ostẽdere. Si eñ, ait, de lege gloriaris, ea te magis pudefacit, ea peccata tua traducit. Verũ nõ asperè locutus est, sed molliter rursus. per legem enim agnitio peccati. Igitur & suppliciũ maius, sed ab ipsis Iudęis. etenim ipsa quidẽ lex perfecit, vt peccatũ tibi patefieret, tuũ iam erat vt fugeres. nõ fugiens igitur, maius tibi accersiuisti suppliciũ, ac legis beneficiũ maioris supplicij tibi causa extitit. postquã itaq; terrorẽ auxit, tum demum ipsam gratiã adducit, Iudęos eò cõstituens, vt peccatorũ suorum remissionẽ magnoperè desiderent: atq; ait, *Nunc autẽ absque lege, iusticia dei manifestata est.* Magnũ quiddã hic prolocutus est, ac tale, vt id magno argumẽtationis, pbationisq; fundamento indigeat. nã si qui in lege vixere, suppliciũ non aufugerũt, quin potius eò magis grauati sunt: q fieri potest, vt sine lege nõ solùm suppliciũ effugias, sed iustificeris? duo enim summa hoc loco posuit, & quòd iustificaris, & quòd citra legẽ bona hęc assequeris. propterea nõ simpliciter dixit, Iusticia: sed, dei iusticia, à personę dignitate maius esse ipsum donũ declarãs, ac promissionẽ factu facilem. omnia eñ ille potest. nec dixit, iusticia data est: sed, manifestata est, ipsum nouitatis crimen amouẽs. nã quòd manifestatũ est, vt vetus & occultũ manifestatur: nec hoc solùm, sed quæ sequũtur ostendunt hoc nõ esse nouũ. quippe vbi dixit, manifestata est, attexuit, dũ cõprobat testimonio legis ac ꝓphetarũ. Caue eñ, inquit, hoc ipso quòd nũc data est, tumultueris: eaue turberis, quasi si res ipsa tẽporaria sit, noua, ac peregrina. eã enim tum lex tũ prophetæ iam inde ab initio prædixerunt. ac partem quidẽ adstructionis probationisq; huius iã ostẽdit, partem autem ostẽsurus est. in superioribus quidem in mediũ adduxit Abacũ dicentẽ, Iust° ex fide viuet. In subsequẽtibus autem Abrahã, ac Dauid, & ipsos itẽ de hisce nobiscũ verba facientes. magna enim erat harũ personarũ apud illos ratio, atque authoritas. alter enim patriarcha erat, & propheta: alter rex, & propheta. tũ autem & promissiones his de rebus factæ, ad horum vtrũq; factę fuerãt. ob quod & Matthæus euange-

Suprà. 1 b. & Abac. 2. a.

A lium dũ auspicatur, vtriusq; huius primum meminit, ac tum per cõsequentiam in medium maiores ipsos adducit. nam quũ dixisset, Liber generationis Iesu Christi, nõ tum substitit, quum post Abrahã & Isaac & Iacob dixisset, sed vnà cũ Abrahã & ipsius Dauid meminit: ac quod mirũ est, & ipsum eũdẽ Dauid ante Abrahã posuit, quũ ait, filij Dauid filij Abrahã. ac tum demũ recensere cœpit Isaac ac Iacob, cęteróq; deinceps oẽs. ob quod & hoc loco Apostolus ipsos assidue circunuersat, atq; ait: *Iusticia autẽ dei testimonio approbatur legis ac prophetarũ.* Porrò vt ne quis diceret: & quî fieri potest, vt qui nihil ad id, quod propositũ nobis est, cõtribuimus, salui simus? ostẽdit & nos ad idipsum nõ parum cõferre: nẽpe fidẽ. quũ igitur dixisset: Iusticia dei, addidit: *Per fidẽ in omnes & super omnes eos qui credunt.* Hîc rursus tumultuat Iudęus, nihil selectum, nihil eximiũ prẽter alios habens, vt qui vel cũ vniuerso orbe cẽseatur. vt ne igitur hoc illi accidat, terrore rursus illum reprimit, addens: *Non enim est distinctio, omnes enim peccauerunt.* Neq; eñ mihi allegaueris, illum esse Græcũ, illũ Scytham, alium Thracem. omnes enim eadẽ conditione sunt. nam si legẽ accepisti, vnũ modò didicisti, nimirum ipsius peccati agnitionẽ, non illius fugam. deinde, vt ne dicerẽt Iudęi: Peccauimus quidem & ipsi, sed nõ perinde atque illi, attexuit: *Et destituũtur gloria dei.* ita vt, quanuis non eadẽ cũ illis peccata admiseris, gloria tamen dei æquè priueris. es eñ ex iis vnus, qui offenderũt. qui porrò offendit, is non inter eos, qui glorificãtur, sed inter eos, qui pudefiũt, recẽsetur. at tu ne terrearis. ob hoc eñ hæc à me dicta sunt, non vt te in desperationem cõiiciam, sed vt ostendam domini benignitatẽ. ob quod adiecit: *Iustificantur autẽ gratis per illius gratiã, per redẽptionem, quæ est in Christo Iesu, quẽ proposuit deus reconciliatorẽ per fidẽ, interueniente ipsius sanguine ad ostẽsionẽ iusticiæ suæ.* Vide quot modis id probet quod dixit. primum à personæ dignitate: neq; enim homo est qui hæc facit, vt ne illũ non posse dicas: sed deus ipse, qui nihil nõ potest. dei eñ, ait, est iusticia: deinde, à lege ac prophetis. Testimonio eñ, ait, approbatur legis ac prophetarũ. ne enim quòd verbũ id, absque lege, audieris, terreare. hoc eñ ipsi legi ita videtur. tertiò à victimis, quæ in veteri testamẽto fierẽt. ob hoc eñ, ait, interueniẽte ipsius sanguine. memoriã illis refricans ouium illarum, ac vitulorum. Si enim pecudũ, ait, mactationes peccata abluebãt, multò magis sanguis hic. nec simpliciter dixit, emptionẽ: sed, redẽptionẽ, vt ipsi amplius ad eandẽ rursus seruitutẽ ne redeamus. quo nomine & ipsum vocat† reconciliatorẽ, declarans, quòd si typus tantũ robur habuit, multò magis veritas ipsum hoc præstabit. ac rursus ostendens, nõ hoc esse recens ac nouum, vsus est hoc verbo, ꝓposuit. & ꝓposuit de°. ac patris hoc extitisse beneficiũ ostẽdens, illud idem & filij quoq; extitisse declarat. pater eñ proposuit, Christus autẽ interueniẽte suo ipsius sanguine rem totam cõfecit. *Ad ostẽsionem iusticiæ ipsius.* Quid hoc sibi vult, ad ostensionem iusticię ipsius? quemadmodũ diuitiarum ostensio facit, vt nõ solùm ipse diues sit, sed & alios diuites reddat: & vitæ ostẽsio, vt non ipse solùm viuens sit, sed & mortuos viuificet: & potẽtię, vt nõ ipse solùm potens sit, sed & infirmos cõfirmet: sic & iusticiæ ostẽsio facit, vt non ipse modò sit iust°, sed & alios in peccatũ collapsos derepente iustos efficiat. hoc igitur & ipse interpretans, addidit, quid sit ostẽsio.

Matt. 1. a.

B

C

D

† λύτρωσις sed ἀπολύτρωσις

† ἱλαστήριον, neutri generis esse potest, t. propiciatoriũ siue reconciliationẽ, vt ad Iudæorũ propiciatoriũ respiciat. quod etiã Origenes Theophy. placet.

sio. *Vt sit ipse iustus, & iustificans eum, qui est ex fide Iesu.* Ne igitur dubites. nõ enim ex operib°, sed à fide: neu dei iusticiã declines. duplex enim illius bonũ, quod videlicet tum leue est, tum omnibus propositũ: neu pudore atq; erubescentia tenearis. si enim ipse, dum hoc facit, ostẽtat sese, vt sic dicã, & gloriatur, & sibi placet: quî fit vt tute ob id erubescas & pudefias, ob quod dñs tuus glorificatur? Quum igit erexit auditorẽ, hoc ipso quod dixit, † dei iusticiã esse,] quæ facta sunt: rursus detrectantẽ, & accedere pigrescẽtem terrore impellit, sic dicens: *Propter remissionẽ præteritorum peccatorũ.* Vides vt assiduè illis memoriã renouet peccatorũ, superius quidem dicens, Per legem enim agnitio peccati: postẽà autẽ, Quòd omnes peccauerint. hîc autẽ acrius. neq; eñ dixit, per peccata: sed, per remissionẽ. hoc est mortificationẽ. non iã enim salutis spes erat, sed sicuti corpus paralyticum cœlestis man° indigebat, sic & anima mortificata. & quod grauius est, tanquã criminis loco ponẽs, ostendit maiorem esse accusationem. quid autẽ illud est? In dei tolerantia remissionẽ extitisse. neq; enim vobis, ait, dicere liceat ꝓ multam tolerantiam ac facilitatem nacti non sitis. verbum autẽ id, *In præsenti tẽpore*, eius est qui magnã tolerantiam ac clementiam exhibet. quum enim in desperationẽ, inquit, essemus adducti, ac sententiæ tempus adesset, tum autem adaucta essent mala, ac peccata ad cõplementũ vsq; peruenissent, tum deus suam ipsius potentiã ostendit, vt intelligas quãta sit apud eũ iusticiæ exundãtia. neq; enim hoc à principio factũ si fuisset, sic admirandum atq; incredibile visum fuisset, vt nunc, quũ medicinæ modus omnis refutat° deploratusq; est. *Vbi igitur gloriaris? exclusa est*, inquit, *per quã legẽ? operũ? nequaquã: sed per legẽ fidei.* Magnopere elaborat Paulus vt ostendat, fidẽ tantum valuisse, quantum ne ipsa quidem lex imaginatione cõcipere potuerit. quandoquidem enim dixit, quòd à fide deus hominem iustificat, legem rursus attingit. nec dicit, vbi igitur sunt Iudæorum merita? vbi iustorũ operũ præstatio? sed, vbi gloriatio? vbique ostendens illorum nudam iactantiã, tanquã ij essent, qui cæteros præcellerẽt, sed nullum tamen virtutis opus ederent. Porrò quum dixisset, vbi gloriatio? non addidit, extincta prorsus est ac periit, sed, exclusa est. quod verbi de re iã exoleta dicitur. neque enim ea gloriatio amplius tẽpus habet. nã quẽadmodum iudicij tempus quum instat, non iam tẽpus habent, quos pœnitentiæ capit voluntas: sic & sententia quum lata fuerit, sintq; omnes iamiã perituri, atq; iis prẽsto fuerit, q mala ea sua gratia eluat, non iam tẽpus habent correctionem eam obtendẽdi, quã à lege sumere possent. nam si illis adminiculis nitendum erat, ante illius aduentum id faciendũ erat. eo autẽ iam præsente, cuius est per fidem seruare, sublatum est in futurum ipsum certaminũ tẽpus. Is enim sic fide salutẽ affert, quasi illa omnia refutata iam ac cõuicta forent. quapropter nunc ille aduenit, vt ne, si à principio aduenisset, dicerẽt, fieri quidẽ potuisse, vt quis per ipsam legẽ seruaretur, & laborib° propriis & meritis. hanc igitur illorũ obserãs impudentiam, magnam ille temporis moram interposuit antequã aduenirет, vt omnibus iam refutatis, quum illi sufficere sibi non iam possent, tum demũ ipse per gratiã eos seruaret. quapropter & superius quum diceret, Ad ostẽsionẽ iusticiæ, addidit: In præsenti tẽpore. quòd si nõnulli cõtradixerint, perinde illi facturi sunt, vt si quis magnis à se delictis admissis, quibus in iudicio defendẽdis par minimè sit, iudicis sententia dãnatus aliud nihil quàm suppliciũ expectet: pòst autẽ liberalitate, ac gratia regia, supplicio eo liberatus quum fuerit, ita demũ impudẽs sit, vt dimissus glorietur, ac se nihil cõmeruisse, nihil peccati admisisse profiteatur. gratia enim nondũ accepta innocẽtiam probare oportebat, qua adepta iactãtiæ locus relictus non fuerit. quod quidẽ & Iudæis vsu venit. quandoquidẽ enim ex se ipsi cõuicti essent, ob hoc aduenit ille, suo aduentu illorũ iactantiã tollẽs. qui enim se infantium pręceptorẽ esse profitetur, legisq; nomine gloriatur, tum autẽ insipiẽtium institutorẽ se dictitat, ęquè atq; illi pręceptore interim ac seruatore indigẽs, is sanè nõ iam gloriãdi causam habuerit. si enim antea circũcisio præputiũ facta est, multò magis nũc. nã ea ab vtrisq; tẽporibus eiecta, explosaq; est. quũ autẽ exclusam dixit, ostẽdit & quo pacto. quî igitur exclusa est? per quã legẽ? operũ? haudquaquã: sed per legẽ fidei. ecce & fidẽ quoq; legem vocauit, libẽter in ipsis verbis perseuerãs, vt nouitatem, quę esse quidẽ putabatur, leniat. quę porrò fidei lex est? per gratiã seruari. hoc loco dei potentiã ostẽdit, ꝓ videlicet non seruarit solũ, sed & iustificauerit, & in gloriationẽ duxerit, operum quidem nihil indigens, sed fidẽ tantùm exigens. hæc autẽ, ait, tum Iudæũ eum, qui iam crediderit, ad modestiã præparans: tum eum, qui pondũ crediderit, cõpescens, vt eum ad se illiciat. nam qui salutẽ iam fuerit adeptus, si sibi hoc nomine placeat, ꝓ legi intentus sit, auditurus est, quòd ea quidẽ lex ipsius os obturauit, ea ipsum reprehẽdit, ea ipsius salutẽ interdixit, ac gloriationẽ exclusit. qui verò nondũ crediderit, rursus per hæc eadem animos remittẽs, poterit ad fidem accedere. Vides quãta fidei exundãtia? vt submoueat à superioribus factis, ne ob ea quidẽ gloriari sinens? *Arbitramur igitur fide iustificari hominẽ absq; operibus legis.* Vbi ostẽdit eos ab ipsa lege Iudęis esse superiores: tũ demum magna cum fiducia & de ipsa verba facit, ei rei medelã rursus afferens: quæ res hoc quidẽ loco turbationẽ afferre videbatur. nam duo hæc erãt quę Iudæorum animos turbabãt. vnum quidẽ, si qui ab operibus seruati minimè essẽt, eos sine operib° seruari possibile esset: alterũ autem si pręputiatos æquũ esset eadem illa assequi, quæ assequerẽtur ij qui tantum tẽporis in ipsa lege enutriti permãsissẽt. quod posterius priori illo ipsos magis perterrefaciebat. ꝓpterea illud vbi astruxit, ad hoc deĩceps se cõfert, qd Iudæos sic turbabat, vt & ipsum Petrum, fide iã accepta, hac de causa increparẽt, ob Corneliũ, eaq; facta, quæ de illo euenisse narrant. Quid igitur ait? *Arbitramur igitur fide iustificari hominẽ absque operibus legis.* Non dixit Iuædũ, ant eum qui sub lege esset, sed orationẽ in campum latiorẽ educens, ac salutis valuas vniuerso terrarum orbi pandens, ait, hominem, cõmune naturæ nomen adhibens. deinde ex eo ansam capiens, non positam obiectionẽ soluit. quãdoquidẽ enim verisimile erat fore, vt Iudæi vbi audissent ꝓ fides quemuis hominem iustificat, ægre ferrent, atque offenderẽtur, addidit: *Num Iudæorũ deus tantùm?* Ac si dixisset, Quamobrẽ enim hoc absurdũ esse videtur? ꝓ videlicet quiuis homo seruatur. nũ deus singulariũ deus est? hoc ipso declarans, quòd q gentibus incõmodare, illisq; iniuriam inferre volũt, dei potius gloriam labefactant: siquidẽ minimè illũ concedant

† iustificationẽ iusticiæ dei esse.

Hic supra c.

A

B

C

D

concedãt omnium esse deum. qui si omnium de° est, & omnibus certè cõsulit: si autem omnibus consulit, omnes per fidem æquè seruat. ob quod ait: *Iud.eo ùm ne tãtùm? an non & Gentium? certè & Gentiũ*. Neq; enim singulorũ est, quales ii sunt quos Grecorũ nobis narrãt fabulæ: sed omnium communis, & vnus: ob quod & attexit: *Quandoquidem vnus deus*. Hoc est, Idem & horum & illorum domin°. sin verò vetera mihi allegas, & tum quoq; ipsa prouidẽtia cõmunis erat. quãuis diuerso modo. tibi eũ lex scripta data est, & illis lex naturalis. qua quidẽ in parte nihilo illi inferiores fuere, si modò voluere. quĩ & superiores facti, victoriã reportare potuerunt. quapropter & adiecit, hoc ipsum innuẽs: *Qui iustificabit circuncisionem ex fide, & præputiũ*. Ea suggerens, quæ suprà de præputio & circũcisione dicta sunt, per quę ipsa nullũ planè esse in iis discrimẽ declarauit. quòd si tũ ita se haberet res, multò magis & nunc. quod quidẽ & apertius nunc adstruens, ostendit vtrunq; pariter fidei indigere. *Legem igitur irritã facimus per fidem? absit. Imò legẽ stabilimus*. Vides prudentiam variam & immensam. per hoc enim verbũ, stabilimus, ostendit non stantẽ, sed dissolutã. ac vide Pauli prudentiæ excellentiã, quanta cũ abũdantia, quæ vult, astruit. hic enim ostendit fidem nõ solùm non labefactare legẽ, sed illi esse auxilio, sicuti & ipsam legẽ, fidei viam aperientem. Quemadmodum enim lex anteuertẽs, fidei testimoniũ attulit: cõprobat enim, ait, testimonio legis ac prophetarũ: sic & hæc fides ipsam legem inualidã stabiliuit. Et quo pacto stabiliuit inquies? quódnã, obsecro, erat legis opus? & in quo tandẽ illi erant omnia? nempe vt iustũ faceret hominẽ. verùm illa quidem hoc præstare nõ valuit. Omnes enim, ait, peccauerũt. fides autẽ superueniẽs id præstitit. simul enim vt quis credidit, iustificatus est: Igitur legis voluntatẽ firmauit: atque ipsum illud ad finem deduxit, cuius gratia omnia lex eadem faciebat. non igitur legem fides irritã, sed ratam, absolutamq; fecit. Tria igitur hic demõstrauit: & ꝙ sine lege fieri potest vt iustificeris: & quòd hoc non potuit ipsa lex: & ꝙ fides cum eadem lege non pugnat. Nam quandoquidem hoc Iudæorũ animos maximè turbabat, quòd videlicet videretur fides legi esse contraria: ostendit plus etiam, quàm velit Iudæus, non solùm non esse contrariam, sed valde sociam, auxiliariam & cooperariam: Id quod maximè cupiebant audire.

Hic supra c.

Ibidem.

Morale.

Enimuero quandoquidem post gratiam hanc per quam iustificati sumus, & rectæ quoq; vitæ instituto opus est, age studium tãto dono dignũ exhibeamus. Exhibebimus porrò, si bonorũ matrẽ charitatẽ studiosè accurateq; seruauerimus. Est autẽ charitas, nõ nuda verba, nõ salutationes simpliciter præstitæ. sed prę sidiũ ac patrocinium, operibusq; ipsis coniuncta voluntatis demõstratio. verbi gratia: Si quẽ paupertatis vinculis soluis, si quibus morbo afflictis opitularis, si quẽ à periculis in quibus versat, asseris, si quibus afflictione ac necessitate pressis ades, si fletũ tuũ cũ alterius fletu, si gaudiũ cum gaudio coniungis. nã & hoc quoq; charitas est. atqui pusillum quidẽ hoc videtur esse, videlicet si quis vnà cũ gaudẽtibus gaudeat: sed tamen id permagnũ sanè est, ac tale, vt & animũ philosophicũ postuler: permultosq; inuenias, qui molestius illud officiũ quum prestent, leuiori tamen hoc fungi non possint. Nam multi vnà cum flẽtibus flent quidem & ipsi, iidem tamen non etiã vnà cum gaudentibus gaudent: quin potius aliis gaudio exiliẽtibus, illachrymanẽ. quod ipsum sanè est inuidẽtia, ac malignitas. Itaq; nõ tenue ego, sed altero illo prestãtius meritũ arbitror, quoties quis fratre gaudente gaudet: fortasse autem nec illo altero solùm præstãtius, quum quis videlicet vnà cum flẽtibus flet & ipse, sed & illo, quũ quis in periculo versanti proximo adest. quippe multi aliis in periculũ adductis, & se quoq; vnà in idẽ periculum coniiciunt: iidẽ tamen aliis laudatæ vitę instituto sese cõmendantibus, ac vulgo bene audiẽtibus, se ipsi mordẽt, atq; excruciant. tãta est inuidentię ipsius tyrãnis. quanquã hoc quidẽ non nisi à laboribus sudoribusq;, illud autem ab ipsa solũ voluntate atq; animi sentẽtia proficiscitur: nihilo tamen secius quod molestius est permulti quum ferant, quod procliuius haudquaquam perficiũt: quinimo macerãtur, dispereuntq;, quoties alios vita cõmendabili sese hominibus probare viderint, quoties dei ecclesiã vel verbo, vel alio quouis modo auctã adiutamq; intellexerint, qua re quid exitiosius esse queat? neq; enim qui hęc cõmittit, cũ fratre tantùm, sed & cũ dei voluntate depugnat. hoc ergo cõsideras, morbũ huiusmodi sedato. & si minus proximũ, at certè te ipsum à malis infinitis eximito. quid bellũ cogitationibus tuis infers? quid animã perturbatione cõples? quid tempestatẽ cies? quid cœlum terris, mare cœlo misces? quĩ sic affectus poteris peccatorũ veniam postulare? nam si qui aduersum se admissa, aliis nõ remittunt, iis deus peccata nõ condonat: quã tandem peccatorũ condonationẽ iis largiturus est, qui in eos iniurij sunt, à quibus nulla ipsi rẽtati sunt iniuria? summę eũ maliciæ argumentũ hoc est. ac certè id genus hoĩes vnà cum diabolo ecclesię bellũ inferunt, fortasse etiã & multò pestilẽtius. Nã diabolum euitare sanè possis. at hi sumpta amiciciæ persona clàm ignẽ succẽdunt, se prius ipsos in caminum cõiicientes, ac morbo laborantes nõ solùm misericordia indigno, sed & admodum ridiculo. quid enim, quęso te, impallescis? quid tremis? quid formidolosus es? quid tandem mali accidit? quod clarus, quòd splendidus, ꝙ bene audiẽs frater est? Igitur coronari oportet, ac lętitia exilire, deumq; glorificare: quòd videlicet membrum tuum relucens, & illustre. At tibi dolet ꝙ deus glorificatur? Vides quò bellum ipsum pertineat? Dices: At nõ mihi molesta dei gloria, sed fratris. verùm per hũc fratrẽ gloria ad deum conscendit: igitur & bellũ itidem à te exortũ. at non hoc, inquis, mihi dolet, sed velim deũ per me glorificari. Igitur fratre bene audiente gaude, ac tum per te etiã iterum deus glorificabit: dicentq; omnes, benedict° deus, qui tales famulos habet, ab omni inuidẽtia liberos, de alienis bonis inter se cõgratulãtes. Sed enim quid hĩc de fratre verba facio? Nã vt hostis is sit, atq; inimicus, per quẽ deus glorificatur, hoc certè nomine cõuenit vt tu illum tibi amicũ reddas. At tu qui iam amicus est, eũ tibi inimicũ reddis, postea quàm deus per illius vitã inculpatã glorificatur. Itáne verò qui corpus tuum affectũ curauerit, inimicus tibi antea quum esset, hunc protinus amicum tibi in posterũ censes: eum autẽ qui Christi corpus, hoc est ecclesiam exornat, amicus antea quum esset, hunc tu inimicum ducis? quánam alia melius ratione bellum te aduersus deũ suscipere ostendas? Ob hoc certè vt signa quis edat, vt virgo permaneat, vt sobrius sit, vt humi etiam decubet, atq; eiusmodi virtutibus vel ad ipsos

Ibidem.

ipsos angelos accedat, omniũ tamen sceleratissimus fuerit: hoc vicio si laborauerit, & adultero, & scortatore, & prędone, & sacrilego iniquior. Ac ne quis me quòd sermonis modũ minime seruẽ insimulet, illud libẽs vos interrogauerim. Si quẽ viderem° ignẽ manibus, ac ligonẽ gestantẽ, hanc ędem vnà cum altari demoliri, euertere, incẽdere: nonne fieret, vt ab omnibus iis qui rẽ fortè spectarẽt lapidibus obrueretur, tanquã impius, & exlex? quid igitur? si quis flammam gestet, hoc, quo vtimur, igne edaciorem, inuidẽtiam dico, non lapidum ædificia demolientẽ, neq; aureũ altare euertentẽ, sed, quod longè & lapidib° & altari precios° est, præceptorũ ædificium subuertentẽ, ac deuastãtem: hic qua tãdem venia dignus esse queat? Absit enim vt mihi hĩc rei exitũ excuses, dicasq; vsũ sępe euenisse, vt rem quis aggressus sit, nec perfecerit tamẽ. rei enim cuiusq; iudicium, pro authoris animo pensatur: quandoquidem & Saul, Dauidẽ interfecit, vel voti sui cõpos minimè effectus. An non, obsecro, animo versas, te Christi ouib° ĩsidias struere, quoties cũ pastore depugnas? pro quibus ouibus & sanguinẽ ille effudit, & nihil non nos tũ facere, tum pati iussit? non te ipse commonefacit, quòd dominus tuã quidem gloriam, non etiam suam exquisiuit, quũ tu tamen non domini, sed tuã vnius gloriam persequaris? quanquã si illius gloriam sequereris, tum demum & tuã quoque assequereris. Vbi illi° gloria posthabita, tuam dũ quæris, ne hanc quidem vnquã assecuturus es. Quænã ergo morbi huius medela inueniri queat? Coniunctim omnes, preces fundam°, vnam eãdemque pro ipsis vocem tanquã pro energumenis edentes. hi enim hoc infeliciori sanè cõditione sũt, quàm illi, quòd furor hic non nisi à certo animi proposito ortũ habet. prece itaq; ac supplicatiõe ꝑmulta morbus hic indiget. Nã si qui fratrem nõ amat, vt etiam pecuniarũ impensæ non parcat, ac martyrio illustretur, is nihilo inde magis proficit: considera, quãto is sit suplicio dign°, qui illi aduersatur, à quo nulla vnquam iniuria est affect°? Certè hic ipse gẽtilibus deterior est. si enim mutu° inter nos amor, nihilo nos illis meliores, superioresq; efficit: quẽ tandẽ, obsecro, gradum obtinebit, qui amorẽ sibi præstitum inuidẽtia remuneratur? etenim bello quidẽ perniciosior est inuidẽtia. nam qui bellum gerit sublata belli causa inimicicias desinit. At inuidẽtiæ morbo qui laborat, amiciciã nunquã inierit. & præterea aperto illo marte rẽ agit, hic autẽ adumbrato. Ille honesta quadam ratione bellũ excusare potest: hic autem aliud nihil q̃ insanit, animo præditus satanico. Cuínam igitur huiusmodi animum cõtuleris? cui viperæ, cui serpẽti, cui lumbrico, cui cãtharo? hoc certè animo neq; deterius, neque sceleratius quicquã. hoc enim malum, hoc, inquã, malum Christianorum cõuentus subuertit, hoc hæreses peperit, hoc fraternam manũ armauit, perfecitq; vt iusto sanguine dextra madesceret: hoc naturæ leges à suis cõpagibus motas reuellit, hoc morti valuas adaperit, & execrationem illam ad opus deduxit, ac neq; parturiginũ, neq; parentum, neq; alterius cuiusuis rei memorẽ esse miserum illum pernisit: verùm tali furoris, atq; insaniæ œstro extimulauit, vel deo exhortante, ac dicente, †Sub te erit appetit° eius,] & tu dominaberis illi°: ne sic quidem animũ emolliret. atqui & crimine eũ absoluit, ac fratrem etiã illi submisit: sed tamẽ morbus ita erat immedicabilis, vt vel sexcẽtis pharmacis adhibitis pus scaturiret. Quamobrem igitur omniũ miserrime doles? ánne ꝙ honoratus sit deus? hoc ipsum verò mẽtis est prorsus satanicæ. an poti°, quòd frater à vitę morumq; integritate vulgo meli° te audit? tibi verò rursum licet illum exuperare. quãobrem si vincerevis, ne iugules; neu interficias: sed sinito illũ, vt lũctæ subsistat argumentũ, ac viuentẽ vincito. sic enim futurũ est, vt honorificã lauream reportes. nunc autẽ illum quum sustuleris, mereris sanè vt omnibus etiã calculis vict° pronũcieris. Sed scilicet nihil quicquã eorũ quæ dixi, inuidẽtia respicit: quánam autem de causa & glorię appetens es, tali in solitudine? Ipsi eũ tum soli terrã inhabitabant. verùm ne hoc quidem illum cohibuit: quin oĩbus ab animo excussis, à diabolo stãs, in acie sese collocabat, animo ad cõfligendum parato. Etenim diabolus idẽ tum vna cũ Cain belli ducem agebat. nam quandoquidẽ illi non satis fuit, quòd homo mortalis iã effectus fuisset, ipso etiã mortis genere tragœdiã ipsam amplificare enix° est, sic vt illi persuaserit, fratris parricida vt fieret. vrgebat eũ ac desiderabat dei sententiã in opus editã videre, qui ipse nostris mortaliũ malis nullo vnquam tempore satiatur. Nam quemadmodũ si quis aduersariũ in nemo ac cõpedibus habens, & quidẽ mortis in eũ sententia iam lata, antequàm vrbe egrediatur, festinet, ac tẽpore cõgruo minimè expectato, illum vel intra vrbem trucidatũ videre percupiat: sic & tũ diabolus fecit. Is enim tametsi audiisset fore, vt homo in terrã reuerteretur, cõcupiuit amplius quiddam videre: filium videlicet moriẽtem ante patrem, & fratrem à fratre intereũtem, & intempestiuam & violentã necẽ. Vides quàm multas ad res subseruierit inuidentia? vt insatiabilem diaboli animũ impleuerit, eidemq; mensam tãtam apposuerit, quantã videre ille expetiuerat. Igitur morbũ hũc fugiamus. nõ enim licet: non, inquam, licet prę paratũ illũ diabolo ignẽ effugere iis qui hoc morbo liberati nõ fuerint. liberati porrò erimus, si cogitauerimus quemnã in modũ nos tum amauerit, tum inter nos amare iusserit Christus. quo igitur modo nos amauit? sanguinẽ illũ pretiosum dedit ꝑ nobis, qui & inimici, & quàm grauissimis criminib° affines obnoxiiq; eramus: hoc pacto & te ipse erga fratrẽ gere. propterea enim, inquit, nouum mandatũ vobis do: sic inter vos amate, vt & ego dilexi vos. Immo verò nõ intra hos terminos amoris inter nos mutui modus cõsistit. Ille enim id, quod dixi, inimicorũ causa præstitit. At tu recusas tuum sanguinem pro fratre dare? quid igitur illi° sanguinẽ effundis, præcepto ex diametro repugnãs? quanquã quod ille fecit, id nullo debito fecit. tu autem quum id facis, mandatum imples. quãdo & ille cui † talenta mille condonata fuerant, decem] tamen † denarios exigens, non ob hoc solùm condẽnari meruit, quòd exigeret, sed quòd ne ob beneficẽtiã quidem sibi factã, melior euasisset, nec domini exẽplum secutus, debitũ exoluisset. etenim debitũ quoque erat, quod ab illo seruo erga conseruũ suum, præstitũ fuisset, si modò præstitũ fuisset. quæcunq; enim facimus, ea debitum implẽtes facimus. propterea & ipse ait: Omnia quum feceritis, dicite, inutiles serui sum°: quæ enim facere debebam°, ea fecimus. Charitatẽ igitur quũ exhibuerimus, indigẽtibus pecunias quũ largiti fuerimus, debitũ implemus: non solùm quòd ille prior beneficus in nos fuerit, sed quòd quæ illius sunt distribuimus, si quando damus. quid te igitur iis priuas,

furore agitatus, aut à dæmone obsessis.

Mat. 5. g.

Cain inuidia motus fratrẽ occidit.

Gen. 4. a.

†ad te cõuersio eius.]*ita etiam habent Lax. quos hic sequitur.*

Ibidem b.

Mat. 18. a.

† decẽ milia talentorum cõdonata fuerãt vtiq;

Ioã. 13. d.

Luc. 17. b.

priuas,quorũ ille dominum esse te voluit?ob hoc e-
nim iussit,vt tu eas pecunias alteri dares,vt tu eas ha-
beres.quãdiu enim tu solus eas retines,ne ipse quidẽ
tenes: quum autẽ & alteri das, tumet ipse eas capis.
Num quicquã est,quod amorẽ hũc exęquare queat?
Ipse sanguinem pro inimicis effudit,nos autẽ ne pe-
cunias quidẽ pro eo qui de nobis bene meritus est ip
se sanguinẽ suum,nos autẽ ne pecunias quidẽ ad nos
minimè spectantes damus:ipse ante nos,nos autẽ ne
post ipsum quidẽ: ipse pro nostra salute,nos autẽ ne
pro nostro quidẽ cõmodo. nihil enim quicquã illi
accedit ex nostra benignitate,verùm lucrũ ipsum to
tum ad nos ad postremũ reuertitur.propterea enim
iubemur pecunias dare,vt ne iis excutiamur.quẽad-
modum enim quum argentũ puerulo quis donat,iu-
bet diligẽter vt vel asseruet, vel famulo asseruãdum
credat,vt ne possit quisquis voluerit,illud eripere:sic
sane & deus factitat.da enim,inquit,indigenti, vt ne *Mat.6.c. & Lucæ 12.d.*
quis abs te auferat,aut calũniator, aut diabolus, aut
fur,aut post hos omnes mors.donec eũ ipse eas reti-
nes,tutò nõ retines. ꝙ si mihi per pauperes dederis,
tibi ego omnia accuratè asseruo,atq; eas tibi in tem-
pore debito magno cũ fœnore rependã.nõ enim vt
auferã capio,sed vt plures quàm sint efficiam, vt ac-
curatius custodiã, vt tibi ad illud vsq; tempus asser-
uem,quũ nullus erit qui mutuo det, nullus qui mise-
ricordia moueatur.quid igitur nobis est immani°, qui
ne post tot promissiones quidẽ sustinem° ipsi mutuò
dare?ꝓpterea enim solitarij, nudi,ac pauperes ad eũ
discedim°,pecuniis iis amissis,quæ nobis cõcreditæ
fuerant, ꝙ eas non deponimus apud eum qui accu-
ratissimè omniũ asseruare potest:quo nomine extre-
mas pœnas luituri sumus. quid eũ in iudiciũ tracti
dicere ipsi poterimus pro illarũ amissione?quam cu-
sam,quam defensionẽ prætendere?quamobrẽ enim
non dedisti?diffidis te rursus eas accepturũ?quî verò
id ratione cõster?nam qui ei dedit,abs quo nõ acce-
perat:nõne multò magis, quũ acceperit,daturus est?
At te delectat aspectus?ob hocigitur multò etiã ma-
gis dato,& pecunias spargito, vt illic pleni° delecte-
ris,quum nullus eas interuersurus est: quandoquidẽ
si nũc retinueris, mala lues infinita.Diabolus eũ di-
uitibus insilit canis exẽplo offulam aut placentã de
pueruli manib° auferre volẽtis.patri ergo eas dem°,
quod quum à nobis factũ diabolus viderit,recedet:
is vbi recesserit, tum tibi omnes pater cũ securitate
redditurus est,quũ tibi ostrepere ille nõ poterit,futu
ro scilicet seculo.vsqueadeo in pręsentia diuites nul
la re differũt à pueruliis quib° canes infesti esse so-
lent:quos circũ videlicet diuites allatrare omnes so
lent,quousq; lacerãt ac trahunt nõ homines solùm,
sed &illiberales affectus,gula,ebrietas, adulatio, in-
tẽperantia omnis.Iã si quid mutuò dare velimus dis-
quirim° à quibus multũ caipere possimus:eosq; cir-
cũspicimus,quos gratos futuros sperauerim°.hîc au-
tem secus facimus.deũ relinquimus,qui sic grat° es-
se solet,vt vel centuplũ præbeat. interim eos disqui- *Mat.19.d*
rentes,qui ne ipsam quidẽ sortẽ reddunt.quid enim
nobis venter redditurus est,multa quũ absumpserit?
stercus,ac corruptionẽ.quid autẽ inanis gloria?inui
dentiam ac malignitatẽ.quid autem parsimonia?cu-
ram ac solicitudinẽ.quid autem intemperantia? ge-
hennã, ac vermem venenatũ. hi enim sunt diuitum
debitores,ab ipsa summa ac sorte vsuras id genus pẽ
dentes,nimirum hic incõmoda, tum autem & quæ

A expectãtur mala. His ergo,obsecro, debitoribus tã-
tũ supplicij vsuræ loco afferẽtibus,pecunias nostras
mutuas dabimus,ac non potius ipsas Christo crede-
mus,cœlum,vitam immortalem,arcana bona offerẽ
ti?quámnã verò defensionẽ vsurpabimus?nam quã-
obrem non das ei qui daturus, ac qui etiã omnino
plura daturus est? fortasse ob id quod multo post tẽ-
pore dat.atqui & hac quoq; in vita dat.Verus est eũ
sermo ille:Regnũ cœlorũ quærite,& hæc omnia ad- *Mat.6.d.*
denẽ vobis.vides liberalitatis ac munificẽtię magni-
tu dinẽ?Illa tibi,inquit,asseruata sunt, nec minuũtur,
quũ interim seculi huius bona tanquã additamenri
ac corollarij loco largior.Adde his quod redditũ lõ
go pòst tẽpore debitũ, opes tibi tuas auget. nã fœ-
nus quidẽ mai° fit.Etẽũ in fœneratitiis pecuniis id
vsu venire videm°, vt fœneratores libẽti° his expẽ-
sum ferãt,qui quod mutuò acceperĩt,multo post tẽ-
B pore soluturi sint. nã q,ꝓtin° resoluit,is fœnoris cur
sũ interrũpit.qui autẽ in soluẽdo ser°est,is quęstũ ma
iorẽ efficit. Itã ne verò obærãdis hominib° morã nõ
ægrè ferimus, sed & modis oib°maior illa vt fiat ex-
cogitam°:obęrãdo autẽ deo sic nos pusillanimes ge-
rimus, vt hoc nomine cũctemur ac tergiuersemur?
quãquã ille,quod iã dixi, vel hic dat, atq; vnà cũ ea
quã dixi causa,&aliud quid dã mai° dispẽsans.in cœ-
lis totũ recõdit. nã rerũ earũ quas ille largiẽ magni-
tudo, doniq; illi° pulchritudo, vitæ præsentis vilita-
tẽ trãscẽdit. neq; eũ fieri potest vt in corpore mor-
tali ac marcido illas immortales coronas capias,
neq; in vita hac tumult°.ac turbationis plena,tũ autẽ
multis mutationbus obnoxia, stabilẽ illã & immotã
quietem recipias.Iã verò si fortè aliena in terra ege-
res,nullos inibi famulos habẽs,†neq; te domũ tuam *†neque in domum transferre valens.*
C reciperevalẽs,]tibi qui aurũ deberet,pollicetetur id
se tibi numeraturũ multis vtiq; p̃cib°ab eo cõtende-
res, vt tibi illud domi potius, q̃ in extera ea regione
persolueret:at verò spiritualia illa &arcana bona hic
tibi numerari postulas.quantæ, quæso, id dementiæ
fuerit?nã si hic accipis, mortalia prorsus accipis:qui
si tẽpus illud expectaueris, immortalia tibi & inte-
gra reddet.si hic accipis, plumbũ accipis:sin verò il-
lic,aurũ permultum purum putum. veruntamen ne
pręsentibus quidẽ bonis te priuat.nam & vnà cũ illa
pollicitatione & aliã adiecit, ita inquiens: Quisquis
rerũ cœlestium amore capietur,centuplum accipiet *Mat.19.d*
in hoc seculo,& vitæ æternę hæreditatẽ assequetur.
Quòd si cẽtuplũ minimè accipimus, in causa sumus
ipsi, qui mutuum nõ damus ei qui tantundem dare
D potest. hi enim omnes qui dederunt, tãtundem ipsi
receperũt, vt etiã pauca dederint. quid enim, obse-
cro,magni Petrus dedit?nõnne rete cõfractum,& ca
lamum,& hamum solùm? sed tamẽ terræ illi vniuer-
sæ domos deus aperuit,&terram & mare expãdit:ac
nemo non illum in suas ædes vocauit.atq; adeò om-
nes bona sua à se diuẽdita ad illius pedes deferebãt: *Act.2.g.*
neq; enim in manus coniiciebãt, vt qui non id sibi
audentiæ sumebant: tantum illi honorẽ vnà cũ mu-
nificentia tribuebãt. Dices:At ille Petrus erat. quid
tũ ô bone? neque enim vni Petro hęc deus promisit,
neq; dixit: Tu verò ô Petre centuplũ accipies solus:
sed,quisquis reliquerit domũ aut fratres,centuplum *Mat.19.d*
accipiet. neq; enim personarũ differentiã ille nouit,
sed rerum merita. At me,inquis,liberorũ chorus cir-
cũsistit,atq; ego illos diuites relĩquere aueo.quorũ
igitur

igitur illos pauperes efficimus? nã illis omnia si reli-
queris, rursus incertæ custodiæ tua omnia cõmittis:
qui si illis deũ relinquis cohęredẽ ac curatorẽ,infini-
tos thesauros relinquis. Quẽadmodum enim cũ de
nobisimetipsis vltionẽ sumimus,nobis tum deus non
opitulatur, cũ autẽ illius arbitratui rẽ permittimus,
tum expectationẽ nostram rei exitus superat:sic& in
pecuniarum ratione vsu venit.si nostrã in eis cogita-
tionẽ fixerimus,desinit ille de illis curam habere:sin
illi negocium totum cõmiserimus,fiet,vt & illas,& li
beros itẽ in omni securitate collocet.porrò quid ad-
miraris si in ipso deo hoc vsu venit?etẽũ & id ipsum
quoq; in ipsis hominibus euenire videmus.nã si
moriens propinquorũ neminẽ ad liberorum tuorũ cu-
ram suscipiendã vocaueris,pudore ac verecũdia suf-
funditur perfæpe,vel qui admodũ tutelæ suscipiẽdę
cupiens est,quo minus vltro ad eã accurrat: qui si in
illum curã hãc reieceris, is vt cui honos hic à te ha-
B bitus fuerit,voluntati tuæ magnopere satisfacere cu-
rabit.Itaq; si liberis tuis magnas opes relinquere vis,
dei prouidentiã relinquito.Nam qui nullũ tuũ opus
cũ extaret,†tibi]& animã dedit, & corpus formauit,
& vitã item largitus est:is vbi te tale tantúmq; studiũ
præstare,tum autem liberorum tuorũ facultates vnà
cum ipsis liberis sibi impertiri viderit,nónne illis di-
uitias omnes adaperiet? Etenim si Elias tenui farina
nutritus, posteaquã vidit mulierculã illam se sic exci
pere,sic amplecti, vt vel ꝓpriis liberis anteponeret,
tantã in viduæ domo bonorũ abundantiã exhibuit,
vt inibi &area tritico,& torcular vino exundaret:co
gitato quantã Eliæ dominus benignitatẽ exhibitu-
rus est.Absit igitur vt hoc consideremus, quẽadmo-
dum liberos relicturi simus diuites, sed quemadmo-
dum virtute præditos. nam si opibus confisi fuerint,
nullius rei alterius curã suscepturi sunt, vt qui habi-
turi sint vnde morum prauitatẽ adumbrare possint:
nẽpe à facultatum abundãtia. qui si viderint sese il-
lo solatio atq; auxilio destitutos, omnẽ operam na-
uabunt,vt virtute ipsa magnũ paupertati solatiũ ac-
quirãt.Ne igitur opes illis relinquas,vt virtutẽ relin-
quas.nam summæ quidẽ est amentiæ, illis dum viui-
mus faculatũ omniũ nostrarũ dominiũ non permit-
tere, ab obitu vero nostro magnã iuuentutis leuitati
licentiam relinquere.quanquã dũ viuimus ipsi, pos-
sumus quidẽ eos ad rationis calculos vocare, facul-
tatibus non recte vtentes emendare,ac cohibere.vi-
ta vero functi,si vnà cũ orbitate ac iuuentute,& opũ
quoq; licentiã addiderimus:fiet profectò, vt in infi-
nita pręcipitia miseros illos ac calamitosos impella- D
mus,ignẽ igni adiiciẽtes, & oleum foco instillantes.
Quapropter si illos citra periculũ vis diuites relin-
quere,relinquito eis deũ debitorẽ,ipsiq; deo has te-
stamẽtarias tabulas porrigito. nã pecuniæ tuæ si ad
liberos tuos deuenerint,ne hi quidẽ sciẽt cuinã lar-
gituri eas sint.quin potius in sycophãtarum & quidẽ
ingratorũ manus incidẽt.qui si anteuertens illas deo
mutuas dederis, incolumis in posterũ thesaurus ma
nebit,ac nullo certe negocio subsequetur mutui red
ditio.Nã gratiã habet deus & quum nobis debet, &
cum dependit:libentiũsq; fœneratores suos contue-
tur,quàm eos à quibus nihil mutuo accepit:ac quib°
maxime ille debet,hos &maxime amat.quãobrem si
perpetuã cum illo amiciciam inire vis,perficito mul
tum tibi ille vt debeat.neq; enim perinde delectatur
suis debitorib° creditor,vt deus suis creditoribus.ac

†illis.de liberis enim intelligendum.Hadum annot.tuit 3.Reg.17.c.

A quibus nihil debet,eos auersatur:quibus autẽ debet,
ad eos occurrit.Omnẽ igitur operã nauemus, vt illũ
in ære nostro habeamus.hoc enim tẽpus fœneratio-
nibus maxime accõmodum est,vt quod indigentiis
constet. Si igitur in præsentia deo nihil dederis,tui
sanè non egebit,postquã hinc aliò fueris profectus.
hic enim sitit,hic esurit.sitit autẽ quando tuam salu-
tẽ sitit:ob hoc & mendicat,ob hoc nudus errat,om-
ni ope tibi æternã vitam conquirens.ne igitur illum
despicias.neq; enim† nutritum iam sese esse vult,sed *† nutriri vult,sed nutrire: nõ iudui, sed induere.*
nutriri:non indutũ,sed indui:] & tibi aureũ illud ve-
stimentum præparare,stolámq; regiã. Nónne vides
medicos eos, qui curiosiores quidẽ sunt, cũ ægroti
lauantur,& ipsos quoq; lauari,vt etiam lotione non
egeãt?haud aliter & deus ipse propter te laborãtem,
nihil nõ facit.propterea à te nulla cum violentia po-
stulat,vt tibi copiosius retribuat:vt intelligas, ꝙ nul-
B la quidẽ indigẽtia pressus postulat,sed salutem tuam
nutantem,lapsabundámq; erigens. ob hoc ad te ille
vili in habitu accedit,dextrã porrigẽs: cui si obolum
modo dederis,haud auersatur. quẽ si contempseris,
non abscedit, sed rursus ad te adit. amat enim,amat
valde nostrã salutẽ. pecunias igitur contẽnamus,ne
contemnamur à Christo:pecunias contẽnamus,vt &
pecunias assequamur.nã si hic eas assertauerim°,eas
omnino tum hic tum illic amittemus. ꝙ si liberaliter
eas dispertiemur, magna nimirũ opulentia in vtraq;
vita perfruemur.qui ergo diues fieri vult,fiat pauper
vt diues fiat,insumat vt colligat,spargat vt cõgreget,
quæ ipsa si tibi noua ac parũ credibilia videntur, eũ
contemplator, qui sementem facit: ac considera,ne
illum quidem plura cogere aliter posse,nisi bona sua
C spargat,nisi quæ parata habet,effundat.sementẽ igi-
tur & nos faciamus, cœlúmq; tanquam agrum colã-
mus, vti & multa cum abundãtia metamus, & perẽ-
nia bona assequamur: gratia & benignitate domini
nostri Iesu Christi,cum quo patri gloria,vnà cũ san-
cto spiritu in secula seculorum,Amen.

Homilia octaua.

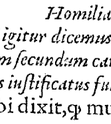

Vid igitur dicemus inuenisse Abraham patrem nostrum secundum carnem?Nam si Abraham ex operibus iustificatus fuit,habet quod glorietur, sed non apud deum. Vbi dixit,ꝙ mundus deo obnoxius factus *Cap. IIII. sup.3.c.d*
est,ꝙ omnes peccauerunt,ꝙ gloriatio exclusa,quòd
aliunde salutem assequi nõ licet,nisi à fide: deinceps
ostendere studet,ꝙ ne dedecori quidem est hæc sa-
lus,sed relucentis glorię causa,ac maioris quàm quę
operibus constat. Nam ꝙ & salus ea,quæ cum dede-
core paratur,tristicia quadam coniuncta est,& hanc
quoq; suspicionem tollit:quanquam & ipsum hoc iã
innuit, cum non salutem modo sed iustitiam appel-
lauit.Iustitia enim dei,ait,in ipso reuelatur.Qui enim *Supr 1.b*
sic saluus fit,vt iustus,cum fiducia saluus fit:nec iusti-
tiam solum appellauit,sed dei ostẽsionem.deus por-
rò rebus in gloriosis,splendidis,ac magnis se ipse vẽ
ditat. veruntamen & ex iis quæ proposita sunt, ip-
sum hoc adstruit per interrogationem ipsum sermo-
nem prosequens. quod quidem solenne illi semper
est,tum vt perspicuitatem, tum vt fiduciã dictis suis
afferat.etenim & superius ita fecit,cũ diceret: Quid *Ibid.4.a*
igitur habet in quo præcellat Iudæus?&,Quid igitur *Ibidem.b.*
præcellimus eos?Nullo modo.ac rursus: Vbi gloria- *Ibidem.d.*
tio?exclusa est.& hic quoque. Quid igitur dicemus
Abrahã patrẽ nostrum? Quandoquidem enim hunc
Iudæi sursum ac deorsum versabant, quòd videlicet

patriarcha cum esset, tum autē deo amicus, circūcisionē primus omnium accepisset: ostēdere vult ꝙ & ipse quoq; ex fide iustificatus sit. quod quidē magnę victoriæ exuberantia erat. nam absq; operibus vnū aliquem ex ipsa fide saluum fieri, nihil sanè inconueniens fuerit. Eum vero qui meritis ac recte factis emineat, non quidem hinc, sed à fide iustum effici: id vero mirabile erat, ac tale quod fidei vim ac robur maxime declararet. Quapropter aliis omnibus prætermissis, ad hunc orationē reuocat. Ipsum porrò patrē secundū carnē nominauit,† hac ratione eum dependens ab ea germana cognatione, quæ illi cū eis, intercederet,] ac gētibus quasi via strata indicans propinquitatē, quā cum illo haberent. deinde ait: *Si enim Abrahā ex operibus iustificatus fuit, habet quod glorietur, sed non apud deum.* Quum igitur dixisset, ꝙ deus circuncisionē ex fide iustificat, & præputiū item per fidē, atque hoc satis supérq; adstruxisset iis quæ supra posuit: & per ipsum quoq; Abrahā plenius ipsum idem demōstrat q̄ promiserit. cōmittitq; ipsam fidē cum operibus, quandā veluti pugnā proponens, totúmq; certamē circa ipsum iustū firmat. nec id simpliciter. vnde & grauitatē valde asseruat, patrem illū vocans, eósq; ad necessitatē cogens illi in omnibus parendi: Ne enim mihi, ait, Iudæū adleges, neu vel hūc vel illum in mediū adducas. Ego enim ad ipsum demū fastigiū, atq; vnde ipsa circuncisio initiū cepit, cōscēdo. Si enim Abrahā ex operibus iustificatus est, ait, habet quod glorietur, sed nō apud deum. Obscurum quidē dictum hoc: igitur necessariū est manifestius ipsum reddere. Sunt enim gloriationes duæ, altera ab operibus, altera à fide. cū igitur diceret, si ex operibus iustificatus est, gloriationē habet, sed nō apud deum: ostēdit ꝙ & à fide posset gloriationē, & quidē longe maiorē, habere. Magna enim Pauli vis in hoc maxime declaratur, quod in cōtrariū detorsit quod proposuerat. & ꝙ ipsa operum salus habebat, in quo & gloriaretur, & confideret: hoc ipsum multo magis à fide existere ostendit. Nā qui ob ipsa opera gloriatur, labores proprios habet quos obtēdat. at qui ob hoc effertur, & sibi placet, ꝙ deo fidē addixerit suā, multo maiorē gloriandi occasionē ostentat, vt qui dominū glorificet, ac magnificet. Quæ enim natura minime dictauit (de iis loquor, quę oculis nostris subiecta sunt) hæc à fide erga illū præstita admittit, tum germanā charitatē aduersus illū præ se fert, tū illius potentiā illustri præconio celebrat. Hoc ipsum porrò generosissimi est animi, & philosophicæ sentētię, & sublimis cogitationis. Etenim nec furem esse, nec parricidā, vel cuiuslibet esse possit. at credere ꝙ impossibilia possit deus, hoc vero magni admodū animi indiget, & magnopere erga illū affecti. etenim germanæ charitatis hoc signū est. Siquidē & deū quoq; honorat quisquis illius mandata implet: multo vero melius hic, qui fide philosophatur. Ille enim ei obedit: hic autē conuenientē de eo opinionem accipit, eūq; glorificat atq; admiratur vehemētius ipsa operum demonstratione. Illa ergo gloriatio eius est, qui recte aliquod factū prestiterit. Hæc autē deū ipsum glorificat, ac quāta est, tota ipsius est. gloriatur enim ob hoc ꝙ magna quædā de eo concipiat, quę quidē in illius gloriā redundant. vnde ait erga deū habere ipsum gloriationē, non ob hoc autem solum, sed ob aliud. gloriatur enim rursus fidelis, nō ꝙ deū amat solum germanè, sed & quod ab illo magnum honorē

† excludēs eos à vera ipsius cognatione: sic Erasm.

A assecutus est, magnā itē dilectionem. Quē admodum enim ipse illū adamat, magna quædā de illo imaginatus, hoc enim dilectionis argumentū: sic & deus illum diligit sexcentorū criminū reum, nō tantū supplicio liberans, sed & iustū efficiēs. Habet igitur quāobrē glorietur, se magna admodū charitate dignum habitum fuisse. *Ei vero qui operatur, merces non imputatur secūdum gratiā, sed secundū debitum.* Igitur hoc maius, inquies? nequaquā. etenim credenti imputatur. nunquā autē imputaretur, nisi & ipse quidpiā attulisset. Quapropter & hic debitorē habet deū, nec vulgariū rerum debitorē, sed magnarū ac sublimiū. Illius porrò animi sublimitatē vbi ostendit, & spiritualē cogitationē non simpliciter dixit, *Credenti: sed, credenti in eū qui iustificat impium.* Cogita enim quantū hoc sit, nempe credere, ac certā persuasionē concipere: ꝙ possit

B deus, eū qui in impietate vitā transegerit, derepētè nō modo merito supplicio liberare, sed & iustū efficere, tum autē immortalibus illū honoribus dignari. Ne igitur existimes hunc imminui, ꝙ illi non secundum gratiā imputatur. ipsum enim hoc maxime facit, vt fidelis elucescat, ꝙ videlicet tantam assecutus sit gratiam, tantámq; exhibuerit fidem. ac vide & retributionē maiorē: illi enim merces datur, huic autē iustitia. longe autē præstat mercede iustitia. est enim multiplicem mercedē comprehendēs remuneratio, ipsa iustitia. Id ergo Abrahæ exemplo cum declarauit, & ipsum quoq; Dauid adducit iis quæ dicta sunt suffragantē. Quid igitur ait Dauid? & quem tandem beatum dicit? eū qui operibus turget, an eū qui gratiam assecutus est? nēpe qui remissionē ac donū obtinuit,† an eū qui fidē ac beatitudinē?] beatitudinem

† hæc desunt in Veronēs.

C porrò cū dico, bonorū omniū fastigium dico. sicuti enim iustitia amplius quiddam est ipsa mercede, ita beatificatio maius quiddā est ipsa iustitia. cū igitur ostendit iustitiam potiorē esse, non ob hoc solum, ꝙ eam Abrahā acceperit, sed ab ipsis etiā cogitationibus. habet enim, ait, quod glorietur, † sed non] apud

† desunt hæc in Veronēsi.

deū: & alio rursus modo ipsam augustiorē, ac magis verendā ostendit, adducens Dauid illi suffragantem. etenim hic (ait) eum beatū facit, qui ita fuerit iustificatus, cū dicit: *Beati quorū remissæ sunt iniquitates.* Videtur porrò nō conueniēs testimoniū adducere. neq; enim dixit, beati quorū fides ad iustitiā imputata est. Id quod prudens quidē facit, non etiam ignorans, vt maiorē ostendat hyperbolē. nā si beatus est hic, qui à gratia remissionē accipit: multo magis qui iustificatus est, quíq; fidē præ se fert. porrò vbi beatificatio,

D ibi certe dedecore omni sublato magna gloria existit. est enim ipsa beatificatio mercedis cuiuslibet intētio, incrementum, & gloria. quapropter in quo ille præstat, id nō scripto expressum ponit, dicēs: Ei verò qui operatur, merces nō imputatur secundū gratiā. In quo autē fidelis præcellit, id per testimoniū scripto expressū adstruit, dicēs, Sicuti dixit Dauid, Beati quorū remissæ sunt iniquitates. Quid enim dicit, inquis, ꝙ non secundū debitū, sed secundū gratiā accipit remissionē: sed ecce, hic est qui beatur. quē vtique minime bearet, nisi eundē magnā obtinere gloriā intelligeret. nec ait, remissio igitur hęc in circūcisionē: sed quid? *Beatificatio hæc (quod amplius quidē erat) in circuncisionē, an in præputium?* Quęstionis est enim, bonū hoc & magnum cum vtro cōsistat, cum circūcisione, an cum præputio? ac vide hyperbolen. ostendit enim illud nō solū non præputiū auersari, sed libenter cum

ter cum ea versari, vel ante circuncisionē. quādoquidē enim qui sic beat, & ipse circuncisus erat, Dauid, & circuncisos alloquebatur: vide, vt studuerit Paul°, quod dictū est ad præputiatū appellere. Connectēs enim iustitiæ beatificationem, ostendēnsq; vtrunq; vnū esse, quærit quo pacto iustificat° fuerit Abrahā. Videamus quo pacto iustificatus est, pręputiatus quū esset, an circuncisus. præputiatus inquit: *Dicimus enim quòd imputata fuit Abrahæ fides ad iustitiam.* Superius scriptura cū citauisset, Quid eū (ait) scriptura dicit? Cre-

Gen. 15. b.

didit autē Abrahā deo, & imputatum est illi ad iusticiā. Hic & loquētium quoq; sententiā assumit, ostēditq; in præputio iustitiā extitisse: deinde ab his obiectionē aliā exurgentē soluit. Si enim qui præputiatus erat, inquit, iustificatus est, qua tandē causa circūcisio introgressa est? *Signum accepit*, inquit, *& signaculū iustitiæ fidei, quæ inerat illi in præputio.* Vides, vt ostende-

† quatenus & ipsos præputiatos illis ad ductos fuisse ostendit hoc è Iudæi codice mutatum. † al primum.

B rit Iudæos veluti asseclarum comitúmq; loco esse? † vel ipsos præputiatos illis adiectos adiunctósq; fuisse?] Si enim iustificatus quidē est tum, cū pręputiatus esset, ac coronatus est, postea autē circuncisionē accepit, certe posteriores introgressi sunt Iudæi: Igitur præputiatorum prius† est pater Abrahā, eorū, inquā, qui illi per fidē fuerint cōsanguinei, & tunc qui in circuncisione. duplex enim est pater. Vides fidē splēdescere? quousq; enim ea accederet, non iustificatus est patriarcha. Vides præputiū impedimentū nullū afferre? eteū præputiatus erat, nec prohibitus est iustificari. fide igitur posterior est circūcisio. & quid miraris si fide circuncisio posterior est, quādo & pręputio quoq;? nō solū autē fide posterior, sed & ipsa etiā lōge inferior: ac tāto certe inferior, quāto signum re ipsa cuius est signū inferius est. Verbi gratia, Quanto

† nulla res sit quæ, aut pro qui, legē, quod.

C militis insigne milite ipso inferius est. dices, & quāobrē signaculo egebat? nō ipse egebat. quāobrē ergo illud accepit? *Vt esset ipse pater communis & credentiū per præputium, & eorum qui in circuncisione essent.* Sed non simpliciter eorū qui in circuncisione, idcirco adiecit: *Iis qui non solum genus ducerent à circuncisione.* Si enim præputiatorū ille pater, non ꝙ præputiatus est, quāquam in præputio iustificatus, sed ꝙ ipsius fidē sunt æmulati: multo minus circuncisorū erit pater, ꝓpter circuncisionē, si fides abfuerit. Circuncisionē enim

† præputiati circuncisos expellant.

accepit, vt vtriq;, ait, ipsum habeamus patrē, nec† qui circuncisi fuerint, præputiatos expellunt.] vides vt pręputiati hi ipsum priores patrem habuerit? Quòd si venerandū quiddā est circuncisio, ꝙ iustitiā videlicet prædicet, nō paruā & præputiū præstantiā obtinet, vt qd̄ iustitiā eā ante circūcisionē acceperit. tum

D ergo tibi licebit patrem illum habere, cum ingressus fueris vestigiis fidei, nec cōtēderis, nec tumultuatus fueris, legē introducens. quámnā, obsecro fidē mihi narras? nempe eā quę fuit in pręputio. Rursus Iudaicam turgiditatē ac fastum cōpescit, iustitiæ tēpus in memoriā redigens. & recte dixit, *Vestigiis*: vt tu æquè atq; ille in corporū mortuorū resurrectione credas. etenim ille circa hoc ipsum fidem exhibuit. Quare si præputiū explodis, aperte discito, ne ipsam quidem circuncisionē tibi prodesse. nisi enim fidei vestigiis institeris, vt sexcenties circuncisus fueris, nō eris Abrahæ filius. quando & circuncisionem hoc nomine accepit, vt ne qui in præputio esset, te fastidiret ac reiiceret, Caue itaque ab illo id exigas: factum enim eiusmodi tibi, nō illi auxilio fuit. At illud & iustitiæ signum ait. & hoc propter te: quādo nūc ne hoc qui-

A dem est. tum enim tu corporeorū signorum egebas: nūc autē his minime opus. dicet aliquis: Num à fide licebat animæ ipsius virtutē perdiscere? licebat quidem. Verum & hoc itē additamēto indigebas. quādoquidē enim animę virtutē nequaquā es æmulatus, neq; videre potuisti, data tibi est sensibilis circuncisio: vt posteaquā te hac in re corporali exercueris, sensim deducaris & ad animi cōtemplationē: ac studiose ipsam cōplexus, tanquā dignitatem maximā, imitari ac reuereri patrē edocearis. atq; hoc non in circūcisione modò deus instituit, sed & in aliis item omnibus: nimirum in sacrificiis, in sabbatis, in festis. Nam ꝙ causa ille tua circuncisionem acceperit, audi quæ sequuntur. cum enim dixisset, ꝙ signum accepit, & signaculum, causam apponit, dicens: *Vt ipse esset pater circuncisionis*, iis qui & mentalē assumunt. nā si hāc

B solum habueris, nihil tibi amplius accedit. Signum enim & hoc est, cum ipsa res penes te extiterit, hoc est ipsa fides. quandoquidē si hac carueris, ne ipsum quidē signū, signū esse potest. cuius enim signū erit? cuius signaculū? cum† nō sit qui] obsignetur. haud aliter q̄ si nobis balteū ostēderis, signaculum habens, nulla re intus reposita: quapropter ridicula circūcisio fuerit, nisi fides intus adfuerit. nā si ea iustitię quidem signū est, iustitia autē carueris, fit, vt ne signum quidē habeas. hac enim de causa signū accepisti, vt rem exquireres cuius signū habes. quandoquidem si ipsam citra hoc exquisiturus esses, huius non indigeres. nō hoc autē prædicat solū circuncisio, iustitiam videlicet, sed iniustitiā, quæ in præputio esset. Aliud igitur nihil circuncisio prædicat, nisi ꝙ circuncisione minime opus. *Etenim si ij qui ad legem pertinent, hæredes*

C *sunt, inanis facta est fides, & irrita facta est promissio.* Declarauit ꝙ necessaria esset fides, ꝙ circuncisione vetustior, ꝙ lege fortior, ꝙ legem cōmendet. nam si omnes peccauere, necessaria: si qui præputiatus esse, is iustificatus est. si per legē agnitio peccati, absq; autē lege manifestata est, fortior. si legis testimonio probatur, & legē firmat, non aduersaria, sed amica & socia: declarat rursus aliunde fieri nō potuisse vt per legem hæreditatē assequereris. quā fidem cum cōparasset circuncisioni, victoriámq; reportasset, eādem rursus legi opponit, sic inquiēs: *Si enim qui ad legem pertinet, hæredes sunt, inanis facta est fides.* Vt ne quis enim diceret fieri posse, vt fidē habeas legémq; serues: ostendit id esse impossibile. Nā qui ipsam legem amplectitur, tanquā quæ salutē afferat, is fidei vim improbat: ob quod ait, Inanis facta est fides: hoc est, non opus est salute ea, quæ per gratiā fit: neq; enim ea potest suū ipsius robur declarare. etenim Iudæus fortasse dixerit, Quid enim mihi fide opus? Igitur si hoc verum, vnà cum fide promissio pessum iit. vide vt in omnibus, ab ipso patriarcha à summo rei totius initio cum ipsis depugnet. nā cum ostendit illinc iustitiam vnà cum fide hæreditariā factā, ostendit & promissionē similiter. vt ne enim diceret Iudæus, Quid mihi curæ est, si per fidē iustificatus est Abraham? dicit Paulus, Ne id quidem quod ad te maximè pertinet, nēpe possessionis promissio, potest sine illa ad opus deduci: quod maxime illos territat. quāniam porrò promissionē ait? vt mundi hæres sit. & in eo omnes benedicantur. & quo tandē pacto irrita facta est hęc promissio? dixerit aliquis. *Nam lex iram operatur. Cuius enim lex non est, huius nec transgressio.* Quòd si iram operatur, & transgressioni obnoxios facit: liquet planè

quòd & execrationi quoq; , porrò qui execrationi, ſupplicio ac tranſgreſſioni obnoxij ſunt:ij ne digni quidē ſint,qui hæreditatem cernāt, immo & pœnas dare,& expelli merētur.Quid igit?Accedit fides gratiā illiciēs,vt promiſſio ad opus deducatur.vbi enim gratia,ibi venia:vbi venia,ibi nullū ſuppliciū: ſupplicio porrò ſublato,ac iuſtitia à fide accedēte nihil ꝓhiber hæredes nos fieri promiſſionis eius, quæ à fide datur.*Idcirco igitur ex fide*,ait,*datur hæreditas, vt ſecundum gratiam firma ſit promiſſio vniuerſo ſemini, non ei quod eſt ex lege tantum, verumetiam ei quod eſt ex fide Abraham,qui eſt pater omniū noſtrū*.Vides ꝙ non ſolū legē ſtabilit fides, ſed & ipſam hanc dei promiſſionē perire nō patitur. Lex autē è diuerſo & fidem irritā facit, præter tempus obſeruata,& promiſſionē impedit.propterea oſtendit nō ſolum non ſuperuacaneam eſſe fidem,ſed & ſic neceſſariā , vt ſine ea ne ſeruari quidem poſſis. Lex enim irā gignit: omnes enim eā tranſgreſſi ſunt. hæc autem iram prorſus coaleſcere nō patitur. *Cuius enim nō eſt lex*,ait,*huius neque tranſgreſſio*.Vides vt nō ſolum peccatū exortum deleat,ſed ne ipſum quidē exoriri ſinat.propterea ait: *Per gratiam*.Quāobrem tandem?non quidem vt pudefiamus,Sed *vt firma ſit promiſſio vniuerſo ſemini*. Duo bona hic ponit. ꝙ videlicet & firma ea ſint,quę dātu:& ꝙ vniuerſo ſemini ea parata ſint.eos qui à gentibus oriundi ſunt cogens, Iudæóſq; oſtēdens excluſos eſſe,ſi ad fidei auditum nomen contentionē mouerint . Hoc enim firmius illo. neq; enim te fides dāno afficit,ne contentionē cieas, ſed te à lege in periculū adductū,ſeruat.deinde poſteaquā dixit,vniuerſo ſemini,diffinit,qualinā ſemini. *Quod eſt ex fide*,inquit , Connectens cognationē quæ ad gētes pertinet, oſtēdénſq; nō poſſe eos ob ipſum Abrahā ſibi placere,qui nō perinde crediderint, atque ille.ecce & aliud quiddā tertiū fides operata eſt. nam cognationē eam,quæ ad iuſtum pertinet,accuratiorē fecit, tum autē plurium liberorum patrē declarauit.Vnde non ſimpliciter dixit Abrahā,ſed noſtri credentiū patris,deinde teſtimonio dictum obſignans:*Sicut ſcriptū eſt*,inquit, *patrem multarū gentium conſtitui te*.Vides hæc iam inde ab initio ordinata? Quid igitur,dixerit aliquis,ſi de Iſmaëlitis,aut Amalecitis, aut Agarenis hæc dicit? Hoc certe vlterius ꝓgreſſus manifeſtius oſtēdit,nō de illis ꝓlatū fuiſſe. ſed interim ad aliud feſtinat,per qđ & ipſum hoc declarat, propinquitatis huius modū definiēs , ac† magno cū cōſilio]hoc adſtruēs.Quid enim ait?*Ad exemplum dei cui credidit*. Quod porrò ait,hoc eſt:Quemadmodum deus nō eſt ſingulariū deus,ſed omnium pater:ſic & ipſe.& rurſus,ſicuti deus pater eſt non ſecundū naturalem cognationē,ſed ſecūdum fidei neceſſitudinē: ita & ipſe.obedientia enim patrē facit,ac genitorem omnium noſtrū . quādoquidē enim hanc cognationem nihili faciebant,craſſiorémq; illam retinebant, oſtendit hanc eſſe magis ratā,orationem ad deū deducens,ac vnà cum his &illud demonſtrans,ꝙ videlicet fidei retributionē hāc acceperit.quare niſi hoc adfuerit,omniúmq; extiterit pater terrā inhabitantium,verbū id, ad exemplum, locum non habet,ſed mācum factū eſt dei donū. ad exemplū enim ſonat, perinde.quī enim mirū fuerit , obſecro te, patrē illū eſſe ſuorū,& à ſe genitorū?hoc enim quiuis homo aſſequitur.quod enim nec opinatum eſt,illud quidem eſt:ꝙ videlicet,quos à natura non habuit , eos vt dei dono acciperet.Quare ſi credere vis,patriarchā fuiſſe honorē aſſecutum, credito & illum eundē omniū eſſe patrē.Vbi autē dixit, ad exēplum dei , cui credidit,nō intra ea verba conſtitit,ſed & addidit:*Qui vitæ reſtituit mortuos, ac vocat ea,quæ non ſunt, tanquā ſint*: Iā hinc veluti iactis fundamentis , de reſurrectione ſermonē præparans,vt qui ei ad rē propoſitā accōmodus eſſet.Si enim poſſibile illi mortuos vitæ reſtituere,& ea quæ nō ſunt,tanquā ea quæ ſunt producere: poſſibile eidē & eos,qui ab ipſo nati nō fuerint,ipſi filios efficere.ob quod nō dixit,qui producit ea quæ nō ſunt:ſed,qui vocat, maiorem facilitatē oſtēdens. quēadmodū eīn nobis facile eſt vocare ea quę ſunt: ita ei facile,ac multo facilius,ea quæ nō ſint , in rerū naturā producere. porrò cum dei donū magnū eſſe diximſſet, & immēſum, déq; illius poteſtate diſſeruiſſet,oſtēdit &Abrahę fidē dono ipſo dignā eſſe,vt ne putes eū temere honeſtatū fuiſſe: excitatóq; auditore,vt ne Iudę obturbet,obſtrepat,aut animi pēdeat, ac dicat: qui fieri poteſt, vt qui filij minime ſunt, filij tamē fiant?traducit orationē ad patriarchā atq; ait, *Qui præter ſpem ſub ſpe credidit,ſe fore patrē multarū gentium, iuxta id quod dictū eſt, ſic erit ſemen tuum*.Quo pacto pręter ſpē ſub ſpe credidit?pręter ſpem humanā,ſub ſpe dei.oſtēdit enim & rei magnitudinē,nec ſinit tamen fidē dicto abrogari,quæ inter ſe pugnantia ſunt,fide ipſa tēperante. Quòd ſi de illis loqueretur qui ab Iſmaële ortū habuerūt,ſuperuacanea hæc eſſet oratio. illi enim non ſecundū fidē,ſed ſecundum naturā geniti ſunt.Sed & Iſaac in mediū adducit. non enim ꝓ illis gētibus credidit, ſed pro eo qui ab vxore ſterili edendus eſſet.ſi igitur merces eſt,patrē multarū gentiū fieri:de illis gētibus intellige,pro quibus credidit videlicet.nā vt ſcias de his illū loqui,audi quę ſequūtur: *Ac nō infirmatus fide,haud cōſideraui ſuū ipſi corpus iā emortuum*.Vides vt impedimēta ipſa ponat , & altum iuſti animum omnia trāſcēdentē.præter ſpē , inquit, quod promiſſum erat:primum hoc impedimentum. neq; enim ipſe alterum Abrahā habuit , quē videret ſic ſuſcepiſſe filiū. nā qui ab illo extitere,ad illum reſpexere.ille autē ad nullum,ſed ad deū ſolū.quapropter,præter ſpē,dixit.deinde, corpus emortuū : hoc ſecundū.& mortificatio vuluæ Sarrę:hoc & tertium & quartū.*Verum ad promiſſionē dei nō hæſitauit ob incredulitatē*.Neq; enim demonſtrationē dedit,neq; ſignum fecit deus,ſed verba erāt nuda ſolū, promittentia ea quæ natura nō pollicebatur. ſed tamē nō hæſitauit, inquit.nō dixit illum nō incredulū fuiſſe:ſed,nō hæſitauiſſe,hoc eſt ne animo quidē ſuſpēſo,ancipiti, ac dubio fuiſſe . porrò autē ꝙ tot ei impedimenta exiſterēt,inde edocemur,vt innumera etiā, quæ impoſſibilia quidē videātur,promittat deus,nec ea admittat qui audierit , eā imbecillitatē nō ab ipſarū rerum naſci ingenio,ſed ab eius ſtulticia, qui non admittit. *Sed robuſtus factus eſt fide*.Vide Pauli philoſophiā. nam quādoquidē agebatur tum de iis, qui opera præſtāt, tum de iis qui credunt,fidémq; exhibēt ſuā,oſtendit eum qui credit,maius opus illo præſtare: tum autem maiori fortitudine,maiori robore indigere, nec contemptibilē ac vulgarē laborē ſuſtinere: etenim eleuabant Iudæi,attenuabántq; fidē,tanquā quæ laborem non haberet.Igitur aduerſus id ſeſe obfirmans, oſtendit non eum ſolum,qui temperantiā , aut aliud id genus meritum præſtat,ſed & eum quoque qui fidem credulitatémq; affert,magna admodum virtute ac potētia indigere. Quēadmodum enim roboris ille

Gen.7.a

† *multa cum magnificentia.*

Gen. 15.b

ille eget ád propellēdos à ſe adoriētis intēperantiæ inſultus,ita & huic quoq; valido ac potēti animo opus eſt,ad defendēdas, explodēdáſq; incredulitatis cogitationes. Quī igitur fortis extitit?Fidei,inquit, nō cogitationibus rē ipſam cōmiſit,alioqui futurum erat,vt laberetur,animúmq; deſponderet.qui porrò fidē præſtitit? *Tribuens gloriā deo*,inquit,*certa perſuaſione concepta quòd* † *is qui promiſerat,idem potēs]eſſet & præſtare*. Igitur ipſum hoc,nō curioſe indagare ſcilicet,eſt deū glorificare,ſicut curioſe indagare,eſt peccare.Quòd ſi quoties inferiora hæc curioſe nimis perſcrutamur, inquirimúſq;,deū minime glorificam:multo magis quoties domini ortū ſuperuacanea curioſitate inquirimus,tanquā qui iniuriā inferamus, extrema patiemur.ſi enim reſurrectionis typum exquirere minime oportet,multo minus arcana illa,& horroris ac reuerētiæ plena.nec dixit,credens,ſimpliciter: ſed, certa perſuaſione cōcepta.nā tale quiddā fides eſt,nimirū apertior,manifeſtiórq; demōſtratione ea,quā perpēdentis animi ratiocinatio parit , atq; adeo maiorē inſuadēdo vim obtinet.neq; enim fluctuat,ſi qua forte alia cogitatio in eā introgreſſa fuerit.etenim qui perpendētis hinc inde animi ratiocinationibus paret, is certē & ſententiā mutare poſſit.at qui fide ſe obfirmat , auditionē ſuam cogitationibus iis quæ nocere poſſunt,veluti vallo munitā occludit. Quum igitur dixiſſet,ꝙ à fide iuſtificatus eſſet,declarat ꝙ & deum à fide glorificauerit:quod ipſum vitæ maxime propriū eſt.Luceat enim lumen veſtrū corā hominibus, vt videāt bona opera veſtra, & glorificent patrē veſtrū qui in cœlis eſt.ecce hoc fidei eſſe apparuit. Rurſus autē vt opera indigent roboris,ita & fides. In ipſis quidē operibus præſtandis vſu ſæpe venit , vt ſudorē corpus partiatur:in ipſa autē fide , animæ ſimplicis,ac nudæ meritū exiſtit.quamobrē maior eſt labor,cum ea videlicet certaminū ſocium,participēq; nō habeat.Vides vt omnia,quæ operis erant,oſtēdit maiori cum exuberātia ipſi fidei ineſſe.Verbi gratia, Gloriari erga deū,fortitudinis ac laboris egere , deū rurſus glorificare.per hæc porrò verba. † *Qui promiſerat,idem*]*potens eſſet & facere*.Videtur mihi & de futuris aliquid prædicere. neq; enim præſentia ſolū promiſit ,ſed & futura.Hæc enim illorū typus erant.Eſt igitur incredulitas mentis infirmæ, puſillæ, ac miſeræ. Quāobrē quoties nobis nōnulli credulitatem vitio vertent,illis cōtrà vitio vertamus incredulitatem, vt miſeris,puſillanimibus,inſipientibus,infirmis, & aſinis nihilo melius habētibus. Quēadmodū enim credulitas,animi eſt magni, ac ſublimis, ita incredulitas animi eſt exilis,ratione maxime carentis,& ad pecudum amentiā depreſſi.Itaq; illis omiſſis ipſum patriarcham æmulemur,ac deū glorificemus,quēadmodum & ille gloriā illi dedit.Quid porrò illud eſt,gloriam illi dedit?illius iuſticiā,illius immenſam potentiam conſiderauit , tum autem conuenientem de eo cogitationem ſibi ſumpſit,atque ita demum plenam ac certam promiſſorum perſuaſionem induit.

Morale.

Igitur & nos quoq; illum glorificemus,tū per ipſam fidē,tum per ipſa opera, vt mercedē hanc accipiamus,ab illo ſcilicet vt glorificemur.Eos enim qui me glorificant,ait,glorificabo.quāquā ſi nulla etiam propoſita eſſet merces , vel hoc ipſum gloria fuerit, nēpe ꝙ digni habiti fuerimus, qui deū glorificemus. Nam ſi qui regum laudes decantant, celebrantq; , ij

ob hoc tantūmodo magnopere ſibi placent , vt nullus inde alius fructus exiſtat:cōſidera quātæ demum gloriæ fuerit,ſi dominus noſter per nos glorificetur? quēadmodū & quanti ſupplicij,ſi authores ipſi fuerimus, vt per nos ille blaſphemetur, ac male audiat, quanquā hoc ipſum,nempe glorificari,cauſa ille noſtra fieri vult.ipſe enim re ipſa minime indiget.Quātum enim eſſe putas deū inter & homines diſcrimen? an quantū inter homines & lumbricos? ſed nullum prorſus dixi diſcrimen vel tanto à me poſito. neq; enim id quantū ſit verbis exprimere queas . Igitur nū velles ipſe à lūbricis gloriam capere magnā ac ſplēdidam?nequaquā.ergo ſi tute gloriæ ſitiēs, hoc nolles:qui hoc affectu vacat, atque ab eo intantū eſt remotus,is quo tandē pactæ gloriæ à te manantis indiguerit?Sed tamē vel minime egens cū ſit, ait ſe illam cupere propter te.ſi enim ſuſtinuit,vt propter te ſeruus fieret,quid demiraris,ſi hac eadem de cauſa , & alia quoq; ſuſcipit,amplectitúrque?nihil enim ſe eſſe indignum exiſtimat,quod quidē ſaluti noſtræ conducat.Hæc ipſa igitur cum ita ſe habere nouerimus, peccatū id omne effugiamus,per quod deo blaſphemia efficiatur.ait enim ſcriptura , tanquā ab aſpectu ſerpētis,fuge à peccato.nā ſi ab illud acceſſeris,† mordebit,]te.non enim illud ad nos accedit , verum ipſi ad illud tranſfugimus. Siquidem & huic quoque rei deus ita prouidit,vt ne videlicet diabolus ſua tyrānide ſuperior nobis eſſet.alioqui enim nullo inueniretur cōtra illius robur ſtare valēs,propterea habitare illū voluit, tanquā latronem quēpiam,ac tyrannum, qui niſi quē apprehēderit inermem ac ſolitarium in ſuas ſpeluncas deſcendentē,accedere ſanè non ſuſtinet:niſi nos per deſertū iter facientes viderit,appropinquare nō audet.deſertus autē diaboli locus aliud nihil eſt,quàm ipſum peccatū.opus eſt ergo nobis fidei ſcuto,ſalutis galea,ſpiritus gladio, nō quidem vt ne malū aliquod patiamur tantū , ſed vt illius caput, irruere volētis, obtruncemus. opus eſt itē & aſſiduis precibus,vt ille ſub pedibus noſtris cōteratur.impudens eſt enim & impurus,& quidē ab inferiori loco depugnans:ſed tamen vel ſic victor euadit.cuius rei cauſa ea eſt,ꝙ ſtudiū nullum adhibemus , quo ipſi illius plagis altiores nos collocemus.neq; enim ille potis eſt ſeſe admodū ſurſum attollere,ſed deorſum trahitur,†ſerpentis formā gerens,]quod ſi initio ſic ordinauit illū deus,multo magis &nunc.qui ſi ignoras, quid randem ſit ab inferiori loco depugnare,tibi hic ego enitar pugnæ huius modū declarare. Quid igitur eſt ab inferiori loco depugnare?nēpe à reb quæ infra nos ſunt,digladiari,à voluptate & diuitiis, deniq; à ſecularibus quibuſuis rebus.quapropter ſi quē ille viderit volatu ad cœlū ferri , primū ſaltu eouſq; contingere haudquaquā poteſt.deinde id aggreſſus, celeriter concidet.neq; enim pedes habet,ne formides,non alas,ne terreare.ſuper terrā trahitur,iis quæ in terra ſunt adhærescēs.Igitur nihil quicquā ſit tibi cū terra cōmune,ac labore nullo egebis . neq; enim pugnā eā nouit,quæ aduerſo vtrinq; cornu geritur. ſed veluti ſerpens ſpinis occultatur, intra diuitiarum impoſturā aſſidue latitans. qui ſi ſpinas incideris, facile aufugiet,timidus redditus,ſi & in illū diuinas incantationes canere noueris,ſtatim vulnerabitur.ſunt enim nobis , ſunt inquam nobis incantationes ſpirituales,ipſum nomen domini noſtri Ieſu Chriſti, tum ipſius crucis potentia.huiuſmodi incantatio non ſo-

† *id quod promiſerat potēs.*

† *Quod promiſerat.*

Luc.12.a

Ecclī.11.a

† *δάκῃ ται, id eſt.mordebit, alij legūt δάκῃ ται, id eſt, ſuſcipiet. ſiue excitat piet.*

† *atque huius ſerpens typus erat.*

Gene.3.c

lum draconem à ſpelęis abigit, atq; in ignem coniicit, ſed & vulneribus quoq; medetur. quòd ſi multi extitere, qui dictis illis carminib⁹ ſanati minime fuerint, accuſent illi modicam ſuã fidem, non dicti infirmitatem: quando & ipſum Ieſum multi quidẽ pellebant, ac premebãt, ac nihil tamẽ inde lucri reportabãt. At quę ſanguinis profluuio laborabat mulier, ne tacto quidẽ corpore, ſed ipſo tãtũ veſtis limbo, diuturnos ſanguinis fontes ſtitit. hoc nomẽ & dęmonibus terribile, & perturbationib⁹, & ęgritudinib⁹. hoc igitur ornemur ipſi, hoc tãquã muro nos muniamus. ſic & Paulus factus eſt magnus, quãquã & ille eadẽ nobiſcũ natura conſtans. ſed illũ ipſum fides ſibi immutatum aliũ pro alio effecerat. quin & tãta erat in illo fidei abũdãtia, vt vel eius veſtes magna pollerẽt poteſtate. quo igitur pacto nos ipſi excuſabim⁹? ſi illius quidẽ & vmbræ & veſtes mortẽ exegere, ipſos autẽ affectus ne noſtræ quidẽ preces cõpeſcãt, quid tandẽ cauſæ eſt? nempe ingens animi diſcrepantia, nam quod ad naturã ſpectat, ea æqualis quidem eſt, & cõmunis. Ille enim perinde atque nos natus eſt, & educatus, tum autem terrã habitauit, & aërem reſpirauit. at cætera nobis longe maior ac melior, zelũ, fidem, charitatẽ. Ipſum igitur imitemur, præſtantes vt per nos Chriſtus loquatur. hoc ille cupidius auet, q̃ ipſi nos, atq; ob id organũ hoc apparauit. quod quidẽ nõ vult infructuoſum atq; iners manere, ſed aſſidue id in manib⁹ habere. quĩ igitur illud artificis manui accõmodum apparas? non etiam remittis chordas, iiſq; mollioribus per delicias effectis, citharã totam illi inutilẽ reddis? cum eam oporteat conſtringere, & intẽdere cantus, & ſale ſpirituali conſtipare. nam ſi eam hac ratione aptatã viderit, per noſtram etiã animã reſonabit Chriſtus. quod certe cũ à nobis factũ fuerit, & angelos videbis exultãtes, & archãgelos, & Cherubim. Digni igitur inculpatis illis manib⁹ efficiamur, ipſum exhortemur, vt & noſtrũ quoq; cor pulſet. imò vero ne exhortatiõis quidẽ ille eget. duntaxat eo attactu cor idem dignum cõparato. Sic fiet, vt ille ad te prior accurrat. Nã ſi imparatis vltrò etiã accurrit (Paulo enim tali nondum effecto encomij telã orditur) is cum te paratum viderit, quid tandem facturus non eſt? quod ſi Chriſtus reſonuerit: tũ certe & ſpiritus omnino pręſto aderit, erimúsq; cœlo meliores, nõ ſolẽ habẽtes ac lunã corpori impreſſam, ſed ſolis & lunæ & angelorũ dominũ inhabitãtem, & inambulantẽ in nobis. Hęc autẽ dico nõ quò mortuos ſuſcitemus, neq; quò leproſos expurgem⁹: ſed vt horum omniũ ſignum charitatẽ exhibeamus. Vbicunq; enim bonũ id affuerit, ſtatim filius præſto eſt, vnà cum patre, inibi etiã & ſpiritus gratia frequẽtat. Vbicũq; enim fuerint (ait) duo vel tres cõgregati in nomine meo, ibi ſum in medio ipſorũ. quod quidẽ magni eſt affectus, pertinétq; ad eos qui valde amãt, amatos ſcilicet vtrinq; habere. Dices, ecquis autẽ ita miſer eſt, vt nolit Chriſtũ ipſum mediũ habere? Certe ipſi nos illi ſumus, qui mutuis inter nos ſeditionibus cõflictamur. ac fortaſſe me ridebit quiſpiã, dicétque: Quid ais? vides omnes nos intra eoſdẽ parietes eſſe, intra vnũ idémq; eccleſiæ clauſtrũ, ſub eandem mandrã vnanimiter coactos, neminẽ depugnãtem, ſub vno codémq; paſtore communiter acclamãtes, cõmuniter quæ dicta fuerint exaudientes, cõmuniter preces fundẽtes, & tu hic tamẽ pugnæ ac ſeditionis mentionẽ infers. pugnæ quidẽ mentionẽ infero

Matt. 9.c

neque inſanio, aut mente alienata ſum. Video enim, quę video, nec me latet nos ſub vnũ ſtabulũ coactos, vnum paſtorẽ habere: propterea autẽ mirũ in modũ lamentor, q̃ cum nos tot res copulauerint, ſeditione tamẽ agitemur. Et quámnam, inquis, ſeditionem hic vides? hic ſeditionẽ quidẽ nullã. Verũ concione hac ſoluta, hunc ille accuſat, alius aperte iniuriam affert: alius inuidet, auariciæ & rapacitati ſtudẽs: alius vim affert, alius perditẽ amat, alius ſexcentos conſuit dolos: q̃ ſi noſtras animas detegere daretur, tum demũ hæc, quæ dico, omnia exacte perſpiceretis, cognoſceretiſq; me hac in parte nõ delirare. An nõ videtis in exercitibus id vſu euenire, vt milites pacis tẽpore armis poſitis nudi & inermes alteri ad alteros commeẽt? verũ vbi armis ſeſe illi muniũt, vbi & cuſtodiæ, & præſidia, & inſomnes noctes, vbi & aſſidui item ignes incẽduntur, iam non pax, factum eiuſmodi, ſed bellũ. Hoc ipſum & in nobis quoq; videre eſt. Eteũ à nobis ipſi inuicẽ cauentes inter nos timemus, & ad aurẽ proximo vnuſquiſq; verba facimus: ac ſi alium accedentẽ viderimus, ſilemus, eóq; ſermone medio omnia cõtrahimus: quod quidẽ nequaquã confidẽtium eſt, ſed hominũ ſibi admodum cauentium. At hæc, inquis, à nobis fiunt, non quò iniuriã faciamus, ſed vt ne patiamur. ob hoc ipſe lugeo, quòd cũ inter fratres viuamus, vt ne tamẽ iniuria afficiamur, cuſtodiæ egemus, tot ignes incendimus, tot cuſtodias ac præſidia adhibemus. Cuius rei cauſa quidẽ eſt mendacij fraudíſq; copia, tum autẽ ingens charitatis extinctæ penuria, vno verbo bellũ irreconciliabile. Ob quod nõ paucos inuenias gentilibus plus fidentes, q̃ Chriſtianis. atqui q̃ hæc indigna, q̃ hæc inuerecũda, q̃ lachrymanda, q̃ deploranda ſunt? Dices, quid facias? hic difficilibus atq; incõmodis moribus præditus eſt. & vbi philoſophiã iſtam didiciſti? vbi ſunt leges Apoſtolicæ, quæ ipſę iubent, vt onera inter nos noſtra feramus? nam ſi fratris cõſuetudine vti neſcis, quando vnquã poteris externi hominis vſum recte ferre? ſi mẽbrum neſcis contrectare tuũ, quando vnquam alienum illicere, & tibi ipſe cooptare poteris? Enimuero quid iam faciã? ad lachrymas effundẽdas natura propenſus minime ſum. quandoquidẽ abundantes ex oculis fontes emittere iuxta prophetã illum, hoc ipſo q̃ hoc in cãpo bella conſpiciã infinita, illis perniciofiora. Ille quidẽ barbaros irruentes intuitus, dicebat, Vterus mihi, vterus mihi dolet: ego vero ſub vno imperatore inſtructos cũ videã, deinde cõtra ſe mutuo ſtantes, mordentes, ac ſua inuicẽ mẽbra concidentes, hos quidẽ pecuniarũ, illos gloriolę nomine, alios temere, ac nulla cauſa ſubſannãtes, atque irridentes, ac vulnera inter ſe multa infligentes, & mortuos item iis, qui in bello pereũt, grauius enectos, deniq; fratrũ nomen nudũ duntaxat relictum eſſe, tum demum ne me habere quidẽ ſentio quámnam deplorationẽ hac tragœdia dignã excógitem. Vereamini igitur, vereamini mẽſam eam, cuius omnes participes ſumus, Chriſtũ, ppter nos trucidatũ, ſacrificiũ eidem menſæ ſuperpoſitum. Prædones ſalem eundem ſimul comedentes, prædones eſſe deſtinũt, dũtaxat aduerſus eos quorũ cõuictu vſi fuerint, menſa eouſq; illorum mores immutante, vt qui feris immaniores eſſent, eos ouibus manſuetiores reddat. Ipſi autem eiuſmodi menſę ac cibi participes aduerſum nos mutuo armamur. cum hoc ipſum aduerſus diabolum hoſtem communem facere cõueniat, hoc

Mat. 18.c

Gala. 6.a

Hier. 4.a

quod

quod nos quidẽ infirmiores, ille autẽ fortior in dies ſingulos euadit. neq; enim cõiunctis viribus aduerſus illũ munimur, ſed nobis inuicẽ contrarij ſtamus, atq; eo duce ad eiuſmodi acies conflictũſq; vt imur: cũ conueniat aduerſus illũ ſolũ depugnare, ſed quo tamẽ relicto, aduerſus fratres ſagittas dirigim⁹. quáſnam, inquis, ſagittas? eas inquã, quę à lingua, atq; ore exeunt. neq; enim ipſa ſolũ iacula, ac tela, ſed & verba quoq; telis ipſis multo letaliora vulnera inferunt. At qui poterimus, inquis, bellũ hoc conficere? Si cogitaueris q̃ fratri tuo dum obtrectas, cœnum ab ore tuo profundis. Si cogitaueris, q̃ Chriſti mẽbrum calumniaris, q̃ carnem propriã deuoras: q̃ iudiciũ tibi ſeuerius reddis, iudiciũ inquã illud terribile, & incorruptum: q̃ telum non eum, qui ictus eſt, ſed te qui eiaculat⁹ es, occidit. At me, inq;s, iniuria quadã affecit, ac mihi dãno fuit? Suſpira, neu maledixeris. Lachrymare non ob tuã iniuriã, ſed ob illius exitium. quẽadmodũ & tuus dominus ludã lachrymatus eſt, non quando quidẽ ipſe crucifigebatur, ſed quãdo quidẽ ille prodebat. iniuria te, & conuicio affecit? deũ obſecra vt ſtatim propicius illi fiat. Frater tuus eſt, mẽbrum eſt tuum, idem tecũ naſcendi initium cepit, ad candẽ tecum menſam vocatus eſt, ſed eo magis, inquis, mihi ille inſultat. Igitur hac quidẽ ratione, maior tibi merces. hac ratione potiſſimũ par eſt, vt iram ponas. quoniã quidẽ letalem accepit plagam, quoniam quidẽ ipſum vulnerauit diabolus. ne igitur & tu præterea ferias, néve ipſum vnà cũ illo deiicias. nã tantiſper dum † ſuperſedes,] potes ipſe & illũ ſeruare: qui ſi iniuriã iniuria retalians, te ipſe quoq; deiceris: quis tandem vos humi iacentes tollet? ille vulneratus? certe haud quaquã poterit, humi proſtratus, an tu qui vnà cũ illo collapſus es? itã ne vero qui tibi ipſe manũ porrigere nequiuiſti, alteri poteris? Sta igitur generoſo pectore, ac ſcuto oppoſito, vel mortuũ illũ è pugna (frater tuus eſt) per lenitatẽ trahito. Vulnerauit illũ ira: ne vulneraueris & tu, ſed prior iaculũ abiicito. nã ſi ita inter nos vixerimus, è veſtigio ſani omnes erimus. ſin autẽ arma in noſmet inuicẽ ſumpſerimus, ne diabolo quidẽ opus erit ad noſtri internecionẽ: nã cum omne bellũ perniciofum, tũ in primis inteſtinũ. hoc porrò bellũ vel inteſtino tanto eſt perniciofius, quãto maiora nobis ſunt vitæ eius quã viuimus, ſeu potius cognationis ipſius iura. Quõdam frater interfecit Abel cognato ſanguine effuſo. Veruntamẽ hæc cædes tanto illa eſt iniquior, quanto & propinquitatis maior, & mortis grauior conditio. Etenim ille corp⁹ vulnerauit, tu autẽ aduerſus ipſam animã enſem acuiſti. At tu iniuriam prior paſſus es? Verũ nõ q̃ paſſus fueris, ſed quod feceris, hoc ipſum eſt iniuriam paſſum eſſe. Cõſidera porrò: trucidauit Cain, trucidatus eſt Abel. Vter igitur mortuus erat? Is qui poſt mortẽ clamabat, (Vox enim, inquit, ſanguinis Abel fratris tui clamat poſt me.) an qui dum viueret, timid⁹, trepidúsq; erat. hic enim, hic quouis mortuo miſerabilior erat. Vidiſti vt melius præſtantiũſq; ſit iniuria affici, etiã ſi ad cędẽ vſq; quis proceſſerit: diſce vt iniuria afficere deterius ſit, etiã ſi ad ſanguinem vſq; quis peruenerit. percuſſit ille ac deiecit fratrẽ. Verum hic coronabatur, ille contrà puniebatur. ſublatus trucidatúsq; eſt præter ius Abel, ſed tamen hic quidẽ moriens accuſabat, dãnabat, ac mãcipabat. Ille autem vel viuẽs obmuteſcebat, & pudore ſuffundebatur, & reus peragebatur, re ipſa illi contra

† ἐνεχω, id eſt, ſtas.

Gen. 4.b

animi ſententiã cedente. Interficiebat enim, quãdoquidem dilectũ videbat, expectãs à dilectione illum exturbare. extẽdit autẽ dilectionẽ magis ac magis, & ipſum ſané mortuũ deus magis inueſtigabat cum diceret, Vbi eſt Abel frater tuus? non enim inuidentia amorẽ extinxiſti, quin potius incẽdiſti magis: honorẽ cæde non imminuiſti, ſed eò intendiſti magis. antea enim illũ tibi ſubdiderat deus, poſteaquam vero illum interemiſti, vel mortuus te vlciſcetur, tanta eſt mea erga illũ dilectio. Vter igitur eſt reus peractus, qui ſuppliciũ affert, an qui ſuppliciũ patitur? qui tantum à deo honorẽ aſſequitur, an qui nouo cuidam & inſperato ſupplicio addicitur? Illũ, inquit, viuentem non timuiſti. igitur mortuum timeto. nõ territus es gladiũ impacturus: tremore aſſiduo corripieris, vel ſanguine iam effuſo. Viuẽs tibi ſeruiebat, neq; tuliſti, ob hoc mortuus tibi factus eſt territãs dominus. Hęc igitur cõſiderantes dilecti, inuidentiã fugiamus, extinguamus viciositatẽ, charitatem muruo retribuentes, vt illius fructus tũ in hac, tum in futura quoq; vita decerpamus: gratia & benignitate domini noſtri Ieſu Chriſti: per quem, & cum quo, patri gloria, vnà cum ſancto ſpiritu, in ſecula ſeculorum, Amen.

Ibidem.

Homilia nona.

Non ſcriptum eſt autem propter illum tãtum, imputatũ fuiſſe illi ad iuſtitiam, ſed etiã propter nos, quibus imputabitur credentibus in eum, qui excitauit Ieſum dominum noſtrum à mortuis. Poſteaquam multa magnifice de Abrahã locutus eſt, tum autem & de illius fide, de iuſtitia, de honore eo, quem eſt ille à deo aſſecutus, vt ne auditor diceret, Id vero quid noſtra refert? ille enim eſt qui iuſtificatus fuit, ipſos nos rurſus pter patriarcham collocat: ea eſt ſpiritualium verborum vis. Eum enim qui à gentibus ortus fuerit, quiq; nuper ad fidem ſe contulerit, vel nullis operibus ab eo præſtitis, non ſolum ait nihilo minus reportare, quàm Iudęus fidelis, ſed quàm ipſe etiam patriarcha reportauerit, atque adeo, ſi quid admiratione dignũ proferendũ ſit, multo etiam amplius. Tanta eſt enim noſtra nobilitas, vt illius fides noſtræ fidei typus exiſtat nec dixit, ſin autem illi imputatum eſt, veriſimile eſt fore, vt & nobis quoque imputetur, ídque vt ne dictum ipſum ad ſyllogiſmum trahat. ex diuinarum autẽ legum authoritate loquitur: perficiens vt ipſum hoc totum, ſacræ ſcripturæ ſententia ſit. quámnam enim, inquit, ob rem ſcriptum eſt? nẽpe vt pernoſcamus, q̃ & nos quoque eadem ratione iuſtificamur: eidem enim deo iiſdem de rebus credimus: quanquã non iiſdem in perſonis. noſtræ porrò fidei vbi mentionem fecit, & dei item immenſam erga humanum genus benignitatem enumerat, quam nunquam non circunfert, crucem in medium afferens. quod & nũc declarauit, inquiens: *Qui traditus fuit propter noſtra peccata, & excitatus eſt propter iuſtificationẽ noſtri*. Vide vt dicta mortis cauſa, eandẽ & reſurrectionis probationẽ faciat. Cur enim, ait, cruci ſuffixus fuit? non ob propriũ delictũ. id quod ex reſurrectione liquet. ſi enim peccator erat, quomodo reſurrexit? qui ſi reſurrexit, planũ eſt illum peccatorẽ non fuiſſe. peccator porrò ſi minus erat, quĩ crucifixus fuit? aliorũ cauſa. q̃ ſi aliorum cauſa, omnino reſurrexit. Nã vt ne diceres, quo tandem pacto tot, tantiſq; peccatis affines, obnoxiiq; cum ſimus, iuſtificari poſſumus? oſtendit illũ peccata omnia deleuiſſe: vt tum ex fide Abraham, per quã iuſtificatus eſt, tum ex ſeruatoris morte, per

Mat. 18.c

quam peccatis liberati fuimus, sermonē cōfirmet. Illius autem mortem vbi dixit, dicit & resurrectionē. neq; eēm hoc nomine mortuꝰ ille est, vt nos sibi reos factos dānaret, punirētq; nocētes repertos, sed vt de nobis bene mereretur, ꝓpterea enim & mortuus est,
Cap. V. & resurrexit, vt iustos nos efficeret. *Iustificati igitur ex fide, pacem habeamus erga deū per dominū nostrum Iesum Christum.* Quid hoc sibi vult, pacem habeamus? quidam aiunt Paulū id sentire, vt ne amplius seditionibus inter nos agitemur, contendentes videlicet ipsam legē introducere. Mihi autē videtur de vitæ nostrę ratione iam disputare: nā cum multis verbis de fide disseruisset, eandēq; vel iustitiæ ab operibus præstitæ anteposuisset, vt ne quis existimaret illius verba veluti socordiæ atq; ignauiæ argumentū esse, ait, pacem habeamꝰ: hoc est ne ampliꝰ peccemus, neq; ad pristina facta nostra reuertamur. hoc eēm est bellū gerere adu-
B ersus deū. dices: quī vero fieri potest, vt ne amplius in peccatū prolabamur? quī, obsecro, prius illud fieri potuit? Etenim si tot, tātisq; peccatis obnoxij cū essemus, omnibus tamē per Christum liberati fuimus, quāto magis illiꝰ opera fiet, vt in quo sumꝰ statu, perseueremus? neq; enim perinde fuerit, pacē quę minime sit, accipere, atq; datā retinere. est eēm ipsum acquirere, q̄ tueri difficilius. sed tamē quod difficillius quidē erat, id factu perfacile fuit, atq; in opus exiit. Igitur quod facilius quidē est, nullo negocio à nobis prętari poterit, si modo illi assidue adhęserimus, qui nobis illa perfecit. Porrò autē hoc loco nō mihi modo tacite significare videt, quod facilitatis, sed & quod rationis est. Nā si ille infensos nos conciliauit, par est, vt in ipsa conciliatione persistamus, hāsq; illi vices reddamꝰ, vt nē videlicet videatur ille rudes, imperitos, improbos, & ingratos patri cōciliauisse. *Per ipsum enim*, ait, *& nobis contigit, vt fide perduceremur.* Nā si nobis ꝓcul distātibus accessum præbuit, multo magis propinquos iā factos retinebit. Mihi porrò cōsidera, vt vbiq; duo ponat, tū illius videlicet facta, tū nostra: sed illius quidē varia, multa, ac diuersa: etēm causa ille nostra mortuus est. tum autē nos conciliauit, nobis accessum dedit, nobis gratiā immēsam largitꝰ est: nos autē fidē tantūmodo attulimus. quapropter ait, *Fide in gratiam hanc.* Quāmnā, obsecro, gratiā mihi narras? nempe ꝙ digni habiti sumus, qui deū cognosceremus: quōd errore liberati, veritatem eādem agnouerimus: ꝙ bona ea omnia obtinuerimus, quæ per baptismū obtineri solent. Hoc enim ille nomine nobis aditum accessūmq; præbuit, vt hæc dona assequeremur. neq; enim simpliciter vt peccata nobis
D nostra eōdonarentur, vt recōciliaremur tantū, sed vt infinitis bonis, ac dignitatibus potiremur. nec intra hæc ipsa cōstitit, quin & alia pollicitus est: Illa videlicet arcana bona, & mentē, & orationē excedentia: qua de causa vtrunq; attexuit. nam cū dixit, gratiam: præsentia, quæ accepimus, bona indicauit. cum autē dixit: *Et gloriamur sub spe gloriæ dei*, futura omnia detexit: ac recte dixit, in qua stamus. Talis enim ipsa dei gratia: finē nullum habet, terminum non nouit, sed & ad maiora semper propagatur, atq; progreditur. Id quod nō ita in hominibus vsu venit. verbi gratia: Assecutus est quis magistratū, gloriā, principatum, tum in eo perpetuus nō manet, sed confestim ab eo excutitur: nam vt honorem illum humana manus nō eripiat, certe superueniens mors omnino ereptura est. At quæ deus bona largitur, haudquaquā talia sunt, à
A quibus videlicet nō homo, nō tempus, nō rerum aduersarū vis, non ipse diabolus, nō mors ingruens deturbare nos poterit, quin vel mortui cū sumus, tū demū firmius ea possidemus, atq; adeo quò progredimur magis, eò pluribus semper, maioribúsq; illis effectis fruimur: quapropter si futuris fidē non habes, saltem præsentia, & quæ iā es assecutus, de illis tibi fidē faciant. Idcirco enim ait, *Gloriamur sub spe gloriæ dei*, vt intelligas quali animo præditū eum esse oportet, qui fidem suā deo obstrinxit: neq; enim illi solū plenam factam esse persuasionē oportet, de iis quę data sunt, sed de futuris, tanquā iam datis. gloriatur enim quis super iis, quæ iam in manu habet. Quoniā igitur rerū futurarū spes sic firma est, atq; euidens, vt & iam datarum, æquè, inquit, & super illis gloriamur: quapropter & gloriæ nomine illas designauit. si enim ad dei
B gloriā cōferunt, omnino euenient: si minus propter nos, attamē propter ipsum. & quid dico, inquit, futura bona idonea esse ob quę gloriemur? certē ipsa etiā præsentia mala satis esse queāt, ad nos sic honestandos, sic ornādos, vt nobis illorū nomine placere debeamus. quapropter & addidit: *Nec id solum, verumetiā gloriamur super afflictionibus*. Cogitato igitur quāta ea sint, quę nos futura expectamus: cū vel in iis, quæ molesta esse videntur, animo attollamur. Tale est dei donum, cuius quidē particula nulla insuauis. Aliis quidē in rebus certamina laboriosa esse solēt, pariúntq; tum dolorem, tum afflictionē: corollæ autē ac præmia voluptatē adferunt. At hic non ad eandē rationem se res habet, quin potius luctæ, atque certamina iucunditatis haud paulò plus habent, q̄ vel ipsa præmia. Quandoquidē enim multæ quidē tētationes id
C temporis essent, cœlorū autē regnum in spe situm, & aduersa in manibus, suauia in expectatione, ea autem res infirmiores frāgeret: idcirco vel ante corollas illis prēmia largitur, inquiēs, oportere etiā in afflictionibus gloriari. nec dixit, oportet vos gloriari: sed, gloriamur nos, sub propria persona admonitionē introducens. postea quandoquidē nouū, inopinatúmque id esse videbatur, quod dixerat, ꝙ videlicet gloriari illū oporteret, ac sibi placere, qui cū fame colluctatus, in catenis atq; quęstionibus versaretur, tum autē & contumelias & opprobria pateretur, ipsum hoc deinceps cōfirmat: ac quod maius est, non illa quidē digna esse ait gloriatione, ob ea tātū, quæ futura expectamus, sed ob ipsa etiā præsentia. etenim vel ipsæ per se afflictiones bona quædā res est: quamobrem? nempe ꝙ ad patientiā accingunt, atq; exercent. quapropter cum dixisset, gloriamur in afflictionibus, &
D causam dein addidit, inquiens: *Scientes quod afflictio patientiam parit.* Vide rursus Pauli solicitum studiū, vt in contrariū circumagat orationē. quandoquidē enim enim afflictiones potissimū animū illi despondebāt, in futurorū præmiorum desperationē adacti, ait, ob illas ipsas maxime bono firmóq; animo esse oportere, nec futura desperāda. *Afflictio enim*, inquit, *patientiam efficit, patientia vero probationem, probatio autem spem, spes porrò non pudefacit.* Afflictiones enim spem ipsam non modo non tollunt, sed & præparāt. habet enim afflictio, vel ante ea quæ futura expectātur, maximū fructum, patientiam: cum eo quoque ꝙ probatum illum efficit, qui tentationes sustinet. Confert autem aliquid & ad fututa: spem enim in nobis vigere facit: cum nihil sit, quod sic nos ad bonorum spem compa ret, quàm bona conscientia. Itaque illorum nullus, qui vitam

qui vitā rectè atq; sanctè exegere, de futuris diffidit. quēadmodum & plerosq; inuenias ex eorū numero, qui vita negligēter acta malæ cōscientiæ stimulis fodiūtur, qui in animū inducūt suum, nullū esse nec iudicium, nec retributionem. Quid igitur in spe nobis, bona sān spe certē, sed non humana, quæ quidem intercidit, atq; identidē pudefacit sperātem, eo abs quo præsidiū expectabatur, vel mortuo, vel adhuc viuēte à volūtate deducto. At non talis est rerū nostrarū conditio: imò firma atque immobilis spes. nā qui spopondit, is semper viuit: nos autem ad quos promissorū fruitio pertinet, & moriendū nobis sit, tamē iterū resurgemꝰ: ac nihil prorsus est, quod possit nos pudefacere, tanquā temerè, tanquā frustra, tanquā spe sublatos fragili. ab eorū igitur animis vbi satis supérque omnem dubitationem per hæc verba sustulit, orationem non intra præsentia sistit, sed &
B ad futura rursus adducit: ꝙ intelligeret eos qui imbecilliores essent, cū quæ præsentis vitæ sunt, quærere, tum verò non esse his cōtentos. Fidē porrò illis cōciliat ab iis, quæ iā data sunt. Vt ne enim quis dicat: Quid igitur fiet, si nobis deus nolit gratificari? nā ꝙ ille potest, ꝙ manet, quòd viuit, omnes quidem scimus: ꝙ autem & volet, id verò vnde sciemus? nempe ab iis quæ facta iam sunt, ab ea, quam iam erga nos præ se tulit, dilectione. dices: quid ille iā fecit? spiritū sanctū dedit. Itaque quum dixisset, spes non pudefacit, addidit & demonstrationem, inquiens: *Quòd dilectio dei effusa est in cordibus nostris.* Nec dixit, data est, sed, effusa est in cordibus nostris: largitatē ostēdens. quod enim maximū erat donum, hoc dedit: nō cœlum, nō terrā, non mare, sed quod his omnibus antiquius, preciosiúsq; erat, & angelos ex hominibus, & dei filios, & Christi fratres effecit. quid autē hoc est? spiritus sanctus. ꝙ si nollet magnis nos coronis post labores donare, nūquā ante ipsos labores tot tātaq; donasset bona. nūc verò dilectionis suæ feruorem hinc declarat, ꝙ non sensim, ac pedetentim nos honestauit, sed cumulatè ac plena manu bonorū fontē effudit, idq; ante ipsa certamina. Quāobrem vt etiā nō sis admodū dignus, ne desperes, quum magnum in causa patronū habeas, iudicis dilectionem. Idcircò eēm & ipse per hæc verba, Spes non pudefacit: nō ad nostra merita, sed ad dei dilectionē, charitatēq; erga nos totius negocij laudē retulit, spiritum autem vbi datū dixit, trāsit deinceps ad crucē, ita inquiens: *Christus enim quū adhuc essemus infirmi iuxta tēporis rationē pro impiis mortuus est, nam vix pro iusto quisquā morietur: siquidem pro bono forsitan aliquis etiā mori sustinet. Cōmendat autē suam charitatē erga nos deus.* Quod autem ait, hunc habet sensū: Si pro viro probo ac virtute prędito nō statim emori quis velit, considera domini charitatē, vt quē nō pro virtute præditis, sed pro peccatoribꝰ & inimicis cruci suffixū fuisse cōstat. Id qd & postea ait: *Quòd quum adhuc essemus peccatores, Christus pro nobis mortuus fuit: multo igitur magis iustificati nunc sanguine eius seruabimur per eū ab ira. nā si inimici quū essemus, reconciliati fuimꝰ deo per mortē filij eiꝰ: multò magis recōciliati seruabimur per vitā ipsius.* Quod dictū est, eorundē sermonū iterātio esse videtur: diuersus tamē illius sensus est, si quis accuratè attēdat. Cōsidera porrò, vult illos in futurorū fide cōfirmare, ac primū quidem à iusti sentē-
id quod promisserat deus. tia illos pudefacit: quū ait illum plenam persuasionē concepisse, quòd ꝗis qui promiserat, idem] potēs esset & præstare, tum à gratia data, deinde ab afflictio-
A ne, ꝙ idonea quidē sit nos ad spem deducere: præterea à spiritu, quē accepimus: postremò autem & à morte, atq; à viciositate nostra, ea videlicet, quę antè in nobis erat, hoc ipsum adstruit, ac quod iā dixi, videtur quod dictū est, vnum idēmq; esse. Duo autem & tria & multò etiā plura esse inueniemus. primum quidē, quòd mortuus est: secūdum, quòd pro impiis: tertiū, quòd recōciliauit, quòd seruauit, quòd iustificauit, quòd immortales reddidit: quòd filios effecit, & hæredes. nō igitur à morte solū corroborari hoc ait, sed & à dono nobis per mortem dato. quāquā si vel mortuus tātū pro nobis, qui tales eramus, fuisset, fuisset factū eiusmodi magnum dilectionis argumētum. Quū autem cōstet illū morientem dona largitum tot, ac tanta nobis, qui tales eramus: certē id genus facta omnē hyperbolen excēdunt, eūmque, qui
B etiā magnopere stupidus sit, ad fidē traducūt. nemo est eēm alius qui sit nos seruaturꝰ, quàm illemet ipse, qui sic peccatores nos amauit, vt & seipsum dediderit. Vides quātum locus hic fundamētum habeat ad adstruēdam futurorū spem. ante hūc enim, duo quidem erāt ad salutē nostrā difficilia: & ꝙ peccatores essemus, & ꝙ salus per domini mortem necessaria. quod ipsum minus persuasibile erat, antequā fieret, ac magnā adeò charitatē requirebat, vt fieret: nunc verò posteaquā hæc euenere, reliqua faciliora sunt. Etenim amici facti sumus: nec morte ampliꝰ opꝰ est. Qui igitē inimicis sic pepercit, vt ne filio quidē peper *Inf. 8. f.*
cerit: nūc amicis nobis factis nō aderit? quūvidelicet iam nulla dedendi filij necessitas imminet. vel enim quis salutē nō affert, ꝙ nolit: vel quòd, etiam si velit, non possit: quorum neutrum in deo dicere possis. nā
C quòd ille voluerit, hinc declarauit, quòd filiū dediderit: ꝙ autem potuerit, æquè hinc demonstrauit, ꝙ peccatores quum essemus, iustificauit. Quid igitur iam prohibet, quominus futura prēmia assequamur? nihil. Deinde rursus vt ne audito & peccatorū, & inimicorū, & infirmorū, & impiorum nomine, pudore & erubescentia suffundaris, audi quid dicat: *Non solum autē hoc, verū etiam gloriantes in deo per dominū nostrū Iesum Christum, per quem nunc reconciliationē assecuti sumus.* Quid hoc sibi vult, non solum autem hoc? non solū, inquit, salui facti sumus, sed & gloriamur ob id ipsū, vnde existimat quis nos pudore suffundi. nam ꝙ seruati fuerimus vel tāta in malitia victitātes, hoc verò summū est argumentum eius, qui seruauit, erga nos beneuolētiæ: nō enim per angelos aut archangelos, sed per ipsum vnigenitū seruauit: quo fit vt ipsū hoc
D quòd salui effecti fuerimus, & ꝙ tales quū essemus, salui tamē fū erimꝰ effecti, tum autem quòd ea nobis salus ꝙ vnigenitū obuenerit, nec simpliciter per vnigenitū, sed per ipsius vnigeniti sanguinem, infinitas nobis gloriatiōis corollas nectat. Nihil est eēm quod te sic ad gloriā ac fiduciā excitare queat, quàm si te cōtingat tum à deo amati, tum illum vicissim amantē tui redamare. Hoc ipsum angelos splendidos reddit. hoc ipsum principatꝰ, & potestates: hoc ipsū cœlorū regno maius. Idcirco & Paulo regnū cœlorum hoc vno posterius erat: ꝓpterea & incorporeas potestates beatas dico, quòd & deū amant, & illius dicto vbiq; parēt. Hinc igitur illas & prophetā admirabat, *Psal. 102 d.*
quum diceret, Potentes virtute, facientes verbum eius. Hinc & Seraphin Esaias prædicabat, magnā il- *Esa. 6. a*
lorū virtutem ostendens, hoc ipso quòd propter immensam illam gloriam assisterent. Id quod maximæ dilectionis

dilectionis argumentũ fuerit. Morale.

Aemulemur igitur & nos quoq; cœlestes illas virtutes: nec studeam' modò, locum throno proximũ, sed & eũ, qui ipso in throno sedet, in nobis habitantem habere. Ille em̃ sui osores etiã amauit, nec amare quidẽ cessat. nã Solem super bonos ac malos expromit, pluitq; super iustos & iniustos. Itaq; tute bene tibi cupiẽtem amato: amat enim. Dices, qui fit, vt qui amet: gehẽnam, supplicium, pœnam minitetur? Certè idcirco minitatur, quòd amet. nã malitiã rescindẽs, & terrore, tãquã fræno quodam, tuum ad deteriora impetũ compescẽs, nihil non agit, ac molitur, vt tũ per blãda ac lenia, tũ per molesta, ac grauia, tuũ ad res terrestres motũ reprimat, & ad se traductũ à scelere (qua nulla gehẽna grauior est) abducat. qui si ad hęc rides, milliẽsq; in peccato vitã trãsigere, q̃ diem vnũ supplicio affligi mauis, nihil mirũ. hoc enim signum est animi tui minus perfecti, & ebrietatis, & morbi immedicabilis. quãdo & infantuli ipsi medicũ dum vident, vel ignem, vel sectionem apparere, fugitãt ac restitãt, eiulãtes, ac sese lacerantes: malúntq; perpetuę corporis vomicæ, ac purulẽtiæ immori, quàm tẽporarium laborem perpessi, sanitatem in posterũ assequi. At qui mentis compotes sunt, probè intelligũt, ægritudinẽ sectione esse perniciosiorem: quemadmodũ & sceleratũ esse, supplicio deterius est. Hoc enim curari est, ac sanũ esse: at illud perire, atq; perpetuo in morbo esse. q̃ porrò sanitas morbo melior sit, vndiq; liquet: quando & prędones nõ tum, quũ illorum latera perfodiuntur, sed quum parietes ipsi perfodiũt, aliísque mortem adferunt, lachrymis ac misericordia digni sunt. Nã si anima corpore melior est, vt omnino est, hac certè pereũte lamentandũ potius ac gemendũ: q̃ si ea minimè sentiat, tanto magis ob id lugeuda ea est. nam & qui impudico amore capti sunt, grauiter febricitãtibus, & qui vino se obruunt, quæstionẽ tolerantibus miserabiliores sunt. Dices, hæc si perniciosiora sunt, quĩ fit, vt ea potius eligam'? quãdoquidẽ pleriq; omnibus, quod est in prouerbio, quæ deteriora sunt, arridẽt: & ea illi, repudiatis meliorib', malunt. Id qd̃ videre est tum in cibi genere, tũ in vitæ instituto, atque æmulatione, tũ involuptatis fruitione, tũ in mulieribus, tũ in domibus, tum in mãcipiis, tũ in agris, tum aliis itẽ in omnibus. Etenim quæro ex te, vtrum suauius, fœminarũ, an marium commixtio? fœminarum, an mulorũ? sed tamẽ multos comperiemus, relicto fœminarũ cõsortio, cum brutis sese commiscere, ac masculorũ corporibus cõtumeliam afferre. ac tametsi quæ secundũ naturã fiunt, iis sunt suauiora quę aduersante natura: tamẽ pleriq; existũt, qui quæ execrãda sunt, at q̃ insuauia, quæq; supplicio nõ carent, ea vt suauia persequãtur. Dices, illis quidẽ suauia ea esse videtur. Verũ hoc sanè nomine infœlices illi fuerint, quòd quæ insuauia sunt, ea suauia esse putant: sic iidem supplicium viciositate deteri' ducũt, res autẽ prorsus sese secus habet. Nam si delinquẽtibus additum suppliciũ malum esset, nunquam deus malis mala addidisset, neq; illos deteriores fieri voluisset. qui em̃ pro viribus omnibus annititur, vt ipsa viciositas extinguatur, vtiq; eam nunquam augeret. nõ igitur delinquenti malum est, quum plectitur, sed quũ in peccãdi statu permanens nõ plectitur: quemadmodũ & ægrotanti malum est, quum nõ curatur. homini enim nihil perniciosius q̃ absurda appetitio.

Matt. 5.g

A absurdum autem quum dico, & deliciarum, & glorię intempestiuæ, & principatus, vno verbo rerum carũ omnium, quarum necessitas nulla impendet, appetitionem intelligo. nam qui talis est, quiq; mollem, & solutam vitam agit, is omnium quidem fortunatissimus esse videtur, omniũ autem est miserrim', dominas permolestas ac tyrannos in animam suam introducens. itaq; deus nobis vitam præsentem laboriosam reddidit, vt nos scilicet illa seruitute liberaret, tũ autẽ ad synceram libertatẽ traduceret. qua de causa & supplicium minatus est, & vitã nostram laborum cõsortẽ fecit, stultam osteutationẽ, ineptãq; de nobis persuasionẽ coërcens ac reprimens. Sic igitur & Iudæi, dũ & luto, & latericio operi adstricti, addicti, colligatíque essent, comes erant & faciles, deúmque assiduè inuocabãt: at cũ libertati restituti, tum murmurare, deũ irritare, ac sese malis infinitis conficere.

Exod. 1.a & seq.

B Quid igitur, inquiet aliquis, de iis dicas, quos sępenumero afflictio trãsuersos egit, atq; in errorem induxit? nẽpe quod erroris inductio nõ ab afflictione, sed ab illorum imbecillitate profecta sit. neque enim si quis stomacho laborãs medicamẽ acre, quo purgari ipse queat, nõ admittat, sed illud atterat, medicamẽ incusabimus, sed mẽbri valetudinẽ: quemadmodũ & hic animi infirmitatẽ. nam qui ab afflictione perculsus in diuersum agitur, id multò facilius à laborũ relaxatione patietur. Si em̃ ligatus cadit (hoc enim afflictio) multò facilius solutus. si constrict', ac coërcitus in diuersum agitur, facilius multò in stultã sui persuasionẽ adduct'. Dices, quĩ verò fiet, vt afflictio euertere me nequeat? si cogitaueris, velis, nolis, ferẽdũ esse, quod tibi incõmodũ illatũ est. sed si interim gratias agis, te maximum facere lucrũ: sin autẽ ægrè fers, mœres, ac cõuicia in deũ iacis, te nõ solũ pręsentem leuare calamitatẽ, sed tẽpestatẽ maiorẽ ac ruinã tibi adsciscere. Hæc igitur animo versãtes, quod necessitatis esse viderimus, ita nos comparemus, vt volũtatis ac propositi nostri esse incipiat. verbi gratia: Filium quis legitimum amisit, alius facultates omnes. si cogitaueris fieri non posse, vt quod factũ est, infectum fiat, fieri verò posse, vt casum generoso animo ferẽs, fructum etiam aliquem ex irreparabili illa calamitate reportes, tũ autẽ si pro maledictis ac cõuiciis laudẽ domino referas: ita fiet, vt quæ tibi incõmoda minimè volẽti allata erũt, in volũtatis ac propositi merita vertãtur. filiũ tibi ante tempus ereptũ vides? dicito? Dominus dedit, domin' abstulit. Vides exhaustas tibi esse facultates? dic, Nudus è materna aluo egress' sũ, nud' & reuertar. Vides impuros, improbósq; homines fortunatos agere, iustos autẽ infortunatos esse, multísq; afflictari incõmodis, nec tibi tamẽ facti hui' ratio cõstat? dic, vt iumẽtũ factus sum apud te, verũtamen ego semper tecũ. quòd si & causam quæris: cogitato, deũ diẽ cõstituisse, in quo vniuersum orbẽ iudicaturus est: Ita fiet vt ab animo omnem excutias dubitationẽ. tum enim pro meritis quisque suis mercedem recipiet, ad Lazari ac diuitis exẽplum. In mentẽ tibi veniat Apostolorũ: etenim illi dum flagellarẽtur, dũ exagitarentur, dum infinita tolerarent mala, gaudebant se dignos habitos, qui p dei nomine cõtumeliam ferrent. Hac igitur ratione & tu quoque si fortè ægritudine alĩqua laboraueris, generoso fer animo, deo gratias agẽs: sic fiet, vt qualẽ Apostoli, talẽ & tu mercedẽ recipias. quĩ verò media in ægritudine, ipsis in doloribus, deo gratiam habere

lob. 1 d
Ibidem.
Psal. 72. e
Luc. 18. c
Act. 5.g

habere possis? si ipsum verè atq; ex animo amaueris.

Danie. 3. c

Nam si tres illi pueri in fornacẽ cõiecti, si & alij item in vinculis malisq; infinitis cõstituti, à gratiis deo agendis nõ intermiserũt: multò sanè magis q̃ morbis afflictantur, hoc ipsum pręstare poterũt. Nihil enim, nihil, inquam, quicquam est, quod non vincat amor: quum autem & dei amor extiterit, tum demũ omnia infra se posita habet: quo quidẽ amore quisquis incensus fuerit, huic certè neque ignis, neque ferrum, neq; paupertas, neq; morbus, ac ne ipsa quidẽ mors, aut quiduis aliud id genus graue, molestũmq; videbitur: quin is potius omnia ea deridẽs, cœlũ versus volitabit, nihilo secius affectus, animatúsq;, q̃ animati sunt, qui inibi vitam transigunt, oculos nõ aliò intẽdens, nõ cœlũ, nõ terram, non mare contuens, sed ita animo compositus, vt ipsius oculis diuinæ illius gloriæ pulchritudo vna obuersetur: quem neque vitæ præsentis incõmoda deprimere, neque blãda, ac voluptatem in se habentia attollere, inflaréve poterũt. Huic igitur amori adhærescamus (neque enim quicquam est, quod cũ hoc conferri possit) tum ob præsentia, tũ ob futura, atq; adeò vel in primis, ob ipsam amoris naturã. per eum enim amorẽ à suppliciis vitæ tum præsentis, tum futuræ liberabimur, ac tãdem cœlorũ regno potiemur. Imò verò neque à gehẽna liberatio, neq; cœlorum regni assecutio quicquã esse debet prę eo quod dicturus sum. omniũ enim horum maximũ, si Christum vnà & abs te amatũ, & tui amantem nactus fueris. nam si hoc inter homines dum contingit, nullam nõ voluptatẽ exuperat, quũ in ipso deo amãdo hæc vtraq; euenerint: quæ tandẽ oratio, quæ imò cogitatio animæ sic affectę fœlicitatem repræsentare poterit? Certè nec oratione nec cogitatione vlla, sed ipso solũ periculo facto, quam dico fœlicitatem, comprehendere possis. Nos igitur, vt spiritualem huiusmodi lætitiam, beatam vitã, infinitorum bonorum thesaurum experiamur, cæteris omnibus posthabitis, vnum hunc amorem amplectamur, tum in nostram lætitiam, tum in amati dei gloriam: quoniamquidem ipsi gloria cum vnigenito eius filio domino nostro Iesu Christo, ac sancto spiritu, nũc & semper, in secula seculorũ. Amen.

Homilia decima.

Propterea quẽadmodum per vnum hominẽ peccatũ in mundum introiit, ac per peccatum mors: sic & in omnes homines mors peruasit, † quatenus omnes peccauimus. Quemadmodum qui præstãtissimi sunt medici, ægritudinum radicem curiosius semper indagant, atque ad ipsum mali fontem ante omnia accedunt: sic & beatus Paulus. Nam quum dixisset, quòd iustificati sumus, ídque ostendisset tum à patriarcha, tum à spiritu, tum ex eo, quòd mortuus esset Christ' (neq; euim obiisset ille, nisi iustificaturus fuisset) adstruit deinceps & aliunde quæ per hæc demõstrata sunt, propositum vel à contrariis fulciens: hoc est, tũ à morte, tum à peccato. quĩ id, & quomodo? exquirit & vnde introierit mors, & quo dominata fuerit pacto. Quo igit̃ pacto mors introiit, ac dominata fuit? per peccatũ vnius. quid porrò sibi illud vult, † Quatenus omnes peccauim'? Illo lapso & ij item, qui de ligno non comederunt, effecti sunt ex illo tempore omnes mortales.] *Vsque ad legem enim peccatum erat in mundo. porrò peccatum non imputatur, quum nõ est lex.* Verbum id, vsque ad legem, nonnulli Paulum existimãt tempus illud significasse, quod legis promulgationẽ

† in quo omnes peccauerunt.

† in quo omnes peccauerunt? Illo lapso etiam qui de ligno non comederunt, fa

A præcessit: veluti tempus quo Abel, quo Noë, quo Abraham vixerũt. denique illud omne tempus, donec Moses genitus est. quódnam igitur tum peccatũ extitit? sunt qui velint ipsum loqui de eo peccato, quod in paradiso admissum est: nondum enim id extinctũ erat, inquit, sed ipsius fructus florebat. Illud em̃ peccatum mortem attulit communem, quæ dominabatur, ac tyrãnidem exercebat. quamobrem igitur adiungit, Peccatũ autem non imputatur, quum non est lex? Qui nobiscũ sentientes dogma nostrum fulcire volunt, ex eo, quod Iudęi obiiciebãt, ipsum aiũt hoc posuisse, dicẽtẽ, quòd si peccatum non est sine lege, quo pacto mors omnes eos absumpsit, qui ante legẽ fuere? mihi verò videtur quod dicturi sumus, rationi magis consentaneũ esse, & Apostolicæ menti cõuenire. Quid porrò illud est? quũ dicit, quòd vsque ad legem peccatũ erat in mũdo: vtiq; hoc mihi videtur dicere, videlicet q̃ lege lata, peccatũ dominabatur: peccatum, inquã, quod ex transgressione ortum est: ac tãtisper dominabatur donec lex esset. neq; enim, ait, cõsistere potest peccatũ, quũ nõ est lex. si igitur hoc peccatũ, inquis, ex legis transgressione mortem peperit, quo pacto qui ante legẽ fuere, omnes interiere? Si em̃ ex peccato mors radicem egit, lex autẽ quum non est, peccatum non imputatur: quomodo mors dominabatur? vnde liquet, q̃ nõ ipsum peccatũ, quod à legis trãsgressione ortũ est, sed illud, quod ab Adam inobedientia: ipsum illud, inquam, peccatum erat, quod omnia perdebat. & quænã rei huius probatio fuerit? nẽpe q̃ omnes ante legem interirẽt. *Regnauit enim mors*, ait, *ab Adam vsque ad Mosem, in eos quoque qui non peccauerant.* Quomodo regnauit? *Ad similitudinem transgressionis Adam, qui typũ gerit illius futuri.* Propterea enim & typus est Iesu Christi Adam. quomodo typus, dixerit aliquis? quoniã quemadmodũ ille omnibus à se (etiãsi de ligno nõ comedissent) author mortis extitit, eius quæ ob cibũ illum introducta est: sic & Christus omnibus à se, quãuis iustè non agentibus, iustitiæ tamen cõciliator extitit, eius, quã omnibus nobis per crucẽ largitus est. ob id sutsũ ac deorsum voci huius vnius, insistẽs, eã assiduè in medium affert, quum dicit: *Quẽadmodũ vnius hominis causa peccatũ in mundũ introiit: &, si vnius peccato multi mortui sunt: &, non sicut per vnũ qui peccauerat venerat mors, ita donũ: &, iudiciũ ex vnius delicto ad condẽnationẽ.* & rursus, *si enim per vni' delictũ mors regnauit per vnũ: &, itaq; sicut per vni' delictũ: &* rursus, *quẽadmodũ enim per inobedientiã vni' hominis peccatores effecti sunt multi:* nec desistit: vt quũ tibi Iudæus dixerit, Quo pacto vno rectè agẽte Christo vniuersus orbis saluus fact' est? possis illi respondere, Quo pacto vno non obediente Adã, vniuersus orbis cõdemnatus est? quanquã nihil simile inter se habẽt peccatum, & gratia: mors, & vita: diabolus, & deus: sed horũ discrimen infinitum. Ergo quum & à rei natura, & ab agẽtis, exercentísq; potestate, & ab ipso decreto (deo enim lõgè decẽtius, seruare, quàm supplicio afficere) quũ igitur in his excellẽtia, ac victoria, qua tãdem, quæso, ratione incredulitatẽ tueri tuã possis? Certè quòd ratione nitatur id quod factum est, demõstrauit, quum dixit: *At non vt peccatum, ita & donũ. Nã si vnius delicto multi mortui sunt, multò magis gratia dei & donũ per gratiã, quæ fuit vni' hominis Iesu Christi, in multos exuberauit.* Quod enim ait, sensum hũc habet: Si tãtum valuit peccatũ, & hominis vniũs peccatũ: gratia, & ea dei gratia, nec patris solum, sed & filij, quo

cti sunt cũ illo omnes mortales vt hæ particulæ, in quo, & ex illo, ad Adam referri possint ex Chrysostomi etiam verbis, quod & Theophylactus aperte dicit.

filij, quomodo non superabit magis? Hoc eñ multò rationabilius, alterũ enim alterius peccato puniri nõ admodũ æquum atque cõueniens esse videtur: at alterum propter alterũ seruari, & decentius multò, & rationi magis cõsentaneũ. Igitur si illud factum fuit, multò magis hoc. Proinde quòd hoc verisimile, tum autẽ rationi conforme, ex his ostendit. etenim illo probato, relinquebatur, vt & hoc admissibile fieret: quod autẽ & necessariũ, ex iis quę sequũtur, adstruit. *Non sicut per vnum qui peccauerat, ita & donũ*, ait. *Nam iudiciũ quidem ex vno in cõdemnationem: donũ autẽ ex multis delictis ad iustificationẽ.* Quid tandem hoc dictum sibi vult? Nempe quòd & mortem, & cõdemnationem vnum quidẽ peccatum afferre potuit: gratia autem nõ illud modò peccatũ sustulit, sed & quæ post illud superuenere. Nam vt ne voces hæ, sicut & ita, positę, æqualẽ inducãt mensuram bonorum ad mala: neq; putes, dum Adam nominari audis, illud solũ peccatum sublatũ esse, quod ille introduxit, dicit multorũ delictorũ interitũ factum esse. vnde hoc liquet? quoniam post infinita peccata, quæ peccatũ illud in paradiso perpetratũ subsecuta sunt, res ipsa denique in iustificationẽ exiit. Vbi autem iustitia, necessariò & vita omnino consequitur, tum autem bona infinita: quemadmodũ & vbi peccatum, mors. Nam iustitia plus est q̃ vita: quandoquidem & vitę radix est. Proinde quòd plura sint aduecta bona, nec sublatũ tantũmodo peccatũ illud, sed & cætera omnia, his verbis ostẽdit: *Donũ autem ex multis delictis ad iustificationẽ.* Vnde necessariò simul & illud ostensum est, mortem videlicet radicitus cõuulsam. Superest autem vt necessariò & hoc quoq; adstruat (quãdoquidẽ maius esse dixit secundũ factum priore illo) Antè enim dixit: *Si vnius peccatũ peremit omnes, multò certè magis vnius gratia seruare poterit.* posteà ostẽdit non illud modo peccatũ per gratiã extinctũ, sed & reliqua omnia: nec ipsa tantum peccata esse extincta, sed & iustitiam datam: aque adeò Christum non modò tãtùm iuuisse, quantũ læserat Adã, sed & multò magis ac multò plenius. Postquam igitur tot ac tanta pronunciauit, opus habet & hic rursus argumẽto, fundamẽtoq; maiore. Quo igitur modo id adstruit? *Nam si per vnius delictũ*, inquit, *regnauit mors, multò magis, ij qui exuberantiã gratiæ, & doni iusticiæ accipiunt, in vita regnaturi sunt per vnũ Iesum Christũ.* Quod autẽ ait, hoc tãdã est: Si hominẽ vnũ de ligno solùm comedisse, mortem per vniuersum terrarũ orbem armauit, si mors tantũ robur accepit ab vnius delicto, quando inuenti sunt quidam multò maiorem peccato illo gratiam & iustitiam accepisse: quo tãdem pacto poterũt posthac morti obnoxij esse? propter ea nõ hic dixit, gratiam: sed, gratiæ exuberantiã. non enim quãtum indigebamus ad peccati interitũ, tãtum accepimus mòdò ex ipsa gratia, sed & multò amplius. nam & supplicio liberati sumus, & viciositatẽ omnẽ deposuimus, & de integro regẽerati sumus, & resurreximus sepulto vetere homine, & redempti sumus & sanctificati, & in adoptionẽ adducti, & prętera iustificati, & fratres effecti vnigeniti, & cohęredes, & in eandẽ corporis vnitatẽ redacti, & in ipsius carnẽ eensemur, atque vt corpus capiti, sic illi vniti sumus. Hæc igitur omnia gratię exuberantiã appellauit Paulus, interim declarãs nos nõ medicamẽ vulneri par accepisse solũ, sed & sanitatẽ, & pulchritudinem, & honorẽ, & gloriam, & dignitatem longè naturã nostrã superãtem, atque

Hic sup. c

A horũ vnumquodq; per se ad mortem soluendã sufficerit. quũ autem omnia in vnum simul concurrere apparuerit, relinquitur, vt nevestigiũ quidem vllum, aut vmbra illius prorsus deletæ apparere vsquã possit. Quemadmodũ enim si quis cũ, qui obolos decẽ sibi debeat, in carcerem cõiiciat, nec eum tamen solum, sed eius causa tum vxorẽ, tum liberos, tũ famulos, atque hic superueniens vnus aliquis decẽ quos dixi obolos nõ numeret modò, sed cũ infinita item auri talenta largiatur, tũ verò in aulas regias vinctũ illũ introducat, in principatus altissimi thronũ imponat, cum eo summũ honorem, reliquumq; principalem splendorem cõmunicet, non possint vtique postea oboli illi decẽ illius memoriæ obuersari, qui eos numerauerit, mutuauerítq;: sic & in nobis euenit. multò enim plura iis quæ debebamus depẽdit Christus,

B atque adeò tãto plura, quanto mare immẽsum ad pusillam guttam collatum, maius esse possit. Nolito ergo ambigere homo, quum tantã bonorum opulentiã videas: neque interrogato, quì id fieri potuerit, vt illa mortis ac peccati scintilla, tanto donorũ veluti mari restincta, soluta sit. Hoc enim & Paulus clam significauit, quũ dixit, exuberantiam gratiæ & iusticiæ qui acceperint, in vita regnaturi sunt. atq; vbi id liquidò cõmonstrauit, rursus primo vtitur syllogissimo, colligans illũ ac cõstringẽs repetitione ac dicẽs: q̃ si propter illius peccatũ in omnes animaduersum fuit, possint vtiq; vel hinc iustificari, propterea ait: *Igitur sicut per vnius delictũ in omnes homines in cõdemnationẽ, sic & per vnius iusticiam in omnes homines ad iusticiã vitæ.* Et patroci natur rursus sibi, in eodẽmq; persistit argumento, ita dicens: *Sicut enim per inobedientiam vnius hominis peccatores*

C *multi effecti sunt, sic per vnius obedientiã multi efficiẽtur iusti.* Ac videtur quidem quæstionẽ non pusillam habere quod dictũ est. sed si quis accuratè attenderit, & hoc quoque perfacilè soluetur. quænã igitur quæstio fuerit? dicere videlicet, multos ob vnius inobedientiam peccatores extitisse. Illo eñ peccãte ac mortali effecto, & qui ex eo orti sint, eos tales esse, nihil absurdũ. at ex illius inobedientia alterum peccatorẽ extitisse, id verò quam (obsecro) cõgruentiã cõsequentiamq; habeat? Inuenietur enim sic ne pœnas quidem debere, qui talis fuerit, siquidẽ nõ ex se ipse peccator extiterit. Quid igitur hoc loco verbũ hoc, peccatores, significat? mihi videtur tantundẽ significare, quantum illud, supplicio obnoxij ac mortis rei. Quòd porrò Adã mortuo, oẽs sim° mortales effecti, apertè ac multis demõstrauit. Quod autẽ in quæstionem cadit, est

D qua id de causa factũ est? sed nondũ hoc addit. neq; enim ipsi ad prę̃sens conducit. nã aduersum Iudæum constituta pugna est, ambigentem, ac deridentẽ quẽ per vnum iustitiã factam esse vult. Idcirco quum ostendit & supplicium ex vno in omnes deriuatũ fuisse, qua id de causa acciderit, nondum addidit. neq; enim superuacaneus est, sed ea tãtũ persequitur, quæ necessaria sunt. Hoc enim iam non ipsum magis, q̃ Iudæum cogebat certaminũ lex dicere: quapropter insolutũ relinquit. Quod si quis vestrũ quærat discere, id dicemus. Quòd non solum nihil nocumẽti accepimus à morte huiusmodi & cõdemnatione, si sapuerimus, sed mortales effecti lucrũ etiam fecimus: primũ hoc videlicet, † vt mortali in corpore nõ peccemus,] deinde vt infinita habeam° philosophiæ argumenta. Nã & modũ vt seruemus, & temperantes, compositi, ac sedati simus, itẽq; viciositate omni liberati,

† *vt ne in corpore im mortali peccemus.] Nã*

ἐξουσιαν habet Veronens. δικαιοσυνην verò Germ.

berati, & præsentanea & expectata mors suadet. Cũ hisce autem seu potius ante hæc ipsa, & plura alia attulit bona. Hinc eñ tum martyrũ coronæ, tum Apostolorũ præmia. Ita Abel iustificatus est, Ita Abrahã mactato filio, Ita Ioannes propter Christũ interemptus, Ita pueri tres, ita Daniel. Si enim voluerim° nõ mors modò, sed ne ipse quidẽ diabolus nocumẽto esse nobis potuerit. extra hæc autẽ & illud itẽ dicẽdum est, q̃ & immortalitas nos excipiet, atq; ad modicum admoniti tempus, cum securitate, ac libertate futuris bonis potiemur, tãquã in schola aliqua vita præsenti per morbũ, per afflictionem, per tẽtationes, per paupertatẽ, per cætera itẽ, quæ mala esse videtur, eruditi, vt apti efficiamur ad futurorũ bonorum perceptionem. *Lex autem obiter subiit, vt abundaret delictum.* Posteaquam enim ostẽdit ab ipso quidem Adam vniuersum terrarũ orbem cõdemnatum, ab ipso autẽ Christo saluum effectum, & à condẽnatione liberatũ: opportunè & de ipsa deinceps lege quęrit rursus, opinionẽ eam, quam de ipsa haberẽt, succidẽs atque adimens. neque enim solũ, ait, ea iuuit, auxiliatáq; est nihil: sed, & ea obiter quũ subiisset, recruduit, auctúsque est morbus. Hic autẽ vox hęc vt, non causam dicit, sed rei euentũ denotat. neq; enim lata lex est, vt abũdaret, sed lata quidẽ, vt minueret, & tolleret peccatũ: euenit autem secus, nõ à legis natura, sed ab eorũ ignauia ac socordia qui legem accepere. Quãobrem porrò nõ dixit: lex autem data est, potius, q̃ lex autem obiter subiit? Temporariũ illius vsum fuisse ostendit, non autem ipsam magistrã, aut principalem. Quod quidem & in ea, quam ad Galatas scripsit, epistola ait, aliter hoc idẽ declarãs; Ante-

Galat. 3. d

quam enim accederet fides, † sub legẽ, inquit, inclusi custodiebamur:] Quare nõ alteri, sed sibi fidẽ seruabat. Quoniam enim mechanici quidã erant Iudæi & dissoluti & ad ipsa dona supini, Idcirco lex data est, vt illos videlicet vehemẽtius coargueret, apertéque doceret, quo in statu essẽt, atq; accusationẽ augens, ipsos magis constringeret. Tu verò ne terreare. non eñ vt maius existeret suppliciũ, id factum est, sed vt maior appareret gratia. Quapropter adiecit: *Vbi autem exuberauit delictum, ibi magis exuberauit gratia.* Nõ dixit, exuberauit: sed, magis exuberauit. nõ eñ supplicio liberauit solũ, sed & peccatorũ cõdonationẽ, ac vitã largita est. & alia itẽ quæ sæpenumero diximus. Haud secus ac si quis febrictẽ non morbo solũ liberet, sed & formosum & fortẽ & honoratũ efficiat: aut esurientẽ non alat solum, sed efficiat multarum possessionũ dominum, deniq; & ad maximum promo-

D ueat principatũ. Et quo pacto, inquis, abundauit delictũ? Infinita mãdata lex dedit. Posteaquam igitur omnia prętergressi sunt, tum abũdauit peccatum. Intelligis quantũ intersit inter gratiam & legem. Hæc enim & additamentũ cõdemnationis facta est: Illa autẽ doni abundantia. porrò vbi dixit, quàm immẽsum fuerit dei erga nos studiũ, exquirit rursus initiũ ac radicẽ mortis atq; vitæ. quæ igitur mortis radix? peccatum. propterea ait, *Vt sicut regnauerat peccatum in morte, ita & gratia regnaret per iustitiam ad vitã æternã per Iesum Christũ dominũ nostrum.* Hæc autem dixit, ostendens peccatũ quidẽ loco regis fuisse, mortẽ autẽ loco militis sub peccato in acie stantem, & ab illo armatam. Ergo si peccatũ idem mortem armauit, perspicuum quidẽ est, quòd iustitia per gratiã aduecta, quæ ipsa peccatũ idem tollit, nõ modo mortem ar-

A mis spoliat, sed & illam de medio tollit, illiúsque regnum omne dissoluit. quatenus eadem iustitia regno hoc maior præstantiórq; est, nõ illa quidem per homines ac diabolũ, sed per deum & gratiam inducta, & ad melius vitã traducens nostram, atque adeò ad bonũ infinitum. nondum enim ipsius erit finis, vt & hinc discas quod amplius est. Illud quidẽ à præsenti vita eiecit, gratia autẽ vbi aduenit, non præsentẽ tãtum, sed immortalem ac sempiternã nobis largita est vitam. Horum autem omnium conciliator nobis Christ°. Ne igit de vita dubita, quũ iustitiã habeas. Etenim iustitia melior est vita, quãdoquidẽ & illius parens est. *Quid ergo? manebimus in peccato, vt gratia abũdet? Absit.* Rursus ad moralem sermonem digreditur, nõ prę̃cipuo loco illũ inducens, vt ne grauis ac molestus multis esse videatur, sed ex dogmatũ cõgruẽtia ac cõsequentia. si eñ vel sic variegans orationẽ,

B cauebat, ne fortè ægrè ferrẽt illi, ob eã quæ diceret, vnde & alicubi dixit, Audaci° autem scripsi vobis à parte: multò magis nisi id fecisset, asperior illis visus esset. Igitur postquã ostendit ingẽtẽ esse gratiã, hoc ipso q̃ ingẽtia sanasset vulnera, ex eo autẽ videbatur dictum hoc insipientibus esse inuitamentum ad peccatum: si enim, aiebãt, ob id maior apparuit gratia, q̃ magna peccauimus, peccare ne desinamus, vt amplior gratia ostẽdatur: vt ne igitur talia dicerent, cogitarentve, vide vt obiectionẽ subuertat. Primũ quidem interdictione, dicens, absit. quod quidẽ facere ipse cõsueuit iis in rebus, quæ sine vlla controuersia valde essẽt absurdę. deinde & ratiocinationẽ adiicit irrefragabilẽ. quãm nam autẽ eã? *Qui mortui*, inquit,

Infr. 15. d

peccato sumus, quomodo posthac viuemus in illo? Quid hoc

C est, mortui sumus? an quod, quantùm quidẽ ad illud spectat, sentẽtiã accepimus omnes. an quod mortui sumus illi, fide accepta, & illuminatione. quod quidẽ potius dicẽdũ est. Hoc eñ & quod deinceps positũ est, declarat. Quid autẽ est, mortuos illi esse? nẽpe nulla re posthac illius dicto parẽtes esse. Hoc eñ semel baptisma effecit. Conuenit itaq; vt omni nostro conatu ac studio hoc rectè factum assiduè prę̃stem° sic, vt, licet millies imperauerit, ne ampli° illi pareas, sed immotè mortui in morẽ permaneas. atqui alibi ait,

Infr. 7. b

q̃ ipsum peccatum mortuum est. Verùm illic ostendere volẽs virtutẽ quæsitu facilẽ, hoc ponit. Hic verò quoniã excitare auditorem accelerat, ad ipsum transfert mortẽ. postea quãdo obscurum erat quod dictũ est, id rursus interpretatur eo sermone vtens, qui acriter feriat. Ait eñ, *An ignoratis fratres, quòd quicunque baptizati sumus in Christũ, in mortẽ ipsius baptizati sumus? sepulti igitur sumus vnà cũ ipso per baptismum in mortẽ.*

D Quid ea sibi verba volunt, In mortẽ ipsius baptizati sum°? ad hoc vt & ipsi moriamur, sicut ille. Crux eñ est baptisma. Quod igitur Christi crux & sepulchrũ, hoc nobis baptisma fuit, quanuis non iisdẽ in rebus. Ille enim carni & mortuus & sepultus est, nos autem peccato vtrunq;. Quapropter nõ dixit, insititij facti sum° morti: sed, similitudini mortis: mors etenim & hoc & illud, sed nõ eiusdẽ subiecti: illa enim carnis, Christi videlicet: hæc autẽ peccati, nostra scilicet: vt igitur vera illa, sic & hæc. Verũ † quanuis] vera, oportet & partes quoque nostras simul ad eam adferri. *Vt quãdmodũ Christus excitatus est è mortuis per patris gloriam, sic & nos in vitæ nouitate ambulemus.* Hoc loco vnà cùm vitæ cura, & resurrectionis quoq; meminisse clã videtur. quo pacto? Credidisti, inquit, quòd Christ° &

† *si etiam.*

mortuus

mortuus fuerit,& resurrexerit? Igitur & quod ad te
A dem sunt,quãtò magis quũ ipsi animæ?Talis erat fi-
ptinet,credito.Hoc eũ illi adsimile:nã &ad te quo-
lius ille,qui sua omnia bona obligurierat,ad summã
que spectat tum crux tũ sepulchrũ. Si cũ cõmunio-
nequitiã perductus,quouis nugãte,aut ægrotãte de-
nem es adeptus in morte atq; sepultura,multo certè
terius habẽs:qui tamẽ vt voluit, statim nouus factus
magis in resurrectione,atq; vita: nã quum id quod
est totus,ab ipsa solũ animi animaduersione, ac mu-
maius est,nimirũ peccatũ,solutũ sit: iã non oportet
tatione.Posteaquã eũ dixit,Reuertar ad patrẽ meũ: *Luc.15.d*
de eo,quod minus est,dubitare, nimirum de mortis
verbũ hoc,illi bona omnia attulit: seu potiũ nõ ver-
exitio.
bũ simpliciter,sed opus verbo additũ. Vbi primum
Morale.
enim dixit,Reuertar,reuersus quidẽ est,& totũ illud
Verùm hæc Paulus ad præsens auditorũ conscię-
iter rediens confecit. Sic & ipsi nos faciamus, ac si
tiæ cõsideranda relinquit.Ipse autem resurrectione,
vel extra ipsos patriæ fines abducti fuerimus,ad pa-
quæ de nobis futura est,proposita,aliã à nobis resur
tetnã tamen domũ reuertamur,neque nos longioris
rectionẽ postulat:nẽpe nouum vitę præsentis genus,
viæ pigeat:nã volentibus nobis facilis ac celerrimus
atque institutum,à morum immutatione factũ. Nã
reditus fit.hospitã modò & alienam terram deseramus:hoc eũ ipsum est peccatũ, procul nos à domo
vbi scortator fit castus:vbi auarus,misericors: vbi a-
paterna abducẽs.illud ergo relinquamus, quò mox
sper,mansuetus:& hic quoq; existit resurrectio,quæ
B domũ paternã reuertamur. Est enim pater propẽso
tãquã illius alterius procœmium est.Et quo pacto re-
erga nos affectu,qui si nos de sentẽtia priore deduc-
surrectio?peccato quidẽ mortificato, iustitia autem
tos esse senserit,nihilo certè minoris,sed &pluris ę-
exurgente:ac vita quidẽ pristina deleta,noua autem
stimabit,q̃ qui ꝓpetua vita integri,inculpatiq; vixe-
hac & angelica regnãte.Porrò autẽ quum audis no-
re.Nam & illũ,cuius paulò antè meminimus,tum pa-
uam vitã,magnã varietatem, magnam mutationem
ter pluris fecit.recuperato eũ quẽ amiserat filio,ma-
quære.Enimuero iam mihi in mentẽ venit, vt illa-
gis gauisus est.Et quo,inquies,reuertar modo? Rem
chrymer,ac magnopere ingemiscã,cogitanti, quàm
tãtũ aggreditor,& totũ cõpleueris.Sistito,ac pecca-
magnã à nobis moderationem atque constantiam
re desinito,vlteriũ nõ progressus: ac tibi iam in ma-
Paulus exigat,q̃ magnæ autem nos ignauię dedide-
nu res tota aderit. Nam quẽadmodũ vsu venire vi-
rimus,à baptismo ad priorẽ senectutem reuersi,atq;
demus in iis,qui morbo laborant, vt quum morbus
in Aegyptum reflectentes,& alia post ipsum manna
nõ ingrauescit,tũ sanitatis initium fiat: sic & in ipsa
memoria recolentes:decẽ enim & viginti diebus ab
viciositate vlterius ne ꝓcesseris, & tibi malitia finẽ
ipso statim baptismo immutati, pristina de integro
habuerit.qui si id duos dies feceris,tertio facilius ab-
studia aggredimur.At verò Paulus nõ ad prescriptũ
stinueris,ac si post dies tres decẽ addideris,fiet,vt vi
dierum numerũ, sed ad omnem nostram vitam hu-
ginti deinceps addas,ac deinceps centũ,tum autem
iusmodi politiã requirit.Nos autem ad priorem vo-
C vitam totã.quantò enim magis progressus fueris,eò
mitũ redimus,post iuuentutẽ à gratia acceptã,sene-
magis facilẽ viam offendes.ad postremũ in ipso cõ-
ctutem à peccatis exorientẽ excitãtes.Siquidem pe-
stitutus fastigio bonorũ multorũ fructũ simul decer-
cuniarũ amor,absurdarum appetitionũ seruitus, de-
pes.quando & tum,quum prodigus ille reuertit, &
nique quoduis peccatũ senẽ efficere eum solet, qui
citharæ,& chori,& liberalitates,& publici conuẽtus
illud cõmiserit: quod autem inueterascit iã ac con-
extitere:ac qui pro perdita impẽsa,pro tam lõga pe-
senescit,interitui proximũ est.neque enim sic ipsum
regrinatiõe à filio pœnas reposcere debebat, vsque-
corpus tẽpore dissoluitur,vt anima per peccatorum
adeò nihil horũ fecit,vt & illũ tanquam vita proba,
multitudinẽ marcescit,flaccescit, ac de gradu deiici
tanquã fama esset incolumi,conspexerit, ac ne ver-
tur.etenim ad summã iam ea educitur nugationem,
bo quidẽ quicquam illi exprobrauerit,atq; adeò ne
verba nihil significãtia enũciãs, vt facere solent, qui
leuiter quidẽ res illi præteritas in memoriã redigere
senectute cõfecti delirãt:eadem muco ac pituita re-
sustinuerit:sed & illum complexus atque exosculatus, vitulum † sacrificauerit,] stolam induerit,multo †*mactaue-*
ferta,stupida interim atque obliuiosa,lippitudinẽ in
rit.
ornatu composuerit. Id genus igitur exempla nobis
oculis gestãs,hominibus abominabilis,ac talis,vt eã
proponẽtes bono animo simus,nihil prorsus desperãtes. neque enim sic ille lætatur,quum dominus, vt
diabolus nõ ita magno negocio capere queat. Sunt
D quum pater, audit: neque quũ seruũ, vt quum filium
enim tales peccatorib⁹ animæ:è diuerso autẽ iusto-
habet,atq; adeò hoc mauult q̃ illud. Propterea om-
rũ animæ iuuenescũt,vigẽt,in ipso ætatis flore sem-
nia ille fecit,quæ fecit,ac ne vnigenito quidem filio *Rom.8.f*
per consistunt, ad quanuis pugnã ac luctã nullo non
pepercit,vt adoptionem reciperemus,vt non tãquã
tẽpore cõparatæ, quum interim peccatrices animæ
dominum solum, sed tãquam patrem se amaremus.
vel ad paruã irruentis aciei impressionẽ statim pro-
quod quum à nobis assecut⁹ est,ita sibi placet,vt qui
sternũtur,ac pereũt:id quod propheta declarãs, ait,
glorificatur, idque apud omnes præ se fert, qui ta-
Psal.1.b. quasi puluis à vẽto eiaculat⁹ à terrę facie,ita sunt in-
mẽ nullius rei nostræ indigens est.Hoc igitur in ip-
creduli & infideles. Adde ꝓ qui in peccatis vitã de-
so Abrahã,hoc in Isaac,hoc in Iacob fecit: vbiq; di-
gunt,insidiis obiecti,cõtumelię obnoxij sunt,neque
cens,ego deus Abrahã,& Isaac, & Iacob. Atqui ser- *Exo.3.b*
eũ sano aspectu,neq; syncero auditu,neque loquelã
uos oportebat ĩ hoc sibi placere: nũc verò, vt appa-
distincta valẽt,sed multo singultu abundãt, ingentẽ
ret,dominũ habemus hoc factitantẽ. Idcirco & Pe-
ab ore profluentem spumam circunferentes, atque
tro ait,Amas me plusquam omnes hi?ostẽdẽs se id à *Ioan.21.c*
vtinã spumam tãtummodo:nihil enim absurdi esset.
nobis primo loco quærere. Itaq; & Abrahã vt filiũ *Gen.22.a*
nunc autem quouis cœno putidiora verba euomũt,
sacrificaret iussit,vt omnib⁹ palã faceret,ꝓ à patriar-
ac quod grauius est,ne verborũ quidẽ eiusmodi spu-
cha magnopere amaretur. Velle autem magnope-
tum expuere queũt,sed manu excipientes magna cũ
re amari ex eo nascitur, quòd & magnopere amet.
excreatione de integro ipsum atterũt crassum quidẽ
Propterea
illud,ac nõ facilẽ sectile.Fortasse nauseãtis ad narra-
tionẽ hanc,magis ergo ad ipsam actionem hoc fa-
cturi sitis.nam si corpori quum insunt, insuauia qui-

Mat.10.d Propterea & Apostolis dicebat, Qui patrẽ matrẽm-
A habeamus. Atqui, si serpentẽ ad lectum nostrum la-
ve plusquã me amat,non est me dignus. quo nomi-
titare sciremus,hic magno admodũ studio ad illum
ne animam ipsam,rem nobis ante omnia propriam,
perimendũ ferremur:diabolo autẽ in nostris ipsorũ
iubet vt charitati erga se nostræ postponam⁹. nã ille
animis latitãte,nihil aduersi nos pati arbitramur,sed
maiorẽ in modum vult à nobis amari.Etenim &nos
supini,ac desides, animísque cõcidentes, malis no-
quoq; quũ non admodum erga aliquem afficimur,
stris indormim⁹.Cuius rei causam hãc esse arbitror,
illius amore nõ magnopere indigemus,vt præpotẽs
quòd illum corporeis oculis non contuemur,quan-
ille atq; illustris sit.Sin vero feruido aliquem, ac ve-
quã hoc potissimũ nomine vigilantes nos ac sobrios
ro amore prosequimur,vt tenuis atq; humilis ille sit,
esse oportebat.nam sensibilem quidẽ hostem facilè
qui à nobis amatur,illius erga nos amorem magnæ
declines:at inuisibilem,nisi vndique armati fuerim⁹,
gloriæ loco ponimus. qua de causa & ipse nõ solũ à
difficile euitare possimus:&quidem ob id potissimũ,
nobis amari, sed & pro nobis probrosa illa perpeti,
quòd recta ille depugnare non nouit: alioqui enim
gloriã vocabat. Illa porro ob charitatẽ tantũ gloria
cuestigio à nobis victus caperetur. Verùm amicicię
erant.Quæ autẽ nos pro ipso passi fuerimus, ea non
identidem specie,crudelitatis venenum eiaculatur.
propter charitatem tãtum,sed & propter amati ma-
Ita sanè Iob vxorẽ induxit induta pietatis persona
gnitudinem ac dignitatem,gloria meritò tum vocẽ-
perniciosum cõsiliũ adferre:sic & cũ Adam verba fa-
tur,tum fuerint. Tanquã igitur ad magnas coronas
B ciens,orationẽ simulat, qua ostendat se illorum cu-
accurramus,sic pericula illius nomine obeamus: ac
ram ac patrociniũ suscipere:quũ dixerit,adaperien-
neque paupertatẽ,neque morbum, neq; vexationẽ,
tur oculi vestri quacunq; die de ligno comederitis. *Gen.3.b*
neque calumniã,neque ipsam etiam mortem mole-
Sic & Iephthe pietatis ac religionis specie persuasit,
stã,grauémq; existimemus, quoties ea nobis pro eo
filiã vt immolaret, illegitimúmque sacrificiũ offer- *Iudi.11.g*
tolerãda fuerint.nam si sapuerimus,summum ab iis,
ret.Vides insidiosas illius vias? vides bellũ multifor-
quæ dixi,omnibus lucrũ faciemus:quemadmodum
me?Caueto igitur,te vndiq; spiritualib⁹ armis sepiẽs,
nisi sapuerim⁹,à rebus cõtrariis boni nihil decerpe-
illius cõmenta atq; artes exactè perdiscito, vt cũ te
mus.Agè itaq; rem ita considera. Incommodat tibi
ille capere nequeat,tum verò nõ magno illum negocio capias,quando & hac quidem ratione Paulus illo superior euasit,hæcce diligẽter perdiscẽs:Quam-
aliquis,atq; aduersatur. Author tibi ille est,vt exper
obrem & dicebat,Neq; eũ illius cogitationes igno- *2.Cor.2.k*
recto animo sis,ac tibi occasionẽ affert,vnde deo si-
ramus.Itaq; & nos quoq; illius insidias tum sentire,
milis existas. nam si illũ tibi vel insidias struẽtem a-
tũ declinare studeam⁹,vt reportata nobis de illo vi-
maueris,illi similis fueris,quo authore sol super bo-
ctoria,& in hac vita & in futuro seculo victores præ-
Matt.5.g nos iuxta ac malos exorit. Ali⁹ pecunias tuas inter-
dicemur, immortaliáq; bona assequamur, gratia ac
uertit,id si generoso animo pertuleris, mercedẽ ean-
C clemẽtia dñi nostri Iesu Christi,per quẽ & cum quo
dem feres cũ iis qui omnia sua pauperibus erogãt: †
patri vnà cum sancto spiritu gloria, imperiũ, honor,
Etenim facultatũ rapinam nobis præcepit deus cũ
nunc & semper,in secula seculorum,Amen.
lætitia excipiendã, meliorem in cœlis substantiam,
eámq; permanentem habituris.] Maledicta in te ac
probra alius cõiecit:sint ea vel vera,vel falsa, ingen-
tem tibi laureã ille contexuit,si cõuicium æquo ani-
mo tuleris.nam quisquis in nos sycophantem agit,is
mercedẽ nõ paruã nobis conciliat. Gaudete enim,
ait,& exultate quum malum verbũ dixerint aduer-
sum vos mẽtientes, quoniam merces vestra copiosa
est in cœlis.Rursus qui, quod verũ est, nobis expro-
brat, is magno vsui est:si modò æquo animo tuleri-
mus,quæ in nos dicta fuerint.Etenim Pharisæ⁹ quæ
vera essent proferebat tũ quũ Publicano maledice-
ret:sed tamẽ pro publicano iustũ effecit.Quid porrò
me attinet singulatim de omnibus loqui?Licet enim
nobis Iob certamina percensentibus,oía hæc accu-
ratè ꝓdiscere.Propterea & Paul⁹ dicebat:Si de⁹ pro
D nobis,quis contra nos? Quemadmodũ igitur si stu-
dium adhibuerimus, lucrũ etiam ab iis reportabim⁹
qui nobis molesti fuerint,ita socordiæ dediti, ne ab
iis quidẽ qui nobis prę sidio fuerint,meliores euade
mus.Quid eũ obsecro,Christi cõsuetudo Iudę pro-
fuit?quid autẽ Iudæis lex?quid autẽ Adamo paradi-
sus?quid autẽ iis qui in eremo erãt Moses? Quãobrẽ
prætermissis omnibus vnũ nobis tantùm videndum
est,nimirũ quemadmodum rerum ad eos pertinen-
tium statũ rectè administrabimus. Hoc enim si præ-
stiterimus,ne ipse quidẽ diabolus vnquam nobis su-
perior euadet,quin & magno etiã vsui erit, ad vigi-
lantiã,ad sobrietatem,ad castimoniã nos præparãs.
Eph.6.b.c Sic sanè & Ephesios Paulus excitauit, illius feritate
enarranda.Sed nos nimirum altum dormiẽtes ster-
timus,quum tamen hostem vsqueadeò improbum

† *Etenim rapinam bonorum vestrorũ, inquit, cũ gaudio accepistis sciẽtes potiorem vos habere substãtiã in cœlis ac manẽti] hic dormitasse videtur interpres in euãgelio esse putans quod est apud Paulũ ad Hebræos cap. 10.g.*

Matt.5.a Luc.18.b Rom.8.f

Homilia Vndecima.

SI enim cõplantati sumus similitudini mortis eius, nimirũ & resurrectionis erimus. Quod prius dixi-
mus,id nunc quoque dicemus:quòd videli-
cet in moralem orationem assiduè digreditur, nõ sicut aliis in epistolis,quas quidem in duo diuidit: ac
priorem illarum partem dogmatibus, posteriorem
morum curæ partitur.quam tamen hic rationẽ non
sequitur, sed per totã ipsam epistolã mixtim hoc fa-
ctitat,vt plausibilis,acceptabilisque sit oratio. Duas
igitur hic ait mortificationes,& mortes itẽ duas: al-
terã quidẽ à Christo factã in baptismo, alteram autẽ
à nobis fieri debere per subsequẽs studium: Etenim
quòd priora quidem peccata sepulta fuerint, illius
dono tribuendũ est: quòd autem à baptismo mortui
peccato maneamus, studij nostri opus existat opor-
tet. quanquã videmus deum & hic quoq; multas ad
res vel maximè nobis præsidio esse. neq; enim istud
baptisma valet tantũ ad priora peccata delenda, sed
& aduersum futura cõfirmat. Itaque quemadmodũ
in illis fidẽ contulisti tuam,vt ea delerentur: sic & in
subsequentibus studij mutationẽ exhibe, vt ne te ip-
se rursus sordides.Hæc enim & his similia consulens
ait:Si enim cõplantati sumus similitudini mortis ei⁹,
nimirum & resurrectionis erimus. Vides vt audito-
rem erexerit, ad suum statim dominũ illũ subuehẽs,
ac multam ostendere conatus similitudinem? Pro-
pterea nõ dixit morti,vt ne cõtradicas:sed, similitu-
dini mortis.neq; enim hæcce substantia mortua est,
sed homo is,quẽ peccata genuerant,hoc est vicio si-
tas.

tas.nec dixit,Si cũ participes facti ſumus ſimilitudinis mortis:ſed quid?Si cõplantati ſumus.Plãtæ quidem nomine, & fructum ex ea naſcentẽ nobis clãm ſignificans.Nam quẽadmodum illius corpus ſepultum in terra, fructũ vniuerſi orbis ſalutẽ tulit: ita & noſtrum ſepultũ in baptiſmate, fructum tulit, iuſtitiam,ſanctificationẽ, adoptionẽ,bona infinita,feret autẽ & reſurrectionis poſtea donum.Quandoquidẽ igitur nos quidem in aqua,ille autẽ in terra, nos per peccati rationem,ille per corporis,ſepult° eſt: ob id nõ dixit,cõplantati morti: ſed, ſimilitudini mortis. mors ſiquidem tam hoc quàm illud, ſed non eiuſdẽ ſuppoſiti.Si igitur,ait, in morte ſumus complantati, & reſurrectionis erimus:de ea reſurrectiõe hic agẽs,
Hic ſup.a quæ futura eſt.Nam ſuperius quum de morte diſputauiſſet,diximſſẽtque:An ignoratis fratres, quòd quicunque baptizati in Chriſtum ſumus, in ipſius mortẽ baptizati ſum°?nihil de reſurrectione apertè egit, ſed de eo vitæ genere, quod baptiſmũ ſequitur, iubens in vitæ nouitate ambulare. Propterea hoc loci eundem reſumẽs ſermonem, illam demum reſurrectionem denunciat. atq; vt intelligas non eum ſentire de ea reſurrectiõe,quæ à baptiſmo exiſtit,ſed de illa futura,aduertito.Nã quum diximſſet,Si cõplantati ſumus ſimilitudini mortis eius:non dixit, quòd & ſimilitudini reſurrectionis erimus:ſed,&reſurrectionis,nõ addito ſimilitudinis verbo. vt ne enim diceres:Quomodo,niſi ſic mortui fuerimus, vt mortuus ille eſt, reſurgemus,vt reſurrexit? Mortis quidẽ mẽtionem vbi fecit,non dixit, complantati morti: ſed, ſimilitudini mortis. quum autem reſurrectionis, nõ iã dixit,ſimilitudini reſurrectionis:ſed,ipſius reſurrectionis erimus.nec dixit, iam ſumus: ſed, erimus. & hoc rurſus verbo indicans, eam reſurrectionem quę nondum facta eſt, ſed eã quæ futura eſt. Poſtea volens ſermoni fidẽ cõciliare, oſtendit alteram reſurrectionem hic factã ante illam,vt à præſenti reſurrectione ei fidem habeas, quæ futura eſt. quum enim diximſſet, complantati erimus reſurrectioni, addidit: *Hoc cognoſcentes,quòd vetus homo noſter ſimul crucifixus eſt, vt aboleretur corpus peccati.*Cõiũctim & cauſam,& probationẽ futuræ reſurrectionis ponẽs.nec dixit, crucifixus eſt:ſed,ſimul crucifix° eſt, proximè admouẽs baptiſma cruci.ob quod & ſuperius dixit: Cõplãtati ſimilitudini mortis eius ſumus, vt deleatur corpus peccati.non corpus hoc ſic vocans, ſed malitiam o-
Coloſſ.3.b mnem,quẽadmodum & veterẽ hominem appellat totam vicioſitatẽ: ac ꝙ non id coniectamus, ab ipſo Paulo hoc ipſum per ea quæ deinceps ſequũtur interpretente,audi.nam quũ diximſſet, vt deleatur corpus peccati,tũ addidit: *Vt ne amplius peccato ſeruiamus.* Huic enim ipſum võlo eſſe mortuũ, non quidem vt deleatur &moriatur,ſed vt ne peccet.ac progreſſus, manifeſtius adhuc illud reddidit:*Qui enim mortuus eſt, iuſtificatus eſt à peccato.* De quolibet homine hoc ait. Quòd quẽadmodum qui è vita deceſſit, in poſterũ peccato liberatur,mortuus quũ iaceat:ſic & is,qui à
† aſcẽdit. baptiſmo †deſcẽdit. quandoquidẽ enim illic ſemel mortuus eſt,peccato omnino mortu° maneat oportet.Si igitur in baptiſmo mortuus es, mane mortu°. etenim vnuſquiſq; mortuus quũ eſt,amplius peccare nequeat.qui ſi peccas,labefactas dei donũ.Tantã ergo à nobis philoſophiam vbi exegit,&coronã ſtatim adiecit,dicens: *Si autem mortui ſumus cum Chriſto.* Atqui & hoc ante coronam: magna quidẽ corona,

A cõmunionem habere cum domino.Veruntamen & aliud tibi præmium,ait,largior. quódnam id? vitam æternam. *Credimus enim*,ait,*fore vt cum illo viuamus.* Et vnde id liquet?*Quòd Chriſtus qui à mortuis reſurrexit, non amplius moritur.* Ac rurſus ipſius contemplare cõtentionẽ, vtq; à rebus inter ſe pugnãtib° illud adſtruat. Quandoquidẽ enim veriſimile erat nonnullos turbari audito&crucis&mortis nomine,oſtẽdit ob hoc ipſum potiſſimũ poſthac oportere nos bono animo eſſe.Caue eũ,inquit,putes,quòd ſemel mortuus ſit, illum mortalẽ eſſe.nam hac ipſa de cauſa immortalis manet.nã mors mortis,eius mors extitit. ac quoniã mortuus eſt,ob id nõ moritur. etenim illã mortẽ peccato mortuus eſt.Quid eſt,peccato?hoc eſt,ne illi quidẽ morti obnoxius erat, ſed propter peccatũ noſtrũ.nam vt illud tolleret,ipſiũſq; nęruos, ac vim omnẽ reſcinderet,ob id mortu° eſt.Vides quo pacto
B terruerit. Si enim non iterũ moritur, nec iterum lauacrum eſt.ꝙ ſi lauacrum non eſt iterũ, caue & tu ad peccatum inclines.Hæc enim omnia dicit contra illud ſtans ſeq; obſirmãs, videlicet,faciamus mala, vt Supr.3.b
veniãt bona:& itẽ contra illud,maneamus in pecca- Hic ſup.a
to,vt gratia abũdet.huiuſmodi igitur ſuſpicionẽ radicitus tollens,omnia hæc ponit.*Quod autem viuit, viuit deo:*Hoc eſt,indiſſolubiliter, vt nullum amplius in id dominatum mors habeat.Si enim mortẽ priorẽ, obnoxius quũ nõ eſſet,mortuus eſt, ſed propter noſtrum peccatũ:multò magis nunc nõ moritur, quũ illud peſſundederit.Quod & ad Hebræos ait:Semel Heb.9.g
in cõſummatione ſeculorũ ad abrogationẽ peccati per hoſtiã ſuã apparuit.Et quaten° ſtatutũ eſt hominibus ſemel mori,ſic & Chriſtus ſemel oblat° eſt ad
C multorũ exhauriẽda peccata: ſecundò ſine peccato apparebit omnibus expectantib° ipſum in ſalutẽ.Oſtendit autẽ & vitæ ſecundũ deũ actæ vim,& peccati item potentiã.Vitæ quidẽ ſecundũ deum actæ, ꝙ non vltra morietur: peccati autem, quòd, ſi hoc ad mortem obeũdam illũ præparauit, qui minimè peccauerat,quomodo nõ eos perimet,qui obnoxij ſunt? deinde quoniam de ipſius vita verba fecit,vt ne quis diceret: quid verò ad nos dictum hoc?addidit: *Ita & ipſi exiſtimate vos mortuos quidẽ eſſe peccato, viuẽtes autẽ deo.* Rectè dixit,exiſtimate, quandoquidem aſpectu ipſo repræſentare quod dictum eſt nunc nõ licet. & quid exiſtimabim°, inquit, mortuos quidẽ eſſe peccato, viuẽtes autẽ deo, in Chriſto Ieſu domino noſtro.nã qui ita viuit,omnem complectetur virtutem ipſum Ieſum habẽs.hoc enim eſt,in Chriſto.Si enim
D qui mortui eſsẽt,eos excitauit,multò magis viuos retinere poterit. *Ne igitur regnet peccatum in mortali veſtro corpore, vt illi obediatis per cupiditates eius.*Nõ dixit,ne igitur viuat caro,neq; operetur:ſed,peccatũ ne regnet. neq; eũ venit,vt naturam deſtrueret,ſed vt voluntatem corrigeret.Poſtea oſtẽdens non vi ac neeſſitate,ſed volũtate nos noſtra à malitia poſſideri, nõ dixit,ne tyrãnidẽ agat,quod ipſum neceſſitatis eſt:ſed, ne regnetrEtenim abſurdũ planè, atq; indecens ad cœlorũ regnũ vocatos,pro regina peccatũ habere: vocatos vt cũ Chriſto regnẽt, peccati captiuos eſſe malle.perinde ac ſi quis diademate à capite abiecto, intẽperiis actæ mulieri, mendicæ ac pannoſæ ſeruitutẽ ſeruire velit. Porrò quandoquidem graue quidem illud ac difficile,nẽpe peccatum ſuperare, vide vt id leue eſſe oſtendat, vtque laborẽ ipſum molliat atq; leniat,per hęc verba,In mortali veſtro corpore.

Hoc

Hoc enim declarat certamina ipſa temporaria quidem eſſe,ſtatimq; finem habere. ſimul autẽ & priora nobis mala in memoriã reducit, atq; adeò ipſius mortis radicẽ. Hinc enim vel ab ipſo initio mortale illud effectum eſt:ſed tamen fieri etiã poteſt, vt qui mortale corpus habet,nõ peccet.Vides Chriſti gratiæ adundantiam? Adam enim corpus nondũ mortale quum haberet, lapſus eſt: tu autẽ morti obnoxium quum acceperis, coronã ferre poteris.Et quomodo regnat peccatum,inquies?nõ à propria virtute,ſed à tua ſocordia atq; ignauia. Itaque quum diximſſet, Ne regnet:& modum quoq; regni huiuſce oſtendit,addens,ac dicẽs, Vt illi per eius cupiditates parẽtes dicto ſitis. non enim honos fuerit corpori licentioſè omnia gratificari, atq; indulgere, ſed ſumma plenè ſeruitus,& ignominiæ intentio. quũ enim quæ vult facit,tum demum omni libertate orbatum
B eſt. quum autem diſtinetur, prohibeturq;, tum vel maximè propriam dignitatem tuetur. *Ne autem exhibeatis mẽbra veſtra arma iniquitatis peccato,ſed arma iuſticiæ.* Conſequitur ergo vt corpus medium ſit, vicium inter & virtutẽ, quemadmodũ & ipſa arma. Vtracunque autẽ opera fiãt,ea ad eos referuntur,qui eiſdem armis vtuntur: vt ſi tam miles po patria decertãs, q̃ ſicarius cõtra domeſticos armatus, eiſdẽ armis muniantur. neq; enim armatura crimen id ſuſtinebit, ſed ij potius,qui illã in malũ conuertunt vſum.quod & in ipſa carne dicere poſſumus,vel hoc,vel illud effecta pro ipſius animi ſententia, nõ pro propria natura.Etenim ſi alienam pulchritudinẽ curioſius perſcrutatus fueris,hic arma iniquitatis effect° eſt oculi°, non à propria efficiẽtia: oculi enim eſt videre, non impudicè videre,ſed à iubẽtis cogitationis malicia.
C qui ſi illum continueris atq; refrænaueris,tum iuſticię arma effectus eſt. eadẽ ratione & in lingua,in manibus,in reliquis aliis.rectè autẽ peccatum iniquitatis nomine deſignauit.vel enim ſemet quis vel ꝓximum,peccans,iniuria afficit:ſeu poti° ſe ipſum prius, quàm proximũ.abducens igitur à malicia, ad virtutem ducit, dicens: *Sed exhibete vos ipſos deo, tanquã qui ex mortuis viuatis.* Vide vt à nudis nominib° exhortetur.Illic quidem peccati verbo vſus, hic autẽ dei,oſtendens enim quãto inter ſe interuallo ipſi regnantes diſſideãt, omni venia militem eum priuauit, qui dei deſertor, ſub peccati regno nomẽ dare, merere, atq; in acie ſtare concupierit. non hac autẽ ſolùm ratione,ſed & per ſubſequẽtia hoc adſtruit, dicẽs:Tãquã qui ex mortuis viuatis. per hæc enim tũ peccati eiuſdẽ perniciem,tum doni dei magnitudinem oſtẽ
D dit. Cogitatote eũ, inquit, cùm qui eſſetis, tũ quid facti fueritis:quinã ergo eratis?mortui,& perditionẽ perditi nulliunde emendabilem(neq; enim quiſquã erat qui opẽ ferre poſſet) & qui tandẽ ex mortuis illis redditi eſtis?viuẽtes vitã immortalẽ: & per quẽ? per eũ qui poteſt omnia deũ. Ergo ſub hoc ipſo par eſt militare,& quidẽ tanta cum alacritate,cũ quanta cõuenit eos qui ex mortuis viui ſunt effecti. *Et membra veſtra arma iuſticiæ.* Igitur non malũ eſt per ſe corpus:ſiquidem fieri etiã poteſt, vt arma iuſticiæ efficiẽ illud queat. armorũ autem verbo vſus, oſtendit & bellũ quoq; graue imminere: qua de cauſa armatura nobis forti op° eſt,generoſo itẽ animo,quiq; belli eiuſdem naturã probe calleat: tum verò ante omnia duce.Ac dux quidẽ pręſto eſt,ad ferẽdas ſuppetias ſemper paratus. Idẽ inexpugnabilis manẽs, for-

Tomus quartus.

A tibus ab eo armis nobis apparatis.ſupereſt autẽ,vt ea volũtate præditi ſimus, quę decenter atq; ex vſu arma pertracter,ſic vt ducis dicto parens,arma pro patria ſumat. Nos igitur vbi ad tã magna hortatus eſt, in memoriamq; reuocauit & arma, & pugnam & bella: vide vt rurſus militi animos addat, vt inungat ac præparet alacritatem, dicens: *Peccatum enim vobis nõ amplius dominabitur:non enim ſub lege eſtis,ſed ſub gratia.* Si igitur non amplius nobis dominaturum eſt peccatum, qua tandem cauſa tot tantaq; præcipit atq; interdicit?dicens, Ne regnet peccatũ in mortali veſtro corpore: &, Ne exhibeatis mẽbra veſtra, arma iniquitatis peccato. Quid igitur dictũ hoc ſibi vult? orationis cuiuſdã ſeminariæ fundamenta hic iacit, quã poſtea explicaturus eſt, ac diligẽter adſtructurus.Quænam igitur eſt iſta oratio? Corpus noſtrum ante Chriſti aduentum facilè expugnabatur: vnà e-
B nim cùm morte magnum etiam effectum veluti examen introierat.Itaque corpus idem non valde agile erat ad eum curſum,qui ad virtutẽ ferret. neq; enim ſpiritus aderat, qui opem afferret: neque baptiſma, quod motificare poſſet.Sed effrænis equi ritu currebat quidem,aberrabat autẽ identidem,lege tum quę agenda, tum quæ vitanda eſſent, dictitante quidem; nihil tamen amplius extra verborum admonitionem iis qui dimicarent, adferente. At poſteaquam Chriſtus aduenit,faciliora certè certamina ſunt effecta. Propterea maiores & nobis certaminum cãpi; maiora theatra propoſita ſunt,tanquã maioris auxilij participib° effectis. vnde & Chriſtus dicebat:Niſi Mat. 5. c.
abũdauerit iuſticia veſtra ſupra ſcribarũ ac Phariſæorum iuſticiam, nõ intrabitis in cœlorum regnũ. Sed hoc ipſum quidem in ſubſequẽtibus apertius di
C cit.Interim autẽ hic breuibus illud clam indicat, oſtendens peccatum,niſi magnopere ſuccubuerimus; neutiquam nobis ſuperius euaſurum. neq; enim lex adeſt, quæ tantũ iubet, ſed gratia: ea inquam gratia, quę quũ priora cõdonat,tum verò ad futura nos munit,ac cõfirmat. Etenim illa poſt ſuſceptos labores, coronas pollicebatur. Hæc autẽ prius coronauit,ac tum demũ ad certamina traxit. Mihi porrò videtur Paulus non omnẽ hominis fidelis vitam hic ſignificare, ſed cõparationem facere baptiſmatis ac legis. Id quod & alibi ait,his verbis:Litera quidẽ occidit, 2.Cor.3.b
ſpiritus autẽ viuificat.Nam ipſa quidẽ lex redarguit prætergreſſionem, gratia autẽ ſoluit prætergreſſionem. Quemadmodum igitur illa redarguens conſtituit peccatum, ſic hęc cõcedens non ſinit eſſe ſub
D peccato. Quo fit,vt duplici ratione ſis hac tyrannide liberatus, partim quòd ſub lege non amplius ſis, partim quòd gratia poritus ſis. Atq; vbi per hæc fecit vt auditor reſpiraret, illum rurſus confirmat, ex obiectione admonitionem inducens,ac ſic locutus:

Quid ergo?peccabimus,quoniam non ſumus ſub lege, ſed ſub gratia? Abſit. Primum quidem interdictionem vſurpat, quòd videlicet valde abſurdum id dictum ſit: pòſt autem & orationem ad admonitionem educit; oſtenditq; certaminum magnam eſſe facilitatem,ſic inquiens: *Neſcitis quòd cui exhibuiſtis vos ſeruos ab obediendum,ſerui eſtis eius; cui obediſtis, ſiue peccati ad mortem, ſiue obedientiæ ad iuſticiam?* Nondum,inquit,de gehẽna diſputo, nec de vehemẽti illo ſupplicio:ſed de præſenti probro ac turpitudine;quumvos ſerui efficimini,& ſerui voluntarij,& ſerui peccati: & quidem tali cum mercede,vt moriendũ vobis rurſus ſit. Si enim

d ante ipſum

ante ipsum baptisma mortẽ effecit corporalem, vulnusq; tãta curatione indiguit, vt qui omniũ esset dominus, ad mortem vsque deuenerit, atq; ita demum malũ soluerit, post tantum donum, post tantã libertatem, hoc ipsum rursus peccatũ te vltrò sibi succũbentẽ ac manus dantem si fortè deprehẽderit: quid tandem effecturum nõ fuerit? Ne ergo ad tantũ barathrũ accurras, neu vltrò te ipse prodas. Nã in bellis quidẽ vel nolentes & inuiti produntur sæpe milites: hic autẽ nisi ipse vltrò transfugeris, superabit te nemo. Illos igitur vbi à decoro pudefecit, terret & à præmiis, ac ponit vtriusq; mercedẽ, iusticiã ac mortem, mortẽ non quidẽ talem, sed multò quidem pestilentiorẽ. Si enim Christus, nõ vltra est moriturus, ecquis illã soluet mortem? certè nullus. Igitur æternum suppliciũ, ac pœna sempiterna necessario subeunda. neq; enim amplius mors adest sensibilis, vt hic, ipsum corpus cõsopiens, atq; ab anima separãs. Postremus enim hostis aboletur, mors, vnde immortale futurũ est supplicium. At verò deo obedientibus nõ sic cõtinget, vt quibus iusticia, & quæ ex ea germinãt bona, præmia sunt futura. *Gratia est autem deo, quòd serui peccati eratis, obediuistis autẽ ex corde in eũ doctrinæ typum, in quẽ traditi estis.* Vbi pudefecit à seruitute, vbi terruit à præmiis, & adhortatus quidẽ est, illos corrigit, emẽdatq; rursus à beneficiorum memoria. per hæc enim ostendit, q̃ ingentibus malis liberati sunt, & quòd nõ propriis laboribus, & quòd quæ futura sunt, ea faciliora erũt. Nam quemadmodum quum quis crudelis tyrãni alicuius captiuũ captiuitate ea à se liberaũ, hortatur posthac ad tyrannum ne reuertatur, tum illi memoriã refricat grauissimæ durissimęq; illi⁹ tyrãnidis: ita & Paulus quæ pręteriere mala, per eas quas deo agit gratias, manifestissima ac significantissima reddit. neq; enim humanæ, ait, potẽtiæ fuit, q̃ ab illis malis erepti erutiq; fuerimus: sed deo & habẽdæ & agendę gratiæ, qui id & voluerit, & potuerit. ac rectè dixit obediuistis ex corde. neq; enim vi coacti aut necessitate adacti estis, sed volũtate vestra, studio, atq; alacritate coniuncta vos ab illis malis subtraxistis. Hoc porrò & laudantis est simul, & morsu illos attingẽtis. qui enim vltrò accessistis nullam vim perpessi, quam tandem habere veniam, quam defensionẽ obtendere possitis, ad pristina reuersi? Deinde vt intelligas negocij totius laudẽ non tam ad illorum gratum beneuolumq; animum, quàm ad dei gratiam ac beneficentiam referendam, quum dixisset, obediuistis ex corde: addidit, in eum doctrinæ typum, in quem traditi estis. nam obedientia ex corde profecta, liberũ arbitrium denotat: traditos autẽ illos esse, dei auxilium significat. quis porrò doctrinæ typus hic? nempe vita recta, vita optimè & honestissimè instituta. *Cæterùm liberi à peccato, serui facti estis iusticiæ.* Hoc loco Paulus dei ostẽdit dona duo: alterum, q̃ nos ille peccato liberauerit: alterũ, quòd iusticiæ mãcipauerit. Id quod omni etiam libertate antiquius præstantiusq; est. Nobiscum enim ille similiter agit, atque si quis puerum orphanũ nactus, à barbaris raptum, inq; illorum regionẽ abductum, ipsum nõ solùm captiuitate liberet, sed & patrem sese illi officiosum studiosumq; præbeat, tum pręcellẽti aliqua dignitate cohonestet. Quod sanè in causa nostra effectum est. neque enim pristinis peccatis solùm liberauit nos deus, sed & ad angelicã vitam deductis, optimi instituti ac regiminis viam nobis muniuit: eosdẽ nos iusticię tutelę, ac præsidio tradens, vetera omnia mala perimens, veterem hominem mortificãs, deniq; ad immortalem vitam præitator deducens.

Morale.

In hac igitur vita perseueremus ipsi. Nam multos sanè inuenias, qui quanquã tibi & spirare, & pedibus ingredi videantur, tamen infœlicioris sunt cõditionis, iis quos mortuos esse cõstat. Etenim varij sunt mortis modi. Alius est corporis: iuxta quẽ Abrahã mortuus quum esset, haudquaquã mortuus erat. ait enim scriptura, Deus nõ est mortuorum, sed viuorũ deus. Alius animæ: quem Christus significare nobis quũ voluit, dixit: Sine vt mortui suos mortuos sepeliant. Alius qui per sapientiam fit, qui idem cõmendabilis laudabilisq; est: de quo Paulus, Mortificate, ait, mẽbra vestra, ea dico quę in terra sunt. Alius qui in baptismate fit, eius quidem author quẽ postremũ posui. Nam vetus, inquit, noster homo crucifixus est: hoc est, mortificatus. His ergo intellectis, illã quidẽ mortificationẽ fugiamus, per quam vel viuẽtes morimur. hãc verò ne exhorrescamus, per quã mors eaquę omnium cõmunis est, oboritur. duas porrò alias (quarum altera beata est, eadẽ à deo data: altera cõmẽdabilis, eadem partim a nobis, partim à deo effecta) deligamus, & æmulemur. Atque harum duarũ alterã quidem Dauid beatã affirmat, quum ait, Beati quorum remissa sunt peccata. alterã Paulus admiratur, sic ad Galatas scribẽs: Qui Christi sunt, ij carnẽ crucifixerũt. Ex duabus autẽ illis quas paulò antè vno veluti iugo copulauimus, alteram quidẽ contemnendã esse ait Christus, dicẽs: Nolite timere ab iis qui corpus quidẽ occidũt, animã verò occidere nõ possunt. alteram autem timẽdam: Eum enim, ait, timete, cuius in manu est ãnimã ac corpus in gehennã perdere. Itaque hac morte euitata, illã mortificationem deligamus, quã & beatam & admirabilem diximus, vt aliarũ duarũ alteram deuitemus, alteram extimescamus. nihil enim nobis profuerit Solẽ intueri, comedere, bibere, nisi vita bonis operib⁹ cõstãs adfuerit. Quid enim obsecro prodest regi ei qui cõchyliatus purpuratusq; est, quique bellicorum armorũ instructu nõ caret, si idẽ subditos nullos habeat, sed omnibus obiectus sit insultare iniuriãq; afferre volentibus? Eadem ratione nullũ Christiano ei lucrum accedet, qui fidem habuerit, suũmque ad credendũ deo animũ induxerit, tum donum id acceperit quòd baptisma ipsum cõsequitur: affectibus autem obiectus obnoxiusq; interim fuerit. sic enim maior illi cõtumelia, maius dedecus inuretur. Nam quemadmodum ille diademate redimitus, purpurea veste amictus, ab eo quidem ornatu nõ solùm nihil quicquam lucri ad domesticã dignitatem tuendam assequitur, sed & illam quoq; per priuatum dedecus contumelia afficit: ita & fidelis corruptè ac perditè viuẽs, nõ solũ non veneratione dignus, sed vel magis ludibrio habẽdus. Quicunque enim, inquit, sine lege peccauere, ij & sine lege peribũt: & quicunq; in lege peccauere, ij per legẽ iudicabunt. & ad Hebręos scribẽs: Qui Moysi, ait, legem aspernatus fuerit, absque misericordia sub duobus aut tribus testibus moritur. Quantò putatis grauioribus illum affligendũ suppliciis, qui filiũ dei cõculcarit? Et id quidem iure optimo. Supposui subiecię tibi, inquit, p baptismũ omnes affectus. quid igitur causæ est, cur tute in tãtum donũ iniurius extiteris, alius pro alio effectus?

Interemi-

Interemi ac sepeliui pristina tua peccata, tãquã lumbricos. quid igitur alia peperisti? Sunt enim lũbricis peccata deteriora: nam hi corpus, at illa animã labefactant, ac maiorẽ sanè putorem pariunt. id nos tamen minus sentimus: inde fit, vt animã expurgare negligamus. Neq; eṁ qui se vino obruit, sentit quãta sit vini putrefacti abominatio: qui verò sobrius est, id probè nouit. Idẽ & in peccatis vsu venit. Qui tẽperatè, qui castè viuit, huic ignota nõ est illorũ execratio, cœnum, macula: qui verò se totum ad maliciã dedit, quadã tanquam ebrietate oppressus, ne ipsum hoc quidem nouit, q̃ ægrotet: habẽtque ipsa in primis viciositas malum hoc grauissimum, quòd qui in illã collapsi fuerint, eos ne dignoscere quidem sinit perniciei proprię magnitudinẽ: quin potius sic affectos illos reddit, vt in cœno quũ volutentur, vnguẽtis tamẽ se delibutos putẽt. qua illi de causa eximere sese inde nõ queũt, sed vermiculis referti, tanquã lapillis p̃ciosis ornati, ita sibi placẽt, vt eos vermes interimere nolint, sed intra se enutriãt, adolescere sinẽtes donec illos ad futuri seculi vermes reiiciant. nã hi illorum sunt cõciliatores, nec cõciliatores tantũ, sed & parentes nunquã intereuntium. Ipsorum enim vermis, ait, non morietur. hi vermes gehennã incendunt eã, quæ nunquã extinguitur. vt ne igitur id fiat, malorum fontẽ exsiccemus, fornacẽ extinguamus, malicię radicẽ ab imo extirpemus. nã malã arborẽ si à summo excideris, nihil quicquã profeceris, radice infernè adhuc manente, atq; deintegro germẽ idẽ producẽte. Quænam igitur malorum radix est? Discito à bono plantatore, talia probè callente, vitem spiritualem veram curante, vniuersum terrarum orbem colente. quámnam ergo hic esse ait malorũ omnium causam? pecuniarum cõcupiscentiam. Radix enim, inquit, malorum omniũ est auaritia: hinc pugnæ, hinc inimiciciæ, hinc bella, hinc cõtentiones, conuicia, suspiciones, cõtumeliæ, hinc cædes, furta, sacrilegiã. propter hãc nõ ciuitates, ac regiones modo, sed & viæ ipsę, & qui habitatur, & qui minimẽ habitatur orbis, tum mõtes, saltus, colles, vnoq; verbo omnia sanguinis ac cædis plena sunt. ac ne à mari quidẽ malum hoc temperauit, sed & illousq; insanè admodũ debacchãs certa cum pernicie irrepsit, piratis illud vndiq; obsidentibus, ac nouum quendã deprædationis modum comminiscentibus. propter hãc & naturę leges subuersæ, & cogitationis instituta sedibus suis cõuulsa, & substãtiæ ipsius iura corrupta sunt. pecuniarum enim tyrannis non cõtra viuos modò, sed & cõtra vita iam defunctos; tales tãmque impias armauit dextras. †Sunt q; qui ne cũ morte quidem fœdus illos cõtingens feriunt] quinimo sepulchris perfractis contra de mortua corpora scelestas impurasq; manus intendunt: ne eum quidẽ qui à vitę huius molestiis exẽptus iam sit, sinentes à suis ipsorũ insidiis eximi. Iam quotquot inuenias siue in domo, siue in foro, siue in iudiciis, siue in curiis, siue in regiis, siue vbicunq; vis indidẽ mala omnia pullulare videbis. hoc enim, hoc inquã malũ est, quod omnia tum sanguine, tum cæde cõpleuit: hoc gehennæ flammã incendit: hoc perfecit, vt ciuitates ipsæ nihilo melius, imò multò deterius haberẽt, q̃ loca vasta, ac deserta. nam qui obsessis viis insidias nobis struunt, ab iis cauere perfacile, vtpote qui non cõtinenter nos adoriantur: qui verò mediis in vrbibus illorum exemplum imitantur, tantò sunt illis pestilẽtiores, quantò difficilius fuerit ab his, q̃ ab illis cauere. quod eṁ illi scelus clàm & obscurè audẽt, hi palàm ac fidẽtes aggrediũtur. Nam quæ leges hac de causa latæ sunt, vt illorũ tollatur malicia, eas illi leges ad sui auxiliũ quũ pertraxerint, huiusmodi cædibus ac sceleribus ciuitates cõplent. An non, obsecro, cędes ac cæde etiã deterius, esuriei pauperem addicere, in carcerẽ coniicere, atq; adeò vnà cum fame, qua tu illum cõfeceris, & tormẽtis item dedere, infinitisq; verberibus cædere? quãuis eṁ hęc tu nõ facias, tamẽ si causa à te fuerit, qua causa ea fiãt, facinoris author potius censeri debes, q̃ quibus administris facinus idẽ peragitur. Etenim parricida mucrone statim impacto, ad breue tẽpus dolorem inurẽs, tormentũ vlterius nõ intendit. At tu sycophantiis, vexationibus, insidiis, lumẽ illi tenebras reddẽs, eo fraudis ac calamitatis illum adigens, vt millies mortem sibi adfore precetur: cogitato quęso, quot mortes pro vna adferas? Et quod omnium grauissimum est, rapinę atq; auaritiæ incũbis, interim non paupertate pressus, non fame te ad id impellente, sed quò equi tui frænũ, domus tectum, columnarum capita copiose inaurẽtur: hoc ipsum verò quantam gehẽnam meretur? quum tute fratrẽ tuum, qui videlicet bonorum arcanorum tecũ particeps effectus, atque eousque à domino honoratus est tuo, in infinitas calamitates præcipitem agis, vt lapides, vt domus tuæ pauimentũ, vt animãtium ratione carentiũ, ornatumq; huiusmodi minimè sentientiũ corpora exornes? Tẽ ne tam solicitã alendi canis curã gerere, hominem autẽ, seu verius dicam Christum ipsum, propter canẽ, & ea quę modo diximus omnia, ad summã famẽ adigi? quid hac cõfusione pestilẽti⁹? quid hac iniquitate letali⁹? quot tandẽ ignei fluuij ad huiusmodi animã depascendã satis esse possint? Hem qui ad dei similitudinẽ expressus est, pãnosus, indecorusq; iacet per tuam inhumanitatẽ, muli autem vxorem tuã portantes, tum autẽ pelles, & ligna, quibus tectũ illud texitur, multo auro splendescũt. ac si sedile, si scabellũ cõficiendũ est, vbiq; aurum, vbiq; argentũ: Christi autẽ membrũ, & is quẽ propter è cœlo ad nos deus descẽdit, sanguinemq; preciosum effudit, auaritia tua ne necessariũ quidẽ cibum habet. & lectuli quidem argento vndique cincti, vndiq; ornati sunt: sanctorũ verò corpora vel necessario operculo carẽt. ac tibi minoris fit ipse Christus, q̃ famulorũ grex, quàm muli, q̃ lectus, q̃ sedile, quàm scabellum. Omitto enim vasa his etiam viliora, quę ipsa quænam esse possint, vobis cogitandum relinquo. Qui si horrescis ad harũ rerum auditionem, ab his peragendis manus abstineto, ita fiet, vt tibi nihil noceant quæ diximus, abstineto inquã, atquẽ eiusmodi insaniã definito: manifestaria enim insania est, adhibitũ tantum in iis quæ diximus, studium. Quamobrẽ illis prætermissis in cœlum vel sero tãdẽ intueamur. diem illũ qui necessario futurus est, in memoriã rediganus: animo versemus terribile illud iudiciũ: tum autẽ exactas illas disquisitiones, incorruptũq; suffragiũ. Consideremus deũ hæc omnia videre, nec tamẽ fulmina in nos è cœlo vibrare: etiã si nõ fulmẽ modò id genus facta mereãtur. sed neq; hoc facitat tamẽ ille. nõ mare in nos immittit, non terrã mediam perrumpit, non Solem extinguit, nõ cœlũ vnà cum astris eiaculatur: deniq; nõ omnia de medio tollit. Verùm in suo ordine esse, nobisque subseruire creaturam vniuersam permittit. Hæc igitur

† ac ne morte quidẽ interueniẽte ipsis recõciliantur.

tur expendẽtes,clementię eius magnitudinẽ exhorresamus,ad propriam nobilitatẽ reuersi: quandoquidẽ vt animatos nos video, certè nihilo meliore sed deteriore cõditione sumus,q̃ quę ratione carent animalia.Illis enim consanguineorum amore captis naturæ cõmunio satis est ad mutuum inter se affectum atq; amorẽ.Tu verò vnà cum naturæ vinculo, infinitas causas quum habeas, te mẽbris cũ propriis cõstringẽtes,atq; connectẽtes,rationem, qua ornatus præditusq; es, pietatis ac religionis cõsortiũ,infinitorum bonorum cõmunionem: nihilominus tamen brutis eisdẽ inhumanior es effectus,vt qui cùm erga ea,† quę sensu omnino carent]studium impensum prę te feras,tum verò dei tẽpla fame ac nuditate perire negligas,illa eadẽ persæpe mala in infinita obtrudẽs.Qui si ea facis glorię amore captus,fratris certè tui multò maiorẽ curam te habere cõueniebat q̃ equi.quò enim melior is fuerit,qui liberalitatẽ sentit tuã: hoc tibi splendidior ab illius cura ac studio laurea texiſ. neq; sanè intelligere te puto in cõtraria te incurrere,sexcẽtosq; aduersum te accusatores cõparare.quis enim nõ de te oblocuturus sit?quis te nõ insimulet summæ crudelitatis,atque inhumanitatis, quum videat humanũ te genus vilipẽdere,bruta autem hominibus anteponere,atq; vnà cum brutis domestica vasa ac supellectilẽ maiore à te in precio q̃ homines ipsos haberi?An nõ audiuisti,Apostolis dicentibus,eos qui primi verbũ excepere,& domos& prædia diuendidisse, quo fratres enutrirẽt?Tu verò tum domos diripis,tum prædia interuertis,vt equũ, vt ligna,vt pelles, vt parietes, vt pauimẽta exornes. &, quod grauius quidẽ est,hanc adeò insaniam non viri tantum,sed & fœminæ quoq; insaniũt: quæ sanè maritos suos ad stultum hũc, infrugiferũq; laborem cõponentes,illos vbique potius,quàm vbi opus est, sumptum facere cogunt:quas tamẽ si quis fortè hoc nomine improbauerit,ac reprehẽderit,meditatam ac cogitatam audiet defensionẽ, criminationis plenam:Et hęc enim,aiunt,& illa itẽ fiunt. Quid ais?te non pudet hęc proloqui?te non pudet vnà cũ equis, mulis, lectis, scabellis esurientẽ Christum annumerare, seu verius dicam, ne cum his quidem illum, sed maiorem partem hisce, illi autem vix modicam impertiri?an verò nescis tum tui,tum tuarum fortunarũ, rerumq; omnium dominium penes illũ vnum esse?an nescis illum corpus tuum finxisse,animam tibi gratuitò contulisse, mundum vniuersum fuisse largitum?quum tu interim ne pusillã quidem horum remunerationẽ rependis.Iam si paruam domunculam certa pensione locaueris,pensionem ipsam seuerus ridigúsque exigis, creaturę autem illius fructũ percipiens, orbem tam latum inhabitans, ne tantillum quidem mercedulę pensitare sustines:sed inani gloriæ tũ teipsum, tum tua omnia dedis. Illinc enim omnia hæc veluti appensa sunt. nam neque equus melior,quantũ ad ipsius virtutem,euaserit,huiusmodi ornatu ac phaleris superbus, neq; illius itẽ sessor:qui & hoc nomine nonnunquam vilior, contemptibiliórque redditur.multi enim sessore præterito,ad vnius equi faleras oculos traducunt suos,tũ autẽ ad famulos hinc insequentes,hinc antecedentes,eosdemq; subnixis alis ingredientes,atq; obuios quosq;'cubito propulsantes:eum verò qui huiusmodi satellitio cinctus incedit, & oderũt,& tanquã publicum auersantur hostem.At vero animũ quum exornas,nõ hoc euenire solet.tum enim & homines,& angeli, & angelorũ dominus, deniq; omnes laureã tibi intexũt.Quapropter si glorię sitiẽs es,facesse ab iis quæ tibi in manibus sunt, animumq;, non domũ exornato,quò splẽdidus sis & illustris. nam vt nunc quidem animatum te video, nihil quicquã te vilius esse queat,qui animã desolatam quum habeas,aliud nihil quàm domus tuæ pulchritudinẽ ostentes. Qui si quæ hic à me dicta sunt, ferre nõ potes, audi quid olim peregrinus quidã ac prophanus homo fecisse dicatur:pudeatq; tandem te vel exterę philosophię. Ferunt quendã ex eorum, quẽ dixi, numero hominum, in domũ quampiam splẽdidam, multò quidẽ auro radiantem,magna adeò lapillorũ ac columnarum pulchritudine fulgurantem ingressum fuisse. quum autẽ domus eiusdẽ solum variis tapetibus ac peristromatis stratũ vidisset, in domini os cõspuisse: deinde ob hoc increpitũ, hoc colore se excusasse, q̃ tota in domo nihil videret ad excipiendũ oris recrementũ opportunius, ob idq; coactum se illius os ea cõtumelia afficere.Vides vt ridiculʼ omnibusq; despicabilis sit, iis quidẽ certè qui mẽtis cõpotes sunt, quisquis externo sese ornatu venditat. & quidẽ iure optimo.neq; enim si quis vxore tua posthabita, in pannis, in vili ac lacero habitu relicta, illius ancillas sumptuosis vestibus induat, factũ hoc æquanimiter feras,verùm & excandescas,& inexpiabilẽ tibi iniuriam factã interpreteris.Hoc ipsum igitur in animæ causa expẽdito. Nã quoties parietes, ipsamq; domʼ tuę supellectilẽ exornas,eleemosynam autem abundantẽ non prębes, neq; te reliqua colenda philosophia exerces: profecto aliud nihil, quàm id, quod dixi, quódq; eo etiã pestilentius est, facis. Nam seruam inter ac dominam discrimen nullum. at animam inter & carnem ingens differentia. quòd si ita est:multo certè magis animam inter & domum, animam inter & lectum, & scamnum. quámnam igitur defensionem,quæ idonea quidem sit,obtendere possis?qui hæc omnia argento contingas, includásque: illam autem pannosam, squalentem, esurientem, vulneribus refertam, infinitorum canum dentibus diuelli negligas, tum autem censeas magnam ab hocce rerum externarũ ornatu gloriã tibi esse cõquisitam. Id quod sanè summæ amentiæ est: ab iis videlicet rebus tibi placere, vnde & ludibrium, & probrum, & dedecus, & infamiam, vnóque verbo extremum tibi accersas supplicium. Quamobrem exhortor, omnibus iis perpensis vel sero taudem vt resipiscamus, nósque nobis ipsis asseramus: tum rerum externarum ornatum hunc ad animam deriuemus. Hoc pacto & incolumis ornatus idem manebit, & nos angelis pares efficiet, & immortalia item bona conciliabit, quæ vtinam assequi omnes possimus, gratia & clementia domini nostri Iesu Christi, cui gloria in secula seculorum, Amen.

†quæ inutilia sunt.

Acto.2.g

Homilia duodecima.

VManum quiddã dico,propter infirmitatẽ carnis vestræ.Sicut enim præbuistis mẽbra vestra serua immũdiciæ & iniquitati ad iniquitatẽ,ita & nunc præbete membra vestra serua iustitiæ ad sanctificationẽ. Posteaquã magnam vitæ curam,diligentiamque postulauit, iubens mundo ac maliciæ mortui vt simus, atque ad peccatorum opus immobiles maneamus:visusq; est magnum quiddam atque onerosum dixisse, ac tale, quod humanũ transcenderet ingenium, ostendere volens,

volẽs,nullũ se postulare onus,quod humeris nostris impar sit, neq; quãtũ oporteat eum ferre,qui tantũ à deo donũ sit consecutus,sed admodum moderatũ & leue idipsum à cõtrariis argumẽtatus adstruit.itaque inquit:Humanũ quiddã dico,ac si diceret ab humanis cogitationibus,ab iis quę in consuetudinẽ cadunt:nam modũ nobis,moderationẽq;,verbi huius, humanũ,appellatione denotat.etenim &alibi quoq; ait,Tentatio in vos non inuasit,nisi humana:hoc est, moderata & pusilla.*Sicut enim præbuistis mẽbra vestra serua immũdiciæ & iniquitati ad iniquitatẽ,ita nũc præbete mẽbra vestra serua iusticiæ ad sanctificationẽ.* Quanquã magno inter se domini ipsi interuallo dissidẽt, tamẽ parem,inquit,seruitutis modũ flagito.Oportebat quidem multò etiam amplius adferre,ac tantò etiã amplius, quãtò ipsa hæc seruitus dominatu illo tũ maior tum melior est:sed tamẽ nihil ego amplius deposco,propter infirmitatẽ.nec dixit infirmitatẽ vestræ vel volũtatis,vel propẽsionis atq; alacritatis,sed carnis orationẽ minʼ inuidiosam ita reddẽs.atqui illud quidẽ immũdicia,hoc autẽ sanctificatio:illud iniquitas,hoc autẽ iusticia.Dices,Quis tãdẽ eousq; miser, eousq; infœlici sydere natus esse queat, vt ne studij quidẽ tãtundẽ,Christi,quãtũ peccati ac diaboli seruituti impẽdat?Igitur audi quę sequũtur,atq; apertè intelliges,ne istud quidẽ pusillũ nos impẽdere. quãdoquidẽ enim prolatum hoc sic simpliciter nec credibile esse,nec acceptabile videbaẽ,nec audire quisquã sustinuisset, se Christo tantundẽ non deseruire, quãtũ diabolo deseruisset, per ea quę insequũtur ipsum hoc adstruit, ac credibile facit, illã seruitutẽ in medium afferens, ac dicens quo pacto illi seruiere. *Quum enim essetis*, inquit, *serui peccati,liberi eratis iusticiæ.* Quod autẽ ait,hunc habet sensum: Dũ in malitia viueretis, ĩ iniusticia,in summis malis,tãta cũ obedięcia viuebatis,vt prorsus boni nihil ageretis. Hoc emẽ significãt verba hæc,liberi eratis iusticię:hoc est, nõ eratis illi subditi, sed alienati ab ea prorsus:neq; emẽ seruitutis modũ distribuebatis partim iusticiæ, partim peccato, sed ipsos vos totos dedebatis maliciæ. Igitẽ & nũc quoq; posteaquã ad iusticię cultũ vos traduxistis,ipsos vos totos ad virtutẽ date, nullũ prsus vicio locũ relinquẽtes,vt in eo vel æqualẽ saltẽ modũ seruare vos ostẽdatis: quãquã nõ ipsius dominij solùm,sed & seruitutis quoq; magnũ adeò sit discrimen. Id quod liquidò admodũ explicat demõstrãs quibus in rebus tum seruirẽt, quibus autẽ nunc seruiant. necdum tamen exprimit damnũ è re nascẽs. sed erubescentiã interim. *Quem enim*,inquit,*fructũ habuistis tũc in illis,in quibus nũc erubescitis?* Talis enim erat seruitus,vt illorũ etiã recordatio, pudorem vel nũc pariat.quòd si recordatio sola pudore afficit, quãtò magis ipsa actio:quãobrẽ duplici nomine nũc lucrifecistis:tum erubescẽtia liberati,tum edocti, quibus ĩ sordibʼ versaremini, quẽadmodũ id tẽporis quoq; dupliciter, lędebamini tũ ea perpetrãtes quę erubescentiã mererentur, tum ne erubescere quidẽ scientes,quod priore maiʼ erat:sed tamẽ vel sic in seruitute perseuerabatis.Quũ igitur plus satis ostẽdit,quale fuerit facinorum tum perpetratorũ nocumentũ, ab ipsa videlicet erubescẽtia exortũ, ad ipsam rem progreditur.res verò quæ tandem erat? *Nam finis illorum mors est.* Quandoquidem enim erubescentia, nõ admodũ graue malũ esse videbatur, ad id quod valde terrificũ est,accedit,mortẽ dico:quãuis &quod priʼ dictũ fuerat,sufficeret.Cogita eũ,quousq; viciositas ipsa ,pgressa esset, quũ vel supplicio liberati, erubescẽtia liberari nequirẽt.ecquã igitẽ mercedẽ,ait,ab actione expectas,quũ pręsertim supplicio liberatʼ,vel ab ipsa sola memoria erubescis,ac pudore suffunderis?quãuis in tãta etiã gratia cõsistas. At nõ perinde se habẽt quæ dei sunt. *Nunc verò manumissi à peccato,servi autẽ facti deo habetis fructũ vestrum in sanctificationẽ,finẽ autẽ vitã æternam.* Illorũ enim operũ erubescẽtia vel post manumissionẽ,horũ autẽ fructus sanctificatio. Vbi autẽ sanctificatio, ibi fiducia ingẽs.Illorũ finis, mors:horũ autẽ, vita æterna. Vides vt horũ partim iã data esse ostẽdat,partim in spe reposita?atq; ab iis quæ iã data sunt illa confirmat, à sanctificatione vitã æternã. vt ne enim dicas omnia in spe esse posita, ostendit & te iam fructũ percepisse,primum q̃ malicia liberatus sis,malisq; huiusmodi,quorũ vel recordatio in animũ influens, pudorẽ parit:deinde q̃ sis iusticiæ seruus effectus, tum q̃ sanctificationẽ sis assecutus,tum q̃ vitã adeptus sis, & quidẽ non temporariã,sed æternã.Quæ ipsa omnia quũ sic se habeãt: tamẽ vel ex ęquo,inquit,seruite.Tametsi emẽ ipse dominʼ valde præcellẽs est,estq; seruitutis & prębmiorũ pro quibus vos in seruitutẽ datis,ingens discrimẽ,tamen amplius nihil hĩc postulo.deinde quoniã armorum ac regis mentionẽ fecit, in metaphora perseuerat,dicens: *Stipendia enim peccati,mors:gratia autẽ dei,vita æterna in Christo Iesu domino nostro.*Peccati stipẽdia quũ nominasset, de bonis verba faciẽs,nõ eũdẽ seruauit ordinẽ. neq; emẽ dixit, merces rectè factorũ vestrorũ:sed,gratia autẽ dei.ostẽdẽs illos suo marte liberatos nõ esse, neq; quod debitũ esset accepisse, nec id quod datũ illis est, esse aut retributionẽ, aut remunerationẽ laborũ,sed oĩa gratia obuenisse.Quapropter & hĩc excellẽtia existit:nõ q̃ deus liberauerit,neq; q̃ ad meliora illos traduxerit:sed q̃ ne laborãtes quidẽ aut suadãtes, nõ liberauerit solum, sed & multò maiora illis dederit,& ea itẽ per filiũ dederit.Hæc porrò interseruit omnia, quoniãquidẽ & de gratia verba fecerat,& legẽ iã deiecturus est.vt ne emẽ hęc vtraque segniores illos redderẽt,media interposuit,quæ ad exactã vitæ rationẽ pertinẽt,auditorẽ ad virtutis summã curã vbiq; excitãs.Quum autẽ peccati stipẽdia mortẽ appellat,terret rursus,& aduersum futura confirmat. nam per quæ illis priorũ memoriã refricat,per ea cosdẽ præparat ad gratias deo agẽdas,simul cõfirmatiores ad omnia quæ imminere possent reddit.Hoc igitur loco institutũ de moribus sermonem absoluẽs, ad dogmata rursus trãsit, ita inquiẽs: *An ignoratis fratres, scientibus enim legem loquor.* Posteaquã enim dixit,q̃ mortui peccato sumus,ostẽdit hoc loco quòd nõ solũ illis peccatũ non dominatur, sed ne lex quidẽ. q̃ si lex non dominatur, multò minus peccatũ.Orationẽ porrò cõdulcãs,lenienſq;,ab exemplo ad homines prinẽte hoc ipsum apertũ facit: ac videtur quidẽ vnũ dicere,duo autẽ ponit propositi argunenta ac fundamenta. alterum quidẽ,quòd mortuo viro non subdita est mulier legi viri:nec est qui eam prohibeat,quò minus alterius fiat vxor:alterum, q̃ hic non solum vir mortuus est, sed & mulier,sic vt duplicẽ nacta sit libertatem. Si enim mortuo viro liberata ea est mariti imperio, quum & illã mortuã constiterit, multò magis liberata est. nam si res vna illã mariti potestate libetat,multò magis duę cõcurrentes.Descensurus igitur ad harũ rerum probationem

Cap. VII.

bationem, cum auditorum laude incipit, dicēs: An ignoratis fratres, sciētibus enim legē loquor: hoc est, quod admodū ab omnibus confessum est, & apertū profero: & eos alloquor, quibus hęc omnia accuratè nota sunt. *Quòd lex tantisper* †*in homine*] *dominetur, quoad viuerit.* Non dixit, in viro, neq; in muliere: sed, in homine, quod ipsum cōmune animantis vtriusq; nomē est. Qui enim mortuus est, inquit, iustificatur à peccato. Igitur viuis lex lata est: mortuis autē non item. Vides vt duplicē libertatē aperuit. deinde in proœmiis hoc clām significās in muliere, in ipso argumēto & fundamēto prosequitur orationem, sic dicens: *Nam quæ sub viro est mulier, viuēti viro alligata est per legē. Si autē mortuꝰ fuerit vir eius, liberata est à lege viri. Proīde viuēte viro iudicabitur adultera, si se iūxerit alteri viro. Sin autē mortuus fuerit vir, liberata est à iure viri, vt nō sit adultera, si iūcta fuerit alteri viro.* Assiduè hoc ipsū versat, in oreq; habet, & id magna, exactaq; cū cura. quoniā admodū cōfidit argumētationi, ꝓbationiq; quā adstruit. ac ponit quidē in viri ordine ac loco ipsam legem: in mulieris autē loco eos omnes, qui credidere. deinde cōclusionē adducit nō iuxta propositionē. cōsequebatur enim vt diceret: Itaq; fratres mei, nō dominabit vobis lex: mortua eñ est. sed nō sic dixit, sed in ipsa quidē ꝓpositione hoc clām significauit. In ipsa autē inductione, vt ne videlicet Iudęos oratio offenderet, mulierē inducit mortuam, dicēs: *Itaque fratres & vos mortui estis legi.* Posteaquā eñ & hoc & illud factū eandē afferret libertatē, quid prohibebat quo minus legi hac in parte gratificareť re ipsa incolumi manēte? *Nam quæ obnoxia viro est mulier, viuenti viro alligata est, lege.* Vbi nūc sunt, qui legē calumniātes suggillant? Audiant illi, vt Paulus vel in necessariū incidēs locū, illius dignitatē non deiiciat, sed magnificè etiā de illiꝰ potestate loquatur. siquidē ea superstite, vinctus est Iudæus, & adulteri audiunt, qui illā prętergrediūtur, ac viuentē relinquūt. Sin autē mortuā dimiserūt, nihil id mirum fuerit. nam in ipsis hominibus, calumniæ obnoxius minimè est, qui id facit. *Quòd si mortuus fuerit vir, liberata est à lege viri.* Vides vt in ipso exemplo legē ostendat mortuā? sed hoc non facit in inductione. *Proinde viuēte viro iudicabitur adultera.* Vide vt immoretur in illorū accusationibꝰ, qui legē viuentē transgrediuntur. Quum autē antiquauit illā atq; abrogauit, tum demū omni cū securitate illud fidei gratificatur, nihil inde læsionis afferens. *Viuente enim viro*, ait, *adultera iudicatur mulier, si fuerit cū altero viro.* Itaq; fratres mei & vos, cōsequēs erat dicere, lege mortua adulterij nō damnamini, si cū altero viro fueritis. Verùm nō sic dixit, sed quo pacto? mortificati estis legi. Si ergo mortui estis, iā non estis sub lege: nam si mortuo viro nō est obnoxia mulier, multò magis hęc eadē mortua vbi est, eo liberata est. Vides Pauli sapientiā, vt legē ostēderit hoc etiā velle, vt à se deficias, & cū altero viro sis? neq; enim prohibet, inquit, quo minꝰ cū altero viro te cōiungas mortuo priore. quidni enim? quū etiā à viuo marito permittat diuortij libellū capere? Verùm & hoc nō addit, quod quidē mulierū crimē potiꝰ erat: tametsi eñ id cōcederetur, tamē à crimine non vacabat. Quum enim Paulus à necessariis iisdēq; probatis rebus victoriā ferat, nō quērit quæ superuacanea sunt: neq; enim est exactor petax. quod igitur admirari debemus, illud est, q̄ ipsa etiā lex criminibus nos liberat, à se deficiētes: vt voluntatis eius sit, q̄ nos Christi efficiamur: etenim & ipsa mortua est: & nos itē mortui sumus, & duplici nomine potestas sublata. Hic autē ne his quidē solis cōtentus est, sed & ipsum authorē addit. neq; enim simpliciter mortē posuit, sed crucē q̄ hæc effecerit, introduxit, illi nos obnoxios faciēs. nō enim simpliciter, inquit, liberati estis, sed per mortē domini. *Mortificati enim*, inquit, *estis legi, per corpꝰ Christi.* Neq; verò hinc tantū adhortatur, sed & à secūdi viri excellētia. Ideo addidit, *Vt sitis vos alterius, qui ex mortuis resurrexit.* Deinde vt ne dicerent, Quid igitur nobis fiet, nisi alterius viri cōsuetudine vti velimus? lex enim quæ vidua sit, hanc adulterā esse non vult nuptiis iteratis: non tamē illam iterare cōgit. Vt ne igitur hoc illi dicant, ostēdit vel ab iis beneficiis, quę priores ipsi accepimꝰ, oportere ita nos velle: quapropter & alibi rē apertius ponit, inquiēs: Nō estis iuris vestri. &, ꝑcio empti estis. &, ne hominū serui efficimini. & rursus: Vnus pro omnibꝰ mortuus est, vt qui viuūt, amplius sibi nō viuāt, sed ei qui pro ipsis mortuus est. Hoc igitur & hīc clām significauit, quū dixit, per corpus. deīde & per bonā spē cohortatur, dicēs: *Vt fructificemꝰ deo. tūc enim fructificabatis morti*, inq̄t, *nūc autē deo. Quū enim essemus in carne, affectiones peccatorū quæ per legem, vigebant in mēbris nostris ad fructificandū morti.* Vides prioris viri lucrū. nec dixit, quū essemus in lege, vbiq; cauēs hęreticis ansam præbere: sed, quū essemꝰ in carne: hoc est, in malis actionibꝰ, in vita carnali. neq; eñ hoc ait, illos antea quidē in carne fuisse, nūc autē incorporeos effectos circūire. Hoc porrò quū dicit, neq; legē peccatorū causam existere dicit, neq; illā tamē inuidia liberat. amari eñ accusatoris locū obtinebat, peccata denudās. nā qui plura ei iniungit, qui nusquā parēre velit, is delicta multiplicat. Ideo nō dixit, affectiones peccatorū, quę sub lege fierēt: sed, affectiōes quę per legē. nec addidit, fierent, sed simpliciter, quę per legē, hoc est, quę per legē apparerēt, aut dinoscerētur. deīde vt ne carnē accusaret, nō dixit, quas mēbra facerēt, sed quę in mēbris nostris vigebāt, ostendēs aliunde maliciæ initiū existere, à cogitationibus videlicet opus suū edentibus, non à mēbris † peragentibus.] anima enim artificis locum obtinebat, citharæ autē, carnis natura, ita resonās, vt citharista cogeret. igitur nō huic absona cantio, sed illi potius imputanda est. *Nunc autem liberati sumus à lege.* Vides vt rursus & hīc quoq; carni parcit, ac legi? neq; enim dicit, legē esse †liberatā] neque carnē: sed, nos ipsos liberatos esse. & quonā ipsi pacto sumus liberati? detento à peccato homine vetere mortuo, eodēq; sepulto. hoc enim his declarauit verbis, *Mortui ei, in qua detinebamur.* Ac si diceret Vinculū id per quod detinebamur, mortuū est atq; dissolutū, sic vt quod detineret, iā nihil detineat, hoc est, peccatū. Sed tu ne animo cōcidas, neu segnior efficiare. liberatus enim es, vt rursus seruias, nō perinde tamē, sed *per nouitatem spiritus.* Quid autē est quod ait? Necesse enim nobis est idipsum iā detegere, vt quū in locū inciderimus, ne pertubemur. quum enim ait, peccauit Adam, tum & illius corpus mortale effectū est, ac patibile, receptis naturę viciis permultis, equo pręterea grauiore atq; effręni reddito. at Christꝰ vbi aduenit, per baptismū nobis illum leuiorē fecit, alis spiritus eundē excitās. Hanc sanè ob causam nobis non eadem cum priscis hominibus stadia sunt constituta: quandoquidē ne tum quidem vsque adeo facilis erat cursus. Idcirco & ille nō postulat tātùm, vt

†*homini*] *sic mox vtro, & mulieri, sine prępositione eim.*

audiūt poenis pro diuuntur siue iudicantur.

†*agitatio.*

†*solutam.*

à cęde

Matt. 5. c. & seq. à cęde mūdi simus, quomodo & ab antiquis postulabat, sed & ab ira: neq; adulterio solùm, sed impudico aspectu abstinere nos iubet: neq; à periurio tātū, sed à iureiurādo alienos esse: adde q̄ vnà cū amicis & inimicos quoq; diligēdos præcipit. deniq; omnibus aliis in rebus lōgiora nobis stadia esse voluit: qui nisi paruerimus, & gehennam minitatus est: ostendēs supradicta nō à decertantiū liberalitate nasci, sicut virginitas & inopia, sed omnino perfici illa oportere, vt quę ex eorū sint numero, quę vrgentia ac necessaria sunt: estq; extremas ille pœnas luituꝰ, qui ea nō prę-
Matt. 5. c. stiterit, ꝓpterea dicebat: Nisi abūdauerit iusticia vestra supra Phariseorum & Scribarū iusticiam, nō intrabitis in regnū cœlorū. Quisquis porrò cœlorū regnū nō videt, is omnino in gehēnā collabetur. quā-
Supr. 6. c. obrē & Paulus dixit: Peccatum enim vobis non dominabitur: nō enim estis sub lege, sed sub gratia. neq; enim est litera quę cōdēnet, hoc est lex illa vetus, sed ipse spiritus qui opē auxiliumq; adfert. quo nomine sicubi quis prisco illo seculo visus esset virginitatē colere, vehemēter admiratione digna ea res erat: nūc autē vbiq; terrarū disseminata eadē res est. ac mortem id tēporis hominesvix pauci cōtemnebant: nūc autē & in vicis, & in vrbibus martyrū populi innumeri, non ex viris tantùm, sed ex mulieribus cōflati. Deinde posteaq̄ hæc dixit, obiectionē rursus emergentē soluit, in ipsa solutione id adstruēs, quod vult. quamobrē solutionē principaliter nō inducit, sed ex contradictione, vt à solutionis necessitate occasionē capiat ea dicēdi quæ vult, minusq; inuidiosam reddat accusationē. nam vbi dixit, per nouitatē spiritus, & non per vestutatem literæ, attexuit: *Quid ergo dicemus? lex peccatum est? absit.* Etenim prius dixerat q̄ af-
Ibidem. fectiones peccatorū quæ per legem vigebant in mē-
Ibidē. 4. c. bris nostris, & peccatū vobis non dominabitur: non
Ibidē. 5. d. enim estis sub lege, sed sub gratia. &, vbi enim nō est
Ibidē 4. c. lex, ibi neq; trāsgressio. &, lex obiter subiit, vt abūdaret peccatum. &, lex iram efficit: postquā igitur hæc omnia viderentur legi calumniā adferre, tanquā corrigens suspicionē eam quæ ab his nasceretur, adfert & oppositionē, atq; ait: *Quid igitur? lex peccatum est? absit.* Antequàm dictū adstruat, prohibitione atque interdictione vsus est, hac ratione auditorē sibi cōciliās, offensumq; deliniēs. Nā quū iā audiuisset, & de illiꝰ affectu plenissimè certior redditus esset, interrogat vnà cū eo id, quod dubium esse videtur, nec suspectū habet dicentē. quare & obiectionē illā anteuertēs posuit. neq; enim dixit, quid igitē dicā ego? sed, quid dicemus nos? quasi cōsiliū ac sentētia, ppo-
D neretur, essetq; cōmunis ecclesia in vnū coacta, nec ab ipso, sed à legū cōsequētia, rerumq; veritate ipsa obiectio existeret. Nam q̄ litēra occīdit, nemo, inquit, contradicturus est: & q̄ spiritus viuificat, & hoc quoq; liquet, ac nemo cōtenderit. Si igitē hęc cōfessa sunt, quid dixerimꝰ de ipsa lege? q̄ peccatū sit? absit. Solue igitur dubitationē. Vides vt secū aduersarium statuit, & docētis dignitate in se recepta, ad solutionem pergit. quænam igitur solutio? Peccatum certè non est, inquit: *Sed peccatum non cognouissem, nisi per legem.* Vide sapientiæ intentionem. Quod enim nō est lex, id ex obiectione posuit: vt hoc sublato, & hac q̄dem in parte grātificatꝰ Iudæo, persuadeat illi quod
Exo. 20. c. & Deut. 5. b. minus est admittere, Quòd videlicet peccatū nō cognouissem, nisi per legē. *Et concupiscentiam*, inquit, *nesciuissem nisi lex dixisset, Nō cōcupisces.* Vides vt paulatim

A nō solū ipsam legē ostēdit peccati esse accusatricē, sed & sensim apparatricē? haud tamē ab ipsiꝰ culpa, sed à Iudęis ingratis demōstrat istud euenire. Etenim Manichæorū ora conatus est obserare legē accusantium. quū enim dixisset, peccatū nō cognouissē, nisi per legē: & cōcupiscentiā nesciuissem, nisi lex dixisset, Non concupisces: subdidit, *Occasione autē accepta peccatū per præceptum genuit in me omnē concupiscentiā.* Vides vt ipsam legē criminationibus liberet. occasione enim, inquit, accepta peccatū, non lex, auxit cōcupiscentiam, factumq; est cōtra q̄ lex vellet. quod infirmitatis quidē erat, non maliciæ. quum enim quidpiam cōcupiscimus, deinde prohibemur, cōcupiscētiæ flamma magis attollitur. Verùm non id per legē: illa enim ꝓhibuit, vt re ab eo abducat. Peccatū verò, hoc est, segnities tua, & mala mēs, bono in cōtrariū
B vsa est. Verùm nō id medici crimē, sed ægroti, qui quod accepit medicamen, eo non rectè vsus est. nō enim ob id legem dedit, vt concupiscentiā accēderet, sed vt restingueret. Secus autē euenit. at non illa insimulanda, sed nos. Neq; enim in ius ille meritò vocādus, incusandusq; fuerit, qui q̄ febrienti alicui, & frigidā intempestiue concupiscenti, minimè potestatē fecerit, ea se potione ad satietatē vsq; implēdi, perniciosę eiusmodi voluptatis appetentiā auxisse visus est. Medici enim est monere tantū, abstinere autem eius qui æger sit. Quid enim si peccatū occasionē ab ipsa lege accepit? Plerique enim ex malorū etiā numero quum sint, à bonis præceptis suam augent maliciā: quādo & hac ratione diabolus Iudam
Luc. 22. d. perdidit, illum ad auaritiam impellēs, furemq; rerū ad inopes pertinētiū efficiēs. neq; enim credita mar-
C supij cura id effecit, sed animi malicia. Et Heua item
Gene. 3. a. Adam cōponens vt de ligno comederet, è paradiso exclusit. neq; illic tamē arbor causa fuit, quāuis per ipsam occasio extiterit. Quòd si vehemētius sermone eo vtitur, qui ad legē pertinet, ne demireris. ad id enim quod vrget Paulus se firmat, nō permittēs ne iis quidem qui aliter suspicātur, dicta hęc occasionē præbere, studium autem permagnum adhibens rem præsentē corrigere. Caue igitur nuda examines, quę hīc dicuntur, sed eam tibi suppositionē proponito, propter quā hęc vt dicat, adducitur: ac Iudaicā insaniam cōsidera, & vehementem illorum contentionem, quam cōuellere studebat. Videtur autē multus aduersus legē spirare, non vt illam calumnietur, sed vt horū contētionē vehementiāq; obruat ac dissoluat. Si eñ in hoc legis crimē est, quòd ab illa peccatum occasionē nactum sit, inuenietur & in nouo in-
D strumēto hoc ita euenire, vtpote in quo infinitæ leges, & quidē multò maioribꝰ de rebus cōstitutę sunt: atq; idem hoc tamē videas & inibi quoq; accidere, nō in ipsa modò cōcupiscentia, sed in omni demum viciositate. Si enim nō venissem, ait, & ipsis locutus
Ioā. 15. d. non fuissem, peccatum non haberēt. num igitur hinc peccatum & pœna grauior suppositionē accepit? Ac rursus de gratia Paulus disputans ait, quantò putatis
Heb. 10. f. maiori dignū supplico futurum eum, qui dei filium conculcarit? num igitur & maius suppliciū occasionē hinc habet, à maiori videlicet beneficētia? Et gētiles item eò ait esse inexcusabiles, q̄ & ratione præditi, atq; ornati, & creaturę pulchritudinē perdocti, atq; ab ea valētes ad ipsum opificē deduci, dei sapiētiam in vsum decentem non verterunt. Vides vbiq; iis qui mali quidē sint, occasiones maioris supplicij

à bonis rebus existere? Verùm nõ ob id certè accusabimus dei beneficẽtias, quin eas potius maiori admiratione prosequemur: illorum autẽ consilium criminabimur, qui bonis rebus patrẽ in contrariã vsi fuerint. Hoc igitur & in legis causa faciamus. Sed hoc quidẽ facile & procliue, quod autẽ dubiũ, illud est. Quo tandẽ modo, ait, cõcupiscentiam nsciuissem, nisi lex dixisset, non cõcupisces? Si enim cõcupiscentiam nesciuisset homo antequã legẽ acciperet: vnde diluuiũ extitit? vnde Sodoma exusta? quid igitur ait? nempe concupiscentiã intelligit auctã & intensam. quapropter nõ ait, genuit in me cõcupiscentiã: sed, omnem concupiscentiam, rei vehementiã hoc loco significãs. Dixerit aliquis, quódnã verò legis lucrũ, si affectionẽ adauxit? nimirũ nullũ, quin potius fraus, detrimẽtumq; ingens. Verùm nõ id legis fuerit crimen, sed ignauiæ eorũ qui illam acceperãt. peccatũ enim hoc ipsum effecit, sed per legẽ. Verùm lege nõ ad id laborẽ ac studiũ afferente suum, sed secus agẽte. peccatum igitur, inquis, vehementius atque adeò fortius extitit. sed ne hoc quidẽ crimen rursus legis fuerit, sed illorum improbi, ingratiq; animi. *Absque lege enim peccatum mortũ erat:* hoc est, nõ sic notũ. Cognouerant enim & qui ante legem vixerãt, se peccauisse: exactius verò id didicere lege data, quo quidẽ nomine maiori reprehẽsioni se illi obnoxios reddidere. Neq; em̃ perinde fuerit, naturã habere quę accuset, atq; vnà cũ natura legẽ etiã apertè omnia dictitantem. *Ego autem viuebam sine lege quondam.* Quando, obsecro? ante Moysem. vide vt enitatur ostẽdere legẽ tum ab iis quę fecit, tum ab iis quæ nõ fecit, humanã grauauisse naturã. quum enim absq; lege viuerem, ait, non sic cõdemnabar. *Vbi autẽ accessit præceptũ, peccatum reuixit, ego autẽ mortuus sum.* Hoc videtur quidem esse legis accusatio. Sin verò exactè perpẽderis, & illius quoq; laus apparebit. nõ enim peccatũ, quod nullũ esset, in rerũ naturam produxit, sed, occultum quod esset, patefecit. Id quod legis laus fuerit. siquidẽ ante hãc quidẽ nullo sensu peccabãt: ea autẽ vbi accessit, si aliũ fructũ nullũ illi tulere, hoc ipsum certè exactè sunt edocti, ꝓ videlicet peccarent. quod quidẽ nõ parũ cõtulerit ad hoc, vt te à vicio eximas. ꝓ si à malicia se illi minimè exemere, nihil hoc ad ipsam legẽ, omnia hoc nomine factitantẽ: sed quęcũque esse possit accusatio, ea omnis in illorũ cõsiliũ recidit, præter omnẽ spẽ corruptũ. neq; enim ratione nitebatur quod ab illis fieret, ab iis videlicet lędi quę iuuarẽt. Idcirco ait: *Et repertum est mihi mandatum, quod institutũ erat ad vitã, mihi cedere ad mortẽ.* Nõ dixit, mors extitit, neq; peperit mortẽ: sed, repertum est, hac ratione interpretãs nouã atq; inopinatã rei absurditatẽ, ac totũ in illorũ caput deflectit. nã si mãdati scopum inspicere velis, ad vitã ducebat, inquit, ac propterea traditũ est: ꝓ si mors hinc euenit, eorum fuerit crimẽ, qui mandatũ accepere, nõ mandati, quod ad vitã ducit. Apertius porrò hoc ipsum & per ea de quibus deinceps agit, declarauit. *Nã peccatũ occasione accepta per præceptũ decepit me, & per illud occidit.* Vides vt vbiq; peccati verbo adhærescat? legẽ omni accusatione liberãs. quare & addidit: *Itaque lex quidẽ sancta, & præceptũ sanctũ, & iustũ & bonum.* Sed si ita videt, & delirantiũ super hisce enarrationes in medium hunc sermonẽ afferamus: ita em̃ clariora dicta à nobis erũt. Hoc enim loco nõnulli volũt, quæ dicit Paulus, ea nõ dicere de Mosis lege, sed alij quidẽ de naturali

A illũ lege loqui, alij de mandato in paradiso traditõ: atqui vbiq; huc respicit Paulus, vt legẽ hãc consopiat, abrogetq;, illarũ autẽ nullam habeat rationẽ, & quidẽ iure optimo. Hanc enim legem Iudęi extimescẽtes, exhorrescẽtesq;, gratiæ obstrepebãt. mandatum porrò in paradiso traditũ ne legem quidẽ vocasse vnquã videtur neq; Paulus, neq; alius quisquã. Atq; vt ab iis etiã quæ dicta iam sunt, hoc magis innotescat, verbis digrediamur, paulò altius oratione puecti. De vitæ em̃ recto instituto magna adeò diligẽtia cũ illis verba dum fecisset, addidit: An ignoratis fratres, ꝓ lex tantisper in homine dominatur quoad ea vixerit? Itaq; vos mortificati estis legi. Igit̃ si de naturali lege hęc dicta sunt, inueniemur naturalem legem nõ habere. quòd si hoc verũ est, brutis ipsis insipiẽtiores stupidioresq; erimus. Sed nõ est ita,
B non est ita: nã de ea lege quæ in paradiso data est, ne necessarium quidẽ fuerit contendere, vt ne superuacaneũ laborẽ subeamus, cõponentes, accingentesq; nos ad ea quæ confessa, ac minimè cõtrouersa sunt. Quo igitur pacto, ait, peccatũ nõ cognouissem, nisi per legẽ? de ea non loquitur ignorantia, qua fit nihil porsus rerũ omniũ vt cognoscamus, sed exactiorẽ cognitionẽ intelligit: nam si hoc de naturali dictum sit, quomodo rationi cõsentanea esse queãt, quæ insequũtur? Ego enim, inquit, viuebã absq; lege quondã. Neq; enim Adã, neq; alius quitis homo visus est vnquã absq; lege vixisse naturali. nam simul atq; illũ finxit deus, ei indidit illã legem; quã legẽ veluti cõstantem ac fidum cõuictorẽ apud vnumquemq; deponit, ac cõmittit: extra hæc autẽ nusquam videre
C est, mãdatũ à Paulo legis naturalis nomine fuisse designatum. Hanc autem & mandatũ sanctum, & iustum, & bonũ vocat, & legem item spiritualẽ: quum naturalis nõ à spiritu nobis data sit. nam & barbari & Græci, & omnes mortales hac lege vtuntur. Vnde liquet ipsum de lege Mosaica suprà & infrà & vbique verba facere. Idcirco & sanctam illam vocat, dicẽs: *Itaque lex quidem sancta,* †*& iusta, & bona.*] Nam vt Iudæi impuri atque immundi fuerint etiã lege accepta, & iniusti atq; auari, hoc tamen legis virtutem nequaquã facit irritam, quomodo dei fidẽ non tollit, nõ subuertit illorum incredulitas. quamobrẽ ex iis omnibus liquet de Mosaica lege hæc illũ disputare. *Quod ergo bonũ erat, ait, mihi factũ est mors? Absit, imò peccatum, vt appareat peccatũ.* hoc est, vt ostendatur quantum sit malum, ipsum peccatũ, ignaua volũtas, & in deterius ruẽs impetus, & ipsa itẽ actio, & mens corrupta. Hoc enim demũ malorum omnium causa est. auget autẽ id peccatum, quum declarata Christi gratiæ magnitudine, aperit ac docet quãto ille malo humanũ genus liberauerit, quod quidẽ malũ vel per † medicorũ] remedia deteriꝰ euadebat, incrudescebãtque, vel per eos qui illud arcebãt, atq; phibebãt. Idcirco addidit: *Vt fieret maiorẽ in modũ peccans peccatum per mãdatum.* Vides vbiq; vt se eidẽ peccato cõplicet & cõnectat, ac per quę illud accusat, per ea demũ rursus legis virtutẽ magis ac magis ostendat, neque enim parum præstitit, vtque ostẽderit quàm ingens malũ sit peccatum, illiusq; virus omne in mediũ platũ detexerit. Hoc enim declarauit per hæc verba, Vt fieret maiorẽ in modum peccans peccatum per mandatum: hoc est, vt appareret quantũ malũ, quãta pernicies sit peccatum. hoc autẽ per mandatum ostensum est. Ex his & excellentiã ostendit gratię ad

† *& mandatũ sanctum & iustum & bonum.*

† *salubris*

legem,

legem, non pugnã. Ne enim hoc spectes, illos videlicet qui legem accepere, deteriores euasisse: sed illud potius cõsidera, legẽ non solùm noluisse vicium ad intentionẽ, incrementumq; perducere: sed studuisse etiã, operamq; nauasse, vt si quod anteà esset, cõuellereret, rescinderetq;. ꝓ si huic rei præstandæ par non fuit, coronato quidẽ illam ab animi sentẽtia, adorato autẽ magis ac magis Christi virtutẽ: quòd ea tam multiforme malũ, tamq; expugnatu difficile deleuit, & funditus excisum reuellit. Peccati porrò nomen quũ audis, caue putes potẽtiam aliquam esse stabilẽ ac firmã, sed actionẽ malam succedentem semper ac decedentẽ, quæq; nec antequã existat, sit, & postquã extiterit, rursus extinguatur. propterea enim lex data est. Lex porrò nunquã ad naturaliũ interitum datur, sed ad correctionem emendationemq; peruersę secundũ voluntatẽ actionis. Idq; non nesciunt profani etiã iudices, tum vniuersa hominum natura. ea enim tantũ coërcent mala, quæ ab ignauia proficiscuntur: quę naturæ cohærẽtia sunt, ea non profitentur se cõuellere. neq; enim licet. naturalia enim quæ sunt, ea immota manẽt: quod me fæpenumero apud vos aliis in disputationibus dicere memini.

Morale.

Quamobrẽ causis exercitamẽtisq; his prætermissis orationẽ rursus mores spectantẽ exerceam°: quin potius & hęc illorũ exercitamẽtorum pars est. Nam si viciositatẽ excluserimus, & virtutem introduxerimus, & per hæc docuerimus viciositatem natura nõ esse malũ: certè eos qui quærũt vnde mala eueniant, nõ verbis ipsis tantùm, sed rebus etiã facilè conuincere poterimus, illisq; os obturare, eiusdem quidẽ naturæ cõmunionem cum illis habentes, ipsorũ autem malicia liberati. Ne enim hoc spectemus ipsi, virtutẽ nõ nisi labore comparari: quin illud potius, virtutis opera perfici à nobis posse, eaq; facilia & sub manu esse, laborare quidẽ, ac studere volẽtibus. qui si mihi inhærentẽ viciositati voluptatẽ allegas, allegato itẽ & illius exitũ. Ea enim in mortem denique erumpit. quemadmodũ contrà, virtus ipsa, dux nobis vitæ, & author est. quin potius, si ita videtur, horum vtrunq;, vel ante exitum cuiusq; suum, expẽdamus: ita fiet, vt percipiamus vicium quidẽ magno dolore, virtutem autem magna adeò voluptate constare. Quid enim, quæso, magis triste, quid minus lætũ esse queat, vitæ malè actę cõscientia? Quid rursus minus mœstũ, magis suaue spe bona? certè nihil sic animos nostros ferire, nihil sic premere consueuit, vt mala expectatio: rursus nihil sic illos sustẽtare, erigere, ac veluti volatiles reddere, vt cõscientia bona. Atq; hoc sanè vel ab iis rebus, quę in nostrũ hominũ vsum cadunt, pernoscere licet. Nã qui carcere clausi tenentur, sententiã contra se expectantes, ij vt deliciis infinitis, ac voluptatibus interim perfruãtur, maiori sanè cum animi mœsticia victitant, q̃ inopes ij, qui per vrbiũ angiportus quũ mendicent, nullius tamen sceleris sibi conscij sunt. supplicij enim expectatio illos nõ sinit pręsentiũ voluptatum sensum capere. Et quid hic de custodiis loquor? quum videamus ipsos etiã cerdones diurno nocturnoq; labore vitã sibi vel ęgrè comparãtes, longè meliore esse conditione, iis qui liberi ac diuites quũ sint, sceleris tamen alicuius conscientia solicitãtur. Quamobrem gladiatores miseros ducimꝰ, vt eos etiam videas in cauponis ac popinis vino se obruere, voluptati operã dare, vẽtri deseruire,

A eosdemq; omniũ infœlicissimos hoc nomine dictitamus, ꝓ voluptate illa multò vberior sit eius quem expectãt, exitus calamitas. Quæ si tamẽ illis vita suauis esse videt: in mentẽ vobis veniat, sermonis eius quẽ ego assiduè apud vos vsurpare soleo, nihil mirũ esse, si minus fugiãt viciositatis amaritudinem, mœsticiamq; in viciositate. Ecce enim, res eousq; inamabilis, amabilis iis esse videtur, qui illã pertractant. sed nõ propterea tamẽ illos beatos esse affirmamus. Verùm vel hoc ipso infœlices pronunciamus, quòd nesciãt ipsi, quibus, quantisq; in malis versentur miseri. Iam quid de scortatoribus dicas? qui modicã ob voluptatẽ tantam seruitutis turpitudinẽ, tantum pecuniarum sustinent sumptum, tum verò terrorem assiduum, breuiter vitã Cain viuunt, seu verius dicã, illa etiã vita multò duriorẽ: hinc præsentia pertimescẽtes, illinc futura formidantes, & amicos, & inimicos,
B & conscios, & minimè conscios suspectos habẽtes: à qua quidem solicitudine atque anxietate ne somnũ quidem dum capiunt, eximuntur: somnia diuersis timoribus plena identidem illis alternante ac renouante cõscientia, sicq; illos territãte. At non eadem est hominis castè temperateq; viuentis conditio, vt qui ociosa in libertate, libero in ocio vitam trãsigit. Opponito igit̃ paruæ illi voluptati magnos terrorũ huiusmodi fluctus, tum autẽ breui continentię labori, vitę perpetuo duraturæ trãquillitatem: ac tum demum intelliges hanc illa esse longè suauiorem. Atq; vt hĩc exemplũ desumamus, qui rapere & alienis rebus manus iniicere instituit: huic, obsecro, nõne infiniti necessariò labores sunt perferẽdi, circuncursanti, adulãti, seruos, liberos, ædituos territãti, minitan-
C ti, impudẽter agenti, vigilãti, trementi, anxio, suspecta habẽti omnia? At non talis quidem est, cui pecunię contẽptui sunt, quin hic è diuerso magna fruitur voluptate, liber idem, atq; rerum omniũ securus vitam agens. Quòd si quis reliquas viciositatis partes percẽsuerit, magnã certè tumultuationem, plerosq; scopulos inibi reperiet: ac quod maius est, in virtute quæ antecedũt, laboriosa quidẽ sunt, quæ insequuntur, suauia: vt hac demũ ratione ille labos leueẽ, molliatur, leniat̃. In viciositate autẽ secus, post voluptatẽ dolores, atq; supplicia, ita vt hinc prorsus si qua inest voluptas, pereat. Nam quemadmodũ fit, vt qui laureã expectat, is labores eos, in quibus versatur, nullo modo sentiat: sic qui voluptate peracta supplicia sibi parata intelligit, fieri nõ potest, vt iusta lęticia pfruatur, timore oĩa conturbãte, seu vt verius loquamur,
D si quis diligentia adhibita examinet, vel ante eã pœnam quæ voluptatẽ consequitur, magnos item dolores in ipsa vicij perpetratione inesse cõperiet: ac si placet, eorũ qui alienarum rerum rapina ditescunt, vel qui quauis ratione diuites euadũt, timoribꝰ, periculis, terroribꝰ, solicitudinibus, curis, reliquisq; id genus angustiis omissis, demꝰ aliquẽ esse qui facilè, nulloq; negocio ditescat, quiq; de facultatũ suarum custodia animi securꝰ viuat, quod reperire quidẽ haud quaquam licet, sed tamẽ vel ipso sermone ille nobis existat: quãnã igitur voluptate hic perfruetur? quòd opibꝰ multis abũdet? sed scilicet ea res non patit̃ delectationę illum capi, nam tantisperdum aliarum rerum, & earum maiorũ, cupiditate tenetur, intẽditur cruciatus: stãte enim appetitione, tũ dẽuiq; voluptas percipitur. nam & siti quum laboramus, tum ipsi nos recreamus, quum quantũ volumus, tãtundem bibimus.

mus: quandiu autem ſitimus, vt omnes etiam fontes exantlemus, maius nobis tormentũ exiſtit. Eadẽ ratione ſi res mũdanas fueris aſſecutus, nec tamẽ cupiditati tuæ modũ impoſueris: certè quò plura guſtaueris, hoc tibi maius ſuppliciũ adſciſcis. Abſit ergo vt exiſtimes voluptatem tibi eò adforè, q̃ multis opibus abundes, ſed eò potius, q̃ maiorum diuitiarũ ambitione non traharis. nam ſi diteſcendi deſiderio tenebere, nunquã non cruciabere. hic enim amor finem nullum habet, ac quò plus ſis vię progreſſus, eò remotior à fine fueris. Nónne igitur ęnigma hoc eſt, & dementia & ſumma inſania? Abſtineamus igitur à prima quaque viciorum libidine, ſeu potius nulla ex parte libidini eiuſmodi hæreamus, ſtatim ipſo in exordio pedẽ ab ea referẽtes. quod quidẽ Prouerbiorum author admonet, de meretrice verba faciens:
Prou. 5.b Abſcedito, ne morã feceris, neu accedas ad ianuã domus ipſius. Hoc tibi à me & de pecuniis monitũ ſit. nã ſi ſenſim in huius inſaniæ pelagus illapſus fueris, ſemel ingreſſus, difficilè regredi poteris: ac quẽadmodũ vſuuenire ſolet in vorticib⁹, à quibus vel millies periculo euadendi facto, haud facilè tamen euadere poſſis: ſic & multò itẽ moleſtius in huius libidinis altitudinẽ demerſus, te ip ſe vnà cũ rebus omnibus perditũ ibis. Propterea exhortor, initiò vt caueamus, vel puſilla fugiẽtes mala. nã magna ab his naſcunt. Etenim qui in vnoquoq; peccato dicere edoctus eſt, nõ in hoc poſitum eſt ſalutis momentum, is pedetẽtim omnia peſſundabit. Hoc igit viciositatem ipſam attraxit, hoc ianuas reſerauit prędoni, hoc vrbis mœnia deiecit. nimirũ quoties ad vnumquodq; peccatum dicis, Non hoc ad rem magnopere pertinet: ſic & in ipſis corporibus vſuuenire videmus, vt magnę ægritudines augeãtur, quoties paruas negli-
Gen. 25.d gimus. Eſau niſi primogenita prodidiſſet, nunquã benedicẽtiis indignus habitus fuiſſet: niſi ſe ipſe benedicentiis indignũ reddidiſſet, non concupiuiſſet ad
Gen. 4.a. fraternã necem progredi. Cain ſi primigenia non amaſſet, ſed dei arbitrio illa permiſiſſet, ſecundas non habuiſſet: ſecũdas habẽs, ſi admonitioni auſcultaſſet, cædẽ non parturiiſſet: rurſus cæde patrata, ſi, deo ipſum vocante, ad pœnitentiã rediiſſet, ac non impudenter reſpõdiſſet, mala ea non toleraſſet quæ poſteà tolerauit. Quòd ſi qui ante legem vixerunt, ij per hãc pigriciam ſenſim ad ipſam viciositatis radicem deuenere: cõſidera quid nobis euenire poſſit ad maiora ſtadia vocatis, niſi diligẽter nobis attẽderimus,
† pyra accenſũ. ac malorũ ſcintillas nondum †accenſas] anteuertentes reſtinxerimus. verbi gratia: Peieras aſſiduè, ne ad hoc ſolùm te obfirmaueris, ſed & iuſiurandum tolle, ac tibi res citra laborẽ ſuccedet. multò enim difficilius eſt iurantem nõ peierare, q̃ prorſus à iureiurando abſtinere. Iniuriarum illator es, conuiciator, percuſſor: legẽ tibi præſcribito, nec ſuccenſurum te, nec quouis clamaturũ modo: ſic fiet, vt vnà cum radice
† tibi ipſi rurſus ter mmũ hũc præfigito. fructus intereat. Laſciuus es, nepos, luxu perditus, † te ipſe rurſus ad iuſiurandum hoc adigito,] vt neq; mulierem aſpicias, neq; in theatrum aſcendas, neque in foro formę alienæ pulchritudinẽ curioſè perſcruteris. Minus eũ laborioſum fuerit, prorſus abſtinere à formoſæ mulieris aſpectu, q̃ ea conſpecta, ac deſiderio ſemel admiſſo, animi motũ ab eo deſiderio proficiſcentem repudiare. Sunt enim certamina ipſis in exordiis leuiora: immo verò ne cõcertationis quidẽ indigemus, niſi aduerſario valuas adaperuerimus, vi-

A ciositatiſq; ſemina admiſerimus. Propterea & Chriſtus eũ ſupplicio mulctauit, qui mulierem impudico Matt. 5.d
aſpectu fuerat cõtuitus, vt maiore labore nos liberaret, iubẽs aduerſariũ antè domo expellendum, q̃ vires capiat, quũ videlicet extrudi facilè poteſt. Quid enim, quęſo, te tibi cogit ſuperuacaneum negociũ facceſſere, manuſq; cum aduerſariis conſerere, in manu tua quum ſit, citra omnẽ conflictum, trophæum ſtatuere, & vel ante luctã præmium ferre? nõ enim tantus homini labor, à formoſæ mulieris aſpectu omnino abſtinenti, quãtus illi eſſe ſolet, qui poſt aſpectum ſe cõtinet. Atq; adeò prius illud ne labor quidem fuerit, quin potius poſt ipſum aſpectũ multus ſudor ac labor ingeneratur. Ergo dum labor leuior, ſeu verius dicam, dum omnino ne labor quidem, aut ſudor, ſed lucrũ etiã maius exiſtit: quid cauſæ eſſe debet, vt ſtudeamus in tam multorum malorum mare pręcipites
B ferri? nam qui mulierem ne aſpicit quidem, is non ſolùm facilius, ſed & purius quoq; concupiſcentiam eiuſmodi ſuperat: quemadmodũ qui aſpicit, is & maiore cum labore, & præterea cum macula quadã inde ſe eximit, ſiquãdo fortè ſe eximit. nã qui pulchrã ſpeciẽ non eſt intuitus, is & ab appetẽtia quoq; inde enaſcente purus caſtuſq; euadit: at qui videndi deſiderio paruit, victa deiectaq; prius animi ratiocinatione, eademq; identidem conſcelerata, tum demum notã à deſiderio inuſtã eluit, ſi modo eluit. propterea & Chriſtus, vt ne id nobis vſuueniat, non cædem modò prohibet, ſed & iram: non adulterium, ſed & aſpectus intemperantiã: non periurium, ſed & iuſiurandũ omne. Neque verò intra hũc virtutis modum cõſiſtit, ſed legibus his ſancitis, vlterius etiã progre-
C ditur. Cædẽ enim vbi ſuſtulit, iuſſitq; ab ira purũ vacuumq; eſſe, tũ iubet paratus vt ſis ad malũ ſufferendum, nec tantum quidẽ, quantum qui tibi inſidiatur in animũ ſibi induxit, ſed vt vlterius progreſſus, inſaniæ illius magnitudinẽ, conſtantiæ tuæ abundantia exuperes. Neq; enim ait, ſi quis te in genam dextrã percuſſerit, generoſo fer animo & quieto: ſed & alterã illi voluit eſſe offerẽdã. Verte eũ illi, inquit, & Matt. 6.f
alteram. nam hęc demũ ſplendida eſt victoria, ſi illi & Luc.
plus indulgeas, q̃ velit, atq; adeò ſi lenitudinis pati- 6.a.
entiæq; tuæ prolixitate, improbi illius deſiderij terminos tranſilieris. ſic eũ ſimul illius inſaniã ſedabis, ſimul prioris facti mercedẽ ex poſteriore capies, ſimul irã, quã propter illũ concepiſti, depones. Vides in noſtra omnino manu eſſe, ne quid mali patiamur, nõ in eorum qui iniuriã inferunt: atq; adeò & in nobis quoq; ſitũ, non modò vt ne incõmodo, ſed etiam
D vt beneficio afficiamur. Et quidẽ id in primis admirandum eſt, q̃ videlicet iniuria nequaquam afficiemur ſi ſapiemus, ſed vel ab iis iniuriis, quas nobis intulerint alij, beneficiũ feremus. Rem porrò cõſidera. Iniuria te quiſpiã affecit? potes ipſe pręſtare, vt ea iniuria laudi tibi cedat. ſi enim iniuria iniuriã remẽſus fueris, probrũ per te accreſcet: at ſi iniurię illatorem laudaueris, tum videbis eos omnes qui aderunt, & laureã tibi imponere, & præconio laudes ad cœlum tuas efferre. Etiã ne intelligis, quemadmodũ à quibus rebus iniuria afficimur, ab iis ſi ſapuerimus, etiã beneficiũ accipimus? Hoc ipſum & in pecuniis, hoc & in plagis, hoc & in reliquis itẽ omnibus vſuuenire videmus. Nam ſi cõtraria illis rependerimus, fiet vt duplicem nobis lauream contexamus, alteram ab iis malis quæ perpeſſi fuerimus: alterã ab iis bonis quæ

malorum

malorũ loco repoſuerimus. Quum igitur ad te adiẽs quiſpiam tibi dixerit, quidã te iniuria affecit, neque finem facit de te apud quoſuis obloquẽdi: tũ demũ laudato obloquentẽ, apud eos qui tibi recitant quæ ex illo audierit. hac certè ratione, ſi illũ vlciſci volueris, poteris de eo pœnas ſumere. etenim qui rẽ exaudiẽt, vt ſenſu etiam maximè careãt, te ſolum collaudabũt: illũ contrà, vtpote quauis noxia fera deteriorem, odio habebũt, quòd ille quidẽ nulla prouocatus iniuria, moleſt⁹ tibi fuit, tu ẽ diuerſo vel malè ab illo habitus, beneficiũ pro iniuria repoſuiſti: ſic fiet, vt perficias ſanè, quæ in te ille maledicta coniecerit, ea omnia vt futilia eſſe videãtur. Siquidẽ qui ſuggillatur, mordeturq;, is quũ propterea dolet, palàm facit criminationis obiectę conſciũ ſe eſſe: qui verò ridet, is profectò riſu ipſo apud eos qui rei teſtes conſciiq; ſunt, ſeipſum omni ſuſpicione liberat. Expẽdito ergo quot, quãtaq; inde bona decerpis. Primum
B eximis te à tumultuatione, ac cõmotione: deíde (ſed hoc ipſum poti⁹ primas obtineat) licẽt criminib⁹ obiectis nõ careas, & hęc tamẽ eluis, ad publicani exẽplũ Phariſęi criminationẽ æquanimiter ferẽtis. His adde quòd hac exercitatione philoſophicũ tibi, ac conſtantẽ animũ comparas: tum autẽ mirificè à circũſtantiũ corona collaudaris, poſtremò omnẽ amoues à te criminationis ſuſpicionẽ. Qui ſi illũ vlciſci cupis, & hoc quoq; plus ſatis ſubſequeſ, partim deo criminationis in te intentatę pœnas ab eo exigente, partim conſtãtia tua, vel ante eas pœnas, illi tanquã letale vulnus infligente. Nihil enim tam eos à quibus lædimur, vrere ſolet, quàm iniuriæ illatio riſu excepta. Quemadmodũ igitur per eã quam dico conſtãtiã, tot tãtaq; tibi aderunt bona: ſic à puſillanimitate cõtraria omnia contingẽt. nã & ipſi nos infamamus, & obnoxij affineſq; criminationi apud eos qui audiunt, videmur, & animũ tumultuatione implemus, & aduerſarium delectam⁹, & deum ipſum irritamus, & peccatis prioribus veluti corollariũ addimus. Hęc ergo omnia perpendentes, puſillanimitatis barathrũ euitemus, atque ad lenitudinis portum cõfugiamus, vt tum hic animis noſtris requiem inueniamus, ſicut
Matt. 1.d. Chriſtus pronũciauit, tum futura bona aſſequamur: gratia & benignitate domini noſtri Ieſu Chriſti, cui gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

Homilia xiij.

Scimus enim, quòd lex ſpiritualis eſt, at ego carnalis ſum venditus ſub peccatum. Quũ dixiſſet ingẽtia fuiſſe exorta mala, & peccatum vehemẽtius
D impotentiuſq; redditum mandato accepto, omniaq; euenisse cõtra legis voluntatẽ, ac ſtudiũ, quumq; auditorem in dubitationẽ non paruam coniecíſſet: adfert deinceps ratiocinationẽ, per quam hæc euenere, prius legem praua ſuſpicione liberans. nam vt ne quum audias, q̃ peccatũ occaſionẽ per mandatũ accepit, quòd eodẽ accedente mandato, peccatum referbuit, q̃ per illud decepit, atq; interfecit: vt ne igitur legẽ malorum eiuſmodi authorẽ eſſe putes, prius illius defenſionẽ & eam vberrimã adhibet, illam accuſatione nõ ſolum liberans, ſed & maximam illi laudẽ texens: idq; non tanquã ipſe gratificetur, ſed tanquam cõmune proferat ſuffragium. Scimus enim, inquit, quòd lex ſpiritualis eſt: ac ſi diceret, Cõfeſſum hoc eſt, & apertum, quòd ſpiritualis eſt: tantum abeſt vt peccati author ſit, & malorum perpetratorum cri
men ſuſtinere debeat. Ac vide vt non illã modò ac-

A cuſatione liberet, ſed & ſummè laudet. ſpiritualem enim quum appellat, magiſtrã illam virtutis eſſe declarat, & viciositatis aduerſariam: nam hoc demũ eſt ſpiritualem eſſe, ab omnibus abducere peccatis: id quod lex factitabat, territans, cõmonefaciens, animaduertens, corrigens, denique omnia ea conſulẽs, quæ ad virtutis ſtudiũ facerent. Dicet aliquis, Vnde ergo peccatum extitit, ſi tam admirabilis, tamq; eximius pręceptor? à diſcipulorum ignauia. Itaq; addidit: At ego carnalis ſum, exprimens nobis hominem tam eũ qui ſub lege, q̃ eum qui ante legem vixerit.
Venditus ſub peccatum. Vnà enim cum morte, ait, & affectuum turba introiit. quum enim corpus mortale effectum eſt, tum deniq; neceſſariò admiſit & concupiſcentiã, & iracundiam, & dolorem, & cætera omnia, quæ magnæ admodũ conſtantiæ ac ſapientię indigebant, vt ne inundantis æſtus vis ac tempeſtas ra-
B tionẽ in nobis obrueret, in peccati voraginẽ demerſam. Illi enim affectus, peccatũ haud quaquam erant, ſed illorũ immoderatio effrenata hoc efficiebat. Verbi gratia, vt exemplo vnũ aliquem illorum affectuũ pertractemus. Concupiſcentia, peccatũ quidem nõ eſt: at quum ea modũ non ſeruat, non ſuſtinens ſe intra nuptiarũ leges cõtinere, ſed ad alienas vxores deſultoria ſe transferens, tum res ea in adulteriũ deniq; erumpit: non ab ipſa quidẽ concupiſcentia, ſed ab illius immodica cupiditate. Ac vide Pauli ſapientiam. nã legẽ vbi laudibus extulit, continuò accucurrit ad tempus illud ſuperius, vt declarata prius cõditione, qua in conditione eſſet genus noſtrum, vel quo tempore legem accepit, tum demũ oſtenderet neceſſariã fuiſſe gratiæ abundantiã: quod ipſum vbique ad-
C ſtruere enixus eſt. Nã quum dicit, Venditus ſub peccatũ, id dicit non modò de iis qui ſub lege, ſed & de iis quoq; qui ante legẽ, atque adeò qui iam inde ab initio vixere. deinde & vẽditionis, deditioniſq; modum docet. *Quod enim ago, non intelligo.* Quid hoc verbi ſibi vult, non intelligo? Ignoro. Id verò quando fuit? nemo enim homo vnquã pre ignorantia peccauit. Vides, niſi cum decenti circũſpectione dictiones ipſas deligamus, & ad apoſtoli ſcopũ mentemq; attentius reſpiciamus, fore, vt hinc abſurditates infinitæ conſequantur. nam ſi ignorãtes illi peccauere, indigni quidem erant qui pœnas darent. Itaq; quemadmodũ ſuperius dixit: Sine lege enim peccatũ erat Hic ſup. b
mortuum. nõ hoc indicãs, qui peccaſſent, eos ſe peccauiſſe neſciiſſe, ſed ſciuiſſe quidẽ, non tamen vſque adeo exactè. Itaque peccati pœnas quidem luebãt,
D ſed non tam graues. ac rurſus: Concupiſcẽtiam neſciuiſſem, non in genere ignorantiam indicãs, ſed apertiſſimã cognitionem ſignificãs. Dixit porrò, genuit in me omnem concupiſcentiam, nõ hoc profeſſus, mandatum cõcupiſcentiam effeciſſe, ſed concupiſcentię intentionem atque incrementum peccatũ per mandatum induxiſſe: Ita & hoc loco non rerum prorſus omnium ignorantiã indicat, quum ait: Quod Ibidem.
enim ago, non intelligo. quo modo enim illum dei lex delectaret ſecundum internum hominem? quid igitur id verbi eſt, non intelligo? tenebris obducor, ait, corripior, vim atq; iniuriam ſuſtineo, neſcio quo modo ſupplantor. qui loquendi modus nobis ſolennis eſt, quum dicimus, neſcio quo pacto talis res meas diripuit: non ignorantiam obtendentes, ſed impoſturam quandam, circũuentionem, inſidias ſignificantes. *Non enim quod volo, id facio.* Qui igitur nõ

id co-

id cognoſcis quod facis? Si eñ bonũ expetis, & malũ odiſti, cognitionis hoc perfectæ eſt. Vnde liquet, illũ hoc verbum, non volo, vſurpaſſe, non tollens liberũ arbitrium, neque neceſſitatẽ quandã coactam inducens. Nã ſi nõ voluntarij, ſed coacti peccamus, rurſus illa ſupplicia ſuperioribꝰ ſeculis illata, ratione non niterentur: ſed quemadmodũ quum dicit, non cognoſco, non ignorantiam indicauit, ſed quæ diximus: ſic & quũ id verbi addit, nõ volo, neceſſitatem non denotauit, ſed quòd rem non laudaret. quandoquidẽ niſi hoc ita eſſe declaraſſet ꝑ hæc verba, quod non volo facio, quo modo nõ addidit, ſed quod cogor & cõpellor hoc facio? Hoc enim ipſum volũtati & libertati opponitur. nunc autẽ nõ hoc dixit, ſed loco huius, verbũ hoc, odi, poſuit: vt intelligeres illũ vſurpando verbũ hoc, non volo, non ſuſtuliſſe libertatẽ. Quid igitur eſt illud, quod nõ volo? nẽpe quod non laudo, quod nõ admitto, quod non amo: ad cuius oppoſitã diſtinctionẽ & quæ ſequuntur addidit, dicens: *Sed quod odi, hoc ago: ſi autẽ quod non volo, hoc facio, conſentio legi quòd bona ſit.* Vides interim mẽtẽ nõ corruptam, ſed in ipſa actione propriam ſeruãtem nobilitatem? etſi enim viciositatem pertractat, tamen illã odio habẽs pertractat. quod legis tã naturalis, quàm ſcriptæ maxima laus fuerit. nã quòd lex bona ſit, ait, conſtat ex iis, ob quæ me ipſe accuſo, dũ legi nõ auſcultãs, id ipsũ odi, quod feci. atqui ſi lex peccati author foret, quónã pacto ipſi † cõſentiens,] quod fieri illa iubet, odio haberet? *Cõſentio enim legi, quòd bona ſit. Nunc autẽ iam non ego perpetro illud, ſed quod inhabitat in me peccatũ. Noui enim, quòd non inhabitat in me, hoc eſt, in carne mea bonũ.* Hoc loco irruũt, qui carnẽ calumniantes, illam à dei opificio abalienãt. Quid ergo dixerimus? ea ſcilicet quæ paulò antè de lege quũ diſputaremus diximus: quòd quemadmodũ illic rem totã ad peccatũ refert, ſic & hic. neque enim dixit, quòd caro illud efficit, ſed contrariũ: quòd ſcilicet, non iam ego perpetro illud, ſed quod inhabitat in me peccatũ. quòd ſi dicit, ꝓ nõ inhabitet in ipſa bonũ, nõdũ hoc carnis crimen eſt: nõ enim nõ in ea habitare bonum, malam ipſam eſſe declarat. Nos porrò carnẽ quidẽ anima inferiorem atq; imbecilliorem eſſe fatemur, non tamen illi aduerſantem, aut cum ea depugnantem, malámve: ſed eandem ſic animæ eſſe ſubditã, vt citharistæ citharam, vt gubernatori nauẽ: quæ quidem aduerſaria nõ ſunt agentibus, vtẽtibuſq;, ſed vel maximè conuenientia: haud tamẽ honore cũ artifice adæquata. Quẽadmodũ igitur quiſquis affirmat, nec in ipſa cithara, nec in ipſa naui artẽ reſidere, ſed in gubernatore, atq; in citharœdo, is inſtrumenta ipſa minimè calumniatur, ſed declarat quantum interſit artem inter & artificẽ: ita & Paulus quũ ait, non habitat in carne mea bonum, ipſum ſanè corpus nõ ſuggillauit, ſed animæ excellẽtiã declarauit. ea enim eſt, cui gubernationis, atque cantus negocium totũ concreditũ eſt. quod & Paulus hic declarat animæ authoritatẽ ponens: hominemq; in iſta duo diuidẽs, animã, & corpus, ait ipſam carnem magis quidẽ brutam eſſe, & prudẽtia nudatam, denique eas inter res annumerandam, quæ agantur, nõ quæ agant. ipſam verò animam ſapientiorem, ac valentem intelligere, quid agendum, à quibus abſtinẽdum, non ſufficientẽ tamen ad equũ pro ſuo arbitratu regẽdum. Id quod non carnis modò, ſed & animæ quoq; crimẽ fuerit, intelligentis videlicet quæ facere oporteat, non etiã ad opus proferẽtis, quæ viſa ipſi fuerint. *Nã velle adeſt mihi: at vt facia bonum, non reperio.* Hic rurſus quũ dixit, non reperio, ignorantiã non fatetur, neque dubitationẽ, ſed moleſtiam quandam & inſidias peccati, quod & apertius declarans, addit: *Nõ enim quod vlo facio bonũ, ſed quod nõ volo malũ, hoc ago. Porrò ſi quod nõ volo ego, hoc facio, nõ iã ego perpetro illud, ſed inhabitãs in me peccatum.* Vides vt tum animæ, tum carnis naturam criminibus liberans, omnem culpam in ſceleratam trãſtulit actionem. nam ſi anima à malo abhorret, liberata illa eſt. & ſi id minimè perpetrat, liberatur & corpus: ac quæcũq; culpa eſſe poteſt, ea omnis volũtatis eſt. Neque enim vnũ idemq; ſunt animæ natura, & corporis, & voluntatis: ſed illa quidẽ ſunt dei opera, hoc autẽ ex nobis ipſis exoriens motus, quocunque deducere illum voluerimus. Voluntas enim res eſt à deo inſita: at huiuſmodi voluntas, noſtrum, & mẽtis noſtræ opus eſt. *Reperio igitur † per legẽ] volẽti mihi facere bonũ, quòd mihi malum adiunctum ſit.* Obſcurum hoc dictum. quid igitur ſibi hoc vult? Laudo, inquit, legem iuxta conſcientiam, & illam mihi bonũ volẽti repugnantem intercedentem. nã ſicuti illa me delectat, ſic & illa ſententiã meam laudat. Vides vt declaret rerum tum bonarũ tum malarum cognitionẽ nobis ab initio quaſi fundamentũ quoddam prẽſtructam conſtitutamq; fuiſſe, Moſis autem legẽ laudare illam, & ab illa laudari, neq; eñ ſupra dixit, à lege erudior: ſed, cõſentio legi. neq; hic dixit, erudior ab ipſa: ſed, ipſa me delectat. quid autẽ eſt, illa me delectat? aſſentior illi tanquã rectè habẽti, ſicut & illa mihi volẽti bonũ facere. Quãobrẽ & id velle quod bonũ ſit, & nolle quod malũ, iam inde ab initio quaſi fundamentũ præſtructum conſtitutumq; erat. lex autẽ accedens, & in iis quæ mala eſſent, accuſatrix rerum multarũ extitit, & in iis quæ bona eſſent, plurimarum laudatrix. Vides vbique intentionẽ quandam & additamentum legi ſuo teſtimonio tantũmodo tribuere Paulum, præterea nihil. illa enim laudãte, & me delectante, ac volẽte bonũ, malũ adhuc adeſt, & illius actio ſublata nõ eſt. Quare lex ei qui iã propoſuerit bonũ aliquod facere, ea quidẽ parte auxiliatrix tãtùm exiſtit, quatenus & ille idem eiſdem in rebus cũ illa conſpirat & conſentit. deinde poſteaquã ipſum hoc obſcurè poſuit, progreſſus, id interpretaẽ ac manifeſtius reddit, declarans quo pacto malũ adeſt, & quo pacto volẽti bonum facere, lex ſimul præſto adeſt. *Delectat enim me,* inquit, *lex dei ſecundum internum hominem.* Noueram enim & antea, ait, bonũ: illo autem reperto & in literis laudo. *Sed video aliam legem in membris meis, rebellantem legi mentis meæ.* Legem hic rurſus peccatũ repugnans vocauit, nõ ob illius dignitatem, ſed ob vehementem obedientiã eorum, qui illi parent. Quo modo igitur dominũ Mammonam vocat, & deum ventrem, non ob propriam dignitatem, ſed ob magnam ſubditorum ſeruitutem: ſic & hic legem vocauit peccatum, propter illos qui ita illi ſeruiunt, verẽturq; ab eo diſcedere, vt vereãtur qui legem accepẽre, legem deſerere. Hoc igitur peccatũ, ait, opponit legi naturali. id enim eſt quod ait, legi mẽtis meæ. quin & aciẽ introducit, & pugnã, certamẽq; totum opponit naturali legi. Nã Moſis lex ex abundãtia poſtea addita fuit: ſed tamẽ & hæc & illa, hæc quidẽ docẽs, illa autem laudãs honeſta, nihil magni facinoris hac in pugna prẽſtitere, talis tãtaq; erat peccati tyrãnis, vincẽs videlicet,

† condelectans.

† legẽ] ſine præpoſitione, quã nec textus habet, nec Chryſoſtomi interpretatio admittit.

videlicet, & ſuperior effecta. Id quod Paulus palã faciẽs, ac per vim cladem factam declarans, ait: *Video autem aliam legem repugnantem legi mentis meæ, & captiuum reddentẽ me.* Neq; enim dixit, vincentem, ſimpliciter: ſed, captiuũ reddentẽ me legi peccati. Nõ dixit, impetui carnis, neq; naturę carnis: ſed, legi peccati: hoc eſt, tyrãnidi ac potentię. quo modo igitur ait, quę eſt in mẽbris meis? & quid hoc eſt? neq; eñ verbũ hoc facit, vt mẽbra ipſa peccatũ ſint, quin potius vel maximè à peccato ſeparat. diuerſum eſt eñ id quod in aliquo eſt, ab eo in quo aliud aliquod eſt. Quemadmodũ igitur mandatum nõ eſt malum, poſtquã per ipſum occaſionẽ accepit pctm: ſic nec carnis natura mala, etiam ſi per ipſam peccatũ nos debellet. quãdoquidẽ eadẽ ratione & aĩa mala fuerit, id q; eò etiã magis, ꝓ rerum agendarũ authoritatem habet. Sed nõ eſt ita, non eſt ita. neq; enim ſi admirãdas aliquas ædes & regalia palatia tyrannus quiſpiã ac latro capiat, propterea culpãdę, & in calumniã vocãdæ ſint ædes: ſed omñe illud crimẽ illorũ fuerit, qui ædibus inſidias huiuſmodi ſtruxerint. At verò hoc veritatis hoſtes, vnà cũ impietate in magnã etiam amentiam dũ reuoluuntur, nõ ſentiunt. neq; enim carnẽ ſolùm inſimulãt, ſed & legem calumniãtur: quanquam ſi caro, malũ eſt, lex ipſa, bonum fuerit: repugnat enim & aduerſatur. ſi autẽ lex, bonũ non eſt, caro ipſa, bonũ fuerit: depugnat eñ iuxta illos, & cũ illa bellum gerit. Quĩ igitur vtrunq; diaboli eſſe dicũt, inducentes quę inter ſe ſunt pugnãtia, atq; cõtraria? Vides quãta iſta ſit amẽtia, cum impietate etiã coniuncta? Sed nõ ea ſunt eccleſiæ dogmata, quinimo peccatum ſolũ damnãt: & legẽ vtranq; tum naturæ, tũ Moſis à deo datã, eidem peccato aduerſariã eſſe volunt, non carni: neq; enim carnem peccatum eſſe, ſed dei opus ad virtutẽ vel maximè nobis accõmodũ, ſi ſapuerimus. *Miſer ego homo, quis me eripiet ex hoc corpore morti obnoxio?*

Vides quanta ſit peccati tyrannis, quæ videlicet mentem vel legi congratulantẽ, atq; in ea delectantẽ vincat? neq; enim, ait, dicere habeas, me, qui legẽ oderim & auerſer, à peccato mãcipari. ea eñ me delectat, & illi ipſe aſſentior, & ad illã profugio: ſed tamẽ illa ne ſic quidẽ ad ſe fugientẽ ſaluũ efficere potuit. at Chriſtus vel à ſe fugientẽ ſaluũ effecit. Vides quãta gratiæ magnitudo? Veruntamẽ non ſic locutus eſt ipſe apoſtolus. deplorãs autẽ ſolùm & altè lamẽtatus, quaſi qui auxilio deſtitutꝰ eſſet, per dubitationẽ oſtendit Chriſti potentiã, atq; ait: *Miſer ego homo, quis me eripiet ex hoc corpore morti obnoxio?* lex nequiuit. Cõſciẽtia nõ ſuffecit, etiãſi quæ bona eſſent laudarẽ, nec laudarẽ modò, ſed etiã aduerſantibus obſiſterẽ, depugnaremq;. quod enim dixit, rebellantẽ declarauit, & ſe aduerſa ačie ſtantẽ dimicare. vnde igitur erit ſalutis ſpes? *Gratias,* inquit, *ago deo meo per Ieſum Chriſtũ dominum noſtrum.* Vide vt neceſſariã fuiſſe oſtendat gratię [abundantiã] communiaq; eſſe patris ac filij beneficia? nã vt patri gratias agat, huiuſmodi tamen gratiarũ actionis author eſt filius. Porrò autẽ quũ Paulũ audis dicẽtẽ, Quis me eripiet ex hoc corpore mortis? caue putes illum carnẽ ipſam incuſare. neq; eñ dixit, corpus peccati: ſed, corpꝰ mortis, hoc eſt, mortale corpus: à morte ſcilicet mancipatũ, non autẽ quòd mortẽ generauerit. quod non eſt maliciæ carnis, ſed violentiæ eius, quã ſuſtinebat, ſignũ. Quẽadmodũ ſi quis captiuus à barbaris, barbarus vocaẽ, non ꝓ barbarus ſit, ſed quòd ab illis detinetur: ſic & corpus mortis dicit, quod ab ea detentũ ſit, nõ quod ipſam ꝓcurauerit. Itaq; nõ ipſe à corpore eripi vult, ſed à mortali corpore, ſignificãs quod ſępe dixi, corpus, ex eo ꝓ patibile effectũ ſit, à peccato etiã facilè expugnari poſſe. Dicet aliquis: Et quãobrẽ ſi talis, tantaq; peccati tyrãnis ante gratiã fuit, animaduerſum eſt in eos, qui deliquiſſent? Nempe ꝓ. earãt ordinata & cõſtituta, quæ etiam dominãte peccato perficere, & exequi illi poſſent. neq; eñ ad ſummã illos deus pertraxit politiã: ſed & permiſit pecuniis illos frui, pluribus vxoribus vti nõ prohibẽs, & iræ gratificari quoad iuſtũ eſſet, & voluptatũ moderatarum vſũ habere. deniq; tãta erat indulgẽtia, vt ſcripta lex minora etiã exigeret, q̃ naturalis lex dictitaret. Nam naturę lex virũ vnũ mulieris vnius conſuetudine cõtentũ eſſe iuſſit. quod & Chriſtus indicãs, ait, Qui ab initio fecit, marẽ & fœminã eos fecit. At Moſis lex neq; hanc repudiari, neq; illam repudiatæ in locum admitti prohibuit, neq; duæ quo minus eodẽ haberent tẽpore interdixit. prętęr id autẽ videas, qui ante Moſis legẽ vixere, ſub naturali lege eruditi, eos plura prẽſtitiſſe, q̃ Moſis lege cõtẽta eſſent. Quas ob res qui in veteri lege verſabant, ij vim non patiebantur, vt quorũ in remp. legiſlatio admodũ moderata introducta eſſet. q ſi ne ſic quidẽ vincere potuere, illorũ ignauię crimẽ eſto. Idcirco & Paulus gratias agit ꝓ Chriſtus his omnibꝰ nulla ex parte excuſſis, nõ ſolum ad delictorũ noſtrorum calculos nos nõ vocauit, ſed ąptos etiã ad maiorẽ curſum cõficiendũ reddidit. Itaq; ait: Gratias ago deo meo per Ieſum Chriſtũ. ac prętermiſſa ſalute, tanquã ab oĩbus cõfeſſa, ex iis quę iã illi adſtructa fundataq; eſſent, ad aliud maius tranſit, dicẽs, nos non priſtinis tantũ periculis liberatos, ſed tales effectos vt in futurũ capi, ac mãcipari nequeamus. *Nulla enim,* inquit, *nunc cõdemnatio iis, qui ſunt in Chriſto, qui nõ iuxta carnẽ ambulant.* ſed nõ id prius dixit, donec cõmoneſaceret rurſus priſtini ſtatus, prius enim dixit: Igitur ego ſeruio legi dei, carne aũt legi peccati. deinde adiũxit, Nulla ergo nũc condemnatio iis qui in Chriſto ſunt. poſtea quoniã obſiſtebat illi, multos eſſe, q vel à baptiſmo peccarent, propterea ad illud vrgẽs ꝓperat: nec ſimpliciter ait, iis q in Chriſto ſunt: ſed, iis qui nõ iuxta carnẽ ambulant: declarãs quicquid id eſt, noſtræ ignauiæ opus eſſe. licet eñ nunc non iuxta carnem ambulare: tum autẽ difficile erat. atque hoc & alia ratione adſtruit, per ea quę deinceps, ſic inquiẽs: *Lex enim ſpiritus vitæ liberauit me.* legẽ ſpiritus hoc loco ipſum ſpiritum appellans. Quemadmodũ enim legem peccati, peccatum: ſic legem ſpiritus, ſpiritũ dicit. atqui & Moſis legem ſic vocauit. ſcimus enim, ait, ꝓ lex ſpiritualis eſt. ecquódnam igitur diſcrimen? certè magnũ & immẽſum. illa enim lex, ſpiritualis lex: hæc autẽ lex, ſpiritus lex. & quid hoc ab illo differt? ꝓ illa quidẽ à ſpiritu tantùm data eſt: hæc autẽ & ſpiritũ prolixum atq; abundantem ſe ſuſcipientibus ſuppeditabat. Itaq; & ipſam vitę legẽ appellauit, vt illam ſecernat atq; diſtinguat à lege illa peccati, nõ Moſaica. quũ eñ ait, *Liberauit † me] à lege peccati & mortis.* Non hic Moſis legem intelligit. nuſquam enim illam appellat peccati legẽ. quid enim? vt quã iuſtam ac ſanctã ſæpe nominauit, & peccatũ extinguentem: ſed legem illã ſignificat, quã mentis legi aduerſantẽ dixit. Hoc enim peſtilentiſſimum bellum ſpiritus gratia ſuſtulit, quæ & peccatũ mortificauit, & certamẽ nobis leuius reddidit,

† τῆς παρουσίας, id eſt præſentiã ſiue aduẽtum.

† hic habetur, id eſt te vtetiã Eraſmus reſtatur legere Chryſoſto. ſed incolumi ſentẽtia.

dit,& prius coronã imposuit,ac tum demum magno cũ præsidio ad certamina vocauit. Quod autẽ nunquã non facit à filio ad spiritum transiẽs,à spiritu ad filium & patrem, ac trinitati nostra omnia imputãs: hoc ipsum & hic facit.nam vbi dixit,Quis me eripiet de hoc corpore mortis? ostẽdit patrẽ per filium hoc facere, pòst autẽ & spiritum sanctum per filium. lex eẽ̃ spiritus vitæ in Christo Iesu liberauit me,ait. deinde rursus patrẽ & filium. *Nam quod lex præstare minimè poterat,cã parte quã imbecillis erat per carnẽ, hoc deus filio proprio misso sub specie carnis peccato obnoxiæ præstitit, ac de peccato condemnauit peccatũ per carnem.* Rursus videtur quidẽ legẽ calũniari. sin verò quis diligẽter attẽdat, vel maximè illã laudat,cõuenisse eã cũ Christo ostẽdens,& res easdẽ cũ illo voluisse. neque enim dixit, quod in lege malũ erat; sed quod illa minimè poterat:& rursus, quaten° imbecillis erat,nõ quaten° malè agebat,aut insidiabatur: nec imbecillitatẽ illi adscribit,sed carni,dicens, quatenus imbecilla erat per carnẽ.Carnẽ hic rursus nõ substãtiã ipsã,& subiectũ, sed carnaliorẽ sensum vocãs,quibus verbis tũ corp° tũ legẽ criminatione liberat: nõ per hæc autẽ solùm sed per subsequẽtia. Nam si lex contraria fuisset,quî Christus in illius auxiliũ aduenit?&illius iustificationem impleuit? & manũ præbuit,cõdemnãs peccatũ in carne? hoc enim restabat: quoniãquidẽ in anima iã olim lex peccatũ idẽ condẽnabat. Quid ergo? lex quod maius quidẽ erat fecit, quod autẽ min°, id dei vnigenitus?nequaquam. maximè enim & illud deus fecit:vt qui cùm naturalẽ legẽ dedit, tũ verò scriptã addidit.alioqui autẽ nihil profuisset, quod maius erat†nisi id etiã fuisset propositum.]quod minus erat. quid enim profuerit quæ agenda sint scire, ei qui ea ad op° nõ perducit? Certè nihil,imò maior inde cõdemnatio existit.quare qui animã seruauit, hic idem est,qui & carnẽ fræno parentẽ effecit. Siquidẽ docere quidẽ, facile: cæterùm viam mõstrare, qua via nullo negotio hæc facta sint,hoc demum mirum est. Propterea sanè venit vnigenitus:nec prius abscessit, donec illa nos difficultate explicauerit. Quod autẽ maius censendũ,id victoriæ modus est. neque enim aliã assumpsit carnẽ, sed ipsam hanc afflictã, laboribusq; cõfectam.Quemadmodum enim si quis vilẽ ac circũforanèam mulierem in rerũ venaliũ foro vapulãtem intuitus,se illius esse filium profiteretur,reuera regis filius quũ esset,atque hac ratione illam è manibus eorũ à quibus malè haberetur,eriperet: ita & ipse fecit, fassus se esse hominis filiũ, patrociniũ auxiliumq; illi afferens, ac peccatum damnans. nõ ergo ausus est postea illã verberare: seu potius illã quidẽ verberauit mortis plaga.Inde effectũ est,vt non ipsa caro verberata, sed ipsum peccatũ verberans dãnatũ sit,ac perierit:id quod omniũ est maximè admirãdum. nisi enim in carne victoria parta fuisset, non tã mirandum foret, quando & lex hoc efficiebat. mirũ autẽ id est, q̃ vnà cum carne tropheũ erectum est. & quę millies à peccato deiecta fuerat,hęc eadẽ splẽdidam contra illud victoriam tulit. Vide enim quot noua atque inopinata extiterint. Vnum quidẽ,quòd peccatum carnẽ non vicit,alterũ quòd victũ est peccatum,& à carne victũ.neque enim simile fuerit, nõ vinci, & vincere quod anteà semper deiiciebat. tertium,quod nõ modò vicit,sed& puniuit.nã minimè peccando,non victus est:moriendo autẽ vicit & dãnauit illud, terribilem illi carnẽ efficiens, quæ prius despicabilis esset.Sic igitur & illius potẽtiã fregit,& mortẽ per illud introductã sustulit. donec eẽ̃ peccatores offẽderet,iure optimo obitũ afferebat. postea quã verò corpus minimè peccans reperit, illudq; morti tradidit:condẽnatũ illud est tanquã quod iniuriam attulisset. Vides quàm diuersę victoriæ partę sint?quòd nõ victa sit caro à peccato: quòd ea peccatũ vicerit ac dãnarit: quòd nõ simpliciter dãnarit, sed dãnarit tanquã quod peccauisset. prius enim illud coarguit iniuriã fecisse, sicq; ipsum dãnauit, nõ simpliciter fortitudine ac potestate, sed iure ac ratione. hoc eẽ̃ patefecit dicens, De peccato dãnauit peccatũ in carne.ac si dixisset,quod cõuicit illud magno admodũ de peccato, ac tũ demũ illud dãnauit. Vides vbiq; peccatũ dãnari,nõ carnẽ:sed hanc & coronã accipere,& sententiam contra illud reportare? Quod si in specie carnis ait misisse filiũ, nõ propterea existimes aliã esse carnẽ. quoniã enim dixit, peccati,idcirco & speciei verbo vsus est.neq; enim peccatricẽ carnem habuit Christus, sed sĩmilem quidem nostræ peccatrici, minimè autẽ peccatricẽ, & natura eandẽ nobiscum. quare & hinc videlicet nõ erat mala carnis ipsius natura. neq; enim alia prioris loco accepta,neq; hac ipsa mutata secundum substantiã, ipsã Christus expugnare molitus est,sed illã manere finẽs in eadẽ natura, fecit vt coronã contra peccatũ reportaret, & tunc ipsam post victoriã excitauit, & immortalẽ effecit.Dices,Quid hoc ad me, si hæc in illam carnẽ euenere? ad te certè maximè. iccirco addidit: *Vt iustificatio legis impleretur in nobis, qui non sẽcundũ carnem ambulamus.* Quid est iustificatio? finis destinatio, ipsa operis perfectio.quid eẽ̃ illa lex volebat?quid autẽ imperabat?sine peccatovt esses.hoc igit̃ nobis per Christũ præstitũ est,atq; ipsum quidẽ obstitisse,& superauisse,illi° fuit:victorię autẽ fructũ cepisse,nostrum.Itaq; nõ amplius peccabimus:non, inquam, amplius peccabimus, nisi admodum fracti animis cõciderim°.Iccirco addidit,Qui nõ secundũ carnẽ ambulam°.Vt ne enim, quòd audieris Christũ peccati bello te liberasse, atque in te impletã esse legis iustificationẽ, damnato in carne peccato, apparatum omnem euertas: ob hanc causam illic quum dixisset,Nulla igitur condẽnatio,addidit,his qui nõ secundũ carnem ambulant: & hic item quum dicit, Vt impleretur in nobis iustificatio legis, ipsum hoc attexuit, seu potius nõ hoc ipsum solùm, sed multò amplius.posteaquam enim dixit,Vt iustificatio legis in nobis impleretur, qui nõ secundũ carnem ambulamus,addidit,sed secundum spiritum: ostẽdens nõ oportere modò à malis abstinere,sed & in bono florescere. nam tibi coronam donasse, illius: donatam autẽ retinere, tuũ. etenim, quæ legis erat iustificatio non esse execrationi obnoxiũ, id tibi perfecit Christus.ne igitur tantũ donum prodas, sed perpetuo asseruato pulchrũ hunc thesaurum. tibi enim hic cõmonstrat lauacrum nobis nõ sufficere ad salutẽ: nisi & lauacro accepto, vitam dono dignã exhibeamus. Itaq; rursus legi patrocinatur hæc dicens.nam posteaquã in Christum crediderimus, sunt omnia faciẽda ac prestanda, vt illius iustificatio, quod impleuit Christus, in nobis hæreat, non etiam corrumpatur. *Qui enim secundũ carnem sunt*, ait, *quæ carnis sunt sapiunt: qui verò secundũ spiritum,quæ sunt spiritus. Nam sensus carnis mors est:sensus autẽ spiritus, vita, & pax:quoniã sensus carnis inimicicia est in deũ.legi enim dei non subditur,neq; enim potest.*

†μὴ προκειμένου. *forte legẽdum,* μὴ προκειμένου, *id est, nisi etiam adiectum fuisset.*

Ibidem d.

Hic supra.

Ate

At ne hoc quidem carnis calumnia fuerit.donec enim suum ordinem seruat, absurdi nihil fit. at quum illi omnia cõcedimus,ac proprios transiliens terminos contra animam insurgit,tũ omnia perdit,ac corrumpit,nõ à propria natura, sed ab immoderatione ac confusione inde nata. *Qui vero secundum spiritũ,quæ sunt spiritus.Nam sensus carnis,mors.* non dixit:nam carnis natura,neque, nam substantia corporis: sed, sensus, qui ipse corrigi quidem queat,ac tolli. Hoc autẽ ait, non ipsi carni propriam cogitationẽ tribuẽs,absit, sed crassiorem mẽtis interpretationem ostẽtans, & à peiori illã vocans: sicuti & carnem sæpenumero totum hominem & animã habẽtem appellare assueuit. *Sensus autem spiritus.* & hic rursus spiritualem cogitationem dicit. Quemadmodum & progressus vlterius ait: Qui autẽ scrutatur corda,nouit qui sit spirit° sensus.ac declarat multa ex hac spirituali cogitatione bona proficisci cùm in præsenti vita, tũ in futura.malis enim iis,quæ sensus carnalis affert, multò plura bona exhibet spiritualis sensus.quod palàm fecit his verbis, vita, & pax. quorũ alterũ oppositũ est priori illo. Nam sensus carnis,mors.alterũ autẽ,huic quod sequitur.pacem enim vbi dixit,subiunxit,quoniam sensus carnis inimicicia est in deũ.quod quidẽ morte deterius est. Deinde ostẽdit quemadmodũ & mors & inimicicia eueniant. *Legi enim dei non subditur, neque enim potest.* sed tu ne commoueare tamen, dum id verbi audis,Neque enim potest. Hæc enim dubitatio facilem habet solutionem. Nam hoc quidẽ loco,carnis sensum appellat terrestrem cogitationem, crassam,secularib° rebus malisq; actionibus intẽtam atq; affixam. Hanc adeò cogitationem non posse ait deo subditã esse. Et quæ tandẽ salutis spes,si fieri nõ potest,vt qui mal° est, is bonus fiat? nõ hoc est quod ait.alioqui, quî paul° talis euasit? quî latro? quî Manasses?quî Niniuitæ?quî Dauid lapsus se ipsũ sibi recepit? quî Petr° Christũ inficiatus,seipsum collegit? quî stuprator, rursus in Christi gregẽ annumeratus est?quî Galatæ gratia lapsi, ad priorẽ rediere cogitationẽ?Nõ ergo hoc dicit,fieri nõ posse,vt qui malus est,bonus fiat:sed fieri nõ posse, vt q̃ malus esse perseuerat,deo subdat.facile tamen esse factu, vt si animum mutet suũ,bonus euadat,ac deo subdatur.neq; enim dixit,hominẽ non posse deo subdi, sed malam actionẽ non posse bonam esse.ac si diceret: †malicia nõ potest esse modestia.neq; scelus, virt°. Quemadmodũ & in euangelio ait dominus:Nõ potest arbor putris & viciosa fructus bonos facere:nõ prohibens vicij mutationẽ in virtutem, sed dicẽs ipsam in vicio perseuerantiã bonos fructus haudquaquã ferre posse. nõ enim dixit,non posse arborem malam bonam fieri:sed, fructus bonos illã ferre non posse tantisper dũ mala esse perseuerat. quandoquidẽ fieri posse,vt immutetur quis,id certè tum hinc, tum ex alia declarauit parabola, quum inducit zizania triticũ esse facta.Itaq; & extirpare illa vetat.nequãdo eẽ̃, inquit, vnà cũ illis & frumẽtum reuellatis:hoc est,id frumẽtum,quod futurũ est ex illis. Sẽsum igitur carnis vicium ait:& sensum spiritus,gratiã datam,opusq; bona voluntate temperatũ:nusquam hic neq; de hypostasi,nec de substãtia loquẽs,sed de virtute,ac viciositate.Quod enim nequiuisti in lege,ait,hoc nũc poteris,recta scilicet ingredi,ac nulla pedũ offensione, si spiritus auxilium apprehenderis. non enim sufficit nõ ambulare secundũ carnem, sed oportet & secundum spiritũ ingredi. quandoquidem nõ satis est nobis ad salutẽ à malo declinare,sed & bonis operibus operã dare oportet. Hoc porrò erit,si spiritui animã dediderimus, tum carni persuaserimus propriũ ordinem seruare,locumq; agnoscere suũ. nam ita demũ & illã efficiemus spiritualem: quemadmodum si nos ipsos ad socordiam ignauiamq; dederimus,animam etiã carnalem efficiemus.Posteaquã enim non naturæ necessitatẽ dei donum imposuit, sed volũtatis libertatẽ prębuit,in te positum est & hoc fias & illud. quę eẽ̃ illius officia erãt,ea omnia sunt peracta.neq; enim veluti aduersa in acie stans, mentis nostræ legi peccatũ repugnat, nec captiuã illam sicut antea abducit: sed cũcta illa submota & abrogata cõquieuere,suntq; animi affectus ipsi repressi, timẽtes ac perhorrescẽtes spiritus gratiã. Quod tu si lumen restinguis,aurigã excutis,gubernatorẽ exigis:tibi ipse fluctuationem tempestatemq; adscribito. Nam q̃ hoc quidem tempore virtus minoris negocij egeat,vnde & cõstantię,tolerantiæ,continentiæ incrementũ ingens,expendito quémnã in modum quo tẽpore dominarẽ lex, mortaliũ res sese haberent,quemadmodum rursus nũc se eædẽ illæ habeãt, posteaquã gratia illuxit. Quæ enim nemo videbat præstare posse, virginitas, & mortis contẽptus,complureq; alij affectus,ea ipsa vbiq; iam terrarũ nunc præstãtur:neq; apud nos solũ,sed & apud Scythas,apud Thracas,apud Indos, apud Persas, reliquosq; q̃ plurimos barbaros,& virginũ chori, & martyrum populi, & monachorũ sodalitates,qui omnes iã plures iis esse cœperũt,qui vxores habent. Adde huc & ieiunij & paupertatis intentũ atque ingens studium. Quæ tamen ipsa extra vnũ aut duos, ne in somniis quidem imaginari qui legis tempore vixerũt homines potuere. Quum igitur videas rerum veritatẽ tuba clarius clamitantẽ, ne mollem, ne dissolutum, ne remissum te geras,neu tantã gratiam prodas. neq; enim licet, ne fide quidem iam accepta, pigrescentẽ saluũ fieri.facilia enim proposita sunt certamina, vt tu media in palęstra vincas,nõ vt obdormias, neq; vt gratię magnitudine ad ignauiæ argumentũ abutare, priori in cœno rursus volutatus.quapropter & adiungit, *Qui autẽ in carne sunt, deo placere non possunt.* Dicet aliquis, quid? Nũ corp° nostrũ discerpem°, nũ è carne excedem°, deo vt placeam°? quid? homicidásne fieri nos censes ad virtutis studiũ à te deductos? Vides quot absurditates enascãtur,si simpliciter exceperim° quę ab authore dicũtur?Carnẽ enim hic non corpus appellat,neq; corporis substantiam,sed vitam carnalẽ, mundanam,voluptate & luxu diffluentẽ,quæ hominem ipsum,quantuscunq; est, carnẽ esse facit. Quẽadmodum enim qui spiritu erecti,ac veluti volatiles viuunt,ij & corpus quoq; spirituale efficiũt:sic qui à spiritu sunt auersi, ventri autẽ ac voluptati seruiunt, ij & animam carnem efficiũt, non substantiam quidem immutantes,sed illius nobilitatẽ perdentes.Atque huiusmodi dictionis tropus identidẽ & in veteri quoq; extat instrumeuto,carnis nomine significãs crassam & terrestrẽ vitã, & eam quæ impuris atque absurdis voluptatibus implicata sit,& irretita.Nã ad Noë ita loquitur deus, Nõ permanebit spirit° meus in hominib° istis,quia caro sunt. quãquã & ipse Noë carne obductus erat. sed hoc ipsum in crimẽ nõ vocabat,quòd videlicet carne essẽt obducti: hoc enim naturę erat,sed quòd carnalem sibi vitam delegissẽt.

† πορνεία fornicatio siue scortatio.& πορνεία, est in Theophylacto.

Hic infr. c

Mat.7.c. & Lucæ 6.f.

Mat.13.d

Genes. 6.a

Itaque

Itaque & Paulus ait, Qui autē in carne ſunt, deo placere non poſſunt. atque addidit, *Vos autē in carne non eſtis, ſed in ſpiritu*: rurſus non ſimpliciter carnē dicēs, ſed eiuſmodi, quam modò dixim⁹ carnē, quæ videlicet ab affectib⁹ animiq; morbis tracta, veluti tyrānide oppreſſa, ſeruiat. Dices: Et quā obrē nō ad hūc modū locutus eſt Paulus? quamobrem differentiam hanc nō adhibuit? attollere volebat auditorem, atq; oſtēdere, qui rectè & ſanctè viuit, hūc ne in corpore quidē eſſe. Nam quòd planè cōſtaret ſpiritualē hominē in peccato minimè eſſe, iccirco hic, quod maius quidem erat, ponendū ſibi duxit, quòd videlicet nō ſolùm in peccato, ſed ne in carne quidē amplius eſſet ſpiritualis homo. nimirū hinc iam angelus effectus, ad cœlū euectus, corpúſq; ſimpliciter circūferens. Quòd ſi tute carnē calumniaris, quòd illius nomine carnalem vitam appellites: & mūdum item calūniaris, quòd hinc ſæpenumero malicia deſignetur: ita enim ad diſcipulos ait Chriſtus, Vos non eſtis ex mūdo hoc. & rurſus ad fratres idem ſuos, Nō poteſt mūdus vos odiſſe, me autem odit. Iā & anima à deo aliena eſſe dicetur, quòd qui in errore viuūt, animales vocauit. Sed non eſt ita, nō eſt ita. Neceſſe eñ eſt non ad voces ſimpliciter, ſed ad loquentis mentē vbique aduertamus, exactamq; dictorū diſcretionem pernoſcam⁹. Alia enim ſunt bona, alia mala, alia media. verbi gratia. Aīa & caro, ex eorū numero ſunt, quę media vocātur: poſſuntq; & hoc & illud fieri. at ſpiritus ex eorū ſemper eſt numero, quæ bona ſunt, nec aliud vnquā efficitur. Rurſus, carnis ſenſus, hoc eſt, ſcelerata actio, ex eorū ſemper eſt numero q̄ mala ſunt. legi enim dei non ſubditur. Si igitur parti ei quæ melior ſit, animā & corpus tradideris, ea illius partis fient: ſi peiori rurſus, exitij eius quod inibi eſt particeps efficeris, nō ab animæ & corporis natura, ſed ab ipſa* mēte ac ſententia, q̄ domina eſt, poteſtq; vtrunq; hoc eligere. Ac q̄ hæc ita ſeſe habeant, nec ſint, quæ diximus, carnis calūnia: rurſus dictionē ipſam pertractantes, accuratius examinemus. *Vos autē non in carne eſtis, ſed in ſpiritu*, ait. Quid? in carne illi non erāt, ſed incorporei obambulabant? Quī id & quānā ratione? Vides vt vitam carnalem ſignificauerit? & quamobrem non dixit, Vos autē non eſtis in peccato? vt intelligas, Chriſtū nō ſolùm extinxiſſe peccati incendiū, ac tyrannidem oppreſſiſſe, ſed & carnē leuiorē ac ſpiritualiorē reddidiſſe, natura nō mutata, ſed velociore atq; agiliore effecta. Nā quemadmodum ferrum ab ignis aſſiduo vſu, & ipſum quoq; in ignē euadit, propria in natura remanēs: ſic fidelium, ſpiritumq; habentiū caro, in illā demum efficiētiam trāſmutatur, tota ſpiritualis, vndiq; cruci ſuffixa, atq; vnà cū anima & ipſa volatilis reddita: quale quidem erat eius corpus, qui hæc ipſa profert. Qua de cauſa omneis ille quidē delicias voluptateſq; ridebat: fame autē, flagellis, ergaſtulis delectabat, nec dolebat illa dum toleraret, atq; hoc declarās dicebat:* Afflictio eñ præſens leuis eſt. Vſqueadeo ille carnē edocuerat cū ſpiritu cōſentire atq; cōſpirare. *Si modò ſpiritus dei habitat in vobis.* Verbū id, ſi modò, identidem nō ambigens addit, ſed vel maximè credens: & loco huius vocis, quandoquidē: vt quum ait: Si modò iuſtum eſt apud deū, reddere iis qui affligūt vos, afflictionē. rurſus: Tot ac tanta paſſi eſtis fruſtra, ſi modò & fruſtra. *Si quis verò ſpiritū Chriſti non habet.* Nō dixit, ſi autem vos nō habetis: ſed ſub aliis perſonis, quod

Ioā. 15. & 17. c.
Ibidē 7. a.
2. Cor. 4. d
** Nā momentaneu leuitas afflictionis.*
1. Theſ. 3. b.
Gal. 3. a.
**Ἐνθύμη. i. conſilium, ſententia, voluntas.*

moleſtum erat, proſequitur. *Hic non eſt eius*, ait. *Si autē Chriſtus in vobis eſt.* rurſus Chriſtū in illis eſſe ait: atq; quod moleſtū quidem erat & dictum inuidioſum, id breue, & mediū poſuit: quod autē optabile, vtrinq;, & multis, verbis vt illud inumbraret. Hoc autē ait nō ſpiritū Chriſtum eſſe dicēs, abſit hoc: ſed oſtendens quòd qui ſpiritū habet, nō ſolùm Chriſti appellatur, ſed & ipſum habet Chriſtū. neque enim datur ſpiritu præſente nō & Chriſtum adeſſe. Nam vbicunque ſpiritus, vna triadis ſubſtātia, adfuerit, adeſt & ipſa trias: à ſe eñ ipſa diuelli nō poteſt: eſtq; ea exactiſſimè ſibi vnita. Et quid nobis, inquies, futurum eſt, ſi Chriſt⁹ in nobis fuerit? *Corpus quidē mortuū propter peccatū, ſpiritus verò vita propter iuſtitiā.* Vides quot mala ex eo quòd quis ſanctū ſpiritum non habeat? Mors, inimicicia erga deum, non poſſe illius legibus placere, quod Chriſti eſt, id nō vt Chriſti eſſe, ipſum non habere inquilinū. Conſidera igitur & quot bona ex eo quòd quis ſpiritū habeat, Chriſti eſſe. ipſum Chriſtū habere, cū angelis de dignitate certare. hoc enim eſt carnē mortificauiſſe, vitā immortalē viuere, iā hinc reſurrectionis pignora habere, facilitate magnavirtutis curſum currere. neque enim dixit corpus iam à peccato retardari, ſed & mortuum eſſe, curſuum facilitatē intendens. Nam qui talis eſt, is demum nulla iam moleſtia, nullo iam labore coronatur. Itaq; & peccati verbum addidit, vt inteligas illum corporis ſemel maliciam, non naturam ſuſtuliſſe. Hoc enim ſi eueniat, multa etiā ex iis quæ animæ cōducere poſſunt, ſublata fuerint. Nō hoc ergo ait, ſed corpus ipſum viuū ac manens mortuum eſſe vult. Nā hoc demū ſignum eſt, Chriſtum nos habere, ſpiritumq; in nobis eſſe, quū corpora quidē noſtra ab iis corporibus nihil differūt, quæ tumulis recōdita iacēt, dūtaxat quod ad corporis op⁹ pertinet. Sed tu ne terrea re audito mortificationis nomine. habes enim verā vitam, quā nulla mors eſt exceptura. Talis eſt enim ſpiritus vita: non iam morti cōcedit, ſed illam atterit atque abſumit, quod ſemel ceperit, illud immortale conſeruās. Quapropter vbi dixit, corpus mortuum, non dixit, ſpiritum viuentem: ſed, ſpiritum vitam, vt oſtēdat illū & aliis quoq; prębere hoc poſſe. poſtea rurſus conſtringens auditorē, & vitæ quoq; cauſam probationemq; dicit: Hæc autē eſt iuſticia. peccatū enim ſi abeſt, ne mors quidem cōparet: morte porrò non cōparente, vita indiſſolubilis eſt. *Quòd ſi ſpiritus eius qui excitauit Ieſum à mortuis, habitat in vobis: is qui excitauit Chriſtum ex mortuis, viuificabit & mortalia corpora veſtra, propter ipſius ſpiritum inhabitantem in vobis.* Rurſus Paulus ſermonē ad reſurrectionē pertinentem mouet: quoniā hęc potiſſimū ſpes auditorem cepit: atq; illū ab iis confirmat, quæ in Chriſtū euenerunt. Caue eñ, inquit, eo terreare, quòd mortuū corpus induiſti: ſpiritum habeto: & omnino reſurget. quid igitur? quę ſpiritu carent corpora nō reſurgunt? quī verò †omnia] oportet ad Chriſti ſuggeſtū repręſentari? quī porrò is verax ac fide dignus erit ſermo, qui de gehēna circunfertur? Nam ſi qui ſpiritū non habēt, ij nequaquā reſurgunt, ne gehenna quidem exiſtet. quid igit̄ ſibi vult dictum hoc? Certe omnes quidem reſurgent, nō omnes autem ad vitam: ſed alij quidē ad pœnā, alij autem ad vitā. Itaq; Paulus nō eſt hoc verbo vſus, excitabit: ſed, viuificabit, quod amplius quidē erat, quàm excitatio: quodq; ſolis iuſtis datū eſt. Cuiuſmodi honoris cauſam quū poſuiſſet, addidit & ac ſtatum. nam ab ipſis demū operibus liquet, tum qui viuat, tū qui mortuus ſit. Agē itaq;, Alterū quidem inueniemus ſeu libris, ſeu precibus, ſeu ieiunio, ſeu cuipiā alij rei pernecęſſariæ operā dantē, vigilātem, ſobriū, cum deo diſputātem: Alterum autē cum nimio vino madentem, obrutúmq;, tum vero nihilo melius habētē, quàm quiuis mortuus. qui ſi & ad veſperā vſq; expectauerim⁹, licebit nobis ſpectare mortem eam, quam dico, in eo abundantiorē eſſe, atque inde rurſus ſomnū ſuccedere, quum interim ille alter noctem in ſobrietate inſomnē agat. Vtrum igitur dixerim⁹ magis viuere? eum qui ſtupidus ac ſenſu carēs quum iaceat, riſum omnib⁹ mouet: an eū potius, qui opere aliquo delectatus cū deo verba facit? Etenim ad illum ſi adieris, dixeriſque neceſſarium quidpiam, eundē ſanè haud aliter loquentē auditurus es, quàm ſi cū homine mortuo colloquaris. At cum hoc ſi vel luce, vel in tenebris congredi libebit, angelum cernes potius, q̄ hominem, quem eundē & de rebus quoq; cœleſtibus diſputantem audies. Vides, vt hic quidē vel ſupra eos omneis qui viuunt, viuat: ille autē vel mortuis miſerabilior proſtratus iaceat? qui ſi quod fortè opus in manibus habere viſus fuerit, alia certè pro aliis cernit, eorū ſimilis, quos animi furor, atq; inſania vexat, ac potius illis miſerior. Nam illos quidē ſi quādo quis iniuria afficit, iniuria affectos miſeramur, iniuriæ autē illatorē increpamus. At huic ſi quē inſultare viderimus, nō ſolū nō ad miſericordiā flectimur, ſed & iacentē proſtratúmq; calculo etiam noſtro condēnamus. Hoccine igitur, obſecro te, vita eſt? ac non potius quiddā mille mortibus grauius? Etiámne vides eū qui in deliciis vitam ſibi cōſtituit, non ſolū mortuum eſſe, ſed & mortuo deterius habentē, & intemperiis acto miſeriorē? illum enim homines miſericordia, hunc odio proſequūtur. Ille veniā impetrat: hic ęgritudinis ſuæ pœnas pēdit. Quòd ſi foris ſeſe hic ſic ridiculū præbet, computrefactum ſputum ac magnopere vinū redolens ore fœdo eructans, eiuſdē miſeram animam conſidera, huiuſmodi in corpore, quodam tanquā in ſepulchro, infoſſam, quem tādem in modum par ſit illam ſe habere. Tale enim hocce ſpectaculū eſt, quale eſſe poſſit, ſi quis ex cōpoſito moliatur, vt puellæ honoratæ, caſtæ, ingenuæ, nobili, pulchræ, ancilla quæpiā barbara, deformis, impura, magna adeò cū licentia, iniuria pari inſultet. Nam tale quiddā eſt ebrietas. Ecquis igitur, de iis loquor qui mentis cōpotes ſunt, ſexcenties emori nō malit, q̄ ſic vel diē vnum victitare? Nam vt poſtridie, vbi diluxit, videatur ille ab ea comœdia expergefactus, vinolentiā edormiiſſe, atq; exhalaſſe ſuam, tamen ne tum quidem ſynceræ temperantiæ reſtitutus eſt, nebula ab ebrietatis tēpeſtate ſuffuſa, ante oculos adhuc oberrante. qui ſi & illum dederimus ſyncerā iam ſobrietatē aſſecutū, quid illi ea res profuerit? ea enim ſobrietas in nullum illi vſum alium cedit, quàm vt eos cōtueatur, qui ſibi vinolentiam obiiciunt. quū enim vinom adens turpe ſui ſpectaculum exhibet, id lucri facit, vt ne eos quidē ſentiat, quibus ridiculus eſt: die autē inſequenti exorto & ſolatio hoc priuatur, tum ſentiens & famulos murmurātes, & vxorem erubeſcentē, & amicos ſuggillantes, & inimicos irridentes. Quid tandē vita hac miſerabilius? de die riſui omnibus eſſe, veſperi in eandem turpitudinem de integro recidere? Sed quid? placétne auaros ī medium proferamus? & hæc enim rurſus alia eſt, & quidem ea

Mat. 25. c
†omnes. Rom. 14. b
1. Cor. 15. d

quam modò diximus,pestilẽtior ebrietas.q̃ si ebrietas,certè & mors omnino, ea etiã quam paulò antè posuimus,multò deterior,quãdo & ebrietas letalior. Neq; enim tam detrimentosa fuerit ebrietas, quàm pecuniarum cõcupiscentia.Illic enim detrimentum intra perturbationẽ,atq; afflictionẽ,consistit,terminatúrq; sensus stupore,atq; ebrij exitio. At hic damnũ ipsum infinitas animas peruadit,varia vndequaq; bella succendens.Agè itaq;, & hunc cum illo cõponentes videamus, quas tandẽ causas cum illo cõmunes habeat,quibus porrò in rebus plus illo abundet. Rursus & ebriorum inter se hodie cõtentionẽ faciamus.Nã cum illo,quẽ beatum esse, ac spiritu viuere diximus,ne isti quidẽ iam componantur,sed inter se ipsi examinentur. Itaq; & hic quoq; mensam rursus in medium proferamus, mẽsam dico cædibus mille refertam.Quarum igitur rerum inter hos cõmunitas esse potest?& in quo tandẽ vterq; alterius similis est? Nimirum in ipsa morbi natura.nam ægritudinis genus differens est.alterũ enim à vino, alterum à pecuniis existit:at affectus ipse consimilis.vterq; enim absurdæ ex æquo concupiscentię seruit.Nã & qui vino ebrius est,is quò plures vini calices hauserit, eò plures appetit:qui autẽ pecuniarũ amori seruit,quò magis ditescẽdi desiderio capitur, eò maiorem concupiscentiæ flammam incendit,pestilentiorémque sibi desiderij sitim accersit. In hoc igitur vno adsimiles sibi inuicẽ sunt. At in altero rursus auarus superiora omnia habet. Quónã quæso hoc? nempe q̃ ille quidem rem eam patitur,quæ iuxta naturam est.Vinum enim natura quum sit calidum, insitámq; siccitatem intendat,facit qui eo poti ebriiq; sint,ij vt sitiant adhuc.Auarus verò ille vnde plura semper cõcupiscit? vnde? Certè quũ magnopere ditescit, tum maximè pauper est.est porrò morb⁹ hic talis,vt cognitu sit difficilis,ænigmati potius similis. Sed tamẽ illos dispiciamus,si placet,vel ipsam post ebrietatẽ.quanquam auarũ,verè vt loquamur,post ebrietatem nullo videre tẽpore licet:vsq; adeo in ipsa semper est ille ebrietate. Quamobrẽ vtrunq; tãtisper dum ebrietate occupãtur dispiciamus,consideremúsq; vter eorum risu dignior:quin & eos effingamus exactè rursus exprimẽtes.Videbimus igitur eũ, qui vino nimio pot⁹ delirat,desipitq;,sub vesperã oculis apertis nemínẽ tamen videre,sed temerè huc illuc circunferri,atque ad vnumquenq; sibi obuium pedibus offendere,eũdémq; euomere,dilacerari,indecorè denudari, ac si vel vxor adfuerit,si filia,si ancilla, si quiuis alius, maiorẽ in modum ludibrio haberi. Agè itaq; & ipsum quoq; auarum in medium proferamus, hic enim nõ iam ad risum res pertinet,sed ad execrationẽ, ad ingentẽ excandescentiam,vnóq; verbo ad infinita fulmina:risum tamẽ in pręsentia spectemus.Etenim hic vt ille omneis ignorãs,& amicos,& inimicos, similiter oculis quidẽ apertis occæcatus est:ac quomodo illius oculis omnia vinum, sic huius omnia pecuniæ sunt.& pręterea vomitus ipse lõgè letalior. neq; eũ cibum eructat:sed cõuicij,sed contumeliæ,sed belli, sed mortis verba,infinita cœlitus in ipsius caput fulmina attrahẽtia. ac quẽadmodũ ebrij corpus liuidũ esse solet,ac diffluẽs:sic & huius anima, atq; adeò ne huius quidẽ corpus ab hoc morbo vacat: sed magis etiã eo detinetur, cura,solicitudine,iracundia, vigilantia:totũ illud sic arrodente, ac sensim absumente, vt à vino celerius letaliúsve absumi nequeat. Adde

A quòd qui à vinolentia possidetur, transacta nocte ad sobrietatẽ redire potest. Hic autẽ continẽter ebrius est,& interdiu & noctu,& euigilans & dormiẽs, maiori in cruciamento cõstitutus,quàm cõstituatur vel qui vinctus in custodia degit,vel qui ad effodienda metalla relegatus est, vel si quis est qui grauiori supplicio addictus sit.Hoccine igitur, quæso,vita,ac nõ potius mors est,atq; adeò quiddã quauis morte miserabilius?Siquidẽ mors corpus quidẽ cõsopit,illud tum ludibrio,tũ indecentia,ac turpitudine,tum peccatis liberãs:at ebrietates huiusmodi in ista omnia illud præceps agunt,aures obturãdo,oculos occæcãdo,menti deniq; ipsi multam offundẽdo caliginem: neq; enim audire,neq; prorsus eloqui aliud quicquã auarus potest,q̃ fœnora,q̃ ex fœnorib⁹ fœnora parta, q̃ lucra turpia, q̃ quæstus inuidiosos, q̃ negociationes seruiles ac minimè liberales, canis in morem B ad omnes adlatrans,omnes exosus,omnes auersatus, cum omnibus bellum gerens,& quidem nulla causa. In pauperes insurgẽs,diuitibus inuidens,neminẽ benignè salutans,appellans comiter neminem.Nam vt vxorẽ habeat,vt liberos,vt amicos,nisi vndequaque aliquid corradat,vndiq; lucrũ aliquod faciat, hos ille omnes sibi magis hostes ducit,q̃ qui natura hostes sunt.Hac igitur insania ecquídnam perniciosius esse queat?quid porrò miserius? quũ tibi ipse nusquã nõ scopulos,nusquã non saxa latẽtia,nusquã non pręcipitia, fossas, infinita barathra cõparas? & quidẽ corpus vnũ interim quum habeas, atq; vni tantũ ventri seruias.ac si te quis fortè ad reipublicæ obeunda munia adleget,fugites,sumptui parcens, tibi autem ipse ascifcas sexcẽta munia, omnib⁹ illis nõ sumptuosiora solũ,sed & molestiora,& periculosiora, Mãmonæ C initiatus, nec pecunias modò scelesto huic tyranno, neq; corporis tui sudorẽ, animæ tormentũ ac dolores, sed & ipsum sanguinẽ offerens,vt tu amplius nescio quid ex hac barbarica seruitute miser & infœlix acquiras.An nõ vides,qui in singulos dies ad monumenta efferũtur,ij vt nudi rebúsq; omnibus destituti ad ea sepulchra rapiantur, adeò nihil quicquã rerũ domesticarũ capere valẽtes,vt vel ea quibus succinguntur,ad lũbricos ipsos cõportent. Hos quos dico mortuos quotidiana animi cogitatione,lustrato, ac tibi fortasse auaricię morbus iste quiescet,nisi si tute, quod nolim,maiori insania corripiẽd⁹ es,ab eo sumptu quẽ immodicũ in extruendis sepulchris fieri videmus.affectus enim hic pestilẽs, morbus periculo- D sus.ob quod sanè & nos singulis concionibus apud vos hac de re verba facim⁹,assiduè id auribus vestris inculcãtes, vt vel ipsa assiduitate profici à nobis aliquid queat.Vos porrò ne contendatis:neq; enim in illo tantũ die quẽ futurũ expectamus,sed & ante illi⁹ aduentũ multiformis morbus hic varia importat supplicia: qui si eos cõmmeorauero, q̃ perpetuis in vinculis vitã degũt,si vel eũ qui lõgę,diuturnæq; ęgritudini afflixus adhærescit, vel qui cũ fame colluctatur,deniq; si vel aliũ quenuis:haud vllũ sanè inuenire possim tot tantáq; tolerantẽ supplicia,quot quantáq; ij tolerãt,in quorũ animos pecuniæ amor inuasit. Quid enim esse pestilentius queat, q̃ ab omnibus passim odio haberi, q̃ omnes odisse, q̃ semper ringi, nemini se comẽ,nemini suauẽ præbere? q̃ nunquam satiari?nunquã non sitire?famẽ perpetuã, & quidem ea,qua omnes assueuere,grauiorẽ pati,cúmq; ea colluctari? angoribus quotidianis affligi?nũquã sano ac

tranquillo

A tráquillo esse animo?assiduè in tumultuationib⁹,perturbationibúsq; versari?Hæc enim omnia, & his itẽ plura auari sustinent. etenim lucrũ, capturámq; aliquã dum faciunt,vt omniũ etiam bona habeãt,nullã inde voluptatẽ capiunt,plura semper appetẽtes.iidẽ iacturã dum faciunt,vt vel obolum perdant,grauissimè omniũ se affligi, ac vel vitam amisisse arbitrantur.Quænã ergo oratio hisce calamitatib⁹ repræsentandis par esse queat? Quòd si quæ hic illos pãti videmus,eiusmodi sunt, expendito vitæ alterius mala quæ sint futura:regni cœlorum priuationẽ,à gehenna iustum dolorẽ, vincula perpetua, exteriores tenebras,vermem venenatũ, dentium fremitum, pressurã,loci angustiã, igneos fluuios, fornaces nũquam restinguẽdas, atq; omnia hæc simul vbi cõpoueris pecuniarũ voluptati oppositar,adicitus morbũ hunc extirpato,vt veras tandẽ opes adeptus,pestifera hac B paupertate liberatus, bona tũ præsentia, tum futura assequaris, gratia & benignitate domini nostri Iesu Christi:per quem,& cum quo,patri gloria, vnà cum sancto spiritu in secula seculorum,Amen.

Homilia xiiij.

Proinde fratres debitores sumus non carni, vt secundũ carnẽ viuamus. Nam si secundũ carnẽ vixeritis, moriemini: at si spiritu facẽta corporis mortificetis, viuetis. Vbi ostendit quantũ sit vitæ spiritualis præmium, quódq; ea vita præstat,vt Christũ intra te inhabitantem habeas,tũ quæ mortalia sunt corpora viuificat, eadẽ ad cœlum veluti alis additis subuehẽs, & simul virtutis viã faciliorẽ reddit, necessario deinceps admonitionẽ affert,dicens:Itaq; secundũ carnẽ viuere nõ debemus.nec tamẽ sic dixit,sed acrius multò, ac fortius eos feriens,his verbis:Debitores sumus spiritui.Nam dicendo,q̃ non sumus debitores carni,hoc planũ fecit.atq; id vbiq; adstruit,ostendens,q̃ ea quę à deo erga nos collata fuere beneficia,nõ debiti fuere,sed meræ ac nudæ gratiæ: quæ autẽ nostra subsecuta sunt facta,nõ iam ea studiosę voluntatis,sed de-
1.Cor.7.d biti.Etenim quum ait.Precio empti estis, nolite fieri serui hominũ.id ipsum significat.& quum scribit,Nõ estis vestri ipsorum, idem illud declarat. & alibi
2.Cor.5.c rursus hæc eadẽ in memoriã redigit,ita inquiens: Si vnus pro omnibus mortuus est,igitur omnes mortui sunt, vt viuentes non amplius sibi ipsis viuant. Hoc itaq; & hic quoq; agens,ait,debitores sumus.deinde vbi dixit,Nõ sumus debitores carni:vt ne rursus illi⁹ dicta interpreteris in carnis naturam dici, nõ conticuit,sed attexuit,Vt secundũ carnem viuamus.multa enim sunt,quæ nos illi debemus. Nã illam educare, D fouere,reficere,curare laborantẽ,induere, & infinita alia illi suppeditare debemus. Vt ne igitur existimes illũ eiusmodi ministeriũ tollere per hæc verba, Non sumus debitores carni:illud interpretatur,dicens:Vt secundũ carnẽ viuamus.illud enim, inquit, studium tollo, quod ad peccatũ ducit.nam quę ad illius curã faciunt,fieri nõ prohibeo. id quod & progressus de-
Infr.13.d clarauit.nam quũ dixisset, Carnis curã ne habeatis: nõ in eo subticuit, sed addidit, Ad concupiscentias. quod quidẽ & hic docet,dicens,illã vt curemus.debemus enim illi hoc.absit tamen vt secundum carnẽ viuamus,hoc est,ne ad illam deferamus vitæ nostræ dominiũ.illam enim necesse est sequi, non prærire. neq; illam oportet vitæ nostræ normam dare,immo spiritus leges accipere. Hoc ergo vbi definiuit,atque adstruxit,q̃ videlicet debitores sumus spiritui,tũ au-

Tomus quartus.

A tem vbi ostendit, quorũ beneficiorum debitores simus,non ea in mediũ affert,quæ iam ptæteriere(vnde nobis admiranda est illius prudentia)sed quæ futura sunt.atqui sufficiebant & illa,sed tamen nõ allegat illa nunc,neq; mentionẽ facit immẽsorum illorum beneficiorũ iam acceptorum,sed futurorũ.neq; enim sic donatũ semel beneficiũ, vt expectatum ac futurũ illicere multos solet. atq; hoc vbi proposuit, primũ ab iis terret molestiis, malisq;, quæ euenium ex ea vita quæ est secundũ carnem, ita dicens: *Nam si secundum carnam vixeritis,moriemini:* Illã nobis innuẽs mortem immortalẽ,in gehenna videlicet pœnã, ac suppliciũ:seu poti⁹ si quis exactè hoc examinauerit, & in hac quoq; vita mortuus est ille talis.quod sanè ea quæ hanc præcessit disputatione planũ vobis fecimus. *Quòd si spiritu facta corporis mortificetis, viuetis.* Vides vt nõ de corporis natura loquatur, sed de actionibus carnalibus?neq; enim dixit, q̃ si spiritu naturã B carnis mortificetis, viuetis,sed actiões,ac ne has quidem omnes,sed prauas:atq; hoc liquet in subsequẽtibus.si enim hoc feceritis, viuetis, inquit. & quo id fieri liceat modo?si illi de omnibus ratio habetur.Etenim & ipsum videre, & ipsum audire, & ipsum loqui,& ipsum ingredi,& quæ sunt eiusmodi,corporis actiones sunt.ac si eas mortificemus, tantũ aberit vt viuamus,vt & homicidij rei pœnas daturi sim⁹.quásnam igitur actiones mortificare nos vult?nempe eas, quæ ad maliciã mouentur, eas quæ ad vicositatem pergunt.quas ne aliter quidẽ mortificare licet,q̃ per spiritũ.illas enim alias interficere, se ipsum est perimere.quod fas minimè fuerit. Has autẽ per spiritum tantũ.Si eũ hoc adfuerit,fluctus omnes cõpescũtur, C affectus ipsi sunt repressi,ac nihil omnino cõtra nos insurgit.vides vt à futuris nos, quod prius dixi, hortetur,& ostẽdat debitores,nõ ab iis solũ,quæ iam facta sunt?nõ enim hoc solũ est,inquit, beneficiũ spiritus,q̃ præteritis nos peccatis liberauit,sed q̃ & ad futura inexpugnabiles reddit,& vita dignatur immortali.posteà & aliã mercedẽ proponẽs,addidit:*Etenim quicunque spiritu dei ducuntur, hi sunt filij dei.* Hæc enim rursus corona, priore multò est maior.quapropter neq; simpliciter dixit, Quicunq; enim spiritu dei viuunt:sed,quicunq; spiritu dei ducũtur: ostendens,q̃ sic vult illum vitæ nostræ dominũ esse, vt gubernatorẽ nauigij,& aurigã currus equorũ.nec corpus solùm,sed ipsam etiã animã habenis huiusmodi subiicit.neq; enim illã vult dominari, suóq; quodã instituto viuere,sed & illius authoritatẽ spiritus potestati D supposuit.vt ne enim lauacri dono cõfisi,vitã subsequentẽ negligerent,ait: Quãuis baptisma acceperis, nisi spiritu postea ducaris, dignitatẽ datã perdidisti, & adoptionis prærogatiuã.Propterea nõ dixit, quicunq; spiritũ acceperũt:sed,quicunq; spiritu ducuntur.Hoc est,quicunq; omnem vitã ita viuunt,hi sunt filij dei.deinde quandoquidẽ hæc dignitas & Iudęis qnoq; data erat,Ego enim dixi,inquit,dij estis, & fi- Psal.81.b lij altissimi omnes.ac rursus,Filios genui,& exaltaui. Esaiæ.1.a & ,Primogenitus meus Israël.quin & Paulus ait,quo- Exod.4.f rũ est ipsa adoptio. adstruit deinceps quantũ sit honorũ inter illũ & hunc discrimen.quanquã enim nomina eadẽ sunt,inquit,tamẽ res ipsæ non eædẽ:quorum quidẽ apertã exhibet probationẽ, cõparatione quidem inducta tum ab iis qui rectè agunt,tum à rebus iam datis,tum à futuris.ac prius ostendit,quænã ea essent quę illis data fuissent.quęnam ergo ea erãt?

e ij Spiritus

Spiritus seruitutis. idcirco addidit, dicens: *Non enim accepistis spiritum seruitutis iterum ad timorem.* Deinde prætermittens dicere id quod oppositũ, cõtrariũmq; seruitutĩ est, hoc est, spiritum libertatis, quod maius multò est, posuit, nẽpe adoptionis spiritũ, per quẽ libertatis spiritus ille conflabatur, sic dicens: *Sed accepistis spiritũ adoptionis.* Et hic quidẽ spiritus quis sit, liquet. at seruitutis spiritus quisnã sit, non liquet. necesse igitur fuerit ipsum id quid sit, manifestĩ reddere. neq; enim obscurum solũ, sed & valde ambiguum aneẽpsq; dictum id. spiritum enim nequaquã accepit Iudęorũ populus. quid igitur est quod hic ait? certè literas ita vocauit, quandoquidẽ spirituales erãt. sicuti & legem spiritualem, & aquã à petra emanantem, & ipsum item mãna. omnes enim, inquit, eandẽ escam spiritualem manducauerũt, & omnes poculũ idem spirituale biberunt. petram porrò sic vocat, dicens: Bibebant autẽ ex spirituali sequenti petra. quãdoquidẽ enim naturã excedebant omnia ea, quę fierent, spiritualia ipsa vocauit. non ϕ spiritum accepissent ij, qui rerum illarum tum participes erãt. & quomodo literæ illæ seruitutis erant literæ? omnem vitæ illorũ formã proferto, ac tum demum id apertè intelliges. etenim supplicia illos euestigiò excipiebãt, & merces statim sequebatur, mẽsurã suã habẽs, quotidiani frumẽti ritu famulis admẽsi ac traditi. & magnus vndiq; timor ob oculos vigẽs, & circa corpora purgationes, & intra actiones continentia. apud nos verò nõ ita, sed cogitatio, & consciẽtia expurgatur. neq; enim dicit deus, ne occidas tantũ, sed ne irascaris. neq;, ne mœcheris, sed ne aspicias lasciuè, vt ne amplius videlicet ob præsentaneæ pœnę timorẽ, sed ob ipsius amorẽ, tum virtutis habitus, tũ reliqua officia, ac rectè facta in nobis existant. neq; promittit terram melle lactéq; affluentẽ, sed vnigenito cohæredes efficit, à rebus nos præsentibus, modis omnibꝰ arcens, tum illa potissimũ daturum se pollicitus, quæ illos capere oportet, qui filij dei effecti fuerint, sensibile quidẽ ac corporale nihil, verũ spiritualia omnia. quamobrem illi quidem quãquam filij vocabantur, tamen tanquam serui, nos autem vt liberi facti, adoptionẽ accepimus, tum verò cœlũ expectamus. adde his ϕ cum illis verba per alios facit, nobiscũ autẽ per seipsum. illi pœnæ formidine adducti oĩa agebant, hi autẽ spiritus desiderio & amore. & ipsum hoc argumẽto est, ϕ iussa prætergrederentur illi, vt mercenarij & ingrati, nunquã non murmurantes, hi autem ϕ spiritui placeant. atq; illi quidẽ vel beneficiis dum afficerentur, blasphemabant, nos autem vel inter ipsa pericula gratias agimus. atq; adeò si de delinquentiũ pœna ratio ineunda est, & hic quoq; discrimen ingens. neq; enim vt illi lapidati, vsti, manus, pedésve à sacerdotibus truncati, sic & nos cõuertimur: sed sufficit à paterna mensa eiectos, & à cõspectu, certũ dierum numerũ submotos esse. Iã & apud Iudæos verbi honos erat adoptio tantũ: hic autem & res consecuta est: nẽpe per baptismum purgatio, spiritus datio, aliorum bonorũ suppeditatio. quibus ipsis alia plura afferri possunt, ex iis quæ nostrã nobilitatem, illorũ autem tenuitatẽ arguunt. quæ omnia per spiritũ, per timorẽ, per adoptionẽ vbi significauit, & aliud item argumentũ adfert, quò dignoscas spiritus ipsius adoptionẽ nos habere. Quódnam id, obsecro? *Per quem clamamus, abba pater.* Hoc autem quale, quantúmq; sit, sciunt mystæ ipsi, qui ritè iubẽtur hoc primũ in pre-

Supr. 7. c. *Exo. 17. b.* *Ibid. 16. c* *1. Cor. 10. a.* *Ibidem.* *Matth. 5. c. d.*

ce mystica verbũ effari. Quid igitur, inquies, deũ illi etiã non vocabãt patrẽ? Non audis Mosem, dicentẽ, Deũ qui te genuit, reliquisti? non audis Malachiã exprobrãtẽ ac dicẽtem: Deus vnus est & pater omniũ nostrum? sed vt hæc, & his item plura dicta sint, nusquam inuenire est illos hoc verbo vocare deũ, aut sic preces fundere. at nos omnes & sacerdotes, & priuati, principes, & subditi, ita precari iussi sumus, & hanc primam vocẽ edimus, post admirabiles illas partu rigines, post nouã, ac mirificã enitendi legem. alioqui vt demus illos aliquando deũ ita vocauisse, tamẽ id illi à propria cogitatione, quũ qui in gratia viuũt, à spirituali efficientia idem agant. Quemadmodum enim sapientiæ spiritus est, per quem qui insipientes erant, ij sapientes efficiebantur, & hic à doctrina manifestus fit, & spiritus item est potentiæ, per quẽ infirmi mortuos suscitarunt, & dæmones exegerunt, & spiritus est doni medicinarũ, & spiritus prophetię, & spiritus linguarũ, ita sanè & spiritus est adoptionis. Ac sicuti cognoscimus prophetiæ spiritũ ab iis reb', vnde qui ipsum habet, futura prædicit, non propria mente loquens, sed à gratia motus: sic sanè & spiritũ adoptionis cognoscimus ab iis, vnde qui spiritũ eundem accepit, patris nomine deũ appellat, ab ipso videlicet spiritu motus. Hic autẽ ostẽdere volens germanam legitimámq; cognationem, & Hebræorum quoq; vsus est lingua. neq; enim solum dixit, pater: sed, abba pater. quæ potissimum vox est germanorũ ac legitimorũ ad patrem liberorum. Itaq; quum differẽtiam eã posuisset, quæ est tum à vita, & moribus, tum à gratia data, tum à libertate, & fiducia: adducit & aliud argumentum excellẽtiæ eius, quę per huiusmodi adoptionẽ existit. quódnam id quæso? *Idẽ spiritus testatur vnà cũ spiritũ nostro*, inquit, *quòd sumus filij dei.* Neq; enim ab ipsa tantùm voce id affirmo, ait, sed & à causa, à qua vox ipsa nata est. spiritu enim dictante atq; in verba præeunte hæc dicimus. Quod quidem alibi apertius declarãs dixit: Misit deus spiritũ suum in corda nostra, clamantem, abba pater. Quid porrò sibi vult, Spiritus vnà cum spiru testatur? paracletus, inquit, cum dono nobis dato. non enim doni solùm vox hæc est, sed & paracleti, qui donum largitus est. nam hic ipse nos per donum docuit sic loqui. quum autem spiritus testatur, quæ tandẽ restat ambiguitas? Nam si vel homo, vel angelus, vel archangelus, vel alia huiusmodi potestas hoc polliceretur, par cõueniẽnsq; esset nonnullos hæsitare. quum autẽ summa essentia, & ea quidẽ, quæ hoc largita sit donum, † vel ab iis, vnde] preces fundere iussit, nobis testimoniũ afferat: quis tandẽ de dignitate ambiget? neq; enim rege suffragio suo aliquẽ eligente, aut honorem alicui apud omnes pręconio suo decernente, sustinebit subditorũ quisquam contradicere. *Quòd si filij, igitur & hæredes.* Vides vt pedetentim donũ augeat? quandoquidem enim licet & filiis esse, ac non hæredibus fieri, neq; enim qui filij, ij omnes hæredes sunt: attexit & hoc, ϕ videlicet & hæredes. Iudæi autem cum eo ϕ adoptionẽ talem non habuerint, ab ipsa etiam hæreditate eiecti, abdicatíq; sunt. malos enim malè perdet, & vitẽ tradet agricolis aliis. & ante hoc dixerat, Multi ab Oriẽte & Occidẽte venient, & recumbent cũ Abrahã: filij autẽ regni foras eiiciẽtur. neq; tamẽ intra hos fines se ipse cõtinuit: sed & quod hoc maius est, ponit. quódnam id? ϕ videlicet dei hæredes, idcirco & addidit: *Hæredes dei.* Et quod etiã amplius,

Deut. 32. a *Mala. 2. b* *Gala. 4. b* *† id est. Christo propinquum.* *† etiã per eos quos.* *Mat. 21. d* *Ibid. 8. b*

plius, ϕ non simpliciter hæredes, *Sed cohæredes Christi.* Vides vt contendat nos prope dominũ sistere? quoniam enim non omnes filij, hęredes, ostẽdit nos tum filios, tum hæredes. quoniã porrò non omnes hæredes, magnificarũ rerum hęredes sunt, ostendit nos id esse assecutos, quum dei hæredes simus. Rursus quãdoquidem hæredes quidẽ dei esse contigit, nõ omnino autẽ vnigenito cohæredes, ostendit nos & hoc assecutos. ac cõsidera sapientiam. nam quæ molesta quidẽ sunt corripiens, in pauculáq; contrahens, quũ dixit, quidnã iis accidet, qui secundũ carnem viuũt, nempe ϕ morientur: vbi ea attigit, quæ leniora, dulcioráq; sunt, orationem educit in latiorem campum, illã extendens declaranda mercedis retributione, ostenditq; & diuersa, & magna esse dona. nam si filium esse immẽsa sit gratia, cogitato quàm magnum sit, & hæredem esse. ϕ si hoc magnum, multò magis & illud, cohæredem. deinde ostendens ϕ non gratiæ solùm donum est, simul dictis suis fidem arrogans, addidit: *Siquidem simul cum eo patimur, vt & vnà cũ illo glorificemur.* Nam si rebus in molestis, ait, cõmunionem cum eo habuimus, multò magis in iocundis id erit. qui enim tot tantísq; bonis eos donauit, qui nihil boni operis fecerant, is vbi viderit nos laborem impendisse, ac tam multa esse perpessos: quo pacto non remunerabitur magis? Quum enim ostẽdisset rẽ ipsam esse retributionẽ, vt fides dicto arrogetur, ac nullus hæsiter: ostendit rursus illã & gratiæ vim habere partim quidẽ vt & apud eos qui dubitant, dicta fidẽ faciant, & eos qui gratiã eam accipiunt nõ pudeat, tãquam qui dono salui sint effecti. partim autẽ vt intelligas deum retributionibus labores nostros vincere. & hoc quidem tum declarauit quum dixit, Siquidẽ simul cum eo patimur, vt & vnà glorificemur: tum autem quum adiunxit & addidit, *Quòd non sunt pares afflictiones præsentis temporis, ad gloriam quæ reuelabitur erga nos.* In præcedentibus quidẽ morum correctionem exigit ab eo, qui spiritualis sit: quum dicit, Nõ debetis secundũ carnem viuere, nempe vt qui talis fuerit, concupiscentiã, iram, auariciã, vanam gloriam, inuidiam vincat. Hic autẽ posteaquã illum vniuersi muneris cõmonefecit, tum dati, tum futuri, & extulit, & exaltauit spe, & † propter Christũ stitit, tum verò vnigeniti cohæredẽ pronunciauit, bono illũ animo esse iubẽs: educit deinceps & ad pericula. neq; enim perinde fuerit, affectus, qui intra nos sunt, vincere, atque tentationes illas tolerare, flagella, famem, exilia, vincula, catenas, pellacias, & inductiones. Hęc enim admodum indigent animo generosiore ac iuueniliore. ac vide vt simul deprimat, atq; attollat concertantiũ sensum. quum enim ostendit, maiora esse præmia laboribus, tum magis inuitat, nec finit cristas illos tollere, vtpote qui vincantur coronarũ retributione. & alibi quidem ait: Nam momentanea leuitas afflictionis nostræ, mirè supra modum æternum pondus gloriæ parit nobis. ad eos enim tum illi sermo erat, qui in philosophia præcellebant. hoc autem loco leuia quidem illa non patitur esse: mitigat autem ipsa futurorum retributione, dicens: Reputo autem non esse pares afflictiones præsentis temporis: nec dixit, ad futuram requietem, sed quod maius erat, ad futurã gloriam. etenim vbi requies, ibi non omnino gloria: vbi autem gloria, ibi omnino requies. deinde posteaquã futuram illã dixit, ostendit ipsam iam esse. neq; enim dixit, ad gloriam, quæ futura est: sed, quæ reuelabitur, tanquã quæ nunc quidẽ sit, occultetur tamẽ adhuc. quod & alibi manifestius ait, Vita nostra occultata est cũ Christo in deo. Bonũ ergo animũ de ipsa suscipito. præparata enim iam est, labores tuos manens. Quòd si dolet tibi rẽ in futuro esse positã, illud ipsum saltẽ te delectet. nam ϕ magna quædam, atq; ineffabilis sit ea gloria, & pręsentiũ rerum conditionem superet: illic recõdita, repositáq; est. neq; enim simpliciter posuit verba hæc, afflictiones præsentis temporis, sed vt ostenderet nõ qualitate tantũ, sed & quantitate illã superiorẽ esse. Siquidẽ afflictiones eę, quales quales sunt, vitæ præsenti cohærentes sunt. Futura autem bona ad immortalia vsq; prorogantur secula. quæ quandoquidẽ sigillatim dicere non habuit, neq; oratione repræsentare, ab eo, quod apud nos maximè amabile esse videtur, nẽpe à gloria, ipsa nominauit, bonorũ autẽ fastigium & caput hoc esse videtur. attollẽs porrò & aliunde auditorẽ, & ab ipsa creatura orationem auget, duo adstruens per ea quæ dicturus est, & præsentiũ contemptũ, & futurorũ desideriũ, atq; vnà cũ his tertium, seu potius primũ: dũ videlicet ostẽdit, quanto deus studio humanũ genus amplectatur, quantóq; in honore ac precio naturam nostrã habeat. adde ϕ & philosophorũ dogmata omnia de mundo hoc meditata, tanquã araneæ telam, & puerorũ delectamẽta hoc vno dogmate disturbat, ac deiicit. sed vt nobis apertiora hæc fiant, ipsam Apostolicã dictionem exaudiamus. *Etenim solicita creaturæ expectatio*, ait, *expectat, vt palàm fiant filij dei. quippe vanitati creatura subiacet, non volens, sed propter illum, qui subiecit eam sub spe.* Quod enim ait, hũc habet sensum: Hæc creatura vehemẽter dolet, hæc, quæ modò diximus, bona expectans. nam ἀποκαραδοκία vehemens expectatio est. vt autẽ oratio significantior fieret, & mũdum hunc vniuersum loquentem inducit, id quod & prophetæ factitant, inducentes tum fluuios manibus plaudentes, tum colles saltantes, tum montes subsultantes, non vt hæc animata esse putemus, neq; vt illis cogitationem aliquã attribuamus, sed vt bonorũ amplitudinem intelligamus, vt quæ vel ea etiã, quæ seusu carent, pertingat. Hoc ipsum autẽ & in rebus molestis persæpe faciunt, inducentes & vitem lamentãtem, & vinum, & montes, & templi laquearia eiulantia, vt & hinc rursus malorum grauitatẽ reputemus. Hos itaq; Apostolus imitatus hoc loco veluti personam, creaturam inducit, eámq; ait suspirare, ac dolere. non ϕ suspirium aliquod à terra & cœlo editum audierit ipse, sed vt futurorum bonorũ declaret immensitatem, & desiderium quod habet, vt malis præsentibus liberetur. *Quippe vanitati creatura subiacet, non volens, sed propter illum, qui subiecit illam.* Quid hoc sibi vult, Vanitati creatura subiacet? corruptibilis effecta est. quo nomine, & quamobrẽ? propter te hominem. quãdoquidẽ enim corpus accepisti mortale, & patibile, idcirco & terra execrationem accepit, & spinas tulit, ac tribulos. Quòd porrò cœlum vnà cum terra veterascens, in melius desinens mutabitur, audi propheram dicẽtem: Initio tu domine terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cœli: ipsi peribunt, tũ autem permanes, & omnes tanquam vestimentũ veterascent, & quasi amictum conuolues ipsos, & immutabuntur. Et Esaias item hæc plana faciens, dixit: Inspicite in cœlum sursum, atq; in terram deorsum, quòd cœlum tanquam fumus firmatum est, terra autem tanquam vestimentum veterasceet, illiúsque in-

Colos. 3. a *Gen. 3. d* *Ps. 101. d.* *Esa. 24. a*

colæ tanquã hæc peribunt. Vides vt vanitati seruiuit creatura? & quo pacto liberatur à corruptione? ille enim ait, quasi amictũ cõuolues ipsos, & immutabuntur. Esaias autẽ, illius incolæ tanquã hæc peribũt, nõ omnimodũ dicẽs interitũ. neq; eẽ illius incolę, hoc est homines ipsi talem interitũ patientur, sed temporalem, ac per illũ ad immortalitatem transmutabuntur, quemadmodum & creatura. quæ omnia his verbis, tanquã hæc, significauit: sicuti & Paulus in progressu ait. Nũc verò de ipsius seruitute disputat, ostẽdítq; qua causa talis effecta est. causam autẽ ipsos nos ponit. quid igitur, iniuriáne illi illata est, quũ ob alterum hęc passa sit? nequaquã. etenim propter me facta est. quæ igitur propter me facta est, ea quo pacto iniuria afficiatur, si hæc illã pati cõtingat in mei correctionẽ? † alioqui autẽ quoties iusti & iniusti ratio habetur, nõ debet me mouere, si quis mihi obstrepat de inanimatis ac sensu carentibus.] sed Paulus quandoquidẽ ipsam per prosopopœiam induxit, nulla rationũ harum, quas dixi, vsus est, sed alia quadam auditorem supra modũ consolari studens. quali quęso? quid ais, inquit, malè affecta, ppter te, & corruptibilis facta est? verũ nullam illa ne sic quidem iniuriam accepit. Etenim propter eundẽ te rursus immortalis futura est. Hoc enim sonat verbũ id, sub spe. quum autẽ dicit, non volens subiacet: id non dicit, vt illam ostẽdat sententiæ dominã esse, sed vt intelligas negociũ totum, Christi curam fuisse, non creaturæ eiusdẽ beneficium. Hoc verò dicito, & quánam spe? *Quoniam & ipsa creatura liberabitur.* Quid id verbi est, & ipsa? nõ tu solũ, sed & quod te inferius est, quódq; particeps nõ est nec cogitationis, nec sensus, vel hoc ipsum bonorum tecũ communionẽ habiturum est. *Liberabitur enim*, ait, *à seruitute corruptionis.* Hoc est, non amplius erit corruptibilis, sed corporis tui venustatem sequetur. nam quemadmodũ corruptibili te effecto, & ea quoq; corruptibilis est effecta: sic incorruptibili effecto te, & ipsa quoq; subsequetur, comésq; tibi erit. quod declarans, addidit: *In libertatem filiorum dei.* Hoc est, propter libertatẽ. Nam quemadmodũ nutrix ea quæ infantem alit regiũ, illo ad paternũ principatum euecto, & ipsa quoq; bonorum fructũ percipit: ita & creatura, inquit. Vides hominẽ nusquam non pręcedere, ac propter illum omnia fieri? Vides vt leniat ac mitiget concertantẽ, tum autẽ dei immẽsam ostẽdat benignitatẽ? quid enim doles, inquit, ob tẽtationes? tute propter temet pateris: creatura propter te. non solùm autem lenit, sed & dictis fidẽ adstruit. Si enim creatura sperat, propter te modis omnib° facta: multò magis tu, quẽ propter creatura bonis illis omnib° fruituta est. Nã veluti homines ipsi, dũ filius dignitate aliqua adepta proditurus est, & seruos quoq; splẽdidiore veste ad filij gloriã exornãt: ita & deus creaturã incorruptione vestit, in libertatẽ gloriæ filiorũ. *Scimus enim quòd omnis creatura congemiscit, simúlque nobiscum parturit vsque ad hoc tempus.* Vides vt auditorẽ pudefaciat? tantum non hoc proferens, ne creatura efficiare deterior, neu tu præsentib° rebus acquiescas. nõ enim illas solũ non amplecti oportet, sed ingemiscere, ob retardationẽ nostrę ab hoc orbe profectionis. si enim creatura hoc facit: multò magis conuenit te, qui ratione præditus ornatúsq; es, hoc ostendere. sed nondũ hoc magnopere facit, ad pudorẽ inurendũ, idcirco addidit: *Non solum autem illa, sed & ipsi, qui primitias spiritus habemus, & nos ipsi in nobis ipsis gemimus.*

† *alioqui autẽ iusti & iniusti rationem super inanimatis ac sensu carẽtibus ne mouere quidẽ conuenit.*

Hoc est, futura qui iam gustauimus. Vt enim saxeus admodũ quis sit, quæ data iã sunt, ea vel idonea fuerint quæ illũ excitent, & à præsentibus abducant, tũ autẽ ad futura, duplici quidẽ de causa, veluti alis subnixum traducant: partim ꝙ magna ea sint, quæ data sunt, partim ꝙ vel tot, tantáq; ea, primitiæ sint. Si eẽ primitiæ tales ac tantæ, vt per eas & peccatis fuerimus liberati, tum iustitiã, ac sanctificationẽ assecuti: qui autẽ id tẽporis fuere, ij & dæmones exegerint, & mortuos per vmbrã, per vestimenta suscitarint, cogitato, ipsa tota res quãta esse possit? Et si creatura mẽtis, rationis ac sermonis expers, rerum harum ignara gemit: multò magis nos. Deinde vt ne hæreticis ansam det, visus quæ præsentis vitæ sunt, suggillare: gemimus, inquit, nõ præsentia incessentes, sed maiora expetẽtes. Hoc enim declarauit, quũ ait: *Adoptionem expectantes.* Quid ais, obsecro? sursum ac deorsum assiduè versuisti, atq; acclamasti, quum diceres, Filios nos iã esse effectos, nũc verò bonũ hoc in spe reponis, qui scribas adoptionẽ ipsam expectari oportere? Hoc igitur inductione corrigẽs, ait: *Redemptionẽ corporis nostri.* Hoc est, numeris omnibus absolutã gloriã. nunc enim rerũ nostrarũ status in obscuro est collocatus, quoad extremũ emiserimus spiritũ. nam multi ex filiis, canes effecti sunt, & captiui. ꝙ si bona cũ spe decesserimus, tum donũ ipsum immotũ, & apertius, & maius, non amplius exhorrescens mutationẽ eam, quã mors, peccatúmq; afferunt. tum demũ ergo firma erit gratia, quũ corpus nostrũ morte, & affectionibus mille, quas patimur, liberatũ fuerit. Hoc enim est redẽptio, nõ simpliciter solutio, sed vt ne amplius rursus ad priorẽ reuertamur captiuitatẽ. Nam vt ne hæsites, animíq; pendeas, dum assiduè gloriæ nomẽ audis, interim de ea nihil, quod apertũ quidẽ sit, intelligens, † à particula subaperit, quę futura sunt, corpus tibi immutans, & cum illo creaturam vniuersam cõmutans. quod & alibi apertius declarauit per hæc verba: Qui trãsfigurabit corpus humilitatis nostræ, vt conformetur corpori gloriæ ipsius. & alibi rursus ita scribit: Quum autẽ mortale hoc induerit immortalitatẽ, tunc fiet sermo, qui scriptus est: Absorpta est mors in victoriã. Porrò autẽ quum ostenderet fore, vt vnà cum corporis interitu, & rerum item humanarum status euanescat, intereátque, scripsit rursus alio quodam loco: Præterit figura huius mundi. *Spe enim*, ait, *seruati sumus.* Nam quãdoquidẽ in futurorũ pollicitatione cõmoratus est, videbatur autẽ id imbecilliorem auditorẽ molestè habere, si in spe bonorũ adoptio cõsisteret, prius adstruẽs illa apertiora iis esse, quæ & præsentia sunt, & oculis cõspiciuntur: tum autem multa disputans de donis iam datis, atq; ostendens nos bonorũ eorundẽ primitias accepisse, vt ne omnia hic quæramus, nobilitatémque nostram prodamus, eam videlicet, quam à fide habemus, ait: Spe enim seruati sumus. quod autem ait, hunc habet sensum: Hic non omnia quærere, sed & sperare oportet. Hoc autẽ solũ donum deo contulimus, nempe datã illi futura promittẽti fidem, hácq; vna seruati sumus via. si igitur illam amiserim°, collationis nostræ summam totam amiserimus. Interrogo enim te, ait, non sexcentis malis obnoxius eras? non deploratus? non sententiæ subiacens? non omnes salutem tibi restituere minimè valentes? quid igitur te saluum fecit? quòd in deo spem tuam solùm collocaueris, illíque crediderís super iis quæ promisit, ac dedit. nec aliud amplius

† *id est, aliqua ex parte.* *Phili. 3. d*

amplius cõferre habuisti. Hæc igitur fides si te saluũ fecit, hanc magnopere etiã nunc retineto. quæ enim iam tibi tot, tantáq; bona est largita, liquet planè eã ne de futuris quidẽ ementitam esse. Vbi enim mortuum, perdirũ, captiuũ, inimicũ nacta, amicũ effecit, & filiũ, & liberũ, & iustũ, & cohęredẽ: deniq; vbi tot, ac tãta largita est, quot quantáq; ne expectauit quidem vnquã quisquã: qui fieri queat, vt post tantã liberalitatẽ atq; necessitudinẽ te in subsequẽtibus nõ excipiat? ne igitur dicas, rursus spes, rursus expectationes, rursus fides: ita enim ab initio saluus es effectus, & hanc dotem spõso solã attulisti. retineto igitur ipsam, & asseruato. Si enim hic omnia exigis, officiũ meritúmq; omne tuũ perdidisti, per quod splendidus effectus es: propterea inducit dicens: *Spes autem si videatur nõ est spes. quod enim quis cernit, cur idẽ sperat? si verò quod non videmus, speramus, id per patientiam expectamus.* Hoc est, si omnia hic quæsiturus es, quid spe opus? quid igitur est spes? de futuris fiducia? quid enim magnũ à te deus postulat, qui ex se ipse perfecta tibi largitus est dona? Vnũ à te postulat solũ, † fidem. vt habeas & tu aliquid, quod ad tuã conferas salutẽ. id qd̃ significare volẽs, addidit: *Si verò quod videmus speramus, id per patientiam expectamus.* Nam deus sic sperantẽ coronat, vt qui se ipse laboribus infinitis afficit, affligit, excruciat. Patientiæ enim nomẽ sudorũ est, & tolerantiæ multæ: sed tamen largitus est & hoc speranti, vt animũ laboribus exercitũ consoletur: deinde declarat nos ad leue, modicúmq; hoc, magnũ etiã assequi auxiliũ, dicens, *Consimiliter autẽ & spiritus auxiliatur infirmitatibus nostris.* Patiẽtiæ enim pars altera tua quidẽ fit, altera autẽ ad spiritus ipsius suppeditationem spectat, vt qui te ad spem cõponat, exerceátq;, & per eandẽ item spẽ labores tuos leuet. posteà vt intelligas, ꝙ non in tuis solũ laboribus, ac periculis hęc gratia præsto adest: sed in iis quoque, quæ facillima esse videntur, opitulatur, suũ vbiq; conferens auxiliũ, addidit: *Si quidem hoc ipsum quod oraturi sumus, vt oportet, non nouimus.* Hæc autem dixit, tum ostendens, magnopere nos spiritui curæ esse, tum illos docens, nõ omnino existimare debere, ea vtilia esse, quæ humanis cogitationibus vtilia videntur. nam quandoquidẽ verisimile erat, illos inter flagella, inter exilia, inter sexcenta, quæ paterẽtur mala, requiẽ quærere, existimaréq; sibi eam esse vtilẽ: tum autẽ hanc à deo gratiam postulare, ait: Ne quæ vobis vtilia videtur, ea omnino esse existimetis. etenim ad id dei auxilio egemus, vsque adeò imbecillus est homo, ac per se nihil. itaque dixit: Siquidẽ hoc ipsum, quid oraturi sumus, vt oportet, nõ nouimus. Vt ne enim amplius discipulũ ignorantiæ pudeat suæ, palã facit & magistros in eadem ignorantia versari. neq; enim dixit, non nouistis: sed, nõ nouimus. ac ꝙ ea non dixerit modestiã præ se ferens, per alia indicauit. nam indefinenter in precibus suis Romã videre orabat, nec quũ precaretur id assecutus est. præterea & pro stimulo, sibi in carne dato: hoc est, pro periculis, sæpenumero preces fudit, ac omnino voti incõpos euasit. quin & Moses in veteri lege obsecrãs Palęstinã vt videret, & Hieremias pro Iudæis supplicans, & Abrahã pro Sodõmitis. *Vouum ipse spiritus intercedit pro nobis gemitibus inenarrabilibus.* Obscurum est hoc dictũ, propterea ꝙ multa ex iis miracula, quæ tum fierent, fieri nunc desierint: eapropter necesse nobis est rerũ illarum statũ vos docere, atq; ita demũ apertior erit sermo. quis igitur tum rerum

† *spem.*

Supr. 1. b.

2. Cor. 12. b.

Hier. 9. d

Gene. 18. c. d.

status erat? diuersa iis omnibus dona deus largiebatur, qui baptismũ susciperent, quæ quidẽ & spiritus vocabantur. Prophetarũ enim spiritus, ait, prophetis subiecti sunt. & hic quidẽ obtinebat prophetiæ, donum, ac futura prædicebat. ille autẽ sapientię ac plebem docebat. ille autẽ sanitatum, & ægrotãtes curabat. ille autẽ potestatũ, ac mortuos excitabat. ille antẽ linguarũ, & variis loquebatur vocibus. porrò autem vnà cũ his omnibus erat & precũ donum, quod & ipsum, spiritus dicebatur: quo qui præditus erat, ꝙ plebe vniuersa preces fundebat. quandoquidẽ enim permulta quum ignoremus eorũ quæ nobis conducũt, quæ minimè cõducunt postulamus: accessit donum precum ad vnum aliquẽ eorum, qui tũ viuerẽt, qui quod cõmuniter vniuersitati ecclesiæ conducebat, id tum ipse pro omnibus postulãs staret, tum autem alios edoceret. Spiritũ igitur hic vocat tum donum tale, tum animã eam, quæ donum id susciperet, quæq; apud deũ intercederet, ac gemeret. Qui enim huiusmodi gratia dignus est habitus, is magna cũ animi compũctione stans, multis item cũ gemitibus, iis dico, qui ipsa quidẽ mente, deo se prosternunt, quæ omnib° vsui sunt, postulat. cuius & nũc signũ diaconus est ꝙ populo preces deo offerẽs. Hoc igitur Paulus sentiens, dixit, ipse spiritus intercedit ꝙ nobis gemitibus inenarrabilibus. *At ille qui scrutatur corda.* Vides nõ de paracleto verba fieri, sed de corde spirituali? quoniã nisi hoc esset, dicere oportebat: At ille qui scrutatur spiritum. Verũ vt intelligas hic agi de homine spirituali, & eo qui precum donũ habet, addidit: *At qui scrutatur corda, nouit quis sit sensus spiritus:* Hoc est, hominis spiritualis. *Quoniam secundũ deum intercedit pro sanctis.* Neq; enim ait, ignorantẽ deum docet: verum hoc fit, vt nos discamus ea precari, quę oportet, atq; à deo postulare, quæ placita illi fuerint. hoc eẽ sonat verbũ id, secundũ deũ. Itaq; & hoc fiebat consolationis eorũ, & doctrinæ optimæ causa, qui accederent. Etenim paracletus is erat, qui dona largiebatur, quiq; infinita iam bona dederat. Hæc enim omnia ait, operatur vnus & idẽ spiritus. fitq; hoc ipsum nostræ institutionis gratia, atque vt spiritus charitas declaretur, ꝙ videlicet eousq; sẽ submittat, nobiscũ se accommodãs: vnde & fiebat, vt qui preces fundedat, exaudiretur, hoc ipso quòd secũdum deum preces ipsæ fierent.

1. Co. 14. f

1. Co. 12. b

1. Co. 12. b

Exo. 32. c.

Morale.

Vides quantopere illos doceat amorẽ pro ipsis susceptum, tum honorem erga ipsos exhibitum? Quid enim tandẽ est, quod ꝙ nobis deus nõ effecerit? corruptibilẽ mundũ propter nos, & eundẽ incorruptibilẽ fecit propter nos. Vexari propter nos & affligi prophetas permisit, misit in captiuitatẽ propter nos, in fornacẽ incidere propter nos suit: infinitáq; tolerare mala & ꝓphetas ꝓpter nos ipsos fecit, & Apostolos propter nos. vnigenitũ propter nos dedit. diabolũ ꝓpter nos punit. nos in dextra sedere voluit. probris affectus est ꝓpter nos. probra enim, inquit, eorũ, qui te probris afficiũt, super me deciderũt. Sed tamẽ post tot, tantáque nos vel à se deficiẽtes nõ dimittit: sed & hortatur rursus, & alios cõponit, vt pro nobis obsecrẽt. vt nobis gratificetur, qd̃ in Mose effectũ est. Etenim illi dicit: Mitte me, & illos delebo: vt illũ adducat ad suscipiendam pro illis supplicationẽ. & nunc idem facitat. Propterea & precũ donum dedit, id quod fecit nõ ipse obsecrationis indigens, sed vt ne ipsi dũ simpliciter salui fimus, deteriores redamur.

Psal. 68. b.

damur. Quo sanè nomine sępenumero vel, ppter Dauid, vel propter aliũ quempiam, illis se conciliari ait, hoc ipsum moliens rursus, vt figurã cõciliationi addat: quanquã benignior multò visus ipse fuerit, si nõ per illũ, vel per illum, sed per seipsum diceret, illis se iram dimitttere. Verũ nõ ita in animum ille suum induxit, vt ne conciliationis videlicet argumentum, iis qui salui fiunt, ignauiæ causa existat. Propterea & ad
Hie.11.c. Hieremiã dixit: Ne roges pro populo hoc: nã te ipse non exaudiã. non quòd illũ à precibus cessare (salutẽ enim nostram magnopere desiderat) sed quia illos terrere vellet. quod quidem propheta quũ intelligeret, à precibus nõ abstinuit. Atque vt intelligas illum verba ea protulisse non vt à se illũ auerteret, sed vt pudefaceret, audi quid dicat, An nõ vides quid il-
Hier.2.e. li faciunt? & ad ciuitatẽ quũ ait, Si te nitro laueris, & agglomerata herba lanaria te absterseris, nihilominꝰ iniquitate corã me maculata es: nõ id dicit vt illam in desperationẽ agat, sed vt ad pœnitentiam excitet.
Ionæ.3.b. Quemadmodũ enim in Niniuitis, sentẽtia indefinite pronunciata, ac nulla bona spe ostensa, magis terruit, & ad pœnitentiã egit: ita & hic facit, tũ illos excitans, tum prophetę maiorẽ venerationẽ addẽs, vt sic illum saltẽ audiant. deinde posteaquã morbo incurabili laborarẽt, in eo perseuerãtes, ac ne aliis quidem abductis, ad sanitatem redirent, primùm quidẽ admonet ibi manere. vt verò nõ sustinuere, sed in Aegyptũ transfugẽre: hoc quidem cõcessit: postulat autem ab ipsis, vt ne vnà cum Aegypto & ad impietatẽ quoq; transeãt. quod vbi non sunt persuasi, prophetam vnà cum illis mittit, vt ne omnino decętero impingant. quandoquidẽ enim illi ita vocantem nõ sequerẽtur, ipse illos sequitur, corrigẽs, ac prohibẽs vlterius in viciũ ferri: patris ritu indulgẽter filium omnibus in rebus infortunatũ tractantis, nusquam non illũ vnà secum ducentis, aliàs autem sequentis. Quo sanè nomine non in Aegyptum solũ Hieremiam, sed & Babylonem Ezechiel misit: hi autẽ non contradixerunt. nam posteaquã dominum suum viderent illos magnopere amare, & ipsi quoq; amorem eundẽ susceperunt, in eóq; perseuerarũt. Haud aliter q̃ si filiũ familiàs inutilẽ probus seruus misereatur, dũ patrem illius causa sese attristantẽ atq; affligentẽ videt. Quid enim est quod prophetæ iidẽ propter illos nõ
Heb.11.g. tolerauere? sẽcti, exacti, probris affecti, lapidati sunt, infinita perpessi mala, ac post hæc tamẽ oĩa ad illos
1. Re.15.g currebãt rursus. Nã Samuël nõ intermisit à lugendo Saũle, à quo quãquã tã malè haberetur, vt mala etiã toleraret incurãda: tamẽ nullius malorum eiusmodi memor fuit. Iudæorũ autẽ populo & lamentationes scriptas Hieremias cõposuit. cui quũ magister militiæ Persarũ permitteret, omni cũ securitate ac libertate vbi vbi vellet habitare, populi molestiã, tũ autẽ aliena in regione afflictionẽ domestica mãsione antiquiorẽ habuit. Eadẽ ratione & Moses regiã & quã
Exod.2. b.c. in ea morã facere poterat contẽnens, ad illorũ calamitates aduolauit. Et Daniel itẽ dies vigintiſex nullo cibo sumpto mãsit grauissimo ieiunio macerãs, vt
Dani.9.a.
deũ illis cõciliaret. præterea & pueri tres in fornace,
Dani.3.c. tantóq; igni dũ essent, supplicationẽ tamen pro illis deo obtulerũt. non enim pro se illi dolebant, qui salui essent ipsi, sed q̃ tum maximè arbitrarentur fiduciam se apud deũ habere: propterea pro illis suppli-
Ibidem.d. cabant. hac de causa & dicebãt: In anima cõtrita &
Iosue.7.b. spiritu humilitatis suscipiamur. propter hos & Iosuë

A vestimenta sua scidit, propter hos & Ezechiel lamẽ- *Ezc.26.c*
tabatur querebatúrq; trucidatos intuitus. Et Hiere- *Esa.22.m.*
mias dicebat: Sinite me, amare flebo. & antea quoniã apertè pro malorũ condonatione obsecrare nõ audebat, terminũ quęrebat dicẽs: Quousq; domine? est enim sanctorũ genus omne beneuolũ, propensóque
erga alios affectu. propterea & Paul' dicebat: Indua- *Coloss.3.b*
mini igitur tanquã electi dei, sancti, misericordiæ viscera, probitatẽ, animi humilitatẽ. Vides exactã verbi vsurpationẽ, vtque perpetuò misericordiã à nobis deposcat. neq; enim simpliciter dixit, misereamini: sed, induamini: videlicet vt quẽadmodum vestis vnà nobiscũ semper esse solet, ita sit & misericordia. neque verò simpliciter misericordiã dixit: sed, misericordiæ viscera: nimirum vt naturalẽ imitemur pietatẽ, atq; necessitudinẽ. At nos secus factitamus, ac si
B ad nos quis accesserit obolũ vnum flagitans, iniurij sumus, cõuiciamur, aggressorẽ vocamus. Nõ horrescis ô bone, nõ rubore perfunderis, ob panis frustum aggressoris verbũ vsurpare? q̃ si ille vrgens aggressionem facit, hac certè de causa misericordia dignꝰ est, vt qui sic fame prematur, vt talẽ coactus personã induerit, ẽstque hoc crudelitatis nostræ crimen. Nam quãdoquidẽ faciles nos illis exhibere nõ sustinemus, artificia mille cõmentari coguntur, vt importunitatem inhumanitatémq; nostrã decipiant, tum autem duriciẽ emolliant: alioqui sanè si argentũ, aurúmve postularet ille, nõ ab re suspectus tibi fuerit: sin autẽ necessarij victus causa accedit, quid intẽpestiuè disputas? quid, quæ ad rem nihil faciunt, exactius perscrutaris, inertiã, ocium, pigriciã illi obiiciens? Nam si hæc dicenda, nõ aliis sanè, nisi nobis ipsis dicenda
C fuerint. Ad deũ igitur quum accedis, peccatorũ veniam flagitatũ, hæcce tibi verba in mentẽ veniant, ac tum intelliges decentius, conuenientiúsq; esse, vt eadem hæc tute ex deo, q̃ ex te pauper audiat. Nihilominus tamẽ nunquam hęc tibi verba deus dixit, abscede. etenim molestus, insidiatórq; es, in ecclesiam quidem assiduè ingrediẽs, legúmq; mearum dictionam auscultans: in foro autem, & aurum, & libidinẽ, & hominum auariciam, deniq; cætera omnia mandatis meis anteponens. Et quidem nunc humili, demissóq; animo iaces, prece autem peracta confidẽs, audax, crudelis & inhumanus. facesse igitur hinc, neque posthac accedito. hæc enim & his item plura audire meremur: nunquam ille tamen quicquã tale exprobrauit. Sed lenis est, & patiens, tum autẽ suas omneis partes implens: plura etiã, q̃ postulemus, largi-
D tur. Itaq; hæc expendẽtes, mẽdicos paupertate liberemus. qui si etiam negociũ nobis facessent, ne quid plus iusto indagemus: eiuscemodi enim & nos quoq; salutis indigemus, videlicet quæ venia, humanitate, misericordia magna coniuncta sit. Fieri enim nõ potest, fieri inquam non potest, salui ij vt euadant, quorum vita summo, acríque examine fuerit excussa: sed supplicio omnino afficiãtur, ac pereant ij necesse est. Absit igitur vt cũ aliis summo iure agamus, ac seueriſſimo iudicio vtamur, vt ne & nos quoq; exactè rationẽ reposcamur. peccata enim habemꝰ quauis venia maiora. quapropter illos potiꝰ misereamur, etiãsi ea peccata perpetrent, quæ veniã non mereantur, vt & ipsi quoq; talem misericordiã, veluti per nos prius reconditã, recipiamus, quanquã quantumcunq; liberales, munifici, ac misericordes fuerimus: certè talem conferre benignitatem nunquã poterimus, quali ipsi nos à be-

nos à benigno deo indigemus. quĩ igitur absurdũ nõ est, tãta in indigẽtia cum simus, tanto cum examine in ratione à cõseruis exigẽda versari, & aduersantia nobis omnia facere? neque enim sic illũ beneficẽtia tua indignũ pronuncias, vt te ipsum dei clementia. nã qui cõserui in rebus tam exacte, támq; exquisite disceptat: multo magis deum habiturus est hoc cõtra se factitantẽ. Ne igitur ipsi aduersum nos loquamur: verum vt per ocium, ac pigritiã inopes ad nos adierint, illis largiamur. etenim & nos multa quidẽ, atq; adeo omnia per socordiã delinquimus: nec tamẽ cuestigio pœnas exigit deꝰ, sed nobis pœnitẽtiæ tẽpus indulget, nutriens per singulos dies, erudiens, edocẽs, cætera omnia suppeditãs, & quidẽ vt & nos ipsius misericordiã hãc æmulemur. Deponamus igitur crudelitatẽ hãc, expellamus feritatem, tanquam nos ipsos potius, q̃ alios beneficio afficiẽtes. His em̃ argentum quidem, panẽ ac vestem largimur: nobis
B autem maximam reponimus, ac recondimus gloriã, atq; adeo talem, vt eam nobis oratione repræsentare minime liceat. Nam corporibus nõ amplius corruptibilibus resumptis simul regnabimus, simúlque glorificabimur cũ Christo. hoc quale quãtúmq; sit, hinc sciemus, imò vero nulla id quidẽ ratione aperte vnquã sciuerimus: vt autem tantæ eius rei paruam saltẽ cogitationẽ capiamus, vtcũque potero, quod dixi repræsentare conabor. Quæro em̃ ex te, si quis tibi forte seni iã effecto, & in paupertate victitãti pol liceretur fore, vt te repẽte adulescentẽ efficeret, atq; ad ipsum ætatis florẽ perductũ, præualidum, supráq; omnes formosum redderet, tũ autẽ totius orbis regnum ad annos mille largiretur, regnum inquã altissima pace abũdans: quid tandem pro hac pollicitatione tibi nõ sumeres tum faciendũ, tum patiẽdum? En igitur Christꝰ nõ hęcce, sed his multo sanè maiora pollicetur. neq; enim quale est senectutẽ inter, & iuuentutẽ discrimẽ, tale est mortalitatẽ inter, & immortalitatem: neq; perinde inter se discrepãt futura illa gloria, & pręsens, vt regnũ & paupertas. sed similiter se res habet, vt si insomnia cũ veritate cõponas: imò vero nihil quicquã adhuc expressimꝰ. nulla em̃ oratio satis esse queat ad repræsentandã differentiæ magnitudinẽ futurarũ rerũ ad præsentes. quod autẽ ad ipsum tempus pertinet, ne cogitatione quidem prorsus cõplecti differentiam queas. Quo enim quis modo cũ vitæ huius rebus, ac cito interituris, vitã sine fine duraturã comparet? Nam pacis illius, & præsentis discrimẽ tale quidẽ est, quale pacis & belli. porrò mortalitas ad immortalitatẽ collata, qualis gleba
D lutea ad purum, ac lucidũ vnionem composita. imò vero qualicunque comparatione vti valeas, rem ipsã nullo representare modo possis. Nã vt vel Solaris radij lumini, vel splẽdidissimæ coruscationi illorũ corporũ pulchritudinem comparem, nihil tamen quod ad splendoris illius dignitatẽ accedat, dicturus fuero. pro his itaq; quot opes, quot corpora exponere, imò vero quot animas proiicere dignũ non fuerit? Age vero si te quis in regiã deducat, perficiatq; vt in conspectu omniũ tecum rex in colloquium veniat, tum autem eadem te mensa, eodẽ secũ victu dignetur, te certe ipse omnium fœlicissimũ cẽseres: in cœlum autem conseẽsurus cũ sis, inibíq; propter ipsum rerum vniuersarũ regem adsessurus, tum autem splẽdorem angelico splẽdori oppositũ redditurus, & arcana illa gloria fruiturus: dubitas nũ tibi sit pecunia-

A rum iactura faciẽda? cũ tamẽ si vel vita ipsa deponẽda foret, exultare, gloriari, præ voluptate nimia erigi, ac veluti volucrẽ fieri cõueniret. Tu porrò vt magistratum adipiscaris, furtorũ tibi occasionẽ daturũ (neque enim id genus commodum, lucrum ipse appellauerim) facultates extrudis, atq; adeo ære alieno cõtracto, si necesse sit, & vxorẽ quoq; vnà cum liberis pignori opponere nõ veneris: propositó autẽ cœlorum regno, principatu successorẽ nullũ habente; vel deo ipso iubente, nõ vt partẽ anguli terrę, sed totum ipsum cœlũ capias, cunctaris, ac tergiuersaris, & ad pecunias ore hiãti stas, nihil cogitãs, si cœli huius partes eæ, quas ad nos cõuersas vides, tãta sunt tum pulchritudine, tum delectatione: quales tãdem esse possint superiores illæ partes, quale itẽ cœli cœlũ esse debeat? quãdoquidẽ autẽ nobis id nõ licet corporeis oculis nũc cõtueri, cogitatiõe sursum ascẽdito,
B supráq; hoc cœlũ stãs, oculos cõuertito ad cœlũ illud hoc nostro superius, ad illam altitudinẽ nullo fine circunscriptam, ad horroris plenum lumen, ad illos angelorũ populos, ad illas archãgelorum nationes immẽsas, ad illas alias incorporeas virtutes: ac rursum à superioribus illis plagis cũ descẽderis, imaginẽ eam, quæ apud nos est, cõtingito: videlicet depingito regis eius ornatũ, quem apud nos versari vides: nimirũ homines aureis vestibꝰ indutos, mulorũ alborũ auro ornatorũ, eoq; sese efferentiũ paria, currus lapillis intertextis fabrefactos, stratum candidũ, laminas circũ currus vẽtilatione sese agitãtes, dracones sericis in vestibus effigiatos, clypeos, aureos habentes vmbilicos, lora ab his ad summũ rotarũ gyrũ multos per lapillos extẽsa, equos aureis stratis ac
C frænis cõspicuos. cũ autẽ rex sese aspectui nostro offert, tum demũ nihil eorũ, quæ dixi, cõtẽplamur: nã ille nos ad se vnus cõuertit, tum autem & purpurea indumẽta, & diadema, & cathedra, & fibula, & soleę, & ingens oris splendor. His igitur omnibus exacte simul coactis, inde rursus cogitationẽ ad superiora traducito, atq; ad illum diem terribilẽ in quo Christus aduenturus est. neque enim tũ multorũ iuga videbis, neq; aureos currus, neq; dracones clypeósve; sed quæ horrore multo plena cũ sint, tãtã nobis mẽtis perculsionẽ, emotionẽq; afferunt, vt vel ipsæ incorporeæ virtutes ad ea obstupescãt. Cœlorũ enim, *Mat.24.c.*
inquit, virtutes quatiẽtur. tum enim vniuersum cœlũ aperitur, tum cõuexorũ illorũ valuę relaxãtur: descẽdit autem vnigenitus dei filius, non viginti, non centum hastatis satellitibus stipatus, sed chiliadibꝰ, myriadibꝰ angelorũ, archãgelorũ, Cherubin, Seraphin,
D cæterarũq; virtutũ, eruntq; omnia & timore & terrore plena, terra ipsa cum vehemẽtia ac fragore elisa, hominibus iis omnibus, qui vnquã fuerũt, ex quo natus est Adam vsque ad illũ diem è terra exurgẽtibus, & euulsis: ipso Christo tãta cũ gloria sese ostendẽte, vt luna, & sol, & omne aliud lumẽ occultetur à splendore illo illuminatũ. Quæ tãdem oratio repræsentabit illam beatitudinẽ, claritatẽ, gloriã? heu me miserum. Etenim succurrit mihi nũc, vt lachrymer, & ingemiscam valde, dum animo lustro, quibus excidimus bonis, à qua alienati sumus fœlicitate: nam alienati certe sumus (vicẽ interim narro meã) nisi si quod magnũ, admirãdũq; opus ediderimus. Ne mihi igitur quisquã hic gehennã alleget. quauis enim gehenna grauior tãtæ illius gloriæ priuatio, quibusuis suppliciis deterior quietis illiꝰ alienatio. Nihilominus

minus tamẽ ad præsentia inhiamus, nec diaboli astũ intelligim°, qui per parua magnis nos priuat, qui largitur lutũ, vt aurum rapiat, atq; adeovt cœlũ eripiat, qui vmbram obiectat, vt à veritate deturbet, qui in somniis illudit (hoc eñ sunt mũdi huius diuitiæ) vt cũ dies illuxerit, omniũ pauperrimos ostẽdat. Hæc igitur animo versantes tãdẽ aliquãdo, vel serò, dolũ fugiamus, & ad futura traducamur. neque enim hac nos ratione tueri possimus, quòd videlicet præsentis vitæ fragilitatẽ ignorauerimus, reb° ipsis in dies singulos tuba clarius clamitãtibus præsentiũ rerum tenuitatẑ, risum, dedecus, pericula, barathra. Quam igitur defensionẽ vsurpaturi sumus, qui quę periculosa quidem sunt, & turpitudinis plena, toto studio persequamur, quæ vero minus periculosa cũ sint, nobis tũ gloriã tum nominis claritatem afferunt, fugitemus: deniq; nos ipsos totos pecuniarum tyrannidi dedamus? harũ enim rerum seruitus quauis tyrãnide pestilentior est. atq; id certe sciunt, qui vt ea tyrannide liberarẽtur, digni inuẽti sunt. vt igitur & vos quoq; pulchrã hanc libertatem edifcatis, vincula abrũpite, à laqueo resilite, neu vobis aurum domi iaceat: sed quod vel imméfis opib° preciosius est, misericordia, & benignitas auri loco. Ea enim fiduciã erga deum nobis prẽstat, illud autem magnam in nos infamiam infundit, præpotentẽ aduersum nos reddens diabolum. Quid igitur hostẽ contra te armas, viréfq; illius auges? dextrã potius cõtra illũ tuam armato, vniuersamq́ue domus pulchritudinẽ in animã introducito. omnẽ porro opulẽtiam in cogitationem reponito, ac tibi cœlum pro arca ac domo opes aurũmque asseruet: deniq; nostra omnia † ipsi nos circũiecti sumus. Muris eñ multo præstãtiores, ac solo honestiores sumus. quid igitur nobismet neglectis, in iis studium omne nostrũ reponimus, quæ tantum abest vt hinc decedẽtes capiamus, vt ne hic manentes quidẽ retinere possimus, cũ tamẽ sic nobis ditescere liceat, vt nõ hic solũ, sed & illic quoq; opulentissimi appareamus. Nã qui agros, qui ædes, qui aurum in animo circũfert, is vbicunq; gẽtium apparuerit, cũ his ipsis diuitiis apparet. Et quo id, inquis, fieri potest modo? potest quidẽ, idq́; nõ ita magno negocio. nam si eas opes per pauperũ manus in cœlũ trãsfuleris, vniuersas in tuã ipsius animã trãsfuleris, sic vt vel morte ingruẽte eripere eas tibi possit nemo: verũ sic hinc decedas, vt vel illic diues sis. Id genus thesaurũ habuit Tabitha: itaq; illã domus sua celebrẽ non reddidit, non muri, nõ lapilli, non colũnæ, sed induta viduarũ corpora, sed lachrymæ effusæ, sed mors fugitãs, sed vita reuersa. Eiusmodi & nos quoq; nobis ipsis apothecas cõparemus, eiusmodi ædes extruam°: sic fiet, vt & deum socium operis habeamus, & nos illi operis cõsortes simus. Ille enim pauperes in rerũ natura cũ non extarent, perfecit tamẽ vt extarẽt, à se in medium adducti: tu autem illos in mediũ adductos, nõ siuisti fame, reliquáq; afflictione deperire, eos curãs, & reficiens, atque vndique dei templum excitãs. cui rei quæ tandem alia par esse queat, si officij, auxilijq́; præstiti, si famæ, existimationisque ratio habẽda est? qui si necdũ edoctus es, quãto te deus mũdo ornauerit, dum tibi paupertatis curam ac studiũ iniunxit, illud tecũ sic reputato. Si tãtã tibi potestatẽ faceret, vt collabẽs cœlũ erigere, ac restituere posses: nónne hoc facto interpretareris, honore te eo honestatum, qui cõditionẑ maxime superaret tuam? Ecce igitur maiori te honore dignatus ille est. Nã quod illi vel cœlis ipsis honoratius est, huius tibi erigendi, restituẽdíque curam credidit. deus enim, ea inter omnia quæ videtur, homine nihil maioris æstimat: propter quem videlicet & cœlum & terram, & mare fecit. In quo ipso sanè inhabitare magis gaudet. quàm in cœlo. Nos tamen vel hæc cum intelligamus, nullã planè curam, prouidẽtiámve dei templorũ suscipimus: sed illis relictis, neglectisque, nobis ipsis ingentes & splendidas ædes extruimus. propterea bonis omnibus orbi sumus, atq; admodum inopibus pauperiores, quòd ædes eas ornamus, quas nõ possumus nobiscum hinc discedentes asportare, illis relictis, quas liceret aliò vnà nobiscum transferre. Nam pauperũ corpora demortua omnino resurgent, ac tum deus qui hæc iniunxit, illis in medium productis, eos collaudabit, qui illorũ curã susceperint, admirabitúrq; quòd illos collapsuros nũc præ fame, nunc præ nuditate, & algore modis omnibus sustẽtarint. Sed tamen cum nobis tot, tantæq́; sint laudes propositæ, cunctamur adhuc, pulchram hanc curam detrectantes. Atque ipse quidẽ Christus nõ habet quò diuertatur, sed circumit peregrinus, nudus, esuriens: tu autem suburbana, tu balnea, tu pergulas, tu ambulacra, deniq; tu mille cubicula extruis temere, ac frustra, ac Christo ne paruũ quidẽ tectũ impertiris, coruis autẽ ac vulturibus cœnacula exornas. quid hac amẽtia deterius? quid hac insania pestilẽtius? Nã summæ ꝓfectò insaniæ argumẽta hæc sunt. Imò verò quodcũque quis huic furori nomẽ indiderit, nullũ sanè satis idoneũ indiderit. Sed tamẽ si volemus, poterim° sanè morbũ hunc, licet admodum pestilẽtem, à nobis arcere: nec poterimus solum, sed nobis facile, nec facile simpliciter, sed & multo facili° hac liberari pernicie, q̃ corporalibus morbis, ídq; eo magis, ꝙ medicus ipse præstãtior est. Eũ igitur medicũ adsciscamus, obsecremúsq; nobiscum negocium capessere, partẽsq; ad id nostras conferamus. Voluntatẽ dico, alacritatẽ, studiũ. nulla enim re alia illi opus erit. verum si hæc tãtum à nobis acceperit, suas ille omneis partes cõferet. nostras igitur cõferamus, vt & hic pura sanitate fruamur, & futura item bona assequamur, gratia & benignitate domini nostri Iesu Christi, cui gloria, & imperium, in secula seculorum, Amen.

† nobis ipsis circumiecta habeamus.

Act. 9. g

Homilia xv.

Scimus autẽ quòd iis qui diligunt deum, omnia simul adiumento sunt in bonum. Videtur mihi hic omnem hunc locum ad eos mouisse, qui in periculis versantur, seu verius dicam, nõ hũc solum, sed & qui paulò antè explicati sunt. Nam & illud, non sunt pares afflictiones præsentis temporis ad gloriã quæ reuelabitur: & illud, omnis creatura gemit. & quod dixit, Spe seruati sum°: &, per patiẽtiã expectamus: & illud, quod oraturi sim°, vt oportet, nõ nouimus: hæc inquã omnia ad illos eosdẽ dicta sunt. docet eñ illos non ea omnino eligere debere quæ ipsi vtilia sibi esse existimauerit, sed quæ ipse spirit° suggesserit. Accidit eñ nõnunquã, vt quę ipsis cõducere, ac prodesse videretur, ea detrimentũ ingens importarẽt. Itaque laborũ relaxatio, & periculorũ liberatio, & vita in libertate, ac securitate acta, illis cõducere videbat̃. & quid mirũ si illis? quãdo & ipsi quoque beato Paulo id ita se habere videbat̃. verũtamẽ postea didicit, quòd quæ his sunt cõtraria, ea cõducibilia sunt: edoctusq́; boni æqui ea cõsuluit, in eísq; acquieuit.

acquieuit. Ter itaq; Christũ cum obsecrasset, vt periculis defungeretur, vbi illius vocẽ hanc exaudiuit,
2. Cor. 12. b. Sufficit tibi gratia mea: virtus eñ mea in infirmitate perficitur: exultabat persecutionẽ sustinẽs, iniuria affect°, mala incurabilia perferẽs. mihi eñ placeo, ait, in persecutionibus, in cõtumeliis, in necessitatibus. quapropter dicebat: Siquidẽ hoc ipsum, quod oraturi simus, vt oportet, non nouimus: & oẽs admonebat, spiritui huic cõcedere. etenim ipse spirit° sanct° nostri curã admodũ habet, ídq; deo est placitũ. modis ergo omnibus illos cõponens, atq; exercens, inducit & quę hodie dicta sũt, ratiocinationẽ mouẽs, quæ idonea sit ad illos refocillãdos. Scimus eñ, inquit, ꝙ iis qui diligunt deum, omnia simul adiumẽto sunt in bonum. cum autẑ dicit, omnia, & ea itẽ, quæ molesta esse videtur, dicit: Nã vt afflictio, vt inopia, vt carcer, vt fames, vt mors, vt quoduis aliud ĩgruat: potest deus hæc omnia in contrariũ cõmutare, quãdoquidẽ & hoc immensæ potẽtiæ eius est, quæ grauia esse videntur, ea nobis leuia reddere, & ad auxiliũ nostri cõuertere. Quapropter, nõ ait, quòd iis qui deũ diligunt, nulla accedit res, quæ aduersa sit, sed ꝙ ea adiumẽto est ad bonum. Hoc est, deus malis, aduersisq́; rebus vtitur ad eorũ existimationẽ, probationẽmq́;, quibus insidiæ struũtur: quod multo mai° est, q̃ si prohibeas, aduersa ne accedãt, aut vbi accesserint, tollas. Hoc igitẽ & in Babylonica fornace prẽstitit. Neq; eñ prohibuit quominus in illã sancti inciderẽt, neq; illi cũ incidissent, flammã restinxit, sed ardere sinẽs, per hãc ipsam admirabiliores illos effecit: & in ipsis itẑ Apostolis id gen° alia miracula modis omnibus edidit. Si enim homines philosophiæ gnari, natura rerũ in contrarium abuti possunt, & qui in paupertate victitãt, ditescentibus opulẽtiores apparere, & per obscuritatẽ lucere: multo magis deus in iis, qui ipsum diligũt, & hæc & multo his maiora præstat. vna eñ solũ re opus est, vt illũ videlicet germano amore prosequare, & omnia alia subsequũtur. Quemadmodũ ergo his auxilio sunt ea etiã, quę nocumentum afferre videntur: sic iis, qui illũ nõ amãt, vel ea nocẽt, quæ auxiliũ afferũt. Iudæis igitur dãno erant & signorũ ostensio, & dogmatum rectitudo, & philosophiæ doctrina, ac propter illa quidem intẽperiis Christum agi dictitabant: propter hæc autem antitheum, hoc est deo aduersantem esse aiebant: ob signa porrò edita, & extinguere illũ aggressi sunt. Latro vero in crucẽ sublatus, clauis affixus, cõuiciis affectus, mala infinita tolerãs, hinc non solũ nocumentũ nullum accepit, sed vel lucrum maiorem in modum tulit. Vides vt iis, qui deum diligunt, omnia auxilio sunt in bonũ? Quum igitur magnũ hoc bonũ expressit, & quod valde humanã transcenderet naturam, quoniã multis incredibile esse videretur, à prẽteritis hinc fidem conciliat, sic dicens: *Iis qui iuxta propositum vocati sunt.* Considera enim statim ab ipsa vocatione dictum. Cur enim non ab initio omnes vocauit? neq; ipsum Paulũ post alios statim? cuius dilatio videbat̃ dãnosa esse, sed tamen à rebus, operibúsq; declarata est vtilis fuisse. Propositũ porò hic dicit, vt ne totum vocationi tribuat. Ita enim cõtradicturi erãt & Græci & Iudæi. Nã si vocatio solum sufficeret, qua tandem causa non omnes salui facti sunt? Propterea ait non vocationẽ tantum, sed & ipsum propositũ vocatorum salutẽ effecisse. neque enim coacta aut violẽta facta est vocatio. omnes igitur sunt vocati, at non omnes obediuere. *Quoniã quos præsciuerat, eosdẽ & præfiniuit, cõformes imaginis filij sui.* Vides honoris cumulũm? Quod eñ vnigenitus natura fuit, id etiã illi per gratiã sunt effecti. Nec tamẽ hoc cõtentus fuit, ꝙ videlicet dixerit, conformes, sed & aliud addidit, *Vt ipse sit primogenitus.* Nec hic subsistit, quin & vnà cũ hoc rursus aliud adiũgit, dicẽs: *Inter multos fratres*, modis omnibus manifestã ostẽdere volens cognationem. Hæc porrò omnia dicta esse de dispẽsatione existimato. secundũ eñ diuinitatẑ, vnigenit°, vides quot, quantáq; nobis largitus est? ne igitur de futuris dubita. Etenim & aliũde illius curã ostẑdit, dicendo iam inde ab initio illa ita esse præfigurata. homines enim à rebus sentẽtias de ipsis cõcipiunt, deo autẑ iã olim hæc visa sunt, & à summo initio erga nos affect° est, ait igitur: *Et quos vocauit, hos & iustificauit.* iustificauit per regenerationis lauacrum. *Quos autem iustificauit, hos & glorificauit.* glorificauit per dona, per adoptionẽ. Quid igitur dicemus ad hæc? ac si dicat: Ne igitur posthac ipsa mihi pericula alleges, & quas ab omnibus insidias patimur. nã vt nõnulli sint qui futuris fidem nõ habeant, certe ad ea bona quæ iã facta sunt, adferre nihil possint. verbi gratia, ad eã amicitiã quã deus iam inde ab initio erga te habuit, ad iustitiã, ad gloriam. Hæc enim tibi per ea quę inamœna esse videntur, largitus est. Atque adeo quæ tu dedecus esse existimaueris, crucẽ, flagella, vincula, hæc sunt quæ orbi vniuerso suũ ordinẽ addidere. Quemadmodũ ergo, quæ passus ipse est, etiamsi ea austera, atq; inamœna videantur, iis ad libertatẽ, ad vniuersæ naturę salutem abusus est: ita & in iis, quę tute sustines, facere assueuit, malis afflictionibúsq; tuis ad tuã tum gloriam, tum existimationẽ abutẽs. *Si deus pro nobis, quis contra nos?* Quis enim nõ cõtra nos, ait? Etenim terrarum orbis cõtra nos, & tyranni, & populi, & cognati, & ciues, sed tamẽ hi cõtra nos cũ stent, tãtũ abest vt nobis incõmodent, vt vel nolentes coronarũ nobis authores existant, & bonorum infinitorũ procuratores, ipsa dei sapiẽtia illorũ insidias in nostrã salutem ac gloriam vertente. Vides vt nullus contra nos? Etenim Iob hoc ipsum splendidum reddidit, ꝙ videlicet diabolus contra eum armatus esset. Nã & amicos contra illum, & vxorem contra illum, & vulnera, & seruos, & mille alias diabol° suscitauit artes, ac nihil omnino cõtra illũ extitit, ac nõdum hoc illi magnũ, quanquã admodũ magnũ, sed quod multo erat maius, id demũ erat, ꝙ videlicet res illæ omnes exitũ illi fœlicem attulere. quãdoquidem enim deus ab illo stabat, certe & quæ contra illum stare videretur, ea omnia ab illo steterũt. Hoc & in Apostolis itẑ vsu venit. Nã & Iudæi, & qui è gentibus essent, & falsi fratres, & principes, & populi, & mortes, & paupertates, & infinita cõtra illos erãt, & nihil tamẽ cõtra illos. Hæc eñ ipsa sunt, quæ illos cũ maxime splẽdidos, atq; illustres, tum vero apud deũ hominẽsque laudatos effecerũt. Cõsidera igitur quale, quantũq; verbũ protulerit Paulus de fidelib°, & exacte crucifixis, quod ne diademate quidẽ ornat° qui sit, assequi possit. Cõtra illũ enim stãt multi, & barbari armati, & hostes adorientes, & corporis cũstodes insidias struẽtes, & ex subditis plures idẽtidẽ insurgẽtes, & alia id genus infinita: at cõtra fidelem & eũ, qui diligenter dei legibus attẽtus est, nõ homo, nõ dæmon, non aliud quicquam stare poterit. Si enim pecunias ademeris, mercedem ipsi procuraueris: si maledixeris,

2. Cor. 12. b.

Ibid. c

Danie. 3. b. c

Iob. 1. c

xeris;per cõuicium illustriorẽ illum apud deum reddideris:si ad famẽ adegeris,maior illi &gloria,& retributio.Præterea si quod omniũ grauissimũ esse videtur,morti tradideris,martyrij coronã texueris.qd igitur cũ hac vita cõferri queat? cum nihil contra illum esse possit, sed & qui insidiari videtur,ij ipsi illis non minori sint adiumẽto , q̃ qui de illis bene mereri studẽt.propterea ait, Si deus pro nobis,quis cõtra nos?deinde non contentus iis,quæ dixerat,maximũ charitatis erga nos signũ , & quod assidue circũuersat,ac semper celebrat:id & hoc itẽ loco ponit, nati cædẽ.nõ enim iustificauit solũ,ait, & glorificauit, & cõformes fecit imaginis illius:sed ne filio quidẽ pepercit,propter te.propterea & attexuit, dicens : *Qui proprio filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. qui fieri potest, vt nõ cũ eodẽ omnia nobis donet?* Ac cum hyperbole multáq; feruiditate dictiones vsurpat, vt illi⁹ declaret charitatẽ. quomodo ergo nos destituet, pro quibus ꝓprio filio nõ pepercit, sed pro omnib⁹ nobis illũ tradidit? Cõsidera eũ quãtæ id fuit bonitatis,ne proprio quidẽ parcere filio , sed illũ dedere, & ꝓ omnib⁹ dedere,& vilib⁹,& ingratis,& inimicis. qui igitur fieri potest , vt nõ cum eodẽ omnia nobis donet?Quod porrò ait,sensum hũc habet : Si filium suũ largitus est,nec simpliciter largit⁹,sed cædi tradidit: quid iam super aliis rebus addubitas, dominum cũ acceperis?quid hæsitas super possessionibus,herũ cũ habeas?nam qui quod maius erat, inimicis dedit: quũ fiet,vt quę minora sunt,amicis nõ det? *Quis intentabit crimina aduersus electos dei?* Hic aduersus eos qui dicunt,fidẽ nihil prodesse:quique densæ ac cumulatæ mutationi diffidũt.acvide vt illis repẽte os obstruat, ab illius dignitate,qui elegit.nec dixit,quis intẽtabit crimina aduersus seruos dei, neque aduersus fideles dei?sed,aduersus electos dei.nã electio virtutis signũ est. si eũ posteaquã equorum domitor equos elegit ad cursum idoneos,null⁹ est qui insimulare possit,sed ridicul⁹ habetur quisquis vicio id verterit:multo magis cũ deus animas elegerit , maxime ridiculi ij fuerint qui electionẽ eã incusauerint. *De⁹ est qui iustificat. Quis ille qui condẽnet?* Nõ dixit,deus est,qui remisit peccata:sed quod mai⁹ multo, de⁹ est qui iustificat. quũ enim iudicis calculus iustũ aliquẽ pronunciauerit,& iudicis talis,quãti æstimãdus fuerit,qui accuset?Igitur neque tẽtationes exhorrescere cõuenit. est enim deus pro nobis,idq; demõstrauit per ea quæ edidit, opera:neq; nugas formidare Iudaicas.etenim &elegit nos & iustificauit . & quod admirãdũ est , vel per filij cædẽ iustificauit.quis igitur nos cõdẽnabit,cum deus coronet?cũ propter nos Christus cæsus sit?nec cæsus tantũ , sed cum idem ille postea pro nobis intercedat?*Christus*,inquit,*qui mortuus est, imò qui & suscitatus est à mortuis, qui est ad dexterã dei, qui & intercedit pro nobis.* Etenim in ꝓpria dignitate qui apparuit, nostri curã nõ deposuit,sed & ꝓ nobis intercedit,& adhuc eandẽ charitatẽ cõstanter seruat.neque enim contẽtus est occisione solũ . quod quidẽ maximi est amoris argumentũ,officiis iis quæ ad ipsum pertinẽt , nõ fungi modo,sed & aliũ quoq; obsecrare . Hoc enim solũ per id verbi,intercedit,demõstrare voluit, more hominũ loquẽs , ac nostræ sese imbecillitati attẽperãs,vt charitatẽ declaret:Nam verbum id, nõ pepercit,nisi cũ hoc sensu acceperimus,multa absurda subsequẽtur . Atque vt intelligas hoc esse quod adstruere vult, prius vbi dixit illum esse ad dexterã: tũ addidit,illũ pro nobis intercedere:quod æqualitatẽ ac paritatẽ declarauit,vt iã ipsa intercessio nõ imminutionis, sed charitatis solius esse videatur . Si enim ipse vita cum sit,& fons bonorũ omnium , & parem cum patre authoritatẽ obtineat,mortuos suscitãs,ac viuificãs,omniáq; alia faciẽs:quomodo intercessionis egeat,vt nobis adiumento sit? qui desperatos & condẽnatos,propria authoritate ab illa condemnatione liberauit, & iustos & filios fecit,& ad honores supremos subuexit,& quæ nũquã sperata fuerant, ea ad opus deduxit : is quo tãdẽ modo post omnia à se perfecta , post naturã nostram in throno regio ostẽsam,ac collocatã,ad ea quæ faciliora sunt , intercessionis indigeat?Vides vt vndiq; ostẽdat, se alia nulla de causa verbi id, intercedit, dixisse, q̃ vt feruorẽ ac vigorem illius erga nos charitatis declaret? quando & pater item videtur homines adhortari, vt sibi cõciliẽtur.Pro Christo enim,ait, legati sumus, tãquam deo exhortãte per nos.Verũtamẽ & deo exhortãte, & hominibus pro Christo legatione apud homines fungẽtibus,nihil hinc animaduertim⁹ quod dignitate illa sit indignũ:sed vnũ solum ex iis omnibus,quæ dicta sunt,colligimus,nempe dilectionis intentionẽ. Hoc itaque & hic faciamus.Si igitur spiritus intercedit gemitibus inenarrabilibus ; & Christus mortuus est,& pro nobis intercedit , & pater proprio filio nõ pepercit propter te,& elegit te, & iustificauit : quid restat quod timeas?quid exhorrescis? tãtã charitatẽ; tantã adeptus tui curã? Quapropter vbi ostẽdit magnam cœlitus erga nos prouidentiã : iam cum fiducia quæ sequũtur inducit.nec dicit,debetis &vos ita illum amare,sed tanquã numine afflatus esset de immensa hac prouidẽtia,ait : *Quis nos separabit à dilectione Christi?* nec dixit,dei.sic illi indifferens est,&Christũ, & deum nominare.*num afflictio?num angustia?num persecutio?num fames? num nuditas? num periculum? num gladius?* Vide beati Pauli prudentiã.neque enim ea protulit, quib⁹ quotidie capimur,pecuniarum amorẽ,gloriæ appetitionẽ,iræ tyrannidẽm:sed quæ multo sunt his truculentiora,atque impotentiora,& talia,vt possint ipsi naturæ vim adferre, & cogitationis firmitudinẽ loco diuellere sępenumero,vel nobis nolẽtibus:hęc ponit,afflictiones videlicet & angustias. Etsi eũ numero cõstent,quæ dicta sunt, tamen habet vnaquæque dictio infinita tẽtationũ tãquã agmina . nam cũ dicit,afflictionem,& carcerẽ dicit,& vincula , & calũnias,& exilia,& alias omneis calamitates,vno verbo immẽsum periculorũ pelagus prætercurrẽs : deniq; ea omnia,quæ hominibus aduersa eueniũt , per vnã significãs dictionẽ . sed tamen cõtra hæc omnia audax insurgit.Idcirco &per interrogationẽ id profert,quasi tale sit, quod contradici minime possit . q̃ eum qui sic amatus,quique tantã sui prouidẽtiam sit assecutus,nihil prorsus inueniri queat,quod separare ac dirimere possit.deinde vt ne videantur hæc destitutionis signa esse,& ꝓphetã inducit multo antè tẽpore hæc denunciantẽ,ac dicentem : *Propter te morti tradimur tota die . Habiti sumus velut oues destinatæ mactationi.* Hoc est,omnib⁹ sumus obiecti, atq; expositi, vt mala toleremus:sed tamẽ cõtra tot,tantáq; pericula, contra nouas hasce tragœdias sufficiens consolatio, †certaminum nobis suppositio]data est. seu veri⁹ dicam,non sufficiens solum,sed abundãtior multo.neque enim propter homines, aut aliud seculare quicquã hæc patimur , sed propter vniuersarum rerũ ait dominum:

A

B

2. Co. 5. d

C

Psal. 43. d

† bonorũ nobis materia. ἀγαθῶν ὑποθέσεις.

D

habet veronẽse exẽplar. sed margini breuius adscripserat dyscolus ex Germana codice fallor.

dominũ:nec hac solum illos,sed alia rursus,& ea varia,& multiformi,corona reuinxit. quãdoquidẽ eũ fieri minime poterat,vt qui homines essent,ij infinitas mortes tolerarẽt, ostẽdit,ne hac quidem ratione præmia esse imminuta.nã vt natura sortiti id sim⁹, semel tãtũ vt moriamur:tamẽ volũtate id quotidie ꝓpeti,si id in animũ induxerimus,dedit deus. vnde liquet fore,vt cum tot hinc coronis decedamus,quot dies hic vixerim⁹,imò vero multo pluribus:licet eũ die vno,& semel,& bis,& sæpe mori.qui igitur ad id cõparat⁹ fuerit,is semper mercedẽ absolutã recipit. Hoc igitur & ꝓpheta significãs,dixit: Tota die.quapropter & illũ Apostolus introduxit,illos vehementius excitãs.Si eũ qui in veteri lege, ait, vixerũt homines,terrã laborum suorum præmium cum haberent,& alia itẽ vnà cum præsenti vita finem capientia,ij vsqueadeo præsentẽ vitam, tum autẽ tentationes ac pericula despexerunt:quã tãdem nos veniam habituri sumus,si post cœlũ ipsum,post regnũ supernũ,post arcana bona,molles adhuc,ac segnes effecti, ne ad parem quidẽ cum illis virtutis mẽsuram accedamus?ita tamen orationẽ nõ extulit:sed hoc ipsum auditorũ cõscientiæ relinquens,testimonio solo cõtentus est: ostenditq; illorũ corpora victimam fieri. nec tumultuari,aut turbari oportet,cũ deus sic dispẽsauerit.porrò autẽ & aliũde eos hortatur . Vt ne eũ diceret aliquis,quòd hęc simpliciter philosophatur, nondum facto rerũ periculo,addidit : Habiti sumus tanquã oues destinatæ mactationi: quotidianas apostolorũ mortes significãs. Vides fortitudinẽ , ac comitatem.quẽadmodum enim illæ,inquit , dum mactantur, nõ resistunt:ita neque nos . sed quandoquidẽ humanæ cogitationis imbecillitas post tot, tãtáque aduersa , tẽtationum multitudinẽ exhorruisset, vide vt rursus auditorẽ excitet , sublimémque ac superbum efficiat,inquiens:*Sed in his omnibus plusquam superamus,per eum qui nos dilexit.* Quod enim mirabile est, hoc est:Quòd non superamus solũ, sed quòd per ea ipsa superam⁹, per quæ insidias patimur: nec simpliciter superam⁹, sed plusquã superam⁹. hoc est, omni cũ facilitate,citra sudores,ac labores.non enim molestias tolerantes, sed animũ modo præparantes, sic vbiq; trophæa contra hostes statuimus.&id iusta de causa.Deus est enim,qui nobiscũ decertat : ne igitur diffidas.si qui flagellamur,flagellãtes superam⁹:si qui exigimur,persequẽtes vincim⁹:si qui morimur,viuẽtes† vertimus.Cum enim dei tum virtutẽ , tum charitatẽ adhibueris,nihil erit quod prohibeat miracula hæc,& incredibilia euenire, tũ autẽ victoriã supra omnem modũ elucere. neque enim simpliciter vincebãt,sed magno cũ miraculo,sicq; vt facile intelligerẽt omnes,non esse insidiatoribus illis bellum cõtra homines susceptũ,sed cõtra inexpugnabilem illã potentiam . Iudæos igitur dispice , in manu illos suã dũ haberẽt, addubitantes tamen ac dicentes , Quid his faciemus hominibus?Nam quod mirũ est,id demum est,quòd illos dum detinerẽt, dum reos haberent,dũ vincirẽt, dum cæderent,mentis,consiliique inopes hæsitabant adhuc,per hæc ipsa manus dãtes, ac victos sese agnoscẽtes , per quæ tamẽ victoriã reportaturos se sperabãt.ac neque tyrãnus,neque carnifices,neque dæmonũ phalanges,neque ipse diabolus superare illos valebat:sed longe exuperabãtur omnes,aperte intuiti,quas in illos artes intẽdebãt,eas illis iisdẽ auxilio cedere. Propterea dixit, plusquam superamus,noua eũ victoriæ lex hæc erat, per ipsa demũ aduersantia superare,ac nũquam superari, sed illos ipsos ita ad certamina descendere, quasi exitus domini iã essent.*Nã mihi persuasum habeo neque mortẽ,neque vitã,neque angelos,neque principatus,neque potestates, neque instãtia,neq; futura, neque altitudinẽ, neq; profunditatẽ, neq; vllam creaturã aliã posse nos separare à dilectione dei,quæ est in Christo Iesu domino nostro.* Magna quidẽ sunt dicta hæc,sed nobis incognita,hoc ipso , quòd tãtam ipsi charitatẽ nõ habemus . veruntamen vt magna sint, volẽs Paulus ostẽdere,nihil ea esse prę ea charitate, ac dilectione, qua esset à deo dilectus , post dei dilectionẽ tum demũ suã attexit,vt de se nihil,quod magnum esset,prædicare videretur . quod autẽ ait sensum hũc habet:Quid tandẽ hæcce præsentia,& quæ vitæ huic cohærẽt, incõmoda allegare opus est ? nã vt res etiã mihi futuras alleges, ac potestates,res quidem,vt mortẽ ac vitam:potestates autẽ, vt angelos, archangelos,vniuersamq;,quæ supra nos est,creaturam , certe vel ea ipsa animo quidẽ meo pusilla fuerint,si ad Christi charitatẽ conferantur.neque enim si quis mihi mortẽ illam perpetuã,ac nullo vnquam fine desiturã minitaretur,vt à Christo separaret,neq; si promitteret fore , vt vitã nullo fine terminandam producerẽ,ne hancce quidem conditionem admittẽrẽ.Iam quid reges mundi huius ac cõsules allegare cõuenit?quid illum,aut illum?Nam si vel angelos mihi allegaueris,si vel cœlestes omnes potestates, si vel ea omnia,quę in rerũ naturã prodita,prodẽdãve sunt:profectò mihi omnia perparua,tũ quæ in terra, tum quæ in cœlis,tum quę sub terrã, tum quæ supra cœlos,prę eo,quẽ dico,amore.deinde perinde quasi ne ea quidẽ satis esse possent, ad eum amorem , quo captus erat,repræsentãdum: totidẽ alia rursus in rerum naturã producens,ait, Neque vllam creaturam aliã.Quod porrò ait,eiusmodi est:Si vel aliud tale ac tantũ mundi opificium existẽret , quale quantũmq; vel hoc ipsum quod spectamus , vel quod in mentis humanæ cogitationẽ cadere possit:nulla tamẽ res esset,quæ me ab eo amore submoueret . Hæc autẽ dicebat Paulus,nõ q̃ vel angeli ipsi,vel reliquę potestates id tẽtare, aggredique vellẽt, absit hoc , sed quòd quem amorẽ erga Christũ præferret , eũm omni cũ excellẽtia ostẽtare vellet.Neque enim Christũ propter Christi opera,sed propter illũ,illius opera amabat, atque ad illũ vnũ respiciebat , vnũ tantum veritus,ne ab eo amore excideret.Hoc enim vel gehenna illi terribilius erat. quẽadmodum & in eo amore persistere,vel cœlorum regno desiderabilius.

A

B

C

D

† τρεπόμεθα *pertimus, sue in fugam vertimus.*

Act. 4. c

Morale.

Quanti igitur æstimandi ipsi fuerimus,cum ille ne ea quidẽ quæ in cœlis sunt,præ Christi amore admiretur : nobis vero quæ in cœno , ac luto sita sunt , ea Christo antiquiora sint?Et ille quidẽ ob Christi amorẽ vel in gehennã decidere libẽs admittit , paratusq; est vel à cœlorũ regno excidere,si vtrunq; hoc proponatur : nos autẽ ne præsentem quidem vitam despicim⁹ . Digni ne igitur sum⁹ vel illius calceamẽtis, qui eousq; distam⁹ ab illius animi præstãtia?Etenim ille ne cœlorum quidem regnum quicquam esse cẽset,propter Christũ.Nos cõtrà,ipsum Christum despicimus:res autẽ, quæ illius sunt, permagni facim⁹. atque vtinã illius saltem res magnifaceremus. Nunc vero ne id quidẽ est:sed vel cœlorum regnum nobis palàm quum offeratur, eo à nobis relicto,vmbras ac somnia

somnia quotidie sectamur. Atqui deus benign° quũ sit, admodũq; mãsuetus, perinde egit, vt si pater liberorum amans, filio male ferente assiduam ipsius cõsuetudinẽ, alia ratione ac solertia illum sibi coniungat. Nam quandoquidẽ nos illum, vt par est, minime amamus: quàm multa sunt, quæ nobis ille palàm offert, vt nos ad sese illiciat? quũ tamẽ ne sic quidẽ persistamus, sed ad puerilia delectamenta trãsuolemus. At nõ sic Paulus: quin tanquam ingenuus quispiam, ac patris amãs filius, paternã consuetudinem ac cõgressum solum expetit, exquiritq;, cæterarum rerum non perinde curã habens: seu verius dicam, hac quidem in parte & filij quoque eius, quẽ dixi, erga patrẽ affectũ lõge exuperans. Neque enim vnà & patrem, & res paternas æstimat. Verum quoties ad patrẽ respicit, res eas nihili facit, sed maluerit vel inter flagella, ac supplicia cũ patre esse, quàm ab eo direptus deliciis frui. Horreamus ergo quicunque ne pecunias quidẽ propter deum contemnimus, seu dicã verius, quicunq; ne pecunias quidẽ propter nos ipsos cõtemnimus. Paulus enim solus erat, qui propter Christum ingenue omnia ferret, non propter cœlorũ regnum, nõ propter †illius precium,] sed propter eam, qua erga illum afficiebatur beneuolẽtiam: cum nos neq; ipse Christus, neq; quæ Christi sunt, à rebus abducãt secularibus. sed veluti serpens, aut vipera, aut porci, aut hæ simul omnes bestiæ, sic & nos in limo reptam°. quid em̃, feris illis meliores nos sum°? quib° tot ac tanta cũ exempla suppetant, oculos tamen in terram etiamnum deiicimus, ac ne tãtillum quidem illos in cœlũ attollere sustinemus? Et quidẽ deus filium dedidit, tu vero ne panem quidẽ illi propter te tum dedito, tũ trucidato impertiris. Illi pater, etiamsi filius esset legitim°, propter te haud quaquã pepercit: tu vero vel fame tabescentẽ despicis, præsertim cum sumptũ factur° sis ab iis quæ illius sunt, tum autẽ tũa ipsius causa. Quid hac iniquitate deterius fuerit? ꝓpter te ille deditus est, propter te trucidat°, propter te esuriens circũcursat: da ex iis quę ad illũ spectant, vt ipse inde cõmodum adiumentũmque desumas: at vero ne sic quidẽ erogas. Nónne vel lapidibus quibuslibet stupidiores, minúsq; sensibiles ij fuerint, qui tot inter res, quib° moueri, pertrahiq; deberent, in hac adhuc diabolica crudelitate sese obfirmãt? Neq; enim illi mors, cruxq; ipsa satis fuit, quin & pauper fieri libẽs admisit, & hospes, & erro, & nudus. adde his carcerẽ, in quẽ coniectus: adde ægritudinem, quã perpessus est, vt vel hac demum ratione te ad se pertraheret. Si enim, ait, mihi tanquam pro te mortuo, in amore nõ respõdes, nec benefacta benefactis mutuis repẽdis: at paupertatis te miserescat, quẽ si vel paupertas ad misericordiam commouere non potest, certe ipsa ægritudine flectaris, ipso carcere frãgaris. sin vero ne hæcce quidẽ animũ tuum emolliunt, atque ad humanitatem pertrahunt, saltem ob petitionis tenuitatẽ annuito. Nihil em̃ à te, quod sumptuosum sit, postũlo, sed panẽ, sed tectũ, sed verborum consolationẽ. qui si vel post hæcce omnia agrestem adhuc inhumanũmq; animum geris: certe vel propter ipsum cœlorũ regnum, vel propter ea quæ pollicitus sum præmia, melior euadas. At nullo illa apud te loco ac precio sunt? Ipsi° ergo naturæ vi frangaris, nudũ me cum videas: ac nuditatis illius inmẽtẽ tibi veniat, quam ipse propter te in cruce sustinui. quòd si ne ea quidem nuditas te mouet, moueat

†suũ ipsi° honorem.

A ipsa hæc, qua per pauperes denudor. Egẽs fui tũ propter te, quin & nũc itẽ propter te, quò siue hinc siue illinc adductus, persuasusq; ,aliqua tandẽ misericordia capiaris: iciuniis me maceraui propter te, rursus propter te esurio: sitiui in cruce suspẽsus, per pauperes itẽ sitio, vt tũ ab illis, tũ ab his te ad meipsum illiciam, neque non benignũ salutis tuæ causa efficiam. qua de re mihi infinitorũ benefactorum remunerationẽ cum debeas, non ipse tanquam à debitore reposco, sed te tanquã gratis largientem corona orno, ac cœlorum regnum pro pusillis his tibi largior, neque enim hac te ego oratione compello. paupertate me soluito, neque hac diuitias mihi largitor, quãuis te propter pauper fuerim, sed panẽ solum, ac palliũ postulo, tenuémq; famis delinitionẽ. qui si & in carcerẽ coniectus fuero, non cogo vt tu vincula soluas,

B eãq; abiicias: verũ vnũ tantũ requiro, vt tu propter te vinctũ aspicias: qua me gratia dignat° si fueris, mihi satisfeceris: tibiq; hoc solo nonine cœlũ largiar. te ego grauissimis vinculis exolui, mihi tamẽ duntaxat sufficit me vinctũ cõtueri, si tibi collibuerit. possum equidẽ & citra hæc coronam tibi imponere, sed tamen tibi debitor esse non recuso, vt tibi etiã fiduciã aliquã corona afferat. ob hoc qui me ipse educare possum, circunuagor mendicans, pro foribus tuis dextrã porrigens: à te enim educari concupisco. tui enim maiorẽ in modum amans sum: quo nomine & mẽsam tuã appeto, qui amantium mos esse solet. mihique hac quidẽ in re placeo, téq; in ipso totius orbis theatro victorẽ pronuncio, atq; adeo cũctis exaudientibus me venditans altorem te meum declaro.

C Atqui nos quoties alicuius impensa educamur, erubescimus sanè, rémque adumbrantes dissimulamus. Verum ille, qui summus est eius erga nos amor, vt taceamus ipsi, rem ipsam deprędicat, magnis cum laudibus ad cœlum tollens: nec eum fateri pudet, quòd cum nudus esset, se veste induerimus: cũ esuriret, se aluerimus. Hæc omnia igitur animo lustrãtes, nõ intra ipsas tantum laudes consistamus, sed & quę dicta quidẽ sunt perficiamus. quid enim profuerint id genus plausus, ac clamores? Vnũ à vobis quero tantũ, nimirũ per ipsa opera probationẽ, per ipsas res obediẽtiã. hoc ipsum laus mea. hoc ipsum lucrũ vestrũ. hoc ipsum diademate mihi splendidius. Itaque vbi ab hac concione discesseritis, hanc per pauperũ manus, tum vobis, tum mihi lauream apparate: vt & per præsentem vitam bona cum spe educemur, & ad futuram cum peruenerimus, infinita assequamur bona:

D quæ vtinã assequi omnes possimus, gratia & clemẽtia domini nostri Iesu Christi, per quem, & cum quo, patri gloria, vnà cum sancto spiritu, in secula seculorum, Amen.

Homilia xvj.

Veritatem dico in Christo, nõ mẽtior, attestãte mihi simul cõscientia mea, per spiritũ sanctum. Nõne magna quædam, & quæ supra naturæ captum essent, hesterno die de Pauli erga Christum dilectione, vobis dixisse visus sum? Etenim natura ingẽtia, & omnem excedẽtia orationẽ fuere: At quæ hodie dicta sunt, tantam habent ad illa hyperbolen, quãta illa ad rerũ nostrarum cõditionẽ. quanquã nõ existimabã illa habere hyperbolẽ, sed tamẽ superueniẽtia ea, quę hodie sunt lectitata, multo illis omnibus illustriora visa sunt. Id quod & ille cũ intelligeret, ab ipso statim exordio palàm fecit, tanquam qui ad maiora progressu-

Cap. IX.

progressur°, à multis minime credẽdus esset. pri° autem ea cõfirmat, de quibus dicturus est, quod facere multi cõsueuere, quoties dicturi aliquid sunt, quod multis fidẽ non faciat, sed quod tamẽ verũ esse magnopere sibi persuaserint. ait enim, veritatẽ dico: &, nõ mẽtior: &, mihi cõsciẽtia simul attestatur: *Quod dolor mihi est magnus, & assiduus cruciat° cordi meo. optarim enim ego ipse anathema esse à Christo.* Quid ais ô Paule, à Christo, illo inquam Christo, qui à te desideratur? à quo te nec cœlorũ regnũ, nec gehẽna separabat, neque ea quę videri, neq; ea quæ cogitari possunt, neq; alia totidẽ, ab hoc nũc precaris anathema esse? quid accidit? num desideriũ illud excussisti, ac deposuisti? Haud quaquã, inquit, ne vereare. nam & illud intẽdi magis. quî igit fit, vt preceris anathema esse, & alienationẽ quęras, ac diuortiũ tãtũ, post quod inueniri aliud non queat? quoniã, inquit, etiã atque etiam vehemẽter illũ amo. Quî id, obsecro, & quónã pacto? etenim ænigmati simile hoc est. Imò vero si ita videtur, primũ intelligam°, quid sit anathema, ac tum demũ illũ interrogem° super his: sic fiet, vt arcanã hãc & nouam dilectionem perdiscamus. Quid igitur est

1. Co. 16. d Anathema.

anathema? audi ipsum ita loquentẽ: Si quis nõ amat dominũ nostrum Iesum Christum, is anathema sit: hoc est, ab omniũ commercio segregetur, alienus ab omnibus sit. Nã quẽadmodum anathema, donúmq; id quod deo oblatũ dedicatur, nemo est qui temere nanibus cõtingere audeat, neq; ad id propius accedere: sic & eũ qui ab ecclesia separatur, ab omnibus abscindẽs, ac tãquã lõgissime abducẽs, hoc nomine, à contrario scilicet appellat, magno cũ terrore omnibus interminatus, ab eo vt separẽtur, ac pedẽ referant. Anathemati em̃ honoris gratia appropinquare nemo audebat. ab eo autẽ q̃ ab ecclesia abscissi° erat, ex opposita omnes sentẽtia separabant. quapropter separatio quidẽ, tũm hæc, tum illa, ex æquo à vulgo abalienatio erat: separationis vero modus nõ vnus, sed illi cõtrarius. ab illo enim abstinebãt, tãquã deo dicato: ab hoc autẽ decedebãt, tanquã à deo alienato, & ab ecclesia abscisso. Hoc ipsum igitur & Paul° sentiẽs dixit: Optarim anathema esse à Christo. nec simpliciter dixit, velim: sed id intẽdens, ait, optarim. Quòd si dicta hæcce tãquã infirmiora te cõturbant, rem considera, non solum quòd separatũ se esse vellet, sed & causam propter quã vellet: ac tum demũ, quasi ea quę oculis cernũtur, videbis illius magnitu-

Act. 16. a

dinem dilectionis. quando quidẽ & circuncidit, nec ipsum factũ attendimus, sed facti ipsius consilium, & causam. ac ꝓpterea ipsum magis admiramur. nec vero circũcidit modo, sed rasit, ac sacrificauit. nec sanè ob id Iudæũ illũ esse dicimus, sed hoc ipso nomine à Iudaismo maxime exẽptum, purúmq; esse, tũ Christi germanũ, verúmque cultorem. Quemadmodum igitur circuncidentem illum cum vides, ac sacrificãtem: nõ propterea condẽnas tanquam Iudaizãtem, sed ob id ipsum maxime coronas, vt à Iudaismo alienum: Ita quũ vides desiderantem anathema esse, ne ꝓpterea turberis, sed ob hoc ipsum illũ maxime prędicato, causam perdoctus, ob quã id vult. Nam nisi

3. Re. 18. a Gen. 22. b Num. 25. b Act. 5. a

causas examinauerimus, & Heliam homicidã dicemus, & Abrahã non homicidam solum, sed filij percussorẽ. Itémq; & Phinees, & Petrũ cædis rursus accusabimus. nec de ipsis solũ sanctis, sed & de ipso rerum vniuersarũ deo, quisquis regulam hanc minime obseruauerit, multa absurda suspicabitur. vt ne igitur

A hoc accidat, hisce in omnibus & causam, & cõsilium & occasionẽ, & omnia, factorum defensione à nobis suscepta, in vnum componentes, ita demum res ipsas examinemus. quod & nũc de beata hac anima faciẽdum nobis est. Quænã ergo causa? rursum ipse amatus Ies°. atqui, nõ ob ipsum inquies. optarim em̃, ait, ab ipso anathema esse pro fratrib° meis. & hoc humilitatis eius est. neq; em̃ videri ipse vult tãquã magnum quiddã id dicere, ac Christo gratificari. propterea dixit, pro fratribus: vt nimiũ affectũ occultet. nã quod, quicquid id est, propter Christũ vellet, audi quæ sequũtur. cũ enim dixisset, cognatis meis secundũ carnem, addidit, *Quorum est adoptio, & gloria, & testamenta, & legis cõstitutio, & cultus, & promissiones, quorũ sunt patres, & ij, ex quib° est Christ°, quantũ attinet ad carnẽ. qui est in omnibus deus laudãdus in secula, Amen.* Et quid

B hoc, inquis? nã si vt alij credertẽt, anathema fieri vellet: si autẽ & pro Iudæis præcatur solis, declarat non propter Christũ id velle, sed propter eam, qua illos cõtingebat, necessitudinẽ. atqui si pro gentibus solis precatus fuisset, nõ perinde id visum fuisset. quoniã autẽ pro Iudæis solis, declarat purè se id ꝓpter Christi gloriã studiose velle. nec me sanè fugit, quæ à me dicũtur, ea vobis & noua, & incredibilia videri. Veruntamẽ, nisi obturbaueritis, ea statim enitar aperta reddere. neq; em̃ simpliciter hęc dixit, quę dixit. sed quoniam omnes dicebãt, deumq; incusabant, quòd qui digni habiti essent dei filij vocari, legẽ accipere, ante omnes illũ nouisse, tali tãtaq; gloria frui, illum eundẽ ante vniuersum orbẽ colere, tum autem promissiones accipere, patrésq; earũdem tribuũ, quódque omniũ maximũ, ipsius Christi maiores esse (hoc

C enim est, ex quibus est Christus, quãtũ attinet ad carnem) eiecti, atq; inhonorati essent: pro illis autẽ introducti, qui nunquã illũ agnouissent homines, ij videlicet qui à gẽtibus ortum duxissent: hęc igitur qui dicebant, quoniã deum conuiciis afficerent, audiens hæc Paulus, ægreferẽs, ac pro dei gloria dolẽs, precatus est anathema esse (si modo fieri posset) vt illi salui fierẽt, & cõuicium eiusmodi cessaret; nec videretur deus illorũ maiores decepisse, quib° dona pollicitus est. atq; vt intelligas, illum ob id angi, excruciariq;, ne videlicet dei promissio intercidere videretur, qua Abrahæ dictum est, Tibi dabo terram hanc, & semi- *Gen. 12. b*

ni tuo: hæcce precatus est. nam cum hęc dixisset, addidit: *Non autem hæc loquor, quòd exciderit sermo dei.* Declarans quòd hæc omnia propter dei sermonẽ perferre sustinebat, hoc est propter promissionẽ ad Abraham factã. Quemadmodum enim Moses videbatur quidẽ pro Iudæis legatione fungi, rem vero totã

D pro dei gloria agebat: (Dei enim iram sedaturus ait, vt ne dicant, propterea quòd seruare eos nõ posset, eosdẽ eduxit in eremo perdendos) ita sanè & Paulus, vt ne, inquit, dicãt, q̃ dei promissio excidit, & quę promisit, falso promisit, illiúsque sermo ad opus nõ exiit, velim anathema fieri. Quapropter nõ pro gentibus ait. neq; em̃ ad illos promissum illud erat, neq; illi erant, qui ipsum coluissent, propterea neq; ipsum per illos conuicio afficiebãt, sed pro Iudæis, qui videlicet promissionẽ suscepissent, quíq; ante alios necessitudine cũ ipso cõiuncti erant; hæc precabatur. vides quẽadmodum, si pro gẽtibus precatus fuisset, nõ sic visus fuisset purè propter Christi gloriam hoc factitare. quãdoquidem autẽ pro Iudæis voluit anathema fieri, tum maxime cõstitit, illũ propter Christum

stum hæc desiderare. propterea dixit, Quorũ est adoptio, & gloria, & cultus, & promissio. Etenim inde lex, ait, existit: lex, inquã, de Christo loquẽs. inde & pacta, inquã, ea omnia, quæ ad illos pertinẽt. tũ autẽ & ipse ex iis natus, & patres ij, qui promissa acceperunt, ex iisdẽ omnes. sed tamen contrà accidit, bonisque omnibus lapsi sunt. propterea discrucior, ait: tac si diceret, vellẽ ab eo choro separari, atque alienari, qui Christũ circũdat, nõ ab ipsius amore. absit hoc. quandoquidẽ propter amorẽ hęc faciebat. sed & illa fruitiõe & gloria priuari sustinuerim, vt ne dominus meus cõuicio afficiatur, maléque audiat, vt ne exaudiã eos, qui dicũt, quòd res ipsæ veluti scena factę sunt. aliis promisit, & aliis dedit. ex aliis genit° est, & alios saluos fecit. Iudæorum maioribus pollicitus est, illorũ autẽ prole derelicta, eos, qui ipsum nũquã agnouerãt, in illorũ bona introduxit. illi in legis meditatione, in prophetarũ lectione laborarunt: & qui ab aris, & ab idolis nuperrime rediere, ij facti sunt illis superiores. vbi hęc, quidẽtię? vt ne igitur hæc, ait, de dño deo efferãtur, quãquã iniuste efferuntur, & à cœlorũ regno libens excidẽrẽ, & ab illa arcana gloria, tum aduersa omnia tolerarẽ, maximam omnium existimans consolationem mihi adfore, si amplius non audiam conuiciis cum affici, cuius amore tantopere ardeo. Quod si nondum accipis, quod dictum est, cogitato, q̃ parẽtes multi pro liberis hæc admisere, nõ recusantes ab illis separari, vt illos magis inclarescere viderent, illorũ existimationem reputantes cõsuetudine sua suauiorẽ. sed quoniã procul ab hoc amore absumus, ne animi quidẽ cogitatione dicta hæc cõplecti possumus. Sic enim quidam Pauli appellationẽ ne digni quidẽ sunt qui audiãt, suntq; ab illius vehementia tam longe, támq; procul distãtes, vt illum sentiant, hæc de temporaria morte dicere. quos equidẽ tãtundẽ Paulum ignorare dixerim, quantum cæcos radium solarem, seu verius dicam, multo etiam plus. Qui enim per dies singulos moreretur, ac periculorum veluti grandinibus suppositis, dixisset: Quis nos separabit à dilectione [dei?] nũ afflictio? num angustia? nũ fames? nũ persecutio? nec cõtẽtus seculi huius rebus, sed supergressus cœlũ, & cœlũ cœli, & angelos & archãgelos, & omnia superiora circuncurrens, tum cõprehendens simul præsentia, futura, ea quę videri, ea quę cogitari possunt, itẽque & molesta, & suauia, & q̃ in vtrisq;, nihilq; prorsus omittens, ac ne sic quidem satiatus, sed & aliã talem ac tantam creaturam nõ existentem supponens: is, obsecro, quo tandem modo, tanquã magnũ quiddam post illa omnia proferẽs, mortis tẽporariæ mẽtionẽ faceret? non est ita, nõ est ita. quin potius lumbricorum in fimo latitãtium eiuscemodi opinio fuerit. nã si id diceret, quomodo anathema se ipsum à Christo esse precareť? mors enim eiusmodi illũ magis choro ei coniungebat, cooptabátque, qui Christũ circũdat, tũ efficiebat, vt gloria illa perfrueretur. Sed enim sunt nõnulli, qui & quæ hisce ridicula sunt magis, dicere sustinent, non enim mortẽ aiunt, sed donũ Christi reconditũ esse precabatur. & quis hoc vel hominũ admodum tenuium, ac supinorum non precatus fuerit? Quomodo autẽ pro suis ille cognatis hoc fieret? Itaq; fabulis ac nugis omissis, neque enim ad hæc contradicere dignum fuerit, quẽadmodum ne ad pueros quidem balbutiẽres, ad ipsam rursus dictionem redeam°, oblectati pelago dilectionis illius, ac libere vbique natãtes, tum amoris eiusdem flammã immẽsam animo versantes: seu potí° quodcunque quis dixerit, nihil quod idoneũ quidẽ fuerit, dixerit. etenim omni pelago latior, omni flãma vehementior erat hæc dilectio, ac nulla illã pro dignitate dictabit oratio, sed ille solus eam nouerit, quisquis eadẽ exacte pręditus fuerit. Agè itaq; rursus ipsa verba in mediũ adducamus. *Optarim anathema esse ipse ego.* Quid est, ipse ego? qui omniũ magister sum effect°, qui officia, meritáq; infinita coẽgi, qui coronas infinitas expecto, qui sic illũ amo, vt me° erga illũ amor mihi sit rebus omnib° antiquior, qui quotidie propter illũ vror, qui omnia duco [secunda esse, † præ amore] quem erga illũ habeo. neq; enim curæ illi erat à Christo solum amari, sed & illũ magnopere amare. hócq; in primis curabat. propter hoc enim ad hoc respiciebat solũ, atque omnia facile ferebat. Vnũ enim per omnia considerabat, nempe quomodo pulchrũ hunc amorem expleret. & precatur quidẽ hæc. Cum vero res non sic se habitura esset, neq; futurũ erat, vt anathema fieret: de reliquo tentat, & ad criminationũ defensionem descẽdere, & quæ rumore omnium iactitata essẽt, ea in medium prolata subuertere. atque antequam ad apertã horum defensionem descendat, ipsius semina ac fundamẽta iam hinc iacit. nam cum dicit, *Quorum adoptio & gloria, & legis constitutio, & cultus, & promissiones*: aliud ait nihil, q̃ deũ voluisse illos quidẽ seruare. atq; hoc palàm fecit per ea, quæ antea fecit, per ea per quæ Christ° ex illis extitit, per ea, quæ patribus promisit. illi autẽ à propria ingratitudine, atq; improbitate beneficẽtiã repulerũt. Itaq; & illa ponit, non quæ illorum laudes sunt, sed quæ dei donũ solũmodo arguunt. Etenim ipsa adoptio ab eadẽ gratia manauit, & gloria, & promissiones, & lex. quæ ipsa omnia dũ excogitasset, secũmq; reputasset, quale, quãtũq; deus vnà cum filio suo studiũ pro illorum salute impendisset, inclamauit magnũ, ac dixit: *Qui est benedictus in secula seculorum, Amen.* vnigenito dei filio referens pro omnibus gratiarum actionẽ. Quid enim si & alij blasphemãt, ait? cũ nos qui illius arcana nouimus, & immẽsam sapiẽtiã, & prouidentiã multam, aperte sciamus, illum dignũ esse, nõ qui blasphemetur, sed qui glorificetur. Non cõtentus autẽ conscientia ipse sua Paulus, tẽtat & deinceps ratiocinationẽ adhibere, ac vehemẽtiore vti cõtra illos oratione. nec pri° in illos inuehitur, q̃ illorũ suspicionẽ circũciderit, ademeritq;. vt ne enim videatur tãquã cũ hostibus verba facere, progressus ait: Fratres volũtas quidẽ cordis mei, & obsecratio apud deũ pro ipsis est ad salutem. Et hic item vnà cũ aliis, quæ dixit, ita orationẽ præparauit, atq; adstruxit, quæ cõtra illos dictur° erat, vt ne ea hostili animo dicerevideatur. Idcirco ne cognatos quidem illos ac fratres appellare recusat. Etsi enim quę dixit, ea propter Christũ dixit, tamẽ illorũ animũ sibi cõciliat, & verbis suis viã munit, seq; omni suspiciõe liberat, propter ea quæ cõtra illos dicẽda sunt, ac tum demũ ad eum sermonẽ descẽdit, qui ab omnibus in quæstionẽ vertebatur. Etenim quærebant permulti (quẽadmodũ prius dixi) quãobrem qui promissionẽ accepissent, ij ab ea excidissent: qui autẽ eã nũquam audiissẽt, ij ante illos salui effecti essẽt. Hãc igitũ solues dubitationẽ, ante obiectionẽ solutionẽ adducit. vt ne eũ quis dicat, quid? tibi maiori curæ est dei gloria, quàm illi sua ipsius? nũ ille tuo subsidio indiget, vt ne

† ἀνάθημα. *& si liceret, vt infinitiui, separari, alienari, ad verbũ sustinuerim, referantur.*

sup 8.g. † *Christi? habet Veronensis editio.*

Gen.12.b.

† *posthabenda esse amori.*

vt ne ipsius sermo excidat? contra hæc stans ait: Hæc dixi, non scilicet, q̃ sermo dei exciderit, sed vt ostendam amorem erga deum. Etenim quum sic res euenerint, † dubij nobis non sunt, ait, sermones ij, qui de deo circunferuntur, nec hęsitamus ostendere,] q̃ ipsa dei promissio firma est. quo pacto igitur firma est? Dixit Deus Abrahæ: Tibi & semini tuo terram dabo, & in semine tuo benedicentur omnes gẽtes. Videamus igitur quale sit semen. ait, non enim omnes qui ex eo sunt, ij semen ipsius sunt. Itaq; ait: *Non enim omnes qui sunt ex Israel, ij sunt Israel. neque quia sunt semẽ Abrahæ, omnes filij.* Si igitur cognoueris, quódnam sit semẽ Abrahæ, videbis datam esse promissionem semini ipsius, & cognosces, quòd nõ exciderit sermo. Quódnam igitur est, obsecro, semen? non ego, inquit, dico, sed ipsa lex vetus exponit, ita dicens: In Isaac vocabitur tibi semen. quid est, in Isaac? exponito, hoc est, *Non filij carnis, ij filij dei: sed qui sunt filij promissionis, ij recensentur in semen.* Ac vide Pauli prudẽtiam, animiq; magnitudinem. nam dum exponit, non ait, † quod qui filij sunt carnis, ij filij sint Abrahæ, sed qui dei filij sunt,] vetera cum præsenti connectens, ostendénsq; q̃ ne Isaac quidem simpliciter Abrahæ filius fuerit. Quod porro ait, eiusmodi est, Quicunq; secundum Isaac geniti sunt, ij filij dei sunt, & semẽ Abrahæ. propterea enim dixit: In Isaac vocabitur tibi semẽ: vt intelligas q̃ qui hoc modo generantur, videlicet secundum quem ipse Isaac, ij maximè sunt semen Abrahæ. quo igitur Isaac generatus est modo? non secundum legem naturæ, neque secundum potestatem carnis, sed secundum potestatem promissionis. Quid sibi vult, secundum potestatem promissionis? *In tempore hoc veniã ad te, & erit Sarræ filius.* Hæc igitur promissio, & dei verbum hoc, ipsum Isaac effinxit, & genuit. quid enim si & vulua suberat, & matrix mulieris? sed ipsum promissionis robur filium peperit. sic & nos generamur per verba dei. nam in ipso aquarũ lauacro verba dei sunt, quæ nos generant atq; effingunt. In patris enim nomen, & filij, & spiritus sancti baptizati generamur. Hæc porro non naturæ generatio, sed promissionis dei. Quemadmodum enim Isaac generationẽ dum prædixit, tum ipsam expleuit: sic & nostram multis antè temporibus prædixit, per prophetas omnes, ac postea ad opus eduxit. Vides quantam rem demonstrauerit, & vt magnum quiddam dum promisisset, illud ipsum omni cum facilitate adstruxerit? Quòd si Iudæi dicent verba hæc, In Isaac vocabitur tibi semen, id ipsum esse, omnes videlicet, qui ex Isaac generantur, ipsi Abrahæ imputari semen, oportebat & * Iudæos, & omnes qui ab illo descenderunt, filios illius vocari. nam Esaũ illorum progenitor, filius fuit Isaac. nunc verò non solùm non vocantur filij, sed & valde sunt alieni. vides vt non qui carnis filij sunt, ij dei filij sint, sed in ipsa etiam natura generatio, quæ par baptisma existit, iam inde ab initio expressa sit? q̃ si mihi matricem allegas, possum & ego aquam allegare. sed quemadmodum hic res tota spiritus est, sic & illic promissionis. nam matrix, vnda frigidior fuit, propter sterilitatem, ac senectutem. Exactissimè igitur perdiscamus quænam nostra sit nobilitas, vitámque exhibeamus illa dignam. neq; enim habet quicquã quod carnale sit, ac terrestre. Igitur ne ipsi quidem nos quicquam, quod tale sit, habeamus. neque enim somnus, neque volũtas carnis, neque complexus, neque desiderij stimulus, sed dei benignitas rem totam peregit. ac quemadmodum illic ætas desperata quum iam esset, sic & hic peccatorum senectus, quum ingruisset, repentè nouus rediit homo, omnésque filij dei effecti sumus, & semen Abrahæ. *Non solum autem hoc, sed & Rebecca ex vno conceperat Isaac patre nostro.* Magnum quiddam erat, quod in quęstionem veniebat. Itaque & multas mouet rationes, vndique dubitationem soluere conatus. Nam si mirabile ac nouum, illos post tot tantasq; promissiones excidisse: multò certè mirabilius, nos in illorum bona ingressos fuisse, qui videlicet tale expectauissemus nihil, ac similiter euenit, vt si regis alicuius filius, cui principatus successio promissa foret, in obscurorum viliúmque hominum ordinem cogeretur, atque illius loco quispiam iudicio damnatus, scelerum infinitorum sordibus refertus, è carcere exactus, principatum accipiat ad illum pertinẽtem. quid enim, inquit, allegare possis? quòd ille filius principatu indignus? sed & hic quoq; indignus, & multò magis. igitur cõueniens erat, aut simul pœna affligi, aut simul honore affici. Talis sanè res & in Gentibus & in Iudæis accidit, atque adeò multò etiam hac incredibilior. ac quòd omnes quidẽ indigni, declarauit in superioribus, quum dixit: Omnes quidem peccauerũt, & priuantur gloria dei. Quod autem nouum, id est, quòd omnes indigni quum essent, Gẽtes solæ seruatæ sint. Cum his porrò & aliud rursus, inquit, dubitauerit quispiã: Si enim deus promissiones illis suas expleturus non erat, quamobrẽ promittebat? Etenim homines, vt qui videlicet quid futurũ sit, non norunt: errore aliquo ducti identidem vel indignis munera promittũt sua. at vero qui & præsentia & futura prouidit, probéq; nouit fore, vt quibus promittit, ij sese promissionibus indignos reddẽt, ac propterea nihil prorsus capiẽt eorũ, quæ promissa fuerint: quã tandẽ ob rem is promittit? Quo igitur modo hæc soluit Paulus? ostendendo videlicet, quísnam sit Israël, cui promiserit. hoc enim ostenso, & illud itẽ simul ostensum est: q̃ videlicet impletæ sint promissiones omnes. quod sanè sentiens dixit: *Non enim omnes, qui sunt ex Israel, sunt Israel.* propterea ne Iacob quidem nomẽ posuit, sed Israël. quod quidem signum erat virtutis iusti, & doni cœlitus dati, tum autẽ dei coram ab illo visi. quanquam ait, omnes peccauerunt, & priuantur gloria dei. si igitur omnes peccauerunt, quo tandem pacto alij quidem seruati sunt, alij autẽ perditi? nẽpe q̃ non omnes accedere voluerunt. nam quod quidẽ ad illũ spectat, salui omnes effecti sunt, etenim vocati sunt omnes. Veruntamen hoc nunc nõ ponit, sed ex abundãti illud soluit, atq; aliis ab exemplis aliã quęstionem proponens, & quẽadmodum in superioribus, maximã dubitationem per aliã soluit dubitationem. Quum enim hæc quæstio mota esset, quî fit vt Christo iusto effecto, omnes eandem illam iustitiam adepti sint? Adæ factũ introduxit, dicens: Si enim vnius peccato mors regnauit, multò magis qui gratiæ exuberantiã accepere, in vita regnabunt: atq; argumentũ ad Adam spectans non soluit, suum autem ex illo soluit, ostenditq; maiorem in se rationẽ habere, q̃ qui pro illis mortuus sit, illorum potestatem pro libito habeat. Nam q̃ omnes puniantur ob id, q̃ vnus peccauerit, multis non admodũ rationi esse consentaneum videtur: q̃ autem vnò rectè faciente omnes iustificentur, id verò & rationi consentaneum fuerit, & deo conueniens magis. Veruntamen dubiũ illud non

† *nõ destituimur sermonibus quib° pro deo respondeamus & ostendamus.*

Ibid.12.b

† *non qui filij sunt carnis, ij filij Abrahæ, sed filij dei.*

* *fortè Idumæos legẽdũ ab Edom qui & Esau. & regio etiã quæ Edom hebraice, idoμαία græcè dicitur. Idumæorum autem terra, repromissionis terræ aduersaria erat. Hier. in princip. Abdiæ.*

Infr.10.a

supra 5.c.

Ibidem.

non ſoluit.nam id quantò obſcurius manebat,eo Iudæus ipſe os obſerabatur magis. atq; huiᵒ dubitatio ad illud tranſibat,& apertius hoc illinc redditur. Sic itaq; & hoc loco,ex aliis quæ in dubitationē veniūt, ſoluit quæſtiones. aduerſus enim Iudæos certamen illi erat.quamobrem ea quidem exempla, quæ propoſuit,non admodum ſoluit.neq; enim iis obnoxius erat,vt in pugna aduerſus Iudæos ſuſcepta:quæ autē ſua ſunt,ea omnia ex illis apertiora facit. Quid enim admiraris,ait,ꝙ ex Iudæis alij ſeruati quidē ſunt, alij autem non ſeruati ſunt? Etenim ab initio hoc in patriarchis factum videre quis poſſit. Cur enim Iſaac ſolus ſemen vocatur,quanquā hic & Iſmaël,& aliorū plurium pater fuit? at à ſerua matre fuit, inquies. & quid hoc ad patrem? Veruntamen nihil contendo. eiiciatur hic propter matrem.quid dixerimus de iis, qui à Chettura geniti ſunt, num liberi, & ex libera? Quamobrem non eaſdē cum Iſaac prærogatiuas,nō eoſdem ſunt honores ſortiti? Et quid de his loquor? Rebecca enim vel ſola Iſaac mulier fuit,duóſq; filios enixa,vtrunque ex Iſaac peperit. ſed tamen qui vno, eodémq; patre geniti fuere, ab eadē item matre nati,eaſdem parturigines ſoluēre:ſimul eundē patrem, ſimul eandem matrem ſortiti,adde etiā gemelli iidē qui fuere,ij nō eandem ſortem adepti ſunt.quanquā hoc loco matris ſeruitutem incuſare non potes,vt in ipſo Iſmaël.neq; hunc quidem ex hac, illum autem ex alia matrice natum eſſe,quemadmodum in Chettura, & in Sarra, quando & eandem parturiginum horam communem inter ſe habuere. Propterea & Paulus tanquam ad manifeſtius egreſſus exemplum: non ſolùm autem, ait, in Iſaac hoc euenit,ſed in Rebecca, quæ ex vno conceperat Iſaac patre noſtro. *Nondum enim geniti quum eſſent, nullo dum ab illis vel bono, vel malo opere facto, vt iuxta electionē dei propoſitio maneret,*
Gen. 25.c *non ab operibus,ſed à vocante,dictū eſt illi, Maiòr ſeruiet mi-*
Malac.1.a *nori.quemadmodum ſcriptum eſt, Iacob dilexi, Eſaü autē odio habui.* Qua igitur de cauſa hic quidem amori,ille autem odio habitus erat?qua de cauſa hic ſeruiebat,ille autē imperabat? quoniamquidē hic malus, ille autē bonus erat.quanquā illis nondū natis, alter quidem honorabatur,alter autē condēnabatur,adhunc enim nati quum nō eſſent,dixerat deus, maior ſeruiet minori.Cur igitur hoc dixit deus?ꝙ non expectat, quēadmodum homo,à rerum exitu videre,quiſnam bonus ſit,quiſnam item non talis,ſed etiam antea nouit quiſnam malus, & quis non talis:& hoc in Iſraëlitis vſu venit,maiori cum miraculo. Quid enim loquor, ait,de Eſaü,& de Iacob: quorum ille malus erat,hic
Exo.32.b autē bonus? Nam in Iſraëlitis cōmune erat peccatū. omnes enim vitulū adorauerunt, ſed tamen alij qui-
Exo.33.d. dem miſericordiam aſſecuti ſunt, alij non. *Miſerebor enim cuiuſcunque miſereor, & commiſerabor quemcūque com-*
Exod.14. *miſeror.* hoc ipſum & in iis,qui puniūtur,videas.Quid
g. enim dixeris de Pharaone,qui punitus eſt, ac tantas luit pœnas?ꝙ durus erat,& inflexus.num igitur ſolus ipſe,alius autem nemo?quo igitur pacto tam acerbè punitus eſt? quidnam autem & in ipſis Iudæis,eum, qui populus non eſſet,vocauit populū?& rurſus,non
Eſa.10.f omnes eodem honore dignatus eſt? Si enim fuerint, inquit,vt arena maris,reliquiæ ſaluæ erunt.& quamobrem reliquiæ ſolùm?vides quanta dubitatione cōpleuit quæ propoſita ſunt? & id quidem iure ac meritò.quum enim aduerſarium in dubitationem coniicere licet,non ſtatim ſolutionem adducito. nam ſi & ille viſus fuerit eidem ignorantiæ obnoxius, quid ipſe pericula ſuſtines ſuperuacanea?quid illum audaciorem reddis,negocij totius molem in te attrahens? Dicito enim mihi ô Iudæe,qui ipſe tot,tantáque addubitas,& nihil tamen eorum potes ſoluere: quo tādem pacto ſuper gentium vocatione nobis negocia faceſſis?atqui poſſum equidem iuſtā cauſam dicere, propter quam gentes iuſtificatæ ſunt, vos autē excidiſtis. quænam igitur cauſa? Quòd illi quidē à fide, vos autem tanquā ex operibus legis:& hac ratione in contentionem acti, proditi vndiq; eſtis. Ignorantes *Inſr.10.d*
enim dei iuſtitiam, & propriam iuſtitiam quærentes ſtabilire,iuſtitiæ dei non ſubditi ſunt.Loci igitur totius ſolutio, vt ſummatim rem totam comprehendā, ſic à beata illa anima profertur. vt autem apertiora hęc fiant,examen per ſingula dicta faciamus,illud edocti, beati eiuſdem Pauli ſtudium in hoc potiſſimū verſari,vt per ea quæ dicit omnia,doceat,deum vnū eſſe,qui dignos nouerit:hominum autem neminem, vt etiam valde noſſe videatur: nam ſæpenumero intercidit ac fallitur humanum iudicium. qui enim cogitationis arcana ſolus nouit, is apertè nouit, quínā digni ſunt,qui coronas reportēt, qui rurſus pœnam, ac ſupplicium mereantur. quo ſanè nomine complures ille coarguit, puniuítque, qui hominum opinione boni eſſe putabantur: rurſus idem ille permultos coronauit,malos ab hominibus exiſtimatos, hac ratione declarans,illos minimè tales fuiſſe,non à vulgi ſententia,ſed ab exacto,incorruptóq; iudicio calculum ferens:neq; expectans à rerum ipſarum exitu dignoſcere, quis bonus, quis item non talis ſit. veruntamen vt ne rurſus obſcuriorem reddamus orationem,ad ipſa verba Apoſtolica accedamus. *Non ſolùm autem hoc,ſed & Rebecca ex vno conceperat.* Poteram quidem,ait,& de Chetturæ filiis loqui, ſed de his minimè loquor. Verùm vt tanquam ex abundanti ratione victoriam reportemus, ex vno patre, ex vna item matre natos in medium produco. Etenim à Rebecca *Gen.21*
vterq; natus erat,& ab Iſaac legitimo filio, probato, eodémq; ante alios omnes honorato, de quo dixit: In Iſaac vocabitur tibi ſemen, qui noſter omniū pater fuit.ꝙ ſi ille noſter pater, & eos item, qui ab illo orti ſunt,patres oportebat eſſe: ſed non fuerunt. Vides vt non in Abraham hoc ſolùm contingit, ſed & in ipſius filio?& vbiq; fides,vbiq; virtus eſt,quæ elucet,quæq; exactam exprimit cognationē?hinc enim cognoſcimus,ꝙ non modò ob geniturę modum,ſed ob id demum,ꝙ digni ſint virtute patris, filij vocantur illius filij.nam ſi genituræ modus ſpectaretur tantùm,conueniens erat, vt & Eſaü eadem illa aſſequeretur,quæ eſt aſſecutus Iacob.etenim & hic quoque à vulua effœta erat,& ſterilis erat illius mater. ſed nō hoc ſolum eſt,quod in quæſtionem venit,ſed ipſa voluntas,quæ quidem non vulgariter nobis ad vitæ inſtitutionem conducit.nec dicit, quandoquidem hic bonus,ille autem malus, idcirco in honoribus aſſequendis præpoſitus eſt, vt ne illi ſtatim hoc obſiſteret.Quid? boni ij fuere, qui à gentibus potius, quàm qui à circuncíſione? etſi enim ita habebat rei ipſius veritas, tamen nondum hoc ponit, inuidioſius enim videbatur. ſed in dei cognitionem rem totam reiecit, cum qua depugnare nullus audeat, ne ſi valde quidem inſaniat.nondum enim genitis illis ait, dictū eſt illi,Maior ſeruiet minori:ac declarat nobilitatem eam,quam caro affert,nihil prodeſſe,ſed animæ virtutem

tutem quærendā eſſe, quam vel ante ipſa opera deus nouit.nōdū enim natis pueris,ait,cū neq; boni quippiam feciſſent,neq; mali, vt ſecundū electionē propoſitū dei maneret,dictū eſt illi,Maior ſeruiet minori.hoc enim præſciētiæ eſt,ab ipſorū videlicet partu electionē facere.vt appareat,inquit,dei electio ſecūdum præſcientiā facta.à primo enim die bonū, & eū item qui talis nō eſt,& nouit,& pronūciauit.Ne igitur mihi dixeris,legē te legiſſe, ac prophetas, & tam multū tēporis ſeruiuiſſe.qui enim animā probare nouit,is nouit etiā,quis dignus ſit ſaluus fieri. Cede igitur incōprehenſibili electionis iudicio: etenim ſolus ille exactè nouit coronare. Quàm multi ergo Matthæo meliores eſſe videbātur, ab apparēti operū argumento?Verū qui arcana nouit, quíq; cogitationis aptitudinē probare poteſt,is & in cœno margaritam iacentē nouit,omiſſiſq; aliis,admiratus huiᵒ pulchritudinē,illum elegit.voluntatiſq; nobilitati ſuā quum adiunxiſſet gratiā, probatum illū eſſe pronunciauit. Si enim artibus his in fragilibus, cæteriſq; omnibus in rebus,qui iudicare valent, ij nō ab iis argumentis, per quæ imperiti calculum ferūt, quæ propoſita ſibi ſunt,eligunt:ſed ab iis quæ probè ipſi norūt, quódq; imperiti probarūt,identidem improbant, quod improbarūt,ſua probant ſententia. Et equorū item domitores hoc idē perſæpe in equis factitant,& qui lapidum precioſorū iudices ſunt,& qui cęterarum artiū opifices:multò magis benignus deus,ipſa immēſa ſapiētia,qui ſolus omnia apertè nouit, nō ſuſtinebit hominū opiniones,ſed à propria ſapientia, & ea exacta, atq; incorrupta de omnibus calculum feret. propterea ſanè publicanum elegit, & latronē,& meretricem:ſacerdotes autē,& ſenes,& magiſtratus improbauit & eiecit.Hoc & in martyribᵒ vſu venire videas.Multi igitur ex iis, qui valde abiecti erāt,certaminum tēpore corona ſunt donati.è diuerſo,qui magnorum virorum apud multos opinionē habuerunt, ſupplātati,prolapſiq; ſunt. Ne igitur ad reddēdę rationis calculos opificem aduoces, neq; dicas, Quāobrem hic corona donatus,ille autem ſupplicio affectus eſt?nouit enim exactè hæc præſtare. Itaq; dixit:
Mala.1.a. *Iacob dilexi,Eſau verò odio habui.* Nam ꝙ id iuſtè ac meritò,tu quidem ab ipſo exitu nouiſti,ille autē & ante exitum apertè nouerat.neq; enim operum probationem quærit ſolùm deus,ſed & voluntatis nobilitatē, ac probā gratámq; mentem.quiſquis enim talis fuerit,quanuis caſu,circunuentúque aliquo peccauerit, actūtum ad ſe rediens,ſe ſibi reſtituet.quāuis in vicio fortè aliquo commoratus fuerit,non negligetur,ſed illū cueſtigiò reuocabit, qui omnia nouit deus. quēadmodum qui mēte corrupta præditus eſt, vt etiam viſus ſit bonum aliquod facere,in ipſo opere vnà cū mala ſua mēte peribit.quando & ipſe Dauid vel cæde,adulterióq; admiſſo,ꝙ videlicet ea patraſſet,à caſu aliquo circunuentus,non à meditatione,exercitationēq; viciositatis correptus, confeſtim peccata ea abſterſit.At Phariſæus nihil horū ſcelerū quum perpetraſſet, ſed aliis ſeſe bonis venditans inſoleſceret, praua voluntate omnia perdidit. *Quid igitur dicemus? num iniuſtitia apud deum?abſit.* Igitur neq; in nobis,& in Iudæis.Deinde inducit aliud hoc ipſo obſcutius. &
Exo.33.d. quódnam?Nam Moſi dicit: *Miſerebor cuiuſcunque miſereor,& commiſerabor quemcunque cōmiſeror.* Ac rurſus auget obiectionē,illam mediam abrumpens, ac ſoluēs, & aliam rurſus dubitationem mouens. vt autē quod dicimus apertius fiat, explanare illud neceſſariū eſt. Dixit deus, inquit, Maior ſeruiet minori,ante ipſum partum.Quid igitur?num iniuſtus deus?nequaquam. igitur audi & quæ deinceps ſequūtur.illic enim tum virtus,tum vicium,rei diſcrimen fecerint: hic autem vnum erat peccatū cunctorum Iudæorū, peccatum inquam,vituli factitij.& tamē aliq; quidem puniti,alij autem non puniti ſunt.Itaq; dixit: Miſerebor cuiuſcunq; miſereor,& commiſerabor quemcunq; commiſeror. neq; enim tuū eſt ſcire ô Moſes, qui potiſſimum digni ſint benignitate, ſed mihi hoc cōcedito. Quod ſi Moſis non erat ſcire, multò minus noſtrum fuerit.propterea enim ſimpliciter non poſuit quod dictum eſt, ſed ad quem verba faceret, meminit:ait enim,Moſi dicit,vt ipſa perſonæ dignitate contradicentem pudefaciat.dicta igitur dubitationū ſolutione,orationē mediā abrumpit, rurſus aliā obiectionē introducens,ac dicens: *Itaque non volentis eſt,neque currentis,ſed miſerentis dei.Dicit enim ſcriptura Pharaoni,In hoc ipſum te excitaui,vt oſtendam in te potentiā meam, & vt annuncietur nomen meum in vniuerſa terra.* Quemadmodū enim illic ait,alij quidem ſalui effecti ſunt, alij autem puniti:ſic &hoc loco,idem hic in ipſum hoc aſſeruabatur.deinde rurſus obiectionem inducit: *Itaque cui vult,miſeretur:quem autē vult,indurat. dices ergo mihi, Quid adhuc conqueritur?Nam voluntati illius quis reſtitit?* Vides vt ſtuduerit illud omnibus modis dubium reddere, nec ſtatim ſolutionem affert,ex vſu & hoc faciēs,ſed ſciſcitanti os primùm obturat,his verbis: *Atqui ô homo,tu quis es,qui ex aduerſo reſpondes deo?* Hoc autem facit intempeſtiuam,nimiámque illius curioſitatem compeſcens,frænóq; adhibito cundē docens,ſcire,quid deus,quid autem homo, vt incomprehenſibils illius ſit prouidentia,vt noſtram exuperans cogitationem, vt omnes parēre illi oporteat.vt quū hoc adſtruxerit apud auditorem,& cōpeſcuerit, mollieríq; animū, tum demum magna cum facilitate ſolutionem afferēs,illi plauſibile atq; acceptabile dictum ſuum reddat.Nec dicit,fieri non poſſe,vt quæ ſunt eiuſcemodi,ſoluantur,ſed quid? iniquum eſſe eiuſmodi ſciſcitari.parēre enim dei dictis oportet,non curioſē de illis ſciſcitari,vt etiam illorū rationem ignoremus.Iccirco ait, Tu quis es, qui ex aduerſo reſpondes deo? Vides vt attenuauerit,vt deiecerit faſtum?tu quis es? particēps ne es principatus? immo verò iudex deo aſſides? nam ad illum collatus ne eſſe quidē aliquid potes.non hoc,aut illud:ſed eſſe quidem quicquam, quū enim dicit, quis es, te multò oſtēdit minus eſſe, quàm ſi diceret, nihil es. & alioqui maiorē declarat indignationem ab ipſa interrogatione,nec dixit: Tu quis es,qui deo reſpondes?ſed,qui ex aduerſo reſpōdes?hoc eſt,qui contradicis,qui reſiſtis.dicere enim, ſic oportebat,& nō ſic oportebat,eius eſt,qui ex aduerſo reſpōdet.vides vt terruerit,vt perſtrinxerit, vt illos eo adduxerit,vt tremerent potius,quàm ſciſcitarētur,& curioſē indagarēt?Hoc ipſum optimi preceptoris officium eſt, diſcipulorū appetitionem ac deſiderium non vbiq; ſequi:ſed illos ad id quod ipſe vult deducere,ſpináſq; reuellere,ac tum ſementē facere,neq; ſtatim ad interrogata vbique reſpondere: *Num dicet figmentum ei,qui finxit,cur me finxiſti ad hunc modum?An non habet poteſtatem figulus luti, vt ex eadem maſſa fingat aliud quidem vas in honorem,aliud verò in ignominiam?* Hoc loco non liberum arbitrium tollens hoc dicit. Verùm oſtendit quouſq; deo parendum ſit. Nam in exigenda

exigenda à deo ratione perinde affici oportet, vt ipsum lutum. neq; enim solùm te non oportet contradicere, aut quærere, sed ne loqui quidē prorsus, aut cogitare, sed similē esse rei illi inanimi, quæ figuli manus subsequitur, quæq; circumagitur quacunq; ille voluerit. ad hoc enim solū, exemplū sumpsit, non ad vitæ probationē, sed ad subditā obedientiam, ac taciturnitatem: éstque id vbique obseruandum, q̃ ipsa exempla nō omnia oporteat in vniuersum assumere, sed selecto eo, quod in illis vtile est, ac cuius gratia vsurpata ea sunt, quod reliquū fuerit, id totū missum facere nos oportet. Quemadmodū igitur quum ait, Collapsus vt leo sopitus est: quod inexpugnabile ac terribile est, excerpimus, nō quod ferinū, aut si quid aliud leoni cōuenit. ac rursus quum ait, Occurrā illis tanquam vrsa † addubitans:] quod ad vltionē pertinet. & quū ait, Deus noster ignis absumens: quod cō- sumit, à supplicio videlicet manans: Ita & hic lutum, & figulū, & vasa desumere necesse est. ac quū inducit ac dicit: An nō habet potestatē figulus luti, vt ex eadē massa fingat aliud quidē vas in honorē, aliud verò in ignominiā? Caue ad opificij rationē existimes hæc à Paulo dicta fuisse, aut sententiæ necessitatem, sed ad œconomiarū potestatē, ac differentiam. nam nisi ita acceperimus, multa absurda sequētur. Etenim si de animi sententia hoc loco sermo habetur, & bonorū, & non bonorū erit ille opifex, videbitúrq; tum homo extra omnē culpam esse, tum Paulus ipse, qui vbiq; ipsam voluntatē coronat, hac ratione secū ipse depugnare. hic igitur aliud nihil agere vult, q̃ vt persuadeat auditori, vt maximopere, ac supra quàm dici possit, deo pareat, nullāq; de re ab eo rationē exigat. Quemadmodū enim figulus, ait, ex eadē massa, quæ vult vasa facit, ac nullus contradicit: ita & hic eodē ex hominum genere alios quidē supplicio, alios autem honore dū afficit, ne curiosus solicitúsq; sis causæ peruestigator, sed hūc adorato tantū, & lutū imitare. ac quemadmodū illud figuli manus sequitur: sic & tu sententiā eius, qui hæc dispensat. nihil enim temerè, nec fortuitò facit, vt etiā ignores sapientiæ arcanum. Tu porrò figulo permittis, vt massa ex eadē, dissimilia ac differētia vasa fingat, nec vicio vertis. A deo autem rationē exigis tum suppliciorum, tum honorū? nec cōcedis, vt sciat ipse, quis dignus, quis rursus indignus sit? sed quoniā eadem massa eiusdē substantiæ est, tute † easdē volūtates censes dignas esse?] quantam, quæso, hæc insaniā arguunt? Atqui ne in figulo quidem est vt ex eadem massa prodeat & quod honoratum, & quod ignominiosum est, sed ab eorū est vsu, qui vasa pertractāt: quemadmodum & hic, à voluntate. Veruntamen quod prius dixi, in vnū hoc solùm accipiendum est ipsum exemplum, q̃ videlicet non oportet deo cōtradicere: quin potius incōprehensibili illius sapientiæ cōcedere. nam exempla oportet maiora esse propositis, iisq;, pro quibus ea in medium adducūtur, & quidem vt auditorem magis afficiāt. nam nisi maiora essent, maiorémq; haberent hyperbolen, ea nō quemadmodum oportet, contradicentē perstringere, ac pudefacere possent. Proinde importunā illorum contentionē ita obturauit cō uenienti cum hyperbole. adducit autem deinceps & solutionem. quæ igitur solutio? *Quòd si deus volens ostēdere iram, & notam facere potentiam suam, tulit multa animi lenitate vasa iræ apparata in interitum, & vt notas faceret diuitias gloriæ suæ erga vasa misericordiæ, quæ præparauerat in*

Num.24. b.

Osee.13.b.

† ἀπορῶ. *ἀνυ, cibo indigens.*

Deut.4.d

† τὰς αὐτὰς τῶν αὐτῶν legēdū puto: vt sensus sit, Tute voluntates eiusdē censes dignitatis esse?

A *glorium, quos & vocauit, nimirum nos, non solū ex Iudæis, verum etiam ex gentibus.* Quod autē ait, eiusmodi est: Vas iræ erat Pharao, hoc est homo, dei iram accēdēs per suam duriciam. dei enim lenitatem ingentem nactus, melior nequaquā euadebat, sed incorrectus manebat: itaq; illum non solùm iræ vas vocauit, sed & ad perditionem præparatum, hoc est apparatū, à se quidem, & suopte ingenio. neque enim deus quicquam prætermisit eorum, quæ ad illius correctionē, emendationémq; facerent: neq; ille quicquam omisit eorum, quæ ipsum perderent, omníq; venia priuarent. sed tamen hæc deus quum probè nosset, tulit multa cum lenitate, volēs ipsum ad pœnitentiā adducere. si enim hoc noluisset, ne lenitatem quidem tantam exhibuisset: vbi autem noluit ille lenitate ad pœnitentiam vti, sed se ipse ad irā præparauit, vsus est illo de ad aliorum correctionē, per supplicij genus, quo illū affecit, cùm alios ad virtutis studia addictiores, intētiorésq; reddens, tum suam ipsius potentiam hac ratione spectatā faciens. Quòd enim non vult deus sic suum robur innotescere, sed aliter, nēpe per beneficentiam, liberalitatémq; erga nos suā: id verò modis omnibus iam inde ab initio declarauit. Nā si Paulus non sic vult apparere potēs, nō enim, ait, vt nos probati videamur, sed vt vos bonum faciatis: multò minus deus. At verò posteaquam prolixa vteretur lenitate, vt illum ad pœnitētiam adduceret, illum autem non pœniteret: tulit illum ad multum tempus, simul quidem suam declarans bonitatem, simul autem & potentiam, nisi vellet ille lucrū aliquod facere à multa hac lenitate, ac tolerantia. Ergo quemadmodum sumpto de eo qui incorrectus permāserat supplicio, C potentiam ostendit suam: ita plerosque peccatores ad pœnitentiam reuersos miseratus, benignitatē nobis suam spectatam, probatámque reddidit. nec dixit, benignitatem: sed, gloriam, ostendens videlicet, quòd hoc ipsum maximè gloria dei est, quódque ea curæ ac studio illi in primis est. quum autem ait, Quę præparauit in gloriam, non dei rem totam esse ait. quandoquidem si hoc esset, nihil esset, quod omnes saluos fieri prohiberet. sed rursus illius præsciētiam declarat, Iudæorúmque ac gentium differētiam tollit. neque verò paruam hinc sermoni suo rursus defensionem adstruit. neque enim solùm in Iudæorum gente alij quidem periere, alij autem salui sunt effecti, sed & in ipsis item gentibus id vsu venit. itaq; nō dicit, omnes gentes: sed, ex gentibus. neque Iudæos omnes: sed, ex Iudæis. Quemadmodum igitur Pharao vas iræ effectus est, à sua iniquitate: ita & hi vasa D misericordiæ à sua probitate, gratóque erga deum animo. quanquam enim quod plus est in re, ipsius dei est: tamen & ipsi etiam paruulū quiddam attulerunt. quapropter non dixit, vasa rectè factorum, neque vasa fiduciæ: sed, vasa misericordiæ, ostendens rem totam dei esse. nam illud, Non volentis, neque currentis, etsi in obiectionis ordine, ac loco dictum est, tamen à Paulo dictum, nullam affert dubitationem. quum enim dicit, non volentis, neq; currentis, libertatem nō tollit: sed ostendit rem totā non illius esse, sed superna indigere gratia. opus est enim & velle, & currere: confidere autem non propriis laboribus, sed dei benignitati. quod & alibi ait: Nō ego autem, sed 1. Co.15.d dei gratia, quę mecum est. ac rectè dixit: Quæ preparauerat in gloriam. quandoquidē enim id exprobrabant, q̃ gratia salui essent effecti, sicque pudore illos afficere

afficere putabāt, ex rationibus, quæ illi permultæ su- A pererāt, tollit suspicionē. Si enim deo res ipsa gloriā attulit, multo magis illis, per quos deus glorificatus est. Cōsidera porro illius probitatē ac sapientiā infinitam. nam quū posset, de iis, qui supplicio adficiuntur agēs, nō Pharaonē, sed eos, qui ex Iudæis peccauissent, proferre, atq; hac ratione orationē apertiorē reddere, tū ostendere, quod vbi iidē parētes, vbi eadem peccata, alij quidē perierint, alij autē misericordia donati fuerint, sicq; persuadere non amplius dubitandū esse, si ex gentibus quoq; nōnulli salui effecti essent, Iudæis perditis: sed id Paulus quū posset, tamen vt ne orationem inuidiosam redderet, supplicij quidē argumentū ac probationē à barbaro profert, vt ne illos videlicet iræ vasa appellare cogatur: eos autem qui misericordiā assecuti sunt, à Iudæorū populo assumit, quanquā, quod satis est, pro deo defensione vtitur. q̃ is videlicet quum intellexisset illū admodum seipsum præparantē vas perditionis, tamen sua officia contulerit: tolerantiā, lenitatem, nec simpliciter lenitatē, sed multam lenitatem, nec in Iudeis quidem id argumēti voluit exercere. vnde ergo alij quidē vasa iræ, alij autē misericordiæ? à propria voluntate. Deus autē admodū bonus quū sit, in vtrisq; eandem ostendit bonitatem. etenim non eos modo, quos seruabat, miseratus est, sed & Pharaonē ipsum, quantū quidem in ipso fuit. eandē enim lenitatem & illi & hic sunt assecuti. qui si seruatus minimè fuit, rei totius culpa ab illius animo accidit: nā dei partes atque officia nihilominꝰ accepit, q̃ qui seruati sunt. Solutione igitur ad propositam quæstionē reddita, & quidem per res ipsas, vt & aliunde fidē sermoni magis conciliet, prophetas introducit, eadē multo antē C tēpore prædicētes. Etenim Osee inquit iam inde ab initio hæc scripsit, sic dicēs: *Vocabo populū, qui meus non erat, populum meum: & eam, quæ dilecta non erat, dilectā.* Vt ne enim dicerēt, Imponis nobis per hæc verba Paule, Osee testē citauit, clamantē, ac dicentem, Vocabo populū, qui meus non erat, populū meum. quis enim non populus? gētes videlicet. & quæ nō dilecta? eę dē rursus. sed tamē illos dixit & populū, & dilectam, & filios dei fore. *Ibi enim vocabuntur*, inquit, *filij dei viuentis.* Quòd si dixerint de Iudæis iis, qui credidere, hoc dictum fuisse, & ita quoq; sermonis ratio constat. Si enim tanta in iis mutatio facta est, qui sese post tot, tantáq; beneficia accepta, ingratos exhibuerunt, abalienarūt, ac populus esse amiserūt: quid impedimēto fuit, quò minus ij, qui non post acceptā necessitudinē, ac familiaritatē sese abalienassent, sed qui iam D inde ab initio alieni, extraneíq; essent, vocarentur, & obedientes effecti, iisdē honoribus, ac præmiis digni haberētur? Quū igitur Osee protulisset, hoc solo contentus nō est, sed & Esaiam post illū introducit consentanea huic loquentē. *Esaias enim clamat*, inquit, *super Israel.* Hoc est, cum fiducia vociferatur, nec reformidat, dissimulátve. Quid igitur nos insimulatis, quū illi tuba clarius, hęc multo antè tēpore clamātes denuncient? Quid igitur illud est quod Esaias clamat? *Si fuerit numerus filiorum Israel, vt arena maris, reliquiæ saluæ erunt.* Vides vt ille etiam non omnes ait saluos fieri, sed eos qui salute digni sunt? Neq; enim multitudinem, ait, moror, neq; vereor genus sic effusum: sed illos salute dono tantū, qui se ipsi dignos præstant: nec verò temerè arenæ maris mētionē fecit, sed illos veteris promissi cōmonefaciens, quo quidem sese indi

Osee.2.d

Esa.10.f. & Osee 1.d.

A gnos reddiderant. Quid ergo tumultū cietis, tanquā promissio exciderit, quū prophetæ omnes declarēt, nō omnes saluos fieri? Deinde & salutis modū dicit. Vides diligentiā propheticā & prudentiā apostolicam, quale testimoniū induxit? q̃ valde aptum? non enim solū nobis declarat, q̃ nonnulli sint, qui salui fiant, & nō omnes: sed &, vt salui erunt, addit. quo igitur pactō salui erunt? & quomodo illos deus beneficentia dignabitur? *Sermonem perficiens, & abbreuiās cum iustitia, quoniam sermonē abbreuiatū faciet dominus in terra.*

Quod autem ait, hunc habet sensum: Non opus est circuitione, nō laboribus, non afflictione ea, quæ ab operibus legalibus existit, sed magno cū cōpendio salus præsto erit. Tale enim est fides, in paucis verbis habet salutem. Si enim cōfessus fueris, ait, in ore tuo *Inf.10.b* dominum Iesum, & crediderís in corde tuo, q̃ deus illum excitauerit è mortuis, saluus eris. Vides quid B sit, sermonem abbreuiatū faciet dominus in terra? & quod sane mirū, id est, q̃ videlicet breuis hic sermo non salutē modo, sed & iustitiā attulit. *Et quemadmodum prius dixit Esaias: Nisi dominus Sabaoth reliquisset nobis semen, vt Sodoma facti fuissemus, & Gomorrhæ assimilati fuissemus.* *Esa.1.c* Rursus hoc loco aliud quiddā declarat, q̃ videlicet ne pauci quidē illi ex se ipsi salui effecti fuerint. Etenim & hi quoq; periissent, & Sodomæ casus illis accidisset, hoc est internecionem perpessi essent (etenim illi omnes radicitus perierunt, nec ex se semen quoduis reliquerunt) & hi igitur ait, vt illi facti fuissent, nisi multa deus bonitate vsus per fidem illos asseruasset. Hoc autē & in ea, quā senserūt, expertiq; sunt, captiuitate factū est. plures enim qui erāt, adducti sunt ac perierunt: qui autē pauci, salui effecti sunt soli. *Quid igitur dicemus*, inquit? *Quòd gentes quæ non sectabantur iustitiā, apprehenderunt iustitiam.* Manifestissima iā hic solutio: *Iustitiam autē eam, quæ est ex fide. Contrà, Israel qui sectabatur legē iustitiæ, ad legē iustitiæ non peruenit.* Posteaquā enim & ab operibus ostēdit (non enim omnes *Hic.sup.b* qui sunt ex Israël, sunt Israël) & à maioribus Iacob, & Esaiū, & à Prophetis Osee, & Esaia validissimā inducit solutionē, prius dubitatione per eum adaucta. Etenim duo sunt, quæ in quæstionē veniunt: Quòd videlicet & gentes assecutæ sint, & non sectando assecutæ: hoc est, studiū impendentes nullū. ac rursus in Iudæorum causa consimiliter dubia duo: q̃ videlicet Israël non est assecutus, & studiū impēdens non assecutus est. Itaq; dictionibus ipsis significātius, expressiúsq; vsus est. neq; enim dixit, iustitiā habuerūt: sed, apprehēderunt. Quod enim maximè nouū, nec opinatúmq; est, id demum est, q̃ qui sectabatur, non apprehendit: qui verò minimè sectabatur, is apprehendit. Et quidē gratificari illis videtur dicendo, qui sectabatur. postea tamen letalē infert plagam. posteaquam enim fortem potest inducere solutionē, nihil reformidat grauiorē obiectionem facere. propterea ne de fide quidē disputat, nec de ea iustitia, quæ inde manat: sed ostēdit ante ipsam fidē, vel in, ppriis factis victos illos, atq; condēnatos. Tu siquidem, ô Iudæe, ait, ne eam quidē iustitiā, quæ ex lege esset, inuenisti: legē enim trāsgressus, & execrationi factus es obnoxius. Hi autē, qui non per legem, sed per aliā ingressi essent viā, maiorem hac inuenere iustitiam, eam scilicet, quæ est à fide: quod & superiꝰ dixit. Si enim Abrahā ex operibus iustificatus est, habet gloriationē, sed non apud deum. declarans q̃ hæc iustitia maior est illa. Proinde suprà dicebam duo esse, quæ dubita-

tionem afferrent, nunc autē & tres sunt effectæ quæstiones: ꝙ videlicet gentes & iustitiam inuenerunt, & non sectantes inuenerunt, & maiorem inuenerūt ea, quæ à lege esset. quæ sanè eadem & in Iudæotū causa è contrario rursus in dubitationem cadunt, ꝙ videlicet Israël non inuenit, & studium impendens nō inuenit, & minorem non inuenit. Coniecto igitur in dubitationē auditore, inducit deinceps breuē solutionē, causámq; dicit eorū omnium, quæ dicta sunt. Quænam igitur est causa? *Nempe quòd non à fide, sed tanquam ab operibus.* Hæc manifestissima loci totius solutio, quam statim in procœmiis si dixisset, nō ita acceptabilis fuisset. posteaquā autem illā post multas dubitationes, post argumēta, ac probationes posuit, infinitis prius correctionibus vsus, tū demū intelligibiliorem, ac magis plausibilē reddidit. Hanc enim ait illorū exitij causam esse. Quia nō ex fide, sed tanquā ex operibus legis iustificari voluerūt. Et nō dixit, ex operibus, sed tanquā ex operibus legis. ostendens ꝙ ne hanc quidem habuerint iustitiam. *Impegerunt enim in lapidē offendiculi. quemadmodū scriptū est: Ecce pono in Siō lapidē offendiculi, & petrā offēsionis, & omnis qui credit in eū, nō pudefiet.* Vides rursus vt à fide existat fiducia, & vniuersum donū? neq; enim de Iudæis dictum est solū, sed de vniuerso hominū genere. quisquis enim, ait, sit ille vel Iudęus, vel Græcus, vel Scytha, vel Thrax, vel quiuis alius, qui crediderit, magna perfruetur fiducia. Quod autē in propheta mirum, ꝙ non ꝙ credūt solū dixit, sed ꝙ & diffidunt: nā verbum id, impingo, diffido significat. Quemadmodū igitur superius, quū eos qui & perirent, & salui fierēt declarasset, dixit: Si fuerit numerus filiorū Israël, vt arena maris, reliquiæ saluæ fient. &, Nisi dominus Sabaoth reliquisset nobis semen, vt Sodoma facti fuissemus, & Gomorrhæ assimilati fuissemus. &, Vocauit nō solū ex Iudęis, sed & ex Gētibus. sic sanè & hic dicit, ꝙ alij quidem credent, alij autē impingēt. impingit porrò quisquis nō attendit, quisquis ad alias res hianti ore fertur. quoniam igitur & hi legi attenderent, impegerunt in lapidem. offendiculi autē lapidem, & petrā offensionis dicit, ab ipsa mēte & ab exitu eorū, qui non crediderunt. Num vobis aperta sunt, quæ diximus? an ea maiori indigent perspicuitate? Equidem ea facilè ab iis capi posse puto, qui animū attenderint. ꝙ si nōnullos latent, licet illis priuatim mecum congressis interrogare, sicq; discere: propterea enim lōgiore vsus sum sermonis enarratione, vt ne tenoris cōtinuatione interrupta, dictorū claritatem obfuscare cogerer. Itaque & hic orationē finiam, nihil de iis apud vos differens, quæ magis ad mores faciunt: quod alioqui cō suetudinis est nostræ, vt ne rursus dictorum copia meorum, memoriæ vestræ luminibus obstruat. Tempus itaque iam fuerit in conuenientem finem desinere, orationem claudentes, referenda illi gloria, qui vniuersarum rerum deus est. Cōmuniter ergo conquiescentes, tū nos, qui loquimur: tum vos, qui auditis: reddamus illi gloriam, quòd illius regnum, & potentia, & gloria, in secula, Amen.

Esa. 28. b.

Infr. 10. c.

HACTENVS GERMANVS BRIXIVS. Reliquæ sedecim per Musculum quidem prius versæ fuerūt. Sed nunc multis in locis per Philippum Montanū auctæ sunt & emendatæ ad exemplar Veronense, quod Brixius plerisque in locis correxerat è manuscripto codice, quem ab Erasmo acceperat.

Homilia xvij.

Cap. 10.

Fratres, propensa quidem voluntas cordis mei, & deprecatio quæ fit ad deum, pro ipsis est ad salutē. Quoniam illos iterū est reprehensurus, idq; vehementius q̄ antea, iterū quoq; omnis inimicicię suspicionē tollit, multáq; vtitur præparatione. Nō est, inquit, ꝙ verbis meis, & reprehensionibus simpliciter intendatis: sed obseruandum, ꝙ ista non hostili mēte dico. Neq; enim eiusdem est animi, salutē illorum desiderare, immo & precari, & rursus ex odio auersari. Propensam quippe voluntatē hic vehemēs desideriū vocat. Et vide quo pacto ipsa etiam precatio ab hoc animo fiat. Nō enim ad hoc tantū, vt suppliciū euaderent, sed vt & saluarētur, multū impendebat & studij, & precationis. Non autem hinc solū, sed & in sequentibus ostēdit, quàm propensa in illos volūtate fuerit. Ab illis enim, quæ Iudæis cōcedi poterant, quantū possibile erat vmbrā saltem quandam defensionis & excusationis inuenire instāter & contentiosē quærit quidē, verùm ab ipsa rerū natura victus nō valet. Testimonium enim, inquit, illis perhibeo quòd zelum dei habent, sed non secundū scientiam. Hæc itaq; nō accusatione, sed venia digna sunt. Si enim non ꝓpter hominem Christum, sed propter zelum auulsi sunt: oportebat vt misericordia illis impenderetur, magis quàm vt punirētur. Sed vide q̄ cautè verbo quidem illis gratificetur, & tamē interea simul ostendat intēpestiuam illorum esse contentionem. Nam ignorantes, inquit, dei iustitiam. Rursus & hoc veniam exigere videtur: sed quod sequitur, & vehementē habet reprehensionē, & omnē tollit apologiā. Et propriam, inquit, iustitiā statuere quærentes, iustitiæ dei non fuerūt subditi. Hoc autem dicens, ostendit ꝙ per cōtentionem & primatus ambitum, magis quàm per ignorantiam errauerint, & ꝙ neq; eam iustitiam, quæ ex legalibus est obseruationibus statuerint. Quòd enim dicit, quærētes statuere, hoc ipsum ostēdentis est, licēt apertè quidē illud non posuerit. Non enim dicit, ꝙ ab vtraq; iustitia exciderint. Hoc ipsum tamē admodum scitè, decentíq; sapientia subindicat. Nam qui illā adhuc statuere quærunt, satis ostendūt se nondum statuisse: & si huic nō fuerūt subditi, patet, ꝙ & ab ea exciderint. Propriā vero iustitiā illam vocat, vel ob id quod lex antiquata amplius non vigeat, vel quod laborū esset ac sudorū. Hanc vero iustitiā dei vocat, nimirū quæ ex fide est, ꝓpterea quod omnino ea ex superna gratia fit, nec laboribus, sed dei dono iustificamur. Verū quoniā illi perpetuo spiritui sancto resistētes, per legem iustificari cōtendebant, ad fidē non accedebāt. Ad fidē vero nō accedentes, neq; iustitiā quæ ex illa est, apprehēdentes, deinde per legē etiā iustificari nō valentes, vndiq; exciderunt. Finis enim legis Christus est, ad iustitiā omni credenti. Vide Pauli prudentiā. Quoniā enim & hic iustitiā, & illic quoq; iustitiā dixerat, ne putarēt ex Iudæis credentes, hanc se habere quidē, illa vero priuatos esse, atq; ideo iniquitatis damnari (credibile enim erat quod illi non minus timuerint, vtpote in fide adhuc recentes) nēve Iudæi rursus illā se præstare posse putantes, dicant etiā si illam nondū impleuimus, implebimus tamen omnino, vide quid agat. Ostendit vnam esse iustitiam, illámque in ista consummari, & quod qui istam acceperit, quæ per fidem est, illam quoque impleuerit: qui vero eam repudiauerit, quod is ab vtraq; exciderit. Si enim legis finis est Christus: sequitur, quod qui Christum nō habet, etiam si legis iustitiam habere videatur, eam tamen

men nō habeat: qui verò Christū habeat, etiam si legem nō præstiterit, totū tamē acceperit. Etenim medicinæ finis est sanitas. Quēadmodū igitur qui sanū facere potest, etiā si medendi artē non habuerit, totū tamē habet. Qui verò curare nō nouit, etiā si videatur artē exercere, prorsus tamen excidit, ita quoq; in negocio legis habet & fidei: fidē enim si quis habet, is etiā legis finē habet. Extra fidē si quis fuerit, vt triq; alienus est. Quid enim lex vult? Hominē iustū facere? sed nō potest, nemo siquidē illā impleuit. Hic itaque legis quidē erat finis, atq; huc respiciebant omnia, ad hoc omnia fiebāt, siue solēnitates festiuę, siue mādata, siue oblationes, & si qua sunt reliqua, vt homo iustus redderetur: sed hunc finē Christus magis per fidem assequutus est. Nō est itaq; quod timeas, inquit, velut legis transgressor, posteaquàm ad fidē accessisti. Tūc eū legē transgrederis, quādo Christo ꝓpter illā non credis. Quòd si illi credidetis, & hāc implesti, & multò plura q̄ ea præceperat: multò siquidem maiorē iam accepisti iustitiā. Quoniā verò ista à Iudæis negabātur, ex scripturis deinceps ea denuò firmat. *Moses*, inquit, *iustitiā quæ ex lege est, scribit.* Quod autem dicit, hoc est: Moses ostendit nobis eam quæ ex lege est iustitiā, qualis illa sit, & vnde cōstet: nimirū, vt quę mādata sunt, adimpleātur. *Qui fecerit ea*, inquit, *viuet in illis.* Neq; enim aliàs licet in lege iustificari, nisi eum qui cūcta adimpleuerit. Id verò neminidū possibile factū est. Intercidit itaq; iustitia illa, sed dic nobis ô Paule alterā quoq; iustitiam quæ ex gratia est. Quæ est igitur ista, & in quo cōsistit? Audi q̄ clarè eā describat. Posteaquàm enim illam perstrinxit, deinceps & ad istam transit, dicens: *Quæ verò ex fide est iustitia, sic dicit, Ne dixeris in corde tuo, quis ascendet in cœlū? hoc est, Christum deducere. aut, Quis descendet in abyssum? hoc est, Christum ex mortuis reducere. Sed quid dicit? Prope est verbum in ore tuo, & in corde tuo. Hoc est verbū fidei quod prædicamus. Nempe, si confessus fueris ore tuo dominum Iesum, & crediderís in corde tuo, quòd deus illum excitauerit à mortuis, saluus eris.* Ne Iudæi dicant, quomodo maiorem iustitiam inuenerunt, qui minorē non repererunt? rationem adducit cui contradici nequeat, nimirū ꝙ hæc via illa sit leuior. Illa siquidē omnium exigit adimpletionem: nam quādo cuncta feceris, tum primùm viues. Quæ verò ex fide est iustitia, istud nō loquitur. Sed quid? Si cōfessus fueris ore tuo dominū Iesum, & crediderís in corde tuo, ꝙ deus illū excitauerit à mortuis, saluus eris. Deinde ne rursus illā cōtēptibilē reddat, ob id ꝙ facilē & simplicem esse demonstrat; vide quo pacto sermonē, de illa disserēs, dilatet. Nō enim subitò huc accessit, quēadmodū diximus. Sed quid dicit? Ea verò iustitia quæ ex fide est sic loquitur: Ne dixeris in corde tuo, quis ascēdet in cœlum? hoc est, Christū deducere: aut, Quis descēdet in abyssum? hoc est, Christū ex mortuis reducere. Quemadmodū enim virtuti, quæ per opera est, socordia, labo rēsq; remittēs animi dissolutio, resistit, ita vt admodū vigilāti mēte sit opus, ne illi cedatur: ita & quādo credendū est, occurrūt rationes, multorum animos & interturbātes, & vastātes, vt viridiore animo opus sit, quatenus propulsentur. Atque ideo illas etiam in medium adducit. Et quod in Abrahamo fecit, idē & hic facit. Nam & illic, cū ostendisset illum ex fide iustificatū esse, ne quasi frustra videretur, & præter cau sam tantam accepisse coronā, vt apud quem si res ad fidem referatur nihil esset operis, fidei naturā extol-

Leui. 18. a

Eze. 20. b

Deut. 30. c.

lens, dicit: Qui præter spē in spem credidit, in hoc vt fieret pater multarum Gētium. Neq; infirmatus fide, cōsideraūit suū ipsius emortuū iam corpus, & emortuum vterum Saræ: verùm ad promissionem dei non hæsitabat ob incredulitatē, dans gloriā deo, certóq; persuasus, ꝙ † qui promiserat, idem] potens esset & præstare. Atq; ita ostendit ꝙ fortitudine sit opus animóq; sublimi, ea quæ præter spem sunt amplectēte, atq; in visibilibus non offendente. Hoc igitur & hic facit, ostenditq; ꝙ philosophi mente, animóq; cœlestí quadā sublimitate excelso ac magnifico sit opus. Et non dicit, ne dixeris simpliciter: sed, ne dixeris in corde tuo: hoc est, neq; cogites etiā vt dubites dicásque apud teipsum: Et quo pacto poterit hoc fieri? Vides ꝙ hoc potissimū peculiare sit fidei, vt omni infra nos relicta rationis sequela, quod supra naturam est inquiramus, cogitationūq; infirmitate per diuinā virtutē & potentiā eiecta, promissa dei cuncta complectamur? Quanquam nō ista solū dicebant Iudæi, sed ꝙ impossibile sit etiā ex fide iustificari. Paulus verò istud ad aliud factum ducit, vt posteaquā ostenderit illud vsq; adeò magnū esse, vt fide etiam postquam fuerit factū, opus habeat, meritò videatur credentibus coronā texere. Vtitur autē verbis in veteri testamēto positis, perpetuò studens, nouitatis inimicæq; impugnationis cōuicia effugere. Quod eū hic de fide dicit, istud & Moses illis de mandato dicit, ostendens ꝙ multa essent potiti dei beneficētia. Non enim est, inquit, ꝙ dicas, ꝙ in cœlum conscendere oporteat, magnúmq; transire pelagus, atq; inde mandata desumere, sed quæ tā magna sunt & grauia, leuia vobis fecit deus. Quid verò est quod dicit, propè est tibi verbum? Hoc est, facile est: in mēte siquidem linguáq; tua salus est. Nō opus est, vt aut lōgo emenso itinere, aut pernauigato mari, aut superatis mōtibus saluetis: sed si ipsum etiam limen trāsgredi nolueris, licet tibi domi quoq; sedenti salutē consequi. In ore nanq; tuo, & in corde tuo salutis est causa. Deinde vt & aliunde facilē faciat fidei sermonem, dicit, ꝙ deus illum excitauerit à mortuis. Considera siquidē excitantis dignitatē, & videbis nullam amplius in hac re difficultatē esse. Quòd autem Christus sit dominus, ex resurrectione manifestū est: id quod & cū epistolā hāc ordiretur, dixit: Qui declaratus est, inquiens, filius dei ex resurrectione mortuorū. Quòd autem & ipsa resurrectio facilis sit, ex ipsa suscitātis fortitudine ostēsum est, & quāuis incredulis probatū. Cū itaque & maior sit fidei iustitia, & leuis ac susceptu facilis, sitq; impossibile aliūde iustificari: an nō extremæ fuerit cōtētionis, relictis quæ leuia sunt, & facilia, ad impossibilia cōtendere? Nequeūt etiam dicere, ꝙ hāc rē, velut grauē & onerosam deuitauerint. Vides quomodo omni illos venia priuet? Qua nāq; poterūt excusatione digni haberi, qui quod grauius est & inefficax acceptantes, id negligunt, ꝙ præterquàm quod leue est, saluare etiā illos poterat, eáq; præstare quæ lex dare nō valuit? Nihil itaq; aliud in causa est, q̄ cōtentiosus animus, deóq; seditiosē repugnans: lex eū grauis est, gratia verò facilis. Deinde lex etiam si innumeris modis contenderint, non saluat: gratia verò & suam, & quæ legis est, iustitiam præstat. Quis itaq; sermo hinc illos eximet, cū tam contentiosi sint aduersus gratiam: legē verò frustra & inaniter quidem, mordicus tamen complectātur? Deinde quoniā magnū quid dixerat, idipsum rursus ex scriptura cōfir-

Supra. 4. e

† ὁ ἐπαγγειλάμενος. i. id quod promisit, vel quod promissum est.

Supr. 1. d

ἀφορμή, occasio, causa, facultas.

Ioel. 2. g. πλουτῶν εἰς πάντας καὶ ἐπὶ πάντας.

mat. *Dicit enim scriptura*, inquit, *Omnis qui credit in illum, nõ pudefiet. Nõ enim est distinctio vel Iudæi, vel Græci. Nam idẽ dominus omniũ, diues in omnia, & in omnes inuocantes se. Quisquis enim inuocauerit nomen domini, saluus erit.* Vides quomodo & fidei & cõfessionis testimonia adducat? Cũ eñ dicit: Omnis qui credit in illũ, fidẽ declarat: cũ verò dicit, Quisquis enim inuocauerit, confessionem manifestat. Deinde rursus cõmunionẽ & æqualitatẽ gratiæ prædicans, Iudæorũmq; fastũ constringens, quæ multis antea declarauerat, ea iã breuibus admonet, iterũ ostendẽs nihil inter Iudæũ & præputiatum esse differẽtię. Nõ enim est distinctio, inquit, Iudæi & Græci. Et quod in horum probatione de patre dixerat, illud hoc loco & de Christo dicit: Quẽadmodũ enim in præcedentibus, cum idem ageret, dixit: Num Iudęorũ deus tantùm? Nunquid & Gentium? Quoniam quidẽ vnus est deus: ita & hic inquit, nam idẽ dominus omniũ, diues in omnia & in omnes inuocãtes se. Vides quomodo deũ salutis nostræ vehementer cupidũ ostẽdat, siquidem illam diuitias suas peculiares æstimat, ita vt illi iã nihil habeãt cauſæ, qua vel desperẽt, vel si resipiscere voluerint, nullã se reperturos veniã arbitrẽtur? Qui enim peculiares suas putat esse diuitias, si nos saluet, ditescere vtique nõ cessabit. Nam & istæ sunt diuitiæ, q̃ donum suum in omnes effundit. Quoniã verò illos & hoc maximè disturbabat, q̃ cùm præeminentia totius orbis essent potiti, nũc per fidem ab illis thronis deiiciebãtur, ita vt nihil reliquis haberẽt amplius, cõtinuò prophetas qui eam honoris æqualitatẽ illis præcinuerant, indu cit. Omnis enim, inquit, qui credit in illum, nõ pudefiet. Et quisquis inuocauerit nomen domini, saluus erit. Vbiq; autẽ vniuersale illud, omnis, aut quisquis, posuit, ne quid haberent quod contradicerent.

Supr. 3. a

Morale.

Sed nihil est inani gloria peius, ipsa quippe, ipsa, inquam, omnium maximè illos perdidit. Vnde & Christ° illis dicebat: Quomodo potestis credere, qui gloriam à vobis inuicẽ captatis, & gloriã quę à solo deo est, non queritis? Hæc scilicet inanis gloria cũ perditione multã simul & irrisionem inducit, & ante supplicium illud futurũ innumeris hic quoque malis inuoluit. Itaq;, si placet, vt hoc intelligas, relictis ĩterea cœlis è quib° nos excludit, pręteritaq; gehẽna in quã nos deiicit, rẽ omnẽ, vt hic geritur, scrutemur. Quid igitur illa sumptuosius? Quid illa turpius? quídnã poterit esse difficili°? Quòd enim hic morb° ęquo sumptuosior sit, ex iis patet, quę theatris, quę equorũ certaminibus, aliisq; eiusmodi intempestiuis ambitionib° frustra & inaniter insumũtur, vt sunt eorum etiã qui splendidas & preciosas domos ędificant, aliáque oĩa quæ ad abundantiam inutilem faciũt, studiosẽ comparãt, quæ quidẽ singula sermone iam cõplecti propositum nõ est. Quòd autem oporteat eum qui adeò sumptuoso ꝓdigoq; morbo laborat, rapacẽ simul & auarũ esse, omnibus modis clarũ est: vt enim habeat vnde venatorem alat, in aliorũ substantias manus iniicit. Et quid dico substãtias? Neq; enim pecunias solùm, sed & animas hic ignis deuorat, nõ solũ pręsentem, sed & futurã mortẽ parans. Mater enim gehennæ est inanis gloria, ignemq; illum vehemẽter accẽdit, vermemq; pestiferum confouet. Videre est illã & in mortuis vires obtinere, qua re quid poterit fieri peius? Alię siquidem passiones morte finiũtur: ista verò & post mortem violẽter instat, naturamq; suã, etiam in emortuo iam corpore, ostẽdere contendit. Quum enim splendida sepulchra omnémq; ipsorũ substantiam cõsumentia morientes sibi erigi curent, atq; vt in sepultura multus antea luxus adhibeatur, affectẽt: quúmq; viuentes quidẽ pauperes ipsos pro obolo & pane vno accedẽtes contumelia adficiãt, morientes verò tam sumptuosam mensam vermibus præbeant: quã, quæso, aliã quæres in hoc morbo tyrãnidis excellentiã? Ab hoc etiã malo absurdi nascuntur amores. Multos siquidẽ, neque facici venustas, neque cõmixtionis cõcupiscentia, sed quod habeãt vnde glorientur, & dicãt, hanc & hãc ego decepi, in adulteriũ cõiecí: & quid opus est reliqua mala quãta hinc pullulent recẽsere? Elegerim potius innumerorum barbarorum seruitutẽ, quàm semel vnius inanis gloriæ. Neq; eñ captiuis illi suis talia præcipiũt, qualia subditis suis ista iubendo mandat. Omniũ, inquit, seruus esto, siue fuerint te splẽdidiores, siue etiã viliores. Animam contemnito, virtutem negligito, libertatẽ rideto, salutem tuã destruito: & si bonum quid feceris, nõ ad hoc facito vt deo placeas, sed vt multis ostẽtes, & coronã quę benefaciẽtes manet, perdas. Et si eleemosynã dederis, aut ieiunaueris, laborẽ quidem sustineto, lucrũ verò perdere studeto. Quid quæso, poterit hisce præceptis crudelius fieri? Hinc & inuidia initiũ suum habet. Hinc quoq; malorũ omnium mater, pecunię cupido oritur. Multitudo q̃ppe famulorũ, aurigeri barbari, parasiti, adulatores, vehicula argento cõspicua, aliaq; istis vaniora, neq; voluptatis, neq; necessitatis cuiuspiã, sed solius vanæ gloriæ gratia fiũt. Ista profectò sic habẽt, inquies: verùm quòd malus quidẽ sit hic morbus planè manifestũ est, quo modo autẽ illum effugiamus, necesse erit vt dicatur: Maximè sanè. quòd si tibi hoc potissimũ persuaseris, nempe hunc morbum esse grauem, optimũ iam correctionis initiũ feceris. Tum enim ægrotus cõfestim de medico cogitat, cùm ante omnia primũ ægrotare se cognouerit. Quòd si & aliã viã, qua morbũ hũc effugias, quęsieris, respice ad deũ continuò, & ea quã ab illo expectas gloria cõtentus sis. Si quãdo te morbus hic titillauerit incitaueritq;, vt conseruis tuis quę rectè facta gesseris gloriando narres, rursus cogitãs, quòd nihil inde fructus, etiã cùm dixeris, sis accepturus, absurdam hãc cõcupiscentiam extinguas, animæ tuæ ad hũc modũ immurmurãs: ecce tãtum temporis parturiẽdo laborasti, vt quę rectè gesseras aliis inuulgares, & cùm tantum tẽperantiæ non haberes, vt silentium seruares, omnibus ea obtrusisti: iã dic, quęso, quid vtilitatis ampli° inde ceperis? Nihil planè, nisi extremũ damnum, nimirum q̃irrita facta sunt omnia quę magno labore cõgesseras. Post hæc & illud perpendas, q̃ multorũ sententia sit corrupta, corruptũq; iudicium: imò non solũ corruptum, sed & quod subitò marcescat. Nam etiã si ad horam admirentur, puncto tamen tẽporis vix præterito, omnium obliuiscũtur. Atq; ita fit, vt à deo tibi datã coronam eripiant, & eam quam ab ipsis expectabas, conseruare tibi nequeant. Quanquã etiam si manserit, multæ tamẽ miseriæ fuerit, diuiná illam ista commutasse. Cùm verò nec ista maneat, sed prorsus diffluat: quam habebimus excusationem, qui propter instabilem perpetuã illam prodimus, propter paucorum præconia tanta bona perdentes? Quanquam etiam si multi fuerint laudatores, † & ipsi tamen quoq; digni sunt, qui velut miseri non æstimentur,]idque tũm magis, quum plures

Ioan. 5. g

Melior lectio habet ὁμοῦ τε λάμπρα id est, sepulchra splẽdida.

Præcepta inanis gloriæ.

† etiam sic commisere ratione dimisere.

res sunt qui hoc faciunt. Si verò mirũ videtur quod dico, audi Christum ipsum idẽ censentem: Væ enim vobis, inquit, quãdo laudauerint vos oẽs homines: & valde meritò. Si cũ cuiuis arti, nõ quosuis, sed ipsos opifices iudices requiris, quomodo virtutis probationẽ multis cõmittis, & nõ præ omnibus vni illi: qui quũ omnia sciat, solus etiã vel exturbare, vel coronare potest? Hoc itaq; Christi verbũ inscribamus & parietib°, & ianuis, & mẽti, dicamúsq; cõtinuè nobisipsis: Væ nobis, si quãdo laudauerint nos omnes homines. Nã ipsi etiã laudatores te postremò velut vanæ gloriæ, vani honoris, pręconiíq; quod ab ipsis sit, stultè amãtem vituperabũt. Deus autẽ nõ ita, sed quũ viderit te eius, quæ ab ipso sit, gloriæ cupidum, tum te potissimũ inuidabit, celebrabit, prędicabit. homo verò aliter: nã is postquã pro libero seruũ te acceperit, nudo plerunq; verbulo tibi falsam laudem gratificatus verã abs te mercedẽ aufert, & sibi magis quàm quẽuis empticium, subiicit: habent enim illos præceptis suis obediẽtes qui illorũ dominantur, tu verò etiã sine præceptis seruis. Neq; eñ expectas vt quicquã præcepti ab illis audias, sed quãprimũ cognoueris tantũ, quo pacto gratificari queas, omnia facis, ipsis etiã nihil præcipiẽtibus. Quãta igitur gehẽna digni nõ erimus, qui cũ flagitiosis hominibus vsq; adeò delectamur, vt etiã quũ nihil pręceperint, seruiamus: deũ tamẽ nullo nõ die pręcipientẽ, & adhortantẽ, neq; sic etiã audiẽtes colimus? Quòd si omnino gloriæ, laudúmq; factus es amator, fac laudẽ quæ ab hominib° est fugias, atq; tũc verè innumeris laudib° & apud deũ, & apud homines fruẽris. Nihil enim solẽt æquè admirari, atq; eũ qui nec celebrari, nec laudari sustinẽs, oĩa ista cõtẽnit. Quòd si nos ita solem°, multò magis qui omniũ deus est. Quãdo verò is te glorificauerit, ac laudauerit: quis, quæso, te fuerit beatior? Quantũ enim inter gloriã, & ignominiam: tantũ inter cœlestem illam gloriam, & hãc humanã est differẽtiæ. Imò multò ac infinitò plus. Si enim ista nulli collata, turpis est ac deformis: cogita quãta futura sit turpitudo, si quãdo eã ad alteri° collationẽ exquisierimus. Quemadmodũ enim propha na mulier in prostibulo cõsistens, † quibusuis] sui copiã facit: sic & qui vanæ gloriæ dediti sunt. Imò turpius etiã q̃ istiusmodi mulieres. Illæ siquidẽ quosdã amatores suos cõtẽnere sæpenumero solent, tu verò teipsum quibusuis, & fugitiuis, & latronibus, & furibus exponis. Ex illis quippe & eiusmodi theatra, vnde laudemini cõstituta sũt. Et quos seorsim ĩ seipsis, ne tãtillo quidẽ dignos æstimas, illos collectos tuæ ipsius saluti præponis, téq; ipsum omnib° istis viliorẽ esse decernis. Quomodo eñ nõ esvilior qui illorũ opus habes pręconio, quíq; tibi teipsum sufficere nõ putas, nisi gloriam aliũde capias? Non cõsideras, diẽ quęso, præter ea quæ dicta sunt, & istud, q̃ cũ illustris fueris, omnibúsq; cõspicu°, si peccaueris innumeros habitur° sis accusatores, ignobilis verò si fuisses, secu rior multò mãsurus. Verũ est, inquies, sed vicissim si rectè fecero, innumeros quoq; habebo, qui admirẽtur. Atqui istud vtiq; graue est, q̃ hic vanę glorię mor bus te nõ solũ quũ peccaueris, sed & quũ rectè quid gesseris, dãno afficit: illic quidẽ † & mille ludibriis exponẽs,]hic verò omni prorsus virtutũ mercede spolians. Graue quidẽ fuerit omníq; ignominia plenũ, in politicis rebus gloriã sectari. Cæterũ quum in spiritalibus quoq; hoc idẽ feceris, quisveniæ locus tibi erit relictus, si ne tãtum quidem honoris deo tribuere velis, quantũ ipse à domesticis habes? Seruus quippe ad oculos heri sui respicit: mercenarius operator ad operis sui dominũ præmia daturũ, discipulus ad præceptorẽ. Tu verò omnino contrarium facis, deũ qui remunerat, dominúmq; relinquẽs ad cõseruos respicis, etiam si scias quòd deus rectè factorũ tuorũ etiam in futurum recordetur, homo tamen ad præsens tantũ, & quum habeas in cœlo theatrũ cõstitutum, spectatores tamẽ in terra tibi colligis. Athleta quidẽ vbi certat ibi & probari cupit. tu quũ in superioribus certes, in inferioribus coronari quæris. Et quídnã poterit hac amẽtia peius fieri? videam° autẽ, si placet, & coronas. Illa quidẽ ex arrogãtia constat, ista verò ex inuidia quæ aduersus alterũ est cõcepta, quædam ex ironia & adulatione, propter pecunias alia, nõnulla etiã ex seruili ministerio. Et quẽadmodum pueri ludentes ex fœno coronas inuicẽ imponunt, coronatũ autẽ sæpenumero eius rei ignarum, post tergũ irridẽt: ita sanè & nunc qui te in faciem prædicãt, apud seipsos clanculum subsannãt, atq; ità quid aliud fit, quàm quòd & nobis inuicẽ fœnũ coronantes imponimus? Et vtinam nihil aliud q̃ fœnũ: Nunc autem multo etiã nocumento plena est hæc nostra corona: nam omnia nostra rectè facta perdit. cõsiderata itaq; ipsius vilitate, damnum istud effugito. Sed dic quæso, quot velis habere laudatores, cẽtum? seu bis, seu ter, seu etiam quater totidem? imò si volueris, pone vel decies, vel vigesies totidem: quin sint duo milia, aut etiã quatuor, vel si ita placuerit, innumeri qui applaudãt, nihil tamẽ illi omnes à graculis desuper garriẽtib° differẽt: Imò si angelorũ theatrum perpẽderis, apparebũt illi vermibus etiã viliores, illorúmq; præconiũ aranearũ textura fumóq; & somniis infirmius. Audi verò quomodo Paulus ista diligẽter cõfirmet, nõ solũ inania hæc nõ querẽs, sed & deprecãs, quum dicit: Mihi verò absit gloriari, nisi in cruce domini. Hanc itaq; gloriationem tũ quoq; æmulare, ne dominũ exacerbes. Ista quippe faciens, nõ solùm tibiipsi, sed & deo cõtumeliosus es. Neque enim si pictor existẽs discipulũ aliquẽ habuisses, qui quæ artis sunt tibi ostẽdere cõtemnẽs, tabellã foras simpliciter obseruãtibus, & imperitè ostẽtandi gratia proposuisset, mansuetè tulisses. Quòd si istud in conseruis cõtumeliæ loco est, multò magis erga dominum. Si verò rem hanc contẽnere, aliunde quoq; discere voles, fac mẽte sublimi sis, irride quæ visibilia sunt. Auge veræ gloriæ amorẽ. Plenus esto grauitatis spiritualis. Dic ad animã tuam quemadmodum Paulus dixit: Ignoras q̃ angelos iudicaturi sumus? atque ab hoc cœno excitatã increpato deinceps ac dicito: Angelos iudicatura es, & vis ab immũdis iudicari, cũq; saltatoribus, mimis, bestiariis, atq; aurigis laudari? Eadẽ enim & illi præconia sectãtur. Tu vero horũ clamore sublimiores alas tibi para, æmularẽq; illũ solitudinis ciuem, inhabitatorem Ioannem, ac disce, quomodo ille multitudinẽ contẽpserit, adulatoresq; videre nõ curauerit, neq; quũ videret totius Palæstinæ habitatores circum se fusos, admirari stupẽrẽq;, vel tantillũ tamẽ eiusmodi fuerit inflatus honore; sed ipsis nõ aliter quàm adolescẽtulo culpiam ex aduerso institerit, cũ tãto populo disserẽs, obiurganter diceret, † Gẽnemata] viperarũ, & quæ sequũtur. Et tamen propter illũ relictis ciuitatibus, cõcurrebant, quatenus sacrũ illud caput viderent. Verũtamen

Luc. 6. c. d

Luc. 6. d

† ad quæstum.

† quàm plurimos subuertẽs.

Galat. 6. d

Gr. ἀγγέλους

Gr. κοπιῶντι

1. Cor. 6. a

Luc. 3. b

Matt. 3. b

† serpẽtes germina.

tamen ipsum nihil horũ emolliuit. Procul enim erat à gloriæ studio, & ab omni fastu liber. Sic & Stephanus, quũ populũ videret non se honorantẽ, sed insanum, dentibúsq; frementẽ, ira illorũ superior factus,
Act.7.f dicebat, Dura ceruice & incircuncisio corde. Ad eũ modum & Helias præsentibus militum castris, regẽ-
3.Re.18.g que & populo cuncto, dicebat: Vsquequo vtroque poplite claudicatis? Nos verò seruili ministerio quibusuis adulamur, quatenus honorẽ ab illis emamus. Atq; ideo sursum ac deorsum turbantur omnia, ob eámq; gratiã produntur quæcunque Christianismi sunt, negliguntúrq; omnia propter eã quæ à multis est, acquirendã laudem. Exterminemus itaq; morbũ istum, & tũc verè sciemus quæ sit animi libertas, qui portus, quæ trãquillitas. Vanæ siquidem gloriæ cupidus, similis illis est qui tempestates ferunt, semper tremens, semper timens, innumerósq; dominos obseruãs. Qui verò extra illã est tyrannidẽ, rectè comparatur iis qui in portu constituti, integra iam libertate potiũtur. Alius verò nõ itẽ, sed quàm multis est cognitus, tam multos, habet dominos, omnibus seruire coactus. Quomodo ergo ab hac dura seruitute liberabimur? Si aliã gloriã adamauerimus, nempe eã quæ vera est gloria. Quẽadmodũ enim eos qui corpora amant, alia splẽdidior facies visa à priore separat: sic & eos qui gloriam hanc depereunt, splendida illa cœlestis gloria cõspecta si fuerit, ab ista abducere poterit. Videamus igitur illam, diligẽtérque perdiscamus, quatenus illius admirati pulchritudinem, huius turpitudinẽ fugiamus, multáq; voluptate freti, in illa fine intermissione deliciemur: quam vt omnes adsequamur, gratia fiat & benignitate &c.

Homilia XVIII

Vomodo igitur inuocabũt eum, in quẽ non crediderunt? Quomodo autẽ credẽt in eũ, de quo non audierũt? Quomodo verò audient sine prædicãte? Quomodo autẽ prædicabũt nisi mittantur? sicut scriptũ est. Rursus
Hic sup.a eos venia priuat: quoniam enim dixerat, Quia testi-
Ibidem. monium illis perhibeo quòd zelum dei habeant, sed non secundum scientiã: &, Ignorantes dei iustitiam, iustitiæ dei non sunt subditi: iam deinceps ostendit, quòd huius etiam ignorantiæ pœnas deo debeant. Hoc autẽ licet apertè ad eũ modũ nõ dicat, huc tamen conatur per interrogationẽ sermonẽ instituẽs,
ἔλεγχον, argumẽtum vel reprehensionem. argumentúmq; clarius facit, dum per obiectionem ac solutionẽ omnẽ hunc locũ texit. Obserua verò:
Hic supr. c. suprà inquit, dixit propheta, ꝓ quisquis inuocauerit nomẽ domini, saluus sit futurus. Sed dicet fortè quisquã, & quomodo poterũt inuocare eum in quẽ non crediderunt? Deinde & post hãc obiectionẽ sequitur ipsius interrogatio, nimirum, quare nõ crediderint? post hæc & alia obiectio: poterit enim omnino dici, & quomodo credẽt, cùm nõ audierint? Atqui audierũt, inquit. Deinde & alia rursus obiectio: Et quomodo potuissẽt audire absq; prędicãte? Cuiº iterũ solutio subiũgitur. Atqui prædicarũt multi ad hoc missi scilicet, & vnde manifestũ ꝓ isti sint missi
Esa.52.b illi? Tum rectè prophetã inducit, dicentẽ: *Quàm spe-*
Naũ.2.d *ciosi pedes annunciantium pacem, annunciantium bona?* Vides quomodo à prędicationis modo ipsos prędicatores declaret? Circuibãt enim nihil dicẽtes aliud, quàm ineffabilia illa bona, pacẽmq; quæ inter deum & homines facta erat. Itaq; dũ increduli persistitis, nõ nobis, inquit, diffiditis, sed Esaię qui ante multos etiam annos prædixit quòd mittẽdi essemus, quòd prædicaturi, & ꝓ illud quod diximus, dicturi. Salus itaq; cũ in eo sit vt inuocetur nomen dñi, inuocatio verò fidẽ exigat, fides autẽ vt auditũ sit, audire verò vt prædicetur, prædicatio vt mittatur, missi autẽ sint ac prædicauerint, circũeunte cum illis etiã propheta, qui de illis prædicet ac dicat: Hi sunt illi, quos ante multa tẽpora manifestaui, quorũq; pedes laudaui: manifestũ relinquitur propter ipsum prædicationis apostolicæ modũ, Iudæorũ tãtũmodo culpa factum esse, quod nõ crediderũt. Omnia siquidẽ à deo impleta sunt. *At nõ omnes obedierunt euãgelio: Esaias enim*
Esa.53.a *dicit: Domine, quis credidit sermonibus nostris? Ergo fides ex*
Ioan.12.f *auditu est, auditus autem per verbum dei.* Quoniã rursus & aliam obiectionem induxerant, dicentes: Quòd si hi sunt qui missi, atq; à deo missi sunt, oportebat vt omnes illis obedirẽt. vide Pauli prudentiam, quomodo hoc ipsũ quod turbas dabat, tale esse ostendat, quod turbas illas tumultuationémq; etiam prorsus tollat. Quid enim te, inquit, ô Iudæe, post tale ac tãtũ testimonium rerũmq; declarationẽ offendit, quòd euãgelio non omnes obedierũt? Hoc enim ipsum, nimirum ꝓ non omnes obediũt, simul cum aliis, poterat tibi eorũ quæ dicũtur, fidem facere. Nam & illud iã antea propheta futurum prædixit. & vide ineffabilẽ sapientiã, quomodo plus probet, quàm illi expectauerint, aut cõtradicturos se sperauerint. Quid enim dicitis, inquit? quòd euãgelio nõ omnes crediderũt? Quin hoc ipsum est quod Esaias olim prædixit. Imò nõ solũ istud, sed & multo plus. Vos quidẽ obiicitis, quòd non omnes obediuerint: Esaias verò plus etiã quàm hoc sit. Quid autẽ dicit? Domine, inquit, quis credidit sermonibº nostris? Deinde postquã tumultuariam hanc obiectionẽ per interpositũ prophetæ testimoniũ excussit, rursus priori sequelæ adhærer. Quoniã enim dixerat, ꝓ inuocare oporteat, inuocaturos verò credere, crediturosautẽ audire primum, audituros verò prædicatoribus opus habere, prædicatores autẽ mitti oportere, ostẽderátq; & missos esse & prędicasse, esse ꝓ; rursus & aliã quãdã obiectionem inducturus, occasione primũ ab alio quoq; ꝓphetæ testimonio sumpta, vnde & obiectionẽ quæ hãc paulò antecessit, soluerat, priorib° illã cõnectit. Quoniã eñ prophetã subinduxerat, dicẽtẽ: Domine, quis credidit sermonib° nostris? opportunè illius apprehenso testimonio, dicit: Ergo fides ex auditu. Hoc verò nõ simpliciter posuit, sed quoniã nullo nõ tempore signa Iudęi, ipsúmq; resurrectionis aspectũ quærebãt, & multi ad huiusmodi inhiarẽt, dicit: Atqui propheta pronunciauit, ꝓ ex auditu nos credere oporteat. Idcirco prius id adstruit, & dicit: Igitur fides ex auditu. Deinde quia hoc humilius videbatur, vide quo pacto ipsum, vt solidius reddat, reducat. Nõ enim simpliciter, inquit, auditũ dixi, neq; quòd humana verba audire oporteat & credere, sed sublimis est hic auditus, de quo loquor: est eñ audit° per verbũ dei. Neq; eñ quæ sua essent, sed quę à deo didicerũt, annũciarũt, hoc scilicet excellẽti° est signũ. Deo siquidem tam loquenti, quàm mirabiliter operanti, æquè credere & obedire oportet, quãdoquidẽ & opera illi° & mirabilia ex verbis illius sunt. Hinc enim & cœlũ, & reliqua perstãt omnia. Ostẽso itaq; quòd oporteat prophetis, nunquã non quæ dei sunt loquentibus, credere, nihílq; præter verbi dei auditum quærẽdum esse amplius, obiectionem deinceps quam dixi inducit, dicens: *Sed dico, an non audierunt?* Quid

Quid enim, dicet quis, si prædicatores missi quidem sunt, missiq; quæ in mãdatis acceperãt prędicarunt, illi verò nõ audiuerũt? Iam scilicet cum omni deinceps excellẽtia obiectionis solutionẽ inducit. *Atqui*
Psa.18.a *in omnẽ terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terrarum verba eorũ.* Quid dicis, inquit? Nõ audierũt? Ipse terrarũ orbis, ipsiq; terræ fines audiuerũt: & vos cũ quibus prædicatores isti tantum tẽporis cõmorati sunt, ex quibus & prodierunt, non audistis? Quãnã poterit istud ratione fieri? Si eñ fines orbis terrarũ audierũt, multo magis vos. Deinde rursus & alia obiectio. *Sed dico, Nunquid nõ cognouit Israël?* Quid enim si audierunt quidẽ, dicta tamen nõ perpenderũt, neq; intellexerunt ꝓ hi illi à deo missi essent? An non ob hanc ignorantiam venia digni erũt? Nequaquã. Esaias eñ diligẽter illos notauit, & expressit dicẽs. Quàm speciosi pedes annunciãtiũ pacem, & ante hunc ipse etiam legislator, vnde & subiungit: *Primus Moses dicit:*
Deut.32.c *Ego ad æmulationem prouocabo vos per gentẽ quæ non est gens, per gentem stultã ad iram cõmouebo vos.* Itaq; & hinc oportebat prædicatores istos agnoscere, nõ solũ ex eo ꝓ hi nõ crediderũt, ꝓ pacẽ illi prædicarũt, quòd bona illa annunciarunt, quòd vbiq; terrarũ verbum dei seminatũ iam esset, sed ex eo quòd inferiores se nimirum eos qui ex gentibus erant, videbant in maiore honore cõstitutos esse. Quæ enim nunquam vel ipsi vel progenitores ipsorũ audierãt, illa confestim philosophabãtur, id quod auctioris erat bonoris Iudęos irritãtis, inq; zelum perducentis, ac in Mosaicæ hui°
Ibidem. prophetiæ memoriã, dicentis, Ad æmulationẽ prouocabo vos per gentẽ quæ nõ est gens. Neq; enim honoris huius magnitudo ea erat, vt sola illos in æmulationẽ cõiicere potuisset: sed quòd hæc gẽs quę illo potiebatur adeò vilis esset, vt neq; digna haberetur, quæ pro gẽte æstimaretur. Ego eñ ad ęmulationẽ, inquit, prouocabo vos per gentẽ quæ nõ est gẽs, per gentem stultã ad iram commouebo vos. Græcis enim quid erat stultius? quid itẽ vilius? Vide quomodo per omnes vndiq; notificationes tẽporũ quoque illorũ manifesta desuper signa de° illis dederit, quatenus ipsorũ illustraret cæcitatẽ. Non istud in modico quodã angulo, sed & terra & mari atq; vbiq; orbis terrarũ factũ erat, videbántq; innumeris frui bonis, quos antea penes se cõtempserant. Cogitare itaque debebãt quòd hæc esset gẽs illa, de qua dixerat Moses: Ad æmulationẽ prouocabo vos, per gentem quæ non est gens. Moyses igitur solus hoc dixit? Nequaquã, sed & Esaias post illum. Vnde & Paulus dicit: Primum Moses, ostẽdens quòd & secundus testis sit accessurus, eadẽ manifestius ac clarius exprimẽs. Quẽadmodũ igitur suprà dixit, clamat Esaias, ita & hîc: *Esaias autem audet ac dicit.* Quod autẽ dicit, tale est: Potenter institit & cõtendit, nihil adumbratum dicere, sed res ipsas nudas ob oculos exponere; magis eligẽs, ob manifestã loquutionem periclitari, q̃ propriæ salutis respectu, vmbrã vobis ac prętextũ vestrę relinquere perfidiæ, quanquã prophetiæ nõ esset tã clarè hoc eloqui. Sed vt copiosè ora vestra obseraret, admodũ clarè ac palã omnia prædicit. Quę omnia? Et vestrũ scilicet excidiũ, & illorũ introductio-
ἐπιστροφὴ. Esa.65.a nem, sic autẽ dicit: *Inuentus sum his qui me non quærebãt, conspicuus factus sum his qui de me non interrogabant.* Qui sunt non quærentes? qui non interrogãtes? Apertum satis ꝓ non Iudęi, sed ex gentibus sint, qui deum nũquam cognouerant. Quemadmodum igitur Moses illos signanter expresserat dicens, quæ non est gens, & per gentem stultam: ita & hic ex eodem singularis vehementísq; ignorantiæ argumento illos declarat propheta. Maxima verò Iudæorũ erat accusatio, ꝓ qui non quæsierant, inuenerunt: & qui quæsierãt, perierunt. *Ad Israël autem dicit: Toto die expandi manus* Ibidem.
meas ad populum non credentem & contradicentem. Vide quomodo illud quod à multis dubitabatur, atque in quæstionẽ vocabatur, reperiatur olim & in propheticis verbis positũ, claréq; solutum. Quid verò illud est? Audistiº Paulũ aliquantò antè dicentẽ: Quid ergo Supr. 9.g dicemus? Quòd Gentes quæ iustitiam non sectabantur, iustitiã apprehẽderunt. Israël verò sectatus legẽ iustitię, ad legẽ iustitię nõ pertigit. Hoc & Esaias hoc loco dicit: illud eñ, Inuẽtus sum his qui me nõ quærunt, cõspicuus factus sum his qui de me nõ interrogant: idem est, ac si dicat, quoniam gentes quæ iustitiam nõ sectabantur, iustitiã apprehenderũt. Deinde vt ostẽdat nõ solum diuinæ gratiæ opus esse hoc factum, sed & voluntatis eorũ qui accesserunt, quẽadmodũ & quòd illi exciderunt, ex cõtentione est immorigerorum, audi quid subiungat: Ad Israël autem dicit: Toto die expandi manus meas ad populũ non credentẽ & cõtradicẽtem. Diem hîc vniuersum vocat retro tẽpus, quod iam præterierat. Illud verò ꝓ manus suas extẽdisse dicit, vocasse, attraxisse, adhortatúmq; esse declarat. Deinde ostẽdens quòd vniuersa huius inobedientiæ culpa illorum fuerit, dicit: Ad populũ nõ credentem & contradicentem. Vides quanta illorũ sit accusatio. Ipsi quippe neq; adhortanti quidem obedierũt, sed & contradixerũt: idque quũ non semel, non bis, nõ ter, sed per vniuersum tẽpus eadem perseueranter facientem viderent. Alteri verò qui deum nunquã cognouerãt, ipsum tamẽ attrahere potuerunt. Attamen nõ dicit, quòd ipsi deũ per se attrahere potuerint, sed & eorũ qui ex Gentibus credebãt fastus deiiciẽs, ostẽdénsq; quod totũ hoc dei gratia perfecerit, dicit: Ego cõspicuus factº sum, & ego inuẽtus sum. Omniũ ergo illi vacui sunt, dices? Nequaquã. Sed quòd inuẽta apprehẽderunt, cõspicuáq; facta agnouerũt, hoc scilicet de suo attulerunt. Deinde ne Iudæi dicãt: Quare non & nobis quoq; cõspicuus es factus? plus quàm hoc sit, posuit. Nimirũ, quasi dicat, nõ solum cõspicuus illis factus sum, sed & extẽsis manibus vsq; perstiti, & adhortãs, & paternã beneuolentiã, qualémq; erga suã prolem mater habet curam ostendens. Vide quomodo omnium eorum quæ suprà posuerat, dubiorũ apertissimam solutionem adduxerit, probans perditionẽ illorum ab ipsorum obstinata voluntate profectã esse, ita vt omnino iam venia indigni sint. Licet enim & audierint, & quæ dicebantur intellexerint, neque sic tamen accedere voluerunt: & quod adhuc multo plus est, nõ solum audire illos fecit, neque intelligere solum, sed & adiecit, quòd tales habebat ad erigẽdum excitandúmq; vires, vt & contentiosos & contradicentes attrahere debuisset. Quódnam hoc est? Quòd eos concitabat, atq; ad æmulationẽ prouocabat. Scitis enim passionis huius tyrannidẽ, quãtásq; vires ad omnem contentionem dissoluendã, & ad erigendũ languidos ac remissos habeat zelotypiæ natura. Et quid opus est de hominibus istud dicere, quãdo & in iis quæ ratione nõ admodũ valent, & in puerorũ ætate adhuc immatura, multam potentiam ostendat zelotypia? Fit enim sæpenumero, vt puer qui ad

qui ad patrẽ vocatus nõ accedebat, ſed contentioſè abnuebat, quamprimũ viderit alium quẽpiam puerũ patri obſequi, vltro iam ad paternos ſinus accurrat, ita vt quod ſedula nõ potuit aduocatio, id æmulatio efficiat: hoc igitur & deus fecit. Non eũ aduocauit ſolùm, manúſq; expandit, ſed & zelotypiæ paſſionẽ in ipſis excitauit, dum eos, qui multo viliores erant (id quod potiſſimum æmulationẽ facit) non in ipſorum bona introduxit, ſed quod multo maius eſt, ac violentiorẽ facit paſſionem hanc, in ea quæ multo ſunt bonis illorum maiora neceſſarioráq;, & quæ illi ne in ſomnis quidẽ imaginari potuiſsẽt, introduxit. Verùm neq; ſic acceſſerũt. Qua ergo venia digni eſſent, qui cũ tanta excellentia vehementiáq; contentionem vſq; ſeruarũt & exhibuerũt? Nulla ſanè. Sed hoc quidẽ ipſe non dicit, relinquit verò auditorum cõſcientiæ, vt illud ex dictorũ cõcluſione ſua ſpõte colligant. Rurſus autẽ idem & per ea quæ ſequũtur, pro ſua cõſueta ſapiẽtia probat. Quòd enim in præcedentibus retro fecit, obiectiones inducens quæ tã legis quàm populi accuſationẽ, re ipſa exiſtẽti maiorẽ continerẽt: deinde & in ipſa ſolutione qua obiectionẽ ſubuertit, tanta concedens quanta volebat, † eáq; cõdonans, vnde] ſermonẽ acceptabiliorem faceret: illud ſcilicet & hìc facit, ſic ſcribẽs: *Dico igitur, Num repulit deus populum ſuum quẽ antè cognouerat? Abſit.* Perſonã habitúmque dubitantis aſſumit, tãquam ex his quæ dicta ſunt, occaſionẽ nactus: & poſtea quã id addita reſponſione planũ reddidiſſet, quod deinde ſequitur acceptabile facit: hic quoq; adſtruẽs quod paſſim per ſuperius dicta demõſtrare ſtuduit. Quódnam eſt hoc? Nimirũ, q̃ etiã ſi pauci ſunt qui ſaluantur, nihilominus tamẽ firmum ſit quicquid ad diuinam illã promiſſionem attinet. Propterea nõ ſimpliciter dicit, nũ repulit deus populũ, ſed addit, quẽ antè cognouerat. Deinde vt & probationẽ inducat, q̃ populum ſuũ deus non repulerit, dicit: *Nam & ego Iſraëlita ſum, ex ſemine Abrahæ, de tribu Beniamin.* Ego, inquit, doctor & prædicator. Quoniam igitur iſtud iis quæ antea dixerat, contrarium videbatur, nimirum: Quis credidit auditui noſtro? &, Toto die expandi manus ad populũ nõ credentẽ, & contradicentẽ: & ad æmulationem prouocabo vos per gentẽ, quæ nõ eſt gens, nõ cõtentus abnegaſſe ſimpliciter ac dixiſſe, Abſit: reſumendo illud probat, dicẽs: Nõ repulit deus populũ ſuum. Sed dices: Atqui iſtud nondũ eſt probare, ſed ſimpliciter negare. Vide ergo probationẽ, tam priorẽ, quàm poſteriorem. Prior ſiquidẽ eſt, quòd ſe quoq; ex Iſraëlitis eſſe oſtendit. Neque enim ſi populum ſuũ deus repulſurus fuiſſet, hũc ſibi ex Iſraëlitis elegiſſet, cui omnẽ prædicationẽ, cui res orbis, myſteria cũcta, vniuerſãmq; diſpẽſationẽ cõcrederet. Hæc ergo vna eſt probatio: poſt illam eſt altera, quum dicit, Populum ſuum, quẽ antea cognouerat: hoc eſt, quem clarè cognouerat aptum fore, fidémque recepturũ. Nam & tria milia, & quinq; milia, alij quoq; innumeri credẽtiũ ex illis erãt. Etenim ne quis dicat: Num tu populus es? Num ideo ſtatim ipſa gens vocata eſt, q̃ tu vocatus es? ſubiungit: *Non repulit deus populum ſuum quem antea cognouerat.* Quaſi dicat, Habeo mecum tria milia, habeo innumeros. Quid igitur? Num in tribus illis, aut quinq; milibus, aut in illis etiã innumeris, ſtabit ſemen illud, quod multitudine ſua aſtra cœli, arenámq; maris imitari debeat? An ita nos decipis, falſiſq; rationibus circũuenis, dum teipſum cum paucis hiſce, quos tecũ habes, pro vniuerſo populo ponis, dúmque vanis nos ſpebus inflas, vt putemus impletã eſſe promiſſionẽ, quaſi perditis omnibus in modicos illos deriuata ſit ſalus illa? Superbiã & faſtũ habẽt iſta, nos tamẽ huiuſmodi ſophiſmatis nequaquã cedemus. Ne ergo iſta dicãt, vide quomodo in ſequẽtib̃ ſolutionẽ inducat. Obiectionẽ quidẽ nõ poſuit, ante illam tamẽ ſolutionẽ ipſius ex veteri hiſtoria probat. Quæ ergo ſolutio eſt? *An neſcitis de Helia quid dicat ſcriptura? Quomodo interpellat apud deũ aduerſus Iſraël: Domine, Prophetas tuos occiderunt, altaria tua ſubruerunt, & ego relictus ſum ſolus, & quærũt animã meã. Sed quid dicit ei diuinũ reſponſum? Reliqui mihi ipſi ſeptẽ milia virorũ, qui nõ inflexerũt genu ante Baal. Sic igitur & in hoc tempore reliquiæ ſecũdum electionem gratiæ fuerunt.* Quod autem dicit, tale eſt: Non repulit deus populum ſuum: ſi enim repuliſſet, neminẽ vtiq; ex illo ſuſcepiſſet. Si verò quoſdã ſuſcepit, manifeſtum eſt, q̃ illum nõ repulerit. Atqui dices, ſi nõ repulit, omnes ergo ſuſcepit? Nequaquã. Nam & tẽpore Heliæ cõſiſtebant, quæ ſalutis erant, in ſeptem milibus. Iam verò negari non poteſt multos eſſe qui crediderũt. Hoc ſi vos ignoratis, nihil eſt quod admiremini, quando & propheta ille tãtus ac talis vir, idẽ ſuo tẽpore ignorauerit. Nihilominus tamẽ ſua opera diſpenſabat deus, propheta etiam ignorante. Obſerua verò Apoſtoli prudentiam, quomodo dum in eo eſt, vt propoſitũ ſuum probet, Iudæorum accuſationem latenter augeat. Propterea quippe & totius teſtimonij integrè meminit, quatenus ipſorũ quodãmodo perfidiam oſtentui exponat, oſtẽdátque iam ab antiquo tales eſſe. Quòd ſi enim nõ iſtud, ſed vnũ hoc oſtendere ſategiſſet, q̃ in paucis eſſet comprehenſus populus: dixiſſet vtiq; tantũmodo, quomodo & tempore Heliæ ſeptem milia relicta ſint, nunc verò ab initio totum teſtimonium recenſet. Nuſquam enim nõ ſtudet oſtendere, nihil illos noui erga Chriſtum & Apoſtolos feciſſe, ſed conſueta & exercitata. Etenim ne dicãt, Chriſtũ vt impoſtorẽ morte ſuſtulimus, & Apoſtolos velut deceptores p̃ſequimur, inducit teſtimoniũ quod ita loquitur: Domine, prophetas tuos occiderũt, & altaria tua ſubruerũt. Deinde ne grauẽ reddat ſermonem, aliam adfingit adducto teſtimonio cauſam. Neq; enim principaliter ad hoc illud adduxit, vt accuſet, ſed velut alia quædam probare inſtituens, omni tamen ipſos venia etiã per ea quæ retro ſunt facta, priuat. Vide verò quàm vehemẽs ſit illorum accuſatio & à Prophetæ perſona. Neque enim qui accuſat, Paulus eſt, neq; Petrus, neque Iacobus, aut Ioãnes: ſed qui apud illos potiſſimũ præ omnib̃ erat in precio & admiratione, Prophetarum caput, dei amicus, qui in illos tanto erat zelo, vt & fami † traderet,] qui nẽdum in hodiernum vſq; diem mortuus eſt. Quid igitur ille dicit? Domine Prophetas tuos occiderũt, & altaria tua ſubruerũt, & relictus ſum ego ſolus, & quærunt animam meam. Quídnam poterit hac feritate crudelius fieri? Debebant magis pro commiſſis iam criminibus orare. At illi etiam hunc interficere volebant, quæ quidẽ omnia omni illos venia priuabant. Neq; enim dum adhuc obtineret omnia fames, ſed reddita iã fertilitate, ſublato pudore, dæmonibúſq; cõfuſis, ac dei oſtẽſa potẽtia, rege etiam ſuccumbente, iſta auſi ſunt, de cædibus in cædes tranſeuntes, doctorẽſque & eos qui mentẽ eorum corrigere nitebãtur, è medio tollentes,

† ac res ipſe paterẽtur, vt. Cap. X I. Emẽdatũ exemplar φανερὸν habet pro φαβερὸν.

Eſa. 53. a
Ibid. 65. a

Vide quid Chryſoſto. Paulo tribuat.

3. Re. 19. a

† traditur.

lentes. Quídnam hìc cauſari poterũt? Num quòd & illi ſeductores fuerint? Num q̃ & illos vnde eſſent, nõ cognouerint? Sed triſtitiã vobis intulerũt? Quin & bona ſimul obtulerũt, ſed eſto. Quid verò altaria? An & illa cõtriſtarũt? An & illa ad indignationẽ prouocarũt? vide q̃ obſtinatæ contentionis, quantæque cõtumeliæ ſigna perpetuo protulerint. Propterea & alibi Paulus Theſſalonicenſibus ſcribẽs, dicit: Eadẽ paſſi eſtis & vos à propriis contribulibus, quẽadmodum & ipſi à Iudęis, qui & dominũ ac proprios ſuos prophetas occiderunt, qui nos etiã perſecuti ſunt, & deo nõ placent, omnibúſq; hominibus aduerſantur, id quod & hìc dicit: Et altaria tua ſubruerũt, & prophetas occiderũt. Sed quid dicit illi diuinum reſpõſum? Reliqui mihiipſi ſeptem milia virorum, qui genu ante Baal nõ incuruauerunt. Sed dices, quid illa ad noſtrũ inſtitutũ? Plurimum ſanè. Nam hinc probat quòd perpetuo deus, licet ad vniuerſam gentem lata ſit promiſſio, nõ niſi dignos tamẽ ſaluare cõſueuerit. Atq; id etiam ſuprà oſtendit, quũ dixit: Si fuerit numerus filiorum Iſraël velut arena maris, reliquiæ ſaluabũtur: &, niſi domiñ Sabaoth reliquiſſet nobis ſemẽ, velut Sodoma facti fuiſſem̃. Ex quo ſanè loco idẽ quoque oſtẽdit, vnde & ſubiũgit, dicẽs: Sic & in præſenti iſto tempore reliquiæ ſecundum electionẽ gratiæ factæ ſunt. Vide quomodo quæq; dictio cuiq; ſuã ſeruet nobilitatem, nimirũ & dei gratiam, & ſaluatorũ beneuolentiam manifeſtãs. Dicẽdo ſiquidem, ſecũdum electionem, illorũ probationem: addendo verò gratiæ, donũ dei exprimit. *Quòd ſi per gratiam, non iam ex operibus. Alioqui gratia iam nõ eſſet gratia. Si verò ex operibus, non iã eſt gratia. Alioquin opus iam non eſſet opus.* † Quoniam] rurſus & hìc Iudæorum cõtentioni, ſimul cũ illis quę dicta ſunt, obuiat, omni venia illos pariter & hinc ſpoliat. Non enim, inquit, poteſtis dicere: Prophetæ quidẽ nos vocarunt, adhortatúſq; deus eſt, ac res ipſæ clamarunt, ad hæc & ipſa æmulationis prouocatio ad attrahẽdum nos ſatis magna fuit: verùm quę præcipiebãtur, erãt æquo grauiora, vnde factũ eſt vt vocati accedere non poteuerimus. Operum nãque exhibitionem, ac quæ rectè facta laborioſe præſtãtur, exigebamur. Hoc, inquã, cauſari nõ poteſtis. Nã quo pacto iſtud à vobis exegiſſet deus, quãdo ſuã ipſius gratiã eo ipſo magis obſcuratur̃ fuiſſet? Iſta verò ideo dicit, vt oſtẽdat q̃ vehementer voluerit illos ſaluos. Neque enim hoc pacto ſalus illis facilè tantũmodò obtigiſſet, ſed & deo maximæ gloriæ fuiſſet, vtpote quo ſuam ipſius beneuolentiã demõſtraſſet. Quid ergo vereris accedere, quũ nihil operum poſtulatus ſis? Quid propoſita gratia tumultuando contendis, legémq; mihi temere & inaniter obiicis? Neq; enim ex illa ſaluaberis, ſed & hoc dei donũ inde tibiipſi perdis. Nam ſi ex illa ſaluari cõtenderis, gratiã hãc dei è medio tolles. Deinde, ne nouũ & peregrinum iſtud eſſe putẽt, præueniendo, ſeptem quoque milia illa per dei gratiam ſaluata eſſe dixit. Quum enim diceret, quòd & in hoc tẽpore nunc quoque reliquiæ ad eum modũ ſecundum electionem gratiæ factæ ſint, oſtendit & olim ſeptẽ illa milia per gratiam eſſe ſalutẽ adepta. Iſtud autẽ non ſolùm ex hoc, ſed & ex eo oſtendit quod dicit, reliqui mihiipſi. Nam & ipſum oſtendẽtis eſt, quòd potiorẽ partem ad ſalutẽ attulerit ipſe. At dices, ſi ex gratia ſalus eſt, cur non omnes ſaluamur? Quia noluiſtis. Gratia ſiquidẽ, licet gratuita ſit, volentes tamen tantummodo ſaluat, nõ eos qui nolunt, qui continuo auerſantur, qui contradicunt. Vides quomodo omnino hoc probet, quòd ſcilicet impoſſibile ſit ſermonem dei excidiſſe, oſtẽdens quòd promiſſio ad eos pertigerit qui digni fuerunt, & q̃ illi vt vt pauci ſint, populus tamen queant eſſe dei? Quanquã ab initio epiſtolæ maiore vehementia idẽ poſuit dicẽs: Quid enim ſi quidam non crediderũt? Et neque hactenus conſiſtens, ſed ſubiungens: ſit verò, inquit, deus verax, omnis autem homo mendax. Nunc autem rurſus alia via idem quoque probauit, oſtenditque gratiæ vires, ſemper inculcans, hos quidem ſaluatos, iſtos verò perditos.

1 Theſ. 2. c.

Supr. 3. a

Morale.

Gratias itaq; deo agamus, quòd de ſaluatis ſumus, quódq; quum ex operib̃ ſaluari nequiuerimus, dono dei gratis ſaluati ſumus. Gratias verò agentes, nõ verbis tãtũ, ſed & operib̃, ſed vera gratitudine, ſed rebus ipſis grati ſimus. Ea quippe diligẽs ac vera demum erit gratiarũ actio, ſi ea per quæ deus glorificari poterit, fecerim̃, eáq; fugerim̃ à quib̃ liberati ſumus. Etenim ſi quũ regem cõtumelia adfecerimus, loco pœnarũ, quas dare debueram̃, honore adfecti ſimus, deinde rurſum cõtumelia regem adficiamus, tanquã extremæ ingratitudinis rei meritò extremas pœnas dederimus, ac priorib̃ multo maiores. Neq; eũ nos adeò ingratos prior contumelia declarauit, quemadmodũ ea quæ ad honorem illum & magnã medelã ſequuta eſt. Fugiamus ergo illa, à quib̃ liberati ſumus, & non ore tantũ gratias agamus, ne & de nobis dicatur: Popul̃ hìc labiis me honorat, corde verò lõge diſtat à me. Nam quomodo non eſſet abſurdum, q̃ quum cœli gloriam dei enarrent: tu cuius gratia cœli deum laudãtes facti ſunt, talia facis, vnde blaſphematur propter te qui fecit te deus? Atq; ideo nõ ſolum is qui deum blaſphemat, ſed & tu ipſe ſupplicio redderis obnoxius. Neque enim cœli deũ per vocẽ aliquam emiſſam laudãt, ſed per eos quos aſpectu ſuo ad laudandũ deum permouent, & tamen ipſi narrare gloriam dei dicuntur. Sic & qui vitam exhibent ſuſpiciendã, etiam ſi taceant: deum tamẽ glorificant, dum propter eos alij ipſum glorificant. Non enim tantum † habent vnde admiratione digni ſint cœli, quantum vita pura ac munda.] Siquando ergo cũ Gentibus diſſeruerimus, non cœlum adducamus in medium, ſed homines, quos perſuaſit Apoſtolus, quũ beſtiis eſſent peiores, tales fieri qui & cũ angelis vitæ puritate decertent: atque per iſtam hominũ immutationem ora illorum obſtruamus. Eſt enim homo ipſo cœlo melior multo, qui & animã poſſidere poteſt pulchritudine cœli ſplendidiorẽ. Cœlum nãque, licet tãto ſit tempore viſum, non tamen admodum permouit. Paulus verò exiguo concionatus tẽpore, totum orbem attraxit. Mentẽ quippe poſſidebat nõ minus ipſo cœlo quoſuis attrahere valentem. Noſtra quidẽ, terra etiã indigna eſt: illius verò cœlos ipſos dignitate adequat. Cœlum ſiquidẽ ſuũ ſeruans terminũ & canonem, eadem ſtatione conſiſtit: mẽtis verò Pauline ſublimitas omnes cœlos trãſcẽdit, ipſiq; Chriſto cõuerſatur. Eſt autẽ eius tãta pulchritudo, vt & deus illã deprædicet. Aſtra quidem quum fierent, admirabantur angeli. Hunc verò deus ipſe admiratus eſt, dicẽs: Vas electionis iſte mihi eſt. Cœlũ iſtud ſæpenumero nubes obtegit: Pauli verò mentẽ nulla obnubilauit tẽtatio, ſed in mediis quoque

Eſa. 29. d

Pſa. 18. a

† admirandus ac ſuſpiciendus eſt per cœlum quãtum per vitã puram.

Act. 9. e

† habet emẽdatus codex, id eſt inſilit.

quæ tẽpestatib' ipsam meridiei claritudinẽ suo splẽdore superauit, non minus illustris, q̃ ante tẽtationũ nũbila. Sol enim iste, qui in Paulo luxit, tales radios non emittebat, qui tentationum cõcursu potuerint obumbrari, sed & tum potissimum illucescebãt. Vnde & dicebat: Sufficiat tibi gratia mea. Nam virtus mea in infirmitate perficitur. Aemulemur itaq; illũ, & nihil erit etiã nobis collatum cœlum istud si voluerimus, neq; Sol, neq; vniuersus iste mundus. hæc enim omnia propter nos facta sunt, nõ nos propter illa. Re ipsa ostẽdam' dignos nos esse, propter quos ista fierẽt. Si nanq; istis apparuerimus indigni, quo pacto ipso regno digni erimus? Etenim si Solis indigni sunt aspectu, qui ad blasphemãdũ deũ viuũt: indigni vtique sunt blasphematores dei, qui operibus deũ glorificãtib' fruãtur. Nã & filius patrẽ cõtumelia adficiẽs, indignus est, qui famulorum probatorũ ministerio fruatur. Propterea opera quidẽ dei multa potientur gloria, nos verò supplicium pœnásque dabimus. Quãtæ fuerit ergo miseriẽ, creaturam dei, quæ propter te facta est, in libertatẽ gloriæ filiorum dei cõplantari cõfigurariq;: nos verò, qui filij dei facti sumus, propter multam nostrã socordiam in perditionem & gehennã immitti, cùm creatura dei propter nos magna illa fœlicitate potitura sit? Ne hoc ergo fiat, quicunq; mentẽ possidemus purã ac mundam, talem eã diligenter custodiamus: imò splendorem ipsius intendamus etiã, auctiorémq; reddamus. Qui verò squalidam habemus ac sordidam, nõ ideo statim desperemus. Si enim, inquit, fuerint peccata vestra rubicunda velut color phœniceus, tanquã nix albescent: & si fuerint velut coccinũ, quasi lana alba erunt. Quũ deus itaque promittat, nõ erit quod dubites, sed ea potius facias, quibus quæ promissa sunt in te quoq; accersere queas. Innumera tibi sunt perpetrata mala delictáq;? Quid hoc? Nõdũ enim ad infernũ vsq; deuenisti, in quo nemo confitebitur. Nõdum solutũ est theatrum, sed adhuc intus in ipsa stas cauca, potésq; vel in extrema lucta omnes reuocare conflictus. Nondũ es eò loci vbi diues ille est, vt audiendũ tibi sit illud, Quoniã magnũ chaos inter nos ac vos est. Nondum aduenit sponsus, vt timendũ sit, quis tibi de suo daturus sit oleo. Adhuc licet vt emas ac recondas. Neque enim dum est qui dicat, Ne nõ sufficiat nobis ac vobis: sed adhuc multi sunt qui vẽdunt, nudi scilicet, esuriẽtes, ægroti, quiq; in carceribus sunt. Pasce illos, istos vestibus indue, iacentes visita: quæ si feceris, adcurret oleũ vberiore copia, q̃ soleãt aquarũ fontes. Nondũ aduenit dies, quo reddenda sit ratio. Tẽporis cõmoditate, vt oportet, vtere, debitáque amputando, dic ei qui centum batos olei debet, accipe cautionẽ tuam, & scribe quinquaginta. Idem fac & in pecuniis, & in verbis, aliisque similiter omnibus, imitatus œconomũ illum euangelicũ. Atq; ista tibi ipsi cognatisq; tuis admonẽdo inculca. Nam adhuc in tua potestate est vt ista dicas. Nõdum enim in ea cõstitutus es necessitate, vt alius tibi sit super ista cõstituẽdus, sed potestatẽ habes tã tibi ipsi, quàm aliis cõsulẽdi. Quamprimũ verò hinc decesseris, nihil horum, vt oportebat, facere poteris. Idq; non immeritò. Quum enim tantũ prefiniti temporis ac spacij acceperis, & tamen in illo neque tibi ipsi, neque aliis profueris: quomodo deinceps poteris in iudicis potestate constituros, istã consequi gratiam? His itaq; collectis omnibus, incumbamus diligenter saluti nostræ, præsentisq; vitæ opportunitatem non prodamus: licet enim, licet, inquã, vt ad extrema vsque suspiria deo gratias agas: licet vt & ab ipso testamẽto cõmenderis, etsi non quẽadmodum, si dum viuis, bene ageres, licet tamẽ. Quo pacto? Si Christũ in ipso cũ hæredibus tuis conscripseris, partémque illi totius sortis tradideris. Nõ pauisti Christum dũ viueres? Saltẽ abiturus hinc, quando iã non amplius eorũ quæ possidebas, vsum ac potestatẽ habes, tua illi contribue, non erit, quẽadmodum benignus est, curiosus aut difficilis erga te. Maioris quidẽ amoris signum fuerit, maioréq; dignũ mercede, si Christum dum viuis, paueris: si verò istud nõ fecisti, vel quod secũdo loco licet aggredere, nimirum, relinque illum filiis tuis cohæredẽ. Quòd si istud quoque negligẽter facis, cogita quòd illius cohæredẽ te pater effecerit, atque ita vel hac ratione inhumanitatem istam tuam abiice. Quam enim habiturus es excusationem, si neque filiorum tuorum cohæredem Christũ feceris, quum is te cœlorũ ipsorum cõsortẽ reddiderit, imò & mortẽ propter te subierit? Atqui ipse quæcunq; fecit, non velut debitum persoluens, sed gratiam ostendẽs fecit. Tu verò licet post tanta beneficia debitor etiã constitutus sis, rebus tamẽ sic quoque habentibus, nõ aliter te propter ea quę reddideris coronat, quàm si gratiam quandam non debitum exactum abs te tulerit, tametsi nihil, nisi quæ sua ipsius sunt bona, recipere queat. Contribue ergo illi pecunias tuas tibi iam deinceps inutiles, & quarũ dominus esse in posterum non poteris: dabitq; is tibi regnum illud, quod perpetuo vsu tibi futurum est, quin & cum illo ea quoque quæ hîc sunt, simul donabit. Nã si factus fuerit filiorũ tuorũ cohęres, & orphaniã illorũ alleuiabit, & violẽtias illatas dissoluet, ac insidias repellet, sycophãtarúmq; ora obturabit: & si ipsi testamento legatis præesse nequiuerint, prę erit ipse, neque feret vt perrũpantur. Si verò & istud fieri permiserit, adimplebit per seipsum quæ scripta sunt omnia, idque multa cũ liberalitate, eò quòd semel abs te testamẽto inscriptus honoratus sit. Relinque ergo ipsum hæredẽ. Ad ipsum quippe abiturus es. Ipse quęcunq; in hac vita cõmisisti, in iudiciũ vocabit omnia. Sed sunt quidã adeò miseri ac deplorandi, qui quũ neq; filios habeant, istud tamẽ facere nõ sustineant: sed parasitis potius, adulatoribúsque, aut similibus sua distribuenda curent, q̃ Christo, qui tot illos beneficiis adfecit. Qua re quæso quid poterit fieri incõsideratius? Nam etiam si asinis tales, aut lapidibus comparaueris, nihil tamen adhuc ista illorum amentia stupiditatéque dignum dixeris. Neque enim similitudinem quis facilè inuenerit, qua vesaniam ipsorum ac desipientiam repræsentare queat. Quam igitur sibi veniam parant, qui vltra id quòd Christũ dum viuerent, non pauerunt: neque etiam quum ad ipsum iam abituri sunt, vel de pecuniis illis quarum vltrà domini nõ sunt, aliquid illi vel modicum largiri volunt: sed adeò inimicè adeóq; hostiliter se habent, vt nec de iis rebus quarũ vsu iam destituũtur, ei cõtribuant? Non vides quomodo plerique hominum huiusmodi morte donati non sint, sed subitaneo raptu decesserint? Te verò deus tuorum dominũ ita fecit, vt quibus quæque conueniant dispicias, edicásq; de bonis tuis, ac quæ domum tuã concernunt disponas. Quam igitur excusationem habebis, si quãdo post hanc acceptam ab eo gratiam, beneficen-

Supr.c.& 8.d

Esa.1.e

Luc.16.g

Mat.25.a

Luc.16.b

neficentiam istã prodideris, & velut ex diametro fidei tuæ maioribus cõtrarius fueris? Illi quippe viuẽtes etiã vẽdiderunt omnia, atque ad pedes Apostolorum detulerunt. Tu verò nec moriens aliquã tuorum bonorũ partem pauperib' tradis. Melius quidẽ fuerit, multúmq; adferens fiduciẽ, dum adhuc viuis, paupertati egentiũ succurrere. Si verò istud noueris, vel moriẽdo generosum quid facias. Id enim licet nõ multum habeat dilectionis erga Christum, aliqua tamen est dilectio. Nam etiamsi nõ habiturus sis priores partes cum agnis, nõ tamen parũ erit, vel hoc pacto † cum Christo] esse, & neque cum hædis, neque à sinistris stare. Quòd si istud quoq; non feceris, qua quęso ratione poteris, ne pereas, excipi, quãdo te neque timor dei, neq; quòd pecuniæ inutiles tibi deinceps sunt, neque quòd posses hoc pacto securitatẽ relinquere liberis tuis, nec quòd multũ tibi veniæ res ista præcondere posset, benignũ & humanum facit? Propterea maximè quidẽ hoc vos obsecro, vt viuentes bonorũ vestrorum pauperibus potiorem offeratis partẽ. Si verò quidam adeò sunt pusillanimes, vt hoc facere non sustineãt, illi vel cogẽte necessitate reddentur benigni. Quando enim vita eras incolumi, nõ aliter, q̃ immortalis, ita tuis obnixe adhærebas bonis. Nunc verò quum te mortalem esse cognoueris: nunc saltẽ dogma illud excute, & vt mortalis de bonis tuis statue, vel potius tanquã qui vita immortali perpetuo frui debeas. Nã tametsi dictu graue sit quod dicturus sum, plenúmq; horroris: necesse tamen est vt dicã: Numera dominum cum seruis tuis. Liberas seruos? Libera Christũ fame, necessitate, carceribus, nuditate. Horres audiendo? Atqui isto horrẽdũ magis est, q̃ nec hoc facis. Et si hîc verbo tantum obstupefactus es, quando illò abieris, multóque his grauiora audieris, videríq; tormenta immedicabilia, quid dices? Ad quẽ confugies? quem implorabis auxiliatorẽ ac adiutorem? Abrahamum? Sed non audiet. Virgines illas? Sed neq; ipsæ tibi de oleo suo dabunt. Patrem implorabis aut auum? Sed neque horum quisquã, etiam si vehementer sanctus fuerit, sententiã illam iudicis soluere poterit. His itaque cõsideratis omnibus, eum, qui solus chirographum tuum delere, flammámque illam extinguere potest, suppliciter venerare & obsecra, propitiúmq; redde, iam scilicet illum continuò & pascens, & vestiens, vt & hinc bona spe abeas, & illic constitutus æternis bonis perfruaris: quæ nos liceat omnes apprehendere, gratia & benignitate &c.

Act.4.g

Testamẽta

† μετ' αὐτοῦ, id est, cũ illo, sed codex emẽdatus habet, μετ' ἀλλήλων, id est, post illos.

Homilia XIX.

Vid igitur? Quod quærit Israël, hoc non assequutus est, sed electio assequuta est: reliqui verò excæcati sunt. Dixerat deum non repulisse populum suum, ostensóque quomodo non repulerit, ad prophetarum testimonia confugerat, perque illa maiorem illius partem periisse declarauerat. Sed ne videretur Iudæos ex seipso reprehendere, grauíque facto sermone hostiliter ac inimicè taxare, ad Dauidis & Esaiæ testimonia confugit, dicens: *Quemadmodum scriptum est, Dedit eis deus spiritum cõpunctionis.* Quin magis ex superioribus sermonibus exordia nobis ducenda sunt. Nam quũ dixisset ea quæ ad Heliam pertinẽt, ostendissetq; quídnam sit gratia, subdit: Quid igitur? Quod quærit Israël, hoc non est assequutus. Hoc autem non magis interrogantis est quàm accusantis. Nam sibi ipsi repugnat, inquit, Iudæus: dum iustitiã, quam quærit, non sustinet accipere. Deinde rursus venia illos priuans, ab acceptis perfidiam atque ingratitudinem illorum demonstrat, quum dicit: Electio autem assequuta est. Consequuti ergo iustitiam, non consequutos condemnant, id quod & Christus dixit: Si autẽ ego, inquiẽs, ĩ Beelzebub eiicio dęmonia, filij vestri in quo eiiciũt? Propterea ipsi iudices vestri erũt. Etenim ne quis culpã ipsi' rei naturæ adscribat, sed potius peruersæ illorũ mẽti, quosdam adeptos esse iustitiã ostẽdit. Propterea significãtet quoq; eiusmodi dictione vtitur, qua tã supernã gratiam, quàm ipsorũ studiũ exprimat. Neq; enim ideo cõsequutos esse dicit, q̃ liberã arbitrij potestatẽ sublatam velit, sed vt bonorum magnitudinẽ declaret, & quòd potior quidẽ pars gratiæ sit, nõ tamẽ totũ. Nam & nos subinde dicere solemus: iste cõsequutus est, iste inuenit, quando videlicet quod factum est, multũ adferre lucri videtur. Nõ enim humanis laboribus, sed diuino donò fit potior hæc pars. *Reliqui verò excæcati sunt.* Vide quãdo tandẽ ex seipso reliquorũ eiectionẽ proferre ausus sit. Dixerat iam quidẽ illã, sed ita vt prophetas indueeret illos accusantes: hîc verò deinceps illã & ipse definit. Veruntamẽ neque hic sua contens est sententia, sed rursus prophetam Esaiã inducit: Quũ eũ dixisset, reliqui verò excæcati sunt, subiũgit: Quẽadmodum scriptum est: Dedit eis deus spiritũ cõpũctionis. Et vndénam est ista excæcatio? Causas illius & suprà quidẽ dixit, totúmq; in eorũ ipsorum caput deduxit, ostendẽs quòd istud ex intẽpestiua cõtentione passi sint. Idẽ verò & nũc dicit, quando subiungit: *Oculos, vt non videant: & aures, vt non audiant.* Nihil calumniatur aliud, quàm animũ illorũ nimis cõtẽtiosum. Nam quũ oculos haberẽt, quibus videbant admiranda, aurésq; quibus mirabilem illam doctrinã audiebãt: nihilo tamẽ horũ, quẽadmodum oportebat, vsi sunt. Illud verò quod dicit, dedit eis: nõ operationẽ quandam dei, sed cõcessionem hoc loco significare putabis. Compunctionẽ autẽ hîc dicit habitum quendam animæ ad id quod peius est immedicabiliter & immutabiliter se habẽtẽ. Quãdo quidẽ & Dauid alibi dicit, Vt psallat tibi gloria mea, & nõ cõpungar: hoc est, nõ immutabor, nõ desistã. Quẽadmodum enim is qui in pietate cõpũgitur, nõ facilè in aliud trãsfertur: sic & qui in malitia compungitur, non facilè immutatur. *Cõpungi siquidẽ nihil est aliud, quàm quasi incusso clauo ad aliquid infigi solidéq; compingi. Vt igitur immedicabilem mẽtis illorũ morbum immutabilémque significãter exprimeret, spiritũ cõpunctionis posuit. Deinde vt ostẽderet illos incredulitatis huius extremas pœnas daturos, Prophetã rursus inducit eadem minitantẽ, quę quidẽ euenerũt etiam, finémq; ceperunt. *Fiat enim, inquit, mensa ipsorum in laqueũ, & in captionem, & in offendiculũ.* Hoc est, omnes illorũ deliciæ, omniáq; bona, immutẽtur ac perdãtur, reddanturq; prehẽsibiles quibusuis. Et vt declaret, q̃ ista patiẽtes pœnas peccatorum luant, subiungit: *Et in retaliationẽ ipsis, obscurentur oculi eorum, ne videant, & tergum illorũ semper incuruua.* An ista aliquam expositionẽ desiderant? An nõ clara sunt etiã vehementer stupidis? Etiã ante nostra verba ipse rerum euentus præueniendo de his quæ dicũtur, testimoniũ exhibet. Quando enim vsqueadeo facti sunt prehẽsibiles? Quãdo captiuitati expositi? Quãdo tergũ illorũ ita incuruauit? Quãdo talẽ seruitutem tulerũt? Et quod maius est, quòd finis

Esa.6.c

Psal.29.c

*κατανυγῆναι, & προσηλῶσαι.

Luc.11.c

Psa.68.e

finis etiã malorum horum non erit; quod & ipsum ꝓpheta subindicauit. Non eñ simpliciter dixit, Tergum illorũ incurua, sed, semper incurua. Si verò de fine cõtẽderis, ô Iudæe, disce vel ex præteritis præsentia. In Aegyptũ descẽdisti, sed ab ista seruitute statim ducẽtis annis elapsis liberauit te deꝰ, idq; impiè agẽtẽ, fornicationẽq; grauissimã cõmittẽtẽ. Liberatus ab Aegypto, vitulũ adorasti, filios tuos Beelphegor immolasti, templum violasti, omnẽ malitiæ speciem attẽtasti, naturam ipsam ignorasti, montes, saltus, colles, fontes, fluuios, ortos, nefandis hostiis implesti; prophetas trucidasti, altaria subruisti, omnem nequitiæ & impietatis excessum ostendisti. Attamẽ quũ septuaginta annos te Babyloniis tradidisset, pristinæ rursus libertati restituit, tẽplum ac patriã reddidit, simulq; vetus viuẽdi institutum, rursus & prophetę, & spiritus gratia: imò in ipso quoq; captiuitatis tẽpore derelictus nõ fuisti, sed illic dati sunt tibi & Daniel, & Ezechiel, & in Aegypto Hieremias, & in solitudine Moyses. Post illa rursus ad priorẽ deuolutꝰ malitiã, & debacchatꝰ, & ad Gẽtiliũ cõuersationẽ sub Antiocho impio auersus es. Sed tunc quoq; tribꝰ tãtũ annis & paulo ampliꝰ in manus Antiochi traditi, splẽdida rursus trophæa per Maccabæos statuistis. Nunc verò nihil horũ est, sed cõtrariũ euentũ habẽt omnia: & quod potissimũ admiratione dignũ est, quæ ad maliciã pertinent, cessarunt quidem: quæ verò ad suppliciũ, crescũt adhuc, nec vllã immutationis spẽ habent. Non enim septuaginta tantũmodo præterierunt anni, neq; etiã centum solũ, aut duplo totidem, sed trecenti iam ac multò plures: & tamen ne vmbrã quidẽ alicuius spei adhuc inuenire datur, idq; quũ neque idololatriam committatis, neq; alia faciatis quę olim ausi estis. Quęnã ergo huius supplicij causa est? Typũ excepit veritas, legemq; exclusit gratia. Hæc itaq; olim prędixit ꝓpheta, quũ inquit: Et tergum ipsorũ semper incurua. Vides prophetiæ certitudinẽ ac diligẽtiam, quomodo & illorũ incredulitatẽ prædixerit, & conditionẽ ostenderit, & subsequentẽ pœnã manifestauerit, infinitúmque supplicium patefecerit? Quoniam enim multi ex crassioribus non credentes futuris, ex præsentibus volebant futura cognoscere: vtrinque iam Christus potentiæ suæ specimẽ exhibuit, dum ex Gẽtibus quidẽ credẽtes suprà cœlos extulit, incredulos verò ex Iudęis in extremã vastitatẽ deducens, insolubilibus malis tradidit. Vehementer itaque illos quũ taxasset, tum ob eorũ incredulitatẽ, tũ ob ea quæ & passi sunt, & passuri essent: rursus quę dicta sunt, consolãdi gratia mitigat, sic scribens: *Dico igitur, Nũ ideo impegerunt vt concidérent? Absit.* Quando ostenderat illos innumeris malis obnoxios, tunc & cõsolationẽ meditatur. Et obserua Pauli prudentiã. Accusationẽ quidẽ à prophetis sumptam induxit, consolationẽ verò à seipso ponit. Quòd enim magna, inquit, ab ipsis peccata sint, nemo est qui contradicat. Videamus autẽ, num talis illorum ruina, quę nec sit curabilis, nec vllam habeat correctionem. Sed non est talis. Vides quomodo illos denuò reprehendat, atque in ipsa etiam consolationis expectatione cõfessorum delictorum reos faciat? Sed videamus quámnã illis cõsolationẽ meditetur. Quæ est igitur illa? Quãdo verò plenitudo Gẽtium introuerit, inquit, tunc omnis Israël saluus erit, circa tẽpus videlicet secundi aduentus Christi, mũdique consummationem. Sed istud non statim dicit.

Ἐφόδιον habet codex emẽdatus: & mox, κατάστασις. i. subruisti. πολιτείας σχῆμα.

Psal. 68. c

Hic inf.

A Postquàm verò diligenter illis per aduersum occurrendo restitisset, accusationibus accusationes subiũxisset, Prophetas super prophetas aduersum illos clamitãtes induxisset, vtpote Esaiã, Heliam, Dauidem, Moisem, Oseã, idq; semel, bis ac sæpius, ne vehemẽti hac occlusione ac veluti segregatione & illos de regressu ad suscipiendã fidem desperabundos faceret: & eos qui ex Gentibus crediderãt, è regione in arrogantiã extolleret: atq; ita etiam ipsi arrogãti inflatione aduersus fidei sermonem noxij redderẽtur, rursum illos cõsolatur, dicens: *Sed per lapsum illorum, salus contigit gentibus*. Oportet verò, vt quæ dicuntur, non audiamus simpliciter, sed dicentis cognoscamus & mẽtem & scopũ, quídq; corrigere vel instituere conetur, cuius perpetuò vestram admoneo charitatẽ. Nã si tali intellectu dicta apostolica perceperitis, in

B nullo illorũ aliquam difficultatem inesse videbitis. Conatus autẽ Apostoli hoc loco est, vt arrogantiam quã ex dictis sibi, qui ex Gentibus erãt, cõcepisse poterãt, demoliatur. Sic eñ & ipsi prius ac manifestius in fide mãsuri erant. siquidẽ modestiam didicissent, & iis qui ex Iudæis erãt, à desperatione liberatis, ad gratiã alacrius accedẽdi ansa dabatur. Ad hũc itaq; scopũ spectantes, quicquid hoc loco dicitur, audiamus. Quid ergo dicit? Et vnde probat, ꝓ nõ incurabiliter ceciderint Iudæi, neq; finaliter prorsus eiecti sint? Ex Gentibus scilicet, sic dicens: *Per lapsum illorum salus contigit Gentibus, vt eos ad æmulandum prouocaret*. Hic autẽ sermo, nõ Apostoli tantum est, sed & in euãgeliis idem volunt Christi parabolæ. Nam & qui filio suo nuptias parauerat, quãdo qui vocati erãt, venire nolebãt: tunc videlicet eos qui in triuiis erant, voca-

Mat. 22. a

C uit. Et qui vineam plãtauerat, quum hæredem occidissent agricolę, tũc vineam suam aliis elocauit. Sine parabola verò dicebat: Non sum missus nisi ad oues domus Israël perditas. Syrophœnicissæ autẽ perseuerãter instanti amplius, quid denuo dicebat, nimirum, Non est bonũ sumere panem filiorum, & dare canibus. Et Paulus in aduersum tumultuãtibꝰ Iudęis: Vobis, inquit, primum oportuit annunciari regni dei sermonem. Quoniam verò illo vos ipsos iudicatis indignos, ecce conuertimur ad Gentes. Atq; ita vndique patescit, quòd iuxta rerũ quidem seriem ac consequentiam oportuerit eos priores ad fidem accedere, deinde qui ex Gentibus sunt: verùm quoniã increduli fuerunt, factũ est, vt inuerteretur hic ordo. Iudæorum itaque incredulitas atque delictum effecit, vt Gentes introductæ sint priores. Propterea di-

D cit: Per lapsum illorũ salus contigit Gentibus, vt eos ad æmulandũ prouocaret. Si verò de eo quod contingẽter ex cõsequentia euenit, tanquam si præmeditato factum sit loquitur, nõ est quod mireris. Vult enim perculsos illorũ animos consolari. Quod autẽ dicit, tale est: Venit ad eos Christus Iesus, hunc non solum nõ receperũt innumera mirabilia operantẽ, sed & crucifixerunt: quo facto attraxit ad se Gentes, vt illarũ honor istorum stupiditatem mordens ac irritans, vel ex contentione aduersum alios accedere eos persuaderet. Oportebat quidẽ eos gratiam hanc cõplecti primùm, deinde tãdem & nos. Vnde & dixit: Virtus quippe dei est ad salutem, Iudæo primùm & Græco. Quoniam verò resilierũt, qui posteriores fueramus, facti sumus primi. Vides ergo quantũ honoris illis etiã hinc adscribat, primùm quidẽ, quòd tunc demũ vocatos nos dicit, quãdo ipsi venire noluerunt;

Ibid. 11. d

Ibid. 15. a

Ibedem.

Act. 13. g

Supr. 1. b

luerunt: deinde ꝓ propterea nos esse vocatos dicit, non vt saluaremur tantũmodo, sed vt & ipsi per nostram salutẽ ad æmulationem inducti, meliores redderẽtur. Quid igitur dicit? An nõ nisi ꝓpter Iudæos nos vocati saluatíq; fuissemꝰ? Certe ante illos nequaquã, sed conuenienti post ordine. Atque ideo cũ di-

Mat. 28. g

scipulis præciperet, nõ dicebat simpliciter, ite ad perditas oues domus Israël, sed ite potius, ostendẽs ꝓ & ad eas postea quæ ex Gẽtibꝰ erãt, oporteret illos abire. Et Paulus rursus nõ dicebat, necessariũ est annũciari vobis sermonẽ, sed vobis oportuit primum annunciari, significans ꝓ & nobis secundo loco annũciari oportuerit. Hæc autẽ & facta sunt & dicta, vt ne impudentẽ quidem haberẽt excusationẽ Iudæi tanquam qui merito non crederẽt, ꝓ fuissent contẽpti. Atque ob id Christus omnium præscius, primũ ad ipsos accessit. *Quòd si lapsus illorũ diuitiæ sunt mundi, &*

B *diminutio illorũ diuitiæ Gẽtium: quanto magis plenitudo illorũ?* Ad gratiã illis hic disserit. Nam etiãsi millies illi cecidissent, saluatæ tamẽ non fuissent Gentes, nisi fidẽ recepissent, quemadmodũ & Iudæi vtiq; nõ periissent, nisi increduli contentiosíq; fuissent. Sed quẽadmodũ dixi, cõsolatur illos abiectos, copiosè satagẽs, vt cõfidentes de sua ipsorũ salute faciat, siquidẽ immutarẽtur. Si enim, quãdo expulsi sunt, inquit, tam multi salute potiti sunt, atque ex eo ꝓ eiecti sunt illi, tam multi vocati sunt, perpẽde quid futurũ sit, quãdo conuersi fuerint. Non enim dicit, quãto magis cõ-

κατόρθωμα.

uersio ipsorũ, aut immutatio ipsorum, aut correctio ipsorũ: sed quãto magis plenitudo ipsorum, hoc est, quando vniuersi ad fidẽ accessuri sunt. Hoc vero dicens, ostẽdit tũc plus fore gratiæ doníq; dei, ac prope totum. *Vobis autem dico Gentibus, quatenus ego quidem*

C *sum apostolus Gẽtium, ministeriũ meũ illustro, si quo pacto ad æmulãdum prouocẽ carnem meam, & saluem nõnullos ex illis.* Rursus mala suspicione seipsum liberare satagit. Videtur autẽ eos quidẽ qui ex Gẽtibꝰ erant, obiurgare, mentésq; illorum humiliare: sensim tamẽ ludęũ vellicat. Circunquaque quidẽ quærit, quomodo tãtam illorũ perditionem cõponat, ac mitiget: sed nihil inuenit, propter rerũ ipsarum naturã. Nam & ex iis ipsis quæ dixit, maiore reddebãtur accusatione digni, quãdo quę illis apparata fuerãt, cæteri, qui longe ab illorũ sorte deficiebãt, receperũt. Propterea relictis Iudæis ad Gẽtes trãsit, déq; hisce mediũ interponit sermonem, ostendere volens, ꝓ hæc omnia in hoc dicat, vt ad modestiã eas instruat. Nã duplici nomine, inquit, vos laudo: Primum, ꝓ necessitas hoc exigat, vt cui vestrũ cõcreditum est ministerium. Dein-

D de vt per vos alios quoq; saluos reddã. Et non dicit, fratres meos cognatos meos, sed carnẽ meã. Et post vt contentionẽ Iudæorum demonstret, non dicit, vt persuadeam, sed vt ad æmulandũ prouocẽ, saluósque reddam. Et neq; hic dicit omnes, sed aliquos ex eis, adeo scilicet duri erant. In hac autẽ ipsa increpatione rursus splendida esse, quæ ad Gentes pertinẽt, ostẽdit: licet enim vtrinq; alteris alteri salutis causam dederint, nõ tamen eisdẽ rationibus ac mediis. Iudæi siquidẽ istis sua incredulitate, isti vero Iudæis fide sua bonorũ facti sunt ꝓcuratores: vnde videtur, quę Gẽtium sint, adęquare, imò exuperare Iudęos. Quid ergo dices ô Iudęe? Nisi nos eiecti fuissemꝰ, vos nõ adeo statim vocati fuissetis? Sed hoc quoq; qui ex Gẽtibꝰ est, nõ minore ratione dicit. Nisi saluatus essem ego, tu sanè æmulãdi causam nõ habuisses. Si ve-

A ro voles cognoscere vndę excellamus etiã, accipe: Ego quidẽ te credulitate mea saluo: tu vero lapsus, priorẽ nobis ingressum ad salutẽ tradidisti. Deinde cognito ꝓ illos denuo reprehendisset, priora resumit, dicens, *Nam si reiectio illorũ, reconciliatio mundi est; quæ erit assũptio, nisi vita ex mortuis?* Sed & hoc rursus illos cõdẽnat. Siquidẽ alij ex eorũ peccatis lucrũ tulerũt, ipsi vero neq; ex aliorũ benefactis adiuti sunt. Si vero illud quod ex necessitate contigit, illorũ esse dicit, non est quod mireris. Vt enim & istos, id quod sæpenumero dixi, cõtrahat, & illos adhortetur, ad eũ modum sermonẽ format. Quemadmodum enim dicebã, etiãsi innumeris modis reiecti fuissent Iudæi: non tamẽ ideo saluatæ fuissent Gentes, nisi fidẽ suscepissent. Sed ęgrotãti parti adsistit, opitulaturq; laborãti. Verũ vide in quibus gratificetur verbis illos cõsolans. Nã si reiectio illorũ, inquit, recõciliatio est mũdi. Et quid hoc ad Iudęos? Quæ erit assũptio, nisi vita ex mortuis? Sed neq; hoc ad illos, nisi ipsi quoq; assũpti fuerĩt. Quod vero dicit, tale est: Si Iudęis iratus, tãta largitus est Gentibus: quãdo illis recõciliatus aliquãdo fuerit, quid nõ largietur? Sed quemadmodũ resurrectio mortuorũ non est propter illorũ assumptionem, ita neq; salus nostra propter illos est. Eiecti sunt quidẽ propter eorum demẽtiam, nos vero per nostram fidẽ cœlestémq; gratiam saluati sumus. Horũ vero nihil illis prodesse poterit, nisi & ipsi conuenientẽ fidem ostẽderint. Verũtamen pro sua cõsuetudine faciens, in aliud encomiũ sermonẽ inducit, tale tamẽ, quod encomium re vera nõ sit, sed esse tantũmodo videatur, imitatus in hoc medicorũ optimos, qui tantum largiuntur ægrotis, quantũ ipsa

C infirmitatis natura cõcesserit aut exegerit. Quid autẽ dicit? *Quòd si primitiæ sanctæ, sancta est & cõspersio. Et si radix sancta, sancti sunt & rami.* Primitias hic atq; radicẽ vocat Abrahã, Isaac, & Iacob, ꝓphetas, ac patriarchas, eósq; oẽs qui ĩ veteri testamẽto celebres habiti sunt: ramos vero, ꝓ ex illis sunt credẽtes. Deíde quoniam occurrebat, multos nõ credidisse, vide quo pacto illud rursus abscindat dicens: *Si vero quidã ex ramis defracti sunt.* Atqui suptrà dicebas plures esse ꝓditos, paucos vero saluatos: quomodo igitꝰ hic de perditis ponis illud quidã, qua dictione vtíq; non multitudo, sed paucitas significatur? Nõ cõtrariꝰ, inqnit, inihiipsi sum, sed laborãtes curate recuperareq; studeo. Vides quomodo ꝓ omnẽ hũc locũ vnũ hoc sattagat, vt illos cõsoleẽ? Hoc si detraxeris, multa sequẽtur cõtraria. Tu vero mihi velim sapientiã ipsius cõ-

D sideres, quomodo cũ videatur pro ipsis dicere, consolationẽq; meditari, occulte interea illos feriat, omníq; excusatione priuatos ostẽdat, idq; ab ipsa radice, ab ipsis suis ipsorũ primitiis. Perpende siquidẽ in hoc ramorum maliciam, quòd cum radicẽ habeant dulcẽ, ipsam tamen nullo pacto imitẽtur: & cõspersionis maliciã, ꝓ neq; ab ipsis primitiis immutetur. Si vero quidã ex ramis defracti sunt. Atqui potior illorũ pars defracta est. Sed quemadmodũ dicebã, vult illos cõsolari. Atque ideo sermonem nõ de seipso, sed de ipsis inducit, in eo etiã ipso claticulũ illos taxans, ostendénsque ꝓ ex Abrahæ cognatione exciderint. Hoc enim erat quod dicere studebat, nimirũ ꝓ nihil cõmune haberent cum illo. Licet enim sancta sit radix, ipsi tamẽ non sanĉti; atq; ideo ꝓcul à radice sunt. Deinde cum visus esset Iudæum cõsolatus esse, rursus eos qui ex Gẽtibus erant, per repre-

henſionē percutit. Cum enim dixiſſet, ſi vero quidā ex ramis defracti ſunt, ſubiūxit: *Tu vero cum eſſes oleaſter, inſitus fuiſti illis.* Quanto enim vilior eſt Gētilis, tāto magis dolet Iudęus videns illum in iis quæ ſe cōcernūt, deliciantem. Gentili vero tantū nō eſt ex ſua vilitate pudoris, quantū ex immutatione honoris: & vide ſapiētiam. Non dicit, inſertus es, ſed arboris in mediū inſitus es, hoc ipſo iterum Iudæum mordēs, oſtendénſq; Gentilem in ipſius arbore ſtantē, cum interim ipſe humi iaceat. Propterea neq; hic pedē figit etiā cum dixiſſet, inſitus fuiſti illis: non tamē vel ſic illum dimittit, quanquā totam rem hoc dicto declarauerit, ſed fœlicitati huius immoratur, celebritatēque eius dilatat, dicēs: *Et cōſors radicis ac pinguedinis oleæ factus.* Videtur quidē Gentilem in ordinē ſecūdariæ cuiuſdā additionis & appēdicis poſuiſſe: oſtēdit vero nihil iſtud illi nocere, ſed habere eum quicquid habuerit ramus ipſe de radice aſcēdēs. Etenim ne cum audis, tu vero inſitus fuiſti illis, naturali illū ramo cōferens, putes imminutum inferiorémq; eſſe: vide quomodo eum illi adæquet dicens, & cōſors radicis ac pinguedinis oleę factus: hoc eſt, in eādē poſitus es nobilitatem, in eandem naturam. Deinde increpans ac dicens: *Ne glorieris aduerſus ramos.* Videtur quidem cōſolari Iudęum, ſed oſtēdit magis multam illius vilitatē & ignominiam. Propterea non dicit, ne glorieris, ſed ne glorieris aduerſus ramos: hoc eſt, ne glorieris aduerſum Iudęos, quaſi abrupti ſint. Nā in illis ſtas quę eorū ſunt, illiſq; frueris. Vides quomodo videatur quidē increpare Gētiles, mordeat autē Iudæos. *Quòd ſi gloriaris*, inquit, *nō tu radicē portas, ſed radix te.* Quid hoc ad ramos illos, qui exciſi ſunt? Nihil. Quemadmodum enim dicebam, vmbram quandā cōſolationis modicam ac tenuem meditari quidem videtur: in eo tamen ipſo q̄ aduerſus Gentilem inuehitur, tēpeſtiuam Iudæis plagā incutit. Cum enim dicit, ne glorieris aduerſum ramos: &, q̄ ſi gloriaris, nō tu radicē portas, ſatis oſtendit Iudæo digna eſſe quæ Gentibus obtigerunt vnde gloriētur: licet non oporteat eas aduerſum Iudęos gloriari: atq; ita ad fidē illum incitat, ſeq; cōiicit in locum patronii† oſtendēs illi quid dāni ſuſtinuerit, ac quomodo quæ ipſius ſunt, obtineāt alij. *Dices igitur, defracti ſunt rami vt ego miſererer?* Rurſus per modum obiectionis inſtituit quod priori contrariū eſt, oſtendēs quòd quæ paulo ante dixerat, nō principaliter†, ſed ad hoc dixerit, vt Iudæos attraheret. Non enim delicto illorū ſalus cōſtat Gentium: neque delictum illorū diuitiæ ſunt mundi: nec ideo ſaluati ſumus, q̄ illi ceciderunt, ſed potius contrariū eſt. Oſtendit autem & eam quę de Gētibus eſt prouidentiā principalē eſſe, licet quę dicta ſunt, aliter finxerit. Totū etiam locum per obiectionē texit, vt ſe ab inimiciciæ ſuſpicione liberās, acceptabilem reddat ſermonem. *Bene.* Laudat obiectum. Deinde rurſus territat, dicēs: *Per incredulitatem defracti ſunt, tu vero fide inſitus es.* Ecce rurſus aliud credētium ex Gētibus encomiū, ſimul & Iudæorū accuſatio. Sed iterum ipſorum faſtū contrahit, ſubiungēs ac dicēs: *Ne efferaris animo, ſed timeas.* Non enim naturæ negociū eſt iſtud, ſed fidei & incredulitatis. Videtur autē rurſus eius qui ex Gētibus eſt, os obſtruere, ſed potius Iudæū docet, q̄ non oporteat naturali attēdere cognationi. Vnde & ſubdit, ne efferaris animo: & nō dicit, humiliare, ſed, time. Arrogātia ſiquidē contemptum ac ſocordiam parit. Deinde deploraturus ipſorū calamitatem, vt tolerabiliorē faciat ſermonē, per modū increpādi illum qui ex Gētibus eſt illud facit, ſic dicēs: *Nam ſi deus naturalibus ramis non pepercit.* Non dicit, neq; tibi parcet: ſed, *Vide ne qua fiat, vt nec tibi parcat.* Abſcindēs quod grauitate ſua poterat offendere, credentémq; ſolicitū ac vigilantem† faciens, & illos attrahit, & iſtos aſtringit. *Vide igitur bonitatē ac ſeueritatem dei, in eos quidē qui ceciderūt, ſeueritatē: in te vero bonitatē, ſi permāſeris in bonitate, alioquin & tu excidēris.* Non dicit, vide igitur virtutē tuam†, aut labores tuos, ſed dei bonitatem: oſtendēs q̄ vniuerſum ex ſuperna ſit gratia factū, inſtituēſque credētē, vt tremat. Abuſus quippe gratię dei, tremere facit. Nam ob ipſum, inquit, q̄ bonus factus eſt erga te dominus, timendū tibi fuerit. Non enim immota tibi bona manebūt, ſi torpeſcere volueris, quēadmodū nec illis mala, ſiquidem immutati fuerint. Nā & tu, inquit, niſi in fide perſtiteris, excidēris. *Illi autē ſi non permanſerint in incredulitate, inſerētur.* Nō enim illos amputauit deus, ſed per ſeipſos defracti ciderūt. Et bene dicit, defracti ſunt. Nunquā enim ad eū modū illos eiecit, tametſi multa ſępenumero peccarint. Vides quātū ſit liberi propoſiti† dominiū? quāta mētis poteſtas? Nihil enim hic ſiue illorū malum, ſiue tuum bonum, fixū eſt aut immobile. Vides quomodo Iudæum propè deſperantē reſtituerit, eū vero qui ex Gentibus eſt, æquo cōfidētiorem cōtraxerit? Sed neq; tu Iudęe cum amputationem audis, deſperes: neque tu qui ex Gētibus es, cum bonitatē dei audis, æquo cōfidentior reddaris. Propterea quippe trūcatim† te Iudæe abſcidit, vt reuerti deſideres. Erga te vero, qui ex Gētibus es, ideo bonitatē ſuā oſtēdit, vt in illa maneas. Et non dicit, ſi permāſeris in fide: ſed, ſi permanſeris in bonitate: hoc eſt, ſi feceris quę diuinę bonitati digne correſpōdeāt. Nō enim ſola fide op° eſt. Vides quomodo neq; illos humi iacere permittat, neq; iſtos nimium ſibi arrogare, imò & ad æmulationē illos prouocet? Rurſus per ea quę dicit, Iudęo tribuit in huius ſtare loco, quēadmodū & iſte locū illius præoccupauerat. Et eum quidē qui ex Gētib° eſt, per Iudęos, perq; ea quę Iudęis cōtigerūt terret, ne aduerſum illos inſletur: Iudęū vero, per ea quę Græco cōceſſa ſunt & exhibita, cōfidentē facere conatur. Nā & tu, inquit, ſi obtorpueris, excidēris. Iudęus etenim licet ſit amputat°, denuo tamē inſereret, ſi quidē diligentē operā impēderit. Etenim & tu inſitus es. Valde vero prudēter omnē ſermonē hic ad eū vertit, qui ex gentibus eſt: id quod perpetuo cōſueuit, dum per firmiorū increpationē, imbecilles reſtituere laborat. Hoc & in fine epiſtolæ facit, vbi de ciborū obſeruātia diſſerit. Deinde non ſolū ex futuris, ſed & ex præteritis illud, pbat: id quod auditorē maxime perſuaſit. Obſeruaturus vero ineuīcibilē rationum cōſequētiam, primū à potentia dei probationem ponit. Nā etiā ſi amputati ſunt & abiecti, aliiq; quę illorū ſunt pręoccuparūt, neq; ſic tamē deſperes: *Poteſt enim*, inquit, *deus denuo illos inſerere.* Qui & quę ſperari non poterāt, facit. Si vero rerū quoq; ordinem ac ſeriem quæris, rationūmq; cōſequētiam: ſubſidiū huius apud teipſum maiore copia habes. *Etenim ſi tu*, inquit, *ex naturali exectus es oleaſtro, ac præter naturā inſitus es in verā oliuā: quāto magis hi, qui naturales ſunt, inſerētur propriæ oliuæ?* Si eū quod præter naturā eſt potuit fides: multo magis poterit quod naturale eſt. Si eū iſte q̄ iuxta naturā patrū ipſius exectus eſt, præter naturā ad

ἐμφυτεύθης ἀλλ' ἐκλυτρίσθης.

† ἐνανθρώπου.

† προσηγορευμένους.

† ἐπιστήσας.

† πτωσεῖς.

† ἀπόκοπτε μόνος.

Abrahamū venit, multo magis tu quod cognatū tibi ac, ppriū eſt recipere poteris. Ipſius quippe Gētilis malū iuxta naturā eſt. Oleaſter etenim iuxta naturam erat, bonū vero illius præter naturā eſt. Præter naturā ſiquidē Abrahæ inſitus eſt. Cōtrario vero modo bonū tuum ſecundum naturā eſt. Non enim in alienam radicē, quemadmodū Ethnicus, ſed in, ppriā ac domeſticā, ſi redire volueris, inſerēris.† Itaq; qua venia dignus eris, q̄ cum Ethnicus quod præter illius eſt naturā, poterit, tu quod iuxta naturā tuā eſt, non potes, imò & prodis? Deinde quoniā dixerat, præter naturā, & inſitus es, ne putes ampli° quid habere Iudæū, rurſus hoc ipſum corrigit, dicēs & ipſum inſeri. Quāto magis, inquit, & ipſi inſerētur propriæ oliuę? Potēs eſt enim deus denuo inſerere illos. Et antè hoc dixerat, q̄ niſi in incredulitate permanſerint, inſerētur. Quòd vero cōtinuo dicētem audis illa præter naturā, & iuxta naturā: non putabis immobile quiddā illum dicere, naturā hāc eſſe, ſed decens quid & cōſequens, ac rurſum indecēs, nominibus iſtis manifeſtare velle. Nō enim naturæ ſunt, quę bona vel mala ſunt: ſed mentis tantūmodo ac ppoſiti. Obſerua vero q̄ odium & inuidiam vitet. Cum eū diſſiſſet, & tu amputaberis, niſi in fide māſeris, & illi inſerētur, ſi in incredulitate nō perſtiterint: relicto quod triſtius erat, quod iucūdi° eſt ponit. Adhęc & in eo ipſo finē huius loci facit, magnificas ſpes, ſi ita voluiſſent, Iudæis texens. Vnde & ſubiūgit, dicēs: *Non enim volo vos ignorare fratres myſteriū hoc, ne ſitis penes vosmetipſos arrogātes.* Myſterium hic dicit, quod incognitū eſt atq; ineffabile, & multum habens quod mirabile ſit & præter opinionē. Quemadmodum & alibi dicit. Ecce myſteriū vobis dico, Non omnes quidem dormiem°, omnes tamē immutabimur. Quid ergo myſterium hoc eſt? *Quòd excæcatio ex parte accidit Iſraeli.* Et hic rurſus Iudæū percutit, licet videatur perſtringere eum qui ex Gentibus eſt. Quod vero dicit tale eſt, quod & antea dixit, nimirum q̄ incredulitas Iudæorum non ſit omniū per vniuerſum, ſed ex parte. Quemadmodū & cum alibi dicit, Si vero quis cōtriſtauit, non me cōtriſtauit, niſi ex parte, ne aggrauē omneis vos: &, ſi primū veſtra cōſuetudine ex parte fuero expletus: ita & hic dicit idē quod & ſuprà: Nū repulit deus populū ſuum, quē antè cognouerat? Et iterum, Quid igitur? Num impegerunt vt cōciderēt? Abſit. Hoc ſanè & hic dicit, nimirū quòd nō tota ſit in vniuerſum Iudæorum gens euulſa, ſed q̄ & nunc multi crediderint, multiq; rurſus credituri ſint. Deinde quoniā magnum quid promiſerat, prophetam eius rei teſtem ſic dicentē inducit: q̄ quidē cæcitas illis obtigerit, nullo teſtimonio probat: Manifeſtum enim illud erat omnibus. Quòd vero credituri ſaluādiq; ſint, Eſaiam prophetam inducit rurſus clamantem ac dicētem: *Adueniet ex Sion qui liberat, & auertet impietates à Iacob.* Deinde inſigne quoq; ſalutis huius ponēs, ne quis hoc dictū prophetæ ad anteriora tēpora trahat, pręteritiſq; adaptet dicit: *Et iſtud erit illis à me teſtamentum, quādo peccata illorū abſtulero.* Non quādo circuncisi fuerint, nō quando obtulerint, nō quādo alia legalia fecerint, ſed quādo peccatorū remiſſione potiti fuerint. Cum ergo iſtud, pmiſsū ſit quidem, illis vero nondum obtigerit, neq; per baptiſmū peccatorū remiſſionem adepti ſint, omnino neceſſe eſt vt adhuc futurum ſit. Vnde & ſubdit: *Nam dona quidē & vocatio dei talia ſunt, vt eorū illū pœnitere non poſſit.*

† πανάγιος.

† πρόνοια μόνος.

φρόνιμοι.

1.Cor.15.g

2.Cor.2.b

Hic ſup.a.

Eſa.59.d.

Et neque iſto ſolū illos cōſolatur, ſed & eo quod iam cōtigerat: quódque ex conſequentia cōtigerat, illud quaſi principale ponit, cum dicit: *Secundum euangeliū quidem inimici propter vos, ſecundum electionē autem dilecti propter patres.* Ne qui ex Gentibus eſt inflletur, dicens, Ego ſto, ne mihi dicas, quidnam fieri poſſit, ſed quid factum ſit. & hinc quoque illum cōtrahit dicens, ſecundum euangelium quidē inimici propter vos. Nā poſteaquā vocati eſtis vos, cōtentioſiores facti ſunt illi. Veruntamen neque ſic veſtram vocationē abſcidit de°, ſed expectat, donec quotquot ex Gētib° credituri ſunt, ingreſsi fuerint, atque tunc demum & illi venient. Deinde & aliam quandam gratiā illis largitur, dicens: Secūdum electionem autem dilecti propter patres. Et quid hoc? Nā vbi inimici ſunt, ipſorū eſt ſupplicium: vbi vero dilecti, nihil ad eos progenitorū virtus attinet, niſi crediderint. Veruntamē, quēadmodum dicebam, non ceſſat llos verbis conſolari, vt attrahat: Atque ideo aliunde etiam quod antea dictum eſt adſtruēs dicit: *Quemadmodum enim & vos quondā increduli fuiſtis deo, nunc autē per illorū incredulitatem miſericordiā adepti eſtis: ſic & iſti nunc increduli facti ſunt, ob id quòd vos miſericordiā cōſecuti eſtis, vt & ipſi miſericordiā conſequātur. Concluſit enim deus omnes ſub incredulitatem, vt omniū miſereatur.* Oſtēdit hic primū eos qui ex Gentibus ſunt, vocatos fuiſſe, deinde quoniā noluerūt credere, Iudęos electos eſſe, id quod & ipſū poſt iſta viciſſim iſtis quoq; cōtigerit. Poſteaquam enim Iudæi credere noluerūt, rurſus adductæ cōciliatæq; ſunt Gentes. Sed gradum hic nō figit, neq; totū in illorum eiectionē vertit: ſed magis huc, quòd rurſus & ipſi miſericordiā ſint adepturi. Vide quantū dat illis qui ſunt ex Gentibus, nimirū quātum antea dederat Iudæis. Poſteaquam enim vos, inquit, qui ex Gentibus eſtis, aliquādo nō crediditſetis, acceſſerūt Iudęi. Rurſus poſtquam & illi non crediderunt, acceſſiſtis vos. Non enim in finē vſq; pereunt. Nam ſub incredulitatē deus omnes concluſit: hoc eſt, arguit, ac demōſtrauit incredulos eſſe, non vt increduli perſiſterent, ſed vt per aliorum cōtentionem ſaluaret alios, iſtos per illorū, illos per iſtorū. Obſerua vero: Increduli fuiſtis vos, & ſaluati ſunt illi: rurſus increduli facti ſunt illi, & ſaluaſti eſtis vos. Nō quidē ita ſaluati eſtis, vt denuo, quēadmodū Iudęi, exire debeatis: ſed vt illos manēdo per æmulationē attrahatis. *O profunditatē diuitiarū & ſapientiæ & cognitionis dei, quàm inſcrutabilia ſunt iudicia eius.* Ad priora tempora hoc loco reuerſus, prouidentémq; dei diſpenſationem ab initio quo mūdus ipſe factus eſt, adhęc vſque tempora cōtēplatus, perpenſo videlicet q̄ prudēter ac varie cūcta inſtituerit deus, obſtupuit & exclamauit, vt certos faceret auditores, oīno quæ dixerat, ita fore. Nā nō exclamaſſet vtique, neq; obſtupefactus fuiſſet, niſi iſtud omnino futurum eſſet: Quòd quidē hac in re profunditas ſit cognouit: quanta vero ſit, non item. Admirantis quippe eſt hic ſermo, nō omnia ſciētis. in admirationē vero ſtuporémque propter hāc dei bonitatē raptus, quantum licuit, duobus nominibus excellentiam habētibus, illam deprædicauit, nimirū diuitiarū & profunditatis. Atq; ob hoc potiſſimum obſtupuit, quòd iſta deus & voluerit & potuerit, q̄ cōtraria per contraria curauerit, ac perfecerit, ita vt ſint illius iudicia inſcrutabilia. Non enim incōprehenſibilia tantummodo ſunt, ſed & inſcrutabilia. *Et imperueſtigabiles viæ illius.* Hoc eſt diſpēſationes. Nam

& ipsæ nõ solũm cognosci nequeunt,sed nec quæri.
Phili.3.c. Neque enim ego, inquit, omnia inueni, sed modicã tantũmodo partem,non totum.Ipse quippe solus instituta sua clare cognouit.Vnde & subiũgit:*Quis enim nouit mentẽ domini?aut quis illi fuit à cõsiliis?aut quis prior dedit illi,& retribuetur ei?* Quod autẽ dicit,tale est:Quòd adeo sapiẽs est,nõ hoc ab alio quopiã habet,sed ipse per se fons est bonorũ.Et q̃ tãta perfecit,nobísq; cõtribuit,nõ ab alio mutuatus est,sed de suo copiose effudit.Neq; aliquid retributionis cuiquã dabet,quasi quid ab illo acceperit,sed ipse perpetuo in beneficiis prior est.Nam illæ verę demũ sunt diuitiæ,in omnibus exuberare,neq; alteri° cuiusquã opera indigere. Vnde & subdit: *Quoniam ex illo,& per illum,& in illum omnia.* Ipse fecit,ipse cõseruat.Nam & diues est,non opus habens vt à quoquã accipiat:& sapiens,nullius indigẽs consilio.Quid dico cõsilio?Neq; cognoscere quę illius sunt opera quis poterit,nisi ipse qui sol° est & diues & sapiens.Multarum siquidẽ diuitiarum est,q̃ eos qui ex Gentibus sunt,adeo diuites,&multę sapiẽtiæ,quòd eos qui Iudæis erãt inferiores,Iudęorum magistros fecit.Posteaquam itaq; obstupuisset, laudẽ quoq; ac gratiarum actionẽ deo refert,dicẽs: *Ipsi gloria in secula,Amen.* Quãdocunq; tale quid magnum atq; ineffabile dicit, in gloriã dei admirando sermonem terminat:id quod & de filio loquẽs facit. Nam & illic in admirationẽ raptus,idẽ ipsum quod
Sup.9.b. hic subiunxit,dicẽs:Ex quibus est Christus secundũ carnẽ, qui in omnibus est deus laudandus in secula, Amen.

Morale.

Hunc itaq; imitemur,& nos vbique deum per vitã diligenter ac piè institutã glorificantes,neq; progenitorum virtutibus cõfidamus, Iudæorum exemplũ scientes. Non enim nobis eadẽ est,non est, inquam, cognatio,nisi ea quę iuxta spiritũ est.Sic autẽ & Scytha fit Abrahę filius,&illius fili° rursus quouis Scytha ab hac cognatione alienior cõstituitur. Nõ fidamus ergo patrũ virtutibus, sed etiã si celebrẽ habeas parentẽ,ne putes illud tibi ad salutẽ sufficere,aut ad honorẽ & gloriã,nisi & moribus illi cognatus sis.Quẽadmodum & si vilem habueris,nõ putãdum q̃ ex eo vel cõdemnandus sis, vel dedecore adficiendus, siquidẽ quę ad te attinẽt probè institueris.Quid enim Gẽtib° ignominiosius?Attamen per fidẽ subito facti sunt sanctorũ cognati. Rursus quid Iudæis erat deo familiari°?Et tamẽ per incredulitatẽ abalienati sunt. Illa quippe cognatio, naturæ est, & necessaria, iuxta quã cognati sumus oẽs. Ab Adã enim sum° omnes. Neq; em̃ alius alio plus cognatiõis hic habet,siue eã quę attinet ad Adamũ,siue quę ad Noah, seu quę attinet ad terrã cõmunem omniũ matrem,rationẽ spectes. Ea vero cognatio quæ prę̃miis digna est,à malis nos separat.Nõ em̃ possunt omnes hic esse cognati,nisi qui moribus sunt eisdẽ.Neq; fratres hic vocamus,qui ex eodẽ nobiscum vtero prodierũt,sed qui eundẽ zelum ostendũt. Sic & filios dei vocat Christus,sic quoq; ex contrario filios diaboli:ita &filij dicũtur incredulitatis,ita gehẽnæ,ita pditionis.Ad eũ modũ & Timotheus Pauli [ab initio] fili° erat,genuinusq; illi fili° vocabatur.Filij vero sororis illius ne nomen quidẽ scimus.Quãquam etiã si iuxta naturã illi propinquus vel affinis fuisset, nihil tamẽ lucri tulisset.Iã vero qui &natura & loco nihil hbaebat cũ illo ppinquitatis,(erat enim ex Lystris ciuis) omniũ nihilomin° factus est ,pximus.Simus itaq; & nos sancto.

†Emẽd. co dex. ἐξ ἀρετῆς. i. à virtute.

Acto.16.4.

rũ filij,imò & dei filij. Quòd enim liceat & dei filios
Matt.5.g. fieri,audi quid dicat:Estote igit̃ perfecti,inquit,sicut pater vester qui in cœlis est. Propterea illũ & orãtes patrem vocamus, nõ solum factã nobis rememorãtes gratiã,sed & nos ipsos ad virtutem admonentes, ne quid tali cognatione indignum cõmittamus. Et quomodo poterit quis,inquies,fili° dei fieri? Si omnib° fuerit affectuũ passionibus liberatus,si mãsuetudinẽ erga cõuiciatores atq; iniuriã facientes ostenderit. Nam & pater tu° talis est erga blasphematores suos:atq; ideo licet multa sępenumero dixerit, nunquã tamẽ dixit,Vt sitis similes patri vestro,sed quando dicebat:Orate pro calũniãtib° vos,benefacite iis
Ibidem. qui vos oderũt:tũc istud etiã prę̃mij subiũgebat.Nihil enim adeo vicinũ deo cõformẽmq; facit,quẽadmodũ ista virtus. Propterea & Paulus cũ dicit, Imi-
Ephes.5.a tatores estote dei,ad hoc dicit,vt isti studeat̃ virtuti. Nam omnibus quidẽ virtutibus opus habemus,maxime tamẽ benignitate &mãsuetudine,quãdoquidẽ & nos benignitate, quæ nobis cõtingat, indigemus: multa siquidẽ singulis diebus delinquimus.Vnde & multa nobis opus est misericordia.Multum vero aut minutũ,non datorũ mensura,sed iuxta facultatẽ cõtribuẽtiũ põderatur.Itaque neq; qui diues est,infletur:neq; pauper,tãquã qui modica det,deiiciatur.fit em̃ sępenumero vt plus diuite det pauper.Nõ oportet ergo vos ipsos ,ppter paupertatẽ miseros æstimare. facilioręẽ enim vobis elcemosynã illa facit. Nam qui multa possidet,maiore detinetur vel arrogantia vel cupidine, q̃ ea sint quæ habet.Qui vero parũ habet, ab vtraq; ista tyrannide liber est:vnde & plures inuenit benefaciẽdi occasiones.Is enim & in carcerẽ ad captiuos facile ingreditur,& ęgrotos visitat,&potum aquę frigidę prę̃stat.Diues vero nihil horũ amplectitur diuitiis suis inflatus.Nõ ergo despõdeas animũ propter paupertatem. Cœli quippe opulentiã facilioręẽ tibi facit paupertas.Quòd si nihil etiam habeas, habeas autẽ animum cõdolentem, opponetur tibi merces vel huius quoq; gratia.Atque ob eam rẽ & Paulus præcepit flere cũ flentibus, & erga vinctos
Infr.12.a. esse tanquã ipsi quoq; vincti simus.Non em̃ solis flẽtibus cõsolationem quandã adfert, si pleriq; fuerint qui cõdoleant,adfert & his qui aliis premũtur afflictionibus. Fit enim subinde vt cõpatientis sermo iacentẽ & afflictum non minus refocillet , q̃ datæ pecunię.Propter hoc enim & pecunias egenis dare iussit deus, non solum vt illorũ succurratur paupertati, sed vt & nos doceat cõdolere proximi malis.Atque ideo auarus non solũ ob id odibilis est,quòd eos qui in paupertate sunt, cõtemnit:sed q̃ & ipse ad crudelitatem, multámq; inhumanitatem instituitur.Quẽ-
ἀλλοφρ. admodũ & is qui pauperũ gratia pecunias contẽnit, *inũgitur.* propterea amabilis est,q̃ misericors est & humanus.
Et Christus quãdo beatos vocat misericordes, non
Matt.5.d eos solos intelligit , qui datis pecuniis misericordiã exhibẽt:sed & eos beatificat & laudat, qui animi ,ppositio id faciũt.Hanc itaque cõmoditatem animiq; habitũ ad misericordiam præstandã exhibeamus, & omnia bona sequentur. Qui nanq; animũ habet benignum ac misericordẽ,si pecunias habuerit,proferet:& si in calamitatibus quempiã viderit,flebit &lamẽtabitur : & si inciderit in aliquẽ cui facta sit iniuria,patrocinabitur : & si calũniis pressum cõspicatus fuerit,manum porriget.Thesaurum enim bonorum habens, animum scilicet benignum ac misericordẽ, omnia

omnia ex eo scaturiginis instar pro fratribus effundet, vnde & omnibus fruetur prę̃miis à deo deputatis. Vt itaq; & nos illis potiamur,ante omnia mentẽ procuremus nobis mansuetam ac benignam. Ita enim innumera,dum hic sumus,operabimur bona,& futuris coronis fruemur : quas contingat, oro, nos omnes apprehendere gratia & benignitate, &c.

Homilia xx.

Cap. XII. *Obsecro igitur vos fratres,per miserationes dei,vt præbeatis corpora vestra hostiam viuentẽ, sanctã, acceptã deo,rationalem cultum vestrum.* Posteaquam Apostolus multa iam de benignitate dei disseruisset, ineffabilémq; illius curam pro nobis ac prouidentiã simul & bonitatem,quam nemo scrutari queat,ostẽdisset: eandẽ deinceps ipsam proponit ad hoc,vt iis quibus tanta cõtigerunt beneficia,persuadeat cõuersationem etiã vitæ diuino dono dignam ostendere. Et cum tãtus sit ac talis,nihil tamẽ dubitat eos obsecrare. Idq; non earũ rerũ gratia quibus ipse frueretur aliquãdo, sed quarum ipsi potius fructũ ac lucrũ haberent. Quid autem miraris,q̃ obsecrare non dubitat,quãdo & miserationes dei proponit?Cum sint enim,inquit,innumera vobis per miserationes dei in hac etiã vita collata bona, vel illas reuereamini, vel illę sint quę moueant.Nã & illę suppliciter obsecrãt, ne quid se indignum designetis.Per illas igitur ipsas, inquit,obsecro,per quas saluati estis.Quemadmodũ si quis eum cui magna sint prę̃stita beneficia,pudore suffundi volẽs,benefactorẽ ipsum supplicẽ inducat. Et quid obsecras,dic quęso?vt prębeatis corpora vestra hostiã viuentem, sanctam,acceptam deo, rationalem cultũ vestrum.Cum enim hostiam dixisset,ne quis putet q̃ præcipiat mactari corpora,statim subiunxit, viuentem. Deinde hostiã hanc à Iudaica discernens,sanctam dicit, acceptam deo,rationalẽ cultum vestrum.Corporalis enim est Iudaica illa, & nõ
Esaiæ 1.d. admodum accepta.Quis enim,inquit,quę suiuit ista è manibus vestris?Et aliàs sæpenumero illas repellere deprehẽditur,istam vero nequaquã,sed cum daretur
Psal.49.d Iudaica,hãc nostrã quærebat.Vnde & dicebat. Ho-
Ibid.68.g stia laudis glorificabit me.Et iterũ,Laudabo nomen dei cum cantico, & placebit deo plus q̃ vitulus nouellus,cornua producẽs & vngulas.Et alibi quoq; il-
Ibid.49.e lam reiiciens ac dicẽs: Num manduco carnẽ taurorum,aut sanguinem hireorum bibo?subdit, Sacrifica deo sacrificiũ laudis, & redde altissimo vota tua. Ita &Paulus hic iubet:Prębete corpora vestra hostiã viuentẽ.Et quomodo corpus,inquies,hostia fiet ? Nihil mali respiciat oculus,& factus est hostia.Nihil turpe loquatur lingua, & facta est oblatio. Nihil iniqui cõmittat manus,& facta est holocautoma. Imò non sufficiunt ista,sed vt bona etiã faciamus opus est:nimirum vt eleemosynã faciat manus, calumnias inferẽtibus benedicat os,auditus diuinis cõtinuo sermonibus vacet.Nihil enim habet immundi hæc hostia. Aliorum primitias cõplectitur hęc hostia.Et nos igitur tam manuũ quàm pedum,tam oris quàm omniũ aliorũ primitias deo reddamus.Talis hostia deo placet,cum interea Iudęorum immunda etiã fuerit.Sacrificia enim eorũ, inquit, panis sunt luctus ipsis:sed nostra hostia non item . Illa quod cõsecratum est & oblatũ,mortuum : ista vero viuum facit. Quando enim mẽbra nostra mortificauerimus,tũc demum viuere poterimus.Noua siquidẽ ista huius sacrificij nostri lex est.Atque ideo mirabile etiã est hoc ignis genus. Neq; enim lignis opus habet, aut alia eiusmodi materia subiecta : sed in seipso noster ignis viuit,nec victimã cõburit,sed magis viuificat. Hãc scilicet victimã iam olim deus quęrebat.Vnde & propheta dicebat. Sacrificium deo spiritus cõtritus. Hãc ipsam
Psal.50.d tres etiã pueri illi offerebant,dicẽtes : Non est prin-
Dani.3.d ceps,neque propheta,neque locus quo misericordiã liceat acquirere & inuenire, sed in animo cõtrito & spiritu humilitatis suscipiamur. Obserua vero quomodo singulis dictionib° multa vtatur diligẽtia.Nõ enim dicit,facite corpora vestra hostiã,sed præbete, ac si diceret : Nihil deinceps cõmune vobis sit cum ipsis,alij siquidẽ ea elocastis.Nã & illi qui equos bellicosos aliis elocãt, nihil deinceps commune in illis habẽt.Et tu igitur membra tua ad bellum, quod cõtra diabolũ est, præliúmq; illud terribile exhibuisti, nõ erit vt ad ,ppriasoperas illa tibi retrahas.Et aliud quoq; ex hoc nobis ostẽdit, nimirum q̃ oporteat illa probata facere,siquidẽ ea exhibituri fuerimus.Nõ enim illa cuipiã terrestriũ hominum, sed ipsi omniũ deo exhibituri sumus:nõ vt in illis prælietur tãtummodo,sed vt & ipsum regem sessorem habeãt. Neq; enim detrectat insidere mẽbris nostris, sed & vehementer vult hoc ipsum.Et quod rex qui cõseruus est noster non vult, hoc elegit etiã ille qui dominus est angelorum. Quoniam igitur mẽbra tua deo sunt sistenda,quoniam hostia sunt,omnem ab illis maculã auferto.Nam si maculam habuerint,hostia iam vtiq; nõ erũt. Neq; enim offerri poterit oculus scortationi seruiẽs,neque manus rapiẽs ac defraudãs,nec pedes claudicantes,theatráq; visitantes,nec venter deliciis seruiẽs,voluptatũmq; desideria inflãmans,nec cor iram aut amorẽ fornicarium fouẽs, neq; lingua turpia loquẽs. Opus fuerit propterea corpus nostrũ diligẽter à mẽdis eiusmodi curandũ cõsiderare. Nã
μόμωμοι. si qui veteres hostias offerebãt,iubebãtur omnia pri°
πτῶσις. cõsiderare, nec quod auribus esset incisis, aut cauda mutilata,aut scabiosum†,aut impetiginẽ habẽs,per-
†ωραγρι- mittebatur offerre:multo magis nos, qui nõ irratio-
ὄντα. nales oues, sed nos ipsos offerimus, maiorẽ oportebit impẽdere diligentiã, atq; ex omni parte mũdos esse,vt & nos cũ Paulo dicere queamus:Ego enim iã
2.Tim.4.b. immolor,& tempus resolutionis meæ imminet.Erat enim quauis hostia purior , vnde & libamẽ seipsum vocauit.Erit autẽ hoc, si veterem hominem sustulerimus,si mẽbra nostra quæ sunt super terram mortificauerimus,si mundũ nobisipsis crucifixerimus. Ita neq; machęra deinceps,neque altari,neq; igne opus habebimus.Imò istis omnibus opus habebim°,verũtamẽ nõ manufactis, sed desursum nobis omnia dabũtur.Desursum est ignis,desursum machæra, altare nostrũ erit ipsa cæli latitudo. Si enim Heliæ sensibi-
3.Reg.18.b. lem ac corporalem hostiam offerẽti delata desuper flamma omnia consumpsit,&aquam,& ligna,& lapides: multo magis hoc in tua oblatione erit. Et si habueris fluxũ quid ac tẽporale , obtuleris autẽ hostiã tuã mente recta:aduenienś spiritus sancti ignis & tẽporale illud consumet,& oblationem omnem perficiet.Quid vero est rationalis cult° ? Spiritalis seruitũ, conuersatio vitæ iuxta Christũ institutæ . Quemadmodũ igitur qui in domo dei seruit, & sacris addict° est,qualiscunq; is fuerit,cõtrahitur,ac seuerus magis castiórq; redditur:ita & nos oportet omnem vitam dispositam habere quemadmodũ cultores dei ac sacerdotes. Erit autẽ hoc,si pecunias tuas illi singulis

diebus obtuleris, si proprij corporis sacerdos fueris, ciúsq; quæ iuxta mentem est virtutis. vtpote quando modestiam, quãdo eleemosynam, quando mansuetudinem ac patientiam obtuleris. Hæc enim faciẽs, rationalẽ cultum offers: hoc est, nihil habentem corporei, nihil crassi, nihil quod sit sensibile. Quum itaq; auditorẽ ipso cultus nomine excitasset atque declarasset vnũquenque per suam ipsius carnẽ, vitæq; cõuersationem sacerdotẽ esse: nondum etiam dicit per quẽ omnia ista institui poterũt. Quis autẽ ille? *Ne cõformemini*, inquit, *huic seculo, sed transformemini per renouationem mentis vestræ*. Est enim huius seculi figura humi depressa, vilis, temporalis, nihil habẽs sublime, nihil stabile, nihil recti, sed omnia peruersa. Itaque si rectà incedere voles, ne adaptes teipsum ad præsentis vitę figuram. Nihil enim in illa est quod maneat, firmũq; sit. Vnde & figurã appellat. Et alibi rursus: Præterit enim figura huius mũdi. Nihil enim habet quod duret, aut quod fixũ sit: sed omnia illius tẽporalia sunt. Vnde & dicit, huic seculo. Per hoc siquidẽ marcidũ esse: per figuram vero, nullã habere subsistẽtiam declarat. Nam etiam si diuitias obieceris, si gloriã, si delicias, siue aliud quodcunq; ex iis quę magna esse videtur, figura tantummodo sunt, nõ ipsius quæ in rebus est, veritatis demõstratio: persona quædã scenica, nõ consistẽs rerũ substãtia. Sed tu vide ne illi cõfigureris, quin magis trãsformeris, inquit, per renouationem mentis. Non dicit transfigureris: sed trãsformeris, ostendens, quæ mundi sunt, figurã: quę vero virtutis, nõ figuram, sed verã quandã esse formã, naturalẽ pulchritudinem habẽtem, quæ non habeat opus externis illis cultibus ac figuris, quę simul atq; cõparuerint, intereunt. Omnia enim illa, antequã appareant etiam, dissoluuntur. Fguram itaque si proieceris, confestim ad formam venies. Nihil enim malicia infirmius est. Nihil adeo facile inueterascit. Deinde quoniã homines cum essent, cõsequens simul erat, vt & quotidie peccarent, consolatur auditorem, dicens: quotidie teipsum quoque renoua. Quemadmodum in ædibus facimus, inueteratas perpetuo restituẽtes: ita & in teipso facias. Peccasti hodie? inueterasti mentẽ tuam? Ne desperes, neque decidas, sed renoua ipsam resipiscentia, lachrymis, confessione, bonorũq; operum studio. Hoc autẽ facere nũquam intermittas. Et quomodo poterimus istud facere? *Vt probetis vos quæ sint potiora, quæ sit voluntas dei bona, accepta & perfecta*. Aut hoc dicit, renouemini, vt discatis quę sint vtilia, & quæ sit voluntas dei: aut, sic poteritis renouari, si quæ vtilia sunt, didiceritis, quídque deus velit. Nã si hoc cognoueris, rerũmq; naturas cognoscere didiceris, omnẽ iam ad virtutẽ viam apprehẽdisti. Et quis, inquies, quæ vtilia, quæq; voluntas dei sit, non agnoscit? Qui præsentibus rebus afficiuntur, qui diuitias beatas existimant, qui paupertatẽ vilipẽdunt, qui potentatus sectantur, qui ad externã gloriã anhelant, qui seipsos magnificãt, siquando splẽdidas domos ædificauerint, sepulchra preciosa cõparauerint, mãcipiorũ greges habuerint, multãmq; eunuchorũ copiã circuntulerint. Illi scilicet ignorãt & quę sibi vtilia, & quæ dei sit volũtas. Sunt autẽ vtraque ista vnũ quiddam. Nam quę vtilia nobis sunt, illa vult deus: & quę deus vult, illa demũ & vtilia nobis sunt. Quæ sunt ergo quæ deus vult? vt in paupertate viuamus, in humilitate, in cõtemptu gloriæ: in tẽperãtia, non in deliciis: in tribulatione, nõ in quiete: in

Configuremini.

1.Cor.7.f.

†πιπιγμάτων. *pigmẽtis, fucis.*

τὸν ἀγαθὸν ἐξεκαίρ.

luctu, non in cachinno ac risu, inq; aliis quæ singulis decreuit. Sed multi sunt qui ista tanquam malũ omẽ auersantur: tantum abest vt putẽt esse & vtilia, & dei voluntatem. Atque ob eam rationem nunquã probè poterũt ad eos qui virtutis gratia obeũdi sunt labores accedere. Illi enim, qui ne sustinẽt quidẽ vnquã in virtutẽ attendere, quidnã sit, sed pro illa maliciã admirãtes, pro casta cõiuge meretricẽ sibi ipsis includũt, quo pacto à pręsenti seculo abstinere poterunt? Propterea ante omnia rerum firmũ & rectum oportet nobis esse iudicium, vt etiam si virtutẽ non exerceamus, laudemus tamẽ: & si maliciam nõ fugiamus, improbemus saltẽ, calculósq; interea seruemus incorruptos. Nam si ita viã hanc procedendo teneremus, possemus ipsa quoq; opera aliquãdo apprehẽdere. Propterea & ipse Paulus iubet renouari, vt probetis quę sit volũtas dei. Videtur autẽ mihi hoc loco & Iudæos legi adhærẽtes taxare. Erat enim & volũtas dei, vetus illa cõuersationis institutio, verùm non principalis, sed propter infirmitatẽ illorum cõcessa. Perfecta vero & accepta dei volũtatas, est noua illa vitæ conuersatio. Cum enim rationalẽ cultũ dicit, vt illũ distinguat ac separet ab illorũ cultu, hoc nomine vtitur. *Dico enim per gratiã quæ data est mihi, cuilibet versanti inter vos, ne quis arrogãter de se sentiat, præterquàm oporteat de se sentire: sed ita sentiat, vt modestus sit: quẽadmodum vnicuiq; partitus est deus mensurã fidei.* Suprà dixerat, Per miserationes dei obsecro vos: hoc loco rursus dicit, Dico eũ per gratiã. Vide doctoris humilitatẽ, vide animũ depressum. Nu squã seipsum dignũ dicit cui ad eiusmodi adhortationẽ ac cõsilium credatur: sed nũc quidẽ miserationes dei, nũc autẽ gratiã dei secũ adsumit. Nõ enim meum, inquit, sermonẽ vobis adfero, sed dei. Et nõ dicit: Dico enim vobis per sapiẽtiam dei, dico enim vobis per legis diuinę positionẽ: sed per gratiã, cõtinuo illos beneficiorũ dei admonens, vt illos eo reddat fœliciores, ostendátq; vel ob eaipsa dictorũ obediẽtię & admonitioni obnoxios esse. *Cuilibet versanti inter vos.* Non illi vel isti tãtummodo, sed & primati & subdito, seruo & libero, idiotę ac sapiẽti, mulieri ac viro, iuueni ac seni. Cõmunis enim hæc lex est, quandoquidẽ dominica est. Facit autẽ hoc pacto tolerabiliorem sermonem, q; doctrinam hanc omnibus proponit, illis etiam qui rei non sunt, vt qui rei sunt, increpationẽ hanc & correctionem eò facilius amplectantur. Et quid, quæso, dicis? *Ne quis arrogãter de se sentiat, præterquã oporteat de se sentire.* Matrem hinc bonorũ indueit, humilitatẽ videlicet, præceptorẽ suum imitatus. Quẽadmodum enim ille cõscenso monte moralẽ illum sermonem cõtexturus, hinc primum ordiebatur, eadémq; fundamẽta iaciebat dicens: Beati pauperes spiritu: ita & ipse Paulus hic à dogmatis ad moralẽ magis sermonẽ digressus, summatim quidẽ vniuersalẽ illam virtutẽ docuit, cum admirabilẽ illam hostiam à nobis exegit: descripturus autẽ illã per partes, velut ab ipso capite, ab humilitate orditur, ac dicit: ne quis arroganter de se sentiat, præterquã oporteat de se sentire. Est enim istud voluntas dei, *Sed ita sentiat vt modestus sit.* †Non vt ad arrogantiã oporteat de se sentise], sed ad modestiã. Et nõ dicit, vt humilis sit, sed vt modestus sit modestiam hic dicẽs. non eam virtutẽ quæ petulantiæ ac lasciuiæ cõtraria est, neq; ab intemperantia liberũ esse, sed sobriũ mẽtéq; sanum: σωφροσύνη siquidẽ dicit, ἀπὸ τῆς σάας τὰς φρένας ἔχειν, hoc est, ab eo quòd

Hic supra.

†Quod autem dicit, tale est: sensimus cepimus nõ vt eo ad arrogãtiã abiutamur.

σωφροσύνη.

eo quòd mẽtes habeantur sanæ. Ostendens igitur q; is qui modestus non est, neq; mẽte valere queat, hoc est firmũ consistere ac sanũ esse, sed desipiat exorbitatítque qui eiusmodi est, quouisq; demẽte furiosior sit, modestiã vocat humilitatẽ. *Quemadmodum vnicuique mensurã fidei partitus est deus.* Donorum enim elargitio ad arrogãtiã multos & apud istos & apud Corithios extulerat. Vide quomodo morbi illi° causam clarã faciat, & prope submoueat. Cũ enim dixisset, quòd ad modestiã sapere oporteat, subiũgit: quẽadmodũ vnicuiq; deus mensurã fidei partit° est, fidem hic donũ vocans. Dicens vero partitus est deus, & eũ qui minus acceperat, cõsolatur: & eũ qui plurib° potiebatur, cõtrahit. Si enim partitus est deus, & quod habes, nõ ex tua virtute est, quid superbis? Quod si quis fidẽ hic non donũ vocari dixerit, & hoc ipsum rursus magis ostẽdit Apostolũ superbos humiliantẽ. Si enim doni causa est fides, iuxta quã miracula fiũt, atque ea ipsa à deo est, vnde superbis? Nã nisi venisset, incarnatúsq; fuisset: vtique quæ fidei sunt, †non cõcessisset.] Itaque quicquid vspiã est bonorũ, hinc suũ habet initium. Si vero ipse partitus est, nõ ignorauit certe quo pacto partiretur. Omnes quippe ipse fecit, omnésq; pariter curat. Et quemadmodũ quod tribuit, per illius factum est benignitatem: ita & quod tantũ vel tantum tribuit. Nam qui in eo quod summariũ est, bonitatem suam demonstrauit, dona videlicet largiendo: tẽne in distribuendo proditurus est? Etenim si ignominia adficere voluisset, τὴν ἀρχὴν vtiq; nõ dedisset. Si vero seruare honorareq; studuit, (propterea eũ & venit & tãta partit° est bona) quid tumultuaris ac turbaris, atq; ad stultitiam sapientia abuteris, maiori q̃ qui natura talis est dedecore teipsum afficiens? Natura siquidem stultũ esse nihil habet criminis: magnifice vero de se sentiẽdo stultum fieri, venia caret, & maius adfert supplicium.

†locũ non habuisset.

ἀλλὰ φρονήσας, id est per animi elationem, siue prudẽtiã.

Morale de arrogantia.

Tales sunt, qui in sapiẽtia superbiunt, inque extremam incidunt arrogantiam. Nihil enim adeo stultũ facit, quẽadmodũ arrogãtia. Vnde & propheta Barbarũ ita vocabat, dicẽs: Stultus stulta loquetur. Vt autem & ab ipsis verbis stultitiã illius discas, audi quid dicat: Supra astra cœli, inquit, ponam thronũ meũ, eróq; similis altissimo. Apprehendam manu mea orbem sicut auiculæ pullũ, & sicut oua relicta tollã illum. His itaque verbis quídnã poterit fieri stultius? vnicuiq; verò iactãtiæ facilè incumbit hoc probrũ. Et si singula arrogantium verba in mediũ adduxero, cognosci nõ poterit, verbáne sint arrogãtis, an stultitia vnum est atq; idem in vtroque vicium. Nam & alius iterũ barbarus dicit, Ego sum; & nõ homo. Rursus & alius: Nũ poterit deus eripere ex manib° meis? Et Aegyptius ille: Dominũ, inquit, nõ noui, & Israẽlem non dimittam. Et stultus ille apud prophetã talis est, dicẽs in corde suo, nõ est deus. Cain etiã, Nũquid custos ego sum, inquit, fratris mei? Non potest ergo dignosci, vtrũ hæc verba arrogãtiũ sint, an stultorum. Arrogantia siquidẽ, quæ extra modestiã decidit, atq; à mẽte fit, (nam & ideo ἀπόνοια dicitur) & stultos facit & superbos. Et si principiũ sapiẽtię est timor domini, principiũ ergo stultitiæ erit, nõ cognoscere dominum. Extrema igitur stultitia est superbia. Talis erat & Nabal, tãetsi non erga deũ, sed erga hominẽ ex arrogãtia stultus factus sit: postremo tamen præ timore mortu° est. Quãdo enim extra mẽsuram

Ibid.14.d

Ibid.10.d

Exod.5.a.

Psal.13.a.

Gen. 4.b.

Proue.9.e

1.Reg.25.b.

Tomus quartus.

prudentiæ quis decidit: & timidus simul redditur ac temerarius, animo iam infirmo factus. Quẽadmodũ enim corpus cõmensurata cõplexione amissa, intẽperatúmq; factũ, quibusuis passionibus est obnoxiũ: ita & animus posteaquã prudentiam humilitatémq; perdiderit, habitum quendam nactus diuersum, infirmus, timidus, temerarius ac stultus redditur, seq; ipsum deinceps ignorabit: qui autem seipsum ignorat: quomodo quę supra se sunt, cognoscet? Quẽadmodum eũ qui phrenesi laborat, cùm seipsum nõ agnoscat: neq; quę ante pedes sunt, nouit, & oculus cũ ipse cæc° est, omnia reliqua mẽbra in tenebris sunt: ita & cũ arrogãtia se habet. Vnde & insanis, iisq; qui natura stulti sunt, miseriores sunt arrogãtes. Aequè siquidẽ cũ his risum mouẽt, atq; ęqua cũ illis molestia laborant: & exorbitant quidem non aliter q̃ illi, eorum tamen nemo miseretur, quemadmodũ illorum. Desipiunt autẽ similiter vt hi, veniã tamen quemadmodũ hi non merẽtur, sed solum exosi sunt. Et cum vtrorũq; vicia habeant, venia tamen vtrorumq; priuantur, nõ solũ propter verba, sed & ipsam corporis figurã ridiculi. Quid enim dic quæso, ceruicẽ in altum extẽdis? Quid summis pedum articulis incedis? Quid supercilia extollis? Quid pectus inflas? Capillũ capitis tui nõ potes vel albũ vel nigrũ facere, & non aliter q̃ si dominus esses omniũ, elatus quasi in aëre incedis. Forsan optares tibi & pẽnas innasci, ne super terrã incederes: forsan & prodigiũ esse desideras. Iã verò num prodigiũ ac mõstrum ex teipso fecisti, qui cũ homo sis, volare conaris? imò & ab iritus volas, & vndiq; accẽsus furis? Quid te vocabo? Quomodo arrogantiã tuã deiiciam? Si cinerẽ te dixero, & puluerem, & fumũ, & cœnum, vilitatẽ quidẽ dixero: nondum tamẽ satis exacte similitudinẽ eam quam volebam, cõsecutus fuero. Nam & inflammationẽ ipsam, omniémq; simul ipsorũ vanitatẽ repræsentare volo. Quam ergo similitudinẽ reperiemus, quæ cõueniat illis? Mihi videtur accẽsę stupę similes esse. Nam & illa post incẽdium tumidũ quid esse, & in nescio quid præcipui immutata videtur: modicũ vero passa cõtactum totũ amisit, omni cinere vilior apparens. Tales sunt & illorum animi. Nam & illorum inanẽ inflationẽ si facilis quidã cõtactus apprehenderit, humiliare deiicereq; poterit. Oportet enim omnino vt infirmus sit, qui arrogãs est. Altitudo siquidẽ valida nõ est: sed quemadmodũ aquaticę ampullę facile rũpũtur, ita & illi facile pereũt. Quod si dubitas, da mihi temerariũ quendã & arrogantem, & videbis illũ quouis elanguido timidiorẽ factum, idq; qualicũq; apprehensum incõmodo. Quemadmodũ enim flãma illa quę in stupis aridis sursum ferẽ, simul atq; cõtacta fuerit, in cinerẽ vertitur, solidorũ vero lignorum ea natura est, vt neq; facile incẽdantur, neq; cũ accensa fuerint, ardentẽ flammã facile dimittãt: ita & illi quidem animi, qui solidi sunt ac firmi, neq; facile incenduntur, neq; facile extinguuntur, isti vero vtraq; illa vnico tẽporis momento patiuntur. Hæc itaque scientes, humilitatẽ exerceamus. Nihil enim illa potentius, sed & petra est fortior, & adamãte solidior, & in maiorẽ nos securitatem collocat, quàm queant vel turres, vel vrbes, vel muri: omnibúsq; diaboli machinamẽtis sublimior facta, cõtingere volentibus insuperabiles facit: quemadmodũ vicissim arrogãtia etiam quibuslibet captu faciles reddit, ampulla quauis, vt dixi, facilius rumpitur, arancarũ tex-

φλεγμαίνουσα.

tura citius ſcinditur, fumo leuius diſſoluitur. Vt igitur in ſolida ſimus petra firmati, relicta arrogantia humilitatem eligamus. Ita ſiquidem & in præſenti vita quietem inueniemus, & futuris ſeculis omnibus fruemur bonis, gratia & benignitate, &c.

Homilia xxj.

QVemadmodum enim in vno corpore mẽbra habemus multa, omnia vero mẽbra non eundem habẽt actum: ſic multi vnum corpus ſumus in Chriſto, ſingulatim autem alij aliorum membra. Eodem rurſus vtitur exemplo, quo & ad Corinthios vſus fuerat, cum eundem quoq; morbũ & apud illos ſedaret. Multum quippe potẽtię habet hoc pharmacũ, multáq; eſt huius exẽpli virtus ad corrigendũ arrogãtiæ morbum. Cuiuſnã, inquit, gratia ſuperbis? Aut quamobrẽ alius quiſpiã ſeipſum extenuat? Nunquid omnes vnũ corpus ſumus, ſiue magni ſiue parui? Quando ergo iuxta caput noſtrũ vnum ſumus, atq; inuicẽ mẽbra cur: à cõcordia teipſum abſcindis? Quid erubeſcis de fratre? Quemadmodum enim ille mẽbrum tuũ eſt, ita & tu viciſſim illius. Eſt autẽ & ob hãc rem multa honoris æqualitas. Duo ſiquidem poſuit, quæ ad deiiciẽdam illorum arrogantiam ſufficiũt: nimirum ꝙ alij aliorũ membra ſumus, non quòd qui minor eſt maioris tãtummodo, ſed quòd & is qui maior eſt, minoris quoque ſit membrum, & ꝙ omnes vnum corpus ſumus. imò & tria poſuit. Nam & donũ quod datũ eſt, vnũ eſſe oſtendit. Ne igitur ſuperbias. A deo quippe tibi datũ eſt, ſi quid habes, per teipſum nõ es adeptus, neque tuopte ingenio illud inueniſti. Propterea & donorũ mentionẽ faciens, non dicit ꝙ hic quidẽ plus, iſte vero minus, ſed diſcretũ quid acceperit. Habẽtes enim, inquit, dona: nõ addit, maiora, vel minora, ſed varia. Quid enim quòd non eadẽ tibi cõmiſſa ſunt, dũmodo corpus idem ſit? Incipiens vero à donis, in recte factis terminat. Cum enim poſuiſſet prophetiã, miniſteriũ, & quicquid eiuſmodi eſt: ad eleemoſynã, diligentiã, & ſubſidiũ ſermone delatus deſinit. Quoniam enim ita cõtingebat, vt quidam eſſent virtute quidẽ prẽditi, prophetiæ vero donum non haberẽt: oſtendit ꝙ & illis donum dei iſto etiã multo maius datũ ſit, (quemadmodum illud & in epiſtola ad Corinthios oſtenderat) tantóq; maius, ꝙ huic deſtinata ſit merces, prophetiæ vero dono non itẽ. Illud enim in vniuerſum nihil eſt, niſi donum & gratia. Vnde & dicit: *Habentes vero dona iuxta gratiã nobis datam varia, ſiue prophetiã, iuxta portionẽ fidei.* Quoniam iam ſufficiẽter illos cõſolatus eſt, vult eos deinceps permouere, vt incitatiores diligentioréſq; ſint, oſtendens ꝙ ipſi potiſſimũ ſint, qui cauſas præſtent vel plus vel minus donorum dei accipiendi. Dicit quidẽ ipſum & à deo dari, vt cum inquit, Quemadmodum vnicuiq; partitus eſt menſuram fidei: & iterum, iuxta datam nobis gratiã, vt hoc pacto cõtrahat arrogantes. Et tamen & ab ipſis prĩcipia fieri dicit, vt pigros excitet: id quod & in ea quę ad Corinthios eſt, facit, vtraq; iſta mouens. Cum enim dicit, Aemulamini dona, oſtẽdit ipſos in cauſa eſſe eius quæ in datis donis erat differẽtiæ. Dicẽs vero, Omnia iſta operatur vnus & idẽ ſpiritus, diuidens vnicuique ſicut vult: huc tẽdit, vt qui dona acceperunt, nihil efferantur, vndiq; morbũ illorum curans. Hoc ſane & hic facit, deinde rurſus lãguidos ac remiſſos erigẽs dicit, ſiue prophetiã, iuxta portionẽ fidei. Tametſi enim gratia ſit & ipſa, nõ tamen ſimpliciter effunditur, ſed menſurã à recipiẽtibus ſe accipiens, tatum influit, quãtum inuenerit oblatũ ſibi fidei vaſculum. *Siue miniſterium in adminiſtratione.* Rem hic generalẽ ponit. Nam & Apoſtolatus miniſteriũ dicitur, & quoduis ſpirituale bonúmque opus, miniſteriũ eſt. Eſt quidẽ & priuatę œconomiæ hoc nomẽ, hic vero generaliter dicitur. *Siue qui docet in doctrina.* Vide quomodo iſta indifferẽter ponat, quod minutũ eſt primo: quod magnum, poſteriore loco: iterũ idem docens, vt neque inflentur, neq; ſuperbiant. *Siue qui exhortatur in exhortatione.* Eſt & hoc doctrinæ quoddã genus. Si enim in vobis eſt, inquit, exhortationis ſermo ad populũ, dicite. Deinde vt oſtendat non multũ fructus ex virtute prodire, niſi cũ cõpetente lege ac ratione fiat, ſubiungit: *Qui impertit, in ſimplicitate.* Non enim ſufficit dare, ſed oportet & largiter iſtud facere. Simplicitatẽ enim iſtud eſſe nouit vbicũq; fiat, quando quidem & virgines illæ oleũ quidem habebant, quoniã vero quod ſufficeret non habebãt, in vniuerſum exciderunt. *Qui præeſt in diligentia.* Non enim ſatis eſt præeſſe. *Qui miſeretur in hilaritate.* Neq; cũ ſufficit miſereri, ſed oportet id & largiter & animo nõ triſti facere: imò non ſolũ non triſti, ſed & alacri & læto. Non enim par eſt, nõ triſtari, & gaudere. Hoc autem ipſum & ad Corinthios ſcribens, multa diligentia agit. Ad largitatẽ enim excitãs dicit: Qui parce ſeminat, parcè & metet: & qui ſeminat in benedictionibus, in benedictionib° & metet. Animum vero dirigẽs, addit, non ex triſtitia, aut ex neceſſitate. Nam vtrũq; oportet miſerturo adeſſe, & ꝙ abunde & ꝙ cum voluptate det. Quãnam gratia cũ eleemoſynam das, ploras? Quid doles, omnem boni operis fructũ prodens? Si nanque doles, nõ miſereris vtique, ſed crudelis es & inhumanus. Quomodo enim eum qui in triſtitia eſt refocillabis, ſi tu doles? Satis enim fuerit ſi ille mali nihil ſuſpicetur, etiã ſi cum gaudio dederis. Nam quoniã nihil adeo videtur hominibus turpe, atque ab aliis accipere, niſi excellẽti hilaritate ſuſpicionem illam ſuſtuleris, oſtẽdériſque ꝙ magis accipias quàm des, magis deiicies accipentem, q̃ refocillabis. Propterea dicit, qui miſeretur in hilaritate. Quis enim regnum accipiens mœſtus eſt? Quis peccatorum remiſſionem recipiens, in mœrore manet? Noli itaq; pecuniarum reſpicere ſumptũ, ſed magis eum qui ex illo ſumptu eſt prouentum. Si enim qui ſeminat, gaudet, tametſi in incertũ ſeminet: multo magis qui cœlum quaſi agrum colit. Nam ſic etiam ſi modica dederis, multa tamen dediſti: quemadmodũ & ſi cum mœſtitia dederis, licet multa dederis, ex multis tamen pauca feciſti. Sic & vidua illa multa talenta duobus obolis ſuperauit: larga ſiquidẽ mẽte dedit. Et quomodo poterit illud, inquies, prõpre facere, qui in extrema paupertate omnibus bonis carens viuit? Interroga viduã, & audies modum ac rationem, ſciẽſq; mentis anguſtiam nõ ex paupertate, ſed ex voluntate & illã & quicquid illi cõtrariũ eſt fieri. Poteſt enim quis & in paupertate magni, & in diuitiis puſilli animi eſſe. Propterea & in dãdo ſimplicitatẽ, & in miſericordia hilaritatem, & in præſidentia diligentiã requirit. Neq; enim pecuniis tantũmodo, ſed & verbis, & rebus, & corpore, & aliis omnib° vult nos iuuare egenos. Cõmemorata vero prĕcipua prĕſidẽtia, ea quę per doctrinã eſt, atq; ea quę per adhortationẽ (tãto eũ illa neceſſarior eſt, quãto animi cibus corporeo præſtat) ad eã deinceps trãſit, quæ per pecunias atq; res alias fit. Deinde vt oſtẽdat quo pacto

ἀναγκαῖος.

1.Cor. 12. d.

Ibidem b.

Act. 13. d

Mat. 25. d

2.Cor. 9. b

Mar. 12. d & Luc. 21. d.

quo pacto illa diſpẽſari debeant, matrẽ ipſorum dilectionẽ iducit. *Dilectio enim,* inquit, *ſine ſimulatione ſit.* Hãc ſi habueris, neq; pecuniarum ſenties ſumptum, neq; corporis laborẽ, neque moleſtiam verborum, neq; miniſterii ſudorẽ, ſed omnia generoſè feres, ſiue corpore, ſiue pecuniis, ſeu ſermõe, ſeu quouis alio proximo ſuccurrendũ ſit. Quemadmodũ igitur non ſolùm largitionẽ exigit, ſed eam quæ ſit in ſimplicitate: neq; ſolùm prĕſidẽtiam, ſed ſimul & diligentiã: neq; ſolùm miſericordiã, ſed & adiunctam hilaritatem: ita & dilectionẽ non ſimpliciter exigit, ſed eam quæ ſit ſine ſimulatione: nam ea demũ vera dilectio eſt. Quòd ſi ſic fuerit, omnia ſequentur. Nã qui miſerebitur, hilariter miſerebit: ſibi eũ ipſe dabit. Et qui prĕerit, diligẽter prĕerit: ſibi enim ipſi prĕerit. Et qui dabit, largiter ac copioſè dabit: ſibi enim ipſi dabit. Deinde quoniã & dilectio quædã in malis rebus eſt, qualis eſt laſciuorũ, eorumq; qui in pecuniis & rapinis eiuſdem ſunt animi, eorum etiam qui ebrietati ac ſympoſiis ſtudẽt, ab illa hãc, de qua loquiẽ, auellens, dicit: *Sitis odio proſequentes quod malum eſt.* Non dicit, abſtinẽtes à malo: ſed, odio quod malũ eſt, pſequentes. Neq; ſimpliciter odiẽtes, ſed vehemẽter odientes. Intentionẽ habet paſſim apud Apoſtolum illud ἀπὸ: vt quando dicit, ἡ γὰρ ἀποκαραδοκία τῆς κτίσεως, hoc eſt, etenim ſolicita creaturæ expectatio: &, υἱοθεσίαν ἀπεκδεχόμενοι, hoc eſt, ad optionem cupidè expectãtes, τὴν ἀπολύτρωσιν τοῦ σώματος ἡμῶν, hoc eſt, exactã corporis noſtri redemptionẽ. Quoniã enim multi ſunt, qui licet mala opere ipſo non faciant, malorũ tamẽ interea concupiſcentiã habẽt: propterea dicit, odio proſequentes quod malũ eſt. Mentẽ quoq; noſtrã purgatã vult, multamq; nos aduerſum maliciam habere inimiciciã, multũ odij, multũ belli. Nõ enim putandum, inquit, cùm iubeo vt inuicem diligatis, ꝙ velim vos & in malis mutuã alterum alteri operã exhibere. Nã omnino contrariũ præcipio, nimirum vt non ſolùm ab opere, ſed & ab affectu qui ad maliciã ſit, alieni ſitis: & non ſolùm ab affectu, ſed vt & vehemẽter illam auerſemini, odioq; proſequamini. Et nõ cõtentus hoc ſolo, virtutis etiam ſtudium ac lucrum inducit, dicens: *Adhærentes ei quod bonum eſt.* Nõ dicit, facientes ſolũ, ſed & animo erga bonũ appoſiti. Hoc enim declarat, ꝙ adhęrere bono iubet. Ita & deus mulieri virum coniungens dixit: Adhęrebit enim vxori ſuæ. Deinde & cauſas dicit, propter quas debeamus alius alium diligere. *Per fraternam dilectionem alius in alium propenſi.* Fratres, inquit, eſtis, eoſdẽ partus doloris ſoluiſtis. Igitur & propterea, †ſi quidẽ iuſti fueritis, diligetis vos inuicẽ.] Hoc & Moſes altercantibus in Aegypto dicebat, Fratres eſtis, vt quid alter alteri iniuriã facitis? Quando de externis quidem dicit, Si fieri poteſt, inquit, quantũ in vobis eſt, cum omnibus hominibus pacẽ habetote. Quãdo verò de domeſticis diſſerit, Per fraternã, inquit, dilectionem alius in alium propenſi. Illic quidẽ exigit vt non impugnemus, nõ odiamus, non auerſemur: hic verò vt & diligamus, neq; ſimpliciter diligamus, ſed & deamemus. Nõ enim dilectionem tantummodo ſinẽ ſimulatione eſſe oportet, inquit, ſed & auctam & feruẽtem & ignitã. Quæ nanq; fuerit vtilitas, ſi præter dolũ quidem dilexeris, non dilexeris autem feruenter? Vnde & dicit: alius in alium dilectione propenſi: hoc eſt, & feruẽter dilige. Noli in hoc cõſiſtere, vt diligaris ab alio, ſed tu potius erga aliũ prior diligendo proſili. Ita quippe & eius qua ipſe te diliget dilectionis mercedẽ recipies. Poſita itaq; cauſa qua debeamus nos inuicẽ diligere, ſubiungit etiã quo modo fiat vt immotè perſiſtat noſtra dilectio: vnde & ſubdit, *Honore alius alium præcedentes.* Hac quippe ratione & naſcitur dilectio, & nata perdurat. Nihil eũ ita facit amicos, vt ſtudiũ illud proximũ honorando vincendi. Non autem dilectio ſolùm hinc naſcitur, ſed & maior honor. Nam ex dilectione quidẽ, quæ ſuprà dicta ſunt, oriuntur: ipſa verò dilectio ex honoris exhibitione, quemadmodũ & honorandi ſtudium viciſſim ex dilectione eſt. Deinde ne ſolũ honorem° fratres, aliud quoq; maius quiddã requirit, dicens: *Studio non pigri.* Nã & iſtud dilectionem parit, quando adiuncto honore præſidẽtiæ beneficium exhibuerimus. Nihil enim ita diligi facit, vt iuncta honorãdi ſtudio prouidentia. Neq; enim ſatis eſt vt diligas, ſed oportet vt & prouidẽtiæ ſtudio ferueas: immo & ipſum ex dilectione naſcitur, quemadmodũ & dilectio ab illo accẽditur: atq; ideo vtraque inuicẽ vtrinq; aſtruuntur. Sunt enim multi, qui licet mente diligant: manus tamen adiutrices nõ porrigunt. Propterea dilectionẽ vndiq; inſtituit. Et quo pacto fieri poterit, vt ſtudio nõ reddamur pigri? *Spiritu feruentes.* Vide quo modo vbiq; vehementiã requirat. Nõ enim dicit, date tantummodo, ſed date largiter: neq; præſtitis ſolùm, ſed cũ ſolicitudine: neq; ſimpliciter, miſereamini, ſed cũ hilaritate: neq; tantũ honorate: ſed prĕcedite ac prĕuenite: neque diligite tantummodo, ſed ſine ſimulatione: neque ſimpliciter, abſtinete à malo, ſed odio proſequamini: neque adhærete ſolùm bonis, ſed cõglutinemini illis: neq; tantùm diligite, ſed propenſè amico affectu diligite: neque ſtudere tantummodo, ſed nõ pigre: Ita & hic nõ ſimpliciter dicit ſpiritũ habetore, ſed feruentẽ exigit ſpiritũ: hoc eſt, vt ſitis feruentes ac concitati. Nam ſi quę dicta ſunt, habueris, ſpiritũ attrahes. Si enim hic penes te fuerit, faciet ad prædicta diligentẽ, reddenturq; per illum & per dilectionẽ omnia facilia, ſi quidem vtrinque fueris incenſus. Nõ vides quo modo tauri illi flammã in tergo ferentes, omnibus ſint intolerabiles? Nõ aliter tu quoq; diabolo eris intolerabilis, ſi vtranq; hanc flammam adeptus fueris. *Domino ſeruientes.* Per iſta ſiquidẽ omnia deo ſeruire potes. Quicquid enim in fratrem feceris, in dominũ tuum pertingit: & quaſi beneficiũ abs te acceſſiſſet, ita tibi & mercedem rependet. Vides quo modo cõſtantiam animi iſta operantis refocillarit? Deinde vt oſtendat quo modo flamma illa ſpiritus accendatur, dicit: *Spe gaudentes, in adflictione patientes, precationi inſtantes.* Omnia ſiquidẽ iſta ignis huius incitamẽta ſunt. Quoniam enim & pecuniarũ exegit ſumptũ, & corporum laborem, & præſidẽtiam prouidentẽ, & diligentiam, & doctrinam, & reliqua laborioſa: athletã Chriſti rurſus inungit dilectione, ſpiritu, & ſpe. Nihil eũ mentẽ hominis adeò virilẽ facit, & ad omnia audentem, vt ſpes bona: deinde & ante illa bona quæ ſperãtur, aliud iterum præmium dat. Quoniã enim ſpes futurorum erat, dicit, in adflictione patiẽtes. Et ante futura quippe bona in præſenti etiã vita magnũ bonũ, inquit, ex adflictione capies, nimirum ꝙ tolerans ac probatus reddẽris. Prĕter hoc & aliud quoq; auxilium prĕbet, dicẽs: precationi inſtãtes. Cũ ergo & dilectio facilitatẽ prĕſtet, & ſpiritus adiuuet, & ſpes alleuet, & adflictio probatũ reddat, & ad cuncta generoſè ferenda aptum & idoneum:

ἀποκαραδοκία.

Sup. 8. d

Antiμαν.

Gene. 2. d

†iuſtũ fuerit vt inuicẽ diligatis.

Exod. 2. c

Hic iſr. d

σπουδαίοι.

Simile.

παρέβαν.

neum: habeasq; præter hæc & aliam armaturam, nimirum precationē, & quod per precationem venit, auxiliū: quidnā erit in præceptis istis quod sit laboriosum? Nihil. Vides quo modo athletā Christi vndique firmū reddat, & quæ iubentur, plurimum facilia esse ostēdat? Obserua rursus quo modo eleemosynæ inhęreat, immo nō simpliciter eleemosynę, sed ei eleemosynæ, quæ fit in sanctos. Suprà quidē cùm dixit, in hilaritate, erga omnes aperiendā esse manum docuit: hīc verò de credētibus loquit. Vnde & subiungens dicit: *Necessitatibus sanctorū communicantes.* Nō dicit, Necessitatibus illorū subuenite, sed, necessitatibus illorū communicantes: ostēdens quòd plus accipiāt, quàm prętent: & quòd res ista negociatio sit: cōmunicatio siquidem est. Tu pecuniā adfers? Illi fiduciā tibi erga deum adferunt. *Hospitalitatē sectantes.* Nō dicit faciētes, sed, sectantes: instruēs nos, vt non expectem° egenos donec ad nos veniāt, sed ad ipsos curramus & sectemur. Sic Loth fecit, sic Abrahā. Totum nanq; diem in hoc consumebat, bonam expectans venationē: & siquando quempiā videbat, insiliebat, occurrebat, ad terrā supplicando ꝓcidebat, dicēs: Si gratiam inueni in cōspectu tuo, ne transeas seruum tuū. Non quemadmodū nos, qui cùm peregrinū aut pauperē viderimus, supercilia attollimus, neq; dignos æstimamus quos alloquamur. Et si quādo innumeris supplicationib° vix tandē molliti, modicū argenti per famulos dari iusserimus: vniuersum quod ad beneficentiā attineat, probè nos præstitisse putamus. Abrahā verò non ita, sed sumptam famuli personā induit, tametsi ignoraret quósnam susceptūrus esset. Nos aūt licet manifestè sciamus, quòd in pauperib° Christū suscipiamus, neq; sic tamē mansueti reddimur: sed cū ille cōtrariò & obsecret & supplicet, & prócidat, nos nihilominus accedētes cōuiciis obruimus. Et Abraham quidem omnia per seipsum & vxorē adimplebat obsequia, nos verò neque per famulos. Si verò & mensam cognoscere voles, quā ille peregrinis parabat: multā & illic liberalitatem videbis, nō quam exhibebat ipsa cibariorum copia, sed potius abundans animi promptitudo.

ἀντιαμβάνεται. *Hic sup. b*

Simile.

Gen. 18. a.

Morale de hospitalitate.

Quàm multi tūm tēporis diuites erāt in Israēl? & tamen nemo illorū Eliam hospitio suscepit. Quàm multi diuites erant tēporibus prophetę Elizæi, & tamen sola Sunamitis hospitalitatis fructū vindemiauit. Quemadmodū & Abraham suo tēpore largiter ac promptè fecit. Et profectò potissimum est quod quis admirēt, quòd ista fecerit cū ignoraret qui essent qui aduenerāt peregrini. Itaq; neque tu pauperes curiosè inquiras. Propter Christū em illos suscipis. Quòd si perpetuò curiosè scrutaturus es pauperes, fiet, vt sępenumero probatū coram deo virū prętergrediare, mercedemq; quā ex eo habiturus eras, perdas. Atqui etiā is qui reprobum recipit, sine culpa erit, immo & mercedē habebit. Prophetam enim in nomine prophetæ recipiēs, mercedē prophetæ accipiet. Qui verò intēpestiua sua curiositate prępcipuum quenquā neglexerit, pœnas etiā dabit. Ne scruteris igitur curiosè pauperū vitam atq; negocia: nam extremæ illud insolentiæ est, pro vno pane totā hominis miseri vitā curiosè inquirere. Nam, etiam si homicida, si latro, aut aliud huiusmodi fuerit: an nō videtur tibi vel pane, vel modico argētō dignus? Et tamē dominus tuus Solē suum illi producit: tu verò quotidiano cibo indignū iudicas? Ego verò quod adhuc maius est, pono: nimirum, quòd etiā si manifestè cognoueris, innumeris illum refertum esse malis: neq; sic tamen excusationē habeas, si quotidiano cibo illum priuaueris. Seruus em illius es, qui dicit: Nescitis cuius spiritus sitis. famulus es illius q̄ lapidātes se curare laborabat, imò qui & crucifixus est ꝓ eis. Nō est quod mihi dicas, ꝓ alium interfecerit. Nam etiam si teipsum interempturus esset, neq; sic tamen fame laborantē contemnere deberes. Discipulus enim illius es, qui crucifigentiū se salutē cupiebat, quiq; in ipsa cruce dicebat: Pater remitte illis, nesciūt em quid faciūt. Illius es seruus, qui percutientē se curauit, q̄ latronē in ipsa cruce coronauit. Cui, quęso, quid poterit adæquari? Nā & vtriq; Christum à principio cōuiciis affecerāt, & tamen alteri illorū paradisum aperuit, interfecturos se deplorauit. Sup cōspicato proditore suo turbatus est & contristatus, nō ideo quòd crucifigēdus ipse, sed ꝓ ille perierat. Turbatur itaq;, σύγχυσιν. quòd præsciret illius & strangulationē, & post strangulationē supplicium. Et licet nō ignoraret illius malicia, ad extremam tamen vsque horam illum tulit, nō repellens, sed &, tametsi proditorē, diligens. Dominus tuus diligit, labiisq; osculando excipit eū, qui statim sanguinē illum suum preciosum fusurus erat: tu verò pauperē neque pane dignaris, neque legem quā Christus dedit reuereris? Per hæc enim, quæ recensui, satis ostendit, ꝓ non solū pauperes, sed & eos qui nos ad mortē vsq; impellunt, auersari nō oporteat. Ne dicas igitur mihi, ꝓ vel hoc vel illud operatus sit mali, sed perpende quid Christus fecerit, qui ad crucem vsq; proditorē suum osculo, quo tradendus erat, emendare studebat. Et vide quā modeste & ad verecundiā mouendā appositè, Iuda siquidē, inquit, osculo filiū hominis tradis? Quem nō deliniuisset, quem non flexisset ipsa vox? Quam bestiam? Quē adamanta? Infœlicem tamē illum nō flexit. Ne dicas igitur, quoniam illum vel illum interfecit, atq; ideo ipsum auersor. Nā etiā si teipsum ense impetiturus, dexteramq; suam in tuum ipsius guttur immersurus esset, nihilominus tamen ipsam eandē dexterā osculare: quoniā & Christus os illud quod mortem operatum erat, osculatus est. Et tu itaq; insidiantem tibi nō odio, sed lachrymis ac misericordia prosequere. Dign° enim est huiusmodi cuius misereamur, quémque deploremus. Sumus em illius famuli qui proditorē suum exosculatus est (neq; enim cessabo quin factum illud cōtinuò versem) quiq; teneriora etiā verba, q̄ osculum sit, erga illū loquutus est. Neque enim dicebat, ô sceleste, ô perdite, ô proditor, hanc nobis pro tāto beneficio gratiā rependis? Sed quo modo? Iuda, inquit, propriū illius nomen ponens: id quod magis erat miserantis & reuocantis q̄ indignantis. Neq; dixit, præceptorem tuum, dominum tuum, benefactorē tuum, sed filium hominis: quasi dicat, etiā si nō esset præceptor tuus, nō esset dominus tuus: eū tamen, qui tā mansuetè, tam cādidè erga te affectus est, vt & in ipso ꝓditionis articulo te osculetur, idq; cùm proditionis ipsius symbolū sit osculum, tradere potes? Benedict° sis domine, quātę humilitatis, quātęq; nobis patientiæ exemplū tradidisti? Sed ad istū quidem ita se habuit, ad eos verò qui cū fustibus ac lāpadibus irruebāt, non ita. Et quid, quæso, mansuetius verbis illis quæ ad eos loquutus est? Cùm enim simul omnes perdere posset, nihil quidē horū fecit, sed mo-

Mat. 26. b.

Luca. 9. g

Exclamatio.

Luc. 22. c

sed modestè illos alloquutus: quid, inquit, existis, tāquam ad latronē, cum gladiis & fustibus? Et cùm illos ad terrā supinos proiecisset, & tamē vel sic nihil permoti essent: volūtariè seipsum illis tradidit, sustinuitq; videre vincula sanctis manibus iniicientes, cū tamen posset omnia rūpere ac proiicere. Sed tu post ista omnia ferocis erga pauperē. Atqui si innumeris etiā malis esset obnoxius, ipsa tamē indigētia, ipsaq; fames sufficerent ad animū, nisi vehemēter sit obduratus, emolliendū. Tu verò efferatus, leonumq; imitatus furorē, perstas. Quanquā illi mortuorū corpora nunquā degustant. Tu, licet videas tantis attenuatum malis, iacenti tamē insultas, corpusq; illius conuiciis laceras, atq; adflictionē adflictioni, velut tēpestatem tēpestati superaddis: fugiētemq; ad portum, in scopulū incidere, ac naufragiū marino grauius pati facis. Et quo modo ad deum dicis, miserere mei? Quo modo peccatorū tuorum veniam petis, qui eū conuiciaris, qui tibi nihil peccauit, pœnamq; pro fame tantaq; necessitate exigis, quasuis bestias crudelitate exuperās? Illæ siquidē cogente ventre deputatum sibi cibū attingunt: tu verò nemine impellente, nemine cogente, fratrē tuum deuoras, mordes, laceras, licet nō dentibus, verbis tamē morsibus quibusuis grauioribus. Quo modo ergo sacrā oblationē sumes, qui linguam humano sanguine rubefecisti? Quo modo pacē das, ore bellis adeò referto? Quo modo sensibili etiā cibo frueris, cùm tātam rubiginem tibi concilies? Non succurris paupertati? Quid & conteris, non erigis iacentē? vt quid & deiicis? Non tollis pauperis tristiciā? Quid & auges? Nō das pecuniam? Cur verbis etiam conuiciaris? Non audisti quantam daturi sint pœnā, qui pauperes non pascunt? Quibus suppliciis cōdemnandi sint? Ite, inquit, in ignē præparatū diabolo, & angelis illius. Si ergo nō pascentes ita condemnabuntur, quam putas pœnā dabunt, qui nō solùm non pascūt, sed & cōuiciantur? Quantum patientur supplicium? quantā gehennā? Ne itaq; tanta mala erga nos ipsos incendamus, donec facultas est, malum hunc morbum corrigamus, linguaq; frænum imponamus, non solùm non conuiciantes, sed & consolantes tam verbis quàm factis, quatenus multa nobis recōdita in futurum misericordia, promissa bona apprehēdamus, quorum omnes nos participes fore contingat gratia & benignitate, &c.

ἐγχειρεῖν, *ferocis.*

γυψοῖ, id est, *vētre, habet codex emēd.*

Mat. 25. d

Matt. 10. d.

Matt. 5. d

Act. 5. d

Eccle. 18.

γνωρίσῃς, *glaueris, attētus fueris.*

Homilia xxii.

Bene loquamini de iis qui vos insectātur. Bene loquamini, inquam, *& ne malè precemini.* Tradito iā quo modo inuicē alius erga alium affecti esse debeāt, membrisq; mutuò diligenter adglutinatis, educit eos deinceps ad externi prælij aciem, quā & hinc faciliorē facit. Quemadmodū enim, qui quę ad domesticos suos pertinent, nō probè instituit, difficilius quæ ad alienos spectant dispensabit: ita qui se in his quæ dicta sunt bene exercet, externa quoq; eò facilius exuperabit. Propterea & Paulus viam quasi præstruens, post illud ista ponit, dicens: Bene loquamini de iis qui vos insectātur. Non dicit, iniuriarū ne reminiscamini, neq; vlciscamini. Sed quod his multò plus est, exigit. Illa siquidē philosophici viri, istud verò angeli est. Et cū dixisset: Bene loquamini, subiūgit: & ne malè precemini, vt ne & hoc & illud, sed illud solū faciamus. Præmiorū quippe procuratores nobis sunt, qui nos insectanē. Si verò [sobrius fueris] aliam etiā præter istā tibi ipsi mercedē comparabis. Persequutor siquidē mercedē tibi quæ propter toleratā persequutionem dabitur, procurabit. Tu verò illam, quæ ex eo est ꝓ de illo bene loqueris, referes, magnū videlicet signū dilectionis eius quæ in Christū est. Quemadmodū enim qui persequutori malè precatur, hoc ipso declarat q̄ non vehementer gaudeat ꝓ pro Christo ista patitur: ita qui bene loquit, multū erga Christum amorē demōstrat. Ne vituperes ergo insectantē te, vt & tu maiorē recipias mercedē, & illum doceas, ꝓ alacritatis negociū istud tibi sit, nō coactionis, festiuæ iucunditatis, nō calamitatis aut tristicię. Propterea & Christ° dicebat: Gaudete si quādo dixerint omne malū verbū aduersum vos, mentientes. Propterea & Apostoli gaudētes ad suos reuertebātur, non solū quòd malè audissent, sed quòd & flagellati essent. Prętеr ista & aliud non modicum lucrū acquires, nimirū quòd aduersarios stupefacies, atq; re ipsa docebis, quòd ad aliā vitam tēdas. Cùm enim viderit te aduersarius in eo ipso ꝓ malè afficeris, gaudentē atq; alacrem: rebus ipsis apertè cognoscet, quòd spes habeas alias pręsentibus maiores. Quòd si istud non feceris, sed & fleueris, & lamētatus fueris: vnde poterit ille discere, quòd aliā vitam expectes? Et cū hoc & aliud lucraberis. Nā si te viderit nihil propter conuicia sua dolere, sed magis bene loqui etiā, ab insectādo cessabit. Vide ergo quot hinc bona nascātur. Tibi maior merces, & minor fit tentatio. Ille à persequutione abstinebit, deus glorificabit, delinquēti doctrina philosophiaq; pietatis præstatur. Propterea nō solùm conuiciantibus, sed & insectātibus, rebusq; ipsis nocētibus contraria rependere iussit. Et nunc quidem bene de illis loqui præcepit: progrediēs verò ipsis etiā operibus benefacere adhortatur. *Gaudete cum gaudentibus, & flete cum flentibus.* Quoniam fieri potest vt & bene quis loquatur, & nō malè precetur, cùm tamen vtrunq; ex dilectione nō faciat, vult vt & dilectione ardeamus. Propterea & illud subiunxit, vt non solùm bene loquamur, sed & cōdoleamus, & cōpatiamur, siquando calamitate pressos illos viderim°. Sed bene est, inquies, quòd lamentātibus condoleamus, meritò præcepit: aliud verò, cùm nihil magni sit, vt quid iussit? Atqui illud ipsum maiore philosophia opus habet, nimirū gaudere cum gaudētibus, quàm quòd flēdum dicit cum flentibus. Istud enim & ipsa natura vltro facit. Nemo siquidē adeò lapideus est, vt eum qui in calamitatibus est nō defleat. Illud verò valde generosam mentē requirit, vt non solū non inuideat ei qui clarus est ac celebris, sed & cōgaudeat. Vnde & priore loco illud posuit. Nihil enim ita dilectionem conciliat, q̄ quòd & in gaudio & in tristicia alterutrū communicamus. Noli ergo siquando procul es ab aduersis, propterea extra cōpassionem quoque consistere. Nam proximo tuo malè adfecto, cōmunem tibi calamitatē illius facere debes. Communica ergo plorantibus, vt tristiciam illorū alleues: cōmunica gaudētibus, vt & lęticiam illorū radices, & dilectionem cōsolides, & ante illos teipsum iuues. Lachrymando siquidē misericordē te facis: congratulando verò, liuore & inuidia teipsum liberas. Vide verò, quam nō sit molestum & odiosum quod tradit Paulus. Non enim dicit, solue proximi calamitatem, ne sępenumero dicas, impossibile est: sed quod facilius est prącipit, & quod facere potes. Nam si quod proximum vrit, tollere non potes: produc lachrymas, & maiorem

Mat. 26. c.

Luca. 23. e

Exclamatio.

Eccle. 18.

Mat. 5. d

Act. 5. d

Eccle. 18.

iorem partē sustulisti. Et si prosperitatē illius augere non vales, congaude, & multum augmenti attulisti. Propterea non solùm hortatur vt non inuideas: sed quod multò plus est, cōgaudeas etiam. Longè enim maius est illud, q̄ si non inuideas. *Eodem animo alij in alios affecti, non arrogāter de vobis ipsis sentientes, sed humilibus vos accōmodantes.* Multam rursus de humilitate inculcanda diligentiā impendit, vnde & sermonem inceperat. Cōsequens enim est, plenos arrogantia fastuq; illos fuisse, cùm propter vrbē, tum multis aliis causis. Propterea & sine intermissione morbū illum submouet, & tumorem constringit. Nihil enim adeò corpus ecclesiæ scindit, atq; superbia. Quid verò est quod dicit, idē inuicem sentientes? Aduenit tibi pauper in ædes tuas, fac vt affectu te illi accōmodes, nō maiorē propter diuitias tuas animi tumorem concipias. In Christo neq; diues, neq; pauper est. Ne ergo pudore afficiaris propter externā amictus vilitatem, sed suscipe propter internā fidem. Neque si lugentē videris, indignū putes quem consoleris. Nec si prosperè habentem cōspicatus fueris, gaudio ipsius cōmunicare congratulariq; pudeat: sed quemadmodū erga teipsum affectus es, ita sis & erga illū. Eodē em̄, inquit, animo alius in aliū affecti: vt, magnū te putas esse? igitur & illum. Humilē & exilem illum suspicaris? itaque & de teipso illud decerne, & omnen inæqualitatē abiice. Quo modo verò fiet istud? Si arrogantiā reieceris. Vnde & subiunxit, Non arroganter de vobis ipsis sentientes, sed humilibus vos accōmodantes. hoc est, in illorū vilitatē descende, simul huc illuc cōgredere: nec animo tantum humiliare: sed & adiuua, & manum porrige, non per alium, sed per teipsum, quemadmodū pater solet filio prouidus, quē admodū caput corporī, id quod & alibi dicit: Erga vinctos tanquā & ipsi vincti. Humiles verò hic non simpliciter eos q̄ humili sunt affectu, sed humili sorte & contēptibiles dicit: *Ne sitis arrogātes apud vosmetipsos.* Hoc est, ne putetis vos sufficere vobis ipsis. Nā & alibi dicit scriptura: Væ prudentib° apud semetipsos, & in oculis suis sapiētibus. Et propterea rursus arrogātiam & fastum amolitur, tumorémque istū constringit. Nihil enim ita à reliquis auellit & abscīdit, quē admodū si quis se sufficere sibiipsi putauerit. Vnde & ita nos de° cōstituit, vt alter alterius opera indigeat. Vtvt enim prudēs sis, altero tamē opus habes. Quòd si te nullius opera indigere putaueris, omnib° factus es stultior & imbecillior. Talis enim nudum se omni auxilio reddit, & in delictis suis neque correctionem neque veniam recipiet, sed & deū arrogātia sua irritabit, & omnino multū peccabit. Fit enim sēpenumero, fit inquā, vt prudēs, quod oportebat, non videat, & stultior aliquid eorū quæ conueniunt, inueniat: id quod in Mose & socero suo factū est, in Saule & puero suo, in Isaac & Rebecca. Ne putes ergo ideo te deprimi, q̄ alio indigeas. Nā hoc ipsum est, quod te exaltat magis, quod validū facit, quod splendidiorē, quod securiorē reddit. *Nemini malū pro malo reddentes.* Si enim alium qui tibi insidiaī, vituperas: quid te ipsum accusationi reddis obnoxiū? Si malè is fecit, cur emulationē non fugis? Et vide quo modo hic nihil discreuerit, sed cōmunem legē posuerit. Non em̄ dicit, fideli malū non reddas, sed nemini, etiā si Græcus, si scelestus, aut quisquis alius fuerit. *Prouide parantes bona corā omnibus hominibus: si fieri potest, quantū in vobis est, cū omnibus hominibus in pace viuentes.* Hoc est, Lu-

Vnde sunt sectæ.

Heb. 13. a.

Esaiæ. 5. c.

Matt. 5. b.

A ccat lux vestra corā hominib°, nō vt ad vanæ gloriæ studiū viuam°, sed ne demus ansam iis qui cuperēt, aduersū nos ipsos. Vnde & alibi dicit: Inoffēsi estote & Iudeis, & Græcis, & ecclesiē dei. Bene verò consequēter quid velit declarat, dicēs: si fieri potest, quātū in vobis est. Cōtingit em̄ subinde, vt possibile nō sit. Nimirū, quādo de pietate sermo est, quādo certatur de iniuria adfectis. Et quid miraris si inter alienos hoīes hoc nō vbiq; fieri possit, quandoquidem etiā inter virum & vxorem necessitatē illam & vinculum pacis dissoluat, cū dīcit: Si verò infidelis abscedit, abscedat? Quod autē dicit, tale est: Quæ tui sunt officij, præsta, nemini dās ansam seu belli, seu diffidij, siue Iudeo siue Græco. Si verò alicubi pietatē labefactari videris, ne præponas concordiā veritati, sed generosē persistas ad mortē vsq;. Et tamen neq; sic animo eris erga aduersariū hostili, neq; mente illū auersaberis, sed in rebus tantummodo pugnabis. Hoc enim est quod dicit, quantū in vobis est, cū omnibus hominib° in pace viuentes. Quòd si ille pacē non seruauerit, tu vide ne animū tuum inimicicia quasi tempestate oppleas, sed voluntate sis amicus: ita tamen, quemadmodū dixi, vt veritatē non prodas. *Neq; vosipsos vlciscentes dilecti: quin potius date locum iræ. Scriptū est enim. Mihi vltio, ego rependam, dicit dominus.* Cui irē? Dei. Quandoquidē enim hoc potissimū, qui iniuriis adfectus est, videre cupit, vt vltione fruat, hoc ipsum de° copiosē & abundè dabit. Nā si te ipsum nō fueris vltus, deus erit qui te iuuādo vleiscetur. Permitte itaq;, inquit, illi, vt aduersariū tuū in ius vocet. Hoc enim est quod dicit, date locū iræ. Deinde vt plus cōsolaretur, & testimoniū induxit, quo cùm auditorē nonnihil refocillasset, maiorē rursus philosophiā ab eo exegit dicēs: *Si igitur esurit inimicus tuus, pasce illum: si sitit, potum da illi. Hoc enim si feceris, carbones ignis coaceruabis in caput illius. Ne vincaris à malo, sed vince in bono malum.* Quid enim dico, inquit, q̄ in pace sit viuendū? Nam & benefaciendū inimico præcipio. Pasce enim illū, & potū da, inquit. Deinde quoniā valde laboriosam rem præceperat & magnā, subiungit: Hoc enim si feceris, carbones ignis coaceruabis in caput illi°. Hæc autē dicens, & timore illū contrahit, & istum spe retributionis promptiorē facit. Nam qui iniuriam passus est, si quādo debilitatus fuerit, nō ita propriis suis bonis afficietur, vt supplicio eius per quē cōtristatus fuerat. Nihil enim adeò iucundū est, atq; de inimico sumptum videre suppliciū. Quod igitur cupit, id ipsi primū largitur. Deinde postquā venenū illud abstulit, tum deinceps ad altiora hortatur, dicēs: Ne vincaris à malo. Sciebat enim, etiā si bestia sit inimicus, inimicū tamen, si pastus sit, nō mansurum. Etsi sæpenumero qui iniuriis est adfectus, pusillanimis fuerit, inimicū & pascens & potans, neq; tamen ipse suppliciū illius deinceps concupiscet. Atq; ideo concepta fiducia de rei ipsius exitu, nō simpliciter interminatus est; sed affatim supplicio indulget. Non enim, inquit, vindictā sumes, sed carbones ignis congeres super caput illius. Deinde & declarās illi quid velit, dicit, ne vincaris à malo, sed vince in bono malū. Atq; ita sensim subindicat, quo modo non oporteat illud tali animo facere. Iniuriæ siquidē memoriam adhuc retinere, à malo vinci est. Sed istud primo loco nō dicit. Neque enimdum tempus erat. Postquā verò irā illius euacuauit, tum subiungit dicens: Sed vince in bono malum. Quandoquidem & istud vincere est.

1. Cor. 10.

Ibid. 7. c

Quomodo sit seruāda cōcordia.

Deute. 32. e. & Heb. 10. d

Pugnans

Pugnans enim tum potissimum vincit, non quando suū ipsius corpus pugnę exponit, vt plagas excipiat: sed quādo seipsum eruens, efficit vt omnē suam potentiā aduersari° in aëra frustra & inaniter effundat. Sic em̄ nec ipse plagas excipit, & omnes aduersarij vires dissoluit: id quod & in cōuiciis fit. Nā quando vicissim cōuicia regeris, vinceris nō ab homine, sed quod turpius est, ab illibero illo irę affectu permotus exuperaris. Si verò tacueris: & vincis, & trophæū figis, & innumeros acquiris qui te coronēt, quiq; conuiciū ipsum, mendacij condemnent. Qui enim contradicit, vt qui cōuicij morsum senserit, cōtrà luctari videtur. Morsum verò sentiēs suspicionē de se præbet, dictorū se cōscium esse. Si verò deriseris, risu statim sententiā & iudicium quod qui audierant, cōtra te laturi erant, exoluisti. Et si volueris apertū dictorum argumentū accipere, ipsum tuum inimicum interroga, quādo magis doleat, an cùm prorsus accensus vicissim cōuiciaris, an cùm conuiciantē derides. Atq; hoc postremū magis audies. Neq; enim tātum iuuat conuiciis non impeti, quantū mordet, quòd te ad iram permouere & accendere nequit. Non vides ira percitorū ingenium, quo modo plagarum suarū nō adeò multam rationem habentes, magno impetu irruant, proximiq; vulnera peius q̄ soleant agrestes sues quærāt, & ad hoc vnū respiciant, inq; eo magis sint q̄ vt quid patiantur obseruent? Quando ergo eū qui huiusmodi est, ea potissimū re priuas, quam ipse potissimum concupiscit: omni iam illum proposito euacuasti, spoliasti, cōtemptibilemq; puerum magis quàm virum, ostendisti. Et tu quidem interea philosophi calculum adeptus es, illū verò malæ bestię diffamia & opinione induisti. Illud & cū verberamur, faciamus, & quando verberare voluerimus, non reuerberemus. Sed letalem plagā infligere velles. Obuerte illi & alteram maxillam, & hoc ipso innumeris ipsum vulneribⁿ cōfecisti. Facilius quippe qui se lapidarent, ferret, q̄ eos qui patientiā tuam plaudentes admirātur. Ante illos etiam conscientia ipsum condemnabit, & maximas ab eo pœnas exiget, ac veluti extrema passus, sic pudore offusus abscedet. Si verò & gloriā apud multos quēris, eandem quoq; hac via magis acquires. Nā & aliàs quidē compassionē quādam erga eos qui malè adficiuntur, habemus. Quando verò viderimus eos non solùm non reuerberare, sed & seipsos improborū iniuriæ patientes exponere, non tantùm miseremur, sed & admiramur.

Morale.

Propterea mihi iam suspiria suboriuntur, quòd cū possemus & habere præsentia, si leges Christi quemadmodū oportebat audissemus, & acquirere futura: ab vtrisq; excidimus, dū quæ dicta sunt, negligentes in vanis ac superfluis philosophamur. Nā & vtiliter ille præcepit omnia, & ostēdit, quid nos vel celebres faciat vel dedecoret. Quòd si istud discipulos suos ridiculos facturū fuisset, vtiq; non præcepisset. Verùm quoniā illustriores facit omnibus, quòd cū malè audiāt, vicissim non maledicunt: quòd eùm malè adficiantur, vicissim non malefaciunt: propterea ista illis tradidit. Quòd si hoc est, multò magis gloriosum erit, si cū malè audieris, bene vicissim dixeris: si conuiciis impetitus, encomiū repēderis: si insidias passus, ecōtra benefeceris. Vnde & ista quoq; decreuit. Parcit enim discipulis suis, optimè sciēs, quid paruum faciat, quid magnū. Si ergo illis rerū non ignarus par-

A cit: quid, quæso, illi reniteris, aliam viam ingredi volens? Ex diabolicis quippe legibus est, malefaciendo vincere. Propterea & in Olympiacis certaminib° diabolo cōsecratis, ad eum modū vincunt, quotquot illic decertant. In stadio verò Christi, nō est ea certandi lex, sed omnino cōtraria. Hic enim nō eū qui percutit, sed qui percutitur, coronari decretum est. Tale siquidē illius est stadium, vt cōtrario modò habeant quæcunque hic ordinata statutaq; sunt: ita vt nō solùm ipsa victoria, sed ipso etiam victoriæ modo fiat, quod maius habeat miraculum. Quando enim, quæ alibi fragilia, deuictaq; videntur, talia redduntur, vt ea ipsa victoriam parare deprehendantur, illud demum diuinæ virtutis, illud cœleste stadium, angelorum illud theatrum fuerit. Scio vos nunc accensos, ceraq; quauis molliores esse factos: verùm discedētes, omnia effunditis. Atque ideo doleo, quòd quę dicūtur, opere non ostendimus: cùm tamen maximos inde fructus collecturi essemus. Nam si mansuetudinem ostenderemus, insuperabiles essemus omnibus, neq; esset quispiā hominū siue paruus siue magnus, qui vel tantillū nocere posset. Siue enim quis maledideret, te nullo, seipsum verò maximo damno afficeret: siue iniuriam inferret, incommodū in illius sinū redundaret, qui iniuriā fecisset. Nō vides quo modo in foro qui iniuriam passi sunt, splendidi appareant, multáque fiducia liberè loquātur: qui verò iniuriam intulerunt, cum pudore ac timore demisso sint capite? Et quid de accusatione & iniuria dico? Etiā si gladium aduersus te acuerit inimicus, dexterámq; suam in guttur tuum immerserit: te quidē neq; sic aliquid læsit, seipsum verò occīdit. Atque huic sermoni testimonium feret, qui primus fraterna dextera interfectus est. Nam ipse quidē ad tranquillę sedis portū, immortalem adeptus gloriam, concessit: alter verò vitam quauis morte miseriorē vixit, suspirans ac tremēs, inq; suo ipsius corpore facti reprehensionē circunferens. Non itaque istud, sed illud persequamur. Qui enim malè adficitur, non habet stabile domi suę malum. Non enim ipse malū peperit, sed aliunde acceptum, in bonum patiētia sua mutauit: malum verò faciens, in seipso maliciæ plagā habet. An non in carcere erat Ioseph, q̄ verò insidias illi tetenderat, adultera illa, in ędibus splendidis & illustribus? Vtrius ergo loco haberi velles? Nequedū volo retributionē mihi vtriusq; dicas: sed ipsa vtrinq; facta per se perpendas. Nam & sic millies carcerem cum Iosepho, ædibus illis in quibus mœcha erat, preferes. Etenim si vtrorumq; animum inspexeris, videbis istū in summa latitudine, multa fretum fiducia: Aegyptiacę verò, in angustia, pudore, mœrore, turbatione, multaq; tristicia. Tametsi enim videretur illa vicisse, non tamen erat vera victoria. His itaque cognitis, ad mali patientiam nos ipsos præparemus, vt & à malis liberemur, & futura bona apprehēdamus, quæ vt omnes acquiramus, gratia fiat & benignitate, &c.

Abel.

Cain.

Homilia xxiij.

Cap. xiij.

Omnis anima potestatibus supereminentibus subdita sit. Huius rei plurimum & in aliis epistolis meminit, quēadmodū famulos heris suis, ita & subditos principibus subiiciens. Facit autē hoc ideo, vt ostendat Christū leges suas nō ad hoc induxisse, vt politias euertat: sed vt ad melius instituat, & vt pariter doceat superflua & inutilia bella non esse suscipiēda. Sufficiūt enim insidiæ quæ veritatis gratia nobis

tia nobis intẽduntur, vt non sit opus, vanas & inutiles tẽtationes superaddere. Cõsidera verò quo modo nõ simpliciter, sed opportunè de his rebꝰ sermonem instituat. Postquã enim magnam illam philosophiã exegit, instituitq; vt & amicis & inimicis commodi: & iis qui prosperè & iis q̃ infeliciter haberẽt, egenis simul atq; simpliciter omnibus vtiles essent: politiamq; talem plantauit, quæ & angelos deceret, iræ affectũ euacuauit, arrogantiã sedauit, omninoq; mentẽ eorum explanauit: tũc scilicet & de his rebus adhortationem inducit. Si enim eos qui iniuriam faciũt, cõtrario modo benignè suscipere oportet: multò magis illis qui benefaciũt obaudire cõuenit. Sed istud in fine adhortationis ponit. Interea verò eas rationes quas cõmemoraui, non mouet: sed eas quę potestatibus ex debito obedire iubent, ostendens q̃ ista imperentẽ omnibus, & sacerdotibus & monachis, nõ solũ secularibus: id quod statim in ipso exordio declarat, cũ dicit: omnis anima potestatibus supereminentibus subdita sit, etiã si Apostolus sis, si euangelista, si ꝓpheta, siue quisquis tandẽ fueris. Neq; enim pietatẽ subuertit ista subiectio. Et nõ simpliciter dicit, obediat, sed, subdita sit. Est autẽ prima cõstitutionis huius iusticia, quæ & fidelibꝰ cogitationibus ac mentibus satis & decora est & honesta, nimirum q̃ à deo ordinata sint ista. *Non enim est potestas, nisi à deo.* Quid dicis? Omnis ergo prĩceps à deo cõstitutus est? Istud, inquit, non dico. Neq; enim de quouis principum sermo mihi nunc est, sed de ipsa re. Quòd enim principatus sunt, q̃ hi quidẽ imperãt, isti verò subiecti sunt, quodq; non simpliciter ac temerè cuncta feruntur, nec fluctuum instar populi huc atq; illuc circumagunt, diuinæ sapiẽtię opus esse dico. Propterea non dicit: Nõ enim princeps est, nisi à deo, sed de re ipsa disserit, dicens: non enim potestas est, nisi à deo. *Quæ verò sunt potestates, à deo ordinatæ sunt.* Ita cũ sapientũ quis dicit, q̃ à deo conglutinetur mulier viro: non aliud dicit, q̃ deum instituisse nuptias: nõ quòd quisquis mulieri vtcunq; cohabitat, à deo illi sit coniunctus. (Videmus eũ multos in malo, nõ iuxta nuptiarũ leges, simul commorantes: quod tamen deo vtiq; non imputamus.) Sed q̃ Christus ipse dixit, qui hominẽ ab initio fecit, masculũ & fœminam fecit eos: propterea relinquet homo patrẽ suum ac matrẽ, & adglutinabit̃ vxori suæ. Idẽ & sapiẽs ille dixit. Quoniã enim honoris ac cõditionis æqualitas pugnas ac dissidia plerũq; inducit, multos fecit prĩcipatus, multasq; subiectiones: vtpote viri & vxoris suę, filij & patris, senis & adolescẽtis, serui & liberi, prĩcipis & subditi, præceptorisq; ac discipuli. Et quid miraris q̃ in hominibꝰ istud fecit, quãdo idem & in corpore nostro fecerit? Neque enim hic paris honoris omnia fecit, sed hoc quidẽ minus, istud verò meliꝰ: & hęc quidẽ reliquis mẽbris imperantia, ista verò subdita. Idẽ & in bestiis videre est, vt in apibus, in gruibus, in gregibus ouiũ agrestiũ. Quin & mare ab ista disciplina destitutũ non est, sed illic quoq; multa pisciũ genera sub vno regũtur ac militant, longasq; ita peregrinationes exequũtur. Libertas enim illa dissoluta ac moderamine carẽs, vbiq; mala, confusionisq; causa est. Postquã itaq; dixit, vnde sint principatus, subiungit: *Itaque quisquis resistit potestati, dei ordinationi resistit.* Vide quo rẽ deduxerit, vnde terruerit, & quo modo istud iuxta debitũ factum esse ostenderit. Etenim ne diceret fideles, attenuas nos contẽptibilesq; facis, q̃ cœlorum regno potituri sumus, dũ principibus subdis: ostendit q̃ hoc faciens, nõ principibus illos, sed deo subiiciat. Illi siquidẽ obedit, qui principatibꝰ subditus est. Sed ita nõ loquitur, nimirum quòd deo obediat, qui principibus morem gerit, sed per contrariũ terret, atq; idem diligẽtius probat, & exactius, dicẽs: q̃ qui potestati obediens non fuerit, deo aduersetur, qui ista ita constituerit. Atq; hoc vbiq; probare satagit, nimirum, q̃ non gratiam illis, sed debitũ obediẽdo præstemus. Qui enim ita se habuerit, is & incredulos magistratus magis ad pietatẽ attrahet, & fideles ad obedientiã. Plurima quippe tum temporis circunferebatur fama traducẽs Apostolos veluti seditiosos, rerumq; nouatores, qui omnia ad euertẽdum leges cõmunes & facerẽt & dicerent. Cùm itaq; ostendit cõmunẽ nostrum dominũ istud suis omnibꝰ prĩcipientem, & eorũ qui Christianos innouationis crimine traducebant, obstruit ora, & maiore fiducia cũ veritate sua dogmata tradit. Noli itaq; talem, inquit, subiectionẽ turpem tibi putare. Deus eũ istud constituit, qui & vehemens ista contemnentiũ vltor est. Neq; enim vulgares pœnas reposcet, si non obedieris, sed q̃ maximas. Nec quicquã erit quod contradicentẽ eximat, quo minus & ab hominibꝰ grauissimũ feras supplicium. Et nemo siquidẽ tutabitur, & deũ ipsum magis irritabis. Quæ quidẽ omnia subindicans, dicit: *Qui autẽ restiterint, sibiipsis iudiciũ accipient.* Deinde vt & posteaquã terruit, rei quoq; vtilitatem ostẽdat, rationibus illos instruit, cùm dicit: *Principes enim bene agentibus terrori nõ sunt: sed malę.* Postquã enim profundam plagã inflixerat, atq; perterruerat, rursus illos refocillat, quemadmodũ sapiens medicus, blanda imponens pharmaca, consolansq; ac dicẽs: Quid times? Quid horres? Nũquid de bene agente pœnas sumit magistratus? Nũquid timendus est virtutis studioso? Vnde & subdit: *Vis autẽ nõ timere potestatem? Quod bonum est facito, & feres laudẽ ab ea.* Vides quo modo ipsum magistratui familiarẽ & amicum faciat, dum ostendit eum illius etiã laudatorem, si bene egerit, cõstitutum? Vides quo modo fastum euacuauerit? *Dei enim minister est tibi in bonum.* Tantũ abest quòd terrori tibi sit, vt & laudet. Tãtum abest, q̃ in bono te remoretur, vt & magis adiuuet. Cùm igitur magistratum habeas & laudatorẽ & adiutorem, cur non subdereris? Nã & aliàs faciliorem tibi virtutẽ facit, quòd & malos quidem punit, & bonos verò beneficiis afficit & honore, voluntatiq; dei cooperatur, vnde & ministrum dei illum vocat. Obserua verò: Ego, inquit, vt modesti sitis cõsulo: atque is eadẽ legibus suis dicit: Adhortor ne quis aliũ circunueniat, ne quis rapiat, atq; is super ista iudex sedet. Cooperarius itaque noster est & adiutor, atq; à deo ad hoc missus. Est ergo vtroq; nomine suspiciẽdus: cùm quòd à Deo missus, tum quòd ad tale ministerium missus est. *Quòd si malum feceris, time.* Timorem enim nõ facit princeps, sed vestra malicia. *Non enim frustra gladium portat.* Vides quo modo ora illius obstruat, dum magistratũ velut militẽ armatum, delinquẽtibus terribilem præficit. *Nã dei minister est, vltor ei qui malefacit.* Ne rursus pœnam, supplicium, & gladium audiens resilias, iterum memorat principẽ legem dei implere. Quid enim si istud etiã ignorauerit princeps? Sed deus ita formauit atq; instituit. Si ergo, siue puniat, siue honore adficiat, minister dei est, virtutẽ vindicãs, maliciam abigens, id quòd deus ita vult: qua ratione illi tanta bona adferenti,

Prouer. 19

Mat. 19. a

Eccles. 3. d

1. Tim. 4. f

cod. emend. ꝓ ꝑ ꝓ ꝓ ꝓ

ſum. Quidnã poterit huic benignitati cõferri? Quid huic manſuetudini? Cùm infinitis modis ab illo diſtemus, eam tamen dilectionẽ qua viciſsim nos diligimus, iuxta eã conſtituit, quæ in ipſum tendit, ſimilémque eã illi eſſe dicit: atque ideo & menſurã vtrique prope eandem ponens, de illa quidem dicit, ex toto corde tuo, & ex tota anima tua: de iſta verò qua proximꝰ diligitur, ſicut teipſum, inquit. Paulus verò, ſi iſta non fuerit, nõ multum vtilitatis ab illa fore dicit. Quemadmodum enim & nos ſi quando quempiam dilexerimus, dicere ſolemus, ſi hũc diligis, meipſum diligis: ita & Chriſtus hoc ipſum declarans dicit, ſecundum ſimile eſt huic. Et ad Petrum, ſi diligis me, paſce oues meas. *Dilectio proximi malũ non operatur.* Cõſummatio itaq; *legis eſt dilectio.* Vides quomodo vtrãque virtutem habeat dilectio? nimirum ex vno latere abſtinentiam à malo. Malũ enim, inquit, non operatur. ex alio, bonorum efficacem operationẽ: cõſummatio enim, inquit, legis eſt dilectio, non ſolùm faciendorum nobis doctrinam breuiter inducens, ſed & ipſorum exhibitionem facilem faciens. Nõ enim ſolùm hoc ſtudioſè ſategimꝰ quomodo quæ præſtare debemꝰ, addiſcamus, id quod legis eſt opus, ſed & vt illa præſtemus etiam, multam nobis opẽ adfert dilectio, non aliquam tantummodo mandatorũ partẽ, ſed omnem in nobis virtutem perficiens.

Ioan. 21. f. πλήρωμα *adimplentio.*

τὴν κατὰ βοσιρεύτων.

Morale.

Diligamus itaque nos inuicẽ, tanquam & eadem dilectione diligẽtem nos deum dilecturi. Apud homines quidẽ ſi eũ quẽ aliquis alius diligit, dilexeris, repugnabit illius amator: hic verò dignatur te deus amoris ſui communione, ac nõ communicantem odit. Humanus quidẽ amor zelo & inuidia plenus eſt, diuinꝰ verò ab omni huiuſmodi affectꝰ morbo liber eſt. Propterea & quærit qui ſecũ in amore cõmunicẽt. Dilige ſiquidẽ, inquit, mecũ, atq; tum potiſsimũ te magis diligam & ego. Vides verba vehementis amoris? Si dilectos meos dilexeris, arbitrabor & meipſum plurimum abs te diligi. Vehementer quippe ſalutem noſtrã deſiderat, atque hoc ab initio declarauit. Cùm enim hominẽ formaturꝰ eſſet, audi quid dixerit: Faciamus hominem, inquit, ad imaginẽ noſtram. Et iterum, Faciamus ei adiutoriũ: neque enim bonum eſt eum eſſe ſolum. deinde cùm trãſgreſſum increparet, vide quàm manſuetè. Nõ enim illi dicebat: Sceleſte, cùm tanta beneficia per me receperis, poſt illa omnia fidẽ habuiſti diabolo, benefactorémque tuum relinquens, attendiſti malo dæmoni? Sed quid dicebat? Quis tibi dixit q̃ nudus ſis, niſi quod de ligno, de quo ſolo ne comederes tibi præceperam, comediſti? Quemadmodum ſi pater cum filiolo ne machæram contingeret præcepiſſet, deinde cùm non obediuiſſet, vulneratúſq; iam eſſet, diceret, vnde vulneratus es? Hinc ſcilicet, quòd me non audiſti. Agnoſcis verba plus amici quàm domini, amici, inquam, contempti quidem: neque ſic tamẽ ab amore ceſſantis? imitemur ergo illum & nos, & ſi quãdo delinquẽtẽ increpauerimus, eãdem ſeruemus mãſuetudinem. Nam & mulierem eadẽ manſuetudine increpauit. Imò ne increpatio quidẽ erãt quę dicebat, ſed magis admonitio, & correctio, atque ad futurũ præmunitio. Propterea ſanè ad ſerpẽtem mihi dicebat. Erat enim is malorum iſtorũ fabricator: neque habebat cui facti cauſam imputaret, vnde & vehementer illum puniuit. Et neque hic metã fixit, ſed & terrã de maledicto cõmunicare fecit. Quòd verò paradiſo illos eiecit, laboriq; adiudicauit, eò magis illũ adorare & admirari oportet. Quoniã enim ad iſtam ſocordiã delicię illos deduxerãt, abſciſſa lętitia triſticiã veluti murũ ſocordię propulſandæ pręſtruxit, quatenus ad dilectionẽ ſuã reuerteret. Quid verò erga Cain? Nũquid & erga illũ eodẽ vſus mãſuetudinis modo? Nã cùm eſſet contumelia ab illo affectus, contumeliam non retulit, ſed obſecrans dixit, Vt qui concidit vultus tuus? Atqui factũ illud nullã habet veniã, oſtẽdit hoc & frater iunior, ſed neq; ſic increpat. Verũ quid dicit? Peccaſti, inquit, quieſce, nihil amplius addas. Ad te cõuerſio ipſius erit, & tu dominaberis ipſius, fratrem intelligens. Si enim times ne quando propter fratris hoſtiam immolatã primogeniturę dignitatem tibi auferam, bono ſis animo. Omnem ſiquidẽ principatum in illum, in manus tuas pono. Tantummodo ſis melior, & eum qui tibi nihil malè fecit, diligas. Nam vtrõſque curo. Neque quicquã libentius videro, quã nihil inter vos eſſe diſsidij. Et quemadmodum mater filiorũ amans: ita nihil non facit deus, nihil non moliẽ, ne quo pacto alter ab altero diuellatur. Vt autẽ per exemplũ manifeſtius. quod dico cognoſcas, Rebeccã mihi perpendas, quomodo turbata nuſquam nõ circũcurſitet, dum erga iuniorem filiũ inimicicias ſenior cõceperat. Licet enim Iacobũ diligeret, Eſau tamẽ nõ auerſabatur. Propterea dicebat etiã, ne quo pacto duobꝰ filiis orber vno die. Atq; ita & tũc dicebat deus, peccaſti, quieſce, ad te erit cõuerſio illius, vt vel ſic cędẽ pręueniẽdo cohiberet, atque vtrinque pacẽ inſtitueret. Poſteaquã verò fratrẽ occidiſſet Cain, neque ſic tamen prouidentia ſua illos deſtituit, ſed rurſus manſuetè ad fratricidam reſpõdẽs, vbi eſt, inquit, Abel frater tuus? vt vel hoc pacto factum cõfiteretur. Is verò prioribꝰ plura & grauiora cõtendendo impudenter loquebatur. Neq; ſic tamen indignitate rei percitus incandeſcit deus, ſed rurſus cõtumeliis & contẽptu affecti amatoris verba loquit, dicẽs: Vox ſanguinis fratris tui clamat ad me. Atq; iterũ ſimul cũ occiſore terrã ipſam pſtringens, aduerſuſq; illã indignationem ſuam effundens, dicit: Maledicta terra, quę hiauit ad ſuſcipiendũ ſanguinẽ fratris tui. imitatꝰ eos qui ſuorũ caſus & calamitates deplorant, id quod & Dauid ad caſum Saulis faciebat. Nam & ille malum imprecabatur montibus, qui occiſionem illius ſuſceperant, dicens: Mõtes Gelboë nec ros nec pluuia cadat ſuper vos, quoniã in vobis proiecta ſunt ſcuta fortium. Ita & deus luctum quendã agẽs dicebat, Vox ſanguinis fratris tui clamat ad me: & nũc maledictꝰ eris à terra, quæ hiauit ad ſuſcipiendũ ſanguinẽ fratris tui. Hæc verò dicebat, vt viuidã adhuc illius iram ſedaret, perſuaderetq; ad diligendũ fratrem etiam iã morte ſublatũ. vitam, inquit, fratris extinxiſti, vt quid non inimiciciam quoque iam deinceps extinguis? Quid ergo faciet hic deus? Vtrunq; diligit: nam vtrũque plaſmauerat. Quid ergo? Impunitũ ne interẽptorẽ relinquet? Atqui hoc pacto peior euadet. Puniet ergo? Sed benignior eſt quouis patre. Vide itaq; quomodo & puniat, & in eo tamen ipſo dilectionem ſuã exprimat. Imò ne puniat quidẽ, ſed magis corrigat. Neq; eũ occidit illũ, ſed tremore cõſtringit ad exuendũ culpam, vt vel ſic ad illius amorẽ reuerſus, ad amandũ etiam ſublatũ fratrẽ inducereſ. Neq; enim volebat illũ mortuo fratri adhuc inimicũ ex hoc ſeculo migrare. Tale quippe

Gene. 1. c. *Ibidẽ. 2. c.*

Gen. 4. a. *Eccle. 21. a* *Gen. 4. a.*

Gen. 39. b

Gen. 27. g *Ibidẽ 4. a*

Ibidem h.

Theod. ἐκφύσησιν. i. deſiſti.

Gen. 4. h

2. Reg. 1. d

amantium

amantium eſt ingenium, vt quãdo benefacientes nõ diligũtur, cogantur vehementes fieri, & minari, non quidem volẽtes, ſed amoris violẽtia ad hoc impulſi, vt vel ſic contẽptores ſuos ad ſe pertrahant. Tametſi enim talis dilectio coactionẽ habeat, attamen ipſos etiã per hoc ſolatur, quod vehementer amet, adeo vt & ſuppliciũ ex amore progrediatur. Nam qui nõ dolent q̃ odio habeãtur, illi neque punire cupiunt. Obſerua verò quomodo & Paulus iſta dicat ad Corinthios: Quis enim eſt, inquit, qui me exhilaret, niſi qui triſtatur ex me? Quando itaq; fortius ſupplicium intendit qui diligit, tum potiſſimũ amorem ſuũ oſtendit. Sic & Aegyptia ex eo q̃ vehementer amabat, vehementer etiam Ioſephũ adſligebat, ſed illa in malo quidẽ. laſciuus enim amor erat, deus verò bono illud amore facit. Nam caſtã hanc eſſe dilectionem ex ipſo diligente cognoſcitur. Propterea non detrectat etiã ad craſſiora verba deſcẽdere, humanorũmq; affectuũ ſermonibus vti, atq; æmulatorẽ ſeipſum vocare. Deus enim, inquit, ęmulator ego ſum. quatenus dilectionis vehementiã addiſcas. Diligamus ergo ipſum quemadmodum deſiderat. Pro magno ſiquidẽ habet, ſi diligatur à nobis. Quòd ſi auerſamur, manet obſecrans: & ſi conuerti noluerimus punit, quia diligit, non ſimpliciter vt pœnas ſumat. Vide ergo quid in Ezechiẽle ad dilectam quidẽ, ſed contemptricem vrbem dicat: Agam poſt te amatores tuos, tradãmq; te in manus illorum, illi lapidabunt te & occidẽt, atque ita liberabitur de te æmulatio mea, requieſcãq;, & nõ ero ſolicitus pro te amplius. Quid potuit maius dicere vehemens amator ab amata contẽptus? Et tamẽ poſt iſta omnia rurſus amore illiꝰ accẽditur. Omnia quippe facit deus, vt à nobis diligatur. Propterea neq; filio ſuo pepercit. Nos verò immites ſumus & crudeles. Reddamur vel tandẽ aliquãdo mãſueti, diligamúsq; deum, quemadmodũ oportet, vt cum voluptate virtute fruamur. Si eũ qui mulierẽ habet dilectam, nihil ſentit eorũ quæ quotidie cõtriſtant, qui diuinum illũ ac mundũ amorem amauerit, perpẽdẽ quãta voluptate fruatur. Iſtud quippe, iſtud inquã regnũ cœlorũ eſt, iſtud bonorũ fruitio, iſtud vera voluptas, vera lętitia, verũ gaudiũ, iſtud demũ ipſa beatitudo eſt: imò vt vt magna dixero, nihil tamẽ adferre potuero, quo amoris huius dignitatẽ repræſentẽ, ſed ſola experientia quantũ hoc bonũ ſit, docere poterit. Vnde & ꝓpheta dixit: Delectare in dño: &, Guſtate & videte, quoniã ſuauis eſt dominꝰ. Perſuadeamur ergo, deliciemúrq; in illius dilectione. Sic enim regnum exinde videbimus, angelicámq; vitam viuemus: & licet in terra cõmoremur, nihil tamen minus habebimus ab illis qui cœlos inhabitãt, atq; poſt eã peregrinationem quam ex hoc ſeculo faciemus, omnibus illuſtriores tribunali Chriſti repręſentabimur, ineffabilíque gloria fruemur: cuius nos omnes fore participes, gratia fiat & benignitate, &c.

2. Cor. 2. a

Exod. 20. a.

Eze. 23. c.

Pſal. 36. a & 33. b

Homilia XXIIII.

Præſertim cùm ſciamus tẽpus, quòd tẽpeſtiuum ſit nos iam à ſomno expergiſci. Poſteaquã omnia, quæ neceſſaria fuerãt, prącepit: rurſus illos ad bonorum operũ exhibitionẽ, ab eo quod vrget impellit. Præ foribꝰ enim, inquit, iudicij tẽpus adſtat. Quẽadmodum & Corinthiis ſcripſit, q̃ tempus deinceps cõtractum ſit. Et rurſus ad Hebræos, Adhuc perpuſillum temporis, qui venturus eſt veniet, & non tardabit. Sed illic quidem iſta dicens laborantes erigit;

1. Cor. 7. e

Heb. 10. g

Tomus quartus.

eóſq; qui cateruatim alternis tentationibus adobruti ſudabant, cõſolatur: hic verò dormientes excitat. Eſt enim nobis ſermo ad vtraq; vtilis. Quid autẽ eſt quod dicit, hora eſt vt à ſomno iam expergiſcamur? Hoc eſt, propè eſt reſurrectio: propè eſt terribile iudiciũ: propè eſt dies illa velut clibanus accẽſa. Oportet ergo vt deinceps pigricia noſtra liberemur. *Nunc enim propius adeſt nobis ſalus, quàm tum cùm credebamus.* Vides quomodo reſurrectionẽ illis iam ſiſtat & adplicet? Tempore quippe procedente præſentis quidem vitæ momenta, inquit, cõſumuntur: futuri verò ſeculi propius accedũt. Itaq; ſi paratus iam fueris, quæque præcepi diligẽter præſtiteris, ſalutẽ tibi adferet dies ille. Si verò contrariũ feceris, omnino illã non expectabis amplius. Verũ nõ triſtibus, ſed iucundis interea adhortatur, vt hac ratione præſentium rerum cõpaſſione fruantur. Deinde quoniam poſſibile erat, vt in ipſis principiis quidem diligẽtiores eſſent, vtpote vigente adhuc illorũ deſiderio, verũ longiore temporum tractu fatigatis omne ſtudiũ marcidum redderetur & elanguidum, oſtendit q̃ contrarium fieri oporteat: nimirum, q̃ temporũ tractu non ſolùm nõ diſſolui, ſed viuaciores ac fortiores magis fieri debeant. Quanto ſiquidẽ propius regis imminet adũẽtus, tanto paratiores eſſe oportet. Quãto ad brabium propius pertigeris, tãto ad certandũ fortius excitari conuenit. Nam & curſores id faciũt, cũ ad curſus finẽ, brabiíq; captationẽ in propinquo iam ſitã deuenerunt, nimirum tum magis excitãtur. Propterea dicit: Nunc enim propius adeſt nobis ſalus, q̃ tum cum credebamus. *Nox progreſſa eſt, dies autem appropinquauit.* Illa igitur finitur, iſta verò aduenit. Exerceamus quæ huius, non quæ illius ſunt. Nam & in temporalibus iſtud fit. Quando enim noctẽ ad diluculũ vſq; properare videmus, garriẽtemq; hirundinẽ audimꝰ, ꝓximum ſibi quiſq; excitamus: & licet nõdum prorſus nocturnæ ſolutę ſint tenebræ, quoniã tamẽ quod reliquũ eſt tranſit, ſolicitando alius ad alium diem factũ eſſe dicimus: & quicquid diurni eſt tẽporis induti, à ſomniis liberati, excuſſo prorſus ſopore, facimus, ne nõ paratos orta dies inueniat. Atq; ita nondũ Solis exorto iubare exurgere, & ad faciẽda cõtẽdere incipimus. Quod igitur in tẽporalibus, vt cõmemoratũ eſt, facimus: iſtud & hic faciamus. Exuamus phantaſias, liberemur ab huiꝰ vitæ ſomniis, excutiamus ꝓfundũ mẽtis ſoporẽ, induamúrq; loco veſtimẽti virtutẽ. Hæc enim omnia ſignificans Apoſtolus, dicit: *Abiiciamus igitur opera tenebrarum, & induamur arma lucis.* Ad aciẽ quippe nos dies, & ad pugnã vocat. Pugnã verò audiens & arma, nõ eſt quod timeas. Inſenſibili quidẽ armatura durũ eſt & exoſum armari: hic verò iucundũ, & dignũ quod expetatur etiã. Lucis quippe ſunt arma, vnde radiis ſolaribus illuſtriorẽ te faciũt, multũ emittentia fulgorẽ, atq; in tuto etiam optimẽ munitũ conſtituũt: arma ſiquidẽ ſunt, deinde & ſplẽdidũ faciunt: ſunt enim arma lucis. Quid igitur? an nõ eſt neceſſe vt prælieris? neceſſe quidẽ vt prelieris, nõ tamẽ vt fatigeris, aut laboris moleſtiam ſubeas: neq; enim bellũ hoc eſt, ſed chorea & panegyris. Talis eſt videlicẽt armorũ iſtorũ natura, talis ducis huius poteſtas. Et quẽadmodũ è thalamo ſuo ſponſus gloriabundus progreditur: ita & is, qui armis iſtis munitus eſt. Simul enim & ſponſus eſt & miles. Diem verò ap propinquaſſe dicens, non in propinquo illã eſſe permittit, ſed planè iamiam illuxiſſe facit. Dicit enim:

Acuriſvtẽtes.

σωμαικοῖς.

Tãquam in die cum decoro ambulemus. Iã enim adest dies. Et obserua, quomodo illos iis rebus attrahat, quibus potissimum pieriq; permouentur, nimirũ decoro & honesto. Multã quippe gloriæ, quæ à plurimis est, rationẽ habebant. Et non dicit, ambulate: sed, ambulemꝰ, vt & adhortationẽ inuidia liberet, & ĩcrepationẽ eo tolerabiliorẽ reddat. *Non comessationibus & ebrietatibus.* Bibere non prohibet, sed præter mensuram bibere: neque vino simpliciter vti, sed cum ebrietate vti vetat. Quemadmodũ & quod sequitur, eadem ratione mensuratũ ponit, dicens: *Nõ cubilibus ac lasciuiis.* Neq; enim hic mulieribus commisceri prohibet, sed scortari. *Non contentione & æmulatione.* Passionũ enim occasiones extinguit, cõcupiscentiã videlicet & irã: propterea non illas solũ, sed & illarum fontes aufert. Nihil enim adeò & concupiscentiã & iram inflãmat, atq; ebrietas & vinolentia. Atq; ideo cùm primũ dixisset, nõ comessationibus & ebrietatibus: tunc subiunxit, nõ cubilibus ac lasciuiis, nõ contentione & ęmulatione. Et neq; hic gradũ fixit, sed malis vestibus exuens, audi quo deinceps ornatu nos vestiat, dicẽs: *Sed induamini dominũ nostrum Iesum Christũ.* Nihil adhuc de operibus dixit, sed magis illos excitauit. Quando de malicia quidem dixit, operum meminit. Quando verò de virtute, nõ iam opera, sed arma cõmemorat, ostendens virtute, eũ qui illã habeat, in omni securitate omniq; splendore munitũ & clarũ constitui. Et neq; hic consistit, sed ad maiora sublato sermone, dominũ ipsum nobis, ipsum regẽ, quod sanè multo horribilius est, vestimẽti loco tradit. Hũc enim indutus, omnẽ simul in vniuersum virtutẽ habet. Quãdo verò dicit, induamini, vndique nos illo circundari iubet.

Rom. 8.f Quemadmodũ & alibi dicit: Si verò Christus in no-
Ephe.3.d. bis: & iterum, In interiore nostro homine habitare Christũ. Vult enim animã nostrã illi domũ esse, illóque nos veluti vestimẽto circundari, vt is omnia nobis sit, siue interna siue externa respicias. Est enim plenitudo omnia in omnibus adimplẽtis, est via, est vir,
1.Cor. 11. est sp̃ōsus: Desp̃ōdi enim, inquit, vos vni viro, virginẽ
a. castã. est radix, potus, cibꝰ & vita. Viuo enim, inquit,
Gala.2.d. nõ iã ego: sed viuit in me Christꝰ. Est Apostolꝰ, summꝰ sacerdos, pręceptor, pater, frater, cohęres, & sepul
Supr.6.a. tura nobiscũ & cruce cõmunicãs. Cõsepulti siquidẽ, inquit, illi simꝰ, & insititij facti simul cũ illo per simi-
2.Cor.5.d litudinẽ mortis eius. Est etiã supplex nobis factꝰ: Pro Christo enim legatione, inquit, fungimur tãquã deo vos obsecrãte per nos, rogamus pro Christõ, reconciliemini deo. Et ad patrẽ aduocatus noster est: etemũ
Supr. 8.g interpellat, inquit, pro nobis. Domus etiam simul & hospes. Ille enim, inquit, in me manet, & ego in illo.
Ioan.6.f. Et amicꝰ: Vos siquidẽ, inquit, amici mei estis. Et fun-
Ibid.15.b damentũ est & lapis angularis, & nos ipsius sumus &
1.Cor.3.c. mẽbra, & agricultura, & ædificatio, & palmites, & co
Ephe.2.g operarij. Quid enim nobis esse nõ vult, omnibus mo
Ibid.5.f dis nos sibi cõglutinans & cõiungens? id quod vehe-
1.Cor.3.b menter amãtis est. Obtẽpera igitur, atq; è somno ex-
Ibidem. urgens, ipsum induere, indutúsq; morigerã illi carnẽ
Ioan.15.a exhibe. Hoc enim subindicat dicens: *Et carnis curam ne agatis ad cõcupiscentias?* Quemadmodũ enim nõ bibere, sed inebriari: nõ nubere, sed lasciuire: ita neq; carnis curã agere simpliciter ꝓhibuit, sed ad cõcupiscẽtias addidit, quale est, dũ necessarius vsus excedit. Alioqui ꝓ curã illius agere præcipiat etiã, audi quid Ti
1.Tim.5.d motheo scribat: Modico vino vtere, inquit, propter stomachũ tuũ, & crebras infirmitates tuas. Ita & hic

A curam illius habet quidẽ, sed ad sanitatẽ, nõ ad lasciuiam. Neq; enim ea vera demũ fuerit carnis cura, siquando flammã accẽderis, caminũ grauẽ & intolerabilẽ feceris. Quatenus verò & clarius perdiscatis, quídnam sit carnis curã ad concupiscentiã agere, & eã quæ talis est, fugiatis, ebrios, ventricolas, delicatulos, eos videlicet, qui vitã viuunt mollẽ & laxã, cõsiderate, & intelligetis quid sit quod dicitur. Illi siquidẽ nihil nõ faciunt, nõ vt sani sint, sed vt lasciuiant, vt concupiscentiã inflammẽt. Christum verò indutus, vniuersis istis amputatis, vnũ hoc tãtũmodo quærit, vt sana sit carne: eò videlicet vsq; curam illius habet, vltrà verò nequaquã, sed reliquam omnẽ diligẽtiam ad spiritualia curãda ĩsumit. Hoc quippe pacto somno illo poteris exurgere, nihil variis istis cõcupiscentiis grauatus. Sõnus enim est præsens vita, nihílq; ab
B insomniis differũt quæ in illa geruntur. Et quemadmodũ qui dormiunt, & delirant sæpenumero, & nihil sani vident: ita & nos. Imò verò multo etiã peius. Nã qui turpe quid in somno vel fecit vel dixit, quãprimum à somno liberatur, protinus & ab ipsa turpitudine liber, nullas dat pœnas: hic verò nõ ita, sed & turpitudo & supplicium perpetuo durãt. Rursus qui somniãdo diuites sunt, orto die, frustra diuites se factos apparuisse sibi deprehẽdũt: hic verò & ante diẽ sæpe deprehẽsio illa incidit, & antequam hinc abeatur, vana huiusmodi somnia iam auolarunt.

Morale.

Excutiamus itaq; malũ hunc somnũ. Si enim dormientes nos dies ille deprehẽderit, mors simul excipiet immortalis. Et ante diẽ illũ, omnibꝰ eriimus hac occasione expositi inimicis, & hominibꝰ & dęmoni-
C bus, qui etiã si occidere voluerint, nemo erit qui ꝓhibeat. Quòd si eũ multi nobis essent vigiles, tantũ non esset periculi: nunc verò cũ vnus & alter alicubi accenso lychno, nõ aliter quàm profundissima nocte reliquis obdormientibus, vigilias teneat, propterea multa nobis opꝰ fuerit vigilãtia, multáq; tutela, ne patiamur quod curari rursus nequeat. An nõ splẽdidus videtur nunc esse dies? Nũquid omnes vigilãtes nos & sobrios esse putamus? verũtamẽ fortè ridebitis qd̃ dicturus sum, dicã tamẽ. Profunda nocte dormientibus ac stertẽtibꝰ similes sumꝰ omnes. Quòd si incorporalem nostrã substantiã videre liceret, ostẽderem vtiq; quomodo interea dum hi quidẽ stertunt, diabolus & parietes subfodiat, & iacẽtes iugulet, quæq; intus sunt surripiat, omnia non aliter, q̃ in profundis tenebris intrepidè perpetrãs: veruntamen licet oculis istud videri nequeat, describamus tamẽ sermone,
D considerémúsq; quot illorum sint, qui malis concupiscentiis grauati, quot eorũ qui graui lasciuiæ petulantiẽq; insania, quasi quadã ebrietate detẽti, spiritus sancti lumen extinguant, atq; ideo aliud pro alio audiãt, nihílq; eorũ quæ hic dicuntur, obseruent. Si verò istud dicẽs mentior, & tu vigil perstas: dic quæso, quid hic hodie sit factum, si non tanquã somnia quæ dicta sunt audisti? Scio equidẽ quosdam esse qui dicere queãt. Neq; enim ista aduersus quosuis dico. Tu verò qui horũ reus, frustra huc ingressus es, respõde, quis hodie Propheta, quis Apostolus nobis, dęque quibus rebus lectus sit? Sed non potes. Multa siquidẽ hic veracium rerum de quibus disserui, velut somno pressus non audisti. Ista verò mihi & ad mulieres dicta sunto. nam & in illis plurimus est somnus, atque vtinã somnus esset, dormiens etenim, neque malum

quid

quid neq; bonũ loquitur: qui verò ad eum modũ vigilat, quo vos: multa verba in malũ sui ipsius capitis profundit, vsuras numerans, mutuíq; rationes cõponẽs, impudẽtis cauponæ memor densẽ spinas in suã ipsius animã infigens, neq; permittens vt iniectũ semen modicũ quid vel per transennã aliqũãdo aspici queat. Expergiscere itaque, spinásq; illas radicitus euelle, ebrietatẽq; hãc excute. Hinc enim ille somnꝰ est. Ebrietatẽ verò nõ vini tantũmodo dico, sed & tẽ
A porali curarũ, dein & eam quæ à somno est. Horum verò nõ solũ diuites, sed & pauperes admoneo,
τὰ φίλτρα σύνηθεστὰ σιόμματα. & maximè eos qui sympo sia socialia celebrant. Neq; eũ istud verè deliciari est, neq; quiescere, sed magis pœna ac supplicio adfici. Delicię quippe sunt, nõ turpiter quid loqui, sed quod honestũ, pro naturę captu satiari, non disrumpi. Si verò voluptatẽ istud esse putaueris, ostende mihi voluptatem illam vesperi: sed vtiq; non poteris. Atqui nondum quid inde damni sequatur cõmemoro, sed de voluptate interea disputo, quæ facilè adeò marcescit. Nã simul atq; dissolutum est conuiuium, omnis etiam læticia confestim auolauit. Quòd si & ebrietatem dixero, & capitis ex vinolentia grauamen, atq; alios innumeros morbos, mentísq; captiuitatẽ: quid, quæso, ad ista dices? Nũquid ideo ꝓ pauperes sumus, turpiter etiã agere debemus? Hæc autem dicens, non prohibeo conuẽtus quosuis, neq; conuiuia quę in communi fiunt: sed ne
B præter decorẽ quid agatur, delicias volẽs verè delicias esse, nõ pœnã, non suppliciũ, non ebrietatẽ, neq;
Græcũ pro Ethnico passim accipit. Psal.2.c. immodestam comessationẽ. Discãt Græci Christianos maximè esse, qui deliciari sciãt, ordinéq; & cum decoro deliciari. Exultate, inquit, dño cum tremore. Quomodo verò exultandũ est? Si hymnos dixeritis,
C preces & vota feceritis, psalmos pro illiberalibꝰ illis cãticis induxeritis. Ita & Christus mensæ vestrę aderit, benedictionéq; sua totum cõuiuium adimplebit, quando oraueris, quãdo spiritualia cecineris, quãdo pauperes ad eorum quę apposita sunt cõmunionem vocaueris, quando multã sympo sio disciplinã & modestiã, pcurаueris. Hoc pacto ex eo etiã loco ecclesiã facies, pro importunis clamoribus libidinibúsq;, omniũ dominũ collaudans. Neq; mihi dicas, ꝓ con-
ἔτι ἀκρατῶς νόμος suetudo diuersum, velut lex obtinuit, sed quæ malè
1.Cor.10. habeat corrige. Siue comederitis, inquit, siue biberi-
g. tis, siue quid feceritis, oĩa in gloriã dei facite. Etenim à malis istis cõuiuiis malæ vobis sunt libidines, hinc lasciuiæ, hinc vxores quidẽ contẽptæ, scorta verò apud vos in precio: hinc domorũ euersiones, ĩnumeráq; mala sunt, hinc sursum ac deorsum voluũtur om
D nia. Puro siquidẽ ac liquido relicto fonte ad immũdi cœni cloacã curritis. Cœnum nãq; scorti corpus esse neminẽ alium in testẽ aduoco, q̃ teipsum, qui volutatus in cœno illo es: pro qua re, quæso, an nõ penes teipsum erubescas, an non impurũ te post perpetratũ peccatũ existimes? Obsecro itaq; fugite fornicationẽ, matrẽq; ipsius ebrietatẽ. Quid seminas, qd̃ metere nõ licet: imò si messueris, multũ tibi dedecoris ipse fructus adferet? Nã si puerũ pepererit, & tibi dedecus attulit, & puero magnã iniuriã, qui propter te nothus & ignobilis natus est. Cui etiã si innumeras pecunias reliqueris, hoc tamẽ adhęrebit, vt ignominiosus sit in domo, ignominiosus in vrbe, ignominiosus in foro, siue ex scorto sit, siue ex ancilla. Quin & tu quoq; ignominiosus eris, nõ solũ in vita, sed & post mortẽ. Nam etiã si hinc abscesseris, manent ta-

mẽ post te turpitudinis tuæ monumẽta. Quid igitur
A oĩa dedecore afficis? Quid seminas, vbi aruũ ipsum fructũ corrũpere studet, vbi multa sunt sterilitatem † †στέρησιν.
causantia, vbi ante generationẽ cædes? Scortũ enim non permittis vt scortum tantũmodo maneat, sed & homicidiũ patrare facis. Vides quomodo ex ebrietate fit scortatio, ex scortatione adulteriũ, ex adulterio cædes, imò cæde etiã peius quid? Neq; enim habeo quo flagitiũ istud enorme exprimã. Nã nõ solũ quod natum est, occĩdit: sed & ne nascatur, prohibet. Quid ergo & donũ dei ignominia adficis? Quid ipsiꝰ legibus repugnas, & quod execrandũ est velut laudabile persequeris, generationisq; prõptuarium, prõptuarium facis occisionis, & mulierẽ quæ ad puerorũ generationẽ data est, ad necis artificium instruis? vt eũ & amatoribus perpetuò sit accõmoda & amabilis, &
B plus interea pecunię corradat, neq; hoc, vtvt facinorosum cõtabitur facere, multũ ignis inde in tuum ipsius caput accumulãs. Licèt enim res ista muliebri agatur audacia, causa tamẽ tibi imputabitur. Hic sunt & idololatriæ. Multæ siquidẽ ad hoc vt amentur, & incãtationes, & libamina, & philtra, innumeráq; alia φίλτρα, machinãtur: & tamẽ post tantã turpitudinẽ, post cæ- pocula sint
des, post idololatrias, multis res ista indifferens esse amatoria.
videtur: multis, inquã, vxores quoq; habẽtibus. Vbi etiã plurium malorũ cumulus est. Nã hìc & venena parãtur, ídq; non fornicario vtero, sed vxori iniuriã passæ, & innumeræ insidiæ, & dæmonum inuocationes, & mortuorũ incantamẽta, & bella quotidiana, & ἀνικάμακτοι
irrecõciliabiles pugnæ, & assuetæ cõtẽtiones. Vnde τίοι.
& Paulus cùm dixisset, nõ cubilibus ac lasciuiis, sub- *Rom.13.d*
iunxit: non contentione & æmulatione: non ignarus
C quæ hinc nascãtur bella, quæ domorũ subuersiones, quę pueris genuinis iniuria, innumeráq; mala. Vt itaque omnia ista fugiamus, Christũ induamur, cúmq; illo perpetuo simus, quãdoquidẽ istud demũ est indutũ esse, nunquam ab ipso deseri, ipsúmq; vndiq; in nobis per nostrã sanctimoniã mansuetudinẽq; conspicuũ esse. Ad eũ modũ & de amicis dicimus. Is illũ prorsus indutus est, multã dilectionẽ irremissũmque conuictũ significãtes. Indutus siquidẽ id esse videtur quod indutus est. Appareat itaque in nobis vndique Christꝰ: & quomodo apparebit? Si quę illius sunt, feceris. Quid verò ille fecit? Filius, inquit, hominis non habet vbi caput suũ reclinet. Istud tu quoq; æmula- *Luc. 9.g*
re. Si quãdo cibus sumẽdus fuit, ordeaceis panibꝰ vsus est. Si peregrinandũ illi fuit, nusquã equi, nusquã iumẽta, sed tantũ itineris pedestris cõfecit, vt fatigãretur etiã. Dormiendũ si quãdo fuit, super puluinari in prora nauigij iacuit. Accumbendum fuit, in fœno prosterni iussit, vestimenta verò erãt tenuia. Sępenumero & solus cõuersatus est, neminem secum ducẽs. Deinde & quantũ ad crucem, quantũmq; ad conuicia pertinet, & omnia illius in summa perdiscẽs, ęmulare. Ita scilicet Christũ indutus es, si carnis curã ad concupiscentias nõ feceris. Neq; enim voluptatem habet res ista, ipsæ quippe cõcupiscẽtiæ alias rursus grauiores pariunt. Atq; ita nunquã illarum satietatẽ capies, sed magnum tibiipsi tormẽtum comparabis. Quẽadmodum enim qui continuus in hoc est, vt sitiat, etiã si innumeros fontes ad manum habeat: nihil tamen inde iuuatur, eò ꝓ morbum hunc insatiabilem extinguere nequeat: ita habet & qui perpetuo in concupiscentiis viuit. Si verò necessariũ vsum seruaueris, nunquã hanc febrim patieris, sed omnia il-

la,& ebrietates & lasciuiæ simul abibunt. Tantũ itaq; comede,quantũ ad tollendã famẽ faciet: ita induere,vt nihil quæras q̃ tegumentũ. Non est vestibus ornãda caro,ne ornatu illã perdas. Nã & molliorẽ inde facies,& bonã ipsius valetudinẽ corrũpes, dũ nimia illã mollicie dissoluis. Vt itaq; illã,loco boni vehiculi spiritus habeas,vt gubernator securus nauigij clauos teneas, vt miles arma bellica facilè tractes, fac oĩa ista instituas vt opportuna sint & accõmoda. Nõ enim qui multa habet,sed qui modicis eget,inexpugnabilis est. Ille quippe etiã si nihil patiatur iniuriæ,timet tamen: iste verò etiã quum læditur,melius tamẽ habet,maioréq; animi iucũditate est, q̃ quibus nihil incõmodatum est. Ne quæramus igitur,vt nemo sit qui calumniã inferat,sed vt nocere non possit, etiãsi quammaximè quis velit. Istud verò nequaquã aliũde erit, quàm si necessarium rerum vsum tantũmodo sequamur, nihil vltra concupiscentes. Ita videlicet & hîc deliciari poterimus,& futura bona cõparabimus,gratia & benignitate, &c.

Homilia XXV.

Cap. xiiij. IN *firmum autem in fide suscipite, nõ ad diiudicationes disceptationũ. Alius quidẽ credit vescendũ esse quibuslibet: alius autẽ qui infirmus est, oleribus vescitur.* Nõ ignoro q̃ multis intellectu difficile sit, quod hîc dicitur. Propterea opus fuerit primũ totius huius loci argumẽtum exponere, ostenderéq; quid corrigere volens ista scribat apostolus. Quid igitur emendare vult? Erant q̃ plurimi credentiũ Iudæorum, qui cum legis conscietia, etiã postea q̃ crediderant detinerentur, ciborũ adhuc custodiebant obseruantiam, nondũ planè in vniuersum legis audentes excutere iugũ. Illi ne à reliquis Christianis veluti reprehensibiles notarẽtur, vt qui à suilla carne abstinerent, omnem omnino carnis esum vitantes, oleribus tantummodo vescebãtur, vt quod faciebant, nõ legalis obseruatio, sed ieiuniũ magis videretur. Rursus alij quidã erãt, qui quũ perfectiores essent, ne vnã quidẽ legis obseruatiunculam custodiẽtes, infirmis istis legis obseruãtibus, vituperãdo, accusando, inq; socordiã cõiiciendo, molesti erãt & graues. Veritus itaq; Apostolus, ne perfectiores illi, quod minutũ erat, emendare volentes, totũ subuerterent: & dum infirmos in ciborũ indifferentiã subducere conarẽtur, efficerẽt vt prorsus ex fide decideret: dúmq; ante cõuenientis tẽporis maturitatẽ omnia in vniuersum quæ tẽporaria cõcernunt corrigere studerẽt, damnũ inferrent: nimirũ q̃ continua illa increpatione obtusi à Christi confessione resilirent, atq; ita vtrobique inemendati perfisterẽt: vide qua vsus sit prudentia, & quo pacto cõsueta sua sapiẽtia vtrisq; medeatur partibus. Neq; enim legalẽ obseruantiã carpentibus audebat dicere q̃ malefacerent, ne in legis obseruatione obfirmaret infirmos, neq; rursus q̃ benefacerent, ne vehemẽtiores illos in accusando redderet, cõmensuratam itaq; increpationẽ instituit. Et videtur quidẽ fortiores increpare, verũ quicquid in illos dicit, eo sermone quo infirmos alloquitur, rursus euacuat. Ea siquidẽ tolerabilior potissimũ est correctio, qua ad alium verso sermone, alius percellitur. Neq; enim permittitur, vt qui correptus est, excandescat: & tamen interea correctionis pharmacum latenter insinuãdo admittitur. Vide igitur q̃ prudenter, & q̃ opportunè, quod dico faciat. Cùm enim dixisset, & carnis curã ne agatis ad concupiscentias, tunc in eum sermonem qui de his

A rebus esset, egressus est, ne videlicet pro illis dicere videretur, qui infirmos increpabant, indifferentérq; quibusuis vesci iubebãt. Infirma quippe pars maiore perpetuo cura opus habet: vnde & ad valentẽ & fortẽ cõuersus dicit, Infirmum autẽ in fide. Vides cõfestim plagã vnã datã? quũ enim dicit, infirmum, ostẽdit illi q̃ sit infirmus. Deinde & secundã addit dicẽs, assumite. Rursus enim hoc ipso significat, q̃ multa cura opus habeat, id quod extremę infirmitatis signum est. Nõ ad diiudicationes disceptationũ, ecce & tertiam plagã subiũgit: hinc enim manifestat tale ipsius esse delictũ, vt & qui eadẽ cum ipso non delinquunt, àmicicia verò simul cõmunicant, curationíq; ipsius obsistunt, diiudicẽtur. Vides quomodo ad firmiores quidẽ differere videatur, occultè verò & tolerabiliter infirmos increpet? Deinde vtrosq; inuicem cõferendo, hunc quidem cum encomiis, istũ verò cum

B accusatione ponit. Subiungit enim dicẽs. Hic quidẽ credit vescẽdum esse quibuslibet, fide illum cõmendans. Qui verò infirmus est, oleribus vescitur, ab infirmitate istum improbans. Posteaquàm autem tempestiuam plagam inflixit, rursus subinde solatur dicens: *Qui vescitur, non vescentem ne despiciat.* Non dicit, ne accuset, non dicit, ne corrigat: sed, ne vituperet, ne auersetur, ostendens q̃ qui talis est, rem cõmittat multo risu dignam: de vescente verò non ita præcipit. Sed quomodo? *Et qui non vescitur, vescentem ne iudicet.* Quemadmodum enim perfectiores, infirmos, velut qui modicæ fidei, supputridi degenerésque essent, & adhuc Iudaismum saperent, contemnẽdo attenuabant: ita & illos isti vicissim, veluti legis violatores, aut qui toti voracitati † essent dediti, iudicabãt

† λαιμαργία.

C & condemnabant, quorũ verisimile est multos fuisse ex Gẽtibus, vnde & subiicit: *Deus enim illum assumpsit.* De non vescente istud non dicit: atqui despici quidẽ vescentis erat tanquam helluonis: iudicari verò non vescentis, tanquã qui modicæ erat fidei: sed permutauit ista, ostendens q̃ qui vescebatur, non solùm contemni non deberet, sed & contemnere posset. An & ego illum cõdemno, inquit? nequaquam. Propterea & subdit, Deus enim illum assumpsit. Quid ergo de lege illi, velut transgressori disseris? deus enim illum assumpsit, hoc est, ineffabilem suam gratiam erga illũ ostendit, atq; ab omni crimine liberauit. Deinde rursus ad sanum & robustum conuersus subdit: *Tu quis es, qui iudicas alienum seruum?* Hinc clarum est, q̃ non solum despexerit infirmum, sed & iudicarit. *Proprio domino stat aut cadit.* Ecce aliam rursus plagam, & vide-

D tur quidẽ indignari aduersus sanum, verùm infirmũ interea reprehendit, quum dicit: *Imò fulcietur vt stet.* Ostendit illum adhuc esse fluctuantem, multáq; attẽtione opus habere, tantáq; cura, vt & deus ipse sit implorandus, qui medeatur. *Potens enim est deus efficere, vt stet.* Ita de illis qui vehemẽter desperati sunt dicimus: deinde ne desperet, seruum vocat infirmũ, dicẽs: Tu quis es, qui iudicas alienũ seruum? Hîc verò rursus illum occultè taxat. Nõ enim ideo, inquit, nolo illum iudicari, q̃ talia cõmittat quæ iudicari non debeant: sed quia alienus est seruus, hoc est, non tuus, sed dei. Deinde rursum illũ consolans, non dicit, proprio domino cadit: sed quid? Stat aut cadit. Siue autẽ illud, siue istud fuerit: dominũ concernet vtrunq;, Ad illũ quippe tendit cadentis damnum, quemadmodum & stantis lucrũ. Ista verò nisi rursus scopum Pauli, quẽ ille petit obseruauerimus, nimirum, q̃ infirmos ante iustam

te iustam temporis maturitatẽ vehementer increpari nõ vult, indigna erũt ea cura, quæ Christianos deceat. Verũ, quemadmodũ perpetuò inculco, oportet inquirere, qua sententia quæq; dicantur, de qua materia seu argumẽto agatur, quidq; corrigere instituat

ὡς ἴτυχε. qui loquitur. Nõ mediocriter autẽ rubore illũ suffundit, cũ istud dicit: Si enim deus, inquit, cũ damnũ ferat, nihil interea facit: quomodo nõ importun°, præterq; modum curiosus es, qui infirmũ & strãgulas, & improbè turbas? Videtur autẽ mihi hoc loco sensim, & de ieiunio nõnihil clanculũ notare. Siquidẽ verisimile erat q̃ essent ex ieiunantibus quidam, qui non ieiunantes continuò iudicarent: quemadmodũ & in

καὶ ὁρισμένοις ἐκείνοις. obseruationibus quidã statos dies abstinebãt, próq; statis & ordinatis habebant: vnde & dicit, *Vnicuique mens sua satisfaciat.* Hoc enim pacto & obseruantiũ timorem fregit rem esse indifferentem dicens, & eorũ B qui vehemẽter illos adoriebãtur, contentionẽ sustulit, ostẽdens rem hanc tanti momẽti nõ esse, quæ digna sit tã acri continuóq; certamine, quo infirmi turbari debeãt. Tanti verò non esse momenti, non ideo dicit q̃ natura sua sit leuicula, sed propter tẽporis immaturitatem, & q̃ Romani recentes adhuc & nuperi essent in fide. Ad Colossenses scribens magno studio

† ἀπαγορεύει. obseruationẽ huiusmodi prohibet, † quum dicit: Videte ne quis sit qui vos deprædetur per philosophiã

Colos. 2 b. & inanẽ deceptionem, iuxta constitutionẽ hominũ, iuxta elementa mundi, & nõ iuxta Christũ. Et iterum: Ne quis igit̃ vos iudicet in cibo aut potu. Et ne quis vobis brabiũ intercipiat. Et ad Galatas scribẽs multa diligẽtia repetit ab eis in his rebus & philosophiã & perfectionẽ. Hic verò nõ vtitur contẽtionis vigore, q̃ nouella esset adhuc Romanorum fides. Non erit igitur ad quæuis rapiendũ, quod dicit: Vnicuiq; mẽs sua satisfaciat. Quando enim de dogmatis illi sermo

Gal. 1. b. est, audi quid dicat: Si quis vobis euãgelizauerit, prẽterq̃ quod accepistis, etiam si angelus fuerit, anathe-

2 Cor. 11. a. ma esto. Et iterũ: Metuo verò ne quẽadmodum serpens Euam seduxit, ita corrũpantur sensus vestri. Et

Phil. 3. d. Philippensibus scribens dicit: Cauete malos operarios, cauete concisionẽ. Quoniã verò apud Romanos talia corrigendi tẽpus nõdum erat, vnicuiq;, inquit, mẽs sua satisfaciat. Nam de ieiunio sermo illi est, & illorum inq; arrogantiam deprimens, & horum timorem dissoluens, ista dicit: *Qui curat diem, domino curat: & qui non curat diem, domino non curat: & qui vescitur, domino vescitur: gratias enim agit deo: & qui nõ vescitur, domino nõ vescitur, & gratias agit deo.* Adhuc eisdem inhęret.

δυ περὶ τὰ κοινὰ καὶ τὰ πρᾶγμα ἰδί. Quod autẽ dicit, tale est: Res ista non versatẽ circa necessariò agẽda. Hoc enim quæritur, An ꝓpter deũ & hic & ille quod facit faciat, an vtrique in gratiarum actionẽ delinant. Agunt autem & hic & ille deo gratias. Itaq; si vtriq; gratias agunt, non multum erit inter illos differẽtiæ. Tu verò mihi consideres, quomodo & hîc occultè feriat Iudaizãtem. Si enim hoc est quod quæritur, vt gratiæ videlicet agãtur: manifestũ vtriq; erit, non eum qui nõ vescitur agere gratias, sed eum qui vescitur. Quomodo enim ageret, quum legi adhuc adhæreat? Quod quidẽ & ad Galatas dicit:

Gal. 5. a. Qui ĩ lege iustificamini, à gratia excidistis. Verũ istud hic quidẽ non tam apertè declarat, subobscurè tamẽ

Ἀνεξικακία. notat. Nondum enim tempus erat, atq; ideo interea patiẽter illos tolerat, & in sequẽtibus hoc ipsum magis hortãdo agit, dicit enim: *Nullus enim nostrum sibiipsi viuit, & nullus sibiipsi moritur: nã siue viuimus, domino viui-*

A *mus: siue morimur, domino morimur.* Et per ista clari° facit quod dixi. Nã qui legi viuit, quomodo poterit Christo viuere? Nõ autẽ hoc solũ hîc agit, sed & ad horũ correctionẽ anhelantẽ ac ꝓperantẽ cohibet, lõganimitatémq; suadet, ostẽdens q̃ impossibile sit q̃ deus illos contemnat, & q̃ conuenienti tẽpore ista quoq; correcturus sit. Quid igitur? Nemo nostrũ sibiipsi viuit, liberi non sumus: dominum habemus qui nos & viuere vult, & mori non vult, & quẽ vtraq; ista magis concernunt q̃ nos. Per hæc enim demonstrat, q̃ maiorem nostri curã habeat deus, q̃ nos ipsi: & q̃ vitam nostrã diuitias suas, & mortẽ damnum æstimet. Non enim nobisipsis tãtũmodo morimur, sed & si morimur, domino morimur. Mortem verò hîc eam quæ ex fide est, vocat. Suffecerit quidẽ & istud ad persuadendũ, q̃ curam nostri habeat, q̃ illi videlicet & viuimus & morimur. Veruntamen nõ contentus isto, aliud quoq; adducit. Cũ enim dixisset, siue viuimus, siue morimur, domini sum°, & ab illa fidei morte ad naturalẽ transmigrasset, ne videretur asperiorẽ facere sermonẽ, aliud diuinæ prouidentiæ signũ, idq; maximum subiungit. Quódnã illud est? *In hoc enim Christus & mortuus est, & resurrexit, & reuixit, vt & mortuis simul & viuentibus dominetur.* Itaq; & istud fidẽ tibi faciat, q̃ nunquã non & salutis & correctionis nostræ curã habeat. Nisi enim tantã erga nos prouidentiam impẽdisset, quę fuisset dispẽsationis istius necessitas? Itaq; qui tantã sedulitatẽ quò nos sibi acquireret impenderit, vt & serui formã acceperit, & mortuus sit, iste nos, posteaquàm ipsius facti sumus, cõrẽnet? Nõ est istud, non est inquã: neq; enim facilè tantũ negocij prodere voluisset. In hoc enim, inquit, & mortuus

C est: quasi quis dicat, Ille vel ille seruum suũ contẽnere nõ sustinebit, domesticam quippe crumenã curat. Nos enim non ita pecuniã amamus, quẽadmodũ salutẽ nostrã Christus: atq; ideo nõ pecunias, sed suum ipsius sanguinẽ pro nobis dedit. Non feret igitur, vt eos perdat pro quibus tantum precij deposuit. Vide autẽ & ipsius potentiã, quomodo ineffabilẽ esse ostẽdat: in hoc enim mortuus est, inquit, vt & mortuis & viuentibus dominetur. Et suprà: Siue enim viuimus, *Sup. 8. e* siue morimur, ipsius sumus. Vides auctũ dominium? vides inexpugnabilẽ fortitudinẽ? vides diligẽter institutã prouidentiã? Non est enim, inquit, quod mihi de viuẽtibus dicas, & mortuis qui hinc decesserunt, prospicit. Si mortuis, manifestũ est q̃ & viuentibus: nihil enim omisit quod ad istud dominium attineat, maiorẽ sibiipsi iurisdictionẽ, quàm q̃ in homines tãtum sit, cõparans, in hoc vt seorsim à reliquis omnibus nostri curã habeat. Homo quippe argentũ quidem soluit, atq; ob id in propriũ suum seruum vehemens vsurpat dominiũ: Christus verò & mortem, & quẽ tanto precio redemit, in quẽ sibi dominiũ tanto studio negocióq; acquisiuit, huius salutem nihili facier? Ista verò quum dicit, Iudaizantẽ pudefacit, persuadétq; vt beneficij magnitudinem recolat, q̃ quum mortuus esset, reuixit, quódq; nihil emolumenti ex lege cepit, & q̃ extremæ sit ingratitudinis, relicto eo qui tanta in sui gratiã designauit, ad legẽ recurrere. Sufficienter itaq; taxatũ rursum remittit dicens: *Tu verò, cur iudicas fratrẽ tuum? aut etiam tu, cur despicis fratrem tuum?* Videtur autẽ ista quidẽ velut vtrinq; adæquata ponere, verũ ex dictis ostendit non parum inter se differre. Primũ appellatione fratris cõtentionem dirimit, deinde & terribilis illius diei cõmemoratio-

ne. Cũ enim dixisset, cur despicis fratrẽ tuum, subiũgit: *Omnes enim statuemur apud tribunal Christi.* Et videtur quidẽ rursus perfectiorẽ increpãdo ista dicere, verũ Iudaizantis animũ concutit, non solũ pudore illum suffundẽs propter acceptũ beneficiũ, sed & territans per futurũ suppliciũ. Omnes enim assistemus tribunali Christi. *Scriptum est enim: Viuo ego, dicit dominus: Mihi sese flectet omne genu, & omnis lingua confitebitur deo. Igitur vnusquisq; nostrum de seipso rationem reddet deo.* Vides quomodo rursus Iudaizantis animum concutiat, tametsi alterũ percellere videatur? Tale siquidẽ est qđ subindicat, quasi dicat: Quid tibi curæ est? Nihil enim huius gratia passurus es, sed ad hunc modũ nõ loquitur: Subindicat tamẽ mansuetius ipsum ponẽs ac dicens: Omnes enim statuemur apud tribunal Christi: Igitur vnusquisq; nostrũ pro seipso rationem reddet deo. Et prophetã inducit, omniũ ipsi testificãtẽ subiectionẽ, non subiectionẽ simpliciter, sed amplam & eorum hominũ qui in veteri testamẽto fuerunt, & in summa omniũ. Non enim simpliciter dicit, adorabit illũ vnusquisq;, sed & cõfitebitur, hoc est, †pœnas factorũ dabit.] Esto itaq; firmus ac cõstans, communẽ dominũ pro tribunali sedentẽ vidẽs, & ecclesiam ne scindas, neq; diuidas, reiecta gratia ad legẽ recurrẽs: nã & lex ipsius est. Et quid de lege dico? & qui in lege, & qui ante legẽ fuerũt, ipsius sunt. Lex etiã abs te pœnas nõ exiget. Exiget autẽ Christ⁹, nõ solũ abs te, sed & vniuersa humana natura. Vides quomodo legis metũ illi exemerit? Deinde ne videatur velut data opera territandi gratia ista dicere, sed tanquam ex propositi cõsequẽtia eò deuenisse: eodẽ rursus argumẽto immoratur, dicẽs: *Ne posthac igitur alius aliũ iudicemus: verũ illud iudicate magis, ne offendiculũ ponatur fratri, aut lapsus occasio.* Ista verò nõ minus ad illũ q̃ istũ pertinẽt. Propterea vtrisq; adaptari possunt: perfectiori, eò quòd scandalum pateretur ex ciborũ abstinentia: imperfecto, ꝙ is nimia reprehensione offenderetur. Tu verò mihi perpẽdas quas pœnas daturi sim⁹ simpliciter scandalizantes. Si enim hîc perfectiorum factum velut iniquum propter intempestiuã reprehensionẽ fieri prohibet, ne frater accepto scãdalo offendatur: qua pœna digni nõ erimus, qui etiã nihil corrigendo scandalũ præbemus? Si enim nõ saluare fratrem culpam habet, id quod & euangelici talenti defossor indicat: quid nõ faciet datum etiã scandalum? sed inquies, Quid si suopte vicio scandalizatur infirmus? Propter hoc ipsum æquum fuerit, vt illum feras. Nam si fortis esset, tali cura opus non haberet: Nunc verò quia imbecillior est, multa etiã curandi diligẽtia opus habet. Morale.

Præstemus itaq; eam, vbiq; illum portantes: neq; enim propriorum tantummodo malorum rationem dabimus, sed & eorum quibus aliis scãdalum præbemus. Quòd si etiã per seipsas graues sunt nostrorum delictorum pœnę, vbi & istæ accedent quãdo saluabimur? Nõ enim putemus nos excusationem habituros, si quãdo delictorũ socios inuenerimus: nã istud suppliciũ magis augebit. Quandoquidem & serpens magis punitus est q̃ mulier, quemadmodũ & mulier plusquam vir, & Iezabel maiores pœnas dedit quàm Achab vineę raptor. Ipsa quippe vniuersum istud negociũ texuerat, regiq; lapsus occasionẽ dederat. Igitur & tu quoq; si reliquis perditionis causa fueris, grauiora patieris, q̃ qui per te subuersi sunt. Neq; enim peccare, tantũ in se perditionis habet, quantũ ꝙ reliqui ad peccandũ inducũtur. Propterea dicit: Nõ solum ipsi faciũt, sed & facientibus assentiuntur. Itaq; si quando peccãtes viderimus, non solum non impellamus, sed & extraham⁹ ex ipso maliciæ barathro, ne & alienæ ꝓditionis pœnas dem⁹. Recordemur quoque ꝓpetuò terribilis illius tribunalis, fluminis ignei, vinculorũ insolubilium, profundarũ tenebrarũ, stridulorum dentiũ, venenosiq; vermis. Sed dicis, benignus est deus. Ergo hæc oĩa verba sunt, & neq; punitur diues ille Lazari contemptor, neq; fatuę virgines à sponso reiiciuntur? Ergo qui Christũ non pauerũt, in ignẽ diabolo præparatum non abibunt? Ergo qui sordidis est vestibus, nõ peribit manus ac pedes vinctus? Qui centũ denarios à conseruo suo exegit, non tradetur tortorib⁹? Quod de mœchis dictũ est, nimirum, ꝙ vermis eorũ non morietur, & ignis eorum nõ extinguetur, verum nõ erit? sed minatur ista tantummodo deus? vtiq; inquies. Et vnde, dic quæso, tãtam rẽ audes publicè loqui, atq; ex te ipso ferre sentẽtiã? Ego quippe & ex iis quæ dixit deus, & ex iis quæ fecit, contrariũ probare potero. Quòd si enim propter futura non credis, vel saltẽ propter ea quæ iam facta sunt, credę. Non enim certè minæ sunt, & verba tantummodo quæ facta sunt, & in opus ipsum exierunt. Quis igitur totũ orbem inducto diluuio stagnauit, ac graue illud naufragiũ omnimodámq; generis nostri perditionem effecit? Quis deinde fulmina illa telásq; flãmantia super terrã Sodomorũ demisit? Quis vniuersum Aegypti exercitũ in mari demersit? Quis sexcẽta Israëlitarũ milia in eremo consumpsit? Quis synagogã Abiron cõbussit? Quis subter eos qui Core & Dathã adhæserunt, telluris os aperuit, deuoratéq; iussit? Quis septuaginta illa milia, † propter Dauidis peccatũ,] vno tẽporis momẽto, peste occĩdit? Commemorabóne & eos qui priuatim puniti sunt? An Cain illũ continuo traditũ supplicio? An lapidatũ cũ omni suo genere Charmen? An eũ qui propterea ꝙ sabbato ligna collegisset, idẽ passus est? An quadraginta illos pueros à bestiis cõsumptos, quibus neq; propter ætatẽ parcitũ est? Si verò etiã post gratiã eadem videre volueris, perpẽde quãta Iudæi passi sint. Quomodo liberos suos comederint mulieres, illæ quidẽ assantes, istæ verò aliâs consumẽtes? Quomodo extremæ fami, bellísq; variis & grauibus traditi omnes superiores tragœdias calamitatũ suarũ abundantia superauerint? Quòd autẽ ista Christus illis intulit, audi quomodo per parabolas ea prædicat, vt quando dicit: Eos verò qui noluerũt regnare me, adducite huc & interficite. Idẽ dicit per parabolam vineæ, & nuptiarum: manifestè verò quãdo minatur ꝙ casuri sint in ore gladij, quódque captiui abducendi sint inter Gentes: & ꝙ anxietas in terra gentium desperatis rebus futura sit, resonante mari ac fluctibus, arescẽtibus hominibus prę timore: & ꝙ futura sit tribulatio talis, qualis neq; fuerit, neq; futura sit vnquã. Et Ananias & Sapphira, quantas ob modici argenti furtum dederint pœnas, omnes scitis. Quotidianas autem calamitates non vides? An neque istæ factæ sunt? Non vides & hodie qui & fame pereant, vel elephantiasi, vel alio corporis nocumento corripiantur, qui in continua paupertate viuant, qui innumera mala, eáque incurabilia patiantur? Iam quomodo fuerit æquum, illos quidem puniri, istos verò minimè? Si enim iniustus deus non est, quemadmodum & iniustus non est: oportet vt omnino tu quoq; peccatorum

Esa.45.d

†factorũ rationem reddet. ἐκτίσοντος.

Gene.3.e *4.Reg.9.g*

Rom.1.d

Matt.18.c.d.

Marc.9.g

Luc.13.a

Num.16.c.

†ἐπὶ τῶ Δαβὶδ sub Dauid vel Dauidis tempore.

Iosue 7.d *Num.15.d.* *4.Reg.2.d.*

Luc.19.d.

Ibid.21.d *Matt.24.b.*

Acto.5.b

†nũc verò propter hæc nostra verba, multos etiam hic punit deus.

Ioan.5.b

Mar.9.g. *Mat.25.d*

Luc.21.b. *Mat.14.b*

ἀνάστασις.

Matt.6.b *Esa.1.e* *Ibid.43.d* ἀναδικαιοῦμεν.

torum daturus sis pœnas. Si verò ideo nõ punit ꝙ benignus est, oportebat neq; istos puniri: † nunc verò hæc nostra verba sunt. Multos & hîc punit deus,] vt quum minarũ verbis nõ creditur, vel supplicij rebus credatis. Et quoniã vetera nos nõ vsq; adeò territãt, per ea quæ cuiq; generationi accidũt, tũc pro tẽpore socordes corrigit. Et cui⁹ gratia, dices, nõ omnes hîc punit? vt aliis pœnitẽtiæ spacium tribuat. Et cur non oẽs illic supplicio adficit? Ne pleriq; causa detur illi⁹ negãdi prouidentiã. Quot latrones hi quidẽ hîc capti dãnantur, isti verò impunè ex hoc seculo migrãt? vbi est ergo diuina bonitas? Meũ siquidẽ fuerit iam vicissim te quoque interrogare: nam si nemo prorsus supplicio fuisset affectus, habuisses eò refugiũ. Quum verò illi quidẽ pœnas dent, isti autem licèt peius deliquerint, non dent: quánã æquitatis poterit ratione fieri, vt qui eadem pariter peccarunt, easdem pœnas non luent? Quomodo non videbuntur iniuria adfici qui puniũtur? Qua itaq; ratione non omnes hîc plectuntur? Audi Christũ ipsum de his rebus tibi respõdentẽ. De eo siquidem inquirentibus, quòd ex ruina prolapsæ turris quidã interierãt, respondebat dicẽs: Putatis ꝙ illi vltra reliquos omnes peccatores fuerint? Nõ, dico vobis: imò nisi resipueritis, peribitis & vos omnes similiter. atq; ita nos admonet, ne fidentiores ꝓpterea simus, si quãdo punitis cæteris nullas nos licèt multa deliquerimus, pœnas dederimus: nisi eũ immutati fuerim⁹, omnino dabimus. Et quomodo, inquies, æternũ puniemur, quum hîc breui tantũ tempore delinquamus? Quo pacto qui breui tẽporis momento vnicam cædem tantummodo committit, continuæ ac perpetuæ metallorũ condẽnationi adiudicatur? At deus ista, inquis, nõ facit. Dic ergo quo modo paralyticum illum triginta & octo annos in tanto supplicio detinuerit? Quòd enim illũ propter peccata punierit, audi quid dicat: Ecce, inquit, san⁹ iã factus es, ne pecces amplius. Atqui solutionẽ tãdem adeptus est, inquis: illic verò res ad eum modum non habebunt. Quòd enim illic nullum vnquã sint habitura finẽ supplicia, audi rursus Christum ipsum: Vermis, inquit, eorum nõ morietur, & ignis eorum non extinguetur. &, Ibunt illi in vitam æternam, & isti in supplicium æternum. Itaq; si vita æterna est, æternũ est & suppliciũ. non vides quanta minatus sit Iudęis? Nunquid illa euenerũt? aut inanis sermo fuit, ꝙ dicebat: Non manebit lapis super lapidem? Num mansit? Quid verò quãdo dicebat, Erit tribulatio, qualis nũquam fuit? An non facta est? Lege historiã Iosephi, & scio respirare nõ poteris, audiens tantummodo quæ ob hanc causam passi sunt Iudęi. Ista dico, nõ vt mœrore adficiã, sed vt cautos vos faciam & muniam, & ne vanis ac superfluis vos demulcẽs, grauioribus pœnis obnoxios reddã. Dic itaq; quánam ratione quũ pecces supplicio dign⁹ nõ sis? An nõ omnia tibi prędixit? Nónne minatus est? non terruit? non innumera salutis tuæ gratia fecit? Nónne largitus est regenerationis lauacrũ, & priora omnia condonauit? Nónne post remissionem illam & lauacrum, rursum quod ex pœnitentia est auxilium, tibi peccanti dedit? Nónne etiã postea vt peccatorum veniam consequaris, facilem tibi viã reddidit? Audi itaq; qualia sint quæ prędcepit: Si dimiseris, inquit, ꝓximo, dimittũ tibi & ego. Quã quæso difficultatem habet res ista? Iudicate orphano, & iustificate viduam: & venite, inquit, & iudiciũ exploremus. Quòd si fuerint peccata vestra phœnicio rubore, velut nix alba erũt. Quid hîc laboris est? dic tu peccata tua vt iustificeris. Quid hîc difficultatis? Peccata tua eleemosynis redime. Quid hîc sudoris? Dixerat Publicanus, Propicius esto mihi peccatori, & descẽdit iustificatus. Quãto labore fuerit opus publicanũ hunc imitari: sed neq; post tot & tãta pœnã ac suppliciũ esse credis? Igitur neq; diabolũ puniri hoc sanè pactò facilè dixeris: Ite siquidẽ, inquit, in ignẽ præparatũ diabolo: nã si gehẽna nõ est, neq; ille punitur. Si verò punitur, manifestũ ꝙ & nos: nam & nos inobediẽtes fuimus, etiam si nõ in eisdẽ quibus ille. Quomodo itaq; tibi non times tam audacia loquẽdo? Quãdo enim dicis, nõ punit deus, quia benignus est: si punierit reperietur iuxta vos nequaquam esse benignus. Vides in quæ verba vos ducat diabolus. Quid ergo monachi, qui occupatis mõtibus maximum pietatis studium exercent? Num sine coronis abibunt? nam si mali non puniuntur, neque vllius est retributio: eadem ratione dixerit alius quispiã, neq; bonos coronari. Etiam, inquies: nam deo istud decorum, vt regnũ illius tantummodo sit, gehenna nõ sit. Scortator itaq; & adulter, quíq; innumera mala operatus est, iisdẽ potietur, quibus qui modestiã & sanctimoniã vitę cõseruauit, stabítq; cũ Nerone Paulus: Imò & diabolus ipse iuxta Paulũ cõsistet. Nã si gehẽna nõ est, omnium autem futura est resurrectio: quid aliud relinquitur, q̃ vt mali eadẽ cõsequantur cũ bonis? Quis istud dicet, licèt vehementer insanus? Imò quis dęmonũ hoc asseret? Nã & illi gehẽnam cõfitẽtur: vnde & clamabant dicẽtes: Venisti huc ante tempus torquere nos? Quî fit ergo vt non timeas ac tremas, quũ neges quod dæmones etiã cõfitẽtur? Quomodo nõ intelligis quis sit malorũ horum dogmatũ magister? Qui enim primũ hominẽ decepit, & meliorum sperãdarum rerũ propositione, etiã quæ in manu erãt bona excussit, is ipse est qui & nunc ista quoque & sentire & loqui suggerit. Et propterea facit vt gehennã non suspicentur quidã, quatenus in gehennam cõiiciat. Quẽadmodum è regione deus gehennam & minatur & parauit, vt ita viuere discas, ne in illã incidas. Atqui si existente gehenna, diabolus ista tibi persuadet: quomodo non existentẽ confessi sunt dæmones, à quib⁹ summo studio agitur ne tale quicquam suspicemur, quatenus praua securitate magis atq; magis socordes facti ac negligentes, simul cũ ipsis in ignem illum incidamus? Sed dices: Quomodo ergo gehennam tunc confitebantur? Angustiã scilicet illam & necessitatẽ, quæ incumbebat, non ferebant. Consideratis itaq; his omnibus, cessent qui ista dicunt, & seipsos & alios fallere: quandoquidẽ & ipsorum verboruum pœnas luent, & quò terribilia illa amolientes, multos frangunt: qui alias manentibus illis vel aliquo pietatis studio tenerentur, qua in re neq; barbaros imitantur. Nam illi quidem, quanquã omnium horum essent ignari, audito tamen ꝙ euertenda esset ciuitas: non solum increduli non fuerunt, sed & ingemiscentes ploraruntſ, saccósq; induti confusi sunt, neq; antea destiterunt, q̃ tentatis omnibus iram dei soluissent. Tu verò quum tantam nactus sis & verborum & rerum experientiam, quæ dicuntur contemnis? Itaque contraria tibi contingent. Quemadmodum enim illi ad verba trementes, supplicium quod re ipsa incredulis obtigisset, passi non sunt: ita & tu contemptis verborum minis pœnam quę re ipsa aderit, persolues. Et si quæ dicuntur, fabulæ iam

Dan.4.e. *Luc.18.e.*

Mat.25.d

Ibid.8.d

Niniuita.

instar habere videtur, aliud tamen erunt, quando res ipsæ fidē tibi, nolis velis, facient. Non vides quid & hic fecerit Christ°? Quomodo duos adept° latrones, nō eisdē dignatus sit vtrunq;, sed hunc quidem in regnum induxerit, illū verò in gehennam demiserit? Et quid latronē & homicidā dico? Neque apostolo pepercit, postquàm esset proditor fact°. Sed licet videret & ad laqueū impetuosè proruentem, & angustiatum, & mediū diruptum, (nam medius crepuit, effusáq; sunt omnia illius viscera) istáq; oīa præuideret: ista nihilominus oīa pati permisit, vt à præsentibus tibi futurorum etiā omniū fidē faceret. Ne itaq; vobis ipsis imponatis diabolo morē gerētes: illi° enim hæc omnia consilia sunt. Nā si & iudices, & domini, & præceptores, etiā si barbari sint, bonos quidē honorant, malos verò puniunt: qua ratione putas à deo cōtraria debere fieri, eisdémq; afficiendos & bonum simul & malū? Quando verò & maliciæ futura est liberatio? Si enim qui suppliciū nūc expectātes, intérque tantos timores & iudicū & legū versantes, nunquam tamē à malicia desistunt: quum eò abierint, & timorē illum deposuerint: vt non solum in gehennā non incidant, sed & regnum assequātur, quando malè agere desistēt? An hoc benignitatis sit, dic oro, maliciā scalpēdo alere, nequiciæ præmium ponere, eadem vtrunq; mercede æstimare modestū & lasciuū, fidelē & impium, Paulum & diabolum? Sed quousq; & nos nugamur? Hortor itaq; vt ab ista liberati insania vobisq; ipsis redditi, timorē ac tremorē animab° vestris persuadeatis, quatenus & à futura gehenna liberi, & modestè præsentem vitam viuentes, futura bona apprehendatis gratia & benignitate, &c.

Luc. 23. e. f

Actor. 1. c

Homilia xxvj.

Noui & persuasum habeo in domino Iesu, nihil esse cōmune per se: nisi ei qui existimat aliquid cōmune esse, illi commune est. Posteaquàm eum qui fratrem suum iudicabat, corripuit, atq; hunc ab increpandi vehementia dehortatus est: consequēter deinceps & de ipso dogmate decernit, atq; infirmiorem placidè instruit, non modicā hic quoq; mansuetudinē ostendens. Non enim dicit, q̄ daturus sit pœnas aut aliud quicquā eiusmodi: sed illius conscientiā à vano tantummodo eius rei metu liberat, vt eo facilius dictis suis credat, atque ideo dicit: Noui & persuasum habeo. Deinde ne incredulorum quispiā dicat: & quid ad nos, q̄ tu persuasus es? Neque enim ita fide dignus es, vt contra tantā dei legem, atq; oracula diuinitus allata tibi credatur, subiungit, in domino: hoc est, ab illo doctus sum, ab illo certus fact° sum. Nō est igitur humanæ cogitationis ista sententia. Quid ergo persuasus es & quid nosti? Quod nihil per se cōmune sit. Natura, inquit, nihil est immūdum: sed ex voluntate vtentis immundū redditur. Illi ergo soli immundum est, nō omnibus: nam ei, inquit, qui existimat aliquid commune esse, illi cōmune est. Quid igitur non corrigis fratrē, ne putet aliquid immūdum esse? vt quid non illū ab ista consuetudine ac suspicione omnibus viribus abducis, ne quid cōmune sibi faciat? Vereor, inquit, ne mœrore illū adficiā, vnde & subdit: *Verùm si propter cibū frater tuus contristatur, non iam secundū charitatem ambulas.* Vides quomodo familiarem interea sibi faciat infirmum auditorē, ostendens tantam illius rationem habere se, vt ne mœstum reddat, etiam quę vehementer erant necessaria, præcipere non audeat, sed indulgentia illū magis ac dilectione attrahat? Neque enim posteaquàm vanum exemerat metum, potenter illum trahit aut cogit, sed suiipsius dominum esse permitit. Nā non cōueniebat, vt ita abduceretur à ciborū abstinentia, vt mœrore circūdaretur. Vides quātum diligentię dilectioni impēdat? Sciebat enim q̄ illa omnia corrigere posset. Vnde & maius quid ab eis hīc exigit. Nā non solum, inquit, nō oportet illos tanquā ad rem necessariā violēter adducere: sed & si opus sit, vt cōdescendatis illis, neq; istud detrectare. Propterea & subiungit dicens: *Ne cibo tuo illum perdas, pro quo Christus est mortuus.* An ne tanti quidē æstimas fratrē tuum, vt salutem illius neq; ciborum abstinētia redimēdam ducas? Et Christus quidē neq; seruitutem neq; mortē illius gratia recusauit: tu verò nec cibos cōtempseris, ad hoc vt illum conserues? Atqui Christus tametsi nō esset lucraturus omnes, nihilominus tamē pro omnibus mortuus est, quod suum erat adimplens: tu verò quum scias q̄ propter cibum illum subuertas in potioribus, adhuc tamē contēdes, & eum qui Christo tanti est, tu adeò cōtemptibilem putabis? Et Christus nō solùm pro infirmo, sed & pro inimico mortuus est: tu vero neq; pro infirmo vel cibo abstinebis? Ipse quidē quod maximū erat, fecit: tu verò neq; quod minutulū est. Atque hoc cùm sit ipse dominus; tu verò frater. Sufficiunt autē ista ad perstringendum illum: ostendūt enim ipsum pusillanimem esse, & quū magna nactus sit à deo, modica tamen non rependere. *Ne vestrum igitur bonum blasphemetur: non est enim regnū dei esca & potus.* Bonum hīc aut fidem dicit, aut futurā præmiorū spem, aut perfectā pietatem. Non solum enim, inquit, fratrē non iuuas, sed & ipsam doctrinā & gratiā ac donū dei blasphemari facis. Quando enim litigas, quando contendis, quando contristas, quando ecclesiā scindis, quando fratrē cōuiciis impetis, proq; inimico habes: facis, vt qui foris sunt, blaphement: atq; ita non solū nihil inde corrigitur, sed contrarium omnino cōtingit. Bonum enim vestrū est dilectio, fraterna charitas, vnitas, colligatio, cum pace & māsuetudine viuere. Deinde rursus & illius metum, & huius contentionē cōtrahens: Nō enim est, inquit, regnum dei esca & potus: nam ex illis deo non probabimur, id quod & alibi dicit: Neq; si comederimus, abundabimus, neq; si nō comederimus, destituemur. Probatione verò hīc non est opus, sed sententiam suam dixisse satis habet. Quod autem dicit, tale est: Non enim si comederis, in regnum cœlorum istud te inducet. Atq; ideo vt illos tanquam ea in re magnificè de se sentientes carpat & deiiciat, non cibū solum dicit, sed & potū. Quę sunt ergo in regnū cœlorum introducentia? Iustitia, pax, gaudium, vita virtutis studio cōmendata, & pacificus cum fratre conuictus, cui contraria est contentio: & gaudium illud ex concordia, quod ipsa aufert increpatio. Ista verò nō alterutro, sed vtrisq; dicit: Habet enim iam vtrosq; alloquēdi opportunitatem. Deinde quoniā dixerat pacem & gaudium, pax verò & gaudium etiā in malis rebus est, subiungit: *In spiritu sancto.* Itaq; qui frattem perdit, & pacem is & gaudium euertit, maiorémq; intulit iniuriā, q̄ qui pecuniam rapuit: & hoc sanè peius, quoniā quod alius seruauerit, ipse iniuria afficis ac perdis. Quum itaque cibus, & quę videtur esse perfectio, in regnum cœlorum non inducant, inducant autem quę istis subuertuntur: quomodo non modica illa contēnere oporteat, vt quæ magna sunt firmentur? Deinde quoniam

Rom. 14. a

1. Cor. 8. i

studiū illud increpandi ex vana gloria tacitè suboritur, subiungit dicens: *Nam qui per ista seruit Christo, acceptus est deo, & probatus est hominibus.* Nō enim ita tu perfectionis gratia, quēadmodum pacis & concordiæ omnibus admirādus eris. Nā hoc bono fruētur omnes, illo verò ne vnus quidem. *Itaque quæ pacis ædificationisq; mutuæ sunt, sectemur.* Aliud ad illū infirmū pertinet, vt pacificus sit: aliud ad hunc, ne fratrē suū destruat. Veruntamen rursus vtraque illa cōmunia facit, dum ædificationis mutuæ meminit, ostēditq; simul, q̄ sine pace difficile sit ædificare mutuum. *Ne cibi causā destruas opus dei.* Salutem fratris ita vocans, timorem auget, atque ostendit quòd contrariū facere studeat. Nā nō solùm non ædificas, inquit, quod putabas, sed & destruis: idq; non humanū sed diuinum ædificium, atque ad hoc non eximiæ cuiuspiam, sed exilis rei gratia: nā cibi gratia, inquit. Deinde ne infirmū in mala ista opinione tot indulgentiæ confirment, rursus dogmatizat, dicens: *Omnia quidem mūda, sed malū homini est per offendiculum vescenti.* Qui mala scilicet cōscientia vescitur: itaq; etiam si coēgeris vt is vescatur, nulla tamē suberit vtilitas. Nō enim immūdū cibus facit, sed anim° quo quis vescitur. Hūc itaque nisi correxeris, omnia frustra feceris, quin magis nocueris. Nam nō parum differt, immundum putare cibum, & eum qui ita putat immundū, nihilominus degustare. Igitur dupliciter hic peccas, primū, quòd falsam opinionē cōtentione tua augeis alterū, quòd gustare facis, quod immūdū putat. Itaq; donec persuaseris, non cogas. *Bonū est non vesci carnibus, neque bibere vinū, neque quicquā per quod frater tuus impingit, aut offenditur, aut infirmatur.* Rursus plus exigit, nimirū, vt nō solū nō cogat, sed & illi cōdescendat: Istud nanque & ipse sæpenumero fecit, vt quādo circuncidit, quādo tōsus est, quādo Iudaicā illam oblationem obtulit. Et non dicit illi quòd hoc faciat, sed per modum generalis sententiæ loquitur, ne infirmorē illum rursus socordē magis reddat. Et quid dicit? Bonū est nō vesci carnibus. Et quid dico de carnibus & vino? etiā si aliud quidpiam tale sit quod scandalum præbeat, abstineto. nihil enim tanti est, quod saluti fratris adæquari debeat: atq; hoc Christus ipse manifestat è cœlis aduenīēs, & omnia quæcunq; passus est, propter nos ferēs: Obserua verò mihi quomodo & istū tāgat, quū dicit: Per quod frater impingit, aut offenditur, aut infirmatur. Nam nō erit, inquit, vt mihi dicas, quòd præter rationē faciat: sed quòd corrigere queas. Sufficientē etenim iustitiā habet, qua poterit infirmitati illius succurri, atq; interim tibi nihil accedit dāni: neq; enim hypocrisis est res ista, sed ędificatio & dispēsatio. Nam si coēgeris illum, quasi definito bello aduersabitur tibi, cōdemnabitq;, & ædificabitur magis ad hoc vt nō comedat: si verò cōdescēderis, tādē te diliget, neq; pro eo habebit, qui suspicioſè doceas, potestatēq; deīceps accipies sensim in illo recta seminare dogmata. Quòd si semel illi exosus fueris, omnē simul accessū futuro sermoni obsepiuisti. Itaq; ne cogas illū, sed & tu ipse abstineas, ꝓpter illū, nō tanquā ab immūdo abstinēs: sed quoniā ille si comederes, scandalū pateretur, & eò magis te diliget. ita & ipse Paulus fieri præcipit, quum dicit: Bonū est nō vesci carnibus, non quòd immūdæ sint, sed quoniam ex eo frater offenditur & infirmatur. *Tu fidem habes? apud temetipsum habe.* Videtur mihi hoc loco & vanæ gloriæ tacitè arguere perfectiorem.

Act. 16. d. 18. e. & 21. e

Quod verò dicit, tale est: Vis mihi ostendere q̄ sis perfectus & cōsummatus? Nō mihi ostentes, sed tua ipsius cōscientia cōtentus esto. fidē verò hic nō eam dicit, quæ ad dogmata pertinet, sed quæ propositi est argumēti. De illa siquidē dicit: Ore verò cōfessio fit ad salutē: &, qui negauerit me coram hominibus, negabo ipsum & ego. Nam illa tum subuertit, quādo cōfessa nō fuerit, ista verò quando intēpestiuè. *Beatus qui seipsum in eo quod probat, non iudicat.* Infirmiorem rursus percutit, istiq; conscientiæ sufficere coronam ostēdit: nam etsi homo nō viderit, tu tamen tibi ipsi satis eris ad hoc vt beatus sis. Postquā enim dixerat, Apud temetipsum habeto, ne modicū & exile tibi videatur istud propriæ cōscientię forū, dicit illud tibi ipso orbe melius esse. Et si te accusauerint oēs, tu verò teipsum nō cōdēnaueris, neq; ipsa conscientia reprehēderit, beatus es. Verùm nō simpliciter de omnibus loquēs hoc pōsuit. Sūt em multi qui seipsos non iudicant, tametsi vehemēter delinquāt, qui omnes eò sunt miseriores. Sed proposito interea argumento inhæret. *At qui diiudicat, si ederit, condemnatus est.* Rursus ad parcendū infirmiori adhortās, hoc dicit: Quid enim vtilitatis fuerit, si seipsum iudicans & cōdemnās ederit? Ego quippe illū probo qui & vescitur, & cū nulla hæsitatione vescitur. Vide quomodo illū inducat nō solùm vt edat, sed & mūda conscientia edat. Deinde & causam ponit, propter quam cōdemnatus sit, subdens ac dicens: *Quoniam non ex fide.* Non quòd immūdus sit cibus, sed quòd nō ex fide: non enim mundum esse credidit, sed tanquā immūdum attigit. Per ista verò ostendit quantum damni dent, qui non persuasos attingere cogunt quæ ipsis immūda videtur, quatenus vel hoc pacto moti desinant obiurgare infirmos. *Quicquid verò ex fide non est, peccatū est.* Cùm enim quod edit, mundum esse nec cōfidat nec credat, quomodo nō peccasse credetur? Hæc autē omnia de proposito tantùm argumēto à Paulo dicuntur, nō de quibusuis. Et obserua quantā curā habeat vitādi scandali. Nam & suprà dixerat: Si verò propter cibū frater tuus contristatur, non iā secundum charitatem ambulas. Quòd si cōtristandus nō est, multò minus scādalizandus. Et rursus, Ne cibi causa destruas opus dei. Si enim ecclesiā suffodere graue est & sceleſtū, multò magis si hoc tēplo spiritali fiat. Augustior quippe est homo magisq; venerādus, q̄ ecclesia. Nō enim propter parietes mortū° est Christus, sed propter ista spiritus sancti exempla.

Sup. 10. b

Luc. 9. d

κατάλυσις, habet emēdatus codex.

Hic sup. e

Ibidem

Morale.

Circūspectis itaq; singulis, quæ ad nos pertinent, videamus ne cuiquā vel modicā mali ansam præstemus. Stadiū quippe præsens hæc vita est, & innumeros oculos quos circūquaque dirigamus habere oportet, neq; putandū ad apologiā sufficere ignorantiam: erit enim, erit inquā, quando & ignorātiæ pœnas dabimus; quando scilicet & ipsa ignorantia veniam non habebit. Nam & Iudæi ignorarunt, sed ea ignorarūt, quorū ignorantiā veniam nō meretur: & Græci ignorarūt, sed excusationē non habēt. Quòd si ea ignoraueris, quæ sciri non possunt, ꝓter culpā erit: si verò quæ scitu & possibilia sunt & facilia, extremas pœnas meritò dabis. Nisi em vehemēter pigri negligētésq; fuerimus, sed quæcūq; ad nos pertinent, simul attuleritimus, & in his quæ ignoram°, manū porriget deus: id quod & Philippensibus scribit Paul°: Et si quid aliter, inquit, sentitis, hoc quoq; vobis

Philip. 3. a

bis deus reuelabit. Si verò nihil corũ quę nostrę sunt
potestatis, expedire voluerimus, neq; illius potiemur
Mat. 13 b auxilio. Idē & Iudęis vsu venit: nam in parabolis, in-
quit, illis propterea loquor, quòd videntes nõ videt.
Ibid. 12. b Quomodo videntes nõ videbāt? videntes expelli dæ-
Ioan. 8 f mones, dicebant, dæmoniũ habet: mortuos excitari
cõspicientes nõ adorabāt, sed interficere ipsum tentabāt. Sed Cornelius nõ ita: atq; ideo quoniã diligē-
ter quicquid poterat, faciebat: quod reliquũ adhuc
deerat, adiecit deus. Ne dicas itaq;, quomodo hunc
vel illum simplicem & bonũ contempsit deus, eò ꝙ
Græcum passim pro Gētili siue Ethnico ponit. Græcus sit? Nam primùm quidē quis simplex sit ab
hominibus cognosci nequit, sed ab eo solo qui sin-
gula corda formauit. Deinde & hoc dici potest, ꝙ
plerunque qui talis videtur, veritatis nullam habeat
vel curã vel diligentiam. Sed dicis: & quomodo po-
terit, quum sit homo vehementer simplex & idiota?
Simplicē itaq; hunc & idiotam in rebus terrenis mi-
hi cõsideres, ac discas videásque quàm multam illic
ostēdat diligentiã, quam si & spiritalibus impendere
voluisset, contēptus vtique non fuisset. Sole quippe
clariora sunt quæ veritatis sunt, & vbicunq; quis in-
tenderit, facilè suã ipsius salutē apprehendet: siquidem aduertere voluerit, illámq; nõ velut obiter quę-
rendã putauerit. An in Palæstina occlusa sunt salutis
negotia? An in modico orbis angulo? Nõ audisti ꝙ-
Baruc. 1. a phetã dicentē: Quoniã omnes cognoscēt me à par-
uo vsq; ad magnũ? Nõ vides rem ipsam loqui? Quo-
modo ergo veniam habebunt isti, cùm veritatis do-
ἐκτραχύνει. ctrinam expositam videant, & manifestam: & tamen
nec satagũt, nec curant, quò illam discant? Et ista, in-
quies, ab eo exigis qui agrum incolit, & à barbaro?
Nõ solũ ab agricola & barbaro, sed & si quis barba-
ris istis, qui nũc sunt, barbarior fuerit. Quãnã ratio-
ne, dic quæso, in rebus secularibus qui talis est, & cõ-
tradicere nouit iniuria adfectus, & resistere violētiã
passus, omniáq; facere ac moliri, vt neq; calumniam
aliquãdo ferat, cùm in rebus spiritalib⁹ eadē prudē-
tia nõ vtatur? Et quando lapidē adorat, deum ratus,
festiuitatēsq; celebrãs pecunias insumit, multámque
religionē ostēdit, per simplicitatem socors ac negli-
gens nõ redditur: quãdo verò qui verè est, quęrēdus
est Christ⁹, tum mihi simplicitatē & stupiditatē me-
moras? Nihil est itaq; quod dicis, nihil est inquã, sed
solius negligentiæ socordiæq; culpa perit. Nã quos
simpliciores agrestiorēsq; putas, an qui tēporib⁹ A-
brahæ, an qui nũc viuũt? Manifestũ, quòd qui tēpo-
ribus Abrahæ vixerũt. Quãdo verò facilius fuit verã
inuenire pietatē, an nunc, an Abrahę tēporibus? ma-
nifestum quòd nũc. Nam nũc quidem & dei nomen
†παρὰ πᾶσι βεβόητοι, apud oēs celebre factũ est. †inuocatum est ab omnibus,] & prophetæ præconi-
zando prædixerunt, & res in effectũ abiit, & Gentiũ
nugæ cõuictæ sunt. Tunc verò rudes adhuc erãt ple-
rique, peccatúmq; regnabat. Adhæc neque lex erat
quę instrueret, neq; ꝓpheta, neq; miracula, nec do-
ctrina, nec multitudo deũ agnoscentiũ, nec aliud ta-
le quippiã: sed velut tenebris profundis noctēq; dē-
sa & hyemali adoperta erãt omnia. Verũtamē admi-
rabilis hic & generosus vir, licet tot essent impedi-
mēta, nihilominus & deum agnouit, & virtutē exer-
cuit, aliósq; multos in eũdē zelũ induxit: idque tam-
etsi neq; externę sapiētiæ aliquid haberet neq; expe-
riētiæ. Quomodo enim habuisset, quũ nusquãdum
inuētæ essent literæ? verùm quoniã quod suum erat,
ad hanc rē contulit, contulit simul & deus quod &

A reliquũ & sui muneris erat. Neq; eũ dicere potes, ꝙ
pietatem suam ex patribus acceperit Abraham. Ido-
lolatra quippe erat pater. Nihilo tamē min⁹, licet ta-
libus esset progenitoribus, homo barbarus in medio
barbarorũ educatus, nullũ habēs pietatis præcepto-
rem: & deũ tamē agnouit, & nepotibus suis vniuer-
sis, quibus & lege frui datũ est & prophetis, adeò fa-
ctus est clarior, vt exprimi nequeat: vnde quæso?
Quòd in tēporalibus quidē nõ admodum solicitus
fuit, in spiritalibus verò sese totũ intendit. Quid verò
Melchisedek? Nunquid & ipse eisdē temporibus vi-
xit, tãtúmq; emicuit, vt & sacerdos dei appellaretur?
Etenim impossibile, vehemēter, inquam, impossibile
fuerit, eũ qui aduigilauerit, aliquãdo contēptum iri.
Ne verò nos istud turbet, sed sciētes quodvbiq; mē-
tis præualet dominũ, quæ nostra ipsorũ sunt cõside-
B remus, si quo pacto meliores reddamur. Ne vocem⁹
deum in iudiciũ, neque scrutemur, cur hunc reliquerit, istũ vocauerit. Hoc etenim nihil aliud fuerit, q̃ si
seruus suopte vicio reiectus curiosē excutiat heri œ-
conomiam. Miser ac ærumnose, quum te rationum
tuarũ te solicitũ esse oporteret, & quomodo dominũ
tibi conciliares, à domino rationem exigis tanquam
rationem non redditurus? cãq; prætercurris quorũ
pœnas vt tu luas necesse est? Quid igitur ad Grecum,
inquis, dicam? Hæc ipsa scilicet. vide autē ne solùm
dicas ad Græcum, sed & quomodo ipsum emendes.
Quando vitam tuam exquirens scandalũ ab illa pa-
titur, hic cura quid dicas. Pro illo siquidem etiam si
scandalizetur, rationē nõ dabis: verùm si ex vita tua
nocuēti quicquã acceperit, extremũ subibis peri-
C culum. Quãdo de regno dei philosophãtem te vide-
rit, & tamen interim præsentia admirantē & gehen-
nam metuentē, & ad ea mala quæ hic sunt tremētē,
tũc quid dicas vide. Quãdo scilicet ista vidēs repre-
hēdet ac dicet: Si regnũ dei amas, qua ratione præ-
sentia nõ despicis? Si tribunal quoddam terribile ex-
pectas, quid præsentes molestias nõ contēnis? Si im-
mortalitatē speras, cur mortē non floccipēdis? cùm
ista, inquam, dixerit: tum cura quo pacto te excuses.
Si quando te pecuniarum iacturam formidare vide-
rit qui cœlos expectas, próq; vnico obolo impēdio
gaudere, ac rursus modici argēti gratia quasi venalē
exponere animã, tũc solicitus esto. Ista quippe sunt:
ista sunt, inquã, vnde Græci scãdalizãtur. Itaq; si tuæ
ipsius salutis curam habes, pro istis respōde, verũ nõ
verbis, sed factis. Nam propter illã quidem quęstio-
nem, deum nemo blasphemauit vnquã, propter ma-
D lã verò vitã innumeræ sunt vbiq; blasphemiæ. Hoc
igitur corrige: alioqui rursus dicet tibi Grecus, vnde
discã, quòd possibilia præceperit deus? Nam ecce, tu
quũ ex ipsis progenitoribus Christianus atq; in bo-
na ista religione enutritus sis: nihil tamen quòd huc
pertineat, facis. Quid dices? Omnino respōdebis, o-
stendã tibi alios qui faciant, nimirũ monachos ere-
mum incolētes. Nõ erubesces, quòd cũ Christianũ
te fatearis, ad alios mittas, vt qui quæ Christianorũ
sunt, designasse te demõstrare nõ valeas? Ille siquidē
cõfestim dicet: Quam ergo mihi necessitatem facis
eũdi ad mõtes, solitudinēsq; persequēdi? Si eṁ pos-
sibile nõ est huic incũbere philosophiæ eum qui in
mediis versatur vrbibus, magna vtiq; fuerit cõuersa-
tionis vestræ reprehensio, siquidē relictis vrbibus ad
solitudines currendum sit. Sed ostende mihi homi-
nem, qui & vxorem habēs & pueros simul ac domũ
philoso-

philosophetur. Quid igitur ad ista dicem⁹? An nõ ne-
†κατανύσσομεν. sed cod. emēd. habet κάτω κύπτομεν. cessario † decidemus & cõfundemur? Neq; eṁ Chri-
st⁹ ita præcepit. Sed quomodo? Luceat lux vestra, in-
quit, coram hominib⁹, nõ corã mõtibus, neque co-
rã solitudine, aut recessibus auiis. Atq; hæc dicēs, nõ
illis detraho, qui montes occupant: sed habitatores
vrbium deploro, eo quòd ex illis virtutem exegerint.
Hortor itaque, vt philosophiã ex montibus in vrbes
reducamus, vt ciuitates sint verè ciuitates. Ista sunt
quæ Græcũ emēdare, ista quæ ab innumeris scãda-
lis liberare nos possunt. Itaq; si voles & illum à scan-
dalo liberare, tibiq; innumera nancisci præmia, tuã
ipsius corrige vitã, vndique illam illustrem reddens,
vt videãt homines bona opera tua, glorificentq; pa-
trem qui in cœlis est. Ad hunc quippe modũ nos in-
effabili illa magnificãque gloria potiemur, & nunc
& semper & in infinita seculorum secula, Amen.

Homilia xxvij.

Hanc coronidem vulgata editio ad finē adiecit epistolæ. *NEmpe qui potēs est confirmare vos secundũ euangeliũ
meũ, & secũdũ prædicationē Iesu Christi, iuxta reue-
lationē mysterij tēporibus æternis taciti, manifestati
vero nũc per scripturas propheticas iuxta præceptũ æterni dei, ad
obedientiã fidei in omnes Gentes patefacti, soli sapienti deo, per
Iesum Christum cui gloria in secula, Amen.* Isthæc perpe-
tua Pauli consuetudo est, precatione & glorificatio-
ne adhortationem claudere. Sciebat enim rem hanc
non leuis esse momēti. Consueuerat autem istud ex
magno amoris, nimirũ paterno, affectu simul ac pie-
tate facere. Ad præceptorem quippe, qui & puerorũ
& dei sit amans, pertinet, non tantũ sermone instruere,
sed & precationibus diuinum auxilium instructis
impetrarè, id quod sanè & hoc loco facit. Lectionis
verò & sensus hæc est consequentia: Ei autē qui po-
tens est confirmare vos, sit gloria in secula, Amen.
Rursus etenim infirmis illis immoratur, sermonémq;
ad eos dirigit. Cùm enim increparet, communi vte-
batur increpatione. Nunc verò facta precatione, sup
plicationem pro istis ponit. Postquàm autem dixe-
rat, Qui potens est confirmare vos, adiecit etiã iuxta
quem modum: Secundum euangelium meum. Hoc
verò dicens, ostendit illos nondum fuisse confirma-
tos. Nam steterãt quidem, verùm rursus fluctuabãt.
Deinde vt fide dignum faciat sermonem, subiungit,
& secundum prædicationem Iesu Christi: hoc est,
quam ipse prædicauit. Si verò Christus ista prædica
uit, iã non nostra sunt dogmata: sed illius leges. Sub-
inde & de illa Christi prędicatione philosophãs do-
num istud & magni esse beneficij simul & magni ho-
noris ostendit. Et primum quidem ab ipso prędicã-
D te probat, deinde & ab ipsis prædicatis: euangelia si-
quidē erant: præterea & ab eo quòd nihil horũ ante
nos cognoscebatur: id quod significat cũ dicit: Iux-
ta reuelationē mysterij, quod quidē maximę philo-
sophiæ signũ est, quod mysteriorũ participes illos fa
cit. Tēporibus æternis taciti, manifestati verò nunc.
Olim quidē præfinitũ erat, nũc autē apparuit. Quo-
modo apparuit? per scripturas propheticas. Rursus
& hic infirmi timorē exoluit. Quid enim times, in-
quit? Ne deficias à lege? Atqui hoc ipsum exigit lex,
hoc ipsum iã antea prædixit. Si verò quæsieris, qua
ratione nũc tandē apparuerit, periculosam rē facis,
mysteria dei curiose examinãs, rationēq; illorũ exi-
gens. Neq; enim talia curiose inquirēda, sed diligē-
da sunt & amplectēda. Vnde & ad obstruēdã huius-
modi animi sentētiã, subinfert: Iuxta præceptũ æter-

A ni dei, ad obedientiã fidei. Obediētiam quippe fides
exigit, non curiositatē: & quãdo deus præcipit, mo-
rem oportet gerere, nõ curiose inquirere: deinde &
aliũde confidētiores illos facit, cùm dicit, In omnes
Gētes patefacti. Nõ enim solus, inquit, ita credis, sed
tecum vniuersus etiã orbis: non hominem, sed deum
ipsum adeptus doctorē, vnde & subiũgit: Per Iesum
Christũ. Nõ est autē mysterium hoc patefactum so-
lùm, sed & confirmatũ. Vtrunq; verò ipsius est opus:
Propterea & ita legēdũ est: Ei autē qui potēs est cõ-
firmare vos per Iesum Christũ. vtrunque siquidē illi,
quemadmodum dixi, acceptum fert. Imò nõ solùm
vtrunq;, sed & gloriam illam quæ patrē cõcernit illi
adscribit. Propter quod & subdit: Cui gloria in secu-
la, Amen. Glorificat autē illum ad incõprehensibilia
illa mysteria denuò stupefactus. Neque enim etiam
B nũc posteaquã apparuerũt, cogitationibus illa quis-
quam cõprehēdere potest, sed oportet vt fide agno-
scãtur. Aliter autē nõ licet, bene verò dixit, Soli sa-
pienti deo. Quãdo enim perpēderis, quomodo Gē-
tes adduxerit, illisq; qui iã olim rectè vixerũt, cõmi-
scuerit, quomodo deploratos saluauerit, quomodo
tellure īdignos ad cœlos euexerit, & eos qui ex prę-
senti hac vita exciderãt in immortalem illam & inef-
fabilē induxerit, & à dæmonibus pessundatos ange-
lis pares fecerit, paradisũmq; aperuerit, ac vetera ma
la in vniuersum sustulerit, idq; breui tēpore, viáq; &
facillima & cõpendiosissima: hæc, inquam, si perpē-
deris, tũc cognosces illius sapientiã, quãdo videlicet
videris, quod neq; angeli neque archãgeli viderũt,
id cõfestim eos qui ex Gentibus sunt, per Iesũ Chri-
stum edoctos esse. Oportebat itaq; illius admirari sa-
C pientiam, ipsũmq; glorificare. Tu verò circa modica
versatus vmbræ adhuc immoraris, id quod non est
valde Christũ glorificãtis. Qui enim illi nõ fidit, neq;
fide persuasus est: factorũ illius magnificentiæ testi-
moniũ non præbet. Verùm pro illis gloriam Chri-
sto refert Paulus, vt & eos ad æmulãdũ prouocet. cũ
verò audis dicentē apostolũ, Soli sapiēti deo, ne pu-
tes ad improbationē filij dici. Si enim omnia ista, vn-
de ipsius sapientia demonstratur, per Christum facta
sunt, sinéq; illo factum est illorum ne vnum quidem,
facilè liquet, ꝙ & quæ sapientiã ipsam concernunt,
vtrinq; paria sunt. Quãobrē igitur, soli, dixit? Ad dis-
cretionē scilicet vniuersæ creaturæ. Reddita itaque
glorificatione, rursus à precatione in adhortationē
desinit, versóq; ad firmiores sermone subsequenter
dicit: *Debemus autem nos qui potentes sumus.* Debemus, Cap. X V.
non donamus. Quid debemus? *Infirmitates impotentiũ
portare.* Vides quomodo illos encomiis extulerit, nõ
solùm quod potentes vocauit, sed & quòd in suum
ipsius ordinem illos secum collocauit? Neq; hoc so-
lùm, sed & vtilitatis argumēto vitatáq; omniũ inui-
dia rursus illos attrahit. Nam tu quidē, inquit, potēs
es, & si cõdescēderis, nihil dãni feres: ille vero extre-
ma periclitatur, nisi portatus fuerit. Et nõ dicit infir-
mos, sed infirmitates impotentiũ, vt ipsorũ misereã-
tur attrahens & inuitãs, quēadmodum & alibi dicit:
Vos qui spiritales estis, instaurate eum qui huiusmo- Galat. 5. b
di est. Potens factus es? Repēde deo mercedē qui ta-
lem te fecit. Tum autē repēdes, quãdo infirmitatē ę-
groti correxeris. Eramus enim & nos infirmi, gratia
vero dei potētes facti sumus. Istud autem non solum
hic oportet facere, sed & circa eos qui alio infirmi-
tatis genere laborant: vtpote si iracundus quis aut
conui-

cõuiciator fuerit, aut aliud quippiam vitij habuerit, portato: quomodo vero fiet istud? Audi sequẽtia. Cũ enim dixisset, portare debemus, subiunxit: *Ac nõ placere nobis ipsis. Vnusquisq; vestrũ proximo placeat in bonũ, ad ædificationẽ.* Quod vero dicit, tale est: Potẽs es? Experimentũ potẽtię tuæ sumat infirmus. ille robur tuum discat. Illi placeas, sed in bonũ: & neq; simpliciter in bonũ, ne dicat perfectus, ecce ad bonũ illũ traho, sed adiicit, ad ædificationẽ. Itaque siue diues fueris siue potẽs, nõ tibi ipsi, sed pauperi & egeno placeas. Hoc pacto siquidẽ & vera potieris gloria, & multũ feres fructus & emolumẽti. Tẽporaliũ quippe rerũ gloria cõfestim auolat, spiritaliũ vero manet, siquidẽ ad æficationem hoc feceris. Propterea ab omnibus istud exigit. Non enim ille vel ille, sed vnusquisq;, inquit, vestrũ. Deinde quoniam magnũ quid præceperat, propriámq; démittere perfectionem ad alterius instaurandã infirmitatem iusserat, Christum rursus in medium adducit, dicens: *Nam & Christus sibi ipsi non placuit.* Quod quidẽ & semper facit. Nam quũ & de
2.Cor.8.b eleemosyna loqueretur, ipsum adducebat dicẽs: Cognoscite gratiã domini, quoniã cũ diues esset, propter vos pauper fact° est: & cũ ad dilectionẽ adhor-
Ephæ.5.c taretur, hinc quoq; adhortabatur dicẽs: Quẽadmodum & Christus dilexit nos. De ferẽda etiã cõfusione & periculis cõsulens, ad eundẽ confugit, dicens:
Hec.12.d Qui pro gaudio sibi proposito, crucem sustinuit, cõfusione cõtẽpta. Ita & hic Christum quoq; idem fecisse ostẽdit, Prophetamq; qui hoc iam olim prædixit, inducit. Vnde & subdit: *Quemadmodũ scriptum est,*
Psal.68.b *Opprobria opprobrantiũ tibi ceciderũt super me.* Quid est autẽ, nõ placuit sibi ipsi? Poterat nulla ferre opprobria, poterat quæ passus est nõ pati, siquidẽ quę sua erant spectare voluisset. Verũ noluit, sed quod nostrũ erat respiciẽs, quod suũ neglexit. Et cui° gratia nõ dixit, seipsum euacuauit? Quoniã nõ solùm ostendere voluit, quòd homo factus est, sed quod & conuiciis impetitus est, & malã à multis adeptus est opinionẽ, ob
Mat.27.e id quod infirmus putaretur. Dicebãt enim, Si filius
Ibidem. dei es, descẽde de cruce: &, alios saluauit, seipsum saluare nõ potest? Rem ideo cõmemorat talem, quę ad præsentis argumẽti propositũ faceret, multóq; plus ostẽdit ac probat, quàm promiserat. Nõ enim Christum tantummodo opprobriis adfectum ostendit, sed & patrẽ: opprobria siquidem, inquit, opprobrãtium tibi inciderunt in me. Quod verò dicit, tale est: Nihil cõtigit noui, nihil peregrini. Qui eũ in veteri testamẽto studio opprobrãdi deo laborarũt, iidẽ & aduersus filiũ insanierũt. Hæc autẽ ideo scripta sunt, ne & nos illos hic imitemur. Deinde & ad tentationum tolerantiam munit. *Nam quæcunque præscripta sunt, ad nostram doctrinã*, inquit, *præscripta sunt, vt per patientiã & consolationem scripturarum spem habeamus.* Hoc est, ne excidam°. Multi siquidẽ sunt agones à foris & ab intus, vt & corroborati per scripturas & cõsolati tolerantiã ostẽdamus, inq; tolerantia viuẽtes, in spe maneamus. Nam vicissim hæ duæ alterã parit altera, tolerantia spem, spes tolerantiã: vtraq; verò ex scripturis nascitur. Deinde rursus ad precationẽ verso sermone, dicit: *Deus autẽ tolerantiæ & consolationis det vobis vt eodem alius in alium situs affectu secundum Christũ Iesum.*

Nam dilectionis hoc proprium est, vt quod pro se quisq; curat, idẽ faciat & pro altero. Deinde vt ostẽdat ꝙ non simpliciter dilectionem quærat, subiungit, secũdũ Christũ Iesum: id quod vbique facit, eò quòd & alia quædã dilectio est. Et quænam est concordiæ huius vtilitas? *Vt vnanimiter*, inquit, *vno ore glorificetis deũ & patrẽ domini nostri Iesu Christi.* Nõ dicit simpliciter, vno ore, sed & vna anima fieri hoc præcipit. Vides quomodo totũ corp° coadunauerit? Quomodo sermonẽ rursus in glorificationẽ cõclusérit? Vnde & potissimũ ad cõsensum & cõcordiã hortatur & allicit. Deinde rursus hinc eidẽ adhortationi immoratur dicẽs: *Propterea assumite vos mutuò, quẽadmodum & Christus assumpsit vos ad gloriã dei.* Rursus exemplum è supernis, & lucrũ simul ineffabile. Nã ex hoc potissima gloria deo accedit, quòd in vnũ cõplicamur & cõcludimur. Itaq; si quando tui gratia nõnihil dolens à fratre dissentis, animo perpendẽs quòd iram dimittens dominũ tuum hoc pacto glorificas: etsi non propter fratrem, propter hoc tamen ipsum recõciliare, imò verò propter hoc præcipuè. Nã & Christus hoc sursum ac deorsum versans, & ad patrẽ differens, dicebat: In hoc cognoscent omnes quòd Ioan.13.b tu me miseris, si vnum fuerint.

Morale.

Persuadeamur itaq;, coaptemus nos ipsos inuicẽ. Nã hoc loco nõ iã solos infirmos, sed simul omnes excitat. Quòd si quis abs te seipsum auellere cupiat, tu vide ne quantũ in te est auellaris ab ipso. Neq; frigidũ istud & imbecilli animi verbũ proferas, Si me dilexerit, diligã. Si me dexter quoq; nõ dilexerit oculus, effodiã illũ. Satanica sunt ista, publicanorũq; & Grecorũ pusillanimitati cõueniẽtia. Tu verò quũ sis ad potiorẽ ciuitatẽ & cõuersationẽ vocatus, inq; ipsum cœlũ inscriptus, maioribus quoq; legibus obnoxius es. Ne dicas itaq; talia, sed si quãdo amare te noluerit, tum maiorem etiã dilectionem ostendito, quaten° ipsum attrahas. Mẽbrũ siquidẽ est. Mẽbrum verò si necessitate quapiã à reliquo fuerit corpore abscindendũ, nihil nõ molimur, quò illud vniamus iterũ, ita vt nunquã maiorem curam impẽdamus: ita tibi quoque faciendũ. Nã tum demũ maior expectãda tibi merces est, quãdo diligere recusantẽ attraxeris. Si enim eos potissimũ ad prãdium vocare iubet, Luc.14.f qui vicem rependere nequeunt, quò aucta nos maneat retribut°: multò magis circa dilectionẽ hoc facere oportet. Qui eũ dilectus diligit, mercedẽ tibi eo ipso iã reddidit. Qui verò dilectus nõ diligit, deũ pro seipso debitorẽ tibi cõstituit. Præterea si te dilexerit, nõ multa cura opus habebit: si verò nõ dilexerit, tum potissimũ tua cura & adiutorio iuuãdus erit. Causam itaq; curæ ac diligẽtiæ, ne causam facias socordiæ ac negligẽtiæ: neq; dicas, quoniã morbo laborat, ideo ipsum negligã. Morbus siquidem est ista dilectionis frigiditas. Tu verò, quod frigidum est, calefacito. Quid autẽ si calefieri nõ sustinet, inquies? Perdura quod tuũ est faciẽs. Quid si eo magis peruertetur? Rursus maiorẽ tibi retributionẽ procurabit. Eóq; te magis imitatorẽ esse Christi declarabis. Si eũ dilectio mutua discipulorũ insigne est (in hoc Ioan.13.d enim cognoscẽt omnes, inquit, ꝙ discipuli mei estis, si vos inuicẽ dilexeritis) perpẽdẽ quãtũ sit, odio prosequentẽ diligere. Nã & domin° tuus osores suos dilexit & prouocauit. Et quãtò erãt infirmiores, eò maiorẽ curã impẽdit, clamauitq; dicẽs: Non opus habẽt medico qui sani sunt, sed qui malè habent. Mẽsa quoq; sua & publicanos & peccatores dignatus est. Et quãta à Iudæis afficiebarur ignominia, tãtũ vicissim erga illos & honoris ostẽdit & curę. Imò multò plus

1 Co.13.b plus etiã, hunc æmulaberis & tu. Neq; enim modici momẽti virtutẽ habet hoc factũ. Tale siquidẽ est, vt sine eo martyr etiã deo placere nequeat, quẽadmodum Paulus dicit. Ne dicas itaq;, quoniam odio habeor, propterea non diligã: propter hoc enim ipsum potissimũ diligere debes. Alioqui nõ facilè fit vt qui diligit, odio habeatur. Nam etiã si bestia quis sit, di-
Matt.5.g ligẽtes tamẽ diligit: hoc enim, inquit, & Ethnici faciũt & publicani. Si verò diligẽtes se quisq; diligit, quis nõ eos diliget, qui tametsi odio habeãtur, nihilominus diligũt? Hoc itaq; declara, neq; cesses quin perpetuò dicas, quoniam quantũuis exosus tibi sim, nõ quiescã tamẽ, quo minus te diligã. Hoc si feceris, nullam nõ contentionẽ sedabis, nullam nõ animam emollies. Morbus enim iste aut ex inflãmatione fit, aut ex frigiditate. Verũ vtriq; dilectionis virtus suo
Ab exẽplo turpis amoris. calore mederi cõsueuit. Nõ vides turpes illos amatores, alapas, sputa, opprobria, innumeráq; alia incõmoda, quę fornicatię illę mulieres infligũt, patienter ferre? Quid igitur amorẽ hũc eximet? Illata cõuicia? Nequaquã. Imò magis inde accẽditur. Et quãquam ista faciẽtes mulierculę prẽterquã quod fornicãtur, obscuro etiã ac vili genere sint, qui vero talia ab illis patiũtur, illustres sępenumero ꝓgenitores cõnumerare, multãq; maiorũ possent prętẽdere celebritatẽ: neque hoc tamẽ illos liberat, aut ab amata cohibet. An nõ erubescim° quod tantã erga deũ dilectionẽ, quãtam habet potentiã diabolicus ille ac dæmoniacus amor, ostẽdere nequimus? Non cõsideras quod aduersus diabolum maximũ sit hoc munimentũ? Nõ intelligis, quod malus ille dæmon instet, quatenus exosum ad se trahat membrũ tuũ circumuenire satagens? Tu vero neglecto illo trãsis, pugnæq; pręmiũ prodis. Nam veluti pręmiũ in mediũ ponitur frater: qd̃ si viceris, coronã adeptus es. Si vero neglexeris, sine corona discedes. Cessa itaq; à satanico illo verbo: Quoniã si odit me frater meus, ne visu quidẽ illũ dignabor. Nihil eũ turpius dici poterit, tametsi generosæ mẽtis indiciũ multi hoc esse velint. Sed nihil illis est ignobilius, nihil stultius, nihil crudelius. Propterea quoq; potissimũ lugeo, quod quę malitiæ sũt, virtutis esse multi putãt, & fratrẽ cõtẽnere & despicere splendidũ videtur & honestũ: quod quidẽ fortissimus est diaboli laque°, nimirũ quod & bona opinione malitia circũdatur, vnde & difficile adeo vel tollitur vel relinquitur. Ego quidem multos audiui hoc ipsum gloriãtes, quod auersos à se non accesserint: atqui dominus tuus in eo gloriatur etiã. Quoties illũ conspuerũt homines? quoties auersati sunt? Ipse vero nõ quiescit, quin adcurrat. Ne dicas igitẽ quoniam odientes me nõ possum accedere: sed dic, quoniã auersantes me auersari nequeo. Hoc demum fuerit discipuli Christi verbũ, quẽadmodum & alterũ diaboli. Hoc illustres fecit & celebres, alterũ vero turpes ac ridiculos. Admiramur ob id Mosem, quod
Exo.32.b quũ diceret illi deus, Dimitte me, & ira percitus cõterã & delebo illos, auersari nõ potuit eos, qui iã to-
Ibidem.g ties illũ auersati fuerãt: sed dixit, Si quidẽ peccatum hoc illis dimittis, dimitte. sin minus, me quoq; cũ illis dele. Erat eũ & amicus & imitator dei. Ne gloriemur itaque in eo, quod magis occultare oportebat. Neq; dicamus quæ forẽsium sunt & dissolutorũ hominũ, nimirũ: Innumeros auersari scio, sed etiam si alius quispiã hoc dixerit, irrideamus illũ potius, atq; os illius obstruamus, gloriantis illic, vnde magis cõfundi oportebat. Quid quęso dicis? Auersaris hominem fidelem, quẽ Christus, cùm infidelis adhuc esset, nõ est auersatus? Quid dico, nõ est auersatus? Ita quippe illũ adhuc inimicũ ac turpẽ dilexit, vt mortuus etiã pro illo sit. Deinde ipse quidẽ illũ adeò fortiter, ac talẽ dilexit: tu verò formosum iam & admiratione dignũ, membrúmq; Christi, imò dominicũ corpus factũ, dic quæso contemnis atque auersaris? Nõ obseruas quid dicas? Nõ sentis quid temere audeas? Caput habet ipsum Christũ, & mensam, & vestimẽtum, & vitã, & lumen & spõsum. Nã omnia illi Christus est, & audes dicere, auersor illũ? Et nõ solũ illum, sed & cũ illo innumeros alios? Cõpesce ac cohibe insaniã istam: agnosce fratrem: disce verba ista stultitiæ esse atq; insanię, dic cõtraria. Etiã si me millies fueris auersatus, nõ tamen deficiã. Atq; hoc pacto & fratrem lucraberis, & ad gloriã dei coges, bonáque futura adipisceris gratia & benignitate, &c.

Homilia xxviij.

Ico autẽ Christũ Iesum ministrũ circuncisionis fuisse pro veritate dei, ad cõfirmandas promissiones patrum. Rursus de Christi pro nobis cura & solicitudine disserit, eidem adhuc capiti inhærens, ac ostẽdens, quanta pro nobis fecerit, & quomodo sibiipsi non placuerit. Adhæc simul & illud probat, quòd Gentes videlicet maiorum ac pluriũ debitores deo sint. Si maiorũ debitores sunt, tenẽtur vtique patiẽter ferre eos qui ex Iudæis infirmi sunt. Nã postea quã illos vehemẽter reprehẽderat, ne isti sibi ex eo plus æquo placerẽt, rursus eorũ cõtrahit arrogãtiã. Iudæis quidẽ bona illa ex promissione patrib° facta, data esse ostẽdit, Gẽtib° verò ex sola misericordia & benignitate. Vnde & dicit: Gẽtes verò pro misericor Hic infrà.
dia glorificẽt deũ. Vt autẽ clarius fiat quod dicit, audi ipsa denuò verba, vt discas quid sit Christum pro veritate dei ministrũ circuncisionis fuisse, in hoc, vt cõfirmẽtur promissiones patrũ. Quid igitur est quod dicit? Abrahæ facta erat ꝓmissio, ita sonãs: Tibi da- Gen.12.b
bo terrã & semini tuo, & in semine tuo benedicẽtur omnes Gẽtes. Verũ post istã promissionẽ supplicio facti erãt obnoxij, quotquot erant de semine Abrahæ. Lex eũ quã transgressi fuerãt, iram illis operata erat, promissionéq; illa patrũ cõsequenter priuauerat. Aduenięs verò filius apud patrẽ egit, vt promissiones illę re vera prętarẽtur, & in effectũ abirẽt. Omni siquidẽ lege adimpleta, simúlq; cũ lege & circũcisione, deinde & per crucẽ maledictione quæ legis trãsgressionẽ cõcernebat, sublata, promissionẽ hanc intercidere nõ est passus. Cùm itaq; Christum ministrum circũcisionis fuisse scribit, hoc dicit, nimirum quod aduenerit, quòd totam legem adimpleuerit, ꝓ circũcisus, seménq; Abrahæ factus, & maledictionẽ soluerit, & irã dei sedauerit, aptósq; deinceps eos qui futuri erãt, ad suscipiẽdã promissionẽ fecerit, semel ab eo, quòd deũ offenderãt, absolutos. Itaq; ne ob legis obseruantiã reprehẽsi Iudæi dicãt: Et quomodo Christus circũcisus est, totámq; legẽ custodiuit? in contrarium istud inuertit. Nõ enim legem, inquit, ideo seruauit Christus, vt maneret, sed vt illam solueret, tẽq; ab imminẽte maledictiõe liberaret; & ab omni in vniuersum illius dominio. Quoniã enim tu legẽ trãsgressus es, ideo illã ipse adimpleuit: nõ vt tu illã adimpleas, sed vt promissiones patribus factas tibi confirmaret, quas lex intercidere fecerat, ostendens

dens te deũ offendisse,atq; ideo hæreditate quoque indignum esse:Itaq; & tu mediãte gratia saluatus es. Reiectus eẽ eras. Noli itaq; diffidere,aut intempestiuè legi adhærẽdo cõtẕdere, quãdo illa te ex promissione ista reiecisset,nisi tãta ꝓ te passus esset Christus.Passus est autẕ ista, nõ ideo ꝓ salute dignꝰ esses, sed vt deus verax esset. Deinde ne ex isto qui ex Gẽtibus est,occasionẽ inflãdi sumat,dicit:*Gentes verò super misericordia glorificent deum*. Quod autem dicit, tale est:Iudæi quidem, licet indigni essent, promissionẽ tamẕ habebãt.Tu verò neq; hãc habebas, sed ex sola diuina benignitate saluatus es. Tametsi,quod potissimũ est,nihil illis amplꝰ ex promissione accessisset, nisi Christus aduenisset. Veruntamen vt illos in vnũ cõmisceat,ꝓhibeátq; ne aduersus infirmiores à fortioribus insurgatur,mentionẽ facit promissionũ.De istis verò dicit, quòd sola misericordia saluati sint. Vnde &æquũ erat,vt potissimũ deum glorificarent. Gloria verò dei est,quãdo coadunamur,quãdo vnimur, quãdo vnanimiter illũ laudamus, quãdo infirmum portamus, quãdo abruptũ etiã membrum nõ contemnimus.Deinde & testimonia inducit,quibus probet,quòd illis qui ex Gẽtibus sunt, credentes ex Iudæis coaptari oporteat,sic dicẽs: *Sicut scriptum est:*

Psal.17.d *Propterea confitebor tibi in Gentibus domine, & nomini tuo*
& 4.Re. 22.d *psallã. &, Gaudete gẽtes cũ populo eius. &, Laudate dominũ*
omnes Gẽtes, & collaudate ipsum omnes populi. &, Erit radix
Psa.116.a *Iesse, & qui exurget imperare Gẽtibus, in eo Gentes sperabunt.*
Esa.11.c

Hæc autẕ omnia ideo adduxit,vt ostẽdat,quòd vniri vtrósq; populos oportuerit,simúlq; deum glorificare:interim & eũ qui ex Iudæis erat, cõtrahens, ne aduersum istum erigeretur, vidẽs ab omnibus prophetis vocari Gẽtes:& eũ qui ex Gẽtibꝰ erat,ad modestiã reuocans, dum ostendit illum maiori gratiæ obnoxium esse. Deinde sermonẽ rursus precatione cõcludit,dicens:*Deus verò spei impleat vos omni gaudio in credẽdo, in hoc, vt exuberetis in spe, per potentiã spiritus sancti.* Hoc est, vt liberemini ab illa mœstitia quã erga vos inuicẽ habetis,vt non deiiciamini aliquando,vincaminíve ab istis tẽtationibus.Istud autẕ erit quãdo in spe exuberabitis, id quod bonorum omnium causa est.Erit autẕ hoc ex spiritu sancto: verùm nõ simpliciter ex spiritu sancto,sed si quę nostra quoque sunt, simul attulerimus. Propterea dicit,in credendo. Ita siquidẽ gaudio poteritis adimpleri, si credideritis, si sperauerit is. Verũ nõ dicit,si credideritis, sed si exuberaueritis in spe,vt nõ solùm consolationẽ malorũ reperiatis, sed & gaudium habeatis propter fidei ac spei exuberãtiam,atq; ita &spiritũ sanctũ attrahetis, sicq; illo præsente omnia bona cõseruabitis.Quẕ admodum enim vitam vestrã esca cõtinet,atq; istã vita vicissim dispensat:ita si bona opera habuerimus, spiritum sanctum habebimus:&si spiritum sanctum habuerimus,bona etiam opera habebimus. Quemadmodum & ẽ contrario,si opera nõ habuerimus, spiritus sanctus auolabit: si verò à spiritu sancto vacui fuerimus,etiã circa opera claudicabimus. Abeunte siquidẽ illo,accedit spiritus immundus, id quod in Saũle liquet. Quid enim quod non æquè nos agitat & suffocat quẕ admodum illum? Verùm alio modo nos strangulat,nimirũ malis actibus. Cithara itaque Dauidica nobis opus fuerit,vt animæ oppressę diuina canamꝰ carmina, & ea quæ Dauidicæ sunt citharæ,& quæ ex bonis sunt operibus,Nam si alterũ horũ solũ fecerimus,Dauidicámq; cantionẽ audiẽtes, psallẽti malis operibus repugnauerimus, quẕ admodum & ipse Saũl tũ faciebat:& ad iudiciũ nobis seruiet hoc pharmacũ,& immanior erit nostra insania. Nam antequam carmina illa audiamus, timet quidẽ malus ille dæmon, ne quãdo postquã audiuerimus, vitam nostrã rectè instituamus: quando verò audita sacra cantione eosdem nos manere videt qui fueramus antea,etiam isto protinus timore exuitur.

Suspicor legi debere in ἀνάμνησιν: id est, si sperauerit is.

Morale.

Psallamus itaq; operum cantionem, vt peccatum dęmone peius eiiciamus.Dęmõ siquidẽ nõ omnino spoliat regno cœlorũ:sed subinde fit,vt & prosit modesto ac vigilãti: peccatum verò omnino excludit. Voluntarius quippe dæmon est peccatũ,spõtaneáq; insania. Atque ideo neque misericordiã, neq; veniã meretur. Incãtemus igitur animæ peccatis obsessæ, & ex aliis scripturis,& ex beato Dauid. Psallat autẕ os,& imbuatur animus. Non est autẕ vel hoc ipsum modici momẽti. Nam si linguã psallere docuerimꝰ, psallẽte illa pudefiet anima,cõtraria ab eo quod psalitur volẽs. Nõ autem hoc solum bonũ ex eo capiemus,sed & multa sciemus quæ ad nos pertinent. Nã & de futuris different tibi Dauidica carmina, & de visibilibus,&de inuisibili creatione,ac de ipso cœlo. Vis discere num in hac statione cœlũ sit mãsurũ,aut aliquãdo immutandũ?Apertè tibi respõdebit,ac dicet:Quoniã cœli sicut vestimẽtũ inueterascẕt,& velut amictũ inuolues eos,& mutabũtur. Et de figura formáq; cœli si velis audire, audies omnia: Qui extendit cœlũ,inquit,sicut pellẕ. Et si de superioribus ac superficie illius ampliꝰ quid cognoscere volueris, dicet tibi rursus:Qui tegit aquis superiora eiꝰ.Et neque hic cõsistit,sed &de latitudine atq; altitudine illius disserit,ostẽdẕ vtrobiq; eandẕ &æquã esse mẽsurã.Quantũ distat ortus,inquit,ab occidẽte, tãtum elõgauit à nobis iniquitates nostras, secundũ altitudinẽ cœli à terra corroborauit misericordiã suã dominus erga timẽtes se.Quòd si telluris quoq; fundamẽta scrutari volueris,neq; ista celabũtur,sed audies prophetã psallentẽ, ac dicentẽ: Quoniã super maria fundauit eam.Et si de terræmotibus discere cupiueris,vnde causentur, ab omni te dubio liberabit, sic dicẽs:Qui respicit ad terrã,& facit eã tremere.Quòd si noctis vsum quæsieris, & hũc cognosces ab illo edoctus,ꝓ in illa pertrãsicant omnes bestiæ syluæ. Et mõtes q̃ sint vtiles respõdet:Mõtes excelsi ceruis.Et ad quid petræ?Petra, inquit, refugiũ Chærogrylliis & Erinaciis.Quo vsu sunt infrugiferæ arbores? Illuc struthia pullos suos collocãt.Quo pertinẽt in solitudinibus fontes?Hic habitãt bestiæ agri (extinguũtq; onagri sitim suã.Ad quid vinũ?) Nõ solùm vt bibas, quoniamquidẽ ad hoc suffecerat aquæ natura, sed vt & delectẽris.Vinũ enim,inquit,lętificat cor hominis. Istud edoctus cognosces etiã quousq; vino debeasvti.Vnde pascũtur volucres &agrestes ferę.Audi quid dicat:Omnia,inquit,ad te suspiciũt expectãtes,vt des illis escã suo cuiq; tempore.Si dixeris: Ad quid sunt iumẽta? Respõdebit tibi, ꝓ & ista propter te sint:Qui producit,inquit, fœnũ iumẽtis, & herbã virentẽ seruituti hominũ.Quæ tibi necessitas Lunæ? Audi ipsum dicẽtem: Lunam fecit propter tẽpora. Et quòd omnia fecerit, siue visibilia, siue inuisibilia: & hoc clare docuit, dicens: Ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt. Quod mors etiam aliquãdo soluenda sit,etiam hoc docet, dicens: Deus

Psal.101. d.
Ibi.103.a
Ibidem.
Psa.102.a
Ibi.23.a
Ibi.103.d
Ibidem.e
Ibidem.d
De Chærogrillo habetur Leuiti. 11.
Quæ per parenthesim posita sunt, in Græco non habẽtur. Codex enim illic defectum habet.
Psa. 146. b.
Ibi. 103.c
Ibi. 148.a
Ibi. 48.d

redimet

redimet animã meã de manu inferi, quãdo susceperit me.Vnde nobis corpꝰ est factũ? Et hoc dicit: Recordatus est quidẽ,quoniã puluis sumꝰ. Quò rursus abit?Reuertetur in puluerẽ suũ.Ad quid hęc omnia? Propter te: Gloria enim & honore coronasti eũ, & cõstituisti eũ super opera manuũ tuarũ. Habemúsne cõmune aliquid cũ angelis homines? Et hoc dicit, ita canẽs:Minuisti eum modicũ quid ab angelis.De dilectione dei?Quẕ admodum miseretur, inquit, filiorum pater,ita misertus est dominus timẽtiũ se.De iis quæ nos post ista excipiẽt, deq; trãquilla illa sorte?Cõuertere,inquit,anima mea,in requiẽ tuã. Quãobrem adeò magnum est cœlum? Hoc quoq; dicet: Quoniam cœli enarrant gloriam dei. Ad quid facta est nox ac dies?Nõ vt ista luceat solũ, & illa refocillet,sed vt & nos imbuãt. Non emẽ sunt loquelæ neq; sermones,quorũ nõ audiantur voces illorũ.Quomodo tellurẽ circũdat mare?Abyssus velut vestimentũ, amictus eius est.Ita siquidẽ Hebraicũ habet. Ex iis autẕ quæ dicta sũt capto principio,alia simul omnia cognoscetis,de Christo,de resurrectione, de futura vita,de requie,de supplicio,déq; illis quæ ad mores attinẽt,quæcunq; pertinẽt ad dogmata, déq; innumeris aliis bonis,quibꝰ plenꝰ est scripturę liber,inuenietis.Quòd si in tẽtationes incideris, plurimũ hinc cõsolationis accipies.Si in peccata,innumera pharmaca hinc inuenies:si occurrerit paupertas, si tribulatio,multos hic videbis portꝰ.Iustus si fueris, multã securitatẽ isthinc capies:si peccator,multã consolationẽ.Si emẽ cũ iustus sis,mala nihilominꝰ passus fueris,audies prophetã dicẽtẽ:Quoniã propter te mortificamur tota die, æstimati sumus velut oues occisionis.Hæc omnia venerũt super nos,& tamẽ tui nõ sumus obliti.Et si rectè facta animũ tibi erigere tentauerint,audies canentẽ.Ne intres in iudiciũ cũ seruo tuo,quoniã nõ iustificabitur in cõspectu tuo omnis viuẽs,& cõfestim humiliaberis. Si peccator existẽs de teipso desperaueris, audies cõtinuò psallẽtẽ: Hodie si vocẽ eius audieritis,nolite obdurare corda vestra,& recreaberis subitò.Quòd si capite diadema gestaueris,magnáq; præsumpseris,disces hic: Quoniã nõ saluatur rex propter multã potẽtiã, nec gigas in multitudine roboris sui: atq; ita modestè poteris agere.Diues si fueris ac celebris, audies rursus psallentẽ:Væ cõfidẽtibus in potẽtia sua,& in multitudine diuitiarũ suarũ gloriãtibꝰ. &, Quoniã homo sicut fœnũ dies eius,& nõ descẽdet simul post ipsum gloria eius,nihílq; magnifacies omnium eorũ quæ sunt super terram.Quando enim quod omnibus est splẽdidius,nimirũ gloria &potẽtatus,adeò vilescit:quid in omni terra relinquetur dignũ, cuius habenda sit ratio?Sed ĩ mœrore es?Audi quid dicat:Vt quid tristis es anima mea, & quare conturbas me? Spera in deũ,quoniã cõfitebor illi. Vides quosdã præter dignitatẽ celebres haberi? Dic: Noli æmulari in malignantibus, quoniã sicut fœnũ velociter exarescent, & sicut olera virẽtia cito decidẽt. Vides & iustos & peccatores suppliciis adfici? Audi quod nõ eadẽ sit vtrobiq; causa. Multa siquidẽ,inquit,sunt peccatoris flagella:De iustis verò nõ dicit,flagella:sed,Multę sunt,inquit,tribulationes iustorũ,& ex omnibus eripiet illos dominus. Et rursus:Mors peccatorũ mala. &,Preciosa in cõspectu domini mors sanctorũ eius. Ista cõtinuò dicito,hinc crudire. Vnumquodq; emẽ istorum verborum immensum habet cogitationum

Ibi.102.d
Ibi.103.d
Ibi.8.b
Ibidem.
Psa.114.b
Psa.18.a
Ibidem.
Ibi. 103.a
Psa. 43.d
Ibidem. c
Ibi.94.b
Ibi.32.b
Ibid.48.b
Ibi.102.e
Ibi.41.b
Ibi.36.a
Ibi.31.e
Ibi.33.d
Ibidem.
Ibi. 115.a

pelagus. Nos enim simpliciter illa percurrimus. Si verò quæ dicta sunt diligẽter perscrutari volueritis, multas videbitis diuitias. Verum interea & ex dictis imminentes passiones supprimi poterunt. Quando enim neque inuidere permittunt, neque dolere, aut mœrere intempestiuè,neque diuitias reputare, neq; tribulationẽ,neq; paupertatẽ, neq; ipsam etiã vitam alicuius facere, omnibus te passionibus liberãt. Pro his autem gratias agamus deo,thesaurúmq; hunc ita vsurpemus, vt per patientiam ac cõsolationem scripturarum, spem habeamus, futurísq; bonis perfruamur:quę nos omnes adipisci contingat,gratia & benignitate domini nostri Iesu Christi,&c.

Homilia XXIX.

B *Persuasum enim & ipse ego de vobis habeo fratres mei, quòd & ipsi pleni estis bonitate, impleti omni scientia, potentes etiam ad admonẽdum † vos inuicem.*] Dixerat:Quoniã quandiu sum Gẽtium Apostolus, ministerium meum glorificabo. Dixerat:Ne quo pacto fiat,vt neque tibi parcat. Dixerat:Ne sitis prudentes apud vosmetipsos. Et rursus: Tu verò quid iudicas fratrẽ tuum?Et quis es,qui seruũ alienum iudicas? Et reliqua his multò plura.Quoniam igitur sermonẕ multis locis asperiorem fecerat,rursus deinceps medetur, nõ aliter finiens quàm quemadmodum inceperat. Exorsus quippe dixit: Gratias ago deo meo pro omnibus ob id quòd fides vestra annunciatur in vniuerso mũdo.Hic verò dicit: Quoniam pleni estis bonitate, potẽtes ad admonendum † vos inuicem.] Quod quidem priore illo plus etiam est.Et nõ dicit, audiui,sed persuasus sum,& nõ opus habeo, vt istud ab alio discã,sed ipse ego, hoc est, qui vos ita increpo,qui accuso.Et quòd pleni estis bonitate. Hoc ad eam parænesim, quam paulo antẽ fecerat, respicit, quasi dicat: Quòd admonui, vt infirmos suscipiatis, vt dimittatis,opúsq; dei nõ dissoluatis: non ideo feci, ꝓ crudeles vos & fratrũ osores putẕ. Noui siquidẽ,quòd pleni estis bonitate.Videtur autẕ mihi hoc loco vniuersalem ita vocare virtutẽ.Et nõ dicit, habetis,sed pleni estis bonitate:& quod sequitur,eãdẕ auxesim habet,impleti omni scientia. Quid emẽ si benigni quidẽ fuissent,quo pacto verò benignitate sit vtẕdũ,ignorassent?Propterea adiecit, impleti omni scientia,potentes ad admonendũ vos inuicem.Non solùm ad discendũ,sed & ad docendum. *Audacius verò scripsi vobis ex parte*. Vide humilem animũ Pauli, vide sapientiam,quomodo & profundã fecerit incisionẽ,per ea quæ iã antea dixit, & postquã quæ voluit correxit,multo rursus vtatur remedio.Ad remittẽdũ quippe cõtentionẽ illorũ,vnũ hoc sufficit, etiã præter illa quæ dicta sunt, quòd audacius scripsisse se fatetur.Hoc & ad Hebræos scribit dicẽs: Persuasi sumus autẕ meliora de vobis dilecti,salutíq; propiora,tametsi ad eũ modũ loquamur.Et ad Corinthios iterũ eodẕ modo scribit:Laudo vos,inquit,ꝓ in omnibus mei memores estis, & traditiones ita seruatis, quẕ admodũ vobis illas tradidi. Galatis verò scribẕs dicit:Cõfido de vobis,ꝓ nihil aliud sẕsuri sitis. Vbique verò in illiꝰ epistolis cõsiderationẕ istã copiosẕ licet inuenire,hic autẕ plus etiã q̃ alibi.Erãt siquidẕ Romani maiore dignitate præditi, vnde oportebat tumidã illorũ mentẕ sedare, nõ solùm stringendo, sed & remittendo.Nam diuersimodẕ hoc facit.Vnde & hic dicit:Audacius scripsi vobis. Et neque hoc contentus, adiecit,ex parte: hoc est,paulatim. Nec hic

† ἀλλ. ὑ. alios. non ἀλλ. vos inuicẽ. vti & in Paulo legit Eras. mꝰ, etiãsi ἀλλ. magis habẽt.
Supr.11.b
Ibidem.c
Ibid.12.d
Supr.14.b
Supr.1.a.
† ἀλλ. ὑ. alios.
Hebr.6.b
1.Co. 11.a
Gala. 5.b

† ὑπόμν. cõmonefaciens. hic consistit, sed quid dicit? *Veluti submonefaciens* † vos. Nõ dicit, veluti docẽs vos, neq; veluti admonẽs vos? sed, veluti submonefaciẽs vos, hoc est, modicũ quid admonẽs. Vides quomodo finis epistolæ proœmio
Sup. 1. a cõueniat? Quẽadmodũ eũ dixerat: Quoniã fides vestra annũciatur in vniuerso mũdo, ita & in fine epistolæ. Nã fides, inquit, vestra ad omnes peruenit. Et
Ibid. b. quẽadmodum exorsus scripserat, Desidero enim videre vos, vt aliquã vobis spiritalẽ gratiã impertiar, ad cõfirmãdos vos, hoc est, vt cõmunem capiam cõsolationẽ: ita & hic veluti submonefaciẽs vos, inquit. De throno quippe præceptorio & hic & illic descẽdẽs, tãquã fratrib⁹, amicis, & æqualib⁹ disserit, id qd̃ vtiq; potissimũ doctoris est, nimirũ sermonem iuxta auditorũ captum & cõmodum variè subinde tractare. Vide itaq; quomodo cum dixisset, audacius verò scripsi vobis, & ex parte, & veluti submonefaciens vos: neq; istis cõtẽtus sit, sed vt humiliorẽ adhuc faciat sermonẽ, subiũxit: *Propter gratiã quæ data est mihi à*
† ἐμαυτῷ id est, mihi ipsi, co. emend. *deo.* Quod & in principio dixit: Debitor sum. Quasi dicat: Honorẽ hũc tab illo] nõ rapui, neq; prior in illã prorupi, sed deus hoc ita mãdauit, idq; iuxta gratiã, nõ tanquã dignũ ad hoc decernẽs. Nolite igitur exasperari. Nõ eũ ego in vos exurgo. Deus est, qui
Supr. 1. b hoc præcepit. Et quẽadmodum illic, cui seruio, inquit, in euãgelio filij ipsius: ita & hic cũ dixisset: Propter gratiã quæ data est mihi à deo, subiungit: *In hoc*
λειτουργοῦντα. *vt sim minister Iesu Christi in gẽtes sanctẽ administrãs euãgelium dei.* Post multam enim dictorum probationẽ, ad id quod grauiⁿ est, sermonẽ ducit: nõ simpliciter latriã, id est, seruitutẽ ponẽs, quẽadmodũ initiò fecit. Sed λειτουργίαν & ἱερουργίαν, hoc est, sacrorum administrationẽ. Ipsum enim mihi sacerdotiũ est, prædicare, & euãgelizãre. Hãc offero hostiã, sacerdoti verò nemo vicio vertit, q̃ immaculatã hostiam offerre
† Cod. emẽdat⁹ habet πεφαιρῶν. i. simul et illorum animos cõtrahit, & quòd hostia sint ostendit. satagit. Hæc autẽ dicens, † & simul illorũ mẽtes eridat⁹ habet πεφαιρῶν. i. simul et illorum animos cõtrahit, & quòd hostia sint ostendit. git, q̃ hostia sint ostendẽs, & quæ ad se pertinẽt defendit, eò q̃ ista in mãdatis diuinitus habeat. Machẽra siquidẽ mea, inquit, euangeliũ est, prædicationis videlicet sermo. Causa verò nõ est, vt ego glorificer, vt ego illustris appaream, sed: *Vt fiat oblatio Gẽtium acceptabilis sanctificata per spiritũ sanctum.* Hoc est, vt animæ illorũ quos instruo, acceptẽtur. Non enim huc me deus adduxit tã honoris mei quàm salutis vestræ gratia. Et quomodo fit acceptabilis Gentiũ hostia? Per spiritũ sanctum. Non sola siquidẽ fide opus est, sed & cõuersatione spiritali, vt semel datũ spiritũ cõtineamus. Neq; enim lignis, neq; igne, neque altari, neq; gladio opus est, sed spiritalia sunt apud nos omnia. Propterea omnia facio, ne ignis iste extinguatur. Hoc etenim & in mãdatis habeo. Quid igitur illis loqueris, quibus nõ est opus? Propter hoc ipsum, inquit, nõ doceo, sed submonefacio. Quẽadmodum sacerdos, vt ignẽ accendat, instat: ita & ego, vestram oblationem excitans. Et vide, nõ dicit, vt fiat vestra oblatio: sed, vt fiat oblatio Gentiũ acceptabilis. Quũ autẽ Gẽtium dicit, ipsum orbẽ, terrã, & mare, in vniuersum intelligit, cõtrahens illorũ animos, ne videlicet dedignẽtur eum habere doctorẽ, cuius doctrina ad fines vsq; totius orbis extẽditur, id quod & prin-
Supr. 1. a cipio dixit, Quemadmodum & in reliquis Gẽtibus, Græcis, & Barbaris, sapiẽtibus, & insipiẽtibus debitor sum. *Habeo igitur quod glorier per Christum Iesum in his quæ ad deum pertinent.* Quoniã quidem seipsum vehementer deiecerat, rursus sermonem erigit, atq; id illorum gratia faciẽs, ne contemptibilis videatur esse deus. Erigẽdo verò sermonẽ, moris sui nõ obliuiscitur, cũ dicit: Habeo igitur quod glorier. Glorior, inquit, nõ in me ipso, neq; in nostra diligẽtia, sed ĩ gratia dei. *Non enim ausim quicquã loqui eorũ, quæ Christus per me in obedientiam Gentiũ non effecit, verbo & facto, per potentiam signorum ac prodigiorũ, per potentiã spiritus dei.* Neq; enim poterit quisquã dicere q̃ fastus meus sint ista verba. Nã sacerdotij mei symbola, electionisq; multa possum ostẽdere signa, nõ tunicas talares, & tintinnabula, quẽadmodum habebãt veteres: neq; mitram, & cidarim, sed illis multò horribiliora, † signa † φρικωδ. supra. & miracula. Neq; enim dici potest, quòd ordinatus quidem sim, mandatũ verò munus non præstiterim: imò neq; ego feci, sed Christus, vnde & in ipso glorior, nõ pro rebus fortuitis, sed pro spiritalibus. Hoc eũ est, quod dixit, in his quæ ad deũ pertinẽt. Quòd enim ea quorũ gratia missus sum perfecerim, verbáque mea nõ sint fastus, declarãt miracula & Gentiũ obediẽtia. Nõ enim ausim quicquã loqui eorũ quæ Christus per me, in obediẽtiã Gentiũ, nõ effecit, verbo & facto per potentiã signorũ ac prodigiorũ, per potentiam spiritus dei. Vide quomodo instet: vt omnia dei esse ostẽdat, nihil sui ipsius: Siue enim loquutus quid fuero, inquit, siue fecero, siue miraculũ perpetrauero: omnia ipse, omnia spiritⁿ sanctus. Hęc verò dicens, authoritatem ostẽdit spiritus sancti. Vides quomodo veterũ ista sint insigniis mirabiliora, & horribiliora, siue hostiã, siue oblationẽ, siue symbola inspicias? Cùm enim dicit, in sermone & facto, per potentiã signorũ & prodigiorum: hoc dicit, doctrinã scilicet, regni dei philosophiã, operũ ac ipsius cõuersationis ostensionẽ, excitatos mortuos, dęmonas expulsos, curatos cęcos, salientes claudos, aliáq; id genus prodigia: quæ quidẽ omnia in nobis spiritus sanctus effecit. Deinde istorũ probationẽ, quoniam hæc nudam quandã habebãt interea sententiã, adiungit, nimirum discipulorũ multitudinem. Propterea subdit: *Vt ab Hierusalem, & in circũiacentibus regionibus ad Illyricum vsque impleuerim euangelium Christi.* Numera itaq; & vrbes, & regiones, & gentes, & populos, & non solum qui sub Romanis, sed & qui sub Barbaris sunt. Non enim mihi per solam Phœniciã, & Syriam, & Ciliciam, & Cappadociam ibis: sed & quæ retro illas sunt colliges omnia, & Sarracenos, & Persas, & Armenios, reliquósq; Barbaros. Propter hoc enim dixit, & in circũiacentibus regionibus, ne rectà viam solùm publicã, sed & omnẽ etiam Australem Asiam mente percurras. Et quemadmodũ acẽruos miraculorũ vno sermone percurrens dixit, per potentiã signorum & prodigiorũ, ita & infinitas vrbes, & gentes, & populos, & regiones vno rursus cõplectitur verbo, cũ dicit, τῷ κύκλῳ, id est, per circuitũ, siue in circũiacentibus regionibus. Procul enim erat ab omni fastu, atq; ista propter ipsos loquitur, ne magna videlicet de seipsis sentiãt. Et exorsus quidẽ dixit: Vt aliquem fructum & in vobis habeã, quemad-
Supr. 1. b modum & in reliquis Gẽtibus: hic verò sacerdotij administrandi necessitatẽ ponit. Nam quoniã asperius aliquãtò loquutus erat, potestatẽ quoq; suã eò clarius ostendit. Propterea illic quidem simpliciter quẽadmodũ & in reliquis Gentibus inquit, hic verò omnẽ quoq; laborem suum adducit, vt illorũ vndiq; fastum succidat. Et nõ simpliciter dicit, prædicauerim euãgelium, sed impleuerim euangeliũ Christi.

Ita verò certũs euangelizare, vbi non est nominatus Christus. Vide rursus aliam hyperbolen, q̃ non solùm tot populis euangelium prædicauit ac persuasit: sed q̃ neq; ad eos abiit, qui prius fuerant edocti, vsq; adeo scilicet abstinuit, quò minus alienis se discipulis ingereret, gloriæq; gratia quod faciebat faceret, vt & studio voluerit eos maximè docere, qui nõdum audierant de Christo. Non enim dicit, vbi nondum crediderant: sed, vbi nondum nominatus est Christus, id quod plus est. Et quamobrem hoc ita certauit? *Ne super alienũ fundamentum ædificarem*, inquit. Hæc verò dicens, ostendit se quàm alienissimũ esse ab inanis gloriæ studio, illósq; instruit, q̃ non gloriæ desiderio, aut honoris ab ipsis acquirẽdi studio, scribere ad eos, p̃posuerit: sed vt ministerium suum impleat, sacerdotiúmq; suum perficiat, tanquam qui salutem illorum amet. Alienum autem Apostolorum fundamentum dicit, non iuxta personæ qualitatem, neq; iuxta prædicationis naturã, sed secũdum mercedis rationem. Alioqui prædicationes ipsæ alienæ nõ erãt, nisi quãtum ad mercedem pertinebat. Merces enim laborũ qui ab aliis desudati sunt, aliena erat Paulo. Deinde
Esa. 52. d ostendit & prophetiã hoc pacto adimpleri, cũ dicit: *Quemadmodum scriptum est, Quibus non est annunciatum de eo, videbunt: & qui non audierant, intelligent.* Vides illuc adcurrentem vbi plus erat laboris, vbi plus sudoris? *Quapropter & præpeditus sum sæpe, quò minus venirẽ ad vos.*
Supr. 1. b Vide rursus quomodo finem proœmio conformem texat. Nam & principio epistolæ dixit: Quoniã sępenumero proposueram venire ad vos, verùm prohibitus sum ad hunc vsq; diem. Hic verò & causam ponit propter quam sit prohibitus: idq; nõ semel, sed & secundò, & sæpenumero. Quẽadmodum illic dicit, Sæpenumero proposuerã venire ad vos: ita & hîc, Præpeditus sum sæpe, quò minus venirem ad vos. Quod quidem & desiderium illius potissimũ exprimit, q̃ videlicet sæpenumero tentauerit. *Nunc verò quum nõ habeam amplius locum in his regionibus.* Vide, ostẽdit q̃ non gloriæ, quã ex ipsis haberet, desiderio ad eos & scribebat & accedebat. *Desiderium autẽ habeam veniendi ad vos, multis iam annis, quãdocunq; in Hispaniam pervexero, spero fore, vt in itinere videã vos, & à vobis producar illuc, si vestra cõsuetudine prius satiatus ex parte fuero.* Ne siquidẽ nõ multi illos facere videatur, quasi dicat: Quoniam nihil habeo quod agam, propterea venio ad vos, rursus dilectionis rationẽ mouet, dicẽs: Desideriũ veniendi ad vos multis iam annis habeo. Non ideo venire cupiui, q̃ ocium agam, sed vt desiderium quod iam olim parturio, tandem pariam. deinde ne & istud eos rursus inflaret, obserua quomodo illos obstrĩgat, dicens: quãdocunq; in Hispaniam perrexero, spero fore, vt in itinere videam vos. Propterea siquidẽ istud posuit, ne sibi nimium placeant. Simul enim & dilectionem suam ostendere vult, & prohibere ne nimiũ glorientur. Propter quod & continuò idem ponit, & subinde ea quibus vtraq; confirmantur & probantur conciliat. Vnde & rursus, ne dicant, ergo itineris sui parergon nos facit, subiungit, vt à vobis producar illuc: hoc est, vt vos ipsi mihi testes sitis, q̃ non propter vestri cõtemptum, sed ipsa necessitate tractus, transcurram. Quoniam verò etiam hoc nonnihil adhuc videbatur illos contristare, plenius medetur, dicens: *Si vestra consuetudine primùm satiatus ex parte fuero.* Eo enim quod dicit, vt in itinere vos videam, ostendit q̃ gloriam ab illis nullam quærat. Quòd verò dicit, si prius vestra consuetudine satiatus fuero: ostendit q̃ amet illorum dilectionem, & non simpliciter amet, sed vehementer: vnde non simpliciter dicit, satiatus fuero, sed ex parte. Nullo quippe tẽpore impleri potero, aut conuictus vestri satietate adfici. Vides quomodo dilectionẽ ostendat, quando ab illis ad persiciendum iter suũ, licèt plurimum festinet, non tamẽ exurrecturũ se scribit, donec fuerit expletus? Est autẽ hoc magni amoris paternĩq; affectus signum, q̃ verbis adeò feruentibus vtitur. Neq; enim solũ dicit, dò nec vos videro, sed & donec expletus vestra consuetudine fuero, parentum verba imitãs. & initio quidẽ dicebat, vt fructum aliquem habeam, hic autem, vt explear, quæ quidem vtraque attrahentis sunt. Maximum enim erat illorum encomiũ, siquidem fructum illi ex obediẽtia daturi erant. Istud autem genuinum erat amiciciæ illius indiciũ. Et Corinthiis scribẽs, ita 1. Cor. 10.
dixit, Vt vos me deducatis, quocũq; proficiscar. vbi- a.
que dilectionem ostẽdens quam erga discipulos habebat, cui nihil adæquari poterit. Propterea & epistolas exordiẽs, perpetuò illinc proœmia ducit: & finiens, in hoc ipsum desinit. Quẽadmodum enim liberorũ amans pater, vnigenitũ & genuinũ filiũ diligit: ita hic fideles omnes. Vnde & dixit: Quis infir- 2. Cor. 11.
matur, & ego non infirmor? Quis scãdalizatur, & ego g.
non vror?

Morale.

Oportet autem, vt ante reliqua omnia hoc in se habeat doctor. Vnde & Petro dicebat Christus: Si dili- Ioã. 21. d
gis me, pasce oues meas. Christum enim diligens, & gregẽ illius vtiq; diligit. Et Mosem tum primùm super populũ Iudæorum posuit, quando qua esset in illum beneuolẽtia, re ipsa iã declarauerat. Dauid quo- 1. Re. 17. e.
que simili modo regno inaugurat⁹ est, posteaquã apparuerat q̃ amico esset in populum affectu. Ita quippe iuuenis adhuc, populi causa doluit ac zelauit, vt & animam suã exponeret, quum videlicet Barbarum illũ è medio tollebat. Quod verò dicebat: Quid dabitur ei, qui alienigenam hunc interfecerit? nõ ideo dicebat, q̃ mercedẽ exigeret, sed quo sibi crederetur, & in pugnam cum illo cõmitteretur. Nam quũ adepta iam victoria ad regẽ esset ingressus, nihil de mercede meminit. Et Samuel quoq; benignⁿ erat, & amator populi. Vnde & dicebat: Absit autẽ hoc à me peccatum, vt cessem pro vobis orare dominũ. Ita & Pau Ibid. 11. d
lus, imò nõ ita, sed multò plus omnibus ardebat erga subditos, Vnde & discipulos ita erga se animauit, vt diceret: Si possibile fuisset, oculos vestros eruissetis, Gal. 4. b
mihĩq; dedissetis. Propterea & Iudæorũ doctoribus istud ante oĩa exprobrat deus, cũ dicit: Opastores Is- Eze. 34.
raël. Num pascunt pastores seipsos? Nũquid oues pa- a.
scũt? Isti verò contratiũ fecerũt. Lac enim, inquit, co Ibidem.
meditis, & lana vos tegitis, & quod pingue mactastis, oues verò non pauistis. Et Christus optimi pastoris canonẽ ferẽs dixit: Bonus pastor animã suã ponit, p Ioan. 10. b
ouibus. Hoc Dauid sæpenumero multis quidẽ alibi locis fecit, tum verò maximè quãdo aduersũs omnẽ populũ terribilis illa ira diuinitus demissa sæuiebat. Vniuersis enim iã propè occisis dicebat: Ego qui pa- 2. Re. 24.
stor sum, peccaui: ego qui pastor sum, malignè egi: illi c.
verò q̃ grex sunt, quid fecerũt? Propterea & in optione suppliciorũ illorum, non famem elegit, non hostilem persequutionẽ, sed immissam à domino mortẽ, per quam sperabat alios quidem bene fore securos, se verò ante reliquos omnes è medio tollẽdũ. Hoc verò quum nõ fieret, lamentando dicebat, in me sit ma-

nus tua. Si verò ad expiandũ facinus non sufficio, sit & aduersum domũ patris mei. Ego enim, inquit, qui pastor sum, peccaui: quasi diceret, Etiã si illi peccassent, ego tamẽ qui illos non correxi, supplicij reus essem. Quãdo verò meum est hoc peccatum, ego vtiq; dignus sum qui pœnas luam. Amplificare siquidẽ crimen suũ volens, pastoris posuit nomẽ. Ita igitur iram
Prou. 18. c dei sistit: ita sentẽtiam diuinam reuocauit. Tãtum scilicet valet confessio: Iustus enim primũ accusator est suiipsius. Tantum valet cura & compassio optimi pastoris: vellicabãtur quippe viscera ipsius cadẽtib' illis, tanquã si genuini necarẽtur filij. Propterea & precabatur, vt in se verteretur ira dei. Et in occisionis ipsius principio idem vtiq; fecisset, nisi sperasset illã via sua gradiẽtem ad se quoq; venturam. Cùm verò videret istud nõ fieri, istos verò iã depastos, calamitatem illã non tulit amplius, sed magis accensus est, q̃ super Ammon primogenito suo: tum etenim mortẽ sibi non precabatur, nunc autem orat, vt præ aliis cadat. Talẽ oportet esse principẽ, & ob aliorum magis q̃ ob proprias dolere calamitates. Tale etiã quid super puero patiebatur, vt discas illũ puerum non plus
Absalomum intelligit. dilexisse q̃ subditos. Tametsi enim & scelestus fuerit adolescens & parricida, nihilominus tamẽ dicebat:
2. Reg. 18. g. Quis dabit mihi vt moriar pro te? Quis dicis ô beate, omniúmq; hominum mitissime? Occidere te iam stu diosè conatus est, innumerísq; malis circundedit, & quando sublatus est è medio, trophæúmq; iam erectum est, tum tu tibi mortẽ optas? Certè, inquit. Mihi quippe victoriã nõ est cõsequutus exercitus, sed adhuc impugnor vehementius q̃ antea, & viscera mihi dirũpuntur nunc multò amplius. Isti itaq; de quibus iam dixi, eos quidẽ qui sibi cõmissi fuerãt, curarunt: beatus verò Abraham, multã rationem etiam eorum habuit, qui sibi concrediti non erant, tantã videlicet vt & grauibus sese periculis inuolueret. Quòd enim non fratris tantũ gratia quod faciebat fecerit, sed & Sodomitarum: in hoc apparet, q̃ non destitit ab insequutione Persarum illorũ, donec Sodomitas omnes ab illis liberasset. Alioqui licebat erepto fratre secedere: verũ nolebat. Nam omniũ pariter cura tenebatur: id quod & per ea quæ post ista fecit, clarum reddidit. Quum enim non iam futurũ esset, vt Barbarorum illos obsideret exercitus, sed diuinitus impulsa vindicta vrbes illorũ funditus subuerteret, atq; nõ esset amplius vel armorũ, vel pugnæ, vel aciei, sed supplicationis tempus: tantum diligentię pro liberandis illis impendit, quantũ si ipse interiturus fuisset. Propterea & semel atq; iterum, & tertio, imò & sępius ad D deum accedit, & ad ipsam naturam confugit dicens:
Gen. 18. d Ego autẽ terra sum & cinis. & quoniã non ignorabat illos per se iræ dei traditos, ac proditos, propter alios saluari orat, vnde & deus dicebat: Non abscondam à seruo meo Abrahã. vt discamus, q̃ hominũ sit amãs iustus, quámque ab obsecrando vtiq; non destiterit, nisi deus prior destitisset. Et videtur quidẽ pro iustis orare, verũ omnia pro reliquis iniustis facit. Sunt emẽ sanctorũ animæ vehementer mites, & hominum amantes, non solũ erga domesticos, sed & alienos, ita vt hanc suam mansuetudinẽ etiam ad animantia bru
Prou. 12. b ta extendant. Propterea & sapiẽs quispiam dixit: Iustus miseretur animarũ iumentorũ suorum: si iumentorum, multò magis hominum. Verùm quoniam pecorum memini, perpẽdamus & ouium pastores illos
De pastoribus Cappadociæ et Libyæ. qui in Cappadocum regione sunt, qualia & quanta A pro pecorũ suorũ custodia patiantur. Illi sæpenumero vniuersum triduũ niue adobruti perdurãt. Dicũtur autẽ & qui in Libya sunt, non minora mala ferre, dum integros menses difficilẽ illã solitudinem, pessimarúmq; bestiarũ plenã vagãdo circumeunt. Si tantum erga pecora diligentiæ impendunt pastores illi, quã quæso, excusationẽ habebimus, quibus rationales animæ cõcreditæ sunt, q̃ profundũ hũc somnum dormimus? Respirare enim omnino oportebat: quiescere autẽ omnino, & nõ circunquaq; percurrere, innumerísq; etiã mortibus seipsos pro ouibus istis exponere, id demũ nõ est boni pastoris. An ignoras gregis huius dignitatẽ? An illius gratia dominus tuus innumera nõ fecit? An nõ postremò & sanguinẽ suũ fudit? Tu verò requiẽ quęris? Et quid poterit peius esse pastoribus istis? An nõ perpendis q̃ oues istas circũstant lupi multò amaricatiores ac sæuiores? An apud B temetipsum nõ reputas, qua mẽte sit opus ei, qui talẽ prefecturã sit administraturus? Et homines quidem qui populis præsunt, si quãdo de reb' fortuitis cõsulturi sunt, diebus non contenti, noctes etiã vigilando adhibẽt: nos verò qui pro ipso cœlo certamen habemus, ipso quoq; die dormim'? Quis, quæso, ab eo nos supplicio eripiet, qd̃ istis debetur? Si enim corp' trucidãdũ exponere, si innumeras mortes ferre oportebat: nũquid ad hoc munus tãquam ad nundinas currendum erat? Hæc autẽ non solũ pastores, sed & oues audiant, vt alacriores faciãt pastores, aliud quidẽ nihil, verum omnẽ obediẽtiam animúmq;, cui persuaderi queat, exhibentes. Ita & Paulus præcepit dicẽs:
Obedite ducib' vestris, & subditi estote: nã ipsi vigi- Heb. 13. a
lant pro animabus vestris, tãquam rationem daturi. C Quãdo verò dicit, nã ipsi vigilant, innumeros labores, curas & pericula cõplectitur. Bonus emẽ pastor & talis qualẽ Christus vult, cum innumeris cõponi potest martyribus. siquidẽ martyr semel propter ipsum moritur: hic verò millies propter gregẽ, si modo talis sit pastor, qualẽ esse oportet. Talis emẽ pastor singulis dieb' mori potest. Propterea & vos cognito isto labore, & precibus, & diligẽtia, & animi alacritate, & dilectione nos iuuate: vt & nos vestra, & vos vicissim nostra gloriatio sitis. Nã ideo Christus istud apostolorũ coryphæo, & plus ipsum q̃ reliqui diligenti, cõmendãs & iniungens primũ rogabat, an ab ipso dili-
Ioan. 21. d geretur, vt discas, q̃ istud sit ante omnia reliqua dilectionis in Christũ positũ signũ. Strenuo siquidẽ animo hîc opus est. Hæc verò mihi de optimis pastoribus dicũtur, nõ de meipso & mei similib': sed si quis D talis sit, qualis erat Paulus, qualis Petrus, qualis Moses. Istos itaq; imitemur, & superiores, & subditi. Licet enim & subdito pro parte pastorẽ agere: nempe, domus suæ, amicorum, domesticorum, vxoris, liberorum. Et si ita quæ nos concernunt bene disposuerimus, omnia bona lucrabimur: quæ nos omnes acquirere contingat, gratia & benignitate, &c.

Homilia xxx.

NVnc autẽ proficiscor Hierosolymã, ministrãs sanctis. Placuit enim Macedoniæ & Achaiæ communicationẽ aliquam facere in pauperes sanctorum, qui sunt Hierosolymis: nam ita visum est ipsis, & debitores illorũ sunt. Pauperes sanctorũ, id est, pauperes sanctos. phra si Hebraica, Erasmo teste. Supr. 1. b Quoniam dixerat, locum in his regionibus amplius non habeo: & desideriũ iam multos annos habeo veniendi ad vos: esset autẽ adhuc aliquantulum tardaturus, ne putaretur velut irridere eos, causam etiã adiungit, propter quam aduentũ suum differat, & dicit:

Nunc

Nunc autem proficiscor Hierosolymam. Et videtur quidem cũctationis suæ causam dicere, verũ per ista & aliud quiddam agit: nimirum, incitat & illos ad faciendam eleemosynã, diligentioréſque in ea re facit. Nam nisi hoc disponere voluisset: suffecisset vtiq; dicere, Nũc autẽ proficiscor Hierosolymã: iam verò & peregrinationis huius causam adiicit. Proficiscor enim, inquit, ministrãs sanctis: deinde & sermoni huic immoratus, cogitationes etiã mouet dicens: & debitores illorũ sunt. *Etenim si spiritualia sua cõmunicauerunt Gẽtibus, debẽt & hæ in carnalibus ministrare illis.* Vt discãt Romani æmulari istos. Propterea & sapientiã Pauli potissimũ admirari oportet, q̃ hunc consulendi persuadendíq; modum excogitauit. Hoc siquidẽ pacto plus effecit, q̃ si per adhortationis modũ dixisset. Putassent enim cõtumeliosè fieri, si ad sui incitationem Corinthios & Macedonas in medium adduxisset. B Propterea sanè illos quidem ita illic hortatur, dicẽs:
2. Cor. 8. a Certiores autẽ vos facio fratres de gratia dei, quę data est ecclesiis Macedonię. Rursus & Macedonas per
Ibid. 9. a istos stimulat: Zelus eũ, inquit, qui ex vobis est, plures excitauit. Per Galatas quoq; similiter hoc facit,
1. Cor. 16. a. cũ dicit: Quẽadmodũ percepi ecclesiis Galatiæ, ita & vos facite: cũ Romanis verò nõ ita, sed dissimulanter magis ac verecũdius. Facit autem hoc & in causa
Ibid. 14. prędicationis, vt cũ dicit: An ex vobis egressus est ser
Cãtic. 8. b mo dei, siue in solos vos deuenit? Nihil emẽ tã est for-
1. Cor. 14. f. te, quẽadmodũ zelus. Propterea multis in locis hoc
Ibid. 4. d. ponit: nam & alibi dicit: Quemadmodũ in omnibus ecclesiis ordino. Et iterum: Quẽadmodum vbiq; in
Colos. 2. c oĩ ecclesia doceo. Ad Colossenses verò dixit: Quoniam frugiferum factũ est, & augmentatum euangeliũ dei in vniuerso mũdo. Hoc sanè & hic circa elee- C mosynam facit: & vide q̃ magnificè dictionibus vtatur. Nõ enim dicit: Proficiscor eleemosynã deferẽs, sed ministrãs. Si verò Paulus ministrat, cogita quantum sit quod fit, nimirum, q̃ doctor orbis deferendũ recipit, & q̃ ad Romanos peregrinaturus, quódq; illos vsq; adeò videre desiderans, hoc tamen illi præfert. Placuit enim Macedoniæ & Achaiæ, hoc est, probarunt & desiderarunt cõmunicationẽ quandã facere. Rursus non dicit, eleemosynã, sed cõmunicationem. Illud autẽ aliquam aut quandã, non simpliciter ponit, sed ne videatur illis improperare. Et non simpliciter dicit in pauperes, sed in pauperes sanctorum, duplicẽ faciẽs cõmendationem: vnã à virtute, à paupertate alterã. Et neq; isto contẽtus, adiicit: & debitores illorũ sunt. deinde ostẽdit quomodo sint debi tores. Etenim, inquit, si spiritualia sua cõmunicauerũt D Gentibus, debẽt & hæ in carnalibus ministrare illis. Quod autẽ dicit, hoc est, propter Iudęos venit Christus. Illis qui ex Iudæis sunt, omnia erãt promissa, ex
Ioan. 4. c ipsis est Christus, vnde & dixit: Ex Iudęis est salus. Ex illis sunt Apostoli, ex illis prophetę, ex illis omnia bona de quibus omnibus participauit orbis. Itaq; si de maioribus participastis, inquit, cœnãq; quæ illis erat instructa accedẽtes, prõpositis eduliis iuxta euãgelij parabolã freti estis: debetis & carnalia cõmunicare, traderéq; illis. Et non dixit communicare, sed ministrare, in locum ministrorum illos ponens, eorúmq; qui regibus tributa persoluunt. Neq; dixit, in carnalibus vestris, quemadmodum de spiritualibus illorũ. Spiritualia quippe illorũ sunt, carnalia verò non horum solũ, sed cõmunia omnium. Pecunias enim omnium esse iussit, non solũ possidentium. *Hoc igitur vbi*

A *perfecero, & obsignauero illis fructum hunc.* Hoc est, velut in regia promptuaria detulero, tanquã in asylum, locúmq; securum. Et non dicit, eleemosynã, sed rursus fructũ, vt ostendat lucrum acquirere contributores. *Reuertar per vos in Hispaniam.* Hispanię rursus meminit, vt ostendat q̃ impiger, quámq; feruidus sit erga illos. *Scio nanque quòd vbi venero ad vos, cum plenitudine benedictionis euangelij Christi venturus sim.* Quid est, in plenitudine benedictionis? De pecuniis videlicet dicit, aut de omnibus simpliciter virtutibus. Benedictionẽ siquidem vt plurimum eleemosynã consueuit dicere, vt cũ dicit, tanquam benedictionem, non velut aua- 2. Cor. 9.
riciam. Erat autẽ mos vetus rem hãc ita vocare: quo- b.
niam verò hic adiecit, euangelij, propterea dicimus, nõ de pecuniis solũ hic dici, sed & de omnibus, quasi dicat: Scio autem q̃ vbi venero, videbo vos in omnibus probatos bonísq; frugibus fœcundos, & innumeris laudibus dignos iuxta euangelium. Est autem hoc admirandi consilij genus, q̃ encomiis eos præoccupat. Quãdo siquidem per modum adhortationis hoc facere detrectat, ad hunc correctionis modum confugit. *Obsecro autem vos per dominum nostrũ Iesum Christum, & per dilectionem spiritus.* Iterum hic Christum & spiritum proponit, patris autem nequaquam meminit. Hæc verò in hoc dico, vt quãdo videris ipsum patrem & filiũ, aut patrem solum sine filio, sinéq; spiritu cõmemorare, nihil moueatis. Et non dixit spiritum, sed, dilectionem spiritus. Quemadmodũ enim mundũ dilexit Christus, & pater, ita & spiritus. Quid verò est quod obsecras? dic quæso. *Vt me laborantem adiuuetis precationibus pro me ad deum, vt liberer ab incredulis in Iudæa.* Magnum illi certamen propositum erat, vn- C de & illorum preces implorat: non dicit autem vt ad conflictum cõmittar, sed vt liberer, quemadmodum Christus iussit: Orate, ne intretis in tentationem. Hęc Matt. 26. d.
verò dicens, significat malos quosdam esse lupos mo-
lestos sibi & insidiantes, magísq; feras rabidas, quàm homines. Ex hoc verò & aliud struit, nimirũ vt ostendat, q̃ iustè ministeriũ hoc sanctis prestandum susceperit, siquidem tot adhuc & tanti erant in Iudæa increduli, vt pro se orari velit, quo ab illis liberetur. Igitur qui in medio tantorum hostium viuebant, quid aliud erant q̃ fame perituri, nisi aliunde iuuarentur? Necessariò igitur aliunde illis adferebatur. *Vtque ministerium hoc meum acceptum sit sanctis.* Hoc est, vt grata sit victima mea, vt cum alacritate quæ data sunt, susci piantur. Vides quomodo rursus dignitatẽ suscipientium extollat, siquidem tantis precibus agendum, vt D quæ mittuntur suscipiant? Ex hoc verò & aliud quiddam ostendit, nempe, q̃ non sufficiat eleemosynã dedisse, ad hoc vt accepta sit. Quando enim ex necessitate quis & coactè, quando ex iniustitia, quando ex vanæ gloriæ studio eleemosynam tribuit, perit omnis fructus. *Vt cum gaudio veniam ad vos per voluntatem dei.* Quemadmodũ & in ipso principio dixit: Si quo Supr. 1. d.
modo tandem aliquando prosperum iter contingat in voluntate dei, vt veniam ad vos: ita & hic ad eandem voluntatẽ confugit, & dicit: Quoniã ad hoc festino. & inde liberari opto, vt confestim vos videam, videámq; cum voluptate, ne vnam quidẽ inde mœsticiam contrahens. *Vnáque vobiscum refociller.* Videtὸ ἀτρύπον quomodo rursus modestiam ostẽdat. Non enim dicit, vt vos doceam & instruam, sed, vt vnà vobiscum refociller. Iam cũ talis fuerit certator ille, ac pugnator: quomodo dicit, vt vnà vobiscũ refociller? Gra-

tificatur eis etiam hoc pacto, alacriorésq; reddit, dũ
A *siam.* Ita quippe probati erãt, vt & domum suam ec-
præmiorũ participes facit, ostendens eos quoq; cer-
Cap. xvi. tare & laborare. Deinde quod nunquam nõ facit, &
precationẽ paræneſi ſubiungit, dicens: *Deus autem pa-*
cis ſit cum omnibus vobis, Amen. Commendo autẽ vobis Phœ-
ben ſororem, quæ miniſtra eſt eccleſiæ Cenchrenſis. Vide quã-
tum illam honoret: nam illã & ante reliquos omnes
cõmemorat, & ſororem vocat. Nõ eſt autem modici
momenti, Pauli ſororem vocari. Dignitatem quoq;
adiicit, miniſtram illam vocans. *Vt illam ſuſcipiatis in do-*
mino, ita vt decet ſanctos. Hoc eſt, propter dominum, vt
honore potiatur apud vos. Nam qui propter domi-
num ſuſcipit, etiã ſi non magnũ quempiam ſuſcipiat,
diligenter tamen ſuſcipit. Cùm autẽ illa ſancta etiã
eſſet, perpende quanta fuerit habẽda ſolicitudine &
cura. Propterea & adiicit, ita vt decet ſanctos, vt de-
cet eos qui tales ſunt ſuſcipi, nam duplici nomine à
B vobis curari debet, primò ꝙ Chriſti eſt, vt Chriſtus
in ea ſuſcipiatur: deinde quòd & ſancta eſt. *Et adſtitis*
ei, quacunque in re opera veſtra eguerit. Vides q̃ caueat, ne
ἐνπαχθὴς. odioſum quid loquatur? Non enim dicit, vt liberetis
illã, ſed vt quod poteritis illi adferatis, manúsq; por-
rigatis, vbicunq; vobis opus habuerit: non in quibuſ-
cunq; illa ſit, ſed in quib⁹ opera veſtra eguerit. Egebit
autem illic, vbi vos domini eſtis. Deinde laudem rur
ſus ineffabilem adiungit: *Ipſa ſiquidem multis adfuit, & ꝙ*
mihiipſi. Vides prudentiam? Primũ quidem encomia,
deinde mediam immiſcet quam exigit conſolatio-
nem: poſt rurſus encomia ponit, vtrinq; neceſſitatem
beatæ illius mulieris laudibus ornãs. Quomdo enim
beata non eſſet, quæ tantis potitur à Paulo teſtimo-
niis, quę etiam illi auxilio potuit eſſe, qui ipſum orbẽ
inſtruebat & corrigebat? Hoc enim colophonis vice
C eſt bonorũ illius, vnde & poſtremo loco ab Apoſto-
lo ponitur, cũ dicit, & mihiipſi. Quid eſt autẽ illud, &
mihiipſi? Orbis prædicatori tanta patienti, innume-
ros adiuuanti. Imitemur igitur ſanctã iſtam & viri, &
mulieres, & eam quoq; quæ cum viro ſuo, poſt iſtam
ponitur. Qui ſunt illi? *Salutate Priſcillam, & Aquilam co-*
adiutores meos in Chriſto Ieſu. Horum virtuti & Lucas te-
ſtimoniũ dedit, nimirũ quando dixit, & manſit apud
Act. 8. a. eos Paulus. Erant enim artis ſcenofactoriæ. Ad hæc
quãdo oſtẽdit quomodo Apollo diſcipulum mulier
ad ſe ſuſceperit, viámque domini inſtruxerit. Magna
quidẽ & iſta ſunt, verum multò maiora ſunt quæ Pau
lus dicit. Quid dicit? Primũ cooperarios ſuos vocat,
oſtendẽs illos in laboribus illis & periculis ineffabi-
libus cõmunicare ſecum: deinde dicit, *Quoniã pro ani-*
ma mea ſuam ipſorum ceruicem ſuppoſuerunt. Vides cõſum-
D matos martyres? Veriſimile ſiquidem eſt ꝙ innume-
ra fuerint ſub Nerone pericula, quando & præcipie-
batur, vt omnes Iudæi vrbe Roma pellerẽtur. *Quibus*
non ego ſolus gratias ago, ſed & omnes eccleſiæ Gentium. Ho-
ſpitalitatem hic, pecuniarúmq; miniſterium ſignifi-
cat: celebrans eos ꝙ & ſanguinem ſuum effuderint, &
omnem ſuam ſubſtantiam communẽ propoſuerint.
Vides generoſas mulieres, quas in virtutis curſu nihil
impediuit naturæ imbecillitas? Et valde meritò: In
Gala. 3. c Chriſto Ieſu ſiquidẽ non eſt maſculus, non eſt fœmi
na. Et quod de priore dixit, hoc & de iſta ponit: nã &
de illa dixerat: ipſa quippe multis adfuit, & mihiipſi:
& de iſta rurſus, Quoniã nõ ego ſol⁹ gratias ago, ſed
& omnes eccleſiæ Gẽtium: nam ne videatur adulan-
do iſta dicere, alios quoq; teſtes mulierib⁹ iſtis mul-
tò plures, adducit, dicẽs: *Item, quæ in domo illorũ eſt eccle-*

ſiam. Ita quippe probati erãt, vt & domum ſuam ec-
1. Cor. vlt. cleſiam facerẽt, tum quia quoſuis fideles facerent, tũ
quia peregrinis ipſam quibuſuis aperirẽt. Neq; enim
ſimpliciter domos conſueuit vocare eccleſias, niſi
multa pietas, multúſq; timor dei in illis radicatus eſ-
ſet. Propterea & Corinthiis dicebat: Salutate Aqui-
1. Cor. vlt. d. lã, & Priſcillã cũ eccleſia, quæ eſt in illorũ domo. Et
Ad Phi. lemonẽ. a. de Oneſimo ſcribẽs dicit: Paulus Philemoni, & Am-
phiæ dilectæ, & quæ eſt in domo tua eccleſiæ. Licet
enim & ei qui in matrimonio eſt celebrẽ eſſe & gene-
roſum: ecce & illi in matrimonio erãt, & vehemẽ-
ter illuxerũt, tametſi exercitium ipſorũ ſplendidũ nõ
eſſet. Erãt enim ipſi ſcenofactoriæ artis, verũ omnia
illa virtus obſcurauit, ſupráq; Solẽ illuſtres effecit, vt
neq; artificiũ obſcurum, neq; cõiugium aliquo eſſet
damno: verũ dilectionem quam Chriſtus exquiſiuit,
B præſtiterunt. Maiorem enim dilectionem nemo ha-
Ioan. 15. b. bet, inquit, quàm vt animam ſuã ponat quis pro ami-
cis ſuis: & quod ſignum eſt diſcipuli Chriſti, hoc ha-
buerunt: acceperunt enim crucẽ, & ſecuti ſunt Chri-
ſtum. Si enim pro Paulo iſta fecerunt, multo magis
pro Chriſto eam oſtenderunt fortitudinem.

Morale.

Iſta audiãt & diuites, & pauperes. Si enim qui ma-
nibus ſuis victũ quærebant, officinæq; præerant, tan-
tam oſtẽderunt largitatem, & multis eccleſiis eſſent
vtiles: quã veniam habebunt diuites, & pauperes de-
ſpicientes? Nam illi quidem neq; ſanguini ſuo peper-
cerũt, vt deo placerẽt: tu verò modicis pecuniis par-
ces, tuam ipſius animã ſæpenumero cõtemnens? Ve-
rùm erga doctorem quidem tales illi fortè fuerũt, er-
ga diſcipulos verò non item? ſed non eſt ꝙ hoc dica-
C tur. Nam & eccleſiæ Gentium, inquit, illis gratias a-
gunt: tametſi enim eſſent ex Iudæis, ita tamẽ ſyncerè
credebãt, vt & Gentibus ad fidẽ conuerſis omni ala-
1. Tim. 2. critate miniſtrarẽt. Tales oportet eſſe mulieres nõ in
tortis crinib⁹, aut auro, aut veſtimẽto ſumptuoſo: ſed
talibus factis adornatas & conſpicuas. Quænam dic
quæſo, regina adeò ſplenduit, quænam ita venerãda
fuit, quẽadmodũ ipſa tabernaculorũ textoris vxor?
Illa in ore eſt omniũ, non decem, non viginti annos,
ſed vſq; ad Chriſti aduẽtum. Et hanc in talibus præ-
dicant omnes, quę illi plus adferũt ornamenti q̃ dia-
dema regium poſſet. Quid enim maius, quid par eſſe
poterit, ꝙ mulier illa Paulo fuerit adiumento? Quòd
propriis periculis doctorẽ orbis conſeruarit? Obſer-
ua itaq; quot & quantæ reginæ in obſcuro ſint ſilen-
tio, dũ interea tabernaculorũ textoris vxor vbiq; cũ
D ſuo tabernaculorũ textore circunfertur, mulieriſque
illius gloria quatenus terrã Sol iſte cõtuetur, eatenus
diſcurrit. Totus ſiquidẽ orbis, & Perſæ, & Scythæ, &
Thraces, & qui in extremis habitant, mulieris huius
philoſophiã venerantur, beatãq; dicunt. Quantas diui-
tias, quot diademata, quot veſtes purpureas cũ gau
dio non proiiceres, quatenus tale teſtimoniũ acqui-
reres? Neq; enim eſt ꝙ quis dicat: in periculis quidẽ
illi fuerunt & in pecuniis largi, prædicationem verò
neglexerunt: nã propterea cooperatores & coadiu-
tores ſuos illos vocat. Nec veretur vas illud benedi-
ctionis, mulierẽ coadiutricẽ ſuam vocare, ſed & glo-
riatur in eo. Naturã quippe fœminei ſexus non aſpi-
cit, ſed voluntatẽ coronat. Quid ſplendori huic adæ-
quari poterit? vbi nũc veſtræ ſunt diuitiæ, quas vbiq;
diffunditis? Vbi nũc facierum ornatus? Vbi vana glo-
ria? Diſce mulieris huius ornatum, non corpori cir-
cundatum,

cundatum, ſed animam ornantem, nunquam depoſi-
tum, non in arca, ſed in ipſo cœlo reconditum. Vide
illorũ circa prædicationẽ laborem, in martyrio co-
τὴν ἐν τοῖς ἀγῶσι φιλοπονίαν. ronam, in habitibus honeſtatis ſtudiũ, dilectionẽ er-
ga Paulum, erga Chriſtum amorẽ. Confer nunc iſtis
tua, ſtudiũ pecuniarum, certamẽ ſcortorum, conten-
tionem pro vili gramine: & tunc videbis quínã illi,
quis verò tu ſis: imò non ſolũ confer, ſed & æmulare
mulierẽ, depoſitóq; vilis fœni onere, (hoc enim eſt
veſtimentorũ ſumptus) ornatum accipe cœleſtem, &
† Vnde talis facta ſit Priſcilla, vnde igitur facta eſt? & c. in ſingulari numero poni poſſunt. diſcet † vnde tales facti ſint, qui circa Priſcillam erãt.
Vnde facti ſunt?] Biennium Paulum habuerũt hoſpi-
tio. Quid biennium illud in animis illorum nõ feciſ-
ſet? Quid ergo itaq; faciam, ꝙ Paulum non habeo? Si
volueris, plenius illũ habebis, q̃ illi. Neq; enim aſpe-
ctus Pauli tales illos fecit, ſed verba. Itaq; ſi volueris,
B & Paulum, & Petrũ, & Ioãnem, & prophetarum om
nium chorum cum Apoſtolis continuò tibi loquen-
tem, tecúmq; cõuerſantem habebis: Accipe beatorũ
illorum libros, ſcriptáq; eorum cõtinuò interpella:
illa quippe efficere poterũt, vt ſis inſtar vxoris ſceno-
factoris. Et quid dico Paulũ? Siquidẽ volueris, habe-
bis & ipſum Pauli dominũ. Per Pauli quippe linguã
& ipſe tibi loquetur. Rurſus illũ & aliter ſuſcipere po
teris, nempe quãdo eorum curã habueris, qui in illũ
credũt: ita poteris abeũtibus illis multa habere pieta
tis monumẽta. Poterit enim & mẽſa in qua comedit
ſanct⁹, & cathedra in qua ſedit, & lect⁹ in quo iacuit,
etiã digreſſo illo ſuſceptorẽ illius compũgere. Quo-
† Somanitide latini dicere ſolent, ſicuti & hic prius fecit homi. xxi. modo putas † Somanitim] illã compungi in concla-
ue illud ſuperius, vbi mãſerat Elizęus, ingreſſam, mẽ-
ſámq; & lectũ, in quo ſanctus ille iacuerat, vidẽtem?
Quantã inde pietatem concipit? Neq; enim niſi hoc
C fuiſſet, puerũ proieciſſet mortuum, ſi non multũ vti-
litatis inde tuliſſet. Si enim nos poſt tãtum temporis
illuc ingreſſi, vbi Paulus mãſit aliquãdo, vbi vinctus
fuit, vbi conſedit & diſſeruit, alacres quodammodo
reddimur, & ad memoriam diei ab ipſis locis mitti-
mur: quid nõ patiẽtur rebus adhuc recẽtibus, qui cũ
pietate ſanctos hoſpitio ſuſcipiũt? His itaq; cognitis
ſuſcipiamus ſanctos, vt ſplẽdeat domus, vt liberetur à
ſpinis, vt portus fiat domiciliũ. Et ſuſcipiamus itaq;,
Sarrha. & pedes illorũ lauemus. Non es Sarrha melior, neq;
generoſior, aut ditior, etiã ſi regina fueris. Trecentos
illa & decem & octo vernaculos habebat, quando &
duos pueros habere, diuitiæ erant. Et quid dico tre-
centos ac decẽ & octo famulos? Vniuerſum orbẽ in
ſemine & diuinis promiſſionibus poſſidebat, amicũ
dei habebat virũ, deum ipſum tutorem, id quod om-
D ni regno maius erat. Veruntamen licet in tanto eſſet
ſplẽdore tantáq; gloria: ipſa tamẽ & farinam miſce-
Gen. 18. a. bat, & reliqua adminiſtrabat omnia, veſcẽtibúſq; rur
ſus inſtar famulæ ſeruitura adſtabat. Tu quoq; nõ es
generoſior ipſo Abraham, qui poſt trophæa illa, poſt
victorias, poſt honorẽ quem illi detulerat rex Aegy-
pti, poſt inſequutionẽ regum Perſarũ, póſtq; illuſtria
illa erecta trophæa, quæ famulorũ erãt faciebat. Ne-
que reſpicias, q̃ viles appareãt ſancti illi, & pauperes,
& pannoſi, qui ſæpenumero ad te deferũtur, ſed vo-
Mat. 25. d. Ibid. 18. a cis iſtius memẽto, quæ dicit: Quandiu feciſtis vni ex
minimis iſtis, mihi feciſtis. &, Ne cõtemnatis vnũ ex
puſillis iſtis, quoniã angeli illorum ſemper vident fa-
ciem patris noſtri qui in cœlis eſt. Suſcipe ergo illos
cum alacritate, qui innumera tibi bona per ſalutatio-
nes pacis adferunt. Cum Sarrha etiã Rebeccam, quę

A & adaquauit, & potũ dedit, & hoſpitẽ intro vocauit
omni calcato faſtu: propterea & magna eſt hoſpita-
litatis adepta prẽmia. Tu verò ſi volueris, maiora etiã
accipies: nõ enim campi fructum tantũmodo dabit
deus, ſed & ipſum cœlũ, & quæ illic bona ſunt, & ge-
hennę liberationẽ, & peccatorũ veniam. Magnus eſt
enim, vehemẽter magnus hoſpitalitatis fructus: ſic &
Iothor apud Septuaginta qui nobis Iethro, ſocer Moſi. Exod. 2. & 3. Iothor, tametſi Barbarus eſſet, generum adeptus eſt
tanta poteſtate mari imperantẽ. Bonã enim hãc ve-
nationẽ filiæ illius reti ſuo ceperãt. His itaq; perpen-
ſis, mulierũq; iſtarũ conſiderata & virilitate, & philo-
ſophia, præſentẽ faſtũ ſupprime, veſtimentorũ orna-
tum, deauratorũ vaſorũ ſumptũ, odoramẽtorum vn-
ctionem, infractiorem illam & delicatiorem modu-
latúmq; greſſum relinque; omnémq; eam curam ad
animam transfer, accenſo in mente tua cœlorũ deſi-
derio. Nam ſi te cœli ceperit amor, videbis & cœnũ
eſſe & lutum hæc omnia, ridebiſq; quæ nũc admira-
ris. Nequit enim mulier ſpiritualibus adornata virtu
tibus, ridiculũ iſtum ornatum quærere. Proiectis igi-
tur his omnibus, quæ & forenſiũ mulieres, & ſaltatri-
ces, & tibicinæ, multa ambitione ſectantur: philoſo-
phiam ambi, hoſpitalitatem, & cõtinuas preces. Me-
liora ſunt iſta veſtibus deauratis, lapidibus preciosis,
inauribúſq; honeſtiora. Hæc & apud homines, pba-
tum faciũt, & à deo magnã tibi adferunt mercedem.
Hic eſt eccleſiæ ornatus, ille theatrorũ: hic cœlis di-
gnus, ille equis & mulis. Ille & mortuorũ corporibus
circundatur, hic verò in ſola ſplendet anima, in qua
Chriſtus habitat. Hanc itaque mundiciem poſſidea-
mus, vt vbiq; venerandi ſimus & nos, & Chriſto pla-
ceamus in ſecula ſeculorum, Amen.

Homilia xxxi.

C

Salutate Epænetum dilectum meum, qui eſt primitiæ Achaiæ in Chriſto. Multos putamus etiam eo-
rum qui de vehementer diligentibus eſſe vi-
dentur, hanc epiſtolæ partem tanquã ſuperfluã nihíl-
que magni momenti habẽtem, prætercurrere. atque
hoc ipſum in genealogia quæ in euãgelio cõtinetur,
ipſis euenire arbitror. Quoniam enim nominũ quo-
rundã eſt catalogus, nihil arbitrãtur ſe magni ex hoc
loco lucrifacturos: Et aurifuſorum quidem pueri, mi
nuta etiã fragmenta curioſè cõquirunt, iſti verò tan-
tas auri maſſas negligũt. Ne hoc itaq; patiantur, ſuffi-
ciunt quidẽ quæ dicta ſunt ab iſta ſocordia illos ab-
ducerẽ. Quòd enim etiam hinc non parum ſit lucri,
oſtendimus & ex iis quæ iam dicta ſunt, quibus allo-
quutionib⁹ ſcilicet animas veſtras excitauimus. Ten-
D tabimus autem & hodie eundem hunc ipſum locum
diligenter ſcrutando rimari. Eſt enim & in nudis hiſ-
ce nominibus magnum inuenire theſaurum: nam ſi
didiceris qua ratione Abraham ita vocatus ſit, qua
ratione Sarrha, qua ratione Iſraël, quã Samuël, mul-
tarum rerum hiſtorias & hinc inuenies. Poteris autẽ
& à temporibus, & à locis hoc ipſum congerere. Di-
ligẽs quippe lector & hinc diteſcet, remiſſus verò ac
negligens etiam à vehementer manifeſtis nihil lucri
capiet. Nam Adæ nomen non modica philoſophia
nos imbuet: idem faciet & filij ipſius, & vxoris, & a-
liorum plurium. Multarum ſiquidem rerum monu-
menta ſunt nomina, & diuinam beneficentiam, &
mulierum † conſtantiam] oſtendentia. Nam quæ ex
dono dei conceperant, ipſæ & pueris natis nomina
imponebant. Sed quid nunc de nominibus philoſo-
phamur tãtis reb⁹ cogitãdis neglectis; multis etiã nẽ

† ἐπιτυχίας, vel εὐτυχίας, i. fi. cũditate.

librorum quidẽ nomina tenẽtibus? Veruntamẽ neq; sic intermittenda nobis fuerit talium diligentia. De-
Mat. 25. c bebas enim, inquit, argentũ depositisse ad nummularios. Quapropter etiã si nemo sit qui recipiat, qd̃ nostrũ est faciamus, ostẽdentes nihil in scripturis superfluum, nihil frustra prolatũ esse. Nam siquidem nihil haberẽt ista quod prodesset, epistolæ vtiq; nõ essent adiectę, neq; Paulus ea scripsisset, quæ quidẽ scripsit: sed sunt quidam ita rudes mechanici & dissoluti, cœlisque indigni, vt non solùm nomina, sed & integros libros superfluos esse ducant, vt Leuiticũ, vt Iesum, & reliquos plures. Ita & vetus testamẽtum multi rudiũ reiecerunt, & ab hac praua cõsuetudine vltertius progressi, multa etiã ex nouo abscideruṇt. Verùm horum tanquã ebriosorum & carni viuentiũ, non multa nobis erit ratio. Si verò quis philosophiæ amator, spiritualisq; auscultationis amicus, audiat, q̃ non sint frustra & inaniter posita quæ in scripturis videntur esse minuta, quámq; & vetera multũ frugis adferãt. Om-
Supr. 15. a nia enim illa typi sunt, & ad nostrã admonitionem,
1. Tim. 4. d. inquit, conscripta. Propterea & ad Timotheum scripsit: Attẽde lectioni, adhortationi, in omniũ librorũ lectionem iniiciens hominẽ, tantum habentem spiritus, vt & dęmonia expulerit, & mortuos excitauerit. Persequamur itaq; proposita. Salutate Epænetum dilectum meum. Licet ex hoc loco videre, q̃ discretim suas vnicuiq; laudes admetiatur. Neq; enim modica est laus ista, sed & vehemẽter magna, & multæ virtutis declaratiua, q̃ Paulum habet dilectũ, qui non temerario gratię affectu, sed iudicio diligere nouit. Deinde & aliud encomiũ adiungens, qui est, inquit, primitiæ Achaię. Aut enim hoc ideo dicit, quòd is reliquos omnes credendo prẽuenerit, ac veluti præsilierit: id quod nõ modicæ laudis fuerit: aut q̃ plus pietatis ostenderit, q̃ reliqui omnes. Propterea cùm dixisset, qui est primitiæ Achaiæ, nõ quieuit: sed ne mũ danam suspiceris gloriã, adiecit: in Christo. Si enim in ciuilibus negociis priores obtinẽs magnus esse videtur & illustris: multò magis in istis. Itaq; quoniam verisimile erat ipsum humili esse genere: verã ponit nobilitatẽ & præeminentiã, hinc istum ornãs. Et nõ solùm Corinthiorũ, sed & vniuersæ gentis eum primitias esse dicit, tãquã qui porta sit & introitus aliorum factus. Talium autẽ merces nõ est modica: nam & ex aliorom benefactis multã retributionem capiet qui eiusmodi est, vtpote qui & ipsis suo prĩcipio multùm cõtulerit. *Salutate Mariam, quæ multùm laborauit erga vos.* Quid hoc? Rursus coronatur mulier & prædicatur. Rursus cõfundimur viri, imò nõ solũ confundimur, sed & honestamur. Honestamur siquidẽ q̃ tales apud nos sunt mulieres: cõfundimur autẽ q̃ adeò longè ab illis post terga relinquimur viri: verũ si dicerimus vnde illæ ornentur, mox & nos illas assequemur. Vnde itaq; ornãtur? Audiãt & viri & mulieres nõ ab armillis, nec à monilibus, neq; ab eunuchis & ancillis, nec à vestibus auro intertextis: sed à perpessis pro veritate sudoribus. nam dicit, Quæ multũ laborauit erga vos. Non erga seipsam solũ, neq; erga propriã virtutẽ: id quod multę mulieres nunc quoq; faciunt, & ieiunantes, & humi iacentes, sed & erga alios, Apostolorum & euangelistarum suscepto cursu.
1. Tim. 2. d. Quomodo ergo alibi dicit: Mulieri verò docere nõ permitto? præsidentiam quę sit in medio ecclesię illi prohibet, sedémq; in pulpito, non doctrinæ verbum. Nisi enim hoc esset, quomodo virum infidelẽ habẽti

A dicerẽt: Quĩ enim nosti mulier, num virum saluatura 1. Cor. 7. c
sis? Quomodo commisisset vt pueros admoneret, dicẽs: Saluabitur autem per liberorum generationem, 1. Tim. 2. d
si manserit in fide, & dilectione, & sanctificatione cũ castitate? Quomodo Apollo Priscilla instruxit? Non Act. 18. g
itaq; eam disputationem doctrinæ quæ ad priuatum vsum pertinet amputando hoc dicit, sed eam quæ in medio sit & in cõmuni theatro, quę ipsis cõgruit doctoribus. Et rursus si vir fidelis fuerit, ac valde absolutus, qui docere vxorem possit, si ipsa sapiẽtior fuerit, docere & corrigere nõ phibet. Et nõ dicit, quę multa docuit, sed quæ multũ laborauit: ostendens q̃ cum sermone & alia quæ exiguntur, administrauerit, nimirum quæ attinẽt ad pericula, pecunias, peregrinationes. Erãt enim mulieres illę leonibus feruẽtiores, participantes & cũ Apostolis in laboribus prædicationis gratia subeũdis. Vnde & simul peregrinabãtur
B cum illis, & reliqua administrabant: & Christũ quoque sequebãtur mulieres, quę ex sua substantia ministrabant, adiumentóq; erant præceptori. *Salutate Andronicum & Iuniam cognatos meos.* Videtur quidẽ & hoc encomij vice dici, verũ qd̃ sequitur maius est. Quod est autem illud? *Et concaptiuos meos.* Hoc demum magnificentissima corona, hoc magnifica deprędicatio est: & vbi captus fuit Paulus, vt hic dicat, cõcaptiuos meos? Captiuus quidẽ non fuit, captiuis tamen multò grauiora passus est: nõ solùm abalienatus à patria & domo, sed & cũ fame, continua morte, innumerisque aliis decertans. Nam istud in captiuo solũ est grauę: q̃ à domesticis abalienatus pro libero sępenumero fit seruus. Nemo autem verbis consequi valeat syl uas illas tentationũ quas sustinuit beatus iste, iactatus
C & circũactus, flagellatus, ligatus, lapidat°, submersus, ĩnumeros habẽs insidiatores. Et captiui quidẽ posteaquã abducti sunt, neminẽ amplius hostẽ habẽt: sed & subinde multa curatione potiũtur ab eisipsis à quibus capti sunt. Hic verò in mediis hostibus cõtinuò circunquaque versatus, vbique iacula, hastas acutas, acies, & pugnas vidit. Quoniã igitur verisimile est & istos in multis illi periculis communicasse, cõcaptiuos suos eos vocat. Quẽadmodum & alibi dicit: Aristarch° cõcaptiuus meus. Deinde & alia laus: *Qui sunt* Colos. 4. b
insignes inter Apostolos. Atqui & Apostolos esse hoc ipsum magnũ est: Inter illos verò & insignes esse, perpende quantũ sit encomiũ. Ab operibus autẽ & rebus bene gestis insignes erant. Papę, quanta fuit mulieris huius philosophia, vt & Apostolica appellatione digna sit habita: & neq; hic consistit, sed & aliud
D rursus encomiũ adiicit, dicens: *Qui etiã ante me fuerunt in Christo.* Nam & hæc maxima est commẽdatio præsiliisse, & ante alios venisse. Contemplare verò mihi sanctã hanc animam, q̃ pura sit ab omni vanæ gloriæ desiderio. Post tantã enim ac talem gloriã, alios sibi præponit: non dissimulans q̃ post illos venerit, neq; erubescens hoc apertè cõfiteri. Et quid miraris q̃ in hoc non confunditur, quando & priorẽ vitam suam manifestare & diffamare non detrectat, blasphemũ ac persequutorẽ seipsum vocans? Quoniã igitur non habebat quibus aliis illos hinc præponeret, quæsiuit qui post alios venisset, nimirũ seipsum, & reperit etiã quam hinc eis laudem contexeret, dicens: Qui etiam ante me fuerunt in Christo. *Salutate Ampliam dilectum meum.* Rursus & istum à dilectione commendat. Erat enim dilectio Pauli propter deum, innumera habens bona. Si enim magnum est à rege diligi, à Paulo

diligi

diligi quãtínam est encomij? neq; enim nisi multam
A virtutem possedisset, in amorẽ sui ipsum attraxisset. Sciebat enim in malicia & iniquitatibus viuẽtes, nõ solũ nõ diligere, sed & anathematizare, vt quãdo di-
1. Cor. 16. d. cit: Si quis non diligit dominũ Iesum Christum, anathema esto. Et si quis vobis euangelizauerit præterquã quod accepistis, anathema esto. *Et Vrbanũ cooperarium meũ in Christo.* Maius est illo istud encomiũ: nam & præcedens in se complectitur. *Et Stachyn dilectum meum.* Rursus & hunc ab eisdem coronat. *Salutate Apellam probatũ in Christo.* Huius laudi nihil par est, nimirum irreprehensibilem esse, nihílq; prorsus in rebus ad deũ pertinentibus damni dare. Cum enim dicit, probatum in Christo, omnem virtutem recenset. Et cuius gratia nusquã dicit, herum meum, hunc vel illum, & dominũ meum? Quoniam ea encomia quæ ponit, illis maiora sunt. Illa siquidẽ honoris tantummodo sunt, hæc verò virtutis. Deinde & hoc ipso illos honorauit, q̃ nõ quasi contingẽter aut obiter posuit, quemadmodũ multos inferiorum cum sublimibus & magnis salutauit. Salutando siquidem, & cum aliis salutando, ídq; in eadem epistola, omnes similiter honorauit. Quòd verò quę cuiusq; separatim sunt, ponit, cuiusq; nobis virtutem separatim etiã ob oculos exhibet: ne videlicet & inuidiam pareret, si illos quidẽ honoraret, istos autẽ non itẽ: néve socordiam & confusionem generaret, si omnes eodem honore, non eodẽ dignos afficeret. Vide ergo quomodo rursus ad celebres mulieres cõuertatur. quũ enim dixisset: *Salutate eos qui sunt ex Aristobuli familiaribus, & Herodionem cognatum meũ, & qui sunt ex Narcissi familiaribus.* Quos fortè verisimile est, nõ tales fuisse, quales priores. Propterea neq; omnium nomina commemorat,
C competens illis encomium præbẽs, nimirum q̃ fideles sint. Hoc enim est quod adiungit: *Qui sunt in domino.* Rursus ad mulieres conuersa salutatione, dicit: *Salutate Tryphænam & Tryphosam, quæ laborant in domino.* De illa quidẽ dixerat, quę multũ laborauit erga vos: de istis autem, q̃ adhuc laborent. Non est autẽ modicum hoc encomium, nẽpe in operibus copiosè versari: & non solũ operari, sed & laborare. Persidem verò dilectã quoq; vocat, ostendens istis maiorem esse. *Salutate enim,* inquit, *Persidem dilectam.* Déq; multo labore testimonium illi fert, cùm addit: *Quæ multum laborauit in domino.* Ita nouit vnumquemq; pro dignitate compellare, istos alacriores reddens, q̃ eos nihilo eorum quæ habent, priuat: sed & minutissimã etiã excellentiam deprædicat, alios verò diligentiores faciens, atq; hisce istorum encomiis in eundem zelum
D inducens. *Salutate Rufum, electũ in domino, & matrẽ illius ac meam.* Item & hic vniuersa bona, quãdo & filius talis est, & mater talis, & domus plena benedictione, ac radix fructui cõueniens. Neq; enim simpliciter dicit, matrem illius: sed, & meã. An non multæ virtutis testimonium mulieri huic exhibet? *Salutate Asyncritum, Phlegontẽ, Herman, Patrobã, Mercurium, & qui cum his sunt fratres.* Hic non respicias, q̃ istos sine encomiis ponit, sed q̃ eos qui omnibus sunt inferiores, salutatione sua non dedignatur. Imò neq; istud modicæ laudis est, q̃ & fratres eos vocat: quemadmodũ & qui istos sequuntur, sanctos appellat. *Salutate enim,* inquit, *Philologum, & Iuliã, & Nereum, & sororem eius, & Olympam, & qui cum his sunt omnes sanctos.* Quod quidẽ maximæ dignitatis est, honorísq; ineffabilẽ magnificentiã habens. Deinde ne prorsus quicquã contẽtionis pára-

Tomus quartus.

A ret, q̃ istos quidẽ hoc, illos autẽ isto pacto appellat: & hos quidem nominatim, istos verò prẽter omnem definitionẽ: ad hæc illos quidẽ cum maioribus encomiis, hos verò cũ minoribus, per dilectionis æqualẽ honorem sanctúmq; osculum rursus eos cõmiscet & coniungit, dicens: *Salutate vos inuicem cum osculo sancto.* Per hãc pacem omnẽ cogitationem qua possent turbari, omnémq; pusillanimitatis occasionẽ reiicit, ne vel magnus contemnat minorẽ, nec minor inuideat maiori: sed pellãtur, & contẽptus, & inuidẽtia, osculo isto omnia mitigãte & adæquante. Propterea non solum salutare illos ad hunc modũ iubet, sed & omnium ecclesiarũ salutem illis mittit. *Salutant enim,* inquit, *vos.* Nõ amplius illum vel illum seorsum, sed in communi omnes *Ecclesiæ Christi.* Vides quomodo nõ modicum fructũ & ex salutationibus istis tulerimus?
B Vides quantos thesauros neglecturi fuissemus, nisi & hanc epistolæ huius partem, quantũ pro viribus nostris, licuit, scrutati essemus? Quòd si sapiẽs quispiã & spiritualis fuerit inuẽtus, is & pfundius introspiciet, & plures margaritas videbit. Verũ quoniã sępenumero quæsitum est à nonnullis, quãnã ratione Apostolus tot fideles in hac epistola salutauerit, quod tamẽ in nulla epistolarũ alia fecerit, hoc vtiq; dicem°: nimirum ideo factũ esse, q̃ Romanos nequaquãdum viderat. Atqui dices: neq; Colossenses cognouerat, & tamen nihil tale erga illos fecit. Verũ: sed Romani celebriores erant aliis, & ex aliis ciuitatibus plurimi illuc sese transtulerant, tanquã in tutiorem quandam & regaliorem vrbem. Illos igitur quoniam inter aduenas degebant, multáq; tuitione opus habebant, ac quidam illorum Paulo cogniti erant: nonnulli vero
C multa & magna, cũ præsentes essent, pro ipso ministrauerant, nõ immerito ipsos per literas commẽdat; Pauli quippe tum tẽporis nõ modica erat gloria, sed tanta, vt qui epistolas ipsius adepti essent, per solas literas multũ haberent prærogatiuæ. Neq; enim illũ † agnoscebãt solũ, sed & reuerebantur:] nisi enim istud fuisset vtiq; nõ dixisset: Ipsa quippe multis adfuit, & mihiipsi. Et rursus: Optabã ego ipse anathema esse. Et Phlemoni scribens dixit: Cũ talis sim, nempe Paulus senex, nũc verò & vinctus in Christo Iesu. Et ad Galatas: Ecce ego Paulus dico vobis. &, Tãquam Christum Iesum suscepistis me. Corinthiis autẽ scribẽs dixit: Tanquã non sim venturus ad vos, inflati sunt quidam. Et iterũ: Hæc autẽ transfiguraui in meipsum & Apollo, vt in nobis discatis, nihil de vobisipsis sentire vltrà q̃ scriptum sit. Ex quibus omnibus manifestũ
D est † q̃ magnam gloriam ex illius cõmendatione habuerint, quotquot ab illo cõmendabantur.] Volens igitur eos in securitate esse & honore, salutauit vnũquemq; iuxta quod conueniebat, ornans illos, hunc vocans dilectum, istum cognatum, alium verò vtrunque: deinde illum cõcaptiuum, istum cooperarium, hunc probatum, alium electum, & hanc quidem à sua dignitate. Neq; enim simpliciter dicit, quę ministrauit, † licet hoc fecerit. Et eas quæ circa Tryphænã & Persidem positæ sunt: ita sanè appellauit:] sed hanc quidẽ munus & vocationẽ habentem diaconi, istam verò cooperariã, & in sacris ministram: illã matrem, aliam verò à laboribus quos sustinuit. Et hos quidẽ à domo, istos verò à nomine fratrũ, alios autẽ ab appellatione sanctorũ: & illos hoc ipso honorat q̃ salutat, hos verò q̃ & nominatim salutat. Istos quidem primitias appellans, illos autẽ à temporis senio com

† venerãbantur solũm, sed etiam meruebant. Hic sup. a
Supr. 9. a. ad Phile. b
Gala. 5. a
Ibid. 4. c
1. Cor 4. d
Ibid. a
† quòd præclare de ipso sentirent omnes.
† Quoniã si id fuisset, Tryphænam etiam & Persidem ita nominasset.

i iiij mendans,

mendans. Verũ plus omnibus Priſcillam & Aquilã. Licet enim omnes fuerint fideles, pares tamẽ nõ fuerũt, ſed præmiis diuerſi. Propterea ſanè vt ad maiora excitaret vniuerſos, nullĩ obſcurauit encomia: ſi eũ qui plura præſtiterũt, plus mercedis accepturi nõ eſſent, multi redderẽtur ſegniores. Vnde neq; in regno par honor, neq; in diſcipulis pares oẽs, ſed præſtantiores reliquis tres erãt, & in ipſis tribus multum rurſus differentiæ repertũm eſt. Multa quippe diligẽtia apud deum eſt etiam vſq; ad extremos: nam & aſtrũ
1.Cor.15.e ab aſtro differt, inquit, in gloria. Quãquã omnes fuerint Apoſtoli, oẽs ſuper ſedes duodecim ſeſſuri ſint, omnes ſua reliquerint, oẽs ſimul cũ ipſo verſati fuerint: tamen tres ex illis accepit. Rurſus & horum triũ
Marc. 10. f. quoſdã eminere & excellere dixit. Sedere enim, inquit, à dextris & à ſiniſtris, non eſt meũ dare, niſi quibus paratũ eſt. Petrum verò reliquis præponẽs, dicit:
Ioan. 21.d Diligis me plus his? Et Ioãnes plus eſt dilect° ab ipſo,
Ibid. 19.e q̃ reliqui: erit enim diligens omnium inquiſitio, & ſi modicè ſuperaueris proximum, minimum etiam & vtcunq;, neq; hoc tamen negliget deus. Et iſtud antiquitus etiã apud veteres videre eſt: nam & Loth iuſtus quidẽ erat, verum nõ ita quemadmodum Abraham: rurſus & Ezechias, at nõ ſicut Dauid, & prophetæ omnes, ſed non vt Ioannes. Morale.

Vbi ſunt igitur, qui poſt tam exactam diligentiam gehennam eſſe nolunt? Si enim nõ eiſdem potientur iuſti omnes, ſicubi vel modicè alij alios excelluerint:
1.Cor.15.e differt enim ſtella à ſtella, inquit, in gloria: quomodo cũ iuſtis eadem gloria fruẽtur peccatores? Hanc etenim cõfuſionem ne homo quidem quiſquam faciet, multò min° deus. Si verò volueritis, & in his qui peccauerunt, & quę iam facta ſunt, iſtã vobis differentiã, exactámq; iuris exequutionem oſtẽdam, obſerua autem: Peccauit Adã, peccauit & Heua, tranſgreſſi ſunt vtrique: verùm ex æquo non peccarunt. Igitur neq; puniti ſunt æqualiter. Tantũ enim hic differentię eſt,
1.Tim. 2. d. vt Paulus dixerit: Quoniã Adam nõ eſt deceptus, mulier verò ſeducta, trãſgreſſioni facta eſt obnoxia. atqui ſeductio vna erat. Verùm diligens inquiſitio dei tantũ differentiæ oſtẽdit, vt Paulus hoc dixerit. Rurſus Cain quidem punitus eſt: Lamech verò poſt illũ occîdẽs, nihil tale paſſus eſt, tametſi & illic cędes fuerit & iſthic, grauior etiam multò q̃ illic, eo quòd iſte neq; ex præcedenti exemplo factus ſit melior. Verũ quoniam hic quidem neq; fratrẽ poſt admonitionẽ occîdit, neq; accuſatore opus habuit, neque interrogante deo impudẽter reſpõdit: ſed nemine arguẽte ſeipſum & reprehendit, & condẽnauit, veniam adeptus eſt. Ille verò quoniam contraria commiſit, ſupplicio affectus eſt. Vide quãta diligentia deus vtriuſque facta inquiſierit. Propterea & eos qui in diluuio fuerunt, & qui in Sodomis, aliter atq; aliter puniuit. Rurſus aliter Iſraëlitas, aliter qui in Babylone, aliter qui ſub Antiocho fuerunt, oſtendens q̃ multã habeat actorum noſtrorum rationem. Et illi quidem ſeptuaginta ſeruierunt annos, iſti verò quadringentos: illi & liberos ſuos comederũt, & innumeras alias grauiores perpeſſi ſunt calamitates: & neq; ſic tamẽ liberati ſunt ſiue illi, ſiue adhuc viuentes, Sodomitis etiã
Mat.10.d miſeriores. Tolerabilius enim, inquit, terrę Sodomorum erit & Gomorrhæorũ, quàm ciuitati iſti. Nam ſi nulla illi cura eſt, ſiue peccemus, ſiue probè agamus: meritò poterit quiſpiã dicere nõ eſſe ſupplicium. Si verò tantũ impendit ſtudij, quò minus peccemus, & tanta molitur quò rectè viuamus: manifeſtũ q̃ & peccantes puniat, & rectè agẽtes coronet. Tu verò mihi multorũ iniquitatẽ perpẽdę. Nam hic quidem vicio vertunt deo, q̃ longanimiter plerunq; expectat, multóſq; ſceleſtos, laſciuos, violentos ita negligit, vt non ſtatim pœnas de illis ſumat. Illic verò rurſus ſiquando ſupplicium ipſis minatur, acerbi ſunt, moleſti, ac queruli. Atqui ſi hoc triſtitiam adfert, recipiendum erat alterũ & celebrandum. Sed ô dementiam, ô ſtultam & aſininã ſentẽtiam, ô mentẽ peccatorum amatricem, & ad maliciam reſpicientem. Nam hinc omnia illa dogmata naſcuntur, ita vt ſi virtuti vellent inhærere qui iſta dicunt, mox & de gehenna perſuaderẽtur, omníq; dubitatione leuarẽtur. Et vbi, inquies, & in quo loco erit ipſa gehenna? vt quid iſtud curas? Quæſtio ſiquidẽ eſt, vt oſtendatur q̃ ſit, non vbi recondita ſit, & in quo loco. Nonnulli quidẽ fabulantes dicunt q̃ in valle Ioſaphat, quod de bello quodã præterito dictũ eſt, ad gehennam trahentes: ſcriptura verò hoc non dicit. Sed in quo loco, inquis, erit? Alicubi quantũ ego puto extra omnẽ hunc mũdum. Quemadmodũ enim regũ carceres & metalla porrò diſtant: ita alicubi extra hunc orbem erit gehenna. Ne queramus igitur vbi ſit, ſed quomodo illam ſanè fugiamus: neq; propterea de futuris fidem deus non ſeruabit, q̃ hic non omnes punit. Benignus enim eſt, & longanimiter agit. Propterea minatur, & non ſtatim in gehennã coniicit. Nolo enim, inquit, mortem Ezec.18.g
peccatoris. Quòd ſi mors peccatorũ non eſt, ſuperfluum eſt q̃ dicit illam ſe nolle. Et noui quidem q̃ his ſermonibus nihil vobis moleſtius ſit, mihi verò nihil iucundius. Et vtinam in prandiis & cœnis, & balneis, imò & vbiq; de gehẽna diſputatum eſſet. Neq; enim mœrore affecti eſſemus in vitæ huius malis, nec in bonis illius deliciati lętatíq; fuiſſemus. Quid enim mihi poteris obiicere incõmodi? Paupertatem? morbos? captiuitatem? cæcitatẽ cõrporis? Sed hæc omnia cõparatione ſupplicij futuri ridicula ſunt, ſiue obiicias omnimoda fame tortos, ſiue à prima ætate cęcos, cibúmq; emendicantes, ridicula, inquam, iſta ad futura mala ſunt. Continuos itaq; ſermones de illis verſemus: non enim ſinet in gehennam incidere, gehennę meminiſſe. Non audis Paulũ dicentem: Qui quidem 2.Theſſ.1.
pœnam ſuſtinebunt perpetuam à facie domini? Non c.
audis qualis factus ſit Nero, quẽ & myſterium Antichriſti vocat Paulus? Myſterium enim iniquitatis, in-Ibid.2.e
quit, iã inoperatur. Quid igitur? Nihil patietur Nero? Nihil Antichriſtus? Nihil diabolus? Sẽper igitur Antichriſtus erit. Semper diabolus. Neq; enim niſi puniti fuerint, à malicia ſua deſiſtent. vtique dices: ſed q̃ gehẽna quidem ſit, vndiq; manifeſtum eſt, ſoli verò infideles patiẽtur. Quamobrẽ, dic quæſo? Quoniam fideles dominũ ſuũ agnouerunt. Et quid iſtud? Quando enim vita illorum immunda fuerit, maiores etiam pœnas propterea dabunt quàm infideles. Quicunq; Rom.2.b
enim ſine lege peccauerunt, ſine lege quoq; peribũt: & quotquot in lege peccauerũt, per legẽ iudicabuntur. &, Seruus ſciens voluntatẽ domini ſui, & non fa- Luc.12.f
ciẽs, vapulabit multis. Si verò nulla vitę dãda erit ratio, ſed inaniter iſta dicũtur, neq; diabolus punietur. Etenim deũ agnouit, magis etiã multis hominibus & dæmones vniuerſi & ſciunt illũ & horrent, & iudicem confitentur. Itaq; ſi non erit reddẽda vitę ratio, neq; malarũ actionum, euadent etiam iſti. Non ſunt iſta, non ſunt inquam, ne decipiamus noſipſos dilecti. Si enim

1.Cor.6.a lus: An ignoratis q̃ angelos iudicaturi ſumus, multo
Mat.12.d magis ſecularia? Quomodo Chriſtus dixit: Viri Niniuitæ exurgẽt, & iudicabunt generationẽ iſtam: & tolerabilĩ° erit terræ Sodomorũ in die iudicij? Quid igitur ludis in rebus nõ ludicris? Quid teipſum ſeducis, ac decipis? Quid benignitatẽ dei expugnas? Propter hoc ipſum quippe illã & parauit, & minat° eſt, ne in illã incidamus, timore illius meliores facti. Itaque qui ſermonem de iſtis è medio tollit, nihil aliud facit, quàm quòd hac deceptione in eam ipſam gehennam impellit & coniicit. Ne diſſoluas itaq; manus illorum, qui pro virtute laborant: neq; ſocordiã illorum qui obdormiunt adaugeas. Si enim multi crediderint gehennam non eſſe, quando malitiã relinquẽt? vbi vero iuſtitia apparebit? Nõ dico de peccatoribus, & iuſtis, ſed de peccatoribus & peccatoribus. Quamobrẽ alius quidem hic punitus eſt: alius vero, licet eadem aut certe maiora quoque deliquerit, punitus non eſt? Si enim gehenna nõ eſt, nihil poterit iſta reprehendentibus reſpõderi. Hortor igitur vt ab iſtis ridiculis ceſſantes, obturemus ora illorũ qui nobis in huiuſmodi cõtradicunt. Erit enim tam in peccatis quàm in recte factis, etiam minutiſſimorum exacta inquiſitio. Oculorum quoq; impudicorum pœnas dabimus, & verbi ocioſi, & ſimplicis cõuicij, ebrietatis quoque ſupplicia patiemur, atq; poculi aquæ frigidæ mercedẽ accipiemus, imò & ſolius gemitus. Pone ſiquidem, inquit, ſignum in faciebus gementium & lugentium. Quomodo igitur audes dicere q̃ ſimpliciter & fruſtra gehennã minatus ſit, qui noſtras actiones tanta diligẽtia exquirit? Noli, obſecro, noli & teipſum, & eos qui tibi credũt vanis ſpebus perdere: ſi noſtris ſermonibus diffidis, inquire Iudæos, Græcos, hęreticos omnes. Omnes veluti vno ore reſpõdebunt, & iudicium, & retributionem fore. Sed non ſufficient homines? interroga vel
Mat.8.d dęmonas ipſos, & audies clamãtes: Quid veniſti huc ante tempus torquere nos? Collectis his omnibus mentem tuam perſuade, ne vane nugetur, ne per experientiam diſcas eſſe gehennã, ſed hinc & reſipiſcere valeas, & tormenta illa effugere, bonáque futura acquirere, gratia & benignitate, &c.

Homilia xxxij.

Obſecro autẽ vos fratres, vt obſeruetis eos qui diſſidia & offendicula contra doctrinam, quam vos didiciſtis, gignunt, & declinetis ab illis. Nã qui tales ſunt, domino noſtro Ieſu Chriſto non ſeruiunt, ſed ſuo ventri, & per blandiloquentiã decipiunt corda innocentũ. Parænesis iterũ, & poſt parænesim precatio. cũ enim dixiſſet, vt eos qui diſſidia gignunt, obſeruent, illíſq; nõ obtempe-
Hic inf. c rent, adiicit: Deus autẽ pacis conteret ſatanam ſub
Ibidem. d pedes veſtros: &, Gratia domini ſit vobiſcũ. Obſerua vero q̃ placide adhortetur, nõ in perſona conſiliarij, ſed in perſona domeſtici iſtud, multóq; honore faciẽs. Nã & fratres illos vocat, & ſupplicat: Obſecro
Erayonius. quippe vos, inquit, fratres. Deinde vt & cautos eos & ſolicitos faciat, calũniantiũ dolũ oſtẽdit: tanquã eũ ex ſeipſis manifeſti nõ ſint, dicit: Obſecro autem vos vt obſeruetis: hoc eſt, diligẽter ſatagite, vt cognoſcatis & perſcrutemini. quóſnã, dic quęſo? eos qui diſſidia & offendicula cõtra doctrinã quã vos didiciſtis, gignunt. Iſta ſiquidẽ potiſſimũ eſt eccleſiæ ſubuerſio, in partes ſcilicet diuiſam eſſe. Hæc diaboli ſunt arma, hoc pacto omnia ſurſum ac deorſum voluuntur. Donec enim vnitũ fuerit eccleſiæ corpus, nullũ valet habere introitũ ſatanas: verũ à diſſidiis naſcitur offendiculũ. Vnde autẽ diſſidia? Ab eo q̃ ventri, aliiſq; affectibus ſeruitur: nam qui tales ſunt, inquit, deo nõ ſeruiũt, ſed ſuo ventri. Itaq; nõ erũt offendicula, nõ erũt diſſidia, niſi dogma quoddã excogitatum fuerit quod ſit cõtra Apoſtolicã doctrinam: id quod & hic manifeſtans dicit, cõtra doctrinã. Et nõ dicit, quam docuimus: ſed, quam vos didiciſtis, anticipans illos, & oſtendens perſuaſos vtiq; eſſe, audiſſęq; & ſuſcepiſſe. Et quid faciemus illis qui iſta deprauãt? Non dixit, aggredimini, & manus cõſerẽtes pugnis decertate, ſed declinate ab ills. ſi eũ ex ſtultitia quidẽ aut errore hoc facerẽt, oportebat corrigere. Quoniãvero ſciẽtes peccãt, reſilite aliò: & alibi
hoc dicit: Subducite vos, inquiẽs, ab omni fratre qui 2.The.3.b
inordinate ſe gerit. Et Timotheo de fabro ęrario diſſerẽs, talia adhortat dicẽs, Quẽ & tu obſerua. Dein- 1.Ti. 4.c
de & talia audẽtes obiurgãs ac mordẽs, cauſam dicit, ex qua diſſidiũ iſtud excogitauerint. Tales eũ, inquit, dño noſtro Ieſu Chriſto nõ ſeruiũt, ſed ſuo vẽtri. Hoc & Philippẽſibus ſcribẽs, dixit: Quorũ deus Phili. 3.d
vẽter eſt. Videt autẽ mihi eos hic notare, qui ex Iudęis erãt, quos potiſſimũ perpetuo ſolet velut guloſos notare: nã & ad Titũ ſcribẽs de illis, dixit: Malæ Titũ.1.e
beſtiæ, ventres pigri. Et Chriſtus eoſdẽ criminando dixit: Comediris domos viduarũ. Et prophetę quo- Mat. 23.b
que eadẽ in illis reprehẽderũt: Impinguatus eſt eũ, Deu.32.b
inquit, incraſſatus & recalcitrauit dilect°. Propterea & Moſes hortatur dicẽs: Cũ comederis ac biberis, Ibid. 6.e
impletúſq; fueris, recordaberis dñi dei tui. Et in Euãgeliis Chriſto dicẽtes, Quod ſignũ oſtẽdis nobis, Ioan.2.e
aliáq; omnia prętercurrẽtes, ac negligẽtes, mãna cõmemorãt. Hoc pacto vbiq; huic paſſioni dediti apparẽt. Quomodo itaq; te nõ pudebit ſi ſeruos vẽtris pro doctoribĩ° habeas, qui frater es Chriſti? Et ſeductionis quidẽ cauſa hæc eſt: inſidiarum vero modus alium rurſus morbum habet, nimirũ adulationẽ: per blandiloquẽtiã enim, inquit, ſeducũt corda innocẽtum. Recte autem dicit per blandiloquentiam: obſequium quippe illorũ in verbis hæret, mens vero talis nõ eſt, ſed dolo referta. Et nõ dicit, vos decipiũt: ſed, corda innocentũ. Et neque hoc cõtentus eſt, ſed ne grauius reddatur quod dicit, ſubiungit: *Nam obedientia veſtra ad omnes permanauit.* Hoc vero faciens, nõ patitur illos impudẽtes fieri, ſed encomiis præoccupat, teſtiũq; multitudine cõtinet. Neq; eũ ego ſol°, inquit, teſtimoniũ de vobis fero, ſed & vniuerſus orbis. Et nõ dicit prudẽtia veſtra, ſed, obediẽtia veſtra: hoc eſt, fidelis perſuaſio, id quod illis eſt multæ mãſuetudinis teſtimoniũ dãtis. *Gaudeo igitur de vobis.* Nõ modicũ & iſtud eſt encomiũ, deinde & poſt laudem admonitio: nã ne pigriores eos occulte faciat, dũ à culpis liberat, rurſus † illis inſinuat] dicẽs: *Sed volo vos † illos oc-*
ſapientes eſſe ad bonũ, ſynceros ad malũ. Vides quomodo *culte ta-*
illos rurſum tangat, licet occulte? Eſt eũ illud obſcu- *xat.*
re ſignificãtis, q̃ nõnulli iam ex illis decepti & ſeducti fuerint. *Deus vero pacis conteret ſatanã ſub pedes veſtros, breui.* Quoniam enim dixerat, eos qui diſſidia & offendicula gignũt, obſeruate: dicit iã deum pacis, vt cõfidãt ſe liberãdos aliquãdo ab illis. Qui enim pacẽ amat, vtiq; diſſoluet quæ illam lædunt. Et nõ dicit, ſubdet: ſed quod maius eſt, conteret, & nõ ſolum deceptores illos, ſed & qui ad iſta ducẽ illis agit, nẽpe ſata-

pe ſatanam. Et nõ ſolum conteret, ſed ſub pedes veſtros, vt & ipſi victoriã auferrẽt, & adepto trophæo illuſtres redderẽtur. Deinde rurſus & ab ipſo tẽpore cõſolatio, ſubiũgit enim: Breui. Hoc vero ſimul erat & precatio, & prophetia. *Gratia domini noſtri Ieſu Chriſti ſit vobiſcũ.* Tutiſſima arma, murus infractus, turris inquaſſata: admonet eũ illos gratiæ, vt alacriores reddat. Si eũ à multo grauiorib⁹ liberati, ſoláq; gratia liberati eſtis: multo magis liberabimini & à minoribus: ſiquidẽ & amici facti eſtis, & quod veſtrũ erat, ſimul attuliſtis. Vide quomodo neq; precationẽ ſine operibus ponat, nec opera ſine precatione. Dato eũ illis obediẽtię teſtimonio, precatus eſt, oſtẽdés vtriſque nobis opus eſſe, & quæ diuinitus dãtur, & quæ à nobis ſũt, ſiquidẽ diligẽter & exacte ſaluãdi fuerim⁹, idq; nõ ſolũ antea, ſed & nũc quoq; etiam ſi magni, celebréſque fuerimus, diuina gratia opus habemus. *Salutat vos Timotheus cooperarius meus.* vides rurſus conſueta encomia? *Et Lucius, & Iaſon, & Soſipater cognati mei.* Iaſonis huius & Lucas meminit, fortitudinẽq; illius nobis cõmendat, dicẽs: & duxerũt illũ ad magiſtrat⁹ vrbis clamãtes. Et alios quoq; credibile eſt de inſignibus fuiſſe. non enim ſimpliciter cognatos cõmemoraret, niſi iuxta pietatem ſimiles illi fuiſſent. *Saluto vos ego Tertius qui ſcripſi epiſtolam.* Non modicũ & iſtud encomiũ, ſcribã eſſe Pauli. Verum hoc nõ ideo dicit, vt ſeipſum laudet, ſed vt feruẽtẽ apud illos dilectionẽ miniſterij gratia attrahat. *Salutat vos Gaius hoſpes meus & totius eccleſiæ.* Vides qualem illi coronã texat, de tãta illius hoſpitalitate teſtificans, integrãq; eccleſiam in domũ illius cõgregans? Hoſpitẽ enim hic, pro hoſpitio ſuſcipientem dicit. Audiẽs vero ꝙ Pauli fuerit hoſpes, nõ ſolum liberalitatis gratia ipſum celebrabis, ſed & eius diligẽtiæ, qua vitã pie inſtituit. Niſi enim dign⁹ virtute Pauli fuiſſet, apud eũ vtiq; ille minime hoſpitatus fuiſſet. Qui enim multa præceptorũ Chriſti trãſcendere etiã ſtuduit, vtique hanc illius legẽ trãſgreſſus nõ eſt, qua iuſſi ſunt apoſtoli exquirere hoſpites dignos ad quos diuerterẽt. *Salutat vos Eraſtus, quæſtor ærarius ciuitatis, & Quartus frater.* Nõ ſimpliciter adiecit, quæſtor ærarius ciuitatis, ſed quẽadmodũ Philippẽſibus ſcripſit: Salutant vos qui ſunt ex Cęſaris familia, vt oſtendat euãgelij prędicationẽ magnos etiã tetigiſſe: ita & hic dignitatis huius meminit, idem quod illic agens, & oſtendens, neque diuitias ei qui attẽderit, neq; principatus curas, neque aliud horum quicquã impedimento eſſe. *Gratia domini noſtri Ieſu Chriſti ſit vobiſcum, Amen.* Vides vnde exordiẽda, & quo terminãda ſint omnia: nã & hinc fundamentũ iecit epiſtolæ, & hinc quoq; faſtigium illi impoſuit, ſimul illis matrem bonorum omnium imprecans, atq; omnis beneficentiæ diuinitus acceptæ admonẽs. Iſtud quippe potiſſimũ eſt generoſi doctoris: non ſolũ ſermone quos imbuit, ac docet, ſed & precibus iuuare, vnde & dicebat ille: Nos vero precationi & miniſterio verbi adhærebimus.

Morale.

Quis igitur & nobis bene precabitur, poſteaquam Paulus hinc migrauit? Aemulatores illi Pauli, tantũmodo dignos nos tali patrocinio exhibeam⁹, ne hic ſolũ vocẽ Pauli audiamus, ſed & illic poſtquã diſceſſerimus, athletã hũc Chriſti videre mereamur. Imò ſi hic audiuerim⁹, & illic ipſum omnino videbimus, licẽt nõ è propinquo ſtãtes: videbimus tamẽ prorſus prope apud regalẽ thronũ ſplẽdentẽ. Vbi Cherubin deũ glorificant, vbi Seraphin volãt, illic Paulum videbimus cum Petro in ſanctorũ choro coryphæum exiſtentẽ & præſidentem, genuinãq; illic dilectione fruemur. Si eũ cũ hic eſſet, vſqueadeo dilexit homines, vt cũ diſſolui ex animi propoſito, & cũ Chriſto eſſe cuperet, elegerit hic eſſe: multo magis illic feruẽtiorẽ amorẽ oſtẽdet. Ego & Romam propterea diligo, tametſi & aliunde queã illã laudare, nẽpe à magnificẽtia, ab antiquitate, à pulchritudine, à multitudine, à potẽtatu, à diuitiis, & à rebus in bello fortiter geſtis: Sed relictis iſtis omnib⁹, ob id illã beatam deprædico, ꝙ erga illos Paulus dũ viueret, adeo fuit beneuol⁹, adeo illos amauit, corã diſſeruit, & poſtremo vitã apud eos finiuit. Vnde & ciuitas iſta hinc facta eſt inſignis plus q̃ à reliquis omnibus. Et quẽadmodum corpus magnũ ac validum, duos habet oculos illuſtres, ſanctorũ videlicet illorum corpora: Nõ ita cœlũ ſplendeſcit, quãdo radios ſuos Sol ex ſeſe dimittit, quẽadmodum Romanorũ vrbs duas illas lãpades vbiq; terrarũ effundẽs. Hinc rapietur Paulus, hinc Petrus. Cõſiderate & horrete, quale ſpectaculũ viſura ſit Roma, Paulũ videlicet repẽte ex theca illa cũ Petro reſurgentẽ in occurſum domini ſurſum ferri. Qualẽ roſam Chriſto mittet Roma? qualib⁹ coronis duab⁹ ornatur vrbs iſta? Qualibus catenis aureis cincta eſt? Quales habet fontes? Propterea celebro hãc vrbẽ, nõ propter copiã auri, nõ propter columnas, neq; propter aliã phantaſiam: ſed propter colũnas illas eccleſiæ. Quis mihi nũc dabit circunfundi corpori Pauli, affigi ſepulchro, videre puluerẽ corporis illius, quæ adhuc in Chriſto deerãt adimplentis, ſtigmata illius geſtãtis, prædicationẽ euãgelij vbiq; ſeminãtis? puluerẽ inquã oris illius, per quod Chriſt⁹ locut⁹ eſt, ꝙ quod lux emicuit quouis fulgore clarior, & vox exiliit dęmonib⁹ quouis tonitru terribilior, per quod beatũ illud verbũ locutus eſt: Optabã anathema eſſe pro fratribus meis. per quod locutus eſt corã regibus, & nõ eſt cõfuſus. per quod Paulum didicimus, per quod Pauli dominũ. Tonitru ita terribile nobis nõ eſt, quẽadmodum vox illa dæmonibus. Si eũ veſtimẽta ipſius horruerũt, multo magis vocẽ: Ipſa vinctos illos & captiuos egit, hæc orbem terrarũ expurgauit, hęc morbos diſſoluit, viciũ expulit, veritatẽ ſuperinduxit, Chriſtũ habuit inhabitatorem. Is vbiq; cũ illo profectus eſt: & quod erãt Cherubin, hoc erat & vox Pauli. Quẽadmodũ in potentatibus illis ſedit deus: ita & in lingua Pauli. Digna quippe facta eſt quę Chriſtũ receperit, ea tãtũmodo loquẽs, quæ Chriſto grata erãt, & ad ineffabilẽ vſq; volans altitudinẽ, quẽadmodũ Seraphin. Quid enim ſublimius voce illa qua dicebat: Perſuaſus ſum quòd neq; angeli, ne; principatus, neq; potentatus, neque inſtãtia, neq; futura, neq; ſublimitas, neq; profundũ, neque alia creatura poterit nos ſeparare à charitate dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu? Quot videtur tibi alas, quot oculos habere vox iſta? Propterea dixit: Non eũ ignoro cogitationes ipſius. hinc fugiũt dæmones, nõ ſolũ loquentẽ audientes, ſed & veſtimentum procul cõſtituti videntes. Oris huius puluerẽ videre vellẽ, per quod Chriſtus magnalia & ineffabilia locutus eſt, & maiora etiã quàm per ſeipſum, (Quẽadmodũ enim maiora per diſcipulos ſuos opetat⁹ eſt, ita & maiora locutus eſt) per quod admiranda illa oracula orbi protulit ſpirit⁹ ſanct⁹. Quid eũ os illud ſanctũ nõ effecit? Dæmonas expulit, peccata abſoluit,

Paulus in choro ſanctorũ coryphæus. Phili. 1.d

Laus vrbis Romæ.

uit, tyrãnos cõpeſcuit, philoſophorũ linguas obſerauit, orbem deo adduxit, Barbaros ad philoſophiam perſuaſit, oſa coaptauit, quæ in terra, & quę in cœlis, ad quem modũ voluit diſpoſuit, ligãs illic & ſoluens iuxta datã ſibi potẽtiam, quos volebat. Nõ ſolũ autẽ oris, ſed & cordis illius puluerẽ videre vellem: quòd ſi quis totius orbis cor dixerit, innumerorũq; bonorum fontem, & principiũ, & elemẽtum primariũ noſtræ ſalutis, certe nõ errauerit. Hinc eũ ſpiritus vitæ in omnia ſuppeditatus eſt, mẽbríſq; Chriſti dat⁹, nõ per arterias emiſſus, ſed per bonorũ voluntatem ac propoſitũ. Cor iſtud adeo fuit latũ, vt in ſe ſuſcepe-
2.Cor.6.c rit & integras vrbes, & populos, & Gentes. Cor enim meũ, inquit, dilatatũ eſt: verũtamẽ vtvt latum fuerit, tamen ſæpenumero occupauit & preſſit illud, quæ
Ibid.2.b ipſũ dilatabat dilectio. Ex multa quippe tribulatione, inquit, & anxietate cordis ſcripſi vobis. Et diſſolutũ etiã vellẽ videre cor iſtud, ergavnũquẽq; pereũtiũ accẽſum, & ignitũ ſecũdò parturiẽs filiorũ abor-
Mat.5.b tus, deũ vidẽs: (mũdi enim corde deũ videbunt, in-
Pſal.50.d quit) hoſtiã factum. (Hoſtia ſiquidẽ deo eſt, inquit, ſpiritus cõtritus) cœlis ipſis ſublimi⁹, orbe latius, radiis ſolaribus exhilaratius, igne feruentius, adamãte
Ioan.7.f ſolidius, fluuios emittẽs (fluuij ſiquidẽ fluẽt ex vẽtre eius, inquit, aquæ viuæ) vbi erat fons exiliẽs, & rigãs, nõ terræ ſuperficiẽ, ſed animas hominũ: vnde nõ ſolũ fluuij, ſed & fontes lachrymarum noctes atq; dies emanarũt. Cor, inquã, quod nouã vitam, nõ hãc no-
Gala.2.c ſtram vixit. Viuo enim, inquit, iam nõ ego, viuit vero in me Chriſtus. Cor itaq; Chriſti erat, cor Pauli, tabuláq; ſpiritus ſancti, atq; charitatis volumẽ. Cor illud quod propter aliena quidẽ peccata tremebat.
Ibi.4.c (metuo ſiquidẽ, inquit, ne quo pacto fruſtra labora-
2.Co.11.a uerim in vobis. &, Ne quomodo Heuã ſeduxit ſer-
Ibi.12.f pẽs: &, Ne cũ venero, nõ quales volo inueniã vos.)
1.Cor.9.a Super ſeipſo vero & timebat, & confidebat. Metuo, inquit, ne quo pacto aliis prędicãs, ipſe reprobus ef-
Rom.8.g ficiar: &, Perſuaſus ſum ꝙ neq; angeli, neq; principatus poterũt nos ſeparare: cor illud qd̃ Chriſtũ adeo diligere meruit, vt illũ nemo alius ita dilexerit, quod mortẽ & gehẽnã cõtempſit, quod ex lachrymis illis fraternis cõterebatur. Quid eũ facitis, inquit, flẽtes & adfligẽtes cor meum? quod licet fuerit tolerãtiſſimum, ferre tamẽ non potuit præcognitũ tẽpus, quo defecturi erãt Theſſalonicẽſes. Videre rurſus vellem puluerẽ manũ illi⁹ quæ in vinculis fuerũt, per quarũ impoſitionẽ ſpiritus ſanctus ſuppeditabatur, per
Galat.6.c quas hæ literæ ſcriptæ ſunt. Ecce, inquit, qualibus li-
2.The.3.d teris ſcripſerim vobis mea manu. Et iterũ: Salutatio
Act.28.a mea, Pauli manu. Manũ, inquã, illarũ, quas cũ vidiſſet vipera, in rogũ ardentẽ decidit. Puluerem videre vellẽ oculorũ bene excæcatorum primò, deinde vero ad orbis ſalutẽ reſpicientiũ, qui & Chriſtũ in corpore videre meruerũt, qui terrena viderunt, & nõ viderũt: qui, quæ nõ vidẽtur, viderũt: qui ſomnũ ignorarũt, qui mediis noctibus vigilarũt: qui, quæ ſolent ferre oculi inuidorũ, paſſi nõ ſunt. Vellem & pedũm illorum videre puluerem, qui per orbẽ currẽtes non laborarũt, qui ligati erãt in ligno quãdo noctu conquatiebatur carcer, qui orbem inhabitabilẽ etiã circumierũt, qui ſæpenumero fuerũt in itinere. Et quid opus eſt ſingula recẽſere? Vellẽ videre ſepulchrum, quo recõdita ſunt arma illa iuſtitiæ, arma lucis, mẽbra nũc viuẽtia, tũ vero cũ in hac vita eſſent emortua, in quibus omnibus viuebat Chriſtus, quę mũdo fuerũt crucifixa, mẽbra Chriſti, quæ Chriſtũ induerãt, quæ tẽplũ ſpirit⁹ ſancti, ſanctáq; fuerũt ædificatio, quæ ligata erãt ſpiritu, cõfixa timore dei, habentia ſtigmata Chriſti. Hoc corpus vrbem hãc munit, quod quãuis turri, innumeríſq; mœnib⁹ ac vallis eſt tutius, & cũ iſto corpus etiã Petri. Nã & viuẽtẽ honorauit: Aſcẽdi enim, inquit, videre Petrũ. Propterea & *Galat.1.d*
hinc emigrantẽ iſtũ cõtubernalẽ ſibi dignata eſt facere illius charitas: vellem videre leonẽ illũ ſpiritualem. Quemadmodũ enim leo ignẽ in vulpium greges demiſit, ita iſte in dæmonum & philoſophorum globum & exercitũ irruit, & velut fulminis ſolet impetus: ita in diaboli phalãgas delatus eſt. Neq; eũ is iuſta acie Paulo reſtitit, ſed illũ ita eſtveritus, ita ante illũ tremuit, vt & vel illius vmbrã videns, vel vocem audiẽs procul fugerit. Ita & eũ qui fornicat⁹ fuerat, *1.Co.5.b*
Satanæ, etiã lõge diſſitus, tradidit, ac rurſum ex illius *1.Tim.1.d*
manibus eripuit. Ita & alios, vt diſcerẽt nõ blaſphemare. Vide vero, quomodo eos quos ordinauerat, ſtimulet excitans & muniẽs. Et iam quidẽ Epheſiis dicit: Nõ eſt nobis colluctatio aduerſus ſanguinẽ & *Ephe.6.b*
carnẽ, ſed aduerſus principatus & poteſtates. Deinde & præmiũ certaminis ponit in cœleſtibus, dicẽs: Nõ enim nobis certamen, inquit, circa terrenas res, *1.Cor.6.e*
ſed circa cœlos, & quę in cœlis ſunt. Iã vero aliis: An ignoratis, inquit, quòd angelos iudicabimus, multo magis ſecularia? His itaq; conſideratis omnibus, ſtemus generoſe & fortiter: nã & Paulus homo fuit ex eadẽ nobiſcum natura participans, aliáq; cõmunia nobiſcum habens. Verum quoniam multũ dilectionis erga Chriſtum oſtendit, cœlos ipſos tranſcendit cum angelis conſtitutus. Itaque ſi voluerimus & nos vel modicum excitari, ignémque illum in nobis accendere, æmulari poterimus hunc ſanctum. Neque enim ſi impoſſibile hoc eſſet, clamaſſet, dicẽs: Imitatores mei eſtote, quemadmodum ego Chriſti. Non *Ibi.4.d*
ſolum ergo admiremur ipſum, neque tantummodo ſtupeamus, ſed & imitemur: vt mereamur hinc migrantes, & ipſum videre, & ineffabilis ipſius gloriæ participes eſſe: id quod nos omnes aſſequi contingat gratia & benignitate, &c.

Finis commentariorum D. Ioannis Chryſoſtomi in epiſtolam ad Romanos.

DIVI IOANNIS CHRYSOSTOMI IN LOcum Pauli, Salutate Priſcam & Aquilam, & de colendis ſacerdotibus.

Rom.16.d 1.Co.16.c & Act. 18.a.c

Nonne docti eſtis, nihil in ſacris literis inter ſuperuacanea habendũ? Nõnne didiciſtis & inſcriptiones, & nomina, & cognomina diligenter in arcanis ſcripturis excutiendã? Ego ſanè ſtudioſos arbitror nelaturos quidem, vt verbulum aliquod in ſacris libris contemptim prætereatur, etiam ſi tantum nomina recenſeantur, vel tempus numeretur, vel breuis cuipiam cognominatio contingat. Attamen vt adhuc certior hæc ſententia fiat: agẽ, hodie ad ea quæ nuper in ſalutatione Priſcillę & Aquilæ relicta ſunt, accedamus;

cedamus: tametsi nõ parum profuerint & præcedẽtia. Docuit enim nos, quãtum bonum sit, operari, & quãtum malum, ignauiæ deditum esse. Et qualis anima Pauli? Quàm vigil, quàm solicita? Non tãtum ciuitatum & populorum, & gentium, sed & singulorũ fidelium magnam curam gerit. Ostenditq; quomodo hospitalitas nec inopia prępediatur. Et quòd virtute ac pia voluntate vbique opus sit, non itẽ diuitiis & facultatibus. Et quòd clarissimi omnium sunt, qui dei timorem habent, etiamsi in extrema paupertate degant. Vnde Priscilla & Aquila opifices, nẽpe pelliones, pauperem & honestam agẽtes vitam, præ omnibus beati prædicantur. Et cum alij dignitatibus & potentia inflati, silentio prætereuntur, pellio ille vnà cum vxore toto orbe decantatur. Quòd si tanta eorũ in pręsenti vita est gloria, cogita quanti eorum futuri sunt fructus post illum diem, quando tempus erit coronarũ & retributionum, qui ante illum diem nõ paruã voluptatẽ, vtilitatẽ, & gloriam acceperũt, quibus tantilli tẽporis consuetudo cum Paulo fuit? Enimuero sicut prius dicebã, neque nunc dicere desinam, quòd nõ solum doctrina, & admonitio, & cõsilium, sed & sanctorũ aspectus, atq; vestiũ amictus, & calceorum mos, multũ habet vtilitatis ac voluptatis. Et inde nõ exigua vitæ nostræ cõmoditas accedit, cum discimus quatenus hi necessarii vsi fuerint. Non enim solũ vtendi modũ nõ sunt trãsgressi, sed & vsui fermè necessario nonnunquam renunciarũt: quin & in fame, & in siti, & nuditate versati sunt. Et
1.Tim.5.b Paulus quidẽ imperabat discipulis, dicẽs: Habentes autẽ alimenta & tegumẽta, his cõtenti simus. Et cla-
1.Cor.4.c rum est quòd de seipso dicit: Vsque in hãc horam & esurimꝰ, & sitimus, & nudi agimus, & colaphis cędimur. Operæpreciũ hic fuerit in mediũ aliquid afferre, de quo frequẽs est quæstio. Et quidnã hoc? Dicebam, morem apostolicorũ calceorũ nonnihil nobis cõferre vtilitatis. Sed cũ hoc dico, incidit mihi lex,
Mat.10.a quã Christus posuit, dicẽs: Nõ possidete aurũ, neque argẽtũ, neq; aliud quid in zonis vestris, neq; calceos, neque virgã in via. Manifestum autẽ est, Petrum habuisse sandalia. Vnde cũ angelus eum dormientem
Act.12.b excitaret, & è carcere eduxeret, ait: Calcea te sandalibus tuis, & circunda vestimentũ tuũ, & sequere me.
2.Tim.4. Et Paulus Timotheo scribit: Penulam quam reliqui
c. Troade apud Carpũ, cũ venies, affer, & libros, prę ser tim mẽbranas. Quid dicis Paule? Christus iubet non habere calceos, tu autẽ penulã habes, & alius sandalia? Quòd si hi tenues quidã essent, magistro nõ per omnia obtẽperãtes, nulla erat hic faciẽda quæstio: sed cũ ipsi præcipui sint, ac primates Apostolorũ, & animas suas impẽderũt, Christóq; p omnia obedierũt, & Paulus nõ solũ imperata fecit, sed & supra se-
1.Cor.4.b pta totus saltauit: cúmq; præciperet ex Euãgelio vi-
Act.20. uendũ, victũ ipse manibus suis quæsiuit, plus, quàm
g. imperatũ erat, faciẽs: idcirco dignũ est, vt quæramꝰ, quare qui in omnibus Christo parebãt, legẽ eius videtur trãsgredi? Nã re ipsa trãsgrediũtur. Hic sermo non in hoc solum vtilis erit, vt excusentur sancti illi, sed vt & Gentiliũ obstruantur ora. Quandoquidem multi, viduarũ domos subuertẽtes, orphanos nudãtes, ipsíq; omnibus abũdãtes, & lupis nihil meliores, ex alienãq; miseria viuẽtes, cum vidẽt interdum fidelium aliquos pluribus vestiri amiculis, cõtinuo eis legem Christi obiiciũt, & dicũt: nónne præcepit vobis Christus, ne habeatis duas tunicas, vel calceamẽ-
Luc.9.a

A ta? quomodo ergo vos legem illam præuaricaminí? Et post hæc, cum abunde fratrem riserint, & probris affecerint, discedunt. Igitur ne talia fiant, agẽ & illorum obturemus impudẽtiam. Et possemus quidem ab eis facile liberari, si hoc vnũ eis diceremus. Quale hoc? Si Christũ vt fide dignum probas, Ethnice merito hæc obiicis, & à nobis quæris: sin ei non credis, quare legem eius opponis? Aut quãdo accusare nos vis, dignus tibi videtur fide Christus? quãdo autẽ eũ admirari oportet & adorare, nullius est apud te momẽti, totiꝰ orbis dominus? Verùm ne hæc inopia defensionis dicere nos putent, ad solutionẽ eius quod quærebatur, veniamus. Quenam ergo solutio? Vidẽdum est in huiusmodi, quibus, & quãdo ea Christus imperauerit. Nõ eũ obiter, & nudè inquirenda sunt hæc: sed operæpreciũ fuerit simul & personã, & tem-
B pus, & omnia hæc diligẽter perscrutari. Itaque quũ hæc diligenter consideramus, inuenimus quòd ipsa non sint omnibus imperata, sed solis Apostolis: & neque illis in omne, sed ad præscriptum & determinatum tempus. Et vnde hoc manifestum? Ex dictis
ipsis: dicit enim, Vocatis duodecim discipulis, dixit Mat.10.a
eis: In viam Gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorũ ne intraueritis. Ite potius ad oues domꝰ Israël quæ perierũt: infirmos curate, dæmonia eiicite: gratis accepistis, gratis date: ne possideatis aurum vel argẽtũ, vel æs in zonis vestris. Attẽde quãta magistri sapiẽtia. Quomodo leue hoc præceptũ fuerit.
Nã cũ priꝰ dixisset: Infirmos curate, leprosos mũda- Ibidem.
te, dæmones eiicite, magnãq; eis gratiam liberaliter dedisset, tũc tandẽ hæc imperauit, nimirũ paupertatem, signorũ potestate leuẽ & facilẽ reddens: neque
C ex his solũ, sed & ex multis aliis manifestum est solis
discipulis esse imperatũ. Nã & virgines quia oleũ in Ibid.25.d
lãpadibus suis nõ habebãt, puniuit: & alios quoq; arguit & increpat, quia esuriẽtem ipsum viderũt, & nõ ibidem.d
pauerũt, & sitientẽ non potarunt. Porro is cui nõ est æs neq; calceamentum, sed vna tantũ vestis, quomodo absq; his aliũ pascere, quomodo nudum vestire, quomodo alium in domum inducere poterit? Sed & aliunde clarum esse poterat. Nam accedẽte, & dicẽte quodam: Quid faciendo vitæ æternæ hæreditatẽ Ibi.19.d
assequar? Cũ recẽsita essent omnia, quæ in lege præcepta, & ille curiosius percõtaretur, & diceret: Hæc Mat.10.a
omnia seruaui ab adolescẽtia mea, quid adhuc mihi deest? dicit ad ipsum, Si vis perfectus esse, vade, vẽde facultates tuas, & da pauperibus, & veni sequere me. Hic si præcipere voluisset, oportebat hoc principio
D dicere, & legẽ in ordine præceptorũ ponere, & non tanquã consilium & exhortationẽ narrare. Enimuero cum dicit, Non possidete aurũ, vel argentũ: impe- Mat.10.b
rando dicit. Cum vero dicit, Si vis perfectus esse: cõsulendo & admonẽdo dicit. Non est autẽ idem cõsulere, & legẽ ponere. Nam qui legem statuit, modis omnibus fieri vult quod præcipit. Qui vero consulit & adhortatur, sentẽtiæ & arbitrio auditoris permittit, vt ex dictis quod voluerit eligat, sicq; faciẽdorũ dominus auditor relinquitur. Propterea non simpliciter dixit, Vade, vẽde facultates tuas: sed vt discas q̃ in arbitrio audientium res sitæ sint. Vnde manifestũ, Apostolis solis hæc fuisse præcepta. Verum quęstio nondum soluta est. Nam si præcepta sunt hæc solis Apostolis, quid in causa est, q̃ licet præceptũ fuerit ne haberent calceos, vel geminas vestes, inuenti sunt eos possidentes: nã alius possedit penulã, alius vero sandalia?

sandalia? Quid igitur ad hæc dicemus? Christus neq; Apostolos semper huius legis necessitate obstringi voluit, sed eos absoluit ab hac lege, cũ iã ad salutarẽ crucẽ iturus esset. Et vnde hoc liquet? Ex saluatoris sermonibus. Nã passionẽ aggressurꝰ, vocatis illis di-
Luc.22.d xit, Cum vos mittere sine marsupio & pera, aliquid ne deerat? At hi respõdentes dixerũt: Nihil. Ipse au-
Ibidem. tem dicebat eis: Sed nũc qui habet marsupiũ, tollat & peram: & qui non habet, vendat vestem suam, & mercetur gladiũ. Iam forte dicet aliquis, Apostolos quidẽ his dictis à crimine absolutos. Sed vltra quæritur: Quare Christus cõtraria præceperit? nã interdum dicit, Ne possideatis perã: interdũ autẽ, qui nõ habet marsupium, tollat & peram. Quare hoc fecit? Sanè hæc admodũ digne fecit, pro sua sapientia: curáque, quam pro discipulis gerebat. Ab initio enim vocationis hoc faciebat, vt discipuli periculũ virtutis suę facerẽt: & posthac in orbẽ terrarũ exituri, hoc exẽplo animati, se magis fiderẽt. Verũ, vbi iam potentiã suã agnoscere cœperunt, voluit vt & ipsi domi virtutis specimen aliquod prębere, permisitque ipsosmet suas ferre tentationes, ne scilicet perpetuo ociosi residerẽt, & ad finem vsque in omnibus quasi pueri gestarẽtur. Et quẽadmodũ qui artem natandi docent, principio multa diligẽtia discipulos gestãt: post vnum autem & alterum, & tertium diem subtracta dextera illis præcipiũt, vt seipsos iuuẽt, & nõnũquam illos parũper mergi sinunt, ita vt & multũ salsuginis sorbeant: Ita sanè & cum discipulis suis Christus faciebat. Nam initio nihil eos pati sinebat vel parũ vel magnum, sed vbique aderat muniens, & circunuallans eos, faciénsque vt omnia vbertim eis affluerent: cum vero tempus esset, vt virilitatem suã ipsi declararẽt, subtraxit aliquãdiu beneficium, præcipiens eis, vt etiam per seipsos multa perficerẽt. Atque hanc ob causam, cum nõ habebant calceos, vel zonã, vel baculũ, vel æs, nihil eis deerat. Dicit enim, Num aliquid vobis deerat? Et respõdentes dixerũt: Nihil. Cæterũ quo tẽpore permisit eis, vt marsupiũ haberẽt & perã, & calceos, inuenicbãtur & esurientes, & sitiẽtes, & nudi incedẽtes. Vnde liquidum, cur passim eos periclitari & affligi sinit: nẽpe, vt mercedem aliquã habeãt. Et quẽadmodũ aues pullos suos fouẽtes, tandiu in nido sedẽt, donec illorum plumæ increscant: quas dum increuisse viderint, eos primũ circa nidum volitare docent, dein adminiculo suo totos destituũt: Ita faciebat & Christꝰ. In Palæstina enim, quasi in nido nutricabat discipulos, & exin eos volare docuit præsens, & gestans: tandẽ permisit eos D
volare in totum orbem, dato eis mãdato, ne sibiipsis deessent. Et quòd ideo omnino eos nudos, & vna tãtum veste amictos misit, & absque calceis ambulare iussit, vt suam virtutem & potentiam cognoscerent: sciemus verum esse, si & aliud dictum audiamus. Nõ enim simpliciter dixit eis, Tollite marsupiũ & perã: sed priorum memoriam refricando sic dicebat, Cũ mitterẽ vos sine marsupio & pera, aliquid ne deerat? hoc est, nónne omnia vbertim vobis affluebãt, multáque largitate fruebaminí? sed nũc volo vos & paupertatem experiri, & eapropter ad legem priorem obstrictos nolo, neq; à vobis idem quod antea exigo, vt ne quasi per inanima organa per vos operari existimer. Adhibete & vos vestrã diligentiam & industriã. Quòd si adhuc dicis: An nõ maius fuisset beneficiũ, si semper ita securẽ versari eos voluisset? Ve-

A rum nõ ita probati fuissent, si nullam vel afflictionẽ, vel persecutionẽ, vel inopiam, vel angustiã degustassent: sed mansissent ignaui & pigri. Cæterum oportebat relucere, non solum beneficium & gratiã Christi, sed & subditorum probationẽ, vt ne sint postea, qui dicere possint: Apostolos nihil à seipsis attulisse, sed facta omnia opere Christi. Nõ eũ difficile erat deo vsque ad finẽ in eo successu custodire: sed noluit ob varias, necessariásq; causas, quas sępe charitati vestrę diximus. Vna quidem hæc quam diximus. Alia autẽ hac nõ minor, nẽpe vt modestiæ assuefierent. Tertia vero, vt ne maior illis, quàm hominibꝰ debetur, honor exhiberetur. Itaq; ppter hæc, & his multo plura, cũ permissurꝰ esset eis multa inexpectata accidere, noluit priorẽ legem tam arctam manere, sed eius seueritatẽ nõnihil relaxauit. Vt & ita nõ esset eis gra
uis & intolerabilis vita, si vbiq; derelinquerentur, & B
simul duram hãc legẽ seruare cogerẽtur. Quoniam autẽ oportebat obscure propositũ clarius docere:
idcirco postquã dixit, Qui habet marsupiũ, tollat & Luc.22.d
perã: subiicit, Et qui non habet, vendat vestem suam, & emat gladium. Quidnã hoc? Armátne discipulos
qui dicit: Si quis te percusserit in dexteram maxillã; Mat.5.f.
obuerte ei & alteram? Qui præcepit, vt benedicamꝰ & Luc.
his, qui nos cõuiciis lacessunt, feramus inuadentes; 6.d.
oremus pro persequẽtibus, nunc armatꝰ armátq; vno tantũ gladio? Et quomodo hęc rationi cõsona sunt? Nam si omnino armis opus erat, nõ solo gladio, sed & scuto, & galea, & cruralibus armare oportebat. Et profecto si humano more hæc dispensare, & agere voluisset, ridiculũ erat hoc pręceptum. Quandoquidem licet sexcẽta id genus arma possediſſent, aduer-
C sus insidias, & impetus populorũ, tyrannorum, ciuitatum, gentiũ, quomodo potentiores habiti fuissent vndecim? Nõ potuissent præ timore spectare faciẽ exercituũ, & audire vocem hinnientium equorum, viri nõ nisi in stagnis & fluminibus & lembis versati. Quare ergo hoc dicit? Iudęorũ insidias indicare volebat, idq; manifeste, & nõ per ænigmata, ne iterum secũ confunderentur. Itaq; sicut cum audis Christũ
dicentem: Quod audistis in aurem, prædicate super Mat.10.e
tecta: & quod audistis in tenebris, dicite in luce. Nõ & Luc.
intelligiris, quasi præcipiat relictis foris & triuiis, eos 12.d
super tecta debere prædicare: sed cũ dicit, Super tecta, & in luce: fiduciã & libertatẽ publice prædicãdi insinuat. Cũ vero dicit, In aurẽ & in tenebris: significat, vt vbiq; terrarum narrent, quòd in parua mũdi parte, & in vno Palæstinæ loco audierant. Neq; eũ in tenebris & in aurem eis dicta erant, sed sæpe in altis mõtibus, in cõuentibus & synagogis. Ita & hic intellige. Nã sicut ibi audimꝰ tecta, ita & hic arma. Nõ igitur sentimus, quòd tálibus verbis iusserit haberi gladios: sed quòd per gladios insinuarit imminere insidias, & passurũ se à Iudæis quæ & passus est: atq; hoc ex sequẽtibus manifestũ est. Nam vt dixit emẽdum gladium, mox adiecit: quia oportet adimpleri ea quæ de me sunt scripta; Quòd cum iniquis repu- Esa.53.d
tatus sum. Discipulis autem dicẽtibus, Hic sunt duo Luc.22.
gladij: & nõ intelligẽtibus dictũ, ait: Satis est. Tãetsi nõ sufficissent vel duo, vel tres, vel centum, si humano auxilio eos vti voluisset. Quòd si noluit eos humano præsidio vti, sunt vtique & hi duo superflui. Proinde hic doctrinã suam non exposuit, id quod vbiq; facere videtur, vt quoties dicta minus intelligunt discipuli, euentui rerũ dictorum intelligentiam explanandam

nandã relinquens prætereat. Ita & alibi facit. De re-
Ioan. 2.d surrectione eũ differens, sic alicubi dicebat: Soluite
tẽplum hoc, & in tribus diebus excitabo illud: & nõ
intelligebant discipuli quid diceret, sicut & euange-
ibidem. lista testatur, dicẽs: Quãdo autẽ surrexit Iesus, credi-
ibi. 20.c derũt verbo eius, & scripturæ. Et iterum alibi: Non-
dum eũ scierãt scripturã, q̃ oportebat ipsum è mor-
tuis resurgere. Sed quæstio satis soluta est. Nos nunc
ad reliquã salutatiõis partẽ sermonẽ flectam⁹. Quid-
nam ergo est, quod dicẽdũ? & vnde digressi sumus?
Priscillã & Aquilã beatos diximus, quòd Paulo co-
habitarũt, diligẽter addiscẽtes morẽ habitus & cal-
ceamentorũ atque omniũ, quæ agebat. Hinc nobis
enata est quæstio, & quęsitũ: cuius gratia Christo ꝓ-
hibẽte aliquid præter vnã vestem haberi, visi sunt hi
habere sandalia, & penulam? & sermone demonstra-
tum est, q̃ Apostoli his vtendo legem nõ transgressi
sunt, sed diligenter obseruarũt. Hæc autem dicimus,
non vt vos ad coaceruandas diuitias exhortemur, &
prouocemus, vt plus quàm necessitas postulat, possi-
deatis: sed vt in promptu sint, quæ infidelibus nostra
carpentibus, responderi debẽt. Etenim Christus su-
periorem legem soluẽs, non propterea iussit nos ha-
bere domos, seruos, lectos, vasa argẽtea, vel quippiã
horũ: sed liberauit nos, ne prius dictorũ necessitate
vrgeremur. Vnde & Paulus sic admonet, dicens: Ha-
1.Tim. 5.b bentes victũ & tegumẽta, his cõtenti simus. Tribuẽ-
dum enim egentibus, si quid vsui nostro superest. Id
quod Priscilla & Aquilas perquã studiose faciebãt.
Et idcirco eos laudat & admiratur Apostol⁹, insigne
illorũ præconium apponens. Nam vt dixit, Salutate
Priscillam & Aquilã cooperarios meos in domino:
Rom. 16.a etiam causam ponit tantę charitatis. Qualẽ? Qui pro
mea, ait, anima ceruicẽ suã suppoſuere. Igitur, dicet
fortasse aliquis, hac de causa eos diligis & amas? Ma-
xime. Quia & si id vnũ egissent, ingenti laude digni
erant. Qui enim ducem exercitus saluũ fecit, & mili-
tes fecit saluos: qui medicũ liberauit periculis, & la-
borãtes morbis ad sanitatẽ reduxit: qui gubernato-
rẽ fluctibus eripuit, nauẽ totã ex vndis liberauit: sic
vtiq; qui magistrũ orbis saluarũt, & pro eo illiúsque
salute sanguinẽ suum effuderunt, orbis quoq; totius
fuerũt benefactores, vtpote sua erga pręceptorẽ be-
neuolẽtia discipulos omnes seruãtes. Vt autẽ discas,
quòd non solum in magistrum fuerint tales, sed &
fratribus eandẽ curã impenderũt, audi sequẽtia. Nã
cum dixit, quòd pro anima mea ceruicẽ suppoſuere-
runt, adiecit dicẽs: Quibus nõ ego solus gratias ago,
sed & omnes ecclesiæ gentium. Iam quid tantũ duo
illi tantis prodesse potuerunt ecclesiis? Qua opum
abũdantia, qua potẽtiæ magnitudine, quo erga prin
cipes fauore claruerũt? Opũ quidẽ abũdantia, & po-
tentia, & gratia apud potẽtes nihil valuerũt neq; ta-
lia habebant: sed erat eis, qui his omnibus maior est,
animus ad pericula prõptus & alacer, magnúmque
benefaciendi studiũ. Hinc est q̃ de multis bene me-
ruerũt, multósq; saluarunt. Neq; enim ecclesiis tam
prodesse valẽt diuites illi põpatici, vt pauperes ma-
gnanimi. Nemo dictũ hoc miretur: nam multæ sunt
diuitis molestiæ & negocia. Timet pro domo, pro
famulis, pro agris, pro opibus, ne quis aliquid ex his
auferat. Et qui multorũ est dominus, idẽ multorum
seruus esse cogitur. Pauper autẽ nummis parũ valẽs,
& curis his omnibus carẽs, leo est, ignem spirat, ge-
neroso & forti animo aduersus omnes insurgit, faci-

A le omnia agit, quæ ꝓdesse possunt ecclesiis, siue op⁹
sit vt arguãtur aliqui, siue vt increpẽtur, siue vt Chri-
sti nomine ferantur pericula & inimicitię. Quoniam
qui semel vitã despexit præsentem, magna facilitate
cõficit oĩa. Quid eũ timeret, dic obsecro? Num ne
opes eius auferãtur? Hoc nemo dicere poterit. Num
ne quis imminuat ei ministeria & delicias? sed ĩ om-
nibus illis gaudere se dicit. Cœli municeps est, & ad
futurã festinat vitã. Non deprecabitur item si anima
impẽdẽda sit, & effundẽdus sanguis. Hinc est, quòd
talis etiã & tyrãnis, & regibus, & populis, & omnib⁹
potentior est ac ditior. Et vt discas, quòd vere hæc,
& non adulãter sint dicta: & q̃ qui nihil possidet, hic
omniũ liberrimus est, & maxime libere loqui audet:
Quot diuites erãt tẽpore Herodis, quot potentes? &
quis in mediũ prorupit? quis tyrannum increpauit?
B quis contemptas leges dei vltus est? Diuitum quidẽ
nullus, sed pauper ille & inops, qui neque lectũ, neq; Matt. 14.
mensam, neque tectum habebat: ille, inquã, solitudi- a. et Mar.
nis inquilinus Ioannes, ille solus & primus omni li- 6.a
bertate tyrannũ arguit, & adulterinas nuptias dete-
xit, & præsentibus omnib⁹ ac audiẽtibus pronũciata
sentẽtia eum condẽnauit. Et ante hũc magnus quo-
que Helias, qui nihil præter meloten possidebat, im- 3.Reg.21.b
piũ & præuaricatorẽ illũ Achab, solus viriliter corri-
puit. Nihil enim, nihil omnino sic libere loqui, & in
rerũ discrimine fiduciã habere, & contra captiuitatẽ
satis munitũ & fortẽ facit, vt nihil possidere, & nullis
secularib⁹ adobrui negociis. Atque adeo, siquis vir-
tutum, libertatisq; multũ possidere cupit, paupertatem
amplexetur, præsentem vitã despiciat, nihil esse
putet mortem. Hic non solum plusquam diuites &
C principes, sed & plusquã reges ipsi ecclesiis prodesse
poterit. Nã regnãtes illi & abũdantes, quæcunq; fa-
ciunt ex opibus faciunt: hic autem magna plerunque
operatur è periculis & mortibus. Quãto autem auro
omni preciosior est sanguis, tãto paupertas q̃ abun-
dãtia melior. Tales quidam erant illi Pauli hospites 1.Co.16.d
Priscilla & Aquilas, qui opũ carebãt abũdãtia, & o-
mnibus diuitibus locupletiorẽ animum possidebãt,
expectãtes quotidie vt morerẽtur: testificantésque
omnĩ tẽpore cædebãtur, & sanguinẽ effundebãt. Sic
discipuli magistris, & magistri discipulis colligati
erãt. Nam Paulus hoc nõ solũ de his, sed & de multis
aliis testatur. Nã Hebræis, & Thessalonicensibus, &
Galatis scribẽs, asserit omnes multis tentationibus
afflictos. Et indicat, quare scripserit, nempe q̃ patria
excidebãt, substãtias perdebãt, ad sanguinẽ vsq; pe-
D riclitabãtur, tota eorũ vita in grauibus certaminib⁹
erat, & præcidi mẽbrorũ summa pro præceptorib⁹
non detrectabãt. Vnde Galatis scribẽs, dicit: Testor
enim, quòd si possibile, oculos vestros effossos mihi Gala. 4.b
dedissetis. Et Epaphrã in Colossis iterũ accepit suũ. Phili. 2.d
Nam vt dixit, quòd ægrotarit vsq; ad mortẽ, & deus
eius misertus fuerit, subdit, non solum autem eius,
sed & mei, vt ne tristitiã super tristitiã haberem. Vbi
clare demõstrat se habiturum fuisse dolorẽ in mor-
tem discipuli. Cuius virtutem alicubi omnibus ite-
rum detegit dicens, quòd appropiauit vsq; ad mor- Ibidem.
tẽ, neglecta animæ suæ salute, vt impleat, quod in vo
bis erga me deerat ministeriũ. Quid illis fuerit bea-
tius, quid autẽ nobis miserius? Quãdoquidẽ illi san-
guinem, & animã pro præceptoribus præmittebãt,
nos autẽ neq; breue verbum pro communibus pa-
tribus emittere audemus, cũ audiamus eis maledici,
& con-

& cõuiciis eos proscindi, & blasphemari, & à suis, &
ab alienis. Nam maledicentes neque compescimus,
neque reprehendimus, neque prohibemus. Vtinam
ne ipsi primi accusatorum simus. Sanè non tanta ab
infidelibus conuicia & probra, quãta in principes ab
his, qui nobis iuncti religione videtur, fidelibus, iaci
videbit aliquis. Vltra hic quærimus, vnde hæc igna-
uia, & vnde hic pietatis contemptus euenit, quòd sic
hostiliter erga patres nostros sumus affecti? Nihil est
quod ecclesiã dei ita destruere, & dissoluere potest:
vt quãdo discipuli magistris, & patribus filij, & prin-
cipibus subditi, non magno studio cohærent. Diuina
voce, si quis fratrum cuipiam maledicit, à sacrarum
Esa. 49.c scripturarum lectione excluditur. Vt quid enim ac-
cipis, ait, testamentum meum per os tuum? & causa
posita dicit: Sedens contra fratrem tuum, obloque-
ris. Patrem accusans dignum te putas, qui diuina ve-
stibula accedas? Quomodo hoc congruet? Nã si ma-
Exo. 21.b ledicentes patri vel matri, morte moriũtur iuxta le-
gem: quali iudicio dignus eris, qui maledicere audes
ei, qui parẽtibus illis magis necessarius est, & melior?
An non times, ne aperiat se terra, & totum te absor-
beat, vel fulmen superhè in te adigatur, & maledicã
illam linguam comburat? Non audisti, quid passa sit
Num. 12. Mosi soror, principi maledicens? Quomodo facta sit
c. immunda, inciderit in lepram, summam sustinuerit
ignominiam, fratre deum orante veniam non obti-
nuerit: tametsi illa ipsa esset, quæ sanctum illum olim
exposuerat, & pro eius educatione multa excogita-
uerat, vt eius mater in alumnam & nutricem assume-
retur, & ne puellus in barbarico sinu enutriretur, &
ab initio tanta fecerat, vt fœminarum dux fieret, si-
cut Moses virorum, vtpote omnes antecellens, vere
soror Mosis existens. Verũtamen cum maledixit, ni-
hil ei profuerunt hæc omnia ad effugandã iram dei:
sed nec Moses, qui tantum populum, post recentem
illam impietatẽ, precibus obtinuerat, pro sorore sup
plicans, & veniam petens, placare deum potuit, sed
ab eo valde increpatur: quo discamus & nos, quan-
tum malum sit, principibus maledicere, & aliorũ iu-
dicare vitam. Etenim in die illo magno, nõ solum de
his quæ nos peccauim⁹, sed & de his ob quæ in alios
sententiam tulimus, omnino iudicabit nos deus. Et
quod sæpe natura leue peccatũ est, hoc graue & in-
condonabile fit, dum peccans alium iudicat. Forte
non satis claret, quod diximus, igitur clarius dicem⁹.
Peccauit aliquis, & alium idem committentem pec-
catum condemnauit: is in die illo valde amato non
eam pœnam luet, quam peccati natura exposcit, sed D
maiorem quàm duplicem, & triplicem: non propter
id, quòd ipse peccauit, sed quòd alium iudicauit. Et
ideo in eum sententiam feret deus. Et quòd hoc ve-
rum sit, ex his quæ iam facta sunt, & contigerunt, de-
Luc. 18.b monstrabo. Nam pharisæus, quãuis ipse nihil pecca-
uerat, sed & iuste vixerat, & multa de se prædicare
poterat: quia tamẽ publicanum vt raptorem, auarũ,
& iniquissimum condemnauit, iustificatus non est, &
ad maiorem quàm ille pœnam, seruatus. Quòd si is,
qui nihil peccauit, & peccantem alium (qui manifẽ-
status erat omnibus) verbo breui cõdemnauit, tantũ
iacturæ fecit, & intantum est punitus: qui multum
quotidie peccant, aliorúmque vitam condemnant,
etiam ignotorum, cogita quãtam sustinebunt pœnã,
Matt. 7.a quomodo omni venia excidẽt: In quo enim iudicio
iudicatis, inquit, & vos iudicabimini. Propter hæc

A vtique & supplico, & precor, & exhortor, vt ab hac
mala consuetudine desistatis. Nihil enim nocebim⁹
sacerdotibus, quibus maledicimus, siue mentita, siue
vera sint, quæ de eis dicimus. Quoniam & pharisæus
publicano nihil nocuit, sed & profuit, licet vera de
eo diceret. Cæterũ nobisipsis mala extrema ipsi ac-
cersimus, sicut & pharisæus in seipsum gladium in-
trusit, & accepta plaga abiit. Vt igitur ne & nos idẽ
patiamur, imperemus indomitæ linguæ. Nam si is,
qui publicano maledixit, pœnam nõ effugit, nos qui
patribus maledicere solemus, qua nos apologia tue-
bimur? Si Maria, quę fratrem blasphemauit semel, tã- Num. 12.
tam dedit pœnam: cuius nobis salutis spes, cum nos c.
quotidie principes infinitis conuiciis, vt aiunt, abluimus? An mihi hoc quis dicet, Ille Moses erat? Potero
& ego dicere, Illa Maria erat. Cæterum, vt & alia ra-
tione hoc manifeste cognoscas, quòd nec si crimi-
B nium rei sint, illorum tibi vitam iudicare fas sit, audi
quid dicat de principibus Iudæorum Christus: Su-
per cathedram Mosi sederunt scribæ & pharisæi: ò- Mat. 23.b
mnia igitur quæcũque dixerint vobis, vt faciatis, fa-
cite: iuxta opera autem eorum ne faciatis. Iam, quid
illis erat peius, quorum zelus futuros discipulos cor-
rupit? Attamen neque sic eos deposuit à dignitate,
neq; subditis contẽptibiles fecit. Quòd si semel hãc
potestatem arripuerint subditi, statim hi qui alios or-
dinant, à gradu & dignitate deturbari videbuntur.
Eapropter Paulus cum principem Iudęorum notas-
set, ac dixisset: Percutiet te deus paries dealbate: & Act 23.b
tu iudicans me, sedes? Postquam autem alios audiuit
sibi resistentes, & dicentes: Pontificem dei conuiciis Ibidem.
incessis? monstrare volens, quãtum oportet sacerdo-
C tibus dei exhibere honorem, & reuerentiam: Nesciebam, inquit, quòd pontifex esset. Propterea & Dauid, cum Saũlem apprehendisset prẽuaricatorem, & spirantem homicidium, & multis pœnis dignum: nõ solum eius vitæ pepercit, sed neque vt verbum asperum in eum iaceretur, sustinuit, causamque ponens, dicit: Christus domini est. Neque hinc solum, sed & 1.Re. 24.
aliunde videre licet copiose, quomodo subditũ pro- b.
cul à sacerdotum correptione abesse oportet. Nam
cum aliquando arca reduceretur, & subditorum ali- 1.Reg.6.d
qui ad lapsum declinantem videntes erigerẽt, eo ipso
in loco pœnam dederũt, & à domino percussi, mor-
tui manserunt, tametsi nihil agerent absurdum. Non
enim subuertebãt, sed lapsuram erigebant. Et vt ad-
huc copiosioribus testimoniis sacerdotũ dignitatẽ
discas, & quomodo non sit fas subditum, & in ordi-
ne laicorũ existentem talia erigere: (nam illos in me-
dia multitudine occidit, cæteros omnes hoc prodi-
gio terrens, & persuadens, ne adyta sacerdotij acce-
dãt.) Enimuero, si quoties indigne aliqua à sacerdo-
tibus fiunt, singuli ad corrigendũ prosiliãt: ad hoc vt
sacerdotij dignitas honestetur, nunquã deerit corri-
gẽdi occasio, & cõfusis inter se omnibus, inter prin-
cipem & subditum non discernemus. Nemo hęc me
dicere opinetur, quasi à sacerdotib⁹ sim subornatus.
Scitis ipsi quàm sint mansueti per gratiam dei, & ne-
minem vnquam, vt scitis, offenderũt. Quòd si & ma-
los haberetis patres, & molestos magistros, neq; sic
eis maledicere, vobis securum, & absque graui peri-
culo: De corporalibus enim parẽtibus dicit: Si sensu Eccl. 3.b.
deficiãt, veniam da. Quid enim illis dabis, quale ipsi
tibi? Multo magis in spiritualib⁹ hæc lex obseruãda.
Præterea vniuscuiusq; officium est, vt suam ipsius vi-
tam

tam diligenter consideret, ne videlicet audiamus in
Mat.7.a & Luc.6.f. die illo: Hypocrita, quid vides festucã in oculo fratris tui, in tuo autem oculo trabem non consideras? Etenim hypocritarum opus est, publice quidem & omnibus videntibus, osculari manus sacerdotum, genua tangere, supplicare vt pro se orent, & baptizandos ad illorum ianuas deducere: domi autem & in conuentibus, tantorum bonorum authores & ministros multis abluere probris, vel opprobratores illorum ferre. Quòd si vere malus est pater, quomodo fidelem putas tam terribilium sacramẽtorum ministrum? Si autẽ fidelis tibi minister esse videtur, quare fers alios ei maledicentes, & non concludis eorum ora, neque stomacharis, neque ægrefers, vt & mercedem accipias à deo, & laudem ab illis? Nã licet valde illudant, omnes tamen te laudabunt, & amplexabuntur ob egregiam in parentes curam: sicut si hoc non facitis, omnes vos cõdemnabunt, etiam illi ipsi qui maledicunt. Ad hæc omnia accedit illud multo grauius, quòd grauem illic dabimus pœnam. Quia nihil, nihil planè sic offendit ecclesias atque morbus ille, & sicut corpus neruorum debita habitudine carens, multas gignit ægritudines, & vitam facit non diuturnam: ita ecclesia nõ circundata forti, & vehementer vrgente catena, plurima parturit bella, iram dei auget, & multarum tentationum est occasio. Ne igitur hæc cõtingant, néve deum exacerbemus, nostráque augeamus mala, & pœnam certam indeclinabilémque cõparemus, vitam hanc multis implentes doloribus: nostram ad bene loquẽdum linguam assuefaciamus: nostram ipsorum vitam singulis diebus diligẽter scrutemur: aliorum autem vitam, ei qui etiam incognita nouit, iudicãdam relinquamus, ipsi nostra peccata interim indicantes. Ita nobis gehennalem ignem licebit effugere. Nam sicut, qui in alienis curiosius explorãdis occupati sunt, suorum peccatorum nullam habent rationem: ita qui ab aliena vita discutienda abhorrẽt, magnam suorum delictorum habebunt curam: & quia sua considerant mala, illáque quotidie iudicant, à seipsis exposcentes pœnas, mitem habituri sunt iudicẽ. Id quod Paulus de-
1.Co.11.g clarans dicebat: Nam si nosipsos iudicamus, non vtique iudicabimur. Vt autem hanc sentẽtiam effugiamus, relictis omnibus aliis, magno studio vita & cõscientia nostra exquirenda, puniendæ cogitationes ad peccandũ irritantes, subinde de factis nostris reddenda ratiõ. Sic poterimus facile à peccatorum exonerari sarcina, multa venia frui, præsentémq; simul vitam cum voluptate transmittere, & assequi bona futura: gratia & misericordia domini nostri Iesu Christi, cui cum patre simul & spiritu sancto sit gloria, & honor, & imperium in seculum seculi, Amen.

FINIS.

DIVI IOANNIS CHRYSOSTOMI IN EPIstolam Pauli ad Corinthios primam, Francisco Aretino interprete,

ARGVMENTVM.

LECTORI.

Homilia ista in vtranque ad Corinthios epistolam ad exemplar Græcum Veronense per Philippum Montanum ad hunc modum sunt recognitæ: Quod in Veronensi plus erat, hunc illinc adiectum huiusmodi notis [] includitur. Diuersa vero lectio, ea præsertim quæ magis ad Chrysostomi germanum sensum facere videbatur, ad marginem adimpgitur: remanẽte quidem priore versione, si quis forte eam desideret, sed talibus signis †] intercepta. Hoc modo enim tum quid Basiliensis editio habuerit, tum quid nunc additum sit, facile cognosces, Bene vale.

B Corinthus vrbs prima Græciæ, multa quondã rerum omniũ abundantia, maxime vero pecuniarũ florebat. Quamobrẽ quidam scriptorũ illorũ diuitẽ eã Thucydides.1.hist. regionem appellauit. In Isthmo em̃ Peloponesi sita negociationib⁹ q̃ opportunissima est. Erãt pręterea in hac ciuitate plurimi oratores atq; philosophi, quorum vnus ex septẽ sapientũ numero fuit. Hæc autẽ Periãdr. nobis non iactationis gratia, neq; vt periti rerum multarum videremur, dicta sunt. Quid
C enim huiuscemodi scire opus est? Verum ad subiectam epistolæ materiam facit. Multa vero in hac ciuitate Paulus perpessus est. In hac Christus ei apparuit, dicẽs: Noli tacere, sed lo- Act.18.a quere: quoniam populus est mihi multus in hac ciuitate. Idcirco mãsit hic duos annos. In hac dæmon egressus est, quem cum Iudæi ad- Act.19.a iurarent, passi sunt molestissima. In hac coa- d. ctos magorum libros pœnitẽtia ducti cremauerunt ad milia quinquaginta. In hac ante tribunal coram Gallione proconsule Paulus vir- ibid.16.d gis cæsus est. Cum igitur diabolus ciuitatem
D magnam, populosam, veritati inhærentem, diuitiarum & sapientiæ nomine admirabilem, Græciæ caput (Atheniẽsium enim & Lacedæmoniorum res amisso iam principatu defecerãt) maxime autem promptissimo animo verbum dei suscipientem videret, inter ciues discordiã disseminauit. Norat enim regna quoque firmissima inter se diuisa desolari. Ad has Mat.12.b autem insidias, occasioni ei fuere diuitiæ, sapiẽtia, & inde incolarum factiones. Siquidem multitudo sponte sua quosdam principes cõstituerat: alij alios tanquam diuites, alios tanquam sapiẽtes secuti, à quibus persuasi homines maius quiddam hos, quàm Apostolum & dicere

dicere & docere posse contẽdebãt: quod Pau- A
Infra.3.a lus significãs, Non potui, inquit, vobis loqui tã quã spiritualibus: quibus verbis ostẽdebat, nõ sua ipsius, sed aliorũ imbecillitate eos audire
Infr.4.b multa non potuisse. Quod etiã his verbis ostẽdit, Sine nobis diuites facti estis. Neq; hoc paruum erat, sed omniũ maximè exitiosum, q̃ la-
Infra.5.a cerareturecclesia. Aliud item peccatũ audebãt, vt qui nouercæ coiret, non modò non flecteretur, sed alios quoq; traheret, & socios alli
Ibidem. ceret in superbiã. Idcirco, inquit, & vos inflati estis, & non magis luctum habuistis. Præterea quidã fortasse ex melioribus, ingluuie sua idolorũ sacrificia gustãtes, & sacris penitus dediti B omnia polluebant. Alij rursus pugna & contentionibus pecuniarũ gratia susceptis, externis iudiciis res suas p̃mittebãt. Et comati multi apud illos versabãtur, quos tõderi iubet. Neque parum errabãt, cũ in ecclesiis [separatim] comederẽt, neque indigentibus quicquã elargirẽtur. Accedebat ad hoc in acceptis donis superbia, & per eã inuicẽ æmulatio, quod maximè perturbabat ecclesiã, & in resurrectionis ratione infirma apud eos fides. Nonnulli enim corporũ suorũ resurrectionẽ non credebãt, cũ adhuc Ethnica illa insania agerentur. Siquidẽ huiusmodi omnia ab illius Ethnicæ philoso-
C phiæ amentia oriebãtur, quæ malorum mater est, cuius causa diuersa sentiebant, quẽadmodum à philosophis docebãtur. Illi enim pro se quisque & principatus & inanis gloriæ studio contrariis semper opinionibus se inuicẽ oppugnare, & inuẽtis aliquid addere contẽdebant. Hæc autem eis contingebant, quòd ratiocinio suo sua oĩa cõmisissent. Literas igitur ad Paulũ Fortunato & † Sostheni] & Achaico dederũt. †exẽplar Veronẽse habet, Stephanæ. Quibus & ipse suas ad illos dedit, quod in calce epistolæ significauit, non tamẽ de omnibus, Infr.7.a sed de matrimonio & virginitate. Quare, inquit, de quibus autem scripsistis mihi: ipse au-
D tem & eorũ petitionibus respõdet, & alia plura addit, quibus eorum errata diligẽter prosequitur. Cæterũ & Timotheũ cum literis mittit. Nam cum satis viriũ literas habere cognosceret, nõ paruum eis incrementũ futurum arbitrabatur pręsentia discipuli. Cum autẽ vereretur diuisores ecclesiæ, ne contentionis gratia hæc fecisse videretur, vt suos tegerent affectus, perfectiores docere & sapiẽtiores esse excogitarunt. Cõtra hoc crimen primũ Paulus instat, & radicem malorum, & ortam dissensionem corripit, & multa loquitur cũ libertate. Siqui-
Infra.9.a dẽ inter omnes Corinthij maximè Pauli erant discipuli. Idcirco ad eos locutus est, Si aliis nõ sum Apostolus, sed tamen vobis sum. Nam signaculũ apostolatus mei vos estis in domino. & cũ aliis essent imbecilliores, inquit, Nõ po- Infr.3.a tui fratres, vobis loqui quasi spiritualibus, nõdum enim poteratis, sed nec nunc quidẽ potestis. Hoc autẽ dicit, ne de præterito loqui putaretur. Quamobrẽ subdidit, Sed ne nunc quidem potestis: verũtamen non est credibile omnes coinquinatos, sed nõnullos adhuc sanctos superfuisse. Quod etiam circa mediam epistolam his verbis significat: Hæc autẽ fratres per Infr.4.b figuram transtuli in meipsum, & in Apollo. Cũ igitur ex arrogantia & amplioris scientiæ opinione, omnia orta sint mala, hanc primùm euertere annititur.

Homilia prima.

PAulus vocatus Apostolus Iesu Christi per voluntatem dei, & Sosthenes frater, ecclesiæ dei quæ est Corinthi, sanctificatis in Christo Iesu, vocatis sanctis cum omnibus qui inuocãt nomen domini nostri Iesu Christi in omni loco ipsorum & nostro, [gratia vobis & pax a deo patre nostro & domino Iesu Christo,] Intuere quo pacto ab ipso statim principio animi tollit elationem, & omnem eorum arrogãtiam humi deiicit, cũ se vocatum memorat. Non enim ego, inquit, inueni, quod didici, neq; sapientia mea hoc assecutus sum, sed cùm persequerer ecclesiã dei atq; euerterem, *Sum vocatus*. Sic enim omnis laus vocantis est, vocati verò, vt sic dicã, nulla, pręter obsequium tantum. *Iesu Christi*. Magister vester Christus est, vos doctrinæ authores homines ducitis. *Per voluntatem dei*. Deus, inquit, hoc voluit, vt ita salutẽ assequeremur. Nihil enim nos †rectè faciemus] sed dei voluntate sa- †fecimus. lutem inuenimus: & cum ei placitũ est, nullo nostro merito nos vocauit. *Et Sosthenes frater*. Rursus cohibet superbiam, cùm lõgè inferiorem sibi ipsi æquiparet. Etenim multũ intererat inter Paulum & Sosthenem. Quod cum ita sit, quídnam de illis dicendum est, qui pares contemnunt? *Ecclesiæ dei*. Non huius aut illius, sed dei. *quæ est Corinthi*. Vide quo pacto singulis verbis superbam eorum mentem humilitatem docet, & in omnibus eos ad cœlestem erigit consuetũdinem. Ecclesiam autem di appellat, vt ostendat in vnum eã redigi oportere. Nam si dei est, vna est, nõ Corinthi solum, †sed vniuersi orbis ecclesia. Cuius quidem no †sed vniuersi orbis. men non ambitum, sed vnionem] & consonantiã significat. *Sanctificatis in Christo Iesu*. Iterum Iesu nomẽ, ecclesiæ nomen non non hominum meminit. Quid autem est sanctificatio? per lauacrum purgatio. Commemorat enim eis separationem propriam immundiciam, qua liberati sunt: & simul nem, sed admonet, ne superbia efferantur. Non enim suis meritis, sed benignitate dei sanctificati sunt. *Vocatis sanctis*. & hoc ipsum, quòd scilicet fide salutẽ consecuti estis, non vestri, inquit, meriti est. Nõ enim primi vos accessistis, sed estis vocati. Itaque neq; hoc exiguum totum vestrum est. † Neq; sic vobis gratia adhibẽda †Atqui est, sed deo. Idcirco ad Ephesios, Gratia, inquit, estis etiam si

saluati per fidem,& hoc non ex vobis:† hoc est,fides vestra non integra est. Quippe qui non primi credidistis,sed paruistis vocati. *Cum omnibus qui inuocant nomen domini nostri Iesu Christi.* Non huius aut illius nomẽ inquit, sed domini nostri Iesu Christi. *In omni loco ipsorum & nostro.* Licet enim ad Corinthios hęc scribatur epistola: non tamen eorum duntaxat, sed omniũ qui in orbe sunt fidelium meminit. Ostendit enim in vniuerso orbe vnã oportere esse ecclesiam,quanquã locis diuisam pluribus,& lõgè magis quæ est Corinthi. Quæ & si locis separatur,deus tamen eã coniungit,cùm omnibus sit cõmunis. Quamobrem cùm in vnum ipsam cõtrahat,has addidit particulas, ipsorũ & nostro:longè autẽ magis hoc, q̃ illud † proprium. Quemadmodum enim qui eodem in loco sunt,si diuersos habeãt dominos,ipsi quoq; differunt, nihílq; locorum similitudine † ad concordiam dominorum differentia proficiunt.]Non potestis,inquit,deo seruire & mãmonæ: sic qui diuersis locis absunt, si eundem habeant dominum,nihil eis locorum diuersitas obest,cũ ab vno in concordiam trahantur. Non igitur dico,inquit, q̃ Corinthij cum Corinthiis modò cõcordetis,sed & cum vniuersi orbis hominibus, cũ cõmunem dominum habeatis.Idcirco in secundo loco addidit,nostro.Nam cùm dixerit, Nomẽ domini nostri Iesu Christi,ne apud stultiores eũ separare videretur,addidit rursum, ipsorum & nostro. Quod vt apertius appareat,secundum sententiã textũ in hunc modum repetam: Paulus & Sosthenes ecclesiæ dei quæ est Corinthi, & omnibus qui inuocant nomen domini nostri & ipsorũ,in omni loco, vel Romæ,vel vbicũq; sint,Gratia vobis & pax à deo patre nostro, & domino Iesu Christo.Vel sic rursum,quod ego verius puto:Paulus & Sosthenes his qui Corinthi sunt sanctificati,& vocati sancti, cum omnibus qui inuocant nomen domini nostri Iesu Christi in omni loco ipsorũ & nostro.Hoc est,gratia vobis & pax qui Corinthi sanctificati & vocati estis, neq; vobis dũtaxat, sed etiam omnibus,qui vbique inuocant nomen domini nostri Iesu Christi & ipsorum. Quòd si à gratia pax est, quid intumescis,cùm per gratiam salutẽ assecutus sis?Si pacem porrò cum deo habes,quid te aliis addicis?Hoc nanq; argumẽtum est q̃ à deo dissentis. Quidnam cum hoc & illo pacem initis?quid aliis gratiam habetis?† ego vtraq; hæc deum efflagito, vt nobis & ab eo, & per eum elargiantur.]Neque enim firma permanẽt,nisi superno fruamur munere: neq;,nisi †à deo proueniãt,]quicquam amplius consequi possumus. Siquidem nulla nobis vtilitas, si cum omnibus pacem, cum deo autẽ bellum habeamus: quemadmodum nihil nobis detrimenti aliorũ omnium bellum affert, modò cum deo pacem conciliemus.Et rursum, nihil nobis aliorum laudes proficiunt,si deum offendimus:sicut nihil periclitamur, si omnes homines nos recusent,& odio habent, modò deus & probet nos & diligat, † & profectò gratia & pax à deo est.] Quippe qui diuinam gratiã habet, etsi innumera mala perpetiatur, nõ modò hominum neminem,sed ne diabolum quidem formidat. Verũ qui deum offendit,etsi securus videatur,omnes tamẽ veretur. Instabile nanq; est humanum genus: neque amici duntaxat & fratres,sed parentes nonnunquam leui causa mutatis animis,filios, & filij parentes inuicem omni hoste grauius persecuti sunt. Morale.

Considera quæso, habuit gratiã Dauid apud deũ: habuit Absalon apud homines. Quis vtriusq; exitus? Vter maiorem laudem assecutus est? nemini obscurum.Abraham corã deo, Pharao coram hominibus acceptus.Homines enim vt ei rem gratam facerent, iusti vxorem tradiderũt.Vter clarior euasit?vter beatus?Nemo sanè ignorat.Et quid de iustis opus est dicere?habebãt gratiam Israëlitæ apud deum, odio ab Aegyptiis habebantur: eos tamen deuictos in suam redegerunt potestatẽ:quod planissimè constat.Hoc igitur omni conatu contendamus, & si quispiam seruus sit,apud deum potius q̃ apud herum suum gratiã inuenire annitatur. Si mulier posthabito viro saluatoris nostri gratiam quærat:si dux exercitus,supernã potius q̃ regis, aut principis,sibi beneuolentiam efflagiter:hoc pacto hominum etiam tibi amorem cõciliabis. Quãnam autem ratione quispiã coram deo inuenire gratiam poterit,nisi per humilitatem?Deus, inquit, superbis resistit, humilibus autem dat gratiã: &,Sacrificium deo spiritus contribulatus,cor contritum & humiliatum deus non despiciet:Quòd si apud homines gratum quiddam vir humilis est,longè magis apud deum. Sic Ethnici gratiam inuenerunt, sic Iudæi eam amiserunt. Iustitiæ enim dei nõ sunt subiecti. Qui verò ita humilis est, & gratiosus omnibus, & iucundus,& perpetuæ pacis socius, nullam bellorum habet materiã.Quippe qui si iniuria & cõtumeliis afficitur,tacit° omnia æquo animo perferet,& incredibili in omnes pace vtetur [etiam erga deum.] Præceptorum nanq; dei cum hominibus pax est:omnis autem vita † sic nobis præscribitur, vt pacem] inuicem habeamus.Nemo enim deum lędere poterit, cuius natura incorruptibilis est,& omni affectu superior.Sed nihil tam admirabilem Christianum,quàm humilitas efficit.Audi Abraham,Ego autem sum puluis & cinis.Audi deũ quid de Mose loquatur, quòd mansuetissimus erat omnium hominum, nemo illo humilior,qui tanti populi dux,& rege, & innumero Aegyptiorum exercitu muscarũ more demersis,tanta in Aegypto,tanta in rubro mari & in deserto operatus, tanto de se testimonio talem se gerebat, ac si vnus esset è multitudine,& socero humilior, cuius accepta sententia nunquam id ægrè tulit:neq; quispiam tale locutus est, Tun' nobis cõsilium des? quale solent qui etsi quispiam rectè eis consuluerit, personæ tamen humilitatem contemnunt. Verùm non ille eiusmodi, sed humilitate sua omnia rectè operatus est.Ille regias aulas neglexit, quod profectò immensę est humilitatis argumentum:veram enim animi magnitudinem atq; præstantiam humilitas facit. Quantæ putas magnanimitatis esse & regias & regiã mensam despicere? Siquidem tanquam dij apud Aegyptios, reges venerantur, & diuitiis & thesauris fruuntur innumeris: omnibus tamen neglectis, & Aegypti regno contempto, captiuis & calamitosis in luto & argilla absumptis, quos serui abominabãtur,(abominabãtur enim Aegyptij,inquit) auxilium præstitit, & dominis eos prætulit: ex quo satis constat propter humilitatem suam sublimis & magnanimis euasisse. † Stultitia nanque ex animi imbecillitate,mansuetudo autẽ ex magnanimitate atq; præstantia proficiscitur.Quòd si placet,vtrunque exemplis disquiramus.Dic quæso,fuit ne quispiam vnquã animi quàm Abraham præstantioris? Veruntamẽ is est qui inquit, Ego sum puluis, & cinis. & rursum, Ne quæso sit iurgium inter me & te. Atqui hic adeò humilis

humilis Persicas prædas & Barbara trophęa cõtempsit.Quod incredibili animi magnitudine,& mentis prestãtia faciebat.Ille enim magnanimus est,qui verè est humilis,nullius adulator,nullius contẽptor:alterum enim magnanimitatis, alterũ stulticiæ est argumentũ:quod hinc maximè cõstat: Sit quispiã qui lutum,lutum esse arbitretur, & tanquam lutum contemnat:alter lutum tanquam aurum & admiretur,& plurimi faciat:vter magnanimus est,nunquid qui lutum nulla admiratione prosequitur? Vter humilis & abiectus,nunquid qui id admiratur? Eadem ratione hoc in loco considera,q̃ qui se puluerem & cinerem appellat, magni animi est: quod ex humilitate proficiscitur.Qui autem neq; terram se,neq; cinerem esse intelligit,sed intumescit,& maximam de se concipit opinionẽ:nónne hic omnium est vilissimus,cũ minima magna esse sibi persuadeat?Ex quo patet magnanimitate incredibili,non † stulticia locutum patriarcham,cùm inquit,Ego sum puluis& cinis.Nã quemadmodum in corporibus aliud est viuidum & vigẽs, aliud tumidum: vtrunq; tamen carnis habet plenitudinem:sed alterum corruptæ,alterum verò sanæ: Itidem hoc in loco,aliud est† stultum esse,]quod est tumidum,aliud altũ & sublime,quod viuidum.est item alius statura corporis altiore,alius breui,qui acceptis soleis illo maior apparet. Vtrum magnum dicemus? Nunquid dubiũ est,qui sua ipsius magnitudine excedit, eum maiorẽ appellandum? Ille enim non suapte natura magnus est, & soleis breui statura homines vtuntur,qui his acceptis maiores videntur.Quod multis vsu venit,cũ in pecuniis & gloria intumescũt. Verùm in his nihil altum, nihil egregium inuenitur. Is nãq; excelsi animi est qui nulla eiusmodi re indiget: sed qui ea omnia contemnit,& in seipso suam seruat magnanimitatem.Efficiamur igitur humiles, vt hanc animi prestantiam assequamur.Quippe qui se humiliat,exaltabitur.† Stultus autem,non huiusmodi, sed omniũ abiectissimus apparet. Etenim bulla inflatur, non tamen inflatio illa † satis] est: & propterea inflatos appellamus: verùm grauis & modestus, † in paruis rebus non multùm]intumescit,cùm suã non ignoret imbecillitatem:vilis autem & temerarius in paruis quoq; rebus maximam sibi de se opinionẽ effingit. Comparemus igitur nobis per humilitatẽ animi magnitudinẽ.Consideremus humanarũ rerum naturam,vt futuræ vitæ flagremus desiderio:Siquidẽ nemo alia ratione humilis effici potest, nisi diuinarũ rerum amore,& præsentium contẽptu.Quemadmodũ enim qui regno inhiat, &si purpuræ loco aliũ quẽuis honorem assequatur, nihil se adeptum arbitratur: sic & nos omnia despiciemus prę̃sentia,si honorem illũ desiderabimus.Nónne animaduertistis ludentes pueros,cùm aciem struunt,& milites,præcones, lictores præcedunt,medius puer principis loco incedit?Huiuscemodi res humanæ sunt,neq; puerilibus differũt ludis,vel etiã abiectiores,quę hodie existũt,cras nusquam apparent.Altius igitur erigamur,neque solum nullum horum desideriũ nos moueat, sed erubescamus,si quis ea nobis proposuerit:hoc enim pacto his cõtemptis diuinũ amorem cõplectemur, & immortali fruemur gloria, quã vtinam omnes assequamur, gratia & benignitate domini nostri Iesu Christi,cum quo patri simul & sancto benignóq; spiritui gloria,& imperium,in secula,Amen:

Homilia secunda.

Tomus quartus.

Gratias ago deo meo semper pro vobis de gratia dei,quæ data est vobis in Christo Iesu, quia in omnibus diuites facti estis in illo. Quod alios docet vt faciãt, cum inquit,In gratiarũ actione petitiones vestræ innotescant apud deũ:idem ipse quoq; facit, monens vt ab orationibus semper incipiamus, & ante omnia deo gratias agamus, cui nihil gratius,nihil acceptius est q̃† & sibi & aliis gratũ esse beneficiorũ.]Quãobrẽ in omni ferè epistola hoc vtitur principio.Hoc autẽ in loco longè etiã maiori q̃ in aliis necessitate hoc facit.Quippe qui gratiã agit,& tanquã beneficiũ acceperit,eam agit,&† in gratia]agit.Gratia autẽ non debitum,non meritum,non vicẽ reddere.Quod quidẽ licet vbiq; necessariũ dicere, longè tamen magis Corinthiis,qui erga scindentes ecclesiã oscitabant. *Deo meo.* Ex nimio affectu deũ,qui communis est,suũ appellat.Qui mos prophetarũ frequẽtissimus est, deus meus.& eos hortatur,vt idẽ loquantur.His enim verbis ab humanis omnibus rebus secedit ad eum, quẽtãto studio appellat: hoc ingenuè dicere potest, quicunq; à secularibus ad deum erectus, & rebus omnibus eũ semper præfert,& gratiam agit perpetuò, nõ solùm pro iam data gratia, sed siquando aliquod post hoc acceperit beneficiũ, pro hoc etiã ipso eandem laudẽ reddit.Quare non simpliciter inquit,Gratias ago:sed,semper pro vobis. Quibus verbis ostendit,semper habendas gratias,& nemini alteri præter soli deo.† *In gratia dei.* Animaduerte quo pacto vbique eos corrigit.Vbi enim gratia est,non sunt opera: vbi opera,nõ amplius gratia.Si igitur gratia est,quid superbitis? qua ratione inflati estis? *Quæ data est vobis.* Et per quem data est?Nunquid per me,vel per alium apostolũ?minimè,sed per Iesum Christũ: hoc est cũ inquit,in Christo Iesu.Vides vt sæpe,in quo:pro,per quem, ponatur: non tamen minus illud significat q̃ hoc. *Quia in omnibus diuites facti estis in illo.* In, rursum loco,per,accipitur.Per illũ enim intelligit. Neq; solùm diuites facti estis, sed etiã in omnibus. cũ igitur diuitiæ sint,& dei diuitiæ, & in omnibus, & per vnigenitũ, inenarrabilem thesaurũ existimare oportet. *In omni verbo, & omni scientia.* Verbo non externo,inquit,sed dei:est enim scientia sine verbo,&cũ verbo. Sunt multi, qui scientiam quidem habent, sermonẽ autẽ minimè: quemadmodũ rudiores, qui quæ sentiunt, manifestè eloqui non possunt: sed nos, inquit, tales nõ sumus,sed & intelligere & dicere sufficimus. *Sicut testimonium Christi cõfirmatum est in vobis.* In ordine laudum & actionis gratiarũ vehementer eos tangit. Non enim exteriore inquit philosophia,sed dei gratia,diuitiis,scientia,& dato à deo verbo veritatis doctrinam discere, & in domini testimoniũ, hoc est, in prædicationẽ confirmari potuistis.Quippe qui multa signa,multa ineffabilis gratiæ accepistis miracula, vt prædicationẽ acciperetis. Si igitur per signa confirmati estis & gratiam, quamobrẽ errore duciminì? Hæc autẽ & tangentis simul, & præoccupantis eos, verba sunt: *Ita vt nihil vobis desit in vlla gratia.* Magnæ hic inquisitionis locus, vtrum scilicet qui diuites facti sunt in omni sermone,vt nihil eis desit in vlla gratia,hi carnales sint? Nam si principio tales erant,longè magis in præsentia.Quãnã igitur ratione eos carnales appellat? Non potui, inquit,vobis loqui quasi spiritualibus,sed quasi carnalibus.Quid ergo ad hoc dicendum est?Quòd scilicet à principio crediderãt, & gratiam omnẽ erant assecuti,quippe qui tum desi-

derio complectebantur: postmodum pigriores facti
sunt. Vel si hoc non placet, ꝙ neq; hoc, neq; illud ad
omnes loquitur: sed partim ad eos, qui criminibus e-
rant obnoxij: partim ad eos qui † se laudibus efferè-
bant.] Quòd autē adhuc gratiam haberent, Psalmum
vnusquisq; habet, inquit, doctrinam habet, apocaly-
psim habet, linguā habet, interpretationē habet, om-
nia ad ædificationē fiant. Et prophetæ autē duo vel
tres loquantur. Potest autem alia afferri sententia.
Quòd quēadmodum nobis moris est, omnia maiora
facere: itidem hoc in loco locutus est. Præterea arbi-
tror rem suā eum significare, quoniā ipse signa osten
dit, quemadmodū in secunda ad eosdē epistola: Si-
gna tamen apostoli peracta fuerunt inter vos in omni
patientia. & rursum: Quid est, in quo fuistis infe-
riores cæteris ecclesiis? Vel quemadmodum dixi, sua
cōmemorat, †&] ad eos qui adhuc probati erant, hæc
loquitur. Multi nanq; illic sancti erant, qui seipsos in
sanctorū ordinauerant ministerium: & Achaiæ facti
sunt primitiæ, quemadmodū in calce epistolæ signi-
ficatur. Præterea verò & si nō multū veritatis laudes
habeāt, præparant tamen auditorem, & beneuolen-
tiam cōciliant. Quippe qui quamprimū asperius ex-
orditur, imbecilliorū aures claudit. Siue enim pares
sint auditores, læsi irascūtur: siue multo inferiores, tri
sticia afficiūtur. Ne igitur hoc eueniat, ab his quæ lau
dem habere videtur, facit exordium. Neq; enim eo-
rum laudi, sed diuinæ gratiæ hoc erat adscribēdum.
Siquidē abstinere se à peccatis & iustos esse, superni
id erat muneris: & propterea his immoratur, quę dei
ostendunt benignitatē, vt maximè eorū purget pec-
catum. *Expectātibus reuelationem domini nostri Iesu Christi.*

laudibus erant ornati.
Infr. 14. f
Ibidem.
2. Cor. 12. d.
Ibidem.
† vel etiā.
Infr. 16. c

Quid perturbamini, inquit, quid ægrè fertis? Nun-
quid quoniam nō adest Christus? Adest profectò, &
propè dies adest. Et animaduerte Pauli sapiētiā, quo
pacto eos ab humanis rebus abducens, formidolosi
tribunalis memoria perterret, ostēdítq; nō tantū bo
no opus esse principio, verū etiam & fine. Siquidem
cum his beneficiis, alia quoq; virtus est necessaria, vt
scilicet diei illi° recordemur. Et multis opus est labo
ribus, vt ad finem peruenire possimus. Reuelationem
autem dicit, vt significet, ꝙ & si nō videatur, est tamē:
atq; adest etiā in præsentia, & tunc apparebit. Perpe-
ti igitur oportet. Idcirco enim accepistis miracula, vt
confirmaremini. *Qui & confirmabit vos vsque ad finem
sine crimine.* Hoc in loco ad gratiam eos alloqui vide-
tur. Verùm hęc particula omni vacat adulatione. Et-
enim † ab se reprehēsos intellexit] quemadmodū quū
inquit: Tanquam non venturus sim ad vos, sic inflati
sunt quidā. & rursum: Quid vultis, in virga veniā ad
vos, an in charitate & spiritu mansuetudinis? vel ex-
perimentum quæritis loquentis in me Christi? Latē-
ter autē eos reprehendit. Nam quum cōfirmabit, &
sine crimine dicat, † lasciuentes] adhuc & criminibus
obnoxios significat. Tu autem considera, quo pacto
Christi nomē frequenter eorū cordibus affigat: non
hominis, non apostoli, non magistri, sed semper eius
quē desiderat meminit, & tanquā ebrietate quadam
oppressos erigere annititur. Neq; enim in altera epi-
stola tam frequenter Christi mentionē facit. Hic ve-
rò paucis versibus sępenumero, quo nomine totū fe-
rè intexit exordiū. Considera ab ipso principio: *Pau-
lus vocatus apostolus Iesu Christi per voluntatem dei, & Sos-
thenes frater ecclesiæ dei, quæ est Corinthi, Sanctificatis in Christo
Iesu, vocatis sanctis cum omnibus qui inuocant nomen domini
nostri Iesu Christi: Gratia vobis & pax à deo patre nostro &
dño Iesu Christo. Gratias ago deo meo de gratia dei, quæ data
est nobis in Christo Iesu, sicut testimoniū Christi confirmatū est
in vobis, expectantibus reuelationē domini nostri Iesu, qui con-
firmabit vos sine crimine in die domini nostri Iesu Christi. Fi-
delis deus, per quem vocati estis in societatem filij eius Iesu Chri
sti domini nostri. Obsecro autē vos per nomē domini nostri Ie-
su Christi.* Vides Christi nominis frequentiam? Vnde
stultissimis quoq; perspicuū est, non frustrà, neq; te-
merè ita vsum esse apostolū, sed bona & crebra Chri
sti appellatione ipsorū tumorē exhaurit, & morbi ta-
bem expurgat. Fidelis deus, per quē vocati estis in so
cietatē filij eius. Papæ quantū his verbis significat, q̄
immensum dei beneficiū ostenditur: In vnigeniti, in-
quit, vocati estis societatē: & vosipsos hominibus ad-
dixistis. Quid hoc miseri°? quid peius? Et quomodo
vocati estis? per patrē. Nā quū per eū & in eo frequē-
ter de filio verba faceret, ne arbitrarentur illius tan-
quā minoris meminisse, attribuit id patri. Siquidem
non per hunc vel illum, inquit, sed per patrem vo-
cati, & diuites facti estis. & rursum, Vocati estis, in-
quit, nō ipsi spōte vestra accessistis. Quid autē illa ver
ba significāt, In societatē filij eius? Audi ipsum alio in
loco manifestius id ostendentē: Nā & si cōmortui su-
mus, & cōuiuemus: si sustinemus, & conregnabimus.
Præterea quū magnū quiddā dixisset, certā etiā ad-
didit rationē, cui contradici non potest: Fidelis, in-
quit, deus: hoc est, verus: ꝙ si verus, quę pollicitus est,
proculdubio faciet. Pollicitus autē est se vos vnige-
niti filij sōcios facturū. Ob hoc enim vos vocauit. Si-
quidem diuina dona atq; vocatio nulla pœnitentia
ducuntur. Verū hæc primū in rationibus suis adduc-
cit, ne magnitudo scelerū eos in desperationem tra-
hat. Profectò enim, inquit, dei beneficia sequentur,
nisi iam maiorē in modū illa reiiciamus: quemadmo
dum Iudæi, qui vocati, proposita bona cōplecti no-
luerunt. In quo non amplius vocantis, sed illorū stul-
stitiæ crimē erat accusandū. Ipse enim largiri voluit,
illi autē quum accipere nollent, sibiipsis repulsæ au-
thores fuerūt. Quòd si ad laboriosum aliquod opus
atq; difficile eos vocasset, nō tamē idcirco vlla venia
digni fuissent, quanuis hanc potuissent afferre excu-
sationē. Verum quū ad piaculū, iustitiam, sanctifica-
tionē, redemptionē, gratiam, beneficiū, & præparata
nobis munera, quæ oculus nō vidit, & auris non au-
diuit, aduocētur, & ipse deus hæc nobis spōte sua pol
liceatur: quānam digni sunt venia, si eū totis viribus
prosequi nō contēdunt? Nemo igitur deum accuset,
quū nulla vocātis culpa perstēt increduli, sed sua, qui
resiliunt. Sed oportet, dicet quispiā, etiā inuitos reuo
care. Absit. Nō enim † cogitur] neq; cogit. Et quisnā
ad præmia, coronas, conuiuia, festos dies † nolentes
atq; inuitos] trahat? Nemo, inquā. Iniurius nanq; es-
set. In gehēnam inuitos mittit deus: in regnū spontè
properātes aduocat. In ignem ligatos eiicit & geme-
bundos: non autē in perpetua bona itidē. Nam [hoc]
& ipsa bona iniuria afficeret, nisi eiusmodi esset natu-
ra, vt volētibus & his qui plurimā se gratiā habituros
sciant, sese offerat. Et quānam ratione non omnes ea
diligunt? ex propria imbecillitate. & quamobrem
eos deus non corroborat? Et quo pacto faciendum
sit, mihi respondeas velim. Nonne creaturam opera-
tus est deus, quę & benignitatem suam & virtutem
edoceat? Cœli, inquit, enarrant gloriam dei. Non-
ne & prophetas misit? nonne & vocauit nos, & ho-
noribus

† ipsos reprehēdere nouit.
Infr. 4. d
Ibidem.
† fluctuātes.
† vim adhibet.
† inuitos atque vi.
Infr. 2. i
Psal. 18. a

noribus prosecutus est? nōne tot res plurima dignas
admiratione condidit? nonne legem tulit, & scriptā
& naturalem? num filium misit? num signa fecit? num
gehennam minatus est? num cœli regnum pollicitus?
num singulis diebus facit oriri solē suum? num præ-
cepta eius adeò facilia sunt, adeò leuia, vt multi phi-
losophica tātū ratione ea excesserint? Quid oportuit,
inquit, fieri vineæ, quod nō fecerim? Sed dicet, Quā-
obrem nō dedit nobis naturalem cogitationem atq;
virtutē? Quis hoc dicit? Ethnicus ne an Christianus?
Ambo quidē. Verùm non iisdem de causis, sed alter
pro rerum cognitione, alter pro vita contendit. Pri-
mū igitur ad nostrum respōdebimus: Siquidem non
tanti apud me valet externorum, quàm propriorum
membrorum ratio. Quid igitur dicit Christianus? O-
portuit ipsam virtutis cognitionē nobis insitam esse.
Sed profectò insita est: quod nisi esset, vnde & faciē-
da & vitāda possemus cognoscere, vnde leges nobis
& iudicia? Verùm nō cognitionem, sed operationem
ipsam insitam haberemus. Et quo nostro merito prē-
mium nobis accipiēdum esset, si omnia futura essent
à deo? dic quæso mihi, nunquid te & Ethnicū homi-
nem eodē deus punit supplicio? Nequaquam. Habes
enim iam à cognitione fiduciam. Quid igitur, si quis
tibi nūc diceret, ꝙ pro cognitione & tu & Ethnicus
eodem digni eritis præmio: nunquid ęgrè ferres? Sic
equidē arbitror. diceres enim Ethnicū per se cogni-
tionem inuenire potuisse, sed noluisse. ꝙ si ille dice-
ret, ꝙ oporuit deum indidisse nobis naturalē cogni-
tionem, nunquid rideres, & eū his verbis alloquere-
ris, Cur non inquisisti? Cur diligētiam non adhibui-
sti, quemadmodum ego: & tibi maiorē in modū con
fideres, diceréſq;, vltimam esse dementiā, deum accu
sare, ꝙ non natura cognitionem indiderit. Huiusmo
di diceres, cum recto animi iudicio sentires. Sic si vi-
ta nostra rectè ageretur, talia profectò non inquire-
res: sed quum ad virtutem † afficiare,] Idcirco insanas
has rationes adducis. Quo autem pacto facere opor-
tuit? Nunquid necesse est bonū fieri? Debuerunt igi-
tur bruta nobiscū de virtute contendere, vtputa quū
nonnulla nobis sint continentiora. Sed mallem, in-
quit, esse necessitate bonus, & omni priuari mercede,
q̄ sponte malus, & pœnis cruciatibūsq; absumi. Ve-
rùm neminē necessitas bonum esse compellit. At si
quid faciendū sit ignoras, id palam profiteare: tunc
quæ te deceant, edocebimus. Si verò luxuriā malam
esse intelligis, quid malum non fugis? Nō possum, in-
quis. Sed cęteri qui longè maiora rectè operantur te
accusant, & tibi silentiū multis argumentis indicūt. †
Tu fortassis mulieris consuetudini continentiā post-
habuisti, alius autē procul à muliebri labe integrè, &
pudicè vixit.] Qua igitur te excusatione tueberis, nisi
modum serues, quū alius fossas strenuè trāsiliat? Sed
non sum talis, inquis, corporis potius natura, q̄ volū-
tate. Quod non vis, non quod nequeas: ostendā enim
omnes ad virtutem idoneos. Nam quod quis facere
nequit, ne necessitate quidem compellente consequi
poterit. Si autem accedente necessitate fieri quid po-
test, qui id non facit, † præter voluntatē facit,] vt ex-
empli gratia: Nullo quidem pacto fieri posset, vt ho-
mo volaret, & corpus in cœlum tolleret. Quid igitur
si rex id facere imperaret, & mortem hoc edicto mi-
naretur: Quicunq; non volauerint homines, moriantur,
crementur, & alia huiusmodi patiantur supplicia:
nūquid esset qui pareret? Nequaquam. Natura enim
id negat. Quòd si idem de continentia iuberet, vt sci
licet impudicus vapularet, cremaretur, innumeris af-
ficeretur suppliciis: nonne permulti parerent edicto?
Minimè, inquis. Nam & lege etiam nūc sancitur, Nō
mœchaberis: non tamē omnes ei parent, non ꝙ me-
tus remittatur, sed ꝙ latere crimen multi existimant.
Quòd si eis, quum impudicè quid facere volunt, le-
gum lator & iudex adesset, proculdubio longè plus
metus posset ad libidinem illam comprimendā, quū
etiam si minorem adducerem necessitatē, compre-
hensūmq; ab amata muliere abducerem, & vinculis
coërcerem, se continere, & nihil molestum perpeti
possit. † Nolumus igitur dicere quempiam natum bo
num esse.] Siquidē natura bonus, nunquā malus fieri
posset: & natura malus, nunquam bonus. Nūc autem
varias mutationes, & alterū in alterum transferri vi-
demus. Neq; hoc in scripturis duntaxat videre licet,
quemadmodū quum publicani, apostoli euaserunt:
& discipuli, proditores: & incestæ mulieres, pudicæ:
& latrones probati facti sunt, & Magi adorauerūt, &
impij pietatē induerunt, & in veteri & in nouo testa-
mēto: sed in singulis quoq; diebus multa huiuscemo-
di euenire quiuis viderit. Quæ si naturalia essent, ne-
quaquā possent permutari: nam quū passibiles natu-
ra simus, nulla ratione impassibiles fieri possemus.
Quod enim natura est, nunquā ab ea recesserit, neq;
quispiam quum natura dormiat, insomnis esse, neq; à
corruptione in incorruptionē, neq; à siti, vt nūquam
sitiat, mutari perpetuò potuisset. Idcirco peccata nō
sunt, neq; exprobramus hæc cuipiam, neq; quis vn-
quam aliquem huiuscemodi verbis accusaret, corru-
ptæ & passibilis: sed aut adulteriū, aut fornicationē,
aut alia id genus noxiis vicio damus, cōsq; & iudici-
bus, qui eos damnent, & supplicio afficiant, & pœnis
prosequantur, adducimus. Quū igitur ex his, quæ in-
uicē facimus, & iudicati perpetimur, & quorū leges
scripsimus, & nosipsos, quāuis nemo nos accuset, re-
prehēdimus, & desidia quidē peiores, timiditate au-
tē meliores efficimur, & alios rectè facere, & summū
philosophiæ attingere videmus: planè constet in no-
stra esse potestate, benefacere: quid multi temerè frig-
idis nos ipsos excusationibus decipimus? quæ non
modò nobis afferūt veniā, sed suppliciū grauius, quū
formidolosa illa die ante oculos nobis proposita vir-
tuti vacare liceret, & paruo labore immortales coro-
nas accipere. Nihil sanè nobis huiusmodi ꝓdest ex-
cusatio, sed & conserui vestri, & qui vestris operibus
contraria operantur, nos omnes peccatis obnoxios
accusant, crudelem misēricors, malum bonus, auda-
cem mitis, inuidū benignus, gloriosum philosophus,
studiosus segnem, pudicus incōtinentē. Sic nos deus
iudicabit: vtranq; struet aciem, hos quidē laudibus,
illos supplicio prosequēs. Sed absit, vt ex hac cōcio-
ne quispiā eorū ex numero sit, qui & pœna & igno-
minia sunt afficiendi, sed coronati omnes cœleste re-
gnū vtinā assequamur, Gratia & benignitate vnige-
niti domini nostri Iesu Christi, cū quo patri gloria, cū
spiritu sancto in secula seculorum, Amen.

Exod. 20.
& Rom.
2. c.
† Ne igitur dicamus quēpiam natura boni aut mali esse.
† ἀποκαμνῃς. i. defatigeris.
† Nam tu fortasse qui vxorē habes, non tēperanter vicis: alius verò vxore carens, castitatem seruat illibatam.
† propter voluntatē non facit.

Matt. 5. g.
Esa. 5. b

Homilia tertia.

*Obsecro vos fratres per nomē domini nostri Iesu Christi, vt idipsum dicatis omnes, & non sint in vobis
schismata. Sitis autē perfecti in eodē sensu, & in ea-
dem sententia.* Quòd semper dicebam, paulatim & mo
dicè in iurgia descendere oportere, id Paulus hoc in
loco facit: quū enim rem longè periculosam aggres-

surus sit,& quę facilè ecclesiã posset euertere,clemẽtiori verbo vsus est.inquit enim, se obsecrare eos, & obsecrare per Christũ,ac si solus nõ sufficeret,hoc & præponere,& persuadere:quasi dicat, Accipio mihi Christum socium,& eius nomen iniuria & cõtumelia affectũ auxiliũ imploro. Peruerecundè sanè, † ne eos pudeat. Temerarios] enim peccatum facit:propterea ꝙ si quamprimùm vehementius insectareris, † frustra & impudẽter]faceres:sed quum hortatus sis ceruicem deiicere,confidentiam ponere, humilitatẽ amplecti docuisti. Quod vt Paulus in præsentia assequatur,obsecrat iam per nomen domini nostri Iesu Christi.Sed quid tandẽ obsecras Paule? *Vt idipsum dicatis omnes,& non sint in vobis schismata.* Schismatis significantia satis eos arguit,vel potius satis est eius appellatio,quæ vehemẽter eos tangat. Nõ enim plures integræ partes factæ sunt,sed vna periit. Siquidẽ integris ecclesiis,multas eas constituerent.Per schisma autem & dissensiones id etiam vnum aboletur.Integrum enim si in multa diuiditur,nõ modò non multa fiũt,sed vnum absumitur. Huiusmodi est schismatum natura. Quũ verò acrius eos schismatis appellatione tetigisset, rursus eos his verbis lenit & mulcet: *Sitis autẽ perfecti in eodem sensu,& in eadem sententia.* Nam quũ dixisset,Vt idipsum dicatis:Nolite arbitrari, inquit,ad verba vsq; debere esse concordiam. Animi nanq; cõcordiam inquiro.Verùm quum idem quoque ex animi sententia dici possit, quoniam id nõ in omnibus vsu venit,idcirco addidit: Sitis autẽ perfecti.Qui enim partim cõuenit,partim dissentit,adhuc non est perfectus,neq; in consensum adducitur.Fieri autẽ potest,vt qui intellectu consentit,voluntate discrepet: quemadmodum quum idem de fide sentiamus,discrepamus tamẽ in dilectione.Sic notione vnum sumus,quũ idẽ cognoscimus: sed nõ voluntate & studio,quod tũc euenit,quũ alius aliud eligit.Propterea,inquit, quod notitia & voluntate cõcordare oportet.† Non enim à fidei dissensione,sed sententię humanis cõtentionibus fiunt schismata.]Sed quũ sola accusatione,nullo adhibito testimonio minus erubescat:vide quo pacto,ne id negare possint,testes adducit: *Significatũ est enim mihi de vobis fratres mei à familiaribus Chloes.* Non tamen hoc prius locutus est, q̃ eos reprehẽderet,quod credẽtis est testib⁹. Siquidẽ nisi id sibi relatũ esset,non sanè accusasset: neq; omnino Paulus credidit, neq; primo statim principio inquit, significatum est, ne illorum tantũ verbis eos accusare videretur:neq; tacuit,ne ex se dũtaxat dicere crederetur.Præterea eos fratres appellat:nã licèt manifestum peccatum sit,nihil tamẽ prohibet, adhuc eos fratrum appellationibus nũcupare. Et animaduerte, quæso,Pauli prudentiã,ꝙ propriæ personæ non adduxit testimonium,sed familiam,ne in simultates aduersus huiusmodi nuncij authorem cõcitaret. Idcirco & illũ subticuit, & impauidus in eos accusationẽ vertit:non enim illius tantùm,sed Corinthiorum vtilitatẽ prospexit. Propterea nõ inquit,Significatũ est mihi à quibusdã. sed etiam familiam ostendit, ne id finxisse ex se videretur.Et q uídnam significatum est? *Quòd contentiones inter vos sunt.* Quãdoquidem eos corripit:Non sint,inquit,in vobis schismata: quãdo autem aliorum verba adnũciat, clemẽtius eos alloquitur.Hoc significatum est mihi, ꝙ contentiones inter vos sunt.Quare nolite, qui nobis hoc adnunciarunt, lædere: deinde contentionis genus ostendit, *Quòd*

† *ne illi impudentes fiant. Impudentes.]* † *immitẽ & impudentem.*

A *vnusquisque vestrum dicit, Ego sum Pauli, ego autem Apollo, ego verò Cephæ.* Contentiones non enarrat de verbis propriis:sed quæ grauiores sunt. Et ex eo verbo, vnusquisq; vestrum,non partem,sed vniuersam ecclesiam morbũ populari significat. Atqui neq; de Paulo,neq; de Petro,neq; de Apollo dicebant,sed ostẽdit,ꝙ si in his non est insistendum, longè minus in aliis:ꝙ autem nihil de his dicerent, in sequentibus his verbis demonstrat: Hæc autem transtuli per figuram *Infr.4.a.* in me & Apollo propter vos, vt in nobis discatis, ne suprà quàm scriptum est,sapere. Nam si Pauli & Apollo, & Cephæ non licebat ipsis nomina laudare, multò magis neq; aliorum: si magistrum & principẽ apostolorum,& tanti populi admonitorem sibi arrogare non debebant,quantò magis qui † nusquam]essent.A maiori igitur morbo eos sanare festinans, his vtitur nominibus.Aliter autẽ intelligi potest,vt quo oratio eius tolerantius accipiatur, non vero nomine seditiosos in ecclesia meminerit, sed tanquam laruis quibusdam sub apostolorum appellationibus eos ostenderet.Hinc ego sum Pauli,inquit, ego autem Apollo,ego verò Cephæ. Neq; ꝙ se Petro prætulerit, in vltimo loco eum posuit,imò etiam sibi Petrũ prefert.Auget enim orationem suam,ne putaretur inuidia id facere, vt honorem illis auferret. Idcirco primo in loco se constituit,nullo honoris desiderio, sed contemptu potius.Primum igitur impetum in se accipit,& tunc Apollo,inde Cepham subdit. Non igitur vt seipsum laudibus efferat,se præponit:sed in rebus friuolis,& nullius momenti propriæ personæ appellatione eos corripit. Verùm ꝙ huic & illi seipsos attribuentes peccarent,planè constat: & meritò eos reprehendit,quum inquit,Non bene facitis dicẽtes, Ego quidem sum Pauli,ego autem Apollo,ego verò Cephæ.Qua autem ratione addidit,*Ego autẽ sum Christi?* Si enim qui seipsos hominibus attribuunt,peccauerunt: nunquid illi qui Christo? Sed non id reprehendit, ꝙ sibi Christum vindicarent, sed ꝙ non omnes solùm.Existimo autem Paulum hoc ex seipso ad eorũ crimen augendũ addidisse,vt ostenderet Christum in partem vnam datum: quanuis illi non sic facerent. Quòd enim hoc significaret, ex sequentibus manifestauit,quum inquit.*Diuisus est Christus?* Hoc est, in partes Christum, & eius corpus secuistis.Vidésne furorem? Vides verbũ indignationis plenum. Quotiescunq; enim confirmatione non vtitur, sed solùm interrogat:ideo facit, ꝙ res ipsa sine contradictione absurda est. Quidam autem aliud quoq; Paulum significasse asserunt,quum inquit,Diuisus est Christus: quasi dicat,distribuit ad homines, & partitus est ecclesiã,& partem alteram ipse accepit, alterã illis dedit. Deinde conatur † Paulũ iam abolere] quum dicit. *Nunquid Paulus crucifixus est pro vobis, aut in nomine Pauli baptizati estis?* Intuere vtilem sentẽtiam, quo pacto in proprio nomine omnia huiusmodi superuacanea ostendit,quódq; talis honor decet neminẽ. Néve his verbis inuidia vsus videatur,frequẽter de seipso verba facit.Et animaduerte eius prudentiam.Non enim dixit,nũquid mundũ Paulus cõdidit? Nunquid Paulus vos ex nihilo vt essetis,effecit? Sed ea tantũ, quæ eximia erant fidelium,& multæ beneuolentiæ opera meminit,crucẽ scilicet & baptisma, & quę ex his ꝓuenerunt bona.Mundi nanq; opificium,sed maximè dei in crucem conscensus,eius ostendunt benignitatem:& nõ dixit,Nũquid Paulus mortuus est pro vobis:

† *nihil.*

† *Paulum rei absurditatem abolere.*

bis:sed,nũquid Paulus crucifixus est?In quo etiã mortis genus affert. *Aut in nomine Pauli baptizati estis?* & nõ inquit, Nunquid Paulus baptizauit vos? Baptizauit enim multos.Neq; hoc quęrebatur,à quo,sed in cui⁹ nomine baptizati essent. Siquidẽ quum dissensionũ causa & hæc esset, ꝙ scilicet eorum se esse dicebant, à quibus baptizabãtur,hunc errorem his verbis corripit:Nunquid in nomine Pauli baptizati estis? Ac si diceret,Noli mihi dicere,quis baptizauit, sed in cui⁹ nomine.Neq; enim qui baptizat,sed quem in baptis-
Ioan.1.d mate inuocamus,inquiritur. Hic em̃ est qui dimittit peccata. Et his cõtentus nõ vlterius in his euagatur. Neq; quicquam tale inquit. Nunquid Paulus vobis futura bona pollicitus est, nũquid regnum cœli promisit? Qua igitur gratia nõ hæc addidit? Quoniã non est consentaneũ regnum polliceri,& crucifixum esse. Illud enim neq; periculum subiit, neq; ignominiam pertulit.Hoc autẽ ea omnia, & aliter illa ex his con-
Rom.8.f firmat.Nam quum alibi dixisset,Qui etiã proprio filio non pepercit:subdidit, quomodo nõ etiam cum
† *donabit.* illo omnia nobis † donauit? & rursus,Si enim quũ in-
Rom.5.b imici essemus, recõciliati sumus deo per mortem filij eius,multò magis reconciliati salui erimus in vita ipsius.Huius gratia illa non addidit,& quoniã alia quidem nõdum habebant,aliorum autem [experiẽtiam acceperunt,& alia quidem promissa erant, alia verò] iam perfecta. *Gratias ago deo,quòd neminem vestrum baptizaui,nisi Crispum & Gaium.* Quid vos insolenter in baptizando extollitis, quando ego gratias ago deo, ꝙ non fecerim.Quibus verbis animi in ea re elationem suadendo tollit.Nũquid & baptismatis virtutẽ? Absit,sed eorũ stultitiam, qui in baptizando nimium se iactabant:& primũ quidem quum ostendat, non eorum id esse beneficium:deinde quũ propter hoc deo gratias agat.Et profectò magnũ quiddam baptisma est,sed eius magnitudinẽ nõ qui baptizat,sed qui inuocatur,in baptismate efficit. Nã baptizare nihil est, si humanus labor cõsideretur, sed lõgè minus quàm
† *inquam.* euangelizare.Magnũ item est,† inquit,] baptisma, sine quo minimè fieri potest, vt quispiam cœli regnũ
† *sed.* assequatur,† quãdo] vir nõ omninò strenuus hoc munere fungi potest.Euãgelizare autẽ plurimum requirit laboris.Affert autẽ causam propter quã deo gratias agit,ꝙ neminem baptizauerit.Quænam igitur ea est? *Ne quis dicat,* inquit,*quòd in nomine meo baptizati estis.* De illis enim hoc dicebat? Nequaquam. Sed timui, inquit,ne in tantũ mali morbus procederet. Nam si abiectis & nulla re bona dignis hominib⁹ baptizan-
† *si ego qui baptisma adnũciauerim, multos baptizasse. credibile erat ꝙ in vnum conspirantes.* tibus hæresis orta est:† si ergo baptismatis adnũciatione multos baptizaui,credibile erat, qui per me cõfirmati essent,] non modò in nomine meo vocari,sed mihi ipsius baptismatis laudẽ attribuere.Si em̃ à minoribus tantũ mali exortum est, nõ immeritò vehemẽtius à maioribus processurum poterat existimari. Quũ igitur hoc in loco corruptos reprehẽdat,& eos alloquatur, *Baptizaui,* inquit,*Stephanæ domum.* Et rursum eorũ deiiciens tumorem,inquit,*Iam nescio si quem alium baptizaui.* Hinc autem iam ostẽdit non maximè laudi sibi fuisse, ꝙ ex baptismate à multis honorem assequeretur.Neq; gloriæ causa id se aggressum asserit:neq; his duntaxat verbis,sed in sequentibus quoque vehementer eorũ sedat tumorem: quum inquit, *Non enim misit me Christus baptizare,sed euangelizare.* Grauius enim & quod multum laborem & ferreum ani-
† *propter-* mum exigat,hoc est,† Sed quãobrem hoc munus ag-

A gressus est Paulus?] Et quánã gratia quum nõ missus *ea istud Paulo cõmissum, est.* esset ad baptizandũ, baptizauit tamen? Sed non idcirco eius qui se miserat, repugnauit volũtati, sed ex abundãtia hoc operatus est. Nõ enim dixit,prohibitus sum: sed non missus sum ad hoc, verùm ad illud quod maximè erat necessariũ:euãgelizare enim perpaucorũ est, baptizare autem cuiuslibet, modò fungatur sacerdotio:quippe qui hominẽ catechumenũ & ad suscipiẽdũ baptisma persuasum nacti sunt,eorũ quilibet baptizandi subire munus poterit. Voluntas enim præsentis & diuina gratia iam omnia operatur. Quũ autẽ incredulos instituere oportet, multo opus est labore & sapientia. Tunc periculum de se faciendum est.Illic enim omnia perfecta sunt, & persuasus est qui est † erudiendus,] & nullus labor est credentẽ † *ad sacra adducendus.* baptizare.Hic verò plurimum laboris est,vt ad tuam
B adducatur voluntatem,& suam abiiciat sententiam, errorem euertat,veritatem † conferat.] Atqui nõ ita † *inserat.* loquitur, neq; ita confirmat, vt nullum laborem baptisma habere dicat.Modestia nanq; vti nouit,sed in cõparatione ciuili prudẽtia valde vtitur,quoties sermonem reddere clariorem potest.Non igitur ꝙ mittenti se cõtradiceret,baptizauit. Sed quemadmodũ quoq; dixerunt Apostoli super viduis, Nõ est placi- *Act.6.a* tũ,vt prętermisso verbo dei,ministremus mensis: Sic in hoc loco ministrauit,illis non contradicẽs, sed ex abundantia operatus. Siquidem nũc senioribus quidẽ,qui inutiliores sunt,hoc munus tradimus. Verbũ autẽ quod doceãt,sapientioribus: hic enim & labor & sudor est.Quamobrem alibi inquit,Qui bene præ- *1.Tim.5.e* sunt presbyteri,duplici honore digni habeãtur, maximè qui laborãt verbo & doctrina. Quemadmodũ
C enim instituere certãtes hominis est strenui,& sapiẽtia & exercitatione probati: imponere autem victori coronã,illius etiã esse potest,qui certamina ignorat, quanuis corona clariorẽ reddit victorem: Itidem in baptismate vsu venit. Nullo em̃ pacto sine eo salutẽ quispiam assequi potest,nihil autem magnum qui baptizat,operatur,confirmatã modò nactus sit voluntatem. *Non in sapientia verbi, vt non euacuetur crux Christi.* Quum eorum elationem, qui per baptisma superbia efferebãtur,compescuerit, transit iam ad eos qui exteriori sapiẽtia efferuntur; & contra eos armatur vehementius.Ad illos enim qui in baptizãdo inflari erant,inquit, gratias ago deo, ꝙ neminem baptizaui, & ꝙ non misit me Christus baptizare,in quo neq; vehẽmentia,neq; nimia vtitur confirmatione, sed breuibus quæ vult significans,ad alia se trãsfert. Hic autem ab ipso principio grauiter eos his verbis tangit; Non in sapientia verbi,vt nõ euacuetur crux Christi. Quid igitur superbis,in quo abscondi oporteret? Nã si cruci hostis est,& cũ euangeliis pugnat hęc sapientia,minimè in ea gloriandũ esset, sed potius erubescendũ. Hęc enim causa fuit,ne apostoli sapiẽtes fierẽt,nõ gratiæ imbecillitate,sed ne prædicatio offenderetur. Siquidem illi verbum dei nõ corroborarũt, sed imbecillius reddiderunt;Rudes autem & indocti id cõfirmarunt.Hoc fecit,vt punireturſuperbia;hoc compressit tumorem,hoc persuasit modestiã: At inquis;si nõ in sapiẽtia verbi, qua causa Apollo qui disertus erat,miserũt? Non ꝙ in verborum potentia cõfiderent,sed potens erat in scripturis, & reprehendit Iudæos: præterea propositum erat,patronos, & qui primi verbum dei disseminarũt,non esse disertos. Hi enim erant qui multa indigebant virtute,vt à princi-

pio errorem expellerent. Siquidē tūc maximè viribus opus erat, vt aditus patefieret. Qui igitur primū nō indiguit viris eruditis, si postmodū eloquētes suscepit, nō ideo suscepit, quòd his indigeret, sed quoniam noluit vllam facere differētiā: quemadmodū enim non opus fuit sapientibus ad dirigendā dei volūtatē, sic neq; qui postea inuēti sunt, eiicere oportuit. Tu autē illud mihi ostēdas velim, an Petrus & Paulus sapientes fuerint, sed nō posses. Rudes enim & illiterati fuerūt. Vt igitur Christus quùm discipulos suos in orbē terrarum mitteret, eisq; potentiā suam primū
Luc. 22.d in Palæstina ostenderet, dicens, Quando misi vos sine sacculo, & pera, & calciamentis, nunquid aliquid defuit vobis? iam tum permisit vt peram & sacculum haberent: sic hoc in loco fecit. Propositū em̄ erat vt Christi potentia ostenderetur, non tamen exterioris sapientiæ gratia, qui ad fidem accedebant, erant eiiciendi. Quum igitur Ethnici Christi discipulos tanquam indoctos accusant, longè magis ipsi, q̄ discipuli sunt accusandi. Neque quisquam sapientem fuisse Paulum contendat. Sed apud illos & claros sapiētia & facundia admirabiles viros extollimus. Nostros autē omnes & rudes & illiteratos fuisse profitemur. Neq; enim parum illos hac assertione euertimus, sed gloriosam nobis comparamus victoriam. Hæc autē locutus sum, quoniā Christianum quendā iam audiui aduersum Ethnicum ridiculè disputantem, quum ambo in certamine inuicē sua ipsorum soluerent argumēta. Siquidem quæ oportebat Christianū dicere, ea Gentilis afferebat: & quæ Gētilis partes erant, eas Christianus adducebat in mediū. De Paulo em̄ & Platone inquirebant. In qua disputatione Gētilis conabatur ostendere Paulum & rudem & indoctum fuisse: Christianus verò temerè contrà, cōfirmare annitebatur, Platone Paulum fuisse eloquentiorē: hoc pacto Gētilis victor euasit, quū ita iudicaretur. Nam si Platone disertior Paulus fuisset, multi nō immeritò asserere potuissent, nō gratia vicisse Paulū, sed facundia. Quamobrem Gētilis causam tuebatur Christiani, Christianus verò Gētilis: nam si Paulus ineruditus fuit, vicit autē Platonē, profectò, vt dicimus, clarissima fuit eius victoria, qui indoctus illius discipulos alliciens, in se & ad se omnes cōuertit. Ex quo satis cōstat, non in sapientia humana prædicationem factam esse, sed in diuina gratia. Vt igitur hæc nobis non eueniant, neq; huiuscēmodi aduersus Gentiles disceptationibus irrideamur, quū in id ceramen venerimus, apostolos vt indoctos accusemus. Hoc eis & laudi erit, & ornamēto. Et quum illi dixerint rusticos fuisse apostolos, adiiciamus, itē indoctos & illiteratos, pauperes, abiectos, imprudētes, obscuros. Non sunt hæc maledicta in apostolos, sed gloria, q̄ tales viri toto orbe clariores apparuerint. Siquidē hi ineruditi, rustici, indocti, viros & sapiētia & virtute præditos, tyrannos diuitiis, gloria, & omnibus deniq; externis rebus se iactantes, ac si viri non fuissent superauerunt. Quocirca constat magnā esse crucis potentiam, neque hæc humanis viribus facta esse. Nō enim secundum naturā sunt, sed naturā longè excedunt. Quando autem aliquid lōgè præter naturā accidit, idq; & decorum est & vtile: profectò cōstat diuinam quandam virtutem, atq; auxiliū in eo operatum. Vide verò, piscator, tētoriorū opifex, publican°: indocti, illiterati, è lōginqua Palæstinæ regione profecti, philosophos, rhetores, viros in dicēdo grauissimos à pro-

priis eiiciētes, omnes breui superauerunt: quū tot im
minerēt pericula, populi & reges infestissimi, natura
ipsa repugnans, tēporis vetustas longa, & vehementior cōsuetudinis pugna, armati dæmones, diabolus infestus & vniuersa cōmouens, reges scilicet, principes, populos, gētes, ciuitates, barbaros, Græcos, philosophos, rhetores, sophistas, oratōres, leges, iudicia, varia supplicia, varias mortes atq; innumeras. Verūtamen omnia hæc sic deuicta sunt, & piscatorū verbis cesserunt, tanquā puluis qui spirantiū ventorū impetus ferre nō potest. Discamus igitur sic aduersus Gētiles disputare, nec tāquā pecora inueniamur, sed spe nostra cōfirmemur, & hoc dūtaxat vel maximè curemus quod nō est paruū, & eos his verbis rogemus: Et quónam pacto imbecilli, fortes, duodecim, orbē terræ, nullo armorū præsidio, sed nudi aduersus armatos pugnantes fortiores inuenti sunt? Dic quæso, duodecim tātùm viri rerum bellicarum penitus expertes, in innumerum militum armatorum exercitū irruētes, non inermi modò, sed imbecilli corpore ab illis nihil perpessi sunt: neq; innumeris petiti sagittis, vulnus acceperunt, quibus cōfixi essent, nudo corpore omnes prostrauerunt? non armis, sed manu impellentes, quorum alios quidē perdiderunt, alios autem captos adduxerūt. Nunquid hoc† humani] quispiam diceret? Atqui apostolorū trophæum longè illo admirabilius. Siquidem q̄ rudis & illiteratus piscator tātæ grauitatis homines vinceret, lōgè admirabilius est, †quàm nudus non vulneraretur.] Ille enim neque paucitate, neq; paupertate, neque periculis, neque ea quæ prēualuerat consuetudine, neque calamitatum, quas patiebatur acerbitate, nō quotidianis mortib°, non errantiū multitudine, non decipientiū dignitate prohibitus est. Hoc igitur pacto, psternemus eos, si pugnabimus, & longè magis q̄ verbis, vitæ rectitudine eorū animos percellemus, hoc maximum certamē est, hic syllogismus certissimus qui per opera efficitur. Nam & si frequēter verbis philosopharemur, non tamē propterea vitā exhibieremus meliorē, nullum nobis lucrum accederet. Nō enim verbis attendūt homines, sed opera perscrutātur: & inquiunt, Tu prior verbis tuis obtēpera, deinde alios admoneas. Quòd si dixeris, ēnumera esse in futuro seculo bona, & tamen tanquam nō sint, præsentibus rebus affixus videberis, opera tua q̄ verba magis mihi persuadebunt. Siquidem quum alienarum rerum raptorem amissa immodicè deplorantē, multis aliis obnoxium criminib° animaduerto, qua ratione tibi resurrectionem credā? Et licèt hoc non dicant, cogitant tamen & animo versant, & hoc est quod prohibet, vt infideles Christiani fiāt. Reuocemus igitur eos vitę nostræ exemplo. Multi etiā indocti viri, hoc pacto philosophorum mentes perculerunt, tanquam re ipsa philosophiam ostenderēt, vocem tuba clariorem bonitate vitæ philosophia emittentes. Ipsa enim q̄ lingua vehementior est. Quum ergo dicam, q̄ non licet succensere cuipiam, deinde Gentilem innumeris malis afficio: quo pacto verbis ipsum allicere potero, cùm operibus abigam? Quamobrem eos vitæ integritate alliciamus, & per eorum animas ædificemus ecclesiam, & huiusmodi cōparemus diuitias, nihil est enim quod animæ possit æquiparari, ne vniuersus quidem mundus. Itaque & si immensas pecunias pauperibus eroges, plus tamē effeceris, si vnam conuerteris animam. Qui enim educit preciosum ex indigno, tan-
Hier. 15.d quam

quam os meū erit, inquit. Magnum sanè & laudabile est misereri pauperibus, sed magis errantem ab errore reuocare. Quippe qui hoc facit, Petrum, Paulúmq; imitatur: licet enim vt illorum prædicationē accipiamus, nō vt eorum exemplo periclitemur, famem & pestem & alia huiusmodi tolerantes: (pacis nanque præsens tēpus est) sed vt voluntate prō ptiores efficiamur. Siquidem & domi sedētes ita piscari possumus. Si quis amicum, si quis consanguineum, si quis vicinū habet, ita faciat: sic Petri & Pauli sectator euadet. Sed quid ego hos commemoro: os erit Christi? Qui enim educit preciosum ex indigno, tāquam os meū erit. Quòd si hodie nemini persuaseris, persuadebis postridie, & si nunquā persuaseris, mercedē tamen integram habes. Etsi non omnibus, paucis tamen ex multis persuadere poteris. Nam neque apostoli vniuerso orbi persuaserūt: licet cum omnibus disputarint, & mercedē in omnibus assecuti sint. Siquidem deus non secūdum bonorum operū euētum, sed iuxta factorum propositum coronas elargi-
Mar. 12.d ri solet, etiam si duos obolos cōferas, & quod vidua
& Lu. 21. d. fecit, idem in docētibus operabitur. Noli igitur quū orbem terræ saluum facere nō possis, etiā parua cōtemnere. Neq; maiorum desiderio à paruis te abstrahas. Si centū nequis, decem curā suscipias: si decē nō possis, noli quinque despicere: si quinque vires tuas excedunt, vnū ne comtemnas. Quod si ne hoc quoque possis: noli desperare, noli labori cedere. Nònne vides in negotiationibus, nō auro dūtaxat, sed & argento mercatores negotiantur? Nā si parua nil contempserimus, assequemur & magna. Sin autē neglectui nobis illa essent, neq; hæc facile assequi possemus. Sic singuli diuites euadūt, quū magna simul & parua colligūt. Sic & nos faciamus, vt in omnib° ditati cœlorū regno perfruamur, gratia & benignitate domini nostri Iesu Christi, per quem & cum quo patri & spiritui sancto gloria, honor, imperium in secula seculorū, Amen.

Homilia iiij.

Verbum enim crucis pereuntibus quidem stultitia: his autē qui salui fiūt, id est, nobis virtus dei est. Scriptū
Esa. 29.c *est enim, Perdā sapientiā sapientū, & prudentiā pru-*
& 33.e *dentum reprobabo. Vbi sapiens? vbi scriba? vbi disputator huius seculi?* Laborātibus & morbo affectis hominibus etiā salubres cibi sunt iniucūdi, & amici & cōsanguinei graues, vt sæpenumero nō modo nō cognoscāt sed videātur esse molesti. Haud aliter his quorū animæ perierunt euenire solet. Siquidē quæ ad salutem conferunt, ignorāt: & qui sui curā suscipiūt, molestos arbitrātur. Quod nō rerum natura fit, sed illorū morbo: & quemadmodū insanientes amicorum cura & admonitionibus offenduntur, itidē infideles: sed veluti, qui læduntur ab illis, nō cōtra ipsi lædūt, sed tūc maximè & misericordia & lacrymis eos prosequūtur, quū inde vehementioris morbi cōiecturā faciāt, si amicissimos ignorant: itidem & nos erga Ethnicos faciamus, & eos muliebri, vel maiori etiā vlulatu deploremus, quoniā communē salutē non intelligunt. Neque enim adeo vxorē virū suū amare oportet, vt nos vniuersum genus humanū, idq; ad salutem allicere, siue Ethnicus sit, siue quiuis alius. Eos igitur deploremus, quoniā verbū crucis stultitia eis est, quum sit & sapientia, & virtus. Verbū enim crucis pereūtibus quidē stultitia est, inquit. Nam credibile erat illos, quum crux à Gētilibus derisui haberetur, huic

quæ à gentibus dicerētur. Quos consolatus Paulus, Nolite arbitrari, inquit, alienū hoc esse, & dignū admiratione. Sic secūdum naturā se res habet, vt à pereuntibus eius potentia minime cognoscatur. Mēte enim commoti sunt & insaniunt. Propterea maledicunt & iniquo animo ferunt salubria medicamenta. Quid dicis homo? propter te Christus seruus factus est, propter te formā serui accepit, propter te & crucifixus est, & resurrexit. Propterea opus est, & resurgentem adorare, & eius admirari humanitatē. Quoniam quod neq; pater, neq; amicus, neq; filius pro te fecit, id omne dominus pro te & inimico & infesto operatus est. Decet igitur vt eum horum beneficiorum gratia veneremur, tu autē rem tāta sapiētia prēditam, stultitiā appellas. Sed nihil mirum: siquidem pereuntium est, quæ saluti suæ cōferant, minimè cognoscere. Nolite igitur perturbari, neq; em̄ res noua est neq; admirabilis, q̄ quispiam à perditis maximè hominibus irrideatur. Neque qui ita affecti sunt, humana possunt persuaderi sapiētia, qua si persuadere volueris, cōtrà efficies. Quæ enim humanā excedūt rationē, fide duntaxat indigēt. Atq; si rationibus vti velimus ad persuadendum, quo pacto homo factus est deus, & aluum virginis subiit, neq; fide hoc cōfirmaremus, magis nos illi irriderēt. Nōne qui rationibus omnia inquirūt, hi perditi sunt? & quid de deo loquimur? Si in ipsis creaturis hoc faceremus, multus sequeretur risus. Si quispiam qui omnia rationibus perscrutetur, & sibi abs te persuaderi conetur, quomodo lucē videmus, tu autē id experiare: sed nō posses. Nā si diceres satis esse ad videndū, vt oculi aperiātur, nō †causam] adduxisti, sed rei effectū. Quāobrem autem neq; auditu videmus, neque oculis audimus, quamobrem non audimus naribus, & auribus olfacimus? Si igitur quum de his dubitet, quoniā eorū rationē reddere nō possim°, ille nos ridere deberet, longè magis nos illos ridebimus. Nā si vtraq; ex vno cerebro principiū habēt, & vtraq; inuicem vicina sunt membra, quānam ratione nō possunt eadem facere? sed neq; causam neque modum inenarrabilis, & variæ operationis cōiectari possumus. Quod si anniteremur, derisui sanè essemus: quāobrem diuinę hoc virtuti & infinitæ scientiæ tribuentes silentium agamus. †Nam] si dei opera, exteriori sapiētia cōfirmare voluerimus, maiorē in modū deridebimur, nō propter rerum imbecillitatem, sed propter humanā insipientiam. Magnæ enim res nulla possunt ratione manifestari. Considera autem, si dixero, crucifixus est: Gentilis inquit, & quānā ratione hoc esse potest? sibiipsi opitulatus non est, quum & crucifixus esset, & tentatus in tēpore crucis, & quomodo postmodū resurrexit, & aliis præstitit auxiliū? Hoc & Iudæi dicebāt, Qui se nō iuuit, quomodo alios iuuerit? Absurdū profectò est, inquit: nec immeritò. Etenim ô homo supra rationē est, & inenarrabilis virtutis crux. Siquidē †quod in rebus difficillimis fit, ipsis difficultatibus grauius videtur. Immēsę nanque virtutis est, qui ligatus quum sit vincat.] Quemadmodum igitur in tribus pueris lōgè admirabilius fuit, q̄ ingressi in caminum ignis per eum deambularent, quàm si nūquā eò ingressi essent: Et in Iona q̄ in cete deciderit, & ab eo nihil mali perpessus sit, multo magis fuit, q̄ si absorptus nunquam fuisset: sic & in Christo maiorem attulit admirationem, quòd mortuus mortem
Mat. 27.e †eū qui in reb° difficilib° versetur, ipsis difficultatibus suis periorem euadere: & qui alligat° sit, vincere: immensæ cuiusdam est virtutis.
Dani. 3.f
Iona. 2.e
solueret,

soluēret,quàm si mortuus nō fuisset.Noli igitur per-
contari, quamobrē non iuuit seipsum in cruce deus:
ad ipsam enim mortē properauit. Neq; idcirco nō
descēdit de cruce, quòd nequiret, sed quòd noluit.
Quippe qui non est mortis tyrānide superatus, quo
pacto claui crucis superare potuerunt:sed hęc nobis
nota sunt,incredulis autem minimè, idcirco inquit:
Verbū crucis pereūtib⁹ quidē stultitia est, his autem
qui salui fiunt, id est, nobis virtus dei est. Scriptū est
Esai.29. & 33. & Abd.1.c eiñ,Perdā sapientiā sapientū,& prudentiā prudentū
reprobabo. Nihil ex se grauius ponit, sed quāprimū
ad scripturæ venit testimoniū, qua fretus vehemen-
tioribus iam verbis vtitur, atq; inquit, *Vbi sapiens, vbi
scriba, vbi disputator huius seculi?[Nōne stultam fecit deus sa-
pientiam huius mundi?] Nam quia in dei sapientia non cogno-
uit mundus per sapientiam deum,placuit deo per stultitiā præ-
dicationis saluos facere credentes.* Quum dixisset,Scriptum
est: Perdam sapientiā sapientum, à re ipsa id probat
inquiens:Vbi sapiēs?vbi scriba?quibus verbis & Gē-
tiles simul & Iudæos reprehēdit. Quisnam philo-
sophus?quis syllogismorū studiosus?quis Iudęorū
doctrinam eruditus salutē dedit, & docuit veritatem?
Nullus profecto,sed à piscatoribus hæc omnia facta
sunt. Cōcludēs igitur quod proposuit, & his verbis
eorū cohibens insolētiam,Nónne stultam fecit deus
sapientiā huius mundi?affert causam quamobrē hęc
ita facta sunt.Nā quia in sapientia dei,inquit,nō co-
†Quid autem est. gnouit mūdus per sapientiā deum, crux apparuit: †
hoc est,]in sapiētia dei,quæ per opera apparuit: ꝑ ea
eñ cognosci voluit. Idcirco hæc & huiusmodi fa-
bricatus est, vt ex visibiliū rerū similitudine, earum
cōditor esset admirabilis.Immēsum cœlum,infinita
terra,admirare igitur eorū cōditorē. Siquidē quum
magnū sit & immēsum cœlū,nō modò ab eo cōditū
Psal.101. d. est,sed cum facilitate: & quum infinita sit terra, etiā
ipsa vt nihil condita est. Propter hoc de illo inquit,
quòd opera manuum tuarum sunt cœli: de terra au-
tem,Qui fecit terrā,vt nihil. Quoniam igitur per hāc
†deum cognoscere voluit. sapientiā†deus cognosci voluit,] per eam, quæ præ-
dicationis stultitia esse videtur, persuasit, nō rationi-
bus sed fide. Vbi ergo dei sapientia est, non amplius
humana indigemus.Et profecto humanæ erat sapiē-
tiæ,dicere tāti & tā immēsi mūdi deū conditorē, &
tantæ & tam incredibilis potentiæ:eā cōsiderare, &
hac gratia ipsum accipere nos oportebat. Nūc autē
†etenim. nō amplius rationibus,sed sola fide opus est. † Præ-
terea]ꝑ in crucifixū & sepultum credatur, neq; du-
bitatio vlla relinquatur,quoniā resurrexit,&supernè
sedeat,neq; sapiētia indiget, neq; rationibus, sed fi-
de:qua muniti apostoli,nulla sapiētia ad deū se cōtu-
lerūt, & facti sunt externis sapientibus sapientiores
atq; præstātiores,eò magis quò maiꝰ est, res diuinas
fide accipere,quàm earū rationes perscrutari: id eñ
humanā excedit naturā.Sed quānam ratione sapiē-
tiam perdidit? per Paulum & alios huiusmodi viros
nobis cognitus deus ostēdit, ipsam stultam esse: ad
euangelicam enim prædicationē accipiendā,neque
sapiēs per sapientiā quicquā proficeret,neq; indoctꝰ
ingenij hebetudine quicquam afferret nocumenti.
Quòd si res admiratione digna dicenda sit, ineruditio,q̄ sapientia,ad hāc susceptionē & aptior est & fa-
cilior.Pastor eñ & rusticus citius eā suscipit,&cogi-
tationes penitus cohibet,& seipsum domino tradit:
sic igitur sapientiā perdidit.Nam quū prior seipsam
deiecit,nulli iā rei vtilis est. Siquidē quū ipsam viri-

A bus suis vti,& per opera deū cognoscere oporteret,
id noluit. Quamobrē etsi in præsentia se eò cōferre
vellet,nō tamē potest. Non enim eiusmodi res sunt.
Via nāq; theologiæ profectò longè est,q̄ illa maior.
Propterea fide & simplicitate opus est, & ea vbique
perquirēda,& exteriori præferēda sapientię.Stultā,
inquit,enim fecit deus sapientiā.Sed quídnam, stul-
tam fecit,significat?hoc est, stultam ostēdit ad fidei
cōprehensionem.Nam quum maiorē in modū se in
sapientia iactarēt,eā primū arguit. Quæ enim sapiē-
tia est,nisi fontem ipsum bonorū inueniat? fecit igi-
tur vt stultitia appareret, quū primū suum deprehē-
dit errorē. Nam si cum rationibus inuenire poterat,
nihil tamen inuenit:nunc quū omnia maiora videā-
tur,qua ratione quicquā assequi poterit?Siquidē so-
la fide opus est,non†grauitate. Stultam igitur sapiē- *† Aut virtutes.*
B tiam ostendit deus,& per prædicationis stultitiā sal-
uos nos facere voluit.Stultitiā autē dicit,nō ꝑ stulti-
tia sit,sed quę stultitia esse videatur.Et hoc sanè ma-
ius est, quòd non aliam quandam sapientiā illa ma-
iorem induxit,sed quę visa sit esse stultitia,hoc pacto
superior fuit.Etenim Platonem nō per aliū sapiētio-
rem philosophum superauit, sed per indoctū piscā-
torē:hoc pacto maior & clarior fuit victoria. Dein-
de ad crucis virtutē ostēdendā,inquit, *Quoniā Iudæi
signa petunt,& Græci sapientiam quærunt.Nos autem prædi-
camus Christum crucifixum:Iudæis quidem scandalum,Gentī-
bus autē stultitiā.Ipsis autē vocatis Iudæis atque Græcis,Chri-
stum dei virtutē & dei sapientiā.* Multa in his verbis pru-
dētia,vult eñ significare, quomodo ex cōtrariis vi-
cit deus,& quod nō est humana prædicatio. Est autē
quod dicit huiusmodi:Quū dicimꝰ Iudæis, credite:
C respōdēt,resuscitate mortuos, sanos facite qui dæ-
monibusvexātur,ostēdite nobis signa.Nos autē pro
his quid respōdemus? Quòd crucifixus & mortuus
est,quē prædicamus: hoc verò sufficiēs est, vt nō so-
lum nolētes nō alliciat,sed vt volētes auertat.Nō a-
uertit tamē,sed allexit,vicit,superauit.Rursum Grę-
ci orationis ornatū,& sophismatū grauitatē à nobis
expetūt.Nos verò his quoq; crucē adnunciamus,&
qd̄ in Iudæisvidetur imbecillitatis esse,id in Græcis
stultitia est.Quū igitur non solū quæ petunt nō præ-
beamus,sed cōtraria.Crux enim nō modò nō vide-
tur signum esse secundum rationem inquisitum, sed
signi abolitio,neque virtutis significatio, sed imbe-
cillitatis argumentū,nō sapiētia,sed stultitię videtur
opinio.Quū igitur qui signa & sapientiam quærunt,
eorum loco cōtraria accipiant,quàm desiderent, &
D per cōtraria persuasi sint:quo pacto nō ineffabilis est
eius,de quo hæc prædicātur, virtus? Quemadmodū
enim si cuipiā eorum qui iactātur in mari, & portum
percontantur,alter non portum, sed aliā pelagi par-
tem turbulentiorē ostenderet, & cum gratia persua-
dere posset,vt eò se sequeretur: & medicus quū sau-
cium hominem,& qui medicinā exposceret, nō per
medicinam,sed per vstionem rursum sanum reddere
polliceretur,id ad habendā fidem alliceret, magnæ
profectò virtutis esset:itidem apostoli,nō per signū,
sed per id quod signis cōtrarium esse videbatur, vi-
cerūt: quod & in cæco operatus est Christus, quem *Ioā.9.A*
quū sanare vellet,per rem oculis contrariā cæcitate
liberauit,quippe qui lutū oculis imposuit. Vt igitur
per lutū cæcum curauit,sic orbem terrarum per cru-
cē ad se allexit, quod scādali incremētum nō aboli-
tio videbatur.Eodem modo in creatura fecit,cōtra-
ria per

ria per cōtraria cōstituens. Arena igitur mare muni-
uit,vt eius vis illius imbecillitate cohiberetur.Aquæ
terrā imposuit,vt solutæ & diffluenti, graue & den-
4.Rg. 6.b sum insidere faceret. Per ꝓphetas rursum ligno par-
uo ferrū suspendit,eodem modo cruce orbem terræ
allexit: vt enim aqua terrā, sic crux orbē terræ susti-
net.Magnæ igitur virtutis atq; sapientiæ argumentū
est,à contrariis persuasio.Siquidem scādalo videtur
esse crux.Veruntamen non solum non est scandalo,
sed scandalum abducit. Ergo quum hæc Paulus in-
telligeret,& admiraretur, inquit: *Quia quod stultū est
dei,sapientius est hominibus:[& quod infirmum est dei, fortius
est hominibus.]* Stultum autē & infirmum de cruce lo-
quitur, non ꝑ stulta aut infirma sit, sed ita videatur.
Ad illorū enim opinionem respondet,quòd quę nō
potuerūt philosophi syllogismis facere,id quę vide-
batur stultitia esse,perfecit. Quis igitur sapiētior est?
qui multis, an qui paucis, vel nemini potiꝰ persuasit;
& qui maximis de rebus,an qui de his, quæ nō sunt,
loquitur?Quantū Plato,quantū eius sectatores de li-
nea,angulo,pūcto:de paribus &disparibus numeris,
& æqualibꝰ inter se&inæqualibus,&huiusmodi ara-
neis nobiscū disputātes,laborarunt?Illarum nanque
telis hęc vitę nostræ sunt inutiliora,quibꝰ ille neque
multū neque parū profecit,& sic vita excessit. Quot
modis ostēdere conatus est, immortalē esse animā?
Nihil tamē manifestum attulit, nihil cuipiā audito-
rum persuasit,sed ita functus est vita:crux autem per
indoctos persuadēdo vniuersum orbē allexit, nō de
quibuslibet rebus,sed de deo, veritate, pietate, vita
euāgelica,& futurorū iudicio disputās: sic omnes &
rusticos & indoctos philosophos reddidit. Intuere
quo pacto stultum dei sapientius sit hominibus, &
infirmū fortius:quòd orbem terræ percurrit,& cun-
ctos potenter occupauit.Et quum innumera homi-
num multitudo, crucifixi nomē extinguere conarē-
tur,cōtrà tamen euenit.Nā idcirco & floruit,& lōgè
magis auctū est. Illi autē & perditi & corrupti sunt,
†mortuo. & viui cum †mortuis]certantes nihil habuerūt viriū.
Itaq; si Ethnicus me stultū appellauerit, tū c stultitiā
suam maiorē in modū significat.Quo pacto?quoniā
ego apud eum stultus existimatus,sapiente sapiētior
appareo. Et quum me infirmum vocauerit,tunc se
longè infirmiorē ostendit. Quæ enim diuino munē-
re publicani,& piscatores dirigere potuerūt: ea phi-
losophi & rhetores & tyranni,& simpliciter vniuer-
sus orbis innumera percurrens, ne imaginari quidē
potuerunt. Et quídnam crux nō aggressa est?de ani-
mæ immortalitate disputationē, [de corporū resur-
rectione,]de præsentiū rerū contēptu,de futurorum
desiderio.Et homines angelos reddidit,& oēs vbiq;
philosophantur,& omnē præ se ferunt fortitudinē.
Socrates. Sed & apud illos, inquies, multi etiā mortē cōtem-
pserunt. Quānā?dic quæso. Nūquid qui venenū hau-
sit?Quòd si ab ecclesia huiusmodi homines volueris,
innumeros adducā. Nā si orta persecutione veneni
haustu mori potuissēt,oēs illo fuissēt clariores. Pręterea nō in illius erat potestate bibere aut non bibe-
re,sed vellet nollet,bibere eū oportebat: quod non
iā fortitudinis erat, sed necessitatis. Etenim latrones
& homicidæ in iudicium vocati grauiora passi sunt,
apud nos autē omnia contrà.Siquidē nō inuiti mar-
tyres passi sunt, sed sponte sua. In eorū enim erat po-
testate, ne paterentur, quouis tamen adamante fir-
mius perstiterunt. Non igitur admirabile est, si ille

A venenum hausit,quum id recusare nō posset,&in vl-
tima esset senectute.Etenim septuagesimum se annū
agere asserebat,quum vitam contempsit, si quidem
id cōtemnere est.Neque enim ego id dicerem, imò
neq; alius quispiam. Sed profer aliquem in mediū
qui pro tenenda pietate tormenta passi sunt, quēad-
modum ego innumeros vbiq; terrarum:Quis diuel-
li sibi vngues vnquā generoso animo pertulit? Quis
incisos articulos? Quis sectum corporis? quis caput;
quis ossa abscissa? quis in sartagine frequenter posi-
tus est?quis in lebetem iniectus? Huiusmodi mihi o-
stēdas:Quippe qui veneno interiit, nō absimilis fuit
dormienti, etenim somno dulcior huiusmodi mors
esse dicitur.Si autem tormenta aliqui passi sunt,eorū
tamen laus periit,pro turpi enim causa perierūt.Alij
quidem tanquam infanda locuti, alij tyrannide op-
pressi,alij in turpissimis rebus deprehensi, alij frustra
B stultè & sine causa aliqua spe deciderunt.Verū aliter
apud nos:propterea res illorum tacentur.Hæ autem
florent,& singulis diebus maiorem in modū propa-
gantur.Hoc quum Paulus intelligeret,inquit:Quod
infirmum est dei,fortius est hominibus: Quoniā di-
uina est prædicatio. Quod hīc planè constat: Vnde
eñ homines duodecim, & indocti tātas res aggressi
sunt?Quū in lacubus,fluminibus, eremis versati; nū-
quam in ciuitatem liberè,nunquam in forum profi-
ciscerētur, vnde in vniuersum orbem dispersi sunt?
Quòd eñ timidi essent & imbecilles,qui de his scri-
psit significat.Siquidē neq; eos excusat, neque eorū
vitia occulere patitur,quod maximū est veritatis ar-
gumētū.Quid igitur hīc de illis scribit? ꝑ post captū
Christum, post innumera miracula alij quidē fuge-
C runt,aliorum autem princeps qui remanserat,illum
negauit.Quomodo igitur qui dum Christus viueret,
Iudæorum impetum ferre non potuerunt; post eius
mortem & sepulturam,si non resurrexit,vt vos dici-
tis,neque eos post alloquutus est;neq; fiduciam præ-
buit,vniuerso orbi obstiterūt? Nónne inter se dixis-
sent,Quid hoc est?seipsum saluū facere nō potuit, &
nobis auxiliū præstabit:sibiipsi nō opitulatus est, dū
viueret,& nobis mortuus manum porriget? Ipse vi-
uus ne gentē quidem vnam subegit, & nos vniuerso
orbi terrarū illius nomen asserentes persuadebimꝰ?
Et quānam ratione hoc non tantum facere, sed saltē
in animum inducere quispiam posset? Hinc sanè cō-
stat,quòd nisi resurgentem vidissent, & virtutis eius
certissimum cepissent argumentum,nunquam se tā-
tis periculis exposuissent.Nam si innumeros amicos
D habuissent:nónne quam primum omnium subissent
inimicitias,†nec veteres permutassent mores;nec le- *†cū veterē-
gem patriam transtulissent?]Nunc autem omnes sibi* *res permu-
hostes,& proprios & alienos compararunt.Quòd si* *tarent mo-
externorum bonorum gratia in honore habiti fuis- res; ac le-
sent,nónne omnes eos qui nouam institutionem in- *gē patriā
ducerēt,abominati essent? Verum quū omnibus in- transmu-
digni,& ab omnibꝰ deserti fuerint,par erat hac quo- tarent?*
que causa inuisos esse omnibꝰ & cōtēptos. Et quós-
nam illis beneuolos dixeris?Iudæos ne?verum hi in-
credibili illos odio persequebātur,eorū scilicet gra-
tia,quę †magistēr operatus erat.]Aut Ethnicos?verū *†erga mā-
& hi non minori conatu eos impugnabant. Neque* *gistrum
ipsi hoc ignorant Ethnici. Plato enim nouā quandā* *facta e-
rempublicam,vel potius reipublicę partē constitue- rāt.*
re conatus, nulla diuinorum institutione mutata,
sed simpliciter aliis pro aliis rebus inductis, in Sici-
lia vitæ

lia vitæ periculum subiit, & id non assecutus, ipsam amisit libertatē. Et nisi barbarus quidā Siciliæ tyrāno clemētior fuisset, nihil prohibuerat philosophū in alienis terris perpetuo seruiturū. Atqui non idem est, & regnū nouum instituere, & nouā religionem. Hoc eñ maximè humanos animos mouet atq; perturbat. Nam si dicatur, ꝙ hic vel ille illā ducat vxorem, & custodes hoc modo cōstituantur: nō satis digna sunt, quę possint animos perturbare. Et maximè quoniam hæc libris adnotātur, neque nimiā legislator diligētiā adhibet ad ea exequēda. Quòd autem dicatur non esse deos, † qui rerum curam habeant,] sed eos quidem dæmones, crucifixum autē deū esse: quantā iram excitet, quantum supplicium, quantum bellum mouerit non ignoratis. Etenim Protagoras apud eos, quū auderet dicere se deos ignorare, non vniuersum orbē prædicationibus peragrauit, sed in vna ciuitate vltimum subiit periculum. Et Diagoras Milesius, & Theodorus Atheos appellatus, quanuis & amicos & vim dicēdi haberent, & in philosophia in omniū essent admiratione, veruntamen nihil horū eis profuit. Et magnus Socrates, qui omnes apud eos in philosophia superauit, propter hoc venenum hausit, quoniā in disputationib⁹ de his parū quiddā alienasse animos creditus est. Quòd si sola innouationis suspicio tātū philosophis viris, & sapiētib⁹, & his qui multa habebāt auxilia, periculū attulit, & nō solū nō assecuti sunt quæ voluerunt, sed & vitam & patriam amiserūt: quid non admiraris, quid nō obstupescis, quum piscatorē in terrarū orbe tam admirabilia operatū, & vota sua consecutū, & Barbaros & Græcos superantem intuearis? Sed hi, inquies, nō induxerunt deos nouos, quemadmodum illi. Rem igitur mihi maxima dignam admiratione narras, quoniā duplex innouatio est, vt & qui ferebātur dij, tollerētur, & crucifix⁹ adnūciaretur. Vnde eis huiusce modi prædicatio, vnde hui⁹ exitus fiducia? Quósnā maiorū suorū aliquid tale operatos videre poterāt? Nónne omnes dæmones adorabant? nónne omnes elementa deos faciebāt? nónne in cultu differebant? Verūtamen quū hæc omnia sic se haberēt, ea dissoluerūt apostoli, & breui vniuersum orbem, tanquam alites quidā percurrerūt, non pericula, non mortes, nō rei difficultatē, non † humilitatem suam,] non aduersariorum multitudinem, potentiā, facultatem, nō contra se certantium sapientiā reputarunt. Habebāt enim his omnibus longè maius auxilium, crucifixi scilicet, & eius qui resurrexerat, potentiam. Neque adeò admiratione dignū fuisset, si ferro certare in orbem terrarū elegissent, quàm quēadmodū fecerūt. Lege enim pugnæ contra hostes stare, & ex aduerso locum occupare, & ita in aduersarios disponi, & tēpus insidiarū & congressionis institui oportuit. In apostolis autē nō ita, quippe qui neq; exercitum habebant, sed ipsis se hostibus conserentes, superiores euadebāt, & in mediis inimicis versati, eorū captionibus cōfutatis clarissimā cōsecuti sunt victoriā, quę † implorata est per prophetam] dicentem: Et tu dominaberis in medio inimicorū tuorū. Et quod maximè stupendum fuit, qui illos ceperant, qui in carcerem intruserant, non modo eos non superarūt, sed & flagellantes, & persequentes, ab his quos flagellis & persecutionibus agebāt, victi tandē succubuerūt. His nos ad Ethnicos argumētis vtamur, imò & aliis plurib⁹: Magna enim veritatis vis est, & si audire vultis, omnē aduersum illos pugnā vos edocebim⁹. Primum autē hoc in loco duo maximè animaduertamus: & quónā pacto imbecilli fortes vicerint: & qua spe quū tales essēt, ausi sunt talia instituere, nisi diuino freti essent auxilio. Sed res nostræ sic se habent. Nos autē operibus vitæ officia exhibeamus, & vberrimū virtutis ignē excitem⁹. Luminaria eñ estis, inquit, in medio mūdi lucētia, & maiorē singulis nostrū vsum, q̄ Soli, cœlo, terræ & mari tribuit deus, & eò maiorē quo spiritualia potiora sunt sensibilibus. Quum igitur ad Solarē orbem suspicimus, & eius syderis pulchritudinē, & corpus admiramur: reputemus rursum maiorē & meliorē in nobis lucem esse, quemadmodū & tenebras grauiores nisi attenderimus. Etenim profunda nox vniuersum orbem occupat, eā nos abiiciamus, dissoluamúsq;. Nox non in hæreticis dūtaxat est, atq; Gentilibus, sed in multis nostrorum hominum doctrinæ & vitæ gratia. Multi enim resurrectioni diffidūt, multi genituræ sibi pollicentur. Multi obseruationibus se astringūt. Nōnulli sortibus, auspiciis, signis, [alij autem amuletis, &] magicis carminibus vtūtur. Sed aduersus hoc postmodum dicemus, quādo Gētilibus, vt oportet, respōdebimus. Primū autem quæ dicta sunt memoriæ mandetis velim, & in pugna mihi succurrite, & per vitæ actiones eos ad nos trahatis, & cōuertatis. Quod eñ semper dico, qui philosophiam docet, primum de seipso id docere, & se auditoribus cōciliare oportet. Conciliemus igitur nobis Gentilium beneuolentiā: hoc autē consequemur, si non malè facere, sed malè pati parati erimus. Nōne pueros videm⁹, quū gestati à parētibus, gestantis se maxillas percutiunt, quàm libēter illa filio se percutiendū exhibet, vt ira exaturetur, quam quū posuisse videt, lętatur. Itidem & nos faciamus, & quemadmodū patres erga filios, ita nos cum Gentilibus disputemus. Pueri nanq; sunt omnes Gentiles. Et hoc eorū quidam dixerunt, quòd semper pueri illi, & nemo illorum senex. Vt igitur pueri nullius vtilitatis curam suscipiūt, non secus Gentiles omni tēpore lusibus vacare volunt, & humi abiecti iacent, & humiliū rerū desiderio tenētur. Pueri nōnunquā quū de necessariis rebus verba facimus, quæ dicūtur, nō intelligunt, sed rident semper. Eiusmodi Gētiles sunt, quū de cœlesti regno disputamus, risibus cōcutiūtur. Et veluti ex ore pueri multa manat saliua, quæ interdū & cibum & potum corrumpit: sic quæ à Gentiliū ore verba effluūt, & inania & turpia, etsi necessariū cibū præbueris, maledictis te dolore semper afficiūt, & amoueri precātur. Pueri pręterea quū furē domum ingressum, & quæ domi sunt, auferentē cōspicantur, nō modò eū non vlciscuntur, sed insidianti arrident. Si autē calathum eis, vel sistrum, vel quiduis aliud ludicrū abstuleris, molestè id ferūt animo, angūtur, se lacerāt, calcibus pauimentū pulsant: Itidē Gentiles quū diabolū omnia & patrimonium, & quæ ad vitā necessaria sunt, surripiētem videāt, ridēt, & tanquā ad amicū obuiā proficiscūtur. Verum si quis possessiones, diuitias & alia huiusmodi auferat: lamētantur, & se lacerāt. Et quēadmodū pueri nudi non id sentiunt, neq; erubescūt: nō aliter Gentiles cū meretricibus & mœchis versati naturæ leges nudantes, & scelestos inducentes concubitus, non aduertunt. Plaudite igitur maiorē in modum, & dominum laudate, sed cum plausu annitamini, ne de nobis ea dicantur. Quare hortor omnes, vt viri efficia-

† qui colebantur.

† suorum paucitatē.

† implebat prophetiam. Psa. 109. a.

Diogenes Cynicus.

ri efficiamini: nā si pueri essem⁹, qua ratione illos viros esse docebimus, quo pacto à puerili stultitia auocabimus? Efficiamur ergo viri, vt perueniamus ad ætatis nostræ terminū, qui à deo nobis institutus est, & futurorum bonorum fiamus participes, gratia domini nostri Iesu Christi, cui gloria in secula.

Homilia quinta.

Videte enim vocationē vestram fratres: quia non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, nō multi nobiles, sed quæ stulta sunt mundi, elegit deus, [*vt confundat sapientes.*] Quum dixisset, stultum dei sapientius esse hominibus, ostēdit humanam eiectam esse sapientiam & scripturarum testimonio, & rerum exitu. A testimonio quidem quum inquit: *Perdam sapientiam sapientum*. Ab exitu autem per interrogationem his verbis sermonem inferens: Vbi sapiens? vbi scriba? Item ostendit nō nouam rem esse, sed veterē, tanquā antiquitus & præfiguratam & prędictā. Scriptum est enim, inquit, Perdam sapientiam sapiētum. Præterea demonstrauit cum vtilitate & ratione hæc ita instituta esse. Nam quia in sapiētia dei, inquit, nō cognouit mundus deum, placuit deo per stultitiam prædicationis saluos facere credētes. Et quòd crux ineffabilis virtutis & sapientię est argumentum, & ꝙ multo maius stultum dei est, quàm humana sapientia: & hoc rursum nō per magistros, sed per ipsos discipulos palàm fecit. Videte enim, inquit, vocationē vestram. Nō enim indoctos solum magistros, sed indoctos discipulos elegit: quia non multi sapiētes secundum carnem. Hoc pacto & vehemētius id & sapientius ostenditur, quū & multis & non sapientib⁹ persuaserit. Difficilius enim indoctis persuademus, maximè quum de rebus necessariis & magnis sermo habetur. Persuaserunt tamen, & ad hanc rem eorum adducit testimoniū. Videte enim vocationē vestrā fratres: hoc est, considerate & perscrutamini. † Quòd enim tanta præditi sapientia viri vt omnes excederent, doctrinam indoctorum susciperent,] maximā magistri testatur sapientiam. Sed quid significat, Secundum carnem? hoc est, secundum quod in pręsenti vita videtur, & secundum exteriorem eruditionē. Deinde ne sibiipsi contradicere videretur: persuasit enim proconsuli, persuasit Areopagitæ, persuasit Apollini, & alios item vidimus sapiētes prædicationē secutos: idcirco nō dixit, nemo sapiens: sed, nō multi sapientes. Siquidem non per sortē indoctos vocauit, dimisit autem sapientes, sed & hos accepit, & illos longè magis. Quid tandem? Quoniam qui secūdum carnem sapiēs est, is in multa versatur demētia. Et is maximè stultus est, quum corruptā doctrinam nolit abiicere. Quemadmodū igitur medicus quispiam, si medicā artē eos docere vellet, qui pauca in ea malè & perperam cognoscerēt, non facilè doceri paterētur: qui autē nihil scirent, hi maximè quæ dicerētur, acciperēt: sic hoc in loco vsu venit. Indocti magis crediderūt, quippe qui in vltimā dementiam nō venerāt, vt seipsos sapiētes arbitrarētur. Hi nāq; maximè stulti sunt, qui cogitationibus suis, quæ nisi per fidem inueniri nequeūt, se inuēturos pollicētur. Etenim quū faber forcipe ignitum ferrum accipiat, si alius id digitis accipere cōtendat, vltimam illius amentiā cōiectabimus: itidē & philosophi per seipsos huiusmodi inuenire conati, fidē coinquinarūt. Propterea nihil, quod quærerent, inuenire potuerūt. *Nō multi potentes, nō multi nobiles.* Quippe qui superbia pleni sunt. Nihil enim ad diligētē dei cōgnitionē adeò inutile est, vt † stultitia] & diuitiarum cupiditas. Nam & in præsentiū rerum admiratione animum confirmat, & nullā futurorū rationē fieri sinit, & curarum multitudine aures obstruit. *Sed quæ stulta sunt mūdi, elegit deus.* Quod est maximū victoriæ argumentū, quū per indoctos superauerit. Neq; enim tantopere Gētiles erubescerēt, si à sapiētibus vincerētur. Verū tūc cōfundūtur, quū artificem quendam & vulgarē hominē melius quàm seipsos philosophantem intueātur. Quare inquit, *Vt sapientes* † *pudeat.*] Et nō solum in hoc id effecit, sed in aliis quoq; vitę rebus. *Nam infirma mundi elegit deus, vt cōfunderet fortia.* Nō enim indoctos dūtaxat, sed & pauperes & cōtēptibiles & ignobiles vocauit deus, vt potētes cōfunderētur. *Et ignobilia mundi, & contēptibilia elegit deus, & quæ non sunt, vt ea quæ sunt, destrueret.* Et quidnam quæ nō sunt, appellat? Eos scilicet qui nihil se esse arbitrātur, ꝓpter nimiā eorū exiguitatē. Sic incredibilē significauit potētiā, quum per eos, qui nihil esse videbātur, magnos subigeret. Quod & alio in loco inquit, Quòd virtus mea in infirmitate perficitur. Magnæ siquidē virtutis est, vt homines abiecti, & nulla vnquā doctrina imbuti, repentè in supercœlesti doctrina philosophari erudiantur. Nam & medicū, & oratorē, & alios omnes tūc maximè admiramur, quū admodū indoctos persuadendo erudiant. Quòd si maximā cōcitat admirationē, si quis de arte rationibus rudē instituat, lōgè admirabilī⁹ est, tantā philosophiā edocere. Verū nō admirationis tantū, neq; ostentādæ virtutis gratia hoc fecit, sed vt superbos cōprimeret. Quare superius dixit, vt sapiētes pudefaciat, & fortia quæ sūt destrueret: & hoc rursum in loco; *Vt nō glorietur omnis caro in cōspectu dei.* Omnia eñ deus propter hoc facit, vt superbiā, atq; animi elationē cōprimat, & iactātiā deiiciat. Et vos in hoc, inquit, versāmini. Omnia molitur vt nihil nobis, sed deo tantū attribuamus. Et vos huic & illi homini vosipsos addicitis. Et quāmnā vobis veniā cōparabitis? Etenim ostēdit deus impossibile esse quēpiā per seipsum dūtaxat salutē cōsequi: Quod in principio fecit. Non enim tūc per se tātum saluari poterant, sed oportuit, cœli pulchritudine & magnitudine terræ, & cæterarū creaturarū corporibus cōsideratis, sic erigi ad tātorū operū conditorē. Fecit autē hoc vt primū futurā sapientiæ opinionē amoueret: quēadmodū si magister discipulū se sequi præcipiēs, quocunq; duxerit, cum deinde præoccupantem eū & ex se omnia discere volentem intueretur, errare eū permitteret, & sibi ipsum ad doctrinā nō suffecturū ostēdens, tunc pręcepta sua induceret: itidē deus pręcepit, vt principio per creaturę cōprehēsionē, se homines sequerētur. Quod cū nollēt, experiētia sibi eos nō satis esse ostēdēs, tūc ad se aliter allexit, † dedit pro libro mūdū. Nō tamē] in hoc philosophi curāvllā adhibuerūt, neq; ei obtēperare voluerūt, neque quā præceperat viā ingredi, passi sunt. Idcirco alterā īduxit priore certiorē, quæ suadebat, nō satis sibi per seipsum hominē esse. Tūc eñ cogitationes excitare, & per creaturā erectos animos exteriori vti sapiētia oportuit. Nūc autē nisi quis stultus efficiatur, hoc est, nisi omnē ratiocinationē & omnem euacuet sapientiā, & fidei totus inhæreat, impossibile est quempiam saluari. Non paruum igitur, ex quo viam facilem reddidit, morbum inde diuulsit: ne scilicet homo gloriaretur, néve magnam de se

† Quòd enim doctrinam adeò sapientem, & quæ sapientia alias omnes excederet, indocti susceperint. Act. 13. b & 17. g

arrogātia.

† cōfundat siue pudefaciat.

Esa. 29. & 33. c. et Abd. 1. c

2. Co. 11. c

† Dederāt pro libro mundum nō tamē.

de se opinionē excitaret. *Ne glorietur*, inquit, *omnis caro*. Hinc eñ peccatū proficiscitur, quoniā sapientiores dei legibus esse contēderunt, nolētes ita discere, quēadmodū ipse sanciuit. Propterea omnino nō dicerūt, ita & in principio factū est. Dixit deus Adę, hoc facito, hoc autē caueto. Ille ac si amplio quiddā inuēturū se arbitraretur, mādatū præuaricauit: ideóque quod habebat, perdidit. dixit inde successorib⁹ eius, Nolite in creatura permanere, sed per eā cōditorē cōsiderate. Illi autē tanquā sapiētius quiddā, q̄ quæ præcipiebantur assecuturi, innumeros labyrinthos mouerūt, quibus & secū ipsi, & inuicē cōtēderunt. Nō tamē deū inuenire, neq; de creatura manifestū aliquid inuestigare, & verā de ea gloriā assequi potuerūt. Idcirco rursum maiorē in modū opinionem eorū auferens, indoctos primū inducit, ostēditque omnes superna indigere sapiētia: nō solum autē in cognitionis ratione, sed & in aliis omnibus, & homines & cęteras creaturas, vt se plurimū indigerēt, instituit: vt hac gratia maximā haberēt & subiectionis & familiaritatis occasionē, ne resiliētia perderētur. Propterea non permisit satis eos sibi esse. Nam si nunc in necessitate constituti multi deum contēnūt, quid futurū esset, nisi hæc vrgeret necessitas? Itaque nō inuidia eis hāc gloriā sustulit: sed vt à perditione, quæ illic erat, eos abstraheret. *Ex ipso autem vos estis in Christo Iesu, qui factus est nobis sapientia à deo, & iustitia, & sanctificatio, & redemptio*. Ex ipso, hoc in loco non de deductione in esse, Paulū dicere arbitror: sed de fide filios dei fieri, nō ex sanguinibus, neque ex volūtate carnis. Nolite igitur opinari, q̄ ablata nobis gloria, sic nos dimitteret, verum aliā longè maiorē largitus est. Coram illo enim gloriari non oportet, cuius filij estis per Christū huic facti. Et quum dixit. Quę stulta sunt mūdi, elegit deus, & ignobilia: his verbis ostēdit, qui deum patrē habet, eum esse omnib⁹ nobiliorem. Huius autē nobilitatis non hic, & ille, sed Christus nobis author est: qui nos & sapiētes, & iustos, & sanctos reddidit. Hoc enim nobis per ea verba significatur: *Factus est nobis sapientia*. Quis igitur nostrū sapientior est? Nō hi qui Platonis habēt sapientiam, sed qui ipsum Christū deo sic volēte. Quid autem significat quod inquit, à deo? Quum magna de vnigenito locutus esset, tunc patrē attigit, ne quis ingenitū filium existimaret. Quū igitur dixisset, q̄ tāta potuit, & omnia filio largitus est, sapiētiam ipsum nobis factum esse dicens, & iustitiam, & sanctificationem, & redēptionem: per filium rursum omnia ad patrē referens, dixit, à deo. Sed quamo brem non inquit, sapientes nos fecit, sed factus est nobis sapiētia? vt scilicet muneris liberalitatē significaret, ac si dicat: Seipsum nobis exhibuit. Et animaduerte quomodo ordine procedit. Primū enim nos sapientes fecit, quū sustulit errorē, & tum demū iustos & sanctos reddidit, spiritū nobis elargitus, & sic omnibus nos malis liberauit. Itaq; nō essentiæ, nō substantiæ significatiuum est, sed fidei. Alio igitur in loco inquit, q̄ nos facti sumus iustitia in ipso, ait eñ, Qui nō cognouit peccatum, peccatū pro nobis fecit, vt nos fieremus iustitia dei in ipso. Hoc autē in loco ipsum inquit iustitiam nobis factū esse, vt liceret volēti liberaliter eius fieri participē. Nō enim hic vel ille sapiētes nos fecit, sed Christus. Qui igitur gloriatur, in domino glorietur nō in hoc vel illo. A Christo facta sunt omnia. Quāobrē quū dixisset, qui factus est nobis sapientia, & iustitia, & sanctificatio, & redemptio, adiecit: *Vt quēadmodum scriptum est, qui gloriatur, in domino glorietur*. Id- circo vehemētius cōtra Gentiliū sapientiā inuectus est, vt hoc ipsum hominib⁹ persuaderet quod decēs est, vt in domino gloriētur. Siquidē quū à nobis ipsis quæ naturā nostram excedunt, disquirimus, nihil nobis stultius fit, nihil imbecillius. Fieri enim potest, vt quis acutā linguā habeat: q̄ autē doctrina sit constans, impossibile est. Verum humanæ cogitationes aranearū telis æquiparantur. In tantum enim insaniē nōnulli processerūt, vt nihil in rebus verum esse cōtendāt, sed cōtraria omnia quàm videātur: nihil igitur tuū dixeris, sed in omnibus in deo gloriare. Nulli vnquam hominū quidpiam tribuas. Nam si Paulo nihil tribuendū est, lōgè minus aliis. *Ego enim*, inquit, *plantaui, Apollo autem rigauit, sed deus incrementum dedit*. Qui in domino gloriari didicit, nunquam in superbiam efferetur, sed semper cum moderatione viuet, & in omnibus deo gratiam aget. Non autem Gentilium opera huiusmodi, sed omnia sibi ipsis vendicāt. Idcirco ex hominibus sibi deos constituerūt, sic eos stultitia suffocauit.

Morale.

Sed iam tēpus est, vt cōtra eos pugnam ineamus. Vbi igitur in hesterno sermone nostram reliquimus orationē, dicebamus nullo pacto secūdum humanā rationē fieri potuisse, vt piscatores philosophos superarēt. Verūtamē possibile factū est: quamobrem planè cōstat, id à gratia factū. Dicebam⁹ eos nequaquā †intelligere eiusmodi mysteria] potuisse, & ostēdimus nos non solum ea †intellexisse, verùm & ad finē perduxisse facillimè. Eandē hodierna die orationis summam experiamur. Et vndēnam eis cōtigit, vt orbem terræ superare cōfiderent, si nō viderūt Christū resurrexisse? Nónne desperassent, vt tale quiddā temerè & frustra auderēt? Etenim omnē excedit insaniam, si quisquā sine diuina gratia tantam rem aggredi cōfideret. Qua autē ratione insani & temerarij id essent assecuti? q̄ si sani erāt, quemadmodū re ipsa ostēditur, quo pacto, nisi firmissima è cœlis pignora accepissent, è superno muniti essent fauore, tantum bellum sustinere, & audacter se terræ & mari credere, & duodecim homines gētes tāto tēpore suis inhærētes opinionib⁹, toto orbe cōmutato, ita exuere & cōfirmare potuerūt? maximè quum ad cœlum & supernas sedes eas aduocarēt, vnde auditoribus id persuadere cōfidebāt? Nam si in gloria, diuitiis, potētia & doctrina educati fuissent, nihilomin⁹ ad tāræ rei ausus efferri eos nō decebat, maiori tamē fiducia id aggredi potuissent. verùm horū alij in stagnis, alij in coriaria, alij in publicana arte versabātur. Quibus artibus nihil philosophię, nihil persuasionib⁹, vt magna quispiā aggrediatur, inutilius maximè quū nullum haberent exēplum: vel potius nō modo nullum vt assequerentur, quæ moliebātur, sed vt nō assequerentur habebant: & hæc omnibus manifesta sunt. Multi enim quum vitæ consuetudines innouare aggressi essent, extincti sunt: neque hæc apud Gentiles dico, siquidē illa nō planè constabant: sed apud Iudæos, & in eodē tēpore, nō cum duodecim hominibus, sed cum magna hominum multitudine rebus incūbentes. Etenim Theudas & Iudas cum plurimos haberēt, cū discipulis suis perierūt, quorū formidine satis admoneri poterāt, nisi maximè persuasi essent, sine diuina virtute non posse vincere. Quod si posse cōfidebant, qua spe tāta subierunt pericula, nisi quæ futura

futura erant, conspexissent? Concedamus igitur, q̄ obtinere id sperarēt: quid inde expectābāt vtilitatis, siad eū qui nō resurrexerat, vt dicitis, omnes allexissent? Si enim in præsentia, qui cœlorū regnū & innumera illa bona credunt, nō facilè subeunt pericula, quomodo illi frustra tanta in malo maximè perpessi essent? Quòd si nō facta sunt, quæ facta sunt, neq; in cœlū Christus ascēdit: quare hæc fingere, & hominibus persuadere cōtendebāt, & deum offendere, & innumera supernè fulmina expectare nō verebātur? Præterea si viuēte Christo tata ausi essent, post mortē sanè ausus illi extincti fuissent: visus nāq; eis esset fallax, & derisor, nisi resurrexisset. An ignoratis exercitū imperatore & rege superstite, quāuis ibecillior sit, cōfirmari tamē: illis verò amissis, etsi firmissimus sit dissolui? Quibus igitur verbis ad persuadendū vsi sunt, cū aggressuri essent prædicationē, & in vniuersum orbē egrederētur? Quibus autem impedimētis vnquā cohiberi potuerunt? nā si insani erāt, nō enim idem repetere desistam, nihil omnino proficere eos oportuit. Nemo enim insipiētibus paret. Sin autem profecerūt, vt planè apparet, & exitu ipso ostēditur, omnibus fuerūt sapientiores. Quod si ita est, satis cōstat, nō simpliciter ad prædicationē processisse. Si enim non viderunt ipsum resurrexisse, quídnam satis causæ erat, quæ eos ad bellum excitare potuisset? Quid nō eis id dissuasisset? dixerat Christ⁹: Post tres dies resurgam, & cœlorū regnū promiserat: dixerat quòd accepto spiritu sancto, orbem terræ essent superaturi. Dixerat & alia multa, omnē excedētia natu ram. Itaq; si nihil horū fuit, viuētem secuti, mortuo nō credidissent, nisi eius vidissent resurrectionē. Dixissent enim, Post tres dies inquit resurgā, & nō resurrexit. Spiritū sanctū pollicitus est se nobis missurum, & nō misit. Quo igitur pacto cū præsentia eum arguāt, futura credemus? Qua autē gratia nisi resurrexisset, resurrexisse prædicabāt? Quoniā, inquit, ipsum diligebāt. Atqui odio iā haberi credibile erat deceptorē, & proditorē, qui eos plurima spe excitasset, & domo, parētibus, & omnib⁹ deniq; rebus spoliasset? & cum vniuersam Iudæorū gētē eis hostes cōparasset, deinceps tradiderit, etsi ex imbecillitate id factum †esse cognouissent.] Nūc autē & nimiā reputassent malignitatē: oportet nanq; verum dicere, neq; mortalē hominē cœlū polliceri. Quamobrē contrà illos facere decuit, vt scilicet illius fraudes prædicarent, & mendacē & magum dicerent. Sic enim se & periculis & bello liberassent. Nam si militibus argētum dederunt Iudæi, vt dicerēt discipulos Iesu corpus furatos esse, si ipsi accedētes discipuli dixissēt id se surripuisse, neq; surrexisse: quónā eos honore Iudęi dignati fuissent? Itaq; & prēmiis & honorib⁹ ornari potuerūt. Qua igitur ratione & contumeliis & periculis ea bona cōmutarūt? nisi diuina quædā virtus sic eis persuasisset, quæ his omnib⁹ erat potētior. Quòd si nōdū persuadere possumus, reputa & illud q̄ nisi hoc esset, etsi maiorē in modū essent cōfirmati, nō tamen Christū prædicassent, sed eū hac, quam dico, causa abiecissent. Nostis enim q̄ neque nomina volum⁹ eorū qui ita nos seducūt audire. Et quāobrē eius nomē prædicabant, per id mundum subigere expectantes? Atqui cōtra omnino sperandum erat, quoniā etsi superaturi fuissent, periissent tamen deceptoris nomen ferētes in mediū. Quòd si occulere prior avoluerūt, tacere oportebat: quoniā certamen hoc lōgè maius & bellū excitauit, & risum. Vnde autē eis huiusmodi cōmentum? Etenim quæ audierant, exciderūt. Nā si nullo metu perturbati multa obliuioni mādarunt, & multa ignorarunt, quēadmodū inquit euāgelista, cū tantū deinde immineret periculū, quo pacto nō omnia penitus obliti sunt? & quid dico verba, cum ipsis discipulis desiderium paulatim futurorū formidine lāguērit? quod ipsis etiam exprobrauit. Siquidē cū antea eius spe penderēt, & frequēter interrogarēt, quò vadis? pòst cū lōgo sermone dinumerasset, quæ post ipsam crucē eis erant euētura, & idcirco formidine perturbati essent, audī quomodo hoc ipsū eis obiicit: Nemo, inquit, ex vobis interrogat me, quò vadis? Sed quia hæc locutus sum vobis, tristitia impleuit cor vestrū. Si igit qui eū & mori & resurgere expectabāt, tāto afficiebātur dolore: si eū resurrexisse nō vidissent, quomodo & perire & terrę se cōdere totis viribus nō cōtēdissent, & fraudis ignominia, & futurorū metu perterriti? Vnde verò pręclara illa dogmata didicerūt? Pręclariora enim in posterū audituros pollicitus est: Multa eñ, inquit, habeo vobis dicere, sed non potestis portare modò. Itaq; de quibus loquebatur, ea præclariora erāt. Vnus autē discipulorū nec in Iudæā æquo animo cū eo pficisci patiebat, cū periculū intelligeret. Sed, inquit, eam⁹ & nos, & moriamur cū eo. ægrescrēs mortis expectationē. Si autē Christi comes tāti faciebat mortē, vt idcirco effugeret, cū & Christ⁹ & reliqui abessent apostoli: qua mēte eū fuisse credēdū est? Magnū sanè argumentū erat impudentiæ. Quid autē dicere poterāt ad prædicādū egressi? Passionē Christi vniuersus orbis norat. Etenim in alto lignó pepēderat, & in meridie & in metropoli & ī die maximè solēni, ī qua impossibile erat vt à quoquā ignoraretur. Resurrectionē autem exterorū nouit nemo: quod nō parū eis ad persuadēdū erat impedimētū. Quòd eñ sepultus esset, omniū ore ferebatur. Et q̄ furati essent corpus eius discipuli, & milites & Iudæi omnes asserebāt. Quòd autē resurrexerit, exterorū inquā nouit nemo. Vnde igitur vniuerso orbi id persuadere cōnisi sunt? Nā si inter miracula milites persuasi sunt cōtraria testimonia perhibere, vnde hi sine miraculis prædicare sperabāt? Neq; obolū quidē habebāt, vt mari & terræ resurrectionē persuaderēt. Quòd si glorię cupiditate hoc machinabātur, multo magis singuli sibiipsis, & non mortuo dogmata illa vēdicassent: sed nūquid adhibita esset eis fides? Et de quónam potius auditores credidissēt, an de illo qui & captus & crucifixus fuerat, an de discipulis qui Iudæorū manus effugerāt? Et quánā ratione dic quæso, quum hoc facturi erāt, nō statim Iudæa relicta in externas profecti sunt ciuitates, sed in ea remorati sunt? Quónam pacto, nisi signa fecissent, persuadere potuissēt? & si signa faciebāt, faciebāt enim: dei virt⁹ id operabatur. Si autē nullis signis persuadebāt, multo erat admirabilius, vt ita contingeret. Nónne, quęso, & Iudæos norāt, & prauū eorū & inuidia tumentē animum? Etenim Moysem post deambulatum pelagus, post victoriam & trophæum illud admirabile, quod sine sanguine per illius manus constitutū est contra Aegyptios qui se eis seruos fecerāt, post mānna, post petras, & inde scaturiētes fluuiorum fontes, post innumera admiratione digna, in Aegypto, in rubro mari, in deserto opera, lapidauerunt: Hieremiam in lacū proiecerunt: multos prophetas interemerunt.

emerũt. Audi igitur quid locutus est Helias post tremendam illam famem & admirabilem pluuiam & ignẽ, quẽ de cœlis eduxit, & inopinatum holocaustũ, postquã lõgissimè à regionib⁹ illis profugit: Domine prophetas tuos interemerũt. Altaria tua destruxerunt, & derelictus sum ego solus, & quærũt animã meam. Atqui nullas hi leges abrogabãt. Horũ igitur exemplo quid, quæso, sperare poterant apostoli? Etenim omnib⁹ illis erãt abiectiores, & illa innouabãt, quorum gratia magistrum suum Iudæi crucifixerãt. Præterea non adeò toleratu graue videbatur, Christum illa asseruisse, siquidem fortasse ad gloriam sibi comparandam eum ita fecisse arbitrabãtur. Apostolos autẽ vehemẽtiori odio persecuturi erant, vtputa qui alterius gratia certassent. Sed nũquid eis Romanorum leges opitulabantur? Verum hæ maiori erãt impedimẽto, quippe quib⁹ fancitũ erat, Omnis qui se regem facit, non est amicus Cæsari. Itaq; vel hoc duntaxat satis poterat impedire, quòd scilicet quũ rex existimatus esset Christus, eius discipuli erãt, & illius doctrinã seruare testabãtur. Quid autem eos intãta penitus traxit pericula? Quid de Christo locuti persuasione dignũ intelligebãt? Num quòd crucifixus esset, num ꝓ ex muliere Iudæa genitus, & ea quidem paupere & Iudæo fabro nupta? Num ꝓ ex gẽte esset vniuerso orbi exosa? Verũ hęc omnia nõ modò nõ persuadere & allicere auditores, sed obstare facilè poterãt, & maximè quũ à tentoriorũ opifice & piscatore dicerẽtur. Nunquid hæc omnia intelligebãt discipuli? etenim timida ingenia plura quàm sint sibi possunt effingere. Talia autem discipulorum erãt: vnde igitur id se consecuturos sperabant? vel potius omnis spes aberat, quũ innumeræ eos causę abducerent, nisi Christus surrexisset. Nónne etiã stultissimis planè cõstat, quòd nisi vberrimam & maximã essent gratiam cõsecuti, & resurrectionis certa pignora accepissent, non modo nihil operari, nihil assequi, sed ne hęc quidẽ excogitare potuissent. Nam si inter tot impedimẽta nõ ad perficiendũ tãtum, sed ad excogitandũ, tanta operati sunt, & omniũ opinionẽ superarunt, sanè vbiq; cõstat nõ humanis viribus, sed diuina gratia ea omnia effecisse. Has igitur rationes † nõ aduersus illos dũtaxat,] sed inuicem adducamus. Hoc enim eo pacto facilior fiet nobis reliquorũ inuestigatio. Neq; quoniã faber ſis, idcirco hãc à te cũ ram alienã existima. Siquidẽ & Paulus tẽtoria faciebat. Sed dices, ꝓ ex gratiæ plenitudine omnia loquebatur. Veruntamen ante gratiã ad pedes Gamaliẽlis se contulit, & propterea gratiã consecutus est, quoniam mentẽ gratia dignã exhibuit. Et postmodum rursus artẽ suam exercuit. Neminem igitur artis suæ pudeat, sed eos tantum qui ociosam vitam agũt, qui magna ministrorũ copia, qui incredibili cultu fruũtur. Quòd enim homo ad cõparãdũ sibi victũ semper se exerceat, philosophiæ id genus est, eorũ animæ mũdiores sunt, & mẽtes firmiores. Piger enim multa incassum facili⁹ loquitur, multa perperã agit, & per totã diẽ nihil operatur. Torpet plurimũ. Qui autẽ in negociis occupat, nõ facilè quicquã superfluũ neq; verbis, neq; re, nec cogitationib⁹ suscipiet. Tota nanq; omnino anima ad laboriosam vitã instituta est. Nolimus igitur eos despicere, qui manuum suarũ labore victũ sibi quærunt, sed ea potius gratia laudibus prosequamur. Et quænam tibi gratia, dic quęso, cũ relictã à patre hæreditatẽ, nihil ipse operatus inutiliter omnia consumis? Non animaduertis, ꝓ non omnes eandem reddemus rationẽ? Sed qui maiore in hac vita vsi sunt licentia, hi grauius: qui verò laboribus, paupertate, vel aliis huiuscemodi calamitatibus afflicti sunt, hi mansuetius iudicabuntur. Hęc autẽ ex Lazaro & diuite satis sunt manifesta. Tu em̃ in nulla re necessaria ocio tuo vsus meritò argueris. Pauper autem post negocia reliquũ temporis in necessariis rebus cõsumens, magna cõsequitur prẽmia. Sed militiam mihi adduxeris, & in ea exercuisse te causaberis, non tamen id dignũ est excusatione cõmentum. Etenim Cornelius centurio erat, non tamẽ illius dignitatis gratia, vitæ diligentiã cõtempsit. Tu autẽ cum saltatoribus & histrionibus vaces, & totã in scena vitam cõsumas, minimè militia opus esse arbitraris. Non principũ adducis formidinem. Quum verò ad ecclesiam te vocamus, innumera affers impedimenta. Et quid in die illa dices, cum flammam, & igneos fluuios, & vincula insolubilia intueberis, & dentiũ stridorẽ audies? Quis te eo tẽpore defenderit, quũ cerdonem quempiam rectè vixisse, & omni fruẽtem gloria cõspicaberis, te autẽ in præsentia in mollibus vestibus conspicuum, & vnguẽtum olentẽ grauissimis affici calamitatibus? Quænam tibi diuitiarũ & copiæ erit vtilitas? Quod cerdoni paupertatis damnum? Ne igitur ea perpetiamur, quæ in præsentia dicũtur, formidemus: & quicquid nobis temporis datur, in necessariis reb⁹ impẽdamus. Hac em̃ ratione pro cõmissis sceleribus deum placantes, in posterum bonis operibus cœlorum regnum consequi poterimus, gratia domini nostri Iesu Christi, cui gloria & imperium in secula seculorũ, Amen.

Homilia vj.

Et ego quum venissem ad vos fratres, veni non per sublimitatẽ sermonis aut sapientiæ, adnũcians vobis testimoniũ dei. Non enim iudicaui scire me aliquid inter vos, nisi Iesum Christum, & hunc crucifixũ. Nihil animo Pauli in certamine audẽtius, vel, vt melius dicã, nõ eius animo. Nõ enim Paulus hæc inuenit, sed nihil gratię operãti in eo & omnia vincẽti æquale. Satis igitur superius dictũ est, vt eorum qui se in sapiẽtia iactabant, superbia deiiceretur, imò & dictorum pars suffecisset. Itaq; clarissima facta est victoria, & cũ his quę dicta sunt, iterũ certamẽ aggredit, & positis contrariis rursum cõtra insurgit. Animaduerte autem. Adduxit Paulus prophetiã dicentẽ: Perdam sapientiã sapientum. Ostẽdit dei sapientiã, quòd per ea quæ videntur esse stultitia, exteriorem confudit philosophiã. Ostendit quòd stultũ dei sapientius est hominibus, & ꝓ non solum per indoctos docuit, sed indoctos vocauit. Nunc verò quòd ipsa prędicatio, & prædicationis mod⁹ poterat facilè auditores perturbare, non tamen perturbauit. Non enim discipuli, inquit, duntaxat fuerũt indocti, sed & ego qui prędico. Idcirco ait: *Et ego fratres.* Iterum fratrum nomine eos appellat, quo orationis lenit asperitatem. *Veni nõ per sublimitatẽ sermonis, adnuncians vobis testimonium dei.* Quid enim, dic quæso, si per sermonis sublimitatem venire voluisses, nunquid poteras? Ego quidẽ si voluissem, nullo pacto potuissem. Potuisset autẽ Christus modo si voluisset, sed noluit, vt clarior appareret victoria. Quare quum superius significaret, quòd eius opus & voluntas facta est, vt ita indoctè dei verbum prædicaretur, ait: Non enim misit me Christus baptizare, sed euãgelizare, nõ in sapiẽtia verbi. Longè autem

gè autẽ maius, & sine cõparatione quidẽ, in hoc dei voluntas fuit q̃ Pauli. Non igitur eloquentiã ostentans, inquit, neq; exterioribus munitus verbis dei vobis adnũcio testimonium. Neq; prędicationẽ sed dei testimoniũ appellauit, quod ipsum satis dissuadere poterat. Mortẽ enim in orbe terrarũ prædicabat: idcirco addidit: *Nõ enim iudicaui scire me aliquid inter vos, nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum.* Quo verbo significauit omnino externæ se expertẽ sapiẽtiæ, quẽadmodũ & superius cũ inquit: Veni nõ per sublimitatẽ sermonis. Quòd autẽ ipse eã habere põtuisset plane constat. Cuius enim vestimẽta mortuos suscitarunt, & vmbræ morbos expulerũt, longe magis illius anima pollere facũdia potuisset. Siquidẽ hoc discipuli est, illud autẽ artẽ omnẽ excedit. Quippe qui omni arte maiora exuperat, longe facilius minora assequeretur. Sed noluit ita deus, quoniã nullã attulisset vtilitatẽ. Non immerito igitur inquit: Nõ iudicaui scire me aliquid. hoc est, eadẽ mea est, quæ Christi voluntas. Mihi autẽ videtur Paulus humilius cum iis q̃ cũ aliis disputare, vt eorũ amoueat insolentiã. Illud igitur, Non iudicaui scire me aliquid, ad peregrinæ sapiẽtiæ distinctionẽ dictum est. Non enim veni syllogismorũ captiones, nõ sophismata, nõ aliud quiddã huiusmodi vobis afferens, præter Christum crucifixum. Illi quidẽ multa, & de multis loquuntur, & longas orationũ ambages & ratiocinationes, & syllogismos cõplexi, innumera cõponunt sophismata. Ego autẽ nhil aliud vobis adnũciatũ venio, quàm ꝓ Christus crucifixus est, quo omnes illos superaui. Quod inenarrabilis eius qui prędicatur, potentię signũ est. *Et ego in infirmitate & timore & tremore multo fui apud vos.* Hoc rursum alia pars principalis. Nõ enim credẽtes dũtaxat indocti, nõ modo qui loquiẽ indoct⁹, nõ modo doctrinæ ratio simplicitatis plena est, non modo ipsa prędicatio satis erat ad perturbandũ sufficiẽs, siquidẽ crux & mors adnũciabatur. Verum & cum his alia accedebãt impedimẽta, pericula scilicet, insidię, exilia, met⁹ quotidianus. Etenim persecutiones multis in locis infirmitatẽ appellat, quẽadmodum illud: Infirmitatẽ in carne mea nõ † aspernarũt. Et rursum: Si gloriari oportet, in infirmitate mea gloriabor. Qua? ꝓ Damasci præpositus gentis Aretæ regis custodiebat ciuitatẽ Damascenorũ, vt me cõprehenderet. Item: Quapropter placeo mihi in infirmitatibus. Inde ostẽdẽs quibus, addidit. In iniuriis, in necessitatibus, in angustiis. Et itidẽ hoc in loco cũ dixisset, Et ego in infirmitate: Nõ hic acquiescit, sed vt significaret ꝓ infirmitatẽ pericula appellat, subdidit, In timore & tremore multo fui apud vos. Quid dicis? etiam Paulus pericula formidauit? Et maiorẽ quidẽ in modũ. Nã licet Paulus esset, homo nihilomin⁹ erat. Hoc autẽ nõ est Pauli peccatũ, sed naturę infirmitas. Laus autẽ voluntatis est, ꝓ cum mortẽ & plagas formidaret, in nihil tamẽ se indignum metus causa prolapsus est. Quamobrem qui dicunt quòd plagas nõ timuit, nõ modo nullo eum honore prosequũtur, sed multũ ex illius laudibus auferũt. Nã si nõ timuisset, quę fortitudo, aut quę philosophia fuisset perferre pericula? ego enim idcirco eum admiror, ꝓ in timore: neq; in timore dũtaxat, sed & tremore periculorũ semper cũ victoria clarissimus euasit. Et nulli cessit periculo, vt terrarum orbem purgaret, & per terras & maria dei disseminaret prędicationẽ. *Et sermo meus, & prædicatio mea, non in persuasibilibus sapientiæ verbis.* Hoc est, nõ habet exteriorẽ sapiẽtiam. Si igitur prędicatio nihil cõmenticiũ habuit, & vocati & ipse prędicator indocti erãt, & pſecutio & timor & tremor vrgebat, quónã quæso pacto sine diuina virtute superauerũt? Quare cũ dixisset, Et sermo meus, & prædicatio mea, nõ in persuasibilib⁹ sapiẽtiæ verbis, subdidit, *Sed in ostẽsione spiritus & virtutis.* Videsne quomodo stultũ dei sapiẽtius sit hominib⁹, & infirmũ fortius? Indocti enim hu iuscemodi dogmata prædicãtes, ligati & expulsi, iis qui se expulerãt, superiores tandẽ euaserũt. Vndẽnã? Nũquid ꝓ fidem per spiritũ præstitere? Etenim hoc firmissimã habet certitudinem. Quisnam dic quæso, cũ videret mortuos surrexisse, fugatos dæmones, id nõ admitteret? sed cum sint potentię quædã, quibus homines nõnunquã decipi facile posũt, quales sunt magorũ, hanc amouet suspicionẽ. Non enim simpliciter virtutis inquit, sed primũ spiritus posuit, inde virtutis, vt ostẽdat spiritalia esse opera. Non igitur ꝓ nõ per sapientiã adnunciata sit prædicatio, idcirco laus minuitur, sed ornatur maxime. Siquidẽ maiorẽ in modũ diuinã esse, & radices superne è cœlis diffudisse ostẽdit. Quamobrem subdidit, *Vt fides vestra nõ sit in sapientia hominũ, sed in virtute dei.* Animaduertis q̃ manifeste maximũ simplicitatis lucrum & magnũ sapiẽtiæ damnũ in omnibus demõstrat? Siquidẽ hęc crucẽ euacuauit, illa autem dei manifestauit virtutẽ. Hęc nihil necessariũ inuenire, & in vanis tamẽ inuẽtis gloriari nõ destitit. Illa ad veritatẽ suscipiendã, & in deo gloriandũ prõptissimã se exhibuit. † Hęc item sapiẽtiam humanã esse doctrinã multis opinari dissuasit.] Illa diuinam & è cœlo descendisse aperte ostẽdit. Cum igitur in sapientia sermonum demonstratio fit, sæpenumero vicioſi homines quàm mansueti superiores habẽtur, cum grauius dicere possint, & mẽdacium veritatẽ expellat. Hic autẽ non itidem, neq; enim immundam animã spiritus sanctus ingreditur. Neq; si accesserit, superari vnquã potest, quãuis maxima sermonũ insit grauitas. Nam si per opera & signa hæc demõstratio est, longe q̃ per verba est certior. Verum illud fortasse quispiã dixerit; ꝓ si prędicationẽ superare oporteat, & non opus sit verbis ne crux euacuetur: quãnã ratione in præsentia signa ꝓhibẽtur? Qua ratione, inquis, aut quod nõ credis hoc loqueris, neq; in apostolis ea facta assentiris: aut sanè discẽdi causa interrogas? Quòd si nõ credis, ad hoc primũ accingar. Nã si tũc signa non fecerãt discipuli, quónã pacto expulsi, fugati, tremẽtes, deuincti, & cõmunes orbis terrarũ inimici, & omnib⁹ calamitatibus expositi, nihil ex se habẽtes quib⁹ animos posset allicere, nõ sermonẽ, nõ nobilitatẽ, non diuitias, nõ ciuitatẽ, nõ gentẽ, nõ genus, non studia, nõ gloriã, nihil deniq; aliud huiusmodi, sed omnia cõtra, simplicitatẽ, ignobilitatẽ, paupertatẽ, odiũ, abominationẽ; adde, cõmunem omniũ populorum oppugnationẽ, adde eiuscemodi eorũ prędicationem: vnde, inquã, persuaserũt? Atqui ea prędicta laboriosissima sunt, & periculis plena doctrina. Et qui audituri erãt: in deliciis, vino, & multa educati malicia lasciuiebãt. Vnde igitur quęso persuaserũt, vnde sibi authoritatẽ cõparaunt? Et, vt iã dixi, si nullis adhibitis signis persuaserunt, lõge maiori admiratione dignũ est. Nõ ergo ꝓ in præsentia signa nõ fiãt, idcirco cõiecturã accipias ꝓ tunc nõ fuerint. Tunc enim vtile fuit vt fierẽt, nũc vero minime. Non autẽ sola verbi persuasio hoc tẽpore in sapientia prædicationẽ esse cogit. Qui enim

† Rursum sapiẽtiam doctrinã hanc suspicarentur humanam esse, persuasit. Sapiẽ. 1. d.

Ioan. 19. b

3. Re. 19. b

Act. 18. a

Ibid. 22. a

Cap. 11.

† nõ apud nos solũ.

Supr. 1. e

Esa. 29. c & 33. c

Supra. 1. d

Act. 7. 19. b.

Gal. 4. b. † aspernati estis.

2. Cor. 11. g.

Ibid. 12. c.

à principio dei verbũ disseminarunt, rudes erant & indocti, & nihil ex se loquebãtur, sed quę à deo accepérant, ea in terrarũ orbem diffundebant. Et nos in pręsentia nihil ex nobis afferimus, sed accepta ab illis omnibus adnũciamus. Neq; nũc syllogismis persuademus, sed diuinarũ scripturarum & signorũ quę illo tẽpore facta sunt, testimonio fidem verbis nostris facimus. Illi autẽ tunc nõ solis signis, sed disputationibus quoq; persuaserũt, quas certiores videri faciebãt & signa & veteris scripturæ testimonia, nõ id ꝓfitentiũ authoritas. Et quo pacto, inquis, vtilia tũc signa erant, & nũc inutilia? Rationi hoc subiiciamus. Aduersum nanq; gentilem mihi iam certamẽ est: idcirco secũdum positionem sanè futurũ dico. Subiiciamus igitur rationi, & patiatur Gẽtilis verbis meis saltẽ cõsentiẽtibus acquiescere. Hoc est, q̃ Christus veniet. †qui quãdocunq; veniet,] & omnes angeli eius cũ eo: & deus apparebit, & omnia ei subiecta cõspiciet. Nunquid credet Gentilis? plane constat q̃ & adorabit, & deũ dicet, quãuis sæpenumero id oppugnauerit. Quisnã si cœlos apertos & deũ in nubibus venientẽ, & omnem cœlestiũ virtutũ populũ ei circumastantẽ, & fluuios igneos diffluẽtes, & vniuersum hominũ genus adesse & contremiscere intuebitur: nónne & venerabitur, & deũ existimabit? Nunquid reputabitur Gẽtili ad fidẽ adoratio illa & cognitio? minime. Quid tandem? Quoniã hoc fides nõ est. Siquidẽ necessitate, & eorũ quæ visa sunt certitudine cogitur. Neq; electionis est, sed visa reũ magnitudine animus trahitur ad credendũ. Igitur quanto certiores, & magis necessariæ res sunt: tãto fides est minor. Idcirco signa in pręsentia non fiunt. & q̃ res ita se habeat, audi quid ad Thomã dixerit: Beati qui nõ viderunt, & crediderũt. Quãto itaq; certius demõstratur argumẽtum, tãto fidei præmio detrahitur. Quãobrẽ si nunc signa fierent, idẽ cõtingeret. Quòd enim tũc tẽporis † homines non adhuc per fidẽ deum cognoscerẽt,] Paulus his verbis significauit: Nũc enim per fidẽ ambulamus, & nõ per speciẽ. Quemadmodum igitur si tũc † credidisses,] tibi ꝓpter certitudinẽ nõ † reputaretur: itidẽ neq; nũc si superiora illa signa intuereris. Siquidẽ ea demum fides est, qua quæ nulla possunt ratione inueniri, receperimus. Propterea gehẽna ad terrorẽ proponitur, nõ autẽ apparet. Nã si videretur, idẽ ferme cõtigisset. Pręterea si signa quęris, etiã nũc signa cõspicaberis, licet nõ talia. Prophetias scilicet innumeras, & innumeris de rebus: orbis terrarũ conuersionẽ, barbarorum philosophiã, ferorum morũ mutationem, pietatis propagationem. Et quãsnã prophetias inquis? Siquidẽ post ipsarũ rerũ euentũ omnes scriptę sunt prophetię. Quãdo, vbi, & quo authore, dic quæso, & quot antè tẽporibus? Vis quinquaginta annos, an cẽtum? Igitur ante cẽtesimũ annũ nihil scriptum habebãt. Et qua ratione mũdus & dogmata, & alia rerum monumẽta memoria non sufficiente retinuit? Vnde igitur nouerũt Petrũ crucifixũ? Vnde, exẽpli gratia, futuris hominibus prędictũ est, euãgelium vbiq; terrarum prędicatũ iri, Iudęorũ statũ cessaturum, neq; aliàs recuperandum? Qui autẽ animas suas prędicationis gratia tradiderãt, quomodo tulissent, si mẽdacẽ vidissent prędicationẽ? Quomodo credidisẽt scriptores, si signa cessassent? Quomodo scripturę & ad barbaros, & ad Indos, & ad ipsos Oceani fines ꝓuenisẽt, nisi ꝓfitẽtiũ intercessisset authoritas? Qui vero scriptores, & quãdo, & vbi, & qua gratia & literis mãdarũt? Nũquid gloriã sibi ipsi aucupabãtur? Qua igitur ratione aliis libros inscripserũt? Verũ nunquid doctrinã hãc voluerũt, vtrúmne vt verã, an vt falsam? Nam si vt falsæ vacauerunt, minime credibile est q̃ ei adhæsissent. Si tãquã verę, nõ opus erat fictionibus, vt tu inquis. Præterea & ꝓphetię eiusmodi sunt, vt vsq; ad hoc tẽpus reprehẽdi dicta nequeant. Siquidẽ Hierosolyma excindi cõtigit iãdudum. Sunt item & alię prophetiæ, quę ab illo tẽpore ad Christi vsq; aduentũ differũtur, quas arbitratu tuo reputa: vt exẽpli gratia, Semper vobiscũ sum vsq; ad cõsummationẽ seculi. Item: Super hãc petrã ædificabo ecclesiã meam, & portæ inferi non pręualebunt aduersus eam. Et rursum, Vbicunq; prędicatũ fuerit hoc euangeliũ in toto mundo, dicetur q̃d hęc mulier fecit. Et alię præterea multę. Vnde igitur huiꝰ prophetiæ veritas? Nam si cõmentũ fuit, quomodo nõ præualuerũt portę inferi aduersus ecclesiã? Quomodo semper nobiscum est Christus? Neq; enim nisi nobiscũ esset, supresset ecclesia. Quomodo euangelium propagatũ est in vniuersam terram? Sufficiẽtes autẽ testes sunt ad probandam librorũ vetustatem, qui cõtra nos inuecti sunt, Celsus scilicet, & post illũ Bataneotes. Neq; eũ cõtra posteriores inuecti sunt scriptores. Accedit ad hoc, q̃ vniuersus orbis cõcordi sententia hoc accepit. Nã nullo pacto, nisi spiritus sancti gratia affuisset, tanta cõcordia vniuersos terrę fines cõprehendisset. Sed quamprimum deprehẽsis mendaciis, tanta & tam magna opera nunquã commentis & fraudibus adeo essent cõfirmata. Et nõ vides vniuersi orbis cõcursum, errorẽ extinctum, monachorũ philosophiam Sole clariorẽ, virginũ choros, Barbarorũ pietatẽ, omnes sub vno iugo seruiẽtes? Neq; enim hæc à nobis duntaxat dicũtur, sed antiquitus à prophetis. Nã profecto illorũ non reprehendes ꝓphetias. Apud inimicos enim ij libri habẽtur, & à studiosis Græcis in Græcam linguã traducti sunt. Multa in iis prædicuntur quibus venturus deus ostẽditur. Quamobrẽ igitur nõ omnes nunc credũt? Quòd in peiꝰ omnia prolapsa sunt, quorũ nos ipsi authores sumus. Iã enim aduersum nos oratio vertitur. Siquidẽ non signis dũtaxat tunc fidẽ adhibebãt, sed à vita quoq; multi allecti sunt ad credendum: Sic luceat lux vestra, inquit, corã hominibus, vt videãt vestra bona opera, & glorificent patrem vestrũ, qui est in cœlis. Tũc igitur & vnũ omnium cor erat, & anima vna, & nemo quicquã sibi propriũ vindicabat, sed omnia erant cõmunia. Et pro singulorũ necessitate sua cuiq; pars cõferebatur, & vitã viuebãt angelorũ. Quod si in præsentia fieret, vniuersum sanè orbem & sine signis cõuerteremus. Primũ igitur, qui salutẽ consequi volũt, scripturis vacẽt. Inueniẽt enim ibi & hęc & his plura officia. Etenim hi magistri illorũ vitã excesserunt, in fame, siti, nuditate vitã agẽtes: nos autẽ deliciis plurimis, quiete, licentia frui volumus: illi vero minime, sed clamabãt, vsq; in hãc horã esurimus, sitimus, nudi sumus, alapis cædimur, incertis sedibus erramus. Et alij quidẽ à Hierusalẽ ad Illyricos vsq; cucurrerunt, alius ad Indos, alius ad Mauros, alius item ad alias orbis terrarũ partes. Verum nos neq; patria egredi audemus, sed delicias, magnificas domos, & omnium rerum copiã disquirimus. Et quisnam nostrum vnquã verbi dei gratia esuriuit? quis in desertum se contulit? quis peregrinationem lõginquam metitus est? quis manuum suarum labore victum

†Quando igitur Christus veniet.

Ioan. 20. g

† per fidẽ non amplius ipsum cognoscemꝰ. 2. Cor. 5. b.

† credas.

†imputabitur.]

de aduẽtu Christi secundo loqui videtur.

Mat. 28. d

Ibid. 16. d.

Ibi. 26. d.

Mat. 5. h

Act. 4. f.

1. Cor. 4. d.

re victũ quærentiũ aliis auxiliũ præstitit, quis quotidianas mortes passus est? ex quo socij nostri negligẽtiores fiunt. Etenim si milites quipiã, & imperatores fame, siti, morte, & omnibus difficultatibus laborãtes & gelu, pericula aduersa omnia more leonũ summa perseuerantia tolerantes atq; superantes: deinde illa neglecta philosophia, mollicie, pecuniarũ cupiditatibus, negociationibus, ganeis eos vacare, & ab hostibus superari viderit, vltimæ esset stultitiæ horũ causas inuestigare. Hoc nos & in nobis, & ꝓgenitoribus nostris reputemꝰ. Etenim omnibꝰ †eramus] infirmiores, nimiũ præsenti vitę addicti, quãuis in aliquo veteris philosophiæ vestigiũ inueniatur, & nõnulli ciuitates, fora, hominum cõsuetudines, & aliorũ eruditiones reliquerint, mõtésque petierint. Quòd si quispiam secessus causam dixerit, inueniet omni carentẽ venia excusationẽ. Siquidem ne pereã, inquiet, néve in virtute fiã obtusior, secedo. At quãto melius obtusiorem te fieri, & alios lucrari, quàm morantẽ in solitudine pereũtes fratres despicere? Nam cum homines partim virtutẽ negligant, partim longe à multitudine secedere festinẽt, quomodo inimicos superabimus? Quòd etsi in pręsentia signa viderẽtur, quis tamẽ persuaderet, quis externorũ aures nobis accõmodaret, cum tãtopere increbrescat malitia? Etenim probata Christianorũ vita maiorẽ apud multos authoritatẽ sibi vendicabit, quàm signa. Siquidem hęc apud impudẽtes & malos homines malam cõcitant opinionem. Vita autẽ pura etiã ipsum diaboli os maiorem in modũ obstruere poterit. Hęc ego ad principes verba habeo, & ad subditos, & anre alios ad meipsum, vt vitã admirabilem pręnobis feramus, & nobis rebꝰ nostris dispositis, præsentia omnia despiciamus. Despiciamus, inquam, pecunias, non gehennã: despiciamus gloriã, nõ salutem. Perpetiamur in hac vita & æstus, & labores, ne in futuro supplicio torquemur. Hoc nos cõtra Gẽtiles vtamur certamine. Sic eos captiuos ducamꝰ ea captiuitate quæ libertate potior est. Verũ hæc nobis frequẽter dicũtur, fiũt autẽ raro. Tamen siue operemur, siue nõ, ęquũ est horũ frequenter meminisse. Nam si bonis verbis nõnulli decipiunt, longe magis qui alios veritatẽ erudiunt, decens est, vt in rebus vtilibus elaborent. Quòd si deceptores tot vtuntur artibus: pecunias enim absumunt, verba componunt, pericula perpetiuntur, patrocinia ostentant: longe magis nos, qui fraudes propulsamus, & pericula, & mortem, & omnes tolerare decet calamitates, vt & nos ipsos & alios lucrati, hostibus nostris inexpugnabiles appareamus, & quæ nobis promissa sunt bona consequamur, in Christo Iesu domino nostro, cui gloria & imperium nunc & semper, & in secula seculorum, Amen.

†facti summu.

Homilia septima.

Sapientiam autem loquimur inter perfectos. Sapientiam vero non huius seculi, neque principũ huius seculi qui destruuntur, sed loquimur dei sapientiam in mysterio quæ abscõdita est. Tenebræ q̃ splendor lippiẽtibus oculis cõmodiores sunt. Quamobrẽ quibus infirmata sunt oculorum lumina, ij in domũ se obscuriorem cõferunt. Neque aliter in spirituali sapientia vsuuenit: dei nanq; sapientia stultitia esse videtur iis qui exteriorẽ sectantur, quorum sapientia vere stultitia est. Ac idem euenit, ac si quispiã gubernãdi peritiã habẽs, sine naui & velo immẽsum pelagus trãsire se polliceretur, idq; fieri posse rationibꝰ cõtenderet. Alius autẽ nauicularię penitus expers, naui gubernatore & nautis adhibitis, horum præsidio tutè mari se crederet. Etenim quæ videtur huius esse stultitia, illiꝰ est sapiẽtia sapiẽtior. Et ꝓfecto bona est nauicularia. Verũ cum maiora adnũciantur,] stultitia quædã apparet. Et omnis ars suis terminis nõ cõtenta, stultitia esset. Sed exterior sapiẽtia tũc sanè esset sapiẽtia, cũ spiritu vteretur. Verũ cũ omnia sibi ꝓmittat, & nihil illiꝰ egere auxilio arbitretur, iã in stultitiã vertitur, quãuis sapiẽtia sibi esse videatur. Quare cũ prius eam ex operibus reprehẽderit, tunc ipsam stultitiã appellauit: & dei sapientiã, quam superius stultitiã dixit, vt illi sentiebant, tandẽ sapientiam esse ostẽdit. Siquidem post rei demõstrationẽ maxime possunt cõtradicẽtes confutari. Inquit igitur: *Sapientiam autẽ loquimur inter perfectos.* Cũ ergo stultus & stulta prædicare existimatus sapientẽ vincam, nõ per stultitiam sapiẽtiam, sed per perfectiorẽ sapientiam vinco, & per eã quæ tanto maior est, vt illa stultitia videatur. Idcirco prius sic ipsam vocãs quemadmodũ illi nominabãt, tum à rebus ipsis victoriã & nimiam eorũ stultitiam ostẽdens, debitam iam ei reddit appellationẽ iis verbis: Sapiẽtiam autẽ loquimur inter perfectos. Sapiẽtiam autẽ prędicationem, & salutis modum, hoc est, per crucẽ salutem, perfectos vero credẽtes appellat. Quippe qui quãta humana sit imbecillitas, nõ ignorãt, & seipsos contemnũt, & se sibi nihil cõferre posse persuadent, ij vere perfecti sunt. tales sunt fideles: *Sapientiam vero non huius seculi, neque principũ huius seculi.* Et quid vtilitatis affert externa sapiẽtia, quæ hic dũtaxat versata, vlterius nõ ꝓgreditur, neq; quicquã in hac vita possessoribꝰ proficere potest? Principes autẽ huius seculi hoc in loco nõ dæmones quosdã dicit, vt nõnulli suspicãtur: sed qui in dignitatibꝰ sunt atq; potentiis, qui humana summa cõtentione expetẽda arbitranẽ, philosophos scilicet, rhetores, & oratores. Etenim ij interdũ alios superarũt, & ciuitatum principes euaserũt. Seculi autẽ principes appellauit, quoniam vltra pręsens seculũ eorum non extẽditur principatus. Idcirco subdidit: *Qui destruuntur*, ex sua ipsius natura: & eorũ qui eo fungũtur, principatũ accusat. Ostendit enim & fallacem esse, & stultũ, & quòd nihil possit per se inuenire, q̃ breuis. *Sed loquimur dei sapientiã in mysterio.* Quónam mysterio? Atqui inquit Christus: Quod in aure † locuti estis, †audistis, prædicabitur] in tectis. curnã igit mysteriũ ipsam appellat? Quòd neq; angelus, neq; archãgelus, neq; alia creata potẽtia id nouerit priusquã fieret, idcirco inquit: Vt innotescat principatibus & potestatibꝰ in cœlestibus per ecclesiã multiformis sapiẽtia dei. Hoc autem fecit deus, vt nos honore ꝓsequeretur, vt nobiscũ mysteria illi acciperẽt. Etenim nos cum nobis amicos recõciliamus, hoc eis amicicię argumẽtũ exhibemus, vt illis ante omnes arcana nostra cõmunicemus. Audiãt hoc qui dei prædicationẽ cõmuniter omnibꝰ palàm faciũt, & margaritas, & dei doctrinã passim cõmunicãt, & sancta canibus & porcis superfluis rationibus proiiciẽtes. Mysteriũ enim cõfirmatione nõ indiget, sed quod est, id solum adnũciatur. Siquidem diuinũ & integrũ non esset mysterium, si quicquã ex te adderes. Accedit ad hoc, q̃ mysterium appellatur: quoniã nõ id quod credimus, intuemur, sed quòd alia videmus, alia credimus. Huiusmodi est mysteriorum nostrorum natura. Aliter igitur ego, & aliter incredulus disponitur. Audio ego q̃ crucifixus est

†pollicetur.

Supr. 1. d.

Mat. 10. d

†audistis, prædicabitur.

Ephe. 3. b

xus est Christus,& eius benignitatē quamprimū admiror. Audit ille,& imbecillitatē arbitratur. Audio quòd seruus factus est,& eius admiror charitatē. Audit ille, & ignominiam id ducit. Audio q̃ mortuus est, & eius potentiā obstupesco, quòd mortuus vinci nō potuerit, sed mortē dissoluit. Audit ille,& impotentiā existimat, & resurrectionē fabulam opinatur. Ego autē per opera certitudine accepta, adoro dei dispēsationē. Ille cū baptismatis lauacrū audit, simpliciter aquā sibi esse persuadet. Ego vero non simpliciter video quod video, sed animę per spiritū purgationem. Ille totū mihi corpus dūtaxat, ego animā & puram, & sanctā factam credidi: necnon sepulturam, resurrectionem, sanctificationem, iustitiam, redemptionē, adoptionem, hęreditatē, regnum cœlorum, spiritus satietatem cōsidero. Non enim aspectu iudico quę videtur, sed mentis oculis. Audio corpus Christi: aliter ego hoc, aliter incredulus accipit. Et quēadmodū expers literarū cū etiā libros intuetur, scripturæ vim nō intelligit, neq; nouit quod oculorū sensu percipit: qui autē in literis eruditus est, multam in iis cōditam vim, & totas vitas & historias, & epistolas inueniet: verum harū ignarus, chartā duntaxat & atramentū putabit: expertus & voces accipiet, & alloquetur absentē, & quodcūq; voluerit per literas rursum rogabit: Eodē modo in mysterio vsuenit. Increduli enim quāuis audiāt, non tamē videtur audire: fideles autē per spiritum experiētiam assecuti, in abscōditis virtutem intuentur. Hoc ipsum Paulus significās inquit, *Quòd nunc prædicatio abscondita est.* Pereuntibus enim, inquit, est abscōdita. Præterea prędicationis excellētia per mysteriū apparet. Sic enim cōsueuit appellare scriptura, quę præter spē & præter humanā fiunt opinionem. Quare & alio in loco: Mysteriū meū mihi & meis. Et rursum Paulus: Ecce mysteriū vobis dico, † Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur.] Quod si vbique prædicatur, & sic mysteriū est. Etenim quēadmodū iussi sumus, quæ in aure audiuimꝰ dicere in tectis: ita iubemur nō dare sancta canibus, neq; proiicere margaritas inter porcos. Alij nāque sunt animales, & nō intelligūt. Alij autē velum habent in cordibus eorū, & non vident. Ergo mysteriū hoc maxime est quod vbiq; prædicatur, nō autē cognoscitur apud eos qui non rectam habent sententiā. Reuelatur enim nō à sapientia, sed à spiritu sancto quantū à nobis accipi potest. Quare nemo peccaret, secundū hoc ipsum ministeriū, si ipsum arcanū prædicaret. Neq; enim nobis fidelibꝰ omnis data est [euidētia, &] certitudo. idcirco Paulus inquit: Ex parte cognoscimus, & ex parte ꝓphetamus. Videmus enim nūc per speculū & in ænigmate, tunc autē à facie ad faciē, idcirco inquit: *Loquimur sapientiam in mysterio quæ recondita est, quā prædestinauit deus ante secula in gloriam nostram.* Reconditā, hoc est, q̃ nulla cœlestium virtutū ante nos didicit, vel quòd neq; in præsentia multi norūt. Hoc autē significat, Prædestinauit in gloriā nostram. [quāquam alibi dicat in gloriā suam: suam enim gloriā nostrā] arbitratur salutem: quemadmodū & diuitias suas appellat, quāuis istę diuitię sint bonorum, & nullius indigeat vt sit diues. Prædestinauit, inquit, vt quā erga nos curam habet, ostendat. Etenim illi maxime & honorare & amare nos putantur, qui diu antea parati sunt vt nobis benefaciant, quemadmodū patres erga filios solēt. licet enim post dent illis pecunias, à prin-

Infr.15.g. † *Omnes quidē non dormiemus, sed omnes immutabimur.*

Mat.7.a.

Infr.13.e.

Ephes.1.c

A cipio tamē id animo decreuerūt. Hoc Paulus in prēsentia ostēdere annititur, q̃ scilicet semper nos dilexit à principio deus, etiam nondū editos. Nullo nāq; pacto nisi nos dilexisset, diuitias suas nobis prędestinasset. Noli igitur reputare, quę interea subortę sunt inimicitiæ, cū longe antiquior amicitia fuerit. Quòd autē ante secula inquit, æternum significat. Etenim alio in loco his verbis vtitur, Qui est ante secula. Inuenietur igitur & filius sic æternus. Quippe de quo ait, q̃ per eum fecit & secula, quod est ante secula esse: creatorem nanque ante creaturas esse constat. *Quam nemo principum huius seculi cognouit. Si enim cognouissent, nunquā dominum gloriæ crucifixissent.* Igitur non sunt criminis rei, sed incognitū crucifixerunt. Et si nō cognouerūt, quāobrē dixit, Et me nouistis, & nouistis vnde sum? De Pilato enim inquit scriptura, quòd nō

2.Tim.1.c

Hebr.1.a.

B nouit. Credibile autē neque Herodem nouisse. Hos diceret quispiā vocari principes huius seculi. Si quis autem & de Iudęis, & de sacerdotibus hoc dictū intelligeret, nō sanè erraret. Siquidē illis ait: Neq; me nouistis, neq; patrē meum. Quamobrē igit superius dixit, Et me nouistis, & nouistis vnde sum? Sed alius & alius in euāgelica lectione sensus intelligi licet. Et ne frequētēr idē repetamus, illuc legētes remittimꝰ. Cū inquit Iesus in cruce, Dimitte eis: nūquid dimissum est Iudæis peccatū? Si eos pœnituisset, dimissum esset. Siquidē & Paulus, qui totis viribus Stephanum percutiebat, & persequebat ecclesiā, ecclesiæ patronus factus est: Sic illis dimissum esset, si pœnitentiam agere voluissent. Quod & Paulus clamās, inquit: Nūquid peccauerūt vt caderēt? Absit. Nunquid repulit deus populū suū quē prędestinauit? Absit. Inde ostē-

Ioan.16.a

Luc.23.a.

Act.7.g

Rom.11.b.

C dens, q̃ nō exclusa est ipsorū pœnitētia. vt hoc argumento probet, cōuersionē suam iis verbis adducit: Nam & ego Israēlita sum. Quòd autem inquit, Non cognouerūt: mihi videtur non de Christo intelligi, sed de rei dispēsatione ipsa: vt exēpli gratia quid significasset Christi mors & crux, non nouerunt. Et enim eo in loco nō dixit, me nesciūt: sed, nesciūt quid faciūt. Hoc est, perfectam dispensationē & mysteriū ignorant. Non enim q̃ tam clara futura esset crux, quòd mundi salus & dei ad homines reconciliatio fieret, & ciuitatē eorum captum iri, & vltimas passuros calamitates cognouerant. Sapientiam autem & Christum appellat, & crucem, & prędicationē, verū opportune dominū gloriæ vocauit. Etenim quoniā crux ignominię esse videtur, maximę glorię eam esse

Ibidem.

Ibidem.

Luc.23.e.

D ostendit. Sed magna opus est sapientia non solum ad deum cognoscendum, sed & hanc dei intelligendam dispensationem. Exterior autem sapientia non priori duntaxat cognitioni, sed & huic fuit impedimēto. *Sed sicut scriptum est.* † *Quod*] *oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis* † *ascendit,*] *quæ præparauit deus iis qui diligunt illum.* Et quónam in loco hæc scripta sunt? Dicitur aliquid scriptū esse, etiam cū non verbis, sed re ipsa positū sit, quemadmodū in historiis: vel cum eadem scripta sit sententia, quanuis non iisdem verbis, vt in hoc loco. siquidem cum dicitur: Quibus nō adnuntiatum est de eo, videbunt: & qui non audierunt, intelligēt: † hoc ipsum significat. Et illud,] Quæ oculus nō vidit, nec auris audiuit. Aut igitur hoc intelligēdum, aut credibile est alicubi scriptum fuisse. Siquidem magna librorum copia periit, & paucea ex priori captiuitate volumina extiterunt, quod ex reliquis captiuitatibꝰ plane constat. Etenim inquit Apo-

† *Quæ.*

Esa.64.b

† *ascendere.*

Esa.52.d.

† *hoc itē est cū illo.*

Acto.3.d stolus, q̃ à Samuēle & qui secuti sunt prophete, omnes locuti sunt de eo: quæ tamen nō † certo] feruntur, Paulū autē vt potē † legislatorē,] & à spiritu locutum credibile est omnia proculdubio cognouisse. Et quid ego captiuitatē memoro? Nam etiā ante captiuitatē multa abolita sunt librorum volumina, cum Iudęi in vltimā prolapsi sunt impietatē. Quod in calce quarti Regū manifeste deprehēditur. Liber enim Deuteronomij vix maiorū nostrorū temporibus inuentus est in luto obrutus. Pręterea multis in locis duplices sunt prophetiæ, quæ facilè ab assuetioribus cōprehēdi possunt, ex quibus multa incerta inuenire possumus. Quid igitur? Nūquid vidit oculꝰ quę pręparauit deus? Minime. Et quisnā hominū nouit futuram dei dispēsationem? Nunquid igitur neq; auris audiuit, neq; in cor hominis ascendit? Et quónam modo? Nā si prophetę id locuti sunt, quomodo inquit, neq; auris audiuit, neq; in cor hominis ascēdit? Quòd autē inquit, Non ascēdit: nō de eo] duntaxat, sed de vniuersa hominū natura loquitur. Quid ergo? prophetę nō audierunt? Audierunt quidem, sed nō erat hominis auris, auris prophetarum. Non enim tanquā homines, sed tāquā prophetæ audierūt, idcirco inquit: Dedit mihi aurē ad audiendū: cum de incremento spiritus loqueretur. Ex quo manifestū est, q̃ priusquā audirent, neq; in cor hominis ascēdit. post enim spiritus donationē non erat cor hominis, sed spirituale cor prophetarum. Quemadmodū ipse inquit: Sēsum Christi habemus. Hoc autē dictum ita intelligendū est, ante acceptum spiritum, & secretorū dei disciplinā, neq; nostrum neq; prophetarum quispiā hæc intellexit. Et quánam ratione, vbi neq; angeli hęc nouerunt? Quídnam dicendū est, inquit, de principibus huius seculi, vbi nemo hominū, nulla cœlestiū virtutum hęc nouit? † Quorsum] autem hęc? Quoniam per eam quæ videtur esse stultitia prædicationis, orbem terrę superabit, & gētes alliciētur, & dei ad homines erit recōciliatio, & tanta nobis accedēt bona. Quomodo igitur cognouimus, inquit? per spiritū. hoc ipse iis verbis testatur, cum addit: *Nobis autem reuelauit deus per spiritū eius.* Non ergo per exteriorē sapientiā, ea enim tanquā serua quædā absq; honore, non permissa est vt intus admittatur, & domini prēsit mysteriis. Vides quātum inter hāc & illā intersit sapientiā. Quæ angeli non nouerunt, ea nos hæc docuit. Exterior autē contrà, nō solum nihil nobis aperuit, sed & occuluit, & nobis fuit impedimēto, & post perfectā rem tenebras intulit, crucē euacuauit. Nō igitur per disciplinā habitum erga nos honorē ostendit, neq; per cōmunicatam cum angelis, sed per disciplinam spiritus sancti. Cuius magnitudinē significās asserit q̃ nisi spiritus qui dei arcana omnia nouit, id nobis reuelasset, nullā sanè habuissemus cognitionē, adeo preciosum erat deo. Itaq; in arcanis habebat. Quāobrem illo nobis opus fuit magistro, qui hęc aperte intelligit. *Spiritus enim omnia,* inquit, *scrutatur, etiā profunda dei.* [*Quis enim hominum scit quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis qui in ipso est? Ita & quæ dei sunt nemo cognouit, nisi spiritus dei. Nos autē non spiritū huius mundi accepimus, sed spiritū qui ex deo est, vt sciamus quæ à deo donata sunt nobis.*] Scrutatur autē non inscitiā, sed certā hoc in loco significat cognitionem. Hac itē voce in deo vsus est, inquiēs: Qui scrutatur corda, nouit † quid sit elatio spiritus.] Deinde de spiritus cognitione diligēter locutus, cum docuerit q̃ ita ad dei cognitionē per-

Ioan.16.a

Prou.20.b

Hic sup.d

† *Qualia.*

† *quis sit sensus spiritus.*

A uenitur, quemadmodū ad hominis cognitionē per seipsam: & quòd omnia hinc & necessario quidē didicimus, subdidit: *Quæ loquimur non in doctis humanæ sapientiæ verbis, sed in doctrina spiritus* [*sancti*] *spiritualibus spiritualia cōparantes.* Animaduertis quo nos à magistri aū thoritate adducit.] Siquidē tanto nos Gētilibus sapientiores sumus, quāto inter Platonē interest, & spiritum sanctum. Gētiles enim magistros rhetores habēt, nos autē spiritum sanctum. Verum quídnam significat, Spiritualibus spiritualia cōparātes? hoc est; cum spirituale dubiū sit, à spiritualibꝰ testimonia adducimus: vt exēpli gratia: Dico Christū resurrexisse, & ex virgine natum. Adduco testimonia, figuras, demōstrationes, Ionę scilicet in cete morā, & eius postmodum liberationem. Steriliū partus, Sarræ scilicet & Rebeccæ, & aliarum. In paradiso arborū surculū productū, nō ex seminibus pullulantibus, nō pluuiarum moratione, non subactis sulcis. Futura enim ficta sunt, & tanquā in vmbra scripta maioribus nostris, vt cū venerint, credātur. Et rursum ostēdo, quo pacto ex terra homo, & ex solo homine fœmina nullo coitu facti sunt, quemadmodū ipsa terra à nullo, cū cōditoris virtus ad omnia vbiq; satisfecisset. Sic ego spiritualibus spiritualia cōparo, & minime mihi opus est externa sapientia, neq; ratiocinationibus, neque cōfirmationibus. Illa enim imbecillas mētes cōmouēt atq; perturbant, & nihil manifeste eorū quę profitētur possunt ostēdere, sed cōtrà prorsus efficiūt. Perturbant magis animos, eósq; & caligine, & pluribus perfundūt ambagibus. Quare inquit, spiritualibꝰ spiritualia cōparantes. Vides quomodo superuacaneā exteriorē sapientiam ostendit: neq; superuacaneam tātum, sed cōtrariam & damnosam. Etenim cum dixit, Ne euacuetur crux Christi: & iterū, Vt nō sit in sapiētia hominū fides vestra, hoc idē significauit: hic autē impossibile esse ostēdit, vt qui in sapientia hac confidunt, & per eam omnia sibi pollicētur, quicquā vtile perdiscāt. *Animalis autem homo,* inquit, *nō percipit ea quæ sunt spiritus dei.* Oportet igitur hanc prius sapiētiā eiicere. Quid igitur? Nónne calumnia afficitur externa sapientia? atqui opus dei est. Vnde hoc cōstat? Nō enim ipse eā fecit, sed tu inuenisti. Nā sapientiā hoc in loco curiosam appellat inquisitionē, & superfluam eloquētiam. Quod si de humana prudētia diceret quispiā Paulum intelligere, etiā sic tuum crimē est. Tu enim ipsam calumniaris, cūm male vteris ad damnū & dei oppugnationē, cum eā quæ nō habet, efflagitas. Siquidē quoniam in ea gloriaris, & per eā

Infr.1.c.

Hic sup.k

D cōtra deum bellum geris, merito Paulus eius reprehēdit imbecillitatē. Bonum robur corporis, sed cum non opportune eo vsus est Cain, imbecillē eum deus & trementē reddidit. Bonum itē vinum, sed cum immodice eo vterētur Iudęi, omnino sacerdotibꝰ deus eius vsum prohibuit. Cū igitur & tu in dei prēuaricationē sapiētia abusus sis, & maius quiddā q̃ vires sufficerēt, ab ea exegeris, idcirco ab humana spe te abducēs, eius ostēdit imbecillitatem. Animalis est, qui omnia animę cogitationibꝰ tribuit, & nullo superno egere arbitrat auxilio: quod demētię est. Etenim eā deus largitus est, quo discerēt homines, & à se acciperēt, non vt sibi eā sufficere arbitrarētur. Boni oculi sunt, & vsui necessarij: sed cum † cōtempto lumine aspicere nolūt,] nihil eis species proficit, nihil ꝓpria vis, sed affert nocumētū. Itidē & anima, si intueri sine spiritu voluerit, impedimētū sibi ipsa efficitur. Quo-

Genes.4.c.

Deu.28.d

† *sine lumine volunt.*

modo igitur superi° inquit, à seipsa[omnia videbat? Nunquã à seipsa,] sed habuit naturã pro libro in medio positã. Verum cum omissa via quã eis præcepit, vt scilicet per eorũ quæ videtur pulchritudinẽ conditorẽ suum cognoscerẽt, mentis cogitationibus habenas laxãtes, in impietatis pelagus infirmi se immerserũt. Et quamprimũ malorum superaddiderũt profunditatẽ, cum dicerẽt, nihil ex nihilo fieri, sed ex materia increata. Vnde innumeræ hęreses pullularũt, & in rebus quidẽ absurdissimis delati sunt. In quibus autem sanũ aliquid imaginati sunt, quãuis tanquam in vmbra & somniis id intuerentur, inuicẽ dissenserũt, vt vtrinq; irriderẽtur. Quòd eñ ex nihilo nihil fiat, omnes ferme vno cõsensu & dixerũt, & literis mandarũt, & quidẽ accuratissime: in absurdas itaq; opiniones impulit eos diabolus. In seriis vero, in quib° visi sunt inuestigãdo quãuis in ænigmate aliquid inuenisse, in iis alter alteri bellum indixerũt: vt exẽpli gratia, Quòd immortalis sit animæ, ꝙ virtus nulla exteriori re indigeat, quòd non necessario neq; fato homines aut boni fiunt, aut mali. Intueris diaboli malitiã. Sicubi corruptũ aliquid intuitus est, effecit, vt qui id dicerẽt, omnes vno ore assererẽt: si quid sanũ locuti sunt, alios in alios excitauit. Itaque neq; absurda abolentur cõsensu omnium confirmata, & vtilia omnibus vndiq; insultãtibus prosternũtur. Ecce quo pacto imbecillis anima sibiipsi nõ satis est. Et merito sanè. Nã cum huiuscemodi sit, nullius se indigere cõtendat, & à deo resiliat, nisi talis fuisset, in quã nõ ꝓrũperet insaniã? Et si cũ mortale corpus accepisset, falsa diaboli pollicitatione longe maiora animo cõcepit: Eritis enim, inquit, sicut dij: si immortale id à principio assecuta esset, quid sibi nõ persuasisset? Siquidẽ post illud quoq; ingenitã se & essentię dei esse obscœno Manichæorũ ore professa est, & deos apud Gentiles hoc positionis errore effinxit. Idcirco mihi videtur deus laboriosam fecisse virtutẽ, cogẽs eam, & in mediocritatẽ redigẽs. Quod vt verũ esse intelligas, tanquã si quis à paruis maiora coniectetur, ab Israëlitis ediscamus: qui cum sine labore vitã agerẽt, & quiete fruerentur, fœlicitatẽ suam non reputãtes, in impietatẽ prolapsi sunt. Quid igitur deus in posterum? Leges multas instituit, quibus eorũ cõpescerẽtur licentia. Et vt plane intuearis ad nullam perfectã virtutẽ huiusmodi leges, sed pro fræno quodam eis datas, quæ †impediendi] materiã prębęrẽt, audi quid de iis ꝓpheta loquatur: Dedi eis præcepta nõ bona. Non bona, hoc est, nihil magnũ ad virtutem perficiẽtia. Idcirco subdidit, Iustificationes in quibus nõ viuent. *Animalis autẽ homo nõ percipit ea quæ sunt spiritus.* Et merito quidẽ. quemadmodũ enim iis oculis nemo cœlestia intelligeret, sic neq; sola anima spiritualia. Et quid cœlestia dico? Sed ne terrena quidẽ omnia. Siquidem cum è longinquo turrim aliquã quadrangularẽ intuemur, rotundam arbitramur: oculi nanq; in eiusmodi apprehensione decipiũtur. Eodẽ modo cum eminus res nostras sola mẽte quispiã videre autumat, ridiculus sanè euadit. Nõ enim dũtaxat qualia sunt non videbit, sed q̃ sint, cõtrà prorsus opinabitur, idcirco prosequitur: *Stultitia enim† est illi.* Hoc autem nõ rei natura, sed illius imbecillitate, qui nequit ad eorum magnitudinem per animæ intuitum peruenire. Inde causam affert, inquiens: *Et nõ potest intelligere, quia spiritualiter† examinatur.* Hoc est, quòd fide indigent quę dicuntur, & rationibus deprehẽdi

Gene. 3 b.

† occupationis.

Ezec. 20. d.

† sunt.

† examinantur.

A nequeunt. Ipsorum nanq; magnitudo mentis nostrę imbecillitatẽ maiorem in modũ exuperat. Propterea inquit: *Spiritualis autẽ iudicat omnia, & ipse à nemine iudicatur.* Etenim qui videt, quicquid in cæco est, dispicit. Cæcus autẽ nihil in eo qui videt. Ita & nũc: nos quidẽ & infideliũ dogmata omnia planè cognoscimus, nostra illi non itidem. Etenim quę sit pręsentiũ rerũ natura, quæ futurorũ dignitas, quid futurus sit mũdus, qua peccatores pœna afficiẽtur, quibus bonis fruẽtur iusti, q̃ nullius momẽti sint res seculares, intelligimus & scimus, & earum arguimus vilitatẽ. Iudicare enim reprehẽdere est. Intelligimus itẽ futura & immortalia esse & immobilia. Hęc omnia spirituali nota sunt, & quídnã patiatur animalis, quibúsve fruetur fidelis, cũ hinc ambo cõmigrauerint. Ea, inquam, quorũ nihil animalis nouit. Quamobrẽ manifeste ea quę dicta sunt, ostendẽs, ita subdidit: *Quis enim cognouit sensum dei? quis instruit illum? Nos autẽ sensum Christi habemus.* Hoc est, quæ in mente dei sunt, nos scimus: & quæ ipse vult, etiã reuelauit. Nã cũ dixisset ꝙ spirit° reuelauit, ne quis filiũ amoueret, hoc addit. Ex quo significat Christũ quoq; hæc nobis ostẽdisse. Neq; dicit omnia quę nouit scimus: sed quæcũq; nouim°, nõ humana, sed ex illius sensu, & spiritualia esse existimãda. Sensum enim quẽ de iis rebus habemus, à deo Christo habemus: hoc est, quę nobis circa fidẽ cognitio est, eam à spiritu accipimus. Itaque nõ immerito à nemine iudicamur. Neq; enim possibile est, vt diuina intelligat homo animalis. Idcirco inq̃t: Quis cognouit sensum dei? Nostrũ de diuinis rebus sensum, illi° sensum appellat. Et cũ sequitur, Quis instruit illũ? non simpliciter addidit, sed ad illud respexit, ꝙ spiritualẽ nemo iudicat. Quòd si dei sensum nemo cognoscere potest, multo min° & docere, & corrigere. Hoc enim significat, Quis instruit illũ? Intueris quo pacto vndiq; exteriorẽ propulset sapientiã, & longe plura & maiora intelligere spiritualem ostẽdat. Nã cũ illæ causę: hoc est, ne glorietur omnis caro: & irẽ, propterea quę stulta sunt mũdi, elegit deus, vt cõfundat sapientes: Et rursum, ne euacuetur crux Christi: non nimiũ infidelibus credibiles viderẽtur, non persuasibiles, nõ necessariæ, nõ vtiles: iam in sequẽtibus propriissimã causam affert, qua & profunda, & arcana, & quę naturã nostrã excedũt, intelligere poterimus. Etenim explosa est ratio, vt per externam sapiẽtiã, quę supra nos sunt, cõprehẽdere valeamus. Vides quãto spiritualis doctrina maiorẽ attulerit vtilitatẽ? Etenim facillima & manifesta doctrina est. Nos autẽ sensum Christi habemus: hoc est, spiritualẽ, diuinũ, nihil habentẽ cum humanitate cõmune. Nõ enim Platonis est, neq; Pythagorę, sed Christi, qui sua ipsius dogmata mẽtibus nostris infudit. Horum nos pudore dilectissimi irreprehẽsibilẽ vitã amplectamur, cum ipse nobis immẽsę dilectionis argumentũ prębuerit, vt scilicet sua nobiscũ arcana cõmunicaret. Inquit enim, Iam non dicam vos seruos, quia seru° nescit quid faciat dominus eius. Vos autẽ dixi amicos, quia omnia quæcunque audiui à patre meo, nota feci vobis: hoc est, credidi vobis. Quòd si vel hoc solũ amicitię cõiectura est, cum verba cuipiam credimus: si non modo verborũ mysteria credere, verum eadẽ re ipsa nobis elargiri apparuerit, quãtæ hoc dilectionis argumẽtũ sit, animaduertas licet. Pudeat igitur. Et si non tanti gehennam fecerimus, id nobis gehenna formidabilius sit, vt in talem & in tam be-

Supra 1. d

Ibidem.

Ibidem.

Ioan. 15. b.

tam beneficum amicũ ingrati videamur & perfidi, neq; tanquã mercenarij serui, sed tanquã filij & liberi patris nostri amore omnia efficiamus, & mũdo addicti esse aliquãdo desistamus, vt Gẽtiles pudeat. Siquidẽ cum iam aduersus eos orationẽ me habiturũ instituerim, impedior, ne quãdo rationib° eos, & dogmatũ veritate vincẽtes, multũ in nos risus facta vitæ cõparatione referamus.† Quid enim non ridiculi sint,] cũ in errore perseuerãtes, & nihil tale persuasi, philosophiam tamen amplectuntur: nos autẽ cõtrà? Veruntamen dicã forsitan hoc aduersus eos certãdi studio, meliores iis fieri etiã in ipsa vita cõtendemus. Superiori cõcione dixim° nullo pacto potuisse Apostolos prædicare quæ prædicarũt, nisi diuinã essent gratiã assecuti: quódque nõ modo prædicatione sua nihil perfecissẽt, sed ne voluissent quidẽ. Agitẽ & hodierna die hoc ipsum ratione trãsigamus, & ostẽdamus impossibile fuisse id vel capere, vel intelligere, nisi Christum secũ habuissent adiutorẽ: nõ modo ꝙ imbecilles aduersus fortes, paucĩ aduersus plurimos, pauperes aduersus diuites, indocti aduersus sapiẽtes cõgrediebãtur, sed ꝙ præoccupatæ cõsuetudinis maxima vis est. Scitis nãq; in humana societate nihil cõsuetudine firmius, nihil cõstantius. Itaq; si non duodecim tantũ fuissent, neq; adeo abiecti, & tales homines† & non in vniuerso orbe nostro, sed in alio tã magno prædicassent,] & parem habuissent in præsidiũ suum multitudinẽ, vel etiam lõge maiorẽ, sic quoq; difficilime obtinere potuissent: illis enim consuetudo opitulabatur, his autẽ nouitas cõtraria erat. Nihil enim adeo animos perturbat, etiam si de vtilitate agatur, quàm innouare aliquid, & à consuetudine alienum facere, & maxime cum de cultu & dei gloria agitur. Quanta autem sit diuinitatis virtus, iam aperiam, illud primum adducens, ꝙ etiã alia difficultas erat aduersus Iudæos. Siquidẽ & Gentilium deos & omnem deorũ doctrinam euerterunt. Cum Iudæis autẽ alius erat disputationis modus.† Nam multa inuicem dogmata cõueniebant, deum nanq; legislatores adorare iubebãt.] Et cum eũ necessario colendũ profiterẽtur, non tamen in omnibus illius legi parẽdum dicebant, vt exempli gratia, ꝙ sabbatum seruaretur, & circuncisio, ꝙ hostia adduceretur, vel aliud quippiã eiuscemodi fieret. Itaque non tantũ sacrificium impedimẽto erat, sed illud quoq; vt scilicet qui deũ adorare pręciperẽt, iidẽ multas illius leges abolendas profiterẽtur. In Gẽtilibus autẽ magna erat cõsuetudinis vis: etenim si decẽ tantum annis, nõ dico tã diuturno tẽpore: & si ad paucos homines, nõ dico vniuersum terrarũ orbem in cõsuetudinẽ inueteratam Apostoli venissent, etiã sic difficilis fuisset religionis mutatio. Nunc autẽ philosophi, rhetores, patres, aui, proaui, & iis antiquiores, terra, mare, mõtes, saltus, omnes Barbarorũ nationes, [Gẽtilium populi omnes, sapiẽtes & indocti, principes & subditi, mulieres,] viri, iuuenes, senes, domini, serui, agricolę, opifices, ciuitatũ & villarum incolę, omnes deniq; errore inueterati erant. Et verisimile est eos qui sic instituebãtur, sic dixisse, Quid hoc rei est? Nũquid vniuersus orbis terrarũ decipitur, sophistæ, rhetores, philosophi, historici, q̃ sunt, qui fuerũt, Pythagorici, Platonici, imperatores, cõsules, reges, indigenæ, serui, Barbari, Gręci? His ne omnib° duodecim piscatores, & tentoriorũ opifices, & publicani sapiẽtiores sunt? Et quísnã hæc pateretur? Veruntamen nemo hoc dixit,

† deest in Græcis.

† Nã multa quidem dogmata tam cessare docebãt deum tamen legislatore adorare iubebant.

A nemo excogitauit, sed oẽs passi sunt, & cognouerũt eos omnib° sapiẽtiores. Idcirco vniuersos superarũt, & nihil iis impedimẽto fuit cõsuetudo, quæ diuturnitate tẽporis ita corroborata erat, vt nullo pacto superari posse videretur. Et vt cõsuetudinis vires intelligas, illud cõsidera. Siquidẽ ipsa dei præcepta nonnũquã superauit. Et quid præcepta cõmemoro? nõne ipsa quoq; beneficia? Nã & Iudæi cum mãna haberent, allium quærebãt: & cum libertate fruerẽtur, seruitutis recordabãtur, & Aegyptũ sępenumero expetebãt, propter cõsuetudinẽ: adeo violenta res est. Quòd si ab externis, quãtũ possit, cognoscere placeat: ferẽ Plato, quanuis certò eorũ intelligeret errorẽ, qui deos colerẽt, solẽnitatib° tamẽ & aliis deorũ ceremoniis cõdescẽdisse, vt puta qui cõsuetudini repũgnare non posset. Quod re ipsa à magistro edidicit, qui suspectus quædã circa religionẽ innouasse, tantum abfuit vt quod vellet assequereẽ, vt & vita, quãuis defensus excideret. Quot autẽ & in præsentia videmus homines à priori sua opinione in impietate perseuerãtes, qui Gẽtilitatis accusati, cũ nulla se possint ratione defendere, patres, auos, & proauos in suã adducũt excusationẽ? Propterea quidã scriptorũ secundã naturam cõsuetudinẽ appellarũt. Quæ cũ in dogmatibus est, longe firmior efficitur. Nam facilius omnia mutare quispiã posset, quàm religionẽ, & cõsuetudinis reuerentiam. Illud sanè erat ad impediendum sufficiens, ꝙ in vltima senectute aliud quiddã & ab indoctioribus doceri viderẽtur. Et quid admiraris, si in animo hęc vsuueniũt, cum & in corpore magnam habeat vim cõsuetudo? Cętęrum in Apostolis & aliud erat iis vehementius impedimẽtũ. Quódnã? Quòd non modo consuetudinẽ adeo antiquã, adeo vetustate confirmatam mutabant, verum & cum periculis huiusmodi mutationẽ aggrediebantur. Neq; simpliciter à consuetudine in consuetudinem trahebãt, sed ab ea cui multa esset licẽtia, in eã cui multũ impendebat periculum. Credentem enim quamprimum patria exulare, expelli, vltimas perpeti calamitates, ab omnibus odio haberi, cõmunem esse & suis & alienis hostem oportebat. Itaque si à nouitate quadã in cõsuetudinem vocati essent, hoc etiã pacto difficillima fuisset persuasio. Vbi autẽ à cõsuetudine in nouitatẽ, & præsertim cum tot calamitosa proponerẽtur, quantũ fuerit impedimentũ intelligas. Accedit ad hæc & aliud non minorẽ faciẽs mutationis difficultatẽ. Siquidem cum cõsuetudine & periculis ipsa quoq; pręcepta grauia erãt; & iis à quibus abducebãtur; & difficiliora & grauiora. A luxuria enim ad cõtinentiã, ab ebrietate ad ieiuniũ, à risu ad lachrymas & cõpunctionem, à cupiditate ad inopiã, à vitæ amore ad mortes, à licẽtia ad pericula vocabãtur. In quibus omnibus exacta expetebatur diligẽtia. Turpitudo enim, inquit, & stultiloquiũ, & scurrilitas nõ veniãt in os vestrum. Et hæc illis prædicabantur, qui nihil aliud notãt, quàm vino & epulis ventrẽ distendere, qui festos dies curabant nullã aliam ob rẽ institutos, q̃ turpitudinis, risus, & omnifariam obscœnitatũ gratia. Itaque in philosophica vita non adeo hæc præcepta grauia fuissẽt, sed illud q̃ difficillimũ, vt hoĩes libertati, turpitudini, stultiloquio, risui, comessationib° assueti, sint persuasi. Quísnã qui huiusmodi vitã viueret, audiẽs: Qui nõ accipit crucẽ suã, & sequitur me, nõ est me dignus. Et, Non veni pacẽ mittere, sed gladiũ, & separare hominẽ aduersus patrem

Num. 11. b

Ephe. 5. a.

Lucæ 9. b.

Mat. 10. d

trem suum,& filiã aduersus matrem suã,nõ sanè tor-
Luc.14.g. pesceret?Quis itẽ cum audiret,Qui non renunciauerit domui,patriæ,& pecuniis,non est me dignus,nõ ægreferret,nõ id renunciaret? Veruntamen nõ solũ
† neq; recusarunt huiusmodi audiẽtes, sed. in iis nõ torpuerunt,†sed relictis vestibus huiusmodi audiẽtes,]mãdata exequi festinarunt,eaq; arripiẽtes cõtra calamitates insiluerunt. Sed & illud etiã, ꝙ de
Mat.12.c omni verbo ocioso redditurã sumus rationẽ&,quòd
Ibid.5.b. omnis qui viderit mulierẽ ad cõcupiscẽdam eam,iã
Ibidem. mœchatus est eã in corde suo:&,qui frustra irascitur, in gehennam intrudetur: quem illius seculi hominũ nõ auertisset?Omnes tamen prõpto animo accurrerunt,multi fossas trãsilierũt. Quid igitẽ eos cogebat? Nónne plane cõstat,illius qui prędicabatur potẽtia? Aliter enim cõtrà euenisset. Illi quidẽ ij, ij autẽ illi fuissent.Nunquid facile futurũ erat,& tenere & trahere oppugnãtes?Nunquid dubiũ est?Quamobrem vbiq; ostẽditur,hoc à diuina virtute perfectum. Nã vnde,quęso,lasciuis & procacibus hominib° persuasissent ad durã & asperam vitam eos alliciẽtes? Sed præcepta quidẽ huiusmodi.Cęterum videamus,nũquid tandẽ doctrina hęc esset facile persuasibilis.Atqui hac quoq; in parte satis abduci increduli potuissent. Quid enim prædicationibus suis profitebãtur? crucifixũ adorandum,deum illum habendũ, qui ex muliere Iudęa esset genitus.Et quisnã iis credidisset, nisi diuina præueniẽte virtute? Quòd enim crucifixus esset & sepultus,omnes sanè norãt:ꝙ autẽ resurrexerit,& ad cœlũ ascenderit,præter Apostolos cõspicatus fuerat nemo. Sed promissionibus eos allexerunt, dixerit quispiã, & verborũ strepitu decepti sunt.Hoc ipsum igitur pręter ea quę dicta sunt maxime ostendit,nullam in nostra dignitate esse fallaciã. Siquidẽ omnia in hac vita difficilia, vtilia autẽ post resurrectionẽ promittũtur.Hoc ipsum igitur,iterum enim dicam, diuinum nostrũ dogma planè ostẽdit. Et quamobrẽ nemo credẽtium dixit:Nõ accedam, neq; patiar,difficilia in hac vita minaris,vtilia autem post resurrectionẽ polliceris? Vnde cõstat resurrectionem futuram?Quis vita functus vnquã reuersus est?Quis sepultus resurrexit? Quis eorum dixit vllũ præmiũ post huius vitæ migrationem futurum?Sed cum nihil huiusmodi nossent,pro crucifixo tamẽ vitam posuerunt.Idcirco hoc vel maximę fuit potẽtię, vt tã magnis de rebus,quas nũquam antea audissent, certatim omnes fidẽ adhiberent, & persuaderi possent, vt re ipsa maximas subirẽt calamitates:præmia autẽ in posterũ expectarent. Nam si deceptionibus vti voluissent, contrà potius fecissent.Præmia quidẽ hic essent polliciti,terribilia vero hæc siluissent.Hoc nanq; pacto deceptores & adulatores faciũt,nihil a-
† cõtraria omnia: sperũ,nihil molestũ,nihil graue,pponẽtes,sed† è regione:]hæc eñ fallacia est.Sed multitudinis,inquit,
† non stultitia hoc effecit,vt his prędicationib° crederetur. Quid inquis?Cum in Gẽtilitate essent,†nũquid]erãt stulti:cum verò nostro dogmati adhęserũt, tũc stulti facti sunt?Atqui nõ alios homines, neq; ex alio terrarum orbe nacti,eis persuaserũt Apostoli.Cęterum ipsi credẽtes Gentiliũ dogmata sine formidine seruare poterãt:nostra autẽ cum periculis suscipiebãt.
† si meliori cum ratione ea obseruabant, in qb° tãdiu Itaq;†rationabilius ea seruare videbãtur,quib° tãdiu fuerãt educati:neq; sane ea reiecissent,] potissimum cum nequirẽt sine periculo. Verum postquã ex ipsa rerũ natura ridicula illa & erroris plena esse cognouerunt,tũc licet mortes impẽderẽt, cõsuetudine re-

A iecta,in noua dogmata cõmigrarunt, vtpote quòd
fuerant educati: nequaquã ea reiecissent. hæc secundũ naturam,illa præter naturã erant. Sed serui,inquit,fuerunt credẽtes,mulieres,nutrices,obstetrices,eunuchi:imò neq; ab his solũ ecclesia nobis cõfirmata est,&hoc planè cõstat omnib°.Quòd si ab his confirmatã contẽderis,hoc vel maxime admirabilem facit eorũ prædicationẽ:ꝙ quæ dogmata neque Plato,neq; Platonici apertè intelligerevaluerũt, ea repẽte piscatores omnium indoctissimũ hominũ genus persuadere potuerint vt susciperẽtur. Neque enim si sapientioribus tantũ persuasissent, tantopere fuisset admirãdum. Ex quo autẽ seruos,nutrices,eunuchos in tantã allexerunt philosophiam, vt angelis ęmulos faceret,maximũ diuinę inspirationis prębuit argumẽtũ.Etenim si vilia & abiecta prącepisset,fortasse nõ sine ratione persuasionẽ illam in abiectę prę-
B dicationis argumentũ referri potuisset.Quòd si magna & profunda,& humanã ferè naturam excedentia,& quę perspicaci mẽte indigebãt,philosophabãtur:quãto eos[qui persuasi sunt]stultiores ostẽdes,tã to eos sapiẽtiores, & diuinæ gratiæ pleniores qui ꝓsuaserũt ostẽdis.Sed promissionis magnitudine persuasisse quis dixerit.Nũ enim hoc,quæso,admiraris, quo pacto post mortẽ meritorũ prębmia expectanda persuaserint?Ego quidẽ hoc ipsum obstupesco. Sed & hoc ex stultitia,inquies.Qua quęso stultitia?An ne vt discamus animã immortalẽ esse, iudiciũ incorruptũ post pręsentẽ vitã nos subituros,verborũ,operũ, cogitationũ pœnas videnti arcana omnia deo daturos,malos in suppliciis torqueri,bonos prębmiis coronari nos visuros?Hæc profecto nõ stultitiæ sunt, sed
C maximę philosophię.Sed his cõtraria animo volue re,ea demũ stultitia est.Ipse igitur pręsentiũ rerũ despectus,& magna virtutis opinio, & nulla præmiorũ in hac vita expectatio, sed nostræ spei vlterius progressio, & tanta animi cõstantia,tanta fides, vt nullo præsentiũ calamitatũ incursu ad futuras spes impediamur,quãtę,quęso,hęc sunt philosophiæ?Sed nũquid vis ab ipsis promissionibus &ꝓphetiis ex prętеritis futurorũ veritatẽ dignoscere?Intuere catenã au ream varie à principio contextã, dixit aliqua eis de seipso & de ecclesiis & futuris rebus:& inter dicẽdũ miracula faciebat.Igitur à dictorũ cuẽtu cõstat vera esse miracula quę faciebat,sed&ex miraculorũ operatione cõstat ea vera fuisse quæ dixit,& quæ futura sunt,& quæ promittũtur. Vt autẽ apertius fiat quod dicimus,ex ipsis rebus manifestũ faciã.Suscitauit Ie- Ioan.11.f.
D sus Lazarũ solo verbo, & viuere eum ostendit.Dixit rursum,quòd portæ inferi non prąualebũt aduersus Mat.16.e
ecclesiã:&, ꝙ qui reliquerit patrem vel matrẽ,cẽtu- Ibid.19.b
plum accipiet in hoc seculo, & vitã æternã possidebit.Igitur miraculum quidẽ Lazari vnũ est,prophetię autẽ duę,altera in hac vita,altera in futura demõstrata.Considera ergo quo pacto omnia inuicẽ confirmantur. Quòd si Lazarum suscitatum quispiã negaret, ex prophetia quæ de ecclesia dicta est, credat miraculo.Quod enim tot ante tẽporibus prędictum est,tunc re ipsa euenit,& in finẽ deductum est.Portę nãq; inferi cõtra ecclesiã nõ prąualuerũt. Qui igitur verum in prophetia locutus est, eũ proculdubio cõstat miracula operatum,qui autẽ miracula operatus est, & quę locutus est effecit,cõstat eundẽ in prophetia de futuris rebus verũ dixisse cum dixit,quòd cẽtuplũ accipiet, & vitam æternã possidebit,qui præsentia contẽpserit.Quæ enim superiori tẽpore & fa-

cta &

cta & dicta sunt,ea maximè futurorũ pignora, quòd
A ventura sint,dedit.Hęc itaq; omnia, & his similia ex euangeliis colligẽtes,cõtra aduersarios adducamus, & eorũ ori imponamus silẽtium.Si quis autem diceret,qua ratione non extinctus est tandem error:illud respõderemus, quod nos causa sumus omnium, qui contra salutẽ nostram certamus. Siquidem deus ita res instituit, vt ne reliquiæ quidẽ vllæ impietatis relinquerentur.Breui igitur quę dicta sunt repetamus, &quónam pacto se res natura habeãt,perspiciamus. An ea est,vt infirmi à potentibus vincãtur,an cõtrà? vt qui facilia loquũtur,an qui difficilia?vt qui cũ periculis trahũt, an qui cũ licentia?vt qui res nouas sanciũt,an qui consuetudinẽ obtinent? vt qui in asperã, an qui in facilem viã aduocãt?vt qui à patriis legibus discedunt, an qui peregrinas non instituunt? vt qui post huius seculi commigrationẽ omnia ꝓmittũt optima,an qui in pręsenti vita adulãtur?vt multi à pau cis,an pauci à multis superẽtur?Verùm & vos in hac quoq; vita pollicemini,dixeris.Et quidnam hic pol licemur? peccatorũ veniam, & lauacrum regenerationis. Et quidẽ potissimum baptisma in futuris plenitudinẽ habet.Et proclamat Paulus inquiens: Mor
Colos.3.a tui enim estis,& vita vestra abscondita est cum Chri sto in deo. Cũ enim Christus apparuerit vita vestra, tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria. Quòd si in hac etiã vita bona habent,quemadmodũ habent: etiã hoc maximæ est admirationis, quòd his qui innumera cõmiserant scelera,&quãta nemo alius,persuadere potuerunt omnia peritura,& nullius peccatorum suorũ rationem reddituros.Itaq; vel hac ipsa causa admirari maiorẽ in modum oportet,quòd ho minibus Barbaris talem persuaserint fidẽ accipere, & bonas de futuris rebus spes habere,& prius pecca torum onere cũ multa alacritate abiecto, in posterũ virtutum se laboribus subiecerint, & ad ea quę sensu percipiũtur,nihil inhiauerint, omnibus autẽ corporeis reb° superiores, intelligibilia dona cõplexi sint, & Persa,Sauromata, Maurus, Indus piaculũ animæ, dei virtutẽ atq; incredibilem humanitatẽ, fidei philosophiã,spiritus sancti aduentũ,corporum resurre-
† Hæc enim omnia & alias plures] ctionẽ,immortalis vitę dogmata intellexerint.†Has Barbarorũ nationes piscatores initibis plura. antes, in baptismate philosophari eis persuaserunt. His igitẽ omnibus diligenter seruatis, contra Gẽtiles adducamus in mediũ, & item à vita argumẽtum eis exhibeamus,vt vtrinq; & salutẽ cõsequamur,& illos ad dei regiã alliciamus,cui gloria in secula,Amen.

Homilia viij.

Cap.III. *ET ego fratres non potui vobis loqui quasi spiritualibus,sed quasi carnalibus: tanquam paruulis in Christo,lac vobis potum dedi, non escam. Nondum enim poteratis,sed ne nunc quidẽ potestis t adhuc enim estis carnales.* Cùm exteriorem philosophiam euerterit Paulus, & omnem eius deiecerit insolentiam, aliam iam materiam aggreditur.Etenim non temerè respondere po terant,Si Platonis, Pythagoræ & cuiusuis aliorũ philosophorũ dogmata annunciaremus,meritò contra nos tam lõgo vsus esses sermone:sed cũ spiritus profiteamur doctrinã, quamobrem huc illuc exteriorẽ sapientiã distrahis? Quónam autem pacto hoc oppugnet,accipias: Et ego fratres non potui vobis loqui quasi spiritualibus: hoc est, si spiritualia, inquit, annunciastis, nõ tamen idcirco in superbiam efferri oportet.Nõ enim vestra annũciastis,neq; ipsi ex vo-

D bis inuenistis,neq; in pręsentia hæc scitis vt oportet, sed discipuli estis,& omniũ vltimi.Itaq; si in exterio re sapientia magnã de vobis opinionẽ concipitis,ea nõ modò nihil est, sed cõtrà vos ipsa coarguit.Si verò in spiritualibus:in his itẽ minus habetis,& in vltimo loco adnumeramini.Idcirco inquit,nõ potui vo bis loqui quasi spiritualibus.Nõ dixit,non sum locutus,ne inuidiæ gratia id dixisse videreẽ. Sed duplici ratione eorũ tollit elationẽ:prima quidẽ,cùm ostendit eos optima ignorare:altera autem,ꝙ ipsi ignorationis causa sunt. Accedit ad hoc,ꝙ neq; in præsentia eos posse significat. Nã quòd quispiam à principio nequeat,fortasse à rei natura proficiscitur.Atqui neq; hãc eis permittit excusationẽ: non enim quod profunda accipere nõ potuerint, eos inquit non accepisse,sed quoniã carnales sint.Veruntamẽ in ipsis primordiis nõ adeò hoc erat accusandũ. Quòd autẽ
B tanto decurso temporis spacio nondũ perfectiores euaserint,hoc vltimæ erat socordiæ. Hoc etiã in Iudęis reprehendit,licet non tã vehementer:illos nanque aduersæ fortunæ gratia tales esse dicit, hos autẽ maliciæ cupiditate.Nõ igitur simile est hoc & illud, & ostẽdit eos se verũ alloqui vt castiget, illos autem vt maximè exciteret.his enim inquit, Sed ne nũc quidem potestis.Illis verò, Quapropter intermittentes Hebr.6.a
inchoationis Christi sermonẽ, ad perfectionem feramur. Et rursum:Cõfidimus autẽ de vobis dilectis- Ibidem.b
simi meliora & viciniora salutis, tametsi ita loquamur. Et quónam pacto qui tantũ assecuti sunt spiritum,eos carnales appellat, † & quo principio tantas † & quorũ tãtas laudes mitio nar rauit? præteriit laudes?]Nã & illi carnales erãt,ad quos in-
C quit dominus,Discedite à me,non noui vos,qui ope ramini iniquitatẽ. Atqui & dæmones eiecerunt, & Mat.7.d
mortuos suscitarunt,& prophetias locuti sunt. Itaq; potest etiã qui signa facit,carnalis esse.Etenim in Ba laam operatus est deus, & Pharaoni futura reuela- Nu.24.c.
uit,& Nabuchodonosor: & Caiphas,ꝓphetauit,ne- Gen 41.a
scius tamẽ quid diceret: & alij quidẽ dæmonia eius Daniel.2. & 4.a
nomine à quo longè aberãt,expulerũt. Hoc eñ non Ioan.11.g
eorum duntaxat gratia qui operãtur fit, sed aliorum Mar.9.f
quoq;,& sępe ab indignis hominib° hęc fiũt.Et quid nam admiraris, si indigni hoies aliorũ gratia huiuscemodi faciũt, vbi & sanctorum? etenim Paulus in- Hic inf. d
quit:omnia vestra sunt,siue Paulus,siue Apollo, siue Esai.4.d
Cephas,siue mundus, siue vita,siue mors.Et rursum: Quòd ipse dedit alios quidẽ Apostolos,alios autem ꝓphetas,alios verò magistros & pastores, ad purgationẽ sanctorum in opus ministerij. Nã nisi sic se res
D haberet,nihil prohibuisset quin omnia corrũperentur. Cõtingit enim principes quidẽ malos esse & sceleribus coinquinatos,subditos autẽ mãsuetos & modestos:& laicos religiosè viuere,sacerdotes verò impiè.Neq; debuisset aut baptisma esse,aut corp° Christi,aut oblatio,quæ per eos administrarẽtur,si vbiq; gratia meritum exquireret.Nunc autẽ per indignos cõsueuit deus operari:& nihil propter sacerdotis vitam baptismatis gratia ląditur.Debuisset eñ qui accipit,minui. Itaq; etsi rarius hæc fiãt,fiunt tamẽ.Hęc dico,ne quis pręsentium sacerdotis vitã pensiculando circa religionis nostræ doctrinam scandalizetur. Nihil enim homo his quæ sibi proponũtur,ex se addit:sed id omne diuinę virtutis opus est,& ipse deus qui nos erudit. Et ego fratres non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus: tanquam paruulis in Christo, lac vobis potũ dedi,non escam:

nondum

nondũ enim pòteratis. Hęc ita in figura loquitur, ne
emulationis gratia dixisse videat quæ locutus est, q̃
scilicet spiritualis iudicat oĩa, & ipse à nemine iudi-
catur. & ità illud, Nos sensum Christi habem°. Simul
Sup. 2. d Ibidem. aũt & eorũ cohibet insolentiã. Quib° verbis id signi-
ficatũ, Nõ propterea tacui, q̃ nihil amplius vos allo-
qui potuissem, sed quoniã carnales estis. Sed ne nũc
quidẽ potestis. Quamobrẽ non inquit, nõ vultis, sed
nõ potestis? quoniã hoc pro illo posuit. Nam q̃ non
potuistis, à volũtate profectũ est. Quod eis quidẽ ac-
cusationẽ, magistro autem veniam affert. Nam si na
tura nõ potuissent, non immeritò venia dari potuis-
set. Cùm autẽ ex industria nolint, omni priuãtur ex-
cusatione. Deinde, ꝓsequitur, quídnam eos carnales
faciat, adducens: *Cùm enim sit inter vos zelus & conten-
tio, nónne carnales estis, & secundũ hominẽ ambulatis?* Atqui
cùm posset & eorũ adulteria & luxurias reprehẽdere,
illud potius meminit peccatũ, quod primùm cor-
ripere volebat. Quòd si zelus carnales facit, iã tẽpus
est vt omnes maiorẽ in modum vlulemus, saccũ in-
duamus, perfundamur cinere. Quis enim ab hoc affe
ctu liber est? Nisi fortè ex meipso aliorũ animos cõ-
iicio. Si zelus carnales facit, neq; sinit spirituales es-
se, quãuis prophetãtes & alia faciẽtes miracula, †quã-
†Quũ ne- uis tãta eis gratia sit:] quónam in loco opera nostra
que tanta nobis ad- cõstituemus, cùm nõ in isto duntaxat, sed longè gra-
sit gratia uiorib° viciis deprehẽdamur? Hinc intelligimus nõ
Ioan. 3. e immeritò Christũ dixisse, q̃ qui mala operatur, non
venit ad lucẽ, & q̃ vita immunda profundis dogma-
tibus impedimẽto est, nec sinit perspicacitatẽ men-
tis purã existere. Quemadmodũ igitur qui rectè vi-
uit, in errore permanere impossibile est: ita nõ facilè
qui in malicia educatur, respicere quamprimũ ad no
strorum dogmatum altitudinem potest, sed oportet
vt qui in veritate permãsurus sit, omnib° exutus affe
ctibus liber euadat. Quib° propulsatis, etiã se error-
ibus liberabit, & veritatẽ assequetur. Neq; enim si nõ
cupid° sum, si nõ adulter, hoc mihi satis esse arbitre-
ris. Siquidẽ non horũ fuga tantùm ad perfectionem
consequendam homo satagat, sed omnia percurrat
oportet, qui veritatẽ perscrutaẽ. Idcirco Petrus Apo
stolorũ princeps inquit, In veritate cõperi, quoniam
Act. 10. e. nõ est personarum acceptor deus, sed in omni gente
qui timet eũ, & operatur iusticiã, accept° est illi: hoc
est, vocat & allicit eũ ad veritatẽ. Nónne vides Pau-
lum qui omnibus vehemẽtior erat & in certãdo, &
persequẽdo? Veruntamẽ postquã vitam irreprehen-
sibilem induit, neq; humanis affectib° se subiecit, &
acceptus est, & omnes exuperauit. Si quis autẽ per-
cõtaretur, quánã ratione Gẽtilis ille ꝓbatus, bonus,
benignus, in errore persistit? Illud responderẽ, quòd
aliis superatur affectib°, inani scilicet gloria, aut ani-
mi socordia, aut propriẽ salutis negligẽtia, sed teme-
rè & frustra res suas agi arbitraẽ. Petrus autẽ eũ qui
in omnibus iusticiã operatur, irreprehensibilẽ appel
Philip. 3. b lat, †Secundũ iusticiã & in lege factus irreprehẽsibi-
† secundũ iusticiam quæ in lege est. lis] &, gratias habeo deo cui seruio à ꝓgenitoribus
in pura cõscientia. Quo modo igitẽ, inquit, immundi
2. Tim. 1. a digni facti sunt prędicatione? Quoniã & voluerũt &
desiderarunt. Etenim errãtes quidẽ trahit, si affecti-
bus purgentur: qui autẽ sponte sua accedunt, eos nõ
expellit: multi verò & à progenitoribus pietatẽ acce
perunt. *Siquidem quum in vobis æmulatio sit & contentio.*
Iam in subditos accingitur. Siquidẽ in superioribus
principes euertit, cũ asseruisset nullius momenti esse

A sapientiã sermonis: hoc autẽ in loco subditos tãgit,
inquiens: *Cùm enim quis dicit, Ego quidem sum Pauli: alius
autem, ego Apollo, nónne carnales estis?* Quib° verbis signi-
ficat, hoc nõ solũ eis nihil vtilitatis afferre, nihil cõ-
parare, sed maiorib° in rebus impedimẽto esse. Hoc
nanq; zelum peperit, zelus autẽ carnales fecit. Quòd
verò carnales facti sunt, effecit ne possent quę altio-
ra sunt audire. *Quis igitur est Paulus? Quis verò Apollo?*
Post rerum cõfirmationem atq; demonstrationem,
apertius iam accusationẽ aggreditur, & suum ipsius
nomen ponit, & omnẽ aufert asperitatem, neq; pati-
tur vt quisquã suæ succenseat orationi. Nã si Paulus
nihil est, neq; indignaẽ, multò minus illos indignari
oportet. Duplici igitẽ ratione eos cõsolatur, & quòd
seipsum subiicit, & quòd nõ omnino eos priuat ac si
nihil perfecerint, sed tribuit eis quiddã exiguũ. Tri-
buit enim. nam cum diceret, Quis igitur est Paulus?
B Quis verò Apollo? addidit, *Nisi ministri † eius cui] cre-* *†per quos] sic legit & Erasm.*
didistis. Hoc autẽ ipsum per se quidẽ magnum est, &
multis dignũ prẽmiis, ad originẽ verò & radicẽ bo-
norũ nihil. Nõ enim qui ministrat bonis, sed qui bo
na exhibet, is demũ beneficus est. Et nõ dixit, euãge-
listę, sed ministri: quod maius est. Quippe qui nõ so-
lum euãgelizarunt, sed ministrarũt nobis. Etenim al-
terum quidem solo verbo, alterum autem etiã opere
continetur. Itaq; quanquã Christus minister sit, non
tamẽ minister solus est, sed & fons atq; radix bono-
rum, & tanquã filius. Vide tamen quò rem adducit.
Quo modo ergo dicit ipsum ministrũ fuisse circun- *Rom. 15. b*
cisionis? De carnis generatione illic loquiẽ, non hoc
modo quẽ in præsentia diximus: siquidem illic mi-
nistrũ impletorem appellat, non ex seipso præbentẽ
bona. Et nõ dixit, qui vos fidem erudiũt, sed † cuius *†per quos credidistis*
C opera credidistis] rursum illis quiddam amplius tri-
buẽs, & ministros etiã hoc in loco eos manifestat. Si
igitur in alterius ipsi ministeriũ venerunt, quónam
pacto hi dignitatẽ sibi vindicãt? Tu autem cõsidera
quod minimè eos accusat, tanquam rapiant, sed tan-
quã prębeant. Materia enim erroris in multitudine
erat. siquidẽ nisi illi essent, hi absoluerentur. Duo igi-
tur sapienter cõfirmauit, & vnde oportebat peccatũ
destruere, inde euertit, & in illos odiũ nõ seruat, ne-
que magis eorũ excitat contentionem. Ait enim, *Et
vnicuique sicut dominus dedit.* Neq; enim hoc ipsum etsi
paruum sit, à se, sed à dei benignitate acceperunt. Nã
ne diceret, Quid igitur? qui nobis ministrãt, nõ ama-
bimus? Sanè inquit. Sed sciamus oportet, quousq; in
amore progrediendum sit. Siquidem hoc ipsum nõ
D à se, sed ab exhibitore deo acceperunt. *Ego plantaui,
Apollo rigauit, sed deus incrementum dedit.* Hoc est, ego pri
mus verbũ dei disseminaui: vt autẽ semina non are-
scerẽt tentationibus, à seipso Apollo ea rigauit, totũ
autẽ dei opus est. *Itaque neque qui plantauit est aliquid,
neque qui rigauit, sed deus qui dedit incrementum.* Animad-
uertis quo pacto eos consolatur, neq; asperiores fie-
rent audiẽdo, Quis hic est aut ille? Vtrunq; enim gra
ue: & cũ dicitur, & quis hic est, & quis est ille? & cùm
dicitur, Neq; qui plantauit, neque qui rigauit, est ali-
quid. Qua igitur ratione hæc leniuit? Primũ ex pro-
priæ personæ contemptu, cùm inquit: *Quis est Paulus?
Quis Apollo?* Inde ex omnium ad datorem deum rela
tione. nam cùm dixisset, q̃ hic plantauit, & addidis-
set nihil eũ esse, subdidit: *Sed qui incrementũ dedit deus.*
Sed neq; hoc in loco cõsistit, verùm alia item adie-
ctione hoc molitur his verbis: *Qui autem plantat & ri-*
gat, vnum

gat, vnum sunt. Et quo aliud quoq; confirmat, ne in-
uicem superbia efferãtur. Vnum autẽ esse eos inquit,
quoniã nihil possunt sine deo qui dat incremẽtum.
Quibus verbis neq; qui multũ laborant, aduersus pi
griores effert, neq; alios his inuidere ꝓmittit. Dein-
de cum ea opinione, vt scilicet omnes vnũ sint, negli
gentiores efficiantur, & hi qui multũ, & hi qui remis
sius operãtur: animaduerte, quęso, quib° hoc verbis
corrigat: *Vnusquisq; propriam mercedem accipiet secundum
suum laborẽ.* Ac si diceret, noli timere quòd dixerim,
vnum sunt. Sunt nanq; vnum ad dei opus cõparati,
nõ autem ad labores: sed vnusquisq; propriam acci-
piet mercedẽ. Inde rursum hoc auget, vt quod vult
efficiat, & gratificatur quantum licet ambitiosẽ: [*Dei
enim sumus adiutores:*] *dei cultura, dei ædificatio estis.* Intuere
quo pacto opus eis attribuit, nec quidẽ exiguũ, quã-
quam omnia prius dei esse cõfirmauerit. Nam cùm
semper admoneat parendũ esse principib°, propter-
ea nõ multum magistros extenuat, dei cultura estis:
cũ dixisset, plãtaui, in similitudine perstitit. Si autem
dei cultura sumus, nõ ab his qui nos genuerũt, sed à
deo appellari dccẽs est. Nõ emẽ ager agricolę est, sed
patrisfamilias. Dei ædificatio estis. Rursus ędificatio
nõ artificis, sed domini est. Quòd si ædificatio estis,
nõ oportet dissipari: siquidem nõ esset ædificatio. Si
cultura estis, separari nõ opus est, sed vna cõcordiæ
sepe muniri. *Secundum gratiam dei quæ data est mihi, vt sa
piens architectus fundamentum posui.* Sapientem seipsum
hoc in loco appellauit, nõ elationis gratia, sed vt fi-
gurã eis præberet, & vt ostẽderet sapiẽtis esse vnum
iacere fundamentũ. Intuere tamẽ quo pacto mode-
stiã seruat. Nã cùm se sapientẽ diceret, nõ id sibi tri-
bui voluit: sed cũ se ad deum referret, hinc se sapien
tis nomine appellauit. Secundum gratiã dei quę mi-
hi data est, inquit. Simul nanq; ostẽdit & totum dei
esse, & hoc maximè esse gratiã dei, ne scilicet dissen-
tiant, sed in vno permaneãt fundamẽto. *Alius superæ-
dificat. Vnusquisque autem videat quomodo superædificet.*
Hoc in loco mihi videẽ in vitæ certamen eos trahe-
re, ex quo eos cõiunxit, & vnum fecit. *Fundamentum
enim aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod
est Christus Iesus.* Nõ potest, donec fuerit architectus.
Quòd si ab alio ponaẽ, non amplius est architectus.
Ecce quo pacto à cõmunibus sentẽtiis omne propo
situm cõfirmat, cuius sentẽtia huiusmodi est: Annun
ciaui Christũ, tradidi vobis fundamẽtũ. Videte quo
modo superædificetis, an inani gloria, an ad hoĩes
trahẽtes discipulos. Nolimus igitẽ hæresibus inhęre-
re. fundamẽtum emẽ aliud nemo potest ponere, prę-
ter id quod positũ est. Super hoc ergo ædificem°, &
pro fundamento habeamus tanquã palmitẽ vitis, &
nullũ sit medium inter nos & Christũ. Quòd si me-
†Protinus perirem°. dium aliquod intercederet, †id quamprimũ aboleа-
mus.] Etenim palmes per continuationẽ vitis naturã
trahit, & ædificiũ cõglutinatione cõsistit, vt si fathi-
scat, totũ corruat, neq; vbi innitatur habeat. Nõ igi-
tur simpliciter Christũ teneamus, sed ei conglutine-
mur. Nã si quicquã secesserimus, peribimus. Qui emẽ
Psal. 72. d lõgè abeunt à te, peribũt, inquit. Cõglutinemur igi-
tur ei, & cõglutinemur per opera. Qui emẽ seruat prę-
1. Ioã. 3. d cepta mea, ipse in me manet, inquit. Et ꝓfectò mul-
tis nos inuicẽ exẽplis cõiungit. Animaduerte, quæ-
so. Ipse caput, nos corpus. Nũquid potest vlla media
esse inter caput & corpus distãtia, quę vacet? Ipse fun
damentũ, nos ædificium: ipse vitis, nos palmites: ipse

A sponsus, nos spõsa: ipse pastor, nos oues: via ille, nos
viatores: nos itẽ templũ, ille inhabitator: ipse primo-
genitus, nos fratres: ille hęres, nos cohęredes: ipse vi-
ta, nos viuẽtes: ipse resurrectio, nos qui resurrexim°:
ipse lux, nos illuminati. Hæc oĩa cõglutinationẽ de-
monstrãt, & nihil vacui in medio relinquũt, ne mini-
mum quidẽ: quippe qui parũ abest, cùm processerit,
aberit lõgius. Etenim corpus si parũ ab ense diuida-
tur, corrũpitur: & ædificium si parũ fathiscat, dissol-
uitur: & si vel minimũ palmes à radice abscindatur,
inutilis redditur. Itaq; id parũ non est, sed ferè totũ
existimandũ. Cùm igitur parum peccauerimus, vel
desidia torpuerimus, nolim° vt exiguum despicere.
Siquidẽ id neglectum quamprimum in immensum
euadet: sic & vestis quę scindi cœperit, neglecta tota
discinditur: & tectũ paucarum tegularũ casu cõtem-
pto, totã domum diruit. Hęc nos reputãtes, nunquã
B paruũ contẽnamus, ne ꝓcidamus in maiora. Quòd
si eo contẽpto in grauissima scelera deciderimus, nõ
tamẽ nobis desperandũ est, ne in insaniã proruam°.
Etenim difficile est inde emergere, nisi quis maximè
sobrius sit, nõ lõgitudinis tãtùm, sed ipsius situs gra-
tia. Profundũ nanq; peccatũ est, & deorsum trahit.
Et quemadmodũ qui in puteum decidunt, nõ facilè
euadunt, sed aliorũ opus est auxilio, qui eum eripiãt:
sic qui in profundum peccatorũ immersus est. De-
mittam° igitur ad hos funes, eosq; educamus: vel po-
tius nullo alio indigemus q̃ nobis ipsis, vt prosilire
& ascẽdere possimus, non tantum quantum descen-
dimus, sed multò magis, modò voluntas adsit. deus
enim nobis opitulatur, neq; vult mortẽ peccatoris, *Ezec. 18.*
sed vt cõuertatur. Nemo igitur desperet, nemo im- *g.*
C piorum affectu torqueatur. Illorũ nanq; est hoc pec-
catum: Impius, inquit, cùm in profundũ venerit pec *Prouo. 18.*
catorũ, contemnit. Itaq; nõ peccatorũ copia in de- *a.*
sperationẽ trahit, sed impij animus. Itaq; etsi omnẽ
excesseris maliciã, tecum ipse loquere, Benignus est
deus, & salutem nostrã desiderat. nam si fuerint pec- *Esai. 1. e.*
cata vestra vt coccinum, quasi niuẽ dealbabo: quasi
nix dealbabuntur, inquit, & ad diuersum habitũ con
uertã. Quamobrem ne desperemus: neq; enim casus
tam grauis est, quàm post casum iacẽre: neque tam
graue vulnus accipere, q̃ nolle acceptũ curare. Quis
gloriabitur cor castũ habere, vel quis cõfidet purum *Prouo. 20*
esse à peccatis? Hoc dico nõ vt pigriores vos faciã, *b.*
sed vt in desperationẽ prohibeã incidere. Vis intel-
ligere q̃ benignus sit dominus noster? Ascendit pu-
blicanus in templũ tantis vitiis coinquinatus, & qui
D tantùm dicebat, Deus propitius esto mihi peccato- *Lucæ. 18. c*
ri, descẽdit iustificatus. Et per prophetã inquit deus:
Propter peccatum parum eum dolore affeci, vidi q̃
tristat° est, ambulauit tristis, & sanaui vias eius. Quid
nam benignitati huic comparandum? vt tantùm do-
leas, inquit, dimisi tibi peccata. Nos autẽ neque hoc
quidẽ facimus. Qua re maximè deum prouocamus.
Qui enim minimo reconciliatur, cùm id non conse-
quitur, nõ immeritò indignatur, & vltimum à nobis
exigit suppliciũ. Et sanè q̃ maximi hoc contemptus
est. Quisnam igitur vnquam peccatorũ gratia dolo-
re affectus est? Quis ingemuit? Quis pectus percussit?
Quis solicitudinẽ vllam suscepit? Nemo, vt arbitror.
Verùm innumeros dies deflẽt homines familiarium
obitus, pecuniarum damnum. Quòd autem animam
singulis diebus amittamus, ne cogitamus quidem.
Quo igitur pacto deus placari poterit, cùm neq; pec

catum

catũ tuũ intelligas? Certè inquis, peccaui. Certè lingua tantũ profiteris. Dic, quæso, nunquid & animo etiã cum verbo? Ingemiscas, vt perpetuò lęteris. Etenim si super peccatis nostris doleremus, si plangeremus super errorib⁹, nihil amplius nos dolore afficeret. hac nanq; ęgritudine omnis animi anxietas propulsaretur. Itaq; & aliud nostro quoq; iudicio lucraremur, q̃ neque immergeremur præsentis vitæ calamitatibus, neq; prosperis reb⁹ animus intumesceret: & hoc pacto maiorẽ in modũ nobis deum placaremus, nõ aliter ac in pręsentia operibus nostris irritamus. Dic, quęso, si quem haberes seruũ, qui cũ multa à cõseruis suis mala pateretur, nihil tamẽ aliud curaret, q̃ ne dominum ad irã prouocaret, nunquid vel hac vna re satis posset irã tuam mitigare? Quid autẽ si ex his quæ in te cõmitteret, nihil solicitaretur, sed caueret ne cõseruos offẽderet: nónne maiori supplicio eũ afficeres? Hoc pacto deus facit, quandoquidẽ eius irã contemnimus, vehemẽtius irascitur: quãdo vero eius curã habemus, remissius, vel potius nõ amplius irascitur. Vult enim vt à nobis ipsis peccatorũ suppliciũ exigamus, nec amplius ipse id exigit: idcirco minatur vltionẽ, vt metu contẽptum tollat. Cùm verò solis minis formidamus, non vlterius in supplicium progreditur. Vide igitur quid ad Hieremiã loquatur, Patres eorũ accendunt ignem, filij colligunt *Hier. 7. d* ligna, mulieres eorum conspergunt adipem. Vereor ne de nobis hoc dictũ sit. Non vides quid hi faciũt? Nemo Christi doctrinã inquirit, sed vniuersi, ppriis rebus incumbũt. Filij eorum in luxurias, patres eorũ in auariciã, in rapinam præcipites feruntur. Vxores circa huius seculi cogitationes, non solũ viros abducunt, sed irritãt. In foro, quæso, consistas, percontare prætereuntes, neminẽ videbis ad spiritualẽ prædicationẽ, sed omnes ad carnalia festinantes. Quoad igitur sobrij erimus? quousque in profundum somnum deferemur? Nũquid satiati sumus in scelerib⁹? Atqui & nemine loquente, satis ipsa rerum experientia docere nos potest, quãta sit præsentiũ rerũ vilitas, quãta miseria. Homines igit̃ qui externæ vacarũt philosophiæ, neq; quicquã futurarũ rerum intellexerunt, cùm præsentiũ vilitatẽ reprehenderent, hac solùm causa his se amouerũt. Quod cùm ita sit, quam tu veniã assequeris, cũ humi prostratus iaceas, neq; despicias hæc quæ parua sunt, & breui dilabuntur, eorum gratia quę maxima sunt, & perennia, cùm deum hęc tibi ostendentẽ atque reuelantẽ audias, & tanta tibi ipse polliceatur? Quòd autẽ hęc non sufficientia sint quę possideamus, indicio fuerunt, qui sine maiorum promissionibus ab his abstinuerunt. Quarũ enim diuitiarũ expectatione paupertatẽ expetiuerunt? Nullarum, sed quoniã certò cognouerãt huiusmodi paupertatẽ diuitiis meliorẽ esse. Cuius vitæ spe deliciis contemptis asperrimæ vitæ se deuouerunt? Nullius, sed ipsam rerum naturã secuti, intellexerunt id & ad animę philosophiã & bonam corporis valetudinem accõmodatius. Hæc itaq; & nos reputantes, & futura bona frequenter animo versantes, præsentia abiiciamus, vt cõsequamur futura: gratia & benignitate domini nostri Iesu Christi, cum quo patri simul & spiritui sancto gloria, in secula seculorum, Amen.

Homilia nona.

SI quis autem superædificat super fundamentum hoc, aurum, argentũ, lapides preciosos, ligna, fœnum, stipulam, vniuscuiusq; opus manifestum erit. Dies enim declarabit, quia in igne reuelabitur, & vniuscuiusq; opus quale sit, ignis probabit. Si cuius opus mãserit, quod superædificat, mercedẽ accipiet. Si cuius opus arserit, detrimentũ patietur: ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem. Nõ parua nobis ex hac particula quæstio incũbit: verùm admodum necessaria, & eorũ è numero, quæ ab omnib⁹ inquiruntur, an finẽ habeat gehennę ignis. Quòd enim nõ habeat, Christus his verbis ostẽdit, Ignis ille non ex- *Esai. 66.* tinguetur, & vermis eorũ non morietur. Nec ignora- *& Mar. 9. g.* mus, quin his verbis torpore contrahimini. Verùm quid faciã? Etenim deus præcepit frequẽter hæc instillãda auribus, quippe qui inquit, Pręcipe populo huic. & nos in ministeriũ sermonis ordinati sum⁹, & necesse est nõ spontè, sed coactum grauẽ me esse auditoribus. Vel potius, modò velitis, nõ erim⁹ graues. Si em̃, inquit, bonũ feceris, noli timere. Itaq; licet vo- *Rom. 13. b* bis nõ solùm sine odio, sed cum voluptate verbis nostris aures accõmodare. Quoniã igitur gehenna nullo fine cõprehenditur, & Christus id demonstrat, & item Paulus, ait enim q̃ peccatores pœnas supplicij *2. Thes. 1. a* dabũt in interitu æternas. Et rursum, Nolite errare, *Infra. 6. b* neq; fornicarij, neq; adulteri, neque molles regnum dei hæreditabunt. & ad Hebręos, Pacẽ sequimini cũ *Heb. 12. d* omnib⁹, & sanctificationẽ custodite, sine qua nemo videbit dominũ. Et Christus ad eos qui dixerunt: In *Matt. 7. d* nomine tuo virtutes multas fecimus. Discedite, inquit, à me qui operamini iniquitatẽ, non noui vos. Et virgines exclusæ, nõ adhuc admissæ sunt, & de his qui vi- *Ibid. 25. a* ctum ei nõ dederunt, q̃ abibunt in suppliciũ æternũ. Nec mihi dicas, vbi iustitiæ ratio seruaẽ, si nõ habet finẽ supplicium? Cùm enim deus quicquã operatur, eius sententię pareas, neq; velis humanis rationibus, quæ ab eo dicuntur perscrutari. Veruntamẽ qua ratione iniustũ dixeris, vt is qui innumera à principio bona sit assecutus, inde flagitiis coinquinẽt, & neq; minis, neq; beneficio factus sit melior, puniatur? Nã si iustũ inuestigaueris, ipso statim pricipio perdi vos oportuisset, vel potius neq; tunc sola iustitiæ ratiõe. Etenim etiã humanitate vsus esset, si supplicio nos affecisset. Siquidem cùm quispiã nihil iniurianti iniuriã infert, iure ipso puniendus est. Quando autem & beneficũ & eũ qui nihil antè acceperit, sed qui sponte sua innumera cõtulerit beneficia, quive vt essemus effecerit, qui deus sit, qui animã inspirauerit, qui volentẽ in cœlum erigit: post tanta beneficia non tantũ lædit, sed singulis diebus malè operando cõtumeliis afficit: hunc, in quã, quánam venia dignum duxeris? Nónne vides quo pacto Adã vno tãtùm peccato punitus est? Certè, inquit, paradisum ei de⁹ & immẽ- *Gene. 2. d* sę beneuolentiæ fructũ largitus est. Atqui non idem est, vt qui multo fruat ocio, & qui multis in malis cõstitutus sit, peccet. Verùm graue hoc est, q̃ non in paradiso, sed inter innumeras pręsentis vitæ calamitates in peccata incidis. quemadmodũ si quis ligatus perstet in malicia, neq; ipsa miseria fiat cõtinentior. Tibi autẽ paradiso etiã maiora promittuntur. Neq; adhuc dedit, ne certaminum tẽpore distraharis: neque cõticuit, ne te laboribus prosterneret: & ille quidem vno peccato omnino mortẽ secum traxit: nos autẽ quotidie innumera scelera cõmittimus. Quòd si ille vnò duntaxat peccato tantum mali & mortem induxit: quídnã perpeti nos oportet, qui semper in peccatis versamur, qui pro paradiso cœlũ expectamus? Grauis sanè oratio, & q̃ auditoris animũ percellat. Hoc ego ex meipso intelligo. cor enim meũ con-

turbatur

turbatur atq; concutitur. Et quantò magis gehennæ rationem confirmari video, tantò magis cõtremisco & timore dissoluor. Verùm necessariũ est hãc habere orationẽ, ne in gehennam incidamus. Nòn accepisti tu paradisum, non ligna, non plãtas, sed cœlum & quæ in cœlis sunt bona. Quòd si qui min⁹ accepit, damnatus est, & nulla eũ ratio exemit: longè magis nos qui plura cõmittimus, & ad maiora vocati sum⁹, grauius puniemur. Cõsidera quanto tẽpore propter id vnũ peccatum in morte humanum genus permanet. Quinque milia annorũ & amplius præterierunt, neq; mors adhuc soluta est: neque dicere possumus, Adam propheras audisse, neq; alios quòd peccatorum suorũ pœnas dederint, cõspicatũ esse, vnde meritò perterreri potuisset, & ipso exẽplo fieri continentior. Primus enim tunc erat & solus, veruntamen punitus est. Tu autẽ nihil horum in tuam adducere potes excusationẽ, qui post tanta exempla factus es peior, qui tanto spiritu dignus habitus es, neq; vno aut altero, sed innumeris peccatis es coinquinatus. Neq; etenim quòd breui momento cõmittuntur, idcirco breue fore suppliciũ arbitreris. Nónne vides homines vno interdũ furto, & vno adulterio minimo tempori spacio cõmisso, in carcere & catenis totam vitam consumere, fame perpetua, & innumeris mortibus torqueri, & à nemine inde eximũtur, neq; dicũt breui se id fecisse, & pœnã parem tempori esse oportere? Verùm dixeris: homines id faciunt, deus autem benignus est. Primũ igitur homines non crudelitate id agunt, sed humanitate. Et deus quemadmodũ benignus est, ita & vlciscitur. Secundũ enim misericordiam suam multa reprehensio eius. Cùm igitur benignũ deum appellaueris, tunc maiorẽ mihi supplicij adducis occasionẽ, quòd in talem peccemus. Quare *Heb. 10. f.* Paulus inquit, Horrendũ est incidere in manus dei viuentis. Patiamini, quæso, hanc verborũ vehementiam, fortasse aliqua nobis hinc consolatio venerit. Quisnam hominũ ita punire potest, quemadmodũ *Gene. 7. b. c.* puniuit de⁹? Diluuio vniuersum hominũ genus perdidit, & nõ multò pòst tempore cœlitus ignẽ demisit, & omnia funditus euertit. Quænam humana pœna tãta esse potest? Nõ vides immortalẽ ferme hinc pœnam existere? Quatuor millia annorum præterierũt, & Sodomitarũ pœna adhuc viget. Quemadmodum enim dei benignitas magna est, sic & suppliciũ. Etenim si grauia quædã & factu impossibilia præcepisset, fortasse posset quispiã dogmatum afferre difficultatem. Quòd si quàm facillima sunt: quid dicere possumus, nisi horum rationem habeamus? Ieiunare non potes, neque virginitatem seruare? Atqui potes, modò velis: & qui possunt, nos arguunt. Veruntamẽ nõ vsus est erga nos deus hac seueritate, neq; præcepit hæc, neq; sanxit, sed in auditorum sentẽtia dimisit optionẽ. Potes in matrimonio continentiam seruare, potes nõ inebriari. Nõ potes oẽs abiicere pecunias? Atqui potes. Quod qui faciũt, abs te quoq; fieri posse contẽdunt. Non tamẽ id deus præcipit: sed ne diripias, & ex facultatib⁹ tuis subuenias indigẽtibus. Quòd si quispiam dicat, † à muliere duntaxat se cõtinere non posse:] seipsum decipit, & à ratione aberrat, & ab his qui sine muliere in continentia viuũt, arguitur. Quid autẽ, quęso, nõ potes non lędere, non execrari? Verũ id facere graue est, nõ abstinere. Quã nam igitur habemus excusationẽ, si tam leuia, tam facilia præcepta nõ seruauerimus? Nullam sanè. Quoniam igit̃ ex prædictis immortale suppliciũ esse manifestũ est, cùm videatur nõnullis Pauli verbum contrariam habere sententiam, agitè & hoc exponamus, quid Paulus sentiat in mediũ afferẽtes. Siquidẽ quoque cùm dixisset, *Si cuius opus manserit, quod † superædificat, mercedẽ accipiet. Si cuius opus arserit, detrimentũ patietur:* Addidit, *Ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem.* Quid igitur ad hoc respõdere possumus? Consideremus primùm quódnam sit fundamẽtum, & quid sit aurũ, qui lapides preciosi, quid fœnum, quæ stipula. Fundamentũ igitur manifestè ipse significauit Christum esse, cùm inquit, *Fundamentum enim aliud nemo ponere potest, præter id quod positum est, quod est Christus Iesus.* Ædificatio autẽ operationes mihi esse videntẽ. Atqui nõnulli inquiunt, hoc ipsum de magistris, discipulis & corruptis sectis dictũ esse. Verùm id ratio nõ consentit. Nã si ita intelligeret, quo pacto opus peribit, architectus autẽ saluus erit, & per ignem? authorem nanq; potius perire oportuit. Nunc autem inuenitur maiorẽ pœnam dedisse, qui ædificatus est. Nã si magister author factus est malicię, maius merebatur suppliciũ: quo modo igitur saluus erit? Sin autẽ non est ipse causa, sed peruersis suis moribus eiusmodi discipuli euaserũt, nullas omnino dare pœnas promeretur. Sed neq; damno afficiẽdus esset, qui bene ædificauerit. Quánam igitur ratione, inquit, detrimẽtum patietur? Quamobrẽ planè cõstat de operationib⁹ id verbũ intelligendũ. Cùm enim iam inuecturus sit in adulteriũ, altius iacit principia. Nouit enim cũ de altero disputet, in ipsa disputatione alterũ, de quo verba facturus est, cõfirmare. Etenim cũ increparet † optimates, q̃ non persisterẽt,] mysteriorũ rationem cõfirmauit. Quòd autẽ nunc in fornicatorem properat, de fundamẽto locutus, subdidit: *Nescitis quia templum dei estis, & spiritus dei habitat in vobis? Si quis autem templũ dei violauerit, disperdet illum deus.* Hæc autẽ locutus est, vt fornicariã animam metu percelleret. *Si quis superædificat super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides preciosos, ligna, fœnum, stipulam.* Post fidẽ enim ædificatione opus est. Quare alio in loco ait, Ædificate inuicẽ in his sermonibus. Etenim faber & discipulus simul ædificationi cõferunt. idcirco inquit, *Vnusquisque autẽ videat, quo modò superædificet.* Quòd si de fide hæc dictã essent, nulla possent ratione † cõfirmari.] In fide enim pares omnes esse oportet, quoniã vna est fides: in vitę autẽ virtute nõ omnes eosdem esse requiritur. Siquidẽ fides altera non est altera maior, sed eadem in omnibus qui verè credũt. In vita autẽ hos quidẽ magis studiosos, illos pigriores, diligẽtiores alios, alios non itidẽ videre licet. & hos rursum magis, illos minus proficere: alios grauius, alios leuius peccare conspicamur. Propterea inquit, *Aurum, argentum, lapides preciosos, ligna, fœnum, stipulam, vniuscuiusq; opus manifestũ erit.* Operationes hoc in loco significat. *Si cuius opus manserit quod † superædificat, mercedem accipiet. Si cuius opus arserit, detrimentũ patietur.* Atqui si de discipulis & præceptoribus hoc dictũ esset, nõ oportuisset detrimentum pati. Quid em̃ si non audierunt discipuli? idcirco inquit, vnusquisq; propriã mercedem accipiet secũdum suum laborem, non secundum fidem, sed secundum laborem. Quid enim si non attenderunt auditores? Quare & hinc planè constat de operationibus dictũ esse, cuius hæc est sententia: Si quis malè viuit cum fide recta, auxiliũ ei fides non præstabit, vt non puniatur opere perdito. Quòd autem inquit, arserit,

hoc est,

† *superædificauit.*

† *quod in rebus optimis non persisterent.*

† *superædificauit.*

† *muliere solùm cõtentũ esse nõ posse.*

† *cõsistere.*

hoc est, nõ feret ignis impetũ. Sed quemadmodum si quis aureis armis igneũ fluuium traiecerit, ſplendidius egreditur. Si autẽ fœno onuſtus, non modò nihil lucratur, ſed & ipſum perdit. Itidem in operibus vſuuenit: non enim tanquam perſonarum ſubſtantia ardeat, hoc dicit, ſed formidinẽ magis augere vult, & oſtendere eũ, qui in malicia viuit, omni carere ſecuritate. Idcirco inquit, *Detrimentum patietur*. Ecce vnũ ſupplicium. *Ipſe autem ſaluus erit, ſic tamen quaſi per ignem.* Ecce alterum. Hoc autẽ ſignificat, quòd ipſe non ita peribit, quemadmodũ opera in nihilum rediens, ſed manebit in igne. Salutẽ igitur rẽ appellat, inquit, nõ ſimpliciter. Propterea addidit: Quaſi per ignem. Etenim nobis cõſuetudo dicendi eſt, in igne ſalua eſſe, quæ nõ comburuntur, neq; in cinerẽ conuertuntur. Noli igitur cùm ignẽ audis, in nihilum redire ardentes arbitrari. Quòd ſi ſalutẽ tale ſuppliciũ appellat, noli admirari. Solet emẽ in malè ſignificantibus rebus bonis vti nominib°, & in bene malis. Vt exẽpli gratia, captiuitatis nomen, malæ ſignificationis nomẽ videtur, ſed in bona eo Paulus his verbis
2.Cor.10. vtitur, In captiuitatẽ redigentes omnem intellectũ
b. in obſequiũ Chriſti. Contrà, in re mala pręclaro vti-
Rom.5.d tur verbo, Regnauit peccatũ. Atqui regni nomẽ laudabilius eſt. Itidẽ hoc in loco cũ inquit, Saluus erit: nihil aliud q̃ ſupplicij incrementum ſignificat: quaſi dicat, ipſe perpetuo in ſupplicio permanebit. Deĩde
†attollẽs. Deĩde & proſequitur, *Neſcitis quia templum dei eſtis?* Cùm de ſeditioſis in eccleſia ſuperius diſputauerit, iã fornicatorẽ aggreditur, nondũ autem manifeſtè. Indefinitè enim corruptã eius vitam ſignificans, & peccatum ã iam dato ei munere †tollit, &] alios ab ipſis iã rebus cõfutat. Aut enim à futuris rebus, aut à præteritis, aut à triſtib°, aut vtilib° ſemp hoc facit. A futuris quidẽ, *Dies declarabit, quia in igne reuelabitur.* A præteritis, *Neſcitis quia templum dei eſtis, & ſpiritus dei habitat in vobis? Si quis autem templum dei violauerit, diſperdet illũ deus.* Vides quo pacto inuehitur? Sed hactenus vt incertã tangat perſonã, non adeò moleſtia afficit, cùm reprehẽſionis metus in omnes diſtribuatur. *Diſperdet illum deus.* Hoc eſt, conſumet. non autem hoc imprecantis eſt, ſed prophetãtis. *Templum enim dei ſanctum eſt:* Ergo fornicator profanus. Deinde ne in illũ inuehi arbitreris, cum templum dei ſanctum dixiſſet, ſubdidit: *Quod eſtis vos. Nemo ſe ſeducat.* Et hoc ad illũ, ac ſi aliquid ſe eſſe exiſtimaret, & in ſapiẽtia gloriaretur. Et ne videatur ſuperuacaneè iã diu aduerſum illũ ſe inuectũ, in certamen trahit, & iam ei metum incutiẽs, rurſum ad commune crimẽ ſuum vertit ſermonem, inquiens: *Si quis videtur inter vos ſapiens eſſe, in hoc ſeculo ſtultus fiat, vt ſit ſapiens.* Facit autẽ hoc iam admodum licẽter, vtputa qui ſatis eos exuperauit. Quãuis enim quiſpiã locuples ſit, quanuis generoſus, eſt tamẽ inter abiectos abiectiſſimus cũ à peccato vinciẽ. Quẽadmodũ enim ſi rex quiſpiã barbarorum ſeruus fiat, omniũ eſt miſerrim°: ſic qui in peccato viuit. Barbarum nanq; peccatum eſt: quod cum animam ſemel captã, ira vt cõtrà perſuaderi neſciat, in ſuis ſordibus demerſerit, ſub tyrannidẽ redigit. Nihil enim tã præter rationẽ eſt, q̃ peccatum: nihil tam ſtultum, nihil tam fatuũ, nihil tam vehemens: omnia euertit, cõfundit, perdit. Quocunq; inciderit, viſũ iniucũdum eſt, graue, onoroſum. Quòd ſi quis pictor effingeret, non ſanè mihi errare videretur, ſi in hũc modũ id pingeret, fœminam quandã in feræ ſimilitudinem, barbaram, ignem efflantem, horrendã, nigram, quales externi poëtę Scyllas effingũt. Innumeris eũ manibus noſtris inſidiat cogitationibus, & inopinãtes aggreditur, omnia dilacerat more canum clãculum mordentiũ. Vel potius quid vobis pictura opus eſt, cùm liceat eos qui in peccatis viuũt, in apertũ adducere? Quẽ igitur vultis priori loco pingamus? Num cupidum & rapacẽ hominem? Et quidnam illorum oculis impudẽtius? Quid peruicacius? Quid cani ſimili°? Neque enim tam impudẽs canis viſus eſt, quàm hic cùm vndiq; omnia diripit. Quid huius manibus ſceleſtius? Quid huius ore magis temerariũ, cùm omnia deuorat neq; ſatiatur? Noli faciem & oculos cõſiderare, quòd hominis ſint. Nõ enim †vt] humani oculi † ita.
aſpiciunt. non †aſpiciunt] homines vt homines, non †aſpicit.
cœlũ vt cœlũ. Non conuertitur ad dominũ, ſed omnia pecunias eſſe arbitratur. Hominũ oculi egenos intueri ſolẽt, cùm inopia laborãt, & de his ingemiſcere. Raptores autẽ cõſpectis pauperib° magis ſęuiũt. Hominũ oculi non tanquã ſua aliena conſpicantur, ſed ſua tanquã aliena: neque quæ alienis dãtur, deſiderãt, ſed ſua in alienos effundunt. Hi non deſiſtunt niſi omniũ auferãt facultates, quippe qui nõ humanos, ſed ferinos habent oculos. Hominũ oculi nudũ ſuum corpus videre nõ patiuntur: ſuum nanq; eſt, licet ſecundũ perſonam ſit alterius. Hi autem niſi omnia populẽtur, omnia domum conferant, nunquam ſatiãtur. Imò nullo vnquã tempore expleri poſſunt. Quamobrẽ non ferinas tantùm horum manus quiſpiam dixerit, ſed feris lõgè ſæuiores, immanioreſq;. Vrſi nanq; & lupi cùm ad ſatietatem ederunt, cibo abſtinent: hi autem nunquã ſatiantur. Atqui idcirco nobis manus deus dedit, vt aliis opẽ ferremus, nõ vt inſidiaremur. Quibus ſi ita vſuri eſſemus, ſatius eſſet eas abſcindere, & manibus carere. Tu verò ſi pecudẽ fera lacerat, ægrè fers: cùm autẽ in proximũ tuũ id tu facis, nihil mali te facere arbitraris. Et quánam ratione homo es? Nónne vides q̃ cum humanum appellamus, qui miſericordiæ plen° eſt & humanitatis: quando verò quiſpiã crudeliter aliquid & immaniter operatur, inhumanũ eum dicimus? Igitur figurã quidẽ hominis à miſericordia: feræ autẽ ab immanitate deſcribimus, dicẽtes ſemper: Nũquid homo, fera vel canis? ſiquidẽ homines paupertati ſubueniunt, non eam augent. Horũ ora, ferarum ora ſunt, vel potius q̃ ferarum ſæuiora: verba enim proferũt, quę fillorũ dentibus graue] dimittunt venenum, & cædem †quàm illorũ dentes graues. machinãtur. Quòd ſi quiſpiã omnia enumerauerit, tũc verè cõſpicabitur, quo pacto feras ex hominib° qui ſe ei dedũt inhumanitas faciat. Si quis autẽ eiuſmodi hominum mentem inueſtigaret, nõ iam feras dũtaxat, ſed & dęmones appellãdos duceret. Quippe q̃ incredibilis pleni ſunt immanitatis, pleni in cõſeruos odij, neq; in illis cœleſtis regni amor eſt, neq; gehennæ metus, nullus hominũ pudor, nulla miſericordia, nulla humanitas: ſed impudẽtia, temeritas, furorũ omnium contẽptus, & quę de futuro iudicio dicta ſunt, fabulas arbitrãtur, & minas illas riſus ducunt. Talis auari mens. Cũ igitur intrinſecus dæmones, extrinſecus ferę, & feris ſęuiores ſint, vbinã, quęſo, tales cõſtituemus? Quòd emẽ feris peiores ſint, inde planè conſtat, q̃ feræ natura tales ſunt, hi autem naturalẽ manſuetudinem habentes, præter naturam in immanitatẽ ſe vertere conãtur. Verùm dæmones qui ſibi in tẽtationibus cõſentiunt, eos tantùm exuperant.

perãt. Qui verò iugum detrectãt, in eos nihil inſidiarum copia proficit: [hi verò etiã obnixè repugnantes, eos quibus calũnias ſtruũt, ſuperare cõtendunt.] Rurſum dęmõ cum hominibus, nõ cum eiuſdem generis dęmonibus certat: hic autẽ conſanguineum & familiarẽ pro viribus malo afficere conatur, neq; naturæ eum pudet. Noui multos horũ verborũ gratia in nos odium cõcitaſſe: ego autem nullo in eos odio moueor, ſed & miſereor & deſleo, qui ita afficiuntur. Quòd ſi me cędere velint, libẽter id pãteremur, modò ab eiuſmodi immanitate ceſſarẽt. Neq; enim ego ſolus, ſed & propheta nobiſcũ huiuſmodi homines ab hominũ cõſanguinitate expellit, cùm inquit: Ho-
Pſal.48. mo cùm in honore eſſet, non intellexit, comparatus
d. eſt iumentis inſipientibus. Fiamus igitur homines aliquando, & in cœlũ erigamur, & quã habemus imaginem, ea fruamur, vt futurorũ bonorum fiamus participes, gratia & benignitate dñi noſtri Ieſu Chriſti, cum quo patri gloria, ſimul & ſpiritui ſancto, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum, Amen.

Homilia decima.

Nemo ſe ſeducat. ſi quis videtur inter vos ſapiens eſſe, in hoc ſeculo ſtultus fiat, vt ſit ſapiens. Sapientia enim huius mundi ſtultitia eſt apud deum. Quod iam dixi, cùm ante congruum tempus Paulus in fornicatoris accuſationem delatus ſit, & ſignificanter ipſam breuibus attingẽs eius pupugerit conſcientiã: rurſus in exterioris ſapientiæ bellũ, & eorum qui in ea gloriabãtur, quíve eccleſiã ſcinderẽt, crimina properat, vt quod reliquũ erat adiecto, & principali parte cõfirmata, diligentiori iam & vehementiori impetu in fornicatorẽ inuehatur. Et prius eminus in eum pugnã cõmiſit: cùm ſuperius inquit, Nemo ſe ſeducat. quod ad illũ maximè refertur, & timore delinit. Et cùm de ſtipula locutus eſt, ipſum quoq; præcipuè ſignificat: atq; etiã cùm inquit, Neſcitis quòd templũ dei eſtis, & ſpiritus dei habitat in vobis? Duo emẽ hac in parte abducere nos à peccatis cõſueuerunt, & cũ poſitã peccatis pœnã intelligimus, & cũ noſtram reputamus dignitatẽ. Nam cum fœni & ſtipulę meminit, metũ incuſſit: cùm † dignitatis, propriã appellat
†propriæ nobilitatis dignitatẽ profert, pudore afficit. Et nobilitatẽ. Coarguit &] illo quidẽ verbo ignauiores, hoc autẽ modeſtiores ad meliorem frugem allicit. Nemo ſe ſeducat: ſi quis videtur inter vos ſapiẽs eſſe, in hoc ſeculo ſtultus fiat. Quemadmodũ mortuum fieri mundo præcipit, & ipſa mors nullũ affert detrimentum, ſed vtilitatẽ, cùm vitæ cauſa ſit: ſic & ſtultũ fieri iubet in hoc ſeculo, ſapientiã inde nobis veram afferens. Stultus autem mundo ille eſt, qui exteriori cõtempta ſapiẽtia, ſibi perſuadet nihil ei ad fidei ſuſceptionem profuturã. Quemadmodum igitur paupertas ſecundũ deum, diuitiarum cauſa eſt, & humilitas altitudinis, & gloriæ, contemptus gloriæ, ſic & ſtultũ fieri omnibus ſapientiorẽ facit. A rebus enim quæ apud cõtraria ſunt, plenitudinẽ accipit. Et quánã gratia non dixit, abiiciat ſapientiã, ſed fiat ſtultus? vt maiorẽ in modum exteriorem contemnat erudi-
† Idem. tionẽ, neq; enim † æquum] erat dicere, abiicias tuã ſapientiã, & fias ſtultus: præterea nos docet nõ eſſe nobis erubeſcendũ, ſi rudes fuerimus. Valde nãq; exteriores deridet, quamobrẽ nomina non formidauit, quoniam rerum virtuti confidit. Quemadmodũ igitur crux etſi opprobrio eſſe viſa ſit, innumerorũ tamen bonorum cauſam præbuit, & inenarrabilis gloriæ materiam & principium: ſic quæ videbatur ſtultitia eſſe, ſapientiæ nobis cauſa fuit. Siquidem vt ille qui malè aliquid docetur, niſi totum abiiciat, & præparet animũ, & purum reddat, vt in poſterum inſcribi poſſit, nihil pfectò ſanũ didicerit: Sic in exteriori ſapientia, niſi omnia abiicias, niſi mentẽ tuã purges, & æquo iure cum idiota teipſum fidei præbeas: nihil ſanè generoſum intelliges. Etenim ſtrabones niſi cõniuentibus oculis aliis ſe credãt, ſed viciato oculorũ ſuorum aſpectui ſe cõmiſerint, lõgè magis quàm qui nihil penitus vident, aberrant. Et quónam pacto, inquies, poſſet hæc abiici ſapientia? Si ſua homines nõ vtentur ſententia. Deinde cùm tantopere eam abiiciendam iuſſerit, etiã cauſam affert, inquiẽs, *Sapientia enim huius mundi ſtultitia eſt apud deum.* Non enim tantùm nihil conferet, ſed impedimento eſt. Oportet igitur vt eam abiiciamus, vtputa quę detrimentum afferat. Vides quanta vehemẽtia victoriam retulit, cùm oſtendat non ſolùm nobis nulli vtilitati, ſed nocumento eſſe. Neque ſuis ipſe copiis ſibi ſufficit, ſed teſtimoniũ item his verbis affert: *Scriptum eſt enim,* †*comprehendam] ſapientes in aſtutia eorum.* In aſtutia, hoc eſt, † qui cõprehẽdit.
ſuis ipſorum armis eos †conuincam.] Cùm enim ſa- Iob.5.c
pientia vſi ſint, ac ſi deo minimè indigeant, per hanc †apprehẽdit.
ipſam eos arguit q̃ maximè deo indigent. Et quánã ratione? Quoniã per eam ſtulti facti ſunt, meritò per eam cõuincuntur. Quippe qui minimè ſe deo egere arbitrabantur, in tantam adducti ſunt neceſſitatẽ, vt piſcatorib° & indoctis inferiores apparuerint, & ipſis iam indiguerint. Idcirco, inquit, in aſtutia eorum cõprehendit eos. Illud igitur quod ſuperius, inquit, perdam ſapientiam, ac ſi nullam afferat vtilitatem: hoc verò, † comprehendam ſapientes in aſtutia eo- †qui cõprehẽdit.
rum, vt oſtẽdat dei virtutem, dictum eſt: deinde qua ratione comprehendit, affert alio adducto teſtimonio: *Dominus,* inquit, *nouit cogitationes ſapientum, quoniam* Pſal.93.b
vanæ ſunt. Verùm cum immenſa ſapientia hæc de illis iudicet, & tales oſtendat: quámnam aliam ſummę eorum ſtultitiæ quæris demonſtrationem? Iudicia nanque hominum ſæpe falluntur: dei autem ſapientia irreprehenſibilis eſt, & nunquam coargui poteſt. Cùm igitur tam illuſtre ſuperni iudicij trophæũ conſtituerit, iam aduerſus ſubditos inuehitur. inquit emẽ, *Itaque nemo glorietur in hominibus, omnia enim veſtra ſunt.* Rurſum ad priora reuertitur, oſtendẽs quòd neque in ſpiritualibus multum ſe iactare debeant, quippe qui nihil per ſe conſecuti ſint. Cùm igitur externa quidem ſapientia damnoſa ſit: ſpiritualia autẽ à vobis non largiãtur, vnde gloriari pores? Et in externa quidem ſapientia nemo ſe ſeducat, inquit, quoniã in damnoſa re ſe iactat. Hoc autẽ in loco cùm res vtilitatẽ habeat, nemo glorietur, ait. Et manſuetiori vtitur verbo: *Omnia enim veſtra ſunt, ſiue Paulus, ſiue Apollo, ſiue Cephas, ſiue mundus, ſiue vita, ſiue mors, ſiue præſentia, ſiue futura, omnia veſtra ſunt: vos autem Chriſti, Chriſtus autẽ dei.* Cũ aſperius eos tetigiſſet, rurſum allicit. & ſuperius quidem dixit: dei enim ſumus adiutores, & aliis plu- Hic ſup.b
ribus verbis eos cõſolatus eſt. Hoc autẽ in loco, omnia, inquit, veſtra ſunt: quo verbo magiſtrorũ tollit inſolentiam, oſtenditq; non modò nullã illis diſcipulos gratiã, ſed illos diſcipulis debere. Propter hos enim tales facti ſunt, ſed & gratiã acceperunt. verum cum futurũ eſſet vt gloriarentur, propterea id primũ abſcidit: cùm inquit, vnicuiq; ſicut dominus dedit. Ibidem.
Et quòd deus incrementum dedit, vt neque illi tanquam ipſi præbuerint, intumeſcerent: neq; contrà ij audientes

audiẽtes, omnia vestra sunt, superbia efferrẽtur. Etenim quãuis propter vos, à deo tamen facta sunt omnia. Tu autem cõsidera, quo pacto ad finẽ vsque perseuerauerit subiiciẽs & nomen suũ & Petri. Quid autẽ significat, siue mors? Quòd quãuis moriãtur, propter vos moriunt, pro salute nostra periclitãtes. Vide contrà qua ratione discipulorũ tollit insolentiã, magistrorũ autem excitat. Ita enim disputat, tãquam cũ generosis pueris, qui pædagogos habent, & ad quos omnis hereditas peruẽtura sit. Potest & aliter intelligi, q̃ mors Adæ propter nos fuit, vt cõtinentiores essemus, [& mors Christi vt seruaremur.] *Vos autẽ Christi, Christus autẽ dei.* Alia ratione nos Christi, alia Christus dei est, alia mundus noster. Nos enim Christi sumus, vt opus. Christus autem dei, vt filius dilectissimus. Noster verò mundus, nõ vt opus, sed vt propter nos factus. Itaq; licet vnũ sit verbũ, differt tamẽ sententia. Noster nanq; mundus est, tanquã propter nos factus: Christus autẽ dei, tanquam ipsum authorem habẽs, vt à patre sit. Nos verò Christi sumus, vt ab eo facti. Quòd si illi vestri sunt, inquit, quid perperam perpetimini, vt ab his, & nõ à Christo & deo cognominemini? *Sic nos existimet homo, vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorũ dei.* Cum eorũ contudisset insolentiã, intuere quo rursum pacto eos allicit, dicẽs: vt ministros Christi. Nõ igitur prætermisso domino, à seruis & ministris te appelles. Ministros autẽ, inquit: quoniã non omnibus ea danda sunt, sed indigentibus, & iis quibus dispensari oportet. *Hic iam quæritur inter dispensatores, vt fidelis quis inueniatur.* Hoc est, ne res domini sibi vẽdicet, néve tanquã dominus sibi vsurpet, sed tanquã dispensator distribuat. Dispensatoris eũ est, quę suę fidei cõmissa sunt, ea fideliter dispensare, nõ res domini suas facere, sed contrà suas domini. Vnusquisq; qui hæc intelligit, qui rationẽ habet, qui pecunias possidet, tanquã sibi domini diuitię creditæ sint, & nõ suæ, eas apud se nõ retineat, neq; sibi vẽdicet, sed datori deo omnia tribuat. Vis dispensatores fideles intueri? Audi quid dicat Petrus: Quid admiramini in hoc, aut nos quid intuemini, quasi nostra virtute aut pietate fecerimus hunc ambulare? Et Cornelio: Et nos, inquit, quemadmodũ tu, homines sumus. Et ad Christum: Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te. Et Paulus cùm dixisset omnium se maximè laborasse, subdidit: Non ego, sed gratia dei, quæ in me est. & alio in loco ad hos sermonem dirigens: Quid autem habes, inquit, quod nõ accepisti? Nihil enim habẽs tuũ, non diuitias, non rationẽ, non animã ipsam, quippe quę domini est. Cùm igitur necessitas te vocauerit, eã dimitte. Quòd si viuendi cupiditate iussus dimittere cõtradicis, iam fidelis dispẽsator non es. Et quónam pacto potest quispiam vocãti deo resistere? Hoc & ego loquor, & hac ipsa causa maximè admiror dei benignitatem, q̃ quæ potest te inuito à te accipere, ea spõte tua vult, vt [mercedẽ habeas,] exẽpli gratia. Potest animã velis nolis, abs te auferre, sed spõte tua vult, vt cũ Paulo dicas: quotidie morior. Potest gloriam tuam tibi, etsi nolis auferre, & humilẽ te facere vel inuitũ, sed voluntariè te fieri vult pauperem, vt tibi coronam prępares. Vides dei benignitatem, vides socordiã nostram? Magnam adeptus es dignitatẽ, & ecclesiasticum accepisti principatum. Noli superbia efferri. Nõ tuam gloriam adeptus es, sed ea te deus ornauit. Abstineas igit tanquam aliena, neq; eam vsurpes, neque abutaris in his

Cap. iiij.
Acto. 3. b
Ibid. 10. d
Mat. 19. d
Infr. 15. b
Hic infr. b
Infr. 15. d.

A quæ nõ decent, neque insteris, neque tui iuris facias, sed pauperẽ teipsum ducas & inglorium. Non enim si purpurã regiam iussus es seruare, oportet vt abutaris stola, eamq; coinquines: sed multa cum diligẽtia ei serues, qui tibi cõmiserit. Dicẽdi gratiã accepisti? noli te iactare, noli superbia efferri, nõ enim tuum est meritũ. Noli circa domini tui diuitias perfidus inueniri, sed cõseruis distribue: neq; tanquam in propriis rebus efferaris, neq; parce, vt distribuas. Si filios habes, dei habes, si huius esses sentẽtię, & in fruẽdo gratias ageres, & his priuatus nullo dolore torquereris. Talis erat Iob cũ diceret: Dominus dedit, dominus abstulit. Omnia nanq; à Christo habem°, & quòd sumus, per ipsum sumus: & vitã, spiritũ, lucem, aërem, terram per ipsum habemus. Et si quid horũ à nobis abstulerit, peribimus, corrũpemur, habitatores enim sumus, & incolæ. Meum enim & tuum verba tantùm

Iob. 1. d

B inania sunt, re autẽ non existunt. licet domum tuam esse dixeris, inaniter loqueris. Siquidẽ & aër & terra & materia conditoris est, & tu ipse qui eam effingis: Item & alia omnia. Quòd si vsus tuus est, incertus tamen est, non tantũ in morte, sed ante mortẽ quoque ꝓpter rerũ instabilitatem. Hæc igitur omnia frequẽter apud nos ipsos tractantes philosophemur, & duplici maximè ratione lucrabimur. Erimus enim grati & cũ his fruemur, & cũ carebimus, neque fluxis & caducis, & quæ nostræ non sunt rebus seruiemus. Quanuis pecunias tibi auferat, sua aufert: quãuis honorem & gloriam, quanuis corpus, quanuis ipsam animam, etsi filiũ tuum, nõ tuum, sed seruum suum tibi aufert. Non enim tu eum, sed ille fecit. Tu autẽ minister tantũ in productione fuisti, ipse omnia operatus est. Gratias igitur agamus, quòd dignos nos duxit, qui ei ministraremus. Sed quid volebas? Num ea

C perpetuò habere? Hoc rursum †iniqui] est, & ignari q̃ † *ingrati.* aliena & nõ nostra habemus. Quemadmodũ igitur qui sponte sua migrant, sua se non habere sciunt: sic qui †frigent,] regias vsurpant diuitias. Nam si nos no † *mæsti* stri non sumus, quo pacto illi nostri? Duplici nanque *sunt.* ratione dei sumus, & creationis, & fidei. Idcirco inquit Dauid, Substantia mea à te est. & Paulus, Quòd in eo viuimus, & mouemur, & sumus. & cùm de fide verba facit, Nõ estis vestri, inquit, sed empti estis pretio, omnia enim dei. Quamobrẽ cùm nos vocat, & suum repetit, nolimus iniquorũ seruorum more rationem perturbare, neque quæ dei sunt vsurpemus. Anima tua nõ est tua, quo pacto pecuniæ tuæ erunt? Quo pacto in nullam vtilitatẽ, quę tua non sunt consumis? Nescis quæ nos accusatio maneat, q̃ his malè vsi simus? Cùm verò non sunt nostra, sed domini, in conseruos ea te erogare oportet. Hoc & diuiti illi & his qui domino cibum non dederunt, datũ est crimini. Quamobrẽ noli dicere, q̃ rem tuam consumas, & ex tuo in deliciis viuas. Non sanè de tuo, sed de alienis. Alienũ autem appello, quoniam tu ita vis. Nã de° tua esse vult, si in fratres tuos ea erogaueris. Tũc enim aliena tua fiunt, si in alios cõsumpseris. Verùm si in teipsum affatim prodegeris, quæ tua sunt, fient aliena. Siquidem cùm crudeliter his vsus sis, cùm tua esse & iure ipso in tuum duntaxat vsum omnia consumenda dicas, aliena ipsa appello. Communia enim sunt & tibi & conseruo: quemadmodum sol, & aër, & terra, & alia oĩa: & vt corporis ministerium & totius corporis est, & singulorũ membrorum, & cũ vnius tantùm est membri, etiã propriam operationẽ amittit:

Psal. 38. b
Act. 17. f
Infr. 6. d.

amittit. Itidem in pecuniis vsu venit. Et vt manifestius, quod dico, ostendam: cibus corporis membris communiter distributus, si in vnum mẽbrum venerit, ab illo quoq; alienus fit, cum digeri nequeat, neque præbeat nutrimentum: si autem cum aliis cõmunicauerit, & illius & omnium proprius erit: Sic in pecuniis. Si tu solus his frueris, etiam tu eas amittes, nõ enim earum fructum accipies: si cum aliis possederis, tunc longè magis tuæ erunt, tunc accipies vtilitatẽ. Nónne vides, quod manus ministrat, os mandit, venter accipit? Nunquid venter dicit, postquam ego accepi, omnia mihi seruare debeo? Noli igitur & tu hoc de pecuniis dicere. Accipientis nanq; est, vt in alios conferat. Quemadmodũ igitur ventris vitio fit, vt cibi in eo desideant, neq; digerantur in membra, siquidem toto corpore corrumpuntur: sic suo ipsorũ vitio diuites, quæ habẽt, sibi seruant, quod & se & alios perdit. Oculus item totã lucem accipit, nõ tamen ob hoc in suum dũtaxat vsum, sed totum illuminat corpus: neq; enim natura suam lucẽ in se retinet, quatenus oculus est. Nares præterea odoris sensu mouentur, sed non solæ detinent, verũ ad cerebrum mittũt, & stomachum in odoris partem admittũt, & totum ex se hominẽ recreant. Soli pedes ambulant, non tamen seipsos tantũ mouent, sed & vniuersum corpus: Sic & tu quęcũq; habes, noli in tuũ vsum recondere, quoniam totum corrumpis, & te primũ. Neq; solum in mẽbris videre hoc licet, sed in artibus. Etenim si faber nulli tradere vellet artis suæ opera, & se ipsum & reliquas artes euerteret. Itidẽ coriarius, agricola, pistor, & singuli qui necessarias artes exercẽt: si noluerint cũ aliis artis suæ vtilitatẽ cõmunicare, non alios tantũ, sed & seipsos cũ aliis vnà perdũt. Et quid ego diuites memoro? Siquidẽ & pauperes, si qua in vos cupidi & diuites malicia vterẽtur, maximè vobis nocerent, & quãprimum vos in paupertatẽ redigerent,

† si non.

vel perderent potius, † nisi] indigentibus res suas tradere voluissent: vt exempli gratia, agricola quæ manuum suarum labore sibi comparat, nauta quas ex nauigatione merces cõportauit, miles belli cõmoditates. Quamobrẽ si nihil aliud, hoc saltem vobis pudorem incutiat, & illorum imitemini humanitatẽ. Non vis cum aliquo tuas cõmunicare diuitias? Igitur neq; à quoquam quicquã accipias. Quod si fieret, omnia

† Vbique enim.

euerterentur. † Vtiq; enim locum] & dare & accipere, multorum est bonorũ principium, in seminibus, in disciplinis, in artibus. Nam si quis sibi soli artẽ exercuerit, & se & vitã omnem perdet. Et agricola si semina domi defossa reconderit, famẽ inferet grauissimam: Sic & diues, si idem in pecuniis faciet, citius q̃ pauperes interibit, flammam gehẽna grauiorẽ, contra caput suum accumulans. Quemadmodum igitur magistri, etsi multos habeant discipulos vnicuiq; artem tradũt: sic & tu multos tibi beneficio tuo obnoxios reddito, & omnes dicent, q̃ huius paupertatem leuasti, & illũ periculis. Et ille periisset, nisi diuina gratia & tua ope fretus esset. Et hunc morbo, illũ calũmnia liberasti. Peregrinũ hospitio accepisti, alium nudũ vestisti. Innumeris diuitiis & thesauris hæc verba meliora sunt, quæ lõgè magis, q̃ vestes, q̃ equi, quàm mãcipia omnes in se conuertunt. Illa quidem & grauem se videri faciunt, & tanquam communem inimicum odio haberi. Hæc autem & commnem patrem & beneficum prædicant. Et quod omnium maximũ est, dilectio dei quocunq; locorum te propter opera

A tua sequitur. Dicat igitur ille, meam filiam nuptui tradidit, alius filium meũ virum euadere fecit, alius verò calamitate me, alius periculis liberauit. Hæc autẽ aureis coronis præstantiora sunt verba, longè satius est hos propriæ benignitatis in ciuitate pręcones habere, q̃ innumeros qui te pręcedant satellites. Hæ voces præconũ principes, præcedẽtiũ vocibus suauiores sunt & dulciores, cũ scilicet & saluator, & beneficus, & patronus, quæ dei nomina sunt, appellaris, nõ cupidus, non superbus, non † insanabilis,] & pusilli animi. Nolimus, quęso, vllam harum appellationũ desiderare, sed contrà. Nã si in hac vita hæc verba adeò clarum hominem reddunt & conspicuum, cũ in cœlo scribentur, & deus ea in venturum diem prędicet, intelligas velim, quanta frueris gloria, cum regno cœlorum dignus iudicaberis: quod vtinam omnes consequamur, gratia & benignitate domini nostri Iesu

† insatiabilis.

B Christi, cum quo patri gloria, simul & sancto benignóque spiritui in secula seculorum, Amen.

Homilia Vndecima.

Mihi autẽ pro minimo est, vt à vobis iudicer, aut ab humano die. Sed neq; meipsum iudico. Nihil enim mihi ipsi cõscius sum, sed non in hoc iustificatus sum. Cũ cæteris malis nescio qua ratione & curiositatis & † minimẽ] inuestigationis morbus naturam hominum aggressurus est. Quod & Christus his verbis prohibuit: Nolite iudicare, & nõ iudicabimini. Quod voluptatẽ quidẽ nullã habet, quẽadmodũ reliqua peccata, sed pœnã tantũ atq; suppliciũ. Etenim cum vitiorum ipsi pleni † sint, & trabes in oculis † ferãt, proximi peccatorũ nihil à festuca differentiũ diligentes † sumus inuestigatores. Quod Corinthi tunc cõtingebat. Pios nanq; viros, & deo dilectos ꝓpter † stultitiã

† insania.
Matt. 7. 4
† simus.
† feram°.
† imperitiam.

C vituperabãt, eiiciebántq;. Qui autem innumeris erãt vitiis obnoxij, hos propter facundiã comprobabãt. Pręterea tanquã iudices assidentes, huiusmodi temerè ferebãt sententiam. Ille dignus est, hic illo melior, hoc ille inferior, hic illo prestãtior: & peccatorũ suorum dolore abiecto aliorum facti sunt iudices: & hac causa graues disseminabant discordias. Paulus igitur hunc morbũ tollens, eos prudenter corripit, & vide quo pacto. Cum enim dixisset: *Hoc iam quæritur inter dispensatores, vt fidelis quis inueniatur*: Videtur eis & iudicandi & inquirendi singulorum vitam dedisse materiã, quod seditionis causa erat: ne id paterẽtur, ab hac eos contentione abducit, dicens: *Mihi autẽ pro minimo est, vt à vobis iudicer.* rursum in propria locutus persona. Quid autẽ significat, mihi autem pro minimo est,

D vt à vobis iudicer, [aut ab humano die? indignum, inquit, iudico vt ego à vobis iudicer.] Et quid, à vobis, dico: verum, & à quocunq; alio? Nemo tamen Paulũ vt † stultum] reprehendat, q̃ neminem dignum dicit, qui de se ferat sententiam. Primum enim nõ propter se hoc dicit, sed alios ab illorum odio vult abducere. Præterea neq; Corinthios tantũ, sed seipsum quoq; hoc priuat iudicio, quod cognitione sua maius esse attestatur. Subdidit enim: *Sed neque meipsum iudico.* Ad hęc causam inquiri oportet, cur hęc dicta sint. Nouit Paulus nonnunquã etiam magnificè loqui, hoc autẽ nõ est superbiæ neq; stultitiæ, sed optimę dispẽsationis. Nã hoc in loco non superbia elatus, sed alios coërcẽs, ita locutus est. Addo etiam q̃ meritum honorem sanctis tribuere festinat. Quòd enim ipse humillimus sit, audi quid dicat de hoc inimicorum suorũ testimonio in medium adducto, Præsentia autẽ cor-

† arrogantiã] sic frequenter confundit stultitiam & arrogantiam.
2. Co. 10. 6

poris infirma, & ſermo contẽptibilis: & rurſum, Noui-
1.Cor.15.a. ſſimè autem omnium tanquã abortiuo viſus eſt mihi. Veruntamen conſidera, quomodo humilis hic, quum tẽpus expeteret, diſcipulorum mentes extulit. Neq; ſuperbiã docet, ſed generoſam erudit elationẽ.
Ibid.6.a Eoſdẽ nãq; allocutus, inquit, Et ſi in vobis iudicatur mũdus, ĩdigni eſtis qui de minimis iudicetis? Quemadmodũ enim à ſuperbia longe abeſſe Chriſtianum oportet, ſic & ab adulatione, & degeneri elatione animi. Neq; enim ſi quis diceret, nihil ſe arbitrari eſſe pecunias, ſed pręſentia oĩa & vmbrã & ſomnia & puerorum ludos, ſuperbiæ ei aſcriberemus. Nã & Salomonẽ hac ratione ſuperbiæ accuſaremus. Qui de his
Eccles.1.a huiuſmodi verbis philoſophatur: Vanitas vanitatũ, & omnia vanitas. Sed abſit, vt ſuperbiæ nomine phi-
†arrogantia. loſophiã appellemus. Nõ enim †ſtultitia] eſt hæc cõtẽnere, ſed magnanimitas. Atqui & reges, & principes, & potentes ea ſibi arrogare videmus: ſed pauper philoſophatus ſępenumero cõtẽnit, nec ꝓpterea ſuperbum, ſed magnanimũ dicemus: quemadmodum neq; eum, qui vehemẽtius his inuigilat, humilem aut modeſtũ, ſed imbecillum, puſilli animi, illiberalẽ. Etenim ſi quis filius res patri neceſſarias contẽneret, ſervilia verò curaret, nõ vt humilem laudaremus, ſed vt degenerem & ſeruilẽ reprehenderemus. Verum eum laudibus proſequeremur, ſi hoc contẽneret, illius au-
†arrogantiæ. tem diligentem haberet rationem.† Stultitiæ] nanq; eſt, vt ſe quiſpiã conſeruis meliorem exiſtimet: ꝙ autem ſententiam fert quemadmodũ res iubet, non ſuperbiæ eſt, ſed philoſophiæ. Idcirco Paulus non vt ſe laudet, ſed cæteros qui in humiles viros inuehuntur, cohibeat, & modeſtiã perſuadeat, inquit: *Mihi autẽ pro minimo ſit, vt à vobis iudicer, aut ab humano die.* Intuceris quo pacto illorũ quoq; curã ſuſcepit? Qui enim audit, ꝙ omnes cõmuniter deſpicit, & à nullo ſe cenſet iudicandũ: iam non amplius ægrè feret, ac ſi ſolus ipſe contemnatur. Nam ſi vt à vobis iudicer, duntaxat diximſſet, nimis eos fortaſſe tanquã contemptos offendiſſet, ſed adiectione illa, aut ab humano die, remediũ plagæ attulit, cũ alios ſe oſtenderet contemnere: verum & hoc rurſum curat, cum inquit: *Sed neque meip-*
†arrogantiæ. *ſum iudico.* Ecce quomodo non eſt† ſtultitię] quod dixit. Neq; enim ſe ſufficere inquit ad huiuſmodi inueſtigationem. Deinde quum hoc quoq; nimium elati animi verbum videretur, his verbis corrigit: *Sed non in hoc iuſtificatus ſum.* Quid igitur, nõ oportet vt homines & ſe & peccatores iudicent? Sanè quidẽ. Et maiorem profecto in modum quum peccamus. Verum Paulus nihil peccarat. *Nihil enim,* inquit, *mihi conſcius ſum.* Quódnam igitur iudicandum erat peccatum, quum nihil ſibi conſcius eſſet? †Non hi ſe iuſtificatos eſſe dicunt, qui innumeris vlceribus conſcientiã confectã habent, & qui nullius ſibi boni conſcij ſunt. Sed contrà. Et quid tandem, ſi nihil ſibi conſcij ſunt, non iudicantur? Quid igitur dicemus?] Quòd accidit hominem in quibuſdam peccare, quę peccata eſſe ignorat: hinc cõſidera, quanta ſit futuri iudicij diligentia. Non igitur quaſi irreprehenſibilem ſe arbitratus eſt, ſicq; indignum eſſe, qui ab illis iudicetur inquit, ſed eorũ os obſtruit, qui ſine ratione hoc faciũt. Alio tamẽ in loco neq; in manifeſtis peccatis eis permittit, vt iudicent, quum tempus id exigat. Quid enim iudicas fratrem tuum, inquit, aut quid cõtemnis fratrem tuũ? non enim id tibi præcipitur homo, vt de aliis iudicium feras, ſed rem tuã examines. Quid igitur do-

†Hic autẽ non ait ſe iuſtificatum eſſe. Nos igitur qui innumeris vulneribus cõſcientiam confectam habemus, ac nullius boni nobis ſumus cõſcij, ſed prorſus cõtrari quidnã ſumus dicturi? Et quid tandem, ſi nullius ſit ſibi cõſcij, nõ iuſtificatus eſt?

Rom.14.b

A mini inſtitutũ euertis? Illius iudicia ſunt, non tua. Idcirco ſubdidit: *Itaque, nolite ante tẽpus iudicare, quouſque veniat dominus, qui illuminabit abſcondita tenebrarũ, & manifeſtabit conſilia cordium, & tunc laus erit vnicuique à deo.* Quid igitur, nónne & magiſtros hoc facere oportet? Oportet quidẽ, verũ in manifeſtis criminibus & confeſſis, & hoc ſi tẽporis commoditas expoſtulabit. Et hoc ipſum vt doleamus, nõ vt inuehamur, quẽadmodũ illi tunc ob inanẽ gloriã & ſtultitiã] faciebãt. Et-
†arrogantiam. em hoc in loco nõ de manifeſtis criminib° locut° eſt, ſed de prælatione & vitæ inuicẽ cõparationib°: hæc ipſe ſol° nouit certa ratione iudicare, qui occulta noſtra iudicaturus eſt, quęve maiori, & quæ minori ſupplicio & honore digna ſunt. Nos autẽ ſecundũ faciẽ iudicamus. Quòd ſi in quib° ipſe peccaui, inquit, nihil certo mihi conſcius ſum: quo pacto dignus fuero
B qui de aliis ferã ſententiã? Qua autem ratione ſi res meas non ſatis exploratas habeo, aliena potero diiudicare? Quòd ſi Paulo hæc cõtingebãt, lõgè magis & nobis. Etem ita loquebatur, nõ vt ſeipſum irreprehẽſibilẽ diceret. Sed ſi quiſpiã apud eos ſueniretur, qui nihil peccaſſet, neq; hũc dignũ fore, qui cæterorum vitã examinaret, oſtẽderet, quódq; ſi hunc nihil ſibi cõſciũ reũ eſſe inquit, multo magis qui multorũ ſibi conſcij ſunt. Sic igitur ſilẽtio his impoſito, qui huiuſmodi faciũt iudicia, in fornicatorem iã toto impetu ferri deſiderat. Et quemadmodũ tẽpeſtate aduentãte nubes quædã caliginoſæ occurrũt, inde quum tonitruũ fragore cœlum vna nubes operit, tunc repẽte in terrã pluuia diffluit: Sic Paulus quum poſſet multa cũ indignatione in fornicatorẽ ferri, non tamen fecit: ſed horrendis verbis primũ hominis faſtum con-
C tundit, quum duplex† inde peccatũ oriatur,] fornicatio ſcilicet, & quod fornicatione grauius eſt, cõmiſſorum indolentia. Non enim ita ſimpliciter peccator deflendus eſt, vt peccator quem nõ pœnitet. Et lugeã multos, inquit, ex his qui antea peccauerunt, & non egerunt pœnitentiã de immundicia & fornicatione, & impudicitia, quã geſſerũt. quippe qui poſtquã peccauerit, pœnitentiã agit, non lachrymis, ſed laude dignus eſt: in beatorũ chorũ tranſlatus, profitere tu primus peccata tua vt iuſtificeris. Quia autẽ poſt peccatũ in eo impudẽs perſeuerat, nõ tam in cadẽdo miſer eſt, q̃ in iacendo poſt caſum. Quòd ſi impœnitẽtia in peccatis grauis eſt: certè in peccatis gloriari, quánã pœna dignũ eſt? Nã ſi ille, qui in bonis operibus gloriatur, immundus eſt: quam veniam cõſequetur, qui hoc in peccatis faciet? Quũ igitur talis ſit fornicator,
D & animo tam temerario, tam intractabili in peccato, neceſſariò eius cõtundit inſolentiam: neq; ſimpliciter primũ ponit peccatũ, vt non in impudentia perſtet, tanquã ante alios accuſatus: neq; poſterius, vt nõ ſuperuacaneã ſuam putaret accuſationẽ. Sed primũ multũ ei metum incutit, ex fiducia in cæteros, tũc ad ipſum venit, in aliorum reprehenſione eius deiiciens †ſtultitiã.] Hæc enim ipſa verba, Nihil mihi conſcius
†arrogantiam. ſum, & qui iudicat me dominus eſt, qui illuminabit abſcondita tenebrarũ, & manifeſtabit conſilia cordium: non temerè & illũ, & qui illum quidem cõfirmant, ſanctos autẽ aſpernãtur, tangunt. Quid enim, inquit, ſi extrinſecus boni videtur quidam, & admirabiles? Nõ enim exteriorum iudex ille duntaxat eſt, ſed & abſcondita palàm facit. Duabus igitur rationibus, vel tribus potius incertum eſt noſtrum iudiciũ. Prima quidem, ꝙ etſi nihil nobis ipſis conſcij ſimus, eius

†eſſet peccatũ quod admiſſum erat.

2.Cor.12.g.

eius tamẽ indigem°, qui peccata noſtra certa ratione
A corrigat. Altera, ꝙ multa opera noſtra nos latẽt. Tertia præterea, ꝙ multa aliorũ opera nobis bona videtur, quę nõ recta fiunt ſententia. Quid igitur dicitis, ꝙ
†nihil ab illo peccatũ eſt, neque ab illo, & hic illo eſt melior? †neq; ab illo peccator, neq; hic illo melior?] Hoc em oſtendi nõ poteſt neq; de illo, qui nihil ſibi conſcius eſt: ſed qui abſcõdita iudicat, ille certo iudicat. Ecce igitur, Neq; ego aliquid mihi cõſcius ſum, ſed neque ſic iuſtificatus ſum, hoc eſt, nõ ſum propterea liber à crimine, quin redditurus ſim rationẽ. Nõ enim dicit, ꝙ iuſtis adnumeratus ſum, ſed ꝙ non ſum mundus à
Rom.6.b. peccatis. Etenim alio in loco inquit: Qui autẽ moritur, iuſtificatus eſt peccato, hoc eſt, liberatus. Multa quoq; facimus bona, nõ tamẽ recta ſentẽtia. Et multos laudamus, non eorũ laudis gratia, ſed vt alios per illos mordeam°. Et quod facimus bonũ eſt: laudatur
†qui. enim † quod] rectè operatur. mens autem corrupta à
B ſatanæ ſit ſententia, ſiquidẽ non vt congratuletur fratri, ſed vt aliũ lędat, hoc ſæpenumero quiſpiam facit. Contrà peccauit quis grauiter. Alter vt eũ decipiat, nihil cõmiſiſſe ait, & conſolatur peccantẽ ad naturæ communitatẽ refugiẽs, neq; ꝙ illi ignoſcere velit, ſed vt pigriorẽ faciat. Rurſum caſtigat interdum, non reprehendendi gratia, ſed vt diffamet & vituperet proximi peccatũ. Hæc autẽ conſilia ab hominibus ignorantur. Qui verò corda hominũ perſcrutatur, ipſe nouit, & omnia profert in mediũ. Quamobrem inquit: *Qui illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium.* Quũ igitur etſi nobis cõſcij nihil ſumus, non poſſumus tamẽ à criminib° mũdi eſſe, & in quibus bonum aliquid, nõ tamẽ recta ſententia facimus, pœnæ ſumus obnoxij, intelligas velim quantũ homines in iudicãdo decipiuntur. Hæc enim omnia homi
C nibus quidem impoſſibilia ſunt, ſoli autem inſomni oculo poſſibilia: & licet homines, illũ tamen nunquã decipiemus. Noli igitur dicere, in tenebris ſum, parietibus claudor, quis me videt? Qui enim omnia noſtra corda effinxit, ipſe omnia nouit. Quoniam tenebræ apud eum nihil obſcurius reddunt. Rectè autem
Eccli.23.c inqt peccator: Tenebræ circũdãt me & parietes: niſi enim in tenebris animus eſſet, nõ ſanè dei timore abiecto, tanta duceretur licentia. Nã niſi prius rationalis pars caligaret, non tam licenter peccata in nos impetum facere potuiſſent. Quamobrẽ ne dicas, nemo me videt: eſt nanq; qui ad animã vſq; & ſpiritũ, articulos & medullas penetrat. Te autẽ ipſum nõ vides, neq; potes nebulas expellere: ſed tãquã muro vndiq; circũdaris, & ſic nequis cœlũ ſuſpicere. Quódnã vis
D pri° peccatũ reputem°, & tale id eſſe inueniemus. Nã quemadmodũ latrones, & parietũ perfoſſores, quum quid precioſum rapere volũt, extincto lumine id aggrediũtur: ſic in peccatoribus corrupta ratio. Etenim in nobis rationis lumẽ eſt ſemper ardẽs. Quòd ſi ſpiritus iniquitatis vehemẽtiori impetu aggreſſus extinxerit, quãprimũ animã obſcurauit, expugnauitq;, & quicquid in ea conditũ eſt, cõpilat. Quippe quæ quũ à libidinis cupiditate capta eſt, ſicut nebula & caligine corporei oculi: ſic ab illo mẽtis prouidẽtia præoccupata, nihil intueri poteſt vlterius, nõ præcipitium, nõ gehẽnã, nõ formidinẽ, ſed inſidiis illius obnoxia, facilè à peccato expugnatur. Et tanquam paries ſine oſtio oculis obiectus, nõ ſinit iuſtitiæ radiũ mẽtes noſtras illuſtrare, quũ abſurdæ cupiditatis cogitationes vndiq; eas obſcurent, & fornicaria ei mulier mentis oculis obiiciatur, & animo inſideat, atq; appareat. Et

A quẽadmodũ cæci licèt in ipſo meridie, ſub dio verſentur, nullã tamen lucem accipiunt, quũ clauſos habeant oculos: itidem & hi quanuis innumera vndiq; dogmata eorum inſonẽt auribus, animo hoc affectu præoccupato, his omnibus rationibus obſtruunt auditum. Quod qui experti ſunt probè intelligunt. Sed abſit, vt experiẽtia hęc nobis cognita ſint. Neq; iſtud tantũ peccatum hoc facit, ſed omnis abſurdus amor. Trãſferamus ſi videtur, à fornicaria muliere ad pecunias, & cõſideremus in his quoq; denſas & frequẽtes tenebras. Illic enim vtputa quũ vna ſit amata, & in vno loco, nõ tã vehemens affectus eſt: In pecuniis autẽ quum vbiq; appareant, in aurificina, in numulariorum menſis, in diuitum domibus, vehemẽter earum amor adſpirat. Quum enim pueros in foro auratos equos agitantes, homines precioſis indutos veſtibus
B quis videat, qui cupiditatis morbo tenetur, multis tenebris circũfunditur. Et quid opus eſt domos & aurificinas memorare? Ego em huiuſcemodi homines arbitror, etiã ſiue ſcriptas, ſiue pictas diuitias videãt, diſtrahi, exaſperari, furere. Itaq; vndiq; eos tenebræ cõprehẽdunt. Quãuis enim regiã intueantur imaginem, non admirantur lapidũ pulchritudinẽ, non aurum, non purpureũ veſtitũ, ſed cõſumuntur. Et quẽadmodum vehemẽs ille amator ſi amicæ ſuæ effigiẽ cõſpicetur, licèt anima careat, eius tamen amore tortquetur: itidẽ hic ſi inanimẽ videat pecuniarum imaginem, ea maiorẽ in modũ afficitur, vtputa vehemẽtiori correptus morbo, & iã oportet, vt aut domi maneat, aut egreſſus in forũ innumeris percuſſus plagis domũ repetat. Multa enim ei° oculos torquẽt. Et vt ille nihil præter mulierẽ aſpicit: ſic & iſte pauperibus
C quidẽ & cæteris omiſſis, ne remedium aliquod accipiat, ad diuites oculos conuertit, quorũ aſpectu multo & vehementi igne animũ ſuum exurit. Ignis nanq; eſt, qui miſere in ſe decidentẽ conſumit. Quòd ſi neque gehenna, neq; ſupplicium timeretur: ipſa tamen, quæ ſemper eius animo inſident, ſupplicium eſſent, perpetua ſcilicet anxietas, & morb° qui nullo vnquã fine cõprehenditur. Et profecto hæc ſola ſatis eſſent ad perſuadẽdum, vt hunc morbum effugiamus. Verum nihil ſtultitia peius, quæ facit, vt rebus anxiis & nullum lucrum ferentibus inhæreamus. Quamobrẽ vos hortor, vt hunc primum abſcindatis morbum. Quemadmodum enim febris in ipſis principiis non nimia ſiti ęgrotos torquet, aucta autem eius flamma, intolerabili iam ſiti cõficit, & quanuis ad ſatietatem vinum quis præbeat, nõ extinguitur tamẽ, ſed incen-
D ditur vehementius: ſic & in hoc affectu vſu venit. Nã ſi à principio noſtram aggreſſum animam non propulſabimus, non clauſerimus oſtia, iam aditu patefacto, inſanabili morbo, qui eũ admiſerint, conficiuntur. Siquidem & mala & bona quàm diutius in nobis immorantur, vehementiora fiunt, quod in cęteris rebus omnibus euenire quiuis viderit. Etenim plãta nuper inſita facilius euellitur, diuturniore autem mora profundius actis radicibus, multo labore opus eſt vt euellatur. Et ædificium nuper cõpactum facilè, tempore autẽ conſolidatũ difficilè diruitur. Et fera quæ diutius alicubi moram traxerit, egrè † capitur.] Igitur
†pellitur. qui nondum vitiis ſe ſubdiderũt, his ego ne capiantur ſuadeo, facilius nanque caſum cauere poſſumus, quàm poſt caſum reſurgere. Illis autẽ qui ſub peccato cõprehenſi ſunt, & ceciderunt, ſi medico, hoc eſt, rationi ſe ſubiicere velint, multã ſalutis ſpem dei be-

nignitate pollicemur. Nã si eos qui hoc morbo affecti, & consternati tandẽ se eius vinculis dissoluerunt, homines †scirent,] bonam spem ad se eo liberandum cõciperent. Quis igitur in hunc morbum incidit, qui facilè sit in valetudinẽ restitutus? Zachæus ille. Quid enim publicano pecuniarũ cupidius esse possit? Verũ repẽtè factus est philosophus, & omnem cupiditatis ignem extinxit. Itidẽ & Matthæus. Siquidẽ & hic publicanus erat, & in rapinis semper vixerat, sed & hic quãprimum eum exuit morbũ, & sitim extinxit, & ad spiritualia opera cõuersus est. Hos igitur & huiusmodi alios considerãs noli desperare. Nã si volueris, poteris mox emergere. Et si vis, secũdum medicorũ legem, quæ tibi faciẽda sunt, diligẽter ostendemus. Oportet igitur primum ne diffidamus, néve nostrã desperemus salutẽ, deinde non modo rectè operãtium exẽpla, sed eorum etiã qui in talibus perstiterunt affectibus, inspiciamus. Quẽadmodum enim Zachæũ & Matthæum, sic & Iudã considerare oportet, & Giezi, & Achar, & Achab, & Ananiã, & Sapphirã: vt per illos quidẽ desperationẽ abiiciamus, per hos autẽ abscindamus desidiã, néve supina fiat anima nostra ad admonitiones, & nosipsos erudiamus, vt idẽ quod ad Petrũ Iudæi accedẽtes, dicamus. Quid oportet facere vt salui simus: & audiãt, quę facere oporteat. Quid igitur? Intelligere rerũ miseriã, & quomodo fugitiuus seru⁹ & perfidus diuitiæ sunt, & innumeris implicant malis quos assequũtur, & huiusmodi frequenter verba decãtemus. Et vt medici ęgrotos frigidã petẽtes consolantur, & se daturos dicunt, sed fontẽ causantur & vas, & tẽpus, & multa huiusmodi: nam si repentè negarẽt, eos in insaniã verterẽt: Sic & nos erga pecuniarũ amatores faciamus: & quum dicunt, diuites esse volumus, nolimus quãprimum dicere malũ esse pecunias, sed assentiamur, dicamúsque ꝙ & nos quoq; id volumus, sed in debito tẽpore, sed diuitias veras, quæ immortalẽ habent voluptatẽ, quæ tibi & non aliis conferunt, sæpenumero autẽ & inimicis. Et philosophicos sermones in mediũ adducam⁹, dicamúsq; ꝙ nõ prohibemus ditescere, sed malè ditescere. Licitum enim est vt diuites fiamus, verũ sine cupiditate, sine rapina, sine vi, ne ab omnibus nobis maledici audiamus, & his eos placemus sermonib⁹, nõdum de gehẽna mẽtione facta. Nondũ enim patitur huiusmodi verba, qui hoc morbo afficitur. Quamobrem à rebus pręsentibus omnia eius verba faciamus, dicamúsq;: Quid vis? à cupiditate ditescere, vt cęteris quidẽ aurũ argentũq; congeratur: tibi autẽ execrationes, accusationes inumeras cõpares? Et cui auferatur, necessarij cibi egestate torqueatur, lugeat, & innumeros tibi accusatores cõparet, & nocte aduẽtante forũ circũeat, & in angiportis oẽs adeat destitut⁹, & neq; noctu sibi confidat? Quo enim pacto ventris morsu agitatus dormiet? Insomnis, fame obsessus, gelu & pluuia sæpe confectus. Tu verò ex balneo lotus mollib⁹ in vestimẽtis lasciuiẽs reuerteris, & lætus adparatã & preciosam cœnã festinas. Ille autẽ vbiq; per forũ gelu & fame frequenter incitatus, incuruus obambulat, & porrectis manibus, neq; sibi cõfidens vix diuitẽ & delicatũ pro necessario victu rogat, & nonnunquã cõtumeliis affectus discedit. Quũ igitur domũ reuerteris, quũ in lecto procumbis, quum domus claris splendet luminibus, quũ mensa sumptuosè apparata est, tũc miseri illius & infœlicis recordare cũ canib⁹ vitã agẽtis in angiportis, tenebris, luto. Atqui quũ sæpe inde discedat, non domũ, non vxorem, nõ lectũ petit, sed in fœni cubile more canũ tota nocte latrantium videmus. Tu verò si paruã à tecto guttam decidentẽ videas, totã euertis domum, seruos aduocas, & omnia moues. Ille autẽ in pannis, fœno, & luto iacens, frigore absumitur. Quenã fera has non defleret miserias? Quis adeò crudelis, adeò inhuman⁹, qui his nõ mitesceret? Verum quidam in tantã venerunt immanitatẽ, vt dicãt merito eos id perpeti. Decet eũ misereri, lachrymari, & partiri calamitates. Qui autẽ crudeliter & inhumanè illos accusant, eos ego libenter interrogarem, quãnã ratione merito id patiãtur, dic quæso? Nã quid? victum sibi quærũt, ne fame absumãtur. Nõ, inquit, sed quoniã desides sunt. Tu autem nunquid in desidia, & deliciis viuis? Quid verò? Nónne sæpenumero omni desidia grauius operaris? Quum rapis, quũ vim infers, quum cupidus es, longè meli⁹ & tu ita ociosus esses: hæc nãq; desidia, q̃ cupiditas melior est. Nũc autẽ & alienæ insultas calamitati, neq; solũ desidiosus es, neq; desidia grauius operaris, sed miseros quoq; accusas. Narrem⁹ autẽ eis alienas calamitates, orbitates immaturas, hos carcere inclusos, illos iudiciis discerptos, alios vitę suæ timẽtes, insperatas vxorũ mortes, repẽtinas diuitiarũ mutationes, & timore hoc ipsorũ mẽtes demulcebimus. In aliorum autẽ narrationibus suadebimus eis, vt eadem sibi timeant. Quum enim audient, ꝙ huius cupidi & raptoris filius, illius vxor, qui multã vim intulerit, post cõiugis sui mortẽ innumeras passa est calamitates, his qui iniuria ab illo mortuo affecti sunt, & vxori, & filiis insultãtibus, in eius domum cõmuni bello indicto: licèt quis omnium impudẽtissimus sit, quũ eadẽ pati expecẽt, & suis timeat, nequando idẽ patiãtur, modestior erit, neq; dubitamus quin corrigatur. Multarum autẽ huiusmodi narrationum vita nostra plena est. Verũ hæc non vt admonitores, neq; vt cõsultores dicamus, ne grauius oratio nostra accipiatur: sed vt inter loquendum ex alia in aliã incidamus disputationẽ, & frequẽter eos in huiusmodi trahamus sermonẽ, neq; aliud in buccam nostram venire permittamus, q̃ quo pacto splendida illius domus & cõspicua corruit, quo pacto ita deserta est, vt in aliorum manus omnes eius venerint facultates, quot singulis diebus iudicia pro huius substãtia constituta sint, quot perturbationes, quot illius serui, hi quidem mendicãtes, illi autẽ carcere intrusi obierint. Et hæc omnia tanquã mortuũ miserati, & pręsentia aspernãtes referamus, vt & formidine, & misericordia immanes animos molliamus. Et quũ coërcitos his sermonibus viderimus, tunc iã gehennæ meminisse poterimus, nõ vt hos terream⁹, sed misereamur cæteros, dicamusq;: Quid opus est præsentia memorare? neque enim hactenus cõsistũt res nostrę, sed grauius suppliciũ huiuscemodi homines torq̃bit, igneus scilicet fluuius, vermis venenosus, tenebræ perpetuæ, immortales cruciatus. Quòd si eos verbis mouerimus, etiã nos ipsos & illos corrigemus, & mox ægritudine liberabimus, & in die illa laudatorem nobis cõparabimus deũ. Quemadmodũ Paulus inquit, *Et tunc laus vnicuique erit à deo*. Nã laus quæ aliquãdo ab hominib⁹ venit, à recta sentẽtia sæpenumero nõ proficiscitur: quę autem à deo est, & manet perpetuo, & palàm effulget. Quũ autẽ, qui omnia videt priusquam fiãt, qui nullo affectu tangitur, laudatit quempiam: tũc virtutis illius probatio nullã habet dubitationem. Quæ

† considerarent. Luc.19.a.

Act.2.f.

quum

quum intelligamus, operemur, vt à deo laudẽ & maxima bona consequamur, quorum vtinã fiamus participes, gratia & benignitate domini nostri Iesu Christi, cum quo patri gloria, simul & sancto benignóq; spiritui in secula seculorum, Amen.

Homilia duodecima.

Hæc autẽ fratres transfiguraui in me & Apollo propter vos, vt in nobis discatis, ne suprà quàm scriptum est, sapiatis. Quoad grauibus ei verbis fuit opus, sub persona latuit. Sed tanquã ipse esset auditor, ita locutus est, vt accusatarũ personarum dignitatem accusantibus obiectam, ob crimina irasci nõ fineret: verũ quum dimitti iam oporteret, detecta persona, quæ sub Pauli & Apollinis appellatione latebant, palàm fecit. Idcirco inquit: *Hæc autem fratres transfiguraui in me & Apollo propter vos.* Et quẽadmodum in morbo laborãtibus, quum ęgrotus puer calcitrãdo oblatos à medicis cibos recusat, patre vel pædagogo aduocato, acceptos à medico cibos illi dari iubẽt, vt illorũ metu & accipiat & acquiescat: Itidẽ Paulus quũ ꝙ aliis accusaturus sit, partim vt iniuria affectis, partĩ vt maiorẽ in modum honoratis, ipsas quidẽ non posuit personas, sed in suã & Apollinis appellationẽ locutus est, vt hos reueriti medicinã acciperẽt. Qua accepta, iam aperit, quorũ gratia hæc locutus sit. Nec simulatio hæc fuit, sed ædificatio. Nã si apertè dixisset, †nos] sanctos & admirabiles viros iudicatis, saltẽ id ægrè tulissent & resiliissent. Nũc verò quũ dixerit: Mihi autẽ pro minimo est, vt à vobis iudicer. & rursum, Quis igitur est Paulus? Quis verò Apollo? Tolerabilem suã reddit orationem. Quare prosecutus est: *Hæc trãsfiguraui in me & Apollo propter vos, vt in nobis discatis, ne suprà quàm scriptũ est, sapiatis.* Quibus ostẽdit, ꝙ si in illos verba fecisset, non accepissent quæ accipere eos oportuerat, neque correctione essent admoniti, quum eius verba iniquo animo tulerint. Nunc verò Paulum reueriti, facilè reprehensionem pertulerunt. Sed quid significat, *Ne suprà quàm scriptum est, sapiatis?* Scriptum est, Quid autem vides festucã in oculo fratris tui, & trabem in oculo tuo non vides? &, Nolite iudicare, vt non iudicemini. Nam si vnum sumus, & deuincti inuicem, contra inuicẽ insurgere non oportet † humilis enim seipsum exaltabit, inquit. &, quicũque voluerit inter vos maior fieri, sit omnium minister. hæc scripta sunt, *Ne vnus aduersus alium insletur pro alio.* Rursum omissis magistris, discipulos arguit. Illi enim hos superbia efferebant. Præterea & principes non facilè huiusmodi orationem suscepissent, eò ꝙ exteriorem desiderabant gloriam: erãt enim affectu cæci. Ipsi autem, qui gloria non fruebantur, sed alios laudibus prosequebantur, facilius ferre poterant admonitionem, & melius q̃ principes morbum propulsare. Ergo hoc tumoris est, vt quispiã pro alio superbiat, quãuis in suis ipse rebus eo affectu non tãgatur. Quẽadmodum enim qui in alienis diuitiis intumescit, stultè facit: sic qui in alterius gloria. Et rectè quidem inflationem appellauit. Quum enim membrum aliquod insurgit, nihil aliud est, q̃ inflatio & morbus. Neq; aliter aliud membrum excederet, nisi inflatione: Sic igitur in corpore ecclesiæ qui tumidus & inflatus est, ipse ęgrotus sit oportet. Inflatur enim supra cõmunẽ modũ: Sic & in corpore vsu venit, quũ alienus quis, & malus humor abundat, & cibus, quo nonsumus assueti. Sic oritur superbia, quũ alienæ nos cogitationes egrediuntur: & vide q̃ propriè locutus sit,

† vos autem.

Supr.3.b

Matth.7.a & Luc.6.f.

Matt.7.a

† qui enim seipsum humiliac, exaltabitur.

Luc.18.c

Matt.20.d.

Ne insletur. Inflatio enim tumorem habet spiritus corrupti humoris plenum: hoc autẽ dicit, non vt medicinam tollat, † sed vt malo medeatur.] Vis curare aliquẽ? Non prohibeo. Sed noli in alterius detrimentũ. Non enim vt cõtra inuicẽ insurgamus, magistri nobis dati sunt, sed vt cõiũgamur inuicẽ omnes. Siquidẽ imperator idcirco exercitui præponitur, vt separatos vnũ faciat corpus. Quòd si dissipatu⁹ esset exercitũ, hostis magis, q̃ imperatoris munus impleret.

† sed curã, quæ cũ alterius malo fit.

Quis enim te discernit? Quid autem habes, quod non accepisti? Iam omissis subditis, ad principes conuertitur. Quod autẽ dicit hoc est, vnde constat te dignũ esse, qui lauderis? Iudicatũ est, inquisitio pręcessit, & probatio, & quęstio diligens? Nõ tamen id dicere posses. Quòd si homines iudicant, non rectum est eorũ iudiciũ. Sed esto sis laudandus, & certè habeas gratiã, & hominũ iudicium non corrumpatur: sed neq; sic oportet superbia efferri, quippe qui non ex te habes, sed à deo accepisti. Quid igitur tibi simulandũ est, quod nõ habes? Sed & tu hoc habes, & alij tecũ. Igitur quod accepisti habes, neq; hoc tãtũ & illud, sed quicquid habes. Nõ eũ merita tua hæc sunt, sed dei gratia. Quãuis fidẽ adducas, à vocatione eã accepisti: quãuis peccatorũ veniam adducas, quãuis gratias, quanuis doctrinę sermonẽ, quãuis virtutes, omnia inde tibi prouenerunt. Quid igitur habes, quæso, quod non acceptũ habeas? Num ipse per te rectè operatus es? Nõ sanè, sed accepisti, & idcirco magni te facis? Propterea cohibearis oportet: non enim tuum id munus est, sed largiẽtis. Nam si accepisti, ab illo accepisti. Si ab illo, non tuũ accepisti. Si non tuum, quid insolescis, ac si tuum habeas? Quare subdidit, *Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis?* Confirmata igitur, vt oportuit, ratione sua, ostẽdit ꝙ multis indigent: ait enim, si omnia quidẽ accepissetis, non tamen gloriari vos oportuit: nihil enim vestrũ est. Nunc autem multis indigetis. Quod in principio significauit, quũ inquit: Nõ potui vobis loqui, quasi spiritualibus, & nõ iudicaui me scire aliquid inter vos nisi Iesum Christũ, & hũc crucifixum. Nunc autem reprehensione vtitur, dicens: *Iam saturati estis: iam diuites facti estis.* Hoc est, Nulla iam re indigetis, perfecti euasistis, ipsum tenetis apicem. Nullius necessitatẽ vos habere arbitramini, nõ apostolorũ. Iã saturati estis, & rectè hoc verbo vsus est, à tempore ostendens, non verisimilẽ, atq; rationabilẽ eorũ esse opinionem. Quare eis exprobrans, inquit: Tam cito finẽ attigistis. Quod impossibile erat fieri propter tẽporis breuitatem. Perfectiora nanq; in futuro seculo manẽt. Paucis enim satiari, imbecillis est animæ: à paucis verò putare ditescere, stomachantis est & miseri, siquidem pietas insatiabilis est. Sed sanè puerilis est ingenij, à principio oĩa se accepisse arbitrari, & nondũ ipsis cõtactis initiis, ac si finẽ attigerit superbire. Inde ex sequẽtib⁹ vehemẽtius eos arguit. Nam quũ dixisset: Iam saturati estis: iam diuites facti estis, subdidit: *Sine nobis regnatis, & vtinã regnetis, vt & nos vobiscũ regnemus.* Multæ plen⁹ est grauitatis hic sermo. Quare in vltimo loco post multũ terrorẽ posuit. Sic enim honesta fit admonitio & tolerabilis, quãdo post accusationes reprehẽsiua verba inferũtur. Etẽ impudentẽ animum longè magis hęc, quàm manifesta reprehensio perterrere potuissent, † & futurũ dolorem, & impudentiam accusatione corrigere.] Admirabile enim in reprehẽsoriis verbis [pudorem adducentibus] hoc maximè est, ꝙ duo habet contraria.

Supr.3.a

† & futurũ ex accusatione dolorẽ, atque impudentiam corrigere.

Nam & magis lædit, q̃ manifesta accusatio, & reprehensum, quanuis grauius lædatur, disponit tamen vt magis perpetiatur. *Sine nobis regnatis.* Multa hîc significantia & ad magistros & ad discipulos, & eorũ † iustitiã] & temeritatẽ hinc ostendit. Dicit autẽ in laboribus quidẽ multis omnia & nobis & vobis esse communia, in præmiis verò & coronis vos primi. Sed nõ ęgrè fero, quum hęc loquor. Idcirco subdidit: *Et vtinam regnetis.* Quod ne videretur per derisionẽ dicere, etiã subdidit: *Vt & nos vobiscum regnemus.* Etenim inquit, & nos ipsa bona cõsequi possum⁹. Vides quo pacto simul & grauitatẽ, & curã, & philosophi mentem ostẽdit. Intuere quomodo superbiam tollit. Quamobrem ita prosequitur: *Puto enim quòd deus nos apostolos nouissimos ostendit, tanquã morti destinatos.* Multã rursum & significantiã, & grauitatẽ ostẽdit, quum dicit, nos. Sed neq; hoc satis fuit. Nã & dignitatẽ addidit, valde eos significans: *Nos*, inquit, *apostolos*: hoc est, qui innumera passi sumus mala, qui pietatis præconiũ disseminauimus, qui vos hanc erudiuimus philosophiã. Quare hoc quoq; significãs, adiecit: *Nouissimos ostendit tanquam morti destinatos*: hoc est, tanquam reos. Nam quũ dixisset, vt & nos vobiscũ regnemus, & remisisset orationis suæ vehemẽtiã, ne eos absolueret, eãdẽ rursum maiori indignatione repetit. *Puto autem quòd deus nos apostolos nouissimos ostendit, tanquã morti destinatos.* Vt enim video, inquit, & vt vestra est oratio, omniũ nos despectissimi sumus, omnes nos damnant. Nã ad calamitates perpetiẽdas semper obiicimur. Vos autẽ iã regna, & honores, & prẽmia mente cõcipitis. Quũ autẽ vellet in maiorẽ absurditatẽ sermonẽ abducere, & maximè incredibilẽ ostẽdere, nõ simpliciter dixit, Nos sum⁹ nouissimi: sed, de⁹ nos nouissimos fecit. neq; satis fuit nouissimos dicere, sed subdidit, tãquã morti destinatos: vt & stultissimus quoq; q̃ absurdũ sit, intelligeret, quódq; dolentis verba erant, atq; eos maximè increpantis. Et intuere Pauli prudentiã. Iisdem de rebus, quibus seipsum quũ tẽpus fuerat, extulit, & clarũ & magnũ fecit: eos in præsentia coarguit, & reum se appellat. Tãti est debito tẽpore omnia facere. Morti eñ destinatos, hoc loco reos, & ĩnumeris mortibus dignos appellat. *Quoniam spectaculum facti sumus mũdo, & angelis, & hominib⁹.* Quid significat, spectaculũ facti sumus mundo? Non in angulo quodã, non in parua orbis terrarũ parte hæc patimur inquit, sed vbiq; locorũ & in omnibus. Quid autẽ significat, & angelis? Quòd scilicet licet quidẽ hominibus spectaculũ esse, non angelis, quãdo vilia sunt opera. Nostra autẽ certamina talia sunt, vt etiã angelorũ digna sint aspectu. Intuere à quib⁹ seipsum extenuat, & quomodo rursum magnificũ se ostẽdit: in his autẽ quib⁹ illi efferebãtur, quo pacto viles demõstrat. Quũ eñ stultos esse q̃ sapientes videri, & infirmos q̃ fortes, & neglectos q̃ gloriosos & claros, vilius esse videretur, & alia quidẽ illi abiicere curarẽt, alia autẽ ipse acciperet: hæc illis meliora ostendit. Siquidẽ propter hæc non hominũ tantũ, sed & ipsam angelorũ multitudinẽ, ad suũ conuertit spectaculũ. Non enim aduersus homines duntaxat nobis certamen est, sed aduersus incorporeas virtutes. Propterea & magnũ spectaculum constitutum est. *Nos stulti propter Christum, vos autẽ prudentes in Christo.* Rursum & hoc verecũdè dictũ est, ostendẽs impossibile hæc accidere cõtraria. Etenim non est †in ipsis,] quæ tantũ inter se differunt, vt conueniãt. Quomodo igitur est, inquit, vt vos prudentes sitis, nos stulti in diuinis rebus? Quoniã ipsi quidẽ vapularunt despecti, & ignominia affecti sunt: illi autẽ honorati, & sapiẽtes & prudẽtes à multis habiti sunt. Propterea hæc ait, significãs quomodo esse possit, vt qui huiusmodi prædicãt, in cõtrariis esse existimentur. *Nos infirmi, vos autem fortes*: hoc est, Nos exagitamur, persecutiones patimur. Vos autẽ fiducia fruimini & salute multa. Sed non patitur euangelij natura. *Nos ignobiles, vos autẽ nobiles.* Hoc in loco aduersus generosos, & in externis reb⁹ superbos vertit sermonẽ. *Vsq; in hanc horã & esurimus, sitimus, & nudi sumus, & colaphis cædimur, & instabiles sumus, & laboramus operãtes manibus nostris.* Hoc est, non ego antiquas res enarro, sed quæ præsens mihi tẽpus testatur. Neq; eñ humanarũ rerum, neq; exterioris nobilitatis vlla nobis ratio est, sed ad solũ deũ oculos cõuertimus. Quod nos vbiq; facere necesse est. Nõ enim angeli soli intuẽtur, sed & ante illos certaminũ author. Nolimus igitur aliorum laudibus indigere. Hoc eñ illi iniuria est, si tãquã nõ sufficiat ad nos laudandũ, eo omisso ad conseruos festinemus. Quemadmodũ enim qui in paruo theatro certant, magnũ sibi inquirunt, ac si illud non satis sit ad præbendũ de se spectaculũ: sic qui in dei cõspectu certant, inde hominũ sibi famam quærunt, maiori omisso theato minoris cupiditate, magnũ sibi supplicium hauriunt. Hoc igitur omnia peruertit, hoc vniuersum orbẽ terrarũ perturbauit, quoniã hominum respectu oĩa facimus, & in bonis operibus nulla nobis cura est, vt laudatorẽ deum habeamus, sed laudẽ nobis à cõseruis nostris inquirimus. In sceleribus rursum, deo cõtempto, homines formidamus. Atqui illi nobiscũ ante illi⁹ tribunal cõstituẽtur, neq; quicquã nobis profuerint: deus autẽ, quẽ nũc despicim⁹, ipse nos iudicabit. Veruntamen quũ hæc nobis nota sint, ad homines tamen adhuc inhiamus, quod est primũ peccatũ. Et homine præsente nemo scortaretur, sed licet maiorẽ in modũ libidine flagraret, affect⁹ tamẽ violentia pudore hominũ vinceretur. Quum autem deus videat, nõ modò adulterantur, non modo scortantur, verũ & alia longè grauiora & ausi sunt & audẽt. Nõne hoc vel solũ satis esset, quò cœlitus innumeris peteremur fulminib⁹? Sed quid ego adulteriũ, quid fornicationẽ cõmemoro? Multo nanq; his minora in hominũ cõspectu facere formidamus, dei autem minimè. Hinc omnia orta sunt mala, q̃ scilicet in rebus turpibus non deũ sed homines timemus. Propterea quæ verè bona sunt, sed multitudini bona nõ videtur, ea fugimus, nõ inuestigata rerũ natura multitudinis opinionẽ respiciẽtes. Itidẽ rursum in malis afficimur. Quæ mala sunt, videntur tamen multis bona, ipsa cõsuetudine sectamur. Itaq; vtrĩq; corruptio est. Fortasse multis quodãmodo obscurum videtur quod diximus, igitur necesse est manifesti⁹ ostẽdere. Omnes quũ scortamur (oportet enim à prædictis incipere, homines magis q̃ deũ timemus. Et hoc pacto nosipsos illis subiicimus, & dominos nobis facimus. Multa autem huiusmodi dominis videntur esse mala quę nõ sunt, & ea nos similiter fugimus, vt exẽpli gratia: In paupertate viuere multi turpe esse arbitrãtur. Et nos fugimus paupertatem, non q̃ turpis sit, neq; q̃ turpẽ esse nobis persuadeamus, sed q̃ domini nostri ita de ea sentiunt, & illos formidamus. Item & contemptum, & spretum, & extra omnẽ dignitatem esse, videtur multis simpliciter res pudenda & vilis. Hoc rursum fugimus, non nostra, sed dominorũ nostrorum

† stultitiam.

† in eisdẽ.

rum sententia. Contra autẽ eodẽ morbo laboramus. Siquidẽ ditescere bonũ videtur, & elatio, & gloria, & fama item bona. Hæc nos itidẽ prosequimur, neq; hac in parte rerũ cõsideramus naturã, quæ bona est, sed ex dominorũ nostrorum opinione nobis persuademus. Domin⁹ enim noster popul⁹ est, & nimia turba, dominus crudelis, & tyrãnus grauis. Nam neq; † nobis] præcepto opus est, vt audiat à nobis: sed tantũ satis est, vt intelligamus, quid velit, & quãprimum sine præcepto paremus, tanta in eum beneuolẽtia afficimur: & deus quidẽ quum singulis diebus nobis minetur, vt nos moneat, nõ auditur. Turba autem seditiosa & vilis, neq; præcepto opus habet, sed sufficit tãtũ ostẽdere quibus delectatur, & ei mox paremus. Et quãnam ratione hos quispiã effugeret dominos? Si maiorem q̃ hi animi elationẽ acciperet, si rerũ naturam intueretur, si damnaret multitudinis sententiã, si præ cęteris omnibus, in his quę verè turpia sunt, sibi ipsi persuaderet: nõ homines, sed insomnem oculum esse formidandũ, & in bonis cõtrà ab illo præmium quærendũ. Sic enim neq; in aliis ipsos patiemur. Qui enim in bonis operib⁹ indignos homines iudicat qui ea sciant, sed dei sentẽtia contẽtus est, is neq; in malis vllam ipsorum rationem faciet. Et quo pacto hoc erit, inquis? Cõtemplare quid homo sit, quid deus, & quo omisso cui inhæres, & quãprimum omnia correxeris. Homo eidem tecũ peccato subiectus est, itẽ iudicio, & supplicio. Homo vanitati assimilatur, & nõ habet rectum iudiciũ, & superna indiget correctione. Homo terra & cinis, etsi sæpe laudauerit, omnino laus illa erit vel ad gratiam, vel ad odium: & si quem calumniatus fuerit, & accusauerit, eadem rursum sententia hoc fiet. Verũ non ita deus, sed irreprehensibilis eius sentẽtia & purum iudiciũ. Et idcirco opus est semper ad eum confugere, non propter hoc solũ, sed q̃ & ipse nos fecit, & parcit tibi maximè, & q̃ tu te, maiore te amore prosequitur. Quid igitur tam mirabilem habere laudatorem cõtemnimus? Quid ad hominem confugimus, qui frustra & temerè malum te & scelestũ appellat, quum nõ sis? Hac causa ei potius miserere & lachrymare, q̃ corruptus est: & contemne eius † gloriam, q̃ eius mẽtis oculi cæci facti sunt. Nam & apostoli hæc audierũt, & contẽpserunt calumniãtes. Verum & bonũ te & benignũ dicit. Quòd si talis es, noli omnino gloria diffundi. Sin autẽ non es eiusmodi, magis illum contemnas, & illusionem id arbitrare. Vis multitudinis iudicia cognoscere, quàm sint corrupta, inutilia, ridicula, & partim furiosorum & insanorum, partim puerorum lactẽtium? Audi, altius tibi iudicia repetam nõ vulgi tantum, sed eorum qui à principio legumlatorum sapientissimi habiti sunt. Quis enim videretur multitudini esse sapientior, q̃ qui dignus existimatus est qui ciuitatibus & populis leges imponeret? Veruntamen his sapientibus scortari, neq; malũ, neq; flagitiosum videtur. Nemo igitur externorũ legumlatorũ hoc puniuit, neque in iudicium traxit: sed si quispiam hac causa in iudicium aliquẽ vocaret, riderent multi: & tamẽ patitur iudex. Aleæ item ludus ab illis nõ punitur, & nemo eorũ ab hac aliquo cohibuit supplicio. Ebrietas & ventris indulgentia non modo nõ videtur peccatũ, sed virtutis loco apud multos existimatur. Et in militaribus cœnis magnũ in hoc certamẽ est: & cui maximè constanti animo & robusto corpore opus est, hi maximè ebrietatis seruitio traduntur, & corpus dissoluunt, & animũ tenebris obducũt. Et nemo legumlatorum in hoc peccatum animaduertit. Quid hac insania peius est? Eorũ igitur laudẽ, qui hac sententia sunt, hominũ desideras, & te ipsum terræ nõ suffodis? Quòd si huiusmodi homines omnes te admirarẽtur, nónne pudore te abscondi oporteret, vt à tam corruptis hominibus iudicareris? Rursum blasphemiã legũlatores nihil graue existimãt. Nemo igitur qui deo maledixerit, in iudiciũ tractus est, nemo pœnã luit: sed si quis vestẽ furatus est, vel crumenã inciderit, iis lat⁹ perfoditur, & morte nõnunquã mulctantur. Qui autẽ deo maledicit, apud externos legũlatores nulla in culpa est. Et si seruã quispiã vxore posthabita corruperit, is nihil exteriorib⁹ legib⁹, nihil multitudini peccasse videbitur. Vis & alia pręterea audire, quæ ipsorũ stultitiam ostendant? Hæc quidẽ non puniũt, verũ & alia sanciunt. Quanã ea sunt? Spectacula cogunt, & scortorũ illuc choros & pueros cinædos, qui naturã suã cõtumelia afficiunt, vniuersum populum superiori in parte cõstituunt: sic ciuitatẽ alliciunt, sic magnos reges, quos semper admirantur, in trophęis, & victoriis coronãt. Atqui quid hoc hõnore frigidi? Quid voluptate illa iniucundius? Ex his operũ tuorũ laudatorẽ inquiris, & cũ saltatorib⁹, effœminatis mimis, & scortis tali vis frui laude: & quãnam ratione nõ sunt hæc vltimæ amẽtiæ? Dic quęso, libẽter enim eos interrogarẽ, malũ ne sit naturæ leges euertere, & in illicitos inducere cõcubitus? omnes malũ esse respondebunt. Existimabũt igitur hanc puniendã iniquitatẽ. Quid ergo cinædos illos inducis, neq; inducis solũ, sed veneraris innumeris & immẽsis muneribus: & alibi qui hæc audẽt, punis? Hoc autẽ in loco tanquã cõmuniter bene de republica mereãtur, in eos pecuniã cõsumis, & publico sumptu alis. Sed infames sunt, inquis. Quid igitur eos erudis? Quid per infames regib⁹ exhibes reuerẽtiã? Quid ciuitates strãgulas? Quid in eos tantã facis impẽsam? Si ĩfames sunt, expellendi essent. Qua tu gratia ĩfames eos facis, vt laudib⁹ eos, an vt reprehẽsione prosequaris? Certè vt reprehẽsione. Præterea tãquã reprehẽdendi sint, eos vituperas: tãquã autẽ honorandi, rursus visurus curris, admiraris, laudas, plaudis. Et quid dicere oportet in hippodromiis, & ferarũ venationibus varietates? Quippe quæ omnis amẽtię plena sunt. Edocẽt enim frequẽter populũ vt immitis sit & crudelis in humanis reb⁹, & exercẽt vt homines laceratos, & stillãtẽ eorũ sanguinẽ videãt, ferarũ crudelitate in oẽs vtantur. Et hos oẽs morbos sapiẽtes legũlatores à principio induxerunt, & plaudũt ciuitates, & admirãtur. Sed si placet iis omissis, quæ pculdubio absurda sunt, sed exterioribus legũlatoribus absurda nõ videtur, ad honesta præcepta veniamus, & videbis hæc multorũ opinione corrupta. Siquidẽ nuptię res preciosa & nobis, & externis videtur. Verũ perfectis nuptiis tot ridicula sequũtur, quot mox audietis. Nõnulli eñ cõsuetudine oppressi & deprauati, errorẽ suũ nequeunt dignoscere, sed aliis indigẽt, qui se doceãt. Etenim choreæ, cymbala, tibiæ, verba & turpes cãtilenæ, ebrietates, bacchanalia, & multa diaboli moles inducitur. Et certè quidẽ scio, q̃ videbor ridiculus esse hæc aggressus, & multæ à nõnullis stultitiæ arguar, q̃ in antiquas leges verba facio. Quod enim iã dixi, multus cõsuetudinis error est. Verũtamen non cessabo hæc dicere, fortasse enim, licèt nõ omnes, pauci tamẽ nos suscipient, & nobiscum derideri: † vel rident nos] cum illis risum lachrymis,

Eccli. 17. d.

† dicit. i. gloriã vel opinionẽ sive sentẽtiam.

† præferet quàm deridere nos

lachrymis & multa pœna & supplicio dignũ. Et quánam ratione nõ sit maximè reprehendendum, virginem semper clausam, & à teneris annis pudorẽ edoctam, repẽtè coactam omnẽ effundere verecũdiam, & à principio nuptiarũ impudẽtiam edisce re? Et cũ luxuriosis & impudicis hominib⁹, & scortis effœminatis consuetudinem conciliare? Quod enim sponsæ malum in die illa non inseritur, impudentia, temeritas, inuerecundia, † inanis gloria, cupiditas?] Etenim singulos dies tales habere vellẽt. Inde magnificæ mulieres fiũt & sumptuosæ, inde impudẽtes, inde eis innumera proueniũt mala. Et noli mihi adducere consuetudinẽ. Nam si malum est, ne semel quidẽ faciendum: si bonũ, semper faciendum est. Dic mihi, quęso, nũquid scortari malum est? Nunquid igitur cõcedemus saltẽ semel fieri? minimè. Quamobrem? Quoniã licèt semel tantum fiat, malum nihilominus est. Itaq; sic exornãda sponsa est, vt si malum est, ne semel quidem fiat: sin autem nõ malum, semper fiat. Quid igitur, inquis, accusas nuptias? dic quæso. Absit. Non ita insanio, sed quæ turpiter nuptias sequũtur, confricationes scilicet, & vultus pigmẽta, & tantã ornatus curã. Etenim multos ab illo die amatores accepit, antequam coniugẽ. Verũ multi mulieris pulchritudinem admirãtur. Et quídnã hoc? Nam si pudica sit, vix malam effugiet suspicionẽ: sin minus, incontinentiæ occasione illa die accepta fortasse capictur. Verum quũ tot mala hinc oriantur, nisi ea fiant, cõtumeliam appellãt, qui pecudib⁹ nihilo meliores sunt: & sibi igno miniosum ducunt, nisi à multis vxor cõspiciatur, nisi cõmune omnibus spectaculũ proponatur. Atqui quę fiunt, risum & turpitudinẽ existimari oporteret. Nã & nunc noui, ꝙ multam nostrã reprehendent amentiam, sed risum perferã, modo quid lueri fiat: etenim ridiculus essem, si multitudinis gloriam contemnendam esse admonens, ipse ante alios affectu superarer. Vide quæ hinc iam oriantur, non die tantũ, sed noctu ebrij, & ebrietate attoniti, & deliciis fracti, in virginei aspect⁹ pulchritudinẽ oculos dirigere festinãt: & neq; in domo duntaxat, sed per forum publicè eã ostendũt: & in obscura nocte cũ funalibus ipsam ducunt, vt omnibus ostẽdatur. Quibus rebus nihil aliud faciunt, quàm quòd admonent omnẽ iam pudorem exuendũ. Neq; hactenus cõtenti, turpissimis sermonibus ipsam ducunt. Et hæc multitudini lex est, fugitiui, verberones innumeri & perditi homines, licẽter iã omnia quæcunq; volunt & in illã, & in illius coniugẽ loquũtur. Nihil sanè honesti, omnia turpia, omnia ignominiæ plena. Pulchrã quidem habebit continentiæ doctrinam sponsa, quum talia & videt & audit. Etenim certamen quoddã illic diabolicũ est eorum, qui hęc loquũtur, vti obscœnorũ & turpiũ verborum contẽtione excellant, quibus ruborẽ prę sentibus incutiũt. Et illi superiores habẽtur, qui plura op probria, & turpia verba effundunt. Equidem scio me grauem esse & molestũ, tanquam voluptatẽ quandã vitæ † obsequendã.] Sed propterea defleo, ꝙ quæ iniucũda sunt, ea voluptas quædã putãtur. Et quónam pacto non iniucundũ est, quæso, contumeliis & maledictis affici, & ab omnibus cum sponsa tua infamẽ ferri? Et si vel vnus ex fori hominibus cõiugi maledixerit, omnia perturbas, & acerbã vitã viuere arbitraris. Omni autẽ præsente ciuitate impudenter cũ con iuge gaudes & exultas. Et quænam hæc insania? Sed cõsuetudo rẽ facit, inquis. Propter hoc maximè de-

† *inanis gloriæ cupiditas.*

† *exscindam.*

A flendum est, ꝙ in cõsuetudinẽ id traxit diabolus. Nã quum nuptiæ res honesta sit, & quæ genus nostrũ cõtinet, & multorũ bonorũ causã, quum ægrè id ferret dæmonis iniquitas, viderẽtq; contra fornicationem munimenta fieri, alia ratione omnẽ induxit fornicationẽ. Multæ igitur in huiusmodi consuetudinibus erubuerũt virgines. Quòd si non vbiq;, satis tamen est dæmoni primũ verbis & obscœnis illis cantibus † informare] sponsam, & sponsum per forum diffamare. Præterea quũ vesperi hæc fiãt, ne tenebræ hæc mala abscõdant, plurima funalia afferũtur, ne turpitudinẽ latere sinãt. Quid eũ imméſa turba vult? quid ebrietas? quid fistulæ? Nõne satis cõstat, ne scilicet, ij qui in domibus, ꝙ fundo somno tenẽtur, hæc ignorent, sed à fistula excitati, & supernè fenestris incũbẽtes, testes fiãt obscœnitatis illius? Quídnã enarrare posset quispiã ipsas cantilenas, quæ omnis incontinẽtiæ plenæ sunt, quę proteruos amatores, cõcubitus illegitimos, domorũ euersiones, & innumeras inducũt miserias, in quibus plurima amici & amatoris, amicæ & amatę appellatio versatur. Et quod grauius est, virgines his adsunt omnem exuẽtes pudorem in nuptæ honorẽ, vel potius contumeliam, & suam proiicientes salutẽ, & cũ impudicis adolescẽtibus, impudicis cantilenis, turpibus verbis, satanę cõcordia ignominia afficiuntur. Adhuc me, quęso, interrogas, vnde adulteria, vnde fornicationes, vnde nuptiarũ corruptiones? Verũ generosi & honesti hæc nõ faciũt, inquis. Quomodo igitur me derides, quũ prior me legẽ ipsam videas? Nam si bona sunt quæ fiũt, mitte & illas hæc facere. Nunquid si pauperẽ vitam agant, non sunt virgines, neq; pudicitiæ curã habere eas oportet? Nunc verò C saltat virgo in communi incontinentium iuuenũ spectaculo turpiter, & nõ videtur tibi scorto cõtemptibilior. Quòd si dicis, ancillæ hęc faciũt: neq; sic accusatione te absoluã, neq; eũ his permitti oportet. Ab his enim omnia oriuntur, ꝙ familiæ nullam facimus rationem, sed satis est cõtemptim dicere, ꝙ seruus est & ancilla. Atq; quũ singulis diebus audiamus, ꝙ in Christo Iesu nemo seruus, nemo liber: tu neque equũ neq; mulũ contẽnis, sed omnia facis ne vicios eua- *Gal. 3. d & Colos. 3. b.*
dant. Seruos autẽ eiusdem tecum naturæ despicis: & quid ego seruos cõmemoro, vbi & filios & filias? Sed quid post hęc? Necesse est, vt dolores mox exoriãtur, quũ oẽs corrupti fuerint. Sæpe autẽ & maxima dam na proueniunt in multitudine & tumultu, magna pecuniarũ vi erogata. Post nuptias præterea si quando nascatur filius, hoc item in loco eandem videbimus D amentiã, & multa ridicula. Siquidem quum nomẽ filio imponẽdũ sit, omissa sanctorũ appellatione, quẽadmodum maiores faciebant, accẽsis lucernis, & his nominibus impositis, quæ plurimũ durauerint, eius nomine filiũ appellant, hinc eum diuturnius victurũ coniectati. Deinde quũ nõnunquã accidat, vt immatura morte moriantur: accidit enim sæpe: multo id diabolus risu prosequitur, ꝙ tanquã insipientes pueros eos delusit. Quid si quis dixerit, quę circũponuntur ornamẽta, & bractea manibus pendẽtia, & coccineum stamen, & alia omnis stultitiæ plena? Verum nihil aliud afferri puero oporteret q̃ crucis custodiã, quæ in præsentia contẽnitur, quum vniuersum orbẽ conuerterit, & grauissimã diabolo plagam dederit, & omnem eius euerterit potentiã. Subtegmẽ autem & stamen, & alia huiusmodi, quæ puero alligantur, pueri incolumitatem seruare creduntur. Dicam & aliud magis

magis ridiculũ, sed nemo importunitatẽ nostrã accuset, si hactenus procedit oratio. Qui enim saniem purgare vult, prius man⁹ suas maculare nõ recusabit. Quod tandẽ hoc est ridiculũ? Quod quidem multis nihil mali videtur. Verum est infidelitatis principiũ, & maximæ demẽtiæ: luto mulieres in balneis accepto, & nutrices item & ancillæ digito pueri frontem vngentes signãt. Quòd si quis eas interrogaret quid sibi lutũ illud velit, quid cœnũ: malum oculum auertit, inquiunt, & fascinum, & inuidiã. Papæ quantùm lutum potest, vniuersam diaboli aciẽ euertit. Nõ abscondimini? dic quæso. Nõ cognoscis tandẽ diaboli retia? Et quo pacto à prima ætate paulatim tendit machinas suas diabolus? Quòd si lutũ hoc facit, quãobrẽ tu quoque nõ idẽ in fronte tua facis, quũ vir sis, & in ætate perfecta magis q̃ puer inuidos habeas? Quamobrem non vniuersum corpus luto illinis? Nã si in fronte tantã habet vim, qua causa nõ totũ te luto vngis? Risus hæc, & satanæ ignominia, nõ in derisum dũtaxat, sed in gehẽnam cõuertens, quos decepit. Et quòd apud Gentiles hæc fiãt, nihil mirũ. Verùm quòd apud eos, qui crucẽ adorãt, & arcana mysteria cõmunicant, & huiusmodi philosophãtur, hęc ignominia præualet: hoc sanè maxime est deplorandũ. De⁹ te vnguẽto honorauit spirituali, & tu luto coinquinas filiũ. Deus te honorauit, tu te ipsum dehonestas. Oporteret vt fronti crucẽ inscriberes, quæ tibi certissimã præberet cautionẽ. Tu autẽ iis omissis, in satanę amentiã procidis. Quod si cui hæc parua esse videãtur, intelligant velim, quàm magnorũ ea malorum causa sint, & ꝙ ne ipsi Paulo visum est, vt parua contemnerentur. Quid enim quæso, minus est, q̃ quòd homo caput operiat? Sed vide quantopere in hoc contendat, & quàm vehementer prohibeat, & inter alia, ne vir deturpet caput suum: † quòd si operuerit, deturpabit. Qui verò id luto illinit,] quomodo nõ abominabilẽ facit filium? Quomodo enim sacerdotis manibus adducit? Quomodo cẽses presbyteri manu frontẽ signandam, vbi luto inunxisti? Nolite hęc fratres, sed à primis annis filios vestros spiritualibus armis muniatis, & † cruce] frõtem sibi signãdam erudiatis, & priusquã ipsi per se facere possint, vos id facite. Quid si quis cæteras satanæ obseruationes memoraret in dolorib⁹ & partubus, quas obstetrices in capitis sui damnum moliuntur? Quid in morte & singulorũ funeribus vlulatus, & stultos gemitus dicã? Quid in sepulturis demẽtiam? Quid circa monumẽta studiũ intempestiuum, & ridiculum? Quid plorantiũ mulierum examen, & dierum & ingressus, & exitus obseruantiã: horum tu, quæso, gloriam venaris? Et quomodo nõ vltimæ est stultitiæ in tã corrupta hominũ sententia: & omnia temerè facientiũ gloriã quærere: quũ oporteret ad insomnem semper oculum confugere, & ad eius sententiã aspiciẽtes, omnia & facere & dicere. Nam & si homines nos laudibus prosequerentur, nullam tamẽ nobis afferre poterunt vtilitatẽ. Ille autẽ si opera nostra accipiet: & in hac vita claros, & in die venturo arcanorũ bonorum nos participes faciet. Quæ vtinam omnes cõsequamur, gratia & benignitate domini nostri Iesu Christi, cui gloria in secula seculorum, Amen.

Homilia XIII.

NOs stulti propter Christum, vos autem prudentes. Nos infirmi, vos autem fortes. Vos nobiles, nos autẽ ignobiles. Multa in iis verbis grauitate vtitur Paul⁹

infr. 11. b.

† *quòd si qui operuerit, deturpat caput suũ: qui luto illinit.*

† *mann.*

A Quod enim omni accusatione grauius perculerat, hoc in loco cum debita sibi dignitate pertractat. Et quũ dixisset, Sine nobis regnatis: &, quòd nos deus nouissimos ostendit tanquã morti destinatos, ex sequẽtibus ostẽdit quomodo morti destinati sint, cùm dicit: *Nos stulti, infirmi, ignobiles, & esurimus, & sitimus, & nudi sumus,* [*& colaphis cædimur, & instabiles sumus*], *& laboramus, operãtes manibus nostris*: quæ erãt magistrorũ, & verorũ apostolorum † dogmata.] Verum illi in contrariis superbi erant, in sapientia, gloria, diuitiis, honoribus. Quũ igitur velit eorũ sedare insolentiam, & ostẽdere in iis nõ modònõ gloriari eos, sed confundi oportere, primùm quidẽ eos iis verbis vituperat, Sine nobis regnatis. Ego enim dico, inquit, ꝙ præsens tẽpus non honoris est, non gloriæ, quibus vos fruamini: sed vt persecutiones, & cõtumelias, quemadmodum nos perpetiamini. Sin autẽ non sic se res B habet, sed remunerationis tẽpus hoc, vt video (hoc autẽ per ironiam dicit) vos quidẽ discipuli, & iã regnatis: nos autẽ magistri & apostoli, qui quum ante alios præmiũ accepturi essemus, non modò vestrum nouissimi facti sum⁹, sed tanquã morti destinati, hoc est, rei. Nos omnino in contumeliis, periculis, fame, siuim⁹, ignominia affecti tanquã stulti, fugati, & intolerabilia perpessi. Hæc autem dicebat, vt eos ex iis monitos faceret, vt apostolica exoptarẽt præcepta, pericula scilicet & cõtumelias, nõ honores, nõ gloriã. Nõ eũ illa, sed hæc præconiũ exigũt. Verum nõ sic ex directo loquitur, ne grauis videatur, sed sicut se decebat, sic hãc exequitur reprehensionẽ. Nã hũc in modũ ex directo locutus esset: Erratis, & decipimini, & lõgè ab apostolica institutione abestis. Apo- C stolum enim & ministrũ Christi stultũ videri, & afflictum inglorium viuere oportet, quẽadmodum nos. Vos autem contrà facitis. Verum huiusmodi verbis magis eos tetigisset, ac si apostolos laudaret, & illos asperiores reddidisset, tãquam desidiæ & inanis gloriæ, & deliciarũ accusatos. Propterea in hũc modum dici nõ cõuenisset. Alio autẽ modo mordaciùs quidem locutus est, verũ tolerabiliùs. Quare sic per ironiam loquitur: *Vos autem fortes, vos nobiles.* Quòd nisi ironia vsus esset, sic dixisset: Fieri non potest, vt hic quidẽ stultus, ille prudẽs: hic fortis, ille infirmus existimetur, quũ prædicatio † alterũ exigat.] Si enim alij hoc, alij illud esse potuissent, fortasse verba vestra ratione nõ caruissent. Nunc autẽ non est prudentẽ videri, nõ nobilẽ, nõ liberatum esse periculis. Quòd si est, necesse est vt apud deũ nobis præferamini: nobis, inquã, præceptorib⁹ vestris, qui innumeras passi sumus calamitates. Quòd si neq; hoc quispiãm diceret, relinquitur, ꝙ vos nostra sectamini. Et ne quis me putet, inquit, de præteritis tantũ dicere, *Vsque in hanc horam & esurimus, & sitimus, & nudi sumus.* Vide qualẽ esse oporteat omnem Christianorum vitam, nõ vnã vel alterã diem. Et meritò, neque enim si athleta vna victoria † coronatus est,] inde alio certamine succu- D buerit, coronabitur. *Et esurimus,* Cõtra eos qui in deliciis viuunt. *Et colaphis cædimur,* Contra inflatos. *Et instabiles sumus,* Contra eos, qui desident. *Et nudi sumus,* Aduersum diuites. *Et laboramus,* Hoc aduersum falsos apostolos, qui neq; operantur, neque pericula patiuntur, sed fructũs accipiunt. Verùm nos non tales, inquit, sed cum exteriorib⁹ periculis, in cõtinuis versamur operibus: & quod maius est, nemo posset dicere, ꝙ hæc ægrè feram⁹, aut persequentes accuse-

mus.

Hic sup. b ibidem.

† *diuersa nõ exigat.*

† *potius.*

mus. Cõtrariis enim qui nos calũmiantur, remuneramur. Hoc enim magnũ est, nõ malorum perpessio, quippe quæ omnibus cõmunis est: sed quũ mala patimur, nõ ægrè ferre, non indignari: nos autẽ nõ solũ non ægrè ferimus, sed lætamur. Et hoc signũ est, q̃ qui malo nos afficiũt, ex cõtrariis eis vicẽ reddimus. Et quòd hoc faciat, audi quę sequantur: *Maledicimur, & benedicimꝰ: persecutionẽ patimur, & sustinemꝰ: blasphemamur, & obsecramus, tanquam purgamenta huius mundi facti sumus.* Hoc est, stulti propter Christũ. Qui enim malo afficitur, neq; vlciscitur, neq; dolet, stultus apud externos videtur, ignobilis, infirmus. Et ne grauius ea verba in Corinthiorũ ciuitate acciperẽtur, si horum eos affectuũ accusaret, Purgamenta, inquit, non ciuitatis vestræ, sed huius mundi facti sumus. Et rursum: *omnium peripsema.* Non vestrum tantum, sed omnium. Quemadmodũ igitur quum de Christi in nos charitate disputat, terra, cœlo, & vniuersa creatura omissa crucem in medio ponit: Sic cùm ad se hominesvelit allicere, prętermissis signis, quę propter eos mala acceperit, enarrat. Huiuscemodi & nobis consuetudo est, cùm aliqui nos prosequũtur & contemnunt, quę pro iis passi sumus, ea feramus in mediũ. *Omniũ peripsema vsque adhuc.* Profundiorẽ plagam in fine intulit, omnium autẽ nõ persequentium inquit, sed eorũ propter quos hæc patiuntur. ac si diceret, Gratiã habeo eis plurimam. Indignantis verbum, non dolentis, & eius qui illos tangere velit. Qui enim multa posset accusare, etiã benignè suscipit. Propterea Christus *Matt. 5. g.* præcepit, vt æquo animo cõtumelias ꝓpetiamur, vt & ipsi philosophemur, & illos magis coarguamus. †nõ enim †Qui eũ ita lędit, tacitè quodãmodo seipsum lędit.] Deinde cũ intolerabilẽ plagã videret, quãprimùm ipsam curauit, dicẽs: *Non vt confundam vos hæc scribo, sed vt filios meos charissimos moneam.* Nõ vt vos cõfundã, inquit, hoc scribo. Quod verbis facit, id non fecisse testatur, vel fecisse potius, nõ tamẽ prauo animo, & odioso. Nã & optima ea medicina est, quũ quispiam loquitur, animi sui excusationẽ afferens. Siquidẽ tacere non poterat, ita enim inemendati permãsissent. Si dixisset autem, & vulnus quod inflixerat nõ curasset, acerbũ & durum fuisset. Itaque diligentius quod dixerat, excusat. Hoc enim nõ solum nõ tollit sectionem, †sed profundius quàm vulnus descẽdere facit, & omnẽ consolatur dolorem.] Quippe qui audit, q̃ non exprobrationis, sed amoris causa hæc dicit, tolerantius accipit correctionem. Multa autem hoc in loco grauitas, & reprehensio. Nõ enim locutus est vt magister, neq; vt apostolus, neque tanquã discipulos habeat, quod esset dignitatis: *Sed vt filios meos charissimos moneã.* Et nõ simpliciter filios inquit: sed, charissimos. Ignoscite mihi, inquit, si quid grauius dixerim, quum ex amore proficiscatur. Ideo non dixit, castigem: sed, moneam. Et quis nõ pateretur, cùm pater doleat, & quæ opus sunt, admoneat? Idcirco nõ priꝰ hoc dixit, sed cũ vulnꝰ dedisset. Quid igitur? Nõ miserẽtur nobis alij magistri, inquis? Nõ hoc dico, verũ nõ tantopere miserentur. Hoc autẽ non breuiter dixit, per instituta enim & nomina hoc ostendit, cùm pædagogũ & patrem poneret. *Nam si decem milia,* inquit, *pædagogorum habeatis in Christo, sed non multos patres.* Hoc in loco nõ ostẽdit dignitatem, sed immensum amorẽ. Et neque illos exterruit, cùm, in Christo, addidit, sed eos consolatus est: & cùm non adulatores, sed pædagogos diceret, studiosos & laborum patiẽtes, & suam prętereа ostẽdit in eos charitatẽ. Idcirco non dixit, Sed non multos magistros: sed, patres. Ita neque dignitatẽ ponere, neque docere voluit, q̃ maiorem à se vtilitatẽ essent assecuti, † sed permittit eis multa circa seipsos facere. Talem enim pædagogus amoris vehementiam sibi reseruat. Talẽ item pater.] Et non solùm dicit, Nemo vos sic amat. Quod corrigi non potuisset, sed rem factam affert in medium. Quæ igitur ea est? *Nam in Christo Iesu,* inquit, *per euangelium ego vos genui.* In Christo Iesu, non in meipso hoc cogito. Rursum eos qui in seipsis gloriantur, q̃ docti sint, tangit. Vos enim, inquit, estis signaculũ mei apostolatus. Et rursum: Ego plantaui. Et hoc in loco: *Ego vos genui.* Non dixit, Ego vobis verbum annunciaui: sed, genui. In quo naturali nomine vtitur. Siquidem vnum conatus est, vt scilicet suum in illos amorem ostenderet. Illi nanq; à me accipientes, adduxerunt vos: quòd autem fideles sitis, à me perfectũ est. Sed cùm filios dixisset, ne adulatorũ verbũ arbitrareris, rem quoque addidit: *Rogo vos ergo imitatores mei estote, sicut & ego Christi.* Papæ quãta magistri fiducia, quàm certa similitudo, & cùm alios ad hoc hortetur, nõ tamen vt se laudibus efferat hoc facit, sed vt facilẽ esse virtutem ostendat. Neque mihi dixeris, non possum te imitari, tu enim magister es, & magnus. Sed nõ est tanta, inquit, inter te & me differentia, quanta inter Christũ & me, veruntamẽ illũ ego imitatus sum. Sed cùm ad Ephesios scribat, nõ ponit se mediũ, sed statim omnes illuc adducit. Estote imitatores dei, inquiẽs. Hoc autem in loco, cùm ad infirmiores sermo haberetur, se interiecit. Prętereа ostendit, q̃ possumꝰ sic Christum imitari. Qui enim verũ sigillũ † imitari. vult, imitetur] archetypum. Videamus ergo quomodo ipse imitatꝰ est Christũ. Imitatio ista nõ eget temporibus, neque arte, sed sola voluntate. In pictoris quidem domũ ingressi, nõ poterimus imaginẽ imitari, quãuis frequẽtius eã inspiciamus: hunc autẽ solo auditu imitari vobis licebit. Vultis, tabula in medium allata, subscribamus in vobis Pauli vitam? Proponatur igitur tabula lõgè clarior, q̃ regũ imagines, cuius subiectum non tabulæ glutine compactæ, non lineum superinductũ, sed dei opus. Anima nanque & corpus est, anima dei opus non hominũ, & itẽ corpus. Plauditis hic, non tamen hic plaudẽdi tẽpus est, sed in futuro seculo & plaudẽdũ, & æmulandũ. Primùm enim materia subiicitur cõmunis ad oẽs. Anima nanq; quatenus anima, nihil ab anima differt, sed volũtas ostendit differentiã. Nã quemadmodũ corpus quatenus corpus nullã habet differẽtiã, sed simile est & Pauli corpus, & multitudinis: pericula autẽ hoc quàm illud clarius reddiderunt: sic & in anima. Subiiciatur igitur nobis tabula, Pauli anima. Hæc tabula iacebat nuper fuliginis & araneorũ plena. Nihil enim blasphemia peius est. Verùm quũ veniret qui omnia disponit & intuetur, non propter desidiã & delicias sic depictam, sed propter ignorantiam, & quòd pietatis flores non intelligebat, flagrabat desiderio, colores non aderãt. † Neque enim ex cognitione illa, pueniebat cupiditas,] dedit eiveritatis florem, hoc est gratiam, & confestim regiã retexit imaginem. Nam cùm colores acciperet, & disceret quæ ignorabat, nõ expectauit tẽpus, sed quãprimũ optimus artifex apparuit: & ante omnia regiũ caput ostẽdit, cũ Christũ prædicaret. Inde reliquum veræ vitæ corpus. Pictores quidẽ domi inclusi quietè & diligenter

†nõ enim secundum scientiã Deũ habebat.

†sed cũ eis cõcessisset quod multa circa ipsos elaborasset, id eni est pædagogi: amoris excellentiã sibi reseruat. hoc enim est patris.

Infr. 9. a.

Supra. 3. c.

Ephe. 5. d.

†imitatur imitatur.

†sed profundius descẽdere facit, & omnẽ vulneris mitigat dolorem.

genter omnia faciũt, nemini ostiũ aperientes. Paulus autem in medio terrarũ orbe tabula posita, omnibus repugnãtibus, perturbãtibus, tumultuãtibus, regiam hãc perfecit imaginẽ, neque prohibitus est. Idcirco dicebat: Spectaculum facti sumus mundo, in medio terræ & maris, & cœli, & vniuersi mundi, mũdi huius sensibilis, & intelligibilis imaginẽ pingens. Vultis & reliquas eius partes intueri à capite ad pedes? si placet à pedibꝰ exordiamur. Intuere igitur statuã aureã, vel potius ea preciosiorem, & qualẽ in cœlo esse credibile est, non plumbo compactam, neq; [vno in]loco collocatã, sed ab Hierusalẽ vsq; in Illyricum, & in Hispaniam currentẽ, & per vniuersum orbẽ tanquã alitem deletã. Quid enim iis pedibus speciosius, qui vniuersam quæ sub cœlo posita est terram peragrant? Hanc speciem propheta antiquitus prædicat, cùm inquit: Quàm speciosi pedes euãgelizãtiũ pacẽ. Vis & pectus videre? age tibi hoc quoq; ostendam, & longè pulchrius quàm pedum speciem intueberis, & quàm ipsa veteris legumlatoris pectora. Moyses eũ tabulas lapideas tulit. Hic autẽ ipsum int° [habebat] Christum, & ipsam regiam imaginem: & idcirco q̃ propiciatorium, quàm Chrerubim prestantior fuit. Non talis enim vox [illinc] prolata est, qualis à Paulo: sed à Moyse quidem plurima de sensibilibus disputata sunt, à Pauli autẽ lingua, de supercœlestibus rebus. Et à propiciatorio quidem Moyses solis Iudæis locutus est, Paulus autẽ vniuerso orbi: & illic quidẽ per inanima, hic autem per animam virtute prædità. Hoc & cœlo clarius fuit propiciatoriũ, nõ varietate syderũ effulgẽs, neq; radiis solaribus, sed ipsum iustitiæ, Solẽ habẽs, † & illinc radios mittens.] Et hoc quidẽ cœlũ nebula aliquando discurrens obscurius reddit: Illius verò pectus nulla vnquã inuasit perturbatio, vel potius multæ sæpe perturbationes inuaserunt, nõ tamen lucem obũbrarũt, sed in mediis tentationibus & periculis hæc lux effulsit. Quamobrem ipse catenis deuinctus clamabat: Verbum dei nõ ligatur. Sic semper ab illa lingua radios dimittebat, neq; metus, neque periculũ pectus illud triste reddidit. Fortasse pectus fugare pedes videtur. Verũ & illi tanquã pedes boni, & hoc tanquã pectus. Vis ventrẽ pulcherrimũ spectare? audi quid de eo loquatur. Si cibus scandalizat fratrem meum, nõ comedã carnẽ in æternũ. Bonũ est non comedere carnem, neq; vinum bibere, neq; in quo frater tuus offendit, vel scãdalizatur, vel infirmatur. Escæ ventri, & venter escis. Quid hoc ventre speciosius, qui ita trãquillitatem, & omnem edoctus est cõtinentiam, & qui nouit esurire, fame torqueri & sitire? Quẽadmodũ igitur equus aureis habenis acceptis, cõposito gradu incedit, sic ipse naturę necessitatẽ exuperauit. Christus enim eũ inhabitabat, qui quũ tanta esset continẽtia, planè cõstat omni eum malitia vacasse. Vis & manus, quas nunc Paulus habet, an prius earũ superiorẽ malitiam intueri? Ingressus hic in domos nuper, & viros, & mulieres distrahebat, qui neq; viri, sed feræ cuiusdã sæuissimæ manꝰ habebat. Quũ autẽ veritatis speciẽ, & spiritualẽ accepit experientiã, non amplius hominis factæ sunt manus, sed spiritus. Quæ quũ singulis diebus catenis deuincirẽtur, neminẽ tamen vnquam verberarũt, verberatę autẽ sunt frequẽtius. Reuerita est aliquãdo & vipera has manus, nõ enim amplius hominis manus erant, propterea neq; eas tetigit. Vis & tergũ cæteris membris videre non absimile? audi quid de eo referat: Quinquies quadragenas vna minus accepi, à Iudęis ter virgis cæsus sum, semel lapidatus sum, ter naufragiũ feci, nocte & die in profundo maris fui. Sed ne nos in immẽsum profundũ incidẽtes, singulis ipsius mẽbris enarratis, pluribus verbis vtamur, agitẽ omisso corpore, aliã pulchritudinẽ intueamur à vestimentis, quę dęmones quoq; reuériti sunt, propter quæ diffugerunt, & morbi fugabãtur. Etenim vbicunq; Paulus apparebat, omnia cedebãt, omnia inferiora erãt, tanquã adesset qui mũdum exuperaret. Et quẽadmodũ qui in bello multa vulnera accipiunt, etsi vel arma vulnerantis viderint, exterrentur: sic dæmones illius sudariolum tantùm conspicati exiliebant. Vbi nũc sunt diuites & superbi in diuitiis suis? Vbi sunt qui suas enumerãt dignitates, & vestes preciosas quibus se cõparant? Lutum nãque & cœnum sua omnia intuebũtur. Et quid vestes & aurum cõmemoro? Si quis mihi orbem terrarum possidendũ daret, solum Pauli vnguẽ omni illo imperio potentius esse arbitrarer: omnibus deliciis illius paupertatẽ, omni gloriæ ignominiam, omnibꝰ diuitiis nuditatem, omni licẽtiæ illius sanẽti capitis colaphos, omni diademati lapides in eum proiectos prętulerim. Hãc desideremus coronam dilectissimi, & quãuis in præsentia persecutio nõ sit, nosipsos tamen pręparemus. Neq; enim Paulus persecutionibꝰ tantùm clarus euasit. Etenim dicebat: Castigo corpꝰ meum. Hoc autẽ etiã sine persecutione potest fieri. Et ne carnis prouidẽtia fiat in cupiditatẽ, admonuit. Et rursum: Habentes victum & vestitũ, iis contẽti sumus. In iis sanè nulla persecutionis necessitas. Et locupletes cõpescit iis verbis: Qui volũt ditescere, in tentationẽ incidunt. Si igitur & nos ipsos sic exercebimus, in certamẽ ingressi coronabimur: & licet persecutio nõ sit, multa tamen pro ipsis prędmia accipiemus. Sin autẽ pingui corpore luxuriabimur, porcorum vitam viuemus, & nullo cõsciẽtiæ morsu peccabimus, & ignominiam feremus. Nónne vides cõtra quos nobis certamẽ est? cõtra incorporeas virtutes. Quo igitur pacto in carne eas vincemus? Nã si is qui cũ hominibùs certat, oportet vt sobriè comedat, lõgè magis qui cõtra dæmones. Cùm autẽ carnis sarcina & diuitiis deuincti sumus, quibus armis hostes superabimus? Vinculũ nãque diuitiæ sunt, vinculum graue iis qui illis vti nesciũt. Tyrãnus crudelis & inhumanus, ad seruorũ pestem omnia præcipiẽs. Verũ si vellemus, acerbam earũ tyrannidẽ à throno deiiceremus, faceremúsq; vt nobis parerent diuitiæ, non imperarẽt. Quónã igitur pacto hoc fiet? si in omnes diuitias erogabimꝰ. Quousq; enim solæ cũ solis erũt, tanquã latro quidam in solitudine omnia mala operabuntur. Quando autẽ in mediũ eas adduxerimus, non amplius nos superabunt, quoniam vnusquisque eas vndique vinciet. Hoc ego dico, nõ quòd crimini dandũ sit, si quis pecunias habeat: sed si nõ distribuerit eas pauperibus, neq; iis rectè vtetur, id peccatũ est. Nihil enim deus, quod malũ esset, effecit, sed omnia valde bona: itaq; & opes bonæ. Verùm si suos nõ vicerint possessores, si proximos paupertate liberauerint. Non enim lux illa bona est, quæ nõ fugat tenebras, sed densat. Neq; eas ego diuitias appellarem, quæ paupertatẽ non pellerent, sed augerẽt. Siquidẽ diues nõ quærit ab aliis accipere, sed aliis auxiliũ præstare: qui autẽ ab aliis accipere quærit, non amplius is diues est, sed pauper. Itaq; pecuniæ malũ non

Hic sup. b

Rom. 15. e

Esa. 52. b & Naũ 1. d & Ro. 10. c.

Exo. 32. d

Exo. 25. d 26. d. 37. 4. et Heb. 9. b.

†illinc radios emittentem.

2 Tim. 2. b.

infra. 8. d Ro. 14. d

Phili. 4. c

Act. 9. a

Act. vlt. 4.

2. Co. 11. f

Act. 19. b

Infra. 9. d

Rom. 13. d

1. Tim. 5. b

ibid. 6. b

non sunt,sed mēs pusillanimis, quæ diuitias in pau-
A pertatē ducit. Hi q̃ qui per angiportus mēdicāt,mi-
seriores sunt, q̃ qui vlcerata habent corpa, quàm
qui pānis sunt obsiti.qui sericis & preciosis vestimē-
tis induūtur: & qui in foro obuios propulsant,quàm
†clamant & mēdicant, magis miseri. qui per plateas incedūt,&aulas ingressi inferius†cla-
mant,& miseri mēdicant.]Hi nanq; deum laudāt,&
misericordiæ verba, & sapiētiæ multæ plena prolo-
quuntur.Quare miseremur eis,& manū porrigimus.
Quiverò malè ditescūt,crudelitatis,immanitatis,ra-
pinæ, cupiditatis verba faciunt. Quare apud omnes
exosi sunt & ridiculi? Contēplare quid apud omnes
homines turpe videatur,à diuitib° petere, an à pau-
peribus?Proculdubio à pauperibus. Hoc diuites fa-
ciūt:nō enim audēt ad ditiores accedere. Nā & mē-
dicus nō mendicū quicquam petit,sed diuitē: diues
pauperē diripit.Præterea dic,quæso,quid pulchrius
B ab iis qui spōte sua largiūtur,[& gratiā habēt:] an ab
inuitis accipere, & eos cogere & perturbare? Planè
cōstat à nō volentibus nō esse accipiēdum. Sed hoc
itē diuites faciunt:pauperes enim à voluntariis acci-
†habent. piūt,& ab iis qui gratiā†se habere sciūt.] Diuites au-
tem ab inuitis & ægreferentibus, quod maioris est
paupertatis argumētū.Nam si nemo ad cœnā venire
vellet,nisi qui inuitauerit,gratiā haberet vocato,quo
pacto pecunias coactē accipere bonū est? Nunquid
propterea abigimus canes, & fugimus latrantes, q̃
multa nos sedulitate vrgēt?hoc &diuites faciūt.Sed
si metus largitioni assit, nunquid honestius est? Hoc
quidē omniū turpissimū.Qui enim omnia perturbat
vt accipiat,cur nō sit maximè ridiculus? Etenim sæ-
penumero canum formidine iis proiicimus, si quid
habemus.Quid præterea turpius, dic quæso,panno
obsitū petere,an sericis vestibus indutū? Quū enim
diues quispiā senes pauperes colit,vt eorū sibi relin-
quantur facultates, & maximè quū liberos habeant,
quānā erit venia dignus? Quòd si placet, ipsa verba
cōsideremus,& quæ diuites mēdicātes,& quæ pau-
peres facere solēt. Quænā igitur pauper proloquit?
quòd qui dat eleemosynā,nunquā à largiendo tem-
perabit,quoniā dei diuitias largitur. Nā & deus be-
nignus est,& maiora retribuit. Quæ omnia philoso-
†postulat enim vt ad dominum respicias. phiē verba sunt,& admonitionis & cōsilij plena.†Te
enim in domini cōspectu videre arbitratur,]& tuum
de futura paupertate timorē aufert,&multā quilibet
inuenire doctrinā posset in mendicantiū verbis. Di-
uitum autē verba,porcorum verba & canum, & lu-
porū,&aliarū ferarum sunt.Siquidē alij de ipsis mē-
sis,obsoniis,cibis,& omnifariā vini genere,vnguen-
tis,&omni luxuria disputāt.Alij autē devsuris &mu-
tuis tabulas fingentes, & grauissimū æris alieni onus
adiicientes,ac si à patribus & auis principium acce-
perit:huius quidem domum,illius agrū,alteriusverò
seruū,& omnem auferūt possessionem. Quid si quis
meminerit testamēta ꝓ atramento sanguine scripta?
At enim in maximū inducunt periculum, aut paruis
quibusdā promissionibus decipiunt:quos si viderint
etiā paruæ possessionis dominos,persuaserunt,vt fa-
miliares omnes, & sæpe inopia pereūtes prætermit-
tāt,& se pro illis heredes scribāt.Qui igitur ita facit,
ferarū crudelitatē atq; immanitatē ostēdit. Quāob-
rem hortor,omnes has diuitias effugiamus,quæ tur-
pes sunt & cædium plenæ:& possideamus spirituales
thesauros,eōsq; in cœlo inquiramus:quos qui possi-
dēt,illi diuites sunt,illi locupletes,& omnibus quę in
hac & futura vita sunt,bonis perfruuntur. Qui enim
vult pauper fieri secundū dei sermonem,ei omnium
domus patent. Nihil enim propter deum possidenti
quisq; res suas elargitur. Qui autē parua iniustè pos-
sidere vult,cunctorum sibi ostia claudit. Vt igitur &
præsentia & futura bona cōsequamur,diuitias stabi-
les,& immortales copias eligamus, quas vtinā om-
nes cōsequamur gratia & benignitate domini nostri
Iesu Christi,cū quo patri gloria simul & spiritui san-
cto nunc,& in secula seculorum,Amen.

Homilia XIIII.

*Misi ad vos Timotheum,qui est meus filius chā-
rissimus,& fidelis in domino, qui vos cōmonefaciet
vias meas in Christo Iesu.* Consideræ ex iis verbis
generosum Pauli animum, qui igne calidior est
atque agilior.Volebat nanque † omnibus auxilio es- † ipse ad-
se,&] maximè tantoperè laborantibus, & seditiosis esse.
B Corinthiis.Quippe qui planè norat,quātum discipu
lis vtilitatis afferret præsentia sua, quantum autē ab-
sentia detrimenti:&illud quidem in epistola ad Phi-
lippēses significauit,quum inquit:Non in præsentia Phili. 2. b
mea tantum,sed multò magis nunc in absentia mea,
cū metu & tremore vestrā salutem operamini. Hoc
autem in hac ostendit epistola,dicens: Tanquam nō
venturus sim ad vos,sic inflati sunt quidam, veniam
tamen. Festinabat igitur, & desiderabat adesse ipse.
Quod quū adhuc sibi nō liceret,præsentiæ suæ pro-
missione eos dirigit. Neque hoc duntaxat dicit, sed
suum mittit discipulum:ideo inquit, misi ad vos Ti-
motheum.Cur autē inquit, *Ideo?* Quoniam velut de
filiis,sic de vobis curā habeo,& velut pater. Et cum
personæ commēdatione mittit, *Qui est meus filius cha-*
C *rissimus & fidelis in domino*. Hoc autem dicit, & suam
ostendens charitatem,& illos cōfirmans, vt eum re-
uerenter intuerentur. Neq; simpliciter inquit, fide-
lis: sed, in domino, hoc est in rebus, quæ secundum
deum sunt.Quòd si in rebus secularibus fidelem esse
laudabile est, longè magis in spiritualibus. Si igitur
charissimus eius filius erat,contemplare quāta fuerit
Pauli dilectio, quòd Corinthiorum gratia eum à se
separari permiserit.Sin autem fidelis, sine reprehen-
sione rebus ministrabit.*Qui vos commonefaciet*. Nō in-
quit,docebit,ne ægrè ferrent, tanquam ab eo didi-
cissent. Propterea & in calce huius epistolæ inquit:
Opus domini operatur, sicut & ego. Ne quis igitur Infr. vlt. b
ipsum contemnat: nulla nanq; erat inter apostolos
inuidia,sed in vnum intuebantur,in ecclesiæ ædifica
tionem:quāuis minor esset qui operabatur, omni eū
D studio cōfirmabant.Idcirco non contentus est dice-
re,cōmonefaciet:sed,sermonē suū auget,abscindere
volens eorum inuidiam.Etenim erat iuuenis Timo-
theus.Quare addidit,Vias meas.Nō suas inquit, sed
meas:hoc est,dispensationes,pericula, mores, leges,
sortes,regulas apostolicas, & alia item omnia. Cùm
em dixit, Nudi sumus, colaphis cedimur, instabiles Hic sup. c
sumus:& hæc,inquit,omnia vos cōmonefaciet,&le-
ges etiā Christi,vt hæreses tollat.Deinde ad superio-
ra sermonē suum referens subdidit,*Quæ sunt in Christo
Iesu*.Sic omnia,vt cōsueuit,ad dominum refert: & fi-
dem inde sibi comparat,ideo subdidit:*Sicut vbique in
omni ecclesia doceo*.Nihil ad vos nouū affero, hęc & re-
liquæ nouerūt ecclesię.Vias autē suas in Christo,in-
quit,ostendens q̃ nihil habēt humanum, & quòd il-
lius auxilio omnia dirigūtur. Quib° verbis illis quo-
que medet. Deinde quò accusaret fornicatorē, rur-
sum

sum in indignabūdos sermones prorupit, nō tamen
ipse irascitur,sed illos corrigēs,&omisso fornicatore
cū aliis disputat,neq; illū, neq; illius dignatus ratio-
nes:quod in seruis maximè noxiis facere cōsuetum°.
Et quū dixisset,Misi ad vos Timotheum,ne propter
hoc pigriores fierent,vide quid deinde dicat: *Tan-
quam nō venturus sim ad vos,sic inflati sunt quidā*. Hoc in
loco & illū & alios quosdā tangit,& eorū animi ela-
tionē deiicit.Ambitionis nanque est crimen, vt ab-
sentia magistri cōtumacia quispiā vtatur.Cùm igitur
†quàm vecunde. Ibidem. multitudinē alloquitur,cōsidera†quāto hortatu]hoc
faciat:quū verò authores,contemptibilius. Ad illos
enim inquit,Omniū peripsema:& vt eos leniat pro-
sequitur,Nō vt confundā vos hæc scribo: iis autem,
Tanquā nō vēturus sim ad vos,sic inflati sunt quidā,
inquit:ostendens, q̃ puerilis sensus contumacia est.
Etenim pueri magistri absentia pigriores fiunt. Et
hoc ostendit, q̃ satis est ad correctionem præsentia.
B Quēadmodum enim leonis præsentia,omnibus ani-
malibus timorē incutit,sic & Pauli eis qui ecclesiam
dilacerāt.Quare addidit, *Veniā autem statim ad vos,si
deus voluerit*.Sed hęc sola verba per minas dicta vide-
bātur. Quòd autē ipse operū demonstrationē pollic-
eretur, & illi expetierūt, hoc magnanimæ mētis e-
rat.Quocirca addidit, *Et cognoscā,non sermonem eorum
qui inflati sunt,sed virtutē*.Non em ex propriis operib°,
sed ex magistri absentia illa erat contumacia, quod
ipsum quoq; contemptibilis erat sententiæ. Idcirco
quū dixisset,Misi ad vos Timotheum: nō statim, in-
quit,veniā: sed prius eos inflationis accusans, inde,
inquit, veniā. Quòd si ante accusationē hoc posuiis-
set,defensio sui ipsius fuisset,tāquā nō deficientis, &
nō minæ.Et neq; sic credibilis esset oratio.Nūc autē
quū post accusationē ponat, & fide dignū se & me-
tuēdū facit:& vide eius firmamentū & certitudinē.
Nō em simpliciter inquit,veniā:sed,si deus voluerit.
Neq; determinatū tēpus ponit.Cùm enim fieri pos-
set,vt tardius ad eos ꝓficisceretur, per incertitudinē
vult eos dubios relinquere. Et ne propterea rursum
decidant,addidit: *Citò, & cognoscam non sermonem eorū
qui inflati sunt,sed virtutē*.Non dixit,Cognoscā sapien-
† illud. tiam,neq; signa:sed,nō sermonem. Et†illo] nomine
deprimēs,&hoc extollens,ad alios iā qui fornicato-
ri fautores sunt,vertitur.Nā si illū alloqueretur, non
dixisset virtutē,sed opera,quæ erant ei corrupta. Et
quānam gratia nō quæris sermonē Paule?Non quo-
niam non indigeam sermone,sed quoniam in virtu-
te res nostræ positæ sunt. Quēadmodū igitur in bel-
lo nō eorum qui plurimum iactāt ab se gesta,sed qui
D plurima gesserunt: Itidem hoc in loco nō loquētiū,
sed faciētium victoria est.Gloriaris in facundia, in-
quit.Verum si rhetorū certamen & tempus est,rectè
inde gloriaris. Sin autē apostolorū veritatē adnun-
ciantiū,& signis eam confirmantiū, quidnā in re su-
perflua,& nullius momenti,& in his quæ ad præsen-
tia nihil cōferre possunt,inflaris? Quid enim sermo-
num demōstratio posset ad mortuorum resurrectio-
nem,vel ad dæmonū fugam, vel ad aliud huiusmo-
di miraculū faciendū?Horum autē nunc opus est,&
propter hæc res nostræ cōfirmantur.Quare addidit,
Non enim in sermone est regnū dei,sed in virtute, per signa,
inquit, nō per facundiā vicimus. & propterea q̃ di-
uina est doctrina nostra, & cœlorum regnum adnū-
ciamus, maximā certitudinem præbent signa, quæ
spiritus virtute facimus. Si igitur magni aliqui esse
A volūt,qui nūc inflātur,cùm affuerimus, ostendant si
quam talē habeant virtutē,& neq; verborū pompas
afferāt,neque enim illa apud nos ars est. *Quid vultis,in
virga veniam ad vos[an in charitate & spiritu māsuetudinis?*
Multūm habet tūm terroris, tum mansuetudinis hic
sermo.quum enim diceret,cognoscam,adhuc man-
suetē agentis est.Cæterū quum dicit, Quid vultis, in
virga veniā ad vos?] Id præceptoris cathedram iam
ascēdentis,& inde cum iis disputantis,&potestatem
omnem accipiētis est.Quid autē significat, In virga?
in pœna & supplicio,hoc est perdā & cæcabo: quod
in Sapphira Petrus effecit,quod ipse in Elima mago. Acto. 5. 13.
Nam non adhuc tanquā cōparans seipsum illis lo-
quitur,sed cū†certitudine:& hoc idē in secunda epi- †authoritate.
stola apparet,quum inquit:Num probationē quæri- 2. Co. 13. a
tis in me loquētis Christi?In virga veniā,an in chari-
tate?Quòd em in virga veniret,nūquid erat charita-
B tis?Charitatis profectò, Sed quoniā amicissimus ad
suppliciū exurgit,propterea sic inquit.Quādo igitur
de supplicio locutus est,nō dixit,& spiritū māsuetu-
dinis:sed,virga.Atqui & illud spiritū factum est. Est
nāq; & spiritus māsuetudinis, & spiritus seueritatis:
sed nō vult sic illū appellare,sed ab vtilioribus. Pro-
pterea deus quāuis puniat,q̃ misericors quidē sit, &
patiēs,& diues in misericordia & miserationibus sę-
pe dicitur:q̃ autē vltor,semel iterūq; & rarius,&hoc
nō nisi vrgente causa. Et cōsidera Pauli sapientiam,
quū & hoc & illud in sua habeat potestate,alios facit
dominos,inquiēs,Quid vultis?Invobis,inquit,optio
posita est.Etenim nos & huius & illius habemus po- Libertū ar-
testatē,vt scilicet & in gehennā incidamus,& regnū bitrium.
assequamur,quoniā deus sic voluit.Ecce, inquit, ig-
C nis & aqua,ad quod volueris extēde manū tuam:&,
Si volueritis,& audieritis me,bona terræ comedetis. Eccl. 15. d
Quòd si nolueritis,gladius deuorabit vos.Sed fortasse Esai. 1. c
dicet quispiā: Volo,& nemo tam stultus qui nolit.
Sed nō sufficit mihi volūtas,& tamen sufficit si vt o-
portet volueris,& quę volētis sunt feceris.Nūc autē
nō nimium vis, & hoc in aliis experiamur,si videtur.
Dic,quęso,mihi,qui vult vxorē ducere,num satis est
ei volūtas?Minimè,sed pronubas inquirit,& amicos
orat,vt ei inuigilent,& pecunias cogit.Rursum mer-
catori nō sufficit vt negociationi vacare velit,&do-
mi desideat,sed & nauē cōducit,& nautas &remiges
inuenit,& argentū mutuatur. Præterea locū & mer-
cium precia perscrutatur.Quomodo igitur nō absur-
dum sit,vt in terrenis rebus tantū studiū ostendatur:
eis autē qui cœlum cōsecuturi sunt, volūtas sola suf-
D ficiat,imò neq; ipsa quo decet studio ostēdatur?Qui
em vult,vt oportet,etiā res attingit, quę ad id adduc-
āt quod vult.Etenim quū fames cogit vt comedas,
nō expectas vt spōte suā cibi ad te veniāt, sed omnia
facis,vt victū tibi cōpares.Et in siti & algore, & cæ-
teris omnibus itidem facis,&ad corporis curā dispo
neris.Idem tu circa cœli regnum efficias,& procul-
dubio id consequeris. Propterea te liberi arbitrij fe- Cur datū
cit deus,ne posterius deū accuses, tanquā necessitati libertū ar-
alligatus.Tu autē pro quibus honorem assecutus es, bitrium.
pro iis indignaris. Etenim multos audiui, qui dice-
rent:† Quamobrē in mea nō posuit potestate virtu- † quare
tem?]Sed qua ratione oportuit iacentē, dormientē, virtutē in
malitiæ cupidum,delicatum,& ventri deditū homi- mea po-
nem in cœlum assumere,nisi malitiā dimiseris? Nam suit portē-
si in præsentia minis propositis,non tamen viciis ab- stare?
stines,si cœlum tibi præmium proponeretur, ah vn-
quam

quã à malitia cessares pigrior factus, & longe deterior? Neq; eũ illud dicere poteris, ꝙ dederis quidẽ bona, nõ tamen opitulatus sit. Etenim multũ promtit tibi auxiliũ. Sed virtus, inquis, difficilis est & grauis, malitiæ autẽ multa admiscetur voluptas. Etenim hæc quidẽ lata est & spaciosa, illa autem angusta & pressa. Nunquid omnino, dic quæso? an à principio
Mat.7.b vtraq; talis? Etenim inuitus de virtute dicis hæc quę dicis, adeò potẽs est veritas. Etenim duæ erant viæ, altera ad gehennã, altera ad paradisum ducẽs: & illa quidẽ lata quæ ad gehennã, hæc autẽ angusta quæ ad paradisum. Vtrã igitur mauis? Quãuis enim cõtẽdens nũc cõtradixeris, in rebus tamẽ certissimis, etsi impudẽtissimus sis, contradicere non potes. Quod enim magis sit eligendum, quod principium habet difficile, finẽ autem minimè, ex iis quæ in promptu sunt rebus vos docere conabor. Et si placet, artes primũ discutiamus. Ipsę enim principiũ quidẽ laboriosum habẽt, finẽ verò lucrosum. Sed nemo, inquis, artẽ aggressus est, nisi cogatur. Nam si dominus sui ipsius iuuenis fuerit, inquis, potis in deliciis esse primùm eliget, & in fine innumera perpeti mala, quàm principio in miseria viuere, & deinde laborũ suorum mercedẽ accipere. Sed huiusmodi optio orbatæ mẽtis est, & puerilis socordiæ. Contraria autẽ prudẽtis & fortis. Itidẽ & nos, nisi pueri sensu fuerimus, nõ vt orbatus ille & insipiẽs, sed tãquã sub patris custodia educati sentiemus: oportet enim puerilẽ sensum abiicere, neq; res accusandæ sunt: sed aurigã conscientiæ imponere, qui nõ sinat eam lasciuire, sed currere & certare assuefaciat. Nónne quæso absurdũ est, vt pueri ab ineunte ætatẽ durã vitã degant, & in iis rebus versentur, quæ principia habent laboriosa, finem autẽ optimũ: nos autẽ contrà in spiritualibus sentiamus? Atqui non omnino nobis certum est in hoc seculo, qui nos finis maneat. Siquidẽ immatura mors, paupertas, calumnię, rerum mutationes, & id genus alia, post multos labores eorũ nobis fructũ abstulerunt, quẽ licet, qui eo peruenerint, cõsequãtur, tamẽ nihil magnũ lucrabuntur. Nam cũ hac vita illa omnia pereunt, †in qua] nõ pro iis vilibus rebus & caducis currimus, neque de fine tanquã incerto formidamus, sed maior & certior nobis spes est postquã hinc abierimus. Quænam erit igitur venia, quæ excusatio nolẽtibus advirtutis labores accingi? Sed adhuc scisciterur homines, cur via angusta sit? Et quũ in terreni principis regiã neq; scortatori, neq; ebrio, neq; luxurioso cuipiã aditus pateat, in ipsum cœlũ deliciis, ebrietate, auaritia, omni deniq; malitia perditos homines licenter ingredi posse arbitraris? Et quam hęc veniam merentur? Atqui non hoc inquis dico, sed quãobrem nõ latè pateat virtus. Et profectò modò vellemus, esset quàm facillima. Vtrum enim facilius est, quæso, fodere parietẽ, aliena diripere, deinde in carcerẽ intrudi: an suis opibus contentũ esse, & omni metu liberari? Verùm non omnia prosecutus sum. Quid inquã facilis, quæso: an omniũ bona diripere, & iis breui tẽporis spacio frui, & postea largis continuè verberibus cædi: an in paupertate iustè hãc breuem vitã degere, & perpetuò deinde in deliciis esse? Nondum enim quid vtilius sit inquiramus, sed primùm quid facilius. Quid autẽ iucundius: an somniũ fœlix videre, & verè supplicio affici: an molestum, & re ipsa in deliciis viuere? Nónne planè constat hoc
†virtutẽ. esse iucũdius? Qua igitur ratione asperam †vitam] appellas? Aspera enim est, si ad imbecillitatẽ nostram cõparetur. Nam quòd facilis & leuis sit, audi Christum testantem: Iugum meum suaue est, & onus meũ Mat.11.d
leue. Quod si nõ intelligis, nulla te admiratio teneat. Nõ enim forti animo es. Vt enim cũ animi vis adest, grauia leuia fiũt: sic cũ abest, leuia grauia. Quid quæso, mãna suauius? Quid magis in prõptu? ægrè tamen Nu.11.d
Iudęi tulerũt, cũ eo in deliciis vescerẽtur. Quid fame & cæteris quos Paulus perpessus est laboribus grauius? Gaudebat tamẽ ille, & exultabat, dicens: Nunc 2.Co.11.g
glorior in infirmitatibus meis. Quę igitur horũ causa? Animi diuersitas, quẽ si qualẽ esse oportet, institueres, facilitatem virtutis dignosceres. Quid ergo? Ex operãtiũ animis huiusmodi fiunt, inquis? Nõ ex animis dũtaxat, sed natura ipsa talis est. Etenim si omnino virtus laboriosa esset, malitia autẽ omnino cõtrà, meritò desides hãc illa dixerint faciliorem. Quòd si altera difficile, altera iucũdum principiũ habet: fines autẽ cõtrà, alterius quidẽ suauẽ, alterius autem grauem, [cæterũ fines sint perpetui:] vtrum facilius elegeris? Quid ergo pleriq; hãc non eligũt facilitatem? Quoniã alij diffidunt, alij etsi credant, animum coinquinatum habent, & satius caducam quàm æternã ducunt voluptatẽ. Nõ igitur hoc facile, sed imbecillis animi est. Et quẽadmodum febricitãtes, nõ quoniã suauis sit breuis voluptas, & diuturnus ardor, idcirco frigidã potionẽ efflagitãt, sed quoniam suam nequeunt cohibere auiditatẽ, itidem ij. Quòd si quis eos ad suppliciũ vnà cum voluptate traheret, nũquã eam eligerent. Vides quo pacto non facilis est malitia. Quòd si placet, ab ipsis rebus rursum hoc idẽ inquiramus. Quid quæso suauius, quid facilius? sed nõ secundũ multitudinis cupiditatẽ res iudicemus. Nõ enim à malè, sed à benevalentibus est accipiẽda sententia. Neque enim si innumeros febricitãtes, & qui bonæ valetudini cõtraria exposcerent, neque futuri cruciatus rationẽ vllã haberẽt, mihi proponeres, eorum opinione niterer: quid inquã facilius, multãsne desiderare pecunias, an earum cupiditatẽ superare? Hoc ego satius duco. Quod si nõ credis, ad res ipsas oratione nostra veniamus. Sit alter qui multa, alter qui nihil desideret, vter horum melior? vter honestior? Sed hoc omittatur: quippe cùm perspicuum sit, hũc illo meliorẽ: & hac de re nihil in præsentia queramus, sed vter faciliorẽ, iucundiorẽq; vitam viuit. Siquidẽ auarus ne suis quidẽ rebus fruitur. Quod enim cupit, nunquã vellet expendere, sed libẽtius sectionem pateretur, & carnẽ suam traderet quàm aurum. Qui verò pecunias cõtemnit, hoc primùm lucratur, quòd suis rebus omnino fruitur, & quidem fidenter, & se illis potiorẽ arbitratur. Quid igitur iucundius, audẽtérne præsentium rerum fructum capere, an sub diuitiarum imperio viuere, †& nulli eas credere?] Simile hoc mihi videtur, ac si duo viri vxores suas miro amore prosecuti, nõ itidem eis vtãtur, sed alteri quidem suã tangere, & eius consuetudinem habere, alteri autem ne propinquare quidem suæ liceat. afferã & aliud, quod alterius voluptatem, alterius anxietatem ostẽdit. Auarus nunquã finem suæ imponit cupiditati, [non solum] quòd non possit omnium solus facultates occupare, sed [etiã quod] quantum cunq; cõplectitur, nihil se habere putat. Qui verò pecunias despicit, omnia superflua arbitratur, neque animam immẽsis cruciabit cupiditatibus. Nihil enim adeò animã torquet, quàm cupiditas, quũ eam satiare non possis:

†nec quicquã suorũ audere cõtingeret.

possis: quod maximè deprauatam ostendit mentem. Animaduerte, quæso, eum qui pecunias desiderat, & plura possidet: ita huiusmodi homo, ac si nihil habeat, afficitur. Nũquid posset quippiam hoc morbo grauius esse, quod qui habet, nõ videtur habere quæ possidet, & tãquã nõ habeat torquetur: & licet omnia cõsequatur, magis dolet: etsi centũ talenta possideat, ꝙ non habeat mille: etsi mille, ꝙ nõ decem milia: etsi decẽ milia, quòd nõ decies totidẽ coëgerit, maiorem in modum angitur: & quantò plura possidet, tantò fit pauperior. Siquidẽ quantò plura congerit, tãtò plura desiderat. Igitur quãtò plura cõgerit, tantò est pauperior. Nam qui plura desiderat, is pauperior est. Quũ igitur centũ habuerit talenta, nõne quodam modo mendicat: mille enim desiderat. quũ mille acceperit, pauperior est. Nõ enim amplis mille, vt antè, sed decẽ milibus egere se dicit. Quòd si desideriũ illud duntaxat nihil cõsequendo voluptatẽ esse dixeris, valde mihi voluptatis naturã ignorare videris, cũ nõ voluptas id, sed suppliciũ sit. Rursum alterum inquiramus: cũ sitimus, num propterea bibẽtes lætamur, ꝙ sitim sedam, & idcirco voluptas est bibere, ꝙ magno nos liberat cruciatu, hoc est, cupiditate bibẽdi? Sanè perspicuũ. Quòd si deberemus semper in hac cupiditate eversari, nihilo minus diuite
Luc.16.f illo qui Lazari temporibus fuit (quantum ad supplicium) haberemus. illi enim hoc erat suppliciũ, quòd quum paruã aquæ guttam desideraret, non haberet qui eã præberet. Quod & auari mihi pati perpetuò
†& ad illius modum. videntur, †& quemadmodum illum] dignos esse, qui puniantur, & nihil impetrent. Magis enim horũ anima quàm illius exuritur. Et rectè quiuis eos hydropicis cõparauerit. Vt enim illi quũ multũ aquæ ingurgitarint, magis siti exurũtur: Ita auari multas adepti pecunias, cupiũt plures. Cuius ratio est, ꝙ neque illi vbi opus est, aquã recipiũt, neq; hi debita ratiõe cupiditatẽ. Fugiamus igitur peregrinũ hunc & nouum morbũ, fugiamus radicẽ malorũ, fugiamus præsentem gehennam. Gehenna nanque horum desiderium est. Vtriusque igitur animum aperiamus, & eius qui pecunias contemnit, & eius qui eas admiratione prosequitur: & videbis alterũ insanientibus similem, nihil videre neque audire volentem. Alterverò portui tranquillo adsimilabitur. Hic omniũ amicus est, quemadmodũ ille hostis. Siue enim quis ab eo accipiat, non dolet: siue quis ei præbet, non inflatur, sed quandã habet libertatem, qua omnia ei licẽt. Ille omnibus adulari & simulare cogitur, hic nulli. †Quòd si pauper auarus est, is grauis,]insolens, simulator, timoris plenus & multi supplicij. qui autem pecunias despicit, omnibus contrà fruitur. Num igitur perspicuum est iucundiorẽ esse virtutem? Iam reliqua persequeremur, per quæ ostẽderetur nullum malum vllam habere voluptatem, nisi multa nobis superis dicta essent. Quũ igitur hæc intelligamus, amplectamur virtutem, vt in hoc seculo voluptate, deinde futuris bonis fruamur, gratia & benignitate domini nostri Iesu Christi: cum quo patri gloria, simul & spiritui sancto in secula seculorum, Amen.

†Quòd si auarus est pauper, miser.

Homilia XV.

Cap.V. *Omnino auditur inter vos fornicatio, & talis fornicatio qualis nec inter gentes, ita vt vxorẽ patris aliquis habeat: & vos inflati estis, & non magis luctũ habuistis, vt tollatur de medio vestrum qui hoc opus fecit.*

Quum de Corinthiorũ contentione verba faceret, nõ quam statim inuectus est, sed primùm mitius locutus, in accusationẽ deinde his verbis descẽdit: Si- *Supra.1.b*
gnificatum est enim mihi de vobis fratres mei ab his qui sunt Chloës, quòd contentiones sunt inter vos. Hoc autem in loco aliter. Mox enim asperius, † vt oportuit, criminis exprobrationem aggreditur.] Nõ enim dixit, Quamobrem aliquis fornicatus est? sed, omnino auditur inter vos fornicatio. Quod fecit, ne tanquam eos huiusmodi reprehensio non tangeret, in desidiam verterentur, sed tanquam in communi omnes accusarẽtur, formidarẽt. Inquit enim: Nemo dicit hunc vel illum fornicatum esse, †sed vniuersam Corinthiorum congregationem.] Idcirco nõ dixit, Audetis fornicari: sed, auditur fornicatio, qualis nec inter gentes. Siquidem semper gentium cõparatione fidelibus exprobrat, & Thessalonicensibus scribens, inquit: Vnusquisque vas suum possideat in sanctificatione, non in passione desiderij, sicut aliæ gẽtes. & Colossensibus & Ephesiis, Nõ amplius ambulẽtis, sicut reliquæ gẽtes ambulãt. Quòd si idẽ peccatũ veniam non meretur: quo illos in loco cõstituemus, qui grauiora quàm gẽtiles cõmittũt? Apud illos non solùm, inquit, nõ tẽtatur, sed ne nominatur quidem. Vides quomodo crimẽ auget? Quum enim tales luxuriæ modos inuenisse appareant, quos non solùm non audẽt, sed neq; norũt infideles, inenarrabilis est peccati excessus. Inter vos autẽ, significanter dictum est: hoc est, in vobis fidelibus, qui tot mysteriorũ fructum estis cõsecuti, arcana illa cõmunicastis, ad cœlũ vocati estis. Animaduertis, quãtæ hęc oratio grauitatis est? quãtæ in omnes indignationis? Nisi enim maiorem in modũ iratus esset, & in omnes inuehere-
C tur, huiuscemodi verbis vsus esset, Nã audiui, ꝙ quidam fornicatus est, eũ vlciscimini. Nunc autem non ita loquitur, sed inuehitur in omnes. Etenim si primũ illi scripsissent, illud profectò Paulus dixisset. Quum autẽ nõ modò crimẽ nõ significassent, sed celassent potius, hac gratia vehemẽtius eos arguit. *Ita vt vxorẽ patris habeat.* Quare nõ inquit, vt cũ vxore patris fornicetur? vt nimiam turpitudinẽ euitaret. Idcirco honestatis gratia id præteriit, tanquã superius ostẽsum. Et in hoc aucto rursum crimine, eiusmodi à Corinthiis cõmitti significat, quæ palàm proloqui nequaquã sustinet. Propterea ita locutus est, Qui sic operatus est: & rursum pudet eũ, & erubescit manifestè dicere, quod & nos in rebus turpissimis facere cõsuescimus. Et nõ inquit mouercã, sed vxorẽ patris, quò eos grauius tãgeret. Etenim quũ nomina ad accusationem
D sunt idonea, per ea nihil addẽs procedit: & noli mihi dicere, inquit, vnum esse fornicatorẽ: Cõmune omniũ crimẽ est. Quare mox subdit: *Et vos inflati estis.* Non in peccato, hoc est eũ stultitiæ, sed in illius doctrina. Sed hoc nõ posuit. Verùm dimisit medium, vt maiorem in modum perterreret. Et cõsidera prudẽtiã Pauli. Primũ exteriore sapientia sublata, & ostẽso nihil eam per se esse, & si peccatum nõ appellet, tum iam & de peccato disputat. Nã si fornicatoris † cõparatione, magnũ fortasse spiritus donũ esse aliquẽ sapientẽ diceret:] nihil sanè magnũ loqueretur. Quòd autẽ etiã sine peccato sapiẽtiã tollit exteriorẽ, & nihil esse ostẽdat, eã abiectissimã esse profitetur. Quocircà primùm ita cõparatione facta, tũc erroris eius meminit, de quo non dignatur disputare. Qua in re immẽsam eius vilitatẽ significat: his autẽ inquit, quòd oportet flere vos, & plorare, & abscondi. Nunc autẽ

Supra.1.b

†& quod licet, criminis exprobrationẽ cõmunem facit.

†sed quòd in Corinthiorum ecclesia admissum sit illud peccatum. 1.The.4.a Ephe.5.c. & Colos. 4.a

† fortasse sapientis comparatione, magnum esse spiritus donũ diceret.

contrarium

cõtrarium facitis. Quare addidit: *Et vos inflati estis, & non magis luctũ habuistis*. Et quid factũ est, vt luctũ habeamus, inquis: Quoniã in cõmunẽ ecclesiæ calumniam processit. & quid? vt corrigamur lugẽtes: *Vt tollatur de medio vestrum, qui hoc opus fecit*. Neq; hoc in loco illius nomẽ meminit, imò nusquã quod in maximis flagitiis facere cõsueuit. & nõ dixit, & nõ magis abiecistis, sed tãquã in morbo quodã & peste, luctu opus est, & cõtinuis precibus, vt tollatur, & oportet supplices esse, & omnia operari, vt ille è medio abscindatur. Neq; accusat, q̃ non ei significarũt, sed quòd nõ deplorarũt, vt tolleretur: ostendẽs, quòd etiã sine monitore id fieri oportuit, propter peccati euidentiam. *Ego quidem tanquam absens corpore, præsens autẽ spiritu*. Vide indignationẽ. Neq; expectare eos suum sinit aduẽtum, neq; postquam acceperint, †perterrere:] sed tãquam pestẽ quãdam puniturus priusquã in reliquũ corpus diffundatur, coërcere properat. Quare addidit: *Iam iudicaui, vt præsens*. Hoc autẽ locutus est, nõ modò vt eos in sententiã suam traheret, sed & ne aliud quicquã cõsulerent, fineret: sed vt incuteret terrorẽ, tanquam omnium cõscius, quæ illic & futura essent. Hoc autẽ est, præsens esse spiritu, quẽadmodũ Helisæus præsens erat Giezi, quũ diceret: Nõne cor meũ in præsenti erat? Papæ quãta gratiæ vis cũ omnes in vnũ cogat, & quæ eminus sunt, faciat vt videantur. *Iam iudicaui, vt præsens*. Nõ sinit, vt excusationẽ comminiscantur. Siquidẽ tuli sententiã, inquit, tanquam præsens. Nolite mihi subterfugia quærere, & qua ratione excusemini. Nihil aliud fieri opus est. Deinde ne nimiam sibi arrogare authoritatẽ videatur, néve oratio sua nimis temeraria appareat, animaduerte quo pacto eos iudicij participes facit. Nã quũ iudicaui, dixisset: addidit, *Eũ qui sic operatus est, in nomine domini nostri Iesu Christi, cõgregatis vobis, & meo spiritu, cũ virtute domini Iesu tradere huiusmodi satanæ*. Quid sibi vult in nomine domini nostri Iesu Christi? hoc est secundũ deũ nõ humana †persuasus] opinione. Quidã autẽ sic legũt, Eũ qui sic operatus est in nomine domini nostri Iesu Christi: & puncto hic facto, vel coma, prosequuntur: Congregatis vobis & meo spiritu cũ virtute dñi nostri Iesu tradere huiusmodi satanæ: & dicũt hãc esse hui' lectionis sententiã, Eum qui sic operatus est in nomine Christi, tradere satanæ: hoc est, qui Christi nomini iniuriatur, postquã factus fuerit fidelis, & illo cognominatus nomine, eiusmodi crimen facere ausus fuerit, eũ tradere satanę. Mihi autẽ prior sentẽtia probabilior videtur. Quænam ea est? In nomine domini cõgregatis vobis, hoc est, eius nomine vos congregãte, pro quo cõueniistis, & meo spiritu. Iterũ seipsum præsentẽ facit, vt eum tanquam Paulo præsente iudicẽt, sic illũ à se abscindãt, & nemo veñia dignũ cẽsere audeat, sciens quæcũque facta essent, Paulũ nõ latere. Deinde maiorẽ metum incutiẽs, inquit: Cũ virtute domini Iesu: hoc est, vel quòd Iesus potest hanc nobis gratiã elargiri, vt possitis illũ diabolo tradere: vel, q̃ ipse nobiscũ contra eum sententiam fert: & nõ dixit, dare huiusmodi satanæ, sed tradere, aperiens ei pœnitentiæ ianuas, & tanquam pædagogo huiusmodi tradẽs. Et rursum huiusmodi inquit (nequaquã passus eius nominis meminisse.) *In interitũ carnis*: vt in beato Iob factum est, non tamẽ eadẽ ratione. Illic enim pro clariori corona, hic autẽ pro solutione peccatorum, vt eum percellat vulnere malo, aut morbo alio. Atqui alibi dicit, quòd à deo

†vincire.

†persuasos.

A iudicamur, hæc patientes. Hoc autem in loco magis eum affligere vult, quũ satanæ tradat, & hoc dei voluntas fuit, vt puniret eius carnẽ. Nam quum ex ingluuie & deliciis carnis desideria gignantur, hanc punit vt spiritus saluus sit, hoc est anima saluetur. Nõ tanquam sola seruetur, †sed tanquam hac seruata, q̃ †sed tanquam hac scilicet anima saluetur,] sine contradictione corpus quoq; sit salutis particeps. Etenim mortale factũ est propter animæ peccatũ, quæ si iustè operabitur, rursum id multa fruetur gloria. Quidam autẽ spiritum gratiam interpretantur, qui quum peccamus, extinguitur. Ne igitur hoc fiat, inquit, puniatur, vt propter hoc melior factus consequatur gratiam, quam in die illa inueniat. Itaque curantis salutem hoc potius est & medentis, quàm incidentis simpliciter, atque vlciscentis frustra nulla adhibita ratione. Maius enim lucrum est, quàm supplicium: hoc enim caducum est,

B illud perpetuum. Et nõ simpliciter inquit, *Vt spiritus saluus sit*: sed *In die domini nostri Iesu Christi* addidit. Bene eis, & opportunè diem illum commemorat, vt & promptius medicinã exhibeãt, & ille magis suscipiat, non tanquam iracunda verba, sed curantis † spiritus] prouidentiam. Propterea & interitum carnis dixit, iã diabolo legem constituens, neque permittens eum vlterius procedere, quemadmodum de Iob inquit deus, Veruntamen animam illius serua. Deinde sententiæ suæ breui finem imponens, nihil immoratus, rursum in illos inuehitur. *Non bona est gloriatio vestra*. Quibus verbis ostendit, illos in illũ vsq; diem non fuisse ipsum pœnitere, quũ in eo gloriarentur. Deinde nõ solùm vt illi cõsuleret hoc facere significat, sed vt omnibus Corinthiis. Idcirco prosequitur, *Nescitis*

C *quia modicũ fermentũ totam massam corrumpit?* Nam si illius duntaxat peccatũ est, inquit: neglectũ tamẽ potest reliquum ecclesiæ corpus corrumpere. Quum enim primum peccator non dat pœnã, mox alij eadem cõmittunt. Hoc autem dicit, vt demõstret pro vniuersa ecclesia, nõ pro vno tãtùm eis esse certãdũ, & omnibus imminere periculum. Quamobrem necessariò fermẽti similitudine vsus: quẽadmodum eũ illud licet modicũ totam massam corrumpit, ita & hic si dimissus fuerit inultus, inultum etiã fiet ipsum peccatum, & sic reliquos offendet. *Expurgate vetus fermẽtum*. Id est, hunc scelestum hominem: vel potius non de hoc tantum loquitur, sed de aliis omnibus. Non enim fornicatio duntaxat vetus fermẽtum est, sed omnis malitia. Et nõ inquit, purgate: sed, expurgate, vt ostendat diligentiam adhibendã, vt neq; reliquiæ, neque minima illius vmbra superſit. Nã hoc

D verbo, expurgate, ostẽdit eos quoq; cõtaminatos esse. Quũ autẽ prosequitur, *Vt sitis noua cõspersio, sicut estis azymi*. nõ vehementius multis impressam malitiã significat. Nã si dicit, *Sicut estis azymi*: non dicit omnes puros fuisse, sed sicut eos esse decet. *Etenim pascha nostrũ immolatus est Christus. Itaque* †epulemur, *non in fermẽto veteri, neq; in fermẽto malitiæ & nequitiæ, sed in azymis sinceritatis & veritatis*. Sic Christus fermentum doctrinã appellauit, & in metaphora perstitit, veterẽ eis historiam, & Pascha, & azyma, & vetera, & huius tẽporis beneficia, & pœnas, & supplicia cõmemorãs, †Epulationis ergo præsens tẽpus est. Nam quũ dixisset, epulemur: nõ quòd Pascha esset, non quòd Pentecoste idcirco epulandum intellexit: sed quòd omne tempus, epulationis tẽpus esset Christianis, propter collatorum beneficiorũ excellentiam. Quod enim non concessum

Infra. 11. g

†epulemur, id est festum agamus, & in sequentibus.

†festinatus, & sic in alio.

cõcessum est bonũ? filius dei propter te homo factus est, morte te liberauit, in regnũ vocauit. Quum igitur huiusmodi assecutus sis, & assequaris: qua ratione nõ omni tẽpore tibi epulandũ est? Nemo igitur in paupertate, morbo, insidiis cõtristetur. Epulationis eũ nostrę omne tempus est. Idcirco inquit Paulus, Gaudete in dño semper, iterũ dico gaudete. In epulationib' nemo turpia induat vestimenta. Nolimus quęso induere, nolimus. Nuptię eũ factę sunt, & nuptię spirituales. Simile est eũ, inquit, regnũ cœlorũ homini regi, qui voluit facere nuptias filio suo. Vbi autẽ rex nuptias facit, & nuptias filio, quid mai' hac epulatione fieri posset? Nemo igitẽ vilibus pãnis indut' ingrediatur. Nõ de vestibus nobis sermo est, sed de operibus immundis. Nã si omnibus splẽdidè vestitis, vnus duntaxat in nuptiis inueniatur sordida habẽs vestimẽta, is cũ ignominia abiicietur. Animaduerte quãtam sibi diligentiã, quantam munditiam postulet illarum nuptiarũ præsentia. Neque hac tantùm gratia azymorũ mentionẽ facit, sed vt ostendat veteris testamenti ad nouum affinitatẽ, neq; rursum post azyma in Aegyptũ nobis esse redeũdum. Quò si reuerti quis voluerit, eodẽ quo illi supplicio afficietur. Illa enim horũ vmbra sunt, quãuis Iudæũ pudeat. Quare si eum percontaberis, nihil magnũ respõdebit: vel si quid magnũ, nihil tamen quale nos: quũ veritatẽ nõ videat. Ille enim dicet, Quum ab Aegyptiis detineremur, ita imbecilles eos reddidit deus, vt eorũ iniurias propulsaremus, qui antea vi nos detinuerãt, neq; fuerant massam fermẽtari. Sin me quispiã interrogauerit, nõ Aegyptũ, nõ Pharaonẽ audiet, sed ab errore dęmonum, tenebrarum, & diaboli libertatẽ: nõ Mosem, sed dei filiũ: non rubrũ mare, sed baptisma, innumerabilibus bonis abundãs, in quo vetus homo suffocatus est. Sin iterũ Iudæũ interrogabimus, qua ratione omnibus finibus fermentum expulerit, tacebit: neq; causam vllam afferet. Nam quum alię futurorum figuræ essent, cur facta fuerint, causas habuit. Aliis autẽ non respõdent, ne quis eos possit reprehẽdere, q̃ in tenebris permaneant. Quid enim sibi vult quęso, agn' masculus, anniculus sine macula, & os nõ cõfringetur? Quid itẽ vocare vicinos, vel stantes vel vesperi comedere, vel sanguine domus parietẽ oblinere? Nihil aliud ille q̃ vbiq; Aegyptũ dicet. Ego autem quid sanguis, quid vesper, quid omnes simul stãtes comedere significet, enarrabo. Primùm autẽ dicamus, quamobrẽ ex omnibus finibus fermentũ expellitur. Quódnam hoc ænigma? oportet vt omnem maliciã fidelis abiiciat. Vt enim Iudæus perit quum

D apud eum vetus inuenitur fermentũ, sic apud nos is in quo inuenitur malitia. Non enim in vmbra quidẽ tantum supplicium, in nobis autẽ non multò maius. Nam si domus tãtopere fermẽto purgãt, & murium foramina diligẽter inquirunt: longè magis nos animam inuestigare oportet, vt omnẽ immundam abiiciamus cogitationẽ. Sed hæc apud eos superiori tẽpore fiebãt, nunc autem minimè. siquidẽ vbique fermentũ est, vbi Iudęus. in mediis enim ciuitatibus azymum fit, quod magis est ludibriũ, q̃ vetus lex. Quippe quum veritas venit, nõ amplius locum habẽt figuræ. Itaq; hoc exemplo maiorẽ in modum ab ecclesia fornicatorẽ expellit. Non enim solùm, inquit, nihil proficit si adsit, sed nocet totũ corpus rursum offendens. Nemo enim nouit vnde fœtor absconditæ putredinis pueniat, sed totius corporis existimatur.

Philip. 4.

Matt. 22. 4.

A Quare eos, vt fermentum expurgent, vehemẽter his verbis cõpellit: *Vt sitis noua cõspersio, sicut estis azymi. Etenim Pascha nostrũ immolatus est Christus*. Nõ dixit mortuus est, sed †propriè propositũ] immolatus est. Noli † apposito igitur quęrere huiusmodi azyma, cum talem agnum [non] habeas. Noli igitur fermentum [tale] quærere, quum azyma tua nõ sint talia. In hoc sensibili fermẽto azymum fermẽtatum fieri potest, fermentatũ autem nunquã azymum, hîc autem cõtra rursum fieri potest. Verùm hoc nõ manifestauit Paulus. & aduerte eius prudentiã. Superius nullam emẽdationis spẽ fornicatori præbuit, sed omnem vitã in pœnitentia agere iubet, ne eum in promissione negligẽtiorẽ reddat. Nõ enim inquit, tradere ipsum satanę, vt quũ pœnituerit, rursum ecclesię tradatur, sed vt saluus sit in vltima die. Ad id tempus eum relegat, vt fortius pugnet. Quòd autem in gratiã recipiẽdus esset post pœnitentiam, nõ manifestat, dominum suum imitatus.

Supr. 6. e.

B Nam quemadmodũ deus inquit, Adhuc quadraginta dies, & Niniue subuertetur, & nõ addidit, Si verò vos pœnitebit, salui eritis: eodẽ modo Paulus nõ inquit, Si dignè pœnitebit, in eum charitatẽ cõfirmabimus: sed vt bonũ operetur expectat, & nũc in gratiam recipit. Nã si primùm hoc dixisset, eum timore soluisset. Quamobrẽ non solùm hoc nõ facit, sed fermenti exẽplo non sinit eum sperare †emendationẽ,] † creditũ. sed in illã diẽ reseruat. Expurgate, inquiẽs, vetus fermentũ, & nõ epulemur in fermento veteri. Postquã pœnituit, iterũ eũ summa diligẽtia recipit. Sed quãobrẽ vetus appellat? vel q̃ talis fuerit prior vita nostra: vel q̃ vetus prope interitum est, & putridum & turpe, quale est peccatum. Neq; enim simpliciter ve

Iona. 3. b.

C tus expellit, neq; simpliciter nouum laudat, sed secũdum subiectã materiam. Etenim alibi inquit, Vinum nouum, amicus nouus: si inueterasset, tũc cum lętitia capies. Laudat in amicitia veterẽ magis q̃ nouũ. Et iterum: Antiquus dierũ sedit. & hîc rursum in laude & glora maxima vetus accipiẽs. Alio autẽ in loco in dedecore vetus accipit scriptura. Quũ enim res variæ sint ex multis cõpositæ, & in bonis & malis, iisdẽ vtitur non eadẽ significatione. Vide autẽ alibi vetus vituperari. Inueterati sunt, †& ,phibiti sunt] à semitis suis. Et iterũ: Inueteratus sum inter inimicos meos. Et rursum: Inueterate dierũ malorum. Ita & fermẽtum sæpenumero pro regno cœlorũ accipitur, quãuis hoc in loco expellatur. Sed illic pro altero, hîc ,p altero. Mihi autẽ videtur, maximè hunc de fermẽto sermonẽ, ad sacerdotes referendum, qui multum

Eccli. 9. b.

Psal. 17. g

† et claudicauerunt.

Psal. 6. b.

Dani. 13. f.

Lucæ 13. e.

D veteris fermẽti intus esse patiuntur, à finibus suis nõ eiicientes, hoc est ab ecclesia cupidos, raptores, & quicquid nos à regno cœlorũ exules facit. Etenim auaritia fermentũ vetus est, & quocũq; inciderit, & in quãcunque domum ingreditur, eam immundã reddit. Et licẽt pauca iniustè lucraueris, ex his tamẽ vniuersam substantiã tuã corruperis. Idcirco pauca malè patta, multa bene cõparata perdiderũt. Nihil enim corruptibilius auaritia, quãuis clauẽ arcæ tuę imponas, quãuis ostiũ, quãuis vectẽ, omnia frustra cõtendis, si auaritiã intus latronẽ grauissimũ, & qui omnia auferre potest, incluseris. Quid igitur, inquis, quandoquidẽ multis auaris huiusmodi non accidãt? Maximè quidẽ accident, etsi non [propter ea] accidant: † statim. q̃ si nũc suppliciũ effugiunt, tunc maiorẽ in modum metuas. Ad grauius enim supplicium reseruãtur, vel potius si ipsi effugiũt: qui hęredes eorũ sunt, puniuntur. Et qua-

tur. Et quánã ratione hoc iuſtum eſt, inquis? Maximè quidẽ: qui enim iniuſtam accipit hęreditatẽ, etſi ipſe eã non rapuit, aliena tamẽ poſſidet, & hoc certè perſuaſum habet, & propterea dignus eſt q̃ puniatur. Nã ſi alio rapiẽte, rapta acciperes, deĩde qui ſua amiſit, & vim paſſus eſt, ea te repoſceret: nũ ſatis tibi eſſet ad excuſationẽ, te ab eo nihil rapuiſſe? minime. Quid nam diceres in iudicium vocatus? dic quæſo. Num q̃ alius diripuerit? verũ tu poſſides. Ille rapuit, tu frueris. Hoc autẽ exteriores ſanciũt leges, quę raptoribꝰ omiſſis, eos qui ſuis rebus ſpoliati ſunt, ab illis repoſcere iubent, apud quos ſua inuẽta fuerint. Quamobrem ſi iniuria affectos noſti, eis redde, & Zachęũ imitare, cũ reſtitutionis incremẽto: quos ſi ignoras, aliã tibi reddẽ di rationẽ oſtendam, neq; te remedio excludam. In indigẽtes ea omnia diſtribuas, & hoc pacto impẽdens malũ euitabis. Quòd ſi quis in filiis ea, & nepotibus collocauerit, alia quoq; pro his perpetietur ſupplicia. Et quid huius ſeculi res cõmemoro? non enim in illa die hæc dixeris, quando vtriq; nudi apparebũt, & raptores, & ſpoliati, vel potius nõ vtrique nudi. Nam pecuniarũ quidẽ vterq; itidẽ nudus erit, verùm alter criminũ plenus. Quid igitur in illa die faciemus, quãdo ante horrẽdum tribunal, qui iniuria affectus eſt, & omnia ſua amiſit, adducetur in medium, neq; quempiã patronũ habebis? Quid iudici reſpõdebis? Siquidẽ in hac vita poſſes hominũ iudiciũ corrũpere, illud verò minimè neq; tũc, neq; in præſentia. Etenim nunc præſens eſt illud iudiciũ. Deus nanque videt quæ fiunt, & propè adeſt his qui iniuria afficiuntur, etiã non vocatus. Qui ergo læditur, etſi indignus ipſe ſit qui deum patronũ habeat, tamẽ cum deo iniuſtè facta non placeãt, ipſum omnino habet vltorem. Et quónã pacto inquis cum eo bene agetur qui ſit malus? Agetur quidẽ, ſed nõ in fi-
Pſal.36.a ne. Audi quid dicat propheta: Noli ęmulari in malignãtibus, quoniã tanquã fœnum cito areſcẽt. Quonam enim poſt huius vitæ migrationẽ raptores, quò clara ſpes, quò clarũ nomẽ abit? Nónne omnia prętereunt? nõne ſomniũ & vmbra, quicquid ille habet? Hoc de ſingulis eorũ expecta, & de eo qui viuit, & de eo qui poſt illum futurus eſt. Verùm ſanctorũ virorũ res nõ huiuſmodi ſunt, neq; eadẽ in illis dicere po-
† & ſermones, res illorum. teris, q̃ ſcilicet vmbra ſint, & ſomnium, † etiã eorum ſermones.] Quòd ſi placet, hũc ipſum qui hæc dixit, tentoriorũ opificem, Cilicem, cuius pater incertus erat, adducã in medium. Et qua inquis ratione quiſpiam talis fieri poteſt? Num omnino cupis, omnino deſideras, & vis talis fieri? Sanè inquis. Igitur ingredere idẽ iter, quod ille ingreſſus eſt, & qui eũ imitati
2.Cor.11. g. ſunt. Et quódnã iter ingreſſus eſt? Is quidẽ inquit, In
Acto.3.a fame, ſiti, nuditate. Alius autẽ, aurum, inquit, & argẽtum non eſt mihi. Sic nihil habebãt, & tamen omnia poſſidebãt. Quid hac voce honeſtius, quid beatius, quid locupletius? Cæteri in cõtrariis lætantur, dicẽtes: Habeo tot auri talẽta, innumera terrę iugera, domos, mãcipia. Hic autẽ cũ ſit omnibus nudus, nõ op primit paupertate, vt inſipiẽtibꝰ vſuuenit, neq; abſcõditur, ſed gloriatur. Vbi nũc diuites ſunt, qui vſuras, & vſurarũ queſtus enumerãt, qui omnes ſpoliãt, & nunquã ſatiantur? Audite Petri vocẽ oſtendentis paupertatẽ diuitiarũ matrẽ, quæ cùm nihil habeat, q̃ qui diademate ornãtur, ditior eſt. Quippe quæ in omnium rerum inopia mortuos ſuſcitat, claudos dirigit, dęmones expellit, & ea largitur, quę quidẽ pur-

A puram induti, & qui magnos & metuẽdos exercitus ductarũt, nunquã largiri potuerunt. Ipſa vox eorum eſt, qui in cœlum migrarũt, quíve illam aſſecuti ſunt celſitudinem. Sic eſt, vt qui nihil habeat, omnia poſſideat. Quòd ſi omnia poſſidebimus, omnia amittemus. Fortaſſe hoc dictum ęnigma videtur, verùm nõ eſt. Sed quomodo, inquis, qui nihil habet, omnia poſſidet? Nónne lõge magis qui omnia habet? Minimè, ſed omnia cõtrà. Quippe qui nihil habet, omnibus imperat, vt illi quibus domus in vniuerſo orbe patebãt, quibus cũ accedẽtibus gratia aderat, qui tãquã ad amicos & cognatos ad omnes veniebant. Accedebant enim ad purpurariã, & illa tanquã ſerua, ſua Acto.16. c.d.e. omnia eis propoſuit: & ad carceris cuſtodẽ, qui totã eis domũ aperuit, & ad alios itẽ innumeros. Sic omnia habebãt, & nihil habebãt. Nihil enim præſentiũ
B rerum ſuũ eſſe dicebãt, idcirco eorum erant omnia. Nam qui omnia cõmunia arbitratur, non ſuis tãtùm rebus, ſed alienis vtitur tãquã ſuis. Qui verò ab aliorũ cõmunicatione ſe ſeparat, & rerum ſuarum dominus eſſe vult, ne earum quidẽ erit dominus. quod exẽplo cõſtat. Nam qui omnino nihil poſſidet, neq; domũ, neq; menſam, neq; ſuperfluã veſtem, ſed propter deũ omnibus ſe priuat, is cõmunibus tanquã ſuis vtitur, & ab omnibus quæ volet accipiet: & hoc pacto omniũ, qui nihil habet, poſſidet facultates: qui autẽ aliquid ſuum habet, ne eius quidẽ eſt dominus. Nemo enim ei qui rerũ poſſeſſiones habet, quicquã dabit. Et quę ille poſſidet, latronum, furum, calumniatorũ, fortunæ, & cuiuſuis potius erũt, q̃ poſſeſſoris. Vniuerſum orbẽ Paulus peragrauit nihil ſecum ferens, non ad amicos, non ad familiares diuertẽs, quippe
C qui cõmunis à principio hoſtis omnibus erat. Verũtamẽ omniũ res poſt peregrinationẽ ſuam poſſedit. Anania autẽ & Sapphira, vt exiguum quiddam rerũ Acto.5.a ſuarũ poſſiderent, omnia, & ipſam deniq; vitã amiſerũt. Abſtineas igitur rebus tuis, vt tanquã tuis vtaris alienis. Verũ neſcio quo pacto in tantę rei diſputationẽ delatus ſum, cùm eos homines alloquar, quibus rariſſimũ eſt ſaltem quid minimũ rerum ſuarum cum proximo cõmunicare. Quare hic nobis ad perfectos ſermo habitus ſit, imperfectioribus verò id dicamus, Date de facultatibus veſtris indigẽtibus. Augeatis ſubſtantiã. Qui enim dat pauperi, inquit, mu- Prouer.19. c. tuat deo. Quòd ſi feſtinas, neq; tempus expectas, remunerationis, intellige eos qui pecunias hominibus fœnori dant, nolle cõtinuò vſuras exigere, ſed gratũ
D eſt eis diutius in debitorũ manibus ſummã eſſe, modò cautionem habeant, neque debitor ſuſpectus ſit. Idem hoc quoq; in loco fiat. Dimitte res tuas apud deum, & tibi multiplicẽ mercedem reddet. Noli in hoc ſeculo omnia exigere. Nã ſi hic totũ accipies, quomodo illic eo frueris? Propterea deus illic reſeruat, quandoquidẽ caduca eſt pręſens vita. Verùm & in hoc quoq; ſeculo elargitur. Quærite enim regnũ Mat.6.d. cœlorum, inquit, & hęc omnia adiiciẽtur vobis. Sed nos illud ſuſpiciamus, & nolimus ad omniũ operum noſtrorũ remunerationẽ feſtinare, vt ei derogemus, & expectemus tẽpus. Non enim tales hæ ſunt vſurę, ſed quales à deo dandę ſunt. Has igitur liberaliſſimè congregantes, ita ex hac vita diſcedamus, vt & præſentia bona contingamus, & futura: gratia & benignitate domini noſtri Ieſu Chriſti, cum quo patri ſimul & ſpiritui ſancto gloria, imperium, honor nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum, Amen.

Homilia

Homilia xvj.

Scripſi vobis in epiſtola, ne cõmiſceamini fornicariis: [non vtique fornicariis] huius mundi, aut auaris, aut rapacibus, aut idolis ſeruientibus. Alioquin debueratis iam de hoc mundo exiſſe. Nunc autem ſcripſi vobis non cõmiſceri, ſi is qui frater nominatur, eſt fornicator aut auarus, aut idolis ſeruiẽs, aut maledicus, aut ebrioſus, aut rapax, cũ eiuſmodi
Hic ſup.a *neque cibũ ſumere.* Cum dixiſſet Paulus, Et non magis luctũ habuiſtis, vt tollatur de medio veſtrũ, qui hoc
Hic ſup.b. opus effecit. Et deinde, expurgate vetus fermẽtũ: credibile erat ipſos ſuſpicari, omnes fornicatores fugere oportere. Nã ſi ꝓpriã labẽ peccator nõ peccãtibus impartitur, multo magis externi ſunt expellẽdi: ſi enim familiari nõ eſt parcendũ, ne huiuſmodi detrimentũ ſequatur, multò minus cæteris. Quod cùm cõſideraretur, neceſſe erat vt à Græcis fornicatoribꝰ ſepararẽtur: & ita ad impoſſibile re adducta, maiorẽ in modũ perturbari eos oportebat. Idcirco hoc pacto dictum ſuum corrigit. Scripſi vobis, ne cõmiſce-
†omnino] πάντως, ſic ſupra & infra. animi fornicariis, non [vtique] fornicariis huius mũ-
di. vtiq; tanquã in re certa ponit. Ne enim putarẽt q̃ ac ſi imperfectiores eſſent id nõ pręciperet, & tanquã perfecti id facere conarẽtur, oſtẽdit impoſſibile eſſe hoc fieri, etiã ſi totis viribus anniterẽtur, quoniã aliꝰ orbis quærẽdus eſſet. Quare ſubdidit, Alioquin debueratis iam de hoc mundo exiſſe. Vide quàm [non] grauis ſit, & quomodo vbiq; nõ poſſibilitatẽ tãtùm, ſed legiſlationis etiam facilitatem conſiderat. Quo enim pacto fieri poteſt, inquit, vt homo qui domui, filiis, & familiæ præſit, qui vel rempublicã gerat, vel
Græci & Gẽtilis nomine indifferẽter vtuntur interpres. opifex, vel militaris, cum plurimi Græci vbique ſint fornicarios fugiat? Nam mundi fornicarios Græcos appellat. Nunc autẽ ſcripſi vobis nõ cõmiſceri, ſi is
C qui frater nominatur, eſt fornicator, cum eiuſmodi neque cibũ ſumere. Hoc loco alios quoq; qui malè viuũt ſignificat. Et quomodo, qui frater eſt, idololatra eſſe poteſt? Vt Samaritanis aliquãdo cõtigit, qui dimidia ex parte pietati adhęrebãt. Prętera ad idolorũ ſacrificia præludit, cõtra quæ deinceps pugnaturus eſt. *Aut auarus.* Etenim aduerſus hos ingreditur. Quare, inquit, [nõ magis iniuriã accipitis? quare] non magis fraudẽ patimini? Sed vos iniuriã facitis &
Infr.10.e. fraudatis. *Aut ebrioſus.* Etenim hoc pòſt accuſat, vt
Ibidẽ.6.c. cum dicit, alius quidem eſurit, alius autẽ ebrius eſt: & eſca vẽtri, & venter eſcis. *Aut maledicus, aut rapax.* Et hoc quoq; ſuperius reprehẽdit. Deinde & cauſã addit, propter quã non prohibet huiuſmodi cùm extern ſint commiſceri, oſtendẽs non ſolùm impoſſibile eſſe, ſed ſuperfluum. *Quid eſt mihi de his qui foris ſunt iu-*
D *dicare?* Alios intus, alios foris dicit: quorũ alios Chriſtianos, alios gentiles appellat: quemadmodũ alio in
1.Tim.3.b loco, cũ dicit: Oportet autẽ vt ipſe teſtimoniũ bonũ habeat ab his qui foris ſunt. Et in epiſtola ad Theſ-
2.Theſſ.3. b. ſalonicẽſes idẽ his verbis, inquit: Et ne cõmiſçeamini cum illo, vt cõfundatur: & nolite quaſi inimicũ eũ exiſtimare, ſed corripite vt fratrẽ. Hoc tamẽ in loco cauſam nõ adducit. Quid tandẽ? quoniam illic cõſolari volebat, hic autẽ minime. Non enim & hic & illic quidẽ peccatũ eſt, ſed illic leuius. Deſidiæ nãque dũtaxat eos accuſat, hic autẽ fornicationis, & aliorũ quæ grauiora erãt peccata: & ſi quis cum gentilibus eſſe vellet, eadẽ rurſum gratia ſimul comedere nõ ꝓhibet: ſta & nos facimus. Pro filiis & fratribus omnia conamur, alienorum autẽ non multã habemus rationem. Quid igitur? nónne externorũ curã habebat

A Paulus? Habebat quidẽ, ſed poſt receptam prædicationẽ, cùm eos Chriſtianæ doctrinæ ſubieciſſet, tunc eis legẽ ſancit: ſed dum diuina præcepta cõtemnebant, ſuperfluũ erat cum his de Chriſto verba facere, quem ignorabãt. *Nónne de his qui intus ſunt, vos iudicatis? Nam eos qui foris ſunt, deus iudicabit.* Cùm dixiſſet: Quid eſt mihi de his qui foris ſunt, iudicare? ne quis arbitraretur eos impunè dimitti, aliud iudiciũ his horrẽdum cõſtituit. Hoc autẽ dixit, vt ſimul & illos perterreret, & hos cõſolaretur: vt oſtenderet ſuppliciũ ipſum, quod non diuturnũ eſt, ab immortali & perpe-
Infr.11.g. tuo ſupplicio liberare. Quod alibi oſtẽdit, dicẽs: Nũc autẽ iudicati erudimur, ne cum hoc mũdo condemnemur. *Et auferte malum ex vobis ipſis.* Meminit eius verbi, quod in veteri teſtamẽto ſcriptum eſt: & ſimul ſignificat, quòd & ipſi maximè lucrãtur, tanquã peſte
B aliqua grauiſſima liberati, & q̃ huiuſmodi non eſt innouatio. Sed ſuperius videbatur legumlatori huiuſmodi homines abſcindẽdos. Verùm illic vehementius, hic mitius. Quare quis nõ immeritò dubitaret, Deut.13.b quid tandẽ illic quidẽ concedebat, puniri peccatorem [& lapidari:] hic autẽ minimè, ſed ad pœnitentiã hortatur? Quid igitur aliter quidẽ illa, aliter hæc figurata ſunt? Propter duas has cauſas: primã quidẽ, quòd ad maius certamen hi vocabantur, & maiore indigebant patiẽtia. Alterã autẽ probabiliorẽ, q̃ hi facilius ab impunitate ad pœnitentiã dirigebantur, illi ad malitiã grauiorem feſtinabãt. Nam ſi cùm ſceleſtos primùm puniri viderẽt, in iiſdem tamẽ ſceleribus perſiſtebant: nónne longè magis peccaſſent niſi quidã pœnas dediſſent? Idcirco illic quidẽ mœchus & homicida mox morte punitur, hic autẽ ſi per pœnitentiã abluitur, ſupplicio abſoluitur. Verũtamẽ in
C nouo q̃ in veteri teſtamẽto grauiora videre licet ſupplicia. Vt enim in omnibus oſtẽdantur cognata eſſe, & vnius & eiuſdẽ legiſlatoris teſtamenta, in vtroque quidã continuò puniti ſunt, quidã longo pòſt tempore. Similiter ſæpe neq; diu poſt, ſed pœnitẽtia tãtùm placatus eſt deus. Siquidẽ in veteri teſtamẽto, adulterio & cæde cõmiſſa, Dauid per pœnitentiam 2.Reg.12. b. ſaluatus eſt: & in nouo exiguum quiddã ex agri pre- Acto.5.a cio auferẽs Ananias cum vxore perit. Quòd ſi in veteri plura ſunt punitionis exẽpla, in nouo autẽ miſericordiæ, perſonarum differẽtia huius diſpẽſationis differentiã facit. *Audet aliquis veſtrũ, habens negociũ ad-* Cap. VI. *uerſus alterũ, iudicari apud iniquos, & non apud ſanctos?* Tãquam in rebus certis iterũ accuſat. Etenim ſuperius, Omnino, inquit, auditur inter vos fornicatio. Et hoc ſupra 5. a
D in loco: Audet aliquis veſtrũ: à principio ſtatim indignationẽ ſuam & audax opus & iniquũ oſtendẽs. Et quid tandẽ de auaritia, & q̃ non oporteat extra iudicari, ſermonẽ inſeruit? Vt propriã legẽ impleret. Etenim mos ei eſt, vt † quæ obiici poſſent, his reſpondeat: [quemadmodũ cùm de cõmunibus mentis diſputãs, in myſteriorũ ſermonem trãſit: & hoc in loco † obiter intercidẽtia corrigat. cùm aliorũ fratrum meminit, corrigendorũ peccantiũ cura excandeſcens, ſeruare ordinẽ non patitur, ſed ex cõſequentia delatũ in medium peccatũ rurſum corrigit, & ſic ad primũ reuertitur. Audiamꝰ igitur quid de hoc eſiã loquatur: *Audet aliquis veſtrũ habens negocium aduerſus alterũ, iudicari apud iniquos, & non apud ſanctos?* Primùm ex ipſis nominibus rem nudat, diſſuadet, accuſat: & à principio quidem non diſſuadet fidelibus vt iudicent. Quando autem eos multis rationibus exterruit, tunc omnino iudicium tollit.

Maxime enim neq; iudicari, inquit, apud iniquos, vel potius omnino nõ iudicari oportet. Sed hoc posterius ponit. Iam verò primùm tollit exterius iudiciũ. Cur enim non absurdũ est, inquit, amici negligẽtioris causa inimicũ recõciliatorẽ accipere? Cur nõ pudet, cur non erubescis, cùm gentilis ad iudicandum Christianum cõstituatur? Quòd si pro priuatis nõ oportet apud gẽtiles iudicari, quomodo eis iudicia ꝓ aliis maioribus permittemus? Et cõsidera quib⁹ verbis vsus est. Nõ apud infideles, ait: sed, apud iniquos: verbum ponẽs, quod maximè ad propositã faciebat materiã, vt dissuaderet & abduceret. Nam cùm in iudicio quicquã agitur, qui iudicantur, nihil tam desiderant, quàm † nimiam iudicum in causa prouidentiam: hic eos auertit, tãtùm nõ dicẽs, quo pacto toleras, & quid facis homo, cùm voto tuo cõtrariũ petiaris, & pro iustitia cõsequenda iniustis te permittis hominibus? Et cùm primùm molestũ sit auditu nõ iudicari, non statim hoc addidit: sed iudicãtes duntaxat † vltus est,] extrinsecus in ecclesiam † iudicãtes] inducens. Deinde cùm contemptu dignũ videretur, apud fideles, & eos maximè qui tũc tẽporis erãt iudicari: nõ enim forsitan sufficiẽtes erant, qui causas cognoscerẽt, neq; quales gentiliũ iudices legũ experti, & rhetoricæ, vtpote cùm maiori ex parte indocti essent: vide quãtę eos authoritatis facit. Primùm sanctos appellat. Sed cùm hoc nomen vitæ puritatẽ, nõ autem diligentiam in his qui audiũt testaretur: animaduerte quo pacto hãc transigit partẽ, ita inquiẽs.

An nescitis, quoniam sancti de hoc mundo iudicabunt? Tu igitur, qui tũc illos iudicaturus eris, cur ab illis pateris nũc iudicari? Iudicabunt autẽ non ipsi sedẽtes & exigẽtes rationem. Absit, sed cõdemnabunt. Quod significãs, inquit: *Et si in vobis iudicatur mũdus, indigni estis qui de minimis iudicetis?* Non enim, inquit, à vobis, sed, in vobis: quemadmodũ cùm inquit, Regina Austri surget in iudicio, & cõdẽnabit generationẽ hãc. Et iterum: Viri Niniuitę surgẽt in iudicio cum generatione ista, & cõdemnabũt eam. Quãdo enim omnibus eundẽ Solem spectãtibus, & eadẽ participantibus elementa, nos quidẽ credentes, illi infideles inueniantur, ad ignorationẽ confugere non poterunt. Accusabimus nãq; eos ex his quę ipsi fecimus, & multa huiusmodi inueniet quis illic iudicia. Præterea ne cui videatur de aliis dicere: vide quo pacto orationẽ suã cõmunẽ faciat. *Et si in vobis iudicatur mundus, indigni estis † qui de minimis iudicetis?*] Ignominiam vobis affert, inquit, & opprobriũ, suprà q̃ dici possit. Cùm enim decẽs esset vos à fidelibus iudicatos erubescere, cõtrà quidẽ dedecus est, inquit, cùm ab infidelib⁹ ipsi iudicemini. Illa enim minima sunt iudicia, nõ hęc.

Nescitis quoniã angelos iudicabimus? quanto magis secularia? Quidã hoc in loco inquiunt sacerdotes significari: sed absit. De dęmonibus enim ei sermo est, de malis autẽ sacerdotibus tũc locutus est, cùm inquit, Quoniam in vobis iudicatur mũdus. Nouit enim malos homines, mũdum vocare scriptura. Neq; iterũ idem dixit, neq; tanquã maius quidã locutus, posterius hoc posuit, sed de illis loquitur angelis, de quib⁹ Christus inquit, Discedite in ignem pręparatũ diabolo & angelis eius. Et Paulus ꝓ angeli eius transfigurantur velut ministri iustitiæ, quãdo enim incorporeę virtutes nobis qui carnẽ induti sumus, inferiores reperiẽtur, grauius dabũt supplicium. Quòd si qui adhuc cõtẽderẽt, à Paulo sacerdotes hoc loco intelligi, interrogemus quósnã sacerdotes. Seculariter omnino viuẽtes dices. Qua igitur ratione, inquit, angelos iudicabim⁹, quãtò magis secularia? ad seculariũ differẽtiã ponẽs angelos: & meritò quidẽ, vtpote extra horũ necessitatẽ positos propter naturæ excellentiã. *Secularia igitur iudicia si habueritis, cõtemptibiles qui sunt in ecclesia illos cõstituite ad iudicãdum.* Per excessum nos edocet, non opus esse omnia gẽtilibus exhibere. † Mouet enim quid] opponi posse videbatur, & id primũ soluit. Quod autẽ dicit, huiusmodi est: forsitan dicet quispiam neminẽ vestrum sapientẽ esse, neminẽ sufficientem ad diiudicãdum, sed cõtemptibiles omnes. Et quídnã hoc? Quanuis enim nemo sit sapiens, inquit, minimis tamẽ iudicia permittatis. *Ad verecundiam vestram dico.* Reprehendentis est eorũ obiectionem tanquam friuolam & inanem. Quare addidit: *Sic non est inter vos sapiens quisquam?* Tanta, inquit, inopia, tanta prudentiũ hominum inter vos raritas est? Illatio autẽ magis offendit, cùm enim sic dixisset, Nõ est inter vos sapiens quisquã, addidit: *Qui possit iudicare inter fratrẽ suum.* Cùm enim frater cum fratre litigat, nequaquã sapientia & grauitate opus est arbitro cõtrouersię, cùm affectus & cognatio multùm faciat ad hãc contentionẽ soluendam. *Sed frater cum fratre in iudicio cõtendit, & hoc apud infideles.* Vides q̃ vtiliter primùm confutauit iudicãtes, cùm iniquos eos appellat: hîc autem reprehensiuè quoque infideles vocat. Etenim turpissimũ est, si sacerdos fratres nequeat recõciliare, sed necessarium sit ad gẽtiles recurrere. Quare inquiẽs contẽptibiles: non hoc inquit principaliter, quòd abiectos constituere oporteat, sed eos tãgit. Quòd enim potẽtibus iudicare permitti opus sit, his verbis significauit: *Non est inter vos sapiẽs quisquã?* Et maiorẽ in modum silentiũ eis imponit, dicens: Quòd si non esset inter vos sapiẽs quisquam, insipiẽtibus permitti magis oporteret, vt iudicia audirent, q̃ gentilibus. Et quãnã ratione non absurdũ sit, cùm domi seditio oritur, neminẽ externum aduocari, sed erubescere si in alienos exeãt, quæ domi gerũtur: vbi autem ecclesia arcanorum mysteriorũ thesaurus est, omnia extra efferri? *Sed frater cum fratre in iudicio contendit, & hoc apud infideles.* Duplex crimen, quòd scilicet iudicantur, [idq; apud infideles.] Nam si ipsa re peccatum est, cum fratre in iudicio contẽdere, quænã † in gentilibus] venia habenda est? *Iam quidem omnino delictũ est in vobis, quòd iudicia habetis inter vos.* Vides vbi hoc seruauerit, & qnàm tẽpestiuè sustulerit. Nondũ enim dico, inquit, quis iniuriã inferat, aut quis accipiat. Primùm in ipso iudicio vterq; lędit, & nihilo alter altero secundũ hoc melior est. Si verò iustè aut iniustè iudicatur, id alterius rationis est. Noli igitur mihi dicere, quis iniuriã acceperit. hinc enim iã te cõdemno, ꝓ iudicasti. Quòd si non posse iniuriantem perpeti, id crimẽ est: ipsa iniuria qua digna est accusatione? *Quare non magis iniuriã accipitis? quare non magis fraudẽ patimini? sed vos iniuriã facitis & fraudatis, & hoc fratribꝰ.* Rursum duplex crimẽ, fortasse autẽ & triplex & quadruplex. Vnum quidẽ nescire iniuriam perferre, alterum inferre, tertiũ iniustis de his iudicium permittere, quartum iniuria afficere fratrẽ. Neq; enim similiter peccata iudicãtur, quando in alios, & quãdo in propriũ membrum committuntur. Maioris enim temeritatis hic ausus est. Nã illic natura rei sola cõculcatur, hîc etiã personę qualitas. Cùm igitur à cõmunibus rationibus, & antea à constitutis † pœnis] eos

† multam esse iustitiæ apud iudices ꝓuidentiã.

† mutauit † eos qui iudicãtur.

Matt. 12. & Luc. 11. d.

† minimis iudicis.

† quum ea in gentilibus

† pœnis.

arguisset, in minas admonitionẽ claudit, fortiori adducta ratione, sic inquiens: *An nescitis quòd iniqui regnũ dei nõ possidebunt? Nolite errare, neque fornicarij, neq; idolis seruientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorũ cõcubitores, neque fures, neq; auari, neque ebriosi, neque maledici, neq; rapaces regnũ dei possidebũt.* Quid dicis Paule? quid cũ de auaris locutus sis, tantã nobis iniquorũ hominũ turbam adduxisti? Sanè inquit, nõ tamẽ ab re hoc facio, sed ordine progrediens. Quemadmodũ enim cùm de fornicariis disputat, omniũ simul meminit: sic rursum auarum cõmemorans, omnes in medium adducit, ad horũ reprehensionẽ sibi cõscios assuefaciẽs. Siquidẽ cùm ex aliorũ memoria frequenter constitutũ eis suppliciũ auditur, fit, vt æquo animo reprehensio toleretur, † maximè cùm propriis ipsorũ peccatis exuatur.] Neque enim tanquã horum conscius hoc in loco, neq; tãquã reprehendẽs minatur, quod maximè auditorẽ continere poterat, neq; sinere vt resiliat, cum ad ipsum huiusmodi non dirigatur oratio, sed indefinitè locutus latenter eius percellit cõscientiã. Nolite errare: hoc in loco significat quosdã dicentes, quod & nunc multi dicunt, ꝓ benignus est deus & clemẽs, neq; vlciscitur peccata. Nolite timere. a nemine vnquã vllius rei rationem deus exiget. Horum gratia inquit, *Nolite errare.* Erroris nanq; & fraudis vltimæ est, vt qui optima sperę, contraria cõsequatur, & talẽ de deo habeat opinionẽ, quã ne de homine quidẽ quispiã arbitraretur. Quare ex illius persona propheta inquit: Existimasti † iniquè,] quòd ero tibi similis: arguã te, & ponam cõtra faciẽ tuam iniquitates tuas. Et Paulus hoc loco: Nolite errare, neque fornicarij. quem iam condẽnauit, primum ponit: *Neque adulteri, neque molles, neq; ebriosi regnũ dei possidebũt.* Multi hũc locum nimis asperũ accipiũt, si ebriosũm & maledicũ cum adultero & pathico & masculorum cõcubitoribus ponit. Atqui non paria crimina sunt: quomodo supplicia erunt paria? Quid igitur dicemus? Quòd ebrietas non paruum quoddã est, & leue peccatum, neq; item maledictum. Nam & Christus eum qui stultum fratrem appellat, gehẽnæ tradit. Sæpenumero enim illinc nata est mors: & Iudęorũ populus ex ebrietate grauissima cõmisit peccata. Præterea non de supplicio sermo ei hoc in loco habetur, sed de casu à regno cœlorũ, à quo pariter & hi & illi excidẽt. Si quã autem in gehẽna differentiã habebũt, non præsentis temporis est inquirere. Non enim id nobis hoc loco proponitur. † *Et hoc aliquãdo quidẽ fuistis,*] *sed abluti estis, sed sanctificati estis, & iustificati estis.* Vehemẽti hoc reprehẽsione locutus est, ac si dicat: Intelligite, quãtis nos exemit malis deus. Quantam in nos benignitatẽ ostendit, † & neque vsq; dum viuimus, sed diuitius] beneficia sua in nos extẽdit. Et enim nos abluit. Nũquid igitur hoc solùm? Minimẽ, sed sanctificauit: neq; hoc etiam, sed iustificauit. Atqui liberari à peccatis, magnũ munus est. Nunc autẽ te etiam inuumeris impleuit bonis, & hoc factũ est *In nomine domini nostri Iesu Christi:* nõ in hoc & illo, sed *& in spiritu dei nostri.* Hæc igitur cùm intelligamus dilectissimi, accepti beneficij magnitudinis memores, in vita pudica permaneamus, & omnibus quæ enumerauimus sceleribus purgati, externi fori iudicia fugiamus. † Et beneficium quod] nobis deus largitus est † id] custodiamus. Considera enim quàm pudendum sit cõstitui gẽtilem, qui tibi iura dicat. Quid, inquis, si iniquè nostri iudicant? Quamobrẽ dic, quęso;

† Et hoc quidem fuistis

† neque vsque ad liberationẽ, sed plurimum.

† iniquitatem. Psal. 49. d

† Et nobilitatem quam. † eam.

secundũ quas leges iudicat gentilis, & secũdum quas Christianus? Nõnne constat, ꝓ secundum humanas leges gẽtilis, secundũ diuinas Christianus? Igitur in Christianis maior iustitia est, quò eis è cœlo leges demissę sunt. Nã in gẽtilibus cum his quæ iam dicta sunt, etiã alia sunt suspicanda. Videlicet rhetorũ grauitas, corruptio potentũ, & alia multa, quib⁹ iustitia corrumpitur, hîc autẽ nihil huiusmodi. Quid igitur si aduersarius potẽs esset? inquis. Et propter hoc maximè à nostris iudicari oportet. Siquidẽ in gentiliũ iudiciis vincet te omnino: ꝓ si nõ patitur, sed etiã nostros despicit, & extrinsecus vi trahit: satius est, quod necessario passurus es, spontè subire, & nõ litigare, vt mercedẽ cõsequaris. Si quis, inquit, vult tecũ iudicio cõtendere, & tunicã tuam tollere, dimitte ei & pallium, & esto beneuolus aduersario tuo citò quousq; sit in via tecum. Et quid opus est nostra in mediũ afferre? Etenim ipsi exteriorum iudiciorũ patroni millies hęc dicunt, melius esse extra iudicium cõtrouersiam soluere. Sed ô pecunias, ô absurdam pecuniarũ cupiditatẽ, quoniã omnia euertit & perdidit: omnia deliramentũ multis, & fabulæ ꝓpter pecunias existimãtur. Et ꝓ seculares sint, qui in iudiciis versantur, nihil mirum: ꝓ autem multi qui hęc renunciãt, eiusmodi sint, hoc est quod omni caret venia. Nam si videre volueris, quantùm te abstinere ab hac iudiciorũ necessitate, scriptura pręcipit, & quib⁹ leges ponãtur, ediscere, audi Paulum dicẽtem: Iusto lex nõ ponitur, sed iniquis & ĩdomitis. Quòd si de Mosaica lege hęc dicit, multò magis de gẽtilibus. Nã si lædis, cõstat te iniustum esse: sin læderis, & fers æquo animo, cùm maximè iusti obeas officiũ, nullã habes externarũ legum necessitatẽ. Et quo pacto, inquis, potero iniurias perpeti? Atqui Christus quiddã q̃ hoc mai⁹ pręcepit, ꝓ scilicet non solũ qui nos lędũt, æquo animo feram⁹, sed vberius largiamur inferẽti nobis iniuriã, & tolerantiæ prõptitudine malè faciẽtis desideriũ superemus. Non enim dixit: Si quis vult tecũ iudicio cõtendere, & tunicã tuam tollere, dimitte tunicam, sed cum illa etiã pallium. Vince eum, inquit, malè ferendo, nõ malè faciẽdo. Ea neq; manifesta victoria est & clara. Quare superius inquit Paulus: Iam quidẽ omnino delictũ est in vobis, ꝓ iudicia habetis inter vos: & quare nõ magis iniuriam accipitis? quandoquidem, qui eam accipit, magis victor euadit, q̃ qui non tolerat: hoc ego vobis manifestum faciam. Qui nõ fert iniurias, etsi in iudiciũ quempiã trahat, quãuis eum superet, tamẽ tunc maximè vincitur. Quod enim noluit passus est, coẽgit saltẽ ipsum aduersarius & dolere & litigare. Quid enim quòd vicisti? quid ꝓ pecunias omnes acceperis? primum quod nolebas pertulisti, coactus contendere. Quod si toleras iniuriam, victor euadis: qui enim pecuniis priuat⁹ est. nõ est priuatus victoria in hac philosophia. Siquidẽ ille non potuit te cogere vt faceres quod nolebas. Et ꝓ hoc sit verũ: dic quæso, vter vicit? illẽ ne qui super fimo reb⁹ omnibus destitutus sedet Iob? an qui omnia abstulit diabolus? Clarum est ꝓ omnibus destitutus, qui verò omnia abstulit, succubuit. Vtrum igitur tãquam victorẽ admiramur, diabolũ percutientẽ, an percussum Iob? Sanè perspicuũ est ꝓ Iob. Atqui non potuit pereuntes diuitias retinere, [nõ filios suos seruare. Et quid dico diuitias & filios: corporis sui salutem tueri nõ potuit. Attamen hic est ipse victor qui sua omnia abiecit. Pecunias quidẽ non potuit reti-

Matt. 5. d.

Matt. 5. f.

1. Tim. 1. b

Hic. sup. b

nere,]sed omni diligētia pietatē seruauit. Verùm pereuntes filios non potuit liberare. Et quidnā hoc? Et eū clariores illos casus reddidit. Iob autē etsi tētatus est, seipsum tamen sic vltus est, q̃ si acceptā à diabolo iniuriā non tolerasset, nō sanè clarā illam assecutus esset victoriā. Si malum fuisset iniuriā accipere, nūquā id nobis deus præcepisset. Deus enim mala nō præcipit. An ignoratis q̃ ipse est deus, glorię neq; dedecore vos, neque risu, neq; detrimento cōplecti voluit, sed cōtraria afferre? Id circo mādat, vt iniuriā accipiamus,† & omnia faciamus, vt nos à secularib⁹ segregemus:] & persuadeat quid gloria sit, quid ignominia, quid dānum, quid lucrum. Sed graue iniuriā accipere & calumniari. Non est graue, homo, nō est inquam vsq; ad præsentia formidare. Neque præcepisset id deus si graue fuisset. Considera autē qui iniuste operatus est, cum pecuniis abiit, sed cōscientia mala. Qui autē iniuriā accepit, pecuniis priuatus fiduciā in deo habet, possessionem innumeris thesauris preciosiorē. Hęc igitur videtes spōtè philosophemur, neq; insipiētium affectibus agitemur, qui tūc nō accepisse se iniuriam arbitrātur, cùm à iudicio accipiunt. Contrà autē omnino est maximū damnū quādo non spōtè hęc philosophamur, sed illic victi succumbimus. Nullū enim lucrū†iudicio cōdemnari,] si quidē necessitas cogit. Quæ igitur clara est victoria? Cùm tu eam contempseris, cùm non litigaueris. Quid? inquis. Perdidi mea omnia, & tacere præcipis?† calūniatus sum,] & me æquo animo ferre admones? Et quānā ratione potero? Facilè quidē, si cœlū suspexeris, & eius videris pulchritudinem, & quid tibi pol liceatur deus te accepturū, si iniurias generosè pertuleris. Ita facias, & suspiciens in cœlū intelligas q̃ illic sedenti super Cherubin factus es similis. Etenim ille cōtumeliis affectus est, & eas pertulit: &† opprobria,] neq; vltus est: & verberibus cæsus est, neq; vicem reddidit: sed contrà innumeris eos prosecutus est beneficiis, qui huiusmodi iniurias in eum machinati fuerant, & nos imitatores eius fieri præcipit. Intellige q̃ nudus egressus es ex vtero matris tuæ, & nudus hinc migrabis, & tu, & ille qui tibi iniuriatus est: sed is longè magis innumeris cum vlceribus & vermibus scaturientibus. Intellige q̃ caduca sint & fluxa præsentia omnia. Cōsidera sepulchra parentum tuorum, perdiscito quæ fiunt clarè omnia: & videbis q̃ fortiorē te fecit, qui iniuriatur. Suos nanque affectus grauiores fecit, hoc est auaritiā: tuos autē remissiores, cùm tibi ferarū victū abstulerit. Accedit ad hæc, q̃ te curis liberū reddidit, certaminibus, inuidiis, calumniantium tumultu, perturbatione & timore perpetuo, & onus malorū super caput suū accumulauit. Quid igitur, si fame peream? inquis. Cum Paulo hoc pateris dicēte, Vsque in hanc horā & esurimus, & sitimus, & nudi sumus. Verū ille propter deū, inquis. Et tu propter deum. Cùm enim nō te vlciscēris, propter deū id facis. Sed iniustus cum diuitiis viuit, vel potiⁿ cū diabolo: sed tu cū Paulo coronatus es. Noli igitur famem formidare. Non enim dominus fame perdit iustorū animas. & alius iterū: Iacta, inquit, cogitatum tuum in domino, & ipse te enutriet. Nam si passeres cāpi nutrit, cur te nō nutriet? Nolimus ergo modicæ fidei esse, [neq; pusillanimes charissimi:] nā qui cœlorum regnum, & tot bona pollicetur, cur nō dabit præsentia? Nolimus superflua desiderare, sed sufficientiam, & semper ditabimur. Tegmenta quæramus, & victum, & hæc & multò maiora consequemur. Quòd si doles, & adhuc humi deprimeris, velim tibi post victoriā eius qui tibi iniuriā intulit, animā ostendere, quomodo fathiscat in cinerē. Etenim huiusmodi peccatū est, quod quum admittitur, quandā parit voluptatem: cùm autē consummatū est, tunc subingreditur tristitia, & minimū voluptatis manet. Hæc & cum lædimus quempiā patimur: post nosipsos accusamus. Sic cùm ditescimus, gaudemus, deinde conscientia cōpungimur. Vides apud aliquem pauperis domū, lachrymare, nō qui suis rebus spoliatus est, sed qui spoliauit. Nō enim intulit, sed accepit malum. illū nāq; rebus priuauit præsentibus, seipsum autē ineffabilibus bonis. Nam si qui nō dat indigentibus, in gehennā abit: qui ab indigētibus rapit, quid patietur? Et quod lucrum, inquit, si†vterq; male patimur? Magnum quidē. Neq; enim supplicio eius qui malefecit, retributionē tibi constituit deus. Nā non esset magnū. Quid enim vtilitatis amborū detrimētum? At qui multos noui magnū hoc solatiū arbitratos, & sibi satisfactū, cùm calūniātes se supplicio vidēt affectos. Sed vis intelligere quāta tibi bona deus tribuit? vniuersum tibi cœlum aperit, sanctorū cōciuem te facit, in ipsum chorū constituere te parat, peccatis te soluit, iustitia te coronat. Nam si dimittētes peccātibus veniā cōsequuntur, qui nō solùm dimittunt, sed largiuntur: quā non sibi parāt excusationē? Noli igitur iniquo animo iniurias ferre, sed precare pro eo qui te lædit: ad tuā hoc facis vtilitatē. Accepit tuā pecuniam, sed & peccata, quod in Naaman & Giezi factū est. Quantas non voluisses dare diuitias, vt peccata tua delerētur? Hoc nūc fit. Nam si pertuleris generosè, & nō imprecatus fueris, clara te corona insignē reddam. Non mea hæc est oratio, sed Christum dicentē audi: Orate pro persequētibus vos. Ex quo quantū sit prēmij prouenturum intellige: Vt fiatis similes patris vestri, qui est in cœlis. Itaq; nihil amisisti, sed lucratⁿ es: nō iniuriā accepisti, sed coronā. Sapiētię studiosior factus es, & deo similis. Cura pecuniarū liberatus es, regnum cœlorum possidēs. Hęc igitur omnia reputātes in iniuriis philosophemur dilectissimi, vt præsentis vitæ perturbationibus liberati, inutilem abiiciamus anxietatem, & futurum gaudium adsequamur, gratia & benignitate domini nostri Iesu Christi, cui gloria in secula seculorum, Amē.

Homilia xvij.

Omnia mihi licent, sed non omnia cōferunt. Omnia mihi licent, sed ego sub nullius redigar potestate. Vētri deditos hoc in loco taxat. Nā cùm rursum in fornicatorē inuectⁿ sit, fornicatio autē à cibo & intemperātia proficiscatur, vehemēter hoc vitium reprehēdit. Non enim de vetitis hoc dicit, illa enim nullo pacto licēt, sed de his quę indifferētia videtur. Vt exēpli gratia: licet, inquit, comedere & bibere, sed non cōfert cū incōtinentia. Et hoc in Paulo mirabile est, & prēter opinionē, quod sæpenumero facere cōsueuit, vt in contrarium vertat sermonē suū: quod in præsentia molitur, ostēdēdo q̃ etsi in potestate nostra sit, non solùm id nihil affert vtilitatis, sed ne potestatis quidē est, verùm seruitutis. Et primùm quidē ab inutili dehortatur, cùm inquit, non cōferunt. Secundo autē in loco à cōtrario, cùm inquit, Sed ego sub nullius redigar potestate. Hoc autē significat. Dominus es comedēdi. Igitur perfer: cùm dominus sis, & caue ne seruus fias huius affectus. Qui enim ad necessitatem eo vtitur, ille eius dominus est. Qui vero in incōtinentiā prolabitur, nō amplius dominus, sed seruus eius efficitur, cū edacitas ei dominetur. Vides quo pacto, qui se habere potestatē arbitratur, eum sub potestate esse ostēdat. Hic enim mos Paulo est, vt in cōtrariū vertat obiectiones: quod & hoc in loco fecit. Et animaduerte: eorū quisq; dicebat, licet mihi in deliciis esse: inquit Paul⁹, nō sic hoc facis, tāquā eius habeas potestatē, sed vt ipsius potestati subiectus: quippe qui vētris potestatē nō habes, quousq; incōtinentia vinceris: sed ipse sub eius imperio es. Hoc & in pecuniis & in aliis dici potest.† *Escæ ventri.* Ventrem hoc in loco non aluum, sed gulam dicit: quemadmodū cum inquit, Quorū deus vēter est, non de parte corporis locutus, sed de edacitate. Quòd autē ita intelligatur, audi quæ sequuntur: *Et venter escis. Corpus autē non fornicationi, sed domino.* Atqui & vēter, corpus. Sed duo paria posuit: escas & gulā, quā ventrē appellauit: dominū & corpus. Quid autē significat, Escæ vētri? Escæ, inquit, ad gulā habēt amorē, & hęc ad illas. Nō potest igitur ad Christū nos adducere, sed ad illas trahit. Affectus enim grauis & ferus est, & seruos facit, & maximè huic ministrari. Quid igitur circa victū laboras & inhias? Finis enim illⁿ ministerij hic est, & nihil amplius de se pollicet. Sed tanquā qui alicui dominę seruit, in ea permanet seruitute, neq; procedit vlterius. Siquidē nullū aliū finē habet, & hūc ipsum vanū. Quare ambo inuicem copulantur & dissoluuntur. Venter escis, & escæ vētri, cursum quendā inexplicabilē reuoluētes, ac si à corpore corrupto vermes generētur, & rursum à vermibus cōsumatur corpus. Aut tanquā si fluctus vehemēter elatus sit, & residēs amplⁿ nihil efficiat. Hęc autē nō de cibo & corpore dicit, sed gulæ affectū, & incontinentiā ciborū accusat: quod in sequentibus significatur: *Deus autē & hūc & illas abolebit*: Non vētrem, sed immodicū desiderium: non cibū, sed delicias. De illis enim nō indighatur, sed statuit his verbis: Habētes victū & vestitū, his cōtenti simⁿ: sed hactenus accusat hāc rē, & vt corrigātur, primū cōsilio, deinde precibus hortatur. Quidā autē dicūt hāc particulam propheticā esse, quæ futuri seculi cōditionē significat, & q̃ illic nō comeditur neq; bibitur. Quòd si mediocritas habebit finē, multò magis ab immoderatione abstinere oportet. Deinde ne quis corporis hoc crimē arbitraretur, & q̃ à parte totū accusaret: nēve diceret, naturā† gulæ] causam esse malitiæ: vide quomodo ex sequētibus id corrigit. Ostēdit enim se naturā corporis nō accusare, sed immodicā animi luxuriam. Quapropter addit: *Corpus autē non fornicationi, sed domino.* Non enim propterea formatū est, vt luxuriosus sis & forniceris, quēadmodū neq; venter vt crapuleris: sed vt Christum sequaris tanquā caput, & dominus corpori†inuratur.] Erubescamus, horreamus, q̃ tanto dignati honore, vt illius qui in cœlis sedet, fiamus mēbra, tantorū malorū nō pudeat. Cùm igitur satis gulosos accusauerit, futurorum spe ab hoc nos malo abducit, inquiēs: *Deus verò & dominū suscitauit, & nos suscitabit per virtutē suam.* Vidisti iterum Appstolicam sapientiam. semper enim fidem resurrectionis à Christo cōfirmat, & maximè hoc in loco. Nam si corpus nostrū Christi membrū est, surrexit autē Christus, corpus quoq; omnino sequetur caput. *Per virtutē suam.* Cum dixisset rem incredibilē, & quæ rationibus subiici nequit, incomprehensibilitati potentię ipsius Christi resurrectionē remittit, non paruam hanc cōtra eos afferēs probationem. Et in Christi resurrectione id nō posuit. Nō enim dixit, deus verò & dominū suscitabit: egressus enim esset propositā materiam. Sed quomodo? deus autē & dominum suscitauit. Neque enim opus erat cōfirmatione. In nostra autē resurrectione cùm nūquam facta sit, non ita locutus est. Sed quomodo? Et nos suscitabit per virtutē eius, authoritate fortitudinis ipsius qui hoc faceret, cōtradicentiū os obstruēs. Quòd si patri Christi resurrectionē attribuit, nihil te hoc perturbet. Non enim ac si fine viribus esset Christus, hoc posuit. Ipse nāq; est qui dicit, Soluite tēplū hoc, & in triduo reędificabo illud. Et iterū, Potestatem habeo ponēdi animā meam, & potestatē habeo iterum sumendi eam. Et Lucas in Actis Apostolorum inquit, Quibus exhibuit seipsum viuētem. Qua igitur gratia Paulus sic locutus est? Quoniā quę filij sunt, patri tribuūtur: & quę patris, filio. † Quę enim ille fecisset,] inquit, ea & filius similiter facit. Valde autē opportunè hoc in loco resurrectionis meminit, eiⁿ spe vehementiā ingluuiei cōprimens: & tantùm non dicit, comedisti bibisti incontinenter, & quis finis? Nullus q̃ corruptio tantùm. Coniunctus es Christo. Quis finis? maximus & admirabilis, futura resurrectio, gloriosa illa, & omnē exuperās rationē. Nemo igit diffidat resurrectioni. Si quis verò diffiderit, intelligat quāta deus ex nihilo fecerit, & inde accipiat illius certitudinē. Quæ enim iā facta sunt, multò sunt admirabiliora, & stuporē afferunt incredibilē. Considera quęso, acceptam terram in massam redegit, & fecit hominē, terram inquam quæ antea nō fuisset. Quomodo igitur terra facta est homo? Quomodo verò terra, cùm non esset, extitit? Quomodo porrò ex ea omnia ratione carētia creata sunt, omnia semina, omnes plantæ, nullo labore in illis præcedētē, nō pluuiis super his descendētibus, nullo cultu apparētē, nō boum, nō aratri, nō alius instrumēti, quod ad horū procreationem faciat? Propterea ex inanimata & insensibili terra, tot principio genera & plantarū & brutorū animaliūm perfecit, vt prioribus illis operib⁹ te resurrectionis rationē edoceret. hoc enim resurrectione inexplicabilius. Nō enim perinde est extinctam lucernā accēdere, & minimè apparēs lumē ostendere. Non est par, excisam domū restituere, & quæ nunquam fuerit cōstruere: Illic enim etsi nihil aliud sit, materia tamē subiecta est, hīc autē nulla apparet substātia. Propterea quod erat difficilius prius fecit, vt ex eo, quod facilius esset reciperes: difficilⁿ autē dixi, non deo, sed secūdum nostrarū rationum cōsequentiam. Deo nanq; difficile nihil est. Sed quēadmodum pictor†similem] faciēs imaginē, innumeras facilè perficiet: sic & deo facile est innumeros mundos facere, atq; infinitos. Immo quemadmodū facile est intelligere te ciuitates & mūdos īfinitos, sic facere deo est facile: immo verò & lōgè facilius. Nā tu tēpus vel paruum cogitando cōsumis, deus autem minimè: sed quāto leuissimis pēnis vel potius mēte nostra lapides grauiores sunt, tantò animus noster in faciendo à dei celeritate vincitur. Admiratus es eius potentiā in terra, intellige rursum quomodo cœlum factū est; cùm nō esset, quomodo infinita sydera, quomodo sol, quomodo luna, & hæc omnia cùm non essent. Rursum dic, quęso, quomodo postquam facta sunt, steterunt; & cuius auxilio? Quod fundamentum ha-

† *et omnia facit, vt nos à secularibus abstrahat.*

† *quòd iudicio condemnatus ferat:*

† *calumnia sum gravatus.*

† *opprobriis lacessitus est.*

Sup. 4. c.

Prou. 10. a

Esa. 54. d

4. Reg. 5. f. g.

Mat. 5. g.

ibidem.

† *esca. Phili. 3. d.*

† *ego malus affsciarē*

Actor. 1. a

† *Quæcūque enim ille facit.*

Ioan. 5. d.

1. Tim. 5. b

† *corporis.*

† *superponatur.*

† *vnam.*

tum habent, quod terra, & quid post terrã est, & post illud †quid rursum vides? In quot] vertigines mentis tuæ oculus prolabitur, nisi quamprimum ad fidẽ recurras, & incõprehensibilem eorũ authoris potẽtiã. Quòd si vis & ab hominibus coniectura capere, paulatim tuam poteris mentem extollere. A quibus hominibus? inquis. Nónne vides figulos, quo pacto fractum vas & informe fingũt, & qui metallorum terrã fundunt, quomodo terram aurum reddunt, & ferrũ, & æs? Rursum alios qui vitrũ faciũt, quomodo arenam in vnũ corpus cõtinuum & lucidũ transferunt? afferam in mediũ & coriarios, & purpurę infectores, quomodo aliud pro alio† acceptum tincturam] reddunt. Adducam & generationẽ nostram. Nónne parum seminis primùm informis infunditur in matricẽ id suscipiẽtem? Vnde igitur tanti animalis formatio? Quid de frumẽto dicam? Non granum nudũ in terram proiicitur? Non postquã iactum est, corrũpitur? Vnde spicæ, aristæ, culmi, & alia omnia? Non†paruũ fici milium] aliquando in terrã cadens, & radicẽ, & ramos, & fructũ tulit? Deinde horũ singula accipis, non tamẽ de his tam curiose inquiris. Ad deum dũtaxat rationem efflagitas, quomodo nostrũ corpus restituat, & quo pacto hęc veniã merentur? Hæc aduersum gẽtiles dicimus, & huiusmodi. Aduersus autem eos qui scripturis fidẽ adhibent, non mihi opus est ratione. Nam si omnia de deo inuestiganda sunt, quid amplius habebit deus, q̃ homines? Atqui multos homines non exquirimus. Quòd si in hominibus id nõ facimus, neq; curiosius percõtamur: multò minus dei sapiẽtiam perscrutari nos, & rationes inquirere oportet. Primùm quidem quoniã qui hęc dicit, dignus est cui credatur. Præterea q̃ hæ res rationum inuestigationẽ non suscipiũt. Non enim tam pauper deus est vt ea tantùm faciat, quę imbecillitate rationum tuarũ cõprehẽdi possint. Nam si fabri opus nõ deprehẽdis, multò minus optimi opificis dei. Nolite igiẽ resurrectioni diffidere, quoniã valde procul à futura spe eritis. Sed quænã est contradicẽtium sapiẽtia, vel poti⁹ stultitia maxima? Et quomodo, cùm cõglutinatũ sit corpus terræ, & terra factũ, & ipsa rursum aliò trãslata resurget? Tibi hoc inexplicabile videtur, sed non vigilanti oculo, illi enim omnia manifesta. Tu non vides in cõfusione diuisionẽ: ille omnia nouit. Nã quæ in proximi tui corde sunt, tu quidẽ ignoras: ille autẽ omnia cognoscit. Si igitur cùm ignores quomodo suscitat deus: diffidis q̃ suscitet, diffides etiã quòd animũ cognoscat, siquidẽ neque hæc videntur. Atqui in corpore quidem materia est visibilis, quãuis dissoluatur: illę autẽ cogitationes inuisibiles. Qui ergo inuisibilia diligẽter intuetur, visibilia nõ videbit, & diuidet facilè corpus? Sanè perspicuũ est. Quare nemo resurrectioni diffidat, diabolica nãq; doctrina est, & hoc annitiẽ diabolus, nõ ea tantùm gratia, vt resurrectio nõ credatur, sed vt virtutis opera amittãtur, & pereant. Homo enim nisi se resurrecturũ, & operum suorum rationẽ redditurũ existimauerit, nõ facilè vacabit virtuti: cuius qui nullam rationẽ habuerit, rursum resurrectionẽ non credet. Vtrunq; enim inuicem cõfirmatur, malitia ab incredulitate, & incredulitas à malitia. Animus nãq; qui multorum scelerum sibi cõscius est, cùm futurũ iudiciũ formidet atq; exhorrescat, nolitq; mutata vita in melius sibi cõsulere, incredulitate quietẽ animi quęrit. Nam si tu resurrectionẽ negaueris, & iudiciũ,

†quid rursum? vides in quot.

†quod tincturã accepit.

†parum fici acinus.

A dicet ille: Igitur neque ego scelerum meorũ pœnas dabo. Sed quid inquit Christ⁹? Erratis, nesciẽtes scripturas, & virtutẽ dei. Neque enim tãta fecisset deus, nisi nos esset resuscitaturus, sed dissoluturus & redacturus in nihilum. Neque hoc cœlũ extendisset, neq; strauisset terrã, non cætera omnia quæ cõdidit, pro hac breui dũtaxat vita fecisset. Quòd si pro præsenti tanta fecit, quid faciet pro futura? Quæ si non erit, longè nos, q̃ quæ propter nos facta sunt, hac in parte despectiores essemus. Siquidẽ cœlum, terra, mare, flumina quàm nos diuturniora sunt, necnon & bruta quædam. Nam & cornix, & elephantorũ genus, & multa alia lõgiori pręsentis vitę spacio fungũtur. Nobis autẽ & breuis & laboriosa vita est: illis verò minimè, sed longa, & ab omni ignominia & cura liberior. Quid igitur, dic quæso, seruos meliores fecit q̃ dominos? Noli, quæso, noli hoc cõsiderare. Noli homo

Mat. 22. a

B animũ tuum inopem facere. Noli ignorare diuitias dei, cùm talẽ habeas dominũ. Etenim à principio voluit te deus immortalẽ facere, sed tu noluisti. Immortalitatis signa illa erãt, cũ deo colloquiũ, fœlicitas vitæ: doloris, curarũ, laborum, cæterorúmq; quæ accidere solẽt, liberatio. Neq; enim vestimẽtis indigebat Adam, neq; tecto, neq; alio huiuscemodi artificio, sed angelis similior erat, multáque quæ futura erãt, pręuidit, & sapientia multa polluit. Et quod clãculum deus fecerat, id ipse cognouit, qua scilicet ratione mulier facta fuerit. Quare inquit: *Hoc nũc os ex ossibus meis, & caro de carne mea.* Dolor autẽ posterius exortus est, posterius sudor, posterius pudor, formido, diffidẽtia. Tunc neq; dolor, neq; anxietas, neq; fletus. Sed non perstitit homo in illa dignitate.

Gene. 2. d.

C Quid igitur faciam, inquis, propter illũ pereo? Minimè propter illum. Neq; enim tu sine peccato permãsisti. Quòd si nõ idem peccatũ, aliud tamẽ cõmisisti, præterea neq; propter suppliciũ damnum, sed lucrũ accepisti. Nam si semper mortalis futurus esses, forsitan nõ omni careret ratione quod dictũ est. Nunc autẽ & immortalis es, & si voles, supra Solem ipsum fulgere poteris. Sed nisi mortale corpus accepissem inquis, nõ vtiq; peccassem. Quid igitur dic quęso, ille q̃ mortale haberet, peccauit? Minimè, non enim si fuisset mortale, deinde pro supplicio mortẽ pertulisset. Quod autẽ neq; mortale corpus virtuti impedimento sit, sed continentiorẽ hominẽ faciat, & maximè cõferat, vel hinc perspicuum est. Nam si sola immortalitatis expectatio adeò extulit ipsum Adam, &

D si vere immortalis factus esset: in quã nõ euasisset insaniã? Et si in præsentia peccas, potes peccatis te exsoluere, si humilis fueris, si in terrã q̃ ciderís, si dissolueris. Etenim ipsæ cogitationes sufficientes sunt quæ nos coërceãt. Quòd si ĩ immortali corpore peccasti, diuturniora fortasse futura erãt peccata. Non igitur mortalitas causa est peccati, noli eã accusare, sed prauа volũtas radix est malorum. Quare enim nulla ex parte corpus Abel iniustum reddidit? Quare carẽtia corporis nullã dęmonib⁹ attulit vtilitatẽ? Vis intelligere quia non solùm nullum detrimentũ, sed emolumentum mortale corpus affert? Audi quãta ex hoc lucraris, modò sobrius fueris. Retrahit & abducit te à malitia, cùm eius causa dolores, miserias, & huiusmodi alia perpetiaris. Sed in fornicationẽ inducit, ĩquis. Non corpus, sed incõtinẽtia. Ea enim quę dixi, omnino corporis sunt. Quamobrem nemo vitam hãc ingressus, morbis, doloribus, anxietatibus liber fuit, non

fuit, non autẽ omnes scortati sunt. Itaque si à corporis natura prouenisset, malicię cõmunes omnibus essent. Talia nãq; naturalia sunt, fornicatio vero minime. Dolor à corpore est, fornicari autẽ à voluntate. Noli igitur corpus accusare, neque honorẽ tuũ quẽ tibi deus elargitus est, auferat diabolus. Nã si voluerimus, frænum optimum corpus erit, insultus animæ coërcens, stultitiam tollens, superbiã inhibẽs, in maximis nobis officiis inseruiens. Noli mihi insanos in medium afferre. Nam & equos multos videmus precipites delatos, aurigã cum fræno excutere: nõ tamẽ frænum accusamus. Nõ enim id excussum hoc fecit, sed auriga qui illos nõ coërcuit, omnia perdidit: Itidem hic existimato. Si videris iuuenẽ patre orbatũ, & plurima operatum mala, noli corpus accusare, sed aurigã, hoc est, rationem trahentẽ. Vt enim habenæ nõ sunt causa vt auriga deturbetur, sed ipse in culpa est, qui eas non bene moderatus est: quare ab eo rationẽ exigunt implicitæ ei, & sæpenumero distrahẽtes cogentésq; propriam cõmunicare calamitatẽ: sic hoc in loco vsu venit. Ego enim, inquit, cohibui os equi. †Quantũ ne? cum deiectus es,] tũc abs te stultitiæ tuę rationẽ exigo, & implico & distraho ne amplius idẽ facias. Nemo igiẽ accuset habenas, sed seipsum & coinquinatã mentẽ. Etenim in nobis auriga ratio est, habenę autem corpus, quę ad aurigã equos adducũt. Eæ si recte disponẽtur, nihil te offendet: sin eas dimiseris, absumpsisti & perdidisti omnia. Coërceamus igitur, & nõ accusemus corpus, sed prauam mentẽ. Etenim diaboli hoc opus est, vt faciat stultos potius, & corpus, & deũ, & proximũ, quàm corruptũ animũ accusare, ne scilicet inuenta peccãdi causa à malorũ radice liberẽtur. Sed vos cõsilio eius intellecto, indignationẽ in eũ vertite, & aurigã iugo coërcentes, ad deũ mentis oculũ intendite. In aliis enim nihil munerarius ipse cõfert, sed expectat finẽ: hic autẽ munerarius totũ perficit, hic est deus. Habeamus igitur hunc propitiũ, & proculdubio futuri seculi coronas cõsequemur: quarũ vtinã omnes fiamus participes, gratia & benignitate domini nostri Iesu Christi, cui gloria in secula seculorum, Amen.

†quãdiu cõtinebas. postquam vero abiecisti.

Homilia XVIII.

Nescitis quoniã corpora vestra mẽbra Christi sunt? Tollẽs ergo mẽbra Christi, faciã mẽbra meretricis? Absit.

A fornicatore ad auarũ transiens, rursum ab hoc ad illũ reuertitur Paulus, nõ iã aduersus eũ locutus, sed ad alios, qui non fornicãtur, quibus consulẽs nequando eum imitentur, iterum illum reprehendit. Quippe qui peccauit, quãuis aduersus aliũ sermonẽ dirigas, tamẽ conscientia eum excitante & verberãte cõpungitur. Sufficiẽs erat supplicij metus, qui eos sub pudicitia contineret: sed cum nolit metu duntaxat id cortigere, & minas & rationes affert. Illic igitur cũ peccatum narrauerit, suppliciũ definierit, dãnum ostenderit, quod ex fornicatoris coitu accidit omnibus, id dimisit, & ad auaritiam trãsiit, & casum à cœlorũ regno minatus, & huic & reliquis omnibus quos commemorauit, ita rationi suę finem imposuit. Hoc autem in loco etiam horribilius admonitionẽ prosequitur. Qui enim peccatũ duntaxat punit, neque eius turpitudinem nimiũ ostendit, nõ multũ supplicio proficit. Rursum qui id tantũ arguit, neq; supplicij minis perterret, nõ admodum stupidos tãgit. Quare vtrunq; facit Paulus, & arguit, dicẽs: Nescitis quòd angelos iudicabimus? & terret cũ inquit, Nolite errare. Auari regnum dei non possidebunt. Et in fornicatorẽ rursum eo vtitur sermone. Etenim terruit, cum superius inquit: Vt tolleretur de medio, & satanę traderetur. Inde futurum commemorans diẽ, iterum his verbis arguit: Nescitis quoniam corpora vestra membra Christi sunt? tanquam generosos filios iam alloquẽs. Cũ enim dixisset, corpus domino, manifestius id nũc ostẽdit. Quod alibi facit inquiẽs: Vos autẽ estis corpus Christi, & membra ex mẽbro. & hoc sæpenumero exemplum ponit, non ad eandẽ sententiam, sed aliquando vt amorem ostendat, aliquando vt timorem augeat: hoc autem in loco vt perterreret, hoc posuit: Tollens ergo mẽbra Christi, faciam membra meretricis? Absit. Nihil hoc verbo horribilius. Et nõ dixit, tollens ergo mẽbra Christi, coniungã meretrici, sed faciam mẽbra meretricis?

Hic sup. a

Ibidem. b

Supra. 5. a

Infr. 12. d

B Quod magis tãgit. Inde quomodo fornicator eiusmodi fiat, his verbis cõfirmat: *An nescitis quoniam qui adhæret meretrici, vnum corpus efficitur? Erunt enim,* inquit, *duo in carne vna. Qui autem adhæret domino, vnus spiritus est.* Erunt, inquit, duo in carne vna. & à scriptura attulit testimonium, quo ostendit, quãnã ratione vnũ sint. Siquidẽ consuetudo inter se duos non sinit duos esse, sed vnũ ambos efficit. Et iterũ cõsidera quo pacto per nuda nomina procedit, & per meretricẽ & Christum auget accusationem. *Fugite fornicationem.* Non dicit, abstinete vos à fornicatione, sed fugite: hoc est, summa cum diligentia vos à malitia liberos facite. *Omne peccatum quodcũque fecerit homo, extra corpus est: qui autẽ fornicatur, [in corpus suũ peccat.* Hoc priore est minus.] Veruntamẽ cum de fornicatoribus sermonem faciat, vndique id extollit, & à maioribus & minoribus crimen auget. Illud quidẽ superius reuerentioribus dictũ est, hoc autẽ imbecillioribus. etenim hoc Pauli sapientiæ est, non tantum†de magnis rebus reprehẽdere, sed de minoribus, & de turpi,] & indecoro. Quid igitur homicida, inquit, nõ maculat manũ? Quid auarus? Quid raptor? Vbiq; perspicuũ est. Sed cũ dicere nõ posset, nihil esse peius fornicatore, alio modo peccatũ auxit, cũ in fornicatione totũ corpus coinquinari demonstraret. Siquidẽ haud aliter sordescit, quàm quid in lebetẽ immundũ infusum cõtagione inficitur. Hũc & nos morẽ prosequimur. Ab auaritia enim & rapina nemo balneas petere properat, sed nulla cura domũ reuertitur. Cum vero meretrici quis cõmiscuerit, tãquã totus immũdus ad se lauandũ contendit; atque ita humana mens quandã huius peccati turpiorẽ habet opinionẽ. Vtrũq; igitur graue est, & auaritia, & fornicatio. Vtrũque in gehennã intrudit. Sed cũ ad persuasionem Paulus omnia moliatur, quibus potuit rationibus, fornicationis auxit crimen. *An nescitis, quoniam mẽbra vestra templum sunt spiritus sancti qui in vobis est?* Non simpliciter, spiritus, dixit: sed spiritus qui in vobis est, quod fuit consolãtis: & inde prosequitur. *Quem habetis à deo.* & datoris meminit, attentũ simul faciens auditorẽ, & perterrẽs & commẽdationis magnitudine, & cõmendantis liberalitate. *Et non estis vestri.* Hoc nõ modo reprehendẽtis est, sed cogentis ad virtutem. Quid enim ad tuam operatis voluntatẽ, inquit? Non es tibi ipsi dominus. Hoc autẽ dixit, nõ quòd liberũ arbitriũ auferret. Nã cum dicat, Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt, non nostram aufert libertatem: & hoc iterum in loco cum dicit, Non estis vestri, non corrumpit voluntatem, sed à malitia auertit, & domini

†de magnis &c. à minorib⁹ & à turpi]

mini oſtẽdit diligentiã. Quare addidit, *Empti enim e-*
† *magno, ſtis pretio* † *magno.* Quòd ſi non ſum mei ipſius, cur à me
deeſt i ve facienda exigis? Quomodo autẽ iterum proſequens
ron, cod. inquis, Glorificate, & portate deũ in corpore veſtro,
hic & in ſequẽtibus & in ſpiritu veſtro, quę ſunt dei? Quid autem ſignifi-
cat, Non eſtis veſtri? Et quídnam per hoc confirma-
re vult? Vt cauti ſint in non peccando, & ne ſequãtur
abſurdas animi cupiditates. Etenim plura abſurda
volum⁹, ſed cohibere nos oportet. Poſſumus em̃. Nã
niſi poſſem⁹, ſuperflua eſſet admonitio noſtra. Anima-
duerte igitur quo pacto corroboret. Siquidẽ cũ
dicit, Nõ eſtis veſtri: nõ addidit, ſub neceſſitate eſtis:
ſed, empti eſtis precio. Quãobrẽ hoc dicis? Atqui a-
liũde quis dixerit, hortari oportuit, & oſtendere ꝙ
dominũ habemus. Verũ hoc quidem cũ Gentilibus
nobis cõmune eſt. Sed quòd empti ſitis precio ma-
gno, hoc veſtrũ prẽcipuũ eſt. Meminit enim magni-
tudinẽ beneficij, & modũ ſalutis, cũ oſtẽdit nos alie-
nos emptos eſſe, & non ſimpliciter, ſed precio ma-
† *iam.* gno. *Glorificate deũ,* † *hoc eſt,*] *portate deũ in corpore veſtro,*
& in ſpiritu. Hoc autẽ dicit, vt nõ modo corpore for-
nicationẽ fugiamus, ſed etiã ſpiritu, hoc eſt, ne quid
mali animo cogitemus, ne ve gratiã à nobis abiicia-
mus. *Quæ ſunt dei.* [Quandoquidẽ dixerat, veſtro: pro-
pterea adiecit, quæ ſunt dei.] Frequenter in memo-
riã nobis reducit, oſtenditq; omnia domini eſſe, cor-
pus, animã, ſpiritum. Quidam vero, in ſpiritu, in gra-
tia exponũt: quę ſi in nobis erit, de⁹ glorificatur. Cõ-
tinget autẽ, ſi puram mẽtem habuerimus. Dei autem
ea dixit, non ꝙ ea tantum largitus ſit, ſed quòd alie-
nata denuo poſſedit, pretiũ ſanguinẽ filij ponẽs. Vi-
de quo pacto in Chriſto omnia perfecit, quo pacto
nos in cœlum adduxit. Membra Chriſti eſtis, inquit:
Tẽplũ eſtis ſpiritus. Quare nolite facere mẽbra me-
retricis. Non enim corpori veſtro cõtumeliã facitis,
quia non veſtrũ corpus eſt, ſed Chriſti. Hęc autẽ di-
xit ſimul & humanitatẽ oſtendẽs, quòd eius corpus
noſtrũ eſt, & à malorum licentia nos auertens. Nam
ſi alienũ corpus eſt, non habetis poteſtatẽ, vt alienũ
corp⁹ iniuria afficiatis inquit, & maxime cũ ſit domi-
ni: neque ſpiritus ſancti tẽplum maculandũ eſt. Nam
ſi quiſpiã priuatam domum ingreſſus, & illam igno-
minia afficiens, vltimũ dabit ſupplicium: qui regis tẽ-
plũ latronũ ſpelũcam fecerit, intelligas velim, quot
mala perpetietur? His igitur cõſideratis, eũ qui in no
bis habitat reuereare, quippe qui cõſolator eſt, & tibi
coniunctum & inhærentẽ timeas. Chriſtus enim eſt.
Nunquid tu te mẽbra Chriſti effeciſti? Animaduerte
cuius erant, & cui⁹ facta ſunt, & velis te cõtinere. An-
tea meretricis membra fuerãt, & Chriſt⁹ ea proprij
corporis mẽbra reddidit. Non ergo eorum amplius
habes poteſtatẽ: illi ſeruias, qui te liberauit. Neq; em̃
ſi filiã haberes, & tãta eſſes amentia, vt eã lenoni lo-
cares, & meretrix efficeretur, inde regis filius eam cõ-
ſpectã tam turpi liberaret ſeruitute, & ſibi matrimo-
nio coniungeret, iterũ eã in fornicem adducere poſ-
ſes, quippe qui ſemel dediſti, ſemel vẽdidiſti. Huiuſ-
modi noſtra eſt cauſa. locauimus carnẽ noſtrã dia-
bolo lenoni grauiſſimo. Quod cũ Chriſtus anima ad-
uertere, eã eripuit, & à ſęua illius tyrannide libera-
uit. Iã igitur noſtra non eſt, ſed eius, qui eam in liber-
tatẽ vendicauit. Qua ſi velles tanquam regia ſponſa
† *patieris, quæ illos* vti, nemo prohibet: ſin ad priora eam reuocas, ea † pa-
pati æquũ tietur, quib⁹ digni ſunt hi qui ita iniuria afficiũt, per-
eſt, qui hu peti.] Quamobrem eam magis ornare oportet, non

A ignominia afficere. Nõ enim carnis habes poteſtatẽ *iuſmodi*
in malis cupiditatib⁹, ſed in his dũtaxat, quę de⁹ prę- *iniuria affi-*
cipit. Intellige igitur quãta eã iniuria deus liberaue- *ciunt.*
rit. Etenim omni meretrice turpior antea noſtra erat
natura. Siquidẽ latrocinia, cædes, & omnis vetita co
gitatio in eã impetum faciẽs, animam ſubiiciebat vi-
li pretio & abiecto [pręſentis] voluptatis. Anima em̃
malis cogitationrb⁹ atque operib⁹ coinquinata, hãc
ſolã mercedẽ accepit. Verum quę ſuperiori illo tẽ-
pore facta ſunt, etſi grauia erant, nõ tamẽ adeo tunc
grauia: ſed ſi poſt promiſſum cœlum, & cœli regna,
poſt admirãda myſteria iterũ coinquinaberis, quãnã
venia dign⁹ eris? An & auaris, & iis omnib⁹ quos an-
tea enumerauit, ipſum diabolũ miſceri, mulieres au-
tem, quæ in luxuria gloriantur, cum eo nõ miſceri ar
bitraris? Et quiſnã huic orationi contradicet? Quòd
ſi quiſpiã repugnat, exuat impudicarum mulierũ a-
B nimas, & videbit malũ illum dæmonem illis admi-
xtũ. Difficile em̃ dilectiſſimi difficile inquã eſt, for-
taſſe autem impoſſibile, corpore in hunc modũ or-
nato, ſimul ornari animã. Sed neceſſe eſt alterum ne-
gligi, ſi alterum curę habetur. oppugnat enim natura
vt hęc ſimul ſtare poſſint. Quare, inquit, qui adhęret
meretrici, vnum corpus efficitur. Qui autẽ adhæret
domino, vnus ſpiritus eſt. Spiritus em̃ huiuſmodi ho
mo iam efficitur, quanuis corpore veſtiatur. Siquidẽ
cum nihil corporeũ, neque craſſum, neque terrenum
circa eum ſit, ſimpliciter corpus amplectitur: quãdo-
quidẽ omnis principatus animi & ſpirit⁹ ſit. Ita glo-
rificatur de⁹. Idcirco in oratione noſtra dicere prę-
cipimur, Sãctificetur nomen tuum. Et Chriſtus inquit, *Matt.6.b*
Luceat lux veſtra corã hominib⁹, vt videãt opera ve *ibid.5.b*
C ſtra bona, & glorificẽt patrem veſtrũ qui in cœlis eſt.
Ita glorificãt eum cœli, nõ voce, ſed aſpectu admira-
biles, & gloriã ſuo referentes conditori. Ita glorifice
mus eũ & nos, vel potius magis quàm illi: poterimus
enim, ſi volemus. Siquidẽ non ita cœlum, & dies, &
nox, quemadmodum ſancta anima deum glorificat.
Nam vt homo in cœli pulchritudinẽ aſpiciens dicit:
Gloria tibi de⁹, quale opus cõdidiſti: ita hominis vir
tute cõſpecta, & multo magis in hac vita. Ab illis em̃
creaturis non omnes deum glorificãt, ſed multi ſpõ-
te ſua ea quæ ſunt, nata dicũt: multi ad dęmones refe
runt authores mundi opificium, & prouidentiã: qui
tantopere peccãt, vt veniã nullam mereantur. At in
hominis virtute nemo ita impudens eſſe poterit, ſed
omnino deũ glorificabit, cum videat ei ſeruientẽ cũ
virtute viuere. Et quis nõ admirabit̃, cũ homo quiſ-
D piã eiuſdem naturę particeps, & in mediis hominib⁹
verſatus, adamantis more ab affectuũ examine non
frangatur, cũ inter ignes, ferrumq;, & beſtias adamã-
te fortior perſtet, & oẽs pietate exuperet? Cũ igno-
minia affectus benedicit, cũ male audiendo id ꝓbat,
cũ calumniis perſecutus & læſus pro earum orat au-
thoribus, cũ inſidiis circunuẽtus in hoſtes confert be
neficia, hæc & huiuſmodi magis quàm cœlũ [deũ glo
rificant. Ethnici enim cũ cœlum] intuẽtur, non eru-
beſcunt, ſed cum virũ ſanctum conſpiciunt philoſo-
phiã diligenter prę ſe ferentem, vultum deiiciunt, &
ſeipſos accuſant. Siquidẽ cum eiuſdem naturæ parti-
ceps longe pręſtantior ſit, multo magis quàm cœlũ, *Matt.5.b*
terra, etiã inuiti intelligunt quòd diuina virtus hæc
operatur. Quare inquit, & glorificent patrem veſtrũ
qui in cœlis eſt. Vis & aliũde intelligere quo pacto à
ſeruorũ ſuorũ vita deus glorificatur, quo pacto à mi-
raculis?

raculis? Iniecit aliquãdo Nabuchodonoſor tres pue-
ros in fornacẽ. Inde cũ eos igni non cõſumi videret,
Danie.3.g erũpens ait: Benedictus deus corũ, Sidrach, Miſach,
& Abdenago, qui miſit angelũ ſuũ, & eripuit ſeruos
ſuos, qui crediderũt in eũ, & verbum regis immuta-
uerũt. Quid dicis? contemptus es, & admiraris, qui te
contẽnunt? Certe, inquit, ex contemptu mei admira-
tionẽ capio. Itaque non propter ſignũ tunc deus tã-
tũ glorificatus eſt, ſed propter eorũ qui in fornacem
iniecti ſunt, propoſitũ. Quòd ſi quiſpiã natura ſua &
hoc & illud quęreret, nõ eſt alterũ altero minus. Nã
quòd auſi eſſent in fornacẽ ingredi, nõ minus admi-
randũ fuit, quàm à fornacis incendio liberari. Et quã
nam ratione nõ ſit incredibili admiratione dignum,
cũ orbis terrarum rex, tãtis armis, exercitibus, duci-
bus, præſidibus, cõſulibus ſtipatus, terrã & mare ſub-
iecta habens, à captiuis pueris cõtẽnatur, & ligati col
B ligantẽ & eius vniuerſum ſuperent exercitum? Non
enim regij ſatellites, & maxime qui auxiliũ à fornace
habebant, ſed nudi ſerui, &, pauci votũ ſuum exequi
potuerũt. Quid enim tribus paucius? In expertã mili-
tiã ligati certarunt. Iam enim mors cõtemptui habe-
batur, cum Chriſtus eſſet vẽturus: & quẽadmodũ cũ
ſol prope oriturus eſt, priuſquã radij erumpant, clara
diei lux efficitur: ita cũ ſol iuſtitię vẽturus eſſet, mors
ceſſit. Quid hoc ſpectaculo eſſe poſſet illuſtrius? Quid
hac victoria pręſtãti⁹? Quid nouis voctoriis inſigni⁹?
Hoc & in nobis inuenitur, & nũc Babylonicæ forna-
cis rex eſt, & nũc flammã illa ardentiorem accendit.
Eſt tẽporibus noſtris qui iubeat eiuſmodi ſtatuã ve-
nerari. Adſtãt ei & ſatrapę, & milites, & quę aures de-
mulceat muſica, & multi hanc ſtatuã variam, magnã
admirantur. Tale enim quiddã eſt auaricia, vt ſtatua
illa nõ ferrum contẽnens, ſed ex illicitis rebus cõſti-
tuta. Auaritia enim omnia in admirationẽ haberi iu-
bet, & æs, & ferrũ, & his lõge viliora. Sed quemad-
modũ hęc in prę ſentia ſunt: ita & qui tres pueros imi-
Danie.3.c tatur, qui dicunt, deos tuos nõ colimus, & ſtatuã tuã
nõ adoram⁹, ſed paupertatis fornacẽ, & omnes alias
toleramus miſerias, vt diuinis legib⁹ paream⁹. Et alij
quidẽ hoc tẽpore multa habẽt, quemadmodũ tunc
illi, & hanc ſępenumero adorãt, & exurũtur. Alij au-
tẽ nihil poſſident, & hanc deſpiciũt, & in paupertate
longe magis florẽt, quàm qui multis affluũt: & quẽ-
† *qui in fornacẽ i-ecerant.* admodum tunc alij quidẽ † in fornacem iniecti] cre-
mati ſunt, alij in medio ignis tanquam in aqua erant,
& tunc tyrannus ille furoris flamma, quę eum vehe-
mentins exurebat, magis ardebat quàm pueri illi. Si-
D quidẽ ignis aduerſus eos non præualuit, nec ſummos
aduſſit capillos. Conſidera quantũ ſit tot ſpectãtib⁹
oculis à tribus captiuis pueris contẽni. oſtẽdit enim
eorũ ſe ciuitatem cepiſſe, non ſuis virib⁹, ſed propter
peccatum multitudinis. Nã ſi deuictos ſuperare non
potuit, & maxime in fornacẽ intruſos: quonã pacto
oẽs cũ tales eſſent, lege belli ſuperaſſet? Ex quo per-
ſpicuũ eſt multitudinis peccata ei ciuitatem tradidiſ-
ſe. Verũ enim animaduerte puerorum gloriam [mi-
† *enim in-ſilierũt in fornacem.* nime vanam] neque † exilierunt è fornace,] ſed ſerua-
Matt.26.d. runt antea Chriſti admonitionem dicẽtis: Orate ne
intretis in tentationem: neque fugerunt cũ ducerẽ-
tur, ſed in medio generoſe ſteterũt, neq; intempeſti-
ue pugnarũt, neq; tempore poſtulãte remiſſiores fa-
cti ſunt: ſed ad omnia prõpti & generoſi, & omni ple
ni fiducia. Audiamus autẽ quidnam dicant, vt inde
Danie.3.c quoq; eorũ in deum amorẽ intelligamus. Eſt deus in

A cœlis, qui poteſt eripere nos de camino ignis. Nõ e-
nim de ſe curãt. Sed cũ exurẽdi eſſent, dei gloriã ani-
mo agitabãt. Nequando nobis, inquit, combuſtis di-
uinam accuſes imbecillitatẽ. Iam tibi omnem noſtrã
doctrinã certò annũnciamus: Eſt deus in cœlis, non
quale [eius] eſt in terra ſimulachrũ; anima carẽs & vo *†hoc.*
ce, ſed qui ſufficiens ſit ex media fornace ardẽti nos
eripere. Noli igitur eius damnare imbecillitatem, ꝙ
nos in fornacẽ iniici rurſum è media flamma crepturus
ſinit. Quòd ſi noluerit, notum ſit tibi rex, ꝙ deos
tuos nõ colimus, & ſtatuam aureã quam erexiſti, nõ
adoramus. Animaduerte eos proprie futurũ ignorã-
tes. Nã ſi prænouiſſent, non vtiq; digni admiratione
fuiſſent, ſi feciſſent quod norant. Quid enim mirum
ſi de ſalute certi, auſi eſſent horrenda ſubire? ita enim
deus quidẽ glorificatus eſſet, cũ è fornace eos potuiſ
ſet eripere: ipſi autẽ nulla fuiſſent in admiratione, vt-
B puta qui ſe periculis nõ expoſuerĩt. Propterea deus
vt futurum ignorarent voluit, quò maiorem laudem
conſequerẽtur: & quemadmodũ ipſi caucbãt, ne rex
diuinę adſcriberet imbecillitati ſi cremarẽtur: ita de⁹
vtrunque effecit, & poteſtatis ſuæ magnitudinem, &
promptitudinem puerorũ clariorẽ oſtendit. Sed vnde
ea prouenit dubitatio, vt nõ omnino ſe liberatum
iri cõfiderẽt? Quia omniũ ſe viliſſimos arbitrabãtur,
& tanto indignos beneficio. Quòd autẽ hoc non ſo-
la coniectura exiſtimem, cum in fornacem iniicerẽ-
tur, his verbis deflebãt, Peccauimus, inique egim⁹, &
nũc nõ poſſum⁹ aperire os. Propterea dicebãt, Quòd
ſi noluerit. Quòd ſi aperti⁹ id nõ diximſſent, videlicet,
Poteſt deus nos eripere: at ſi nõ eripiet, nulla vos ad-
miratio teneat: nã propter peccata noſtra nõ eripiet,
C viſi eſſent apud Barbaros diuinã imbecillitatem ſuo-
rũ peccatorũ excuſatione obũbrare. Idcirco de po-
tentia tantũ diſputantes, cauſam non adferunt. Præ-
terea recte norant, nõ eſſe curioſe de diuinis iudiciis
inquirendũ. Cum ergo hęc dicerent, in ignem diffi-
lierunt, neque in regem contumeliã dixerunt, neque
euerterunt ſtatuã. Fortem enim virum talẽ eſſe opor
tet, continentẽ, modeſtũ, & maxime in periculis, ne
ira & inani gloria ad hæc certamina, ſed fortitudine
& cõtinentia venire videatur. Quippe qui iniuriatur,
eorũ criminum ſubit ſuſpicionem. Qui autẽ ſuſtinet
& læditur, & mãſuete repugnat, nõ ſolum tanquam
fortis, admirabilis eſt: ſed nõ minus eius continentia
mãſuetudoq; prædicatur. Quod ipſi eo tẽpore fece-
runt, & fortitudinem, & incredibilẽ oſtendentes mã-
ſuetudinẽ, nihilq; ſpe mercedis operati ſunt, neq; re-
D munerationis, neq; prẽmij. Et ſi noluerit, inquit, nos
eripere, deos tuos nõ colimus. Habemus enim iã re-
munerationẽ, cùm digni videamur qui ab impietate
liberemur, & idcirco exurere corpora noſtra eligim⁹.
Quamobrẽ cum mercedem iam habeamus, habem⁹
enim cũ digni habiti ſum⁹ deũ cognoſcere, & Chri-
ſti mẽbra fieri, ne faciam⁹ ea membra meretricis. Si-
quidẽ in re maxime horrenda finire orationẽ noſtrã
oportet, vt minarũ metu auro puriores hac formi-
dine maneam⁹. Sic em̃ à fornicatione liberati Chri-
ſtũ videre poterimus: quẽ vtinã omnes ſine dubita-
tione cõſpicemur, cui gloria in ſecula ſeculorũ, Amẽ.

Homilia XIX.

Cap. VII.

DE quibus autẽ ſcripſiſtis mihi, bonum eſt homini mu-
lierẽ non tangere. propter fornicationẽ autẽ vnuſquiſ-
que ſuã habeat vxorẽ, & vnaquæque ſuum virum ha-
beat. Cũ tria grauiſſima vitia Paulus coarguiſſet, pri-
mum

mũ dissensionis ecclesiæ, alterũ fornicatoris, tertiũ auari, iã mãsuetiori vtitur sermõe: & interim admonitionẽ & consilium de nuptiis & virginitate affert, & à molestioribus eximit auditorẽ. In secũda autem epistola contrariũ facit. Siquidem à lenioribus incipiẽs, desinit in molestiora: & hoc in loco de virginitate sermonẽ absoluens, rursum in formdabiliora erũpit, non omnia deinceps afferens, sed in vtroq; suã varians orationẽ, vt tempus & subiectarum rerũ necessitas expostulat. Quare inquit, *De quibus autem scripsistis mihi.* Etenim nonnulli scripserant, oportẽt ne ab vxore abstinere, an non? Quos literis suis Paulus admonẽs in virginitatis sermonẽ deuenit: inquit enim, *Bonũ est homini mulierem nõ tangere.* Si bonum inquit, & quod longe præstat inquiris, melius omnino est cum muliere non conuersari. Sin autem cautionẽ, & tuæ imbecillitati auxilium poscis, vxori adhæreas. Cum autẽ verisimile esset, quod in præsentia contigit, virũ quidẽ velle, mulierem autem minime, vel contrariò: animaduerte quo pacto de vtroque disputat. Et nõnulli dicunt, aduersus sacerdotes hanc haberi orationem. Ego autẽ quę sequuntur consideratis, non ita intelligi dicerẽ. †Non enim in vniuerso solos admonuisset sacerdotes, si hæc scriberet:] verum dixisset, Bonũ est magistro mulierẽ nõ tãgere. nũc vero vniuersaliter locutus est, cum inquit, Bonũ est homini. Non ergo sacerdoti duntaxat hoc dicitur. & iterũ, Solutus es ab vxore, noli quærere vxorẽ. Nõ inquit, tu sacerdos es, & magister: verũ indefinite, & omnino per totã epistolã huiusmodi procedit oratio. Cũ vero dicat, Propter fornicationẽ autem vnusquisq; suam habeat vxorẽ, ipsa indulgentiæ causa incontinentiã adducit. *Vxori vir debitum honorem reddat, similiter autem & vxor viro.* Sed quidnã debitus honor significat? Vxor sui corporis nõ habet potestatẽ, sed & serua & domina est viri: & si debitã recusas seruitutẽ, deũ offendisti. Quòd si dimittere vis, cũ vir permittat: ad breue saltẽ tempus fiat. propterea debitũ rem appellauit, vt neminẽ suipsius dominum esse ostendat, sed inuicem seruos. Cũ igitur ad te tentãdũ meretrix accesserit, dicas nõ esse tuũ corpus, sed vxoris. Itidẽ & vxor dicat aduersus eos qui eius volũt expugnare pudicitiã, Corpus meũ nõ est meum, sed viri. Quòd si corporis nõ habet potestatẽ neq; vxor neque vir, multo minꝰ pecuniarũ. †Audistis quòd nuptę viros habeãt, & quòd viri vxores.] Nã si propriũ corpus habere nõ licet, lõge minus pecunias. Multis igitur in locis magnã tribuit viro prærogatiuã. In veteri quidẽ testamento inquit: Et sub viri potestate eris, & ipse tibi dominabitur. Paulus autẽ ita diuidit, Viri diligite vxores, vxor autẽ virum timeat: hoc autẽ in loco neque maius neque minus est, sed vna potestas. Quid tandẽ? cum de pudicitia sermonem habeat, in aliis quidẽ superior sit, inquit, vir. hic pudicitiæ ratio habẽda est: vir sui corporis potestatem nõ habet, neque vxor. Magna hic paritas, † & cupiditas nulla.] *Nolite fraudare inuicẽ, nisi forte ex consensu ad tẽpus.* Quid hoc significat? Noli, inquit, vxor inuito viro, & vir inuita vxore cõtinentiã seruare. Quid tãdẽ? Quoniã magna ex hac cõtinentia mala oriuntur: hinc enim adulteria, fornicationes, domorũ euersiones sæpenumero accidẽrũt. Nã si qui vxores habẽt, fornicantur, lõge magis si eos hoc remedio priuaueris: & recte inquit, Nolite fraudare. Fraudationẽ hoc in loco & antea debitũ appellauit, vt ostendat seruitij magnitudinẽ. Nam si alter altero inuito se continet, id fraudare est: nõ inuito autem, minime. Neq; enim si psuasione mea aliquid meũ acciperes, dico id fraudari. Sed qui ab inuito & coacto accipit, is fraudat. Hoc nõnullę mulieres faciũt, peccatũ potiꝰ quàm iustitiã cõmittentes: & cũ viri sui appetitui obnoxiæ sint, hac etiã in parte omnia peruertunt. Oportet autẽ omnibus præferre concordiam. Nã omnibus hoc magis propriũ est. Quòd si placet, à rebꝰ ipsis hoc inquiramus. Sit vxor & vir, & sine viri voluntate vxor cõtineat. Quid si hãc ob causam ille fornicetur, vel si hoc nõ cõmittat, doleat tamẽ & perturbetur, & vim facere annitaẽ, & pugnet, & multis modis vxorẽ distrahat? Quod lucrũ ieiunij, quod continẽtiæ, charitate sublata? Sanè nullũ. Quot offensę, quot perturbationes, quot rixę necessario eueniunt? Cũ igitur vir & vxor domi dissentiunt, nihilo melius naui tẽpestate iactata, domus illa disponitur, cũ gubernator aduersus proræ directorẽ dissentiat. Propterea inquit, *Nolite fraudare inuicẽ, nisi forte ex consensu ad tẽpus, vt vacetis orationi.* Orationem hoc in loco vacationẽ diligentẽ appellãs. Quòd si eos qui consuetudinẽ inuicem habent, orare prohibet, continuę orationi quód nã tẽpus relinquetur? Licet igitur vt qui vxori adhęreat, orationi attendat, † vel potius in ea cõtinẽtia vtatur diligentiore.] Propterea nõ dixit simpliciter, vt oretis: sed, vt vacetis orationi, ac si rem impediat, nõ autẽ coĩquinet. *Et iterũ reuertamini in idipsum, ne tẽtet vos satanas.* Hanc particulam addidit tanquã causam ne legislatio esse videretur: & vt ostendat non tantũ diabolũ adulterij authorem, iterum addidit. *Propter incontinentiam vestram. Hoc autem dico secundum indulgentiã, non secundum imperium. Volo autem omnes homines esse sicut meipsum:* hoc est, continentes. hoc multis modis facit. Nam cũ res difficiles admonet, seipsum in mediũ adducit. Imitatores mei estote. *Sed vnusquisque propriũ donum habet ex deo.* Cum eos maiorem in modum accussasset his verbis, propter incontinentiã vestram: rursus eos cõsolatur, cũ addit, Sed vnusquisque propriũ donũ habet. Neque dicit non opus esse diligẽtia nostra ad recte operandum: sed, † vt sic dicã,] eos consolatur. Nã si donum est, & nihil homo ad id confert, qua ratione addis? *Dico autẽ non nuptis & viduis: bonũ est illis si sic permaneant sicut & ego. Quòd si non cõtinent, nubant.* Ecce Pauli sapiẽtiã quo pacto pauciorẽ continentiã ostendit, & nõ cogit qui eã nõ sectatur, veritus ne delinquat. *Melius est enim nubere quàm vri.* Ostendit quãta sit desiderij vis. Hoc autẽ huiusmodi est. Si valde cogeris, inquit, & libidine incẽderis, laboribus te & sudoribus libera, nequãdo decidas. *His autẽ qui matrimonio iuncti sunt, præcipio non ego, sed dominus.* †Quocunq;] legem manifeste à Christo institutam recitaturus esset, vxorẽ scilicet à viro nõ discedere sine fornicatione, propterea inquit, nõ ego. Quę enim superius dicta sunt, etsi nõ aperte, tamẽ hæc ea sibi videtur, hoc quidẽ aperte tradidit. Itaq; ea particula, ego & nõ ego, hanc habet differẽtiã. Sed ne res eius humanas esse existimares, idcirco addidit: *Videor enim mihi spiritũ dei habere.* Quid ergo significat quòd iis qui matrimonio iuncti sunt, præcipit dominus? *Vxorẽ à viro non discedere. Quod si discesserit, manere innuptã, aut viro suo reconciliari.* Nã cũ propter cõtinẽtiã, & alias causas & humilitatem fieri diuortia contingat, melius quidem est inquit, ne fiãt à principio. Quòd si fiant, maneat vxor cũ viro, quanuis non simul misceatur. Verum

† nõ enĩ in vniuerso admonuisset, si hæc ad sacerdotes solos scriberet: Hic infr. d

† verũ per cõtinẽtiã diligẽtior fit oratio.

† & similiter autem & vxor viro. Gene. 3. e Col. 3. d

† audite ĩ cũque vxores habeatis & quicũque vxores. Gene. 3. e Col. 3. d

Eph. 5. e

† & proga tiua nulla

rũ nullum alium virum ducat. *Nã cæteris ego dico, nõ dominus, Si quis frater vxorẽ habet infidelẽ,* † *& hic cõsentit habitare cũ illa,] non dimittat illã. Et si qua mulier habet virum infidelem, & hic consentit habitare cũ illa, non dimittat virũ.* Quemadmodũ enim cum de abiiciendis meretricibus disputat, correctione rẽ facit faciliorem his verbis, Non vtiq; fornicariis huius mundi: ita hoc in loco multa vtitur in cõsulẽdo facilitate, inquiẽs, Si qua vxor virũ, aut vir vxorẽ infidelem habet, nõ dimittat eã. Quid dicis, an infidelis manebit cum viro, fornicaria vero minime? Atqui minus vitij est fornicatio, quàm incredulitas. Minus quidẽ fateor. Sed deꝰ suis maiorẽ in modũ parcit: hoc & in sacrificio facit dicẽs, Relinque ibi munus tuũ ante altare, & vade prius recõciliari fratri tuo. hoc idẽ in eo qui decem milia talenta debebat, ostendit: etenim illũ cum tantum sibi deberet, non puniuit: cum autẽ à conseruo exigeret, totũ repetiit debitum. Deinde ne timeat vxor se immundã fieri, propter immundi viri consuetudinẽ, addit: *Sanctificatus est enim vir infidelis per vxorẽ fidelẽ* [*& sanctificata est vxor infidelis per maritũ.*] At si is qui meretrici adhęret, vnũ cũ ea corpus efficitur, cõstat quòd qui idololatræ adhęret, vnũ efficit corpus. Est quidẽ vnũ corpus, non autem immundum, sed vincit vxoris puritas viri immundiciã, & fidelis viri puritas rursum infidelis vxoris immũdiciã superat. Sed quánã ratione in infideli immũdicia vincitur, † & quare infidelis cõsuetudinẽ suadet:] in fornicaria autẽ mulierẽ non accusatur vir, si eam dimittit? Quoniam illic quidem spes relinquitur, vt pars perdita per nuptias saluetur: hic autẽ nuptię iam dissolutę sunt, & hic ambo corrumpuntur, illic vero alterius dũtaxat peccatum est, vt exempli gratia: Est fornicaria omnino coinquinata. Si igitur qui ei adhęret, vnũ corpus efficitur, & ipse coinquinatur, qui fornicarię cõmiscetur: idcirco omnis abscedit mundicia. In idololatra autẽ non ita vsuuenit, sed ipse tantũ immundus est, vxor vero munda. Quòd si ei coniungeretur inquantũ immundus est, dico autẽ quantum ad impietatẽ, deberet ipsa quoque immunda fieri. Nunc autẽ aliter quidem immũdus est idololatra. In alia vero re ei cõmunicat mulier, in qua nõ est immũda. Nuptię eĩ sunt & coitus corporũ inquãtum communicatio, & rursum hunc quidẽ ab vxore reuocari sperandũ est: cõuersatus est enim cum ea. Ille autẽ nõ nimium facilis reuocatu est. Quo enim pacto, cum superiori tẽpore inhoneste vixerit, & quę alterius facta sit, & nuptiarũ iura contẽpserat, poterit lęsum, & tanquam peregrinũ ad se reuocare? Pręterea vir quidem post fornicationẽ nõ est vir. Verũ licet vxor idololatra sit, viri iustitia nõ amittitur. Non autẽ simpliciter cum infideli, sed cum volẽte habitet. Quare inquit, Et ipse consentit habitare cũ ea. Quódnam, quęso, damnũ, cum pietatis integritas perstet, & spes bona de infideli habeatur, vt maneãt cõiuncti, neq; superfluę litis sumãt occasionẽ? Non enim hoc in loco de his qui adhuc coniuncti nõ sunt, sed de cõiunctis agitur. Siquidem nõ dicit, si qui vult accipere infidelem: sed, si quis habet infidelẽ, hoc est, si quis post nuptias pietatis verbum susceperit, & alter in incredulitate permãserit, † neq;] mutuã amabit habitationẽ, non diuidãtur. Sãctificatus est enim, inquit, vir infidelis per mulierẽ fidelem. tãta est pietatis tuæ vehementia. Quid igitur? sanctus est gentilis? minime. Nõ eĩ dicit, sanctus est: sed, sanctificatus est per vxorẽ. Hoc autem dicit, non vt illum sanctum ostendat, sed vt maiorem in modũ mulieris metũ amoueat: & illum in veritatis adducat desiderium. Nõ enim corporũ immundicia est, quorum est cõmunicatio, sed voluntatis & cogitationis. Deinde etiã probatio. Nam si immũdus sit pater, filius autẽ non à te sola conceptus est, nũquid erit immundus, vel ex dimidio mũdus? †In infidelitate autẽ non est mũdus.] Quamobrẽ addidit: *Alioquin filij vestri immundi essent, nunc autẽ sancti sunt:* hoc est, nõ immundi. Ipse autẽ sanctos appellauit, verbi exuperãtia iterũ huiusmodi suspicionis metũ amouens. *Sed si infidelis discedit, discedat.* Hoc enim in loco non iam de fornicatione agitur. Quid autẽ est, si infidelis discedit? Videlicet si tibi imperat vt sacrifices, & impietatẽ cum eo propter matrimoniũ cõmunices, vel vt discedas: melius est diuortiũ facere nuptiarũ, quàm pietatis. Idcirco addidit: *Non est enim seruituti subiectus frater aut soror in eiusmodi.* Si singulis diebꝰ pugnat & ꝓpter hoc bellũ gerit, meliꝰ inquit discedere. hoc autẽ his verbis significat, *In pace autẽ vocauit nos deus.* Ille enim iã causam prębuit, quemadmodum & fornicator. *Vnde enim scis mulier, si virũ saluum facies?* hoc iterum ad id respicit, ne eum dimittas. Nam si in rixã nõ venerit, permaneas, inquit. Lucraberis etenim. Permane, admone, cõsule, suade. Nemo magister ita persuadere poterit, quemadmodũ vxor: & non imponit ei necessitatẽ, neq; vt oĩno id agat, exigit, ne rursum id onerosiꝰ fiat: neq; desperare iubet, sed dimittit, vt qdꝫ sub futuri incertitudine deliteat. Inquit enim, *Vnde scis mulier, si virũ saluũ facies? aut vnde scis vir si mulierẽ saluam facies? Nisi vnicuiq; sicut diuisit dominus, vnũquęque sicut vocauit deꝰ, ita ambulet. Et sicut in omnibꝰ ecclesiis doceo.* *Circuncisus aliquis vocatus est? nõ adducat præputiũ. In præputio aliquis vocatus est? nõ circuncidatur. Circuncisio enim nihil est, & præputiũ nihil est, sed obseruatio mãdatorũ dei. Vnusquisque in qua vocatione vocatus est, in ea permaneat. Seruꝰ vocatus es? nõ sit tibi curæ.* Hæc nihil ad fidẽ cõferũt. Noli igitur cõtẽdere, noli perturbari: fides eĩ hęc omnia expellit. Vnusquisq; in qua vocatione vocatꝰ est, in ea permaneat. Qui habes vxorẽ infidelẽ, vocatus es, maneas cũ ea, neq; fidei grã vxorẽ eiicias. Cũ seruus sis, vocatus es, nõ sit tibi curę, maneas in seruitute. In præputio vocatꝰ es, maneas in eo. Circũcisus credidisti, permaneas circũcisus: hoc eĩ est, vnicuiq; sicut diuisit dũs. hæc nõ sunt ad diuinũ cultũ impedimẽta. Tu seruus vocatꝰ es, alius infidelĩ copulatꝰ vxori, alius circũcisus. Papę vbi seruitutẽ posuit? Quę ad modũ nihil confert circũcisio, neq; nocet præputiũ, ita neque seruitus, neque libertas. & vt hoc manifestius ostẽdat & vehementius, inquit: *Si potes liber fieri: magis vtere.* hoc est, magis seruias. Et quid tandẽ eũ qui liber esse potest, permanere iubet in seruitute? vt ostẽdat nõ modo nihil nocere seruitutẽ, sed ꝓdesse. Et nõ ignoro, quòd quidã illã particulã, magis vtere, de libertate dictam efferunt dicentes, quòd si potes liber fieri, liber fias: longe autem hoc verbum cõtrariũ est à Pauli memoria, si hoc significatur. Nõ enim vt seruum cõsoletur, & ostẽdat nulla iniuria affectũ, liberũ fieri præcipit. †Inquit eĩ, Si quis forte.] Quid igitur? Si nõ possem, iniuria affectus essem, & diminutus. Non igitur hoc dicit: sed vt dixi, volens ostẽdere, q̃ nihil amplius fit, si liber fiat, inquit, & si potes liber fieri, magis ꝓmaneas in seruitute. Deĩde causam adduciti *Qui enim in domino vocatꝰ est seruꝰ, libertꝰ est domini. Similiter & qui liber vocatꝰ est, seruꝰ Christi est.* In illis autem qui

† & hac cõsentit habitare cum illo.

Sup. 5. e

Mat. 5. e

Mat. 18. e

† Ideoque cõsuetudo permittitur?

† atque

† nũt aut tem nõ est immundus.

† Quandequidem.

† dicerẽ enĩ forta se aliquis

tem qui secundũ Christũ sunt, inquit, vtrique pares. Similiter & tu Christi seru⁹, similiter & domin⁹ tuus. Quomodo igitur seruus libertus est? Quoniã te liberũ fecit, nõ solũ à peccato, verũetiam †ab ęterna seruitute, cũ seruus esset.] Non enim seruũ esse dimittit manentẽ in seruitute: hoc nanq; mirabile est. Et quã nam ratione seruus liber est, si seruus permanet? Quãdo ab affectib⁹ & cæteris animi morbis liber est? Quãdo pecunias, irã, & alia huiusmodi cõtemnit. *Precio empti estis, nolite fieri serui hominũ.* Hoc non tantũ ad seruos, sed ad liberos dictum est. Cõtingit enim vt seruus nõ sit seruus, & liber sit seruus. Et quõnã pacto seruus non est seruus? Cum propter deũ omnia facit, cum nõ est simulator, neq; quicquã vt oculis seruiat, operatur. Ita fit, vt hominũ seruus liber fiat. Vel contrà, quo pacto liber seruus efficitur? Cum inter hoĩes malus quidẽ minister est, vel ꝓpter gulã, vel propter pecuniarũ cupiditatẽ, vel propter principatum. Huiusmodi ẽm homo maxime omniũ seruus est, quãuis sit liber. Cõsidera quęso vtrunq;. Seruus erat Ioseph, verùm nõ hominũ seruus. Quare in seruitute omniũ liberrimus erat, dominę autẽ sub cuius imperio erat, nõ paruit volũtati. Contrà, libera illa maiorẽ in modum omniũ erat serua, cũ seruo suo blandiretur, hortaretur q;, sed libero nõ persuasit, quod facere noluit. Num igitur hęc seruitus erat? Sed libertas illa, quã superi⁹ dixi. Quid ille ad virtutẽ assequendã à seruitute impeditus est? Audiãt serui & liberi, vter seruiuit, †qui dignus habitus est, an quæ dignũ habuit?] Quæ hortata est, an q contẽpsit supplicẽ? Etenim termini seruis à deo cõstituti sunt, & quousq; in his sit progrediendũ sancitum est, & præterire eos neminẽ oportet. Nã cum nihil dominus imperat, quod contra diuinũ sit præceptũ, id exequi opus est, & obedire, prętera minime: † hoc enim pacto seruus quãprimũ efficeris.] hoc ergo significat, *Nolite fieri serui hominum.* Quòd si nõ hoc, sed deserendos dominos & liberos fieri contẽdendũ iuberet, qua ratione his verbis admoneret, Vnusquisq; in qua vocatione vocat⁹ est, in ea permaneat? Et alio in loco, Quicũq; sunt sub iugũ serui, suos dominos omi honore dignos putẽt. & iterũ, Ne contemnant, qui fideles habẽt dominos, quoniã fratres sunt beneficiũ accipientes. & ad Ephesios & Colossenses scribẽs eadẽ pręcipit, & sancit. Vnde cõstat, quòd hanc nõ tollit seruitutẽ, sed quę ex malitia in liberis quoq; hominibus est, quę grauissima est, quãuis liber ei seruiat. Quid ẽm Ioseph fratres cũ liberi essent habuerũt? nónne magis serui fuerunt, q̃ serui ipsi cũ patri mercatoribusq; & fratri mẽtirẽtur? Talis aũt minime liber est, sed q in omnib⁹ rebus & vbiq; est ver⁹, & nihil eũ potest in seruitutẽ redigere, nõ vĩcula, nõ seruitus, nõ dominę amor, nõ aliena patria, sed vbiq; locorũ in libertatẽ se vendicauit. hæc nanq; maxima libertas est, cũ quis in seruitute clarus euadit. Huiusmodi Christiana religio in seruitute liberteatẽ largit, & † quemadmodũ corpus quod natura sua nõ admittit vulnus, tunc virtutẽ suam ostẽdit, cum accepto in se telo lædit:] sic vera hominis libertas tunc apparet, cum sub domini inperio seruus esse nõ patitur. Propterea iubet seruum permanere. Quòd si seru⁹ nõ posset Christianus esse, qualẽ oportet: nimiã religionis nostræ imbecillitatem gentiles accusarẽt: quemadmodũ si intelligerent, seruitutem nihil religioni nocere, id dictum admirarẽtur. Nã si mors nihil nos lędit, neq; verbera neq; vĩcula, longe

† ab externa seruitute manẽtẽ ĩ seruitute.

† qui roga tus est, an quæ rogauit?

† hoc enim pacto seruus, liber efficitur. Si vero vltra ꝓgressus fueris, seruus factus es, etiã si liber fueras.

1. Ti. 6. a Eph. 6. a & Col. 3. d.

† quẽ ad modum corpus natura vulnerabile tunc inuulnerabile ostenditur, cũ accepto telo nihil graue patitur

A min⁹ seruit⁹. Ignis, ferrũ, crudelitates innumerę, mor bi, paupertates, & quod grauĩ⁹ his est, ferarũ multitudo, fideles nõ lędũt, sed validiores efficiũt: & quõnã pacto lędere, inquit, poterit seruitus? Non ipsa seruitus lædit dilectissime, sed quæ naturalis est seruitus. Seruitus inquã peccati, quã si non seruiueris seruitutẽ, confide & lætare. Nemo te quicquã lędere poterit, cũ seruiles mores non habueris: quib⁹ si afficieris, nulla tibi est libertatis vtilitas, etiã si millies liber esses. Quid ẽm tibi profuerit, quæso, cũ nemini hominũ seruias, teipsum affectibus subiicere? Siquidẽ homines sæpenumero parcere didicerũt, illi autẽ domini nunquã de perditione tua satiãtur. Seruis homini, sed dominus tibi exhibet seruitiũ, qui victũ tibi subministrat, qui bonę valetudinis tuę, qui vestimẽti, qui calceorũ, qui aliorum omniũ curam habet. Neq; tu adeo formidas ne tuũ offendas dominum, vt ille ne B quid tibi ad necessitatem deficiat. Verũ dominus iacet, tu stas. Et quídnã hoc? Neq; ẽm illi duntaxat id cõtĩgit, sed & tibi. Sæpe cũ ipse cubas, & dulcẽ capis quietẽ, ille nõ solũ stat, sed innumeris modis in foro vim patitur, & q̃ tu maiori vigilat molestia. Quídnam tale à domina passus est Ioseph, quale illa à desiderio? Ille ẽm dominæ imperata executus non est: hæc autẽ quæcũq; eius domina imperauit (dominã impudicitiã appello) omnia executa est, nec pri⁹ destitit, q̃ puduerit. Quis hæc imperat dominus? Quis crudelis tyrãnus? Roga tuũ seruum, inquit: Supplica captiuo, mãcipio blandire; & si recusat, iterũ insta: q si sæpius eũ compellaueris, & non assentietur, cũ solus fuerit, eũ obserua, & vĩ inferas, & ridicula efficiare. Quid his verbis ignominiosius? quid turpi⁹? Quòd si nihil hoc pacto perficies, calũniis eum persequere, C & cõiugẽ falle. Animaduerte quàm fœda, quàm illiberalia mandata, q̃ sæua, quàm crudelia, quã insana. Quid simile seruo dominus imperat, qualia tũc libido regiæ imperauit vxori? Verũtamẽ nõ ausa est negare. Ioseph autẽ nihil tale perpessus est, sed oĩa cõtrà, quę ei gloriã afferebãt & honorẽ. Vis & aliũ videre difficilis dominę graui parentẽ imperio, & nihil contradicere ausum? Cõsidera Cain, quot ab inuidia mãdata acceperit, quippe quę ei vt fratrẽ interimeret, deo mentiretur: dolore patrẽ afficeret, neq; commissi sceleris puderet imperauit. Ipse vero nihil recusando omnia effecit. Et quid admiraris si in vno tãtarũ viriũ est hæc domina? vniuersos aliquãdo populos perdidit. Iudæos Madianitarum mulieres ligatos ferè captiuos ceperunt, & proprię formę libidine eos D oẽs cõprehenderunt. Hãc igitur seruitutẽ his verbis Paulus tollit: Nolite fieri serui hominũ. hoc est, nolite eis parẽre cũ turpia præcipiunt, verũ neq; nobisipsis serui fieri velim⁹. Deinde erigẽs mentẽ, & in altũ extollens, *De virginibus autẽ*, inquit, *præceptum domini non habeo: consiliũ autẽ do, tanquam misericordiam consecutus à domino, vt sim fidelis.* Via & ordine procedit, & iã virginitatis meminit. Nã cum in sermone continentiæ eos exercuisset formassetq;, ad maiora ascendit. pręceptũ nõ habeo, inquit, sed bonũ fore existimo. Quã obrẽ? ob eã quã de cõtinentia causam posuit. *Alligatus es vxori, noli quærere solutionẽ, solutus es ab vxore, noli quærere vxorem.* Hæc non sunt superioribus contraria, sed maximè consentanea. Etenim superius inquit, Nisi forte ex cõsensu ad tẽpus. hoc autẽ in loco, Alligat⁹ es vxori, noli quærere solutionẽ. Nã quod prę ter sentẽtiã euenit, solutio est. Sin vterq; persteret in sententia,

Hic sup.

sentẽtia, nõ est solutio. Verũ ne lex esse videatur, addit: *Si autem acceperis vxorem, non peccasti: & si nupserit virgo, non peccauit.* Deinde pręsentia, instantẽ necessitatẽ, † in causam adducit breuitatẽ tẽporis, angustias †accusat.] Multa ẽm huiusmodi nuptias cõsequuntur, quę hoc in loco, & cũ de cõtinentia verba fecit, significauit. Illic ẽm inquit q mulier sui corporis potestatẽ non habet: hic autẽ, alligatus es, & si vxorẽ acceperis, non peccasti. Neq; de ea q̃ sibi elegerit virginitatẽ, loquit, quippe quæ iam peccauit. Nã si viduæ, quæ secũdis se nuptiis alligarunt, iudiciũ subeũt, si semel viduitatẽ elegerint: multo magis virgines. *Tribulationem tamẽ carnis habebunt huiusmodi.* Verũ & voluptatem dixeris. Quã animaduerte, quęso, quo pacto tẽporis auferat breuitate. Tempus breue est, inquit, hoc est, discedere iubemur, & iã egrediendũ est. † Tu autẽ interius curris] Atqui si nihil molestiæ haberẽt nuptię, ꝓpter hanc tamẽ vitę conditionẽ ad futura properare nos oporteret. Cũ vero tribulationem habeant, quid opus est sarcinã trahamus, & tantũ oneris subeamus, cũ postquam acceperimus, iis tanquã non habentes vsuri simus? Inde cũ futurorum aliquid attigisset, rursum ad pręsentia reuertit. Quædã enim spiritualia sunt, quoniã alia quidẽ virum, alia autem deũ spectant: quędã vero præsentis vitę. Illa autẽ particula, Volo vos sine solicitudine esse, dimittit tamen ita dominos. Qui enim postquã quid eligendum sit ostenderit, etiã cogit, suis verbis † maxime considere] videt. Itaq; quadã eos indulgẽtia potius † cõpulit] & cohibuit, dicens: † induxit. *Porrò hoc ad vtilitatem vestram dico, non vt laqueum vobis iniiciam, sed ad id quod honestum est, & quod facultatem præbeat, sine impedimento domino obsecrandi.* Audiãt virgines, quòd nõ in hoc definita est virginitas. Quæ enim rerũ secularium curã habet, neq; virgo est, neq; honesta. Cum autẽ dicit, *Diuisa est & mulier, & virgo.* Ostendit quãta earũ sit differentia, & in quo inuicem differãt. Deinde & virginẽ & non virginem definiens, neque nuptias dixit, neq; continentiã, sed ocium & negocium. Nõ enim commixtio mala est, sed ad sapientiã impedimentum. *Si quis autem turpem se videri existimat su per virgine sua.* Hoc loco de nuptiis, † vt mihi videtur, disputat.] totũ autem de virginitate inquit. Nam & secundas permittit nuptias, solum in domino, dicẽs: Quid autẽ, in domino, significat? Cũ modestia & decore, quo in omni loco opus est, & sequi nos oportet. Aliter enim deũ videre nõ licet. Quòd si virginitatẽ † præuaricauerimus,] nemo nostrã accuset desidiã: etenim totus liber nobis in hunc locũ cõtexitur, & q̃ possumus diligẽter illic omnibus explicãtes, superfluũ sermonem etiam huc arbitrati sumus iterum eadẽ congerere. Quare illuc pro his relegamus auditorẽ, & illud hoc in loco dicemus duntaxat, cõtinentiã esse seruandã. Pacem enim, inquit, prosequimini & sanctificationem, sine qua nemo videbit dominũ. Cuius aspect⁹ vt digni efficiamur, quãuis virginitatẽ seruauerimus, quanuis in primo vixerimus matrimonio, quãuis in secũdo, hanc sectemur, [vt regnũ cœlorum assequamur] Gratia dñi nostri Iesu Christi, cui gloria & imperium in sęcula sęculorum, Amen.

† in causam adducit. ibidem.

† neq; interius currendum.

Heb. 12. d

† non cõsidere.

† induxit.

† quidem disputare videtur,

† præter currimus

Homilia vicesima.

Cap. viij. DE his autem quæ idolis sacrificãtur, scimus quoniã omnes scientiam habemus. Scientia autem inflat, charitas vero ædificat. Ante omnia necessarium est, vt quid sibi hic locus velit, enarrem⁹. Ita ẽm facilis hæc nobis erit oratio. Nã qui reprehensum aliquẽ videt, A nisi prius peccati naturam cognouerit, qualia sint de quib⁹ sermo habet, ignorabit. Quid igitur est de quo tunc Corinthios arguebat? Crimẽ magnũ, & malorũ multorũ causa. Quale id nam est? Cũ multi apud eos sentirent, nõ quæ ingrediuntur coinquinare hominẽ, sed quæ exeunt, & idola, ligna, lapides, dæmones neq; nocere, neq; prodesse posse, † immodicę profectionis huius cognitionis, quia in aliorũ & suum vertebatur detrimentũ:] etenim in idolia ingrediebãtur, & ipsorũ mensæ fiebant participes, & magnum inde exitium cõparabant. † Hi] enim adhuc idola formidãtes nescij ea despicere, illorũ cœnis aderant, cum pręstãtiores idẽ facere viderẽt, & hinc maxime † læderentur. Neq; enim nisi idẽ illi sensissent,] proposita attingebant, sed tanquam in idolorum sacrificiis: † hæcq; ad idololatriã via præparabatur. Prętera ipsi B iidem certe perfectiores nõ parum lędebantur, cum dæmonũ mensis fruerentur: hoc igitur crimen erat. Beatus autẽ Paulus hoc reprehensurus nõ continuo inuehitur, cum stultitiæ potius [id esset, q̃ malitiæ. Quare admonitione potius,] quàm terrore, aut vehementiore ira principio vtendũ erat. Considera ergo eius prudentiã, quo pacto mox ab admonitiõe exorditur. De iis autẽ quę idolis sacrificãtur, scimus quoniam omnes scientiã habemus. Imbecilliores omittit, vt semper assolet, cum doctoribus primũ disputationẽ aggreditur. Hoc idẽ in epistola ad Romanos fecit, cũ ait: Tu autem quid iudicas fratrem tuũ? Hic nãque est, qui reprehensionẽ facile suscipere potest, quod hoc in loco facit, & eorum contũdit insolẽtiã. Primum quòd ipsi sũũ esse pręcipuum arbitrabãtur, quòd perfectã haberent cognitionem: hoc commune ostendens, Scimus, inquit, quoniã omnes scientiã habem⁹. Etenim dimittẽs eos, magna de se polliceri, primum rẽ damnosam esse cæteris ostendit: neq; enim tantũ vtilitatis quantũ detrinẽti attulisset: Ambitiosa nanq; anima cũ in aliquo gloriatur, etsi alios in eo lædat, maiorẽ id in modũ amplectitur, propter inanis gloriæ nimiam cupiditatem. Propterea Paulus hoc primũ secundũm eius naturã disquirit; quod de exteriori sapiẽtia antea fecit, eamq; maxime euertit. Sed illic nõ immeritò id effecit, totũ enim omnino dignũ erat reprehẽsione, & multa facilitas: Quare non solũ superfluũ hoc esse ostendit, sed prædicationi contrarium. Hoc autem in loco id non licebat: † Quod enim fiebat, noscebat, & cognitio erat perfecta.] Neque eã accusare tutũ erat, & quę in ea erat superbia; aliter contundere non licebat. Quid igitur facit? Primũ ostẽdendo hanc communem esse, eorum D animi elationẽ sedat. Nam qui aliquid magnum bonúmve habent, cũ id soli habẽt, magis efferũtur. Sin vero cum aliis id cõmunicare videantur, non itidem afficiũtur: Primum itaque id cõmune facit, quod illi suum duntaxat arbitrabãtur. Deinde cum id cõmunicasset, nõ modo seipsum in cõmunicatione illa inseruit, nã eo pacto magis eos extulisset. Quemadmodum enim propria cuiusq; virtus insolẽtes ea prædito reddit, sic † cõmunitas virtutis, secundus excellẽtię locus nõ min⁹ eo facit.] Propterea nõ seipsum ponit tantũ, sed omnes participes dicit, quippe qui non inquit: Et ego scientiã habeo, sed scimus quoniã omnes scientiã habem⁹. Hac igitur prima clausula, eorũ contundit superbiã. Secunda autẽ vehemẽtius. Quã nam? Cum etiã hoc ostẽdit, non modo imperfectum esse, sed valde imperfectum: neque hoc tantũ, sed & hoxium;

† perfectæ huius rei cognitione immodice vtebãtur in suũ & aliorũ detrimẽtũ.

† Quidam tã attingebant, sed tanquam in idolorum sacrificiis: † hæc debantur. Neque enim eodem quo illi animo.

† Rei ẽnt propositã erat cognitio, & cognitio perfecta.

† socius omnũ atque alterũ habere excellentẽ, non minus hoc effecit.

noxiũ,nisi ei aliud sit coniunctum.Cum enim dixisset,Quoniã omnes scientiã habemus,addidit:Scientia autẽ inflat,charitas vero ædificat.Itaq; cum charitate nõ munitur,vertit in†stulticiã.] Sed neq; charitas,inquit,sine scientia aliquid lucri habet:non tamẽ ita locutus est, sed tanquã consentaneum omittens,maiorẽ in modum hoc illius indigere ostendit. Qui eñ diligit,vtpote maximũ adimplẽs pręceptũ, & si quid ei deficiat,tamen quamprimũ propter charitatẽ scientiã cõsequitur,quemadmodũ Cornelius & alij pleriq;.At qui scientiã habet,charitatem vero minime:nõ modo nihil consequetur sciẽtia,sed quã habet amittit, & sæpenumero in dementiã vertitur. Quare sciẽtia nõ est author charitatis, sed cõtrà qui non vacauerit charitati, ab ea tumore & superbia plena auertit.Siquidẽ superbia separare, charitas autẽ coniungere, & scientiã augere solita est: quod iis verbis significat,*Si quis autem diligit deum,hic cognitus est ab eo*. Itaq; non hoc,phibeo,inquit,vt perfectã scientiam habeamus,sed cũ charitate habendã præcipio: quoniã ipsa sola nullũ lucrũ affert, sed detrimentũ. Vide quo modo de charitate sermonẽ aggreditur. Quoniã omnia hinc mala oriũtur,non à perfectione scientiæ,sed quoniã non vehementer amamus, neq; proximis parcimus. Ex quo & seditiosi hoĩes fiunt, & superbi,& cęteris affectib° obnoxij,quorũ eos superius & reprehẽdit, & reprehẽsurus est frequenter ad bonorũ fontẽ dirigens. Quídnam,inquit,in sciẽtia vestra superbitis? Nam si charitatẽ nõ habueritis, etiã inde detrimentum accipietis.Quid eñ superbia peius? †Quòd si illud cõstabit, hoc etiam manifestũ erit.]Quãuis enim aliquid amplius q̃ proximus tuus videris,si eũ amaueris, non superbis, sed ad eã ducis cognitionẽ.Quare cũ dixisset,Sciẽtia inflat:addidit Charitas ædificat. Non dixit,moderatur, sed multo amplius & lucrosius:nõ enim inflat tantum scientia, sed scindit.Idcirco hoc illi opposuit. Deinde tertiũ addidit, qd̃ posset eos euertere. Quale autẽ hoc est? Quòd licet cõiuncta sit scientiæ charitas, nõ tamen ea scientia perfecta est.Quare addidit,Si quis autem existimat se scire aliquid,nondũ cognouit,quo modo oporteat cũ scire.Hoc letale vulnus.Non,inquit, dico,quòd cõmunis omnium scientia est.nõ dico,q̃ si proximũ oderis, si †demens]fueris,maiorẽ in modum teipsum offendis. Quanuis enim solus habeas, quanuis moderatus sis, quanuis fratrẽ diligas,etiam sic quantũ ad sciẽtiam† vilis es.] Nondũ enim nostri quoniã pacto scire oporteat. Quòd si nullius vnquã rei scientiã habemus: qua ratione quidã in tantã deuenerunt insaniam, vt deũ se cognoscere certissime dicant? Quandoquidẽ etsi omniũ aliorum certã haberemus cognitionẽ,neque sic etiã hanc habere vnquam possemus. Tanta nanq; eius & aliarũ rerũ differentia est, quanta nec dici potest. Et animaduerte quo pacto eorũ contundit superbiam. Non dixit de subiecta materia, debitã scientiam non habetis: sed, de rebus omnibus.Neq; dixit,vos:sed,quisquã,quãuis Petrus,sit, quanuis Paulus, quanuis quiuis alius: hoc verbo eos & consolatus est,& cohibuit diligenter. *Si quis autem diligit dẽum, hic [non dixit,cognouit ipsum, sed]cognitus est ab eo*. Neq; enim nos eũ cognoscimus, sed ipse nos cognoscit.Quare Christus inquit: Non vos me elegistis, sed ego elegi vos. Et Paulus alibi: Tunc autẽ cognoscam,sicut cognitus sum.Cõsidera igitur quot modis animi eorũ contundit elationem.

†arrogantiam.

†q̃ si charitas accesserit, & hæc in tuto erit.

Ioan.15.c.

Infr. 13.d

A Primum ostendit,nõ solos scire quæ sciunt. Omnes enim, inquit, scientiã habemus. Deinde q̃ damnosa est sine charitate sciẽtia. Scientia,inquit,inflat. Tertio loco,quòd etiã adiuncta charitate nõ sit perfecta & cõsummata.Si quis autẽ se existimat scire aliquid, nondũ cognouit quo modo oporteat eũ scire. Accedit ad hoc, q̃ neque hoc ipsum ex se habẽt,sed diuino munere. Nõ enim inquit,cognouit deum:sed, cognitus est ab eo. Præterea quòd à charitate hoc ipsum proueniat,quã non habẽt vt oportet. Si quis, inquit,diligit deũ,hic cognitus est ab eo. Tot igitur rationibus eorũ comprimens tumorẽ, his verbis doctrinã suam aggreditur. *De escis autem quæ idolis immolãtur,scimus quòd †nihil est idolũ in mundo, & quòd nullus deus nisi vnus*. Intuere in quas angustias incidit: vtrunque eñ confirmare vult, & q̃ ab huiuscemodi mẽsa abstinendũ sit,& quòd nullã vim habeat vt noceat participãtibus:quę non multũ inter se cõsentiebant. Nã qui id nocere nõ posse intelligebãt, ad id tanquã ad mediũ quoddã sese conferre debere videbãtur.Qui rursum prohibiti erãt idolorũ escas attingere, suspicabãtur,ne tanquã à noxiis rebus prohiberentur. Idcirco idolorũ opinionẽ tollens, primã affert causam quare abstinendũ sit,scandala scilicet fratrum,sic inquiens:De escis autẽ quæ idolis immolãtur, scimus quòd nihil est idolũ in mundo. Iterum cõmune hoc facit,& nõ concedit eorũ esse duntaxat, sed quocũque terrarũ hanc diffundit cognitionẽ.Non enim apud nos solũ,inquit,sed vbiq; hæc doctrina recepta est. Quenam?*Quòd nihil est idolum in mundo,& quòd nullus deus nisi vnus*. Nõ sunt igitur idola,nõ sunt simulachra?Sunt quidẽ,sed nihil possunt, neq; dij sunt, sed lapides & dæmones. Ad vtrosque enim hoc in loco extenditur,& ad obtusiores,& eos qui videntur philosophari.Cũ enim nihil amplius q̃ lapides alij intelligant,alij autẽ potẽtias quasdã in ipsis habitare prędicent, quas deos appellãt:ad illos inquit,q̃ nihil est idolũ in mundo: ad hos vero, quòd nullus deus nisi vnus.Vide quo pacto nõ vt simpliciter edoceat,hæc scribit,sed ad externorũ distinctionem. Etenim hoc vbiq; seruandum est,siue absolute aliquid dicat,siue aduersus aliquos opponatur.Neq; enim casus in doctrinæ certitudinẽ hoc cõfert, & in ipsum eorũ quæ dicuntur intellectum. *Nam etsi sunt qui dicantur dij, siue in cœlo,siue in terra (†siquidem] sunt dij multi,& domini multi) nobis tamen vnus deus pater, ex quo omnia, & nos in illo. Et vnus dominus Iesus Christus,per quẽ oña, & nos per ipsum. &* Cum dixisset nullũ idolum esse, & nullum deũ alterum,essent autẽ & idola,& qui dij dicerenẽ, ne videretur res manifestas oppugnare,in hunc modũ prosequitur. Nam etsi sunt qui dicãtur dij: siquidẽ sunt dij multi:nõ tamen simpliciter sunt,neq; re ipsa, sed verbo dũtaxat dij dicũtur,siue in cœlo, siue in terra. In cœlo cũ dicit,Solem,lunã,& reliqua astra significat.etenim hęc gẽtiles adorabãt. In terra dæmones, & ij omnes qui ex hominib° dij facti sunt.Sed nobis vnus deus pater. Primũ sine vlla relatiõe inquit:Nullus deus alter,nisi vnus.Nũc hoc adiũgit, vt omnino illos expellat. Deinde id addidit, quod est maximũ diuinitatis argumentũ,ex quo omnia,quod ostendit illos†nomine deos esse. Dei nanq;, inquit,qui cœlũ & terrã non fecerũt, pereant. Deinde quod eo non minus est,ponit,& nos in illo.Cũ enim dicit,Ex quo omnia,opificiũ dicit,& quòd ex nihilo aliquid factũ est.Illa autẽ particula,Et nos in illo,fidei & familiaritatis

†idolũ, id est, nihil vel nullum.

†quemadmodũ Iuda Paulo post.

†minimus.

ritatis rationẽ memorat. Quod & superius dixit, Ex eo autem & vos estis in Christo Iesu.† Duplex] enim facti sumus ex eo:† q̃ facti sumus,etenim hoc creatio est.]quod & in alio loco inquit: Vt duos cõdat in semetipso in vnum nouum hominẽ. Et vnus dominus Iesus Christus per quem omnia,& nos per eum: & in Christo iterum similiter hoc intelligendũ. Per eum enim ex nihilo in esse adductũ est humanum genus, & ab errore in veritatem rediit.Itaq; ea particula,ex quo hoc,nõ est sine Christo.Ex eo enim per Christũ creati sumus. Non igitur nomina tanquam translata diuisit,filio quidem nomẽ illud,dominus: patri autẽ nomẽ quod est,deus,attribuens.Nouit enim hæc†& commutat]sæpenumero scriptura,quẽadmodum cũ dicit:Dixit dominus domino meo.Et iterũ:Propterea vnxit te deus deus tuus.Et iterũ : Ex quibus Christus secũdum carnẽ,qui est in omnibus deus. Et multis in locis huiusmodi trãslata nomina inueniuntur. Quòd si pro vniuscuiusque natura distributa essent, neq; deus esset filius quemadmodum pater & deus, cùm esset filius,cũ dicat:Sed nobis vnus deus,superfluè hoc verbum,pater,additum est, cùm ingenitum velit significare:sufficiebat enim deũ dicere.[Licet& aliud dicere:]Quòd si dixeris,id verbũ,deus, nõ conuenire filio[propterea q̃ vnus dictus est,]animaduerte † eum quoque hoc nomine appellatum.] Etenim filius vnus dominus vocatus est, neque propterea ei duntaxat hoc nomen,dominus, dicimus conuenire. Itaque quam habet vim id verbum,vnus in filio,eandem habet & in patre:& quẽadmodum dominus patrem nõ tollit,quin sit dominus qualis filius est, eo q̃ vnus dominus dicatur filius: ita neq; deus filium tollit,quin sit deus qualis est pater,eo quòd, vnus deus, pater appelletur. Quòd si quis diceret, quãnã gratia nullã spiritus mentionem fecit?Illud sanè respondemus,q̃ ad idolorũ cultores verba faciebat;& de pluribus diis & dominis certamen habebatur. Idcirco cùm patrem deum diceret,dominum filium appellauit.Si ergo patrem cũ filio dominum in hoc loco appellare nõ est ausus,ne scilicet apud illos duos dominos intelligere putaretur: neq; filium deum cum patre,ne duos item deos existimasse suspicarẽtur: quid admiraris si spiritus nõ meminit?aduersus illos ei primùm certamẽ erat,vt non esse apud nos deos plures intelligeretur. Quare id verbũ,vnus, frequenter vtitur.Nullus deus alius,nisi vnus:&,nobis vnus deus & vnus dominus.Vnde perspicuum, q̃ auditorum imbecillitatis gratia iis verbis vsus est,ideo spiritus non meminit.Nã nisi propterea fecisset,neq; aliis in locis eius meminisse, neq; coniungere patri & filio oportuit.Nam si à patre & filio separatus esset, longè minus in baptismate coniungi debuit,vbi maximè diuinitatis dignitas ostẽditur,& munera deo dũtaxat digna exhibẽtur.Ego quidem causam dixi, qua hoc in loco spiritus silentio præteritur.Tu verò nisi hæc sit, dic quæso,quamobrẽ in baptismate de eo mẽtio habetur?Sed nullam habes aliam, quam possis afferre, quàm spiritũ in eodẽ cum patre & filio honore esse. Cùm igitur nullam habeat huiusmodi necessitatem, vide quomodo ipsum spiritum adiungit, Gratia domini nostri Iesu Christi,& dilectio dei & patris,& cõmunicatio sancti spiritus cũ omnibus vobis.Et iterũ: Diuisiones verò gratiarũ sunt; idem autem spiritus: & diuisiones ministrationum sunt,idem autem dominus:& diuisiones operationũ sunt,idem autem deus.

Supr.1.d

†duplicitẽr.

Ephe.2.c.

†& quod facti sumꝰ quãnõ essemus. & quod fideles facti sumus:etenim etiã hoc creatio est.

†commutare.

Ps.109.a

Ibid.44.b.

Rom.9.d

†idẽ quoque in filio poni.

1.Co.vlt.d.

Infr.12.a

Tomus quartus.

Sed cùm hoc in loco ad gentiles &[è]gentibus imbecilliores verba faciat,idcirco primũ hoc † adnotat] quod & prophetæ de filio faciunt,qui propter auditorum imbecillitatem nũquam manifestè filij meminerunt.*Sed non in omnibus scientia est*,inquit. Quænã?de deóne, an de idolorum sacrificiis? Aut enim Gentiles significat hoc in loco,qui plures esse deos, & dominos dicunt,neq; intelligunt eum qui deus est: aut qui † etiam]gentilibus sunt imbecilliores,qui nondũ manifestè intelligebant, minimè timenda esse idola, neq; esse idolum in mundo.His autem verbis paulatim remediũ adhibet,& eos erigit.Non enim in omnibus lacessendi sunt,maximè cũ iterũ eos sit lacessiturus vehemẽtius. *Quidam autẽ cum conscientia vsque nũc idoli,tãquam idolothytum manducant:& conscientia ipsorum, cùm sit infirma,polluitur*.Adhuc formidant,inquit, idola.Noli mihi pręsentem afferre cõditionem,q̃ à progenitoribus tuis cultum acceperis. Sed ad illa tempora tuã referas cogitationẽ,& intelligas, q̃ cùm nuper prædicatio instituta fuerit,adhuc vigente impietate,aris ardentibus,in sacrificiis & oblationibus plurimis gentilibus occupatis,qui à progenitoribus suis impietatẽ didicerũt(eiusmodi nanq; auos, proauos, atauosque habuerunt)& à dæmonibus mala plurima acceperunt,repẽte mutati sunt. Quónam eos animo fore credibile erat,&quo pacto formidare,& tremere dæmonum insidias ? Quos significans dicebat: [Quidam autem cum conscientia vsq; nunc idoli:neque enim apertè eos prodit,ne ipsos vulneret:neque omnino prætercurrit,sed indefinitè illorũ meminit, dicens:]Quidam autem cum conscientia vsque nunc idoli,quasi idolothytum manducant:hoc est,eadem sunt mente qua superiori tẽpore:& conscientia ipsorum,cùm sit infirma,polluitur.Quomodo? Quæ non despicere potest,neq; omnino eos deridere , sed adhuc deliberat. Quẽadmodum igitur si quis mortuũ tangat,pollutum se secundum Iudaicam consuetudinem arbitratur; deinde alios conspicatus pura conscientia remanere,si nõ tetigerit eadẽ persistens sentẽtia,polluitur:eodẽ modo illi tunc affecti sunt.Quidam autẽ inquiunt in ea particula, Cum conscientia idoli,non temerè illud verbũ,Vsq; nunc,additũ: sed vt ostẽdatur nihil eos perfecisse,cũ non consentiant. Neq; eñ sic eos inducere oportebat,sed aliter.Quónam modo?Ratione & doctrina. *Et conscientia ipsorum, cùm sit infirma,polluitur*. Minimè primùm circa rei naturam rationẽ cõfirmat, sed vbiq; circa participantis conscientiam vertitur.Formidauit enim ne quando quùm vellet imbecillem corrigere, fortiorẽ perterreret,& eum quoq; imbecillũ redderet.Quamobrem nõ minus huic parcit quàm illi.Neq; quicquam tale existimari permittit, sed multis verbis cõfirmat, ne quis id suspicetur. *Esca autem nos non commendat deo, neque enim si non manducauerimus,abundabimus*. Animaduertísne quomodo iterum eorum comprimit superbiam? Quùm enim dixisset non solùm illos, sed nos omnes scientiam habere, & neminẽ ita cognoscere vt oportet;præterea sciẽtiam inflare: iam eos consolatur,q̃ non in omnibus scientia sit,& propter imbecillitatem polluuntur.Ne dicerent,Et quid ad nos,si non in omnibus est scientia?Quamobrem non habet scientiam ille? quãobrem infirmus est? Ne ea obiicerent,noluit continuò palàm ostendere q̃ propter illius damnũ abstinendum esset:sed id duntaxat à longè petens,primum amplius quàm hoc ostẽdit.Quale

†occultat.

†ex.

Deut.14.b.

autem hoc? q̃ licèt nemo offendatur, neque proximi adsit peruersa doctrina, non tamen propterea hoc facere oportet. Siquidē inanis hic labor est. Qui enim audit, q̃ alius quidē detrimentum, ipse autē lucrum accipit: non multùm †repugnat,] sed tunc magis quū discat nihil ipsum ex negotio lucrari. Propterea his primùm verbis vsus est, *Esca autem nos non cōmendat deo.* Ecce quo pacto quod à perfecta sciētia proficisci videbatur, id in contemptum adducit. *Neque enim si mādūcabimus, abundabimus.* Hoc est, probabimur à deo tāquam bonum quoddam, & magnum, fecerimus. *Neque si non manducauerimus, deficiemus.* hoc est, nihil minus habebimus. Primùm igitur id superfluum, & nullius momenti ostendit. Nam quod neque quum fit, prodest, neq; si non fiat, officit: sanè superfluum est. Deinde omne rei aperit detrimētum, sed nunc primum in quo fratres offendantur. *Videte autem ne forte hæc licentia vestra offendiculum fiat infirmis fratribus.* Non dixit q̃ licentia vestra offendiculum fit, neq; certò asseuerauit, ne impudentiores faceret. Sed inquit, Videte: timore eos abducit, & ne faciant prohibet: & nō dixit, sciētia vestra, quod maioris esset laudis, neq; perfectio vestra: sed, licentia, quod temeritatis & superbiæ, & †stutitiæ] maioris videbatur: & non dixit, fratribus: sed, infirmis fratribus, vt grauius eos reprehēderet, q̃ neq; infirmis parcunt, & maximè fratribus. †Esto non excitaris, non corrigeris:] quid fratri impedimento es, & offendis illum, cui manus in auxiliū esset potrigenda? Sed nō vis hoc: at saltem noli eum †persequi.] Nam si malus erat, supplicio: sin infirmus, medicina indigebat. Nunc autem non infirmus tantùm, sed etiam frater. *Si enim quis viderit † eum qui habet] scientiam in idolorum sacris recumbētem, nónne consciētia eius, cùm sit infirma, ædificabitur ad manducandum idolothyta?* quum dixisset: Videte ne hæc licētia vestra offendiculū fiat: [dicit quomodo, & qua ratione fiat:] & vbique affert imbecillitatē, ne rei naturæ esse damnū videretur, & horrēdi appareant dæmones. Nunc enim ,ppè est, inquit, vt omnino ab idolis abscedatur. Sed quum te illis immorantem videat, pro admonitione rē suscepit, & ipse remanet. Itaq; neq; imbecillitatis tantum illius est, sed tuæ importunitatis aggressio. Tu enim eum imbecilliorem facis. *Et peribit infirmus in tua scientia frater, propter quem Christus mortuus est.* Duo sunt, quæ in hoc damno omni te priuant venia: & q̃ infirmus est, & q̃ frater: immo addatur & tertiū: quod omnium maximè horrendum est. Quale autem hoc? q̃ Christus quidem neque mori propter eum recusauit, tu autem neq; ei indulgere pateris. Ex his cōmonefacit perfectum, quisnā esset & ipse antè, & q̃ pro eo mortuus est: & non dixit, pro quo mori te oporteret, sed quod longè maius erat, q̃ Christus propter eum mortuus est. Deinde dominus quidem tuus pro eo mori non recusauit: tu autē adeò nullam eius facis rationem, vt neq; scelerata mensa propter eum abstineas, sed post tantam salutem eum perire permittis, & quod grauius est, propter escā. Neq; dixit, in perfectione tua, neque in scientia: sed, in esca tua. Quare quatuor crimina & maxima accusantur, q̃ frater, q̃ infirmus, & cuius tantam Christus rationē habuit, vt pro eo moreretur, & q̃ post hæc omnia propter escā pereat. *Sic autem peccantes in fratres, & percutientes conscientiam eorum infirmam, in Christum peccatis.* Animadueerte quàm placidè, & paulatim in ipsum † stultitiæ) cacumen peccatum tollit, & rursum infirmitatis illo-

†abstinet.

†arrogantiæ.

†Esto non corrigis, nō excitas

†deiicere.

†re qui habes.

iniquitatis.

A rum meminit. Quod enim ipsi pro se facere arbitrabantur, id vbiq; in eorum caput conuertit. Neq; inquit, scandalizantes: sed, percutientes, vt verbi significantia, † similitudinem) ostenderet. Quid enim homine inhumanius existimari potest, qui ægrotū verberat? Etenim omni plaga grauius scandalizare est, nam sæpenumero & mortem affert. Et quomodo in Christum peccant? Vno quidem modo, q̃ quę seruorum sunt, ipse pro se accipit. Altero autem, q̃ in corpus eius & membra faciunt qui percutiunt. Tertiò, q̃ opus eius, quod propria morte absoluit, ij propria ambitione destruunt. *Quapropter si esca scandalizat fratrē meum, non manducabo carnes in æternum, ne fratrem meum scandalizem.* Hoc magistri optimi est officium, suo exemplo erudire quę dicit. Et nō dicit siue iustè, siue iniustè: sed, quomodocunq;. Et nō dico, inquit, idolothytum, quod & propter aliā causam prohibetur: sed

B si quod licet & permittitur, scandalizat, etiā illis abstinebo, neq; vna aut altera die, sed toto vitæ tempore. Non enim mādūcabo, inquit, carnes in æternum. Et nō inquit, Ne perdam fratrem: sed simpliciter, Vt nō scandalizē. Etenim vltimæ amētiæ est, quæ Christo preciosissima sunt & talia, vt eorum gratia mortē obire nō recusauerit, ita nos despicatissima arbitrari, vt escis propterea non abstineamus. Hæc autem non ad illos tantū, sed ad nos tempus esset vt dicerentur, qui proximi salutem despicimus, & illa satanæ verba proferimus: Dicere enim, quid mihi curandum est, si ille scandalizatur, & ille perit? crudelitatis illius atq; inhumanitatis est. Atqui tunc quidem ex eorum, qui scandalizabātur, infirmitate id contingebat. In nobis autem nō itidem: talia nanq; peccata committimus,

C quæ etiā fortes scādalizant. Nam quum percutimus, quum rapimus, quum trahimur cupiditate, & tanquā seruis liberis abutimur, nōne hæc sufficientia sunt ad scandalizādum? Neq; mihi dixeris, illum calceorum sutorem esse, alterū coriarium, statuarium verò aliū: sed considera fidelē illum esse & fratrē. Illorum nanque sumus discipuli piscatorum, publicanorum, tentoriorum opificum. † Christus autem] in fabrili domo educatus est, & fabri sponsam matrem habere nō est dedignatus, & ab ipsis incunabulis in præsepe iacuit, neq; vbi caput inclinaret, inuenit: & tantum itineris confecit, vt fatigaretur, & ab aliis victū accepit. Hæc animo voluas, & nullius momenti putato humanam esse superbiam, sed tētoriorum opificē, & qui in rheda deuectus est, † & qui innumeros pueros prosequētes in foro coērcuit,] fratrē tibi arbitrare, immo po-

D tius hūc q̃ illum. Etenim frater ille meritò magis diceretur, qui similior est. Quisnam igitur similior piscatoribus, qui quotidianis laboribus sibi victū quærit, & neq; seruum habet, neq; diuersorium, † sed omnino crucifixus) est: an ille, qui incredibili elatus superbia diuinas leges oppugnat? Noli qui magis frater est contēnere: hic enim propior fuit imagini apostolicæ. Sed nō spontè, verū coactus inquit: nō enim secūdum suam hoc facit sententiā. Vnde id constat? Nō audistis, Nolite iudicare, ne iudicemini? Vt autē intelligas, q̃ non inuitus, accede, & da innumera auri talenta, & videbis recusantem. Itaq; si non à progenitoribus suis accepit diuitias, tamen cùm eas habere posset, noluit, & ab huius seculi rebus animū penitus abiecit. Ex quo magnum præ se tulit exēplum, quòd pecunias contēneret. Nam & Ioannes Zebedæi pauperrimi patris filius erat, non tamen propterea eius

†crudelitatem.

†illi qui.

Luc.2.a

† quique seruos innumeros habet, & in foro perstrepit ac tumultuatur.

† sed omnino indigens.

Matt.7.a

Matt.10.

c. & Mat. 10.e

pauper-

paupertatem coactā dicimus. Cùm igitur fabrum, cū malleatorem, & fuliginis plenum quempiam cōspexeris, noli propterea eum in cōtemptum habere, sed maiorem in modū admirare. Nam & Petrus seipsum præcinxit, & rete tractauit, & post domini resurrectionē piscatus est. Et quid Petrū memoro? Ipse Paulus post innumeras profectiones & discursus, & post tāta miracula, in faciēdis tētoriis pelles cōsuit, quem angeli laudibus prosequebantur, dæmones eōtremiscebāt, & nō puduit eū dicere, In necessitatibus meis, & sociorū meorum, meæ ministrarūt manus. Et quid dico, nō puduit, quum etiam gloriaretur? & quisnam hoc tempore Pauli virtute præditus est? Neminē sanè noui, sed non idcirco despiciendi sunt nostri temporis homines. Nam si Christi amore honorem exhibes, licèt quis abiectissim° sit, modò fidelis, dign° est qui honoretur. Nam si duce & paruo milite ad te veniētibus, & ambobus regiis familiaribus, tu vtriq; domum aperuisti, per quem magis regē honorare arbitratus es? Sanè perspicuum est, per militē. Dux enim etiā sine regia amicitia multa habet, quæ sibi sunt satis ad eum honorē consequendū. Miles autem nihil aliud habet, quàm regiā familiaritatē. Idcirco claudos, cęcos, & qui nullam referre possunt beneficiorū gratiā, ad conuiuia & cœnas nostras aduocare nobis præcipit deus: quoniā huiusmodi opera maximè, & propriè propter deū exhibentur. Quòd si virum aliquem magnū & insignem hospitio acceperis, id non tam pura eleemosyna est: sed pars aliqua in te cōfertur, & partē sibi sæpenumero inanis gloria vendicat, & spes alicuius boni cōsequendi, & vt clarus propter illū euadas. Multos igitur ostendere possem qui propterea inter sanctos insigniores colūt, vt apud principes per illos maiorē consequātur authoritatem, & rebus suis & familiæ inde vtiliores efficiātur, & multas huiusmodi ab illis sanctis gratias exigunt. Quod hospitalitatis remunerationē in his coinquinat, cùm huiusceomodi animo faciāt. Et quid opus est hoc de sanctis dicere? Nā qui à deo laborū remunerationem in hac vita requirit, & humanarū rerum gratia virtutem operatur, is suam minuit mercedē: quam qui in futura vita exigit, secūdum Lazarum illum longè fit mirabilior. Ille nanq; illic omnia bona cōsecutus est, secundū tres pueros, qui cùm in fornacem essent iniciēdi, dicebāt: Est deus in cœlis, qui potest nos eripere: & notum sit tibi rex, quòd deos tuos non colimus, & statuam aureā quam constituisti, non adoramus. Secūdum Abraham, qui filium in montem adduxit vt interimeret, & nullius lucri spe, sed eā maximam arbitratus mercedem, q̃ domino obsequeretur: hos imitemur. Hoc enim pacto magnus nobis ex operibus nostris fructus proueniet, cùm ea mēte omnia faciamus, & clariores nobis coronas præparem°: quas vtinam omnes consequamur, gratia & benignitate domini nostri Iesu Christi, cum quo patri gloria & spiritui sancto in secula seculorum, Amen.

Ioan.21.a

Act.18.a

Ibid.20.g

Dan.3.b.c

Gene. 22. a.b.

Homilia xxi.

Exp.ix.

Nōn sum apostolus, non sum liber? Nónne Christum Iesum dominum nostrū vidi? Nónne opus meum estis in domino? Cùm dixisset, Si esca scādalizat fratrem meum, non mādūcabo carnem in ęternū, quod quidem non fecit: pollicitus autem est se facturum, si necesse foret: ne quis diceret, frustra te iactas, & verbis tantùm philosopharis; quod & mihi & cuilibet hominum facile est: si recta animi sentētia id dicis, re

Supr.8.d

A ipsa ostendas quid contempseris, ne fratrem scādalizares: propterea iam conatur sentētiam suā ostendere, quo pacto à concessis abstineat, ne fratri scandalū faciat, quāuis nulla lege cogatur. Neq; hoc fortè admirandū, quanuis admirandū sit, q̃ à concessis abstineat: non solùm ne scandalizaret, sed q̃ multo cum labore & periculo id faciebat. Quid enim oportet dicere de sacrificiis idolorum? inquit. Nā cùm Christus præcipiat, eos qui prędicāt euangelium, victū sibi ab his qui erudiūtur quęrere debere, ego hoc non feci: sed etiā malui, si oporteret, etiā fame vitā cōsumere, & difficillimā mortē obire. Itaq; non acciperē à catechumenis, si scandalizandi essent, sed si ædificādi: quod multò maius erat: & huius rei testes eos in medium adducit, apud quos & operatus est, & esuriens vixit, ne scandalizaret eos: atqui sine causa scandalizabantur. Siquidē Paulus legē implebat. Veruntamē ex abundantia eis indulgebat. Nam si præter legem ipse fecit, ne scandalizarentur, & à permissis rebus ad aliorum ædificationem abstinuit: quónam digni essent supplicio, qui ab idolorum non abstinēt sacrificiis, & maximè quum multi inde pereant: quod etiā sine scandalo fugere oportebat, eo q̃ dæmonum sit mensa. Hæc quidē omnis summa est, quæ per multa elemēta perficitur: oportet enim ex superiorib° proposita prosequi. Sed neq; hoc ita manifestè, vt dixi, posuit, neq; statim ad hoc prosiluit: sed aliunde sumit principium his verbis, *Non sum apostolus?* Cum prædictis & hæc non parua est differentia; quòd scilicet & Paulus est qui hæc facit. Vt enim non dicerent, q̃ licet signanti gustare, primùm quidem in hoc non immoratur, sed dicit q̃ etiam si licet, non est tamen fra-

C trum detrimento faciendum. Deinde auten ostēdit; q̃ neq; etiam licet. Nunc autem quod prius est, à rebus suis confirmat. Et cùm dicturus esset, q̃ nihil ab his acceperit, nō quamprimùm id ponit, sed suā primùm commemorat dignitatem: Nō sum apostolus, non sum liber? ne diceret, Si non accepisti: quoniam non licebat, non accepisti. Idcircò primū causæ meminit, propter quā non iniuria accepisset, si voluisset accipere. Deinde ne videatur & Petrū & Petri socios his verbis accusare, siquidē illi acceperant, primùm eis licere accipere ostendit. Deinde ne quis diceret, Petrò quidē licuit, tibi autem minimè: suis ipse laudibus auditorem aggreditur, cum res ipsa eum cogat ad se laudandū: ita enim Corinthij emēdabantur. Et iterum cùm nihil magnū de se dicere velit, vide quo pacto vtroq; ad necessitatē vtitur, tantū seipsum laudans, non quantùm sibi ipsi videbatur, sed quantùm propositæ materiæ exigebat necessitas. Cūmq; posset dicere: me omniū maximè accipere decet, & magis quàm illos, quia magis laborauī: nō ita dixit, quia videbatur quandā habere prælationem. Qua autem ratione illi magni essent, & à quibus iustè acciperēt, ea duntaxat ponit, ita inquiens: *Non sum apostolus, non sum liber?* Hoc est, nónne mei ipsius habeo potestatē? Nūquid alicui seruio, qui me cogat & prohibeat accipere? Sed habent aliquid amplius illi, qui cū Christo conuersati sunt. Sed neq; ego ea priuatus sum visione, idcircò prosequitur: *Nónne Christum Iesum dominum nostrum vidi?* Nouissimè autem omnium, inquit, tanquam abortiuo visus est mihi. quæ nō parua erat prærogatiua. Quāobrem Christus id magnū ostēdit his verbis: Quia multi prophetæ & iusti cupierūt videre quæ vos videtis, inquit, & non viderunt. Et ite-

Deut. 18. a & Mat. 10.b.

Infr.15.a

Mat.13.b

rum:

rum: Venient dies cùm volueritis vnam horã dierum videre. Deinde ne rursum dicerẽt, Et quid hoc? Quãuis apostolus sis, quãuis liber, quãuis Christum videris, nullum tamen apostoli opus ostendisti. Et quãnã ratione debes accipere? idcirco deinde addidit: *Nónne opus meum vos estis in domino?* Hoc magnum est † illi] enim nullam sine hoc afferunt vtilitatem. Nam & Iudas Apostolus fuit, & liber, & Christũ vidit: sed quoniã apostoli non fecit opera, nihil sanè illa ei profuerũt. Ideo & hoc addidit, & ipsos testes aduocat. Et cũ magnum quiddã esset locutus, animaduerte quónã pacto id corrigit, cũ inquit, in domino: hoc est, diuinum est, non meum. *Si aliis non sum apostolus, vobis tamen sum.* Intuere nihil in verbis superfluum: sed orbẽ terrarum dicere potuit, & Gentes barbaras, & terram, & mare: sed per cõsensum, & ex abundãtia vincit. Quid enim superfluis opus est, inquit, cùm hæc ad præsentem materiã sufficiant? † Non igitur bona opera quæ alij fecerũt, me fecisse profiteor,] sed ea quorum vos estis testes. Itaq; si non aliunde, à vobis maximè me accipere oportebat. Veruntamen à quibus maximè oportuit accipere (magister enim vester eram) ab his nihil accepi. *Si alius non sum apostolus, vobis tamen sum.*

† illi]

† Non igitur dico quæ apud alios præclare sunt à me gesta.

Iterum ex consensu rationem affert, etenim orbis terrarũ apostolus erat. Non tamen hoc dico, inquit, neq; pugno, neq; contendo, sed vestrum affero testimonium. *Nam signaculũ mei apostolatus vos estis.* Hæc est probatio, & si vult, inquit, quispiã vnde me apostolũ esse constet intelligere, vos ego testes adhibeo. Omnia nanq; quę apostoli erant opera, in vobis ostendi, & nihil prætermisi. quod etiã in secunda meminit epistola: Tametsi nihil sum, signa tamen apostolatus mei facta sunt super vos in omni patientia, & signis, & prodigiis, & virtutibus. Quid enim est, q̃ minus habuistis præ omnibus ecclesiis? Propterea inquit: Nã signaculũ mei apostolatus vos estis. etenim signa ostendi, & oratione docui, & pericula perpessus sum, & vitam exhibui irreprehensibilẽ. & hoc ex his duabus epistolis videre licet, quónam modo horum singula summa cum diligentia comprobat. *Mea excusatio apud eos qui me interrogant, hæc est.* [Quid est mea excusatio apud eos qui me interrogant, hæc est?] vt quærentes intelligant vnde sim apostolus, vel accusantes quare pecunias accipiam, vel interrogantes causam quamobrẽ non accipiam: vel contra eos qui me non esse apostolũ contendũt, † nostra gloria] & hæc quæ dicturus sum, probatio & defensio est. Qualia autem hæc sunt? [*Nunquid non habemus potestatem comedendi & bibendi?*] *Nunquid non habemus potestatẽ sororẽ mulierem circunducendi?* Et quónam pacto hæc excusatio est? Quoniam quando etiam à concessis abstinere videor, nõ vtiq; iustum est, vt tanquam de iniusto & fraudulento suspicio de me habeatur, quòd quicquã pecuniarum gratia faciã. Et quæ superius dicta sunt, † etiam] ad vestrã dicta sunt doctrinam: & hæc quæ dixi, sufficientia sunt † vobis] ad defensionẽ, & respondẽdum omnibus qui me interrogant. Hinc ego contendo, & illa & hæc adducẽs, Nunquid non habemus potestatem mãducandi & bibendi? Nunquid non habemus potestatẽ sororem mulierem circũducẽdi? Veruntamen cùm habeamus, iis abstinemus. Quid igitur? nõ comedebat, neq; bibebat? Immo quidẽ multis in locis neutrũ faciebat, & audi quónam pacto: In fame, inquit, & siti, in frigore & nuditate, hoc tamẽ in loco non ita dicit. Sed quídnã? Non comedimus, non bibimus ab iis qui à nobis erudiuntur accipentes: atqui habentes accipiendi potestatem. *Nunquid non habemus potestatem sororẽ mulierẽ circunducẽdi, sicut & cæteri apostoli, & fratres domini, & Cephas?* Intuere sapientiam Pauli, principem posteriori in loco addidit: qui enim vehementissimus erat locus tunc ponitur. Neq; enim tam mirum erat ostendere id fecisse alios, quàm principẽ ipsum, & cui cœlorũ claues erant creditæ. Veruntamen nõ eum duntaxat posuit, sed omnes, tantùm nõ dicẽs, siue inferiores quęreres, siue superiores, omniũ adsunt exẽpla. Et fratres domini priori incredulitate liberati ex probatorum numero facti sunt, quãuis ad apostolos nõ peruenissent. Quamobrem medios eos posuit, vtrinq; maximos adducẽs. *Aut solus ego & Barnabas non habemus potestatẽ hæc operandi?* Animaduerte humilitatem, & inuidia se purgãtem animam, quo pacto quem norat diligentiæ suæ participem, nõ celauit. Nam si alia cõmunia sunt, qua ratione hoc non est cõmune? Apostoli & illi & nos, & liberi & Christum vidimus, & opera apostolorum ostẽdimus: igitur & nos potestatem habemus ociosè viuendi, & vt ab iis quos erudimus, victum habeamus. *Quis vnquam suis stipendiis militat?* Cùm quod vehementius erat, ex apostolis reuelasset, quòd scilicet licet hoc facere: ad exempla iam venit, & communem consuetudinem, quod ei moris est facere, inquit enim: *Quis militat suis stipendiis?* Tu autẽ animaduerte quàm accommodata hęc exempla ad propositam adduxit materiam, & quomodo primũ meminit periculosæ militiæ & armorum, & bellorum: huiusmodi enim apostolatus, vel potius his lõgè maius. Non enim aduersus homines solùm bellum his erat, verùm etiam aduersus dęmones, & illorũ principẽ, exercitus. Quod igitur inquit, hoc est, q̃ ea quæ neq; externi principes crudeles & iniusti exigunt, hoc est militare, periclitari, de suis milites se alere facultatibus, quomodo vnquam Christus hoc exigeret? & neq; vno cõtentus est exemplo. Qui cũ vilior est & crassior, † is hoc] maximè acquiescere cõsueuit: † hoc est, communẽ consuetudinẽ intueri, quæ in diuinis legibus cõtingit:] quare ad aliud venit, inquiẽs: *Quis plantat vineam, & de fructu eius non edit?* Per illud enim pericula, hoc autem laborem & miseriã multam & curam ostẽdit: & tertium item addit exemplum his verbis: *Quis pascit gregem, & de lacte gregis non manducat?* Multã diligentiam & magistro debitã erga subditos ostendit. Quod ex his apparet: etenim milites, & agricolæ, & pastores erãt apostoli, non bellorũ, neq; terræ, neq; brutorũ animalium, & tantũ sensibilium, sed ratione fruentiũ animarum, & eius exercitus qui aduersus dęmones armatur. Obseruandum autem & illud est, q̃ vbique modestiam seruauit, necessarium quærens tantùm, non superfluum. Non enim dixit, Quis militat, & nõ ditescit? sed, quis militat suis stipendis vnquam? Neq; dixit, Quis plantat vineam, & non colligit aurum, aut totum fructum vindemiat? sed, de fructu eius non edit. Neque dixit, Quis pascit gregem, & non vendit agnos. Sed quomodo? Et de lacte gregis non manducat. Rectè quidem non de agnis, sed de lacte locutus est, vt ostẽderet paruo lucro magistrum contentum esse oportere, & solo victu necessario. Hęc in illos dicta sunt, qui omnia volunt consumere, & totum fructum accipere. Ita dominus sanxit iis verbis: Dignus est operarius mercede sua. Neq; hoc exemplo duntaxat cõfirmauit, sed ostẽdit qualem sacerdotem esse oportet.

2. Cor. 12. d.

† vestri ĩstructio.

† & quæ.

† nobis.

2. Cor. 11. f.

† in hac.

† quando communem consuetudinem videt cũ dicunt: Quis militat suis stipendiis.

Matt. 10. & Luc. 10. b.

Etenim militis fortitudinẽ exhiberet oportet, & agricolæ diligẽtiam, & pastoris curam, & cum iis omnibus nihil supra necessitatem quærere. Cum igitur & apostolorũ exemplo, quod nõ est prohibitum magistrum accipere, & à vita ostenderit, ad tertiũ capitulum venit, ita inquiẽs: *Num secundum hominẽ hæc dico, an & lex hæc non dicit?* Nam cùm primũ ex scripturarum testimonio nihil attulerit, sed cõmunem proposuerit consuetudinẽ: Nolite, inquit, arbitrari iis solis meas corroborari rationes, neq; ex hominũ sententia hæc sancire. Possum enim ostendere, q̃ & deo hęc videntur, & veterem perlego legẽ, quæ ita præcipit. Quãobrem per interrogationẽ sermonem suũ prosequitur, quod in rebus q̃ certissimis fieri solet, ita inquiẽs: Nunquid secundũ hominem hæc dico? hoc est, nunquid ego humanis duntaxat exemplis rem meã confirmo, an & lex hæc non dicit? *Scriptum est enim in lege Moysi: Non alligabis os boui trituranti.* Et quánam gratia hoc meminit, cùm exemplũ habeat sacerdotum? Ex multa hac abundantia confirmare annititur. Deinde ne quis diceret, Et quid ad nos, q̃ de bobus locutus es? exprimit hoc diligẽter his verbis, *Nunquid de bobus cura est deo?* Sũt ne, quæso, boues deo curæ? Curæ quidem sunt. Verũ non ita vt de iis legẽ instituat. Itaque nisi magnum quiddã significasset, per bruta Iudæos exercens ad benignitatẽ complectendã, & ab iis etiã de præceptoribus eos alloquens, non vtiq; tantã adhibuisset diligentiã, vt legem scriberet de non obligando os boui. Præterea & aliud quiddam ostendit, multum scilicet præceptorũ laborem esse debere. Et item aliud, q̃ quęcunq; ad brutorum curam in veteri testamento leguntur, † principio] ad hominũ doctrinam dicta sunt, quẽadmodũ & alia omnia, sicut quæ de vestibus variis, & vineis, & seminibus, & terram propriã facientibus, nec non quæ de lepra dicuntur, & alia omnia. Cum enim adhuc rudiores essent, hoc dicẽdi modo vtebatur, paulatim eos erigens. Et animaduerte, quo pacto hoc iam nõ confirmat, vtpote quod manifestũ & per se perspicuũ est. Nam cùm dixisset, Nunquid de bobus cura est deo? addidit, *An propter vos † vtique] hæc dicit?* Neq; hanc particulã, vtique, temerè posuit, sed ne aliqua ratione cõtradicere auditori permittat. Et perstat in translatione, dicens: *Nam propter nos scripta sunt, quoniam debet in spe qui arat arare, & qui triturat in spe fructus percipiendi.* Hoc est, magister debet laborum suorũ mercedẽ accipere. Et cõfidera Pauli sapientiã, à semine enim ad aream rem transtulit. Iterũ & hic multos magistrorũ labores ostendit. Nam & ipsi arant, & aream terunt. Et in arando quoniã nullus fructus, sed labor duntaxat accipitur, spem ponit. In triturãdo autem iam de fructu cõgratulatur, inquiens, & qui triturat in spe fructus percipiendi. Deinde ne quis diceret, Ipsa igitur tantorũ sudorũ remuneratio est, addidit in spe, hoc est futura. Nihil ergo aliud os non alligatum huius animalis clamat, quàm q̃ magistros laborantes remunerationem habere oportet. *Si nos vobis spiritualia seminauimus, magnum est, si nos carnalia vestra metamus?* Ecce quartam quam affert rationem, q̃ præbere oporteat. Cũ enim dixisset, Quis militat suis stipendiis, & quis plantat vineam, & quis pascit gregem, etiã addit bouem triturantem: & aliam ostendit causam maximè rationabilem, qua mererẽtur accipere, q̃ multò maiora præberent, non tantùm laborarent. Quid ergo est? Si nos vobis spiritualia seminauimus, magnũ est si nos carnalia vestra metamus? Vides iustissimã causam, & superioribus probabiliorẽ. Illic enim dixit carnale semen, carnalis & fructus. Hic autẽ semen spirituale, & remuneratio carnalis. Vt enim non nimium se iactarent, eo q̃ magistris victum exhiberent, ostendit eos maiora accipere q̃ dare. Agricolæ enim quæ seminant, ea accipiunt: nos autẽ cùm in vestris animis spiritualia seminemus, metimus carnalia: huiusmodi nãque est ab iis datus cibus. Deinde vehementius arguit: *Si alij potestatis vestræ participes sunt, quare non potius nos?* Ecce alteram rationẽ, & ipsam item ab exemplis nõ tam sublimibus. Nam neq; Petri hoc in loco meminit, neq; apostolorũ, sed aliorum quorundam, qui alieni erant, aduersus quos posterius accingitur, de quibus dicit: Si quis vos deuorat, si quis accipit, [si quis extollitur] si quis in faciẽ vos percutit: & aduersus illorum bellũ iam præludit. Quamobrẽ nõ dixit, Si alij à vobis accipiunt, sed eorũ † stultitiã, violentiã, copiã] significans inquit. Si alij potestatis vestræ participes sunt, hoc est possidẽt vos, sub potestate habẽt, tanquã seruis abutuntur: non accipientes tantùm, sed multa cum diligẽtia & authoritate. Idcirco addidit, *Non potius nos.* Quod vtiq; non dixisset, si de apostolis sermo haberetur, sed constat quosdã violatores & ipsos deceptores per hos significari. Itaq; cum lege Moysi, vos ipsi quoq; legem tulistis, quídnã sit exhibendum: Cùm autẽ dicit, Non potius nos, non confirmat, quarénam potius: sed eorũ conscientiæ reliquit reprehensionẽ, simul vt eos perterreret, & maiorem in modũ reprehenderet. *Sed non vsi sumus hac potestate.* Hoc est, non accepimus. Vides quot rationibus confirmat? Primũ quod non præter debitũ est, si accipiunt: tamen se non accepisse, ne tanquam à prohibito videretur abstinere. Non enim quia nõ licet, inquit, non accipio. Siquidẽ licet, quod multis modis ostẽdimus, ab apostolis scilicet, à vitę negociis, à milite, agricola, pastore, à lege Moysi, ab ipsa rei natura. Quòd seminauimus vobis spiritualia, ex quibus vos erga alios fructum fecistis. Sed quemadmodũ ne videretur apostolos, qui hęc accipiebant, reprehendere, hæc posuit. Sed eos coarguit, & ostendit non re prohibita abstinere. Ita rursum, ne multum cõfirmatione, exemplis, rationibus, quibus sibi accipiendum esse ostendit, accipiendi occasionem quærere, & idcirco huiusmodi dicere videatur: iam hoc corrigit, & manifestius hoc in sequentibus facit, quũ inquit: Nõ scripsi autem hæc, vt ita fiant in me. Hoc autem in loco inquit: Nõ vsi sumus hac potestate: & quod maius est, q̃ neq; illud quispiam diceret, in abundantia non vsi sumus: sed cogente necessitate non cedimus necessitati, quod in secunda dixit epistola. Alias ecclesias compilaui, accipiens stipendium ad ministerium vestrum, † & præsens, & à vobis absens. In nullo torpui.] Et in hac iterum: Et esurimus, & sitimus, & nudi sumus, & alapis cædimur. Et hoc item in loco idẽ iis verbis significat, *Sed omnia sustinemus.* Quibus verbis & famem significat, & multas angustias, & alia omnia. Sed non ita coacti sumus, inquit, soluere legem, quam nobis ipsis sanximus. Quamobrem? *Ne quod offendiculum demus euangelio Christi.* Quum enim imbecilliori essetis animo Corinthij, ne nos hæc accipientes perterreamus, inquit, † vetus curriculum prosequi statuimus potius,] quàm offendiculum aliquod dare euãgelio, hoc est doctrinæ vestræ. Quòd si nos quod nobis permissum est in maxima necessitate, cúmque aposto-

† πάντως, omnino.

† τὸν μὲν διδάσκαλον τοῦ μισθοῦ τιμῶν.

2. Cor. 11. c.

† & cũ esset apud vos, & egerẽ, nulli onerosus fui.

Supr. 4. b

2. Cor. 11. b.

† supra id quod mandatũ esset, facere maluimus.

apostolorum exemplum habeamus:non fecimus,ne
offendiculum daremus.Et nõ dixit,euersionem:sed,
offendiculum:neq; simpliciter, sed aliquod offendi-
culum,ne paruam,vt sic dicam,moram & dilationem
faceremus cursu orationis.Si inquã, nos tanto vsi su-
mus studio,inquit,quãto maiori vobis lõgè apostolis
inferioribus:& qui neq; legem,quę vobis permittat
habetis,sed contrà,quæ prohibita sunt prosequimini,
ad maximũ euãgelij detrimentũ:non in dando
duntaxat offendiculo, sed neq; vrgentẽ videndo ne-
cessitatẽ:abstinendum est. Hanc enim totã orationẽ
propter illos mouit, qui per cibum ex idolorũ sacri-
ficiis factũ imbecillioribus fratribus scãdalũ pariũt.
Hęc & nos audiamus dilectissimi,ne eos qui scãdali-
zantur contemptui habeamus, néve aliquod facia-
mus offendiculum euangelio Christi:ne nostram tra
damus salutem. Noli mihi dicere,quum scandaliza-
tur frater, non esse prohibitũ id in quo scãdalizatur,
quotiescunq; permittitur.Ego sanè tibi maiora dicã,
q̃ quanuis ipse Christus permitteret, videres autem
aliquem eo offendi,teipsum cohibe, & nolito illa vti
permissione. Hoc & Paulus facit :quũ sibi ex Christi
permissione liceret accipere, nõ tamẽ accepit. Nam
quum sit benignus dominus,multã pręceptis suis in-
stituit mansuetudinẽ, vt non solùm ex præcepto, sed
ex propria multa faciamus sententia. Etenim nisi ita
voluisset,arctiº instituere pręcepta poterat,& dicere:
Qui non semper ieiunat,puniatur : qui nõ seruat vir-
ginitatẽ,supplicio afficiatur: qui nõ omnibus suis re-
bus se exuit,pœnam luat grauissimam. Verùm nõ ita
sanxit,tibi †volens,si volueris,indulgere.] Propterea
quũ de virginitate dissereret,dixit:† Qui potest sepa-
rari,separetur.]Et diuiti quædã pręcepit, quædã suæ
permisit licẽtię.Nõ enim dixit, Vẽde res tuas:sed,Si
vis perfectus esse,vende. Nos verò non solũ non cõ-
tendimus,neq; præcepta superamus,sed præceptorũ
fines longè relinquimus.Et Paulus quidẽ esuriuit,ne
offendiculũ euangelio daret. Nos autẽ neq; ea quæ
nobis†prohibita]sunt,attingere audemus ,quũ innu-
meras animas perire videamus.Edat,inquit, tinea,&
non pauper.Deuoret vermis,& non induatur nudus.
Omnia tẽporis diuturnitate cõsumantur, & non nu-
triatur Christus,& maximè quũ esurit. Et quis hoc,
inquit,† mandauit?] Etenim hoc est grauissimum, q̃
nõ verbis,sed rebus hæc dicũtur.Etenim minus esset
graue in verbis dictum, q̃ factum in operibus. An nõ
hæc singulis diebus clamat inhumana,& crudelis, &
impia auaritia iis quos in captiuitatẽ trahit? Præpo-
nãtur calumniatoribus,latronibus, insidiatoribus ad
delicias vestræ facultates,non esurientibus,neq; indi
gentibus victus.Nunquid vos latrones facitis? Num
inuidorum igni suggeritis nutrimentum?Nónne vos
facitis fugitiuos?nónne insidiatores,quum tanquam
escam eis diuitias vestras præponitis? Quænam hæc
dementia?Siquidem dementia est & insania manife-
sta,arcam cum vestimentorum copia pręparare, qui
autem ad dei imaginẽ factus est & similitudinẽ, eum
nudũ & trementem gelu, & vix se erigentẽ despice-
re.Sed causatur,inquit,& simulat tremorem & infir-
mitatem.His verbis non timuisti, ne fulmen cœlitus
ardẽs deferatur:nã ira distumpor. Ignoscite, quæso,
quandoquidẽ tu ventri deditus es,[& incrassatus,] &
in longam noctẽ pocula producis, & mollibus in le-
ctis tanquam sepultus decubas, nõ censes te pœnam
daturum,quũ tam iniustè diuinis vtaris muneribus?

†occasionẽ præbens si volueris, largiter operandi.
† Qui potest capere, capiat. Matt. 19. b.
Ibidem.
† recondita.
† dicit?

A Nõ enim vt inebriemur,vini nobis datus est vsus: ne-
que vt ventri indulgeamus,ciborum: neq; vt disten-
damur,fruges proueniũt. Tu à mẽdico misero,penè
mortuo,rationem efflagitas : & metuendum illud &
horrendũ Christi iudicium non formidas? Etenim si
simulat,ex necessitate& inopia simulat,ꝓpter crude-
litatem tuam & inhumanitatem huiusmodi personа-
rum simulationibus egentem, quæ nulla cõmouetur
misericordia. Et quisnam absq; necessitate pro vno
pane tam impudẽter faciat?ita cædatur,tantũ patia-
tur supplicium.Itaq; simulatio illius,tuæ est inhuma-
nitatis præco.Quũ enim rogãs & supplex,& misera-
bilibus verbis,& anxiº,& lachrymãs,& †singulis die-
bus]circumeundo mendicans,ne necessariũ quidem
victũ comparat:fortasse hãc artem inuenit, quæ non
tantũ illi, quantùm tibi affert ignominiã & culpam.
B Ille nanq; dignus est cui misereatur, q̃ in tantam ve-
nerit necessitatem.Nos autẽ innumeris digni suppli-
ciis, q̃ mendicos ad huiusmodi adducamus necessi-
tatem.Nam si facilè moueremur, nunquam sanè ille
eiusmodi sustinere eligeret. Et quid nuditatem & tre
morem memoro? Dicam enim quod longè horribi-
lius est,q̃ nonnulli suos cæcare filios ætatis florem a-
gentes coacti sunt , vt in stupiditatem nostram inue-
herent.Siquidẽ cùm sensu visus fruentes,& nudi cir-
cummendicantes, neq; ætate, neq; calamitate inhu-
manos atque immisericordes mouerent,tantis malis
aliam addiderũt calamitatem,& quidem maiorẽ : &
vt famem lenirent,leuius fore arbitrati sunt, hoc cõ-
muni lumine & solariº radiis omni humano generi
cõcessis priuari,q̃ perpetuò cum fame pugnare,& mi
serrima morte perire: & cùm tantæ paupertati mise-
C reri non didiceritis , sed lætari calamitatibus , vestrã
implent insatiabilẽ cupiditatem, & sibi ipsis & nobis
gehenna vehementiorem flammam accendunt.Et vt
intelligatis hęc & huiusmodi propter hoc fieri,signũ
vobis manifestũ afferã,cui nemo contradixerit.Sunt
alij pauperes superbi &elati animi,qui famẽ perferre
nesciunt,sed omnia potius q̃ famem tolerant.Hi sæ-
penumero nos offendentes, & facie & verbis ad mi-
sericordiam accõmodatis,nos aliquid efflagitant: &
quũ nihil assecuti sunt precibus, illis omissis, † admi-
randos se nobis præbent.]Alij quidẽ absumptos cal-
ceos mãdunt,alij capiti acutos clauos infigũt,alij per
ipsum gelu nudo corpore mendicantes petunt . Alij
etiã iis grauiora ferẽtes, miserabile de se præbẽt spe-
ctaculum.Tu autẽ huiusmodi conspicatus,iis visis in
risum solutus es, & admiratus te in alienis malis extu
D listi,quũ cõmunis natura ignominia affecta sit: & q̃d
amplius iis immanissimus diabolus fecisset ? Deinde
vt prõptius hæc faciat, abundãtius argentũ exhibes.
Illi autẽ qui te obsecrat, deum implorat,mãsuetè lo-
quitur,ne respõdere quidẽ dignaris,neq; eũ respice-
re,sed etiã grauibus in eũ verbis vteris, quum instan-
tius postulat:Hũc ergo viuere, aut omnino respirare,
aut Solem hunc cõspicari † velim?] Erga illos autem
lætus & ambitiosus appares,vtpote munerariº quidã
ridiculæ & satanicę illius ignominiæ.Quare non sine
ratione ad huiusmodi ludorum munerarios & eorũ
comites,quousq; videãt alios supplicio affectos,hæc
dicta sint verba:hos ego viuere,aut respirare, aut om
nino Solem hunc videre fas putem?hos,inquam,qui
iniustè in communẽ naturam agunt , qui deum con-
tumeliis afficiunt?Etenim quum deus dicat,Da elee-
mosynam,& ego dabo tibi regnũ cœlorum, non au-
disti:

† toto die
† præstigiatores dei
ceps apud vos superant.
† oportet.
Luce 1. f.

disti:& quum diabolus caput confixum ostendat,re-
† liberalis. pẽtè †ambitiosus]factus es:& magis te immanis dia-
boli fallacia flexit quum tantũ afferat detrimentum,
q̃ dei promissio,quæ tot & tãtis affluit bonis.Cũ etiã
si aurum abiiciendum esset,ne eiusmodi fierẽt, néve
facta aspicerẽtur,omnia & facere &perpeti & anniti
deberes:[tu verò vt hæc fiant,eáq; videas cõtẽdis, &
omnia facis.] Adhuc igitur interrogas, dic,quæso,
quare gehẽna est?Verũ noli amplius interrogare,sed
quónã pacto vna tantùm gehenna sit . Quibus enim
suppliciis nõ digni sunt hi,qui crudeli huic & imma-
ni fauẽt spectaculo,& de his ridẽt, quibus & illos &
nos deflere oporteret,imò vos potius, qui hãc igno-
miniã molimini?Sed nõ ego molior,inquis. Et quó-
nam pacto id negas,dic,quæso, cùm neq; humilibus
lachrymãtibus,deũ implorãtibus aures adhibere pa-
teris:in ludis autem largè argẽtum erogas, & multos
B tecũ admiratores ducis?Sed adsumus inquit,& eorũ
mouemur misericordia . Et tu hoc præcipis? non est
hoc misereri homo,nõ est inquã,tantũ ꝓ paucis obo
lis suppliciũ exigere,& pręcipere vt qui necessarium
victũ rogat, cõcidatur, caput decorietur tam asperè
& miserè.Parcius ista,inquit:Nõ emũ nos sumus , qui
eorum capita cõfigimus.Vtinam tu configeres. Non
fuisset tam grauis calamitas : nam qui aliũ interimit,
longè leuius peccat q̃ qui iubet seipsum interficere.
Quod & in his cõtingit : etenim asperius puniuntur,
quoniã ipsi iubentur tam prauorum præceptorũ au-
† appellati thores fieri, & hoc in Antiochia vbi primũ † versati]
sunt Christiani, in qua homines omniũ fuerũt man-
suetissimi, in qua multus eleemosynæ fructus quõdã
florebat.Nõ enim præsentibus duntaxat, sed qui lõ-
gè aberant lõgo interuallo mittebãt, & maximè quũ
C fames vrgeret . Quídnam igitur faciendũ censemus?
Vt hanc feritatẽ exuamus: omnibus autem indigen-
tibus suadeamus, ꝓ si huiusmodi quid fecerint, nullã
accipient mercedem : sed qui humiliter & mansuetè
accedunt petuntq;,multa fruentur munificẽtia. Quã
suasionem si acceperint, etsi omnium sint miserrimi,
nũquã eo modo puniti patiẽtur.Ego hoc polliceor,
sed & gratiã vobis habebunt, ꝓ irrisione illa & mise-
ria illos liberastis . Nunc autem pro aurigis filios ve-
stros exhibetis,&ꝓ saltatoribus proditis animas:pro
Christo autem sitiẽte ne minimam quidem substãtię
vestrę partẽ erogatis.Sed si vel exiguum qui ddã ar-
genti exhibuistis , tãquam omnia vestra consumpse-
ritis, cõmouemini, nescientes ꝓ non dare, sed largè
dare,id demũ est eleemosyna:Idcirco propheta non
dantes simpliciter prædicat, & laudibus extollit, sed
D
† dedit. abũdè elargiẽtes:Nõ enim simpliciter dixit, † dispar-
Psa. 111. b sit:]sed,dispersit,dedit pauperibus.Quænã,quęso,ti-
bi vtilitas?quum ex diuitiis tuis tantũ exhibeas,quã-
tùm si quis ex pelago cyathũ daret,neque viduæ mu
lieris magnanimitatem desideres. Quomodo autem
Psal. 50. a dices,Miserere mei domine secũdum magnã miseri-
cordiam tuam,& secũdum multitudinẽ miserationũ
tuarũ dele iniquitatẽ meam:cùm tu non secundũ ma
gnam misericordiã miserearis ? Fortasse autem neq;
secundũ paruam:etenim vehementer erubesco, quũ
video multos diuites auro opertis equis vectari, &
seruos auratis vestibus indutos ducere,argenteos le-
ctos habere,& alia plura vanitatis plena. At quum in
pauperes erogare oporteat , pauperrimis paupertio-
† sed quis. res factos videmus.† Sed quídnam tam longa oratio
nam fre- commune habet cum ecclesia? inquit.] Et quid hoc

A ad te?Non enim si ego eleemosynas dedero , tu pro-
pterea salutẽ consequeris:neq; si ecclesia prębeat,tu
peccata tua deleuisti.Nã si propterea nihil das, quo-
niã ecclesiã indigentibus dare oporteat : dic quæso,
quum precãtur & orant sacerdotes,nunquid tu nun-
quã precaris:& quum ieiunãt alij,tu semper inebria-
tus es?An nescis ꝓ non tam pauperum gratia eleemo
synæ legem statuit deus,q̃ eorum qui exhibẽrẽt?Sed
habes sacerdotem suspectũ.Grauissimum quidẽ hoc
peccatũ est.Verũ nihil diligentius inquiro.Per te om
nia facias,& ita duplicẽ mercedẽ lucraberis : etenim
quæ nos de eleemosyna dicimus,non vt vobis quic-
quã afferas dicimus , sed vt ipse per te ministeriũ ex-
hibeas. Mihi nanq; afferens, fortasse inani gloria ca-
pieris,fortasse aliqua re scandalizatus discedes, malũ
aliquod suspicãdo . Si autẽ per vosipsos omnia faci-
tis,& scãdalis,& omni inani suspicatione liberi, plu-
B rimũ vobis præmiũ accesserit: non igitur vt vos huc
afferre pecunias cogam,hæc verba facio : neq; indi-
gnor,ꝓ malè de se loqui audiant sacerdotes.Nã si in-
dignari oporteret & dolere, vestri causa id faciendũ
esset,qui maledicitis. Hi enim qui sine causa & imme
ritò maledicta perferũt,maius præmiũ cõsequuntur:
hi autẽ qui inferunt,iudiciũ grauius atq; supplicium.
Itaq; non eorũ gratia hæc dico,sed quoniã vestri cu-
ram habeo . Quid enim mirũ si quid de gente nostra
suspicãtur, vbi de sanctis illis, qui ãgelos imitati sunt,
qui nihil propriũ possidere voluerũt:hoc est, de apo-
stolis murmurabatur in viduarũ ministerio,quoniam Act. 6. h
pauperes cõtemnebantur, quando nemo quicquam
propriũ sibi esse dicebat , sed omnia esse communia?
Nolimus igitur huiusmodi afferre causas . Neq; vllã
C nobis putemus esse excusationem , ꝓ ecclesia multa
possideat.Siquidẽ quũ magnas eius videris diuitiarũ
facultates , ei adscriptorũ pauperũ greges, ægrotan-
tium multitudinẽ,plurimas erogandi necessitates,cõ
sidera,scrutare,& inquiras diligentius.Nemo prohi-
bebit,sed parati erunt impensarũ rationem vobis af-
ferre,tamẽ excessum fieri volo: quum enim rationes
reddamus ostendamúsq; non minorẽ prouẽtu sum-
ptum esse,sed aliquando etiã maiorẽ, libenter vos il-
lud interrogarẽ : Quum hinc migrabimus, & audie-
mus Christũ dicentẽ:Esurientem me vidistis , & non Mat. 25. d
dedistis mihi cibũ : nudum , & non cooperuistis me:
Quídnam respondebimus?Quo pacto nos excusabi-
mus?hũc & illũ in mediũ ferem?, qui hoc nõ audiũt;
&quosdã suspectos sacerdotes?Et quídnã hoc ad te?
Ego,inquit,reprehendo, quæ ipse peccasti . Excusa-
tio autem horum est,si tua ipsius peccata ablueris, &
non alios eodẽ tecum in crimine esse ostenderis. Si-
quidem ecclesia propter † insipientiam]vestram ha- † parcitatem.
bere cogitur,quæ nunc habet:†vt si]secundũ aposto-
licas leges omnia facerent, prouentũ eius esse opor- † Nam si.
teat vestrũ studium,quod & arca certissima vobis es-
set,& incorruptibilis vobis thesaurus . Vetũ nũc quũ
thesaurizetis in terra,& omnia in loculis vestris con-
cludatis:ipsa autem in viduarũ necessitatibus, in vir-
ginum choris,in hospitũ aduentibus, in migrantium
miseriis,captiuorũ calamitatibus,ægrotantium & vl-
ceratorum ope,&aliis huiuscemodi rebus consume-
re cogatur:quídnam faciendum est? An ne omnes hi
expellendi, & tanti portus exaggerandi , & quisnam
factis naufragiis sufficeret ? Quis lamentationibus?
Quis fletibus?Quis vlulatibus vbique dispersis?Non
igitur simpliciter quicquid in buccam venit loqua-

quens est ipsorũ sermo? habet bona communia ecclesiæ, inquit.

mur: & nunc quidem, quod iam dixi, rationes vobis afferre paratus sum. Quod si secus esset, & corruptos magistros & omnia diripientes & auaros habuissetis, non tamen eorũ malicia ad vestrã satis esset excusationẽ. Benignus enim & sapientissimus dei filius vnigenitus, qui omnia antequã facta sint, cognouit, sciẽs multos in seculorũ longitudine, & in tanto orbe terrarum ignauos, ne quis propter eorũ pusillanimitatẽ angeretur, omni ablata vilitatis animi excusatione,
Mat.23.a Super cathedrã Moysi, inquit, sederũt scribę & pharisæi. Omnia ergo quæcunq; dixerint vobis, seruate & facite, secũdum verò opera eorũ nolite facere. Ex quo significat ꝙ etiam si prauum magistrum habeas, nullam tibi poterit afferre vtilitatem, nisi eius verbis attẽderis. Non enim ex magistri tui operibus, sed ab his quæ tu audita contẽpsisti, de te deus feret sententiam. Itaq; si quæ tibi mãdantur, seruares, multa tunc cũ fiducia esses. Quũ verò quæ tibi prædicãtur, contemnas: & si innumeros corruptos sacerdotes in tui excusationẽ proponeres, nihil id tibi profuerit. Nam & Iudas apostolis connumeratus est. Veruntamẽ nihil hoc sacrilegia & auaritiã † eius vnquã excusauit,]
† cuiusquã excusabit. neq; quisquã accusatus poterit in purgationẽ suam afferre apostolũ furem fuisse, & sacrilegum & proditorem. Sed hoc ipsum maiorẽ in modum nos puniet, & condemnabit, ꝙ neque aliorũ calamitatibus facti sumus sapientiores. Propterea nanq; illa literis mandata sunt, vt eorum fugiamus cupiditatẽ. Quamobrẽ hoc & illo omissis, nobisipsis attendamus. Vnusquisque enim nostrũ de seipso deo reddet rationẽ, quam vt iustam & probabilem afferamus, nostram formemus vitam, & larga manu indigẽtium inopiæ subueniamus, scientes hanc solã nobis parari posse excusationẽ, si nos rectè fecisse ostenderimus. Cætera omnia nihil profectò sunt. Quam si afferre poterimus, intolerabilia illa gehẽnæ supplicia effugiemus, & futura bona cõsequemur, quibus vtinam omnes digni efficiamur: gratia & benignitate domini nostri Iesu Christi, per quem & cum quo patri gloria, honor & imperium, cum sancto & viuificanti spiritu, nunc & semper, & in secula seculorum, Amen.

Homilia xxij.

Nescitis quoniam qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt, edunt: & qui altari deseruiunt, cum altari participãtur? Ita & dominus ordinauit his, qui euãgelio annunciant, de euangelio viuere. Multa vtitur diligentia, vt ostẽdat, non prohibitũ accipere. Quare quum tot verbis superius in hanc sit vsus sententiã, ad legẽ venit, priore magis propriũ exemplũ afferens. Neq; enim par erat, boues in mediũ adducere, & apertè de sacerdotibus legẽ in hoc positam relegare. Considera autẽ in hoc quoq; Pauli sapientiã, quàm magnificè rei meminit. Nõ enim dixit, qui in sacrario operãtur, ab oblatoribus accipiunt: sed, quæ de sacrario sunt, edunt: vt neq; illis qui accipiũt, exprobetur: neque qui præbent, inflentur. Quare quod sequitur ita posuit. Neq; enim hoc in loco inquit, qui altari deseruiunt, ab his qui sacrificant, [accipiunt:] sed, cũ altari participantur. Siquidẽ quæ oblata sunt, non amplius sunt offerẽtium, sed sacrarij & altaris: & non dixit sacraria accipiunt, sed quæ de sacrario sunt, edunt: suã iterum ostendens modestiam, & ꝙ neq; pecunias accumulare oportet, neq; ditescere. Quòd autem dicit, cum altari participantur, non æqualem dicit distributionem, sed debitum datum eis remedium. Atqui opera apostolorum longè erãt maiora. Illic enim honor erat sacerdotũ, hic autem pericula, cædes, neces. Quare omnibus aliis exemplis lõgè maius fuit dicere, Si nos vobis spiritualia seminauimus. Nam quum dixerit, seminauimus: tẽpestates, pericula & inenarrabilia mala, quæ in suis prædicationibus perpessi sunt, ostenduntur. Veruntamẽ in tantis rebus noluit neq; † sed etiã sua extollit. vetera deprimere, neq; sua extollere: † quę potius deprimit,]nõ à periculis, sed à muneris magnitudine ea cõmendans. Nõ enim dixit, si periclitati sumus, si insidias perpessi: sed, si nos vobis spiritualia seminauimus, & sacerdotalia opera pro viribus his verbis extollit, quũ dicit: Qui in sacrario operantur, & qui altari deseruiũt. Quibus verbis assiduã eorum seruitũtem & tolerantiam significare intẽdit: vel potius Iudæorum sacerdotes, Leuitarũ scilicet & principũ sacerdotum, vtrunq; ordinẽ denotauit: hoc est, minorem simul atq; maiorem. Illum quidem quum dicit, † idẽ opus erat præceptum. qui in sacrario operantur: hunc autẽ quum subdidit, qui altari deseruiunt. Non enim omnibus † vno erat opus præcepto.] Sed alij quidem crassiora, alij altiora agitabant. Hos igitur omnes comprehendens, ne quis diceret, quid nobis vetera commemoras? nescis ꝙ perfectiorum præceptorum tempus est nobis? post illa omnia omnium vehementissimum posuit, dicẽs:

Sic & dominus ordinauit his, qui euangelium adnunciant, de † ab hominibus. *euangelio viuere.* Neq; hic † tanquam homines] educari dicit, sed quẽadmodum sacerdotes de sacrario & altari, ita euangelium adnunciantes de euangelio: & quemadmodum illi comedunt, ita hi victũ accipiũt, † negotiãtur. non † abundant,] non thesaurizant. Dignus est enim, inquit, operarius mercede sua. *Ego autem nullo horum* Mat. & Luc.10.b *vsus sum.* Quid igitur, si non hactenus vsus es, inquit, in posterũ vti vis, & idcirco hæc dicis? Absit. etenim propterea quamprimũ correctione vsus est inquiẽs,

Non scripsi autem hæc vt ita fiant in me. Et vide quanta cũ vehemẽtia negat. *Bonũ est enim mihi magis mori, quàm vt gloriam meam quis euacuet.* Neq; semel aut bis, sed sępenumero hoc vtitur verbo: etenim superius inquit, Non vsi sumus potestate hac: & inde iterum, Vt non abutar potestate mea: & in hoc loco, Ego nullo horũ *Infrà.* vsus sum. Quibus non vsus es? Multis scilicet exẽplis. Nam quum multi hanc mihi præberent potestatem, miles, agricola, pastor, apostoli, lex, & ea quæ in vos fecimus, & vos in alios, sacerdotes, Christi pręceptũ, † vt legem nulli horum credidi † vt me lex soluerẽt,] & acciperẽ. meã dissoluerem. Et noli mihi præterita afferre. † Imò enim quum possem multa de præteritis dicere, propter hoc pertuli:] † Atqui dicere possum multa me superiori tempore propter hoc pertulisse. tamen illis solis rem meam non cõfirmo, sed & futura polliceor, ꝙ eligo potius fame perire, quàm hac priuari gloria. Bonũ est enim mihi, inquit, magis mori, quàm gloriã meam quis euacuet: non dixit autem, legem meam quis soluat: sed, gloriã: ne quis diceret, ꝙ non læto animo id faciat, sed tristi & inuito. Vult enim quanta lætitia afficiatur ostendere, & q̃ promptus sit: & id gloriam appellat, tantùm abest, vt conqueratur: quoniã & gloriatur & mori mauult, quàm huiusmodi gloriam amittere. Ita enim quàm vita dulcius erat, quod perpetiebatur. Inde alia ratione hoc exollit, & magnum esse significat, non vt seipsum clarum ostendat (longè enim ab eius moribus hoc aberat,) sed vt suum demonstraret gaudium, cuius vehementia suspicionem auferat. Propterea vt iam dixi, gloriam appellauit: & quidnam inquit? *Nam si euangelizauero, non est mihi gloria. Necessitas enim mihi incumbit.*

Væ au-

Væ autẽ mihi est, si nõ euãgelizauero. Sin autẽ volẽs hoc ago, mercedẽ habeo. Si autẽ inuitus, dispẽsatio mihi credita est. Quæ est ergo merces mea? vt euangeliũ prædicãs, sine sumptu ponam euãgeliũ Christi, vt nõ abutar potestate mea in euãgelio. Quid loqueris, dic quæso, Paule? Si euãgelizaueris, nõ est tibi gloria, sed si gratis cõmunices? Igitur hoc quàm illud maius est? Minimè, [sed aliũde nõnihil amplius habet:] quoniã illud quidẽ præceptũ est, hoc autem meæ voluntatis officiũ. Quæ enim supra præceptũ fiunt, multã secũdum hoc dictum mercedem consequuntur: quæ autẽ sub præcepto cõtinentur, nõ itidem. Itaq; hac sentẽtia inquit, hoc illo amplius esse, non ex ipsius rei natura. Quid eũ prædicationi cõparari potest? Ea enim cum ipsis angelis certare facit. Veruntamen cum alterũ quidẽ præceptum sit & debitum, alterum voluntatis promptitudo, secundũ hanc rationẽ hoc illo maius est. Quare hoc interpretatur, quod nũc dicebã, Si volens hoc ago, mercedẽ habeo: si autem inuitus, dispẽsatio mihi credita est. Illa autẽ verba, volens & inuitus, pro coacto & non coacto acipit. Ita & illud, Necessitas mihi incumbit, intelligendũ est. Non tanquã inuitus aliquid horum faciat: absit: sed tanquã subditus præceptis & ad libertatis distinctionẽ in accipiendo, dictũ est. Quare
Luc.17.a discipulis inquit Christus, Quũ omnia feceritis, dicite quia inutiles serui sumus, quæ enim debuimus facere fecimus. Quæ igitur merces mihi erit? vt euãgelizãs sine sumptu ponam euangeliũ. Quid igitur dic, quæso, Petrus nõ habet mercedẽ? & quisnã vnquam haberet, quantã ille? Quid autem & reliqui apostoli? Qua igitur ratiõe inquit, Si autẽ volẽs hoc ago, mercedem habeo: si autẽ inuitus, dispẽsatio mihi credita est? Animaduertis in hoc quòq; locò sapientiã: non enim inquit, si autẽ inuitus, nõ habeo mercedẽ: sed, dispẽsatio mihi credita est: ostendens, ꝙ hoc quoq; modo habet mercedẽ, sed quantã qui præceptũ seruat, non quantam ille qui in suis gloriatur operibus, & præceptũ exuperat. Quæ ergo est merces nostra? vt euangeliũ prædicans, sine sumptu, inquit, ponam euangeliũ, [vt nõ abutar potestate mea in euãgelio.] Vides quomodo omnino nomine potestatis vtitur, id ostendens, quod frequenter dixi: ꝙ neque qui accipiunt, accusandi sunt. Addidit autẽ id verbũ, euãgelium, cum vt euãgelium significaret, tum vt vbique hoc, phiberet expellere. Magistrũ autẽ accipere oportet, nõ autẽ omnino inertem. *Nam quum liber essem ex omnibus, omnium me seruum feci, vt plures lucrifacerẽ.* Iterũ hoc in loco aliam ponit superiectionẽ. Magnũ quidẽ nõ accipere est, sed quod dicendum est, longe est illo maius. Quid autẽ est quod dicit? Non solum non accepi, inquit, neq; solum non vsus sum potestate hac: sed seruum me feci, & seruitutẽ variã & multifariam seruiui. Non enim in pecuniis tantum, sed quod lõgè pecuniis maius est, ĩ rebus multis & variis hoc ipsum ostẽdi, & seruũ meipsum feci, quum nulli subditus essem, & nullius haberẽ necessitatẽ: hoc autẽ significat illa particula, quũ liber essem ex omnibus: neq; vni seruiui, sed vniuerso orbi terrarũ. Quare subdidit, Omniũ me seruũ feci. Nam præceptum erat tantũmodo prædicare & adnunciare, quæ sunt cõcredita: innumera autẽ aggredi & cõsiderare, iam mei studij fuit. Itaq; abiicere duntaxat argentum debere me arbitrabar. Ego autem vt exigerem, omnia faciebam, iterum suprà quàm mihi præceptũ esset, aggressus. Nam quum voluntatis promptitudine & charitate in Christũ omnia fecisset, non expleuit cupiditatem ad salutẽ hominũ consequendam. Quare ex multa abũdantia transcẽdit aggeres, in omnibus supra ipsum cœlum prosiliens, & suã memorans seruitũtem. Iam varios eius modos aggreditur. Quales autem hi sunt? *Et factus sum Iudæis tanquam Iudæus, vt Iudæos lucrifacerem.* Et quónam pacto id factũ est? quãdo † circuncisus est,] vt circuncisionẽ aboleret. Propterea nõ dixit Iudæus: sed, tanquã Iudęus, quod dispensatio erat. Quid dicis? orbis terrarũ prædicator, & qui cœlũ ipsum attigit, qui tanta clarũit gratia, hic repẽte tantũ descendit? Certe: hoc nanque ascẽdere est. Non enim hoc vidisti, ꝙ tantùm descendit, sed ꝙ etiam inferius habitantem extollit, & ad seipsum adducit. *His qui sub lege sunt, quasi sub lege essem (quũ sub lege non essem) vt eos qui sub lege essent, lucrifacerẽ.* Aut hæc expositio superioris est, vel aliud quiddam † præter id quod dictum est, significat: & quidem] Iudæos dicit, † circuncidit. Act.16.a. † significat per priora quidem. qui superiori tẽpore, & ab ipso principio tales fuerũt. Sub lege autem aduenas vel fideles factos, & adhuc † repugnantes legi.] Nõdum enim erant tanquã Iudæi, sed sub lege. Et quando factus est sub lege? † retinẽtes legem, Act.21.c Quãdo abradebatur, quãdo sacrificabat. Fiebãt autẽ hæc, non ꝙ mutaretur ei sententia: siquidem id non careret malignitate: sed ꝙ permitteret charitas. Vt enim qui verè erant ad ea transferret, factus est ipse non verè, tantũ ostentans, cum nõ esset: neque quòd eiusmodi haberet sentẽtiã, ea faciebat. Quónã enim pacto, qui alios mutare annitebatur? & ꝓpterea hæc faciebat, vt alios facientes ea humilitate liberaret. *His qui sine lege erant, tanquam sine lege essem.* Hi neq; Iudæi, neq; Christiani, neq; Græci, sed sine lege aliqua, Act. 10. qualis erat Cornelius, & si qui alij cũ illo; etenim ad illos profectus, multa secundũ eorũ morẽ simulauit. Quidam autem dicũt, ab epigrãmate in ara disputationẽ ei factam apud Athenienses significare, quum Ibi.17.a dicit, His qui sine lege erãt, tanquam sine lege essem. Deinde ne quis eum mutare sententiã arbitraretur, addidit: *Cũ sine lege dei non essem, sed in lege essem Christi:* hoc est, non solum sine lege nõ erã, sed neq; temerè in lege. Verũ lõgè vetustiore lege præstantiorem legem habebã: hoc est, spiritus & gratiæ. Idcirco subdidit, Christi: deinde cũ de hac opinione fiduciam præbeat, etiã huius † ascẽsionis] præmium iterum affert, inquiẽs: *Vt lucrifacerẽ eos, qui sine lege erãt.* Et vbiq; † descẽsionis. † ascensionis] suæ causam adducit. Neque hactenus consistit, sed etiam, *Factus sum,* inquit, *infirmis infirmus, vt infirmos lucrifacerem.* Hoc ex his reliquum dicit, cuius gratia hęc omnia dicta sunt. Atqui illa multo erãt maiora, sed hoc magis propriũ. Quare posterius id posuit: fecit autẽ & hoc apud Romanos, quando de cibis eos accusat: & alibi sæpenumero. Deinde ne in singulis ita dicẽdo versetur, inquit: *Omnibus omnia factus sum,* vt † omnes] *omnino facerem saluos* Vides eminentiam: omnibus quidẽ factus sum omnia: nõ tamẽ omnes saluos facerẽ arbitratus sum, inquit, sed vt saltẽ paucos saluos faciã; & studiũ & ministeriũ tantũ sustinuit, † quantũ credibile est, vt omnes salui fierẽt:] nõ tamẽ sperabã posse me omnes vincere, quod maximum esset; & feruẽis nimiũ promptitudinis. Nã qui seminat, vbicunque seminauit, nõ totum semen saluum reddidit, veruntamen suum fecit officium. Et quum eorũ qui salui fiũt, paucitatem dixerit: rursum, Omnino, addẽdo eos, qui hæc ægre ferebant, cõsolatus est. Nam si non omne semen saluũ fieri possit,

† aliquos.

† quantum par esset sustinere cum qui omnes saluos facerẽt.

omne

omne tamẽ perire impossibile est: ideo inquit, Omnino: ac si necessariũ sit, eũ qui tantopere rem curet, etiã votũ suum cõsequi. *Omnia autem facio propter euangeliũ, vt particeps eius efficiar.* Hoc est, vt videar ipse aliquid ex me attulisse, & cõmunicẽ repositas coronas fidelibus. Nã quẽadmodũ dixit de euãgelio viuere, hoc est, de fidelibus: ita hoc in loco quũ inquit, vt particeps euãgelij efficiar, vt possim cũ his particeps fieri, qui in euãgelio credũt, significat. Animaduertis humilitatẽ, quo pacto in præmiorũ remuneratione vnum ex multitudine innumera se facit, qui omniũ superauit labores. Vnde constat quòd etiam in meritis. Veruntamen ipse nõ censet potioribus sibi esse fruẽdum, sed satis sibi ducit, si cum aliis cõmunicet repositas coronas. Hæc autem dixit, non q̃ mercede aliqua hæc faciat, sed vt illos etiã inde alliciat, & hac spe omnia facienda fratrum gratia persuadeat. Vides sapiẽtiam? Vides certitudinis excellentiã? Quomodo præcepta exuperauit, vt non acciperet, cũ sibi liceret accipere. †Vides ascensionis] magnitudinem, quomodo in lege Christi etiã superiorẽ seruet legẽ, & his qui sine lege sunt, tanquam sine lege sit, Iudæis tanquã Iudæus, & in vtrisque summus apparuerit, & omnes vicerit. Idẽ & tu facias, & noli arbitrari minoris fore authoritatis, si cũ summus fueris, aliquid abiectũ fratris gratia perpetieris: †hoc enim nõ est authoritatẽ amittere, sed cõsequi.] Siquidẽ qui cadit, iacebit: vt vix possit surgere. Qui autẽ †ascẽdit,] etiã magno cum præmio ascendet. Quemadmodum & Paulus descendit quidem solus, ascendit autem cum orbe terrarũ: non simulauit, neq; enim lucrũ quæsisset eorũ, qui salui facti sunt, si simulasset. Perditionẽ hypocrita quærit, & vt accipiat simulat, nõ vt det quicquã. Paulus autẽ nõ ita, sed tanquã medicus, tanquã magister, tanquã pater. Medicus morbo laboranti, magister discipulo, pater verò filio, ad correctionem nõ ad dãnum cõsentit, ita & ipse. Nam quòd non simulasset, quæ dicebat, cum neq; eiusmodi facere aut dicere cogeretur, sed animũ suũ & fiduciã vellet ostendere: audi quid dicat, Neq; vita, neq; mors, neq; angeli, neq; potestates, neq; virtutes, neq; præsentia, neq; futura, neq; altitudo, neq; profundũ, neque alia creatura poterit nos separare à charitate dei, quę est in Iesu Christo domino nostro. Videsne amorẽ lõgè igne vehementiorẽ? ita & nos Christum †amabimus:] etenim facile est, si voluerimus, neq; enim ille natura talis erat. Quare hoc & priora opera sua scripsit his cõtraria, vt disceremus volũtatis opus esse, & volentibus omnia fore facilia. Nolimus igitur desperare, sed licet maledicus sis, licet auarus, licet quocũque alio coinquinatus scelere, intelligas Paulũ blasphemum fuisse, persecutorẽ Christi, iniuriũ & inter peccatores primo loco numerandũ: & tamen repẽte ad ipsum virtutis cacumen ascẽdit, & ei nihil prior vita attulit impedimẽti: Atqui nemo vnquã tãta insania malitiam amplexus est, quãta ille bellũ cõtra ecclesiam: etenim animam suam tunc tradidit, & quòd nõ innumeras manus haberet, vt his omnibus Stephanũ prosterneret, angebatur: tamẽ & sic inuenit, vt pluribus eum falsorũ testium manibus obrueret, quorum vestimenta seruabat, & quando in domos irrumpebat, perinde ac fera prosilibat, trahebat, laniabat viros, mulieres, tumultu, perturbationibus, bellis innumeris omnia cõplebat: adeóq; omnibus formidolosus erat, vt apostoli post optimam †cõmunicationem

Hic supra b.

†descẽsionis.

† hoc enim nõ est decidere, sed descendere.

†descẽdit.

Rom. 8. g.

†amemus

†conuersionem.

A suam,] nondũ auderent ei congredi. Tamen cũ eiusmodi esset, qualis postmodũ fuit, euasit. Nihil enim opus est in hoc lõgiori vti sermone. vbi igitur sunt, q̃ fati necessitatem libertati arbitrij opponũt? Audiant hæc & cõticescãt. Qui eũ vult bonus fieri, ei nihil est impedimẽto: etsi ex pessimorũ numero antea fuerit. Atqui etiã id nobis opportunius accidit, q̃ secundũ naturã est nobis virtus, præter naturam malitia, non aliter q̃ bona & aduersa valetudo: etenim oculos nobis deus largitus est, nõ vt impudice aspiciamus, sed vt opera eius admirati, opificẽ adoremus, & quòd ad hunc nobis vsum oculi dati sint, cõstat ex his quę videmus. Siquidem Solis & cœli pulchritudinẽ ex infinita videmus distãtia, à qua nemo mulieris pulchritudinem deprehẽderet. Nũ animaduertis ad id nobis potius oculi vsus elargitos? Dedit itẽ & auditum, B non vt blasphema verba, sed salutaria dogmata acciperemus. Quare hoc? Quãdo enim absurdũ aliquid accipitur, & animã & ipsum corpus torquet: Loquela enim periuri erigit capillos, inquit. & si crudele aliquid, aut inhumanũ audimus, iterũ perhorrescimus. Si quid placabile, si quid humanũ rursus, & lętamur, & gaudemus. & cũ turpia loquamur, rubore auditorem perfundimus: si honesta, licẽter & libere omnino proferũtur. Rebus nanq; quę secũdũ naturã sunt, nemo erubescit, sed his quæ cõtra naturã. Et manus quidẽ quum aliquid rapiunt, se abscõdunt, & requirunt excusationem: q̃ si eleemosynam dederint, etiã gloriãtur. Itaq; si vellemus, multum haberemus vbique ad virtutem momenti. Si autẽ voluptatem mihi dixeris à malitia prouenire, intellige quòd lõge ampliora à virtute cõsequemur: etenim bonã conscientiam habere, & in omniũ admiratione esse, & bene C sperare, omniũ dulcissimum est, si naturã voluptatis considerabimus: quẽadmodum contraria omnium tristissima sunt, doloris naturã intelligẽti: vt exempli gratia, ab omnibus exprobrari, à seipso accusari, tremere, formidare & futura & præsentia. Et vt apertius quod dico fiat, ponamus aliquẽ, qui vxorem habeat, & proximi violet matrimoniũ, & tam fœdo furto lętetur, cum amata muliere fruitur: deinde rursus aliũ cõtrà statuamus, qui suã vxorẽ amore prosequatur, & vt maior & clarior vtriusque fiat excessus, hic qui sola sua fruitur, amet quidẽ illam adulteram, ab eius tamẽ amore abstineat, sed nihil cõmittat mali. Atqui nõ pura hæc cõtinẽtia est, sed ex superabundãtia, vt intelligas quãta sit virtutis voluptas, hoc pacto hanc fabulam effinximus. His igitur ita cõpositis vtrunq; percõtabimur, vtrius sit vita suauior: & audies alterũ D gloriantẽ, prosilientẽq;, & in victoria cõtra cupiditatem exultantem: alterum rubore perfusum & suspirantẽ, vel potius nihil ab eo tibi expectãdũ est, quod intelligas. Eum nanq; videbis, licet sæpenumero neget, quàm qui vinculis coërcentur miserius viuere. Siquidem omnes formidat, de omnibus suspicatur, & vxorẽ suam, adulteræ maritũ, ipsam adulteram, familiares, amicos, cognatos, parietes, vmbras, seipsũ deniq; suspectũ habet, & quod omnium grauissimũ est, conscientiam habet reclamantẽ, & singulis diebus latrantẽ. Quòd si dei iudicium cognosceret, minime cõsistere poterit. Voluptas quidem breuis est, sed ab ea dolor perpetuus: etenim & vespere & nocte, in deserto, in ciuitate & quocũq; locorũ semper accusator sequitur, ensem ostendens acutum, & supplicia intolerabilia & formidinẽ, quæ eum semper affligit

Liberũ arbitrium.

Eccli. 27. b.

affligit & cõsumit. Qui autẽ se cõtinet, his omnibus liber est, & in libertate viuit, & nihil veritus suã intuetur vxorẽ, filios, amicos, & liberis oculis omnes cõspicit. Quòd si is qui amat, †tãta fruitur voluptate, cũ voti sit cõpos,] qui nõ amat, sed omni labe mũdus se cõtinet: quo portu, qua trãquillitate, nõ placidiorẽ & tranquilliorẽ animũ habet? †Sed quare hoc? adulteros paucos, cõtinentes plurimos videas. Quòd si id suauius esset, multi profecto eligerẽt. & noli mihi afferre legũ formidinẽ, quibus minimè continentur, sed ipsa dũtaxat rei turpitudine, & quoniã plura sunt in eo misera quàm suauia. Præterea & conscientiæ stimulus angit. Huiusmodi nanq; adulter est. At si placet auarũ quoq; adducamus in medium, & aliũ item amorem legibus abutentẽ ostendamus: quẽ itidem eadem torqueri formidine deprehẽdemus, neq; potentẽ pura frui voluptate: etenim quum quos iniuria afficiunt, & qui de eis cõqueruntur, & cõmunem omnium de illis sententiam cõsidero, innumeris sanè fluctibus iactãtur. Neq; hoc dũtaxat molestũ est, sed quòd neq; re amata potiri possunt. Huiusmodi enim auarorũ mos est, habent ne fruantur, nõ vt fruantur. Quòd si hoc obscurius fortasse dictũ videtur, etiam quod peius est, & magis dubiũ audias, q̃ non solum rerum præsentiũ voluptate priuantur, quódque non audeant eis pro volũtate vti, sed nunquã his satiari possunt, & in perpetua eorũ siti anguntur: quo quid fieri potest grauius? Verum iustus non eiusmodi est, sed omni tremore, odio, formidine, & incurabili hac siti liber est. & quẽadmodũ homini illi omnes imprecantur: ita omnes pro hoc vota faciũt: & vt ille nullum sibi amicum conciliat, ita hunc nemo odio habet. †Quid horũ quæ manifesta sunt, an malitia insuauius, an virtute suauius esse possit?] imò si innumera dixerimus, nemo neq; illius miseriã, neq; huius voluptatem posset verbis cõprehendere, donec ea fruetur. Tũc etenim felle malitiã amariorẽ inueniemus, cum virtutis dulcedinẽ degustauerimus. Siquidem etiã nũc iniucunda, & grauis, & molesta malitia est, quod neq; ipsi eius cultores cõtradicunt. Verũ cum eam abiecerimus, tũc apertius eius aspera præcepta intelligemus. Ad quã si multi cõcurũt, nihil mirum. Nam & pueri sæpenumero minus suauia eligunt, negligunt autẽ potiora: & aduersa laborantes valetudine, pro caduca gratia perpetuã & certiorem lætitiã perdiderunt: hoc amantium infirmitatis & amentiæ est, non ipsius rerũ naturæ. Nam qui in voluptate viuit, is virtute fruitur, is sine dubio diues est, & verè liber. Quòd si quis alia quidẽ virtuti pmitteret, libertatem scilicet, licentiam, curarum vacationẽ nullius metum, nullius suspicionẽ, voluptatẽ autem minimè permitteret: iam à profusiore quidẽ risu me continere nõ possem. Quid enim aliud est voluptas, q̃ curarum, formidinis, ignominiæ vacatio, & omnibus inuictũ esse? & quisnam in voluptate est, dic, quęso? Nũ insanus, num furẽs, & multis agitatus cupiditatibus, & qui cõmuni sensu caret: an qui his omnibus fluctibus liber, tanquã in portu philosophia conquiescit? Nónne perspicuũ est hunc esse in voluptate? sed hoc virtutis proprium esse apparet. Vitium autem nomẽ tantum voluptatis habet, reuera autẽ omni caret voluptate: & antequam fruatur, insania est, nõ voluptas: postea vero quàm eã consecutus quis est, quãprimũ & ipsa extinguitur. Si igitur neq; in principio, neque postmodum huiusmodi videri voluptatẽ licet, vbi

†nec amori celit, tãta fruitur voluptate.

†Propter eaque.

†Quid igitur cũ hæc manifesta sint, aut malitia insuauius, aut virtute suauius esse possit?

A apparet, & quomodo? Vt autẽ apertius, quod dico, intelligas, exemplum sermoni nostro adducamus. Cõsidera igitur. Amauit quispiã mulierem pulchrã atq; speciosam, hic quousq; amore suo non potitur, furẽtibus & insaniẽtibus similis est. Cum potitus est, cupiditas illa extinguitur. Quòd si neque in amoris principio lætatur, (insania enim id est) neque in fine: (coitu eũ furor ille dissoluitur) vbi iã eã voluptatem inueniemus? Sed nostra nõ huiusmodi est, sed in principio omni quidẽ caret perturbatione, & ad finẽ vsq; floret ac viget, vel potius nullus est apud nos voluptatis terminus. Neq; eũ bona nostra vllo fine concludũtur, neq; vnquã ipsa voluptas dissoluitur. His igitur cognitis, si nobis voluptatis cura est, virtutem cõplectamur, vt & præsentia bona consequamur, & futura: quibus vtinam digni efficiamur, gratia & be- B nignitate domini nostri Iesu Christi, cum quo patri gloria, cum sancto & viuificante spiritu, nunc & semper, & in secula seculorum, Amen.

Homilia XXIII.

Nescitis quòd qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed vnus accipit brabium? Cum magnã humilitatis vtilitatẽ, & quasi summã perfectionem ostendisset apostolus, ad quam ipse magis omnibus aliis ascenderit, vel potius superuenerit, quum nihil acciperet: rursum omniũ maximè descendit: & vtriusq; horũ tempora nota nobis faciẽs, perfectionis scilicet & humilitatis, iam asperius eos tangit, ex quo significat, †quòd si ea quæ faciebãt, perfecta] eis esse viderẽtur, stultus quidã esset labor & superfluus. Neque hoc tam manifestè dicit, vt eos non pudeat. Quibus autem hoc confirmet, ostendit. Quum enim C dixisset, quòd in Christum peccãt, quòd fratres perdunt, quòd nulla eis à perfecta cognitione est vtilitas, nisi charitas accesserit, iterum ad commune venit exemplum, quũ inquit: Nescitis quòd qui in stadio currunt, omnes quidem currũt, sed vnus accipit brabium? Hoc autem dicit non tanquam vnus ex omnibus salutem sit consecuturus, sed tanquã multã adhibere debeant diligentiam. Quemadmodũ enim ex his qui in stadium descendunt, non multi coronantur, sed ad vnum defertur corona, & non satis est tantum in spectaculo sedere, neque vngi tantum, & certare: ita & in hoc loco nõ satis est fidem habere, & quomodocũq; certare: sed nisi ita nos cursu exercuerimus, vt ad metam vsq; inuictos nos præbeamus, & perueniamus ad propositum præmium, nihil sanè consequi poterimus. Nam si perfectum teipsum arbitraris, inquit, secundũ quam habes cognitionem, nondũ tamen omnia accepisti. Quod indicãs addidit: *Sic currite vt comprehẽdatis.* Nullo igitur modo cõprehenderunt: & ita dicendo etiam cõprehendendi modum edocet. *Omnis autem qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet.* Quid hac particula, ab omnibus, significatur? Nõ ab vno se abstinet, ad alterũ autem se indifferẽter habet: sed †saturitate,] gula, ebrietate, & ab omnibus simpliciter affectibus se abstinet: hoc quodãmodo & in exteriorib⁹ fit certaminibus. Neq; eũ inebriari licet certãtibus certationis tẽpore, neque scortari, ne vires deficiãt, neq; circa alia vacare: sed ab omnib⁹ simul abstinẽdo, solũmodo suis vacãt certaminibus. Quòd si illic huiusmodi fiũt, vbi in vnum coronam conferri necesse est: multo magis hic, vbi plurima contentio, neque vnus tantum coronatur, & ipsa præmia multo labores exuperant. Quare

†quòd ea quæ faciebant, quæ perfecta.

†scortatione.

reprehensiue

reprehēsiuè id ponit, dicēs: *Illi quidem vt corruptibilem coronā accipiāt, nos autē incorruptā. Ego igitur sic curro, quasi*
† *vbi illos reprehēderit per externa seipsum etiā deinceps.* *non incertū.* † Vt eos auertat ab externis, seipsum] in medio adducit, qui doctrinæ modus est optimus. Quāobrē vbiq; hūc morē exequitur. Quid autē illa particula, nō incertum, significat? † Non frustra & temerè ita loquitur, quēadmodū nos.] Quid in idolorum
† *Ad scopum quendam respiciēs, inquit, nō frustra & temerè, quēadmodūvos.* tēpla ingredi vobis affert emolumēti? Et quídnā in-
de perfectionis cōparatur? Nihil sanè. Verū non ego
talis, sed omnia quæ facio, pro proximorū salute fa-
cio: & si perfectionē ostendam, eorum gratia: si hu-
militatē, eorū gratia:] & si Petrum superauero nō ac-
cipiendo, eorum gratia, ne scilicet scādalizentur: & si
viliorē me omnibus facio † cæsus,] abrasus, ne itē de-
cipiantur, hoc est, non incertum. Tu autem quare in
idolorū sacrificiis comedis, dic quæso? Sed nullam
potes excusationis causam afferre. Cib° em te apud
deū minimè collocat. Neq; si comederis, superfluū
facis: neq; si nō comederis, priuaberis. Temere igi-
tur, & sine ratione curris: hoc etenim significat, quasi
non incertum. *Sic pugno nō quasi aërē verberans.* Rursum
quòd hoc frustrà & temere significet, subdidit: ha-
beo, quem percutiā diabolum. Tu autem nō tantum
† *auger.* eū nō percutis, sed prorsus illius robur † habes.] Pri-
mum igitur sic eos toleranſ loquitur. Nam cū eis ve-
hemētius vsus sit in superioribus, iterum à reprehen-
sione abstinet, & in finē sermonis sui profundū vul-
nus reseruat. hoc igitur in loco dixit, q̃ frustra & te-
mere faciūt: posterius autē ostēdit, q̃ in multā capi-
tis eorū perniciē, & sine vllo fratrū detrimento. Ne-
† *audent.* que ipsi insontes hæc † vident.] *Sed castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, ne fortè quum aliis prædicauerim, ipse reprobus efficiar.* Hoc in loco & qui ventris cupiditate
detinētur, ostēdit: & qui eū habena continere nolūt,
& perfectionis specie suā implent voracitatē. Quod
Supra. 6. c superius dicere voluit, quū dixit, Esca ventri, & ven-
ter escis. Quum enim fornicationē deliciæ fecerint,
& idololatriā pepererint, meritò multis in locis hūc
morbum tangit: & quanta propter euangelij prædi-
cationem passus sit, ostendit, & hoc cum illis posuit.
Quēadmodum igitur, inquit, trāscendi præcepta, &
maximè cum nō facile mihi esset præceptū: Etenim
Supra. 4. c omnia, inquit, sustinemus: ita & in hoc loco, Multum
sustineo laborem, vt sobrie viuā. Siquidem intracta-
bilis est cupiditas, & ventris voracitas. Veruntamen
eam cohibeo, & non trado meipsum affectibus, sed
omnē fero laborē, vt ab illis nō distrahar. Nolite igi
tur existimare me hæc sine labore corrigere: etenim
cursus est, & palæstra, & naturæ violentia frequenter
se obiiciens, & se vendicare annitēs in libertatē. Sed
nō patior, verum affectus cōprimo, & ipsam naturā
† *dicit.* multis sudorib° subiicio: hæc autē † dico,] vt nemo à
certando desperet pro virtute. Nā laboriosum est.
Quare, inquit, Castigo, & in seruitutē redigo. Nō di-
xit, perdo. (nō em inimica caro est) sed, castigo & re-
digo in seruitutē: quod domini est non hostis, magi-
stri nō inimici, exercitatoris nō aduersarij. Ne forte
cū aliis prædicauerim, ipse reprob° inueniar. Quòd
si Paulus hoc timuit, cū talis esset præceptor, & post
prædicationē & orbis terrarū susceptū patrimoniū
formidauit, quídnā nos dicemus? Nolite enim puta-
re, inquit, solā fidē ad salutē vestrā satis esse. Nam si
prædicare, docere, innumeros ad salutem adducere,
mihi nō sufficit ad salutē, nisi me irreprehensibilem
exhibeam: longe minus vobis. Inde ad alia rursum

A venit exēpla: & quēadmodū superius apostolorum
opera, & cōmunis cōsuetudinis & sacerdotū, & sua
etiā posuit: ita & hoc in loco quę in Olympicis certa
minibus, & quæ ipse facit adducēs, iterū ad veteres
procedit historias, & cū grauius loqui deberet, com-
munē facit admonitionē, neq; de propositis tantū,
sed de omnibus simpliciter Corinthiorū morbis lo-
quitur. Et in externis certaminibus, Nescitis inquit:
hoc autē in loco, *Nolo vos ignorare fratres.* Hocverò di- *Cap. X.*
cebat, vt ostenderet, nō multū in his eruditos esse. Et
quídnā hoc est, quod vis nos nō ignorare? *Quoniam*
patres nostri omnes [sub nube fuerunt, & omnes] mare transie- *Nume. 9.*
rūt, & omnes in Moyse baptizati sunt in nube, & in mari, & & Exod.
omnes eandē escam spiritualē mādūcauerunt, & eundem potum *13. d. &*
spiritualē biberūt. Bibebāt autē de spirituali, cōsequenti eos, pe- *14. e*
tra: petra autē erat Christus. Sed nō in pluribus eorum beneplacitum est deo. Et quánā gratia hæc dicit? Vt ostendat, q̃
B quēadmodum illis nō profuit tanti muneris fructus:
ita neq; his baptismatis munus, [& spiritualia myste-
ria percipere, nisi vitā tali gratia dignā exhibuerint.
Propterea & baptismatis] & mysteriorū adducit fi-
guras. Sed quídnā significat illa particula, In Moyse
baptizati sunt? Quēadmodum nos qui Christo cre-
dimus, in eius resurrectione baptizamur: ita ipsi qui
iisdē cōmunicāt † ministeriis.] Baptizamur enim, in- † *mysterius.*
quit, pro mortuis videlicet corporibus nostris. Ita &
illi q̃ Moysi cōfisi sunt, hoc est, viderunt eū primum
mare transeuntem, etiā ipsi mari se credere ausi sunt.
Sed quū velit figuram iuxta veritatē ponere, non ita
locutus est, sed veritatis nominibus vsus est etiam in
figura. Sed hæc quidem, baptisma: quæ autē sequū-
tur, sacram mensam significant. Nam quēadmodum
C tu corpus dominicū mādūcas, ita & illi manna mā-
ducauerūt: & sicut tu sanguinē bibis, ita illi aquā de
petra biberūt. Quāuis in sensu quæ dabātur percipe-
rētur, spiritaliter tamē dabātur, nō secundū naturæ
cōsequentiā, sed secundū muneris gratiā, & cū cor-
pore etiam animā in fidē † adducentē nutriuit.] Pro- † *adducētia, nutriebant.*
pterea de cibo quidē nihil dixit. † Expulsus] em erat, † *immutatus.*
nō ipso tantūmodo, sed natura. Māna enim erat. In
potu autem quoniā satietatis modus solus erat admi-
rabilis, etiam confirmatione indiguit. Quare quū di-
xisset, quòd potum spiritualem bibebant: addidit,
[*Bibebāt enim de spirituali, consequente eos, petra.* & adiun- *Exod. 17. & Num.*
xit,] *Petra autem erat Christus.* Non enim ipsius petræ *20. b*
natura aqua, inquit, scaturiebat. Siquidē etiam ante
scaturisset: sed alia quēdā spiritalis petra omnia ope-
rata est: hoc est, Christus, qui præsens vbique omnia
D fecit miracula: ideo dixit, cōsequenti. Animaduertis
Pauli sapientiā, quo pacto vtrorumq; eū largitorem
ostēdit, & hac in parte figurā iuxta veritatē adducit.
Qui enim illa illis præbuit, inquit, is etiā hanc præ-
parauit mensam: & ipse idem & illos per mare, & te
per baptisma adduxit: & illis māna & aquam, & tibi
corpus & sanguinē dedit: & ipsius munera huiusmo-
di sunt. Videamus autē quæ sequuntur & considere-
mus, si his qui munere indigni viderentur pepercit.
Sed hoc minimè dicere potes. Quamobrē addidit,
Sed non in pluribus eorū beneplacitum est deo. Atqui quū eos
tanto honore dignatetur, nihil tamen eis id profuit,
sed plures perierūt, & profectò omnes perierūt. Sed
ne in his omnino exitū prædicere videret, idcirco,
plures, dixit: Innumeri erāt, sed nihil profuit multitu-
do, & omnia illa signa erāt dilectionis, nō tamē vllā
assecuti sunt vtilitatem. Siquidem neque ipsi vllum
præ se

præ se tulerūt dilectionis argumentum: quum enim
in gehennæ sermonibus multi diffiderēt, vtpote qui
nō adessent neq; apparerēt, ab his quæ iā facta erāt,
ostēdit quòd peccatores deus supplicio afficit, quā-
uis benignissimus sit. Quòd si futuris nō creditis, in-
quit, † neq; sanè pręteritis credetis.] Considerate au- † *non sanè præteritis credere recusabitis.*
tem quātis eos beneficiis affecit. Ex Aegypto & Ae-
gyptiorū seruitute liberauit. Mare eis lustrauit, māna
è cœlo pluit, è terra & loco alieno aquarū fontes ad-
mirabiles scaturire iussit. Aderat eis vbiq; in miracu-
lis, & vndiq; eos muniebat. Verūtamen quū vel pro
tāto munere gratitudinis nihil ostēdissent, nō peper-
cit eis, sed perdidit omnes. & quónam pacto, audi:
Nu. 10. g *Prostrati sunt*, inquit, *in deserto.* Sic dixit, & repentinum
eorū exitiū, & pœnas & supplicia dira hoc verbo o-
stendit. Et q̃ neq; proposita præmia sunt consecuti:
neq; enim in terra promissionis hæc habuerunt, sed
extra & lōge à loco illo: & duplici eos affecit suppli-
cio, & nō immittēdo terrā videre, & maximè quam
eis promiserat, & puniendo grauissimè. Et qui d ad
nos hæc? inquit. Ad te quidem. Quare addidit, *Hæc*
autem in figura facta sunt nostri. Quemadmodum enim
dona figuræ sunt, ita & supplicia: & quemadmodum
baptisma & mēsa præscribebatur, ita ex sequētibus,
quòd tali munere indigni puniētur, propter nos prę-
dixit, vt huiuscemodi exēplis continentiores efficere-
ret. Quare subdidit, *Vt non simus concupiscentes malorum,*
sicut & illi concupierunt. Sicut enim in beneficiis figurę
præcesserunt, & deinde secuta est veritas, ita in sup-
pliciis eueniet. Vides quo pacto nō tantū puniēdos
ostendit, sed etiā magis quàm illi. Nam si alia quidē
figura est, alia veritas: necessariū est, vt in suppliciis
multum sicut in muneribus excedatur. Et considera,
quos primum tangit: eos scilicet, qui in idolorū tem-
plis comederunt. Quum enim dixisset, Ne simus cō-
cupiscētes malorū, quod erat vniuersale: addit etiam
& secundū speciem, ostēdens singula peccata à ma-
la prouenire cupiditate. & primum hoc ponit, *Ne-*
Exo. 23. g *que idololatræ efficiamini, sicut quidā ex ipsis, quemadmodum*
scriptum est, Sedit populus manducare & bibere, & surrexerūt
ludere. Audisti quomodo iterū idololatras appellat,
sed hoc quidem in loco ostendit. Posterius autē cō-
firmat, & causam ponit propter quam ad illā mēsam
cucurrerunt, hoc est, gulę. Quamobrem quum dixis-
set, Vt nō simus cōcupiscentes malorum: & addidis-
set, Neq; idololatræ efficiamini: causam huiusmodi
iniquitatis adducit in mediū, gulā scilicet: Sedit em,
inquit, populus manducare & bibere: deinde etiam
finem addit, & surrexerunt ludere. Quemadmodum
D igitur illi, inquit, à deliciis in idololatriam exierunt,
ita timendū est, ne hinc illuc incidatis. Animaduer-
tis quomodo † perfectiores ostendit hos, illos] minus
perfectos? quos perterruit non tantum, q̃ nō perfeī-
rent: sed quia alij stultitiā, alij gula peccarēt: & ex il-
lorū perditione his suppliciū autumat, hos autē nō
dimittit in aliū peccati sui excusationem referre, sed
Nu. 25. b ex illorū detrimento & suo eos reos ostendit. *Neque*
fornicemur, sicut quidam ex ipsis fornicati sunt. Qua gratia
hoc iterum in loco fornicationis meminit, quū an-
tea tot de ea verba fecerit? Mos semper Paulo est,
quandocunq; multa peccata reprehendit, etiam or-
dine ea disponere, & per singula ad ea quę proposita
sunt deuenire, & in aliorū sermonibus etiam priorū
facere mentionē. Quod & deus in veteri faciebat te-
stamēto, quum in singulis Iudæorū erratis vitulum

† *perfectos scilicet istos ostēdit illis.*

A cōmemorabat, & peccatū illud in mediū recēsebat.
Idē Paulus hoc in loco facit, quū vt illud eis pecca-
tum in memoriā reducat, tum vt doceat, hoc malum
inde principiū habuisse, à deliciis videlicet & gula.
Quamobrē subdidit, *Neque fornicemur sicut quidam ex*
ipsis fornicati sunt, & ceciderūt vna die viginti tria milia. Et
quare non posuit idolōlatriæ punitionē? Vel quoniā
manifestum erat, & notū, vel quoniā tunc tanta cæ-
des facta non est, quanta tempore Balaam, quum ini-
tiati sunt Beelphegor: quum Madianitarum mulieres *Nu. 25. a*
in acie apparuerunt, & eos in libidinem traxerunt se-
cundum consilium Balaam. Nam quòd consiliū Ba-
laam malum fuisset, significat Moyses in sequētibus,
quū in fine libri † Numeri] ita dicit, Balaam quoq; fi- † *Numerorum.*
liū Beor interfecerunt gladio in bello Madian, cum *Nu. 31. b*
vulneratis & spolia adduxerūt, & iratus est Moyses &
B dixit, cur fœminas reseruastis? Nónne ipsæ sunt quæ
deceperūt filios Israēl ad suggestionē Balaā, & præ-
uaricari vos fecerūt in domino super peccato Phe- *Ibid. 21. b*
gor? *Neque tentemus Christū, sicut quidā eorum tentauerunt,*
& à serpentibus perierunt. Per hoc aliud itē peccatū si-
gnificat, & in fine ponit accusando eos, q̃ de signis
pugnauerunt, & tētandi gratia † exsoluti sunt, dicen- † *Murmurabāt, dicētes, quādo veniēt bona, quā do præmia?*
tes: Aliquādo venerūt bona, aliquādo præmia.] Ideo
addit horum gratia eos corrigens & perterrens: *Ne-*
que murmurauerītis, sicut quidā eorū murmurauerunt, & pe- *Nu. 14. f*
rierūt ab exterminatore. Neq; enim id est quod quæri-
tur, inquit, vt q̃ Christo quis patiatur, sed magno ani
mo quæcunq; acciderint subeat, ac etiā omni volu-
ptate afficiatur: hoc em est omnis corona, vt si id nō
esset suppliciū, ægro animo ferrēt, ac etiā quærerēt:
ideo apostoli verberati gaudebant, & Paulus in tor- *Acto. 5. g*
C mentis gloriabatur. *Hæc autē omnia in figura cōtingebāt* *2. Co. 11. g & 12. b*
illis: scripta sunt autem ad correctionem nostram, in quos fines
seculorum deuenerunt. Iterum finem cōmemorando eos
perterret, & maiora q̃ quæ facta sunt, expectari cō-
firmat. Quòd em pœnam daturi simus, ex prædictis
manifestū est inquit, & his, qui de gehēna verbis fi-
dem nō adhibēt. Quòd autē etiam grauiorē, ex his,
quæ plurima cōsecuti sumus beneficia, & his quibus
illa figuræ sunt. Nā si in muneribus excessus est, cō-
stat etiā in supplicio esse: ideo & figuras appellauit,
& propter nos † scriptū est,] & finis meminit, vt con- † *scriptū est se dixit.*
summationis seculorū nos admoneret. Nō em tunc
talia erūt supplicia, vt finē habeāt & dissoluātur, sed
æternum suppliciū. Quēadmodū enim huius seculi
pœnæ vnà cum præsenti vita abolentur, ita illæ per-
petuo manent. Quū autem dicit, Fines seculorū, ni-
hil aliud intelligit, quàm quòd iā horrendum iudi-
cium instat. *Itaque qui se existimat stare, videat ne cadat.*
Iterum eorū cōtundit superbiā, qui de se magna prę-
sumūt. Nā si ij, qui tāta cōsequuti sunt, eiusmodi sunt
perpessi, & alij quidem ob murmurationem dunta-
xat tantum dederunt supplicium, & alij autē tētatio-
nibus, neq; multitudo deum reuerita est, neque tan-
torum bonorū spe adducta: multo magis nobis, nisi
sobrij fuerimus, id accidet. Et bene dixit, Qui se exi-
stimat stare. Nō em stare est, vt stare oportet, quādo
quis suipsius viribus confidit. Siquidem quamprim-
um eiusmodi homo cadit. Nā & illi nisi magna sa-
perēt, & sibi cōfiderent, sed essent coërciti, non vtiq;
ea paterentur. Vnde perspicuum est, superbiam ma-
ximè & desidiā, & ab ea gulā horum malorū esse fon
tes. Itaq; si stetisti, caue ne cadas: Hoc in loco parti-
cula, stare, nō firmiter stare significat; quousq; præ-
sentis

ſentis vitæ fluctibus liberemur, & ad tranquillũ portũ appellamus. Nolito igitur ſi ſtas, nimium tibi cõfidere, ſed caue ne cadas. Nã ſi Paulus qui omniũ firmiſſimus erat, formidauit, lõgè magis nobis formidãdũ eſt. Apoſtolus quidẽ dicebat, Itaq; qui exiſtimat ſe ſtare, videat ne cadat. Non autẽ nõ poterimus hoc dicere, quum (vt ita dicã) ſupini ac deprauati, humi iaceamus. Et cuinam hoc dico? Ei qui ſingulis diebꝰ in rapinis verſatur? Sed iacet magno ſcelere preſſus. ſed fornicatori? ſed humi ,piectus eſt. At ebrio? verũ ipſe quoq; iacet, nõ tamẽ ſe iacere cognoſcit. Itaque nõ huius verbi tẽpus eſt, ſed illius prophetici quod
Pſa.40.b ad Iudæos dicebat, Nũquid qui cadit, non reſurgit? Siquidẽ omnes iacẽt, neq; volũt ſurgere. Itaq; admonemur nõ vt nõ cadamus, ſed vt ſi proſternamur, reſurgere poſſimus. Reſurgamus igitur ſaltẽ ſerò dilectiſſimi, reſurgamus, & forti & generoſo animo perſeuerem⁹: quãdiu iacem⁹, quãdiu inebriabimur, multa rerũ ſeculariũ cupiditate grauati? Et ,pfecto facile dictu eſt, ad quẽ in præſentia loquar, quẽ teſter. Ita omnes ad ipſam virtutis doctrinã ſurdi ſunt, & plurimis hinc malis referti: † & nudas animas videre licet, quales in exercitu poſt prælij congreſſum, alios quidẽ mortuos, alios autẽ ſaucios: tales ĩ eccleſia.] Ideo hortor & admoneo, manũ alter alteri porrigamus & excitemur: etenim ego ex ſauciorũ numero ſum, & eorũ qui medicina indigẽt. Sed nolite propterea deſperare. Nam etſi grauia ſunt vulnera, nõ tamẽ incurabilia. Talis enim noſter medicus eſt, modo noſtra vulnera cognoſcamus, vt etſi in vltimam venerimus malitiã, multas tamẽ nobis ſalutis vias pręparauerit: & ſi proximo tuo recõciliaberis, peccata tibi dimittet. Si eũ dimiſeritis, inquit, hominibus peccata corũ, dimittet & vobis pater veſter cœleſtis delicta veſtra. Et ſi eleemoſynã dederis, parcet tibi: Iniquitates tuas, inquit, eleemoſynis redime. & ſi diligẽter oraueris, remiſſionẽ cõſequeris: & hoc vidua illa oſtendit, quæ crudelẽ iudicẽ precibus flexit. & ſi peccata tua accuſaueris, ab his curaberis. Narra eũ tua peccata primꝰ, vt iuſtificeris, inquit. Pro quibꝰ ſi moleſtia afficieris, hoc quoq; maximũ tibi erit remedium. Vidi
Eſa.43.d eũ, inquit, q̃ doluit, & quod abiit triſtis, & ſanaui vias eius. & ſi qd̃ mali acciderit, id generoſè perpetiaris, id omne auferã. Hoc ad †proximũ] Abrahã dicebat, quia recepit Lazarus mala in vita ſua, & hîc cõſolatur. & ſi viduę miſericordia moueberis, abluẽtur peccata tua: Iudicate, inquit, pupillo, defendite viduã, & venite & arguite me, dicit dñs. Si fuerint peccata veſtra vt coccinum, quaſi nix dealbabũtur, & ſi fuerint rubra quaſi vermiculus, velut lana alba erũt: neque enim vllã vulnerum cicatricem apparere permittit. Sed & ſi in tam infimam ſcelerum conditionẽ deiiciemur, in quã prodigus ille qui vniuerſum cõſumpſit patrimonium, deiectus eſt, quũ ſiliquas comederet, & nos pœnituerit, omnino ſalutẽ conſequemur.
Mat.18.c Etſi decẽ milia talenta deberemus, & prociderimus, & 12.a neque ſuccenſebimus, omnia nobis dimittẽtur. Etſi aberrabim⁹, vt ouis quæ gregẽ ſuũ reliquit, inde nos deus reuocat: [velimus tantum chariſſimi, benignus eſt deus.] Ideo & in eo qui debebat decẽ milia talẽta, vt procideret: & in eo qui patrimoniũ conſumpſerat, ſolo reditu & in oue ſola vt portaretur voluntate cõtentus fuit. Quũ igitur benignitatis eius magnitudinẽ intelligamus, hîc eũ nobis reddamus propitium, & præoccupemus faciẽ eius in confeſſione:

† & ſi nudas animas videre liceret, vt in exercitu poſt prælij cõgreſſum, alios quidem mortuos videmus, alios quidẽ ſaucios: ſic & in eccleſia videremus.

A ne quum hinc migrabimus, inexcuſabiles vltimum ſubeamus ſuppliciũ. Nam ſi in præſenti vita ſtudiũ vel paruũ adhibuerimus, multa lucrabimur. Quòd ſi neq; hîc meliores facti emigramus, quãuis illic maiorẽ nos in modũ pœnitebit, nihil amplius cõſequemur: etenim qui intra foſſas manẽt, eos certare oportet nõ deflere poſt dimiſſum ſpectaculũ, & incaſſum lachrymas effundere: quẽadmodũ diues ille fruſtra Luc. 16.f lugebat & lamentabatur, quum bene operandi tempus contẽpſiſſet. Verum non ille ſolus, ſed alij multi ſecundũ illum nũc diuites ſunt, qui pecunias nolunt contẽnere: ſed animã pro pecuniis negligunt. Quos ego admiratione dignos arbitror, quũ videã aſſiduo deũ de miſericordia allocutos, grauiſſimo tamẽ morbo affectos, & tãquam hoſti animæ ſuæ nõ parcere. Nolimus igitur nos deludere, nolimus dilectiſſimi,
B neq; decipiamus noſmetipſos, neq; deũ noſtri miſericordia moueri cẽſeamus, ſi pecunias, delicias, & omnia ſimpliciter huic præferimus miſericordię. Neque eũ ſi quis cuipiã diẽ dixerit, & alicuius grauiſſimi ſceleris accuſauerit, quo innumeras mortes mereretur, & in ſua eſſet poteſtate, vt in tali ſentẽtia paucis pecuniis liberaretur, vellẽtq; potius mori, q̃ aliquid ex ſuis ſoluere facultatib⁹, vlla cũ miſericordia & venia dignũ duxeris. Hoc igitur tecũ reputa: etenĩ nos hoc facimus, qui ſalute contẽpta, pecuniis parcimus. Quomodo à deo veniã cõſequi arbitraris, † cum ſibi ita parcat, & animæ pecuniam præponat?] Quare maiorẽ in modum horreſco. Quantæ in pecuniis latẽt †blãditię,]vel potius non in pecuniis, ſed decipientiũ animis? Sunt, etenim ſunt, qui vehemẽter huiuſmodi impoſturas irrideant. † Quid enim in
C nobis impoſturis dignum eſt?] Nunquid inanimata materia eſt? Nũquid caduca? Nunquid infida eorum poſſeſſio? Num formidinis plena, & periculorũ? num cædis & inſidiarũ? num inimicitiarũ & odij num deſidiæ & malitiæ plurimæ? num terra? num cinis? Quę amẽtia, qui morbus? Sed non tantũ accuſandi ſunt, qui talib⁹ morbis afficiũtur, inquit, ſed hic amor diſſoluẽdus. Et quõnã alio pacto diſſoluetur, q̃ oſtendẽdo malum eſſe, & plurimarum miſeriarum plenũ? Verum hoc non facile eſt perſuadere huius mundi amatoribus, niſi ália pulchritudo opponatur. Sed rerum corpore carentiũ pulchritudinem, qui affectib⁹ detinetur, intueri nõ poteſt. Igitur corpoream oſtẽdamus, & ad eum dicamus: Intuere prata, & flores qui in eis ſunt, omni auro, & variis lapidib⁹ ſuauiores & pulchriores. Intuere varios fontium fluxus, &
D uios inſtar olei ſine ſtrepitu è terra fluentes. Intuere cœlum, & conſidera Solis ſplendorem, decorem lunæ, ſtellarum flores. Et quid hoc, inquit? Neque enim his tãquã pecuniis vtimur. Atqui magis q̃ pecuniis, & vſus eorũ [magis neceſſarius ac] certior. Non enim timueris, ne quis tãquam pecuniis his direptis abeat, ſed licet tibi perpetuo his confidere, & omni penitus cura & ſolicitudine vacare. Sin autẽ quoniam cum aliis his frueris, idcirco doles, & nõ ſolus ea quẽadmodũ pecunias poſſides: nõ pecunias, ſed †cupiditatẽ] dũtaxat mihi videris deſiderare. Quippe qui minimè pecunias amares, ſi cõmunes omnibus proponerentur. Igitur quum dilectã inuenimus, cupiditatẽ dico, agè tibi oſtendam, quo pacto ea te odio habet, & te relinquit, quo pacto cõtra te enſem actuit, quot barathra effodit, quot ſtruit laqueos, quot parat precipitia, vt hoc ſaltẽ pacto ardorem extinguas. Vnde autem

† ſciam tibi adeò crudelis ſis, et animæ pecuniam præponas?

† impoſturæ.

† Quidenim in ipſis idoneũ eſt, vt nobis imponat?

† wlutiſlas, potiores facultates.

autẽ hæc cognoſci poſſunt? ex itinerib⁹, bellis, mari, iudiciis. Siquidẽ & pelag⁹ ſanguine ſæpenumero impleuit, & iudicũ enſes iniuſtè nõnunquã cruẽtauit, & latrones qui noctuvias obſidẽt, declinãte die armat. Ipſa vt natura ignoraretur, perſuaſit. Ipſa patricidas & matricidas effecit. Ipſa omnia vitæ mala induxit.
1.Tim.6. Quare radicem malorũ Paulus eã appellat. Ipſa ſuos
b. amatores, quã qui metalla effodiũt, nulla meliori cõditione eſſe permittit. Vt enim illi perpetuo in tenebris incluſi & ligati maximis exercẽtur laboribus: ita & hi in auaritiæ ſpelũcis defoſſi, nulla neceſſitate & vi ſponte ſua ſuppliciũ ſubeunt, & ſeipſos inſolubilibus vinculis alligant. At rei illi veſperi ſaltẽ laboribus relaxãtur: Hi autẽ die, noctuq; huiuſmodi mala metalla effodiunt. Et illis quidẽ menſura diffinita eſt laboris: hi vero nullã menſurã norunt, ſed quãto magis effodiunt, tanto magis miſeriã illã deſiderant. Quod ſi illi inuiti operãtur, hi ſpõte, difficultatẽ mihi morbi enarras, à quo minimè liberari poſſunt. Siquidem non odio habent, quòd malo afficiantur, ſed tanquã ſus in cœno: ita hi in auaritiæ ſordibus inuoluti lætãtur, grauiora patientes quàm rei illi. Quòd enim peiori ſunt conditione, audi eorum vitã, & hoc pacto intelliges. Dicitur ergo aurea illa terra hiatus, ſciſſuras, & cauernas in opacis ſpeluncis habere, & malũ aliquẽ virum illic laboribus damnatũ, & propterea lucernam & bidentem accipere, ita intus ingredi, & guttũ ſecum ferre, vt lucernæ oleũ inſtillet, eo quòd illic tenebræ ſunt, & in die obſcuritas, vt dixim⁹. Inde quũ tẽpus ad miſerũ cibũ vocat, quod ipſi ignorant, ſed carceris illius cuſtos è loco ſuperiore vehemẽter ſpeluncã pulſat, ob pulſum & vocẽ manifeſtũ fieri miſeris in cauernis laborantibus, diei finẽ adeſſe. Nõne horũ auditu perterteminĩ? Iã videamus, an his grauiora patiantur auari: etenim hi grauiorẽ habent carceris ſui cuſtodẽ auaritiã. & tanto grauiorẽ, quanto cum corpore animã quoq; colligat, & tenebræ hæ lõgè illis horridiores. Quippe quæ inſenſibiles ſunt, ſed intrinſecus generãtur, & quocũq; abeũt,
Mat.6.c ſecum deferũt. Cæcatus nanq; eſt eis animæ oculus,
† miſeros ſignificat. omniũ maximè eos deus † miſeria afficit,] dicens: Si autem lux in te tenebræ ſunt, quãtæ ſunt tenebrę? Et illi quidem ſaltem lucernam habent ardẽtem, hi autem eo priuantur lumine. Quamobrem ſingulis diebus in innumeras cauernas decidunt. Et rei illi præterea nocte aduentãte reſpirãt, in cõmuni infœliciũ trãquillitate nauigantes, trãquillitatẽ noctem appello: auaris autem etiã hunc auaritia portum obſtruit: tantam & tam difficilem curã in hac nocte habent,
D vtputa quos nihil perturbat, ſed in ſummo ocio ſeipſos affligunt: & hæc quidẽ huiuſcemodi ſunt. Illa autem quænã narrabit oratio, fornaces intolerabiles, igni ardẽtia flumina, dẽtiũ ſtridores, vincula inſolubilia, vermem venenoſum, tenebras obſcuriſſimas, & mala nullo fine pręſcripta? Timeamus igitur dilectiſſimi, timeamus tantorum malorum, & ſuppliciorum fontẽ. Inſatiabilem cohibeamus furorem, noſtræ ſalutis peſtẽ. Nullo enim pacto ſimul ſtare poſſunt, & argẽti & animæ amor. Intelligamus pecunias & terram eſſe & puluerẽ, quæ nos quũ hinc migrabimus, relinquẽt. Imo & ante migrationem noſtrã nonnũquam nos deſerunt, & in futurũ & præſens ſeculum nobis magnum afferunt detrimẽtum. Siquidem ante gehennam & futurum ſupplicium innumeris & in hac vita nos bellis circũuenit, ſeditionẽſq; & pugnas

A excitat. Nihil enim adeò bellorum cauſa eſt, vt auaritia. Nihil tam pauperẽ facit, ſiue in diuitiis ſis, ſiue in paupertate. Naſcitur enim & in pauperũ animis grauiſſimus hic morbus, & lõgè magis eorũ conterit paupertatem: & ſi pauper auatus inueniatur, non in pecuniis talis eſt, ſed in fame dat pœnã. Non eũ ipſa rerum mediocritate licenter frui pãtitur, & fame vẽtrẽ afficit, & totũ corpus nuditate & gelu excruciat, & lõgè captiuis ſqualidior, ſordidiórq; vbiq; apparet, ſemper deflet, ſemper lamẽtatur, tanquã omniũ miſerrimus, etſi innumeri ſint pauperiores: ſiue in forum hic ſe cõferat, multis acceptis cicatricib⁹ diſcedit: ſiue in balneũ, ſiue in theatrũ, plura accipiet vulnera, nõ ab his qui ſpectãt tantũ, ſed ab his quæ ſunt in ſcena, maximè quum multas fornicarias mulieres auro fulgẽtes intueatur: hic ſiue nauiget mare, quum mercatores & naues merciũ plenas viderit, & quãtũ
B ipſi lucrẽtur, neq; ſe viuere exiſtimabit: ſiue terreſtre iter fecerit, agros, ſuburbana, diuerſoria, balnea, & eorũ prouẽtus reputãs, mortuã ſibi vitam arbitrãbitur: ſiue domo ſe incluſerit, quæ in foro vulnera acceperit recolẽs, maiorẽ in modũ labefactat animã, & vnũ tãtum nouit malorũ quibus angitur, remediũ, hoc eſt mortem, quo liberari poſſit: Hæc autem non pauper tantum, ſed & diues, ſi in hũc morbũ inciderit, patietur: & tanto magis quàm pauper, quãto maior illis violẽtia imponitur, & maior ebrietas. Idcirco omnium ſe pauperrimũ arbitratur, vel eſt potius. Nõ mẽſura facultatũ, ſed animi affectu diues & pauper diiudicatur: & ille maximè omniũ mendicus eſt, qui ſemper maiori angitur cupiditate, neq; vnquam poteſt tã graui affectui modũ imponere. Hæc nos omnia reputãtes, auaritiam fugiamus, quæ pauperem
C efficit, quæ animã corrumpit, quæ gehennam amat, odio habet regnũ cœlorum, quæ vt vno verbo omnia cõplectar, omnium malorum mater eſt: † vt bonifq; veris fruamur & pecunias cõtẽnamus, vt] repoſitas nobis opes cõparemus: quæ vtinam omnes cõſequamur, gratia & benignitate domini noſtri Ieſu Chriſti, cui gloria, in ſecula ſeculorum, Amen.

† pecunias cõtemnamus, vt pecunias fruamur, & cũ pecuniis.

Homilia XXIIII.

Tentatio vos nõ apprehendit, niſi humana. Fidelis autem deus eſt, qui non patietur vos tẽtari ſupra id quod poteſtis, ſed faciet cum tentatione etiam euentum, vt poſſitis ſuſtinere. Quum Corinthios perterruiſſet merito veterum exemplorum narratione, etiam in ſolicitudinem hisverbis iniecit, † ne cadant.] Sunt autẽ qui † multas tentationes tulerunt, & qui in his ſępenumero exerciti ſunt: etenim in infirmitate, inquit, in timore & tremore multo fui apud vos. Ne dicerent, quid nos perterres? quid formidinem incutis? non ſumus horum malorum immemores: etenim † diminuti ſumus,] & perſecutiones accepim⁹, & multa & frequẽtia pericula ſubiuimus: vt eorum iterum ſedaret ſuperbiam, inquit: Tentatio vos non apprehendit, niſi humana: hoc eſt, parua, breuis, mediocris. Quod eũ humanum eſt, id paruum dicit: quemadmodum in alio loco, Humanum dico propter infirmitatẽ carnis veſtræ. Nolite igitur ſuperbire, inquit, tanquam tempeſtatem ſuperaueritis. Nondum enim nouiſtis periculum mortis, nondum tentationem mortis: quod etiam Hebræis dicebat, Nondum enim vſque ad ſanguinem reſtitiſtis, aduerſus peccatum repugnantes. Inde cum eos perterruiſſet, vide quo pacto rurſum exuſcitat, † perſuadendo modeſte,] inquiens:

Qui ſe exiſtimat ſtare, videat ne cadat. Supra.2.a

† agitati ſumus.

Roma.6.c

Heb.12.b

† poſteaquam vt moderatè ſentirent ſuaſerit.

Fidelis

Fidelis autē deus, qui nō patietur vos tentari vltra q̃ superare potestis. Sūntne ergo tentationes quas superare non possumus? & quænam sunt illæ? Omnes, vt ita dicā. Possibilitas enim in diuino nutu est, quā nostro alliciemus cōsilio. Quarevt certo cognoscas, nō solum illas, quæ virtutē nostrā exuperant, nō posse nos sine diuino auxilio facilè sustinere, sed ne has quidē humanas, addidit: sed faciet cum tentatione & †prouentū,] vt possitis sustinere. Et quidnā hoc significat? Neq; eēm †modestos illos, quod dixi, inquit, propria virtute extollem°, sed in hoc etiā loco diuino indigem° auxilio, vt eos & doceam°, & antequā docuerim°, perferamus.] Ipse nanq; & patientiā dat, & celeritatē mutationis inducit, vt in hac parte tolerabilis fiat tētatio: hoc autē significauit, cū dixit: faciet euentū, vt possitis sustinere. & omnia ei tribuit. *Propter quod fratres charissimi mihi fugite ab idolorū cultura.* Iterū eos [allicit cognationis nomine,] & multa cum festinātia cogit eos, vt ab huiusmodi peccato liberētur. Neq; enim dixit, discedite simpliciter: sed fugite, & rem hāc idolorū culturā appellat. Itaq; nō amplius propter proximi detrimentū discedere tātum iubet, sed suiipsius causa id sufficiēs ostēdit, quod maximā affert calamitatē. *Vt sapientibus loquor: Vosipsi iudicate quod dico.* Quū magnū quiddā locutus, accusationē auxisset, culturā idolorū appellās, ne iam exasperare eos videretur, & grauiorē sermonem faceret, ad eos iam remittit iudiciū, & laudādo eos iudices constituit, quod maximè cōfidentis iustitiæ suę est, cùm eundē quem accusat, verborum suorū iudicē appellat. Quæ verba maiorē in modum auditorē erigunt, quando non præceptoris more neq; legislatoris, sed cōsultoris, & iustitiam ab eis requirētis loquitur. Iudæis enim vtputa stultioribus & pueriliter affectis, nō ita deus loquebatur. Nā nunquā causas eis dicebat, cur præciperet, sed præcipiebat tantū. Hoc autē in loco cum multā simus libertatē cōsecuti, iam etiā cōsilio fruimur, & tāquā ad amicos loquitur, dicēs: Nō mihi opus est aliis iudicibus: vosipsi hāc mihi feratis sentētiā. Vos accipio iudices. *Calix benedictionis, cui benedicimus, nōne cōmunicatio sanguinis Christi est?* Quid dicis beate Paule, cum vis auditorē confundere, & horrendorū mysteriorū meminisse, calicē benedictionis appellas, calicem illū formidolosum & horroris plenū? Sanè quidem. Non eēm paruū est quod dicitur. Siquidem cum benedictionem dico, Eucharistiam dico: & dicendo Eucharistiam, omnem benignitatis dei thesaurū aperio, & magna illa munera cōmemoro: etenim cum calice inenarrabilia dei beneficia, & quæcūq; cōsecuti sumus, addimus: ita ad eū accedimus, cū eo cōmunicamus, gratias agentes, q̃ humanū genus errore liberauit: q̃ cum spem nullā haberemus, & impij in hoc mūdo essemus, fratres & cōsortes suos ascripit: his, & cæteris huiusmodi gratiarū actionib° accedim°. Quomodo igitur cōtraria nō facitis, ô Corinthij, inquit, cū deo benedicatis, q̃ ab idolis vos liberauit, iterū ad eorū mēsas curritis? *Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne cōmunicatio sanguinis Christi est?* Maximè his sibi verbis & fidē facit, & horrorē. Eorū autē huiusmodi est sententia: Quod est in calice, id est, quod à latere fluxit, & illius sumus participes. Calicē autē benedictiōis appellauit, quoniā cū prę manibus eum habemus, cum admiratione & horrore quodā inenarrabilis doni, laudamus, benedicētes q̃ sanguinē effudit, ne in errore permaneremus: neq; tantū effudit, sed nos omnes eius participes effecit. Itaq; si sanguinē cupis, inquit, noli idolorū arā brutorū animaliū cæde, sed meū altare meo sanguine aspergere. Quid hoc admirabilius dic quęso? quid amabilius? Hoc & amātes faciūt, cū amatos intuētur, alienorū cupiditate allectos: sua verò contēnētes, propriis elargitis suadēt, vt ab illis abstineāt. Sed amātes quidē in pecuniis, vestibus, possessionibus, hāc ostēdūt cupiditatē, in proprio sanguine nemo vnquā. Christ° autē & in hoc curā, & vehemētē in nos dilectionē ostēdit. Et in veteri quidē testamēto, cū imperfectiores essent, quē idolis offerebāt sanguinē, eū ipse acciperevoluit, vt ab idolis eos auerteret. Quod etiā inenarrabilis amoris signū erat. Hīc autē multo admirabili° & magnificēti° sacrificiū prēparauit, & cū sacrificiū ipsum cōmutaret, &, p brutorū cæde seipsum offerēdū præciperet. *Et panem quem frangimus, nonne cōmunicatio corporis Christi est?* Quare nō dixit, participatio? Quia amplius quiddā significare voluit, & multā inter hæc cōuenientiā ostēdere. Nō enim participatione tantum & acceptione, sed vnitate cōmunicamus. Quēadmodum enim corpus illud vnitum est Christo, ita & nos per hūc panē vnione cōiungimur. Sed quare addit, Quem frangimus? Hoc in Eucharistia videre licet. In cruce autē minimè, sed omnino cōtrà: Os enim ei°, inquit, nō cōteretur. Sed qd̃ in cruce passus nō est, id in oblatione† patitur, & propter te frāgi permittit.] Inde quū dixisset, cōmunicationē corporis: quod enim cōmunicat, alterū est ab illo cui cōmunicat, etiā hāc quę parua videtur esse, differentiā tollit. Nam quū cōmunicationē corporis dixisset, quiddā magis propriū addidit, inquiēs: *Quoniam vnus panis, & vnum corpus multi sumus.* Quid enim appello, inquit, communicationē? Idē ipsum corpus sumus. Quidnā† significat] panis? corpus Christi. Quid autē fiūt qui accipiūt? corpus Christi. Nō multa sed vnū corpus. Nam quēadmodū panis ex multis granis vnitur, vt minimè grana appareāt, sed tamē grana sunt, verū incerta discretione cōiuncta†, inuicē Christo cōiungimur.] Nō eēm ex altero corpore tu, ex altero ille educatur, sed ex eodem omnes. Ideo subdidit, *Omnes† qui de vno] pane participamus.* Quòd si ex eodem & idem omnes efficimur, quare nō eandē præ nobis ferimus dilectionē, & fiamus secundū hoc vnum? Etenim progenitorū nostrorum tēporibus hoc erat. Multitudinis credentium, inquit, erat cor & anima vna. Hoc autē tempore minimè, sed omnino cōtrà. Multa & varia interea vndiq; bella, & feris crudeli° inuicē cōtra mēbra nostra irruimus. Et Christus quidē tāto te sibi inferiorē coniunxit, tu autem fratri mutua cura cōiungi minimè dignaris, sed te segregas, cum tantū vitæ & dilectionis à domino cōsequaris. Non enim simpliciter corpus suū tradidit, sed quum prior carnis natura à terra formata, à peccato mortalis facta, à vita deserta esset, aliā vt ita dicā massam, & fermētū induxit: hoc est carnē suam natura quidem eandē, verum à peccato liberam, & vitę plenam: quam omnibus tribuit: vt participes fierent: vt ea nutriti, & priore abiecta, quæ mortua erat, per hāc mensam †viuentem, & immorralem] cōmisceremur. *Videte Israēl secundū carnem. Nónne qui edunt hostias, participes sunt altaris?* Iterum à veteri testamento ad hoc inducit. Quum enim magnitudine multò essent dictis humiliores, etiā à priorib° & consuetis eis suadet: & bene secundum carnem, inquit,

† euentū.
† mediocres illos quod dixi, inquit, propria virtute sustinebim°, sed in his etiam diuino opus habem° auxilio, vt eas pertrāseamus: & prius quam pertransierimus, feramus.
Verus in calice sanguis.
Exo. 12. g
Num. 19. h. & ioā. 9. f
† patitur propter te & frangi sustinet, vt omnia satiet.
† est.
† fit & iuicē & Christo cōiungimur.
† quidē de vno.
Act. 4. f

inquit, tanquā ipsi secundum spiritum sint. Quæ verba id significāt, Saltē à crassioribus erudiamini, q̃ qui edunt hostias, participes sunt altaris. Animaduertis quomodo ostēdat perfectam non habere cognitionem eos, qui tamen videtur esse perfecti. Siquidē nesciunt communitatem quandam ab his, & amicitiam multis erga dæmones fieri sæpenumero, cū paulatim à cōsuetudine attrahātur. Nam si in hominibus mensæ & salis cōmunicatio, amoris causa est & signū, hoc idē in dæmonibus accidere potest. Tu autē cōsiderā, quo pacto de Iudæis non dixit, q̃ deo participāt, sed q̃ participes sunt altaris, etenim †templum cōflagrauit:] In corpore autem Christi non ita, sed aliter. Quomodo? cōmunicatio corporis Christi est, inquit, nō altaris, sed Christi participes facti sumus. Nā cum dixisset, q̃ participes sunt altaris: inde metuens, ne ita loqui videretur, tanquā idola † vim haberent loquēdi, & aliquid offendendi:] vide quomodo ea iterum destruxit his verbis: *Quid ergo dico quòd idolis immolatum sit aliquid, aut quod idolum sit aliquid.* Hęc autem dico, inquit, & admoneo, non q̃ nocere quicquam idola, aut vim vllā habere possint, quippe quę nihil sunt, sed volo vt ea despiciatis. Et si vis despicere, inquit, qua gratia tāto studio ab his nos abducis? Quoniā ad dominum tuum non accedent. *Quę enim immolant gentes, inquit, dæmonijs immolāt, & non deo.* Nolite igitur currere † paternā. ad cōtraria. Neq; eēm si regis filius esses, inde ad † spiritalem] mensam acceptus, ea dimissa, cū reis & captiuis in carcere habitare velles: ne q; permisisset pater, sed omni conatu abduxisset. Nō q̃ mensa nocere possit, sed tuā ignominia afficere nobilitatem, & regiam mensam fœdare: etenim hi serui sunt, qui offenderūt, qui ignominia affecti sunt, qui rei, qui deuincti, qui ad intolerabiles pœnas iudicati, & innumeris malis obnoxij. Quomodo igitur non erubescis, vt gulosus, vt illiberalis, cū huiusmodi noxij mensam apponant, & ad eam curris, & eorum quæ apponūtur, particeps efficeris? Propterea abduco vos. Ipsum eēm sacrificantium propositū & accipientium [persona,] immunda quæ apposita sunt, reddit. *Nolo autem vos dæmonū participes fieri.* Vides diligentis patris humanitatem, vides quantā hoc verbum affectionis significantiā habeat? Nihil volo, inquit, vt cōmune cum illis habeatis. Inde cū admonuisset ne quis ex stultioribus despiceret, tanquam haberet potestatem, cum dixisset, † volo,] & vos iudicate: manifestat iam, & legē his verbis affert: *Non potestis calicē domini bibere, & calicem dæmoniorum, nō potestis mensæ domini participes esse, & mensæ dæmoniorū.* & nominibus tantū vt abducat cōtentus est. Deinde reprehēsiue, *An æmulamur dominū? nunquid fortiores illo sumus?* Tentamus eū, an nos punire possit, & ad hostes deficiemus, & cū ipsis in aciem veniemus? Hoc autē dixit, vt vererem eis historiam in memoriam reduceret, & † spiritualem] iniquitatē. Quare eo verbo vsus est, quo ad Iudæos Moses aliquando, eos idololatriæ arguēs dei nomine vsus est. Ipsi enim æmulati sunt in nō deo, prouocauerūt me in idolis suis. *Nūquid fortiores illo sumus?* Vides q̃ formidolose, q̃ horrende eos exterruit, & neruos eorū concutit, & eos ad † incōtinentiam] adducēs, vehemēter tangit & deprimit superbiam. Et quare non ab ipso principio hæc posuit, quæ maxime eos abduxissent? Quoniam Paulo mos est, pluribus quę vult, cōfirmare, & fortiora posterius ponere argumenta, & eorū copia superare. Propterea ab inferioribus incipiēs, ad ipsum malorum caput ascendit. Ita enim hoc fit probabilius, cum eorū animus sit prioribus delinitus. *Omnia mihi licēt, sed non omnia expediūt. Omnia mihi licēt, sed non omnia ædificant. Nemo quod suū est quærat, sed quod alterius.* Animaduertis quātā vtitur prudētia? Cū enim credibile esset omnes dicere, Perfectus sum & meiipsius dominus, & sine vllius offensione, quæ mihi apponūtur, comedo. Certe inquit, perfectus quidē es, & tui dominus. Sed noli hoc cōsiderare. Verum an dètrimentū hæc res habeat, & excidiū: etenim vtrunq; dixit his verbis, Non omnia expediunt, non ædificāt: alterū pro se, alterū pro fratre ponens. Dicēdo enim, Non expediunt, illius perditionē significat: dicēdo autem, Non ædificant fratris scandalū. Quamobrem subdidit, nemo quod suū est, quęrat: quod vbiq; per totam confirmat epistolā. Præterea ad Romanos scribēs, Etenim Christus, inquit, nō sibi placuit. Et iterū: Sicut ego omnibus placeo, nō quærens meā vtilitatem: & hoc iterum in loco, non tamē id exponit. Nā cū in superioribus multis id rationibus confirmasset, & minime vtilitatē suā quęrere ostendisset, sed Iudæis tanquā Iudæum locutū esse, & his qui sine lege sunt, tanquā sine lege, & libertate sua & potestate nō simpliciter vsum, sed īomnium vtilitatē seruisse omnibus: paucis cōtentus verbis hoc in loco se absoluit, & ex his paucis eorū, quæ dicta sunt omnia in memoriā reducit. Hęc ergo cum intelligamus dilectissimi, velimus inuicē vnitatē seruare. Ad hoc enim nos inducit sacrificiū illud formidandū & admirabile, quod iubet nobis, vt cum concordia & charitate maxima ad se accedam°, & aquilę in hac vita facti, ad ipsum cœlū euolemus, vel potius supra cœlū. Vbi enim cadauer, inquit, illic & aquilæ. Cadauer domini corp° propter mortē: nisi enim ille cecidisset, nos nō resurrexissemus. Aquilas autem appellat, vt ostēdat, ad alta eum oportere contendere, qui ad hoc corpus accedit, & nihil cū terra debere ei esse commune, neq; ad inferiora trahi & repere, sed ad superiora semper volare, & in Solē iustitiæ intueri, mentisq; oculum acutissimum habere. Aquilarum enim non graculorum hæc mensa est. Et tunc occurrent è cœlis descēdenti, qui nunc † merito] fruuntur: quemadmodū qui indigne, vltima patientur. Nam si regem quis nō incōsiderate acciperet: quid dico regem, immo ne regium quidem vestimētum immundis manibus tangeret, quāuis in solo loco solus esset. Atqui nihil aliud id vestimētum est, quàm vermium filum. Quòd si tincturā admiraris, etiam ipsa mortui piscis sanguis est. Verum id nemo immūdis manibus tractare auderet. Quòd si hominis vestē nemo temere attingeret: quo pacto omnium domini corpus purum & immaculatū, quod diuinæ illius naturæ particeps est, propter quod & sumus & viuimus, propter quod portæ inferi fractæ sunt, & cœlorū apertę, tanta cū ignominia accipiemus? Nolimus obsecro, nolimus impudentes nosipsos interimere, sed cū † honore] & mundicia omni ad † deū] accedamus: & quando id propositū videris, dic tecum, Propter hoc corpus non amplius terra & cinis ego sum: non amplius captiuus, sed liber. Propter hoc, cœlū & quę in eo bona sunt, me accepturum spero: propterea immortalē vitam, angelorū sedem, Christi consuetudinem. Hoc corpus affixū, verberatum, morte victum nō est. Hoc corpus sol crucifixum videns, radios auertit. Propter hoc & velū tēpli scissum est & petrę, & terra vniuersa tremuit. Hoc idē corpus crucīatum, lancea vulnera-

† combūrebatur quod passum fuerat.
† vim haberent, & in aliquo lædere possent.
† patrum.
† ab furdam.
Christi corp° quomodo sumendum.
Matt. 24.
† digno.
† horrore.
† illud.
Mat. 27. f

tum, fontes ſanguinis & aquę vniuerſo orbi ſalutares
ſcaturiuit. Vis & aliũde vires eius intelligere? interro-
Matt. 9. c ga quæ ſanguinis fluxum paſſa eſt, quæ nõ Ieſum, ſed
eius veſtimentũ, nec totum ſed eius fimbriam dunta-
Luc 8. d xat tetigit. Interroga mare, quod dorſo ſuo id pertu-
lit. Interroga ipſum diabolũ, & dicito, Vnde inſana-
bile vulnus accepiſti? vnde vires amiſiſti? vnde capt⁹
es? à quo detineris? à quo fugis? Nihil aliud q̃, à corpo
re reſpondebit crucifixo, per quod ſtimulũ ſuũ cõfre
git, per quod caput cõtriuit, per quod principatus &
† traditæ ſunt. poteſtates eius † coërcitæ ſunt.] Spoliãs enim, inquit,
Coloſſ. 2. c principatus & poteſtates traduxit, cõfidenter palàm
Inſr. 15. g triumphans de illis in ſemetipſo. Interroga mortẽ, &
dicas, vnde periit ſtimulus tuus? vnde diſſoluta eſt vi-
ctoria tua? vnde inciſi ſunt nerui tui? & pueris & puel-
lis ridicula facta es, quæ & tyrannis & iuſtis omnibus
antehac eras formidoloſa: & corpus hoc horũ omniũ
causam eſſe profitebitur. Quod cum crucifixũ eſt, tũ
mortui ſuſcitati ſunt. Tũ carcer ille & ęreæ portæ fra
ctæ ſunt, & mortui ſurrexerunt, & omnes inferi iani-
tores fugati ſunt. Atqui ſi ex multitudine vn⁹ fuiſſet,
cõtrà cuenire oportuit. Mors præualuiſſet, nõ tamen
præualuit. Non enim ex aliorũ erat numero. Idcirco
à morte ſolutus eſt. Et quẽadmodum qui cibũ acci-
piunt, quem cõtinere non poſſunt, etiam quem antè
comederũt, propter illũ euomũt: ita in Chriſti mor-
te vſu venit. Mors cum corpus quod corrumpere nõ
poterat, accepiſſet: etiã illa eiecit, quæ comprehẽde-
rat. Siquidẽ cum Chriſtum haberet, dolebat & affli-
gebatur, quouſq; eũ euomuit. Idcirco inquit Apoſto
Act. 2. d lus, Soluẽs dolores mortis. Neq; enim aliqua mulier
& Rom. 6. a quæ filiũ parit, ita dolet, vt illa cum corpus domini-
cum comprehendiſſet, diſtrahebatur, lacerabatur. Et
Dan. 14. e quod in Babylonio dracone factũ eſt, quando acce-
pto cibo crepuit medius: idẽ in hoc vſu venit. Nõ eũ
per os mortis Chriſt⁹ rurſum erupit, ſed medio dra-
conis ventre rupto atq; diſcerpto, ex adytis clariſſi-
mus euaſit, & radios non ad hoc vſq; cœlum, ſed ad
ipſum ſupernum thronum dimiſit. Illuc nanq; ipſum
extulit, quod etiã nobis exhibuit, & vt teneremus &
manducaremus, quod maximũ dilectionis ſignũ eſt.
Quos enim amamus, nonnunquã etiam morſu peti-
mus. Quare Iob vt ſeruorũ in ſe amorem oſtenderet,
dicebat, illos ſępenumero nimio in ſe amore dixiſſe,
Iob 31 d Quis det de carnib⁹ eius vt ſaturemur? Ita & Chriſt⁹
ſuam carnẽ dedit nobis, vt ea ſaturaremur, quo nos
in plurimũ ſui amorem allexit. Ad eum igitur cũ fer-
uore accedamus & dilectione q̃ vehementiſſima, ne
grauius ſubeamus ſuppliciũ. Quanto enim maius be-
Matt. 2. b neficiũ accipimus, tanto magis puniemur, quãdo eo
indigni apparebimus. Hoc corpus in pręſepe reueri-
ti ſunt Magi, & viri impij & barbari lõgo itinere cõ-
fecto, cũ timore & tremore plurimo adorauerũt. Imi
temur igitur ſaltẽ barbaros, nos qui cœlorũ ciues ſu-
mus. Illi enim cum id pręſepe & tuguriũ tãtum, neq;
eorũm quicquã, quę tu nũc intueris viderent, ſumma
acceſſerunt reuerẽtia & horrore: Tu verò nõ in præ-
ſepe id, ſed in altari: nõ mulierẽ, quæ in vlnis teneat,
sed ſacerdotẽ preſentem, & ſpiritum perabũde ſuper
† ſimplici- propoſito diffuſum ſacrificio vides. Nec † ſimplex] vt
ter. illi corpus intueris, ſed & eius potẽtiam, & omnẽ co-
gnoſcis adminiſtrationẽ, & nihil eorũ quę per ipſum
facta ſunt, ignoras: & diligẽter initiatus es in omnib⁹.
Exciteмur igitur, horreſcamuſq;, & maiorem q̃ bar-
bari illi præ nobis feramus pietatẽ, vt nõ ſimpliciter

A neq; frigide accedẽtes vehementiori igni caput ob-
iiciamus. Hæc autẽ non dico, vt non accedamus, ſed
ne temere accedamus. Quemadmodũ enim frigida
acceſſio periculoſa eſt, ita nulla myſticæ illius cœnæ
participatio, † peſtis] eſt & interitus. Ipſa nanq; men- † fames.
ſa, animæ noſtræ vis eſt, nerui mentis, fiduciæ vincu-
lum, fundamẽtum, ſpes, ſalus, lux, vita noſtra. Si hinc
hoc ſacrificio muniti migrabimus, maxima cum fidu
cia ſanctum aſcendemus veſtibulum, tanquam aureis
quibuſdam † veſtibus] vndiq; contecti. Et quid futu- † armis.
ra commemoro? Nam dum in hac vita ſumus, vt ter-
ra nobis cœlum ſit, facit hoc myſterium. Aſcẽde igi-
tur ad cœli portas, & diligenter attende, immo non
cœli, ſed cœli cœlorum, & tunc quod dicimus, intue-
beris. Etenim quod ſummo honore dignũ eſt, id tibi
in terra oſtendam. Nam quemadmodũ in regiis, non
B parietes, non tectum aureum, ſed regium corpus in
throno ſedens omniũ præſtantiſſimum eſt: ita quoq;
in cœlis regium corpus, quod nunc in terra videndũ
tibi proponitur. Neq; angelos, neq; archangelos, nõ
cœlos, nõ cœlos cœlorum, ſed ipſum horũ omnium
tibi dominũ oſtendo. Animaduertis quónam pacto,
quod omnium maximũ eſt atq; præcipuum, in terra
non conſpicaris tantũ, ſed tangis: neq; ſolum tangis,
ſed comedis, & eo accepto domum redis. Abſterge
igitur ab omni ſorde animã tuam. Præpara mentem
ad horum myſteriorum ſuſceptionẽ. Etenim ſi puer
regius purpura & diademate ornatus tibi ferẽdus tra
deretur, nõne omnibus humi abiectis, eũ ſuſciperes?
Verum nunc cum non hominis regium puerum, ſed
vnigenitum dei filiũ accipias, dic quæſo, non horre-
ſcis, & omnẽ ſecularium rerũ amorẽ abiicis, & eo te
C ſolo ornatũ reddis, ſed adhuc humum aſpicis, pecu-
niæ incumbis, terræ deditus es: & quám nam veniam
cõſequeris, quam excuſationẽ? Nõne vides dominũ
tuum omnẽ pompã ſecularẽ penitus abieciſſe? Nõn-
ne propterea in præſepe poſitus eſt, cum primũ na-
tus eſt, & vilem matrẽ voluit? Nõ propter hoc ei, qui
ad diuerſoriũ ſuum reſpiciebat, inquit, Filius autẽ ho Luc. 9. d
minis non habet, vbi caput reclinet? Quid diſcipuli?
Nónne eundẽ ſeruauerunt morem, in pauperum do-
mos introducti, & alius quidẽ ad coriariũ, alius ad tẽ-
toriorũ opificẽ, & ad eam quæ vendebat purpuram,
diuertebant? Non enim domus magnificentiam, ſed
animarum virtutẽ quærebãt. Huiuſmodi & nos deſi-
deremus, & columnarum & marmorũ pulchritudinẽ
contemnamus, & ſupernas tantũ manſiones perquira-
mus, & omnẽ huius mundi ſuperbiam cum pecu-
D niarum cupiditate conculcantes, animũ altius eriga-
mus. Nã ſi ſobrij erimus, † nullus noſter cultus, nulla † mundi
porticus, nullus deãbulationis locus dignior.] Quare iſte hau
hortor, vt noſtram animam exornemus, hãc proptiã nobis en
præparemus, quam ſolam, cum hinc migrabimus, ſo- digno, ne
ciam habebimus, vt ſempiterna conſequamur habi- dũ parti-
tacula, gratia & benignitate domini noſtri Ieſu Chri- cum & ca
ſti, cui gloria in ſecula ſeculorum, Amen. bulum.

Homilia xxv.

MNe quod in macello venit, mãducate: nihil inter-
rogãtes propter conſcientiã. Cũ dixiſſet impoſſi-
bile calicẽ domini bibere, & calicẽ dæmonio-
rũ, & omnino ab illorum menſis auditores auer-
riſſet, † & à Iudæorũ exẽplis & humanis rationib⁹, ab † tum ab
horrendis myſteriis, ab his quę in idolis facta ſunt, & Iudæorũ
multã eis incuſſiſſet formidinẽ, ne eius gratia in aliũ exẽpla, tu
iterũ errorẽ impelleret, & cogeret, curioſius q̃ opus per, & a
ſit timere,

ſit timere, nequando quicquã tale ſiue ex foro ſiue a-
liunde ignorãtibus ipſis eueniret, huiuſmodi eos ſol-
uẽs neceſſitate, inquit, Omne quod in macello venit,
mãducate: nihil interrogãtes. Nam ſi neſcius, inquit,
comederis, neq; videris, nõ reus eris ſupplicij. Igno-
rationis enim gratia feciſti, non gulæ. Neq; hac tan-
tum ſolicitudine liberum dimittit, ſed etiã alia, & in
magna eos licẽtia & libertate cõſtituit. Siquidẽ non
dimittit interrogare, hoc eſt, inquirere, & inueſtiga-
re: an idolorũ ſacrificiũ ſit, nec ne: ſed omnia indiffe-
renter ex foro comedẽda: neq; percõtari quid ſit ap-
poſitum, vt nulli præbeat reſpondendi materiã. Itaq;
qui comedit & ignorat, is liber eſt: huiuſmodi eũ nõ
ſuapte natura mala ſunt, ſed volũtas ipſa facit immũ-
dũ. Idcirco inquit, nihil interrogantes. Domini enim
Pſal. 23. a eſt terra & plenitudo eius, ergo non dæmoniorum.
Quòd ſi terra dei eſt, & terræ fruct⁹, & bruta dei ſunt.
Si igitur omnia dei ſunt, nihil eſt immundũ. Fit autẽ
B immundum à cuiuſq; voluntate & inobediẽtia. Pro-
pterea nõ tantum permiſit, ſed *Si quis infidelium vos ad*
cœnã vocat, & placet accedere, omne quod vobis apponitur, mã
ducate, nihil interrogãtes propter conſcientiã. Animaduerte
iterum viri modeſtiam. Non enim præcipit & ſtatuit
diſcedẽdum, ſed neq; prohibuit: & rurſum qui diſce-
dunt, omni eos liberat ſuſpicione. Quid tãdẽ? Ne me-
tus & formidinis alicuius tãta videretur eſſe curioſi-
tas. Qui enim diligẽtius percontatur, formidinẽ præ
ſe fert. Qui autẽ poſtquã audierit, abſtinet, contẽptus
& odij gratia abſtinere arguitur. Quambrẽ Paulus ad
vtrunq; reſpiciẽs, inquit: Omne quod vobis apponi-
tur, mãducate. *Si quis autẽ dixerit, hoc immolaticium eſt ido-*
lis: nolite manducare propter illum, qui indicauit. Non enim
C tanquã vim habeant, ſed tanquã ab immundis abſti-
nendum iubet. Nolite igitur ac ſi nocere poſſint effu-
gere. Nullã enim habẽt vim. Neq; cum ita ſit, ſine dif
ferentia his vtimini. Siquidẽ inimicorũ eſt, & ſcele-
ratorum mẽſa. Idcirco inquit, Nolite mãducare pro-
pter illũ qui indicauit, *Et propter conſcientiam. Domini*
Ibidem. *enim eſt terra, & plenitudo eius.* Vidẽsne quãdo & quo-
modo comedẽdum, quãdóve abſtinẽdum iubet? idẽ
in medium adducit teſtimoniũ. Non idcirco prohi-
beo, inquit, tanquã aliena ſint. Domini enim eſt ter-
ra, ſed propter conſciẽtiam dixi, hoc eſt, ne lædatur.
Nõ igitur oportet diligẽtius perſcrutari? Nõ inquit.
Neq; enim tuã conſciẽtiam dico, ſed illius. Nã prius
dixi propter illum, qui indicauit, & proſequitur: *Con-*
ſcientiam autem dico, non tuã, ſed alterius. Sed fortaſſe di-
ceret quiſpiam, q̃ fratribus non immerito parcẽdum
eſt, & nõ ſinis nos eorum gratia guſtare, ne eorum im
D becillis cõſcientia ad comedẽdum quod immolatũ
eſt idolis adducatur. Verum ſi Gentilis quiſpiam hoc
† quid e- dixerit, quid tibi eius curæ eſt? Non tu dixiſti, † Quid
nim mihi enim attinet ſi externi iudicãt.] Qua igitur gratia illũ
de his qui iterum curas? Nõ illum curo, inquit, hoc in loco, ſed
foris ſunt, te. Quare addidit: *Vt quid enim libertas mea iudicatur ab*
iudicare? *aliena conſcientia?* Libertatem, † inobſeruantiã & pro-
tnõ obſer- hibitionẽ] appellat. Hoc enim libertas eſt, nulli Iudai-
uatum & cæ ſeruituti obnoxia. Quod autẽ dicit, hoc eſt: liberũ
non prohi- me fecit deus, & omni moleſtia ſuperiorem. Sed non
bitum. poteſt gentilis meã iudicare religionem, neq; domi-
ni mei charitatẽ intueri, ſed reprehendit, & tacite ſe-
cum Fabulæ ſunt, inquit, Chriſtianorũ inſtituta. Ab-
ſtinent ab idolis, fugiunt dęmones. Inde qui illis cul-
tum exhibẽt, amplectuntur. Multa eorũ gula. Et quid
hoc? inquit. Quod nobis detrimentum, ſi male ille iu-

A dicauerit? Sed quanto ſatius eſt, nullã ei omnino da-
re iudicandi materiã. Nam ſi abſtinueris, minime id
poterit ſuſpicari: & quónã pacto? inquit. Cum enim
nihil huiuſmodi interrogantẽ viderit, num ex macel-
lo, num ex conuiuio ſit, cúrnam obloquatur, & accu-
ſet tanquã indifferenter his cõmunicem? Minime. Si-
quidem non tanquã immolaticio, ſed puro vteris: ſi
non perſcrutaris, vt nullã oſtendas appoſitorum for-
midinẽ. Hac igitur gratia, ſiue in gentilium domum
ingrederis, ſiue in forũ veneris, nõ permittã vt inter-
roges, ne formidoloſus appareas, neq; ſuperfluũ la-
borem ſuſcipias. *Si ego cum gratia participo, quid blaſphe-*
mor pro eo, quòd gratias ago? † *Cum qua gratia participas, dic* † *quæ par-*
quæſo? Cum dei donis.] Nam gratia dei tanta eſt, vt animã *ticipas cio*
mihi immaculatã reddat, & omni ſorde carentẽ. Nã *gratia dic*
quẽadmodum ſol diffuſis in immundiſſima loca ra- *quæſo? deĩ*
diis, nõ coinquinatur, ſed rurſum ad ſe mundos recipit: *ne dona.*
ita & nos, ac etiã longè magis in mediis mũdi ſor
B dibus verſati, mundi permaneremus, modo voluntas
adeſſet: tanto maiore virtute præſtamus. Qua igitur
gratia abſtineat? inquit. Nõ tanquã futurus ſit immũ-
dus. Abſit. Sed propter fratrẽ, ne ſocius dæmoniorũ
efficiar, néve infidelis iudicium ſubeam. Hoc enim in
loco non amplius natura, ſed inobediẽtia, & erga dæ
mones obſeruantia me immundũ reddit, & voluntas
corruptionis cauſa eſt. Quid autẽ illa particula ſigni-
ficat, *Quid blaſphemor pro eo, quòd gratias ago?* Ego, inquit,
gratias ago deo, q̃ in tã excelſo me loco collocauit,
& Iudaica humilitate ſublimiorẽ me præſtitit, vt nul-
la ex parte offendar. Gentiles autem meæ ſapientiæ
ignari contrà ſuſpicantur, & dicent: Chriſtiani noſtra
concupiſcunt. Simulatores quidã ſunt, à dæmonibus
C auertuntur, inde ad eorum menſas accurrunt. Quo
quid fieri poteſt ſtultius? Nõ ergo veritatis gratia, ſed
ambitionis & honoris, ad huiuſmodi ſe doctrinã con
tulerunt. Quantæ ergo ſtultitiæ foret, pro quibus ita
beneficia accepi, vt gratias agã, pro his blaſphemiæ
cauſa fieri? Sed hęc etiã nunc obloquetur gentilis, in-
quit, ſi nõ interrogantẽ viderit. Minimè. Siquidẽ nõ
omnia ſacrificio idolorum plena ſunt, vt id ſuſpican-
dum ſit, neq; tanquã ab idolis fuerit, reiiciendum, no
li itaq; ſuperflua perſcrutari, neq; rurſum, ſi idolorũ
eſſe ſacrificium dixerint cõmunicare. Etenim Chri-
ſtus gratias tibi largitus eſt, & in excelſo conſtituit, &
omni, quod inde prouenire poſſit, detrimento maio-
rem: non vt male audias, neq; vnde tanta conſecutus
es bona, vt gratias agas, inde alios offendas, † & bla- † ita vt
ſphemes.] Sed quare non dico gentili, inquit, me mã- blaſphe-
D ducare, & nihil offendi, & nullo in dæmones affectu ment.
eum cibum ſumere? Quoniã nullo poſſes pacto per-
ſuadere, & ſi millies id dixeris. Imbecillis enim eſt &
hoſtis. Quòd ſi fratri nondũ perſuaſiſti, multo minus
inimico & gentili. Si illũ in idolorum ſacrificiis con-
ſcientia mouet, lõge magis infidelẽ. Quid autẽ nobis
tãtis opus eſt rebus? quid quæſo? cum Chriſti habea-
mus cognitionẽ, eíq; gratias agimus: illi vero maledi-
cunt, propterea ab hoc abſtinemus? Abſit: neq; enim
æquum eſt. Siquidẽ in perferẽdis maledictis multũ
lucramur: hic autẽ nihil amplius. Ideo his verbis prę-
occupauit. Neque enim ſi comedamus, abundamus:
neq; ſi nõ comedamus, priuamur. Præterea & fugiẽ-
dam rem oſtendit, & aliunde his abſtinere oportere,
non hac tantum, ſed aliis quas dixi cauſis. *Siue ergo mã*
ducatis, ſiue bibitis, ſiue quid facitis, omnia in dei gloriam faci-
te. Vides quo pacto à propoſita re vniuerſalẽ induxit

admonitionem, & hunc vnum optimum nobis finẽ propoſuit, vt deũ in omnibus glorificemus. *Sine offenſione eſtote Iudæis, & gentibus, & eccleſiæ dei:* hoc eſt, nullã cuiquã cauſam in ſcandalum prębeatis: etenim ſcandalizabitur frater, & Iudæus maiori te odio ꝓſequetur, & reprehẽdet. Nec non & gentilis tanquã guloſum, & ſimulatorẽ te irridebit. Non ſolum autem fratres non ſunt ſcãdalizandi, ſed quantum in nobis eſt, neq; externi: etenim lux ſumus, & fermẽtum, & lumi-
†ſal. naria, & †ſol.] Illuminare neq; non tenebras oſtẽdere oportet, cõſtringere non diſſoluere, ad ſe allicere infideles non fugare. Quid igitur perſequeris, qui ſunt
†effendũtur, cũ nos ad ꝓalia re currere vi deãt. Animum enim igno rant, & quòd omni ſenſibili labe ſub limior facta ſit ani ma & Iu dei & fra trum. allicĩẽdi: etenim gẽtiles †perturbãtur, cũ nos diſcordes videant. Animum enim ignorãt: non, quia omni ſenſibili labe ſuperior nõ ſit anima: & inde etiam fratrum] imbecilliores itidẽ affecti ſunt. Animaduertis quot cauſas affert, propter quas ab idolorũ ſacrificiis ſit abſtinẽdum, propter inutilitatẽ, propter ſuperfluitatẽ, propter fratris detrimẽtum, propter Iudæi blaſphemiam, propter gẽtilis accuſationẽ, ne videamur cum dæmonibus cõmunicare, néve idololatriã committere. Inde cum diximſſet, Sine offenſione eſtote, & reos feciſſet, & gentiliũ & Iudæorũ detrimẽto, & gra ue quiddã dictum videretur: conſidera, q̃ id facile & leue eſſe dicat, cum ſe ipſum in mediũ his verbis adducit: Sicut ego per omnia omnibus placeo, nõ quẽrens vtilitatem meam, ſed multorum, vt ſalui fiant.
Cap. xi. *Imitatores mei eſtote, ſicut ego Chriſti.* Hæc perfectæ Chriſtianæ ręligionis regula eſt, hic certiſſimus terminus, hoc ſupremũ cacumẽ, quærere quæ cõmunẽ omniũ comprehendãt vtilitatem. Quod ipſe ſignificans, addidit: Sicut ego Chriſti. Nihil enim adeo poteſt nos Chriſti imitatores efficere, vt erga ꝓximũ cura. Sed licet ieiunãdo, humi dormiẽdo, corpus macerauerís: nullã autem proximi curam habueris, nihil egregiũ feceris, ſed adhuc lõge ab huiuſmodi abfueris imitatione. Atqui hoc quidem in loco ſuapte natura vtile
† circuncidi. Act. 6. a. eſt, ab idolorũ ſacrificiis abſtinere: Ego autem multa quæ nõ debebã, feci, inquit: videlicet, cũ † circũciſus ſum,] cũ ſacrificaui. Hæc ſi quis ſuapte natura inquireret, & proſequẽtes perdit, & à ſalute decidẽdi cauſa eſt. Suſtinui tamẽ hæc propter eorũ lucrũ. Verum hoc in loco nihil eiuſmodi. Illic enim niſi accederet vtilitas, & aliorũ cauſa fieret, ſequeretur detrimẽtũ: hic autẽ quãuis nemo ſcãdalizetur, eſt tamẽ ꝓhibitis abſtinendũ. Atqui nõ ſolũ dãnoſa, verũ & laborioſa
2. Cor. 11. b. perpeſſus ſum. Alias autem eccleſias ſpoliaui, inquit, accipiens ſtipendiũ. Cum liceret manducare, & non operari, nõ tamẽ id quæſiui, ſed fame cõſumi malui, q̃ aliũ ſcandalizare. Propterea inquit, Per omnia omnibus placeo. Siue præter legẽ aliquid, ſiue laborioſum, ſiue periculoſum facere oporteat, omnia in proximorum vtilitatẽ perpetior. Cũ igitur omniũ diligentia ſupremus ſim, humilitate omniũ abiectiſſimus effectus ſum. Etenim nullũ valde magnũ poteſt eſſe officiũ, quando nullum in proximos lucrum cõferatur: quod oſtendit, qui totũ reddidit talentũ, & ſup-
Mat. 25. c plicio affectus eſt, quoniam id nõ auxit. Tu igitur mi frater, quanuis fame conficiaris, quãuis humi iaceas, quanuis cinerẽ comedas, quãuis ſuper lachrymis madeas, & nihil cuiquam proficias, nihil magnum facis:
†ſumma cum diligẽtia illorum vitã exquire. etenim antiquitus magnis & generoſis illis viris hæc maxime cura erat, † vt ſumma cũ diligẽtia aliorũ vitam diſquirerẽt:] & manifeſte cognoſces nullum eorum ad ſuã vnquam reſpexiſſe vtilitatẽ, ſed proximi vnuſquiſq;. Quamobrem maiorem in modũ claruerunt. Etenim Moſes multa & magna operatus eſt miracula, ſed nullũ tam magnum eum fecit, vt beata illa vox, quã ad deum habuit cũ inquit, Aut dimitte eis Exod. 32. g.
hanc noxã: aut ſi non facis, dele me de libro tuo. Huiuſmodi erat & Dauid. Idcirco dicebat, Ego paſtor 2. Reg. 24. & 1. Paralis. 21. c
peccaui, & ego male feci: & hi, qui ouile ſunt, quid fecerũt? fiat manus tua ſuper me, & ſuper domũ patris mei. Eodẽ modo Abrahã non ſuã, ſed multorũ quæſiuit vtilitatẽ. Ideo ſe periculis exponebat, & deũ pro his, qui nihil ſibi cõferebant, obſecrabat. Hi quidem tantopere claruerunt. Qui autẽ ſibi tantũ conſulunt, conſidera quantum acceperint detrimẽtum. Fratris igitur filius cũ audiuit, Si tu dextrã elegeris, ego ad Gen. 13. d
ſiniſtrã pergam: optione accepta ſuam quæſiuit vtilitatẽ, quam nõ modo non inuenit, ſed ipſa quoq; regio eſt incenſa. Quæ autẽ Abrahę obtigit, incolumis ſeruata eſt. Ad hæc Ionas nõ aliis, ſed ſibiipſi proſpi- Ionæ. 1. e
ciẽs, pene periclitat⁹ eſt, & ciuitas cõſeruata. Ipſe vero agitatus, iactat⁹ & obrutus eſt fluctib⁹. Sed cũ multitudinis ſaluti inuigilauit, ſuã inuenit. Ita & Iacob in ouibus proprium nõ quærens lucrum, plurimum lucratus eſt: Ioſeph autem fratrum ſtudens vtilitati, ſuã eſt cõſecutus. Qui miſſus à patre nõ dixit, Quid? non audiſti, q̃ pro viſionibus & ſomniis diſcerpere me agrediebantur, & ſomniorũ & amoris erga me tui pœnas dabam? quid non contra me molientur, cũ in eorum ero poteſtatẽ? Nihil huiuſmodi cauſatus eſt, nec cogitauit quidẽ, ſed rebus omnibus fratrum ſalutem prępoſuit. Idcirco omnia poſtmodum bona adeptus eſt, quæ eum clariſſimum glorioſiſſimũmq; reddiderunt. Præterea Moſes, nihil enim prohibet iterũ eius meminiſſe, & contemplari quomodo res ſuas contẽpſit, & alienas proſecutus eſt. Moſes inquam in regia domo educatus, cum Chriſti opprobrium maiores Exod. 2. d. & Hebr. 11.
Aegyptiis theſauris diuitias arbitraretur, omnib⁹ abiectis, cum Hebræis malorũ particeps eſſe non recuſauit. Quamobrẽ non ſolum ipſe non ſeruiuit, ſed & illos à ſeruitute liberauit. Magna quidẽ hæc & angelica digna vita. Verum Paulus maxime in hoc excelluit. Alij nanq; omnes ſuis omiſſis bonis proximorũ malis cõmunicare non recuſarunt. Paulus autem lõge maiora aggreſſus eſt. Nõ enim ſimpliciter voluit aliorum calamitatibus participare, ſed maximas ipſe ſubiit, vt cętері bene haberẽt. Nõ enim par eſt, vt qui deliciis fruitur, his abiectis, malis ſponte ſua ſe obiiciat, & ipſe tantum calamitatibus affectus, cętęros in quiete & honore cõſtituat. Hoc enim in loco, etſi magnũ ſit bonã malis proximi gratia permutare: tamen nõ parũ affert cõſolatiõis, ſi calamitatis ſocij habeãtur. Quòd autẽ quiſpiam velit ſolus miſer eſſe, vt alij bonis fruãtur, id multo præſtantioris animi eſt, & ſolius Pauli ſapientiæ. Neq; hac tantum, ſed & alia etiã pręſtãtia maiore omnibus quos antè memorauimus, Paulus clarior apparuit. Siquidẽ Abraham & reliqui omnes periculis ſe in præſenti vita obiecerũt, & omnes illi ſimpliciter hãc mortẽ depoſcerũt. Paulus autem futurã etiam gloriã gloriæ proximi poſthabuit. Rom. 9. a.
Habeo & tertiam quam afferre poſſum excellẽtiam. Quãmnã? Quòd illorum quidã quãuis inſidiantium ſaluti inuigilabant, eorũ tamen curã habere debebãt: & idem his contigit, ac ſi quiſpiam filio prauo, & legũ tranſgreſſori præfuerit, filio tamen. Paulus autem Gala. 1. i
pro his maledictũ eſſe voluit, quorum nõ erat credita gubernatio. Ad gentes enim miſſus erat. Animadueritis

uertis animi magnitudinẽ, & excellẽtiam, quæ ipſum cœlũ tranſgreditur. Hunc imitare, quem ſi nõ poteris, ſaltẽ eos, qui in veteri claruerunt teſtamento annitere. Ita enim tibi vtilitatẽ comparabis, ſi proximi inuigilabis vtilitati. Itaq; ſi piger in fratris cura fueris, intellige nulla prorſus ratione te ſalutẽ cõſecuturũ. Igitur tua ipſius gratia ꝓximi tui rebus adſis. Suffi ciẽtia itaq; ſunt, quæ iam diximus, quæ perſuadeant, nulla alia ratione vtilitatẽ nos inuenire poſſe. Quòd ſi hoc à cõfeſſis exẽplis cognoſcere volueris, cõſidera, ſi quãdo domũ aliquã exuri cõtingat, inde nõnulli ex vicinis ſibi cauentes, minime ſe periculis obiiciãt, ſed domi incluſi timeãt, ne quis ingrediatur, qui aliquid ex rebus ſuis auferat, quantã iacturam faciẽt: etenim ignis eos quoq; comprehẽdet, & omnes eorum comburet facultates. Itaq; cum proximi vtilitatem non reſpexerunt, ſuã perdiderunt. Siquidẽ deus cum inuicẽ omnes colligare vellet, talem rebus vtilitatẽ impoſuit, vt in proximi vtilitate alterius ętiã colligata ſit, & vniuerſus mũdus hoc pacto cõſtitut⁹ eſt. Propterea ſi in mari tẽpeſtate exorta gubernator omiſſa multorũ ſalute, ſuã tantũ quæreret, & ſeipſum, & cæteros quãprimum obrueret: & vniuſcuiuſq; artis, ſi ſua tãtum quæratur vtilitas, nunquam neq; vita cõſtaret, neq; ars, quæ ſuiipſius quæreret vtilitatem. Propterea agricola nõ tantum frumentum ſeminat, quantũ ſibi ſatis ſit. Nã iampridem & ſe & alios perdidiſſet, ſed quod multis ſufficiat, terræ mãdat: & miles, nõ vt ſuæ duntaxat cõſulat ſaluti, ſe periculis obiicit, ſed vt ciuitates in ſecuritate cõſtituat: & mercator non eas tantũ merces tranſportat, quæ ſibiipſi ſatis ſint, ſed multis aliis. Quòd ſi quis hoc in loco diceret, nõ alterius, ſed ſuã vnumquenq; cõſiderare vtilitatẽ, & idcirco ita facere, vt pecunias ſibi & ſecuritatẽ & gloriã comparet, atq; ita dum ſuã quærit, proximi quoq; quęrere vtilitatẽ: idem ego dico, hoc eſt quod iam diu audire volebã, & hac gratia hunc omnẽ ſermonẽ fecimus, vt oſtenderemus tunc ſibi vnũquenque conſulere, cũ proximo conſulit. Nam cum aliter proximi cõmodum non eſſent homines curaturi, niſi in hac cõſtituti neceſſitate, ꝓpterea ita deus ea cõiunxit, & nõ permittit, vt in propriã prius quiſquam veniat vtilitatẽ, niſi per alienam trãſeat. Hoc igitur humanum eſt, vt hoc pacto proximo vſui ſimus. Verum oportet nõ hinc, ſed diuina volũtate ad hoc adduci. Siquidẽ nemo ſalutem conſequi poteſt, niſi ita ſe habeat. Sed quanuis ſummam cõplectaris philoſophiã, proximi autem iacturam cõtempſeris, nullam apud deũ fiduciã habere poteris. Vnde hoc cõſtat? ex bea-
Infra. 13. b ti Pauli verbis: Et ſi diſtribuero in cibos pauperũ omnes facultates meas, & ſi tradidero corpus meũ, ita vt ardeã: charitatem autẽ non habuero, nihil mihi prodeſt. Vides quantũ à nobis Paulus requirit? At qui paſcit, non ſuã, ſed proximi quærit vtilitatẽ. Sed nõ ſufficit hoc, inquit. Cũ charitate hoc fieri vult, & miſericordia plurima. Propterea legẽ hanc ſtatuit deus, vt nos in vinculũ charitatis adduceret. Quando igitur ille tãtũ à nobis exigit, nos autẽ neq; quod minus eſt, exhibem⁹, quãnã digni erimus venia? Et quomodo,
Gen. 19. d † inferebatur. inquit, ad Lot dicebat deus per angelos, Salua animã tuã? Dic quando, & quare? Quãdo † differebatur] ſuppliciũ, nõ quando corrigi oportuit. Iam enim dãnati erãt, & morbo incurabili laborabãt, & ſenes & iuuenes paſſim ſ turpiſſimos amores immerſi erãt, & ignis neceſſario, & ea ipſa die imminebat. Præterea nõ de vitio & virtute hoc dictum eſt, ſed de plaga cœlitus demiſſa. Quid enim faciendũ erat, dic quęſo? Sedendũmne & expectãdũ ſuppliciũ, & quod nihil illis ꝓfeciſſet, exuri oportuit? Sed vltimę hoc demẽtię fuiſſet. Neq; enim ego hoc dico temere † propter] dei vo † præter.
luntatẽ, ſupplicium expectandũ. Sed cum vitiis proximus coinquinatur, tunc iubeo vt in mediũ proſilias, & eius errata corrigas, & ſi placet propter proximi vtilitatẽ: Sin minus, ſaltẽ propter tuã. Illud enim longe melius eſt: q̃ ſi ad tantam non acceſſeris perfectionem, ſaltem tui gratia facias. Et nemo ſuũm quęrat commodum, vt id inueniat commodum: intelligamũsq; neq; paupertatem, neq; inopiam, neq; martyriũ, neq; aliud noſtrũ opus auxilio nobis eſſe poſſe, niſi ſumma flagremus in proximum charitate: quam præ cæteris omnibus ſeruemus, vt & alia per eã conſequamur, præſentia videlicet & futura bona, quę nobis promittuntur: quibus vtinam omnes ſimus participes, gratia & benignitate domini noſtri Ieſu Chriſti, cum quo patri gloria, ſimul & ſpiritui ſancto nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum, Amen.

Homilia xxvj.

Laudo vos fratres, quòd per omnia mei memores eſtis: & ſicut tradidi vobis, præcepta mea tenetis. Perfecto de eorũ ſacrificiis ſermone vt decebat, & perfectiſſime omnium, eo expoſito, ad aliud vitiũ tranſit, non tam magnũ tamen: quod enim iam dixi, iterum in præſentia dicã: hoc eſt, q̃ non omnia maxima vitia ordine proſequitur, ſed vt opportunũ eſt diſtribuit, & leuiora in mediũ cõgerit, & orationis ſuæ leuiorem reddit aſperitatem, quã crebra reprehẽſione auditorib⁹ incuſſerat. Quare quod omniũ erat vehemẽtiſſimũ, de reſurrectione videlicet poſterius ponit: hoc autẽ in loco leuius peccatũ aggreditur. Laudo autem vos, q̃ per omnia memores mei eſtis. Confeſſum nanq; & manifeſtum peccatum vehemẽtius accuſat, & minatur. Dubitatum autẽ primum ponit, inde reprehendit: & cõfeſſum quidẽ maius, dubium autem confeſſum eſſe oſtendit: vt exẽpli gratia, Fornicatio cõfeſſa eſt, ideo nõ oportebat oſtendere peccatũ eſſe, ſed peccati magnitudinẽ proſecutus eſt, & per comparationẽ ſuam amplificauit orationẽ. Item ꝓpud alios iudicare, peccatũ quidem erat, verum nõ tam graue. Quãobrem id primum poſuit, inde confirmauit. Crimen autem q̃ idolis ſacrificarent, dubitabat quidẽ, etſi maximũ erat: quare oſtendit peccatũ, inde ſua extollit oratione: & in hac admonitione non tantũ à vitiis deterret, verum ad virtutes cohortatur. Nõ enim dixit, non oportere tantũ non fornicari, ſed magnã præ ſe ferendam ſanctitatem. Idcirco ſubdidit, Glorificate deũ in corpore veſtro & in Supr. 6. d.
ſpiritu veſtro. Præterea cũ dixiſſet. Non oportere ſa- Supr. 3. d
pientẽ eſſe exteriori ſapiẽtia, nõ adhuc cõtentus eſt, ſed iubet etiã ſtultum fieri. Et cũ conſuluiſſet, ne quis † de rebus exterioribus] iudicaret, néve iniuriã face- † apud
ret, † primum] id ipſum tollit, ne iudicetur: & conſulit exteros.
non ſolum non inferendã iniuriam, ſed potius acci- † procedens.
piendã. Et cum de idolorũ ſacrificiis diſputaret, non dixit, prohibitis tantũ abſtinendum eſſe, verumetiã permiſſis, quãdo ſcandalũ poſſet exoriri: & non tantum nõ perturbãdos fratres, ſed ne gentiles quidem, aut Iudęos. Sine offendiculo eſtote, inquit, & Iudęis, Sup. 10. d
& gẽtib⁹, & eccleſiæ dei. Cũ igitur omnẽ de his ſermonẽ impleuerit, aliud iã crimẽ aggreditur: & quidnã? Mulieres velo depoſito, & nudato capite orabãt,

† & prophetabãt: prophetabant etenim.

† tanquã in philosophia versãrẽtur, comam nutriebant: & capite velato.

† prophetabãt enim] tunc temporis mulieres. Viri autẽ† & qui in philosophia versabãtur, compto capite incedebãt: hoc pacto &] orabant & prophetabãt, quorum vtrunq; secundum Gentilium legem fiebat. Cum igitur horum iam corã admonuisset, & fortasse alij quidem paruerant, alij autem minime: propterea per epistolã iterum, tanquam bonus medicus oratione sua abluens peccatũ, corripit. Quod enim iam corã admonuisset, à principio manifestũ est. Qua enim gratia cũ nihil de hoc in nulla epistolæ parte superius dixisset, aliis omissis vitiis quãprimum inquit: Laudo autem vos, ꝙ per omnia mei memores estis, & sicut tradidi vobis, præcepta mea tenetis. Animaduertís ne, quo pacto alij quidẽ paruerũt, quos laudat: alij autẽ minime, quos ex sequentibus corripit, inquiens: Si quis autẽ videtur cõtẽtiosus esse, nos talẽ cõsuetudinem non habemus. Nã si cum alij se correxerunt, alij minime, omnes reprehẽdisset, illos asperiores, hos pigriores effecisset. Nunc autẽ illos laudando & cõplectẽdo, hos reprehẽdẽdo, & illos magis allexit, & hos cõfundere nõ immerito potuit. Sufficiens enim erat per seipsam hęc eos reprehẽsio perterrere. Quãdo autem aliorũ qui boni sunt, & laudẽ merentur, fit comparatio, maiorẽ stimulum incutit. Sed primum non ab accusatione, sed à laudib⁹ orditur, & magnis sanè laudibus cum dicit: Laudo autem vos, ꝙ per omnia memores mei estis. Huiusmodi enim Pauli cõsuetudo est, vt parua etiã magnis laudib⁹ prosequatur, non tamẽ aduládi gratia. absit. Et quónã pacto, qui nullã neq; pecuniam, neq; gloriam, neque alia huiusmodi concupiscit, sed omnia pro eorum salute annititur, adularetur? Ideo laudibus eos efferens, *Laudo*, inquit, *vos, quòd per omnia mei memores estis.* Per quænã omnia? Quòd comam non pascerent, ꝙ non velarentur, primum ei tãtum sermo fuerat: sed quod dixi, profusior est in laudãdo, vt prõptiores eos reddat. Ideo inquit: *Per omnia mei memores estis: & sicut tradidi vobis, præcepta mea tenetis.* Ergo sine literis multa tradiderat, quod alibi sæpe meminit. Sed tunc tãtum tradidit, hoc autẽ in loco rationẽ affert: hoc pacto eos fortiores faciebat, & obsequentiores: & eorum qui contrà faciebãt elationem deprimit. Prętera non dicit, ꝙ vos quidẽ obedistis, alij autẽ minime, sed sine suspicione ex sequentium admonitione id his verbis significat: *Volo autẽ vos scire, quòd omnis viri caput Christus est, caput autẽ mulieris, vir: caput autẽ Christi, deus.* Hæc igitur ratio est, quã hic adducit, qua qui imbecilliores sunt, reddidit attẽtiores. Qui eñ fidelis est, & vt oportet firmus, ratione nõ indiget, neq; causa eorũ quæ ei præcipiuntur, sed sola admonitione contẽtus est. Imbecillior autẽ cognita rei veritate diligentius rem accipit, & quàm prõptissime paret. Ideo non attulit causam quousque præuaricatum non vidit præceptum. Quæ ergo causa? Omnis viri caput Christus est. Nũ & gentilis? Minime. Nam si corpus Christi sumus & mẽbra, & eius pars, & idcirco ipse nostrum caput: eorũ qui in corpore nõ sunt, neq; membra perficiunt, non vtiq; erit caput. Itaq; ea particula, omnis, de vnoquoque fideli intelligẽda est. Vide quo pacto vndiq; à superioribus auditori suadet. Etenim cum de dilectione, de humilitate, de eleemosyna disseruit, inde traxit exempla. *Caput autẽ mulieris vir, caput autem Christi deus.* Hoc in loco prosiliũt in nos hæretici, ex his verbis minorẽ filium suspicantes. Verũ seipsos oppugnant. Nam si caput mulieris vir est, eiusdẽ autem substantię est & caput & corp⁹, caput vero Christi de⁹ est, sequitur eiusdem esse substãtiæ & patrem & filium. Sed non ꝙ alterius sit substantiæ, hunc ostendere volumus, sed ꝙ subditus, inquit. Quid ad hoc dicemus? Quod maxime quidẽ, cum de Christo in carne quiddam humile dicitur & abiectũ, non diuinitatẽ, sed incarnationem tantũ id respicit. Veruntamẽ dic quæso, quónam pacto hoc velis in præsentia confirmare? Quòd quẽadmodũ vir dominatur mulieri, inquit, ita & pater Christo. Sicut igitur Christ⁹ hominis caput est, ita & pater filij. Omnis eñ viri, inquit, caput Christ⁹ est. Et quisnam hæc vnquã assentiretur? Nã si quanta est filij excellentia, nostri cõparatione: tanta est patris, comparatione filij: animaduerte in quantã eum vilitatẽ adducas. Verũ nõ omnia similiter in nobis & in deo inquirenda, quanuis eodẽ modo dicantur: sed tribuenda deo est quædã propria excellẽtia, & quanta in ipso est. Quod nisi cõcederetur, multa sequerentur absurda. Cõsidera autẽ, caput Christi deus est, Christus hominis, homo mulieris. Itaq; si in omnibus eodem modo caput accipiamus, tanto erit fili⁹ minor patre, quanto nos filio: & mulier tanto nobis erit inferior, quãto nos à dei ratione: & quod inter patrẽ & filium interest, id inter nos & filiũ: & eodẽ item modo inter virũ & mulierẽ: & quisnã hæc pateretur? Nónne aliter in viro & muliere, aliter in Christo caput accipis? Igitur & in filio & in patre aliter nobis capiendũ est. Et quomodo aliter inquit? Secundũ causam. Etenim si principatum & subiectionẽ Paulus quemadmodũ tu † intelligeres,] non vtique mulierem adduxisset in medium, sed seruũ potius & dominum. Nam quãuis subdita nobis sit mulier, tamen vt mulier, vt libera, & pari in honore habẽda: & filius quãuis subditus sit patri, tamẽ vt filius dei, & vt deus. Quemadmodũ enim filius magis patri obsequitur, q̃ homines genitorib⁹, ita & liberior est. Nõ enim profecto filij animus erga patrem q̃ hominũ maior est & verior, patris autẽ erga filiũ minor. Quòd si admiramur filium, ꝙ obediuit, & vsq; ad mortem, & mortẽ crucis, & hoc maxime nobis admirationi est: admirandus est & pater, ꝙ talem genuerit, non vt seruum subditũ, sed vt liberũ, obsequentem, & consiliarium. Qui enim consiliarius est, non est seruus. Verum cum consiliarium audies, non tanquã patris indigeat, credas velim, sed tanquã filium, & in eodem cum patre honore. Noli igitur ad omnia viri & mulieris exemplũ trahere. In humana nanq; natura non immerito viro mulier subdita est. Paritas nanq; honoris pugnam facit, neq; hac tãtum causa, sed propter fraudem quę à principio contigit. Quare hoc? Cum quidem primum facta est, non fuit subdita, neq; cum ad virum adducta: neq; quicquam à deo tale audiuit, neq; vir quicquã tale ei dixit: sed ꝙ os ex ossibus suis, & caro ex carne sua esset, principatus autem aut subiectionis in eam nequaquã meminit. Sed cũ male vsa est data potestate, & facta ad auxilium, fraudulenta inuenta est, & omnia perdidit: tunc nõ immerito audiuit, † Sub viri potestate eris,] & ipse dominabitur tibi. Cum enim crẽdibile esset, hoc peccatum genus nostrum sibi inuicẽ inimicum reddidisse, neque quicquam profuisse ad pacem, ꝙ à viro facta esset mulier, cum hoc acciderit, sed hoc ipsum asperiorem fecisse virum, quòd proprio mẽbro non pepercisset, ex quo facta est mulier. Cum, inquã, diaboli maliciã deus cognouisset, hoc verbũ mediũ posuit, vt quod ex insidiis odiũ futurum erat & insita

† ais dicere vellet.

Hic infr. e

Gen. 2. d

Gen. 3. c.

† Ad virum tuũ conuersio tua.

cupiditate, per hanc sententiã tolleret, & ex peccato contractam indignationem, tãquam medium parietem deiiceret. Sed in deo & in illa immortali substãtia nihil tale dubitãdũ est. Noli igitur in omnibus accipere exẽpla. Nam & alibi multa hinc grauia occurrũt peccata: etenim in principio epistolę dicebat, Omnia vestra sunt, vos autẽ Christi, Christus autem dei. Quid ergo? Eodẽ ne modo nostra sunt omnia, & nos Christi, & Christus dei? Minime. Nã hæc etiã stultissimis manifesta est differentia, quãuis eadẽ dictio in deo, Christo, & nobis posita sit. Et alibi cum hominẽ mulieris caput appellasset, addidit, Sicut Christ⁹ caput ecclesiæ, ipse saluator corporis eius: ita & vir debet mulieris suæ caput esse. Nũ igitur similiter accipiemus, ꝙ in hoc loco & oĩa quæ deinde Ephesiis in hac materia præcepta sunt? Absit. Nõ enim possibile est: eadẽ nanq; verba & in deo & in hominibus dicũtur, nõ autẽ eandẽ habẽt in vtrisq; potestatẽ: sed aliter illa, aliter hęc intelligẽda sunt, nõ tamẽ omnia diuerse. Nam iterũ frustra & temere acceptum videbitur, cum nihil inde lucraremur. Vt enim non omnia † simpliciter] accipiẽda sunt, ita nõ omnia simpliciter reiicienda. Quod vt manifestius fiat, exẽplo demonstrare tẽtabimus. Dictus est caput ecclesiæ Christ⁹. Si nihil ab humanitate accepero, quid hoc mihi dictũ est? Rursum si oĩa secundũ humanitatẽ accepero, multa sequentur absurda. simul enim cũ corpore pateretur caput, & iisdẽ esset obnoxium. Quid igitur & reiiciendũ & accipiendum? Reiiciẽdum quidem quod dixi: accipiẽda autem certa vnitas, & causa & primũ principium: neq; hęc simpliciter, sed in hoc loco magis ex se intellige, quod deo cõueniat. Etenim vnitas certior, & principatus magis † proprius.] Item audisti filium? Neq; in eo omnia admittas, neq; omnia reiicias, sed quæcunq; deo digna sunt accipe, ꝙ scilicet consubstantialis est patri, ꝙ ex eo est. Absurda autem & quæ humanę sunt imbecillitatis, humi iacere desinas. Præterea dicitur deus lux. Nũquid omnia accipiemus quę huius sunt lucis? Minime. Sine causa eñ his tenebris & loco cõprehẽditur, & alia mouetur potentia, & obũbratur. Quorum nihil in illa substantia fas intelligere, sed nõ omnia propter hoc reiiciemus, sed aliquid vtile ab exemplo decerpemus, & ꝙ à deo illuminati sumus, ꝙ tenebræ fugatę, hinc colligemus. Et hæc ad hæreticos dicta sint. Oportet autem totũ hunc locum explicare. Forsitan enim hic aliquis dubitaret, quærerẽtq;, quódnam crimen sit, si mulieres detecto capite, vel si tecto viri incedãt? Quódnã crimẽ hoc sit, hinc iã intellige. Symbola viro & mulieri tradidit, & alia quidẽ multa, viro quidẽ principatus, mulieri autẽ subiectionis. In quorũ numero hoc est, vt hæc velato sit capite, ille detecto. Si igitur hæc signa sunt, ambo peccant si ordinẽ confuderint, & diuinum institutũ & proprios terminos excesserint, & vir in muliebrẽ vilitatem prolabatur, mulier virilem imitetur figurã. Nam si vestem mutare fas nõ est, neq; mulier togam induat, neq; vir pallam aut velum. Nõ erit, inquit, amictus viri in muliere, neq; induatur vir stola muliebri: multo minus hæc mutanda sunt. Hæc ab hominibus instituta sunt, quãuis id deus posterius cõfirmauerit. Illud autem à natura, quod scilicet velaremus caput, & non velaremus. Verum cum naturam dico, deum dico, quippe qui naturæ author est. Cũ igitur hos peruertis terminos, intuere quantã facias iacturam: & noli hoc mihi dicere, ꝙ paruũ pec-

supr. 3. a

Ephes. 5. e

† similiter

† ἡ ἀρχὴ τιμιωτέρα. i. preciosius, vel, & principium honoratius.

Ioan. 8. b.

catum sit. Siquidem permagnum est etiã suapte natura. Inobedientia nanq; est, cuius præuaricatione etiã si paruum esset, magnum efficeretur, quoniã magnarum rerum signũ est. Quòd autem magnum sit, cõstat, eo ꝙ tantum ordinẽ humano generi præbet, cũ ex ipso cultu & præsidẽtiam & subiectionem vtriq; distribuat. Itaq; qui transgreditur, omnia confundit, & diuini muneris proditor est, & cœlitus sibi tributũ honorẽ abiectum contemnit, neq; vir tantũ, verũ & mulier, cui maximo est honori positũ sibi ordinẽ seruare, quẽadmodũ ignominia est ab eo deflectere. Idcirco vtrunq; tetigit, ita inquiens: *Omnis vir orans aut prophetans, habẽs aliquid circa caput, deturpat caput suum. Omnis autem mulier orans aut prophetans non velato capite, deturpat caput suum.* Fuerunt enim, vt dixi, viri tunc temporis, qui prophetabant, & mulieres eadẽ gratia prædítæ, quẽadmodum Philippi sorores, & nonnullæ aliæ ante & post illas, de quib⁹ propheta superius dicebat: Prophetabũt filij vestri, & filiæ vestræ visiones videbunt. Sed virũ non semper detecto capite esse cogit, sed tantũ dum orat. Omnis enim vir, inquit, orãs aut prophetãs, habẽs aliquid circa caput, deturpat caput suum. Mulierem autem semper velatam esse pręcipit. Quãobrem cũ dixisset, Omnis mulier orans aut prophetans non velato capite, deturpat caput suum: nõ hic constitit tantum, sed ita prosecutus est: *Vnum est enim idémq; ac si decaluetur.* Quòd si semper decaluatio turpis est, constat ꝙ si caput detexerit, semper turpe est. Neq; hoc tantũ contentus iterũ addidit, *Quòd debet habere potestatem mulier super caput suum propter angelos.*

Act. 21. b

Ioel. 2. g

Ostendit enim ꝙ non tantum in orationis temporibus, sed semper operto capite mulieres esse oportet. In viro autẽ nullã amplius vt se velet, sed nutriendæ comæ rationẽ init. Velari enim tunc dũtaxat prohibet, cum precatur, comã autẽ nutrire semper dissuadet. Propterea sicut in muliere dixit, *Nam si nõ peruelatur mulier, & tondeatur:* [ita & in viro, si comã nutriat, ignominia est illi. Nõ dixit, si veletur: sed, si comã nutriat, ꝓpterea initio dicebat, Omnis vir orãs aut prophetans, quicquam habens in capite, nõ dixit, velato capite: sed, quicquam habens in capite, ostẽdens ꝙ si comam habeat, perinde sit aque si esset velatus, quãuis nudo orauerit capite. Capilli enim, inquit, ꝓ velamine dati sunt. Si vero non velatur mulier, etiã tondeatur.] *Quod si turpe mulieri tõderi est, aut decaluari, veletur.* In principio igitur ne detecto sit capite, postulat. In ꝓcessu autẽ etiã † frequẽter id] significat, dicens: Perinde est ac si decaluetur, & omni cũ diligentia & studio. Nã nõ, velatur, simpliciter dixit: sed, peruelatur, vt scilicet omni ex parte demittatur, & in rẽ indecorã reprehẽdendo adducit, vehementer eos tangẽs his verbis, Nam si nõ peruelatur mulier, & tõdeatur. Nam si lege dei velũ institutum abiicis, inquit, quod etiã à natura datum est, proiicias. Quòd si quis dixerit, & quónam pacto, quod ad viri gloriã cedit, mulierem deturpabit? Illud sanè respõderem, ꝙ non cedit ad mulieris gloriã, cum à proprio excidat honore. Quod enim intra proprios terminos & diuina lege positos nõ permanet, sed supergreditur, nõ incrementum, sed diminutionẽ accipit. Quemadmodum enim qui aliena desiderat, & rapit quę sua nõ sunt, nõ amplius quicquam accipit, sed minuitur: & quod habuit, perdidit, quod etiã in paradiso factum est: ita & mulier non prœoccupat viri nobilitatẽ, sed muliebrẽ amittit honestatẽ. Neq; tantum turpitudinis, verum-

Hic infr. e

Ibidem.

† semper.

etiã cupiditatis arguitur. Confessa igitur turpitudine propositа, cũ dicit, Si vero turpe est mulieri tonderi aut decaluari: quod decorũ est iam ponit dicens, Peruelet caput suum: & non dixit, comã nutriat: sed peruelet, & hæc ambo vnum esse sancit, & vtrinq; ab institutis videlicet & cõtrariis hoc confirmat. Velamẽ enim, & comã, idem esse inquit: & decaluato capite, & nudo incedere, idem similiter. Vnum enim est, inquit, ac si decaluetur. Quòd si quis quomodo sit vnũ interrogaret: siquidẽ hæc naturæ velũ habet, decaluata autem minime: Dicemus q; sponte sua illud abiecit, & nudo est capite. Quòd si nõ sit nudũ capillis, hoc naturæ est, nõ illius. Itaq; decaluata nudo est capite, & ipsa similiter nudo. Propterea natura vt tegeretur voluit, vt inde edocta velaretur. Deinde & causam ponit, quod dixi sæpenumero, tãquã liberos alloquẽs. Quę igitur est causa? *Vir quidẽ nõ debet velare caput suũ, quoniã imago & gloria dei est.* Alia causa hæc. Non enim q̃ caput Christũ habet, non debet vir tantũ velare, inquit, caput, sed etiam q̃ mulieri dominatur. Principem enim qui ad regẽ accedit, principatus insigne habere oportet. Quẽadmodũ igitur nemo principum sine zona & toga ante regẽ venire auderet, ita neq; tu sine signo principatus, quod est, vt detecto capite ad deũ accedas, neq; teipsum, & qui te honorat cõtumelia afficias. Idẽ & in muliere dici posset: etemẽ illa quoq; cõtumelia est, nisi subiectionis insigne habeat. *Mulier autem, gloria viri est.* Ergo naturalis est viri principatus. Deinde cũ rationes & causas ostẽdisset, alias adducit, ad primã generationem sermonem referens his verbis, *Non enim est vir ex muliere, sed mulier ex viro.* Quòd si id quod ex aliquo est, gloria illius est, ex quo est: multo magis si imago sit. *Etenim nõ est creatus vir propter mulierẽ, sed mulier propter virũ.* Secunda hęc viri excellẽtia, vel potius tertia & quarta. Prima nanque est, q̃ caput nostrum Christus est, nos autẽ mulieris. Secunda, q̃ nos gloria dei, nostra autẽ mulier. Tertia, q̃ non nos ex muliere, sed illa ex nobis. Quarta, q̃ non nos propter illam, sed illa propter nos. *Ideo debet mulier velamen traductum habere super caput suum & propter angelos.* Sed quídnã hoc in loco hæc particula, ideo, significat? Ex prædictis omnibus, inquit, vel potius non horum tantũ gratia, sed angelorum. Nam si virum despicis, inquit, angelos saltem reuereare. Ergo velari & subiectionis est & potestatis. Vt enim deorsum aspiciat, admonet, & reuereatur, & propriam seruet virtutẽ. Virtus enim subditi, †est honor & obedientia.] Vir quidem nõ cogitur hoc facere, domini enim sui imago est. Mulier merito cogitur. Intellige igitur q̃ inique facias, quãdo in tanta constitutus potestate, te ignominia afficis, mulieris habitu accepto, & perinde facis, ac si diademate ornatus, id piicias, & diadematis loco seruile velamẽ accipias. *Verũtamẽ neque vir sine muliere, neque mulier sine viro in domino.* Nam cum multã dedisset viro excellẽtiam, cum ex eo mulierẽ esse diceret, & propter ipsum, & sub ipso, vt neq; viros supra debitũ extollat, neq; illas viliores faciat, vide quo pacto verba sua corrigit: Veruntamen neq; vir sine muliere, neq; mulier sine viro in domino. Noli, inquit, principia tantum inuestigare, neq; generationem illã. Nam si futura quæreres, alter alterius causa est, vel potius non alter alterius, sed deus omnium, ideo inquit: Neque vir sine muliere, neq; mulier sine viro in domino. Nam sicut mulier de viro, ita & vir per mulierem: nõ dixit de muliere, sed rursum de viro. Adhuc enim hoc ipsum integrum manet apud virum, sed non hominis hæc, verum dei officia. Quare addidit, *Omnia autem ex deo.* Quòd si dei omnia, ipse autẽ hæc præcipit, pareas & noli contradicere. *In vobisipsis iudicate, decet mulierẽ non velatam orare deum?* Iterũ in his rebus eorũ subit iudicium, quod fecit, cum de idolorũ sacrificiis locut° est: etenim illic, inquit, q̃ipsi iudicarent, & idẽ ferè in hoc loco in quo quid horribilius significatur: hoc enim pacto contumeliam in deũ transire asserit, sed non est his verbis vsus. Mansuetius autem quodammodo & significantius, *Decet,* inquit, *mulierem non velatã orare deũ? certe neque ipsa natura docet vos. Quòd vir quidem si comã nutriat, ignominia est illi: [mulier vero si comã nutriat, gloria est illi:] quoniam capilli pro velamine ei dati sunt.* Quod semper facit, vt communes ponat rationes, idẽ & hoc in hoc obseruat, & cõmuni nixus cõsuetudine eos maiorem in modum reprehendit, qui ea à se discere negligunt, quæ cõmuni cõsuetudine facile disci possunt. Huiusmodi nanq; neq; barbaris ignota sunt. Et animaduerte quo pacto vbique formidolosis verbis vtitur. Omnis vir orans, habẽs aliquid circa caput, deturpat caput suũ. Et iterũ, Si vero turpe est mulieri tõderi aut decaluari, velet caput suũ. & hoc itẽ in loco, *Quòd si vir comã nutriat, ignominia est illi. Mulier vero si comã nutriat, gloria est illi: quoniã capilli pro velamine dati sunt ei.* Et si pro velamine dati sunt, inquit, qua gratia aliud addendũ est velamẽ? vt nõ tantũ suapte natura, sed etiã voluntate subiectam se esse cõfiteatur. Quòd enim te velari oporteat, naturali primũ lege institutum est. Igitur quoq; tua sponte velare, ne naturæ leges peruertere videaris, quod summæ temeritatis est, vt nõ solum nobis, sed & naturæ bellũ indicamus. Ideo Iudæos deus his verbis arguebat, Interfecisti filios tuos & filias tuas, hoc super oĩa scelera tua. Et Romanorũ luxuriã iterũ Paulus increpãs, his verbis accusationẽ auxit, ostendendo q̃ non solum præter diuinã legem, sed præter naturã vterentur: Mutauerunt, inquit, naturalẽ vsum, in eum qui est cõtra naturã. Idcirco & hoc in loco hãc mouet rationẽ: & idem ostendit, & nihil alienũ sancit, & q̃ quæ apud gentiles innouata sunt, omnia sunt prẽter naturã. Idem & Christus ostendit, Quæcunq;, inquit, vultis vt faciant vobis homines, & vos facite † eis, †videlicet q̃ nihil innouarent.] *Si quis autem videtur contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus, neque ecclesia dei.* Ergo contẽtionis est, vt his cõtradicãt, non autem rationis. Veruntamen etiã sic reprehensioni moderatus est, & verecunde quidẽ, quod etiam grauiorẽ fecit orationẽ: Nos enim, inquit, talem consuetudinẽ non habemus, vt contendamus, litigemus, certemus: neq; hic constitit, sed addidit, Neq; † ecclesia] dei. Ex quo ostendit, q̃ vniuerso orbi terrarum se obiiciunt, & oppugnant non obtẽperando. Sed tunc contendebant Corinthij, nunc vniuersus orbis legẽ hanc & suscepit & obseruat. tanta est crucifixi potentia. Sed vereor nequando mulieres aliquæ forma accepta & aliter tectæ reipsa, ignominia affectæ inueniãtur. Propterea ad Timotheũ scribens nõ cõtẽtus his Paulus alia addidit, dicens: In habitu ornato cum verecundia & sobrietate, [ornantes se, non in tortis crinibus, aut auro.] Nam si nudum caput habere non decet, sed potestatis signum quocunq; circũferre, longe magis re ostendendũ est. Quamobrẽ priscæ illæ mulieres viros dominos appellabant, & honoratiore loco cedebant. Etenim illi, inquit, suas diligebant

Gene. 2.d

Deu. 12.d

Supr. 8.c

Rom. 1.c

Matt. 7.b

† declarãs quòd nihil innouaret.

† & honor, est obedientia.

† ecclesia.

1. Tim. 2.b

gebant vxores. Noui hoc, neq; me fugit. Sed quæ tibi faciẽda sunt admonemus, noli eorũ mores cõsiderare: etenim cũ pueros admonemus, vt parẽtibus pareant, dicimũsq;, scriptũ est, Honora patrem tuum & matrẽ tuam: dicunt nobis, Prosequimini scripturam dicẽtem, Vos patres nolite prouocare filios vestros. & cum seruis dicimus scriptum esse, vt obediant dominis, & non ante oculos obediant: & ipsi rursum, quæ sequũtur nobiscũ expostulãt, quòd eadem domini admoneãtur: etenim ipsis etiã Paulus prẽcepit remittẽdas minas. Nõ tamẽ ita faciamus. Neq; quæ aliis data sunt præcepta, quæramus, quando alicuius criminis accusamur. Neq; eũ si sociũ haberes criminis, culpa vacares, sed vnũ dũtaxat tibi cõsiderandũ est, quo pacto te præstes innoxiũ. Nam & Adam in mulierẽ culpam retulit, & ipsa rursum in serpentem: sed neutrũ culpa exemit huiusmodi purgatio. Noli igitur hãc mihi in præsentia excusationẽ afferre, sed omni annitere modestia viro debitũ exhibere. Nam cum virũ tuũ admoneo, vt te amet & colat, †nõ omitto quin legem mulieri positam in medium adducã, sed quæ ipsi quoq; viro] scripta est exigo. Tu igitur quæ decent operare duntaxat, & exhibe te viro faciẽlem. Vel potius si propter deũ viro parueris, noli mihi proponere quæ ab eo fieri deceant, sed ea quibus te legislator fecit obnoxiã diligẽter exequere: hoc eũ maximè est deo parere, †si legẽ præuaricari non patieris.] Propterea qui amicũ amat, nihil sibi magnũ facere videt. Qui verò exosũ colit, hic maximè coronatur. Eodẽ & tu modo cogita, q̃ si molestum virũ pertuleris, clarissimam coronã accipies: sin modestum & mansuetũ, quódnam tibi prẽmiũ deus dabit? Hæc autẽ dico, nõ vt viros in mulieres exasperari admoneã, sed suadeo mulierib°, vt viros etiã asperiores perferãt. Quãdo enim † vterq;] suũ nititur implere officiũ, etiã proximi vtilitas sequitur, vt exẽpli gratia: Quãdo mulier asperioremvirum perferre parata est, & vir molestiorẽ etiam mulierem contumelia non afficit, tunc omnia quieta sunt, & portus ibi tranquillissimus patet. Ita priscis fiebat temporibus, suumvnusquisq; implebat officiũ, nõ quod proximũ deceret requirebat. Cõsidera quæso, Accepit fratris filium Abraham, nõ accusauit vxor: iussit vt longum iter faceret, non cõtradixit, sed mãdatum secuta est. Item post multas illas miserias, & labores, & sudores omnium dominus factus, cessit ipsi Loth Abraham prælatione illa, & non solum nõ ægrè tulit Sara, neque quicquam tale locuta est, quemadmodum multæ hoc tẽpore mulieres assolẽt, cũ in huiusmodi partibus viros suos inferiores videant, & maximè minoribus cõparatos, eos stultos, demẽtes, effœminatos, proditores, stupidos exprobrãdo appellãt. At Sara nõ modò quicquam tale non dixit, sed ne cogitauit quidẽ: sed mariti probauit voluntatẽ, & quod maius est, ex quo ille votis suis satisfecit, & minorẽ patruo reliquit portionẽ, grauissimũ periculũ subiit: quod cùm ad patriarchæ aures peruenisset, suos omnes armauit, & aduersus omnẽ Persarũ exercitum cum suis duntaxat familiaribus se præparauit. Neq; Sara dissuasit, neq; dixit, quæ tunc dici poterant, Mi vir quò ruis in præceps, quò impelleris? Cur te tãtis exponis periculis, & pro homine qui te iniuria affecit omnẽ sanguinẽ effundis? Quòd si teipsum contẽnis, saltem mei quæ propter te domum & patriã reliqui, & amicis & cognatis carere potui, & in tã lõginquas regiones tecũ peregrinata sum, miserere, & noli me viduitate, & viduitatis malis afficere. Nihil huiusmodi neque dixit Sara, neq; cogitauit, sed omnia silẽtio pertulit. Prẽterea cũ sterilis esset, minimè † mulierũ labores perpessa, neq; partu distracta: ille flet] nõ ad vxorem, sed ad deũ. Et animaduerte, quo pacto vterque decorũ seruat. Neq; ipse Saram tanquã sterilẽ cõtẽpsit, neq; quicquã tale exprobrauit: & illa rursum conata est aliquã ei sterilitatis suæ à pedissequa cõsolationẽ excogitare. Nondũ enim hæc tunc temporis, sicut nunc prohibebantur. Nunc eũ minimè mulieribus licet, vt huiusmodi viris permittant, neque illis scientibus, aut insciis vxoribus fas est, vt his se admisceãt, licet sæpenumero sterilitatis dolor perturbet. Nam audiẽt & ipsi q̃ vermis eorum nõ morietur, & ignis nõ extinguetur. Non enim hoc tẽpore permittit, quod tũc nõ negauit. Ideo & mulier hoc fecit, & ille paruit, neq; sic propter voluptatẽ. Sed vide quomodo eam rursum expulit, cùm ipsa iuberet. Atqui hoc ego volo ostẽdere, alterũ alteri omnia persuasisse. Veruntamẽ noli his tãtùm attẽdere: sed cùm hæc dicis, etiã priora inquire, q̃ contumelia eam affecit, †quòd in vxorem est irritatus:] quo quid potest liberæ mulieri & pudicæ miserius excogitari? Ne igitur viri virtutẽ expectet mulier, inde suã exhibeat. Hoc enim nihil magnũ est, neq; rursum vir mulieris modestiam, & inde philosophetur. Neq; enim hoc eius officiũ est, sed vterq;, vt dixi, suum præoccupet officium. Nam si alienis, qui dextrã nobis maxillã percutiant, etiam sinistram prẽbere oportet, lõgè magis asperior vir ferendus est. Neq; verberandã vxorem dico: absit. Vltima nãque ignominia est, nõ eius quæ verberatur, sed qui verberat. Sed si casu aliquo talẽ nacta eris maritum, noli ægrè ferre, sed repositũ tibi ex his præmiũ intellige, & in præsenti vita laudẽ. Et vos viros illud admoneo, nullũ sit tam magnũ peccatũ, quod ad verberandũ vxorem vos compellat: & quid vxorem dico? Ne seruam quidem verberare, & manus in eam iniicere, viro libero esset tolerãdum. Quòd si seruam verberare viro maximę ignominiæ est, multò magis cõtra liberam dextram extendere. Et hoc ab gentiũ legumlatoribus cognoscere possumus, qui quæ vapulauerit, nõ amplius cũ marito habitare cogunt, vtpote qui indignus sit, vt cum ea amplius cõsuetudinẽ habeat: etenim summa iniuria est vitæ sociã, & in rebus necessariis antea tibi cõiunctã tanquã mancipium ignominia afficere. Ideo huiusmodi virum, siquidẽ vir appellãdus est potius quàm fera, & patricidæ & matricidæ similem esse dixeris. Nam si patrem & matrem vxoris gratia relinquere præcipimur, nõ vt iniuriã eis faciamus, sed diuinam legem impleamus, & ipsis parentibus tam gratum hoc est, vt relicti gratiã habeant, & id multo studio exequantur: quónam pacto non vltimæ dementiæ est, eã cõtumelia afficere, propter quã parentes deus dimittẽdos præcepit? Nónne hoc tantũ insania? Cõtumeliã autẽ quis feret, quæso? quã quæ oratio posset ostẽdere, quãdo vlulatus & gemitus per angiportus tollũtur, & tã turpis viri domũ à vicinis & prẽtereuntibus cõcutitur tanquam ad feram quandã omnia domi vastantem, cui sanè esset meliusvt terra dehisceret, quàm amplius in foro cõspiceretur. Sed incitat, inquit, mulier. Verum cõsidera mulierẽ debile vas esse. Tu autẽ vir propterea princeps factus es, & capitis loco dat°, vt subditæ feras imbecillitatẽ. Velis igitur

Deut. 5.b & Matt. 15.a

Ephe. 6.a Colos. 3.d

Gen. 3.a

† non permitto vt legẽ mulieri positam ipse i medium adducat, sed quæ ipsi viro.

† si aduersa etiã patiens, legẽ nõ præuaricaberis.

† vnusquisque.

Gen. 12.b

Ibi. 13.c

Gen. 14.c

† mulierũ move conqueritur: ille verò flet.

Gen. 16.a

Esa. 66.g

† quòd aduersus dominam superbiebat.

Gen. 2.d & Matt. 19.a

lis igitur tuum illustrare principatum, quod facies, si subditæ nõ insultaueris: & quẽadmodum rex tantò clarior apparet, quãto præfectũ suum clariorẽ ostẽdit, quẽ si inhonoraret, & cõtumelia illius dignitatis magnitudinem afficeret, nõ paruam gloriæ suæ partem auferret: itidẽ & tu, si illam quæ secundum post te locũ obtinet, cõtumelia afficis, nõ parũ tui principatus honori derogas. Hæc igitur omnia tecũ reputa, & modestus sis, & cum his illius noctis recordare, qua aduocato te ad se pater tanquã depositũ quoddam filiã tibi tradidit, & omnibus relictis, matre, domo, & seipso, omnẽ eius curam tuæ dextræ cõmisit. Intellige quòd cũ deo propter ipsam filios habes, & pater factus es, his tu rationibus in eam mansuetus esto. Nõ vides agricolas quãta diligentia quæ semel semẽ acceperit terrã colũt, quãuis innumera habeat vicia? vt exempli gratia, quanuis arida sit, quãuis malas herbas producat, quanuis humoris abũdantia loci natura offendatur, colit tamẽ: hoc em̃ pacto prior fructũ & tranquillitatẽ consequeris: etenim portus est mulier, & maximum securitatis remediũ. Quòd si ventis & fluctibus portum liberaueris, ex foro reuersus tranquillè viues. Quòd si perturbatione & tumultu impleueris, tibiipsi lõgè grauiõ strues naufragiũ. Ne igitur hoc fiat, fiat quod dico. Quotiescunq; aliquid molesti domi cõtigerit, si quid vxor peccauerit, cõsolare, & noli mœrorẽ augere. Licet enim oĩa proiicias, nihil molestius continget, q̃ nõ habere beneuolam domi vxorẽ: licet quodcũque dixeris peccatum, nullum magis dolendũ inueneris, quàm cum vxore seditionem habere. Itaque propterea omniũ maximo in honore habenda est huiusmodi dilectio. Quòd si inuicem onera ferenda sunt, multò magis vxoris: & si pauper sit, noli exprobrare: & si stulta, noli ei insultare, sed esto modestior: etenim tuũ mẽbrũ est, & caro vna facti estis. Sed stulta est, ebria, iracũda. Igitur dolendũ est, nõ irascendũ: & deo supplicandũ est, & ipsa admonẽda, & adiuuãda cõsilio, & omni conatu annitendum, vt illis liberetur affectib̃. Quòd si verberaueris, exasperabis morbũ: asperitas enim mansuetudine, non alia asperitate dissoluitur. Præterea quam à deo mercedẽ accepturus sis cõsidera. Nam cùm eã verberare possis, neq; id dei metu facias, sed multa eius vicia æquo animo perferas, leges veritus, quæ prohibẽt vxorẽ eiiciendã quocũq; vicio laborauerit, maximã mercedẽ accipies, & ante mercedẽ multa lucraberis: eam nanq; obsequentiorem reddes, & tu ob eam fies mãsuetior. Fertur quẽdam externorum philosophorum, cum malã haberet vxorem, prauam, temulentam, & interrogaretur, qua gratia eĩ mores toleraret, respõdisse: vt gymnasium & palæstrã philosophiæ domi habeã. Ero em̃, inquit, cum aliis mansuetior, cum in ea quotidie toleranda erudiar. Multum acclamauistis. Verùm multum ego doleo, q̃ gentiles nobis sint sapiẽtiores, nobis inquam, qui angelos imitari iubemur, vel potius ipsum deũ per mansuetudinẽ. Philosophus hac gratia malã dicitur nõ eiecisse vxorẽ. Sed & quidã propter hoc duxisse referũt. Ego autẽ cũ multi homines stultiores sint, admoneo vt primùm omnia faciant & conentur, vt bonam accipiant vxorem & omnis plenam virtutis. Quòd si falli cõtingeret, vt neq; bonã, neque tolerabilem vxorem domũ duceret, tunc philosophum hunc imitari, & eam omni ex parte informare, & nihil eiusmodi proponere oportet. Nam & mercator nisi cum socio pacta faciat, quib̃ pacificè inter se viuãt, non prius deducit nauem, neque alias tangit merces. Itidẽ & nos omnia faciamus, vt vitæ sociã & huius negociationis & nauis summa cũ trãquillitate domi cõtineamus. Hoc pacto cætera omnia tranquilla succedent, & securè præsentis vitę pelagus transmittemus. Hęc nobis domo, seruis, pecuniis, agris, ciuilibus, & omnib̃ deniq; rebus honorabilior sit, nève ipsa nobiscũ domi in seditione & discordia viuat. Ita & alia nobis ad voluptatẽ cedẽt, & in rebus spiritualibus multã habebimus cõmoditatẽ, si vnanimes hoc iugũ traxerimus, & omnia rectè trãsegerimus, & quæ nobis reposita sunt bona cõsequemur, gratia & benignitate domini nostri Iesũ Christi, cui gloria in secula secnlorum, Amen.

Homilia XXVII.

B Hoc autem †*præcipio non laudans*] *quòd non in melius, sed in deterius conuenitis.* Necessarium est præsentis criminis causam prius afferre. Ita enim facilius hunc sermonem discere poterimus. Quænam igitur ea est? Quẽadmodum in tribus milibus, qui principiò crediderunt, omnes cõmuniter comederunt, & in commune omnia possederunt: ita & tunc cùm hæc scripsit Apostolus, factum est, sed nõ tam certè, tanquam †dubitatio quędam] illius cõmunicationis permaneret, & in posteros descẽderet, & cum contingeret alios quidem pauperes, alios diuites esse, non omnia in commune conferebant. Cõmunes autem faciebant mensas institutis diebus, vt decebat, & collectione perfecta post mysteriorum cõmunicationem, ad commune omnes epulum cõueniebant, & cibi ferebantur per sumptuosos pauC peres: & qui nihil habebant, ab illis vocabantur, & communiter omnes discumbebant. Sed procedente tempore huiusmodi aboleuit consuetudo. Ex hac diuisione contigit, vt alij his, alij illis se adiungerent, & dicerent: Ego quidem illius sum, ego autem illius, vt in principio epistolæ corrigendo dicebat: Significatum est enim mihi de vobis fratres mei ab his qui sunt Chloës, quia contentiones sunt inter vos: hoc autem dico quod vnusquisque vestrũ dicit, Ego quidem sum Pauli, ego autem Apollo, ego verò Cephę. Non quòd †cum Paulo seipsos adiicerẽt, non passus est,] sed prorsus radicitúsque morem auferre volens, seipsum ascripsit, ostendens quòd quanuis †seipsum quis cõmuni corpori inscriberet, discussus tamẽ est, & sic] absurdum esset & iniustitiæ [extremę.] Quòd si in hoc iniquum, multò magis in illis inferioribus. Cũ D igitur hæc abolita esset optima & vtilissima consuetudo: (erat enim dilectionis argumentum, paupertatis cõsolatio, diuitiarum moderatio, maximæ philosophiæ materia, doctrina humilitatis.) cùm, inquam, tot bona abolita essent, cum terrore meritò in hunc modum loquitur: Hoc autem præcipio non laudãs. In priore enim crimine, vtpote multis cauẽtibus aliter incepit. Laudo autem vos, quòd per omnia mei memores estis. Hoc autem in loco contrà: Hoc autẽ præcipio nõ laudans, ideo neq; pòst increpitãs eos, qui de idolorũ sacrificiis comedũt id posuit. Sed cũ asperius id esset, medio iniecto de coma sermone, ne ex vehemẽtibus criminibus iterũ grauius reprehendendo, etiã asperior videretur, rursum vehementius aggreditur, inquiẽs: Hoc autẽ præcipio nõ laudans. Quale hoc est, quod nũc dicturus sũ. Quid sibi vult, q̃ †præcipio nõ laudans?] Non suscipio vos, inquit, q̃ ad consilij

†*præcipio nõ laudo.*

Sic & in sequentib̃.

Act. 2. et 4. g

†*defluxus quidam.*

Supra. 1. b

†*paulo seipsos addixissent, neque aquã enim pas sur̃ erat.*

†*ipsi quæ inscribere, à communem corporediscussus, id tamẽ etiam sic.*

Ibid. 11. a

†*præcipiés non laudõ̃*

ad cõsilij necessitatẽ me cõpulistis. Nõ laudo, quòd ad hoc doctrina indigetis, quòd vobis præceptũ necessariũ est. Animaduertis quo pacto ab ipso principio rem valde absurdam ostẽdit. Cùm enim nullius præcepti debet ĩdigere, qui peccat, vt nõ peccet, veniã peccatũ nõ meret. Et quare nõ laudas? Quia nõ in melius, sed deterius cõuenitis inquit: hoc est, q̃ nõ proficitis in virtutẽ, cum opus sit augere eam & magis contendere. Vos iam obtinentem consuetudinẽ minuistis. Itaq; meo indigetis pręcepto, vt ad priorẽ ordinem redeatis. Inde ne pauperũ gratia tãtum dicere videatur, non statim de mẽsis sermonem ingreditur, ne propterea leuior reprehẽsio videretur, sed elegit verbum, quod maximè horrorem incuteret & formidinem. Quare inquit, *Primum quidem conuenientibus vobis in ecclesia, audio dissidia esse in vobis*. Et nõ dicit, audio vos nõ simul cœnare, audio vos priuatim mãducare, & non cum pauperibus: sed quod maximè credibile erat, quod corũ mentes percelleret, id posuit, nomẽ scilicet dissidij, quod erat ipsa causa: & illius iterum meminit, quod in epistolæ principio dictum est: Significatũ est mihi ab his, qui sunt Chloës, *& ex parte credo*. Ne enim dicerent, Quid igitur si calũniatores mẽtiuntur? Neq; se credere dixit, ne impudentiores faceret: neq; rursum nõ credere, ne videret stultè reprehẽdere, sed ex parte credere. Quo verbo solicitudinẽ eis incutit, & vt corrigãtur aduocat. *Nam oportet & hæreses in vobis esse, vt qui probati sunt, manifesti fiant in vobis*. Hæreses hoc in loco nõ doctrinæ intelligit, sed horũ dissidiorũ. Quòd si doctrinæ diceret, nõ ita ansam præbuisset: etenim Christus in-
Mat. 18. a quit, Necesse est vt veniãt scandala. Sed non arbitrij libertatem his verbis tollit, neq; necessitatẽ aliquã & violentiam vitæ imponit. Sed quod proculdubio ob prauam hominum mentem futurũ erat prędixit: [quod quidem futurum erat, non quia prædixit, sed] ob eorum qui curari nõ poterant voluntatem. Non enim quòd hæc prædixerit, idcirco hæc facta sunt, sed cũ proculdubio futura essent, ideo prædixit. Nã si necessitatis essent scãdala, & nõ voluntatis eorum,
Ibidem. qui ea mouẽt, superfluũ esset quod dixit: Væ homini illi per quẽ scãdalum venit. Sed hoc apertius in suo loco disputabimus. Nunc ad propositũ venire necessarium est. Nam q̃ de his hæresibus dixerit, quę circa mẽsas fiebãt, & de huiusmodi cõtentione & seditione, ex sequentibus palàm fecit. Nam cũ dixisset, Audio dissidia esse in vobis: non hìc cõstitit, sed ostendens quæ dissidia diceret, prosequẽs inquit, *Vnusquisque suam cœnã præsumit ad mãducandũ*. Et iterũ, *Numquid* D *domos non habetis ad manducandum & bibendum, aut ecclesiam dei contemnitis?* Sed q̃ de his dicat, perspicuũ est. Quòd si dissidia hæc appellat, noli admirari. Nam vt dixi, hoc verbo eos impellere vult. Quòd si in doctrina esset dissidiũ, nõ tam placidè eos allocutus esset. Audi quæso, cũ cõtra hoc dissidiũ loquitur, q̃ vehemens sit, quàm cautus, quanta vtatur reprehensione. [Cautus quidem & securus, vt quum dicit:] Sed licet
Gala. x. b nos aut angel̃ de cœlo euãgelizet vobis præterquã quod euãgelizauimus vobis, anathema sit. Increpat
Galat. 5. a autem quẽadmodum cum dicit, Qui in lege iustificamini, à gratia excidistis. & nũc quidẽ canes appel-
† *eos qui.* lat, †qui eas] corrumpunt: [dicens. videte canes] nunc autem habentes cauterio notatam conscientiam, & iterũ angelos diaboli. Sed in hoc loco nihil tale locutus est, sed placidè & remissè. Quid autem significat,

A *Vt qui probati sunt, manifesti fiant in vobis?* Vt maiorẽ in modũ clari euadant. Cuius sentẽtia huiusmodi est, q̃ immutabiles & firmi non modò nihil offenduntur, sed clariores apparẽt. Illa enim particula, vt, nõ causalis est, sed etiam nonnunquam rerum euentum significat. In qua significatione à Christo posita est, cũ dixit: In iudicium ego in hunc mundum veni, vt qui *Ioan. 9. g* non vident, videant: & qui vident, cæci fiant. Ita & Paulus de lege disputans, inquit, Lex autẽ subintra- *Rom. 5. b* uit, vt abundaret delictũ. Sed nõ propterea lex data est, vt augerẽtur peccata Iudæorũ, sed id euenit. Neque Christus propterea venit, vt qui viderent, cæci fierẽt, sed cõtrà. cõtigit autẽ id. Ita & in hoc loco intelligendũ est, vt qui probati sunt, manifesti fiãt. Nõ em̃ propterea factæ sunt hæreses, vt probati manifestarentur: sed cum huiusmodi hæreses fierent, id cõtigit. Hæc autẽ dixit pauperes cõsolatus, vt magno B animo eũ contẽptum tolerarent. Ideo non dixit, vt probati fierẽt: sed, qui probati sunt, manifesti fiãt, significans eos antea tales fuisse, sed mixtos cũ multitudine, & à diuitibus adiutos non multũ apparuisse. Nũc autẽ seditio ipsa & cõtẽtio manifestos eos fecit, quẽadmodũ gubernatorẽ tẽpestas ostẽdit: & nõ dixit, vt vos probati manifestaremini: sed, vt qui probati sunt, manifesti fiant, hoc est, qui in vobis [tales sunt] Neq; enim accusando eos manifestat, ne impudẽtiores fiãt. neq; †laudat,] ne lãguidiores, sed suspẕ- †*cum laudat* dit sermonem & hunc & illũ, singulorum cõscientiæ *dat.* verba sua accõmodans. Neque pauperes tãtum hoc mihi in loco videtur consolari, sed qui non aboleuerunt cõsuetudinẽ: etenim adhuc esse poterãt, qui eã seruarent. Quare inquit, *Et ex parte credo*. Meritò igitur eos probatos inquit, qui non tantũ cum aliis C seruauerunt consuetudinem, sed sine illis qui hanc bonam legẽ seruarũt. Facit autem hoc, vt his laudibus & alios & hos annitatur promptiores efficere: deinde eius peccati genus meminit. Quódnã id est? *Conuenientibus vobis in vnum*, inquit, *iam non est dominicam cœnam manducare*. Vides quàm reprehensiuè & narrationis modo cõsulit. Aliã enim cõueniendi formam dicit, nam amoris est & fraternæ dilectionis, vñ em̃ vos omnes locus accipit, & simul cõgregamini, mẽsa autẽ non simili cõuentu: & non dixit conuenientibus vobis, non est cõmuniter mãducare, neque inuicem: sed aliter & longè formidolosius eos his verbis tangit, Non est dominicam cœnam manducare, ad illã eos noctẽ relegans, in qua admiranda mysteria Christus tradidit, Propterea cœnam †optimã] vo- † *ipsum prandium.* cauit: etenim illa cœna cõmuniter omnes habuit inclusos. Atqui nõ tãta est differẽtia diuitũ & pauperũ, quanta magistri & discipulorũ. Infinitũ enim illud. Et quid dico magistri & discipulorũ? Cogita differentiam magistri & proditoris. Veruntamẽ & magister cũ discipulis accũbit. Neq; proditor eiectus, sed ciborũ factus est particeps, & mysteriorũ socius. Inde interpretatur, quomodo nõ est dominicam cœnam mãducare. *Vnusquisque enim suam cœnã præsumit ad manducandum, & alius quidem esurit, alius est ebrius*. Vides quomodo eos se maiori ignominia afficere ostẽdit. Quod enim dominicũ est, priuatum faciunt. Itaque ipsi primi sunt ignominia affecti, qui à mẽsa sua maximã abstulerũt dignitatẽ. Quónam pacto? Quoniã dominica cœna, hoc est, domini, debet esse communis. Quæ enim domini sunt, non huius sunt serui, nõ alterius, sed omnibus eõmunia. Quod enim dominicum

Phil. 3. a

Ioan. 9. g

Rom. 5. b

D

minicũ est,idem & cõmune. Nam si domini tui est: quẽadmodum est:non debes tanquam propria tibi assumere,sed tanquam res domini communiter omnib⁹ proponere. Siquidẽ hoc est dominicũ: nũc autem nõ sinis esse [dominicũ, quum nõ sinas esse] cõmune,sed tibi comedis. Quare addidit, Vnusquisq; enim suã cœnam præsumit ad mãducandum: & non dixit,abscindit:sed,præsumit,quo verbo placidè eos & gulæ & temeritatis accusat: hoc & in sequentibus ostendit. Nam cũ hoc dixisset,rursus addidit: *Et alius quidem esurit,alius autẽ ebrius est.* Quorũ vtrunq; immoderationis erat,& indigẽtia,& excessus. Ecce alterũ peccatum iterũ eos lædẽs. Primum quidẽ quod eorum cœnã ignominia afficit, alterum quòd vẽtri viuunt,& inebriantur,& quod grauius est, pauperibus esurientibus. Quę enim omnibus cõmuniter proponenda erant,ea ipsi soli comedũt, & in ingluuiem & ebrietatẽ prorumpunt. Ideo non dixit,alius esurit,alius saturatur:sed,ebri⁹ est. Horũ enim singula natura sua accusatione digna sunt: etenim ebrietas etiã si nõ contẽnantur pauperes,peccatum est [tum etiam pauperũ cõtemptus,quãuis nõ inebrieris.] Cum autem vtrunq; simul cõiungitur, intellige quantus sit iniquitatis excessus. Inde quàm absurdũ sit ostẽdẽs, multa cũ indignatione iam terrorem incutit, dicẽs: *Nunquid domos non habetis ad manducandũ & bibẽdum, aut ecclesiam dei contemnitis, & confunditis eos qui non habent?* Vides quomodo à pauperum contumelia ad ecclesiam crimen trãstulit,vt asperiorem faciat sermonẽ. Ecce & quarta accusatio, quando non pauperes tãtum,sed ecclesia læditur. Quemadmodum enim dominicã cœnã priuatã facis,ita & locũ, tanquã domo ecclesia vsus. Ecclesia enim facta est,non vt diuisi simus,cũ cõuenire oporteat,sedvt diuisi cõiungamur, & hoc cõuentus ostendit: Et confunditis,qui nõ habẽt? Non dicit, fame absumitis qui non habẽt, sed lõgè grauius,vt ostẽdat,q̃ non victus ei tantum curę est,quantũ iniuriæ in eos factæ. Ecce & quinta accusatio, nõ solùm esuriẽtes despicere, sed confundere. Hoc autẽ dixit bonorum pauperũ gratia, ostendens q̃ non ita ventris gratia,vt ignominiæ dolent. Simul autem vt in misericordiam auditorem trahat. Tantã igitur ostendens absurditatẽ,contumeliam in ecclesiã,quæ in pauperes fit ebrietas & contẽptus, remittit rursum reprehensionis vehementiã repẽtè,dicẽs: *Laudabo vos?in hoc non laudo.* Quod quis in eo maximè miretur,quòd cum perterrere vehementius post tãtorum peccatorum reprehensionem, & tangere debuisset,ipse cõtrarium faciat. Remissius enim loquitur,& dat vt respirẽt:quænã causa sit, dicemus. Vehemẽtius eos tetigit accusationẽ augẽs, & cum medicus sit optimus,vicissim vulneribus sectionẽ inducit. Neq; quæ profunda indigẽt sectione, in superficie incidit. Audisti igitꝰ quo pacto qui apud eos fornicabãtur,abscidit. Neq; quæ leniori indigent medicina,in his ferro vsus est. Propterea hoc ĩ loco mãsuetiori vtiꝰ sermone. Ad hęc maximè eos mãsuetos erga pauperes facere curauit:ideo remissi⁹ loquitur. Inde volẽs eos aliũde maiorẽ in modum arguere, à magis propriis sermonẽ suum his verbis intexit. *Ego enim accepi à domino,quod & tradidi vobis, quoniã dominus Iesus in qua nocte tradebatur, accepit panẽ, & gratias agens, fregit & dixit, Accipite & mãducate, hoc est corpus meũ quod* †*frãgitur pro vobis* †*traderur:*] *hoc facite in meã cõmemorationem.* Qua gratia hoc in loco mysteria cõmemorat? Quoniam

A maximè necessarius in præsenti materia hic sermo erat. Etenũ dominꝰ tuus eadẽ omnes mẽsa dignatus est,quãuis supra oẽs admiratione dignissima,& omnium superãte dignitatẽ. Tu autem eos tua & parua & vili indignos arbitraris, & cùm in spiritalibus † te superet,] diripis terrena. Nõ enĩ hæc tua sunt. Sed nõ ita dicit,ne asperum faciat sermonẽ, sed mansuetius loquitur, Quoniam Christus,inquit,in qua nocte tradebatur,accepit panẽ. Et quare temporis meminit, & noctis illius & proditionis? Nõ temerè,neque sine ratione,sed vt maximè eos à tẽpore quoque cõpungat. Quãuis enĩ quis lapis esset,illa nocte audita,quomodo cum discipulis tristis erat, quomodo traditus est,quomodo ligatus,quomodo abductus, iudicat⁹, quomodo deniq; omnia passus est,cera mollior fiet, & terrã,& omnem terræ abiiciet consolationẽ. Propterea in omnium illorũ memoriã nos adducit, per tẽpus & mẽsam & proditionẽ nos arguẽs,quòd dominus tuus seipsum tui gratia tradidit. Tu autem ne fratrem quidẽ tibi facis participem tui ipsius gratia. Quomodo autem dicit se à domino accepisse? Neq; enim tũc aderat,sedChristũ persecutus est:vt intelligas nil amplius illam mensam [quàm quæ] postmodum habuisse:etenim hodie ipse est,qui omnia operatur, & tradit quẽadmodum tunc. Neque propter hoc solùm noctis illius meminit,sed vt aliter nos cõpungat. Quẽadmodum enim illorum maximè meminimus verborũ,quæ vltimo in loco à discedẽtib⁹ audiuimus,& ad hæredes, si eorũ auderẽt mandata contẽnere,exhortantes dicimus, Intellexistis q̃ hãc vltimam dimisit nobis pater, & quo tẽpore expirabat,hæc præcepit? Sic Paulus & hinc horrendũ facere sermonẽ suũ volẽs, Recordamini,inquit,hoc vltimũ nobis mysteriũ præbuisse, & ipsa nocte qua erat pro nobis moriturus,hęc præcepit,& post eã traditã nobis cœnam,non amplius aliam apposuit. Deinde ea enarrat quæ facta sunt,dicens: *Quod accepit panẽ, & gratias agens fregit, & dixit,* [*accipite manducate:*] *hoc est corpus meum quod* †*frãgitur pro vobis* †*tradetur.* Si igitur & tu cũ gratiarum actione accesseris, nihil his indignum facias. Nẽve velis ignominia afficere fratrẽ, nẽve contemnas esurientẽ,neq; inebriare,neque cõtumeliã dicas in ecclesiã. Accedas gratias agẽs pro his quib⁹ frueris. Igitur & ipse vicẽ redde, & noli à proximo scindi: etenim Christus omnibus æqualiter dedit dicẽs, Accipite,mãducate. †Illud] corpus æqualiter dedit. Tu autem quod cõmune est,nõ cõmunicas: etenim pro omnibus pariter fractum est, & æqua portione distributum. Similiter & calicem postquã cœnauit, dicens: *Hic calix nouum testamẽtum est in meo sanguine, hoc facite, quotiescunque biberitis,in meam commemorationem.* Quid dicis?cõmemorationẽ Christi facis, & pauperes despicis,neq; horrescis? Sed si filij vel fratris defuncti facis cõmemorationẽ,terrore cõcuteris conscientiæ,nisi cõsuetudinẽ impleres,&pauperes cõuocares. Cùm autem domini tui meministi,ne quidem mensam cõmunicas. Quid autẽ id significat, Hic calix nouũ testamẽtum est? Erat autemveteris testamẽti calix,†sacrificia,]& sanguis brutorum: etenim post sacrificium,in calice & phiala sanguine accepto, ita †sacrificabant.] Cum igitur pro sanguine brutorum sanguinẽ suum induxisset,ne quis his auditis perturbarẽt,illi⁹ veteris sacrificij meminit. Deinde de cœna illa referẽs,præsentia his quæ tũc fuerãt,copulat: vt quẽadmodum in illa ipsa vespera & mẽsa dispo-

† paria te habere patiantur.

† frãgitur

† libamina.

† libabãt.

siti,ab ipso Christo hoc acceperunt sacrificiũ, ita & nunc disponerentur,& inquit: *Quotiescũque comederitis panem hunc,& sanguinem hunc bibetis,mortẽ domini annunciabitis donec veniat.* Quẽadmodum Christus enim & in pane & in calice in meam cõmemorationẽ facite hoc dixit,causam nobis †abscõdens] quare mysteriũ daret,cũ aliis hãc esse dicens sufficientẽ nobis ad pietatẽ. Nam cùm intelliges, quid propter te dominus passus est,sapiẽtior efficieris. Ita & ipse iterũ inquit,Quotiescunq; mãducaueritis, mortem eius annunciabitis: & hæc illa cœna est. Deinde ostendens, quòd vsque ad cõsummationẽ maneat, inquit, Donec veniat. *Itaque quicunque manducauerit panem hunc, vel biberit calicem domini indignè, reus erit corporis & sanguinis domini.* Quid tandẽ? Quoniã effudit illum, etiam cædem id esse ostẽdit,nõ tantum sacrificium, quemadmodum tunc cùm transfixerunt,nõ vt biberent trãsfixerunt,sed vt effunderent:ita qui indignè cõmunicat,nullum inde fructum †consequitur.] Vides quanto cum terrore loquitur,& quanta cum vehementia eos tangit,ostendítque, quòd si participaturi essent,indignè appositis participarẽt. Quãnã igitur ratione nõ indignè qui pauperes cõtemnũt, & præter contẽptum ignominia afficiunt? Nã si non dare pauperibus à cœlorum regno hominẽ eiicit,etiã si virgo sit,vel potius non larga manu dare (siquidem virgines illæ oleum habebant, sed non abundantius) intellige quantum mali sit,tãta absurda operari. Quænam,inquit,absurda? Quid dicis? Quæ absurda? Tãtę mensæ particeps fuisti,& cum omnium mansuetissimus esse,& angelis par deberes, omniũ crudelissim⁹ factus es. Sanguinẽ gustasti dominicum,neq; sic fratrem tuum agnoscis:& quãnam dignus es venia? Atqui si eum antea ignorabas,mẽsæ tamen gratia eum te cognoscere oportebat. Nũc autem & ipsam inhonoras mẽsam,qui cùm eius particeps esse dignus habitus sis,tuo illũ cibo indignũ arbitraris. Nõ audisti qua pœna affectus sit,qui centũ denaria petiit? Quomodo latam sentẽtiam irritam fecit? Ignoras qui sis, qui fueris? Nõ cognoscis teipsum,quòd hoc paupere pecuniis lõgè pauperior es beneficiis, cùm innumerorũ plenus sis peccatorũ? Verũtamen his omnibus te liberauit deus, & tali te mẽsa dignum effecit. Tu autẽ neq; sic humaniorẽ te exhibuisti. Igitur nihil aliud relinquitur,q̃ vt tortoribus tradaris. Hæc& nos omnes verba audiamus, quicũq; huc cum pauperibus ad sacrã hanc mensam accedimus. cùm autẽ egredimur,ne eos quidẽ vidissevidemur,sed inebriamur: & eos negligimus,qui esuriunt,quorum Corinthij tunc accusabãtur. Et quãdo hoc fit,inquit? Sẽper quidẽ,sed maximè in solennitatibus, quando minimè faciendum esset: etenim tunc post cõmunicationem statim subit ebrietas, & pauperũ cõtemptus: & cùm sanguinẽ acceperis, cùm ieiunij tẽpus est & sobrietatis,cõmessaris & inebriaris. †Et si aliquid vtile consequeris prãsurus,custodis teipsum ne alio malo cibo prius corrũparis. Spiritum autem cõuiuam accepisti, satanicũ subinducis cibũ.] Cõsidera cum sacras illas cœnas apostoli accipiebant, quid tũ facies? Nõne in preces cõuertẽbãtur & hymnos? Nõne in sanctas vigilias? Nõnne in longã illam doctrinam, & multæ plenã philosophiæ? Magna enim & admirabilia tunc eis narrabat & adnunciabat Iesus,cũ Iudas discederet vocatũ, qui eum erãt crucifixuri. Nõ audisti quomodo tria milia simul communicantes

† aperiũs.

† Et si quid boni in prãdio comederis, abstinet & canes ne alio malo cibo prꝰ sumptũ corrũpatur: spiritũ postquam

A semper vehementiores erãt in orationibus & doctrina,non in ebrietatibus & comessationibus? Tu autẽ prius quàm accipias,ieiunas, vt aliquo modo dign⁹ communicatione videaris: cùm autẽ acceperis, & oporteret in continentia perseuerare, omnia perdis. Quãquã æquũ est ante & post cõmunicationem ieiunare: oportet enim vtroq; tẽpore cõtinentẽ esse, sed maximè post acceptum †spiritũ:] antè, vt dignus fias accipiẽdi: postmodũ, vt nõ indign⁹ videaris, qui acceperis. Quid igitur? ieiunare oportet post eius acceptionẽ? Non dico hoc neq; cogo, licet bonum sit, tamen nõ cõpello,sed admoneo, ne in deliciis viuas ad saturitatẽ. Quòd si nunquã in deliciis viuendum est, & hoc Paulus manifestauit, cùm dixit, Quòd quę in deliciis est viuẽs, mortua est, lõgè magis tũc morietur? Nam si mulieri deliciæ mors est, multo magis

B viro: & si in alio tempore hoc perdit, multò magis post mysteriorũ cõmunicationẽ: tu autẽ cùm panẽ vitæ accipias,opus mortis exequeris,neq; horrescis. An ignoras quot ex deliciis mala proueniãt,risus intẽpestiuus,verba immodesta & plena exitij,scurrilitas,garrulitas infructuosa,& alia quæ ne dicẽda quidẽ sunt: & hoc facis cũ ad Christi mẽsam discubueris,in die illa qua carnẽ eius lingua attingere dignatus es? Ne igitur hæc fiãt, dextrã tuam, linguã, labia cõsidera,quo pacto vestibulum Christo facta sunt, vt ingrediatur. Cõsidera quo tẽpore accedis,& cùm sensibilẽ mẽsam apponas,ad illã mẽsam,cœnam dominicam,ad discipulorum vigiliam in illa sancta nocte animum dirige. Nam si diligenter præsentia inquiremus,præsentia nox sunt potius: vigilemus igitur cum domino,compungamur cum discipulis. O-

C rationum tẽpus est,nõ ebrietatis,& quidem semper, maximè autẽ in solennitatibus: solennitas enim propterea instituta est,non vt turpiter viuamus, neq; vt peccatis abundemus,sed prę̃sentia tollamus. Et licet me frustra hæc dicere intelligam, non tamen cesso. Nam si non omnes mihi parebitis,non omnes eritis contumaces. Imò si nemo parebit,mihi quidem maior merces accedet,vos magis condemnabimini: †& quanuis nulla hinc sequaturvtilitas,non tamen propterea cesso,] quin dicam: fortassẽ enim fortasse assiduitate mea vos cõmouebo. Quamobrẽ vos rogo, ne in nostrum hæc faciamus detrimẽtum. Educem⁹ Christum,demus ei bibere,induamus,hęc illa digna sunt mensa. Audisti hymnos sacros, vidisti nuptias spirituales,in regia mensa discubuisti,impletus es spiritu sancto,simul cumCherubim in choreis fuisti,socius factus es supernis potestatibus. Noli tãtam lætitiã abiicere,noli thesaurũ effundere,noli te ebrietati dedere,quæ anxietatis mater est,diaboli lętitia innumera pariens malã: hinc enĩ morti similis somnus, hinc grauedo capitis,hinc morbi & obliuio & mortis imago. Præterea ne amico qüidem † vellem, vt ebrius obuiã fieret.] Cùm autem Christum intus habeas, audes quęso,tãtũ vini ingurgitare? Sed delicias amas. Igitur ab ebrietate cessa: etenim ego te in deliciis esse volo, sed in veris quæ nunquã lãguescunt. Quæ igitur verę deliciæ sunt,quę semper florẽt? Voca ad prãdium Christum,participem rerum tuarum facias,vel suarũ potius, hoc immensam habet voluptatẽ & semper florentẽ. Verùm sensibilia nõ huiusmodi sunt. Sed simul & apparẽt,& abolentur, & qui in deliciis est,nihil melius se habet,q̃ qui in nullis est deliciis, imò peius. Ille enim tanquam in portu sedet,hic

acceperis, satanicus superindicis deliciis?

† spõsum.

† ne igitur magis cõdemnemur, propterea non cessabo.

† vellem, vt ebrius obuiam fieret.

det, hic tanquã in fluctibus & morborũ obsidionib°, tantum æstũ ferre minime potest. Ne igitur hęc fiãt, modesti simus. Ita enim corpus bene disponemus, & animam in securitate constituemus, & præsentibus & futuris malis liberabimur, & cœlorũ regnum cõsequemur, gratia & benignitate domini nostri Iesu Christi, cui gloria in secula, Amen.

Homilia XXVIII.

Probet autẽ seipsum homo, & sic de pane edat, & de calice bibat. Quidnam hæc sibi verba volunt, cũ alia sit ꝓposita materia? Hic Paulo mos est, vt superius diximus, non solum ea prosequi, quæ sibi proposita sunt: verum etiam si alius subiectę materiæ sermo incidat, eum diligenter exequi, & maximè cùm de valde necessariis & cogentibus mentio fiat: etenim quando ad nubentes locutus est, & in familiarium sermonem venit, vehementer multis eum modis confirmauit: & quando non esse iudicandum in iudiciis dicebat, iterum in auaritiæ admonitionẽ defluxit, & multa in hanc sententiã locutus est, quod & in hoc loco fecit. Cùm enim omnino mysteriorũ esset memoria, necessarium arbitrat° est hãc aggredi materiam. Non enim parua erat, ideo valde terribiliter de ea locutus est, bonorum indicando caput, vt pura cum conscientia accedatur. Ideo neque his quæ prius dicta sunt, duntaxat contentus hæc addidit, Probet autem seipsum homo: quod & in secun-
2.Co.13.b da inquit, Vosmet tẽtate, si estis in fide, ipsi vos probate. Non quemadmodum nunc facimus, temporis gratia accedentes, magis quàm animi studio: neque vt præparati ad vitia nostra expurganda cõpunctionis pleni accedimus, sed vt in solennitatibus simus, quãdo omnes adsunt cõsideramus. Sed non ita Paulus præcipit, sed vnum tempus nouit, quo accederemus, communicationis & cõscientiæ puritatem. Nã si sensibili nunquam communicaremus mensa, si febre laboramus, [& malis humoribus abundamus,] ne perderemur: longè magis hãc tangere nefas est, absurdis cupiditatibus impediti, quæ febribus grauiores sunt. Cùm autem absurdas dico cupiditates, etiã corporum dico, & pecuniarum, & iræ, & succensionis, & omnes simpliciter absurdas: quæ omnia accedentem exhaurire oportet, & ita purum illud attingere sacrificiũ, nõ pigrè disponi, & miserè cogi, propter solennitatem accedere, neque rursum compunctum & præparatum impediri, eo quòd nõ sit solennitas. Solennitas enim bonorum operum est demõstratio, animæ puritas, vitæ certitudo: quæ si habueris, semper celebrare poteris solẽnitatẽ, & semper accedere. Propterea inquit, Probet autẽ seipsũ homo, & sic edat: nõ iubet, vt alter alteri probetur, sed ipse sibi nõ publicũ faciẽs iudiciũ, & sine teste argumẽtũ. *Qui enim comedit & bibit indignè, iudiciũ sibi manducat & bibit.* Quid dicis, dic quęso? tantorum bonorum causa, & quæ vitam exhibet mensa, iudicium fit? Minimè propter eius naturam, sed propter accedentis volũtatem. Quẽadmodum enim præsentia eius, quæ magna illa & arcana nobis bona † affert, nisi accipiatur, magis dãnat:] ita & mysteria maioris punitionis prębẽt viatica his, qui indignè cõmunicant. Et quomodo iudiciũ sibi mãducat? inquies, *Non diiudicans corpus domini.* Hoc est, non inuestigans, non considerans, vt oportet, magnitudinem propositorum, nõ reputans muneris magnitudinem: si enim didiceris diligẽter, qui sit propositus, & qui cui seipsum exhibet, nullius

† attulit, eos qui nõ receperint, magis dãnauit.

A alterius indigebis ratione, sed hoc tibi ad omnem sobrietatem sufficiet, nisi sis ignauissimus. *Ideo inter vos multi & infirmi, & imbecilles, & dormiunt multi.* Hic iterũ nõ amplius aliunde exẽpla adducit, quẽ admodũ in idolorum fecit sacrificiis, vbi veteres narrauit historias, & plagas in eremo: sed ab ipsis Corinthiis, ex quo magis obstupescẽdũ suũ fecit sermonẽ: cũ enim diceret, Iudiciũ sibi mãducat & bibit, & reus est: ne videatur verba dicere, & opera ostẽdit, & testes eos aduocat: † quod magis minas tãgit, cũ euẽturas ostẽdit.] Non tamen his solis cõtentus, sed ab his etiã de gehẽna induxit, & credibilẽ fecit sermonẽ, & vtrinque terrorẽ incutit, & circũlatam vndiq; soluit quęstionem. Nam cùm multi inuicẽ dubitent, vnde immaturæ mortes, vnde longi morbi, ex peccatis dicit multa corũ quæ nõ sperãtur exoriri. Quid igitur? Sa-
B ni, inquit, semper, & qui senescendo pinguescunt, nõ peccãt? Et quisnã hoc diceret? Quomodo igitur, inquit, nõ dabunt pœnã? quoniam illic dabũt grauiorem. Nos autem si voluerimus, neque hic neq; illic dabimus. *Quòd si nos ipsos diiudicaremus, nõ vtique iudicaremur.* Non dixit, si puniemus, si supplicium de nobis sumemus: sed, si diiudicaremus: hoc est, si nostra tãtùm voluerimus peccata cognoscere, si cõdẽnare nosipsos, liberaremur vtiq; & ab huius & futuri seculi suppliciis. qui enim seipsum cõdemnat, dupliciter deũ placat, & ꝓ peccata sua cognoscit, & ꝓ in posterum pigrior ad peccandũ efficitur. Quoniam autem neque hoc, quod leue est, vt oportet facere voluim°, neque sic cum orbe tertarũ punire eos sustinet, sed adhuc parcit, in hac vita iudiciũ exigẽs, cuius caducum est suppliciũ, & multa remedia. Hoc enim à pec
C catis liberamur, & bona futurorum spes quæ leuat præsentia. Hæc autẽ dicit, simul & imbecilles cõsolans, simul & alios studiosiores faciens: quare inquit, *Dum iudicamur autem à domino,* † *corripimur.* Non inquit, punimur, nõ inquit, pœnas damus: sed, erudimur, ostendẽs admonitionis id magis esse, q̃ damnationis, medicinæ quàm supplicij, correctionis quàm pœnæ. Neq; propter hoc tantum, sed maius minitando suppliciũ, leue præsens efficit, dicens: *Vt non cum hoc mundo damnemur.* Vides quomodo & gehennam proposuit, & horrendũ illud iudiciũ, & necessariam & omnino futurã inquisitionẽ, & suppliciũ ostẽdit. Nã si fideles & studiosi nõ euadent supplicium, in quib° peccabunt, & constat ex præsentibus: multò minus infideles, & qui adeò peccant, vt sanari non possint. *Itaque cùm conuenietis ad manducandum, inuicem expectate.*
D Adhuc enim permanente in eis formidine & tremore gehẽnæ, vult iterùm pauperum gratia admonere, propter quod hæc omnia dicta sunt, ostendẽs ꝓ qui hoc non faciunt, indignè cõmunicant. Quòd si non cõmunicando suas facultates ab illa mẽsa quis prohibetur, multò magis rapiendo. Et nõ dixit, vt cõuenientes cũ indigentibus cõmunicetis, sed honestius, inuicem expectate: hoc enim & illud cõfirmauit † ligauitq;] & honesto dicendi modo admonuit. Deinde iterum verecundè, *Si quis autem esurit, domi mãducet.* Permittendo prohibuit, & vehemẽtius quàm si prohibuisset. Ab ecclesia enim eum expulit, & domũ relegauit. Quo verbo maiorẽ in modum eos tangit, & vituperat, tanquã ventris seruos, & incõtinentes. Nõ enim dixit, si quis despicit pauperes: sed, si quis esurit, tanquã ad pueros ęgrè ferentes loquẽs, tanquam ad brutavẽtri obediẽtia: etenim maximè ridiculum, si ob

† quod magis minatur, quam minatur iũ git, quod minatur, re ipsa euenire ostendit.

† Vna duumẽbra. i. corripimur, siue erudimur.

† significauitque.

si ob esuritionẽ deberẽt domi mãducare. Neq; hoc contentus est, sed aliud formidolosius subdidit, dicens: *Vt nõ in iudicium conueniatis.* Hoc est, in suppliciũ, ecclesiam contumelia afficientes & fratrem: etenim propter hoc cõueniti, inquit, vt ametis vos inuicẽ, vt & vtilitatem faciatis, & cõsequamini. Quòd si cõtrarium fit, tolerabilius domi comedetis. Hoc autẽ ideo dicit, vt magis eos cõmoueat. His nanque verbis, quod inde futurum sit detrimentũ ostẽdit, & iudicium esse dixit non paruũ, & vndique perterruit à mysteriis, ab imbecillibus, à mortuis, ab aliis antè dictis. Præterea aliũde etiã perterret, dicens: *Cætera autem cùm venero, disponam.* Vel alia quædã, vel hoc idem significat. Cũ enim credibile esset ipsos aliquas causas allaturos, & nõ liceret per literas omnia corrigere, quæ admonui iam seruentur, inquit: quòd si quicquam aliud dicendũ est, in meum aduẽtum reseruẽtur: vel de hac re loquitur, vt dixi, vel de aliis nõ multũ vrgentibus. Dicit autem hoc, vt hinc studiosiores faciat. Cogitantes enim eum affuturũ, debebãt peccatum suũ corrigere. Neq; enim paruum erat Pauli aduentus, quod ostendens dicebat: Tanquã nõ ven-
Supr. 4.d turus sim ad vos, sic inflati sunt quidã: & alibi iterũ,
Phili. 2.b Nõ in præsentia mea tantũ, sed multò magis nũc in absentia mea, cũ metu & tremore vestrã salutẽ operamini. Propterea nõ simpliciter dixit se venturum, vt nõ diffideret, & pigriores efficerentur: sed causam ponit profectionis necessariã, dicẽs: Cętera cũ venero, disponã: ostendẽs ꝓ cæterorũ correctio, etsi propter aliud non festinaret, omnino eum illuc traheret. Hæc igitur audiẽtes omnia, & pauperũ maiorẽ in modum curam habeamus, & ventrẽ cohibeamus, & ebrietate liberemur, & mysteriis dignè cõmunicare conemur, neq; quæ patimur, siue in nobis, siue in aliis doleam°: vt exẽpli gratia, cũ immaturæ mortes accidũt, cùm lõgę ęgritudines. Hæc em̃ pœnæ liberatio est, hęc correctio, hęc admonitio optima. Quis hæc dicit? Qui Christũ in se loquentẽ habet. Veruntamen sunt multæ mulieres quæ tam stultè afficiũtur, vt infideles luctus magnitudine superent, & aliæ quidem doloris caligine hoc faciunt, aliæ autem ad ostentationẽ, & vt exterorum calumniam deuitent, quas omni penitus venia carere profiteor. Vt igitur ille nõ reprehẽdat, inquit, reprehẽdatur deus: vt homines brutis stultiores non † deprehẽdãtur:] regis omnium lex cõculcetur: & quare hęc non digna sunt fulmine? Et si ad cœnã te quispiã vocet post luctum, nemo cõtradicit, quoniã lex hominũ est, quæ ita iubet. Cũ deus autẽ iubeat nõ flendũ, omnes reclamãt.
D An ignoras Iob, mulier? Nónne verborũ eius recordaris in filiorũ amissione, quæ innumeris coronis sacrum illud caput cinxerũt, & citharis plurimis clarius prædicauerũt? Non reputas eius calamitatẽ, & nouũ illud naufragiũ, & insolitam & admirabilẽ tragœdiã? Tu enim vnũ fortasse amisisti, vel alterũ, vel tertium. Ille autẽ tot, & cùm multos filios habuisset, sine filiis repẽtẽ factus est. Et ne † paulũ] quidem eius viscera cõcussa sunt, sed subitò omnis fruct° ablatus est, nõ cõmuni naturæ lege, neq; senio, sed immatura & violenta morte, & omnes simul, neque præsente Iob, neq; iuxta sedẽte perierunt, vt saltẽ vltimis acceptis verbis, aliquã ecepisset cõsolationẽ tam amaræ mortis. Sed prętẽr omnẽ spem nihil eo sciẽte obruti sunt, & domus sepulchrũ eis, & laque° factus est, neq; mors immatura tãtùm, sed & alia multa patrẽ

† reprehẽdant.

Hier.12.b & Iu.23 d.

† paulũ.

A torquebãt: vt exempli gratia, quòd omnes in ætatis flore erãt, omnes virtute præditi, oẽs amore & corpore cõiuncti, vtriusq; sexus, quòd nullus supererat, nõ cõmuni naturæ lege. Prętẽrea quòd post tantã calamitatẽ † nullius sibi sceleris conscius erat, quòd cum illis non idẽ passus esset.] Horum singula per se suffi-
ciẽtia erãt quæ eũ perturbarent. Cùm autem omnia simul cõcurrerẽt, cõsidera fluctuũ magnitudinem & tẽpestatis, & quod mai° & luctu graui° est, ignorabat quãnã causa id accidisset. Idcirco cũ nullã habuisset causam, ad quã tantã referret calamitatẽ, ad dei voluntatẽ retulit, dicẽs: Dominus dedit; dominus ab-
Iob.1.a stulit, vt domino visum est, sic factũ est: sit nomẽ domini benedictũ in secula: & hæc dicebat. Et cũ seipsum vltimis afflictũ calamitatibus intueretur, quãuis summa virtute præditũ, malos autẽ homines & deceptores fœlices esse, & ĩ deliciis viuere, nihil dixit,
B quale quidẽ solẽt imbecilles. Inquiunt cũ, propterea ne filios educaui, & omni exercui diligẽtia? Propterea aperui domũ trãseũtibus, vt post multos illos cursus pro indigẽtib°, ꝓ nudis, pro orphanis has habeã remunerationes? Sed horũ loco, omni sacrificio meliora illa verba protulit, Nudus egressus sum de
ibidem. vtero matris meæ, & nudus reuertar illuc. Quòd si scidit vestimẽta sua, & comã incidit, noli admirari.
ibidem. Pater em̃ erat, & pater amãtissimus, & oportebat naturali moueri misericordia, & animi sentẽtiã ostẽdere. Quòd nisi hoc fecisset, fortasse torporẽ quis putasset fuisse sapientiã. Ideo & † animũ] suũ, & sapiẽtię di-
† amorem ligentiã præ se tulit, & dolori nõ concessit. Sed cùm vlterius mala procederent, & magis oppugnaretur, aliã sibi coronam nectit ex verbis quæ ad vxorẽ ha-
C buit. Inquit enim, Si bona suscepim° de manu domi-
Iob.2.c ni, mala autẽ quare nõ sustineamus? Etenim vxor sola iam relicta erat omnibus amissis, & filiis, & possessionibus, & ipso corpore, & ipsa vt eum probaret, & insidiaretur. Idcirco ipsam vnà cũ filiis non perdidit diabolus, neq; eius mortẽ expetiuit, cũ putaret multum eã sibi cõferre ad sanctũ hunc expugnandum. Quãobrẽ tanquam maxima quædã arma sibi eã reliquit. Nam si è paradiso per eam hominẽ eieci, inquit, multò magis † à stercore impedire] potero. & in-
† in stercore suppliẽtare. tuere malitiã. Neq; enim perditis bobus neq; asinis neq; camelis, sed neq; domo diruta, neque filiis ruina obtritis, hac vsus est fallacia, sed tacet adhuc, & cessat, cõsiderata athletæ fortitudine. Sed cũ vermiũ fons scaturiebat, & putrida cutis decidebat, cõsũptę carnes saniẽ grauiter fœtentẽ efflabãt, & sartagine, & fornacibus, & omni flãma miserius eũ diaboli manus cõsumebat, fera omni crudeli° vndiq; eius corpus deuorãs; cũ diutius is hac esset calamitate cõfectus, tũc vxorẽ subornat. Nam si in calamitatis principio accessisset, nõ sanè eũ inuenisset ita eneruatũ, neq; ità posset exprobrare calamitatẽ, & tanta loqui audacia. Nũc autẽ cùm videret ob temporis lõgitudinẽ, & sanitatis quàm cupidissimum, & malorum finem maiorẽ in modum desiderantem, tunc accedit. Cùm enim tam valde cõsumptus esset, nec iã ampli° respirare posset, sed mortẽ optaret, audi quid dicat. Si enim possem meipsum vincere, vel rogare alterũ,
Iob.2.c id facerẽ. Et cõsidera mulieris malitiã: vnde statim exorditur à lõgitudine tẽporis, Quousque † consumeris,] inquit? Quòd si sæpenumero sine rebus sermones duntaxat mollire animum possunt, considera quid eum perpessum esse credibile est, cum hæc audiret, &

† sustinebas.

dirct,& ita re ipsa torqueretur:& quod pei° est,vxor hæc dicebat,quæ & cũ eo versabatur,& fastidiebat, & idcirco annitebatur eum in desperationẽ inducere. Verùm vt manifestius machinã huic adamantino muro admotã videamus, etiam ipsa verba cõsideremus. Quænã ea sunt? Quousque† consumeris?] Ecce expecto modicum tẽpus,& salutis spem. Ac si diceret, arguit verba tua tẽpus, lõgius quidẽ, sed nullam ostẽdit bonã valetudinẽ tuam. Hæc autem dicebat, non solũ vt in desperationẽ eum induceret, sed vt etiam exprobraret, & vituperaret. Etenim Iob cùm perturbatam vxorem semper cõsolatus refutaret, talia loquebatur: Expecta adhuc parũper, & statim his finis imponetur. Quare eũ exprobrãs, inquit, nũquid nunc idem dixeris? Multum enim iam tẽporis præterierat, neque finis vllus cernebatur. Et considera malitiam: non meminit boum, non ouium, nõ camelorum: sciebat enim non multum his affligi: sed ad naturam statim venit, & filios in memoriã reducit. In his enim vidit & vestẽ scissam, & comã detõsam: & nõ dixit, perdidit tuos filios, sed miserabilius, deleuit tui memoriã à terra, propter quod filij desiderãtur. Nam si nunc resurrectione apparente charissimi sunt filij, eo quòd seruant migrãtiũ mem oriã, multò magis tũc: propterea execratio hinc oritur asperior. Neque enim †qui illic filios execratur,] dixit perdidit, sed deleuit eius memoriã à terra: quod significauit, cùm dixit, filij tui & filiæ tuæ. Nã vtriusq; naturæ diligenter meminit, quasi dicat: Si tibi nulla eorũ cura est, saltem me intuere, vteri mei dolores, & labores, quos frustra perpessa sum. Cuius sententia est: Quæ maius pertuli, & plus laboraui, iniuriã abs te accipio. Nã cùm tãta perpessa sim, fructu omni priuata sum. Et considera q̃ nõ meminit iacturam pecuniarũ, neque tacet eã & præterit, sed vt licebat, quod calamitosius erat, enarrat. Cùm enim dixisset, & ego errãs, & cultrix locũ ex loco, & domũ ex domo peragrãs, & iacturã significat, & vehementẽ ostendit dolorẽ: etenim hæc verba sufficientia erant, quæ calamitatem augerent. Ad aliorum venio ostia, inquit, neque mẽdico tantùm, sed erro. Seruio seruitutem peregrinã & nouã quocũq; peragrans, & calamitatis meę signa circunferẽs, omnes mea mala edoceo, & quod omnium miserrimum est, domũ è domo permuto. Neque hic lamẽtationis suæ finẽ imponit, sed subdidit: Expectãs Solem, quando óccidat, & quiescã à laboribus meis, & qui circũueniũt me doloribus, qui me cõprehendunt. Cùm aliis suaue sit, inquit, Solis radios spectare, hoc mihi graue est, desiderabilis autẽ nox & tenebræ. Ipsa enim sola labores meos lenit, ipsa mihi malorũ affert cõsolationem. Sed dic verbũ ad dominum & morere. Vides hic etiã malignitatem, quo pacto [non] in ipso consilio statim exitialẽ induxit admonitionẽ. Sed primùm miserè calamitatem narrauit. Auget enim crudelitatẽ: admonitionẽ autẽ breui cõprehendit, neq; manifestè eam ostendit, sed obumbrat: mutationẽ adducit, maximè desiderabilem mortem adnuciãdo quemadmodum cupiebat: & cõsidera in hoc loco diaboli malignitatem. Cùm enim sciret quo Iob in deũ desiderio teneretur, non dimittit mulierem vt deum accuset, ne tanquã inimicam quamprimùm amoueret. Proptereа minimè eius meminit, sed quæ acciderat calamitates in ore frequẽter habet. Tu autẽ cũ his quę dicta sunt, quod vxor hęc cõsulebat, addas, q̃ grauis rhetor est ad decipiendũ, qui incõsultiores sunt. Multi igitur sine calamitatibus mulierũ cõsilio decepti sunt. Quid igitẽ beatus hic adamante fortior? Toruo eam vultu aspicit, & ante vocem aspectu machinas propulsauit. Illa autẽ lachrymarũ fontes mouere expectabat, hic autẽ leone vehemẽtior factus est furore plenus & indignationis, nõ propter mala quæ patiebatur, sed propter illa quę diabolicè cõsulebat, & vultu ipso furorẽ præ se ferẽs, modestè reprehẽdit. Siquidẽ in calamitatibus modestus erat. Et quid inquit? Quasi vna de stultis mulieribus locuta es. Nõ ita te erudiui, inquit, nõ ita te educaui. Quãobrẽ neq; cõiugẽ meam agnosco. Verba hęc stultæ mulieris, & insaniẽtis cõsiliũ. Vides modestam incisionẽ & plagã quæ sanare morbum posset: deinde post terrorẽ cõsilium iterũ adduxit, quod ei remediũ afferre poterat, & rationis plenum. Quódnam? Si bona suscepimus à domino, mala nõ sustineamus? Recordare, inquit, superiorum illorum, & considera authorem, & feres hæc æquo animo. Vides viri modestiã? Non enim fortitudine sua tolerantiam cogitat, sed rerum consequentiæ eã esse inquit. Pro quib° em meritis illa nobis deus exhibuit? quámnã ei vicẽ soluisti? Nullam sanè, sed sola bonitate sua omnia accepisti. Donum nanq; erat nõ præmium, & gratia, nõ remuneratio. Igitur hęc forti animo feramus, hũc nos viri & vxoris sermonẽ scriptum habeamus, & verba hæc animo impressa sint, vel potius quæ ante hæc dicta sunt, & harũ calamitatum historiã, tanquã imaginẽ mẽti inscribamus, iacturã pecuniarũ, filiorũ amissionẽ, plagam corporis, opprobria, irrisiones, mulieris machinas, diaboli insidias, omnes (vt vno verbo dicã) iusti hominis passiones cũ diligẽtia recolẽtes portũ nobis trãquillissimum præparemus, vt omnia generosè & cũ gratiarũ actione perferẽtes, in præsenti vita omnẽ abiiciam° mœrorem, vt huius actionis gratiarum mercedem consequamur, gratia & benignitate domini nostri Iesu Christi, cui gloria in secula seculorum, Amen.

† sustinebus.

† illic qui execratur, filios.

Iob.7.a

Iob.2.c

Homilia XXIX.

De spiritualibus autẽ nolo vos ignorare fratres. Scitis enim cum gẽtes essetis, ad simulachra muta prout ducebamini euntes. Totus hic locus valde obscur° est, obscuritatem autem & rerum ignorantia & defectus facit, earum scilicet, quæ tunc cõtingebant, nũc autem abolitæ sunt. Et quánam gratia in præsenti non fiunt? Ecce iterum quæstio obscuritatis alteram nobis quæstionem peperit. Sed quídnam tũc fiebat, quod nõ fiat in præsentia? Verùm hęc paulò pòst dicenda reiiciamus. Nunc quæ tunc temporis contingebant, referamus. Quid igitur? Si qui baptizabãtur, linguis quamprimum loquebantur, neque tantũ linguis, sed multi prophetabant. Nonnulli aliis præditi erant potestatibus. Nam cùm ab idolis recederent, neque manifestè scirent, neq; veteribus libris assueti baptizarentur, mox spiritum accipiebant. Cùm autẽ spiritum non cernerent, quippe qui inuisibilis est, sensibile quoddam indicium dabat operationis illius gratia, & hic quidem Persarum, ille Romanorũ, Iudæorum alius, alius alia quadam lingua loquebatur. Ex quo exterius etiam perspicuum erat, spiritum in ipso esse, dum loquerẽtur. Quare ita eum appellat, dicens: Vnicuique autem manifestatio spiritus datur ad vtilitatem: gratias manifestationem spiritus appellat. Nam cùm hoc primum apostoli signũ acceperunt, etiam fideles hanc linguarum gratiam accipiebant,

Cap. XII.

accipiebãt, neq; hãc dũtaxat, sed & alia plura: etenim multi mortuos suscitabãt, dæmones expellebãt, & alia multa huiusmodi faciebãt miracula, & donis pollebãt alij quidẽ minoribus, maioribus alij, sed maximè linguarũ, qd̃ eis simultatis causa factũ est, nõ suapte natura, sed accipiẽtiũ stultitia. Qui enim maioribus erãt præditi, cõtra eos qui minores acceperãt, nitebant. Illi rursus dolebãt, & inuidia in maiores ferebantur. Quòd autẽ maxima omniũ linguarũ esset apud eos gratia, in sequentibus ostẽdit ipse Paulus. Cũ igitur letalis hinc plaga oriretur, & inter eos charitas solueretur, hoc agit maximè vt eos corrigat: [euenerat enim hoc etiã Romæ,] sed remissius. Quãobrẽ in epistola ad Romanos id tangit, sed sub vmbra & breuibus verbis ita inquiẽs: Sicut enim in vno corpore multa mẽbra habemus, omnia autẽ mẽbra non eandẽ habent operationẽ: ita multi vnũ corpus sumus in Christo, singuli autem inuicẽ membra, habentes autẽ dona secundũ gratiam, quæ data est nobis, diuersa, siue prophetiã † siue] portionẽ fidei, siue ministeriũ in ministrãdo, siue qui docet in doctrina. Quod autẽ illi in † stultitiam] hinc incidissent, à principio his verbis significauit: Dico autẽ per gratiam, quę data est mihi, omnibus qui sunt in vobis, nõ plus sapere quàm oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem, vnicuiq; vt deus distribuit mensuram fidei. Illis igitur (non multum enim dissensione peccabant & † stultitia]) ita loquitur, hîc autem vehementius. Nam plurimũ hoc affectu detinebãtur. Neque tantũ hoc eos perturbabat, sed illud, q̃ multi vates illic erant, vtpote cum ea ciuitas magis gẽtilitati inhæreret, & cum aliis etiã hoc malo impediretur, & perturbaretur. Ideo à principio vaticinij & prophetię ponit differentiam. Propterea enim discernẽdorũ spirituum vim accipiebãt, vt iudicarẽt & intelligerẽt quísnam mundo spiritu loqueretur, quis immundo. Cum em illiuc non possent quæ dicerentur demõstrari: propheta enim non eo quo dicitur tẽpore, sed in futurũ veritatis prębet indiciũ, nec facile cognitu, quísnam prophetaret, aut quis mẽtiretur. Diabolus enim iniquissimus ingrediebatur prophetãtes, & pseudoprophetas faciebat, qui etiã futura prędicebãt. Deinde cum primũ eorũ verba † obscura] essent, nondũ euenientibus quæ prædicabantur, & facile † repellerentur:] falsum enim & verũ exitus arguebat: ne ante finẽ auditores deciperẽtur, dat eis signũ, quo ante rei euentũ, & hunc & illum ostenderet, & hunc accepta occasione, & principio in donorũ mentionẽ descẽdit, & cõtentionem corrigit, quæ inde proueniebat. Primum tamẽ de vatibus sermonẽ his verbis aggreditur; *De spiritualibus autẽ nolo vos ignorare fratres.* Spiritualia signa appellat, quòniã maximè solius spiritus opera sunt, nihil humano in his studio cõferente ad huiusmodi miracula faciẽda: & quum de his disputatutus sit, primũ, vt dixi, differentiã vaticinij & prophetiæ ponit, inquiẽs: *Scitis enim cum gẽtes essetis, ad simulachra muta prout ducebamini euntes.* Cuius loci sententia hęc est: In idolis si quis vnquã ab immũdo spiritu deprehẽdebatur, & vaticinabatur, tanquã ductus trahebatur à spiritu deuinctus, nihil sciẽs quid diceret. Hoc enim vatis propriũ est, mẽte cõmoueri & necessario cõpelli, & trahi tanquã furiis percitũ. Propheta autẽ nõ eiusmodi est, sed sobria mente & modesta & firma, quæ loquitur omnia vt decet nouit. Itaq; ante finẽ saltẽ hinc & vates cognoscitur & propheta. Et considera quomodo sine suspicione suã prosequitur orationẽ, quum eos testes aduocat, qui rem experti sunt. Quòd enim non fallã, inquit, neq; temere gẽtes carpam, neq; tanquã inimicus decipiã, ipsi vos mihi testes estis: etenim scitis q̃ quum gentiles eratis, quomodo tũc ducebamini. Quòd si quis hos tanquã fideles suspectos diceret, age ab externis hoc vobis manifestũ faciamus. Audi igitur Platonem dicẽtem, Quemadmodũ sortilegi & vates dicũt quidẽ multa & bona, sciũt autem nihil eorũ quæ dicũt. Audi & alium item poẽtã eadem ostẽdentem. Quum enim in ceremoniis quibusdã & magicis in homine quispiã dæmonẽ colligasset, & ille vaticinatus esset, deinde vaticinãs deiiceretur, dissipareturq;, & dęmonis impetũ perferre non posset, sed ita distractus esset perituru: his qui talia magica operbãtur, inquit, Soluite iam regẽ. Mortalis deũ adhuc nõ capit. &, iterũ, Soluite mihi coronas & meos pedes liquida aqua adspergite, & lineas delete, & veniã. Hęc & huiusmodi. Possunt enim & alia multa diei, sed hęc vtraq; nobis ostendũt & necessitatẽ qua detẽti seruiũt dæmones, & violentiã quam sustinent hi qui omnino eis seipsos exhibẽt, & mẽte destituũtur. Pythia autẽ (cogor enim & aliã eorũ tupitudinẽ in præsentia prædicacare) quæ fortasse bene prætermitti posset, quũ nobis decens nõ sit hęc dicere, sed vt manifestius eorũ dedecus intelligatur, necessariũ dicere, vt saltẽ hinc cognoscatis eorum stultitiã, & nimiam irrisionẽ, qui vatibus vtũtur. Dicitur ergo ipsa Pythia mulier quę dã sedere in Apollinis tripode diductis crurib°, inde malus spiritus deorsum redditus, & per genitales ei° partes trãsiens, furore mulierẽ implere, hãc autẽ crines soluere, & debacchari, & spuma ora perfundere, ebria & insana verba proferre. Noui vos pudere & erubescere, hæc audiendo. Verum illi superbiunt & propter ignominiã, & ppter insaniã huiusmodi. Hęc igitur & talia Paulus remouens dicebat, Scitis enim quũ gẽtes essetis, ad simulachra muta prout ducebamini euntes: & quũ ad non ignaros huius rei verba faceret, non omnia diligenter exequitur, quũ nollet eos perturbare, sed tantũ in memoriam reducit, & in omnium mentionẽ eos reuocat, & † quamprimum à proposito] breuibus se absoluit. Quid autẽ significat, ad simulachra muta? Hi vates ad illa vi ducebãtur. Quòd si muta, quomodo illis vtebãtur? Qua autẽ gratia ad simulachra eos adducebat dæmõ? tanquã captiuos & ligatos, simul autem vt errorẽ persuasibilẽ facerent, & ne mutus lapis putaretur, curabãt idolis homines adiungere, vt opera † sua] illis inscriberẽtur. Verum nostra nõ eiusmodi sunt, sed non posuit nostra, hoc est prophetarũ: etenim manifesta erãt, & in ipsis prophetabãt, vt decebat, & prudẽter & liberè. Propterea & dicẽdorũ & tacendorũ erant domini. Nõ enim necessitate detinebãtur, sed potestate in honore habebantur. Propterea Ionas fugit, propterea Ezechiel † reiectus est,] propterea Hieremias † relict°:] deus autẽ non necessario eos impellit, sed cõsilio, admonitione, minis, neq; obscurauit mentem: dæmonis nanq; propriũ est, perturbationẽ furorem & multam caliginem infundere: dei autẽ, illuminare, & prudenter edocere quæ opus sunt. Prima igitur hæc est differentia vatis & prophetæ. Altera, quã in sequẽtibus affert his verbis, *Ideo notum vobis facio, quòd nemo in spiritu dei loquẽs dicit Anathema Iesu.* Deinde aliam, *Et nemo potest dicere dominum Iesum, nisi in spiritu sancto.*

† reprehẽsioni non obnoxia.

† imponerent.

Rom.12.a

Rom.12.d

† secundũ.

† arrogantiam.

† arrogantia.

Pythia.

Ionæ 1.a.

Ezec 3.d.

Hiere.1.b.

† ad propositũ festinans.

† ipsorũm.

† differebat.

† exiuſebat.

Quum videris, inquit, quempiã eius nomen non appellantem, vel anathematizantem, vatẽ eum esse tibi persuadeas: at contrà quũ in nomine Iesu omnia loquẽtem, spiritalẽ esse intellige. Quid igitur, inquit, de catechumenis dicemus? Nam si nemo potest dicere dominũ Iesum, nisi in spiritu sancto, quid de his dicẽdum est, qui nomine quidẽ eum appellãt, spiritu autẽ priuati sunt? Verum de his in præsentia nõ loquitur, nõ enim tũc erãt catechumeni, sed de fidelibus & infidelibus. Quid igitur? nullus dæmõ deum nominat?
Mar. 1. c. Nónne dæmoniũ habẽtes dicebãt, Nouimus q̃ filius
Act. 14. b dei es? Nũquid Paulo dicebãt, Hi homines serui dei altissimi sunt? Sed verberati, & coacti, spõtè autẽ minimè. Dignũ autẽ hoc in loco quæsitu est, quãobrẽ & dæmon hęc loqueretur, & Paulus reprehenderet. Magistrũ suum imitatus, siquidẽ & Christus reprehẽdit. Neq; eũ voluit ab illis habere testimoniũ. Quánam verò gratia dæmõ hoc faciebat? vt rerũ ordinẽ cõfunderet, & auferret apostolorũ dignitatẽ, & vt sibi attenderẽt, multitudini persuaderet. Quod si factũ esset, facilè fide digni apparuissent, & dogmata sua
† etiã vera dicentium ora obstruat, vt. induxissẽt. Quod ne fieret, néve fraus exoriretur, † & vera dicentium os obstrueretur, &] nemo omnino mendaciis crederet, sed ab eorũ verbis penitus auerteret auditores, ex primo [igitur] & altero signo & vates & prophetas manifestos facit: inde nõ temerè in miraculorũ sermonẽ venit, sed vt orientẽ tollat dissensionẽ, & persuadeat, vt qui minores habẽt gratias, nõ doleant: & qui maiores, nõ superbiant. Quare in hunc modũ incipit, *Diuisiones autem donorũ sunt, idem autem spiritus.* Admonet primum, qui minorẽ habet gratiã, & propterea dolet. Quamobrẽ, inquit, doles? Nũ q̃ nõ accepisti quantũ alius? Sed intellige q̃ dona sunt, & non debitũ, & lenies dolorẽ tuum. Ideo mox inquit, diuisiones donorum sunt, & nõ signorũ, neq; miraculorũ, sed donorũ: muneris nomine persuadẽs non tãtopere dolendũ, sed habendã gratiam. Et cum hoc id etiã cogita, q̃ si minor es mẽsura dati muneris, eo quòd dignus habitus es accipere vnde is qui plus accepit, parẽ habes honorẽ. Non enim iam posses dicere, q̃ illi quidẽ spiritus largitus est, tibi autem angelus. Nam vtriq; à spiritu proficiscitur. Ideo subdidit, Idẽ autẽ spiritus. Itaq; si in munere differẽtia est, non tamẽ in datore. Ab eodẽ enim fonte & tu & ille hauritis. *Et diuisiones ministrationũ sunt, idem autẽ dominus.* Infundens cõsolationem, & filium & patrẽ addit: & alio item nomine hæc dona appellat, vt maiorẽ hinc consolationẽ excogitet. Ideo inquit, diuisiones ministrationũ sunt, idem autẽ dominus. Cum enim gratiã audias, & minorẽ accipias, fortassẽ dolebis. Cum autẽ ministrationẽ audies, nõ itidem dolore afficieris: laborẽ enim & sudorẽ præ se fert. Quid igitur doles, inquit, si alium magis laborare præcipit, tibi verò parcit? *Et diuisiones sunt operationũ, idem verò deus, qui operatur omnia in omnibus. Vnicuique autẽ datur manifestatio spiritus ad vtilitatem.* Et quídnam operationem, quid ministrationẽ dicit? Nominũ dũtaxat differentiæ: nam res eædẽ sunt. Quod enim gratia est, idẽ & ministratio, idem & operatio. Ministrationẽ,
† imple. inquit, tuam † manifesta,] & ministrationẽ meam †
† honorificabo: clarifica.] & ad Timotheũ inquit, Propter quã causam admoneo te, vt resuscites gratiã dei, quę est in te.
Rom. 11. b 2. Tim. 4. b. & ad Galatas, Qui operatus est Petro in apostolatũ,
Galat. 2. b operatus est mihi inter gẽtes. Vides q̃ nullã in patris & filij & spiritus sancti gratiis differentiam ostendit,

A non q̃ personas cõfundat, absit: sed vt substãtię ostẽdat paritatẽ. Quod enim spiritus largitur, idẽ & deũ operari, idem & filiũ ordinare & præbere dicit. Atqui si minus esset hoc illo, aut illud hoc, nõ vtiq; ita posuisset, neq; hoc pacto cõsolatus esset dolentem. Prętęrea & alio quodã modo admonet, q̃ scilicet cõfert ei data mẽsura, etiã si minor sit. Cum enim dicat, q̃ idem spiritus, & idem dominus, & idẽ deus: [& hac ratione ipsum retinens,] aliã iterũ addit cõsolationem, quũ inquit, : Vnicuiq; autẽ manifestatio spiritus data est ad vtilitatẽ. Ne quis diceret, Quid si idẽ dominus, & idem spiritus, & idem deus, sed ego minus accepi, inquit? Quoniam ita tibi vtile fuit. Manifestationẽ autem spiritus signa appellat, meritó. Mihi enim fideli manifestus est qui spiritũ habet, ex baptismate. Infideli autẽ nulla alia ratiõe erit hoc manifestum q̃ à signis. Ita hîc quoq; nõ parua cõsolatio est.
B Nam si dona varia sunt, tamẽ ab eodem proueniũt. siue multũ habeas, siue parũ, similiter es manifestus. Itaq; si hoc ostendi curauetis te spiritũ habere, sufficientẽ habes demõstrationem. Cum igitur vnus sit qui dat, & gratia data, & manifestatio etiã hîc oritur. Et hoc magis tibi vtile est. Noli dolere tanquã cõtemptus: nõ enim q̃ te contẽneret, aut alio inferiorẽ ostẽderet, id fecit, sed vt tibi parceret, & tuã intueretur vtilitatẽ. Quòd enim maius accipiat q̃ ferre quis possit, id inutile est, & damnũ affert & ignominiam.

Alij quidẽ per spiritum datur sermo sapientiæ, alij sermo sciẽtiæ secundũ eundem spiritum, alteri fides in eodem spiritu, alij gratia † sanitatis in vno] spiritu. Vides quomodo vbique † sanitatis in eodem.
eandẽ facit adiectionem, in eodem spiritu dicens, &
C secundũ eundẽ spiritum. Nouit enim magnã hinc cõsolationẽ futuram. *Alij operatio virtutum, alij prophetiæ, alij discretio spirituum, alij genera linguarũ, alij autẽ interpretatio sermonum.* Cum multum in hoc sibi placerent, idcirco posterius posuit, & subdidit: *Hæc autẽ omnia operatur vnus atque idem spiritus.* Remedium vniuersale cõsolationis est, q̃ ex eadẽ radice, ex iisdẽ thesauris & fontibus omnes accipiãt. Quare frequenter huic verbo insistẽs, quæ videntur diuersa esse exæquat, & cõsolatur, & supernè spiritũ, filiũ, & patrẽ gratias largientem ostendit. Hoc autẽ in loco quum spiritũ diceret, cõtentus est, vt intelligas † huic] eandẽ quoque † hinc.
esse dignitatẽ. Quid autẽ significat, sermo sapientiæ?
Mar. 3. b. quẽ Paulus, quẽ Ioannes tonitrui filius habuit. Quid sermo scientię? quẽ multi credentiũ habuerũt, scientiã quidẽ habẽtes, sed qui nõ ita docere posset, neq;
D in aliũ facilè conferre † quæ ignorant.] *Alij autẽ fides.* † quæ nerant.
Fidem non eam dico quæ dogmatũ est, sed signorũ,
Mat. 17. a de qua Christus, Si habueritis, inquit, fidẽ sicut granum sinapis, & dicetis monti huic, trãsi hinc, & trãsibit. & apostoli † ad eam hortabantur,] dicentes: † pro hac
Adde nobis fidẽ. Ipsa enim mater signorũ est: ope- precabantur.
rationes autẽ virtutum, & donũ sanãdi possidere nõ Luc. 17. a.
est idẽ. Qui enim habebat donũ sanãdi, curabat solum: qui autẽ operationes virtutum, etiam puniebat. Virtus enim est non sanare tantũ, sed etiam punire, quemadmodum Paulus cæcauit, & Petrus perdidit. Act. 13. b. & 5. a.

Alij autẽ prophetiæ, alij discretio spirituum. Quid hoc significat? cognitionẽ quísnã spiritalis sit, quis nõ, quis propheta, & quis deceptor. Quod & Thessalonicensibus dicebat, Prophetias nolite negligere. Omnia 1. Thess. 5. d.
autem probate, quod bonũ est tenete. etenim multa tũc falsorũ prophetarũ differentia erat, quũ diabolus cũ veritate mendaciũ cõfundere niteretur. *Aliij*

genera

genera linguarum, alij autẽ interpretatio sermonũ. Hic enim
A sciebat, quid ipse diceret, sed alteri interpretari non poterat: alius hęc vtraq; possidebat, vel horũ alterũ. Videbatur autẽ hęc magna gratia esse, quũ primũ eã accepissẽt apostoli, & apud Corinthios plures possiderẽt, doctrinæ autẽ sermo nõ ita. Quamobrẽ illud quidẽ primũ ponit, hoc autẽ vltimũ: etenim hoc ,pter illud, & alia omnia & prophetię, & operationes virtutũ, & genera linguarũ, & interpretationes lin-
† huic. guarũ. Nihil eũ † his par est: ideo dicebat, Qui bene
1. Tim. 5. c præsunt presbyteri, duplici honore digni sunt, maximè qui laborant verbo & doctrina. & ad Timotheũ
ibidẽ 4. d scripsit, Attẽde lectioni, exhortationi, doctrinæ: noli negligere gratiã quę in te est. Vides quomodo & gra-
† vocat. tiã hoc † notat? Deĩde quã superius posuit cõsolationem, eundẽ videlicet spiritũ, hîc etiã ponit inquiens,

Hæc autẽ omnia operatur vnus & idem spiritus, diuidẽs [peculiaiter] singulis prout vult. Neq; cõsolatur tãtũ, sed etiã
B cõtradicẽtis os in hoc loco obstruit, quũ dicit, diuidens [peculiariter] singulis prout vult. Oportet enim obturare, non curare tantũ, quemadmodũ in episto-
Rom 9. d. la ad Romanos facit, quũ dicit: Tu quis es, q̃ cõtradicis deo? ita in hoc loco, diuidens [peculiariter] singulis prout vult. Oportet eũ cõfutare & quod patris erat, id & spiritus esse ostẽdit. Sicut eũ de eo inquit: Idem deus qui operatur omnia in omnibus: ita & de
Hic sup. a spiritu, Hæc autẽ operatur vnus & idẽ spiritus. † Sed
† sed quẽ operatur deus inquis? quid sit à deo, inquis? At minimè hoc dicit, sed tu fingis. Cum enim dicit, qui operatur omnia in omnib⁹, de hominibus dicit: maximè autem cum hõminibus spiritum numerat etiã si insanissimus sis, & furiis innumeris percitus. Cũ etiã dixisset per spiritũ, ne arbi
† μηδὲ τοῦ ἰησοῦ, id est neq; passionis siue operationem recipiẽtis, trareris illã particulã per diminutionis esse † nõ operationis,] subdidit: Quod operatur spiritus, non autẽ
Ioan. 15. d patitur: & operatur vt vult, nõ vt ei præcipitur. Sicut
Galat. 3. a enim de patre filius dicit, q̃ suscitat mortuos & viui-
Ioan. 3. a. ficat [similiter & de seipso, quòd quos vult, viuificat:]
† τῶν ἐκφ- ita & de spiritu alibi quidẽ q̃ cum potestate omnia
ωνήσεων. operatur inquit, & nihil prohibet. Illa autẽ particula,
Supr. 2. c. quò vult spirat; quãuis de vento dicatur, hoc ipsum tamen cõfirmat: hîc autẽ q̃ omnia operatur prout
C vult, & aliunde, q̃ non eorũ sit †, quæ facta sunt, sed eorũ qui operãtur, intellige. Quis enim nouit, inquit, quę hominis sunt, nisi spiritus hominis? Ita & quę dei sunt, nemo nouit nisi spiritus dei. Quòd autẽ spiritus hominis, hoc est, anima nõ indiget operationis, vt cognoscat quæ sua sunt, omnibus perspicuũ est. Igitur neq; spiritus sanctus operationis indiget ad cognoscẽdũ quę dei sunt. Ita enim, inquit, dei nouit arcana
D spiritus sanct⁹, vt anima hominis arcana sua. Quòd si
† ἐκφωνῶν. in hoc nõ † efficitur, multo minus q̃ dei profunda nouit, & nõ patitur, & in dãdo dona apostolis; virtutẽ aliena nõ indiguit. Prætęrea & illud quod ante dixi, dicã & nũc. Quale hoc? Quòd si minor spiritus, & alterius esset substãtiæ, nihil cõsolatio profuisset, neq; audire eundẽ spiritũ. Qui enim à rege accipit, multi id facit, quod à rege accipit. Qui autẽ à seruo, tũc magis doler, quãdo id sibi in memoriã reducitur. Itaq; etiã hinc cõstat, q̃ nõ seruilis, sed regiæ substãtiæ spiritus sanctus est. Ideo quẽadmodũ eos cõsolatus est
Hic sup. a dicẽs, q̃ differentiæ ministrationũ sunt, idem autem dominus, & differentię operationũ, idem autẽ deus: ita superius dicendo, differẽtiæ gratiarũ sunt, idem autẽ spiritus: & inde item, hæc autẽ omnia operatur vnus & idem spiritus, diuidẽs [peculiariter] singulis

A prout vult. Nolimus igitur q̃grẽ ferre neq; dolere dicẽtes quamobrẽ hoc accepi, hoc autẽ non, neq; rationes à spiritu sancto expectemus. Nã si nosti quòd ,pter curam quã de nobis habet, nobis largitus est: illud quoq; intelligas, q̃ ,pter eandẽ curam etiã mẽsurã tribuit. Cõplectere eũ & lætare in his quæ accepisti, & noli ægrè ferre q̃ nõ acceperis: sed gratias agas, q̃ non supra vires tuas accepisti. Quòd si in spiritualibus non oportet perscrutari, multo minus in carnalibus, sed cõtentũ esse, & nõ multũ inuestigare, quãobrem ille diues sit, & ille pauper. Neque enim [vnusquisq;] à deo diues euadit, sed multi iniustitia,
rapina, auaritia. Qui enim præcipit ne diuites simus, Mat. 6. c
quónã pacto daret, quod accipiendũ ,phibet? Vt autem maiorẽ in modũ his qui nobis cõtradicũt, silentium imponã, age altiùs maiorum orationẽ repetamus, quãdo scilicet à deo diuitię cõferũtur: & videamus, quánã gratia Abraham ditatus est, Iacob autẽ pane indiguit. Nónne vterq; iustus fuit? Nónne similiter de trib⁹ inquit, Ego deus Abrahã, & deus Isaac, Exod. 3. d
& deus Iacob? Quãobrẽ igitur ille diues fuit, hic seruiuit? Vel potiⁿ quare Esaũ iniustus & fratricida locupletatus est, Iacob verò in seruitute tã diu vixit? Quãobrem Isaac in ocio omne tẽpus vixit, Iacob autẽ in laborib⁹ & miseriis? Ideo dicebat, Pauci & mali dies Gen. 47. b
mei. Quamobrẽ Dauid propheta & rex omnẽ vitam in laboribus, Salomon autẽ eius filius quadraginta Ps. l. 30. c
annos sine omni penitus timore vitã duxit perpetua & 89. c.
pace fruẽs, prætęrea gloria, honore, & omni deliciarũ genere? Quid tandẽ ĩ ,pphetis alter magis, alter minⁿ agitabat? Quoniã eorũ singulis ita vtile erat. Ideo vnicuiq; addere oportet, Iuditia dei abyssus multa. Psal. 35. b
C Nã si magnos illos & admirabiles viros non eodem modo deus exercuit, sed hũc paupertate, illũ diuitiis, alium ocio, aliũ laboribus, lõgè magis tũc hęc considerãda sũt. Prętęrea illud animaduertẽdũ, q̃ multa quæ accidũt, non eius fiunt volũtate, sed malitia no-
† Quare diues, qui malus sit, & pauper quis iustus? stra. Noli igit̃ dicere; † Quare diues malus est, pauper iustus?] Maximè eũ & horũ reddi potest ratio, & dici, q̃ iustus nullũ ex paupertate damnũ accipit, sed maius incrementũ ex probatione: & malus supplicij viaticũ diuitias habet, nisi permutet quæ possidet, & ante supplicium sæpe sibi ipsi multorũ malorum authores factæ sunt diuitiæ, & in multas deiecerũt miserias: deus autẽ dimittit, tum vt voluntatis liberum ostẽdat arbitriũ, tum vt alios erudiat, ne circa pecunias insaniãt, & in rabiem vertãtur. Quid igitur cum malus quispiam ditescit, & nihil molesti patitur, inquit? Nam quòd bonus ditescat, iustum quidẽm est: q̃ verò malus, quid dicemus? Quòd propter hoc miser est? Diuitiæ enim ad malitiã additæ affectus augent: Verũ bonus est, & pauper? Sed nihil læditur. At malus, & pauper. Igitur iustè & merito, vel potius ad suam vtilitatẽ. Sed ille, inquit, à progenitoribus diuitias accepit, & dissipat eas in meretrices, & parasitos, & nulla afficitur molestia. Quid dicis? Scortatur, & nulla affici dicis molestia? Inebriatur, & putas eum in deliciis esse? In nullã suam vtilitatẽ consumit, & laudandum dicis? Et quidnã peiⁿ, q̃ animam corrũpere? Tu autẽ, si corpus distortũ sit, aut cæcum, dignũ censes, quod maiorem in modũ lugeamus. Sed quũ eius animã omnino cæcam videas, etiam beatũ arbitraris? Sed nõ sentit, inquis. Et propter hoc quidẽ iterum miser, quemadmodũ insani. Qui enim morbũ suum cognoscet, proculdubio medicum inquiret, &

medicinas accipiet. Qui vero ignorabit, ſanari nullo pacto poterit. Hunc igitur beatũ dixeris? Sed nihil mirũ. plurimi enim philoſophiæ expertes ſunt. Propterea vltimũ nobis ſuppliciũ præparamus, quũ punimur, & nõ liberamur ſupplicio. Ideo iræ, anxietates, & tumultus perpetui, quoniã quũ nobis deus iucundiſſimã vitam oſtendat quæ virtutis eſt: ea omiſſa, alteram aggredimur diuitiarũ & pecuniarum, quę innumeris malis abundat, & id facimus perinde ac ſi quiſpiã neſcius corporis iudicare pulchritudinẽ, ſed omnino veſtibus & ornatu attentus mulierẽ naturali pulchritudine egregiam prætereat, turpẽ autẽ & informẽ pulchris veſtibus ornatã amet: tale quiddam nunc multi circa virtutẽ & vitia patiuntur. Turpem nanq; naturã probãtes, propter exteriorem ornatũ, pulchrã & formoſam expellunt, propter nudã eius pulchritudinẽ, cuius gratia maximè eſt eligẽda. Propterea erubeſco, q̃ apud ſtultas gentes ſunt qui hæc philoſophantur, ſi non re ipſa, at ſentẽtia, qui intelligunt pręſentium fragilitatẽ. Apud nos autẽ quidam neq; hæc ſciunt, ſed etiam ipſum habent corruptum iudiciũ, & maximè cum vbiq; ſcriptura nobis cãtet,
Pſal. 14. b & dicat: Annihilatur in cõſpectu eius malus, timẽtes
Eccli. 25. d autem dominũ clarificat. Timor domini omnia ex-
Eccles. 12. b cedit. Deum time & pręcepta eius cuſtodi, quoniam
Pſal. 36. a hoc eſt omnis homo. Noli æmulari in malignãtibus,
Eſa. 40. b neq; timeas cũ ditabiẽ homo. Omnis caro fœnũ, & omnis gloria eius ſicut flos fœni. Hæc & huiuſmodi cũ ſingulis diebꝰ audiamus, adhuc terræ affigimur, & tanquã pueri ſtulti, qui frequẽtet elemẽta diſcũt, cũ
† examinantur. ſparſim de illorũ ordine † inquirunt,] altera pro alteris accipiẽtes, multũ riſum mouent. Ita & vos. quum enim hic ordine ipſo ea vobis deſcribamus, quomodocunq; ſequimini. Quando verò extra ſparſim vos interrogamus, quę primo loco, quę ſecundo ponẽda ſunt, & quæ præcedere qũæve ſequi debeatis, neſcij dicere, ridiculi deprehẽdimini. Nonne plurimo riſu dignum, dic quæſo, vt qui immortalitatẽ expectant,
Suprà. 2. c bona quæ neq; oculus vidit, neq; auris audiuit, neq; in cor hominis intrauit, pręterrenis & caducis huius ſeculi rebus cõtemnant, & deſiderabilia hæc exiſtiment? Quòd ſi adhuc opus eſt vt hæc diſcas, q̃ nihil magnũ ſint diuitiæ, q̃ vmbra præſentia & ſomnium, q̃ more fumi diſſoluuntur & euolant, extra adyta ſiſte, primũ in veſtibulis maneas. Nondũ enim ingreſſu ad ſuperna regna dignus factus es. Nam ſi inſtabilem horũ naturam & cõtinuo fluentẽ diiudicare nõ noſti, quomodo ea deſpicere poteris? Quod ſi dicis ſcire, ceſſa inueſtigare & perquirere, quid tandẽ ille diues, & ille pauper ſit. Idẽ enim facis dũ hęc percõtaris, ac ſi peragrãs interrogares, quid ille albus, [& ille niger,] aut aquilinus, aut ſimus ſit. Quẽadmodum enim nõ noſtrũ eſt, ſiue hoc, ſiue illo modo ſe habeat: ita neq; pauperẽ eſſe aut diuitẽ, & multò minus q̃ illa, ſed omnia pro vſu fiunt: & ſi pauper fueris, poteris bono animo philoſophãdo viuere: & ſi diues, omniũ miſertimus, ſi virtutẽ depuleris. Nobis enim præcipua ſunt virtutis opera, quę niſi cõplexus fueris, aliorũ nulla eſt vtilitas. Propterea frequẽtes hæ interrogationes, q̃ quę propria nõ ſunt, pertinere ſibi multi arbitrãtur, propriorũ autem nullã faciũt rationẽ: proprium autẽ nobis virtus & philoſophia. Cum igitur ab hac longè abſint, propterea cogitationum perturbatio, propterea multi fluctus & æſtus. Quando enim ſuperna gloria cadunt & cœleſtium amore,

A †præſentia] deſiderant, & ſerui & captiui efficiuntur. Et vnde hãc deſideramus, inquit? † Si non multũ illũ deſiderabimus.] Hoc autem idem vnde cõtingit? ex deſidia. Deſidia autẽ vnde? ex cõtemptu. Contẽptus autẽ ex ſtultitia, & præſentium ſtudio, cum nulla diligentia rerum inquiratur natura. Hoc ipſum, vnde accidit? quòd ſcripturarum lectionibus non attendimus, neq; cum ſanctis viris cõuerſamur, & malorum cõſuetudines ſequimur. Ne igitur hoc ſemper fiat, nẽve fluctus ex fluctibus ſemper ſubeant, & in pelagus malorũ abducant, obruãt, perdãt omnino, dum tempus datur recipiamus nos, & in petra firmati, hoc eſt, in dei præceptis & ſermonibus, ſalum præſentis vitæ deſpiciamus: hoc pacto & hoc effugiemus, & naufragantes alios recipientes, futura bona conſequemur, gratia & benignitate domini noſtri Ieſu
B Chriſti, cui gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

† præſentia. † Propterea quòd illa nõ multum deſideremus.

Hactenus vertit Franciſcus Aretinus.

HOMILIA TRICESIMA, SIMONE Grynæo interprete, qui magna etiam in Pauli verbis vtitur libertate.

NT enim corpus vnum eſt, & membra habet multa: omnia autẽ membra corporis multa cum ſint, vnum ſunt corpus: ſic & Chriſtus. Conſolatus Corinthios Paulus hũc in modũ cum eſſet, nẽpe q̃ munus ſit, quòd ab vno eodémque ſpiritu profectum, quòd ad ſalutem collatum quicquid quiſque habet: tum q̃ æque ſe ſpiritus in paruis tenuibuſque manifeſtè declaret, ad hæc etiã os illis quum obturauiſſet, cedere maieſtati ſpiritus oportere docẽs: ſiquidẽ vnꝰ omnia ſpiritus, inquit, operatur, prout vult vnicuiq; diſtri-
C buendo, vt impiũ ſit curioſius iſta ſciſcitari: iam deinceps illud ipſum pulchrè quadam à natura rerum ſimilitudine decerpta cohortatur. ita eñ ferè ſolet. Nã & de coma virorum mulierumq; quũ diſputaret, inter cætera hinc etiã fidem petẽs: an nõ ipſa vos natura monet, inquit, virũ niſi non comam alat, dedecori ſibi futurũ: mulierem ſi alat, gloriæ? Et de ſacrificatis idolo diſſerens, tangíq; vetans, peregrinis exẽplis orationem fulcit, certaminũ olympicorum mẽ- Supr. 9. d
tione inducta, quia in ſtadio, inquit, qui currũt, omnes quidẽ currunt, præmium verò capit vnus. Sic à paſtoribus, ab agricolis, à militibus propoſitũ colligit ſæpe. Et hic igitur illa de corpore vulgari, ſed ad flectendos præſertim ſimpliciũ animos ſimilitudine mirificè accõmodata, quòd perſuaſu difficile & inõ-
D pinatũ fuit, nõ eſſe quenquã deteriorem quoquã ſcilicet magno contẽptibiliũ hominũ ſolatio cõtendit, atq; cõuicit. Neq; verò cõſolationis plus quicquã habet, q̃ ſi in vniuerſum nõ eſſe aliũ alio deteriorẽ oſtẽdas: quod ille quidẽ probãs, ſic inquit: Quẽadmodũ corpus vnũ mẽbra habet multa &c. Vbi videre induſtriam viri accuratam licet, idem nanq; vnum eſſe & multa docturus, ita ſubiicit, maiori conatu propoſitum ſcilicet aggreſſus: Omnia corporis vnius membra multa cum ſint, vnum ſunt corpus: non inquit, multa cum ſint, vnius ſunt corporis: ſed, illud ipſum corpus eſt multa: & illa ipſa multa membra, hoc vnum ſunt corpus. Si igitur & multa vnum ſunt, & vnum eſt multa: quæ deinceps differentia, quod maius, quod minus eſſe poteſt? Omnia vnum ſunt, & illud propriè quidem penſiculatum, nempe quà ſunt corpus, vnum omnia ſunt: nam quà pars, iam differẽtia eſt, & omnium quidem ex æquo: pars enim ſe-

ipſa,

ipſa ſoláq; conſtituere corpus nulla poteſt, ſed æquè
A quælibet ad efficiẽdũ ſe ipſa corpꝰ eſt defecta, egẽtq; cõgreſſu cõuentúq; cæterarũ: vbi verò in vnũ multa cõcedũt, ibi corpus euadit vnũ, quod ipſum ille ſignificare volẽs: *Omnia verò mẽbra corporis vnius multa cum ſint*, inquit, *vnũ ſunt corpus.* Non inferiora, nõ ſuperiora, ſed quod cõmune erat omnibus, multa cũ ſint, inquit. Sed quî tandẽ multa vt vnũ ſint, fieri poteſt? Si partiũ ſingularũ diſcrimine miſſo, corpus intueare. Nam quod oculus eſt, id ipſum & pes, in eo nẽpe q̃ pars, quòd cũ alio cõſtituit corpus. hîc enim diſcrimẽ reperire nullũ licet. Neq; verò dici poteſt ab hoc quidẽ mẽbro cõſtitui corpus, ab illo minꝰ. in hoc ſiquidẽ idẽ omnia poſſunt, cũ omnia corpus ſint vnũ. Atq; his ita quidẽ clarè cõmuníq; omniũ ſuffragio cõprobatis ſubiecit: *Sic & Chriſtus.* Cum, ſic & eccleſia, dicere oportuiſſet (iſtuc einm cõſequebatur) pro eccleſia ſubſtituit Chriſtũ, altius ſcilicet orationẽ tol
B lens, vehemẽtiúſq; auditorẽ impellẽs. Eſt autẽ quod dicit huiuſmodi, ſic & Chriſti corpus, quod eſt eccleſia. Vt enim corpus, & caput, vnus eſt homo: ita vnum eſſe eccleſiã & Chriſtũ inquit: ideoq; pro eccleſia poſuit Chriſtũ, hoc nomine huius corpus appellãdo. Quẽadmodũ igitẽ noſtrũ corpus, inquit, quãquã ex multis cõflatum, vnũ quiddã eſt: ſic in eccleſia, vnum quiddã ſumus omnes. Nam & ipſa multis è mẽbris cõſtans in vnũ corpus euadit. Hũc igitur in modum, illo qui ſe deiectum eſſe cõtemptúmque putabat, plauſibili ſimilitudine recõciliato reuocatóque, populare illud iam rurſus mittens, rationẽ ſuadendi magis iam ſanctã, & cõſolationis veræ pleniorẽ ingreſſus, ſummã omnium æqualitatẽ oſtendit. *In vno ſiquidem ſpiritu, vnum in corpus*, inquit, *Iudæi, Græci, liberi, ſerui, paritérq; omnes ſumus cõbaptizati.* Hoc eſt qui vnũ in
C corpus nos velut mẽbra fingens regenerãsq; formauit ſpiritus, vnus eſt, neq; in illo enim hic quidẽ ſpiritu, alius in alio baptizatur: ac neque regenerãs vnus
† in quod, eſt modo, ſed & † in quẽ,] & in quo regeneramur, hoc eſt, cui dedimus nomẽ: neq; idcirco baptizati ſumus vt alij, aliiq; fieremus, ſed vt corporis vnius exactam omnes rationẽ tuẽtes, hoc eſt, vnũ planè in corpus euadẽtes renaſceremur. Itaq; & qui formauit vnus eſt, & in quod formamur vnũ: neq; vnius corporis, ſed vnũ corpus omnes vt fiamus, inquit: ſemper enim dictionibus vim q̃ maximã habẽtibus vti contẽdit: pul
† neq; ego qui ſum apoſtolus pluſquam tu in hoc. chrè autẽ omnes inquiens, etiã ſeipſum apponit, † neque ego tuus apoſtolus plus cæteris in hoc] habeo quicquã, inquit. Nã & tu corpus perinde es vt ego, & ego perinde, vt tu, & caput idẽ habemꝰ omnes, & par-
D tu prognati ſumus eodẽ omnes, itaq; & corpus idẽ ſumꝰ omnes. Quid verò Iudæos recẽſeo, inquit, poſtquã tãto interuallo diſſidentes Græcos etiã vnius in corporis abſolutionẽ perduxit? Omnes verò quũ diceret, nõ ſubſtitit: ſed ſubiungit, Iudæi, Græci, liberi, ſerui. Quòd ſi qui tantũ diſtabamus, vniti iã, vnúmq; facti ſumus: quãto magis vnũ factos cõturbari, ſpargíq; non licet? Haud vllus enim hic eſt differẽtiæ locus. Nam ſi Iudæos & Græcos, liberos & ſeruos iiſdẽ rebus dignatus eſt: quomodo poſt cõciliationẽ iam rurſus diſtíguet, præſertim quos arctiore poſt mune rum ſuorũ largitatẽ concordiæ vinculo cõſtrinxit? [*Et omnes in vno ſpiritu potati ſumus. Nam*] & *corpus non eſt membrũ vnum, ſed multa.* Hoc eſt, non diuerſis, ſed iiſdẽ ſacris initiati, mẽſa eadẽ refecti ſumus. Cur autẽ non eodẽ corpore refectos, & ſanguine eodẽ refocilla-

tos dixit? quia quum ſpiritum diceret, ſimul eſt cõplexus vtrunque, corpus & ſanguinẽ, ſiquidem † per vtriuſq; ſpiritũ poti ſumus.] Videtur autẽ ſpiritus inſtitutionẽ eã ſignificare velle, qua ſtatim à baptiſmo ante myſteriorũ communionẽ erudimur. Poti verò inquit, voce vehementer accõmodata vſus. velut eñ de plantis hortisq; loquẽs, vbi vno ex fonte, eadẽ ex aqua rigari plantas omnes videmus: ita ſanè ſpiritũ hauſimus eundẽ, inquit, gratiã eandem guſtauimus omnes. Si igitur vnus nos ſpiritus formauit, vnũ in corpus redegit (id eſt enim vnũ in corpus baptizatos nos eſſe) & mẽſam eandem largitus eſt: & rigatione eadem omnes perfudit. (hoc enim eodẽ ſpiritu potos eſſe ſignificabat.) Deinde tanto interuallo diſſidẽtes coũniuit: deniq; ſi multa quæ ſunt, tum corpus vnũ euadunt, cum in vnum omnia coaluerũt, quid tu
B differentiã ſurſum deorſumq; verſas? Nam q̃ tu quidem putas multa corporis vnius eſſe mẽbra diuerſãque, illã ipſam corporis notam hãc prærogatiuã eſſe ſcias, vnũ vt ſint, efficere poſſe quæ diuerſa ſunt & multa. Quid verò niſi multa corpus ſit vnũ, id eſſe nouũ mirumq; foret: immo niſi multa ſit, ne corpus fuerit quidẽ. Sed hęc pòſt expediet: interim redit ad membra. *Si pes dicat*, inquit, *quia manus nõ ſum, ne de corpore quidẽ ſum: an idcirco de corpore nõ eſt? Et auris, quia oculus non ſum, ne de corpore quidẽ ſum ſi dicat: an ideo corporis pars nõ eſt?* Equidẽ ſi membrorũ hoc quidẽ ſuperiꝰ, illud vero inferius eſſe, nihil quicquã à corporis ratione ſecludit, ſed totũ hoc ſemel eſt ſublatũ: quid quæſo, vociferaris, quia inferior ſum, non ſum corpus? Nam & pes ſitum inferiorẽ habẽs, nihilo minus corporis
C pars eſt. Siquidẽ partẽ corporis, aut eſſe, aut nõ eſſe, nõ ex eo quia hoc illo, iſtuc alio loco ſitũ ſit (nã hæc eſt loci ratio) ſed ex eó q̃ aut annexum, aut auulſum quicquã ſit, ſpectatur: corpus eñ aut eſſe, aut nõ eſſe ſic accidit tandẽ, ſi iunctũ aut nõ iunctũ ſit quicquã cohærẽnſque. Sed prudentiã vide, q̃ ſcite verba mẽbris noſtris accõmodarit. Quemadmodum enim ſuprà, Hęc in me, inquit, ipſum & in Apollo tranſtuli: Suprà 4. a
ita nũc quoque quò minus moleſtam, ſed perceptu facilem iucundamq; redderet orationem, mẽbra fecit ipſa loquẽtia, vt cum naturã matrem audiãt Corinthij reſpõdentẽ, experientia rerum & cõmuni velut ſuffragio cõuicti, nihil deinceps obiicere poſſint. Nam vtcunq; clametis, inquit, nunquã tamẽ vt mẽbra corporis vnius ne ſitis, effici poteſt. Vt enim naturę lex, ita charitatis vis vel maximè incõcuſſa & immota omnia ſeruat. Vide verò q̃ diligenter mole-
D ſtam membrorũ omnium inter ſe querelã, extremis tantũ binis inuicẽ collatis vitarit: & cum honoratiſſimus oculus eſſet, neglectiſſimus pes, non cum oculo, ſed cũ ea quæ leuiter excellit, manu ſcilicet, pedẽ litigantẽ induxit: aurem cum oculo, quãdo nõ inter maximè, ſed inter paululũ diſtantes inuidiã cadere videmus. Itaq; eandẽ ille cõparationem ſeruauit, *Si totum corpus oculus ſit*, inquit, *vbi auditus? ſi totũ ſit auditus, vbi olfactus?* Nam quia membrorũ diuerſitatẽ, manꝰ, pedes, aures, oculósq; cõmemorãdo, nobilitatis ob-
† corpꝰ nõ fuiſſent. ſcuritatisq; diſcrimen quoddã cogitandũ relinque-
Propterea dicit, Quòd ſi eſſent omnia vnum membra vbi corpꝰ? re potuiſſet, eum ſcrupulũ pulchre diſcuſſit, ſic vtile neceſſariumq; fuiſſe oſtendens: multi enim q̃ ſint, diuerſiq;, id eſſe quod vel maximè corpus eos vnũ reddat. Si enim vniuerſi ſingulum quiddã fuiſſent, † inquit, corpus nõ erant.] Sed illud poſt. Hîc verò iã amplius quiddam oſtendit, non ſolum non eſſe cor-

pus non cõcedens, si vnus quispiã omnia sit, sed neq; ceterorũ quenquã quicquam futurũ: auditus enim si sit omnia, vbi relíquetur olfactus? Porrò autẽ quũ ne sic quidẽ sopita penitus indignatio videretur, facit quod suprà. Nã vt istic ad vtilitatẽ cum cõfugisset, sic illos cõpescuit tandẽ, qui vnũ eundemq; spiritũ pro arbitrio vnicuiq; largientẽ, operari in omnibus omnia doceret: eodẽ hîc pacto † omnia rectissimè fieri probaturus,] ad diuinæ prouidentiæ argumentum orationem vniuersam cõuertit: *Nunc verò pater ille rerum, membra*, inquiens, *vnumquodque in corpore sic quẽadmodum est lubitũ, collocauit*. [Quemadmodum de spiritu dixit prout vult: ita & hîc, sicut voluit.] Ne tu igitur cur sic fiant, nõ fiant, omnia disquire. Nã si tu quidẽ rationũ vias ingrediatis mille, nullã inuenies, quæ tã verè, tã appositè habere ista rectè omnia demõstret, q̃ si rerum opifici ita placuisse cõfiteare. Certè enim quod optimũ rectissimũq; factu fuit, hoc illũ voluisse cõsentaneũ esse debet. Quod si hæc in isto vulgari corpore perscrutari superuacuũ sit, quãto magis obsecro tolerabile in ecclesia non est? At q; hîc rursus acumẽ vide. Nam neq; naturæ, neq; † virtutum] sed situs tantũ, quem † à labore] membra sortiũtur discrimina cõmemorauit: *Nunc verò deus*, inquit, *membra posint vnumquodque quidẽ in corpore, sic vt volebat*. Et pulchrè, vnũquodq;, inquit: † omniũ sine dubio cõtemptissima] significare volẽs. neq; verò hoc quidẽ ordinatũ esse, hoc non esse, dici potest, sed vnũquodque, quemadmodũ huius æterna voluntas iussit, ita est situm. † Vtile igitur mẽbris omnibus locũ quem sortita sunt, tueri, adeò sanè, vt si quicquã horũ ordine locõve proprio mutato, aliũ quẽdam occuparit, omnium etiã iudicio dignioré, totum interire perdiq; videamus, dignitate propria cadere, nec tamẽ cõsequi alienam.] *Quòd si omnia hæc vnũ quiddam mẽbrum sint, vbi corpus? Nunc verò multa quidẽ membra sunt, corpus verò vnũ*. Abũdè iã igit̃ diuinę ordinatiõis argumẽto cõuictis, pergit rationes rursus cõcinnare: quorũ quidẽ neque hoc, neq; illud semper facere cõsueuit, sed istis velut vicibus pulchrè variat argumẽta. Nec enim cõpescẽdo solum, auditorẽ turbat, nec vt omnium rationes quærat, assuefaciendo, in ipsam sauciat fidẽ: sed nũc hoc, nũc illud facit, vt & credãt, & vt ne tumultuẽtur: & postquam silentiũ imposuit, rationes colligit rursus. Sed tu mihi cõtentionẽ, ducemq; victoriæ certũ vide. Vnde em̃ dispares, alióq; aliis abiectiores esse se maximè putabãt, nempe q; ingens inter ipsos discrimẽ esse videretur, ex eo ipso æquè ille honoratos esse omnes ostendit. Sed quĩ tandem? dicam: *Si vnũ*, inquit, *omnia sint membrũ, vbi corpus?* Id est, si non est quædã inter vos certa diuersitas, ne corpus quidem estis. si porrò nõ estis corpus, neq; vnum eritis. si nõ vnum, quomodo par fuerit omnium dignitas? Contrà igitur, si æquè quidẽ omnes polletis, corpus non estis. si non estis corpus, neq; vnum. si non vnũ, quomodo equè eritis honorati? Idcirco igitur q; nõ eodẽ omnes spiritus ornamento polletis, sed munus aliud alius habet, corpus estis. corpus verò cum sitis, vnũ estis etiam, nihilq; in eo q; corpus estis, differtis inter vos iã quicquã. Itaq; differentia vel maximè est quæ honoratos reddit omnes ex æquo. atq; hoc est quod subiũxit. *Nunc verò multa quidẽ membra, vnũ vero corpus, &c.* Istuc igitur fratres nos quoq; reputemus, omnẽ ptinus inuidiã proculcemus, † neq; iniqui gratia maiori pollentibus simus,] neq; tenuioibus insultemus: sic enim ille iussit, cuius voluntati nõ est cur se quisquã opponat. Si quis insultat porro, cogita op° quod tu facis, efficere illũ sæpe nõ posse. Itaq; quãquã inferior, tamẽ hoc excellis: & ille quanquã maior, † tamẽ hoc relíquitur tibi:] & sic æqualitas fiet. Equidẽ & in corpore mẽbra quę parua sunt, haud paruũ prębẽt vsum, sed auulsa magnis, ea vehemẽter obscurãt. Quid enim capillis toto corpore vilius esse potest? at illos tamẽ ipsos quãtũcunq; viles, si vel à palpebris, vel ab oculis ipsis detõdeas, omnẽ totius vultus gratiã deturbasti, oculúsq; iã ipse haud æquè splẽdebit venustus: & quanquã incõmodum leue sit, tamẽ elegantiã vultus omnem: neq; elegantiã modo, sed vsum etiã præstantẽ illum, & aciẽ oculorũ cõturbat. Habet enim vnũquodq; membrorũ & propriã & cõmunem quandã virtutẽ. Forma similiter peculiaris quædã in omnibus est, quædã cõmunis. Quæ quanquã discreta videãtur, tamẽ ea lege natura copulata sunt, vt altero pereunte, necessario pereat alterũ quoq;, planéque totã rẽpub. tãgat, si quid accepit incõmodi priuatus vnus. En igitur, oculi clari sint, lucẽtésq;, genа ridens [rubrũ labrũ, nasus rectus,] superciliũ ,pcerũ: horũ quodcunq; quomodocunq; demutes, cõmuniam pulchritudini detraxisti, omniáq; trĩstitię plena, turpia apparebunt omnia, quæ prius erant venusta. Nasum summũ præcide, mox ingentẽ membris omnibus induxisti deformitatẽ. Fac in corpore per cætera pulcherrimo, pedẽ vnũ claudũ, mancũ videbitur corpus vniuersum, vnius sit mẽbri hęc licet orbitas. in manibus similiter, vnũ vnius digiti tolle vnguiculũ: id ipsum quod dixi, statim videbis. Lubet in mẽbrorũ viribus officiisq; idipsum experiri. digitũ vnũ reseca: cæteros ad opus senties cũctãtiores, neq; pari iam strenuitate suum officiũ perfungentes. Cõmunis igit̃ toto corpori turpitudo vnius mẽbri damnũ, ornamentũ cõmune vnius mẽbri salus cũ sit, ne proximum fratres abiiciamus, ne tã arctè nobis cõiuncto temerè insultemus. Ab illo siquidẽ tam humili mẽbro pulchrũ illud speciosũmque pulchrius spectabiliúsq; euadit: & à ciliolis istis tantã oculi gratiã cepe rũt. † Neque verò] ad eum solũ redundat incõmodũ, qui accepit: sed is etiã qui dedit, non minimã sustinebit partẽ. Quod vt ne fiat, ita fratres nos inuicẽ foueamus, & illã quã natura corpori prę̃scripsit legẽ, in societatẽ Christianã transferamus, sic omnibus mortalibus vt corporis nostri mẽbris prospiciẽtes. Sunt enim & in ecclesia mẽbra multa diuersãq;, sublimiora quædam, quædã inferiora. sunt virginũ chori, sunt viduarũ collegia, sunt & casto cõnubio fulgentium cœtus, & multi omnino virtutis gradus. In iuuandis miseris eandẽ inuenies diuersitatẽ. huc quidã totos sese euacuarũt: alij sic, vt solũ quod vitæ satis esset, sibi relinquerent, & necessitatẽ vltra nihil seruarent. Quidam ex aceruo dare maluerũt, sed isti tamen omnes mutuo sibi sunt ornamẽto: & maior si minorem cõtemnat, maxima seipsum laudis suæ parte fraudabit. Si virgo eam quæ in cõnubio est despiciat, non parum de mercede sibi sua rescidit. Item si qui dedit omnia, eum qui non dedit, calumnietur, magnam laborum partem amisit. Et quid ego virgines, viduas, & eos qui pro Christi nomine nihil sibi reliquum fecerunt, dico? mẽdicis quid esse vilius potest? sed illi tamẽ ipsi, vsum ecclesiæ, templorũ foribus admoti, pulcherrimum quendã, & ornamentum maximum prę̃stãt, vt his sine, plenitudo ecclesię perfecta esse nõ possit.

† cum vt omnia ita fierent expedire probasset. Hic sup. b

† operationis.

† à loco.

† in omnibus vtilitatem.

† Vtile igitur & pedi quod ita ordinatus sit, non capiti solum. & si ordinẽ mutaue rit & proprio loco relicto alterum inuaserit, etiamsi maiorem videatur adiisse, omnia perdit ac corrumpit. Siquidem & proprio excidit, & alterũ non consequitur.

† neq; gratia maiori pollentibus inuideamus.

† tamẽ in hoc minor est:

† Itaquè aduersus se pugnat, qui aduersus fratri pugnat. nõ enim.

possit. Quod & apostoli principio statim intelligentes, vt cætera quidẽ omnia: ita istuc quoq; viduæ vt Act. 6. a essent pręclarè cõstituerunt, tantã in ea re diligentiã collocãtes, vt illis ministros septẽ pręficerẽt. Quẽadmodũ em̃ episcopos, sacerdotes, diaconos, virgines, cõiuges numeramus catalogũ ecclesię recẽsentes, sic & viduas. Neq; verò vsum illæ sui aspernabilẽ præbent: nam tu cum lubitum est ades tantũ, illæ noctu diúq; hîc psallũt, adsuntq; cõtinuo: haud equidẽ mẽ dicitatis, quemadmodũ videri fortasse potest, gratia. Nam si id quidẽ velint, per forũ ire & porticus mẽdicatum licebat: sed pietatis quoddã nõ leue momẽtum habent. Vide enim, quæ tanto paupertatis igne coquuntur, vocẽ blasphemã aut indignã (quod locupletum illarũ pleræq; solent) nullam vnquã emittunt. Harũ igitur incœnatas alias cubitũ ire, alias sub dio, assiduo frigore rigẽtes agere, in eadẽ tamen omnes gratiarũ actione, & prædicatione patris durare cernas. Obolũ dedisti, gratias ãgunt, & mille pręterea modis bene tibi præcantur. nihil dedisti, nõ ægrè ferunt, sed etiã sic dominũ laudãt, solito tantũ, tenuíque victu cõtentæ. Nolint velint, inquis, ferãt oportet. Quĩ istuc tandẽ obsecro te, aut quĩ tibi tã inhumana vox venit in mentẽ? an verò non artes sunt malæ quædã, vnde facere quæstũ vetuli, vertulæq; possent? non licuit, si voluissent, viuẽdi rationẽ inire minus acerbã? & vel ex his vnde lautè viuerent quęritare? Non vides q̃ multi eiusdẽ ætatis homines lenones & prostitutores facti voluptatibus etiã fruantur? At verò haud illæ, quę fame perire malunt, q̃ inquinare vitã, & salutẽ suã turpiter prodere. Assiduè igit̃ pharmacũ tibi salutis apparantes sedẽt. Neque verò medic° quisquã ferro manúve admotis sic accuratè putrida vulnera secat, vt pauper egena manu porrecta stipẽ flagitãdo vulnerũ cicatrices tollit. Et quod mirũ, citra dolorẽ, citra suspiriũ, pulcherrimam cõferunt medicinã. Neque minus ille, per silẽtiũ, solóque cõspectu, pro tẽpli foribus mendicus sedẽs, suadendo potest, q̃ qui populũ moderamur, & pro cõcione quotidie declamamus. Quid enim aliud nos vobis inculcamus quotidie docẽdo, nisi vt ne altũ sapias ô homo? Res est subito inclinans, & omnigenis casibus q̃ maximè obnoxia hominũ natura: ad senectam iuuẽtus festinat, dilabitur gratia in deformitatẽ, ad imbecillitatẽ robur decrescit, sanitas in lãguorem deficit: in contẽptum gloria, diuitiæ in penuriã, honor in despectũ abit: præcipiti flumini nec vsquã cõsistenti, sed ad prona cõtinuo, & per omnia ruẽti, nostra similia sunt. Hæc & his plura mẽdicus ille, nõ verbis & oratione ad hoc cõcinnata, sed re ipsa, & vero vultu (quod genus hortationis potentissimũ est) assiduè cõtestatur. Quot igitur eorũ putas, qui ad postes nũc tẽpli miseri sedent, floruerũt quondã, & magna gesserũt? Quot deformiũ illorũ credis, ipsi quoque & corporis vi quondã, & formę pręcellẽtia multos † sollicitarũt] nihil est quod dubites, aut hos idcirco subsannes. Id genus exẽplis mille vita scatet. Ex abiectis & cõtẽptibilibus hominibus si euasuerũt reges sæpe, quid mirũ si è magnis clarisq; vitis mẽdici cõtrà facti sunt quidã? Nã illud ,pfecto incredibilius est, cũ hoc trãslatitiũ sit & peruuglatũ. Ita nõ est cur quis dubitet illorũ plerosq; artibus, bello, opibus floruisse quondã: misereri vices illorũ, & cũ dolore etiã sorti quenque suæ metuere cõuenit potius, ne idẽ iã olim ipsi quoq; periclitemur. Nã & nos homines for tunę lubricitati equè omnes obnoxij sum°. Sed huic nostræ orationi iãdudũ arbitror rudis aliquis, & calũniari omnia solitus reclamat, totósq; nos traducit. Quousque tandẽ inquiẽs mẽdicos † nos esse coges?] † calamitates nescio quas portendẽs, mẽdicitatẽ pro cõcione solam tollẽs, & mendicos facere nos prorsus instituens. Ego verò nequaquã mendicos facere vos ista inculcãs volo, [sed cœli diuitias vobis aperire studeo.] Siquidẽ & ad sanũ de ægrotis, ægrotantiũq; languoribus orationẽ qui facit, nõ equidẽ quĩ in morbũ auditorẽ adducat cõtẽdit, sed vt sanitatis ille curam habeat maiorẽ, eorũ quæ ægris acciderũt metu ignauiã deinceps suam emẽdet. Metuenda res paupertas esse videtur, & ipso etiã nomine horribilis. Equidẽ hanc quia metuimus, hoc ipso verè iam pauperes sumus, etiam mille talẽta possidẽtes. Neq; em̃ qui nihil habet pauper est, sed paupertatem horrens. Quoniã & in calamitatib° ipsis nõ passos grauia, sed ferre etiã si leuia sint, nõ potẽtes lugemus, miserosq; putam°, adeò vt ferre qui nouit, laude pręconióq; dignus habeat̃. Et hoc quidẽ isto habere pacto, videre à certaminib° licet. Nã quos istic laudamus? † eos nẽpe qui sępius verbera ingeminãtes, nihil ipsi sudant, turbantúrve,] sed recta sublimiq; ceruice cõsistunt: † haud eos qui ad primos statim cõgressus retrosiliẽrunt. An non illos igitur tanquã fortes & generosos coronam°, hos velut imbelles timidosq; explodim°? Istuc igitur ipsum & in vitę negociis faciamus: tolerãtissimo animo omnia perferentẽ, velut olympicũ illum pancratiasten coronemus: timidũ verò illum & trementẽ, & ante cõgressum, ictus metu exanimatũ deploremus. Quemadmodũ enim in certaminibus qui aduersariũ antequam brachia tollit, motã tantummodo dextram videẽs fugiat, neq; plagam vllam expectẽt, mollis, deridicul°, imbellisq;, & laborũ omnium impatiens habet̃: ita planè de his qui paupertatẽ horrẽtes, ne expectationẽ quidẽ huius animo sustinere possunt, iudicamus. Haud igitur miserũ ego quidẽ te facio, sed tute bone vir teipsum: quĩ em̃ non ludat satan te posthac, ante plagã ad solas minas cõtremiscentẽ videns? imò plaga ne eget quidẽ: opes tibi modo, quib° ne abripiãtur metuas, relíquat, quauis te cera reddiderit molliorẽ. Equidẽ, quia natura solemus, quę metuimus postq̃ experti sumus, metuẽda putare minus, ne id accidat, vehemẽtissimo tẽ satan ante cõgressum paupertatis distinet metu, & velut cerã liquefacit. Est enim profecto cera vir huiusmodi mollior, & vitam viuit ipso Caïn miseriorẽ, eorum quib° abundat desiderio flagrãs, his quę nusquã sunt sese affligẽs, & † quæ sunt] identidem se crucias; † ob ea opes velut fugitiuum seruũ intus includens, mirabilibus quibusdã, & nouis sese perturbationib° distringens. Nã & cupiditate fertur absurda, & timore multiplici, & solicitudine quoquo versus ingruente macerat̃, nauigio omni ex parte vẽtis aduersis oblũctãtibũsq; iactato, & decumanos fluct° sustinẽti simillimus. Quẽ quãto obsecro melius sit tolli semel periréque, q̃ tantas animo tempestates assidue perferre? Nã & ipsi Caïn optabilius mori fuit, q̃ per omnem vitã cõsternari. Id igitur quò minus accidat fratres, astum illũ calumniatoris satanæ rideamus, auaritiæ vincula rũpamus, frangamus sæuissimi teli cuspidẽ, aditum omnem hostí præcludamus: auaritiã enim animo fori cõtemnere si potes, plagam non est cur metuas vllam. Apprehendere satan nõ potest, radice malorum

† supera-uerunt?

† in sermonibus adducis?

† cõsine qui sępius verbera pąsi nihil dolore cõmouẽtur, † an eos.

† ob ea quæ habet.

malorũ extirpata.si radix enim nulla sit,neq; fructus ille malignus pullulabit. Hæc vociferamur semper quidẽ nos,& vociferari nunquã desinimus. Si quid porrò clamore nostro ꝓficiamus,dies illa mõstrabit,
upra.3.c. per ignẽ quondã reuelãda,&opus vniuscuiusq; quale sit ſpectandũ exhibitura,ardentes lampadas patefactura pariter & extinctas.Hîc oleũ habens, nõ habẽs,prodibit vterq;. Quod tu procul auertas ô Iesu Christe, ne quisquã consolationis tum expers inueniatur,sed largã omnes beneficiorũ suorum copiam afferentes,& viuis lampadibus ardentes sponso occurrãt:absit acerba & horribilis vox,quum qui hinc omnis misericordię & humanitatis inanes soluerũt,
Mat.25.b istic audire cogentur, illam sponsi scilicet, Nescio vos, inquientis. Hanc facito Iesu Christe ne sentiamus, sed iucundam illam potius, & desiderabilissi-
Ibidem. c mam: Huc amici mei benedicti regnum capessite paratum ab æterno vobis. Sic enim vitam illam viuemus beatam, & bonis longè humanæ mentis cogitationem omnem supergredientibus perfruemur,quæ vt nobis cõtingant,gratia faxit & benignitas Christi Iesu saluatoris nostri, cui gloria & imperium nunc & semper,& in secula seculorum, Amen.

Homilia xxxj.

ET non potest oculus manui dicere,nil est mihi te opº: aut rursum caput pedibus:nihil est mihi vobis opus. Postquã inuidiam tenuiorum repressit,tristitiãmque quæ esse,propter maiora aliorũ dona videbatur, exemit: nũc eorum etiã fastum deiicit,qui dona scilicet maiora ceperũt. Et quanquam fecit id quidẽ in his quæ aduersus illos supra disserebat(nã donũ esse cũ diceret non quiddã virtute nostra partum,quid aliud q̃ hos etiã confutauit?)tamẽ vehemẽtius iam id ipsum rursus eadẽ in imagine cõsistens facit. Corpore posthac, & quę hinc est, vnione missa, ad membrorũ inter se collationẽ,quã rem prĕcipuè nosse quærebant,festinat. Neq; vero ꝓ vnũ omnes se corpus esse scirẽt,tam idoneũ consolãdis ipsis fuit quàm si in his etiã quę habebant, haud ita se multũ differre cognouissent.Inquit igitur: *At non potest oculus manui dicere, nihil est mihi te opus:aut rursum caput pedibus,nil est mihi vobis opus.* Etsi donũ enim inferius est, necessariũ tamẽ:& vt illo nõ existente multa impingãt,ita sine hoc, plenitudo ecclesiæ manca fuerit sanè.Neq; nõ dicit oculº,sed dicere nõ potest,inquit. Itaq; si maximè velit,si maximè dicat etiam,nunquã
†neque ea res natura consistit. id accidat tamen, †nusquã quod dicit rerũ cõsistat.] Vtraq; igitur extrema sumẽs,in ipsis orationẽ exercet,manu oculisq; primũ:mox etiã circa caput & pedes,aucto paulũ exẽplo. Nam quid pedibus humilis est? capite quid honoratũ necessariũmve magis? est enim homo vel maximè caput scilicet. Atqui nõ sufficit ipsum sibi tamẽ, omniáve expedire solũ potest. Si possit enim,frustra nobis appositi pedes fuissẽt.Et hactenus quidẽ euectum esse se,satis nõ habet,sed altiorẽ superiectionẽ quĕrit(quod facere vbiq; ferè solet)nõ intra æqualitatẽ cõtentione cõsistens,sed lõgius etiã procurrẽs.Subiungit itaque:*Multò verò magis,quæ membra corporis imbecilliora videtur, necessaria sunt: & qua viliora putamus, ea studio excolimus ampliore:quæ deformia, iis formæ plus conciliamus.* Corporis similitudinẽ adhibet, vbiq; deiectũ erigẽs, tumidũ verò coërcẽs. Non solũ hoc, inquit, dico, opus maiora minoribus habere,sed multũ ad hoc etiã præbere vsum.Si quid enim imbecillũ in nobis est,si quid contẽptibile,hoc necessarium est, & honore amplius potitur.Pulchrè verò, quę videtur,itẽ quæ putamus,inquit,haud naturæ rerũ,sed sentẽtiæ vulgaris de medioq; sumptæ calculũ describẽs. Neq; enim in nobis esse putandũ est vtile quicquã. opus est eĩ dei. Genitalibº nostris quid videri contemptius possit?atqui honore prĕcipuo fruũtur, adeo sanè, vt qui egestate pressi, nudũ circũferãt reliquũ corpus,ea mẽbra nũquã sustineãt exhibere nuda:quanquã nõ est ea rerũ quę in precio nõ sunt,sors & cõditio. magis enim q̃ cætera despici cõsueuerũt. In domo videmus, qui seruus abiectior est, non solũ cura non tractatur maiore,sed ne eadẽ ille cũ cæteris quidẽ.Itaque & hoc,si deiectius fuisset,non solũ nõ vberiori honore frui,sed ne eodẽ cũ cĕteris potuisset:atqui maiore fruitur:diuina nempe sapientia hoc ita cõparante.aliis enim suapte natura ne egerẽt prouidẽtia indulsit,aliis verò postquã id ipsa quidẽ non dedit,dare nos iussit, coëgitq;. Neque idcirco contẽptiora sunt tamen, quãdo & animalia omnia ferè ab ipsa natura ne indigeãt acceperũt,nõ veste,non calceis,non tecto egẽt [pleraque ipsorũ:] neque ob hoc ignobilius corpus nostrũ euadit tamẽ, ꝓ illorũ prĕsidio,dum se defendit, vtatur. Nã si quis rem diligẽtius expẽdat, natura sua nobilitata necessariaq; sunt.quod ipse quidẽ significãdo non solũ à studio nostro & obseruantia, qua maiore imbecilla fouemus, sed ab ipsa etiã natura rerum humilibus istis suffragiũ petiuit,authoritatẽq; cõciliauit. Itaq; quoties imbecilla aut neglecta dicit, quæ videntur, inquit:quoties necessaria,iã nõ amplius quæ videntur,inquit,sed ea esse necessaria demõstrat:&rectissimè id quidẽ.Siquidẽ & ad liberorũ propagationẽ,& ad generis nostri æternitatem perquã opportunissima illa sunt.Legibus itaq; Romanis,quisquis ea prĕcidebat,& sese euirabat,grauiter puniebatur,tanquã qui cõmuni generi offecisset,& ipsi vim attulisset naturę.Sed pereant intẽperati homines, admirandum dei opificium calumniantes. Vt enim vinũ quidam, ebriorũ moribus offensi,& sexum muliebrẽ,propter adulteras quasdã:ita hęc mẽbra quoq;,quia sunt qui parũ honestè vsurpent,multi velut turpia cõdemnãt, detestãturq;. Atqui nõ cõuenit:neq; enim vnà cũ rei natura, orta vitia venerunt, sed ex eius qui peccate sit ausus,delectu gignũtur.Quidã verò imbecilliora, ignobiliora:itẽ necessaria, honoratiora, de oculis & pedibus Paululũ dixisse putant.Et imbecilliora quidẽ necessariaq; oculos esse,quia quantũ viribº relinquãtur, tantũ vsu præcellãt.ignobiliora verò,pedes, quia ipsi quoq; magna ꝓuidẽtia curãtur.Deinde ne hyperbolẽ struere nouã cogeretur,*Quæ decora*,inquit, *in nobis sunt, cura nostra non egent.* Ne quis enim dicat, quid hoc rei est?Despicere ꝑciosa,viliorib° ĩtẽtos esse iubes?Nos verò ista nõ despicimº, inquit,sed cura nostra ipsa non egẽt. Atq; hîc vide quas laudes quabreuitate perstrinxit. Adhæc q̃ vtiliter, & quàm ex vsu.Ac neque cõtentus his est, sed causam præterea subiungit: *Contẽperauit*, inquit, *opifex copus, indigentique honoris tribuit, plus, ne scilicet esset in corpore factio.* Si contemperauit, quod abiectius erat,apparere passus nõ est:quod enim permiscetur,vnum fit:neq; iam quale fuerit antea, discerni potest, alioqui ne permixtum quidẽ diceremus.Et vide quàm pulchrè,siquid inest minoribus vitij,præteruehatur:non enim inhonorato autdeformi, sed indigenti inquit,Qui indiget autem? Iuxta naturam: indigenti igitur, honoris plus dedit.

dedit.Quid istuc verò?Vt ne esset in corpore factio. Vt multis enim cõsolationibus eos erexisset, doluissent tamẽ, quãdiu minora capere se putassent, ergo magis esse honoratos necessariò demõstrat.in digẽti honoris plus,inquit, dedit, mox ratione subiecta: qua,vt & indigerent quędã, & eadẽ maiori tamen in precio haberẽt,ex vsu fuisse docet. Sed quę illa est? Ne esset,inquit,in corpore factio.Non in mẽbris in-
†Magnº enim futura erat ex esse. quit,sed in corpore. †Magna eĩ futura erat,sine dubio,simultas,]si quędã & natura,& nostra prouidentia adiuta,niterentur,quędã vtraq; carerent.Scissaq; inter se membra fuissent,ferre societatẽ nequeuntia: mox dissidentibus his, in cætera etiã incommodum redundasset. Vides vt indigenti necessariò honoris plus sit tributũ. hoc enim nisi fit, cõmunis omnium pernicies quędã incumbit.nisi enim multa cũ prouidentia à nobis illa foueãtur, detrimentum accipiant oportet, quãdo naturæ præsidio ex sese sunt destituta.Detrimentũ interitus sequatur:interitum, corporis iam dissolutio:hanc cĕterorũ iam, prĕstantiorum etiã ruina communis. Vides dũm illis prospicitur, q̃ pulchrè istorum etiã cura & salus procuretur. Neq; enim eandẽ, in sua quidq; natura, & corporis societate rationẽ habet.Vnde fit,vt si corpus interire contingat,nihil prodesse singulorum sua sibi salus possit. Vt oculus enim,vt nasus,quod suum est tueatur,vinculo societatis rupto,cõmodum ex ea re tamen nullum erit. Contrà hoc seruato, vt illa maximè patiantur,fouebuntur tamen, sanitatíque restituentur citò. Sed dicat fortasse aliquis: in corpore quidẽ istud habere locum,vt quod ignobilius est,honoris plus adipiscatur:inter homines verò,vix id vsquã deprehendi.Immo hoc inter ipsos videas euenire maximè.Nã
†vndecima. & qui† decima]hora venerunt, mercedem accipiunt
Mat.20.a primi:& ouis errans, pastorẽ vicit, vt nonaginta no-
Lucæ.15.a uem relictis,vnã se sequeretur,inuentãq; gestaret,nõ
Ibidem. g ageret.Et intẽperatus ille filius, honore fruitur vbe-
Ibid.23.e riori,q̃ qui erat in precio. Latro etiã ante ipsos apostolos coronã præconiumq; inuenit. In talẽtis idem
Mat.25.b videre licet. Nam & qui quinq; accepit, & qui duo, rebus iisdẽ ornantur,& illud ipsum duo accepisse,beneficentiæ cuiusdam loco est. Nam si ille quinq;, id est supra vires suas accepisset, excidere potuit vniuerso.Nunc autẽ quum accipit duo, & quæ concredita sunt exauget,laudem tantã reportat, quantã qui quinque,tantò præcellentior, quanto minori cũ negocio coronã eandẽ est assecutus. Et quanquã ipse quoque homo esset, perinde vt qui quinque,nihil tamẽ herus cum illo rationẽ vel pensiculatius init, vel ad eandẽ cum conseruo operam cogit. Sed nec cur nõ quinque cõfecerit ipse quoque, quum id iure potuisset,expostulat,sed & ipsum coronat.Hęc quia fratres intelligitis, nõ est cur minoribus maiores temerè insultetis, ne vobismetipsis citius q̃ illis incõmodo sitis. His enim reuulsis totum interibit corpus.
Hic sup.b Quid enim aliud corpus est,q̃ mẽbra multa? [quemadmodum ipse dicit,corpus nõ esse membrũ vnum, sed multa.] Quæ quum ita sint,demus operã vt multa quæ sunt,multa maneant. Hoc enim nisi fit,ad letalia etiam,plaga extimis illata descendet.hinc istud quoque,nõ solũm vt ne diuellamur instat, sed vt arctissimè iungamur. Ergo nõ satis habuit dicere,ne factio in corpore sit,sed subiungit,*Vt æquè de se [inuicem] solicita sint membra*: secundã hanc quoque causam adiungẽs,qua minoribus plus honoris haberi declarat:

Non solùm enim,vt ne abs se inuicem mẽbra discedant,deus pater curauit, sed vt ingens prĕterea charitas,ingens inter ipsa foret,iussit.Nã si in ꝓximi salute sua cuiq; salus stat, haud mihi tu maius obiicies,minúsve quicquã. Tãtisper enim dũ corpus cõsistit, cerni differẽtia potest: vbi periit, nõ potest. Periit autem,si nõ & minutiora illa consistãt.Ergo si summa intereũt infimis abreptis,æquè veniũt vtraq; curãda,velut quę mutua salute nitãtur.Vt sexcenties igitur minº humiliúsve membrũ esse dicas,nisi æquè ac teipsum curabis,nisi nõ negligis,in teipsum ea negligentia redundabit. Itaq; nõ solùm vt pro se inuicem, sed vt pariter pro inuicem solicita sint, monet: hoc est, pari studio minimus maximus curetur. Nè tu igitur hunc esse nescio quem de medio dicas, sed esse membrũ eius corporis cogita, quo tota ecclesia cõtinetur. Nec minus ille,q̃ oculus,corpus facit esse corpus.Vnde enim corpus exædificatur,in eo nemo quisquã quoquam plus habet. Neq; enim ex eo corpus fit,ꝓ membrorum hoc quidẽ sit minus,illud maius,sed quòd sint ea multa & diuersa. Vt enim tu qui maior es,constituis corpus,sic ille, cùm sit minor:vt huius humilitas, quoties struere corpus sit necesse, æquè vt tu veniat, æquè ad hoc symbolũ sit preciosa.Idem enim tibi pollet,& perspicuum est. Esto eĩ nõ preciosius viliúsve, non maius minúsve. Sed esto oculus omnia,esto caput omnia, an nõ interibit corpus?Et hoc nemini dubiũ, idem si sit infimũ quiddã omnia,fiet.Ergo etiã hoc pacto ęqua magnis minora sunt.Immo quod plus est,vt maneat corpus,idcirco minor,minor est, adeoque propter te minor,quò tu maior esse possis,vt dignus sit qui pari ab omnibº cura,maxima à maximis,foueatur.Et quia dixit pari solicitudine se tueãtur,hoc pari rursum exponit, inquiens: *Siue enim ægrè membrum vnũ habet,omnia consternantur:siue gaudet,omnia exultant.* Idcirco cõmuni prouidentia,in tãta membrorum diuersitate,summã, inquit, cõiunctionẽ adornauit, vt quicquid incidisset, magna esset omniũ conspiratio,magnus cõsensus. Si enim proximo prospicere,suam ipsius est salutẽ tueri,secunda, aduersa,omnia cõmunia esse decet. Tria igitur hic flagtiauit Paulus,ne scindantur,sed penitissimè copulẽtur,ex æquo sibi prospiciant: quicquid incidat cõmune putent.Et suprà quidẽ plus honoris inferiori,propter imbecillitatem dedit, inquit:quasi maioris†curę]imbecillitas causa sit:Hic verò mutuæ †honoris prouidẽtię ratione adęquauit. Idcirco honore fruiẽ, inquit,vberiore: †quia nõ minore fruitur]prouiden- *†vt non minore fruatur.*
tia.Non hinc autẽ solùm, sed ex his quę incidere læ-
ta tristiaq; possunt,mẽbra colligantur.Calcaneo spi-
na infixa est,sentit totũ corpus cruciaturq;,incuruatur dorsum & vẽter,femora corripiũtur: manus ceu satellites ministriq; properantes,retrahunt infixam: inflectitur caput, soliciti oculi tuentur. Ita fit vt pes, quantũ relinquitur, ascendere non valens, tantò superet, ad se caput quod summũ est deducẽs: idq; nõ amicitia,sed debiti & officij iure.Ergo si quę maiora sunt,nihil amplius cęteris habent,q̃ quòd minoribus magis sunt obstricta,& sollicitudinẽ debent,& casus æqualiter omnes perferre, magna profectò societas est.Quid enim calcaneo vilius? capite quid honoratum magis? sed hoc ad illud ex officio descendit tamen,cæterorũ omnium turba stipatũ. Rursum si patiatur oculus,omnia dolebunt;omnia cessabunt,non pedes ibunt, non manus operabuntur, non frui iam consuetis

consuetis cibis vẽtri lubebit, oculorũ licèt sit dolor. A
Quid vẽtrem ocule mordes? quid pedes remoraris?
quid manus vincis? Quia innexa natura omnia sunt,
modoq; ineffabili cõpatiuntur. Si nõ compatiantur
enim, nõ vtique prospicerent mutuò sibi. Quapropter vt æquè igitur pro se solliciti sint monet, addit q;
vt si mẽbrum patiatur vnum, cõpatiantur omnia. Si
vnũ in precio sit, omnia congratulentur. Sed qui cõgratulãtur, inquis? Coronatur caput, splendescit homo iã vniuersus: disserit os, statim oculi arrident, serenanturq; linguę, licèt nõ oculorũ ea laus sit & decus. Rursus cùm pulchrè nitent oculi, matrona iam
vniuersa nitet. Quemadmodũ vicissim, si nasus æqualis, ceruix recta, membra cætera laudata si sint, oculi
exultant, clarescuntq; iidẽ multa lachrymarũ vbertate, cæterorũ dolorem & calamitatem prosequuntur, ipsi illęsi sint licèt. Ista fratres reputemus, mẽbrorum coniunctionẽ imitemur, proximi malis ne insultemus, bonis ne inuideam°: furiosorũ hoc est, & mẽte carentiũ. Qui oculum spontè effodit, an nõ ingens amẽtiæ documentũ præbet? qui manum vorat, non cõspicuum furoris exhibet argumentũ? Si porrò hoc
ita in mẽbris est, in fratrib° si fit, quid obstet quò minus furoris arguamur, in ingens incõmodum incurramus? Quantisper enim oculus lucet, tua quoq; constabit elegãtia, totumq; splẽdebit corpus. Nec enim
sibi modo formam ille ministrat, sed cõspiciendum
etiam teipsum facit. Quòd si tu illũ extinguas, tenebras vniuerso corpori induxisti, gratiã membris omnibus abstulisti. Quemadmodũ igitur si lucentem illum oculum seruas, gratiam toto corpori seruas, Nemo enim oculũ pulchrum, sed fœminam pulchram
dicit, aut certè oculum post cõmune encomium tollit: Sic & in ecclesia contingit, vt si quidam illustres
sint, vniuersam gloriæ famã illa decerpat. Nã ne inimici quidẽ separant laudes, sed cõiungunt: vt si quis
sit dicẽdo famigeratus, nõ ipsum laudant solùm, sed
ecclesiã vniuersam. Neque enim vir mirãdus est, inquiunt, sed mirandum Christiani doctorem habent.
adeoq; reddunt hãc laudem omnibus communem.
Itaq; gentes quidem virtutem iudicãt communem:
tu diuidis, bellumq; tuo ipsius corpori infers, seditionẽ domesticis mẽbris moues, haud cogitans, qui
Matt. 12. & Luca 11. b. oĩa euertas. Nam regnum, inquit, in se diuisum hàud
consistet. Equidẽ nihil tam dispergit dissipatq; q̃ inuidia, sęuum malũ, nec vlla venia dignum, & ipsa viciorũ omnium radice auaricia, tetrũ magis. Auarus
enim tum certè cũ accepit ipse, inuidus tũ cùm alius
nõ accepit gaudet. Rem strenuè peractã putat, quoties proximo est acta malè: successum ab alterius infortunio, non fortuna sua metitur: cõmunis hominũ
naturæ, oberrans hostis, Christi membra flagellans,
quo nihil furiosum magis. Inuidet satan, sed hominibus, socio iã nemini: tu verò homo cùm sis, hominibus inuides, odium aduersus genus, naturamq; communẽ exerces, quod ne satan quidẽ facit. Quam igitur veniã assequere? quam tandẽ excusationem prætẽdes? si fratris successũ vidẽs, intremiscas, pallescas,
vbi coronari, gaudere, exulrare oportuisset. Quòd si
æmulari libet, nil obsto, æmulare sanè, sed vt ei qui
bonus vir est, similis euadas, non qui supprimas: ad
idẽ fastigium ascẽde, virtutem eandẽ exprime. Hæc
honesta ęmulatio est, imitari, nõ inimicum esse: non
cõmodis aliorum, sed sui ipsius viciis offendi. Atqui
contrà inuidia solet, mala sua nescit, successu liquitur
aliorũ. Nunquã egenũm ita paupertatis sarcina premit, vt inuidũ fœlicitas fratris: quo quid, obsecro, sit
sæuum magis? Nam hoc ille, quemadmodũ dixi, etiã
auaro est peior. Nam hic quidem quoties capit ipse,
ille verò cũ alius excidit, lætatur. Obsecro igitur pessima inuidiæ via relicta, ad honestã æmulationẽ animum adiiciamus. Vehemens res est æmulatio, igne
feruentior, magna ex ea re cõmoda percipere licet.
Sic Paulus Iudaicæ gẽtis homines ad fidẽ inducens, Rom. 11. b.
inquit: Si quo modo ad æmulationẽ gentis meę homines prouocare possem, quò aliquot saltem lucrifacerem. Sic enim qui æmulatur, vt ille volebat, nihil
successũ fratris, sed quòd relinqui se videt, indolebit: inuidus quum rẽ succedere videt alteri, tabescit,
prorsus velut fucus quispiã alienis laborib° tabescẽs,
capessere labores ipse nunquã cogitans: aliũ accinctum vidẽs ingemiscit, omnia facit qui illũ remoreti:
B cui rei morbũ conferemus? Perinde esse videtur, vt si
somnolentus quispiã asinus, & crassa carnium pulpa
grauis, equo pernici cõiũgetur, qui quum sequi nolit,
illum mole sua inhibere etiã conetur. Nam & hi qui
profundo somno aliquãdo surgat, nihil neque cogitat, nec occupatur: omnia verò mouet, qui illũ in cœlum properantẽ subuertat, deiiciatq;, expressa quædam satanę imago: qui ipse quoq; hominem in paradiso videns, nihil eam ob rem mutabatur, sed ex hoc
illũ statu deiicere parabat: & rursum in cœlo sedentẽ
hominẽ, alios huc festinantes conspicatus, eodem illos liuore interuertere, & feruentiorẽ sibi flammam
excitare perrexit. Sic enim fit semper, vt cui inuidetur, si modò vigilet, illustrior odio reddatur: ipsa sibi
inuidia plus assiduè mali concinnet. Sic Ioseph ille
C clarus euasit, sic põtifex Aaron. Coẽgerunt inuidorum insidiæ dominũ, vt iterum iterumq; clarũ huic
testimoniũ exhiberet: eædem vt virga germinaret, in
causa fuerunt. Sic Iob opulentia tãta, & rebus cæte- Num. 17.
ris fruebatur, sic inuidi innumerabilib° suis malis tẽtantur. Quæ quum ita sint, scelestũ hoc æmulationis
genus fugiamus. Quid enim, dic obsecro, malè te habet? num quòd frater donũ spirituale cepit? Sed vnde cepit obsecro? nõ ab ipso deo? aduersus illum igitur inimicitiã exerce, qui donũ dedit. Vides quò malum serpit, & vt colophonẽ viciis omnibus imponit?
Vides quantũ aperit supplicij barathrum? Fugiamus
dilecti, ne inuideamus, pro inuidis deprecemur, omnia agamus qui isti morbo liberẽtur: ne simus fratres
amentibus illis similes: qui quum inuidos vlcisci volunt, hoc manibus & pedibus conãtur, qui flammam
D illis ardentiorẽ reddant: absit istud, deploremus potius, & ingemiscamus illorũ vices: ipsi enim sunt ad
quos illius iniutiæ sensus maximè peruenit, vermem
alũt assiduè pectus eorũ corrodentẽ, veneni quouis
felle amarulentioris fontẽ habent. Obtestemur benignum deũ, vt illis hanc mentem conuertat, & nos ne
morbi vis inuadat. Inaccessum hac tabe laborãtibus
cœlũ. Nec cœlum modò non patet, sed ne vita quidem hac ipsa cõmodè frui licet. Nõ ita vestem, non
ita lignũ insidens vermis, insidens tinea rodit, consumitq;, vt illa inuidiæ ardentissima febris ossa haurit,
ipsamq; mẽtis sobrietatem depopulatur. Vt igitur &
nos ipsi, & alij multis magnisq; incõmodis eripiani,
febrem sceleratã de medio profligemus, quauis tabe
grauiorem: vt diuina virtute recuperata, & præsentis
vitæ stadium decurramus, & futuræ glorię coronam
assequamur, quę vt omnib° contingat, gratia faxit, &
benignitas

benignitas saluatoris Iesu Christi, cui cum patre &
spiritu sancto laus sit in secula seculorum, Amen.

Homilia XXXII.

Vos autem estis corpus Christi, & mẽbra ex parte. Ne
quis enim dicat, nihil ad nos corporis exẽplum pertinere, natura ferui, cùm quicquid à
nobis fiat, liberũ sit, & voluntatis totum, ipsum necessitudini nostræ accommodãs, & tantam animorum
cõcordiam, quanta membrorũ natura sit, esse debere docẽs: vos vero corpus, inquit, estis Christi. Quòd
si corpus nostrum seditiosum esse non decet, quãtò
minus Christi? tantò profectò, quantò gratia potentior est quàm natura. *Et membra ex parte.* Neque corpus solùm, sed & membra sumus, inquit. Vtrumque
superius disputarat, & multos in vnum colligendo,
omnesq; vnum esse monstrãdo (corporis modò ratio seruetur) & hoc vnum in multis & per multa cõstare, itemq; multa per hoc contineri, & vt multa sint
effici. Sed quid illud sibi vult, ex parte? Quãtùm vos
attinet, & quantam partem extrui à vobis sit æquum.
Nam quia corpus dixit, vniuersum autẽ corpus, non
illa Corinthiorum ecclesia est solùm, sed quæ vbilibet toto extat terrarum orbe, ob eã causam, Ex parte, inquit: id est, vestra ecclesia, illi° passim dissiti corporis, ex omnibus ecclesiis compacti pars est quædam: vt non erga vos inuicem modò, sed erga omnẽ
omnino per totum orbem ecclesiam agitare deceat
pacem, quãdo mẽbra vniuersi corporis estis. *Et quos-
nam in ecclesia dominus collocauit? Primùm quidem apostolos,
secundò prophetas, tertiò doctores, deinde potestates: itẽ dona sa-
nationum, subsidia, gubernationes, genera linguarum.* Facit
quod iam antè dixi. Nam quia dono linguarũ vehementer tumebant, omnium hoc postremũ ponit. Nã
primum & secundum hic non sunt vulgariter dicta,
sed ordine quid sublimius, quid humilius esset ostẽdit. Vnde apostolos prælocauit, vt qui omnia in se
donorum genera haberent. Neque enim alios apostolos, alios prophetas, inquit, in ecclesia deus loca-
Acto. 21. b & 11. d uit, sed primum, secundum, tertium adiunxit, hoc ipsum quod dixi ostẽdens. *Secundò prophetas.* Prophetabant enim, vt filiæ Philippi, vt Agabus, vt illi ipsi Co-
Infr. 14. f. rinthij, de quibus inquit: Prophetæ autẽ duo aut tres
1. Tim. 14. d. loquantur. Sed & Timotheo scribens, Ne neglexeris, inquit, quod in te est donum, quod datũ est tibi
per prophetiam. Adeoq; plures tùm erant, quàm veteri lege. Non enim in decem iam aut viginti, quinquagintáve, aut centũ, sed in immẽsum, summa cùm
largitate donũ peruasit, & vnaquęq; ecclesia prophe
D tantes habebat iam multos. Quòd autẽ Christus le-
Matt. 11. b gẽ & prophetas ad Ioannẽ vsq; durasse dicit, de prophetis aduentum suum prenunciantibus est locutus.
Tertiò doctores. Nam qui futura prędicit, omnia spiritu
Ibidẽ. 5. c suggerente dicit. Doctor autẽ sæpe accidit cùm ex
suo disserit, vnde & alibi inquit: Qui rectè prę sunt senes, duplici honore afficiãtur, præsertim qui in administratione verbi & doctrinæ laborãt. Qui autẽ spiritu loquitur omnia, nõ laborat. Post prophetã igitur
doctorẽ locauit, q̃ illud quidẽ totũ est muneris diuini, hoc & laboris humani. Nã & ex suis multa doctor
affert, congruant modo scripturę. *Deinde potestates, dona itẽ sanationũ.* Pulchrè sanationum dona à potestate,
sic vt suprà, discernit. Potestas enim sanatione maior
est. Qui potestatẽ habet, & castigat & sanat: qui donum sanandi, sanat modò. Ordine autem vsus est optimo, prophetiam potestati & sanationi præponẽs:
A Suprà enim cùm per spiritũ huic quidem sapientiæ, *Hic sup. b*
huic scientiæ sermonẽ concessum esse doceret, non
ordine, sed promiscuè digesta ponebat. Hic præponit, subiicit. Cuius porrò gratia prophetiam præponit? Quòd ea res etiam lege veteri ordinem eundem
tenebat. Esaias igitur quãdo cum Iudæis disputabat,
& diuinę potẽtiæ diabolicæq; vanitatis specimẽ exhibebat, velut argumentũ hoc in medium adduxit,
maximumq; diuinitatis suæ documentũ esse, q̃ futura prædiceret, iussit. Sed & Christus post tanta abs se
miracula designata, haud paruũ istud diuinitatis suæ
argumentũ esse docet, additq; frequenter: Hæc ego *Ioan. 13. c*
prædixi vobis, vt cùm fiant, me esse illũ credatis. Sed
non immeritò prophetia sanationes locũ posteriorẽ
habent: à doctrina verò cur relinquuntur? Sine dubio
quia aliud euangelium annunciare sit, & pietatẽ hominum pectoribus inserere, quàm potestates osten-
B tare, quãdo & hæ per illud fiunt. Si quis igitur simul
& ore, & vita docet, is omnium fine dubio maximus
est. Doctores quippe, qui nõ tam verbo quàm operibus, & illustri vitæ exemplo docent, appellat. Quæ
res & apostolos esse fecit. Potestates verò etiam alij
haud magni momẽti homines principiò tenuerunt:
hi scilicet, qui dicũt, Domine, nõnne in nomine tuo *Matt. 7. b*
prophetauimus, vim magnam ostendimus? Quibus,
haud vnquã vos noui, & hinc qui facitis malũ, discedite, dicetur. Docendi verò munus illud quod diximus, verbis rebusq; cõsentientibus constãs, haud temerè obierit improbus vir quisquã. Quòd autẽ prophetas præponit, nõ est cur mirere. Non simpliciter eũ prophetas inquit, sed qui prophetia instructi docẽt, ad publicã communemq; vtilitatẽ omnia dicũt:
C quod progressus magis perspicuũ nobis facit. *Subsidia, gubernationes.* Subsidia quæ sunt? imbecillos amplecti. Hoccine igitẽ donũ dei est? Maximũ istue quidem diuinę beneficẽtię signũ, in rebus spiritus, œconomũ & hortatorẽ esse. Quanquã quæ etiam nostra
opera sunt, donavocare multa solet, haud pigros nos
esse volẽs, sed diuino vbiq; præsidio nos niti, & gratos & ad ea obeũda alacriores esse debere docẽs, earum rerum studium in nobis amplius excitare cupit.
Genera linguarum. Vidisti quò donũ hoc locauit, & q̃
postremũ omnium fecit? Hic postquã ex ipsa rursus
enumeratione magnũ esse discrimen ostẽdisset, mor
boq; eorum qui minoribus donis præditos se querebantur succurrisset: hinc iam maiori cum vehementia ipsos inuadit, quòd non leuibus argumẽris antea
vel nihil, vel certè nõ multò inferiores esse probarit.
D Cùm enim esset verisimile, hæc differenti mox illud
obiecturos, Cur igitur nõ omnes apostoli potius sumus? suprà enim consolando magis quàm corripiẽdo (quanquã multis) istuc sic esse necessario factum
ostendit. Primùm quidem corporis exemplo in argumentũ ducto. Corpus enim, inquit, non vnum est *Hic sup. a*
membrũ. Et rursus: Si vnum membrũ omnia, inquit,
erant: vbi, quæso, erat corpus? Mox ab vtili: Vnicuiq; *Ibidem. a*
manifestatio spiritus, inquit, data est prout commodissimum fuit. hinc item quòd nemo nõ hausisset ex
eodem spiritu, & quòd donum sit, non debitũ. Distributiones sunt, inquit, donorum, sed spiritus idẽ. Et ex
eoq; manifestatio quidem sese spiritus omniũ declaret:] Vnicuiq; manifestatio data est, inquit, spiritus. *Spiritus fit, et per omnes.*
Et ab eo quòd hæc ita spiritui placent, sic à deo formantur. Omnia enim hæc, inquit, vnus idemq; spiritus operatur, distribuens seorsim singulis prout vult.
Et, posuit

Et, posuit deus mẽbra, vnum quodq; ipsorum itaque quidẽ in corpore prout †vult:] Itẽ ab eo quòd necessaria minora sint: Quæ enim imbecilliora videntur, necessaria sunt, inquit. Itẽ ab eo quòd æquè necessaria, †itẽ quòd]à minoribus æquè corpus cõstituatur. Neque vnum enim membrum est corpus, inquit, sed multa. & quòd maiora minoribus habeant opus: Nõ potest em, inquit, caput pedibus dicere, Nihil mihi vobis est op°. Et quòd maiori illa in precio sint: inferioribus enim pl° honoris dedit, inquit, & quòd pari cõmuniq; prouidentia omnib° prospiciatur. Pariter pro se solicita sunt, inquit, omnia. & quòd decus omnium cõmune sit, communis omnium dolor. Siue enim patiatur, inquit, mẽbrũ aliquod, condolent omnia: siue honore afficiatur, congratulantur omnia. Ex his igitur superius quidẽ monebat: nũc autem arguit palàm & indignatur. Nã quod dixi, nec cõsolari, nec retundere semper oportet: idcirco ipse quoq; quos multis iam adhortat° erat, acerbè deinceps inuadit. *Nunquid omnes apostoli sunt*, inquit, *prophetæ ne omnes? sanandi munus habent omnes?* Nec primo aut secũdo dono consistit, sed ad extremũ euadit: aut vt omnes omnia sint, impossibile esse significaturus, quẽadmodum superà, Si vnũ omnia sint, vbi corpus? aut aliud quiddã hic struit, quod ad cõsolandum facere deinceps videatur. Et quid istuc? vt inferiora dona superiorib° ęquè ardua esse ostendat, quãdo ne illa quidẽ omnib° conferantur. Quid enim doles vim sanandi non habens? Cogita quòd donum istuc quod habes tu, minus licet, hic qui maius habet, non habet tamẽ, ideo inquit: *Num linguis loquũtur omnes? num interpretantur omnes?* Quemadmodum enim summa illa non omnibus est gratificatus deus, sed his quidem hoc, aliis aliud: ita ne minora quidem omnibus omnia indulsit, sine dubio magnã ex illa diuersitate cõcordiam, magnũ concentum, magnã necessitudinis & charitatis vim molit°, vt vnusquisque proximi scilicet egẽs, ad illũ perferretur. Hoc idẽ in artium cõstitutionibus, in elementis, in plantis, in corporis nostri membris, planeq; in rebus omnibus ita cõparauit. Hinc plenissimam cõsolationẽ inducit, quæ instaurare placareq; perturbatam mentem satis sit vel vna. Quę est igitur? *Sectemini verò dona potiora, & adhuc excellentiorẽ viã vobis ostendo.* Innuit enim quòd minores sint per ipsos stare: posse si velint, altiora consequi. Cum enim imitemini dicit sedulitatẽ †desiderat maiorem.] Nec maiora, sed meliora sectari iubet: hoc est, [vtiliora & conferentia, quod autẽ dicit hoc est,] dona dei ambire pergite: fontẽ vobis donorũ ostẽdo. Nõ donũ, sed † fontẽ donorũ] dixit: quò magis quod dicturus est tollat. Non vnũ enim, duóve, aut tria vobis dona, sed viam vnam ad ista omnia perducentem mõstro: nec viam solùm, sed excellẽtem, nec vlli mortalium inaccessam. Neq; enim quemadmodũ dona his quidem, hęc illis verò alia, nullis autẽ omnia sunt cõcessa: sic & hoc. Sed res est in vniuersos patẽs, vnde omnes etiam ad id vocat: sectemini, inquit, dona potiora. Et viam vobis excellentem ostendo, charitatẽ dicens. [qua proximus diligitur,] Qua de & eius laudibus orationẽ facturus: primùm cętera huius comparatione demolitur, vt quæ hãc citra sint planè nihil. Valde quidem sapiẽter. Si enim de charitate statim disseruisset, & viam se ostendere dicẽs, eã charitatem esse subiunxisset, cæterarum cõparatione suppressa, risu excipi potuisset ab his qui hiãtes rei vim nondũ habebãt perspectam. Eam igitur nõ statim patefacit, sed auditore promissione excitato, excellentiorẽ viã ostensurum se dicit. Quin nec allecto quidem iã auditore negociũ statim capessit, sed augẽdo alendoq; desideriũ de his ipsis disserit prius, mõstratq; hac nõ existente, nihil cætera futura, summã nobis dilectionis mutuæ necessitatẽ imponens: quãdo ex charitate neglecta, genus omne malorum erũpit. Vnde non immeritò magna charitas videatur: si quidẽ dona cætera ipsos non solùm inter se non cõiungant, sed dissipent etiã: Charitas autem per illa dissectos, virtute sua reducat, & corpus vnum faciat. Istuc verò statim non dicit, sed quòd dona quidẽ hæc sint, donorum autem potiundorum omniũ sublimis illa via sit charitas, Itaque si nõ † amoris] gratia, diligere fratrẽ vis, saltem ob meliorem notam & largius donum amplectere charitatem. Et vide vnde orditur. Primùm quidem ab eo quod mirãdũ summumq; ipsis esse videbatur, notitia linguarũ: donumq; hoc in mediũ producẽs, †non esse tantum, quantum videri volebant, ostendit, sed longè minus.] *Neque enim si linguis loquar: sed linguis hominũ si loquar*, inquit. Quid sibi vult, hominum? omnium vbique gentium: neque hac superiectione fuit contentus, ponit longè maiorẽ, angelorum etiam addens. *Charitatẽ verò non habeam, factus sum æs resonãs, aut cymbalũ tinniens.* Vides vbi donum linguarum tollit? vbi deiicit posternitq;? non solum nullus sum, inquit, sed æs sonans, sensu scilicet vitaq; carẽs. Aes verò cur sonans? Vocẽ quidem reddens, sed frustra, & inanem, nec vllam ad rem vtilem. Præterquã enim quòd prorsus efficio nihil, obturbo etiã cæteris, & molestus grauisq; plurib° sum. Vides vt charitatis expers, inanimis sensuq; carentibus rebus cõferatur. Linguã autem angelorum dicit, nõ qui spiritibus corpus affingat: sed si ea loquar qua vtũtur inter se ipsi, null° tamẽ fuero, inquit, sine charitate, sed gravis insuper & molest°. Sic alibi etiã: Huic omne genu flectatur, inquit, cœlestium, terrestrium, infernorum. Haud equidẽ genua, ossãve spiritibus tribuẽdo, (absit enim) sed eminentẽ adorationẽ pro humano captu declarans: eodẽ hic etiam pacto, linguã non carneum instrumentum, sed beata spiritũ inter se colloquia, more nostro loquens vocauit. Iã quò oratio facilior probabiliorq; perceptu foret, non cõsistit in dono linguarũ, sed progreditur ad cætera quoq;: ac vbi omnia, si charitatis expertia sint deiecit, ibi demũ descriptionẽ formãq; eius subiũxit. Et quia amplificatione sermonis diximus vsum, à minoribus ordsus continuò ad maiora perfertur. Nam quod suprà, cùm dignitatẽ vniuscuiusq; ex ipso ordine monstraret, postremum linguarũ donũ locauit, hoc primum posuit nunc, paulatim, vt dixi, ad altiora cõtendens. De linguis enim postquã dixit, statim digreditur ad prophetiã: *Si habeam prophetiam.* addita rursum superiectione. Nam vt illic nõ linguas, sed omniũ hominum linguas, & progressus angelorum etiam dixit, nihil istuc tamen esse charitatem citrà: ita hic quoq; non prophetiã dicit solùm, sed altissimam eam. Vnde subiunxit: *Et si omnia mysteria sciam, scientiam omnem.* Hinc iam ad cætera dona transit. Et ne vnũquodq; seorsim recensendo, de industria obturbare velle videatur, matrẽ, fontemq; cæterorũ omnium producit, & eam ipsam quoq; cũ superiectione. *Si habeam*, inquit, *omnem fidem.* Nec sufficit hoc, sed quod velut maximũ Christus ipse prædicarat, id apposuit quoq;

Hic sup. c †*vult*] *et itaque quidẽ, in codice Veronẽ deest. Ibidem.* † *in eo quod.*

†*illorũ de sideratur, ac studiũ circa spiritualia.* † *viam.*

Adeò

Adeò vt montes transferã, charitas verò non sit, nihil sum ego. Et vide vt rursus etiã hic linguarum æstimationẽ depressit. In prophetia magnũ quoddam ostendit momentũ, mysteria, scientias omnes nosse: in fidei rẽ nõ mediocrem, montes transferre: solum linguarũ donum posuit nudũ. Vide præterea, qua breuitate gen° omne donorũ sit cõplexus, fidem, prophetiamq; cõmemorando. Aut in sermone enim miracula rerum sunt, aut in operibus ipsis. Sed quî Christus minimũ fidei momentum, montes cõmouere posse dicit? Sic enim velut minimum iudicarit, locutus esse videtur quum inquit: Si habueritis fidem vt granum sinapis, dicetis monti huic, demigra, & demigrabit. Paul° aũt vniuersam fidẽ dicit? Quid igitur putas? an quia trãsferre montes, ardua res est, idcirco produxit, non quod solum hoc fides vniuersa possit, sed quum magna res crassioribus ob tantæ molis magnitudinem videretur, hinc etiam propositam rẽ amplificare volebat. Est autem quod dicit huiusmodi: Si omnẽ, inquit, habuero fidem, si montes transferam: charitatẽ verò nõ habeam, nihil sum. *Et si in alimoniã omnes meas insumpsero facultates, si corpus tradã vt comburar, charitatem autẽ nõ habeã, nihil profecero.* Papæ hyperbolen. Nam & hæc ipsa noua cum amplificatione proponit. Neque enim si pauperibus alterã facultatũ mearum, duásve aut tres, inquit, dedero partes, sed si vniuersas dedero, & nõ dedero solũ, sed insumpsero, inquit, vt impẽsis administratio etiam summa cum diligentia coniungatur. *Et si tradã corpus meũ vt comburar.* Nõ dicit, si moriar, sed etiã hæc extulit cũ amplificatione, morem omnium teterrimam commemorando, vt viuus scilicet comburare: sed & hanc, citra charitatem nil habere magnum dicit, subiungit igitur: *Nil profecero.* Nondum hyperbolen vniuersam produxi, recensere pri° de eleemosyna & morte, testimonia Christi ipsius lubet. Quæ sunt igitur? Diuiti sic inquit: Si perfectus esse vis, vendere facultates, da pauperibus, & me sequere. Itẽ de charitate erga proximũ, sic: Charitatem maiorẽ nemo habet, quàm cùm animã suã pro amicis effundit. Vnde apparet † etiam Christi testimonio omnium hoc maximum esse.] Paulus verò etiam si pro ipso deo animã fundam°, inquit, nec fundam° solũ, sed † dissecemur:] (hoc enim significat tradi vt cõburaris) haud magnũ erit ex ea re lucrum, si negligamus fratrẽ. Porrò quòd dona prodesse nihil sine charitate putat, non est hoc mirum, cùm sint ea, vita lõgè posteriora. Multi igitur qui id genus donis clauerũt, cùm essent reprobi, grauiter sunt mulctati: quemadmodũ illi ipsi qui in huius nomine prophetarunt, dæmonia eiecerũt, potestates ostẽderũt, qualis proditor fuit Iudas: cùm qui vitam viuũt pij viri, purã, re præterea nulla alia habeãt opus. Quòd dona igitur charitatẽ præter, quẽadmodum dixi, nihil ipsa possunt, nil mirum: sed vitam ipsam in cæteris etiam absolutã, hac sine nihil posset: hoc verò est quod omnem persuasionem excedere, & ingentem hæsitationem afferre videtur: præsertim postquã Christus vtriq; rei magnopere videretur adstipulatus; pauperiati spontaneę dico, & martyrij tormentis. Diuiti enim quemadmodum dixi, sic inquit: Si vis perfectus esse, vẽde omnia quæ habes, da pauperib°, & sequere me. Et discipulis, cũ disputaret de cruce, sic inquit: Quisquis mea gratia amittit vitam, recuperat eam. Et, Quisquis me coram hominibus agnoscit, agnoscam ego illum corã patre, qui est in cœlis. Ingẽs enim est eius rei difficultas, fereq; naturã ipsam excellẽs: norunt quicunque certamẽ hoc egregiè decertarunt. Nam ratione quidem ostendi res non potest, tãta animi sublimitate constat, estq; plusquam admirãda: quantacunque tamen sit, nihil prodest, inquit, charitatẽ citra, etiamsi paupertatẽ spontaneã habeat coniunctã. Ostendã porrò quî istud fiat, si pri° docuero, quî possit, qui pauperibus erogat omnia, esse charitatis expers. Nã quî vri paratus est, & qui donis pollet, contingit fortasse non diligere tamen. Qui verò non dat solùm q̃ habet, sed etiã præsens distribuit, fouet, nutrit egenos, quî obsecro non amet? Quid ergo dicemus? an id quod non est, perinde ac sit, exẽpli gratia subiecit, quod in superiectionibus ferè solet: vt quũ ad Galatas scribens, Si nos, aut angelus de cœlo nunciauerit, inquit, aliud vobis † q̃ ego,] anathema esto: quanquam nec ipse, nec angelus fuerit id factu- rus: sed vt rei magnitudinẽ ostendat, ponit quod futurũ non erat. Sed & Romanis scribens: Non angeli, non principatus, nõ potestates separare nos à charitate dei possunt, inquit, quanquam nemo id conaturus angelus erat, perinde tamen vt sint loquitur Paulus: quale etiã hoc quod sequitur istic, Nec creatura alia, cum nulla sit alia: omnia siquidem fuerat cõplexus, supera, infera recensendo: etiã tum quod non erat subiiciens velut esset, charitatis magnitudinẽ superiectione innuiturus. Quod quidem & hic facit: Si quis omnia det, charitatem non habens, nil proficit. Itáne igitur locum reddemus? an potius, eos vult qui dant pauperibus, iisdem etiam conglutinari: & non dare solùm, id est facultates cõmunes facere, sed animi affectũ quoque, quo nomine diuinitùs iam olim eleemosyna præcepta videtur. Potuit enim deus sine hoc etiã egenos nutrire, sed vt nos charitate ligaret, mutuoq; amore accẽderet, nobis illos nutriẽdos reliquit. Ob hoc alicubi inquit, præstat sermo frugi q̃ donum. Item, Melior est sermo, quã domus bona. Et ipse: Misericordiã volo, nõ sacrificiũ, inquit. Quia enim & beneficiis affectos, & eos qui beneficia sua in nos contulerũt, amare solemus, idcirco velut vinculum amicitiæ traditurus, legem istam tulit. Verùm etiã hoc quęremus, cur quum Christus vtrũque perfectionis esse dicat, † Paulus hanc solã dicit?] nunquid Christo reclamat? minimè gentium, sed cõcinit planè. Neque enim omnia vendere solùm diuitem iubet, sed dare pauperibus, & sequi: sectari autem Christum minus euidẽter Christi discipulum esse arguit, quàm inuicẽ diligere. Hinc enim omnes, inquit, animaduertent discipulos vos esse meos, si vos inuicem diligatis. Item, Qui vitã amittit mea gratia, eam recuperabit: &, Qui me coram hominibus agnoscet, agnoscam coram patre. Non hæc negat charitate cõparari, sed mercedem laboribus istis propositã ostẽdit. Nam quòd cõiunctam martyrio charitatem esse velit, alibi sæpe significauit: Calicem quidem meum bibetis, & baptismate quo baptizor ego, baptizabimini: id est, pro me moriemini, mactabimini. Sedere aũt à dextris aut à sinistris, (non quia istic ita sedeatur, sed prærogatiua & honor summ° quidã significatur) non meũ est dare, inquit, dabitur quibus est præparatum. † Et vocans] eos, qui primus inter vos esse volet, inquit, minister omniũ cæterorum esto, humilitatem significans, & exigens charitatem summam. Vnde etiã subiecit, quemadmodum filius hominis, inquit, non venit cui ministraretur, sed qui ministret d.

Mat.17. e

Galat.1. b

Rom.8. g

Ibid.19. e

Ioan.15. b

Phili.2. b

†*quod si pro deo õniũ hoc sit maximũ incendamur.*

Mar.10. e & Luc.18. d. Ioã.10. d Matt.8. d & Luc.12. 6.

†*præter quã quod accepistis.*

Ecclẽ.18. b Osee.6. c & Matt.9. b

†*Paulus hæc sine charitatẽ perfectæ esse dicit?*

Matt.19. e Ioan.13. d Ibid.12. d Luc.12. d

Mat.20. e

Mar.10. f

†*deinde omnes qui bo° paratũ est, vocãs.*

Matt.20. d

ipse,

ipse, vitamq; redimendis multis effundat, Exemplo Christi sic diligendũ esse docens, vt mactari pro fratrib⁹ nil dubitemus. Hic enim adeò ipsus est verus amor, vnde & Petro: Si me amas inquit, oues mihi meas pasce. Atq; vt intelligatis, quãta res charitas sit, eã oratione, quantũ id fieri potest, subiiciamus, quando oculis cernere præsentem vix vsquã hodie licet. Reputa igitur, si in hominũ animis charitas regnet, quãta nobis sit allatura bona: non legibus, nõ forẽsi strepitu, non pœnis, non suppliciis, nõ re vlla huiusmodi fuerit opus. Nã si mutua se charitate omnes complecterẽtur, quis sit iniuriæ locus? pugnę, bella, cędes, seditiones, rapinæ, fraudes, & mala protin⁹ omnia, nomen etiam ipsum malorum eliminaretur. Quod quidem nulla tibi vtique signa efficere possint, sed magis adeò nisi quis prospiciat diligenter, tumidos †socordesq;] reddũt. Atque hæc vis est charitatis mirãdæ, q̃ bona quidem cętera omnia, vitij quiddam admixtũ habent: vt qui nil sibi reliquum pro Christo fecit, est vbi ob hoc turgeat tamen, Linguarũ peritus arrogãtia laboret: Qui videri humilis vult, est sępe cum ob hoc ipsum intus multò altissimũ sapit. Charitas verò id genus omnibus malis caret. Aduersus dilectũ se erigit nemo, pacti memineris volo: si vigear charitas, nõ apud vnũ alterum ve, sed æque apud omnes, tum cernere virtutẽ eius possis. Et si istuc adeo lubet, vnũ principiò qui miracula edat, vnũ qui verè diligat ponamus. Is igitur terrã sic habitabit, quasi in ipso cœlo versetur, trãquillitate vbique fruẽs: odio, rixa, maleuolentia, arrogantia, vanitate, cupiditate praua, omni illicito amore, omni deniq; morbo animũ repurgatissimum gerens: vt enim sibi ipsi volẽs nemo obest, sic ille proximo nemini. Talis cũ sit, nónne inter angelos consistit etiam in terra agens? Est igitur qui charitate flagrat huiusmodi: ille vero miracula edẽs, scientiã coniunctam habens, charitatem citra, mortuos sexcẽtos suscitet licèt, nihil efficiet tamẽ, omnibus formidabilis existens, nec se mortaliũ vlli adiungi cõpatariq; ferens. Itaque Christus certissimum amoris erga se signum esse, si quis proximum diligat, monet. Si me em̃ amas, inquit, ô Petre his plus, meas mihi oues pasce. Vides qui hinc etiam ostendat, martyrio maius quiddam esse charitatem? Si quis em̃ filium habeat dilectum, & pro quo mori nõ vereatur: & patrem quidem ipsum aliquis vehemẽter amet, filium verò prorsus ne audiat quidẽ, quid patrẽ putas huius amorem curaturum? Auersaturum credo, & amorem sui, ob despectum filij, ne tãti quidem facturum. Hæc vis necessitatis est humanę, qualem diuinę arbitremur? omnibus parentib⁹, filios suos deus tenerius amat. Hinc illud primum summũq; præceptum est: Diligas dominũ deum tuum. Quid ergo, ampliùs ne quiddam huic simile? Est, inquit: Diliges proximũ tuum sicut teipsum. Est & hic eadẽ propemodũ amplificatione vsus: de deo, Ex toto corde, inquit: de proximo, Sicut teipsum: quod illo quidẽ nihilo est minus. Equidẽ si syncerè charitas obseruaretur, nõ seruus, non liber, nõ magistratus, non subditus, non diues, non pauper, nõ magnus, nõ paruus, sed ne diabolus quidẽ ipse cognitus vnquã fuisset. Nec ille solũ, sed si quis alius, aliive sexcẽti tales fiint, nil, charitate vigente, potuissent. Ignem facilius stupa ferat, quàm charitatis flammã satan? Est eamuro firmior, adamante solidior, & si quid aliud cõmemorare indomitũ possis, omnia vi sua charitas vincit. Hanc contra non opes, non paupertas quicquã potest, imò ne sit paupertas quidem, aut opum excellẽtia, si qua charitatis scintilla extaret: bona quidẽ rerum illarũ decerperemus, hinc quidem copiã, istinc verò securitatem. Nec habendi solicitudinẽ, nec paupertatis metum vllum perferremus. Quid autẽ fructus commemoro charitatis? rem ipsam, quanta sit, quæ secũ gaudia ferat, quam in gratiam (quod maximè quidẽ expetendũ est) animum constituat vide. Coniunctas molestias cæteræ virtutes habẽt, vt sobrietas, modestia, vigilantia, inuidiã, cupiditatẽ, despectũ: Charitas autẽ cũ lucro voluptatẽ ingentẽ habet; laborem nullũ, velut quędã frugi apicula bona vndique collecta in amantis animã comportans. Seruit priuatus quispiam, seruitutem liberalem reddit. Qui amat enim, magis capessere imperiũ quã imperare gaudet, sit licèt imperare iucundũ. Transfert naturas rerum charitas, & bona omnia manu sua tenẽs nobis adest, matre quauis benignior, regina quauis instructior, quæ laboriosa sunt, leuia facit, facilem virtutẽ, acerbissimã esse malicią docens. Vide enim: dare, molesta res est alioqui: hæc iucundã facit. Accipere cõtrà, iucundũ: hæc malũ esse cauendũq; docet. Obloqui cęteris, dulce ferè est omnibus: illa amarũ, honestè verò aliorum meminisse iucundũ esse facit. Certè enim amicè de amico charoq; nobis loqui, iucundissimũ esse scimus. Habet dulce quiddã ira permixtum, efficit charitas vt nõ habeat, neruosq; huius omnes incĕdit. Nam vt maximè qui charus est, amãtẽ se perturbet, iræ vestiginm nullum; lachrymæ tantùm, tantũ hortationes, preces tantũ apparebũt, tam abest vt iritetur: si peccet autẽ, ibi dolẽtem lugentemq; cernas: quanquã etiam luctus ipse voluptatem feret. Charitatis em̃ tristitia & fletus, quolibet risu, quolibet solatio sunt amœniores. Neque enim quenquã sic risus delectat, vt pro charis lachrymę effusæ. Dubitas? Lachrymas igitur amantũ siste, velut intolerabile quiddam dolebunt. Sed voluptatem absurdã, inquit, charitas habet, †& laudes tãtùm. Rectè:] nihil em̃ ab istã voluptate tantùm, q̃ genuina charitas abest. Nolo enim popularem illã mihi & pecuinam dicas, morbũ potius quàm charitatem, sed eam quã Paulus requirit, & quæ chari vera commoda meditatur: eam paterna charitate qualibet esse senties ardentiorem. Et quẽadmodum qui pecuniam amãt, sumptus oderũt, esurire malũt, quàm acerũ minuere: Ita quisquis diligit verè, quiduis ferat poti⁹, quã vt offendi videat amantẽ. Cur Iosephum igitur amans Aegyptia calũniatur, inquis? nempe quia impurè amauit. Castè verò Ioseph, & eo modo quo iussit Paulus. Charitas igit̃ quãta fuerit viri eius, ex verbis & factis ipsis cõsiderem⁹. Quid ergo mulier ait? De stupro me interpellato, mœchã reddito, virũ offende, domũ omnẽ euerte, teipsum familiaritate diuina fraudato, qd̃ nõ modò non alium, sed ne se ipsam quidẽ amãtis erat. Ille verò cùm syncerè amaret, ab his omnibus facilè sibi temperauit. Quòd amarit porrò Iosephus interpellantẽ se herã, ex ipsa respõsione coniectare licet. Non repulit em̃ solùm, sed castigatione eiusmodi est vsus, quæ sola flammã extinguere debuisset. An ego quũ herus meus, inquit, summa fide prædituũ erga se putet, & ob hoc nihil ipse rerũ suarum ne animadueritat quidem, facinus tale committam? cõiugis statim admonet, sic illã repelli posse sperans. Neque vir, inquit, tuus, sed meus herus: quod magis retinendę fœminæ

†arrogantesque.

Leuit. 19. & Matt. 22. d. Ibidem.

minæ accõmodatũ erat, monendæq; cuius viri vxor quémnam deperiret, hera scilicet seruum. Nam si ille herus est, tu hera, pudeat submitti seruo: cogita cuiũsnã viri vxor, cuius amoribus implicari velis, quáque in re futura sis ingrata, & incogitãs, & quòd ego seruus in herum maiori sum fide. Cur autem heri erga se beneficia commendat? Diuinarum rerum monitu barbaram impellere mulierem non potuisset, ab humanis igitur impellere tentat. Fidei meæ commisit, inquit, herus omnia: hoc est, magno beneficio affecit: fraudare, sauciare dominũ capitaliter non possum. Alterum ille me domus suæ dominum fecit, nec quicquã excepit quàm te. Solicitudinem eius auget, simulq; quò pudere faceret, honorem habitum ingẽtem ostendit: nec ita constitit tamen, sed addit vocẽ quæ vel maximè inhibere petulantiam fœminę potuisset. Cùm tu, inquit, vxor illius sis, quî ego facinus tale committã? Nec audio quod dicis: Nõ adest vir, rem ignorat. Certè enim nõ ignorabit deus. Illa porrò nihil est consilio adiuta, sed arripit hunc, furorem scilicet explere volens, non amãs. Quod quidem ex his quę deinde fecit, liquidò apparet. iudicium constituit enim, accusationem infert: falsum testimoniũ prębet: ferum & immanẽ esse exponit, & qui erat innocens, in carcerẽ coniicit: imò verò quod ad ipsam attinebat, sustulisset planè: sic iudicẽ aduersus illum armauit. Quid Ioseph igitur, ille? Cõtrà facit omnia. neque enim contradixit, nec perditam fœminã accusauit. Nec enim fides habita fuisset, inquit, quãquã valde charus esset: charum porrò fuisse non è principio solũ negocij, sed & ex ipso fine satis liquet. Si nõ amasset enim vehementer illum herus, barbarus ille, tacentẽ sine dubio, nihil obiicientẽ sustulisset, Aegyptius scilicet, & magistratus, & qui se tentati thori iniuria minimè toleranda affectũ esse putaret, & à seruo præsertim in quẽ tot beneficia collocarat. Vicit charitas tamen, & gratia quã deus huic infudit. Quãquam ad hũc amorem & gratiam signa etiam accesserunt non obscura si disceptandum iure fuisset. primùm vestis. Nam si ipsa passa vim mulier fuisset, ipsius etiã vestem scindi, ipsius vultum lacerari oportebat, non adolescentis pallium teneri. Sed audiuit, inquit, sublata me voce clamantem, fugitque relicta veste. Cur igitur & exuisti? Si em̃ vim patiebare, hoc solùm in votis fuisset quî ab obturbante liberareris. Sed ex his etiã quæ sequuntur mõstrare Iosephi charitatem licet, qui ne tum quidem, cùm in ea necessitate constitutus esset, vt vinculorum & vitæ superioris rationẽ reddere cogeretur, fabulã patefecit. Sed quid inquit? Nihil ego commisi, furto ex Hebræorũ terra abreptus sum. adulteræ ne meminit quidẽ. Neque ob eã rem magna de se iactat, quod quilibet sanè fecisset, si non ostentationis gratia, at certe ne suo merito in illam necessitatem cõiectus videretur. Nã si rei & obnoxij homines nunquã intermittũt quin accusent in quibus sunt deprehensi, & sibi prætexãt, in re etiam turpi: quomodo non sit admiratione dignus, qui purus & innocẽs mulieris amorẽ non prodit, nec magnificè pãdit? Sed ne tum quidem vbi ad fastigium rerũ peruenit, & Aegypti totius rex est fact⁹, meminit iniuriarum, pœnam ve poposcit. Vides ergo vt hic amarit, illa insanierit. Non enim Iosephũ amabat, sed explere voluit animi cupiditatem. Ipsa verba adeò si quis excutiat diligenter, iram & cædẽ spirant. Hebræum nobis puerum induxisti, inquit: vt illuderet, opprobrans beneficentiã marito, vestesq; monstrans, quauis fera crudelior: haud ille verò sic. Et quid ego huius in hanc fidem expono, qui in paricidas fratres æquanimitate fuerit nihilo minore, & sceleris illorum nunquam ne verbo quidem meminerit acerbo? Non ab re igitur Paulus charitatẽ † bonorum, miraculorum, donorum omniũ matrem appellat.] Quemadmodũ enim vestes licèt aureæ sint, calciamenta aurea, aliud tamen quoddã indumentum requirimus, vt regem agnoscamus: purpurã autem & diadema vbi primùm intuemur, iã regię maiestatis signum nullũ aliud expectamus: ita sanè cui charitatis diadema incũbit, iã nihil obstat quò minus Christi discipul⁹ verè existimari possit, nõ nobis solùm, sed & impiis. In hoc em̃, inquit, intelligẽt omnes, meos vos discipulos esse, si inuicẽ diligatis. Itaq; signum omnium signorum maximũ est, siquidẽ ab hoc noscitur affecla Christi. Nam etsi sexcẽta quidẽ miracula edant, dum diffidẽt inter se, ridiculi cęteris erunt: quemadmodum etiã si nullum signum edant, diligant autẽ sese verè, suspiciẽdi inuictiq; omnibus mortalibus permanebũt. Nã & Paulum eam ob rem miramur, magis adeò quàm ob mortuos suscitatos, leprásve mũdatas. Stupẽda vox est: Quis infirmatur, & ego nõ infirmor? Quis offenditur, & ego nõ vror? sexcenta mihi narra miracula, nihil huic æquiparandum adduces: siquidẽ ipsi⁹ magnam sibi mercedem repositam dicit, non qui signa edat, sed qui cũ imbecillis sit imbecillus. Quę mihi merces erit, inquit? vt cùm euangelizẽ, gratuitũ efficiã euangelium Christi. Et vbi se apostolis cõfert, nõ signorum plus editum, sed plus laboratum, & fame pro discipulorum salute plus periclitatum dicit. Prętstat enim mori potius, inquit, quàm vt gloriationem hãc meam arguere meritò quisquam velut inanem possit: nõ quòd glorietur ille quidem, sed ne opprobrare ipsis videatur. nõ gloriatur enim de factis suis re nõ postulante, sed & sicubi postulat, insipientẽ se vocat. Gloriatur porrò de imbecillitate, de cõtumeliis, itẽ de eo quòd condoleat oppressis. Quemadmodũ & hic inquit, quis infirmatur, & ego non infirmor? Quæ verba amplius quiddam quàm cõmunia pericula habent. Ideo per amplificationẽ hisce postea vtetur. Quo igitur digni nos simus cum hoc viro collati, qui ne opibus quidẽ interdicere, aut sùperflua ,ppter fratrẽ abiicere sustinemus: ille corp⁹, ille animam suam dedit, vt hostes, vt persecutores suos assereret cœlo. Sic me diligere docuit, inquit, Christ⁹, præceptũ nouũ de dilectione relinquẽs, quod factis ipse expressit. Rex em̃ cùm esset omniũ, cùm cœlestis & suprabenedictæ naturæ, homines primùm condidit, cùm ante nõ essent: mox affectos beneficiis innumerabilib⁹, vbi cõsputus, reiectus, contumeliosissimè ab ipsis tractatus esset, non est auersatus, illorum se consortio immiscuit propter ipsos fact⁹ homo; diuertit apud meretrices & publicanos, restituit obsessos, cœlum annũciauit, propter hęc omnia hũc illi apprehẽdentes, colaphis cęciderunt, ligarunt, flagellarunt, irriserunt, denique crucifixerunt. At verò ne sic quidẽ est alienatus, sed in ipsa tũ cruce pendẽs, Pater, inquit, dimitte eis. & qui ipsum prius accusauerat, latronẽ inducit in paradisum: Paulũ persecutorem suum apostolum facit. Item familiarissimos suos certę obiicit morti, ,ppter Iudęorũ qui se crucifixerant salutem. Hęc apud nos omnia reputantes, dei primùm, mox hominũ hæc admiranda facta

Gen. 39. b

Gen. 39. d

Ibid. 37. f & 45. b

†bonorum matrẽ appellat, & miraculis ac donis ōnib⁹ præponit.

Ioan. 13. d

2. Cor. 11. g.

Supra. 9. c

Infr. 15. b

2. Ti. 2. b

Supra. 9. c

Ioan. 13. d

Luc. 23. e

Ibidem. f

Actio. 9. e

da facta imitemur, charitatē donis omnibus præstā-
tiorem consectemur, vt & præsentibus & futuris bo-
nis potiamur: quę vt omnibus obueniāt nobis, gratia
faxit & benignitas Christi domini nostri, cui cū pa-
tre & sancto bonóque & viuifico spiritu gloria sit in
secula seculorum, Amen.

Homilia XXXIII.

Haritas patiēs est, benigna est, charitas non inuidet,
charitas non est procax, nō inflatur. Postquā enim
monstrauit, neque fide, neque scientia, neq;
pphetia, nec linguis, nec donis, nec sanationib⁹, nec
summa deniq; vita, nec ipso martyrio, si desit chari-
tas, quicquā esse nos pfecturos: necessariò formā iā
& dec⁹ ipsius inæstimabile depingit, partib⁹ virtutis
velut coloribus quibusdā hui⁹ imaginē illustrās, om-
nia inter se mēbra miro studio cōponēs. Obsecro au
tē lector, ne ista præteruehare legēs, sed singula ex-
cutias accuratè, vt & opes charitatis immēsas, & in-
dustriā pictoris admirandam cernas. Vide igitur vn-
de primùm omniū orditur, & cui in istis laudib⁹ sum-
mas transcribat. quid istud est? patientia omniū bo-
norū causa, vniuersę philosophiæ radix. Vnde nō ab
re sapiens quidā, Multæ prudentiæ vir tolerās est, in-
quit, intolerans validus stultitia: & ciuitati cōferens
munitę, hanc illa tutiorē esse dicit. Est enim scutū in-
expugnabile, turris firma, mala omnia repellens, &
quēadmodū in abyssum maris scintilla delata, huic
quidē nil obest, ipsa extinguitur: sic in animū tolerā-
tem, quicquid incidere maximarū etiā rerū potest,
facilè quidē absumitur ipsum, ille cōturbabitur pror
sus nihil: quādo rebus omnibus solidior patiētia est,
exercit⁹, thesauros, equos, muros, arma, & quodcūq;
tandem memores licèt, ęquè firmū patiētia nihil ad-
duces. hisce rebus enim omnibus vt stipatus quis sit,
sæpe accidit tamen, vt ita iuueniliter victus, loco mo
ueatur, tumultu & turba misceat omnia. Hic verò ve-
lut in portu sedens, summa semper fruitur tranquilli-
tate. Iniice mulctā, nihil hanc petram mouebis. cōtu-
melia pete, nondū turrim concussisti. plagas incute,
nihildū adamantē illum perterruisti. lōganimus eū
idcircò vocatur, quia lōgū & ingentē animū habet;
nam longū magnum etiam dici consueuit. Sed hanc
talem virtutem charitas nobis parit: quæ tam possi-
dentibus quàm fruentibus se, ingentem præstat vti-
litatē. Nolo homines desperatos dicas, qui cùm mul
tis obsunt impunè, deteriores euadunt. fit istud eū
non illorum lōganimitate, sed improbitate eorū qui
optima re pessimè vtuntur: hos nolo dicas mitiores
illos volo qui multū ea re iuuātur. Hi quū iniuriā in-
tulerunt, & nullam ipsi: contrà sentiunt tamē, māsue-
tudinē ab se affectorum mirati, ingens virtutis ex ea
re documentū sumunt. Pergit porrò cæteras quoq;
charitatis partes enumerare: *Benigna est.* Quia eū sunt
qui patientia, non quò oportebat, vtūtur, sed ad irri-
tātium se vindictā, interim seipsos disrumpentes: ni-
hil, inquit, eius vitij charitas habet: sed benigna est.
neque enim quò flammā ira succēsi animi, patientia
nostra pmoueamus, sed vt mitigemus, vt extingua-
mus, ferre lenius ipsos oportet. Neque enim ferēdo
solùm generose, sed & hortando, consolando, sana-
bimus iræ vulnus. *Non inuidet.* Accidit enim patientē
eundē & inuidum esse, & hanc virtutē illo vitio cor-
rumpi, charitas etiam hoc cauit. *Non est procax*: id est,
proterua. prudentem nanque reddit & grauem, con
stantemq;. Est proteruitas illicitis amoribus vitium

Salomon. Pro. 14. d

Proteruitas.

A peculiare, charitas prorsus ignorat. Nam si intus ira
nulla sit, procacitatē omnem tolli &' contumeliā erit
necesse. velut enim diligens & peritus agricola, intus
charitas sedens, id genus spinarum prouenire pror-
sus non sinit. *Non inflatur.* Multos videre licet qui bel-
lè sibi propter illas virtutes placēt, quia non sint in-
uidi, non improbi, non impatiētes, nō proterui. hęc
enim non opibus solùm, aut paupertati, sed honestis
etiam natura rebus interdū cohærent. Charitas autē
accuratè hæc omnia repurgat. Patiens nō omnis est
benignus, atqui nisi sit, vitium erit patientia, videtúr-
que in iniuriarū vindictā degenerare: ergo remediū
charitas commēta, benignitatem inquam, virtutem
synceram cōseruauit. rursum, benigni, leues interdū
sunt, charitas autē non sinit. procax enim nō est, nec
inflatur. Item sæpe qui benignus, qui patiens est, eū-
dem videas fastidiosum. corrigit & hoc charitas. Vi-
B de autem quàm pulchre nō ab his solùm quæ habet,
sed ab his etiā quæ nō habet, ipsam Paulus exornet:
virtutem inducit, vitium excindit, immo ne radices
quidem iacere sinit. Nō enim inuidet quidē, inquit;
sed inuidiam superat tandem: aut arrogās est quidē:
tandem verò morbum coërcet. sed planè nō inuidet
inquit, non est procax, non inflatur: quod in primis
est admirandum, citra sudorem tāta bona ab illa pa-
rari, citra conflictum & cladem trophęum constitui.
Neque enim sudare habentem se sinit, & ita tādem
ad victoriam venire, sed citra laborem palmā cōfert;
vbi enim non est dissidens rationi vis vlla, quid mo-
lestię oboriri in animo nostro possit? *Non est fastidiosa.*
Quid ergo non inflari dico, quæ tantum hinc abest,
vt extrema etiam propter dilectum passa, ne indeco
C rum quidem istuc sibi putet? rursusq; non inquit, fa-
stidiosa quidem est, at æquo animo quod turpe sibi
ducit, perfert: sed quòd nullus ignominiæ sensus ad
eā pertingat. Auari homines omnia contumeliosissi-
ma turpis illius lucri gratia sustinentes, nō solùm ob
eam rem non latent, sed etiā gloriantur: quanto ma-
gis laudabili præditus studio, pro charę rei salute ni-
hil recusabit, pative turpe sibi ducet. Sed vt ne à vi-
tiis exēpla nobis petantur, excutiemus hoc ipsum in
Christo: liquidò, quod dixit, apparebit. Dominus igi-
tur noster Iesus Christus, quòd cōspueretur, cędere-
tur à mancipiis miserabiliter, nō solùm nō turpe, sed
etiā gloriosum sibi duxit: quòd latronem & homici-
dam in paradisum secum præ cęteris duceret: quòd
cum meretrice colloqueretur, quū omnes qui circū-
stabant reprehēdissent, rem neutiquā turpem existi-
D mauit, sed pedes ad hęc osculandos, rigandū illius la
chrymis corpus, capillis tergēdū dedit, atq; id qui-
dem in medio hostium inimicorumq; theatro. Non
est charitas fastidiosa. Maiores natu videmus, sapiē-
tia præcellentes viros, cum liberis suis sæpe balbutire:
& id cùm faciant, nec reprehēdit quisquā, nec ip-
sos rei illius pudet: sed digna laude adeò videtur, vt
quanquā improbi sint qui instituūtur, perdurēt tamē
ipsi hortando, turpia castigando. Horū illos nihil pu
det, non est enim fastidiosa charitas: sed alis aureis
omnium quos complectitur, vitia tegit. sic Dauidē
amabat Ionathas, quanquā grauiter à patre increpa-
retur, salacis & intemperatæ meretricis filius licet au
diret, quæ verba plena probri erant: hoc enim volūt:
scorti viros insanientis, & quibuslibet coëuntis filī-
um esse, ne micam quidem animi virilis habentem,
sed turpibus suis, & matris moribus indulgentē. Nū-
quid

Ioā. 19. d

Luc. 23. c

Matt. 26. a. & Luc. 7. f.

1. Reg. 19. a.

quid igitur indoluit ille, nunquid latuit, nunquid ob
hoc destituit amicū? immo cōtrà facit, belléq; sibi po
tente amoris vi placet: quāquam quē negligebat, rex
erat, & regis fili⁹ ipse: is verò cui adhærebat, fugitiu⁹
erro: verū nihil illum huius amicitiæ pudebat: nō est
enim fastidiosa charitas. Atq; hæc quidem vis huius
†tractatū est admiranda, ꝙ probris & indignē †tractata,] non
modò nō lugere morsūmq; sentire sinit, sed ea re gau
dentem etiam facit. Hinc ille ipse quoq;, tot, támque
grauib⁹ cōuiciis, velut corona quadā insignitus, abit;
suauissimēq; cōplectitur amicum. Probrū, dedecus
quid sit ignorat charitas, idcirco his de rebus gloria-
tur, quas ꝓpter conspectū alij hominū fugiendū pu-
tant. Amare nescire, turpe est, haud periculū, & quid-
uis pro charo sustinere. Quiduis cùm dico, non est ꝙ
intelligas absurda, incommoda, quale est depereunti
puellā iuueni, ad eam rem opitulari, aut si quid aliud
tale incōmodo non carens, instituere pergat: is enim
nō amat, quod suprà Aegyptiacæ mulieris exemplo
mōstraui. Amicus est, cui vna proposita vtilitas est &
salus amici. hāc qui nō curat, etiā si sexcenties se prę-
dicet amicum, hoste est quolibet magis infensus. Sic
Rebecca quondā è filo pendens, & furtum cōmisit,
& non est verita ne deprehenderetur, neque timuit,
quanquā periculū erat non paruum: sed & filio dum
rē diligentius pensiculatur, hæsitanti, me maledictio
hæc inuadat, inquit. Vides etiā in fœmina apostolicā
mentem: quēadmodum enim Paulus (vt interea ma-
gnis parua cōferamus) pro Iudæis fieri anathema o-
ptabat: ita hæc vt benedictione fili⁹ potiretur, male-
dictionē ferebat ipsa: & bonis filio cedēs (neq; enim
ipsa benedictionē affectabat) mala subire sola parat:
& festinat interim tamē, & gaudet, periculo tanto im
minēte, moráq; negocij indignatur, verita ne bene-
dictionē præripiens Esaü, cōsilium cogitatum ludifi-
caret. Itaq; præcipitat verba, & celeritate obruit ado
lescentē, †permissāq;] excusandi facilitate, quod per-
suadendi vim plenā haberet, subiecit. non enim hæc
frustra fili obiicis, inquit: frustra inculcas, patrē me-
tuis senē, sensuū iudicio destitutū: sed quid? in me ma
ledictio tua cadat, inquit, modò ne rē nobis tu per-
uertas, consiliū negligas, tantū thesaurū prodas. Ille
ipse Iacob nónne pro mercede cognato seruit annis
bis septē? an non præter seruitutem rideri etiā dignus
fuit, qui ita sibi pateretur imponi? Nūquid igitur cō-
motus est risu, num turpe putauit, ꝙ homo liber, & e-
ducatus ingenuè, seruilia negocia obiret, atq; id qui-
dē apud cognatos? vel maximè enim mordere solet,
si quis apud notos indigna patiatur. Minimè verò
hūc quidē. Quæ causa? Charitas, quę tēpus quoq; cū
longū esset, reddit breue: erant illi, inquit, instar pau-
corum dierum: tantū aberat, vt aut dolore, aut vere-
cundia ob eā seruitutem afficeretur. Rectè Paulus igi
tur, haud fastidiosa est, inquit. *Non quærit quæ sua sunt.*
non exasperatur. Docuit non esse fastidiosam, nunc quī
istuc accidat docet. quī fit igitur? quia nō quærit quę
sua sunt, omnes homines amicos esse putat, & tamen
se suscipit indigna, vbi indigna cōmittentē reuocare
potest, vt si, pdesse ignominia sua dilecto possit, igno-
miniā nō putet. [Ille enim ipse est] Hæc enim vera est
amicitia, non amplius amantē amatúmq; duos ac diu-
ersos esse, sed vnum quendā hominem: quod vtiq;
nō aliunde ęq charitatis vi fieri potest. Ne quæras igi-
tur tuū, vt inuenias tuum: qui sua quærit, nō inueniet
sua. Sic Paulus quę sua sunt nemo quęrat, inquit, quæ

Gen. 27. b

Rom. 9. a

†omissique.

Gen. 29. d

A proximi vnusquisq; quæramus. constat enim vtilitas
priuata, vtilitate proximi, & hæc item illa. Quemad-
modū igitur thesaurū suū, domo proximi defossum,
si quis quærere & eruere recuset, nunquā ne inspiciat
quidē: sic qui quærere cōmodū suū in vtilitate pro-
ximi non volet, coronā rebus his propositā nunquā
assequetur: † Sic dominus ipse mortuus est,] vt nos
essemus cōiunctiores: & quemadmodum puerulum
quispiā somniculosum suscitās, vt fratrē sequatur, si
spontè nolit, quidpiam quod amare & concupiscere
puer maximè solet, fratri in manus dat, quò vel recu-
perādi studio, eū qui habet, cōsequatur (id quod fieri
videmus) ita in his quoq; quod vtile singulis est, pro-
ximo dedit, vt cōcurramus, & vt ne scindamur. Si lu-
bet à nobisipsis sumamus exemplū: quod mihi enim
conducit, est positū in te. quod tibi, in me est situū. im-
bui sana doctrina te, cōducit tibi, atqui id mihi cōmis
B sum est vt cōsequare, vt ad me recurrere habeas neces-
se. mihi cōtrà, te meliorem reddi perutile est, dabitur
eū merces ingēs: atqui res ea in te est sita. Impellere
itaq; te cogor, quò melior euadas, & mea commoda
abs te percipere. Itaq; & Paulus, quę spes est mihi, in-
quit? an non vos? Et rursum, Spes mea & gaudiū meū,
corona, gloria mea. Itaq; Pauli gaudiū discipuli fue-
runt, huius gaudiū penes illos erat. Flebat itaq; quo-
ties videret perituros. illorū contrà omnis vtilitas in
Paulo erat sita. Sic, p†solatio,] inquit, Israëlitis catenā
hāc fero. Et rursus, Hæc ꝓpter electos patior, inquit,
vt vita potiātur æterna. Videre in vitæ negociis hæc
eadē licet. Potestatem, inquit, corporis sui mulier nō
habet, sed neque vir: sed viri mulier est, & vir contrà
mulieris, idipsum deuincire aliquē nobis volētes, nos
C quoq; faciamus. Neminē sui ipsius dominum esse si-
namus, sed charitatis catena iniecta hūc quidem illi,
illum verò huic deuinctū teneamus. Vis & in magi-
stratibus hoc videre? Iudex nō sibiipsi iudicatus, sed
quod ex ꝓximi re sit vestigaturus, sedet. subiecti verò
superiorum cōmoda, nunc seruitio, nūc administra-
tione, nunc rebus cęteris omnibus vicissim quærunt.
milites, ꝓ nobis arma sumūt, nos pro illis laboramus,
alimentū sufficimus. Sed ais: suum tamen hīc quisque
quęrit. Aio & ego. interim tamē † quod cæteris quo-
que suū est,] inuenitur. Certè enim nisi pro agricola
decertet miles, qui victū præbeat, non erit: & ille ipse
qui præbet nisi militē alat pro se depugnantem, non
habet charitatē per omnia expansam, omnia moderan-
tē vides? Ne sit porrò molestum catenā illam au-
ream, toto animo consectari: Sua, inquit, non curat:
D mox quæ hinc bona fluāt, exponēs. Quæ sunt igitur?
Non irritatur, non cogitat malum. Rursus non dominan-
tem vitiis modo, sed ne consistere quidem in vniuer-
sum vitia ferentē charitatem vides: neq; enim, irrita-
tatur quidē, inquit, aſt ita vt vincat: sed prorsus nō ir-
ritatur. Nec malū nō cōmittit, inquit, sed prorsus nō
cogitat: nō solū eū non facit, sed ne suspicatur quidē
cōtra dilectū mali charitas quicquā: tantū abest vt fa
ciat. Aut quo tandē pacto irritaretur, quæ ne cogita-
tioni quidē malignæ locū esse sinit? aut vndēnā ob-
secro scaturiat ira? *De iniustitia non gaudet:* hoc est, op-
pressis non insultat: neq; hoc solū, sed quod amplius
est, *Congratulatur veritati.* Congaudet, inquit, succes-
sibus aliorū: id est, cum gaudentibus gaudet, cum flen-
tib⁹ flet: hinc nō inuidet, hinc nō inflatur. alienos eū
successus, suos putat. Vides ęq parum absit, quin ange-
los charitas suos alumnos reddat? Nā qui ira, qui in-
uidia

† Etenim deus propterea ad eū modū illud cōstituit.

† quod per aliū quod suum est.

† spe. Act. 28. c

2. Tim. 2. b.

Supr. 7. a

uidia vacat,& omni prorsus sæuiori affectu liber est, hominis deiceps naturã excessisse,& in angelicã mẽtis tranquillitatem translatus esse videri potest. tamẽ his non est cõtentus,sed habet quod accumulet præterea.adeóque validiora in extremã partem locauit: *Omnia suffert*, inquit,duce scilicet patientia, duce benignitate.sint molesta licèt,sint grauia, sint cõtumelię,sint verbera,sit mors,sit quoduiscunq;. Aestimare hoc rursus à beato Dauide licet. quid acerbius enim
1.Reg.15.a. videre sit,q̃ filium insurgentẽ, imperium affectãtem, paterni sanguinis sitientem?atqui istuc pertulit tamẽ beatus ille,& ne verbũ effudit aduersus parricidam.
Ibid.18.a Cæteráq; militibus ipsis oĩa permittẽs, de vnius filij salute mãdauit:firmũ scilicet charitatis fundamentũ fuit. itaq; facilè oĩa ferebat. Et vim quidẽ charitatis ex his nobis hactenus insinuauit. bonitatẽ porrò ex his,quę hinc iã sequũtur:*Omnia sperat*,inquit,*oĩa credit*, *omnia sustinet*. Quid sibi vult,oĩa sperat? bona,inquit, & frugi omnia. nõ reiicit enim charitas dilectum: sit malus licèt,adest corrigẽs,prospiciẽs,studiũ impendens. *Omnia credit*. Neq; simpliciter enim sperat, inquit,sed ingenti amore superata,credit omnia,etiã si parũ spei conceptæ respondeãt promissa bona,si molestus ille sit: omnia enim charitas sustinet, inquit.
†charitas. † *Hæc nunquam excidit*.Coronidẽ vides,& quod in ista virtute sit maximè præcellens. Quid enim est, Non excidit?non dissoluitur, non frangitur ferendo:amat enim omnia,& amãs odisse nunquã potest,quicquid accidat tandẽ. hoc enim illius est maximũ bonũ.huiusmodi fuit Paul'.hinc illa vox, si quo pacto prouo-
Rom.11.b cem,inquit,meã carnem. sanéq; in ista spe mansit. Et
2.Tim.2.d. Timotheo præcipiẽs,Seruũ,inquit, Christi pugnare nõ decet,sed mansuetũ esse in omnes,placidè aduersarios erudientẽ:fortasse enim& illis veritatis notitiã deus dabit.igitur etiã si hostes,si ethnici sunt,inquit, haud tamẽ odisse oportet. odisse verò non illos,sed dogma:non hominẽ,sed opus malũ,& animi sententiam corruptã.Homo,dei opus est:error,diaboli:hęc ne tu cõfundas,Iudæi blasphemi,persecutores,calũniatores,& id genus sexcenta in Christũ fuerũt.nunquid igitur Paulus, quo nemo Christi amantior fuit, hos odit?minimè verò,sed amauit.Et nunc quidem,
Rom.10.a Studiũ & deprecatio mea,inquit,pro illis est ad salu-
Ibid.9.a tem:nũc verò,Reiici pro his,inquit,cupiã à Christo.
Ezec.11.c Sic & Ezechiel mactari Iudæos videẽs,heu, inquit:a-
Exo.32.g deóne perdis reliquos Israël? Et Moses: Siquidẽ di-
Psal.13.d mittis illis peccatũ,dimitte. Quid igitur Dauid? Qui te oderũt,inquit,dñe,odiui & ego,& ꝓpter inimicos tuos obtabui: [perfecto odio oderã illos.] Neutiquã verò quę in psalmis Dauid pronunciantur,sub huius persona omnia dicũtur. An nõ ille tẽtoria ad Cedar
Ps.136.a fixa, iuxta Babylonis flumina positas sedes, lachrymas fusas dicit?nec Babylonẽ tamẽ,nec castra Cedar
† aliter etiam dici potest. vnquã vidit.†Atqui]maiori nos esse sapiẽtia pręditos decet.Itaq; discipulis,cùm ignẽ sic quemadmodum
4.Reg.1.c Helias quondã immitti vellent, Nescitis cuius spiri-
Luc.9.g tus estis,inquit.Tum enim nõ solum impietatẽ,sed ipsos etiã impios odisse iussit, ne daret cõiunctio occasionẽ transgrediendi.itaq; & affinitates & cõmixtiones penitus tollit,& vndiq; eos secludit: nunc autem maiorẽ in lucẽ adduxit, & supra periculum hoc esse nos voluit, colloqui, hortari, & vt nil nobis hinc incõmodi sit:cõmodi verò ipsis quidẽ è nobis est multum:inquit igitur, non odisse, sed misereri oportere. Nam quî tu errãtẽ,si odias,facilè reuocabis? quî pro impio orabis?orandũ esse porrò Paulus testatur: ad-
1.Tim.2.a. hortor,inquit,vt ante omnia fiãt deprecationes, obsecrationes, interpellationes, gratiarũ actiones, pro omnibus hominibus:q̃ autẽ nõ omnes tùm essent fideles,satis est puto notũ:† inquit enim,] pro regibus, †Et rursus ibidem. pro omnibus in eminẽtia cõstitutis.Quòd autẽ & hi essent impij æquè patet. causam enim exponens sic infert:nã hoc bonum est & acceptum corã seruatore nostro deo: qui cunctos homines vult fieri saluos,& ad agnitionẽ venire veritatis. Itaq; Ethnicã mulierẽ Christiano cohabitare deprehẽdens,nuptias nõ sol-
Ibidem.b. uit.quid enim viro mulieri familiare magis?duo erũt,
Sapr.7.c inquit,in carne vna,ingẽs hîc amoris vis & desideriũ
Gen.2.c Sapr.6.d. vehemẽs.equidẽ si odisse impios pergas,istuc futurũ est vt oderis peccatores etiã,móxq; hac via progressus à fratribus plerisq;,immo verò ab omnibus abrũpẽre. Non est eũ nõ est peccatũ citra,quicquã.Nã si hostes odisse dei oportet,nõ impios solũ,sed & peccatores odisse oportebit.Itaq; feris erimus detestabiliores, omnes scilicet mortales cæteros auersati, & †amentia]quẽadmodũ pharisęus ille tumẽtes.Atqui †arrogantia. hoc nõ iussit Paulus,quid verò?Monete,inquit, inor-
1.Thess.5.e dinatos,cõsolamini pusillanimes, subleuate ĩfirmos, patientes estote erga oẽs.Quid istuc verò,inquis,qd̃
2.Thes.3.d. dicit?Si quis huic nostrę orationi nõ obtẽperarit,per epistolã hunc indicate,& cũ illo ne cõmiscemini: de fratribus certè loquẽs. Ne istud simpliciter quidem, sed moderatione adiecta,nec enim quæ sequũtur resecabis,sed apponẽs ea quoq;: nã dum admisceri vetat,statim hoc adiũxit,Ne putetis inimicũ, sed castigate vt fratrẽ.Vides quî detestari opus malũ iussit,nõ hominẽ.Diaboli cõmentũ est, vt inuicẽ diuellamur.
C adeóq; hoc ille summo studio agit,quî charitatẽ tollat,emendationis viã excindat: dũ eum quẽ tu odisti detinet errore,te autẽ inimicitia,viámq; ad illius salutẽ tibi præcludit.Nã si & medicus ægrotũ odit fugítq;,& æger medicũ auersatur: quãdo putas liberabitur morbo?cùm hic illũ non vocet,ille ad hũc spõtè nõ accedat.Sed cuius,obsecro,rei gratia tu illũ vitas,& auersaris? quia impius est?ob hoc ipsum accedere,opitulari,decet,quî restituas laborantem. Quid verò si nihil hîc medicina proficiatur? Tamen facere quod tuũ est iuberis.nã & Iudas laborabat immedicabiliter, atqui sanare tamẽ Christus nõ intermittit. Nec te igitur fatigari oportet:si studiosẽ dabis operã quî medeare,licèt nil ꝓfeceris,tamen medici referes mercedẽ, efficiẽsq;,vt ille mãsuetudinem vel tuã miretur,atq; ita domino gloria vniuersa tribuatur. vt e-
D nim miracula edas, & mortuos suscites, vt quiduis facias,nũquã ita te Ethnici mirabũtur, vt cũ mitem, cùm mansuetũ,cũ suauẽ moribus cernunt.nõ est,mihi crede,opus hoc mediocre,multíq; ea re permoti, vitia posuerunt:nihil enim tã attrahit, tã glutinat fortiter q̃ charitas. Ob illa facilius tibi inuidebunt,signa dico & miracula:ob hæc verò mirabũtur,& amabũt. vbi amarint porrò,progressu postea veritatẽ etiã cõprehendent.si verò non statim assentitur, ne mireris, ne festines,ne eodẽ momẽto omnia discutere velis. fac vt quædã interim laudet,amet,eò quò vis, veniet deinde paulatim. Et vt intelligas quid istuc possit, Paulum vide sub Ethnico iudice causam dicentem: Ego me felicem,inquit, iudicaui, iudiciũ tuum subi-
Act.16.a turus.Et hæc dixit,non qui hominẽ adularetur,absit enim: sed lucrificari mansuetudine sua volens: & lucrificatus est sanè,iudicémq; cepit is,cuius damnata iam

iã causa videbatur:& captus victoriã clara voce præ-
A sentibus omnibus confitetur,Parũ,inquit,abest quin
Act.26. persuadeas vt Christianus fiã.Paulus verò quid? am-
8. plius iam pandit rete.Cupiã,inquit,ego nõ te solum, sed quotquot hic adsunt,esse qd̃ ego sum omnes,vinculis istis exceptis. quid Paule, vinculis exceptis inquis?& quæ tua deinde libertas sit,si vinculorũ te pudet,si vincula fugis?præsertim in hominũ multitudine tãta?nõ passim,hoc scribendo gloriaris?nõ te vinctũ subinde vocas?non tu catenã,pro diademate nobis circunfers?quid accidit igitur nunc,q̃ catenã deprecaris?non deprecor,inquit,ego, nec turpẽ duco, sed illorũ seruio imbecillitati,nõdum percipere gloriam illam nostrã possunt. Sic meus me docuit præceptor,ne insuã assumentum panni recentis vestimẽto veteri,eò spectat quod dixi.Nã & dogma lacessũt nostrũ,& cruci sunt infensi.q̃ si vincula quoq; adiungam,tantò erit inuidia maior.hęc igitur remoui,quò esset illud tolerabile magis, præsertim quãdo vinciri probrosissimũ ipsis videtur, vt qui nõdum istã gloriã nostrã degustarint:conniuere igitur oportet. vbi philosophari discent, etiã catenæ huius, & vinculorum decus admirabũtur.Apud alios ergo disputãs, bene-
Phili.1.d ficium rem eandẽ vocat:Quòd datũ nobis sit,inquit, nõ credere solũ,sed pro ipso etiã pati.istud ergo satis tantisper fuit,ne auditores cruce offenderẽtur, itaq; ordine procedit.Neque enim qui in regiã te inducit, priusquã vestibula cernas, foris adhuc stantem, quæ intus sunt perspicere cogit: ita enim ne digna quidẽ spectatu sint,nisi intus omnia perpendas:hæc eadem in Ethnicorũ congressibus erunt custodiẽda. conniuere oportet,charitatẽ præferre oportet.magnus est doctor charitas,satis idoneus qui & tollat errores, &
C mores formet,& ad philosophiã manu ducat, & è lapidibus homines reddat. Et si nosse vim huius lubet, agè virum mihi da timidũ,meticulosum,vmbras tremescentẽ, iracundum, asperum, & ferã magis q̃ hominem,lasciuum,impudicũ,omni deniq; vitiorũ genere affluentẽ: hũc igitur charitatis manibus formãdum trade, & in hoc mihi gymnasiũ induce: timidũ hunc,mox cõperies reddi magnanimũ & fortẽ, nec iam quicquã amplius detrectantẽ: & quod est mirũ, hæc ita natura & ingenio cuiusq; manente fiunt:in ipsa meticulosa anima suã vim charitas ostendit.Quod perinde est,ac si quis plũbeum ensem omnia quę ferreus solet,efficere cogat, ferreũ tamen non reddens, sed plũbeum,& impermutatæ naturæ esse sinens. Iacob quãdiũ degit domi, simplex, laborum periculorũmq; omnium rudis, vitã dissolutã quandã prope-
D modũ & liberã viuens,intra parietes velut virguncula desidẽs, obire domestica negocia magna parte cogebatur,à foro & qui istic tumultus sunt,alienus,trãquillitatẽ per omnia & placidã illam vitã colebat. Hũc igitur vbi charitatis flãma corripuit semel, simplicem illum domi desidentẽ,vide q̃ tolerantẽ, q̃ la-
Gen.31.c boriosum reddit:verba adeò patriarchę ipsius audiamus.ita enim socerũ accusans, inquit: Viginti nũc annos sum apud te. & quî viginti apud illum annos erat?nã hoc adiecit ipse: Interdiu feruoribus æstuãs: noctu glacie rigens,aberat oculis meis somnus.Hæc simplex ille,& desidens domi, vitámq; viuens dissolutã. Quòd porrò meticulosus fuerit,ex eo liquet, q̃ dum Esaü fratrem præstolaretur,timore penè exanimabatur.sed vide quî rursus timidus ille charitate suscitãte,leone quouis animosior euadat:velut propu-
gnaculũ enim quoddã,seipsum ante cæteros omnes locans,paratus erat ferum illum & minas quẽadmodum suspicabatur spirantẽ,excipere primus,& suo ipsius corpore parare vxoribus salutẽ: & quę domi timebat,quem horrebat,intueri primus in acie studet. erat terrore maior scilicet ille in vxores amor. Vides quo pacto qui timid' erat,audax euasit cõfertim,nõ equidẽ naturæ habitum mutãs,sed charitatis vi coactus.Nam q̃ posteà etiam fuerit meticulosus,ex eo satis cõstat,q̃ locum ex loco subinde mutat.nec est cur quis putet,virũ à nobis sanctũ accusari: timidũ enim esse peccatum nõ est.sic enim natura cõparamur,sed ex timore committere quod non decet. † fit enim sę- † *fit enim sæpe vt qui natura timidus sit,pietate fortis euadat.*
pe verecundia, vt qui natura timidus est, fortis euadat.]Quid Moses igitur,vnicum Aegyptiũ territus fugit?& finibus excessit?& tamẽ ille ipse fugitiuus & v-
B nius viri minas sustinere non valens, melle charitatis semel rectè gustato,nemine cogẽte mori pro suis festinabat.Si enim dimittis,inquit,peccatũ, his dimit- Exod.2.c
te:sin minus,me quoq; de libro,quẽ scripsisti, expun Ibid.32.d
gas.Quòd porrò ex cõfidente placidũ, & impudico temperãtem charitas reddat,nullis exẽplis est opus, res omnibus patet.fera sit licèt immanior,simul ac a-
1.Re.19.c mare quis cœpit,oue mansuetior euadit. Saüle quid erat agreste furiosũmve magis? & tamen cũ hostẽ filia liberasset,ne vocẽ ille quidẽ acerbiorẽ emisit: & quẽ propter sacerdotes ille crudeliter mactaret,filiã cum eundẽ suis ex ædibus dimisisset,ne verbo quidẽ interpellauit, tanta fraude cõmissa. sine dubio q̃ validiore fræno,charitatis scilicet,retineretur. Quẽadmodum autẽ humanos,ita continentes eadẽ illa efficere potest.Vxorem suã si quis quẽadmodũ oportet
C amarit,sit incontinentissimus licèt, propter amorem huius nunquã intuebitur alienam: fortis enim est,in-
Cant.8.b quit,velut mors charitas. & sanè nõ aliunde fit vt simus intẽperantes,q̃ quia nõ amamus. Quoniã igitur magistra virtutũ omniũ charitas est, summo cũ studio nostris hãc mẽtibus inseramus, quò multa nobis bona ferat,& fructũ eius lætũ florentẽ nunquã marcescẽtẽ possideamus.Sic enim ęterna bona adipiscemur,gratia& benignitate domini nostri Iesu Christi, cui cum patre,cum sancto bonóq; spiritu gloria,honor & imperium sit,in secula seculorum,Amen.

Homilia xxxiiij.

Siue prophetiæ abolebuntur, siue linguæ cessabũt, siue scientia abolebitur. Postquam charitatis vim & dignitatem monstrauit, q̃ hanc præter dona cætera, & officia vitæ præclara omnia, consistere
D non possint, tum q̃ partes eius tot,támq; multiplices sint, deniq; q̃ ea perfectæ philosophiæ materia sit & argumentũ:aliunde iam,& tertio quodã è loco præcellentiã eius ostendit,atque hoc quidẽ ita facit:primùm eos,qui inferiores esse se putabant, monere volens miraculorum fastigio potiri posse, nullísq;,quocunq; dono pollentibus,minores futuros, si charitatem amplectantur:hinc donis præditos,& ob eam rẽ sublatos humiliare,doceréq;, nihildum assecutos, si illam non amplectantur.Sic enim futurum erat vt inuicem se amarent. † mox odio inuidiáq;] sublatis,ad † *mox inuidia arcogãtiáque.*
concordiam redacti,vitia omnia exterminarent:non inuidet enim charitas,non inflatur. Sic illis vndique murum circundedit infractum,concordiam quaquaversus consertam,& contra morbos omnes valentẽ, & ab ipsis malis solidiorem futuram. Itaq; mille rationes tentauit,quibus discutere tristitiã istã posset.

Supr.12.b Vnus idēq; ſpiritus, inquit, dat: & dat, inquit, ꝓ vniuſcuiuſq; cōmoditate, & prout lubitum eſt diſtribuit. Diſtribuit verò gratificans, nō debita ſoluēs. Et quāquam accipis minus, æquè tamen abſoluendo corpori conducis, & honore fruetis vberiore: & qui plus te habet, te, qui minus habes, eget. & ꝓ donorum omniū ſummum, ſumma virtutū vna charitas ſit. Hæc verò inculcat, bifariā eos in ſe coërcens: hinc quidē, vt ſe nullis inferiores eſſe ſciāt, ſi illā ſint aſſecuti: hinc verò humani iam amplius nil paſſuros, ſi apprehenderint ſemel, radicem donorum omnium charitatē, nil deinde molituros, ſtudio cōtentionis ſublato: captiuus enim charitate ſemel, contentionis ſecurus eſt. Quapropter docēs quæ bona hinc percipiantur, laudibus ipſis fructus ſubiecit, illorum interea morbos pulchrè coërcens. Nam remediorum quæ dixit, ſingulum mederi morbis illorum idoneum fuit. Patiens eſt, inquit, contentioſos notans: benigna, factioſos, & clandeſtinos. nō inuidet, aduerſus eos, qui ęgrè ſuperiores ferunt. nō eſt procax, perſtringit diſſolutos: nō inflatur, ſuperbos. nō eſt faſtidioſa, contra eos pertinet, qui demittere ſe, & inſeruire proximo nolunt. nō quærit quæ ſua ſunt, in eos qui deſpiciunt cęteros: nō irritatur, non cogitat malum, in contumelioſos. non gaudet de iniquitate, ſed veritati cōgratulatur, in inuidos rurſum. omnia ſuffert, ad ſolatium circunuētis & oppreſſis: omnia ſperat, reiectis & deſperatis. omnia ſuſtinet, nunquā excidit, in eos qui leui cauſa ſeditiones fouēt. Poſtquā igitur magnam vndiq; ſumma cum amplificatione oſtendit, idem rurſus, ſed aliunde, ſumma tamen quadā ratione molitur, cōtentione noua dignitatē eius tollens. Siue enim prophetiæ, inquit, abolebuntur, ſiue linguę ceſſabunt. Siquidem enim vtræq; fidei gratia ſunt collatæ, diſſeminata fide, neutris deinceps iam erit opus. Charitas verò nunquā ceſſabit, ſed magis magiſq; creſcet, & hic & in futurum: & iſtic quidē magis q̄ hic, cum hic multa ſint, quæ interturbant, opes, negocia, corporis & animi morbi, iſtic nihil. Prophetias porrò, linguáſq; iam olim aboleri, nil mirum: ſcientiā verò, iſtud eſt quod ambiguitatē nobis non mediocrē parit: Nam & hoc ſiue ſciētia abolebitur, inquit. Quid igitur? per ignorantiā vitā iſtic traducemus? abſit verò. Tum maximè ſcientiā intendi veriſimile fit: tum enim cognoſcam, inquit, ſicut cognitus ſum. Quapropter ne perinde vt prophetias linguáſve, ſic etiā aboleri ſcientiā putes, vbi de abolenda ſcientia mentionē intuliſſet, modum ſtatim abolitionis adiecit: *Quadamtenus cognoſcimus*, inquit, *quadamtenus prophetamus. aſt vbi venerit quod eſt perfectum, abolebitur quod eſt aliquo vſq;*. Non abolebitur ſcientia quidē, ſed deſinet eſſe non perfecta: nec enim intra hos fines ſcientia tum ſe noſtra cōtinebit, ſed amplius progredietur. Atq; vt exemplo rem magis lucidā faciamus, deum vbiq; eſſe, nunc quidē ſcimus: quomodo ſit porrò neſcimus. Item ꝓ ex his quę non erant, fecit quæ ſunt, ſcimus: qui fecerit porrò, non ſcimus. Rurſus ꝓ ex virgine natus ſit, iſtuc quidē ſcimus: ſed quī tandē, non item. Sciemus autem tum quidem amplius quiddam,† & ad hęc magis conducens.] hinc etiam interſtitium ponit, atq; hoc nō eſſe mediocre docet. *Cùm eſſem puer, vt puer loquebar, vt puer ſentiebam, vt puer cogitabam. At vbi factus ſum vir, puerilia aboleui*. Iam aliunde hoc ipſum oſtendit. *Cernimus enim nunc per ſpeculū*, inquit: mox ſpeculi, quo nomine quomodocunq; viſum intelligit, mentione inducta, ſubiungit, In ænigmate, ſuperiectione docens multò imperfectiſſimā noſtram cognitionē eſſe. *Tunc autem facie ad faciem*. Non equidem ꝓ facies deo quædam ſit, ſed quò clarius manifeſtiúſque dicat. Incrementis vt omnia diſcamus vides. *Nunc quadamtenus*, inquit, *cognoſco, tunc autem cognoſcam quemadmodum cognitus ſum*. Vides etiam vt bifariam tumorē illorum diſcuſſit, & ꝓ perexigua notitia ſit, & ꝓ nec illa quidē ex ſeſe tamen: neq; enim hunc ego cognoui, inquit, ſed ipſus me. Quēadmodum igitur ipſe me nouit prior nunc, prior impulit: ſic ego tū etiā prior impellar, multo tū ſanè magis etiam q̄ modo. Nā qui in tenebris ſedet, quātiſper lucem orientem non videt, occurrere Solis radio non poteſt, priuſquam ille reſplēdens vltrò ſeſe oſtendat. At poſtquam lucem animaduertit, ad ipſum iam Solem cōtendit: atq; hoc eſt, quemadmodū cognitus ſum: non quod † nos ita ſimus hunc cognituri,] ſed quemadmodum ipſe vltro ſe nobis ingerit nunc: ita tum quidem iſtic recipiemur, & multa ineffabilia tū cognoſcemus, & fœliciſſimo illo fruemur congreſſu, ſapientiáque. Si enim qui tanta nouit Paulus, puer eſt, quanta putabimus illa futura? Si ſpeculum hæc & ænigma, reputa facies ipſa quanta ſit. Porrò vt pauliſper tibi quāta differentia ſit, oſtendā, radium quendā cogitationis eius tenuem animo tuo immittam. Igitur quæ geſta quondam ſub lege ſunt, nūc vbi gratia illuxit, animo reuolue: an nō illa quoque ante lucis ortum, magna quædam & admiranda videbantur? At verò quid Paulus de illis poſt ortam gratiam dicat, vide: quemadmodum ne glorificatum quidē fuit, inquit, quod glorificatum eſt in hac parte propter eminentem gloriam. Atque vt clarius quod dico fiat, in aliquo temporis illius ritu ſacro, orationē imprimamus, videbis interuallum quantum: & ſi lubet ipſum Paſcha in medium producamus: illorum, inquam, & noſtrum, intelliges quid interſit. Celebrabant ſanè & Iudæi, ita vt in ſpeculo, vt in ænigmate, ſed ineffabilia illa myſteria nunquā ne cogitarūt quidem, neq; quicquā tum quę illis rebus abumbrabantur intellexerunt: ſed agnū mactatum cernebant, ſanguinem pecudis, & eo fores illitas: ꝓ filius porrò dei carnē indutus, mactandus eſſet, & orbē terrarū vniuerſum liberaturus, Græcis, Barbaris ſanguinem guſtandū exhibiturus, cœlum omnibus aperturus, quæ iſtic bona ſunt humano generi cōmunicaturus, carnē hanc mactatā ſumens, ſupra cœlum, ſupra cœlorum cœlū, & ſuper omnes planè angelorum, archangelorum, omniúmq; poteſtatē exercitus ſublaturus, in ipſo throno regio ad dextram aliquando patris ineffabili gloria reſplendentē collocaturus eſſet. Hæc, inquam, nec illis, nec vlli omnino mortalium, neq; prę uideri, nec animo cogitari poſſibile vnquā fuit. Sed quid homines hic temerarij nobis dicunt? Iſtuc, nūc quidem cognoſco ex parte, de † ordinibus cœleſtibus dictum.] Notitiam enim Pauli [de deo] fuiſſe perfectam. Quid ergo puerū ſe vocat? per ſpeculū quónam pacto cernit? in ænigmate quī? ſi notitiam omnē eſt aſſecutus: cur verò perfectum hoc, tanquam vni ſpiritui debitum defert, nulli præterea rerum poteſtati? Quis enim quæ hominis ſunt nouit, inquit, niſi ſpiritus qui in ipſo eſt? ita ſanè neque quæ dei ſunt noſſe quiſpiam poteſt, niſi dei ſpiritus. & Chriſtus hoc eſſe ſui ſolius oſtendit, cùm inquit, non quòd patrem viderit quiſquam, niſi qui eſt à patre, hic nēpe patrem vidit: viſionem notitiam vocans manifeſtiſſimam

† de hac & apertius.

† nos ipſi ita ſimus cognituri quēadmodum ipſe nos.

† rerū diſpētatione, eſt dictū.

ſtiſſimam & abſolutā: qui verò ipſam ſubſtātiam dei noſſet, diſpēſationem rerum ignoraret? cùm ſit illud difficilius multo. Quid ergo? deum ignoramus? Abſit verò, ſed quod ſit ille quidē ſcimus, quid porro reuera ſit, non ſcimus item. Atq; vt intelligas, non de ordinatione dictum, ſic inquit: tum autem cognoſcam quēadmodum cognitus ſum: neq; enim à diſpoſitione rerū ſed à deo cognitus eſt. Nemo ergō ſimplicē hāc eſſe impoſturam aut errorem putet: quadruplus eſt, immo verò multiplicior: nō hoc enim ſolum incommodū & abſurdum ſecum affert, quod noſſe gloriantur, quæ ſpiritus ſolius & vnigeniti dei filij ſunt: ſed etiā, cùm Paulus ne imperfectā quidem ſciētiam citra reuelationē aſſequi potuiſſet, iſti percepta huic omnia, nudis rationibus inducti affirmant: neq; enim ſcripturæ locū vllum de ea re diſſerētes proferre poſſunt. Sed illorū inſania nunc miſſa, ad eam quæ propoſita eſt charitatis diſputationem redeamus. pergit igitur. *Nunc autem manet*, inquit, *fides, ſpes, charitas, tria hæc, ſed maxima in his charitas*. Fides enim & ſpes creditis ſperatiſq; reb' aduētis ceſſant. quod oſtēdēs Paulus, quę ſpes cernitur, inquit, ſpes iam nō eſt, quī ſperes enim quod iam cernis? & rurſus, Eſt autē fides, inquit, ſperatarum rerum ſubſtantia, non apparentium argumētum.† Ceſſabit] igitur apparentibus illis quidem. Charitas verò tū maximè vigebit, & vehementior erit. Ecce aliud charitatis encomiū: non eſt enim prioribus contentus, ſed comminiſci aliud quiddam contendit. Vide vero: donum eſſe magnum dixerat, immo aſſequendis donis omnibus viā, & nil dona efficere ſine hac poſſe, multis itē imaginē huius admirandā deſcripſit. hic quia per omnia duret, prædicat: inquit eū, Nunc vero manet fides, ſpes, charitas, tria hęc, ſed in his maior charitas: in eo ſcilicet, quia trāſeunt illæ, hæc durat. Cùm igitur tanta vis charitatis ſit, non ab re, perſequamini charitatem, inquit: opus eſt enim perſecutu, & curſu ad eam valido: tātùm illa à nobis auolauit, tot res ſunt, quæ curſum auertūt, vt ſumma celeritate ſit opus, dum illam cōprehendamus: quod quidē Paulus innuens nō ſequamini: ſed, perſequamini, inquit: ſuſcitans nos, & ad illius cōprehenſionē incendēs. Nam & author ipſe rerum deus, iam olim principiò ſexcenta cōmentus eſt, quī illam nobis inculcaret. Primùm caput vnum omnibus dedit, ipſum Adā: cur enim è terra non ſumus? cur non, quemadmodū ille, perfecti? nempe vt partus, vt nutricatio, vt ſucceſſio generandi, nos inuicem ligarēt, hāc ob cauſam nec mulierem ex terra fecit. Poſtquā enim non valuit ſatis ad concordiam flectere nos, ꝓ ſubſtantiæ eiuſdem eſſemus, niſi eūdem etiā haberemus parentē, etiam hoc ita comparauit: nam ſi nunc quidē tantum, quia locis diſſidemus alienos eſſe nos inuicē putamus, ſi generis totius duo principia extitiſſent, quid futurum fuiſſe credis? Itaq; velut à capite quodā vno, totum humani generis corpus depēdet: & quia iā à principio parentes duo fuiſſe videri poſſent, vide quī conglutinet, quī in vnū lege connubij cōiungat. Propter hoc homo patrem & matrem relinquet, inquit, & adhęrebit vxori ſuæ, & erūt hi duo in carne vna: non dixit mulier, ſed homo, quādo cupiditas in hoc maior: & maiorē quidem idcirco viro dedit, vt imperium quod in mulierē habet, cupiditatis illius tyrannide retuſum imbecilliori ſubiiceretur. Quia verò & nuptias introduci oportebat, eū ex quo facta eſt mulieri coniugē tradit: omnia nanque charitati deus poſtponit. Equidē ſi quanquā hoc ſint pacto geniti, primus tamē ſtatim hominum, ſemine parentum procreatorū, adeò inſaniuit, tantā rixam, tantam inuidiā diabolus ſeminauit, quid putas feciſſet, ſi non ab eadē prorſus radice pullulaſſet genus humanum? Deinde hunc imperare, illā ſubeſſe iuſſit: eſſe enim inter æquales æmulationē nouit: itaq; noluit eſſe democratiā, ſed regnum: & quod videre in exercitu licet, id ī omni bene cuſtodita domo deprehēdas. Regis locū obtinet maritus, vxor primatis & ducis: imperiū proximum liberi tenēt, infimum familiares: nam & hi in ſubiectos ſimiliter imperium tenent. Et vnus quiſpiā cæteris omnibus præfectus, heri vicem tenet, ſed vt ſeruus. Atq; aliud eſt rurſus imperiū inter ipſos, vxorum & liberorum dico: in ipſis deniq; liberis aliud, prout cuiuſq; ætas aut natura tulit: nam ne in pueris quidē ęquale imperium fœmina tenet. Aſſiduis igitur, & cōtinentibus vndiq; vinculis, ad cōcordiam nos deus diſciplinámq; coēgit. Itaq; priuſquā in multitudinē genus hominū ſpargeretur, cùm duo tantū eſſent, hunc quidem regere, illam imperium capeſſere iuſſit: & ne cōtemneret velut inferiorem, aut abs ſe ſegregaret vnquā, vide quo pacto ipſam honorat, quo pacto vniuit, etiam ante ipſius cōſtitutionē. Faciamus enim, inquit, huic adiutorē: ſcilicet ex illi vſu futurā oſtendens, & ſic eam, quæ propter ſe nata erat cōiunxit: ſumus enim rerū quę noſtri gratia productæ ſunt ſtudioſiores. Porrò autē ne illa viciſſim, ꝓ eſſet præſidio data, turgeret, & vinculum rumperet, ex coſta facit, partē corporis eſſe volens. Sed vt neq; vir hinc ſibi placeret, nō eſſe ſolius iam deinde ſinit, quod erat ſolius antea: ſed contrà, procreationē liberorum illi inducit, etiā hic præferēs maritū, ſed ſic vt ne omnia vnius eſſe ſinat. Vides quot charitatis vincula deus fabricauit? atq; hæc quidē per naturam rerum concordiæ nobis pignora reliquit. Primum vt quia ſubſtantiæ eiuſdem ſumus, in vnū perducamur: omne ſiquidem animal diligit ſimile ſibi. Deinde ꝓ ex viro ſit mulier, & liberi item ex vtroq;, hinc multi naſcuntur affectionis modi: hunc quia pater eſt, amamus: illum, quia auus: hanc ꝓ ſit mater, illam ꝓ nutrix: hunc ꝓ filius, illum quòd nepos, & illum item quòd pronepos: hanc quia filia, illam quia neptis: hūc quia frater, illum quia ex fratre nepos: hanc quia ſoror, illā ex ſorore neptē. Et quid recenſere vniuerſam cognationis ſeriē attineret? Aliā cōiunctionis formā commentus eſt inſuper, cognatorū connubio interdicto, ad alienos nos eduxit, illos viciſſim ad nos pellexit, quos naturali neceſſitudine copulari nō licet, hos nuptiis cōglutinauit, integras ſępe familias vnius Nymphæ gratia cōciliādo, genus generi totum permiſcet. Non duces ſororē tuam, inquit, neq; ſororē † fratris,] nec aliā huiuſmodi, ea generis neceſſitate cōiunctā, vt nefas ſit miſceri, ipſis nominibus cognationū formas recenſens. Satis cauſæ ſit cur illas ames, ex eodē eſſe te vtero prognatū: aliter tibi cōpetent aliæ. Cur tu charitatis amplitudinē redigas in anguſtū? aut cur officiū charitati non neceſſariū impendis, quo amicitiam, cōiuge aliunde ducta, & per hanc longiſſimam affinium ſeriem, parētes, fratres, & illorū neceſſarios omnes conciliare tibi potes? Vides quot nos modis colligauit? Atqui non fuit hoc ſatis, etiā vt opus nobis inuicem haberemus fecit, vt hinc quoq; nos congregaret, quando teneri amicitias vtilitate vel maximè videmus: hinc non omnibus in locis omnia naſcuntur

Supr.12.a

Rom.8.c

Hebr.11.a

† Ceſſabit hæc.

2.Cor.3.c

Exod.13.a & ſeq.

Ioan.6.a

Gen.2.d & Matt. 19.a

Gene. 2.b

Eccli.13.a

Leuit. 18.a

† patris.

ſcũtur, quò cõgredi & permiſceri haberemus neceſ- A
ſe:& dũ mutua neceſſitate aſtringit,faciles etiam cõ-
greſſus dedit:quod quidẽ niſi curaſſet,magna in dif-
ficultate,magna triſtitia res humanæ cõſtituerentur.
Nam ſi quis vel medico,vel fabro,vel alio quopiã ar
tifice habẽs opus,longã pro acquirendo peregrina-
tionẽ ſuſcipere cogatur,perire interea rem ſit neceſ-
ſe,hinc vrbes conſtruxit,in vnum omnes collegit.Vt
porrò his quoq; qui procul ſunt, facilius cõgredere-
mur,mare in medium expãdit,ventorum dedit cele-
ritatẽ,& expeditas eſſe peregrinationes iuſſit.Princi-
pio etiã in vnum omnes collegit locũ, nec antea di-
ſperſit,q̃ eſſent concordiæ dono abuſi, qui primi iſt-
huc acceperũt, verum vndiq; nos coniunxit, à natu-
ra,à cognatione,ab affinitate,à lingua,à loco:& quẽ-
admodum non voluit excidere nos paradiſo : ſi vo-
luiſſet enim, ne principio quidẽ iſthuc hominẽ quẽ
fecit collocaſſet,ſed qui neglexit,eſt caſus author:ita B
neq; varilingues eſſe voluit,ſiquidem principio tales
Gen.11.a feciſſet.Nunc autẽ terra vniuerſa labiũ vnum,& vox
omnibus vna fuit,inquit. Igitur quãdo deleri terram
oportebat,ne tum quidẽ ex alia nos materia fecit,aut
iuſtũ tranſtulit, ſed mediis aquis velut orbis ſcintillã
quãdam ſuperſtitem ſinens,rurſus hoc genus noſtrũ
ex beato Noë ſuſcitauit.Et principio quidẽ imperiũ
vnũ fecit, viri ſcilicet in mulierem. Poſtquã vero in
alias aliáſq; degenerauit enormitates genus noſtrũ,
imperia cõſtituit plura,herorũ ſcilicet in ſeruos,prin
cipum in ſubditos,omnia magno quodã amore no-
ſtri:& quia prauitas gen° hominũ diſſoluit,perdidit-
que, medicos ille mediis in vrbibus iudices locauit,
qui vitia quandã charitatis velut peſtẽ exagitãtes, ad
concordiam homines reuocarẽt. Vt verò non in vr- C
bibus ſolũ,ſed in vnaquaq; etiam domo magna eſſet
concordia, principatu donauit & prærogatiua virũ,
mulierẽ deſiderio quo vir erga ſe flagrat armauit, in
mediũ procreãdi munus poſuit vtriq;, multa adhæc
charitatẽ inducentia cõmentus. Nec viro enim vni-
uerſa cõmiſit, nec mulieri, ſed pulchrè officia digeſ-
ſit,huic domũ,illi forum tradẽs,& huic nutrire(agri-
colatur enim)illi amicire,(tela enim &colus mulieris
eſt)& texendi ſapientiã cõmiſit. Pereat auaritia,qua
fit vt diſcerni iam ſua cuiq; munera nõ poſſint. Mol-
lities multorũ ad telam viros deduxit,in manus viri-
les radios,ſtamen,ſubtegmẽ dedit,& tamẽ vel ſic di-
uinæ ordinationis prouidentia relucet:nã & muliere
aliis in rebus magis neceſſariis vehemẽter habemus
opus, & opera humiliorũ vtimur in his rebus quibus
vita aſſiduè cõtinetur, adeóq; neceſſitatis huius tãta D
vis eſt, vt ſi quis omniũ mortalium opes poſſideat v-
nus,carere cæterorũ conſortio non poſſit, non opus
habere pauperiore ſe nõ poſſit.Nec ſolũ tenues opu-
lentioribus egent,ſed opulenti tenuibus, & hi quidẽ
magis:quod vt dilucidius cernas, cõſtituam° ſi lubet
vrbes duas,hanc diuitũ ſolũ, illam ſolùm pauperum:
ſit porrò in illa pauper null°, in hac diues nullus:pur-
gemus vtranq; diligenter, videamus vtra magis ſuf-
ficere ſibi poſſit:ſi poſſe pauperes deprehẽdem°,cer-
tum eſt diuites magis egere.Igitur ſiquidẽ in illa fœ-
liciũ nullus erit,nec opifex,nec domificator, nec fa-
ber,nec calcearius,nec piſtor,nec ęrarius,nec funicu
larius,nec taliũ quicquã:nã quis obire diues iſta vo-
let?quãdo illi ipſi qui hæc tractãt,ſimul ac rem auxe-
runt,ab illa laborum moleſtia ſtatim recedunt.Quo-
modo igitur iſta nobis ciuitas cõſtabit?Si numeraue-
rint, inquis, diuites, cõparare à pauperibus iſta licet.
Non ſufficiunt igitur ſibi,ſiquidẽ illis habent opus.Iã
verò qui domos ædificabũt? Numerent ſanè, tamen
nõ protinus extabit domus,manib° opus eſt, neceſſe
igitur artifices illuc voces,legẽ prĩcipiò poſitã abro-
ges,quæ iuſſit ne quis ineſſet pauper. En igitẽ ipſa ne-
ceſſitas nobis ſuitis pauperes vocat,pauperes ĩducit.
Vnde liquet,cõſtare ſine pauperibus ciuitatẽ nõ poſ-
ſe.Si pergat enim neminem horũ ad ſe recipere quẽ-
quã,iam deinde ne ciuitas quidẽ,ſed cinis erit. Non
ſufficit igitur illa quidẽ ſibi, niſi pauperes velut tute-
laria quædã ad ſe numina vocet.Pauperum igitur vr-
bem inſpiciamus,† quę ipſa quoq; manca eſt,]diuiti- † an ꝯ ip
bus deſtituta.Et primò quidẽ diuitias omnes oratio- ſa æquè
ne detrahamus, monſtremúſq; clarè, quæ res tãdem manca ſit.
diuitiæ ſint.Quid ſunt igitur?aurũ,argẽtũ,gẽmę pre-
cioſę,veſtes ſericę,purpureę,auratę: & quia quid ſint
iam cõſtat,republica iſta vniuerſas exigamus, quãdo
ineſſe pauperes ſolũ oportet,& ne per ſomniũ quidẽ
vel aurũ,vel veſtes huiuſmodi cerni,&ſi ita lubet,nec
argentũ,nec vaſa argentea. Opibus igitur ſolis exce-
ptis,qua re pręterea dic mihi ciuitas iſta egebit?Nul-
la.Domos extruere oportet,nõ auro,nõ argẽto,non
margaritis opus eſt, ſed manib° & arte, & manib° nõ
quibuſlibet,ſed calloſis,labore induratis, robore, li-
gnis,ſaxis.Texere veſtes oportet,rurſus nec auro,nec
argẽto,ſed manib°,ſed arte negotiũ obitur laborãtiũ
fœminarũ. Ad agricolandum porrò, ad fodiendum
dic obiẽcro vtrorũ opera quæritur magis, diuitúm-
ne,an pauperum?eſt iſtuc quidem nemini obſcurum.
Ferrũ verò,& cætera id genus inſtrumenta nunquid
efficere citra vulgi operã poſſunt? Quã igitur ad rem
locupletibus iſtis fuerit opus?nullã credo,niſi ſi euer-
tere Rẽpublicã iſtam velis. Nam ſi craſſis iſtis indu-
ctis,auri gẽmarúmq; cupiditas homines rudes & phi
loſophos(philoſophos vltra neceſſitatẽ nihil expetẽ
tes voco)inuadat,ocióq;& voluptatibus ſe dẽt,peri-
re deinceps omnia ſit neceſſe.Quid ergo ſi nullus eſt
rerum earũ neceſſarius vſus,cõditę ſunt,inquies?Pri-
mùm vnde probas à deo conditas? Scriptura docet,
meum eſt argentũ,meum eſt aurũ,inquit,dabo cui &
vbi volo.Ridere,niſi me rem cõmitterem indignam,
Craſſum lubet.Ridere,inquã,qui hęc tam ſcite addu
cant,ꝯ quemadmodũ pueruli parui regiæ menſæ ad-
moti,cum cibis illis vt quódq; in manus venit, ori e-
tiam intrudunt: Sic illi, cùm diuinis ſcripturis,ſua vt
quæq; in prõptu ſunt, producunt. Meum argentum, Aggæi
meum aurũ apud prophetam eſſe ſcio: dabo cùm & 2.b
cui volo,nõ item,ſed à plebeiis iſtis allatum : & illud
quidẽ quò ſit à propheta dictũ exponã. Aggæus igi-
tur cũ aſſiduè Iudęis denunciaſſet,poſt illũ ex Baby-
lone reditũ eadem forma templũ exhibiturum,qua-
le nuper fuit,& pleriq; quod poſt cineres & ruinã il-
lam inſtaurari templum impoſſibile videretur,fidem
verbis nõ haberẽt: diſcuſſurus dubitationẽ iſtã pro-
pheta,ex perſona dei in iſta verba prorupit, quaſi di-
cat,quid timetis?quid dubitatis ? Meum eſt argentũ,
meum aurũ,non habeo neceſſe aliunde mutuatis or-
nare templũ.Eſſe porrò hanc ſententiã declarãt,quę
ſequũtur. Et erit,inquit,maieſtas dom° illa poſterior
priore maior.Ne igitur telas aranearũ telę regiæ atte
xamus.Si em̃,qui vili inſerto tramite vitiaſſe purpurã
deprehendũtur,extremã pœnã luunt:quantò magis,
qui ſacra vitiant?Haud enim vulgare incommodum
eſt:& quid ego ne quid apponatur,ne quid eximatur
dico?

dico?punctulũ lectionis vnum,abſurdã ſæpenumero
ſententiã gignit.Vnde nobis igitur opes?Certè enim
ſic dicitur, à domino diuitiæ ſunt & paupertas . Ro-
Ec.11.b gemus igitur qui iſta nobis opponũt,Nũquid omnes
omnino opes,oĩs paupertas à domino? Quis hoc di-
cat?Sũt enim & ex rapina,ſunt ex ſuppoſitis teſtamẽ
tis,ſunt ex impoſtura,ſunt ex id genꝰ cęteris malis ar-
tibus opes ſæpe magnę cõflatę, poſſeſſæq; ab his qui
luce & vita indigni fuerũt. Quid igitꝝ eſſe iſtas à deo
dicemus?[abſit.]Sed vnde ſunt tandem? ex peccato.
Nã & meretrix proſtituens corpus,rem facit:& iuue-
nis formoſus ſæpe florẽ ætatis vẽdens, aurum turpi-
ter quærit:& qui ſepulchra violat, & parietes perfo-
dit latro,opes inquã tenet.Haud igitur oẽs à deo diu-
itiæ ſunt puto. Sed quid ad illã mihi ſententiam re-
ſpondes?Diſce prius ne paupertatẽ quidẽ à deo om
nem eſſe,poſt ſententiã aperiemus.Nam ſi quis iuue-
nis intẽperans rẽ prodegerit vel in ſcorta, vel in cir- B
culatores,vel in alias huiuſmodi voluptates , & ita rẽ
decoxerit:num non manifeſtũ eſt, non deum,ſed in-
temperantiã cauſam eſſe paupertatis ? Rurſus ſi quis
per ignauiam rem perdit, per amentiã ad mẽdicita-
tẽ venit,ſi quis periculoſis, ſi quis improbis negociis
addictus,ad paupertatem redigatur: an nõ & hĩc pa-
tet,nulli horũ paupertatis authorẽ deum fuiſſe?Men-
titur ergo ſcriptura?abſit.Sed inſaniunt,qui non dili-
gentius hanc explorãt.Nam ſi hoc cõſentaneum eſt,
ab omni mẽdacio alienã ſcripturã eſſe,deinde mon-
ſtratũ eſt non oẽs opes authore deo parari,imbecil-
litatis eorũ qui minus prouidenter iſta inculcant,hę-
ſitantia eſt.Atq; oportuit hĩc vos iam dimitti, crimi-
num obiectorum accuſatione ſatis repulſa , vt pœnã
nobis negligẽter tractatæ ſcripturę daretis.Sed quia
parcò vehemẽter vobis, & tumultuãtes cernere tur- C
batóſq; non amplius poſſum,agè & ſolutionẽ addu-
camus,ſi prius & qui,& ad quos,& quãdo hæc dixit,
oſtendamus. Neq; enim eodem omnibus modo lo-
quitur deꝰ,vt neq; nos pueris & viris æquè.A quónã
igitur,& quomodo,& ad quos dictũ eſt? A Salomo-
ne,in veteri teſtamento,ad Iudæos,nihil aliud quàm
ſenſibilia iſta cogitãtes, & ab his diuinam potentiam
Ioan.2.e æſtimantes,quales ſunt qui dicunt,Nunquid & panẽ
Ioan.6.f poteſt dare?&,Quod tu ſignũ edis? Patres noſtri co-
Phili.3.d mederunt mãna in deſerto, quorum deus venter eſt:
qui quidem cùm ab his rebus deum æſtimarẽt, eſt &
hoc inquit,poſſibile deo,diuites facere, & pauperes.
Naũ.1.a Non ꝯ omnes omnino faciat ipſe,ſed ꝯ poſſit,cũ ve-
lit:vt cùm dicit,qui mari minatur,ipſum exiccatis, &
flumina deſtituens, tametſi nunquam hoc accidit ta- D
men.Cur igitur hoc propheta dixit?nõ quòd ſemper
quidem ita fiat,ſed quòd illi ſit factũ poſſibile.Quam
ergo paupertatẽ,quas opes cõfert?In memoriam re-
uoca patriarchã,& eas opes quas deus largitur,agno
Iob.2.e ſces.Nã Abrahã certè locupletauit ipſe,& poſt hunc
etiam Iob,quemadmodũ hic quidem teſtatur,Si bo-
na,inquit,accepimus de manu domini,mala nõ ſuſti-
neam°?& quæ duplo deinde maiora dabãtur,munus
domini fuerũt . Hinc illa Iacob opulẽtia originẽ tra-
xit.Eſt ab ipſo & paupertas illa laudabilis,qualẽ tum
Mat.19.c diuiti illi ſtipulabatur:Si vis,inquiẽs,perfect° eſſe,vẽ
de quę habes,[& da pauperibus]& ſequere me.Itẽ &
Ibid.10.b diſcipulis pręcipiẽs,Nec aurũ poſſideatis,inquit,nec
argentũ,nec binas tunicas.Non eſt igitur cur omnes
opes eſſe à deo,aut omnẽ paupertatẽ putes, id quod
à cęde,rapina,& multis præterea aliis oſtẽdi.Sed eo-
dem recidit oratio,ſi omnino nihil ſunt vſui diuites, A
quapropter ſunt facti?Quid igitur dicem°? Quòd illi
quidẽ,qui ſeipſos locupletarunt,nulli ſunt vſui: quẽ-
admodũ cõtrà,quos ille locupletauit,vtiles vehemẽ-
ter:& noſſe iſthuc ex illorũ factis licet.Abrahã pere-
grinis & egẽtibus omnibus , nõ ſibi opes cumulauit.
Nã qui tribus illis veniẽtibus hominibus,vt putabat,
vitulum mactat,metra ſiliginis tria ſubigit, in limine Gen.18.a
meridiano tẽpore ſedet,cogitare potes,quibus ſum-
ptibus,qua alacritate,ſua in oẽs erogarit,pręter opũ,
præter corporis miniſteriũ , atq; hoc in tã prouectã
ætate,portus hoſpitũ, omniúmq; in neceſſitate con-
ſtitutorũ cùm eſſet,nil priuatum ſuũmq; poſſedit, ne
filium quidẽ. Nam domino iubẽte tradit etiã illum, Ibid.22.a
& ſeipſum deniq;, domúmq; totam,quãdo fratris fi- Ibid.14.b
lium redimere feſtinat.Atq; hæc non opũ, ſed huma
nitatis gratia ſolius.Igitur cùm prædæ eſſet dominus
ab ipſis quos liberabat cõſtitutus,omnia prorſus,etiã
funiculũ,etiam corrigiã calceamenti recuſauit. Eiuſ-
modi fuit etiã beatus ille Iob,Meæ fores,inquit,om- Iob.31.d
nibus patuerunt,erã ego oculus cæcorũ,pes claudo-
rũ,pater imbecillium,foris nunquã pernoctauit ho
ſpes,debiles ſi quãdo eguiſſent, nunquã exciderunt;
ſinu vacuo nemo egenus ædibus noſtris vnquã exceſ
ſit.& his multo pręterea plura (ne omnia modo enu-
meremus) in indigẽtes collocauit, vniuerſas faculta-
tes impendens. Vis eos quoq; qui aliunde ditati ſunt
videre,qui partis facultatib° vtãtur?Illũ inſpice apud Luca 16.e
Lazarum,ne micas quidem cõmunicat.Vide Achab, 4.Reg.5.
etiã rapit aliena.Vide Giezi,vide generis huius cęte- f.g.
ros omnes.Nã qui ſine fraude,& cum deo poſſident,
in vſus diuinos rurſus omnia impẽdũt:& qui quærẽ-
do reſtiterũt deo,expendendo facient idẽ, in ſcorta, C
in paraſitos ſua inſumunt,[aut in terram defodiunt,]
mẽdico nihil largiũtur.Quid igitur genus hoc homi-
nũ,inquies,diteſcere ſinit? quia patiens eſt,& ad pœ-
nitentiã reuocatos nos cupit,quia gehennã pręparau-
it,diem cõſtituit,qua iudicaturus eſt orbẽ. Quòd ſi
ſubitò qui rẽ malè quærũt,ſupplicio puniat affectos:
nullũ Zachæus pœnitendi, quod abſtulit quadruplo
reddendi,dimidiũ erogandi,nullũ Matthæus ſe conu-
ertendi,& ad apoſtolatũ veniendi ſpacium habuiſ-
ſet,ad ſuppliciũ ante tempus abrepti, nullum cæteri
item multi.Suſtinet itaq; nos pius pater, ad pœnitẽ-
tiam omnes vocans: ꝯ ſi qui nolunt , in iiſdem perſi-
ſtunt,audi quæ Paulus dicat, nẽpe quòd pro duritia Rom.2.b
ſua,& cordis obſtinatia, cumulũ ſibi diuinę indigna-
tionis,ad diẽ reuelationis, & iudicij æterni dei coa-
ceruabũt:quã vt effugiam° fratres,cœleſtes opes cõ-
geramus , paupertatẽ illam præclaram ſectemur: ſic
enim & futuris bonis potiemur, quæ vt omnib° eue-
niãt nobis, gratia fiat & benignitate Chriſti Ieſu do-
mini noſtri,cui gloria in ſecula ſeculorum,Amen.

Homilia xxxv.

Sectemini charitatẽ,æmulemini ſpiritualia, magis tã- Cap.xiiij.a
mẽ vt prophetetis. Poſtquã enim charitatis vim
accuratè vniuerſam ediſſeruiſſet,iam deinde
monet ſummo ſtudio capeſſendã.Quapropter ſecte-
mini, inquit: Nam qui perſequitur quid, non ſolùm
amat quod perſequitur,ſed ad illud ſtudio cõtendit,
non antè deſiſtens,quàm perſequendo conſequatur:
quod quidẽ ſi per ſe non poteſt,per eum qui ſe pręce
dit,fugienti incumbit , proximũ quenq; flagitando,
hortãdo,retinere & ſeruare ſibi comprehẽſum velit,
dum præuertat.Iſtud nos quoq; faciamus,ſi charita-

tem præuertere ipsi nõ valemus, eos qui propè sunt, vt retineãt hortemur, dum ipsi quoq; anteuertamus. Deinde vbi apprehenderimus semel, nõ amplius dimittamus, ne rursus elabatur: resilit enim cõtinuò, vtputa qua vehementer abutimur, aut certè cui omnia cætera præferimus. Vnde etiã atq; etiã conari decet qui retineam°: hoc enim si fit, nullo deinceps magno labore sit opus, imò ne labore quidẽ vllo, virtutis viã angustã licèt, læti & festum semper diem agẽtes peruadem°. Ac ne quis suspicaretur idcirco charitatis mẽtionem inductam, quò dona refutaret: *Æmulemini spiritualia*, inquit, *in primis verò prophetiã. Nam qui* †*linguis*] *loquitur, hominibus nõ loquitur, sed deo: nullus enim audit, spiritu licet mysteria loquatur: at qui prophetat, hominibus loquitur, ædificat, exhortatur, consolatur.* Cõparat inter se dona, extenuãs illud linguarũ, non inutile prorsus quidẽ, nec vtile tamẽ vehemẽter per sese ostendẽs: multũ enim ab illo sibi placebãt, egregiũ quiddã esse rati, vt quod primũ omnium apostoli tanta cum admiratione obtinuissent. † Vnde maiori, q̃ cætera, in precio fuit.] Quò igitur istud apostoli primũ omnium tenuerunt? quia proficiscendũ quoquo versus fuit. Et quemadmodum eo tẽpore, cũ turris extrueretur, vna lingua in multas secabatur: ita tum quidem multæ sæpe in vnum quendã hominem confluebant, idémque Persarum, Romanorum, Indorũ, & multorum præterea linguis, spiritu insusurrante, loquebatur, atque id munus, munus tum vocabatur linguarum, multis scilicet omnino vocibus vtendi facultatẽ præbens. Hîc igitur quo nomine tollat, quo nomine deprimat, videamus. Nã quod inquit, qui linguis loquitur, nõ hominibus loquitur, nemo enim audit, extenuare vult, mõstrans nõ esse arduum vehementer. Quod porrò subiũgit, spiritu verò loquitur mysteria, tollit rursum, ne vel superuacuũ, vel inutile, temeréq; cõcessum putemus. Qui prophetat autẽ, hominibus loquitur, ædificationem, exhortationẽ, consolationem. Vides egregium hoc esse munus vnde monstrarit, nẽpe quia cõmuniter pluribus vtile est, vides vt præferat vbique, quicquid cõmunem respicit vtilitatem. Quid autem, an non hominibus illi loquuntur? Sed non ædificant, [exhortantur,] tantúmve consolantur. Itaque spiritu impelli, concitaríq;, vtrique commune est, & linguis loquẽti, & prophetanti. Sed hoc differunt, q̃ hic vtilis est audientibus etiam: linguis enim loquentes, qui munus idem nõ habent, percipere non possunt. Nemĩnem igitur linguæ ẹdificant, inquis? miminè verò. Seipsum linguis loquens ẹdificat, inquit: quod quidẽ fieri nõ potest, nisi quẹ loquatur norit. Et hacten° quidẽ de iis qui quæ loquuntur intelligunt, disputat. Intelligunt ipsi, inquit, efferre in alios non possunt. Qui prophetat autem, ædificat ecclesiam. Quãtùm igitur priuato publicũ differt, tãtum prophetia linguis. Vides prudentiam Pauli, neq; enim ad nihilum donum redegit, sed non esse commodo tãtùm, quantùm videri volebant, docet, vt quod habẽti sufficiat solùm. Deinde, ne per inuidiã detrahere linguis videretur, nam hoc dono multi pollebant, eam suspicionẽ correcturus, *Linguis*, inquit, *loquamini volo omnes, magis verò vt prophetetis. Maior enim propheta est quàm linguis loquens, nisi interpretationem qua ecclesia ædificatur, addat.* Maius porrò & minus, rerum est non contrariarum, sed excellentium: ex quo liquet, donum nõ reprehendi, sed illos ad præstantiora vocari: quæ res & sedulitatẽ viri arguit, & animum omni inuidia carentem: nõ enim vnũ alterúmve, sed omnes loqui linguis, inquit, volo & non hoc solùm, sed etiam prophetare, adeóq; hoc magis q̃ illud, maior enim qui prophetat: quod cùm monstrasset hactenus, etiã deinceps probat, non simpliciter, sed appendice annexo, nisi interpretetur inquit, quasi, si hoc possit, prophetẹ sit æqualis, vt cuius rei fructus perueniat iam ad multos: atque obseruatu quidem dignum est, isthuc à Paulo præ cẹteris rebus omnibus requiri. *Nunc autem fratres, si veniã ad vos linguis loquẽs, quid vobis prodero, nisi aut per reuelationem, aut per scientiam, aut per prophetiam, aut per doctrinam vobis loquar?*

Quid alios, inquit, dico? Paulus enim sit, qui linguis loquatur, ita etiam nihil erit quod amplius auditores expectent. Hæc autem dicit, monstrare volens illorũ se quærere vtilitatẽ, non infensum † donis esse,] quæ † *iis qui dona haberent.* ne in sua quidẽ persona veretur inutilia esse mõstrare: solet enim semper quæ molesta sunt in seipsum transferre, quale illud statim ab initio, Quid est Paulus? quid est Apollo? quid est Cephas? quod quidẽ & *Supr. 1. b* hîc facit, Ne ego quidem, inquit, ipse vobis profuero quicquã, si nõ aut per reuelationẽ, aut per prophetiã, aut per scientiã, aut per doctrinã loquar. Est autem quod dicit huiusmodi, Nisi dixero, quod percipi facilè claréq; à vobis possit, sed linguarũ munere præditum esse me tantùm ostendã, nullum ex his, quẹ nõ intelligitis, fructũ facientes, abibitis credo. Nam quẹ vtilitas esse ex voce non intellecta potest? *Quin & inanima vocem cùm mittunt, siue tibia, siue cithara sit, nisi sonos distinctos edat, intelligi cãtilena non potest.* In nobis esse nõ vtile quid dicã? vtile verò, si percipi, si discerni queat? quando in instrumẽtis musicis nõ viuis etiã animaduerti potest, cùm siue tibia sit, inquit, siue cithara, quẹ non rythmo, nõ harmonia debita, sed cõfusè, simplicitérq; sonet, & inspiretur: neminẽ afficiat audientẽ. Nã & inarticulatis illis opus est perspicuitate, vt nisi ad artis præscriptũ moduleris, fistulámq; inspires, nihil agas. Quòd si ab inanimis istis tãtã exigimus perspicuitatẽ, consonantiã tantam & sonorũ discretionem, & vocibus illis ignotis, magnã afferre notitiam conamur: quãtò magis in animatis & rationabilibus hominibus, item & spiritus ipsius donis, sectari nota claráq; decet? *Equidem si incertum sonum tuba det, quis apparabitur ad bellum?* A superuacuis orationẽ ad necessaria transfert, non in cithara solũ, sed in tuba etiam videre id ipsum licet, inquit, sed & huic sui quidam numeri sunt, & nunc bellicũ sonum, nunc alium reddũt, nunc ad prælium, nunc è prælio vocant. Atque id quidem, nisi quis discernat, de summis extremísq; rebus periclitatur: id quod pulchrè significauit detrimentũ ostendens, Quis ad bellum enim apparabitur, inquit? numeros igitur distinctos nisi habeat, ne tuba quidẽ fuerit. Sed quid ad nos ista, dices? maximè verò ad nos, idcirco subiungit, *Sic & vos*, inquit, *nisi significantem sermonem dederitis, verba (quod dicitur) vento, hoc est, nemini facietis.* Ita nihil habere magnificum linguas, vndique ferè monstrauit. Quò ergo, si nihil habent, cõcessæ sunt? Primũ vt prodessent accipienti: q̃ si cæteris quoque velis, interpretationem coniungas oportet. Hæc dicit cõcilians ipsos inter se, vt si munus quispiã interpretandi non habet, eum adhibẽs qui habet suũ munus, per illius vtile multis reddat. Sic vndique non absolutum esse ostendit, quò inter se arctius conglutinentur. Qui enim munus hoc satis esse sibi putat, magis deprimit quàm tollit, vt qui resplendere longius per interpretationem nõ sinat. Est enim pulchrum

chrum sanè necessariúmq; donũ, sed tum tandem, si qui interpretari possit, accedat. Est enim & digitus vtile quidem membrum, sed si cæteris auellas, iã ęquè vtile nõ erit. Est necessaria tuba, quòd si quoquo modo simplicitérq; sonet, erit molesta. Nã ars, nisi materia subiecta, declarari nõ potest: materia porrò tãtisper rudis est, quãdiu forma non accedit. Vocẽ igitur materiã esse cogita subiectã, perspicuitatẽ vero formã, quæ nisi præstò sit, vtile iã nil subiectũ habet. *Tot igitur genera vocum sunt in mundo, & nihil horũ mutũ:* hoc est, tot linguæ sunt, tot voces, Scytharũ, Thracũ, Romanorũ, Persarũ, Maurorũ, Indorũ, Aegyptiorũ, & mille præterea gentium aliarũ. *Itaque si nesciero vim vocis, erò ei qui loquitur Barbarus.* Nolo enim putes, inquit, in nobis istud euenire solũ, idẽ in omnibus fieri cernas. Haud igitur calũnior ego linguas, sed esse inutiles dico, quãtisper sint ignotæ. Deinde vt ne molestior oratio sit, crimen ęquat: *Barbarus*, inquit, *ille mihi, & ego illi:* non vtique ob naturãvocis, sed ob imperitiã. Vides vt paulatim ad id, quod est propriũ causæ, nos ducat. Sic enim solet, exemplis primũ lõgius accitis vti, tãdem in eo quod argumẽto propius est, desidere. De tibia, de cithara dixit, quorum vtrũque *Sup. 9. a b* defectum & inutile est. Ergo ad tubã transit vtiliorẽ, hinc ad ipsam iam vocem. Eodẽ pacto suprà, cum nõ prohibitum esse Apostolũ aliquid accipere doceret, primũ ab agricolis, pastoribus, mox à militibus exẽpla ducit, postremò ad sacerdotes legis veteris, propius iã scilicet argumẽto orationẽ deflexit. Vide autem quàm vbiq; diligẽter dono patrocinetur, culpã in eos trãsferat qui acceperũt. Non enim Barbarus, inquit, ero: sed, loquẽti Barbarus. Et rursus, nõ qui loquitur Barbar° est, inquit, sed mihi Barbarus. Quid igitur fiet? inquis: non enim reprehẽdere solũ, sed laudare etiã & docere decet. Istuc igitur facit, Expostulauit hactenus, succẽsuit, quid incõmodi esset ostendit, iã deinde cõsiliũ prębet: *Sic & vos*, inquit, *quandoquidem sectatores estis spirituũ, ad ædificationẽ ecclesiæ agite, vt excellatis.* Idem vbiq; viri institutũ vides, multorũ, ac totius ecclesiæ scilicet cõmoditatem: hic illi est in rebus omnibus veluti canon. Agitè autẽ, nõ qui possideatis solũ dona, inquit, sed qui abũdetis, hoc est, vt cum abũdantia habeatis: tãtum enim abest vt non habẽda vobis censeam dona, vt abũdare etiam hisce vos velim, modo ad cõmunem vtilitatem possideatis. Istud igitur quónam, inquis, pacto fieri potest? eo quo docet. *Quapropter*, inquit, *qui loquitur lingua, oret vt interpretetur. Nã si orem lingua, spiritus meus orat, at mẽs mea fructu vacat. Quid igitur est, orabo spiritu, sed orabo & mẽte: canã spiritu, sed canã & mente?* Hic ostẽdit penes ipsos esse, qui dono potiãtur: oret etm̃, inquit: hoc est, quod penes se est, inducat. Si diligẽter em̃ postulabit, potiet. Postula igitur nõ linguæ solũ, sed interpretatiõis donum, vt prodesse omnibus queas, & nõ cõclusum penes te vnum geras. Nam si lingua, inquit, orem, orat quidem spiritus, at mens fructu vacat. Vides quî venerit huc paulatim, vt nõ solum cæteris inutilẽ fore mõstret, sed sibiipsi etiã: siquidẽ mẽs huius fructu, inquit, vacat. Si quis em̃ loquitur modo, vel Persarũ, vel peregrina quacunque tandẽ lingua, nõ intelligat autem quæ loquatur, erit ille sibiipsi Barbarus quoque, nõ alteri solum, vt qui non intelligat vim vocis. Erant enim iã olim, qui precandi donum & linguæ coniunctũ haberent multi, & precabãtur quidem, & lingua sonabãt, vel Persarum vel Romana vtentes, mẽte verò quid dixissent, nõ intelligebant: idcirco si lingua, inquit, orem, orat spiritus: hoc est, donũ mihi concessum, linguãq; mouens, mens autem fructu vacat. Quid ergo factu optimũ, & vtilissimum sit? quid facere, quẹ postulare à deo oportet? spiritu pariter & mẽte precari. Orabo, inquit, spiritu, sed orabo & mẽte: psallã spiritu, psallã & mẽte. Idem etiã hic docet, lingua loqui & intelligere mentẽ verba simul debere. Nam hoc nisi fit, confusio quædam alia nascatur oportet, *Alioqui si bene dixeris*, inquit, *spiritu, is qui locũ tenet indocti, quomodo dicturus est amen, ad tuã gratiarũ actionem, quãdoquidẽ quid dicas nescit? Nam tu quidem bene gratias agis, verum nihil interea alius ædificatur.* En rursus amussi (quod dicitur) saxum applicat, ecclesię ædificationẽ vbique requirens. Indoctum vero promiscuã plebẽ vocat, monstrátq; non leue incõmodum esse, si, amẽ, dicere nõ possit. Est autem quod dicit huiusmodi, Si peregrina lingua gratias agas, quã nec intelligas ipse, nec cæteris item interpreteris, subiicere, amen, plebeius nõ potest: & illud, in secula seculorũ, qui finis precũ est, audiẽs, amẽ non dicet. Deinde ne prorsus extenuasse donũ videretur, cõsolationẽ allaturus quod suprà dixit, linguis prędितũ mysteria loqui, deo loqui, ẹdificare seipsum, itẽ spiritu precari, plena sine dubio cõsolationis verba: idem nunc quoq; dicit, tu quidẽ rectè oras, inquit, spiritu scilicet cõcitatus sonas, sed ille nec audiẽs, nec intelligẽs quæ dicis, paruã ex ea re capit vtilitatẽ. Atq; vbi his qui dono prędिti erãt, tanquã nihil magnificũ habẽtibus occurrit, ne quia priuatus hoc ipse esset, tribuere minus videretur: *Gratias*, inquit, *ago deo meo, quòd magis quàm omnes vos linguis loquar.* Facit hoc alibi quoque, tollere enim Iudaicæ gẽtis prærogatiuã, & nihil esse amplius docere volens, primùm ea se præ cæteris pollẽre dicit, mox damnũ vocat: Si quisquã alius, inquit, fiduciam *Philip. 3. a* habere in carne videtur, ego magis habeo, circũcisus octauo die, Israel genere, de tribu Bẽiamin, Hebręus ex Hebræis, lege Pharisæus, studio ecclesiæ persecutor, iustitia quẹ in lege, irreprehẽsibilis. His vbi se cẹteris superiorẽ esse ostẽdit, sed quẹ mihi lucra erant, *Ibidem. b* inquit, hęc arbitrat° sum propter Christũ, inquit, esse dãnũ: Idẽ hic facit, magis omnib° linguis, inquit, loquor, ne tumeatis, velut soli donũ habẽtes: nã & ego habeo, adeóq; plusquã quisquã vestrũ. *Sed in ecclesia quinque verba mẽte mea loqui, vt & alios instituã, malo*, inquit: *id est, expẽdere quæ dico, sic loqui, vt explicari cæteris possit, cum iudicio loqui, & vt audiẽtes doceri queant, malo, quàm* †*quinque*] *milia verborũ lingua loqui.* Quamobrem Paule? † *decem.* Vt institũã cẹteros etiã, inquit: † hoc enim illi validissimũ est argumẽtũ, hęc] quã respicit solã, quã vbique requirit, vtilitas cõmunis. Tametsi nouũ donum linguarũ erat, prophetiæ vero vetus & familiare, cõcessũmq; multis, istud cõtrà recẽs: tamẽ nõ vehemẽter curat, vnde etiã ne vsus quidẽ est, nõ qui nõ haberet, sed qui præstantiora sectaretur, & qui ab omni prorsus ostẽtatione esset alienus, & hoc solum propositũ haberet, quî meliores redderet auditores. Et iudicare sanè, quid sibi, quid aliis vtile esset, homo gloriæ cõtemptor rectissime quiuit: vt cõtrà qui huic mãcipatus est, nec sua nec aliorũ cõmoda cernere satis potest. Talis Simõ erat, qui cum vanã gloriã propositã *Act. 8. a* haberet, nec quid sibi factu cõmodum esset animaduertit: tales Iudæi, qui per illã captiui, salutẽ etiã propriã diabolo tradiderũt: hinc idola sunt nata, hac insania cõcitati philosophi, in perniciosa dogmata impegerunt.

† *hoc enim ostẽtationem solũ habet, illud verò multam vtilitatẽ: hæc ratio est.*

pegerunt. Et vide q̃ sit malũ versipelle, per eandem alij pauperes facti sunt, alij opibus inhiarũt. Sic illius vis est, vt in cõtrariis dominetur, ob cõtinentiã alius; ali' ob adulteriũ sibi placet, laudẽq; quærit: hic quidem ex iustitia, ille ex improbitate: ex crapula hic, ille ex sobrietate: æquitate alius, alius temeritate: alius opibus, alius paupertate: multi quod oblatũ est, accipere detrectãt, nõ alia de causa, quàm vt nõ accepisse prædicẽtur. Aliud apostolis studiũ fuit, liberos se ambitione fuisse factis declararũt. Nã cum dij vocarẽtur, cũ diuinis honoribus afficerentur, cũ victimæ de more coronatæ, velut numinibus destinarentur, non simpliciter recusant, sed ruptis vestib': iidẽ vbi claudum restituissent, & in se omnium ora cõuertissent, quid ob stupescitis, inquiũt, quasi nos qui gressũ dederint, simus? Et illi quidẽ paupertatẽ, in hominibus † velut tetertimã rẽ stupescebãt.] ipsam paupertatẽ prædicabant, † hi & pauperes esse nõ grauabãtur, & opes nihilominus laude sua nõ fraudabant:] iidem si quid accepissent, egenis dabãt, non gloriæ sed benignitatis auspiciis omnia facientes. Illi contrà omnia tãquã hostes & corruptores cõmunis generis, sic in his quoq; se gesserũt, alius sua omnia in mare demersit, homines amẽtes & insanos imitatus, alius quãtũ agri possidebat, vastũ reddidit ouibus depascendum præbẽs, ambitionis gratia omnia faciẽtes. Haud isti vero, sed accipiebãt oblata, necessariis distribuebãt, tãta cũ liberalitate, vt perpetua cũ fame ipsi cõflictarẽtur. Quod quidẽ si gloriã amassent, nunquã fecissent sanè, veriti ne dum accipiũt, distribuunt omnia, suspicio gloriæ aduersum se oriatur. Nã qui propter gloriã abiecit sua, multo magis aliena non sumet, ne non ferre egestatẽ videatur. Hosvero & ministrãtes, & pro egẽtibus mendicãtes videmus, adeò superioribus omnibus fuerũt hi philosophi magis. Reputemus labores etiã illorũ, moderatos, & minime ambitiosos. Habentes enim cibum, inquit, & quibus tegamur, erimus his cõtenti. Non quemadmodum Sinopæus ille pãnis amictus, [doliũ inhabitans, cum nihil opus esset,] in sui admirationẽ (quod voluisse videtur) plurimos quidẽ pertraxit, sed iuuit neminẽ. At vero Paulus nihil horũ fecit, [neq; enim ambitionem spectabat,] vestibus vsus, quẽadmodum locus vbiq; postulabat, decẽter, domos, humanã habitationem, nũquã vitauit, virtutes cæteras studiosè in vita expressit, quas Cynicus ille cõtemnendo, turpiter vixit, publicè multa deformia cõmisit [ab ipsa gloriæ insania tractus:] certè enim si non vsitatæ habitationis causam inquiras, præter ambitionẽ inuenies nullã. Domum Paulus mercede etiam Romæ cõduxit, tametsi quãto maiora potuit hic, tãto hoc etiam facilius potuisset. Atqui gloriã non respexit, crudelem beluam, dæmona horrẽdum, cõmunem totius orbis terrarũ pestem, viperã venenatã: vt illa enim parturiẽtis vterum rũpit, sic malũ hoc dilaniat obnoxios sibi. Vnde igitur stupescendo morbo medicinã petemus? Si eorum qui cum mõstro cõgressi, fœliciter proculcarunt, exemplum ob oculos ponẽtes, assiduè cõtemplemur, futurũ est vt nõstram quoq; vitã recuperemus. Patriarcha igitur Abrahã. Verũ ne quis fortasse cauilletur, quòd eãdem rem sæpius inculcemus, & vbique ferè huius inferamus mẽtionẽ, istud esse, quod virum planè mirandũ arguat norit, & quos huius exemplũm nõ mouet, nulla venia dignos. Nam si alios alia & alia in re præstãtes ostẽderemus, videri virtus

Acto.3.b *†admirabantur.* *† Hi vero in hominibus paupertatem despiciunt & diuitias laudant. Crates.* *Diogenes.* *1.Tim.5.b*

A executu difficilis possit, nec vlli mortaliũ vni possibilis vniuersa, cuius vix partem quãdam singuli præstãtissimorũ hominũ absoluissent. Cũ vero vnus virtutem omnem animo suo complexus inueniatur, quã obsecro prętẽdent excusationẽ, qui post legem, post gratiã, cum his qui ante legem, ante gratiã fuere, respõdere virtutibus nõ potuerũt? Quõnam igitur patriarcha modo beluã superauit, quo pacto domuit, quãdo orta inter se & fratris filiũ cõtẽtione, licet posteriores tulisset, primis excidisset, nihil cõmouerẽtur, nihil doleret? † Nouerat beatus ille vir quanto in rebus huiusmodi impatiẽtibus animis molestior dãno contumelia esset, præsertim si quis dominus omnium, quẽadmodũ hic erat, cũ honorem exhibuerit prior, vicissim nõ honoretur, tamen horũ nihil quicquã virũ momordit, nec posteriores inique tulit, iniuriã à iuuene passus senex, auunculus à filio fratris: nihil succẽsuit, nihil est indignatus, sed ęquè amauit, æquè coluit. Rursus bello victor ingenti & horribili, Barbaris per vim eiectis, victoria nõ effertur, nec statuit trophęũ: liberare enim voluit solum, nõ triũphãre etiam. Hospites item cum recepisset, nihil ab ea re gloriatur, prior occurrit, geniculatur, beneficiũ non dare, sed accipere ratus, vnde & dominos vocat, licet qui aut vnde essent ignoraret, ancillæ operã interea prębstare cõiugem iubẽs. Et in Aegypto antea, cũ admirãdus omnibus videretur, vxore tãta cũ gloria recuperata, nusquã facinus iactat. Regionis incolæ regẽ appellabãt, ipse sepulturę etiã †ius in illos ęiecit.] Iam seruũ procatũ mittẽs, nihil magnificũ, nihil splẽdidum de se prędicari, tantummodo nymphã adduci iubet. Vis eos etiam qui Christi temporibus fuerũt excutiamus, quos multa disciplinæ huius gloria circũfulsit, nosstęq; genus hoc mali protinus eliminarũ? illum ipsum qui hæc dicit cogitato: omnia patri deo adscribit, peccatorũ suorũ assiduè meminit, virtutũ nusquã, nisi cum emẽdare discipulos oportet, & necessitas compellit, quãquam etiã tum stultitiam vocat, primis Petro cedit, laborare apud Priscillã, apud Aquilam non veretur, deiectũ esse se vbiq; mõstrat, turbam clientum fugit, nusquam aut in foro cõgregãs, aut post se trahens, inter obscuros seipsum locat. Vnde, corporis, inquit, præsẽtia infirma: hoc est despicabilis, & fastum ignorãs: & rursus, Precor, inquit, deũ, ne quid mali faciatis, nõ quò nos probati videamur. Quid mirũ vero si hãc despicere potuit, qui potuit despicere cœlestẽ, qui potuit gehẽnam, qui propter id quod Christo gratum erat, anathema esse à Christo propter gloriã Christi volebat? Quanquam enim pro Iudæis quoq; hoc pati velle dixit, idcirco dixit tamẽ, ne quis putaret imprudẽs, promissionib' hęrere se ad ipsos factis. Quòd si hæc negligere paratus fuit, quid mirũ humana neglecturũ? At nos omnia statim demergũt, non glorię cupiditas solum, sed cõtrariũ huius cõtumelię metus & cõtẽptus. Laudat quis, statim intumuisti: reprehendit, statim deiiceris, quemadmodũ corporibus infirmis quælibet etiã res facilè nocet: sic deiecti animi, nec aduersus paupertatẽ, nec aduersus opes cõsistũt, ęque tristitia, gaudio succũbũt, adeóq; secũdis magis quàm aduersis periclitãtur: cogit enim paupertas moderatiorẽ esse vel inuitũ, diuitię in magnũ malũ sæpe abducũt. Et quẽadmodum qui febre laborãt, nauseãt omnia: sic perturbatæ mentes vndique percellũtur. Hæc cũ videamus, cur fugim' paupertatẽ? quid opes miramur? cur non

Galat.1.d *Act.18.a* *2.Co.10.d* *Rom.9.a*

nõ animũ potius ferẽdis omnibus præparamus? Nã qui domũ struit, non hæc spectat, vt ne pluuia [super ipsam] descendat, ne radius incumbat, quando istud quidẽ nulla ope caueri potest, sed quũ sustinere dom' hæc facile possit. Et nauẽ fabricãs, nõ hoc agit vt ne fluctus obturbet, vndę ne tollãtur, quandoquidẽ impossibile est: sed vt nauis cõpages, & latera ad omnia idonea fiant. Et corporis curã habens, non hoc agit, ne vlla malefica, aut inæqualis aëris vis oboriatur, sed quũ oĩa corpus tolerare possit. Hoc ipsum conari intus etiã oportet, nõ quũ suffugias paupertatẽ, quũ opes assequare, sed quũ ad salutẽ, vtrũque si incidat, conuertas. Missa igitur ista sollicitudine, ferẽdę paupertati, ferendis opibus, mentem idoneã reddamus. Nam vt nihil accidat humani, quod ferè impossibile est, tamen quanto præstat is, qui nõ quærit opes, sed ferre omnia nouit, q̃ qui ditescit per omnia? Primũ in se posita hic omnia sua habet, ille in aliis: vt miles viribus & arte certãdi valẽs, melior est eo qui in armis fiduciã omnẽ habet, sic opib' cõfiso præstat certe quem ipsa virtus muniuit. Deinde vt solidæ sint opes, & paupertatis periculũ nullũ, tamẽ quietus esse diues nõ potest, infinitas tẽpestates, infinitos tumult' diuitiæ secũ trahunt: virtus cõtrà, aliud q̃ solidã voluptatẽ, dulcem securitatẽ, nihil habet. Nam insidiis omnibus inaccessibilẽ, inuictam se ostendit: plutus cõtrà, omnibus vinculis vitiorum & insidiarum omnium expositus est. Et quẽadmodũ inter animantia ceruus & lepus ob natiuã timiditatẽ † maxime cæteris obnoxia sunt,] sus autẽ, & taurus, & leo, haud facile in potestatẽ insidiatoris cadũt: tale videre quiddã in diuitũ & pauperũ gente licet. Hic leoni, tauro similis est: ille lepori, ceruo. Quẽ enim non metuit dies? an nõ latrones? an nõ potẽtes? an nõ inuidos? an non calũniatores? & quid calumniantes aut latrones dico? familiares suos suspectos habet: aut quid viuẽs dico? quãdo ne mortuus quidẽ grassantium improbitate liber est, & ne mors quidẽ ipsa tutari prorsus diuitis cadauer potest, quin scelesti homines expilẽt, tã est periculosa res opes. Nõ solũ emũ domus perfodiuntur: ipsa sepulchra, ipsa pheretra rũpuntur, diripiũtur. Quid igitur hoc sit miserũ magis, cui ne mors quidẽ præstare securitatẽ potest? Sed miserum illud corpus, ne vita quidẽ destitutũ, destitui vitæ periculis, & sceleratorũ hominũ pulueri cineríque bellum inferentiũ molestia potest, qui mortuo grauius tum instãt q̃ viuenti: dum viueret in cellas irrepebant, arcas euacuabãt, corpore abstinebant, nec vnquã auferebãt tantũ, vt corpus spoliarẽt: nũc vero neque hoc abstinẽt execrandæ sacrilegorum hominum manus, mouent, circũuertunt, cõtumelia, magna cũ crudelitate afficiũt, præterquã enim quòd iam antè nudum, terræ traditũ est, tumulo vestibũsq; nudatũ, ita proiici sustinẽt. Quis igitur hostis tam crudelis est, quàm opes? viuentiũ animas perdunt, mortuorũ corpora indigne tractãt, ne terra quidẽ condi permittentes: quod concedi damnatis etiam, & nefandorũ scelerũ reis solet. In illos emũ simulac mortis pœnã exoluerunt, nihil amplius sibi iudices permittũt: in hos vero post mortẽ etiã auaritia grauissime animaduertit, nudos, insepultos, graue & miserãdũ spectaculũ proponens: grauiũsq; hi quàm illi sententia etiam iudicis plectũtur: vnam illi primam, alterámve diem inhumati manentes, mox sepulturæ tradunturhi postquam sunt sepulti, rursum eruũtur, nudãtur, proiiciũ-

†omnium maxime cæteris sũt faciles.

A tur: nam q̃ sepulchro latrones parcunt abeũtes, non est cur opib' imputetur: Paupertas facit, hæc est quæ sepulchrũ defendit: quod si opibus mãcipassemus, & pro saxis auro illeuissemus, etiã hoc abripuissent, tã male tuta res est plutus, nec tam est possidẽtiũ, quàm rapere se conatorũ. Itaq; superuacua oratio est, quæ docere vult opes difficiles esse custoditu, cũ nec sub ipsam mortis diem securitatẽ cõsequi homines opulenti possint: tametsi quis non abhorreat cadauer, sit fera licet, sit dæmon, aut quiduis aliud tandem, certè aspectus est, qui ferreum, qui adamantinum animum inflectere possit. Inde fit, vt qui mortuum vident, etiã si hostes, etiam si inimici sint; velut charissimum deplorant tamen, & acerbè commouentur: iram post interitum extingui videm', misericordiã induci; nec facile in istis luctibus & interitu hominũ, inter amicũ & inimicũ discernas, adeo omnes communem naturam, & leges per hanc inductas verentur. Solæ opes, quando huc ventum est, & iram possidentibus se nõ remittunt, & prętereа mortuo eos quos ille nulla vnquam iniuria affecit, infestos reddunt. Est enim arbitror infestissimorum hominum, mortuũ cadauer nudare. Et natura quidem etiam hostes tum illi placat, plutus vero eos qui obiicere nil possunt, ad oppugnandum ciet, & corpus solum iacens infestat. Multã licet sint, quæ mouere ad misericordiam, & à concepto facinore reuocare debebant, quòd mortuum, q̃ immobile, quòd ad terram vergit & cinerem, quòd succurrẽs nemo adest: sed horũ nihil scelestos illos sæua malitiosæ cupiditatis tyrannide abreptos frangit, dirus habendi amor, velut crudelis tyrannus instans, inhumana illa imperia imponens, & in feras trãsferẽs, ad sepulchra adducit. ceu feræ enim mortuos inuadunt, nec carnibus quidem abstinerent, si quem omnino vsum membra prębberent. Sic opibus fruimur, post mortem iniuria affecti, sepultura fraudati, quam etiam facinorosi consequuntur. Nũquid igitur rem tam tetram diligemus? Nequaquam, obsecro fratres, quin fugiamus ocyus: & si in manus vltro dentur, non contineamus, sed pauperum manib' † mox tradamus.] Hæc illum vincula retinere melius fortiũsque possunt, & ex istis promptuariis non facile elabetur. Qui perfidus erat antea plutus, fidelis & mansuetus esse discet, misericordiæ manibus cõtrectatus. Ergo si se obtulerit, his quidem tradamus: si non obtulerit, nõ inquiramus: nec nos ob illum cruciemus, nec qui se cruciant, quasi fœlices miremur. Quæ enim esse fœlicitas illa potest, nisi fortasse qui cum beluis cõgrediuntur, fœlices dicas; quòd raras illas bestias includẽtes quidã, sibi seruent, qui tamen quãquã spectaculo proponãt, accedere, aut attingere ipsi nõ audent, sed horrent & contremiscunt: tale enim quiddã diuites patiuntur, plutum velut truculentã beluam intus includẽtes, sexcenta quotidie ab illo vulnera accipiẽtes, contrario beluis modo. Hæ enim si producas, in obuios ruunt: ille si includas, si serues, possessorẽ inuadet perdẽtq;. Sed nos beluam mãsuefaciamus, erit autem, si nõ includatur, sed hominum egentiũ manibus permittatur: sic enim egregium fructum faciemus, hic quidem bona spe, bona securitate viuẽtes: isthic vero certa fiducia cõsistentes: quæ vt omnibus nobis contingant, gratia faxit & benignitas domini nostri Iesu Christi, cui cum patre & sancto bonóque spiritu gloria sit in secula seculorum, Amen.

†ipsa vinculis.

Homilia

Homilia XXXVI.

Fratres ne sitis animo pueri, sed malitia: animo vero sitis adulti. Recte post lõgã cõfirmationẽ probationẽmq; acrius iã insurgit, vehementius increpat. Exẽplum vero proposito mire cõgruẽs induxit. Nã solẽt pueri ad parua hiare & obstupescere, valde magna nõ æque mirãtur. Ergo cũ hi linguę donũ habẽtes, habere se omnia putarent, quanquam sit inter cætera postremũ, Ne pueri sitis, inquit, animo: hoc est, ne stulti sitis hic vbi esse prudẽtes oportet, sed infantes, sed simplices, quoties res iniquitate geritur, ambitione, tumore. Infantẽ malitia, etiã prudentẽ esse oportet. Vt enim prudẽtia connexã malitiã habẽs, prudẽtia nõ est: ita simplicitas sanè stultitia cõiũcta, simplicitas nõ est: sed in simplicitate cauẽda stultitia, in prudẽtia vero malignitas est. quẽadmodũ enim nec amara pharmaca, præterquã oportet, nec dulcia cõferũt quicquam: ita nec simplicitas per se, nec prudẽtia. Vnde miscere Christus vtrũque
Mat.10.b iubẽs: prudẽtes, inquit, sitis vt serpẽtes, simplices vt columbæ. Quid est porrò malitia esse infantẽ? Quid malitia sit, ne nosse quidẽ: tales eũ esse volebat. Vn-
Sup.5.a de omnino, inquit, inter vos scortatio audit: non sustinetur, sed auditur, inquit. Omnino rẽ scitis, inquit? audiuistis vero alicubi? Viros eũ esse & puerosvolebat, sed hoc quidẽ malitia, istud vero prudentia: sic enim viro virũ esse licet, si sit puer etiã. Nã quatenus puer malitia nõ est, necvir erit maleficus ille: [nõ erit
Esa. 28.c adultus,] sed stultus. *In lege scriptũ est, variis linguis loquar populo huic, & ne sic quidẽ audiẽt me, dicit dominus.* Quanquam in lege scriptũ non est, sed quod sæpe monui, veterẽ scripturã vniuersam, prophetas, historias, legem vocat. Adducit porrò ex Esaia testimoniũ, quo rursus doni æstimationẽ, ad eorũ cõmodũ vellicauit, laudibus tamẽ eius (quẽadmodum solet) nõ suppressis. Nam q̃ ne sic quidẽ inquit, magnũ satis quò percellerẽtur miraculum fuisse: q̃ vero nõ audierũt, ipsorũ culpa factũ esse docet. Et quẽ in vsum si audiuri non erãt, dñs hoc fecit? Vt quod se decet, fecisse vbiq; cõperiatur. Postquã igitur non esse vtile vehemẽter donũ, à prophetis ostẽdit, *Linguæ itaq; signi vice sunt*, inquit, *non his qui credunt, sed incredulis: prophetia cõtrà, non incredulis, sed credentibus. Ergo si cõuenerit ecclesia to-*
† linguã. *ta simul, & omnes † lingua] loquantur: ingrediãtur autẽ indocti aut increduli, nõnne dicent vos insanire? Quòd si omnes prophetẽtur, ingrediatur autẽ incredulus aut indoctus, coarguitur ab omnibus, diiudicatur ab omnib̃, & sic occulta cõrdis eius manifesta fiũt, atq; ita procidẽs in faciẽ adorabit deũ, renũciãs quòd deus reuera in vobis sit.* Multa in his verbis sunt quib̃ de dubitari cernas. Si eũ signũ incredulis linguæ sunt, cur, inquit, vbi linguis vos loqui increduli videbunt, insanire dicẽt? Et si ꝓphetia nõ impiis sed piis confert, qui facere cõmodũ ex ea increduli possunt? Nã si ingrediatur ꝓphetãtibus vobis incredulus, inquit, arguetur: hinc nascitur alia deinde quæstio. Videri nãque lingua maior, q̃ prophetia potest: signũ eũ si datæ incredulis linguæ sunt, credẽtib̃ autẽ prophetia, quod alienos attrahit cõciliãtq;, videri maĩ potest, q̃ quod dirigit familiares. Quid igitur est quod dixit? nihil, nec difficile, nec obscurũ, nec prioribus
† sed vehemẽter cõueniens, repugnans, † sed quod crebro fieri solet,] modo aduertamus. Est eũ prophetia vtrisq; cõmoda, lingua nõ itẽ. Vnde signũ esse linguam dicens, non credentibus, sed incredulis: adiunxit, atque his ipsis in signũ inquit, hoc est, in admirationẽ, non ad institutionem

A etiã. Atqui de prophetia illud ipsum, inquies, dixit: prophetia enim nõ incredulis inquit, sed credentibus: nã fidelis quidẽ signo nõ habet opus, sed doctrina solum & institutione. Quã igitur vtrisq; prodesse tu prophetiã dicis? cũ ipse ꝓdesse incredulis neget, sed solis credentibus: Intelliges si recte expẽdas: nõ enim prophetiã incredulis nõ prodesse, sed signum inutile esse, quale linguæ sit, negat. Scilicet nec lingua quidẽ incredulis cõfert, cuiusvnũ hoc opus est, vt admirationẽ & stuporẽ inducat. Signũ enim medium quiddã tenet, vt cũ dicit, ostende in me signũ, & adiũgit, sed salutare: & rursus, fact̃ sum sicut ostẽtum multis, hoc est, in signũ. atque vt intelligas signũ hic non in meliorem omnino partẽ vsurpatũ; ex eo coniice quod subiunxit, nempe signi effectum. Quid igitur est: Dicent, inquit, vos insanire? hoc vero non
B est è natura signi, sed amentia improborũ. Incredulos autẽ cum audis, nõ est cur semper intelligas eosdem: sed nunc qui immedicabiliter laborantes, curã nullam admittũt, nunc qui cõuerti possint: cuiusmodi erant tẽpore apostolorũ, qui stupescebant ea quæ tum vocabãtur magnifica dei, quale illud de Cornelio. Inquit igitur q̃ prophetia & apud incredulos, & Actto.2.b & 10.a apud fideles valet: linguã dum audiunt increduli & stulti, nõ solum non proficiunt quicquam, sed etiam irrident, quasi insaniant qui loquantur: nã vice signi est solum, hoc est, vt percellãtur simpliciter: quẽadmodum cõtrà, qui sapiũt, ex eo faciunt fructũ. Ideoque signum est datum. Nõ solum enim qui ebrietatem dicerẽt tum erãt, sed multi qui illos mirarentur, magnifica dei animaduertentes. Itaque qui riserunt, stulti isti erãt: ideoq; Paulus nõ simpliciter insanire
C vos dicent inquit, sed indocti & increduli subiũxit: prophetia vero nõ signi vice simpliciter, sed ad fidẽ, ad vtilitatẽ vtrisque seruit, & cõmodo est vehementer. Hoc quanquam non statim, tamẽ deinceps perspicue declarauit, arguitur ab omnibus inquit. Nã si prophetent omnes, ingrediatur vero incredulus aut indoctus, arguitur ab omnibus, ab omnibus iudicat, & sic occulta cordis eius manifesta fiũt, atq; ita procidẽs in faciẽ, adorabit deũ, renũciãs quòd deus reuera in vobis sit. Itaque non solũ quia valeat in vtrisque prophetia præstat: sed hoc etiã quòd impudentiores illos leuioris turbę homines adducit. Neq; eũ idẽ miraculũ fuit, cum Sapphirã arguit (quod ꝓphetiæ erat) & cum linguis loquitur Petrus. Ad illud eũ Actto.5.b omnes tum cõcutiebantur, hoc velut insaniẽtem ridebant. Ergo vbi nihil prodesse linguas ostendit, &
D hoc ipsum leniẽdo in Iudæos culpã cõuertit, ꝓgressus etiã nõcumento esse docet. Est enim idcirco lingua data, vt intelligeretur: atqui interpretationẽ citra, apud incredulos cõtrariũ fit: Si enim linguis, inquit, omnes loquãtur, adsintq; increduli aut indocti, insanire vos dicent, quemadmodũ & Apostoli ebrij Ibid.2.b habebãtur, musto enim expletos esse dicebãt: nec signum tamẽ, sed ruditas accusatur increduli indocti, inquit, itaque imperitiæ & incredulitatis ea suspicio fuit. Nã, quod dixi, locare donũ linguarum nõ inter reprehẽsa, sed inter nõ valde vtilia vult, atque hoc vt illos reprimat, vt interpretẽ adiũgere cogat: quia eũ huc ipsi non respiciebant, sed ad ostẽtationẽ, ad ambitionẽ vtebantur, ostendit æstimationis eos facere iacturã, & in suspicionem amentiæ venire. Atque id est quod assidue Paul̃ molitur, quoties abducere alicũde quẽpiam studet, vt de eo ipso quod ambit, periclitari

riclitari monstret: quod facere nos quoque decet. A
voluptate reuocemus, monstrabimus esse rẽ acerbã: ab ambitione, docebimus cõtẽptu plenã. Sic Paulus diuites habẽdi studio auellẽs, non solum nocuas: sed
† quòd in pericula inciderant. etiã † periculis obiectas opes esse] docet, Qui ditescere vult, inquit, incidit in tẽtationẽ: quia eũ opes id-
1.Tim.6.b circo quærũtur, vt discrimine, cura, tentatione liberi simus, contrariũ inesse docet, q̃ sperant ipsi. Rursum studio philosophiæ peregrinæ quidã tenebantur, ad hæc dogma Christi examinaturi; ille nõ solũ nõ prodesse cruci quicquã, sed obesse vehementer etiã docet. Volebãt quidã si quid iudicio disceptandum esset, apud peregrinos potius q̃ suos explicaretur, velut sapientiores istos. Ille turpe esse docet. Sacrificatis promiscue vtebãtur quidã, vt qui videri perfecta sciẽtia præditi vellent: ille sciẽtiã esse imperfectiorẽ docet, quæcũq; ædificare proximũ nescit. Hic quoque cupidi gloriæ homines linguę donũ cũ mirarẽtur, hoc eos vel maxime despicabiles reddi docet, & iã nõ solũ gloria sperata priuat, sed insanię suspicioni obnoxios etiã reddit. Verũ non fecit hoc statim, sed sexcẽta prĩ inculcãs, via bene munita, tũ tãdẽ quod minime expectabatur subinfert, quod ipsum quoq; vehemẽter estviro familiare. Qui eũ labefactare cõceptam opinionẽ vult, & eã in cõtrariũ trãsferre, nõ statim cõtraria dicet: ridiculus enim diuersæ sententiæ addictis videretur. Nã quod absurdũ videt principiò, statim recipi nõ potest. Ergo aliũde prius insinuatum penetrare, & in cõtrariũ niti decet. Fecit hoc
1.Cor.7.a Paulus de matrimonio disceptãs, cũ ad id multi, velut libertas magna quædã inesset, animũ adiecissent, libertatẽ esse si vxores nõ ducant ostensurus, nõ statim hoc fecit, neq; enim receptũ ita facile fuisset: sed multo post, opportunitatẽ seruãs, itaque vehemẽter retudit auditores. Idem de virginibus loquens fecit, principiò multa mouẽs, demum parco vobis, inquit.
Ibidem.f Itẽ sollicitos esse nolo, inquit. Obseruauit igitur hoc ipsum in linguis, non solum obesse gloriæ docẽs, sed esse etiã dedecori apud incredulos. Prophetia cõtrà etiã apud incredulos ignominia vacat, æstimationẽ vero & cõmodum maximũ habet: nemo eũ propter prophetiã insanire quẽquã dicet, neq; prophetantes ridebit, sed cõtrà obstupescet mirabitúrq;. Arguitur enim ab omnibus, inquit, hoc est, quæ quisq; cõdita mente sua tenet, hæc illi reuelat, & in mediũ producit. † Longe eũ aliud est, seu pie quis, seu maligno & peruerso ꝓposito ingrediatur, siue hoc, siue illud fecerit instituerítve. Persica Syriacáve lingua loquẽtẽ, q̃ secreta pectoris reuelantẽ audire.] Quãto eũ hoc
† Longe eũ aliud est quòd ingrediẽs hũc quidẽ versica, illum vero Syriaca lingua loquentẽ audiat: & quòd ingrediens siue mẽtis arcana audiat, & tẽtans ne an peruerso animo, an bono et sano ingressus sit: & quod
D vtilius, quãto religiosius est? Ergo de linguis, insanire putabit, inquit, [sed nõ à se id enũciat, sed ab illorũ iudicio. dicẽt eũ, inquit, vos insanire. Cæterũ] de ꝓphetia, rerũ testimoniũ adducit, & eorũ qui vtilitatẽ senserũt. Arguitur eũ ab omnib̃, inquit, ab omnib̃ iudicatur, & occulta cordis eius fiẽt manifesta, & ꝓcidens in faciem adorabit deum, renũncians q̃ deus reuera sit in vobis. Vides extra controuersiã esse prophetiam: de lingua dubitabit quispiã, incredulus insaniã nũcupabit: hic nihil tale fit, sed mirabitur, adorabit, re dominũ cõfessus primũ, mox etiam verbis, Sic Nabuchodonosor adorabat. Reuẽra deus vester, inquit, ipse est deus, secreta reuelãs, quãdo patefacere somniũ potuisti. Vides vim prophetiæ? ferũ illum doeuit, mutauit, & ad fidẽ perduxit. *Quid igitur est fratres? quoties conuenitis, alius canticum habet, alius doctrinam*

A *habet, alius linguã habet, alius reuelationẽ habet, alius interpretationẽ habet, omnia ad ædificationẽ fiant.* Christianæ vitæ fundamentũ, & regulã vides? vt eũ ædificare architecti opus est, sic Christiani proximũ per omnia iuuare. Quia vero grauiter donũ inuasit, ne superuacuũ videretur (arrogantiã nanq; retũdere voluit solã) cę-
Dani.2.f teris rursus adnumerauit. Psalmũ, inquit, habet, doctrinã habet, linguã habet. Equidẽ † [psallere] quondã sic doni diuini fuit, quẽadmodũ docere: verũ omnia ad hoc vnũ, inquit, spectẽt, quĩ proximus emẽdetur, simpliciter vero nihil fiat. Si enim ædificandi fratris gratia nõ venis, quid necesse omnino venisse sit? Nõ est longo donorũ discrimine opus, vna res est quam volo, quã quæro, vt proximus ædificetur: in hoc qui minor donis est, maiorẽ antecellet, hoc habeat modo: huc dona simul oĩa spectãt, qui ecclesiæ negotiũ vnusquisq; ꝓ suo modulo iuuet: quod nisi fit, in de-
B trimentum & pernicię donũ possessori verget. Quid eũ necesse sit, obsecro, vel mortuos excitare, vel futura dicere, si eius rei cõmoditas perueniat nusquã? Hic igitur donorũ finis cũ sit, & parari alio etiã modo possit, etiã dona præter, quid necesse sit iactare signa: aut cũ iactare nõ queas, miserũ putare te? *Siue lingua quis loquitur, fiat per binos, aut ad summũ ternos, idq; vicissim, & vnus interpretetur. Quòd si nõ sit interpres, taceat in ecclesia: cæterũ sibiipsi loquatur & deo.* Quid ais obsecro? postquã tã lõga disputatione, stultũ, superfluũ linguis loqui si interpres nõ sit docuisti, iã loqui mãdas? Nõ mando, inquit, sed nec prohibeo: † vt si dicat,] si quis † vt cum dicebat.
vos incredulĩ vocat, iréq; lubet, ite: nec vt eãt, nec vt Supr.10.f nõ eãt mãdat: ita [& hic] sibi vero loquatur & deo. Si sibi nõ tẽperat, & ita est ambitiosus, vt tacere nõ possit: apud seipsum loquatur, vt sic permittere, aliud nil
C prorsus sit q̃ vetare. Quod alibi quoque facit, de cohabitando differens cũ vxore, hoc propter vestram intẽperantiam, inquit, dico. Ergo de prophetia non Sup.7.b eodẽ modo dixit: sed mandans præcipiẽnsq;, prophetę duo aut tres loquãtur, inquit: nec interpretem hic requirit, neq; silentiũ prophetæ imponit, quẽadmodum illic, si interpres, inquit, nõ sit, sileto: neque eũ præstare hoc solũ linguis loquẽs potest: qui porrò donũ vtrunq; tenet, loquatur: si nõ tenet, & loqui tamẽ vult, cũ interprete loquatur. Nã propheta quidem interpres est, sed dei, tu vero hominis: quod si interpres nõ sit, sileto: nã superuacuũ fieri nil debet, neq; ad ostẽtationẽ. Sibiipsi vero loquaẽ & deo, hoc est animo & cogitatione; aut sine strepitu priuatim.
† Si nõ vult,] neq; enim legẽ tulit, sed magis est cõce- † Si tamẽ voluerit.
D dẽdo dehortatus: quale illud, Si quis esurit, domi eũ Step.11.g dat. Nã qui sic permittit, acerbius adeo reprehẽdit: nõ idcirco enim cõuenitis, inquit, qui donũ ostẽtetis: sed vt ædificetis præsentes: quod principio quoque dixit, ad ædificationem omnia fiãt. *Prophetæ vero duo aut tres loquãtur, cæteri iudicent.* Ad summũ, vt in linguis, nõ adiũxit. Quid ita inquies? Si enim iudiciũ de prophetia cæteris permittit, ergo non est ipsa sibi satis? Est illa quidẽ maxime: neq; enim prophetam sic cõpescit vt linguis loquẽtẽ, si desit interpres: neque quẽadmodũ de hoc, si interpres desit, inquit, sileto: sic de propheta etiã, si desit qui iudicet, sileto dixit: sed auditorẽ tãtum muniuit. totũ eũ hoc ad euidẽtiã auditorũ disputauit, ne quis interea ariolus admisceretur, quod à principio curari iussit, vbi ꝓphetiæ vaticiniiq; discrimẽ induxit, quod nũc quoq; discere iubet, ne quis diabolicus præceptor ingrederetur.

Porrò

Porrò si alij fuerit reuelatum assidēti, taceat prior: poteſtis enim ſingulatim omnes prophetare, vt omnes diſcāt, conſolationē accipiant omnes. Quid ſibi vult dictū? ſi te prophetāte, te loquēte, inquit, ſpiritus aliū excitarit, ſile dein ceps. Nā quod de linguis præcepit, præcipit hic etiam, vt ſingillatim ſcilicet dicāt, ſed ſi alij fuerit reuelatum. Quò enim illū dicere, hoc cōcitato attineret? vtroſque, inquis, oportet? ſed abſurdū & confuſionē parit. ergo priorē? atqui & hoc abſurdū, idcirco enim hoc loquente ſpiritus illum excitauit, vt aliquid afferret. Hinc quoniā illos cōpeſcuit, vt etiam conſolaretur. *Poteſtis*, inquit, *vnuſquiſque prophetare, vt omnes diſcāt, vt conſolationē accipiant omnes*. Vides cauſam cuius gratia omnia facit? ſi linguis enim loquentē vniuerſum loqui vetat, ſi deſit interpres, quia ſit inutile ſcilicet, †meritò. †veriſimile eſt] & prophetiā, quoties illud quod iuſſit nō habet, ſed cōfuſionē parit poti° & turbā, & tumultū importunū †cohibiturū fuiſſe.] *Et ſpirit° prophetarum prophetis ſubiiciuntur*. Vide quàm vehementer, & quàm religioſe hortetur: ne quis eīū cōtēdat, aut ſeditionē moueat, donū ipſum ſubiectum eſſe debere docet: ſpiritū eīū, vim ipſam vocat. Si ſpiritus porrò ſubiicitur, magis te qui habes, reluctari tolerabile nō eſt. Deinde ſic etiam deo placere monet: *Non enim confuſionis*, inquit, *author deus eſt, ſed pacis, id quod in omnibus ſanctorū eccleſiis inculco*. En quātis illū cōpeſcit, hortatúrq; vt concedere alteri velit? primum neminem ſi fiat prohiberi: prophetare enim ad vnū, inquit, omnibus licet. Deinde etiā ſpiritui placere: ſpirit° eīū prophetarū prophetis, inquit, ſunt ſubiecti. Ad hæc ex ſentētia iſtuc ſic fieri dei: neq; enim ſeditionis inquit, author deus eſt, ſed pacis. Poſtremum quia vbique terrarū iſta lex regnet, neque quicquam nouum ipſis præcipiatur: ſic enim in omnibus, inquit, eccleſiis ago. Quid igitur magis ſit hiſce reb° obſtupeſcēdū? profecto enim cœlū eccleſia tū fuit, ſpiritu cūcta adminiſtrāte, cūcta eccleſię capita moderāte, afflatu ſuo vnūquenque corripiente. Nunc vero veſtigia tātum rerū illarum tenemus, duo loquimur aut tres, & ſeorſim quidē, & altero ſilēte incipit alter: verū hæc ſigna tantū ſunt, & monumēta rerum. Vbi igitur nos cœpimus loqui, cum ſpiritu tuo, plebs reſpondet: ita quondam ſcilicet locutos ſignificare volens, nempe non ſapientia propria, ſed ſpiritu dei inſtinctos. Neque nūc quod me attinet, interea dico. Sed videtur eccleſia hodie, mulieri quæ manſuetudine veteri exciderit ſimilis, quæque ſymbola tātum fœlicitatis illius referat quædā, arcas & ſcrinia rerum precioſiſſimarum adhuc ſeruās, theſauro deſtituta, huic ſimilis eccleſia hodie videtur. Neq; de donis hoc dico: neq; enim referebat admodū ſi illis ſolis caerem°: ſed de vita, de virtute. Viduarū multitudo, virginū chorus, eccleſię totius ornamentū quondā, euanuit nūc, nūc nihil eſt prorſus, ſymbola extāt quædā: ſunt enim & nunc viduæ, ſunt virgines, ſed ornamēto iſto carēt, quo indutos eſſe genus hoc certaminis ingreſſos oportet. Nā hoc tum præclarū virginū inſigne fuit, diuina cogitare ſola, & fœlix quædā ſedulitas omni triſtitia vacās, & viduæ non tantū hoc argumentum fuit, ſecundis nuptiis nō cōglutinari, quàm cætera illa, hoſpitalitas, ſtudiū in pauperes, cōſtantia precum, 1.*Timo.*5. & reliqua omnia, quæ Paulus ad Timotheū ſcribēs, *a.* planè requirit. Iam quæ nuptæ ſunt hodie, magnam venuſtatem oſtēdunt quidē, atqui non eſt hoc quod quæritur ſolum, ſtudio in miſeros diligenti eſt opus, quo præſertim matronæ veteres ſplendebant, nō eo modo quo noſtrę. Illę auri loco, miſericordię officiis velut mūdo quodā veſtiebātur: noſtræ, relictis his, è vitiorū catena funiculis aureis implexis, vndiq; cinguntur. Scriniū aliud paterni theſauri exinanitū hodie, dicā. Quōdam pſallebāt in vnū omnes, facimus & nos: ſed tum vna omniū mēs, cor omniū vnū fuit: hodie ne vna quidē in mente concordiam vllam reperias, ſed bellis vndiq; omnia feruēt. Pacem & nūc epiſcopus, velut paternā domum ingreſſus omnibus optat, ſed pacis eius nomen frequens quidem extat, res prorſus nulla. Tum etiam domus eccleſiæ erant, nūc vero eccleſia domus, imò domo qualibet ꝓfana magis. nā in domo quidem ordo ſeruari ſolet. Hera thronū occupat, omni cum venuſtate, famulę tacitæ ſedētes texūt, familiariū quiſq; quod imperatū eſt in manibus habet: hic verò magn° tumultus, magna cōfuſio, nihílq; à caupona differūt noſtra, tanta turba, tantus riſus quātus in balneis, quātus in foro, clamātibus, tumultuātibus omnibus, atq; hæc quidē in vrbe noſtra ſolū. Nā alibi ne amicū quidē, in quē poſt longū tempus incidiſti, cōpellare licet, ſed foris iſta fiunt, & recte quidē: neq; enim tōſtrina, aut vnguentaria taberna eccleſia eſt, aut officina forenſis: ſed locus angelorū, locus archangelorū, regia †cœli,] cœlū † *dei.* ipſum. Quemadmodū igitur ſi cœlū quiſpiam in anguſtum redactū illuc inducat, etiam ſi patrem, etiam ſi fratrem videas, tamē præ ſtupore nō alloquare: ſic neque hic aliud quicquam quā ſancta ſonare decet. Nam & hic cœlum dubitas? menſam iſtam vide, cuius gratia cōſtituta ſit, & quapropter: cogita quis hic ſit progreſſurus, ante progreſſum certe horrebis. Nā & thronū modo regis vidēs, animo cōſurgit quiſquis egreſſum regis expectat. & tu igitur, ante illud horrē dum tēpus animo tremiſce, animo cōmoueare, prius quàm vela reducta, & chorū angelorū ꝓgreſſum vides, in ipſum vltro cœlum aſcende. Sed iſta profanus ignorat: alia igitur producemus. Neq; eīū nobis deſunt, quibus excitari & ad ſubuolandum impelli huc quiſq; poſſit. Tu igitur qui hæc ignoras, vbi ꝓphetā ita dicentē audis, Hæc dicit dñs, migrato terra, cœlū tu quoque aſcēde, cogita quis ſit qui per illū tibi loquatur. Atqui hiſtrione riſum excitāte, aut muliere turpiter in omnium conſpectū ſe proſtituente, theatrum totum ſummo cum ſilentio ſedet auſcultās, atque hoc quidē ſilentiū nemine imperāte, & nec ſtrepitus, nec clamor, nec rumor, ne minimus quidē exiſtit. Domino vero cœlitus de tā ſtupeſcēdis reb° nobiſcū loquēte, canibus impudētiores ſumus, ſcortis reuerētiæ plus q̄ deo exhibemus. Inhorreſcitis, cum iſta auditis, quin magis adeo facientes horreſcite. Quod de pauperū contēptoribus Paulus ſeorſimq; *Sup.11.e* edentibus, domos non habetis? eccleſias contēnitis, cæteros pudore afficitis, inquit. Idē mihi cū his quoque qui hic tumultuādo, clamādo, omnia cōplēt, expoſtulare permittetis. Quid eīū domos ad nugandū non habetis? eccleſiam dei cōtemnitis: ſi quis eſt qui modeſtus, qui tacitus eſſe velit, corrūpitis? Atqui iucundū colloqui cū familiari. Eſto ſanè, non veto, ſed domi, ſed foris, ſed in balneis fiat. Eccleſia enim non diſceptādi, ſed diſcēdi locus eſt. Nūc autem foro nil differt: & ſi nō ſit temerariū dictu, fortaſſe nec ſcena ipſa: adeo proſtitutis ſcortis petulātius, quæ huc mulieres congregantur, ſeſe comunt, & ſine dubio non paucos etiā hic ſollicitāt homines intemperatos. Si quis

quis corrūpere matronā conatur: locū hūc maxime idoneū putat. Emere quid aut mercari lubet, magis idonea eccleſia eſt q̄ forum. Sæpius enim de his rebus hic q̄ in ipſis officinis loquūtur. Dicere male, audire mala vis, etiā hoc frequentius hic quàm foris. Ciuiliū domeſticorum negociorum ſermonē quæris, nō eſt cur ad iudicium accedas, in ſchola ſedeas medicorū: ſunt eīū hic, hic ſunt, qui accuratius adeo etiam iſta tibi exponāt: omnia deniq; facilius hic q̄ eccleſiā deprehendas. Nimis forſan acerbe vos reprehendo, at nō puto. Nam ſi facere quę facitis, pergetis, vnde noſſe licet quī iſta vos tangant? ergo neceſſe eſt eadē notare ſæpe. Hæc igitur tolerari? hæc perferri poſſunt? Imò ſecemus, vellamus quotidie, ſi quid vtile diſcēdo meliores abeatis: hinc eīū vt nūc quidē res ſunt, nemo cū lucro, cū detrimēto omnes abitis, vt qui in iudiciū cōuolatis, excuſationem peccati nullā habetis. Si quid hic frugis bonæ eſt, magis veſtris quibus omnibus vndiq; obturbatis exploditur: magna pars, nō audio quæ prælegātur, quę dicūtur nō ſatis percipio, inquit. Mirum vero tumultuaris, vociferaris, mēte cōpoſita nō accedis, & nō percipio quæ dicātur, inquis. Aduertere igitur ob hoc ipſum oportebat: ſi enim cū quid obſcurius dicitur, nō excitaris: ſine dubio cū plana dicuntur, præterlaberis. Idcirco eīū, vt ne ſtudiū remitteres, perſpicue non omnia dicūtur: nec imperſpicue omnia, ne animum deſpōderes. Nihil horū quicquā Eunuchus ille & barbarus prætexebat, ſed tāta negotiorū turba vallatus, etiā in via exiſtēs, librum in manibus habet tamē, legítq;, quanquā non ſatis quæ legeret, intelligebat: tu cui tantū præceptorū ſuppetit, qui tot anagnoſtas habes, prætextū & excuſationes quæris, quę *Act.8.c* †*precaris.* dicūtur non percipis? Quin †agis] igitur, vt percipias aliquando? Imò fieri ne ſi velis quidem poteſt vt omnia ignores, ſua ſpōte multa clara ſunt & perſpicua. Iam vero ſi ignoras oīa, ſilere magis oportet. Primū ne obſtes aliis, deinde vt pudore & taciturnitate tua cōſpecta, ignota tibi nota reddat deus. Sed ſilere nō potes? exi igitur, ne aliis obſtes. Vnā in eccleſia velut vnius corporis eſſe vocē oportet: ſemper itaque qui prælegit, loquitur ſolus: & ipſe qui epiſcopatū tenet, ſedet, interim ſilēs: & qui pſallit, pſallit ſolus, & vbi omnes ſuccinuerūt, velut vno ex ore vox defertur: & qui verba populo facit, facit ſol°. Quòd ſi multi multa & diuerſa inculcēt, quid nos tumultuamur fruſtra? certe eīū niſi me de tantis rebus temere fruſtráq; loquētē crederetis, nūquā de inutilibus & friuolis vos hic tantū effutiretis. Eſtq; nō in vita modo, ſed in ipſis rebus æſtimandis, magna vbiq; vobis peruerſitas: nō neceſſariis inhiatis, veritatē abiicitis, vmbras & ſomnia perſequimini: aut nō vmbræ & ſomnia ſunt, quę ſunt omnia, vmbríſq; viliora, priuſquā ſunt auolant, priuſquā auolāt ingentē turbā cient, voluptate maiorem. Inexhauſtas opes defodias licet, veniente nocte nudo tibi migrandū hinc erit, & recte quidē. Nam qui ſomno diteſcūt, poſtquā euigilarūt, nihilo magis quæ habere videbantur, habent. Par diuitum ratio, imò deterior. Nam qui per ſomnū diteſcit, vt opibus quibus videbatur nō potitur, ſic malis tāmen ſurgens caret: diues vero vt pecunia caret, ſic vitiis quæ opes comitātur plenus abit. Et opulētus mala quę ſecū opes ferūt imaginatus, ea nō imaginatione quadā iam, ſed reuera experitur. Rurſum in ſomnis voluptas quædam eſt, hic autem voluptatem, ſi qua eſt, pœna ſequitur, nōn in ſomnis, ſed quā perſentiſcas: quin ante pœnā illam etiam hic dum conuertit opes, extremā quandam pœnā pendit, mille perturbationibus, curis, accuſationibus, conuitiis, tumultibus, turbíſque afflictus. Vt igitur & inſomniis iſtis & malis veris liberemur, pro auaritia miſericordiā amplectemur, pro rapina humanitatem: ſic præſentibus futuríſq; bonis potiemur, quæ vt omnibus nobis cōtingant, gratia faxit & benignitas Ieſu Chriſti, cui gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

Homilia XXXVII.

Mvlieres veſtræ in eccleſiis ſileāt: nec enim permiſſum eſt illis vt loquantur, ſed vt ſubditæ ſint, quēadmodum & lex dicit. Poſtquam tumultum, quem linguæ & prophetiæ ambitio pepererat, cōpoſuit, & vt ne cōfuſio fieret, lege ſanciuit, ſingulos modo loqui: prophetantem vero ſuſcipiente altero, ſilere etiam iubens: Iam deinceps ordine ſtrepitum muliebrem pergit emēdare, intempeſtiuam earum libertatem excindendo, & recte quidem. Nam ſi donis præditos & ſpiritu inſtinctos loqui quomodocunq; & quotieſcunque volunt, non ſinit: multo minus has temere fruſtráq; nugari patietur. Magna itaq; cum authoritate, nugas illarum cōpeſcit, legēq; adducta munitus, ſic ipſis ora conſuit: nō monet eīū ſolum conſulitve, ſed vehementer etiā imperat, veteri lege ad hoc recitata. Nam cū dixiſſet, mulieres ſileāt, quibus nō loqui, ſed ſubiectis eſſe licet, ſtatim quemadmodū lex iubet, inquit. Vbi igitur iubet lex? †Sub viri poteſtate eris,] & ipſe dominabitur tui. Vides quo teſtimonio vtatur? q̄ nō ſilere modo, ſed ſilere cum formidine iubet, & tāta quidē, quāta ſeruā decet. Itaq; cum loqui permiſſum eſſe negat, nō ſtatim ſilere, ſed quod multo amplius eſt, ſubiectas eſſe iubet. q̄ ſi viris, quāto magis præceptoribus, patrib°, eccleſiæ cœtui cōmuni? Si porrò nihil loquentur, nihil rogabunt, inquis, quò tandem pertinet adeſſe? Vt audiāt quæ oportet, quæ dubitēt domi ex viris ſuis diſcāt. Vnde ſubiungit: *Si quid diſcere volunt, domi viros ſuos rogent*. Non ſolū enim loqui non permittitur, inquit, ſed ne interrogare quidē in cœtu: q̄ ſi interrogare nō licet, multo minus loqui. Et quid tandē ſibi tam graue præceptū vult, inquis? Sine dubio imbecillius quiddā eſſe mulierē, inſtabili° & leue: itaq; viros earū cōſtituit præceptores, vtriuſq; vtilitatē ſecutus, quòd efficere illas quidē irreprehenſibiles velit, hos autem intentiores, tanquā qui quod audiant, magna cū diligētia ſint apud vxores ſuas depoſituri. Deinde cum ſuperbituras eſſe, ſi publice loquēdi facultas traderetur, putarēt, in cōtrariū orationē vertit, *Turpe*, inquiens, *eſt loqui in cœtu mulieres*: primū quidem hoc lege diuina cōfirmās, deinde ratione cōmuni & cōſuetudine: quemadmodum eum de coma diſſereret, non ipſa natura vos, inquit, mouet? quē quidē ipſius *Sup.11.a* morem vbiq; deprehendas, non à diuinis modo, ſed & à cōmuni cōſuetudine, ab his itē quę omnibus videntur, & vbiq; ſunt impreſſa ſuadentē, quod & hic fecit. *Num à vobis ſermo dei profectus eſt, aut num*, inquit, *in vos incidit ſolos?* Cæteras etiā eccleſias legē hāc ſeruare docēs, ſimul turbā nouitatis ſtudio datā, refellens, & calculo multorū orationē probabilē reddēs. Vnde alibi, qui vobis in memoriam reducet, inquit, *ibid.4.d* vias meas quæ ſunt in Chriſto, id quod per omnem vbiq; eccleſiā docemus. Et rurſum: Nō eīū cōfuſionis author deus eſt, ſed pacis, vt in omnibus congregationibus *Hic ſup.f*

ad viri tui conuerſio tua. Gen.3.c

gationibus ſanctorũ &c. Et hic: Nũquid à vobis ſermo dei profect° eſt, aut in vos incidit ſolos? hoc eſt, nec primi vos, nec ſoli fideles eſtis, ſed orbis vniuer-
Coloſ.1.a ſus: quod & Coloſſenſibus ſcribit: quẽadmodũ in toto mũdo fructificat, inquit, augetúrq;: de euãgelio lo quẽs. Facit idẽ aliter etiã, nẽpe quò auditores impel lat, vt cũ inquit, ipſorũ prima eſſe & omnibus nota.
†Nã Theſ †Et Theſſalonicẽſibus:] à vobis eñ verbum domini
ſalonicẽſi- ſonuit, inquit, & in omni loco fides veſtra, quæ eſt
bus ſcribens. in deũ, dimanauit. Et Romanis itẽ, ꝙ fides veſtra an-
1.Theſ.1.c nunciatur, inquit, in toto mundo, vtraq; enim res, ab
Rom.1.a aliis laudari, & ſentẽtiæ ſuæ participes alios habere, ad permouendũ, excitãdũq; plurimũ valet. A vobis igitur ſermo dei profectus eſt? inquit, aut in vos incidit ſolos? haud eñ iſtuc à vobis, inquit, dici poteſt, cũ præceptores nos ſimus aliorũ, diſcere ab aliis nõ decere, aut ꝙ fidei negociũ hic cõſtiterit ſolum, alio-
B rúmq; exẽpla recipi nõ poſſint. Vides à quot rebus ſuadet? legẽ produxit, eſſe turpe mõſtrauit. Eccleſias cæteras obiecit, poſtremò quod validiſſimũ eſt, per me iſta de° ſic ordinauit, inquit: *Si quis propheta eſſe aut ſpiritualis videtur: agnoſcat quæ vobis ſcribo*, inquit, *quòd domini ſint præcepta. Si quis porrò ignorat, ignoret*. Quĩ iſtuc induxit? nec cogere, nec cõtẽdere ſe mõſtrans, quod
Supr.11.c tis eſt argumẽtũ. Vnde alibi, ſi quis cõtẽtioſus eſſevidetur, nobis ea cõſuetudo nõ eſt. Hoc autẽ nõ vbiq; facit, ſed quoties nõ magna peccata ſunt, magis tum ſcilicet hortatur q̃ reprehendat, in cæteris nõ item,
Ibid.6.b ſed quomodo? ne erretis, inquit, nec adulteri, nec
Galat.5.a molles regnũ dei poſſidebũt. Itẽ, ecce ego Paul° edico vobis, ſi circũcidimini, Chriſtus nihil vobis prodeſt: hic autẽ cũ eſſet de ſilẽdo ſermo, rem nõ vehementer vrget, tanto magis ipſos impellens. Deinde, quod vbiq; ſolet, ad inſtitutũ vnde digreſſus eſt, redi-
C ẽs: *Itaque fratres*, inquit, *huc enitamini, vt prophetetis, & linguis loqui ne vetueritis*. Cõſueuit eñ, nõ quod propoſitũ eſt cõficere ſolũ, ſed ſi quid cõiunctũ alteri quomodocunque videtur perſtringere, & iſtuc vnde digreſſus eſt redire, ne excidiſſe argumẽto videatur: vt cũ de cõcordia diſputat cœnæ, in myſteriorũ cõmu nicationẽ egreſſus, & hinc rurſus ad argumentũ re-
Supr.11.d uerſus, itaq; in vnũ cõuenientes inuicẽ vos expectetis, inquit. Et hic de moderatione donorũ loquẽs, & nec dolendum propter inferiora, nec exultandũ eſſe propter maiora docens, in muliebre decorum egreſſus ad inſtitutũ redit. Fratres, inquiens, enitamini vt prophetetis, & linguis loqui ne vetueritis. Vides q̃ cõſtanter ad finẽ vſq; diſcrimen ſeruet: illud prorſus
D neceſſariũ eſſe oſtẽdens, hoc nõ itẽ. Itaq; de illa conemini, de hoc ne vetueritis, inquit. Hinc velut ſumma quadã omnia corrigẽdo, *Decenter*, inquit, *& ordine omnia fiant*. Eos qui temere & furioſorũ more, ordinẽ omnẽ perturbabãt taxãs, quãdo nihil ęquè ædificat, vt moderatio, vt pax, vt charitas, tãtũ ſanè quãtum illorũ cõtraria diſpergunt: atq; iſtuc videre non in ſpiritualibus modo, ſed in rebus cæteris omnibus licet, in choro, in naui, in curru, in exercitu, ſi ordinẽ turbes præſtãtiora loco mouẽs, ſubſtituas deteriora, omnia perdis, ſurſum deorſũ omnia miſces: agè igitur ne ordinẽ turbemus, neq; deorſum caput, pedes ſurſum vertamus, quod tũ ſit fratres, cũ ratione proculcata, affectus, furorẽ, iram, voluptatẽ in imperium accimus, vnde ingens tẽpeſtas, ingens oboritur turbo, intolerandi fluctus, rebus omnibus dẽſiſſimis te-

inferis diſputationem nõ admodum ferant, quod ſi ferant, etiã hæc in medium afferre licet: dici quanta continentiũ hominum voluptas ſit non poſſe, vt qui coronã ſibi ipſis concinnent, & præmia, conſuetudinémq; angelorũ, & toto orbe terrarum præconium, libertatem, ſpem certã & immortalem. Sed concubitus voluptatis quiddã, inquiunt, habet. (nam hoc eſt quod aſſiduè verſant) cõtinens autem voluptatẽ habere ne poteſt quidem, bellum cum naturæ tyrãnide ſine intermiſſione gerens. Imò cõtrà res eſt. Violentia nanq; & turba penes impuros eſt maior tumultus ingens, & qualibet tẽpeſtate ſæuior; ſic ille habet, vt nunquam ad cupiditatis congreſſum cõſiſtat, victus aſſiduè cadat, quemadmodum dæmoniaci malignis ſpiritibus agitati. Cõtinens autem ille prælio victor, hanc aſſiduè proſternit, nobiliſſima & infinities præſtãtiore voluptate potitur, ſimul ipſa victoria, & conſciẽtia bona, & ſplẽdidiſſimis trophęis perpetuò fulgens. Quòd ſi voluptuarius ille, cõgreſſu pauliſper à malis ſuis reſpirat, nihil iſtud eſt, momẽto tempeſtas redit, momẽto fluctus. Continens verò iam à principio, turbæ locũ non facit, ſurgere pelagus, ſęuire belluam non ſinet. Quòd ſi dum impetũ ſuſtinet, patitur tum quiddam, quid tum poſtea? cùm ille aſſiduè ſaue-
†ac ſimile cietur, agitetur, œſtrũ ferre non potens: † ita planè, vt
quid iſtis ſi equo fero, inſano, calcitroſo, quẽ freno & arte omexemit quale ſi ſtrenuus quiſpiam equum ferum, inſanum, calcitroſum freno retineat, & arte omni adhibita contineat: alter vero quo laborem iſtum fugiat, omnia concedens ab illo abrept° in omnes partes præceps feratur.
ni aduocata retinere non poſſit, dum moleſtiam euadere vult cõcedat, vinct° abripitur & præceps in omnes partes.] Hęc ꝙ manifeſtius paulo diſputata nobis ſunt, nemo criminetur: neq; enim orationis grauitate conſpici ſtudemus, ſed graues eos qui audiant efficere: certè nec prophetæ ſibi ab hoc genere verborũ temperarũt, quoties excindere Iudaicã intemperantiam ſtudẽt, & clarius iſta quàm nos tangunt. Nam & medicus putredinem eiicere volens, quĩ mundas manus ſeruet nõ curat, ſed quĩ ęgrum ſanet: & qui deiectum releuare vult, deiicit ſe prius. Qui mactare inſidiatorem ſuum feſtinat, ſanguine ſe illius conſpergit. Immo hoc eſt quod victoriã pleniorem reddit. Nam neq; prælio reuerſum ducem, ſi ſanie, ſi cruore, ſi cerebro cõſperſum inquinatũq; cernamus, ob hoc odimus auerſamúrve, ſed tollim°: iſtuc nos quoq; faciamus, ſi quẽ cupiditate mactata, ſanguinolentũ redire videmus, admiremur, ſocios nos pugnæ adiũgamus, intemperantes rogemus, fructũ nobis aliquem voluptatis ſuæ mõſtrent. Nã continẽs ille ex victoria certum reportauit, tu verò nullum. Sed illam à cõgreſſu voluptatem profertis: atqui clarior, ſolidior hæc eſt. E congreſſu breue quiddã & momentaneum habes: D ille rerum geſtarũ conſcientia maiorem, conſtantiorem, ſuauiorẽ. Quid enim mulieris congreſſus? num quemadmodum philoſophia mentem imperturbatã & ſublimiorẽ reddere poteſt? Hic igitur quemadmodum dixi, clare nobis ſic voluptatem monſtrat: in te, † cùm ob repulſam triſtitiæ multùm ſit,] voluptatem, vt maximè velim, inuenio nullã. Nã quod mihi vo-
†quòd ſuc cubueris, triſtitiam quidẽ video.
luptatis illius tuę conſtitues tẽpus? Illúdne ante rem? inſania eſt & mentis abſceſſus: dẽtes enim collidere, ſtupẽre, non eſt credo voluptatis, ꝙ ſi voluptatis illa ſunt, nunquam facere te, quæ dolẽtes faciunt, cogat: pugiles & qui cæduntur, dẽtibus fremunt: idẽ mulieres dolentes faciunt, & laboribus diuulſę: nõ eſt itaq; voluptas, ſed alienatio mẽtis, tumultus, perturbatio.
†quæ peperit. At tẽpus quod inſequitur, dices: Non pores. Nũquid enim † parturiẽs] voluptatẽ ſentit? minimè, ſed à do-

A loribus liberatur: quæ vtiq; voluptas non eſt, ſed imbecillitas, & diſſolutio, inter quæ quantũ interſit, vides. Quódnã igitur voluptatis tuæ fuerit tẽpus? nullũ certè: aut ſi eſt, ita breue eſt, vt deprehendi nõ poſſit: quod etiãſi ſummo conatu retinere velis, non potes. Aliud eſt ſobriæ voluptatis tempus latũ, & omnibus notũ. Immo verò vita vniuerſa bene ſibi conſcij viri, dũ coronatur, dum fluctibus eſt tranquillus, dum nullo quoquouerſus impeditur tumultu, voluptate peragitur quadam. Si igitur hic quidẽ in voluptate, voluptuarius autẽ in triſtitia & perturbationib° agit, intemperantiã fratres fugiamus, continentiam quæramus, vt futura etiã bona conſequamur, quæ vt omnibus nobis cõtingant, gratia faxit & charitas domini noſtri Ieſu Chriſti, cui gloria in ſecula, Amen.

Homilia xxxviij.

B *Notum vobis facio fratres euangeliũ, quod euãgelizaui vobis, quod & accepiſtis, in quo & ſtatis, per quod & ſalutem conſequimini, quo pacto annunciarim vobis.* Cap.xv.

Explicato ſeorſim de ſpiritualibus tractatu, ad eam quę omniũ maximè neceſſaria eſt, reſurrectionis diſputationem ſeſe conuertit. Nam & hic vehementer laborabãt. Et quemadmodũ in corporibus poſtquã ad præcipua morbus, neruos dico, venas & elementa prima peruaſit, immedicabilis iam eſt, niſi ſumma cura tractetur: ita hic quoq; ne fieret, periculum erat: ad ipſa enim † impietatis] elementa malum hoc vergere † pietatis.
cœpit: magno igitur ſtudio vſus eſt Paul°. Neq; enim de vita iam controuerſia eſt, aut ꝙ adulter ille, ille auarus ſit, alius caput habeat velatum, ſed de ipſa bonorũ ſumma. Nam de reſurrectione diſſentiebant. In qua cùm vniuerſa fidei noſtræ ſpes ſita ſit, ad oppu-
C gnandam eam magno ſe ſtudio ſatan comparauit. Et nunc omnino non eſſe, modò præteriiſſe, contendit: quod quidẽ tam peruerſum dogma Timotheo ſcribens, gangrænã Paulus vocauit, authoréſq; reos peragit: quorũ, inquit, de numero eſt Hymenæus & Phi- 2.Tim.2.c
letus, qui circa veritatem aberrarunt, dicentes, reſurrectionem iam eſſe factam, & ſubuertunt quorũdam fidem. Nunc igitur hoc dicebãt: nunc verò, nõ reſurgere prorſum corpus, ſed mentis repurgationem, reſurrectionem eſſe. Hæc igitur vt inculcarẽtur vulgo, malignus ille ſatan fecit: non reſurrectionem ſolùm, ſed quę pro nobis Chriſti beneficia ſunt, ſemel euertere omnia, & fabulam eſſe, monſtrare volens. Nam ſi noſtrorũ corporum reſurrectionem nullam eſſe perſuaſiſſet, mox etiam Chriſtũ ſubuertiſſet ipſum. Progreſſus enim nec adfuiſſe Chriſtũ, nec quicquam pro nobis feciſſe cõtenderet. Hæc huius vafricies eſt: vnde inſidias Paulus vocat, ꝙ non recta cauſam aggrediatur, † ne ſcilicet ruat,] ſed larua inducta, & perſona † ne maſumpta alia, aliud interim ſtruit. Et velut hoſtis aut nifeſtarĩ°
maleficus vrbem mœniáq; inuadens, cuniculos agit fiat.
fallens, quò & obſeruatu difficilior ſit, & efficere quæ vult facilius poſſit. Hinc huius laqueos ſagaciter veſtigans, & malignas inſidias vt ille mirandus deprehendens, Huius, inquit, conſilia non ignoramus. Nã 2.Cor.2.c
& hic dolum totum prodit, machinas omnes patefacit, & quid in vniuerſum conetur, in medium ſumma cura producit. Hoc caput eſt reliquorum ſummè neceſſarium, cætera noſtra coninens omnia. Itaque hic mihi Pauli ſolertiam vide. Nam domeſticis ſuiſq; primùm munitis, hinc iam ad alios orationem vertit, & eos qui extra ſunt, compeſcit. Munit autem ſuos quidem, non rationibus, ſed geſtis iam rebus, & ab ipſis

iamdudum receptis, persuasisq;, quod quidē suadendi, retinendiq; vim præcipuā habet, vt si repugnaturi sint, iam non Paulo, sed sibi ipsis repugnent: quod nil aliud fuit, q̄ seipsum accusare velle, & quæ cœpta semel positáque erant deiicere. Hinc igitur orditur, innuens nullis aliis sibi testibus esse opus, qui se verum dicere probent, q̄ illis ipsis, qui sunt decepti. Vt autē quod dico manifestius fiat, verba iam ipsa audiamus. *Notum*, inquit, *vobis facio fratres euangelium quod euangelizaui vobis*. Vide qua æquitate orditur, videq; vt à principio nil noui, nil alieni inducturū se mōstret: nā qui quod cognitū iam est notū facit, nihil aliud, q̄ quod in obliuionē venerat, in memoriā reducit: fratres verò vocans non paruum etiā hinc adiumentum causæ præbet. Nam fratres non aliunde q̄ à carnis Christi dispensatione fimus: sic igitur hos vocat, concilians interim captansq;, simul innumerabilium beneficiorum admonens. Pertinet eodē quod sequitur, cùm euangelium inquit, cuius quidem hoc est caput, hoc summum, vt deū hominem factum crucifixum vitæ redditum sciamus. Hoc Gabriel virgini, hoc orbi terrarum prophetæ & apostoli omnes annunciarunt. *Quod euāgelizaui vobis*, inquit, *& quod accepistis, in quo statis, per quod saluati estis, quo pacto annunciarim vobis, si tenetis, nisi frustra credidistis*. Vides vt ipsos testes aduocet dictorū? & non quod audiuistis, sed quod suscepistis, inquit, velut depositū quoddā reposcens, ostēdénsq; non verbis, sed re, sed signis, sed miraculis receptū, & quod teneant prorsus. Deinde quia vetera commemorat, etiā præsentem rerum statum adducit. *In quo statis*, inquit. Ita præoccupās, vt si maximè velint, negare non possint. Vnde etiā principiò, nō doceo, sed facio notum, inquit, quod clarum iam est. Et quo pacto fluctuantes stare dicit? ignorantiā pro causæ vtilitate fingit, qd̄ etiam in Galatis fecit, quāquā ratione diuersa. Nam cùm istic dissimulare non posset, paulò
Galat.5.b secius orationē adornauit. Confido, inquit, de vobis in domino, aliud nihil vos sensuros: non inquit, aliud nihil sensistis, quando confessum notúmq; crimen erat: sed futurū, licèt ignotum esset quò magis eos attraheret, promittit. Hic autem ignorare se fingens, in quo statis, inquit. mox lucrū, in quo saluamini, quo pacto annunciarim vobis, inquit: quasi ad perspicuitatem doctrinæ nunc pertineat & interpretationem: discere dogma necesse, inquit, non est, sed in memoriam reuocare, sed restaurare. Hæc porrò sic dicit, cō fundere semel vniuersos non volens. Quid autē vult, quod dicit, quo pacto annunciarim vobis? quo pacto resurrectionē fieri docuerim, inquit: Nam ꝙ resurrectio quidē ipsa sit, aio vos dubitare non posse, fortasse autē nosse manifestius vultis: dicā sanè. Nam dogma quidē habere vos satis scio. Deinde cùm, in quo statis, dixisset: ne remissiores faceret, sic rursus terret: *Si tenetis*, inquit, *nisi frustra credidistis*. Circa iugulū vulnus, & non de re friuola certamē, sed de summa fidei esse ostendens: & hoc lenius nunc quidem, progressu verò postquā incaluit, nudo deinceps capite clamās,
Hic infr.c Si Christus inquit, suscitatus non est, inane videlicet est præconium nostrū, inanis vestra fides, & in peccatis adhuc estis. Pricipiò verò placidè sensimq;, quod vtilius esse videbatur: incedit. *Tradidi enim vobis in primis, quod & acceperam*. Ne hic quidem dixit, docui, sed eadem voce vsus tradidi, inquit, quod & accepi: nec se didicisse, sed accepisse testatus: duo confirmans, & ꝙ obtrudere sua in euangelij negotio fas non sit, & ꝙ

A rerum ipsarum certitudine non verbis nudis fuerunt instituti, quod paulò pòst probat, omnia Christo accepta ferens, nullúmq; dogmatū suorum humanum esse docens. Quid est autem, quod tradidi in primis, inquit? iam à principio scilicet, non nunc: & hoc eò pertinet, vt †etiā spiritū] in testimoniū vocet, & quod †tempu. extremæ dementiæ sit, tam lōgo tempore persuasos, nunc tandem mutari. Præterea cùm necessariū planè dogma sit, inter prima præcipuáq;, & ab ipso statim principio traditū esse. Et quid tādem tradidisti? Dic quæso. Non ostēdit hoc statim, sed prius quod accepit. Quid igitur accepisti? *Quòd Christus mortuus pro peccatis nostris sit*. Non illico resurrectionē corporū esse dicit, sed hoc ipsum confirmat, longius ratione petita, ꝙ Christus mortuus sit, inquit: ingēs fundamentū, basim solidam præstruens resurrectioni. Non solùm
B enim mortuus est, quanquā astruendæ resurrectioni fuisset hoc satis: sed pro peccatis, inquit, est nostris mortuus. Operæprecium hic sit eos qui Manichæo morbo laborant, veritatis hostes & propriæ salutis insidiatores audire quid dicant. Quid dicunt igitur? Mortē hic nihil aliud significare Paulo, q̄ in peccatis esse: resurrectionē verò, peccatis liberari. Vides vt nil sit errore magis imbecillū, vides vt suis ipsius alis implicatur. Nec oppugnatione aliunde est opus, trāsfigit ipse sese. Vide igitur quī suis se telis transfixerunt. Nam si hoc mors est, & Christus secundum vos corpus nō accepit, mortuus est autem, in peccato igitur secundū vos fuit. Nam ego corpus accepisse dico, & mortem carnis esse similiter dico. Ergo si hæc inficiaris, illud cōcedas oportet: quod si in peccato fuit, quónam pacto dicet, Quis [ex vobis] de peccato me Ioan.8.f
C arguere potest? Item, Princeps mundi huius venit, & Ibid.12.e in me non †inueniet] quicquā. & rursum, Ita nos de- †habet.
cet vniuersam iustitiā implere. Quī vero omnino pro Matt.3.d
peccatis mortuus est, si in peccato fuit? nā pro peccatoribus qui moritur, peccati immunē ipsum esse decet. Nam si peccauit ipse, pro alieno peccato quī morietur? quod si pro alienis mortuus est, peccatis ipse liber mortuus est sanè: quod si peccatis liber mortuus est, non est peccati morte (alioqui quī peccato vacet) sed corporis: quod si hāc mortē oppetiit, ab eadē certè resurrexit. Vnde non simpliciter mortuū, sed pro peccatis nostris mortuū dixit, etiā inuitos ad corpoream Christi mortem recipiendā cogēs, & per hoc, ante mortem etiam, peccatis liberum fuisse probans. Nam qui pro peccatis moritur alienis, liberū ipsum peccato esse cōsequetur. Neq; hoc fuit contētus, sed
D †scripturas] adiungit, & dignā prorsus fide reddit o- †secundū scripturas
rationem, ostendens quánam de morte locutus esset. Nam corporis mortē scripturæ pronunciant passim: Foderunt enim manus meas, pedes meos inquit. &, Psal.21.d
Videbunt in quem †desæuierūt:] & multa (neq; enim Ioan.19.f
nunc omnia referre lubet) huiusmodi partim verba, †transfixerunt.
partim typos, carnis mactationē, & eam quidem pro peccatis factā, significantes, reperias passim. A peccatis em populi mei, inquit, venit in mortē. &, dominus Esa.53.b
seipsum tradidit peccatis, inquit, nostris, & sauciatus est propter peccata nostra, quod si audire vetera grauaris, Ioannē audi vtrunq; & mortem & mortis causam proclamantē: Ecce enim agnus, inquit, dei, pec- Ioan.1.d
catum mundi tollens. Et Paulus: Qui peccatū, inquit, 1.Cor.5.d
nō nouit, pro nobis † peccata] fecit, vt iustitia dei fie- †peccati. Galat.3.b
remus in ipso. Et rursum: Redemit nos Christ° à ma- †maledi-
ledictione legis, inquit, factus †maledictus] pro nobis Elio.

ipse.

Colos.2.c ipse. Et iterū, Spoliās principatus ac potestates, ostē-
tauit palā, triumphans de illis: & mille præterea quæ
corporis mactationē factam, & quidem pro peccatis
Ioan.17.c nostris ostendunt. Nam & ipse, Pro vobis, inquit, san
Ibid.16.c ctifico meipsum: &, Princeps huius mundi iā iudica-
tus est, ostendens peccato immunem se esse mactatū.
Et sepultus. Confirmat hoc priora. Nam quod sepelitur, corpus prorsus est: hic autē non secundū scripturas dixit, quanquam id potuisset: seu ꝙ sepulchrū tūc, & modò omnibus esset notum: seu ꝙ ad omnia communiter pertinet, ꝙ secundum scripturas dicit. Quod si sit, cur excitatum tertia die secūdum scripturas inquit, voce prius posita, & ad cætera cōmuni non contētus? Erat enim obscurum plerisq;: idcirco secundū scripturas denuò dixit: nec sine diuino instinctu, vt istuc diceret viro in mentē venit. Sed de morte quid? non idem dixit? Quòd crux etiā ipsa nota omnibus
B esset, cernentibus cūctis mortalibus cruci affixus est. Causa verò rei non omnibus est æquè nota. ꝙ mortuus esset omnes norant, ꝙ pro peccatis orbis terrarum, haud ita multi sunt qui norunt. Vnde scripturæ testimoniū adducit: verū hæc satis arbitror per cętera quæ sunt à nobis disputata. Sed vbinam sepultum esse, tertia die resurrexisse scriptura docet? Per eum
Ionæ.2.a quē Ionas gessit typum, quē & ipse citauit. Quemadmodum Ionas in vētre ceti erat, inquit, dies tres, tres
Exod.3.a noctes. Per rubum in deserto: nam & ille flagrans nō conflagrauit: sic corpus illud mortuū est quidem, sed morti subditū perpetuò non mansit. Idē innuit apud
Dan.14.e Daniele Draco: nam vt ille cibū quem propheta dabat, simul ac gustauit, crepuit medius: Sic corpore Christi sorpto, tartarus est diffissus, corpore huius vē trem eius perrūpente remeāteq;. Quòd si audire pro
Esa.53.e typis clara testimonia vis, Esaiam ausculta: quoniam tollitur, inquit, de terra vita eius, & ipsum mundare à plaga dominus vult, monstraréq; lucem. & ante hūc
Psal.15.c. Dauidem, Non derelinques, inquit, in inferno animā meam, nec permittes vt interitū videat sanctus tuus. Hinc igitur Paulus ad scripturas nos remittit, vt sciremus q̄ ista nō sint temerè facta. Nam quī istuc tot vatibus prædicentibus, præcinentibúsq; fieri possit,
† domini- præsertim cū scriptura mortis †diuinæ] memor, nus-
ca. quam peccati, corporis verò mortē, sepulchrū, resurrectionem vbiq; testetur? *Et quòd visus sit Cephæ*. Fide præcipuè dignum testem ponit. *Deinde duodecim illis. Postea visus est plus quàm quingentis fratribus simul, ex quibus plures manent in hunc vsque diem, quidam autem obdormierūt. Deinde visus est Iacobo, mox apostolis omnibus, postremò verò omnium velut abortiuo visus est & mihi*. Scripturæ testi-
D monio de resurrectione producto, producit etiā testes, post prophetas & scripturas, ipsos apostolos & cæteros pios citās. Quòd si de peccati resurrectione loquatur, quò attineat dicere, visus huic est, visus illi est? hæc enim corporis resurrectionem probātis, non peccati liberationem significantis vox est: vnde non semel visus est, inquit, quāquam in commune posita vox sufficiebat. Atqui iterum & tertiò & in omnibus ferè qui viderunt, eandem repetiuit. Visus est, inquit, Cephę, visus est plus plàm quingentis fratribus, visus est mihi: quanquā euangelium contrariū dicit, nem-
Marc.16.b pe Mariæ primū visum: sed inter viros huic primum, se scilicet videre maximè flagranti. Apostolos verò
Act.1.d. duodecim cur facit? Nam post assumptionē Mathias tandem, non post resurrectionem statim electus est. Verisimile est post assumptionem etiam visum. Is igi-

A tur apostolus post assumptionē, & vocatus est, & dominum vidit: itaq; non quo cuiq; tempore, sed promiscuè visum narrat: & verisimile sępius etiam apparuisse. Vnde Ioānes tertiū hoc inquit, se cōspicien- Ioan.21.d
dum dedit. Deinde visus inquit, supra quingētis fratrib° est. Supra, quidā è sublimi & ex cœlis interpretantur, ꝙ nō in terra gradiēs, sed è sublimi sit visus, vt qui non tā resurrectionem, q̄ assumptionem voluerit monstrare. Quidam supra, pluribus q̄ quingentis interpretātur. Ex quibus superstites sunt, inquit, in hūc vsque diem multi. Tametsi rem iamdudum gestam narro, tamen testes, inquit, viuos adhuc proferre possum. Quidā verò dormierūt. Nō inquit, mortui sunt, etiam hinc resurrectionē obiter confirmans. Deinde visus est Iacobo. Mihi fratri suo videtur, quē quidam ab ipso Hierosolymis episcopū primo constitutum
B volunt. Deinde apostolis omnibus. Erant enim & alij quidam apostoli, quēadmodum septuaginta illi. Postremo mihi quoq; velut abortiuo. Modestior oratio est. Neque enim quia postremus erat, postremo visus est ei: nam vltimus vocatus sit licèt, tamen multis, immo omnibus cæteris clarior fuit. Sed nec quingenti illi, quiq; pri° eis apparuisset, Iacobo meliores fuerūt. Et cur nō omnibus apparuit simul? Vt semina iaceret quędā fidei: qui prius enim vidit, planéq; certus fuit, rem cæteris nunciauit. Deinde fama vulgata, eū qui audiuit in ingentē tanti miraculi constituit expectationem, & fidei ab ipso cōspectu post secuturæ viam præstruxit: itaq; nec omnibus principio visus est, nec plurib° simul, sed vni modo & ei principi, & fide maximè digno. Nā certissima mēte præcipuè fuit opus, quæ prima clarificatū dominū videret. Nam qui, cū
C ab aliis visum auditúmq; intelligerent, post ipsi quoque viderunt, magnum fidei suæ testes illos solatium habuerunt, animū sibi velut præparantes: qui primus autem (quemadmodū dixi) vidit, ingenti fide habuit opus, ne inexpectato visu conturbaretur. Itaq; Petro primū apparet. Nā qui Christū primus cōfessus erat, nō ab re primus etiā resurgentē vidit. Præterea cùm huius se discipulū esse negasset, quò minus reiectum se putaret, præ cæteris hunc conspectu suo dignatur: ad hæc, ꝙ huic primò pascendas oues commisit. Eadem causa propter sexus imbecillitatē, saluatoris gratiam primò mulier & nascentis & resurgentis sensit. Post Petrū, promiscuè singulis apparet, paucioribus nunc, nūc pluribus, præceptores sibi, testēsq; mutuos, præsertim verò fide dignos, per hoc illos faciendo. Post quos omniū postremò velut abortiuo inquit, visus est mihi quoq;. Quid sibi extenuatio vult? quam
D respicit occasionē? Nam si fide dignū ostendere seipsum vult, & inter resurrectionis testes connumerari, diuersum oportebat, tollere sese, & maiorem cæteris docere, quod cū causa postulat, etiā aliàs sæpe facit. Ob hoc ipsum modestius hic de se dicit, ꝙ prædicaturus sua necessario deinceps sit, non statim sed prudentia quæ se decet. Primùm enim vbi se extenuauit, & accusationes sui ipsius multas cumulauit, ibi tandē exornat sua, quid adeò? vt cùm magnū illud & sublime, abundantius cæteris omnibus laborauit, de se dicat, probabilis tum oratio fiat, quasi ordine quodam fic postulante, non ex instituto sint dicta. Sic Timo- 1.Tim.1.6
theo scribens, cùm dictūrus de se magna quędam esset, accusationes prius sui ipsius præmittit. Nam qui præclara de aliis loquitur, intrepidè liberéq; id facit. Qui verò seipsum laudandi necessitatē sibi imponit,

præsertim

præsertim si testem etiã seipsum laudũ suarum se vocet, confunditur erubescitq;. Itaq; diuinus ille vir deiicit se prius, mox præclarũ illud dicit: facit autẽ, primùm vt præcideret molestã repetitionem, deinde vt quæ sequũtur, hinc redderet fide digniora. Nam qui verè oĩa quę obiici possunt vltrò commemorat ipse, nihil supprimẽdo, quale est quod ecclesiam sit persecutus, fidẽ depopulatus, laudes etiã suas insuspectas reddit. Et vide ingẽtem humilitatem. Nam cùm postremo omnium comparuisse diceret, quia multi postremi primi euadũt, contentus nõ est, sed addit velut abortiuo, & ne hic quidem consistit. Nã & iudicium suum & causam etiam adiunxit: *Ego enim minimus*, inquit, *apostolourm sum, indignus apostolus vocari, quòd persequutus sim ecclesiam dei.* Nec duodecim, sed omniũ, inquit, hoc simul & extenuãdi sui gratia, simul ꝙ ita planè sentiret (quemadmodũ monui) dixit, quod secuturũ erat, interim præparans probabiléq; reddẽs. Nam si accedẽs, credere mihi debetis, [quod resurrexit Christus] dicat: vidi enim, & cæteris sum fide magis dignus, vt qui plus sudarim, offendat dubio, pcul audientes. Nunc autẽ in humilibus illis versatus primùm & reprehensioni subiectis, asperitatẽ orationis præcidit, & viã probationi præstruxit. Nec simpliciter, quod dixi, postremum se esse demõstrat, & apostolicis titulis indignũ: sed causam addens, ꝙ ecclesiam persecutus sim, inquit: quanquã transacta erant ista omnia, sed neutiquã fuerat eorum oblitus, gratię magnitudinẽ prædicare volẽs. vnde subdit: *Gratia verò domini sum quod sum.* Extenuationẽ nihilo minorem vides: ꝙ nihil est, imputat sibi: ꝙ aliquid est, non sibi, sed domino totum refert acceptum. & vt ne torperet hęc audiens lector, *Huius in me gratia*, inquit, *inanis nõ fuit:* ac idipsum submisse tamen. Neq; enim dignam gratia curam ostendi, inquit, sed inanis non fuit, & *copiosius quàm cæteri omnes laboraui*, † mortes, pericula ferendo. Laborum] nomine rursus quod dixerat, extenuauit: post extenuationem præterlabitur statim, totúmq; deo reponit. *Non ego tamen*, inquit, *sed gratia dei quæ mihi adest.* Quid isto pectore sit admirandũ magis? Nam qui se per tanta deiecit, & vnum modò quiddam de se magnificentius dixit, ne istuc quidem suũ esse monet, quódq; altius de se dixit, vndiq; præcedentibus sequentibus cooperit mollítq;, tametsi necessariò dicendum fuit. Vide autem extenuandi verbis q̃ largè sit vsus: Postremò mihi visus est omnium inquit: vnde nec alium sibi composuit quenquam. Et velut abortiuo, & minimo apostolorũ, & ipso nomine indigno. nec his est contentus. ne enim verbis humilis modò videretur, causas etiam rationẽsq; adducit: ꝙ abortiuus quidem sit, quia Iesum postremus vidit: ꝙ autem apostoli nomine indignus, quia sit ecclesiam persecutus. Nam qui simpliciter extenuat sese, hoc quidem †facit:] qui verò causas exponit etiã, cõtrito pectore sine dubio omnia profatur. Hinc alibi etiam eadẽ illa memorando: Gratias, inquit, habeo confirmanti me Christo, ꝙ præficiendũ me, blasphemum antea, & persecutorem & violentum, ministerio suo iudicarit. Sed quò tandem sublimis ista vox, ꝙ omnibus copiosius laborasse se dicit, pertinebat? Locum qui se coẽgit, respexit. Hoc enim si non dixisset, sed pari vbiq; de se extenuatione loqueretur: quî tandẽ liberè in testium se numerum asciscere, inter testes numerari: &, siue ego siue hi sic prædicam⁹, dicere potuisset? fide dignũ enim testem esse & illustrem oportet. Sed quid tandem plus illis laborauit? ostendit id suprà: bibendi, edendi potestatem vt cæteri non habemus? inquit. Et rursum: Factus sum his qui sine lege sunt, inquit, tãquam sim sine lege. Nam quoties ostẽdere perfectionem summam oporteret, cæteros ille oẽs facilè superabat. Vbi conniuere, excelluit non minus. Quidam, ꝙ ad gentes missus sit, intelligunt, & orbis partem maximam oberrauit. vnde patet, gratia præditum etiã maiore fuisse. Si plus laborauit enim, gratia fuit etiam maiore, postquã maiori ad rem euangelicã studio fuit. Vides quomodo, qui obũbrare sua omnia contendit, præcellẽtior cæteris esse mõstratur. Nos quoq; qui hæc audimus, vitia nostra amplificemus, virtutes sileamus: aut si tempus omnino flagitat, mediocriter prędicemus, accepta gratiæ oĩa feramus, quod ipse hactenus & deinde semper facit, priore vitę suę parte tota cõfossa dãnatáq;, posteriorẽ gratiæ refert, benignitatem dei ostendit, qui talem se existentẽ saluarit tamen, saluatũ † conseruarit.] Nemo igitur malus desperet, nemo bonus nimium sibi fidat. sed ille trepidus, hic alacris esto. Nam nec deiecti animi vir adhærere diu virtuti potest: nec qui insistere modò studiosè volet, effugere vitia non valet. Vtriusq; rei exemplũ fuerit beatus ille Dauid: qui cùm paululũ remisisset, lapsus est vehementer: cõpunctus verò, ad culmen prioris gratiæ statim resiluit: vtrunque verò æquè perniciosum est, & remittere animũ, & prorsus desperare. Hoc ab ipso cœli fastigio, momẽto subuertit: illud surgere iacentem non sinit. Hinc Paulus ad illum quidẽ, Qui stare videtur, videat, inquit, ne cadat: ad hũc verò. Hodie si vocẽ eius audieritis, inquit, ne obduretis corda vestra. Et rursum: Manus remissas & genua soluta surrigite. Adulterũ cùm primũ peccati pœnituisset, recipit statim, ne nimia tristitia cõsumeretur. Quid igitur in rebus cæteris ô homo teipsum perturbas? nã si in peccatis, vbi solũ turbari decet, periculosum est, si id fiat nimis, quãtò magis erit in cæteris? Quid enim doles? pecunias amissas? eos cõgita quibus ne panis suppetit, mox senties consolationẽ. Et in vnoquoq; malo, nõ quod accidit luge, sed ꝙ his quæ acciderãt, gratias age potius. Habebas quid, amisisti, nõ est cur lachrymis damnum prosequare, sed pro fructu quẽ multũ, & diu hinc percepisti, gratias agas. Dicas exemplo Iob, Si bona cepimus de manu domini, mala non feremus? sic cogita, ꝙ cætera quanquã abiecisti, corpus tamen hactenus incolume seruas: & quanquã pauper es, tamen lugere tibi corporis orbitatem nõdũ contingit. Sed & corpus nocumẽti sustinet quiddam. Esto sanè, nondũ ad fundũ malorũ est ventũ tamen, medio adhuc in dolio hæres: multi in paupertate & graui corporis nocumẽto, fortiter interim satanæ cõgrediũtur, & in solitudinibus oberrãt: alij his etiam perferũt duriora. Nec vnquã fit vt tanta patiamur, quanta ferre licet. Hæc semper in animo habẽs, & grauiora passos ob oculos tibi ponens, nihil dolebis. Quòd si peccas, ibi gemiscas, lachrymeris, nihil repugno, quin magis hoc hortor, modò ne quid nimis: ad dominũ reditũ esse & reconciliationẽ scias. Sed delicatos alios vides, cũ tu opprimare penuria: splendidè indutos alios, & superbè, cũ tibi non suppetant pãni. Hęc verò sola cõsiderare non debes, sed ea etiam quæ voluptatẽ mala sequuntur: nec mendicitatem solam, sed voluptatem huic coniunctam. Sic enim opes sunt, faciem gerũt bene quidem illam curatam,

† *Non dixit, honorat⁹ sum: sed, laboraui. Et quũ mortes & pericula recensere posset laboris.*

† *nõ facit:*

Supr. 9. a.

Ibidem. c.

2. Reg. 24

Supr. 10. b

Isa. 9. 4. b

Hebr. 12. a

Iob. 2. d.

1. Tim. 1. e

ratam, sed ingẽti perturbatione plena sunt intus omnia: paupertas cõtrà summum malorum foris habet, ꝙ si conscientiam euoluas, animum inuenies summa dulcedine summa libertate fruentẽ: cùm crassi illius cor, tumultu, curis, solicitudinibus assiduè sit plenũ. Quòd si te huius successus nonnihil mouet, illũ vicini ditioris successũ, multò te peius cõmoueri scias: & quemadmodũ tu metuis illum, sic ille metuit aliũ, te grauius multò, nec illa te re præcellit. Sed doles magistratum videẽs, cùm tu sis priuatus, & de plebe quidam: cogita successionis diẽ, & ante eum tot metus, tot pericula, tot adulationes, tot vigilias, tot generis omnis miserias. Hæc cũ his qui philosophari nolunt disputamus, vt hæc si noris, aliũde te grauiorib⁹ à rebus monere possim: sed ab obuiis & crassioribus istis hactenus hortari necesse fuit. Diuitẽ igitur cùm vides, hoc ditiorem cogita, iisdẽmq; malis hũc quibus teipsum, obnoxium cernes. Hinc aliũ te pauperiorẽ cogita, quot item famelici cubitũ eant, patriam hęreditatem quot dilapidarint, & carcere quot teneãtur, mortẽ quotidie inuocantes. Nec enim aut paupertas tristitiam, aut diuitiæ voluptatem gignũt: sed & hoc & illud opinio nostra parit. Dispice hęc ab ĩfimis exorsus. Qui in stercore cubat, misera & ignominiosa cõditione se nõ liberũ esse dolet: quẽ si liberes, & necessariis rebus instructũ reddas, rursus dolebit, ꝙ nõ vltra necessitatem etiam superfit aliquid: adde plus, plura concupiscet, nec minus idcirco dolebit, etiã si duplum triplũ addas. Aegrè erit enim quod iam in republica non sit: mox etiã istud si cõcedas, miserum se ꝙ inter primos non sit, putabit. Sed & hoc assecutus, dolebit ꝙ non sit princeps: & si sit, ꝙ non totius gentis: & si totius, ꝙ non multarum: si multarum, ꝙ non omnium. Iam qui princeps est, dolebit ꝙ non & rex sit: & si sit rex, ꝙ non solus: si solus, ꝙ non & Barbarorum, ꝙ non orbis terratum vniuersi: & si vniuersi, iam orbem non esse alterum dolebit: in immẽsum deniq; cupiditas progressa conturbare se nusquã intermittit. Vides arbitror è vili mendico si regẽ facias etiam, † cupiditatẽ] extirpari nõ posse, nisi mentẽ ambitionis studio flagrantem ponas prius. Agè nunc cõtrarium doceamus. Nam vt maximè de summo ad imum cordatum virũ deducas, tristitiã tamen incuties nunquã. Quòd si vis, iisdẽ gradibus descẽdemus: primatẽ igitur ab ista dignitate exutum cogitatione deducamus: nihil puto si reputare, quę iussimus, velit, ob eã rem dolebit. Nec enim quid ablatũ, sed quid superstes sit cogitabit, gloriã scilicet magistratu partã, sufficientq; in consolationẽ opes interim relictæ. Quòd si tu etiã his illum deturbes, statim ad mediocrium hominũ sortẽ animũ conuertet: eiicias etiam hinc, vt vltra necessitatem nihil iam planè concedas, eos reputare sciet quibus ne ista quidẽ contigerunt, sed æterna fame cõflictantur, carceribus tenentur. In quẽ deniq; si hunc intrudas, acerbis doloribus & immedicabilibus malis obnoxios cogitabit, & conditionẽ suã intelliget esse multò meliorẽ. Et quẽadmodum humicuba ille, ne rex quidem factus, frui lætitia mẽtis vlla potest, ita hic ne vinctus quidẽ dolebit vnquam. Non sunt igitur nec opes voluptatũ causa, nec paupertas tristitiæ, sed animus & oculi mẽtis nostræ, non puri, nec vsquã consistentes, sed velut reuolãtes. Et quemadmodum sana corpora si nudo pane vititent, pinguia vegeta sunt tamen, morbida verò etiam sumptuosa variáq; mensa imbecilliora redduntur: sic euenire in animis hominum solet: pusillanimes ne si diademate quidẽ & immensis honoribus potiantur, redire ad se possunt: Philosophi etiã in vinculis, in catena, voluptate mera fruantur. Hæc reputemus fratres, inferiores semper respiciamus. Est consolationis genus aliud præterea, sed philosophicũ, & ruditatem istam longè excedẽs. Quod illud? Opes nihil esse, nil esse paupertatem, nil despectũ, honorem nihil: tẽporis pũcto & solis inter se verbis ista differre. Esset rursus aliud etiã hoc ipso maius, solũ futura bona, mala cogitare: bona, mala reuera, horum fiducia niti. Sed cùm sint ista, quẽadmodum dixi, sublimiora paulò, & vulgum vltra, in illis interim decurrere coacti sumus, dum viã vel hinc ad altiora secuturis patefaciamus. Hæc fratres cogitare decet, vt vndiq; pulchrè cõponamur, & ob inexpectata ista ne maceremur. Neque enim cum depictos tabella diuites videmus, dignos admiratione putamus: vt nec mẽdicos istic exaratos, & miseros. Sint picti isti licèt, viuis illis nostris diuturniores: facilius enim in tabella pictúsq; diues, q̃ in ipsa rerum natura consistat: in centesimum annũ sæpe tabella durat, cùm qui tam bellè sibi diues placet, vnius anni spacio, rebus omnibus exuatur. Agè igitur inconsideratæ tristitiæ alacritatem opponamus, vt & hanc vitam vera cum voluptatẽ transigere, & futuris bonis identidem potiri queamus, gratia domini nostri Iesu Christi, cui gloria debetur & imperium, in sęcula seculorum, Amen.

† *tristitiã.*

Ibidem.

Galat. 2. d

Homilia xxxix.

Siue ego igitur, siue illi, sic prædicamus, sic vos credidistis. Postquam apostolos extulisset, & seipsum deiecisset, mox vt æqualitatẽ colligeret (nam istud intẽdebat) supra illos se rursum subleuasset, & quo præcelleret, & quo præcelleretur; habere monstrasset: ne nunc quidẽ illos planè dimittit. Rursus se cũ illis confert, quare & fidẽ sibi quærit, & concordiam qua inuicem in Christo sunt, ostendit. Non enim eò facit, quasi videri adiectus apostolis esse velit: sed ne non ordinis eiusdẽ haberetur, id quòd huiꝰ doctrinę vehementer cõducebat. Hinc æquè vtrunque diligẽter curauit, & ne despicere illos putaretur, & ne cùm tanti essent, ipse velut nullus ab insipientibus vilipenderetur. Aequauit igitur & hic: Siue ego, inquit, siue illi sic prædicamus: vndecunq; discere libet, discite, nil refert, nihil differimus nos. Nec dicit, Si mihi credere non vultis, illis credite. Sed ęquè se dignum fide facit, & se & illos per sese sufficere docens. Nihil hic personarũ diuersitas valet, cũ dignitas sit par. Fecit ad Galatas idem, hos sibi componẽs, non ꝙ ea re egeret, sed ꝙ contenderet sufficere etiam seipsum. Nam qui videbãtur, inquit, aliquid, nil mihi contulerunt, nec minus tamen concordiam eum illis affectauit. Dextras enim dederunt, inquit. Quòd si huius authoritas semper ab aliis pependisset, alienóque semper testimonio confirmanda fuisset, mille ex ea re incommoda discipuli sensissent. Non est igitur arrogantię quod facit, sed euangelicæ cuiusdam sedulitatis. Idcirco etiam nunc illis se comparauit, siue ego, inquit, siue illi sic prædicamus. Aptè prędicam⁹, inquit, ingentem libertatem ostẽdens: non clã enim, nec abscõdito in loco, sed tuba clariorem mittimus † vocem. † Nec prædicamus solùm, sed nunc etiam] prædicamus, inquit, & sic credidistis: hic non † credite,] sed credidistis, inquit, quia enim fluctuabant, ad præteritum tempus recurrit, & ipsorum deinceps testimonia

Ibidem.

† *Nec prædicamus⁹ dixit: sed, nũc etiam sic.*

† *creditis.*

stimonia producit. *Quòd si Christus prædicatur*, inquit, *resurrexisse, quomodo dicunt inter vos quidam, resurrectionem mortuorum non esse?* Vides vt resurrectionẽ nostram ex eo rectissimè probet, quia resurrexit Christus, prius
Act.10.g re multifariè collecta, Prophetæ testati sunt, inquit, & ipse conspiciendũ se præbens ostendit, & nos prædicamus, & ipsi credidistis: quadruplex testimonium concinnauit, prophetarum, euẽtus, apostolorum, discipulorum, imò quintuplex. Nam & ipsa causa resurrectionẽ probat, pro alieno videlicet peccato mori. Si hoc porrò constat, constabit sequtúrq; alterum, cæteros etiã mortuos resurrecturos. Hinc velut iam re concessa, accusat dubitátq;, Si resurrexit, inquiẽs, quomodo inter vos quidam resurrectionem nõ esse dicunt? etiam hic aduersariorum audacia præoccupata: non enim dicitis vos, sed inter vos quidã dicũt, inquit, vt ne cõmune faceret crimen, & eos quorum
B id erat, ne proderet, atq; ita redderet impudentiores. Sed nec in vniuersum istud tacet, scilicet vt corrigãtur. Itaq; à reliqua multitudine separatis, agere cũ ipsis pergit, ita ad certamen (si quod deinde incumbat) debiliores formidolosiorésq; etiam cæteros reddit, & in veritate fortius retinet, & trãsfugere ad eos qui horum exitio imminebant, non sinit. Nam vehemẽti oratione voluit vti. Deinde ne dicerent esse perspicuum illud quidem, & omnibus notum, Christũ videlicet resurrexisse, nec penes quẽquam controuersum, verum ex eo corporum resurrectionem nõ consequi tamen, cum illa sit proclamata, vulgata, & ipsis oculis conspecta, hæc in sola hominum spe & fiducia sita: vide qui occurrat. Nã ab vtraq; parte rursus hoc probat, quod magnæ cuiusdam facultatis erat. Quid enim dicunt quidam, inquit, resurrectionẽ mortuorũ non esse? Ergo illud identidem sublatum ruet, Christum videlicet resurrexisse. Subiũgit igitur: *Si verò resurrectio mortuorum non est, nec Christus ipse resurrexit.* Vim vides & contentionem Pauli inuictam, qui non solũ ex eo ꝙ clarum sit id quod controuertitur, sed ex cõtrouerso monstrare interim id quod clarum sit conetur, non ꝙ demonstratione res iam facta egeret, sed & hoc & illud æquè certum esse ostendat. Sed qui tandem consequitur hoc, inquis? Nã nisi Christus resurrexexit, nec cæterorum resurgere quenquam, vt rectè cohæret: sic nisi resurgant cæteri, nec illum resurrexisse, quam rationem habeat, non constat. Hoc igitur cùm non satis nixum ratione videretur, vide vt perspicuum reddat, antea seminibus ipsius euangelij cõfessis quibusdam prẽiactis, cuiusmodi est, pro peccatis nostris mortuum Christũ resurrexisse, & ꝙ dormientum primitiæ sit. Nam si primitiæ, cuiusnã primitiæ, nisi eorum qui resurgunt? Quomodo autẽ primitiæ fuerit, nisi quorum primitiæ sit, excitentur? Quomodo igitur non excitentur? ꝙ si non excitãtur, cur excitatur Christus? cur venit? carnem quid assumpsit: si non non fuit hanc resuscitaturus? Nam ea quidem non habuit opus ipse, sed nos, quod mox pro-
†Professus gressũ ostẽdit. † progressus] interim, si mortui, inquit, non resurgunt, nec Christus quidem resurrexit, quasi hoc illi sit cohærens. Nam carnem nisi resurrecturus fuisset, nunquam assumpsisset. Vides euangelij œconomiam ferè paucis illis verbis euersam, & resurrectionis ambiguitate. De incarnatione verò nunc non agit, sed de resurrectione. Nam non incarnatum esse, sed mortuum esse, mortem soluit, siquidem carnem ille quũ haberet, sub mortis imperio fuit. *Si verò Christus non resurrexit*, inquit, *inanis videlicet est prædicatio nostra.* Tametsi sic cõsequebatur, si Christus non resurrexit, manifesta cum veritate, cum prophetis tantis, cum ipsa rerũ fide pugnatis. Sed quod ipsis horribilius erat, ponit: *Vacuum igitur præconium nostrum, vacua verò & vestra fides.* Nam ipsorum mentem percellere vult, omnia, nisi resurrexit, amisimus: omnia perierũt, inquit. Vides resurrectionis mysteriũ quãtum? Nam si cùm mortuus est resurgere non potuit, nec peccatum solutũ est, nec mors, nec maledictio sublata. Et non vana solùm docuimus nos, sed vana vos etiam credidistis. Neque hæc solùm pestiferi dogmatis absurda narrat, sed adhæc etiam *Dei testes falsi*, inquit, *inuẽti fuissemus, qui testificati de deo sumus, quòd Christũ excitarit, quẽ non excitauit, si mortui videlicet non resurgunt.* Quòd si absurdum hoc (criminatio enim & calũnia dei sit)
B & non resurrexit, quẽadmodum vos vultis, non hoc solùm, sed alia præterea incommoda consequentur. Atque hęc rursus confirmat repetítque: *Si enim mortui non resurgunt, nec Christus est excitatus.* Quod quidem nisi facturus fuisset, nunquã ad nos venisset. Verum hoc non dicit, sed finem, resurrectionem scilicet eius, per quam cætera omnia comprehẽdit. *Si Christus*, inquit, *excitatus non est, vana fides vestra.* Ei quod clarum & cõfessum est resurrectionem proximè circumponit, validioris & certi societate firmum & certum reddere volẽs, quod infirmius †erat,] & minus certum. *Adhuc* †*videbitur.* *in peccatis estis.* Nam si non resurrexit, nec mortuus est quidem: si non est mortuus porrò, nec peccatum soluit: huius enim mors, peccati nostri solutio est. Ecce
Ioan.1.d enim, inquit, hic est agnus dei, qui tollit peccata mũdi. Sed quî tollit? morte: agnum ideo vocauit, ꝙ esset
C mactandus. Quòd si non resurrexit, nec mactatus est: si non est mactatus, peccatum solutum non est: si solutum non est, in eo adhuc estis: si in eo estis, frustra credidistis ab eo vos liberatos. Prẽterea nisi resurrexit Christus, mors immortalis manet. Nã si ipse quoque morti obnoxius est, & dolores eius nondum soluit, quî cæteros liberauit, obnoxius adhuc ipse? Vnde subiunxit. *Igitur qui obdormierunt in Christo, perierunt.* Quid de vobis, inquit, dico? cùm & illi perierint omnes, qui omnia iam confecerunt, nec futurorum obscura notitia iam amplius subiiciũtur. Quòd in Christo, dicit: vel eos qui in fide, vel qui propter ipsum Christũ mortui sunt, tantum periculorum subierunt, tantum calamitatis hauserunt, arctam viam transierunt, intelligit. Vbi nunc Manicheorum ora sunt? qui resurrectionem, peccati liberationem interpretãtur?
D Nam densi isti syllogismi & recurrentes, eorum quæ dicunt ipsi, nihil probãt, sed quæ dicimus nos: resurrectio enim eius qui cecidit est. Itaq; non solũ resurrexit, inquit, sed ex mortuis etiam adiungit. Et Corinthij nõ de peccatorum remissione, sed de resurrectione corporum dubitabant. Quę verò omnino necessitas est, vt nisi immunes peccato homines, nec Christum quidem fuisse dicamus? Nam istud nostrũ, nisi suscitet nos consequi, vt cur venerit, cur carnem assumpserit, cur resurrexerit dicamus, probè habet: vestrũ verò non item: seu peccent enim homines, seu nõ peccẽt, semper immunis peccati deus est: nec nostrum ad illud, nec illud ad hoc, quemadmodum in corporum resurrectione infertur. *Si in hac vita spẽ tantùm in Christum habemus, mortalium omniũ miserrimi sumus.* † *quemado in hac vita spem habemus.*
Quid ais Paule? †supererit fiducia sola,] si corpus non excitetur? an nõ animus superstes erit? erit, & immortalis

talis quidẽ: sexcenties verò immortalis sit licèt (vt est
A sanè) tamen carnem citra mirabilibus illis bonis non fruetur, quemadmodũ nec punietur. Omnia enim co
1.Cor.5.b rã tribunali Christi manifestabuntur, inquit, vt vnusquisq; ferat, quæ per corpus, seu bona, seu mala fecit. Nunc, si in hac vita spem tantũ in Christũ habemus, mortalium omnium miserrimi sumus, inquit. Nam si corpꝰ nõ resurgat, anima nostra incoronata iacebit, extra cœlestem beatitudinẽ erit. Quod quidẽ si des, nulla istic iam re in vniuersum fruemur. Si nulla, ergo in hac vita summa bonorum omnium nobis erit expectanda. Quid verò [si ita res habet, nobis] miserum magis sit? Hæc dixit partim quidem ad resurrectionẽ corporũ credendã eos confirmans: partim verò immortalitatẽ persuadẽs, ne prorsus hic dissolui nostra omnia putarẽt. Nam cùm in superioribus satis quod volebat confirmasset, dixissẽtq;: Si mortui non resurgũt, nec resurrexit Christus: Si verò Christus non resurrexit, perimus, & adhuc in peccatis sumus. Rursus & hoc inducit, stultitiã eorũ percellẽs. Nam quoties est necessarium dogma traditurus, obstinantiam formidine quadã exagitat prius, quod hic quoq; fecit.
B Nã superius hæc sparsim, ipsos sollicitos reddidit, cũ omnibus excidisse doceret: & nunc aliunde itẽ, velut maximè doluissent, hoc idẽ facit: Mortalium omniũ miserrimi sumus, si post tot bella, tot mortes, post tot mala, tantis bonis excideremus. Et hactenus quidem nostra sibi cõstant, omniáq; à resurrectione pẽdent. Et hinc etiam patet, non de peccatis, sed de corporũ resurrectione, de vita prẽsenti & futura Paulo disputationem susceptam. *Nunc autẽ Christus resurrexit, primitiæ eorum qui obdormierunt.* Postquam quanta mala sequãtur, si resurrectionẽ neges, ostendit: rursus disputatione reducit, Nunc verò Christus ex mortuis re-
C surrexit, inquit: ex mortuis, cõtinuò adiunxit, ora scilicet hæreticorum obstructurus. *Primitiæ eorum qui obdormierunt.* Si primitiæ, etiam ij resurgant oportet. Quòd si resurrectionem, peccati liberationem dicit, cùm liber peccato mortalis nemo sit: (nã & Paulus,
Supr.4.a nil mihi conscius sum quidẽ, sed ob ib non iustificatus sum, inquit) quomodo erũt iuxta vos, ꝙ resurgãt quidã? Vides de corporibus sermonem esse, quem vt probabiliorẽ reddat, assiduè Christũ in medium adducit, in carne resurgentẽ. Deinde causam etiam docet. Nam quod dixi, cùm contendat, quantisper causam non reddit, minus multis oratio probabilis est. Quæ causa igitur? *Quia enim per hominem mors, etiam per hominem resurrectio mortuorum.* Si per hominẽ, certè per
D eum qui corpus habet. Industriã porrò vide, vt aliud etiam argumentum necessarium excogitarit. Non alium q̃ qui victus est instaurare bellum, non aliam q̃ prostratam naturam recuperare victoriam posse, sic tandem ignominiam aboleri. Videamus ergo quam mortem dicat: *Nam quemadmodum in Adam*, inquit, *omnes moriuntur, ita in Christo viuificabuntur omnes.* Quid igitur, dic mihi, num omnes in Adam peccato mortui sunt? Qui ergo Noë vir iustus seculo suo fuit, qui Abraham, qui Iob, qui multi denique alij? Præterea qui viuificabũtur in Christo omnes, ij præsertim qui in gehennam abducẽtur? Ergo de corpore si dictum accipiamus, oratio constabit: si de peccato & iustitia, minimè. Deinde ne viuificationem communem audiẽs, saluatum iri peccatores etiam putes, *Vnusquisque in ordine suo*, inquit. Non est enim cur, cùm resurrectionem eãdem audis, iisdem omnes fruituros esse rebus

A suspiceris. Nam si ne supplicium quidem omniũ est idem, multò magis peccatorum & sanctorum discrimen ingẽs erit. *Primitiæ Christus, deinde ij qui sunt Christi.* Hoc est, fideles & probati. *Mox finis.* Nam cùm consurgent illi, res omnes cætere finem suum consequẽtur. Non quemadmodum nunc postquã resurrexit Christus, altè adhuc omnia constiterunt: ideo in aduentu ipsius, inquit, vt de hoc tempore locutũ scias, *Vbi tradiderit regnũ deo & patri, cùm aboleuerit omnẽ principatum, omnem potestatem ac virtutem.* Hic mihi diligẽter animum intendatis volo, ne quid horum vos prætermittatur: cum inimicis vobis res est. Itaque patefacere prius, in q̃ absurda ab illis ducamur, oportet: quod &
B Paulus sæpe facit. Sic enim † tolerabiliora,] quæ di- † *inuentis facilia.*
cuntur, euadũt. Quæramus igitur quid est cùm dicit, vbi tradiderit regnum deo & patri? Nam si simpliciter & nõ vatidico more accipiamus, regnum deinde nõ habebit. Nã si quod habet, tradit alteri, cessat habere deinceps ipse. Neq; hoc solum incõmodum sequitur, sed nec qui accipit, priusquã acciperet, antea quod accipit, tenebat. Nec pater secundum illos rex priꝰ erat, persequitúrq; nostra, nec filiꝰ habebit pòst.
Cur igitur de patre ipse quidẽ, Pater meꝰ, inquit, vsq; Ioan.5.c
nunc operatur, & ego operor? De ipso verò Daniel: Dan.7.d
Regnum huius regnũ perpetuum, & non interiturũ, inquit? Vides quæ incõmoda scripturis oboriantur, si quis humano more interpretetur. Sed & imperium quódnam abolẽdum esse dicit? angelorúmne? absit. Sed fideliũ? Neque hoc. Quod igitur? Dæmonũ, quo
Ephe.6.b de loquens: Nõ est, inquit, lucta vobis aduersus carnẽ & sanguinẽ, sed aduersus principatus, aduersus potestates, aduersũs mundi dominos, rectores tenebrarũ
C seculi huius. Nunc enim non sunt aboliti prorsus, sed vbiq; operantur, tunc autem cessabunt. Nam regere hunc tãtisper oportet, dum pedibus subiiciat omnes inimicos. Etiã hinc quiddam absurdi (nisi prophetico ritu interpretemur) nascetur. Dũ, enim finis & circunscriptionis vox est, quæ in deum non cadit: *Nouissimus hostis aboletur mors.* Qui nouissimus? post omnes. Post diabolũ, post cætera omnia. Nam & initiò postrema inuasit. Prius cõsilium diaboli fuit, deinde transgressio, tum denique mors. Potestate quidem etiam nunc aboletur, sed re tum tandem. *Nam omnia* Psal.8.a
pedibus illius subiecit. Cũ verò subiecit omnia, dicat, palã est, excipiendum qui omnia subiecit. Cùm autẽ subiecta fuerint illi omnia, tũc & ipse filius subiicietur ei, qui illi subiecit omnia. Quãquam prius cum qui subiecit, non patrẽ, sed abolentem esse dixit. Vbi aboleuerit, inquit, omnẽ principatum, omnẽ potestatem. Et rursus: Regnare enim tantisper illũ oportet, dũ pedibus eius omnes subiiciat Ps.109.a
inimicos. Cur igitur patrem hic dicit? Immo non est hoc quod ambigitur hic solùm, sed ꝙ absurdo præterea metu, dũ correctione vtitur, angi videatur: excipiẽdum qui subiecit, inquit, quasi suspicaturi quidã fuerint, ne pater etiã filio quondam subiiciatur: quo quid absurdius cogitari posset? Sed suspicatus est tamen. Quid igitur est? Nã multæ sunt ordine quæstiones: sed sentẽtiam mihi spectate. Nam istud primum quidem omnium oportebit, scopum Pauli cõsiderare & consilium (quod vbiq; perlucens deprehendas) mox quæstionẽ soluere. Nam istuc ad solutionẽ vehemẽter conducit. Quæ est igitur sentẽtia, quæ consuetudo Pauli? Aliter quoties de diuinitate sola mentionem facit, loquitur, aliter cùm in dispẽsationis incidit sermonem. Nam quoties carnem apprehendit,

intrepidè de ea humillima quæque dicit, nihil solicitus: vt quæ ista oía capere quæ de ea dicũtur, possit. Videam° igitur de nuda solãq; diuinitate meritò hic sit, an de carnis dispẽsatione intelligi quę dixit, velit: imò prius, vbi id qđ dico fecerit, ostẽdamus. Philippensibus igitur scribẽs: Qui cũ in forma dei esset, inquit, nõ rapinã arbitratus est ꝙ esset æqualis deo, sed seipsum exinaniuit, forma serui sumpta, in similitudine hominũ constitutus, & figura repertus vt homo, humilem præbuit seipsum, factus obediens vsque ad mortẽ, mortem autẽ crucis. Quapropter & deus illũ in summã extulit sublimitatẽ. Vides vbi de diuinitate disserit sola, q̃ magnifica loquatur? Nã esse in forma dei, esse æqualẽ genitori dicit, tunc deniq; acceptum fert totũ: sed cùm incarnatum dicit, depressit rursus orationẽ. Hæc enim nisi diuidamus, vehementer dicta inter se discrepabunt. Nã si æqualis deo sit, qui in summã hunc excellentiam extulit deus? Si in forma dei, quomodo donauit nomen? Nam qui donat aliquid, non habenti donat: & qui tollit, quod humile prius erat, tollit. Imperfectus igitur & cui deesset aliquid, antea fuit q̃ fastigium & nomẽ obtinuisset. Sexcenta insuper id genus absurda sequantur. Quòd si carnis dispensationem adiungas, tum nihil erit hic ꝙ erres. Eodem hæc quoq; pacto, Pauli sententia perpensa, accipiamus: etiam causas alias dicemus, vnde videri possit hanc scripturæ partem sic habere. Illud interea monere necessarium sit, ꝙ & de resurrectione sermo fuit, re, quæ impossibilis videbatur, & ad Corinthios scriptum, vbi multi philosophi erant. Qui cũ per cætera dissecti inter se vndiq; essent, in hoc planè velut vno ore conspirabant, resurrectionẽ non esse. Disputãs igitur de re tam incredibili, & tum propter præsumptionem ipsam, tum propter negotij difficultatem explosam, possibilem esse probare volens, primum istuc ex resurrectione Christi molitur: quã cum testimonio prophetarum, eorum qui viderãt, eorum qui crediderant probasset, mox assecutus, vnde in id quod absurdũ prius videbatur, duci possent, etiã hominum iam resurrectionem struit. Nam si mortui nõ excitantur, inquit, nec resurrexit Christus. Deinde cũ hactenus alterũ ex altero subinde probasset, aliunde aggreditur iam rursus, primitias Christũ, & qui omnẽ principatum, potestatem omnem, omnẽ virtutem, & postremò mortẽ ipsam aboliturus esset vocans. Qui porrò abolebũtur, inquis? nisi quę habet corpora abiiciat prius. Postquã igitur magna illa de vnigenito dixit, regnũ tradet, hoc est, hæc ipse absoluet, ipse victoriã reportabit, omnia pedibus suis subiiciet: mox addit quo multorum infidelitatem castigaturus erat: regnare enim ipsum tantisper oportet, dum pedibus †[suis] omnes inimicos subiiciat, inquit, nec finem regno statuit cùm tãtisper dicit, sed fidedignum quod dixit, reddit, & fiduciam addit. Neq; enim cùm omnem principatum, omnẽ potestatem, omnem virtutem, diabolum, dæmonum tot phalanges, infidelium turbã, tyrannidẽ mortis, mala deniq; omnia abolita iri audiuisti, conturbari, velut ipse quoq; desiturus sit, debes: tantisper enim dum hæc faciat, regnare, inquit, oportet. Non hoc dicens, vbi fecerit, regnaturũ non esse, sed probare volens: etiã si nũc quidem istud non sit, at omnino futurum tamẽ. Haud enim intercidet huius regnũ: dominatur enim, & potens est, & manet dũ restituat omnia. Hunc loquendi morẽ reperias etiã in lege veteri, vt cùm inquit, Verbum domini manet in seculum: &, tu idem ille es, & anni tui non deficiẽt. Hæc & huiusmodi propheta dicit, tanquã de rebus ingenti tẽpore duraturis, & prorsus futuris loquatur, timiditati hominũ crassiorum consulturus. Quòd verò tantisper, dum, vsq;, donec & id genus voces, quoties de deo dicuntur, non finẽ significent videre licet. A seculo, inquit, † sum, & vsq; in seculũ.] Et rursus: Ego sum, ego sum, tantisper dum cõsenescatis ego sum, inquit. Equidem idcirco mortem posuit postremã, vt à cæterorum victoria, etiam hæc credibilior ambigenti foret. Nam si diabolũ euertet, mortis authorem, multò magis opus ipsius dissoluet. Igitur postquã filio principatũ, potestatũ abolitionem, regni restitutionẽ, hoc est credentium salutem, mundi pacẽ, malorum profligationem (hoc enim restituere regnũ & mortem dissoluere est) omnia denique accepta tulisset: neq; dixisset, pater ista per hunc abolebit, sed abolebit ipse, ipse pedibus suis subdita reddet: imò nec patris hic meminisset: veritus ne incircũspectioribus, vel maior patre, vel aliud quoddã ingenitũ principiũ filius videretur, tacitè hoc præcauẽdo, prædictorũ verborũ amplitudinẽ moderatur: omnia inquiẽs, pedibus †illius] subiecit: patri iã facta omnia accepta ferens, non quasi filio debilitato, qui enim posset? cui tanta tribuit prius, & cui ista omnia asscripsit: sed ob eã causam quã dixi, vt cõmunia omnia patri filióq;, quæ de hominũ salute gerũtur, ostẽdat. Nam ꝙ iste quidẽ subiicere potestati suæ etiam per seipsum satis idoneus sit, Paulũ audi: Qui † transfigurauit,] inquit, corpus nostrũ humile, vt conforme † reddat corpori suo glorioso, secundũ efficaciam qua potest etiam subiicere sibi omnia. Hinc correctione vtitur: atqui cũ dicat, inquit, ꝙ omnia subiecta sunt, palàm est excipiendũ eum, qui illi omnia subiecit, nõ paruã gloriam etiã hinc vnigenito asscribens: nam si minor esset, multúmq; relinqueretur, nihil hac suspicione fuisset opus. Iã verò nec cõtentus hoc est, aliud addit. Ne quis eũ suspicetur, dicátq;: Quid eũ, etiã si subiectus pater nõ est, nihil prohibet tamen potentiorem filium esse: impiam hanc cogitationẽ timens, cùm illud contra eam nondũ sufficere videretur, etiã hoc addit: Vbi subiecta fuerint, inquit, illi omnia, tũ & filius subiiciet: summã erga patrem concordiam ostendens, & ꝙ ille principium omnium bonorũ & causa prima sit, & eius cuius tãta potestas, cuius tanta facta sunt, genitor. Quòd si amplius paulò q̃ negociũ fortè postulabat, dixit: quid mirum? præceptorem ea in re imitatur, qui concordiam qua erga patrem est monstrare volens, & ꝙ non præter eius venisset voluntatem, totũ se disputando demittit, non quantùm negocium præsens, sed quãtùm auditorum imbecillitas flagitabat. Igitur & supplicat patri nullã sanè ob causam, q̃ qua dixi: vt credant, inquit, ꝙ tu me miseris. Hunc imitatus ergo, fusius ista tractat, non vt seruitutis cuiusdã tibi necessariæ veniat in mentẽ, sed vt id genus absurda dogmata profligaret. Solet enim quotiescunq; radicitus euellere quid studet, magna quadã copia conniti. Sic de muliere fideli & viro incredulo lege connubij cohabitantibus loquens, ne se mulier viri eius congressu coinquinari putet, non solùm non impuram esse, & nihil consortio viri, detrimenti accipere dicit, sed quod plus erat, incredulum etiã sanctificari per ipsam: nõ hoc volens, ethnicum ab illa sanctum reddi, sed traiectione verbi timorem mulieri excutere studẽs. Eodem hic etiam pacto, impium

Phili. 2. a

† αὐτῷ. i. suis, vel ipsius, siue eius.

Ibid. 101. d

† & usque in seculum in es.

Ibid. 89. a

Exod. 3. d

† ἀνατρέπει. eadẽ dicta quã, fuit, prius vertit.

Phili. 3. d

† transfigurabit.

Hic sup. c

Psal. 118. m.

pium dogma extirpatur°, id quod dixi, vocẽ superfluã interim vsurpauit. Vt enim imbecillẽ filiũ suspicari, extremæ cuiusdã impietatis est: vnde correxit, omnes, inquiẽs, inimicos suos, suis subiiciet pedibus: ita rursum hoc magis est impiũ, patrem filio suspicari minorẽ. Vnde & hoc magna refutauit cum amplificatione. Vide verò vt extulit: neq; enim excipiendũ eũ qui subiecit simpliciter, inquit, sed ad hæc palam esse. Quanquã constat, inquit, tamẽ cõmonebo. Et vt hanc dictorum causam esse scias, interrogabo, nunquid ad filij humiliationẽ subiectionémq; accedere tum quicquã potest? Et quî istuc nõ sit absurdũ, & indignũ deo? Sũma subiectio est, summa obediẽtia, eum qui deus sit formam accepisse serui. Quî igitur, dic mihi, tum amplius subiicietur? Vides vt absurda suspicio tolleretur, hoc illũ ita posuisse? debito modo cũ sensu: sic enim vt filiũ decũ decet filius obtemperat, non more hominum, sed liberè potestatẽ plenam habens. Alioqui quomodo conregnet, quomodo vt pater, sic ipse quoq; quos vult suscitet? Quomodo quæ patris sunt, etiã huius: & quæ huius, etiã patris sunt cuncta? Quæ omnia perfectã nobis cum genitore potestatẽ ostẽdent. Sed quid est illud, cum tradiderit regnũ? Regna dei scriptura duo nouit, alterũ adoptionis & familiaritatis, alterum creationis. Omniũ igitur Iudæorũ, ethnicorũ, dæmonũ, & aduersariorum, opificij & creationis lege rex est, fideliũ verò & vltrò se ei committentium subiectorũmq;, familiaritate & cura. Hoc regnũ etiam principium habere dicitur: de hoc enim psalmo secundo: Postula, inquit, à me, & dabo tibi gentes hæreditatẽ tuam. & discipulis ipse, Data, inquit, mihi omnis potestas à patre est: accepta genitori omnia ferẽs, nõ ꝙ nõ sufficeret ipse, sed ꝙ filius & nõ ingenitus esset ostendẽs: hoc igit̃ tradet, id est restituet. De spiritu verò quid inquis? nil dixit? De hoc iã non erat sermo, nec vnum in locum omnia confundit. Siquidẽ & alibi cum dicit, Vnus deus pater est, Vnus dominus Iesus, non ꝙ minorẽ esse spiritum putaret, siluit tum, sed quòd dicere nihil vrgeret. Nã & patris meminisse soli° solet, nec reiicimus filiũ tamẽ. Solet & filij & spiritus soli°, nec idcirco patrem reprobam°. Quid est autẽ quod inquit, *Vt deus omnia in omnibus sit?* Vt in ipso omnia deuincta sint, ne quis duo principia sine principio, aut regnũ quoddam aliud diuisum esse suspicetur, ne quid omnino ab ipso nõ pẽdẽs extet. Vbi hostes eũ ad filij pedes prostrati sunt, & is qui prostratos pedibus tenet, cũ patre nil discrepat, sed prorsus cõgruit, erit ille sine dubio in omnibus omnia. Sunt qui mali sublationẽ etiam significasse cum hæc dixit putant, nẽpe cedentibus omnib°, nec vllo posthac repugnãte, aut in peccato persistente. Nam vbi peccatũ non amplius est, patet in omnib° omnia iã deũ esse. Quòd si corpora nõ resurgũt, quomodo habebũt ista locũ? manet enim truculentissimus hostis mors, liberè per omnia grassans. Nequaquam, inquit, neq; enim peccabunt amplius, inquit. Et quid hoc? neque enim de morte animæ, sed corporis hîc disputatur: quî abolebitur ergo? est enim vincere, capere ablata & detẽta. Quòd si hominũ defossa corpora detinebuntur, mortis igitur tyrãnis adhuc manet, illis quidẽ detẽtis, & alio corpore non existẽte, vnde vincatur. At si quod Paulus docet, fiat: (quod certè fiet) illustris victoria apparebit, cũ detenta morte corpora deus resuscitabit. Nã & hostis hostẽ sic tandẽ vincit, si detrahat spolia, nec illi relinquat. Quòd si quis ne sua quidẽ audet [accipere] quî victus illi hostis dicetur? Hũc in modũ vicisse se Christus in euãgelio dicit: Nõ potest quisquã, inquit, vasa fortis, domũ illius ingressus diripere, nisi fortẽ prius ligarit: quia nisi hoc fit, clare victoria cerni nõ potest. Quẽadmodũ enim in morte animæ, qui mortuus est, à peccato † iudicatus est,] & nemo victoriã hoc esse dicit. Vincit eũ nõ qui vitiis nõ cõgressus est, sed qui hisce captiuus, explicuit se tamen: Ita hic quoq; sistere mortẽ corpora nostra dilaniantẽ, non dixerim victoriam speciosam omnino, sed absorpta deuorata, ex hui° rictu eruere. Quòd si adhuc cõtendãt clamẽntq; de animi morte dicta: quínam igitur aboletur extrema? Certè enim inuno quoq; baptizato perfectè aboletur. Quòd si de corporibus dicas, locũ ista habẽt, nẽpe ꝙ extrema aboleatur. Quòd si quis roget, cur de resurrectione disputans Paulus, non ea quæ tẽpore domini corpora resurrexerũt, adduxit? illud respõdebimus, nõ esse hoc de resurrectione dicere: resurgẽtes eũ proferre eos, qui mortui sunt rursum, minimè probat mortẽ abolitã iri postremã. Idcirco enim postremã abolitã iri dixit, ne putares resurrecturam esse rursus. Nã malitia sublata, magis adeò mors ipsa tolletur. Siccato fonte, nulla ratio est qui cõsistere flumẽ inde veniẽs possit, aut radice extirpata manere fructus. Quoniã igitur in extrema die hostes domini vnà cũ morte, diabolo, dæmonibũs abolebũtur, nõ est cur successibus interim illorũ indignemur: in quib° licet gloriosi & sublimes videãtur, assiduè tamẽ deficiẽtes, euanescunt instar fumi. Ergo hostẽ domini videns opulentũ, satellitibus & adulatorũ turba stipatũ, non est cur animo deiiciare: geme potius, lachrymare, aduoca dominũ, qui illum inter amicos numeret suos. Et quãto res illi suę meli° cũ hostis dei sit succedũt, tãto tu illũ lugeas magis. Peccatores enim lugere semper quidẽ oportet, præsertim verò, cũ opibus & trãquillitate fruuntur, quẽadmodũ ægrotos cum crapulãtur, inebriãtur. Sed sunt qui cũ audiãt ista; ita miserè cõparati sunt, vt ob hoc acerbè gemiscant, dicántq;, lachrymis se dignos esse potius qui habeãt nihil. Rectè dicis, qui habes nihil, nõ quia nõ habeas tu quod ille, sed quia fœlicẽ rẽ opes iudicas, innumerabilib° lacrymis es deplorandus. Nã si quis sanus, valénsque fœlicem iudicet, molli lecto ex morbo decũbentẽ, miserior est q̃ æger ipse, qui bonorũ suorũ nullũ habeat sensum, quod accidere in his quoque videre licet. Vnde cõfusa & perturbata vita vniuersa est. Hæ voces innumerabiles mortales perdiderunt, satanæ tradiderunt, miseriores, q̃ qui fame liquũtur, reddiderunt. Esse porrò quorum inexplebilis auaritia est, ipsis mendicis miseros magis, vtputa grauiore & acerbiore malo detẽtos, hinc iudicari potest. Siccitas quondã inuasit regionẽ nostrã, trepidabant velut in extremis omnes: deũ inuocabant, videre erat quod est in Mose scriptũ, cœlum æreum redditum, & nihil iam quàm mortem omniũ teterrimã expectari. Verum aliter visum benigno deo, pluuia quippe præter omnium expectationẽ largissima & immẽsa desuper ruebat: itaq; omnes iam gaudio exultare, festũ celebrare, vt qui ab ipso mortis limine reducẽs se putarent. In istis tantis bonis, in cõmuni omnium lætitia, præopulentorũ illorum quispiam tristis, teter, exanimis dolore circuibat: rogãtibus multis causam, quid ita in cõmuni omnium hominum lætitia & voluptate so-

Sup. 8. b

Matt. 28.

Ioan. 5. d

Ibi. 17. b

Matt. 3. d

† iustificetur.

Leui. 26. d.

tate ſolus doleret, cõtinere graucm animi dolorem homo nõ poteſt, ſæuitia morbi incitatus, cauſam in mediũ prorupit: mille frumẽti metra domi cũ poſſideam, inquit, nõ reperio quí faciã auctionẽ. Hũccine igitur prædicamus, ob verba, quę propter, lapidibus obrui qualibet fera crudeliorẽ hoſtẽ publicum oportebat? Quid homo ais? dolet tibi nõ oẽs periiſſe

Prou. 11. d vt faceres quæſtũ? Non audis quid Salomon dicat? qui abſcõdit frumẽta, execrabilis omnib⁹ eſt: ſed circuis bonorũ omnium totius orbis cõmunis hoſtis, benignitati infenſus, mãmonę amicus, imò verò ſeruus: nõ excindi linguam iſtã, nõ contundi pectus ex quo verba iſta fluũt oportebat? Vides vt aurũ homines eſſe homines non ſinat, ſed in beluas & dęmonas mutet. Quid ſit, obſero, huiuſmodi viro miſerandum magis, qui famem precibus optet vt auro potiatur? Equidem morbus illi in contrariũ poſtea cedit: abũdantia enim facultatum ſuarum non gaudet. Sed ob hoc ipſum dolet, q̃ poſſideat immẽſa, quãquam gaudere multa poſſidentẽ oportebat. Atqui hoc ipſum ille dolet. Vides quod dixi auaris è rebus præſentib⁹ nunquã eſſe voluptatis tantum, quantum eſt ex affectatis perturbationũ. Nã qui myriades immenſi frumenti tenet, famelico quouis mẽdico magis alget, ſæpius gemit. Nã hic quidẽ victũ neceſſariũ adeptus triũphat, exultat, diis gratias agit: ille verò qui tantũ poſſidet, indignatur, periiſſe ſe putat. Nõ eſt affluentia igitur, quæ voluptatẽ parit, ſed animus rectè inſtitutus, quo ſine, ſi quis omnia poſſideat etiam, velut omnibus priuatus ſit, viuet: quãdo ille quoq; quo de nũc diſputamus, etiãſi tãti, quæ habebat vendidiſſet, quãti optabat, rurſus doluiſſet tamẽ, quòd nõ pluris: & ſi pluris, rurſus amplius quiddam affectaſſet: & ſi medimnum Atticum vno aureo vendidiſſet, etiã tũ cruciaſſet ſe, qui non ſemimedimnum potuiſſet tãti. Quòd precij porro tantũ principio nõ affectauit, nõ eſt quod mireris. Nec ebrij eñ principio ſtatim incendũtur: vbi meri multũ iam ingurgitarint, ibi tum flãma illa grauis ſe tollit: Sic hi, quãto ſuppetit plus, tãto pluribus egẽt, vt qui plurimũ faciunt lucri, iidẽ ſint maximè deſtituti. Neque ad hunc quę dico pertinent ſolũ, ſed ad omnes qui morbo ſimiliter laborant, precia rerũ intẽdũt, cæterorũ egeſtatem negociando procurãt. Miſericordiæ nulla omnino ratio eſt: excitat auaritiæ ſtudium, oblata lucri occaſione, plurimos vbiq; vinũ, frumentũ, hic citius, ille tardi⁹ vẽdit, neuter ſtudio benefaciẽdi: ſed hic quidem qui pluris vẽdat, ille ne minoris, ſi mora corrũpatur frumentũ. Quia enim pleriq; mandatorũ dei curam nõ magnã habẽt, eos qui omnia domi cõgeſta claudũt, aliũde domin⁹ ad miſericordiã cõpellit, quò vel inuiti, dãni maioris metu prodeſſent: fructus enim terræ durare nõ ſinit, vt corruptionis damnum metuẽtes, vel inuiti quæ defoſſa domi male ſeruant, egentibus darent. Verum ſunt quidã adeò inexplebiles tamẽ, vt nihilo cautiores hinc fiant. Itaq; videre licet, qui cũ tota dolia euacuẽt, pauperi ne cyathũ quidẽ dant, ne aſſem quidẽ egẽti: mox vappã redditum in terrã effundũt, cũ fructu vaſa perdentes: alij ne offulam quidẽ famelico largiũtur, prõptuaria tota in flumen effundunt: & cũ iubente deo ſuccurrere miſeris nolunt, ærugine cogente, totũ exhaurire inuiti, perditum, & ad extremũ corruptum coguntur, riſum interim, & capiti ſuo execrationẽ vnã cum detrimẽto cõſciſcunt. Et hæc quidẽ hîc ita fiunt: quæ iſtic fiant

A autẽ, quę vox, quæ lingua effari poteſt? vt illi eñ † quo frui homines poſſent] frumentũ inutile proiiciũt in flumen: ſic qui iſta faciunt, in ignẽũ flumen proiiciet deus. Et vt ærugo, vermis, frumentũ, ſic illorũ animũ crudelitas, inhumanitas vorauit. Cauſa eſt q̃ nimis ſint pręſentibus affixi, & ad hãc vitã toti hiãtes: vnde innumerabilibus perturbationibus pleni euadunt. Quicquid quãtũcunq; dulce dicas, vnus omnia mortis metus obliterare poteſt: mortuus eſt itaq; vir huiuſmodi viuẽs adhuc. Quòd iſtuc porro infideles cõmittunt, nil mirum: verum q̃ tantis myſteriis imbuti, cœleſtiũ tantã notitiã habentes, præſentibus adhuc rebus immoriuntur, qua venia digni ſunt? Quòd immoriũtur porro rebus his, vnde tandẽ fit? quia voluptatibus ſeſe dedũt, quia cutẽ curant, quia cupiditati indulgẽt, quia grauẽ ſarcinã colligũt, dẽſas tenebras

B craſſum velũ mẽtis oculis quotidie opponũt. Sic accidit eñ, vt in voluptate, præſtãtiſſima quidem pars noſtri ſeruiat, imperet autẽ abiectiſſima: illa excæcetur vndiq;, cæca vinciatur, hæc agat, circũagat vndique, quã cõueniebat duci potius. Arctũ vinculũ animi & corporis eſt, ſic opifice de induſtria cõparante, ne corpus ſuũ, velut alienũ † abiicerent] quidam. Nã † odio procum deus inimicis etiam benefieri velit, tantum diabolus poteſt, vt propriũ corporis odium perſuaſerit quibuſdã. Qui enim diaboli eſſe dicit, quid aliud q̃ hoc ſtruit? quod extremæ cuiuſdam dementiæ eſt. Si diaboli eſt, vnde iſta tanta conſonãtia, vt diuinæ noſtræ menti ad omnẽ vſum aptiſſimũ velut inſtrumẽtum ſit corpus factum? Si aptum, inquis, cur animum excæcat? Haud corpus eſt quod tenebris iſtis animũ obducit: abſit bone vir: ſed voluptas. Voluptatis igitur

C tur ſtudiũ, inquis, quæ res alia parit q̃ corpus? nequaquam, ſed voluntas praua: fomento corpus, nõ incitamento eget: vt nutriatur corpus, nõ vt diſtẽdatur, perfundatur. Eſtq; nõ menti ſolũ, ſed ipſi etiã corpori inimica & infenſa voluptas: ex forti debile reddit, è ſolido eneruatum, morbidũ è ſano, tenue ex compacto, ex florente & formoſo deforme, olidũ ex fragranti, ex mundo & puro impurum, ex abſoluto doloribus vndique differtum, ex vtili inutile, ex recenti vetus, ex robuſto flaccidum, ex celeri tardũ languẽs, ex recto claudum. Præterea ſi diaboli ſit, nõ oportuit à familiarib⁹ infeſtari, malitia dico. Sed nec corpus, nec cibi diaboli ſunt, ſed voluptas ſola, per hãc mille mala malignus ille patrat ſatan. Sic totã peſſundedit gentẽ. Impimguatus enim, incraſſatus, dilatatus eſt, Deu. 32. b inquit: & recalcitrauit dilect⁹. Sodomis hoc principium fulminũ illorũ fuit, quod ſignificans Ezechiẽl,

D peccatum hoc, inquit, Sodomorũ fuit, ſuperbia, ſatu- Eſc. 16. f ritas cibi, abundantia potus, his deliciabantur. Hinc Paulus, quæ in deliciis verſatur, ea viuẽs mortua eſt, 1. Tim. 5. a inquit: quòd velut ſepulchrũ corpus, mille malis deuinctũ circũfert. Quòd ſi corpus ita comparatum ſit, quî animã habere putes, quanto tumultu, quãtis fluctibus, quib⁹ procellis erit plena? Hinc inutilis ad omnia fit, nec dicere, nec audire, nec cõſultare, nec facere neceſſariarũ terũ quicquã poteſt. Velut gubernator, artem tẽpeſtate ſuperãte, cum naui, cum nauigantibus mergitur ipſe quoq; : ſic anima cũ corpore in horrendam demergitur cupiditatis abyſſum. Vẽtrem porro ſic deus quẽadmodum † portam] quandam intra nos locauit: commenſam vim ipſi tradẽs, & modum ſtatuens certum, quantum molere quotidie oportet: huc ſi quid adiiciatur, illaboratũ relinquitur:

† ærugine corroſum.

† molam.

quitur: hinc nocumentũ, hinc morbi, debilitates, deformitates: non morbidã enim ſolum, ſed & deformem eã, quæ pulchra erat, † voluptas facit.] Si enim ingratũ aſſiduè ructet, vinum nondũ coctũ exhalet, plus æquo rubeſcat, & formam quæ ſe decet, mulier amittit, & ornamentũ omne perdit: nam flaccida caro fit, turgẽtes, & velut ſanguine ſuffecti oculi, æquo plus craſſum, carnoſũmq; corpus. Cogita quæ hinc moleſtia ſequatur. Medicos audiui, qui quò min⁹ ad ſummum † formæ pleræque mulieres peruenirent, obſtare voluptatẽ] dicebant. Nam ſpiritu multitudine eorum quæ ingeruntur, diſtracto, hiſq; dirigẽdis occupato, quod vegetãdo corpori cedere debebat, totum abſumitur ſuperfluorũ ſubactione. Quid enim podagras, fluxus paſſim toto corpore oberrantes, morbos cæteros, qui hinc ſunt, & tragœdiã vniuerſam attinet cõmemorare? Nihil eſt tam turpe, q̃ mulier vorax. Itaq; in tenuioribus illis formæ ferẽ plus cernas, omni ſuperfluitate cõſumpta, & nõ inſtar cœni temere redũdante. Diurna exercitatio eñ & labores, & tolerãtia, & moderata mẽſa, & victus ſimplex, habiliora corpora reddũt, & formã præterea plurimum iuuãt. Voluptatẽ verò deliciarum narres licet, tamen eavltra ſummã gulã non durat: ſimul enim ac linguam extremã tranſabiit, euaneſcit, multum interim tibi negotij relinquens. Nolo enim diſcũbentes modo, voluptarios homines obſerues: cũ ſurrexerũt vide, tum ſequere: beluarũ corpora, non hominum iudicabis: capire nutant, tenduntur, conſtringuntur, lectica, lecto, magno ſilentio, deniq; velut tempeſtate turbẽtur, his qui ſe liberent, opus habent, optãtes ſtatum eum, in quo erant prius q̃ diſtenderentur. Nã ceu grauidæ mulieres, ſic ventrem onerati circunferuntur, vix ingrediuntur, vix oculos tollunt, vix loquuntur, omnia vix. Quòd ſi dormiant paululum, ſomnia prodigioſa, & mille fantaſiis plena vidẽt. Nã quid alteram illam inſaniã rei venereæ dicam, quæ ipſa quoq; ſcaturit hinc? Itaq; quemadmodum equi ſalaces, ſic illi ebrietatis œſtro cõcitati, omnibus inſultant, petulãtius q̃ equi geſtiẽtes: turpia multa cõmittunt, quæ ne dicere quidem fas eſt: nec quid agãt enim, quidve patiantur amplius tum norunt. At verò non ſobrius ille, ſed in portu ſedens, aliorum naufragia ſpectat, voluptate fruitur mera & cõſtante, vitam quæ hominem deceat liberã viuẽs. Quæ cũ videmus fratres, quid non voluptates, pernicioſa conuiuia vitamus, & ſimplicem potius perſequimur victum? vt corpore ſimul & animo rectè comparati, virtutibus pleni, futuris aliquando bonis potiamur: quæ vt omnibus nobis cõtingant, gratia faxit & benignitas domini noſtri Ieſu Chriſti, cui gloria & imperium in ſecula ſeculorum, Amen.

† delicia faciunt.

† peruenirent, deliciis potiſſimũ obſtare.

Homilia XL.

Aliõqui quid facient ij, qui pro mortuis baptizantur, ſi omnino mortui non reſurgunt? Cur baptizantur pro illis? Idem alia rurſus aggreditur via, nũc ex his quæ deus facit, nunc ex his quæ faciunt ipſi, dicta confirmans. Eſt autẽ & hoc non leue ad patrocinandum momentum, quòd ipſos aduerſarios ex ipſorum factis teſtes verbis ſuis eſſe cogit. Quid igitur eſt, inquis? ſi lubet dicã prius. Marcionis morbo imbuti, qui ſibi hunc Pauli locum vſurpent: riſum ſatis ſcio vehementem vobis mouebo. Atqui ob hoc maximè dicam, quò magis morbum fugiatis. Nam cum quis apud ipſos initiatus obit, vnum aliquẽ ſub

A mortui lectũ recondũt, mortuũ circunſtãt, alloquũtur, rogant velítne baptizari. Deinde cum nihil reſpondeat, is qui ſubtus latet, pro illo reſpõdet, baptizari velle: cum deinceps pro mortuo baptizant, ſic quemadmodum in ſcena fieri ſolet ludentes: adeò ſibi in ignauos homines ſatan permittit. Hi cum accuſantur, hunc Pauli locum vitant; etiã Paulum dixiſſe ſcilicet, qui pro mortuis baptizantur. Ludicrũ igitur videtis: quid ergo? Num ad illud eſt reſpondendum? non puto, niſi & furioſis ad ea quæ delirant reſpondendum cenſes. Verum ne ſimplex fortaſſe quis capiatur, dũ reſpõdemus, æquo vos animo altercationẽ perferre decet. Nã ſi hoc Paul⁹ ita dixit, qua gratia his qui nõ baptizãtur, minat⁹ eſt deus? Quod quidem ſi cogitetur, iam deinde non baptizari nõ licet. Cõminatio præterea hæc nõ mortuo iã fit, ſed viuẽti. Quibus enim edixit, Niſi carnẽ meam ederitis, niſi Ioan. 6. f

B ſanguinẽ meũ biberitis, nõ habebitis vitam in vobis, mortuis ne an viuis? Itẽ, Niſi quis ex aqua & ſpiritu Ioan. 3. a renaſcatur, regnũ cœlorũ videre non poteſt? Nam ſi iſtuc quidẽ cõcedatur, ac volũtate & ſtudio eius, qui regnũ ingreſſurus ſit, non eſt opus, quid obſtat quò minus Ethnicus quoq; & Iudæus hoc pacto rogari, hoc pacto fidelis eſſe poſſit? aliis exequentibus hæc poſt illorũ mortẽ. Sed ne diutius telulis iſtis araneárum perrũpendis fruſtra occupemur, agè loci huius vim oſtẽdamus. Quid igitur Paulus inquit? Primũ in memoriã reducant volo, qui initiati ſunt, verba quæ illa tum nocte dicere ſacerdotes iubẽt, mox etiã hęc Pauli oſtendã, ſic enim rectius intelligẽtur. Poſt cætera eñ omnia adiũgimus, id quod nũc Paulus dicit: Et cupiã ſanè clarè proferre verba, ſi per prophanos

C illos liceret: nam hi difficiliorẽ nobis interpretationem reddunt: cogũt enim aut non clarè dicere nos, aut myſteria vulgare: dicam tamẽ, ſed quantum fieri poteſt adumbratẽ. Nã poſt arcana iſta verba & metuenda, poſt horribiles canones, dogmatũ de cœlo trãſmiſſorũ, etiã hoc ad finẽ, cum baptizaturi ſumus adiungimus, dicerẽq; iubemus: Credo in mortuorũ reſurrectionem: & ſuper hanc fidem baptizamur. Nã iſtuc vbi cum cæteris confeſſi ſumus, ibi in fontem deſcendimus laticum ſacrorum. Hoc igitur eſt cuius hic monet Paulus: Nam ſi nil reſurrectio eſt, inquit, pro mortuis cur baptizaris, corporibus ſcilicet? Ob hoc eñ baptizaris, quia mortuũ corpus reſurrecturũ credis: & mortuum non manſurum. Et verbis tu quidem reſurrectionem mortuorum ſonas, ſacerdos verò quæ tu credis, quę voce cõfiteris, tibi velut figura

D quadam & rebus ipſis etiã oſtendit. Si ſine ſigno credas, hic tibi & ſignũ confert: ſi feceris quod eſt tuũ, implebit ſua te gratia deus. Quo pacto, inquis? Per aquam. Nã aqua mergi, aquã ſubire, & hinc remeare, deſcẽſus ad inferos ſymbolũ eſt, & iſtinc reuerſionis: atque id eſt quod ſepulchrũ Paulus baptiſma vocat. Conſepulti, inquit, eſtis ipſi per baptiſma in mortẽ. Rom. 6. a Ex hoc quod futurum eſt probat, corporum reſurrectionem, inquã. Eſt enim multò, quàm corpora ſuſcitare, peccata remittere, maius: quod etiã Chriſt⁹ docet. Vtrũ facilius dictu eſt, inquit, peccata tibi remittuntur dicere, an grabbatũ tolle, & vade? Illud certè Matt. 9. a difficili⁹, inquit, quia verò mihi diffidiſtis velut ignoto, & quod facilius eſt difficilius ſtatuitis vos, etiam hoc meæ potentiæ vobis argumentum exhibere nõ grauabor. Itaque ait paralytico: Surge, tolle grabbatum tuum, & vade domũ tuam. Et quî hoc difficile eſt, in-

est, inquis, quod reges & principes possunt, adulteros & homicidas quoties absoluunt? Ludis arbitror
Luc. 5. e qui ista dicis: peccata dimittere solꝰ deus potest. Reges porrò & prícipes: etiāsi homicidas adulteros absoluāt, peccati supplicio liberāt quidē, peccato absoluere nō possunt: etiāsi in imperiū euehāt ipsum, si purpurā offerāt, si diadema id genus hominibus imponāt, reges hoc pacto fecerint fortasse quidē, peccato liberare nō possunt, solus deus potest. Quod in isto regenerationis lauacro facit, mētē gratia tangit, hinc radicale peccatū euellit. Itaq; qui crimine, regis beneficio absolutꝰ est, inquinatū animum seruat: quē abluit baptisma, nō itē, sed Solis radiis puriorē mētē habet, & qualis erat, iā olim dū cōderetur: imò hac illustriorē, dum eum spiritum sentit qui vniuersam se inflāmat, sanctificationē intēdit. & vt tu ferrū, aurúmve recoquēdo purum nouúmq; facis: sic spiritus ille sanctꝰ in baptismate velut in fornace recoquit ipsam, & peccatū cōsumēdo quolibet auro purius splendentē reddit. Resurrectionis porrò causam etiam hinc probabilē iam deniq; facit, quia cū peccato mors introducta sit, postquā exaruit radix, nihil dubitari potest periturum & fructū. Hinc est q̄ remissionē peccatorum cōfessus, mox corporum resurrectionem subiungis, quod ipsum quoque huc te manu ducit. Iā quia satis resurrectionis vox negotiū explicare nō potest: resurrexerūt enim & iam olim,
Mat. 27. & ipso crucis tēpore quidā, mortui rursum, vt Lazarus ille: etiā hoc addis, in vitam æternā, ne mortis vlla
& Luc. 11. f suspicio post resurrectionē illā relinquatur. Hæc igitur nobis in memoriā Paulus reducēs, Quid ij faciēt, inquit, qui pro mortuis baptizātur? Nā si resurrectio nihil est, vmbrę verba ista sunt. Si nihil est, cur credere iubemus, quæ nō cōferimus: perinde vt si quis tabulas te facere, qui hoc & hoc acceperis, iubeat, quę scripta sint autē nō tradat, mox vt astipuleris, debitū abste reposcat: quid tu, qui stipulatus es, facias? Postquā deuictū te reddidisti, nō accepisti autē qd̄ cōuenit: id ipsum de baptizatis dicit: Quid faciēt, inquit, resurrectionē mortuorum stipulati, nil verò tale cōsequuntur, decepti? Quid omnino verò confessione ista fuit opus, nisi res sequātur? *Aut quid nos omni momento periclitamur? Indies morior per vestram gloriationem, quam habeo in Christo Iesu domino nostro.* Videsvnde probare dogma contendit? nempe suo ipsius suffragio, imò non suo solū, sed apostolorū etiā reliquorū. Est autē non leue ne hoc quidē, quòd magistros scilicet tam perfectos adducit, non tam verbis quàm factis
†simpliciter. illa confirmantes. Itaq; non †semper] persuasi & nos sumus, inquit: nam istuc quidem non fuerat satis, sed res ipsas in argumentū ducit: quasi dicat, verbis ista fateri, nil fortasse mirum vobis videtur: q̄ si res ipsas produxero testes, quid respondebitis tandē? Audite igitur quī vitæ nostrę discriminibꝰ quotidie ista protestemur: nō dicit, ego: sed, nos, cæteros apostolos omnes assumēs, quò simul & modestius pericula prędicaret, & fidei plus orationi haberetur. Quis est eīm qui impositū sibi à nobis esse, & vana nos gloria excitatos dogma nouū sparsisse, obiicere verè possit? Pericula nostra reclamāt. Quis eīm periclitari perpetuo frustra velit? quid omni momēto periclitamur, inquit? Nā si quis laudis cupiditate victus aliquoties periclitari velit: certè qui per vniuersam vitam velit, quēadmodū nos, inuenietur nemo. Atqui in hoc vita nostra posita est, quotidie morior, per illā gloria-

A tionē vestrā, quā habeo in Christo: gloriationē, fœlicitatē & augmentū dicit. Nam cum pericula multa esse ostēdisset, ne velut deplorans illa cōmemorare videretur, non solum non doleo, inquit, sed glorior etiam, ista pro vobis ferens. Bifariam verò gloriatur, & quòd propter ipsos periclitetur, & q̄ videat pulchrè crescētes: hinc illud ex cōsuetudine sua † quod †quando quidem dixerat altius paulo, reuocat statim, domino vtrū- magnifica proselytar. que fert acceptū. Sed quī moritur indies? studio, voluntate, & q̄ promptus ad eam rem sit. Sed quò attinet ista dicere? ad eundē resurrectionis tractatū. Nā quis perferre tot mortes velit, si resurrectio nulla sit, vita posthac nulla? Nā si qui resurrectionē credūt, ægrè tamen nisi qui generosi cuiusdā spiritus sunt, pro ea fiducia periclitātur: quāto magis qui nō credit, mortes & pericula præsertim tāta nō feret? Paulisper eīm vide qua amplificatione sit vsus. Periclita-
B mur, inquit, adiūgit, quolibet momēto: mox, indies: deinde, morior: postremò cuiusmodi mortibꝰ ostēdit: *Si secundum hominē*, inquit, *cū bestiis depugnaui Ephesi, quæ mihi vtilitas?* Quid est, secundū hominē? quantum feritatis in homines cadit, depugnaui cum bestiis. Quid enim q̄ me periculis deus eripuit? Itaq; si quis est quē maximè de his solicitū esse oportebat, is ego sum, tāta pericula nulla mercede ferēs. Nā si nullum est retributionis futurū tēpus, sed intra pręsentis vitę cursum nostra omnia claudūtur, grauius certè nos mulctamur. Nāvobis quidē credere hactenus impunè licet, nos quotidie mactamur. Hæc dicit omnia nō qui nō vtile fuerit ipsi quoq; pati, sed propter imbecillitatē eorū, quorū de resurrectione fidem cōfirmare studet: nō qui pro mercede curreret ipse quo-
C que: nō satis habuit, facere quod deo ꝓbaretur. Itaq; Eic supra & suprà cū dicit: Si in hac vita solū cōfidimus Christo, omnibus mortalibus miseriores sumus, etiā tum ad illos respexerit, vt vel miseriæ illius metu, cōcuteret incredulitatē illam: ergo ad imbecillitatē illā sese demittēs ista dixit: Magna merces enim satis est, per omnia Christo placuisse, & præter retributionē per sese maxima, propter Christū periclitari. *Si mortui non resurgūt, edamus, bibamus: cras enim morimur.* Morsum verba habēt, itaq; domestica esse nolebat, sed prophetā opposuit magniloquentissimū Esaiam, qui de deploratis quibusdā desperatisq; loquēs, hæc ita dicit: Vitulos mactant, inquit, sacrificant oues, quò carnes Esa. 65. d
edāt, vinum bibāt. Edamus, inquiunt, bibamus, cras moriemur: aurib̄ hæc cōperta diuinis sunt, nec peccatum vobis istuc dum moriemini, remittetur. Si qui
D hæc dixerūt, omni venia destituebātur: quāto magis qui eadem gratiæ tempore dicunt? Deinde ne asperior sit absurdis istis cōmemorandis, nō amplius insistit, sed redit ad cohortationē. *Ne erretis, mores bonos colloquia corrumpunt mala.* Hæc dicit simul ceu stultos reprehēdens (nā mores bonos, ciuilius pueriles illos & deceptu faciles vocauit) simul quantū licet, veniā cōmissorum donās, quò resipiscāt: præcipuam insuper criminū partē demoliendo ab his in alios trāstulit, quò facilius ad pœnitētiā protraherētur: fecit ad Galatas idē, Qui conturbat vos, inquit, quisquis est Gala. 5. b
iudiciū subibit. *Expergiscimini iustē, & ne peccetis.* tanquā ad ebrios & insanos. Omnia è manibus abiicere, non cernere quæ hactenus vidissent, negare quæ credidissent, furiosorum erat. Quid est autē, iustè? [ob bonum & vtile.] nam & iniustè expergisci quis potest, in animæ scilicet suæ detrimentū, aptè verò, ne peccetis,

cetis, inquit, hinc incredulitatis semina pullulasse do
cēs. Sæpe istuc monet, è corrupta vita dogmata cor-
1. Tim. 6. b. rupta pullulare, vt cū dicit, Radix vitiorū omnium auaritia est, quā secuti quidam exciderūt fide: multi enim malè cōscij sibi, & pœnā refugientes, eo metu grauiter in resurrectionis fidē sauciantur, quēadmodum cōtrà cōscij boni sibi virtutis suæ, oculis intueri
†ed pudorē vobis. diem illum concupiscunt. *Ignorant deum quidam:* † *quī vos impellam, ista dico.* En rursus aliò crimē trāsfert, neque enim ignoratis, inquit, sed ignorāt quidā. Nam resurrectionē diffiteri, eius certè est, qui nō magnopere sentiat de diuina potestate, inuicta scilicet & ad omnia sufficiēte. Siquidem enim de nihilo quę sunt oīa fecit, quāto facilius quæ dissoluta sunt, restituere omnia potest? Iā postquā eos acerbè grauitérq; incessisset, gulam, stultitiā, insaniam, irridens, mitigaturus eam libertatē, quī vos impellam, inquit, ista dico: hoc est quī instituam, quī reuocem, quī per ignominiam meliores reddā: timet enim ne profundius secando, resilire cogat. Hęc non est fratres cur ad istos referamus solos, nobis morbi genere eodē laborantibus, vitā æquè corruptis dicūtur. Non solum enim dogmatis puersis imbuti, sed & vitiis obnoxij, ebrij sunt insaniūtq̄: quibꝰ ipsis quoq; iustè expergiscimi-
ni dicas, pręsertim auaritia, gula, grauatis, per nefas
Mat. 11. b rapiētibus. Nā & laudata quædā rapina est, cœlorū scilicet, nihil cuiquā nocēs. Opes eripi cōgeriq̄;, nisi alterius detrimēto nō possunt: in spiritualibus secus, imò cōtrà ditescit nemo solus, nisi alium vnà iuuet: quātisper enim neminē iuuas, ditescere nō potes. In cæteris enim rebus cōmunicatio decremētū, in spiritualibus incrementū parit: qui nihil cōmunicat, is ad inopiā redigitur, & extremā sibi pœnā cōsciscit:
Mat. 26. c indicio sit qui talentū defodit. Nam ille cōtra sapiētia præditus, dum aliis impartit, facultates auget, sapientes etiam cæteros reddit. Qui defodit autē, etiā suis se facultatibus fraudat, multorū vtilitate neglecta. In cæteris donis eodē pacto habet, quod quisquis possidet, quāto plurib̄ dat, tāto multiplicat donum magis: nec ipsi, dum cōmunicat cæteris, defit, sed multos spirituali dono iuuat. Regula est in his rebus certa, in regno dei qui consortes fœlicitatis sibi ascīscit, tāto hoc fruitur magis: qui secū ferre nullum potest, bonis illis omnib̄ cadet. Nā si sapiētia illa seculi huius, in innumeros etiam diffusa nō cōsumitur tamē, nec artifex artifices ex se plures gignēs, artem amittit: quāto magis qui regnū hoc cœli rapit, angustius nō reddet? Itaq; tāto nobis opes cumulatiores
D euadēt, quāto huc aduocauerimus plures. Ea igitur rapiamꝰ, quæ diripiēdo nō cōminuūtur, sed crescūt: rapiamus quæ omni reprehēsione, omni planè inuidia carent. Nam si locus sit auri fontē perēnem scatens, & qui quanto haurias plus, tāto exundet magis, alius itē thesauros defossos habēs: ex vtro ditescere potius velis? Ex illo, credo. Sed ne verbis nudis ista cōfingamus, reputare ab aēre, à Sole licet: omnibus hæc vsurpātur, omnia implent. Atqui siue fruatur, siue non fruatur, eadē semper manent, nec quicquā decrescunt. Illa verò quæ ego dixi, maiora sunt: nec enim siue caremus, siue nō caremus, eadē spiritualia manent: sed cum distribuuntur, iam magis crescunt etiam. Si quis porrò ista nō audit, sed adhuc terrenis rebus addictus, vitiorū studio tenetur, ille velim in memoriā mānæ cibū reducat, & pœnæ istic inflictæ exēplum horrescat. Nam quod tum accidit, accide-

A re auaris videmus. Quid accidit igitur? Vermes ab Exo. 16. c
auaritia istic scatebāt, idē in his etiā cibis fit: mēsura eadē omnibus est, vnū cuncti ventrem explemus: & stercoris apud te qui voluptatē sequeris plus est. Et quēadmodū istic qui plus quā permissum erat colligebāt, nō māna, sed vermiū tū plus & putredinis retulerūt: sic voluptarij, sic auari, nō voluptatis, sed detrimēti plus reportāt. Hoc vētres, hoc lureones, tāto deteriores, q̄ illi ad errorē semel cōmissum respuerunt, ij quotidie vermē multo molestiorē, in suas ipsorū domos inferentes nec sentiūt, nec satiātur. Esse porrò hos illis vano conatu persimiles (nā pœna est longè maior) hinc maximè liquet. Nā quid locuples ille paupere differt? nō vnū corpus vestit? nō vnū vētrem nutrit? quid igitur differt? curis puto quibus cōsumitur miser, neglectu dei, corporis inquinatione,
B animi perditione: hæc sunt quibus pauperē præcellit. Itaq; si vētres habeat plures, obiicere fortasse possit, nēpe rebus etiā pluribus, pluribus sumptibus esse opus. Istuc etiā sic possunt, inquis, multorū vētrē implent, seruorū, ancillarū, familiariū. Verū nec necessitate, nec humanitate adducti, sed fastu solo. Itaque hāc excusationē recipit nemo. Nam quò familiares tot alis? Quēadmodum enim in vestibus, in victu, necessitatē respicere solam oportet, sic in familiaribus. Quę ergo necessitas est? nulla sanè: herū vnū, vno seruo contentū esse decebat, imò vno seruo tres heros. Si molestū est, eos reputa qui nullō omnino habent, & ministerio tamē interim expeditiore cōlūtur. Sic enim cōparauit deus nos, vt esse sibi quisq; minister idoneus posset, quin etiā proximo dubitas? Paulum igitur audi, Necessitatibus meis, & eorū qui mecum Act. 20.
C sunt, inquit, hæ manus ministrarunt. Ille orbis prędcē- g.
ptor, & vir cœlis planè dignus, seruire mortalibus innumerabilibus veritus nō est. Tu nisi multōs post te seruorū greges trahas, turpe putas, haud videns hoc esse quod te vehementer deturpat: huc manus cōtulit deus, huc pedes, ne seruis scilicet egeremus. Nec eīm necessitatis causa genꝰ seruorū est introductū, esset alioqui primo statim exortu cū ipso Adā: sed peccati mulcta est, inobediētiæ pœna: veniēs autē Christus etiā hoc soluit. Nā in Christo nec seruus est, nec Gala. 3. d
liber: itaq; seruū habere necesse nō est, aut si omnino sit, vnum fuerit satis, aut ad summum duos. Examina seruorū quid sibi volūt? quēadmodum mercator inter ouium, aut mancipiorū greges, sic diuites illi in balneo, in foro, caterua seruorū stipati oberrāt: quāquam nolo scrupulosius ista disputare, esto sanè seruus, alter etiā: certè si quid adiungis, iā nō necessitati sed luxui seruit. Nam tu si illos ames, neminem in ministeriū distringas: sed optimis artibus tua opera institutū, & iam sibi sufficientem liberū dimittas: sed cū cædas, vincias semper, quomodo sit hoc humanitatis? Scio sanè molesta esse hæc multis. Sed quid agam? officij nostri est, nec ista monere cessabo, siue quid deinceps fit, siue nō. Quid eīm sibi tumultus ille in foro vult? an inter feras agis, qui ita occurrētes depellas? aut vereris ne quis te occurrēs, & propius accedēs, morsū petat? Cōtumeliā putas si inter cęteros ingrediare? Quæ igitur hæc insania est? Quid mōstri est? equus si te propius assistat, cōtumeliosum nō putas: hominē verò nisi mille stadiis abigatur, grauē cēses & iniuriū. Iam verò pueri quò pertinent designatores? liberis hominib̄ velut mācipiis veteris, imò turpius ipse quouis mancipio viuis, certè quouis seruo

Ieuior

leuior es, pompā istā tātam quisquis circūducis: verā libertatē, huic morbo obnoxij nunquam ne inspiciūt quidē. Quòd si tumultuari repellerēq; adeò lubet, non obuios, sed fastū illū repelle, nō per seruum, sed te ipsum, non designatoria virgula, sed spiritali. Nūc quidē seruus ille tuus accedētes repellit, turpius verò tua te sublimem illū stultitia agitat, quàm seruus propinquātem: quàm si ab equo descēdēs, humilitate duce pellas, altior cōspiciere, maiori iā eris in precio, nihil ad eam rem opus opera serui habebis. Nā si modestior factus, humi ingrediare: ipsa te humilitas vehiculo suo gestatū in cœlum subuehet pernicibus equis: cuius curtu cadēs si ad illā fastus tui lecticam, quam reptilia trahunt, redeas, nihilo plus assequere, sed calamitosior, & miserior eris: alios em̄ sic sui corporis & morbus & imbecillitas vectari cogit, te tua superbia. Atqui oīs, inquit Christ[o], Qui se exaltat, humiliabitur: vt ne igitur humiliemur, sed exaltemur, ad fastigiū illud ascendamus. Sic enim requiem iuxta diuinū oraculū, animabus nostris inueniemus, vero & supremo honore potiemur: qui vt omnibus nobis cōtingat, gratia fiat & benignitate domini nostri Iesu Christi, quem gloria decet & imperium, nūc & semper, & in secula seculorum, amen.

Luc. 14. et 18. c

Homilia XLI.

AT dicet aliquis, quomodo resurgūt mortui? quali autē corpore venient? Stulte, tu quod seminas, non vinificatur, nisi mortuum fuerit. Cum mansuetus alioqui vehemēter, & humilis apostolus vbique sit, hīc aliquanto propter aduersariorū pertinaciā vehemētius surgit: neque est hoc contentus, argumenta colligit etiā, & exempla ponit, sic cōtētiosum illū coērcens. Et suprà quidem, Si per hominē, inquit, mors est, per hominē resurrectio quoq; hīc verò quod obiici à gētibus etiam solet, discussit. Vide autem vt hīc quoq; incessendi vehementiam præcidit: †neq; dicitis vos, sed incertum aduersarium fingēs, Dicet aliquis, inquit, vt remissiore oratione minus percelleret auditorem. Affert autē quæstiones duas, resurrectionis alteram, alteram corporum status. De vtroq; em̄ dubitabant. Quī surget, inquiunt, solutum semel? & quali qui surgunt, corpore redibunt? Quid est, quali corpore? id est, corruptóne illo & soluto, an alio quodam? Hinc non dubia, sed confessa esse quæ quærūt docens: vehementius iam occurrit. Stulte, inquit, tu quod seminas, non viuificatur nisi mortuū sit: quod quidē etiā vulgo solemus, quoties manifesta quispiā negauit. Sed inquis, cur non statim ad omnipotentiā dei recurrit? Quia cum Ethnicis res est: apud fideles rationibus vtitur rarò. Vnde cū dixisset alibi, corpus nostrū humile trāsfigurabit, vt cōforme reddat corpori suo glorioso, & amplius quiddam quàm resurrectionem promisisset, nullis exemplis vtitur tamen, sed diuinam potentiā solum certissimæ probationis loco allegauit. Iuxta virtutē inquit, qua subiicere sibi etiā cuncta potest. Hīc autē rationes etiā mouet, quāquā scripturis ista probarat, tamē & has propter eos qui scripturæ fidunt parum, adiecit: stulte, quod seminas, id est, ex te ipso eius quod quæris rationē, ex his quæ quotidie facis, nosse licet. Vnde stultū te voco, qui quæ abs te quotidie fiūt, ignores: cū tu ipse resurrectionis artifex quispiā sis, dubitas de deo: vnde vi quadā maiori, tu, inquit, seminas, tu inquam qui mortalis es, qui peris. Vide autē q̄ accōmodatis †rationibus] vtatur, nō viuificatur, inquit, nisi mortuū fuerit. Vocib[o] seminū, ppriis (cuiusmodi sunt, germinat, crescit, soluitur, putrefit) repudiatis, eas quæ carni nostræ respōdēt, accōmodauit, viuificatur, moritur, quæ nō seminum iam, sed corporū propria sunt: nec postquā moritur viuet, inquit, sed quod plus ob hoc viuit, quia moritur. Vides quod moneo sæpe, in contrariū semper orationē deflectit. Nā quod illi signū esse cur nemo resurgeret volebāt, hoc ipse certū resurrectionis argumētū facit. Dicebāt enim nō resurgere quod mortuū esset. Quid ipse? cōuertēs, imò ni si mortuū, inquit, sit, nō resurget: & ob hoc resurget, quia mortuū. Quēadmodū illud ipsum Christ[o] quoque docet, Granū fruměti cū cecidit in terram, nisi moriatur, solū manet: si moriatur autē, fructū copiose reddit. Hinc Paulus exēplum trahens, nō inquit, nō viuit, sed nō viuificatur, potentiā diuinam rursus cōiungens, docēsq; non terræ naturā, sed dominum esse qui omnia facit. Cur verò quod accōmodatius erat, inquis, nostrū semen in medium non adduxit? quādo nostra quoq; genitura à corruptione primor diū habet, nō minus q̄ grani? quia hoc minus respōdebat, illud magis: quærit totum quiddam quod pereat, nostrū verò semen pars est, igitur granū malebat. Præterea ex animāte mittitur hoc, & in animalis recipitur ventrē. Illud nō in carnē, sed in terram iactum in ea soluitur, prorsus vt ipsa corpora mortuorum. Accōmodatū igitur est magis: *Et hoc quod seminas, non corpus quod nascetur seminas.* Hactenus responsum est ei, qui num resurgāt: hīc autē ei, qui quali corpore resurrecturi sint, quærit. Quid est autē, nō corpus quod nascetur seminas? nō spicā integrā, neq; granū nouum, neq; enim de resurrectione iam disputatur, sed de ipso resurrectionis modo, quale corpus resurrecturum sit: exēpli gratia, talē ne, an melius splēdidiúsq;? Vtrunq; autē ab eodem exemplo probat, docētq; nō tale, sed pręcellētius rediturū, quorum hæretici nihil intelligētes, hunc nobis in modū insultāt: Aliud, inquiūt, cadit, aliud surgit, quæ resurrectio fit igitur? eius em̄ quod cadit, resurrectionē esse decebat. Vbi admiranda, vbi stupescenda illa vestra de morte victoria? Siquidē aliud cadit, aliud surgit, nec reddit em̄ mors vnquā quod abripuit captiuū. Hæc illi: quorū dictis videamus vt respondeat similitudo Pauli. Certè em̄ nō alia res seminatur, alia surgit, sed eadē melior. Ac ne Christus quidē hoc pacto, corpus idē recepit, aut primitiæ eorū qui resurgūt fuit, qui iuxta vos corpus, licet peccati immune, abiecit, aliud sumpsit. Vndénā igitur hoc? nā illud ex virgine quidē, hoc verò vnde? Vides cōmentum quo impingat? quò enim vestigia clauorū ostēdit? quia idē, puto, corpus crucifixū resurrexit: aut quid sibi Ionæ figura vult? nō alius enim absorptus, alius in terrā expositus rursum Ionas est. †Quid? q̄ eodem corpore, sed aliter cōparato resurgem[o], corruptionis indiciis scilicet & illa quæ sensu cōprehēdi potest crassitudine, in cœlestē quendam fulgorē mutatis. Sic scripturæ dicūt, Solue, inquit, tēplum hoc, & triduo ipsum suscitabo: nēpe quod soluebatur, idem & suscitauit. Vnde euangelista quod de sui ipsius corporis tēplo diceret, adiecit. Quid igitur Paulus? Nō quod nascetur, inquit, corpus seminas tu, hoc est, nō spicā. Nā & eadem est, & non eadem: eadem, quia substantia eadem: nō eadē, quia melior iam hęc, substātia quidem eadem consistēte, ornatu verò maiore, & vt vno verbo dicam, noua eadem resurgenre: siquidem hoc nisi fit, nihil resurrectione fuit opus, nisi præstātius quod cecidit, rediret. Quid enim demoliri domū necesse sit, nisi extruere splēdidiorem velis? Hoc igitur illis, qui eandē corruptionē esse putāt, respōdit. Hinc nequis aliud esse corpus suspicaretur, similitudinē datā exponit, nec spatiū auditori alio cōgitationē hinc transferēdi permittit, adeóq; nihil hīc oratione nostra est opus, ipsus sese exponit, *Nō corpus quod nascetur seminas tu.* Quid sit ipsum, audiamus. Statim enim subiunxit, *Sed [nudum] granum (exempli causa) tritici, aut alicuius ex cæteris:* [Hoc est, non corpus quod nascetur, id est, non ita vestitū: non granū (verbi gratia) tritici, aut alicuius ex cæteris quod calamum habeat & aristas.]

Phili. 3. d

Ioan. 12. c

Ioan. 2. d

†Quid autē etiā ipse dicebat. Soluite.

Ioan. 2. d

†verbis.

Deus illi dat corpus vt voluit. Rectè, inquis: sed istic est naturę opus. Cuius naturæ? dic mihi. certè & istic omnia deus facit, non natura, non terra, non pluuia, quod ipse quoq; significatur[o], terra, pluuia, aura, Sole, rusticanis manibus prætermissis: Deus, inquit, illi pro volūtate sua dat. Nō est igitur cur multis occūpēre, cur solicitè quo pacto sint inquiras, diuinā maiestatē, diuinā volūtatē audis: *Et vnicuique seminū proprīū corpus.* Vbi igitur est alienū? ppriū enim dat. Itaq; quū dicit, nō quod nascetur, seminas tu; nō hoc vult, qui substātiā aliā pro alia restitui dicat, sed præstantiorē, splēdidiorē. *Vnicuique enim seminū proprium est,* inquit, *corpus.* Hinc iam discrimē futuræ resurrectionis ostēdit. Neq; enim quia semina iacta in spicas omnia renascūtur, idem omniū etiā qui resurgūt status erit, quādo nec semina ipsa vim eādē tenēt, sed alia aliis sunt præstātiora. Ergo subiūgit, Vnicuiq; proprium corpus: neq; hoc est cōtētus, discrimen maius, & euidētius quærit: vt ne enim, quia resurrecturos, quēadmodum dixi, vniuersos audis, pari vniuersos etiā dignitate resurgere putes, obices huic cogitationi suprà præstruxit: in suo quisque ordine, inquit: & hīc magis etiam perspicuū reddit, *Nec caro eadem omnis est,* inquit: de seminibus quod dico, de corporibus eadē licet: subiungit igitur. *Hominū alia, alia pecorū, alia piscīū, alia volucrum. Sunt cœlestia corpora, sunt & terrestria, sed alia cœlestiū gloria est, alia terrenorū: alia Solis gloria, alia lunæ, alia stellarum: stella à stella gloria differt.* Et quid sibi verba volūt? cur quum de resurrectione disputatio instituta sit, in Solis mētionē delabitur & stellarū? Nō delabitur, nec abreptus instituto est: absit: adhuc inhęret, resurrectione asserta discrimē esse resurgētum ingēs probat, vna sit resurrectio licet. In duo igitur hoc vniuersum, cœlestia, terrestria secat: quòd illa porrò resurrectura sint, fruměti similitudine mōstrauit, sed quòd non eadem omnia gloria, hinc iā docebit. Vt enim resurrectiōis spes sublata semel, supinos: sic iisdem rebus credere dignatos vniuersos īri, secordes reddat. Vtrūq; igitur, illud quidē suprà, hoc deīceps iā emēdauit: ordines autē fecit duos, piorū, impiorū: eos rursus in mēbra quędā secat, nec pios cū impiis, nec pios planè cū piis, aut impios cū impiis eadē cōditione futuros docēs. Prima igitur piorū & impiorum sectio est: Cœlestia quædam corpora sunt, inquit, quædā terrestria: impios per hęc, per illa pios significare volēstiā impiorū discrimē attexit, Nō omnis, inquit, caro eadē est, sed pisciū alia, alia volucrū, alia pecorū: corpora sint omnia licet, sublimiora, inferiora tamē aliis alia sunt. In vita, in apparatu similiter habet. Hīc ad cœlestia redit: alia, inquit, Solis est, alia lunę gloria. Vt in terrestrib[o] em̄, sic in cœlestibus quoq; diuersitas quędā est nō parua, prorsus ad extrema vsq; puadēs Nō em̄ Soli luna, aut luna stellis differt modo, sed stellæ stellis, omnia sint in cœlo licet, tamē gloria visuntur alia aliis maiore. Quid igīt hinc proficiemus? quod in regnō qui sint omnes, nō eadē omnes regni gloria fruūtur: in igne qui sunt omnes, nō eadē omnes supplicij crudelitate cōquentur. *Sic igitur & mortuorū resurrectio,* inquit, discrimine scilicet ingēti. Hinc illā iam satis comprobatam disputationem mittens, ad resurrectionē & resurgēdi modum redit, *Seminatur in corruptione,* inquit, *resurgit in incorruptibilitate.* Vide ingeniū, de seminibus loquens, vocibus vtitur corpori propriis: Non viuificatur, inquit, nisi mortuū: de corporibus autem, seminū nomina vsurpauit, Seminatur, inquit, in corruptiōe, surgit in incorruptibilitate: nō, inquit, nascit, sed surgit, ne terræ opus putares. Semētē hic nō id quod in vtero maturescit vocat, sed illā in terrā mortuorū corporum tumulationē, dissolutionē, cinerē. *Vnde in ignominia seminatur,* inquit. Quid fœdius enim cadauere iā putrido cogitari potest: *Resurget in gloria, seminatur in infirmitate.* Nam trigesimus dies nō abit, quin cōputtuerit totū: durare ne vnum quidem diē, aut cōtinere se caro potest? *Resurget in potentia.* Nihil em̄ tū †supererit horum:] vnde vtriusq; generis vsus est exēplis, ne si quis incorruptibilitatē, gloriā, †pœnam] audiat, nullū esse resurgētū discrimē putet. Omnes enim in incorruptibilitate, in gloria, in potētia eius incorruptibilitatis surget quidē, sed nec dignitate, nec securitate pari. *Seminatur corpus animale, resurget corpus spiritale:* [*est corpus animale, est & corpus spiritale.*] Quid ais? ergo nūc spiritale nō est? Spiritale quidē, †sed animale magis.] Sæpe em̄ nūc quidē spiritus gratia, peccātibus nobis absistit: ac vt præsto sit mēti quidē nostræ, tamen vita in carne interim est spiritū ignorante. Istic verò nō itē, sed cōstāter spirit[o] beatorū carni assistit, eritq; penes hūc imperiū, etiā anima tū præsente: atque hoc per spiritale significauit: aut agibilius certè tenuiúsq;, & quod aura vehi possit, futurum dicit: aut fortasse vtrūque. Quod si, mihi parū credis, cœlestia corpora splēdida illa, hacten[o] durātia, æterna trāquillitate cōsistētia vide. Credésq; deinceps, etiā illa nostra corruptibilia, incorruptibilia vt sint efficere deū posse. Imò his quæ oculis cernuntur præstantiora. *Quemadmodum scriptum est,* inquit, *factus est primus Adā, in animā viuētē: extremus, in spiritū viuificātē.* Tametsi illud est scriptū quidē, hoc nō est: trāstulit tamē ab ipso rerū euētu, quod ferè solet, quæ etiā prophetis est cōsuetudo. Iustitiæ ciuitatē vocatā īri Hierusalem, propheta dicit, nec est vocata tamē. Quid ergo? mētitus est propheta? nequaquā. Sed rerū euentū notauit. Christū item Emmanuel, quod ne ipsum quidē cōtigit tamen, sed res ipsæ voces has mittūt. Eodem hīc pacto, Extrem[o] Adā in spiritū viuificātē: hæc eò dicit, quia vtriusq; vitæ symbola pignoráq; prętetierūt, præsentis quidē, Adā: futurę verò, Christus: quia enim vera bona in spe nostra posita sunt, ipsum principiū bonorū prętetiisse, fontē & radicē comparuisse docet: quòd si fons, si radix nota omnibus est, de fructu dubitari nō potest: vnde, Extremus, inquit, Adam in spiritū viuificātē: & alibi, Viuificabit, inquit, mortalia corpora vestra, per spiritū ipsius, vos inhabitātē. Ergo qui viuificat, spiritus est. Deinde ne quis quęrat, cur antiquiora malā sint: & ea quę ad animalē nostri partē attinēt, prętetierint tota, nō cœperīt solum: quę ad spiritū autē, cœperint modo: vtriusq; rei principia

†nō enim air, dicetis vos.

Hic sup. c

Gen. 2. b

Zach. 8. a

Esa. 7. c

Mat. 1. d

Rom. 8. d

principia sic ordinata fuisse docet. *At nõ erat primum*, inquit, *quod spiritale, sed quod animale, spiritale post*. Cur autẽ id ita sit, non adiũxit, diuina ordinatione cõtẽtus, ipsum rerum euentũ, certissimũ diuinæ dispẽsationis testem arbitratus, tum res nostras ad meliora semper festinare docens. Nam si quæ minora sunt, exitũ aliquãdo suũ obtinuerũt, quãto maiori cum fiducia expectãda nobis sunt præstãtiora bona? Quia igitur tãtis iam olim bonis fruituri sumus, in eũ nos ordinẽ, qui Solis instar lucet, alacriter inseram°, mortuos ne lugeam°, sed perditè potius ex ista vita soluẽtes: imitemur agricolas, qui cum dissolui granũ vident, nihil turbãtur: vbi superstes, solidúmq; & integrũ in agro iacet, metuũt, tremũt: mox vbi dissolutũ iam conspicantur, gaudẽt, futuræ enim sationis exordiũ est, solutum granũ: Ita nos cũ corruptibilis illa nostra domus ruit, gaudeamus, cũ homo seminetur. Nec mirere, q̃ sepulturã semen vocet, satio est multo optima. Vulgarem enim hãc nostrã sationem mors, labores, pericula, curę cõsequuntur: illã, si rectè viuamus, premia, coronæ. Et hãc quidẽ, corruptio, mortalitas: illam, immortalitas, incorruptibilitas, & mille præterea bona comitãtur. In hac cõplexus, voluptates, somnus: in illa, vox vna de cœlo descẽdẽs, cõfertim omnia fœcundat: hîc qui surgit semel, in ærũnosam istã vitam non reducitur vnquã: dolor, tristitia, gemitus, mala omnia ponũtur. Sed herũ qui ædibus tuis præsit, quęris, & ob hoc mariti obitũ deploras. Ad communem omniũ præfectũ, cõmunem saluatorẽ, communem patrem deũ, ad ista auxilia nunquã vincẽda, ad expedita præsidia, protectionẽ quolibet tẽpore loco præsentaneam, vndiq; te vallãtem cõfuge. Sed desiderabilis est & gratiosa cõsuetudo, noui. Quòd si reputabis rectè dolorẽ, deinde quis ille sit qui abstulit, apud te cogitaris, † si quàm fortiter oppetiit,] volũtatẽ istã sacrificiũ exhibes deo, & euadere procellã istã facilè potes, & quod tẽpus solet, id efficies ratione tu & philosophia. Quòd si in lachrymas diffluas tota, cessabit nihilominus cũ tempore dolor, & præmiũ tu nullũ reportabis. Istã rationẽ vbi inueris tecũ, exẽpla collige illa præsentis vitæ, qualia passim in scriptura legũtur. Cogita quòd Abrahã filiũ suum mactauit, &neq; fleuit, nec verbũ acerbũ vllũ emisit. Rectè inquis, sed Abrahã. Atqui tibi maior est propositus labor. Iob verò, fleuit ille quidẽ, sed quod satis erat patrẽ liberorũ amãtem, & mortuos curãtem. Quod verò nũc facimus nos, hostiũ est potius & inimicorũ. Neq; enim si tu amico ad regnũ vocato, coronatóq; lachrymeris, pectus tũdas, amicũ esse te coronati quisquã credat, sed inimicũ, sed hostẽ. Ego verò iam nõ illũ doleo, inquis, sed meipsum. Atqui ne hoc quidẽ amãtis est, ad istã solicitudinẽ reuocatum illũ, aut huic miseriæ subiectũ, in mari fluctuantẽ esse propter te vellę, cui coronari, appellere, & in ipso portũ sedere licet. Sed quò abierit, inquis, ignoro. Ignoras? Vel rectè vixit, vel secus: vtrinq; quò profectus sit, constat. Idipsum est quod perturbat, inquis, quia discesserit peccator. Sũt hęc suffugiũ & pretextus. Nã si tu idcirco mortuũ doles, formare, cõponere viuẽtẽ oportebat. Verũ tuas tu vices, nõ huius deploras. Abierit peccator sanè, gaudere decet, peccata impedita esse, & non accumulatũ malũ, nitíq; quãtũ fieri potest, vt iuuetur nõ lachrymis, sed prece, supplicationibus, eleemosynis, oblationibus. Nõ est temerè hoc excogitatũ, nec frustra memoriã mortuorum inter sacra mysteria celebramus, aut accedimus, pro istis agnũ illũ iacẽtem & peccata mũdi tollẽtem deprecãtes, sed vt his cõsolatio hinc aliqua fiet. Nec temere qui altari assistit, inter horrenda mysteria clamat, Pro omnibus in Christo dormiẽtibus, & pro his qui memoriã celebrãt illorũ. Nam nunquã ista fiant, neq; hæc dicãtur, [si pro illis cõmemorationes non fierent.] Neque enim scena iam amplius nostra sunt, sed spiritus ordinatione fiunt. Opitulemur igitur his fratres, memoriã pro ipsis faciamus. Nam si Iobi illius liberos patris victima purgauit: quid dubites, è nobis quoque si pro dormiẽtibus offeramus, solatij quiddã illis accessurũ? Gratificari deus propter alios aliis solet, quod Paulus hic ostẽdit. Vt ex multis, inquit, personis, pro dono in nos collato, per multos gratiæ pro vobis agantur. Ne defatigemur mortuis auxiliũ ferẽdo, preces pro ipsis offerẽdo, communis totius orbis victima preces sunt. Hinc pleni fiducia, pro toto etiã orbe supplicamus, inter martyres, inter cõfessores, inter sacerdotes mortuos recẽsemus. Vnũ enim corpus omnes sumus, sint mẽbra licet alia aliis illustriora, vndiq; veniã ipsis impetrare licet, precibus pro ipsis effusis, muneribus datis, consortio eorũ inter quos velut cõmune corpus referũtur. Quid ergo doles? quid lachrymaris? cũ impetrandæ mortuo veniæ tot extẽt rationes. Sed hoc doles, quæ sola sis careásq; rectore. Hoc non est cur dicas, amittere rectorẽ deũ nõ potes, quãtisper hũc habes, cõiuge, patre, filio, affini quouis præstabit, vt qui superstitibus etiã his faciebat omnia tamẽ. Hæc tu cogita, & exẽplo Dauidis sic dicas, Domin° illuminatio mea, protector meus, quẽ timebo? quãdo tu pater orbis, iudex viduis es. Huius tibi præsidiũ deuince, magisque prospiciẽtẽ tibi senties, q̃ prius, quãdo scilicet in difficultate cõsistis. Sed filiũ amisisti. Nõ amisisti, ne dicas. Somnus ea res est, nõ mors: trãsitus, nõ interitus, peregrinatio ab humiliori loco ad altissimũ suscepta. Caue irrites deũ, sed propitiũ tibi redde. Si feres generosè, magnũ tibi ex ea re & mortuo ipsi solatiũ erit. Si feceris cõtrà, magis diuinã irã accẽdes. Nam si tu hero seruũ castiganti assistẽs indigneris, magis illũ aduersus hominẽ prouoces, credo. Caue igitur faxis, orãs potius age, qui illã tibi tristitiæ nubẽ dispergat. Dices quod beat° ille, Dominus dedit, dominus abstulit. Cogita quot sint qui equius suã sortẽ ferũt, qui nũquã nec liberos susceperũt, nec patres sunt appellati. Neq; ego sanè voluissẽ inquit. Quãto enim præstat, omnino nõ gustasse, quàm vbi gustaris, voluptate protin° cadere? Ne obsecro voces istas vsurpes, ne irrites etiã dominũ: sed pro his quæ habes, gratias age: p̃ his quæ nõ perpetuo habes, dominũ glorificato. Nõ effutiuit hoc quod tu Iob tã imprudẽter, non accipere prestitisse: sed etiã p̃ his gratias agit, Dominus dedit, inquit: p̃ his gratias agit, Dominus abstulit, In secula sit nomen dñi benedictũ. Sic vxorẽ litigãdo coërcet, ista admirãda verba profatus. Si bona susceپimus prius, inquit, de manu domini, mala non feremus? Et quãquã acerbior postea tẽtatio fuit, tamẽ ne sic quidẽ ille defecit, æquè generosè tulit, æquè dñm predicauit. Hoc tu quoq; fac. Cogita apud te ipsum, primũ nõ ab homine, sed à deo ablata, à deo facta, studiosiũsq; quàm abs te ipso cõseruata, vt qui rectissimè, quid ex re cuiusq; sit norit, nõ hoste, non insidiatore, sed patre. Cogita quot sint parẽtes, quibus liberi sui vitã acerbã & iniucũdam reddiderunt.

† *& quòd fortiter ferens.*

Gen. 22.b

Nota pro defunctis.

Psal. 16.a

† *dicit.*

Iob 1.d

Ibidem.

Iob 2.c

Quid

Quid ergo generosos non vides, inquis? Video sanè: Verũ etiã his rectius filius tuus habet. Sint em in precio licet, atqui incertus finis est. Qua de re iam nihil es anxia tu, nihil tremis, ne quid accidat, ne qua iterũ mutatio fiat. Eadẽ hęc de vxore interea & sedulo cogitato, pro omnib° domino gratias habeto. Cõiugẽ amisisti, dominũ glorificato: fortasse maiorẽ ad cõtinentiam reducere, maius ad opus vocare, isto te vículo liberare studet. Hoc pacto si philosophemur, simul & præsentẽ vitæ tristitiã discludemus, & futura bona cõgregemus. Quę vt omnibus nobis cõtingant, gratia faxit & benignitas domini nostri Iesu Christi, cui gloria in secula seculorum, Amen.

HOMILIA QVADRAGESIMA-secunda, Hieronymo Agnino interprete.

Primus homo è terra terrenus, secundus homo ipse dominus de cœlo.

Posteaquam de animali & spirituali, vtriusq; discrimine mõstrato, disseruisset: terrenum iam & cœlestem hominẽ vocat, alia rursus differentia allata. Quarũ prior quidem illa ad pręsentem futurámq; vitam: hęc vero ad eam quę ante gratiam extitit, & post gratiam futura est, pertinet: atq; hanc in optimo vitæ genere cõstitutã esse dicit. Ne vero (quod modo dixi) resurrectione confusi, vitę & sedulitatis essent securi, denuo hic illos ad certamen inducit, & ad virtutẽ cohortans: Primus, inquit, homo è terra terrenus est, secũdus homo ipse dominus de cœlo: in vniuersum quicquid huius est, hominẽ quidẽ vocãs, sed hoc tamẽ à præstãtiore, illo à deteriore denominato. *Qualis enim terrenus ille*, inquit, *tales & hi qui terreni sunt*: id est, sic peribunt, & morientur. *Rursum qualis ille cœlestis, tales & hi qui cœlestes sunt*: hoc est, eundẽ in modũ immortales, æternáq; gloria clari. Quid igitur? inquis, an nõ mortu° est hic ipse quoque? Sanè quidẽ, verum incommodi inde nihil accepit, quin ipsam mortẽ hoc potissimũ modo peremit. Viden' vt per mortem eius etiã resurrectionis illud dogma cõfirmet? Cum igitur (quod dudum monui) principiũ rei adeoq; caput habeas, de corpore vniuerso nihil iã amplius dubitare iubet, & salubertimã viuendi doctrinã iam hinc sedulo inculcat. Exempla vero sublimis istius philosophicæq; vitæ, tũ eius quę ab hac diuersa est, ponẽs, vtriusq; originẽ, illius Christum, huius Adam adducit. Quam quidẽ ob causam nõ simpliciter è terra, inquit, est, sed terrenus: quasi dixerit crassus, rebúsq; deditus pręsentib°. de Christo cõtrariũ dicit, ipse vero dominus de cœlo. Quòd si hic sint qui obiiciãt, Christũ corpus nõ habuisse, eo q̃ de cœlo esse dicatur, his quanquã satis superq; os obstruãt quę hactenus à nobis dicta sunt, tamẽ nihil obstat quo minus hoc quoq; loco eos cõpescamus. Quid igitur? dũ ait, ipse dominus de cœlo, naturámne, an optimã illã vitæ rationẽ intellexit? Enimuero manfeistũ cuiq; est, q̃ vitæ rationẽ. quocirca subiicit, *Quemadmodum gestauimus imaginẽ terreni*: hoc est quemadmodum patrauimus mala: *gestemus & imaginem cœlestis*: hoc est, operemur bona. Sed missis aliquantisper his, istuc abs te lubens interrogarim, num quod ex terra terrenum dixit, & ipsum dominũ de cœlo, de natura dictũ videatur? Sanè inquis. Quid ergo? itáne terrenus solũ erat Adam? nec pręterea quicquã obtinebat sublimioris illius & incorporalis naturæ, quã nũc animã, nunc spiritũ scriptura vocat? Nemini equidẽ obscurum & hanc eum habuisse. Sic igitur neque domins, licet ex cœlo dicatur, ẽ supernis tantum erat, quoniã quidem carnẽ quoq; erat indutus. Ergo quod dicit, huiusmodi est. Quemadmodũ gestauimus imaginẽ terreni, mala scilicet opera, gestemus & imaginẽ illius cœlestis, vitã viuamus supernis conuenientem. Quòd si de natura sit dictmu, quorsum exhortatio & consilium pertinebat? Vel hinc itaq; liquet, de vitæ instituto dictũ istuc accipiendũ. Quapropter ita quoq; sermonẽ instituit, vt & cõsulat, & similitudinẽ appellet, vt qua declaret de operibus se non de natura loqui. Etenim terreni eam ob causam sum°, quia mala perpetrauimus: nõ quia terreni ab initio creati sumus, sed quia peccauimus. Primò omniũ peccatum extitit, ac tum demũ mors est insecuta, & illud itẽ: Terra es, in terrã reuerteris. vniuersa deniq; afflictionũ multitudo irrupit. Neq; em ex terra natũ esse (cum eiusdem massæ & cõspersionis ipse quoq; dñs extiterit,) sed terrena perpetrare, est quod terrenũ efficit: quemadmodũ cœlo digna operari, est quod cœlestẽ reddit. Sed quorsum attinet in cõfirmandis his frustra occupari, eũ pergens Apostolus ipse sensum nobis explicet, his quidem verbis. *Hoc autẽ eo fratres dico, quòd caro & sanguis regni dei hæreditatẽ cõsequi non possunt.* Vides vt sui inter pres (quod fere solet) multis nos difficultatib° liberet? Carnẽ nãq; hic opera illa mala appellat: quod ipsum etiã alibi sæpe facit, velut cũ ait. Vos vero nõ estis in carne. & iterũ, Qui in carne sunt, deo placere nõ possunt. & hic rursus, Hoc autẽ dico fratres, &c. Planè igitur aliud nihil vult, q̃ ideo se hæc monere, qui discas operibus malis ad dei regnũ nõ peruenirí. A resurrectione em ad regnũ sermone deflexo subdit, *Neque corruptio incorruptibilitatis hæreditatẽ accipit*. id est, malitia gloriã istam non attingit, & rerum incorruptibiliũ fruitionem: nam frequenter hoc nomine malitiam notare solet, vt cum inquit, Qui seminat in carne, ex carne metet corruptionẽ, &c. Quòd si de corpore accepisset, nõ de operibus prauis; nõ vtique corruptionẽ dixisset. neq; enim corpus corruptionẽ appellat, quãdoquidẽ corruptio nõ est; sed corruptibile. Quare cum pergit de corpore loqui, nõ corruptionem esse, sed corruptibile dixit. Oportet enim corruptibile hoc, inquit, induere incorruptibilitatẽ. Postquã igitur susceptã de vita admonitionẽ absoluisset, ex more materiã materiæ annectens, cœptũ de corporũ resurrectiõe sermonẽ rursũ aggreditur, hoc pacto: *Ecce mysteriũ vobis dico, &c.* Stupendum quiddã & arcanũ, quódq; nõ omnes nosserit, dictur° erat, quo quidem quòd arcana promat, haud leui in precio illos apud se fuisse declarauit. Quale igitur est quod dicit? *Non omnes quidẽ obdormiemus, omnes immutabimur tamẽ.* Quod sic intelligendũ: nõ moriemur omnes, omnes tamen immutabimur, etiã hi q̃ nõ moriũtur, mortales enim & hi. Ne igitur si mori, inquit, cõtingat, ob id terreare, tanquã non resurrecturus. Sunt enim quidã, sunt qui etiam hoc subterfugient: quibus ad resurrectionem illam non erit hoc satis tamen: verum illa corpora nondũ mortua etiã immutari, & incorruptibilitatẽ cõsequi nihilominus oportebit. *In puncto temporis, in momento oculi, per extremã tubam.* Quãdo enim de resurrectione pluribus disserũdat, cõmodùm admodũ & opportune, quod vehementer mirandũ & incredibile videri poterat, cõmõstrat. Neq; enim q̃ corpora hęc vbi cõtabuerinẽ

Gen. 3.d.

Rom. 8.b.

Ibidem.

Galat. 6.b

resurrectura sint, neq; quòd multò prestantiora futura illa quæ ex putrefactis resurgẽt, neq; q; sortẽ longe meliorẽ expectent, neq; quod suum quisq; sit accepturus, quod alterius sit nemo, admiratione solum dignũ fuit, sed magis illud q; tot & tãta quę omnem rationis captũ mentẽq; planè superãt, omnia futura sint tẽporis puncto, hoc est, breuissimo tẽpore: quod manifestius etiã declarãs, in momẽto, inquit oculi: quasi dicat ad motũ palpebræ. Iam vero quãdo magnum quiddã & stupore plenũ dixerat, tot videlicet tãtasq; res tam celeriter euenturas, fidẽ verbis facturus demonstrationem euidentẽ adducit. *Canet enim & mortui resurgẽt incorruptibiles*, inquit, *nósq; immutabimur.* Illud, nos, nõ de seipso, verũ de omnibus tum in vita repertis intelligẽs. *Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptibilitatem.* Etenim ne quisquam eo audito, quòd caro & sanguis regni dei hæreditatẽ consequi nequeant, nõ surrectura corpora putaret, adiecit: Oportet corruptibile hoc induere incorruptibilitatẽ, & mortale hoc immortalitatẽ. Corruptibile igit corpus illud & mortale, corpus quidẽ permanet (ipsum enim id quod induitur, est) mortalitas vero atq; corruptio, immortalitate & incorruptibilitate subeũtib⁹, euanescẽt: itaque in posterũ nihil ambigas, quì æternum viuere corpus possit, cũ audieris incorruptibile istuc futurũ. *Vbi vero corruptibile hoc induerit incorruptibilitatẽ, & mortale hoc immortalitatẽ: tũc fiet sermo qui script⁹ est, Absorpta est mors in victoriã.* Post quã magna & arcana illa deprędicasset, rursus fidẽ, idq; ex prophetia orationi facturus, absorpta est mors, inquit, in victoriã: id est, in finẽ & euersionẽ, vt plane nihil eius reliquũ sit, neq; reuertendi spes appareat vlla, mortalitate scilicet per immortalitatẽ deiecta. *Vbi tuus mors aculeus? vbi tua inferne victoria?* Vides animũ generosum? Iam igitur velut de victoria triumphãs, & afflat⁹ futura quasi pręterita quodãmodo cernẽs, mortem irridet, atq; insultat prostratę, deiectumq; in caput triũphali vocę inuehit, strenue in hęc verba exclamans, Vbi tuus mors aculeus? vbi inferne victoria tua? Nimirũ transiit, periit, euanuit penitus, adeoq; frustra hic laborasti. Neq; enĩ armis modo illã exuit, ac deuicit, sed prorsus aboleuit, & in nihilũ redegit.

Aculeus autẽ mortis peccatũ, potentia vero peccati lex. Vides de corporali morte sermonẽ esse? cõsequens ergo & de resurrectione corporali intellexisse: etenĩ nisi resurrectura illa sint, qua ratione mors dicetur absorpta? præterea vero quomodo peccati potẽtia lex? Aculeũ enim mortis esse peccatũ, idq; multo grauiõ malũ ipsa morte, vtpote in quo suas illa vires habeat omnes, iam manifestũ est. Sed quì peccati potentia dicitur esse lex? Quia hanc citra, imbecille peccatum ac impotens est, & quanquã aliquid quidẽ operetur, nõ ita tamen † condẽnare] potest. malũ quidem perpetratur, manifeste vero nondũ apparet. Quare non parum momenti attulit lex, qua & peccata innotuerunt, & pœna est †cõstituta.] Porrò autẽ quod interminando lex peccatũ auger, redditq; conspicuũ, nõ in illa, quemadmodum nec in medico, sed in eo qui pharmaco abutitur, culpa hærebit: quãdo & præsentia Christi Iudæos magis etiã offendebat, neq; tamẽ hanc nos propterea reprehẽdimus, sed miramur potius, & illos vehementer odimus, qui vnde iuuari cõueniebat, dãnũ acceperint. Proinde ne lex peccatũ cõfirmaret, Christus illam vniuersam impleuit, cum ipse extra peccatũ esset. Atqui hic rursus cõsidera, vt

Osee.13. & Hebr. 2.d.

†cõdẽnari

†auctæ.

A resurrectionẽ habet. Si enim peccatũ causa est mortis, Christus vero peccatũ aboleuit, & nos ab eo per baptisma suũ liberauit, & post peccatũ compescuit etiã legẽ, qua durante illud subsistebat: quid de resurrectione porrò dubitas? Quì enim in posterum mors dominabitur? an per legẽ? atqui hæc est abolita. An per peccatũ? sed hoc sublatũ est. *Deo autẽ gratia, qui dedit nobis victoriã per Iesum Christũ.* Nam ipse trophęũ statuit, coronarũ nos participes fecit, idq; nõ ex debito, sed ex gratia & misericordia. *Itaque fratres stabiles sitis, & immobiles.* Iusta & cõueniẽs admonitio est. Nihil enim tantopere perturbare solet, q̃ putare se frustra & in vanũ adfligi. *Abundãtes in opere domini semper:* hoc est, vita syncera, nõ dixit, operãtes bonum: sed, abundantes, quò scilicet sponte, & ex abundãti peragamus istud, & stadiũ aliquando transiliamus.

B *Cũ sciatis quòd labor vester nõ est inanis in domino.* Quid? laborem rursum narras? labor est, sed qui pręmiũ habeat coniunctũ cœleste. Siquidẽ primus ille post relictum paradisum labor, pœna peccati fuit: hic vero noster, [imago] est præmiorũ futurorũ. † Itaq; labor hoc nõ est, diuino scilicet præsidio frui:] quamobrẽ addidit, in domino: nã ille prior eo pertinebat vt pœnas daremus, hic vt futuris bonis fruamur. Itaq; dilecti ne stertamus: nõ est enim, nõ est profecto cur desides, voluptuarios, aut molles regnũ cœlorũ consecuturos arbitremur. Sed iucũdũ esse debet, si corpore depresso & castigato innumerabilib⁹ molestiis & laborib⁹ perferẽdis, bonis istis aliquãdo ꝓfruamur. An non cõsideratis inter cœlũ & terram quantũ interfit? quãtum præstitutũ nobis bellũ? Deinde q̃ ad malitiã pronus sit homo, quàm vndiq; peccatũ circunstet, quot deniq; in medio laqueĩ sint, nõ cogitatis? Quid igitur tot & tantas aliunde cõtrahimus curas, cum tot sint quas sua spõte natura nobis inseuit, quib⁹ plurimũ negocij ipsi nobis facessimus, & onus reddimus multo difficillimũ? Non erat satis pro corpore, pro vestibus, pro familia esse solicitos? nõ sufficiebat cura rerũ necessariarũ? atqui ab his dehortatus est Christus, cũ inquit, Ne sitis soliciti vitę vestræ quid edatis: neq; corpori vestro quib⁹ induamini. Ensupra victũ necessarium vestitumq; solicitos esse nõ decet: adeóq; nec diei quidẽ posteræ. Qui ergo tãtũ malorũ onus subeuntes obruũt sese, quãdo putas remergere possunt? Ignoras alicubi Paulum dicere, Nemo militãs cura victus distrĩguitur? Nos vero deliciamur, ingurgitamur, inebriamur, ꝓpter nihili res sustinemus patimurq; multa, in cœlestib⁹ torpemus, & pigrescimus. An nescitis nostrã promissionẽ esse quiddã homine maius? non est cur humi repẽs cœli vertices aliquãdo cõtingere speret. At nos non modo secũdum hominẽ data opera viuimus, verũ ipsis etiã brutis sumus deteriores. Ignoratis, †quo in loco sumus cõstituti?] Non perpenditis verborũ etiã & cogitationũ à nobis rationẽ exigi? atqui nos ne factorũ quidem gerimus curã. Quicunq; aspexerit mulierem, inquit, [ad concupiscendũ eam,] iam adulterium cum ea cõmisit: sed tamẽ quibus reddere vel la sciuentiũ oculorũ rationẽ necesse est, nõ dubitãt re ipsa ipso crimine cõspurcari. Quicunq; dixerit fratri suo fatue, in gehennã incidet: nos autẽ mille opprobriis cõfundere fratrẽ, mille insidias struere nõdum desistimus. Qui, inquit, amantem redamat, nihil maius Ethnico præstitit. At nos etiã iis inuidemus. Quam ergo habituri sumus veniã, quãdo vetera illa omnia

†materia.

†Itaque labor qui fuerit, in hac ratione tum quòd diuino fruimur fidei.

Mat.6.d.

2.Tim.2.

Ibidem.

Ibidem

D

omnia superare & relinquere iussi, nõdum quod minimum etiã est, rectũ vitæ statũ sumus ingressi? Quæ nos ratio excusabit? Quis pœnã dãtibus astabit laturus opem? Nemo scilicet. Sed necessum fuerit miserè tortos, cũ ploratu & stridore dentiũ in tenebras exteriores illas, in dolores ineuitabiles, in nũquam extinguẽdos cruciatus trãsmitti. Quapropter oro atq; obsecro vos, adeóq; ad genua supplex procumbo, dum quantũuis exigua vitę portio superst, acquiescite dictis, cõuertamini, emendemini in melius: ne instar illius diuitis, vbi hinc migrauerimus, nihil ꝓfuturas illic lachrymas fundam⁹, & lugeam⁹ frustra: siue enim patrem habeas, siue filiũ, siue amicum, siue quẽcunq; alium, qui spẽ in domino ponat, nemo horũ de operibus propriis te accusatũ liberabit. Nam eiusmodi illic iudiciũ exercetur, ex suis quisq; factis iudicatur, neq; aliter saluatur istic quisquam. Et hęc quidẽ moneo, nõ qui afficiam tristitia, aut in desperationẽ adducã, sed ne vanis & inutilibus spebus lactati, hoc aut illo fidẽtes, propriam virtutem negligamus. Etenim si segnes tardauerimus, nec iustus, nec propheta, nec apostolus nobis vllus patrocinabitur: sin seduli fuerimus, satis magno operũ nostrorum patrocinio freti, summa cum fiducia hinc discedemus, & quę diligentibus dominũ reposita sunt, bonis perfruemur, quibus vt potiamur omnes, gratia & misericordia contingat domini nostri Iesu Christi, cũ quo patri simul & spiritui sancto gloria sit in secula, Amen.

Luc.16.f.

B

HOMILIA QVADRAGESIMA tertia, Ioanne Fichardo interprete.

Cap. xvi.

Aeterum de collatione in sanctos, quẽadmodũ ordinaui ecclesiis Galatiæ, ita & vos facite. Cũ absoluisset tandẽ institutam de dogmatis orationẽ, essẽtq; iam ad eam partẽ quæ mores propius attingit digressurus: cætera quidẽ missa facit omnia, & ad ipsum bonorũ summũ cõcedit: de eleemosyna videlicet instituens sermonẽ. Neq; vero de moribus in vniuersum agit ille, sed de vna hac eleemosyna cũ esset locutus, desinit. Et quidẽ nusquã hoc alibi fecisse illum reperire est, verum in aliis epistolis ita ferè solet, vt & de eleemosyna, & modestia, & mansuetudine, & fortitudine, adeóq; reliquis simul omnibus virtutibus disserat. Quæ causa fuit igitur, cur hoc loci vnam hanc partẽ omniũ vice, quæ ad mores pertinẽt, tractaret? Ea nimirũ, quod ex illis quę recẽsuit prius, pleraq; ad hoc etiã institutũ facere putaret: cuius generis ea sunt, cum scortatorẽ castigaret, cum publice litigantes coërceret, cũ bibones & helluones pertereret: cũ factiosos, cõtentiosos, ambitiosósq; cõdemnaret, cum grauissimo isti domini iudicio eos qui sacra mysteria indigne accederent, mandaret: cum de charitate tam copiose diceret. Eapropter igitur eius solũ, quod necesse in primis erat, de iuuandis scilicet sanctis, facit mentionẽ. Animaduerte vero solertiam viri: cum de resurrectione iam persuasisset, adeóque alactiores reddidisset, tum illud deinceps subiungit.

Supr.9.b. Tametsi superius eadẽ monuisset, cũ diceret: Si nos vobis spiritalia seminamus, magnum est, si nos vestra carnalia messuerimus? Et quis plantat vineã, & de fructu eius non edit? Verũ cum tantã huius officij excellentiã nosset, nihil grauatur in ipso etiã epistolæ fine hoc ipsum apponere. Collationẽ vero collectionem vocat, ab ipso statim initio rem facilẽ reddens: nam cum ab omnibus in cõmune confertur, tolerabilior erogatio singulis euadit. De hac autẽ collatione loquens, non protinus ait, Quilibet vestrum apud seipsum seponat thesaurizãs (atqui illud cõsequens erat) sed præfatur, *Quemadmodum ecclesiis*, inquit, *Galatiæ ordinaui.* Tum istuc subiunxit: ad æmulationẽ videlicet eos, aliorum recte factis cõmemorandis, impellens. Hoc etenim forma narrationis proposuit, quod ipsum etiã ad Romanos scribens, fecit. Eodẽ nanq; modo apud illos quoque sub prætextu profectionis suæ ad Hierosolymã, de eleemosyna sermonẽ videtur induxisse. Dicit enim, Nunc autẽ proficiscor Hierosolymã, ministrans sanctis. Visum est enim Macedoniæ & Achaiæ cõmunicationẽ aliquã facere in pauperes sanctos. Sed hos quidẽ Macedonũ & Corinthiorũ, illos autẽ Galatarum exemplo exhortatur. *Quemadmodum enim*, inquit, *Galatiæ ecclesiis ordinaui, ita & vos facite.* Etenim erubescendũ illis de cætero erat, si inferiores Galatis essent futuri. tum vero nõ ita, hortatus sum, vel dedi consiliũ, inquit, sed ordinaui: quasi vehemẽtius quiddã. Præterea neq; vnã, duásve, aut tres adduxit vrbes, verũ vniuersam gentẽ. Quod idem & doctrinã cõmendaturus facit, dicens: Quẽadmodum & in omnibus ecclesiis sanctorũ. Quòd si ad doctrinæ illud fidem cõfirmationémq; validum erat satis, multo nimirũ magis ad virtutũ æmulationẽ firmum erat futurũ. Quid fuerat igitur quod ordinasse se dixerat? *In vna sabbatorum (hoc est, die dominica) vnusquisque vestrum apud se seponat, recondens quicquid commodum fuerit.*

Ecce vero quàm commode ab ipso præterea tempore hortatur. Etenim satis apta dies erat, quæ ad erogandam eleemosynã hortaretur. Est igitur eorum quæ dicit, hæc sententia, Memores estote † quorũdã die illa.] Ineffabilia etem bona, adeóq; radix & initiũ vitæ nostræ in ista extitit. Non equidẽ q; ad exercendam misericordiam tempus hoc cõmodum sit solũ, verum q; & requiem habeat, & à negociis libera sit, & mens laboribus tum vacans, ad cõmiserationem facilius & cõmodius impellatur: magnam deniq; vim quandã illa tam tremendorum & cœlestiũ sacrorum communicatio secum ferat. *In illa igitur vnusquisq; vestrum.* Non simpliciter ait, hic aut ille, sed vnusquisq; siue is pauper fuerit, siue diues, siue fœmina, siue vir, siue seruus, siue liber. *Apud seipsum ponat recondens.* Non inquit, in ecclesiam ferto, (ne si exiguũ sit, erubescãt) verũ paulatim ex modicis collectionibus locupletes & augeas collationem, atq; cum ipse aduenero, mihi exhibeas: interea vero apud teipsum istã repone, & ecclesiam tibi constitue domum tuam, arculam vero gazophylacium, & sic ipse sanctarũ fias diuitiarũ custos, & tuo ipsius suffragio miseris œconomus designatus. Ipsa autẽ misericordia hoc te sacerdotio initiabit, illius symbolũ certe istud est gazophylacium nunc: sed symbolũ quidem manet, res autem ipsa nequaquam. Nec ignoro multos assidentium rursus hic exorituros nobis, & eum ad modum reprehensuros, qui de his rebus verba faciamus. Ne obsecro, † ne cessa grauis & molestus auditoribus esse,] cõmitte rem arbitrio cuiusq;, relinque sentẽtię & volũtati auditorum, cõfundis tu saltẽ nos, & rubore afficis. Verum ab istis tamen ego sermonibus nihilo magis mihi tẽperabo. Nam nec Paulus ipse erubuit huiusmodi rebus instanter obturbare, & mendicantium verbis vti. Siquidem enim sic dixissem, † Si quid dedẽtis mihi, si quid in domum attuleris meam.] fortasse pudere tum deceat orationis. Imò vero ne tum quidem. Nã qui sacrario, vt ille inquit, assistunt, accipiunt cum sacrario

quẽnam die illa fitis consecuti.

† ne sis grauis & molestus auditoribus.

† Mihi des, in domum meã afferas.

supr.9.b

crario partē. Atq; cauillari quis posset istud tāquam in rem priuatam dictū: Ego vero propter pauperes dictum puto. Imò nec propter pauperes, sed propter vos largientes. Libet igitur hic mihi libere loqui. Nā cur obsecro pudeat dicere? Domino esurienti dato, nudū illū vestito, circumeuntē hospitē foueto. Dominum sanè tuū non puduit, dum hic in terris ageret ita loqui, Esuriui, & nō dedistis mihi ad edendum: illum inquā, qui nullius rei indigebat, nullo opus habebat. Et me horū pudeat vel pigeat? Absit, diabolicus pudor est, quē ego nihil hic morabor, sed libere dicā, Date pauperibus: ídq; vehementiori etiam q̄ pauperes ipsi voce. Quod si quisquā vere obiiceret, hæc in rem nostrā nos loqui, huc istam persuasionem pertinere, sub prætextu pauperū nos lucro inhiare: Nō reprehēdi solū hęc oratio merebatur, sed profecto sexcentis etiā fulminibus obrui sim dignus. Indignum enim vitæ iudico, quisquis istuc ausit. Nunc vero cū gratia domini, vobis nihil ꝓpter nosipsos simus molesti, verum euangeliū gratis adeo prædicemus, licet nō laborantes quēadmodū Paulus, sed alioqui re domestica sufficienter instructi, licebit liberrime loqui mihi, & dicere, Date pauperib⁹: nec ab hac voce sum destiturus. Illis autem qui dare detrectauerint, sanè q̄ molestus ero accusator. Etenim si sim † miles ipse & cōmilitones habeā,] nequaquā verecūdaturus essem his cibū rogare, vt qui salutis vestræ in primis auidus sim. Vt vero validior & efficacior sermo reddatur meus, suffragatorem mihi Paulū assumam, & cum illo dicam, *Vnusquisque vestrum apud seipsum deponat recondēs, quod fuerit cōmodum.* Animaduerte hic obiter illius comitatem, cum non dicat tantum aut tantum, verum quicquid cōmodum fuerit, siue multū id fuerit, siue parum: pręterea nō dixit quod lucratus quisq; sit, sed quicquid sors tulerit vniuscuiusque: ostēdens à deo suppeditationem illam esse debere. Neq; hoc solum, sed facilē præterea reddit collationem, dum nō vno tēpore iubet cōferri: eo enim dum paulatim colligitur, fit vt nec sentientibus nobis, officiū illud crescat, & collectum augeatur. Eam quoq; ob causam nō statim in mediū præcipit efferri, sed longum adeo tempus præfinit, huiúsq; reddit rationem, dicens: *Vt ne cū veniam, tunc collationes fiant:* Hoc est, ne eo tempore cū proferendū vobis erat, necesse habeatis tum primum conferre. Et iterū hoc ipso dicto non leuiter illos exhortatur: ardētiores enim Pauli expectatio erat redditura. *Vbi autem venero, quoscunque probaueritis per epistolas, hos mittam, vt perferant munificentiā vestrā Hierosolymā.* Non hunc vel illum ait, sed quos probaueritis, id est, quos legeritis vos. Vt enim administrationem illam suspicione non grauaret, hoc illis liberum fecit, quos perferre velint eligere. Nam illud profecto nō dicit, collatio quidē vestra est, potestas autē electionis eorum qui deferāt, vestra non sit. Deinde ne videretur tamen illis planè reliquisse, adiicit epistolas, dicens: *Quos probaueritis per epistolas, mittam.* quasi diceret, Quoniā & ipse interero, & particeps huius ero ministerij per epistolas. Non vero dicit, hos ego mittā ad perferendā eleemosynā vestrā, sed munificentiam, vt ostenderet magna facturos, vt indicaret lucrū reportaturos. Alibi autē idem benedictionem & cōmunicationē † vocat. Hic vero nequaquā eleemosynā appellat, partim ne segniores redderet, partim ne extolleret.] *Quod si fuerit operæpreciū vt & ipse proficiscar, mecū proficiscētur.* Hic rursus ad liberalitatē adhortatur eos.

† *imperator, ac milites habeam.*

2. Cor. 8. a & Phi. 1. a.

† *vocat, partim ne segniores*

Si tantū enim, ait, fuerit, vt & mea opus sit pręsentia, nō istud recusabo. Neq; statim tamē illud denūciat, neq; dicit, ipse vbi aduenero, perferā: nō enim tantopere valiturū erat, si à principio collocasset, cum eleganter illud, & commode posteriori loco subiungat. Eam quoq; ob causam non protinus edixit, neq; reticuit omnino: Sed vt mittā, inquit, mox seipsum adiungit. Et hic iterum illis liberum fecit, cum dicit: *Si operæpreciū fuerit & me proficisci.* Quod quidē situ apud istos erat, intantū cumulare collationē, vt mouerent & excitarent etiam ipsum ad profectionem. *Veniam autem ad vos, cum Macedoniā transiero.* Dixerat idē suprà quoq;, sed cōcitatius tum quidē, eo ꝓ addebat, & nō cognoscā sermonē eorū qui inflati sunt, sed virtutē. Hoc autē loci blandius agit, vt desiderarēt etiā illius præsentiā: tum ne forte dicerent: Quid igitur? Itá ne Macedonas præfers nobis? Non dicit, vbi † rediero:] sed, vbi transiero Macedoniā. *Macedoniam enim transiturus sum: apud vos autē forte permanebo, aut etiā hybernabo:* hoc est, non enim obiter sum istic transiturus, verū & conuersaturus vobiscum & mansurus. Hoc vero ait, ꝓ cum hæc scriberet, in Epheso degeret hyemali tēpore. Dicit igitur, *Manebo in Epheso interea vsque ad diē quinquagesimum, & deinde proficiscar in Macedoniam, transiensque illam, æstate ad vos veniam. Magnam vero & hyemis partem apud vos agam.* Sed quamobrem, forte, dixit, nec certum constituit: Quoniam quidem non omnia Paulus præsciebat, & quædam etiā vtiliter ille ignorabat. Propterea igitur non simpliciter præfiniuit, vt si minus id fieret, excusationē tamē haberet, cū quod non distincte dixisset, tum ꝓ penes spiritum sit abducere quà videatur, nō quò instituat ipse. Quod in altera etiā epistola cunctationē suam excusans, ponit: Aut num quæ cogito, inquit, secūdum carnē cogito? vt sit quod apud me est etiā, etiā: & quod est non, nō. *Vt vos me deducatis quocunque proficiscar.* Magnę beneuolentiæ vox est. *Nolo enim vos in transcursu videre, sed spero tempus aliquantulum mansurum me apud vos, si dominus permiserit.* Hæc adiecit, vt suā erga illos dilectionem manifestaret, simúlq; perterreret facinorosos: nō palàm tamen eos, verum sub specie amiciciæ. *Cōmorabor autē Ephesi ad diem vsque quinquagesimū.* Adeo fideliter illis tanquam amicis sua consilia omnia manifestat, & recēset Apostolus. Quin eo quoque amiciciā suam declarat, ꝓ causam reddit, quam propter præsens esse non possit, quam propter cunctetur, quā propter alibi versetur. *Nam ostiū mihi apertum est magnum, & efficax, & aduersarij multi.* Et si magnum, quomodo aduersarij? Ob id ipsum quidē aduersarij multi, ex quo magna fides, ex quo magnus & latus ad eam introitus. Quid vero est, ostiū magnū? multi ad accipiendā fidē parati sunt, multi ad amplectēdam eam accōmodati. Proinde ampla iā mihi, feruescētibus adhuc, ad audiendā fidei prædicationē, auditorum animis, via patet. Et eapropter vehemēter diabol⁹ resistēbat, posteaquā plures iam à se videret deficere. Quare vtrorūque gratia istic morari necesse habebat: ꝓ ingens lucrum, & vehemēs certamē esset. Illo porrò eos confirmat, quod vbiuis deinceps inualescere sermonē fidei, & absq; difficultate germinare dicit. Quin istud etiam ꝓ multi adeo reluctentur, indicium est euāgelicæ victoriæ. Nusquam enim nocentissimus ille aduersarius irritatur grauius, q̄ cum suorum instrumentorum multa eripi sibi videt. Verū nos vbi magnum aliquid & egregiū facere statuimus, nequaquam constituturum

redderet.

partim ne extolleret.

nusquam tamē elemosynam appellat.

Mat. 25. e

Supr. 4. d

† *abiero.*

2. Cor. 1. d

stituturū id labore sit cogitemus, sed vtilitatē magis respiciamus. Vides igitur eius exemplū in Paulo, qui nihil ꝓ multi essent aduersarij cessat, & cœptum negocium refugit: verum ꝓ magnū pateret ostiū, instat diligēter negocio, & istic permanet, Hócq;, vt suprà dixi, signū erat eius cū diabolo luctæ. Aduersus eos enim, qui humilia & leuia operantur, nihil inuehitur leralis illa bestia. Nō est igitur quod mireris, vbi innumeris malis virū probum aliquē, & virtutibus sedulo incumbentē affectum conspexeris. Illud enim quod huic contrariū est, si multis diabolus acceptis plagis conquiesceret, & patiēter ea ferret vulnera, demirandum erat. Verum vt nihil mirum, si stimulatus serpēs aliquis, cōtinenter resultet, & molestus vexanti sit: ita nec si diabol⁹ (qui omni serpēte nocētior est) insiliat omnibus, & scorpij instar aculeū exerēs, impetat, miretur quisquā. Nec hoc nos conturbet, quādoquidē necesse est ex bello, victoria, cędéq; redeuntē cruentari, sæpenumero etiā vulnera referre. Tu igitur vbi eleemosynas elargiri aliquē, & ínumerabiles alias exercere virtutes videris, hísq; diaboli conterere vires, paulò pòst vero eundē & tētationibus circundari, & aduersitatib⁹, nihil te perterreat: ob id ipsum enim ꝓ strenue diabolo cōflictatus est, tētationibus afficitur. Et quī ista deus cōmittit, inquis? Quò magis hic coronetur, ille grauius vulneretur. Quod si non bonis solū operib⁹ studeat, sed & aduersitates ęquo gratóq; sem per animo perferat, iā ille est qui prosternit diabolū. Nam permagnum quidem est, in secūdo prosperóq; rerum statu, & misericordiā exercere, & virtuti esse deditum: verū longe tamē maius illud, aduersitatum afflictionib⁹ ab opere isto pulcherrimo nō deturbari, ac is est qui propter deū hæc maxime facit. Vtrūque igit, siue pericliteruur fratres, siue quicquid patiamur, ardētiores reddamur ad virtutis studiū. Neque est enim hoc retributionis nostræ tēp⁹. Quare hic coronas nō petam⁹, ne si aduenerit ipsum coronationis tempus, imminuerimus nobis præmia. Nam quēadmodū artificibus accidere videmus, qui quidē si ipsi se alant & operētur, maiorem accipiunt mercedem: sin vero apud conductores ipsos vi ctitant, nō parum illis à mercede sua detrahitur: Ita & cū sanctis agitur. Si quis enim & innumera bona fuerit operat⁹, tū vero & innumera mala perpessus, integrā habet mercedem, & plenissimā retributionē, non bonorum tantum quæ fecerit gratia, sed malorum etiā quę tulerit. Qui autē requie hic, & fœlicitate fruitus est, tā splendidam isthic coronam non est consecuturus. Eapropter hoc in seculo retributionē nō quæramus, sed tū gaudeamus potissimū, si recte viuentes malis affligamur. Quoniam quidē non propter bona tātum opera, verū & afflictiones, mercedem nobis istic deus retribuet. Vt autē quod loquor fiat clarius, agitè cōstituamus diuites duos, misericordes illos & largientes pauperib⁹. Deinde vero alter quidē in diuitiis ꝓmaneat, & omni felicitate fruatur: alter vero in paupertatē incidat, morbos, & calamitates, qui tamē gratias agat domino. Iā illi si isthuc peruenerint, vter, putatis, maiorē accepturus est coronam? An non manifestum, eum assecuturū qui æger, calamitosus, bene faciens, male patiēs, nihil hic erat humani passus? Equidē istud planè indubitatū. Ille enim vere virilis, adamātinus, & beneuol⁹ erat dei seruus. Quòd si nō propter spē regni cœlestis, sed vt deo placeat, viro bono est laborandum, (quod quouis etiā regno præstātius est) quāti precij erit, qui ꝓ minus hic accipiat retributionem, segnior ad virtutem redditur? Non est igitur cur perturbemini, vbi virū aliquem pium, qui viduas sępe cōuocarat, & cōuiuio exceperat, vel incēsarum ædium, vel aliarum huiusmodi rerum calamitatē sustinere viderimus, quādoquidem ob hoc mercedem est accepturus. Sic & Iob ille, non tam eleemosynarū gratia, q̄ quòd tot aduersitates pertulisset, admirationi fuit. Quapropter amici etiam illius contemnuntur, & sanè nullius esse momēti existimātur: quoniam pręsentes illi retributiones expetebāt, ob hęcq; bonū illum virū condemnabant. Cauendū igitur nobis, ne retributiones hic quæram⁹, aut solliciti simus, ne pauperes & mēdici euadamus: Siquidē cœlo nobis, & supercœlestibus illis propositis, summę est vilitatis hęc terrena respicere. Nequaquam igitur hoc cōmittamus, verū vbi ingruerit improuisarum rerum tēpus, perpetuo deo adhæream⁹. Et paream⁹ interea beato Paulo, constituentes nostris in ædibus arculā pauperibus, quę eo in loco, vbi quisq; cōsistere & orare solitus est, reponatur. Ita vt eleemosynā primum, quoties accesseris oraturus, imponas, & deinde orationē proferas. Vt vero ad orationē illotis manibus venire nolles, sic neq; sine eleemosyna accedas. Et profecto nō minus est iuxta lectum eleemosynam reponere, q̄ si isthuc euangelium suspendas. Siquidem euangeliū isthic suspensum † nihil agit,] nec tantillæ quidē virtutis est: in hac vero arcula aduersus diabolum armaturā habes repositam, hac orationem tuam penetrātem efficis, domum sanctā reddis, in haç cōclusas habes regias dapes. Eapropter & ad lectū deponatur illa, & sic absq; phantasiis tranquille noctem trāsiges: hoc caue tātū, ex iniquitate cōparatū isthuc ne quid iniicias. Eleemosyna etenim illud esse debet. Eleemosyna vero ex malicia profecta, nō proderit vnquam. Iam & cōmoditates, quibus liceat admodū facile colligere, vultis vt recenseam? Fiet. Sic igitur adiectionē suam artifex aliquis, vel sutor, vel coriarius, vel faber ærarius, vel quicunq; tandem is fuerit, leuem reddet. Si aliquid vendiderit ille, sui artificij primitias eius precij offerat deo, & huc pauculum quiddā cōiiciat, exiguámque domino partem diuidat. Multū enim vt huc conferat, non postulo, sed tantūmodo quantum vel infantes pueruli, vel miseri & egeni homines peterēt, tantū nos, qui cœlū speramus, demus. Hæc vero ita loquor, vt nullā tamen vobis necessitatem imponam, nec iubeā maius adiicere, nec vetem etiam: quanquā par omnino & dignum erat non minus † ex tanto] huc inferri. Neq; tamen de vendentibus tantum hæc, verum & ementibus quoq;, & aliis operantibus dicta sunt. Eam regulā & agricolæ in prouentu rerū, eam semel omnes, quotquot legitimos colligūt census, obseruent. Nam illis qui vsuras exigūt, hic nihil loquor: vt neq; militibus qui inuadunt alios, gaudéntq; alienis calamitatibus: (Inde enim profecto nihil dignatur deus accipere.) verū ad eos hic mihi sermo habitus est, qui ex iustis laboribⁿ sua quęrūt. Sanè vero in eam cōsuetudinem nos ipsos si redegerimus, à cōscientia, vbi primū hoc institutum reliquerimus, mox flagellabimur. Facilis autem illa nobis ex eadē consuetudine res fiet: paulatímq; à paruis ad magna ascendemus, & studebimus opes contemnere, ipsam radicē malorū euellere, sicq; omnem hic secure vitā transigentes, ad futurā illam anhelabimus. Quam assequi nos omnes cōtingat, gratia & misericordia domini

† *si nihil agas.*

† *quàm decimam partem.*

mini nostri Iesu Christi, cui cum patre, & spiritu san- A
cto gloria in secula seculorum, Amen.

Homilia xliiij.

Vòd si venerit Timotheus, videte vt absq; metu sit apud vos. Fortasse putet aliquis Timothei constantia hortationē hanc indignā: verum non sunt hæc Timothei, sed auditorum causa dicta, ne si huic insidiarentur, sibiipsi nocumento essent: semper enim periculis ille implicitus erat. quēadmodū enim filius patri, sic ille mihi, inquit, euangelium admini-
Phili. 2. c. strando, seruiuit: vt ne igitur discipuli contēptu, mox in ipsum etiam præceptorē exorirentur, deterioréq; fierēt, subito eos coërcet, vt absq; metu, inquit, apud vos sit, hoc est, vt ne quis desperatorum illorū aduersus hūc insurgat. Fortasse ꝙ quædam esset isthic correcturus, quibus de Paulus etiā scripsit, & ob hoc ip-
Supr. 4. d. sum missum esse denūciauit, Misi, inquit, Timotheū, B
qui vias meas in Christo vobis in memoriā reducet, quemadmodū in omnibus ecclesiis docemus. Vt ne igitur [nobilitate,] vel opibus, vel multitudinis concursu, vel sapientia illa peregrina sublati, imponerēt, aut auersarentur, insidiarētúrve ei, cuius reprehēsionibus offensos iri certū erat, vel de his in quę præceptor seuerius animaduertisset, vlciscēdi sui gratia pœnam ab illo reposcant, cōmunit prius, dicitq;, Videte vt absq; metu sit apud vos. Non est cur Ethnicos & eos qui extra ecclesiā sunt dicas, vos appello, à vobis ea repeto, quibus de tota epistola cōposita est: quos principio etiā statim conterrebat, vnde apud vos, inquit. Mox ab officio fide dignum facit: *Opus enim*, inquit, *domini operatur*. Nō est cur respicias diuésne, eruditúsne, senéxne sit. Nam si quid imperatū est facit, opus domini operatur, hoc illi nobilitatis, opū, sene- C
ctæ & sapiētiæ fuerit loco. Nec erat hoc satis, sed ad-
Ibidem. iungit, *Vt ego* quemadmodū suprà, qui mihi filius est, inquit, dilect°, & fidelis in domino, ipse vobis in memoriā reducet vias meas, quæ sunt in Christo. Quo-
† iuuenis erat, & so li. niam igitur † solus erat, soli] correctio tanti populi cō mittebatur, vtrunq; vero ad contemptū faciebat, nō ab re. *Ne quis hunc*, inquit, *spernat*. Neque hoc postulat solū, sed honoris amplius etiā quiddā, *Prosequamini cū pace*, inquit: hoc est, absq; metu, nō pugnas, non contentiones excitātes, non inimicicias, nō offensiones, sed per omnia subiecti, velut magistro obtēperantes. *Vt veniat ad me, nam ego illū cum fratribus expecto*. Erat & hoc perterrentis, idcirco enim expectare se illū, vt si intelligerent omnia quæ paterentur, ad se relata iri, æquiores essent. Etiam fide dignum hoc pacto facit, eum quem vixdū dimiserat, expectans statim. Simul D
studium suū erga hos declarat, qui virū tantum ipsorum gratia mittere videatur. *De Apollo vero fratre, multa hortatus sum, vt ad vos veniret* [*cum fratribus*.] Eruditior ille & natu Timotheo maior fuisse videtur. Vt ne dicant igitur, cur illū nobis virū non misit, sed pro illo iuuenem? Vide vt etiam hic placârit. Fratrem vocat, multa adhortatum se esse dicit. Deinde ne prætulisse huic Timotheū, magísq; ornasse de industria videretur, ac ob illud ipsum non misisse, & maiorem hoc pacto inuidiam accendat, Multa, inquit, hortatus sum vt veniret. Quid igitur? non cedit ille, nec annuit, sed repugnat, sed rixatur? Isthuc non dicit, absit enim: sed ita se expurgat, vt ne illum accuset interim, *Omnino*,
† ei. inquit, *voluntas nunc* † *dei*] *non erat, vt veniret*: Mox vt ne suffugium, ne prætextum esse dicant, *Veniet ad vos*, inquit, *vbi fuerit opportunū*. Illum interim excusans, & ip-

sos studio viri flagrantes, aduentus eius expectatione placās. Hic vt ne à solis magistris, sed à seipsis quoq; ad salutē, spei præsidiiq; quiddā positū habeant, monet: *Vigilate, state in fide*, non in sapientia illa peregrina, inquit. Nam isthic quidē consistere non potes, abripi potes, in fide autē stare licet. *Viriliter agite, estote fortes, omnia vobis cum charitate fiant*. Hortari videtur cum hęc dicit, sed ignauiā potius tangit. Itaq; vigilate, inquit, vt qui stertant: state, quia fluctuēt: fortes este, ꝙ sint effœminati: omnia vobis cum charitate fiant, quia agitent seditiones: & vigilate, state quidē, respicit seductores: fortes este, insidiatores: seditiosos autē & ad se rapere omnia conatos, vbi omnia vobis cū charitate fiant, inquit, quod vinculū perfectionis, radix & fons est bonorū. Quid est autē, Omnia cū charitate? Siue obiurgat quis, inquit, siue imperat, siue imperiū
capessit, siue docet, siue docetur, omnia cū charitate B
fiāt, cū ea quæ diximus omnia ex eo veniāt, quia charitas negligatur. Nunquā nata si charitas cordi vobis
Sup. 1. b fuisset, ista forēt, nunquā ego Pauli, ego Apollo sum,
quisquā dixisset, sub profano iudice nemo quisquam
Supr. 5. a litigasset, imò prorsus ne litigasset quidē. Vxorē patris nunquā ille duxisset, nunquā tenuiores illos contempsissent, sectā nunquā introduxissent, donis nunquā sublati fuissent, si charitatis vis locū vllū tenuisset. Omnia igitur vobis cū charitate fiant, inquit. *Obsecro autem vos fratres, familiam Stephanæ nostis esse primitias*
Supr. 1. e *Achaiæ, & quòd ministros esse se sanctorū instituerunt*. Huius
prīcipiò meminit quoq;. Baptizaui, inquit, & Stepha
næ domū: eam hic non Corinthi solū, sed totius Græciæ primitias vocat. Nec parua hæc laus est, ante cæteros accessisse Christo: hinc ad Romanos scribēs, ex
Rom. 16. a ea re cōmendat quosdam, quòd antè se insiti fuissent
Christo. Et nō, inquit, primi crediderunt, sed primitias vocat, ꝙ cum fide, vitam optimā velut fructibus quibusdā declararent, egregie qualibet in re sese darent. Primitias enim cæteris rebus, quarum primitiæ sunt, selectiores esse oportet, quale testimonium hoc illis in loco Paulus dedit. Nō solū enim quemadmodum dixi, genuina fide præditi erāt, sed magnam ad hæc pietatem, florescentem virtutem, magnā in eroganda eleemosyna liberalitatē ostēdebāt. Neq; hinc solū, sed aliunde etiā pietatem illorum probat, ꝙ tota familia sanctimonia plena esset. Iam bonis operibus eos abūdasse, ex hoc patet, ꝙ in ministeriū, inquit, sanctis sese ordinarūt. Hospitalitatis encomia hæc quāta sint, vides? Non dicit ministrant, sed in ministeriū sese ordinarunt. Hanc illis vitā in vniuersum propositam ostēdēs, in hoc illos se studio exercere. *Vt & vos subditi talibus sitis*: hoc est, vt coadiuuemini mutuo, tū facultatum impensis, tum corporis administratione cōmunicetis. Erit enim hoc illis propositū suum tum leue, si vestræ suppetiæ cōiungantur, beneficentiæq; vis perueniat ad plures. Neq; simpliciter collaborare iubet, sed sicubi iubēt obtēperare. Hoc enim subditos esse, valet, obedientiā ingentē ostendens. Atq; vt ne gratificari hoc illis videretur, omni laborāti, omni cooperanti subiunxit. Cōmunis hæc lex esto, inquit, neq; eū priuatim de his solis loquor, sed si quis illis nō est dissimilis, iisdē fruatur. Vnde principiò cōmēdare volēs, testes ipsos statim aduocauit. *Obsecro vos*, inquit, *Stephanæ familiā nostis vos ipsi, quantum laborent, nec est necesse illa ex me audire: Gaudeo vero de aduentu Stephanæ, & Fortunati, & Achaici, quoniam quod mihi deerat vestri, hi suppleuerunt. Refocillarunt enim meum spiritum & vestrū.*

Cum

Cū enim verisimile esset, ipsos aduersus hos exaspe- A
ratos, (Hi enim sunt qui veniunt, qui discordiā Paulo manifestant, per quos etiā de virginibus scripserant, & matrimonio cōiunctis) vide quo pacto mitigarit,
Supr. 1. b. fios occultans, illos in mediū producēs. Verisimile enim erat illos per hos stimulasse. principio quidē epistolæ, Significatū est mihi de vobis, inquit, à familiarib° Chloę: † supprimēs quinā essent, illos in mediū producens quos per hæc significasse videri poterat.] Hic autē quod mihi deerat vestri, hi suppleuerūt, inquit, & refocillarūt spiritū meū & vestrū. Ostendēs pro omnibus venisse, & peregrinationē suscipere pro illis tantam voluisse. Quī igitur priuatū hoc commune fiat? Si quātum relinquimini, beneuolētia in illos vestra corrigatis, si reuereamini, si recipiatis, si beneficia cōmunicetis. Vnde subiūgit, *Agnoscite igitur huiusmodi*. Et cum hos laudaret, cōprehēdit & illos, missos scilicet & mittētes. Meū, inquit, & vestrū spiritum refocillarunt. Hoc est, sciatis ꝙ nō alia de causa, q̄ propter vos, patriam & domum reliquerunt. Ostendit enim non sibi magis q̄ Corinthiis
gratificatos, vrbem vniuersam in se circunferre. Quæ
† non permisit: tanquam qui per ipsos Paulo significassent, Salutant vos ecclesiæ. res & fide dignos eos fecit, ab his diuelli † nō permisit. *Salutant vos*. Vos, inquit, velut per hos Paulo assistant. *Salutant*, inquit, *ecclesiæ*] *Asiæ vniuersæ*. Semper cōciliat & conglutinat salutationibus inter se membra. *Salutant vos in domino multum Aquila & Priscilla*. Apud hos enim versabatur, cū opifex tentoriorum esset. *Cū ea quæ in domo est ipsorum ecclesia*. Est & hoc virtutis non paruæ, è domo etiam ecclesiam fecisse. *Salutant vos fratres omnes. Salutate inuicem osculo sancto*. Quòd osculū
Supr. 1. c. & 3. b. Ibidē 11. e hic sanctū adiunxit, fecit hic solū. Quid adeo? Grauiter ab se discesserant, dum alius Pauli, alius Apollo, alius Cephæ, alius Christi se esse dixit: & dū alius esuriret, alius inebriaretur: Itē dū pugnas, æmulationes, C
iudicia inter se exercerent: Præsertim vero ingētem dona inuidiā suscitarant, ingētem fastum. Ergo postquam monendo cōiunxit, recte sancto etiam osculo conglutinari iubet. Vnit enim ea res, & in vnū redigit corpus. Sanctū est autem, quod dolo caret, ac simulatione. *Salutatio mea manu Pauli*. Compositam magno
† ergo & hoc addidit. cum studio epistolam docet, † ergo subiungit,] *Si quis non diligit dominū Iesum, sit anathema*. Hoc vno verbo cōterret omnes, eos qui mēbra sua membra faciūt meretricis, eos qui sacrificantes idolo offendunt fratrē, eos qui nomina sibi ab hominibus imponūt, eos qui resurrectionē non credunt. Non terruit autē solum, sed virtutis interim viā, maliciæ fontem ostendit. Vt enim charitas quoties inualescit, omniū vitiorum genera extīguit, expellítq;: sic quoties remittit illa, locº statim vitiis fit, statim pullulāt mala. *Maranatha*. Hoc D
cur dicit? cur vero Hebraica lingua? Quia superbia malorum istorū causa fuit. Superbiā vero peregrina sapiētia pepererat, atq; hoc caput mali erat, quod Corinthū maxime diuulsit: hāc coërcens, nō Græca sed Hebraica lingua voluit vti, ostēdens non solum non
Maranatha. fastidire se simplicitatē, sed vehemēter etiam amare. Quid est autē Maranatha? Dominus noster venit. Cuius vero gratia hoc dicit? Dispensationē humanitatis Christi cōfirmās, ex qua resurrectionis argumēta pleraq; omnia collegit. Ad hoc etiā illos cōfundit, quasi dicat, Cōmunis omnium rerum dominus, demittere se tantū dignatus est: vos eodē semper hęretis, in peccato manetis, & charitatis præcellētiā non obstupescitis bonorū omnium caput? Cogita vel hoc vnum, inquit, & habebis idoneū ad omnem virtutē ingressum, demoliri peccatum omne licebit. *Gloria domini*

nostri Iesu Christi sit vobiscum. Est hoc præceptoris, non cōfiliis solū, sed precibus etiā iuuare. *Dilectio mea cum omnibus vobis in Christo Iesu, amē*. Ne quis enim adulādo sic orationē finiuisse suspicaretur, in Christo Iesu, inquit. Nihil humani, nihil carnale habere docens, sed spiritalē, & ideirco prorsus genuinā esse. Vide autem quantū amoris vox ista spiret. Cū enim loco distaret, velut dextræ cuiusdā porrectione, sic illos manib° cōplectitur charitatis: Dilectio, inquit, mea vobiscū. Perinde ac si dixisset, Cū omnibus vobis sum ego: quare nihil, nec ira, nec īdignatione scriptū esse docet, sed studio & amore, præsertim cū post tam acerbā castigationē illos nō auersetur, sed amet, complectatúrq; ab se lōge separatos, epistola & literis hisce velut brachiis circūfusus. Sic facere, qui emēdare quēquā velit, decet. Vt enim qui iram monendo sequitur solū, nihil aliud, q̄ cupiditatem suā explet: qui vero post-
quam correxit peccantē, etiā charitatem ostendit, a- B
moris fuisse, quę percellēdo dixit, declarat. Ergo eodem nos pacto inuicē nos erudiamus, qui arguit, ne irascatur: nō est eū correctionis hoc, sed affectus: neque qui arguitur, ægrè ferat: medicina eū, nō inimicitia res est. Si eū medicos, cū vrūt, nemo in ius vocat, licet sępenumero aberrēt, quin vsti, sectíq;, in tātis etiā doloribus, beneficos illos in se esse putant, qui tantā perturbationē suscitarunt: quanto magis æquo animo perferre castigationē, castiganti sic velut medico intentū esse decet? Nos quoque magna cum lenitate, magna cum prudentia, ad castigandū accedamus. Vbi peccare fratrē vides, quēadmodum Christus iussit, peccatū ne vulgato, sed inter te & ipsum solum, nō conuiciando, nec pedibus iacentem conculcando, sed dolendo sed lachrymādo castiga. Talē te
C
prębe castigādo, vt ipse quoq; castigari si pecces, possis. Atq; vt clarius quod dico fiat, posita imagine rem ostēdamus. Vtinam etiam ne vera id genus exempla suppetāt vsquā. Esto frater aliquis, virgini cohabitās, elegās, & moderat°, sed qui ne sic quidē subterfugiat suspicionē. Ergo si consuetudinē illam audias diuulgatam, nolo contemnas, nolo dicas, An non mentem
† an non ipse quod expediat nouit? sine causa amere, odio ne sis sine cauſa. ipse habet? † illud, amēre frustra, odióne sis frustra, nū ignorat?] Quò pertinet vero odium mihi nō necessario conflare? Stultæ voces sunt, & ferarū, immo vero dæmonum potius. Non est enim odium cōflare frustra, si qui id facit, castiget, sed velut ex ingēti victoria coronari proclamarīq;. Nā quod tu dicis, Quid eū? sine cauſa. mentē non habet ipse quoq;? audies à nobis nō habere [illo enim affectu inebriatus est.] Nam si inter profanos istos, qui īiuria affecti sunt, pro se in iudicio dicere, ꝙ ira ferueant, nō possunt, tametsi crimen naturalis ille motus nō est: quanto magis qui consuetudini prauæ obnoxij sunt? Dico igitur, sit sexcenties etiā prudens, tamen euigilantem animum nō habet. Dauide quid erat cordatū magis, vt qui dixit, Ignota & Psal. 50. b
abscōdita sapiētię tuę manifestasti mihi. Sed vbi peruersis oculis ducis sui vxorē vidit, ibi quod sæuiente mari nauigantes patiuntur, verisimile est hunc quoq; passum. Hinc vniuersa sapiētia eiº exhausta est, inquit. Psal. 106. e
Aliis ergo qui restituerēt, erat opus. Nā ne sensit quidē ipse quę mala intus essent. Itaq; peccata lugēs sua, Sicut onus graue incubuerūt, inquit, putruerūt, cor- Psal. 37. a
ruptę sunt cicatrices meę ab insipiētię meę cōspectu. Ergo mentē, qui peccat, nō habet: ebrius est enim, & tenebris obrutus. Nō est igitur cur hoc dicas, vt neq; illud item, Quid ad me? suā quisque sarcinā gestabit.

Nam & tibi crimẽ hinc multo maximũ surgit, quod A
Deu.22.a errantẽ videns non restituisti. Nam si iumẽtum lege
Iudaica negligere hostis tui fas nõ est: qui nõ iumen-
tum, non hostis sui, sed pereuntis amici animã despi-
cere potest, quam veniam consequetur? Non excusat
enim te, q̃ mentẽ ille quidẽ habet, quando ipsi quo-
que multa sæpe cum præcipiamus nobis, nec suffici-
mus, nec vtiles nobis sumus. Idẽ de illo qui peccauit
cogitandũ, verisimile esse citius apud te, q̃ apud se ip-
sum optimũ cõsiliũ inuenire posse. Nec est cur dicas,
quid ista ad me? Perterreat eius, cuius ex ore vox ista
Gene.4.b primũ venit, exemplum: Num ego custos fratris mei
sum? eodem nostrũ istud tẽdit. Hinc mala omnia ve-
nerunt, q̃ corporis nostri mẽbra, aliena à nobis esse
putamus. Quid vis? nihil tu fratrẽ curas? Cui igitur cu
ræ erit? infideli? de malis hui⁹ gaudẽti, opprobrãti, in-
sultãti? Sed diabolo, impellẽti, præcipitanti? Et vnde
B cõstat, inquis, si dixero, si cõsuluero rectè, profecturũ
esse me quicquã? Vnde vero cõstat, nihil effecturum
te esse? Nã est hoc rursum extremæ demẽtiæ, cũ sint
rerũ euentus incerti, socordia confessa, in se recipere
crimen. Tametsi deus, cui sunt explorata futura, sæpe
dixit, & nihil perfecit, neq; sic destitit tamẽ, præsciret
licet, nõ esse se persuasurũ. Quòd si, qui præsciuit nihi-
lo se amplius profecturũ, emẽdare nõ desinit tamen:
quid prætẽdet, qui futura ignorat prorsus deficiẽs &
torpẽs? Nã sæpenumero qui conati sunt, id quod vo-
lebãt perfecerunt, & tum cum animũ maxime despõ
dissent, maxime in quod non putabant, inciderunt.
Quòd si nihil facias ampli⁹, feceris tamẽ id quod erat
officij tui. Ne inhuman⁹ igitur sis, aut immitis, aut ne-
gligens. Nã esse crudelia ista verba & ignaua hinc li-
quet. Vnde fit enim q̃ mẽbro corporis tui quocunq; C
dolente, nihil isthuc ad me non inquis? Aut vnde li-
quet, si dolenti curã adhibeas, restitutum iri? Omnia
tamen facis, vt etiã si proficias nihil, nõ sit tamen quo
accusare merito te possis, qui quod fieri cõueniebat,
abs te sit prætermissum. Ergóne corporis quidẽ mẽ-
bra hunc in modũ curabimus, Christi vero negligẽ-
mus? Et quã ista sint venia digna? Postquã te nõ com-
moueo mẽbri tui rationẽ habere iubens, quò vel me-
tu melior fias, corporis admoneo te Christi. Qui em
†ipsius cũ putrescẽte videas cõtemnere? non sit hoc horrore dignũ, carnem † tuã cum putre-
scentem videas, videre nolle?] & cum vel familiarẽ,
vel asinum putrescente membro habes, non cõmittis
vt negligatur: membrũ autẽ Christi scabie plenũ vi-
dens, præterire potes, & rẽ non mille fulminibus vin-
dicandã censes? Hinc sursum deorsum omnia misce-
ri, dira ista inhumanitate & socordia videmus. Obse-
D cro igitur vt illã eiiciamus crudelitatem. Accede fra
trem illũ, qui virgini cõmoretur. Encomium homi-
nis breue recẽse, ex reb⁹ cæteris, in quib⁹ sibi quiddã
sumit, hoc decerpẽs, & velut lymphis calidis hominẽ
laudib⁹ perfundẽs, sic vulneris illius deprime tumo-
rem, finge etiam te perturbatum, accusa cõmune ho-
minum genus, ostẽde omnes in peccato nos esse. Ve-
niam pete, dic nõ nescire, maiores te quàm pro virili
res aggressum, charitatem tamẽ omnia audere. Hinc
iam consilium dato, non imperiosum illud, sed frate-
rnũ. His omnibus vlcus supprimendo, & dolorem,
qui à sectione futurę castigationis oboritur⁹ est miti-
gãdo, & crebra interim deprecatione vtere, & vt ne
succensere velit, hortare. Vbi hunc astrinxeris istis, tũ
† nec dis-solutũ vul plagã infer, nec ligans, † nec trahens vulnus, vt ne & resiliat illinc, & posthac contemniat.] Siue enim non
magnã satis das, nihilo plus effecisti: siue violentã ni- *nus, vt ne & resiliat illinc, & hinc ne cõtemnat.*
mis, resilire coges. Itaq; post hęc omnia castigaturus,
assiduas castigationi laudes admisce. Et quia ipsũ per
se quod ille facit, laudari nõ potest, neq; enim laude
dignũ sit puellę virgini cohabitare, à cohabitãtis vo-
luntate laudabis: Noui, inquies, quia propter deum
istuc facis, & solitudinem instabilitatẽmque miseræ
istius videns, manum porrexisti. etiãsi non sit hæc hu
ius voluntas, tu esse dicas. Pòst etiã hæc adiungẽ, de-
precatione rursus vtẽs: nõ impero, inquies, sed in me-
moriã saltem reduco. Propter deum fecisti, scio sanè
& ego: sed videamus ne quid hinc mali cõsequatur.
Si nihil sit, seruabis apud te, & pulchrũ institutũ per-
sequere, prohibet enim nemo: q̃ si damnũm ex ea re
redit ipso lucro maius, obseruemus, quęso, ne dũ vnã
animam cõtendimus saluare, mille interea offenda-
mus. Neq; statim pœnas his qui offendiculo sunt, po
B sitas adduces, sed ipsius testimonio vtare: Non est, in-
quies, ista tibi ex me discere necesse⁴, nosti tu ipse, si Mat.18.a
quis vnũ ex minimis istis scãdalizet, quanta sit edicta
pœna. Atq; ita quidẽ dulcẽ orationem reddẽs, iram
demulcens, pharmacũ correctionis impone. Quòd si
excusare rursus solitudinẽ illius pergat, ne tum quidẽ
planè prætextũ demoliere: sed dices, non est cur me-
tuas hæc, quod te excuset, abunde est, scãdalum alio-
rum. Neq; enim propter ignauiã, sed qui illis parce-
re velis, instituto pulchro quidẽ illo desistes. Et con-
silium quidem breue esse oportet, neq; enim lõga in-
stitutione eget: ad veniã autem quæ pertinent, longa
sint & densa. Ad charitatẽ crebrò recurre, obũbran-
do si quid putes esse molestum. Potestatẽ porrò libe-
rã ipsi permittes: Hæc ego sic consulo, inquies, vt pa-
C reas porrò, penes te est situm. Neque enim cogo aut
compello ego, verum liberæ tuæ permitto volũtati.
Sic igitur corrigẽdo fratrẽ si ita rem aggrederemur,
emendari facile peccãtes possent. Quæ vero facimus
nunc quidẽ, ferarũ sunt potius, & ratione carentium
animaliũ, non hominum. Nam cum sentiunt quidam
hodie peccantem, illum quidẽ nihil interpellant, sed
ipsi more ebriarũ anicularum, nescio quid inter se su
surrant. Et nequaquã iam illud, frustra amẽre, frustra
odio ne esto, locũ ipsis habet: sed quoties maledicere
lubet, illud, odio frustra ne esto, planè contẽnunt, ac
magis adeo castigationẽ ipsam. Neq; enim odiũ hîc
solum, sed pœna etiã crescit. Vbi porrò emẽdatione
sit opus, hic illud ipsum, & mille præterea proferunt
excusationes. Hæc enim tũ cogitare decebat, cũ ma-
ledicis, oũ calumniaris, odio frustra ne esto: itẽ, nihil
D profecero, quid illa itẽ ad me? Nunc vero vehemẽter
& superuacuè tu occuparis, ac odium & mille ad hęc
mala cõtemnis. Verũ vbi de fratris salute cogitandũ
erat, hic aliena curare, molestus esse nõ vis. Quanquã
per maledicentiã & hominum & deorum odium cõ
flatur, nec tamẽ hoc tu vehemẽter curas. Ab isto ve-
ro priuatim cõsilio, & à castigationib⁹ istis, & cũ illo
ipso, & cũ deo amicicia initur. Quòd si ille te quia ca
stigas oderit & ipse tãto constantius te deus amabit:
imò neq; ille quidẽ odiet te, vt odibat maledicẽtem.
Nam tum quidẽ auersabitur, vt hostẽ, vt inimicum:
nunc autẽ patre quouis iudicabit magis obseruandũ.
Et vt palã tibi indignetur, apud se tamen & in animo
innumerabiles tibi gratias habebit. Hęc reputãtes cu
rã fratres mẽbrorũ nostrorũ habeamus, & linguã in
nos neuiuẽ acuamus, nec verba letifera loquamur,
proximi æstimationẽ suffodiamus, & quẽadmodum
in bello

in bello cedentes, præbẽtes crura sagittis. Quò enim A
ieiuniũ, quò vigilia deinde conducit, si lingua ebria
latrinæ fistulam. est, & caninis carnibus impuriorẽ depascitur mẽsam?
Sãguinaria lingua cœnũ profundit, & os † cloacam,
latrinã os] reddit, imò qualibet latrina abominabi-
liorem. Nam quod illinc est, corpus inquinat, quod
hinc sæpe ipsam suffocat mẽtẽ. Hęc nõ eo dico, qua-
si anxius de his sim, qui malè audiũt frustra: nã coro-
na digni sunt, si fortiter ferãt, sed propter eos qui di-
Mat.5.a cunt malè. Beatũ scriptura eum pronunciat, qui fru-
stra malè audit, maledicẽtẽ verò sacris mysteriis ex-
psa.100. cludit, imò mœnib⁹ ipsis: qui obloquitur, inquit, clã
4. proximo suo, hunc ego persequebar. Et sacrorũ qui-
psal.49.c dem librorũ lectione indignũ esse, sic inquit: Cur iu-
stitias meas enarras? Testamentũ meum per os tuum
assumis? Mox causam subiũgit, sedẽs aduersus fratrẽ
tuũ loquebaris. Et hîc verum ne an falsum non defi-
niuit, sed alibi & hoc edixit, volens etiã si verum di-
Mat.7.a cas, tamẽ ea dicere tuũ nõ esse: Nõ iudicate, inquit,
Luc.18.b ne iudicemini, quãdo & is etiam qui publicanũ ca-
lumniabatur, damnatus est, tametsi verè accusaret.
Quid igitur si sceleratus & pertinax sit, inquis, an nõ
est corrigendus, nõ est accusandus nobis? imò vtrũ-
que, sic autẽ vt iam diximus antè: quod si opprobrãs
facis, idẽ tibi quod pharisæo accidet, cuius exẽplum
æmularis. Nullum est ex eo lucrũ, nec tibi qui facis,
nec ei qui patitur: nam cui maledicitur quidẽ, fit im-
pudentior etiã. Quantisper enim latet, etiam cauere
sibi nouit; & vbi deprehensus & notus est, tum frænũ
etiã hoc abiicit. Qui audit verò, detrimẽti plus acci-
pit. Nã rectè ab se facto inflatur, alterius reprehẽsio-
ne tumẽs: Sin sibi malè fuerit cõscius, procliuior ad
malũ redditur: & ei, qui itẽ audit, is qui dicit, falsam
inducit opinionẽ, deúmq; aduersus se magis irritat.
Itaq; moneo omne graueolens verbum abiicientes,
quicquid est ad ædificationẽ dicamus. Sed illum vl-
cisci studes? Cur ergo pro illo vlciscẽris teipsũ? Qui
vlcisci eos qui se perturbant, volet, sic vlciscatur, vt
Rom.12.d iussit Paulus: Si esurit inimicus tuus, ciba eum: si sitit,
pota. Qui sic vlciscitur, rẽ suã facit: qui aliter, tãtúm-
que vindictam spirat, seipsum gladio suo petit. Itaq;
etiãsi maledicat ille quidẽ, tu laudibus trãscribendis
vices redde. Sic illũ vlcisci verè potes, & teipsum si-
nistra suspicione liberare. Nã si quis de hoc quia ma-
lè audit, dolere pergat, compulsus cõsciẽtia videbi-
tur mala sua: qui ridet autẽ, ingens argumentũ animi
nullius prauitatis sibi conscij prębet. Quia igitur nec
eum qui audit, ne ipsum quidem, nec iniuriam per-
D pessum iuuas hac re quicquam, sed in te gladiũ strin-
gis, etiam hinc prudentiorem reddi te decet. Opor-
tebat sane, à regno cœlorum, & à diuinis placitis te
persuaderi: quoniam autem præfractior, velut bestia
remordes, hinc interim doceare necesse est, vt hisce
sermonibus moderatior factus, ab his quæ sola deo
probantur, emendari queas, & supra omnem animi
perturbationẽ euectus, cœlestib⁹ istis bonis potiare:
quæ vt omnibus nobis cõtingant, gratia faxit & be-
nignitas domini nostri Iesu Christi, cui cum patre &
spiritu sancto gloria, imperium, honor sit, nunc &
semper & in secula seculorum, Amen.

HOMILIARVM IN PRIOREM epistolam ad Corinthios, partim Francisco Aretino, partim Simone Grynæo interpretibus, Finis.

SERMONES

ALIQVOT DIVI IOANNIS Chrysostomi, Episcopi Constantinopolitani, sparsim prius impressi: nunc demum συλλεχθέντες huc reuocati, ad communem studiosorũ vtilitatẽ. Idque in loca prioris epistolæ ad Corinthios, variè & pro tempore disserta per eundem Chrysostomum.

DE LIBELLO REPVDII, IN DIctum Pauli, Mulier alligata est legi, quanto tẽpore vixerit vir suus: si autẽ dormierit, libera est, cui voluerit, vt nubat, tantum in domino. Beatior est, si sic manserit. 1.Co.7.b

B

Ridem vobis beatus Paulus de cõiugio, cõiugiique iustificationibus legem tulit, Corinthiis sic scribens ac dicens: De quibus autem scripsi- 1.Cor.7.a
stis mihi, Bonum esse homini, mu-
lierem non tangere: propter forni-
cationem autem, suam quisque vxorem habeat, & suum quæque virum habeat. Eapropter & nos totũ sermonem in hoc insumebamus. Itaque necesse est hodie de eodem argumento iterum vobiscum disse-rere, quãdoquidem de eodem etiam ipse Paulus dis-serit. Audiuistis enim illum clamantem, ac dicẽtem: Vxor alligata est legi, quoad vixerit vir illius: si autẽ obdormierit vir illius, libera est, cui voluerit nubat: C beatior autem est, si sic manserit, iuxta meum consi-lium, opinor autem quòd & ipse spiritum dei habeã. Sequamur igitur illum & hodie, & de hac colloquia-mur materia. Sequentes enim Paulum, per hoc & Christum ipsum sequemur, eo quòd & ille non se-metipsum, sed Christum per omnia sequens scripsit. Enimuero nõ est vulgaris res, coniugium bene se ha-bens: sicut etiam his qui illo, non vt oportet, vtuntur, innumerorum malorum fit materia. Nam sicut mu-lier adiutrix est, ita sæpe & insidiatrix fit. Et sicut por-tus est coniugium, ita & sæpe naufragium parit: non iuxta suam naturã, sed iuxta sentẽtiã eorum, qui illo malè vtuntur. Etenim qui iuxta cõgruas leges illud obseruat, domum & vxorem suam, vt malorum om-nium quæ vel in foro, vel alicubi obueniunt, cõnso-latricem ac liberatricem reperit. Qui autem temerè & vulgariter hanc rem aggreditur, etiam si multa in foro & alibi trãquillitate fruatur, ingressus in domũ scopulos & petras videbit. Itaque quoniam non de rebus vulgaribus nobis est periculum, operæpreciũ fuerit cum diligentia dictis attendere, & vxorem du-cturũ, iuxta Pauli, imò Christi leges agere. Sanè sci-mus, quòd multis nouum & inexpectatum videbi-tur quod dicimus: at propterea non silebo, sed pri-mùm legem vobis legam, & dein legem quæ cõtra-ria videtur soluere tentabo. Igitur quænam est lex il-la, quã nobis Paulus posuit? Mulier, inquit, non sepa-retur viuente viro, neque alium superinducat mari-tum, neq; secundas nuptias habeat. Et vide quanta cum diligentia verborum vsus sit proprietate. Non enim dixit, cohabitet viro, quoad vixerit vir illius: atque adeò etiam si libellum repudij det, etiamsi do-mum relinquat, etiamsi ad aliũ abeat, legi astricta est, adul-

adulteráq; est talis. Quãdo igit vir eiicere vult vxorem, & vxor relinquere virũ, huius memor sit dicti, & Paulũ putet esse præsentẽ, & persequi se clamãdo & dicẽdo: Mulier astricta est legi. Nã quẽadmodũ serui fugitiui etiãsi domũ herilẽ relinquãt, catenã secũ trahunt attrahẽtem: Ita & mulieres etiamsi viros relinquant, legem habent pro catena, se persequentem & adulterij accusantẽ, accusantẽ etiam recipientes, ac dicentẽ: Adhuc superest maritus, & adulteriũ facinus hoc est. Mulier em astricta est legi, quoad vixerit maritus illius. Et omnis qui dimissam in vxorem acceperit, adulter fit. Quãdo igitur licebit illi secundas nuptias cõtrahere? Quando? tunc vbi à catena liberata fuerit, quando vir morietur solum. Hoc igitur declarans nõ addidit, Quòd si mortuus fuerit vir illius, libera est, cui voluerit vt nubat: sed, si autẽ dormierit vir illius, quasi cõsolans viduam, & persuadẽs manere apud priorẽ, & non adiungere secundũ maritum. Nõ mortuus est, inquit, vir tuus, sed obdormiuit. Libera est, cui voluerit vt nubat. Non dixit, Nubat, vt ne videatur vim facere & cogere: neq; prohibuit volẽtẽ secũdas nuptias cõtrahere: neque volentem adhortatus est, sed legẽ legit, dicens: Libera est, cui voluerit vt nubat. Liberam autem illam post viri mortẽ esse factã dicẽs, ostẽdit, quòd antea adhuc viuente marito serua sit. Quæ autẽ serua est, ac subdita legi, etiãsi millies libellũ repudij det, adulterij ligabitur lege. Nam seruis quidem licet mutare dominos viuentes, vxori autẽ non licebit viros cõmutare viuentes, alioqui adulteriũ perpetrabũt. Ne mihi leges ab exteris cõditas legas, præcipientes dari libellum repudij, & diuelli. Neq; enim iuxta illas iudicaturus est te deus in die illa qua venturus est, sed secundum suas, vt ipse statuit. Etiã externæ leges, non simpliciter, nec absolutè hoc posuerũt: nã & ipsæ puniunt factum, & hinc liquet, q̃ peccatũ valde ægrè tulerint. Vnde eam quæ author fuerit repudij, nudam & spoliatã facultatibus eiiciunt, vt vnde fuerit dissolutionis occasio, etiã facultatum sit iactura. Nunc puniũt, & idcirco hoc facientes, factum illud non commendabant. Quid igitur? Et Moses, aiunt, hoc fecit: & ille propter istam causam. Tu verò audi Christum dicẽtem, Nisi abundauerit iustitia vestra plus quàm scribarũ & pharisæorũ, nequaquã intrabitis in regnum cœlorũ. Audi illum dicentẽ: Qui dimiserit vxorem suam, excepta causa stupri, facit illã adulterã fieri: & qui dimissã invxorẽ duxerit, adulter fit. Propter hoc venit vnigenitus filius dei, propter hoc serui formã assumpsit, propter hoc sanguinẽ effudit preciosum, mortẽ destruxit, peccatũ extinxit, largiorem spiritus gratiã dedit, vt ad maius sapientiæ studium induceret. Aliàs etiã non ita simpliciter legem hãc tulit, sed cùm cogeretur sese attẽperare eorum quibus legem dabat infirmitati. Nam quoniam ad cædes prompti erant, & domus cognato replebant sanguine, & neq; suis, neque alienis parcebãt, ne intus occiderẽt vxores, quæ ingratæ erant, præcepit foris mittẽdas, quò grauius malum, nẽpe homicidiorum facilitas tolleretur. Sanè quòd homicidæ quidã fuerint, audi prophetas dicentes: Ædificãtes Sion in sanguinibus, & Hierusalẽ in iniustitiis. Et iterũ: Sanguinem sanguini miscent. Et iterũ: Manus vestræ sanguinis plenæ. Et quòd nõ solùm contra alienos, sed etiã contra suos sæuierint, & ita manifestãs propheta dicebat: Sacrificauerunt filios suos & filias suas dæmoniis. Qui autẽ

Mat.5.e
Ibidem.e
Mich.3.d
Osee. 4.a
Esa. 59.a
Psa.105 f

A nõ parcebãt liberis, vtiq; nec vxoribus pepercissent. Vnde ad hoc cõmodũ illud permisit. Quapropter & Christus Iudæis rogantibus, & dicentibus: Quomodo igitur Moses permisit dare libellũ repudij, ostendens, q̃ non contrariam legem fert, sic alicubi dixit: Moses iuxta duritiã cordis vestri locutus est, ab initio autem non erat sic: sed qui fecit ab initio, masculũ & fœminã fecit illos. Si hoc fuisset, inquit, nõ vnũ virũ & vnã mulierem fecisset, sed vno Adam cõdito duas fecisset mulieres, siquidẽ voluisset vnam quidẽ eiici, alteram verò induci. Nunc verò ipso formationis modo legẽ induxit, quã ego nunc scribo. Et quænam est illa? Hæc vtique, Eam sibi quisque vxorem seruet semper, quam initio sortitus est. Hæc lex antiquior, q̃ illa de libello repudij, & intantum quantũ Adam ipso Mose. Et idcirco nũc nihil nouũ sector, neque peregrina affero decreta, sed ea quæ Mose antiquiora & priora fuere. Dignũ autem fuerit & Mosis legẽ illam quã de hac re posuit audire: Si quis, inquit, acceperit vxorem, & habitauerit cũ illa, & erit: si non inuenerit gratiã coram illo, quia inuenit in illa turpitudinis rem, scribet illi libellũ repudij, & det in manum eius: imò nõ dixit, scribito & dato, sed quid? Scribet illi libellũ repudij, & dabit in man° eius. Magnum autẽ inter hoc & illud discrimen: nam dicere, Scribat libellũ repudij, & det in manus eius, iubentis ac imperantis est. Dicere autẽ, Scribet libellũ repudij, & dabit in manus eius, annunciãtis factũ, & non propriam legẽ introducẽtis est. Igitur si quis dicat, Eiiciat vxorẽ, & dimittat illã ex domo sua: & cũ abierit, si fuerit alteri viro, & odio illã habuerit etiã vir posterior, & scribet illi libellum repudij, & dabit in manus suas, & emittat illam ex domo sua: si mortuus fuerit illius vir, qui accepit sibi illam vxorẽ, non poterit vir prior, qui dimiserat illam redire, & accipere eam sibi in vxorẽ. Deinde monstrans, quòd non dixit de facto, non enim coniugiũ esse putat, sed propter infirmitatẽ illorũ cõdescendit, dicens: Non poterit vir prior accipere illam sibi in vxorem, addidit, Postquã polluit illam: declarans per huiusverbi modum, q̃ secũdæ nuptiæ viuente priore viro, pollutio magis sit quàm coniugium: propter hoc non dixit, Postquã illam in vxorem duxerit. Vides q̃ consona cum Christo loquitur. Deinde & causam apposuit, quòd abominatio sit corã deo. Et Moses quidem sic. Propheta autẽ Malachias multò manifestius, quàm Moses hoc demõstrat: Nunquid dignũ respicere ad sacrificiũ nostrũ, vel recipere acceptabile de manib° nostris? Et cùm dixisset, cuius ergo? Vxorẽ adolescẽtiæ tuæ ne derelinquas. Postea vt ostendat quale sit malum, & priuans omni venia eum qui hoc fecit, in sequẽtibus accusationẽ intẽtat, sic dicẽs: Et ista socia tua, & vxor pacti tui, & reliquiæ spiritus tui, & nõ ali° fecit. Vides quantas apponit iustificationes, primùm ætatem, dicens: Vxor adolescentiæ tuæ. Deinde societatem vitæ, dicẽs: Et ista socia tua. Postea modum formationis, dicẽs: Reliquiẽ spiritus tui. Nõ enim de terra formata est sicut Adã, sed de formati è terra latere, & hoc est quod dicit ἐγκατάλειμμα & reliquiæ spiritus tui. Ad hæc omnia, quod omnib° illis maius fuerit, accedit conditoris dignitas. Hoc em est, quod nõ alius fecit. Nõ potes, inquit, dicere, quòd te quidem deus fecit, illã verò non deus, sed alius quidam illo deterior, sed vnus & idem vtrosq; vt essent produxit: & ita quanuis nihil aliud, hoc saltem reueritus charitatem

Mat.19.a
Deu. 24. 4.
Mala.1.e
Ibi.2.d

charitatẽ erga illum custodi. Nam si sæpe hoc seruis mutuæ dilectionis causa fuit, quia ambo vni & eidẽ domino seruiũt: multò magis nobiscũ hoc fieri conuenit, quãdo eundẽ, & conditorem, & opificẽ vtriq; habemus. Vidisti quomodo etiam in veteri initia & procemia ferè acceperint nouæ philosophię præcepta. Nã vbi multo tẽpore in lege versati essent, & ad consummatiora mandata transire deberent, iámque properaret ipsorũ politia, opportuno tẽpore ad eiusmodi sapientiã illos propheta inducit. Credam° igitur bonæ legi, & nos ab omni cõfusione liberemus, neq; nostras eiiciamus, neq; eiectas recipiamus. Nã qua facie virum vxoris aspicies? quib° oculis amicos illius familiares? Nã si is qui mortui cõiugis, cui° vxorem accepit, imaginẽ recumbentem viderit, afficitur aliquo modo, & grauiter fert, si viuentẽ maritum videat eius quę sibi cohabitat, qualẽ vitã aget? quo pacto ingredietur domũ? quo animo? quib° oculis? quomodo videbit illius vxorẽ suã, imò neque illius, neq; suam. Iustè quis talem alloqueretur, Adultera nullius est vxor. Fefellit pacta quę cũ illo habuit, & ad te cũ honestis legibus nõ venit. Quantæ igitur dementiæ fuerit, rem tot malis plenã in domum inducere? Nõ sunt enim tam raræ fœminæ, vt super caput tuũ, tãtam inducas perniciẽ. Quare cùm malè sint, quas potes pura cõscientia, & permittentibus legibus ducere, ad prohibitas currẽtes domus subuertim°, bella inter amicos excitamus, ac vndiq; inimicitias nobis cõciliamus: ad hæc innumeris accusatorib° ora aperiẽtes, nostrã vitã cõfundimus, & despectã facimus, & quod omnibus grauius est, ineuitabile iudiciũ in die illo nobis accumulamus. Quid em dicemus iudicaturo nos, quando legem in medium illatam legerit, dicens: Iussi repudiatã vxorẽ nõ ducere, dicens q̃ adulterium committatur. Quomodo igitur ausus es ad prohibitas nuptias accedere? Quid dicem°, quid respondebimus? Nũquam enim illic fas externas leges prætexere, sed necessarium tacentes & ligatos in gehennæ ignẽ immitti, cum adulteris & alienũ thorũ iniuria afficientibus. Nam quando dimiserit absque causa stupri, quando eiectam viuẽte viro duxerit, cũ eiecta illa punietur. Propter quod oro, obsecro & supplico, ne viri mulieres eiiciãt, neq; mulieres viros relinquant, sed audiãt Paulum dicentẽ: Mulier astricta est legi quanto tempore vixerit vir eius. Si autem dormierit vir, libera erit cui volet vt nubat, tãtùm in domino. Qualem enim habebunt veniam, qui Paulo etiam secundas permittente nuptias post mortẽ cõiugis, & tantã concedente copiam, ante mortem audẽt talia facere? Quam assequẽtur defensionẽ, vel illi qui viuentibus viris vxores accipiunt, vel hi qui vulgatissima scorta accedũt? Etenim & illud est adulterij aliud genus, habere domi vxorẽ, & foris scortis iungi. Nam quẽadmodum mulier habens virum, etiam si famulo vel libero cuipiã vxorẽ nõ habẽti se exponat, adulterij legibus implicatur: Sic & vir licet ad vulgare scortum, vel ad mulierem aliam, quanuis nõ habẽtem virũ, ipse vxorẽ habens aberrarit, adulterij reus censebitur. Fugiamus igitur & hunc adulterij modum. Quid enim poterimus dicere, quid itẽ prætexere, qui talia audemus, quã honestam excusationẽ adhibebimus? Naturæ cõcupiscentiã? sed assistit quidẽ vxor, quæ semel obtigit hac nos excusatione priuãs. Idcirco nuptiæ inuectæ sunt, vt ne scorteris, imò non vxor sola, sed & multi alij, qui eandẽ quam

Mat.5.e
1.Cor.7.g

A nos habemus naturã cohibent, hac nos priuãt venia. Quando enim cõseruus tuus, idem habẽs corpus, cãdem concupiscentiã possidẽs, eadem necessitate extimulatus, nullam videt mulierem, sed manet sua sola contentus, qualem habebis excusationem, concupiscentiam prætexens? Et quid dico habentes vxores? Cogita mihi eos qui semper in virginitate vixerunt, & contẽptis nuptiis magnã præ se tulerũt continentiam. Cùm igitur alij absque nuptiis continẽtes sint, quam tu assequeris veniã cum nuptiis scortans? Hæc & viri & mulieres audiãt, ac viduę ac nuptæ: omnib° em Paulus loquitur & lex illa, dicẽs: Mulier astricta est legi quanto tẽpore vixerit vir illius: si autem dormierit, libera est, cui vult vt nubat, tantũ in domino. Et habẽtibus viros, & nõ habẽtibus viduis, & secundo nubẽtibus marito, & omnibus simpliciter sermo ille vtilis est. Nam quæ habet virũ, nõ volet viuente marito illo quærere alium, audiẽs quòd viuente illo astricta sit. Quę verò libera, siquidem voluerit secundo nubere, nõ simpliciter neq; temere hoc faciat, sed cũ legibus quæ sunt à Paulo positę. dicit enim: Libera est, cui vult vt nubat, tãtum in domino: hoc est, cũ cõtinentia & honestate. Sin voluerit cum defuncto seruare fœdera, audiet repositas sibi coronas, maiorẽq; alacritatẽ capiet. Beatior em est, inquit, si sic mãserit. Vides quo pacto omnibus sermo ille vtilis, & se ad illarum humilitatẽ demittit, & istas suis laudibus nõ defraudat. Etenim qd̃ de nuptiis & virginitate fecit, hoc & de prioribus & secundis nuptiis: quemadmodum illic nõ exclusit nuptias, vt ne grauet infirmiores, neq; necessitatẽ imposuit, vt ne volentes virgines agere propositis coronis spoliaret: Sed demõstrauit quidẽ, q̃ bonæ sint nuptiæ, manifestauit autẽ quòd melior sit virginitas: Ita & hic quoq; eosdem gradus ponit nobis, maiorem scilicet altero alterũ, nempe viduitatem: alterũ verò inferiorem, nempe secũdas nuptias. Et illas vlterius quãuis transilire volens, ad certamen præparans, & infirmiores cadere nõ permittit. dicẽs enim: Beatior enim est si sic mãserit, vt ne putes humanam esse legem, audiens iuxta meum consilium, subdit: Opinor autẽ q̃ & ego spiritum dei habeã. Non igitur humanũ consiliũ est vel præceptũ, sed gratiæ spiritus sententia ac diuina lex. Idcirco ne putemus quòd audiamus Paulum dum hæc dicit, sed spiritũ sanctum qui hanc nobis legem cõdit. Quod verò dicit, Opinor, nõ quasi nesciẽs dicit, sed modestè agẽs & seipsum humilians. At quia beatiorẽ dixerat, & non adiecerat quomodo beatiorem, iusta demõstratione data hãc se à spiritu afferre sententiam: quod si voles etiam rationibus exquirere, magnã demonstrationum copiam inuenies, & videbis beatiorẽ esse viduam: non solùm in futuro seculo, sed etiã in præsẽte vita. Et istuc ipsum maximè vidit Paulus, id quod de virginibus insinuauit, dicẽs: Admonens enim & consulens eligendam esse virginitatẽ, sic alibi dicebat: Opinor, q̃ bonum sit homini sic esse propter instantẽ necessitatem. Et iterũ: Etiãsi nupserit virgo, non peccauit. Virginem hic dicens non eam quæ renunciauit, sed eam dũtaxat quæ nõdum coniugium experta est, & non factam obnoxiã perpetuæ virginitatis promissione. Tribulationem autẽ in carne habebũt qui tales sunt: Ego autem vobis parco. Vno enim & breui hoc verbo reliquit cordato auditori vt oĩa colligat & expendat, dolores partus, educationes puerorũ, curã, infirmitates, mortes intem-

1.Cor.7.e
Ibidem.
Ibidem.

tes intẽpestiuas, inimicitias, cõtentiones, innumeris seruire præceptis, alienis malis obnoxiã fieri, innumeras tristitias in vna sua anima recipere. Ab omnibus illis malis liberatur, quæ continentiã amplexatur, & cum liberatione à tot iniucundis, etiã in futura vita magnã repositam habet mercedem. Hæc igitur omnia scientes, studeamus quidẽ primis nuptiis esse cõtẽti. Si autẽ & ad secũdas aspiramus, fiat hoc decentissimo modo & habitu, nempe iuxta diuinas leges. Propter hoc eñ dixit: Libera est, cui vult vt nubat: & subdidit, Tantũ in domino: simul & licentiã dans, & licentiã excludens, & potestatẽ cõcedens, & potestati illi vndiq; leges ac terminos ponens: videlicet ne pollutos & corruptos viros in domũ introducat mulier, & stuprũ sectãtes, sed cũ honestate & modestia, ac pietate, vt omnia in gloriam dei fiant. Quoniã eñ sæpius multæ mulieres priorib⁹ viris defunctis, adulterio prius cõmisso alios introducũt, aliæ etiam alias pessimas vias excogitarũt: propter hoc adiecit, Tantũm in domino, vt nihil horum secundæ nuptiæ habeant: sic enim à criminibus liberæ esse poterunt. Optimũ eñ foret expectare defunctũ, & seruare leges cũ illo initas, cõtinentiãmque eligere, & manere cum derelictis pueris maiorẽ dei beneuolentiam sic conciliando. Et si quæ secũdo nubere marito volet, cum modestia ac honestate, & decentissimis legibus hoc faciat, quandoquidem & hoc permittit. Fornicatio autẽ sola & adulteriũ prohibẽtur. Hanc igitur fugiamus & coniuges & cœlibes, nec confundamus vitam nostrã, vitãmq; agamus ridiculam, neq; polluamus corpus, neque malã conscientiam in mentẽ inducamus. Quomodo enim post cõsuetudinẽ cum scortis in ecclesiã venire poteris? quomodo manus quibus scortũ cõtrectasti, in cœlũ extẽdere audebis? Quib⁹ oculis intueberis amicos honestiores? Et quid dico amicos? etiãsi nullus conscius sit, tu teipsum cogeris maximè omnium rubore ac cõfusione perfundere, & maximè omniũ corpus proprium abominari. Nam nisi hoc esset, quare ad balneũ post peccatũ illud curris, nónne quia omni luto immũdiorẽ teipsum esse censes? Quam igitur maiorem immunditiæ tuæ probationem quæris, vel quem deum expectas sententiam daturũ, quando tu ipse negligens deum talem de factis tuis sententiam tenes? Igitur q̃ impuros se esse cẽsent, valde laudo & approbo. Quòd autem nõ rectũ purificãdi modũ habẽt amputo, & propterea reprehẽdo. Nã si corporalis macula esset, verisimile est, quòd balneorũ purificationibus corpus ipsum ablueres, animam autem coinquinares. Talem quære purificationẽ, quæ illius maculã abluere poterit. Quod autẽ est illius maculæ balneũ? Calidi lachrymarũ fontes, gemitus è profundo cordis ascendentes, cõpunctio perpetua, preces continuæ, eleemosynę, & eleemosynę large, nõ vltra hæc opera attentare, condẽnare quod factum. Ita peccati natura abluitur, ita expurgatur animæ macula. Atq; adeò si hæc nõ fecerimus, etiãsi in omnes fluminum fontes descenderimus, neque parũ illius peccati depellere poterimus. Imò quod melius, ne attẽtemus hoc abominabile peccatũ. Si quis autẽ aliquando supplantatus fuerit, hæc subiiciat remedia, prius promittẽs nõ vltra in hæc prolapsurũ. Sed si peccantes cõdemnauerimus quidem ea quæ iam fecimus, iterum autem eadẽ attẽtamus, nulla erit purificationis vtilitas. Qui enim abluitur, & eodẽ luto iterum inquinatur: & qui

A demolitur iterũ quod ædificauit, & qui ædificat iterum, vt destruat: nihil inde lucrifacit, quàm q̃ frustra laborat, & ærumnosus est. Igitur & nos ne in vanum & frustra vitam insumamus, priora peccata expurgemus, & quod reliquum est vitæ in continentia & honestate cæterisque virtutibus agamus, vt & deum misericordem habentes regnum cœlorum assequamur, cui sit gloria in secula, Amen.

DIVI IOANNIS CHRYSOSTOMI

Sermo, in dictum apostoli: Nolo vos ignorare fratres, quòd patres nostri omnes sub nube fuerunt, & omnes per mare transierunt. 1.Co.10.a

NAutæ eam maris partem magis amant, quæ frequentibus insulis & portubus diuisa est. Mare enim vbi portu caret, etiamsi placidũ sit, nauigãtibus multum timorem incutit: vbi autem portus & littora vndequaque obuia fuerint, ibi valde securè nauigatur, etiamsi mare tempestatibus sæuiat: facilè tamen, & breui ab vrgentibus malis liberari possunt, non longè absente refugio: & eapropter non solùm quando prope portum nauigant, sed & si multum absint, ingentem ab aspectu consolationem accipiunt. Non enim vulgariter illorum animas reparare solent, etiam ea quæ procul videntur, vti vertices montium, exurgens fumus, & ouium greges in montibus pascentes. Verùm, vbi littus ingrediuntur, plena tunc perfruuntur lætitia, tunc & laborẽ remittunt, & corpora mirè exasperata, potabilibus oblectant aquis: egressique in littus, & nudis per terram ambulãtes corporibus, omne nauticum tædium deponunt. Sicut autem illi hanc potissimum maris amplexantur partem ob frequentes & continuas refocillationes, sic & ego hanc anni partẽ præcipuè amo. Non quòd liberati simus hyeme, neque quòd æstate perfruimur, blandè afflante zephyro: sed quia crebri nos excipiunt spiritales portus, festi inquam sanctorum martyrũ dies. Non enim portus tam idonei sunt ad refocillandos nautas, quàm recreẽtur fideles sanctorum solenniis. Nautas quidem littora liberant ab inundatione, multóque impetu marinorum fluctuũ: sanctorum autem memoria fideles ad martyrum festa confluentes, erigit à malignis spiritibus, immundisque ac absurdis cogitationibus, magna animabus eorum reddita tranquillitate. Et si quis vel ex publicis, vel ex priuatis negociis mœrore obrutus aduenit: statim omni eo deposito, & leuior, & placidior abit. Nonvnum quidem deponens, neque amplustra suspendens, sed dissoluens importabile & multiplex onus secularis tristitiæ, & multam in anima sua lætitiam excipiens. Horum omnium testes estis, qui beati Barlaam præmiis heri oblectati, & magna alacritate huc festinantes, abluistis secularium curarum sudorem. Iterúmque domum leues auditis nostris sermonibus cõcessistis. Ecce & aliorum martyrum alia accedit festiuitas. Igitur vt ad illorum portum festinemus, agè, nautas imitemur: & sicut illi nauigantes pelagus cantant, cantu laborem mulcentes: sic & nos donec ad illorum portum veniamus, spiritales quosdam inter nos conferamus sermones. Beatum Paulum ducẽ eius colloquij habentes, quorsum ille iusserit, sequamur. Et quo nos sequi iubet? per eremum, & viam miraculorum quæ in eremo contigerunt. Audite enim ipsum hodie clamantem, & dicentem: *Nolo enim vos ignorare fratres, quod patres nostri omnes sub nube erant, & omnes per Mosem baptizati sunt in nube & mari, &*

Hi sermones nõ extant apud nos.

Num.9.d
Exo.13.d & 14.e

omnes eandẽ escam spiritalẽ comederũt, & omnes eũdem potũ spiritualẽ biberũt. Biberũt enim de spiritali, quæ illos comitabatur, petra: petra verò fuit Christus. Sed plures illorũ nõ approbauit deus, prostrati enim sunt in deserto: hæc autẽ figuræ nostri fuẽre. Ne nos simus cõcupiscẽtes rerũ malarũ, quẽadmodũ & illi cupierũt. Neque simulachrorũ sitis cultores, sicut quidam
Exo.32.b *illorũ. Quẽadmodũ scriptũ est: Sedit populus vt ederet & biberet, & surrexerunt ad ludendum. Neque stupris inquinemur, sicut quidã illorũ stupris polluti sunt, & cõciderunt vno die vigintidũo milia. Neque tẽtemus Christũ, sicut quidã illorũ tẽtauerũt, & à serpẽtibus extincti sunt. Neque murmuretis, sicut & quidam illorũ murmurauerũt, & extincti sunt ab exterminatore.*

Videntur quidẽ hæc quæ dicta sunt manifesta, diligenter tamen attendentibus dubitationẽ adferunt, haud vulgarẽ: etenim primũ interrogatur quare veteris historiæ meminit, & qua cõsequentia, cũ de his disputarit quæ idolis sint immolata. In hãc narrationem incidit, afferẽs in mediũ quæ in eremo cõtigerũt. Non simpliciter, neq; fortuito beatus ille loquitur, sed magna cõueniẽtia & proportione, qui dicta eius obseruat, cohærere videt vndiq;. Quare ergo, & vnde in hanc incidit historiã? Increpabat eos qui temerè & non requisiti ad idola ingrediũtur, pollutam comedẽtes mẽsam, & tangẽntes idolothyta. Et cùm ostẽdisset quòd duplex dãnum illi inde sustinerent: nam & infirmiores offendebãt, & ipsi dæmoniorum participes erãt. Et cũ per prædicta satis spiritus eorũ humiliasset & docuisset, ostẽdit fidelẽ spectare non solũ quæ sua sunt debere, sed & quæ multorũ. Volẽs ipsis timorẽ incutere, veterẽ historiã eis recẽset, siquidem & illi magna de se sentiebãt, quasi fideles & ab errore liberati, & scientiã assecuti: & ineffabilium sacramentorũ participes facti, necnõ & ad regnum cœlorũ vocati. Volens ergo declarare, quòd illorũ nulla sit vtilitas, nisi adsit & vita tãtæ gratiæ respondens, ex veteri historia ipsos erudit, insuper etiã hoc multiplicẽ in se quæstionem complectitur. Cur non potius per verba Christi in Euangelio posita cũ ipsis disputat? Cur non meminit gehẽnæ, & externarũ tenebrarũ, & venenati vermis, & perpetuorum vinculorũ, & ignis præparati diabolo, & stridoris dẽtium, & aliorũ indicibilium suppliciorũ? terrere enim volens, hoc facere debebat, nõ ab iis quæ in eremo cõtigerunt. Nã illi licet puniti sint, mitius tamẽ & temporaliter, & vno tantùm die: isti autẽ immortalibus & multò grauioribus suppliciis. Quare ergo nõ inde ipsos terruit, neq; verbum Christi recensuit? Poterat eñ dicere ad ipsos: Nolim vos ignorare fratres, quales Christus posuit leges aduersus eos qui fidẽ quidẽ habent, vitã autem optimam non præ se ferunt. Etenim homines q̃ miracula operati sunt, & futura prædixerũt, regno cœlorũ eiiciebat, dicẽs: Multi dicent
Matt.7.d mihi in die ipsa, Domine domine, nónne in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo prophetauimus, & virtutes multas fecimus? & tũc confitebor
ibi.25.a ipsis: Discedite à me, nõ noui vos qui operamini iniquitatẽ. Et virgines quidẽ nõ propter fidem & dogma, sed propter peruersam vitã, & immisericordiã, & crudelitatẽ arguit, & thalamo exclusit: & eum qui
Ibid.22.b indutus erat sordido amiculo, propterea vinctũ eiecit, nõ quia non habebat recta dogmata, sed quia vitam sordidã & impurã. Et quare iussit in ignẽ intrudi diabolo præparatum? Nõ ideo eò misit, quia fide exciderant, sed quia nullius miserti erant. Horũ omniũ & talium memoriã potuit facere, & dicere: Non vo-

A lo vos ignorare fratres, quòd illi omnes & baptismũ assecuti sunt, & participes sanctorũ facti: & cõmunicarunt mysteriis, & fidem multã ostenderunt, & perfectam habuerunt scientiam: sed quia vitam filij cõsonam non egerunt, regno eiecti, & igni traditi sunt. Quare igitur hæc nõ dixit? sed omissis istis omnibus, sic fermè ait: Nolo autem vos ignorare fratres, quòd patres nostri omnes sub nube fuerunt: & cõmemoratis Mosaicis, obticuit ea quæ sub gratia dicuntur. Nõ simpliciter, neq; absq; ratione hoc facit: Magna enim præditus erat sapientia. Sed quidnã ait, & propter quid? Volebat ostẽdere, idem duobus illis testamẽtis tradi, & magnam cognationem veteris & noui testamẽti. Quandoquidẽ multi sunt homines, qui gehennam esse non credunt, & neque esse suppliciũ: sed deum simpliciter minari vermem immortalẽ & ignem inextinguibilẽ, & tenebras externas incutien-
B dæ formidinis & eruditionis causa: sed non possunt fidem præteritis abnegare. Nam quæ facta sunt, quo pacto posset quis dicere non fuisse facta? Nã his quidem quæ nondũ apparuerunt, neq; in opus processerunt, multi fidẽ nõ habẽt: iis autem quæ facta sunt, etiam qui valde incorrigibilis, & reprobæ mẽtis, neque si vellet, poterit non credere, eo q̃ valde cõfessa sint, & finẽ sortita, eorũq; multæ supersint reliquiæ. Vult igitur eos nõ vacillare in fide, iusto dei iudicio, quasi diceret: si putas nõ esse gehennã, neque pœnã & supplicium, sed deum ita simpliciter esse minatũ, animo repete quę præterita sunt, & futura crede. Nã si idem est deus, qui & prius & quæ nunc sunt gubernat, & tam ea quæ ad veterẽ legem, quàm ea quæ ad gratiã pertinẽt: cùm igitur idem sit, qua ratione cõ-
C stabit, illos quidẽ peccantes puniri, nos verò hæc & multò grauiora illis admittentes impunes relinqui? Rogo igitur, fornicatíne sunt Iudæi? & puniti sunt. Obmurmurauerũt, & puniti sunt, necessariũ omnino fuerit confiteri. Quomodo igitur animaduertet in illos, te autẽ eadẽ cõmittentẽ despiciet? nõ est rationi consonũ. Sed nõ dedisti hîc pœnã, propterea magis crede gehennã esse & suppliciũ, quia pœnam hîc nõ dedisti. Nam si in fururã vitam nõ esset suppliciũ repositum, ne quaquã impunitus mansisses, qui ausus eadẽ es quæ priores illi. Tu ergo si reprehendis lasciuum aliquẽ & dissolutũ, multæq; intẽperantię, & dicit ad te quòd & sint fabulæ, & non sit suppliciũ neque gehẽna, sed solùm deus terrere voluerit: dic ad ipsum, si non credis futura, quoniam non apparent neq; euenerunt, neq; ante oculos nostros sita sint: nõ
D tamen est possibile fidẽ abnegare iis quæ facta sunt, & quæ finẽ sortita. Cogita Sodomã & Gomorrhã, Gen.19.b regioilla propter nullum aliud peccatum tantũ luit suppliciũ, q̃ quòd illius ciues illicitos induxêre coitus, & illicitos amores, & leges naturæ tadicitus subuertẽre. Qua igitur ratione cõstabit deũ, qui nũc idẽ est, qualis tunc erat: illos quidẽ eùm peccarãt, absq; omni venia puniisse, te autẽ qui post illos peccasti, tantò maiori supplicio dignũ, quãto maiorẽ sortitus es gratiã, & emendatus illorũ suppliciis nihil profecisti, impunitum relinquere. Et propterea Paulus nihil iam de gehẽna dicit: quia multis futura parũ credita sunt ab iis quæ iã cõtigerunt, & de quibus sufficiẽti fide instructi sunt, ipsos erudire vult. Iã licet futura sint terribiliora, imperfectis tamẽ hominib⁹ præterita magis credibilia sũt, vnde & ipsa futuris magis terrere solet: propterea & hîc eis differit ea, quæ nec

valde

valde impudens insiciari, vel discredere possit. Insuper & Marcioni, & omnibus qui codẽ laborãt morbo, intẽpestiuã plagã infert. Nam si non est idẽ deus veteris & nouæ, qui & tũc legẽ statuit, & hæc facturus est, superfluè mihi narras hæc ô Paule, & nullum timorẽ auditoribus infers. Potest eñ auditor dicere, q̃ si alius est ille deus, & alius iste: nõ omnino iste iudicat iuxta illius sententiã, neq; easdem seruabit leges. Quid enim si deo veteris legis visum est omnes punire, & afficere suppliciis, quid terres? quas laruas profers? Alium habeo dominũ me iudicaturũ, ita vt si alius sit deus veteris, alius nouę legis, Paulus omnino secus q̃ volebat, fecit. Non enim solùm nõ terruit audiẽtẽ, sed omni timore & angustia liberauit: quod certè nullus hominũ fecit, quãuis ille insipiẽs. Minus ergo Paulus tanta repletus sapientia ita docet. Vnde manifestũ quòd vnus & idem deus sit, qui & Iudæos in errore prostrauit, & peccatores puniturus est, alioqui nõ idem & sibi cõstans esset. Iterum enim idem dicam per ea quæ olim ab eo facta sunt, & nos de futuris terret, quandoquidẽ idẽ est. Expectationẽ supplicij tam certã, cui cõtradici nõ potest, induxit, mõstrãs quod reuerẽtia & timore opus sit. Nã qui patres puniuit peccãtes, nobis nõ parcet eadẽ cõmittentibus. Dignum porrò est, vt redeamus ad principium narrationis, & reliqua perscrutemur omni adhibita diligẽtia. Nolo autẽ vos ignorare fratres. Discipulos fratres vocauit, nõ à dignitate, sed charitate hoc eos appellans nomine: sciebat enim, & planè sciebat nihil charitati conferendũ, & summũ dignitatis genus charitatem. Hoc nunc nos quoq; primũ imitemur, etiam si valde nobis inferiores sint aliqui, ipsos ministerij nominibus appellamus: nõ solũ liberos, sed & seruos: nõ solùm diuites, sed & pauperes. Nã & Paulus non solum Corinthiorũ diuites liberos, illustres, & nobiles, sed etiam priuatos & famulos, & omnes indiscriminatim hac appellatiõe honorauit. In Christo enim Iesu neq; seruus, neq; liber, neq; Barbarus, neque Scytha, neq; sapiẽs, neq; insipiens, sed omnis secularis dignitatis inæqualitas sublata est. Et quid mirũ si Paulus cõseruos sic vocauit, cùm & dominus ipse sic vocarit nostrã naturam, dicens: Annunciabo nomẽ tuũ fratribus meis, in medio ecclesiæ laudabo te? Nõ solùm autẽ vocauit nos fratres, sed & ipse fieri frater voluit, & factꝰ est humana carne induta, naturæ particeps: quæ vtiq; & ipse Paulus admirãs, docebat: Nõ angelos apprehẽdit deus, sed semẽ Abrahæ apprehẽdit, vnde per omnia debuit fratribꝰ adsimilari. & iterũ: Quia pueros participes fecit carnis & sanguinis. & verisimile est & ipsum horũ fuisse participem. Hæc omnia cũ audimus, omnẽ arrogantiã, & fastum, & stultitiã ex anima nostra expellamus, studióq; multo id rectè faciamus, familiaribus nominibus & honorẽ habẽtibus fratres vocãtes: qd̃ licet tenue opus videatur, attamẽ magnorũ bonorum causa est: sicut & multas sæpenumero lites & contentiones fecit omissum. Neque hoc solũ, sed & cætera verba diligenter exquirẽda sunt: nõ enim solũ posita sunt. Nam cùm dixit, Nolui vos ignorare fratres: adiecit, Patres nostri omnes: nõ dixit Iudæi, neq; hi qui Aegyptũ exierunt, sed quid? patres nostri oẽs, quò modestiã suã indicãs, suã cum illis cognationẽ nõ erubescat, tametsi superior illis esset. Et sermone hoc cõpescit iterum impudentẽ linguã, calumniantium veterem legem: nam si illi aduersaretũr, neq; celeberrimorũ nominũ fuisset memor, quæ tũc in vniuersum coargui potuissent. Omnes. Non simpliciter dixit, omnes, neq; obiter, sed valde sapiẽter. Nã non semel dixit, sed secundò & tertiò, & sæpius, vt discas haud temerè adiectũ. Dixit enim: Patres nostri omnes sub nube fuerũt, & omnes per mare trãsierunt, & omnes in Mosem baptizati sunt, & omnes eundẽ potũ spiritalẽ biberũt. Audisti q̃ sæpius, omnes, posuit: quod nequaquam fecisset, nisi magnũ quiddam, & admirabile sacramentũ significare voluisset. Nã si posuisset simpliciter, sufficiebat id semel dici, & postea obticeri: ac si diceret, Patres nostri omnes sub nube fuerunt, & mare trãsierũt, & in Mosem baptizati sunt, & eundẽ spiritalẽ cibũ comederũt, & eundem potum spiritalẽ biberũt. Verùm non sic dixit, sed in singulis adiecit, omnes: sic nobis aperiẽdo suę sentẽtię ianuã, quò sua conspiceretur prudentia. Nam cuius gratia continuò eius verbi meminit, nisi vt ostẽdat magnã esse veteris ad nouã legẽ cognationẽ: & q̃ illa istorũ figura fuerunt, & vmbra futurorum: & primò quòd hoc æqualitatem indicet? Volens enim declarare, q̃ sicut in ecclesia non est discrimen serui & liberi, neque ciuis & aduenæ, neq; senis & adolescẽtis, neque insipiẽtis & sapiẽtis, neq; priuati & principis, neque mulieris & viri: sed omnis ætas, omnis dignitas, & vnaquæq; natura æqualiter in baptisteriũ descendit, etiã rex & pauper eadẽ purificatione vtũtur: id quod maximũ nostræ præsertim nobilitatis est argumẽtũ. Nam similiter & mendicus & purpurã gestãs ad mysteria admittũtur, neque in sacramentis maior istius quàm illius est respectus: Sic & in veteri conuenienter, Omnes, posuit. Neq; eñ dicere potes, quòd Moses per aridam, Iudæi per mare trãsierunt: neq; quòd abundantes per vnã, & indigi per aliã viã: neq; mulieres sub sereno, viri sub nube fuerint: sed & sub mari omnes, & sub nube omnes, & in Mosem omnes. Nã trãsitus ille futuri baptismi typus erat: oportebat igitur primũ figurã illã bene omnia figurare, q̃ omnes ipsam tenerẽt, sicut & hic omnes ex æquo participes sunt: & quomodo ipse ait illud figurã præsentium? Si didiceris primũ quid sit figura, & quid veritas, tunc & huius tibi rationes reddemus. Quid igitur est vmbra, & quid veritas? Agè, similitudinẽ ab imaginibus sumamus, quas pictores pingũt. Vidisti sæpe imaginem regiã Veneto colore coloratã, deinde pictorem circũducere cãdidas lineas, & facere regẽ & seruum regiũ, & equos circunstantes, & lancearios, & vinctos hostes, & subditos: & cũ hæc vides delineata & adumbrata, neq; scis totũ, neq; ignoras totũ, sed quòd homo pingitur, & equus, obscurè cognoscis: qualis autem sit rex, & qualis hostis, nõ valdè perspicuè cognoscis, donec colorum veritas adueniens, certiorẽ reddat visum. Sicut igitur in hac imagine non exigis totum anteveritatem colorem: sed etsi obscurã quãdam accipias cognitionem eorum quæ fiũt, satis tamen picturam absolutã putas. Sic & de veteri & nouo senti, vt non omnem veritatis diligẽtiam in typo exquiras. Et poterimus te docere, quomodo vetꝰ ad nouum testamentum habeat cognationẽ: & ille trãsitus ad nostrũ baptisma. Nam ibi aqua, & hîc aqua: lauacrum hîc, & ibi pelagus. Omnes hîc in aquam ingrediuntur, & ibi omnes. Iuxta hoc similitudo est. Postea vis cognoscere colorũ veritatem? ibi quidem liberati sunt ex Aegypto per mare, hic autẽ ab idololatria. Et ibi quidem Pharao submersus est, hîc autẽ diabolus:

Galat. 3. d

Psal. 21. e & Hebr. 2. c

Hebr. 2 d

Ibidem.

diabolus: ibi Aegyptij submersi, hic autẽ vetꝰ homo peccatis defoditur. Et vide cognationẽ figuræ ad veritatẽ, & veritatis excellẽtiam. Neque enim omnino alienũ oportet esse typum à veritate, alioqui nõ esset typꝰ. Neq; omnino adæquari veritati, quia alioqui & veritas ipsa foret: sed oportet manere in suo modo, & neq; cõprehendere omnem veritatem, neq; omni veritate destitui. Nam si totum contingat, iterũ ipsa est veritas: si autẽ à toto destituatur, & nulla sit similitudo, cõsequẽter nõ poterit esse figura. Sed oportet vt partẽ quidem teneat, partem autẽ veritatis reseruet. Igitur ne in veteri totũ à me requiras, etiã si parua quędã & obscura accipis ęnigmata, boni hoc cõsulas. Vbi igit̃ est affinitas figuræ ad veritatẽ? omnes ibi, & hic omnes: per aquã sunt ibi, & hic per aquam: à seruitute liberati sunt illi, & nos à seruitute liberati sumus: sed nõ ab eadẽ omnes. Nam illi quidem à seruitute Aegyptiorũ, nos vero à seruitute dęmonũ: illi quidẽ à seruitute Barbarorum, nos verò à seruitute peccati. Ad libertatẽ venerunt illi, & nos: sed non ad eandẽ. Nã nos ad multò clariorem. Quòd si maiora sunt nostra, & illis excellẽtiora, ne mouearis: hoc eñ à veritate est, q̃ sit aliqua excellentia, sed non pugna vel diuersitas cũ figura. Quid autẽ est, Omnes in Mosem baptizati sunt? & fortè manifestũ est quod dicit. Tẽtabimus tamẽ id notius reddere. Mare ante oculos tunc effusum erat, & pręceptum illis, vt transirẽt per aridã & admirabilem quandam viam, quam nullus hominũ vnquã trãsiuerat. Cùm credidissent Mosi, ipsum habentes ducẽ itineris, fidẽter aquas trãsierunt: hoc & in Christo effectũ est. Nam vbi nos eduxit ab errore, & liberauit ab idololatria, ad regnũ inducens, ipse primus hanc viam ire cœpit, quoniã primus in cœlos ascendit. Sicut igit̃ illi Mosi credidere, & iter audacter suscepere: sic & nos in Christo cõfidimus, & audacter hanc peregrinationẽ perficimus. Et hoc q̃ in Mose baptizati sunt, manifestũ ex historia est. Nõ eñ in nomine Mosis baptizati sunt. Cùm autẽ nos non solũ sortiti sumus ducem Iesum, sed in nomine eius baptizati sumus, & illi in nomine Mosis nõ sunt baptizati, ne etiã hîc turberis. dixi eñ quod oportet veritatẽ habere excellentiam quandã supra figurã. Vidisti de baptismate quæ figura, & quæ veritas? Agè, ostendã tibi & mẽsas, & sacramentorũ communionẽ ibi delineari, si nõ iterum petis à me totũ: sed sic requiris quæ facta sunt, sicut par est in adumbratione & figuris videre. Igit̃ quia dixit de mari, & de nube, & de Mose: adiecit pręterea, Et oẽs eundem spiritalẽ cibũ comederunt. Sicut tu, inquit, à lauacro aquarũ ascendens, ad mensam curris: sic & illi à mari ascendentes, ad mensam venẽre nouã & admirabilẽ: de manna loquor. Et iterũ, sicut tu admirabilem habes potum, salutarẽ sanguinem: sic & illi admirabilẽ habuerunt poculi naturã. Non enim inuenerũt fontes, & amnes manantes, sed à dura & inaquosa petra multã fluminum largitatem acceperunt: propter hoc & spiritualẽ vocauit. Nõ quòd natura talis esset, sed quòd hoc modo suppeditabãtur. Nõ enim secundũ naturæ conuenientiam ipsis dabatur: sed secundum operationẽ dei ipsos ducẽtis. Vnde & cùm hoc corrigeret, ita dicebat. Igitur quia dixit: Omnes eundẽ potum spiritalẽ biberunt: aqua autem erat quę bibebatur. Volens ostendere quòd propter hoc spiritale dixit, nõ ob naturam aquæ, sed ob modũ quo suppeditabatur illis, adiecit: Bibebãt enim de spititali eos consequente petra, petra autẽ erat Christus. Non, inquit, natura lapidis, sed efficax virtus dei fontes illos scaturire faciebat. Et hîc Pauli Samosateni hæresim radicitus euellit. Si eñ Christus illa omnia operabatẽ, quo modo ipsum tunc primũ cœpisse dicunt, quando ex Maria natus est? Cũ enim ea quę in eremo contigerunt, multo tempore ante Mariam facta sunt, & Christus iuxta Pauli vocẽ hęc omnia fecit, necesse & ante hunc partum & parturitionem ipsum esse. Non eñ qui nullibi erat, has fuisset operatus tam admirabiles atq; raras res. Sicut autẽ dixit q̃ omnes per mare trãsierunt: sic nobilitatẽ ecclesiæ præfigurauit, cũ dixit: Eundem spiritalem cibum comederunt. Hoc idem rursus insinuauit: sic enim in ecclesia non aliud quidem corpus diues, aliud verò pauper: neque aliũ quidem sanguinem ille, alium autem iste. Sic & tunc non aliud quidẽ accipiebat diues manna, aliud verò pauper: neq; alterius fontis iste particeps erat, alteriꝰ verò indigentioris ille. Sed sicut nunc eadẽ mensa & idẽ poculum, eadẽ & educatio omnibus qui huc ingrediuntur proponitur: sicut & tunc idem manna & idem fons omnibus proferebatur, Et hoc vtiq; mirabile & rarum. Tẽtauerunt tunc aliqui per tempus illud plusquã opus fuerat colligere, & nullum auaricię suæ fructũ accipiebant: & quandiu æqualitatẽ colebant, mãsit manna quod manna erat: postquã autem auari plus habere desiderauerunt, auaricia mutauit mãna in vermẽ, quãuis hoc nõ cum detrimẽto aliorum faciebant. Non enim rapiebãt ex alimento proximi, cùm plus colligerẽt: attamen cùm plus desiderarent, cõdemnati sunt. Nã tametsi neminem alium iniuria affecerunt, tamen sibiipsis maximè nocuẽre, hoc colligẽdi modo auariciæ studentes. Atq; sic simul erat cibꝰ, & diuinę agnitionis instructo, simul & pascebat corpora, & erudiebat animã. Neque pascebat solùm, sed à laboribus liberabat. Non enim opus erat iungere boues, neq; trahere aratrũ, neque sulcos secare, neque ad annũ expectare: sed mensam habebant subitò appositã, semper recentẽ & quotidie nouam, rebusq; ipsis discebant euangelicum illud præceptũ, Nõ debere esse solicitum in crastinum. Nulla eñ vtilitas ipsis ab hac solicitudine pueniebat. Nam qui plus colligebat, corrũpebatur & peribat, & auariciæ argumẽtum solùm dabat. Insuper ne putarent illum imbrem iuxta naturæ cõsuetudinẽ esse, nihil taliũ in die sabbati fiebat, deo duo illa ipsos docente, q̃ prioribus diebus ipse mirabilẽ & priorẽ pluuiã operabatur: & quòd per diẽ illum abstinebat, vt inuiti etiam discerent illo die feriari. Non in cibis autem solùm, sed & in indumẽtis & caleamẽtis & aliis omnibus rebus ipsis videre licebat mãdata apostolis ipsis præcepta. Nã neque propriam habebant mẽsam, neque vestem secundam, neq; calceos, deo sic dispẽsante. Vide quanta veteris ad nouã affinitas. Sicut enim postea Christus apostolos instruxit quantũ ad necessaria, sic & illis quidem vitæ modus adaptatus est, & omnis creatura ad ministeriũ illorũ præparata erat. Et cuius gratia hæc facta sunt? dicit. Cõclusurus illos erat in vnũ orbis locũ, & iussurꝰ vt sibi illic perpetuò ministrarent, & neq; templum, neque altare alicubi aliud fundarent: sed oblationes & sacrificia sua illuc ferrẽt, & ferias celebrarẽt, & legerent legẽ, & omnes alios sanctificationis illius ritus perficerẽt. Ne igitur separato ministerij ritu, prouidentiã suã illuc concludi putarent, quasi vnius regionis deus esset, prius suã virtutem

Mat. 6. d

virtutem in aliena regione declarauit:in Aegypto,in eremo, vbi nullus ministrabat, vbi null° adorabat:& creatura planè diuersis rebus seruiebat, quib° ꝓbabat suã potentiam q̃ primùm cõdidit orbẽ, & ita incredulos arguebat. Nã mare alios submergebat,alios saluabat: & aër nunc pluebat grandinẽ, & perdebat Barbaros:nunc deferebat manna, & Iudæos pascebat. At terra nũc culices ad puniendũ hostes, nunc coturnices in salutẽ eorum proferebat:& i'ãs in die tenebræ,illis in nocte lux erat.Et Aegyptij Nilũ habentes propè fluentẽ, siti & siccitate peribãt:hi autẽ in terra arida & sicca exercitũ ducẽtes, multa aquarum copia fruebãtur. Et aduersus illos ranæ pugnabãt,hos autẽ neq; gigantes cõprehendere potuerũt. Sed cuius gratia horum memoriã affert beatus Paulus?Ob causam quã principiò vobis dixi, vt discas q̃ neq; baptisma, neq; peccatorũ remissio,neq; sciẽtia, neque sacramentorum cõmunio, neque sacra mẽsa, neq; fruitio corporis, neque participatio sanguinis, neque aliquid horum prodesse nobis poterit, nisi vitam rectam,& admirabilem, & omni peccato liberã habeamus.Propter hæc enim meminit recensens figuram baptismatis in mari & nube.Et figuram sacramentorum in manna & petra præfigurauit in veteri. Et cùm dixit quòd omnes eundem cibum spiritualẽ comederũt,& eundem potum spiritualẽ biberũt,adiecit dicens:Sed plures illorum nõ approbauit deus. 1.Cor.10. 4.
Post hęc &talia miracula ait:Non dilexit ipsos deus? Sed cur prostati sunt in deserto?Cuius gratia hęc nobis dicis ô Paule? Hæ figuræ nostri causa factæ sunt, vt neque nos fiamus cõcupiscentes rerũ malarum,sicut & illi cõcupierunt:neq; idololatræ fiamus, sicut Exo.32.b. aliqui horum,vt scriptum est: Sedit populus vt ederet & biberet,surrexeruntq; ad ludendũ. Vide Pauli prudentiã.Dixit peccatum,dixit causam peccati,dixit pœnam peccato debitã:per ea nos erudiens,vt illorum fugiamus mores,nõ imitando.Causa peccati, gula.Sedit em̃,ait,populus,vt ederet & biberet.Peccatũ ipsum,ludus: deinde pœna, prostratio in deserto.Iterũ ait,Ne scortemur,quemadmodũ illorũ quidam scortati sunt.Ibi scortationis causam nõ posuit, sed pœnã.Qualem autẽ? Ceciderũt in die vna viginti tria milia. Quare autẽ non posuit occasionẽ vnde orta scortatio? Studiosis hoc reliquit, vt historiã inquirerent,& inde eius radicẽ discerent.Ille optimus medicandi modus, dicere vnde nascantur morbi,& 1.Cor.10. b. vulneribus remedia adhibere. Ob hoc ait:Hæc autẽ omnia figuratiuè contigerunt illis, scripta autẽ sunt ad nostrã admonitionem, atq; adeò qui illa fecit, & reprobos tunc puniuit, idem & nunc nos admonet. Nõ enim verbis solùm,sed etiam operibus ipsis, qui scilicet maximus admonitionis est modus.Vide quo modo eum qui in veteri hæc fecit, magistrũ his quæ in gratia instituit: demonstrãs quòd vnus est & idem qui & illa fecit, & qui hæc per ipsum loquitur. Nã si alius esset, nõ vocasset illa istorum figuras,neq; dixisset ipsa in nostri admonitionẽ scripta, neq; magistrũ nobis instituisset,quem non putasset esse deum:neq; nos per ea quæ ab illo tunc facta sunt, nos terruisset, quasi in illius manus olim casuros.Nunc autem quia mõstrauit,quòd in illius manus iterum sumus casuri: & quòd vterq; populus & ille & hic illius legibus regantur, meminit omniũ illorum,& dixit,q̃ ad nostri admonitionẽ scripta sunt. Igitur cùm hæc sciamus, tam futuris q̃ preteritis credamus.Si autẽ sunt quidã futuris nõ credentes, illos ad virtutis studiũ à preteritis inducamus,narremus quę Sodomitis euenerũt, dicamus de diluuio,cõmemoremus de Ægyptiis, vt aliorũ resipiscentes pœnis,& vitã agant optimam,& fideliter de gehenna & resurrectione credant. Quia & nunc quotquot iudicium non credunt, hoc à vita peruersa & cõscientia mala patiuntur: q̃ si expurgemus ipsorũ peccata, & timore futurorũ erudiamus, & vt de futuris fideliter sentiãt,persuadeamus. Nam sicut mala dogmata impurã inducere consueuerunt vitam,ita & vita peruersa,dogmatũ peruersitatẽ sępe parit. Quod scilicet ne fiat, ideo verba hæc & nobis omnibus,& aliis cãtauimus, vt in recta fide perseuerantes,& vitã optimam agamus. Atq; hoc vbiq; sermonibus docui, quia sine ea nulla rectorũ dogmatũ vtilitas.Fiant hæc precibus sanctorũ & patronorum omnium,vt seruemus dogmatum rectitudinem,quæ supernè & à progenitoribus accepimus: & adiiciamus illis congruã vitã, & ꝓmissa bona cõsequamur, gratia & misericordia domini nostri Iesu Christi, cũ quo patri simul & spiritui sancto sit gloria, imperiũ, honor,nũc & semper,& in secula seculorum, Amen.

DIVI IOANNIS CHRYSOSTOMI homilia in dictum Apostoli ad Corinthios: Oportet & hæreses esse. 1.Cor.11.c

Concionẽ vestrã sermone dudũ satis incẽdi, cùm inducerẽ Hierusalem suarum calamitatũ vobis & nunciã, & lamentatricẽ.Et quia tũc vidi oculos vestros turgidos,lachrymarũ flumina ꝓducere, mentesq; omniũ affectionib° cõfundi ac turbari:ideo statim vt id animaduerti, tragœdia paucis absoluta, sermonẽ è medio abrupi. Eò enim ꝓgredi videbatur luctus, vt omniũ corda plãctibus dissectũ iri putarẽ. Iã anima luctu impedita,nihil sani vel dicere vel audire potest. At q̃ hæc nunc repeto, quid ad rem? Multum. Nam id quod hodie diximus, admodũ simile & cognatũ est ei quod hodie adhuc dicere decreuim°. Vt enim quæ dicta sunt hodie, ad reprimẽdam vitæ desidiã, corrigendãq; in operib° nostris negligẽtiã cõducũt: ita nũc dicẽda circa diligentẽ articulorũ fidei obseruationẽ securiores nos reddere poterũt, vt sic vndequaq; in mensuram Christi peruenientes, iuxta diuũ Apostolum in virum integrũ euadamus: & sicut hodie ea quæ ad corpus pertinebãt,curabamus:ita nũc quæ ad caput spectãt tractabimus,& hodie quidem verba Hieremiæ,nũc autẽ verba Pauli.Ex verbis verò Pauli,de quibus nũc agendũ, hæc nobis ꝓponũtur:Oportet autẽ &hęreses esse,vt probati manifesti fiant inter vos.Haud contemnendũ,quod quæritur: Nam si Paulus cõsulẽdo diceret,Oportet & hæreses esse,inculpati forẽt hæresiarchæ.Atqui nõ ita sentit, neq; hoc cõsulentis,sed futura prædicẽtis verbũ est. Quomodo & medicus vidẽs ægrũ gulæ & ebrietati interdictisq; aliis deditũ, dicit: ꝓfectò necesse est vt incõtinentia hæc febrim pariat.quibus verbis nõ legẽ statuit,neq; cõsulit,sed è prę̃sentibus futura cõiectat.Similiter & agricola & nauta cũ videt cõglobari nubes,& audit tonitrua, dicit:Fieri nõ potest,quin nubes illæ pluuiã & validos imbres pariãt.Neque hi laudãt sed prędicũt quod apparet.Paulus quoq; eadẽ ratione posuit verbũ Oportet.Et nos sępenumero cũ videm° homines inter se disceptare,grauiq; dicitate mutuũ inuadere, dicim°: Oportet q̃ ex huiusmodi pugna magnũ quoddã malũ oriat. Quibus tamen verbis,

men verbis,neq; nos cõsulimus, neq; quempiã incitamus:sed quid futurũ sit,ex prę̃sentibus diuinamus. Ita sanè nec Paulus aliquid cõsulit,dum dicit:Oportet etiã hæreses in vobis esse, sed prædicit ac ꝓphetat rem euenturã,cæterum hęreses consulit minimè.
Galat.1.b. Ipse enim est,qui dicit:Si angelus vobis aliud euãgelizat,prę̃ter id quod accepistis,anathema sit.Ipse est, qui circuncisionẽ prohibuit, cum præter tẽpus obseruaretur,& puritatẽ prædicationis euangelicæ interturbaret.Eiiciebat enim illã & dicebat:Si circuncidimini,Christus nihil vobis ꝓderit.At inquies,cur igitur ad hęc causam adiunxit dicẽs,Vt probati manifesti fiant inter vos? Vt,in scripturis plerunq; non causam significat,sed magis euentũ rerum. Exempli gratia: Venit Christus,& cæcum videre fecit, à quo adoratus est:Iudæi autẽ illo curato faciebãt omnia si qua miraculum obfuscare possent,atq; ita Christũ repellebãt. tunc igitur ait:In iudiciũ ego in hũc mũdum veni,vt qui nõ vident videãt,& qui vident,cæci fiant.Ergóne ea de causa venit,vt illi excæcarẽtur? Non ideo venit, tametsi ita euenit. Vnde sub figura redditæ causæ narratur euẽtus.Item,Lex data est,vt impetũ peccãdi ꝓhibeat,moderatioresq; faciat eos, qui illã acciperent. Sed ob illorum ignauiã diuerso modo accidit,auxit enim peccata,& dicit Paul°:Lex autẽ subingressa est,vt peccata augeret: cũ tamẽ ob hoc potius ingressa fuerit,vt peccata minueret.Etiãsi secus acciderit,ob illorũ insipientiã qui eam accepêre.Sic vtiq;, vt, nec hic causam reddit,sed euentũ indicat.Quandoquidẽ alia quędã causa est, & origo hæreticorũ.Neq; inde sunt hęreses,vt ꝓbati manifesti fiant,sed aliunde occasiones acceperũt:de qua re audi Christũ,qui id nobis declarat: Simile factũ est regnũ cœlorum homini seminanti semen bonum in agro suo:cũq; dormirẽt homines,venit inimicus homo,& superseminauit zizania.Vides hęresiũ causam hanc esse quòd homines dormiuerũt,q̃ negligentes fuêre,quòd nõ diligenter his quæ dicta sunt intedẽre.Quapropter,vt ne quis dicat,quare hoc permiserit Christus, dicit Paulus.Nil te nocebit ea ꝓmissio, si probatus fueris.Inde enim multo clarior & manifestior euades. Nõ enim idẽ fuerit, nullo vel aliquo subuertente, & à nullis vel multis fluctibus pulsatũ manere immotũ, & non circumactum. Nã vt arbores bene & diligẽter radicatæ, ventorũ vi cum agũtur hinc & inde,solidiores fiunt:sic & bene solidatas in fundamẽto veræ fidei animas,quęcũq; irruũt hęreses, reddunt fortiores, tantũ abest ne subuertant. Quid autẽ de infirmis dicit,qui leui momẽto circũaguntur,& supplãtantur,neq; illi ob hęreseos impetum, sed ob suam imbecillitatẽ hoc patiuntur?Imbecillitatẽ,inquam,non natiuam,sed voluntariam,quę digna reprehẽsione,quę supplicij rea est, quã & nos officiosè corrigimus:cumq; emendamus, laudamur: si inemendatã relinquimus,punimur. Iam vt discas, quia sobrios atq; prudentes nocere nõ possunt:quid est,dic sodes, diabolo peius,quid etiã inquinati°?Veruntamẽ ille tam malus,tamq; importunus, tantáq; potestate prędितus,licet omnes machinas in Iob cõueterret, omnemq; pharetrã in corpore iusti expleret,ipsum tamẽ non solum non subuertit,sed & clariorem° fecit:& ille quidẽ nihil incommodi à diabolo accepit.Iudæ autẽ quia negligẽs erat ac deses,neque Christi cõsuetudo ꝓfuit.Nam post tot consilia, postq; plurimas illas admonitiões mãsit qualis erat, proditor.Causa autẽ est,quia deus nõ adigit vi, neq; cogit si qua non vult.Itaq; nec nos sicut Iob,modo prudẽtes simus,nocere poterit diabolus.At si sobrij prudẽtesq; non fuerimus,sed ignaui,etiã illa quę prodesse possent,nõ proderunt,sum mãq; interim faciemus iacturã.Tantum malum est ignauia.Quocirca Iudæis præsentia Christi non solum non profuit, sed & nocuit,nõ ob Christum, sed ob suam ipsorum malitiam & stuporem:& de hoc audi Christũ dicentem:Nisi venissem,ait,& locutus fuissem eis,peccatũ Ioan.15.a non haberent: nunc autẽ excusationem peccati sui nõ habent. Vides quomodo illos præsentia Christi etiã venia facit indignos,& omne excusationis effugiũ tollit?tantũ mali est, non attendere sibiipsi, neq; quę sua sunt sicut par est regere:id quod & in corporibus videre licet. Nã qui oculis laborat, etiã à Sole offendi cõsueuit:qui autẽ sanus est,nec à tenebris incõmodatur. Hæreo autem diutius in hoc sermone: sunt enim nõnulli, quibus tametsi displicẽat ignauia sua,quíq; se à torpore vindicent,obambulant tamen quærẽtes frigidas excusatiũculas,& dicũt:Nisi esset diabolus,nõ periremus:nisi lex esset,nõ peccarem°: nisi hęreses essẽt,nõ supplãtaremur.Amice,hæ quas prętexis causę,neminẽ lęserũt vnquã:sicut nihil quoque prodest ei qui salutẽ suã ignauus aut oscitabũd negligit.Proinde & tale quiddã Paul° insinuãs dicit; Vt probati manifesti fiãt in vobis. quasi diceret, ne turbemini, ne mœreatis: nihil em̃ vos nocere poterũt hęreses.Iã tametsi de hęresib° sermo sit,nõ tamẽ hoc ipsum agitur,quod sermo sonat: id quod vel ex his manifestũ.Est enim prophetia,non cõsiliũ:prędictio,nõ adhortatio:euentus,non causa.Neq; hoc loco de articulis fidei loquitur,sed de pauperib° & diuitibus,de mãducãdo,& nõ manducãdo, de luxu ac intẽperãtia diuitũ,deq; pauperibus cõtemptis. Ferte igitur aliquantulũ, vt repetamus rẽ paulo altius, alioqui res vix manifesta erit. Quamprimũ apostoli verbũ pietatis seminare cœperunt, annumerati sunt eis statim tria milia,& iterũ quinq; milia:eratq; ipsorum omnium cor,& anima vna. Et quis tantæ concordiæ author?Quod illud charitatis vĩculũ?Quódnam animarũ illud philtrũ?Opum cõtẽptus. Nullus enim ipsorũ dicebat suũ aliquid esse ex his quæ possidebat, sed erãt ipsis cõmunia omnia. Omnia etenĩ bona statim proueniũt,vbi malorum radix,auaritiã dico,sublata fuerit.igitur cohærebãt inter se, nihilq; erat quod diuellere poterat. Iã enim friuola illa verba,Meum & Tuũ, quæ tot bella mũdo inuexerũt,ex sancta illa ecclesia erant exterminata. Inhabitaturq; non aliter terra,q̃ ab angelis cœlum. Non inuidebãt diuitibus pauperes,neq; enim erant diuites:non cõtemnebãtur à diuitibus pauperes, nõ enim erãt pauperes.Verùm cõmunia erant omnia, & nemo quod habebat, dicebat ꝓprium. Insuper nõ sicut nũc mos habet, ita & tũc eueniebat. Nam qui nũc dant indigentibus,habent propria:tunc autẽ dominio etiã rerum suarũ renunciantes,oblatisq; omnibus nihil reliquiarũ seruabãt hi qui antea fuerãt diuites. Et si qua ex opũ cõtemptu inflatio esse potuit,tollebatur &ipsa cõfestim.Siquidẽ modis omnibus par omniũ erat honor. Erat item videre quandã pietatis speciẽ non ex sola abiectione opum omnium in vnũ conflatarũ, sed etiã ex abiiciẽdi modo. Nam quotquot vel domos vel agros possidebant,ea vendebãt,eorũq; pretium allatum ante pedes ponebant apostolorũ, Nõ Act.4.g dicit,

Mat.26.a & 27.a. Ioan. 13.a.c.

Vide 1.a. & 6.b.

Mat.10.d & Mar. 10.g. Ioan.9.g.

Rom.7.d. & 1.Tim. 1.b.

Rom.5.d.

Act.4.f

dicit, ꝙ in manus ipsorũ ponebãt, sed ad pedes, declarando simul fidẽ, pietatẽ, atq; reuerentiã, quã habebãt apostolis. Et quod maioris ducebãt, ꝙ ab eis reciperẽtur, quàm ꝙ darẽtur dona. Hoc enim potissimum est cõtemnere opes, hoc est pascere esurientẽ Christum, si absq; arrogantia & fastu hoc facias, sicq; das, quasi tibiipsi plura q̃ danti beneficia dare videaris: ꝙ si secus affectus es, neq; sic dederis vt te putes magis accipere, quàm dare, non dedisti hoc aliis. Idẽ
2. Cor. 8. c testatur Paulus, dicẽs: Certiores autẽ vos facio fratres de gratia dei quæ data fuit in ecclesiis Macedoniæ, ꝙ profunda paupertas illorum exundauit in diuitias simplicitatis ipsorũ: nã pro viribus, testor, etiã supra vires prõpti fuerunt, multa cum obtestatione rogantes nos, vt beneficiũ & societatem ministerij susciperem⁹ in sanctos. Vides quomodo illos magis in hoc admiratur, quod licet nacti essent gratiam, orabant tamẽ, & obsecrabãt, tantam præ se ferentes
Gen. 18. a liberalitatem. Eadem de causa & Abraham admirabilis est non solum ꝙ vitulum immolauit, neq; quòd farinam cõmiscuit, sed quòd multa cum humilitate & voluptate hospites suscepit. Accurrebat enim, ministrabat, dominos appellabat, thesaurum innumerorum bonorũ se inuenisse putabat, si quando hospitem videret prætereuntẽ. Sic enim duplex erit eleemosyna, & cũ damus, & cum alacriter exhibemus.
2. Cor. 9. b. Hilarem datorẽ diligit deus. Esto innumera expenderis talẽta, nisi alienus ab arrogãtia, fastu atq; inani
Luc. 18. b. gloria fueris, omnia simul perdes. Quẽadmodũ pharisæus ille rerũ suarũ decimator, quia de se sublimia sentiebat, & inflabatur, domum perditis omnibus à rẽplo redibat. Verum alia ratio erat eorum, qui apostolorũ temporibus viuebãt. Gaudebant enim & exultabant cum opes offerrẽt, maxima lucrari sese putãtes, maximæq; charitatis esse arbitrabãtur, si eas ab ipsis recipere dignarẽtur apostoli. Et quasi hi qui ad magnos quosdã principatus accersiti, regias inhabitaturi ciuitates, omnẽ substãtiam suã in pecuniã cõmutant, & sic illò migrant: ita planè & tunc faciebãt homines illi ad cœlum vocati, & ad supernã metropolim, & regnũ quod illic est. Nam persuasum habẽtes illic esse patriam, omni substantia sua in pecuniã cõmutata, pecuniam per apostolorũ manus illò premiserunt. Est autem extremæ stultitię relinquere aliquid rerum nostrarũ in hoc loco, nobis paulo post etiã hinc emigraturis. Quicquid enim relinquitur, in damnum cedit. Quapropter illò præmittantur omnia, vbi & nos semper posthac sumus conuersaturi. Hæc quoq; quia & ipsi secũ reputarunt, omnẽ simul deposuerunt substantiam, fiebatq; illis duplex pietatis opus. Subleuabant enim indigorum inopiam, & thesauris suis in cœlo repositis, plures & securiores suas facultates faciebãt. Ab hac lege & cõsuetudine inoleuit in ecclesiis consuetudo quædã admirabilis: fideles enim omnes in cõuentibus suis postquã audissent doctrinas, post preces, post sacramentorũ cõmunionẽ, soluta concione non mox domum concedebant, sed diuites & abundantiores alimẽta & edulia à domibus suis auferẽtes, pauperes vocabãt, communesq; faciebant mẽsas, cõmunia prandia, cõmunia cõuiuia in ipsa ecclesia. Atq; ita à communione mensæ & pietate loci vndequaq; ad charitatẽ accẽdebãtur, nõ absq; summa voluptate vtilitateq; maxima: pauperes enim tum fruebãtur cõsolatione qualis obtingebat: diuites verò fructum beneuolẽtiæ &

A ab his quos pascebãt, & à deo propter quẽ illos pascebant, assequebãtur: sicq; tandem domũ redibant. Igitur multa quidẽ hinc eis proueniebãt bona: summum tamen omniũ erat, feruens in tota cõgregtione amicitia, tanta ipsis inter sese prudẽtia atque beneuolẽtia cõgregatis, non solũ cum acciperẽt, sed & cum darent beneficia. Hunc morem Corinthij processu tẽporis corrumpebant, & abundantiores inuitatis sui similibus cõtemnebant pauperes, & tardius veniẽtes, vtpote more pauperũ, secularibus negociis detentos non expectabãt. Vnde cõtingebat, ꝙ pauperes aduenientes, mẽsa sublata, aliis prẽueniẽtibus, aliis tardius subsequẽtibus, verecũdè discederẽt. Vidẽs igitur Paulus mala quæ tũ ex eo negocio fiebãt, & postea futura, quandoquidẽ contẽnebantur pauperes mirũ in modũ à diuitibus, quorũ insolens erat
B superbia: ediuerso verò pauperes mœsti aduersabantur diuitibus: & qualia ex huiuscemodi reb⁹ mala oriri solent, tunc quoq; vsu eueniebãt: proinde prauam hanc cõsuetudinẽ emendat, & vide quãta prouidentia correptionẽ aggreditur. Incipiẽs enim sic dicit: Illud autẽ præcipiens non laudo, ꝙ non in melius, 1. Cor. 11. d.
sed in deterius conuenitis. Quid est, non in melius? Progenitores, ait, vestri & patres substantias suas vẽdebãt, & possessiones & opes & cõmunia omnia habebant, & magnam in primis inter se charitatẽ: quos cum imitari vos debetis, nõ solum nihil talium fecistis, sed etiã id ipsum quod solũ vobis reliquũ erat, perdidistis. De conuiuiis autẽ loquitur, quæ in synaxi fiebãt: & ob hoc dicit, nõ in melius, sed in deterius cõuenistis: ꝙ patres vestri pauperibus omnes possessiones cõcedebant, vos pauperes mensa etiã illis cõ-
C cessa priuastis. Nã primũ quidẽ cum cõuenitis in ecclesia audio dissidia in vobis esse, & aliqua ex parte credo. Vides quomodo iterũ prudẽter correctionẽ adhibet: non dixit, non credo: neque dixit, credo, sed medio verbo vsus est, Aliqua ex parte etiam credo, non omnino credo, neq; omnino discredo hoc vel illud omnibus modis cõtigisse. Vos domini, siquidem emẽdati fueritis, nõ credo: sin ita perseueraueritis, credo. Igitur nõ accusauit, & accusauit tamen. Non accusauit perfectè, vt legitimã ipsis pœnitentię correctionisq; spẽ daret. Non reliquit absque reprehensione, vt ne manerent in ignauia sua. Nondũ omnino credidi dicit: hoc enim est quod dicit, ex aliqua parte credo. Hoc autẽ dicebat, admonẽs vt imitarẽtur & corrigerẽtur, vtq; auocaretur ne tale quid
D aduersus eos crederet, etiã si ex parte crederet. Oportet enim & hęreses in vobis esse, quò qui ꝓbati sunt, manifesti fiant inter vos. Dic igitur quę illę hæreses? Hîc attẽdite, quòd non de articulis fidei dictũ est, oportet inter vos hęreses esse: sed de discordia & sectis circa mensam. Nam cum dixit, oportet etiã hæreses esse, subdit modum hæresẽõ. Igitur cum cõuenitis in eundẽ locum, non licet dominicam cœnam mãducare. Quid est dominicã cœnam manducare? Non est comedere herilem cœnam. Illam autẽ cœnam dicit, quã suprema nocte tradidit Christus, cũ Iom. 13. d
discipuli omnes essẽt cũ eo. In illa enim cœna & dominus & serui omnes simul sedebãt: vos autẽ cum sitis cõserui, inter vos tamẽ dissidetis & diuidimini, & Christus quidẽ neq; proditorem abegit: nam & Iudas tum cum ipsis erat, tu autẽ fratrẽ depellis. Ob hoc dicit, non est dominicã cœnam manducare, vocans dominicã cœnam, quæ omnibus simul cõuocatis

catis concorditer & cõmuniter sumitur. Vnusquisq; enim, dicit, propriã cœnã occupat in edendo, & hic quidẽ esurit, illeverò ebri⁹ est. Et ibi ebrietatis quoq; nomine magis eos corripit, quanuis vtrobiq; immodica dicit, famem videlicet & ebrietatẽ nominãdo. Etenim tu distenderis voracitate, ille autẽ fame putrescit: tũ pluribus q̃ opus sit participas, ille neq; necessariis fruitur. Itaq; duplex hoc corruptę æqualitatis malum hæreses vocat. Siquidẽ contentiose inter se recumbebant & tumultuabantur: & ille quidẽ esuriebat, hic verò inebriabat. Ideo rectè dicebat, cõuenientibus vobis in vnum. Cuius enim gratia cõuenistis, ait? Quid vult sibi cõuentus ille? Cuius gratia facta est collecta? Siquidem mensa non fit communis.
Dominicę sunt opes quas accepimus, etiam cũ seruis
1. Cor. 11. c nostris cõuiuia proposita sint. Num sane domos nõ habetis ad edendũ & bibendum? An ecclesiã dei cõtemnitis, & pudefacitis eos qui non habẽt? Tu quidẽ putas quasi fratrẽ solum iniuria afficias, redũdat autem etiã iniuria in locum illum. Ecclesiam enim totã
Ecclesia. cõtemnis. Propterea enim ecclesia dicitur, quia cõmuniter omnes accipit. Cur ergo in ecclesia dapsilitatem domus tuę introducis? Iam si fratrẽ contẽnis, reuerere saltẽ locum. Nam & ecclesiæ iniuria fit. Signanter autẽ non dicit, priuatis eos qui non habent: vel, nõ estis misericordes eis qui non habẽt: sed quid ait? pudefacitis eos qui non habẽt. Quo curiosissimũ quoq; ipsorũ luxum reprehendit: nõ enim tam curæ pauperibus est quomodo alantur, q̃ dedecori cum iniuria afficiuntur. Vides quo pacto honestè de his respondit, illosq; grauius increpat? Quid vobis dicã, laudabo vos? in hoc nõ laudo. Quid hoc? Postquã indignitatẽ rei declarauit, subiungitur accusatio, optimóq; iure, vt ne fiant impudẽtiores. Nam prius q̃ indignitatẽ facti demõstraret, perfectã negatiouẽ protulit dicẽdo: Hæc præcipiẽs non laudo. Vbi autẽ satis diligenter demõstrauit dignos eos esse multis reprehensionibus, subiunxit accusationẽ quę superioribus verbis declarationi cõgrueret. Relicta autẽ in medio & suspensa accusationis vehementia, ad mysticam mensam cõsequenter sermonẽ vertit, plus ipsos volens terrere. Ego enim, ait, accepi à domino,
1. Cor. 11. d quod & tradidi vobis. Qualis hęc est cõsequentia? de cõmuni disputas prandio, & sacramenta cõmemoras? Etiam, ait. Nam si etiã spiritualis illa tremendaq; mẽsa ex æquo omnibus diuiti & pauperi ꝓponitur: neq; ea fruitur vberius diues, & parcius pauper, sed omniũ vnus honor est, & idẽ accessus, donec omnes cõmunicent, & participes fiant spiritualis illius cibi: D quæ proposita sunt non retrahũtur, sed stantes sacerdotes omnes expectãt etiã pauperrimũ omniũ: quãto igitur magis in mensa illa corporali ita fieri conuenit? & eapropter meminit huius dominicæ cœnę. Ego enim accepi à domino, quod & tradidi vobis, quòd dominus Iesus in ea nocte qua tradebatur, ac-
Mat. 26. c cepit panem, & actis gratiis fregit ac dixit: Hoc meũ est corpus, quod ꝓ vobis frangitur, hoc facite in mei cõmemorationem. Similiter & poculũ peracta cœna, dicens: Hoc poculum nouum testamentũ est in meo sanguine. Deinde vbi multũ disputauit de his qui indigne cõmunicant mysteriis, eosq; reprehendisset grauiter, & demõstrasset ꝙ idem suppliciũ passuri essent, quòd hi qui Christum occiderant, si sanguinẽ eius & corpus absq; probatione & temere accipiãt: rursum ad propositã materiã sermonem con-

A uertit, dicens: Itaq; fratres cum conuenitis ad comedendum, alius alium expectate: ꝙ si quis esurit, domi edat, vt ne ad iudiciũ cõueniatis. Vide quomodo latenter etiã gulam ipsorum taxat, & nõ dixit, Si autẽ esuritis: sed, ꝙ si quis esurit, vt vnusquisq; sibi reus esse videatur reprehensionũ, præueniẽs seipsum corrigat. Vnde & à maiori metu supplicij sermonẽ claudit, dicẽs: Vt ne in iudiciũ cõueniatis, hoc est in condemnationem: quasi diceret: Non est cibus, neque mensa quæ cum despectu fratris & ecclesiæ, cumq; tanta gula & intẽperantia exhibetur. Non sunt hæc contẽnenda, sed sunt verius vindicta & supplicium. Magnam enim inde meremini & cõtrahitis pœnam vobis infligendã, si fratres iniuriis afficitis, si ecclesiã cõtemnitis, si priuatam domũ ex sancto loco facitis, quia seorsum comeditis. Dilecti, vbi & vos hæc au-
B diueritis, obturate ora eorum, qui ita ruditer & temerè apostolico sermone vtuntur, corrigite eos qui in suum aliorũmq; damnũ scripturis abutuntur. Habetis em̃ nũc, vt reor, quid & de quo dicat cũ dicit: Oportet autẽ & hæreses esse, nẽpe de discordia quæ fit circa mẽsas, cum vnus esurit, alius autẽ ebrius est. Reliquũ cum fide rectè instituti fuerimus, vitã quoq; ad tãta dogmata digne subsequẽtẽ declaremus, multa nobis sit erga pauperes benignitas, multa circa indignos ꝓuidentia, satagamus spiritualẽ quandã negotiationẽ exercẽtes, neq; plus inquiramus, q̃ nostra exigat necessitas, & vsus. Hæ veræ sunt diuitiæ, hæc vera abundãtia, hic verus thesaurus est, qui nõ deficiet, si omnia nostra in cœlos trãsferamus: & cõfidimus prętera hęc nobis reposita, & egregiè custodita. Hinc nobis geminũ ab eleemosyna lucrũ accre-
C scet. Primum, ꝙ de opibus quas expẽdimus, non timemus ne fortè à latronibus & furibus & familiariũ infidelitate diripãtur. Secundum, ꝙ repositæ, & non vulgariter defossę sunt, quasi infructuosę: sed sicut ta dix in pingui plantata solo, quæ nobis singulis annis tempestiuos affert fructus: sic & pecunia in manibus pauperũ plantata, non solum in singulos annos, sed & in singulos dies spirituales nobis fructus affert, fidẽtiam scilicet in deum, peccatorum abscessum, cõscientiam bonam, lætitiam spiritualem, spem iucundam, aliáque bona, quæ præparauit deus diligentibus se. Quæ precor vt & vos omnes assequamini gratia domini cui gloria in secula seculorum, Amen.

Diui Ioannis Chrysostomi, ex Apostolo de fide, spe, & charitate, Sermo.

APostolus Paulus loquitur dicens, Manent, inquit, tria ista, fides, spes, charitas: maior au- 1. Cor. 13. b.
tem his est charitas. Hæc ergo tria decurrenda sunt nobis, & singillatim pro viribus demonstranda. Dumq; quantũ valeant, inuestigamus: singula nobis quemadmodũ exercenda sint, nouerrimus Primũ igitur nobis definiẽda est fides. Est enim fides *Fides, quid.*
origo iustitiæ, sanctitatis caput, deuotionis principiũ, religionis fundamentum. Nullus vnquã sine hac dominũ ꝓmeruit: nullus sine illa fastigiũ sublimitatis ascendit. Est em̃ fides innocẽs ac pura credulitas: qua ad deũ accedimus, qua præceptis insistim⁹, qua expiata mẽte dominũ veneramur. Hæc excludit dubia, tenet certa, ꝓmissa cõsignat. Hanc qui tenet, fœlix est: q̃ deseruerit, miser. Hęc in ecclesia signa ostẽdit, virtutes exercet, charismata cõplet. Hæc amplexanda nobis est semper, hæc mentis virtute tenẽda. Per illam enim venimus ad Christum: per illam per-

gimus ad deum: per illã properamus ad cœlum. Hac gubernatrice Noë diluuiũ nauigauit: per hanc Abraham & benedictionẽ meruit, & filium in senecture suscepit. Per hãc ex Sodomitarum interitu, Loth sanctissimus liberatus, Moyses electus, Dauid protectus, tres pueri de incẽdio erepti, Daniël à leonibus liberatus. Est, inquam, fides pactũ cum deo, cum Christo placitum, cõsignatio promissorum. Deniq; quoties ad istã fidem acceditur, & pactum inter hominẽ & deum firmatur: tũc homo deo se credere profitetur, & à deo homini pignus quoddã spiritꝰ sancti tribuitur. Tenẽris igitur christiane, & tenes: aliud à deo accipis, aliud deo ꝓmittis. Non debes placitũ destruere, cuius te pignus cõspicis retinere. Nã si inter homines semper pacta seruantur, & quicquid inter socios aliquãdo placuerit, incõcussa fidei firmitate tenetur, ne sit violatæ fidei reus, qui aut placitũ soluerit, aut pactum ruperit, aut socialem cõuentum perfida calliditate mutauerit: quanto tenacius firmiusq; seruandum est, quod cum deo cõtrahitur, quod cum Christo initur, quod in spem promissorum cœlestium copulatur? Homines enim inter se nõnunquam aut falluntur, aut fallunt: deus autẽ ab homine falli non poterit. Quicquid promiseris exigit: quicquid voueris, inquirit: adeò vt cum iudicij venerit dies, & singulorum pacta vel sponsa recitari iubente domino cœperint: aut seruatæ fidei præmium, aut violatæ suppliciũ tribuetur. Vt enim ipse fidelis est reddẽdo, ita fidelem exigit de promisso. Talem hominẽ quærit erga se semel deus existere, qualem seipsum homini desiderat exhibere. Ego, inquit dominus, promissa nõ muto: ego quod destinaui, attribuo. Ego tibi pręmia quæ spopondi, dispenso: si tamen, quod credis, exhibeas: si fidem quã polliceris, adimpleas: si actibus sanctis, quod voueris ostẽdas. Cæterum si aliud gesseris, quàm voueris: & fidei nomen perfida volũtate dissolueris: nõ modo pręmiorum cõpos esse nõ poteris, sed & destinatio supplicio necesse est subiũgaris. Aliud est enim esse quod diceris: aliud dici quod non sis. Non potest ad præmium tendere, qui professionem noluerit adimplere: nec accipere poterit quod promittitur, nisi ante impleuerit quod iubet. Dictũ est igitur, licet pauca, de fide. De spe quoque aliqua prosequamur. Spes est futuræ pollicitationis religiosus assensus, promissæ glorię deuota intentio, sanctorũ destinata sublimitas, bonorum expectatio futurorum. Spes est, inquam, cognitio fidei, credulitatis propinquitas, destinatum præmiorũ tẽpus, futura expectatio meritorũ. Quæ duo, id est, fides & spes, ita certa sibi mutua vice cõiuncta sunt, vt altera sine altera stare non possit. Quicquid emẽ fides credẽdo acquirit: hoc spes sustinẽdo pręsumit, dicẽte propheta: Et si tardauerit, sustine eum: quoniã veniẽs aderit, & nõ tardabit. Noli à spe proposita Christiane desistere, noli sustinendi gloriã perdere, noli rebellanti animo claudicare. Salomon enim cõcionatur, & dicit: Væ his qui perdiderunt sustinentiã, & diuerterunt in vias prauas. Et quid faciẽt, cum inspicere cœperit deus? Noli, inquã, à spe proposita christiane desistere, noli à cœpto itinere declinare: festina quò tẽdis: quò ꝓperas, perueni. Currentis gressus nõ retrahat inimicus: festinãtis animũ spes ipsa ꝓducat ad deũ. Veloces sequere, tardiores attrahę, pigros desere, fortiores fortiter imitare. Tu alios ꝓuoca, te prouocẽt alij. Cito enim quò desiderat peruenit, qui

Gene. 7. d *Ibidẽ 21. a* *Ibid. 19. a* *Eccli. 45. a.* *1. Reg. 16. & seq.* *Danie. 3. c.* *Ibidẽ 14. f*

Spes, quid.

Aba. 2. a

Eccli. 2. c.

velociores sequitur, & veretur ne à tardioribus trãsecatur. Perpẽde, si potes, labores & merita, sudores & præmia, cursus & regna. Nec tamẽ laborat, qui deo iuuãte festinat: aut onerosum aliquid sentit, cui particeps Christus existit. Exiguũ sentis, sed immensum est quod mereris. Modicum pateris: sed æternũ est quod regnabis: quãuis voluptas sit magna deo iuuãte currere, & Christo comite pergere, fauẽte domino festinare. In stadio terrestri vnus qui prior venerit, coronatur: in cœlesti verò stadio quisquis ꝓuenerit, ꝓmeretur coronã. Nescitis, inquit apostolus, quia qui in stadio currunt, omnes quidẽ currunt, vnus tamen accipit brabium? Vos autẽ sic currite, vt omnes accipiatis. Et illi quidẽ vt corruptibilem coronã accipiant, nos autẽ incorruptam. In stadio quidẽ terreno velocitas quæritur, in cœlesti verò affectus optatur. Illic festinãs, hîc perueniẽs: illic properãs, hic perficiens coronatur. Nonnunquã enim festinatio fatigata deficit: fœliciter verò peruenit quẽ lætum iter ad destinata perducit. Fides gloriã inchoat, spes sustinẽdo cõsummat. Illa fundamentũ ponit, hęc ipsum hominem construit. Illa dat principium, hæc Christianum perducit ad summũ. Illa initia credulitatis aggreditur, hæc ad cõsummationẽ virtutis meditatur. Illa quod promittitur, credit: hæc quod sperat iã cernit. Videmus nũc, inquit apostolus, per speculum in ænigmate: tunc autẽ facie ad faciem. Nunc autẽ cognosco ex parte: tunc autẽ cognoscã sicut & cognitus sum. Nec enim quisquã poterit fidei fructũ percipere, nisi qui spei gloriam voluerit cõsummare. Vt enim sine fide spes nõ habet firmitatẽ: ita sine spe fides nõ potest habere mercedẽ. Sanè si fides est religionis fundamentum, & spes cõsummat & perficit ędificiũ: quomodo apostolus dicit charitatẽ esse maiorẽ, quę sine fide & spe nõ potest habere firmitatẽ? Deniq; tolle fidẽ, & spes vbi cõstruitur? Adime spẽ, & vbi charitas sublimatur? Illa enim poterũt esse maiora, sine quibus esse alia non possunt. Igitur si res ita est: cur charitati & nõ magis fidei Apostolus tribuit principatũ? Sed vt quæstio iam dirimatur, & quod obscurũ est, pareat: est fides, qua futura credimꝰ: spes, qua ventura præsuminus: charitas, qua & deũ diligimus, & ꝓximos honoramus. Siue emẽ, inquit Apostolus, prophetiæ euacuabũtur, siue linguæ cessabũt, siue scientia euacuabitur: ex parte enim scimus, & ex parte ꝓphetamus: cum autẽ venerit quod perfectũ est, euacuabitur quod ex parte est. Cessat enim fides, vbi quod creditũ est, venerit: cessat & spes, vbi quod speratur, affuerit. Tũc enim iam quod credatur, non est: quia quod credebatur, adest. Tunc quod sperabatur, cessat: quia quod speratũ est, præsens est. Sola charitas æterna est: quia cũ deo in sanctis est: & ideo maior est. Deniq; nullũ charisma sine charitate perfectum est, nullum donũ sine dilectione aptũ. Quicquid enim charismatis aut doni quisq; meruerit, desertum charitate nõ stabit. Omnia enim quę spiritus sanctus deuotis aut impartit, aut donat, aut charitate perficiũtur, aut sine charitate effectũ nullum sortiũtur. Deniq; ipsum martyrium sine charitate impleri nõ poterit, licet charitas sine martyrio sola perfecta sit, sicut Apostolus loquitur, dicẽs: Si linguis hominum loquar, & angelorum, charitatẽ autem non habeam, factus sum vt æramentũ tinniens, aut cymbalum cõcrepans. Et si habuero prophetiam, & sciero omnia mysteria, & omnem scientiã, & si habuero tãtam fidem

Ibidem. i.

Ibidem. k.

tam fidem, ita vt montes trãsferam, charitatẽ nõ habeã, nihil sum. Et si distribuero omnia mea, & si tradidero corpus meum, ita vt ardeã, charitatem autẽ non habeã, nihil sum. Si nec corpus ignibus traditũ, & substantia donata pauperibus, nec cõmunis sermo cum angelis, nec mõtes trãslati per fidẽ sine charitate effectus habere non possunt: quid charitate sublimius esse poterit, cũ ipsa charitas deus sit? Sicut Ioannes apostolus loquitur: Deus charitas est, vt & iam si quid cõparaueris, parum sit: si quid sociauerit, minus, dum charitas deus est: cui cõparabile nihil est. Inchoatur in mũdo, perficitur in cœlo: quęritur in seculo, inuenit in regno. Hic emẽ nec fides cœpta perficitur, nec spes proposita cõsummatur. Esse emẽ fidelem charitatis est bonũ: sperare quod promissum est, amare est Christũ. Charitas est enim, quæ & fidẽ adiuuat, & spem sibi sociat, & vtramq; secũ deo muneranti assignat. Sola est, inquam, quę & fidẽ excitat, & spem longanimem reddit, & vtriq; semet sociam exhibet, & magistram. Cum ipsis ad Christũ peruenit: ipsis tũc perfectione cessãtibus, sola in sanctis regna cœlestia possidebit. Agè nũc quisquis es Christiane, cũ istis viue, cum istis in ecclesia flore, cum istis sancta officia exerce, cum istis in hoc mũdo cõtra diabolum pręliare. Ipsæ te perducãt ad deum, ipsę te leuent ad cœlũ, ipsæ tecũ perueniãt simul ad Christũ.

1. Ioã. 4. c

†Dictum Pauli 1. ad Corinthios 15. d. Cum subiecta fuerint illi omnia: tunc & filius ipse subiiecitur ei &c. pulchrè habes explicatum in vltimo tomo post sermonem de Trinitate.

DIVI IOANNIS CHRYSOSTOMI sermo de eleemosyna & collatione in sanctos, ex priore Pauli ad Corinthios epistola.

EXurrexi hodie functurus apud vos legatione quadã iusta, vtili, ac honesta, non alterius cuiuspiam q̃ pauperũ nomine: qui vestram hãc inhabitãt ciuitatem. Hi mihi hãc prouinciam iniunxerũt, non sermonibus, nec cõmunis cõsilii suffragiis & sentẽtia, sed miserabilibus acerbissimisq; suis spectaculis. Nam cum ad vestrũ hunc cõuentũ festinans, per forũm & angiportus transirem, videręq; in mediis biuiis iacẽre multos, quorũ aliis abscẽtæ manus, alij exoculati, alij vlceribus pleni, & incurabiles, ac protendẽtes eas partes, quas vtpote tabidas potissimũ necessariũ erat cõtegerent: extremæ inhumanitatis esse duxi, si apud charitatẽ vestrã de his non dissererẽ, maximè q̃ alioquin ex his quæ dicta sunt opportunitate quadã ad hoc cõpellor. Et semper quidẽ conuenit de eleemosyna concionari, quandoquidẽ & nobis apud dominũ multa semper opus est misericordia. Nunc verò per hoc tẽpus multo magis necessarium, cum tantũ sit frigus. Enimuero æstate, temporis cõmoditas multum solatur pauperes. Extra enim periculum sunt si nudi ambulent, cum Solis radij pro amictũ sint, securũq; in nudo pauimento dormire, noctesq; sub dio agere, neq; adeò calceamẽtis indigent, vel potu vini, vel alimẽtis largioribus: cõtenti enim sunt aquarũ fontibus: tumultuariámq; illis mensam vilioribus olusculis ac paucis leguminibus ipsa anni pars instruit. Ad quæ accedit & alia non minor cõmoditas. Nã qui domos extruũt, quíq; terram fodiunt, & qui mare nauigant, illorũ ministerio plurimũ egent. Quẽadmodũ enim locupletes prouẽtus habẽt ex domibus agris & possessionibus: ita pauperes ex manibus & corpore, & nõ aliunde: ac propterea per æstatẽ est qd̃ eos soletur, hyeme verò vndequaq; variis modis affliguntur & vexãtur. Duo autẽ in primis eis molesta sunt. Intra, viscera deuastat fames: extra, carnem cõficit frigus. Præterea ampliore indigẽt alimẽto, & densiore vestitu, insuper & tecto, & strato, & calceamẽtis, atque multis aliis. Et quod omnibꝰ est grauius, operãdi cõmoditatẽ tẽpus negat. Eapropter quia pluribus habent opus, & nõ est laborãdi facultas, nemine miseris vel mercedẽ præstante, vel opus iniungente, nos saltẽ manus porrigamus, non iam mercedẽ, sed eleemosynã daturas. Assistat autẽ nobis fidelis ĩ hac legatione collega Paulus: pauperũ & in egestate viuẽtiũ præfectus & procurator miræ singularisq; vigilãtiæ ac curæ. Vnde diuisis apud Petrum discipulis, pauperũ curam nõ diuisit: sed vt dicit, Dextras dederũt mihi & Barnabæ societatis, vt nos in gẽtes, ipsi in circũcisionẽ apostolatu fungeremur. Iniũxerunt solum vt pauperum essemus memores: id quod facere curaui. De qua re subinde sermonẽ in epistolis suis inculcat, & nec vnã inuenies, quæ de ea non admoneat. Sciebat enim, sciebat quanti momenti res sit, & propterea tanquã ædificio admirabile fastigium superimponẽs, hanc doctrinã cõsiliis & admonitionibus suis adiicit, atq; idipsum hoc quoque loco facit. Nã posteaquã de resurrectione disputauit, deq; aliis omnibus disposuit, in hunc tandem de misericordia sermonẽ desinit, sic dicẽs: De collatione autẽ in sanctos, sicut ordinaui ecclesiis Galatiæ, sic & vos faciite. In vna sabbatorũ vnusquisq; vestrum. Animaduerte sensum & ingenium Apostoli, q̃ tẽpestiue ad hanc admonitionẽ accedit. Cum enim meminit futuri iudicij, terribilisq; illius sedis, & gloriæ qua vestiẽdi sumus, modo rectè viuamus, & immortalis vitę, tum de hoc reliquũ sermonẽ infert, vt auditor spe bona refocillatus, facilior sit ac benignior, atque ita maiori ipsum alacritate suscipiat, vtpote adhuc iudicij terrore cõtremiscẽs, & repositorũ animę bonorũ expectatione gestiens. Etenim quisquis de resurrectione philosophatur, & ad futurã vitam se totum cõfert, nihili æstimabit pręsentia, vel diuitias, vel abundantiam, vel aurum, vel argentum, vel sumptuosas vestes, vel delicias, vel mensę luxum, vel aliquid tale. Et qui hæc nihili faciunt, haud difficile pauperũ suscipiẽt curam. Et hac de causa admonitionẽ hanc apte sermoni de resurrectione subiũxit. Primum autẽ non dicit, de collatione in pauperes, neq; in mendicos, sed in sanctos: vt erudiret auditores etiã pauperes si piè viuãt admiratione dignos, & diuites si virtutẽ despiciant esse cõtemptibiles. Ecce rex ꝓphanus vocatur & iniquus, quia inimicus erat deo: & pauperes sancti, quia mãsueti erant, ac moderati. Neronem mysteriũ iniquitatis vocat, dicens: Mysteriũ emẽ nunc agit iniquitatis. Pauperes verò quibus nec alimenta erant, & qui emendicato alebãtur victu, sanctos appellat. Interim & occultè docet, ne efferãtur animo, neq; ob hoc mandatũ extollãtur, quasi aliis vt vilioribus despectioribusq; præstẽt & antecellãt: sed sciant, sibiq; ipsis certo persuadeant, summũ esse honorẽ, quòd datum sit eis illorũ afflictionibus cõmunicare. Iam dignum est, vt & illud perscrutemur, quinã illi sunt sancti. Neq; enim hîc duntaxat mentionẽ ipsorum facit, sed & alibi sic dicẽs: Nunc autẽ

1. Cor. 9. l

1. Cor. 16. 4.

2. The. 2. b

Rom.15.f. proficiscor Hierusalem ministrãs sanctis. Et Lucas
in Actis apostolorũ, memor istorũ sanctorũ ait: Cæ-
Act.11.d terum discipulorum vnusquisq; vt abũdabat, ita &
decreuit, vt mittat ad pauperes sanctorũ in Hierusa-
Galat.2.b lem. Et iterum, quod & antea dicebam, ait, Tantũ vt
pauperũ memores essemus: in quo & diligens fui vt
hoc ipsum facerẽ, quasi diceret: Post quã separati sumus, ego in Gẽtes, ille in Iudæos: in hoc cõmuni sentẽtia cõuenimus, ne quantũ ad pauperes attinet, seiũgeremur. Nam quando prædicabãt, Petrus quidem Iudæis, Paulus verò Gẽtibus prędicabat: quãdo autẽ pauperũ agebant curam, tunc non sic agebant, vt Petro tantũ cura esset Iudæorum pauperum, & Paulo tãtũ Centilium: sed procurabat Paulus etiã rem pauperũ Iudęorũ. Et propter hoc dicebat, Tantũ vt pauperum memores essemus, in quo & diligens fui, vt hoc ipsum facerẽ. Qui igitur sunt illi, de quibus hic
Rom.15.f. & Galat. 2.b.& 2. disputatur, & in epistola ad Romanos, insuper & in
epistola ad Galatas, pro quibus & apud Macedones
Cor. 9.a. intercedit? Iudæi pauperes erãt qui & Hierosolymis degebãt. Sed qua de causa tantã illorum habet curã? An nõ in singulis ciuitatibus erãt inopes & mendici? Cur ad illos potissimũ mittit, & pro eis ommes orat? Sanè non hoc egit temerè, neq; vt acceptor personarum, sed ob magnã vtilitatem. Proinde operæpreciũ fuerit, sermonẽ illũ aliquanto superius repetere. Enimuero vt Iudæorũ res corruerunt, & confirma-
Ioan.19.c ta est vox eorum, quã dum crucifigerẽt Iesum clamabant, Non habemus regẽ nisi Cæsarẽ: ipsi Romanorum principatui subiecti, neq; suis vt antea viuebant legibus, neq; per omnia serui erãt, vt nũc: sed in ordine cõmilitonum & sociorum habebantur, sic tamen, vt ipsi tributa pẽderẽt regibus suis, & magistratus ab eis acciperẽt. In plerisq; tamen & proprias seruabãt leges, & iuxta patrũ præscripta animaduertebãt in eos qui secũ peccarent. Nam tributũ eos Romanis dedisse hinc liquet, quia tentãtes Iesum rogabant, si liceret dare censum Cæsari: at ipse sibi iussit
Mat.22.b ostẽdi numisma. Quod vbi mõstrarunt, & lecta erat
Luc.20.d inscriptio: Reddite, ait, quę Cęsaris sunt Cęsari, & quę dei deo. Lucas quoq; testis est, templũ habuisse milites, & duces qui mille præerãt. Quòd Romanis sub-
Acto.7.g diti fuerint Iudæi, non pauca sunt argumẽta. Simili-
Ibid.12.a ter manifestum, q̃ propriis vsi sunt legibus. Stephanum enim lapidarunt nondũ ad tribunal ductũ, Iacobum fratrem domini occiderũt, Christum ipsum crucifixerũt, quanuis permittente præside qui illorũ accusationẽ refutabat. Nam ea de causa & manus la-
Mat.27.c uit dicẽs: Innocẽs sum à sanguine iusti huius. Et quia valde vrgentes videbat, ipse quidem sententiam nõ tulit, sed tradẽdo eum permisit illos sua vti tyrannide, qui & omnia postea fecerũt, & Paulo itẽ sępe fuerunt molesti. Igitur quia suis vtebantur iudiciis, vsu eueniebat lõgè grauiora pati eos qui ex illis credidẽrãt. Etenim in aliis ciuitatib⁹ quia & iudicia & leges & principes erãt, nõn licebat Gẽtilibus eos qui à se deficiebãt, occidere, vel lapidare, vel aliter opprimera propria tyrãnide vel sentẽtia. At si quis deprehẽdebatur tale quiddã præter iudicũ sententiam patrasse, is puniebatur. Quod tamen Iudęis erat adhuc permissum, idq; magna licẽtia. Vnde grauissimè afflig ebãtur, qui inter eos credebant. Nam erant sicut relicti in mediis lupis, & non habentes aliquẽ qui eri-
1.Cor.11. peret. Sic Paulũ quoq; sæpe flagellarũt, quod & ipse
g. docet: Quinquies quadraginta min⁹ vna accepi à Iu-

A dæis. Ter virgis cæsus sum, semel lapidatus sum. Denique quòd hoc non leui cõiectura à me dictum sit, quid ad illos ipsos Paulus scribat, audi: dicit enim, Redeant vobis in memoriam superiores dies, in qui- Heb.10.f
bus illuminati, ingens certamen sustinuistis afflictionum: partim quidem dum & probris & pressuris affecti, spectaculo fuistis omnibus: partim dum cõsortes ita cõuersantium facti estis: siquidem & afflictionum quæ ex vinculis meis contigerunt, participes fuistis, & direptionem facultatum vestrarũ cum gaudio accepistis: scientésq; vos habere in vobis potiorem substantiam in cælis ac manẽtem. Quin & cum Thessalonicẽses adhortaretur, illos in mediũ adduc-
1.Tes.1.c. it: Vos enim imitatores facti estis fratres ecclesiarũ dei, quæ sunt in Iudæa in Christo Iesu, quòd eadem passi estis & vos à propriis cõtribulibus, quemadmodum & ipsi nos à Iudæis. Hac de causa, quia grauissima ferebant præ omnibus, & citra omnem misericordiam cuncta quę habebant, eis auferebantur, ducebantur, trahebãtur, fugabantur vndiq; : iure Apostolus in illorũ subsidium alios excitat, iterũ pro iisdem Corinthios exhortans, ac dicens: De collatione autẽ in sanctos, hoc facite, in vna sabbatorũ vnusquisque vestrum apud sese ponat thesaurizans &c. sed cum dixit, De collatione hac in sanctos: adiunxit, Sic vt ordinaui ecclesiis Galatię, sic & vos facite? Cuius gratia hoc facit, & non vnius, neq; duarũ, neq; triũ me-
C minit ciuitatũ, sed totius gentis? Certè vt prõptiores eos redderet, essentq; eis materia & occasio æmulandi aliorũ laudes. Et post hæc nouum quendã morem instituit. Et quis ille? In vna sabbatorũ, ait, vnusquisq; vestrũ apud sese ponat thesaurizãs quiequid cõmodum fuerit: ne cum venero, tunc collationes fiant. Vnam sabbatorum dominicam vocat. Et quãobrem hunc diẽ oblationi deputat? cur non dixit secũda sabbatorũ, vel tertia sabbatorũ, vel aliis sabbatis? Profectò nec hoc temerè, nec absq; causa dictũ. Nã & à tẽporis opportunitate ansam capit, quò alacriores reddat offerẽtes. Et quid cõmodi habet eius diei tẽpus, quo facilius detur eleemosyna? Ecce, quoniã tum à labore omni cessatur, relaxationeq; & feriis alacrior fit animus. Et quod multo mai⁹ est, innumeris eo die bonis potiti sumus. Nã eo die destruct⁹
D est infernus, extinctum maledictũ, disparuit peccatũ, cõfractæ inferorũ portæ, captiuus factus est diabolus, diuturnum bellum direptum, cõciliati deo homines, nostrũq; genus ad pristinam, imò ad maiorẽ rediit dignitatẽ, viditq; sol inopinatum & admirabile illud spectaculũ, q̃ homo factus est immortalis. Hæc omnia volens ipse nobis in memoriam referre, diem illum in medium attulit, ipsum in aduocatum assumens, qui vnicuique diceret, Cogita homo quanta & qualia bona accepisti hoc die, quãtis malis es liberatus. Qualis eras antea, qualis postea factus es. Iam si nos natalitia celebramus, & multi libertinorũ etiã eos dies in quib⁹ libertate donati sunt, in magno habent honore, ita vt alij, venerando tẽpus cõuiuia faciant, alij multa munera largiantur: quãto magis nobis dies ille obseruandus, quẽ si quis natalitiũ totius humanæ naturæ appellet, haud aberrabit? Perditi enim

enim eramus, & inuenti sumus: mortui eramus, & re-
A uiximus: inimici eramus, & recõciliati sumus. Spiritali autẽ honore inquã hunc diẽ venerari oportet, non cõueniendo, non vinũ profundendo, nõ ebrietati choreisq; vacãdo, sed indigentes fratres liberalitate facili iuuando. Quę dico, non vt laudetis tantũ, sed vt & vos quoq; imitemini. Neq; enim putare debetis hęc solis Corinthiis esse scripta, sed & vnicuiq; nostrũ, ac omnib⁹ qui post nos futuri sunt. Faciamus itaq; sicut nobis Paulus præscripsit, & die dominico vnusquisq; nostrum domi opes dominicas reponat, fiãtq; ex hoc lex & cõsuetudo immutabilis, nec dubito posthac non fore opus adhortatione vel cõsilio. Nequaquã enim tã efficax est adhortatio & sermo, vt cõsuetudo tẽpore firmata. Statuamus igitur hoc, vt dominico die aliquid in subsidiũ pauperum reponamus, neq; legem postea trãsgrediamur, etiã quan-
B tacunq; vrgeat necessitas. Iam cum dixit, In vna sabbatorum, subdit, Vnusquisq; nostrum: nõ diuitibus, ait, dico solum, sed & pauperibus: nõ liberis solũ, sed & seruis: non viris solũ, sed & mulieribus. Nullus ab hoc ministerio exẽptus, lucríve sit expers, sed vnusquisq; aliquid offerat. Neque collationi huic obstat inopia: quantũcunq; esũ pauper sis, nõ es pauperior
Mar.12.d vidua illa quæ omnẽ substantiã expẽdit: quantũcũq;
3.Reg.17. mendicus sis, nõ eris pauperior Sidonia muliere, quę
1. pugillũ farinæ tantũ habens solicita erat quomodo prophetam dignè exciperet, tametsi videret circunstantes pueros, & famẽ vrgẽtem, neq; aliud quicquã haberet repositum. At qua de causa dixit, vt aliquid apud seipsum reponat thesaurizans? Ne fortè quis erubescat & vereatur ostendere tam parum à se offerri: & ideo ait, Tu serua & custodi: & cum paulatim C paruæ oblationes iustam aliquã quantitatem habẽt, tum profer in medium. Item non dixit, colligẽs: sed, thesaurizans: vt discas q̃ sumptus ille thesaurus sit, & expensæ illę quæstus. Thesaurus, inquã, est omni thesauro melior. Nã sensibilis thesaurus, & insidiis petitur, & imminuitur, sæpeq; inuẽtores pessundat: cœlestis autẽ ille, totus alius est: insidias ignorat, auferri nequit, salus possidẽtib⁹ & accipiẽtibus, nõ cõsumitur tẽpore, nõ perit inuidia, sed prũs eiusmodi iniuriis superior, multa colligẽtibus affert bona. Obediamus igitur, & faciamus etiã nos ita: vt cum prũuatis sint & sacrę opes in domibus nostris repositæ, futurúmque vt per eas etiã priuatæ conseruentur. Quemadmodum si opes subditorũ in regiis promptuariis cõseruentur, per illas etiã regiæ securiores sunt: ita certè & in domo tua si pauperũ opes reposueris, & domi-
D nico die collegeris, etiã tuæ securiores erunt. Erisq; dispensator opum illarũ à Paulo ordinatus. Et hinc collecta hæc, occasio erit vt plura colligas, modo primũ tibipsi bonã hanc cõsuetudinem feceris: nam teipsum instigabis nullo alio cõsiliario habẽs opus. Hoc itaq; modo vniuscuiusq; domus ecclesia fiat, factatas opes intra se cõseruans. Enimuero gazophylacia quę in tẽplis sunt, illarũ symbolum gerunt. Locus in quo pauperũ opes sitæ, inaccessus est dęmonibus. Et opes, quæ in eleemosynas deputatæ, domos plus muniũt, q̃ scutum & lancea, ac arma, & seruorũ & militum manus. Porrò postquã Apostolus dixit, quando, & à quibus, & quomodo reponẽdæ sint hę opes, quantas illas esse oporteat: offerentiũ arbitrio relinquit. Non enim dicit, Tantum & tantũ offer, vt ne præcepto grauet, multis alioqui paupertatẽ præ-

A texẽtibus: atq; adeo ne dicãt pauperes: Quid si tantũ præstare nõ possumus? ppterea quãtitatẽ oblationis virtute offerentiũ determinauit. Vnusquisq; enim vestrum, ait, apud sese reponat thesaurizans quod cõmodum fuerit. Quo verbo εὐοδώθῃ Paulus demonstrat, q̃ superne fauor, & felix euentus eis assistet. Nõ enim hoc solũ considerabat quomodo, sed & vt magna cum prõptitudine pauperibus necessaria suppeditarentur. Enimuero & deus eleemosynam non ob hoc solum instituit, vt pascãtur indigi, sed etiã vt dãtibus accrescerẽt beneficia, atq; adeò magis propter dantes, quàm accipientes. Nam si pauperũ duntaxat habuisset rationẽ, nihil aliud pręcepisset, q̃ vt necessaria eis darentur, nec dantiũ promptitudinẽ requisisset: at nunc videre licet Apostolum hoc potissimũ agere, & ordinare, vt gaudẽtes & hilares sint largitores. Et alicubi dicit, Ne ex tristitia, vel ex necessitate: 2. Cor.9.
B hilarem datorẽ diligit deus. Et nõ simpliciter dicit b. & Ec-
datorem, sed eum qui libenter & volupte benefacit. clesiastici
Et iterũ alio in loco, Qui impertit ĩ simplicitate, qui 35.b.
præest in diligẽtia, qui largitur in hilaritate. Et pro- Rom.12.b
ptereaverа eleemosyna est, sic dare, vt gaudeas te dare, putesq; te accipere magis q̃ dare. Atq; hoc modis omnibus conatur, vt leue faciat præceptũ, fiãtq; cum alacritate oblatio. Et cõsidera, quot nominibus attentauit præcepti põdus & grauitatẽ auferre. Primum iubet offerre nõ vnũ, duos vel tres, sed vniuersam ciuitatẽ λόγια. Collatio enim nihil aliud est q̃ Collatio.
collectio, & symbolũ quod omnes dãt. Secũdo accipientiũ dignitatẽ significat: nõ enim dicit, pauperes: sed, sanctos. Tertio exẽplum affert aliorũ, qui simile quiddã fecerãt, cũ dicit: Sicut ordinaui ecclesiis Ga-
latię. Quarto diei opportunitatẽ adiicit, dicẽs: In vna
C sabbatorũ vnusquisq; apud seipsum ponat. Quintò, nõ iubet omnia simul profundi in eleemosynã, sed paulatim. Indignũ enim totũ iubere, totũ vno die offerre, & tãto tẽpore inopia premi: hoc enim citra rationẽ sumptuũ omnino esset. Ad hæc, non decernit mẽsuram, sed offerentiũ arbitrio permittit, & à deo datũ declarat. Vtrunq; hoc insinuat cum dicit, quod cõmodum fuerit. Adiicit & septimũ alium modũ, cũ dicit, Vt ne cum venero, tũc collationes fiãt. Quo dicto & suburget expectãtes suum aduentũ, & solatur certũ diem aduentus sui scribẽs. Neq; his cõtentus, alium etiã octauum adducit. Et qualisnam ille? *Vbi venero autẽ, quoscunque probaueritis per epistolas hos mittã, vt perferant gratiã vestram Hierosolymã. Quòd si fuerit operæ-
D preciũ vt & ego ipse proficiscar, mecum proficiscẽtur.* Vide q̃
aliena à fastu & mãsueta sit generosa illa ac beata ani
ma: vide quàm solicita & affectuum plena? Noluit enim ex sua sententia eligi ministraturos pauperibus necessaria, sed eorũ electionẽ ipsis permisit. Neq; iniurię loco habuit, q̃ Corinthiorũ suffragio, sentẽtiąque, & non Pauli cõstituebãtur: imò absurdũ cẽsuisset, si secus esset actũ. Et hac de causa permisit eis, vt quotũ erat oblatio, eorũ esset & ministrorũ electio: interim & mansuetudinẽ suam demonstrans, & omnem ansam ac vmbrã suspicionis auferẽs. Nam licet ab omni suspicione mala alien⁹, & Sole purior erat: ex abundantia tamẽ hoc curabat, quò infirmioribus parceret, & suspiciones effugeret: vnde dicit, Vbi venero autẽ, quoscunq; probaueritis, eos mittã, vt deferant gratiã vestram. Quid dicis Paule? Tu autẽ nõ nauigabis, neq; subsidia accipies, sed aliis rem demã dabis? Ne cogitantes tale quiddam tristiores red-

deret, vide quomodo & hoc bene tractat. Nõ enim
ſimpliciter dixit, quoſcunq; probaueritis mittã, ſed
quid? Per epiſtolas. Tametſi nõ corpore adero, ſed li
teris meis affuturus, adiuuabo illorũ miniſteriũ. Nũ
Pauli vmbra vel calceamẽtis eius digni ſumus? Et ille
tanta apud omnes dignitate cõſpicuus, reiicit hono-
res vndequaq; nos verò ſtomachamur, & ægrè ferimus, ſi quãdo nõ ſentẽtia noſtra, neq; ſuffragio & iudicio ordinantur, qui ſubſidia illa miniſtrent: & iniuriam putamus, ſi non nobiſcũ, & noſtra ſentẽtia hoc faciũt qui ſua impendũt. Vide autẽ qualiter eleemoſynæ vbiq; meminit. Hoc loco eam nõ vocat mãdatum, neq; eleemoſynam, ſed gratiã: demõſtrans q̃ ſicut mortuos excitare, & dęmones effugare, & leproſos mũdare, gratiæ opus eſt: ſic etiã pauperes iuuare, & indigis manũ porrigere, imò multo magis hoc q̃ illud. Iã licet gratia ſit, noſtra tamẽ opus habet opera & ſtudio vt eligamus, & velimus, & gratia dei dignos nos exhibeam°, & præparemus. Hoc quidẽ dicto egregiè ipſos cõſolatus eſt, quia literas ſuas cum eis miſſurus eſſet: iterũ tamẽ alio maiori q̃ antea cõſolatur, dum pollicetur ſe ipſum itineris ſui ſociũ futurũ. Si enim fuerit operæpreciũ, vt & ipſe q̃ proficiſcar, mecũ proficiſcẽtur. Et vide etiã hîc ipſius induſtriã. Neq; enim negauit ſe ſimul iturũ, neq; omnino iturus eſt, ſed iterũ arbitrio dantium rem ſubmittit, cõsque dominos facit ſuæ peregrinationis, demõſtrans quanta ſit hęc dignitas. Nã tanta eſt, quæ etiã ipſum itineri ſe vt accingat, excitet. Nam cũ dicit operæpreciũ, cõiectãtis eſt. Quòd ſi per omnia hãc profectionẽ abnuiſſet, triſtiores vtiq; eos reddidiſſet ac ſegniores: ſin dubie promiſiſſet, negligẽtiores feciſſet, & ideo nõ omnino negat neq; pollicetur, ſed ſententiæ Corinthiorũ ſubmittit. Audientes enim Paulum delaturum oblationes ſuas, maiori ſtudio & alacritate ferebãtur, q̃ per ſanctas illas manus oblationes ſuæ deferẽdę eſſent, & huic ſacrificio preces illi° accederẽt. Porrò ſi tãta alacritate hoc faciebãt Corinthij obſecundaturi Paulo, tu verò dabis domino Pauli. Nã ꝓpter pauperes deus ſuſcipit. Qualẽ excuſationẽ habitur° es, ſi negaueris vel diſtuleris? Et ꝓfectò niſi res magna, curaq; multa digna eſſet, ille cui totus orbis creditus, & cui curę erãt oẽs quę ſub Sole eccleſiæ, vix id muneris obiiſſet. Igitur hæc & nos cogitemus, quoties vel dandũ vel dantibus aliis miniſtrandũ, ne ſim° difficiles triſtésve perinde ac poſſeſſiones imminuerẽtur. Quomodo eñ nõ abſurdũ? Agricola ſementẽ facit, & quæ habet expẽdit, & nõ triſtatur, nec dolet, nec ſumptum ſe facere putat, ſed lucrũ potius, tametſi incerta eius ſpes. Tu autẽ non in tam vilibus, ſed in multo maioribus ſeminãs, & daturus pecuniam in manus Chriſti, recuſas, torpes, & inopiam prætexis? An non potuit deus præcipere
Gene.1.b. telluri, vt proferat aurũ elaboratum? Etenim qui dixit: Germinet terra herbam fœni, & ipſa mox protulit viridantẽ faciem, non potuit præcipere, vt fontes & fluuij auri vbiq; manent? At noluit, ſed permiſit multos inopes, tam ob illorum q̃ tuã vtilitatẽ. Quãdoquidem ad virtutẽ cõducibilior paupertas, q̃ diuitiæ, & his qui in peccatis ſunt, nõ parua cõſolatio eſt, q̃ indigentibus ſubſidiũ ferunt. Præterea huius rei tanta cura fuit deo, vt cũ nobiſcũ hîc ageret, carnéq; indutus cum hominibus verſaretur, non detrectaret, neq; erubeſceret, q̃ ipſemet ea quæ pauperũ erant diſpenſare voluit, quãuis tot panes feciſſet, fa-

A ceretq; mandato ſuo quæq; vellet, poſſetq; infinitos
theſauros ſimul monſtrare. Atqui hoc non fecit, ſed
pręcepit diſcipulis vt haberẽt marſupiũ, & diſpẽſarẽt
indigis. Nam quum ad Iudam per ænigma loqueretur de traditione, non intelligẽtes diſcipuli quid dixiſſet, putauerunt dictum vt pauperibus aliquid daretur. Et dicit, Marſupium ipſe portabat, & quæ ei Ioan.13.a
dabãtur. Frequẽs enim deo eſt miſericordia, non ſolum eius quæ erga nos, ſed eius etiã quæ ab hominibus in cõſeruos fieri debet. De quo in veteri ac noua leges innumeræ. Per omnia humanos eſſe iubet, in cogitationibus, verbis, & operibus. Moſes de his ſurſum ac deorſum ſermones diſſeminat: Prophetæ ex
perſona dei clamãt, Miſericordiã volo, & nõ ſacrifi- Oſee 6.a
cium. Apoſtoli quoq; illis cõſona & faciunt & dicũt. & Matt.
Proinde in hac re negligẽtes ne ſimus. Non eñ tam 9.b.
B pauperibus quàm nobis proſumus, plura accipiẽtes quàm dãtes. Hęc nõ temerè, & abſq; cauſa dico. Sũt enim perquã multi, qui nonnunquã curioſius rogãt & inquirunt patriã & vitam, mores & artẽ, & corporis bonã valetudinẽ, & inde crimina intentant, & ob ſanitatẽ de eis pœnas expoſcũt. Hinc fit q̃ multi etiã cęcitatem corporis ſimulãt, vt eius calamitatis actu, credulitatẽ humanitatẽq; noſtrã inflectãt. Quæ quidem ſi ætate cõtingãt, grauia ſunt, nõ tamẽ vſq; grauia. Hyeme vero & frigore, tã inhumanũ & crudelẽ iuſtificatorẽ ſe exhibere, veniamq; nullã ocioſis cõcedere, ſummè crudele fuerit. Quid igitur Paulus ad
Theſſalonicenſes dicit: Si quis laborare nõ vult, etiã 2.Theſ.3.
nõ comedat? Vt & tu hęc audias: & nõ ad illũ ſolum, c.
ſed & ad te quoq; hæc verba attinẽt. Pauli enim leges nõ ſolis pauperibus, ſed & nobis poſitę ſunt. Dico
C quid oneroſum & moleſtũ, ſcio vos ſuccẽſere, attamen dicã: non enim vt grauẽ, ſed vt emendẽ dico. Illis quidẽ ocium obiicimus, etiã in re cui debetur venia: nos autẽ eadem ſæpe facimus omni ocio grauiora. At ego, dicis, paternã hęreditatẽ habeo. An ergo quia pauper, & ex pauperibus eſt, & non cõtingerunt ei progenitores diuites, dignus eſt qui pereat? Profecto hac de cauſa cõmiſeratione & miſericordia diuitũ maximè dignus eſt. Tu quidẽ ſæpe diẽ teris in theatris, & in conciliis, & in cõuentibus, è quibus nulla vtilitas, & multis obloqueris, & nihil te cõmittere, nec te ocioſum putas: hunc autẽ miſerũ & ærũnoſum, in lachrymis, in precibus, in extrema miſeria totum diem expendentẽ iudicas, & ad tribunal trahis, & de eo pœnas expoſcis? Hęccine humana eſt
D ſententia? Igitur quãdo dicis, Quid dicemus Paulo? Tu ea tibi ipſi, nõ pauperibus dic. Et nõ ſolũ minas ſed & veniã ibi lege. Nã vt dixit: Si quis nõ laborat, Ibidem.
neq; comedat: adiecit, Vos aũt fratres, ne afflixeritis bonũ facientes. At qua ratione, dicis, excuſabis eos? Fugitiui ſunt, & peregrini, & nebulones, relictaq; patria ſua in noſtrã cõfluunt. Et tu hácne de cauſa ſtomacharis, ciuitatiſq; hui° coronã præcipuã vellicas, quoniã communẽ patriam & portũ omnes eam putant, & alienam propriæ pręferunt? Ne tantum præconium adulteres, ne principalẽ hanc patriæ laudẽ decurtes. Olim cum fames totum orbẽ inuaſura eſſet, habitatores huius ciuitatis, his qui Hieroſolymis erant, atq; adeò illis ipſis de quibus vobis totus hic ſermo locutus eſt, per manũ Barnabæ & Sauli ſubſidia miſerũt nõ parua. Qua ergo venia digni erimus? quomodo excuſabimur, cũ patres noſtri ſuis opib° pauerũt eos qui à longè habitabãt, & ad ipſos currebant:

rebant: nos vero etiam aliunde ad nos cõfugientes,
fugamus, & vt de eis pœnæ ſumãtur petimus, pręſertim cùm non ignoremus, nos plurimorum malorum reos? Quòd ſi deus ita diligẽter nos ſcrutaretur, vti nos cauſam pauperũ, nullam vnquã miſericordiã vel
Matt.7.a veniã aſſequeremur. In quo enim iudicio iudicatis, dicit, & vos iudicabimini. Eſto igiẽ miſericors & benignus cõſeruo, dimittenturq; tibi peccata multa: miſerere, & eandẽ ſententiã inuenies. Quid tibi ipſi negocia plectis? Quid curioſus es? Si de° ita ordinaſſet, vt percõtaremur vitas, & expoſceremus pœnas, & curioſè aliorũ mores diſcuteremus: an non multi grauatim ferrẽt, & ad ſeipſos dicerent, Quidnã hoc eſt? difficilẽ rem nobis deus præſcripſit. Non enim poſſumus aliorũ vitam inquirere, ſiquidem ignoramus quid admiſerint. An nõ multi ita dicerent? Nunc verò cum omni hac curioſitate nos liberauit, & daturũ ſe menſurã perfectã pollicitus eſt, ſiue boni, ſiue mali qui accipiant, nobiſipſis negocium facimus. Et vnde hoc liquet, q̃ ſiue bonis, ſiue malis dederimus, mer-
Luca.6.d cedẽ accepturi ſimus? Hinc videlicet, quòd ipſe iuſſit nos, vt oraremus pro inſectantibus & calumniãtibus nos, vt ſimus ſimiles patri noſtro, qui in cœlis eſt, qui
Matt.5.g Solem ſuum oriri permittit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. Proinde quemadmodũ dominus tuus, cũ multi blaſphemẽt, multi fornicentur, multi furentur, latrocinẽtur, ſepulchris inſidientur, & multa mala faciãt, ipſe non deſinit à ſua in omnes beneficẽtia, ſed communes radios, cõmunes imbres & fructus terræ profert, ſuam mõſtrans miſericordiã: Sic & tu fac, & cùm adhuc tempus miſericordiæ, iuua pauperes, paſce famelicos, libera afflictos, ne ſis præterea curioſè ſolicitus. Nam ſi vitas hominum diſcuſſuri ſumus, nullius vnquam miſerebimur, & intempeſtiua curioſitate hac præpediti, abſq; fructu, & deſtituti omni adiumento permanebimus, magnum interim laborem fruſtra & incaſſum ſubeuntes. Eapropter obſecro, vt intempeſtiua curioſitate hac omiſſa, indigentibus omnibus detur, fiatq; hoc magna alacritate, vt etiam ipſi miſericordiam & benignitatem apud deum aſſequamur. Oro, vt hoc vobis omnibus eueniat per gratiam & miſericordiã domini noſtri Ieſu Chriſti, cum quo patri, ſimul & ſpiritui ſancto ſit gloria, imperiũ, & honor nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum, Amen.

DIVI IOANNIS CHRYSOSTOMI ARCHIepiſcopi Conſtantinopolitani, commentarium in ſecundam ad Corinthios epiſtolam, D. Eraſmo Roterod. interprete.

Paulus apoſtolus Ieſu Chriſti per voluntatem dei, & Timotheus frater, eccleſiæ dei quæ eſt Corinthi cum ſanctis omnibus, qui ſunt in tota Achaia, gratia vobis & pax à deo patre & domino Ieſu Chriſto.

Benedictus deus & pater domini noſtri Ieſu Chriſti, qui eſt pater miſerationum, ac deus omnis conſolationis, qui conſolatur nos in omni afflictione, vt poſſimus conſolari eos qui ſunt in quacunque afflictione, per conſolationem qua conſolatur nos deus.

A Peræpreciũm eſt quærere, primùm
quam ob cauſam priori epiſtolę ſecundam adiecerit, deinde cur ſic exorſus ſit à miſerationibus dei, & à cõſolatione. Cur itaque ſecundam adiecit? Cùm
in priori dixiſſet, Veniam ad vos, & cognoſcã nõ ſer- 1.Cor.4.d
monem eorum qui ſunt inflati, ſed vim: rurſum ſub epiſtolæ finem, hoc ipſum ſeuerius etiã pollicens, Ve- Ibid.16.a
niam enim, inquit, ad vos, quum Macedoniam peragraro, *per Macedoniã enim proficiſcar: apud vos au *trãſiero.
tem fortaſſe permãſurus ſum, aut etiam hyematurus: quum multum interea temporis interceſsiſſet, nõ ſolùm non venit Corinthum, verùm etiam quum dies præſcriptus præteriſſet, tamen etiamnum cõtabatur, ſpiritu nimirum eũ detinẽte in aliis multo magis neceſſariis. Ob id opus habebat altera epiſtola, nequaquã habituru, ſi ad breue tempus diſtuliſſet promiſſum aduentũ. Cęterũ nõ ob hãc tãtùm cauſam ſcripſit iterũ, verum etiam eò quòd prior illa epiſtola reddiderat illos meliores. Siquidẽ & illum qui ſtuprum 1.Cor.5.a
cum vxore patris commiſerat, cui prius applaudebant ſuper eo gloriantes, eiecerũt, ac prorſus abſciderunt: id quod declarat quũ ait, Quòd ſi quis con Infra.2.b
triſtauit, non me contriſtauit, ſed ex parte, ne grauem vos omnes. Sufficit illi hæc increpatio, quæ facta eſt à pluribus. Rurſũmq; progreſſus hoc idem indicat, dicens: Ecce enim quòd ſecundum deum contriſta- Infra.7.c
ti fuiſtis, quãtam genuit in vobis ſolicitudinem, imò purgationem, imò indignationẽ, imò timorem, imò deſiderium, imò zelum, imò vindictam? in omnibus ita geſſiſtis vos, vt perſpicuum eſſet vos eſſe puros in eo negotio. Quin & pecuniarum collectionem, quã
C fieri iuſſerat apoſtolus, multo ſtudio collegerant, vnde & dixit, Noui ſiquidem animi veſtri promptitu- Infra.9.a
dinem, quam de vobis iacto apud Macedones, quòd Achaia iam ab anno ſuperiori parata eſſet. Inſuper & Timotheum, quem ad ipſos legarat Paulus, plurima cum beneuolentia exceperant, id quod declarans rurſum ait, Viſcera † mea] abundantius affecta † illius.
ſunt erga vos, dum †recordor veſtram] omnium obe- †recordẽ-
dientiam, quoniam cum timore ac tremore excepi- tur veſtrũ
ſtis eum. His omnibus rebus commotus ſcripſerat Infra.7.d
alteram epiſtolam. Par enim erat, vt quemadmodũ peccantes increparat, ita correctos cõplecteretur & collaudaret. Hinc eſt quòd nec per totam hanc epiſtolam admodum inuehitur in eos, ſed in paucis illius partibus, nimirum circa finem. Nam erant & D
apud illos nonnulli ex Iudæorum gente, qui quemadmodum ſeſe faſtu ferebant, ita Paulum traducebant, vt impoſtorem, nulliúſque precij virum: quod & ipſe declarat, dicens: Epiſtolæ quidem graues, cę- Ibid. 10.c
terùm præſentia corporis imbecillis, ac ſermo deſpicabilis. Quibus verbis hoc ſe ſentire indicabant, Quoties adeſt, videtur eſſe nullius momenti: id enim eſt quod dicebant, præſentia corporis infirma. Verùm enimuero quum abeſt, ſcriptis epiſtolis magnificè ſeſe iactat: nam hoc indicãt illa, epiſtolæ graues. Atque vt ſuam authoritatem confirmarent, ſimulabant ſe nõ recipere literas illius. Quod ipſum quoq; ſubindicat quum ait, Vt in eo de quo gloriantur, reperiantur quemadmodũ & nos. Ad hæc quum pol- Ibid.11.a
lerent virtute ſermonis, illic vehementer efferebantur. Hinc eſt quòd ſeipſum appellat imperitũ, declarans ſeſe nequaquam hoc homine erubeſcere, neque rem admodum præclaram eſſe poſſidere ſcientiam, tametſi

tametsi diuersum sentit. Itaq; quùm probabile esset, ab his nonnullos in prauã sententiam esse deflexos, posteaquã illos laudasset super his quæ correctè gesserãt, deinde eorum superbiam deiecisset, qui Iudaicas cæremonias iam intempestiuas obseruandas esse contendebant, tum demum congruenter inducit hisce de rebus increpationem. Atque argumentum quidem epistolę, quantùm in summa & in transcursu licuit attingere, sic habere mihi videtur: Superest vt epistolæ procemium attingamus, mox post Apostolo solitã salutationẽ exponere, quã ob causam sic exorsus sit à miserationib⁹ dei, interim post tale exordiũ operę preciũ fuerit quærere dissererẽq;, quî factũ
1.Cor.16.b. sit, vt hic sibi Timotheũ copulet. Ait enim, *Paulus apostolus Iesu Christi per voluntatem dei, & Timotheus frater.* Siquidẽ in prioribus literis pollicitus est se illũ missurũ, mãdatq; dicẽs, Quòd si venerit Timotheus, videte vt sine timore sit apud vos. Quo pacto igitur illũ in procemio sibi copulat, cùm is iam eò peruenisset
Ibidẽ.4.d iuxta præceptoris ꝓmissum? Misi enim, inquit, vobis Timotheũ, qui vos cõmonefaciat de viis meis quæ sunt in Christo, & omnib⁹ correctis reuersus est. Nã
Ibid.16.b quũ mitteret illũ dicebat, Deducite illum in pace vt veniat ad me, expecto enim illũ cum fratribus. Quoniã igitur receperat discipulũ, cunctaq; simul cũ illo
Ibidem. correxisset in Asia, ait eũ, Mansurus sum Ephesi, vsq; ad Pẽtecostẽ, rursus peruenerat in Macedoniã, meritò illum tanquã præsentem sibi copulat. Siquidẽ vt tum ex Asia, ita nũc ex Macedonia scribit. Cõiunxit enim illũ sibi, partim illi hac re dignitatẽ & authoritatẽ concilians, partim suam declarans modestiam. Erat ille quidem Paulo inferior, sed charitas omnia conglutinat: vnde non hic tantũ, sed vbiq; illũ ęquat
Phili.2.c sibi: aliâs ita loquens, Vt cum patre filius, ita mecum
1.Cor.16.b. seruiuit. aliâs sic, Opus enim dei operatur, quemadmodũ & ego. hic verò etiã fratrem appellat, modis omnibus agẽs, vt Corinthiis sit reuerendus & obseruandus, q̃ (vt dictum est) ad eos accesserat, suæq; virtutis specimen apud illos dederat. *Ecclesiæ dei quæ est Corinthi.* Rursus eos ecclesiã appellat, videlicet cõcilians illos, & in vnum conglutinans. Nec enim fuerit vna ecclesia, diuulsis iis qui in ea versant, ac seditione inter se dissidentibus. *Cum sanctis omnibus qui sunt in tota Achaia.* Simul & Corinthios honore afficit, dum epistola ad ipsos scripta compellat vniuersos Achaicos, & gentẽ totã inter se cõciliat. Sanctos autẽ eos appellat, videlicet indicãs, si quis sit inter illos impurus, eũ ab hac appellatione seclusum esse. Sed quam ob causam quùm scribit metropoli, per hanc scribit vniuersis, præsertim quum id aliâs nõ temerè faciat? Etenim quum scribit Thessalonicensibus, nõ eadem opera scribit vniuersę Macedoniæ: quumq̃ que scribit Ephesiis, nõ itidem cõplexus est totã Asiam: quemadmodũ & epistola quę scripta est ad Romanos, nõ pertinet ad omnes qui totã incolunt Italiam. Verùm id hic tantũ facit, & in epistola ad Galatas. Neq; eũ illic scribit vni ciuitati, nec duabus, nec tribus, sed omnibus scribit quaquauersum dispersis, ita loquens,
Gala.1.a Paulus apostolus nõ ab hominibus, neque per hominem, sed per Iesum Christũ ac deum patrem, qui excitauit eum à mortuis, & qui mecum sunt omnes fratres, ecclesiis Galatiæ, gratia vobis & pax. Sic & Hebræis vniuersis vnica scripsit epistola, nec eos per ciuitates distinxit. Quid igit hic fuit in causa? Mihi videtur apud hos morb⁹ fuisse publicus, & omniũ communis, eoq; voluit epistolã omnibus esse cõmunem, quòd cõmuni opus habebant correctione. Siquidẽ Galatas oẽs simul habebat morbus, quemadmodum & Hebręos, opinor autem q̃ & Corinthios. Proinde gentẽ totam simul congregatam alloquitur, quemadmodũ illi mos erat apud vniuersos verba facere. *Gratia,* inquit, *vobis, & pax, à deo patre nostro, & domino Iesu Christo.* Audi q̃ sermonis exordium conuenit præsenti argumẽto. *Benedictus deus & pater domini nostri Iesu Christi, qui est pater misericordiarum, & deus omnis consolationis.* Et qua in re, dicet aliquis, hoc præsenti respondet argumẽto? Sanè q̃ maximè, si consideraris. Vehementer contristauerat illos, & animos illorũ perturbarat, q̃ ad ipsos nõ accessisset Apostolus, præsertim quum venturũ se fuisset pollicitus, sed totum interea tempus in Macedonia consumpsisset, qua re videbatur alios pluris fecisse q̃ hos. Ad eum itaq; tumultũ compescendũ, exponit causam quamobrem ad illos non accesserit, tametsi non protinus illã aperit. Nec ita loquitur, Scio quidẽ quòd pollicitus sum me vẽturum ad vos, cæterùm quoniã per afflictiones hactenus non licuit, date veniã, neq; hoc superbiæ aut negligentiæ meæ tribuatis. Sed alia quadam ratione magnificentius maioreq; cum fide hoc idem agit, rẽ attollens consolatione, vt ne in posterum quidẽ percontarẽtur causam dilati aduentus: ac perinde facit, ac si quis pollicitus se venturũ ad aliquem id desiderantẽ, vbi post innumera discrimina tandẽ eò peruenirет, dicat: Gloria tibi deus, q̃ mihi desideratam faciem ostẽderis: Benedictus deus, qui periculis me liberasti. Siquidẽ ad hunc modũ gloriã tribuens deo, excusationẽ parat ei qui fuerat incusaturus, nec relinquit locũ querimonię de contatione. Pudet enim eũ qui tot malis liberatus gratias agit deo, in ius trahere, ac pœnas tarditatis flagitare. Hanc ob causam ita exorsus est: *Benedictus deus misericordiarum:* his verbis subindicãs, sese à magnis periculis fuisse subductum ac liberatũ. Alioqui Dauid deum nõ vbiq; eodem nominat nomine, neq; ab iisdẽ rebus addit cognomina, sed vbi de bello victoriaq; loquitur: Diligã, inquit, te domine virtus mea, dominus protector
Psal.17.a meus. Rursum vbi gratias agit ab afflictione & caligine qua vallatus erat, liberatus: Dominus, inquit, il-
Ibid.26.a luminatio mea, & seruator meus. Deniq; nunc quidem ab humanitate, nunc rursus à iustitia, nunc autẽ ab integro incorruptoq; iudicio cognomentum addit, vtcunq; postulat præsentis argumẽti ratio. Consimilem ad modũ Paulus in ipso statim exordio, ab humanitate benignitateq; deum appellat, quum ait, Deus misericordiarũ: hoc est, deus qui tantum misericordię erga nos præstitit, vt ab ipsis portis mortis nos reduxerit. Siquidem hoc deo maximè propriũ est, & illi eximiũ, eiusq; naturæ cognatum, taliter misereri, eoq; deum appellat misericordiarũ. Cæterum tu mihi fac hinc cõtemplator etiam Pauli modestiã. Quũ ob euangelij prædicationẽ periclitaretur, non ait se seruatum eò q̃ dignus esset, sed propter miserationes domini: quanquam hoc postea dicit manifestius, nunc autem adiungit, dicens: *Qui consolatur nos in omni afflictione.* Non dixit, qui nõ sinit nos affligi, sed qui dum affligimur consolatur, q̃ hæc vt dei potentiam declarat, ita eorum qui affligũtur auget patientiã. Afflictio, inquit, patientiam operatur. Idem hoc
Rom.5.a propheta dixit, In afflictione dilatasti me. Nõ dixit,
Psal.4.a nõ passus es me incidere in afflictionem, aut effecisti

vt cele-

vt celeriter trãsiret afflictio, sed ea manente dilatasti me, hoc est, multã cordis latitudinem, ac relaxatio-
Psalm.3.c nem dolorũ indulsisti. Quod idem accidit in tribus illis pueris. Nec enim obstitit quò minus iniicerẽtur in fornacem, neque quũ essent iniecti, flammam extinxit, sed ardente camino spacium latum præbuit. Quod tum factũ est, idẽ deus semper facere consueuit. Id tacitè Paulus quoq; significans, ait: Qui cõsolatur nos in omni afflictione. Quin & aliud quiddam per hæc indicat. Quídnam hoc est? Quòd nõ semel, neque bis, sed continẽter id facit. Neque enim aliâs consolatur, aliâs destituit, sed semper idem agit omniq; tẽpore: ideoq; dixit, qui cõsolatur, non, qui consolatus est: & addidit, in omni afflictione, non in hac tantũ aut illa, sed in omni. *Vt possimus consolari eos qui sunt in quauis afflictione, per cõsolationẽ qua deus nos cõsolatus est.* Vides vt prius attingit excusationẽ, magnæ cuiusdã afflictionis suspicionẽ prębens auditori, simúlque in his ipsis modestiã obseruãs, dum ait, id quod accidit esse misericordiã, non quòd ipsi digni essent, sed ob eos qui per illos erãt adiuuandi. In hoc enim, inquit, consolatus est nos deus, vt nos inuicẽ consolemur. Quin & apostolicã dignitatẽ declarat, ostendens quòd solatio refectus, ac respiratione refocillatus, nõ se supinat ocioq; dat, quemadmodũ nos, sed huc potius intendit studiũ, vt alios vngat, corroboret atque erigat. Tametsi sunt qui locum hunc sic intelligendũ existiment, quasi dicat Apostolus: Nostri consolatio, & aliorum est consolatio. Cæterũ mihi videtur, hoc procemio etiam apostolos qui illic erãt, iactantes sese, domiq; sedẽtes ac deliciis indulgẽtes, petere; quanquã id quidem obscurè, ac velut obiter. Præcipuum tamen erat, vt se de cõtatione purgaret. Etenim si ideo consolationẽ nobis impertit deus, vt & alios cõsolemur, ne mihi vitio detis, quòd nõ aduenerim. In hoc enim omne mihi tempus cõsumptũ est, in declinandis insidiis, in alliciendis infirmis, in discutiẽdis imminẽtibus malis. *Quoniam sicut abundãt passiones Christi in nobis, sic per Christum abundat & cõsolatio nostra.* Ne deiiceret animos discipulorum, supra modum exaggerans calamitates, ex aduerso demõstrat etiam consolationis abundantiã, atque ita mentem illorum erigit, non modò mentione consolationis, verumetiã per hoc quòd Christi meminit, dicẽs huius esse afflictiones, & ante cõsolationem, ab ipsis afflictionibus adfert consolationẽ. Quid, inquit, dulcius quàm me Christi afflictionũ fieri participẽ, atq; hæc illius gratia perpeti? Quid huic solatio par esse potest? Verum non hinc tantùm, sed aliunde erigit animos afflictorum. Vnde aliunde? Illinc, quòd dixit, abundant. Non enim dixit, quemadmodum accidũt nobis afflictiones Christi: sed, quemadmodum abũdant, indicans illos non tãtùm ea pati quæ passus est Christus, sed plus etiam afflictionum sustinere. Nõ enim ea tantùm, inquit, ferimus quæ ille pertulit, verũ his plura. Id ita esse cõsidera. Vexat⁹ est, persecutionẽ passus est Christus, flagellatus est, mortu⁹ est: sed nos inquit, plura perpetimur, quod vel solũ sufficere debebat ad cõsolationẽ. Nec est quod quisquam hunc sermonem condemnet temeritatis & audacię. Nã &
Colos.1.d alibi dicit, Nunc gaudeo in afflictionibus meis, & adimpleo quæ desunt afflictionib⁹ Christi, ĩ carne mea. Ita nec illud audaciam habet vllam aut arrogantiã. Sicut enim plura miracula ediderunt, quàm edidit
Ioan.14.b Christus, Qui credit, inquit, in me, his maiora faciet, totum autem hoc cedit in gloriam eius qui in ipsis operatur: sic & plura quàm ille perpessi sunt. At rursus totum hoc illi debet acceptũ ferri, qui cõsolatur eos & instruit aduersus irruentes calamitates. Vnde sanè Paulus animaduertens quantã rem eloquutus esset, vide quo pacto hoc ipsum temperat, dicens: Sic per Christum abũdat & cõsolatio nostra, simul & ad illum totius negocij laudem referens, & hinc diuinã benignitatẽ prædicans. Non enim, inquit, quãta est afflictio, tanta datur & cõsolatio, sed multò amplior: quia non dixit, afflictionum magnitudinẽ æquat modus cõsolationis, sed excellit consolatio, vt certaminum tẽpus, rursus aliarũ coronarum excipiat occasio. Agè dic mihi, quid habẽt simile, propter Christũ flagellari, & cũ deo colloqui, rebusq; omnib⁹ esse superiorem? vincere persequentium sæuitiã, ita munitum esse vt mundus tibi manum non posset iniicere? deniq; hinc eiusmodi expectare præmia, qualia nec
1.Cor.2.c oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendẽrũt? Quid simile, ob pietatẽ affligi, & innumeris solatiis à deo refocillari? à tãtis peccatis liberari, dignũ haberi dono spiritus, sanctificatione, & iustitia, neque quenqam metuere, nullius formidine tangi: postremò in mediis periculis, omnib⁹ excelsiorẽ videri? Proinde ne cõsternemur animo in tẽtationibus. Nullus enim communicat Christo delicatam agens vitam, nullus inquam istorũ qui molliter ac dissolutè viuunt, verùm qui versatur iu afflictione & tẽtationib⁹, qui per angustã ingreditur viam, is demũ illi vicin⁹ adstat, quãdoquidẽ & ipse per hãc ingressus est, vt & ait, Filiꝰ hominis nõ habet vbi caput suũ
Lucæ 9.g. reclinet. Itaq; ne doleas cùm affligeris, cogitans primùm quicum habeas societatem, deinde quomodo per tentationes repurgeris, denique quãtum lucri facias. Nihil enim aliud molestũ est, quàm deũ habere offensum. Id si absit, non afflictio, non insidiæ, nõ alia res vlla molestiam adferre potest animo recte sapienti, sed quemadmodum exiguam scintillam si in profundam aquam immergas, potius extinxeris: itidem quãuis magna animi deiectio si in bonam incidat cõscientiam, perit, facileq; euanescit. Eoq; nimirũ & Paul⁹ semper gaudebat, quoties in dei præsidiis sumebat fiduciam, adeo vt ne sensum quidem tantorum malorum caperet: ac dolebat quidem vt homo, sed non deiiciebatur animo. Similiter & insignis ille patriarcha, cùm multa molesta pateretur, tamẽ gaudio fruebatur. Quãtum autẽ pertulit cõsidera, Exu-
Gen.12.a. & seq. labat patria, profectiones longas ac periculosas sustinuit, cùm adiens alienas regiones, ne vestigiũ quidem pedis illic haberet suum: hinc rursus fames illũ excepit, coẽgitq; solũ vertere: ac fami rursum succedit rapta cõiunx, ac mortis metus, tũ orbitas, bellũ, pericula, insidiæ: postremò accessit difficultatũ colophon, germani & vnici filij mactatio, illa, inquã, ma-
Gen.22.b ctatio dolorẽ afferens immedicabilem. Caue igitur putes illum, quoniã facile paruit deo, omnia illa sine doloris sensu pertulisse. Etiamsi decies millies iustus fuisset, sicut reuera erat, homo tamẽ erat, obnoxi⁹ naturæ affectionibus: quanquam nihil horum illũ deiecit, sed vt decuit generosum ac fortem athletam, cõstitit, & in horum vnoquoque certaminum victor & corona dignus pronunciatus est. Cõsimiliter & beatus Paulus quũ videret quasi niuis cumulos tẽtationes quotidie ingruẽtes, nõ aliter quàm si in medio paradiso vixisset, ita gaudebat gestiebatq;. Proĩde vt

qui

qui hoc gaudet gaudio, non potest animi perturbatione vinci: ita qui hoc nõ tenetur gaudio, à quibuslibet facilè capi vinciq; potest, ac prorsus huic idem euenit, quasi si quis arma gerẽs imbecillia, quãlibet leui plaga vulneraretur. At non itẽ, qui vndiq; probè cõmunitus est graui armatura, quin potius quodcũque telũ impactũ fuerit, discutiet. Nullũ enim armaturæ genus validius, q̃ gaudere secundũ deum: neq; quicquam est, quod hominem eiusmodi deiectũ aut tristem reddere queat, sed omnia erecto fortiq; animo perpetitur. Quid enim igni peius? Quid assiduis tormentis cruciabilius? Nam etiãsi quis immensam possessionũ vim amittat, si liberos, sit aliud quodcũque, hoc si ad doloris rationẽ voces, cæteris omnib⁹ est magis tyrannicũ ac violentum. Pellem enim, inquit ille, pro pelle, & omnia quęcunque possidet homo, dabit pro anima sua. Neque quicquam accidere possit corporis cruciatu molestius, attamẽ etiam illa quæ ne audire quidem sustinemus, nõ solũ tolerabilia, verùm etiam desiderabilia reddũtur per spirituale gaudium. Quòd si martyrem adhuc semiuiuũ, leuiterq; spirantẽ à ligno seu sartagine deponas, reperies in illo tantum adhuc gaudij, quantũ oratione cõsequi nemo possit. Et quid faciã, inquiet aliquis, quoniam nõ adest martyrij tempus? Quid ais? Non adest martyrij tempus? Istud quidẽ nũquam abest, verùm semper ob oculos nostros versat, si modò vigilem⁹. Neque enim in eculeo pẽdere reddit martyrẽ. Nam si ita esset, beat⁹ Iob hoc coronæ genere careret. Neque ad tribunal astitit, neq; iudicis vocẽ audiuit, neque carnificẽ vidit, neq; suspẽso in eculeo sublimiq; latera radebãtur: acerbiora tamẽ perpessus est quàm multi martyres: atque illę nunciorũ sibi succedentiũ voces, quauis plaga atroci⁹ vulnerabãt ipsum, & vndiquaq; pungebant, & quòd ore vermiũ illorum arrodebatur, id erat innumerabiliũ carnificũ tormentis acerbius. Quis est itaque martyr cui hic nõ possit æquari? Immo martyres innumeros hic vnus æquat. Nullum enim rerũ genus est, per quod ille nõ & luctatus est & coronatus, per possessiones, per liberos, per corpus, per vxorẽ, per amicos, per inimicos, per famulos. Nam & hi in faciẽ illius inspuebant, per famẽ, per insomnia, per cruciatus, per fœtores, & ob id sanè dicebã hunc nõ vni, non duobus, nõ tribus, sed innumeris martyribus vnũ æquiparandũ. Nam præter hæc quæ memorauimus, ipsa etiã temporis ratio multum addit illius coronis, veluti quòd ante legem Mosaicam, quòd ante datam gratiam ista passus est, quòd complures mẽses, quòd omnia modum excedentia, quòd omnia simul ingruerint acerba, quanquam horũ vnumquodq; per se fuit intolerabile: ad hæc, quod tolerabili⁹ esse videtur, iactura facultatũ. Sunt tamen non pauci, qui verbera ferunt, iacturam rerum non ferunt: quin magis earum gratia cædi maluerũt, innumerasq; perpeti molestias, quàm ex illis quicquã amittere: potiusq; duxerunt hanc corporis molestiam sustinere, quàm pecuniarũ iacturam accipere, vt hic rursus alia sit martyrij species harũ iacturam fortiter ferre. Et quo pacto, dixerit aliquis, fortiter feremus? Vbi cognoris q̃ plura lucraris, q̃ perdideras, idq; vnico verbo, quo deo gratias agis. Nã si post nunciatã facultatũ iacturam nõ turbemur animo, sed dixerimus, Benedictus deus: longè maiores opes inuenim⁹ quàm amiseramus. Neq; perinde magnum fructum tuleris, si diuitias erogaris in egenos, obambulans & vndiq; pauperes inquirẽs, tuasq; facultates esurientibus dissipes, atq; per hoc verbũ lucraberis. Quando ne Iob quidẽ perinde miror domum suã egenis aperientẽ, vt suspicio celebroq̃ q̃ ereptas facultates gratias agẽs acceperit. Hoc ipsum verò & in liberorũ amissione videas licet accipere. Neq; enim hic minorẽ mercedẽ capies eo, qui filiũ suũ subduxit in montẽ, mactauitq;, si tuũ moriẽtem vidẽs gratias agas bonò ac benigno deo. Talis enim qua tandẽ in re inferior est Abraham? Nam ille non vidit quidẽ iacentem mortuũ, sed tãtùm hoc expectabat futurum: & si in hoc præstat, q̃ apparebat immolare, manuq; extenta gladiũ arripuit, in hoc inferior est, quòd hic filius iacet exanimis. Quãquam & alioqui egregij facinoris spes illi nonnihil adferebat solatij, tũ quòd pulcherrimũ illud factũ proprię virtutis opus esset, tum & vox è supernis audita, reddebat illius animũ promptiorẽ. Hic autẽ nihil est eiusmodi, vt iam adamãtino pectore sit opus ei qui filiũ vnicũ in diuitiis educatũ, egregiasq; spes de se præbentem, conspicatur in fossa iacentẽ, porrectis ac rigentibus mẽbris, vt eum casum placidè ferat. Is si poterit sedatis naturæ fluctib⁹, siccis oculis dicere illud beati Iob, Dominus dedit, dominus abstulit: ex eo solo verbo, cũ ipso Abrahã collocabitur, cũ ipso Iob prædicabitur. Quòd si etiã cohibitis mulierculorum singultibus, disiectoq; lugentiũ choro, cũctos ad glorificandũ deum excitarit, immẽsa tum supernè tum infernè feret præmia, nimirũ hominibus illũ admirantibus, angelis applaudẽtibus, deo coronante. At dixerit quispiã, quì fieri potest, vt homo cùm sim, nõ lugeã? Si reputaris quomodo patriarcha, quomodo Iob, cũ vtriq; homines essent, nihil istiusmodi acciderit, idq; ante datam legem, ante effusam gratiam, cumq; ambo ante tãtam legis philosophiã vixerint. Item si cõsideres, quòd is qui mortuus est, in melius contubernium demigrarit, & ad meliorem requiem transilierit: nec enim amiseris filiũ, sed in locũ tutum ac securiorem reposueris. Ne dixeris igitur posthac, non audio, pater. Cur enim iam non diceris pater, cùm filius tuus superfit? Num amisisti filiũ? num perdidisti filiũ? Immo parasti potius, ac tutius possides, coq; non hic modò vocaris pater, verùm etiã in cœlo. Non itaq; perdidisti patris vocabulũ, sed accessit, vt iam fœlicius dicare pater. Nec enim mortalis filij posthac diceris pater, sed immortalis strenui militis, assiduè tamen domi manentis. Neque enim quia nõ adest, putare debes illũ perisse. Etenim si fortè abesset peregrè filius, nõ protinus tibi deceederet vnà cũ corporis præsentia, cognationis vocabulũ. Proinde ne sis attentus ad iacentis spectaculũ. nam isto modo resuscitaris ægrimoniã: quin potius abduc animum à cadauere iacente ad cœlũ. Non iste est filius quem iacẽtem vides, sed ille qui auolauit, qui cursu se sustulit in immẽsam altitudinẽ. Itaque cùm videris oculos occlusos, os contractum, totumq; corpus immobile, ne sic tecum cogites, Illud os posthac nũquam loquetur, illi oculi posthac non videbunt, illi pedes non amplius ambulabunt, sed in corruptionẽ ac tabẽ abibũt omnia. Ne sic loquaris, inquã, sed his poti⁹ cõtraria: Hoc os melius loquetur, hi oculi meliora videbunt, hi pedes tollentur vltra nubes, hoc corpus quod nũc corrumpitur, induet immortalitatem, ac filium splendidiorẽ quàm habui recepturus sum. Quòd si tibi dolorem conciliant ea quæ videntur,

Iob. 1. b

Gen. 22.

Iob. 1. d

tum, tum ita tecum loquitur: vestimentum hoc est, id exuit, vt idem recipiat preciosius. Domiciliũ hoc est, ille sublatus est, vt hoc fiat illustrius. Vt enim nos vbi volumus purgare domum, non sinimus illic manere qui inhabitant, quò videlicet absint à pulvere ac tumultu, sed illis iussis paulisper secedere, simulatq; domiciliũ sic adornauerimus, vt iam tutò possit incoli, tum illos citra periculum vllum introducimus: ita & deus facit, demolitur illius putre tabernaculum, atq; ipsum interim in patriã domum atq; ad sese recipit, vt cũ tabernaculum repurgatum atq; extructum fuerit, tum illi reddat idẽ splẽdidius ac præclarius. Itaq; ne dixeris, periit, nec ampliùs erit. Sunt enim ista verba deo diffidẽtium: sed ita potius loquere, dormit, ac resurget: peregrè profectus est, rediturus cũ imperatore. Quis hęc dicit? Is qui Christum in se loquẽtem habebat. Nã si credimus, inquit, quòd Iesus mortuus est, & resurrexit, ac viuit: sic & deus eos qui obdormierunt per Iesum, adducet cũ ipso. Proinde si quæris filium, illic quęrito vbi imperator est, vbi angelorum exercitus, nõ in sepulchro, neq; in terra, ne cùm ille in tantam sublimitatem sit euectus, tu maneas humi reptans. Ad hunc igitur modum si philosophemur, vniuersum huiusmodi mœrorem facilè discutiemus. Deus autem omnis consolationis, cõsoletur corda cùm omnium nostrum, tum & eorum qui tali luctu occupantur, & eorum qui alia quapiam molestia tenentur, donetq; vt omni molestia liberẽtur, vt illis gaudij spiritalis fructũ impartiat: denique vt futuri seculi bona adipiscãtur, per gratiam ac benignitatem domini nostri Iesu Christi, cui cũ patre & sancto spiritu gloria, imperium, honor, nunc & semper, & in secula seculorum, Amẽn.

1. Thes. 4. c.

Homilia secunda.

Siue autẽ affligimur, pro vestra cõsolatione & salute, quæ operatur in tolerantia eorundẽ malorum, quæ & nos patimur, & spes nostra firma pro vobis. Posteaquam exposuit vnam eamq; prę̃cipuam consolationis ac refocillationis causam, quę erat cũ Christo habere cõmunionem, ponit & alterã quam nunc dicit. Hæc autẽ est, quòd hinc discipulorum salus parabatur. Itaq; ne despondeatis animu, inquit, cò quòd affligimur, neq; turbemini, neq; formidetis, quin potius hoc deberet vobis addere fiduciã & alacritatẽ. Ni enim nos fuissemus afflicti, vos omnes hæc erant in exitiũ datura. Quì sic, & quo pacto? Nam si nos ob mollitiẽ ac metum cessissemus malis, nec prædicassemus vobis sermonẽ euangelicum, per quem assecuti estis cognitionem veritatis, extremis in malis fuissent res vestræ. Vides rursus Pauli violentã ac instantẽ argumẽtationẽ, ob quas res illi turbabãtur, ab his ipsis eos consolatur. Quò maior est, inquit, acerbitas mearum persecutionũ, hoc meliorem spem animis vestris debebat addere, quòd eò magis augescat salus vestra & cõsolatio. Quid igitur tantum momenti poterat habere ad consolandi rationẽ, quantũ quòd per apostoli prædicationem tantum bonorum assecuti sint? Deinde ne videatur totam hanc laudem ad se vnum rapere, vide quemadmodũ has laudes cum illis cõmunicet. Cùm dixisset, Si verò affligimur, pro vestra cõsolatione & salute, subiunxit, quæ operatur in tolerãtia eorundẽ malorum, quæ & nos patimur. Quanquã hoc ipsum pòst apertius expressit, cùm ait hunc in modum, Vt quemadmodum socij estis afflictionũ, ita sitis & cõsolationis. Hic verò tantũ subindicat hoc, cùm ait, earundẽ afflictionum, communicata cum illis ratione. Porrò sensus hic est, Nõ nostri tantũ operis est vestra salus, verùm est & vestri. Siquidem & nos dum prædicamus, affligimur: & vos dum recipitis sermonẽ euangelicum, eadem patimini quę nos. Nos quidem, vt vobis impartiamus quę acceepimus: vos autẽ, vt quod docui excipiatis, non autem reiiciatis. Quid igitur huic modestiæ possit æquari, cũ illos tantò inferiores, in eandẽ tolerantię dignitatẽ ascisçat, quæ operatur, inquit, in tolerãtia eorundem malorũ? Neq; enim per fidẽ modò paratur nostra salus, verùm etiam per hoc quòd talia ferimus ac perpetimur. Quemadmodũ enim pãcratiastes admirandus est & illustris, bonaque corporis habitudine etiã cùm artem intra se habet: cæterùm cùm artem ac vires suas exerit, cùm ictus tolerat, cũ ferit aduersarium, tum verò maximè clarus est & illustris, eo q̃ tum maximè profertur bona corporis habitudo, maximeq; declaratur quantum arte præstet: Sic nimirũ & vestra salus tùm magis exeritur, hoc est, ostenditur, augescit atque intenditur, cùm tolerat, cùm patitur, cùm omnia fortiter sustinet. Nimirũ declaratio salutis non in hoc sita est, vt quis alij faciat malè, sed vt ab aliis afficiatur malis. Neq; dixit actiuè, quę operat, hoc est se exerit in vobis: sed, quę exeritur: illud significans, q̃ ad illorũ promptitudinẽ accedẽs gratia, multũ momenti attulerit operans in illis. *Et spes nostra firma est pro vobis.* Hoc est, etiamsi innumerabiles molestias patimini, tamen confidimus futurum, vt ne in vestris quidẽ persecutionibus deiiciamini: tãtum abest vt metuamus ne his quæ nos patimur perturbemini, quãdo tum quoq; bona de vobis fiducia simus, cùm ipsi periculis iactamini. Vides quantum illis accesserit profectus ex epistola priore. Siquidem longè magnificẽtius testimonium tribuit illis quàm Macedonib⁹, quos effert ac prędicat tota illa epistola. Illis enim metuebat, cùm ait: Misimus vobis Timotheum ad confirmandum vos, & ad cõsolandum super fide, ne quid commoueamini in his afflictionibus: nã ipsi scitis quòd in hoc positi sumus. Ac rursum: Proprerea non amplius mihi tẽperãs, misi: vt cognoseret fidem vestrã, ne quo pacto tentasset vos ille tẽtator, & inanis esset labor noster. De his verò nihil simile dicit, sed diuersum potius loquitur: *Spes nostra firma est pro vobis, siue consolationem accipimus pro vestri consolatione ac salute, scientes quòd quemadmodũ participes estis afflictionum, sic estis & consolationis.* Etenim q̃ ob illos quidẽ affligebanẽ apostoli, monstrauit dicens: Siue affligimur, pro vestri cõsolatione & salute. Cæterùm ostẽdere vult, q̃ iidẽ propter illos solatiũ acciperẽt. Dixit hoc idem superius, licèt in genere, Benedictus deus, q̃ consolat nos in omni afflictione, vt possimus cõsolari eos qui sunt in quacũq; afflictione. Hoc ipsum autẽ hic iterũ dicit, tum manifestius, tum ad medendum illorum dolori accõmodatius. *Siue enim,* inquit, *solatio refocillamur, pro vestra consolatione.* Quod autẽ dicit, hũc habet sensũ: Nostri cõsolatio, vestri est refrigeratio, etiã si vos verbo nõ cõsoler. Si nos vel paululum modò respirauerimus, sufficit hoc vobis ad solatium. Et si ipsi solatiũ nacti fuerimus, id vobis cedit in solatiũ: adeò nostrũ solatium, vestrum esse ducitis. Neq; eñ profectò fiet, vt cùm in molestiis fueritis socij, in lætioribus nõ sitis cõsortes. Itaq; si in omnibus cõsortes estis, tũ in afflictione, tum in solatio, nequaquam incusabitis me cũctationis huius ac tarditatis nomine,

1. Thes. 3. a

Ibidem. b.

nomine, quãdoquidẽ & affligimur pro vobis, & solatium accipimus propter vos. Nã ne quis illud grauius dictũ existimaret, propter vos hæc patimur, addit, & propter vos solatiũ accipim⁹: neq; nos soli periclitamur, cũ & vos cõsortes sitis earundẽ afflictionũ: vt per hoc quòd illos recipit in periculorũ societatẽ, suæq; consolationis causam ad illos refert, sermonẽ mitiget molliatq;. Ergo siue affligimur, bono estote animo, quandoquidẽ hęc ideo perpetimur, vt vestra fides corroboretur: siue solatio refrigeramur, vos & inde gloriamini, q̃ vestra causa hoc nobis contingit, vt hinc quoq; vobis nõnulla accedat consolatio, dũ nobis gaudij participes estis. Porrò vt perspicias q̃ nunc hũc solatij modũ sentiat, quẽ capiebant, non eò tantùm, q̃ ab ipsis solatium acciperet, verùm etiã q̃ intelligeret illos in respiratione esse, audi quæ sequuntur, quibus hoc idẽ explanatius reddit, dicens: *Scientes quòd sicut estis consortes afflictionũ, sic estis & cõsolationis.* Quemadmodũ enim dum nos persecutionẽ patimur, perinde doletis ac si ipsi patiremini, ita nouimus q̃ dum solatio reficimur, existimetis vos eodẽ frui. Quid hac animo modesti⁹? Qui in periculis quidẽ tolerãdis tantò superior erat, socios appellat eos, qui ne minimã quidem partẽ eorum sustinebant. In solatio verò causam totã illis acceptam fert, nõ propriis laboribus. Deinde quoniã in genere de afflictionibus locutus est, iam locũ exprimit, in quo hęc perpessus sit. *Non enim volumus vos ignorare fratres, de afflictione nostra quæ accidit nobis in Asia.* Hęc autẽ dicimus, inquit, ne ignoretis quę nobis acciderunt. Volumus enim vos scire rerum nostrarũ statum, idq; vehemẽter facere studuimus, quod sanè maximũ amoris est argumentũ, quod idem & in priore epistola subindicatum licet animaduertere, cùm ait: Ostiũ mihi apertũ est magnum & efficax, & aduersarij multi in ciuitate Epheso. Horum igitur memoriã refricans, atq; enarrans q̃ multa passus sit, ait: Nolo vos ignorare de afflictione quæ nobis accidit in Asia. Hoc autem dixit scribens etiã Ephesiis. Cùm autem Tychicũ ad illos misisset, dixit hãc sibi esse causam absentiæ, vnde ait: Vt autem & vos sciatis quo in statu sint res meæ, & quid agã, omnia vobis nota faciet Tychicus dilect⁹ frater, ac fidelis minister in dño, quem in hoc ipsum misi ad vos, vt sciatis rerum mearum statum, cõsoleturq; corda vestra. Quin & in aliis epistolis hoc idẽ facit, nec id est accessoriũ, sed vehemẽter etiã necessarium, partim ob charitatẽ, quam summam habebat erga discipulos, partim ob assiduas tẽtatiões, in quibus maximũ erat solatiũ, vltrò citroq; certiores fieri de rerũ statu: quò simul & in rebus tristibus prępararẽt sese, & ad certamẽ accingerẽt, essentq; circũspectiores, & in lætis pariter gauderent. Quanquam hic quidem & incursum tentationũ, & quomodo ab his liberatus sit indicat, dicẽs: *Quoniã supra modum grauati sumus, vltra vires.* Non aliter q̃ nauigium quod ingenti onere mergitur. Ac videtur quidẽ bis idẽ dixisse, cùm ait, supra modum: &, vltra vires. Atqui non sunt hęc idẽ, sed duo. Etenim ne quis diceret, quid tum? si supra modũ fuit periculum, vobis nõ erat magnum: subiecit, Et magnum erat, & vires nostras superabat, adeoq; superabat, *Vt de vita quoque desperauerimus:* hoc est, vt ne expectaremus quidẽ nos amplius victuros: id quod Dauid appellat portas inferorũ ac dolores, & vmbrã mortis. Hoc videlicet & Paulus hic dicit, periculũ sustinuimus, quod omnino mortem gignat.

1.Cor.16.b

Colos.4.b

Psal.7.b

A *Quin & ipsi in nobis ipsis responsum mortis accepimus, vt ne fidentes essemus in nobis ipsis, sed in deo qui excitat mortuos.* Quid est, accepimus respõsum mortis? decretũ, iudiciũ, & expectationẽ. Talem enim ipsæ res vocẽ edebant, tale respõsum dabant ea quæ tum accidebãt, q̃ omnino moreremur. Verùm id nõ processit vsq; ad experimentũ, sed intra suspicionẽ nostram constitit. Siquidẽ ipsa quidem rerum natura mortem denunciabat: cæterùm dei potentia nõ permisit, quod illa cõfirmabat, ad euentum progredi: sed non vltra concessit hoc accidere q̃ in nostra cogitatione & expectatione. Quapropter ait: In nobis ipsis mortis respõsum accepimus, non in experimẽto. Et quamobrem passus est nos in tantum venire periculum, vt desperaremus, animumque desponderemus? *Ne fidentes,* inquit, *essemus in nobis ipsis, sed in deo.* Hæc autem dixit Paulus, nõ quòd ad eum modum affectus esset, absit B hoc, sed ita de se loquens alios componit, simul autẽ & ad modestiã vocare studuit, quãdoquidẽ in progressu dicit: Datus est mihi stimul⁹ in carne, videlicet de tentationibus sentiens, ne extollar. Tametsi deus non ob id tantùm, inquit, passus est eas incidere, sed aliam ob causam. Quam tandẽ istam? vt ipsius virtus magis eluceret. Sufficit enim, inquit, tibi gratia mea, propterea quòd virtus mea in infirmitate perficitur. Sed quemadmodũ dicebam, nõ obliuiscitur Paulus suę cõsuetudinis ac morum, seipsum inter ipsos longè inferiores annumerans, quiq; multa opus habebant tũ eruditione, tum correptione. Etenim si vna atq; altera irruens tentatio sufficit ad quibuslibet cõciliandam modestiã, quì fieri potuit vt ille qui mortalium omniũ maximè per omnẽ vitã modestiã erat C meditatus, quiq; tam magna multaq; perpessus fuerat, quãta nõ alius hominũ, post tot annos, post philosophiã cœlis dignã, tãta opus haberet correptione? Vnde perspicuum est, quòd hic vt sibi magnificè placẽtes ad modestiã reuocaret, tumidosq; cõpesceret, ita loquitur: *Ne fidentes simus in nobis ipsis, sed in deo.*

Ac vide quemadmodũ & hic illis medeatur. Tentationes quidem, inquit, permissu dei, vestra causa in nos inciderunt, Tantum honoris vobis habet deus. Siue enim affligimur, inquit, pro vestra consolatione ac salute. Cæterùm afflictionũ immodica magnitudo propter nos accidit, ne animo efferamur. *Supra modũ enim grauati fuimus, & vltra vires, ne fidẽtes simus in nobis ipsis, sed in deo qui excitat mortuos.* Rursũ tacitè meminit sermonis de resurrectione, de qua tã multa dixerat in priore epistola, à rebus etiam pręsentibus ilD lam cõfirmans, vnde & adiunxit: *Qui ex tãtis mortibus eripuit nos.* Non dixit, ex tantis periculis, simul & intolerabile tentationum pondus indicans, simul & illi de quo dixi sermoni fidẽ astruens. Quoniam enim futuri tẽporis res erat resurrectio, ostendit hanc in singulos etiam dies fieri. Nam quoties deus hominem deploratum & ad ipsas inferorum portas peductũ euocat, nihil aliud exhibet, quàm resurrectionem, ab ipsis mortis faucibus retrahens eum qui iã inciderat. Vnde vulgus hominũ de his qui post desperationẽ cõualuerũt à morbo periculoso, aut ex tentationib⁹ intolerabilibus restituti sunt, ita solet loqui: Vidimus resurrectionem mortuorũ in hoc homine. *Speramus autem quòd & eripiet, simul & adiuuantibus vobis precando pro nobis, vt in multa facie, pro dono in nos collato per multos gratiæ agantur pro nobis.* Quoniã qd̃ dixerat, Ne simus fidentes in nobis, cõmune crimen & accusatio quædam

dam esse videbatur, nonnullos illorum tacita significatione denotãs, rursum lenit ac mitigat quod dictũ est, illorum preces magni præsidij loco implorãs, simul & illud indicans, quòd semper oportet vitã nostram in certamine versari. Nã quod dicit, Speramus autem quòd etiam eripiet, multarũ tentationũ vim & agmẽ denunciat, non quòd in periculis essent deserẽdi, nequaquã, sed opem auxiliumq; rursum promittit. Ne audientes cõtinenter in periculis versandum esse, cõciderent animo, prius docet quantũ vtilitatis adferãt pericula, velut illud: Ne simus fidẽtes in nobis ipsis: hoc est, vt in ꝓpetua nos cõtineat modestia, & vt eorũ salus sese exereret, aliaq; permulta, *Hic sup.a* velut illud, Christò consortem esse. Abundant enim, inquit, afflictiones Christi in nobis. Itẽ pati pro fide- *Ibidem.b* libus: Siue enim, inquit, affligimur, pro vestra cõsolatione & salute. Præterea illud, Quòd hæc ipsa magis effulget, quę vim, inquit, suã exerit in tolerãtia earũdem affectionũ: quodq; fortes ac patientes redduntur: super hæc omnia, quòd resurrectionẽ etiã videre datur sub oculis refulgentẽ. Ex tantis enim mortibus eripuit nos. Insuper, quòd ad certamen erãt accincti, ac iugiter ad illum respicerent. Speramus autem, inquit, q̃ etiam eripiet: ad hæc, quòd iugiter essent in precationibus. Sic enim ait: Adiuuãtibus vobis precãdo pro nobis. Proinde posteaquã ostendit quantum lucri adferant afflictiones, atque hinc illos ad certamen armauit: rursus delinit illorum animos, redditq; ad virtutẽ alacriores, magnũ testimonium reddens illorũ precibus, siquidẽ per has nobis Paulum dederunt. Adiuuantibus & vobis orãdo, inquit, pro nobis. Sed quid est illud: Vt in multa facie, ꝓ eo quod in vos collatũ est dono, per multos gratię agãtur. Eripuit nos ex illis mortibus, vobis etiã adiuuantibus orãdo pro nobis: hoc est, dum omnes vos vota funditis pro nobis. Donum enim in nos collatũ [hoc est, salutem nostrã] voluit omnibus largiri, vt multæ personæ ipsi gratias agerent, eo quòd multæ donũ illud accepissent. Cæterũ hæc loquitur simul vt illos extimulet ad orandum pro aliis, simul cõsuefaciens eos, vt pro his quoq; quæ aliis euenerũt, gratias agãt deo, significãs hoc ipsum maximè deo quoq; gratũ esse. Etenim qui studuerint pro aliis orare, multò magis vtrunque facturi sunt pro seipsis. Ad hæc autẽ & modestiã illos docet, & ad flagrantiorẽ charitatem prouocat. Nã si ipse, qui tãto erat illis sublimior, eorum tamẽ precibus seruatus fuit, vt ait, atque si donũ erat quòd deus ipsum donauerat illorũ precibus: cogita quo animo oporteat illos esse, quantaq; vti modestia. Tu quoq; iam & illud mihi cõsidera, ꝓ etiam si quid deus præstat ex misericordia, tamẽ multũ hic momẽti adferat deprecatio. Initio siquidem misericordiis dei salutẽ suam acceptam ferebat. Deus, inquit, misericordiarũ ipse nos eripiet. hic verò illorũ etiam precibus acceptã refert. Nam & illum qui tam multa talẽta debebat, vbi procubuisset ad genua, mi- *Mat.18.c* seratus est. Sic enim scriptũ est: Misericordia motus, *Ibidẽ.15.c* dimisit illum. Quin & Chananææ post multã instantiam, & improbos clamores, tandem largitus est filię salutem, & tamen illã ex misericordia seruauit. Hinc itaque discimus quòd quanquam misericordiam sumus experturi, tamẽ vt nos ipsos prius misericordia dignos præbeamus oportet. Est quidem misericordia, tamen ea dignos requirit, nec temere obtingit quibuslibet, nec offertur iis qui brutis sunt affectib⁹,

A nec se sentiũt egere misericordia. Miserebor, inquit, *Rom.9.c* cuiuscunque misertus fuero, & miserebor quẽcunq; *Exo.33.d* cõmiseratus fuero. Vide igitur quid hic dicat, Adiuuantibus & vobis deprecando. Nec totũ illis tribuit, ne eos extollat in superbiã: neque prorsus submouet eos à cõsortio beneficij, vt illos exhortetur, reddatq; prõptiores, denique vt illos inuicem conciliet. Eoq; dicit: Vobis eam incolumitatẽ donauit deus. Siquidem deus frequenter reueretur multitudinẽ vnanimem & consentientẽ in precando, vt veluti pudore victus nõ ausit illis negare. Vnde & prophetæ dixit: Ego verò non parcam huic ciuitati, in qua habitant *Ionæ.4.d* † plusquàm quinquaginta millia virorũ?] Deinde ne † *cẽtum vi-* putes deo opus esse multitudine, ait: Si fuerit numer⁹ *ginti mi-* Israël vt arena maris, reliquiæ saluæ erũt. Quomodo *lia viro-* igitur seruauit Niniuitas? quoniã non solũ erat mul- *rum.* titudo, sed multitudo cũ virtute: per pœnitẽtiã enim *Esa.10.et* B resipuit vnusquisque à via sua peuersa. Porrò seruãs *Rom.9.* eos dicebat, quòd non nossent dextrã suam aut sini- *Ionæ vlt.d.* strã. Vnde liquet quòd & prius ex simplicitate lapsi sint magis quàm ex malicia: liquet, inquam, ex eo quòd paucis admoniti verbis immutati sũt. Quòd si † quinquaginta] milia potuissent sufficere ad seruan- † *centum* dos illos, quid vetabat quò minus & antè seruati fue- *viginti.* rint? Et quã ob causam nõ ita loquutus est propheta: Ego verò non parcam ciuitati sic immutatæ, sed ex superfluo inducit † quinquaginta miliũ mẽtionem?] † *tuupeldas* Nam quod erat futurũ, id perspicuũ erat prophetæ, videlicet illorũ immutatio. Numerus autem ac simplicitas erat incognita. Itaque vult illos vndiquaque permollire. Valet enim & multitudo quoties adest virtus. Idẽ & alibi declarat scriptura, dicẽs: Deprecatio *Actor.12.a* C autem erat assidua, quæ ab ecclesia pro illo fiebat ad deum. Eaq; tãtum valuit, vt & clausis etiam ostiis, & catenis vrgentibus, & vtrinq; iuxta dormiẽtibus custodibus eduxerit apostolum, & ab omnibus illum liberarit. Verùm vt plurimùm valet cùm adest virtus: ita si adsit malicia, nihil prodest multitudo. Siquidẽ Israëlitæ, de quibus dictum est quòd numerus illorũ esset velut arena maris, omnes perierunt. Quin & hi qui vixerunt tẽporibus Noë, adeò multi erant vt essent infiniti, nec ea res quicquã illis profuit. Per se enim nihil valet multitudo, sed si in partem accesserit.

Studeamus igitur iungi in precibus, ac pro nobis Morale inuicẽ oremus, quẽadmodum illi pro apostolis. Ita & præceptũ implemus, & ad dilectionẽ exercemur, (cum autem dico dilectionẽ, omnia bona complector) discimusq; studiosius gratias agere. Si enim ꝓ D alienis cõmodis gratias agimus, multò magis id faciemus pro nostris. Hoc & Dauid faciebat, dicens: Magnificate dominum mecum, & exaltemus nomẽ *Psal.33.a.* eiꝰ in idipsum. Hoc & Apostolus vbiq; requirit, hoc idem & nos faciamus, ac dei in quoscunq; beneficẽtiam celebremus, vt gratiarum actionis cõsortes nãciscamur. Etenim si beneficio quopiã ab hominibus affecti, dũ illud prædicamus, prõptiores illos ad benefaciendũ reddimus: quantò magis si dei beneficia commemoremus, ad maiorem illum beneuolentiam excitabimus? Et si cùm ab hominib⁹ beneficiũ accepimus, alios quoque prouocamus ad cõmunem gratiarum actionẽ, multò magis ad deum inuitãdi sunt, qui pro nobis gratias agant. Nam si Paulus hoc facit, cui tãta erat fiducia, multò magis vt nos idem faciamus necesse est. Obsecremus itaq; sanctos, vt pro nobis gratias agãt, & ipsi pro nobis hoc agamus mutuò

tuo. Hoc quidē est præcipuè sacerdotum munus, vt omnium optimū. Accedentes enim, prius pro terrarū orbe, proq; publicis bonis gratias agimus. Quāquam enim beneficia dei cōmunia sunt, tu tamen in hac cōmunitate seruatus es. Itaque pro priuata etiā vtilitate in cōmune gratias oportet agere, & pro publica priuatā par est rependere gratiarum actionem. Nā Solem deus accendit non tibi vni, sed & in commune omnibus. At interim totū habes. Tantus enim factus est, vt in cōmune sufficeret omnibus, túque solus tantū, quantum intuētur omnes homines. Itaque æquum est vt pro cōmunibus cōmodis gratias agas, & pro aliorum virtute, eò quòd per alios nobis multa obtingunt bona. Nā si decem iusti reperti fuissent
Gen. 18.d in Sodomis, haudquaquā passi fuissent quæ passi sūt. Ergo pro aliena quoq; fiducia gratias agamus, eaq; cōsuetudo iā olim in ecclesia plātata est. Sic & Paulus gratias agit pro Romanis, proq; Corīthiis, proq; vniuerso terrarum orbe. Neq; verò mihi dixeris, nō est hoc meum benefactum. Etenim vt tuum non sit, tamen debes agere gratias, quòd tale est tuum membrū. Quanquā & alioqui quod alienum est, tuum facis per gratiarū actionem, efficerisq; coronæ particeps, & ob eā rem capies & ipse donum. Eoq; precationes ad hunc fieri modū iubet ecclesiæ consuetudo, nō solùm eas quæ funduntur pro fidelibus, verū etiam eas quæ suscipiūtur pro catechumenis. Siquidem cōsuetudo fideles excitat ad supplicādum pro nondū initiatis. Cùm enim diaconus dicit, Pro catechumenis instāter oremus, nihil aliud quàm vniuersum fidelium populū hortatur vt pro illis oret; licèt tū adhuc alieni sint catechumeni: nondū enim pertinent ad corpus Christi, nōdum mysteriorum participes facti sūt, sed adhuc à spiritali grege diuisi sunt. Quod si pro his obsecrādum est, longè magis id faciendum est pro mēbris nostris. Ob hoc autē ait, instanter oremus, ne velut alienos auerseris, ne velut peregrinos pro ignotis habeas. Nō enim habēt precationē legitimam, atq; à Christo inductam, nōdum orādi fiduciam sortiti sunt, sed egent interuētu aliorum qui sacris initiati sunt. Adhuc stāt extra atria regalia, procul à sacris cancellis, & ideo tremendas illas precationes, quæ fieri solēt, impertimur illis: ideo diaconus hortatur te, vt ores pro illis, vt tua fiāt mēbra, vt nō amplius sint hospites & alienati. Nā quòd dicitur, oremus, non tātùm sacerdotibus dicitur, verùm & his qui populum cōstituunt. Item cùm dicit, Stemus honestè, oremus, vniuersos hortatur ad orādum. Mox precationem exordiens, dicit: Vt misericordissimus ac miserationum deus ipse exaudiat preces illorum. Etenim ne dicas, Quid oremus? alieni sunt: nondū coagmentati corpori, quo modo possim efficere vt deus reuereatur preces meas? quo pacto possum ab illo impetrare vt impertiat eis misericordiam ac veniam? ne hæc inquā quærens hæreas, vide quo modo tuam soluat hæsitationem, dicens: vt misericordissimus deus. Ne posthac hæsites, Qui totus est misericors, miseretur omniū tum peccatorū, tum amicorum. Ne dixeris igitur, Qua fronte aceedā intercessurus pro illis? ipse exaudiet preces illorū. Verum catechumenorū deprecatio quænam potest esse, nisi ne maneāt catechumeni? Post hęc prēit deprecationis modum. Quis autem est ille? vt deus aperiat aures cordiū illorum. adhuc enim obturatæ sunt & occlusę. Cæterū aures nō has dicit externas, sed animi, vt audire possint, quæ oculus non vidit, nec auris 1.Cor.2.c
audiuit, nec in cor hominis ascenderunt. Nondum audierunt mysteria, quæ fas nō est efferre, sed vtcūq; procul & eminus stāt. Iam verò vt audiant, non percipiunt tamen quæ dicuntur, quòd ea multā desiderant intelligentiā, nec satis est vt audiātur. At isti nōdū intus habent aures, eoq; precamur illis donū prophetiæ. Sic enim ppheta loquitur: Deus dat mihi lin Esa.50.b
guam eruditā, vt sciā quando oporteat proferre sermonē, quoniā ipse mihi aperit os, dedit mihi manè, addidit mihi aurē audientem. Quemadmodū enim prophetæ secus audiunt q̄ vulgus, sic & fideles aliter audiunt q̄ catechumeni. Hic discit etiā ipse catechumenus se hæc non discere ab hominibus, neque audire. Ne vocetis igit̄, inquit, vobis magistrum super Matt.23.a
terrā, sed à supernis & è cœlis eum expectate. Nā erunt oēs à deo dociles, eoq; dicit: & erudiet illos verba veritatis, ita vt internè infundatur eis, eo q̄ nondū sciunt quomodo oporteat ipsos scire verbū veritatis. Vt seminet semen timoris sui in illis. Verùm id nō est satis. Nā aliud cecidit iuxta viam, aliud petra ex- Matt.4.a
ceptū est. Cæterùm nos non isto modo postulamus, sed quemadmodum in pingui solo sulcos aperit aratrū, ita rogamus vt hic itidē fiat, vt in profundo mentis innouati recipiant iniectum semē, & quicquid audierint, diligenter cōtineant. Vnde & addit dicēs: Et cōfirment fidē dei in animis illorum: hoc est, non inhęreāt in superficie, sed in profundo radicē agant. Vt patefiat illis euangeliū iustitiæ. Ostendit duplex operimentum, alterū in hoc quòd oculi mentis illorum occlusi sunt, alterum in hoc quòd illis celatū est euāgelium: eoq; suprà dixerat, vt aperiat aures cordium illorū, hic verò, vt patefiat illis euangelium iusticiæ: hoc est vt illos sapiētes reddat & idoneos ad excipiendum quod traditur, vtq; doceat illos, & semen iniiciat. Nā & si iā essent idonei, nihil profuerit nisi deseserarit. Quod si ille quidē reseraret, hi verò nō acciperent, rursus eodē iactura reuolueretur. Vnde postulamus vtrumque, vt & aperiat corda, & patefaciat euangeliū. Nā si regales opes iacerēt superiecto velo tectę, nihil prodessent oculis intuentiū, quemadmodum nec apertæ prodessent oculis nō vigilantium. Horum autē vtrunque fit, si illi prius voluerint. Quid autem est euangeliū iustitiæ? quod reddit iustos. His verbis pellicit illos ad cupiditatē baptismi, demonstrās quòd euangeliū nō solùm remittit peccata, sed & iusticiā parit. Vt det illis mētem deo afflatam, sobriam cogitationē, & vitā cum virtute coniunctam. Audiant fideles qui negociis mundanis affixi sunt. Nā si nōdū initiatis iubemur ista petere: cogita quibus in rebus versari deceat eos qui hęc aliis postulāt. Oportet enim habere vitā euangelio respondētem, eoq; precandi consuetudo à dogmatibus ad vitam transit. Cùm enim dixisset, vt patefiat illis euangeliū, subiunxit, vt det illis mentē deo afflatā. Quid est autē mens θεόπνευστος? vt deus eam inhabitet. Habitabo, inquit, Infr.6.d
in illis, & inambulabo. Nam cùm mens reddita fuerit iusta, cum exuerit peccata, fit domiciliū dei. Cum autē deus illā inhabitat, nihil humani residuum est. Atque ita fit mens θεόπνευστος, omnia loquēs diuinitus, vtpote domiciliū inhabitātis dei. Qui turpiloquus est, profectò non habet mentem θεόπνευστον, neq; qui facetiis & ridiculis delectatur, sobriā habet cogitationē. Et quid tandē est, cogitationē habere sobriā? nimirum animi sanitatē habere. Itaq; qui malarum rerum cupiditate

piditate detinetur, stupēs ad ea quę sunt huius seculi, nequaquā esse potest sobrius, hoc est integrę mentis: & quēadmodum qui morbo laborat, appetit ea quæ nō oportet, similiter & hic. Et vitā cum virtute coniunctam. Siquidē dogmata, vitæ accessionē desiderant. Audite hæc qui sub finē vitæ ad baptismum venitis. Nos oramus, vt post baptismū etiam vitam honestā habeatis: tu contrà studes, nihílq; non facis, vt hinc migres absque bona vita. Quid autē refert si iustus sias, sed sola fide? At nos optam°, vt etiā ex benefactis habeas fiduciā, vt iugiter quæ dei sunt cogites, quæ dei sunt sentias, quæ dei sunt mediteris: qui sobriā cogitationē vitámq; honestā, non ad vnū dūtaxat diē, neq; ad duos, neq; ad treis, sed per vniuersam ætatē totámq; vitā postulamus, deniq; fundamētum
Phili.2.a. bonorū omniū, quę dei sunt sapere. Nam pleriq; quę sua sunt quærunt, nō quæ Iesu Christi. Quónā igitur pacto hoc fieri poterit? Oportet enim precibus & nostrā adiungere industriā, si in lege eius meditetur die ac nocte. Vnde & hoc adiungit in precatione, dicēs: Et in lege eius versentur. Quēadmodum autē superius dixit, per omne tēpus, ita hic dicit, die ac nocte. Itaq; pudet me istorū qui vix semel quotannis apparent in ecclesia. Quā enim habere possunt excusationem, qui cū iubeātur noctes ac dies non tantū colloqui cū lege domini, sed in ea versari, hoc est in ea deliciari, ne minimā quidem vitæ portionē huic studio dant, vt eorū quæ lex docet, meminerint, eiúsq; iustitias seruent? Vides catenā optimā, & quomodo horū singula sibi cohærēt, multò tum firmius, tū decentius posita q̄ vlla catena aurea. Siquidē precatus mētem afflatam deo, docet qua ratione hæc parare valeat. Qua porrò ratione id fiet? Si iugiter in lege meditetur. Atque hoc rursum quo pacto cōtingit? Si iugiter mentē habeat legi intentā. Sed quomodo id persuaderi possit hominibus? Si præcepta eius obseruent. Quin potius attentio legis gignit præceptorū obseruationē: quemadmodum ex eo q̄ quæ sunt dei sapis, quódq; mentē habes deo afflatā, nascitur legis meditatio. Nā horū singula velut ansæ & opitulantur proximis, & à proximis adiuuantur, vt & contineant, & contineantur. Iterum pro eis instantius obsecremus. Semper enim in prolixo sermone somnus obrepere solet animo. Rursus illū excitat, eò q̄ ingentia quædā postulare cupit ac sublimia. Vnde dicit: Instātius pro illis obsecremus. Quid est hoc? Vt eximat eos ab omni malo & absurdo negocio: hic & illud, ne veniāt in tentationē precamur, vt illos ab insidiis omnibus liberet tū corporalibus, tum spiritualibus. Eóq; subiicit, ab omni peccato diabolico, & ab omni circūuentionē aduersarij, de tētationibus ac peccatis sentiēs. Peccatū enim maximè circunuallat vndiq; vrgens & obsidēs, & à frōtē, & à tergo, atq; ita nos prosternēs. Iam quoniā exposuit quæ fieri à nobis decet, videlicet vt in lege versemur, vt illius præcepta meminerimus; iustitias eius seruem°: persuadet deinceps q̄ nec
Ps.126.a ista quidē sufficiunt, nisi ipse adsit deus & opituletur. Nisi enim dominus ædificauerit domū, inuanū labo rauerunt qui ædificant eā, prę sertim in his qui adhuc expositi sunt diabolo, illiúsq; subsunt imperio. Atq; hæc quidem scitis, qui estis initiati mysteriis. Superest vt memineritis illorum verborum, quibus satanæ tyrannidi renunciastis, cum flexis genibus & ad Imperatorem sumpta fiducia, tremenda illa verba pronunciāretis, per quæ docemur nusquam omnino tyranni iussis parendum esse. Cæterū aduersarium illū ac diabolū appellandum, q̄ & deum incusat apud homines, & nos apud deum, & rursus nos inuicem inter nos. Olim quidem Iob incusauit apud deum, cū diceret: Num gratis Iob colit deū? Et contrà, deū apud Iob.1.b.
Iob, Ignis descendit è cœlis. Similiter deū insimulauit apud Adam, cùm diceret futurū vt aperirentur illorum oculi, quēadmodū & apud plerósq; horū temporum homines, dicens: Visibilium rerum nullā habet deus prouidentiā, sed res hominū permisit dęmonibus. Quin & apud Iudæorum vulgus Christū insimulabat, impostorem ac deceptorem illū appellans. Sed forsitā erit, qui cupiet audire quo pacto vim suā exerat: cum mentem reperit non afflatam deo, cùm non inuenit sobriam cogitationem, tum in desertum irrumpit animum: cū nō meminit præceptorum dei, nec obseruat iustitias eius, tum captiuū abducit. Itaq; si Adam meminisset præcepti, dicentis, Ex omni li- Gene.2.c.
gno edes: aut seruasset iustitiā quæ dicit, Quocunq; Ibidem.
die ederitis, morte moriemini: nō ea passus esset, quæ passus est. Et vt dignetur illos in tempore opportuno lauacro regenerationis, remissione peccatorū. Quædam enim præsentia postulamus, quædā autē futura, ac philosophamur de lauacro, & in ipsa precatione docemus eos nosse vim lauacri. Post hæc enim iam sermo consuefacit illos, vt intelligant q̄ id quod illic agitur est regeneratio; quódque iterum nascimur ab aquis, velut à vulua, ne iuxta Nicodemū dicant, Quis Io.an.3.d.
potest aliquis nasci cū sit senex? num potest in ventrē matris intrare, & nasci denuo? Cæterū quoniā dixit remissionē peccatorum, hanc in sequentibus docet, dicēs: Et vestimento incorruptibilitatis. Etenim qui filium induit, incorruptibilis redditur. Sed quid est, in tempore opportuno? Vbi bene fuerit animo cōpositus, vbi cum alacritate fidéque accesserit. Nam hoc tempus est opportunū fidelibus. Vt benedicat ingressus & egressus illorū per omnē ipsorum vitā. Hic verò etiam corporale quiddā petere iubentur, vtpote adhuc imbecilles. Domos illorū ac familiam, hoc est siue famulos habeāt, siue cognatos, siue quos alio modo propinquos. Siquidē hæc erāt vetustæ legis præmia. Neq; tum quicquā æquè videbatur acerbū, atq; viduitas & orbitas, vt luctus intempestiui, vt in fame viuere, vt rerū improsperi successus. Atq; hanc sanè ob causam permittit in his quoq; magis ad corpus q̄ ad animum pertinentibus immorari preces illorum, quos mox tamen erigit. Hoc enim facit Christus, hoc idem & Paulus, dum veterū meminit benedictionū. Christus enim ait: Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram. Paulus autē: Honora patrē tuum ac ma- Matt.5.a.
trem, & eris longæuus super terrā. Vt liberos illorum augeas, vt auctos benedicas, & ad mēsurā ætatis perductos reddas sapientes. Rursum hic iungit corporale cum spiritali, quippe adhuc infirmioribus, & infantili affectu. Quod sequitur totū est spiritale. Vt dirigas illis omnia quæ optant ad vtilitatē. Non simpliciter dixit, quæ optant, sed addit, ad vtilitatē. Frequēter optatur peregrinatio, sed non conducit: aut aliud simile, sed non expedit. Ex his docentur in omnibus deo gratias agere, velut accidant ad ipsorum vtilitatem. Post hæc iubet illos surgere. Nam prius illos humi prostrauerat. Posteaquam postularunt quæcunq; desiderabāt, ac iam fiducia pleni sunt, erigit illos sermo, iubétque illos assiduos esse in precibus ad deū. Nam quædam ipsi loquimur, quædam illis manda-

mus,iã precãdi fores eis aperiẽtes:ſicut pueros initiò docemus ipſi, deinde iubem° eos per ſe loqui, ita dicentes:Angelum pacis poſtulate catechumeni. Nam eſt angelus qui vindictam adfert,veluti cùm dicit:legationẽ per angelos malos: eſt angelus pernicię adferẽs,eapropter iubemus illos petere angelum pacis, docentes illos,vt quod eſt omniũ bonorum vinculũ quærant,videlicet pacem, vt liberentur ab omni pugna, omniq; bello, ab omni ſeditione. Pacifica vobis omnia ſint quæ obtingunt. Nam etiã ſi cui quid acciderit graue,modò pax adſit,leue eſt. Eóq; Chriſt° di
Ioan.14.d xit:Pacem meã do vobis. Nulla ſunt enim arma tam valida diabolo,q̃ pugna,q̃ inimicicia,q̃ bellum. Pacificum hunc præſentem diẽ,& omnes vitæ dies vobis petite. Vides rurſus,vt omnem vitã in virtute trãſigi iubet. Chriſtiana veſtra vectigalia. Quod eſt caput bonorũ,quod honeſtũ eſt,idẽ & vtile eſt. Quod honeſtum non eſt,id ne vtile quidẽ eſt. Alia eſt apud nos vtilium natura, præter vulgi opinionem, videlicet vt ipſi noſmetipſos viuenti deo & Chriſto commendemus. Nõdum de cæteris præcipimus illis,ſed tamẽ charitatis eſt,& pro illis orare,vt poſſint. Vides abſolutam precationem, tum q̃ ad dogmata, tum q̃ ad vitam attinet. Etenim cum dicimus euangelium, cùm indumentum incorruptibilitatis,cùm lauacrum renaſcentiæ,omnia dogmata cõplectimur. Cũ mentem afflatam deo,cùm ſobriã cogitationẽ, cùm reliqua quæ cõmemorauimus,mores vitámque denotamus. Poſt hæc iubemus illos inclinare capita, hoc pacto ſignificantes exauditas eſſe preces, ac deũ illis benedicere. Nõ enim iam homo eſt qui benedicit, ſed per illius manũ ac linguã offerimus imperatori capita præſentium,& vniuerſus populus acclamat. Amẽ. Sed cuius rei gratia dicta mihi ſunt hæc oĩa? Videlicet vt doceã oportere nos quærere, non quæ noſtra ſunt,ſed quæ aliorũ,ne fideles exiſtimẽt nihil cum illis agi cũ hæc dicuntur. Nec enim diaconus parietibus dicit,Orem° pro catechumenis. Sed quidã adeò ſunt incogitantes, ſtulti,ac diſſoluti,vt non ſolùm eo tẽpore quo hæc aguntur cum catechumenis,verumetiã in his quæ aguntur cũ fidelibus,ſtent & fabulentur. Hinc ſubuerſa ſunt omnia,hinc perierunt omnia, & quidẽ eo tempore,quo maximè deus erat placandus,illo magis irritato diſcedimus. Nã pro fidelibus, pro epiſcopis,pro presbyteris,pro regib°, pro magiſtratibus,pro terra & mari,pro aëre,pro toto terrarũ orbe iubemus adire benignũ deũ. Itaq; cùm debeamus tantam habere fiduciam,vt & pro alienis debeamus orare, ac ne pro nobis quidẽ ipſis vigilãter precemur:quę nobis erit excuſatio,quæ venia? Quapropter exhortor,vt his omnibus perpẽſis,noueritis tempus deprecationis,ac tum ita ſublimes efficiamini, vt relicta terra cœlorũ ipſorũ conuexa attingatis,vt deũ nobis propitium reddere poſſimus,vtq; promiſſa bona conſequamur: id quod nobis omnibus cõtingat, gratia & bonitate domini noſtri Ieſu Chriſti,cui gloria & imperium,in ſecula ſeculorum,Amen.

Homilia iij.

NAm hæc eſt gloria noſtra,teſtimoniũ conſcientiæ noſtræ,quòd in ſimplicitate & ſynceritate, non ſapiẽtia carnali,ſed in gratia dei,conuerſati ſumus in hoc mũdo. Hîc rurſus & aliud ſolatij argumentum nobis aperit,haud quaquam leue, ſed prorſus ingens ac ſatis efficax,vt mentem noſtrã dum periculis mergitur, eri-
Hic ſup.b gat. Quoniam enim dixerat, Deus nos eripuit & ſuis miſericordiis & veſtris precibus,quod erat totius rei ſumma impoſuit. Ne hîc auditorem ſupinum & oſcitantem redderet,ſi tantum dei miſericordiis, & aliorum precibus confideret,oſtendit q̃ & ipſi ex ſeſe nõ mediocre momẽtũ attulerint. Id quod & in ſuperioribus declarauit,dicẽs: Quemadmodũ abundant af-
ibidem.a flictiones Chriſti,abundat & ſolatium noſtrũ. Hîc & aliud quoddã propriæ induſtriæ demonſtrat officiũ. Quod tandem illud? *In pura*,inquit, *conſcientia, ſynceráque mente vbique terrarum conuerſamur.* Hoc autem non leue momentũ habet ad conſolandum ac refocillandum nos. Imò non ſolùm ad conſolandum,ſed etiam ad aliud quiddã, quod multò maius eſt cõſolatione, nimirum etiam gloriationem adducens. Hæc autem loquitur partim illos erudiens,ne deſpondeãt animũ in afflictionibus,ſed corroborentur potius,cùm purã habeant conſcientiam:partim tacitè taxans pſeudo-
B apoſtolos. Et quemadmodũ in priore epiſtola dixerat: Miſit me dominus,vt prædicem euangelium,non 1.Cor.1.
in ſapiẽtia ſermonis,ne euacuetur crux Chriſti, & ne fides veſtra ſit in ſapientia hominũ,ſed in virtute dei. Sic & hîc,non,inquit,in ſapientia, ſed in gratia Chriſti. Porrò & aliud quiddam ſubindicauit,cum ait,Nõ in ſapientia:hoc eſt,non in doloſitate, & hîc feriens externam eruditionem. *Nam noſtra*,inquit,*gloriatio hæc eſt,teſtimonium conſcientiæ noſtræ.* Hoc eſt: conſcientia noſtra, quoniam non poteſt condemnare nos quaſi factis improbis à recto diſceſſerimus, etiam ſi innumera patiamur acerba, etiam ſi vndique feriamur ac periclitemur, ſufficit nobis ad ſolatium, imò nõ tantùm ad ſolatium ſufficit nobis pura conſcientia, verũ etiam in hoc vt coronemur:dum præbet nobis teſti-
C monium,q̃ nihil cõmiſerimus mali,ſed iuxta dei placitum hæc perpetimur ob virtutem,ob philoſophiã, ob multorum ſalutem. Itaque prima illa conſolatio veniebat à deo:hæc autem ab ipſis, & à vitæ rectitudine ſimul inducta eſt, cóq; vocat illam gloriationẽ, quòd ipſorum propria virtute parta eſſet. Quæ eſt igitur iſta gloriatio,& cuius rei teſtis eſt nobis conſcientia? *Quòd in ſynceritate.* Hoc eſt,quòd nihil doloſum, nihil per hypocriſim, nihil per ironiam, nihil per adulationẽ, nihil per inſidias fraudéſve geſſimus, nec per aliud quicquam eiuſmodi: ſed in omni libertate, in ſimplicitate,in veritate,in pura & innocente mente,in animo doli neſcio,nihil habentes adumbratum neque ſuppuratum. *Non in ſapientia carnali.* Hoc eſt, non in aſtutia, neque verſutia, neque in admirabili ſermonis artificio,neque in perplexis ſophiſmatibus.
D Nam hanc vocat carnalem ſapientiam, vnde illi vehementer tumebant. Hoc igitur abnegat Apoſtolus ac diſcutit, ex eo quod eſt longè præſtantius:oſtendens hoc nequaquam eſſe dignum de quo quis glorietur,ſéque non tantum nihil tale deſiderare,verum etiam aſpernari, ac probri loco ducere. *Sed in gratia dei conuerſati ſumus in hoc mundo.* Quid eſt gratia dei? Sapientiam ab illo nobis donatam, vires ab illo datas, declarantes, ídque per ipſa miracula, per hoc quòd ſapientes vicerimus,quòd rhetores,quòd philoſophos,reges,populos,cùm ſimus idiotæ,nihílque mundanæ ſapientiæ ad hoc negocium attulerimus. Neque verò vulgaris eſt hæc tum conſolatio, tum gloriatio,ſibi conſcios eſſe,quòd humanis viribus vſi nõ ſint,ſed diuina gratia rectè geſſerint omnia. Ita nõ Corinthi tantùm, ſed vbique terrarum. *Abundantius autem apud vos.* In gratia dei cõuerſati ſumus. Quãdoquidem

quidem & ſigna & miracula apud vos edidimus,tum & accuratiorẽ diligentiam, & vitam irreprehenſibilem exhibuimus: Nam & hoc appellat dei gratiã, ſua quoq; benefacta illi ferẽs accepta. Illic enim vltra ſepta progreſſus fuerat,gratuito docens euangeliũ, vt illorũ parceret imbecillitati. *Non enim alia ſcribimus vobis quàm quæ legitis & quæ agnoſcitis.* Quoniam autem viſus eſt de ſe magnificè prædicaſſe, atq; ipſe ſibi teſtis eſſe, quod inuidioſum eſſe ſolet, rurſus illos citat teſtes eorũ quæ dicũtur. Ne quis,inquit, exiſtimet quæ narrauimus eſſe verborũ fumos, quãdoquidẽ ea vobis ſignificamus, quæ noſtis ipſi, & de quib° nos nequaquam mentiri,non alij magis teſtes eſſe poſſint q̃ vos. Cùm enim legitis, agnoſcitis, q̃ quorum nobis in factis ipſis eſtis cõſcij, eadẽ in epiſtolis loquimur, nec vſquã veſtrum teſtimoniũ meis epiſtolis aduerſatur,ſed lectioni cõſentit cognitio,quam prius conceptam habebatis de nobis. *Quemadmodum & agnouiſtis nos ex parte.* Neq; enim ex aliorũ narratione cognouiſtis quæ geſſimus,ſed ipſa experientia. Quod autẽ addit,ex parte,modeſtię cauſa adiecit. Nam hic Paulo mos eſt,ſi quando coactus neceſſitate, neq; enim aliàs hoc facit,dixit aliquid de ſe magnificẽtius,protinus ſermonis faſtum ſtudet corripere. *Spero autem quòd & vſque ad finem cognoſcetis.* Vides rurſus vt à præteritis fidẽ conciliat futuris, non autem à præteritis ſolùm,verum etiã à dei potentia. Neq; enim ſimpliciter pronunciauit,ſed totũ in illum reiecit,& quę in illum eſt ſpem. *Quoniam gloria veſtra ſumus,quemadmodũ & vos noſtra in die domini noſtri Ieſu Chriſti.* Hîc ſuperioribus dictis adimit inuidiã,dum illos in partem recipit,facítq; gloriæ conſortes,quæ ipſius præclarè geſtis debebatur. Nõ enim intra nos conſtitit hæc gloria,verum & in vos dimanat,ac rurſus à vobis in nos. Poſteaquam autem extulit ſeipſum,ac præteritorum oſtentationẽ exhibuit,& de futuris ſpopondit,ne qui audiebant,illum inſimularent arrogantiæ, néve prouocarẽtur ad inuidiã, communicat cum illis gloriationem,dicẽs harum laudum coronã & ad illos pertinere. Nã ſi nos,inquit,tales appearam° : veſtra laus, eſt veſtra gloria,quemadmodum & nos, quoties vos laudẽ aſſequimini,exultamus,geſtimus, coronamur: rurſus & hoc ſermone ſingularẽ ſuam modeſtiã declarans. Non enim vt præceptor diſcipulis,ſed quaſi diſcipulis æqualis loquatur,ita ſermonem temperat. Vide verò vt illos in altũ erigit, ac philoſophiæ plenos reddit,relegãs ad illum diem. Ne, inquit, loquamini preſentia, hoc eſt probra,cõuicia,dicteria,qualia loquitur hominum vulgus. Neque enim quæ hîc
D ſunt quicquam habent magni,neq; quæ videtur ſuauia,neque triſtia,non cauilli, non laudes ab hominibus veniẽtes:ſed meminerítis,inquit, mihi illius diei metuendi tremendiq; in quo retegẽtur omnia. Tum enim [nos in vobis] & vos in nobis decorabimini, cũ liquebit vos habere tales magiſtros, qui nihil humanum docent,neq; vitã habent vllivitio obnoxiã, nec vllam mali anſam dederũt: & nos qui tales habemus diſcipulos,puros ab humanis cupiditatibus,neq; vacillãtes,ſed qui alacriter omnia ſuſtinent, nec vlla ex parte verbis circũueniuntur. Quãdoquidẽ hæc nunc quoq; perſpicua ſunt cordatis, tunc perſpicua futura omnibus. Itaque etiamſi nunc affligimur, habemus & hoc haud leue ſolatium, nunc quidem à conſcientia, tum verò ab ipſa rei luce. Nam nunc quidẽ conſciẽtia noſtra nouit, quòd per gratiã dei facimus omnia,

A quemadmodum vos quoq; ſcitis & ſcietis: tum verò etiam vniuerſi hominẽs cognoſcent tum noſtra,tum veſtra,conſpicientq; nos alteros alterorũ gloria clareſcere. Ne enim videatur ipſe ſol° illuſtris, & illis tribuit gloriãdi cauſam,& à præſentibus moleſtiis auocat:quódq; in cõſolatione fecerat,cum diceret,Pro-
pter vos conſolationẽ accipimus:idẽ & hic facit, di- Hic ſup.b
cẽs:Propter vos gloriamur,ſicut & vos propter nos: vbiq; conſortes illos faciens omnium,conſolationis, afflictionum,ſuæ ſalutis, quandoquidẽ hanc incolumitatem ſuam illorum precibus fert acceptam. Adiu-
uantibus,inquit,vobis precãdo,eripuit nos deus. Si- ibidem.
militer & gloriationem facit communem. Quemadmodum illic dixit: Scientes q̃ quemadmodum conſortes eſtis afflictionũ,ita eſtis & conſolationis. Itidẽ hîc,gloria veſtra ſumus,ſicut & vos noſtra. *Atque hac re fretus,volebã prius venire ad vos.* Qua re fret°? Quia ma-
B gnopere confido de vobis, quia q̃ glorior de vobis, veſtra eſt gloria,q̃ vehemẽter vos amo,q̃ nullius mali mihi conſcius ſum,q̃ mihi perſuaſum habeo cuncta noſtra ſpiritalia eſſe, deniq; q̃ vos harum rerũ teſtes habeo. *Volebam venire ad vos,ac per vos tranſire in Macedoniã.* Atqui diuerſum pollicitus eſt in epiſtola priore,ita loquens: Veniam ad vos cùm Macedoniã per-
tranſiero, per Macedoniam enim iter faciam. Qui fa- 1.Co.16.a
ctum eſt igitur,vt hîc loquatur ſibi pugnantia? Abſit vt apoſtolus ſibi pugnantia loquatur: nam hæc contraria ſunt his quæ ſcripſerat,nõ his quę volebat. Eóque non hîc dicit, Scripſi me tranſituru per vos in Macedoniã: ſed, volebam. Nam & ſi hoc nõ ſcripſiſſem, attamen illud conabar ac volebam & priuſquã venirẽ ad vos:tantùm aberat vt promiſſis vellem de-
C eſſe,vt & has literas præuenire voluerim. *Vt ſecundam gratiam habeatis.* Quid eſt,ſecundã? vt duplam gratiam habeatis,alterã per epiſtolã, alteram ob præſentiam. Porrò gratiam hîc appellat gaudium. *Et per vos proficiſci in Macedoniã,& rurſus à Macedonia venire ad vos,atq; à vobis deduci in Iudeã. Hoc igitur cũ vellem, nunquid leuitate ſum vſus?* Hîc iam protinus deprecatur culpam cõtationis & abſentiæ. Quod eũ dicit, tale eſt: Volebã venire ad vos, quam igitur ob cauſam nõ veniebam? An q̃ leuis eſſem, lubricáq; fide? Nam hoc eſt quod ait, nũ leuitate ſum vſus? Nequaquam. Sed quam ob cauſam? *Quoniam quæ cogito,non ſecundum carnem cogito.* Quid eſt nõ ſecundũ carnem? non carnaliter cogito. *Vt ſit apud me quod eſt,eſt,quod non,non.* Verùm & hoc adhuc obſcurè dicitur. Quid eſt igitur quod dicit? Car-
D nalis homo,hoc eſt, qui reb° preſentib° addictus eſt, atq; in his perpetuò verſatur, quíq; ſecluſus eſt ab operatione ſpirit°, quoquò verſum abire poteſt, & oberrare quò voluerit. Cæterũ qui miniſter eſt ſpiritus, quoniam ab illo agitur & circumãgitur, non poteſt vbiq; ſuæ ſententiæ compos eſſe,quam habet à ſpiritus authoritate pendentem: ſed hominem eiuſmodi patientem eſſe oportet,vt pote ſeruum probum, qui vbiq; iuſſis herilibus obſecundat, quíq; ſui poteſtatẽ non habet,vt vel pauliſper reſpiret,aut aliquid vel pu-
ſillum conſeruis pollicetur. Id ſi fecerit, & mox ſe- Act.16.a
cus domino viſum fuerit, nõ preſtabit quę pollicitus eſt. Hoc igitur ait: Nõ cogito ſecũdũ carnẽ, neq; ſum alienus à gubernatione ſpiritus, neque mihi poteſtas eſt eundi quò velim, propterea q̃ paracleti dominio ſubditus ſum, huiúſque iuſſis ac decretis agor ac circũagor, hanc ob cauſam nõ potui venire, quia ſecus
Act.16.b viſum ſit ſpiritui. Quod idẽ in his quæ gerimus, fre-

quenter accidit. Vt quũ aliò ſtatuiſſem proficiſci, ſpiritus aliò me iuſſerit ire. Proinde non eſt hæc leuitas, q̃ non venerim, ſed parêre ſpiritui cui ſubiectus ſum. Vides rurſum Apoſtolo cõſuetam conſiderationem. Vnde ſuſpicabantur illi quod carnaliter cogitaret, videlicet quia nõ præſtabat qd̃ erat pollicitus, hinc maximè declarat ſe ſpiritaliter cogitaſſe, videlicet quia non pręſtiterat quod erat pollicitus: atq; è contrario colligendum eſſe, nimirum q̃ carnaliter cogitaſſet. Quid igitur, dixerit aliquis, an ex ſpiritu promiſerat? Minimè. Iã enim dixi Paulo nõ omnia fuiſſe cognita, quæ vel euẽtura forẽt, vel ꝓfutura. Hinc eſt quod
1.Co.16.a in priore epiſtola dicit, Vt vos me deducatis quocũque proficiſcar: hoc ipſum metuens ne ſi diximſſet, in Iudæã, aliò quopiam ire cogeretur. Hîc verò quoniã fruſtratus erat, hoc ait, Et à vobis deducar in Iudæã. Quod enim erat charitatis ponit: quod autẽ ad illos non pertinebat, videlicet ire in Iudæam, nõ iam hoc addit expreſſè. Cæterũ quoniam id iam præterierat, hîc apertè dicit, q̃ in Iudæam ire ſtatutiſſet. Idq; vtiliter accidit, ne quis de apoſtolis ſentiret ſupra illorũ
Act. 14. b. dignitatẽ. Etenim ſi cùm ſic res haberent, voluerunt illis immolare tauros: quomodo effugiſſent impietatem, niſi multa humanę imbecillitatis argumẽta præſe tuliſſent? Et quid miraris, ſi nõ omnia futura nouit Paulus, cùm in deprecationibus frequẽter ignorauerit, quid expediret? Velut illud, Quid oremus quẽadmodum oportet, neſcimus: non tantũ eò dicit vt videatur eſſe modeſtus, ſed declarat q̃ vbi ſit vtilitas in orando, ignoraret. Vbi igitur ignorauit? cùm poſtu-
Infr.12.b. lat vt à tentationibus liberetur, dicens: Datus eſt mihi ſtimulus carnis, angelus ſatanæ, qui me colaphis cædat. Super hoc ter dominũ rogaui, & dixit mihi: Sufficit tibi gratia mea, nã potentia mea in imbecillitate perficitur. Vides vt nõ nouerit petere quæ conducebant, vnde nec accepit, quanquã ſæpenumero poſtulaſſet. *Fidelis autem deus quòd ſermo noſter, qui fuit erga vos, non fuit etiam & non.* Pulchrè ſoluit obiectionem emergẽtem. Si, inquiunt, cũ eſſes pollicitus aduentũ, prorogaſſes, ne tum quidẽ eſſet tuum etiam, etiam, & non, non. Nunc quæ dicis poſtea ſubuertis, quemadmodum de acceſſu tuo feceras. Væ nobis ſi vnquam idem accidit in euangelij prædicatione. Itaq; ne hęc cogitarẽt, néve perturbarẽtur, ait: Fidelis deus, quoniam ſermo noſter, qui fuit erga vos, non fuit etiã & non. Neq; enim hoc factum eſt, inquit, in prędicatione, ſed dũtaxat in itineribus & peregrinationibus. In euãgelij prædicatione firma manẽt & immota quæcunq; diximus. Quandoquidem prædicationem hîc appellat ſermonẽ. Deinde huius rei irrefutabile profert argumẽtum, totum ad deum referens. Quod autem ſentit, tale eſt: Meũ erat, quod pollicitus ſum me iſthuc venturum: nam ex me iſtud promiſeram. Cæterum euangelij prædicatio non eſt mea, nec prorſus humana, ſed dei: quod autem dei eſt, mẽtiri non poreſt. Et ideo dicit: Sed fidelis deus, hoc eſt verax. Proinde ne ſuſpecta ſint vobis quæ illius ſunt, quoniã nihil eſt in illis humanũ. Cæterum quoniã dixit, ſermo, ſubiicit protinus, qualis ſit ille ſermo. *Nam dei filius qui eſt in vobis per nos prædicatus, per me & Syluanũ ac Timotheũ non fuit etiam & non.* Hanc enim ob cauſam & illorum qui docuerunt, chorum adducit in mediũ, hinc quoque fidem concilians teſtimonio non tãtùm per eos qui audierãt, ſed etiam per eos qui docuerant: quanquã & hi Pauli erãt diſcipuli, ſed modeſtiæ gratia numerat illos in ordine doctorũ. Quid eſt, non fuit etiã & non? Eadem, inquit, ſcripſi, quæ prius in prædicatione dixeram, neq; vobis hoc nunc dictum eſt, nunc illud. Hoc enim nõ eſt fidei, ſed animi eſt aberrantis.

Sed in illo fuit etiam. Hoc eſt quod dixi, immobilis ac firmus ſermo manet. *Quæcunque enim ſunt promiſſa dei, in illo ſunt etiã, & in illo amen, deo ad gloriam per nos.* Quid autem eſt, Quæcunq; ſunt promiſſa dei? Multa pollicebatur euangelium, ipſiq; hęc eadem multa promittebant ac prædicabant. Nam & de reſurrectione diſſeruerant, déq; aſſumptione, déq; immortalitate, déq; ingentibus illis pręmiis, déq; bonis illis ineffabilibus. Has igitur promiſſiones ait immobiles cõſiſtere, nec in illis fuiſſe etiã & non: hoc eſt, non fuerunt aliàs vera, aliàs falſa quæ diximus, quẽadmodum fuit meus aduentus, ſed ſemper vera. Ac primũ quidem pro fidei dogmatibus, próq; Chriſti ſermone decertat, dicens: Sermo meus & prædicatio mea non fuit etiã & nõ. Deinde pro promiſſis, Quęcunq; enim ſunt promiſſa dei, in illo ſunt etiã. Quòd ſi quæ promittit, firma ſunt, & omnino præſtaturus eſt promiſſa: multò magis ipſe, & qui de illo ſermo eſt firmus eſt, neque poſſis dicere, nũc eſt, nũc nõ eſt, ſed ſemper eſt, & ſemper idẽ eſt. Quid autẽ eſt, in illo etiã & amen? Declarat omnino futurũ quod dictum eſt, propterea q̃ per ipſum non per hominem habent vt ſint atq; impleãtur promiſſa. Ne quid igitur metuas, non enim homo eſt, vt tibi ſuſpectus eſſe poſſit, ſed deus eſt qui & dicit, & præſtat. *Deo ad gloriam per nos.* Quid eſt ad gloriam per nos? Implet ſua promiſſa per nos, id eſt per noſtram in vos beneficentiã, ad ſuam ipſius gloriam. Nam hoc eſt quod dicit, deo ad gloriam. Quod ſi ad dei gloriã ſpectat, omnino futurũ eſt. Non enim negleturus eſt ſuã gloriam, etiamſi noſtram negligeret ſalutem, partim q̃ ſupra modum amans eſt hominum, partim q̃ noſtra ſalus annexa eſt illius gloriæ, duntaxat in hoc negocio. Ergo ſi promiſſa ad illius gloriam pertinent, dubium non eſt quin & noſtra ſalus ſit conſequutura. Quod idẽ Epheſiis ſcribens aſſiduè celebrat, dicens, In acquiſitionẽ glorię eius: ídq; Ephe.1.c
vbiq; inculcat, ſignificans neceſſariò euenturũ quod dicitur. Quod idem hîc dicit, quoniã illius promiſſa non mentiuntur, eò q̃ non modò ſeruant nos, verum etiã ipſum glorificant. Proinde caue cogitaris, quòd illa per nos ſint promiſſa, atq; ita hęſites: nõ enim per nos implẽtur, ſed per ipſum: quin & ꝓmiſſa ſunt per ipſum. Neq; enim quę noſtra ſunt, ſed quę illius ſunt, apud vos retulimus. *Qui autem confirmat nos vobiſcum in Chriſtũ, quique vnxit nos deus, ac ſignauit, deditq; arrabonem ſpiritus in cordibus noſtris.* Rurſus à præteritis cõfirmantur futura. Nã ſi ille eſt qui confirmat nos in Chriſtũ, hoc eſt, qui nõ ſinit nos dimoueri à fide quam habemus de Chriſto, & idẽ eſt qui iam vnxit nos, deditq; ſpiritum in cordibus noſtris: quî conſentaneũ eſt, vt non det quæ reſtant in poſterũ? Si initia & fundamẽtum dedit, ſi radicẽ ac fontem, veluti veram de ipſo cognitionẽ, ſpiritus communionem: quî cõuenit, vt quæ ex his naſcũtur, daturus non ſit? Nam ſi illa propter hæc data ſunt, multò magis qui hęc dedit, & illa præſtaturus eſt. Et ſi hæc dedit, quũ eſſemus inimici, multò magis illa recõciliatis, & in amicicią receptis largietur: eóq; nõ ſimpliciter dixit ſpiritũ, ſed pignus appellauit, vt ex hoc de cęteris omnibus fiduciã concipias. Nõ enim niſi totum daturus erat, voluiſſet arrabonẽ exhibere ac perdere, ídq; fruſtra ac ſine cauſa. Vide

ſa. Vide autem Pauli beneuolentiam. Quid, inquit, oportet dicere, q̃ in nobis non eſt promiſſorum veritas? Hoc ipſum q̃ vos ſtatis immobiles, q̃ fixi, non in nobis eſt, ſed dei munus eſt. *Qui nos*, inquit, *confirmat deus*: Non igitur nos ſumus qui ſtabilimus vos, quandoquidem & ipſi opus habemus à quo cõfirmemur. Proinde ne quis exiſtimet euangelij prædicationem in nobis periclitari, ipſe totũ in ſe recepit, ipſe totum curæ habet. Sed quid eſt, qui vnxit & ſignauit? Nimirum dato ſpiritu, per quem vtrũq; peregit, per quem ſimul prophetas & ſacerdotes & reges facere ſolitus eſt. Nam hoc hominum genus olim vngebatur. Nos verò nõ vnam, ſed tres nunc habemus dignitates. Nã & regno potituri ſumus, & ſacerdotes efficimur, dum
Rom.12.d corpora noſtra hoſtiam offerimus. Exhibete, inquit, corpora veſtra hoſtiam viuentem, acceptam deo. Ad hæc & prophetæ reddimur, propterea q̃ quæ oculus
1.Cor.2. non vidit, nec auris audiuit, hæc reſerata ſunt nobis.
Morale. Quãquã & alia ratione reges efficimur, ſi voluerimus abſurdis imperare cupiditatibus: nam is demum regnat & quidem verius, q̃ qui diademate cinctus eſt. Id vobis iam faciã perſpicuũ. Rex multos habet exercitus. At nos longè plures habemus cogitationes. Neq; enim numero comprehendi poteſt immẽſa cogitationũ, quæ in nobis ſunt, multitudo: Imò non ſolum multitudinẽ videre eſt, verum etiã multos in hac cogitationũ turba duces & imperatores, & haſtatos & ſagittarios, & fundibularios. Quæ res alia facit regẽ? Veſtes? At hic melioribus indutus eſt, potiorẽque geſtat ſtolam, quam neq; tinea exedit, neque tempus abſumit. Dein variã geſtat coronã, tum eam quæ eſt gloriæ, tum eam quæ eſt miſerationũ dei. Ait enim,
Pſ.102.a Benedic anima mea domino, qui te coronat in miſericordia & miſerationibus. De gloriæ corona dicit,
Ibid.8.b Gloria & honore coronaſti eũ. Et, Velut armis bene-
ibid.5.c uolẽtiæ coronaſti nos. Add e coronã gratiarũ, Coro-
ibid.20.a nam etiã gratiarũ accipies in vertice tuo. Vides variè contextũ ac venuſtius hocce diadema. Quin potius ab initio rurſum diligẽtius expendamus has regum dignitates. Ille dominatur ſatellitibus, omnibus imperat, & obediunt omnes, eíq; inſeruiunt. Verũ ego tibi hîc oſtendo principatũ excellẽtiorẽ. Nam multitudo par eſt hîc, aut etiã maior aut numeroſior. Superest vt obedientiã expendamus. Ne verò mihi hic in mediũ adducas qui regno fuerũt excuſſi, qui ab ipſis corporũ cuſtodibus trucidati ſunt: ne iſtos, inquã, in medium adducamus, ſed eos tantũ quæramus qui in vtroq; genere regnũ ſuum bene adminiſtrarunt. At tu quidem quos voles ponito, ego verò patriarcham
Gen.22.a Abrahã omnibus oppono, qui quũ iuberetur interficere filium, cogita q̃ multæ cogitationes tunc inſurrexerint in illũ, & tamen ſubegit omnes, omnes illum metuebant, magis q̃ regẽ metuunt ſatellites, omnéſq; ſolo oculorũ intuitu cõpeſcuit; nec vlla illarum auſa eſt erumpere, ſed ſubmittebant vultus, ac velut imperatori cedebãt vniuerſæ, quanuis erant acerrimæ omnes, vehementérq; præfractæ. Neq; enim haſtarum cuſpides æquè metuendæ ſunt à multis ſubrectæ, atque naturę cognati affectus. Vnde & magis poterant illius animum penetrare, q̃ vlla cuſpis acuta. Neque enim vlla lãcea poſſet vnquam eſſe tam acuta, quàm illarum cogitationum ſtimuli deorſum ab ipſis viſceribus acuebantur &, ſurgebant, ac iuſti illius mentem tentabant. Nam hîc & tempore opus eſt, & conſilio, & ictu, & dolore, ac deinde mors cõſequitur. Illic verò nullo horũ fuit opus, tantũ perniciofiora ſimul & acriora erant vulnera. Attamen tum tot cogitationibus in illum armatis, multa erat tranquillitas, ſtabant compoſitæ omnes, ornantes illum verius q̃ metuentes. * Itaq; ſpecta iam illum extendentẽ gladium, & * terrẽtes.
quotquot volueris reges in medium producito, Auguſtos, Cæſares: nihil tamen ſimile dixeris, neq; poteris talem exhibere ſpeciem, adeò magnificã ac cœlis dignam. Nam aduerſus tyrannidẽ potentiſſimam trophæũ ſtatuit tũ iuſtus ille. Nihil enim natura violẽtius. Etiamſi decẽ milia tyrannicidarũ produxeris, nullum tamen nobis ſimilem exhibebis. Tum enim angeli trophæum erat, non hominis. Contemplator autẽ rem ipſam. Natura proſtrata erat humi, cũ armis ſuis, cum vniuerſo exercitu, atq; ille ſtabat porrecta manu, non coronã tenente, ſed enſem quauis corona ſplendidiorẽ, & angelorũ populus applaudebat, & è cœlis deus victorẽ pronunciabat. Quoniam enim in cœlis fuerat illius cõuerſatio, inde recepit præconiũ. Quid hoc ſplẽdidius? Imò potius quid huic trophęo conferri poteſt? Etenim ſi poſteaquã vicit athleta, nõ præco ex humili loco, ſed imperator ipſe ſurgens è ſublimi, Olympiaci certaminis victorẽ pronũciaret, an non hoc victori videatur coronis magnificentius, totũmq; theatrum ad ſe conuerterit? Proinde cũ imperator, nõ homo, ſed ipſe deus, non in hoc theatro, ſed in theatro totius orbis, in angelorũ & archangelorum populo, clara voce victorem eum pronunciet, clamans è cœlis: Agè dic mihi, vbi ponemus virum hunc ſanctũ? Quòd ſi videtur audiamus etiam ipſam vocẽ. Quęnã eſt igitur vox? Abrahã Abraham, ne in- Gen.22.b
feras manum tuam ſuper Iſaac, neq; quicquã ille feceris: nunc enim cognoui, q̃ timeas deum, nec peperceris filio tuo chariſſimo propter me. Quid hoc? Qui cuncta priuſquam fiant, nouit, dicit, Nunc cognoui? Atqui vel homini liquere potuit viri pietas, tot documentis præbuerat ſpecimẽ ſuæ erga deũ beneuolentię, quũ illi diceret, Exi de terra tua, & de cognatione Ibid. 12.a
tua, quũ propter deũ & illius honoris gratia ius primogenituræ ceſſit patrueli ſuo, quũ eundem à tantis exemit periculis, quum illum deus iuſſit in Aegyptũ Ibidem.d.
pficiſci, atq; ibi ſpoliatus vxore, nõ acerbè tulit, cũq; his alia permulta. Ab his, quemadmodũ modò dicebam, vel homo diſcere poterat viri pietatẽ, non ſolũ deus, qui nõ expectat vt ab ipſis rebꝰ cognoſcat finẽ. Tum quo pacto illũ iuſtificauit, quẽ ignorabat? Credidit, inquit, Abrahã, & imputatũ eſt illi ad iuſtitiam. Ibid.15.b. & Rom. 4.a.
Quid eſt igitur qd̃ dicit, Nunc cognoui? Quoniã Syrus ita loquitur, cognouiſti, pro eo qd̃ erat, notificaſti nimirũ hominibus: nam ipſe noueram, etiam antequã illa omnia præciperẽ. Sed quur nunc patefacere voluit hominibus? An illa nõ ſatis erãt ad declarandam Abrahæ erga deũ beneuolentiã? Erant quidem, ſed hoc facinus tãtò pręſtãtius erat cæteris omnibus, vt illa cum hoc collata, nihil eſſe viderẽtur. Vt igitur hoc inſigne facinus attolleret, demõſtrarétq; cunctis eſſe ſublimius, ita loquutus eſt. Siquidẽ & hominum vulgus de factis eximiis ac ſuperiora vincẽtibus, hũc ad modũ loqui conſueuit. Exempli cauſa, vbi quis ab aliquo munus aliquod accepit maius q̃ prius acceperat, frequenter ait, nunc cognoui q̃ ille me diligit, haud quaquã hoc ſentiens quod ignorarit antea, ſed illud declarare volens, præſens beneficium ſuperare ſuperiora. Itidem deus humano more loquens, dicit, Nunc cognoui, nihil aliud q̃ certaminis eminentiam

volens hominibus cõmendare, non autem q̃ tunc didicerit vel metum, vel metus magnitudinem. Neque
Gene.18.c enim quum ait: Venite descẽdentes videamus: ita loquitur quasi descẽsu fuerit opus ipsi, qui implet vniuersa, qui nouit euidẽter vniuersa, sed nos erudiens illud nõ simpliciter nec vulgari more, sed insigniter o-
Psal.13.a stẽdi. Itẽ quũ dicit: Dominus ꝓspexit è cœlo: verbis hominum ad res diuinas translatis, declarat exactam cognitionẽ: Sic & hoc loco dicit, nunc cognoui, videlicet significans hoc factũ esse superioribus omnibus præstantius. Eius rei probationẽ exhibet, quũ adiungit, dicens: Quoniã non pepercisti filio tuo charissimo propter me. Propterea non solùm dixit, filio: sed, filio charissimo. Nõ enim erat filius naturæ tantũ, sed & charitatis, quẽ affectum quum esset ingens, tum ob proprios mores, tum ob virtutẽ pueri in seipso sustinebat. Quòd si filios improbos nõ facilè solẽt contẽnere parentes, sed hos quoq; luctu prosequuntur, hic quũ & filius esset germanus, esset vnicus, esset charissimus, deniq; esset Isaac, & ab ipso patre mactãdus esset: Quis eximiã illius animi fortitudinem verbis possit assequi? Hoc certamẽ innumerabilib' diadematib' & infinitis coronis erat splẽdidius. Etenim qui illa redimitus est corona, eum frequẽter & mors irruens inuadit, & ante mortẽ innumerabiles molestæq; insidiæ. Huic contrà ne post mortẽ quidẽ diadema capiti circumpositum quisquã detrahere poterit, nec cognat', nec alienus. Iã mihi specta preciosissimũ huius diadematis lapidẽ. Velut enim lapis preciosus sic cingit illum vsq; ad finem. Sed quid est hoc quod ait, propter me? Neq; hoc mirandum est, q̃ non pepercit filio, sed q̃ propter deum. O dextram beatã, quali machæra digna est habita. O machærã admirabilem quali dextra digna est habita. O machæram admirabilẽ, in quem vsum parata est, & quale peregit ministeriũ, & cui typo subseruiit, quomodo cruentata est, & quomodo non cruentata est? Nescio enim quid dicam, adeò venerandũ tremendúmq; mysterium erat. Non attigit filij collum, neq; perscidit sancti illius iugulum, neq; rubuit iusti sanguine: quin potius attigit ac penetrauit & rubuit, & immersa est, & non immersa est. Fortassis videor vobis insanire, qui tam pugnantia loquar. Certè mente excidi mecũ reputans iusti illius miraculũ: Quanquã non loquor pugnantia. Nam manus quidẽ iusti, gladiũ infixit in iugulum filij, sed dei manus non passa est, etiã impactã pollui sanguine pueri. Neq; enim Abraham tantũ tenebat ensem, sed & deus. Atq; ille quidem impellebat ex animi sui sentẽtia: hic verò voce cohibuit. Ea-
D dem enim vox dextrã illam † armauerat,] eóq; velut imperatori deo subdita, ad illius nutũ omnia peragebat, omniáq; ad illius vocem exequebatur. Hæc ita considera, dixit, occide, protinus armata est: dixit, ne occidas, protinus exarmata est. Erant enim perfecta omnia. Post hæc deus ostẽdit militem ac ducẽ suum orbi, illum coronatum angelorum theatro: illum sacerdotem ac regẽ, ense magis q̃ diademate coronatum, illum trophæa gestantem, illum optimatem, illum sine conflictu victorem. Etenim non aliter quàm si quis imperator egregium habens militem, ipso armorum gestatu, ipso statu, ipso impetu, obstupefaciat aduersariũ: ita deus solo animo iusti, sola specie, solo statu cõmunem omniũ nostrũ hostem diabolũ reddidit attonitũ, & in fugam vertit. Arbitror enim illum tũc tremefactũ cessisse. Iam si quis dicat, quam

† armauit & cohibuit.

A ob causam non passus est deus dextrã tingi sanguine, ac mox eum qui mactatus fuerat, innocuum restituit? Quoniã fas non erat, deum talem recipere sanguinẽ, sed hæc noxiorũ dæmonũ mensa est. Hic verò vtrunque demonstratũ est, & domini bonitas, & serui beneuolentia. Ac primũ quidem Abraham egressus est Gen.12.a
è terra, tum verò ab ipsa cessit natura, vnde & sortem recepit cũ vsura, ídq; valde congruenter. Præoptauit enim nõ appellari pater, vt seruus beneuolus apparẽret, vnde nõ solùm pater, verũ etiam sacerdos factus est. Et quoniam reliquit sua propter deum, ideo deus cum illis largitus est & ea quæ sunt ipsius. Itaq; quũ hostes insidiantur, etiam vsq; ad tentationẽ progreditur, prodigia facturus, velut in fornace & leonibus. Cęterùm quoties imperat ipse, intra animi promptitudinem consistit iussio. Cedò, quid supererat huic insigni fortitudini? Neq; enim præscius erat Abrahã
B quid esset futurum: neq; enim cauponabatur dei bonitatem. Nam licèt esset propheta, nõ tamen omnia nouit ꝓpheta, vt iã superuacua fuerit mactatio, deóque indigna. Quòd si discendũ erat, q̃ deus ex mortuis excitare potest hominẽ, à vulua multò mirabili' hoc didicisset, imò potius ante hanc declarationem. erat enim fidelis. Tu verò ne tantũ admirare iustum, verùm etiam æmulare. Cũmque vides illum in tanto tumultu ac iactatione fluctuũ, velut in tranquillo nauigãtem, similiter & tu arripe obedientiæ ac fortitudinis clauum. Nec mihi sic loquaris, tãtùm aram extruit ac rogum, sed recordare quas voces emiserit filius: tecúmq; reputa, quantę exercituum caterue ruerint in eum, animum illius expauefacientes, quum audiret filij vocem, patri dicẽtem, Vbi victima? Cogita Gen.22.b
C quàm multæ cogitationes mouerẽtur in animo eius, non ferreis, sed flammeis lanceis armatæ, vndiq; pungentes illum ac penetrãtes. Quòd si nunc quoq; non se continent multi, quanquam patres non sunt: q̃ si etiam lachrymati fuissent cõplures, nisi nossent exitum, quãquam quosdam & ex his qui norunt exitum, multos cõspicio lachrymantes: quid coniectandũ est illi accidisse, q̃ illũ generarat, qui enutriuerat, qui illũ in senectute susceperat, qui habebat vnicũ, qui videbat, qui audiebat, qui mox eũ erat occisurus? Quis intellectus verborũ, † quæ responsionis humanitas?] Quis erat qui tũ intus operabatur? Diabolus, vt naturam inflãmaret? Absit, imò deus vt exploraret animũ iusti. Quũ enim vxor Iob loquitur, diabol' operatur, Iob.2.c
talis eũ erat consultrix: hic verò nihil sonat blasphemum, sed admodũ piè ac circunspectè, multáq; gratia florebat in verbis, multũ mel sermonum distillabat, à trãquillo placidóq; fluẽs animo. Hęc verba poterant vel saxeam mollire mentem: non tamen adamantẽ illum subuerterunt, imò ne concusserunt quidem. Neq; dixit, patrem appellas, qui paulò pòst pater tuus futurus nõ est, qui iam hoc honoris perdidit. Sed quã ob causam puer interrogat? Nõ hęc erat vulgaris curiositas, nec aliena cognoscendi studium, sed anxius erat super his quę instabant. Reputabat enim, si noluisset pater ipsum esse cõsortem eorum quę gerebantur, haud quaquam seruis deorsum manere iussis ipsum solum sibi adiunxisset. Atq; ob id sanè quũ soli essent, tum demum illũ percontatur, quum nemo loquẽtium voces exaudiret. Hęc erat filij prudentia. An non igitur incalescitis viri simul & mulieres? An nõ vnusquisq; vestrum animo cõplectitur, & exosculatur hunc puerum? admiratur prudẽtiam? veneratur

† quę fidei moderatio.

pietatem?

pietatem? cuius prę̃sidio, etiã tum quum colligaretur ac busto imponeretur, nõ expauit, nõ resiliit, non patrem velut insanientẽ contẽpsit, sed vinciebatur, tollebatur, & imponebatur, cuncta silẽtio perferens, nõ aliter q̃ agnus quiispiã: Quin potius tãquam communis omnium dominus, quandoquidem & illius imitabatur mansuetudinẽ ac figuram seruabat, qui velut
Esa.53.c ouis ad occisionẽ ductus est, & velut agnus corã tondente obmutescẽs. Attamen loquutus est hic: nam & dominus illius loquutus est. Quomodo igitur mutus? hoc est nihil dixit audax, nihil asperũ, sed placida mã suetáq; omnia, ipsáq; verba mansuetudinem potius declarabant, q̃ silentium: quẽadmodum & Christus
Ioan.18.e dixit, Siquidem malè loquutus sum, testimoniũ perhibe de malo: sin bene, cur me cædis? magísq; declarauit suam mãsuetudinem quàm si tacuisset. Et quẽadmodũ hic patri ab ara, ita ille patri de cruce loqui-
B Luc.23.e tur: Pater, condona illis, nesciunt enim quid faciunt.
Gen.22.b Quid igitur patriarcha? Deus prouidebit sibi ouẽ fili in holocarposin. Ambo naturę nominibus vtũtur: ille patrem appellat, hic filium: & vtrinq; graue bellũ excitatur, ac magna quidẽ erat tempestas, at naufragium nequaquam, eo q̃ philosophia vincit omnia. Deinde simul atq; audiuit deũ, nihil postea loquutus est, nec amplius erat curiosus: adeò sapiens erat puer, & in ipso ætatis flore. Vides quot hic rex vicit exercitus? quot hostes vrgentes? Neq; enim perinde formidabiles erant barbari, quũ Hierosolymorũ ciuitatẽ frequẽter adorirentur, vt harũ rerũ cogitationes ipsum vndiquaq; obsidentes: Verùm hic superauit omnia. Sed vis etiã sacerdotem videre? Nõ procul abest exemplũ. Etenim quum vides illum ignem tenẽtem & gladium, aræáq; astantẽ, quid iam dubitas de sacerdotio? Quòd si libet etiã victimam cernere, vide geminã: obtulit filium, obtulit pecudem, imò super omnia suum ipsius animum: ac pecudis quidẽ sanguine dextram, filij verò cæde sanctificauit animã. Hoc pacto sacerdos electus est, sanguine vnigeniti, & immolatione agni. Nã & sacerdotes purificabãtur sangui-
Ioan.8.g ne victimarũ quæ deo offerebãtur. Vis iã & prophetam videre? Abrahã pater vester exultauit, vt videret diẽ meũ: vidit, inquit, & gauisus est. Sic & tu in baptismo rex efficeris, & sacerdos, & propheta. Rex quidẽ omnibus prauis actionib' humi prostratis, & interfectis peccatis. Sacerdos autẽ dum seipsum offert deo, dúmq; immolat corpus suũ, mactátq; seipsum. Nã si,
2.Tim.2.b inquit, mortui fuerimus illi, viuemus etiam cum illo. Propheta verò dũ futura discit, & deo afflatus redditur, atq; obsignatur. Quemadmodum enim militibus
D signũ, ita fidelibus inditur spiritus, vt si deseras ordinem, cõspicuus sis omnibus. Iudæi quidem habebant pro signaculo circũcisionẽ, nos verò pignus spiritus. Hæc igitur intelligẽtes, perpẽsa dignitate nostra, dignam dono dei vitã exhibeamus, vt venturi seculi regnũ cõsequamur: quod omnibus nobis cõtingat asse qui gratia & benignitate domini nostri Iesu Christi, qui cum & per quẽ patri gloria, simul cum sancto spiritu nunc & semper, & in secula seculorum, Amen.

Homilia IIII.

Go verò testem deum inuocò in animã meam, quòd vobis parcẽs non amplius venerim Corinthũ. Quid ais beate Paule, vt parceres illis, nõ venisti Corinthum? Num igitur nobis hîc inducis sermonẽ secum pugnantem? Dixeras enim paulò antè te ideo non venisse, q̃ non secundum carnem cogitares, neq;

A teipsum in tua haberes potestate, sed q̃ vbiq; spiritus arbitrio circumagereris. Tum & afflictiones in mediũ adducebas. Hîc contrà ais tuæ potestatis esse q̃ non veneris, non iam arbitrij spiritus. Sic enim loqueris, parcens vobis non veni Corinthum. Quid igitur dicendum est? an q̃ hoc etiam ipsum spiritus fuerit, atque ipse quidem venire voluerit, cæterum spiritus illum ne veniret retraxerit, suggerens illi vt illis parceret? an de alio quopiam aduentu loquitur, illud significans quod priusquam priorem scriberet epistolam venire voluerit, sed sese propter charitatẽ cohibuerit, ne offenderet nondum corrigibiles? Probabile est autem, etiam post illam epistolam, spiritu iam nõ amplius vetante, hanc ob causam suapte voluntate mansisse: quod magis est opinandum, videlicet q̃ initiò quidem spiritus obstiterit: mox quum & ipse secum expendisset hoc esse melius, q̃ remanserit. At tu interim considera, vt denuò sui memor est, illud assiduè dicens, Non desinam ab his quæ mihi contraria sunt commendari. Quoniam enim consentaneum erat, & illud eos suspicari ac dicere: Ideo noluisti venire, q̃ oderis nos: ostendit diuersum quiddam fuisse in causa, nimirũ ob id noluisse venire, q̃ diligeret illos. Sed quid est quod ait, parcens vobis? Auditum est mihi, inquit, quosdã apud vos stupro inquinatos esse, eóq; venire nolui ne vos contristarem. Siquidem necesse fuisset, si adfuissem examinare negocium, persequi & punire, atq; à multis pœnam exigere. Itaq; satius duxi abesse, daréq; pœnitentiæ locum, quàm si præsens persequutus fuissem, ac magis exacerbassem malum. Nam sub illius epistolę finẽ obiter hoc apertè declarat, dicens: Timeo, ne quo pacto si venirem, humiliet Infr.12.g
C me deus apud vos, lugeámq; multos qui prius peccauerunt, nec egerunt pœnitentiã super intemperantia & immundicia quam patrarunt. Hoc igitur & hic indicat, atq; id quidẽ ita indicat, quasi semet excuset: cæterùm re vera vehementer obstringit illos ac terrorem incutit. Significauit enim illos, licèt eis parcat, pœna dignos esse, atq; etiam aliquid mali passuros, nisi properè corrigerẽtur. Quod ipsum item sub epistolæ finem indicans, Si denuò, inquit, venero, non Infr.13.a
parcam: nisi q̃ illic hoc dicit apertius, hic quoniam erat procœmium, idem sed aliter dicit, videlicet circunspectius. Ac ne id quidem satis est, verùm hoc ipsum quod dixit rursum mitigat, correctione vsus. Quoniam enim sermo erat veluti magnam ostẽtantis potestatem: nam parcit quis illis in quos habet & puniendi ius: hoc ipsum leniens, quódq; videbatur asperius adũbrans, ait: *Non quòd dominemur vestræ fidei:*
D Hoc est, non eo hoc dixi, me vobis parcentẽ non venisse, quòd dominer vobis: nec dixit, vobis, sed, fidei, quod simul & mitius erat & verius. Nã qui nolit credere, quis habet cogendi ius? *Sed adiutores sumus gaudij vestri.* Quoniam, inquit, gaudium vestrum idem nostrum est, ideo non veni, ne vos cõiicerem in mœrorem, animíq; mei angorem augerem, sed remansi vt minis meis correcti gauderetis: quando nihil non facimus gaudij vestri gratia, & in hoc studio incumbimus, eo q̃ illius sumus participes. *Nam fide statis.* Vide rursus vt moderatè loquitur. Veretur rursus illos attingere, q̃ in priore epistola taxasset illos acriter. Quoniam autem nonnullam mutationis speciem de se præbuissent, ea res erat illorum animos deiectura, si quum essent mutati, rursus eandem obiurgationem sustinuissent. Hanc ob causam hæc epistola lõgè mi-

tior est superiore. *Statui autem hoc apud me, non iterum in*
Cap.II. *mœrore venire ad vos.* Quòd ait, iterum, indicat illũ iam
ab illis fuisse cõtristatum. Cæterũ quum videatur excusare sese, clàm illos taxat. Quòd si iam contristarãt, & rursus erant cõtristaturi, cogita quanta fuerit illorum improbitas. Verũ hoc non dicit, cõtristastis me, sed alia ratione rem aggreditur, tacitè innuens, quum ait, ob hoc non veni, ne contristarẽ vos. Quod dixit eandẽ cum illo vim habet, sed acceptabilius est. *Quòd si ego contristo vos, quis est qui me lætificet, nisi is qui contristatur ex me?* Qualis est hæc cõsequẽtia? Maxima sanè. Rẽ ita considera. Nolui, inquit, ad vos venire, ne vos amplius contristarẽ, increpãs, indignans, auersans: deinde quoniã & hoc ipsum erat vehementius, & illorum continebat accusationẽ, si sic res habebant, vt Paulus si venisset, cõtristandus esset, correctione vsus ait: Nã si ego cõtristo vos, & quis est qui lætificet me, nisi is qui contristatur ex me? quod autem sentit, sic habet: Quod si etiã in mœrore futurus essem, coactus obiurgare vos, ac videre mœrentes: tamen hoc ipsum lętificaret me, quod summæ dilectionis argumentũ sit, tanti me à vobis fieri, vt mordere valeam animos vestros auersando. Vide autẽ apostoli prudẽtiam. Quũ enim iustũ esset vt discipuli quũ increpãtur, doleant, sentiantq; reprehensionis molestiã: sic illos inducit, quasi in hoc gratificentur. Nullus, inquit, me perinde lætificat, atq; ille qui meis verbis dum contristatur, ad meliora conuertitur, dum me videt iratum. Quanquam cõsequens erat vt diceret, Nam si ego cõtristo vos, & quis est qui vos possit lętificare: non tamẽ hoc dicit, sed inuertit interim illos deliniens, ac dicens, etiãsi contristo vos, tamen gratiã in hoc mihi præstatis maximam, q̃ mea verba mordeãt animos vestros. *Et scripsi vobis hoc ipsum.* Quidnã? me ob hoc ipsum nõ
1.Cor.16. venisse, q̃ vobis parcerem. Quãdo scripsi? In epistola priore quum diceret, Nolo vos nunc in transitu videre? Equidẽ nõ arbitror, sed in eadem epistola quũ
Infra.12. g. ait. Ne si venero, rursus deus humiliet me apud vos. Hoc ipsum, inquit, scripsi circa finem epistolæ, Ne si venero humiliet me deus meus, & lugeã multos eorũ qui antè peccauerunt. Sed quare scripsisti? *Vt ne quũ venero, tristitiam habeam ab his, à quibus oportebat me gaudiũ consequi: confisus de omnibus vobis quòd meum gaudium, gaudium sit omnium vestrum.* Quoniam dixerat, gaudeo vobis dolentibus, ídq; videbatur etiam durius atq; asperius esse: rursum illud in diuersum retorsi, mollítque his quæ subiecit. Propterea inquit, scripsit vobis, vt cum gaudio reperiã vos correctos: eóq; dixerã, vt nõ cõtrister, non meũ spectans cõmodum, sed vestrum. Noui siquidem q̃ si videritis gaudentem, gaudetis: & si videritis dolentẽ, doletis. Itaq; vide iam rursum ab initio eorum quæ dicta sunt congruentiã. Nam hoc pacto sermo vobis fuerit intellectu facilior. Non veni, inquit, ne contristarem vos, si veniens inuenissem vos incorrigibiles. Id autem feci, non mea ipsius causa, sed vestræ vtilitatis respectu. Nam ego dum vos contristamini, gaudium habeo non mediocre, quando conspicor vobis tantam esse mei curã, vt me indignante & mœreatis & doleatis. *Quis est qui lætificat me, nisi qui contristatur ex me?* Attamen quanquã hoc essem animo, quoniam vestrum spectò commodum, scripsi vobis hoc ipsum, ne contristarer: atq; hìc rursus, non ad me spectans, sed ad vestram vtilitatem. Noueram enim futurum, vt vos quoq; cõtristaremini, si me tristem conspiceretis, quemadmodum & gaudetis, quũ gaudentẽ cernitis. Vide igitur prudentiã. Dixerat, ne vos contristẽ non veni, & tamen gaudeo, inquit. Deinde ne videretur illis dolentibus gaudere, hactenus, inquit, gaudeo vos obiurgatione perstringens. Nam ob alterũ contristor, quum sic amãtes cogor mœrore afficere, nõ solum ob id quòd vos increparem, sed q̃ ipse simul essem in mœrore, & hac de causa vos rursum contristaremini. Cõsidera verò, quomodo huic quoq; dicto laudẽ admiscuit, dicens, à quibus oportebat me gaudio affici. Nã hic est sermo testimoniũ perhibentis illorũ synceritati, & singulari charitatis affectui: quasi quis loquatur de filiis in quos multum beneficiorũ contulisset, & circa quos plurimum laborasset. Itaq; si ꝓpterea hæc scribo, nec venio: magnæ cuiusdam dispensationis gratia non venio, non odio habens neq; auersans, sed magnopere diligens. Ad hæc quoniam dixerat se dolentem gaudere, ne diceret, hoc ipsum curas vt gaudeas, declaréq; cunctis quantum valeas, subiunxit: *Ex multa enim afflictione & cordis anxietate scripsi vobis per multas lachrymas, non vt contristaremini, sed vt cognosceretis charitatem quam habeo abundantius erga vos.* Quid hoc animo amicius? Quandoquidem declarat se nihilominus doluisse, q̃ eos qui peccauerant, imò amplius. Non enim solùm dixit, ex afflictione, sed addidit, ex multa, neque dixit, per lachrymas: sed, per multas lachrymas, atq; ex anxietate cordis: hoc est, præfocabar, strangulabar præ doloris magnitudine, nec amplius ferebam doloris immensum cumulum. Scripsi vobis nõ vt cõtristaremini, sed vt cognosceretis charitatẽ, inquit, quã habeo abũdantius erga vos. Atqui sermonis tenor postulabat vt diceret, non vt contristaremini, sed vt corrigeremini: quandoquidẽ & ob hoc ipsum scripsit. Verũ non hoc dicit, sed potius edulcãs sermonẽ, & ad vehementiorem charitatis flagrantiã illos alliciens, hoc illius loco ponit, declarans se cuncta dilectionis gratia facere: nec simpliciter dixit, charitatem, sed addidit, quam habeo abundantius erga vos. Cupit etiam illos & hac ratione pellicere, dũ declarat q̃ præ cæteris omnibus eos diligat, quódq; erga ipsos affectus sit, vt erga discipulos eximios: eóq; dicit, Etsi aliis nõ sum apostol°, at sanè vobis sum. Etsi multos habeatis 1.Cor.9.d
pædagogos, non multos tamen patres. Ac rursum, In ibid. 4.d
multa gratia cõuersati sumus in mundo, abundantius Supra.1.c
autẽ erga vos. Ac progressus dicit: & abundãtius vos Infra.12.d
diligẽs minus diligor. Hic item, quã habeo abũdantius erga vos, vt etiãsi verba plena fuissent iracundiæ, tamẽ ea ira ex vehemẽtia amoris ac doloris proficisceretur. Etiã quum scriberem epistolam, cruciabar dolebámque, non tantùm ob id, quòd peccatũ esset admissum, verùm q̃ compellebar vos afficere dolore: sed hoc ipsum ex amore nascebatur. Non aliter q̃ si quis filium habeat legitimum, & vnicè charũ, cui sit vomica, dum cogitur illum secare & vrere, vtriusque nomine cruciatur, & quòd ægrotat filius, & q̃ compellatur illum secare. Itaque quod vobis videtur odij signum, argumẽtum est flagrantissimæ charitatis. Quòd si contristare quẽpiam ab amore venit, multò magis lætificare tristem, charitatis est. Excusat igitur seipsum, idq; facit frequẽter, nec erubescit. Etenim si
Mich.6.d
de° id facit, dicẽs: Popule meus quid feci tibi: multò magis id decet facere Paulũ. Ergo postquã excusauit seipsũ, iãq; aggressurus esset excusationẽ illi° qui stupro fuerat cõtaminatus, ne distorquerẽtur quasi cõtrariis iussis vrgerẽtur, & aduersus ipsum cõtenderẽt, propterea

propterea q̃ idem esset, qui tum illi indignabatur, & nunc iubet absolui. Vide quo pacto ad causam hanc tractandã præparauit rationẽ, partim ab his quæ dicta sunt, partim ab his quæ dicentur. Quid enim ait? *Si quis contristauit, nõ me cõtristauit.* Primum hoc laudis postquã illis tribuit, q̃ iisdẽ gaudeãt ac doleãt, tũ demum iniicit hac de re sermonem: cum prius dixisset,
Hic sup.a Meum gaudiũ, omnium vestrũ est gaudium. Quod si vero gaudium omniũ vestrum est gaudium, oportet vos & nunc mecũ delectationẽ capere, quẽadmodũ & tunc mecum doluistis: per eadem enim lætificati estis per quæ fueratis cõtristati: & per quæ gaudetis, nũc exhilarati idem facite. Nec dixit meus dolor est omniũ vestrũ, sed hoc alibi molitur: nunc quod præcipue oportet posuit, videlicet gaudiũ, cum ait, meũ gaudium omniũ vestrum est. Deinde & superiorum meminit, dicens: *Quòd si quis cõtristauit, non me contristauit, sed ex parte, ne grauẽ vos omnes.* Scio, inquit, quòd mecum irati fuistis, mecúmq; indignati ei qui stuprum admiserat, quódq; acciderat, ex parte vos oẽs cõtristauerat: atq; ideo dixi, ex parte, nõ q̃ vòs minus indignati fueritis, q̃ ego, sed ne degrauẽ illũ qui stuprũ patrauit: itaq; non me tantum contristauit, sed pariter & vos. Licet parcens ei dixerim, ex parte. Vides vt protinus illorũ laxauit animos, declarãs illos fuisse cõsortes indignationis? *Sufficit eiusmodi homini hæc obiurgatio quæ facta est à pluribus.* Nõ dixit, ei qui stuprũ admisit, sed iterũ dicit eiusmodi, quemadmodum in
1.Cor.5.a priore epistola, licet non eãdem ob causam, sed illic quidem erubescens, hic vero parcẽs: eóq; nequaquã amplius meminit peccati, quòd iam esset excusandi tempus, *vt contrà potius cõdonetis & cõsoleminì: ne quæ fiat, vt abundãtiore tristitia absorbeatur huiusmodi.* Non em solum iubet remitti increpationẽ, verumetiã ad priorẽ statum reuocat. Nam si quis flagellis cęsum dimittat tantũ, nec deliniat, nihil agit. At vide vt rursus & illũ premit, ne indulgentia fiat deterior. Quãquam enim confessus erat facti pœnitens, tamen ostendit, q̃ non perinde ex pœnitentia atque ex condonatione cõsequatur remissionẽ: eóq; dicit, vt cõdonetis & consolemini. Idẽ vero declarat & id quod sequitur. Nõ enim q̃ dignus sit, neque quòd sufficientẽ exhibuerit pœnitentiã, sed q̃ infirmus sit, ideo inquit, dignor illum venia: vnde & adiecit, Ne abundãtiore tristitia absorbeatur eiusmodi. Cæterum hic sermo declarat illius vehementẽ pœnitentiã, quem Paulus non passus sit in desperationẽ venire. Sed quid est illud, ne absorbeaẽ? Ne hoc faciat quod fecit Iudas: aut si viuat, fiat seipso deterior: aut si resilierit, ĩquit, nõ ferẽs ampli° ex prolixa obiurgatione molestiã, etiã desperans, qd̃ sæpe fit, aut ad laqueũ, aut ad maiorem iam perueniat malitiã. Occupandus est igitur, ne vulnus fiat acerbius, neq; quod recte fecimus, insolẽtia perdamus. Hæc autẽ dixit, illũ, quẽadmodũ dicere cœperam, simul cohibẽs ad modestiam, simul erudiens ne post absolutionem fieret incogitãtior: non enim iã vt perfectũ qui se lauerit, sed metuẽs ne quid grauius admitteret, ita, inquit, illũ recepi. Qua ex re docemur, q̃ non solum ad peccatorum naturã, verum etiam ad mentẽ habitũmq; peccantiũ oportet moderari pœnitẽtiã, quod ipsum tum faciebat Apostolus. Metuebat em illi° infirmitati, eóq; dixit ne deuoretur, ac veluti sub noxia bestia, velut in tempestate, velut in procella. *Quapropter obsecro vos.* Nõ iã imperat dum obsecrat, non tanquam præceptor, sed velut æqualis, & illis in sede iudiciaria collocatis, seipsum ponit in loco patroni. Quoniã em ex animi sentẽtia confecerat quæ volebat, supplicatione præ gaudio insatiabiliter estvsus. Sed agẽ, quid est quod obsecrat? *Vt vincat in illum charitas:* Hoc est, vt confirmetur, neque id simpliciter, aut vtcũq; incíderit, sed efficaciter. Atque hoc dictũ rursus declarat illorũ summam virtutẽ, si qui tantopere dilexerãt eum, & applauserant, vt super illo etiam instarentur, eundẽ adeò fuerũt auersati, vt tanto studio Paulo laborandũ fuerit, vt in illum valere sinerẽt charitatẽ: quorum alterum erat virtus discipulorum, alterũ virtus præceptoris: quòd illi tam tractabiles fuerint, quódque hic illos ita cõposuerit. Quod si nũc quoque fieret, haudquaquã peccatores absque sensu sui peccarent. Nec em simpliciter oportet amare, neque sine vlla ratione quenquã auersari. *In hoc siquidem scripsi vobis, vt cognoscerem probationem vestram, an ad omnia sitis obedientes. Non tantum in resecando, verum & in conciliando.* Vides vt rursus illis ingerit periculũ. Quẽadmodum em illic cũ peccasset ille sollicitos reddebat, nisi resecarẽt pec-
1.Co.5.et catorẽ, dicẽs: Exiguũ fermentũ totam conspersionẽ
Gal.5.b fermentat, aliáque cõplura: ita hic rursus illis inobedientiæ metum iniicit, tantum nõ dicens: Quemadmodum tunc non pro illo, sed & pro vobis: ita nunc nõ pro illo magis quàm pro vobis ipsis est vobis cõsultandũ, ne videamini contentiosi & inhumani, nec in omnibus obedientes: eóq; dicit, In hoc enim etiã scripsi vobis vt cognoscerẽ probationẽ vestrã, num ad omnia sitis obediẽtes. Siquidẽ illud videri poterat inuidiæ ac malignitatis: sed hoc maxime declarat purã vestrã obedientiam, si ad humanitatem estis alacres prõptiq;. Quandoquidẽ hoc est proborũ discipulorũ, non solũ reiectionẽ imperanti, sed etiam contraria iubenti obtẽperare, vnde dixit, Ad omnia: significans ni obedierint, futurũ vt non tã illũ quàm seipsos dedecorarẽt, cõflata sibi pertinacię suspicione, videlicet hoc agens, vt hinc quoque stimulet eos ad obedientiã. Atq; ideo dicit: In hoc em scripsi vobis. Quanquã nõ in hoc scripserat, sed ideo sic loquitur, vt illos alliceret. Nã præcipua erat causa, vt illũ qui peccauerat seruaret, sed hinc sic illis gratificat, vt nemini noceat. Cæterũ q̃ ait, ad omnia, rurs° collaudat illos, renouans memoriã prioris illorũ obedientiæ, eámq; reuocãs in medium. *Cui autem aliquid condonatis, & ego.* Vides vt rursus sibi sumit posteriores, illos quidẽ negocij duces, se vero comitem ostendẽs, quorũ alterum lenit animum exasperatũ, alterũ remollit pertinaciter obsistẽtẽ. Mox ne redderet illos elatos, quasi hui° negocij authoritas penes ipsos esset, itaque fieret vt nõ absoluerẽt hominẽ, rursus adigit illos ad hoc, dicẽs se quoque illi condonasse. *Nam & ego si quid donaui, propter vos,* inquit, *feci.* Et quẽadmodũ cũ iuberet hominẽ resecari, nõ passus est penes il-
1.Cor.5.b los esse authoritatẽ condonandi dicens, Decreui tradere eiusmodi satanæ: ac rursus assũpsit illos in eius
Ibidem. sentẽtiæ consortiũ dicens, Congregatis vobis tradere illũ: duas res maximas accurans, vt & proferretur sententia, & ne id fieret absque illis, ne videretur hic illos hoc facto lædere. Ac neque solus eã pronũciat, ne videretur Apostolus esse pręfractus, ipsósq; cõtẽnere: neque illis totũ permittit, ne permissa illis potestare dimitterẽt eũ qui peccarat, intẽpestiue illi condonantes: itidẽ & hic facit, dicens: Ego iam cõdonaui, qui in priore epistola cõdemnarã: mox ne offen-
derentur

derẽtur quasi contẽpti, addit, propter vos. Quid igitur? nũ propter homines ignouit? Nequaquã: ideóq; adiecit, *In facie Christi.* Quid est, in facie Christi? Aut secundum deum intelligit, aut in gloriam Christi. *Ne circũueniamur à satana. Neque enim illius cogitationes ignoramus.* Vides vt simul illis & permittit authoritatem, & rursus eam adimit, vt altero quidẽ illos deliniat, altero illorũ impudentiã excutiat. Cęterum non hoc solum hic agit, verũ etiam illud, vt demõstret, commune omnium incommodum esse, si minus obedirent.

1.Cor.5.b & Gala. 5.b. Quod idẽ fecit in initio. Nã tum dicebat, Exiguum fermentũ totam conspersionẽ fermẽtat: hic rursum, Ne circũueniamur à satana: breuiter vbiq; suam pariter & illorũ facit condonationẽ. Sed rem ab initio

Hic supr. b. considera: Si quis, inquit, cõtristauit, non me cõtristauit, sed ex parte, ne grauẽ omnes vos. Mox iterũ: Sufficit eiusmodi increpatio hæc, quæ fit à pluribus. Hoc est illius suffragiũ & sentẽtia. At nõ perstitit vsque ad decretũ & pronũciationẽ, sed rursus illos facit socios, dicẽs: Vt cõtrà potius vos donetis & cõsolemini, propterea obsecro vos, vt vincat in illũ charitas. Rursus postquã in illos cõtulit totius negotij authoritatẽ, ad suã trãsit authoritatẽ, dicens: In hoc eũ

Ibidem.c. & scripsi vobis, vt cognoscerẽ probationem vestrã, an ad omnia essetis obedientes. Deinde rursus illorũ facit gratiam, dicens, Cui autẽ aliquid donatis: mox facit suam, cũ ait, & ego si quid donaui propter vos. Rursus & suam & illorum, Nam & ego, inquit, si quid donaui propter vos, donaui in facie Christi, aut in gloriã Christi, aut tanquam & hoc iubente Christo: quæ res illis potissimũ persuadebat, vt condonarẽt, propterea quòd iam metuissent nõ condonare causam quæ cederet in Christi gloriã, quæq; illi probaretur. Rursus cõmune malum si minus obediant, exprimit dicẽs, Ne circunueniamur à satana. Recte dixit πλεονεξίαν, hoc est, vsurpationem vltra iustũ. Nõ enim iã sumit sua, sed nostra rapit. Ne vero mihi ita loquaris: solus hic fit præda bestiæ: sed & illud cõsidera, q̃ gregis numerus imminuitur, nũc maxime, dũ potest quod amiserit recuperare. *Neque enim cogitationes illius ignoramus*: Videlicet quòd sub pietatis specie perdit. Nõ enim solum illiciẽdo ad stuprum, verum & diuersa ratione potest exitiũ adferre, puta, immodico pœnitẽtię dolore. Proĩde cũ simul cũ suis & nostros vsurpet, dũ & ad peccandum incitans perdit, & nobis ad pœnitentiã prouocantibus, rapit, an nõ res est vltra ius alieni vsurpatio? Nec eũ illi satis est per peccatũ deiicere, sed idem facit per pœnitentiam, ni aduigilemus: vnde & merito vocat pleonexiã, quoties vincit etiã per nostra. Nã per peccatũ vsurpare, propriũ illius est: non itẽ per pœnitentiã, q̃ hæc nostra sunt arma, nõ illius. Cũ igitur & hinc possit arripere, cõsidera q̃ turpiter vincemur, quomodo vt imbecilles ac miseros deridebit, atq; incursabit, si nostris nos armis aggressurus est. Nam vehementer ridiculũ est, atq; extremi dedecoris, illũ per nostra remedia, procurare vulnera. Eóq; dixit: Non eũ illius cogitationes ignoramus, vafriciẽ eius, dolositatẽ, molitiones, malitiã, sub pietatis imagine factos incursus

Morale. declarans. Hæc igitur nos reputantes, neminẽ despiciamus vnquã, nunquã peccãtes desperemus, aut contrà simus incogitantes, sed affligamus animũ vbi deliquimus, nec simpliciter effundamus verba. Nam ipse noui permultos, qui dicunt quidẽ se lugere peccata, cũ interim nihil præclari faciant: Sed ieiunant

A quidẽ, asperis vestibus induũtur: cęterũ appetẽtiores sunt pecuniarũ q̃ caupones & negociationes exercẽtes, magis vincũtur iracũdia q̃ feræ, magisq; gaudẽt aliorũ accusationibus, quàm alij suis laudibus: Non est hæc pœnitentia. Imago tantũ est & vmbra pœnitentiæ, nõ pœnitẽtia. De his itaq; recte dicetur, Prospicite ne vsurpemur à satana: neq; enim illius cogitationes ignoramus. Alios eũ per peccata, alios per pœnitentiã perdit, rursus alios perdit dũ non sinit illos vllũ ex pœnitẽtia fructũ capere. Etenim dum nõ inuenit, quo pacto recta via perdat, alia ingreditur via, labores quidẽ intẽdens, fructibus autẽ spolians, cisq; persuadẽs, quasi totũ recte peregerint, vt iã reliqua negligãt. Proinde ne nosipsos temere lacerem°, paucis aduersus huiusmodi fœminas disseramus. Siquidẽ hic morbus præcipue fœminarũ est. Bonum

B quidẽ est & hoc quod nũc fit ieiuniũ, humi cubit° ac cinis: verũ ni cætera accesserint, nulla fuerit vtilitas. Demõstrauit de° quomodo remittat peccata. Quid igitur illa relicta via, alterã vobis eligitis? Peccauerãt olim Niniuitæ, eadẽq; fecerũt quæ vos nunc faciti, sed inspiciamus quæ res illis fuerit vsui. Quẽadmodũ enim ægrotãtibus multa adhibẽt medici, verum qui sapit nõ eò spectat, hoc an illud fecerit qui morbo laborat, sed quid profuerit illi: Sic & hic spectãdũ est, quid iuuerit illos barbaros. Adhibuerũt ieiuniũ vulnerib°, & acre ieiuniũ adhibuerũt, humi dormiebãt, sacco vestiebãtur, cinerẽ & fletus adhibebãt, vitæq; mutationẽ. Inspiciamus igitur quid horũ reddiderit illos sanos. Et quomodo, inquies, sciemus? Si ad medicũ accedamus, si ipsum interrogemus. Non eũ celabit nos, quin poti° omnino dicet: Imò ne quis per-

C cõtari opus habeat, perscripsit etiã quid illos à morbo erexerit. Quid igitur est illud? Vidit, inquit, de° q̃ illorũ vnusquisq; sese auertisset à via sua mala, ac pœ- Iona.3.d
nitentiã egit super malis quæ dixerat se facturũ illis. Nõ dixit, vidit ieiuniũ, saccũ & cinerẽ. Non hæc loquor vt tollã ieiuniũ, absit hoc, sed hortor vt vnà cũ ieiunio, quod melius est faciatis, hoc est, vt ab omni malitia abstineamus. Peccauit & Dauid. Videamus igitur, quomodo & hic egerit pœnitentiã. Triduum 2.Re.12.d
desedit in cinere. Quanquã hoc nõ fecit pro peccato, sed pro puero, adhuc affectu in illũ ebri°. Sed peccatũ alia ratione abstersit, videlicet submissione, cordis cõtritione, animi cõpũctione, deniq; cauẽdo ne in eadem relaberetur, pręterea quòd iugiter memor esset sui peccati, quòd grato animo ferebat quicquid incurrebat afflictionis, q̃ parceret his à quibus mole-

D stia afficiebatur, quòd nõ solum nõ vlcisceretur insidiantes, verumetiam hoc facere volẽtes vetuerit. Cũ illũ Semei innumeris probris aspergeret, ac dux qui præsens aderat indignaretur, Sine, inquit, illũ deuo- 2.Re.16.
uere me, quoniã dominus præcepit illi. Habebat eũ b.
cor contritum & humiliatum, quod maxime abstersit illius peccata. Nã hæc est cõfessio, hæc est pœnitentia. At si ieiunãtes elati simus, nõ solũ nihil capimus vtilitatis, verũetiã dãno afficimur. Submitte igitur & tu cor tuũ vt deum tibi concilies. Prope est eũ Ipsa.33.d
dominus his qui contrito sunt corde. Nónne vides vt qui in splẽdidis domib° ab honore submoti sunt, nec inferioris notæ famulis conuiciantibus respondent, sed tolerãt, ob ignominiã, qua sepsit illos peccatũ? Itidẽ fac tu quoq;. Vbi quis te cõuitiis incessit, ne exacerberis, sed ingemisce, non ob iniuriam, sed ob peccatũ quod te cõiicit in ignominiam. Ingemisce cum

sce cũ peccas, nõ quòd es castigandus: nam id quidẽ nihil est, sed quòd offenderis dominum tuum vsque adeo mansuetũ, qui sic te amat, sic inhiat saluti tuę, vt & filiũ tradiderit pro te: propter hæc suspira, idque facito iugiter. Hæc eũ est cõfessio: nõ nũc quidẽ hilaris, postero die tristis, deinde rursus hilaris, sed iugiter in luctu perseuerato, & in affligẽdo temetipsum.

Mat.5.a Beati eũ, inquit, qui lugẽt, hoc est, qui iugiter hoc faciũt. Persiste igitur in hoc luctu, & tibi instãs & cõterens animã tuam, non aliter quàm si quis lugeat legitimum ac minime degenerẽ filium amissum. Scindi-

Ibid.2.c te, inquit, corda vestra, & nõ vestimẽta vestra. Quod autẽ confractũ est, nequaquã sarcietur: quod contritum, nequaquam resurget. Eapropter alter ait, Scin-

Psa. 50.d dite: alter dicit, Cor contritũ & humiliatũ deus non despiciet. Et si fueris sapiẽs, & si diues, & si potẽs: dilacera cor, ne sinas illud sublimes tollere spiritus, neque inflari. Quod enim discerptũ est, nõ inflatur: & si quid esset quod extolleret, cõuulsio nõ sustinet inflationẽ. Ita tu quoq; sis animo demisso, cogitãs q̃ pu-

Luc.18.c blicanus ille vnicoverbo iustificatus est, quãquã non erat illa animi modestia, sed vera confessio. Quòd si hæc tantũ valet, quãto magis animi submissio? Ignosce peccata iis qui in te peccauerũt. Nã & hęc res re-

3.Re.21.g mittit peccata. De priore quidẽ ait: Videbã q̃ incederet tristis, & sanaui vias eius. Hoc autem, in Achab

Luc.6.f placauit irã dei: de altero vero legitur, Remittite, & remittetur vobis. Est alia via remedium hoc adferẽs

Esa. 43.d nobis, videlicet detestatio peccatorũ: Dic tu peccata tua prior, vt iustificeris. Iã & hoc diluit peccata, si in reb° aduersis agas gratias, sed omniũ pręcipua est eleemosyna. Numera nũc remedia quæ medẽtur tuis vulnerib°, omniãq; semper appone, humilitatẽ, cõfessionẽ, obliuionẽ acceptarũ iniuriarũ, in aduersis gratiarũ actionẽ, egentibus & pecunia & officio subueniendi studiũ, assiduam precationem. Hoc modo

Luc. 18.a vidua crudelẽ & immitem iudicem propitium reddidit. Quòd si illa sibi cõciliauit iniquũ, multo magis tu conciliabis mansuetum. Est & alia præter has via,

Esa.1.c vt adsis his qui iniuria afficiũtur. Iudicate, inquit, orphano, & iustificate causã viduę: & venite huc, & disputem°. Et si fuerint peccata vestra vt phœniceũ, vt niuẽ dealbabo. Quid igitur erit nobis excusationis, si cũ tot habeamus vias in cœlum ducentes, tótq; pharmaca quæ nostris medentur vulneribus, etiã post lauacrũ in hisdem perseueremus? Ergo ne persistamus, sed qui nondũ lapsi sunt, in sua permaneant pulchritudine, aut potius magis ac magis excolant illam. Nã etsi nulla reperias delicta, tamẽ hæc benefacta augẽt

D animi pulchritudinẽ. Nos vero qui ĩ multis deliquimus, his quę cõmemorauimus, vtamur ad correctionẽ, vt ad tribunal Christi multa cũ fiducia sistamur, quam nobis omnibus contingat assequi, per gratiam & bonitatem domini nostri Iesu Christi, cui cum patre & spiritu sancto gloria, imperium, honor, nunc & semper, & in secula seculorum, Amen.

Homilia V.

Vm autem venissem Troadem in euangelium Christi, & ostium mihi apertum esset in domino, nõ habui requiem spiritu meo, eo quòd non reperissem Titum fratrem meum. Hic sermo videtur quidẽ Paulo indignus, siquidem ob fratris absentiam tantam deseruit salutem, quin & tenor orationis videtur inabsõlutus. Quid igitur vultis? vt ostendamus quòd nihil se dixerit indignum, an vt doceamus quadrare

A sermonis tenorẽ? Mihi placet vt posterius hoc prius demonstremus. Nam hoc pacto fiet vt & illud alterũ nobis facilius reddatur ac manifestius. Quomodo igitur hæc cohærẽt cum superioribus? Recordemur illorum quæ præcesserunt, & quomodo quadrent, intelligemus. Quænam igitur erãt quę dixerat initio? Nolo, inquit, vos ignorare de afflictione quæ nobis Supr.1.b
accidit in Asia, quoniam supra modũ grauati sumus vltra vires. Cúmq; declarasset quomodo fuisset liberat°, & quæ in medio sunt interiecisset, necessario redit ad hoc, vt doceat quomodo & aliter afflictus fuisset. Quomodo igitur & quo pacto? ob id q̃ nõ repererit Titum. Graue siquidem per se est ac dignum ob quod quis vitã abiiciat, vel tentationes sustineat. Cæterũ si absit consolator, qui possit onus vnà ferre, grauior fit tẽpestas. Porrò Titus hic ipse erat, quẽ in

B progressu epistolę dicit à Corinthiis ad se missum, & Infra.7.
de quo multas magnásq; laudes deprædicat, quẽ eũ & 8.
dẽ ait se ab se ad illos dimisisse. Proinde volẽs ostẽdere, q̃ hac quoque in parte propter ipsos fuisset afflictus, hęc locut° est. Ex his igitur liquet hũc sermonẽ cũ superioribus cohærere. Iã q̃ nihil hic Paulo sit indignũ, conabor demonstrare. Non enim dicit, q̃ Titi absentia obstiterit saluti eorũ qui fuerãt ad euãgelicam accessuri fidẽ, neque quòd hanc ob causam neglexerit eos qui crediderant, sed quòd nõ habuerit requiem, hoc est quòd afflictus sit, discruciat° sit, ob fratris absentiam: declarans quanti momenti sit abesse fratrem, eáq; gratia discesserit illinc. Sed quid est quod ait: *Cum venissem Troadem ad euãgeliũ?* Nõ simpliciter dicit, adueni, sed, vt prædicarem euangeliũ. *Attamẽ etiam cũ ob id venissem, ac reperissem ingens negotiũ,*

C *quòd ostiũ mihi magnum apertũ esset in domino, nõ habui*, inquit, *requiem.* Haud tamẽ ea res interrupit quod agebatur. Quomodo igitur dicit, dicto illis vale discessi, hoc est, nõ ibi moratus sum diutius, angustia loci laborans, ac mœrore discruciatus. Fortassis autẽ & interruptum est opus illo absente. Verũ hæc quoq; res nõ mediocriter consolatur illos. Etenim si illic cum esset apertum ostiũ, & in hoc venisset, illico discessit, q̃ fratrem non reperisset, multo magis, inquit, oportet vos ignoscere negociorũ necessitatib°, quib° vbique agimur ac circũagimur, neq; sinimur, ita vt volumus, neq; discedere, neq; cõmorari diutius cũ quibus vellemus. Eapropter subiicit iterum, quẽadmodum superius spiritui, ita hic deo asscribens absentiã suam: *Gratia autem*, inquit, *deo, qui semper triumphat nos in Christo, & odorem notitiæ suæ manifestat per nos in omni loco.*

D Ne videretur hæc veluti lamẽtãs deplorare, gratias agit deo. Quod autẽ dicit sic habet, Vbiq; afflictio, vbiq; angustia. Veni in Asiam, grauatus sum, grauat° sum vltra vires. Veni Troadẽ, nõ inueni fratrẽ, nõ veni ad vos. Et hoc quoq; non exiguũ dolorem attulit animo meo, sed admodum grauem. Tum illud, q̃ cũ apud vos multi peccassent, nõ viderim vos. Nã parcens, inquit, vobis, nõ iterũ veni Corinthum. Itaque Supr.1.d
ne videretur hæc dicẽs cõploratione vti, subdit, Nõ solum non dolemus in his afflictionibus, verumetiã gaudemus, quódq; maius est, nõ tantum spe futurorum præmiorum, verũetiam horum gratia quæ nũc contingunt, propterea quòd hic quoque per has afflictiones clari reddimur & illustres. Itaq; tantũ abest vt lugeamus, ac lamẽtemur, vt quod agitur appellemus triũphũ, & ornemur his quæ nobis accidũt, vnde & dicit: *Deo gratia, qui semper nos triumphat*: hoc est

qui

qui nos omnibus facit cõspicuos & claros. Nã quod aliis videtur esse ignominiæ, nimirũ vndiq; eiici, hoc nobis videtur sũmi honoris. Eóq; non dixit, Qui nos facit notos, sed, qui triũphat: significans q̃ eiusmodi persecutiones vbiq; terrarũ assidua trophęa erigerẽt aduersus diabolum. Mox dum cõmemorato eo qui triũphat, addit etiam triumphi causam & argumentum, hinc quoq; excitat auditoris animũ. Non enim solum, inquit, triumphamur à deo, sed triumphamur in Christo: hoc est, propter Christum, & ob euãgelij prædicationẽ. Posteaquã enim agendus est triũph⁹, omnino necesse est, & nos quoq; qui trophæum gestamus, esse cõspicuos: quoniã ipsum Christũ baiulamus, ob id nobiles sumus & illustres. *Et odorem notitiæ suæ manifestauit per nos in omni loco.* Superius dixit, qui semper triũphat: hic dicit, in omni loco, demõstrans & locũ & tẽpus omne plenũ esse certaminibus apostolicis. Rursus & aliã adhibuit metaphorã, ab odoris fragrantia sumptã. Sicut enim qui portãt vnguenta, sic omnibus, inquit, sumus manifesti, dei notitiã appellans vnguentũ preciosum. Nec dixit notitiã, sed, odorem notitiæ. Talis siquidem est præsens dei notitia, nõ admodũ euidẽs nec exerta. Vnde & in prio-
1.Co. 13.d re dicebat epistola, Videmus nunc per speculũ in ænigmate: hic idẽ dicit, odorẽ. Qui vero psensit odorem, scit quidẽ vnguentũ alicubi positũ esse: cæterũ cuiusmodi naturę sit, non itẽ nouit, nisi prius ipsum videre contingat. Sic & nos, deum quidem esse scimus, at quid sit secundũ substantiã nondum scimus. Proinde sumus tanquã regale suffumigatorium siue thuribulũ, quocunq; accesserimus cœlesti fragrãtes vnguẽto, ac ipirituali suaueolẽtia. Hæc autẽ dixit, simul prædicationis vim ostẽdens, q̃ à quibus per insidias appetuntur Apostoli, per hos relucent magis, dum persequẽtes efficiũt, vt totus etiã terrarũ orbis ipsos nouerit, ac illorũ trophæa boníque odoris fragrantiã, simul cõsolãs illos super afflictionibus ac tẽtationibus vt omnia forti perferant animo, siquidem & ante tẽpus reponẽdæ mercedis, ineffabilis gloriæ fructum capiunt. *Quoniam Christi bonus odor sumus deo, in his qui salui fiunt, & in his qui pereũt.* Etenim siue quis saluus fiat, inquit, siue pereat, ipsum euãgeliũ manet ꝓpriam obtinẽs virtutẽ, non aliter quàm lumen, etiã si caliginẽ offundat infirmis oculis, lumen est etiã tum cum obtenebrat. Et mel quanuis amarum sit ægrotantibus, natura tamẽ dulce est: Sic & euangeliũ boni odoris est, etiãsi qui pereunt increduli. Nec eñ euãgelium facit, vt illi pereant, sed illorũ amentia. Quin hac potius ratione patefit illius fragrãtia, si corrupti & improbi pereunt, vt nõ tantum è salute bonorum, verumetiam ex malorũ interitu declaretur illius virtus: quandoquidẽ & Sol cũ vehementer lucidus est, hoc ipso maxime ferit infirmorũ oculos. Atque ipse
Luc.2.c seruator in ruinã, & resurrectionẽ multorum positus est: attamẽ manet id quod est, seruator, etiamsi corruant innumerabiles: & illius aduẽtus grauiorẽ dãnationẽ attulit incredulis, nihilo secius tamen perseuerat esse salutaris. Hãc ob causã & Apostolus dicit, *Deo bonus odor sumus*: Hoc est, etiãsi pereant aliqui, nos tamen perseueramus hoc esse quod sumus. Neque simpliciter dixit, bonus odor: sed addit, deo. Quod si deo sumus bonus odor, isq; hęc suo suffragio cõprobat, quis deinde contradicturus est? Ac bonus odor Christi mihi duplicẽ videt recipere interpretationẽ, aut eñ hoc dicit q̃ Apostoli seipsos immolarẽt mo-

A riẽtes, aut q̃ Christi immolatio bonus sit odor:]quasi dicat aliquis, huius victimæ bon⁹ est odor, hic suffitus. Aut hoc igitur significat boni odoris vocabulũ, aut quod pri⁹ dixi, quoniã quotidie immolãtur propter Christũ. Vides quò euexerit tẽtationes, dum eas triũphum appellat [bonúmq; odorẽ] ac victimã, quæ deo offertur. Deinde quoniã dixit, Bonus odor sum⁹ etiam in his qui pereunt, ne putares & illos deo acceptabiles esse, subiunxit: *His quidem odor mortis in mortem, illis vero odor vitæ in vitam.* Quòd hũc bonũ odorẽ alteri quidẽ admittũt vt salui fiãt, alteri sic vt pereãt. Itaq; siue quis pereat, ipse sibi causa est, quãdoquidẽ & sues dicũtur vnguẽto præfocari, & lumen quẽadmodũ antè dixi, infirmis caliginem offundere. Talis est & bonorũ natura, nõ solum sua corrigit, verũetiã contraria perdit, atque hic potissimum ostenditur il-
B lorum vis. Nam & ignis nõ modo cum illuminat tãtum, neq; cum aurũ repurgat, verumetiam cum carbones absumit, maxime suam vim exerit, atque hac parte perspicuum fit, quòd sit iguis. Similiter autem & Christus hoc quoque argumento declarabit maiestatem suam, cum absumpserit Antichristum spiritu oris sui, & aboleuerit splendore aduẽtus sui. *Et ad hæc quis idoneus?* Quoniã magnifica quædã fuerat elocutus, victima sumus Christi, & bonus odor, & triũphamur vbiq;: rursus rẽperat ea, cũcta ad deũ authorem referẽs, ita loquẽs: & ad hęc quis idoneus? Totũ, inquit, Christi est, nõ nostrum. Vides vt huius sermo contrarius est sermoni pseudapostolorum? Siquidẽ illi gloriantur, quasi ex sese aliquid attulerint ad euãgelium: hic vero hoc nomine ait se gloriari, q̃ existimet illic nihil esse ipsius. Nam gloria, inquit, nostra
C hæc est, te stimoniũ cõscientiæ, quod nõ in sapientia carnali, sed in gratia dei conuersati sumus in mũdo, & vbi illi lucrũ existimabãt esse gloriari de sapiẽtia, externã loquor, hic existimauit exitiũ. Eóq; & hic dicit, Et ad hæc quis idoneus? Quòd si nõ sum⁹ idonei, gratiæ est quod geritur. *Non enim sumus sicut cæteri cauponãtes verbum dei.* Nã etiãsi magnifica loquamur, nullum tamẽ nostrũ diximus esse benefactũ, sed omnia Christi. Neq; eñ imitabimur eos, qui se falso vocãt apostolos, dicentes pleraq; ipsorũ esse. Nam hoc est est cauponari, vbi quis adulterat vinũ, vbi quis pecunia vẽdit, quod gratis donari oportuit: quãdoquidẽ hic mihi videt illos taxare de quęstu, & quod dicebã, rursus subindicare, q̃ sua miscerẽt diuinis. Quod reprehendẽs & Esaias dicebat, Caupones tui miscent
Esa.1.f vinum aqua. Quanquã enim hoc de vino dictũ est,
D haud tamẽ aberrarit, si quis ad doctrinã trãsferat. At nos, inquit, nõ eodẽ modo rem gerimus, sed quę nobis credita sunt, ea exhibemus, merũ & indilutũ propinantes verbum. Ideoq; subiunxit: *Sed tanquam ex synceritate, tanquã ex deo, in conspectu dei, in Christo loquimur.* Nõ seducẽtes vos ita prædicamus, veluti gratificantes nobis, aut velut ex nobis ipsis aliquid inferentes aut admiscẽtes, sed tãquã ex deo: hoc est, non loquimur q̃ aliquid domi nostræ natum vobis largimur, sed q̃ deus omnia donauit. Hoc enim est ex deo, de nullo gloriari, quasi propriũ habeam⁹, sed omnia illi trãscribere: in Christo loquimur, nihil nostræ sapiẽtiæ, sed ab illo proficiẽtes robori nitentes. At non idẽ faciunt isti, qui se iactãt, sed perinde rem gerunt, quasi ex se quippiã intulerint. Vnde & alibi taxat eos
1.Cor.4.b dicẽs: Quid enim habes quod nõ accepisti: Quod si etiã accepisti, quid gloriaris quasi nõ acceperis? Hęc summa

summa virtus est, omnia deo accepta referre, nihil nostrũ ducere, nihil ad humanã gloriã facere, sed ad dei placita: propterea q̃ is est, qui rationẽ exacturus est. Nũc vero ordo inuersus est, cũ qui pro tribunali sedet, & causas excutit, nõ admodũ metuimus: eos ve-
Mora- rò qui nobiscũ stãt, simúlq; iudicãtur, timem⁹. Vnde
le. igitur hic morbus, vnde in nostras animas inuasit? Ex eo q̃ non assidue versamus animo quæ illic sunt, sed rebus præsentib⁹ affixi sumus. Hinc venit q̃ in prauas actiones facile prolabimur, & si quid boni facimus, ad ostentationẽ facimus. Hinc itaq; nobis venit detrimentum. Proinde videt quis impudicis oculis aliquã frequẽter, sicvt nec illa quę aspicitur sentiat, nec hi qui cũ ipso ambulãt, at nõ etiã fefellit oculũ illum qui somnũ nescit. Siquidẽ ille etiã priusquã peccatũ cõmittitur, iã vidit animã impudicã, atq; internã insaniã, vidit cogitationes velut in tẽpestate vltrò citróq; fluctuãtes. Neq; eñ opus habet testibus & argumentis qui nouit omnia. Itaq; ne respicias ad cõseruos. Nã etiãsi laudet homo, nulla hinc vtilitas, si deus nõ approbet. Rursum quãuis dãnet homo, nullum detrimẽtũ, si nõ cõdẽnet deus. Ergo ne isto modo prouoces iudicẽ, cõseruorũ quidẽ multã habens rationẽ, ipso vero indignãte nec metuẽs nec tremẽs. Negligamus igitur laudẽ ab hominibus venientem. Quousq; viles & humilium rerum admiratores, quousq; deo nos ad cœlũ erigẽte ipsi studemus humi re-
Gen.37.d pere? Fratres Iosephi si dei timorẽ præ oculis habuissent, vt habere par erat, haudquaquã fratrẽ in solitudine nacti occidissent. Rursus Cain si iudicium illud metuisset, quẽadmodũ metuisse oportuit, nequaquã
Ibidẽ.4.b dixisset, Veni, egrediamur in cãpũ. Quid enim ô miser & infœlix separas illũ ab eo, qui ipsum genuit, & in solitudinẽ abducis? An deus in deserto non intuet̃ facinus? An ex his quæ patri tuo acciderũt, nondum edoctus es, q̃ deus omnia nouit? omnibus adest quæ patrãtur? Et quãobrẽ nõ hoc ad illũ dixit deus inficiãtẽ, me celas, qui vbique sum præsens, qui occulta noui? Quoniã nõdũ ille hęc sublimioris philosophię
Ibidem. recte capere poterat. Sed quid dixit? Vox sanguinis fratris tui clamat ad me: nõ q̃ sanguis habeat vocem, sed quẽadmodũ nos de reb⁹ manifestis ac dilucidis loqui solem⁹, res ipsa clamat. Quapropter sanè oportet dei iudiciũ prę oculis habere, mox mala extincta fuerit oĩa. Sic & in precationib⁹ possumus esse vigilãtes, si cõsideremus cui loquamur, si reputem⁹ nos sacrificiũ offerre, ac machærã tenere manibus, necnõ ignẽ & ligna, si cogitatione cœli portas aperiam⁹, si illò trãsferamur, & arrepto gladio spiritus infigamus illũ in iugulum hostiæ, & mactemus illam sobrietate, atq; infundamus illi lachrymas: hic enim & huius sacrificij sanguis, huiusmodi illa ara rubescit mactatione. Ne cõmittas igitur, vt hoc tẽpore quicquã humanarum cogitationũ occupet animum tuum: cõsidẽ-
Gen.22.a rato quòd & Abrahã cum hostiã adferret, non vxorem, nõ seruũ, nõ aliũ quenquã passus est adesse: itaque nec tu sinas seruilium ac illiberalium affectuum quicquã adesse tibi, sed solus ascende in montẽ, quò ascẽdit ille, quò fas non est quenquã alium ascendere. Quòd si quæ taliũ cogitationum conetur tecum ascẽdere, imperato illis cũ authoritate ac dicito, Sedete hic, ego vero & puer adorato domino, reuertemur: & asina & pueris deorsum relictis, aut si quid aliud brutũ est, ac mentis indigũ, si quid est rationale assumito atq; ascẽdito, quẽadmodum ille assumpsit

A Isaac, arámq; quẽadmodum ille ædifica, tanquã nihil habẽs humanũ, sed velut à natura factus alienus, Siquidẽ ille nisi vltra naturam exisset, nequaquam filiũ immolasset. Ne qua res tũ tibi obstrepat, sed fias cœlis excelsior, suspira amarè, immola cõfẽssionem. Dic tu, inquit, peccata tua prior, vt iustificeris: offer Esa. 43.d cõtritionẽ cordis: hæ victimæ non in cinerẽ abeũt, neque in fumũ dissoluuntur, neque lignis egent aut igne, sed sola mẽte cõpuncta: hæc ligna, hic ignis incendẽs illa & nõ exurẽs. Etenim qui cũ feruore deprecatur, inflãmatur & nõ exuritur, sed velut aurum igni probatũ fit splẽdidior. Cũ his vero & illud obserua, ne quid inter precãdũ loquaris quod exasperet dominũ tuum, neq; illũ aduersus hostes interpelles. Nã si ꝓbro datur habere hostes, orare aduersus illos cogita quãtũ sit malũ. Etenim cum oporteat te
B rationẽ reddere quãobrẽ hostes habeas, tũ illos etiã accusas? Et quam assequeris veniã, non solum hostes habẽs, verumetiã male de illis loquens, idq; eo tempore cũ tibi opus est multa misericordia? quãdoquidẽ accessisti pro tuis peccatis deprecatur⁹. Proinde ne memineris alienorũ, ne tuorũ memoriã refrices. Nã si dixeris, percute inimicũ, obturasti tibi os, nec amplius linguę dedisti loquẽdi fiduciã. Primum quidem quòd ipso statim deprecationis exordio ad irã prouocasti iudicẽ, deinde quòd ea petis quæ pugnãt cũ orãdi formula. Nam si deum adis pro peccatorũ remissione, qua fronte de vindicta loqueris? Contrà igitur oportuit facere. orãdũ erat pro illis, vt deũ & pro nobis ipsis imploremus. Nunc iudicis sententiã anteuertisti tua, dũ postulas vt peccãtes puniat, quæ res tibi omnẽ adimit veniã. Quòd si pro illis oraue-
C ris, ac pro te nihil dixeris, perfectionẽ omnẽ præstiteris. Cõsidera quot sint in lege sacrificia. Est sacrificiũ remissionis, sacrificiũ cõfẽssionis, sacrificiũ salutaris, sacrificiũ purificatiõis, aliáq; innumera, cũ nullum sit aduersus inimicos, sed vnũquodq; pro peccatis propriis, aut etiã pro fœliciter gestis. An aliũ adis deũ? Illũ adis, qui iussit nos pro inimicis nostris ora- Mat.5.g
re. quomodo igitur occlamas illi, quomodo implo- & Luc.
ras deũ, vt propriã soluat legẽ? Nõ est istud supplicis 6.b
personã agere. Nemo supplicat vt alius perdatur, sed vt ipse seruetur. Cur igitur supplicis personã induis, cum verba habeas accusatoris? Cum pro nobis quidem oramus, scabimus caput, oscitamus, inque mille cogitatiões delabimur, at cũ aduersus hostes oram⁹, vigilantes id facimus. Quoniã itaq; nouit diabolus, q̃ contra nosipsos gladium vibramus, nõ retrahit, nõ
D auocat huc & illuc, quò grauius nos perdat. Sed dixerit aliquis, iniuria sũ affectus & affligor. Quin igit̃ aduersus diabolũ interpellas deum, qui omniũ maxime nos lædit: qd̃ etiã iuberis dicere, Libera nos ab Mat.6.b
illo malo. Ille est hostis irreconciliabilis. Cęterũ homo quicquid facit, amicus est & frater. Illi igit̃ irascamur omnes, aduersus illũ imploremus deũ dicentes, Cõtere satanã sub pedibus nostris. nã hic etiã inimicos nobis parit. Quòd si precaris aduersus inimicos, precationẽ quã ille optat, precaris. Ergo si cõtra hostes oramus, aduersus hũc orem⁹. Cur igit̃ omisso eo quivere est inimicus, mordes tua mẽbra, hac in parte feris ĩmanior? Sed cõtumelia, ĩquis, me affecit, & rebus meis me spoliauit. Sed vter est lugẽdus, ís ne qui affect⁹ est iniuria, an qui fecit ĩiuriã? Nã qui pecunias lucrifecit, à dei beneuolentia semet excussit, plúsque perdidit q̃ accepit. Proinde ille est qui læsus est. An non

nõ igitur orandũ est, vt deus illis fiat propitius? Cõsi-
Dani. 1. et seq. dera q̃ multa passi sint illi tres pueri, qui nihil admi-
serãt sceleris, exulabãt à patria libertate, adducti sunt
captiui, facti sunt serui, & in alienã ac barbarã auecti
regionẽ, & iam occidendi erant ob somnium, ídque
temere, & sine causa. Quid igitur cum essent ingressi
cũ Daniele, quid precati sunt, quid dixerũt? Prosterne
Nabuchodonosor, dilacera illius diadema, deiice
illũ à throno? Nihil huiusmodi. Sed postulabãt mise-
ricordias à deo, similiter & cum essent in camino. At
nõ itẽ vos, sed cũ multa leuiora patiamini q̃ illi, fre-
quenter etiã iuste meritóq;, non desinitis innumera
imprecari mala: hic dicit, deiice inimicũ, quẽadmo-
dum demersisti currum Pharaonis: alius dicit, percu-
te carnem illius. Rursus alius dicit, vindictam trans-
fer in liberos. An nõ agnoscitis hæc verba? vnde igi-
tur nobis hic risus? Vides q̃ sint deridicula, cum ab
his dicãtur qui cõmoti nõ sunt. Quin & omne pec-
catum tunc demũ apparet quàm sit fœdum, cum illi
detraxeris affectionẽ eius qui facinus cõmisit. Et si
irato reuoces in memoriã verba quæ dixit cõmot°,
abdet se ac deridebit seipsũ, cupiétq; vel innumera
mala fuisse passum potius q̃ ea verba esse ipsius. Et si
impudicũ post coitum reduxeris ad mulierem quam
stuprauit, etiã hic illã auersabitur vt abominandam.
Sic & vos qui vacatis talibus affectibus, ridetis nunc:
ridicula sunt enim hæc & anicularum verba, ebriorũ
ac muliebris pusillanimitatis. Quin & Ioseph vẽdit°,
& in seruitutẽ deductus, cum etiam carcerem inco-
luisset, ne sic quidem emisit verbum amarũ aduersus
eos qui fuerant dolorũ authores, sed quid dicit? Fur-
Gen. 40. c. tim sublatus sum è terra Hebræorũ: nec addit à quo
fuerat sublatus, propterea q̃ puderet ipsum fraterno-
rum malorũ, magis quàm ipsos qui fecerant ea. Ad
hũc modũ decet & vos affectos esse, vt magis dolea-
tis pro his qui vos infectantur, q̃ ipsi dolent pro se.
Noxa siquidẽ ad illos peruenit. Proinde quẽadmo-
dum qui calcitrant aduersus clauos, & interim elato
sunt animo, ob insaniã misericordia digni sunt ac la-
mẽtis: sic qui lædũt eos à quibus nihil passi sunt ma-
li, nõ imprecationibus, sed multis cõplorationibus ac
lamẽtis digni sunt, vt qui suas ipsorũ vulnerant ani-
mas. Nihil enim detestabilius animo alium deuouẽ-
te, neque quicquã impurius lingua talia exhalante.
Homo es, ne virus aspidũ euomas. Homo es, ne ver-
taris in ferã. Ideo tibi datum est os, non vt mordeas,
sed vt medearis aliorũ vulneribus: Memineris quid
tibi præceperim, inquit deus, videlicet vt condones
atque ignoscas. At tu me imploras vti tibi consortẽ
me prębeam ad subuertẽda precepta mea. Comedis
fratrẽ, ac furentiũ ritu cruẽtas linguã ac dentes mẽ-
brorum tuorum sanguine. Vt putas diabõlũ ridere,
cũ talia audit vota? quomodo putas deum irritari &
auerti, cũ talia postulas? Qua re nihil fieri potest sce-
leratius. Nam si fas non est adire mysteria eum qui
habet inimicum, an non à cancellis arcendus est, qui
non solum habet, verumetiam aduersus illum fundit
preces? Hæc itaque cogitantes, & huius sacrificij ma-
teriam esse sciẽtes, quòd pro inimicis immolatus est
dominus, neque nos quenquam habeamus inimicũ,
& si quem habuerimus, pro illo oremus, vt & nos
peccatorum nostrorum veniam consequamur, & cũ
fiducia stemus ad tribunal Christi, cui gloria & im-
perium in secula seculorum, Amen.

Homilia VI.

A *Ncipimus iterũ nosipsos cõmendare? aut num egemus Cap. III.*
vt quidã cõmendatitiis epistolis ad vos, aut ex vobis
cõmendatitiis? Quod ab aliis futurũ erat vt ob-
iceretur, videlicet q̃ seipsum efferret, id occupãs ip-
se commemorat, licet & superius tãta correctione sit
vsus, cum diceret, Ad hæc quis idoneus? & ex synce- Sup. 2. d
ritate loquimur: haud tamẽ illis cõtentus est. Siquid-
em hic Pauli mos est, vt semper sibi videatur magni
quippiam de se loqui, eóq; procul ab hoc vitio sese
submouet, ex abundanti summa cautione id vitãs. At
tu mihi hinc considera eximiam Apostoli sapientiã.
Rem enim quæ videtur esse tristis, afflictionẽ dico,
vsqueadeo extulit, adeóq; demõstrauit esse splendi-
dam & illustrem, vt ex his quæ dixit, hæc illi extite-
rit obiectio. Facit autẽ idẽ sub finem epistolæ. Post-
quam emẽ recẽsuisset innumerabilia discrimina, con-
tumelias, angustias, necessitates, & quæcũq; sunt hu-
B ius generis, subiũxit dicẽs: Non nosipsos cõmenda- Infr. 5. b
mus, sed vobis occasionem dantes gloriãdi. Ac rur-
sus idẽ illic ponit acriter, cúmq; maiore delinitione.
Nam hic quidẽ charitatis verba sunt: Aut num ege-
mus vt quidam commendatitiis epistolis: illic vero
verba etiam spiritu quodam plena sunt. Necessario
simul & vtiliter tum spiritu tum iracũdia plena sunt.
Non enim, inquit, nosipsos iterum commendamus,
sed occasionem dãtes vobis gloriãdi. Ac rursus, Pu-
tatis q̃ nos vobis excusamus: quod in conspectu dei, Infr. 12. f
in Christo loquimur. Metuo nanque ne cum venero,
non quales volo reperiam vos, & ego reperiar vobis
qualem nõ vultis. Etenim ne videretur in assentatio-
nis venire suspicionem, quasi venans ab illis honorẽ,
hæc dicit, Metuo ne cum venero, nõ quales volo re-
C periã vos, & reperiar vobis qualẽ nõ vultis. Sed hæc
quidẽ post multas incusationes, in initio vero nõ itẽ,
sed mitius loquitur. Sed agè, inquies, quid est quod
dixit? De tẽtationib° ac periculis locutus est, quódq;
vbiq; velut in pompa circunfertur à deo in Christo,
quódq; tot° terrarũ orbis nouit hos triũphos. Quo-
niã igitur magnifica de se locutus est, obiicit sibiipsi
dicẽs, Incipimus iterũ nosipsos cõmendare? Sermo-
nis huius sensus hic est: Fortassis quispiã nobis cõtra-
dicturus est, Quid istuc Paule? hæc de teipso dicis, ac
teipsum laudibus vehis? Hãc itaq; suspicionẽ diluẽs,
ait, Nõ hoc volumus, nimirũ vt nosmetipsos ostente-
mus, ac nosipsos efferamus: sed adeo nõ egemus cõ-
mendatitiis epistolis ad vos, vt vos epistolæ loco ha-
beamus. *Nam epistola nostra*, inquit, *vos estis*. Si sit opus
nos apud alios cõmendari, vos vtiq; produceremus
D in mediũ epistolę vice. Quod idem dixerat in priore
epistola, Signaculũ emẽ epistolæ meæ, vos estis. Verũ 1. Cor. 9. a
non eundẽ ad modũ hic loquitur, sed cũ ironia qua-
dam; quò sermo feriat acrius. Aut num opus habem°
commendatitiis epistolis? Tectè notãs pseudaposto-
los, adiecit, vt quidam apud vos. Aut ex vobis episto
lis cõmendatitiis ad alios? Mox quoniã hoc dictum
erat grauius, lenit his quæ sequũtur, dicẽs: *Epistola no-*
stra vos estis, inscripta in cordibus nostris, quæ cognoscitur ab
omnibus, dum manifestatis quòd estis epistola Christi. Hic nõ
solũ illis testimoniũ perhibet, quòd charitatem ha-
beant, verũetiam quòd multa recte gesserint, si quidẽ
idonei sunt qui per suam virtutẽ cunctis hominibus
demonstrent magistri dignitatẽ. Nam hoc est quod
ait, Epistola nostra vos estis. Quicquid illud est quod
fecissent epistolæ nos cõmẽdãtes, nobisq; reuerẽtiã
cõciliantes: hoc vobis facitis, dũ & vident vos, & de
vobis

vobis audiũt omnes, propterea q̃ discipulorum vir-
tus præceptorẽ ornare solet, & cõmendare, plusquã
vlla possit epistola. Inscripta in cordibus nostris, hoc
est, quã omnes norũt, adeo vos vbiq; circũferimus,
& in animo habemus: quasi dixisset, cõmẽdatio no-
stri apud alios vos estis. gestam° emẽ vos in corde as-
sidue, & apud oẽs vestra benefacta celebram°. Pro-
inde tantũ abest, vt quò simus apud alios cõmẽdati,
egeamus cõmẽdatitiis epistolis vestris, vt ne in hoc
quidẽ apud vos egeamus cõmendatione, quòd ma-
gnopere vos diligã. Quid enim opus est literis apud
eos, qui te probe norũt? Vos autẽ in hoc pectore no-
stro estis. Nec simpliciter dixit, estis, sed addit, inscri-
pti: hoc est, ne excidere quidẽ potestis. Siquidẽ vt ex
literis qui eas legũt, ita ex corde nostro, qui hoc no-
uerũt, sciũt omnes charitatẽ nostrã quã habemus er-
ga vos. Itaq; si in hoc adhibẽtur literæ: vt ex his cõ-
stet hũc aut illũ mihi esse amicũ, vtq; cõmẽdatus cu-
ræ sit, sufficit nostra charitas ad totũ hoc efficiẽdum.
siue enim venerimus ad vos, nõ opus habemus aliis
per quos cõmẽdemur, cũ amicitia nostra iã hoc offi-
cij anticiparit: siue ad alios eamus, nõ egemus iterum
literis, cũ harũ vice nobis eadẽ rursum sufficiat cha-
ritas, quãdo circunferimus epistolã in cordibus no-
stris. Post hæc amplius illos attollẽs, etiã Christi vo-
cat epistolã, dicens: *Dum* manifestamini quòd estis epistola*
Christi. Hæc locutus iam argumẽtum & initium inde
sumit submouẽdi legis ritus. Quanquã & alioqui suã
hic dicit esse epistolã. Superius enim nominat eos,
tanquam ab illis commendatus esset, eóq; suam illos
vocat epistolam: hic eosdẽ appellat epistolã Christi,
tanquã qui legẽ dei habeant descriptã in cordibus,
propterea q̃ quæ deus voluit esse nota cũ omnibus
tũ vobis, ea descripta sũt in cordib° vestris. Nos por-
rò præparauimus vos ad excipiẽdas literas. Quẽad-
Exo. 36. modũ Moses lapides ac tabulas celte adornauit, Sic
nos apparauim° animos vestros: eóq; dicit, *Ministra-*
ta à nobis. quanquã in hoc pares erant. Siquidem illæ
à deo descriptæ sunt, & hæ literæ à spiritu dei. Vbi
igitur differẽtia? *Inscripta non atramento, sed gratia à spiri-*
tu dei viuentis, non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis car-
nalibus. Quãtũ autẽ interest inter spiritũ & atramẽtũ,
itẽ inter lapideã tabulam & carneã: tantũ est discri-
minis inter hæc & illa: igitur & qui hæc administra-
runt, differũt ab eo qui illa ministrauit. Quoniam igi-
tur hoc magnifice dixit, mox corripit seipsum dicẽs,
Fiduciam autẽ hanc habemus per Christũ, apud deum. Rursum
totum deo adscribit: nam horũ, inquit, nobis author
est Christus: *Non quòd idonei simus à nobisipsis aliquid co-*
D *gitare quasi ex nobisipsis.* Vide rursus & alterã correctio-
nem, siquidẽ hac virtute insigni præditus fuit Paulus,
videlicet modestia. Ideoq; si quid magnifice dixerit
de sese, omne studiũ ac celeritatẽ adhibet ad omnib°
modis mitigãdũ quod dixit. Quod hic quoq; facit
dicẽs, *Non quòd idonei simus à nobisipsis quicquam cogitare,*
quasi ex nobisipsis. Hoc est, non ita dicebã, fiduciã ha-
bemus, vt id partim sit nostrũ, partim sit dei, sed totũ
illi attribuo, acceptũq; fero. *Nam sufficientia nostra ex*
deo est, qui etiam nos idoneos fecit ministros noui testamenti.
Quid est ἱκανωσεν? fecit vt hoc præstare possim°, eiq;
muneri gerẽdo efficeremur accõmodi. Neque vero
hoc exiguũ est, eiusmodi tabulas & epistolas per or-
bẽ terrarũ deferre, priorib° illis multo maiores, eóq;
subiũxit, *Non literæ sed spiritus.* Ecce rursus alia differẽ-
tia. Quid igit, an lex illa nõ fuit spiritualis? Quomo-
A do ergo dicit, Scimus q̃ lex spiritualis est? Spiritualis Rom. 7. c
quidẽ, at non præbebat spiritũ. Non enim spiritum
attulit Moses, sed literas. Nobis autẽ credita est po-
testas dandi spiritũ. Vnde & prosequitur idẽ dicens:
Litera occidit, spiritus autem viuificat. Porrò hæc non te-
mere dicit, sed illos tacite taxãs, qui sibi placerẽt ob
ritus Iudaicos. Cæterũ literã hic vocat legẽ, quæ pu-
nit delinquẽtes: spiritũ vero, gratiã, quæ per baptis-
mũ viuificat à peccatis mortificatos. Cũ enim dixis-
set differentiã quæ venit ex natura tabularũ, non im-
moratur illi, sed illã prætercurrẽs, gratiam effert, qua
potissimũ capere poterat auditorẽ, vtilitatis ac facili-
tatis illecebra. Neq; emẽ laborẽ habet, inquit, & am-
plius cõfert donum. Nam si de Christo differens illa
potissimum cõmemorat, quæ magis declarant illius
charitatẽ erga genus humanum, quam dignitatem,
B quæq; nos amore mutuo copulant, multo magis idẽ
necessario facit de testamẽto loquẽs. Quid igitur si-
bi vult, quod dicit, litera occidit? Dixerat in tabulis
lapideis, & in cordibus carneis Nõdũ magnũ discri-
mẽ visus est dicere, adiecit q̃ illa, litera siue atramen-
to, hæc spiritu descripta sit. Ne id quidẽ prorsus illos
excitarat: iam dicit, q̃ sufficiat illis expergefaciẽdis:
altera, inquit, occidit, altera viuificat. Quid autẽ hoc
est? In lege qui peccatũ habet, punitur: hic autem qui
habet peccata, accedẽs baptizatur, & fit iustus. Iustus
autẽ factus, viuit liberat° à morte peccati. Lex si pre-
hẽderit homicidam, tollit è viuis: gratia si acceperit
homicidã, illuminat ac viuificat: Et quid dico homi-
cidã? Qui ligna sabbato collegerat, lex lapidauit Num. 15.
etiã. hoc est, litera occidit. Innumerabiles homici- d.
das ac latrones recipit gratia, ac baptizãs eos, liberat
C à malis priorib°: hoc est: spirit° viuificat, lex è viuo red
dit mortuũ quẽ capit, hęc è mortuo facit viuũ. Veni- Mat. 11. d
tẽ ad me q̃ laboratis & onerati estis, & ego reficiam
vos. Nõ dixit, puniãvos: sed, reficiã vos. Nã in baptis-
mate sepeliũtur peccata, delẽtur priora, viuificat ho-
mo: velut in tabula, ita in corde illi° describit° oís gra-
tia. Proinde cogita quãta sit spirit° dignitas, cũ illius
tabulę sint meliores priorib°, cũ ipsa etiã resurrectio-
ne maius quiddã exhibeat. Nã hæc mortificatio vn-
de liberat, priore grauior est, tãtóq; grauior, quanto
melior est anima corpore. Tũ hæc mors p illã indu-
cta est, vita per gratiã quã spirit° dat. Quòd si hãc vitã
donare potest spirit°, multo magis illã hac inferiorẽ.
Nam illã prophetæ cõtulerũt, hãc vero nõ itẽ. Nul-
lus emẽ potest remittere peccata, nisi sol° deus. Tam- Luc. 5. e
etsi ne illã quidẽ absq; spiritus præsidio contulerũt
prophetæ. Sed nõ hoc tantũ est mirabile, q̃ viuificat,
verũetiã quòd aliis quoq; præstat id faciendi pote-
D statẽ: Accipite, inquit, spiritũ sanctũ. Quãobrẽ? Nam Ioan. 20. f
sine spiritu nõ poterãt, sed ostẽdens deus quòd hoc
facere sit supremæ potestatis, ac regalis illius naturę,
quódq; spiritus eandem habeat vim, hoc dicit. Vn-
de adiungit, quorũcunq; remiseritis peccata, remit- Ibidem.
tũtur eis: & quorũ retinueritis, retenta sunt. Postea- Mora-
quam igitur viuificauit nos, maneamus viuẽtes, nec le.
rursus ad priorẽ mortẽ reuertamur. Nã Christus nõ
amplius moriẽ. Quòd emẽ mortuus est peccato, mor- Rom. 6. b
tu° est semel: neq; vult nos semper seruare p gratiã,
alioqui nos vacui futuri sumus omniũ. Quapropter
vult & à nobis quiddã inferri. Offeramus igitur ali-
quid, & animã viuam cõseruemus. Quid est autẽ vita
animæ? A corpore disce. Tum enim dicimus viuere
corpus, cum recto integróq; vadit incessu: cæterum
vbi

* ἐπιγινώσκω. id est manifestatus, vel manifestamini, est enim verbum medium.

vbi dissolutũ decũbit, & incõposite mouetur, etiãsi videatur viuere aut ingredi, quauis morte miserior est ea vita. Itẽ si nihil loquatur sani, sed attonitorum verba profert, si alia pro aliis videt, talis rursus miserabilior est vita defunctis. Itidẽ anima si nihil habet sani, etiã si videat viua, mortua est: cũ aurũ nõ intuetur vt aurũ, sed vt magnũ quiddã ac preciosum: cum de futuris nõ cogitat, cũ humi serpit, cũ alia pro aliis agit. Vnde em liquet nos animã habere? nónne ab actionibus? Quoties igitur nõ peragit sua munia, nõne mortua est? Quẽadmodũ quãdo nõ exercet sese ad virtutẽ, sed rapit legesq; violat, quì possim dicere quòd animam habeas? An quòd ingrederis? Atqui isthuc etiã brutorũ est. An quod edis ac bibis? Atqui idẽ faciunt & feræ. An vero q̃ erectus duobus insistis pedibus? At isthuc mihi declarat potius te feram esse humana specie. Etenim cũ cætera quidẽ habeas cũ bestia cõmunia, corporis rectitudinẽ nõ itẽ, magis me terres ac pauorẽ iniicis, dũ portentũ esse puto quod apparet. Nam si bestiam viderem humana voce loquentẽ, haudquaquã eò dixerim hominẽ esse, sed porr̃ ob hoc ipsum dicerẽ esse bestiã, quauis bestia prodigiosiorẽ. Vnde igit̃ potero cognoscere, q̃ animã habes hominis, cũ calcitres asinorũ more: cũ lacessitus, effereris vt cameli, cũ mordeas vt vrsi, cum rapias vt lupi, cũ fureris vt vulpes, cum sis dolosus vt serpentes, cũ impudẽs sis, vt canes: vnde possum cognoscere, quòd animã habes hominis? Vultis ostẽdã vobis animã viuam & mortuã? Reuocemus denuo sermonẽ ad illos priscos viros, ac si videtur diuitem illum, qui Lazari tẽpore fuit, in mediũ proferamus: ita sciemus, quæ sit animæ mors. Nã ille mortuã habebat animã, id quod ex iis quæ faciebat, erat perspicuũ. Nihil em agebat eorũ, quæ sunt animæ munia. Sed tãtũ edebat, bibebat, ac deliciabatur. Eiusmodi sunt & hodie immisericordes & immites, quãdoquidem & hi mortuã habẽt animã, quẽadmodũ & ille, quoniã totus calor dilectionis erga proximum consumptus est, atq; est quouis examini corpore magis mortua. At pauper nõ est huiusmodi, sed in ipso philosophiæ fastigio stãs refulget, cũq; fame luctãs decertat, necessariis etiam alimẽtis destitutus. At ne sic quidẽ quicquã cõtumeliosum prolocutus est in deũ, sed omnia fortiter ferebat. Hoc autẽ non est mediocre opus animæ, sed vigoris ac sanitatis indiciũ maximũ. Cũ vero hæc nõ adfuerint, nimirũ mortificat̃ homo periit. Agedum, num illam animam dicemus mortuam, cui insidet diabolus, verberans, stimulans, mordẽs, calcitrans, nec illa quicquã horũ sentit? Sed iacet exanimata, nec dolet suis facultatibus spoliata? Ille quidem insultat, hæc vero manet immobilis, nec sentiẽs quidẽ, nõ aliter quàm corpus à quo discessit anima. Quoties cũ non adest vehemens timor dei, talis sit anima necesse est, ac mortuis infœlicior. Neque em in tabẽ, cinerẽ ac puluerẽ resoluitur anima, quẽadmodũ corpus: sed in his fœtidiora, in ebrietatem, in iracundiã, in auaritiã, in absurdos amores, in importunas cupiditates. Quòd si cupis plenius scire, quàm grauiter oleat, da mihi purã animã, ac tũ perspicue videbis, q̃ male oleat turpis hæc & impura. Nunc enim nõ poteris perspicere, propterea q̃ quãdiu sumus assueti graueolẽtiæ, nõ sentimus eam. At vbi versati fuerimus in verbis spiritualibus, tum sciemus, quantũ sit illud malũ, licet hoc plerisq; videatur indifferẽs. Nondũ loquor de gehenna, sed si vultis, quæ præsentis vitę sunt, expendamus. Non de eo loquor, qui turpia facit, sed qui turpia loquitur. Quàm is est ridiculus, quomodo seipsum primũ afficit cõtumelia, perinde ac si quis cœnũ aliquod emittat ex ore, ita seipsum polluit. Quòd si hic flux̃ impurus est, cogita qualis sit huius cœni fons. Ex abũdãtia enim cordis os loquitur. At ego nõ id solũ deploro, verũ etiã illud, q̃ hoc nõnullis ne videatur quidẽ indecorum. Hinc omnia increscunt mala, cũ & peccamus, nec videmur nobis delinquere. Vis igitur scire; quãtũ sit malũ, turpia loqui? Cõsidera audiẽtes quomodo rubore suffũdũtur, dũ tu loqueris indecora. Quid em vilius est homine turpiloquo? quid contẽptius? Nam tales se cõiiciunt in mimorũ ordinem, in soda litatẽ mulierum corpore quæstum facientiũ. Quin potius illę magis erubescunt q̃ vos. Quo pacto poteris vxorẽ docere pudicitiam, cũ istis exẽplis doceas illam ad lasciua verba prorũpere? Satius est purulentiam ab ore demittere, q̃ verbum obscœnum. Nunc si fœteat os, ne cibũ quidẽ vnà capere sustines: at cũ tantus fœtor sit in animo, dic mihi, audes cõmunicare mysteriis? At si quis vas impurũ alicũde capiat, deponãtq; in mẽsa tua, fustib̃ illũ exacturus sis? Porrò deũ in ipsius mẽsa, (nã mẽsa illius est os nostrum Eucharistia plenũ) cũ verba adferas quouis impuro vase sordidiora, obsecro te, nõ putas ad irã prouocari? Et quomodo id fieri possit? Nihil em perinde offendit sanctũ ac purũ, vt huiusmodi verba. Nec alia res æque improbos & inuerecũdos facit, vt talia vel dicere vel audire. Nihil ita dissoluit neruos pudicitiæ, vt per hęc emicãs flãma. Vnguẽtũ in ore tuo posuit deus, tu vero cadauere fœtidiora ibi reposuisti verba, ipsãmq; interius animã torpidã & immobilẽ reddis. Siquidẽ cũ profers cõtumeliã, nõ est ea vox animæ, sed iræ: cũ obscœna loqueris, non illa locuta est, sed intẽperãtia: cũ maledicis, inuidia: cũ insidiaris, auaritia. Nã hæc non sunt animæ, sed cupiditatũ ac morborum illius. Quemadmodum corrumpi nõ simpliciter est corporis, sed mortis & concupiscentiæ, quæ est in corpore: ita hæc sunt non animæ, sed cupiditatum quæ illi agnatæ sunt. Quòd si vis audire vocẽ animæ viuẽtis, audi Paulũ dicẽtẽ: Habẽtes alimenta, & quibus tegamur, his contenti erimus. Item, est ingẽs prouẽtus pietas: &, mihi mũdus crucifixus est, & ego mundo. Audi Petrum dicentẽ, Argentum & aurũ non suppetit mihi, quod autẽ habeo, tibi do. Audi Iob etiã gratias agentẽ ac dicentem: Dominus dedit, dominus abstulit. Hæc viuentis animæ verba sunt, hæc sunt animæ propriã exerentis vim. Similiter & Iacob loquebatur, Si dñs dederit mihi panẽ ad edendũ, & vestem ad amictum. Sic Ioseph, Quomodo faciam verbum hoc malum, & peccatum in conspectu dei? At nõ itidẽ illa barbara, sed perinde quasi temulenta ac delirans ita loquitur, dicẽs, Dormi mecum? Hæc scientes, suspiciamus animam viuentem, fugiamus mortuam, vt æternam consequamur vitã: quod nobis contingat per gratiam ac benignitatem domini nostri Iesu Christi, per quem & cui cum patre vnà cum sancto spiritu gloria, imperium, honor nunc & semper, & in secula seculorum, Amen.

Luc. 16. c

Luc. 6. c

1. Tim. 6. b.

Idem.

Gala. 6. d

Act. 3. a

Iob. 1. d

Gen. 28. d

Gen. 39. b

Ibidem.

Homilia VII.

Quòd si administratio mortis in literis deformata in lapidibus fuit in gloria, adeo vt nõ posset intẽdere filij Israël in faciem Mosi, propter gloriam vultus illius, quæ euacuabatur: quomodo nõ magis administratio spiritũ erit in gloria?

in gloria? Dixerat quòd tabulæ Mosi lapideæ fuerant, quodq; literas habebant, præterea q̃ hæ tabulæ carneæ, videlicet apostolorũ corda, spiritu fuerint descriptæ: dixerat quòd litera occidit, spirit̃ verò viuificat: restat vt huic cõparationi & aliud quiddã adiungeret, idq; nõ exigui momẽti, nimirum gloriã Mosi, quam hic nemo vidit in nouo testamento, corporeis duntaxat oculis. Atq; ob hoc ipsũ magna videbatur. Nã sensibilis erat gloria, quãdo corporalibus oculis cernebat̃, licèt esset inaccessa. Cõtrà, noui testamenti gloria res est intellectus. Neque em perspicuè tanta sublimitas infirmis percipi potest. Sed illa magis attollebat Iudæos, atq; in se conuertit. Ergo quoniã in hãc incidit cõparationẽ, conaturq; demõstrare noui testamẽti præminentiã, quod erat perdifficile ob auditorũ crassitudinẽ: vide quo modo se gerat, & quibus rationibus rẽ tractet: principiò functionũ differentias indicans, eãsq; inter se cõmittens ex his quæ superius dicta sunt. Nã si illa ministratio fuit mortis; hæc vitæ, nihil est dubitandũ, quin & hęc gloria maior sit illa. Quoniã igitur eã non potuit oculis corporeis ostẽdere, collectione exhibet illius eminentiam, dicens: Quòd si administratio mortis fuit in gloria, quo modo nõ magis administratio spirit̃ erit in gloria? Administrationẽ autẽ mortis, ipsam dicit legem. Vide interim quomodo in ipsa etiam comparatione diligẽter cauet, ne quã ansam præbeat hæreticis. Nõ em dixit, Lex facit mortẽ, sed est administratio mortis. Ministrat enim in mortẽ, non item ipsam mortẽ. Nam quod gignit mortẽ, peccatũ erat: hæc autẽ pœnam induxit, & peccatum ostendit, non genuit. Retexit enim euidentius malũ, ac puniit. Nõ autem impulit ad malum, fuitq; ministra non vt fieret peccatũ aut mors, sed vt qui peccatũ admiserat daret pœnas. Vnde fit vt peccatũ hac ratione etiam sustulerit. Siquidem lex dũ ostendit peccatum vsq; adeò formidabile, palàm est eã efficere vt vitãdum putetur manifestum, ac proinde fugiendũ. Quemadmodum igitur qui gladio arrepto nocẽdi caput amputat, minister est iudici ferenti sententiã, nec ipse est qui interficit hominẽ, licèt amputet illi caput: vt ne is quidẽ, qui pronunciauit mortis sententiam, quiq; reũ condẽnauit, occidit illum, sed ipsius qui punitur, iniquitas: itidẽ & hic non ipsa lex interficit, sed peccatum, hoc & occidebat & condemnabat. Hæc verò dũ punit, incidit vim peccati, metu supplicij cohibẽs illud. At non sat habuit hoc solùm protulisse ad eminentię probationem, verùm & aliud quiddã adiicit dicens, *In literis deformata in lapidibus.* Vide vt rursus premit spiritus Iudaicos. Nihil enim aliud erat lex, quàm litera. Nihil opis prosiliebat ac spirabat à literis, ad subleuãdos eos qui periclitabantur, quemadmodũ à baptismo: sed erãt columnæ ac syngraphæ mortem adferentes his qui literas trãsgrediebãtur. Vides vt castigans Iudaicã ambitionẽ, per ipsa quoque rerum vocabula tollit legis authoritatẽ, lapideã illã appellans, & literas, & ministrationẽ mortis: & illud insuper addẽs, q̃ fuerit deformata. His em nihil aliud declarat, nisi quòd vno in loco lex constituta sit, non quẽadmodũ spiritus vbique aderat, plurimũ roboris inspirans omnibus. Aut illud indicat, quòd multũ terroris ac minarum inspirant literæ, ac taliũ minarum vt nec aboleri valeant, sed perpetuò maneãt, veluti lapidib̃ infetruminatæ. Mox dũ videtur laudare vetera, rursus admiscet accusationem Iudæorum. Etenim quũ dixisset, in literis deformata in lapidib̃ fuit in gloria: subiũxit, *Vt non possent intendere filij Israel in faciem Mosi.* Quæ res arguebat magnã illorum tum imbecillitatẽ tum humilitatem. Ac rursum non dicit, propter gloriam tabularũ: sed, propter gloriam vultus quæ euacuatur. Nam indicat eum qui portabat tabulas, fuisse glorificatũ, nõ ipsas. Nec enim dixit, vt possent intẽdere in tabulas, sed in faciẽ Moysi: & iterũ, non propter gloriã tabularũ, sed, propter gloriã vultus Moysi. Dein quorũ extulerat hãc gloriã, vide vt rursus deiiciat dicens, quæ euacuabatur. Quanquam hæc non sunt accusantis, sed deprimẽtis. Non enim dixit, quæ corrupta est, aut mala est: sed, quæ antiquatur, & finẽ accipit. *Quomodo nõ magis administratio spiritus erit in gloria?* Iã enim sumpta fiducia, attollit noui testamenti dignitatẽ, velut indubitabilẽ. Ac vide quid agat: lapidẽ cordi, & literã opposuit spiritui. Deinde quũ indicasset quæ ex vtrisque nascerentur, nõ postea cõmemorat quæ ex vtrisque proficiscũtur, sed quũ cõmemorassent è litera nasci mortẽ & condemnationem, non addit quid proueniat à spiritu, videlicet vitam & iustitiam, sed ipsum ponit spiritum: qui maiorẽ sermonis partem occupat, propterea quòd nouũ testamentũ nõ modò vitam dabat, verùm & spiritũ submministrabat vitæ largitorẽ, qui lõgè potior ac maior est ipsa vita. Quapropter dixit, administratio spiritus.

Mox denuo hoc idem circũuersat, dicens, *Quòd si ministratio dãnationis est gloria*: ac dilucidius enarrat quid sit, litera occidit, ad hũc loquẽs modũ: quod prius diximus, legem ostendere peccatum, non gignere: *multò magis administratio iustitiæ abundat in gloria.* Siquidẽ illæ tabulæ peccatores arguebãt ac puniebãt, hoc autem nouũ testamentum peccatores nõ solùm nõ puniit, verùm etiã iustos reddidit. Nã hoc largiebatur baptismus. *Nec enim glorificatum est, quod erat glorificatũ in hac parte, propter supereminentẽ gloriã.* In superioribus igitur ostendit, quòd & hoc fieret in gloria, non simpliciter in gloria, sed excelleret etiã. Neque enim dixit, quomodo nõ magis administratio spirit̃ erit in gloria, sed, abundat in gloria, demõstrata ex supradictis rationibus eminentia. Hic etiam quãta sit excellẽtia demonstrat, dicens. Si hanc illi compararo, ne gloria quidẽ veteris testamẽti gloria sit, sic tẽperans sermonem, vt non simpliciter neget esse gloriam, sed dũtaxat in ratione cõparationis: eõq; subiecit, in hac parte, hoc est iuxta rationem collationis. Haud tamẽ reprehẽdit vetus testamẽtum, sed vehementer etiam cõmendat: Siquidẽ comparationes in rebus cognatis fieri solent. Posthac mouet & aliam rationem, etiã aliunde declarantẽ noui testamenti præminentiam. Quænã hæc est? Eam à tempore sumit, dicẽs: *Quòd si id quod antiquatur, in gloria est: multò magis quod manet, erit in gloria.* Illud em cessauit, hoc manet iugiter. *Habentes igitur eiusmodi spẽ, multa fiduciã vtimur.* Posteaquã em auditor tot tantaq; audisset de nouo testamento, iãmq; gloriam oculis euidenter ostendi postularet, quò liceret illam intueri: vide quo pacto illum subitò teiicit ad futurum seculũ, spẽ in medium proferẽs ac dicẽs, Habentes igitur eiusmodi spem. Talẽ, quantam? Quoniam maioribus nos dignatus est deus, q̃ Mosẽ. Non solùm nos apostoli, sed & omnes fideles multa fiducia vtimur. Cedo erga quẽ? Erga deum, an erga discipulos? Erga vos, inquit, quos instituim̃: hoc est, vbique liberè loquimur, nihil cẽlantes, nihil subtrahentes, nihil dissimulantes, sed manifestò loquentes, nihilque

nihílq; metuentes, ne præstringamus vobis oculos, A
quẽadmodũ Moses Iudęorũ oculos prętstrixit. Quòd
autẽ hoc innuit Apostolus, audi quæ sequũtur. Quin
potius historia prius erit narranda, quam ipse Paulus
assiduè celebrat. Quæ est igitur historia? Quũ Moses
denuò sumptis tabulis descenderet, gloria quædam
adeò refulsit è vultu eius, vt inde neq; possent intueri
ipsum neq; colloqui, donec velamine tegeret faciẽ.
Exod. 34. d. Atq; ita scriptum est in Exodo: Quum descenderet
Moses de mõte, duæ tabulæ erant in manibus eius. Et
non nouerat Moses, q̃ est glorificatus aspectus faciei
ipsius, metuerũtq; appropinquare illi. Et vocauit il-
los Moses, loquutúsq; est ad illos. Et quũ iam cessas-
set Moses loqui ad illos, imposuit velamen super fa-
ciem suam. Quum verò introiret vt loqueretur corã
domino, tollebat velamẽ donec egrederetur. Hanc
igitur historiã referens dicit: *Et non quemadmodum Mo-* B
ses ponebat velamen super faciẽ suam, quòd non possent intende-
re filij Israel in finem eius quod euacuatur. Quod autem di-
cit, hunc habet sensum: Nihil est necesse velare nos
quẽadmodum velatus est Moses. Possumus enim in-
tendere oculos in hanc gloriam qua circũdamur, li-
1. Cor. 3. a cèt multò maior ac vehemẽtior sit illa. Vides profe-
ctũ. Etenim qui in superiore epistola dixerat, Lac vo-
bis bibendũ dedi, non cibum: hic dicit, multa fiducia
vtimur: ac Mosem in mediũ adducit, sermonem cõ-
paratione prosequẽs, atque hac ratione subuehẽs au-
ditorẽ. Et hactenus nos Iudæis anteponit, dicens,
Non egemus velamine sicut illi, in his qui incipiunt.
Quæ verò sequuntur etiam ad ipsam legislatoris au-
thoritatem refert, aut etiã multò magis. Nunc autem
quæ sequũtur audiamus, *Sed excæcati sunt sensus eorum.*
Vsque ad hodiernũ enim diem, idem velamen in lectione veteris C
testamenti manet non reuelatum, quod in Christo antiquatur.
Vide quid per hęc aggrediatur. Quod enim tũ in Mo
se semel factũ est, hoc fit in lectione legis perpetuò.
Haud tamẽ quod dictũ est, legis est accusatio, quem-
admodum nec Mosi tum velati, sed Iudæorum legẽ
præuaricantiũ. Nam illa suam habet gloriam, sed isti
illam intueri non poterant. Quid igitur, inquit, admi-
ramini, si in hanc gratiæ gloriam non possint intueri,
posteaquã quæ minor erat Mosi videre nõ sustinue-
runt, nec in illius faciem potuerũt oculos intendere?
Quid autẽ turbamini, si non credunt Iudæi Christo,
quando ne legi quidem credunt? ob hoc ipsum enim
gratiam ignorant, quoniam nec vetus testamentum
inspexerunt, nec quæ in illo est gloriam viderunt. Si-
quidem legis gloria est ad Christum conuerti. Vides
vt hic quoque deijcit Iudæorum fastum. Vnde vide- D
bãtur cæteris potiores q̃ Mosi facies refulsisset, hinc
demõstrat illorum hebetudinem, & animos humi re-
pentes. Ne igitur ea re se venditent. Quid enim hoc
ad Iudæos, qui frui non potuerant? Vnde Paulus hoc
subinde repetit: interdum dicens, q̃ idem velamen in
lectione veteris testamẽti manet non reuelatũ, quod
in Christo antiquatur. Interim verò, quod ad hodier-
num vsq; diem, quum legitur Moses, idem velamen
super cor illorum positum est, significãs illud tum in
lectione, tum in corde impositum esse. Superius verò
dixerat: vt non intenderent filij Israël in faciẽ Mosi,
propter gloriã vultus eius, quæ antiquatur: quo quid
esse possit vilius aut contemptius, quando ne euane-
scentem quidem gloriam, imò quum eius quæ com-
paratione nulla erat, spectare potuerunt: sed abscon-
†finem. ditur ab illis, ne possent intẽdere in †faciẽ eius quod

euacuatur, hoc est in finem legis, quoniã finem habet,
sed excæcati sunt sensus illorum. Et quid hoc, inquiet
aliquis, ad velamen illud? Quoniam ea velatio futurã
nobis antè depinxit. Non enim tum temporis solùm
non viderunt, sed ne nunc quidem vident legẽ. Cau-
sa ab ipsis venit, propterea q̃ excæcati sunt animi stu-
pidi & intractabiles, quemadmodum contrà sumus
qui legẽm nouimus. Illis verò non solùm gratia, verũ
etiam ipsa lex obumbrata est. *Vsque ad hodiernum enim*
diem, inquit, *idem velamen in lectione veteris testamenti ma-*
net non reuelatum, quod in Christo antiquatur. Cæterũ quod
dicit, tale est: Hoc ipsum non possunt intelligere q̃
cessauit lex, eò q̃ non credunt Christo. Nam si per
Christũ cessauit, sicut reuera cessauit, & ipsa lex hoc
occupans prædixit: quî fieri potest, vt qui Christum
non recipiunt, per quem lex antiquata, eam videant
legem esse antiquatam? Hoc autem quum videre nõ
sustineãt, perspicuum est eos etiã ipsius legis hæc di-
centis vim & vniuersam gloriã ignorare. Et vbi, in-
quiet aliquis, dixit hoc lex, quod in Christo antiqua-
tur? Non dixit solùm, sed & factis ostendit: Ac primũ
quidem per hoc, q̃ sacrificia & omnem sanctificatio-
nem in vno loco cõclusit, videlicet in templo, & hoc
ipsum templũ postea sustulit. Nisi enim voluisset ho-
stias & vniuersam de his legem cessare, alterũ è duo-
bus fecisset, aut nequaquã sustulisset templum, aut eo
sublato nõ prohibuisset alibi sacrificia fieri. Nunc ve-
rò quum nusquam in vniuerso terrarum orbe, ac ne
Hierosolymis quidem eiusmodi ritibus locum de-
derit, sed solum templum illis reliquerit, & ad sacrifi-
candum designarit, mox & illud sustulerit, ipsis rebus
perfectè declarauit legem per Christum abrogatam
C esse, quando templũ Christus sustulit. Quòd si libet
& verbis audire demonstrari, quomodo per Christũ
antiquata sit lex, auscultа ipsum legislatorem hoc pa-
cto loquẽtem, Prophetam vobis suscitabit dominus Deu. 18. d
ex fratribus vestris, tanquã me, ipsum audietis in om-
nibus quę pręceperit vobis: & erit omnis anima, quæ
non auscultarit illi prophetæ, disperdetur. Vides
quomodo demõstrarit lex, q̃ in Christo cessaret. Nã
hic propheta, nimirum Christus iuxta carnẽ, cui au-
scultari iussit Moses, & sabbatis, & circũcisioni, & cę-
teris omnibus finem imposuit. Quin & Dauid hoc ip
sum declarans dixit de Christo, Tu sacerdos secundũ Ps. 109. b
ordinẽ Melchisedech, non secundũ ordinem Aaron:
eóq; Paulus hoc euidenter interpretans dicit, q̃ trãs-
lato sacerdotio, necessariò fiat & legis translatio. Ac
rursum alibi dicit, Sacrificium & oblationẽ noluisti, Heb. 7. b
holocaustomata & pro peccato non probasti: tunc Psal. 39. b
dixi, ecce venio. Quin & alia plura testimonia è scri-
ptura veteri, pducere liceat, quibus declaratur, quo-
modo per Christũ antiquatur lex. Itaq; quum recef-
feris à lege, tunc rectè videbis legem. Cæterùm quã-
diu illam retines, neq; credis Christo, nec ipsam nosti
legem. Vnde & subnectit hoc ipsum probans euidẽ-
tius, *Sed vsque in hodiernum diem, quum legitur Moses, velamen cordi illorum impositum est.* Quoniam enim dixerat,
in lectione veteris testamẽti manet velamen: ne quis
existimaret hoc dicto notari legis obscuritatem, quẽ-
admodum per alia superius hoc demonstrarat: Nam
quum diceret, obscurati sunt sensus illorum, significat ipsorum esse culpam: ita hoc ipso loco rursus o-
stendit. Non enim dixit, in literis manet velamen,
sed, in lectione. At lectio actus est legentium: Ac rur-
sum, quum legitur Moses. Quin hoc ipsum euiden-
tius

tius etiam expressit sermone sequente, quũ ait, Absq; A
velamine velamen impositum est cordi illorũ. Nam
nec in facie Mosi propter Mosem positum erat, sed
propter illorum crassitudinem, mẽtemq; carnalem.
Ergo posteaquam illos satis redarguit, ostendit &
correctionis modum. quis autem hic est? *Vbi conuer*
sus fuerit ad dominum: quod sanè est à lege descisce-
tum auferetur velamen. Vides hoc velamen non fuisse
vultus Mosaici, sed Iudaici aspectus? Neq; enim id fa
ctum est quò celaretur gloria Mosi, sed ne illi eã cõ-
spicerent. Non enim erant capaces. Itaque hic illorũ
defect° erat. Nec eũ ea res effecit, vt quicquã igno-
raret Moses, sed illos submouit à cognitione. Nec di
xit, vbi legem reliqueris, sed hoc innuit: Quum enim
conuersus fueris ad dominum, tolletur velamẽ: vsq;
ad finem perstitit in historia. Quũ enim Iudęos allo-
queretur Moses, velabat faciem suam: quum autẽ se
conuerteret ad deũ, amotũ erat velamen. Hæc p or- B
rò erat figura futuri, videlicet quòd posteaquã con-
uersi fuerimus ad dominum, tunc visuri sumus glo-
riam legis, nudamq; legislatoris faciem. Quin potius
nõ hoc tantùm continget, sed tum futuri sumus etiã
in ordine Mosi. Vides vt accusat Iudęum de fide, de-
clarans eum qui ad gratiam venerit, nõ solùm posse
videre Mosem, verùm etiam in eodẽ cum legislatore
ordine collocari. Nõ enim tantùm, inquit, videbis
gloriam quam tum non videbas, sed ipse in eadẽ fu-
turus es gloria: atque adeo in longè etiam maiore, &
vsque adeò magna, vt illa ne gloria quidem videatur
huic comparata. Quî sic, & quo pacto? Quoniam qui
cõuersus fuerit ad dominũ, cœperitq; esse in gratia,
ea fruetur gloria, ad quam comparata Mosi gloria in
tantum sit inferior, vt ne gloria quidem sit. Et tamen C
quanquã exigua est, multoq; interuallo abest ab hac
Christi gloria: si Iudęus fis, ne hac quidem dignus ha
beberis. Nunquam igitur Iudęi illam viderũt, ne nũc
quidem. Cæterùm vbi fidelis factus fueris, dign° ha-
beberis, qui spectes illa multò maiorem. Quũ fideli-
b° loqueretur, aiebat ne glorificatũ quidẽ fuit quod
erat glorificatum: hic verò non eodem modo loqui-
Hic supr. tur. Sed quomodo? Vbi conuersus fuerit ad dominũ,
auferetur velamẽ: paulatim illum subuehens, ac pri-
mum in ordine Mosi collocans, ac mox illũ partici-
pem reddens rerum maiorum. Quum enim videris
Mosem in gloria, tunc iam cõuerteris ad dominum,
ac maiore hac gloria perfrueris. Vide igitur rursus ab
initio quàm multa posuerit discrimina, quæ declarãt
noui testamenti ad veteris præminentiam: præminẽ-
tiam, inquam, non pugnam, aut contrarietatẽ. Illud, D
inquit, litera est & lapis, ac mortis administratio, &
antiquatur: & tamen ne hac quidem gloria digni ha-
biti sunt Iudęi. Hæc tabula carnea, & spiritus, & iusti-
tia, & manet, & omnes dignatione dei ad illã admit-
timus, non vnus tãtùm quemadmodum tunc Moses
ad illam inferiorem gloriam admissus est. *Nos enim,*
inquit, *omnes reuelata facie gloriã domini speculamur, nõ Mo-*
si. Cæterùm quoniam id quod dictum est, vbi conu-
ersus fuerit ad dominũ, quidam de filio dictum esse
prædicant, vehementer repugnantes confessis & eui-
dẽtibus: hoc ipsum exactius expẽdamus, primum eo
posito, vnde illi videntur argumentum sumere. Quid
autem hoc est? Quẽadmodum, inquiunt aliqui, spiri-
tus deus: ita hic spiritus dominus. At non dixit, spiri-
tus dominus, sed dominus spiritus est. Multum autẽ
interest inter hanc & illam sermonis structuram. Et-

enim quoties voluerit ita loqui, quemadmodũ tu pũ
tas nõ addit articulum apposito. Quin potius videa-
mus oĩa denuò quæ disserta sunt, quis sit ille de quo
dixit: velut illud, Litera occidit, spiritus autem viuifi- Hic sup. i.
cat. Ac rursus, inscripta nõ atramento, sed spiritu dei Ibid. a
viuentis: vtrùm de filio dixerit, an de spiritu? Perspi-
cuum est q̃ de spiritu dictum sit, quandoquidem ad
hũc illos auocabat à litera. Etenim ne quis audito spi
ritus nomine, mox ita colligens, si Moses ad dominũ
conuersus est, ipse autem dominus ad spiritum, existi-
maret illum minus habere: corrigit hanc suspicionẽ
dicens, Dominus autem spiritus est. Et hic, inquit, do Iohan. 4. c
minus est. Atq; vt intelligas de spiritu fieri verba, sub-
iunxit: *Vbi autem spiritus domini, ibi libertas.* Neq; enim
profectò illud dicere possis apostolũ dicere, Domi-
nus autem est domini. Porrò libertatem dixit, respi-
ciens ad priorẽ seruitutem. Deinde ne putares illum
de futuro tẽpore loqui, ait: *Nos autem omnes reuelata fa-*
cie gloriam domini speculantes, non illam quæ cessat, sed manen-
tem, secundum eandem imaginem, transformamur à gloria in
gloriam tanquam à domini spiritu. Vides vt rursus spiritũ
ponit eodem ordine quo deum. Atq; ipsos subuehit
in ordinem apostolorũ. Nam prius dixerat, Epistola Hic sup. ii.
Christi estis: hic verò, nos autẽ omnes reuelata facie.
Quanquã ipsi venerunt portãtes legẽ iuxta Mosem.
Nos verò, inquit, quemadmodum non egemus vela-
mine, ita nec vos, qui recepistis euangeliũ. Et tamen
multò maior est hæc gloria. Non enim hic est nostri
vultus, sed spiritus. Nihilominus æquè atq; nos pote-
stis in hanc intendere oculos. Illi nec per medium po
tuerunt, vos autem citra interuentũ potestis & maio-
rem intueri gloriam. Illi in Mosi gloriam intueri non
poterant, vos potestis etiã in spiritus gloriã. Quòd si
spiritus esset inferior, haudquaquã hæc cõmemoras-
set, vt illorũ rebus maiora. Sed quid est, gloriam do-
mini speculantes, secundũ eandem imaginem trans-
formamur? Euidentius quidẽ hoc declarabatur, quũ
signorum dona in apostolis operabãtur. Quanquam
haud erat difficile hoc ipsum perspicere, fideles ha-
benti oculos. Simul enim vt baptizamur, etiam vltra
Solem refulget anima spiritu perpurgata: ac non solũ
intuemur in gloriam dei, verùm etiã inde recipimus
splendorem quendam: non aliter q̃ si argẽtum mun-
dum ad Solis radios expositum, emittat & ipsum ra-
dios, licèt non ex suapte natura solũ, verùm etiam ex
Solis fulgore: Similiter & anima repurgata, & argen-
to facta lucidior, accipit radium à gloria spiritus, &
hunc vicissim ex se remittit. Eóque dicit, speculantes
secundum eandẽ imaginem transformamur à gloria
spiritus in gloriam nostram, quæ in nobis gignitur: &
quidem talis, qualẽ conuenit gigni à domino spiritu.
Vides vt & hic spiritum appellat dominũ? Quin & a-
libi videre licet spiritus authoritatem. Ministrãtibus, Act. 13. a
inquit, illis domino, ac ieiunantibus dixit spiritus: Se-
parate mihi Paulũ & Barnabam: vt ostenderet spiritũ
honore æqualem domino. Ac rursum Christus ait, Ioan. 15. b
Seruus non nouit, quid faciat dominus ipsius: spiri-
tus autem qui est in homine, nouit quæ sunt eius: ita
nouit quæ sunt dei, non quod docetur. Nam imago 1. Cor. 12. b
non manet. Porrò illud, Operatur autem prout vult, & Phil.
indicat illius potentiam & authoritatem. Hic trans- 2. b.
format, hic non sinit nos conformari huic seculo, hic
est opifex talis creaturæ. Quemadmodum enim di-
cit, cõditi in Christo Iesu: ita ait, cor mundum crea in Colos. 1. c
me deus, & spiritum rectũ innoua in visceribus meis. Psal. 50. b

Morale. Vis hoc tibi demonstrẽ euidentius ab apostolis? Cogita Paulũ, nónne vestes illius vim exerebant? Cogita Petrum, nónne & vmbra illius habebat vim? Neque enim si regis imaginem gessissent, & splẽdor illorum submouisset ab accessu, tantũ miraculorum vestes & vmbræ illorũ edidissent. Nam regis vestes etiã latronibus sunt formidabiles. Vis ne videre gloriam hanc etiam per corpus relucentẽ? Intuẽtes, inquit, in faciẽ Stephani, viderunt tanquã vultum angeli. Verùm nihil hoc ad intus fulgurantẽ gloriã. Sicut enim Moses in facie velamen habebat, ita hi in animo velamẽ circunferebant, imò multò amplius. Quod enim in Mose, sensibus erat impositum, hoc autem incorporale. Quemadmodum ignescunt à corporibus splendidis corpora, lucem suam in vicina transfundẽtia, atq; de propria luce communicãt: sic accidit & in fidelibus. Hanc ob causam videlicet subducuntur à terris, quibus hoc contigit, nec quicquã nisi cœlestia cogitant. Hei mihi. Nam hic par est etiã amaros edere gemitus, ꝙ quum tanta fruamur nobilitate, nec ea quidẽ scimus quæ dicuntur, eò ꝙ res celeriter nobis pereãt, & ad sensibilia obstupescamus. Siquidem hæc ineffabilis ac tremenda gloria, ad vnũ vsq; alterúmve diẽ in nobis manet. Iam verò etiã illam extinguim⁹, indu centes negociorum seculariũ hyemẽ, nubiúmq; densitate depellentes radios. Hyems enim est, cura rerũ temporalium, atq; hyeme tristior. Neq; enim hic rigor aut pluuia nascitur, aut lutum gignitur & profundus limus, sed quod est his omnibus grauius, gehennam gignit hæc hyems ac gehennæ mala. Et quẽadmodum in vehementi rigore congelascunt membra, suntq; mortua: itidẽ & peccatorum hyeme horrescẽs anima, nihil suorũ officiorum peragit, concreta velut à rigore cõscientiæ. Quod corpori frigus est, hoc est animæ mala conscientia. Vnde & timiditas nascitur. Nihil enim formidolosius homine rebus temporariis affixo, propterea ꝙ talis viuit vitam Cain, quotidie tremẽs. Quid autẽ commemorem mortes, damna, offensiones, adulationes & obsequia, quandoquidem & præter ista innumerabiles metuit immutationes? Ac penu quidẽ auro refertũ est, non tamen liber est à metu paupertatis. Idq; meritissimè, vt qui ancoram fixerit in rebus putribus ac volubilibus, etiã si ipse nullã patiatur mutationem, tamen in aliis eam conspiciens accidere, disperiit. Atq; quemadmodũ adest multa timiditas, sic abest multa fortitudo. Nõ solùm enim aduersus pericula talis caret audacia, verũ etiã ad cætera omnia. Quòd si pecuniarum cupiditas irruerit, nõ tanquã vir ingenuus ac liber repellit incursionem, sed velut ære emptũ mãcipium cuncta facit, quippe domino moroso seruiens auariciæ. Sin formosam aliquã puellam conspexerit, protinus capitur attonitus, nec aliter quàm canis rabiens sequitur quũ oportuerit illum secus facere. Quum enim videris mulierem formosam, ne huc intẽderis animum quomodo potiaris cupiditate, sed quomodo libereris à concupiscentia. At quí poterit istuc fieri? dixerit aliquis. Neq; enim meum est amare. Sed agè dic mihi, cuius igitur? Diabolici insultus. Omnino dæmonem esse putas qui tibi insidiatur. Luctare igitur ac pugna cum morbo. At non possum, inquis. Agè hoc igitur primum te docebimus, tuæ esse socordiæ quod pateris, téque initiò dæmoni patefecisse aditum, atque etiam nunc si velis illum perfacilè repelles. Die enim mihi, qui mœchãtur, vtrum amantes mœchantur, an simpliciter periculum appetentes? Non dubium quin amantes. Num igitur veniam consequuntur? Nequaquã. Quur ita tandem? Quoniam ipsorum est peccatũ. Sed quid, ĩquis, mihi nectis syllogismos? ego mihi conscius ꝙ cupiam excutere morbum, nec licet, sed instat, ac premit, grauitérq; cruciat. Vis quidem excutere homo, at nõ facis quæ sunt excutientiũ: sed perinde accidit tibi, quasi febri laborãs, ac frigidis potionibus sese ingurgitãs dicat: Quàm multa excogito, cupiens extinguere febrim, at non possum, sed magis augent incendiũ. Videamus igitur, ne fortè tu quoq;, quum facias quæ inflammãt, putes te excogitare quæ extinguunt. Non facio, inquis. Dic igitur, quid tandem aggressus es facere ad extinguendũ morbum? Quid autẽ est omnino quod morbum auget? Nã nisi omnes hisce criminibus sumus obnoxij, plures reperiemus, qui pecuniarum quàm corporum amore capiuntur. Sed cõmune remedium proponetur, tum his tum illis, quandoquidẽ & hic amor & ille pariter absurdus est, quanquã hic illo vehemẽtior. Vbi igitur maiorẽ superauerimus, nõ dubiũ est, quin minorẽ facilè simus superaturi. Et quí fit, inquis, vt si hic vehementior est, non omnes eo malo capiantur, sed plures insaniant circa pecuniarum studium? Primùm ꝙ hæc cupiditas videtur carere periculo: deinde ꝙ etsi acrior est corporũ amor, tamen citius q̃ ille extinguitur. Quòd si perseueret, quemadmodum pecuniæ cupiditas, etiam funditus perdet quem ceperit. Agè igitur de corporis amore vobis disseramus ac videamus, vnde augescat malũ. Sic enim sciemus, vtrum nostrũ sit crimen, an nõ sit. Et si nostrũ est, omnia faciamus vt superemus. Sin nostrum nõ est, quid frustra vexamus nos ipsos? Quur verò non ignoscimus, sed reprehẽdimus eo malo captos? Vnde igitur nascitur hic amor? Ex pulchritudine, inquis, vultus, quoties formosa ac speciosa fuerit quæ vulnerat. Ista frustra dicis, prætérq; causam. Nã si forma pelliceret amatores, omnes haberet amatores ea puella. Quòd si nõ habet omnes, haudquaquã hoc est naturæ, neq; formæ, sed ab intemperantibus oculis proficiscitur. Nam simul atq; curiosè contemplatus mulierem admiratus es, & amas, recepisti iaculum. Et quis, inquis, aspiciens mulierẽ formosam posset non laudare quã videt? Proinde si nõ est nostri arbitrij talia mirari, nõ in nobis videlicet est amor. Cohibe te homo. Quur omnia simul commisces, vndique circuncursans, nec volens inspicere mali radicẽ? Nam multos video qui mirẽtur ac laudent, nõ amant tamen. At qui fieri potest, vt qui mirãtur nõ ament? Ne obturba, hoc enim aggredior dicere. Sed præstat audire Mosem, admirãtẽ filiũ Iacob, quũ ait: Et erat Ioseph formosus specie, ac decorus aspectu valde. Nũ amabat qui hæc dicebat? Nequaquam: neque enim viderat, inquit, eum quẽ laudat. Verùm erga formas auditas simili modo afficimur, non solùm erga conspectas. Verùm ne nobiscum decertes in his. Nónne Dauid eraĩ formosus valde, ac subrubidus cum decore oculorũ? quæ sanè pars est pulchritudinis maximè violẽta, oculorũ decor. Num igitur quisquam amauit Dauidem? Nequaquam. Non igitur amor nascitur simul cum admiratione. Nam complures & matres habuerunt magnopere florentes specie corporis. Quid igitur? Num eas amarũt filij? Absit. Sed admirãtur quidem quod cernunt, non autem incidũt in amorem obscœnum. Est enim rursus naturæ correctio. Cuius, quæso, naturæ? Quo-

Act. 19. b. *Ibid. 5. c* *Ibid. 6. d* *Exo. 34. g & 2. Cor. 3. c. d* *Gen. 4. b* *Gen. 39. b* *1. Reg. 16. c*

„ Quoniã inquiũt, matres sunt. Ad hæc, Nomades nul-
„ lo cogente, suis matribus miscẽtur, idq; nõ vnus aut
„ alter, sed tota natio. Super hęc, etiã illinc perspicuum est, hũc morbum non esse formæ corporis, neq; simpliciter pulchritudinis, sed animi socordis atq; seducti. Cõplures itaq; pręteritis innumeris mulierib⁹ forma pręclaris, deformibus semet dediderũt. Vnde nimirum liquet, quòd amor nõ nascatur ex forma. Nã si ita esset, illę ante alios obuios cepissent. Quid igitur in causa? Etenim si forma non est causa amoris: vnde inquis, amor habet originem ac radicẽ? à malo dæmone? Habet quidẽ & illinc. Sed nõ hoc est qđ quęritur, verũ illud quęritur, an & nos sim⁹ in causa. Neque enim ab illis tantũ sunt insidię, sed cũ illis, & quidem à nobis primũ. Nec enim aliũde perinde nascitur hic malus morbus, vt à cõsuetudine, à verbis adulantibus, ab ocio & inertia, ex eo quòd nihil habem⁹ quo occupemur. Magna siquidẽ, magna inquam est consuetudinis tyrannis, adeoq; magna vt perinde cogat atque natura. Quòd si consuetudinis est amorem párere, perspicuũ est, quòd eiusdẽ sit extinguere. Multi amantes hac ratione desierunt amare, ꝙ non viderent quas amabant. Verùm id ad breue tempus videtur acerbũ, vehementérq; molestũ: at progressu temporis fit iucũdum, neq; deinceps etiam si cupiãt possint reuocare morbũ. Quid igitur? quũ præter cõsuetudinẽ primo statim aspectu capior? Et hic corporis segnicies alit amorẽ, quódq; non curas ea quę decẽt, nec in necessariis negociis occuparis. Talis velut erro quispiam obambulans in quoduis incidit malum, & tanquam puerũ solutum quicunq; voluerit in seruitutem abducit talem animã. Quoniam enim illi mos est aliquid agere, vbi cessãris in bonis occupatus esse, quando nõ potest esse ociosa, cogitur alia quædã gignere, non aliter quàm terra si nõ occupata semente aut cõsitione, quamliber herbã producit: Sic & anima, quoties nõ habet quod agat rerum necessariarũ, quũ omnino cupiat aliquid agere, prauis actionibus semet tradit. Et quẽadmodũ oculus quando non desinit cernere, atq; ob hoc cernit mala, si quãdo bona non sint obiecta: sic & cogitatio quoties se abducit à necessariis, circa inutilia iam versatur. Nã vndiquaq; perspicuũ est, ꝙ occupatio ac solicitudo valet primũ incursum repellere. Itaq; quum videris mulierẽ formosam, & erga illam afficeris, desine intueri, † & abduc te.] Et quo pacto, inquis, potero abstinere ab intuitu, à cõcupiscentia pertractus? Aliis rebus teipsum trade, quę animã reducãt, libris, curis necessariis, administrationibus, opitulationibus eorũ qui afficiuntur iniuria, deprecationibus, philosophiæ de futuris. His deuincias animũ. Hoc pacto non solùm corriges nouum vulnus, verùm etiã infixum altius, & inueteratum facilè excuties. Nã si iuxta prouerbium, Cõtumelia persuadet amanti, vt amorẽ dissoluat: quomodo nõ magis hęc spiritualia incantamenta superabũt malum, tantùm vt velimus desistere? Quòd si semper adhęreamus, & cõuiuamus his qui talia iacula in nos iaculãtur, simul & audientes & loquentes de illis, alimus morbũ. Quomodo igitur vis extinguere incendium, quum quotidie flãmam accendas? Et hæc quidẽ de cõsuetudine aduersus adolescẽtes dicta sunto, quãdo viris quidem philosophandi peritis omnium maximũ remedium est, dei timor, gehennæ memoria, & regni cœlorũ desiderium. Hæc enim sufficiunt extinguendo incẽdio. Cum his verò & illud cogita, id quod cernitur nihil aliud esse q̃ phlegma, & sanguinem, & alimenti putrefacti humorẽ. Exhilarat, inquis, floris aspectus. At nihilo magis q̃ flores è terra nascentes: quãquam & hi putrescunt, marcescuntq;. Proinde nec hic attende flori, sed animo interius penetra & cogitatione, detracta formosa illa pellicula curiosius inspice quę sub ea latẽt. Nam & aqua intercute laborantiũ corpus relucet ac splẽdet, nec superficies quicquã habet mali: sed dum cogitamus tumorem intus repositũ, perculsi non possumus amare tales. Sed liquidus est oculus & acer, pulchrè porrecta supercilia, nigræ pupillæ, placida ceruix, purus & serenus aspectus. At vide rursum hoc nihil aliud esse, q̃ neruos ac venas, hymenes & arterias. Tu verò mihi cogita formosum istũ oculum ægrotãtem, senescentem, ac præ dolore marcidum, præ ira tumentem, q̃ deformis sit, q̃ celeriter pereat, citiũsque q̃ scriptura deleatur. Ab istis abducito mentem ad veram formã. At non video, inquis, animi pulchritudinẽ. At si vis, videbis. Et quemadmodum qui formosos non vidit oculis, tamen animo potest illos admirari: ita licet & animæ pulchritudinem absq; oculis cernere. Nónne sæpenumero pinxisti formam elegãtem, & nonnihil affectus fuisti erga figmẽtum? Effinge & nunc animæ formã, & in ea pulchritudine temet oblecta. Sed non video, inquis, incorporea. Verùm hæc animo magis cernimus q̃ † corpore.] Propterea admiramur angelos & archangelos, licèt illos non videamus, sicut & morum probitatẽ & animæ virtutẽ. Si videris hominem æquum ac modestũ, magis hunc admiraberis q̃ illam formosam faciem. Quòd si quem videris cõtumelia affici, qui ferat iniurię authorem, sesẽq; illi prębet, non solũ admirare, verùm etiã ama tales, etiamsi senio confecti sint. Nam talis animi pulchritudo, etiã in senectute multos habet amatores, nec vnquã marcescit, sed floret iugiter. Vt igitur eã formã nobis paremus, eos qui hac præditi sunt sectemur, atq; horum efficiamur amatores. Hoc enim pacto poterimus & nos accepta pulchritudine, sempiterna consequi bona, quorum nos omnes cõtingat fieri participes, gratia & benignitate domini nostri Iesu Christi, per quẽ & cui cum patre gloria, vnà cum sancto spiritu, nunc & semper, & in secula seculorum, Amen.

Hactenus vertit D. Erasmus Roterodamus.

Homilia octaua.

Propterea quum ministerium hoc habeamus, sicut misericordiã assequuti sumus, non cedimus malis. Quoniam magnifica loquutus erat, & Mosi prætulerat sese, & fideles omnes: animaduertens dictorũ sublimitatem ac magnitudinem, vide quomodo iterum modestiam præ se fert. Nam oportebat propter falsos apostolos, etiam auditores extollere, & iterum mitigare, sed non inficiati tantam excellentiam: aliòqui hoc fuisset desipiẽtis. Eapropter istud aliter breuibus conficit, demonstrando ꝙ totum hoc non ex suis bonis operibus factũ sit, sed ex diuina misericordia. Vnde etiã dicit, Habentes igitur ministeriũ hoc, Nihil enim amplius nos attulimus; quàm ꝙ ministri duntaxat facti sumus, & ministrauimus in his quæ à deo data sunt. Idcirco non dixit, præbitionẽ, vel suppeditationem, sed ministerium. Et neq; hoc contentus fuit, sed addidit, Sicut misericordiam assequuti sumus. Etenim isthuc ipsum, inquit, ꝙ hæc per nos administrantur, à misericordia & benignitate est: quanuis misericordiæ sit à malis liberare; minimè autem tanta

† & liberatus fuerit. *† corpore.* *cap. IIII.*

tanta etiã dona conferre Verùm diuina miſericordia etiam hoc habet. *Non deficimus*. Etiam hoc illius miſericordiæ imputandũ. Nam quod dicit, Sicut miſericordiam aſſequuti ſumus, & de miniſterio & de nõ deficiẽdo dictũ eſſe putare debes. Et cõſidera quàm extenuet ea quæ de ſe dicta. Dicere enim vult, nõ eſt res magna ſi is qui talia & tanta aſſequutus eſt, atq; ea à ſola diuina miſericordia & benignitate, tales ſubeat labores, periclitetúrq; ac tentationes ſuſtineat. Propter hoc nõ ſolũ non deficimus, ſed etiã gaudemus, & fidenter loquimur. Vnde quum dixiſſet, Non cedimus malis, addidit: *Sed abnegauimus occultamenta dedecoris, non verſantes in aſtutia, neque dolo tractantes verbum dei.* Et quid eſt, occultamẽta dedecoris? Nõ pollicemur, inquit, & promittimus magna, alia autẽ operibus declaramus, quemadmodũ illi. Vnde etiam dicebat, Ea quæ ſecundũ faciẽ videtis: ſed tales ſumus, quales videmur, & à duplicitate alieni, & nec dicentes, nec facientes talia, quæ occultare oporteat, & adumbrare confuſos ac erubeſcẽtes. Quod interpretans adiecit, non verſantes in aſtutia. Quod enim illi putabãt laudem eſſe, hoc fœdum, & ridiculum eſſe pronunciat. Quid eſt autem, verſantes in aſtutia? Gloriã habebant illi non accipientium, ſed accipiebant & occultabãt: gloriam habebant ſanctorum, & apoſtolorũ probatorum, erãt autem innumeris pleni malis. Sed nos inquit, hæc abnegauimus: hæc enim & velamẽta dedecoris appellat: tales ſanè ſumus quales & apparemus, nihílq; habemus adumbratũ, neq; in vita ſolùm iſta, ſed etiam in ipſa prædicatione. Hoc enim eſt, neque dolo tractantes verbum dei, *Sed manifeſtatione veritatis*: non perſona & oſtentatione, ſed ipſa operum declaratione. *Commendantes noſmetipſos apud omnem conſcientiã hominum in conſpectu dei.* Non enim fidelibus ſolis, ſed etiam ipſis infidelibus manifeſtè propoſiti ſumus, vt ſi voluerint, examinare res noſtras poſſint, & hinc cõmendamus nos ipſos non ſimulãdo & claram perſonam circunferẽdo. Dicimus ſanè quòd nihil accipimus, & vos in teſtes vocamus: dicimus q̃ nobis nullius mali conſcij ſimus, & huius quoq; rei teſtimoniũ à vobis recipimus, non quemadmodum illi, qui res ſuas adumbrantes multos decipiunt: nos verò & vitã noſtram ante omniũ oculos in medium ponimus, & prædicationem nudam facimus, vt omnes illam cognoſcant. Vltra, quoniam increduli illius virtutem ignorant, ſubdidit q̃ hoc non noſtra fiat culpa, ſed illorum ſtupore, idcirco & dicit: *Quòd ſi adhuc velatũ eſt euangelium noſtrum, in his qui pereunt velatum eſt, in quibus deus huius ſeculi excæcauit ſenſus incredulorum.* Id quod & antea dixerat, aliis quidem odor mortis in mortem, aliis verò odor vitæ in vitam: hoc etiã hic dicit. Quid autẽ eſt, deus ſeculi huius? Marcionitæ dicunt de opifice iuſto ſolùm, & non bono, hæc dicta eſſe: narrant enim eſſe deum quendã iuſtum, & nõ bonum. Manichæi verò aiunt diabolũ hic dici, volentes valde abſurdè hinc creaturis alium opificẽ introducere præter eum qui eſt. Solet enim ſcriptura ſæpe vocare deũ non à dignitate eius qui ſic appellatur, ſed ab infirmitate ſubditorum, vt quãdo mammona dominum dicit & ventrem deum: at non ob hoc ſimpliciter vel venter deus, vel mammon dominus, ſed illorum qui ſeſe illis ſubmittunt. Cæterùm nos dicimus, q̃ neque de diabolo hoc dictum ſit, ſed de vniuerſorum deo, & ſic legendum, q̃ incredulorum ſeculi huius excæcauit deus ſenſus. Futurum enim ſeculum non habet incredulos, ſed præſens duntaxat. Quòd ſi & aliter quis legerit, vt puta, deus ſeculi huius, neq; hoc reprehenſionẽ habet: non enim hoc oſtendit, ipſum huius duntaxat ſeculi ſolùm eſſe deũ. Nam & deus cœli dicitur, & non eſt ſolius cœli deus: & deum præſentis diei dicimus, & non in hunc ſolum diem eius principatum includimus. Dicitur item & deus Abraham, & deus Iſaac, & deus Iacob, & nõ eſt ſolùm illorũ deus, & multa talia huius & alterius ſentẽtię inuenerit quis teſtimonia. Quomodo igitur excæcauit? nunquid efficacia ſua ad hoc impellens? abſit, ſed permittens & concedẽs. Eſt enim mos ſcripturæ ſic loqui, vt quando dicit, Tradidit illos deus in ſenſum reprobũ. Nam quoniam illi non crediderunt primi, & ſeſe indignos fecerunt ad videndũ myſteria, & ipſe deinde permiſit. Et quid oportebat facere? num vi cogere & reuelare videre nolentibus? imò deſpexiſſent, & non vidiſſent. Vnde & ſubdidit, *Ne illuceſceret illis illuſtratio † Solis] gloriæ Chriſti.* Non vt increduli eſſent deo, ſed † euãgelij, ne videat incredulitas quæ ſint illa quæ intus. Quod & nobis imperauit, præcipiens nõ proiiciendas margaritas ante porcos. Nam ſi & infidelibus detegerẽtur, magis illorum morbus incrudeſceret. Nam debiles oculos habentem cogens quis Solis radios videre, auget magis illius infirmitatem, eapropter illũ medici in tenebris includunt, ne morbus exaſperetur. Sic igitur & hoc loco cogitandum eſt, q̃ hi quidem † facti fuerunt increduli, &] non iam videbant arcana euangelij, deo vltra radios ab illis excludente, id quod & diſcipulis dicebat: Propterea in parabolis loquor illis, quia audientes non audiunt. Cæterùm vt exemplo quod dicimus, euidentius fiat, pone Gentilem quendam eſſe qui res noſtras fabulam eſſe arbitretur. hic igitur quomodo vtilitatem aſſequetur ingreſſus & viſis myſteriis, maiorem quàm foris manens? propter hoc, inquit, ne illuceſceret illis illuſtratio. Perdurat adhuc in hiſtoria Moſis. Nam quod cũ Iudæis in illo factum eſt, hoc iam omnibus incredulis fit in euangelio. Et quid eſt, adumbratum, & id quod illis non illuxit? Audi ipſum loquentem, *Vt ne illuceſceret illis lumen euangelij gloriæ Chriſti, qui eſt imago dei:* nempe q̃ crux, orbis ſalus & illius gloria: q̃ ille ipſe qui crucifixus eſt, cum magna gloria venturus ſit: & alia omnia præſentia, futura, quæ videntur, quæ non videntur, ineffabilis eorum quæ expectantur gloria. Idcirco & illuceſceret dixit, vt ne totum hic quæras: nam quod datum eſt, ſplendor quidam ſolùm eſt ſpiritus. Hunc igitur & ſuprà manifeſtans, odorem dixit, & iterum arrabonem, oſtendens quòd amplius illic expectet, attamen hæc omnia occultantur ab illis: occultantur autem, quia priores non crediderũt. Deinde oſtendens, quòd non Chriſti gloriam ignorent ſolùm, ſed etiã eam quæ eſt patris non viderunt, qui hanc ignorant, ſubdidit: *Qui eſt imago dei.* Nam ne in Chriſto ſolo ſubſiſtas, etenim quemadmodum per hunc, patrem vides: ſic ignorata huius gloria, neque eam quæ illius eſt, ſcies. *Non enim nos ipſos prædicamus, ſed Chriſtum Ieſum dominum, nos autem ipſos ſeruos veſtros propter Ieſum.* Et quæ eſt iſta conſequentia? quid cum dictis habet commune? Vel illos perſtringit, quòd ſeipſos extollant, & perſuadeant diſcipulis vt, à ſe nominari velint, id quod in priore dicebat, Ego, ſum Pauli, ego autem Apollo, vel aliud quiddam multò grauiſſimum. Quale autem hoc? quoniam illos valde impugnabant, & vbique inſidiabantur eis.

Supr.2.d

Matt.6.d & Luc. 16.b. Phi. 3.d.

Matt.13.b

Eccl.1.d

Rom.1.d

Matt.7.a

† per ſoſpes facti ſunt incredulis: facti autem increduli, non iam, &c.

Supr.1.d

1.Cor.1.b

Non

Non enim nos impugnatis, ſed oppugnatis eum qui per nos prædicatur. Non enim nos ipſos prædicamus. Ego ſeruus ſum, ego miniſter ſum, & vnus ex his qui prædicationis munere funguntur, alteri omnia concilians, & pro illius gloria, omne quicquid eſt faciẽs: & ita me impugnantes, etiã ea quę illius ſunt, deſtruitis. Nam intantum abſtineo, ne in me aliquid eorum quæ euangelij ſunt transferam, q̃ & veſter ſeruus eſſe non detrectem, propter Chriſtum. Quoniam illi viſum eſt ſic vos honorare, eò q̃ ſic vos dilexit, & omnia pro vobis fecit. Ideo & dicit, nos ipſos autem ſeruos veſtros propter Chriſtum. Vidiſti animam à gloriatione puram? Non enim aliquid ex his quę domini ſunt, inquit, nobis proprium facimus, ſed & vobis nos ipſos propter illum ſubiicimus. *Quia deus eſt qui dixit, è tenebris lucem illuceſcere, illuxit in cordibus veſtris.* Vidiſti quomodo iterum quærentibus vt videant gloriam illam excellentem, Moſis inquam, oſtendit cum additamento fulgurantem? quemadmodum in facie Moſis, ita in veſtris cordibus illuxit, inquit. Et prius meminit eorũ quæ in principio creationis facta ſunt, nempe ſenſibilis Solis, & ſenſibilium tenebrarum, monſtrans q̃ illud maius eſt opificium. Et vbi dixit, ex tenebris lux luceat? In principio & in exordio creationis, Tenebrę enim erãt, inquit, ſuper abyſſum. Et dixit deus, fiat lux, & facta eſt lux. Sed & tunc quidem dixit, fiat, & factum eſt: nunc autem nõ dixit, ſed ipſe nobis factus eſt lux. Non enim dixit, Et nunc dixit, ſed ipſe illuxit: propter hoc neq; ſenſibiles res videmus lucis huius fulgentis, ſed ipſum deũ per Chriſtum. Vides trinitatem in ſe incommutabilem? Nã de ſpiritu quidem, inquit, Nos autem omnes reuelata facie gloriam domini inſpeculantes, ad eandem imaginem transformamur à gloria in gloriam, tanquam à domini ſpiritu: de filio autem, Ne illuceſcat illis illuſtratio euangelij gloriæ Chriſti qui eſt imago dei: de patre verò, Qui dixit, vt ex tenebris lux luceat, illuxit in cordibus veſtris ad illuminationẽ cognitionis glorię dei in facie Chriſti. Quemadmodum enim vt dixit, euangelij gloriæ Chriſti, adiecit, qui eſt imago dei, monſtrans q̃ & illius gloria priuati ſint: ſic vt dixit, cognitionis dei adiecit, in facie Chriſti, monſtrans q̃ per illum patrem cognoſcimus, vnde ipſi quemadmodum per ſpiritum adducimur. *Habemus autem theſaurum hunc in teſtaceis vaſis, vt excellentia virtutis ſit dei, & non ex nobis.* Nam quoniam multa & magna dixit de ineffabili gloria, vt ne quis dicat, Et quomodo tanta gloria fruentes manemus in mortali corpore? inquit, q̃ iſtuc ipſum quidem eſt mirabile, & indicium maximum potentiæ dei, q̃ vas teſtaceum tantũ fulgorem ſuſtinere potuit, & talem ſeruare theſaurũ. Vnde id quod admiror dicebat, vt excellentia virtutis ſit dei, & non ex nobis, iterũ illos perſtringens qui gloriabantur in ſemetipſis, quandoquidem & datorũ magnitudo & ſuſcipientium infirmitas teſtatur virtutem, non q̃ magna ſolùm dederit, ſed & quòd his qui parui ſunt: nam teſtaceum dicebat, naturæ mortalis fragilitatem inſinuans, & carnis noſtræ infirmitatem ſignificans: non enim melior eſt teſtaceis illa, adeò facilè illam inuadunt & mors, & morbi, & aëris intemperies, aliiſq; innumeris facilè diſſoluitur. Hæc autem dicebat, etiam illorum comprimens faſtum, omnibúſq; monſtrans, quòd nihil humanum firmũ ſit, eò q̃ & tunc maximè manifeſtatur dei potentia, quãdo per viles operatur magna. Idcirco & alibi dicebat: Virtus enim mea in infirmitate perficitur. Et in veteri quoq; teſtamento per culices ac mures, integros barbarorum exercitus fugabat. Vnde & magnam ſuam virtutem crucam vocabat. Et ab initio linguas confundens ſolùm, magnam illam turrim Babylonicam deſtruebat: & in bellis quoq;, nunc quidẽ per trecentos, innumeros exercitus fugabat, nunc autem per buccinas ciuitates deſtruebat: poſtea verò per puſillum adoleſcentem & contemptum Dauidẽ. omnem barbarorum aciem in fugã conuertebat. Sic ſanè & hic, duodecim ſolũ miſſis, orbem vicit. Obſtupeſcamus igitur virtutem dei, admiremur, adoremus, rogemus Iudæos, rogemus Gentiles, quis perſuaſit vniuerſo orbi à patriis moribus deſiſtere, & ad aliam tranſire cõuerſationem? Piſcator, vel tabernaculorũ factor, publicanus vel illiteratus & idiota? Et quomodo hæc eſſent rationi cõſona, niſi diuina virtus eſſet, quæ per illos operata eſt? Quid autem dicẽtes, perſuaſerunt? Baptizemini in nomine crucifixi. Cuius? quem neſciebant, non viderant. Attamen hæc dicentes & prædicantes perſuaſerunt, q̃ ij quidẽ qui vaticinabantur, & à patribus ipſis traditi erant, non ſint dij. Crucifixus autem hic Chriſtus omnes attraxit, tametſi quòd crucifixus quidem eſſet & ſepultus, omnibus manifeſtum erat: q̃ autem reſurrexiſſet, nulli præter paucos viderant: nihilominus & hoc perſuaſerunt his qui non viderant, & non ſolùm q̃ reſurrexit, ſed etiam q̃ aſcendit in cœlos, & veniet iudicare viuos & mortuos. Vnde igitur ſermones illi veriſimiles & probabiles, dic oro? non aliunde quàm à dei virtute. Etenim nouitas hæc primò omnibus ingrata erat. Quando autem & talia noua quis affert, res difficilior fit, quando amouet inueteratæ conſuetudinis fundamenta, quando à fundamẽtis euellit leges. Ad hæc neque præcones fide digni videbantur, ſed & apud omnes gentes exoſi, indocti, ac meticuloſi. Vnde igitur vicerunt orbem? Quomodo nos & progenitores noſtros, qui philoſophi ac ſapientes putabantur, cum diis ſuis eiecerunt? Nónne manifeſtum ex eo, q̃ deum habebant ſecum? non ſunt enim hęc opera humanæ facultatis, ſed diuinæ cuiuſdam & ineffabilis. Non, dicet quis, ſed magicæ. Oportuiſſet igitur dæmoniorum principatus creſcere, & propagari idolorum cultũ. Quomodo ergo deſtructus eſt & euanuit ille, & præualuere noſtra quæ illis contraria? Proinde quòd dei arbitrio hæc euenerint, non à ſola prędicatione, ſed etiam à conuerſatione ipſa manifeſtum eſt. Quando enim virginitas tanta vbiq; terrarum pullulauit, quando diuitiarum contemptus, & vitæ, & omnium aliorum? Improbi enim & impoſtores nihil tale perficient, ſed contraria omnia. Illi autem angelorum nobis conuerſationem inuexerunt, non inuexerunt autem ſolum, ſed etiam egerunt in hac noſtra regione, in terra barbarorum, in ipſis terræ finibus. Vnde perſpicuum, q̃ omnia Chriſti vbiq; virtus perfecit, vbique lucens, & ipſo fulgure velocius mentes hominum illuſtrans. Hæc igitur omnia cogitantes, & ex his quæ facta ſunt, accipite promiſſionis futurorũ manifeſtum indicium, adoratéque nobiſcum inuictã crucifixi virtutem, vt & intolerabiles effugiatis pœnas, & regnum æternum aſſequamini. Quod vt omnes aſſequamur, concedatur nobis gratia & miſericordia domini noſtri Ieſu Chriſti, cui ſit gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

Ibid.4.b

Ibidem.

Gen.1.a

Ibidem.

Supr.3.d

Ibid.4.b

Ibidem.

Iuſ. 1.Reg. 1.b

Amos.4.c

Gen.11.b

Ioſue 6.a & Heb. 11.f

1.Re.17.f

Mora-le.

Act.2.f

DVm in omnibus affligimur, at nõ anxij reddimur: laboramus, at non deſtituimur: perſequutionẽ patimur, at nõ in ea deſerimur. Perſeuerat adhuc, & mõſtrat, ꝙ totum ſit opus dei, reprimens ſic illorũ qui in ſeipſis gloriabantur ſuperbiam. Neq; enim hoc ſolũ eſt mirabile, quod in teſtaceis vaſis cuſtodimus theſaurũ hunc, ſed ꝙ etiam innumera ſuſtinẽtes mala, & vndequaq; pulſati ſeruamus illum, & non perdimus: tametſi vel adamantinum vas eſſet, theſaurum tãtum portare non poſſet, neq; ad ferẽdas tales inſidias ſufficeret. Nunc autem & fert, & nihil graue patitur per dei gratiã. Dum enim, inquit, in omnibus tribulamur, at non anxij reddimur. Quid eſt, in omnibus? in inimicis, in amicis, in neceſſariis, in aliis vſib⁹, ab hoſtibus, à domeſticis, ſed nõ anguſtia premimur. Et vide quomodo res contrarias dicit, vt & hinc dei virtutem oſtẽdat. Dum enim anguſtiis premimur, anxij nõ reddimur, inquit: laboramus, at non deſtituimur: hoc eſt, nõ excidim⁹ in fine. Perplexi animo efficimur vbiq;, & conſilio deſtituimur, ſed neq; ſic vt ab his quæ ꝙpoſita ſunt excidamus: nam hæc à deo nobis vt exerceamur, non vt ſuccũbamus permiſſa ſunt. *Perſequutionem patimur, ſed non in ea deſerimur: deiicimur, ſed non perimus.* Nam tentationes quidẽ contingunt, ſed nõ ea quæ illas comitantur. Cæterũ etiam hoc per dei virtutem ac gratiam. Alibi autẽ, inquit, etiã propter ſuã humilitatem & propter aliorũ ſecuritatem permiſſa hęc eſſe. Vt enim non extollar, datus eſt mihi ſtimulus, inquit. Et iterum, Ne quis de me ſentiat ſuper id quod videt, ac audit quid ex me. Et alibi iterum, Ne confidẽtes ſimus in nobis ipſis: verũ hoc loco, vt appareat dei virtus. Vides quãtum ex tentationibus lucrum? Etenim dei virtutẽ monſtrabat, & gratiam detegebat vberius. Sufficit enim tibi gratia mea, inquit, & ad humilitatẽ inſtruxit, & alios humiliari fecit, ipſoſq; fortiores reddidit. Patientia enim, inquit, probationem operatur, probatio verò ſpẽ. Nam qui inciderunt in pericula plurima, etiã à ſpe qua omnia in deum retulerant, erudiebantur, vt illã retinerent amplius per omnia. *Semper mortificationẽ domini Ieſu in corpore circunferentes, vt & vita Ieſu manifeſtetur in corpore noſtro.* Et quæ eſt mortificatio domini Ieſu, quã circunferebant? mortes quotidianæ, per quas & reſurrectio monſtrabatur. Si enim quis nõ credit, inquit, ꝙ mortuus eſt Ieſus & reſurrexit, nos videns quotidie morientes & reſurgentes, credat poſtea reſurrectionem. Vidiſti quomodo & aliã cauſam inuenit tentationũ? Qualẽ oro cauſam? Vt & vita illi⁹ manifeſtetur in corpore noſtro, inquit: ꝙ eripit nos à periculis, ita vt hoc quod videtur infirmitatis eſſe & derelictionis, iſthuc ipſum illius prædicat reſurrectionẽ. Non enim ſic appareret, ſi nihil inſuaue pateretur, virtus illius, vt nũc oſtẽditur, dum patimur quidẽ, non autem vincimur. *Etenim nos qui viuimus, in mortem tradimur propter Ieſum, vt & vita Ieſu manifeſtetur in mortali carne noſtra.* Semper enim quando aliquid obſcurũ loquitur, ſeipſum iterum interpretatur, id quod profectò & hoc loco fecit, hoc vt dicebã interpretans manifeſtè. Propter hoc enim, inquit, tradimur, hoc eſt, mortificationem circunferimus, vt virtus vitæ illius appareat, nõ permittentis carnem mortalem tanta à multitudine malorum patientem vinci. Porrò & aliter iſtud accipiẽdum. Quomodo? ſicut alibi, inquit, ſi ſimul mortui ſumus, & ſimul viuemus. Nam quemadmodum mortẽ illius ſuſtinemus nunc, & eligimus viuẽtes mori propter illũ: ſic & ipſe eliget, ſi morimur, viuificare tunc: nam ſi à vita in mortem venerimus, & ipſe à morte in vitam nos manu ducet. *Et ita mors operatur in nobis, vita autem in vobis.* non iam de cõmuni morte †filij] dicẽs, *†filij deſt in Veruã.* ſed de tribulationibus & relaxatione. Nos enim in periculis quidẽ & in tentationibus, inquit: vos verò in relaxatione propter vitam, quam in huiuſmodi tribulationibus lucrifacitis: & nos quidẽ periculoſa ſuſtinemus, vos autẽ bonis illis fruimini, non enim tantas ſuffertis tentationes. *Habentes autem eundem ſpiritum fidei, ſicut ſcriptum eſt, Credidi propter quod loquutus ſum, & nos credimus, idcirco & loquimur, quòd is qui excitauit dominum Ieſum, idem & nos per Ieſum excitabit.* Memores nos facit pſalmi, multam in ſe habentis ſapientiam, & ſufficientis in periculis maximè exercere. Dictum enim hoc eſt in magnis periculis, ſicut iuſtus ille loquutus eſt, & propter quæ non poterat aliter ferre, quàm per diuinum † auditorium:] nam quoniam cognata maximè conſolari ſolent, propter hoc, inquit, eundẽ ſpiritum habentes: hoc eſt, eodem pręſidio quo ille ſeruatus eſt, & nos ſeruamur: ſpiritu quo loquutus eſt, & nos loquimur. Vnde oſtendit magnam eſſe nouæ legis cum veteri concordiã, & ꝙ idem ſpiritus in vtriſque operatus ſit, & ꝙ non nos ſolum in periculis, ſed etiam veteres omnes, opus habebant fide ac ſpe erigi, & non ſtatim petebant ſolui quæ imminebant. Nã poſtquam oſtẽdit per rationes reſurrectionem & vitam, & ꝙ non ab infirmitate vel derelictione ſint pericula, vltra & fidem introducit, illíq; totum permittit: veruntamen & illius demonſtrationem exhibet Chriſti reſurrectionem, dicens, Et nos credimus, ac idcirco loquimur. Et quid loqueris dic oro? Quid? Qui excitauit Ieſum, & nos excitabit, & cõſtituet vobiſcum, nam omnia propter vos, vt gratuitum beneficium quod exundauit pluribus gratiam agentibus exuberet in gloriam dei. Iterum euacuat illorum ſuperbiam, ne hominibus gratiam dẽt, pſeudoapoſtolis inquam: totum enim dei eſt, qui vult multis gratificari, vt maior appareat gratia, vnde propter nos reſurrectio, & alia omnia. Non enim per vnum, propter vnum hæc fecit, ſed propter omnes. Ideo ne cedam⁹ malis. *Sed licẽt externus noſter homo corrumpatur, attamẽ internus renouatur de die in diem.* Quomodo corrumpitur? dum flagellatur, abigitur, innumera fert mala. Sed interim renouatur de die in diem. Quomodo renouatur? fide, ſpe, alacritate, vt audeat ſe opponere malis. Nam quò plura tulerit corpus, hoc maiorem ſpẽ habet anima, & fulgidior euadit, velut aurũ, quod multo igni examinatur. Et vide quomodo præſentis vitę moleſtias demolitur. *Nam momentanea leuitas afflictionis noſtræ,* inquit, *excellenter ſecundum excellentiam † æternam] pondus gloriæ operatur, non ſpectantibus nobis ea quæ videntur, ſed quæ non videntur.* Concluſo in ſpem negocio, id quod & ad Romanos dicebat, Quòd ſpe ſaluati ſumus. Spes autem quæ videtur nõ eſt ſpes. Hoc etiam in loco iſto adornans, ponit, collocatis inter ſe præſentibus ac futuris, momentaneo & æterno, leui ac graui, afflictione & gloria. Et neque his contentus eſt, ſed ponit aliam dictionem, geminans illam ac dicens, ſecundum excellentiam excellenter. Deinde & modum oſtendit, quomodo leues ſint tantæ afflictiones. Quomodo igitur leues ſunt? Non conſiderantibus nobis quæ videntur, ſed quæ non videntur: ſic & hoc leue quod præſens, & hoc magnum quod futurũ, ſi nos à viſibilibus abduxerimus. Ea eũ quæ

Infr. 12. b *ibidem.* *Supr. 1. b*

Infr. 12. b

Rom. 5. a

† æterũ.

Rom. 8. e *Ibidem.*

quæ videtur, temporaria ſunt. [Igitur & afflictiones tales. *Quæ autem non videntur, æterna.*] Igitur & coronę tales. & nõ dixit, afflictiones tales: ſed, quæ videntur omnia, ſiue pœna ſit, ſiue quies: & ſic neq; ꝓpter illa diſſolutè agendũ, neq; propter hanc vis faciẽda. Idcirco neq; de futuris loquens, dixit regnũ æternum: [ſed, quæ non videntur, æterna:] ſiue regnũ ſiue pœna ſit, iterũ vt & propter hanc terreamur, & propter illud incitemur. *Quoniam enim quæ videntur temporaria ſunt, quæ autem non videntur æterna, ad hæc quidem ſpectemus.* Qualem enim haberemus excuſationẽ tẽporaria pro æternis eligentes? licet eũ præſens ſuaue ſit, ſed nõ perpetuũ, etiã venia carebit. Qualẽ eũ habituri eſſent excuſationẽ, qui aſſequuti ſpiritũ, & tanto fruẽtes dono, humilia ſapiẽtes facti, & procũbentes ſuper terrã? Etenim multos audio dicentes ridicula hęc verba, Da mihi hodiernum, & accipe craſtinum. Nam ſiquidẽ talia ſunt, inquit, qualia dicitis, illic vnũ pro vno fuit: ſi autẽ nihil omnino fuerit, duo pro nullo. Quid his verbis iniquius, quid etiã magis delirum? Nos de cœlo diſſerimus & ineffabilib⁹ illis bonis, & tu illa hippodromica nobis in mediũ affers, & nõ erubeſcis? & talia quæ deſiplẽtes ſolent, loquens non te abſcondis? nõ erubeſcis, ꝙ præſentibus addictus es? nõ deſinis deſipere, & inſanire, & iuueniliter nugari? Et non eſt mirum, ſi Gentiles ſic loquantur: ꝙ autem fideles homines ſic nugantur, qualẽ habet veniam? Omnino enim ſuſpicaris immortales ſpes illas, omnino putas ambigua hæc eſſe? Et quomodo hæc merentur veniã? Et quis venit, inquit, & annunciauit, quæ illic geruntur? Hominum quidẽ nullus, deus autem, qui omnib⁹ fide dignior, hæc annũciauit. At nõ vides quæ illic? neq; enim deũ vides. Igitur nõ putabis eſſe deum, quoniã non vides deum? Et valde puto, inquit. Itaq; ſi te rogarit quis incredulorũ, Et quis venit de †inferno,] & hæc annunciauit? Quid dices? Vnde ſcis ꝙ eſt deus? Ex his quæ videntur, inquit, ex optimo ordine qui eſt in omnibus creaturis, ex eo ꝙ hoc omnibus eſt notũ. Igitur etiã de iudicio ſic accipito ſermonẽ. Quomodo, inquit? Interrogabo te, tu verò reſpõde. Iuſtus eſt hic deus, & iuxta meritũ retribuit vnicuiq;, vel nõ ſecundũ meritum? & iniuſtos quidem vult fœliciter agere ac deliciari, bonos autẽ in aduerſis eſſe? Minimè, inquit. Neque enim homo hoc pateretur. Vbi igitur, qui bene hic operati fuerint, bonis fruẽtur, vbi autẽ mali cõtrariis, niſi futura ſit vita quædã poſt hãc & retributio? Vides quòd vnum pro vno, & non duo pro vno erũt iuſtis: peccatoribus autẽ & hîc delicatè agẽtib⁹, omnino diuerſum eueniet: nam ſiquidẽ hîc delicatè egerint, neq; vnũ pro vno acceperũt: qui autẽ in virtutibus verſati fuerint, duo pro nullo. Qui enim relaxationẽ habebũt, num ij, qui præſenti abutẽtes vita, vel virtutibus præditi? Tu fortaſſe illos quidẽ dices, ego autẽ hos oſtẽdo, teſtes illos ipſos vocãs qui præſentibus aliquãdo fruebãtur, & nõ erubeſcẽt ad ea quę dicturus ſum: etenim pronubis maledixerũt ſæpius, etiam diei quo thalami ſtrati ſunt, & beatos dixerũt eos qui vxores nõ duxerũt: multi etiã iuuenes à nuptiis abſtinuerunt, nõ ob aliam cauſam, quã quòd moleſta res ſit: idq; dico nõ accuſans nuptias, honorabiles enim ſunt, ſed eos qui illis abutũtur. Si autẽ qui in cõiugio vixerunt, vitam iniucundam ſæpe putauerunt: quid diceremus de his qui in meretricia barathra deducti ſunt, & quouis ſeruo ſeruilius & miſerius affecti, de his qui in deliciis abſorbẽtur, & multos corporibus morbos afferũt? Porrò ſuaue eſt viuere in gloria. Imò hac ſeruitute nihil amarius. Etem omnib⁹ ſeruis ſeruilius eſt vanæ gloriæ mãcipium, & omnibus obuiis placere volẽs. At qui illã cõculcarit, omniũ ſummus eſt, nõ curans quid de ipſo alij ſentiãt. Sed ait, pecunias habere amabile eſt. At ſæpius oſtẽdimus, ꝙ qui ab illis liberati ſunt & nihil habẽt, ditiores fiunt, ac ſuaui⁹ agũt. Verũ dulce ait, eſt inebriari. Et quis hoc dixerit? Igitur ſi nõ ditari ſuauius eſt q̃ ditari, & cœlibem agere quàm vxorẽ habere, & vanæ gloriæ nõ eſſe auidũ quàm illam ſectari, & non deliciari quàm deliciari, etiam hoc loco plus habent, qui præſentibus nõ ſunt addicti. Et nondũ dico, quòd ille quidẽ licet innumeris tormentis diſtendatur, habeat bonã ſpem, quæ ipſum deducat. Hic autem licet plurimis deliciis fruatur, habet metum futuri ſeculi, turbãtem ac confundentẽ ſuam voluptatem. Etenim & hic nõ paruus pœnæ modus, vtputa contrarius deliciis ac tranquillitati. Eſt ad hæc modus tertius. Qualis autẽ hic? quia illæ ſeculares deliciæ, neq; quãdo ſunt apparẽt, & arguũtur cum à natura tum à tẽpore: hæ verò nõ ſolum ſunt, ſed etiam immobiles manẽt. Vides quòd nõ duo pro nullo ſolũ, ſed etiam tria & quinq; & decem & viginti, & innumera pro nihilo ponere poterimus? Vt autẽ iſthuc ipſum in exemplo diſcas, propono diuitem ac Lazarum: nam ille quidẽ præſentibus fruebatur, hic autẽ futuris. Nunquid igitur tibi vnum & vnum eſſe videtur omni tempore puniri, & breui tẽpore eſurire? ęgrotare in mortali corpore, & in immortali grauiter cruciari? coronari & in æternũ deliciari poſt breuem illam valetudinem, & torqueri ſine fine poſt paruã eorũ quæ ſunt voluptatem? Et quis hæc diceret? Vtrum enim de quãtitate, vel qualitate, [vel de ordinatione] dei, vel de ſentẽtia vtriq; data deliberabo? Vſquequo ſcarabæorum loquimini verba, qui in luto perpetuo voluuntur? Non eũ hæc ſunt rationaliũ hominũ, animã tam precioſam pro re adeò nihili perdere. Opus paruo labore ad recipiendũ cœlũ. Vis te & aliũde doceã, quòd ſit tribunal terribile? aperi tuæ cõſcientiæ fores, & vide in mẽte tua ſedentẽ iudicẽ. Si autem tu teipſum cõdemnas, quãuis teipſum amãs nõ ferres iniquũ iudicium ferri: an nõ multo magis deus iuſti magnã curã faciet, & incorruptam de omnibus feret ſententiam? Num ſimpliciter & temerè omnia fieri ſinet? Et quis hæc diceret? nullus eſt. Sed & Græci ac Barbari, Poëtæq; ac philoſophi, & omne hominum genus cõſonat in illis nobiſcũ, licet non ſimiliter. Et dicunt eſſe quædã tribunalia in inferno, ita manifeſta & cõfeſſa res eſt. Et quare non hic punit, dicit? vt lõganimitatem ſuam declaret, & ſalutem quæ ex pœnitẽtia cõcedat: & nõ faciat gen⁹ noſtrũ vt eripi nequeat, nec non eos qui ex mutatione optima poterant ſeruari, prius † ad ſalutẽ liberet.] Etem ſi ſtatim puniiſſet peccantem Paulum, quomodo ſaluatus eſſet? quomodo etiã Petrus, præcipui doctores orbis? quomodo Dauid ſalutẽ per pœnitẽtiã lucrifeciſſet? Quomodo Galatæ, quomodo alij plures? Sanè propter hoc nõ exigit hîc pœnã ab omnibus, ſed à quibuſdã ex omnib⁹, neque illic ab omnibus, ſed ab alio quidem hîc, ab alio verò alibi, vt etiã valde inſenſatos extimulet † ab iis per quæ punit.] An non vides multos hic puniri, vtpote eos qui à turre ſuppreſſi, & eos quorũ ſanguinẽ ſacrificiis miſcuit Pilatus, & qui intẽpeſtiua morte apud

† cælo.

† ſalute priuet.

† per eos quos punit: ac ſuatura expectare faciat per eos quos nõ punit.

te apud Corinthios extĩcti sunt, eo ꝙ indignè sacramentis cõmunicarãt,& eos qui sub Pharaone, & sub Iudæis ac Barbaris occisi sunt, & alios multos,qui & tunc & nunc & semper.Porrò alij quidem vbi multũ peccarunt defuncti sunt,quum pœnã hîc nõ luissent, sicut diues apud Lazarum,vt multi alij. Hæc autem faciendo & discredentes futuris excitat,[& credentes]&ignauos diligẽtiores reddit.Nã deus iudex iustus,& fortis,& lõganimis, & nõ inducẽs irã per singulos dies.Quod si longanimitate abutemur,erit tẽpus quo non diu longanimis erit vltra,sed postea intentat pœnã.Ne igitur segnes simus,vt vno momẽto deliciemur,hoc enim est præsens vita:&infinitorum seculorũ accersamus nobis suppliciũ:sed momento laboremus,vti perpetuo coronemur. Videtis, ꝙ etiã in secularibus sic pleriq; homines faciunt,&paruum laborem pro longa quiete eligunt, tametsi diuersum cis cueniat: nam hic quidem est æqualitas laboris ac lucri,sæpe autẽ diuerso modo labor quidem immẽsus,fructus autem paruus,& sæpius ne paruus quidẽ. In regno verò fit modo cõtrario. Nã quod molestũ, paruum quidem:quod autem dulce, etiam immensum. Cõsidera autem agricolam per totum laborãtem annum, & sub ipsum finẽ sæpius excidit spe fructus multorum laborum. Item gubernator ac miles vsq; ad vltimã ætatem in bellis ac laboribus agit, & sæpius vterque moritur,&ille quidem sarcinas diuitiarum, hic verò cum victoria etiam vitam amittit. Quam igitur habebimus excusationẽ, in rebus secularibus laboriosa perferentes, vt parũ refocillemur, vel ne parũ quidẽ,spes enim incerta est: in spiritualibus autem cõtrario modo facientes, & propter paruam ignauiam ineffabilẽ pœnam nobis accersentes? Ideo orovos omnes,vel sero ex hoc stupore euigiletis. Nullus enim vos liberabit in illo tẽpore,non frater,nec pater,nec puer,nec amicꝰ,nec vicinus,nec vllus alius:sed si operibus destituti fuerimus, oĩa transibunt,omninóq; peribimus.Quantũ diues ille luxit, & patriarchã orauit,& mitti Lazarũ petiuit? Sed audi quid ad illũ dixerit Abraham,Magnum chaos inter nos & vos,ita vt neq; hinc volẽtes egredi perueniant ad vos. Quantũ orarunt virgines illæ pro modico oleo?Verũ audi quid & illæ dicũt, Ne fortè nõ sufficiat nobis & vobis:& nullus illas potuit in thalamum introducere.Sanè hęc cogitantes etiã nos,curemus diligenter vitã nostrã. Quotquot enim dixeris labores,& quotquot attuleris pœnas,nihil hęc omnia erũt ad futura bona.Pone si placet ignẽ & ferrum & bestias, & si quid est his crudeliꝰ, attamẽ hæc neque vmbra sunt ad illa tormenta: nã hæc quando vehemẽtissimè intentãtur,tũc maxime leuia fiũt,celeriterq; liberant,corpore non sufficiente ad tantam vehementiam ac prolixitatem pœnę.Illic autem nõ sic,sed vtraq; conueniunt, & intentio & excellentia, cum in bonis,tum in acerbis. Dum igitur est tẽpus, præoccupemus faciem eius in cõfessione, †vt hodie illum videamus & tũc tranquillum,]& minacissimas illas potestates effugiamꝰ.Nõ vides hic milites principibus ministrãtes,quomodo rapiũt,quomodo flagellãt, quomodo latera perfodiũt, quomodo faces in tormentis adhibent, quomodo secant?sed omnia hæc ludus ac risus ad illas pœnas. Etenim tẽporariæ hæ pœnæ.Illic autẽ neq; vermis moritur, neq; ignis extinguitur.Etenim corpus incorruptibile est omniũ, quod resurgit tũc.Sed absit ne fortè hæc experiẽdo

Psa.102.b

Luc. 16.g

Mat.25.a

Psa.94.a

† *vt mitẽ illũ tunc videamus tranquillum.*

Mar. 9.g

discamus, sed sint solum terribilia, quantũ ad verba attinet,ne autem tradamur illis tortoribus, sed hinc erudiamur.Quantũ nosipsos tũc accusabimus, quãtum plorabimus,quantũ vlulabimus? at nulla tũ vtilitas.Quoniam neque nautæ naui soluta & submersa proficere possunt,neque medici mortuo ægroto.At sæpe dicent,ꝙ oportebat etiã hoc facere,omnia autem incassum & frustra.Nã quandiu spes correctionis salua est,dicẽda ac facienda sunt omnia:postquã nullius vltra domini erimus, toto destructo, frustra dicuntur & fiunt omnia. Etenim & Iudæi dicẽt tũc, Benedictus qui venit in nomine domini:sed hęc vox nihil illis proderit ad pœnam effugiendam: quando enim oportebat dicere, non dicebant. Ne igitur & nos in vita hoc patiamur, hinc iam vitam mutemus, vt tribunali Christi cũ omni fiducia assistamus.Quæ nobis omnibus contingãt gratia & misericordia domini nostri Iesu Christi,per quem & cum quo patri gloria,cum sancto spiritu, nunc & semper & in secula seculorum,Amen.

Homilia X.

Scimus enim quòd si terrenum nostrum domiciliũ huius tabernaculi destructum fuerit, ædificationem ex deo habemus nõ manufactam,æternam in cœlis. Etenim in hoc gemimus,domicilio nostro quod è cœlis est superindui cupientes. Iterum quia multæ ingruebant tentationes, alacritatẽ illorũ extimulat. Verisimile enim est propter absentiam illius imbecilliores & tardiores factos. Quid igitur, inquit? Non oportet mirari, ꝙ grauia patimur,neque cõmoueri, plurima enim cõmoda inde lucrifacimus:& antea quidẽ dixit, Mortificationẽ Iesu circunferimus:& potentiæ illius specimẽ maximum exhibemus.†Nam vt dixit,vita Iesu manifestata est] in mortali carne nostra. Posteãque cum his dixit,quòd & internus homo noster meliorꝰ euadat, sic, Quippe tametsi externus noster homo corrumpatur, sed internus noster renouatur de die in diem:monstrans iterum, quòd tantam vtilitatem flagellationes,& vexationes illæ afferant,dicendo,ꝙ quando illæ maximæ sunt, tunc innumera bona his qui pertulerint,germinatura sint. Etenim vt ne doleas,audiẽdo quòd externus homo tuus corrũpitur, dicit,quòd quãdo hoc omnino fit, tunc maximum gaudium habiturus,& ad meliorem peruenturus sis finem:atq; adeò nõ solum dolere non oportet, si ex parte ille nunc corrũpatur,sed inquirenda ac optanda corruptionis huius plenitudo.Ista enim ad incorruptionẽ potissimũ adducit.Et idcirco adiecit. Scimus enim,quòd si terrenum nostrum domicilio huius tabernaculi dissolutum fuerit, ædificationem ex deo habemus, domum nõ manufactam,æternam in cœlis.Quoniam enim de resurrectione adornat sermonem,iterum in hoc quo maximè laborabãt, assumit etiam audientium iudicium,&sic illum conficit, non tamẽ vt antea,sed quasi ex †vtroq;] argumento, tanquam illo iam obtento:etenim iam correcti erãt, & dicit:*Scimus,quòd si terrenum nostrum domicilium huius tabernaculi destructum fuerit,ædificationem ex deo habemus, domum non manufactam,æternam in cœlis.* Sunt nonnulli qui terrenum hoc domicilium,mundum hũc dicũt, ego autem asseuerarim de hoc corpore potius dici. Tu autem considera, quæso, quomodo ipsis nominibus,quantum futura pręsentibus antecellant,ostẽdit.Vt enim dixit,terrenum, opposuit † salutem:] & vt dixit, domicilium tabernaculi, ostenditq; fragile illud

Cap. V.

Sup.4.e

† *Dixit enim,vt vita Iesu manifestetur.*

† *alterũ.*

† *cælestis.*

illud & tẽporarium,opposuit,æternum. Etenim tabernaculi nomẽ sæpe ostẽdit tẽporarium quiddam. Ideo dicit,In domo patris mei mãsiones multę sunt. Si autẽ alicubi tabernacula vocet etiam sanctorum quietẽ,non simpliciter dicit tabernacula, sed cũ additione. Nõ enim dixit, vt accipiant in tabernacula sua,sed,in tabernacula æterna. Porrò dicens nõ manufactũ,insinuauit aliud esse manufactum.Quid igitur,nunquid corpus manufactũ est? Minimè,sed vel domicilium hic insinuat manu fabricatum, vel si nõ hoc, sed domiciliũ tabernaculi hoc corpus vocauit, non manufactũ,nõ ad oppositionem ac distinctionẽ illius posuit,sed augẽs encomia,& adiectis laudibus, *Etenim in hoc gemimus, domicilio nostro quod est ex cœlo, superindui desiderantes.* Quale domicilium dic obsecro? corpus quod incorruptibile.Et quare ingemiscimus nunc?quoniã multo melius illud, quod ex cœlo, inquit,eò ꝙ incorruptibile. Sanè non supernè corpus nobis descẽdit, sed illinc donũ mitti declarat nomine hoc. Adeo igitur non est dolendũ in particularibus tentationibus,vt & vniuersalis illa requirẽda sit, quasi dicat:Ingemiscis ꝙ persequutionem pateris,ꝙ corrumpitur ille tuus homo? Ingemisce, quòd non excellenter hoc fiat,neq; omnino corrumpatur. Vidisti quomodo in cõtrariũ diuertit sermonem? ostẽdens quòd pro illis oporteat ingemiscere, quòd nõdum plenè fiant, pro quibus particulariter factis ingemiscebãt.Propter†hos]postea nonvocat tabernaculum,sed domiciliũ,idq; valde merito.Tabernaculũ enim hoc facilè destruitur, illud autẽ manet perpetuo.*Siquidem & induti,non nudi inueniemur:* Hoc est, licet deposuerimus corpus,nõ absq; corpore illic assistemus,sed cũ illo facto incorruptibili. Quidã autẽ dicunt,quod & maximè probãdum,siquidem & induti,nõ nudi inueniemur.Nam vt ne de resurrectione omnes cõfidant,inquit,siquidem & induti incorruptione,& corpore incorruptibili recepto,nõ nudi inueniamur gloria & securitate,quod & in altera ad Corinthios dicebat, Omnes quidẽ resurgemꝰ, vnusquisque autem in suo ordine. Et sunt corpora cœlestia,&corpora terrestria.Nã resurrectio quidẽ omnibus cõmunis est,at non itẽ gloria communis:sed alij quidem in gloria,alij autẽ in ignominia:&alij quidẽ ad regnum,alij autẽ ad supplicium resurgẽt. Itaque & hoc loco istud manifestauit dicens, Siquidem induti,nõ nudi inueniemur.*Etenim qui sumus in hoc tabernaculo,gemimus,eò quòd nolumꝰ exui,sed superindui.* Hîc iterum perfectè & manifestè hæreticorum ora obstruxit,monstrans ꝙ non de corpore simpliciter disserit, quasi aliud & aliud sit, sed de corruptione & incorruptione.Nõ emẽ propter hoc ingemiscimus,inquit, vt à corpore liberemur:nolumus enim hoc exui,sed curamꝰ vt à corruptione quæ in illo liberemur.Ideo, inquit,nolumus exui corpus, sed volumꝰ superindui illud incorruptiõe.Deinde & interpretatur istud, *Vt absorbeatur corruptio à vita.* Nam quoniã multis onerosum esse videbatur deponere corpus,& omniũ sentẽ tiis cõtrariũ erat,dicens:Ingemiscimus †volẽtes]illo liberari.Nã si talia patitur & plorat anima,quæ ab illo corpore separatur:†quomodo non dicis, ꝙ ingemiscimus,nõ concedi,non separari ab illo?] Itaq; vt ne hæc sibi obiiciantur, inquit,neq; ego hæc dico ꝙ propter hoc ingemiscimus,vt illud deponamus:nullus enim sine mœrore istud deponit. Alicubi scilicet & Petro dicit Christus,Ducent te quò non vis. Sed

Iuan.14.e

Luc. 16.e

Ibic.

† *nolẽtes.*

† *quomodo dicis tu quòd ingemiscimus, quoniam non separemur ab ipso?*

vt superinduamur istud incorruptione. Etenim hoc est,quo in corpore grauamur, non ꝙ corpus, sed ꝙ corruptibile & passibile corpus circunferimus: hoc scilicet est,quod nobis dolorẽ affert. Verũ vita futura corruptionẽ absumit & aufert, corruptionem inquã,nõ corpꝰ.Et quomodo fit istud,inquit? Ne quęras,deus facit,ne sis curiosus:ideo & subdidit, *At qui parauit nos in hoc ipsum,deus est.* Hîc ostẽdit hæc superiꝰ præfigurata: nõ enim nũc hoc primũ mõstrauit, sed quãdo ab initio de terra nos finxit,& Adam formauit.Non in hoc formauit vt moriatur,sed vt etiã immortalem faceret. Porrò, vt fide dignũ hoc esse indicet,& demõstrationẽ certã adhibeat,subdidit. *Qui etiam dedit arram spiritus.* Etenim etiam tũc ad hoc formauit, & nunc in hoc præparauit per baptismum, & illius nobis pignus dedit spiritum sanctum. Frequẽter autem arrabonẽ vocat, debitorem se ostendere volens omniũ,& inde quoque credibiliorẽ sermonẽ constituere quærit.*Confidentes autem omnino & scientes.* Confidentes dictum est,propter persecutiones,insidias,mortẽsque cõtinuas:quasi dixisset, Exagitat te quispiã,& persequitur,& occidit,ne cõcidas animo propter te hoc totũ fit, ne timeas, sed confide. Ideo eũ gemis & doles,quia corruptioni seruis. Hãc tollit postea è medio,& quantocyus ab hac liberat seruitute:proinde & dicit,Cõfidẽtes itaq; omnino,non in†laudibus,]sed,& in tribulationibus. *Et sciẽtes quod versantes in corpore,peregrinamur à domino.Nã per fidẽ ambulamus,nõ per speciẽ.Confidimus autẽ,& probamus magis,peregrinari à corpore,& versari apud dominũ.* Quod omnibus maius est,posteriori loco posuit. †Nã incorruptionẽ accipere,& cũ Christo esse,melius est.]Quod autem dicit hoc est,hostis & occidẽs nõ extinguit nostram vitã,ne timeas,cõfide dum aduersa pateris: non solũ enim te liberat corruptione & molestia, sed etiã statim ad te dominũ trãsmittit:propterea non dicit,Cũ sumus in corpore,sed quasi in aliena domo hospitaremur,Sciẽtes itaq; quòd versantes in corpore peregrinamur à domino:confidimus autem &probamus magis, peregrinari à corpore & versari apud dominum. Vidisti quomodo occultatis tristibus mortis & cõsummationis nominibꝰ,valde desiderabilia pro illis posuit,vocãs cõuersationẽ apud deum,& quæ videtur esse dulcia in hac vita relinquẽs,à tristibus illa nominauit,nẽpe vocans vitã hanc,peregrinationẽ à domino.Cæterũ hoc fecit,ne vllus præsentiũ amore detineatur,sed illis potius grauetur, neq; moriturus indolescat,sed gaudeat quasi ad maiora profecturus bona.Porro ne quis audiens, peregrinamur à domino,dicat, cur hæc dicis? Alieni emẽ ab illo sumus dũ hic agimꝰ, prius hæc corrigit dicens, *Per fidẽ enim ambulamus,non per speciem.* Et hic quidem†ista]scimus, sed nõ sic manifestè:quod & alibi dicit, in speculo & ænigmate. *Confidimus autẽ & magis probamus.* Papę quorsum sermonem dirigit?Ad summum desideriũ mortis,ostendẽs molestũ quod dulce,&dulce quod molestũ.Nam dũ dicit,magis probamꝰ,dicere vult, desideramus.Quid desideramus? *Peregrinari à corpore, & versari apud dominum.* Hoc autẽ perpetuo facit. Nam & antea sermonẽ contradicentium sibi in contrariũ vertit. *Ea propter & contendimus,siue simul versantes,siue peregrinantes,bene illi placere.* Nam quod quæritur, hoc est,inquit,siue illic simus,siue hic,iuxta illius sententiam viuere.Hoc enim est,quod præcedit,atq; adeo vt hinc iã habeas regnum,si valde ames. Etenim ne iterum

Ioan. 21.f

† *relaxãtionibus,*

† *Nam cũ Christo esse melius est, quàm incorruptionem accipere.*

i.Cor.13.d.

† *ipsum.*

UNIVERSIT

† doleant. iterũ veniẽtes in tantum desiderium, †alienentur] ad tardationẽ aduentus, inde iam tribuit illis caput bonorum. Quod autem hoc est? bene placere illi. Non enim simpliciter bonũ est, abire, sed libenter abire. Vnde etiã hoc fit bonũ, neq; simpliciter graue est hic esse, sed impingere. Ne igitur putes satis esse à corpore proficisci, vbique enim opus est virtute. Nam quemadmodum cum dixisset resurrectionẽ, nõ permisit de illa sola confidere dicens, siquidẽ & induti, non nudi inueniemur: ita & peregrinatione mõstrata, vt ne putes illam solam vtilem, etiam iudicauit ad salutẽ opus esse, illi bene placere. Igitur quoniã prius admonuit de multis iucũdis, ita & terret per grauiora: etenim vtilitas in possessione bonorum & in fuga malorum constituitur, hæc autem sunt gehẽna & regnum, & quoniam hoc maiorem vim habet, † quàm fugere supplicium.] Nam hîc quidem dãnum quod non suscipiũt bona facilè multi ferunt: si autẽ & mala perferenda essent, non idem facerẽt. Nam oportebat quidem illud damnũ intolerabile nominare, sed propter infirmitatem multorum qui sic humi repũt, hoc eis videtur grauius. [Quandoquidem] igitur non sic excitat auditorẽ vulgarem bonorũ datio, vt suppliciorum intentatio, necessario huc diuertit dicens: *Nam omnes nos manifestari oportet coram tribunali Christi.* Deinde cum terruisset, & cõcussisset auditorem memoria tribunalis illius, neque hic absque iucũdis tristia posuit, sed voluptatem quandam commiscuit dicẽs: *Vt vnusquisque reportet quæ per corpus fecit, siue bonũ siue malum.* Cæterũ dũ hæc dicit, eos qui bene egerũt, & affliguntur, in bonam spem excitat, & collapsos timore alacriores reddit, sermonemq; de resurrectione corporum cõfirmat. Nõ enim quod ministrat ad hoc & illud, absq; retributionibus stabit, inquit: sed cum anima hæc quidem puniũtur, illa verò coronãtur. Cæterum hæreticorũ quidam dicũt, quòd aliud excitat corp°. Vnde dic, oro, aliud peccauit, & aliud punitur: aliud benefecit, & aliud coronatur? Quid autem dicetis loquẽti Paulo, non volumus exui sed superindui, quomodo autẽ corruptio à vita absorbetur? Nõ enim dixit, vt absorbeatur mortale corp° & corruptibile ab incorruptibili corpore, sed vt corruptio à vita: tũc enim hoc fit, quãdo illud resurgit corpus: si autẽ illo relicto, aliud præparat, nõ iam absorbetur, sed manet corruptio quæ inualuerat: ꝓpterea [nõ] fit hoc. Cæterum oportet corruptibile hoc, hoc est, corpus, indui incorruptione. Nam corpus mediũ est, & nunc quidẽ † in illo, hoc est, corruptione: postea autem in isto, hoc est, incorruptione; futurũ: & propter hoc in primo isto,] quoniam incorruptio destrui non potest. Nõ enim corruptio incorruptionem hæreditat, inquit, alioqui quomodo esset incorruptio? sed cõra absorbetur corruptio à vita: hæc eũ illã vincit, non autẽ hanc illa. Quemadmodum cera soluitur quidẽ ab igne, ipsa autẽ non item soluit ignem: ita & corruptio ab incorruptione aboletur & euanescit, illa verò hanc vincere nunquam potest. Igitur audiamus vocem Pauli dicentis, ꝓ oporteat nos assistere tribunali Christi. Et cogitemus illud tribunal, & putemus ipsum nũc adesse, & pœnas exigere: ego enim illud amplius dicã. Nam Paulus quoniã sermonem de † tribulatione] habebat, & non volebat illos [rursũm] affligere, non diutius hæsit in sermone illo, sed paucis vt dixit, vnusquisq; reportabit quæ fecit, stãtim prætercurrit. Nũc igitur cẽseamus illud adesse, & vnusquisque suam conscientiã diiudicet, & iam cogitet adesse iudicẽ, omniáq; reuelari & in mediũ adduci: nõ enim solũ nos assistere oportet, sed & reuelari. Nunquid erubuistis? nunquid obstupuistis? Si autẽ nũc, cum nondũ res agitur, sed solum proponitur, & in cogitatione effigiatur, à cõscientia perimus: quid faciemus quãdo aderit? quãdo vniuersus orbis terrarũ assistet, [quãdo angeli & archãgeli,] quando ordines hincinde constituti, & cursus omnium, & raptus in nubes, & acies cursu plena, quãdo tubæ hincinde & cõtinuæ illæ voces? Nã si nõ esset gehẽna, in tanta claritate repelli, & ignominiosum recedere, quantum suppliciũ? Etenim si nũc rege cum suis ingrediente, ob paupertatẽ non accedere audẽtes, nõ tantã à spectaculo voluptatem accipimus, quantum mœrorẽ ex eo quòd nõ sumus participes eorũ quæ apud regem sunt, & ignominiam putamus, non esse prope illũ, quid tũc erit? Nũ paruã putas esse pœnã, in choro nõ constitui, ineffabilẽ gloriã non assequi? ab illo cœtu & ineffabilib° bonis procũl abiici? quãdo autem & tenebræ erunt, & stridor dẽtiũm, & vincula insolubilia, & vermis immortalis, & ignis inextinguibilis, & tribulatio & angustia, & linguæ quæ cruciãtur, sicut illa diuitis: & ploramus, & nullus audit: & ingemiscimus, & rigamur à dolorib°, & nullus attẽdit: & in omnia loca respicimus, & nusquã adest qui cõsoletur: quo loco ordinabimus qui sic habẽt? quid animab° illis miserius? quid item miserabilius? Nam siquidẽ ingressi in carcerem, & videntes alios pallidos, alios verò vinctos & esuriẽtes, alios verò in tenebris cõclusos, cõcutimur, horrescimus, & omnia ne illuc incidam° facimus: quãdo adducti trahemur in gehennę carceres, quales futuri erimus? non enim vincula illa ex ferro, sed ex igne sunt nũquam extinguibili: neque qui præsunt nobis, eiusdem dignitatis sunt, quos vnquam demulcere poterimus, sed angeli, in quos neque respicere licet, valde iracundi, propterea ꝓ dominũ tanta cõtumelia affecimus. Nõ est, sicut hîc, videre ingredientes alios qui afferãt vel pecuniã, vel cibos, vel sermones cõsolatione plenos, vt consolationẽ assequamur: sed omnia illic veniã negant, etiã si Noë, siue Iob, siue Daniel affuerit, & suos viderit puniri, non audet patrocinari. futurum enim tunc est, vt & naturalis cõpassio tollatur, (quoniã cõtingit malorũ filiorũ patres, & patrum filios esse iustos) ita vt pura sit voluptas, & fruẽtes bonis, cõpassionis necessitate, gaudio nulla in parte destituãtur: dico & hãc cõpassionẽ extingui, & illos cõtra sua viscera, cũ domino suo indignati. Etenim cum cõmuniter homines vbi viderint filios suos improbos exhæredant, & à cognatione eiiciũt: multo magis iusti tũc idẽ faciẽt. Proinde null° speret accepturũ se aliquid boni, si nulla bona fecerit, etiã si sexcentos habeat ꝓgenitores iustos. *Nã vnusquisq; portabit ea, quæ in corpore suo fecit.* Hîc mihi videt perstringere etiã scortatores, & timorẽ hinc illis immittere, & nõ illis solũ, sed & omnibus quicunq; negligẽtes fuerint. Audiamus igitur & nos: etiã si ignem concupiscentiæ habueris, oppone aliũ ignem, & hic statim extinctus euanescit: & si volueris quid absurdum loqui, cogita stridorẽ dentiũ, & frænũ erit tibi timor: & si rapere volueris, audi iudicẽ præcipiẽtem ac dicentem, Ligate illius manus & pedes, & eiicite illũ in tenebras exteriores: & sic etiã hanc concupiscẽtiam eiicies. Et si ebrietati ac crapulæ vacas, audi diuitem dicentẽ,

† doleant. † vt fugiamus supplicium. † in isto, hoc est, corruptione: postea autem in illo, hoc est, incorruptione futurum: et propter hoc in isto primo. Moralc. † resurrectione. Matth. 18. b.

Mitte Lazarũ, vt summo digito linguã, quæ cruciatur, refrigeret, & liberaberis non vulgari passione. Si autẽ amaueris voluptatem, cogita quanta illic tribulatio & angustia, & hanc non cogitabis: si autẽ crudelis & immisericors es, memor esto virginũ, quę extinctis lãpadibus sic à thalamo excluſę sunt, & statim eris misericors. Sed segnis es ac dissolut°, cogita eũ qui occultauit talẽtum, & eris igne efficacior: sed arrodit te desideriũ facultatum diuitis, cogita vermem immortalem, & facilè etiam hũc morbum depones, omniáq; alia rectè facies. nil enim molestum neque graue imperatũ est. Vnde igitur nobis præcepta tam molesta? à nostra ignauia. Nam quemadmodũ si studiosi erimus, etiam quæ intolerabilia videntur, leuia erunt ac facilia: Sic si ignaui fuerimus, etiam tolerabilia ardua nobis ac difficilia apparebunt. itaq; hæc omnia cogitantes, ne admiremur eos, qui in deliciis agunt, sed cogitemus quis illorum finis. Nã hîc quidem stercus & corpulentia, illic autẽ vermis & ignis: ne admiremur raptores, sed cogitemus quis illorum finis. Hîc curæ & metus ac certamina, illic verò insolubilia vincula. Ne cogites glorię studiosos, sed quid ex illa nascatur: hîc seruitus & sannæ, illic verò damnum intolerabile, & perpetuum incendium. Nam si sic nobiscum meditemur, & hęc atq; talia malis nostris concupiscentiis crebro occinuerimus, statim & eiiciemus præsentium amorem, & futurorum desideriũ † attingemus. Attingamus] igitur illud, & exardescamus: nam si cogitatio illorum quãuis obscura sit, tantam suppeditat voluptatem, cogita quantam lætitiam nobis allatura sit manifesta ipsa comprehẽsio. Beati & ter beati, ac sæpius, qui illis bonis fruuntur, sicut & miserabiles & miserrimi, qui hisce cõtraria sustinẽt. Vt igitur non horũ, sed illorum socij fiamus, eligamus virtutem, nam sic & ventura bona assequemur: quæ nobis omnib° cõtingãt, gratia & misericordia domini nostri Iesu Christi, per quẽ & cum quo patri, simul ac spiritui sancto, gloria, honor, imperiũ, nũc & semper, & in secula seculorum, Amen.

Luc. 16. f. Mat. 25. d. Ibidem. c. Isa. 66. & Mar. 9. f. † accendemus. Accẽdamus.

Homilia XI.

Scientes igitur terrorem domini hominibus suademus, deo autem manifesti sumus, &c. Hæc igitur sciẽtes, inquit, nempe tribunal illud terribile, omnia facimus ita, vt non demus vobis occasionem, vel offendiculum, vel sinistram quampiam suspicionem praui erga vos operis. Vidisti cõuersationis diligentiam, & animæ curam gerentis studiũ: nõ enim solum, si malum fecerimus, inquit, arguimur, sed etsi non malum fecerimus, si suspicionem repellere possumus, & neglexerimus, pœnam luimus. *Non iterum nosipsos cõmendamus, sed occasionem vobis dantes gloriationis de nobis.* Vide quomodo cõtinuo tollit suspicionem, ne videatur suas ipsius laudes proferre: nil enim sic † iniuria afficientes tuetur,] vt de se magna quædam & admirabilia dicere. Proinde quia coactus inciderat in horũ sermonum materiã, correctione vsus dicit: hoc propter vos facimus, nõ propter nos, vt vos habeatis quo gloriemini, non vt nos. Et neque hoc simpliciter, sed propter pseudapostolos. Vnde subdidit. *Contra gloriantes in facie, & non corde.* Vidisti quomodo hos ab illis segregauit, & [ad se traxit] cõmonstratione facta, quòd & ipsi Corinthij desiderẽt occasionẽ accipere, qua possint pro se dicere, & rationem reddere crimina obiicientibus: non enim, inquit, vt nos gloriemur, hoc dicimus, sed vt vos habeatis, quo pro nobis liberè loquamini: id quod erat testificantis eximiam erga illos charitatem: & non vt simpliciter gloriemini: sed & ne decipiamini. Porrò hoc non dicit manifestè: † alibi autẽ etiam sermonẽ mansuetius] tractat, & illis nõ perstrictis dicit, *Vt possitis gloriari contra eos, qui in facie gloriantur.* quin neque hos simpliciter præcipit facere, si non fuerit causa, sed quando illi seipsos extollunt: vbique enim temporis rationem habet. Non igitur, vt seipsum clarum demonstret, sed vt illi quiescãt absurde & in damnũ aliorũ in hoc opere pergere, hoc facit. Quid autem est, in facie? in his quæ videntur, & quæ ad ostẽtationem: tales enim erant illi propter ambitionẽ omnia facientes: & intus quidẽ planè vani, & pietatis gerẽtes faciem, & honesti apparentes, bonorũ autẽ operum expertes. *Nam siue insanimus deo, siue sani sumus vobis.* Et si quid, inquit, sublime loquimur (ecstasim eũ siue insaniã hoc vocat, quẽadmodũ & alio loco insipientiam) propter deũ hoc facimus, vt ne vos, existimantes nos ꝓ viles simus, cõtemnatis & pereatis. Siue modestũ & humile loquimur propter vos, vt discatis humiliter sapere: vel etiã illud iterum dicit, Siquidem insanire quis nos arbitratur, nos à deo mercedẽ repetimus, propter quẽ hæc suspicio in nos venit: si autẽ sapere existimat, ipse nostra sapiẽtia fruatur. Et iterũ aliter, Insanire quis nos inquit, propter deũ taliter insanim°: propterea & subdit, *Charitas enim dei constringit nos iudicantes illud.* Nam nõ futurorum solum metus, inquit, sed & ea, quæ iam facta sunt, non sinũt nos segnes esse, neq; dormire, sed extimulãt & protrudũt in labores illos pro vobis. Et quænã sunt illã, quæ iã facta? *Nempe si vnus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui fuerunt.* Igitur quasi oẽs pereant, inquit, nõ eũ pro omnib° mortuus fuisset, si nõ omnes mortui essent. Nã † hæc] sunt salutis occasiones, illic autẽ non itẽ: propter hoc, inquit, cõstringit nos charitas dei, & nõ sinit nos quiescere. Extremę enim miseriæ esset, & ipsa gehenna grauius, si tanta re ostẽsa, inueniãtur quidã post tantã illius prouidentiã nullũ fructũ afferre: summa enim charitatis excellẽtia est, mori pro tali mũdo, & mori pro sic affecto, *Vt viuẽtes non iã sibi viuant, sed ei, qui pro ipsis mortuus est, & surrexit.* Si igitur nõ oportet nos nobisipsis viuere, ne turbemini, inquit, neq; cõmoueamini, si pericula insurrexerit & mortes: & rationẽ quoq; ponit indubitatam, propter quã debitũ hoc opus ostendit. Nam si propter illũ viuimus, quia ipse mortuus est, ipsi viuere debemus, propter quem viuimus. Et videtur quidem vnũ esse dictum: si autem quis diligẽter inquisiuerit, duo hęc sunt: vnum quidem quod propter ipsum viuim°, alterum autem, quod ipse propter nos mortu° est: & vtrunq; per se sufficit, vt obnoxios nos illi faciat, quã do autem vtraque conueniunt, cogita quantũ sit debitum. Imò etiam hæc tria sunt, nam & primitias propter te excitauit, & in cœlũ subuexit, ideo apposuit, ei qui ꝓpter nos mortuus est, & resurrexit. *Itaque nos posthac neminem nouimus secundum carnẽ.* Si enim omnes mortui fuerũt, & omnes resurrexerũt, & mortui quidem fuerunt, eo quod tyrannis peccati condẽnauit, resurrexerũt autem per lauacrum regenerationis & renouationẽ spiritus sancti: meritò, inquit, neminem fidelũ nouimus secundum carnem: quid enim quãuis in carne sint, sed vita illa carnalis periit, & denuo nati sumus spiritu, & aliam scimus rempublicam, & conuersationem ac vitã, & constitutionem in cœlis:

Luc. 16. f. † sed aliter ac mãsuetiꝰ sermonem. † hic. † offendit auditores.

& iterum illũ ipsum ducem, qui est Christus, ostẽdit. Ideo & subdit: *Porrò si etiã cognouimus secũdum carnẽ Christum, & nũc iam nõ nouimus.* Quid igitur, dic mihi carnem deposuit, & nũc non est cum corpore? absit. Et-
Act. 1.b enim & nunc in carne est. Nam hic Iesus, qui assumptus à vobis in cœlũ, sic veniet. Sic, quomodo? cum corpore. Quomodo igitur, inquit, si autẽ etiã nouimus secundũ carnẽ Christum, sed nũc non itẽ? Nam nostrũ esse secundum carnem, est esse in peccatis: nõ autem esse secundũ carnem, est non esse in peccatis. Christũ verò esse secundum carnem, est esse in passionibus naturę, vtpote quòd sitiit, ꝙ esuriit, quod la-
Esa. 53.c borauit, quod dormiuit: peccatum enim nõ fecit ne-
Ioan. 8.f que dolus inuentus est in ore illius: proinde & dixit,
Ibi. 14.d Quis ex vobis arguit me de peccato? & iterũ, Venit princeps huius mundi, & in me inuenit nihil. Nõ esse autẽ secundum carnem, est esse liberatum ab illis, nõ quòd extra carnẽ sit: etenim cum hac venit iudicaturus orbem, impassibilẽ illam habens & incorruptibilem, ad quam incorruptionẽ & nos trãsimus, corpore nostro facto cõformi corporis claritatis illius,
Phili. 3.d adeóq; si quæ in Christo, noua creatura. Nam quoniam à charitate ad virtutẽ nos adhortatus est, iam & ex rebus ipsis ad hoc inducit, ꝓpterea & subdit, *Si quæ in Christo noua creatura.* Si quis credidit illi, inquit, ad aliud venit opificiũ: etenim iterum natus est per spiritum, adeóq; etiã propter hoc debemus illi viuere, non solum quòd nostri iuris non sumus, & ꝙ mortuus est pro nobis solum, & ꝙ resuscitauit nostras primitias, sed etiã quòd in aliam venimus vitã. Vide quot iustas causas bene viuẽdi nobis ponat. Nã propter hoc & crassiore nomine vocat correctionẽ, vt multã nobis mutationẽ, & variationẽ ostendat. Deinde vlterius tractans, quod dictũ, & ostendens, quomodo noua creatura, *Vetera*, inquit, *trãsierũt, ecce noua facta sunt omnia.* Quę vetera? certè, peccata, ĩquit, & impietates, vel Iudaica omnia: immo & hęc & illa dicit, Ecce facta sunt noua omnia. *Omnia autẽ ex deo:* nihil ex nobis. Nã & remissio peccatorũ, & adoptio, & gloria ineffabilis ex illo nobis data est. Etenim nõ iam à futuris solum, sed & à pręsentibus ipsos adhortatur. Cõsidera autẽ, inquit, ꝙ resurrecturi sumus, & ad incorruptionẽ peruẽturi, & domiciliũ ęternũ habituri. Cæterũ quoniã præsentia admonẽdi maiorẽ vim habent, [quàm futura apud incredulos:] admo-
† quomodo oportet. 2.Cor. 5.c net eos qui non credũt, †sicut oportebat] credere, & ostendit quæ & iam acceperunt, & quinam sint. Qui nam igitur erãt, qui acceperũt? Mortui omnes: omnes enim, inquit, mortui erãt, & pro omnibus mor-
† anima noua, purificata est enim: tuus est. Sic omnes similiter diligebat. Inueterati & senio cõfecti in malis omnes erant, sed ecce, †omnia noua: purificatũ em̃,] & corpus nouũ, & cult⁹ nouus, & promissiones nouæ, & testamentũ, & vita, & mẽsa, & stola, & in summa omnia noua. Etenim pro Hierusalem quæ infrà, accepimus supernã Metropolim: & pro tẽplo visibili, templũ vidimus spirituale: ꝓ lapideis tabulis, carneas: pro circũcisione, baptisma: pro Manna, corpus dominicũ: pro aqua petræ, sanguinẽ à latere: pro virga Mosi vel Aaron, crucem: pro terra promissionis, regnũ cœlorum: pro innumeris sacerdotibus, vnum pontificẽ: pro agno irrationali, agnũ spiritualẽ. Hæc & talia cogitans dicebat noua oĩa: hæc autẽ ex deo per Christũ, & dono illius. Ideo & subdidit: *Qui reconciliauit nos sibiipsi per Christum, & dedit nobis* †*mysteriũ*] *recõciliationis.* Ab illo enim omnia bona.
† ministerium.

A Nam qui nos fecit amicos, idẽ & aliorũ author, quæ amicis dedit deus: nõ enim reliquit nos manere inimicos, & sic redemit, sed fecit sibiipsi amicos. Quãdo autẽ dico, quòd Christ⁹ author est cõciliationis, etiã patrẽ dico: quando dico patrẽ dedisse, etiã filiũ dico: omnia enim per illũ facta sunt, & huius autem
Ioan. 1.a ipse author. Nõ enim nos illi occurrebamus, sed ipse nos vocauit. quomodo vocauit? per Christi immolationẽ, & dedit nobis ministeriũ recõciliationis. Iterũ hic ostẽdit apostolorũ dignitatẽ, mõstrãs quãtũ op⁹ concreditũ eis sit, & diuinæ charitatis excellẽtiam. Etenim non quia legatũ qui venerat neglexerunt, & exasperatus est, & reliquit illos: sed perseuerat obsecrans, & per seipsum, & per alios: quis dignè & satis hãc prouidentiã admiraretur & obstupescereret? Occisus est filius cũ veniret ad cõciliandũ, ille german⁹ &
B vnigenitus, & neq; sic pater occidẽtes auersatus est: neque dixit, Misi filiũ meũ legatũ. Illi autẽ nõ solum noluerũt audire, sed & occiderunt & crucifixerunt. Dignũ est, vt illos posthac relinquã, sed omnia secus agit. Nam quoniã ille abiit, nobis negotiũ commendauit. *Nam qui dedit nobis*, inquit, *ministerium conciliationis: quando quidẽ deus erat in Christo, mundum concilians sibiipsi, non imputans illis peccata illorũ.* Vidisti dilectionẽ, quæ omnẽ rationẽ & omnẽ mentẽ trãsgredit? †Quis ille qui iniuria affectus? quis ille primus qui ad cõciliandũ venit? Sanè, inquit, filiũ misit:] non ipse venit. Filiũ quidẽ misit: nõ ille autẽ exhortabatur solus, sed &cũ illo & per illũ pater. Idcirco dicebat, Quia deus erat qui cõciliabat sibiipsi mũdũ in Christo, hoc est per Christũ. Nam postquã dixit, qui dedit nobis ministeriũ cõciliationis, correctiõe vsus inquit, Ne pu-
C tetis ꝙ nos simus huius rei authores, ministri sumus; qui autẽ totum operatur deus est, qui per vnigenitũ totũ orbẽ cõciliauit. & quomodo cõciliauit? sibiipsi: hoc est enim admirabile, nõ quòd amicus factus est solũ, sed quòd sic amicus factus est. Quomodo sic? quia dimisit illis peccata. Aliter enim nõ fuisset fact⁹ amicus. Vnde & subdidit, *Non imputãs illis peccata eorũ.* Etenim si voluisset exigere rationem delictorum, omnes periissemus: omnes enim mortui erant. attamẽ cũ tanta sint nostra peccata, nõ solũ nõ exposcit pœnam, sed & cõciliatus est: nõ solum dimisit, sed neq; imputauit: sic & nos dimittere oportet inimicis, vt & nos eandem remissionẽ assequamur. *Et posuit in nobis sermonem conciliationis.* Neq; enim nos nunc accessim⁹ ad aliquid, quod onerosum, sed vt faciamus omnes amicos deo. Quasi dicat, quandoquidẽ à me nõ sunt
D persuasi, perseuerate vos exhortantes, donec persuadeatis. Proinde & subdit: *Pro Christo igitur legatione fungimur tanquã deo vos exhortante per nos, rogantes pro Christo, reconciliemini deo.* Vidisti quomodo officiũ suũ affert, inducẽs Christũ qui legationẽ hãc iniunxit, imò nõ Christũ solũ, sed & patrem? Quod enim dicit, hunc sensum habet, Misit filiũ pater, exhortari & legatione fungi apud humanũ genus pro se: quoniã autem ille occisus abiit, nos legationem suscepimus, & pro illo & patre exhortamur vos. Intantũ honorat humanũ genus, quòd & filium impendit, quamuis sciret occidendũ, & apostolos nos propter vos fecit: & ita merito dicebat, omnia propter vos. Igitur prò Christo
Sup. 3.d legatione fungimur, hoc est, illius loco. Nã nos quæ illius officij sunt, suscepimus. Si autem magnum tibi hoc esse videtur, audi & sequentia per quæ mõstrat, quòd non pro illo solũ, sed & pro patre hoc faciant.

Nam

† Qui iniuria affectus? ipse. Quis primus ad cõciliandũ venit? ipse. Atqui filium, dices, misit.

Nã propter hoc & subdidit, Tanquã deo obsecrante per nos. Non enim per filiũ suũ exhortatur solũ, sed & per nos, qui filij opus suscepim⁹. Ne igitur putetis, inquit, ꝙ à nobis rogemini: ipse Christ⁹ vos exhortatur & obsecrat. Ipse etiã Christi pater per nos. Quid huic excellẽtię par fuerit, qui innumera beneficia cõtulit, contumelia affect⁹ est: & cõtumelia affectus nõ solũ nõ exegit pœnã, sed & dedit filium suum, vt cõciliemur. & postquam qui acceperant non conciliati sunt, sed & occiderũt, iterũ misit alios legatos obsecrantes, & illis missis ipse est qui obsecrat. Quid autem obsecrat? cõciliemini deo. & nõ dixit, conciliate vobis ipsis deũ. Nõ enim ipse est, qui inimicitias gerit, sed vos: deus em̃ nunquã inimicitias gerit. Et rationem reddens quemadmodũ legatus sit missus, inquit: *Eum enim*, inquit, *qui non nouit peccatũ, pro nobis peccatum fecit.* Nõ dico priora, ꝙ iniuria affecistis eũ, qui
B in nullo offẽderat, qui multa beneficia cõtulerat, qui pœnam nõ exegerat, qui prior iniuria affectus, prior obsecrat: nihil illorũ nunc ponatur: † nónne propter hoc solũ nõ essetis iusti, si non cõciliemini,] propter hoc scilicet, ꝙ nunc vobis fecit? Et quid fecit? eũ qui nesciuit peccatũ, propter vos peccatũ fecit. Si enim nihil aliud perfecisset, hoc autem solum operatus esset, cogita quale sit, dare filiũ pro his, qui iniuria affecerant: nũc autẽ & multa bona fecit. Et [cum his] illũ qui nihil iniustè egit, permisit puniri pro his, qui iniustè egerũt. Sed non hoc dixit, sed ponit qd̃ illo multò maius est, nẽpe hoc, Eum qui nesciuit peccatum, inquit, & existentem ipsammet iustitiam, peccatum fecit: hoc est, quasi peccatorẽ condemnari permisit,
Deu. 21.d & quasi maledictum mori. Maledictus enim qui pẽ-
& Gal. 3. b. det in ligno. Sic em̃ mori multò mai⁹ est quàm mori, id quod & alibi insinuans dicit: Obediẽs factus vsque ad mortẽ, mortẽ autẽ crucis. Non enim hoc so-
Philip. 2. b. lam pœnã habebat, sed & cõfusionem. Cogita igitur, quanta tibi concessit. Nam magnũ est etiã peccatorem existentem, pro quopiã mori. quãdo autem iustus hoc patitur, & pro peccatoribus moritur, & non moritur solũ, sed & quasi maledictus moritur: & nõ maledictus solum, sed & multa nobis bona largitur, quæ nunquã expectauissemus: *Vt enim fiamus dei iustitia, in illo*, inquit. Qualis sermo, quæ mens ista cõmẽ-
1.Tim. 1.d dare poterit? iustũ enim, inquit, fecit peccatorem, vt
† nõ enim habitiũ posuit, sed ipsam qualitatem: peccatores faceret iustos. Imò neque sic dixit, sed quod multò maius erat: † non enim qualitatẽ posuit, sed substantiã:] non dixit peccatorẽ, sed peccatũ: nõ eum qui non peccauit solum, sed & eum qui nesciuit peccatum: vt nos fiamus, non dixit iusti, sed iustitia,
D & iustitia dei: dei enim est ista, quãdo nõ ex operib⁹, quãdo necessariũ est etiã maculam nullam inueniri, sed à gratia iustificatio fit. Hinc omne peccatũ euanescit. Interim autẽ illos nõ permittit extolli, vtpote deo totum præstante, & docet † dãtis] magnitudinẽ. Illa enim prior, legis & operum iustitia, ista autem dei iustitia est. Hæc igitur cogitãtes, timeamus verba hæc magis, q̃ gehennã: obseruemus hæc magis q̃ regnum ipsum, & ne putemus graue esse puniri, sed peccare. Etenim si ipse non puniuisset nos, oportebat nos exigere pœnam à nobis, sic ingratis erga benefactorem. Nunc autẽ quando quis amicam habet, sæpe amore frustratus seipsum occidit: & [contra amore fretus se] indignũ vita existimat, quòd in illam deliquit: at cũ contumelia afficimus, tam misericordem & mansuetũ, non nosipsos mittimus in ignem

† Dati sive doni. Morale.

A gehẽnæ? Dicamus admirabile & rarũ, & multis fortassis incredibile. Maior erit consolatio ei qui punit⁹, postquã exacerbauit tam misericordẽ, siquidẽ mẽtẽ habeat, & amet dominũ sicut amare oportet, quàm ei qui nõ punitur. Nam etiam hoc cõmuniter euenire videre possumus: nam qui cõtumelia affecit amicissimum, tunc maximè refocillatur, quãdo seipsum in pœnam obtulerit & grauiter patiatur, quẽadmodum & Dauid dicebat: Ego pastor peccaui, & ego pastor malè egi, & grex ille quid fecit? fiat manus tua super me, & in domũ patris mei. Et quando Absalon periit, à seipso grauissimam pœnã exegit, quãuis ipse nõ fecisset iniustitiã, sed iniuria affectus esset: nihilo minus quoniam valde diligebat mortuũ, afflixit seipsum doloribus, hac ratione consolationẽ accipiens: & nos quoque quando peccamus, vbi non oportebat peccare, pœnas nobisipsis infligamus. Nõne vi-
B detis eos qui germanos filios abiecerunt, ꝙ propter hoc lugent, & capillos extrahũt, eo quod punire sese pro dilectis consolationẽ habet. † Si autem quando nihil fecerimus nos magnã nobis cõsolationẽ affert, amicos valde pati, propter ea quæ illi fecerunt: quãdo ipsi exacerbamus, & cõtumelia afficimus, nónne multò magis cõsolabitur, pœnã illũ dare, & nos non puniri? Vnicuiq; manifestũ est si quis dilexerit Christum, vt diligere decet (scio quod dico) quomodo, illo nõ cõcedente, nõ sustinebit nõ puniri:] maximã enim pœnã fers exacerbãs illũ. Et scio quidẽ, quòd multis incredibilia dico, verũtamen sic est vt dixi: si-
quidẽ dilexerimus Christũ, vt diligere oportet, pec-
cantes nosipsos puniemus: nã diligentibus quicũq; sunt, non malũ quiddã pati, propterea per quæ exa-
C cerbauerũt dilectũ, est insuaue, sed ipsum ante omnia exasperare amicum: etiamsi iratus iste non punierit, magis torserit amatorẽ: si autẽ pœnã exquisierit, magis cõsolatus fuerit. Ne igitur gehennã timeam⁹, sed ꝙ offendimus deũ: hoc enim illo grauius, quãdo irascens auersatur, hoc omniũ deterius, hoc omniũ molestissimũ: & vt discas quale sit, cogita hoc quod dico. Si quis viso homine latrone & malefactore qui punitur, ipse rex existẽs dilectũ filiũ vnigenitũ, & germanũ dederit, ita vt occidatur, & cũ morte etiã causam ab illo trãstulerit in filiũ, qui nõ est talis, vt saluet cõdemnatũ, & à mala suspicione liberet, & post hæc vltra in magnũ principatũ prouehat: post salutẽ & gloriam illã ineffabilem, cõtra eum, † qui tãta passus est,] contumelias profert: nónne millies eliget ille magis mori, si sapiens fuerit, quàm videri tantæ ingratitu-
D dinis obnoxius? Hoc sanè & nũc cogitemus, & ingemiscamus amarè, eò quòd benefactorem exacerbauimus: neq; vnquã propterea cõfidamus, quia ille lõganimiter fert cõtumelia affectus, sed propter istuc ipsum nos affligamus. Nam & inter homines, quãdo quis percussus in maxillã dexterã, dederit & sinistrã, magis vlciscitur, q̃ si innumeras plagas dederit: at quãdo cõuitiis affectus, non solũ cõuitia nõ retulerit, sed & benedixerit, grauius perstrinxerit, quàm si innumeris opprobriis † abluerit.] Si autẽ erga homines, quãdo iniuria afficiẽtes, lõganimitate nõ vlciscẽtium confundimur: multò magis apud deum timere oportet peccãtes, etiãsi nihil graue patiãtur. Etem̃ ineffabilis pœna in caput illorũ thesaurizatur. Hæc igitur intelligẽtes, ante oĩa peccatũ timeamus: hoc em̃ suppliciũ est, hoc gehẽna, hoc & innumera mala: sed & fugiamus, & studeam⁹ deo semper placere, hoc

enim

† Si verò quum in amicissimos nihil mali admiserim⁹ consolationẽ adfert quòd ob mala quæ illi passi sit, nos affligamur: quãdo illos nos ipsi exacerbauerim⁹, & cõtumelia afficerimus: nõne multò magis nos vecrebit si pœnas dem⁹, quàm si nõ puniamur? ò miseri cõmisi cõflat. Si quis Christũ dilexerit, vt deliget decet, scit quod dico. quomodo non ne illo cõcedẽte qui dem, sustinebit vt non puniatur:

† à quo tãtis multis est affectus beneficiis,

† asperserit.

enim regnũ est, hoc vita, hoc innumera bona: sic eñ inde & regnũ & futura bona assequemur: quæ nobis omnibus cõtingant, gratia & misericordia domini nostri Iesu Christi, per quẽ & cũ quo patri & sancto spiritui, sit gloria in secula seculorum, Amen.

Homilia XII.

Cap. VI. Esa. 49. c. *Cooperantes autem obsecramus, ne inuacuum gratiã dei recipiatis. ait enim: Tẽpore accepto exaudiui te, & in die salutis [adiui te.]* Iam quoniam dixerat, quòd deus obsecrat, & nos legatione fungimur, & precamur cõciliemini deo: vt ne relabantur, hinc illos iterum terret, & extimulat dicens: Obsecramus ne inuacuum gratiã dei vos recipiatis: non enim, quoniam obsecrat, inquit, & misit legatos, propterea negligẽtes simus: sed propter istuc ipsum etiã studeamus, vt placeamus deo, & spiritualẽ mercem congregemus. Ita quod & superius dixit, Charitas dei constringit nos, hoc est, angit, impellit, vrget, vt ne post tantam prouidentiam relapsi, nullámque generositatem ostẽdẽtes, tantis bonis excidatis. Ne igitur quoniã misit obsecrãtes, putetis hoc semper fore, vsq; ad aduentum illius secundum hoc erit: tam diu obsecrat, quãdiu hîc fuerimus: postea autem iudicium & supplicium. Propterea vrgemur, inquit: nõ enim magnitudine bonorũ illius, & humanitatis solum, sed & breuitate tẽporis semper vrget. Ideo & alicubi inquit, Nũc enim propior est nostra salus. & iterum: dominus prope est. Porrò hoc loco etiã amplius quiddã fecit: Non enim solũ inducit reliquum tempus breue, & paruũ esse, sed etiã solum esse tẽpus idoneũ ad salutẽ. *Ecce enim nunc*, inquit, *tempus acceptũ, ecce dies salutis*. Ne igitur prætercurramus opportunitatẽ, sed studiũ gratia dignũ declarem°: propter hoc enim & nos vrgemur, scientes tẽporis & breuitatẽ & vtilitatẽ, proper hoc etiã dicit, cooperantes & obsecrantes. Cooperantes vobis. Vobis enim magis cooperamur q̃ deo, pro quo legatione fungimur: nullo enim ille opus habet, sed tota salus ad vos peruenit. Si autẽ etiam deo diceret cooperari, neq; hoc refutaretur. Nam & alicubi dicit, Nã dei sumus coadiutores. Hac enim ratione dicit homines saluari. Iterũ & obsecramus. Nã ille obsecrãs nõ simpliciter obsecrat, sed alia quoq;, quæ iustè admonent proponit, nempe quòd filium dedit iustum, qui neque peccatũ sciuit, & peccatũ illum fecit pro nobis peccatoribus, vt nos fiamus iusti. Porrò deum sic præstantẽ, nõ obsecrare oportebat, præsertim homines & peccatores & offendẽtes, sed quotidie [obsecrari, attamẽ] obsecrat. Nos autẽ obsecramus, neq; vllũ bonũ opus habẽtes, quod prætexere possum°, neq; beneficiũ. Vnũ autẽ solũ quod oramus pro deo, qui talia fecit. Oramus autem vt beneficiũ accipiatis, & non repellatis donũ: persuadeamini igitur à nobis, & in vanũ gratiã ne acceperitis. Nam vt ne putẽt, hoc solum esse conciliationem, credere †loquenti,] vrget petens vitę diligens studiũ. Nã si is qui à peccatis liberatus est, & amicus factus iterũ inuoluit se prioribus: quid aliud agit, q̃ quòd ad inimicitias redit, & inuanum gratiã accipit, iuxta rationem vitę: nihil enim impurè viuẽtes, ab illo priore beneficio vtilitatis accipiunt ad salutem, sed inde magis incõmodantur & grauantur in peccatis, qui post tantam agnitionem & tantum donum ad priora regrediuntur mala: sed hoc nondũm ponit, ne asperiorem sermonem faciat: quòd autem nullam vtilitatem accipimus, dicit solum. Deinde & † prophetarũ] meminit, vrgẽs illos & extimulans, vt † prophetæ surgãt ad recipiendã suam salutem, dicit enim: *Tempore accepto*, inquit, *audiui te, & in die saluti adiui te: ecce nunc tempus acceptum, ecce nũc dies salutis.* Tẽpus acceptũ quale illud? tempus doni, tempus gratiæ, quando nõ exiguntur peccatorum pœnæ, sed cum cõciliatione frui licet innumeris bonis, iustitia, sanctificatione, aliisq; omnibus. Quantũ oportebat laborare, vt tempus illud assequeremur: sed ecce, nihil laborantibus aduenit remissionẽ afferẽs peccatorũ priorũ. Ideo & acceptũ vocat, quoniã & accepit eos, qui multũ deliquerant: nõ simpliciter accepit, sed in summũ honorẽ adduxit: quẽadmodũ quãdo venit rex, non iudicij tẽpus, sed gratiæ & salutis est. Ideo & bene, acceptũ illud vocat, quãdiu adhuc sum° in stadio, quãdiu operamur in vinea, donec reliqua est vndecima, accedamus & vitã ostẽdamus. Etenim facile est: nam qui in tali tempore decertat, in quo tãtum donũ effusum est, in quo tãta gratia, facilè assequitur brabia. Etenim in terrenis illis regibus, in tẽpore quidẽ feriarũ suarũ, quãdo imperatorio vestitu apparẽt etiã qui parum attulerit, magnum donum accepit. In diebus autẽ, in quibus iudicant, accurata diligẽtia opus est. Et nos igitur in tẽpore doni illius certemus, dies diuinæ gratiæ est. Ideo & facilè assequimur coronas. Nã si talibus malis grauatos, & accessit, & ab omnibus liberauit, liberatos & à seipsis tãta afferẽtes, nõ multo magis accipiet? deinde id quod semper facit, seipsum in mediũ proponẽs, & hinc præcipiens exẽplũ accipere: hoc & hîc facit. Ideo addit: *Neque vllã in aliquo dãtes offẽsionẽ, ne vituperetur ministeriũ nostrũ.* Non à tẽpore solũ, sed ab ipsis quæ bene egerũt illis persuadet, & vide quomodo absq; fastu: non eñ dixit, attendite nos quia tales sumus: sed quia sua iam narrat, ne sit accusationi locus: & duas ponit excellẽtias immaculatæ vitæ, neq; vllã in aliquo dicẽs: & nõ dixit, accusationẽ, sed quod multo minus est, offensionẽ, hoc est reprehẽsionẽ, cõdemnationẽ nulli exhibentes cõtra nos: vt ne vituperetur ministeriũ nostrum, vt ne quis illud perstringat. Et iterũ nõ dixit, vt ne accusetur: sed, vt ne vllã occasionẽ habeat vll°, in qua carpere possit. *Sed in omnibus cõmendãtes nosipsos, vt dei ministri.* Hoc multo maius: non eñ est æquale, liberũ esse accusatiõe, & talẽ se gerere, vt omnib° modis videãtur esse ministri dei: nõ eñ æquale, liberari accusatione, & laudibus abundare. & non dixit, apparentes, sed, cõmendantes: hoc est, re ipsa ostendẽtes: & vnde tales facti fuerint, deinde subdit. Vnde igitur tales facti sunt? *In patientia multa*, inquit. Fundamentum bonorum ponens: quapropter nõ simpliciter patientiã ponit, sed multã: & ostẽdit illius etiam magnitudinẽ. Etenim vnũ quiddã & alterũ †afferre,] nihil magni est: cæterũ addit etiã cumulos tentationum. *In afflictionibus, in necessitatibus.* Hæc enim sunt incremẽtũ tribulationis: quando mala euadi nõ possunt, & quasi necessitas quædã iniũgitur malorũ, quæ transiri nequit. *In angustiis.* Hoc est, vel fame & aliis necessariis, vel etiã simpliciter omnibus tẽtationib°. *In plagis, in carcerib°, in seditionib°.* Quãuis vnũquódq; illorũ intolerabile sit, etiã flagellari solũ, etiã vinciri solũ, & exactũ nusquã posse subsistere. Hoc est eñ ἐν ἀκαταστασίαις quasi dicas, crebris expulsionib°. Quãdo autẽ & oĩa & simul oĩa accidũt, cogita quãto animo op°. Deinde cũ externis illis etiã ea quæ à seipso patiebat, ponit: *In laborib°, in vigiliis, i ieiunii[s puritate.]*

1 Cor. 3. b & 1. Ioã. 3. b. 1. Tim. 2. a. Sup. 5. d. Sup. 5. d. Sup. 5. c. Rom. 13. d Phili. 4. a † vocati. † forte, † istiu.

Per hæc labores insinuat, quos exãtlabat, obãbulans & laborãs per noctes in quibus docebat: vel q̃ etiam in illis operabatur, & cum illis omnibus, neq; ieiuniũ negligebat, quãuis hęc ipsa pro innumeris sufficiebãt ieiuniis. Puritatẽ vero hoc loco, vel continentiã iterum, vel in omnibus puritatẽ, vel donorũ reiectionem, vel etiã gratis euangelium prędicare. *In sciẽtia.* Quid est, in sciẽtia? in sapiẽtia quæ à deo datur, vera scientia: non quemadmodũ illi qui videntur esse sapiẽtes, & externa eruditione gloriãtur, illa autẽ desti tuuntur. *In longanimitate, in benignitate.* Sanè & hæc generosum animũ requirunt, lõganimiter ferre omnia, multũ & vbiq; exacerbari & incitari. Deinde ostẽdens vnde talis factus sit, adiecit, *In spiritu sancto.* In illo enim omnia hæc rectè agimus, inquit. Sed vide quãdo spiritus sancti auxiliũ posuit, tũc cum ea quæ à se erant, ostenderat. Mihi autẽ videtur & aliud per hoc velle dicere. qualẽnam hoc? quòd spiritu multo impleamur, & ostẽdimus etiã hinc, apostolatũ à spiritualib° bonis nos sortitos esse. licet enim gratia hęc sit, est tamẽ & ille author, qui per bona opera & sudores gratiã cõciliauit. Si autẽ quis dixerit, cum prædictis illũ ostẽdere, q̃ in gratia spirituali nullũ dederit offendiculũ, à sensu nõ aberrarit. Etenim qui linguas acceperũt, & ab illis superbierũt, vituperati fuerunt: cõtingit enim & spiritualẽ gratiam accipere, & illa nõ vt oportet vti: sed nõ nos, inquit, verum etiã in spiritu, hoc est, in donis irreprehẽsibiles fuimus. *In charitate non simulata.* Hæc omnium bonorũ causa est, hæc talem illum effecit, hæc & spiritũ manere faciebat apud illũ, per quẽ omnia illa recte agebat. *In sermone veritatis.* Quod vbiq; dicit, q̃ non dolose vtẽtes sermone dei, neq; adulterantes cõuersati sumus. *In virtute dei.* Id quod semper facit, nihil sibiipsi, sed deo totũ adscribens, & illi sua benefacta imputans: hoc & hic fecit. Nam quoniã magna locutus erat, & dixerat, exhibitã esse vitam omnibus modis irreprehensibilẽ & maxime philosõphicam, spiritui & deo hæc tribuit. Non enim quæ dicta sunt vulgaria erãt. nã cum difficile sit etiã eum qui quietus viuit, egregia facinora facere, & irreprehensibilem esse: cogita quãtæ animę opus sit, tãtis tentationibus non turbari, & in omnibus conspicuũ fieri: quãuis neq; hęc sola passus sit, sed etiã multo his plura, quę scilicet postea ponit. Et quod certè admirabile, nõ q̃ irreprehẽsibilis fuit in talibus procellis nauigãs, neq; q̃ omnia strenue sustinuit, sed q̃ etiã cũ voluptate omnia, quæ scilicet nobis deinceps manifesta facit, dicẽs sic: *Per arma iustitiæ à dextris & sinistris.* Vidisti animæ ordinationem & prudentiam constantem. nam monstrat q̃ arma sint tribulationes, non solũ non deiicientia, sed & munientia & fortiores reddentia, dextrorũ & sinistrorum. Sinistra autẽ vocat quæ videtur iniucũda. Nam talia sunt propter quæ merces datur. Cuius igitur gratia illa sic vocat? Vel q̃ pleriq; hãc opinionem habent, vel quoniã deus iussit precari ne ingrediamur in tentationem. *Per gloriã & ignominiã, per infamiam & bonã famam.* Quid dicis? gloria frueris, magnum hoc esse ponẽs: † diceret quispiã, Curnam? aliquãdo] ignominiã quidẽ ferre magnũ, gloriam autẽ accipere nõ est iuuenilis animi? Imò iuuenilis & valde strenui animi est, vt illa fruẽs, non pereat: non etiã in hoc sapit sicut in illa, imò in vtrisq; similiter fulsit. Quomodo autẽ arma fiũt iustitię? Quia inducit multos ad pietatẽ, si doctores in honore sint, & hoc bonorum operum indicium est: etiã hoc deum glorificat: quin & hoc diuinę industrię est: per cõtraria prędicationẽ instituere. Porrò cõsidera: ligatus erat Paulus, & hoc erat pro euãgelio. Dicit enim, ea quæ circa me acciderunt, ad profectũ euangelij venerũt, ita vt plures fratres cõfisi vinculis meis abũdantius ausi sint sine timore sermonẽ loqui Gloriam itẽ habebat, q̃d etiã ipsum illos iterũ alacriores reddebat. Per infamiam & bonã famam. Non enim solũ generose ferebat quæ corpori accidebãt, vtpote afflictiones, & quæ enumerat, sed & ea quæ animã angebãt. Non enim hæc parũ turbare solẽt. Vnde Hieremias multis tentationibus perlatis, ab his abhorrebat, & quoniam cõfundebatur dicebat. Nõ prophetizabo, neq; nominabo nomẽ domini. & Dauid sępius exprobrationẽ deplorat: & Esaias post multa hęc deprecatur, dicẽs: Opprobrium hominũ ne timueritis, & impropribitati illorũ ne succubueritis. Insuper & Christus discipulis dicit, Quãdo dixerint omne malũ verbũ cõtra vos mẽtiẽtes, gaudete & exultate: quia merces vestra multa est in cœlis. Alicubi autẽ dicit σκιρτήσατε, hoc est cum lætitię gestibus quibusdã exultate. Non autẽ tantam posuisset mercedẽ, nisi magnũ esset certamen. Nã in tormẽtis quidẽ corpus diuidit cũ anima dolores: est enim corporis & animę labor, ille autem solius animæ. Vnde multi ꝓpter has solas ceciderũt, & animas suas perdiderũt. Etenim beato Iob, amicorũ opprobria, vermibus & vlceribus molestiora visa sunt: nihil enim est dolẽtibus intolerabili° sermone qui animã lacerare potest: propterea cũ periculis & sudoribus etiã hæc ponit dicẽs, per gloriã & ignominiã. Etenim & pleriq; Iudæorũ propter multorũ gloriam non voluerunt credere. non enim timebãt puniri, sed ne è synagoga eiicerẽtur. Ideo dicit, quomodo potestis credere, gloriam inuicẽ accipiẽtes? & multos nouim°, qui omnia grauia cõtẽpserunt, & à gloria victi sunt. *Quasi seductores, & veraces:* hoc est per infamiã & bonam famam. *Quasi ignoti, & noti:* hoc est per gloriã & ignominiam. Nã aliis quidẽ erãt noti & familiares, qui illos etiã obseruabant: alij autem videre illos non dignabãtur, *Quasi morientes, & ecce viuimus.* Quasi morti adiudicati & condemnati, id quod & ipsum ignominiæ erat. Hoc autẽ dicebat monstrans & dei potẽtiam ineffabilẽ, & illorũ patientiã. Nam quantũ ad insidiantes attinet, mortui sumus, & hoc omnes putãt: per deum autẽ pericula effugimus. Deinde manifestans etiã quare hæc deus permittat, subdidit: *Quasi qui †corrũpuntur,] & non occiduntur.* Magnum in tentationibus monstrans etiã ante mercedem lucrũ illis accedere, & inimicos inuitos illis prodesse. *Quasi dolentes, semper autẽ gaudentes.* Nã ab his qui foris sunt, existimamur quasi in dolore simus: nos autẽ illos non attẽdimus, sed voluptatẽ habemus ingentem. & non solũ dixit, gaudẽtes, sed apposuit etiã perpetuo. semper enim gaudẽtes, inquit. Quid igitur huic vitæ par fuerit, in qua cũ tanta inuadant aspera, gaudiũ maius fit? *Quasi pauperes, multos autẽ ditantes.* Nam quidã dicunt diuitias hic appellari spirituales: ego vero dixerim etiã carnales. Etenim & †illi] locupletes erãt nouo quodã modo, habẽtes omniũ domus sibi apertas: & hoc manifestauit per hoc quod postea dixit, *Quasi nihil habẽtes, & omnia possidẽtes.* Et quomodo hoc est? imò quomodo cõtrarium est? Nã qui multa possidet, nihil habet: qui autẽ nihil habet, bona omniũ possidet. & non hoc loco solum, sed

Phili. 1. b. † certe inquit. cur tandem? † istiu. † corripiuntur.

etiam in aliis à contrariis contraria facta sunt. Si autē miraris quomodo est, q̃ nihil habens, omnia habet: illū ipsum in mediū adducam°, qui orbi imperabat, & nō solū diuitiarū illorum, sed etiā oculorum illorū dominus erat: Si possibile, inquit, oculos vestros eru- Gala. 4.b
tos dedissetis mihi. Hęc autē dicit, erudiēs ne turbemur quid multi de nobis sentiāt, etiamsi nos seductores dicāt, etiamsi nos agnoscant, etiamsi cōdemnatos putent, etiamsi mōrti obnoxios etiāsi tristitia affectos, etiāsi in paupertate sum°, etiāsi nihil habeamus, etiāsi in lętitia mœream°: quia neq; ęcis sol cōspicuus, neq; cōtinentiū voluptas delinquētibus manifesta est. Nam soli fideles operū recti iudices sunt, † & non ob eadem gaudēt et dolent ob quæ alij. †& non in illis gaudent, & dolēt aliis.] Etenim si quis certaminū ignarus viderit pugilē vulnera habētem, & coronā gestantē: putauerit illū dolere propter vulnera, nescius voluptatis, quę ex corona. & sic quoniā quę patimur sciunt, propter quę autē patimur, ignorāt: merito hęc sola suspiciūt, videtēs certamina quidem & pericula, prēmia vero & coronas, & certaminū materiā non item. Quid igitur erant omnia, quæ † Paulus. scilicet †pauper] possidebat dicēs, quasi nihil habētes, & omnia possidētes? corporalia scilicet & spiritualia. †ciuitates Quē enim vt angelū †ciuitatis] suscipiebant, pro quo oculos erutos dedissent, pro quo suā ceruicē subiecissent: quomodo hic nō omnia quæ illorū erāt possidebat? Si autē vis & spiritualia videre, videbis etiā in illis ditissimū. Nā regi omniū sic charus erat ille, vt & arcanorū particeps esset apud dominū angelorū. Act. 19.b Quomodo nō omnium abūdantissimus erat, & omnia habebat, cui sic subiecti erāt dęmones, quē sic fu Morale. giebant morbi & infirmitates? Igit & nos quādo aliquid patimur propter Christum, non solū generose feramus, sed & gaudeamus. Et si ieiunamus, quasi in deliciis exultemus: & si iniuria afficimur, quasi laudibus honestati tripudiemus: & si sumptus facimus, quasi lucrifaciētes affecti simus: & si pauperib° dam°, accipere existimemus. Nā qui nō sic dat, neq; dabit facile. Quādo igitur vis dispergere, ne hoc videas solum, q̃ sumptū facis, sed quòd & plura lucrifacis. etiā hoc ante illud cogita, & non solū in eleemosyna, sed etiā in omni virtute, & non laborū amaritudinē, sed etiā prēmiorum dulcedinē reputa: & ante omnia, causam certaminū dominum nostrū Iesum, & facile ingredieris certamina, & omni tēpore iucundus viues. Nihil enim est quod ita voluptatē afferre solet, atq; pura cōsciētia: propterea Paulus quidē quanuis quotidie tribularetur, gaudebat & exultabat: qui autē nūc neq; somniū quoddam horū sustinent, dolēt, & lamentantur, nō aliunde, quàm ex hoc q̃ mentē habent à philosophia alienā. Alioqui quare dic, obsecro, lamentatis? num q̃ pauper es & necessariis indiges? Igitur propter hoc te magis lamētari oportebat, non q̃ ploras, nō quòd pauper es, sed q̃ pusillanimis es: non q̃ opes non habes, sed q̃ in tantū illas honoras. Quotidie moriebatur Paulus, & non plorabat, sed & gaudebat. Fame cōtinua oppugnabatur, & nō dolebat, sed & gloriabat. Tu autē quia nō omnia habes q̃ ann° pfert, doles & vexas teipsum. Profecto, dicit quispiā, Ille pro se solo solicitus erat, ego autē & pro famulis & pueris & vxore. Imò ille nō solum quæ sua curabat cum solicitudine, sed & quæ totius mundi: & tu quidē pro vna domo, ille autē pro his qui in Hierosolymis erant pauperibus, qui tot & tāti erant: pro his qui in Macedonia, pro his qui vbiq; pauperes erant, pro his qui dabant illis non minus, q̃ qui accipiebant. Nam duplex illi cura erat, pro orbe terrarū, & quomodo necessaria nō deficerēt, & quomodo spiritualia abundarent, & nullum sic cōtristāt esurientes pueri, vt illū omnia fideliū negocia. Quid dico, fidelium? neq; enim à cura infideliū liber erat, à qua sic cruciabatur, vt oraret etiā anathema fieri p Rom. 9.a illis. & tu licet supra modū inualescat fames, non vis pro quopiā mori. & tu quidē pro vxore vna solicitus es, ille autē pro ecclesiis quæ per totum orbē. dicit eū, Solicitudo omniū ecclesiarū. Vsquequo igitur Infr. 11.g. ludes ô homo Paulo te cōferēs, & nō desinis ab hac immodica pusillanimitate? non enim quādo pauperes sumus, sed quādo peccamus, lachrymandum est. Hoc enim multis lamentis dignum, atq; adeo, vt alia etiā ridicula sint. Sed dicet quis, hoc nō cōtristat me solum, verū quia alius est potēs, ego autē ignobilis, † & ille absq; solicitudine] esse videbatur multis. At † & ab eius. Et quid hoc? Siquidem & beatus ille Paulus sic honores abiecisse: † paupertatem] ille erat Paulus, dicit. Igitur, non negociorū natura, sed mentis infirmitas mœrorē affert: ne igitur lamēteris † tristitiam,] sed teipsum, qui sic afficeris: immo neque teipsum lamenteris, sed corrige: neq; diuitias quære, sed philosophiā & virtutē, quę cūctis opibus clariores efficit, sectare. Vbi enim illa est, ibi nullū ex paupertate dānum: vbi non est, ibi nulla ex opibus vtilitas. Quæ enim vtilitas est, dic oro, diuitū, & pauperes animas habētium? Non tu teipsum ita miserū censes, vt diues ille seipsum, quia nō ea quæ omniū habet: q̃ autē nō plorat sicut tu, reuela illius conscientiam, & videbis lamenta & eiulatus. Vis tibi ostendā diuitias tuas, vt cesses beatos dicere diuitiis abundātes? vides cœlum hoc? quomodo tam pulchrū? quomodo tam magnū? quomodo tam sublime? illius pulchritudine non magis quidem fruitur ille, † neq; poteris adiuuare illum,] & facere vt omnia sint eius. Nā quemadmodum propter illum facta sunt, ita & propter te. Quid autem? Nónne Sol lucidum hoc astrū & radiās, & oculos nostros lætificans, & isti proponitur, & fruuntur ex æquo illo omnes, cum pauperes tum diuites? Præterea stellarum corona, & lunæ circulus, non similiter omnibus oriuntur? Immo si oportet admirabile quiddam dicere, nos pauperes magis fruimur q̃ illi, ebrietate mersi, & in conuiuiis versantes, & somno graui sub tectis & vmbris delicatè agentes, illa ne sentiunt quidem: at pauperes sunt potissimū ij qui in his elementis delicias inueniūt: & si aërem autē inquisiueris liberū & effluentē, videbis pauperē puriore & libero fruentem. Nam qui agros colūt, & in itinere ambulāt, iis qui in ciuitatib° agūt, maiores delicias habēt: & inter illos qui in ciuitatibus agunt, horum magis participes sunt opifices, q̃ qui tota die inebriantur. Quid autē † censes?] nónne † tuta? cōmuniter omnibus cōceditur? Sed dicit quis, quomodo hoc dices, narra obsecro. Nam qui abundat etiam in ciuitate plura accipit iugera, & magnos circuitus constituit, & in agris plures partes sibi segregat. Quid igitur? nónne quia cōgregat, ipse illis vtitur solus? minime, etiāsi plurimū cōtendat. Nam & fruct° in omnes cogitur distribuere, & fruges & vinū & oleum tibi colit, & vndequaq; tibi ministrat: licet magni sint circuitus, & magna domicilia, post ineffabiles sumptus, & labores & ærūnas vsum tibi apparat, pro suo ministerio parua pecunia accepta: etiā in balneis & vbiq; istud euenire viderit quis, & diuitos quidē & opes & curas & labores impendere, pauperes vero

† cum secularitate. res vero paucis obolis † absq; indigētia] omniū vsumfructum accipere: fructu etiā nullo amplius de terra fruetur. nō enim ille decē ventres, tu autē vnum imples. Sed ille sumptuosius particeps est frugū. Maxime quidem. Nónne magna id fit auaritia? Nónne & hoc loco plus te habere inueniemus? Videtur enim tibi esse sumptuositas ista admirabilis, eo q̃ maiorē habeat voluptatem: † verum apud pauperē non voluptas sed sanitas maior est:] & in hoc plus possidet solum diues, vt corpus infirmius efficiat, & plures infirmitatum † plagas] cōtrahat. Nam pauper se totum secundum naturā regit: ille autē quia immoderatus est, ad corruptionē & malam valetudinē vergit. Iam si placet istuc ipsum & in exēplo cōtueamur. Nam si opus fuerit caminū accendere, deinde ille quidē sericas vestes, & multa & sine fine linteamina subiicit, & sic illum accendit: at pauper ligna de quercu vel pinu: quid amplius habuit hic, quàm ille? nihil, sed & minus. Ad hæc, nihil prohibet etiam aliter exemplo admonere. Nam si quidē hic ligna iaciat, ille vero corpora adurat: cui camino suauiter assisteres, ei qui à lignis, vel ei qui à corporibus accēditur? Manifestum q̃ ei qui à lignis. Nam ille quidem secundū naturā flagrat, & dulce spectaculū vidētibus est: iste autē nidore, & pedore, & fumo, & ossiū maleolētia oēs abiget. Horruisti & abominat° es audito camino illo: at tales sunt diuitū vētres. Nā plus putredinis in illis q̃ in camino illo inueneris, & vētos maleolentes, & fluxus immūdos, † quod omnib° modis etiā in quouis vnguento,] multa propter satietatē fit incoctio: non etenim sufficit naturalis calor omnia perficere, sed aliis suppressis alia superiacēt fumigātia, & magnā insuauitatē faciunt. Cui igitur quis cōferret illorum vētres? Ne ægre feratis sermonē hūc, sed si vera non dixero reprehēdite. cui igitur quis illos compararit? an nō enim sufficiunt prædicta illorum miseriam monstrare? Iaueni & aliam imaginem. Quámnam? quemadmodum enim in fontibus, vbi multæ herbæ, fœnum, stramina, stercus, lapides, lutum, continuæ obturationes fiunt, & deinde superefluit sursum luti voramen: ita & in illorū ventribus contingit. Nam dum ille infra obstruitur, supra scaturiunt plura quàm hæc mala fluenta: sed non ita est cum pauperibus, sed quemadmodum pura flumina profluunt fontes, & hortos irrigant: ita & ventres ab illis superfluitatibus puri sunt. Sed non tales diuitū, immo delicatorum non tales sunt ventres, & succis, phlegmatis, felle, corrupto sanguine, putrefacto humore, & aliis talib° pleni sunt. eapropter nullus, etiā si ad paruū suffecerit tēpus, semper in deliciis viuere sufficiet, sed in perpetuis viuet morbis. Quàm libēter vellē rogare illos, quā ob causam cibi dati sint. Num vt corrūpamur, vel vt pascamur? num vt ægrotemus, vel vt valeamus? nū vt sani simus, vel vt infirmi sim°? Manifestum est propter alimoniā, & sanitatē, & robur. Quam igitur ob causam in contrariū illis abutimini, morbū & infirmitatē corpori per illos facientes? At non pauper, qui sanitatē & bonam valetudinē per tenuem victum lucrifacit. Ne igitur plora propter paupertatem, sanitatis matrem, sed & exultà: & si vis ditari, contemne diuitias. Non enim habere diuitias, sed non indigere vt habeas, hæc maxima abūdantia est. Si hoc facere studuerimus, & hic erimus omnibus locupletibus abundantiores, & illic futura assequemur bona: quę nobis omnibus eueniāt gratia & misericordia domini nostri Iesu Christi, per quē & cum quo patri ac sancto spiritu gloria, imperiū, honor nunc & semper, & in secula seculorum, Amē.

† verum hac apud pauperem maior, nec solum voluptas, sed & sanitas: † sanitas.

† q̃ passim & in quauis particula.

Homilia xiij.

OS nostrum apertum est ad vos ô Corinthij, cor nostrum dilatatum est, non estis angusti in nobis, angusti autē estis in visceribus vestris. Cum narrasset de suis afflictionibus, & tētationibus, dicit eis, In patiētia, ī afflictionib°, in angustiis, in necessitatibus, in plagis, in carceribus, in crebris expulsionib°, in laboribus, in vigiliis: & mōstrasset q̃ magnum bonum hoc sit, dicēs: Quasi mœrentes, semper autē gaudentes: quasi pauperes, multos autē locupletātes: quasi nihil habētes, & omnia possidētes: & dixisset etiā arma ipsa, dicit enim, Quasi correpti & non occisi: declarasset itē per hæc magnā dei virtutē & prouidētiam, inquit enim, Vt excellētia virtutis dei sit, & nō ex nobis: & cum cōnumerasset † præmia] sua, Semper enim mortificationē illius circunferimus: & manifestasset certā resurrectionem, Nam vt & vita Iesu, inquit, manifestetur in mortali carne nostra: & quorū particeps factus sit, & qualia cōcredita sunt ei, Nā legatione fungimur p Christo, quasi deo per nos obsecrante: & quorū sit minister, nēpe. nō literę sed spiritus: & q̃ non ob solū sit venerabilis, sed etiā afflictionibus, Deo enim, inquit, gratia, qui semper in nobis triūphat: increpiturus postea etiā illos, q̃ nō multum de ipso solliciti sint, hoc facturus nō statim illuc accedit: sed prius dicit quidē de charitate, quā erga illos delarauit, & tunc ingreditur sermonem illum. Nā quāuis increpās ob suas virtutes venerabilis sit, attamē quando & amicitiā habere se cum his qui redarguūtur, ostendit † vehementiorē] reddit sermonē. Propterea & à ipse tētationibus & sudoribus suis, ac certaminibus egressus, transiit in sermonē de charitate, & sic ipsos perstringit. Quę igitur sunt hæc charitatis indicia? *Os nostrum apertum est ad vos ô Corinthij.* Et quale hoc signum charitatis, & quid est omnino quod dictū est? Nō possumus, inquit, silere apud vos, sed semper volumus & desideram° loqui & cōfabulari vobis, qui scilicet diligentiū mos est. Nā id quod sunt in corpore manuū cōplexiones, hoc in animo cōmerciū sermonis. Cū hoc autē & aliud insinuat, & quale hoc? quia omnia cū fiducia vobis loquimur, dilectis etiam nihil subtrahentes, vel abscondentes. Nam quoniā increpiturus erat, veniam petit, ostendens q̃ cum tanta fiducia increpare, signum magnæ amicitiæ sit, † & præmittere magnæ dilectionis nomen] multi feruoris & amicitiæ signū est. Cōsueimus enim nuda amicorum nomina frequēter appellare. *Et cor nostrum dilatatum est.* Nam quemadmodum quod calefacit, dilatare facit: ita & charitatis opus est dilatare. virtus enim calida est & feruēs, ipsa etiā Pauli os expādit, & cor dilatauit. neq; enim solo ore amicus sum, sed habeo etiā consonū cor: ppter hoc cū fiducia loquor toto ore, totáq; mēte: nihil enim lati° corde Pauli. Nónne oēs fideles quasi amator quispiā sic ardenter amabat? nec diuidebatur amor illius, nec infirmior fiebat, sed integer apud vnumquēq; manebat. Et quid mirū, si erga fideles tale cor habuit Paulus, cum etiā totum orbē ac infideles cōplexum fuerit? propter hoc non dixit, amo vos, sed quod significantius, os nostrū apertum est, & cor nostrū dilatatū est. Omnes vos intus habemus, neq; hoc simpliciter, sed cum magna quadam latitudine.

Hic sup. b

Supr. 3.b.
Supr. 4.c.
† certamina.
Supr. 4.c.
Supr. 5.d.
Ibidē 3.d.
Supr. 2.d.

† magis acceptabilem sive minus odiosum.

† atq; nominis addidit.

Nam qui diligitur, in corde diligētis cū magna securitate ambulat. propterea dicit, *Non angusti estis in nobis, angusti autē estis in visceribus vestris*. Etiā increpationē vide, vt parce facta sit, quod valde diligētium est: non dixit, non diligitis nos, sed nō cùm ista mēsura. nō enim vult illos valde perstringere. Vbiq; autē viderit quis, quomodo fideles accēdat, si singularū epistolarum verba expēderit. Nam Romanis quidē dicit, Desidero videre vos, & sæpi° statui venire ad vos. &, si quo pacto prosperū iter mihi sit ad vos. Galatis dicit, Filioli mei, quos iterū parturio. Ephesiis vero, hui° gratia flecto genua mea pro vobis. At Philippēsib°, Quę em̄ spes mea, vel gaudiū, vel corona gloriationis? an non & vos? Etiā in corde & in vinculis illos circūferre dicebat. Iam Colossēsibus inquit, Vellem autē vos scire, quale certamē pro vobis habeā, & qui non viderunt me in carne, vt cōsolationē accipiāt corda vestra. Ad Thessalonicēses dicit, Quasi nutrix fouet filios suos, sic bene affecti vobis, eligim° vobis cōmunicare non solum euāgelium, sed & nostras ipsorum animas. Porrò ad Timotheum inquit, Memor lachrymarum tuarū, vt gaudio implear. Tito autē scribit, Dilecto filio. & Philemoni similiter, & Hebræis quoq; multa alia id genus, & nō cessat obsecrare & dicere: Qui venit, veniet, & nō tardabit: sicut filios ægre habentes mater. Et istis, Non angusti estis in nobis. Non dicit autē solum q̄ amet, sed etiā quòd ab ipsis ametur. & hac ratione illos iterū cōciliat. Et hæc testificans quidē inquit, Venit Titus annuncians nobis vestrū desiderium, vestrū luctum, vestrum zelū. & Galatis, Si possibile fuisset, vestros oculos erutos dedissetis mihi. & Thessalonicēsibus, Qualem ingressum habuerimus apud vos. & Timotheo, Memor lachrymarū tuarū, vt gaudio implear. & vbique in epistolis inueniet quis ipsum discipulis testimoniū dare & quòd dilexerit, & q̄ diligatur. † Certe] similiter & hoc loco inquit: quāuis impēsius vos diligēs, minus diligar. sed hoc quidē ad finem. Iam autē violētius: non angusti estis in nobis, angusti autem estis in viscerib° vestris. Vos vnius capaces estis, ego autē totius ciuitatis, & tanti populi. & non dixit, non capaces estis nostri, sed, angusti estis. istud ipsum insinuans, & non tam vehementer perstringens. *Eandem autē remunerationem quasi filiis dico*: quanuis non est æquale prius diligi. Nam quāuis æqualē quis mēsuram afferat, vincitur tamē qui posterior ad amandū accedit. Attamen non, inquit, sermone diligentius persequar, etiamsi à me sumpto initio eandē mensuram declaraturi sitis † diligo & amo.] Deinde vt ostēdat q̄ etiā debitum sit, & quòd absq; adulatione hęc dicta sint, *Quasi filiis loquor*, inquit. Quid est, quasi filiis? nihil magnum peto, cum pater sim, volo diligi à vobis. Et vide intellectum & modestiam: non ponit hic pericula quæ pro illis suscepit, & labores, & mortes, quanuis multa potuisset dicere: adeo est alienus à fastu: sed amorē narrat, & propter hūc amari cupit: quia pater vester factus sum, inquit, quia valde vobis afficior. Quod plurimū eum qui diligitur vrget, quādo quis illi beneficia proponit. Videtur enim exprobrare: propterea non facit hoc Paulus, sed quasi filij patrē dilexistis, inquit: quod naturę magis est, & cuiuis patri debetur. Deinde ne videatur ꝓpter seipsum hæc loqui, ostendit q̄ propter illorum vtilitatē etiā amorem ab illis requirat. Ideo subdit: *Ne sitis iugum ducentes cum infidelibus*. Et non dixit, Nec cōmisceami-

Roma. 1. b.
Ibidem.
Colos. 2. a
Gala. 4. c
Ephe. 3. c.
Phili. 4. a
Ibidē 1. a.
1. Thes. 2. b.
2. Tim. 2. a. ad Tit. 1. a ad Phile. a.
Heb. 10. g
Infr. 7. b.
Gala. 4. b.
1. Tes. 1. d
2. Tim. 1. a.
† Non tamen.
Infr. 12. c.
† acquiescō ex bono cōsulo.

A ni cū infidelibus, sed magis ipsos perstringēs, vtpote iustū affligentes, Ne, inquit, abducatis vosipsos. *Quæ enim societas iustitiæ & iniquitati?* Hic postea cōparationem facit, non suæ dilectionis & illorū qui illos corrumpebāt, sed istorū generositatis, & illorū ignominiæ. Sic enim & honestior sermo, & ipso dignior fit, magisq; illos cōciliat, quasi quis filio parētes despiciēti, & flagitiosis se associāti dicat: Quid facis ô fili? patrem quidē despicis, & prefers facinorosos viros, & iniquitatibus plenos? nescis quāto hisce melior sis & dignior. sic enim magis ab illorū cōsuetudine abducit, q̄ si patrē admiretur. Nā si dicat, Nescis quātum pater tuus illis melior sit, non tantū efficeret: patre autē relicto † si illos preferat,] dicens: Nescis quis tu quidē sis, & quid illi. Non cogitas tuā quidem generositatē ac liberalitatē, & illorū ignominiā? Quæ

† si ipsum illis preferat.

B enim societas tibi & illis furibus, adulteris, vencficis? statim istis laudibus alatū facit, vt ab istis se abrūpat. Nam priorē quidem sermonē non statim accipiet, quia accusatio illius est, q̄ pater præ illo honoratur, quando non solum ostēditur offendere patrē, sed & talē patrem. Hic autē iam nihil tale patietur: nullus enim volet non laudari, & per illum sanè, cum laudibus audientis redargutio fit acceptior. Auditor enim trahitur, & præclare sentire de se incipit, illorū autē cōsuetudinem aspernatur. Non hoc autē solū, q̄ hanc cōparationem produxit, illius est miraculū, sed quòd & aliud maius quiddam excogitauit, & ad perstringendū efficacius. Nam sermone quidem per interrogationem præmisso, id quod est manifestariū & ex cōfesso, deinde etiam amplificat frequentia & multitudine nominum. Non enim vnū & duo, & tria

C sed plura ponit. Ad hæc, pro personis nomina rerū ponit, & hinc summā virtutem, & illinc summū scelus scribit: differréque ostendit in immensum, & ita vt nō op° habeat multa apparatione. *Quæ enim*, inquit, *participatio iustitiæ & iniustitiæ, aut quæ societas luci cum tenebris, aut quæ cōcordia Christo cū Belial, vel quæ pars fideli cū infideli, aut quæ cōpositio tēplo dei cum idolis?* Vides quomodo nuda nomina ponit, & sufficiētia illi ad auersionem. Non enim dixit, Præuaricatio, quod maius erat: neq; dixit, lucidis & tenebrosis, sed ipsamet cōtraria ponit, quæ contrariorū non sunt capacia, lucē & tenebras. Non autē dixit, Christianis & diabolicis, sed quod multo maius, separat Christū & Belial, sic appellans defectorē Hebraica voce. *Vel quæ portio fideli cum infideli?* Hic sanè ne videatur simpliciter vi-

D tium & laudē virtutis tractare, meminit etiā personæ indefinitæ, & nō dixit societatem, sed portionē dicens, posuit præmia. *Quæ cōpositio templo dei cum idolis? Nam vos templū estis dei viuentis*. Quod autē dicit, hoc est, neq; rex vester cōmune habet quiddā cum illo; quę enim concordia Christo & Belial? neq; res ipsę, quæ enim societas luci cum tenebris? igitur neq; vos oportet. Et primo ponit regē, & deinde illos multo maximè separans: deinde dicēs, tēplo dei cum simulacris, & affirmās: Vos enim estis templum dei viuētis: necessario & testimonium subdit, ostendens q̄ nō per adulationem hoc agit. qui enim laudauerit, & probationem nō attulerit, videtur etiā adulari. quod igit testimoniū? *Inhabitabo enim*, inquit, *in illis, & inambulabo*. Habitabo in templis & inambulabo, maiorē erga illos familiaritatē manifestans. *Et erunt mihi in populum, & ego ero illis in deum*. Quid, inquit? deum nihil cōmune cum illis habentem fers in teipso, & ad illos curris?

Lev. 26. b

los curris? Et quomodo hæc venia digna erūt? cogita

Esa. 52. c.

quis inhabitet, quis inambulet in te. *Ideo exite è medio illorū, & separemini, & immundū ne tetigeritis, & ego suscipiā vos, dicit dominus*. Et nō dixit, Ne facito immunda, sed maiorē diligentiā requirens dicit: Ne tetigeritis, neque appropiquaueritis. Quid autē est coinquinatio carnis? Adulteriū, fornicatio, nequitia omnis. Quid autē est inquinatio animæ? Immundæ cogitationes, vt videre intēperatis oculis, vindictā meditari, dolose agere, & quęcūq; talia. Igitur vtrinq; vult esse mūdos. Vidisti quantū præmiū sit à malis liberari, nēpe

Hier. 31. a

vnionē cum deo. audi & cætera: *Et ero vobis in patrem, & vos eritis mihi in filios & filias dicit dominus*. Vidisti generositatē quę superne aduenit prophetā prędicere?

Cap. VII.

Nempe regenerationē per gratiam. *Has igitur habētes promissiones dilecti*. Quales? esse tēpla dei, filios & filias, habere illū inhabitatorem & inambulantem, fieri illius populū, possidere ipsum deum & patrē. *Mundemus nos ipsos ab omni inquinamento carnis & spiritus*, neq;

† hoc enim carnis est inquinamentum: neque ea quæ animam inquinant, hoc enim est spiritus.

immūda tāgamus. † Hęc enim carnis purificatio est, vt neq; animę inquinentur, sic enim spiritus erit.] Et non sufficit hoc solum, sed etiam subdit: *Perficientes sanctimoniam in timore dei*. Non enim non tangere immundū, facit mundū, sed etiā alio quodā nobis opus est, vt fiamus sancti, studio, attētione, deuotiōe. & bene dixit, in timore dei. Contingit enim nonnunquā moderate agere, & non in timore dei, sed per vanam gloriā, cum hoc & aliud insinuatur, dicēs. In timore dei: ostendit modū quo sanctimonia perficiatur. Nā licet magna sit cōcupiscentię tyrannis, obiecto tamē

Morale.

timore dei illius furorē destruxeris. Porrò sanctimoniā hoc loco non continentiam solùm dicit, sed omnis peccati liberationē. Sanctus enim est mūdus, mundus autē quis fuerit, nunquid si à scortatione solus liberetur? quin etiā fugere oportet auaritiā & inuidiam, & stupiditatē, vanam gloriam, & maxime vanam gloriā: & illam vbiq; quidem, multo autem magis in eleemosyna: alioqui nō esset eleemosyna, si adesset ille morbus, sed ostentatio & crudelitas. quādo enim nō miserando, sed cū pompa quadam agendo feceris, nō est eleemosyna, sed etiā contumelia. nam traduxisti fratrē. Eleemosyna igit̄ est nō dare opes, sed cū misericordia illas dare. Alioqui hi qui in theatris expendūt, pueris scortatorib°, & aliis q̄ in scena, sed hoc nō fuerit misericordia. Etiam ipsi qui contumelia afficiunt corpus scortorū, dant: at non hoc est humanitatis, sed potius insanię. Talis etiam vanè gloriosus esse videtur: Nam quemadmodū ille cōtumelia afficiens corpus scorti, prēmiū cōtumeliæ illi dat: sic & tu prēmiū petis ab eo qui accipit cōtumeliam, & mala gloria & teipsum & illū afficere, & cū hisce est ineffabile damnū. Nam sicut bestiam etiam rabidus canis inuadit, ita nostra bona malus iste morbus [& inhumanitas] rapit. Etenī inhumanitas est & crudelitas, imò etiā illa grauior. Nā qui crudelis est non dat petēti, tu autē plus facis q̄ ille, volētes dare prohibes. Quādo enim dando tanta pōpa vteris, & gloriam eius qui accipit arripis, etiā daturum cohibes si segnis fuerit. Nō enim postea dabit, quasi ei qui iam acceperit, & nūc nō sic egeat: sed & sæpius reprobabit, si accedēs petierit postquā acceperit, & impudētem censebit. Qualis igitur hęc misericordia, quādo & teipsum cōfundis, & eum qui accipit, & eū qui imperauit dupliciter, nempe q̄ illum habens spectatorem eleemosynę, requiris post illū cōseruorum oculos, & q̄ legem ab illo cōstitutam, quę hoc prohibet, trāsgrederis? Vellē & alia tractare de ieiunio & oratione, & ostendere q̄ & illa à vana gloria damnū sentiunt, sed recordor quòd sermonē quendā in priori homilia nō perfeci. Dicebam quòd pauperes abundantiores sint q̄ diuites, etiam in his quæ huius vitæ, quādo de sanitate & voluptate disserebā, & † subobscure] hoc mōstratū est. Agè igitur hodie illud ostēdamus, q̄ non in his solum quæ ad hanc vitā, sed etiā in his quæ superiora, quod plus est. Quid enim in regnum inducit? diuitiæ vel paupertas? audiamus illū cœlorum dominum dicentē, de illis quidē, quòd facilius sit camelum intrare per foramē acus, quàm diuitem in regnum cœlorū. De pauperibus verò contrà: Si enim vis perfectus esse, vende facultates tuas, & da pauperibus, & veni sequere me, & habebis thesaurū in cœlis. Si autē volueritis, vtrunq; videamus quod dictū est: Angusta & stricta via est, quę ducit in vitā. quis igitur vadit angustā? Illē ne qui in deliciis vel qui in paupertate, qui solus, vel qui innumera onera gestat, qui solutus & liber à curis, vel curas & solicitudines multas habēs? Sed quid opus rationib°? inducātur ad hoc exempla. Pauper erat Lazarus, & valde pauper, diues vero qui pręteribat illū in vestibulo iacentē: vter igitur intrauit in regnū, & delicatē egit in sinib° Abrahæ? Vter autē cruciatur, & nec stillam accipit? Sed dicis, etiā pauperes pereūt, & multi etiā diuites illis ineffabilibus bonis fruentur. Cæterum contrariū licet videre. nam pauci quidem diuites, multo autē plures pauperes saluātur. Considera autē diligēter & expendas quæ sint impedimenta diuitiarū, & quæ inopiæ imminutiones. imò neq; diuitiarum, neq; inopiæ, sed vtraq; sunt possidentiū. Cæterum quæ arma expeditiora sunt, videamus. Quem igitur defectum habet inopia? videtur habere mendaciū. Quem vero diuitiæ? superbiā, matrē malorū, quę & diabolū fecit esse diabolum, cum antea nō esset talis. Iterū, radix omnium malorum est auaricia. Quis igitur est propior apud hanc rādicē, diues vel pauper? Nónne manifestū q̄ diues? Nam quāto quis plus diuitiarū possidet, tanto † plus amat.] Ad hęc, vana gloria innumera bona opera pessūdat, sed & huic vicinior est diues. Præteris autē, inquit, tribulationem & angustiā pauperis. Verū hæc etiam diuiti cōmunis est, & magis illi accidit, q̄ pauperi. Atque ita quæ videntur esse propria inopiæ mala, communia vtrorumq; sunt: quæ vero diuitiarū, sola illarum. Cur autem, inquit, propter acquirenda necessaria, multa mala pauper operatur? Sed nullus pauper tanta operabitur mala propter indigentiā, quanta ditari volentes vt plura habeant, & quæ habēt ne perdant. Non enim pauper necessaria sic desiderat, vt diues superflua: neq; etiam tantum robur habet ad perficiēdam malitiam, quantū ille. Igitur si & vult, magis etiā potest, manifestū quòd plura. & operabitur: nō enim ita formidat famē pauper, sicut rerum suarum iacturam diues tremit ac formidat, & quod nōdum quicquid alij habēt, accipit. Cum igitur proxime stet apud vanam gloriā & superbiam, & auariciā radicem malorum omniū, quam habiturus est salutis spē, nisi † optimam viā] declarauerit? Quomodo autem gradietur per angustam viam? Ne igitur multorum opiniones habeamus, sed res ipsas inquiramus. Quomodo autem non absurdum propter pecunias aliis nō credere, sed ipsas numerare & supputare, pro rebus autem

Mat. 6. a

† aperte.
Mat. 19. a & Lucæ 18. e.
Mat. 19. c
Ibidē 7. b.
Lucæ 16. e. f.
1. Tim. 6. b.
† plura cupit.
† multum philosophiam.

amplioribus aliorũ sentẽtiam sequi simpliciter, præsertim cum habeamus omnium exactissimam trutinam & gnomonẽ, ac regulam, diuinarũ, inquam, legum assertionem. Ideo obsecro & oro omnes vos, vt relinquatis quidnam huic vel illi videatur: deq; his à scripturis hæc omnia inquirite: & veras diuitias discentes, eas sectemur, vt & æterna bona assequamur: quę nobis omnibus cõtingant gratia & misericordia domini nostri Iesu Christi, per quẽ & cũ quo patri simul ac sancto spiritui gloria, imperiũ, honor, nunc & semper, & in secula seculorum, Amen.

Homilia xiiij.

Capaces estote nostri, neminem læsimus, neminẽ corrupimus, neminem fraudauimus, &c. Iterũ de charitate mouet sermonem, asperitatem increpationis resecãs. Nam quoniã redarguerat & perstrinxerat ꝙ amarentur quidem, non autẽ similiter amarent, sed à charitate illius se auellerent, & aliis corruptoribus admiscerent: iterũ increpationis seueritatẽ mitigat, dicens: Capaces estote nostri, id est, diligite nos: petitq; accipere donũ minime molestum, & sup peditantibus antea q̃ accipientibus vtile: & nõ dixit, diligite, sed quod maiorem misericordiã mouet, capaces estote. Quis vos, inquit, abegit, quis à vestra mente eiecit, vnde angustiati sumus in vobis? Nam
Supr. 6. b. quoniã suprà dixerat, Angusti estis in visceribus vestris: istuc ipsum manifestius declarãs, inquit: Capaces estote nostri, & hac ratione illos iterũ conciliãs. nihil enim sic amicitiã facit, vt dum is qui diligitur, discit ꝙ amans valde amorẽ suum desiderat. *Neminẽ læsimus.* Vide quomodo iterũ non ponit beneficia, sed sermonẽ modestiorem, & alia ratione violentiorem facit: interim autẽ suggillat pseudapostolos, nullum læsimus, dicens, nullum corrupimus, nullũ fraudauimus. Quid est, corrupimus? hoc est, nullũ dece-
Infr. 11. a. pimus, sicut & alibi dicit: Ne forte sicut serpẽs Heuã decepit, ita corrũpantur mentes vestræ. Nullũ fraudauimus, nõ rapuimus, nõ insidiati sumus. Et nõ iam dicit, hãc & illam vtilitatẽ attulimus, sed sermonẽ faciẽs magis adhortantẽ, Non læsimus, inquit: quasi dicat, quãuis nulli benefecissemus, neq; sic auertari oportebat: nihil enim vel paruum vel magnum poteritis nobis opprobrare. Deinde quoniã sensit grauitatẽ, iterũ corrigit: & neq; siluit omnino, non enim excitauit: neq; incorrectã reliquit sermonis asperitatem, tametsi magis incitet. Et quid dicit? *Non ad cõdemnationẽ dico.* Vnde manifestũ? *Prædixi enim,* inquit, *vobis, quòd in cordibus nostris estis ad commoriendum & conuiuendum.* Magna amicitia ista est, quãdo & qui despicitur, etiã mori & viuere cũ illis eligit. Nõ enim simpliciter estis in cordib⁹ nostris, sed sic, inquit, vt dixi. Fit enim vt quis amet, & pericula fugiat, at nos non sic. Et vide etiã hoc loco ineffabilẽ sapientiam. non enim dixit, quæ facta sunt pro illis, vt ne videatur opprobrare, sed futura promittit. Nam si contingat, inquit, omnigena pericula ingruere, paratus sum ꝙ vobis pati, & neq; mors, neq; vita mihi aliquid per se esse apparet. Sed vbi vos fueritis, hoc mihi eligibilius, & mors vita gratior, & vita morte. Cęterũ mori quidem indicium est amicitiæ. Viuere autẽ quis nõ vellet etiã non amicis aliis? Quare igitur tanquã magnũ istud posuit? quia etiam valde magnũ est. Nam multi certe male habentibus amicis condolent, at bene habentibus nõ item cõgratulantur, sed inuident. Verũ nos nõ ita, sed siue in calamitatibus fueritis, nõ timemus infelicitatis vestræ esse socij: sin bene habueritis, nõ inuidemus. Deinde quoniã sæpe hæc versans dicit: Non angusti estis in nobis, angusti estis in visceribus vestris, & capaces estote nostri, & dilatemini etiã vos, & nullum læsimus, & videbantur omnia hęc illos cõdemnare: vide quomodo & alia ratione hanc grauitatẽ consolatur, dicẽs: *Multa mihi fiducia erga vos.* Propter hoc talia audeo, inquit: non ad condemnationẽ dicens, sed propter multã fiduciã: quod & cõsequẽter manifestãs dicebat: *Multa mihi gloriatio de vobis.* Ne enim putetis, inquit, quoniã hæc dico quasi vos totos cõdemnarim. multum enim de vobis glorior, & honestari volo, quin & solicitus sum multo amplius vos ad virtutem promouere: quod & Hebræis post multam increpationem dicebat: Confidimus autẽ de vobis meliora, & quæ adhærẽt *Heb. 6. b.*
saluti, quãuis sic loquamur: desideramus autẽ vnumquenq; ex vobis vt idem pręstet studiũ ad plenã spei certitudinem vsq; ad finẽ. Sic sanè & hic magna mihi gloriatio pro vobis. De vobis, inquit, apud alios gloriamur. Vidisti quomodo germanè cõsolatus sit, & nõ simpliciter glorior inquit, sed & multũ. Vnde subdidit dicẽs: *Implet⁹ sum consolatione.* Qua cõsolatione? ea quæ ex vobis, quia correpti operibus cõsolati estis me. Hoc diligentis est, & arguere ꝙ non diligatur, & timere ne supra modũ arguens cõtristet. propter hoc, inquit, impletus sum cõsolatione. *Vehementer abundo gaudio.* At dicet quis, hæc videtur esse prioribus cõtraria, sed non sunt. † Etenim & sæpe cõtingunt:] hæc enim illa faciũt acceptiora. Laus enim talis efficit vtilitatẽ, quæ ex reprehensionibus istis est, *† imò etiã valde cõueniens.*
probatiorẽ, dum quę tristia sunt tollit. Propterea admodũ ingenue his verbis vtitur, & ambitiose. Non eũ dixit, impletus sum gaudio: sed, abũdo: imò neq; abundo, sed vehemẽter abundo. Et hic iterum ostẽdit desideriũ: quia quãuis sic diligatur, vt gaudeat & exultet, nõdum tamẽ censet se diligi quemadmodũ diligere oportet, † & ꝙ totum acceperit.] Sic insatiabilis erat multũ illos diligendo. Nam ꝙ ab his qui videbantur quomodocũq; diligere, multum accipiat gaudij, eo ꝙ vehementer illos diligat, hoc aliud suę dilectionis indiciũ erat. Et de cõsolatione quidẽ, inquit, implet⁹ sum: accepi id quod debebaꝫ mihi. De gaudio verò vehemẽter abundo: hoc est, mœsto animo erã erga vos, sed sufficientẽ rationẽ reddidistis, & cõsolati estis. Nõ enim solũ abstulistis mihi materiã tristitiæ, sed etiã gaudium fecistis amplius. Deinde manifestans illius magnitudinẽ, non solum hoc mõstrat istud dicendo, vehemẽter abũdo gaudio, sed & subdit, *In omni afflictione nostra.* Tantũ enim erat propter vos nobis voluptatis datum, vt etiã propter talẽ afflictio minor appareat, sed abundantia magnitudinis illius cum grauissimis negociis implicaremur, non permisit vt illa sentiremus. *Etenim cũ venissemus in Macedoniã, nullam habuit relaxationẽ caro nostra.* Nã quoniam dixerat, in afflictione, dicit etiam quanta afflictione, & extollit illã sermone: vt ostẽdat magnã esse quã ex illis habebat cõsolationem, & gaudiũ quod tantũ dolorem repellebat. *Sed in omnibus affligebamur.* Quomodo in omnibus? *Foris pugnæ,* ab infidelibus. *Intus timores,* propter infirmos fideles, ne decipiãtur. Non enim hęc solum apud Corinthios cõtingebãt, sed etiã alibi. *Verum qui cõsolatur humilos, cõsolatus est nos in aduentu Titi.* Nam quoniã illis magna testificabatur, vt ne videretur adulari, testem adhibet Titum, fratrem

fratrẽ illũ qui ab ipsis profectus ad Paulũ, post priorem epistolã narrãs quomodo illi se emendarint. Tu autẽ, oro, considera quomodo vbiq; magnifacit ad-
Suprà 2. c. uẽtum Titi. Nam & antea dixit: Cum autẽ venissem Troadem, nõ habuit relaxationẽ spiritus meus, eo ꝙ non inuenirem Titum fratẽ meum. & hic iterũ dicit, In aduentu Titi cõsolationem accepimus. Volebat enim illis virũ hunc facere valde amicũ & fide dignum, & vide quomodo ambo illa parat. Nam cum dicit, Non habui relaxationẽ in spiritu meo, magnitudinem virtutis illius ostendit. Quòd autẽ dicit, In afflictione nostra, aduẽtus illius sufficit ad cõsolãdũ. non solum per aduẽtum illius, sed etiã per cõsolationem quã acceperat, cõmendat Corinthiis virũ. Nihil enim sic amicitias cõciliat, vt dum de quopiã fœlicia & sana dicuntur: quod & Tito tribuit dicens, ꝙ aduenienis refocillarit nos mira voluptate, talia de vobis annuncians: propter hoc aduẽtus illius lætificauit nos. Non enim solũ in aduẽtu illius lętati sum⁹, *† accepit.*
sed etiã in cõsolatione, qua cõsolationẽ † accepimus] super vobis. Et quomodo cõsolatus est? per virtutes vestras, pérq; bona opera. propterea & addit. *Cum annunciaret nobis vestrũ desiderium, vestrũ fletum, vestrũ pro me zelum.* Hæc illum, inquit, lætificauerunt, & cõsolationem ei attulerũt. Vidisti quomodo etiã se ostẽdit amatorẽ illorum eximium, quãdo quidẽ arbitratur suã cõsolationẽ, illos de se bene sentire: & ꝙ veniẽs gloriatur apud Paulum, quasi de propriis bonis. Vide itẽ quomodo hæc tam feruẽter annunciat: Vestrum desiderium, vestrũ luctum, vestrũ zelum. Verisimile est enim illos doluisse, & mœstos fuisse ꝙ beatus Paulus illis sic succẽseret, & tanto tẽpore abesset. Ideo autẽ non simpliciter dixit lachrymas, sed fletũ: neq; concupiscentiã, sed desiderium: neq; iram, sed zelum, & zelum inquã pro illo quẽ habebãt contra eum qui fornicatus erat, & cõtra accusatores. Accẽsi estis, inquit, & igniti acceptis literis meis: propterea magis gaudio abundat, & maiori cõsolatione impletus est, quia illos perstrinxit. Mihi autẽ videntur hæc non solum ad mitigationẽ priorum dicta, sed etiã vt exhortetur eos qui bene fecerant. Etenim quãuis cẽseat quosdã esse obnoxios priorib⁹ criminib⁹ & tãtis laudibus indignos: attamẽ illos non separat, sed cõmunia ponit etiã encomia, & crimina: cõscientiæ auditorum cõcedit vt sua singuli supputẽt. Sic & illa nõ molesta facta sunt, & hæc in maiorẽ zelum adducũt.
Morale. Ita & nunc oportet eos qui arguũtur affectos esse, lugere & flere, ac præceptores desiderate, & plus q̃ patres ipsos solicitos esse. per hos enim vita datur, per illos autẽ bona vita. Sic oportet ferre increpationes patrũ, sic & super peccantes dolendũ cum præpositis: non enim totũ in illis situm est, sed etiã in vobis. Nã licet is qui peccauit, videat quidẽ se à patre increpari, adulẽtur autẽ ei fratres, ignauior fit: sed quando pater increpat, simul irascere & tu, siue vt fratris curã gerẽs, siue vt cum patre cõdolens: solum declara studium multum, & deplora non ꝙ increpatus est, sed quòd peccauit. Nam si ego extruxero quidẽ, tu autẽ destruxeris, quid aliud reportabimus q̃ labores? imò non solum damnũ inde tibi, sed & magnam pœnã reportabis. Etenim qui ꝓhibet curari vulnus, nõ minus puniri meretur, q̃ qui vlnerauit, imò multo magis. nõ enim par est plagã inferre, & impedire plagã curari. Nam hoc quidẽ omnino mortẽ affert, illud autẽ non omnino. Hæc autẽ à me vobis dicta sunt, vt cũ principibus irascamini illis quibus iuste succẽsent, quãdo videritis aliquẽ increpari: omnes magis auersemini quàm præceptor, magis vos † terreat] q̃ *† timeat.*
principes qui peccabit. Nam si præceptorẽ quidẽ solum timuerit, facile peccabit. Si autẽ illos vestros tot oculos, tot ora obseruarit, in maiori erit securitate. Nã quemadmodũ si hęc non fecerimus, extremã dabimus pœnã: ita si hæc operamur, socij erim⁹ lucri in emẽdatione. Igitur sic faciamus: & si quis dicat Christianis cõgruere, vt misericordiã cum fratre habeat: is discat ꝙ irascẽs misericors est, non ille qui ante tẽpus hunc vocat, antequã peccatũ sentiat. Quis enim, dic mihi, phrenesi laborantẽ miseratur: illẽ ne qui reclinat hunc in lectũ, & ligat & ꝓhibet à cibo & potu non cõducibili: vel qui permittit ei metaco impleri, ac iubet essẽ liberũ, & omnia facere quę scilicet incolumes solẽt? Nónne is qui videt misericors esse, etiã morbum auget, alius vero emẽdat? Ita sanè & hoc loco sententiã feramus. Etenim misericordia est nõ semper gratificari ægrotis, neq; adulari illicitis illorũ cõcupiscẽtiis. Nullus sic diligebat scortatorẽ apud Corinthios, sicut Paulus iubẽs illũ *1. Cor. 5. b.*
satanę tradi. Nullus sic odio illũ habebat sicut socij illius & ministri, quod & finis mõstrauit. Nam illi quidem eum magis inflatũ & ardentẽ fecerãt. Hic autẽ humiliabat, nec cessauit donec ad purã sanitatẽ induceret: & illi quidẽ revera malitię augmentũ dederãt, hic autẽ quod factum ab initio refellit. Illas & nos discamus misericordiæ leges. Etenim si equũ videris præcipitẽ ferri, frænũ immittis, & violẽter reprimis, & multũ flagellas, quãuis sanè hæc punitio mater salutis sit. Ita fac & in peccãtibus: liga eũ qui deliquit, donec placet deum: ne relinquas solutum, ne magis diuina ira implicetur. Nã si ego ligauero, deus iam non ligat: si autẽ ego non ligauero, infracta manent eius vincula. Nam si nosipsos iudicauerimus, nõ *1. Cor. 11. g.*
iudicamur. Neq; putaueris hoc esse crudelitatis, vel inhumanitatis, sed summæ mãsuetudinis, & optimæ curationis. At dicis, sat longo tempore pœnam luerunt. Quanto dic mihi? Anno vno, duobus & tribus. Sed non quæro hanc tẽporis prolixitatem, sed animę correctionẽ. Hãc igitur ostẽde si cõpuncti sint, si mutati fuerint, † & omne quod factum est, quasi non *† & totũ factũ est.*
esset factum, sit:] nulla est tẽporis vtilitas. non enim quærimus an multo tẽpore obligatũ sit vulnus, sed *Nã si hoc non sit.*
num profuerit obligatio. Nam si quidem profuerit etiã in paruo tẽpore, non vltrà alligetur: si autẽ nihil profuerit, etiã post decẽ annos adhuc ligetur & terminus solutionis ligato sit illi vtilitas. Sic & nostri ipsorum & aliorum curam geramus, nec ad hominum gloriam & cõfusionem videamus, sed ad pœnã quæ illic est: & cogitantes opprobrium, & ante omnia exasperationẽ dei, pharmaca pœnitentiæ strenue apponamus, & statim ad purã adducem⁹ sanitatẽ, & futuris potiemur bonis. Quæ nobis omnibus cõtingãt gratia & misericordia domini nostri Iesu Christi, per quem & cum quo patri gloria simul & spiritui sancto, nunc & semper, & in secula seculorum, Amen.

Homilia xv.

Atque adeo licet cõtristarim vos in epistola, non me pœnitet, tametsi pœnituerat. Excusat nũc se de epistola. Nam cum peccatum emendatum esset, absq; periculo illos curabat, & ostendit rei vtilitatem. Nam & istud ipsum etiã antea fecerat, dicẽs: Ex multa enim afflictione & angusto corde scripsi *Sup. 2. b.*

vobis,non vt contristemini,sed vt sciatis charitatem quã habeo erga vos.Facit autẽ etiam nũc istuc ipsum plurib⁹ instruẽs:& nõ dixit,prius quidẽ me pœnituerat,nũc autẽ non pœnitet,sed quomodo?Nõ pœnitet nunc,quanuis pœnituerat:licet, dicere vult, talia sint quæ scripsi,ꝙ mẽsurã trãsgressus sum correptionis,& pœnitẽtia ducar: attamen tantũ lucrum quod ex illis est,pœnitudinẽ mihi adimit. Hoc autẽ dicebat,nõ ꝙ immodicè corripuerat,sed laudes illorum aucturus.Tantam enim, inquit,declarastis emendationem, ꝙ licet etiã vehemẽtius perstrinxissem vos, sic vt meipsum condemnẽ, & laudẽ nunc meipsum, quia bonum exitũ res sortita est:sicut pueris quando molestã curationẽ recipiũt, vtpote ex sectione, vel vstione,vel amaro pharmaco, deĩde suauiter illis blãdimur,ita & Paulus facit.*Video enim quòd epistola tametsi ad tẽpus contristauit vos,nunc gaudeo,non quòd cõtristati fueritis,sed quòd contristati sitis ad pœnitẽtiam.* Postquã dixit, non me pœnitet, dicit etiã causam, vtilitatẽ quæ ex literis ponens,& sapienter excusans ac dicens : quãuis ad tẽpus quidẽ breue sit quod cõtristauit,perpetuum tamẽ est quod vtile.& cõsequẽter dicere poterat, quãuis ad tẽpus cõtristarit vos, sed semper lætificauit vos,& vtile fuit:sed nõ sic dicit,verũ priusquã lucrũ dicat,denuo ad laudes illorum & suæ prouidẽtiæ ac curæ ostensionẽ trãsit dicens : Nunc gaudeo, non ꝙ cõtristati fueritis:quid enim mihi vtilitatis ex vestra tristitia?sed ꝙ cõtristati sitis ad pœnitentiam, quia & lucrum quoddã habuit tristitia. Nam & pater quando videt filiũ secari,non gaudet quia dolet, sed quia sanatur:sic & iste.Vide autẽ quomodo à rebus in illos trãsfert totum opus bonum : cõtristationem epistolę imputat, quia ad breue tẽpus cõtristauit vos, dicens:vtilitatẽ vero quæ ex illa,dicit esse illorum bonum opus.Non enim dixit, Emẽdauit vos epistola,quãuis & sic posset, sed ꝙ cõtristati sitis ad pœnitẽtiam. *Nã cõtristati estis secundũ deum,sic vt in nulla re detrimento sitis affecti per nos.* Vidisti ineffabilẽ sapiẽtiã?dicere enim vult,nisi hoc fecissemus,vtiq; magno damno vos affecissemus. & bonum quidẽ opus illorũ esse dicit,damnũ autẽ suum, siquidẽ tacuisset. Nam si ex reprehẽsione emendaturi se erant,nisi reprehendissemus,vtiq; dãno vos affecissemus:& non ad vos solum,sed etiã ad nos dãnum pertigisset. Nã quẽadmodũ qui nõ dat negociatori ea quæ ad nauigationẽ pertinẽt,is est qui dãnum facit:sic & nos si nõ exhibuissemus vobis occasiones pœnitẽtię,vtiq; dãnovos affecissemus.Vides ꝙ non increpare peccãtes,damnũ est & magistri & discipuli. *Nam qui secundum deum est dolor, is pœnitentiã ad salutem haud pœnitendã operatur.* Propterea dicit,Quãuis me pœnituerit priusquã fructum & tantum lucrũ viderem,nũc non pœnitet.Etenim tristitia secundũ deũ talis est. Vnde de illã nũc disserit, ostendẽs quòd non semper tristitia grauis res sit,sed quãdo secundum mundũ fit. Quid autẽ est,secundũ mũdum?quãdo cõtristaris propter diuitias, propter gloriã, propter mortuum : omnia hęc secundum mundũ,ideo & mortem facit.Nã qui propter gloriã contristatur, inuidet, & sæpe perire cogitur:qualis erat tristitia Caĩn & Esaũ.hanc tristitiã vocat secundũ mundum, quæ tristibus perniciosa:Etenim tristitia illa solũ ad peccata vtilis est,quod hinc manifestatur:qui pro amissis diuitiis contristatur,dãnum nõ soluit:qui pro mortuo cõtristatur, iacentem nõ excitat:qui propter morbũ contristatur,

A non solum non curatur, sed etiã auget morbũ. Qui vero in peccatis cõtristatur,hic solũ vtilitatis aliquid amplius à tristitia accepit:absumit enim & euanescere facit peccata. Nam quoniã ad hoc remediũ confectũ est, hoc loco solũ valet, & vtilitatẽ declarat:in aliis autẽ & nocet.†Vnde & Caĩn,inquit,cõtristabatur, non ꝙ non placeret deo.] non propter hoc, sed quia fratrẽ videbat clarũ.Alioqui si propter hoc doluisset,imitari debebat,& illi cõgratulari,sed declarat se dolendo secũdum mundũ cõtristari.Verũ non non sic Dauid,neq;Petrus,neq; aliquis iustorũ:ideo vel ꝓ suorũ,vel pro aliorũ peccatis dolere voluerũt. Quanuis quid tristitia molestius?sed quando secundum deum fit, mundi gaudio melior est. Illud enim in nihilum desinit,hæc autẽ pœnitentiã haud pœnitendam in salutẽ operatur.Etenim quod admirabile B in ista,hoc est, ꝙ nullũ pœnitet sic doluisse, id quod mũdanæ tristitiæ ꝓpriũ est.Quid enim†germanius] germano filio?Et quid morte illius maiorem dolorẽ infert?attamẽ parẽtes seipsos præ dolore plangẽtes in impetu luctus, quãuis nullã ferant inde vtilitatẽ,ij tamẽ post tẽpus pœnitentiã agunt,ꝙ immodice doluerunt,cũ nihil vtilitatis inde cõsecuti sint,imò & se magis afflixerint:sed non talis est tristitia secundum deum,sed habet gemina cõmoda,& ꝙ quis se nõ incusat ob dolorẽ,& quòd tristitia in salutẽ desinit,ambo⁹ illis cõmodis ista priuata est.Etenim suo dãno dolent, & postquã multum doluerint, seipsos incusant:maximũ signum hoc esse ostendentes, ꝙ dolor sibi nocuerit. Porrò tristitia secundũ deum diuerso modo se habet,ideo & dicebat,pœnitentiã in salutẽ C haud pœnitẽdã operat. Nullus eñ seipsum incusat, si de peccato cõtristetur,si lugeat,& seipsum affligat. Id quod & beatus Paulus dicẽs, non opus habebat aliunde exẽpla afferre, neq; adducere in mediũ eos qui in antiquis historiis tristes fuerũt, sed ipsos Corinthios producit,& ab illorũ factis suum argumentum cõfirmat,vt & cũ laudibus illos erudiat,imò magis illos cõciliet.*Ecce enim,* inquit,*hoc ipsum quòd secundũ deum contristati fuistis,quantã in vobis operatũ est solicitudinẽ?* Quasi diceret, tristitia nõ solũ non fecit vt incusaretis vosipsos,quasi temere hoc & frustra fecissetis,sed & magis solicitos reddidit. Deinde dicit solicitudinis cõiecturas:*Imò satisfactionem,* pro me. *Imò indignationem,* contra illũ qui peccauit. *Imò timorem.* Solicitudo eñ talis & accelerata correctio valde timentiũ erat. & ne videat seipsum extollere, vide quomodo D statim istud mitigat,dicens : *Imò desiderium,* quod habuistis erga me.*Imo zelum,* quẽ habuistis erga deum. *Imò vindictam.* Etenim vlti estis eos qui in diuinas leges peccarãt.*In omnibus constituistis vosipsos vt sitis puri in ea re.* Non ꝙ nõ ausi fuerint solũ, hoc manifestũ erat,sed & ꝙ non cõgaudebãt.Nam quoniã in priori epistola dicebat, Et vos inflati estis : hoc loco dicit etiã hac suspicione vos liberastis.†Non ꝙ laudet solũ,sed & ꝙ increpet & succẽseat.] *Proinde,tametsi scripserim vobis, non id feci eius causa qui læserat, nec eius qui læsus fuerat.* Ne igitur dicãt, quid igitur nos increpas, si puri sumus in hac re?ad hoc etiã priusꝓ†sciẽs]& prę-ordinãs illud quod dicturus erat,dicebat, vtpote nõ me pœniteret, tametsi pœnituerit.Nã intantũ abest,vt me nunc pœniteat eorũ quę scripsi tunc,inquit:quia tunc magis me pœnituisset q̃ nunc, quãdo vosipsos puros exhibuistis.Vidisti iterũ illius impetũ & cõtẽtionem,quomodo in contrariũ sermonẽ vertit ? Nã ea per

1.Cor.5.b

1.Cor.4.d

ea per quę putabãt illum mutatum esse,quasi temerè increpasset propter illorũ profectum,per ipsos ostẽdit ꝙ iustè libertate sermonis vsus fuerit. Non enim deprecatur iã vt condonent libẽter,cũ liceat hoc facere.Nã quanuis dicat superius,Qui adhęret scorto, 1.Cor.6.d
vnũ corpus est.&,tradite illum qui talis est satanę in Ibid.5.b
interitũ [carnis.] &, omne peccatũ quod fecerit homo,extra corpus est:& quęcũq; talia, quomodo hoc Ibidẽ 6.d
loco dicit,nõ propter eũ qui læsit,neq; propter eum qui læsus fuerat ? Nõ est sibi ipsi cõtrarius,& quomodo illa concinnè sibi respondent? quia plurimũ curę illi erat,ostendere amorẽ quẽ erga illos gerebat.Nõ igitur tollit è medio ꝙ curam illius gerit, sed & dilectionẽ quam erga illos gerebat declarat, sicut dixi, & quòd maior illũ cõcussit timor nomine totius ecclesiæ: timebat enim ne illã malum supra modũ depasceret, & pergeret totã lædere ecclesiam.Ideo di- 1.Cor.5.b
cebat : Modicũ fermentum totã massam fermentat, sed hoc quidẽ tunc: nunc verò quoniã bene egerãt, nõ vltra istud sic ponit,sed aliter:& istud quidem insinuat, dulciorẽ autem sermonem in manus suscipit, dicens : *Vt manifestetur solicitudo nostra erga vos apud vos.* Hoc est,vt sciatis quomodo vos amem. Hoc autem idẽ est cum priore . Aliter autẽ interpretari videtur, aliam significationẽ afferre. Sanè quòd idem sit, reuolue eius mentẽ,& nihil interesse videbis. Nã quoniam valde amo vos,inquit,vereor ne quid patiamini aliunde quod cõtristet, ne ipsi accipiatis tristitiã. Ibid.9.d
Igitur quemadmodũ quando dicit : Num deo cura boum? nõ hoc dicit, ꝙ non sint curæ deo:nihil enim omnino est, quod à prouidentia dei destitutum , sed quòd non præcipuè propter boues legẽ posuerit:sic & hoc loco,primũ quidem propter vos scripsi,deinde autem †& illud:]Et habui quidem dilectionem in †& propter illũ.
memetipso,etiã absq; epistola,inquit.Volebam autẽ hanc & vobis & omnibus per literas illas ostendere: propterea consolationẽ accepimus,quandoquidem & solicitudinẽ ostendimus erga vos, & omnia rectè 1.Tim.3.c
egimus,quemadmodũ & alio loco dicebat: Nũc vi- Ibidẽ.2.d
uimus si vos stabitis in domino.Et iterum:Quę enim nostra spes,vel gaudiũ,vel corona gloriationis,nónne & vos? Hæc enim vita,hæc consolatio,hæc refrigeratio doctorum,si discipulos proficere vident.

Morale Nihil enim ita clarũ facit gerentem magistratum, atq; dilectionis studiũ erga subditos.Etenim patrem nõ solùm facit ꝙ genuit, sed & quòd diligit postquã genuit.Si autẽ hîc natura tanta opus habet dilectione,multo magis gratia.Sic veteres omnes,quotquot 1.Reg.12.d
apud Hebræos insignes fuere,claruerũt.Sic Samuël D
magnus mõstratus est dicens : Absit autẽ vt peccem deo cessans orare pro vobis.sic Dauid,sic Abraham, sicHelias,sic omnes iusti in noua & in veteri lege.Etenim Moses propter subditos tantas diuitias & ineffabiles thesauros dereliquit,eligẽs magis affligi cum populo dei, & ante electionem operib⁹ valde clarus erat apud plebem.Propterea insipientissimè dicebat Exodi.2.c
ad illũ Hebręus quidã : Quis te constituit principem [& iudicẽ] super nos ? Quid dicis? Opera vides,& de nomine cõtrouertis ? quemadmodũ si quis viso medico qui optimè secet,& infirmũ corpus adiuuet,dicat: Quis te cõstituit medicũ,& secare iussit? Nónne vir optime,ars & morbus ille tuus iussit,& hũc scientia talẽ fecit?Etenim imperare,ars est,& nõ solùm dignitas,immo ars est artiũ omnium summa. Nã si imperium in his qui extra homines sunt , ars & scientia

A omnium melior est , multò magis istud. Etenim istę principatus tãtò maior illo est,qnãtò ille aliis,immo multò amplior:& si placuerit sermonẽ hunc diligentius inquiremus.Est ars agriculturæ , est texturæ, ars ędificatoria,quę & necessarię valde sunt,& vitã hanc nostrã multum conseruãt . Nam aliæ ministræ illarũ sunt,vt pastoralis , fabrilis, tectonica . Sed inter istas artes magis necessaria est prę aliis agricultura,quã & deus facto homine primã induxit. Nã possibile quidẽ hominẽ viuere sine calceis & vestibus,absq; agricultura autẽ impossibile:quales apud Scythas esse dicũt Amaxobios,& apud Indos gymnosophistas.Nã illi & ædificatoriã,& textoriam, & sutoriã artem nõ curãt,sola autem agricultura opus habẽt.Erubescite qui superfluis opus habetis artibus, & coquorum, & placentulariorũ,& variè condientium cibos,& innu B meris talibus aliis, vt viuatis. Erubescite qui inutiles artes in vitã inducitis:non erubescitis Barbaros illos nõ egere arte?Etenim deus naturam nostram paucis contentã fecit. Veruntamen nõ cogo neq; legem pono sic viuendi,sed sicut Iacob petiuit. Quid autẽ petiuit ille? Si dederit mihi dominus panem ad mandu Gen.28.d
candũ,& vestem ad amiciendũ.Ita & Paulus præcepit,dicẽs: Habentes autem victum & tegumenta,his 1.Tim.5.b
cõtenti simus. Igitur prima quidẽ agricultura est, secunda autẽ textoria, tertia post illã ædificatoria,postrema autem omnium sutoria: vnde apud nos multi sunt & serui & agricolæ absq; calceis viuentes:igitur vtiles & necessarię illę. Agè igitur cõferamus illas cũ imperatoria:†per has]enim adduxi eas quę omnium †propterea.
magis propriæ,vt cùm apparuerit hanc meliorẽ esse illis,absque dubio etiam cæteras vincat.Vnde igitur C ostendamus illã magis omnibus esse necessariã?quia sine illa aliæ nihil vtiles. Et placet,relictis aliis, summã & magis necessariam agriculturã in medium adducamus.Quid enim habẽt agricolę,quando se mutuum inuadũt & deprædãtur? à qua re principis metus illos cohibet,nec finit vt illa faciãt.Quòd si hanc artẽ sustuleris, superuacaneus ille labor:ꝙ si quis diligẽter quęsierit,inueniet etiã alium principatum,matrem illius & coniunctã. Quæ autem illa?hæc nimirũ secundũ quam vnusquisq; seipsum regere & moderari debet, puniens illiberales affectiones, & cũ omni diligentia omnia virtutis germina plantans & fouens.Sunt enim principatus genera multa:nã in vno genere populis & ciuitatibus imperãt homines,ciuilem hanc vitã moderantes , id quod Paulus manifestans dicebat:Omnis anima potestatibus excellenti- Rom.13.a
bus subiiciat.non est enim potestas nisi à deo. Deinde monstrans illius vtilitatẽ subdidit, dicens : Imperans dei minister est in bonũ.Et iterum: Dei minister Ibidem.b
est,vlciscẽs in ira eum qui malè fecit.In alio autẽ genere vnusquisq; mentẽ habens sibi ipsi imperat,quod & illic manifestauit, dicẽs: Si autẽ nõ vis timere po- Ibidem.
testatẽ,bonum fac:insinuando sibi ipsi imperantem. Hic autẽ est etiam alius principatus,ciuili sublimior. Quis igitẽ est ille?Is qui in ecclesia, cui⁹ & Paulus meminit,dicẽs: Obedite prępositis vestris & subiacete, Hebr.13.c
quia ipsi vigilãt pro animab⁹ vestris tanquã rationẽ reddituri.Iste eñ principatus ciuili tantò melior est, quantò terra cœlũ,imò & multò magis.Nam primũ nõ prępcipuè quęrit quomodo puniat peccata q̃ fiũt, sed quomodo fieri nõ incipiant:quemadmodũ quæ facta sunt, nõ vt perdant infirmantẽ, sed vt aboleantur: & non multa cura illi est de seculari vita, omnia autem

autē de cœlestibus rebus pronūciat: noster enim mu
nicipatus in cœlis est, & vita nostra illic: abscondita
Colos. 3. d eſt cum Christo in deo. & præmia illic, & cursus
pro coronis illic: neq; enim post mortem destruitur
ista vita, sed tūc magis relucebit. Sanè ꝓpter hoc nō
†principibus. solùm †subditis,] sed & coronatis illis maiores sunt,
quibus ille principatus concreditus est, vtpote q̃ in
maioribus & ad maiora homines instituāt. Sed neq;
ciuilem, neq; spiritualem magistratum gerēs poterit
illū bene administrare, nisi sibiipsi imperauerit sicut
oportet, & vtriusq; leges ciuitatis cum omni diligen
tia custodierit. Nam quemadmodū multis imperare
duplici ratione fit, ita & vnusquisq; sibiipsi imperat:
& iterū hoc loco spiritualis ciuili, sicut sermo demō
strauit, melior est. Viderit autē quis quasdā artes imi
tari principatū, pręsertim agriculturā. Est enim prin
ceps quidē plantarum cultor, alia quidem amputans
& prohibēs, alia verò fouēs, & crescere faciens: sicut
& optimi principes malos quidē & multis damno
sos plectūt & puniunt, bonos verò & frugi ad maio
ra prouehūt: propter hoc & scriptura pręcipes vini
toribus cōparat. Quid enim si plantę vocē non emit
tant, sicut in ciuitatibus qui affligūtur, attamen aspe
ctu ipso monstrant se obscurari & comprimi à malis
herbis? Quemadmodū legibus punitur malitia, ita &
in hac arte etiā terræ vitium, & plantæ degeneratio,
& feritas emendatur. Nā quæcunq; in humanis mo
ribus sunt, etiā illic inueniemus, asperitatem, molli
tiā, teneritatem, temeritatem, bonā compositionē.
Et alię quidē ex illis intempestiuis diuitiis florent &
in malū proximarum: alię autem egent & læduntur:
vt quādo sepes fruticibus abundāt in malum proxi
marum plantarū, tolluntur, quando aliæ arbores ste
riles & sylueſtres in sublime surgentes, incrementum
subditarū prohibent. Et sicut principes ac reges ha
bent, qui damnum suo principatui inferāt, & hostes
sunt: ita & agricola bestiarū insidias, aëris intempe
riē, & erucas, grandinū imbres, siccitates, & quæcun
que talia. Hęc autem fiunt vt semper ad fiduciam dei
respicias. Nam aliæ quidē artes & ab hominum soli
citudine constituuntur, hęc autē magis à diuina gra
tia pendet, & ferè tota inde perficitur: & opus quidē
est cœlestibus pluuiis, opus etiā temporum tēperie,
1. Cor. 3. b & ante omnia illius cura. Neq; enim qui plātat, neq;
qui rigat aliquid est, sed qui incrementū dat deus. Et
mors illic & vita, & parturigines & partus sicut in ho
minibus: possunt enim abscecari, & fructū afferre, &
emori, & quod mortuum est iterum renasci. Vnde &
varius nobis ac manifestus de resurrectione sermo.
quādo enim radix affert fructū, quādo semen ꝓdit,
nōnne resurrectio est? Et multam quis viderit in hac
arte dei prouidētiam insitam ac sapientiā, si singula
tractet: sed id quod volebā dicere, quòd ista quidem
est circa terrā & plantas, nostra autem circa anima
rum curā: & quantum distat inter plātas & animam,
tantū hæc ars ista melior est. Et principes huius præ
sentis vitæ, iterū hac in tantum inferiores sunt, quan
tò melius est imperare voluntario, q̃ inuoluntario.
istud enim est imperare natura. Nā illic quidem om
nia metu & necessitate fiunt: hīc autē opus bonū per
electionē & voluntatem fit: & non solùm iste noster
principatus illo ideo melior est, sed etiā quia non so
lū est principatus, sed & paternitas, vt ita dicatur. Nā
& patris habet mansuetudinē, etiam maiora persua
sione imperans. Nā externus quidem princeps dicit,

A si mœchatus fueris, mortuus es. Hic autē si intempe- Matt. 5. d
rātibus videris oculis, maxima minatur. Etenim ho
norabile hoc tribunal etiam animam non corpus so
lum corrigit. quantum igitur distat inter animam &
corpus, tantū iste prīcipatus ab illo distat. Et ille qui
dem sedet iudex manifestorū, imò neq; horum om
nium, sed eorū quę arguuntur. Sæpius autem & in il
lis iniquè agit. Hoc autē tribunal erudit eos qui ac
cesserūt, quia qui apud nos iudicat, omnia nuda & re
uelata in medium adducet in communi totius orbis
theatro, & impossibile est vt aliquid lateat: atq; adeò
Christianismus nostrā vitam, multò magis q̃ externę
leges cōseruat. Nam si tremere de occultis magis se
curū facit hominem q̃ timere de solis manifestis, &
pœnas dare etiā de minoribus, multò magis ad vir
tutem excitat q̃ de solis minoribus puniri: manifestū
B quòd iste noster principatus maximè omnium vitā
componit. Si autem vis & ordinationes principū vi
deamus, etiā hoc loco magnum discrimen videbis.
nō est enim principatus iste eius qui plures pecunias
dederit, sed qui maximas virtutes declarauerit: neq;
quasi ad humanam gloriam, & ad suam quietem, sed
quasi ad labores & sudores, & ad multorū vtilitatē,
ita ad principatum hunc ascēdit ordinatus. Vnde &
multo adiutorio spiritus fruitur. Et illic quidē prin
cipatus solū consistit in forensibus causis quādiu tra
ctātur. Hīc autē etiam à precibus & à gratia apponit
subsidiū. Et illic quidē de philosophia nullus sermo,
neq; sedet quis docens, quid anima & quidnā mun
dus, & quid futuri simus post hæc, & ex auditu verbi
quibus fruemur, & quomodo virtutē adipiscamur:
sed de cōtractibus quidē & pactis, & diuitiis creber
C sermo, de his autē nulla cura. Porrò in ecclesia om
nes sermones de his fieri videre licet: ideo & iustè
quis illā dixerit & tribunal, & domum medicinæ, &
philosophię scholā, & animę eruditionis locū, & gym
nasiū cursuum qui in cœlos ferunt. Vnde etiā mani
festū est, quòd hic noster principatus, licet maiorem
diligentiā exigat, omnium †summus] sit. Nam ille ex- †māsuetis simus.
ternus princeps quidem si arripuerit adulterū, statim
punit. quanuis quid inde lucri? hoc enim nō est tolle
re affectionem, sed animā habentem vulnus: qui au
tem hīc princeps, si quem inuenerit, satagit nō vt pu
niat, sed vt affectionem auferat. Nam tu quidem idē
facis, quemadmodū si dolēs morbo capitis, nō mor
bū quiescere facias, sed caput descindas. Ego autem
non sic, sed morbū desecō, & ab ipsis mysteriis arceo
& sacris ambitibus. Vbi autē illum reparauero, libe
D ratum à peccato, & pœnitentia meliorē factum, ite
rū recipio. Et quomodo, inquit, licet adulteriū exi
mere? Bene fieri potest: †est enim à legibus illis factū †si legibus sit subditus.
balneū, quòd est in] ecclesia spirituale, nō sordes cor- balneū enim quadā est ipsa
poris, sed animę maculā abluens, multis pœnitentiæ
modis. Nā tu quidem siue reliqueris impunitum, de-
teriorē fecisti: siue punieris, incurabilē reliquisti: ego
verò neq; relinquo impunitum, neq; punio sicut tu:
sed & pœnā exigo, quam me decet exigere, & corri
go quod factū est. Vis & aliter discere quomodo tu
gladiū vibrans, & flammam ostendens, peccantibus
non magnā medicinam prębes, ego autem absque il
lis ad purā sanitatem manduxi? non opus est autem
mihi sermonibus, neq; verbis, sed terram & mare in
medium adduco, & ipsam hominum naturam. & in- †pro quā iudicium hoc confi
quire † priusquā tribunal hoc cōscenderis,] quomo- tuatur.
do humanæ res habeāt, quomodo nihil quod nunc
bene fit,

bene fit, aliquando neq; nominari auditum fit. Quis
enim mortē contēpsit, quis diuitias spreuit, quis glo-
riam despexit, quis fugiēs tumultus seculi, montes &
solitudinē matrem philosophiæ salutauit? Vbi virgi-
nitatis nomē erat? Nam hęc omnia, & his multò plu-
ra huius tribunalis facinora sunt, & huius principa-
tus opera. Hęc igitur scientes & discētes q̃ hinc om-
nis vitæ vtilitas & mundi correctio, frequenter ite
ad diuinorum eloquiorum auditorium, & hos conu-
entus & preces. Nam si vos ipsos cōposueritis, po-
teritis cœlis dignū municipatum ostendere, & ꝓmis-
sa bona assequi: quæ nobis omnib⁹ prouenīāt gratia
& misericordia domini nostri Iesu Christi, cum quo
& per quem patri gloria, simul sancto spiritui, nunc
& semper, & in secula seculorum, Amen.

Homilia XVI.

†Idcirco cōsolationem accepimus ex cōsolatione ne vestri quam.] Hic sup. b Ibidem. c

*IN consolatione autē nostra† multò abundantius ga-
uisi sum⁹ in gaudio Titi, quòd refocillatus sit spiritus
illius ab omnibus vobis.* Vide quomodo iterū
illorum laudes extollat, & charitatē monstret, dicēs:
Gauisus fui, quòd tantum epistola perfecit, & quòd
tātum lucri feceritis. Gaudeo enim, inquit, nō quòd
cōtristati fueritis, sed quòd cōtristati sitis ad pœnitē
tiam. Et cùm monstrasset suam charitatē, dixit: Quā-
uis scripserim vobis, nō id feci eius causa qui lęserat,
neq; eius qui læsus fuerat, sed vt palàm fieret studiū
nostrum, quod pro vobis erga vos. Dicit iterū aliud
indicium illorū beneuolētiæ, quod multam illis lau-
dem affert, & charitatē illorum mōstrat. Nam in cō-
solatione nostri multò abundantius gauisi sumus ob
gaudiū Titi, inquit: quanuis scilicet hoc nō sit valde
dīligētis, quòd magis gaudeat de illo q̃ de illis: etiā
inquit: Non enim ita propter illū vt propter vos ga-
uisus sum. Idcirco & causam addit dicēs: *Quòd viscera
illius refocillata sunt ab omnibus vobis.* Non dixit, ille: sed,
viscera illius: hoc est dilectio illius quā erga vos gerit.
Et quomodo refocillata sunt ab omnibus? Etenim &
hęc maxima laus est. *Quòd si quid de illo gloriatus sum.* De
vobis magna laus, quādo doctor gloriatur. Dicit enī:
Non fui pudefactus. Propter hoc lætatus sum, quia me-
liores apparuistis, & operibus comprobastis verba
mea: atq; ita duplex mihi laus accedit, & quòd vos
sic egeritis, & q̃ ego nō apparui à veritate excidisse:
*Sed vt semper cū veritate locuti sum⁹ vobis, ita & gloriatio no
stra quæ de Tito, veritas facta est.* Hoc loco & aliud quid-
dam insinuat: quia quemadmodū apud vos omnia
cum veritate loquebamur: (verisimile enim est illū a-
pud illos Titum multum cōmendasse:) ita & quæ † à †de vobis Tito à nobis dicta sunt.
vobis Tito dicta sunt, nobis] vera apparuerunt. *Et vi-
scera illius abundātius affecta sunt erga vos.* Hoc vltra illū
commendat. Nam valde accendit & conciliat illos:
nec dixit, dilectio illius, ne videat adulari, vbiq; po-
nit dilectionis causas, vt id quod dixit, etiam adula-
tionē fugiat, & illos magis cōmendet, laudē † erga il- †illis adscribens.
los decurrens,] & ostendens initium ac occasionem
tātę dilectionis huic illos dedisse. dicens enim quòd
viscera illius abundātius sunt affecta ergavos, adiicit:
Dum recolit omnium vestrùm obedientiam. Hoc autem &
Titum gratū erga benefactores ostendit: quādo qui-
dem illos omnes habēs in animo rediit, & continuò
eorū memor eos in ore habet & in mente: & Corin-
thios iterū ornat magis, q̃ illum sic beneuolè tracta-
runt. Deinde & obedientiā illorū dicit, magnificans
etiā ipsorum studium: vnde & addit hæc, *Quemadmo-
dum cum timore & tremore exceperitis ipsum:* Non solùm

A cum charitate, sed cum magno honore. Vidisti quo
modo duplicē illorum virtutem testatur, & q̃ quasi
patrem diligebant, & quasi principem reueriti sunt:
neq; propter timorē obscurantes dilectionem, neq;
propter dilectionem soluentes †amorem.] Hoc & su- † timorē.
perius dicebat, quòd secundū deum contristari vos Hic supr. a
quātam fecit in vobis solicitudinem, imò timorem,
imò desiderium. *Gaudeo igitur quòd in omnibus confidā in
vobis.* Vides quòd propter illos magis gaudet, quòd
nusquam doctorem confudistis, inquit, neq; indigni
apparuistis meo testimonio: & ita neque sic propter
Titum gauisus est tanto honore fruētem, vt propter
illos tantam declarantes gratitudinē. Nam vt ne pu-
tes propter illum magis gaudere, vide quomodo &
hoc loco causam ponit. Nā sicut supra dixit, si quid
apud illū gloriatus sum de vobis, non confusus sum:
B ita & hoc locò, quòd in omnibus confidā de vobis.
Etiam si corrigere oporteat, non vereor ne descisca-
tis: & si gloriari, nō timeo quòd reprehendar: & si vt
obedientes laudare, & si vt charitatē ac zelum habē-
tes, cōfido in vobis. Dixi abscindendū, & abscidistis:
dixi accipiendum, & accepistis: dixi quòd magni &
admirabiles quidē estis apud Titum, & doctores re-
uereri soleatis, operib⁹ ipsis vera hęc esse declarastis:
& nō hæc ita didicit à me vt à vobis. rediit enim ve-
hemens vestri amator factus, cùm mea vos verba be
neficiis viceritis. *Certiores autē vos facio fratres de gratia
dei, quæ data fuit in ecclesiis Macedoniæ.* Cùm illos laudib⁹ Cap. VIII.
euexisset, admonitionē iterum assumit. Nā propter
hoc correptioni admiscuit laudes, vt ne à correptio-
ne ad admonitionem descendens, sermonem minus
acceptum faceret, sed mitigatis auribus illorū, ita ad-
C monitioni viā parat. Vult enim de eleemosyna disse-
rere, ideo prius dixit: Gaudeo quòd in omnibus con
fidam in vobis, ex iis quæ iam rectè gesta sunt, & ad
hoc alacriores faciens, nō mox dixit, date igitur elee
mosynam: sed vide sapientiam, quomodo à longè &
procul sermonē præparat. dicit enim: Certiores vos
facio de gratia dei quę data est in ecclesiis Macedo-
niæ. Vt enim nō extollantur, opus gratiam vocat: &
aliorū laudes narrans, illos alacriores efficit, & duas
cōiungit laudes Macedonū, imò tres: & q̃ tentatio-
nes strenuè ferunt, & quòd misereri sciant, & quòd
cùm sint pauperes, in eleemosyna liberalitatē decla-
rant. Etenim direptę erant illorum facultates, & hoc
manifestās dicebat in epistola ad illos: Vos enim imi 1. Thes. 2. c
tatores facti estis, inquit, ecclesiarum quæ sunt in Iu-
dæa: quia & eadem passi estis & vos à vestris cōtribu
libus, quemadmodū & illi à Iudæis. Audi quid post-
ea Hebręis scribat, dicēs: Etenim rapinā facultatum Heb. 10. g
vestrarū cum gaudio suscepistis. Gratiā autem opus
vocat, nō solùm humilians illos, sed & prouocans, &
ab inuidia alienum sermonē faciēs. Propterea & no-
mē fratrum apposuit, vt ita omnē inuidiam repellat.
Erat enim supra modum illos laudaturus. dicens e-
nim: Certiores facio vos de gratia dei: nō dixit, quæ
data est in hac vel illa ciuitate, sed totam gentē extol
lit dicens, in ecclesiis Macedoniæ. deinde & ipsam
narrat gratiam. *Quod in multa probatione afflictionis abun
dātia gaudij illorum.* Vidisti sapientiam? primum enim
non quod vult dicit, sed ante hoc aliud, ne videatur
dedita opera hoc facere, & venit ad hoc ab alia se-
rie. In multa ꝓbatione afflictionis, quod & ipsis Ma-
cedonibus scribens dicebat: Imitatores facti estis 1. Thes. 1. c
domini accepto sermone [cum afflictione multa]
cum

Ibidem. cum gaudio ſpiritus ſancti. & iterum: A vobis enim
A diderũt domino? obtulerunt: probati enim apparuerunt in fide, & magnã fortitudinem in tentationibus
declararunt, honeſtatẽ, iuſtitiam, charitatem, alacritatemq;, & ſtudiũ in omnibus aliis bonis. Quid eſt, &
nobis? obediẽtes facti ſunt nobis, dilexerunt, obedientes fuerunt, & dei legẽ implentes etiam nobis per
charitatẽ iuncti fuerunt. Cõſidera autem quo modo & hoc loco augmentũ oſtendit iterum dicens, dediderunt
ſeipſos domino, nõ partim deo, partim mundo obedierunt, ſed totos ſe dediderunt deo. neq; eũ
quoniam miſericordes erant: arrogantes facti ſunt, ſed multã declarantes humilitatẽ, multam obedientiam,
honoremq; ac ſapientiæ ſtudiũ, eleemoſynam operati ſunt. Quid autem eſt, iuxta voluntatem dei?
Quoniã, inquit, dediderunt ſeipſos nobis, neq; nobis humano modo, ſed etiã hoc iuxta voluntatẽ dei fa-
cicbãt. *In hoc vt adhortaremur Titum, vt quẽadmodũ antè*
B *cœpiſſet, ita cõſummaret quoque hanc erga vos beneficentiam.*
Et quomodo hęc cohærent? Valde & bene ſuperioribus iunguntur: nam quoniã videbamus illos feruẽtes & ſtrenuos in omnibus, in tẽtationibus, in miſericordia, in dilectione noſtri, in triſtitia, in puritate vitæ, vt & vos illis ęquales efficiamini, miſimus Titum. Verũ hoc quidem nõ dixit ſic, ſed manifeſtauit. Cõſidera ingentẽ amorem: nam ab illis rogati ſumus, vt dignaremur veſtra curare, ne illis inferiores ſitis. Idcirco etiam Titum miſimus, vnde & hinc excitati & hoc recordantes, imitemini Macedonas. Etenim Titus illic erat quando epiſtola iſta ſcribebatur. Cęterũ oſtendit illũ etiam ante Pauli adhortationẽ incepiſſe: Vt ſicut antè cœpiſſet, inquit: & propterea magnas *Supra.22*
illius laudes recenſet. Nã in principio dicit, q̃ nõ in-
C uento Tito fratre, non habuerit relaxationẽ ſpiritus ſuus. Hoc autẽ loco ea quæ diximus omnia, & iſtud quidẽ ipſum ad laudẽ pertinet: non enim paruã laus eſt, iam antea cœpiſſe, ſed animæ feruentis & calidę; ideo & miſit illum, etiam hac ratione per aduentum Titi vt darent, illos admonens: propterea & extollit laudibus illũ, volens Corinthiis hominẽ familiarius cõmendatum. Sanè etiam hoc ad perſuadendũ multũ valet, quòd cõſulens ſic amicè afficitur, pulchreq; ſemel ac iterum ac tertiò cõmemorans eleemoſynã gratiã vocat. Nunc quidẽ dicens: Certiores autẽ vos *Hic ſup.4*
reddo fratres, de gratia dei quæ data eſt in eccleſiis Macedonię. Mox autem, voluntariè cum magna obſecratione rogãtes nos, vt gratiam & ſocietatẽ ſuſciperemus: & iterum, ſicut antè cœpiſſet, ita & cõſummaret hãc quoq; erga vos gratiam. Etenim magnum
D bonum & dei donum hoc eſt. Et ipſi deo pro viribus nos aſſimilat ſi bene geratur. Hoc enim potiſſimũ eſt homo. Vnde dicens, quis definitionẽ hanc hominis poſuit? Magnum enim, inquit, homo, & preciosum *Morale*
quid, vir miſericors. Iſta maior eſt gratia q̃ mortuos excitare. Nã eò quòd in nomine Ieſu mortuos †excitant,] hoc multò maius eſt, quòd pauperẽ † paſcũt deo.] Nam hîc quidem tu Chriſto benefacis, illic autem ipſe tibi: iam eſt merces in benefaciendo, nõ in bene patiendo. Nam hîc quidem, de ſignis loquor, ipſe debitor efficeris dei. In eleemoſynã deum debitorẽ conſtituis: eleemoſyna autem eſt, quãdo cũ alacritate fit, quando cũ liberalitate, quando non putas dare ſed accipere, quando quaſi beneficio afficiaris, quãdo quaſi lucrum facienis & non perdens, alioqui neque gratia eſt. Nam eum qui miſeretur alteri, gaudere & non ſuccẽſere oportet. quomodo enim non

† *etenim multũ & ineffabile germinauit in ipſis*

† *Volũtarij.*

† *excitat.*
† *paſcat Chriſtũ.*

non abſurdũ, ſi alterius ſoluens triſtitiam ipſe contri
A ſteris? non enim illam iam eleemoſynam eſſe ſinis. Si eũ triſtis es, quia aliũ triſtitia liberaſti, extremę crudelitatis & inhumanitatis indiciũ affers: ſatius enim fuerit non liberare, q̃ ſic liberare. Quid autem triſtis es homo? Ne minus tibi ſit auri? Omnino ſi hanc voluntatẽ habes, ne des: ſi non confidis q̃ multiplicetur tibi in cœlis, ne pręſtes. Sed hîc quęris retributionẽ? propter quid? ſine eleemoſynam eleemoſynam eſſe, & non fac negociationẽ. Sanè multi & hîc acceperunt, ſed nõ ſic acceperunt quaſi hac ratione his qui hîc nõ acceperũt, plus habituri eſſent. Cęterũ & horum quidã quaſi infirmiores, quoniam non valde ab his quę illic adiiciuntur, & quemadmodum guloſi & inertes, ventriſq; mancipia, ad regiã vocati menſam, & non expectãtes congruũ tempus, ſicut parui pueri, ſuã lætitiam lædunt, prius accipientes & ſatiantes ſeviliorib° cibis: ita certè & hi qui hîc inquirũt & ac-
B cipiunt mercedem, alibi minuunt. Porro in vſuram dans, poſt multũ quidem tempus ſperas accipere ſortem, fortè autẽ non accipere, vt dilatione maius fœnus faciat: hîc autẽ ſtatim repetis, idq; quum nõ hîc, ſed illic perpetuò futurus ſis: nõ hîc iudicãdus es, ſed illic. Et ſiquidẽ tibi quis conſtruxiſſet domũ hîc, nõ manſuro, damnũ putaſſes: nunc autem hîc vis ditari, vnde & ante veſperã ſępius emigrare cõtingit. Non vides quòd in aliena terra verſamur, quaſi hoſpites & peregrini? nõ vides q̃ aduenas contingit eiici quãdo nec cogitãt nec ſperant? id quod & nobis contingit. Sanè propter hoc quęcunq; effecerim°, hîc relinquimus: non eũ permittit dominus, vt hinc abeũtes accipiamus illa, ſiue domos extruxerimus, ſiue agros emerimus, ſiue ſeruos, ſiue ſupellectilia, ſiue aliud
C quiddã. nõ ſolùm autẽ hinc abeuntes non permittit aliquid auferre, ſed neq; imputat tibi in mercedem. Nam prædixit tibi ne ędifices, ne inſumas aliena, ſed tua. Cur igit relictis tuis, operaris & ſumptũ facis in aliena, vt perdas & laborẽ, & mercedem, & extremũ ſuppliciũ feras? Ne ſic agas, ſed quoniã natura ſumus aduenę, ſimus & volũtate, vt ne illic fiamus peregrini & ignobiles & neglecti. Nã ſi hîc voluerimus fieri
†illic. ciues, neq; hîc, neq; †alibi] erimus: ſin peregrini manſerimus, & ſic cõuerſabimur vt peregrinos decet, ſpẽ ſocietatis habebimus eorũ qui hîc, & qui illic ſunt ciuium: iuſtus enim licèt nihil habẽs, etiã hîc & in omniũ quaſi in ſuis rebus verſabitur, & in cœlũ migrãs, videbit ęterna ſua habitacula, & neq; hîc graue quiddam feret: neq; enim quis illũ poterit facere hoſpitem, qui totũ mundum habet ciuitatẽ, & accepta ſua
D patria, acquiret veras diuitias. Vt igitur vtraq; lucrifaciamus, & quę hic & quę alibi, vtamur reb° noſtris vt oportet. Sic enim erimus cœlorũ ciues, & magna fruemur fiducia, quã nos omnes aſſequi concedatur gratia & miſericordia domini noſtri Ieſu Chriſti, per quem & cũ quo patri & ſpiritui ſancto gloria, & nũc & ſemper, & in ſecula ſeculorum, Amen.

Homilia xvij.

†vbique. *Sed quemadmodum* †*vtique*] *abundatis fide & ſermone, & ſcientia, &c.* Vide iterum cum laudibus fieri adhortationem ad maiores laudes: & non dixit, vt detis: ſed, vt abundetis fide, quæ eſt donum, & ſermone, qui eſt ſapientiæ, & ſcientia quæ in dogmatis cõſiſtit. *Et in omni diligentia aliarum virtutum, & dilectione veſtra:* Hac de qua dixi, cuius & indicium feci: *Vt & in hac gratia abundetis.* Vidiſti q̃ propterea inde cœpit à laudibus illis, vt via iſta pergens in idẽ
A ſtudium illos inducat. *Non ſecundum imperium loquor.* Vide quomodo continuò illis cõdonat, quomodo non ſit moleſtus, neq; violentus, neque compellens, imò ſermo vtrunq; habet, ſed ſine moleſtia ac neceſſitate. Nam quoniam continuò laudauit, & Macedones cõmendauit, vt ne videatur eſſe neceſſitas quædam, inquit, non ſecundum imperium loquor, *Sed per aliorum diligentiam etiam veſtrã ſynceram charitatẽ probo:* Non quaſi dubitans, (non enim hoc nũc manifeſtat) ſed probatum iſtud faciens, & demonſtrans, magiſq; confirmans. Nam id circo hæc loquor, vt vos acuam ad maiorem alacritatem: & memor ſum illorum diligentiæ, illuſtrãs, honeſtans, prouocans veſtram affectionem. Deinde ab hoc ad maius aliud tranſit: nullum enim conſilij modũ præterit, ſed omnia mouet,
B & apprehendit ſermonem, etiam ab alienis laudibus extimulat, dicens: Noſtis enim gratiam dei quę data *Hic ſup. 8*
eſt in eccleſiis Macedoniæ: & à propriis, ſed quẽadmodum abundatis in omni fide, ſermone & ſcientia. Magis enim hoc poteſt † videri,] quando quis ſeipſo *†mordere.*
deterior fit, q̃ quando aliis. Deinde ad caput & ſummam conſilij venit: *Scitote enim gratiam domini noſtri Ieſu Chriſti, quòd propter nos pauper factus ſit cùm diues eſſet, vt nos illius paupertate diteſceremus.* Cõſiderate, inquit, animo expẽdite & cogitate, gratiã dei, & ne obiter prętercurratis illã, ſed bene cõiectatis illius magnitudinem quãta ſit & qualis, & nullis rebus veſtris parcetis. Ille gloriã euacuauit, non vt vos diuitiis illius, ſed paupertate diteſceretis. ſi nõ credis quòd paupertas diuitias facit, cogita dominum tuum, & non vltra dubitabis. niſi enim ille factus eſſet pauper, tu nõ factus
C eſſes diues. Nã hoc mirabile eſt, quòd paupertas opulentas fecit diuitias. Diuitias autẽ hoc loco dicit, ſcientiam pietatis, peccatorũ purificationem, iuſtitiã, ſanctimoniã, & innumera bona quæ nobis exhibuit & exhibiturus eſt, maximè cùm omnia per paupertatem factus ſit nobis. Qua paupertate? quia aſſumpſit carnem, & factus eſt homo, & paſſus eſt ea quæ paſſus: quanuis ille hæc non debebat, tu autẽ ipſi debebas. *Et conſiliũ vobis in hoc do, ad hoc vt conducat.* Vide quomodo iterũ ſtudet ne moleſtus ſit, & duobus illis ſermonem mitigat, & dicendo cõſilium do, & ad hoc vt vobis conducat. neque enim compello & cogo, inquit, & ab inuitis exigo: neq; conſiderans tam quid accipientibus, q̃ quid vobis proſit, hæc loquor: deinde & exemplũ ab ipſis ſumit, & ab aliis: *Qui quidem non ſolum facere, ſed & velle iam cœpiſtis anno ſuperiore.*
D Vides quomodo oſtẽdit & illos volũtarios, & abſq; adhortatione ad hoc acceſſiſſe. Nam quoniam hoc teſtificatus erat de Theſſalonicenſibus, quòd voluntariè cum multa obſecratione eleemoſynã fecerint: vult etiam iſtorum bonum opus oſtendere: ideo dicit, non ſolùm facere, ſed etiam velle: & non ſolùm incipere, ſed etiã incepiſſe ab anno ſuperiore. ad hęc vos igitur adhortor, ad quæ antea vos paraſtis cum alacritate animi. *Nunc autem & perficite.* Non dixit, facite, ſed, imponite finem. *Vt quemadmodũ alacritas ex volũtate, ita & facere* † *ex habitu:*] Vt hoc opus non ſo- † *ex eo*
lùm ſit ex alacaitate, ſed etiam ab operibus accipiat *quod habe-*
mercedem. *Nam ſi prius affuerit animi prõptitudo, ea iuxta* *tis,*
quicquid illud eſt quod poſsidet aliquis, accepta eſt, nõ iuxta illud quod nõ poſsidet. Vide ineffabilem ſapiẽtiam, quum oſtendiſſet facientes ſupra ſuas vires (de Theſſalonicenſibus loquor) & laudaſſet illos propter hoc, & dixiſſet,

dixisset, testificor illis q̃ super vires prompti fuerũt: quoniã iuxta vires hortatur solùm, relinquẽs exemplum, vt quod suum erat, facerẽt: sciebat enim quòd non tam laus, quàm zelus excitat ad imitãdum similes: ideo dicit, si enim animi prõptitudo prius affuerit, ea iuxta quicquid illud est, quod possidet aliquis, nõ iuxta illud quod nõ possidet, accepta est. Ne terrearis, inquit, quod ita dixi. Nã hæc laus est illorũ liberalitatis, deus autẽ exigit iuxta nostras vires & secundũ quod habet quis, non secundũ quod non habet. Nã acceptũ esse, hoc loco significat exigi. Et crassius agit illo fidens exemplo, vt dãdi facultatem magis alliciat. Ideo & subdidit: *Non enim vt alij relaxatio sit, vobis autem tribulatio.* Quanuis Christus cõtrarium †fecerit,] de vidua loquendo quòd totum victũ euacuauit, & quicquid reliqui erat, dedit. Sed quoniam Corinthiis loquebatur †hîc, dicit, magnam famem.] Nã melius mihi mori, q̃ vt euacuetur gloriatio mea. Propterea congrua vtiẽ admonitione, Laudo quidẽ illos qui vltra vires dant: non cogo autẽ hos sic facere: nõ quia non voluit, sed quia infirmi erant: alioqui quare illos laudasset, q̃ in multa probatione tribulationis, abundãtia gaudij illorũ, & profunda paupertas illorũ exundauit in diuitias simplicitatis ipsorũ: & quod supra vires dederũt? nónne satis manifestũ, quia & hos ad hæc inducens? ita vt quanuis videatur minora concedere, hoc faciat vt per hæc illos ad eadem inducat. Cõsidera itaq; etiam postea, quoniam clàm istud efficiat, dicens: *Succurrat vestra abundantia illorum inopiæ.* Nõ enim prædictis solis, sed etiã istis, leue præceptũ facit: & non hinc solùm, sed etiã à retributione iterũ leuiorem illam constituit, & maiora illorũ loquitur dignitate, dicens: *Vt fiat æqualitas in præsenti tempore, & illorũ abundantia vestræ inopiæ.* Quid autẽ est quod dicit? Floretis vos opibus, florent illi vita & fiducia in deum. detis igitur illis de opibus quibus abundatis, illi autẽ non habẽt: vt accipiatis à fiducia, secundũ quam illi diuites sunt, vos autem penuriam patimini. Vide quomodo clàm inducit quòd super vires & de paupertate dederint. Nã si vis, inquit, de abundãtia accipere, de abundantia da: si autem totũ †inopia. præstiteris ex †abundantia] suppeditabis & supra vires. Sed hoc quidẽ nõ dicit: relinquit autẽ auditorũ cogitationi, ipseq; propositam & congruã admonitionẽ efficit, vt videbatur vtilis adducens ac dicens: Vt fiat æqualitas in præsenti tempore. Quo modo æqualitas? abundantia retribuentibus nobis & illis, & implentibus inopiã. Et qualis ista æqualitas, spiritualia reddere pro carnalibus? multa enim hoc loco excellentia est. Quo modo igitur æqualitatẽ vocat? Vel secundũ quod abundare est penuriam pati, vel iuxta præsentem vitam hoc tantùm fieri dicit. Nã propter hoc cũ dixisset, æqualitas: addidit, in præsenti tẽpore. Hæc autem dicebat etiam diuitum superbiam deprimens: ostendens, quòd post hãc vitam in maiori dignitate spirituales futuri sint. Nam hîc quidẽ magna honoris æqualitate omnes fruimur: tunc autẽ magna diiudicatio, & iusti fulgebũt multò magis quàm Sol. Deinde quoniã ostendit illos non solùm dare, sed & maiora recipere, etiã aliunde vult hanc illorũ alacritatem cõfirmare, ostendens q̃ etiam si non communicarũt aliis, nihilo plus habituri sint, omnia intus cogentes: & affert veterẽ historiam, sic dicens: *Quemadmodum scriptũ est, qui multum habebat, huic nihil superfuit: & qui parum, non minus habuit.* Hoc autẽ de manna factũ

†laudauerit. Mar. 12. d & Luc. 21. a.
† vbi esurire malebat.
1. Cor. 9. c
Exo. 16. d

A fuit. Nã qui plus & qui minus collegerãt, inuẽti sunt habere eandẽ mensurã, deo sic insatiabilitatẽ punientẽ. Hæc autẽ dicebat & terrens illos per ea quę tunc facta, & suadẽs ne plus q̃ par sit desiderent, neq; doleãt si minus habeant. porrò etiam nunc videre licet in secularibus hoc fieri, nõ in solo manna. Nam cùm omnes vnũ ventrem impleamus, & vno tẽpore viuamus, & vnũ corpus tegamus: nihil magis habet diues ex abundantia, neq; ex paupertate minus pauper.

Quid igit̃ times paupertatẽ? quid sectaris diuitias? Morale
Timeo, inquit, ne cogar transire ad aliorum fores, & mẽdicare à proximo. Audio autem multos etiã hoc cõtinuò orantes ac dicẽtes, ne me sinas peruenire vt hominũ auxilio egeam. & valde rideo hæc audiens: puerilis enim timor est. Nã quotidie & in omnibus, vt ita dicã, aliorum opera opus habemus, atq; adeò verba hęc sunt animæ incircunspectę & inflatæ, neq;
B rerũ naturam manifestè scientis. Nõ vides q̃ omnes mutua opera indigemus? Miles opificis, opifex negociatoris, negociator agricolæ, seruus liberi, dominus serui, pauper diuitis, diues pauperis, qui nihil operatur eius qui dat eleemosynam, qui expendit eius qui accipit. Etẽm qui accipit eleemosynã, maximè omniũ vsui est. Nã si pauperes nõ fuissent, id quo abundamus, saluti nostrę nõ cederet, non habẽtibus nobis quò pecunias coniiceremus: atq; hic pauper qui omniũ videtur maximè inutilis, idem omniũ est vtilis maximè. Si autẽ turpe est egere alterius opera, reliquum est vt moriamur. qui enim hoc timere voluerit, viuere nõ poterit. Porrò, inquit, nõ possum ferre superciliũ surrectũ. Quid alterius accusas fastũ? teipsum accusatione ista confundis. Etenim superbi est,
C nõ ferre animę superbæ inflationẽ. Quid autẽ times hęc quę nullius momẽti sunt? Hęccine tremis, & propterea paupertatẽ horrescis? Nam licèt diues esses, plurimorum eorũmque vilium opera indigeres. nam quantò magis ditescis, tãtò & huic maledictioni teipsum obnoxium facis. Sic ignoras quidnam ores, pecunias ideo petens, ne aliquo indigeas: quemadmodum si quis in mare ingressus, precetur vt neque nautarum, neque nauis, neque supellectilis variæ vsũ habeat opus. Nã si vis paucissimis reb̃ opus habere, ora pro paupertate: & si rogaueris p̃ re aliqua, p̃ solo pane rogabis vel veste. Quòd autem etiam pro agris & domib̃, & pro operib̃ elaboratis, & pro mercedib̃ & pro dignitate, & pro securitate, & pro gloria, & p̃ principib̃, rogare opus habitur̃ es, & pro his qui illis subiecti sunt tã in rure quàm ciuitate, & pro nego
D ciatoribus & mercatorib̃: vides quòd extremæ insipientiæ verba sint. omnino enim si horrendũ tibi videtur alterius indigere opera, non est possibile vt ab hac libereris necessitate. Si autem vis turbã fugere, licet ad portũ paupertatis, qui fluctibus caret, cõfugere: amputa multam negociorum turbam, & nõ putabis hoc esse turpe, q̃ egeas alio. Ineffabilis enim sapientiæ dei op̃ hoc est. Nã cùm mutua opera indigeamus, & necessitas illa nõ cõciliaret amicitias nostras si omnia sufficerent, nónne essemus indomitæ bestię? Ita deus subiecit nos nobis inuicẽ ob hãc necessitatem, vt quotidie alter alterũ requirat: & si hoc frænũ abstulisset, quis facilè proximi amasset amicitiã? certè neque hoc putem̃ esse fœdũ, neque deprecemur & dicamus, ne des vt nos opera cuiusdã vtamur, sed oremus dicentes, ne sinas nos qui aliorũ opera indigemus, respuere eos qui nos iuuare possunt: neq; hoc onerosum

onerosum sit quòd alterius opera indigemus, sed si quę aliorũ sunt rapimus. Atqui pro illis quidẽ nunquã oramus, neq; dicim̃, ne des vt aliena cõcupiscamus, sed q̃ egemus, videtur deprecabile: quãuis Paulus sæpe opus habẽs aliorum opera, nòn erubuit, sed & gloriatus est, & laudabat ministraturos dicẽs, q̃ & semel & secundò in vsus meos misistis: & iterũ, alias
thili. 4. c ecclesias deprædatus sum, sumptu accepto in vestrũ ministeriũ. Non igitur ingenuitatis est, de his cõfun
Hic infr. b di, sed mollis ac sordidæ ac stultę animę. Etenim deo visum est, vt mutua opera habeamus opus. Ne igitur vltra mensurã rigidus sis. Sed nõ possum, inquit, fer-
†fecerat, & nõ tedentem. Et quomodo te feret deũ, à quo rogat̃ nõ tedis, & rogat̃ super hęc quę tibi contulerũt? supra. 5. d †defendet
re hominẽ †sępe rogantem, & nõ cedentem. Et quo modo te feret deus rogantẽ? qui & te orat, & tu non obedis, & nihilominus oras:] dicit eũ, legatione fungimur pro Christo, quasi deo orãte per nos, cõciliemini deo. Cæterum seruus illius, inquit, sum. Et quid hoc? Nã quando tu quidẽ ebrius es seruus, dominus autẽ esurit, & neque necessario cibo fruitur: quid te †offendit] seruitutis nomen? Sanè hoc quidem etiam magis te grauabit. Nã quando tu quidẽ manes in tricliniis, ille autẽ neq; tecti particeps est: quando tu in delicatis stratis, ille autẽ neq; ceruical habet. Sed dicit, dedi. Verùm non oportebat talia facientẽ cessare: tunc enim solùm rectè ita respondebis, quãdo nõ habes, quãdo nihil possides: quandiu autẽ habueris, licèt innumera dederis, & sint multi esurientes, nulla tibi prodest defensio: quando autem & recludis frumentum, & preciũ auges, & nouas alterius negociationis vias excogitas: qualẽ tunc salutis spem habiturus es? Gratis iussus es dare esurienti: tu autem neq; iusto precio vẽdis. Ille propter te tantã gloriã exuit, tu autem illum neque pane dignum censes: sed canis quidẽ impletus est, Christus autem fame perit: & minister quidẽ præ satietate rũpitur, tuus autẽ & illius dominus necessario alimẽto caret. Et vbi sunt ista amicorũ opera, reconciliemini deo: hæc enim hostiũ sunt & expugnãtiũ. Erubescamus igitur tãta illa beneficia quæ accepimus, & quæ accepturi sumus: & si accesserit pauper orans, magna beneuolẽtia illũ accipiamus, obsecrãtes & sermone erigentes, vt & eadem nobis à deo & hominibus cõtingant. Nã quæ-
Matt. 7. b cunq; volueritis vt faciãt vobis homines, & vos facite illis: nihil onerosum, nihil molestũ habet hæc lex. Quæ volueris pati, hæc fac, inquit: par retributio: & non dixit, quæ non volueritis pati, neq; faciatis: sed quod maius. Nã illud quidẽ est abstinẽtia malorum, hoc autẽ est operatio bonorũ: & illud in isto cõprehensum est: & nõ dixit, hæc & vos velitis, sed, facite illis. [Et quid lucri?] hæc est lex & prophetæ. Misericordiã vis assequi, igitur miserere: veniã cupis impetrare, igitur cõmunica: vis non malè audire, igit̃ neq; dic: desideras laudari, igitur lauda: vis non fraudem pati, igitur ne defraudes. Vidisti quomodo ostendit naturæ legẽ esse, & nõ egere nos externis legibus & doctorib̃: quę enim volumus pati vel nõ pati à proximis, ea ipsa imperemus nobis, & sic legẽ nobis ponamus: & ita si volueris quidẽ non pati, feceris autẽ illud, [aut cõtra velles quidẽ tibi fieri, nec tamẽ aliis feceris,] reus factus es, & nulla iam excusatione frueris quasi ignorãs, & quæ facienda sint nesciens. Ideo oro vt excitata hac lege in nobis ipsis & p̃ nos ipsos legam̃ hęc tã breuia & manifesta scripta, talesq; sim̃ erga p̃ximum, quales & illos erga nos esse volumus, & vt præsenti copia fruamur, & futura bona asse-

A quamur. Quæ nobis omnibus cõtingant gratia & misericordia domini nostri Iesu Christi, cui cum patre & viuifico spiritu sit gloria, honor & imperium nunc & semper, & in secula seculorum, Amen.

Homilia xviij.

Gratia autẽ deo, qui dedit eandem solicitudinẽ pro vobis in corde Titi. Iterũ illum laudat postquam de eleemosyna disseruit: nunc disserit etiam de his qui ab illis pecuniam accepturi erant, & portaturi eas. Hoc enim conferebat ad hanc collectionem, vt maiorem faceret illorum alacritatem. Nam qui ministris bene cõfidit, & de recipiẽtibus nihil suspicatur, maiori liberalitate impẽdit: quod sanè vt & tunc fieret, audi quomodo commẽdat cum pecunia profecturos, quorũ primus erat Titus, vnde & dicit:
B *Gratia autẽ deo, qui dedit eandem solicitudinem pro vobis in corde Titi.* Quid est, eandem? eam scilicet quã & pro Thessalonicensibus habuit, vel eãdem quam ego: & vide sapientiam, dei monstrans opus hoc esse: & gratias agit ei qui dedit, atq; adeo sic adhortatur. Nã si deus illũ excitauit & misit ad vos, ipse perit per illũ: ne igitur puteris humanũ esse quod factũ est. Et vnde manifestũ, quòd deus illum adhortatus est? *Quia adhortationẽ accepit: & cùm esset diligentior, sua sponte ad vos venit.* Vide quomodo & illum ostendit quæ sua sunt facere, non aliter rogatũ: & cum dixisset dei gratiã, nõ permittit dei totũ esse. Iterum vt & sic ad maiorem illos charitatẽ prouocet, dicens q̃ & à se excitatus sit: diligẽtior enim cùm esset, sua spõte ad vos venit: arripuit negociũ, apprehendit thesaurũ, vestrum ministeriũ suam putauit esse vtilitatẽ, & quòd valde vos diligit, neq; exoratus mea rogatione: nam licèt
C quidẽ & à me rogatus sit, non tamen hinc excitatus est, sed à seipso & gratia dei. *Misimus autem & cum illo fratrẽ cuius laus in euangelio per omnes ecclesias.* Et quis est ille frater? Quidã sanè Lucam putant, & dicunt propter historiã quam scilicet scripsit: quidam autẽ Barnabam, etenim etiã non scriptam prædicationẽ euãgelium vocat. Et quare non ponit illorũ nomina, sed Titũ quidẽ etiam nominatim indicat, & à cooperatione in euãgelio laudat? Quãdo quidẽ adeò erat vtilis, vt propter absentiã illius, alicubi neq; Paulus †ro- †posset.
garetur] magnũ quiddam & præclarũ facere (dicit, *Supra. 2. c.*
enim, non inuẽto Tito fratre suo, non habuisse relaxationẽ in spiritu suo,) & à charitate quam haberet erga illos. Nam viscera illius, quæ erga vos sunt, inquit, abundantius. Et à solicitudine in opere laudat: *Ibidẽ. 7. d*
sua enim sponte ad vos venit, inquit. Hos autem ne-
D que similiter commendat, neque nominatim ponit. Quid igitur est dicendum? Forte illos ignorabãt, & propterea nõ immoratur in illorũ laudibus: & quoniam nondum periculum de illis fecerat, tantum dicit quantum ad commendationem illis sufficiebat, & vt malam suspicionem pelleret. Cæterùm videamus vnde & illum commendet. Et vndẽnam commendat? primum à prædicatione laudat, non quòd prædicabat solùm, sed quia & vt oportebat, & cũ cõuenienti solicitudine: non enim dixit, quòd prædicat & euangelizat, sed cuius laus est in euangelio: ne videretur illi adulari, non vnum vel duos vel tres homines, sed totas ecclesias illi adducit testes, dicens, per omnes ecclesias: deinde & à iudicio illorum qui delegerãt, eum venerabilem fecit. non par- †quũ di-
uum autem etiam hoc est, propterea † hoc facit,] cu- *xisset.*
ius laus in euangelio per omnes ecclesias: † & addit,] †*addidit,*

Non

Non solum autē. Quid est,nō solùm autem?Non solùm ex hoc,inquit,est venerabilis, quòd prædicatio eius celebratur & commēdatur ab omnibus, *Sed etiā quòd delectus est ab ecclesiis quæ nobiscū*. Vnde mihi videt Barnabā insinuare,& magnam illius dignitatē significare: ostendit enim & propter quid delectus sit. *Comes enim*,inquit,*peregrinationis nostræ,cum hac gratia quæ administratur à nobis*. Vidisti quantæ illius laudes:in euāgelio clarus erat,& ecclesias habebat testes,& delectus est à nobis,& ad eadē ad quę Paulus, & vbiq; socius illius fuit,& in tētationibus & periculis:hoc enim nomen peregrinationis insinuat. Quid autē est,cū gratia ista quæ administratur à nobis?vel dicit ꝙ sermonem annunciet & euangeliū prędicet,vel ꝙ pecunias administret: mihi autem videtur de vtroque dicere. Postea subdit, *Ad eiusdem domini gloriā,& promptitudinem vestram*. Quod autē dicit,hūc sensum habet: Dignati sumus hunc deligere nobiscum, & ordinare ad hoc opus,ita vt sacrarū pecuniarum dispēsator sit ac minister: nō enim hoc paruum erat: dicit enim,Cōsiderate viros ex vobis, qui testimoniū habent septē, & delectus est ab ecclesiis,etiam totius populi suffragiis.Quid est,ad eiusdē domini gloriam,& promptitudinem vestrā?Vt & deus glorificetur,& vt vos alacriores efficiamini,cùm hi qui pecunias suscipiunt tābati sint,& ab omni suspicione alieni: propter hoc tales inquisiuimus, & vni soli non totū permisimus, vt & hanc suspicionē effugiamus,sed & Titum misimus,& cùm illo alium.Deinde exponēs hoc ad gloriam domini & promptitudinem vestram, subdidit, *Cauentes hoc ne quis nos carpat in hac abundātia quæ administratur à nobis*. Quidnam est quod dicitur non dignū virtute Pauli,& multā illius declarans prouidentiam & curam? Nam ne quis suspicetur,inquit, vel parum quiddā contra nos, quod reprehensione dignum, ꝙ de concreditis pecuniis aliquid nobis vsurpemus: propterea tales misimus,& non vnū solū,sed & duos & tres. Vidisti quomodo liberat illos ab omni suspicione,cōmendans non ab euāgelio, neq; ab electione solùm, sed etiam quòd probati sint, & propterea electi,ita vt nihil suspicentur? & non dixit,ne vos vituperetis,sed ne quis alius: quanuis certè propter illos hoc fecerit,& insinuauit dicens:In eiusdē domini gloriā,& promptitudinem vestram. Attamen non vult illos perstringere, sed aliter dicit, Cauentes ne hoc faciamus:& neq; hoc cōtentus est, & hoc quod adiicit,iterū curat dicens, In abūdantia ista quæ administratur à nobis,& cū laude pondus ponēs. Nam ne doleāt, neque dicāt, Nos sanè habemus quod suspicemur,& sic eramus miseri,quòd suspicabamur aliquando talia,illos corrigēs,dicit:Multæ sunt pecuniæ quas vos mittitis,& hæc est abūdantia:id est,pecuniarū multitudo sufficiebat malis dare suspicionē, nisi securitatē exhibuissemus.*Prouidemus enim bona non solùm coram domino,sed etiā coram hominibus*. Quid Paulo pat fuerit?Nam non dixit,pereat & malè habeat,qui voluerit tale quiddā suspicari,quandiu me non condēnarit cōscientia,nulla mihi ratio erit suspiciosorū: sed quantò infirmiores erant,tantò magis se illis accōmodat,infirmū enim iuuare, nō indignatione deprimerē oportet. At nos à quo peccato sumus tam procul,q̄ ille ab hac suspicione?Nam neq; si quis dęmon esset, suspicaretur beatū illum sic infidelē: attamen etiā à mala suspicione intantū alienus omnia facit, & operatur,vt neq; vmbram quandam relinquat iis qui suspicari aliquid voluerint: & nō solùm accusationes declinet, sed etiam quanuis parua vituperia minimāq; suspicionem. *Misimus autem cum illis fratrem nostrum*.Ecce & tertium adiungit,& hunc quoq; non sine laudibus, suoq; & multorum testium suffragiis.

Quem probaueramus,inquit,*in multis sæpenumero diligentē: nunc autem multò diligentiorem*. Et laudato illo à suis operibus,etiam extollit à charitate erga illos:& quod de Tito dicebat, cùm diligens esset,sua spōte ad eos ierit:hoc & de illo dicens,Nunc multò diligentiorē. Prius deponēs apud illos semina charitatis erga Corinthios,& deinde vbi ostēdit illorū virtutem,hortatur & ipsos pro illis, dicens: *Siue Titi nomine qui socius meus est,& erga vos adiutor*. Quid est, siue Titi nomine? Si dicendū est,inquit,hęc possum dicere,quòd sociʼ meus est,etiā erga vos adiutor. vel enim hoc inquit, vel quòd Titi nomine aliquid facietis,quia non vulgari homini facturi estis,nam socius meus est:cumq; videtur hunc laudare,illos extollit, mōstrans sic affectos erga se, quòd sufficiat vt agnoscant aliquē eius esse sociū,ita vt honorē illi impendant: veruntamen nō est hoc contentus,sed adiecit etiam aliud dicens, *Adiutor erga vos*. Non simpliciter adiutor, sed in his quæ ad vos spectant in vestra profectione, in incremento,in amicitia,in studio erga vos: id quod illum ipsis maximè cōmendare valebat. *Siue aliorum qui fratres nostri sunt*. Siue, inquit, aliorū nomine audire aliquid vultis. Et hi tam bene meriti sunt, vt iustissimè propter se vobis cōmendentur. *Etenim & ipsi*,inquit, *fratres nostri sunt,& apostoli ecclesiarū*: Hoc est,ab ecclesiis missi.Deinde quod maius his omnibʼ,*Gloria Christi*. In illū enim referūtur;quæcunq; his facta fuerint: siue igitē vt fratres illos volueritis excipere, siue vt apostolos ecclesiarū, siue vt aliquid in gloriā Christi faciētes, multas habetis occasiones beneuolētiæ erga illos.Nā pro Tito possum aliquid dicere,quòd & meus socius sit,&vester amicus.pro his autem,quòd fratres, ꝙ apostoli ecclesiarum, quòd gloria Christi. Vides quòd & hinc manifestū, quòd ipsi fuerint ex ignotis, alioqui eos iisdē ornasset laudibʼ, quibus & Titū. Dico sanè de dilectione erga illos, sed quoniā nondū noti erant,quasi fratres accipite,vt apostolos ecclesiarum,& facientes in gloriam dei:Ideo subdit: *Proinde documentum charitatis vestræ & nostræ de vobis gloriationis,in eos demonstretis etiam in conspectu ecclesiarum*. Nūc† accipite,] inquit, quomodo nos quidē diligitis:quomodo autē nos non simpliciter, neq; temerè de vobis gloriemur declarate, hoc facietis si dilectionē in illos declaraueritis. Et deinde facit sermonē horribiliorē dicens, in conspectu ecclesiarū:in gloriā,inquit,ecclesiarū, in honorē. Nā si illos honoraueritis, ecclesias quæ miserūt honoraueritis. Nō enim illorum duntaxat honor erit, sed etiā eorum qui miserūt & elegerunt, & ante omnia in gloriā dei.quando enim honorauerimus eos qui ipsi ministrāt,in ipsum gloria pertingit:In commune ecclesiarum.Non paruum autē & hoc fuerit,etenim magna est potentia synodi,id est,ecclesiarum. Oratio earum Petrum à vinculis soluit,Pauli os aperuit. Earum suffragium etiā eos qui ad spirituales principatus vēturi sunt,nō parū ornat: propter hoc & ordinaturus etiā tunc illorum vocat preces,& ipsi sententias ferunt & acclamāt,id quod initiati sciunt. Nō enim fas est non initiatis omnia detegere.Est autē vbi nihil differt sacerdos à subdito,vt quando fruendū est horrendis mysteriis:

Act.6.a

Matt.6.b

Hic sq.a

† ostendit.

D

Levi.10.c & 22.a.b

† Rursum quæ ad gratiarū actionem pertinent.

† εὐχαριστίαν, id est gratiarū actionē, ne quis de sacramento illo dictū censeat.

1.Co.12.b

Act.6.a

Ibid.1.d

Eph.4.a

Exod.18.c

Ibid.14.e & 17.b.

† cōfirma.

Morale Act.11.a

steriis:similiter enim omnes vt illa percipiamʼ, digni habemur.Non sicut in veteri lege,partē quidē sacerdos comedebat,partē autem populus,& non licebat populo participē esse eorū quorum particeps erat sacerdos:sed nunc nō sic, verùm omnibus vnū corpus proponitur & poculū vnum. Quin & in precibus,viderit quis populū multū simul offerre,cùm pro energumenis,tum pro pœnitētibus : cōmunes enim preces à sacerdote & ab illis fiunt, & omnes vnam dicūt orationē,orationē misericordia plenam. Iterum vbi excluserimus à sacerdotalibus ambitibus eos, qui nō possunt esse participes sanctæ mēsæ, alia facienda est oratio,& omnes similiter super terrā iacemus, & omnes similiter surgimus.Quando iterū pax communicanda,omnes similiter salutamus. In iisdē iterū horrēdissimis mysteriis bene precatur sacerdos populo, & bene precatur populus sacerdoti.Nam,cum spiritu tuo,nihil aliud est q̄ hoc,† ea quę sunt Eucharistię, id est,gratiarū actionis] cōmunia sunt omnia, neque enim ille solus grātias agit,sed etiam omnis populus. prius enim accepta illorū voce, deinde congregatis illis vt dignè & iustè hoc fiat,incipit†Eucharistiā.]Et quid miraris,si cum sacerdote populus loquitur?Vbi sanè & cum illis Cherubin & supernis potestatibus, cōmuniter sanctos illos hymnos personāt. Hæc sanè à nobis dicta sunt, vt omnes etiā qui reguntur sobrij sint,vt discamus ꝙ vnū corpus omnes sumus,tantum inter nos habentes discrimen,quantū membra à mēbris,& ne totū in sacerdotes iaciamus,sed & ipsi tanquam pro cōmuni corpore,sic ecclesiæ vniuersæ curam geramus.Hoc enim & nobis & vobis maiorem præstat securitatē,magisq; ad virtutes præparat.Vnde audi & de apostolis,quomodo sæpe subditos sententiæ socios acceperūt. Etenim quādo septē elegerunt,prius populo consiliū cōmunicarunt.Et quādo Matthiā,Petrus id egit præsentibus omnibus tunc & viris & mulieribus.Nō enim est hic fastus principū& seruilitas subditorum,sed principatus spiritualis,hoc magis excellēs,quò plus laborum & curarum pro vobis suscipitur,non ꝙ plures honores inquirantur. Etenim ecclesiam sicut domū vnam oportet inhabitare,& sicut corpus vnū affici. Vnde quemadmodū & baptisma vnum est, & mensa vna est, & fons vnus,& creatura vna,& pater vnʼ:quid igitur dissecti sumus, tantis nos in vnū cogētibus?cur discerpti sumus? Cogimur enim eadem deplorare,quę sæpius deploraui. Res pręsentes luctu dignę sunt,adeò multū inter nos sumus diuisi.Oportebat vnius corporis imitari cōglutinationem,sic enim & à minore maior lucrū habere poterit. Nam cùm Moyses à socero vtile quiddā dixerit,id quod ipse nō cognouerat: multò magis in ecclesia hoc fiat. Et quidnā est quod cognoscit infidelis,quod nesciebat spiritualis?vt discāt omnes qui tunc,ꝙ homo esset,licèt mare diuisisset,& petram rupisset,ac dei gratia indigeat:& ꝙ illa non sunt humanæ naturæ,sed diuinæ potētiæ.Et nunc si quis nō dixerit quod oportet,surgat alius & dicat, licèt minor sit:dicat autem aliquid vtile,†confirmet]sententiam: licèt minimus sit,ne despexeris:nullus enim horū tātùm distat à proximo,quantū socer à Moyse: nec tamē detrectauit audire,sed & recepit sentētiā,& obediuit,& scriptis cōmendauit, & non est confusus illa historiis cōcredere,vt multorū fastum destruat. Vnde etiā quasi in statua vitæ hæc scripsit: sciebat enim multis futurā vtilem historiā,ne despiciamus eos qui vtilia consulunt,licèt subditi sunt & viles : neque illa quę nos introduxerimʼ, vim habere ac robur omnia putemus,sed ea quæ apparēt cōducibilia hæc ab omnibus confirmētur:sæpe enim fit,vt hallucinātes pleraq; videant,quæ non cernant acutè videntes, eo ꝙ diligentiores sint & circunspectiores.Ne autē dicas, quid me vocas in cōsilium, si non audis quod dico? Non sunt hæ obiectiones cōsiliarij,sed tyranni.Consiliarius enim solū dominus est vt loquatur sua:si autē & alio vtiliora ostēdente, vult fieri ea quæ ipse dicit,non iam cōsiliarius est,sed tyrannus, vt dixi. Proinde ne sic faciamus,sed liberemus animam ab omni fastu & arrogātia. Consideremus non solū vt nostra subsistant,sed vt vtilis sententia robur habeat,etiāsi à nobis non afferatur: neq; enim paruum lucrum facimus,etiāsi nō quæ oportet inueniamus ipsi,sed accipiamus ea quæ ab aliis dicta sunt.Nā & sic à deo mercedem accipiemus,gloriāq; maxima fruemur. Nam quemadmodū ille quivtilia dixerit,sapiēs est:ita nos ea recipientes,laudem consequamur intelligentię & obsequelæ:Ita & domus,& ciuitates, & ecclesię si sic regantur,magnū accipient incremētum, & nos quoque optimè administrata vita hac,futura bona adipiscemur:quæ nobis omnibus cōtingant gratia & misericordia domini nostri Iesu Christi,per quem & cū quo patri,ac sancto spiritui gloria,nunc & semper, & in secula seculorum,Amen.

Homilia xix.

Iam de subministratione in sanctos, superuacaneū est mihi vobis scribere. Cùm tāta de ministerio illo dixisset, hīc dicit, superuacuū mihi est vobis scribere.Et non solū hoc declarat illius prudētiam,ꝙ post tot dicta dicit,superuacuū mihi est vobis scribere,sed ꝙ iterum de illo disserit.Nam hæc quidē quæ paulò antea dixit de his qui susceperūt pecunias, dicit ita vt magno honore illos ornaret: quæ autē ante illa de Macedonibus retulit, ꝙ profunda paupertas illorū exundarit in diuitias simplicitatis illorū,aliāq; omnia de misericordia & eleemosyna,quanuis antea tanta dixerit: iterū tamen dicturus superfluū mihi est vobis scribere,inquit: facit autem hoc vt magis illos conciliet. cōfunditur enim homo existimationē talē habens,quasi nō opus habeat consilio,si non esset talis, & inferior inueniatur, & ea existimatione priuetur:ita & in accusatione sæpe facit, si per occupationē aliquid dicitur.etenim magnā habet vim.Iudex enim videns magnanimitatē accusatoris,nihil iā suspicatur.cogitat enim † ꝙ quāuis nihil dicat,possit tamē multa dicere,quoniā etiā quæ nō sunt, fecerit & dederit:& plus suspicatur q̄ dicitur,& apud seipsum bonorū morum opinionē concipit.Hæc ex animi consilio & cum laudibus]hic facit:dicens enim, *Superuacuum est mihi scribere*. Vide quomodo consulit: *Noui enim promptitudinem vestram quam de vobis iacto apud Macedones*. Sanè magnum quidem est illum scire, multò autem magis ꝙ aliis annunciat. maiorem enim vim habet. noluissent sanè in tanta re cōfundi. Vidisti sapientiā consilij, ab aliis Macedonibus scilicet; Notā vobis facio, inquit, gratiā dei, quæ data est in ecclesiis Macedoniæ:adhortabatur per illos. dicit enim ꝙ quidē non solùm facere,sed etiam velle, *Iam antea cœperitis anno superiore*. Hortabatur item & à domino:Scitis enim, inquit, gratiam domini, quòd propter nos pauper factus est. Iterum confugit ad hoc caput validum † alia ratione.] Nam humanum genus æmulationis

Cap.ix.a

Supr.8.a

† is qui quæ dicere potest:non dicit tamē quomodo ea quæ nō sunt effingere potest? Et plura dicat suspicādi occasionē præbet, ac sibi ipsi viri probi opinionē conciliat: hoc & in cōsilio & in laudibus.

Supr.8.b

† quod ab

aliis ducitur.

tionis ſtudioſum eſt, & oportebat quidẽ exemplo domini illos magis allici, & poſt illud retributionis argumentum produci: ſed quoniam infirmiores erant, poſteriori illo magis alliciebantur. Nihil enim tantùm operatur, quantùm zelus. Cõſidera autem quomodo iſtud nouo quodã modo introducit. Nõ enim dixit, illos imitemini, ſed quid? *Zelus veſter prouocauit quã plures.* Quid dicis? Paulò antè dicebas, ꝙ ipſi ꝙ miſerint, cum multa obſecratione rogãtes nos: quomodo igitur zelus veſter incitauit? Etiam, inquit, non conſulebamus, non obſecrabamus, ſed ſolũ laudabamus vos, & de vobis gloriabamur: ídq; illis ad adhortationẽ ſufficiebat. Vidiſti quomodo illos, dum viciſſim laudat, extimulat, & hos per illos, & illos per hos. Porrò zelo etiã maximã laudem admiſcuit. Vnde ne † videretur adulãter illos extollere, breuiter dicit:] Zel' veſter prouocauit multos. Cogita igitur quãtũ ſit, alios factos authores tãtæ liberalitatis, ipſóſq; poſteriores in oblatione iſta fieri: propter hoc nõ dixit, imitemini illos: nõ enim tantũ habebant zelum, ſed quomodo? illi vos imitabantur: ne videamini minores diſcipulis qui eſtis doctores. Et vide quomodo extimulet illos, & magis accẽdat: ſimulat enim cum illis ſtare, quaſi in contẽtione quadã & lucta partem illorũ recenſens: quemadmodum enim ſuperius dicebat, ſua ſponte cũ multa obſecratione acceſſerunt nos, vt rogaremus nos Titũ, vt ſicut antea † cœpiſtis, ita perficiatis] hanc gratiã: Sic & hîc dicit, *Propter hoc miſi fratres, vt non inanis fiat gloria noſtra.* Vidiſti illũ certantem ac trementẽ, vt ne videatur adhortationis gratia ſolũ dixiſſe hæc quæ dixit: ſed, inquit, vt ſic res habeat, miſi fratres: tantam pro vobis habens ſolicitudinem, vt ne inanis fiat gloria noſtra. Et videſe facere partem Corinthiorũ per omnia, quãuis parem omnium curã haberet. Quod autem dicit, hunc habet ſenſum: Valde honeſtor in vobis, apud omnes de vobis glorior, & me iacto: ita, vt ſi minores fueritis, communis futura ſit confuſio. Hoc autẽ modeſtè dixit: appoſuit enim in hac parte, non vbiq;. *Quemadmodum dicebam, parati ſitis.* Non enim dixit, ꝙ in futurum parent, ſed ꝙ parata ſint, & ꝙ nihil illis deſit. Hoc igitur volo factis monſtrare, inquit. Deinde ſuam anguſtiã augens dicit, *Ne quo pacto fiat ſi venerint mecum Macedones, confundamur nos: vt ne dicam, vos, in hoc argumento gloriationis.* Maior confuſio, quando plures ſtatuit ſpectatores, & eos qui audierant. Et nõ dixit, affero enim mecũ Macedones, ſed venient Macedones mecũ, ne videatur hoc dedita opera facere, ſed quomodo? Ne quo pacto ſi venerĩt mecũ Macedones: cõtingit eũ, inquit, vt hoc fiat, & ita ſermonẽ magis alienum à ſuſpicione facit: ſi autẽ ille affirmaſſet, contentioſiorem feciſſet. Vide quomodo nõ à ſpiritualibus ſolũ, ſed & ab humanis rebus illos induxerit. Nã ſi & me nõ habeatis pro magno, inquit, & confiditis ꝙ ignoſcam, ſed cogitate Macedones ſi quo pacto veniãt & inueniãt vos: & nõ dixit, non volentes: ſed, imparatos, & non omnia implẽtes. Si autẽ hoc confuſionẽ affert, quod non ſtatim, neq; totum affertur: cogita quantũ ſit, [nihil prorſus aut] minus q̃ oportet afferre. Deinde mãſuetè quod ſibi euẽturum ſit, & ſeueriter ponit ſic dicens, Confundamur nos, vt ne dicam, vos: & iterum punit, dicens: In hoc argumento gloriationis. non ſegniores faciens, ſed oſtẽdens eos qui in aliis probati ſunt, etiam in hoc magnã habere debere alacritatem. *Proinde neceſſarium arbitratus ſum adhortari fratres, vt prius*

Supr. 8. a

Supr. 8. a

† cœpit, ita perficiat.

A *præpararet hanc benedictionẽ veſtrã, vt in promptu ſit ſicut benedictio, & non ſicut auaricia.* Iterum iſtud aliter aſſumpſit, & ne videatur ſimpliciter hęc dicere, cauſam vię non aliã eſſe dicit: ſed ita, vt ne ipſi confunderentur. Vides ꝙ dicẽdo, ſuperuacuum eſt mihi vobis ſcribere, initium conſilij ſit. Vides etiã quãta de hoc miniſterio diſſerat: cum hoc autem & aliud dicere licet, ꝙ ne videatur ſibi contradicere, dicens ſuperuacuũ, & nihilominus de illis diſſerens: ad hoc vt de celeritate & largitate ac promptitudine tractet, quibus & illud efficit. Nam tria hæc exigit: & mouit quidẽ hęc capita, etiã in principio. Nã quãdo dicit, in multa probatione afflictionis, abundantia gaudij illorũ & profunda paupertas exũberauit, in diuitias ſimplicitatis illorum: nihil aliud dicit, q̃ quòd & multũ obtulerint, & cum gaudio ac celeritate: & non ſolùm multũ dare, illos nõ offendit, ſed neq; ꝙ in tentationibus erãt, B id quod datione grauius eſt. & ꝙ ſeipſos nobis dederunt, oſtendit ſanè & hoc, alacritatẽ illorum & ꝙ multùm credant. Iterùm autẽ & hoc loco eadẽ in manus aſſumit. Nam quoniã hęc contraria ſunt, † cupiditas] & alacritas: & alius quidẽ multum dans, ſępius dolet: alius verò † dolet, quia minus dat:] vide quomodo vtriuſq; curam gerat, cum ſapientia ſe digna. nõ enim dixit, parum melius dare & cũ voluntate, q̃ cum coactione multum: quoniã & multum & voluntariè volebat illos offerre. ſed quomodo? *Vt prius perficiant benedictionem veſtram, vt ſit parata ſicut benedictio, & non ſicut auaricia.* Prius incipit à leuiore & ſuauiore, q̃ à neceſſitate. Benedictio enim, inquit, eſt. Vide quomodo in admonitionis loco fructus ſtatim oſtendit germinantes, & benedictione plenos ſuppeditantes, vocabulóq; benedictionis illos allexit. nullus enim benedictionẽ dat cum triſtitia: & neq; illo contẽtus eſt, C ſed addidit: Non vt auaricia: ne putetis, inquit, ꝙ illã quaſi auari recipiamus. Sed vt vobis ſimus authores benedictionis. Auaricia enim inuoluntariorum eſt: & ita qui eleemoſynã dat inuitus, auarè dat. Deinde ab hoc iterum ad illud tranſit, vt libenter dent. *Illud autẽ dico:* Hoc eſt, cum hoc & illud dixerim. Quid? *Qui ſeminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet.* Et non dixit, tenuiter, ſed celebrius, parci nomine poſito: & rem ſemen vocauit, vt ſtatim ad retributionem ſpectes, meſsíſq; recorderis, & diſcas ꝙ plura accipis, quàm das. ideo non dixit, qui dat, ſed, qui ſeminat: & non dixit, vos ſi ſeminaueritis, ſed generalẽ ſermonẽ facit: neq; dixit, largiter: ſed, in benedictionib°, quod illo multò maius eſt. Et iterum ad prius regreditur, D quod gratum eſt, dicens: *Vnuſquiſque ſecundum quod proponit in corde,* Imò non ex triſtitia vel ex neceſſitate faciat. Vnde & hoc diligenter tractat: nam cum dixiſſet, ſecũdum quod propoſitum eſt in corde, addidit, *Nec ex triſtitia, neque ex neceſſitate.* Et neq; hoc contentus eſt, ſed etiam à ſcriptura teſtimoniũ addit dicens: *Hilarem enim datorem diligit deus.* Vidiſti quomodo cõtinuò hoc ponit, non iuxta imperium dico, & conſilium in hoc do, & ſicut benedictionem, & non ſicut auaritiam: & iterum, non ex triſtitia, neq; ex neceſſitate: hilarem enim datorem diligit deus. Hoc loco opinor [hilarem] largum dici, veruntamen ipſe accepit hoc nomẽ, vt cum promptitudine detur. Nam quoniam exemplum Macedonum & alia omnia ſufficiebant ad inſtituendam † ordinationem,] non multa de illo loquitur, ſed de eo, ne inuiti dent. Nam quum opus ſit virtutis: omne autem quod ex neceſſitate fit, minuit

Eccli. 35. b

1. Cor. 7. b

† cupiditas, magnificentia.

† minus dat, vel dolet.

† ordinationem, id eſt magnificẽtiam.

tiam ſine ſumptuoſitatem.

minuit mercedẽ: meritò hoc agit, & non conſulit ſolùm, ſed & precatur id quod ſemper facit, dicens: *Potens autẽ eſt deus, vt impleat omnem gratiã erga vos.* Per preces rationem quæ hanc liberalitatem nonnihil impugnat, tollit, eam inquã quæ etiam nunc multis obſtaculo eſt. Etenim pleriq; timẽt eleemoſynam dare dicẽtes, Ne fortè pauper fiam, ne fortè aliis indigeam: hunc autẽ ſoluens metum, opponit orationẽ dicens, omnem gratiã abundare faciat erga vos, non ſimpliciter impleri, ſed abundare faciat, inquit. Quid autẽ eſt, gratiã abũdare? Impleri, inquit, vos tantis, vt poſſitis abundantes eſſe in hac liberalitate. *Vt in omnibus ſemper omnem ſufficientiã habentes abundetis,* inquit, *in omne opus bonum.* Vide etiam in oratione illius magnã philoſophiam, non diuitias precatur, neq; abundãtiam, ſed omnem ſufficiẽtiam. Et non ſolùm hoc eſt in illo mirabile, ſed ꝙ ſuperfluum non precatur. Ita neq; affligit illos, neq; cogit de penuria dare, attẽperans ſe illorum infirmitati, ſed ſufficientiã petit, & oſtendit ſimul quomodo donis à deo datis vti oporteat. Vt abũdetis, inquit, in omne opus bonũ: propter hoc, inquit, & peto, vt & aliis ſuppeditetis. & [non dixit, ſuppeditetis, ſed] abundetis. Nã in carnalibus ſufficientiã illis petit, in ſpiritualibus autem & abundantiam: non in eleemoſyna ſolũ, ſed & in aliis omnibus, in omne opus bonũ. Deinde prophetã illis adducit, cõſultum teſtimonium, ꝙ ad liberalitatẽ illos prouocare poſſit, *Pſal. 111. b* inquirens dicit, ſicut ſcriptum eſt, *Diſperſit dedit pauperibus, iuſtitia illius manet in ſeculum.* Hoc eſt abũdetis. Nã ꝙ dicit, diſperſit, nihil aliud manifeſtat, q̃ quòd cùm liberalitate dedit. Nã quanuis hęc non maneant, manent tamen quæ ex illis naſcuntur. Etenim mirabile eſt, ꝙ quæ cuſtodiuntur pereunt, quæ autem diſperguntur manent, & manent ſemper: iuſtitiam autẽ hoc loco miſericordiã vocauit. Etenim iuſtos facit eleemoſyna, peccata quaſi ignis conſumens, quãdo cum liberalitate effuderitis. Ne igitur multo ſcrutinio vtamur, ſed non cunctabunda manu ſeminemus. Non vides quanta alij dant mimis, & mulieribus ſcortis, & ſi dimidium Chriſto dederis, quę illi ſaltantibus dãt, & liberaliter his, qui in fornicibus, tãta tu vel eſuriẽti da. Nam illi quidẽ corpus ſcortorum auro multo veſtiunt, tu autem neq; tenui veſte Chriſti carnẽ, eámq; nudã videns: quali hoc venia dignũ, quantũ hoc non meretur ſuppliciũ? quando ille quidẽ perdenti & cõfundenti ſe tanta ſuppeditat: tu autem neq; minimũ ſaluanti te & facienti clariorẽ, ſed in ventrẽ quidem & ebrietatẽ, ac intemperantiã inſumens, nullius paupertatis memor es. Vbi autẽ paupertatẽ iuuare oportet, omnibus es pauperior. Et paraſitos quidẽ paſcẽs, & adulatores quaſi ex largis fontibus fouẽs gaudes: ſi autem pauperem alicubi videas, tunc tibi paupertatis metus incidit. Sanè propter hoc & per nos ipſos, & per alios tũc condẽnabimur, tam hos qui probè egerunt, q̃ qui peccarunt. Dicet enim tibi, quare non fuiſti ita magnanimus in his quæ congruunt, ſicut ille qui ſcorto dat, nihil tale cogitauit, quod tu da *Matt. 6. d & Luc. 12. e* turus domino, qui dixit, ne ſolicitus ſis, tu verò metu plenus es ac tremore. Et qua venia dign° eris? ſi enim homo qui receperit non deſpicit, ſed habet gratiam, multò magis Chriſtus: qui enim dat cũ nihil acceperit, quomodo cùm acceperit non dabit? Itaq; inquit, quid? cũ pleriq; quando multa erogarint, aliis egent? De his qui omnia inſumpſerunt, dicis ipſe qui neque obolum das. Pollicere omnia te euacuaturũ, & tunc

Morale.

A etiam de illis roga. Si autẽ parcus fueris & pauca de his quæ ſunt ſuppeditas, quid mihi prætexis has cauſas? neq; enim te ad ſummã inopiã adigimus, ſed oramus, vt iam quæ ſuperflua ſunt, imminuas, & ſufficiẽtiam ſolã ames. Sufficientia autem horum vſum petit, ſine quibus non licet viuere: neq; te ab his abſtrahit, neq; prohibet quotidianum cibum, cibum non delicias dico, † vel veſtes vel ornatus:] ſi autẽ quis diligẽter exquiſierit, hæ maiores ſunt deliciæ. Attẽde autẽ: quare maiores dixerimus delicias, herbis paſci & bene valere, nihilq; moleſtũ pati, q̃ Sybariticam habere menſam, & innumeris morbis eſſe obnoxium? manifeſtũ ꝙ illud plures habet delicias. Ne igitur amplius queramus: nam ſi deliciari voluerimus, & honeſtè viuere, ſufficientiam nobis determinemus, & alius quidem qui leguminibus poteſt eſſe contentus & bene B valere, nihil amplius inquirat: infirmior autẽ & olerũ cura opus habens, ne prohibeatur: ſi autẽ & illo quis infirmior ſit, & congruo carnium adiumento egeat, neq; illum abarceamus: neque enim vt occidamus & corrumpamus homines, hæc conſulimus, ſed vt ſuperflua amputemus. Superfluum autẽ eſt, quod plus eſt, q̃ vſus requirit. Nam quãdo etiam abſq; illis poſſumus agere ſanè & honeſtè, ſuperfluũ omnino illud eſt appoſitũ. Sic & de veſtibus arbitramur, & de menſa, & de domo, & aliis omnibus, & vtilitatem vbique ſpectamus: quod enim ſuperfluũ, etiam inutile. Quãdo † frugalitatẽ meditaberis,] tunc te volentem fieri † ſufficiẽtiam medi viduæ imitatorẽ, ad maiora q̃ hæc ſunt, inducemus. Nondũ enim perueniſti ad mulieris virtutẽ, † niſi fru tatus fueris. galitatis] curam habeas: illa enim & hac virtute ſuperior fuit. Nam quæ ad ipſam ſuſtentandam pertine- † quãdiu ſufficientiæ. C bãt, illa omnia dimiſit. Igitur adhuc anxius es de neceſſariis, & non confunderis à muliere vinci, & illam *Marc. 12. d. & Luc. 21. a* non ſolùm non imitaris, ſed etiã longè poſt illã relinqueris? Illa enim non dixit hæc quæ à nobis dicũtur, Quid ſi omnia expendens cogar rogare alium: ſed liberè ea quę habebat, exuit. Quid, quis dixerit, de priſca illa quæ ſub propheta Helia fuit, quæ iam non de *3. Reg. 17. c* paupertate, ſed de morte periclitabatur, nõ ſolũ ſua, ſed & filiorum: neq; ab aliis expectabat ſe recepturã, ſed ſtatim moriturã. Verùm prophetam vidit, dicet quis, & inde liberalis facta eſt. An non & vos videtis innumeros ſanctos? Et quid dico ſanctos? prophetarum dominũ videtis mendicantẽ, & neq; ſic efficimini miſericordes, & habentes promptuaria eructan- *Iſa. 143. c* tia ex hoc in illud, neque ex hac abundantia communicatis. Quid dicis? Propheta erat præſens, qui & D hoc illi perſuaſit, vt tam magnanimiter ageret. Sanè iſtud ipſum miraculo dignum, ꝙ perſuaſa eſt eſſe illũ magnũ & mirabilem. Quomodo enim, quemadmodum veriſimile eſt de barbara & alienigena muliere cogitare, nõ dixit: Si propheta fuerit, nõ me rogauerit: ſi dei amicus, non illũ deſpexerit? Eſto Iudæi propter peccata hanc pœnã luant, hic autem quare? Sed nihil horũ cogitauit, imò aperuit illi domum, & ante domum, mentẽ: & omnia quæ habebat, in mediũ poſuit: & relicta natura, filiiſq; contẽptis, hoſpitem præ omnibus honorauit. Cogita igitur quantũ ſupplicũ paratũ ſit, quando minus habemus & infirmiores ſumus muliere iſta vidua, paupere, alienigena, barbara, filiorum matre, & nihil eorum quæ nos ſcimus ſciente. Nam non viriles quidẽ erimus, licèt validum habeamus corpus. Etenim ille ſolus habet hãc fortitudinis virtutẽ, licèt in lecto decũbat, quid id roboris

ſecum

secum habet. Sicut sine robore illo, etiã si quis montẽ fui corporis robore discerpat, nulla illũ puella & anicula misera dixerim robustiorẽ. Nam ille quidẽ certat etiam cum incorporeis malis, hic autem neq; aspicere audet. Et vt scias ꝙ hæc sit fortitudinis definitio, collige ab illo exẽplo. Quid enim illa fortius fuit muliere? Nónne cõtra naturæ tyrannidem, & contra famis violentiã, & contra mortis minas generosẽ stetit, & oĩm fuit fortissima? Sed audi quomodo Christus illã prædicat, Multæ enim, inquit, erant viduæ in diebus Heliẹ, & ad nullam missus est propheta quàm ad illam. Dicam aliquid magnum & admirabile. Ista patre nostro Abraham plus in hospitalitatem impẽdit: non enim ad armẽtum cucurrit sicut ille, sed pugillo illo farinę pręcurrit omnes in hospitalitate celebres. Nã ille quidem vincebat, ꝙ ad hoc seipsum exhibebat: ista verò neq; pueris pepercit propter hospitem, etiam nondum futura expectans. Nos verò cùm sit regnum, cũ minæ gehennæ proponantur, & quod omnium maximum est, cũ deus tanta fecerit pro nobis, illisq; gaudeat ac lætetur, supini sum°? Ne sic agamus oro, sed dispergam°, demus pauperib°, sicut dari visum est deo: multũ enim & parũ deus non ad mensuram dantiũ definit, sed ad potẽtiam facultatũ dantis. Vnde sępe tu qui expẽdis centũ aureos, minus eo qui vnicum obolum erogat, dedisti: nam ex abũdantia expẽdisti. Veruntamen etiam sic fac eleemosynã, & venies breui etiã ad maiorem liberalitatem: dispege pecuniam, vt congreges iustitiam: neq; enim illa cum pecuniis adesse vult, sed & per illas quidem nõ cũ illis, nobis adest: nõ enim simul habitant pecuniarum cupiditas & iustitia, sed tabernacula separata habent. Ne igitur contendas, quæ cõmisceri nequeunt, coniungere, sed expelle tyrannum auariciã, si vis reginam recipere iustitiã: ista enim est regina, & liberos ex seruis facit, † & non ediuersò illa.] Vnde cum magna diligẽtia auaritiã caueamus, iustitiam amplexemur, vt & hîc libertatẽ consequamur, & regno cœlorũ fruamur: quod nobis omnibus concedatur gratia & misericordia domini nostri Iesu Christi, per quẽ & cum quo patri & sancto spiritui gloria, imperiũ, honor, & nunc & semper, & in secula seculorum, Amen.

Luc. 4. d

Gen. 18. a

† cui contrariũ illa

Homilia xx.

PQrrò qui suppeditat semen seminanti, is & panem in cibum suppeditet, & multiplicet sementem veram, & † augeatur.] Maximè quis hinc sapientiã Pauli admiretur, ꝙ cùm à spiritualibus & à carnalibus adhortatus esset, iterum nũc istud in retributione facit, geminas retributiones ponens. Nam quod dicit Dispersit, dedit pauperibus, iustitia illius manet in seculum, spiritualis est retributionis: qđ verò dicit, multiplicet semen vestrũ, carnalis retributionis est: & tamẽ non hîc subsistit, sed iterum ad spiritualia continuò transit, permutatim illa ponens. Nam quod dicit, augeat prouentus iustitiæ vestræ, iterum spirituale est. Hoc autẽ hac ratione facit, vt extirpet radicitus illorum parũ virilem & flaccescentem animum, paupertatisq; metum vndiq; eneruet, idq; exemplo hoc. Nã si terram seminantibus dat deus, & si his qui corpus pascũt, liberaliter suppeditat: multò magis his qui cœlum colunt, animarũ rationẽ habẽtibus. Etenim hæc maiori cura dignatur. Cæterũ istud quidem non syllogismo quodam ponit, nec quemadmodum nunc dixi, sed in orationem vertit: simul etiam manifestã ratiocinationẽ manifestãs, & magis illos in spem inducens, nõ solũ ab iis quæ fiunt, sed etiam à precibus suis. Suppeditabit enim dicere vult, & multiplicabit sementẽ vestrã, & augebit prouentus iustitiæ vestræ. Iterũ & hoc loco liberalitatem absq; suspicione insinuat. Nam quod dicit, multiplicet & augeat, hoc declarat interim quoq;, non permittit nobis plusquam necessaria quærere, panẽ dicens in cibum. Etenim & hoc in illo est admirabile, id quod & antea faciebat, ꝙ in necessariis quidẽ nihil vltra vsum inquirere permittit, in spiritualibus autẽ magnã abundantiam fieri consulit. Vnde & superius dicebat, vt sufficientiã habentes abundetis in omne opus bonũ: & hîc, qui suppeditat panẽ in cibum, multiplicet sementẽ vestrã, hoc est, spiritualẽ. Non enim simpliciter eleemosynã petit, sed eam quæ cum largitate: ideo & semẽ, istam continuò vocat. Quẽadmodum enim triticum quod seminatur, prægnãtes aristas ostẽdit: ita & eleemosyna multos manipulos iustitiæ efficit, & ineffabiles prouentus profert. Precando autem illis tãtam fœlicitatem iterum ostendit, vbi illã expendere oporteat, dicens: *Vt in omnibus locupletemini, in omnẽ simpliciratem, quæ scilicet efficit per nos gratiarum actionem deo.* Non vt expẽdatis in ea in quæ non oportet, sed in illa quæ magnã deo afferũt gratiarum actionem: magnis enim rebus deus nos præfecit, minorib° sibiipsi seruatis. Nã ipse quidẽ sensibilis alimẽti dominus est, & spirituale nobis permisit. Etenim nos domini sumus laborãdo, vt ostẽdantur aristę: neq; hic opus est pluuiis & temperie, sed voluntate nostra & cursu ad cœlũ ipsum. Porrò simplicitatem hîc vocat largitatem, quę efficit per nos gratiarũ actionem deo: neq; enim quod fit solũ est eleemosyna, sed etiam magnæ gratiarum actionis argumentum, imò non gratiarũ actionis solùm, sed & multorum aliorũ: & in processu illo ponit, vt cùm multa quæ rectè agũtur, esse declararit, inde alacriores reddat. Quæ igitur sunt illa? Audi illum dicẽtem: *Nam administratio huius ministerij, non solùm supplet ea quæ desunt sanctis, verùm etiã exuberat in hoc, quòd per multos gratiæ agantur deo, qui per probationem ministerij huius glorificãt deum, super obedientia consensus vestri in euangeliũ, & de simplicitate communicationis in ipsos, & in omnes, & in illorum oratione pro vobis, qui desiderant, vos propter eminentem gratiã dei in vobis.* Quod autẽ dicit, hunc sensum habet: Primùm, ea quæ sanctis desunt non solũ impletis, sed & abũdare facitis: hoc est, plusquã vsus postulat, suppeditatis. deinde, per illos laudẽ offertis deo: glorificãt enim ipsum in obedientia consensus vestri. Nam ne † videatur] illos propter hoc solum gratias agere, ꝙ † significat acceperint: vide quomodo magnos illos facit, id quod ipse Philippensibus dicit, Nõ inquiro dona, & id ipsum illis testimonium do. Nam gaudetis quidem ꝙ ea quæ illis desunt impletis, & paupertatem illorũ releuatis: multò autem magis, quòd ita subditi estis euangelio, cuius hoc indicium est, tam largiter offerre. Nam hoc euangelium præcipit simplicitatem cõmunicationis in ipsos & in omnes, & propterea glorificant, inquit, deum, quòd sic estis liberales, non in illos solum, sed & in omnes: quod etiã ipsum præconium illorum est, quòd gratias agunt pro his quæ aliis dantur. Nam non solùm ea quæ ad se pertinent ita ornant, sed etiam quę ad alios quanuis in extrema sint paupertate: id quod magnæ illorum virtutis signum est. Nihil enim ita zelotypum est, vt pauperum genus. Verùm illi ab hac affectione mundi erãt: tantúmq; aberant, ne dolerent super his, quæ aliis communica-

† augeat prouentus iustitiæ vestræ. Psa. 111. b.

Hic sup. 8

Phil. 4. d.

† fruentes

† nimiam auditatẽ.

† mensurã

misericordię, quę sancta veste sanctior est. Vnctus verò oleo, quod non ex sensibili materia compositum, sed à spiritu sancto cultum, & habet coronã ex miserationibus, sicut dicit: Qui corónat te in misericordia & miserationibus: & pro petali gestamine qui habet nomẽ dei, ipse par fit deo. Quomodo? Eritis enim, inquit, similes patri vestro qui est in cœlis. Vis & altare illius videre? Non Beseleel istud extruxit, neque alius quispiã, sed ipse deus, nõ lapidibus, sed materia cœlo clariore, animabus rationalibus. Sed dicis, sacerdos ingreditur in sancta sanctorũ. Licebit & tibi sacrificanti hoc sacrificiũ, ad tremenda ingredi, vbi nullus adest, sed pater tuus qui videt in occulto, vbi nullę alius videt. Et quomodo dicis non videri, cũ in propatulo sit altare? Nam hoc mirabile est, ꝙ tum quidẽ geminę fores, & vela secessum faciebant: nunc autem licet publicè sacrificare, quasi in sanctis sanctorum, & facere hoc multò venerabilius: quando enim non ad ostẽtationem hominum feceris, licèt totus orbis viderit, nemo tamen viderit, quãdoquidem tu sic fecisti: non enim dixit simpliciter, non facite coram hominibus; sed adiũxit, vt videamini ab illis. Hoc altare ex ipsis Christi mẽbris compositum est, & corpus domini altare tibi fit: reuerere isthuc ipsum, in carne sacrificas domini sacrificiũ. Hoc altare, etiã hoc quod nunc magis horribile est, non illo quod olim solùm: sed ne turbemini. Nã hoc quidẽ admirabile est propter sacrificium quod super illud ponitur. Illud verò hominis misericordis, nõ propter hoc solùm, sed ꝙ ex illo sacrificio, quod hoc facit, cõpositum est. Nam hoc mirabile, lapis enim quidẽ est natura, † sanctus] autem fit, quoniam corpus accipit Christi: illud autẽ altare sanctius, quoniã ipsum corpus est Christi, ita vt hoc illo lapideo sit horribilius, cui tu qui laicus assistis. Igitur tibi neque Aaron aliquid videatur, si ad hæc conferatur, neq; corona, neq; tintinnabula, neque sancta sanctorum. Quid enim vltra cum illo altario cõferri potest? Vbi scilicet & ad hoc quod cõfertur, tam clarum apparuit. Tu autẽ hoc quidem altare honoras, quod accipit corpus Christi: eũ autẽ qui est ipsum corpº Christi, cõtumelia afficis, & despicis perentem. Hoc altare vbiquę poteris videre situm, & in angiportis, & in foris: & per singulas horas poteris in illo sacrificare. Nã & hic sacrificiũ celebratur, & quẽadmodũ sacerdos stat spiritum inuocans, ita & tu spiritum vocas, nõ voce, sed factis. Nihil sic continet, & accendit ignem spiritus, vt hoc oleum largum quod effunditur. Si autẽ vis videre etiã ea quæ huc mittuntur, quid fit? Veni, & hęc tibi mõstrabo. Quis igitur fumus, quæ fragrantia altaris? gloria & gratiarũ actio. Et quousq; procedit? nunquid vsq; ad cœlum? Minimè, sed cœlum ipsum transcendit, & cœlũ cœlorũ, & se regio throno assistit. Dicit enim, preces tuæ & eleemosynæ tuæ ascenderunt corã deo. Et sensibilis quidem illa fragrantia non multũ aëris penetrat, ista verò ipsas cœlorum absides aperit: & tu quidem taces, opus verò clamat, & fit sacrificiũ laudis, nondum occiditur vacca, neq; pellis exuritur, sed anima spiritualis, sua offerens. Omni enim misericordia hoc sacrificium clarius est. igitur quando videris pauperem fidelem, aram te videre putes: quando autẽ videris talem pauperem, non solùm non affeceris iniuria, sed etiã reuerere: & si alium videris contumelia afficientem, prohibe adiuuans: sic enim poteris & ipse deum misericordem habere, & promissa assequi bona. Quæ

Psa. 102. a

Matt. 5. g

Ibid. 6. a

Act. 10. a

† sanctum

nobis omnibus cõtingant, gratia & misericordia domini nostri Iesu Christi, per quem & cum quo patri & spiritui sancto sit gloria & honor nunc & semper, & in secula seculorum, Amen.

Homilia xxj.

Cap. X. *Ae terùm ego ipse Paulus, obsecrans vos per mansuetudinẽ & æquitatẽ Christi, qui iuxta faciẽ quidẽ humilis sum inter vos, [absens autem confido in vobis.]*

Absoluto vt oportebat, de eleemosyna sermone, postquã monstrauit se plus illos diligere q̃ diligi, narrauitque de patientia sua & tentationibus, oportunè postea sermones increpatorios attingit perstringens pseudapostolos, & molestiora sermoni admiscẽs, séq; ipsum cõmendãs: hoc enim per totã epistolam agit, vnde sibi conscius nõ rarò corrigit istud, dicẽs: Incipimus iterum nos ipsos commendare? & pergens, inquit, Non iterum commẽdamus nos ipsos, sed occasionem dantes vobis gloriationis. Et post hæc, Insipiens factus sum glorians, vos me coëgistis, & multis talib⁹ vtitur correctionib⁹. Nec peccarit quis epistolã encomiũ Pauli agnominans, sic & dona, & patientiam suã copiosè ponit. Quoniam enim erãt quidam apud illos, sublime de se sentientes, & se præferebant apostolo, quem vt arrogantẽ infamabãt, & vt hominem nihili, inutiliáq; docentẽ, id quod peruersitatis illorum maximũ indicium erat: vide quo pacto incipit ab increpatione illorũ, Cęterùm ego ipse Paulus. Vidisti quãta grauitas? quanta dignitas? Vult enim sic dicere, Oro vos ne me cogatis, ne me sinatis vti mea potestate aduersus eos qui nos extenuãt, arbitrãtúrque nos carnales viros esse. Grauius hoc est, q̃ quod in priore epistola interminãdo illis dicebat, In virga veniam ad vos, vel charitate, spiritúq; mãsuetudinis? nunc autẽ, quasi non sim venturus ad vos, inflati sunt quidam. Veniam autem & cognoscam, non sermonẽ inflatorũ, sed virtutem. Nam hîc ambo ostẽdit, & potentiam & moderationẽ animi, & malitiæ patientiã: siquidẽ sic orat, & cum tanto studio vt ne cogatur ad ostentationẽ venire suę potentiæ, qua poterat & percutere illos ac punire, extremũq; exigere suppliciũ. Hoc insinuauit, dicens: Oro autẽ ne præsens audeam ea fiducia, qua existimer audax fuisse in quosdã, qui nos putant veluti in carne ambulare. Iam autẽ ad initium sermonũ redeamus. Cæterùm ipse ego Paulus. Magna emphasis, magna grauitas, sicut alicubi dicit: Ecce ego Paulus dico vobis. Et iterũ, sicut Paulus senior. Et alibi iterũ, Quæ sanè multis affuit, & mihi ipsi. Sic & hoc loco, Cæterùm ipse ego Paulus. Magnũ quidem & hoc, illum orare: aliud autem maius quod apposuit dicens, Per mansuetudinẽ & equitatẽ Christi. Valde enim illos adhortari volens, præmittit humanitatẽ & æquitatẽ, precationẽ sic intendens: quasi diceret, ipsam Christi reuereamini æquitatẽ, per quã vos oro. Hæc autẽ dicebat interim ostendens, q̃ licet grauem necessitatem inducant, ipse ad aliud magis propensus sit, eò q̃ mansuetus sit, & non ex infirmitate aggrediatur, sicut & Christus faciebat. *Quoniã iuxta faciem humilis quidem inter vos, absens autem audax sum erga vos.* Quidnã hoc est? vel per ironiam de illis loquitur. Illi enim hoc dicebant. Quando adest, nullius est momenti, sed vilis ac contemptus: quando autem abest, inflatur & superbit, contráq; nos insurgit ac minatur. Vnde hoc postea insinuans dicit, Epistolæ quidem graues, aduentus autẽ corporis infirmus, & sermo contemptus. Vel igitur per ironiam inquit, magnam declarans grauitatẽ ac dicẽs: Ego humilis, ego vilis quãdo assum sicut ipsi dicũt, & absens sublimis: vel q̃ licèt magna loquatur, nõ ex arrogantia tamen, sed ex eo q̃ confidit illis. *Oro autem ne præsens audeam ea fiducia, qua existimer audax fuisse in quosdam, qui putant nos quasi secundum carnem ambulare.* Vidisti quanta indignatio, & quàm manifesta dictorum reprehensio? Oro enim vos, inquit, ne me cogatis ostendere, q̃ & præsens fortis sim & virtutem habeam: quia enim absens valde audax contra eos sit & extollatur, ipsorum vsus est verbis. Oro igitur ne me cogant vti mea virtute. Hoc enim est quod dicit, ea fiducia, & non dixit, qua paratus sum, sed existimer: hoc enim nondũ decreui, illi autem mihi hoc imputant, & neq; sic volo: quanuis non hoc faciebat, vt se, sed vt euãgelium vindicaret. Iam si †hîc] prædicationi assistit, austerus non est, sed cessat & moratur, & orat ne sibi fiat tãta necessitas: multò magis pro se ipso nũquam tale quid fecisset. Hoc enim mihi condonate, inquit, ita vt non cogar ostendere, quod & †absens] possum, vbi res postulari, audacia vti: hoc est, punire & castigare illos. Vide vt non sit ambitiosus, neq; ad ostentationem quid faciat, † vbi scilicet vtilitas est, sed si] audaciã rem vocat: oro enim, inquit, ne audax sim fiducia qua existimer audax fuisse erga quosdam. Hoc enim potissimũ est præceptoris, non statim vlcisci, sed corrigere, cessáreque, ac moram nectere in pœnis. † Et quos? illos, inquit, quibus minatur,] qui existimant nos quasi in carne ambulare. Illi enim ipsum vituperabant vt hypocritam, vt malignum, vt arrogantem. *In carne enim ambulantes, non secundum carnem militamus.* Hîc iam terret sermonis stropha. Carne quidẽ amicti sumus, inquit, fateor: non viuimus autẽ in carne. Imò neq; hoc dicendũ, sed iam istud in recondito habet, vitæ enim laus est. Porrò de prædicatione disserit, ostendens q̃ non sit humanum, neq; huius vitæ præsidio egeat, eo q̃ non dixit, non iuxta carnem viuimus: sed, nõ iuxta carnem militamus, hoc est, bellum & pugnam suscepimus: sed neq; carnalibus præliamur armis, neque per humanum subsidium. *Nam arma nostra nõ sunt carnalia.* Et qualia arma carnalia? Diuitiæ, gloria, potentia, facundia, authoritas, famulitia, adulationes, simulationes, & alia id genus, sed nostra nõ talia sunt. Sed qualia? *Potentia deo.* Et non dixit, Nos non carnales, sed, arma nostra. Nam vt nunc dixi: de prædicatione disserit, & potentiam omnẽ deo tribuit. Et non dicit spiritualia, quanuis hoc ad distinctionem carnalium poterat: sed, potentia: per hoc & illud insinuans ac monstrans, q̃ arma illorũ imbecillia & impotentia. Et considera illius humilitatem. Non enim dixit, nos potentes, sed arma nostra potentia deo: non nos illa talia effecimus, sed deus ipse. Quoniã enim flagellabantur, expellebãtur, & innumera patiebantur dura, quę infirmitatẽ testabãtur, ostẽdẽs dei robur, inquit, sed deo potẽtia sunt. Hoc enim maximè ostendit illius virtutem, q̃ per hęc vincat. Et ita licèt nos vestiamur & vtamur, sed ipse est qui per illa militat & operatur. Deinde in lõgum laudes illorũ recensẽt dicẽs, *Ad destructionem munitionum.* Et ne auditis munitionibus sensibile quid putes, dicit: *Cogitationes destruentes.* Verborum variatione euidentiã ac emphasim ostendens, & per additionem, spirituale præliũ declarans. Hę enim munitiones animos obsidẽt, non corpora, adeóq; aliis fortiores sunt, vnde & maioribus armis egent. Munitiones autem dicit fastum Gręcorum, sophisma-

Galat. 5. a
2. Tim. 4. b
Rom. 16. a
Supr. 3. a.
Ibid. 5. b
Infr. 12. c.
1. Cor. 4. d
Hic infr. e

phismatũmq; & syllogismorum robur: Omnia enim redarguerũt arma illa, quę cõtra ipsa steterunt: cogitationes enim destruentia fide. *Et omnem celsitudinem, quæ se extollit contra scientiã dei.* Mansit in hac similitudine, vt maior fiat emphasis. Munitiones enim licèt sint excelsis turrib⁹ instructæ, & quicquid aliud, cedũt & succumbunt armis istis. *Et captiuam ducẽtia omnem cogitationem in obedientiam Christi.* Licèt abludere videatur captiuitatis appellatio, est enim propriè captiuitas libertatis ablatio. Quare igitur hoc nomine vtitur in alio significato? Nã captiuitatis nomẽ duo signat, nẽpe excidere à libertate, & validè capi, ita vt resurgere nequeas. Iuxta hanc secũdam acceptionẽ igitur vsus est. Sicut quãdo dicit, Alias ecclesias deprędat⁹ sum: nõ dicit se clã accepisse, sed, spoliasse & omnia accepisse: ita & hoc loco dicens, ducẽtia in captiuitatem. Non enim ex æquo pugna est, sed magno cũ robore vni & duobus. Non dixit, vincimus, & superamus solùm, sed & in seruitutẽ ducimus. Itaq; sicut suprà nõ dixit, adducimus machinas munitionib⁹, sed destruimus illas. Nã magna est armorũ potentia. Non enim verbis pugnamus, sed operibus cõtra verba, nõ in sapiẽtia carnali, sed in spiritu mãsuetudinis & potẽtiæ. † Quomodo igitur honorabilis futurus erat? Magnificus scilicet in sermonibus & minax in epistolis.] Quemadmodũ illi accusabant dicẽtes, Epistolæ graues, vbi scilicet nõ in his erat nostra virtus. Dicẽs autem, captiuã ducentia omnem cogitationem in obedientiam Christi: (quoniam enim captiuitatis nomẽ graue) statim tropum illũ dimittit dicẽs, in obedientiam Christi, à seruitute in libertatẽ, à morte in vitã, ab interitu in salutẽ. Non enim vt simpliciter iaculemur, venimus, sed vt transferamus ad veritatẽ aduersarios. *Et in promptu habentes vindictã aduersus omnem inobedientiã, cùm impleta fuerit obedientia vestra.* Hîc & hos terruit, nõ illos solùm. Vos enim, inquit, expectamus, vt quãdo laudemus & minis correxerimus vos, & repurgauerimus, & ab illorum societate abduxerimus, tunc solis illis relictis qui incurabiliter ægrotãt, inferamus pœnã, quando synceriter viderimus vos deficere. Nam obeditis quidem & † tunc,] sed non perfectè. Et si quis diceret, Si iã dixisses, maius forer op⁹ ac lucrũ? Minimè. Si enim nunc fecissem, & vos supplicio immiscuissem, oportebat autem illos punire, & vobis parci. At si pepercissem, in gratiã putassent hoc factum: nunc autem non hoc volo, sed primũ corrigã vos, & tunc veniã ad illos. Quid hisce visceribus mansuetius? Nã vt vidit suos alienigenis cõmixtos, vult quidem plagam intentare: parcit autem & cohibet indignationem, donec illi recedant, vt hos solos percutiat, imò vt neq; hos. Nam propter †hos etiam] dicit solos velle illos assumere, vt & illi correcti metu redeant, & in nullũ iram emittat. Etenim sicut medicus optim⁹, & pater cõmunis & curator & tutor, omnia agit, omnia curat, impedimẽta remouet, offendẽtes reprimit, vbique circuncursat. Neq; enim sicut is qui in prelio rem perficit, sed sicut is qui ad paratã ac promptam venit victoriã, trophæa statuit, suffodiẽs, destruens, deiiciẽs diaboli munitiones, & ministrorum machinationes, & vniuersum tandem orbem ad Christi exercitũ ducit, & neq; parum respirat ab his ad illos, ab illis ad alios transiliens, quasi militũ dux quidã optimus, quotidie afferẽs trophæa, imò singulis horis, sola tunica indutus irrumpens in aciem, aduersariorũmque ciuitates, & tela & lanceas, & iacula, & omnia in suum ius cogens. Talis erat lingua Pauli: etenim loquebatur solũ, & velocissimè in bellis cadebant sectæ: dæmones quidẽ abigebat, homines verò qui ab illis detinebantur, ad se abducebar. Vnde quũ aliquando dæmonem malũ expelleret, multæ magorum turbæ cõuenientes, libros magicos exurebãt, & ad veritatem transibant. Et quemadmodum in bello collapsa turre, vel tyranno sublato, omnes qui cũ illo, proiectis armis ad ducẽ exercitus currunt: sic certè & tunc factũ est. Eiecto enim dęmone, obsessi omnes, abiectis libris imò perditis, ad Pauli pedes currebant. Toti etiã orbi tanquam vni aciei se opponens, nusquã stabat, sed quasi † cæteris inferior,] omnia faciebat: & nunc quidẽ claudum rectè faciebat ambulare, & mortuũ excitabat: nunc autem alium excęcabat, de mago loquor: & neque quum in carcere claderetur tacebat, sed & illic custodẽ carceris ad se trahebat, honestam illam seruitutem imponens. Hunc Moãsanè & nos imitemur pro virib⁹. Et quid dico, pro virili? Licet enim volentibus, ad illũ propiare, & excellentes fieri, & illius imitari fortitudinẽ. Adhuc enim hoc facit, cogitationes destruẽs ac omnem celsitudinem contra scientiã dei se extollentem, Quanuis autem multi hæretici conati sunt illũ dilacerare; attamẽ vel lacer multam præ se fert potentiam. Nam vsi quidem illo sunt Marcion & Manichæus, sed dilacerantes: attamen & sic redarguuntur, vel ex particulis. Etenim & sola manus optimatis huius apud illos quũ sit, fortiter illos fugat. Et † quomodo solus] apud alios perseqnitur & deiicit? vt scias potentiam magnam, & q̃ carne mutilatus omnes ad se trahere valeat aduersarios. Et profectò sunt qui dicent, hoc esse peruersitatis, q̃ omnes qui inter se pugnant, illo vsi sunt. At hæc peruersitas nõ Pauli est, absit, sed eorum qui abutuntur. Non enim varius quispiã fuit, sed simplex ac manifestus: illi autẽ ad suos sensus verba torserũt. Et quare sic scripsit, aiunt, vt det †damnum? Verùm volentibus] non ipse dedit, sed illorum insania, eo q̃ nõ vt decebat, se vsi sunt: quoniam & mundus hic totus quanuis & admirabilis, & diuinæ sapientiæ sit argumentum, & cœli enarrant gloriã dei, & dies diei eructat verbũ, & nox nocti indicat sciẽtiam: attamen in ipso multi collapsi sunt, cõtrarij inter se. Et alij quidẽ sic supra dignitatẽ admirati sunt cœlum, vt ipsum putarint esse deum: alij verò sic illius pulchritudinem ignorarũt, vt indignã esse dei dicerẽt opificio, sed potius cuidã malæ materiæ tribuerint, quanuis ab vtroque errore munierit deus, & bonum faciendo & magnum, ne alienũ à diuina sapiẽtia censeatur, & nihilo minus indigum, sibíq; ipsi non sufficientem, ne quis deũ esse suspicetur: verũtamen illi excęcati à suis cogitationibus, in diuersas inciderũt sententias, se inuicem redarguentes, & mutuũ accusantes, & pro sapiẽtia diuina se excusantes, etiã pro suis cogitationibus à quib⁹ seducti sunt. Et quid dico Solẽ ac cœlũ? Ante oculos Iudæi miracula fieri viderũt maxima, & vitulũ mox adorarunt. Iterum videbant Christum abigentem dæmones, & dæmoniacũ illum vocabãt. Atqui crimen hoc non erat expellentis dæmonium, sed obcæcatarum mentium accusatio. Noli igitur Paulũ condemnare propter sententiã eorũ qui illo abutuntur. Quin poti⁹ thesaurũ illi⁹ meli⁹ cognosce, & diuitias refera, & cõtra oẽs stabis fortiter, illi⁹ munit⁹ armis: & sic Græcos ac Iudæos obturare poteris. † Et quo pacto nõ credunt illi, dicit?] propter ea quæ ille fecit,

† Qui igitur inquit futurum erat, vt superbirem, magnificęque in sermonib⁹ de me sentirẽ, atque in epistolis minax essem?
† hoc minatur istis
† nunc]
† præsens
† vbi necessitas postulet.
† Quosnã illos
† dicit, quibus minatur
† occasionem volentibus?
Psal. 18. a
Ioan. 8. f. & 7. e. & 10. d
† Et quomodo
Exo. 32. a.
† alij prædicto esset, Act. 14. b. & 20. b. & 13. b
Ibid. 16. f

eos qui illi non credient?

fecit,& propter correctionē mūdi? Nō enim erat humanæ potētiæ tanta posse, sed crucifixi virtus quę in illo spirabat:talē illū fecit, & rhetoribus ac philosophis tyrannisq; & regibus potētiorē declarauit. Hic non solū sufficit ad armandū & prosternendū aduersarios,sed etiā alios facere tales. Vt igitur & nobis & aliis fiamus vtiles,cōtinuè in illo versemur,&delicias nostro quasi in horto ac prato quæram° in eo: sic eū poterimus & à malitia liberari, & virtutē amplexari, promissisq; potiri bonis. Quæ nobis oīa contingant gratia & misericordia domini nostri Iesu Christi,per quem & cum quo patri & sancto spiritui simul &c.

Homilia xxij.

Væ in conspectu sunt videtis,si quis de se cōfidit quòd sit Christi: illud rursum cogitet apud seipsum, quòd sicut ipse Christi est, ita & nos. Hoc est quod cum aliis quis in Paulo maximè admiretur,ꝙ cogēte necessitate summa seipsum extollendi,vtraq; facit,& istuc ipsum: & ne videatur multis molestus esse de seipso loquens,quod etiā in epistola ad Galatas videris. Nā quum & illic in hoc argumentum incideret, etiam vtriusq; curam habebat,id quod difficillimum erat,multæq; sapiētiæ opus. Nam & moderatè se gerit,déq; seipso magnum quid dicit. Considera autem quomodo & hîc rem istam magnam facit. *Ea quæ in conspectu sunt videtis.* Vide etiam hoc loco sapientiam. Nam increpatis his qui decipiebant illos,non cōtentus illorū increpatione,sermonem finiuit, sed ab illis etiā ad hos transilit. Continuò autē hoc sic facit. Nō enim iam solos decipientes,sed & deceptos perstringit:etenim si illos sine correctione reliquisset, non tā facilè ex dictis correcti essent,sed valde elati facti fuissent. Et nō solùm hoc illis est admirabile, sed vicissim vtrosq; increpat. Audi igitur, quid illis dicat, Ea quæ in conspectu sunt videtis. Nō paruū crimen, sed quod ferè semper hominibus imponit. Quod autem dicit,hunc sensum habet: Ab his quæ videtur, † probatū est satis,]à carnalibus, à corporalibus. Quid est, ab his quę videtur? Si quis diues est, si quis inflat° est, si quis multis adulatorib° septus est,si quis magna de se sentit,si quis vana gloria fruitur, si quis simulat nō habens virtutē: hoc enim est, Ea quæ in cōspectu videtis. Si quis cōfidit de seipso ꝙ Christi est:illud rursum cogitet ex seipso, ꝙ sicut ipse Christi, ita & nos. Nō enim vult ab intio vehemēs esse,sed & paulatim crescit & exurgit. Expēde sanè hoc loco mirā asperitatē,& magnā obscuritatē. Nam ex seipso,prægnātioris sentētiæ est:dicit enim, Ne expectet vt à nobis discat,hoc est,per increpationē,quę aduersus ipsum: sed ex seipso hoc cogitet, ꝙ sicut ipse Christi, ita & nos. Non quoniā sic erat Christi,vt ille: sed ꝙ quemadmodum ille Christi, ita & ego Christi, secundum quod societas est. Non enim ille quidem Christi,ego autem alterius cuiusdam. Et posito ꝙ hoc sit æquale, addit excellentius quiddam: *Si enim amplius gloriaver de potestate quam dedit mihi dominus ad ædificationem, & nō ad destructionem,non confundar.* Et magnum quid dicturus, vide quomodo isthuc præmitigat. Nihil enim ita offendit auditores plerosq;,vt ꝙ sese quis commendat. Eapropter † augēs grauitatē] hanc,dicit,si enim amplius quid glorier:& nō dicit,ꝙ [si quis] confidat esse Christi,cogitet,quod multū à nobis absit. Ego enim habeo ab illo magnam illam quos volo puniendi & resecādi potestatē. Sed quid nam licèt amplius quid etiam & ineffabile habuisset,attamē sermonē deprimit:& nō dicit,quod glorior:sed,si glorier,[si voluero. simul & moderatè agens,& excellentiā ostendēs. Si igitur glorier,]inquit,de potestate quā dedit mihi dominus. Iterum totum illi adscribit,& commune facit donum: *Ad ædificationem,& non ad destructionē.* Vidisti quomodo iterum mitigat inuidiam quæ ex laudibus,&auditorem allicit,vsum propter quem potestatē accepit exponens. Et quomodo dicit,destruentes cogitationes? quia isthuc maximum ędificationis genus est,auferre ea quæ impediunt,& quę putria amouere,& vera ad ædificationem componere. Sanè ad hoc accepimus,vt ædificemus. Si autem quis certet,ac resistat,& incurabilis sit, etiā altera vtemur efficacia,destruentes illum & deiiciētes. Idcirco etiam dicit,non confundar,hoc est,non monstrer mendax, neq; arrogans. *Vt autem ne videar quasi terrens vos,quòd epistolæ quidē,*inquit,*graues sunt ac robustæ, at præsentia corporis infirma, & sermo contemptus. Hoc cogitet qui talis est, quòd quales sumus per epistolas absentes, tales sumus & opere præsentes.* Quod dicit,hunc sensum habet: Possem gloriari,sed ne hæc eadē dicant,ꝙ gloriæ studiosus scribam,& contemptibilis sim præsens,nihil magnū † dicens:]sanè & postea loquutus est, sed nō de potestate hac,propter quam erat terribilis,sed de reuelationibus,& quod amplius,de afflictionibus. Vt igitur ne videar terrere vos,hoc cogitet qui talis est, ꝙ quales sumus per epistolā absentes,tales & præsentes facto. Nam quoniam dicebant,ꝙ magna de se scribat,præsens verò nullius reputationis sit, propter hoc hęc dicit,& ipsa iterum humiliter. Non enim dixit, ꝙ magnifica scribimus,magnifica etiā operamur corā, sed submissius. Quando enim cum illis loquitur, cum vehemētia istud posuit dicens, Rogo autem ne præsens ea fiducia audeā, qua existimer audax fuisse in quosdam. Quando autem cum his,se submittit. Vnde etiā dicit, Quales sumus præsentes & absentes,hoc est,humiles,submissi,minimè elati. Et manifestum est ex sequentibus: *Non enim audemus inserere aut conserere nos ipsos cum quibusdam qui seipsos commendant.* Hîc & arrogātes ostendit esse illos,& magnifica de se loquentes,& incessit illos,quasi seipsos commendantes. At nos nihil tale, sed si quid etiam magnum operemur, totum deo asscribimus,& nos ipsos inter nos ipsos conferimus,idcirco & subdidit: **Sed isti non intelligunt,quòd ipsi inter sese seipsos metiuntur,& cōparant semet sibiipsis.* Quod autem dicit, hunc sensum habet:non cum illis nos ipsos conferimus,sed inter nos ipsos. Hinc est,quod dicit postea, Nulla re inferior fui summis apostolis. Et in priori epistola, plus omnibus laboraui. Et iterum, Signa quidem apostoli facta sunt inter nos in omni patientia,& ita nos conferimus inter nos ipsos, & nō cum illis nihil valentibus. Talis enim arrogantia,dementia est. Vel igitur de seipso hoc, vel de illis,non audemus cōferre nos ipsos illis qui inter se certant & magnifica loquūtur,nihilq; intelligunt: hoc est, non sentientibus quàm sint ridiculi sic arrogātes, & inter sese seipsos efferentes. *Nos autem non in immensum gloriabimur sicut illi.* Etenim verisimile erat illos arrogantes dicere, ꝙ orbem terrarum conuertimus, ad fines terræ peruenimus, & multa talia magnificè concionari:sed,nos non sic,dicit: *Sed secundum mensuram quam partitus est nobis deus,mensura pertingendi etiam vsque ad vos.* Et ita vtrinq; modestia illius manifesta,&quòd nihil amplius fecerit dixit,& quòd hoc deo tribuat. Secūdum enim mensuram, inquit, regulæ quam partitus est nobis

A

B

C

D

† existima tionem su mitis.

† succidēs molestiam

† dicens

Hic sup.

** varie: huius lectio & interpretatio. Eras. annot.*

Infra.11.d

1.Cor.11.b

Infra.12.d

est nobis deus,mēsura pertingendi etiā vsq; ad vos: quemadmodū agricolis vineā distribuens, ita nobis segregauit. Eatenus igitur gloriamur, quatenus pertingere datū est. *Nō enim nō quasi pertigerimus ad vos extulimus nos,nā & vsq; ad vos peruenimus in euāgelio Christi.* Nō simpliciter affuimus,sed annūciauimus,prędicauimus, persuasimus, emēdauimus. Verisimile eū & illos † simpliciter affuisse,ac apostolorū discipulis ipsis totū imputasse ex modica]peregrinatione,at non sic nos. Neq; poterit quis dicere, ꝙ non potuerimus vsq; ad vos peruenire, & sermone solo extendamus gloriationē vsq; ad vos: *Etenim & vobis sermonē prædicauimus. Non in immensum gloriantes in alienis laboribus, spem autem habētes fidei quæ subcrescit in vobis,quòd magnificemur iuxta regulā nostrā in exuberātiā, vt iis quoq; regionib° quæ vltra vos sunt euangelizē,nō per alienā regulā, vt de his quæ parata sunt,gloriemur.* Multā hinc illorū vituperationem ostēdit,ꝙ & in immēsum glorientur, &quòd in alieno,& ꝙ omnis labor apostolorū fuerit: illi vero honestabātur aliorū laboribus. Nos autē, inquit, factis hæc declarauimus. Non igitur illos imitabimur, sed hic nobis opera testimoniū perhibēt. Hæc dicimus. Et quid dico,inquit,ego? Spem enim habeo fideiue stræ quæ subcrescit. Nō eū affirmat simpliciter suo more,sed spero,inquit,vobis accedētibus,ꝙ & vlterius regula vestra extendetur,vt euangelizē vltra vestras regiones:profecimus eū & vltrà,ita vt prędicemus & laborem°,& nō solis sermonib°,vbi alij laborarūt,gloriemur. Bene autē regulā vocat & mēsurā, quasi ad possessionē orbis terrarū & ad optimam hęreditatē accesserit: & ostēdens totum hoc opus esse dei. Proinde habētes talia opera & maiora expectātes,nō gloriosi sumus,vt illi quib° nihil est, neq; nobisipsis quid imputam°,sed deo totū. Idcirco & addit, *Qui gloriatur,in domino glorietur. Et hoc,*inquit,*ex deo nobis aduenit. Nō enim qui seipsum cōmendat,probatus est, sed quem dominus cōmendat.* Non dixit,nos sumus:sed,quē dominus cōmendat. Vidisti quomodo humiliter loquitur? Si autē procedens sublimiora ponit,ne mireris:id enim Paulinæ sapiētiæ est. Si eū vbiq; humilia dictur° fuisset,nō illos sic perstrinxisset,neq; discipulos ab errore liberasset. Fieri enim potest,ꝙ & humilia loquēs intēpestiue,damnum faciat,& dicēs de se ipso mirabile quiddā tēpestiue, prosit; quēadmodum scilicet & ille fecit. Non enim paruū periculum erat discipulis malū quiddā de Paulo persuaderi,nō quòd Paulus gloriā ab hominibus quæreret: nam si hāc quæsiuisset,nō magna illa & mirabilia,quæ ante tēpus quatuordecim annorū viderat, siluisset, & vrgente necessitate nō sic cessasset, & tardus fuisset ad loquendū: manifestum autē, quòd neq; tūc dixisset, nisi multū coactus fuisset. Igitur non humanā gloriā sectans hęc dicebat,sed discipulorū curam habebat. Quoniam enim vituperabant ipsum vt arrogantem, & sermonibus superbum,factisq; nihil declarare valentem, cogitur vltrò ad ipsas venire reuelationes. Quāuis valeret tūc cū hęc diceret illis,operibus persuadere: attamē vti maluit minis suæ potētiæ. Nam à vana gloria alien° erat ac purus, id quod omnis etiā superior,ac sequēs eius vita ostēdit. Hāc eū ob causam repente cōuersus est, & conuersus confudit Iudęos,& omnē illum honorē quem ab illis expectare poterat,abiecit,quanuis inter illos esset caput & prēcipuus: sed inuenta veritate ne cogitabat quidem de ea re, quin pro contumeliis & iniuriis bona repēde-

A

B

C

D

† eū simpliciter affuissent apostolorū discipulis, sibiipsis totum imputasse ex longa.

1.Cor.4.c

bat,&ad multorū salutē respiciebat,in quo totū collocabat. Qui enim neque gehennā,neq; regnū putauit aliquid esse,neque innumeros mundos, si cū desiderio Christi cōferātur: quomodo gloriā à multis venatus esset? Minime,sed & valde humilis erat: quādo licebat, etiā superiorem vitā suam infamabat, scilicet blasphemū,& persecutorē, & cōtumeliarum authorē vocās: discipulus quoq; illius Lucas multa de illo dicit, certum ꝙ ab illo edoctus vitā suā priorem, nō minus quàm sequentem diuulgante. Hæc autem dico,non vt audiamus solum, sed vt & discamus. Nam si ille delictorū quę ante lauacrum meminit,quāuis omnia euanuissent:quā igitur veniā habituri sumus, si nos post lauacrū non fuerimus memores? Quid dicis homo? offendisti deū & obliuisceris? en noua offensa,secundæq; inimicitiæ. Itaq; quorū peccatorū solutionē petis,eorūmne quæ ipse nescis? Vtiq;.nō enim solicitus es,nec curas vt rationē reddas:qui autē non est memor,is magis illudit:erit autem tempus,quādo nihil proficiet nostra correptio. Etenim necesse est,vt moriamur: (nā quia adeo insensati sumus pleriq;,& de manifestariis reb° sermonem facere oportet) & resurgamus omnino, & iudicemur ac puniamur,imò[hoc]non omnino,si voluerimus: † mortis eū nostrę,resurrectionis,atq; iudicii, nos nō sumus domini,sed dominus noster. Ad dandam autē pœnā,an nō nos sumus domini? hoc enim est ex possibilibus,& si voluerimus, impossibile istud faciemus. Quēadmodū igitur Paulus,ita & Petrus & sancti omnes. † Etenim & ille quod impossibile erat, vi trahēs possibile fecit.]Quòd si & nos voluerimus, etiā nos similiter impossibile † quiddam à nobis fieri experiemur.]Nam licet innumera deliquerim°,possibile tamē est,vt reparemur,quādo adhuc hic sum°. Reparem° igitur nosipsos. † Et quæ diligit]recogitet, quòd paruo post tēpore hinc emigraturus sit,quādo satis per ætatē suam deliciis vacarit. Quanuis quales habēdæ sunt deliciæ,in malitia versari? Verū iam ad illius gloriā hoc loquor. Recogitet cum illis,ꝙ possit in breui hoc tēpore hoc totū abluere. Itē adolescēs expendat etiā ipse,quàm incerta mors,& quòd sæpe adolescentes ante senes mortui sint. Nā vt ne mortē nostrā difficiliorem faciamus,incerta relicta est: vnde & sapiēs quis admonet dicens: Ne moreris conuerti ad dominū,& ne differas de die in diem, nescis quid paritura sit superuētura dies: periculū enim & metus est in differēdo,sal° vero certa ac secura,si nulla sit dilatio. Virtutē igitur cole. Sic enim licet iuuenis moriare, [secure discesseris. quod si ad senectutē peruenerīs,]cū multa abundātia salutē habiturus es, duplicémq; festiuitatē,nēpe abstinēs à vitæ malitia, & virtutē colens. Ne dicas, erit aliquando tempus, quādo cōuerti licebit. Verba enim hęc deūvalde exasperant. Cūrnā,cum ipse tibi infinita secula promisit,tu in præsenti vita laborare non vis,quæ parua & momentanea est: sed sic marcidus ac dissolutus agis, quasi hac breuiorē aliā quandā inquiras? Nónne illę quotidianæ comessationes,nónne illæ mēsæ, nonne scorta illa, nónne theatra illa, nónne diuitiæ illæ id testātur? Quādiu quasi sint,illa amas? quandiu habes inexplebilē malitiæ concupiscentiā? Cogita bene,ꝙ quoties scortatus es, toties condemnasti teipsum. Peccatū enim ita se habet,vt mox atq; patratum fuerit,sententiā ferat iudex. Inebriatus es? vētri indulsisti? rapuisti? Siste iam gradū, verte te in diuersum,cōsitere

Phili. 3.b

Mora le.

1.Tim.1.c

Eccles. 5.b

D

† Etenim vt illi puniantur, est impossibile.

† erit quis quā pati.

† Et senex quidem.

ſiſtere deo gratiã, q̃ nõ in mediis peccatis te abſtulit: ne quære aliud priuilegiũ, vt male opereris. Multi cũ iam aliis dãnum fraudulenter facerent, ſubitò perierunt, & ad manifeſtũ iudicium abierunt. Time ne & tu hoc patiare inexcuſabilis. Sed multis, inquit, dedit deus priuilegium, vt in vltima ſenecta cõfiterentur. Quid igitur? nũquid & tibi dabit? Fortaſſe dabit, inquit. Cur dicis, fortaſſe? Cõtingit aliquoties? Cogita quòd de anima deliberas, proinde etiã de contrario cogita, & dic: Quid autẽ, ſi nõ det? Quid autẽ ſi det, inquit? Det quidẽ ipſe. Verũtamẽ hoc illo certius & vtilius. Nã ſi iam cœperis, totũ lucrifeceris, ſiue priuilegiũ aſſequare, ſiue nõ aſſequare. Si autem ſemper ceſſas, ob hoc ſæpe nõ accipies. Tu autẽ in bellum e-
†vt de rebus meis diſponam, greſſus, nõ dicis, Non eſt opus †vt me præparẽ,] fortaſſis redibo. neq; de nuptiis deliberãs dices, Accipiã vxorẽ pauperẽ: multi eã & ſic præter ſpem ditati ſunt. neq; domũ extruẽs, ſubiiciã fundamenta putria: multæ eã & ſic cõſtitẽre domus. de anima autẽ agẽs apprehẽdis magis putria dicẽs, fortaſſis & ſæpius euenit, & cõtingit aliquãdo, téq; incertis tradis. Incertũ quidẽ eſt, inquit, ſed fido dei miſericordiæ: miſericors eã eſt deus. Scio & ego, ſed miſericors ille deus, & illos de quib⁹ dixi hinc abſtulit. Quid autẽ ſi etiã multum tẽporis acceperis, & ſimiliter idẽ mãſeris? Qui enim talis, etiã in ſenecta ſegnis erit. Non, inquit. Nam quæ eſt illa ratiocinatio, etiã poſt octoginta annos nonaginta inquirere, & poſt nonaginta centũ? & poſt centum, negligentior eris, ſicq; vita omnis fruſtra cõſumetur, & euenient etiã tibi ea quæ de Iudæis dicta ſunt, quòd defecerĩt in vanitate dies eorũ: & vtinã in vanitate ſolum, & non in malitia. Nã quando hinc migrabimus graue pondus peccatorũ geſtãtes, accedit id mali quòd fomitẽ afferem⁹ igni, menſámq; largã vermi. Ideo oro & obſecro, vt ſiſtamus aliquando ſtrenue greſſum, & recedamus à malis, vt & promiſſa bona aſſequamur. Quæ nobis omnia cõcedãtur gratia & miſericordia domini noſtri IeſuChriſti, per quẽ & cũ quo patri ac ſancto ſpiritui ſit gloria nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorũ, Amẽ.

Homilia XXIII.

Cap. XI. *VTinam ſuſtinuiſſetis me pauliſper in inſipientia, imò & ſuſtinetis me. Zelotypus enim ſum erga vos zelo dei.* Laudes ſuas ingreſſurus, multa præcaſtigatione vſus eſt, non cõtentus hoc ſemel & iterum feciſſe. † Et quoniã magna illi erat neceſſitas pro ſe dicere, ac defendere etiam ea quæ ſæpe dixerat: Nam memor erat peccatorum, quorum deus nõ erat memor, & idcirco dicens,] Indignus ſum vt Apoſtolus vocer: etiã inſenſatis manifeſtũ, quòd quæ nunc dicturus eſt, ea non propter vanã gloriã dicat. Oportebat enim mirabile quiddã dicere, & de ſeipſo magna loqui: id quod gloriã maxime offendit, & accidit hoc multis. At nec hoc omittit, ſed ad ſolã reſpexit auditorũ ſalutẽ: ita autem, vt per hoc inſipientiores non læderentur, dum magna de ſe loquitur. Multũ enim vſus eſt illis præcaſtigationibus, dicitq;: *Vtinam ſuſtinuiſſetis me pauliſper [ineptientem,] imò & ſuſtinetis.* Vidiſti ſapientiam? dicendo enim, vtinam, illos facit dominos: & quod affirmat, fiduciam illius erga ipſos declarat, oſtenditq; quòd amet ac ametur, imò nõ à parua dilectione ſimpliciter, ſed à feruido quodam amore & inſaniente dicit debere ipſos ſuſtinere etiã ineptientẽ. Vnde & ſubdit, *Zelotypus enim ſum erga vos dei zelo.* Non dixit, diligo enim vos, ſed quod

† *Atqui ad ipſius defenſionem ſatis erat, argumenti neceſſitas, et ea quæ ab ipſo fuerãt dicta. Nam qui peccatorũ mentionẽ faciebat, quorum nullã fecerat deus: & idcirco dicebat,*

A his multo vehementius erat ponit: zelotypæ enim ſunt animæ, quę immodico dilectorũ amore flagrãt, & nõ aliũde naſcitur zelotypia, quàm ex vehementi dilectione. Ad hęc ne putẽt, q̃ vel dominationis, vel honoris, vel diuitiarũ, vel aliquorũ iſtorũ gratia amicitiã illorum cupiat, adiecit dicens, zelo dei. Etenim deus dicitur zelare, non vt affectionẽ quãdam in ipſo ſuſpicetur quiſpiam. Deus enim paſſionibus non eſt obnoxius, ſed vt diſcant omnes, quòd propter nihil aliud quàm propter eos quos tã efflictim amat, omnia faciat: non vt ipſe aliquid lucrifaciat, ſed vt illi ſeruẽtur. Etenim in hominib⁹ nõ eſt zelus talis, ſed ob propriã quietem: nõ vt decedat amicorũ contumeliis, ſed ne ipſi qui diligũt contriſtentur, & minus chari ſint, minúſq; inueniãt apud eos qui diligũtur. Hic nõ ſic. Nõ enim hoc mihi curę eſt, inquit, ne minus apud vos habeã, ſed ne vos peſſundare videam.
B Talis eã eſt dei zelus, talis & meus eſt, magnus ſcilicet & purus. Deinde additur & neceſſaria cauſa: *Deſpondi enim vos vni viro virginẽ caſtã.* Itaq; nõ mihi ipſi, ſed illi cui vos deſpõdi zelotypus ſum. Præſens enim tẽpus deſpõſationis eſt, thalamorũ vero aliud, nempe quando dicent, Surrexit ſponſus. O nouas res. In mũdo virgines manẽt ante nuptias, poſt nuptias nõ item. Hic autẽ nõ ſic. Nam licet nõ ſint virgines ante nuptias illas, poſt nuptias tamen virgines fiunt. Sic oĩs eccleſia virgo eſt. Hæc enim omnibus loquẽs dicit & cõiugatis, & nõ cõiugatis. Cæterum videam⁹, quid ferẽs, nos deſpõſarit, quales dotes, nõ aurũ, nõ argentũ, ſed regnũ cœlorum. Idcirco & dicebat, Pro Chriſto legatione fungimur, & exhortatur quando
C ſpõſam ſumpturi ſint. Huius typus erãt ea quę de Abraham leguntur: etenim ille quoq; ſeruũ fidelẽ miſit deſponſaturũ filiã Gentilẽ. Et hoc loco miſit deus miniſtros ſuos deſpõſaturos filio eccleſiã, & olim ꝓphetas hæc dicẽtes: Audi filia & vide, & obliuiſcere populi tui, & domus patris tui, & cõcupiſcet rex decorem tuũ. Vidiſti etiã prophetam, qui deſpõſabat? Audiſti Apoſtolũ quoq; magna fiducia hoc verbum loquentem ac dicentẽ, Deſpõſaui vos vni viro, virginem caſtã vt exhiberetis Chriſto? Vidiſti iterũ ſapientiã? nam poſtquã dixit, Vtinam ſuſtinuiſſetis me, nõ dixit, Doctor enim veſter ſum, & nõ propter meipſum dico, ſed dignitatẽ quam illis potiſſimũ afferebat, ponit, ſtatuens ſe in loco pronubi, illos vero in ordine ſpõſæ, ſubdẽſq; dicit: *Metuo autem, ne quo pacto ſerpẽs Heuã decepit per verſutiã ſuã, ita corrũpantur enſus veſtri à ſimplicitate quæ eſt in Chriſtum.* Nam quanuis veſter ſit interitus, triſtitia tamẽ cõmunis eſt. Conſidera ſapientiã quoq;. Non enim iſthuc apparet, quãuis fuerint corrupti. Et hoc manifeſtãs dicebat, Quãdo impleatur veſtra obedientia, lugeãq; multos ex his qui antea peccauerũt: attamẽ non permittit illos abſque pudore: idcirco & inquit, ne forte. Nã neq; cõdemnat, neq; ſilet: neutrũ enim ſecurũ, ſiue manifeſte dicas, ſiue perpetuo celes: ꝓpterea mediũ ponit dicẽs, ne forte. Sic enim dicere, nõ eſt omnino condẽnare, neq; omnino abſoluere, ſed intra mediũ horũ duorũ conſiſtere: vnde ſic quidem mitigabat: mentione vero hiſtoriæ, metum indicibilem illis immiſit, & omni illos venia deſtituit: nã cum & malignus ſerpẽs †iſq; inſenſatus fuerit, mulierẽ licet talis eſſet, malis inuoluerit,] videte igit̃ ne hæc patiamini. Etem̃ & ille maioribus promiſſis decepit, quẽadmodũ & ſuperbi ac elati illi ipſos decipiebãt: quod nõ ſolũ hinc, ſed etiã

† *ille inſipiens, attamen nihil horum maiorẽ hiẽrẽ- paui,*

aliunde

aliũde cõiectare licet, nempe ex his quæ poſt hęc dicit: *Nã ſi is qui venit, aliũ Ieſum prædicat, quẽ non prædicauimus, vel ſpiritum aliũ accipitis [quem non accepiſtis] vel aliud euangeliũ quod non accepiſtis, recte ſuſtinuiſſetis.* Et nõ dixit, Ne forte ſicut Adã deceptus eſt: ſed oſtẽdit mulieres eſſe eos, qui hæc patiũtur: mulierum enim eſt decipi. Nec dixit, ſic & vos decipiamini: ſed ꝓmanẽs in metaphora, inquit, Corrũpãtur ſenſus veſtri à ſimplici-
†ſimplicitatem, †ſimplicitatem, attamen neque hinc venia digni ſunt qui decipiuntur: tate ea quæ eſt in Chriſtũ: †ob ſecuritatẽ,] nõ ob malitiã dico, neq; ob malignũ, neq; quia vos nõ creditis, ſed ob †ſecuritatẽ, propter quam qui decipiũtur, venia digni nõ ſũt: id quod declarauit Heua. Quòd ſi hoc venia indignum, multo magis ſi quis propter vanã gloriã hæc patiatur. Nam ſiquidẽ is qui venit alium Ieſum prædicat, quẽ nos non prædicauimus, oſtẽdens hinc nõ Corinthios eſſe, ſed aliũde eos qui decipiũt pri⁹ corruptos, ideo dicit: Qui venit. Si ſpi-
B ritũ alium accipitis, ſi Euãgelium aliud quod nõ accepiſtis, recte ſuſtinuiſſetis. Quid dicis? Qui dixiſti
Gala. 1. b Galatis, Si quis euãgelizauerit vobis præter id quod accepiſtis, anathema ſit: nũc dicis, Recte ſuſtinuiſſetis? Quin & propter hoc nõ oportebat ſuſtinere, ſed reſilire. Nã ſi eadẽ dicerẽt, oportebat ſuſtinere: quomodo igitur dicis, ſi eadẽ dicũt, nõ ſuſtinẽdos? Num ſi alia dicerẽt ſuſtinẽdi eſſent? Nõ. Attẽdamus ergo, magnũ enim periculũ & profundum præcipitium, ſi obiter hoc præterierimus: †quòd ſi dicatur,] omnib⁹ hæreſibus aditũ patefaciet. †Quid igitur eſt? Nomen verborũ illorum] ſic iactabant illi, quaſi imperfecte
†quod hic dicatur, †Quid igitur eſt ſeu ſus iſtorũ verborũ? Sic Apoſtoli docuerint, & illi aliquid amplius afferentes dixerint. Veriſimile enim eſt illos multũ nugãtes, intolerabilẽ ſtultitiã ſuis dogmatis admiſcuiſſe. Eapropter & ſerpẽtis ac Heuæ meminit expectatione maximarũ rerũ deceptæ. Hoc eã in priore epiſtola inſi-
1. Cor. 4. b nuãs dicebat, Iã diuites facti eſtis, abſq; nobis regnaſtis. Iterũ, Nos ſtulti propter Chriſtũ, vos autem pru-
Ibid. c dentes in Chriſto. Quoniã igitur veriſimile eſt illos multũ nugatos, externa ſapiẽtia vſos: hoc inquit, q̃ ſiquidẽ amplius quid dicerẽt illi, & alium prędicarẽt Chriſtum, quem non oportebat prædicari, nos autẽ omiſiſſem⁹, recte ſuſtinuiſſetis: propter hoc addidit, quẽ nõ prædicauimus. Si autẽ hæc capita fidei ſunt, quid amplius poterãt? quicquid enim dixerint, non ampli⁹ dicẽt his quæ à nobis dicta ſunt. Et vide quomodo iſtud ponit diligẽter: non dixit, Siquidẽ is qui venit, maius quid dicit. Dicebant enim maius quid, cũ maiore poteſtate cõcionãtes, amplioréq; verborum ornatu: propterea hoc non dixit, ſed quid? Qui venit, aliũ Ieſum prędicat, id quod nõ opus habebat multa verborum ſupellectile. Vel ſpiritum alium ac-
D cipitis, neq; hic opus verbis, id eſt, ditiores vos facit,
† ſciũdũ. † ſi] domini gratiam, vel euangelium aliud accipitis, quod nõ accepiſtis. Etiã hoc nõ egebat verbis, recte ſuſtinuiſſetis. Tu autẽ obſerua, quomodo vbiq; diſcretione vſus ſit, quæ declaret, q̃ nihil amplius, neq; maius ab illis introductũ ſit. Nã cũ dixiſſet, Nam ſiquidem is qui venit, alium Ieſum prædicat, adiecit, quem nõ prædicauimus: & ſpiritũ aliũ accipitis, addidit, quẽ nõ accepiſtis: vel euãgeliũ aliud, [adiecit,] quod non ſuſcepiſtis: per omnia demõſtrans, q̃ non ſtatim attendere oporteat, ſi amplius quid dixerint: ſed ſemper, quid amplius dixerint, quod dici oportebat, & à nobis prætermiſſum eſt: quod ſi non opus erat, & ꝓpterea neq; à nobis dictũ eſt, & eadẽ dicũt, quid ergo illos ſic obſtupeſcitis? Et ſi dicat̃, Si eadẽ

A dicũt, quare illos prohibes? quia hypocriſi vtẽtes alia introducũt dogmata: verũ hoc quidẽ iam nõ ponit, poſtea autẽ quãdo, inquit, perſona aſſumpta apoſtolorũ Chriſti, iam vero per minus moleſta ab authoritate illorũ diſcipulos abducit, & non illis inuidens, ſed hos muniẽs. Quia & aliàs Apollo non prohibet, tametſi vir eloquẽs eſſet, & in ſcripturis potẽs, ſed & obſecrat & promittit miſſurũ illũ: quia cũ eruditione ille etiã dogmatum retinebat rectitũdinem, hi vero cõtrario modo ſe habebant. Idcirco illos impugnat, & diſcipulis ab illis pẽdentibus improperat dicẽs: q̃ ſiquidem nos omiſiſſemus aliquid quod oportebat annũciari, impleſſent autẽ illi, non prohiberemus attendere: ſi autẽ omnia à nobis abſoluta ſunt, & omiſſum eſt nihil, quomodo vos rapuerũt illi? proinde & addit dicens: *Arbitror enim me nihil inferiorem fuiſſe eximiis apoſtolis.* Non iã cum illis, ſed cum Petro & cæ-
B teris ſe cõparat, † & ita magnum quid inter me & illos †Itaque ſi me ſciẽtia diſtat.] Et vide quomodo etiã hoc loco modeſte loquitur. Non enim dixit, nihil me amplius locuti ſunt ſuperant, apoſtoli. Sed quomodo? Arbitror, ſic puto, q̃ nihil ſuperant & illos. minor ſum eximiis apoſtolis. Quoniã eã & hoc videbatur illũ humiliorẽ facere, quia illi priores maius nomẽ habebãt, & magis de illis ſciebatur, erãntq; hi ſeipſos cõmendaturi, & idcirco cũ illis ſe cõfert, habitu ſibi cõgruẽte. Ideo & cũ laudibus illorũ meminit apoſtolorũ nõ ſimpliciter dicens, ſed eximiis illis Petro, Iacobo, & Ioanne ſcilicet: *Cæterum licet imperitus ſim ſermone, non tamẽ ſcientia.* Nam quoniã illo multum gloriabantur hi qui Corinthios corrũpebant, q̃ non eſſent imperiti, etiã hoc ponit, monſtrans quòd non inde cõfundatur, ſed magis honeſtetur. Et nõ dixit,
C ſi autẽ & imperitus ſermone, ſunt etiã illi tales. Hoc eã viſum fuiſſet eſſe & illos accuſantis, & hos exaltãtis: verum iſtã impugnat externam ſapientiam. Et in priore quidẽ epiſtola multũ certat de hoc, dicens q̃ non ſolum nihil conducat ad hanc prædicationem, ſed etiam adumbret gloriam crucis. Veni enim, in-
1. Cor. 1. e & 2. a quit, non ſecundum excellentiã ſermonis, vel ſapiẽtiæ ad vos, vt ne vacuetur crux Chriſti, & alia multa id genus, eo q̃ ſcientia imperiti eſſent, † & in ſumma †quæ quidẽ ſumma eſt imperitia. laborarent imperitia.] Igitur in magnis quidẽ rebus ſe magnis apoſtolis cõfert: quando autem oſtendẽdum imperfectius quiddã, nõ idem facit, ſed re ipſa colligit ac oſtẽdit abundãtiam eſſe hoc quod factũ: & quãdo nulla neceſſitas vrget, etiã minimum ſe eſſe
1. Co. 15. b apoſtolorũ, † & nulla prædicatione] dignũ dicit. Hic vero iterum, quãdo tẽpus poſtulabat, dicit ſe nõ mi-
D norẽ eximiis apoſtolis. Ita enim decebat, vt maxime prodeſſet diſcipulis. Vnde etiam ſubdit, dicens: *Verũ vbique manifeſti ſumus in omnibus erga vos.* Enimuero hoc loco iterũ accuſat pſeudapoſtolos, quaſi maligne obãbulantes. Hæc autẽ & antea de ſeipſo dicebat, q̃ non iuxta perſonam viueret, neque fraudulẽtus, & adulterãs ſermonẽ prædicaret. Illi autem † alij †alij quidẽ erãt, alij vero apparebant. quidã erãt, alij etiã apparebant:] ſed nõ ipſe. Idcirco & vbiq; ſuperbit in eo, quod nihil ad hominũ gloriã faciat, neque occultet res ſuas: id quod & antea dicebat, manifeſtatione veritatis cõmendãtes noſipſos
Supra. 4. a ad omniũ conſcientiã hominũ. Nũc autem dicit, In omnibus manifeſtati ſumus erga vos. Quid autẽ hoc eſt? Imperiti ſumus, & nõ celamus: accipimus à quibũſdam, & nõ ſilemus. De vobis itaq; accipimus, & non ſimulamus nõ accipere, ſicut illi accipiẽtes, ſed omnia facimus manifeſta vobis. Sũt verba bene cõ-

fidentis

fidẽtis illis,&cũ veritate omnia annũciantis.Idcirco
& testes illos vocat & nũc vbi dixit, In omnibus ẽr-
Ibid.1.c ga vos:& antea,Nõ enim alia scribimus vobis,quàm
quæ legitis.Deinde vbi pro se rationẽ reddidit, grauiter
quod reliquum erat,apponit dicens: *Num peccatum feci meipsum humiliãs, vt vos exaltemini?* Et interpretãs istud dicit: *Alias ecclesias deprædatus sum,accepto ab illis stipendio,ad vestrũ ministeriũ*. Quod autẽ dicit,hũc sensum habet: In angustia versabar, hoc em est, humiliãs meipsum.Hoc igitur est,quod potestis mihi improperare,& ꝓpter hoc mihi onerosi estis, quia humiliaui meipsum mẽdicãs angustiis obrut°, esuriens, vt vos exaltemini.& quomodo exaltantur hi,hoc intãta angustia existẽte?imò ædificabãtur,& nõ offendebãtur,quo & maxime accusabãtur, & infirmitatis redarguebãtur:neq; em illi aliter induci poterãt,nisi ipso prius humiliato.Improperatur, inquit, mihi, ꝙ humilis fuerim,sed ꝓpterea vos exaltati estis. Quoniam enim &superius dicebat,quòd accusabãt illum quòd præsens quidẽ humilis est, absens vero audax: excusans perstringit illos,iterũ hic dicẽs: quòd hoc ꝓpter vos feci,alias ecclesias deprẽdat°sum.Hoc loco iterũ,cũ cõfusione,sed priora †non permittit]duriora apparere. dixerat enim, Vtinã sustineretis me paulisper in insipiẽtia.Et ante†illa]sua bene gesta,in hoc primo gloriatur.Hoc em maxime quærũt seculares,& in hoc etiã illi aduersarij superbiebãt:eapropter nõ pri° sermonẽ de periculis aggreditur, vel de signis,sed de opum contẽptu,quoniã per hoc superbiebãt:insinuat simul & illos esse diuites.Hoc autem admirabile est ĩ illo,quod poterat dicere,ꝙ ex laboribus manuũ pascatur,& nõ dixit,sed qd maxime illos admonebat,& neq; illius laus erat. Dicit,ab aliis accepi:& nõ dixit,accepi,sed, deprædatus sum, hoc est illos nudaui & pauperes feci. Et qd maius, nõ ad abũdãtiã,sed in vsum necessariũ : quãdo enim dicit, accepto ab illis stipẽdio,intelligit necessariũ alimẽtum:& quod grauius est, in vestrũ ministeriũ : vobis prædicam°,& à vobis debebã ali, ab aliis autẽ accepi.Duplex crimẽ,imò triplex,quia&apud illos erat, & illis ministrabat,&necessariũ quærebat alimentũ, alios habebat suppeditãtes. † Nõ solũ enim aliorum multorũ erat excellentia,quorũ illi segnitie, alij studio præcellebãt:nã illi quidẽ absenti mittebãt,hi vero præsentẽ]non alebant. Porrò quoniam acriter illos reprehẽderat, sensim iterũ vehementiã reprehẽsionis retrahit,dicens: *Et cum præsens essem apud vos atque egerem,nullum graubam*. Non enim dixit,Nõ dedistis mihi:sed,ego non accepi. Parcit enim iam illis, attamẽ in contextu sermonis clàm iterũ perstringit. Præsentẽ esse & egere, emphaticũ est, & prægnantẽ habet significationẽ. Vt em nõ dicãt, quid si habuisses?subdidit,& egẽs non grauaui vos. Hic iterũ modeste illos pũgit,†quòd eo periculo obnoxij fuerint, vt sic grauarẽtur.]Præterea causa accusatione referta est ac zelotypia.Ideo & posuit illã simpliciter,sed docẽs vnde & à quib°educatus sit.Et iterũ ipsos sine suspicione extimulat ad eleemosynæ opus.*Nam quod mihi deerat, suppleuerunt fratres qui venerant à Macedonia.* Vidisti quomodo exacerbat iterũ positis in medium fratrib° qui ministrarẽt.Primũ em desiderare eos facit,vt cognoscãt quinã illi sint, [de quib° loqueretur cum diceret:]Alias ecclesias deprædatus sum:& deinde nominib° eos exprimit,quo sane & ad eleemosynã illos prouocat.Nã iis qui negligebãt alere apostolũ,persuadet, ne in pauperũ subsidio minores videantur. Hoc autẽ & ipsis Macedonibus scribẽs dicit, In vsus meos misistis mihi semel ac iterum : & in *Phili.4.c* principio euãgelij:quod sanè maximũ illorũ præconiũ erat,quòd statim ab initio euãgelij sic floruerũt. Cæterũ vide vbiq; posuisse,quòd vsui sibi fuerint,& nusquã in abundantiam. Etenim dicẽdo,Præsens & egẽs:ostẽdit ꝙ apud Corinthios indigebat pasci:dicẽdo vero,ea quæ mihi deerãt,suppleuerũt, ostẽdit quòd nõ petiuerit,neq; causam posuerit, quæ nõ esset. Quænam hæc?ꝙ ab aliis acceperit : nã quæ mihi deerãt,inquit,suppleuerũt quiveneruũt.Propter hoc, inquit,nõ grauati sunt,nõ ꝙ non ausim.Etenim propter hoc istud ponit,& ostẽdit per sequẽtia,sed non dicit ipsum manifeste,verũ adũbrat,cõscientiæ auditorũ relinquens,& occulte per sequẽtia ostẽdit dicens : *Et in omnibus,ne cui grauis essem me seruaui,& seruabo*.Ne em,inquit,putetis me dicere vt accipiã:nam ꝙ dicit seruabo,grauius dicit . Et nisi quã de illis fiduciam haberet,sed semel abnegat se quippiã acceptũrum.Ostẽdit autẽ ꝙ &hoc graue putarit esse futurũ, vnde dicebat , seruaui me & seruabo me , ne cui sim grauis. Hoc & in priore epistola dicit , nõ scripsi vt sic fiat in me.Bonũ enim mihi est mori,quàm vt quis *1.Cor.9.c* gloriationẽ meã euacuet.Et hoc loco iterum,ne vobis sim grauis,me seruaui &seruabo.Et deinde ne videatur hæc dicere,vt magis illos cõciliet,inquit : *Est veritas Christi in me*.Ne putetis ꝙ idcirco dixi, vt accipiam,vt magis attraham. *Est enim*,inquit,*veritas in me, quòd gloriatio ista nõ interrũpetur in regionibus Achaiæ*. Vt enim ne quis illũ putet super hac re iterũ dolere , vel iratũ hæc dicere, factũ ipsum gloriationẽ vocat . Et in priore quoque epistola similiter istud facit, atque adeo neq; illic perstringi illos dicit.Quę igit, inquit, *Ibidem.* mihi est merces?vt euãgelizãs sine sumptu ponã euãgeliũ Christi.Et quẽadmodũ illic mercedem,ita hic gloriationem vocat,vt ne valde cõfundantur dictis, quasi petenti non exhibẽtes.Quid enim?&vos datis, ĩquit,sed ego nõ accipio.& nõ interrũpetur,à metaphora fluminũ vel fontis quasi vbique fluentis , quia nõ accipit,nõ obturabitis dono libertatẽ meã. Non tamen dixit,nõ obturabitis , id quod austerius erat: sed,nõ interrũpetur in regionibus Achaiæ.Hoc iterum erat dictũ dans plagã, sufficiebãtq; ad humiliãdum illos ac contristandũ:siquidẽ solos illos deprecatus esset.Si enim gloriatus esset,vbique oportebat gloriari:si autẽ in vno solo , propter infirmitatẽ fortasse nostrã:vt igit ne hęc cogitãtes cõtristẽtur, vide quomodo istuc corrigat.*Quare? num quia nõ diligo vos? Deus nouit.*Statim & mox corrigit,sed neque sic alienauit illos à criminibus.Neq; enim dixit,nõ estis infirmi,neq; nõ estis fortes,sed diligo vos:quod maxime illorum crimẽ auxit.Quòd enim impense diligat illos,declarabat nõ accipiẽdo ab illis , quoniã valde perstringebãtur: & ita diuersa ab amore faciebat , & accipiebat, &nõ accipiebat.Diuersitas autẽ hęc erat iuxta dantiũ habitũ:& non dixit quidẽ,Propter hoc nõ accipio,quia valde vos diligo:alioqui infirmitatẽ illorũ accusasset, & perplexos fecisset : sed vertit in aliam eausam sermonẽ.Qualẽmne? *Vt amputem occasionẽ eorũ,qui volunt occasionẽ,vt in quo gloriantur, inueniãtur sicut & nos*.Quoniam hoc curabant vt ansam quãdam apprehenderent,&hanc tollere oportebat:hoc † *& hoc corrigere oportebat.* enim est , in quo solo gloriantur , igitur vt nihil amplius habeãt,†quod corrigere oporteat.] In aliis em

†non permittunt ista. *Hic sup.a* †alia.

†Et multa istorũ ad illos erat excellentia.Nã illi in segnicie, hi in studio: & hi quidem absenti mittebant, illi vero præsentem. †quod tãquam grauati cunctãter talia cõferrent.

inferiores

inferiores fuerũt.Nihil enim sic ędificat seculares,vt
nõ accipere.Vnde malignus ille diabolus, hãc potis-
simũ escã parat,volẽs illos aliò tractos lædere.Vide-
tur autẽ mihi etiã hoc ad hypocrisin pertinere,eo ꝙ
neque dixit, in quo bene egerunt: sed quid? in quo
gloriãtur.quod certe taxãtis est arrogãtiã. Gloriant
enim esse quod nõ sunt, cũ virum spectabilẽ virtute,
nõ solũ nõ de his quæ nõ habet,sed neq; de his quæ
habet gloriari oporteat : sicut beatus ille Apostolus
Gen.18.d faciebat,& sicut Abrahã patriarcha dicẽs: Ego autẽ
sum terra ac cinis.Quoniam em nõ habebat peccata,
quæ diceret, sed vndiq; bonis operib° fulgebat, circũcursans,& nihil cõtra se inueniẽs,ad naturã ipsam cõfugit.Et quoniã terræ videtur quodãmodo honestũ etiã nomẽ,cineris addidit.Proinde ali° quispiam
Eccli. 10. b. dicebat,Quid superbit terra & cinis? Ne igitẽ dicas
mihi,florẽ oculorũ,neq; erectã ceruicẽ,neq; chlamy
Moralc. dẽ & equũ,& ministros:sed vbi moritur, hæc omnia
cogita & attẽde.Si autẽ ea quæ vidẽtur dixeris,dicã
& ego ea quę in scripturis inuenio multo his clariora:nam quẽadmodũ propter aspectũ nõ admiramur substantiã illorũ, videntes quòd totum limus sit : ita certe neque hæc , quæ etiam ipsa limus : imò etiam priusquã dissoluatur,& fiat puluis, ostende mihi erectum illum febre laborantẽ animámq; agentẽ,tuncque tibi dicã & loquar: Quid factus magn° ille cult°? Quò puenit frequẽs illa adulatio , & põpa ministrorum,abũdantia pecuniarũ & opum? Quis ventus ingressus difflauit omnia? Quin & in feretro iacẽs fert diuitiarũ & superbiæ symbola,vestitu splendido adiacẽte,pauperibus & diuitibus præcedẽtibus, vulgo celebrãte.Maxime quidem & hæc ridicula, & facile reprehẽduntur,sicut flos vbi diffluit : nã quando viã trãseo portarũ ciuitatis , & vbi illi corpus tradiderũt vermib°,iterũ dicam tibi : Quò vadit multitudo illa? quid facta est vociferatio & commotio ? vbi faces? vbi chori mulierum?Nõne hæc omnia somniũ sunt? Quid autem factum ex acclamationibus ? vbi multa illa ora quæ clamabant &iubebant fidere,quia †nullus immortalis?] Nõ hæc nũc oportebat dicere non audiẽti,sed quãdo rapiebat,quãdo defraudabat:tũc parũ mutatis verbis dicere oportebat, Nõ est fidendum in illis, nullus immortalis, cohibe insaniã,extingue cõcupiscentiã.†Ei vero qui læditur,dicatur, Fidendũ est:illi vero qui talia nũc curat, parcẽdũ erat, nec illudẽdũ: nõ enim propter hoc illum iam oportet fiduciã habere,sed timere potiũ ac tremere: quãuis & illi qui iã stadiũ egressus sine vtilitate dicatur, etsi diuites hoc morbo detenti,& laborãtes audiãt:] nam quoniam antea præ ebrietate diuitiarũ nihil tale cogitant,sed in tẽpore illo,quãdo ab aspectu moriẽtis,quod diciẽ, credibile fit, prudẽtiores fiãt,eruditiãtur intelligentes, ꝙ paulo post & ipsi ad terribilia illa iudicia ducentur,& dare cogẽtur rationem eorũ quæ rapuerunt,& fraudibus conquisiuerũt. Et quid hæc ad pauperes dicis pertinẽt? Maxime: multis em & hoc gratũ & iucundum , videre eũ qui læsit puniri:sed vobis nõ est iucundũ,sed si nihil mali patiatur: laudo enim vos & approbo alienis calamitatibus nõ gaudẽtes,sed propriam vtilitatẽ sectantes . Agè igitur & hãc vobis promittamus:nã si ab hominib° male patiamur,†& nõ paruo debito destituimur,ferentes viriliter quæ fiũt,nunquid lædimur?]Deus em in mercedẽ imputat,non quòd iuste nobis debeat, sed ꝙ misericors est,†& pius]non iuuit eũ qui affligebatur. Vnde hoc manifestum ? inquit. Male vexabãtur olim à Babyloniis Iudæi,nec ,phibebat dominus, & abducebãtur pueri ac mulieres,& secuta est captiuitas ista.Iuxta rationẽ peccatorũ facta est illis cõsolatio.Idcirco Esaiæ dicit:Cõsolamini,cõsolamini po- *Esa.40.a* pulum meũ sacerdotes,loquamini ad cor Hierusalẽ, quia accepit de manu domini duplicia peccata sua. Et iterũ:Da nobis pacẽ. Omnia enim persoluisti no- *Ibi.26.c* bis.Et Dauid inquit,Vide inimicos meos,quia multiplicati sunt,& dimitte oĩa peccata mea. Et quando *Psal 42.d* Semei maledicẽtẽ ferebat,dicit : Dimitte illũ, vt vi- *2.Reg.16.b* deat dominus humilitatẽ meã,& retribuat mihi pro die illo.Quãdo enim nõ vlciscitur qui læditur , tunc potissimũ vtilitatẽ accipimus:nam si cum gratiarum actione tulerimus,pro satisfactione peccatorũ imputatur:& ita cũ videris diuitẽ,qui pauperẽ rapina opprimit,relicto eo qui opprimitur,deplora opprimẽtem:nã ille quidẽ sordes deponit , hic vero se coinquinat.Sic & Elisæi discipulus patiebat in Naaman: *4.Reg.5.f* nã licet nõ rapuerit,est tamẽ & fraude cõquirere iniustitia.Quid igitur factũ est?Accepit cũ iniustitia & lepram:& ille quidem iniuste læsus, vtilitatẽ habuit: qui vero iniustitia affecit,maximũ damnũ tulit.Hoc & nunc in anima fit. Tãtúmq; hoc est, vt ipsum solũ sæpenumero deum misericordem reddiderit , licet adiutorio indignus esset qui patiebatur, quãdo grauissima luebat,deũ,vt sibi misereretur, concilians,& hinc solũ excitãs,vt adiuuet.Propterea de°etiã olim Barbaris dicebat:Ego quidẽ tradidi illos parum,ipsi autẽ cõspirarunt in mala,incurabilia patiẽtur. Nihil enim omnino est,quod deum sic exacerbet , atq; rapere,& violẽtia opprimere,&fraudare.Cur nã?quia valde facile ab hoc malo quis liberari posset:non est em naturalis cõcupiscẽtia infestãs, sed à negligentia euenit.Quomodo igitur Paulus radicẽ malorumvo- *1.Tim. 6.* cat auaritiam?Etiam ego sic dico . Sed apud nos ra- *b.* dix illa præter naturã rei:& si vultis,cõparationẽ faciamus, vtra cõcupiscentia diuitiarũ ne vel corporũ violẽtior sit,†hoc est grauior.]Videamus igitur, quẽ † *quod* magnum vicit cõcupiscentia pecuniarũ?nullum, sed *enim magnos viros deiecisse inuenietur, hoc sanẽ est gra-uius.* miserabiles valde ac abiectos,Giezę,Achab,Iudam, sacerdotes Iudæos:concupiscentia vero corporum, magnũ prophetam vicit Dauidem. Et hæc dico, nõ veniã dans his qui hac cõcupiscentia illaqueãtur,sed magis hoc ago,vt resipiscant. Quando enim ostẽdero magnũ malum, tũc maxime illos venia omni pri- *2.Re.11.a* uatos ostẽdo:nam ignorans bestiã, posses ad illã cõfugere,nunc autem sciens & incidens in illã , nõ habes excusationem.Post hũc illius filiũ,grauius abripuit,quãuis illo sapiẽtior fuerit nemo,omnésq; alias exercuerit virtutes,attamẽ ab hoc malo sic capt° est, vt & letalẽ acceperit plagã . Et pater quidẽ surrexit, & iterũ præliatus est ac coronatus:hic autẽ nihil tale declarauit.Propter hoc & Paulus dicebat:Melius est *1.Cor.7.b* nubere quàm vri.Et Christus,Qui potest capere ca- *Mat.19.b* piat.De diuitiis autẽ nõ sic:sed, qui reliquerit facul- *Ibid.d* tates suas,cẽtupla recipiet.Quomodo igitẽ dices , de *Ibid.c.& Mar.10.b* diuitibus dicit,ꝙ difficile assequentur regnum? Iterũ illorũ insulsam stupiditatẽ insinuãs , non diuitiarum violentiã,sed illorum miseram seruitutem . Quòd & ex his quæ Paulus cõsuluit manifestũ. Abducit enim ab illa cõcupiscentia dicens:Qui autẽ volunt diuites *1.Tim.6.* fieri,in tentationem incidũt:in hac non item , sed ad *b.* tempus solum dissoluit , & iterũ cõcorditer ad idipsum redire consulit . Timuit enim fluctus cõcupiscẽtiæ,

†nulla mors.

†Cæterũ quãuis illi qui iam stadium egressus sit, sine vtilitate hæc dicãtur: diuites tamen eodẽ morbo detẽti, & ad sepulchrum sequẽtes, audiant. †nõ parua debiti partẽ sucudemus, ferẽtes viriliter quæ accidunt: non igitur lædimur, † etiamsi prius.

tiæ, ne forte naufragiũ graue fiat. Hæc affectio & ira pertinacior est. Nõ eñ iræ locꝰ est, vbi nemo est qui exasperat: cõcupiscentia autẽ oritur, etiamsi non sit aspectꝰ, qui ad hoc moueat. Ideo hãc quidẽ nõ exe-
Matt. 5. c cuit totã, sed adiecit, qui irascitur sine causa: neq; illã
1. Cor. 7. a cõcupiscẽtiã sustulit, sed iniustã. nam propter cõcupiscẽtias, inquit, vnusquisq; suam vxorẽ habeat: thesaurizare autẽ neq; temere, neque sine causa concessit. Nã hæ passiones, sũt nobis vtilitatis gratia implãtatæ: nã cõcupiscentia, propter procreandã prolem, ira vero, vt læsos adiuuemus, opum vero amor minime. Vnde nõ est naturalis affectio, vnde quãdo ab illa caperis, tãto fœdiora pateris. Propter hoc sanè & secũdas nuptias permittit Paulus. In diuitiis vero ma
Ibi. 6. b gnam requirit diligentiã dicẽs: Quare nõ potius dãnum accipitis, cur nõ potius iniuriã fertis? Et de vir-
Ibid. 7. c ginitate differẽs dicit, Præceptũ nõ habeo, & ad vti-
1. Tim. 5. b litatem vestrã dico, nõ vt laqueũ vobis iniiciã. Quãdo vero de diuitiis loquitur, Habẽtes, inquit, tegmẽta & cibos, his contenti simus. Quomodo igitur, dices, hoc malo tam multi irretiuntur? Quia non sic se in aciem cõtra illud parant, sicut contra libidinẽ ac scortationẽ: quod si quidem similiter videretur esse
Mat. 25. a malũ, nõ facile capti essent: sic & miseræ illæ virgines à thalamo eiectę sunt, quoniã maiore obluctatore prostrato, ab infirmiore & nihili deiectæ sunt. Ad hæc etiã dici potest, q̃ si concupiscentiam refrenãs à diuitiis vincitur, neq; concupiscentiis sæpe imperat, sed à natura fortitus est, q̃ inde non valde impugnatur. nõ eñ omnes similiter propensi sunt. Hæc igitur sciẽtes, & virginũ exẽplum nobiscum continuo versantes, fugiamus malam hanc bestiam. Si enim virginitas nihil profuit, sed perierũt post infinitos labores ac sudores illæ ꝓpter auaritiã, quis nos liberabit, si in illã inciderimus passionẽ? Idcirco oro vt omnia faciamꝰ, ne aut capiamur, aut capti detineamur, sed rũpamꝰ grauia illa vincula. Ita eñ poterimꝰ apud cœlestẽ iudicẽ stare, & infinita bona assequi, quæ nobis concedantur gratia & misericordia dñi nostri, &c.

Homilia XXIIII.

QVi autẽ tales, pseudapostoli, operarij dolosi, assumpta persona apostolorum Christi. Quid dicis? Christũ prædicantes, pecunias non accipientes, vel euangelium aliud non introducentes, pseudapostoli nũc sunt? Etiam, has ob causas potissimum, quia hęc omnia simulant, vt decipiant. Operarij dolosi: nam operantur quidem, sed reuellunt ea quę sunt plantata: nam quoniam sciunt se aliter non posse esse acceptos, persona veritatis sumpta, erroris actum simulãtes peragunt. Sed, aiunt, pecunias non accipiunt? vt maiora accipiãt, vt animas perdant: imò & hoc mẽdacium est, & accipiebant, sed clàm. Et hoc ostendit
Hic sup. c in proximis. nam iam etiam insinuarat istuc dicẽs: In
† inueniã tur. eo de quo gloriantur, †inuenti sunt] sicut & nos. Sed postea ipsum manifestiꝰ insinuauit dicẽs: Si quis vos
Hic infr. c deuorat, si quis accipit, si quis extollitur, illum sustinuistis. Nunc autem aliunde illos accusat dicẽs: Persona assumpta, persona illis sola adiacet ouilla pellis. *Nec mirum: nam si ipse satanas trãsfiguratur in angelum lucis, quid magnum igitur est, si & ministri illius personã in se trãsferunt, quasi sint ministri iustitiæ?* Atque adeo si oportet mirari, hoc oportet mirari, illud autem non itẽ: nam quando magister illorum audet omnia, haud mirum est, si & discipuli sequantur. Quid autem est, angelus lucis? dicit eum qui habet fiduciã loquẽdi, & deo assistit. Sunt enim angeli tenebrarũ, diaboli tenebrosi, ac feroces. Et multos diabolꝰ sic decepit, persona in se accepta, & non factus angelus lucis: sic & illi personam Apostolorũ circũferunt, non ipsam potentiã, neq; fortes sunt. Nihil autẽ sic diabolicũ, vt ad ostẽtationẽ quippiã facere. Quid autem est, ministerium iustitiæ? id scilicet quod nos sumus, euangelion prędicantes vobis, quod iustitiã habet: nã vel hoc dicit, vel quòd iustorũ virorum sibi opinionem assumunt. Quomodo igitur illos agnoscemus? ab operibꝰ ipsis, Mat. 7. a sicut & Christus dixit: eáq; propter cogitur sua præclara opera, & illorum malitiã inter se cõponere, vt ex cõparatione appareãt nothi. Et ingressus iterũ ad encomia, illa primum vituperat, vt ostendat hoc argumentũ sibi necessariũ, vt ne quis dicat q̃ seipsum laudet. Et dicit, *Iterum dico.* Etenim iam multa premi-
B tigatione vsus erat, attamen nõ cõtentus dictis, sed & iterum dico: *Ne quis me puret insipientem esse.* Hoc enim solebãt illi, absq; causa gloriantes. Tu autem cõsidera repellentem, quoties ad suas laudes ingreditur: & hanc rem, nẽpe gloriationẽ, opus insipientiæ esse dicit: ego autem non tanquam desipiẽs istud facio, sed cõpulsus: si autẽ nõ creditis, sed, licet necessitatẽ esse videatis, condẽnatis, neq; sic deprecor. Vidisti, quomodo ostendit multã dicendi necessitatem. Nã quẽ neq; tãta suspicio remorata est à dicẽdo, cogita quãtam vim sustinuerit dicendo, & quantũ doluerit, ac coactus sit eloquendo, attamen & sic in hac re modestia vsus est. Non enim dixit vt glorier parum gloriaturus. Iterum alia vsus est deprecatione dicens: *Quod loquor, nõ loquor secundũ dominũ: sed tanquã in insipientia, in hoc argumento gloriationis.* Vides quomodo glo-
C riatio, iam nõ sit secundũ dominũ: dicit enim, Quando omnia feceritis, dicite, q̃ serui inutiles sumus. Iã Luc. 17. c istuc quidẽ per seipsum nõ est secundũ dominum, sit tamẽ à mẽte bona: propter hoc dicit, Quod loquor, nõ causam arguẽs, sed verba: alioqui mẽs eius ita erat mirabilis, vt & verba honestaret. Sicut enim homicida, quãuis occidere prohibeatur, bona tamen mente sæpius id facere eligit, & occidere non secundũ dominum, sed ex bona mẽte fit, sic & gloriari. Et curnã nõ est vsus tanta sermonis accurati diligẽtia? quia ad aliud properat, & ex abũdãtia, etiã volẽtibus carpere cõdonat, solũ vt dicat, quæ prosunt. Etenim quæ dicta erant, sufficiebãt tollere omnẽ suspicionem. Sed quasi in insipiẽtia. prius dixerat, Vtinam sustinuisse- Hic sup. a tis me paulisper in insipiẽtia mea. Nunc autem, quasi in insipiẽtia: quò eñ magis progreditur, hoc magis
D sermonẽ expurgat. Deinde, vt ne putes semper illũ desipere, apposuit, in hoc argumẽto gloriationis: secundũ hanc partẽ, inquit, quẽ admodũ & alibi dicebat, Ne cõfundamur: & apponebat, in hoc argumẽ- sup. a. to gloriationis. Et alibi iterũ dicẽs: Nũ quæ cõsulo, Ibid. 1. d secundũ carnẽ cõsulo, vt sit apud me etiã etiam, non non. Et ostendens, q̃ non possit semper ea quæ promittit, implere: quoniã non secundũ carnẽ cõsulit, vt ne suspicionẽ hanc etiam ad dogma quidam trahãt, inquit, Fidelis autem deus, quia sermo noster, qui ad Ibidem. vos factus est, non fuit etiã & nõ. Et vide quãta prius dixerat, & iterũ alias defensiones apponit, sic dicẽs: *Quoniam multi gloriantur secundum carnem, & ego gloriabor.* Quid est, secundum carnem? ab externis, à nobilitate, à diuitiis, à sapiẽtia, à circũcisione & progenitoribus Hebręis, à magna existimatione. Et vide sapientiã: illa ponit, quæ tamen nõ enumerat. Et tũc etiam insipien-

insipientiã cẽset. Nam si in veris bonis gloriari insipiẽtia est, multo magis in vanis: & hoc est quod scilicet, nõ secundũ dominum, vocat. Nulla enim vtilitas est, Hebræum esse, & similia. Ne igitur putetis, quòd quasi virtutẽ hæc ponam, sed quoniam illi gloriãtur, cogor & ego hinc cõparationẽ facere, quod scilicet
Ibid. 3. a & alibi facit, dicens: Si quis videtur cõfidere in carne, ego magis: & illic ꝓpter eos qui cõfidũt in hoc. Quẽadmodũ enim si quis clari generis, philosophicam vitã eligẽs viderit sublime sentiẽtes alios de generositate sua, volẽs etiã illorũ fastum tollere, nónne
† gloriãs, cogitur propriã claritudinẽ dicere, non †gloriosos,] sed humiles alios reddens? Hoc sanè & Paulus facit.
† illis relictis, Deinde † relicto illo,] apud Corinthios totã causam extenuat dicẽs: *Libenter enim sustinetis insipientes.* Et ita, vos authores horum, & magis quàm illi. Nisi eñ vos illos sustinuissetis, & dãnum passi essetis, nihil certe propter illos fuissem locutus, sed vestræ salutis curã gerẽs, & vobis seruiẽs. Et vide quomodo increpationẽ etiã cũ laudibus ponit. vt dixit enim, *Libenter sustinetis insipientes.* addidit, *cum prudentes sitis.* Insipiẽtiæ eñ est gloriari, maxime in talibus: quãuis oportebat increpare & dicere, Ne sustinete insipientes, sed abundãtius faciebat. Nã ille quidẽ visus fuisset increpare, quasi priuatus illis: nunc autẽ cũ ostẽderet se quoq; in his præcellere, eáq; nihili facere, magis illos corrigit. Iam autem prius q̃ laudes ingreditur, & comparationẽ: magnã Corinthiorum seruilitatem illis opprobrat, quòd intantum illis se inflexerint. Et obserua, quomodo incessit. *Sustinetis enim*, inquit, *si quis deuorat.* Quomodo igitur dicebas, vt in quo gloriãtur, inueniãtur sicut & nos? Vides q̃ ostẽdit illos accipientes, & non simpliciter accipientes, sed plurimũ? Hoc enim significat, deuorare. *Si quis vos in seruitutem redigit.* Et diuitias vestras, inquit, & corpora & libertatẽ exposuistis. Hoc enim plus est quàm accipere, non solũ pecuniarum, sed & vestri ipsorũ dominos esse: quod
1. Cor. 9. b & antea manifestãs dicit: Si alij substãtiæ vestræ participes sunt, non multo magis nos? Deinde id quod molestius apponit, dicẽs: *Si quis extollitur.* Neq; vestræ seruitutis ratio habetur cõgrua, neque mansueti sunt domini, sed asperi & molesti. *Si quis in faciem cædit.* Vidisti iterum incrementũ tyrãnidis. Hæc autem dicebat, non q̃ in faciem cædebant, sed quòd respuebãt illos & contemnebant, ideo adiecit: *Iuxta cõtumeliam loquor.* Nõ minus enim patiebamini, quàm si in faciẽ cæsi essetis. Quid autem hoc dominio acerbius, quãdo & opes vestras, & libertatẽ, & honorem auferentes, neq; sic sint mansueti? neque in seruorum ordine
D vos manere sinũt, sed quouis venalitio mãcipio cõtemptius vobis abutuntur. *Perinde quasi nos infirmi fuerimus.* Obscurè hoc dictũ est. Quoniã enim molestũ erat, propterea istud sic posuit, vt molestiam obscuritate tollat. Vult autem sic dicere, Nũquid nõ possumus & nos hęc facere? Sed nõ facimꝰ. Cuius gratia istos sustinetis, quasi nos nõ possimꝰ hęc facere? Itaq; crimen est & stultè agẽtes ferre: q̃ autem & sic contemnentes vos, & vestra rapientes, & se extollentes, & percutientes sustinetis, neq; defensionẽ habet, neque vllam rationẽ. Noua enim hæc deceptionis species est. Nam decipientes quidẽ dant, & adulãtur: hi autẽ & decipiunt & accipiũt, & contumeliam faciũt: vnde neq; vmbrã habetis veniæ, quòd eos qui se sic humiliãt propter vos, vt vos exaltemini, respuitis: & eos qui se exaltant, vt vos humiliemini, admiramini.

A Nõne & nos hæc facere possemus? sed nolumus, cõsiderãtes potius quid vobis prosit: nã illi quidẽ quæ vestra sunt destruẽtes, quæ sua sunt quærũt. Vides q̃ vbiq; per ea illos terret, per quæ & fidẽter illos alloquitur. Si eñ propterea illos honoratis, inquit, quia percutiũt, contumelia afficiũt: possemus & nos cadẽ facere, in seruitutẽ redigere, percutere, extolli cõtra vos. Vidisti quomodo totã causam in illos vertit, vt quæ sua videatur insipiẽtia, illorũ sit stultitia. Nõ eñ vt meipsum clarũ ostentem, sed vt vos ab amara hac seruitute liberẽ, cogor parum gloriari. Oportet autẽ non simpliciter quæ dicuntur exquirere, sed causam apponere. Quoniam & Samuël pro se magnam pro-
posuit laudẽ, quãdo Saül vnxit dicens: Cuius vestrũ 1. Re. 12. a asinum accepi, vel vitulum, vel calciamentũ? nũquid oppressi aliquem vestrum? Attamen nullus illum arguit. Causa est, quia nõ dicebat, vt seipsum laudaret:
B sed quoniã regem constituturus erat, pro defensione sua posuit, volens illum erudire, vt humilis sit ac mãsuetus. Et considera sapientiã prophetæ, imò dei misericordiã. Nã quia illos auertere volebat multa difficilia cõgerẽs, dicebat de futuris regibus, quòd vxores illorũ facturi essent molẽdinarias, viros pastores mulorũ magistros: & alia regum ministeria diligẽter persequitur, quoniam videbat illos nulla persuasione auocari, sed incurabili morbo laborare, & sic illis parcit, instituitq; regem, vt mãsuetus fiat. Et idcirco se testem producit: neq; enim quis illũ tunc iure cõuenerat, neque quis arguerat, vt defensione haberet opus: sed vt illũ faceret meliorẽ, hæc dicebat. Ideo &
subdidit, deprimẽs illius superciliũ: Si audieritis vos Ibidem. c & rex vester, hæc & hæc erũt vobis bona: [si vero nõ
C audieritis,] cõtraria omnia. Et Amos quoq; dicebat, Non erã propheta, neq; filius prophetæ, sed caprarũ Amos. 7. d pastor eram, sycomoros cõterẽs, & suscepit me deus. Nõ extollẽs seipsum dicebat, sed obturans ora suspicantiũ ipsum non esse prophetã: & vt ostendat quòd nõ decipiat, neque à seipso dicat ea quæ dicit. Alius quoq; isthuc ipsum declarãs dicit, Veruntamen ego Mich. 3. e impletus sum fortitudine domini in spiritu ac potẽtia. Et Dauid cũ deuerso & leone narraret, nõ glorio- 1. Re. 17. d sus, sed magnũ & mirabile quiddã moliens dicebat: quoniam enim non credebatur, q̃ nudus & arma gestare nõ valẽs, victurus esset Barbarũ: coactus est suæ strenuitatis referre argumẽta. Et fimbriã Saülis quã- Ibi. 24. a do auferebat, nõ ostẽtando loquebatur quæ loquebatur, sed malam repellẽs suspicionẽ, quam finxerãt dicentes, quòd vellet illum occidere. Igitur vbique
D inquirẽda est causa. Nam qui ad vtilitatẽ auditorum spectarit, etiam si commendet seipsum, non solũ non meretur reprehẽdi, sed & coronari, & propter silentium taxãdus. Quoniã & Dauid tunc, si siluisset, cõtra Goliath nõ esset permissus egredi in pręlium, neque præclarũ illud retulisset trophæũ. Sanè propter hoc dicere coactus est, & nõ fratribꝰ: quãuis & apud illos nõ inueniebat fidẽ, sicut etiã apud regẽ, sed inuidia aures illorũ obstruebat: ea propter ipsis relictis, nondũ inuidẽti narrabat. Graue enim malum, inui- Moradia, & propriam salutem contẽnere facit. Ita & Cain le.
seipsum perdidit, & ante illum quoq; qui patrem ipsius interfecerat diabolus: sic Saül malum dæmonẽ contra suã animam accersiuit, & vocato medico iterum inuidit. Talẽ enim faciebat inuidia, quòd seruatus etiã perire maluit, quàm seruatorẽ gloriosum videre. Quid hac affectione molestiꝰ fieret? Nõ errabit, qui il-

qui illam germẽ diaboli dixerit: & in illo quidẽ vanæ glorię ſtudij fructus, imò & radix. Vtraq; eñ hęc malaꝶ ipſa ſimul efficere ſolita eſt: Sic ſanè & tũc inuidebat Saül, quia dicebãt, Percuſſit Dauid decẽ milia. Quo quid fieret abſurdius? Cur eñ dic mihi inuides, ꝙ laudaꝶ quiſpiã, vbi certe gaudere oportebat? Aliter eñ neſcires, verã eſſe laudẽ. An propter hoc luges, ꝙ non exiſtens admirabilis, laudatus ſit? quin miſereri oportet. *nã ſi nõ bon⁹ fuerit, nulla inuidia laudato. Sed laudant illũ, ais, clari? Dic autẽ oro, qui talis es, quid cruciaris? cur ĩ teipſũ figis gladiũ? Quòd admirabilis eſt hominib⁹. Sed hominibus qui hodie ſunt, & cras non ſunt. Sed gloria, ais, fruitur? quánam dic oro? de qua propheta dicit, quod flos eſt fœni? Quare inuides, quod nõ grauiter fert? tu autem fœni circũfers onera talia. Si autẽ ille tibi zelo dignus eſſe videt, ꝓpter hoc, cur nõ & arborũ ſectores, qui quotidie grauia onera portãt, & in ciuitatẽ ingreſſi? Nihil eñ hoc melius eſt iſtud onus, imò deteri⁹: nã hoc quidẽ corpus ſolũ premit, iſtud autẽ & animã ſæpius incommodauit, & maiorẽ laborem habet quàm voluptatẽ: licet enim dicam celebrẽ maiorẽ, tamen habet timorẽ quàm gloriam, & hanc quidem breuẽ, illum vero continuũ. Sed apud principes, inquit, clarus eſt? Et illic iterũ periculũ ac inuidia: nam vt tu afficeris erga illũ, ita & alij plures. Sed laudatur continuo, ais? hoc illi durã ſeruitutẽ facit. nõ enim audebit aliquid eorũ facere libere quæ cupit, ne ſcilicet laudatores ſuos offendat: claritas enim ei grauevinculũ eſt: & ita quò plurib⁹ familiaris eſt, hoc plures habet dominos: augetur eñ ſeruitus eius, dominis vbique apparentibus. Et ſeruus quidẽ quando à conſpectu domini liberatur, reſpirat, & cũ omni libertate agit: hic autẽ vbiq; occupatur, omnium enim ſeruus eſt, qui in foro apparent: etiãſi aliquid neceſſariũ vrgeat, non audet ſe foro cõmittere miniſtris non ſequentibus, & equis, & alio ornatu cõiuncto, ne domini cõdemnent: etſi amicũ videt germanum, non audet æquali honore cum illo loqui, timet enim dominũ, ne deponat illũ à gloria: & ita quò clarior, hoc & ſeruilior. & ſi quid inſuaue ei cõtingat, cõtumelia grauior, quò & plures [habet] teſtes, & pręter dignitatẽ res eſſe videtur: nõ ſolum autẽ contumelia, ſed & calamitas grauior eſt, etenim multos habet, quibus gratum eſt: quẽadmodum, licet bono quodã fruatur, plures pariẽ inuidos & æmulos, qui illũ deponere ſtudeãt. Eſt ne hoc bonũ dic oro? Eſt ne gloria? minime, ſed ignominia & ſeruit⁹, & vincula, & quicquid dicere licet oneroſum. Licet autẽ & ſic amabile quiddã gloria eſt apud homines, & turbat, ꝙ multi illi applaudunt: quãdo videris fruentẽ plauſibus, ad futurũ ſeculũ trãſi cogitatione, & gloriã quæ illic eſt. & ſicut quãdo beſtia inuadit, ſtudes euadere, in domicilium ingreſſus claudis fores: ita & nũc ad futurã vitã confugito, ac ad ineffabilẽ gloriã illã: ita enim & hãc cõculcabis, & illã apprehẽdes facile, veráque libertate frueris, ac æternis bonis: quæ nobis omnibus eõtingant gratiã & miſericordia domini noſtri Ieſu Chriſti, per quem & cum quo patri gloria, ſimul ſpiritui ſancto nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorũ, Amen.

Homilia XXV.

IN quo autem quis audet, in inſipientia loquor, audeo & ego. Vide iterum recuſantem, & deprecatione vtentem ac præcaſtigatione, tametſi iam multa id genus dixiſſet. Vtinam ſuſtineretis me pauliſper in inſipientia. Et iterum, ne quis me putet inſipientẽ eſſe. Quòd ſi minus, vel vt inſipientem accipite, ꝙ loquor non ſecundum dominũ, ſed quaſi in inſipientia: quoniam multi gloriãtur ſecundũ carnẽ, & ego gloriabor. Et hic iterum, In quo autẽ quis audet, in inſipientia loquor, audeo & ego. Dicit etiam inſipientiam, audere de ſeipſo magna loqui, etiã vbi neceſſitas poſtulat, multũ nos vt hoc fugiamus erudiens. Nam ſi poſtquam omnia fecerimus, debemus nos pro inutilibus habere: vbi autẽ nulla cauſa impulerit, qua venia dignus erit, qui ſeipſum extollit & gloriatur? Propter hoc & Phariſæo acciderũt ea quę euenerunt, nẽpe quòd in portu naufragiũ fecit, eo ꝙ impegit in hũc ſcopulum. Et idcirco Paulus magna in neceſſitate recuſabat, & ſubinde ĩculcabat memoriis, inſipientiam eſſe, ſic agere, tandémq; neceſſitatis defenſione præmiſſa, audet ac dicit: *Hebræi ſunt, & ego.* Non enim omnes Hebræi Iſraëlitæ ſunt, quia & Ammonitæ & Moabitæ Hebræi ſunt. Ideo ſubdit, exponens nobilitatem, ac dicit: *Semen Abrahæ ſunt, & ego.* De Iſaac loquit. *Miniſtri Chriſti ſunt: inſipiẽs loquor, plus ego:* Non contentus priori deprecatione, ſed etiã hic iterũ eadẽ vtitur dicens, [inſipiens loquor,] plus ego: id eſt, ſuperior illis ſum ac melior: licet autem manifeſta haberet eminentię ſuæ argumenta; attamẽ inſipientiã etiam ſic, rem vocat, quãuis cum pſeudapoſtoli eſſent, non opus erat hac excellentiæ cõparatione: poterat eñ ſimpliciter negare, illos eſſe miniſtros. Negarat ſanè iſtuc ipſum dicens, Pſeudapoſtoli, operarij doloſi, perſona aſſumpta apoſtolorum Chriſti: nunc autẽ iſtud non ſic facit. Tranſit eñ ſermo, vt inquirat. Nullus autẽ vbi inquiſitio nondum facta eſt, ſimpliciter ſententiã fert, ſed primum comparatione poſita, negationẽ ſolidam eſſe re ipſa declarat. Aliter etiã dicere licet, ꝙ mẽtem illorum ponat, & non ſuam ſententiam, Miniſtri Chriſti ſunt: & dicens, plus ego, proponit cõparationem, & oſtẽdit, quomodo non aſſerẽs loquatur, ſed re ipſa argumẽtum proferens, characterem ac notam apoſtolatus cõſeruat, relictiſq; [ſignis omnibus] à tẽtationibus incipit ſic dicẽs: *In laboribus abũdãtius, in plagis excellentius:* quod illo maius eſt: plus enim eſt verberari ac flagellari. *In carceribus abũdantius:* & hoc loco iterum augmentum. *In mortibus frequẽter:* quotidie enim, inquit, morior: hoc autem loco etiam facto. Sępius enim in pericula morti vicin⁹ venit: *A Iudæis quinquies quadragenas vna minus accepi.* Quare vna min⁹? lex erat vetus, ignominioſum fieri eũ qui ſupra quadraginta accepiſſet: ne igitur percutientis impetus, ſupra numerũ plagas inferẽs, ignominia notaret, decreuerunt vna minus inferri, vt licet verberãs multiplicet, ne ſupra quadraginta excidat, ſed intra cõſtitutũ numerũ maneat, verberatúſq; ignominia nõ noteť. *Ter virgis cęſus ſum, ſemel lapidatus ſum, ter naufragiũ feci.* Et quid hoc ad euangeliũ? Quia lõga itinera & trãſmarina perfecit. *Noctẽ ac diẽ in profundo egi:* Dicũt alij, in medio mari: alij quod verius dictũ videtur, ſupernataſſe: nã illud neque vt miraculum magnũ, neque vt naufragio mai⁹ poſuiſſet, ſi ſolũ in medio mari fuiſſet nauigãs: *In periculis fluminũ.* Cogebatur enim & flumina tradicere. *Periculis latronũ, periculis in ciuitate, periculis in ſolitudine.* Vbiq; mihi certamina propoſita erãt, in regionibus, in prouinciis, in ciuitatibus, in ſolitudinib⁹. *Periculis ex gẽtibus, periculis ex falſis fratribus.* Vide quale belli genus: nõ enim ſoli hoſtes, ſed & qui [fraternitatẽ] ſimulant,

†ſe ipſa ſimul cõfirmare ſolent.

1. Re. 18. b

* Beda ens pro ἰδίῳ μὴ legit ἰδίῳ μόνῳ. Nam ſi bonus fuerit, nullus inuidet laudato, ſed ſimul laudat. ſi vero talis nõ ſit, quid cruciaris? &c.

Eſa. 40. b & 1. Pet. 1. d

Hic ſupra

Ibid.

Luc. 13. a

1. Co. 15. d

Deu. 25. d

Hic ſupra

ſimulant, impetebant, multáq; opus habebat conſtãtia, ac prudẽtia. *In labore & moleſtia.* Pericula labores, labores pericula excipiebãt viciſſim ac ſubinde, & neparum quidem reſpirare ſinebãt. *In itineribus ſæpius, in fame ac ſiti & nuditate, præter ea quæ extrinſecus ſunt.* Plura tamen omiſſa ſunt, q̃ enumerata: imò neq; quæ enumerata, quãta ſint, oſtenſa ſunt: neq; enim per ſpecies enumerauit, ſed potius, prout numerus breuior, faciliúſq; teneri poterat, recenſuit, ter & ter dicens, & ſemel: de aliis nõ ſimiliter, eo ꝙ ſępe ſuſtinuit. Et nõ dicit, quę ex illis ſecuta ſunt, vtpote quãtos cõuerterit, ſed ſola ea quę paſſus eſt pro prędicatione: ſimúlq; & modeſtia vtitur, & oſtendit, ꝙ licèt nihil pręter laborem habuerit, mercedes ſint perfectæ. *Incumbens mihi quotidiana cura:* tumultus, turbationes, obſidiones populorum, vrbium inſidiæ. Ipſum enim maxime impugnabant Iudęi, quoniã maxime omnium illos cõfundebat, & maximum inſaniæ argumentum videbatur, ꝙ tam repentè ſe auerterat: vnde graui bello eũ vrgebant, ſui, alieni, & hypocritæ, & vbiq; fluctus ac præcipitia, in orbe habitabili & non habitabili: in terra & mari, intus & foris: & neq; neceſſario cibo abũdabat, neq; tenui amictu tegebatur, ſed luctator ille orbis, nudus luctabatur, & eſuriẽs pugillabat, tantũ aberat ne opib⁹ cumulãdis inhiaret. neq; hoc ægrè ferebat ſed gratias pro his habebat agonothetæ. *Solicitudo omnium eccleſiarũ.* Hoc autẽ caput omnium, ꝙ & anima diſcerpebatur, & mẽs diſſecabatur. Si enim nihil extrinſecus accidiſſet, ſatis bellorũ intus erat, fluctus reciproci, cumuli curarũ, prælia cogitationum. Nam ſi qui vni ſoli domui pręeſt ac miniſtros habet, & diſpẽſatores ac curatores, ſæpe præ curis neq; reſpirat, tametſi intra domũ nemo obturbet: qui autẽ nõ vnius domus ſed ciuitatũ ac populorum & gentium, & totius orbis curam gerit, & pro tãtis negociis, & tot inuadentibus, ſolus exiſtens, ac tanta ferens, & tã ſolicitus vt pater pro filiis, cogita quid ſuſtinuerit? Nam ne dicas, Quid ꝙ ſolicitus fuit? ſed ſolicitus fuit ſimpliciter: addit etiam magnitudinem curæ dicens, *Quis infirmatur, & non infirmus ſum?* Non dixit, non cõmunico mœſtitię, ſed quaſi in ipſa paſſione eſſem & in ipſa infirmitate, ſic cõturbor & commoueor. *Quis offenditur, & ego non vror?* Vide quãta excellentia doloris? Quomodo apparet vſtionẽ nominans? accẽdor, vror, inquit: quod certe omnium maximũ eſt. Nam illa quidem licet ſint violenta, recedunt tamẽ ſtatim, & voluptatem habẽt immarceſcibilẽ. Hoc autẽ erat quod tribulabat ipſum, & angebat ac ſauciabat eius mentẽ, ꝙ in ſingulis infirmis hæc pateretur quicunq; illi eſſent. Nõ enim de maioribus quidẽ dicebat, minores autẽ deſpiciebat; ſed etiã abiectũ inter neceſſarios ponebat. Ideo dicebat, Quis infirmatur, quiſquis fuerit: & quaſi ipſe eſſet eccleſia, quę in toto orbe, ſic in ſingulis dolebat mẽbris. *Si gloriari oportet, de his quæ infirmitatis meæ ſunt, gloriabor.* Vides ꝙ nuſquam à ſignis, ſed vbiq; à perſecutionib⁹ & tẽtationib⁹ gloriatur. Hoc enim, inquit, infirmitatis; & variũ & multiplex bellũ indicat. Etenim Iudęi & gentes cõtra ipſum ſtabãt, & falſi fratres ipſum impugnabãt, & fratres infirmi illũ contriſtabãt; & qui ſcandalizabantur. Vndequaq; illi turbationes atq; cõmotiones, à ſuis, ab alienis: Hic apoſtolic⁹ eſt character, per hæc cõtexitur euangeliũ: *Deus & pater domini noſtri Ieſu Chriſti ſcit, quòd nõ mentior.* Act. 9. a *Præfectus Aretæ regis obſeruabat Damaſcenorũ ciuitatẽ, vt apprehenderet me.* Quidnã hic affirmatur & aſſeritur, cum nihil tale antea fecerit? forte ꝙ hoc antiquius erat, ac minus notũ: illa autẽ & aliis nota, ſolicitudo eccleſiarum, & alia omnia. Vide igitur quantũ bellũ, ſiquidẽ propter illũ ciuitatem obſeruabat. Quando autẽ bellum dico, zelũ dico Pauli: nam niſi vehementiam ſpiraſſet, non in tantã inſaniã pręfectũ ſuccendiſſet. Hęc ſunt apoſtolicę animę, tanta pati, & minime ſuccumbere, ſed generoſe ferre omnia quæ accidũt, ſimúlq; cedere periculis, & temerè ſe non ingerere. Vide ergo hoc quomodo voluerit obſidionem effugere, *per feneſtram demiſſus in ſporta.* Nam licet deſideraret hinc emigrare, attamen & hominũ amabat ſalutẽ. Idcirco ſæpe etiam talia ſtruebat, ſeruãs ſeipſum prædicationi, & non detrectabat etiã humanis vti inuentis, quãdo exigebat tempus, ita erat prudẽs ac vigil: nã [hic] quidem ineffugabilia mala erant, gratia ſola habebat opus [alibi] par illius humeris tentatio, multa & à ſe excogitat, & hoc loco iterum deo totum imputãs: & quaſi flãma inextinguibilis ignis, ſi in mare lapſa, multis opprimẽtibus fluctibus mergitur, & iterũ fulgida aſcendit: ſic ſanè & beatus Paulus, nũc quidẽ periclitans obſcurabatur, nũc pericula trãſiens clarior redibat patiẽdo victor. Iſta eſt enim vere fulgida victoria, hoc eccleſiæ trophæũ: ſic diabolus configitur nobis male afflictis. nobis eñ afflictis capitur, & patitur ipſe, quod nos pati voluit, id quod & Paulo cõtigit. nã quo magis ſatan pericula multiplicabat, hoc magis vincebatur: nõ enim vnũ genus tentationum adornabat, ſed multa & varia: nã alia laborẽ, alia timorem, alia triſtitiã, alia dolorem, alia curam, alia cõfuſionem, alia omnia ſimul habebant: attamẽ in omnibus vincebat. & quaſi miles vnus habens totũ orbem militantem cõtra ſe, in mediis hoſtiũ verſetur agminibus, nihílq; graue patiatur: ita & Paulus. Solus inter Barbaros, inter Gentes, vbiq; terrarum, vbiq; mariũ apparebat, & inuictus manebat. Et quaſi flãma in calamos & fœnum incidens, in ſuã naturam quæ vruntur transfert: ſic & iſte omnes inuadens, omnia ad veritatem transferebat, ſicut torrens qui omnia corripit, & impedimenta reuellit. & ſicut athleta quidam, ipſe luctans, currens, & pugilẽ agens, vel miles muros oppugnans, in cãpo prælians, & in nauibus belligerãs: ita omne genus pugnæ tractabat, & ignem inſpirabat, & omnibus inacceſſus erat, vno corpore orbem cõprehendens, vna lingua omnes euertens. Nõ ſic multę tubę in Hierichuntinorum ciuitatis lapides irruebant & deſtruebant illos, vt illius vox reſonans diabolica in humum trahebat ſubſidia, & aduerſarios ad ſe transferebat: & quando collegit captiuorũ multitudinem, ipſe illos iterũ armauit, & ſuum exercitum facere cœpit, pérque illos mirè vincebat. Dauid Goliath vno ſolo lapide deiiciebat: at ſi Pauli præclara opera ſcrutatus fueris, pueri fuerit opus illud, & quãtum inter militẽ ac paſtorẽ diſtat, tãtum videbis diſcrimẽ. Hic enim nõ lapidẽ mittens deiecit Goliath, ſed ſolũ loquẽs, omnem diaboli deſtruxit flammam: ſicut leo rugiens, & flammam de lingua emittens, ita omnibus intolerabilis: & vbique aſſiliebat continuo, currebat ad hos, veniebat ad illos, aſſiſtebat illis, irrũpebat ad alios, inſiliens vẽto velocior, & quaſi vnam domum vel nauem vriã, totum orbem gubernãs, eos qui mergebantur ſurſum trahẽs, & qui turbabãtur ac cadebãt confirmãs, nautis imperans, in puppi ſedẽs, proram obſertians, rudentes extendens, remũ apprehendens, velum trahens, in cœlum ſuſpiciens, omnia

Moralę.

1. Re. 17. f.

Iaſue 10. e

Ibidem. d.

ipse existēs,& nauta,&gubernator,& prorę director, & velum,& nauem,& omnia ferēs, vt omnium mala soluat. Considera autē,sustinuit naufragium, vt naufragium totius orbis auferret: noctē ac diem in profundo fecit,vt à pfundo erroris extraheret: in molestiis fuit,vt laborātes refocillaret:verbera sustinuit,vt à diabolo percussos sanaret:in carceribus cōuersatus est,vt in carcere & tenebris sedentes, in lucē produceret:in mortibus sæpe,vt à grauib⁹ mortibus liberaret. Quinquies quadraginta minus vna accepit,vt illos hęc faciētes à diaboli flagello liberaret. Virgis cę sus est, vt sub virgā & baculū Christi mitteret. Lapidatus est,vt ab insensibilibus lapidib⁹ liberaret. In solitudine fuit,vt à solitudine liberaret. In itineribus,vt sisteret errantes,&viā in cœlū ferentē aperiret. In ciuitatibus periclitatus est,vt supernā ciuitatem ostenderet. In fame &siti,vt auferret grauiorem famem. In nuditate,vt turpiter agētes stola Christi indueret. In cōmotione turbæ,vt à circunstantia dæmonū abduceret. Arsit,vt extingueret ignea tela diaboli. Per fenestrā de muro demissus est, vt eos qui humi erāt, inde sursum trāsmitteret. Adhuc igitur loquemur,neq; sciētes ea quæ scilicet Paulus passus est?adhuc pecuniarū recordabimur?adhuc vxoris,& ciuitatis, libertatisq;,illum hanc vitā millies contemnere videntes? Martyr semel moritur: at beatus ille vno corpore & vna anima tot pericula sustinuit,quæ poterant etiam adamantinam animā conturbare.& quę scilicet omnes tot corporib⁹ sancti passi sunt:hæc ille in vno omnia tulit,in orbē quasi in stadium ingressus, & omnibus vestib⁹ exutus,adeo fortis stat. Cognoscebat eū pugnātes secū dęmones. Ideo & clarus statim ab initio apparuit,ab ipsa repaguli porta, & vsq; ad finem perseuerauit, imò & proximè brabiū maior fuit persecutio. Et hoc sanè mirabile,ꝙ talia patiēs ac faciēs, valde modestè agere sciebat. Etenim in necessitatem narrationis suorū præclarorum operū perductus,statim omnia pertrāsit,tametsi libros innumeros implesset:siquidē singula voluisset latius narrare,&ecclesias dixisset,pro quibus anxius erat,si carceres, & quæ in illis ab se bene gesta, si alias quotidianas solicitudines & insidias,sed noluit. Hæc igitur & nos scientes, discamus modestè agere,& nunquā †diutius]gloriari,neque in aliis huius vitæ rebus, sed in contumeliis propter Christum,& in his quando necesse fuerit:ꝙ si nihil est quod vrget,neq; horum memores simus, ne extollamur,sed solorum peccatorū: sic enim & ab illis facilè liberabimur, & deum propitiū habebimus, futurámq; assequemur vitā:quę nobis omnibus eueniat gratia & misericordia domini nostri Iesu Christi,per quem & cum quo patri ac spiritui sancto gloria nunc & semper,& in secula seculorum,Amen.

†in diuitiis

Homilia xxvj.

Cap. xiij.

Gloriari sanè non expedit mihi, veniā enim ad visiones & reuelationes domini. Quid sibi hoc vult,ꝙ tot ac tantis dictis,gloriari sanè, inquit, non expedit mihi,quasi nihil dixisset? Non quasi nihil dixisset, sed quoniā aliud gloriationis genus ingressurus erat,quod mercedē quidē tantā nō habet,clarius autē plerisq; videtur ostendi, non his qui diligenter inquirunt:dicit,Gloriari sanè non expedit mihi. Magnæ enim gloriationes illę, quas scilicet enumerauit, ab afflictionibus erant. Habet & alias quas dicat, nēpe reuelationes,& arcana sacramenta. Et cuius gratia inquit,non expedit? Vt ne in superbiam efferatur,dicit. Quid loqueris?nisi dixisses illas,nesciuisses eas? At nō similiter extollimur ipsi scientes eas,& in alios efferentes. Neq; bonorū operū natura facit extolli,sed multorum testimoniū & scientia. Vnde propter hoc dicit: Gloriari non expedit mihi, ne maiorem de me opinionem audiētibus ingerā:. nam illi quidē pseudapostoli, etiam ea quæ non erant de seipsis dicebāt: hic etiā obticet ea, quę fecerat,tametsi tanta vrgeret necessitas,dicítq;, Non expedit mihi. Doceo omnes abundantibus argumentis,hoc fugiendū. nullū enim lucrum,sed potius damnū res hęc affert,nisi necessaria quędā sit occasio & vtilis,quæ in hoc inducat. Vt igitur dixit pericula,afflictiones,insidias, tristitias, & naufragia,ad aliud gloriationis genus transit dicens: *Noui hominem ante annos quatuordecim, an in corpore nescio, an extra corpus nescio,deus nouit,raptum fuisse [huiusmodi vsque ad tertium cœlum. Et noui raptum fuisse in paradisum, siue in corpore nescio, siue extra corpus nescio,] & audisse arcana verba,quæ fas non sit hominibus loqui:pro huiusmodi gloriabor, de meipso vero non gloriabor.* Magna quidem hæc reuelatio:non sola autē facta fuit,sed etiam aliæ multæ:ipse vero vnā ex multis ponit. Quòd enim multæ fuerunt,audi quid dicat,Excellētia reuelationum, vt ne extollar. Iam dixerit quispiā,Si occultare voluit,omnino ænigma afferendū non erat,neq; tale quiddam dicendū:sin dicere voluit,manifestè dicendū. Quare igitur neq; manifestè dixit,neq; siluit? vt & hoc loco ostēdat,ꝙ inuitus ad hoc perueniat:propter hoc etiā tempus posuit,quatuordecim annorum. Neq; enim obiter illius meminit,sed ostēdens, ꝙ qui tanto tempore se à dicendo cōtinuit,non iam efferatur,nisi magna esset necessitas:siluisset tamen,nisi fratres pereūtes vidisset. Quòd si ab initio talis erat Paulus,vt tantam assequeretur reuelationē:quando nondum tanta bona opera habuit, cogita qualis in quatuordecim annis factus sit. Vide item quāta etiam in hac modestia sit vsus:nam alia quidem dicit,alia autem se ignorare fatetur:nam raptum quidem se esse dicit, siue in corpore,siue nō in corpore,id se ignorare dicit:quāuis sufficiebat dicere de raptu, & hoc silere, sed per modestiā etiam hoc addit. Quid igitur?mēs ne rapta est ac anima, corpus vero mortuū mansit? num corpus raptū est? Sed non est dicēdum. Nam cū Paulus, qui tot ac talia arcana cōsecutus ignorarit,multo magis nos. Etenim ꝙ in paradiso quidē fuerit,sciebat: & ꝙ in tertio cœlo fuerit,nō ignorabat: modum autem haud sciebat manifestè. Considera & aliunde quàm sit à fastu alienus. De Damascenorum enim ciuitate confirmabat sermonē,hic autem nō item: neq; enim istud agere volebat,sed dicere & insinuare solū. Ideo & addit dicens:Pro huiusmodi gloriabor. Neq; hoc manifestabat,ꝙ alius quispiam fuerit raptus,sed sicut permittebatur, ac possibile erat, & loqui, & reiicere manifestum de seipso sermonem,sic illum figurabat. Qualis enim esset consequentia, de seipso differentem, alium proferre in medium? quamobrem hoc potuisset? Non enim †erat dicere, raptum esse,] & scio raptum: & gloriabor pro me ipso,& pro tali gloriabor. Si autem dixerit quispiam, Et quomodo potuit absque corpore rapi? dicam, quomodo potuit cum corpore rapi? etenim si rationem relicta fide consulueris,hoc quàm illud difficilius. Quare autem raptus est? vt mihi videtur, ne haberetur aliis Apostolis minor, quoniam illi simul fuerant cum Christo, propter hoc in gloriā raptus est, hoc est in paradisum.

Hic infra

†idem dicere, ter ptus sum,

disum. Nam loci illius nomē vbiq; noscitur. Idcirco & Christ⁹ dicebat: Hodie mecū eris in paradiso. Pro hoc tali gloriabor. Cuius gratia?nā si raptus ali⁹, quid tu gloriaris? Vnde manifestum,ꝙ de seipso hæc dicebat. Quòd autem adiecit, Pro meipso autem non gloriabor: nihil aliud dicit, q̄ quòd nisi sit necessitas, nihil tale dicerem simpliciter ac temerè: vel adumbrās iterum dixerat, quantum licebat. nam ꝙ pro illo ipso omnis sermo fuerit, etiā sequentia declarant. adiecit enim dicens: *Si autem voluero gloriari, non ero insipiens, veritatem enim dicam.* Quomodo igitur antea dicebas, Vtinā sustinereris me paulisper ī insipiētia.&, Quod loquor, non secundū dominum loquor, quasi in insipientia:hic autē, Si autē & gloriari voluero, non ero insipiens?nō secundum hoc ꝙ glorior, sed secundum hoc ꝙ mentior. [Si enim gloriari insipiētia sit, quāto magis mentiri?] † Itaq; secundum dicit,]Non ero insipiens, eapropter etiam addidit: *Veritatem enim dico. Sed parco, ne quis de me cogitet supra id quod videt, vel audit quid de me.* Ista est manifesta causa. Etenī & deos illos putauerunt propter signorū magnitudinem. Nam sicut in elemētis deus fecit duplicia,& infirma & præclara, hæc quidē vt prædicent suā potentiam, illa vero vt prohibeant hominū errorē: sic vtiq; & hoc loco. Admirabiles erant & infirmi, sicq; operibus ipsis erudiebant infideles:nam si admirabiles solū mansissent, & nullū infirmitatis indiciū præ se tulissent, sermone multos adduxissent, vt de se maiora, q̄ veritas ferebat, suspicati essent: & non solum nihil perfecissent, sed & contraria facta essent, eo ꝙ deprecationes, quæ per sermones fiunt, maiorē declarassent humilitatem, magísq; illos reddidissent admirabiles, & idcirco re ipsa manifestabatur illorum infirmitas. Vidēdēt hoc quis & in hominib⁹ veteris legis. Erat enim & Helias admirabilis, sed aliquando ob formidinem reprehensus est. Et Moses magnus erat, sed & hic ob eandē animi affectionem fugā iniit. Hæc autē patiebantur deo derelinquēte, & redargui sinente humanam naturam. Nam cum postquā eduxit illos, dicebāt: Vbi est Moses? si & induxisset, quid nō dixissent? Idcirco & hic noster dicit, Parco ne quis cogitet: nō dixit, dicat: sed, vt neq; cogitet aliquid vltra meā dignitatē: & ita etiā hinc manifestum, ꝙ de seipso omnem sermonē habet. Vnde & incipiens dicebat, Gloriari autē non expedit mihi. Non dixisset hęc, si de alio sermonē habuisset. [Quare enim non expedit de alio gloriari? Sed is ipse est qui his dign⁹ fuerat habitus. Ideoq; adiecit: *Et ne excellentia reuelationum supra modū efferrer, datus est mihi stimulus per carnē, nuncius satanæ, vt me colaphis cædat.* Quid ais? qui regnū & gehēnam pro desiderio Christi nihili faceret, honorē qui à multitudine defertur, magni estimabat, ita vt efferretur, & assiduo freno opus haberet? non eū dixit, qui colaphis cęciderit: sed, qui colaphis cędat. Et quis hoc dixerit? quid igitur dicit? Posteaquā aperuerimus quisnam sit stimulus, & quis item satanę nuncius: tunc hoc quoq; dicemus. Quidā capitis dolorē à diabolo immissum hic Paulū significare dixerūt. Sed absit. minime enim Pauli corpus diaboli manibus deditū fuit: quādo quidem & diabolus ipse Pauli simplici mādato obtēperauit, ac leges ipsi limitésq; præfixit, cū ei fornicariū in carnis perniciē tradidit, quos ille pretergredi non est ausus. Quid ergo sibi vult? Satā Hebræorū lingua aduersari⁹ dicitur: & Regnorū tertio aduersarios ita vocauit scriptura: & de Salomone loquens, ait, Non erit satan in dieb⁹ ipsius: hoc est, aduersarius qui oppugnaret, aut molestus esset. Itaq; quod dicit hūc habet sensum: Deus prædicationē liberius progredi nō est passus, fastū nostrū comprimēs: sed aduersariis nostri inuadendi potestatē facit. Siquidem hoc vt fastū deprimeret, idoneū erat. Ille autem capitis dolor nō item. Nunciū igitur satanę dicit Alexādrum, fabrum illum ærariū, Hymenæum & Philetū, omnes qui verbo aduersarentur, omnes qui cum ipso contenderent bellúmq; gererent, qui in carcerem coniicerent, qui verberarent, qui abducerent, quoniā satanæ opera faciebant. Igitur quēadmodū diaboli filios Iudęos appellat, qui illius opera imitabantur: sic & nunciū satanæ vocat quēuis aduersariū. Proinde hoc dicit: Datus est mihi stimulus, vt me colaphis cædat, non tanquā deo istiusmodi homines armante, absit, non puniente neq; cruciante, sed ad tempus sinente ac permittente. *Super hoc ter dominum rogaui:* hoc est, sæpenumero. Et magnæ erat humilitatis non occultare ꝙ ferendis insidiis non esset par, ꝙ laboraret, atq; vt liberaretur, precibus opus esset. *Et dixit mihi, sufficit tibi gratia mea, nam virtus mea in infirmitate perficitur:* hoc est, sufficit tibi ꝙ mortuos excitas, ꝙ cæcos curas, ꝙ leprosos mundas, ꝙ alia miracula facis. Ne quæras securitatem à periculis liberā, & vt sine molestiis prædices. Sed ægro deiectóq; es animo? caue hoc meæ imbecillitatis esse putes, ꝙ multos habeas insidiantes, cædentes, vexantes & flagellātes: hoc enim ipsum meā declarat virtutē. Nam virtus mea, inquit, in infirmitate perficitur, quādo persecutionem patientes superatis, persequētes, quādo vexati vicitis: vexātes, quādo vincti, iis qui vos cædunt superiores euaditis. Ne queras igitur superuacua, vidēsne, quomodo aliā causam ipse proferat, aliam deus? Siquidem ipse dicit, ne efferar, datus est mihi stimulus per carnē: deum vero dixisse ait, vt suā declaret potestatem hoc se permittere. Non igitur tantum rem superuacuam petis, sed etiam quæ meæ potētiæ gloriā obscuret. Nam illud, *Sufficit tibi:* alterius accessione nil opus esse significat, sed oīa esse suis numeris absoluta & perfecta. Quare vel hinc perspicuum est, ꝙ non de capitis dolore loquatur. Siquidē morbo laborātes haud prędicabant: non enim prædicare poterāt ægroti: sed quando vexati ac persecutionem passi, omnes superarent. Itaq; posteaquam ista audiui, inquit: *Libētissimè igitur gloriabor in infirmitatibus meis.* Ne enim animo cōcidant, cū pseudapostoli ob res diuersas atq; istis cōtrarias gloriarētur, hi vero in persecutionibus versarētur: ostendit se ob id clariorē eūadere, sicq; virtutē dei magis relucere, atq; hæc digna esse ob quę merito quis gloriari possit. Propterea dicit: *Libentissimè igitur gloriabor.* Non cū animi dolore hęc dixi, quæ recensui, aut hoc quod nunc dixi, ꝙ datus sit mihi stimulus, sed glorians ac maiorem virtutem mihi concilians. Idcirco etiam adiungit: *Vt inhabitet in me virtus Christi.* Hic & aliud quiddā innuit: nimirū quāto plus ingruat tentationum, tanto magis augeri gratiam, essēq; diuturniorem. *Quamobrem mihi placeo in infirmitatibus multis.* Qualibus quæso? *In cōtumeliis, in persecutionibus, in necessitatibus, in anxietatib⁹.* Vides qui nūc clarissimè hoc aperuerit? Enarrans enim infirmitatis genus, nō dixit febres aut periodum aliquā huiusmodi, aut aliam infirmitatem corporalē: sed, contumelias, persecutiones, angustias. Vides animū æquū & beneuolū? expetebat vt à molestiis liberaretur. Cæterū vbi diuino respōso

Luc. 23. e

Supr. 11. a

Ibid. d.

† Itaque secundum hoc dicit,

3. Reg. 19. a. b.

Exod. 2. c.

Exod. 2. d

Hic sup. a

Hic in exemplari Basiliensi multa deerant, quæ ex Veronensi addita sunt.

1. Cor. 5. a

3. Reg. 5. a

2. Timo. 4. c.

Ibid. 2. e

Tomus quartus.

doctus est hoc fieri non conuenire, non solũ non despondit animum voto nõ potitus, sed etiã lętatus est. Propterea dicebat, mihi placeo, gaudeo, cupio cõtumeliã & persecutionẽ pati, ac pro Christo angustiis premi. Hæc autẽ dicebat, tum illos deprimens, tũ horũ spiritus attollens, ne ob Pauli afflictiones pudefierent. materiã enim & causam huiusmodi res præbet, quò aliis omnibus clariores euadamus. Deinde aliã quoque causam ponit: *Cum enim infirmor, tunc robustus sum.* Quid admiraris, si dei virtus eo rerũ statu declaratur? ego etiam tũc robustus sum. eo enim potissimũ tempore gratia accedit. Nã quemadmodũ abundãt afflictiones ipsius, sic abũdat & cõsolatio nostra. Vbi afflictio, ibi & cõsolatio: vbi consolatio, ibi & gratia. Quando igitur in carcerem coniectus est, tunc admiranda illa gessit. Quando naufragium passus est, atq; in barbaram regionẽ eiectus: tunc maxime inclaruit. Quando ad tribunal vinctus accessit, tunc & iudicem vicit. Sic & in veteri testamẽto contingebat: in tentationib' iusti florebãt. Sic tres illi pueri, sic Daniel & Moses & Ioseph. Oẽs hinc clari, & magnis coronis digni iudicati sunt. Tunc enim & anima purgatur, cum propter deũ affligitur: tunc maiori fruitur auxilio, cũ ampliore eget subsidio, gratiãq; meretur copiosiorẽ. Quin & ante pręmia à deo ꝓposita, magna bona cõsequitur, dum interim sapiẽs redditur. Siquidem fastum detrahit, ac socordiã omnem extirpat afflictio. & ad tolerantiã exercet: quàm sint viles res humanæ detegit, ac multã adfert sapientiã. Huic enim cedunt omnes animi motus cõcitati, inuidia, æmulatio, concupiscentia, pecuniarũ potẽtatus, corporũ amor, arrogantia, fastus, ira, omne deniq; huiusmodi morborum agmẽ. Quod si in rebus ipsis cernere lubet, & virum seorsim & integrũ populũ tibi ostẽdere potero, qui partim in afflictione versatus sit, partim solutum quoddã & liberius vitæ genus sit nactus, atque docere quantũ hinc lucri exoriatur, quãta socordia illinc. Etenim Hebræorũ populus cum malis affligebatur, exagitabatúrq;: suspirabat, ac deũ precabatur, & magnum sibi fauorem cœlitus cõciliabat: cum vero incrassatus est, resiliit. Rursum Niniuitę quãdo securitate fruebantur, ita deũ exacerbarunt, vt minaretur totam se funditus ciuitatẽ euersurũ: cum vero ad prædicationem illam humiliati sunt, plenam demõstrarunt philosophiam. Porrò si virũ aliquem separatim intueri velis, Salomonem mihi considerato. Is enim cum curis angeretur, ac perturbaretur: de gẽtis illius perturbatione consiliũ iniens, visione illa dignus est habitus. Cęterũ quando deliciis indulsit, in ipsum vitiorum omniũ barathrum delapsus est. Quid autẽ huius pater? quandónã suspiciẽdus erat & admirabilis? nónne quãdo tẽtationibus exercebatur? Absalõ vero nónne quandiu patrẽ fugeret, moderatè se gerebat? vbi autem reuersus est, tyrãni animum induit, ac parricida factus est. Porrò quid Iob? Nam hic quidẽ clarus etiam extra afflictionẽ fuit, clarior tamen post afflictionẽ extitit. Et quid attinet prisca & vetera cõmemorare? Si quispiã enim quæ nobis hisce tẽporibus acciderunt expendat: conspiciet quantũ sit afflictionis lucrũ. Nunc enim pace fruentes, supini & desides facti sumus, diffluximus, innumeris ecclesiã malis impleuimus. Quãdo vero agirabamur, temperantiores, mansuetiores, meliores, & in hisce cœtib' eramus ad auscultandũ prõptiores & alacriores. Quippe quod auro ignis, hoc animabus afflictio: sordes purgans, puros reddẽs, splendidos efficiẽs & hilares: hæc enim in regnũ introducit, illa in gehennam. Propterea lata quidem est altera, angusta vero altera. Vnde & ipse dicebat, In mundo tribulationem habebitis: tanquam magnum aliquod bonũ, quod nos comprehẽderet. Proinde si discipulus es, angustã & afflictã ingredere: ne molestè feras, neq; fastidias. Siquidem etiam si hac ratione nõ affligaris: alia tamen ex causa, eáq; inutili, affligi omnino est necesse. Nam & inuidus, & pecuniarũ auid', ac meretricis amore flagrãs, & inanis gloriæ cupidus, tum deniq; quiuis alius qui praua sectat: multas sustinet molestias & afflictiones, ac iis qui lugẽt, nihilo minus affligitur. Quòd si nõ lachrymatur neq; luget, præ pudore sit & stupore. Nã si ipsius animũ perspexeris, infinitis fluctib' exundãtem cõspicies. Cum igitur siue hãc siue illã sectemur vitæ rationem, afflictiones perpeti sit necesse: quare hãc nõ eligimus, quæ cum afflictione innumeras adfert coronas? Etenim sanctos omnes sic ad regnũ adduxit deus per afflictiones & angustias: simul & illos iuuans, & aliis interim consulens, ne maiorem q̃ par esset, de ipsis opinionem cõciperent. Sic enim intiò idololatriæ inualuerũt, cum homines supra dignitatem admirationi essent. Hac ratione Alexandrũ decimumtertiũ Romanorum senatus vt deus esset, sanxit. hic enim ea pręditus erat authoritate, vt suffragiis deos crearet, approbarétq;. Cum igitur facta Christi omnia renũciata essent, per nuncios rogauit prouincię pręses num illis videretur ipsum quoq; suis suffragiis creare deũ. Illi vero non annuerunt, irascentes & indignantes ꝓ ante ipsorum calculum & sententiam crucifixi virtus inclarescẽs, vniuersum terrarũ orbem ad sui cultũ attraxisset. hoc autem diuino cõsilio administrabatur, ipsis etiã inuitis: ne ex humano suffragio Christi diuinitas prædicaretur: nẽve vnus esse ex multis ipse existimaretur, qui ab illis creati essent. Siquidẽ & pugiles suis legibus in deorũ numerũ referebant: immo & Adriani amores ac delicias. Vnde & vrbi Antinoi nomẽ inditum est. Nam cum mors naturam mortalẽ esse testetur, aliam diabolus viam adinuenit, animæ immortalitatem: cui ingenti admixta adulatione plurimos in impietatẽ abduxit. Et malitiam quæso considera. Quando nos de ipsa recte cõmodéq; sentimus, nostrum euertit sermonem: ipsam vero quãdo vt noceat vult adstruere, magno eã studio confirmat. Nam si dicat quispiã, Quî fieri potest vt deus sit Alexãder, nónne mortuus est, idq; misere? Sed immortalis, inquit, est anima. nũc scilicet de immortalitate verba facis ac philosopharis, vt à summo deo abducas? Verũ vbi nos maximũ hoc dei donum prędicamus, humilib' & abiectis hominibus, brutisq; animãtibus nihilo melius affectis ꝓ decepti sint, persuadere conaris. Et si dicamus crucifixũ viuere, risus protinus: quanuis clamet vniuersus terrarum orbis & olim & nunc, tunc quidem per signa, nunc vero per eos qui mundũ ad Christum cõuerterunt. non enim hominis mortui sunt ista adeo præclarè gesta. Cæterum si quis viuere Alexandrũ dixerit, credis: cum tamen nullũ huius rei proferre possis argumẽtum. Immo, ais, multa enim & magna dum viueret, præclarè fecit. Siquidẽ nationes & vrbes subegit, in bellis multis ac pugnis superior euasit, ac trophęa erexit. Si igitur ego, quod ille viuus ne cogitarit quidẽ, nec alius quisquam ex omni hominum memoria, ostendero: aliámne quæres resurrectionis demõstrationem? Nã quòd

Mora-le.

Exod. 1. c

Ioná. 1. et sequent.

3. Reg. 3. & 9. a.

Ibid. 11. b.

2. Re. 13. d

Ibid. 15. a.

Ioan. 16. d

ꝓ viuus quispiam qui rex sit, & exercitus habeat, bella prosperè fœlicitérq; conficiat & vincat: nihil mirũ suprãq; vulgi opinionẽ, neq; nouum. At post crucem & sepulturam tãta passim terra mariq; gessisse, id demum maxime stupendũ, ac diuinã & arcanam declarat potentiã. Alexander post mortem suã dissipatum regnũ ac funditus euersum non reduxit: quî enim potuisset mortuus? Christus vero tũc potissimũ cũ mortu' esset. Et quid de ipso Christo loquor, cũ suis quoque discipulis vt post mortẽ celebres essent & clari, largitus sit? Vbi est, dic quæso, Alexãdri sepulchrum? mihi ostẽdito, ac diẽ quo mortuus est dicito. Seruorũ autẽ Christi splẽdida sunt sepulchra, quæ vrbẽ maxime regiã occupauerũt: & dies perspicui sunt, diem festum terrarũ orbi faciẽtes. Ad hæc, Sepulchrum illius vel familiares ac domestici ignorant: huius autẽ etiã barbari sciunt. Quin sepulchra seruorum crucifixi regiis aulis sunt splendidiora, non ædificiorũ amplitudine ac splẽdore (hac etenim parte excellũt) sed quod multo amplius est, cõuenientium studio. Nam & ipse illẽ purpura indutus, peregrè ꝓficiscitur sepulchra illa complexurus, & fastu posito cõsistit sanctos rogans, vt sibi apud deũ patrocinentur, & tabernaculorum artificẽ ac piscatorẽ patronos etiam mortuos precatur ipse diadema gestans. Audebísne igitur, dic quęso, horum dominũ dicere mortuum, cuius famuli etiam mortui huius mundi regum sunt patroni? atq; id cernat quis non Romæ tantum fieri, sed etiã Constantinopoli. Nã & hic Constantinũ illum magnum magno se honore affecturũ existimauit filius, si in vestibulis collocaret piscatoris. Et quod in regiis ianitores sunt regibus, id in sepulchro † reges sunt piscatoribus. Et illi quidẽ veluti ipsius loci domini intus habitãt: hi vero tanquã accolæ ac vicini præclarè secũ agi putãt, si ianua ipsis assignetur vestibularis: per hęc infidelibus planũ faciẽtes, maiorẽ in resurrectione futurã piscatorum excellentiã. Si enim hic ad eũ modũ excellãt in sepulchris, multo magis in resurrectione: atque immutata est status ac dignitatis ratio. Reges quidẽ seruorũ ac domesticorum subeunt officium, subditi autem regũ induunt dignitatem, immo vero etiã clariorem. Et ꝓ istud citra adulationem dicatur, ipsa declarat veritas. Nam ab illis etiã isti clariores euaserunt. multo enim q̃ alia illã regum sepulchra, ista sunt veneranda magis. Siquidem illic multa solitudo, hic celebritas multa. Quod si velis cũ regiis aulis hęc sepulchra cõparare, rursum & hic ipsa excellunt. Illic enim qui alios magno cũ fastu submoueãt multi: hic multi qui vocãt & attrahũt, diuites, pauperes: viros, mulieres: seruos, liberos. Illic metus mult': hic ineffabilis voluptas. Sed suauiẽ spectaculũ regẽ aureis amictũ vestibus coronáque ornatum cõspicere, tum adstãtes imperatores, duces, centuriones, tribunos, prefectos. Sed hæc sunt adeo venerãda magis ac stupẽda, vt illa cum his collata fabulã ac res ludicras existimes. nam simulátq; limina conscenderis, protinus locus ipse mentem in cœlũ transmittit, ad supernum regem, ad angelorũ exercitum, ad thronum excelsum, ad gloriã illam inaccessam: atq; hic in terrestri dominio principis potestati subiacet, vt subditorũ quosdã soluat, alios autẽ vinciat. At sanctorũ ossa non hanc habẽt potestatem miserabilẽ & abiectam, sed illã multo maiorẽ. Dęmones enim sistunt, ac torquẽt, & à vinculis illis acerbissimis vinctos liberant. Quid hoc tribunali terribilius? cũ nullʼ videatur, nullus imminеat dæmonis lateribus: clamores, dilacerationes, flagella, tormẽta, dęmone nõ ferẽte admirandam illã virtutem. Et qui corpora gestarunt, incorpóreas superãt potestates. Puluis, ossa, deniq; cineres inuisibiles illas affligunt naturas. Propterea sanè vt regias aulas conspiciat, nemo vnquã peregrè proficiscì sustineat. Atqui huiʼ spectaculi gratia, reges multi sæpius peregrinati sunt. futuri enim iudicij vestigia & signa nobis exhibent sanctorũ martyria: cũ dæmones flagellẽtur, homines affligantur & liberentur. Vidisti sanctorũ virtutem etiã mortuorũ? Vidisti peccatorũ imbecillitatẽ etiã viuentiũ? Quare vt huiusmodi obtineas, vitia fugito, & omni studio virtutẽ sectare. Si enim talia sunt præsentia, cogita qualia erunt futura: atque huic amori assiduè deditus, amplectere vitam æternam: quam nos omnes assequi contingat gratia & benignitate domini nostri, &c.

Inuocatio sanctorũ.

† Græcus codex habebat τῶν ἐν τῷ οἰκείῳ τάφῳ κειμένων τοῖς βασιλεῦσι. sed legendum arbitror, τῶν ἐν τῷ οἰκείῳ τάφῳ κειμένων τοῖς δεσπόταις.

Homilia xxvij.

Actus sum insipiens gloriando, vos me coegistis. ego enim debueram à vobis commendari. Absoluto de propriis laudibus sermone: eo nõ contẽtus, rursum excusat, & veniã dictis deprecatur, necessitatis esse dicens quod facit, non consilij. Attamen licet etiã vrgeat necessitas, insipiẽtem se vocat. Initiò quidem dicebat, tanquã insipientẽ suscipite me. &, tanquã in insipientia. Nunc vero hac dictione, tãquam, ablata, insipientẽ se vocat. Postquã enim confirmauit per prædicta quę voluit, magna cum fiducia deinceps ac liberè huiusmodi reprehendit delictũ: omnes docens, ne quis vnquã, ne proposita quidẽ necessitãte, seipsum laudet, cum causa etiã oblata insipientem seipsum vocet Paulus. Deinde dictorũ culpã non in pseudapostolos, sed in discipulos omnem conuertit. Vos enim, inquit, me coẽgistis. Si enim gloriarentur illi, neq; id vos in errorẽ adduceret, aut pernicię: nequaquam sic adductus fuissem, vt in hosce sermones delaberer. Sed cũ totam corrumperent ecclesiã; vestram spectans vtilitatem, insipiens fieri coactus sum. Nec dixit, metui eũ ne prĩcipatũ apud vos adepti suã dogma disseminarent, sed istud quidẽ superius posuit dicens, Timeo ne sicut serpens Heuam decepit, ita corrũpantur sensus vestri. Ad eum modũ hic non loquitur, sed liberius, ac maiori cũ authoritate, sumpta ex antè dictis fiducia. Ego enim debui à vobis cõmendari. Deinde & causam ponit. nõ dicit rursus ipsas reuelationes, neq; signa solum, sed etiam tentationes. *Nulla enim in re inferior fui summis apostolis.* Vide quo pacto rursum hoc quoq; in loco maiori cum authoritate loquatur. Prius enim dixerat, Existimo me nihilo inferiorẽ fuisse: hic vero pronũciatiuè: sic, quod dixi, post probationes magna cũ fiducia deinceps loquitur. Neq; sic tamẽ à † modo, aut à suo more discedit. veluti enim magni quippiã locutus, atq; sui rationẽ transcendens, ꝓ cũ Apostolis se numerarit: ita rursum mitigat, & addit, dicẽs: *Etsi nihil sum, signa apostoli peracta sunt inter vos.* Ne hoc spectes, inquit, num vilis sim & pusillus, sed an non ea sis cõsecutus quæ ab apostolo consequi oportuit. Nec dixit, vilis, sed quod minus est, nihil. Nam quæ inde prouenit vtilitas, ꝓ magnus sis, si nulli prosis? Sicuti videlicet periti medici nullus est vsus, si laborantium neminẽ sanet. Ne igitur, inquit, istud expendas ꝓ nihil sum, sed illud cõsideres ꝓ commodorum, quæ vos accipere oportuit, nullum omiserim: sed ego apostolatus mei experimentum dederim. Proinde nil verbis meis fuit opus.

Supr. 11. d

Ibidem.

Supr. 11. d

Ibid. b

† modestia

Porrò hæc dicebat non cõmendari cupiẽs (quo pacto enim id faceret, qui præ desiderio Christi cœlum paruipenderet?) sed illorum salutis appetens. Deinde ne dicãt, quid ad nos, si nulla in re inferior fueris eximiis apostolis? Propterea adiecit: *Perfecta sunt inter vos apostoli signa in omni patientia, & signis, & prodigiis.* Papæ quantũ præclarè factorũ pelagus paucis verbis prætercurrit? Ac vide quódnã primum ponat, ipsam patientiam. Istud enim est apostoli indiciũ, ferre omnia generose. hoc paucis vnica dictione exposuit. Signa vero quæ ipsius industria nõ erant facta, pluribus expressit. Cogita enim quot carceres, quot plagas, quot pericula, quot insidias, quot tentationũ fluctus, quot bella intestina externa, quot dolores, quot deniq; impetus hic patiẽtię nomine significauerit? Rursum per signa quot excitatos mortuos, quot cæcos curatos, quot leprosos mũdatos quot dęmones expulsos? Hęc audiẽtes, facta nostra cõcise narrare discam°, si quãdo ad ea narrãda adigamur: quod & ipse fecit. Deinde ne aliqui dicant, etiãsi magnus ac multa sis operatus, non tanta tamẽ quãta in aliis ecclesiis fecerint apostoli, subiunxit: *Nam quid est in quo fuistis inferiores cæteris ecclesiis?* Non minorem, inquit, q̃ alij gratiam consecuti estis. Sed fortasse dicet quispiã, Quid ita tandẽ omissa in pseudapostolos pugna ad Apostolos sermonẽ conuertit? Ex abũdanti ipsorũ sensus excitare volens, & ostendere se non illis modo præstantiorẽ, verum ne magnis quidem Apostolis inferiorem esse. Idcirco cũ de illis verba facit, ait, magis ego. Cũ vero apostolis se cõparat, satis esse dicit, ꝙ inferior non fuit, etiamsi plus q̃ ipsi laborauerit. Hinc porrò ostẽdit ꝙ & Apostolos iniuria afficiant, cum eum qui illis par sit, pseudapostolis posthabeant. *Nisi quòd ipse ego non fuerim vobis onerosus.* Multa cum acerbitate rursum obiurgationem posuit. & quod sequitur acerbius est: *Condonate mihi iniuriam hanc.* Attamen acerbitas ista dilectionis verba, & laudem illorum continet. siquidẽ iniuriã suam existimarent, ꝙ ab ipsis aliquid sumere atq; hinc ali non sustineret. Si hoc, inquit, accusatis: non dixit, male accusatis: sed multa cum lenitate, veniam peto, cõdonate mihi hoc peccatũ. Ac vide prudentiam: quoniã quidẽ istuc subinde agitatũ, dedecus ac probrũ ipsis adferebat, cõtinenter illud mitigat:]nam superius quidẽ dicens, Est veritas Christi in me, quia gloriatio mea ista nõ rumpetur. Deinde iterum, Non diligo vos? deus nouit, sed vt auferam occasionẽ eorum, qui volunt occasionem. &, vt in quo gloriantur, inueniantur sicut & nos. Et in priore, Quę igitur mea est merces? vt euangelizãs sine sumptu ponam euangeliũ. Et hic, condonate mihi offensionem hanc. Vbiq; enim† fugit gloriã, quia]propter infirmitatem illorũ nõ accipit, & hoc loco nõ est asper. Vnde hic sic dicit, Si hoc delictũ esse putatis, veniã peto. Hæc autẽ dicebat percutiẽs & curans. Enimuero ne hoc dixeris, Si percutere vis, quid excusas? si sanare, quid percutis? Hoc enim sapientiæ est, & secare & obligare vulnus. Deinde ne videatur †gloriosus, & licet prius dixerit, continuo idẽ tractat, eo ꝙ nõ acceperit. Nam]curat quidẽ istud, & in priore dicens: Nõ scripsi autẽ vobis, vt sic fiat in me: melius enim mihi mori, q̃ vt gloriationẽ meam quis euacuet. Dulcius autẽ [hoc loco] & blãdius. Quomodo? *Ecce tertia vice nunc promptus sum venire ad vos, & non grauabo vos: nõ enim quæro ea quæ vestra sunt, sed vos. Non enim debent filij parentibus thesauros reponere, sed parentes filijs.* Quod autem dicit, hunc sensum habet: Non quia non accipio, propterea nõ adero, sed & secundo inuisi, & paratus sum tertio venire, & non grauabo vos. Et causa iusta. Nõ enim dixit, quia cõtẽptibiles estis, quia verberamini, quia infirmi estis: sed quid? Non em quero vestra, sed vos: maiora inquiro, animas pro opib°, salutẽ pro auro. Pręterea quia suspicabãtur adhuc, quasi ęgre erga se afficeretur, ideo & causam ponit. Quoniã enim verisimile erat dicere illos, Nõ enim licet & nos habere & nostra? addit cum multa gratia defensionẽ illorum dicẽs: Nõ enim oportet filios parẽtib° thesauros reponere, sed parẽtes filiis. Pro pręceptorib° & discipulis parentes ac filios ponens, & ostendens ꝙ rem debitã faciat, id quod non erat ex debito: non enim sic præcepit Christ°, sed parcẽs illis hæc dicit. Propterea & amplius quiddã in medio interponit. Nõ enim dixit solum, ꝙ non debent filij thesauros ponere, sed ꝙ & debent parẽtes hoc facere. Igitur † indulgendũ erit illis. *Ego vero libentissime] impendam & expendar pro animabus vestris.* Nam parentes quidẽ filiis thesaurizare lex naturæ præcipit. Ego autẽ non solũ hoc facio, sed & meipsum addo. Et ista excellentia est, non solũ nõ accipere, sed & addere, nõ simpliciter, sed cũ magna liberalitate, idq; ex magna penuria. Nam ꝙ dicit † expendere,]insinuantis est. Si & ipsam carnem insumere oporteat, nõ parcam propter vestram salutem: vnde additur cum improperatione & charitate. *Licet amplius vos diligã, minus diligar.* Et hęc facio, inquit, pro his qui diligũtur, & [non] diligunt similiter. Considera igitur quot gradus cõmemorat. Licebat accipere, ipse autem non accipiebat. Ecce primũ opus bonum. & quanuis inopia premeretur: ecce secundum. & illis prędicans: en tertiũ. & impendit, ecce quartũ. & non simpliciter adiicit, sed & cum incremẽto: ecce quintum. & non solum pecuniã, sed & seipsum: en sextum. & his qui non valde diligebãt ipsum: ecce septimũ. & his qui valde diligebantur: ecce octauum. Hũc sanè & nos imitemur: nam magnũ quidẽ crimen est etiam nõ diligere: maius autem crimen fit, quãdo quis diligitur, & non diligit: nam qui diligit diligentem, nihil amplius habet telonariis. at si neq; hoc habes, bestiis inferior fueris. Quid dicis homo? Nõ diligis diligentem, & cuius gratia viues? vbi autẽ posthac proderis, & ad quæ negocia idoneus? Num ad ciuilia? Num ad priuata? Minime: nihil enim inutilius viro qui amore caret. Nã id vitij solent odisse & latrones, & homicidæ, & parietum perfractores, & cõmunicato solo sale, mẽsęq; participes facti, mores mutaueruũt. Tu vero non salis duntaxat, sed & verborũ & rerum particeps, & ingrederis simul ac egrederis, nõ amas? Et illi quidẽ fœdè amãtes totas substantias in mulieres impudicas profundunt: tu autẽ ita frigidus es ac fœdus, infirmúsq; ac imbellis, vt vel sine sumptu amorẽ non suscipias, qui honestissim° esset. Et quis, inquit, erit sic miser? Et quis sic efferus, vt auersetur, & odio habeat amantem? Tu quidẽ bene facis ꝙ nõ credis tã absurdã rẽ, ego vero si mõstrauero multos esse tales, quomodo posthac confusionẽ nõ portabimus? Quando enim dilectũ traducis, quando aliũ maledicentẽ audis, & nõ excusas, quando elarescenti inuides: qualis est ista amicitia? Quãuis nec hoc amicitiã monstrare sufficiat, si non inuideas: sicut neq; si non aperto bello impugnes ac hostis sis: sed amico assistere ac suppetias afferre decet. Quãdo autẽ cũcta facis & dicis, quibus proximus humilietur, quid ista anima miserius?

Hactenus ex Veronẽsi exẽplari Græco, quæ in Basiliẽsi deerant, addita sunt.
Supr. 11. c.
Ibidem.
Ibidem.
1. Cor. 9. c
† cauet ne ostendat, quòd
† istud asti due tractare vt aliquid accipiat.
Ibidem.

rius? Heri & pridie amicus, & loquebaris cũ illo, fortassis etiã comedebas: repente quoniam vidisti membrum tuũ magis honestatum, abiecta amicitię persona, hostilẽ induisti, imò insaniã. Insania enim manifesta est, alienis bonis cruciari. Hoc enim rabidorũ canum, & insanientium hominum est. Nam sicut illi, in omniũ insiliũt facies inuidia exacerbati. Melius esset habere serpentẽ in visceribus sese volutantem, q̃ liuorem intus depascẽtem: nam illũ sæpe pharmacorum vsu euomi contingit, & alimẽto mitigari. Liuor autẽ nõ voluitur in visceribus, sed in animę sinu versatur, affectióq; est difficile curabilis. Et serpẽs quidẽ cum intus sit, appósito alimẽto humana corpora nõ cõtingit. Liuor autẽ, licet plurima illi edulia proponas, illam deuorat animam, vndequaq; mordẽs, discrumpẽs, distrahens, neq; inuenire potes vllam medicinã, per quã à suo furore liberetur. Nunquid vna infœlicitate ei° qui bene agebat meli° habet, imò neq; sic: nam licet ille æger sit, aliũ tamen videns bene habentẽ illis doloribus obnoxius est, & vbiq; vulnera, vbiq; plagæ. Neq; vllus est qui super terram habitat, & non videt clarescere quosdã. Adeóq; excellens est morb°, vt licet quis se domi includat, priscis tamẽ viris olim mortuis inuideat. Et seculares quidem viros hęc pati, graue quidẽ est, verũ tamẽ nõ ita graue: quãto magis censendũ, ꝙ hi qui à turbis semoti huic malo sunt obnoxij? hoc omnibus grauius est. Et voluissem quidẽ tacere, sed siquidem silentium, rem ipsam minus pudendã faceret, vtile foret tacere: at licet ego fileã, res tamen lingua mea fortius clamabit. Damnũ enim nullũ à verbis meis erit, quasi euulgẽt vobis mala, lucrũ autem fortassis & vtilitas quędam. Hic enim morbus & ecclesiã inuasit, & hoc est quod omnia sursum ac deorsum conuertit, corporísq; cõpagem discidit, & stamus alter cõtra alterũ, inuidia nos armante. Idcirco valde distorta est rerũ facies. Si enim omnibus ædificãtibus vix stabunt qui docentur, quando omnes destruemus, quis tãdẽ erit finis? Quid facis homo, nõ censes ferendum quod ea quæ ꝓximi sunt destruantur? Nónne tua prius q̃ quæ illius sunt, infirma facis? Nõ vides extructores domuũ, agricolas, quomodo omnes † quidem] currunt, & ille quidem effodit, alius vero plantauit, alius autẽ radicem purgauit, alius item rigauit quod plantatũ, alius sepsit ac muniuit, alius iumenta abegit, & omnes ad vnũ respiciunt, plantæ scilicet conseruationẽ. Hic autem non sic, sed plãto quidẽ ego, turbat vero ali° ac dissipat. Sine saltẽ bene firmari, vt robustior fiat, & insidias ferre valeat: non meũ opus perdis, sed tuũ destruis: ego plantaui, te autẽ oportebat rigare. Si igitur turbaris, & radicẽ euulseris: non habebis quod tu riges. Sed vides clarescere plãtantẽ, ne timeas. Neq; ego quid sũ, neq; tu, neq; enim plantans, neq; rigans est aliquid. Vnius est opus dei, atq; ita cũ illo pugnat, qui plãtata reuellit. Excitemur igitur aliquando, vigilemus: nõ timeo externũ bellum, quantũ pugnam domesticã. Quoniã & radix, quãdo bene compacta fuerit in terra, nihil à ventis patietur, licet cõcutiatur: si autẽ illã intus vermes deuorent, etiã nullo turbãte cadet. Vsquequo sicut teredines ecclesiæ radicem vorabimus? etenim à terra tales nascũtur cogitationes; immo non à terra, sed à stercore; cuius mater putredo est: & nõ desistimus à contẽptibili cura mulierũ? Simus aliquãdo viri fortes, simus athletæ virtutum, repellamus magnã malorum horũ corruptionẽ. Nam sicut corpus mortuum, ecclesiæ video multitudinẽ nunc abiectam. Et quemadmodũ in corpore recens mortuo est videre oculos, manus, pedes, ceruicẽ & caput, sed nullũ mẽbrũ facit quod debet: ita & hic omnes fideles præsentes, sed nõ est efficax fides. Feruorẽ enim extinxim°, & corpus Christi mortuũ fecimus. Si autem horribile quod dictum est, multo horribilius quando opera ipsa videtur. Nomina enim fratrum habemus, opera autem hostiũ: & membra omnes dicimur, & sicut bestiæ dissidemus. Hæc nostra non dico vt euulgẽ, sed vt admoneã & cessetur. Ingressus est quis in domum, honorẽ obtinuit, decet vt gratias agas deo, quod mẽbrum tuũ honoratur, & deus glorificatur: tu autẽ contrarium facis, male loqueris honestato, & ita vtrosq; subneruas: nam & te quoque confundis. Quare miser & ærumnose? Audisti laudari fratrẽ à viris vel à mulieribus, [& dolore affectus es:] adde laudib°, & sic teipsum laudabis. Sin laudẽ corruperis, prius † teipsum malum dixisti,] suspectus factus, illum magis extollis; quando audis laudari, esto eorũ quæ dicuntur particeps, etsi non vita ac virtute, saltẽ congratulando illius bonis. Laudauit aliquẽ, admirare etiã tu: sic & te laudabit ille vt bonum & æquum. Ne timeas, ꝙ tuas laudes destruas alterũ laudãs. Id enim accusando fieret: contentiosum enim est hominũ genus, & quando viderit te maledicentẽ, auget encomia. Hac ratione accusatores torquere volens, teipsum etiã apud alios accusa. Vidisti quantę fœlicitatis authores [nobisipsis] facti sum°? quomodo perdimus gregẽ ac discerpim°? Fiamus aliquãdo membra, fiamus vnũ corpus, & qui laudatur, is quidẽ repellat laudes, & eas in frattẽ conuertat: qui autẽ de alio audit, collætetur, sic nosipsos cõgregemus, & caput nobis cõciliemus. Si autem separati fuerimus, etiã illius subsidio destituemur, quo absente, corpus magnum accipiet damnum, quod supernè non cõstringitur. Ne igitur hoc fiat, inuidia & liuore pulso, multorũ opinionem non curantes, charitatem & concordiã amplexemur, & futura bona cõsequemur: quæ nobis omnibus eueniãt gratia & misericordia domini nostri Iesu Christi, per quem & cũ quo patri ac spiritui sancto gloria, nunc & semper, & secula seculorum, Amen.

† ad idem.
† de te ipso male locutus es.

Homilia xxviij.

Sed esto, ego non grauaui vos, sed cũ essem astutus, dolo vos cepi. Num per quenquã corũ quos misi ad vos, circunueni vos? [Rogaui Titum, & misi cum illo fratrẽ. Nunquid Titus vos circunuenit? nõne eodem spiritu ambulauimus? Nónne iisdem vestigiis?] Verba hæc admodum obscurè dicta sunt à Paulo, sed non frustra, neq; temere. Nam quoniam de pecuniis sermo, & propter illos est defensio, merito adũbrata sunt dicta. Quid igitur est quod ait, dicẽdo: Non accepi, sed paratus sum & addere & insumere? & multa de hoc etiam in priore & in ista epistola dicta sunt: nunc aliud quid dicit, quasi ex oppositione sermonẽ inducens, & præueniendo soluens. Quod autem dicit, hunc sensum habet: Ego quidem vos non circunueni. Posset autem quis dicere, Fortassis ipse quidem nõ accepit, cum esset versutus: sed subornatim missos à me, vt meo nomine aliquid à vobis acciperent, & per illos ipse acceperim, & videat accepisse, per alios accipiens, nõ per me ipsum. Sed neq; hoc poterit quis dicere, etiã vobis testibus. Idcirco per interrogationem præmittit sermonem dicens: *Obsecraui Titum, & cum illo misi fratrẽ. Nunquid vos fraudauit Titus? An nõ ipse sicut ego ambulauit?*

hoc est, neq; ipse accepit. Vidisti quantũ diligẽtię incrementũ? non solũ seipsum ab accipiendo purũ seruare, sed etiã eos qui à se mittebãtur, sic instituit, vt ne paruã quidẽ carpere volẽtibus ansam det. Hoc multo maius erat eo quod fecerat patriarcha: nã ille quidem à victoria rediens, rege dãte spolia non accipiebat pręter ea quę illi comederãt. Hic autẽ necessario alimẽto neq; ipse vsus est, neq; socios vti permisit, vt impudentiũ ora magis obturaret. Idcirco neq; affirmat, neq; dicit, ꝙ neq; illi acceperint, sed qđ hoc multo maius erat, ipse Corinthios testes adducit, ꝙ ipsi nihil acceperũt, vt ne ipse sibi videretur testis esse, sed illorum sententiã citat. Id quod solemus in valde manifestis, & in his pro quibus audemus aliquid. Dicite, inquit, nũquid aliquis eorũ qui à nobis missi sunt fraudauit vos? nõ dixit, num quis accepit aliquid à vobis, sed rem vocat fraudẽ, carpens illos & ostẽdens, ꝙ ab inuoluntariis accipere fraus est. Et non dixit, Nũ Titus: sed dixit, Nũ aliquis: neq; enim hoc poteritis dicere, inquit, ꝙ alius quidẽ non accepit, alius vero accepit: nullus enim accepit. Rogaui Titũ: & hoc seuere dicit. Non enim dixit, Misi Titũ, sed rogaui, ostendensq; etiãsi accepisset, iuste accepisset, & sic quoq; purus mansisset. Vnde iterũ interrogat dicens: Nunquid vos fraudauit Titus? Nónne eodẽ spiritu ambulabamus? Quid est, eodẽ spiritu? Gratię totũ tribuit, & ostendit ꝙ tota hæc laus non à nostris laboribus, sed à spiritus dono bonũ opus sit & à gratia. Etenim maxima erat gratia, inopia pressos & esuriẽtes nihil accipere propter docẽdorũ ędificationem. Nõne iisdẽ vestigiis, hoc est, ne parũ quidem ab hac diligẽtia recesserũt, sed eandem seruarũt regulã? *Rursum arbitramini quòd nos vobis excusemus?* Vidisti quomodo vbiq; metuit, ne adulationis suspicionẽ admittat? Vidisti sapientiam apostolicã, quomodo cõtinue istud ponit? Etenim antea dixerat, Non iterũ nosipsos cõmendamus, sed dantes vobis occasionem gloriationis. & in proœmio epistolę, Nũ opus habemus cõmendaticiis epistolis? *Omnia autẽ ad vestram ædificationẽ.* Iterũ illos curat, & non manifeste dicit, ꝙ propter infirmitatem vestrã nõ accipimus, sed vt ædificemus vos. Manifestius quidẽ q̃ prius dicens, & cõtegens id quod dolebat non seuerè. Non enim dixit, propter infirmitatẽ vestrã, sed, vt ædificemini. *Metuo enim ne forte veniens nõ quales volo inueniã vos, & ego inueniar vobis qualẽ [non] velitis.* Dicturus magnũ & molestũ quiddã, eapropter & defensionẽ ponit dicẽdo, ꝙ omnia pro vestra ędificatione: & apponẽdo, metuo, quod asperius dicendũ præmitigat. Hoc enim iã nõ erat peruicaciæ, neq; authoritatis doctoris, sed curæ paternæ: quando eos qui peccarũt correcturus, metuit ac tremit. Sed neq; sic desinit, neq; pronũciat, sed †cedẽs,] inquit, ne forte veniẽs non quales volo inueniã: non dixit, virtute pręditos: sed, nõ quales volo, per oĩa amicitię nomina declarans. Et quid dicit, inueniã? significat præter expectationẽ. Sicut igitur inueniar à vobis. Nõ enim voluntas est, sed necessitas, quæ ex vobis originẽ habet. Vnde dicit, Inueniar qualẽ nolitis. Hic non dixit qualẽ nolim: sed quod vehemẽtius, qualẽ nolitis. Cæterũ voluntas illius erat, nõ †praua] quidem, voluntas tamẽ erat. Poterat enim †verũ] dicere, qualẽ nolim, & sic monstrare charitatẽ: sed non vult auditorem perturbare, imò etiam asperior sermo sic factus est, nunc etiam magis verberauit, & mansuetiorem sese exhibuit. Hoc enim sapientiæ illius proprium est, vt mansuetius percutiat &, pfundius secet. Porrò quoniã obscurius dixerat, detegit istud dicẽs: *Ne forte sint contentiones, æmulationes, iræ, obtrectationes, susurri, tumores.* Et qđ primũ pośiturus erat, hoc postea ponit: nam cõtra ipsum efferebantur. Vt igitur non videatur primum sua quærere, cõmune ponit primũ. Hæc enim omnia ab inuidia prodierũt, calũniæ, accusationes, dissidia. Nã inuidia quasi radix quædã mala, iram, vituperationẽ, insolentiã, aliáq; omnia mala peperit, & ex illis maiora incrementa sumit. *Ne iterũ venientẽ me humiliet deus meus apud vos.* Iterũ & hisce perstringit. Sufficiebant enim priora, inquit, quod & incipiẽs dicebat, parcẽs vobis, non iam veni Corinthũ. Vidisti quomodo & indignationẽ mõstrat, & amoris indulgẽtiam? Quid est autẽ, humiliet? eteũ gloria est, punire, imporare, pœnas exigere, locũ iudicis occupare: sed hoc humilitatẽ vocat, adeo abfuit ab humilitate illa ꝙ aduẽtus corporis infirmus, & sermo contẽptus, quia perpetuo voluisset sic placidus esse, & cõtrariũ deprecabatur: & dicit in pcessu illud manifesti, humilitatẽq; potissimũ putat, in tantam incidere puniẽdi necessitatẽ. Et cuius gratia nõ dicit, ne veniẽs humilier: sed, ne venientẽ me humiliet deus? Quia nisi per illum nõ aduertissem, nõ curassem. Neq; enim quasi potestatẽ habẽs & ferox pœnã exigo, sed propter illius præceptũ. Sanè superius quidẽ istud ponit dicens: Inueniar qualem non vultis. Hic autẽ & mansuetius ac mitius loquitur, dicens: *Lugeam multos eorũ qui peccauerunt, non simpliciter qui peccauerunt, sed qui non egerunt pœnitentiã.* Et non dixit, oẽs: sed, multos, quos nec ipsos manifestos facit, dans etiã hinc ad pœnitentiã reditũ, declarãsq; pœnitentiã posse neglecta emẽdare: non pœnitentes luget, sed ꝙ incurabiliter infirmi sint, & vulneribus saucij maneãt. Cogita igitur Apostoli virtutẽ, cũ sibiipsi nihil mali cõscius sit, pro alienis malis luget, & le. pro his quæ ab aliis neglecta sunt humiliatur. Hoc enim potissimũ doctoris est, sic cõdolere discipulorũ calamitatibus, & lugere ac deplorare subditorũ vulnera. Deinde dicit & speciẽ peccati, *In libidine & immundicia quã patrarunt.* Etiã hoc loco scortationẽ obscurius insinuat. At si quis diligẽter inquisierit, inueniat hoc nomine etiã omne genus peccati vocari: nã licet per excellentiã scortator & adulter vocetur immundus, attamẽ etiã alia peccata immundiciã faciũt in anima. Propter hoc certe & Christus Iudæos immũdos vocat, non solã scortationẽ illis improperãs, sed & alia flagitia. Vnde dicit, fecisse illos † immũda] ea quæ foris sunt, & ꝙ nõ ea quæ ingrediuntur, coinquinant hominẽ, sed ea quæ egrediũtur. Et † alibi, dictus est immũdus, omnis immũdus corde.] Nihil eũ virtute purius, nihil malitia impurius. Nam illa quidẽ Sole fulgidior, hæc vero luto fœtidior. Idq; testãtur etiã hi qui in luto volutãtur, & qui in tenebris versantur, quãdo scilicet quis illos vel parũ respicere fecerit. Etenim quãdiu suo more egerint, affectionibus ebrij, quasi ĩ tenebris versantes, magna cũ turpitudine fœde iacẽt, & nec sentiũt quidẽ satis vbi sint. Vbi vero viderint aliquẽ virtute præditũ se redarguentem, vel etiã comparantẽ solũ, tunc manifestius suã miseriã dignoscũt, quasi fulgore immisso: sic & suã fœditatẽ emendant & cõscios erubescũt, licet ille quidem seruus sit, & ipse liber, & ipse quidem rex, ille autem subditus. Sic Helia viso, Achab confundebatur, & quanuis ille nihil adhuc dixisset, solo tamen aspectu illius confusus, & silente accusatore, condẽnantem se tulit

Gen. 14. d

supr. 5. b

Ibid. 3. a

† dubitãs.

† præcipua

† rursum.

Mora

† mundi.

Mat. 15. b

Marc. 7. c

† alibi dictum est, immũdus apud dominũ omnis qui ea est corde.

tulit sententiã, loquens sicut hi qui capti sunt, ac dicens: Inuenisti me inimice meus. Sic multa libertate cũ tyrãno illo Helias tunc loquebatur. Sic Herodes ægrè ferẽs cõfusionẽ ex reprehẽsionibus manifesti indicauit, voce linguæ propheticæ magis & clarius fulgẽte. Cõiecit in carcerẽ Ioãnẽ, quasi nudus, & lumen extinguere attentãs, vt iterũ in tenebris sit, imò ipse quidẽ nõ est ausus extinguere, sed quasi † scabellum] in domo posuit. Misera autẽ & infœlix illa hoc facere cõpulit. Atqui neq; sic obuelare potuerũt reprehensionẽ, sed magis accenderunt. Interrogantes enim, quare Ioãnes in carcerẽ coniectus est, causam didicerũt, & oẽs qui post ea secula in terra mariq̃ habitãt, & qui tũc fuerunt, & qui nũc sunt, & qui erũt rursus, manifestè sciẽt malam istam tragœdiam, tam libidinis quàm cædis illorum, neq; vllum tẽpus memoriam horũ delere poterit. Tanta res est virtus, sic immortalẽ habet memoriam, sic etiã solis verbis sibi aduersantes perstringit. Quare coniecit illum in carcerem? quare nõ contẽpsit? Nunquid ad tribunal illum tractur erat? num adulterij pœnã exegit? Nónne reprehensio in solis verbis erat? Quid igitur timet ac tremit? Nónne verba erant ac reprehensio nuda? imò [magis quàm] res mordebat. Nõ duxit ad tribunal, sed traxit ad aliud, nẽpe cõsciẽtiæ tribunal, & omnes cõstituit illi iudices, qui in mente illius sentẽtiam ferre poterãt. Hãc ob causam tremebat tyrannus, virtutis facẽ nõ ferens. Vidisti magnã virtutem? vinctum tyranno clariorẽ fecit, & hũc ille metuit ac tremit. Sed ipse quidẽ ligauit solùm. Polluta autem illa etiam ad cædem impulit, tametsi † in hoc maius illi crimen erat.] Neq; enim tunc ad illam vt corriperet, iucrat, & occurrendo dixerat, Quare cohabitas tyranno? nõ quoniã reprehẽsione carebat. Nequaquã, sed hinc totũ corrigere volebat. Idcirco reprehendit illum, neque illum austerius. Non enim dixit, scelestè, pollute, & pręuaricator ac prophane cõculcasti † Christi legẽ,] contẽpsisti quæ statuta sunt, potentiã tuam legẽ fecisti: nihil horũ, sed etiã in reprehẽsione apparuit multa mãsuetudo viri ac mititas. Dixit enim, Nõ licet tibi habere vxorẽ Philippi fratris tui. erat enim magis verbũ docẽtis, quàm reprehendentis: erudientis, q̃ punientis: instituentis, quàm traducẽtis: corrigẽtis, quàm insultantis. Sed hoc est quod dixi, Furi lux inimica est: molest est iust peccantibus etiam solùm apparens: grauis etiam, si vel spectetur. Nõ enim ferũt illius radios, sicut nec Solis iubar, qui oculorum morbo tenẽtur. Quin grauis est multis malis, etiãsi audiatur solùm. Idcirco & polluta ac scelesta illa doctrix filiæ, imò filiæ trucidatrix, quãuis neq; vidisset illũ, neq; audiuisset illius vocem, ad cædem incitat: ac facit, vt quam ad mollitiẽ educarat, ea ad homicidium properaret. Ita illũ valde timebat. Et quid dicit? Da mihi in patina hìc caput Ioannis Baptistæ. Quò te fers præceps misera & calamitosa? Nũquid adest accusator? Nũquid obturbare videtur? Alij dicebãt, Grauis nobis est ad videndũ. illa etiã ait, vt audiat. Ideo dicit, Da mihi caput Ioãnis. Quin & in carcere est propter te, & catena circũligatur, & licet tibi sic insolenter agere in amore, ac dicere, Sic deuinxi regẽ, ꝙ neq; publicè reprehensus dimisit ac recessit ab amore, neq; adulteriũ † amisit,] sed reprehendentẽ vinxit. Quid insanis & rabida es, habẽs & reprehẽsa adulterũ? Quare mensam furiarũ inquiris, & crudeliũ dæmonum instruis conuiuium? Vidisti, q̃ contẽptibilis, quàm meticulosa, q̃ minimè virilis res sit † inuidia?] Quomodo quãdo maximè inualescit, tũc infirmior fit. Etenim ista nõ sic turbabatur ant equã Ioannem in carcerem coniecisset, sicut detẽto illo turbatur. Et addit, Da mihi hìc in patina caput Ioãnis. Et quare hìc? Ne obũbretur, inquit, inuidia, ne eripiãt illum quidã à periculo. Et quare nõ totum mortuũ requiris, sed caput? Caput quod contristauit, linguámq; hanc silentem videre desidero. At secus euenit: nam ô misera & ærumnosa, vt absecta est, clarius postea clamauit. Nam tunc quidem in Iudæa solùm clamabat, nũc autem ad fines terrę venit, & vbicunque in ecclesiam ingrederis, siue Maurorum, siue Persarũ, siue etiam Britannicarum insularum, audis clamantem Ioannem, Nõ licet tibi habere vxorem Philippi fratris tui. Verùm ista nihil sciẽs sapienter agere, vrget & impellit stultum tyrannum ad homicidium, timẽs ne forte pœniteat. Tu autem disce iterum etiam hinc virtutis robur, neque inclusum, neq; ligatum † etiam, silentẽ ferre] iustum. Vidisti † quàm infirma malitia, quàm immunda? nam pro cibis humanis caput in patina affert. Quid pollutius? quid scelestius? quid impudentius puella illa? Quam emisit vocẽ in theatro diaboli, & in cõuiuio dæmonum? Vidisti linguam & linguam, illam afferre remedium, hanc venenum, & instruentem mensam cõuiuij diabolici. Cuius gratia nõ iussit in conuiuio intus occidi, & maior illi fuisset voluptas? Timebat ne pręsens visus, omnes suo aspectu mutaret, ob sermonis fiduciam. Propter hoc caput requirit, clarum [fornicationis] triumphum statuerẽ volens, deditq; matri suæ. Vidisti saltatriculæ præmia? Vidisti spolia diabolicarũ insidiarũ? Nõ caput Ioãnis dico, sed ipsum cohabitantem. Nam si quis diligẽter inquirat, cõtra regem erit triumphus: & quæ vicerat, victa est: & cui caput defectum, coronatus, ac laudabatur etiã post mortem, vehementius cõcutiens eorum qui peccarant conscientiam ac mentẽ. Et ꝙ non rhetoricando hæc dicã, ipsum audi Herodem, qui vbi Christi miracula audiuit dicebat, Hìc est Ioãnes, ipse excitatus est ex mortuis, & propter hoc operãtur in illo virtutes: adeò virescentẽ habebat metum, & perpetuum certamen, & neq; conscientiæ poterat abiicere formidinẽ, sed mãsit iudex ille incorruptus, cõstringens illũ, & quotidie pœnã cædis exigens. Hæc sciẽtes ne timeam ꝙ mala patimur, sed ꝙ male facimus. Nam illud quidem vincere est, hoc autem vinci. Vnde & Paulus dicebat, Quare nõ magis iniuriam patimini? imò vos iniuriã facitis & damno afficitis, idque fratres. Nam dum mala patimur, expectamus coronas, brabia, celebritatẽ: quod etiã in omnibus sanctis videre licet, quoniã omnes sic coronati sunt, sic celebrati sunt: sic & nos hãc incedamus viam, & oremus quidẽ, ne intremus tentationem: si autem aduenerit, magna feramus constantia, congruam alacritatem declarãtes, vt futurorum bonorum cõpotes fiamus, gratia & misericordia domini nostri Iesu Christi, per quem & cum quo patri ac sancto spiritui gloria, nũc & semper, & in secula seculorum, Amen.

3. Reg. 21. f

† sub modium.

Mat. 14. b. et Mar. 6. c

† in hunc enimẽ magis vergebat.

† dei legẽ.

† amisit.

† malitiã

Mat. 14. d

Mar. 6. b

& Lu. 9. a.

1. Cor. 6. b

Homilia xxix.

Tertia vice nunc veniam ad vos in ore duorum testiũ & trium stabit omne verbum. Ex multis quidem etiã aliis locis, sed & ex hoc potissimũ videre licet insignem Pauli & sapiẽtiam, & dilectionem. Quàm potens enim & frequens in promissionibus,

Ca. XIII.

sionibus,q̃ tardus & cunctabundus est in punitionibus. Nõ enim statim peccãtes puniuit, sed semel ac iterũ,& neq; sic præuaricãtes punit,sed iterum denũciat dicens: Tertia vice nunc venio ad vos. Et antequam adero,iterum scribo. Deinde ne mora ignauiam operetur,vide quomodo etiam hoc corrigat,subinde interminãs,intẽtánsq; plagam ac dicẽs: Si iterum venero,non parcam:&, ne forte veniẽs lugeam multos. Hæc autem facit & dicit,dominum omnium etiam sic imitans. Quoniam & deus quidem frequẽter minatur & sæpe denũciat, nõ autẽ crebrò punit & cruciat:idipsum etiam ipse facit. Eapropter etiã antea dicebat,parcẽs vobis nõ iã veni in Corinthum. Quid est,parcẽs vobis? Ne inueniã peccantes, & emendationẽ respuentes, inferam supplicium & pœnã.& hîc: tertia vice nunc veniam ad vos, in ore duum testium & triũ stabit omne verbum. Non scriptum scripto cõiungit,quod & alibi fecit dicẽs: Qui adhæret scorto,vnũ corpus est. Erũt enim, inquit, in carnem vnam,tametsi hoc de legitimo coniugio dictum esset:sed abusus est dicto hoc,in hoc vtiliter,ita vt magis terreat:quod certè & hoc loco facit, † pœnarum loco suum aduentũ]ponẽs & denũciationes. Quod autẽ dicit,hoc sibi vult: Semel dixi ac iterum, quando aderam,dico & nunc per literas, & siquidẽ audietis,ex mea sententia facietis. Sin eritis inobedientes,necessariũ deinde,vt statuantur ea quę dicta sunt,& inferaẽ pœna. Ideo dicit, *Prædixi & prædico vt præsens secundò,& absens nunc scribo,his qui antea peccarunt, & reliquis omnibus,quòd si venero iterũ,nõ parcã.* Si enim in ore duum testium & trium stabit omne verbũ: affui secundò & dixi:dico autẽ & nunc per epistolam:necesse est deinde liberè loqui verũ. Ne em̃ putes min° habere literas quàm præsentiam: nam quemadmodum præsens dicebã,ita & absens nunc scribo. Vidisti paternã curã? vidisti doctrinã prouidentia dignã? [neq; siluit,neque puniuit.]quin & prædicit sępius & perpetuò minatur,&remoratur,[suppliciũ]etsi manserint incorrigibiles, minatur tunc illos experturos pœnam. Quid autem prædixisti præsens, & absens scribis? *Si denuo venero,non parcam.* Quoniã prius mõstrarit q̃ nõ possit†cogi vt hoc faciat,]& rem hãc vocarit luctum & humiliationem. Ne fortassis enim,inquit,quũ venero ego,deus me humiliet apud vos, & lugeã multos,ex his qui prius peccarũt, & pœnitentiam nõ egerunt:rationemq; reddiderit illis,quòd& semel ac iterum & tertiò prædixerit, & q̃ omnia fecerit,ac conatus fuerit,impedire pœnã,ac metu verborũ meliores reddere:tũc tandẽ graue &valde horrendum hoc verbum posuit dicẽs,Si venero denuo, non parcã:nõ dixit,puniam, & exigam pœnam, sed verbis admodum paternis etiam ipsam pœnam posuit,mõstrans sua viscera,& cõdolentẽ illis mentem, propter quod semper parcens differebat. Deinde vt ne etiam nunc putent quòd iterũ differat, & simpliciter minetur verbis, propter hoc & antea dixit, In ore duũ vel trium testium stabit omne verbum.&,Si venero denuo,nõ parcã. Quod autẽ dicit, hunc sensum habet: Nõ vltra differã si incorrigibiles inuenero, quod absit,sed planè intẽtabo pœnas, & psequar id quod dixi. Deinde cũ multa ira feruẽtíq; indignatione ad subsannãtes se tanquam infirmũ, & aduẽtũ suum irridentes ac dicentes, aduentus ille inefficax est,& sermo friuolus,quasi his respõdens dicit: *Quandoquidem experimentũ quæritis eius qui in me loquitur Christi.*

Sup.12.g.

Ibid.1.d

1.Cor.6.d

† *testimoniorũ loco suos aduentus.*

† *hoc facere nisi cogatur.*

Sup.12.g

A Nam hoc & illud perstringẽs ac carpẽs dixit. Quod autẽ dixit,hoc est: Quoniam vultis probare, num in me Christus habitet,& correctiones exigitis,& propterea me irridetis quasi vilẽ & cõtẽptibilem, quasi hac virtute destitutũ:scitote quòd nõ sumus destituti si exhibueritis occasionẽ:quod absit. Quid igitur, dic obsecro, Num propter hoc punis q̃ experimentũ quærũt? Non, dicit:nam si hoc quæsiuisset,principiò statim peccãtes puniisset,& nõ distulisset. Quòd autem hoc nõ quærat,pergens manifestius ostendit,ac dicit: *Precor autẽ vt ne quid mali faciatis, nõ quò nos probati appareamus,sed vos probati sitis:nos verò [veluti] reprobi simus.* Non igitur tanquam causam reddens hoc ponit, sed magis succẽsens,imò perstringens se contemnentes. Nam ego quidẽ,inquit, nolim vobis id experimenti dare:si autẽ vos dederitis causam &volueriti me,p̃uocare,scietis re ipsa. Et vide vt onerosum facit sermonẽ.nõ enim dicit, quãdoquidẽ experimentũ mei quæritis: sed, eius qui in me loquitur Christi, monstrans q̃ in illum peccarunt:& non simpliciter dixit, eius qui inhabitat,sed,qui loquitur, ostendens spiritualia esse verba:†quæ si illius virtutẽ non indicent,] neque puniat,(deinde enim à seipso sermonem illuc trãstulit, terribiliores minas faciens,) nõ propter infirmitatẽ,potens enim erat, sed propter longanimitatem. Ne igitur patientiã illius infirmitatẽ quis putet. Quid enim miraris, si nõ aggreditur nunc vt puniat peccãtes,neq; exigat pœnã, sed patiẽs est ac lõganimis,quum & ipse se crucifigi scilicet sustinuerit, tantáq; passus nõ puniuerit? Idcirco & subdidit: *Qui erga vos non est infirmus, sed potens est in vobis:nam quanuis crucifixus fuit ex infirmitate, viuit tamẽ ex potẽtia dei.* Multã obscuritatem habent verba hæc, & infirmiores turbant, eapropter operæprecium fuerit ea manifestius explanare,& dictionis illius circa quam est obscuritas exponere significata, ita vt ne minimus quidẽ offendatur. Quid igit̃ hoc quod dictũ,& quid indicat? Infirmitatis nomẽ,& in quo significato dictũ est,discere necessariũ. Vna em̃ dictio, sed multa eius significata sunt: nã & corporis aduersa valetudo infirmitas dicitur. Vnde & in euãgelio dictũ,Ecce quẽ diligis,infirmus est,de sancto Lazaro:& ipse dicebat,Infirmitas ista nõ est ad mortẽ. Et de Epaphra Paulus, Etenim infirmus fuit ferè vsq; ad mortem. sed deus misert° est illius. Et de Timotheo, Vino modico vtere propter stomachũ tuum,& frequẽtes infirmitates tuas. Hęc enim omnia corporalẽ infirmitatẽ significant. Dicitur itẽ infirmitas, non esse solidatũ in fide simpliciter,neq; perfectũ esse. Et hoc significãs Paulus dicebat, Infirmũ autem in fide suscipite. Et iterũ, Ille quidem credit,vt manducet omnia: alius autem infirmus olera comedit, infirmum in fide significãs. Ecce duo significata infirmitatis. Est & aliud tertiũ significatũ infirmitatis. Quale hoc? persequutiones, insidiæ,insultus,tẽtationes,adductiones ad tribunal. Et hoc manifestans Paulus, Pro hoc ter dominũ rogaui,& dixit mihi,Sufficit tibi gratia mea: virtus em̃ mea in infirmitate perficit. Quid est, in infirmitate? in persequutionib°,in periculis,in tẽtationib°, in insidiis,ĩ mortib°. Et hoc manifestãs dicebat, propterea glorior in infirmitate. Deinde ostendens quã dicat infirmitatẽ:non febrẽ dicit,non ambiguam fidẽ. Sed quid? in contumeliis,in persequutionibus,in necessitatibus,in angustiis,in plagis,in carceribus,vt inhabitet in me virtus Christi. Quando enim infirmus sum,

B

C

D

† *si verò ipsius virtutem nõ indicet.*

Ioan.11.a

Phili.2.d

1.Tim.5.d

Ro.14.a

Ibidem.

Sup.12.a

Ibi.11.g & 12.e

Ibid.12.e

Ibidem.

sum,tũc potens sum:hoc est,quando persequutionẽ patior,quãdo expellor,insidiis impetor,tunc potens sum,tũ magis valeo,& superior sum insidiãtib°, gratia vberius in me inhabitãte. Sanè secundũ hoc tertium,Paulus infirmitatẽ hoc loco posuit.& quod dicit,hũc sensum habet:vt iterũ refutet, quod & antea dicebã,quia cõtẽptibilis esse videbatur:nõ enim volebat gloriari,neque id quod erat,esse videri, neque ostẽtare potentiã qua præditus erat,vt puniat &vindicet,vnde & contẽptior esse putabatur. Igitur quoniã hoc putantes in magna ignauia & stupore erant, nec à peccatis resipiscebãt,accepta occasione opportuna,etiã de his magna austeritate differit, ostendẽs q̃ nõ non per infirmitatem hoc faciat,sed ob longanimitatẽ. Deinde,id quod dixi, ab ipso trãsferens in Christũ sermo intẽdit timorem,& auget minas: vult autẽ dicere,Nõ enim,licet puniam & castigem peccãtes,ego sum qui punio &castigo. Est qui in me habitat ipse Christus.si autẽ nõ creditis hoc, sed vultis experimentũ accipere re ipsa eius qui in me habitat, scietis statim. Neq; em̃ infirmus est erga vos,sed potens est,quãuis vbiq; potẽs sit:nam siue infidelesvoluerit punire,siue dæmones,siue quiduis, potens est. Et propter quid apposuit,erga vos? Quid igitur vult additio? Verbũ est,quo multũ inhortatur illos ex his quæ olim experti erãt. Vel hoc significat: iã in vobis potentiã declarat, q̃ debeatis corrigi: quod & alibi dicebat,Quid autẽ ad me,etiã exteros iudicare? Nã ab exteris,inquit,pœnã sumet in die iudicij: à vobis autem nũc,vt ab illo supplicio liberet. Attamẽ vide quomodo hoc cũ magna cura &dilectione factũ,eo feruore dicit,vt & metũ ponat,inquiẽs: *Qui non infirmus est erga vos,sed potens est in vobis. Etenim licet crucifixus sit ex infirmitate, viuit tamẽ ex potẽtia dei.* Quid est, licet crucifixus sit ex infirmitate? Etem̃ licet voluerit, inquit,hoc sustinere quod infirmitatis esse videtur,sed ꝓpterea suã potẽtiã imminuere noluit. Manet enim cadẽ, & inexpugnabilis, & nihil læditur à facto hoc quod infirmitatis esse putaẽ:sed istuc ipsum maximè illius ostẽdit potẽtiã, q̃ & talia sustinuit, & suã virtutem nõ mutilauit. Ne igitur te offendat infirmitatis verbũ. Quoniã & alio loco dicit, Quod stultũ dei, sapientius hominibus est: & quod infirmũ dei, potentius est hominibus:quãuis deus nihil stultũ vel infirmum habeat,sed crucẽ sic vocauit, iuxta infidelium suspicionẽ de ea loquẽs. Audi igitur illũ seipsum interpretantẽ: Verbum enim crucis,his quidẽ qui pereũt,stultitia est:nobis verò qui seruamur, virtus dei est. Et iterũ: Nos autẽ prædicam° Christũ crucifixũ, Iudæis quidẽ offendiculũ, gentibus autem stultitiã, illis autem qui vocati sunt cum Iudęis tum gentibus Christum dei virtutem ac dei sapientiam. Et iterum: Animalis autem homo non percipit ea quæ spiritus sunt. Stultitia enim illi est. Vide quomodovbique infideliũ errorẽ interpretatur stultitiã, etiã crucẽ infirmitatẽ existimantiũ. Ita etiã hoc loco infirmitatem dicit,non quæ erat,sed quæ ab infidelibus esse putabatur. Non hoc igitur dicit,qui quum infirmus esset, crucifixus est.absit. nam quòd omnino potuisset nõ crucifigi,ostendens, alibi prosternit hos, qui capere conabantur,ita vt supini caderent:alibi radios è corpore emittit trãsfiguratus,alibi ficulneam arefacit,& oculos eorũ qui ad se veniebãt excæcat,& innumera alia facit. Quid igitur est,quòd dicit, ex infirmitate? licet crucifixus sit periculũ & insidias ferẽs (nam admisi iam infirmitatẽ pericula & insidias vocari) attamen nullũ dãnum sensit. Hæc autem dicebat in seipsum exemplũ trãsferens. Nam quoniã videbant se in persequutione esse,vexari,contẽni,&non vlciscebãtur se,nec euadebãt,docẽs illos,q̃ neq; ipsi per infirmitatẽ hæc patiebantur,ob hoc, q̃ non possunt euadere, transfert sermonẽ ad dominum: Quia & ipse, inquit,crucifixus est,ligatus est, innumera passus est, & non euasit, sed mãsit sustinens ea quæ infirmitatis esse putabãtur, & hac ratione potentiã suam declarans,q̃ etiam nec euadens nec se vlciscens,nihil omnino damni acceperit. Vitã igitur non remorata est crux,nec resurrectionẽ impediuit,sed & resurrexit& viuit. Quando autem crucem audis & vitã,de dispẽsatione accipe sermonẽ. De illa enim omnis sermo ille. Quod autẽ inquit,ex potẽtia dei, dicit nõ quòd ipse infirmus sit ad viuificandã carnem,sed quòd eadem sit illi cũ patre. Dicens enim,Ex potẽtia dei, nõ quòd infirmus sit:sed,ex potentia sua dixit. Quòd & ipse illã resuscitarit &conseruet,audi ipsum dicentẽ, Soluite tẽplum hoc, & ego in tribus dieb° suscitabo illud. Quòd si autẽ patris esse dicit,quod suum est, ne turberis. Omnia enim quæ patris mei, mea sunt,inquit. Et iterũ: Omnia mea tua sunt,& tua mea. Igitur quemadmodũ ille crucifixus nihil dãni passus est,inquit:sic neq; nos qui in persequutione sum°, & infestamur. Idcirco & addit, *Etenim & nos infirmi sumus in illo,sed viuemus in illo ex potentia dei.* Quid est,infirmi sumus in illo? Persecutionẽ patimur, vexamur, extrema patimur. Sed quid est,in illo? Propter prędicationẽ,inquit,& fidẽ quæ in illũ. Quòd si dura & grauia sustinemus propter illũ,manifestũ quòd & præclarè habituri sumus. Ideo & subdit, *Sed seruamur cum illo ex potẽtia dei. Vos ipsos tẽtate,nũ sitis in fide, vos ipsos probate. An nõ cognoscitis vosipsos quòd Christus in vobis est? nisi aliquatenus reprobi sitis: spero autẽ vos cognituros,quòd nos nõ sim° reprobi.* Nam quoniã per prædicta ostendit, q̃ quanuis nõ †euadat,]nõ quasi nõ habẽs in se Christũ,sed imitans lõganimitatẽ illius,qui crucifixus, & nõ se vltus est. Iterũ aliter istuc ipsum operatur,& maiore abundantia à discipulis sermonẽ cõficit. Quid enim dicã de me doctore,inquit,cui tanta cura est,&cui cõcreditus totus orbis,& qui tanta feci signa? vos enim ipsos si volueritis discutere qui in discipulorũ ordine estis,videbitis q̃ & in vobis Christus. Si autẽ in vobis,multò magis in magistro. Nam si fidem habetis, &in vobis est Christus:nã qui tũc credebãt,miracula operabãtur. Proinde & subdidit: Vosipsos tentate, num sitis in fide,vosipsos probate. An nõ cognoscitis vosipsos, q̃ Christus in vobis? nisi aliquatenus reprobi sitis. Si autem in vobis, multò magis in magistro. Cæterùm mihi videtur hîc fidem dicere illam, quæ miraculorũ est. Nam si habetis fidem illã, Christus in vobis est,nisi aliquatenꝰ reprobi facti sitis. Vidisti quomodo iterum terret, & abundãter ostendit apud se esse Christũ. Hoc em̃ loco videtur mihi etiã ad vitam illos incitare. Nam quoniã nõ sufficit fides ad cõciliandam sibi spiritualem efficaciam, dixit autem, Si estis in fide, Christum * habete in vobis ipsis. Cõtingit autem multos esse ab hac efficacia vacuos, licet fidem habeant, soluens dubiũ, inquit, nisi aliqua ex parte reprobi sitis, & habetis vitam corruptam. Spes vero mihi est vos cognituros, q̃ nos nõ sim° reprobi. Cõsequẽter erat dicendũ, Si autem vos reprobi facti estis, sed non nos. At non sic dicit, vt ne plagam

A

B

C

D

Ioan.18.b

Mat.17.a

Ibid. 21.b

1.Cor.1.c

Ibidem.

Ibidem.d

Ibid.2.d

1.Cor.5.d

† *inuadat.*

* ἐαυτοὺς, *id est, habete vel habetis, potestis.*

gam inferat, obliquè istud insinuat, neq; affirmans & dicens: Reprobi estis: neq; per interrogationē pronuncians & dicens: Si autē vos reprobi? sed illo ipso per interrogationē omisso, & obscurè in se ostendit addēs, Spero autē vos cognituros quòd nos non sumus reprobi. [Rursū hīc minæ multæ, terror magn°. Quandoquidē, inquit, hinc per nostram in vos animaduersionē experimentum sumere vultis, id perfacilè vobis planū faciemus. Cæterùm ad eum modū nō loquitur, sed maiori cū grauitate ac minis grauioribus. Spero autē vos cognituros, ꝙ nō sumus reprobi.] Nam oportebat quidē etiā absq; hoc scire, vos, inquit, scitis, & quòd Christum habemus in nobis loquentē & operantem. Quoniam autem & reipsa vultis accipere experimentū, scitote quòd nō sumus reprobi. Deinde quoniam minas intentauit, & pœnas iam ad fores adduxit, & in timore constituit illos, & expectare fecit pœnā: vide quomodo iterū dulciorē reddit sermonem, & mitigat timorem, & ostendit se ab ambitione alienum, discipulorúmq; curam gerētem, animo erectum, & consilio prudentem, vanámque gloriam aspernantem. Hæc enim omnia ostēdit in his quę subdit dicēs: *Precor autē deum, vt ne quid mali faciatis, [non quo nos approbati appareamus,] sed vos quod bonū est faciatis, nos autē quasi reprobi simus. Nō enim possum° aliquid cōtra veritatem, sed pro veritate. Gaudemus enim nos, quū nos infirmi fuerimus, vos autē potētes sitis: hoc autē insuper precamur vestrā integritatē.* Quid huic animæ cōparabitur? cōtēnebatur, respuebatur, illudebatur, subsannabatur, quasi vilis, quasi contēptibilis, quasi arrogans, quasi gloriosus in verbis quidē, re autē ipsa neq; parum virtutis suæ vim ostētans, nō solùm differt, neq; solùm cessat, sed & precatur, ne detur sibi talis occasio. Precor enim, inquit, ne faciatis male quippiā, nō vt nos probati videamur, sed vt vos quod bonum est faciatis, nos autē quasi reprobi simus. Quid est quod dicit? Obsecro deum, inquit, & oro, vt nullū inueniā incorrectū, nullum inueniā non pœnitētem, imò neque hoc solùm, sed neq; inueniā initium peccati: dicit enim, Ne quid mali faciatis: si autē peccaueritis, pœniteatis & præoccupetis vos emēdādo, omnémque repellite irā: neq; eū hoc studeo vt sic †reprobi simus, sed planè cōtrariū, vt ne vos reprobi appareatis.] Nā si māseritis, inquit, sine pœnitentia peccātes, necessariū erit vt puniamus & castigemus, & † exerceamus corpora nostra:] quod & in Sapphira ac Mago factū est, & demus experimētum virtutis: nō autē precamur hoc, sed contrariū, vt neq; nos sic probati appareāmus, hoc est, ne sic experimētū declaremus potētiæ nostrę in puniendis vobis & castigādis peccatoribus, incurabilitérq; laborantibus. Sed quid? vt vos quod bonū est faciatis, hoc precamur, vt semper virtutem operemini, semper corrigamini, nos verò quasi reprobi simus, nō declarantes nostrā punitiuā vim: & nō dixit, reprobi: nō eū futurus erat reprob°, licet nō punisset, sed propter istud ipsum magis probatus. Quasi dicat, quanuis nōnulli suspicentur nos, quia nō ostentamus nostrā potentiam, esse eōtēptibiles, & ea destitutos, nihil hoc nobis curæ est. Satius enim vt tales ab illis habeamur, q̄ si plagis potentiā, quam dedit nobis deus, †cōsilio minus recto] declararemus. Non enim possumus contra veritatem, sed pro veritate: vt enim non videatur illis condonare, hoc enim est animi à vana gloria alieni, sed quòd faciat id quod rei postulabat natura, hoc subdidit dicēs: Nō enim possumus cōtra veritatē. Nam si inueniemus, inquit, vos probè agētes & repellētes peccata per pœnitentiā, ac fiduciā erga deū habētes, neq; poterimus etiamsi vellemus in posterum punire: sed etiāsi attētaremus, nō cooperatur° esset deus. In hoc enim nobis dedit potentiā, vt sentētiam veram feramus, & iustam, non à veritate vel paululum diuersam. Vidisti quomodo vbiq; sermonē facit minimè molestum, & minarum asperitatem mitigat, sicut hoc satagebat, ita & mentē suam illis vult esse addictam: propterea etiam subdidit dicens: *Gaudemus quum nos infirmi fuerimus, vos autē validi sitis. Hoc autē insuper precamur vestrā integritatē.* Minimè enim, inquit, poterimus aliquid cōtra veritatē, hoc est, punire vos bene agentes: & quia nō possumus, ppter hoc nolumus, sed cōtrariū cōcupiscimus: quin & propter istuc ipsum maximè gaudemus, ꝙ non inuenimus vos tales, qui occasionē nobis exhibeatis, vt nostrā quæ in puniendo est potentiā ostendamus, licet talia faciētes nos claros & probatos & potētes declararemus, sed cōtrarium volumus, nēpe vt vos probati & irreprehensibiles sitis, & nos nunquā inde gloriā lucrifaciamus. Ideo dicit, Gaudemus enim quando nos infirmi sumus. Quid est, infirmi sumus? quādo existimamur infirmi, non ꝙ sumus infirmi. Sic enim putabāt inimici, quum iam facultatem puniendi nō manifestaret: attamen gaudemus quādo sic conuersamini, ꝙ nō datis occasionē nobis castigādi vos, quod nobis dulce est ac gratū, quādo sic existimamur infirmi, modo vt vos irreprehēsibiles sitis: vnde addit, vos autē validi sitis, hoc est, probati, & virtutibus cōspicui, & nō solùm volum° hæc, sed etiā precamur vt vos sitis ita irreprehensibiles, absoluti, nullámq; nobis dantes occasionē. Hęc paterna viscera, discipulorum salutē, suæ gloriæ præferebāt. Hoc animæ fuerit vanæ gloriæ expertis. Tunc certè virtus maximè à corporis liberat vinculis, & à terra in cœlū sublimē esse facit, si pura sit à vana gloria, quēadmodum hæc admissa in plurima inducit peccata. Fieri eū non potest, vt qui non est purus à vana gloria, sublimis, magnus & strenuus fiat, sed necesse est vt humi repat, & †magis corrūpit sibi seruientē tam polluta domina quouis barbaro crudelior.] Quid enim illa ferocius fuerit, q̄ si ei maximè seruitur: tūc enim maximè ferocit, quanuis hoc neq; bestiæ efferæ solēt, quæ multo ministerio māsuescūt: cōtrà vanæ gloriæ cupiditas quando contēnitur, māsuescit: quando autē colitur, effertur, & se armat contra se colentē. Hanc quū colerent Iudæi, graui supplicio affecti sunt: hanc quum despicerēt discipuli, coronati sunt. Et quid dico supplicia & coronas? Nā si illā respuere, maximè facit apparere claros, & videbis etiā hīc eos qui illā colunt, damnū: eos verò qui contēnunt, vtilitatē accipere. Nā discipuli qui illam contēpsere, (nihil enim prohibet iterū eodem vti exemplo) & quæ dei erant prætulere, clariores Sole fulserūt, immortalem adepti memoriam etiam post mortem. Iudæi verò qui ab illa victi, sine ciuitate, sine domo, sine honore, exūles & instabiles facti sunt, vilésq; ac contemptissimi. Et tu quoque si vis gloria fulgere, gloriam cōtemne: sin gloriā sectaberis, gloria excides. Si autē placet, hunc sermonem & in secularibus rebus approbabimus. Quos eū maximè scōmatis incessimus? Nōne eos qui illius cupidi sunt? †Quid? nónne qui hac destituti sunt, inquis? plurimos habēt vituperatores, & ab omnibus cōtēnuntur?]

†probati simus, sed planè contrarium vt ne nos probati appareamus°.

† mutilemus corpora vestra: Actio. 5. a & 8. b

†in obstinatos.

† multa corrūpit quę tā polluta & seruiente barbaro crudelari domina seruitus.

†igitur ita maximè

†ita destituantur, qui plurimos habet vituperatores, & ab omnib° cōtemnūtur.

nuntur?] Quos autē admiramur, dic oro? Nónne eos qui illā maximè contemnunt? Igitur hi sunt, qui glorificātur. Quēadmodū enim diues est, nō qui multis, sed qui nullo eget: ita gloriosus est, non is qui gloriæ amās est, sed illius contēptor. Vmbra enim glorię est ista gloria: nullus enim panē videns pictū, etiāsi multum à fame exetur, picturam attinget. Igitur neq; tu vmbras sectare. Vmbra enim gloriæ hæc est, nō gloria. Et vt discas, quòd hæc sic se habeāt: illud cogita, quādo res ab hominibus vituperatur, quādo omnibus fugiēda esse videtur, etiā illis qui ipsam desiderant, quādo cōfunditur qui vocatur illud habēs, vel habere desiderās. Vnde igitur desideriū istud, dicis, & quomodo nascitur hæc affectio? A pusillanimitate. Non enim oportet solū vituperari, sed & emēdari à mēte imperfecta, à sensu puerili. Desinamus igitur esse pueri, & fiamus viri, & vbiq; veritatē, nō vmbras sectemur, & in diuitiis, & in voluptatibus, & in deliciis, & in gloria, & in potētia, & cessabit morbus hic, multáq; alia: vmbram enim sequi insanientis est. Vnde & Paulus dicebat, Resipiscite iustè, & nō peccate. Est enim & alia insania grauior ea quæ à dæmonib° est, vel ex curis. Illa enim veniā accipit, hæc autē excusatione caret, quādo ipsa anima corrupta fuerit, & nō rectū iudicium illius periit. Et instrumētum alterius insanię est corporalis passio, istam autem insaniā operatur animus. Quemadmodum enim febres illæ grauiores & incurabiles, quæ solida corpora inuadunt, laténtq; in neruis, & abscōditæ sunt invenis: ita certè & ista insania, quoniā intus in mente delitescit, corrūpens & lædēs illā. Quomodo enim nō est manifesta & clara insania, & omni insania grauior passio, insaniētes quidē semper contēnere, ingerere autem se summo cū studio semper his qui pereūt? Dic enim obsecro, si quis ventū sectaretur, vel cohibere attentaret, nónne diceremus illū insanire? Quid autē est tenere vmbram neglecta veritate? si quis mulierē suam odio habeat, vmbram autē eius amplectatur: vel filium auersetur, & vmbram interim illi° diligat: quærerésne aliud insaniæ certius indicium? huiusmodi sunt & hi qui ad pręsentia stupent. Etenim omnia vmbra, etiamsi gloriā dicas, etiāsi potentiam, etiamsi bonam existimationem, etiamsi diuitias, etiamsi delicias, vel quicquid in hac vita est. Ea propter & propheta dicebat, In imagine pertransit homo, veruntamen frustra cōturbatur. Et iterum, Dies nostri quasi vmbra declinauerūt. Et alibi fumū & florem graminis vocat res humanas: non autē †diuitias] solū vocat vmbram, sed & tristia, etiāsi mortem dicas vel infirmitatem, vel paupertatē, vel quicquid aliud. Qualia igitur manentia, & iucunda, & aspera? Regnum æternum, & gehenna perpetua, neq; enim vermis morietur, neque ignis extinguetur, & resurgunt hi in vitam æternā, & illi in supplicium sempiternum. Vt igitur hoc effugiamus, & illa fruamur: relicta vmbra, apprehendamus veras res omni studio. Ita eū assequemur regnū cœlorum: quod nobis omnibus concedatur gratia & misericordia domini nostri Iesu Christi, per quē & cum quo patri gloria simul cum sancto spiritu, nunc & semper, & in secula seculorum, Amen.

Psal. 38. b
Ibi. 101. b
Ibi. 102. c

†suauia.

Esa. 66. & Marc. 9. g

Homilia XXX.

Propter hoc hæc absens scribo, vt præsens ne austeritate vtar, iuxta potestatem quam dedit mihi dominus in ædificationem, & non in destructionē. Perstringit illos vehementius disserens, & maximè ad finem epistolæ. Etenim antea dicebat, Ipse autem ego Paulus obsecro vos, per mansuetudinem & lenitatē Christi, qui iuxta faciem quidem humilis inter vos, absens confido de vobis: oro autem ne præsens audeā, ea fiducia qua existimor audax fuisse in quosdā, qui putant nos veluti secundum carnem ambulātes, & in promptu habentes vindicare omniū inobediētiam, quando completa fuerit vestra obedientia. Et metuo ne fortè veniens non tales inueniam quales velim, & ego ne inueniar à vobis, qualē me nō vultis. Et iterum, Ne forte cùm venero, me humiliet deus meus erga vos: & lugeā multos ex his qui antea peccarunt, & pœnitentiam non egerunt super libidine & immunditia quam patrarunt. Et post hæc, Prædixi & prædico sicut præsens secundò, & absens nunc scribo: quòd si venero denuò, non parcam, quandoquidem experimentū quæritis eius qui in me loquitur Christi. Igitur quoniam hæc & multa alia dixit terrens, inhortans, †approbās, perstringēs, excusans, de omnibus inquit: propter hoc hæc absens scribo, ne præsens austeritate vtar. Vellem enim literis insitam esse austeritatē, & nō ipsis operibus. Vellem vehementes esse epistolas, vt maneāt minæ, & in opus non exeant. Iterū & in hac defensione terribiliorem facit sermonē, & ostendēs quòd non ipse sit, qui puniturus, sed deus. Adiecit enim, Secūdum potestatē quam dedit mihi dominus. Et iterum ostēdit, quòd non cupit potestate in illis puniendis abuti adiiciēs, Non in destructionē, sed ædificationem. Et insinuauit quidē hoc nunc quod dixi, & reliquit illis expendendum, si incorrigibiles māserint, quid futurum. Et hoc iterū ædificatio est, eos qui sic affecti fuerint punire. Etenim sic habet, & ipse hoc sciuit, & operibus monstrauit. *Quod superest fratres, gaudete, integri estote, consolationem habete, idem sapite, in pace agite, & deus charitatis ac pacis erit vobiscum.* Quid est, quod superest fratres gaudete? Contristasti, terruisti, in angustia constituisti, tremere fecisti & timere, & quomodo iubes gaudere? Dicere vult, Si res vestræ successerint, vt à me impletæ sunt, nihil est, quod gaudiū prohibeat. Ego eū feci oīa quæ mea sunt, lōganimis fui, distuli, non execui, obsecraui, cōsului, terrui, minat° sum, vt omnibus modis cogerē vos ad pœnitētiæ fructum: reliquum est, vt & vos quod vestrum est agatis, & sic immarcescibile sit gaudiū vestrū. *Integri estote.* Quid est, integri estote? Perfecti sitis, implete quæ desunt. *Consolationem accipite.* Quoniam & multæ fuerūt tentationes & magna pericula, inquit, cōsolationem accipite, & à vobis mutuū, & à nobis, & à mutatione in melius. Si enim à conscientia fit gaudiū, & perfecti estote. nihil enim deficit ad gaudium & consolationem: nihil enim sic facit consolationem vt pura conscientia, etiamsi innumeræ afflictiones ac tētationes. *Idem sapite, in pace agite.* Quod & in priore epistola ex procemiis auditum est. Contingit enim idem sapere, & nō agere pacificè, quando in dogmatis cōueniunt quidem, diffident autē aliàs inter se. Verùm vtraq; Paulus exigit. *Et deus charitatis ac pacis erit vobiscum.* Nō eū solùm admonet & consulit, sed etiam bene precatur: nam vel hoc precatur, vel futurū prædicit, imò vtraque. Si enim hæc feceritis, inquit. Quid? si idē sapueritis, & pacificè vixeritis, erit etiam deus vobiscū: dilectionis eū deus est & pacis, illísq; gaudet ac lætatur. Hinc vobis & pax à dilectione illius, hinc malorum omnium sublatio: ista orbē seruauit, ista diuturnum

sup. 10. a

Ibi. 12. g

Ibidem.

Hic sup. a

† exprobrans.

1. Cor. 15. c

1. Cor. 1. b

num bellũ ſoluit,iſta cœlo terram coniunxit,iſta homines angelos fecit,iſtã igit & nos imitemur. Innumerabiliũ enim bonorũ mater eſt dilectio,per iſtam ſaluati ſum⁹, per iſtã ineffabilia bona omnia aſſequimur. Deinde reducẽs illos ad hãc,inquit: *Salutate vos inuicem in oſculo ſancto.* Quid eſt,ſancto? non ſubdolo,
Mar.14.c nõ ficto,ſicut Iudas Chriſtum oſculatus eſt: propter hoc enim oſculũ datũ, vt charitatis fiat ſymbolũ, vt accendat affectionẽ,vt ſic mutuũ diligamus, tanquã fratres fratres,tanquã filij patres,tã quã patres filios, imò & multò magis. Nam illa quidẽ eſt naturæ affectio ,hæc autem ſpiritualis gratię. Sic animæ inter ſe colligãtur. Propter hoc & ex peregrinatione redeũtes,oſculis excipimus mutuis,cõuenientibus animabus. Hoc enim mẽbrum eſt, quod animã nobis prædicat. De oſculo autẽ illo ſancto licet alium quoque
Sup.6.d ſermonẽ dicere. Qualémnam? [Templum Chriſti ſumus.] Igitur veſtibula tẽpli & ingreſſum oſculamur, mutuũ oſculãdo. Nónne videtis, quot etiã veſtibula templi huius oſculantur,illi quidẽ flectentes, alij autem manu continentes, & ori manum admouentes: per has etiã ianuas ac portas & ingreſſus eſt & ingreditur ad nos Chriſtus, quãdo cõmunicamus. Scitis, qui myſteriorũ eſtis participes, quid dicatur: etenim nõ vulgarẽ honorẽ conſequutum eſt os noſtrũ,accipiens corpus dominicum, propter hoc maximè hîc oſculamur. Audiát qui fœda loquũtur, qui conuicia proferũt,& horreſcant,q; tale os polluunt: [audiant qui fœdè oſculãtur.] Audi qualia doceat te ꝓ os tuũ deus,& cuſtodi immaculatum,diſſere de futuravita, de reſurrectione, de immortalitate, q; mors non ſit mors,& alia innumera arcana. Nam quẽadmodum ad adytũ è quo oracula dãtur,venit ad os ſacerdotis initiandus. Audiamus quæ ſcilicet ſunt horroris plena. Etenim perdiderat ſuã vitam ex progenitoribus, & venit illã reparaturus, & rogaturus quomodo illã inueniat ac reparet: deinde reſpondet illi deus, quomodo inueniat: & fit os illud propitiatorio terribili⁹. Nã illud quidẽ propitiatoriũ nullo modo talẽ emitebat vocẽ, ſed de multò minoribus loquebatur rebus,de bello ac pace quæ ſubtus eſt. Hoc autem omnia de cœlo & futura vita,& rebus nouis, mentémq; trãſcendentibus. Dicens autẽ, Salutate vos mutuum in oſculo ſancto, adiecit: *Salutant vos ſancti omnes*. Et
† hoc adſcripſit. hinc dans illis bonã ſpem, † hoc adhortatus eſt, pro oſculo per ſalutationẽ illos copulãs: nam ab illo ore cuius oſculum,procedunt & verba. Vides quomodo omnes cogit,& eos qui procul diſtãt corpore,& qui propè? illos quidẽ per oſculum,hos verò per literas. *Gratia domini noſtri Ieſu Chriſti, & dilectio dei, & cõmunicatio ſancti ſpiritus cum omnibus vobis*. Quoniã cõiunxit illos inter ſe per ſalutationes & oſcula: iterũ ad preces deflectit ſermonẽ, magna diligẽtia illos etiã deo coniungens. Vbi nunc ſunt qui dicunt, quia ſpiritus ſanctus in epiſtolarũ procemiis nõ eſt ſimul ordinatus,ideo nõ eſt eiuſdẽ eſſentiæ? Ecce enim nũc cum patre ac filio illum cõnumerat. Cæterùm pręter hoc liceret etiã illud dicere,quòd Coloſſenſibus per epi-
Coloſ.1.a ſtolam ſcribit & dicit, Gratia vobis & pax à deo patre noſtro: filiũ ſilẽs, & nõ addẽs ſicut in aliis epiſto-
Ro.1.& lis: & domino noſtro Ieſu Chriſto. Igitur neq; filius
2.Cor.1.a erit eiuſdẽ eſſentiæ,eadem ratione,ſed hoc extremæ
&c. dementiæ eſt. Nam iſtud maximè oſtendit eſſe eiuſdem eſſentiæ,q; diuerſè Paulus hoc vtitur: & id non per ſolã coniecturã eſſe dictũ, audi quomodo filij & A ſpiritus meminit,& patrẽ obticet. Corinthiis enũ ſcri
1.Cor.6.a bẽs,dicit: Sed abluti eſtis,ſed ſanctificati eſtis,ſed iuſtificati eſtis,in nomine dñi Ieſu, & in ſpiritu dei noſtri. Quid igitur dic oro? Non baptizati fuerũt in patrem illi? Quare igitur nõ dixit,abluti eſtis in nomine patris? Quia ſine diſcrimine,nũc huius nũc illius meminit hypoſtaſis,& inuenies hũc morem in epiſtolis ſępius. Etenim Romanis ſcribẽs,inquit, Obſecro igit
Rom.12.a vos per miſerationes dei, quãuis filij ſint miſerationes: obſecro autem vos per charitatẽ ſpiritus,quãuis patris ſit charitas. Quare nõ meminit in miſerationibus filij, & in charitate patris? quia quaſi manifeſta & confeſſa ſiluit. Inuenietur autẽ & dona illa iterum mutato ordine narrare. Nã quũ diximſſet, Gratia Chriſti, & charitas dei, & cõmunicatio ſpiritus ſancti, alibi dicit cõmunionem filij & charitatem ſpiritus. Obſecro enim vos, inquit, per † cõmunicationem] ſpirit⁹. † charita-
B Et Corinthiis dicit, Fidelis deus, per quẽ vocati eſtis tem.
1.Cor.1.b in cõmunionem filij illius. Sic ea quę trinitatis, indiuiſa ſunt: & cuius ſpiritus eſt cõmunio, † is inuẽt⁹ eſt] † ea inuẽ-
ta eſt. eſſe filij, & filij eſt gratia, & patris & ſpiritus ſancti: Gratia enim vobis à deo patre. Et alibi quũ multa illius genera percenſuiſſet, ſubdidit: Omnia autẽ hæc
1.Cor.12.b operatur vnus & idem ſpiritus, diuidens ſeorſim cuique vt vult. Et hæc dico, nõ confundens hypoſtaſes, abſit, ſed ſciẽs etiã quid his proprium ſit, quidve hęc diſcernat, & eſſentiæ vnitatẽ. Perſeueranter igitur & horum dogmatũ euidentiam habeamus, & dei dilectionem nobis cõciliemus. Prius enim nos, qui odio habebamus, dilexit: & qui inimici eramus, conciliauit. Vltra autẽ diligentes diligere vult. Perſeueran- Mora-
ter igitur diligamus illum, ita vt & ab illo diligamur: le.
C nam quũ à potẽtibus hominibus diligimur, terrori ſumus omnib⁹: multò magis ſi à deo, etiãſi oporteat diuitias, vel corpora, vel animã ipſam pro hac dilectione dare, ne parcamus. Nõ enim ſufficit verbis dicere, q; diligimus: ſed oportet etiã operibus declarare. Neq; enim ille verbis ſolis, ſed & reipſa oſtẽdit dilectionẽ. Oſtende igitur & tu operibus, & facito quæ illi probantur: ſic enim & ipſe iterũ lucrum habebis: nam ille nullarũ noſtrarũ rerũ eget, quod & maximè ſynceræ dilectionis eſt, q; vt diligatur à nobis, quanuis nullis egeat, neq; in ſuum vſum ſua conuertat, faciat omnia. Ideo & Moſes dicebat, Quid eũ quærit Deu.10.a
dominus deus à vobis, q̃ vt diligatis ipſum, & vt paratus ſis ambulare poſt illũ? & ita quando ille iubet ſe diligi, tũc maximè oſtendit q; te diligit. Nihil enim ita noſtram ſalutem conſeruat, atque illum diligere.
D Sanè vide, quomodo pręcepta illius ad noſtrã quietem, & ſalutem, & gloriam cõponit. Etenim quando dicit, Beati mundi corde, beati miſericordes, beati Mat.5.a
mites, beati pauperes ſpiritu, beati pacifici, ipſe quidem nihil inde lucri percipit: nos autẽ honeſtos faciens ac cõponẽs hæc præcipit. Et quãdo dicit, Eſuriui, non egens noſtro miniſterio, ſed te exercens ad Ibi.25.a
miſericordiã ſic præcipit. Poterat enim etiam abſq; te pauperẽ paſcere, ſed theſaurũ tibi donãs maximũ, hæc ſperauit. Nã ſi ſol q; creatura eſt, nõ eget noſtris oculis, & licèt nemo ipſum videat, manet tamen in ſua claritate, nos autẽ qui radiis illius fruimur, vtilitatem percipimus: multò magis de deo ſic loqui cõuenit. Vt autẽ & aliunde ſcias quanutm inter deum & nos diſtet, num quantũ inter culices & nos? multò magis manifeſtum, modóque immenſo. Si igitur nos vanæ gloriæ ſtudioſi & ſuperbi nõ egemus cuium

cũ miniſterio vel gloria: quanto magis deus qui eſt à paſſione & indigentia alienus, tantùm nobis fruitur, quantùm beneficiis fruimur, quantũ noſtræ ſaluti & deliciis cõducit. Eapropter & ſæpius relictis iis quæ
1.Co.7.c ſua ſunt, tua quærit. Si quis enim, inquit, vxorẽ habet infidelẽ, & illi probatur habitare cũ ea, ne relinquat
Matt.5.c illam: qui autẽ dimittit vxorẽ niſi propter fornicationem, facit illam adulteram fieri. Vidiſti indicibi-
† bonitatem? lem † dilectionem?] Si ſit ſcortum, inquit, mulier, non cõpello, vt cohabites. Si autem infidelis, non prohibeo. Iterũ ſi contriſtauerit te aliquis, præcipio illi, vt relicta oblatione mea, ad te quẽ contriſtauit, currat.
Mat.5.c Si enim obtuleris donum tuũ, inquit, & illic recordatus fueris, quòd frater tuus habet aliquid cõtra te, relinque donum tuum ante altare, & vade, primúmque reconciliare fratri tuo, & tunc veniens offer donum tuũ. Quid autẽ parabola eius qui omnia decoxerat,
Mat.18.c nónne hoc oſtẽdit? Quãdo eũ amiſit multa talenta, miſertus eſt eius & dimiſit: quando autẽ ille centum
Ibidem.d denarios à cõſeruo repetiit, & malũ vocauit, & ſup-
† cuſtodiui te ne peccares in me. plicio tradidit. Sic multa de tua quiete illi cura eſt. In vxorẽ iuſti Barbarus peccaturus erat, & dicit, † peperci tibi quod in me peccaſti.] Apoſtolos perſequebatur Paulus, & dicit ad illum, Quid me perſequeris?
Gene.20. Act.9.a Alij eſuriũt, & dicit ſe eſuriſſe, & nudũ obãbulaſſe, & hoſpitẽ fuiſſe, volẽs te admonere & excitare hac ratione ad eleemoſynæ curã. Cogitãtes igitur quãtam per omnia declarauit & declarat charitatẽ, certiores nos per ſeipſum reddere dignatus, quódnã ſcilicet ſit maximũ bonorum caput, & mentis lumen, virtutíſque doctrina & ad optimã vitam inſtituendam, & quòd omnia faciat propter nos, & filium dederit, & regnũ cœlorũ promiſerit, & ad ineffabilia bona nos
C vocarit, vitámq; beatiſſimam nobis præparauit, omnia faciamus, & dicamus, ita vt & digni appareamus dilectione illius, & aſſequamur futura bona. Quibus frui nobis omnib⁹ cõcedatur gratia & miſericordia dñi noſtri Ieſu Chriſti, cum quo patri ac ſpiritui ſancto gloria, nũc & ſemper, & in ſecula ſeculorũ, Amẽ.

FINIS.

DIVI IOANNIS CHRYSOSTOMI IN HOC APOSTOLI DICTVM, *Vtinam toleraſſetis paululum quiddam inſipientiæ meæ, Homilia: viro quodam docto interprete.*

2.Co.11.a

OMneis equidem amo ſanctos, maximè verò ſanctum Paulum, vas electionis, tubam cœleſtem, ſponſæ Chriſti ducem, ac pronubũ. Id quod propterea dixi, & amorem in medium produxi, vt vos illectamenti amoris participes facerem. Quãdoquidem externo amore ſuccumbentes, fateri palàm propriè diſpudet, tanquam deterritos tum ſui pudore, tum audientium periculo. Atque hunc noſtrum amantes nunquã tacent, quia ſibi atque auditoribus iuxta proſunt tam honeſta profeſſione. Nam amor ille vitio datur, hic laudi. Ille morb⁹ animi probris obiectus, hic animæ lætitia eſt & exultatio, mũdúſque indicibilis: ille bellum in amantium cogitationem inuehit, hic bello, ſi quod fuerit, eiecto, pacẽ A copioſam ſubſtituit. Ex amore quidem vulgari, non modò nihil accreſcit emolumenti, ſed ingentẽ quoque rei familiaris iacturam facit, inanem ſumptum, vitæq; internecionem, adeóq; ædium è fundo ſubuerſionem. Ex honeſto autem, qui ſpectat animorũ decorem, multę opes bonorum operũm, magnáque virtutum ſupellex exiſtit. Præterea bonam corporis formam adamantes, inhiantéſq; ad ſplendorem faciei, turpes ſunt & inelegantis formæ, neque ad mutandam deformitatem quicquam ex concupiſcentia lucrantur, quin ſemper in peiorem, abiectiorémque oris habitum abeũt. Cæterùm in hoc amore penitus eſt contrarium: quicunq; amat animam ſanctã, formoſam, claram, pulchrámq;, etiam ſi ipſe eſt turpis, ingratíque aſpectus: imò ſi omnium fœdiſſimus, modò perduret in amore ſanctorum, continuò talis
B erit, qualis eſt quẽ amat. Etenim diuinæ id benignitatis argumentum eſt, quòd corpus deforme & mutilum nequeat emendari: anima verò turpis & manca, in priſtinã lucem & decorẽ facilè reformatur. Nã ex bonitate vultus nihil emolumenti, ex pulchritudine autẽ animæ tanta licet bona lucrari, quanta congruè poſſidet, qui deum habet amatorem. Audi eũ, Pſa.44.a
inquit, filia & vide, & inclina aurem tuam, & obliuiſcere populi tui & domus patris tui, & cõcupiſcet rex pulchritudinẽ tuam. Pulchritudinẽ hîc eã dicit, quæ eſt ſecundũ animã: cuiuſmodi virtute & pietate contingit. Qua de cauſa, cùm tãtum ſit lucrum ſanctorũ amatoribus, operęprecium facimus, ſi cõmuni amore amplectamur ſanctũ tam eximiũ, ídque cupidiſſimè. Nã ſi animã noſtram amor ille vel ſemel ſubiẽs in ea lucidam excitauerit flammam: quicquid ſenti-
C coſum, quicquid ſaxoſum & aſperum & inſenſatum offendit, in cogitatione noſtra totum exponit, aut certè promitigat, & animam noſtrã in decliuẽ fundum, lætúmq; aruum purgat, aptámq; reddit diuino ſemini ſuſcipiendo. Et nemo dicat, quòd nunc neque adſit Paulus, neq; oculis noſtris videatur: & quónam modo cõtingere queat, vt id quod nunquam vidimus, amemus? Nihil eũ hoc eſt impedimẽti, quãdo & abſentem amplectimur, & inuiſum diligimus, potiſſimũ cuius virtutis agnoſcimus argumenta tam magna, támq; egregia, in omnibus vbique terrarum eccleſiis. Nempe impietatem diſſipatam, malam vitã in meliorem verſam, errantes in viam reductos: intemperantium ſacra, vt Bacchanalia & id genus explosa: abdicata templa, obmuteſcentes dæmones, Vniuerſa hæc tam admiranda linguæ Paulinæ potẽtia, inſpirata gratia dei cõfecit, clarámq; flãmã pietatis vbiq; gentiũ accendit. Cũ quibus dotibus & ſanctas huius epiſtolas habemus, quæ nobis characterẽ beatæ animæ diligenter inſculpunt. Quẽadmodum ergo cùm Paulo in præſentia cõſtituto diſſerere animus eſſet: ſic cũ alacritate nos obſequẽtes eius literis præbeamus, quæ intus dicta ſunt, explicemus. Diſcamus quídnã ſit, quod exclamauit hodie, dicens: Vtinam toleraſſetis parũ quiddã inſipientiæ meæ, quin 2.Cor.11.
me ſuſtinuiſtis: æmulor enim vos dei æmulatione. 4.
Quid ais Paule? qui diſcipulis legẽ pręſcribens, In ſapiẽtia, ĩquis, ambulate erga extraneos: qui dicis, Ser- Coloſ.4.a
mo veſter ſemper in gratia ſit ſale conditus, vt ſciatis Ibidem.
quomodo oporteat vos vnicuique reſpondere: qui precaris omnibus vt ſapiẽtia ſpiritali adimpleantur: ipſe exclamas, Vtinam toleraſſetis paululum quiddã inſipientiæ meæ. Nũ ſatis tibi dixiſſe fuit, aliquod inſipientiæ

ſipientiæ meæ verbũ? Ad diſcipulos etiam illud exponis,neq; ad diſcipulos tãtùm exponis,imò omnibus hominibus,quotquot cum illis fuerunt,per epiſtolam notũ facis. Animaduerte quàm nõ oporteat, quæ dicuntur ſimpliciter percurrere,ſed vnũ quodlibet accuratè diſquirere. Illud em̃ quũ legitur ſimpliciter,offendit auditores:perueſtigatũverò eximiã aperit Pauli ſapientiã,admirandam prudentiam,curam indicibilem. At quid tandem id eſt, quod dicitur? Pſeudapoſtoli frequẽtes apud Corinthios agebant,qui præconio Chriſti deprauato, etiã accuſati Pauli opinionẽ eruere, quam de ipſo diſcipuli cõceperant,ceu per cuniculos tentarũt,eũmq; per ironiã falſò dictis arrodẽtes,ſuperbiæ detulerunt: aduerſus illos bona pars,vt videtur,epiſtolę pertinet. Quẽadmodũ quum dicit,Nõ ſumus ſicut reliqui,venditantes verbũ dei: & rurſum dicẽs,Sic me ſeruaui, ne cui eſſem oneroſus: & addit, conſilium ſemper fuiſſe, vt hanc legẽ immotam ſeruet. Nam eſt veritas, inquit, in me Chriſti, q̃ hæc mea gloriatio non interrumpetur in me,in regionibus Achaiæ. Quãdo reddit cauſam,ſceleratos iſtos tacitè notat,ſic dicens: Quapropter,an q̃ nõ diligã vos? Deus nouit. Verùm quod facio,idem & faciã, vt amputem occaſionẽ iis qui cupiunt occaſionẽ. Et antea diſcipulos cohortatur, ne cõmittant,vt eis neceſſario potẽtiam ſuam declaret, dicens: Rogo autem vos,ne pręſens audeam ea fiducia,qua exiſtimor audax fuiſſe in quoſdam,qui putãt nos veluti ſecundum carnem ambulare. Nam ſic illi maledici,de quibus hæc dicit, omnia rememorabãt per ironiã eum acerbius vellicantes: quòd videlicet epiſtolæ Pauli magnũ præ ſe ferant tumorem & verborũ arrogantiã: ipſe verò nihil ſit,exiguus,abiectus. Poſtea quàm igitur hoc loco traducitur,quaſi in nullo ſit numero,quaſiq; indignus ſit, de quo ratio habeatur,ſicut iterũ explicãs pſeudapoſtolis, Nũ illud, inquit,peccaui, q̃ meipſum humiliarim, vt vos exaltarem? Et iſtud obiectũ crimẽ diluẽs: Quales,inquit, ſumus ſermone per epiſtolas cùm abſumus, tales ſumus & cũ adſumus facto. Quãdo itaque multi fuerãt apud illos pſeudapoſtoli, quos & operarios doloſos nominat,ſic dicẽs: Siquidẽ iſtiuſmodi pſeudapoſtoli,operarij doloſi ſunt, ſumpta perſona apoſtolorum Chriſti. Atq; haud mirũ, quandoquidẽ ipſe ſatanas transformatur in angelum lucis: nõ magnum eſt igitur,ſi & miniſtri illius perſonam in ſe trãsferũt quaſi ſint miniſtri iuſtitiæ. Qua de cauſa, quũ iſti cõtumelias infinitas in hũc dicunt, damnóq; afficiunt diſcipulos: quo perperam perſuaſi, minus idoneam de eo exiſtimationẽ habere queãt, deinceps neceſſe habet in magnificã, tamen veram laudum ſuarum recordationem deſcendere. Neq; enim conſultũ fuit in reliquũ tẽpus tacuiſſe. Cęterùm quia pugnas ſuas nobis erat memoratur⁹, & reuelationes quas vidit, & labores quos pertulit, oſtẽſurus omnibus, q̃ inuit⁹, quámve cõactus id faciat: quanquã neceſſitatẽ vidit ineuitabilem, tamẽ inſipientiæ quiddam vocat, ſic dicẽs, Vtinam toleraſſetis quiddam inſipiẽtiæ meæ. Facturus, inquit, ſum rem abſurdã & ſtultam, me ipſe celebrabo & extollã. Verũ ego prædicationis huiuſmodi propriæ cauſa nõ ſum, ſed illi poti⁹, qui cò me detruſerunt: propterea vos adhortor, perferatis me illis cauſam reddentẽ. Num perſpicuè vides prudentiam Pauli? Etenim dicens: Vtinam toleraſſetis paululum quiddam inſipientiæ meæ, quinimo ſuſtinete me: nã

2.Co.2.d
Ibid. 11.b
Ibidem.c
Ibidem.
2.Cor.10. a.
Ibid. 11.b
2.Co.10.c
Ibid.11.c

A zelotypus ſum erga vos dei zelo: non continuò perrexit ad narrationẽ laudum, ſed interim iterũ interſerit verba quædã, & in hunc prope modũ dicit: Iterum dico, ne quis me putet inſipientem, alioqui & vt inſipientẽ accipite me. At ne ſic quidẽ attigit narrationẽ, ſed iterũ dicit: Quod dico, non dico ſecundũ dominũ, ſed velut in inſipientia, in hoc argumento gloriationis. Sed ne tum quidem audet ingredi, tot verbis ceu in præſidiũ præmiſſis. Quin iterum repoſitus præludit & dicit: Quandoquidem multi gloriãtur ſecundũ carnem, & ego gloriabor: libenter enim ſuffertis inſipientes, cùm ſitis ſapientes. Mox iterum recuſat & contatur, paucíſq; interpoſitis addit: Sed in quocunq; audet aliquis, in inſipientia loquor, audeo & ego. Cùm demum latiſſima excuſatione, pręmitigationẽque præaudita, tentauit aggredi laudum ſuarum enarrationem. Et quemadmodũ equus præcipitium aliquod, præruptúmq; cliuum tranſituruS ſe colligit, quaſi hunc vno ſaltu exuperaturus foret: verùm profundũ deſpiciẽs hiatum ſubiacere, obſtupeſcit metu, cõtrahitúrq;, deĩde quũ ſentit equitem vehemẽtius vrgere, rurſum aggreditur, idémq; quod antea perfert, neceſſitatẽ & vim indicãs, ſubſiſtit aliquandiu, hinnitũ muſſitãs ſuper oram foueæ, reſumpto tandẽ animo ſe vltrò fidenter adigit: Sic & beat⁹ Paulus veluti ſe daturus in præceps, in laudũ ſuarum recitationẽ, ſemel atque iterum, ac tertiò, & ſubinde ſæpius retrocedit, ſic dicẽs: Vtinam toleraſſetis paululum quiddã inſipientiæ meæ. Et rurſum: Ne quis me putet inſipientẽ eſſe, alioqui & vt inſipientẽ accipite me. &, Quod dico, nõ dico ſecundum dominũ, ſed velut in inſipientia, in hoc argumẽto gloriationis. Et rurſum: Quãdoquidẽ multi gloriãtur ſecundũ carnem, & ego gloriabor: libenter enim ſuffertis inſipientes, cũ ſitis ſapientes. Et rurſum: In quocunque audet aliquis, in inſipiẽtia loquor, audeo & ego. Et quũ ſe millies inſipiẽtem nominaſſet & ſtultum, vix tandem audet in proprias laudes deſcẽdere. Hebræi ſunt, & ego: Iſraëlitæ ſunt, & ego: ſemẽ Abrahæ ſunt, & ego: miniſtri Chriſti ſunt, & ego. At nondum ſibi excidit, ſed iterum pręmollit hoc pacto: Delirans, inquit, loquor, plus ego. Neq; hîc deſinit, nam abſoluto laudũ ſuarũ catalogo, factus ſum, inquit, inſipiens gloriãdo, vos me cogitis. Ecquid nõ dixit, pſeudapoſtoli me coëgerunt: ſed, vos me cogitis? Quoniã illorum, inquit, rationem nõ habui. Veſtra fermè fuerũt ſana & ſobria, niſi fuiſſetis auerſi, niſi retuliſſetis pedẽ. Quòd ſi nos ſemper maledictis impetiſſent, illorum virulẽtia nihil nobis accreuiſſet detrimẽti. Verùm quia cognoui diſſipatũ eſſe ouile, diſcipulóſque deficere, experiũdę rei & arduę & perquàm moleſtę animũ inſumpſi, adeóq; coactus ſum deſipere, meæ recẽſendo encomia, propter vos, veſtrámque ſalutẽ. Ea ſanctis cõſuetudo, quod perperã fecerũt, rependunt quotidie, deplorant, omnibúſq; ob oculos ponunt: quod autẽ ingenuũ & eximium, abſcõdunt; & obliuione tranſmittunt. Talis eſt hic ſanctus noſter, peccata ſua vel nemine impellente perpetuò verſat, excantátq;. Siquidẽ aliquãdo dicit: Chriſt⁹ Ieſus venit in hũc mundũ, vt ſeruaret peccatores, quorũ primus ego ſum. Aliquãdo verò: Gratiam habeo in eo, qui me confortat Chriſto, q̃ fidelem me arbitratus eſt, ponendo in miniſteriũ. Item prius fui contumelioſus, perſecutor, & iniurius, ſed cõmiſerationẽ ſum conſecutus, quia ignorãs feci in infidelitate. Et rurſum:

2.Co.11.d
Ibidem.
Ibidem.
Ibidem.c
2.Co.11.e
1.Tim.1.d
Phili.4.a
1.Tim.1.d

1.Cor.15.b ſum: Poſtremò omnium tanquam putamento apparuit. &, Ego enim ſum minimus apoſtolorum, qui
Ibidem. non ſum idoneus nominari apoſtolus, quandoqui-
Epheſ.3.b dem ſum eccleſiam perſecutus. Et rurſum: Mihi minimo omnium ſanctorum data eſt hæc gratia. Non apoſtolorum tantùm, ſed generatim omnium fidelium poſtremum ſe aſſerit, ita dicens: Mihi minimo omnium ſanctorum data eſt gratia hæc. Neque ſe dignum dicit gratia, qua eſt ſeruatus: Chriſtus, inquit, Ieſus in mundum venit, vt peccatores ſaluos fieret, quorum primus ſum ego. Animaduerte quam cauſam ſalutis acceptæ reddit. Nam dicit, ideo miſericordiam ſum adeptus, vt in me primo oſtenderet Ieſus Chriſtus omnem longanimitatem, ad exprimendum exemplar iis qui crediturí eſſent in ſe, in vitam æternam. Nullo pacto ſuam aſſerit dignitatem & meritum, ne vllus peccator in malitia quantumlibet confirmatus, deinceps animum abiiciat, etiamſi bellum Chriſto fecit: quando Paulum videt poſtremum omnium, quo poſterior non erat alius quiſquam, qui in acie deo reſtitit, liberè
Acto.9.c ſeruatum. Quandoquidem Chriſtus dicit: Quoniã vas electionis mihi eſt iſte, vt portet nomen meum coram gentibus & regibus. Ille verò ne tantulum quidem ex tantis præconiis intumuit, ſe miſerum pertinaciter contendit. Poſt tantam gratiam, poſt tam eximia virtutis opera, poſt præclaram dicendi libertatem, primum ſe peccatorem nominat. Et propterea ſe affirmat miſericordiam conſecutum, ne quiſquam neque in extremam malitiam delapſus deſperare queat, modò rem ſpectet, & in hunc exhibitam clementiam. Itaque pręter neceſſitatem excantat quotidie in omnibus epiſtolis, ſe notatione atra deſcribens: palámq; faciens, non ſolùm eius ætatis hominibus, ſed & omnibus poſteris. Pręconia vel vrgente neceſſitate grauatur, vel potius refugit, enarrare. Nam ſæpenumero eam rem inſipientiam nominat, atque admirandam, diuinámque illam reuelationem multo tempore ſubticuit: quam non paulò antè neque anno altero, aut tertio, aut decimo, ſed aliquanto ſuperioribus vidit. Quamobrem nunc tempus nominatim apponit, ſic
2.Cor.12. dicens: Scio hominem ante annos quatuordecim
4. raptum vſque in tertium cœlum, vt tu diſcas, quòd ne tum quidẽ dixiſſet, niſi multã vidiſſet neceſſitatem imminere. Nam ſi animo ſediſſet proprias aliquando prędicare laudes, factam viſionem tam obſtupendam continuò prodidiſſet, aut primo, aut ſecundo, aut tertio anno, modò ad annum quartumdecimum tacitò ſuppreſſit. Neq; cuiquam aperuit, præterquam vnis Corinthiis: & tum potiſſimum, quando falſos mendacéſque apoſtolos ſuboriri vidit, nimirum vt oſtenderet, ne tum quidem fuiſſe animum dicendi, ſi non obſeruaſſet luem illam peſſimam in diſcipulos graſſari. At nos non item. Contraria ratiõe prorſus nitimur. ne vnius quidem diei qua peccauimus, tenemus memoriam: imò referentibus indignamur, grauitérque ſuccenſemus, & perquam moleſtè ſuſcipimus, conuicij loco ducimus, mille contumeliis retaliamur. Cæterùm ſi quid bene fecimus, quantulumcunque fuerit, latiſſimè proſequimur: recẽſentibus illud habemus gratiam, eos putamus amicos nobis. Sed & Chriſtus diuerſum pręcepit benefactorum obliuionem, memoriã peccatorum. Quod nobis clarum effecit in hoc quòd

Tomus quartus.

A diſcipulos adhortatur, dicens: Quando omnia feceritis, dicite, inutiles ſerui ſumus. Et in parabola Luca 17.c
Ibid.18.c
phariſæi, cui publicanum præpoſuit. Quemadmodum enim illum delictorum memoria iuſtificauit, ita hunc memoria ſuorum operum deſtruxit. Quarum rerum deus Iudæos admonet, ſic dicens: Ego Eſai.43.d
ſum is qui extinguit iniquitates tuas, & non meminero, tu verò memineris. Talis erat apoſtolis conſuetudo, talis prophetis, atque iuſtis omnibus: quapropter Dauid peccati ſui perpetuò meminit, virtutis nunquam, niſi compulſus neceſſitate. Quando Barbaricum bellum Iudæam vexabat, omniaq; periculis plena videbantur, cùm eſſet adhuc iuuenis, & rei bellicæ imperitus, omiſſis ouibus in exercitum profectus, omnes animo deiectos conſpexit, obſtupefactóſq; metu ac trementes. nihil quod eſt humanæ fragilitatis perſenſit, neque formidoloſum reddidit ſuę humilitatis cognitio: quum fide omnibus quæ videntur exuperatis, ad regem cœlorum ſuſpiciens, multam animo alacritatem concepit, nõ ſolùm milites, ſed & fratres acceſſit, ſeq; eos ex pręſente periculo promiſit in ſecuritatem vindicaturũ. Cúmque fratres quod dictum erat, riſiſſent, vt qui 1.Reg.17.
deum à quo inũctus fuit, ac generoſum animũ ignorabant adeò redundantem cœleſti philoſophia, illis omiſſis ad alios diuertit. Tandem ad regem perductus, quem præ timore propè mortuum inuenit: principiò illum ſolatus, cõſilium atque animũ reddit, ſic dicens: Ne concidat cor domini mei intra Ibidem.
ſe, quia ſeruus tuus abibit expugnaturus iſtum. Rex verò cum non fidem haberet tantis pollicitis: abire, inquit, non poteris, admodum puer es, & ille vir
C bellicoſus, & per omnem vitam exercitus. Dauid in ancipiti conſtitutus, neceſſe habuit recenſere ſua præconia. Quàm autem inuitus id fecerit, ex prioribus apparet. Nam de præclarè à ſe geſtis ne tantillum quidem narrauit, neque fratribus, neque militibus, neque regi ipſi, quoad eum non adhibentem fidem promiſſis ipſius, vidit tum anguſtia preſſum, tum negantem facultatem cum illo congrediendi. Quid enim pręterea faciundum fuit? tacendę ne virtutes? At nequaquam ei cõcredita fuiſſet belli ſumma, neq; defenſio periculi iam tum imminentis obtigiſſet. Qua de cauſa quatenus oportuit, obtexit ſilentium: inuitante autem ac efflagitante temporis ratione ad dicendum, conſiliũ diuerſum iniit, dixítque ad regem: Paſtor eram ſeruus tuus in oui- Ibidem.
D li patris, & quando venit leo aut vrſus, & rapuit ouem ex grege, à tergo aggreſſum perterrefeci, corripui prædam ex ore, & comprehendi guttur, & interfeci eum: & leonem & vrſum percuſſit ſeruus tuus: & erit alienigena iſte & incircuncisus ſicut vnum ex illis. Num vides quo pacto declarauit, quánam gratia laudes proprias percenſuerit? Tum ſanè rex in reliquum tempus aſſumpta fiducia, iuſſit vt abiret: atque abiuit, & in acie victor euaſit. Quòd ſi laudes ſuas refugiſſet proferre, neutiquam eum rex ad ſingulare certamen idoneum putaſſet, & parum idoneum exiſtimatum in aciem deſcendere quî dimiſiſſet? Cæterùm eo non dimiſſo, præclarum facinus fuiſſet impeditum: quo impedito, neq; dei gloria tum illuſtrata fuiſſet, neque ciuitas euitaſſet incumbens periculum. Ergo ne tot abſurda committantur, néve tanta miniſterij magnitudo ſecludatur, neceſſe fuit ipſi Dauid ſuas referre laudes. Quem-

C admodum

admodum enim tacere nouit, quando nulla vrgebat necessitas: ita & dicere nouit, quum instare multam vim perpendit. At non in hoc tantùm, sed in altero etiam, nempe Samuël videre licet modestiæ rationem. Etenim ille tot annos præfectus populo Iudaico, iuxta id quod deus tum disposuerat, nihil tamen vnquam de se eximium prædicauit, tametsi vberrimam, si amasset, gloriæ materiam habuit: vtpote laudabilem à puero educationem, sanctam in templo conuersationem, & amplissimam ab incunabulis prophetiam. Ad hæc tot bella, victoriam toties nactam, non tam armis quà beneuolentia & fauore dei. Nihil horum superioribus annis, vt de se confiteretur, imperauit vsus. Cæterùm vbi abdicatam rempublicam alteri curandam cedere parabat, tum inuitauit occasio ad laudes suas latè recitandas. Itaque coacta populi totius concione, præsente Saul in hunc fermè modum locutus est:
1.Re.12.a. Ecce vocem vestram audiui, & constitui regem super vos, & senui: & ecce ego conuersatus sum coram vobis ex adolescentia mea. vsq; in hunc diem iudicati estis à me coram domino, & coram Christo eius. Cuius vitulum accepi? aut cuius asinum accepi? quem vestrum imperio depressi? cui vestrum vim feci? aut ex cuius manibus corripui hostiam aut calceum, & abscondi oculos meos ab ipso? Dicite aduersum me, & reddam vobis. Aduerte quanta necessitas huiusmodi dicendi. Magna nimirum & vehemens. Quandoquidem daturus erat illis principem Saul, in suam ipsius excusationem docere hunc intendens, quónam pacto imperium sit gerendum, & quàm vigilanter curiosèque pro subditis excubandum, eos qui nuper admodum ipsum iudicem recusarunt, philosophiæ suæ testes facit. Neque tamen eo tempore, quo præfuit magistratui, quóve ipsius dicto audierunt, ne cui videantur ceu timidi, metúque perterriti, quæ non fuerunt, affirmasse testimonio. Verùm præfectura iam tum præterita, mutatáque in successorem prouincia gubernandi, vbi in reliquum tempus nihil periculi manebat accusatorem, tum demum apud eos iustitiam suam contestatur. Alius fortè iniuriæ memor, quam à Iudæis accepisset, neutiquam exoptaret post se principem mansuetum exoriri ac moderatum. Idque non omnino propter memoriam iniuriæ, sed vt ipse queat amplius commendari. Siquidem grauis iste morbus magistratibus infestus est, vt post se administrationem rerum suscepturos, peruersos esse ac sceleratos precentur. Nam qui sunt generosi, magnique animi, in clariorem splendorem se existimant euasuros, quum eiusmodi non fuerunt, qui in principatu sequuntur. Qui tantum vmbræ sunt, corruptique moris, arbitrantur malitiam successoris ipsis in prætextum flagitiorum fore. Atqui non sic beatus ille Samuël orauit, expetiuitq; votis summam rerum in eximium quendam traducere. Vsqueadeo affectu charitatis tenebatur, vsqueadeo mundus fuit & alienus ab inuidia, longéque semotus à vanitate & opinione sui. Quia salutem hominum duntaxat spectauit, illis gubernatorem ad sui expressit imitationē, in ea oratione qua de gestis suis rationem dedit. Nam cùm ignarum sciret odiosúmque regem adhortari, qui omnia coram erat auditurus, atque illi ceu formam præscribere reipublicæ: quàm scilicet mansuetus esse debeat, quàm moderatus, quàm procul à munerum corruptione, vt nemini vim inferat, vt nemini sit iniustus, neque diuitiis congerendis studeat: rursum tacendo cunctus populus in prædam traditus fuisset: prætextu excusationis, vtrunque periculum declinauit. Illum docuit cuiusmodi gubernatorem esse conueniat, simúlque vitauit odium doctrinæ. Siquidē videtur circa res suas occupatus, instruit tamen & præscribit, quanto studio, quáve via, subditorum commodis aduigilare par sit. Tu interim expende, quàm accuratè se ipse purum declarat ab omni delicto. Non enim dicit, neque agrum alicui ex vobis neque argentum abstuli: sed quod omnium vilissimum est dicit, nempe ne calceum quidem. Mox alteram ipsius, eximiámque nobis virtutem aperit. plerique enim principes dum furto plebem expoliant, mansueti sunt & moderati & suaues, non ex animo, sed propter necessitatem conscientiæ, adempta eis per futurum dicendi libertate. Si muneribus accipiendis abstinent, onerosi grauésq; sunt, quāquam nō ex animo abstinēt. Eo nanq; ingenio existimationē captant, quasi ex proposito sint puri. Adeóque in vnum pariter vtrunque sæpenumero confluit, & quàm facillimè, vt idem sit ex æquo sæuus atque furax. Sanctus ille contendit se ambobus his malis eminere, non minus ab industria compilandæ plebis, quàm ab ira remotissimus, cùm dicit: Cuius vitulum sumpsi? nec desinit quin mox subiungit, aut quem ex vobis potentia suppressi, aut in vincula perpetua conieci, hoc est afflictionibus extinxi? Quod autem dicit, huiusmodi quiddam est: nemo illud aduersum me dicere poterit, cùm nihil penitus accepi. Quando verò nihil accepi, consequens esset, me fuisse intolerabilem, difficilem, atrocem, ac inhumanum: eóque subnectit, Aut quem ex vobis imperio depressi? At quid illi responderunt? Non oppressisti nos, neque vinculis intrusisti, neque vnquam ex manibus nostris quicquam accepisti. & quò discas quòd regem illorum instructurus, illa sit præfatus, subiecit: Testis dominus, & testis vnctus eius, quinimmo vobis idem est manifestum. Atque ostendit, quàm iniucunda testificatio. illum enim testem nominauit, qui arcana cogitationum perspexit, quod est mundæ conscientiæ probamentum, quia nemo prorsus, nemo qui sanus, quíque mente non excidit, testem deum euocat, nisi omnibus modis sibi confidat. Testificantibus itaque illis de his quæ modò narrauerat, aliam virtutem ingerit, veterum memoriam refricat, & eorum quæ gesta sunt apud Aegyptum, præfecturæ dei, ac bellorum quæ secuta sunt. Rememorat pugnam sub se pugnatā, insperatámque victoriam. Deducit quo modo sæpenumero propter peccata traditi sunt hostibus, inuocatóque deo ab eis rursum liberati. Veteribus noua committens, Misit, inquit, dominus Hieroboam & Barach Iephthaë, ipsúmque Samuëlem, & eripuit vos circū vndíq; ex manu inimicorum vestrorum, magnáque fiducia domos vestras incoluistis. Num vides quemadmodum est consuetudo sanctis, propria benefacta pertinaciter contegere, nisi dum ad explanandum necessitas imperiosior impellit? Ideóque Paulus huc spectans, vt qui accuratè didicerat, quàm molestum odiosúmque sit, audire de se magnificentius loquentem, dixit, Vtinam tolerassetis

tolerassetis meæ insipientiæ paululum quiddam. Neque ait, vtinam tolerassetis insipientiam meam: sed, paululum quiddam. Quandoquidem necessitas non fuit, vt se largius profunderet in encomiorum suorum narrationem, breuibus ea peruolitauit, idque propter illos & ipsorum salutem. Quemadmodum enim suas recitare virtutes, extremę videtur dementiæ, si nulla superest necessitas: ita necessitate violenter incumbente propellentéque, proditio est ea tacere, quæ quis studiosè perfecit. At Paulus præsentem considerans necessitatem, adhuc subcontatur, insipientiæ negocium nominat: quò tu discas eius prudentiam, sapientiam & securissimam cautionem. Nam cùm dicit, Quod loquor, non loquor secundum dominum, adnectit argumento gloriationis. Ne putes, inquit, ista me generatim disserere. Itaq; in hoc eum laudo maximè & admiror, pronuncióq; sapientissimum, quòd rem stultam existimauit sese prædicare & extollere. Quòd si ille, quum necessitatem adesse videt, appellauit hoc insipiētiam: qua venia, qua excusatione digni sunt, qui de se præter necessitatem eximia iactant, aut aliis vt ipsos apud auditores efferant iniungunt? Ergo cùm illa cognoscimus, quæ dicta sunt, non tantum verbis commendemus, sed imitemur, & assequi contendamus, obliti virtutum, tenacem vitiorum memoriam foueamus, quò mediocribus consentire possimus, in futurum protendere, brabion apprehendere supremæ vocationis. Quod omnibus nobis obueniat ex charitate & benignitate domini nostri Iesu Christi, cui simul atque patri & sancto spiritui sit gloria, potentia, honor, nunc & semper, & in secula seculorum, Amen.

FINIS.

AD LECTOREM.

IVVS Ioannes Chrysostomus, hoc est, os verè illud aureum, pie lector, quemadmodū Nicephorus Callistus se legisse testatur, libros vigiliarū suarum amplius mille ad posteritatem transmisit. Et si Suidæ asserenti fidem habere non recusamus, eum tot exarasse volumina deprehendemus, vt illa ne recensere quidem numerando possibile sit. Quantum verò ad verborum rationem, & genus dictionis attinet, omnes ei tribuunt natiuam ac venustam Attici sermonis puritatem admirabili docendi facilitati cō iunctam, qualis nulli vnquam vel Græcorum eloquentissimo contigit. Ac cùm sit dilucida atque facili oratione, quam verè & germanè Atticam esse Plutarchus asseuerat, vsquequaque admirabilis, in eo opere tamen quod de sacerdotio publicum esse voluit, summam laudem, (quòd non alibi stylo sit vsus grandiore, nec magis elaborato) apud omnes bonos hactenus promeruit. Idem ipsum in commentariis permultis ad vetus & nouum testamētum à se conscriptis similiter fecisse probabile est, quos iniuria temporum, cùm nusquam appareant, intercidisse arbitramur. Qui si extarent, & in manibus studiosorum versarētur, eorum quæ hic significare cōtendimus, amplissimum testimonium præ se ferrent. Id quod adhuc manifestissimè cernimus in continuo illo atque insigni eius commentario in epistolam Diui Pauli Apostoli ad Galatas, in cuius explicatione, recondita dei mysteria ita referat & interius spectanda proponit, vt nullus deinceps hæsitare possit, beatam eius viri animam sancti spiritus afflatu, si vnquam aliâs, tunc maximè cùm illa commentaretur, fuisse illustratam. Huic nostræ opinioni, ne quis arbitretur nos talia confingere, astipulatur Georgius patriarcha Alexandrinus, in vita Chrysostomi à se edita, his verbis: Diuus Ioannes cùm « Pauli epistolas (quas præ cæteris diuinis libris « vehementi complectebatur amore) explanare « cœpisset, & in eas ad funalis cerei lumē singu- « lis noctibus enarrationes multas cōscripsisset, « iámque eas maxima ex parte interpretatus es- « set, nocte quadam cœpit, dicens, Et quis no- « uit, deóne accepta sint hæc, & gratiam ab eo « relatura? Atque vtinam citra notam repre- « hensionis enarrata sint hęc. Scopúmne atti- « gi sapientis istius, ac tanti viri? Hac de re vt « argumento quopiam redderetur certior, sup- « plex efflagitauit Deum. Et ecce nocte eadem « arreptis in manum chartis, cùm pressius in- « cumberet scribendis in Apostolum commen- « tationibus, venit ad eum Paulus Apostolus, in « aures eius expositionem immurmurans. Quē « Proclus cubiculari⁹ ad fores cubiculi excubās « per foramen quoddam ianuę prospectans, « manifestè vidit immittentem os suum deor- « sum versus in aurem Ioannis dexteram, & fa- « miliariter

„ miliariter dictãtem ea quę Ioannes ſcribebat. A
„ Forma autem, habitusque Apoſtoli erat omni ex parte aſſimilis imagini Diui Pauli, quam
„ Chryſoſtomus, ad viuum depictam, in cubiculo ſuo ſumma cum veneratione ſeruabat.
Hæc Georgius. Ideóque mihi facillimè perſuadeo, vt in diuinis literis & ſacroſanctis ſcripturis multum ſe, quod de Cicerone ſcriptum reliquit Quintilianus, ij profeciſſe intelligant, cui Diui Ioannis Chryſoſtomi lucubrationes cordi fuerint. Atque eo magis diuinorum eloquiorum certiſſimam ſcientiam conſequentur, ſi tanti viri mores grauiſſimos, inſignem pietatem, & ipſiſſimam ſacrati pectoris imaginem, in ſuis ſcriptis luculẽter & ad viuũ expreſſam, quam ſequẽti carmine vtcũque deliniatã exhibemus, ſibi ad imitãdũ aſſiduè propoſuerint: quæ quidem diuini hominis imago, in ſuis commentariis latiſſimè variiſque coloribus exornata, cœleſtium rerum contemplatoribus & talium ſcriptorum lectoribus nunquam non occurrit.

In imaginem Diui Ioannis Chryſoſtomi.

Nimium venerãda mihi, mihi dulcis imago,
Quàm bene diuini ſigna decoris habes?
Qui radij, qúæue ora micãt, quæ ſidera fróti,
Quos ignes, vel quas fundis ab ore faces?
Salue magne parens, cœli decus, aurea fandi
Copia, cui meritum nomen & ora dedit.
Nil mortale ſonas, ſummi ſeu ſcripta Parentis
Excutis immenſis finibus ingenij,
Siue rudes firmare velis melioribus orſis,
Anxia ſeu triſti corda dolore leuas,
Seu dictis mulcere feros, ſeu flectere ſenſus,
Gratia diuino ſemper in ore ſedet.
Antiochi te magne ſolum, te Thracia longè
Littora, & Euxini marmoris ora ſonat.
Armeniúſque canit cultor beneolentis amomi,
Quíque Cilix rubri demetit arua croci.
Te totus terrarum orbis, te curia cœli
Suſpicit, & cœlo tot benefacta beant.
Per te ſancte pater, tua nos exempla ſecutos,
Ipſe pater cœlo tranſferat omnipotens.

DIVI IOANNIS CHRYSOSTOMI, ARchiepiſcopi Conſtantinopolitani, enarratio in epiſtolam ad Galatas: Eraſmo Roterodamo interprete, locis aliquot per ipſum reſtitutis ex editione Veronenſi.

PAulus apoſtolus, non ab hominibus, neque per homines, ſed per Ieſum Chriſtum & deum patrem, qui ſuſcitauit eum à mortuis, & omnes qui mecum ſunt fratres, eccleſiis Galatiæ, Gratia vobis & pax à deo patre noſtro & domino Ieſu Chriſto.

B Proœmium multa vehementia, magnóque ſpiritu plenum eſt: nec proœmium modò, verùm etiam tota, vt ita dicam, epiſtola. Etenim tum placidè lenitérque loqui diſcipulis, quum opus eſt acrimonia, non doctoris, ſed corruptoris potiùs fuerit & hoſtis. Hanc ob cauſam & dominus, quum multa placidè manſuetéque locutus ſit diſcipulis, nonnunquam tamen & auſteriorem adhibuit orationem, nunc quidem illos beatos prædicans & collaudans, nunc rurſus increpans & obiurgans. Itaque quum Petro dixiſſet: Beatus es Simon Bar Iona, promiſiſſétque futurum, vt eccleſiæ fundamenta ſuper illius profeſſionem iaceret, haud multò pòſt dicit eidem: Vade poſt me ſatana, ſcandalum es mihi: Et alibi rurſus: Adhuc & vos ſine intellectu eſtis? Tantúmque terroris illis iniecit, vt Ioannes dicat, quòd videntes eum cum muliere Samaritana colloquentem, de cibo quidẽ commonuerint: cæterùm nemo fuerit auſus dicere: quid quæris aut quid loqueris cum iſta? Hæc edoctus Paulus, ac præceptoris ſui veſtigiis ingrediens, variè ſermonem ad diſcipulorum vtilitatem attemperat, nunc quidem vrens ac ſecans, nunc rurſum mitiora admouens remedia. Et Corinthiis quidem dicebat: Quid vultis? vt in virga veniam ad vos, an in charitate & ſpiritu lenitatis? Porrò Galatis ita loquitur: O ſtulti Galatæ. Neque verò ſemel duntaxat, ſed bis vſus eſt hac obiurgatione. Quin & ſub finem epiſtolæ, taxans illos dixit: Ne quis mihi faceſſat negocium. Cæterùm hîc acerbitatem denuò mitigat, quum ait: Filioli mei, quos iterum parturio: aliiſque multis conſimilibus verbis.

Vehementia Pauli aduerſus Galatas.
Seueritas lenitate tẽperãda.
Mat. 16. a
Ibidem. d
Ibid. 15. b
Ioã. 4. a. d
1. Cor. 4. d
Infr. 3. a
Ibid. vltd
Ibid. 4. a

D Cæterum hanc epiſtolam eſſe plenam vehementiæ, cuiuis perſpicuum eſt vel ex ipſo ſtatim lectionis ingreſſu. Sed aperiendum eſt, quid apoſtolum prouocarit in diſcipulos. Neque enim id puſillum fuit, neque parui momenti: alioqui nec ipſe tam acerbè fuiſſet in eos inuectus. Siquidem quibuſlibet de cauſis irritari, hominis eſt puſillanimis, moroſi, miſeríque: quemadmodum ex aduerſo, in grauibus cauſis ſupinum ac negligentem eſſe, viri eſt inertis ac ſomniculoſi. At huiuſmodi nequaquam erat Paulus. Quod igitur erat peccatum, quo ſic commotus erat? Profectò magnum erat, & ſupra modum graue, quódque illos omnes abalienabat à Chriſto, quemadmodum ipſe in progreſſu ſermonis declarat, dicens: Ecce ego Paulus dico vobis, quòd ſi circuncidamini, Chriſtus nihil vobis profuturus eſt. Ac rurſum: Quicunque in lege iuſtificamini, à gratia

Paulus quam iratus Galatis.
Infr. 5. a
Ibidem.

tia excidiſtis. Quid igitur tandem hoc erat? Nam apertius explanandum eſt. Qui ex Iudæis crediderant, partim occupati perſuaſione Iudaiſmi, partim inanis gloriæ ſiti temulenti, dum ſibi doctorum cupiunt parare dignitatem, authoritatémque, profecti ad Galatas docuerunt illis opus eſſe circuncíſione, ſeruanda ſabbata, & nouilunia, nec tolerandum eſſe Paulum, qui harum rerum tolleret obſeruationes. Nam Petrus, Iacobus, ac Ioannes hæc, vt aiebant, non prohibebant, quum eſſent inter apoſtolos primæ dignitatis, quúmque cum Chriſto fuiſſent verſati. Ac re vera non prohibebant. Cæterùm id faciebant, non quòd ita faciendum eſſe decernerent, ſed vt eorum qui ex Iudæis crediderant, imbecillitati morem gererent. At Paulus qui gentibus prædicandi munus ſuſceperat, nihil opus habebat hac obſecundatione. Nam quum verſaretur in Iudæa, ad eundem modum & ipſe morem geſſit Iudæis. Verum impoſtores quidam non explicantes cauſas, ob quas tum hic tum illi Iudæis morem gererent, arte fallebant ſimpliciores, huiuſmodi ſermonibus: Non eſt ferendus Paulus. Nam hic heri ac nudiuſtertius exortus eſt: at Petrus & qui cum illo ſunt, primi ſunt apoſtolorum. Tum hic quidem diſcipulus fuit apoſtolorum, illi verò Ieſu Chriſti. Propterea hic ſolus eſt, illi multi & eccleſiæ columnæ. Denique & ſimulationis calumniam Paulo intendebant dicentes: Hic ipſe qui tollit circuncíſionem, alibi viſus eſt iis vti quæ damnat, aliter vobis, aliter aliis prædicans. Proinde quum cerneret totam Galatarum gentem inflammatam, ac periculoſum incendium aduerſus illorum eccleſiam excitatum eſſe, iámque domum labefactam, periclitari: ne corrueret, partim ira iuſta commotus, partim immenſo animi dolore correptus (nam & hoc declarauit dicens: Cupiebam nunc eſſe apud vos, & mutare vocem meam) ſcribit epiſtolam ad vniuerſos, ad iſta reſpondens, & ad hoc ab ipſis protinus exordiis tẽdit, videlicet quòd ij qui ſuffoſſis cuniculis ipſius exiſtimationem apud Galatas ſubuertere conabantur, dicebant, alios eſſe diſcipulos ipſius Chriſti, hunc apoſtorum duntaxat fuiſſe diſcipulum. Et hanc ob cauſam ſic orſus eſt: *Paulus apoſtolus non ab hominibus, neque per homines.* Prædicabant enim, quemadmodum iam cœperam dicere, impoſtores illi, quòd Paulus apoſtolorum omnium poſtremus eſſet, quódque ab illis edoctus eſſet: Petrum enim, Iacobum & Ioannem, vt primi fuerant vocati, ita inter diſcipulos tenere primas, qui ſua dogmata ab ipſo Chriſto acceperant. Proinde magis credendum illis quàm huic. At illos non vetare circuncíſionem, neque legis obſeruationem. Hæc & his ſimilia dictitantes, hinc Pauli deprimentes authoritatem, illinc aliorum apoſtolorum gloriam attollentes, non vt illos laudibus ornarent, ſed vt Galatas ſeducerent, perſuaſerant vt legi adhærerent, quum iam legis tempus præteriſſet. Proinde congruenter ad hunc exorſus eſt modum. Quoniam enim ipſius doctrinam eleuabant, dicentes illam ab hominibus profectam, quum Petri eſſet à Ieſu Chriſto, in ipſo ſtatim ingreſſu refellit hoc, dicens ſe apoſtolum eſſe non ab hominibus, neque per homines. Nam baptizarat quidem illum Ananias, at non ille liberauit eum ab errore, nec ad fidem adduxit, ſed ipſe cœlitus Chriſtus, emiſſa ad eum admiranda illa voce, per quam hunc quoque piſcatus

Argumẽtum epiſtolæ.
Infr. 4. e
Act. 9. b

A eſt. Nam Petrum quidem ac fratrem eius & Ioãnem cum fratre ſuo, ambulans iuxta mare vocarat: Paulum verò vocauit quum iam aſcendiſſet in cœlum. Et quemadmodum illi non habebant opus iterata vocatione, ſed protinus relictis retibus, cæteriſque omnibus ſequuti ſunt eum: ita & hic à prima ſtatim vocatione, ad ſummum aſcendit faſtigium, ſimul ac baptizatus eſt, bello cum Iudæis irreconciliabili ſuſcepto. Atque hoc nomine potiſſimum cæteris apoſtolis antecellebat: Abundãtius enim, inquit, illis laboraui. Verùm nondum hoc aggreditur, ſed ſat habet cæteris æquiparari. Neque enim hoc illi ſtudio fuit, vt oſtenderet ſe cęteris eminentiorem, ſed vt erroris ac deceptionis argumentum materiámque diſſolueret, Itaque quod dicit, non ab hominibus, omnium erat commune, ſiquidem euangelij prædicatio originẽ ac radicem ducebat è cœlis. Cęterùm quod addit, neq; per homines, ipſi proprium erat, Imò verius, non ipſius tantum, ſed cęterorum etiam apoſtolorum: neque enim per homines vocarat eos, ſed per ſe ipſum. Sed quamobrem non meminit vocationis dicens: Paulus vocatus, non ab hominibus, ſed apoſtolici muneris facit mentionem? Quoniam in hoc totius ſermonis cardo vertebatur. Dicebant enim hunc apoſtolum ab hominibus ſuſcepiſſe illam docendi prouinciam, eóque par eſſe, vt illos ſequeretur. Verùm quòd non ab hominibus eam ſuſcepiſſet, declarat Lucas qui dicit: Miniſtrantibus autem illis ac ieiunantibus domino, dixit ſpiritus ſanctus, ſegregate mihi Paulum & Barnabam. Vnde liquet eandem eſſe poteſtatem filij & ſpiritus. Quum enim à ſpiritu miſſus eſſet, à Chriſto ſe miſſum ait, Idem & alibi declarat, ea quæ dei ſunt, adſcribens ſpiritui. Siquidem ſenioribus Mileſiis verba faciens, Attendite, inquit, vobis ipſis, & vniuerſo gregi, in quo poſuit vos ſpiritus ſanctus paſtores & epiſcopos: & tamẽ in alia quadam epiſtola dicit, quos quidem poſuit deus in eccleſia, primum apoſtolos, ſecundo loco prophetas, deinde paſtores ac doctores. Adeò promiſcuè citráque diſcrimen loquitur, quæ ſpiritus ſunt, deo tribuens, rurſum quæ dei, ſpiritui. Quin & obiter hæreticorum obturat ora, quum ait: Per Ieſum Chriſtum & deum patrem. Etenim quoniam aiunt hanc vocẽ, velut inferioris dignitatis adiectam filio, vide quid facit: Eam patris vocabulo pręponit, nos interim docens, ne naturæ ineffabili leges ſtatuamus, neq; deitatis modum præfiniamus inter filium & patrem. Nã vbi dixiſſet, per Ieſum Chriſtum: adiecit, & deum patrem. Etenim ſi ſola patris mẽtione facta dixiſſet, per quem: fortaſſis cõmento reperto dixiſſent hanc particulam, per quem, cõgruere patri, eò quòd filij opera ad illum referantur. At nunc ſimul & filij & patris facta mentione, communitérque de vtroque loquutus, iſti commento non paſſus eſt locum eſſe reliquũ. Neque enim id facit, quòd ea quæ filij ſunt propria, referat ad patrem: ſed vt declaret, quòd hæc * oratio nullùm naturæ diſcrimen inducat. Quid porrò hîc habituri ſint quod dicant iſti, qui in baptiſmo commenti ſunt, vnde putent aliam perſonam alia minorem, eò quòd baptizemur in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti? Nã ſi ideo inferior eſt filius, quòd poſt patrem ponitur, quum hîc apoſtolus à Chriſto orſus ad patrem veniat, quid dicturi ſunt? Verùm nihil adhuc blaſphemum dicemus. Non enim committendũ eſt, vt cum illis decertantes à veritate excidamus.

Mat. 4. c
d.
Act. 9. d
1. Cor. 15.
b.
Hæc vox, per, etiam præponitur patri deo.
Quæſtio.
Act. 13. a
Spiritus ſanctus probatur eſſe deus.
Act. 20.
f.
1. Cor. 12.
d.
Galat. 1.
dictio nã. de præpoſitione, per quæ nõ ſolum filio ſed patri etiã adiicitur, hic loqui videtur.

Quin potius etiam si decies milies insaniant illi, nos tamen intra veritatis limites contineamur oportet. Quemadmodum igitur nos haudquaquam dixerimus filium patre maiorẽ, eò quòd Paulus hunc priore loco commemorauit (nam id quidem summæ dementiæ, totiúsque impietatis extrema linea fuerit) ita nec illic quia patri postponitur filius, arbitrari debemus filium patre minorem. *Qui excitauit eum à mortuis.* Quid agis Paule? Quum cupias Iudaizantes ad fidem perducere, nihil ex illis magnis ac præclaris adducis in medium? Quale est illud quod ad Philippẽses scripsisti dicens: Quum in forma dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualẽ deo. Item quod Hebręis scribens clara voce protulisti, splendor est gloriæ, & figura substantię illius. Rursum quod in euangelij sui initio ille tonitrui filius exsonuit: In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum. Præterea quod ad Iudæos crebrò pronunciauit dominus dicens: Quę facit pater, eadem & filium facere. Declarat enim, quòd eandem potentiam habeat cum patre, eadémque operandi facultatẽ. Horum nihil dicis, verùm his omnibus omissis, de carnis dispensatione facis mentionem, crucem ac mortificationem in medium adferens. Hoc esse verum fassus aliquis, sic pro Paulo respondebit: Si illi sermo fuisset apud homines qui nihil magni de Christo cõcepissent animis, ęquum erat illa magnifica proferre. Verùm quoniam illi nobis mouent seditionem, qui sibi videbantur pœnas daturi si desciuissent à lege, ideo mentionem facit eius rei, per quam excludit totam legis necessitatem, nimirum commemorans dei munificentiam ex cruce & resurrectione collatã vniuersis. Etenim si dixisset: In principio erat verbum, & quum in forma dei esset, & si fecisset eum æqualem patri, aliáq; his consimilia si dixisset, declarasset quidem verbi diuinitatem: verùm nihil ad id quod hîc agebatur, illa contulissent. Porrò quòd ait, qui excitauit eum à mortuis, commonefacit eos summi beneficij, quod in nos contulit Christus, quæ res haud mediocriter ipsi conducebat ad id quod agebatur, eò quòd homines plerique non perinde solent attẽtis auribus audire eos sermones, qui dei maiestatem commendant, atque hos qui eiusdem in homines beneficentiam declarant. Hanc ob causam omissa illorum mentione, de collata in nos munificentia verba facit. Verùm hîc insultant hęretici dicentes: Ecce pater suscitauit filium. Nam posteaquã semel eos corripuit insaniæ morbus, ad sublimes illas sententias sponte surdi sunt: cæterùm si qua humiliora vel ob carnem assumptam ita dicta sunt, vel ob patri debitum honorem, vel ob aliam quampiam dispensationem, hæc seligunt, & hæc sola expendentes, circa aliorum locorum collationem, ipsi sibi noxam accersunt, nolim enim dicere scripturę. Quos equidem lubens perconter, quas ob res ista dicant? Num ideo, quòd studeant filium ostendere imbecillem, nec satis idoneum ad vnius corporis suscitationem? Atqui fides erga illum effecit, vt & vmbræ eorum qui in ipsum credebant, excitarent mortuos. Itáne qui credebant in eum, homines adhuc mortales, ex vmbra sola luteorum corporum quæ gerebant, éque vestibus horum corporibus admotis, excitabant mortuos, & ipse seipsum excitare non potuit? An non hæc euidens est insania, vehemẽsque deliratio? Non audis illum dicentem: Soluite templum hoc, & in tri-

Ordo in personis inæqualitatem non denotat.

Phil.2.a

Hebr.1.a

Ioan.1.a

Ibid.5.d

Christus excitatus à patre, nihilominũ seipsum excitauit.

Act.5.c

Ioan.2.do

A duo excitabo illud? Ac rursum: Potestatem habeo ponendi animam meam, & potestatem habeo iterum sumendi eam? Quam igitur ob causam pater illum excitasse dicitur? Sic illum excitare dicitur, quemadmodum & alia facere dicitur, quæ facit filius. Siquidem hoc partim honoris gratia, qui patri debetur, dictum est: partim ob auditorum imbecillitatem. *Et qui mecum sunt fratres.* Quam tandem ob causam nequaquam hoc addit in cęteris epistolis? In illis enim aut suum nomen solùm ponit, aut duorum duntaxat triúmve addit nomina: hîc autem totam multitudinem posuit. Ideo posuit vniuersos, quòd neminem commemorat nominatim. Verùm hoc ipsum quur facit? Traduxerant Paulum hoc nomine, quòd solus hæc prædicaret, nouámque dogmatum rationem inueheret. Hanc igitur illorum suspicionem cupiens eximere, simúlq; declarare, quòd multos haberet eiusdem sententiæ, adiungit sibi fratres, significans se ex illorum sententia scribere quæ scribit. *Ecclesiis Galatiæ.* Neque enim vnam ciuitatem, neque duas, neque tres, sed totam Galatarum gentem huius erroris incendium peruaserat. Contemplare verò mihi & hîc vehementem indignationem apostoli. Non enim dixit, dilectis, neque sanctificatis, sed ecclesiis Galatiæ. Nam hoc erat ægrè affecti animo, suúmque dolorem aperientis, quòd eos non à charitate, neque propriis nominibus appellauit, sed à sola congregatione: quódque non addidit, ecclesiis dei, sed simpliciter dixit, ecclesiis Galatiæ. Quanquam & alioqui ipsa statim prefatione festinat illorum dissidium redigere in concordiam, eáq; gratia ecclesiæ, id est, congregationis vocabulum posuit, pudorem illis incutiens, & cogens in vnum. Etenim qui dissecti sunt in varias partes, nequaquam possunt hoc appellari cognomine. Siquidem ecclesiæ nomen, consensus concordiæque nomen est.

Ibid.10.a

Quæstio.

Ecclesia.

Gratia vobis & pax à deo patre & domino Iesu Christo. Quum vbiq; necessario ponit hanc particulam, tum maximè nunc Galatis scribens. Quum enim periclitarentur, ne à gratia excederent, optat illis huius instaurationem ac sarturã. Et quoniam seipsos hostes reddiderant deo, obsecrat deum, vt eos ad eandem pacem reducat. *Deo patre.* Et hoc ex loco rursum cõficiuntur hæretici. Nam qui Ioannem in initio sui euangelij, quum ait: & deus erat verbum, dicunt ideo θεὸν, id est deum absq; articulo posuisse, vt filij deitatem induceret paterna minorem. Itémque Paulum, quum ait filium in forma θεοῦ, id est, dei fuisse, non de patre fuisse loquutum, eo quòd ibi quoq; dei nomẽ careat articulo: quid hîc dicturi sunt, quum ipse Paulus sic loquatur, non ἀπὸ τοῦ θεοῦ, id est, à deo, præfixo articulo: sed, ἀπὸ θεοῦ πατρὸς, id est, à deo patre, sine articulo? Patrem verò hîc deum appellat, non quidem illis assentans ac blandiens, sed acriter taxans, eiúsq; memoriam refricans causæ, per quam facti fuerãt filij. Non enim per legem, sed per lauacrum regenerationis hoc honoris adepti sunt, eóq; passim in ipsis etiam epistolarum exordiis spargit ac disseminat beneficentiæ diuinæ vestigia, tantũ non dicens: Quum serui sitis, quum sitis hostes & alienati, qua fronte vocatis patrem deũ? Num lex vobis largita est istã cognationem? Quur igitur deserto eo, qui vos in hanc propinquitatem induxit, rursum transcurritis ad pędagogum? Neq; verò patris nomen tantũ, verùm & filij cognomina sufficiebant ad declarandam illis dei

Ioan.1.

Attinuit.

erga

erga ipsos munificentiam. Etenim domini Iesu Christi nomen si diligenter expendatur, totam illius erga nos beneficentiã declarat. Iesus enim, inquit, ob hoc vocabitur, quoniam ipse saluum faciet populum suũ à peccatis ipsorũ. Christi verò cognomẽ spiritus vnctionem reuocat in memoriam. *Qui dedit semetipsum pro peccatis nostris.* Vides quod haudquaquam seruile & adactum sustinuerit ministerium, nec à quoquam sit traditus, sed ipse seipsum tradiderit. Itaq; quũ audis Ioannem dicentem, quod pater filiũ suum vnigenitũ dedit pro nobis, ne ob id diminuas vnigeniti dignitatem, néve quid humanũ de illo suspiceris. Quãquam enim pater dicitur tradidisse, non hoc dicitur, vt imagineris, quod filiꝰ patri seruili more inseruiat, sed vt intelligas hoc patri quoq; fuisse placitũ. Quod & hîc Paulus declarat, dicens: *Iuxta voluntatem dei & patris nostri.* Vide, nõ dixit, iuxta præscriptionem: sed, secundũ voluntatem. Etenim quum eadem sit voluntas patris ac filij, quęcunq; voluit filius, eadem voluit & pater. Quid est, pro peccatis nostris? Innumeris, inquit, malis nosipsos inuolueramus, eramúsq; rei extremi supplicij. Ac lex quidẽ adeò non liberabat, vt cõdẽnarit etiã: sic prodito peccato & in apertũ prolato, vt nec liberos reddere, nec iram dei sedare valeret. Sed dei filius & hoc quod erat impossibile, reddidit possibile, dũ & peccata dissoluit, & inimicos constituit in amicorum ordinem, & alia deniq; innumera bona largitus est. Post hæc ait: *Vt eriperet nos ex præsenti seculo malo.* Rursus hoc dictum alij arripiunt hæretici, dãnantes hanc pręsentẽ vitam, & in hoc Pauli testimonium allegantes: Ecce, inquiũt, præsens seculum appellat malũ. Sed agè dic mihi, quid est seculũ? Tẽpus diebus & horis discretũ. Quid igitur? An spacium dierum malũ est? An malus est Solis cursus? At nemo quisquã istud vnquam dicturus est, etiam si ad extremã venerit amentiam. Verùm, inquiet, nõ tempus dixit malum, sed præsentẽ vitam appellauit malam. Atqui non istuc sonant verba Pauli, verùm non intelligis verba, ex quibus nectis huius vitæ accusationẽ, sed ipse tibi aperis interpretandi viã. Proinde nobis quoq; concedas, vt quæ dicta sunt interpretemur, idq; eò magis, quòd quæ nos adferimus, & pia sunt, & rationi consentanea. Quid igitur dicturi sumus? An ęq; nullum malum esse queat vnquam causa boni? Sed hæc vita præsens innumerabiles coronas, tantáq; præmia parit. Vnde & ipse Paulus supra modum laudat eam, loquens hunc in modũ: Quòd si viuere in carne hîc mihi fructus est operis, & quid eligã ignoro. Hîc verò quũ sibi proponat optionem, vtrũ hîc mallet viuere, an dissolui, & esse cum Christo, potius ducit hîc cõmorari. Quòd si mala esset vita, nequaquã hoc ille de seipso dixisset, nec alius quisquã potuisset ea ad virtutem abuti, quãtumuis adhibuisset studij. Nullus enim vnquam malitia possit in bonum vti, non scortatione ad pudicitiam, non inuidia ad beneuolentiã. Nam quũ Paulus de prudentia carnis loquens scribit, eam nõ esse subiectã legi dei: neque enim posse: hoc sentit, malitiã donec manet malitia, non posse esse virtutẽ. Proinde quum audis malum seculũ, intellige prauas actiones, propositũ animi corruptũ. Neq; enim ob id venit Christus, vt nos excuteret exigerẽtq; ex hac vita, sed vt nos in mũdo relictos, dignos efficeret, qui in cœlis versemur. Eóque patri loquẽs, sic ait: Et hi in mũdo sunt, & ego ad te venio. Ac rursum: Non rogo, vt tollas eos de mundo, sed vt serues eos à malo, hoc est, à malitia. Quòd si nõ pateris hãc interpretationem, sed adhuc prędicas hanc vitam esse malam, ne crimineris eos qui sibi ipsis cõsciscunt necẽ. Vt enim qui se subducit malis, non criminationẽ meretur, sed coronam promeretur: ita qui violenta morte, seu laqueo, seu aliis modis vitam abrumpit, hunc haudquaquã æquum fuerit in crimen vocari, iuxta vestram sententiam. Nunc verò deus illos acrius punit quàm homicidas, & nos omnes eos detestamur. Atq; id iure, meritóq;. Nã si alios occidere fas nõ est, multò magis nefas est seipsum occidere. Quòd si hæc vita res est mala, coronãdi forẽt homicidæ, qui nos à malitia liberarent. Ad hæc autẽ qui hæc dicũt, suis ipsorũ verbis inuoluũtur. Etenim quum Solem prædicent esse deũ, post hunc & lunam deam, hósq; adorent, veluti multorum bonorum auctores, secũ pugnantia loquuntur. Nam horum vt & reliquorum astrorum, non alius est vsus, nisi q; præsentem vitã nobis absoluunt, hanc inquam, vt isti loquuntur, malam, dum & alunt corpora, & splendore prælucẽt, & terrę fructus vegetãt: quí fit igitur, vt ad huius malæ vitæ constitutionẽ, adeo subseruiant isti vestro iudicio dij? Sed neq; astra dij sunt: Absit, sed opera sunt dei, in nostram vtilitatem condita: neque mũdus malꝰ est. Quòd si mihi memores homicidas, adulteros, & monumentorũ suffossores, ista demonstro tibi nihil ad pręsentẽ vitam attinere. Neq; enim hæc peccata sunt vitæ quã agimus in carne, sed corruptæ volũtatis. Etenim si ista sic essent vitę præsentis, vt sorte fatóve quodã illi essent affixa inullꝰ ab his malis liber esset, neq; purus. Proinde cõsidera neminem effugere posse quę propria sunt huius vitę. Quę porrò sunt hęc? Edere, bibere, dormire, crescere, esurire, sitire, nasci, mori, cunctáq; his similia. Hęc nullus vnquã vicerit, non peccator, non iustus, non rex, nõ plebeius, sed omnes subiacemus naturæ necessitati. Itidẽ & scelera perpetrare, si pertineret ad sortẽ conditionémq; naturę, nullus hęc effugere posset, quemadmodũ nec illa. Nec enim mihi dixeris, raros esse qui rectè vitam gerũt. Nam nullũ omnino reperies qui naturalibus necessitatibus vnquã fuerit superior. Itaq; donec vel vnus inuenietur, qui virtutem pręstiterit, cõstabit vndiq; illęsa nostra ratio. Quid ais miser & infœlix? Num hæc vita mala, in qua deũ agnouimus, in qua de futuris philosophamur, in qua ex hominibus facti sumus angeli, cúmq; cœlestibꝰ virtutibus simul choros ducimus? Et quod tãdẽ aliud quęremus malæ peruersæq; vestrę mentis argumentum? Quur igitur, inquis, Paulus seculũ præsens dixit malum? Nimirum communi hominũ more sic loquutus est, quandoquidẽ & nos ad eũ modũ loqui solemus, malũ habuit diẽ: non ipsum tẽpus, sed circunstantiã & actionẽ incusantes. Eadẽ ratione Paulus damnans prauas hominũ voluntates, hac loquendi consuetudine est vsus, ostendens q; Christus nos nõ modò liberauerit à prioribus peccatis, verùm etiã in posterũ aduersus hæc tutos reddiderit. Prius enim illud declarat, quũ ait: qui dedit semetipsum pro peccatis nostris. Quum autẽ addit, Vt eriperet nos ex præsenti seculo malo, tutamẽ & custodiã in posterum aperit. Nam lex quidem etiã ad vnũ horum erat infirma & inefficax, gratia vero ad vtrunq; valuit. Eóq; subiunxit: *Iuxta voluntatem dei & patris nostri.* Quum enim illi putarẽt se dei iussa negligere, vtpote qui legẽ seruandam dederat, metuerentq; ne perirent, si deserta

Matt.1.d

Ioan.3.b

Ibid.6.d

Vita quomodo dicitur mala.

Phil.1.e

Rom.8.b

Ioan.17.b

Ibidem.c

vetere

vetere lege in noua progrederentur, & hanc illorum opinionē corrigit dicēs, hæc patri quoq; placita esse. Nec simpliciter dixit patri, sed, patri nostro: ídq; perpetuo repetit, pudorē illis incutiens, eo q̃ ostendit, quòd suum patrē Christus nostrum patrem effecit. *Cui gloria in secula, amen.* Et hoc nouum est & inusitatum. Nam hanc vocē, amen, nusquam alibi reperimus in epistolarū initio positam, sed multis præcedentibus solet addi. At hîc ostendens ea quæ dicta sunt, satis euidentē habere Galatarū accusationē, & sermonē esse perfectū & absolutū, hoc vsus est exordio: quandoquidē manifesta crimina nō egent multo probationis apparatu. Posteaquā enim illis in memoriam redegisset crucē & resurrectionem, redemptionem è peccatis, in posterū datam tutelam, paternam volūtatem, filij consiliū, gratiam, pacem, deniq; totum illius donum gratuitum, glorificando deum sermonē clausit. Verùm non hac de causa solùm hoc fecit, verum etiam q̃ supra modum doni magnitudinem admiraretur ac stuperet, gratiæq; immensitatē, simúlq; secū reputaret, quū tales essemus, quales nos reddidisset deus, ídq; subitò in pūcto momētó q; tēporis, tanquā qui hæc oratione consequi non posset, glorificatione finit sermonem, non eam quę deo digna sit, sed quā ipse poterat laudem pro toto terrarū orbe depromens. Atq; ob id deinceps concitatiore vsus est oratione, velut inflāmatus vehemēter ex cōsideratis dei erga nos beneficiis. Quū enim dixisset, cui gloria in secula, amē: ab acriori obiurgatione orditur, dicens: *Miror quòd tam citò transferimini ab eo qui vocauit vos in gratia Christi, in aliud euangelium.* Quoniam per legis obseruationē arbitrabantur sese placere patri, quemadmodū existimabant Iudęi Christum persequentes, hoc primū demostrat, illos dum hæc faciunt, nō modò Christum, sed & patrem offendere. Non enim inquit, à Christo, sed à patre deficitis ista faciendo. Nā vt vetus testamētum non patris tārùm est, verùm & filij: ita gratia non filij solùm est, sed & patris. Denique cōmunia omnia. Omnia, inquit, quæ patris mei sunt, mea sunt. Ergo quū dicit eos à patre desciuisse, duplicem impingit culpam, alteram q̃ defecerint, alterā q̃ celerrimè defecerint. Atqui cōtrarium potius erat reprehensione dignum, videlicet si post multum tēporis desciuissent, verùm hîc agitur de circunuentione. Est quidem & ille dignus reprehensione, qui post lōgum temporis spacium deficit. Cæterùm qui ad primam irruptionem & in ipso sagittarum è longinquo volantium iactu concidit, extremæ inbecillitatis de se specimē præbuit: hoc nomine & hos incusat, dicens: Quid hoc rei est, q̃ ij qui vos decipiunt, nec spacio tēporis ad id opus habēt, sed prima statim inuitatio sufficit eis ad subuertendū vos & capiendū? Quam tandē impetrare possitis veniam? Etenim si hoc crimen in amicos cōmissum esset, is qui priores vtiles ac necessarios amicos reliquisset, dignus esset cōdemnatione: qui deo vocante résilit, cogita quanto supplicio sit obnoxius. Cæterū quum ait, admiror, non solū verecundiā illis ingerit hoc dicto, q̃ post tantā munificentiā, post tantā peccatorum condonationem, post immensam exhibitā humanitatem, vltrò currant ad iugum seruitutis: verùm simul & illud ostendit, qualem habeat de illis opinionem, nimirum ingentem quandam & egregiā. Neque enim si iudicasset eos de numero vulgarium, & eorum quibus facilè imponitur; nequaquā admiraretur quod acciderat. Verùm quoniā vos, inquit, estis de numero syncerorum, & qui multum laboris sustinuerūt: ideo miror. Id igitur satis erat ad eos restituendos, & ad priora reuocandos, quod ipsum in huius epistolæ medio declarat, dicens: Tā multa passi estis frustra, si tamen frustra. *Transferimini.* Non dixit, translati estis, sed, transferimini, hoc est, nondum credo, nondum arbitror perpetratam circunuentionem. Quod ipsum rursus est reuocare studētis. Hoc igitur in sequētibus dicit apertius: Ego cōfido de vobis, q̃ nihil aliud sapietis. *Ab eo qui vocauit vos in gratia Christi.* Ipsa quidem vocatio patris est, vocationis autem causa filius est. Nam ipse est qui nos recōciliauit, qui donū dedit. Neque enim ex operibus iustitię salui facti sumus: quin potius & hæc illius sunt, & illa huius. Nā mea, inquit, tua sunt, & tua mea. Nec dixit, ab euangelio transferimini: sed, à deo, qui vos vocauit, quod erat dictu horribilius, & accōmodatius ad terrorē illis incutiendum, id posuit. Siquidē qui studebāt illos seducere, non id semel ac repentè faciebāt, sed paulatim eos ab ipsis rebus trāsferentes, à nominibus non transferebant. Nam huiusmodi diaboli fraus est, haudquaquam nudos proponere laqueos, quibus venatur homines. Etenim si dixissent, desciscite à Christo, Galatę vitassent eos, velut impostores & corruptores. Nūc verò sinentes eos adhuc in fide manere, & interim fraudi prętexētes euāgelij nomē, impunè summáq; audacia perfodiebāt domū, videlicet iis quæ dixi, velut obtētis velamētis per hæc nomina cælantibus parietū perfossores. Quoniam igitur illi suam imposturā appellabant euangelium, ipse etiam aduersus nomē repugnat, liberéq; agit, dicēs: *In aliud euangelium, quod non est aliud.* Pulchrè: neque enim est aliud. Attamē quod accidit ęgrotātibus, dū salubribus cibis offenduntur, hoc idem vsu venit hîc Marcionistis. Arripuerūt enim quę dicta sunt hîc, ac dicebant: Ecce Paulus etiam ipse dixit non esse aliud euangelium. Neq; enim hi recipiūt omnes euangelistas, sed vnum duntaxat, quod ipsum tamē suo arbitratu mutilarunt, cōmiscuerúntque. Quid igitur sibi vult quum ait, iuxta euangeliū meum & prædicationem Iesu Christi? Sunt quidem vehemēter ridicula, quæ isti adferūt, verūtamen quanquā sunt deridenda, operæ preciū tamē est ea refellere, ppter eos qui facilè decipiūtur. Quid igitur dicemus, an q̃ etiam si decies mille sint euangelistæ qui scribunt euangelia, modò scribant eadem, multa illa vnicū esse euangelium, neque quicquā obstare scribentium multitudinem, quò minus vnum sit euangelium? quemadmodū ex aduerso, si quis vnus scribens cōmemoret contraria, non esset vnum euangeliū quæ scribuntur. Vt enim vnum sit euangeliū aut non vnum: non ęstimatur numero scribentium, sed hinc, eadē ne sint, an diuersa quæ scribūtur. Vnde dilucidū est, quatuor euāgelia vnum esse euangelilū. Quum enim quatuor eadem loquantur, nō est aliud atque aliud ob personarum differētiam, sed vnum ob eorum qui loquuntur consonātiam. Neque enim Paulus nunc de numero loquitur, sed de pugnātia eorum quæ dicuntur. Proinde si iuxta vim eorū quæ in illis scripta sunt, iuxtáque dogmatum excussam rationē, aliud est euangelium Matthęi, aliud Lucæ: rectè Pauli sermonē hunc arripiūt. Sin vnū & idē est, desināt ineptire, simulantes hęc ignorare sese, quæ vel admodum pueris nota perspicuáque sunt. *Nisi quòd quidam sunt, qui conturbant vos, & volunt subuertere euangeliū Christi.* Hoc est; donec fueritis sanæ mētis, [ne agnoscatis] allud euāgelium; donec recto minimēq; distorto fueritis obtutu: nec imaginemini vos videre quæ nusquā sunt. Quemadmodū oculus turbatus aliud pro alio cernit: ita mēs prauarū cogitationū cōfusione perturbata, idē pati cōsueuit. Itidē & qui laborant insania, alias pro aliis rerū species se videre credūt. Verū hæc insania q̃ illa periculosior est, quæ noxā adfert nō in rebus sensibilibus, sed in rebus intelligibilibus: non in pupilla corporaliū oculorū, sed in oculis animi distortionē gignens. *Et volunt subuertere euangeliū Christi.* Atqui vnū aut alterum dūtaxat præscriptum induxerant, circūcisionem, & dierum obseruationem innouantes. Verum vt ostenderet quòd pusillū quiddam perperam admixtum, totum corrumpit, dixit subuerti euangelium. Quēadmodum enim in moneta regia, qui paulum aliquid amputarit de impressa imagine, totū numisma reddidit adulterinum: ita quisquis sanæ fidei vel minimā particulam subuerterit, in totū corrūpitur, ab hoc initio semper ad deteriora procedēs. Vbi sunt igitur qui nos vt cōtentiosos damnant, eo quòd cum hæreticis habemus diffidiū, dictitántq; nullum esse discrimē inter nos & illos, sed ex principatū ambitu proficisci discordiā? Audiant quid dicit Paulus, nimirū illos subuertisse euāgeliū, qui paululū quiddam rerū nouarum inuexerant: Isti vero nō simpliciter pusillum quiddā innouant, nam quī pusillum, qui filiū dei prædicant esse creaturā? sed quod est omniū maximū, immutant. An non audisti, q̃ is qui in veteri quoq; testamento, sabbato ligna collegerat, vnicū mandatum, nec id maximum transgressus, extremo affectus est supplicio? Quódq; Oza, quoniā arcā aliquí subuertendā fulcit, è vestigio mortuus est, eo q̃ ministerium ipsi non congruens vsurpauit? Ergóne sabbatum violatum, & solus arcæ ruituræ contactus, ad tantam indignationē prouocauit, vt qui hæc causi fuerant, ne minimū quidē venię sint cōsecuti: hicvero qui adorāda & ineffabilia dogmata corrūpit, excusationē habiturus est: & veniā cōsequetur? Nō potest hoc fieri, nō potest inquā. Hoc ipsum igitur est omniū malorum causa, quòd ob pusilla nō indignamur. Ob id enim maiora scelera subierūt, q̃ minoribus debita correctio nō adhibetur. Et quemadmodum in corporibus, quivulnera neglexerūt, febres gignūt, & putrefactiones, ac mortē deniq;: itidem & in animis qui pusilla dissimulant, maiora inuitant. Ille, inquiunt, labitur in ieiunio, neque quicquā est magni. Alter vero valet quidem recta fide, cæterū temporis gratia simulans, profitendi libertatem prodidit. Ne id quidē est aliquid magni mali. Alius irritatus, minatus est se defecturū à recta fide. Ne id quidē supplicio dignū, eo q̃ ira animíq; commotione peccauit. Quin & innumera reperiet aliquis huius generis quotidie peccata inuehi ecclesiis. Hanc ob causam deridiculi facti sumus & gentibus, & Iudæis, dū ecclesia in mille partes discinditur. Etenim si iis qui à diuinis præscriptis resilire conabātur, & paulū quiddā secus quàm oportet tētabāt, mox ab initio fuisset adhibita cōueniēs increpatio: nequaquam nata fuisset hæc pestis, haudquaquā tāta tēpestas ecclesias occupasset. Vide igitur quomodo Paulus circūcisionē appellat euāgelij subuersionē. Nūc autem multi sunt apud nos, qui eodē die ieiunāt quo Iudęi, qui similiter obseruāt sabbata, & animosē ferimus, imò potius calamitosè. Et quid loquor de rebus Iudæorū? Multi gētiū mores apud nostros aliquot seruātur, sortilegia, auguria, omina, ac dierū obseruatiōes, superstitiosa supgenesim cura, & omnis impietatis plenæ literę, quas puerorū protinus vt nati sunt, magno malo capitibus imponūt, ab ipso protinus exordio docētes illos virtutis adipiscēdæ studiū abiicere, & ad fallacē fati tyrannidē, quod quidem in ipsis est, illos adducentes. Quòd si iis qui circūcidūtur Christus nihil prodest; istis qui tāta inuehūt mala, cur adeo deinceps profutura est fides ad salutē? Quanquā à deo erat data circūcisio, verū quoniā nō in tēpore seruata, corruptelam inferebat euāgelio, nihil nō fecit Paulus, vt eam amputaret. Et post hæc cum Paulus ad excludēdas cōsuetudines Iudaicas tantū adhibuerit studiū, eo q̃ intempestiuè seruarentur: nos ne paganā quidē consuetudinē amputabimus? Et quam obsecro summa habituri excusationē? Has ob causas in tumultu ac turbatione sunt res nostræ, adeo vt qui discipuli esse debuerāt, multa repleti mētis elatione, subuerterint ordinē: & quę erāt superiora, facta sint inferiora. Quòd si quis illos vel leuiter accuset, cōspuūt eos, quorum imperio subsunt. Id eò faciūt, q̃ nos eos perperam à pueris instituimus. Verū enimuero etiam si qui prę- *Etiā mālis præpositis obediendum.* sunt, improbi forēt, ĩnumerísq; scaterēt malis, ne sic quidē fas esset discipulo dictis nō audientē esse. Etenim si de Iudæorū doctoribus dictū est, quoniā super cathedrā Mosis sedebāt, eos esse dignos qui à discipulis audirētur, quanquā operibus erāt tam malis, vt dominus præceperit ne illa imitarētur: qua venia digni erunt, qui ecclesię præsides per gratiā dei modestè viuētes, cōspuunt & cōculcant? Quòd si nefas est, vt alius aliū iudicet, quanto magis fas non est iudicare doctores? *Sed etiam si ego aut angelus de cœlo euangelizauerit vobis præter id quod accepistis, anathema sit.* Vide prudētiam apostolicam. Ne quis diceret, illū sua ipsius ostētare dogmata, etiā seipsum deuouit. Cæterū quoniā ad authoritatē confugiebāt, & vbique celebrabant Iacobū & Ioannē, hac de causa & angelorū meminit. Ne mihi, inquit, Iacobū narres, & Ioannē, etiam si quis angelorum è cœlis descenderit, corrūpens euangelij prædicationē, anathema sit. Non temerè dixit, de cœlo. Sed quoniam sacerdotes quoq; dicti sunt angeli: Labia enim sacerdotis custodient scientiam, & legem exquirēt ex ore eius, quoniā angelus domini omnipotentis est: ne quis existimaret de his angelis nūc verba fieri, addita particula, de cœlis, supernas virtutes indicauit. Neq; dixit, si cōtraria annunciauerint, aut totū euāgeliū subuerterint, verū si vel paulum euangelizauerint præter euangelium quod accepistis, etiā si quiduis labefactarint, anathema sint. *Sicut ante dixi, & rursum nunc dico.* Ne putares ea verba ab ira profecta esse, aut iuxta hyperbolen magnificentius q̃ pro re dicta, aut impetu cursúque sermonis raptim excidisse, repetit eadē. Etenim qui animi cōmotione occupatus dixit aliquid, hūc mox dicti pœnitere solet. Cęterū qui denuo repetit eadē, declarat sese iudicio locutū, ac prius animi consilio fuisse decretū & cōprobatum, atq; ita demum voce proditū. Abraham igitur cum rogaretur, vt mitteret Lazarum, respōdit, Habent Mosem & prophetas: si illis nō crediderint, neq; mortuos resuscitatos audituri sunt. Hæc autē Christus ipse inducit in parabola loquentem Abrahā, declarans se velle plus fidei habendum esse scripturis, q̃ si mortui reuiuiscant, Paulus

Ioan. 17. b

Infr. 3. a

Infr. 5. b

Ioan. 17. b

Euāgeliū vnum & multa.

Ieiunium Iudæorū.

Contēptus ecclesiæ.

Pusilla delicta non negligenda.

Num. 15. d.

2. Reg. 6. b

Mat. 23. a

Mala. 2. b

Luc. 16. g

lus vero, porrò cũ Paulũ dico, rursum ipsum Christũ dico: hic enim erat, qui mentẽ illius agebat: etiã angelis è cœlo descẽdẽtibus præponit scripturas, ídq; valde cõgruenter. Siquidem angeli quãlibet magni, tamẽ serui sunt, ac ministri. Cæterũ omnes scripturæ nõ à seruis, sed ab vniuersorũ domino deo venerunt ad nos. Hãc ob causam dicit, Si quis vobis euãgelizauerit præter id quod euangelizauimus vobis. Nõ dixit, si ille aut ille, ídq; prudẽter admodũ citra odiũ & inuidiam. Quorsum enim opus erat iam edere nomina, posteaquã tam vehemẽti sublimíq; fuerat vsus sermone, vt vniuersos & qui in cœlis sunt, & qui in terris cõplecteretur? Per hoc enim quòd euãgelistas & angelos pronũciat anathema, omnem dignitatem cõprehendit: per hoc vero ꝙ seipsum quoque pronũciat anathema, omnem familiaritatem ac germanitatẽ cõplex° est. Ne mihi dixeris, inquit, collegæ tui & socij Apostoli hæc dicunt: nec mihi ipsi parco, si diuersa prædicẽ. Neq; vero Paulus hæc dicit, ꝙ damnaret apostolos tanquã euãgelicæ prædicationis preuaricatores, absit: ait enim, Siue nos, siue illi, sic prædicam°: sed vt ostẽderet personarũ dignitatẽ nõ recipi, quoties expenditur veritas. *Nunc enim hominibus suadeo, an deo, aut quæro hominib° placere? Si enim adhuc hominibus placerẽ, Christi seruus non essem.* Quanuis enim, inquit, vos fallerẽ hæc dicẽs: num & deo valeã imponere, qui perspicit arcana mentis, & cui vt placerem, semper omne mihi studiũ fuit? Vides spiritũ apostolicũ, vides sublimitatẽ euangelicam. Hæc eadem autẽ in epistola ad Corinthios dixit: Non vobis
2.Co.5.b excusamus nos, sed occasionẽ damus vobis glorian-
1.Co.4.a di. Atq; iterũ: Mihi vero pro minimo est, vt à vobis iudicer, aut ab humano die. Cũ enim doctor cogeretur se discipulis excusare, sustinet quidẽ illud, sed tamẽ indignè fert, haud quidẽ ob insolentiam, absit hoc, sed partim ob id ꝙ ij qui seducebãtur, tã mobili forẽt animo, támq; instabili sentẽtia: partim ꝙ ipsius verbis apud illos parũ certa fides haberetur. hac de causa dixit hæc quoq;, propemodũ his vtens verbis: An mihi apud vos est habenda oratio? An homines mihi ius dicturi sũt? apud deũ nobis est causæ dictio. Atq; vt apud illud tribunal bonã habeamus causam, omnia facimus, ac nequaquã eò deuenim° infœlicitatis, vt cũ rationẽ reddituri simus omniũ domino super his quæ prædicamus, corrumpamus euangelij dogmata. Itaq; partim sese excusans, partim illos extimulãs, hæc verba posuit. Nõ enim cõuenieb at discipulis, ius dicere præceptorib°, sed credere & obtẽperare. Verũ quoniã, inquit, inuersus est rerũ ordo, & iudices nunc sedistis: scitote mihi nõ esse magnopere curæ, quomodo me purgẽ apud vos, sed omnia facimus propter deũ, vt q; illi de hisce dogmatibus reddamus rationẽ. Etenim qui studet hominib° suadere, multa facit insyncera prauáq;, & fraudibus vtitur & mẽdacio, quo persuadeat, mẽtémq; capiat auditorum: cõtrà, qui deo suadet, illíq; placere studet, huic simplici puráq; mẽte est opus: Deus em̃ falli nõ potest. Vnde perspicuũ est, ĩquit, nos quoq;, nec principatũ ambiẽtes, nec discipulos colligẽdi studio, neque gloriã ac laudem à vobis captãres hæc scribere: neque enim nobis studio est placere hominibus, sed deo. Nã si voluissem hominibus placere, adhuc à Iudæis starẽ, adhuc persequerer ecclesiã dei. Cæterum qui totã Iudæorũ gentem, qui familiares, amicos & cognatos, qui tãtã contẽpsi gloriã, próq; his cõmu-

taui persecutiones, inimicitias, bella ac mortes quotidianas, satis declaraui me hæc quoq; quæ nũc loquor, nõ humanę laudis studio loqui. Hoc autẽ ideo præfatus est, quoniã cõmemoratur° erat prioris vitę suæ historiã, & quomodo repẽte fuerit immutatus, & argumẽtis euidẽtibus demõstraturus, se †pro veritate stare.] Rursus autẽ ne putarẽt illũ hęc cò facere, quò ipsis redderet rationẽ, atq; hinc efferrentur, in superioribus illa dixit, Nũc hominibus suadeo. Nouerat enim prout postulabat opportunitas, etiã sublime quippiã ac magnificũ loqui, ad eorũ quos instituebat correctionẽ. Atqui poterat aliunde probare, se cũ veritate ac synceritate prędicare euangeliũ, nimirũ è prodigiis, è miraculis, è periculis, è carceribꝰ, & quotidianis mortibꝰ, è fame, siti & nuditate, ex aliis horũ similibus: verum quoniã illi nũc dirigitur oratio nõ ad pseudapostolos, sed ad apostolos, qui horũ periculorũ erãt cõsortes, alia via aggrediẽ causę tractationẽ. Alioqui cũ ad pseudapostolos sermonẽ intẽderet, hũc in modũ induxit cõparationẽ, tolerãtiã in periculis adducẽs in medium, dicénsque: Ministri 2.Co.11.a
Christi sunt, desipiens loquor, plus ego, in laboribus abũdãtius, in plagis supra modũ, in carceribus abũdãtius, in mortibus frequẽter. Nunc sanè superioris vitæ cõuersationẽ memorat, dicens: *Notum vobis facio fratres euangelium, quod prædicatũ est à me, non esse secundum hominẽ: neq; ego enim ab homine accepi illud, neq; edoctꝰ sum, sed per reuelationẽ Iesu Christi.* Vide vt vndiquaq; confirmat se fuisse Christi discipulũ, nullo hominis interuẽtu, sed ipso Christo per seipsum omnẽ ipsi cognitionẽ dignato patefacere. Et quomodo, inquiũ, probari possit incredulis, ꝙ deꝰ per se, nullo hominis interuẽtu tibi patefecerit illa arcana mysteria? Probat hoc, inquit, illa superior mea conuersatio. Nisi enim deus fuisset, qui effulserat, haudquaquã adeò repẽte fuissem immutatus. Nã qui docentur ab hominibus, etiã si sint acri celeríq; ingenio, tamen vt ad diuersa trãsferantur, tẽpore est opus multóq; studio. Cęterũ qui cũ vehemẽtissimè laboraret insania, totus ac purè rediit ad sanã mentẽ, declarat sibi diuinã visionẽ ac doctrinã adfuisse, pérq; hãc subito ad purã redisse sanitatẽ: eóq; cogitur de priore sua vita cõmemorare, atque ipsos testes citat eorũ quæ gesta sunt. Vos quidẽ, inquit, nescitis, ꝙ vnigenitꝰ dei filius me è cœlis per se vocare dignatus est. Nã quî possitis id scire, cũ nõ adfueritis? Verũ illud omnino nostis, quòd fuerim persecutor, quandoquidẽ vsq; ad vos quoq; mea sæuitia penetrauit, cum ingens sit interuallum inter Palæstinam & Galatiam, vt non fuerit rumor in tam longinquũ dimanaturus, nisi quæ fiebant à nobis modũ excessissent, fuisséntq; intolerabilia. Vnde & dicit: *Audistis meam conuersationẽ, quòd supra modũ persequebar ecclesiam dei, & expugnabam illam.* Vides vt singula cum exaggeratione cõmemorat, nec pudet sua mala cõfiteri. Non em̃ tantũ est persecutus, sed omni cũ vehementia: nec persecutus est modo, verum etiã expugnauit: hoc est, conatꝰ est ecclesiam extinguere, subuertere, demoliri, abolere. Nã id est expugnatoris opꝰ. *Et proficiebã in Iudaismo vltra multos æquales† meos,*] cũ *essem abũdantius æmulator patriarũ mearũ tra-* †in genitionũ. Ne putares iræ fuisse quod gerebat, ostendit re met. se quicquid fecit, zelo quodã fecisse, tãetsi nõ secundum scientiam, nequaquã autẽ inanis gloriæ siti, aut vindicãdi quos oderat cupidine, sed ꝙ studio teneretur traditionũ quas à maioribus acceperat. Huius

autem

autẽ sermonis hic est sensus: Si quę feci aduersus ecclesiã, nõ humano feci affectu, sed zelo diuino, errãte quidẽ, sed zelo tamen: qui consentaneũ est me nunc, dum pro ecclesia curro, agnita veritate, inanis glorię causa hæc facere? Etenim si in errore talis affectus mihi nõ est dominatus, sed dei zelus eò me perpulit, multo magis posteaquã agnoui veritatẽ oportet me ab omni istiusmodi suspicione liberũ esse. Nã simul atq; cõuersus sum ad ecclesiastica dogmata, protinꝰ quicquid Iudaicarũ opinionum occuparat animum meũ, totũ exui, multóq; maiorem zelũ hic præstiti q̃ illic præstiterã. Quę res arguit me verè fuisse trãsmutatũ, diuinóq; zelo teneri. Quod ni sic haberet, agè dic mihi, quid aliud erat in causa vt tantã sustinerem immutationẽ, ac pro honore cõtumeliã, pro requie pericula, pro securitate afflictiones susciperẽ? Nulla causa erat alia, nisi tantũ veritatis amor. *Cum autẽ placuisset deo, qui me segregauit ex vtero matris meæ, & vocauit per gratiã suã, vt reuelaret filiũ suum in me, vt prædicẽ illum in gentibus, protinus nõ cõmunicaui cum carne & sanguine.* Vide quẽadmodum hic studet ostendere, ꝙ per id etiã tẽporis quo relictus est in errore, propter occultam aliquã diuinæ prouidẽtiæ rationẽ relictꝰ sit. Etenim si ab vtero matris segregatus erat vt fieret apostolus, & ad hoc ministeriũ vocaretur, vocatus est autẽ tũc, & simul vt vocatus est, obsecutus est: perspicuum est deum ob causam aliquã arcanam eò vsq; distulisse. Quæ igitur est hæc dispensatio? Fortassis inhiantes auetis hoc ab initio audire, cur tandẽ nõ eũ cũ duodecim apostolis vocauerit. Verũ ne ego digressus ab eo quod est in manibus, prolixiorẽ faciã sermonem, oro charitatem vestram, ne omnia ex me velitis discere, sed ex vobis etiam ipsis inquiratis, deum obsecrantes vt vobis patefaciat. Quanquam & nos super hac re aliàs sumus locuti, cũ de mutato Pauli nomine apud vos dissereremus, causámq; redderemus, ob quã deus prius dictũ Saulum, Paulũ appellarit. Quæ si vobis exciderũt, ex eo libro hęc omnia cognoscetis. Nũc à tenore sermonis nõ recedamus, cõsideremúsq; quomodo rursus ostẽdit nihil in ipso casu aut hominũ more factũ esse, sed deũ omnia suo arbitratu multa prouidẽtia dispẽsasse: ostẽdit autẽ his verbis: *Et vocasset per gratiã suam.* †Hinc declarat ꝙ deus] ipsum ob virtutẽ vocauerit. Ait enim ad Ananiam: Vas electionis est mihi, vt portet nomen meũ coram gentibus ac regibus: hoc est, Idoneus est ministerio præclaróq; facinori sustinendo. Atq; hãc vocationis causam †hic ponit, idẽ] tamen vbiq; totum gratiæ & ineffabili numinis humanitati tribuit, loquẽs hũc in modũ: Sed misericordiã cõsecutus sum, non ꝙ sufficiens essem, neq; ꝙ idoneus, sed vt in me declaret omnem lenitatẽ, in exemplũ eorũ qui credituri erant *illi in vitam æternã. Vides excellentiã modestię, videlicet eximiè submissum animũ. Ideo, inquit, ego misericordiam cõsecutus sum, ne quis de seipso desperet, sed quisq; bonã spem habeat, posteaquã omniũ mortaliũ pessimus, dei benignitatẽ assecutus sum. Id enim declarat, dicens: Vt in me demonstraret omnẽ lenitatem, in exemplum eorum qui credituri essent in illo. *Vt reuelaret filium suum in me.* Alibi vero dicit ipse Christus: Nemo nouit filium nisi pater, nec vllus nouit patrem, nisi filius, & cui voluerit filius reuelare. Videsquòd & pater filium, & filius patrẽ reuelat. idẽ fit in gloria, Filius glorificat patrem, & pater filium. Glorifica filium tuum, vt & filius tuus glorificet te.

† Deus quidem ait quod. Act. 9.c
† ponit, ipse.] vt intelligas, deũ quidẽ Pauli virtutẽ prædicare, Paulum vero totũ gratia tribuere. 1.Tim.1.e
*vt eorũ, in ipso: vel ob ipsum: nempe Paulũ, qui peccator talis veniã sit cõsecutus. Mat.11.d Ioan.17.a

A Et rursum, Quẽadmodũ ego te glorificaui. Sed quã ob causam nõ dixit, vt reuelaret filiũ suum mihi, sed in me? Ob id ita locutus est, vt ostenderet, ꝙ nõ modo verbis edoctus esset de fide, verumetiam copioso spiritus dono repletus. Reuelatione siquidẽ illustrãte illius animũ, simul & Christum habebat in ipso loquentẽ. *Vt euangelizem illum in gentibus.* A deo nanque factum est, nõ solũ vt crederet, verũetiam vt ad apostolicum munus deligeretur. Sic enim, inquit, mihi seipsum reuelauit, nõ tantum vt ipsum cognoscerẽ, verumetiã vt eius notitiã ad alios proferrẽ. Nec tamen simpliciter dixit, apud alios, sed vt euangelizẽ eum in gentibus: Iam hinc incipiens attingere non minimum suæ defensionis caput, ex ipsa discipulorũ persona. Nec enim erat illi par necessitas prędicandi Iudæis & gentibus. *Protinus nõ contuli cum carne & sanguine.* Apostolos hic tectè significat, naturæ cognomento eos designans. Quòd si hoc sentit de cunctis hominibus, nos nõ cõtradicemus. *Neque ascẽdi Hierosolymam ad antecessores meos apostolos.* Hæc verba si quis per se expendat, videntur spirare nõ vulgarẽ magniloquentiã & arrogantiã, plurimúmq; abesse ab apostolico spiritu. Etenim ꝙ ipse sibi suffragiũ fert, neq; cum quoquã sententiã cõmunicat, videtur esse fastꝰ. Videbam, inquit, hominẽ, qui sibi videbatur esse sa- Pro.26.b
piens, sed maiorẽ illo spem habet insipiẽs; &, Væ his qui prudẽtes sunt apud semetipsos, & in oculis suis Esa.5.e
intelligentes. Ac idem rursus: Ne sitis prudẽtes apud Rom.12.a
vosmetipsos. Itaq; qui tã multa huiusmodi præcepta ab aliis audierat, quíq; eadẽ aliis præceperat, ipse in hæc incidit, nõ dicã Paulꝰ, sed vel homo quiuis? Verum hic sermo si per se nudus expendatur, offendere mouereq; potest auditorẽ. Cęterũ si causam adiecerimus, ob quã hæc dicebat Apostolus, & applaudẽt & admirabũtur omnes ita locutũ. Hoc igitur faciamus. Nõ enim oportet verba nuda expendere, alioqui multæ cõsequentur absurditates. Neq; cõuenit sermonẽ per se nudũ examinare, sed obseruare mẽtem scribẽtis. In humanis enim sermonibus nisi hac ratione fuerimus vsi, expẽdentes quid senserit is qui loquitur, multas inducemꝰ simultates, omnia subuertẽtur. Et quid attinet loqui de verbis, quãdo & in factis, nisi regulã hãc seruauerimꝰ, omnia sursum deorsum miscebũtur? Nã & medici secant carnẽ, nonnũquam & ossa frangunt: quæ frequenter eadẽ faciunt & latrones. An non igitur fuerit extremæ infœlicitatis, si nequeamꝰ latronẽ à medico discernere? Rursum homicidæ pariter vt martyres torquẽtur, at non quia patiũtur eadẽ tormẽta, vtriq; eodẽ habẽtur loco, sed plurimum interest inter hos & illos. Quòd ni regulã hanc seruauerimus, nulla de re recte iudicare poterimus: sed ipsum etiã Heliam homicidã censebimus, cúmq; hoc Samuẽlẽ, & Phinees. Quin & Abraham filij interfectorẽ dicemus, si res nudas expẽdimus, nõ addentes quam ob rẽ, quo animo id fecerit. exquiramus igitur & Pauli mentẽ, qua hæc scripsit, cõsideremus quò spectarit, quẽ scopũ sibi proposuerit, & quis in totũ fuerit erga apostolos. Tum em̃ intelligemus, quo animo hæc scribat. Neq; enim quo vel eorũ authoritatẽ eleuaret, vel seipsum prædicaret, locutꝰ est vel hæc vel illa superiora. Quî em̃ id faciat, qui seipsũ pronũciarit anathema? sed vt vbi- Rom.9.a
que seruaret euangelij synceritatẽ. Cum enim ij qui oppugnabãt ecclesiã, dicerent, iis apostolis adhærẽdum esse, qui ista minime prohiberẽt, nõ Paulo qui

prohibeat,

prohibebat,atq; hinc ſenſim irrepſiſſet Iudaicus error ac deceptio,cogitur hic fortiter & apertè reſiſtere,nõ quidem cupiens de apoſtolis maledicere, ſed hoc agẽs ac moliẽs,vt eorũ inſolẽtiã, qui ſeipſos nõ recte laudabãt,cõprimeret,eóq; dicit: *Nõ contuli cum carne & ſanguine.* Fuiſſet eñ extremæ abſurditatis, eũ qui à deo fuerat edoctus, poſtea cũ hominibus cõmunicare. Nã qui diſcit ab hominibus, is cõgruẽter denuo recipit homines in cõmunicationẽ: verũ quẽ deus ſua beata voce dignatus eſt, quíq; ab eo doctus eſt, qui habet ſapiẽtiæ theſaurũ: qua gratia pòſt cum hominibus cõferret? Par enim fuerit, vt talis doceat potius homines, quàm vt diſcat ab hominibus. Non igitur arrogãtiæ cauſa hæc dicebat Apoſtolus, ſed vt ſuæ prædicationis authoritatẽ declararet. *Neq; aſcendi,* inquit, *ad eos qui ante me fuerunt apoſtoli.* Quoniam illi nuſquã nõ inculcabãt cæteros apoſtolos eſſe Paulo priores, & ante hunc fuiſſe vocatos, ideo hoc dicit. Quòd ſi fuiſſet cũ illis cõmunicandũ de euangelio, is qui per reuelationẽ iniũxerat ei prædicãdi munʼ, vtiq; & hoc præcepiſſet. Quid igitur? nõ aſcendit illuc? *Sanè aſcendit: nec tantũ aſcẽdit, ſed vt diſceret aliquid ab illis. Quãdo? Cum in ciuitate Antiochia, quæ ab initio ſingulare ſtudiũ erga Eccleſiam declarat, quæſtio nata eſt de hac ipſa re, quæ nũc eſt in manibus. Quærebãt autẽ, vtrum eſſent circuncidendi, qui ex gẽtibus credidiſſent, an non cõpellẽdi potius, vt tale quippiã paterẽtur. Id temporis aſcendit tum hic ipſe Paulus tũ Silas. Quomodo igitur dicit, nõ aſcẽdi, neq; cõtuli? Primum quidẽ quoniam ipſe ſponte nõ aſcẽderat, ſed miſſus erat ab aliis. Deinde quoniã nõ acceſſit eò, vt aliquid diſceret, ſed potius vt aliis perſuaderet. Nam ipſe ſtatim ab initio fuerat eius ſentẽtiæ, quã apoſtoli poſtea cõprobarũt, videlicet, nõ eſſe circũcidendos. Cæterum quoniam ad eum vſq; diem nõ viſus eſt illis ſat idoneus cui fides haberetur, ſed magis auſcultabãt iis qui verſabantur Hieroſolymis: aſcendit non ipſe percepturus quod antè neſcierat, ſed vt cõtradicentibus perſuaderet, eos qui Hieroſolymis erant, huic ſentẽtiẽ ſubſcribere. Itaq; ab initio quid eſſet agendũ perſpexerat, nec opus habebat vllo doctore, ſed quæ poſt multã diſcuſſionẽ erant Apoſtoli decreturi, hæc ipſa citra diſcuſſionẽ cœlitus habebat apud ſeſe certa & indubitata. Idq; Lucas declarãs dicit, Paulũ prolixã & copioſam orationẽ habuiſſe ſuper hiſce rebus apud illos etiã priuſquã iret Hieroſolymã. Verum quoniã ita viſum erat fratribus, † vt ab illis quoq; diſceret,] aſcendit, nõ ſua ipſius cauſa, ſed illorũ. Cæterum ad explicandũ id quod dictum eſt, nõ aſcẽdi: licet & illud adferre, quod nec in initio prædicationis aſcenderit, nec tum cum aſcẽdit, aſcẽderit diſcẽdi gratia. Quandoquidẽ horũ vtrunq; ſignificat, dicẽs: Protinus nõ cõtuli cũ carne & ſanguine. Non ſimpliciter dixit, nõ contuli, ſed protinus nõ cõtuli: Simul & illud ſubindicans, ꝓ huic rei nihil antepoſuerit. Quòd ſi poſt hæc videtur aſcẽdiſſe, non tamen aſcendit, vt quicquã ab eis acciperet, quod nõ habuiſſet. *Sed abij,* inquit, *in Arabiam.* Contemplare feruẽtem animum. Studebat occupare regiones antehac à nemine cultas, ſed quæ etiãnum vaſtæ incultæq; iacebãt. Eteñ ſi manſiſſet apud apoſtolos, cum nihil eſſet quod ab illis poſſet diſcere, prædicationis officiũ fuiſſet impeditũ. Oportebat eñ illos quaquauerſum diſſeminare verbũ. Has ob res hic beatus ſpiritu † doctrinæ

Νὴ μὰν. id eſt, atqui, attamen, vt ſit obtrectantis. Act. 11. d

† *vt etiã de illis cognoſcerẽt.*] νὴ τὸν περὶ αὐτῶν λόγον.

† *feruens, docere.*

A feruens,] protinus aggreſſus eſt homines barbaros & agreſtes, vitæ genus ſuſcipiẽs multis laboribʼ ac periculis obnoxiũ. Iam mihi conſidera illius modeſtiã. Cum dixiſſet, *Abij in Arabiam:* ſubiunxit, *Et iterum reuerſus ſum Damaſcum.* Nõ cõmemorat ſua præclara facta, neq; quos edocuerit, neq; quàm multos. Atque adeo mox vt baptizatʼ eſt, declarauit huiuſmodi zelũ, vt nõ ſolũ cõfunderet Iudæos, ſed ad tantã iracũdiã prouocaret, tum Iudæos tum gentes, vt ipſi ſtruxerint inſidias, conatíq; ſint è medio tollere. Quod haud quaquã accidiſſet, niſi credẽtibus magnã adiũxiſſet acceſſionẽ. Cum enim doctrina ſuperarentur, reſtabat vt ad cẽdẽ ſeſe verterẽt. Quod quidẽ euidẽs erat argumentũ Paulinæ victoriæ. At non paſſus eſt Chriſtus illũ interimi, ſeruans eum prædicãdo euãgelio. Cum poſſet igitur multa cõmemorare de rebus ab ipſo præclarè geſtis, nihil tamen eorũ narrat.

B Sic & omnia quæ dicit, non ambitionis gratia dicit, neq; quò cæteris Apoſtolis præſtãtior habeatur, neque ꝓ ægrè ferret ipſius dignitatẽ eleuari: ſed quòd metueret, ne quid hinc detrimenti accideret prædicationi. Nam & abortiuũ ſeipſum appellat, & omniũ peccatorum primũ, ac poſtremum apoſtolum, & huius honore nominis indignũ. Atq; hæc dicebat, cum plus omnibus laboraſſet. Quod quidẽ præcipuũ eſt modeſtiæ documẽtum. Etenim cum qui ſibi nullius bonæ rei conſcius eſt, ſubmiſſe de ſeipſo loquitur, prudẽs eſt, nõ modeſtʼ. At qui poſt tot emeritas coronas talia loquitur, ille nouit quid ſit modeſtia. *Et iterum reuerſus ſum,* inquit, *Damaſcum.* Iam quàm multa veriſimile eſt eum illic egiſſe? De hac ciuitate refert ꝓ eam præfectus cui rex Areta gentis eius curã delegarat, cuſtodierit, cupiens ipſum comprehendere.

C Quod quidẽ maximũ argumentũ erat, illum acriter magnáq; vi vexare Iudæos. Verũ horũ nihil hic cõmemorat. Ac ne illic quidẽ ea cõmemoraturus erat, ſed reticuiſſet, niſi dum perſpexiſſet tẽpus illud eam hiſtoriã poſtulare. Sic igitur & hic dicẽs ſe iſſe ac rediiſſe, præterea nihil addit eorũ quæ illic geſta fuerant. *Deinde poſt tres annos aſcendi Hieroſolymã, vt viderem Petrum.* Quid hoc animo poſſit eſſe modeſtius? Poſt tanta taliáq; benefacta, cũ nihil opus haberet Petro, nec illius egeret voce, ſed honore par eſſet illi, nihil enim hic dicã amplius: tamẽ aſcẽdit velut ad maiorem ac ſeniorẽ, ſolúſq; Petri cõſpectus cõmouit illũ, vt eo proficiſceretur. Vides quemadmodũ illis tribuit cõgruentẽ honorẽ, neq; ſolũ nõ ducit ſeipſum illis meliorẽ, verũ ne parẽ quidẽ eſſe putat: id quod ex ipſa profectione liquet. Sicut enim nũc multi fratrum noſtrorum ad viros ſanctos proficiſcuntur, eodem affectu tũc Paulus ad Petrũ profectus eſt. Quin potius erat hoc multo ſubmiſſius, quod fecit Paulus. Nã iſti nunc vtilitatis ſuæ gratia ſuſcipiunt peregrinationẽ, at tũ beatus ille nõ vt diſceret aliquid ab illo, neq; vt correctionẽ aliquam acciperet, profectus eſt: ſed tantũ vt videret eum, ſuáq; preſentia honoraret. *Vt viderem�,* inquit, *Petrum aſcendi.* Nõ dixit ἰδεῖν, id eſt, vt cernerem Petrum: ſed, ἱστορῆσαι, id eſt, vt viderem: quomodo loqui ſolent, qui magnas ac ſplendidas vrbes inuiſunt cognoſcendi gratia. Adeo iudicabat operæ preciũ multóq; ſtudio dignũ tantummodo videre virũ. Idem autem ex ipſis factis perſpicuum eſt. proficiſcens enim Hieroſolymã, cum multas iam nationes cõuertiſſet ad euangeliũ, tantáſque res geſſiſſet, quantas cæterorũ nemo geſſerat, Pamphyliam,

phyllam, Lycaõniã, Cilicum gentẽ, omnes qui illam orbis partẽ habitãt, ad rectãvitã inſtituiſſet, Chriſtóque lucrifeciſſet, primũ quidẽ ingreditur ad Iacobũ, plurima cũ modeſtia velut ad maiorẽ & honoratiorem. Deinde conſulentẽ ſuſtinet, & conſulentẽ contraria iis, quæ nunc tractat. Videſne, inquit, frater quot milia ſunt Iudæorũ qui crediderũt? Itaq; rade caput & purifica teipſum. Raſit caput, omnéſq; ritus Iudaicos peregit, eo ꝓ hic non lędebatur euangeliũ, omnibus erat ſubmiſſior. Cæterum vbi cõſpexit nõnullos ex hac modeſtia lædi, nõ amplius vſus eſt hac immodica modeſtia. Iam enim hoc fuiſſet non præſtare modeſtiã, ſed inficere corrũperéq; diſcipulos ipſi ſubditos. *Et manſi apud illum diebus quindecim.* Itaq; ꝓ ad illum profectus eſt, declarat multum honorem erga Apoſtolos. Porrò ꝓ ibi tot dies cõmoratus eſt, amicitiã ac vehementiſſimã arguit charitatẽ. *Alium vero apoſtolorũ vidi neminem, niſi Iacobum fratrẽ domini.* Vide vt maiorẽ beneuolentiam habuit erga Petrũ. Huius enim cauſa peregrinationẽ ſuſceperat, & apud eundem cõmoratus eſt. Hæc & dico frequenter, & vos memoria tenere volo, vt ſi qua audieritis, quæ aduerſus Petrũ dicta videbuntur, ne quis ſuſpectum habeat Paulum apoſtolũ. Siquidẽ hãc ob cauſam & ipſe hęc loquitur, pręueniẽs vt talẽ corrigat ſuſpicionem, veluti cũ dicit. Reſtiti Petro, ne quis hæc verba putet eſſe ſimultatis aut cõtentionis. Nã & honorat virũ, & diligit plus omnibus. Nec eñ ob vllũ aliorũ apoſtolorum narrat ſe aſcẽdiſſe Hieroſolymam, ſed propter hunc ſolũ. Cæterorũ autẽ, inquit, apoſtolorũ vidi neminẽ, niſi Iacobum. Vidi, inquit, nõ doctʼ ſum. Sed vide quãto cum honore & hũc nominauit. Non enim ſimpliciter dixit Iacobũ, ſed magnificum illud elogium addidit, fratrem domini. Vſque adeo liber erat ab omni liuore. Etenim ſi tantum indicare voluiſſet de quo loqueretur, poterat alia nota declarare, ſi dixiſſet, Iacobũ Cleopæ, quod cognomẽ poſuit euangeliſta. Verũ non ita locutus eſt, ſed quoniã exiſtimabat honoris titulos apoſtolorũ eſſe ꝓprios, veluti ſeipſum honeſtãs; ita & illum veneratur. Non enim appellauit eum Iacobũ Cleopæ, vt dicebam, ſed quomodo? fratrem domini. Atqui nec frater erat domini iuxta carnẽ, ſed eſſe putabatur. Attamen ne id quidẽ auertit Paulum, quò minus adderet viro dignitatis titulũ. Quin & aliunde multifariam oſtendit Paulus ſe tam ſyncerè erga apoſtolos affectũ fuiſſe, quàm illo dignũ erat. *Quæ autem ſcribo vobis, ecce coram deo quòd non mentior.* Vides in omnibus ſimiliter elucẽtem huius ſancti animi modeſtiam. Nec enim aliter q̃ ſi apud tribunal periclitaretur, eſſẽtq; perpeſſurus ſentẽtiã ac pœnã, ita ſtuduit excuſare ſeſe. *Deinde veni in regiones Syriæ & Ciliciæ,* poſteaquã Petrũ vidiſſem. Rurſus incipit narrare de certamine, quod ꝓpoſitũ eſt, Iudæã quidem nõ attingens, tum quòd ad gẽtes miſſus eſſet, tum quòd noluerit ſuper alienum fundamentum ædificare. Cuius rei gratia ne ſimplici quidem cõgreſſu viderat cęteros apoſtolos. Idq; perſpicuum eſt ex his quæ ſequũtur. *Eram enim,* inquit, *de facie ignotus eccleſiis Iudææ: tantũ audierãt, is qui aliquãdo perſequebatur nos, nũc annunciat fidẽ, quam pridem expugnabat.* Quid hoc animo poſſit eſſe modeſtius? Nã cũ exponeret ea, quæ faciebãt ad ipſius accuſationẽ, veluti ꝓ perſecutus eſſet eccleſiam dei, quódq; expugnaret eam, hæc multa cũ exaggeratione protulit, traducẽs ſuam ipſius vitã prius actam. Cæterũ quæ demõſtratura fuerãt ipſius ſplẽdorẽ, ea prętercurrit, cum poſſet, ſi voluiſſet, omnia ſua præclara geſta cõmemorare: nihil horũ refert, ſed vnico verbo pelagus immẽſum præteruectʼ, dicit: Veni in regiones Syriæ & Ciliciæ, & audierãt, is qui perſequebatur nos aliquãdo, nũc prędicat fidẽ, quam pridẽ expugnabat. nec prętera quicquã addidit. Quid autẽ ſibi vult, cum ait, Ignotus erã eccleſiis Iudææ? vt ſcires, adeo Paulum nõ prędicaſſe Iudęis circũciſionẽ, vt ipſe ne de facie quidẽ fuerit illis notus. *Et glorificabant in me deum.* Cõtemplator & hic regulã Paulinæ modeſtiæ, quãtóq; ſtudio eã obſeruet. Nõ enim dixit, admirabãtur me, laudabant me, ſtupebant: ſed declarauit totum hoc eſſe gratiæ, dicens: Deum glorificabãt in me. *Deinde poſt annos quatuordecim aſcẽdi Hieroſolymã vnà cum Barnaba, aſſumpto ſimul & Tito. Aſcendi autem iuxta reuelationẽ.* Prioris aſcẽſionis cauſam Petrum ait fuiſſe, vtq; illũ videret: vt autẽ iterũ aſcenderet, in cauſa fuiſſe reuelationẽ ſpiritus. *Et cõtuli cum eis euangeliũ, quod prædico in gentibus. Seorſum autem iis, qui videbantur eſſe alicuius exiſtimationis, ne forte in vanũ currerẽ, aut cucurriſſem.* Quid ais Paule? Qui initiò nolebas conferre, neq; † per annos tres, peractis quatuordecim annis tum demũ cõfers, ne forte in vanũ curreres? At quãto præſtiterat illud protinus in initio feciſſe, q̃ poſt tot annos? Cur autẽ currebas, ſi nõ perſuaſum habebas, te nõ invanũ currere? Et quis tam excors eſt, vt tot annos prædicet, ignarus an recte prædicet? Iã illud hoc etiam multo perplexius eſt, ꝓ ait ſe iuxta reuelationẽ aſcendiſſe. Hoc eſt perplexius, vt dicebã, priore: ſed tamẽ idoneum vt nobis & illius porrigat ſolutionẽ. Nã ſi ſua ſpõte aſcẽdiſſet, ne id quidẽ vllo pacto conſentaneũ eſſet rationi. Non enim erat illius beatæ animę in tãtam delabi amentiam. Siquidẽ ipſe eſt qui dicit: Sic curro, vt nõ in incertũ: ſic pugilẽ ago, non vt aërem verberans. Quòd ſi curris non in incertũ, quomodo dicis, ne forte in vanũ currerẽ, aut cucurriſſem? Vnde perſpicuum eſt, quòd etiam ſi aſcendiſſet abſque reuelatione; accidiſſet illi quod imprudentibus ſolet accidere: attamen caſus nõ fuiſſet perinde abſurdus. Cæterum poſteaquam illũ ſpiritus ducit gratia, quis deinceps auſit aliquid tale ſuſpicari? Nã hanc ob cauſam & ipſe addidit illud, iuxta reuelationem, ne quis ante quæſtionis ſolutionẽ, condemnaret illum inſcitiæ, nimirum ſciens nõ eſſe humanum quod geritur, ſed diuinę diſpẽſationis multa prouidẽtis & de prę-ſentibus, & de futuris. Quæ tandẽ igitur huius peregrinationis cauſa? Quemadmodũ cum prius aſcẽderet ex Antiochia Hieroſolymam, nõ ſua ſpõte aſcendit, (nã ipſe planiſsimè nouerat, ſimpliciter ac merè Chriſti decretis hærẽdũ eſſe) ſed cupiẽs eos qui diſſidebant, redigere in concordiam: Similiter & nunc non ipſi fuit opus diſcere, an in vanũ cucurriſſet: ſed vt iis qui ipſum accuſabant, ad plenũ perſuaderetur. Quoniam enim magnificentiorẽ de Petro & Ioanne opinionẽ haberẽt, putaréntq; Apoſtolos inter ſeſe diſſidere, propterea ꝓ hic prędicaret euangeliũ abſque circũciſione, illi cõtrà permitterẽt eã, atq; hinc exiſtimabant Paulum aduerſum legem agere, & in vanum currere: *Ideo aſcendi,* inquit, *& contuli cum illis euangelium:* non vt ipſe quicquam diſcerem: quod ipſum poſt apertius dicit, ſed vt docerem eos, qui hæc ſuſpicãtur, me nõ incaſſum currere. Spiritʼ enim qui prouiderat hanc contentionẽ oriturã, procurarat vt Paulus illuc aſcenderet & conferret. Ideo dixit, ſecundum

Act. 22. d.

Infra. 2. b

Iacobus Cleopæ.

Cauet.

Alludit ad prouerbiũ, Stultus facilẽ cognoſcit.

† *poſt.*

cundũ reuelationẽ ascendi, eadémq; de causa Barnabam ac Titum sibi adiũxit, testes futuros eorum, quę Paulus prædicasset. *Et contuli*, inquit, *cum illis euangeliũ, quod prædico in gentibus*, hoc est, sine circũcisione. *Seorsum autem qui videbatur alicuius existimationis.* Quid significare voluit, dicẽdo, seorsum? At qui cõmunia dogmata studet corrigere, nõ seorsum, sed in publicũ ea proponit. Paulus autẽ nõ ita. Nõ enim cupiebat aliquid discere, corrigeréve suorũ dogmatum, sed occasionẽ adimere cupientibus alios decipere. Cũ em̃ Hierosolymis offenderentur omnes, si quis trãsgrederetur legẽ, si quis prohiberet circũcisionẽ, vnde &
Actor. 21. d. Iacob⁹ dicebat: Vides frater quot milia sunt Iudęorum qui crediderunt: & hi omnes audierunt de te, ꝙ defectionem doces à lege. Cum igitur offenderentur, palàm quidem accedere suámque prædicationẽ aperire nõ sustinebat, sed deorsum contulit cum his qui erãt alicui⁹ opinionis, præsentib⁹ Barnaba ac Tito, vt hi apud eos, qui ipsum criminabãtur, forẽt idonei testes, ne apostolis quidẽ visũ, pauli prędicationem in gẽtibus peractã, pugnare cũ apostolorũ sententia. Porrò ꝙ ait, qui videbãtur alicuius existimationis, non ideo dicit, vt detrahat eis suã magnitudinem: quãdoquidẽ de seipso quoq; loquitur, Videor
1. Cor. 7. g autem & ipse mihi spiritum dei habere: quod vtique est modestè loquẽtis, non abnegãtis se habere. Hoc pacto & hic dixit, qui videbantur, suum iudiciũ cum publico omnium iudicio cõiungens. *Sed ne Titus quidem, qui mecum erat, cum Græcus esset, coactus est circuncidi.* Quid est, cum Græcus esset? E Græcorũ, inquit, hoc est, è gentium erat genere, præputium gerens. Non enim ego solũ ita prædicaui, verumetiã Titus ita fecit: quẽ cum esset Græcus, apostoli nõ compulerunt circuncidi. Quod quidem certissimum erat argumẽtum, illos nõ damnare quæ à Paulo dicebãtur ac gerebantur. Et quod hoc quoq; multo maius est, cũ vrgerent aduersarij, eáq; scirent, ne sic quidẽ apostoli per eos huc adacti sunt, vt iuberent eũ circuncidi. Id quod ipse declarat dicẽs: *Sed propter subintroductos falsos fratres.* Qui sunt isti falsi fratres? siquidem hinc non mediocris existit quæstio. Nam si apostoli permittebãt circũcisionem, quare nũc falsos fratres appellat eos, qui & ipsi secũdũ apostolorũ sententiã iubebãt hoc fieri? Primum quia nõ est idem iubere vt fiat, & quod fit permittere. Etem̃ qui præcipit, is studiose setióq; ceu rẽ necessariã ac præcipuã agit. Verũ qui cum ipse non præcipiat, tamen non prohibet volentem, is nõ cõcedit vt rem factu necessariã, sed dispẽsationẽ quandam implet: Quale quiddã & in episto-
Ibidem. a la ad Corinthios Paulus scripsit dicens: Ne fraudetis vos inuicem, nisi forte ex cõsensu ad tempus, ac rursum conuenite in vnum. Loquitur autẽ viris & vxorib⁹. Deinde ne putares eũ hoc illis pro lege scribe-
1. Cor. 7. b re, subiũxit, Hoc autem dico secundum indulgentiã, non secũdũ imperium: eo quòd hoc nõ esset principale iudicium authoritatis ipsius, sed indulgentia erga illorũ incontinentiã. Eóq; dicit, propter incõtinentiam vestram. Nam si Pauli sententiã cupis co-
Ibidem. gnoscere, audi quid dicat: Volo oẽs homines esse, vt ipse sum. Itidẽ & hic accidit, apostoli nõ vt legis defensores hoc cõcedebãt, sed obsecũdãtes infirmitati Iudaicæ. Alioqui si legem tueri voluissent, haudquaquam alio modo prædicassent Iudæis, alio gẽtibus. Etem̃ si res eiusmodi fuisset, vt ab infidelib⁹ necessario fuerit obseruãda: perspicuũ est etiã ab omnib⁹ fi-

A delibus obseruandã fuisse. Cõtrà, si decretũ illis est, ne quis gentibus harũ rerũ gratia molestus esset, satis declararũt se hoc Iudæis morẽ gerẽdo permisisse: at falsi fratres nõ eodẽ modo, sed hoc agebant vt eos excluderent à gratia, ac denuo in seruitutis iugũ pertraherẽt. Hoc igitur est primum discrimen inter Apostolos & falsos fratres, lõgo interuallo alteros ab alteris dirimẽs. Alterũ erat, ꝙ apostoli id faciebãt in Iudæa, vbi lex vigebat. Cęterũ falsi fratres nusquam hoc nõ faciebãt. Nam & Galatas omnes attigerant. Vnde dilucidũ est, hoc non factũ ædificationis gratia, sed ad subuertendũ totum euangelij negotium. Aliter ab apostolis concedebatur legis obseruatio, aliter à falsis fratrib⁹ studiose curabatur. *Qui subintroierunt, vt explorarent libertatem nostram, quam habemus in Christo Iesu.* Videsvt exploratorũ appellatiõe expressit bellũ eorũ? Exploratores em̃ ob nihil aliud ingre-
B diũtur, nisi vt cognitis reb⁹ aduersariorũ, ipsi sibi facillimũ aditũ parẽt ad expugnandũ capiẽdúmque, quemadmodum & illi tum faciebãt, studẽtes eos in veterẽ retrahere seruitutẽ. Vnde vel hinc liquet, non idem fuisse propositũ apostolis & istis, imò magnopere diuersum. Illi siquidem concedebãt, vt eos paulatim eximerẽt è seruitute: isti cõtrà hoc moliebantur, vt eos in grauiorẽ pertraherent seruitutẽ. Eóque clàm obseruabãt, attẽtè circũspiciẽtes, & curiose disquirẽtes quínã haberẽt præputiũ, quod & Paul⁹ declarans ait: Subintroierunt, vt explorarent libertatẽ nostram. Non tantum exploratorum vocabulo, verumetiam ex eo ꝙ clàm ingressi sunt, sẽq; furtim intro submiserunt, demõstrauit eorũ insidias. *Quib⁹ nec ad horam cessimus subiectione.* Vide sermonis artificiũ ac
C significantiam. Non dixit, cessimus verbo, sed subiectione. Non enim id faciebant, vt aliquid frugiferũ docerẽt, sed vt eos subigerẽt, & in seruitutẽ pertraherẽt. Idcirco apostolis quidẽ cessimus, istis vero nõ ampli⁹ cessimus: *Vt euangelij veritas maneret apud vos.* Vt, inquit, quod prius verbis prędicaueramus, factis cõfirmaremus, nimirũ quòd vetera transierunt, & noua 2. Cor. 5. d
facta sunt omnia: & quòd si quis est in Christo, noua Infra. 6. d
est creatura: & ꝙ his qui circũciduntur, Christus ni- Ibid. 5. a
hil proderit. Hanc veritatẽ confirmantes, nec ad horam cessimus. At mox quoniam protinus obstabant illa quæ faciebant apostoli, erátq; verisimile futuros aliquos qui dicerent, Quî fit igitur, vt hæc illi præcipiant? Vide q̃ sapienter soluit obiectionẽ. Non enim Dissimu-
explicat verã causam, videlicet ꝙ id facerẽt aposto- latio Paul.
li quò morẽ gererent Iudæis: nec hoc fuisse iudicij li.
D illorum, sed dispensationis. Hanc enim si protulisset, offensi fuissent audientes. Oportet enim dispẽsationis ignorare causam ad quos sit aliquis ex ea fructus rediturus. Nã si pateat causa eorũ quę fiũt, tota perierit vtilitas. Quapropter ipsum quidẽ, qui dispẽsationem adhibet, scire causam oportet eorũ quæ geruntur: cæterũ eos quibus est profutura dispẽsatio, hanc oportet ignorare. Atq; vt magis fiat dilucidũ quod dico, ex hoc ipso argumẽto sumemus exẽplum. Hic ipse beatus Paulus, qui tollit circũcisionẽ, cu Timotheum esset missurus ad docendũ Iudæos, prius illũ Actor. 16.
circũcidit, atq; ita misit. Id autem faciebat, quò do- a.
ctor esset acceptior apud auditores, & ingressus est cũ circũcisione, vt abrogaret circũcisionẽ. Atq; huius facti causam ipse quidẽ cum Timotheo nouerat, discipulis autẽ nequaquam aperuit. Etenim si nouissent quòd illum hoc animo circuncidisset vt circuncisionem

cisionẽ abrogaret, nec au dissent omnino Timotheũ
cõcionantẽ, totúmq; lucrũ & vtilitas perisset. Nunc vero hæc ignorantia maximã illis attulit vtilitatem. Dum enim arbitrantur illũ seruãdæ legis studio hoc facere, beneuolis animis placidéq;, tũ ipsũ doctorẽ, tum ei⁹ doctrinã excipiũt. Qua recepta, ac paulatim eruditi, recesserunt à prioribus. Quod haudquaquã euenisset, si initio causam nouissẽt. Etem̃ si nouissẽt, auersati fuissẽt illũ, aduersãtes autẽ nequaquã auscultassent. Si non auscultassent, perseuerassent in errore pristino. Id vero ne fieret, nõ aperuit causam. Proíde nec hic aperit dispẽsationis causam, sed alia via rẽ aggreditur, ita loquẽs: *Ab iis vero qui videbãtur esse aliquid, quales aliquãdo fuerint, nihil mea refert: personã hominis deus nõ accipit.* Hic non solùm non excusat apostolos, verũ etiã vehemẽter grauat sanctos, vt prosit infirmis. Tale autẽ est quod dicit: Et si illi permittũt circũcisionem, ipsi deo reddituri sunt rationẽ. Non enim quia magni sunt, ac dignitate præeminẽtes, deus personã illorũ accipiet. Neq; tamẽ sic apertè locutus est, sed moderatius. Nã non dixit, Quòd si illi turbãt prædicationem, præter ea quæ mandata sunt prædicãtes, luent extrema supplicia. Nihil inquã horũ dixit, sed reuerẽtius videtur illos attingere, loquẽs hũc in modum: Ab his autem qui videbãtur esse aliquid, quales
†qualesciũ aliquãdo fuerint. Nõ dixit, † quales iã olim sunt, sed
ante tandẽ quales fuerint:] nimirum delarans, ꝙ & illi iam desi- sint, sed fuerint:
isset hoc modo prædicare, vt pote iã vbiq; coruscãte euãgelio. Cæterũ quod ait, Quales aliquãdo fuerint, hoc declarat: Si sic, inquit, prędicauerũt, ipsi reddent rationẽ. Non enim hominibus, sed deo sunt rationẽ reddituri. Hęc autẽ dicebat, nõ velut ambigẽs aut ignorãs quid quo animo facerẽt illi, sed vt dicere cœperã, ꝙ expedire iudicaret, vt hac via rẽ aggrederetur. Deinde ne velut diuersę factionis videretur illos accusare, & hinc oriretur cõtentionis ac dissidij suspicio, mox correctionem adiunxit, dicens: *Mihi enim qui habebantur in precio, nihil cõtulerunt.* Quid autẽ hoc est? Quæ vos dicitis, inquit, nescio: illud certò scio, ꝙ mihi non modo nõ sunt aduersati, verumetiã cõspirarunt mecũ, concordiáq; sociati sunt. Id enim declarat, cũ ait, Dextras dederũt. Verum nondũ hoc dicit, sed illud tantũ dicit, ꝙ nõ docuissent, non correxissent, neque quicquam addidissent iis quæ prius sciuerat. *Mihi enim*, inquit, *qui erãt in precio, nihil præterea cõtulerunt.* Hoc est, posteaquã cognouerant que prædicarem, nihil adiecerunt, nihil inde correxerũt: idq; cum scirent me ea gratia venisse Hierosolymam, vt
cũ ipsis cõmunicarem. Nam iuxta reuelationem spi- Hic sup. a
ritus accesserã, vt cum illis cõmunicarem, ac Titum incircuncisum habebam mecum. Itaq; nec illi mihi quicquã dixerunt vltra ea quę prius sciueram, nec illum circuncidi. *Sed contrà.* Quid est cõtrà? Quidnam hoc sentire Paulum dicũt, ꝙ non solum ipsum nihil docuerint, verumetiam ab ipso docti sint. Ego vero nequaquam hoc dixerim. Quid enim ab illo prętereа erant docendi? quandoquidem vnusquisque illorum perfectus erat. Non igitur hoc sentit cũ ait, Cõtrà: sed illud potius vult dicere, quòd non solum nihil reprehẽderunt, verum in tantum abfuerunt ab incusando, vt cõprobarint etiam. Nam cõprobatio cõtraria est incusationi. Mox quoniã coniectandũ erat dicturos aliquos: Si cõprobarunt, quare non sustulerunt circuncisionem? Nam si cõprobarunt, tollenda erat. Hic si dixisset, sustulerũt, iudicabat nimis iue-

A recundum fore, atq; hinc orituram pugnam manifestam aduersus ea quę confessus fuerat. Rursus si cõfiteretur concedendã esse circũcisionem, videbat necessario fore, vt in aliã incideret obiectionẽ. Si enim, inquient, cõprobarunt tuã prædicationem, cum cõtrà permiserint circũcisionẽ, ipsi secũ pugnant. Quo pacto igitẽ hic soluitur nodus? Dicere poterat, quòd ista fecissent morẽ gerentes infirmitati Iudaicæ. Verùm hoc dicendo totum dispẽsationis fundamentũ conuulsisset, eóq; nõ dicit hoc, sed reliquit in dubio atq; ancipiti, dicens: Ab iis autẽ qui videbantur esse aliquid, nihil mea refert: perinde quasi diceret, Non accuso, neq; fugillo sanctos illos. Sciũt ipsi quid fecerint. Deo siquidẽ reddituri sunt rationem. Quod autem hic demonstrare studeo, hoc est, quòd à me gesta non resciderũt neq; correxerunt, neq; quippiam
B addiderunt, quasi quicquam illis deesset, verumetiã cõprobrarũt & assẽsi sunt. Atq; huiusce rei testes habeo Titum ac Barnabã, vnde subiicit dicẽs: *Cum vidissent mihi cõmissum euangelium præputij, quemãdmodũ Petro circuncisionis, dextras dederũt mihi & Barnabæ societatis.* Circuncisionem & pręputium dicẽs nõ res ipsas, sed gẽtes hac nota distinctas. Subiunxit igitur, *Qui enim operatus est in Petro in apostolatũ circũcisionis, operatus est & in me inter gẽtes.* Quẽadmodũ igitur pręputij momine designat gentes, ita & circũcisionis nomine Iudæos. Iámq; se cæteris honore parẽ ostẽdit, nec se reliquis illis, sed ipsi summo cõparat, declarans quòd horũ *Paulus honore par Petro.*
vnusquisq; parẽ sortitus sit dignitatẽ. Posteaquam enim argumentis declarauit Apostolorũ inter ipsos concordiã, quod superest sumpta fiducia liberè prosequitur: neq; iam solum peruenit vsq; ad apostolos,
C sed ad Christũ ipsum deducit sermonẽ, ádq; gratiã ipsi ab illo donatam, quarũ rerum testes citat Apostolos, dicens: *Vbi cognouissent gratiam dei quæ data est mihi, Iacobus, Cephas, & Ioannes.* Non dixit, postquam audissent, sed cognouissẽt: hoc est, ex ipsis didicissẽt factis, dextras dederũt mihi & Barnabæ societatis. Vides vt paulatim demõstrarit hoc & Christo visum, & apostolis. Neq; em̃ data fuisset, neq; in illo fuisset operata gratia, ni prędicationẽ eã cõprobasset. Ac Petri quidem solius meminit, vbi se cogitur cũ illis cõferre. Cęterum vbi citandũ est testimonium, triũ pariter facit mentionẽ, idq; nõ sine laudis elogio: Cephas, inquit, Iacobus & Ioannes, qui videbãtur esse columnæ. Nec rursus dicit videbãtur, ꝙ tolleret rei veritatẽ, sed aliorum quoq; assumit sententiã, dicẽs:
D Qui magni sunt & eximij, quóq; omnes vbiq; celebrant, huiusmodi testes sunt eorũ q̃ dico, ꝙ eadẽ placent & Christo, quódq; hęc ex ipsis rebus cognouerunt, ipsáq; rerum experiẽtia cõmoti sunt, vt crederent: *Ideoque & dextras mihi dedere, non mihi tantum, sed & Barnabæ, vt nos quidẽ ad gentes, ipsi vero in circuncisionẽ.* O prudentiã eximiam, ô cõcordiæ demonstrationẽ irrefutabilem: ostẽdit & illorum doctrinã ipsius esse, & ipsius doctrinã illorum esse. Eadem enim vtrisque placebãt: videlicet vt & illi sic prędicarent Iudęis, & hic gentibus. Eóq; subiecit ita loquẽs: Vt nos quidẽ in gentes, ipsi vero in circuncisionẽ. Vides quòd hic quoq; circuncisionẽ appellat nõ rem ipsam, sed Iudæos. Quoties enim rem ipsam sentit, addito cõtrario discernit, ipsúmq; nominat præputiũ, veluti cum ait: Circũcisio quidẽ prodest, si legẽ obserues. Quòd *Rom. 2. d.*
si transgressor legis fueris, circũcisio tua præputium facta est. Ac rursum: Neque circuncisio quicquã va- *1. Cor. 7. d*
let, neque

let,neque pręputiũ. Cæterũ vbi ſic appellat Iudęos, nec rem intelligi vult, ſed populũ:non opponit præputium,ſed gentes. Etenim velut è regione diſcernũtur,Iudæi quidẽ à gentibus,à circũciſione verò pręputium. Quẽadmodum cũ ſuperius diceret,qui operat⁹ eſt in Petro ad apoſtolici muneris functionẽ in circunciſione,operatus eſt & in me inter gẽtes. & hic rurſus,Nos inter gẽtes,ipſi vero in circunciſionẽ.nõ rem ipſam,ſed Iudęorũ populum ſic appellãs,diſtinguens eum à gentibus. *Tantum vt pauperũ memores eſſemus, quod ipſum etiam ſtudui facere*. Quid tandẽ eſt hoc quod dicit? In prædicãdi,inquit,munere partiti ſumus inter nos orbẽ terrarũ. Atq; ego quidẽ eos qui ex gẽtib⁹ ſunt,illi verò Iudæos ſortiti ſunt, iuxta dei placitũ. Cæterũ curã pauperũ qui ſunt apud Iudęos, ego ex meipſo iunxerã cum illorũ voluntate. Quòd ſi bellũ fuiſſet inter eos & contentio, nequaquã hoc illi recepiſſent. Qui ſunt autẽ iſti pauperes? Pleriq; Iudæi qui crediderãt in Palęſtina,facultatibus omnib⁹ erãt exuti, ac per omnes regiones diſiecti exulabãt. Quod quidẽ&in epiſtola ad Hebręos ſcripſit dicẽs:
Heb.10.g Nam bonorũ veſtrorum rapinam cum gaudio ſuſcepiſtis. Declarat idẽ & Theſſalonicenſibus ſcribẽs,ac
1.Theſ.2.e a. fortitudinẽ illorum prędicans:Vos enim,inquit,imitatores facti eſtis eccleſiarum dei, quę ſunt in Iudæa: quoniã & vos eadem paſſi eſtis à propriis cõtribulibus, quemadmodũ & illi à Iudæis. omnibúſq; modis oſtendit,quòd ij qui ex gentibus crediderãt,non perinde oppugnabãtur à Græcis,quemadmodum ij qui ex Iudæis crediderãt,à ſuę gentis hominibus vexabãtur,ſed hæc gens cęteris omnibus erat atrocior: eóq; ſumma ſolicitudinem odis omnibus curã illorũ
1.Cor.16. a. gerũt,atq; ob hoc ipſum & Romanis prącipit &Corinthiis:neque ſolũ colligit pecunias,verũ etiam ipſe
Rom. 15.f eas perfert, dicens, Nunc autẽ proficiſcor Hieroſolymã,miniſtraturus ſanctis. Nam & ad victum neceſſariis egebãt. Quod igitur hic ſignificat,illud eſt:Hac in re mihi viſum eſt illis opitulari:quod vt recepi, ita non ceſſaui in ſuſcepto negocio. At poſtquã oſtẽdit ſuam cum apoſtolis cõcordiã conſenſũmq;, cogitur deinceps & diſceptationis cũ Petro Antiochię habitæ mentionẽ facere,dicens: *Cum autem veniſſet Petrus Antiochiã,in faciẽ illi reſtiti,quoniã reprehẽſus erat. Priuſquã enim veniſſẽt quidã à Iacobo,ſimul cũ gẽtibus edebat. At poſtquã veniſſent,ſubduxit ac ſeparauit ſeipſum,metuẽs eos qui erãt ex circunciſione.* Multi qui parum attentè legunt hunc epiſtolæ locũ,exiſtimant Petrum à Paulo inſimulari de ſimulatione. Verum hoc non ita ſe habet,nõ ita ſe habet inquã. Abſit vt ita ſit. Multam enim hic cõperimus tum Petri tum Pauli prudentiã in hoc adhibitam,vt clàm tectéq; prodeſſent audiẽtibus. Sed pri⁹ dicẽdum eſt de Petri fiducia, & quomodo hic vnus ante cęteros diſcipulos ſolitus ſit ꝓfiteri,quãdoquidem etiã cognomen ſortitus eſt ob immutabilem & immobilẽ fidem. Cum enim omnes eſſent interrro-
Mat.16.e gati,hic ante cæteros ꝓfiliẽs, Tu es,inquit,Chriſtus
Mat.17.et Marci 9.a filius dei viui. quo tẽpore illi & claues regni cœlorũ
Mat.16.d cõcreditæ ſunt. Præterea in mõte ſolus extitit qui loqueretur. Ad hęc cũ de cruce fieret ſermo,cæteris tacentibus ipſe dixit,Propitius eſto tibi. Quanquã autem hæc verba non erant circunſpectæ mentis, erãt tamẽ feruidæ charitatis. Quin & in cæteris omnibus videmus illũ aliis feruidiorem, & ad pericula præſi-
Ibid.14.d liẽtem. Ita cum dominus viſus eſſet in littore,cęteris nauim trahẽtib⁹ ipſe nõ ſuſtinuit nauigio accedere.

A Iam & poſt reſurrectionẽ Iudæis vociferantibus inſanientibúſque,ac diſcipulos diſcerpere quęrẽtibus, primus accedens auſus eſt in vocẽ erumpere ac dicere,ꝙ ille crucifixus aſſumptus eſſet, iámque in cœlis *Actu.2.d* ageret. Aliud eſt autẽ,oſtium clauſum recludere ac negocio dare principiũ:aliud poſt deinceps confidẽter agere. Itaq; qui ſuam ipſius animã tam numeroſo populo expoſuerat, quomodo ſimulaſſet vnquã? qui flagellatus,qui vinctus,nihil de ſua fiducia voluerit remittere,idq; tũ in ipſo ſtatim prędicationis initio,tũ in media metropoli, vbi tãtũ erat diſcriminis: quomodo poſt tantum tẽporis Antiochię,vbi nullũ erat periculũ,cum iam ipſis factis cõprobatus ac ſpectat⁹ eſſet,eos qui ex Iudęis crediderãt,formidaſſet? Qui Iudęos ipſos nõ metuerat & in prĩcipio & in ciuitate primaria:quĩ cõſentaneum èst, vt poſt tantum tẽporis,cũ eſſet in aliena ciuitate, eos qui ab illis de-
B fecerant metuerit? Non igitur hæc dicẽs Paulus aduerſus Petrũ loquitur, ſed quo cõſilio dixerat illud, Ab his autẽ qui videbãtur eſſe aliquid,qualẽs aliquã- *Hic ſup.b* do fuerĩt,nihil mea refert:eodẽ & hęc loquitur. Verum ne diutius his de rebus dubitemus,eorũ quę dicta ſunt,cauſam oportet explicare. Apoſtoli,quẽadmodũ dicere cœperã, Hieroſolymis quidẽ permittebãt circunciſionẽ: non enim poterãt ſubito à lege reuelli. Vbi vero veniſſent Antiochiã, iam nihil iſtarum rerũ obſeruabãt,ſed cum his qui ex gẽtibus crediderãt, indifferẽter viuebãt:quod ſanè & Petrus tũ faciebat. Vbi vero veniſſent ex vrbe Hieroſolymarum, qui viderant eum ibi ſic prædicantem,nõ vlterius tentabat idẽ facere, metuẽs ne illos offenderet: ſed ſeceſſit, hic duo per diſpenſationẽ agens, alterũ
C ne offenderet eos qui erant ex Iudæis,alterũ vt Paulo iuſtã præberet occaſionem increpandi. Etenim ſi ipſe qui Hieroſolymis prædicarat cũ circunciſionis ꝓmiſſu,Antiochię ſeceſſiſſet:viſus fuiſſet iis qui ex Iudæis crediderãt,Pauli metu id facere:ac Petri nimiã facilitatẽ reprehendiſſent diſcipuli:quæ res nõ mediocre peperiſſet offenditulũ: quãquam Paulo quẽ nihil latebat,ſuo diſceſſu nullã huiuſmodi prębuiſſet ſuſpicionẽ.nouerat enim quo animo hæc fierẽt. Vnde & Paulus obiurgat,& Petrus ſuſtinet:vt dũ magiſter obiurgat⁹ obticeſcit,facillime diſcipuli mutarẽt ſententiã. Nam ſi Paulus,cũ tale nihil accidiſſet,admonuiſſet,nihil magni feciſſẽt. Nũc vero quoniã nactus occaſionẽ acrius increpauit,maiorẽ Petri diſcipulis timorẽ iniecit. Quòd ſi Petrus hæc audiens cõ tradixiſſet,merito quis eũ culpare potuiſſet,ꝙ diſpẽ
D ſationẽ ſubuertiſſet. Nunc vero dũ alter obiurgat,alter obticet, multis timor incutitur iis qui ex Iudæis crediderãt:eóq; vehemẽtius tractat Petrũ. Vide autẽ quanta circunſpectione ſermonẽ temperat,prudẽtibus ſubindicans,ea quæ loquitur,nõ eſſe diſſidij,ſed diſpenſationis. *Cum enim*,inquit,*Petrus veniſſet Antiochiã,in faciẽ illi reſtiti,quoniã reprehenſus erat*. Nõ dixit,reprehẽſus à me,ſed ſimpliciter,reprehẽſus: haud dubiũ,quin ab aliis. Nã id aliũde ſubaudiẽdũ eſt. Quòd ſi ipſe reprehẽdiſſet illum,haud quaquã veritus fuiſſet hoc dicere. Quòd autẽ dixit, κατὰ πρόσωπον, id eſt iuxta faciẽ:perĩde eſt quaſi diximſſet,in ſpeciẽ. Etenim ſi vere fuiſſet inter ipſos cõtentio,nequaquam præſentib⁹ diſcipulis ſe inuicẽ increpaſſent. Graui enim illis fuiſſent offendiculo. Nunc autẽ vtilis erat palàm in ſpeciẽ adhibita diſſenſio. Et quẽadmodũ Paulus Hieroſolymę ceſſit illis, ita iidẽ Paulo ceſſe- *Supra 1.d*
runt An-

runt Antiochiæ. Quænam igitur erat reprehenſio? *Priuſquã enim veniſſent quidã à Iacobo (Recte:Nã ipſi fuerat doctor Hieroſolymis) ſimul cum gẽtibus edebat. poſtquam autẽ veniſſẽt,ſubtraxit ac ſubduxit ſeſe,metuẽs eos qui erãt ex circũciſione.* Non hoc metuẽs,ne veniret in diſcrimen. Nã qui in initio nõ metuerat,multo minus tũ metuiſſet. Verũ illud metuebat, ne deficerẽt: quandoquidẽ & *Inſr.4.b.* ipſe Paulus loquitur Galatis,Timeo de vobis,ne fru- *2.Cor.11. a.* ſtra laborauerim. Ac rurſum:Timeo ne quẽadmodũ ſerpẽs decepit Heuam, corrumpantur ſenſus veſtri. Apud illos igitur mortis metus nihil erat,verũ metus ne perderẽt ſuos diſcipulos,vehementer cõcutiebat illorũ animos. *Ac ſimularunt cum illo & reliqui Iudæi,vt & Barnabas ſimul abductus fuerit in illorum ſimulationẽ*. Ne mireris ſi factũ hoc appellat hypocriſim, hoc eſt ſimulationẽ. Non enim vult,vt prius dixi, patefacere cõſilium,vt illi corrigerẽtur. Quoniã enim vehemẽter hærebant legi, ideo Petri factũ appellat ſimulationẽ,& ſeuerius increpat,vt perſuaſionẽ illis radicitus infixã euelleret. Et hæc audiẽs Petrus, iungit cũ Paulo ſimulationẽ,quaſi deliquiſſet, vt per ipſũ obiurgationẽ corrigerẽtur. Etem ſi Paulus obiurgaſſet eos qui erãt ex Iudęis,indigne tuliſſent ac reſpuiſſẽt illius obiurgationẽ. Nec enim admodũ magnificè de illo ſentiebãt. Nũc autẽ cum cõſpiciunt doctorẽ ſuum obiurgatũ obticere, neq; cõtemnere,neq; cõtradicere Pauli verbis poterãt. *Sed cum videre quòd nõ recte incederent ad veritatẽ euangelij*. Ne hęc quidẽ dictio vos cõturbet. Non enim hæc dicit reprehendẽs Petrum, ſed ita figuratã facit orationẽ, vt audita prodeſſent iis qui ob Petrum obiurgatũ erãt futuri meliores. *Dixi Petro corã omnibus*. Vides quomodo hinc corrigit alios? Nã ideo dixit corã,vt qui audirent,timerẽt. Agè dic quid dixeris: *Si tu Iudæus cũ ſis,gẽtiliter viuis,& non Iudaicè:cur cogis gẽtes Iudaizare?* Atqui gentes non ſimul cum illo fuerãt in ſimulationẽ illã abductæ,ſed Iudæi. Cur igitur incuſas quod factũ non eſt? Quin potius vertis ſermonem ad eos qui ſimulabant,qui quidẽ erant ex Iudęis,& nõ ad gentes? Cur autẽ Petrum ſolum incuſas? Cæteri quoq; cum illo ſimulauerãt. Videamus porrò & quid ſit in quo accuſat. *Si tu Iudæus cum ſis,gentiliter viuis,ac non Iudaicè:cur gentes cogis Iudaizare?* Atqui ſolus hic ſe ſubduxerat. Quid igitur eſt,quod vult efficere? Vt obiurgatio careat ſuſpicione. Nam ſi dixiſſet. Malè facis, qui legẽ obſeruas:increpaſſent illũ Iudęi tanquã cõfidentius agentẽ aduerſus pręceptorẽ ipſorum. Nũc vero dum illũ obiurgat pro ſuis diſcipulis, nimirũ pro his qui erãt ex gentibus,molliorẽ reddidit hunc ſermo-
D nem:quanquã non hoc modo tantum, verumetiam hoc,ꝙ abſtinens ab omnium reprehenſione,totã increpationem cõfert in doctorem. Si enim tu,inquit, Iudæus cum ſis, gentiliter viuis non Iudaicè:propemodũ apertè clamãs,Imitamini doctorẽ,ecce & ipſe Iudęus cum ſit,gentiũ more viuit. Verum id nõ dicit. Non enim accepiſſent admonitionẽ, ſed prætextu reprehenſionis pro gentibus patefacit Petri ſententiam. Rurſum ſi diximſſet, cur eos qui ſunt ex Iudæis, *Quidam Græci codices habent Iudaiſtę*] cogis gentium more viuere?] acerbior fuiſſet oratio. Nunc vero ſic moderans ſermonem, non quaſi defendat diſcipulos Iudęos,ſed eos qui erãt ex gentibus,hoc pacto corrigit illos. Increpationes enim ſi nõ fuerint vehementer acerbæ,facillimè poſſunt recipi. Nullus enim eorũ qui erãt ex gẽtibus,incuſare Paulũ poterat, ſi de Iudæis feciſſet verba. Hoc totũ

A ſuo ſilẽtio correxit Petrus,recepta in ſe ſimulationis opinione, quò vera ſimulatione Iudæos liberaret. Primũ igitur in Petri perſonã torſit ſermonẽ,ſi tu Iudæus cũ ſis. Cæterũ in progreſſu cõmuniter ad omnes vertit orationẽ,ſeipſum etiã cõplectens cum cęteris,atq; ita dicẽs: *Nos natura Iudæi,ac non ex gentibus peccatores*. Ac ſermo quidem admonitionem habet, niſi quòd addita eſt ſpecies obiurgationis, propter eos qui erant ex Iudæis. Facit autẽ idem alibi quoq;, vt aliud videat dicere,aliud agẽs:veluti cũ Romanis ſcribens, ait:Nunc autẽ eo Hieroſolymã miniſtrans *Rom.15.f* ſanctis. Nõ enim volebat dicere,nec hoc eos ſimpliciter docere, cuius rei gratia proficiſceretur Hieroſolymã:ſed illud agebat,vt eos prouocaret ad æmulationẽ beneficentiæ. Nã ſi cauſam modo voluiſſet explicare,ſatis erat dicere,eo miniſtrãs ſanctis. Nũc vero cõſidera q̃ multa connectat. Cõplacuit enim Ma- *Ibidem.*
B cedoniæ & Achaiæ cõmunicationẽ aliquã facere in ſanctos pauperes qui ſunt Hieroſolymis. Cõplacitũ eſt enim,& debitores illorũ ſunt. Ac rurſum,Etenim *Ibidem.* ſi in ſpiritualibus gẽtes fuerunt illorũ conſortes, debent illis & in carnalibus ſubminiſtrare. Vide igitur quomodo Iudæorũ ſpiritus premit, aliud per aliud agẽs,vtq; cũ authoritate loquitur. *Nos*,inquiens,*natura Iudæi,& non ex gentibus peccatores*. Quid eſt,natura Iudæi? Nimirũ non proſelyti,ſed à teneris annis educati in lege. Nos itaq; relicto vitę genere in quo fueramus nutriti,cõfugimus ad fidẽ quæ eſt in Chriſtũ.
Sciẽtes quòd nõ iuſtificabitur homo ex operibus legis,ſed tantũ per fidẽ Ieſu Chriſti.& nos in Chriſtũ credimus,vt iuſtificemur ex fide Chriſti,& nõ ex operibus legis,eo quòd nõ iuſtificabitur ex operibus legis omnis caro. Vide & hic vt omnia circũ-
C ſpectè loquitur. Nõ enim ait,reliquimus eam vt malam,ſed vt infirmã. Proinde ſi lex non cõfert iuſtitiã, ocioſa eſt circũciſio. Sed nunc quidẽ ad hunc modũ loquitur:cæterum in progreſſu declarat, non ſolum ocioſam eſſe, verũetiam periculoſam:quod quidem vel maxime obſeruãdum, ꝙ cum initiò dixerit, non iuſtificatur homo ex operibus legis: progreſſus vehementius loquitur. *Quod ſi quærẽtes in Chriſto iuſtificari, reperti ſumus & ipſi peccatores,nimirum Chriſtus peccati miniſter eſt*. Nã ſi non poteſt,inquit,fides in eũ iuſtificare,ſed opus eſt rurſum amplecti legẽ:& ſi poſteaquã legẽ reliquimus ob Chriſtũ, non iuſtificamur ex legis omiſſione,ſed condẽnamur:cõperiemus illũ eſſe cauſam cõdemnationis, cuius gratia cum legem reliquerimus, ad legẽ vltrò recurrimus. Vides in quã-tam abſurditatis neceſſitatẽ coẽgit orationẽ, quã-
D que valide pugnet. Nam ſi,inquit,non oportuit legẽ relinquere, nos autẽ reliquimus propter Chriſtum: quomodo ſumus iudicandi? Quid igitur Petro dicis, quid admones eũ, qui hæc omnia pleniſſimè nouit? An non deus illi oſtendit, non eſſe iudicandũ hominem qui præputiũ habet, in circũciſione? Nónne cũ Iudæis hiſce de rebus diſſerẽs, liberè illis ex hac viſione reſtitit? Nõne decreta publica ſuper his denuo miſit ex Hieroſolymis? Hęc igitur nõ vt Petrũ corrigat loquitur,ſed ſermo in illũ erat intẽdendus,cũ diſcipulos redargueret. Nec iſta ꝓpriè pertinẽt ad Galatas, ſed in omnes quadrãt qui eodẽ cũ illis errore tenebantur. Quanquã enim nunc non multi circunciduntur,ſed ieiunant,ſeruãtq; ſabbata,eadẽ cum illis faciunt,excutiẽtes ſemetipſos à gratia. Nam ſi iis qui tantum circuncidebãtur, Chriſtus nihil prodeſt: *Ieiunia Iudaica.*
vbi ieiuniũ ac ſabbatũ acceſſerit, pro vno præcepto duo ſer-

duo seruantur. Vide quantũ sit periculũ, quod ab ipso etiã tempore fit formidabilius. Siquidẽ illi in initio hęc faciebãt, cum adhuc extaret ciuitas, cum tẽplum, cum cætera omnia. Hi vero cum & cõspiciãt quas pœnas Iudęi dederint, & vrbẽ fundit° deletã videant, nihilo secius plura etiã obseruant: quã habere potetũt excusationẽ, eo tempore seruantes legẽ, quo ipsi Iudæi quãuis vehementer cupientes nõ possunt hæc cõseruare? Induisti Christum, membrũ factus es domini, in supernam ciuitatẽ adscriptus es, & adhuc circa legẽ serpis? Et quomodo potes regnũ illud cõsequi? Audi Paulũ dicentem, euangeliũ subuerti per legis obseruationẽ. Quòd si vis etiã, rei modũ discito, simul horrescito, fugitóq; barathrũ. Cur em̃ obseruas sabbatũ, ac ieiunas cum illis? Videlicet veritus legẽ ac ritus illos omittere? At nequaquã timeres legem, nisi fidẽ cõtemneres, vt quæ sit imbecillis, nec per se valeat cõferre salutẽ. Quòd si metuis non seruare sabbatũ, cõspicuum est te adhuc metuere legẽ velut etiamnũ authoritate pollentẽ. Quòd si quis rursum vsus est legis, ꝓfecto nõ est opus parte, aut vnico præcepto, sed tota lege est opus. Si vero tota est opus, excussa est paulatim, quæ per fidẽ datur iustitia. Nã si obseruas sabbata, cur non & circuncideris? Quòd si circũcideris, quin & pecudes immolas? Etenim si seruanda lex est, tota seruãda est. Quòd si nõ est necesse seruare totã, ne partem quidẽ seruare necesse est. Quòd si pro parte formidas ne cõdemneris, multo magis pro totã metuas oportet. Quòd si tota violata nõ punit, palã est nec partẽ id facere. Quòd si portio legis violata punit, multo magis id faciet tota. Si tota seruãda est, nõ oportet auscultare Chrsto: aut si Christo auscultamus, legis trãsgressores efficiamur oportet. Etenim si oportet eã seruare, qui nõ seruãt, trãsgressores sunt: huius autẽ trãsgressionis Christus nobis author esse deprehendetur. nã ipse legẽ soluit, eam quæ talia præcipit, & aliis vt soluerẽt præcepit. Vides quid moliãtur isti Iudaizantes? Christũ qui nobis est author salutis, hũc etiã peccati faciũt authorẽ, quẽadmodũ & Paulus ait, nimirũ Christus minister est peccati. Post hæc cum sermonẽ eò deduxisset, vt videretur absurdus, nõ iam opus erat probationũ apparatu ad cõfutationẽ, sed satis erat negasse ac dicere, *Absit*. Siquidẽ aduersus vehemẽter absurda & inuerecunda nihil opus est oratoriis rationibus, sed sufficit abnegare solum. *Nã si quæ destruxi, hæc iterũ ædifico, transgressorẽ meipsum cõstituo.* Vide Pauli prudentiã. Illi studebãt ostendere, qui non seruaret legẽ, eum trãsgressorẽ esse: hic in diuersum torquet sermonem, ostendens eum esse transgressorẽ qui seruat legẽ, trãsgressorẽ inquã, nõ modo fidei, sed & ipsius legis. Quę enim destruxi, hęc rursus ędifico, nimirũ legẽ. Quod vero dicit, tale est: Cessat lex, & hoc ꝓfessi sumus, & ob id ea relicta cõfugimus ad salutẽ quæ est ex fide. Itaq; si cõtendamus eam statuere, hoc ipso reddimur trãsgressores, qui cõtendamus seruare quæ deus antiquauit. Deinceps quomodo soluta sit, ostendit: *Ego enim per legem legi mortuus sum.* Duplicem habet hic sermo cõsiderationẽ. Aut enim de lege gratię loquitur: solet enim Paulus & hanc appellare legẽ, veluti cum ait: Lex autẽ spiritus vitæ liberauit me. aut hic de lege veteri loquitur, significãs se per legem ipsam legi mortuum esse: hoc est, ipsa lex me huc perduxit, ne posthac ipsi auscultarẽ. Itaq; si nũc illi sum auscultaturus, ipsam etiã legẽ trãsgredior. Quinã? & quomodo? Moses ait: Prophetã suscitabit vobis domin° deus ex fratribus vestris tanquã me, eum audietis: nimirũ de Christo loquẽs. Itaq; qui huic nõ obtẽperant, legẽ transgrediuntur. Rursus & alio modo nobis intelligendũ est quod ait, Per legẽ legi mortuus sum. Lex enim iubet omnia fieri quę in ipsa scripta sunt, ac nõ facientẽ punit. Omnes igitur illi mortui sumus, eo ꝙ nullus eã implerit. Ac vide q̃ hic quoq; moderatè pugnet aduersus legẽ. Non enim dixit, lex mihi mortua est, sed, ego legi mortu° sum. Huius dicti sensus est. Quemadmodũ exanimis ac mortuus non potest auscultare pręceptis legis, ita nec ego, qui ex illi° maledictione mortuus sum: siquidẽ iis quę loquitur illa, mortuus sum. Ne igitur præcipiat mortuo, quẽ ipsa etiã occĩdit, idq; nõ solũ morte corporali, verũ etiã animę, per quã mortẽ corporis inuexit. Hoc em̃ sentire se declarat in his quæ sequuntur, dum subnectit: *Vt deo viuã, simul cum Christo crucifixus sum.* Nã quoniã dixerat, mortuus sum, ne quis diceret, quomodo igit viuis? subiecit & vitę causam, declarãs ꝙ lex quidẽ viuentẽ occĩdit, Christus autẽ mortuum assumptũ per mortẽ viuificauit. Declaratq; duplex miraculũ, alterum ꝙ mortuũ reuocauit ad vitã, alterum quòd per mortẽ largitus est vitã. Siquidẽ hoc loco mortis nomine vitã designat. Hoc enim est quod ait, vt deo viuam, simul cum Christo crucifixus sum. Quomodo, dixerit quispiã, viuẽs ac spirans simul crucifixus est? Nã Christum quidẽ fuisse crucifixum, clarũ est. Tu vero quomodo crucifixus es ac viuis? Vide quemadmodum & hoc interpretatur, dicẽs: *Viuo autẽ non iam ego, viuit vero in me Christus.* Nam dicẽdo, simul cum Christo crucifixus sum, baptismũ tectè significat: cũ vero dicit, viuo autẽ iam nõ ego, significat sequentẽ vitæ rationẽ per quã mortificantur mẽbra. Quid autem est, viuit vero in me Christus? Nihil, inquit, geritur à me, quod nolit Christus. Sicut enim mortẽ appellat non istam cõmunem, sed mortẽ à peccatis: sic & vitã appellat liberationẽ à peccatis. Deo siquidẽ nemo potest aliter viuere nisi mortuus fuerit peccato. Quẽadmodũ igitur Christus corporalẽ sustinuit mortẽ, ita & ego mortẽ à peccatis sustinui. Mortificate, inquit, mẽbra vestra quæ sunt super terrã, quæ sunt scortatio, adulteriũ, immũditia. Ac rursum, Vetus noster homo crucifixus est, id quod in lauacro factũ est. Quòd si mãseris mortuus peccato, viuis deo: sin denuo peccatũ suscitaris, corrupistĩ talẽ vitã. At nõ talis erat Paulus, qui perseuerauit ꝑpetuo mortu°. Proinde si viuo, inquit, deo alia vita q̃ in lege vixeram, ac legi factus sum mortuus: nullã legis partẽ seruare possum. Vide exactã vitæ rationẽ, ac beatã illã animã admirare. Non dixit, viuo ego: sed, viuit in me Christ°. Quis ausit in hãc vocẽ erũpere? Quoniã em̃ seipsum Christo domino ac cruci prębuerat, cũctaq; reiecerat tẽporalia, & ad illius volũtatẽ faciebat omnia, nõ dixit, viuo Christo, sed quod lõge maius erat dixit, Viuit in me Christus. Quemadmodũ enim peccatum si vicerit, ipsum est quod viuit in homine, animum ad quę vult pertrahẽs: ita si illo mortuo, quæ Christo sunt placita fiãt, nec humana deinceps est eiusmodi vita, videlicet ipso Christo viuẽte in nobis, hoc est agẽte ac dominãte. Porrò quoniã dixit, simul crucifixus sum, nec iã viuo sed mortuus sum, videbatũtq; multis absurda dicere, subiũxit: *Quod autẽ nũc viuo in carne, in fide viuo filij dei.* Quæ hactenus, inquit, dixi, de vita intellectuali dicta sunt. Quod si quis expẽdat &

Deu. 18. d

Rom. 8. a.

dat & hanc vitã sensibilẽ, & ea mihi per fidẽ in Christum cõtigit. Quantũ enim ad veteris vitæ rationem ac legẽ attinet, dignus erã extremo supplicio, ac iãpridem perierã: Omnes enim, inquit, peccauerũt, & egẽt gloria dei. Nos enim cum essemus obnoxij sententiæ dãnationis, Christus liberauit: omnes enim eramus mortui, si minus experiẽtia, certe iudicio, iamiámq; plagã expectantes liberauit. Cum igitur & lex accusasset, & deus condẽnasset: Christus interueniẽs, ac semet exponẽs morti, nos omnes eripuit à morte. Itaq; ꝙ nunc viuo in carne, in fide viuo: hoc est per fidem quã habeo in ipso viuo. Nam ni id fuisset, nihil obstabat quò minus interirẽt vniuersi, quod & accidit in diluuio. sed Christi aduentus inhibens irã dei, fecit vt per fidẽ viueremus. Vt autẽ scias hoc illũ sentire, audi quę sequãtur, cum enim dixisset: ꝙ autẽ nũc viuo in carne, in fide viuo, subiecit: *Filij dei qui dilexit me, deditq; seipsum pro me.* Quid facis ô Paule, dum cõmunia proprie tibi vindicas, quæq; pro toto terrarũ orbe facta sunt, tibi facis peculiaria? Nõ enim dixisti, qui dilexit nos, sed, qui dilexit me. Atqui Euãgelista dicit: Sic dilexit deus mũdum. Quin & tu ipse dicis, Qui proprio filio nõ pepercit, sed tradidit eũ pro nobis. Nõ igitur pro te, sed pro omnibus. Ac rursum, Vt acquireret sibi populum peculiarem. Quid est igitur quod hic dicit? Cum cõsideraret apostolus infirmitatẽ humanæ naturæ, & ineffabilẽ dei solicitudinẽ, tum quibus ipsum malis liberasset, quę bona largitus esset, inflãmatus illius desiderio, hunc in modum loquitur. Quandoquidẽ & prophetæ non raro deum cõmunem, sibi propriũ faciũt, hoc modo loquẽtes: Deus deus meus ad te de luce vigilo. Præterea verò declarat hoc quoq; par esse, vt quisq; nostrũ nõ min° agat gratias Christo, q̃ si ob ipsum solum adueniisset. Neq; enim recusaturus erat vel ob vnũ tantã exhibere dispẽsationẽ, adeo singulũ quẽq; hominẽ pari charitatis modo diligit, quo diligit orbẽ vniuersum. Itaq; victima quidẽ pro tota oblata est natura, ac sufficiebat omnibus seruãdis. Cæterũ soli illi qui crediderũt, sunt quibus vsui fuit beneficiũ. Attamẽ nõ absterruit eum ab eiusmodi dispensatione, ꝙ non omnes accederẽt: sed quemadmodum in euãgelio cõuiuium omnibus quidẽ paratum erat, verũ quoniam qui vocati fuerãt, venire noluerũt, non pariter sustulit quæ fuerãt parata, sed alios vocauit: Itidem & hic fecit. Nã & ouis quę fuerat à nonagintanouẽ distracta, vnica erat, nec hãc tamẽ contẽpsit. Hoc idẽ & de Iudæis disserens Paulus, in hunc fermè modũ significauit dicẽs: Quid enim si quidam non crediderũt? Num incredulitas eorũ fidem dei faciet irritã? Absit: Sit autẽ deus verax, omnis verò homo mendax. Ergo cum ille sic dilexerit, vt semetipsum etiã tradiderit, omníq; salutis spe destitutũ ad tantã talémq; vitã adduxerit: tu post tot accepta bona, denuo recurris ad vetera? Posteaquã igitur diligẽter interiecit, quæ rationibus erant tractãda, quod superest acriter asseuerando pronunciat, dicens: *Non reiicio gratiã dei.* Audiant hoc isti, qui hisce quoq; tẽporibus Iudaizant, legiq; attendunt. ad eos siquidẽ hæc dicũtur. *Etenim si per legẽ est iustitia, nimirũ frustra Christus mortuus est.* Quid hoc peccato grauius? quid his verbis ad incutiendũ pudorẽ efficacius? Etenim si mortuus est Christus, clarum est legẽ nõ posse iustificare nos. Quòd si lex iustificat, superuacanea est Christi mors. Et quî possit hoc videri rationi cõgruens, rem tãtam, tam adorandam ac reuerẽdam, omnémq; superantẽ hominũ cogitationẽ, tam ineffabile mysterium, quod patriarchæ quidẽ parturiebant, prophetę vero prędixerũt, angeli videtes obstupuerũt, tũ quod caput est diuinę erga nos solicitudinis, apud omnes creditũ ac receptũ, hoc frustra & incassum factũ dicere? Ergo cũ cõsideraret insignẽ absurditatem si tantã talémq; rem dicerẽt superflue fuisse factã: (hoc em̃ colligebatur ex his quę faciebãt) etiã conuiciis obiurgat illos, dicens: *O stulti Galatæ, quis vos fascinauit? quibus ante oculos Iesus Christus præscriptus est, in vobis crucifixus.* Hĩc iã ad aliud trãsit caput. In superiorib° quidẽ ostẽdit se nõ esse apostolũ hominũ, neq; per homines, nec eguisse apostolorũ doctrina: hic vero posteaquã se iam doctorem dignũ cui fides haberetur declarauit, maiore cum authoritate disserit, fidei legisq; faciẽs cõparationem. Sic igitur illic ingrediẽs dict: Admiror ꝙ tã citò tãsferimini: hĩc verò, O stulti Galatę. Tum enim paturiebat indignationẽ, quam vbi iam pro se respõdit, in mediũ erumpẽs protulit, re cõprobata. Quòd si stultos vocat, ne mireris. Nõ em̃ trãsgrediẽs Christi legẽ, quæ vetat ne quis fratrẽ suum appellet fatuum, hoc facit, sed admodũ illã obseruãs. Non em̃ simpliciter dictũ est, Qui vocarit fratrẽ sum fatuum, sed qui temerè vocarit. Horũ vero nõnulli digni erãt hac appellatione, qui post tãta taliáq; perinde quasi nihil esset actũ, prioribus hęrebant circũuenti. Quòd si hãc ob causam Paulum appellas cõtumeliosum, simul & propter Sapphirã & Ananiam Petrũ dices homicidã. Quòd si demẽtiæ sit illud dicere, multo magis demẽtiæ fuerit hæc dicere. At tu mihi contẽplator, vt non statim in initio vsus est hac vehementia, sed post tot redargutiones, tótq; ꝓbationes, cum iã nõ ab illo, sed ab ipsis argumẽtis accipiebant obiurgationẽ. Cum enim demõstrasset ꝙ fidẽ repellerẽt, ꝙ Christi mortẽ superuacaneã redderent, tum adiũgit obiurgationẽ, ac ne id quidẽ vt merebantur: digni quippe qui seuerioribus etiã verbis acciperẽtur. Cęterum & illud mihi cõsidera, quomodo protinus etiã vulnere inflicto tẽperat dolorem. Non enim dixit, Quis vos seduxit? quis vobis abusus est? quis vos circũuenit? sed, quis vos fascinauit? Sic moderãs increpationẽ, vt non careat laude. Hæc enim verba sunt indicãtis, ꝙ prius inuidia digna fecerint, quódq; id quod accidit, dæmonis insultu factũ sit, qui secũdis illorũ successibus, vehementer reclamauerit. Porrò cum audis inuidam, quemadmodũ hic & itẽ in euangelio, audis oculũ malum, idẽ declarantẽ: ne sic existimes, ꝙ oculorũ coniectus intuẽtes lædere soleat. Oculus siquidẽ, hoc est, ipsum mẽbrum nequaquam possit esse malũ: verum hic eo modo Christus notat inuidiã. Nam oculorum est, simpliciter videre tantũ: cæterũ videre perperam, animi est intus deprauati. Quoniam enim per hunc sensum in animũ nostrum influit eorũ quę videntur cõsideratio, & plerunq; diuitiis innascitur inuidia, portò diuitiæ cernuntur oculis quemadmodũ & principatus & satellitia: propterea vocauit malũ oculum, qui nõ simpliciter cerneret, sed qui cum liuore, animiq; malitia. Cum vero dicit, quis vos fascinauit? declarat eos, ꝙ non veluti curã habentes, nec vt id quod deerat supplentes, verumetiam id quod erat mutilãtes ac decimãtes id facerent. Siquidẽ liuoris est, nõ addere quod deest, sed de pleno etiã aliquid detrahere, totúmq; cortũpere. Hæc autẽ dicit, non quasi liuor per se nocere possit, sed

Gen. 7.

Ioan. 3. b.

Rom. 8. f.

Psal. 62. a

Colos. 3. d.

Rom. 6. d.

Act. 18. b

Rom. 3. a.

Act. 5. a

Mat. 5. c.

Mat. 6. c. & 20. b.

set, sed vt ostendat eos qui ista docebant, per inuidiã ad hoc venisse. *Quibus Christus ante oculos prius depictus erat, in vobis crucifixus.* Atqui nõ apud Galatas, sed Hierosolymis crucifixus fuit. Quomodo igit dicit in vobis? Vt fidei vim ostẽderet, quæ possit & ꝓcul dissita cernere. Nec dixit, crucifixus est: sed, præscriptus est crucifixus: indicans ꝙ oculis fidei quidẽ exactius perspicerẽt, q̃ nonnulli qui pręsentes adfuerant, eáq; quę gerebantur cõspexerant. Illorum enim qui spectarant cõplures nullũ inde fructũ retulerũt, hi vero quę oculis ipsis non viderãt, tamen per fidẽ euidentius viderãt. Hæc autẽ loquitur simul & taxãs eos, & laudãs: laudans quidem, ꝙ tanta cum fiducia recẽpissent id quod acciderat: taxans vero, ꝙ quem viderant pro ipsis nudari, colaphis cædi, affigi clauis, cõspui, probris incessi, aceto potari, accusari à latronibus, lancea vulnerari, (nam hęc omnia significauit dicendo, præscriptus est in vobis crucifixus:) eo deserto ad legẽ currebãt, nihil reueriti cruciatus illos. Tu vero & illud considera, quemadmodũ vbiq; prętermisso cœlo, terra, mari, cæterisq; rebus omnibus, Christi potentiã prædicarit, crucem vbiq; celebrãs. Hoc enim erat præcipuũ caput diuinę pro nobis solicitudinis. *Hoc solum volo discere à vobis, ex operibus legis spiritũ accepistis, an ex auditu fidei?* Quoniam, inquit, non præbetis perpetuã attẽtionẽ prolixis sermonib°, nec vultis magnitudinẽ hui° dispẽsationis intueri, cõpẽdioso sermone breuissimáque demonstratione volo persuadere vobis, [vósq; extremæ ingratitudinis ac dementię coarguere.] Ac prius quidẽ in his quæ superius dicta sunt, ex his quę locutus est Petro, persuasérat: sed hic iã ipsos aggreditur, nõ ex his quæ alibi cõtigerũt, sed ex his quæ inter eos gesta sunt, omnia demõstrans: neq; tantũ ex his donis quæ cũ cæteris acceperãt cõmunia, verumetiã ex his quę ipsis peculiariter donata fuerãt, fidẽ facit, simul & probationẽ instruit, eóq; dicit: *Hoc solum volo discere à vobis, ex operibus legis spiritũ accepistis, an ex auditu fidei?* Accepistis, inquit, spiritũ sanctum, edidistis multa miracula, perfecistis prodigia mortuos excitãdo, leprosos mundando, prophetando, linguis loquẽdo. Hanc igitur tam insignẽ potestatem num vobis dedit lex? Atqui prius nihil tale faciebatis, sed posteaquã eredidistis, talia facere cœpistis. An non igitur extremæ demẽtię est, cum tantũ beneficiorum in vos cõtulerit fides, hanc relinquere, & ad legẽ quæ tale nihil vobis præstitit, vltrò recurrere? *Adeo stulti estis, qui in spiritu cœpistis, nunc carne cõsummamini?* Rursũm opportunè cõuicium addidit. Cum, inquit, oportuerit vos tẽporis progressu, prioribus bonis accessionẽ adiungere, non solũ non profecistis, verũ denuo ad relicta estis retroacti. Etẽ qui ab exiguis initiũ faciũt, ꝓcedẽtes ad maiora cõscendũt. Vos cõtrà à magnis orsi, ad diuersa retrocessistis. Si à carnalibus cœpissetis, oportebat ad spiritualia proficere: nũc vero cũ à spiritualibus cœperitis, ad carnalia diuertistis. Nam edere miracula, spirituale est: circuncidi vero, carnale. Vos autẽ post signa deuenistis ad circuncisionem, post apprehẽsam veritatẽ ad typos recidistis, post cõspectum Solẽ lucernam quæritis, post solidũ cibum ad lac recurritis. Et non dixit, carne* cõsummamini: sed, deinde carne cõsummamini: illud indicans, ꝙ pseudoapostoli pecudum ritu correptos eos cõciderent, dum semet illis præbẽt ad ferẽdũ quicquid illis collibuisset, perinde ac si quis è ducibus ac fortibus viris, post innumera trophęa victoriásq; seipsum in desertorũ infamiã tradat, corpus suum exhibeat volẽtibus imprimere notas. *Tam multa passi estis frustra? si tamẽ & frustra.* Hoc multo acrius vulnerat q̃ illud prius. Nõ enim signorũ refricta memoria æque poterat illorũ animos mordere, vt ostensa certaminũ malorũmq; tolerantia, quæ propter Christũ fuerant perpessi. Omnium, inquit, illorum quæ sustinuistis, isti iacturã vos facere volunt, & coronã vobis student interuetere. Mox ne cõcuteret illorũ animos, neruósq; dissolueret, nõ expectauit inficiationẽ, sed continenter subtexuit, si tamen frustra, significans videlicet, si volueritis expergisci, ac reuocare vosipsos, non frustra passi fueritis. Vbi nunc sunt qui tollunt pœnitentiã? Ecce hi spiritũ acceperant, signa fecerant, cõfessores fuerãt, innumerabilia pericula, varias persecutiones Christi causa perpessi fuerãt, & post tã multa recte facta à gratia exciderãt: & tamẽ dicit, si volueritis, potestis vos ipsos reuocare. *Qui igitur subministrat vobis spiritũ, quiq; in vobis operatur miracula, ex operibus legis, an ex auditu fidei?* Cum tãtum, inquit, donũ adepti sitis, vt & miracula ederetis: vtrũ quia legẽ seruastis, ideo ista faciẽdi potestate dignatus est vos deus, an propter fidem? Non dubiũ est quin propter fidem. Quoniã enim sursum deorsum hoc vertebant illi, & vndiq; iactabant dicẽtes fidem non valere nisi adiuncta lege, Paulus cõtrà demõstrat, additis præceptis fidẽ iam nihil profuturam. Tum enim valet fides, cum nihil accesserit ex lege. Quicunq; enim, inquit, in lege iustificamini, à gratia excidistis. Verum id quidẽ in progressu declarat, cum etiã liberius loquitur, ex his quæ iam probata sunt sumẽs occasionẽ, hactenus vero ex prętẽritis parat occasionem. Cum, inquit, non attendebatis legi sed fidei, tũc spiritũ accepistis, tũc signa prodidistis. Deinceps quoniã de lege dicendum erat, & aliũ mouet locum, qui plurimũ habet cõtentionis. Abrahã in mediũ adducit, idq; valde oportune, multáq; copia, loquens hunc in modum: *Sicut Abraham credidit deo, & imputatũ est illi ad iustitiam.* Declarant quidẽ, inquit, fidei vim & à vobis edita miracula. Quod si vultis, etiã ex vetustis historiis conabor vobis facere fidẽ. Itaq; quoniã celebris magnæq; existimationis apud illos erat patriarcha Abraham, & hũc profert in medium, declarãs hũc quoq; sic fuisse iustificatũ. Quòd si is ante gratiã ex fide iustificatus est, idq; cum & operib° bonis floreret, multo magis vos. Quid igitur illi detrimẽti attulit, ꝙ non esset sub lege? Nihil. Sed sufficiebat ei fides ad iustitiã. Dixerit aliquis, Nõ erat tum lex. Pulchrè. Neq; nũc est lex, sicuti nec tum. ob id enim sublaturus legis necessitatẽ, eum qui tum ante legẽ iustificatus fuit inducit, ne hoc possit obiici. Nam quemadmodũ tunc data nondum erat, ita nũc quę data fuit, antiquata est. Ad hęc quoniã efferebãtur animis ꝙ ab Abraham ducerẽt genus, metuẽtes ne si legẽ relinquerẽt, ab illius cognatione fierẽt alieni: id quoq; rursus in cõtrarium vertit, metúmq; soluit, declarãs ꝙ fides potissimũ cõciliat cũ illo propinquitatem: quod quidẽ manifestius in epistola ad Romanos probauit, nõ minus tamen idẽ hic agit dicens hoc pacto: *Scitote ergo, quòd qui ex fide sunt, hi filij sunt Abrahæ.* Deĩde hoc ipsum veteris scripturę testimonio ꝓbat. *Præuidẽs enim scriptura, quòd ex fide iustificat gẽtes deus, prænũciauit Abrahæ, dicẽs, In te benedicẽtur omnes gẽtes.* Itaq; si q̃ nullã cũ illo naturalẽ habẽt cognationem, sed fidẽ illius imitati sunt, filij sunt: perspicuũ est quòd in

A
B
C
D

* τελειοῦσθαι. Theophyl. vero legit τελειοῦτε.

ἐκκαὶ ἐγκαὶ τελειοῦσθε, perficitis, sed perficimini sim cõsummamini.

Pœnitẽtia admittẽda.

Deut. 27. d.

Infrà. 5. a

Ioan. 8. d

Rom. 4. a

Gen. 12. d.

quòd in hanc inseruntur gẽtes qui crediderũt. Id enim significat cũ ait, In te benedicentur omnes gentes. Per hæc autẽ & aliud quiddam magnũ delaratur. Nam quoniã illud eos turbauerat, videlicet legem antiquiorẽ esse, fidem autẽ post legẽ: & hãc illis eximit suspicionem, ostendens fidẽ esse lege antiquiorẽ, idq; liquere ex Abraham. Priusquã enim existeret lex, ille iustificatus est. Porrò vt ostendat ea quoq; quę nũc fiunt, iuxta vaticinia prophetarũ euenisse: *Præuidens*, inquit, *scriptura, quòd ex fide iustificat deus gentes, non ex lege, prænunciauit Abrahæ.* Quid tandem hoc est? Qui, inquit, legẽ dedit, idem & priusquã legẽ daret, hoc definierat, vt gentes per fidẽ iustificarẽtur. Non dixit, reuelauit: sed, εὐαγγελίσατο, id st, lætum nuncium attulit, vt intelligas & patriarcham tali iustificationis modo gauisum fuisse, ac vehementer vt hoc cõtingeret desiderasse. Cæterum quoniã illos & alter quidã habebat metus, scriptum erat enim, Maledictioni obnoxius est omnis qui nõ mãserit in omnibus quæ scripta sunt in libro legis huius, vt faciat ea: & hunc eximit metũ, sapienter ac prudẽter rursus hoc vertẽs in diuersum, & ostendẽs ꝙ non solum nõ sint execrationi obnoxij qui legẽ relinquerẽt, sed & benedictionis participes: cõtrà qui legẽ obtinerent, adeo non benedicti, vt etiã execrabiles. Siquidẽ illi dicebãt, Qui non seruauerit legẽ, execrationi est obnoxius. Hic vero declarat, eum qui seruat, execrabilem esse: è diuerso qui non seruat, benedictionis cõsortem. Rursum illi dicebant, qui sola fide nititur, execrabilis est: hic cõtra demonstrat, qui sola fide nititur, eum benedictum esse. Agè igitur hæc omnia demonstremus vobis iam euenisse. Sed his quę iam dicẽtur, attendite diligẽter: non enim rem vulgarẽ pollicemur. Ostenderat quidẽ hoc antea, cum narraret scripturã dixisse patriarchæ, In te benedicentur omnes gentes. Tum vero lex non erat, sed fides, eóq; ratiocinans subiũxit: *Itaque qui sunt ex fide, benedicũtur cũ fideli Abraham.* Porrò ne hinc ansam arriperẽt cõtradicendi, dicerẽntque, Meritò ex fide iustificatus est, nondũ enim erat lex: At tu mihi demõstra post traditam legem, fidẽ iustificare. Ad id venit, ac plus demõstrat q̃ illi quærũt, nimirũ nõ modo iustificare fidem, verũ etiam legem ipsa vtẽtes obnoxios execrationi reddere. Hæc quò magis intelligas, audi ipsius apostoli verba. Quæ tandem sunt illa? *Quotquot enim ex operib° legis sunt, sub maledictione sunt.* Verũ hęc est sententia, nondũ habens probationẽ. Vnde igitur probatio? Ex ipsa lege. *Maledictus enim*, inquit, *qui non mãserit in omnib° quæ scripta sunt in libro legis huius, vt faciat ea. In lege autem neminẽ iustificari, cuiuis perspicuum est.* Omnes enim peccauerunt, & execrationi sunt obnoxij. Verum hoc modo non loquitur, ne videatur ipse ex se pronunciare, sed iterum idem probat testimonio breuiter vtrunq; cõplectente, alterũ ꝙ nullus legem implesset, vnde & execrationi erãt obnoxij: alterum quod fides iustificat. Vnde igitur testimoniũ? Ex propheta Abacuk ita loquente: *Iustus autem ex fide viuet.* Hoc enim non solum ostendit ex fide iustificationẽ esse, verumetiã fieri non posse vt per legem contingat salus. Posteaquam, inquit, legem nemo seruauit, sed omnes ob transgressionem erant obnoxij maledicto, excogitata est faciliór quædam via per fidem: quod ipsum maximũ est argumẽtum, ex lege neminem posse iustitiã adipisci. Non enim dixit propheta, iustus ex lege viuet: sed, ex fide. *Lex autem non est ex fide.* Quid autẽ & hoc sibi vult, *Qui fecerit hæc, viuet in eis?* Hoc est, non tantum fidẽ requirit lex, sed opera quoq;: gratia vero ex fide seruat ac iustificat. Vides quomodo demonstrauerit eos qui legi hærent, eo ꝙ impleri non possit, execrationi fuisse obnoxios. Sed quomodo fides habet hãc vim, vt iustificet? Audi. Nam hęc antè promisit, eáq; magna vi cõprobauit. Quum enim lex esset infirmior, q̃ vt posset hominem ad iustitiã perducere, repertum est non leue remedium, nẽpe fides, quæ quod legi erat impossibile, per se redderet possibile. Ergo si & scriptura dicit iustum ex fide victurũ, reiiciens iustitiã quæ est per legem: & si Abraham ex fide iustificatus est, manifestũ est, magnã esse vim fidei. Quin & eum qui non perseuerauerit in lege, execrabilẽ esse: & eũ qui fidei innititur, iustum esse manifestũ est. Sed vnde, inquiet aliquis, poteris nobis probare ꝙ illa execratio non amplius subsistit? Nam Abraham quidẽ ante legem fuit, nos autẽ qui semel sub iugo fuim° seruitutis, nos ipsos reddidimus obnoxios execrationi. Quis igitur est qui soluit illam execrationem? Vide quàm celeriter huic etiam obiectioni occurrit: quanquam & ea quæ dicta sunt, suffecerant. Etenim qui semel iustificatus est, mortuúsque legi, ac vitam nouam amplexus est, quî possit esse obnoxius execrationi? At his cõtentus nõ est, verũ & aliis modis rem aggreditur, scribens: *Christus nos redemit ab execratione legis, factus pro nobis execratio. Scriptum est enim, Execratus quisquis pẽdet in ligno.* Verũ alij populus execrationi fuit obnoxius quæ dicit: Maledictus omnis qui non permãserit in his quę scripta sunt in libro legis huius. Et quid hoc? Nam populus quidẽ obnoxius erat. Non enim permansérat in lege, neq; quisquam erat qui legem totam impleuerat. At Christus hãc execrationẽ altera permutauit, quæ dicit: Maledictus † qui pendet in ligno. Quoniam igitur & qui pẽdet, execrabilis est: & qui legẽ transgreditur, execrabilis est: non oportuit illum qui execrationẽ illam erat sublaturus, obnoxium eidẽ fieri execrationi: verum pro illa erat alia suscipiẽda execratio, quam & suscepit, ac per eam illam sustulit, perinde faciens, ac si morti adiudicato quopiã, ali° insons, illius dãnati vice spõte mori volens eripiat illũ, [sic & Christus fecit.] Quum enim Christus nõ esset obnoxius execrationi trãsgressionis, hãc in se recepit pro omnibus, vt omnes ab illa liberaret. Peccatum, enim, inquit, non fecit, nec inuẽtus est in ore illius dolus. Itaq; sicut mortuus eos quibus erat moriendũ, exemit à morte, ita & [execratione in se recepta] ab execratione liberauit. *Vt in gentes veniret benedictio Abrahæ in Christo Iesu.* Quomodo in gentes? In semine, inquit, tuo benedicentur omnes gentes: hoc est in Christo. Quòd si hoc de Iudęis dictum esset, nequaquã ita locutus fuisset. Neq; enim rationi consentaneum erat, vt qui ob transgressionẽ execrationi erãt obnoxij, hi cæteris essent authores benedictionis. Nullus enim execratus alij dat benedictionem, cuius ipse est expers. Vnde liquet totum hoc de Christo dictũ esse. Ipse enim erat semẽ Abrahæ, & per hoc gentes benedicuntur, atq; ita denũciat spiritus promissio, quod ipsum significans dicebat: *Vt promissionem spiritus accipiant per fidem.* Etenim quum non posset gratia spiritus in eum qui ingratus erat & offenderat, venire, primum benedicuntur sublata maledictione: deinde per fidẽ iustificati, accipiunt spiritus gratiã. Proinde crux sustulit execrationem,

A
B
C
D

Deut. 27. d.

Abac. 2. a

Deut. 21.

Ibi. 17. d

† quisquis

Esa. 53. c

Gene. 22. d.

tionem, fides inuexit iustitiam, iustitia vero gratiam spiritus allexit. *Fratres, secundum hominem loquor, hominis licet confirmatũ testamentũ nullus irritum facit, aut aliquid adordinat.* Quid est secundum hominẽ loquor? Humanis vtor exẽplis. Posteaquã enim & ex scripturis, & ex miraculis apud illos editis, & ex his quæ Christ° passus est, denique ab ipso patriarcha sermonẽ confirmauit, iam ad communem digreditur cõsuetudinem. solet enim Paulus hoc semper facere, quò condulcet etiam sermonem, quò & facili° recipiatur, & crassiorib° fiat intelligibilior. Sic & Corinthiis disse-
1.Cor.9.a rẽs ait, Quis pascit gregem, & ex lacte eius nõ vescitur? [Quis plantat vineam, & de fructu eius nõ edit?]
Hebr.9.e Ac rursus Hebræis, Testamẽtum enim in mortuis ratum est, quoniam nondum valet dum viuit qui testatus est. Quin & aliis compluribus locis aliquis cõperiet illum talibus libenter immorantem rationibus, quandoquidem & deus in veteri testamento idẽ hoc
Esa.49.d assidue facit, hunc in modum loquens: Num mulier
Ibid.29.e obliuiscetur filij sui? Ac rursum, Num dicet figmentũ
Osee.1.a figulo, quid facis? Item in Osee maritum imitatur ab vxore despectum. Insuper & in figuris multũ humanorũ exemplorum cernere quispiam poterit: Veluti
Hier.18.a quũ cingulum accipit propheta, & in domunculam figuli subit. Quid igitur sibi vult exemplum? Nimirũ illud quòd fides fuit antiquior, lex vero tũ recẽtior tum temporaria, & in hoc data, vt præcẽdẽs viam aperiret fidei. Et ideo dicit, Frattes secũdum hominẽ
Suprà.3.a loquor. Quum superi° illos appellarit stultos, hic fratres vocat, simul & perstringens eos & consolãs. Hominis licet confirmatũ testamentũ. Si homo, inquit, cõdit testamẽtum, num quis audet superueniẽs inuertere, aut adiicere quidpiã? Nam hoc est quod ait, aut superordinat. Magis igitur hoc non est faciendũ in deo. Et ad quem, inquiet aliquis, deus cõdidit testamentum? Ad nullum quidem aliorum hominum,
Gen.22.d præterquam Abraham. *Nam illi dictum est. In semine tuo benedicẽtur omnes gentes. Nõ dicit, in seminibus, tãquã in multis: sed tãquã in vno, & semine tuo, quod est Christus. Hoc autẽ dico, testamentũ prius confirmatũ à deo in Christũ, lex quæ post quadringentos ac triginta annos facta est, non irritum facit, vt inanẽ reddat promissionẽ. Nã si ex lege hæreditas, nõ iã ex promissione. Abrahæ vero per repromissionẽ donauit de°.* En igit & deus fecit testamentum Abrahæ, dicens, per semẽ eius venturas benedictiones in gẽtes. Quomodo igitur lex eas potest subuertere? At tu charissime quum hæc audis, caue ne quid noxæ tibi adferat exemplũ, vt minus bene sentias de maiestate dei. Nam quoniam exemplum totum non potuit conquadrare ad materiam propositã, ideo præmisit, Secundum hominem loquor. Verum agẽ rursus ab initio cõsideremus exemplum. Promiserat Abrahæ de° fore, vt per semen ipsius benedicerentur gentes. Semen autẽ ei° secundum carnem fuit Christus. Venit post quadringẽtos & triginta annos lex. Itaque si lex cõferr benedictiones, vitam, & iustitiam, repromissio illa irrita est. Itane fit igitur, vt quum hominis testamentũ nullus irritum faciat, dei testamẽtum post quadringentos triginta annos irritũ sit? Etenim si quod illud testamẽtum promisit, non prestat ipsum, sed lex pro illo præstat, nimirum illud reiectum est. Et quomodo possent hæc cõgruere rationi? Cuius igitur gratia, dixerit aliquis, dedit legem? Audi ipsum dicentẽ, subnectit enim: *Quid igitur lex? præuaricationum causa addita fuit.* Itaq; nec hæc est superflua. Vides vt omnia per-

A spicit, vt innumeris vtitur oculis. Quoniã extulerat fidem, declarans eam fuisse antiquiorẽ lege, ne quis existimaret legẽ esse superuacaneam, hãc quoq; partem corrigit, demonstrãs eam nõ frustra, sed admodum vtiliter fuisse datam. Ob trãsgressiones, inquit, addita fuit: hoc est, ne liceret Iudeis securè viuere, atque in extremam prolabi malitiã, sed lex illis fræni vice foret imposita, erudiens cõponens prohibẽsque trãsgredi, si min° omnia, certè aliquot precepta. Itaq; non mediocris erat ex lege fructus: ac significans apostolus, quousq; esset addita lex, subtexuit: *Donec veniret semen, †cui] repromissio facta fuerat.* De Chri- † Codex Veronen. habet cui, sicut. nõ ẽ, cui.
sto loquitur. Proinde si vsq; ad Christi aduẽtum data est, quid eam longius & vltra tempus prorogas? *Disposita per manus angelorũ in manu mediatoris.* Aut sacer-
B dotes vocat angelos, aut sentit ipsos etiam angelos subministrasse ferẽdæ legi. Mediatorem autẽ hic appellat Christum, declarans q̃ is ante legem fuerit, ipsẽque legem dederit. *Mediator autẽ vnius nõ est, sed deus vnus est.* Quid hic dicturi sunt hæretici? Etenim si q̃ solus pater dicitur verus deus, obstat quò minus filij° sit verus deus, profectò nec deus erit, eo q̃ de solo patre dicitur, deus vnus est. Quòd si dum vnus deus di- Den. 6.d. & 1.Cor. 8.b.
citur pater, deus est & filius: perspicuũ est, q̃ dum solus pater dicitur verus deus, verus deus sit & filius. Mediator autẽ, inquit, nõ vnius, sed duorum quorũpiam mediator est. Cuius igitur mediator fuit Christus? Clarum est quòd inter deum & homines intercesserit. Vide quomodo declarat quòd ipse etiã legem dedit. Quòd si ille legem dedit, nimirum idem habet authoritatem abrogandi. *Lex igitur aduersus promissa dei?* Nam si in semine Abrahæ † repromissiones † benedictiones.
C datę sunt, lex autẽ inducit maledictionem, est vtique aduersus promissa dei. Quomodo igitur soluit obiectionẽ? Primũ quidẽ negat dicẽs, *Absit.* Deinde etiã probat, ita loquens: *Nam si fuisset data lex, vt posset viuificare, verè ex lege fuisset iustitia.* Quod autẽ dicit, hoc est: Si in lege, inquit, vitæ spiritũ habuissemus, & hæc potestatem habuisset nostræ salutis, fortassis ista recte diceres. Contrà, si per fidẽ seruaris, etiã si lex reddat execrabiles, nihil detrimenti capiebas, posteaquã venit fides, omnia dissoluens. Nam si per legem fuisset repromissio, iure metueres, ne exclusus à lege, simul & à iustitia excludereris. At si ideo data est lex, vt omnes cõcluderet, hoc est, coargueret, ostẽderétque eis ipsorũ peccata, non solum nõ obstat quò minus consequaris repromissiones, verumetiã confert ad eas adipiscendas. Hoc itaque significans dicebat,
D *Sed conclusit scriptura omnia sub peccatum, vt promissio per fidem Iesu Christi daretur credentibus.* Nam quoniam Iudei ne sentiebant quidem sua peccata, non sentiẽtes autem nec desiderabant remissionem, dedit legẽ quæ proderet vulnera, quò medicum requirerent. Quod enim dixit, cõclusit, perinde valet ac si dixisset, coarguit, & coargutos cõtinuit in metu. Vides q̃ nõ solũ aduersus dei promissa, data non fuit, verum etiã pro promissis. Etenim si lex sibi negocium hoc vindicasset, & authoritatẽ habuisset, recte ista dicerentur. Sin alteri currit, ac propter illum omnia facit, quomodo est aduersus promissa dei? Nam si lex data non fuisset, omnes in malitiam fuissent deuoluti, neq; quisquam Iudæorum fuisset auditurus Christum. Nunc vero data hæc duo præstitit commoda, alterum quòd virtutem mediocrem docuit eos qui ipsi parebant: alterum, quòd per hanc agnouerunt sua peccata, quæ

ta, quæ res illos maxime reddidit promptos ad quẽrendum dei filium. Itaque qui nõ crediderit legi, eo
Rom.10.a quòd non agnoscerent cõdemnarẽntque sua peccata, non crediderũt Christo. Idq; significãs ait: Ignorãtes enim dei iustitiam, & propriam iustitiã statuere quærentes, iustitiæ dei non fuerunt subiecti. *Priusquam autẽ veniret fides, sub lege custodiebamur cõclusi in fidẽ, quæ erat reuelanda in nos.* Vides vt dilucidè quę dixim° cõfirmat. Nã quod dixit, custodiebamur, & cõclusi, nihil aliud significat, quàm tutelã ex legis præceptis adhibitam. Lex enim timore veluti muro quodã cõtinens illos, ac secundũ ipsam viuẽdi necessitate cõstringens, reseruabat illos fidei. *Itaque lex pædagogus noster fuit ad Christum, vt ex fide iustificaremur.* Ergo nõ est aduersa. Pędagog° em nõ aduersatur pręceptori, sed adiuuat, arcens adolescentem ab omni vitio, reddẽs illum idoneum omni studio percipiendis quæ tradit pręceptor. Verũ vbi iam habitum collegerit, discedit pædagogus, cóq; dicit: *At vbi venit fides, quæ in virũ perfectũ educit, nõ ampli° sub pædagogo sumus. Omnes enim filij dei estis per fidem, quæ est in Christo Iesu.* Itaq; si lex est pædagogus, & sub hoc custodiebamur conclusi, nõ aduersatur gratiæ, sed adiuuat. Quòd si postquã aduenit gratia, perseuerat cõstringere, tum est aduersaria. Etenim si quos oportebat exire ad illã, apud sese concluderet, tum nostram corrumperet salutẽ. Quẽadmodum si lucerna quæ noctu pręluxit, iã orto die vetet nos obtueri Solem, non solum nõ prestaret officium, verumetiã læderet: Itidẽ & lex si obstaret ad meliora pergentibus. Qui nunc eam seruant, ij maxime traducunt illam: siquidẽ & pędagogus tũc ridiculum reddit adolescentẽ, cum tempore postulante vt ab eo discedat, apud se detinet. Et ideo Paulus sic ait: *Posteaquã venit fides, nõ amplius sub pædagogo sumus. Omnes enim,* inquit, *filij dei estis.* Papæ, quanta fidei vis, & quomodo eam progressu sermonis aperit? Prius em
Hic sup.b ostẽdit, quòd fides redderet filios patriarchę: Scito-te, inquiens, qui ex fide sunt, hos esse filios Abrahæ. Nunc vero demonstrat eosdẽ esse filios dei. Omnes enim, inquit, estis filij dei per fidẽ quæ est in Christo Iesu. per fidem, non per legem. Post hęc quoniam rẽ magnam dixit & admirabilẽ, explicat & modũ quo
Rom.6.a fiunt filij dei. *Quicunque enim in Christum baptizati estis, Christum induistis.* Et quam ob causam non dixit, quicunque in Christum baptizati estis, ex deo nati estis? Hoc enim congruebat ad demõstrandum quòd essent filij. Sed hic sermo pl° habebat maiestatis ac religionis, eóq; sic loqui maluit. Etem si Christ° est filius dei, tu vero illum induisti, cum habes filiũ in te, & in illũ per similitudinem transformatus es in eandem cognationem, vnámque speciem perductus es. *Non est Iudæus neque Græcus, non est seruus neque liber, nõ est mas aut fœmina: omnes enim vos vn° estis in Christo Iesu.* Vides animã insatiabilẽ. Cum enim dixisset, Omnes facti sumus filij dei per fidem, non hactenus constitit, sed quærit etiã amplius aliquid inuenire, quod euidentius approbare queat propiorem erga Christũ societatem. Cúmque dixisset, Christũ induistis, ne hoc quidem dicto contentus est, sed explanãs illud, vltra talẽ coniunctionem progreditur, & ait: Omnes vnus estis in Christo, hoc est, eandem formam, eandẽ figurã habetis omnes, videlicet Christi. Quid his verbis esse possit magis stupendum aut reuerendum? Qui prius erat ethnicus, aut Iudęus, aut seruus, nunc obãbulat formam gestãs non angeli, neque archangeli,

A sed vniuersorum domini, atque in sese Christum repræsentat. *Quòd si vos estis Christi, nimirum Abrahæ semen estis, ac iuxta repromissionẽ hæredes.* Vides vt quod antea dixerat, nunc demonstrat, videlicet de semine, quòd Abrahæ & semini eius benedictiones sunt datæ.

Dico autem, quanto tẽpore hæres paruulus est, nihil differt à Cap. IIII.
seruo, quũ sit dominus omnium, sed sub tutorib° & procuratoribus est, vsque ad tẽpus præfinitum à patre: Sic & nos quũ essem° paruuli, sub elementis mundi eramus seruientes. Paruulũ hic non ętate dicit, sed animo, significans quòd deus initiò voluerit ista largiri: verũ vbi vidit nos adhuc puerili esse affectu, passus est nos sub elemẽtis mũdi agere, hoc est, sub neomeniis & sabbatis. Nã hi dies nobis à Lunæ Solísq; cursu redeunt. Proinde si nunc quoque vos sub legem redigunt, nihilo secius faciũt q̃ si vos tempore ætatis adultæ rursus ad relictum pueritię tempus traherent. Vides quãta res sit obseruatio
B dierũ. Eum qui dominus est ac paterfamiliàs, & omnem potestatem habet, in famuli locum redigit.

Posteaquam autem venit plenitudo temporis, emisit deus filiũ suum factũ ex muliere, factum sub lege, vt eos qui sub lege erãt redimeret, vt adoptione locum filiorum reciperemus. Duas hic causas refert ac beneficia assumptæ carnis, videlicet liberationẽ à malis, & bonorum subministrationem, quę quidẽ nullus præstare poterat, nisi ipse solus. At quæ tandẽ erãt illa? Liberari ab execratione legis, & adoptari in ius filiorũ. Ait enim, Vt eos qui sub lege erãt redimeret, & vt adoptionem filiorum reciperemus. Pulchrè dixit, reciperemus, indicãs esse debitũ. Cœlitus enim repromisit Abrahæ, quemadmodũ & Debitũ ex promisso.
ipse multis verbis declarauit his de reb° factas repromissiones. Et vnde cõstat, inquiet aliquis, nos factos
C esse filios dei? Dixit modum vnum, quia Christũ induimus, qui est filius. Dicit & alterum, quia spiritum adoptionis accepimus. *Quoniã autẽ estis filij, emisit deus spiritum filij sui in corda vestra, clamantẽ, abba pater. Itaque iã non es seruus, sed filius. Quòd si filius, ergo & hæres: hæres quidẽ dei, cohæres autem Christi.* Ac si diceret, haudquaquam potuissemus illũ appellare patrẽ, nisi prius facti fuissemus filij. Igitur pro seruis, liberos: p paruulis, adultos: pro alienis, hæredes ac filios fecit gratia. An nõ igitur absurdũ, extremæq; sit ingratitudinis, hac omissa reuolui in ea quæ relicta sunt à tergo? *Sed tunc quidẽ ignorantes deum, seruiebatis iis qui natura non sunt dij. Nũc autẽ quum cognoueritis deũ, immo potius cogniti sitis à deo, quomodo denuo cõuertimini ad infirma & egena elemẽta, quibus rursus ab integro vultis seruire?* Hic ad eos qui ex gẽtibus crediderãt, orationem dirigens ait, quòd tale
D quiddam est simulachrorum cultus, qualis est dierũ obseruandorum custodia, quódq; nunc his grauius debetur supplicium. Eóque elementa vocauit, nõ natura deos, hæc ipsa persuadere cupiens, eósq; in maiorem impellere perturbationem. Quod autẽ dicit, illud est: Tum quidẽ obtenebrati, & in errore versantes, humi trahebamini: nunc vero posteaquam nouistis deum, vel cogniti potius estis ab illo, qui fieri potest, vt non vobis maius & acerbius suppliciũ accersatis, post tantã vobis impensam curam, in eandem relapsi insaniam? Neq; enim vos labore vestro deum inuenistis, sed vos quidẽ in errore versamini, ille vero vos ad se traxit. Potrò elementa infirma vocat & egena, q̃ nullã vim habeant ad bona proposita perducendi. *Dies obseruatis, & menses, & tempora, & annos.* Ex his clarum est, quòd non solum circuncisionem eis prędicauerãt illi, verumetiam dies festos, & neo-

menias. *Timeo de vobis, ne forte frustra laborauerim erga vos.* Vides viscera & affectus apostolicos? Illi iactãtur fluctibus, & hic tremit ac metuit, eóq; vehementer illis incutiens pudorẽ, ait hoc, laboraui erga vos: perinde quasi dixisset, ne tãtos meos sudores reddatis inanes. Cũ autẽ dicit metuo, & addit, ne forte: simul &* desperationem illis iniecit, & in bonam spẽ erexit. Nõ enim dixit, frustra laboraui, sed, ne forte. Nondũ, inquit, accidit naufragiũ, sed adhuc tempestatem hoc parturientem cerno: propterea metuo, non despero. Vobis eñ in manu est totũ hoc corrigere, & ad pristinam redire tranquillitatem. Deinde ea tẽpestate iactatis manum porrigens, seipsum in mediũ profert dicens: *Estote sicut ego, quoniã ego sicut vos.* Hæc ad eos qui crediderant ex Iudæis, eóq; semet in mediũ adfert, hinc illis persuadere cupiẽs, vt vetera relinquãt. Nam etiã si nullum alium haberetis pro exẽplo, sufficiebat me tantum intueri, vt similẽ faciatis mutationem, faciléq; sumatis fiduciam. Ergo me intuemini. Nam & ego simili modo quondam fuerã affectus, & quidẽ vehemẽter, & ardebã studio legis: attamẽ postea nõ veritus sum legẽ relinquere, nec ab illo vitę instituto descisce re. Et hæc vos probè nostis, quomodo supra modũ certarim pro retinẽdo Iudaismo, & quomodo postea maiore studio eũ reliquerim. Ac recte quidẽ illud posteriore posuit loco. Siquidẽ vulgus hominũ, etiamsi innumeras inueniant rationes, eásq; iustas, tamen ab eo quod est cognatũ, magis attrahuntur: cúmq; viderint alium hæc agentẽ, facilius hærent iisdem. *Fratres, rogo vos, nihil me lesistis.* Vide vt rursus honorifico nomine cõpellat illos, quanquam hoc ipsum submonet gratiæ. Posteaquam enim illos acriter taxauerat vndiq; facta cõparans, ostenderátque eos legẽ transgredi, deniq; omni ex parte in eos iacula torserat, rursus medicatur ac mitigat, vtẽs dictis mollioribus. Quemadmodũ qui perpetuo mitigat in medicãdo, remissum hominẽ facit: ita semper asperis vti sermonibus, magis exacerbat hominẽ, eóque bonum est vbiq; moderatis vti. Vide igitur quomodo se purgat super his quæ dixit, declarãs q̃ non vulgi more infensus illis, sed curã illorũ gerẽs dicat quæ dicit. Etenim posteaquã altiorẽ fecerat sectionem, deinceps hanc consolationẽ velut oleũ infundit, ac declarãs nõ ab odio nec à simultate profecta esse q̃ dicta sunt, cõmonefacit illos charitatis, quã illis exhibuerat, miscétq; laudẽ excusationi. Ideo dicit:

Rogo vos, nihil me læsistis: sed scitis quod †ob infirmitatẽ carnis meæ euãgelizauerim vobis prius, ac meã tentationem quæ erat in carne mea, non spreuistis. Verum illud nihil adhuc magni est, in nullo læsisse. Neq; vulgaris sanè quispiam homo eum qui nõ fecit iniuriã, lędere vellet, frustráque & sine causa molestus esse. Vos autẽ non solum non læsistis, verumetiã multã & inenarrabilẽ exhibuistis beneuolentiã: ac fieri nequaquã possit, vt quibus tantæ curæ fuisset, hæc ex maleuolẽtia loquerétur. Non igitur ob inimicitiã hęc loquor. Quod si nõ ex maleuolentia, reliquũ est vt ex affectu ac solicitudine. *Rogo vos, nihil me læsistis. Nostis autẽ, quòd* ob infirmitatem carnis meæ euangelizauerim vobis.* Nihil illa beata anima mãsuetius, nihil dulcius, nihil amantius. Proinde nec illa superiora ab impotente iracundia, animíq; cõmotione fuerant profecta, sed ex abundãtia solicitudinis. Et quid dico non læsistis me? multã etiã ac synceram solicitudinẽ erga me exhibuistis. Nostis enim, inquit, q̃ ob infirmitatẽ carnis euãgelizauerim vobis, & tentationẽ quæ erat in carne mea, non spreuistis. Quid tandẽ est quod dicit? Eiiciebar, inquit, flagellabar, ĩnumeras mortes sustinebã prędicãs vobis, ac ne sic quidẽ spreuistis me. Nam hoc innuit dicẽs: *Tentationẽ quæ erat in carne mea, non spreuistis, neq; respuistis.* Vides prudẽtiam spiritualẽ? In ipsa etiã purgatione, pudorẽ illis ingerit, ostendens q̃ multa pro illis passus fuerit. Attamẽ horum, inquit, nihil vobis fuit offendiculo, nec ob afflictiones & persecutiones meas auersati me fuistis. hoc enim vocat infirmitatẽ ac tẽtationem: *Sed velut angelum dei excepistis me.* An non igitur absurdũ sit, persecutionibus agitatũ, exilio propulsum, velut angelum dei excipere, admonẽtem & hortantem ad vtilia non recipere? *Quæ est igitur beatitudo vestra? Nam præbeo vobis testimoniũ, quòd si fieri potuisset, oculos vestros eruissetis, mihique dedissetis. Itaque inimicus factus sum vobis, vera loquendo vobis?* Hic dubitat ac vehementer admiratur, cupítque ab ipsis mutationis causam discere. Quis eñ, inquit, vos seduxit, ac persuasit, vt aliter sitis erga nos affecti? Nõne vos estis q̃ mihi inseruiebatis, qui mei curam gerebatis, qui me oculis chariorẽ habebatis? Quid igitur accidit? vnde inimicitia? vnde suspicio? An quia vera locutus sum vobis? Atqui hac de causa par erat, vt me magis in honore haberetis, maioréq; studio prosequeremini. Nũc autẽ inimicus factus sum, vera loquens vobis. Ego, inquit, aliã causam non noui, quàm q̃ vera dixerim vobis. Et vide quanta submissione sese excusat. Neq; enim ex officiis quæ ipse in eos contulerat, sed ex iis qui illi in ipsum præstiterant, ratiocinatur fieri non posse, vt hæc ex maleuolẽtia dicantur. Non enim ad hunc modũ verba fecit. Et quĩ cõuenit, vt qui vestra causa flagellabatur, eiiciebatur, innumera patiebatur mala, nũc de vobis mala cogitet: sed de quibus gloriari poterãt illi, ab iis argumenta colligit, dicẽs: Quĩ cõsentaneum est, vt qui à vobis sic honoratus est, qui vt angelus exceptus est, is diuersa repẽdat? *Æmulantur vos non bene, sed excludere vos volunt, vt ipsos æmulemini.* Est enim bona æmulatio, cũ quis sic ęmulatur, vt virtutem imitetur. Est & mala æmulatio, cũ quis ea facit, vt recte agentẽ depellat à virtute. Quod sanè & isti nũc conantur, studẽtes vos à perfecta legitimáq; † virtute detrudere, & ad mutilatam ac nothã deducere: non aliã ob causam, nisi vt ipsi quidem in loco magistrorũ sedeant, vos autẽ qui nunc estis illis sublimiores, in classe discipulorũ collocent. Hoc eñ declarauit dicẽs, vt ipsos æmulemini. Ego vero, inquit, cõtrariũ opto, vt vos illos antecedatis, & perfectioribus exemplum efficiamini. Quod sanè factũ est cũ apud vos essem: ob id subiũxit, *Bonum est æmulari in bono semper, & non solũ cum adsum apud vos.* Hic subnotat ipsius absentiã huius mali fuisse causam, idq; beatum esse, si discipuli non solũ præsente magistro mentem quã oportet, obtineant, verũetiam absente. Cæterũ quoniã illi nondũ ad hoc perfectionis peruenerant, omnia facit, vt in hoc illos instruat. *Filioli mei, quos iterũ parturio, donec Christus formetur in vobis.* Vide commotum, vide turbatũ. Fratres mei rogo vos, filioli mei quos iterũ parturio. Matrẽ refert de liberis trepidãtẽ. donec formetur Christus in vobis. Vides paterna viscera, vides anxietatẽ apostolo dignam: vides qualem emittit eiulatũ, multo tristiorem, quàm solet esse parturientium. Corrupistis, inquit, imaginem, perdidistis generositatam, formã immutastis: opus est vt renascamini, vtq; refingamini. Et tamen filios voco

*ἀγῶνα, id est curam aut solicitudinem.

† per

*Αἰδοῦμαι, ob sine propter: aut per, quod hic aptius videtur: vt per infirmitatẽ, sit per afflictiones & in medijs persecutionibus.

† cognitiũ ne.

fœtus

fœtus imperfectos & abortiuos. Verũ hunc in modũ nõ loquitur, sed aliter: parcit enim illis, nec vult ferire, nec vulnera vulneribus addere: quemadmodũ eruditi medici eos qui in longum incidunt morbum, non ptinus ac semel, sed ex interuallo curant, ne despõdentes animum, pereant: Sic & hic beatus. Nã & hi parturiẽtis dolores hoc sunt acriores, quò maior erat affectus charitatis, & peccatũ erat haudquaquã vulgare. Hoc enim semper dixi, nec dicere desinam quòd pusilla quæpiam trãsgressio, ingens detrimentum parere solet. Quòd quidẽ & tunc accidit. Siquidem ab exiguis ortum initiis malum, totam ecclesiã peruaserat, totámque faciem ac formam vitiauerat. *Vellem esse præsens apud vos nunc, & mutare vocem meam.* Considera mihi sibi non tẽperantem, considera feruentem, cõsidera non potentem talia ferre. Talis nimirum res est charitas. Vt non cõtẽtus est verbis, sed insuper quærit præsentiam. *Vt*, inquit, *immutem vocem meam.* Hoc est, vt vertam eam in ploratum, vt moueã lachrymas, quò simul omnes ad lamenta pertrahã. Per epistolam enim nõ licebat ostẽdere lachrymas, neque cõplorationem. Et hinc ardet præsentiã desiderãs. *Quoniam confundor in vobis.* Non enim, inquit, habeo quod dicam, non habeo quid cogitem. Vnde hoc, vt qui prius ad ipsum cœlorum culmen ascẽderatis partĩ ob pericula fidei causa tolerata, partim ob signa quæ per fidẽ edidistis, nũc adeò repẽtè ad tantã vilitatẽ deducti sitis, vt ad circuncisionẽ & sabbata pertrahamini, & Iudaizãtib° adhęreatis? Ob id etiã initio dixerat, Miror quòd tam citò trãsferimini. Et hic dixit. Cõfundor in vobis, perinde quasi dixisset, Quid dicam? quid loquar? quid cogitabo? perplexus sum, vnde & plorẽ necesse est: quod quidẽ in reb° perplexis faciunt etiam prophetę. Est autẽ & hęc nõ leuis curandi ratio, si non solum cõsulas, verùm etiam lamenteris. Nã hoc & Milesiis loquẽs dicebat. Triẽnium cum lachrymis admonere vos non cessaui. Idẽ hîc dicit, vt immutem vocem meam. Siquidem quoties reb° perplexis ac desperatis derepẽtè obortis vĩcimur, deinceps ad lachrymas vertimur. Posteaquãm igitur obiurgarat acriter, pudorem incusserat, ac rursus hęc mitigauerat, deinde complorationem addit. Hæc autem comploratio non solũ habet castigationem, verùm etiam blandiloquium. Neque enim exasperat, sicut castigatio: neque remissum facit, quẽad modum mitigatio, sed remedium est vtrinq; mixtũ, multámq; vim habet ad exhortandum. Posteaquam igitur deplorauit, & eorum mentẽ emolliit, ac vehementius sibi cõciliauit, denuo redit ad contentionẽ, maius proponẽs caput, & ostẽdẽs quòd ipsa lex nolit se seruari. Tum quidem ab Abraham sumptũ exẽplum adduxerat, nunc verò legem ipsam inducit admonentem ne seruetur, sed vt ipsa iam secedat, quod erat vehemẽtius. Itaque si legi parẽre vultis, inquit, discedite ab illa. nam hoc vult ipsa. verum hoc pacto non loquitur, sed alia ratione idem agit, admiscẽs etiam historiam. *Dicite mihi, qui sub lege vultis esse, legẽ non auditis?* Rectè dixit, qui vultis. Neque enim hoc quod gerebatur, rerum cõgruentia persuasit, sed illorũ intempestiua contentio. Legem autem hîc vocat, librũ cõditi mũdi, quod aliàs crebrò facit, vetus omne testamentum sic appellans. *Scriptum est enim, quòd Abrahã duos filios habuit, vnũ ex ancilla, & alterũ ex libera.* Rursus ad Abraham reuertitur, non eadẽ iterãs, sed quoniam apud Iudæos patriarchę nomen admodũ erat celebre, declaratq;, quòd illinc figuræ ceperint initium, quódque ea quæ nũc fiunt, prius in illo fuerint depícta. Quúmq; prius demonstrasset Galatas esse filios Abrahæ, quoniam non eiusdem dignitatis erant patriarchæ filij, quorũ alter ex ancilla, alter ex libera susceptus erat, iam deinceps declarat eos non solùm esse filios sed eo modo filios, quo fuit ille liber ac generosus. Tãta est fidei vis. *Sid is quidẽ qui ex ancilla, iuxta carnẽ natus est: qui verò ex libera, iuxta repromissionẽ.* Quid est, iuxta carnem? Quoniam dixerat q̃ fides nos iungit Abrahæ, ídq; videbatur audiẽtibus esse incredibile, si qui ex illo nati nõ fuissent, eos vocaret filios illius, ostẽdit hoc quod videbatur incredibile, diuinitus esse factum. Nam Isaac non iuxta naturę ordinẽ, neque iuxta cõiugiorũ legem, neque iuxta carnis vires natus, & filiº & germanus filius fuit, ex aridis corporibus satus, & à vulua illa emortua progressus. Neque enim caro cõceptum, neque semen partum dedit. Siquidem bis erat emortua, & propter ętatem, & propter sterilitatem, sed dei sermo† hæc præstitit] In hũc forsitan seruo verò non itidem factũ est, sed ille naturę legibus, & iuxta coniugiorum morem natus est. Attamẽ qui non erat secundum carnem natus, prælatus est ei qui secundum carnem fuerat natus. Itaque ne vos cõturbet, quòd iuxta carnem nati non estis. Nã ob hoc ipsum maximè estis illius cognati vos, q̃ secundum carnem nati non estis. Quando quidẽ secundum carnem esse natum, non solùm nõ reddit honoratiores, verum etiã efficit minus honorabiles. Mirabilior autẽ magísque spiritualis est partus qui nõ est iuxta carnem, nimirũ ex his qui cœlitus nati sunt. Natus est enim iuxta carnem Ismael, sed seruus erat, nec id solũ, verũ etiã exactus est è patriis ædib°: Isaac verò iuxta repromissionem natus, tanquã verus, vt erat, filius & ingenuus, omnium dominus fuit. *Quæ sunt per allegoriam dicta.* Abusiuè figurã dixit allegoriam. Cæterùm quod dicit, illud est, Hęc historia non hoc solùm declarat quòd apparet, verùm & alia quędã altiora prędicat, vnde & allegoria dicta est. Quid autẽ prædicauit? Nihil aliud quàm hæc omnia quæ nunc fiunt. *Hæc enim sunt duo testamenta, vnum quidem à mõte Sina in seruitutem generãs, qui est Agar.* † Hæc sunt. Quæ hęc? Matres puerorũ illorum Sara & Agar. Duo verò testamenta] duæ leges. Quoniã nomina fœminarũ erãt, in historia perseuerauit Apostolus in appellatione generis, & ex ipsis nominibus multã ostendit cõgruentiam. Quomodo ex ipsis nominibus? *Agar enim mons Sina est in Arabia.* Agar dicta est ancilla. Mons autẽ Sina, ita sonat illius gẽtis lingua, vt omnes qui ex veteri testamento nati sunt, oporteat seruos esse. Nam mons ille vbi vetus testamentum datum est, cõmune nomen habet cum ancilla. Complectitur autem hic mons etiam Hierosolymam. Nam hoc est quod ait: *Qui coniunctus est ei quæ nunc est Hierusalem:* Hoc est, vicinus est, cõtiguus est. *Seruit autẽ cum filiis suis.* Quid igitur ex hoc docet? Quòd non solùm illa fuit ancilla, ac seruos genuit, verùm etiã hæc, videlicet testamentum, cuius figura fuit ancilla. Siquidem Hierosolyma finitima est monti cognomini ancillæ. In hoc autem monte etiã testamentum est datum. Vbi ergo est figura Sarę? Audi: *Quæ autẽ sursum est Hierosolyma, libera est, quæ est mater omniũ nostrũ.* Non igitur qui ex ea nascuntur, serui sunt. Inferioris igitur Hierosolymæ figura erat* Sara, nec dubium quin ex monte eius nominis: supernæ verò typus est ecclesia. Attamen non est cõtentus

Supra 1.4.

Act. 20.f

Gen. 16.d

*ἀστῆναι, id est hæc, vel hæc vel ferri posset ad ministeres & ad testamenta.

† hæ, quæ nã puerorum illorũ matres, Sara & Agar: quid sunt ĩ duo testamenta.

*Pro Sara Agar potius.

legendum videtur. tentus figuris, verùm & Esaiam adhibet testẽ his quę dicta sunt. Quum enim dixisset, supernam illã Hierusalem esse matrẽ nostram, & hanc vocasset ecclesiã, citat prophetã ipsi suo calculo suffragantem. *Scriptũ est enim, Exulta sterilis, quæ nõ paris, erũpe & clama quæ nõ parturis, quia multi filij desertæ, magis quàm eius quæ habet virũ.* Quæ igitur sterilis, & quæ deserta? An non perspicuum est, hãc esse ecclesiam ex gẽtibus, quæ antehac dei cognitione fuit priuata? Quę verò est illa quę habet virum? Nónne liquet hanc esse synagogam? Attamen hanc multitudine liberorũ superauit † vidua, siquidem hæc vnã duntaxat habebat gentem. Cæterùm ecclesiæ filij, Græciam, Barbariam, terrã, mare, deniq; orbem vniuersum implẽt. Vides vt factis quidem Sara, verbis autẽ propheta nobis futura subnotarint? Sed & illud cõsidera. Sterilẽ appellauit Esaias, & hanc ostẽdit factam complurium liberorum matrem. Idẽ sub figura accidit in Sara. Nam & hęc quũ esset sterilis, numerosæ sobolis mater est facta. Cętera ne hęc quidẽ Paulo sufficiebãt, verùm etiã quomodo sterilis mater sit facta disquirit, vt hinc etiã ad veritatem accõmodet figuram, cóq; subdit dicens:

Esai. 54. a & Lucæ 23. d.

† sterilis.

Nos autem fratres, secundum Isaac repromissionis filij sumus.

Non enim sterilis tantùm erat ecclesia, quẽadmodũ Sara, neq; solùm multorum liberorũ mater facta est vt illa, sed & ita genuit, quemadmodũ illa. Vt enim illam nõ natura, sed dei repromissio fecit matrẽ (nam qui dixit, Secundũ tempꝰ hoc veniã, & erit Saræ filius, idem ingressus in vterum infantem formauit) sic & nostra renascentia, natura quidem nulla est, cæterùm verba dei, quæ norunt fideles, hæc in aquę lauacro per sacerdotẽ pronũciata, tanquã in vtero quodam formant ac regenerãt eum qui baptizatur. Proinde si sterilis filij sumus, sumꝰ & liberi. Et quænã est ista libertas, dixerit aliquis, quũ Iudęi quidẽ cõstringerent ac flagellarẽt eos qui crediderãt: illi verò qui putabantur esse liberi, persecutionibus affligerẽtur? Hæc enim accidebant quum arderet fidelium persequutio. Verũ ne hoc vos perturbet, inquit, quandoquidẽ hoc quoq; pręcesit in figura. Nã & Isaac quũ esset liber, à seruo persecutionẽ sustinuit, eóq; subiungit dicens: *Sed quemadmodum tunc qui secũdũ carnem, natus erat, persequebatur eum qui natus erat secundum spiritũ: ita & nunc. Sed quid dicit scriptura? Eiice filium ancillæ. Non enim erit hæres filius ancillæ cum filio liberæ.* Quid igitur? Hæccine cõsolatio, demõstrasse liberos à seruis persequutionem perpeti? Nequaquã, inquit. Neq; enim hîc subsisto, sed audi quæ sequuntur, & hãc accipies cõsolationem, quę sufficiat leniẽdis pusillanimorum persecutionibus. Quænã igitur sunt quæ sequuntur? *Eiice filium ancillæ. Non enim erit hæres cum filio liberæ.* Vis nosse quod sit autoramentũ temporariæ tyrannidis, & intẽpestiuæ insolẽtiæ? Eiectus est è paternis facultatibꝰ puer, fitq; exul & erro simul cum matre. Iã mihi cõsidera q̃ sapiẽter ista dicta sint. Non enim dixit, persequebatur, & ideo eiectus est, sed ne fieret hęres. Neq; enim ob temporariam persecutionem hanc de illo pœnam sumpsit. Nam id quidẽ leue erat, ac nihil ad eam rem, sed non permisit illum cõsortem fieri bonorũ filio paratorum, significans ꝙ etiã sublata persequutione, hoc illi ab initio prius signatum esset, quæ res nõ ceperit initiũ à persecutione, sed à volũtate dei. Nec dixit, non erit hæres filius Abrahæ: sed, filius ancillæ, à viliore genere illi cognomen addẽs. At Sara, inquies, sterilis erat: Ergo & ecclesia ex Gẽtibus cõgregata talis erat. Vides in omnibus seruari figurã. Sicut enim illa quum per omnes ætatis annos non peperisset, in extrema senectute fit mater: ita & hæc, vbi venit plenitudo tẽporis, parit. Hoc autẽ & ꝓpheta prędixerat, ita loquẽs: *Lætare sterilis quæ non paris, erumpe & clama quæ non parturis: quoniã multi filij desertæ, magis quàm eius quæ habet virum.* Hoc modo designãs ecclesiam. Non enim nouerat deum, tamen vbi cognouit, vicit numerosę sobolis, synagogam. *Itaque fratres non sumus ancillæ filij, sed liberæ.* Hęc omnia mouet versãtq; ostẽdere studens id quod factũ est, non esse nuperum, neq; recens, sed iam inde ab initio & ante multa secula præfiguratum. An non igitur absurdũ, ante tantũ seculorum selectos, ac liberatis cõsortes, vltrò semetipsos in seruitutis iugũ tradere? Post hæc aliã addit causam quæ persuadeat eis vt in decretis perseuerẽt. *Libertate igitur qua Christus vos liberauit, state.* Num vos ipsos liberastis, quandoquidem rursum ad priorẽ recurritis dominatum? Ipse est qui vos liberauit, alius est qui preciũ dedit pro vobis. Vides quot modis illos abducat ab errore Iudaico. Primũ ostendens extremę dementiæ esse, eos qui pro seruis facti fuerant liberi, pro liberis velle fieri seruos. Deinde ꝙ erga benemeritũ immemores & ingratos sese declaraturi sint, cõtemnentes eum qui liberauit, & amãtes eum qui in seruitutem pertraxit. Tertio loco, ꝙ hoc esset impossibile. Lex enim iã nõ habebat dominiũ, quũ alter eos omnes semel ab illius dominatu redemisset. Quum verò dicit, state, fluctuationẽ subindicat. *Ac ne rursum iugo seruitutis implicemini.* Nomine iugi, negocij molestiã illis significat. At quum ait, rursum, ingentẽ illorum indicat stupiditatem. Nam si non fuissetis hanc experti molestiam, non eratis perinde grauiter incusandi. Verùm si cum experimento cognitum habeatis q̃ graue sit huius iugi pondus, post hæc denuò vos ipsos eidẽ submittitis, quam veniam mereri poteritis? *Ecce ego Paulus dico vobis, quòd si circuncidamini, Christus nihil vobis proderit.* Vide quàm atroces minæ. Meritò, quandoquidẽ & angelos anathemati deuouit. At † ciuiliter dixit ꝙ Christus eis nihil esset ꝓfuturus.] Nã ipse hoc non probauit, sed pronunciauit ꝙ deinceps personæ authoritas satis esset pro quauis probatione. Et ideo occupauit dicere, ecce ego Paulus dico vobis. quę vox erat cõfidentis iis quibus loquebatur. Nos pro nostra virili ex nobis ipsis hoc addemus, demõstrabimũsq; quomodo circũcisis profuturus sit Christus. Qui circunciditur, tãquam legem metuẽs circunciditur. Eam qui metuit, diffidit viribus gratię. Porrò qui diffidit, nihil fructus capit ab ea cui diffidit. Rursus alio modo: Qui circũciditur, legem facit dominã, & authoritate pollentẽ. Qui verò putat illam esse dominam, eámque ex maiore parte transgreditur, ex minore seruans, semetipsum subiicit execrationi. Qui verò seipsum submittit execrationi, libertatem quæ est in fide repellens, quomodo potest esse saluus? Nam si dicere fas est quiddã incredibile, hic neq; Christo, neque legi fidit, sed in medio cõsistit, & hinc & illinc volens lucrum facere, eóq; nec hinc nec illinc luctum accipiet. Deinde posteaquã dixisset ꝙ nihil esset illis profuturus Christus, tectè ac paucis probationẽ adfert, ita loquẽs: *Testificor autẽ omni homini qui circũciditur, quòd debitor est totius legis implendæ.* Etenim ne putares hæc inimicè dici: Non vobis, inquit, solùm dico, sed cuiuis homini, quisquis circunciditur, ꝙ debitor est totius legis

Gene. 18. b

Gen. 12. a.

Esa. 54. a.

Lucæ 23. d.

Supra 1. b.

† quomodo ipsis Christus nihil est profuturus?

Cap. V.

tius legis implẽdæ. Legis enim præcepta inter se cohærẽt. Et qui ex libero descriptus est in seruitutẽ, nõ amplius facit quæ vult, sed omnibus seruitutis legibꝰ obstrictus est. Itidẽ accidit in lege, vbi pusillã aliquã legis partẽ receperis, téq; ipsum iugo submiseris, totum illius dominatũ tibi accersisti. Idem fit in hæreditate mũdana: Qui nihil attigit, ab omnibus liberatus est negociis quæ sequuntur defuncti hęreditatẽ. Quòd si paulum aliquid attigerit, etiã si non acceperit omnia, omnibus tamẽ sese obstrinxit, qui partem attigit. Idem accidit in lege, non ob hũc tantùm quẽ dixi modum, verùm etiã ob alium quendam. Legis enim partes inuicem cohærent. Circuncisio, vt exẽpli causa dicam aliquid, immolationẽ pecudum habet annexam, ac dierũ obseruationẽ, immolatio rursus tum diei tum loci obseruationẽ habet annexam. Locus innumerabiles purgationum ritus, purificationes examen quoddã obseruationum secum adferunt variarum. Non enim fas est impurũ sacrificare, non sacra ingredi adyta, deniq; non aliud quicquam eiusmodi rerum agere. Quapropter per vnicum prẽceptum multa lex attrahit. Itaq; si circuncidaris, nisi circũcidaris octauo die: aut quum octauo quidẽ, sed non offertur sacrificium: aut quum sacrificiũ quidẽ offertur, sed non in loco præfinito: aut si in loco prẽfinito, non iuxta legis prescripta: aut si iuxta legis prescripta, sed non purus: aut si purus, non cõueniente ritu purificatus, cuncta illa pereunt. Proinde dicit: *Debitor est totius legis implendæ.* Quòd si lex habet authoritatem, noli partẽ implere, sed totam. Si non habet authoritatem, ne partem quidẽ seruare velis. *Euacuati estis à Christo, quicũque in lege iustificamini: à gratia excidistis.* Posteaquã argumentis rem probauit, deinceps pronunciat, eósq; suspendit in extremo discrimine. Quum enim is qui decurrit ad legẽ, nec hinc possit salutẽ consequi, & à gratia exciderit, nihil superest nisi suppliciũ indeprecabile, dum illa caret vigore, hæc non admittit hominem. Posteaquam igitur illis hoc pacto metũ exaggerauit, ac mentem illorũ perturbauit, posteaquã ostendit totum naufragiũ quod perpessuri sunt, è ꝓpinquo patefacit illis gratię portum, id quod vbiq; facit, facillimã simul & tutissimã demonstrans illinc esse salutẽ. Eóq; subdit dicẽs: *Nos autẽ per fidem in spiritu, iustitiæ spem accepimus.* Nihil, inquit, opus habemus illis legalibus. Sufficit enim fides ad hoc, vt donet nobis spiritum, & per hunc iustitiã, multáq; insuꝑ & magna bona. *In Christo enim Iesu neq; circuncisio quicquã valet, neque præputium, sed fides quæ per dilectionẽ operatur.* Vides vt eos iam maiore cum libertate aggreditur? Qui Christũ induit, ne post, inquit, talium sit curiosus. At qui dixerat, noxiam esse circũcisionem, quomodo igitur eam facit indifferentẽ? In his hoc facit, qui iam ante fidem eam habuerãt, nõ in his qui post fidem circuncidebantur. Vide verò quò illam deiecerit, collocans eam cum præputio. Quod enim eorũ facit discrimen, fides est. Quemadmodũ igitur si qui athletas deligit, siue naso adũco, siue simo, siue nigros, siue candidos, eligat nihil refert ad probationẽ, sed illud vnum spectandum est, vt validi doctíq; sint: ita qui adscribendus est in nouum testamentũ, huic nihil nocẽt hęc omnia corporalia si absint, quemadmodũ neq; iuuant si adsint. Quid autem est, *Quæ per dilectionem operatur?* Hic illis ingentem infixit plagam, significans hanc subreptionẽ inde natam, ꝙ charitas erga Christum in eis nõ egerit radices. Non enim credere solum est quod queritur, verùm etiam in charitate perseuerãdum est, ac si dixisset: Si dilexissetis Christum, sicut oportuit, nequaquã cõfugissetis ad seruitutem: nequaquam eum qui vos redemit, deseruisseris: nequaquam contumelia affecissetis eum qui vos in libertatem asseruit. Tectè verò notat & illos qui Galatis insidiabantur, significãs quòd si illi quoque charitatem habuissent erga Galatas, nequaquã ista facere sustinuissent. Vult autẽ hoc verbo vitam illorum corrigere: *Currebatis bene, quis vos impediuit?* Non hoc interrogãtis est, sed deplorãtis & anxij. Quomodo tantus cursus interruptus est? Quis est qui tantum potuit? Qui omnibus quidem superiores, & in magistrorũ eratis ordine, ne in discipulorũ quidem classe mansistis. Quid accidit? quis tantum valuit? Hæc potius sunt exclamantis ac lamentantis, sicut & antea dicebat, Quis vos fascinauit? *Persuasio non est ex eo qui vocauit vos.* Non in hoc vos vocauit, qui vocauit vt ad istũ vacillaretis modum. Non hãc legẽ vobis prescripsit, vt iudaizaretis. Deinde ne quis diceret, Quid rẽ verbis attollis, & oratione reddis atrocem? vnicum tantùm legis præceptum seruauimꝰ, & tantos cies tumultus? Vide quomodo terrorẽ illis incutit, nõ ex præsentibus, sed ex futuris, loquẽs hũc in modum: *Exiguum fermentum totam massam corrumpit.* Sic & vos, inquit, hoc exiguum malũ si non corrigatur, poterit in perfectum Iudaismũ pertrahere, sicut fermentum conspersionem. *Ego confido de vobis in Christo, quòd nihil aliud sentietis.* Non dixit, nõ sentitis: sed, non sentietis, hoc est, corrigemini. Vnde hoc nosti? Non dixit, scio: sed, cõfido. Cõfido, inquit, deo, & illius opem inuoco † ad vestri correctionem. Cõfido.] Nec simpliciter dixit, cõfido de vobis, sed adiecit, in Christo. Vbiq; enim laudẽ miscet accusationi. Quasi dixisset, Noui meos discipulos, noui quàm sitis correctu faciles. Cõfido partim ob Christum, qui nõ patitur quidlibet etiã perire, partim propter vos, qui facilè potestis reuocare vos ipsos. Simul autẽ & adhortatur, vt ipsi etiam studium adhibeant: tanquam non possint à deo consequi, nisi pariter quod in ipsis situ erat, adhiberent. *Qui autem conturbat vos, portabit iudiciũ suum, quisquis fuerit.* Vtrinque delinit illos, tum ex eo quòd illis addidit fiduciã, tum ex eo quòd pseudoapostolos execratur, aut potiꝰ prædicit illis euẽturũ supplicium. Tu vero iam illud mihi cõtemplator, vt nequaquam nomen edidit insidiantium, ne fierẽt impudentiores. Quod autem dicit, illud est: Non quia vos nihil aliud sentietis, eò seductionis authores liberati sunt à supplicio, sed dabũt pœnas. Non enim par est, vt aliorum probitas aliorũ malitiã subleuet. Hoc autẽ facit, ne & alios rursus inuadãt. Nec simpliciter dixit qui cõturbat, sed exaggerauit sermonẽ, dicẽs: quisquis fuerit. *Ego autẽ fratres, si circuncisionem adhuc prædico, quid etiãnum persecutionem patior?* Quoniã traducebatur apostolus hoc nomine, ꝙ vbiq; Iudaizaret, fictéq; prædicaret: vide quàm purè semet explicet à suspicione, ipsos appellans testes. Nam vos quoque scitis, inquit, istam fuisse persequutionũ mearũ causam, quòd à lege iubeo descisce re. Itaq; si circuncisionem prædico, quur persecutionẽ patior? Neque enim aliud crimen mihi possunt intẽdere qui ex Iudæis sunt, præterquã hoc solum. Nam si cõcessissem vt seruatis maiorum ritibus crederent, haudquaquã mihi fuissent insidiati nec ij qui crediderunt, nec ij qui non crediderunt: quum nihil ex ipsorum institu-

† de vestri correctione bene sperans.

tis labe

tis labefactaretur. Quid igitur? An nõ prędicauit circuncisionem? An nõ circuncidit Timotheum? Circuncidit quidem, at non prædicauit. Quid igitur est quod hîc dicit? Disce eius exactam in dicẽdo circũspectionem. Non dixit, non facio circuncisionẽ, sed non prędico: hoc est, nõ ita iubeo credere. Etenĩ ne hinc caperes dogmatum confirmationem, circũcidi quidẽ, sed non prædicaui circuncisionem. *Ergo euacuatum est scandalum crucis.* Hoc est, obstaculũ impedimentũq; sublatum est, si verum est quod dicitis. Neque enim perinde crux erat offendiculo Iudęis, vt ꝙ nõ pareremus patriis legibus. Etenim quum Stephanum perduxissent in consilium, non dixerũt, Hic est qui crucifixum adorat. sed loquitur, inquiunt, contra legem & locum sanctum. Idem crimẽ Christo impegerãt, quòd legem solueret. Propterea Paulus ait: Si cõcessa est circuncisio, soluta est quã habent aduersum nos contentio: nulla iam inimicitia manet aduersus crucem & prędicationẽ. Quòd si quotidie cædẽ exercent contra nos, quomodo hoc intendũt nobis crimẽ? Me quidẽ propter hoc adorti sunt, quòd incircuncisum induxissem in tẽplum. An igitur adeò stultus sum, inquit, vt quum permiserim circuncisionem, frustra & incassum tãtum in me receperim mali, vt tãtum offendiculum ponerem cruci? Videtis enim, quòd nullã ob causam æquè nobis sunt hostes, atq; ob circuncisionẽ. Num igitur adeò vecors erã, vt, p re nihili & ipse affligeret, & aliis essem offendiculo? Porrò crucis offendiculum vocauit, eò ꝙ etiã sermo crucis hoc imperabat, ídque potissimum erat quod offendebat Iudęos, & vetabat ne crucẽ reciperent, videlicet quòd iuberentur à naiorum institutis discedere. *Vtinam & concidantur, qui vos conturbant.* Vide quàm hic est amarulẽtus in eos qui Galatas seduxerant. In initio torquebat accusationẽ in seductos, semel atque iterũ eos appellãs stultos: verùm vbi illos rectè castigauit correxitq;, deinceps in seductores fertur. Oportet autem nos & hanc apostoli sapiẽtiam perspicere, quomodo hos tãquam proprios filios, & tanquã correctionis capaces admonet, & ad mentem reuocat: eos verò qui seduxerant, velut alienos & insanabili morbo laborãtes resecat, partĩ quũ ita dicit, Portabit iudiciũ suum quisquis fuerit: partim quum imprecans ait, Vtinam & abscindãtur, qui vos cõturbãr. Ac rectè dixit ἀναστατοῦντες, hoc est statu mouent. Compulerãt enim eos, vt propria patria, vt libertate, vt cœlesti cognatione relicta, alienã ac peregrinam persequerentur, vt iam ab illa superna liberáque Hierosolyma exules, cogãtur veluti captiui solúmque vertere iussi, incertis vagari sedibus. Quapropter illis imprecat. Quod autẽ dicit, hoc est: Nulla est mihi cura de illis. Hęreticũ enim, inquit, hominem post vnam & alteram admonitionem deuita. Si volunt, non solùm circuncidantur, verùm etiam execentur. Vbi nũc sunt, qui seipsos audẽt euirare, simul & apostolicã imprecationẽ sibi accersentes, & dei opificium accusantes, & à Manichæis stantes? Nã illi quidẽ aiũt, corpus insidiosum esse, malæq; materiæ, hi verò factis suis, crudelib' illis opinionibus prębẽt ansam, dum mẽbrũ amputant velut insidians & inimicũ. Itaq; multo magis oportebat excęcare oculos. per oculos enim in animã descẽdit concupiscentia. Verùm nec oculus, nec vllum aliud membrum est in culpa, sed sola praua animi inductio. Quòd si non sustines, quur non & linguam ob blasphemias, quur nõ & manus ob rapinas, quur non & pedes ad malitiã currentes, denique quur non totum resecas corpus? Nam & aures delinitæ tibia, frequẽter effœminarũt animam: & nares accepto suaui odore imposuerũt menti, & ad voluptatem lympharunt. Itaque circũcidam' omnia, & aures, & manus, & nares. Verum hęc extremę sunt impietatis, ac satanici consilij. Tãtùm oportet corrigere inconditum mentis impetum. Isti verò sua resecant membra. Ita malus dæmon persĩde quasi errauerit opifex, persuasit vt instrumẽta perderent, semper gaudẽs cædibus. Quã sit igitur, dicet aliquis, vt saginato corpore efferuescat cõcupiscentia? Quoniã hoc ipsum rursus est animi delictum. Nam saginare carnẽ, non est carnis, sed animi. Nam si vellet extenuare, habet idem omnẽ potestatẽ. At tu perinde facis, quasi si quis videns aliquem accẽdentem ignẽ, ac lignis impositis domũ incendere, omisso eo qui fecit incendium, flammã accuset, quæ correptis multis lignis in altũ se sustulerit. Atqui culpa nõ est ignis, sed eius qui ignem accẽdit. Hic enim ad parãdos cibos, ad præbendam lucem, ádque alia id gen' ministeria datus est, non ad cõflagrationem ædium. Quemadmodum & cõcupiscẽtia ad liberorum procreationem vitæq; conseruationẽ data est, nõ ad adulterium, scortationes ac lasciuias: vt pater fieres, nõ vt adulter: vt legitime verseris cum vxore, non vt cõtra fas eam corrumpas: vt relinquas tuum semen, nõ vt alienum vities. Siquidem adulterium nõ est naturalis appetitus, sed cõtumelię prętер naturam. Siquidẽ appetitus ille tantùm desiderat mixturam, non talem mixturam. Hęc autẽ mihi non temere dicta nũc sunt, sed præludimus ad disputationes quasdã ac ceu velitamur in eos qui dicunt dei opificiũ esse malum: omissa animæ socordia aduersus corpus insanientes, carnémq; nostram calumniantes, de quibus & Paulus deinceps disserit, non carnẽ incusans, sed diabolicas cogitationes. *Vos autẽ fratres in libertate vocati estis, tantùm ne libertatẽ in occasionẽ carni.* Hîc iam videtur exspaciari in sermonẽ moralẽ. Accidit autẽ illi quiddam nouum, quódq; in nulla cæterarum epistolarũ accidit. Quum enim omnes in duas partes solitus sit partiri, sic vt primũ de dogmatibus, in fine de moribus disserat: hic posteaquã incidit in sermonẽ de moribus, rursum admiscet disputationẽ de dogmatibus. Nam hic sermo vicissim hæret illi, illi inquã qui pugnat aduersus Manichæos. Sed quid est, Tantũ ne libertatẽ in occasionem carni? Liberauit, inquit, nos Christus à iugo seruitutis, liberũ nobis esse voluit facere quicquid volumus, non vt hac potestate ad malitiam abutamur, sed vt ad maioris præmij sumamus occasionẽ, ad altiorem philosophiã progressi. Posteaquã enim passim legẽ appellat iugum seruitutis, & de gratia quę liberat ab execratione meminit: ne quis suspicaretur ipsum ideo reuocare homines à lege, ꝙ liceret ex legẽ agere vitam, corrigit eam suspicionẽ, dicens, Non vt illegitima fiat vitę ratio, sed vt legem trãscendat philosophia. Soluta sunt enim legis vincula: atque idem ego dico, non vt deiiciamur, sed vt erigamur ad altiora. Etenim tam is qui scortatur, q̃ is qui in virginitate perseuerat, legis terminos excessit: verum non eodẽ modo, sed hic quidẽ in deteriora prolapsus; ille verò ad meliora proiectus, sic vt alter prætergressus sit legem, alter supergressus. Hoc itaque dicit Paulus, Christus iugum vobis relaxauit, non vt exiliatis, aut calcitretis, sed vt absq; iugo

Actor. 16. a.

Ibid. 6. d.

Ioan. 5. c.

Titum. 3. c

Supra 3. a.

Supra 3. b

compositè

compositè incedetis. Post hæc ostẽdit modum, quo hęc facile queãt corrigi. Quis igitur modus? *Per charitatẽ*, inquit, *inuicem vobis seruite.* Rursus hic subindicat ambitionem, seditionem, dominãdi studium, & insolentiã huius erroris illis fuisse causam, quippe hæresẽ mater est principatus cupiditas. Etenim quũ dicit, Seruite vobis inuicem, ostendit hoc mali ex arrogantia fastúque cepisse exordiũ. Eóque malo respõdens admouet remediũ: Quoniam, inquit, dum alius alij vultis dominari, dissecti fuistis, seruite vobis inuicem: sic enim denuo in vnũ redigemini. At peccatũ quidem nõ explicat aperte, sed aperte refert emẽdationis modum, vt hinc etiam illud cognoscerẽt, perinde ac si quis lasciuienti non dicat quidẽ quòd lasciuiat, tamẽ frequẽter hortetur ad pudicitiam. Nã qui proximum sicut oportet diligit, non grauatur illi seruire submissius quàm quisquam seruus. quemadmodum enim ignis admotus ceræ facilè mollit eam, sic & amoris calor omnem fastum & arrogantiã vehementius quàm ignis soluit. Eóque non simpliciter dixit, Diligite inuicem, sed seruite, intensam ac vehementem declarans amicitiam. Etenim quũ legis iugum detraxisset, ne subsilirent, aliud illis imponit iugum, nimirũ charitatis, illo quidẽ validius, sed multò leuius, ac iucũdius. Deinde quid boni præstet charitas, ostendit dicẽs: *Tota enim lex in vno verbo impletur, videlicet in hoc, Diliges proximum tuum vt teipsum.* Quoniã legem susque déq; versauit, si vis, inquit, illã implere, ne circũcidaris. non enim circũcisione, sed dilectione impletur. Vide vt doloris sui nõ obliuiscitur, sed id quod dolet, identidem attingit, etiã ingressus moralem tractationẽ. *Quòd si inuicẽ mordetis & comeditis, videte ne à vobis inuicem consumamini.* Non pronũtiat, ne grauet illos, nouerat tamẽ id fieri: verum hoc ambiguè profert. Non enim dixit, quoniã vos inuicẽ mordetis, & quod sequitur consimili modo. nec em illic rursum pronuntiat, sed obũbrat ac dicit, Ne à vobis inuicem cõsumamini. qui sermo est metuentis & cõsulentis vt caueant, non condemnantis. Ac dictionibus significantibus est vsus. Non enim tantùm dixit, mordetis. quod sanè est cõmoti: sed addidit, & *comeditis, quod est in malitia perseuerantis. Nam qui mordet quod appetebat, iram expleuit: cæterũ qui deuorat, extremæ feritatis & immanitatis specimen dedit. Morsus autem ac* deorationes nõ corporales dicit, sed eas quæ sunt his multò crudeliores. Nõ enim qui carnem gustauit humanam, tãtum mali dedit, quantum is qui morsum fixit in animũ. Siquidẽ quanto corpore præstantior est anima, tantò graui' est hanc læsisse. *Videte*, inquit, *ne à vobis inuicẽ consumamini.* Quoniam qui lædunt & insidiantur velut alios consumpturi, hoc animo veniunt: ideo dicit, Videte ne res in vos reuoluatur. Nã seditio & cõtentio corruptionem & consumprionem adfert tũ iis qui recipiunt ea, tum iis qui inuehunt, ac magis intus corrũpit omnia quàm tinea. *Dico autem, spiritu ambulate, & cõcupiscentiam carnis non perficietis.* Ecce alterã indicat viã, quę virtutem reddit facilem, ac præstat ea que dicta sunt, viã que gignit charitatẽ, quæque stricta redditur à charitate. Nihil enim, nihil inquã sic charitatẽ inserit nobis, vt si simus spirituales, nec alia res æquè persuadet spiritui, vt apud nos maneat, atque vis charitatis. eóque dicit. *Spiritu ambulate, & carnis concupiscentiam non perficietis.* Quoniã expresserat, quæ res gigneret morbum, & remedium aperit quod adfert sanitatem. Quod autẽ est illud? Nõ aliud, quàm viuere spiritu. Vbi verò dixerat, spiritu ambulate, & carnis cõcupiscentiã non perficietis, subiecit: *Caro enim concupiscit aduersus spiritum, spiritus autem aduersus carnem: hæc enim sibi inuicẽ aduersantur, vt non quæcunq; volueritis, ea faciatis.* Hîc quidã adoriuntur nos dicentes, ꝙ apostolus hominem in duo dissecuerit, inducẽs eum velut ex cõtrariis naturis cõpositum, dum ostẽdit pugnam esse corpori aduersus animam. Verùm hæc nõ ita se habẽt, non ita se habent inquam. Neq; enim hîc carnẽ appellat corpus. Alioqui si hoc sentiret, quomodo cõsentaneũ sit quod mox dicitur, Concupiscit enim inquiẽs, aduersus spiritũ? Atqui corpus nõ est de eorum numero quæ mouẽt, sed quæ mouentur: non de eorũ numere quæ agunt, sed de eorũ quæ aguntur. Quomodo igitur cõcupiscit, quandoquidẽ concupiscentia non carnis est, sed animi? Siquidẽ alibi dicit, Concupiscit anima mea. Et, Quid desiderat anima tua? & faciã tibi. Et, ne ambules iuxta desiderium animę tuę. Ac rursus, Sic desiderat anima mea. Quomodo igitur Paulus dicit, Caro cõcupiscit aduersus spiritum? Solet appellare carnen, non corporis naturam, sed prauã voluntatem: veluti quum dicit, Vos non estis in carne, sed in spiritu. Et rursum, Qui verò in carne sunt, deo placere non possunt. Quid igitur? Tollenda est caro? Ipse verò qui hæc dicebat, an nõ carne circũdatus erat? Nõ carnis sunt ista, sed diaboli dogmata. Ille enim homicida erat ab initio. Quid igitur dicit? Carnem hic appellat cogitationẽ terrestrem, socordẽ & incogitãtem. Hæc enim nõ corporis est accusatio, sed animæ negligẽtis crimen: siquidem huius instrumentũ est caro. Instrumentum autẽ nullus auersatur odiue, sed eum potius qui organũ malè tractat. Neq; enim ferrum, sed homicidã & odim' & punimus. Atqui dixerit aliquis, hoc ipsum est accusare corpus, animi peccata carnis appellare vocabulo. Ego verò fateor quidẽ carnem anima inferiorem esse, sed hãc quoq; pulchram esse. Non enim quod pulchro inferius est, stati malum est, sed ipsum quoq; bonum. Malum autẽ non est minus bono, sed cõtrarium. At tu si demonstrare potes malitiã è corpore proficisci, accusa carnẽ. Quòd si ex appellatione conaris struere calumniã, tempus tibi est vt simul accuses & animam: quandoquidẽ & animalis homo dicitur, qui veritate priuatus est. Et spiritus malitiæ dicũtur dęmonũ multitudo. Rursus carnis vocabulo scriptura solet appellare mysteria, totámq; ecclesiã, dicẽs eã Christi esse corpus. Quòd si vis etiã officia cernere quę per carnẽ prestãtur, hinc cõsidera. Imaginare sensus extinctos esse, & videbis animã omni cognitione destitutã, neq; quicquã eorũ quę nũc nouit, nosse. Etenim si potẽtia dei dum ex opificio mũdi per res cõditas intelligitur, cõspiciatur, quomodo videre poterimus absque oculis? Quòd si & fides ex auditu est, quomodo sine aurib' audiemus? Prędicare verò & circũcursare, linguę pedúmq; cõstat adminiculo. Quomodo enim, inquit, prędicabũt, nisi mittantur? Et scribẽdi munus peragitur manibus. Vides vt innumerabiliũ causa bonorum est carnis ministerium? Cæterum quum dicit, Caro cõcupiscit aduersus spiritũ, de duplici loquitur cognitione, quarũ altera alteri aduersatur, videlicet virtutis & malitię, nõ anima & corpus. Nam si hæc sibi inuicem aduersarentur, se ipsa tollerent, non aliter quàm ignem aqua, tenebræ lucem. Sin corporis curam agit anima,

*ἀναδιδόντες, id est, comeditis, deuoratis, eruditis, depascimini.

*ἐρεύγεσθαι, comestiones, deorationes, tineas.

Leuit. 19. & Mat. 22. d.

Psal. 83. a. & 118. c. Ibi. 41. a.

Rom. 8. b.

Ibidem.

Ioan. 8. f.

Colos. 1. c.

Rom. 10. d

Ibidem. c.

multáque

multáque ſolicitudine illi proſpicit, innumeráq; patitur ne deſerat illud, quum vi abrũpitur, obſiſtit, ac viciſſim corpus animæ ſubſeruit, [multarumq; rerũ ipſi cognitionẽ adfert] & ad illius operationem cõpoſitũ eſt: quî poſſunt hęc eſſe contraria, & inter ſeſe pugnantia? Nam ego non ſolùm nõ cõtraria, verùm etiam magnopere concordia, ſeque viciſſim tuentia conſpicor ex ipſis factis. Non igitur de his loquitur, quòd ſibi inuicẽ aduerſantur, ſed malarũ ac bonarũ cogitationum pugnam proponit. Velle enim & non velle animæ eſt. Ideo dicit, Hæc autem aduerſantur, ne ſineres animã pergere in ſuis prauis affectibus. Siquidem hęc loquutus eſt apoſtolus ceu pædagogus quiſpiam ac præceptor terrorem incutiens. *Quòd ſi ſpiritu ducimini, non eſtis ſub lege.* Quænam eſt hęc cõſequentia? Maxima quidẽ & euidẽs. Etenim qui ſpiritum, vt oportet, habet: per hũc extinguit omnẽ prauam concupiſcentiã. Porrò qui liberatus eſt ab his, nõ eget legis auxilio, ſed multò factus eſt pręceptis illis ſublimior. Nam qui nõ iraſcitur, quid opus habet vt audiat, nõ occides? Qui non intuetur intemperantibus oculis, quid opus habet eo qui doceat non eſſe mœchandũ? Quis enim illi verba facit de fructu malitiæ, qui radicẽ malitiæ iam euulſit? Radix enim homicidij, ira: & adulterij radix, curioſus oculorũ obtutus. Eapropter dicit: Si ſpiritu ducimini, nõ eſtis ſub lege. Hic autẽ mihi videtur magnas etiã & admirandas legis laudes retuliſſe. Quas illas? Quanquam, inquit, lex erat loco ſpiritus, iuxta ſuas vires, priuſquã ſpiritus adueniret, non tamen ob id oportet manere in pædagogo. Tum quidẽ merito ſub lege eramus, vt metu caſtigaremus concupiſcentias, nõdum prodito ſpiritu. Nunc verò poſteaquã venit gratia, quæ nõ ſolùm iubet ab illis abſtinere, verùm & ad altiora prouehit, & ad perfectiorem vitę rationem adducit, quid opus eſt lege? Etenim qui ex ſeſe ſuo fungit officio, huic quid opus pædagogo? Neq; enim qui philoſophus eſt, opus habet Grãmatico. Quur igitur vos ipſos redditis viliores? Quũ pri° vos exhibueritis ſpiritui, nũc aſsidetis legi. *Manifeſta autẽ ſunt opera carnis, quæ ſunt, ſcortatio, adulteriũ, immũdities, laſciuia, veneficiũ, ſimulachrorũ cultus, inimicitiæ, cõtentio, æmulationes, iræ, cõcertationes, ſeditiones, hæreſes, inuidiæ, cædes, ebrietates, comeſſationes, & his ſimilia, quæ prædico vobis, quẽadmodũ & prædixi, quòd qui talia faciũt, non erunt hæredes regni dei.* Hîc iam mihi dicito tu qui carnis accuſator es, & arbitraris hæc ob ſimultatẽ & diſcordiã eſſe dicta: Sit adulteriũ, & ſcortatio carnis, iuxta veſtrã opinionẽ: inimicitię, cõtentio, æmulationes, cõcertationes, hęreſes, & veneficia, cuius erunt? Nam hæc tantũmodo ſunt corruptæ volũtatis, nimirũ vt cætera: quo modo igitur erũt carnis? Vides igitur, q̃ hîc non loquitur de carne, ſed de terreſtri cogitatione quæ humi ſerpit, eoq; terrorem ingerit, dicens, Qui talia faciũt, regni dei nõ erunt hæredes. Quòd ſi hęc eſſent naturę malæ, nõ voluntatis prauę, ſuperfluè dixiſſet, faciũt: ſed, patiuntur. Huius autẽ rei gratia etiã exulant à regno cœlorũ. Neq; enim ad ea quæ ſunt naturæ, ſed ad ea quæ ſunt voluntatis, pertinent vel coronę vel ſupplicia. Quapropter etiam hæc minatur Paulus: *Fructus autẽ ſpiritus, charitas, gaudium, pax.* Non dixit, opus ſpiritus: ſed, fructus. Num igitur anima ſuperuacanea eſt? Nã ſi de carne & ſpiritu verba fiunt, vbi anima? Num de inanimis loquitur? Siquidem vbi quæ mala ſunt, carnis ſunt: quæ bona, ſpiritus: ſuperuacanea eſt anima. Nequaquam. Nam huius eſt temperatura affectuum, & ad hãc pertinẽt. Ipſa in medio ſita inter virtutem & vitium, ſi ad id quod oportet vtitur corpore, reddit illud ſpirituale: ſin recedit à ſpiritu, ſi ſeipſam præbet malis cupiditatibus, reddit † illud magis terrenũ.]Vides eum nõ loqui de ſubſtãtia carnis, ſed de mala & bona voluntate. Quur autẽ vocat fructum ſpiritus? Quoniã mala opera ex nobis ſolis oriuntur, vnde & opera vocat. Bona verò nõ tantùm egent noſtra cura, verùm etiã opus habẽt diuina benignitate. Igitur hęc diſſerturus prius radicem bonorũ proponit, ita dicens: *Charitas, gaudiũ, pax, lenitas, benignitas, bonitas, fides, manſuetudo, tẽperãtia, aduerſus huiuſmodi nõ eſt lex.* Quid enim aliquis præcipiat illi qui omnia in ſe habeat, etiam perfectã philoſophię magiſtram charitatem? Quemadmodũ enim equi fræno morigeri, omniaq; ex ſeſe facientes, nõ opus habent ſcutica: ſic & anima quæ impulſu ſpiritus recta facit, non eget admonitrice lege. Cæterùm hic quoq; legem valde mirabiliter deiecit, non vt malã, ſed vt inferiorẽ philoſophia quam dat ſpiritus. *Qui verò ſunt Chriſti, carnẽ crucifixerunt cum vitiis & cõcupiſcentiis.* Etenim ne dicerent, & quis eſt iſtiuſmodi? ex factis oſtendit qui ſint qui talia pręſtãt, rurſus hic carnẽ appellãs malefacta: Non enim ſanè carnẽ ſuſtulerãt, alioqui quomodo viuerẽt? Nam quod crucifixũ eſt, mortuũ eſt & ineſficax. Sed perfectã indicat philoſophiam. Siquidem concupiſcentię quanuis obturbant, incaſſum rabiũt. Quoniã igitur tanta vis eſt ſpiritus, illi viuamus, illo contenti ſimus. Et hoc declarãs ſubdit: *Si ſpiritu viuimus, ſpiritu & ambulemus.* Hoc eſt, cõtenti ſimus ſpiritus vi, neq; requiramus legis acceſsionẽ. Mox oſtẽdens eos qui circuncíſionem inducebãt, id ambitionis gratia facere, ait: *Ne efficiamur inanis gloriæ cupidi, quæ eſt cauſa omniũ malorũ, nos inuicem prouocantes.* Hoc in contentiones & concertationes dictum eſt. *Inuicem inuidentes.* Siquidẽ ex inanis gloriæ ſtudio naſcitur inuidia, rurſus ex inuidia hęc innumera mala. *Fratres etiã ſi præuentus fuerit homo.* Quoniã increpationis prętextu vlciſcebãtur ſuas cupiditates, videbanturq; id facere propter delicta corrigẽda, quũ revera ſtuderent ſuã dominãdi cupiditatẽ ſtabilire, ait: Fratres ſi etiã præuentus fuerit. Non dicit, ſi fecerit: ſed ſi præuẽtus fuerit, hoc eſt, ſi abreptus. *Vos qui ſpirituales eſtis, inſtaurate talẽ.* Non dixit, punite, aut cõdemnate: ſed, inſtaurate, hoc eſt, corrigite. Ne hic quidem conſtitit, verum vt oſtenderet eos vehemẽter mites eſſe oportere erga eos qui ſupplãtẽtur, ita ſubiecit: *In ſpiritu manſuetudinis.* Non dixit, in manſuetudine: ſed, in ſpiritu mãſuetudinis, declarãs hęc etiam ſpiritui placere, quippe quum hoc ipſum poſſe cũ humanitate corrigere peccãtes, doni ſit ſpiritualis, deinde ne qui corrigital terũ, efferatur animo, & ipſum eidẽ timori ſubiecit, ita loquẽs: *Conſiderans teipſum, ne & tu tẽteris.* Quemadmodũ enim diuites ſportulas mittunt egẽtibus, quò ſiquãdo & ipſi in egeſtatem inciderint, eadem ab aliis cõſequantur: ſic & nobis eſt faciendũ. Quapropter & cauſam neceſſariam memorat, ita loquẽs: *Conſiderans teipſum, ne & tu tenteris.* Simul excuſat eũ qui peccauit: primùm ita dicens: Quanuis prœuentus fuerit. Deinde vox illa multam declarat infirmitatem, dum vſurpat pronomen, tu, ita loquẽs, ne & tu tenteris. Quod igitur dicit, tale eſt: Corrige fratrẽ ſi præuentus fuerit, ſed cum manſuetudine, dæmonis incurſionem accuſans magis quàm animi negligentiam.

ipſam magis terrenam.

Nota contra Pelagianos.

tiam. *Alij aliorum onera inuicem portate.* Quoniam fieri non poteſt, vt homo viuat abſque defectu, admonet ne rigidi ſint expẽſores alienorũ delictorum, ſed tolerent etiam proximorũ defectus, vt & ipſorum delicta tolerentur ab aliis. Sicut enim in ſtructura domus non omnes lapides eundẽ habẽt locum, ſed hic quidẽ in angulum eſt accõmodus, ad fundamenta non item: ille contra, ad fundamenta cõmodus eſt, non item ad angulũ: itidem ſane eſt in corpore, quod eſt eccleſia. Quin & in noſtra carne licet idẽ cernere, attamen aliud membrum ab alio toleratur, nec ab omnibus omnia requirimus. Nam ex cõmuni facta collectio, & corpus & ædificiũ cõſtituit. *Et ſic adimplete legem Chriſti.* Non dixit πληρώσατε, id eſt, implete: ſed, ἀναπληρώσατε, hoc eſt, ſimul omnes implete, vos inuicem ferendo. Velut ille eſt iracundus, tu ſomnolẽtus. Tolera igitur illius acrem impetũ, vt viciſſim ille tuã ferat ſegnitiẽ: Ita fiet, vt nec ille peccet, dũ abs te toleratur: neque tũ, dũ in his in quibus moleſtus es, ſuſtineris à fratre tuo. Ad hunc autem modũ vobis inuicẽ, vbi lapſus imminet periculum, manum porrigentes, mutuis officiis implete legem, ſic vt vnuſquiſque quod proximo deeſt, ſua tolerãtia ſuppleat. Porrò niſi ſic egeritis, ſed quiſque proximi vitã tẽdit excutere, nunquam inter vos fiet quicquam eorum quę fieri decet. Vt enim in corpore ſi quis ab omnib° mẽbris eundem poſtulet vſum, nunquam cõſtiterit corpus: ſic & inter fratres graue bellũ erit, ſi ab omnibus omnia requirimus. *Etenim ſi quis videtur aliquid eſſe, quũ nihil ſit, ſeipſum decipit.* Hic rurſus arrogantiam ſpecta. Qui ſibi videtur eſſe aliquid, nihil eſt, primũ ſuæ vilitatis argumentum edens, talem morum leuitatem. *Sed ſuum opus probet vnuſquiſque.* Hic oſtendit quòd oportet nos vitę noſtrę expẽſores eſſe, nec leuiter, ſed exacta cura ꝓbare quæ nobis geſta ſunt: videlicet, feciſti boni quidpiã, cõſidera ne forte propter inanẽ gloriam, ne propter neceſſitatẽ, ne in odium, ne per ſimulationem, ne ob aliã aliquam cauſam humanã. Sicut enim aurum videtur quidem eſſe ſplendidum priuſquam mittatur in fornacem: verum vbi traditũ fuerit igni, tum verò certò dignoſcitur, eo quod adulterinũ eſt, ab eo quod eſt ſyncerum, ſeparato: Sic & noſtra opera vbi diligẽter examinaueris, tum euidẽter retegẽtur, videbimũſq; nos ipſos multis criminibus obnoxios eſſe. *Et tunc in ſeipſo tantùm gloriã habebit, & non in altero.* Hæc dicit nõ veluti legem pręſcribẽs vt fiat, ſed illis obſecũdans, perinde ac ſi dixiſſet, Abſurdum quidẽ eſt gloriari: quòd ſi porro gloriari vis, ne glorieris aduerſus proximũ, vt ille Phariſæus. Nã qui hoc didicerit, is & ab illo facile abſtinebit. Quapropter etiam illud conceſſit, vt paulatim totum exi meret. Nam qui cõſuẽrit in ſeipſo tãtùm habere gloriam, & non aduerſus alios, ſtatim & hunc defectum corriget. Nam qui non exiſtimat ſe cæteris meliorẽ, quandoquidem hoc eſt quod dicit, non in alterũ, ſed ſemetipſum apud ſeſe examinat, etiãſi glorietur, deſinet tamẽ id facere in poſterum. Atque vt intelligas eum hoc velle docere, vide vt illum metu cohibet, ſupetius dicendo: Probet ſuum opus: hîc addendo, *Vnuſquiſque enim ſuum onus portabit.* Videtur quidem proponere rationẽ quæ vetat gloriari aduerſus aliũ, ſed corrigit gloriantem, ne ſibi placeat, reuocans illũ ad propriorum delictorum conſiderationẽ, dũ onus nominat, & ſarcinæ geſtationis meminit, premẽs illi conſcientiã. *Communicet autẽ is qui inſtituitur ſermone, ei qui inſtituit, in omnibus bonis.* Hic iam de doctoribus loquitur. vult eũ illos diligenter curari ab his quos inſtituunt. Et quamobrem Chriſtus hoc ita præſcriſit, (nam in nouo teſtamẽto lex hęc poſita eſt, & qui euãgelium prædicant, ex euangelio viuãt) & in veteri ſimiliter multi prouentus erãt Leuitis è ſubditis. Cui igitur gratia ſic hęc cõſtituit, † ſed pri° ſubſtrato modeſtiæ & charitatis fundamento? Quoniã etiam] doctoralis authoritas frequẽter inflat ea prædítos, cõhibens doctoris ſpiritum, conſtituit illum in hac neceſſitate, vt op° habeat diſcipulis: & his rurſus prębet occaſionem, vt faciliores reddantur ad beneuolentiã, exercẽs eos per beneuolentiã erga doctores, vt & erga cæteros ſint mãſuetiores, quæ res non mediocrẽ charitatẽ excitauit in vtraque parte. Alioqui niſi hoc eſſet quod dixi, quã ob cauſam deus, qui ingratos Iudęos manna aluit, apoſtolos in mendicorum deieciſſet neceſſitatem? An nõ perſpicuũ eſt, quòd hinc magna pararet bona, modeſtiã & charitatem? Et ne puderet diſcipulos, † ſubditos eſſe probro obnoxiis.] Probrũ eũ eſſe videtur, petere. At iã nõ videbatur, quum idẽ palãm omnique cum libertate facerẽt doctores. Itaque non mediocrem fructũ & hinc tulere diſcipuli, dum per hæc docentur gloriam omnẽ deſpicere. Idcirco dicit: *Communicet autem qui inſtituitur in ſermone, ei qui inſtituit, in omnibus bonis.* Hoc eſt, omnẽ in illũ exhibeat liberalitatem. Hoc enim innuens dicebat, in omnib° bonis. Nihil, inquit, diſcipuli propriũ eſt, ſed omnia cõmunia, quippe qui maiora quã dat accipit, atq; hoc maiora, quò præſtabiliora ſunt cœleſtia terrenis. Quod & alibi ſignificans, ait: Si nos vobis ſpiritualia ſeminauimus, magnũ eſt ſi nos veſtra carnalia metamus? Eóque negotium hoc appellat cõmunicationem, indicans fieri repẽſationem. Ex hoc vero charitas quoque redditur feruentior, multóque firmior. Itaque ſi doctor quærit quod naturę ſatis eſt, nihilo minus accipiens manet in ſua dignitate: quãdoquidem & hoc laudi dandũ eſt, doctorem ſic aſſiduũ eſſe miniſterio ſermonis, vt cæteris egeat, altiſſimáque laboret inopia, contẽnẽs omnia quę ad victus neceſſitatem pertinent. Quòd ſi modũ trãſgreſſus fuerit, corrupit ſuam dignitatẽ, nõ eò quòd accipit, ſed q̃ præter modum. Poſt hæc ne doctoris improba vita ſegniorem ad hæc redderet diſcipulum, eũque pauperẽ frequenter prætercurreret ob mores malos, pergit ac dicit: *Bonum autem facientes non defatigemur.* Hîc oſtendit diſcrimen ambitionis huiuſmodi, & eius qui incumbit rebus temporariis, ita dicens: *Ne erretis, deus non irridetur. quidquid enim ſeminauerit homo, hoc & metet. Nã qui ſeminat in carne ſua, ex carne ſua metet corruptionẽ. Qui verò ſeminat in ſpiritu, è ſpiritu metet vitã æternã.* Quẽadmodũ enim in ſemẽte, qui ſeminat, nõ poteſt ex hordeo metere triticum, eò q̃ oporteat & ſementem & meſſem eiuſdẽ eſſe generis: ſic & in operibus. Qui in carne depoſuerit delicias, temulentiã, concupiſcentiã abſurdã, quæ hinc proueniunt, metet. Quę autem ſunt iſtã? ſupplicium, vltio, probrũ, riſus, corruptio. Siquidem menſarum ſumptuoſarũ & condimentorũ nullus alius prouentus eſt quàm corruptio. Nam ſimul & ipſa corrumpuntur, & corrũpũt corpus. Quæ vero ſunt ſpiritus, haud ſunt eiuſmodi, ſed his omnibus omnino diuerſa. Cõſidera verò, ſeminaſti eleemoſynã, manẽt te thęſauri cœleſtes, gloriaq; ſempiterna. Seminaſti pudicitiã, excipiet te honor & brabiũ, & ab angelis gratulationes, & ab agonotheta

qui inſtituit, in omnibus bonis.

1. Cor. 9. b

Nu. 31. e

Cor. 35. a

† præſtruẽs modeſtiæ et charitatis fundamẽtũ. Quoniã etiã]

Deu. 8. d

Pſal. 77. e

† eorũ quę phroſa eſſe videtur

1. Cor. 9. b

Lu. 18. b

notheta coronæ. *Bonum autem facientes ne defatigemur: tẽpore enim suo metemus non deficiẽtes. ergo dũ tẽpus habemᵒ, operemur quod bonũ est in omnes, maxime vero erga domesticos fidei.* Ne quis arbitraretur, doctorũ quidẽ habendã esse curã, cósque alendos, cæteros verò negligendos, ad generalitatẽ profert orationem, omnibúsque patefacit ostiũ huius honoris ambiendi: tãtáque vehementia id facit, vt in Iudęos etiam ac gentes, licèt nõ eodem gradu, tamen eleemosynam conferre iubeat. Quis autem est ordo? Vt circa fideles maior habeatur solicitudo: & quod in cæteris epistolis facere solet, hoc & hic facit, nõ modò loquẽs de dãda eleemosyna, verùm etiã de studiosẽ perpetuóq; dãda. Siquidẽ hæ voces, seminare, & nõ oportet defatigari, hoc innuũt. Ergo quoniã rem magnam exigebat, prẽmium quoque collocat in foribus, messis faciendo mentionem nouæ cuiusdã & admirabilis. Nam in agricolatione non solùm qui seminat, verumetiam qui metit multũ sustinet laboris, cum squalore, cum puluere, cúmque multa colluctans miseria. Tunc verò nihil, inquit, tale erit. Quod etiam explanãs, dicit: *Tempore enim suo metemus non deficientes.* Et hinc quidẽ illos hortatur & allicit, ex altera verò parte vrget etiam, & cõpellit dicẽs: *Ergo dum tempus habemus, operemur bonum.* Quemadmodũ nõ semper est in nostra potestate facere semẽtem, ita nec dare eleemosynã. Quum enim hinc fuerimus abducti, etiã si milies velimus, nihil effecerimus. Testes huius rei nobis sunt & virgines illę, quæ quamlibet promptam haberent volũtatẽ, tamẽ quoniã abierant non ferentes secum largam eleemosynam, exclusæ sunt à thalamo sponsi. Testis est & divues ille qui Lazarum despexerat, qui quoniã hoc destitutus erat auxilio, & plorans & supplicãs vehemẽter, nec à patriarcha, nec ab alio quopiã misericordiã impetrauit, sed citra veniam omnẽ mansit in perpetuo flammæ cruciatu. Propterea dicit, dum tẽpus habemus, operemur bonum erga omnes. & hac ratione maximè subducit eos ab humilitate Iudaica. Nã illis omnia humanitatis officia erant erga contribules: at gratiæ philosophia, terram pariter & mare, ad beneficentię mensam inuitat, quanquã erga domesticos copiosiorem exhibet solicitudinem. *Videtis qualibus literis scripsi vobis manu mea. Quicunq; volunt in carne placere, ij cogũt vos circũcidi.* Considera quãtus dolor tenuerit illam beatam animam. Quemadmodũ enim qui in luctum aliquem inciderũt, aut aliquã ex synceris amicis amiserunt, aut alioqui malũ aliquod subitò obortum ferũt, neque noctu quietem agunt, neque interdiu, luctu pectus illorũ obsidente: sic & beatus Paulus pauca loquẽs de moribus, denuo reuertitur ad superiora, quę maxime discruciabant ipsius animũ, ita loquens: Videte qualibus literis scripsi vobis manu mea. Hic nihil aliud innuit, nisi quòd ipse totã scripserit epistolã: quod affectᵒ mirè synceri erat argumẽtum. In cæteris enim epistolis subscribebat quidẽ ipse, cæterũ aliᵒ scribebat, idq; liquet ex ea quæ est ad Romanos epistola. Ibi siquidem sub calcẽ ait, Saluto vos ego Tertius, qui scripsi epistolam. Hic verò totã ipse scripserat. Fecit autẽ hoc non temerè, sed admodũ necessario, non ob charitatem modò, verum etiã ad tollendam malam suspicionem. Quoniã enim traducebatur de iis factis, quibus affinis nõ erat, dicebatúrque circuncisionem profiteri, dissimulans tamen quasi non profiteretur, ideo cõpulsus est epistolã sua manu scriptã mittere, deposito apud illos scripto testimonio. Quod autẽ dixit, qualibus, mihi videtur nõ magnitudinem, sed deformitatem literarũ significãs hoc dicere. Nã propemodum illud dicit, quòd quũ nõ posset optimè scribere, tamẽ cõpulsus sit per seipsum scribere, vt calumniatoribᵒ os obturaret. *Quicũq; volũt placere in carne, hi cogunt vos circuncidi, tãtùm ne per crucem Christi persecutionẽ patiantur. Neq; enim qui circuncidũtur, ipsi legem seruant, sed volunt vos circuncidi, vt in vestra carne glorientur.* Hic ostendit illos non sponte id facere, sed coactos pati, prębens illis occasionem redeũdi, ac propemodũ illos excusans, hortánsque, vt citò resiliãt. Quid autẽ est, placere in carne? Probari apud homines. Quoniã enim apud Iudæos probro dabatur, q̃ à patriis cõsuetudinibus descisceret: ne hoc, inquit, possit ipsis exprobrari, volũt vos corrũpi, per vestram carnem illis satisfacturi. Hoc autem dicit, vt ostendat illos nequaquam propter deũ quę faciebãt facere. Perinde quasi dixisset: Quod fit, non innititur pietati: propter humanã ambitionẽ hęc omnia fiunt, vt placeãt infidelibus, quòd fideles truncentur: & inducunt animum vt deum offendant, modò placeant hominibᵒ. Hoc enim est in carne placere. Post hæc vt ostẽdat & à diuerso eos esse procul à venia, rursus illos redarguit, nõ solum ob id, quòd aliis placere studerent, verùm etiã quòd suæ gloriæ causa hæc aliis pręciperẽt. Eóque subiecit, *Vt in carne vestra glorientur, tanquã qui discipulos habeãt, sintque doctores.* Et vnde hæc probantur? *Non enim*, inquit, *ipsi legem seruant.* Maximè igitur etiam si seruassent, erãt accusandi. Nũc & scopus illorũ insyncerus est. *Mihi vero absit vt glorier, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi.* Attamẽ res videtur esse probrosa: verùm in mũdo, & apud infideles. Cæterũ in cœlis & apud fideles gloria est, & quidẽ maxima. Nã & paupertas probrosa est, sed nobis gloriosa. Itẽ sperni apud vulgus ridiculũ est, at nos eo gloriamur. Ita crux nobis est gloriãdi materia. Nec verò dixit, ego nõ glorior, aut ego nõ volo gloriari, sed absit vt ego glorier, perĩde quasi de re portẽtosa loquẽs abominatus est, & ad hoc prestandum diuinã opẽ imploraui. Et quid est quòd de cruce gloriatur? Quòd Christᵒ mea causa formã serui accepit, & mea causa quæ passus est, pertulit: propter me inquã, qui seruus eram, qui inimicus, qui ingratus, sed sic me dilexit, vt seipsum exponeret. Quid huic possit æquiparari? Etenim si serui dum tantũ laudantur ab heris, hisq; eiusdum naturæ, vehementer sibi placent: an non gloriãdum est, quũ ille dominus, qui verus est deus, nõ erubescit pro nobis crucẽ subire? Proinde ne nos quidẽ illiᵒ ineffabilis erga nos solicitudinis pudeat. Illũ nõ puduit tua causa crucifigi, & te pudet eiᵒ inenarrabilẽ profiteri dispensationẽ? Et interĩ perinde facis, ac si quis vinculis constrictus antè non erubescens de rege, postquã is astãs ipsi in carcere vincula suis manibus detraxisset, ob hoc illiᵒ pudesceret. Verũ hęc extremę fuerint demẽtiæ. ob hoc ipsum enim maximẽ gloriandũ est. *Per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo.* Mundum hic appellat non cœlum, neque terram, sed res temporarias, laudem ex hominibᵒ, famulitium, gloriã, opes. Hæc igitur omnia quæ vulgò videntur esse magnifica, mihi facta sunt mortua. Talem oportet esse Christianum, & hãc vocẽ semper habere in ore. Cõsidera & hinc huius beati erga deũ charitatẽ. Non contentus est priore mortificationis modo, sed & alterũ intulit dicens: *Et ego mũdo.* Duplicem innuens mortificationem, ac dicens, & illa mihi mortua

Matt. 25. d.

Luc. 16. f.

Ro. vlt. d

hi mortua sunt, & ego vicissim illis. Nec illa me capere possunt, neq; manibᵒ iniectis captiuũ ducere, quip semel mihi mortua, neque ego illorũ cupidine teneri, quippe mortuus illis. Nihil hac mortificatione fœlicius. Hoc est beatę vitæ fundamentũ. *Neque igitur circuncisio quicquã valet, neque præputiũ, sed noua creatura. Et quicunque hac regula incedũt, pax super eos & misericordia, & super Israel dei.* Vides crucis potentiã, in quantã celsitudinem apostolũ subuexerit. Non enim solùm iam omnes mundi res illi mortuas reddidit, verum etiam longè supra veterũ institutum sustulit. Quid huic potentiæ par? Siquidem qui prius pro hac circũcisione occidebaẽ, & alios occidebat, huic persuasit crux, vt illa eodẽ loco relicta quo erat præputiũ, noua quædã & admiranda, ac cœlos transcendentia perquireret negocia. Hanc enim appellat nouã creaturam nõ strũ viuendi institutũ, tum ob ea quæ nata sunt, tum ob ea quæ futura sunt. Ob nata quidẽ, q̃ nostra † natura,] quę inueterauerat senio peccati, repẽtè baptismi lauacro renouata est nõ aliter, q̃ si denuò esset cõdita. Quapropter etiã noua ac cœlestis à nobis exigitur vitæ forma. Ob futura vero, q̃ & cœlũ & terra, & omnis deniq; creatura, in incorruptibilitatẽ trãsferetur vnà cũ nostris corporibus. Proinde ne mihi posthac loquaris, inquit, de circũcisione, quæ nullam habet vim. Quomodo enim hæc extabit, quũ omnia tãtopere sint immutata? Quin potius res nouas quęrite, nimirũ gratiã. Hæc enim qui sectãtur, hi & pace & dei erga nos bonitate fruentur. Qui propriè nomine Israẽlis appellari possunt, q̃ hi qui diuersa sentiũt, etiam si ex illo prognati forent, eiúsq; cognomẽ circunferrent: ex his tamẽ omnibus exciderunt, & à cognatione, & ab ipso cognationis honore. Quippe qui regulam hanc seruant, hi sunt qui verè Israẽlitæ possunt esse, qui à veteribus discedũt, & gratiã sectantur. *De cætero nemo mihi molestus sit.* Hic non quasi lassus, aut defatigatus hæc loquitur. Etenim qui omnia tũ facere tum pati causa discipulorũ induxerat animũ, quomodo nunc fractus esset concidissẽtq;? Qui dicit: Insta opportunè, importunè: Qui dicit, Si fortè det illis deus agnitionem veritatis, & resipiscant à diaboli laqueis. Quã igitur ob causam hæc dicit? Vt illorũ socordẽ animũ premat, & in maiorẽ coniiciat terrorẽ, & leges ab ipso latas cõfirmet, nec sinat illos semper vacillare. *Ego enim notas domini nostri Iesu Christi in corpore meo porto.* Non dixit, habeo: sed, porto, tãquam aliquis de trophęis gloriãs, signisq; regalibus. Quanquã hoc ipsum rursus probrosum esse videtur. Verũ hic sua vulnera iactat, neq; secus q̃ solent milites vexilliferi, hic exultat, vulnera circunferẽs. Sed quã ob causam hoc dicit? Quouis sermone, quauis, inquit, voce clarius per hęc me purgo. Hæc nanq; vocẽ tuba sublimiorẽ emittunt aduersus eos qui mihi cõtradicũt, prædicántq; me simulare dogma, & ad placandũ homines aliquid dicere. Etenim si quis militem videret ex acie cruentatũ prodisse, innumeris vulneribus saucium: num posset illũ ignauiæ proditionisq; dãnare, argumenta fortitudinis in ipso corpore gestantem? De me quoque igitur, inquit, similiter iudicate. Et si quis nolit meã excusationẽ audire, animũmq; meum cognoscere, spectet vulnera, quæ certiorẽ exhibent probationẽ, q̃ hæc verba, quàm epistola. Exordiens enim epistolam, ex subita sui mutatione, syncerũ animum suum, fucique expertem euidenter ostendit: finiẽs verò declarat idem, ex periculis huius mutationis causa toleratis. Nam ne quis diceret, recto quidẽ animo mutatus est, verũ non perstitit in eodẽ proposito, testes allegat, se etiã perstitisse, nimirũ tentationes, pericula, plagas. Deinde posteaquam se dilucidè purgauit de omnibus, declarauitq;, q̃ nihil eorũ quæ dicta sunt, dixerit animo cõmoto, aut odij causa, sed immobilẽ erga illos charitatis affectũ, rursus hoc ipsum confirmat, claudens orationẽ precatione, plena bonis innumeris, hunc in modũ loquens: *Gratia domini nostri Iesu Christi cum spiritu vestro fratres, Amen.* Hoc extremo verbo, cũctis quæ prius dicta sunt, signaculum addidit. Non enim simpliciter dixit, vobiscum, quemadmodũ de cæteris, sed ait, cum spiritu vestro: auocans illos à carnalibus, & vbiq; demonstrans dei beneficentiã, gratiæq; commonefaciens quã acceperant, per quã poterat illos ab omni errore Iudaico reuocare. Nam & spiritum accepisse non erat legalis inopiæ, sed iustitiæ, quæ est secundũ fidem: nec acceptum tenere, erat ex circuncisione, sed ex gratia. Eappter admonitionẽ clausit deprecatione, spiritus simul & gratię mentionẽ refricans, & fratres alloquẽs, & deum inuocans, vt his perpetuo fruantur, † & duplici muro quæ prius dicta sunt cõmuniens. Siquidẽ hæc ipsa precatio cõsummata doctrina est eorũ quæ dicta sunt, duplicis muri vicẽ illis exhibens.] Nam & doctrina cõmonefaciens illos quantum bonorũ accepissent, magis continet illos in ecclesiæ dogmatibus, & precatio gratiam inuocans, & in iisdem perseuerare suadens, non finit spiritum ab illis discedere: quo quidem in illis manente, non aliter ac puluis, dispellebatur omnis eiusmodi dogmatum fallacia.

† anims

† & duplici modo homines illos communiens: Quando quidem istud, nẽpe precatiõ & cõsummata doctrina duplicis muri vicem exhibet.

FINIS.

DIVI IOANNIS CHRYSOSTOMI IN EPISTOLAM D. PAVLI ad Ephesios, Argumentũ [redacted] latine conuersum.

EPHESVS Asiæ Metropolis est. Consecrata fuerat autem Dianæ, quam illic potissimum veluti deam colebant, tantáq; erga illam superstitione tenebãtur, vt vel nomen eius, qui templum illius incenderat, inuulgatum iri non sustinuerint: exustum enim est. Beatus vero Ioannes Euangelista plurimum illic conuersatus est. Illic siquidem & exilio damnatus est, & vitam finiuit: illic & Timotheum reliquit Paulus, iuxta quod ad illum scribẽs dicit: Quẽadmodum rogaui te, vt maneres Ephesi. Multi quoque philosophorum, maxime qui in confiniis Asiæ floruerunt, in hac vrbe fuerunt. Dicitur & Pythagoras hinc prodiisse. Illud vtcunque sit, interea tamen isthinc est omnis illa Ionica schola. Quin & qui cum Parmenide, Zenone, Democritóque fuerunt: imò & adhuc hodie multos illic philosophos inuenire licet. Ista vero mihi non præter rationem dicuntur, sed vt ostendam, quàm ad illos scribenti Paulo multum diligentiæ fuerit opus. Dicitur & illis, tanquam iam imbutis, profundiora spiritualium sensuum concredidisse. Est autem hæc epistola sublimibus referta sensibus ac dogmatibus. Scribit verò illã ex Roma vinctus, quemadmodum & ipse dicit: Orate pro me, vt detur mihi sermo in apertione oris mei, vt cũ libertate

Act. 19. d. e.

1. Tim. 1. a

Ephesus frequens philosophis.

tate notũ faciã mysteriũ Euangelij, pro quo legatione fungor in catena. Abundat autẽ, vt dixi, vehemẽter sublimibus & excellẽtib⁹ sensibus. Nam quæ ferè nusquã loquutus est hic loquitur, vtpote cũ dicit: Vt nota fiat principatibus ac potestatibus in cœlestibus per ecclesiã multiformis sapiẽtia dei. Et iterũ: †Excitauit, & simul cum eo sedere fecit inter cœlestes. Et: Quod aliis generationib⁹ nõ est manifestũ, sicut nunc reuelatũ est sanctis ipsius Apostolis ac prophetis in spiritu, nimirũ ꝙ gentes cohæredes sunt & eiusdem corporis, consortesque hæreditatis ipsius in Christo.

† conresuscitauit.

Cap. 3.

DIVI IOANNIS CHRYSOSTOMI, ARCHIepiscopi Constantinopolitani enarratio in epistolã ad Ephesios, Vvolfgango Musculo interprete. Homilia prima.

Cap. 1.

PAVLVS apostolus Iesu Christi, per voluntatem dei, sanctis qui sunt Ephesi, & fidelibus in Christo Iesu. Gratia vobis & pax à deo patre nostro & domino Iesu Christo. Vide illud (per) deo patri tribuit. Quid igitur? Minorem illũ dicemus? Nequaquã. Sanctis, inquit, qui sunt Ephesi, & fidelibus in Christo Iesu. Ecce sanctos vocat viros, & liberos habentes, & vxores & famulos. atque istud ex fine liquet epistolę, & quando dicit: Mulieres propriis viris subditæ estote. Et rursus filij obedite parẽtibus vestris. Et: Serui obedite dominis. Consideremus autem quãta nunc obtineat socordia, quomodo quæ virtutis sunt rarescant, quantáq; tum temporis copia fuerit eorum qui virtuti studebant, ita vt & mũdani homines sancti ac fideles vocarẽtur. Gratia vobis & pax à deo patre nostro & domino Iesu Christo. Gratiam vbi dixit, mox deum patrem vocauit. Nam istud gratię huius signum est. Quomodo? Audi ipsum alibi dicentem: Quoniam filij estis, misit deus spiritũ filij sui clamantem, Abba pater. Et domino Iesu Christo. Nostri quippe gratia Christus factus est & in carnem venit. *Benedictus deus*, inquit, *& pater domini nostri Iesu Christi.* Ecce deus incarnati, si vero nobis, at verbi dei pater. *Qui benedixit nos in omni benedictione spirituali, in cœlestibus, in Christo.* Iudaicam benedictionem hic notat. Nam & illa benedictio quidem erat, sed non spiritualis. Quale est quod legimus: Benedicat te de⁹, benedicet filios vteri tui, benedicet introitum tuum, & exitum tuum. Hic vero non ita. Sed quid? In omni benedictione spirituali. Quid enim adhuc desideras? Immortalis factus es, factus es liber, factus es filius, iustus es factus, factus es frater, factus es cohæres, simus regnas, simul glorificatus es, omnia tibi gratuito data sunt. Quomodo, inquit, non & omnia nobis cũ ipso largietur? Primitiæ tuæ adorantur ab angelis, à Cherubin, à Seraphin, Quid quæris amplius? In omni benedictione spirituali. Nihil hic carnale. Propterea omnia illa exemit Christus, cum diceret: Tribulationem habebitis in mundo, vt ad ista nos subduceret. Quemadmodum enim qui carnalia complectuntur, spiritualia ne audire quidem possunt, †ita spiritualia possidentes, frui nequeunt illis,] nisi carnalibus prius abstineant. Quid est spiritualis benedictio in cœlestibus? Non in terris, inquit, quemadmodum apud Iudæos legimus, nempe, Bona terræ comedetis, terram ingrediemini fluentem melle & lacte, benedicet deus terram tuam. Hic vero nihil tale, sed quid? Qui diligit me, præcepta mea seruabit, & ego & pater ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Qui audit sermones meos hosce, illósque facit, comparabitur viro prudenti, qui domum suam supra petram ædificauit, & flauerũt venti, & venerunt flumina, & irruperunt in domum illam, & non cecidit. Fundata enim erat supra petram. Petra vero illa quæ est, nisi res spirituales, omni mutatione superiores? Quisquis enim, inquit, confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego ipsum corã patre meo in cœlis. Et quisquis negauerit me, negabo ipsum & ego. Et iterum: Beati mũdo corde, quoniam ipsi deũ videbunt. Et rursus: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Item: Beati estis persequutionem ferentes iustitiæ gratia, quoniam merces vestra multa est in cœlis. Vides vbiq; cœlos, nusquam terram, neq; quæ sunt in terra? Et iterum: Nostra conuersatio in cœlis est, vnde & saluatorem expectamus dominum Iesum. Item: Nõ quæ super terram sed quæ in cœlis sunt sapientes. In Christo Iesu. Hoc est: Quæ sunt per Christum Iesum. Non erat per Mosem ista benedictio. Itaque non solum benedictionis qualitate, sed & ipso mediatore nos excellimus. Quẽadmodum & in ea quæ ad Hebręos est dicit, Et Moses quidẽ fidelis erat in omni domo ipsius, veluti minister, in testimonium dicendorum: Christus vero tanquam filius supra domum suam, cuius domus sumus nos. *Quemadmodum & elegit nos in ipso, antequam fundaretur mundus, vt essemus sancti & irreprehensibiles coram illo.* Quod autem dicit, huiusmodi est: per quem benedixit nos, per hunc & elegit. Ipse igitur illic omnia illa nobis dabit. Ipse iudex est, qui dicet: Venite benedicti patris mei, possidete hereditario regnum à fundato mundo vobis præparatum. Et iterum, Vbi ego sum, volo vt illic & ipsi sint. Et in omnibus ferè epistolis diligenter istud ostendit. nimirum non esse recentiora quæ nobis obueniunt, sed ab initio diuinitus præfigurata, neque esse ex pœnitentia, sed ita dispensata ac præfinita, ídque multa prouidentia. Quid est autem, elegit nos in ipso? Per fidem quæ in ipsum esset, istud Christus, antequam nasceremur, disposuit, imò priusquam orbis fundamenta iacerẽtur. Et bene est quòd dicit, antequam fundaretur mundus, veluti ab altitudine quapiam magna iacto fundamento fundatum esse ostendens. Magna quippe & ineffabilis est altitudo dei, non loci ratione, sed recessu naturæ: multũmque discriminis est inter opificem & opificium. Erubescant hæretici ista audientes. Ad quid autẽ elegit? Vt essemus sancti atq; irreprehẽsibiles coram ipso. Itaq; ne putes, quoniam elegit, solam sufficere fidem, & vitam adiicit: Propterea elegit, inquit, & ad hoc, vt sancti simus atque irreprehensibiles. Elegerat aliquando & Iudæos. †Qualis est hic populus inquit, quem elegit ex Gentibus?] Quòd si hõmines si quando eligunt, optima sibi deligunt, multo magis deus. Eligi vero & diuinæ benignitatis indicium est, & virtutis eorum qui eliguntur. Omnino siquidem probatos elegit. Sanctos nos ipse fecit: vetum oportet vt sancti maneamus. Sanctus autem est, qui fidei consors est, † immaculatus vero, qui vitam habet irreprehensibilem. Rursus sanctimoniam, & vitæ

Notat Arrianos.

Infr. 5. e & 6. a

Gala. 4. b

Num. 6.

Deut. 7

Rom. 8. f

Ioan. 6.

† sic qui spiritualia sectantur, illa assequi nequeunt.]

Levit. 25.

Num. 13. e

Deut. 11. a

Ioan. 14. e

Matt. 7. d

Matt. 5. a

Phil. 3. d

Heb. 3. a

Matt. 25. d

Ioan. 17. d

† Æquum demũ esse vt electũ gentilem ex gentib⁹] sit sanctus.

* Eximit, id est, immaculat⁹,

vitæ perfectionem nõ simpliciter quærit, sed vt corã ipso tales appareamus. Nam sancti quidã sunt & irreprehensibiles, sed ab omnibus ita æstimati, nimirum similes dealbatis sepulchris, & ouiũ pelles habentes. At tales nõ quęrit, sed quales ꝓpheta dicit? Et secundum puritatẽ manuũ mearum. Quam? In conspectu, inquit, oculorũ eius. Sanctimoniam quærit quam videat oculus dei: siquidẽ & taliũ acta recte facta sunt. Rursus ad gratiam ipsius redit. Neq; enim in laboribus, sed ex dilectione est: imò neq; ex dilectione solũ, sed & ex nostra quoq; virtute. Nam si ex sola esset dilectione, oporteret omnes saluari. Rursus si ex sola nostra virtute esset, superfluus fuisset & Christi aduẽtus, & quæ cunq; per illum dispensata sunt. Itaq; neq; ex sola dilectione, neq; ex sola nostra virtute est, sed ex vtrisq;. Elegit enim nos, inquit. eligens vero nouit quid eligat. (in dilectione, inquit, prædestinans nos) Sed neminem vtiq; sua virtus saluauit, dilectione dei nõ existẽte. Dicas enim velim, quid Paulus profecisset, quídq; designasset egregij, nisi illũ Christus quoque è supernis vocasset, diligẽdóq; ad seipsum traxisset? Alioqui & hoc dilectionis est, nõ nostræ virtutis, ꝙ tantis nos rebus dignatus est. Virtuti quippe deditos nos fieri, ac credere, accederéque, & hoc ipsum quidẽ vocantis erat. Veruntamen simul & nostrum. Quòd vero tãtis honoribus accedẽtes afficit, vt mox ex inimicitia in adoptionẽ filiorũ dei transferat, excellẽtis reuera dilectionis est. *In dilectione*, inquit, *prædestinans nos, vt adoptaret in filios per Iesum Christũ in ipsum.* Vides quomodo nihil geratur sine Christo? Quomodo nihil sine patre? Ille prędestinauit, iste adduxit. Et hæc ideo ponit, vt quæ facta sunt extollat, quẽadmodum & alibi dicit: Non solũ autem, sed & gloriamur per dominũ nostrum Iesum Christum. Nam magna quidem sunt quæ data sunt, multo vero maiora ex eo fiunt ꝙ per Christum traduntur, quòd non seruorum quempiam ad seruos, sed ipsum vnigenitum misit. *Iuxta beneplacitũ*, inquit, *voluntatis suæ.* Hoc est, propterea ꝙ vehementer hoc vult, concupiscentia eius, vt ita dicam, ista est. Vbiq; siquidẽ beneplacitũ, præcipua voluntas est. Nam & alia quædã voluntas est, exempli gratia, prima est voluntas illa, qua eos perire non vult, qui peccauerant. Secunda vero, qua perduntur qui mali facti sunt. Nam non necessitas quędam illos punit, sed voluntas. Tale quid & in ipso Paulo videre est, vt quando dicit, volo omnes homines esse sicut ego sum. Rursus, volo iuniores nubere, filios gignere. Beneplacitũ igitur primariã voluntatem dicit, vehementẽ scilicet, & quæ cũ desiderio & concupiscẽtia fit, quã habet erga nos. Neq; enim vel * impuriorem dictionem, perspicuitatis gratia, vsurpare recusabo. Quod nos dicimus ad simpliciorũ persuasionẽ & cõfirmationẽ & ad nostram quoq; persuasionẽ, hoc est, vehementer cõcupiscit, vehemẽter desiderat nostrã salutẽ. Quamobrẽ ita diligit? Solius scilicet bonitatis suæ gratia. Gratia siquidẽ, bonitas est. Propterea dicit: In adoptionẽ filiorũ nos prædestinauit volẽs, ídque vehemẽter volẽs, ad hoc vt conspicua reddatur gratiæ suæ gloria. *Iuxta beneplacitũ*, inquit, *voluntatis suæ, vt laudetur gloria gratiæ suæ quæ charos reddidit nos in dilecto.* Vt, ꝓbetur inquit, gloria gratię, in qua charos nos reddidit in dilecto. Itaq; ad hoc gratiã suã impendit, ad laudẽ videlicet gloriæ gratię suæ: & vt ostẽdat gratiã suam, manẽs in illa: vt laudetur, inquit, gloria gratiæ suæ, vt sint qui laudent, qui glorificent, nos, angeli, archãgeli, imò omnis creatura. Et quid tũ? Nihil: numẽ enim nullius eget. Cuius ergo gratia vult à nobis prædicari & glorificari? Ad hoc scilicet, vt feruẽtior nobis in ipsum dilectio innascatur. Nihil enim desiderat eorum quæ apud nos sunt, nisi solã nostram salutem, non ministerium, non gloriã, aut aliud quippiã. & huius gratia nihil nõ facit. Is enim qui gratiã sibi factam laudat ac stupet, & attentior erit & diligentior. Qua gratiosos nos reddidit, inquit: Nõ dixit, quã largitus est, sed qua gratiosos nos reddidit. Hoc est: Nõ solũ peccatis liberauit, sed & dilectos amicos effecit. Quemadmodũ enim si quis scabiosum quendam, peste, morbo, senio, paupertate pariter ac fame corruptũ nactus, formosum mox adolescentem reddat, qui quosuis venustate superet, vehementẽ splẽdorem ex genis emittat, ipsáq; fulgura oculorũ repercussionib⁹ obscuret, quẽ deinde & in ipsum ætatis florem cõstituat, atq; insuper & purpura, & omnigeno mũdo vestiat atq; diademate exornet: nõ aliter animã nostrã deus & elaboratã & pulchram, & desiderabilẽ ac dilectã reddidit. Nam & angeli & archangeli, & omnes sancti, ad huiusmodi animam introspicere desiderãt. Ita videlicet nos & gratiosissimos fecit & sibi ipsi desiderabiles. Concupiscet enim, inquit, rex speciẽ tuã. Vide quippe quàm ante istã gratiã nociua, & q̃ nunc gratiosa loquamur. Iam nõ amplius diuitias, non amplius quæ in hoc seculo, sed cœlestia & quæ in cœlis sunt admiramur. Nunquid gratiosum hunc dicimus puerulum, qui cum corpusculi elegãtia, multã etiam in verbis gratiã habet? Tales scilicet sũt fideles. Vide qualia loquãtur initiati. Quid huiusmodi ore poterit esse gratiosius, qd̃ & admirãda loquitur, & mũdo corde, mundisq; labiis mysticæ huius mẽsæ communionẽ multa animi claritate simul & fiducia sumit? Quid gratiosius his verbis, quib⁹ diabolo renũciamus, quibus Christo nomẽ damus? Quid iucũdius illa cõfessione quę & ante & post lauacrum fit? Consideremus quot nostrũ sint, qui baptismũ corruperimus, ingemiscamúsq;, quatenus ipsum denuo recipere liceat. *Per dilectũ*, inquit, *in quo habemus redẽptionẽ per sanguinẽ ipsius.* Quomodo? Non solum ꝙ filium dedit, admirandum est, sed & ꝙ ita dedit, vt occiderit ipsum dilectum. Multa hic excellentia. Dilectũ pro exosis dedit. Vide quãto honore nos adfecerit. Si cum ipsum odio prosequebamur, inimicíq; eramus, dilectum dedit, quid deinceps non faciet, posteaquam illi per gratiã recõciliati sumus? *Remissionem*, inquit, *peccatorum.* † Ad inferiora descẽdit adoptionem primum, & sanctimoniã, & ꝙ irreprehensibiles nos esse oporteat, ponens, & tũ demum passionem:] non minuens neque à magnis ad modica sermonẽ deducens, sed à modicis ad magna conscendens. Nihil enim ita magnũ est atq; sanguinẽ dei pro nobis effundi. Adoptione etiã aliísque donis omnibus maius est, ꝙ neq; filio pepercit. Magnum est ꝙ peccata remissa sunt, sed maius est, ꝙ per sanguinẽ dominicum remissa sunt. Quòd enim istud reliquis omnibus multo sit maius, vide quomodo & hic succinuerit, dicens: *Iuxta diuitias gratiæ suæ, de qua vbertim nobis impartiuit.* Nam diuitiæ quidem sunt & illæ, multo vero magis istæ. De qua vbertim, inquit, nobis impartiuit. Et diuitiæ, & effusæ. Hoc scilicet est vbertim impartiuit. Nequit sermone comprehẽdi, quibus beneficiis affecti & honorati simus. Diuitiæ siquidem hic etiam exuberantes sunt. Ad hæc & ad exuberantiam illas dedit. Diuitiæ exuberantes, non homi-

Esai. in suispatius, irreprehẽsibilis.

Mat. 25. c

Psal. 17. c

Rom. 5. b

Iudæis quid sit.

Voluntas de duplex est. prima scilicet & secundaria. sive vt alij loquũtur, antecedẽs & consequens.

* seruiq; communionem, vulgare, promiscuam, vulgo magis cognitam.

Psal. 44. a

† A superioribus ad inferiora descendit: cum prius dixisset filiorũ adoptionẽ, sanctificationem, irreprehẽsibiles, tũ demum passionem ponit.]

num, sed dei, ita vt omnino immensæ dici debeant. *In omni sapientia & prudētia patefacto nobis arcano voluntatis suæ.* Hoc est, sapientes ac prudentes efficiens, veram dedit & sapientiam & prudentiam. Papè, quāta dilectio. Nam mysteria sua nobis ostendit. *Voluntatis suæ*, inquit. Quasi dicas: Secreta cordis sui nobis manifestauit. Nam hoc est mysterium quod & omni sapiētia refertū est & prudētia. Quid enim hac sapientia maius quæres? Qui nullius planè momenti erant, istos reperit quomodo ad diuitias eueheret. Quidnā poterit egregię huic solertię cōferri? inimicus & exosus cōfestim sublimis redditur. Et istud non solū, sed & in hoc tēpore, quod & ipsum sapiētię erat. Longo esū sermone hic opus esset: quomodo & illud quod per crucē res ista facta est, sapiētiæ fuerit, & quomodo rursus sapientes nos reddiderit. *Iuxta beneplacitum suum, quod proposuerat in ipso.* Hoc est: † hoc concipiuit, hoc parturiit. Vtinā esset, qui mysterium istud nobis edicere posset.] Quale vero istud est? Quod hominē in sublimi sedere vult. Istud autem vult. *Ad dispensationem plenitudinis tēporū, vt summatim instauraret omnia in Christo tā quæ in cœlis sunt, quàm quæ in terra, in ipso.* Auulsa, inquit, à terrenis erāt cœlestia. Nō habebant vnū caput. Nam iuxta creationis quidē rationē, deus vnus erat, iuxta vero domesticam obedientiam, non erat, errore gentili nusquam non diffuso, sed abalienati erant ab ipsius obediētia. Ad dispensationem, inquit, plenitudinis tēporum. Idem vocat plenitudinē temporum. Vide quàm diligenter loquatur. Principium quidem, propositū, consilium, primum motum ab ipso patre esse: † plenitudinē vero, quæ operum est, per Christum fieri demōstrat, nusquam ipsum ministrum nominās. Elegit nos, inquit, in ipso, prædestinās nos in adoptionē filiorum per Christum Iesum in ipsum, & in laudē gloriæ gratiæ suæ, in quo habemus redēptionē, per sanguinē ipsius, quam proposuerat in ipso, ad dispēsationem plenitudinis temporum, vt summatim instauraret oīa in Christo: atq; ita nullo modo ministrū ipsum esse dixit. Si vero, in, & per, * ministri sunt, vide vbi rem istā inuertat. Mox enim atq; epistolam esset exorsus, per voluntatē, inquit, patris. Pater voluit, inquit, filius * inoperatus est. Sed neque filius extra operationem atq; efficaciam ob id est, ꝙ pater voluit, neq; pater voluntate sua priuatus est, ꝙ filius rem ipsam perfecit: sed omnia pariter & patri & filio communia sunt. Nam omnia mea, inquit, tua, & quæ tua, mea sunt. Plenitudo vero temporū aduētus erat ipsius. Quoniā igitur nihil non tētauerat cū per angelos tū per prophetas ac legē, nihilo vero res melius habuerat, sed eo periculi venerat, vt frustra factus esset homo, frustra productus: imò ad malū etiā, omnibus in vniuersum perditis, idq; magis q̄ in diluuio: dispensationē hanc, quæ per charitatē esset, inuenit, ne frustra & inaniter factus esset homo. Plenitudinē etiam hanc temporū, sapientiam dei dicit, qua genus humanum tum saluauit, quando potissimum periturum erat. Vt summatim instauraret, inquit. Quid est ἀνακεφαλαίωσαι? Coaptari. Sed demus operam vt veritatē ipsam propius accedamus. Nam apud nos quidem, & cōmuni vsu, ἀνακεφαλαίωσις dicitur, quando quæ longo sermonis tractu fuse dicta sunt, in cōpendium ac breuem summam contrahuntur, atq; omnia quæ copiose dicta sunt, breuiter dicuntur. Atque id etiam hic est. Nam quæ longo tēpore dispēsata sunt, in ipso summatim resumpsit, hoc est, abbreuiauit (sermonē enim, inquit, consummans & abbreuians in iustitia) & illa cōplexus est, & alia adiecit: hoc est scilicet summaria abbreuiatio. Quin & aliud quippiā hic manifestauit. Vnū omnibus posuit caput, nēpe Christum secundū carnem, omnibus, inquam, & angelis & hominibus. Hoc est, alium dederat angelis principatum, & aliū hominibus. † Illis quidē quod secundum carnē est, istis] vero verbum deum. Quemadmodum si quis de domo quapiā partim quidē marcide partim vero robuste habēte, diceret: Domū hāc iste restauraut, hoc est, firmiorē fecit, firmius fundamētum suppofuit: ita & hic deus sub vnū caput reduxit oēs. Nam ad hunc modum vtiq; fit vnio, ad hunc modū fit fortis coaptatio, quando sub vnū caput omnia coacta insolubili quodā & inuicto nodo è supernis continentur. Tanto itaque dono, tanto honore, tantáque benignitate cum dignatus nos sit deus, ne dedecoremus benefactorem, ne tantā gratiam inanem reddamus, vitam angelicā, angelicam planè oro ac supplico virtutem & cōuersationem ostēdamus, quatenus non ad iudicium neque ad condemnationem omnia ista nobis fiant, sed ad fruitionē bonorum: quæ contingat nos omnes consequi gratia & benignitate domini nostri Iesu Christi &c.

Homilia ij.

IN quo & in sortē asciti sumus, prædestinati secundū propositū ipsius cuius virtute fiūt vniuersa, iuxta cōsiliū voluntatis ipsius, vt simus nos in laudem gloriæ & nos. ipsius, qui priores sperauimus in Christo, in quo & vos, audito verbo veritatis Euāgelio salutis vestræ, in quo etiā posteaquam credidistis, obsignati estis spiritu promissionis sancto, qui est arrabo hæreditatis nostræ in redemptionem acquisitæ possessionis, in laudē gloriæ ipsius. Vbiq; Paulus ineffabilē erga nos dei bonitatē quantum potuit, conspicuam facere sategit. Quod enim exacte hoc fieri prorsus impossibile sit, audi quid ipse dicat: O altitudo diuitiarum sapientię ac sciētiæ dei: quàm inscrutabilia sunt iudicia ipsius, & imperuestigabiles vię ipsius: verūtamen quoad licet, ostēdit. Quid itaq; dicit? In quo & in sortem asciti sumus. Supra dixerat, elegit nos, hic dicit in sortē asciti sumus. At quoniā sors res est casus & euētus, nō propositi liberi neq; virtutis: ignorantiā quippe & *euētum habet, atq; sępenumero relinquēs qui virtuti student, eos in mediū producit, qui nullius sunt momēti, vide quomodo istud corrigit. Prędestinati, inquit, secūdum propositū ipsius, cuius virtute fiunt vniuersa, hoc est non temere, in sortē asciti sumus, quemadmodum neq; temere electi sumus. Deus enim est qui elegit, ita neq; temere in sortem asciti sumus (deus enim asciuit) sed secundū propositum. Istud & in epistola ad Romanos scribēs dicit: Qui iuxta propositū vocati sunt, quos vocauit, hos & iustificauit, quos iustificauit, hos & glorificauit. Quoniā primum dixerat qui iuxta propositum vocati sunt, volēs simul prerogatiuam illā & præcellentiam, qua erant ab aliis discreti manifestare, & sortē quoque adiicit: & ne liberam hic potestatē auferat, id quod magis beatitudinis est, ponit. Sors enim non virtutis, sed, vt dicitur, † sibi ipsi euētus est: tanquam si diceret, missa sorte nos elegit: omnino vero iuxta delectum liberūmq; propositum prædestinatos: hoc est, † prædestinauit quos sibi ipsi delegerat,] iuxta quod nos vidit antequam in sortem ascisceremur. Admirāda siquidē est dei præscientia, oīa priusquā nascātur cognoscēs. Tu vero mihi contemplare quomodo nusquā non diligēter in hoc sit,

vt ostendat

vt ostendat res istas nō ex pœnitētia priorum, sed ab initio diuinitus ad eum modum præfiguratas esse, vt hac in re nequaquā simus Iudæis inferiores. Atq; hui us gratia, próq; re ista, oīa facit. Quomodo igitur, dices, Christus ipse nō est missus, nisi ad perditas oues domus Israël? Et rursus, discipulis dixit: in viā gentiū ne abieritis: & in ciuitatē Samaritarum ne ingrediamini. Et ipse Paulus quoq; dixit: Vobis oportebat primum loqui sermonem dei, sed quoniam illum reiicitis, vósque ipsos vita æterna iudicatis indignos, ecce cōuertimur ad Gētes. Ista propterea dicūtur, ne quis hoc putet velut obiter factum esse. Iuxta propositū, inquit, ipsius: cuius virtute fiūt vniuersa: secundū consiliū volūtatis ipsi°: hoc est, nihil post ista operat° est, omnibus mox ab initio dispositis. Ita ipse cūcta iuxta consiliū volūtatis suæ inducit, vt non posteaquā Iudæi attēdere noluerūt, propterea Gentes vocauerit, siue coactus ab illis siue impulsus. Vt sim° nos, inquit, in laudē glorię ipsi°, qui priores sperauimus in Christo, in quo & vos, audito verbo veritatis Euāgelio salutis vestrę: hoc est, per quem. Vide Christum omniū vbiq; causam esse, ac nequaquam illi nomē serui aut ministri tribui, quemadmodū & alibi Hebræis scribens dicit: Olim loquēs partibus in Prophetis, nouissimis dieb° loquutus nobis est in filio, hoc est, per filium. Verbo, inquit, veritatis: non amplius typi, neq; imaginis. Euāgelio salutis vestræ. Bene vocat Euangelium, salutis Euangelium, partim ad legem, partim ad futurum supplicium clanculum respiciens. Nihil enim aliud est prædicatio, q̄ salutis Euāgelium, eo ꝙ non amplius perdit eos, qui tamen vt perderētur digni essent. In quo etiam posteaquā credidistis, obsignati estis in spiritu promissionis sancto, qui est arrabo hæreditatis nostræ. Rursum multæ prouidētiæ signum est, obsignari. Non solū, inquam, † prædestinari, neq; solū in sortem ascisci, sed & obsignari. Quemadmodū enim si quis forte delectos manifestos faceret, ita & deus *prędestinauit, ad hoc, vt credāt: obsignauit ad hoc, vt ad futura hæreditāda sorte ascisciātur. Vides quomodo tēporis progressu celebres eos faciat? Nam donec in diuina præsciētia detinebātur, nemini erāt manifesti. Posteaquā vero obsignati sūt, manifesti quoq; facti sunt, sed non quemadmodum vos. * Erūt enim præter paucos manifesti. Obsignati sunt & Israëlitæ, sed circuncisione, quēadmodum pecudes & si qua sunt ratione carētia. Obsignati sumus & nos, sed spiritu, vtpote filij. Quid est spiritu promissionis? videlicet, ꝙ spiritum iuxta promissionē accepimus. Duæ siquidē sunt promissiones. Vna quidem per prophetas, altera vero à filio. Per prophetas, audi quid Ioël dicat: Effundā, inquit, de spiritu meo super omnem carnē, & prophetabunt filij vestri, filiæq; vestrę, & iuuenes vestri visiones videbūt, ac seniores vestri somnia somniabunt. Audi rursus Christū dicentem: Et accipietis virtutem veniēte super vos spiritu sancto, & eritis mihi testes nō solū Hierosolymis, sed & in vniuersa Iudęa & Samaria, deniq; vsq; ad extrema terrę. Quāquā, inquit, opottuerit illi, velut deo, fidem habere, verūtamen non ex eo quicquā affirmat, sed non aliter rei certitudinē exquirit, quàm si de homine negocium esset, quēadmodum & in ea quæ ad Hebræos est dicit: Vti per duas res immutabiles, in quibus impossibile est mentiri deū, fortē haberemus consolationē: ita & hic euidēs indicium de rebus in futurū promissis dedit, nimirum per ea quæ iam data sunt, propterea istud & arrabonem vocat. Arrabo quippe totius pars est. A nobis salutē nostram emit, atq; interea arrabonem nobis dedit. Quamobrē igitur non statim totum dedit? Quoniam scilicet neque nos dum totū perfecimus, Credidimus. Principium hoc est. Ita & ipse arrabonē dedit. Quando fidem nostram ipsis operibus probatā reddiderimus, tūc totū adiicit. Quin & aliud dedit preciū, sanguinē propriū, & aliud rursus promisit. Quemadmodum cum gētes bello inter se cōfligunt, obsides exhibent, ita & deus filium suum, atq; qui ex ipso est, spiritum sanctum, pacis ac fœderū pignus dedit. Nam qui vere de spiritu Christi participant, optime illum hæreditatis nostræ arrabonem esse sciunt. Talis erat Paulus, qui & hic ea quę in cœlis sunt gustauerat, atque ideo & festinabat & parturiebat, & vt pręsentia relinquere daretur, anxie gemebat. Aliis siquidē oculis cōtemplabatur, omnem ad cœlestia & futura mētis aciē transferens. Nihil in rebus ipsis communionis habes, atque ideo & à verbis excidis. Quòd si spiritus omnes, vt oportebat, cōsortes essemus, & cœlos vtiq; contemplaremur, & qui illic est, cœlestiū statum. Arrabo cuius est? Redēptionis, acquisitionis. Tūc quippe pura ac plena erit redēptio. Nam nunc quidem & in mūdo versamur, & multa humana accidunt, & cū impiis sumus. Pura vero redēptio tum est, quando neq; peccata fuerint, neq; affectus humani, neq; cum reliquis omnibus immixti fuerimus. At iam arrabonem accepimus: Nam alioqui & nūc à rebus terrenis defecimus. Non enim super terrā est cōuersatio nostra. Et iam extra terrena sumus. Etenim & iam aduenæ sumus. *In laudem gloriæ ipsius.* Indefinenter hoc ponit. Quamobrē? Sufficiens ac validum est ad persuadendum auditoribus. Nam siquidem nostri gratia, inquit, ista fecisset, sine hæsitatione vtiq; non fuissemus. Si vero propter seipsum, & vt bonitatē suam ostendat, veluti quoddam testimoniū, causam ponit, qua ista nō aliter fiant, quēadmodum & apud Israëlitas sursum ac deorsum dici videmus, nēpe. Fac nobis propter nomen tuū. Et iterū deus ipse. Faciā, inquit, propter meipsum. Et Moyses, fac nobis propter nomen tuū, siquidem nullius alterius gratia facturus es. Hoc quippe auditores certos ac quietos facit, cognoscentes ꝙ omnino deus propter suam bonitatē quicquid promiserit facturus sit.

Moralis exhortatio.

Interea tamen ista audientes non socorditer agamus. Licet eū propter seipsum faciat, nihilominus tamen & quę nos cōcernunt exigit. Etenim si dicit, glorificantes me glorificabo, & qui contēnunt me erunt ignobiles: cogitemus ꝙ & quæ nostra sunt quærat. Præconium est gloriæ ipsius, ꝙ inimicos saluat, sed eos, qui posteaquam amici facti sunt, amici perseuerant. Quòd si ad priorem inimicitiam denuo fuerint relapsi, frustra & inaniter fient omnia. Non enim alterum est lauacrum, neq; altera rursus reconciliatio, sed terribilis quædam expectatio iudicij, & ignis vehementia, qui deuoraturus est aduersarios. Nam si nos, etiam cum illi perpetuo inimici fuerimus, nihilominus honore dignaturus esset, ab inimicitia non cessaremus, & deliciantes, & peiores facti, & præsente iustitiæ Sole excæcati. Non vides Solis radium oculos tuos aperientem, quàm bonos illos, sanos, & acutos faciat? Veram tibi lucem ostēdit & exhibuit. Quòd si fugiēs ipsam, ad tenebras denuo cucurreris, quam habebis excusationem? quam veniam? Nullam

scilicet

ſcilicet. Eſſet enim iſtud odij nefarij ſignũ. Cũ enim deum non noueras, illi repugnans veniam quomodocunq; tãdem aliquam adipiſci valebas: poſteaquã vero ipſius bonitatẽ & dulcedinem gũſtaueris, ſi rurſum eo relicto ad vomitum tuũ reuertaris, nihil aliud quàm magni odij & contẽptus ſigna præ te fers. Nõ, inquis, hoc eſt: ſed ab ipſa natura cogor & impellor. Chriſtum enim diligo, à natura vero cogor. Quòd ſi neceſſitatem & violentiã pateris, veniam habebis: ſi vero per ſocordiam decidis, non item. Sed age, ſcrutemur hoc ipſum, vtrum ex neceſſitate & violẽtia, an ex ſocordia multáq; oſcitantia, peccata committantur. Non occidas, inquit. Quæ eſt hic neceſſitas? quæ coactio? † Itaq; non occidere, nullam habet violentiam.] Quis enim noſtrum gladiũ velit in guttur proximi ſui immergere, cruentámq; facere dexterã? Nemo. Vides q̃ contrario modo peccare magis ſit coactio & violentia? Indidit quippe magis naturæ noſtrę deus hũc amorem, vt alius alium viciſſim diligamus. Omne ſiquidem animans, inquit, quod ſibi ſimile eſt diligit, & homo proximum ſuum. Vides q̃ ab ipſa natura habeamus ad virtutẽ indita ſeminaria? Quę vero malitię ſunt, præter naturã ſunt. Quòd ſi illa magis in nobis obtinent, vtiq; ſegniciei noſtræ indicium eſt. Quid vero in adulterio? Quæ hic neceſſitas impellit? Certe, inquis, concupiſcentię tyrannis. Quamobrem dic quæſo? An non licet vti propria vxore, tyrannidémq; iſtam compeſcere? Sed amor, inquis, quiſpiã me erga proximi vxorem corripuit. Neq; iſtud adhuc violentiam habet: Amor enim non eſt neceſſitas. Nemo ex neceſſitate, ſed ex libero voluntatis propoſito ſuapte ſponte amat. Cõmiſceri, forte neceſſitatis fuerit: cum illa vero vel illa, neq; neceſſitatis neq; cõcupiſcentiæ res eſt, ſed vanæ gloriæ, contumeliæ, deliciarúmq;, quæ menſuram iuſtam excedant. Vtrum enim dic quæſo, rationi conſonum magis fuerit, eam quæ deſponſatione tibi eſt obſtricta, quæq; in procreatione liberorum conſors eſt, talem habere quam ames, an eam quæ tibi nõ ita eſt cognita? An ignoras, q̃ ex conſuetudine generãtur amicitiæ? Itaq; non eſt naturę peruerſus hic amor. Nõ culpo cõcupiſcentiã quæ propter nuptias, liberorúmq; generationem tradita eſt, non propter adulteriũ aut corruptelam. Norunt & ipſæ leges neceſſitate peccantibus ignoſcere. Imò nullum eſt peccatũ ex neceſſitate, ſed omnia ex contemptu & incõtinentia fiunt. Naturã enim deus non ita creauit, vt peccandi neceſſitatẽ habeat. Iſtud quippe ſi eſſet, nulla fuiſſet vnquã peccatorũ pœna. Neq; nos etenim in iudiciũ vocamus, ſi qui ex neceſſitate & violẽtia quicquam committũt, quãto minus deus adeò benignus ac bonus? Sed quid furtum? Nũ neceſſitatẽ habet? vtiq; dices: ſiquidem iſtud rerum penuria facit. Atqui rerũ penuria magis ad laborem quàm ad furtum impellit. Contrarium itaq; pauperias facit. Nam furtũ ſegniciei eſt, paupertas vero non ſegniciem, ſed erga mendicos benignitatem gignere ſolet. Itaq; & iſtud ſocordiæ eſt, id quod hinc diſcas. Vtrum enim, dic oro, difficilius ac moleſtius, noctu peruigilem circuire, parietes perfodere, in tenebris ambulare, animã in manibus habere, ad cædẽ inſtructum tremere, timoréq; emortuũ eſſe, an quotidianis laboribus intẽtũ & ſecuritate frui & libertate? Poſterius hoc facile eſt, & quoniã facile eſt, plures hoc faciunt, quàm illud. Vides q̃ iuxta naturã ſit virtus, præter vero naturam malitia: quemadmodum ſe habent & morbus & ſanitas? Mendacium autẽ & periurium quam neceſſitatem habẽt? Nullam prorſus habẽt vel neceſſitatem, vel violẽtiam, ſed volũtarij mentimur, & peieramus. Diffiditur nobis, inquis. Quoniã ita volumꝰ. Licebat enim nos ita habere, vt magis nobis ex vitæ moribus q̃ ex iuramentis crederetur. Quã nanq; fit, quæſo, q̃ quibuſdam iuratis etiam non credimus, quoſdam vero præter iuramentum fide dignos arbitramur? Vides quòd nequaquam opus ſit iuramẽtis? * † Quòd ſi quiſpiã quid loquitur, & ego illi ſine iuramẽto credo, tu vero cũ iuramẽto,] igitur ſuperfluũ erit iuſiurandum, & magis incredulitatis q̃ fidei indicium. Nam ad iurandum facilem eſſe, non permittit pietatis opinionẽ habere. Itaq; qui maxime ac indefinenter iuramento vtitur, is nequaquã iuramenti neceſſarium habet vſum: qui vero nuſquam illo vtitur, † is vſu illius fruitur. Vſus illius ad hoc eſt inquis, vt fides afferenti fiat. Videmus vero eos potiſſimum fidẽ mereri, qui nihil iurant. Ac cõtumelioſum eſſe, quid? Num neceſſitatẽ habet? Certè, inquis. Nã hic ira exagitat & inflammat, mentémq; quieſcere non patitur. Contumeliam & violentiam inferre, nõ iræ eſt, ô homo, ſed puſillanimitatis. Quòd ſi iræ eſſet, nemo hominũ iratus euaderet, quin contumeliari cogeretur. Irã habemus, nõ vt contumelias proximo inferamus, ſed vt peccãtes cõuertamus, vt excitemur, ne ſocordes ac ſegnes ſimus. Ira nobis ſtimuli inſtar indita eſt, vt dentibus etiã aduerſus diabolũ frendamus, vt vehementes aduerſus illũ ſimus, nõ vt alius contra aliũ inuicẽ ſtemus. Arma habemus, non vt nos ipſos mutuo impugnemꝰ, ſed vt armatura aduerſus hoſtẽ noſtrum vtamur. Iracundus es? Eſto talis aduerſus tua ipſius peccata, animã tuã obiurga, conſcientiã tuam flagella, eſto vehemẽs hic arbiter & amarus iudex propriis peccatis. Hic videlicet ſit iræ fructus. Propterea illã nobis indidit deus. Sed rapina ex neceſſitate eſt? Nullo modo. Quæ nãq; dic oro, aliena rapere neceſſitas fuerit? quę violẽtia? Paupertas, inquis, hoc facit, & † inopia neceſſariorũ. Atqui propterea non debes rapinã exercere. Nam tales diuitiæ incertę ſunt. Tu vero tales cõgregans, non aliter facis, q̃ ſi quis rogatus cur in arenã ædificij ſui fundamẽta iaciat, reſpõdeat ,ppter tẽpeſtatis ac pluuiæ metũ. Atqui ob id ipſum non debebat fundamentũ in arenam locari. Nam ita ventus ac nimbi mox illud ſubuertũt. Itaq; ſi diteſcere voles, neminẽ circũuenias. Si liberis tuis voles diuitias tradere, iuſtas acquire, ſiquidẽ tales vſpiã ſunt. Illæ quippe manẽt, ac firmæ perſiſtũt, Quę vero tales non ſunt, cõfeſtim pereũt, ac corrũpuntur. Diteſcere vis, oro, & quę aliorũ ſunt rapis? Atqui iſtud nõ eſt diuitias habere, ſed diuitias habere eſt, quæ ,ppria ſunt, poſſidere. Qui vero aliena habet, diues vtiq; non eſt. Alioqui & qui ſerica vẽdunt indumẽta, ab aliis accepta, & abũdantiores & ditiores omnibus dicerentur. Interea quippe dum vẽdunt, illorũ ſunt. Et tamen illos propterea diuites non vocamus. Quãobrẽ? Quoniam aliena habent. Nam etiam ſi veſtimẽta illorum ſint, precium tamen illorũ non eſt. Immo etiã ſi precium illorum ſit, diuitiæ tamen iſtę non ſunt. Quòd ſi cõmiſſa illa commercia diuites non faciunt, eo q̃ illis mox ſit carendum, quomodo quæ ex rapina ſunt, facient? Si vero omnino diteſcere cupis (res enim iſta neceſſaria non eſt) quánam in re cupis abundantior eſſe? an in vitę lõgitudine? At qui ex rapto diteſcunt, modico plerunq; tempore durant. Nam ſæpenumero rapinæ

† violẽtia equidẽ eſt aduerſus naturam, dum aliũ occidis.

Eccli.13.

Animã in manibꝰ habere.

* Lat. lin. in græcis corruptum videtur, puto tamẽ ſic legi poſſe.

† Quod ſi ille talis dixerit, iniquium, & vel iniuria credito credidi rim, tibi vero ne in rato quidem. Iræ vſus.

† metui.

ro rapinæ & impoſturæ pœnas dãt, mortẽ videlicet immaturam, idq; ita vt poſſeſſis niſi breui momento frui nõ liceat, & abeuntes gehennã ſortiuntur. Fit vero & hoc ſępe, vt ex deliciis, laboribꝰ & curis ęgritudines ſibiipſis cõſciſcant, & pereãt. Velim cognoſcere quánã ratione diuitię tãto ſtudio ab hominibus affectẽtur, & quærãtur. Atqui deus propterea menſurã ac terminum naturæ poſuit, ne vel aliquã haberemus diuitias affectandi neceſſitatẽ. Vtpote q̃ vno aut altero veſtimẽto corpus amicire iuſſit, ita vt nullus ſit ad tegendũ ſuperfluorũm vſus. Vnde igitur ſunt, & quò pertinẽt innumera illa veſtimẽta, à tineis etiã comeſta? Definita eſt vẽtris mẽſura, vltra quã quicquid illi fuerit datũ, neceſſario omne viuũ corrũpit. Ad quid opus tot armentis, gregibus, carniũmq; mactationibus? Vno tecto vtimur. Vt quid igitur tot porticus, magnorũmq; ſumptuũ ędificia? vt vulrures & graculi habitẽt, pauperes exuis? Qua nõ gehẽna digna ſunt iſta? Et in loca ſæpenumero quæ ne viderunt quidẽ, & columnas & lapides precioſos, & ædificia eximiè ſplẽdida fabricãt. Quid enim nõ machinati ſunt, quo nec ipſis nec aliis frui licuit? Solitudo quippe eos illuc abire non permittit. Quin neque vel ſic ceſſant. Vides q̃ iſta neq; quæſtus gratia fiant, ſed omniũ horum ſtultitia & amentia vanæq; gloriæ ſtudium cauſa ſit? Hanc obſecro fugiatis, vt & reliqua mala fugere, & quæ diligentibus deum bona promiſſa ſunt in Chriſto Ieſu domino noſtro, conſequi valeamus.

Homilia iij.

QVapropter & ego quũ audiſſem eã quæ apud vos eſt fidẽ in Chriſto Ieſu, & dilectionẽ in omnes ſanctos, nõ ceſſo gratias agere pro vobis, memoriã veſtri faciẽs in orationibus meis, vt deus domini noſtri Ieſu Chriſti, pater gloriæ, det vobis ſpiritum ſapientiæ & reuelationis, in agnitione ipſius, illuminatos oculos cordis veſtri, vt ſciatis quæ ſit ſpes vocationis ipſius, & quæ diuitiæ gloriæ hæreditatis eius in ſanctis, aut quæ ſit excellens magnitudo potentiæ ipſius in nos qui credimus.

Apoſtolicis viſceribus nihil poterit comparari, compaſſioni ac benignitati beati Pauli nihil vnquam fuit quod par eſſet, qui omnes ſuas preces pro vrbibus ac populis impendit, & iſtud eſt quod omnibus ſcribit, nimirum: Gratias agò deo meo pro vobis, memoriã veſtri faciẽs in precationibus meis. Cõſiderate quot homines in mente habuerit, quorum vel meminiſſe laboris fuerit, quorum videlicet & in precationibus meminit, pro omnibus deo gratias agens, tanquam qui maximis eſſet beneficiis affectus. Quapropter, inquit, hoc eſt, propter futurũ, repoſitáq; recte credentibus & viuẽtibus bona. Dignum quippe erat vt gratias ageret, ídque pro omnibus quæ ab ipſo humano generi tam antè quàm poſt iſta ſubminiſtrata ſunt. Merito quoq; & pro fide credentium gratias agebat. Cum audiuiſſem, inquit, eam quæ apud vos eſt, fidẽ per Chriſtum, & dilectionẽ in omnes ſanctos. Vbique fidem & charitatem admirabile quoddam iugũ coniungit & conglutinat. Non indigenas, inquit, ſolùm ac vernaculos, ſed in omnes ſanctos. Non ceſſo gratias agere pro vobis, memoriam veſtri faciens in orationibus meis. Quid precaris atque obſecras? Vt deus domini noſtri Ieſu Chriſti, pater gloriæ, det vobis ſpiritum ſapientiæ ac reuelationis. Duo precatur, vt cognoſcant quemadmodum cognoſcere oportet: vnum, ad quæ vocati, alterum quomodo à prioribus liberati ſint. Quin ipſe tria eſſe dicit. Quomodo itaq; tria ſunt? Vt de futuris cognoſcamus. Nam ex repoſitis quidẽ bonis ineffabiles ipſius & eximias diuitias: ab eo vero q̃ cognoſcimus quales exiſtẽtes credidimus, virtutẽ ac poteſtatem ipſius ſciemus, videlicet q̃ tanto tempore abalienatos conuertit. Quod enim infirmum eſt dei, potentius eſt hominibus. Per potẽtiam quippe ſuam qua Chriſtum excitauit, & nos ad ſeipſum traxit. Non autem ad reſurrectionem tantũmodo diuina potentia, ſed & multo latius pertigit. 1.Cor.1.a

Et ſedere fecit ad dexteram ſuam ſupra omnem principatum ac poteſtatem, & virtutem ac dominium, & omne nomen quod nominatur. Et omnio ſubiecit ſub pedes illius, & ipſum dedit caput ſuper omnia, ipſi eccleſiæ, quæ eſt corpus illius, complementũ eius qui omnia in omnibus adimplet. Magnorum profecto, ineffabiliúmque myſteriorum participes nos fecit. Et iſta non licet cognoſcere niſi eos qui ſpiritus ſancti conſortio multáq; gratia potiuntur. Propterea & Paulus precatur. Pater, inquit, gloriæ: hoc eſt, qui magna nobis bona largitus eſt. A ſubiectis quippe illum perpetuo vocat. vt quãdo dicit, Pater miſericordiarum, & deus omnis conſolationis. Rurſus Propheta, Dominus fortitudo mea, & auxilium meum. *Pater gloriæ.* Nequit ipſa dei dona ex nomine repræſentare, atq; ideo illa vbique gloriam vocat, id quod apud nos omnis ſplendoris nomen eſt & appellatio. Vide. Gloriæ pater, Chriſti vero deus. Quid igitur? An gloria minor eſt filius? Sed hoc nemo, etiãſi maxime inſanus, dixerit. *Det nobis.* Hoc eſt, mentem veſtram excitet, & in ſublime velut alatam extollat. Neque enim aliter iſta cognoſcere licet. Animalis ſiquidem homo non accipit ea quæ ſpiritus ſunt. Stultitia quippe eſt illi. Spiritali itaque ſapiẽtia opus eſt, vt ſpiritalia intelligamus, vt abſcondita videamus. Spiritus omnia reuelat, myſteria dei enarraturus eſt: myſteriorum vero dei ſcientiam ſolus ſpiritus nouit, qui & profunda ipſius ſcrutatur. Neq; angelus, neq; archangelus, neq; alia quæpiam creata potentia gratiam iſtã vobis exhibet. Si vero gratia iſta reuelationis eſt, non eſt cogitationũ humanarum inuentum. Deũ enim cognoſcens ac intelligens de nulla re amplius diſceptabit. Non dicet, hoc quidẽ impoſſibile, iſtud vero poſſibile, & quomodo potuit hoc fieri? Si deũ cognouerimus quemadmodũ cognoſcere oportet: ſi deũ cognouerimus ab eo à quo oportet, nempe ab illius ſpiritu, nõ amplius de quoquã diſceptando cõtendemus. Propterea dicit: in agnitione ipſius, illuminatos oculos cordis veſtri. Qui didicit quid ſit deus, de promiſſis ipſius nihil dubitabit, non his quæ facta ſunt diſcredet. Precatur itaq;, vt ſpiritus illis ſapientiæ ac reuelationis detur: imò & ipſe ex rationis collectionibus, & iam cõceſſis ac præſentibus donis, quanta licet diſponit & aſtruit. Quandoquidẽ enim partim quæ iam facta, partim vero quæ nondũ cõtigerunt dicturus eſt, per ea quæ facta ſunt, fidẽ parat illis quę nõdũ ſunt facta. Tale eſt quod dico: Vt ſciatis, inquit, quæ ſit ſpes vocationis ipſius: obſcura eſt adhuc, inquit, ſed nõ fidelibus. Et quæ diuitiæ gloriæ hæreditatis eius in ſanctis. Adhuc & iſtud obſcurum eſt. Quid vero clarũ? Quòd credidimus q̃ ex ipſiꝰ potentia Chriſtũ excitauit. Mortuũ enim excitare, tantum miraculi non habet, quantum quòd animæ illi crediunt. Et ego iſtud manifeſtum facere tentabo. Audi igitur. Chriſtus dixit emortuo, Lazare veni foras. Et mox obediuit. Dixit Petrus Tabithæ, Surge, & nihil reluctata eſt. Dicet Chriſtus in finali die, & reſurgent omnes, ídque tanta velocitate, vt viuentes adhuc

2.Cor.1.a

Pſal.17. & 3.a

2.Cor.2.d

Ioan.11.f

Act.9.g

1.Cor.15.g

adhuc eos qui obdormierũt, preuenire nequeãt, omniaque in puncto & momento oculi fiant & concurrant. In credendo vero nõ ita: sed audi ipsum iterum
Luc.13. dicẽtem: Quoties volui congregare filios vestros, & noluistis? Vides q̃ istud sit difficilius? Itaq; ab isto totum probat. Multo siquidẽ humanis rationibus difficilius est voluntatem obedientem reddere, quàm naturã ipsam facere. Causa vero est q̃ ipse ita constituit, vt voluntarie boni reddamur. Itaq; merito dixit, aut quæ sit excellẽs magnitudo potẽtiæ ipsius in nos qui credidimus. Quãdo enim nihil effecerant prophetæ, nihil angeli, nihil archãgeli, quando omnis creatura, tam visibilis q̃ inuisibilis, nihil poterat: nam visibilis quidem in medium proposita nihil profuit, inuisibilis vero * multa, tum potissimũ aduentũ ipsius dispo-
* πολλὰ multa, copiosa, numerosa. suit, ostendens ad rem istã diuina opus esse potentia. Diuitię, inquit, glorię, hoc est, ineffabilis gloria. Quis enim sermo gloriã istam repræsentare poterit, cuius tunc sancti consortes erunt? Quis sermo, inquã? Nullus. Sed reuera gratia opus est ad hoc, vt mens illã cognoscat, & omnino vel modicum quiddã ex illius radiis concipiat. Cognouerãt quidem & antea quiddã huius, sed vult illos amplius aliquanto discere, & clarius cognoscere. Vides quanta sit operatus? Christũ excitauit. An hoc parũ est? Sed rursus vide. Et sedere fecit illũ ad dexteram suam. Quo poterit itaq; istud sermone repręsentari? Eũ qui ex terra, qui piscib° mutus magis, qui dæmonũ erat ludibrium, vide quò extulerit? Reuera excellẽs magnitudo potentiæ ipsius, & cõtemplare quò euexerit. In cœlestibus illum omni creata natura superiorẽ fecit: supra omnem principatum & potestatẽ. Supra omnem, inquit, principatum. Vere spiritu animóq; sapiẽte in ipsius cognitione, vere, inquã, reuelatione opus est. Perpende quanta sit inter humanam & diuinam naturam differẽtia, & ab ista nostra vilitate ad honorem istum illum eue-
Ὑπερέχω. xit. Non vnum aut alterum aut tertium etiam gradũ transcẽdit. Papè. Nõ simpliciter dixit suprà, sed sublimius quiddam. Supernis quippe potentiis sublimior est de°. Illuc itaq; ipsum subuexit, qui ex nobis est, ab extremis carceribus illum in supremum principatum extulit, vltra quem non est alius quispiam honor. Supra omnem, inquit, principatum: non supra hunc vel illum, sed supra omnẽ principatum, potestatem, dominium, & omne nomẽ quod nominatur, si quid est in cœlis, omnibus factus est superior. Hoc de eo qui ex mortuis est excitatus, id quod admiratione dignũ est. De verbo siquidem dei, nequaquam. Quòd enim sunt culices comparatione hominum, hoc est omnis creatura deo collata. Si omnes homines velut spuma reputabuntur, & sicut momentum stateræ æstimati sunt, pone potentias inuisibiles instar culicum. At de eo qui ex nobis est, reuera magnũ est istud & stupendum: ex infimis quippe terræ euexit illum. Si omnes
Esa.40. gentes instar guttulæ sunt, quanta quæso, portio guttulæ est vnus homo? At hũc omnibus superiorem fecit non solum in hoc seculo, sed in futuro. Sunt vtiq; quarundam potentiarum ignota nobis & non manifesta nomina. Et omnia subiecit sub pedes eius. Non simpliciter superiorem illum effecit, tãquam pręaliis honorandum, neq; iuxta comparationem, sed qui reliquis, velut seruis domin°, prælat° sit. Papè, q̃ reuera stupẽda res est. Homini serua facta est vniuersa crea-
† inhabitã tem dum verbum. ta potestas, propter † inhabitationẽ dei verbi.] Potest enim fieri vt in sublimi quisquã sit, qui tamen nemi-

A nem habeat subiectum, sed simpliciter præ aliis in honore habeatur. hic vero non ita, sed oĩa subiecit sub pedes ei°, & nõ simpliciter subiecit, sed extrema subiectione, post quã non est altera. Atq; ideo dixit, sub pedes eius. *Et ipsum dedit caput super omnia, ipsi ecclesiæ.* Papè, quò rursus & ipsam ecclesiã euexit? Quasi quadam machina trahens, in magnã ipsam sublimitatem sustulit, inq; ipsum cœlestem thronum sedere fecit. Nã vbi caput, ibi est & corpus: caput enim & corpus nullo medio intersepiuntur loco. Si vero separantur, vtique nec corpus erit, nec caput. Super omnia, inquit. Quid est super omnia? Aut est Christũ esse super omnia visibilia & intelligibilia: † aut super omnia bo-
† aut, sana hoc ipsum euexit. quod eũ filius datur in caput,] per omnia bona hoc nec angelum, nec archangelũ, nec alium quenquam effecit, vt filiis suis superiorem esse relinquit. Non autẽ hoc solo nos ho daret ca-
B nore affecit, q̃ ex nobis illum in sublime sustulit, sed put eccle- q̃ & in commune vniuersum mortalium genus illum sia. sequi, illi adhærere, illi addictũ esse fecit. *Quæ quidem est corpus ipsius.* Etenim ne audita capitis dictione, solũ principatum intelligas, sed & confirmationem & stabilitatem, non tanquam principantem solum, sed vt corporis caput. *Complementum eius qui omnia in omnibus*
* adimpleuit. † Quid hoc est? Deinde tanquã istud suffi- * πληρούμενον, qui adimplet ciat ad ostendendam cognationem & propinquita- vel qui adimple- tem illius, quid dicit? Plenitudo vt complementum tur. Christi est ecclesia. Complementum quippe capitis est corpus, & complementum corporis est caput. Vi-
cuti vgo vidaus. de quo ordine Paul° vtatur, quámq; nulli verbo par- † Græcum cat, quatenus gloriã dei exprimat. Cõplementum, in- exemplar hic signiã quit. Quale? Quo caput scilicet cõpletur à corpore, in margine habet, hoc est, † totum corpus plenè compingit, & vnum-
C quodq; illius membrũ non solum in communi,] ne- forte defe- que ipsum Christũ alicuius egentem inducit. Nam sictum alium non fuerimus multi, hic quidem manus, hic vero pes, quę significans. alius autem alia quæpiam corporis pars, nõ comple- † per omnia corpus tur totum corpus. Per omnia igitur mẽbra cõpletur constatur Christi corpus. Tunc cõpletur caput, tũc perfectum & consta est corpus, quãdo simul omnes cõiuncti & congluti- & per vo- nati sumus. Vides opulentam & magnificam hæredi- nũ quod- tatis gloriam? Vides excellentem virtutis magnitudi- que nõ ita nem in eos qui credunt? Vides spem vocationis? & in ge- nere solũ]

Moralis exhortatio.

Veneremur itaque caput nostrum. Cogitemus cuius capitis corpus sumus, nimirũ cui omnia subiecta sunt. Et angelis, iuxta hoc exẽplũ, meliores, & archãgelis maiores nos esse oportet, vtpote pręillis omni-
Hebr.1. bus honoratos. Nõ angelos deus, sicut Hebræis scri-
D bẽs dicit, sed semẽ Abrahę assumpsit. Nõ principatũ, non potestatem, non dominationem, neq; aliam aliquam potentiam, sed nostram naturã assumpsit, & in sublimi sedere fecit. Et quid dico, sedere fecit? Suũ ipsius pallium illã effecit, idq; non simpliciter, sed omnia sub pedes illius subiecit. Quãtas vis ponere mortes? quãtas animas? Decem millia, imò multo plures? Sed nihil qd̃ par sit, dixeris. Duo quippe maxima fecit. Et ipse in extremã humilitatem venit, & hominẽ in magnam sublimitatẽ euexit, suóq; ipsius sanguine saluauit. Dixerat illud primũ, nempe q̃ seipsum vsq; adeò deiecit: isto verò solidius & fortius dicit magnum illud & capitale. Atqui etiã si nihilo fuissemus honorati, aut certe absq; illo, hoc est, filij mactatione nos honorasset, vtiq; suffecisset. Quũ vero duo ista cõiunxeris, quã quæso sermonis excellentiam nõ superat ac trãscendit? Ista dum cogito, nihil magni habet

resurrectio. De hoc dicit, Deus dñi nostri Iesu Christi, non de deo verbo. Veneremur itaq; cognationis propinquitatẽ. Solicite caueam° ne quis ab hoc corpore amputetur, ne quis excidat, ne quis indign° appareat. Si capiti nostro diadema quispiã imposuisset, coronã aureã, an nõ omnia ita disposuissem°, ne quo pacto inanimatis lapillis indigni videremur? Nunc vero nõ diadema capiti nostro impositũ est, sed caput nostrũ factus est Christus, id quod isto multo est maius, neq; tamẽ huius aliquã rationẽ habemus. Et angeli quidẽ & archangeli, & omnes illæ potestates caput nostrũ venerãtur: nos vero qui & corpus illius sumus, neq; hac, neq; illa ratione illud reuerebimur? Et quæ nobis salutis spes erit? Cõsidera thronũ illum regalem, considera honoris excellentiã. Hoc scilicet siquidem voluerimus, plus ipsa gehenna terrere poterit. Nam etiãsi gehenna nõ esset, quod tamen suppliciũ, quam pœnam non merebimur, si qui tãto honore affecti sumus, indigni & mali reperti fuerimus? Cogita iuxta quẽ sedeat caput tuum. Hoc solũ, nihil nõ, quicquid fuerit, poterit. In cui° dextra sedet? Caput ipsum supra omnẽ honorẽ, omnẽ potestatem & virtutem collocatum est: corpus vero illius à dęmonibus calcabitur? Sed absit. Neq; enim tale deinceps sit corpus Christi. Caput tuũ exhorruerunt etiã qui celebres inter seruos sunt, & tu corpus illius aduersariis & hostibus subiicis? Quo nõ supplicio dign° eris? Si quis pedes regis canibus ac pedicis subiiciat, an nõ extremo supplicio obnoxius erit? Tu totum corpus corã diris bestiis proiicis, & nõ horres? Sed quoniã de corpore dominico sermo nobis est, age & de illo memoremus, vt est crucis tormẽto traditũ, affixũ & oblatũ. Si Christi corpus es, fer crucem. Illã quippe & Christus ipse tulit. Fer sputa, fer alapas, fer clauos. Tale erat illud Christi corpus. Corpus illud pec-
Esa.53.c catũ nõ fecit, neq; dolus inuẽtus est in ore eius. Manus ipsius ad beneficentiã egenorũ omnia fecerunt. Os nihil eorũ quę cõmoda nõ essent, protulit. Audi-
Ioan.7. ista etiam ad verbis legunturto.5.hom. 61.ad populũ Antiochenũ. uit, dæmonium habes, & nihil respõdit. De corpore nobis sermo est, & quidẽ de eo quod ab isto nihil differat nec distet. Quotquot in corpore Christi cõmunicamus, quotquot sanguinẽ illius degustamus, cogitemus q̃ illius corpus & sanguinẽ gustamus, qui in cœlestibus sedet, qui ab angelis adoratur, qui proximè cõsistit immortali dei potẽtię. Hei, quot nobis ad salutẽ viæ sunt? Corpus suũ nos fecit, corpus suũ nobis tradidit, & tamẽ nihil horũ à malis nos auertit. O
Colos.3.a tenebras, & multã profunditatẽ, ô stupiditatẽ, omni dolore vacuam. Quæ sursum sunt, inquit, sapite, vbi Christus est in dextera dei sedens. Et post ista pecũnias quidã anxie curãt, alij ab animi affectib° ac passionibus captiuãtur. An nõ videtis, q̃ & quæ in nostro corpore superflua sunt & inutilia, abscindẽtur & amputentur: & q̃ nihil prosit, quòd corporis membrum fuerit, quãdo obcæcatũ fuerit, quãdo emortuũ, quãdo putrefactum, quando & reliquo corpori nocet? Ne quam igitur fiduciã in hoc cõcipiamus, q̃ semel de corpore Christi facti sumus. Si enim corpus hoc
κείρει, mea tue. naturale cũ sit, nihilominus si quid inutile fuerit, ab- scinditur: quæ voluntatis & electionis sunt, si nõ mã- ἐστί, sed forte legẽdũ ἐστιν, id est sunt. serint, quid mali nõ patientur? Quando de cibo isto non participat corpus, quãdo pori obsepiũtur, tunc moritur, quãdo obturãtur fistulæ, tum destruitur. Ita & nos quãdo obturamus aures, * caro nostra destrui-
tur, quãdo de cibo spirituali non participamus, quã-

A do malitiæ quædã loco corruptorũ humorũ nos inficiunt, omnia ista ægritudinẽ pariunt, ægritudinem quæ tabem ac corruptionẽ operatur, atq; ita igne illo deinceps opus erit, opus erit dissecari. Neq; enim cũ tali corpore ad nuptias ingredi sustinet Christus. Si sordidis vestibus indutũ abegit, eiecítq; qui cor-
Mat.22.b pori suo sordidũ, amictũ imposuerat, quid hic nõ faciet? quomodo nõ puniet? Multos video temerè quomodocunque, & ex cõsuetudine magis quàm legitime, aut cõsideratiõe ac mẽte, de corpore Christi participãtes: si immineret, inquiũt, sacræ quadragesimæ tẽpus, si adesset Epiphaniorum dies, † nulla habita ra- † qualiscũque quis fuerit, mysteriorum fit particeps. tione qualis sit qui mysteriorũ se cõsortẽ facit.] At- qui nõ tẽpus accessus, nõ Epiphania, neq; quadrage- sima dignos facit qui accedãt, sed mentis synceritas ac puritas. Cũ illa semper accede, sine illa nunquam.
1.Cor.11. Quotiescũq; siquidẽ, inquit, hoc feceritis, mortẽ do-
B mini annũciatis, hoc est, memoriã facitis salutis, quæ pro vobis facta est, ac beneficij mei. Cogita: qui de oblatione veteris testamẽti participabãt, quãta quę- so vtebãtur abstinẽtia? quid nõ agebãt? quid nõ facie bant? Omnino purgabãtur. Tu vero oblationẽ accedens quã & angeli exhorrent, tẽporum circuitu rem tãtam metiris? Et quomodo cõparebis ante tribunal Christi, qui manibus ac labiis immundis ipsius audes cõtingere corpus? Et regẽ quidẽ nolles ore tuo fœtido adosculari, regẽ vero cœli anima graueolẽti oscularis? Cõtumelia est res ista. Oro te, an voles manibus illotis ad oblationẽ accedere? Nõ arbitror, sed mallẽs vtiq; potius omnino nõ accedere, quàm sordidis accedere manib°. Cũ ergo in modico adeo sis religiosus, audes accedere & contrectare, cum animã
C habeas sordidam? At qui manibus quidẽ ad tempus continetur, in illam vero totus * resoluitur. Cur non vasa vides ita vndique lota, ita splendida? Illis debe- * ἀναλύεται, resoluitur, reuertitur, diuertitur, fortitur, fordatur, te κατακλύεται scriptsera. bant nobis animæ & puriores & sanctiores atque illustriores esse. Quãobrem? Quoniã illa propter nos talia fiunt. Illa non sunt participes illius quẽ in se habent, nõ sentiunt illũ: nos vero planè. Nũc vero sordido vase nolles vti, anima vero sordida accedis? Multã video huius rei inęqualitatẽ. In aliis quidẽ tẽporibus sæpenumero, neq; cũ mundi estis, acceditis: in paschate vero, etiam si quid temerarium vobis sit cõmissum, nihilominus acceditis: ô consuetudinem, ô præsumptionẽ. Frustra habetur quotidiana oblatio, frustra stamus ad altare. Nemo est qui simul participet. Ista nõ ideo dico, vt simpliciter quomodocũque cõmunicetis, sed vt dignos vosipsos cõstituatis.
D Non es oblatione aut cõmunione dignus? Igitur neque precatione. Pręconẽ audis stantem ac dicẽtem. Quotquot estis in pœnitentia constituti, † abstinete. † abite. Quotquot ergo non cõmunicant, in pœnitẽtia sunt. Si de pœnitentibus es, participare non debes: Qui enim nõ participat, in pœnitentia est. Qua igitur ratione præco dicit, abite, qui preces fundere nõ potestis? Tu vero impudẽter perstas. Verum nõ es istorũ, sed de illis qui cõmunicare possunt, & tamẽ rem hãc nihil curas, nihil æstimas? Contẽplare obsecro. Adstat mensa regia, adsunt angeli mensę huius ministri, adest rex ipse, & tu oscitabundus adstas? Sordidis indutus es, & nihil curas? Sed vestibus es mundis? Recumbe itaque & cõmunica. Quotidie venit vt discũbentes videat, omnibus loquitur, & nunc etiã in cõsciẽtiis dicit: Amici quomodo statis hic vestẽ nuptia
Mat.22.b rum non habentes? Non dicebat ad illum, quare recubuisti?

cubuisti? Sed ante accubitũ, ingressu etiã indignũ illum fuisse dicebat. Nõ eũ, vt quid accubuisti? aiebat, sed quid ingressus es? Ista videlicet & nũc ad omnes nos dicit, qui impudenter hic & improbe adstamus. Quisquis enim mysteriorũ cõsors non est, impudens & improbus adstat. Propterea qui in peccatis sunt, primũ eiiciuntur. Quẽadmodũ enim ad mensam accũbente hero, nõ licet iis qui illum offenderũt, inter ministros adesse, sed è medio abigũtur: ita & in hoc loco dũ offertur oblatio, dum Christus atque agnus ille dominicus immolatur. Quando audis, precemur pariter omnes, dũ vides sublata vela, tũ cogita cœlũ ipsum sursum referari, angelósq; descendere. Quemadmodum igitur nemini eorum qui initiati nõ sunt, adesse licet: ita neq; initiatis, si sordidi fuerint. Obsecro, si quis ad conuiuiũ vocatus, & manus quidẽ lauerit, & accubuerit, paratúsq; ac disposit^{o} ad mẽsam fuerit, & tamẽ nihil ciborũ gustauerit, nõ inferet cõtumeliam cõuiuatori, à quo fuerat vocatus? An non satius fuerit eũ qui talis est, prorsus nõ cõparuisse? Ita tu quoq; aduenisti, hymnũ cecinisti, cũ omnibus reliquis ex corũ te numero esse qui digni sunt, hoc ipso confessus es, quòd non cũ indignis abscessisti. Quomodo cũ manseris, de mẽsa ista nõ participas? Indignus sum, inquis. Indignus es igitur & ea cõmunione quæ in precibus est. Non enim eorũ dũtaxat gratia quæ proponuntur, sed & propter concentum illum nunquam nõ descendit spiritus. Non vides mensam spongia circunquaq; lauantem ministrum, domum expurgantẽ, scutellas apponentẽ? Hoc fit † inter preces, dũ proclamat præco.] Quẽadmodũ spõgia circũquaque lauamus & ecclesiã, vt in munda ecclesia omnia proponantur, vt nulla sit macula, nulla ruga. Indigni sunt istis videntiũ oculi, indignæ aures. Et si bestia, inquit, mõtẽ tetigerit, lapidabitur: adeo digni nõ erant ascẽsione, quanquã postea & accesserint, & quo loco deus steterat, viderint. Post acta mysteria accedere licet ac videre, præsentibus vero mysteriis abito. Nihil hic tibi, q̃ catechumeno, plus licet. Neq; enim idẽ est, nunquam attingere mysteria, & posteaquam attigeris offendẽdo contẽnere, téq; ipsum ea re indignũ cõstituere. Poterã plura dicere, terribilioráque, sed ne intellectũ vestrũ grauẽ, sufficiãt vel ista. Nam si istis ad meliorem mentẽ nõ reuocamini, neque plurib^{o} profecero. Itaq; ne maius vobis iudiciũ paremus, obsecramus, non vt non adueniatis, sed vt præsentia vosipsos, accessũq; dignos cõstituatis. Dic quæso, si rex quispiam præcepisset, ac dixisset, si quis istud vel istud fecerit, mẽsa mea abstineat, an nõ huius gratia omnia fecissetis? In cœlos nos vocauit de^{o}, ad mẽsam magni & admirãdi regis, & recusamus & moras nectim^{o}, ad rẽ tantã nec festinãtes, nec accurrentes? Et quænã nobis salutis spes est? Non est q̃ infirmitatem prætexamus, nõ est q̃ naturam causemur, sola nos socordia indignos efficit. Hæc quidẽ à nobis dicuntur, qui vero corda cõpungit, qui dat compunctionis spiritũ, is corda vestra cõpungat, seminariáq; in ipsam profunditatẽ immittat, vt ab ipsius timore salutis spiritũ concipiatis, salutis quoq; spiritũ parturiatis, atque ita cũ fiducia adueniatis. Nam filij tui, inquit, sicut nouellæ oliuarũ plantulæ in circuitu mensæ tuæ. Nihil hic vetus, nihil immite, nihil acerbum. Nouellæ siquidẽ istæ plantulæ ad ferendũ fructum sunt accõmodæ, fructum admirabilem, fructũ oliuæ dico, sunt & fortes, vt omnia fiant in circuitu

† per preces, per præconis vocem.

Exo. 19.b

Psa. 127.a

A mẽsæ, & nõ frustra, neque quoquo modo huc cõueniatis, sed cũ timore ac tremore. Nam hoc pacto & ipsum Christum cum fiducia in futura vita videbitis, quod contingat nos omnes consequi, &c.

Homilia IIII.

Cap. II.

ET vos cũ essetis mortui delictis ac peccatis, in quibus aliquando ambulastis, iuxta seculum mũdi huius, iuxta principẽ cui potestas est aëris, qui est spiritus nunc agens in filiis contumacibus, inter quos & nos omnes aliquãdo conuersabamur in concupiscentiis carnis nostræ, facientes quæ carni ac mẽtibus libebant, & eramus natura filij iræ, quemadmodum & cæteri. Est quidẽ mortificatio corporalis, est vero & animalis. At illius participem esse, nec culpã habet, nec periculũ. Naturæ siquidem est res illa, non voluntatis, facta quidem est ex protoplasti trãsgressione, ac deinceps in naturam ipsam emanauit, alioqui vero & cito soluet. Ipsa vero animalis mortificatio, quæ voluntatis est, & culpam habet, & nullã solutionem. Vide itaq; quomodo nũc quoque tanquam magnũ ponat Paulus, q̃ ostenderat vehementer esse magnũ, nempe quòd maius sit mortificatam animã curare, quà mortuos suscitare. Et vos, inquit, cũ essetis mortui delictis ac peccatis, in quibus aliquando ambulastis, iuxta seculũ mundi huius, iuxta principẽ cuius potestas est aëris, qui spiritus est nunc agens in filiis contumacibus. Vides Pauli mãsuetudinem? Vides quomodo vbiq; cõsoletur auditorem, nihil illũ grauans? Nam quoniam dixerat, quòd ad extremum malorũ appulerint (hoc quippe est mortuum esse) ne vehementer illos grauet (prioribus siquidem peccatis in medium adductis, etiamsi iam remissa fuerint, nulliúsq; periculi sint, pudefiunt homines) cooperatorem malorum illis attribuit, ne putẽt totũ sibi imputari, cooperatorem videlicet validum. Quémnam illum? Diabolum. Ita sanè & in ea quæ est ad Corinthios facit. Cum enim dixisset, Nolite errare, neque fornicatores, neque idololatræ, reliquáq; omnia adnumerasset, atque induxisset, regnũ dei nõ hæreditabunt, & tũc quoq;, & ista, inquit, eratis quidam. Non simpliciter dixit eratis, sed eratis quidam, hoc est, ita quodammodo eratis. Vehementer hic hæretici de deo ista dici cõtendunt, effrænámq; linguã plurimũ exerentes, ea deo adscribunt, quę solius sunt diaboli. Quomodo itaq; illorum obstruemus ora? Ex ipsorũ verbis. Si enim iustus est deus, quemadmodũ dicitis, ista vero patrauit, nõ est vtique istud iusti, sed vehemẽter iniusti ac scelesti. Scelestus vero deus sanè nõ erit vnquam. Quamobrem vero diabolum principẽ huius seculi dixit? Eo q̃ omnis ferè humana natura seipsam illi tradidit, omnésq; illi sponte ac voluntarij seruiunt. Et Christo quidẽ interea innumera bona promittẽti neq; attendit quispiã, illi vero nihil tale promittenti, sed in gehennã demittẽti omnes sese subiiciunt. Sed huius principatus in hoc seculo est, & plures habet quàm deus ipse, quíq; illi paucis exceptis magis obediant quàm deo, id quod propter nostram fit socordiã. Iuxta potestatẽ, inquit, aërei spiritus. Hoc rursus ideo dicit, q̃ locũ habeat eũ qui sub cœlis est. Et spiritus aërei, incorporales illæ potẽtiæ sunt, in quibus iste operatur. Quòd enim secularis sit ipsius principatus, hoc est, q̃ cum hoc seculo pariter dissoluatur, audi quid in fine epistolæ dicat: Non est nobis, inquit, lucta aduersus sanguinem & carnem, sed aduersus principatus, aduersũ potestates, aduersus mũdi dominos, rectores tenebrarũ seculi huius.

Etenim

C

Exo. 19.b

1. Cor. d.

D

Ibid. 6.b

Etenim ne audiẽs mũdi dominos, increatum etiam illũ esse dicas, & alibi seculum malum vocat tempus peruersum, non de creaturis loquens. Nã mihi videtur princeps sub cœlo factus à principatu non excidisse etiã post transgressionẽ. Qui nũc operatur in filiis cõtumacibus. Vides quòd neq; violentia, neque tyrãnide, sed persuasione alliciat? * cõtumaciã quippe & inobediẽtiam dixit, quẽadmodum si quis dicat impostura & persuasione quosuis attrahit. Et nõ solũ hoc cõsolatur illos, quod sociũ malorũ ipsis tribuit, sed & quòd in eodem albo se quoque ipsum cum illis recẽset. Inter quos, inquit, & nos aliquãdo cõuersabamur omnes. Nõ enim dici potest, q̃ quisquã exceptus sit. In concupiscentiis carnis nostrę, facientes quæ carni ac mentibus libebant, & eramus natura filij iræ, quẽadmodum & cæteri omnes, hoc est, nihil spirituale sapiẽtes. Sed ne carnẽ traducat, néve magnum putet quis esse delictũ, vide quomodo cautè agat: faciẽtes, inquit, quæ carni ac mẽtibus nostris libebãt, hoc est voluptatis affect^{o} & passiones. Exacerbabamus & irritabamus deũ, hoc est, ira ipsa eram^{o}, & nihil aliud. Quẽadmodũ enim hominis filius existens natura homo est, ita & nos, quẽadmodũ & cæteri. *Deus vero diues in misericordia.* Non simpliciter misericors, sed diues in misericordia. Quẽadmodum & alibi dicitur, In multitudine misericordię tuę. Et iterũ: Miserere mei secundũ magnã misericordiã tuam. *Propter multam charitatẽ suam qua dilexit nos.* Vnde dilexit nos? Ista quippe quę hic memorat, nõ dilectionẽ, sed iram atq; extremũ suppliciũ merẽtur. Est itaque & hoc ex multa misericordia. *Et cũ mortui essemus per delicta, conuiuificauit nos* † *vnà cũ Christo.*] Rursus medius interponitur Christus. Est vero res ista fide digna. Si enim primitiæ viuũt, viuimus & nos. Viuificauit & illum & nos. Vides q̃ omnia de Christo secũdum carnem dicantur? Vides excellentẽ magnitudinẽ potẽtiæ ipsius in nos qui credimus? Mortuos, irę filios viuificauit. Agnoscis spem vocationis. *Simulq; cũ eo resuscitauit, simulq; sedere fecit.* Vides gloriã hæreditatis ipsius? Illud quidẽ simul cum eo resuscitauit, manifestũ est, istud vero, simulq; sedere fecit *Inter cœlestes in Christo Iesu*, quomodo stat? Vt illud simul cũ eo resuscitauit. Nunquã enim quisquã resuscitatus est, nisi q̃ capitis resurrectione & nos excitati sumus. Quẽadmodum & alibi adorante Iacob filiũ suũ Ioseph (in Aegypto) adorauit illũ & Rachel ipsius mater. Ad eum itaq; modum & simul cum Christo sedere nos fecit deus. Capite sedẽte simul & corpus sedet. Nã huius gratia addidit, in Christo Iesu. Aut etiã si hoc nõ esset, per lauacrũ tamẽ simul excitauit. Quomodo itaque simul cũ eo sedere fecit? Nã si sustinem^{o}, inquit, simul & regnabimus: si mortui fuerim^{o}, & pariter viuemus. Reuera spiritu opus est & reuelatione, quatenus mysteriorũ istorũ profũditas intelligatur. Deinde ne diffidas, vide quid subiungat: *Vt ostẽderet in seculis superuenientibus excellẽtes diuitias gratiæ suæ, in benignitate erga nos in Christo Iesu.* Nam quoniam dixerat quæ de Christo erant, atq; ea verò nihil ad nos pertinere videbãtur (Quid enim, inquis, ad nos q̃ ipse excitatus est?) ostẽdit q̃ & nos ista concernant. Siquidem ipse nobis adunatus est. Verũtamen quoniam & quæ nostra sunt seorsum dixerat, cũ mortui essemus, inquit, per delicta, simul cũ eo excitauit, simúlque sedere fecit. Itaq; quẽadmodum dixi, ne diffidas, & à priorib^{o} & ab ipso capite, & ab eo quòd bonitatẽ suam deus

Gala. 5.a

* tanulisv.

Gen. 46.e Rachel mortua in Iacob vitro, qui capitat est mulierus, Ioseph adorasse dicitur.

1. Tim. 2. b.

1. Cor. 15.e

A

B

C

D

ostẽdere voluit, experimentũ ac certitudinẽ capiẽs. Quo pacto siquidem ostenderet, si non fieret istud? vt ostẽderet in seculis superueniẽtibus. Quid? Quòd & magna essent bona, & omnium certissima. Nunc quidẽ incredulis quæ dicuntur nugæ videntur, tunc vero cognoscent omnes. Vis discere & quomodo simul sedere fecerit? Audi Christũ ipsum discipulis dicentem: Sedebitis, inquit, super sedes duodecim iudicãtes duodecim tribus Israël. Et iterũ: Sedere autẽ ad dexteram ac sinistram meam, nõ est meũ dare, nisi quibus paratum est à patre. Itaque paratum est. Et bene dixit, in benignitate erga nos in Christo Iesu. Nã à dextris sedere, honoris est, omnẽ honorem superãtis, & post quẽ nullus est alius. Hoc ideo dicit, q̃ & nos ibi sedebimus. Reuera excellentes diuitiæ, reuera excellẽs diuinæ potẽtię magnitudo, cũ Christo sedere. Quòd si mille animas haberes, nũquid in vniuersum omnes illius gratia perderes? Siquidẽ in ignẽ descendendum fuerit, an nõ promptè oportebat illud, quicquid sit, ferre? Et ipse vero rursus dicit: Volo, vt vbi ego sum, illic sint & ministri mei. Nunquid horũ gratia, etiã si singulis dieb^{o} trucidãdus esses, parato animo sustinere debebas? Cogita, † vbi te sedere fecerit ille. Supra omnẽ principatũ & potestatem] Et cum quo collocarit? Cum ipso filio. Quem existentẽ? Mortuum, naturáq; filium iræ. Quid operatũ ac meritum? Nihil. Reuera nunc opportune exclamandũ: O profunditatẽ diuitiarum sapientiæ & sciẽtiæ dei. *Nam gratia saluati estis*, inquit. Etenim ne beneficiorũ magnitudo extollat te, vide quomodo te contrahat. Gratia siquidẽ, inquit, saluati estis, *Per fidem.* Deinde ne rursus libera volũtatis facultas lædatur, posuit & quæ nostra sunt. Atque istud iterum sustulit, dicens: *Atque hoc non ex nobis.* Neque fides, inquit, ex nobis. Nisi eũ venisset, nisi vocasset, quomodo credere valuissemus? Quomodo, inquit, credent, nisi audierint? Itaque neque quod fidem cõcernit nostrum est. *Dei*, inquit, *donum est.* Nõ enim suffecit ad salutẽ fides. Sed ne vacuos & ociosos saluet, exegit illã deus, inquit, fidem saluare dixit. Posteaquam deus ita voluit, saluauit fides: alioqui fides quomodo sine operibus saluat? Hoc ipsum dei donũ est, ne quis glorietur, sed vt gratos erga gratiã dei faciat. Quid igitur? dices: Prohibuit ipse ne ex operibus iustificemur? Nequaquã. Sed nemo, inquit, ex operib^{o} iustificat^{o} est, vt hoc pacto & gratia & benignitas dei cõspicua fieret. Opera habẽtes nõ est auersatus, sed ab operibus † destitutos gratia saluauit, vt nemo deiceps habeat vnde gloriẽtur. Deinde ne audito, q̃ non ex operibus sed ex fide totũ paratũ atq; perfectum sit, ociosus fias, vide quid subiungat: *Nam ipsius sumus opus creati in Christo Iesu, ad opera bona quæ præparauit deus, vt in eis ambularemus.* Obserua Apostolum quid dicat. Regenerationẽ hic subindicat. Reuera quippe alia creatio est. Ex eo quòd nõ est, ad hoc vt simus producti sumus. Quod primũ eram^{o}, emortuũ est: vetus videlicet homo. Quod primũ eramus, facti sum^{o}. Igitur creatio est res ista, alteráque preciosior. Nam ex illa quidem q̃ viuimus, ex ista verò quòd bene viuimus cõtigit. Ad opera bona quæ præparauit deus vt in eis ambularemus, Non vt exordiamur dũtaxat, sed vt ambulemus. Perseuerãti quippe nobis virtute, & quæ ad mortẽ vsque nostrã extendatur, opus est. Neq; enim, si quãdo res ita postulauerit vt in vrbem regiam ferens obeunda sit via, deinde maiore illius parte confecta, circa finẽ pigrescentes

Ibid. 10.e

† perdidos.

ſcẽtes deſideamus,ipſa vtiq; nos vocationis ſpes adiuuit.Ad opera em̃ bona,inquit.Nihil itaq; nobis res ipſa,niſi ad hũc modum ambulauerimus, profuerit.

Moralis exhortatio.

Ita ſanè &hic,non vt vnum dũtaxat,ſed vt omnia operemur præcipit.Nam quẽadmodum quinq; nobis ſenſus ſunt,quibus omnibus pro rerũ exigẽtia vti oportet,ita & omnibus vtendũ eſt virtutibus. Quòd ſi quis modeſt⁹ quidẽ,immitis tamẽ iuxta fuerit, aut miſericors quidẽ,at ſimul inuaſor rerũ alienarũ , aut ſi rebus alienis quidẽ abſtinuerit, ſua vero egenis nõ dederit,omnia fruſtra erũt. Neq; em̃ ſufficiet ad hoc vt cũ fiducia ad tribunal Chriſti ſiſtamur,ſi vna duntaxat ſit virtus,ſed multis opus eſt & variis , omnigenis,inquã,atq; prorſus vniuerſis. Audi Chriſtum ip-
Mat.28.d ſum ad diſcipulos dicẽtẽ: Euntes docete omnes gẽtes,docentes eos ſeruare omnia quæcunq; mandaui
Ibid.5.c vobis.Et iterũ:Si quis ſoluerit vnum ex mãdatis iſtis minimis, minimus vocabitur in regno cœlorũ , hoc eſt in reſurrectione.Nõ em̃ in regnũ ingredietur.Solet quippe & ipſum reſurrectionis tẽpus , regnũ vocare.Vnũ,inquit,ſi ſoluerit,minimus vocabitur. Itaque omnibus opus habemus . Et vide quomodo nõ poterimus præter eleemoſynam ingredi, ſed illa ſola
Ibid.25.d neglecta in ignẽ abituri ſimus.Abite ſiquidẽ, inquit, maledicti in ignẽ æternũ , diabolo præparatũ & angelis eius.Qua quæſo ratione? Quoniã eſuriui, & nõ dediſtis mihi quod mãducaſſem , ſitiui & potum nõ dediſtis.Vide quomodo propter hoc vnũ perdãtur, qui nullius prẽterea culpæ arguũtur.Et virgines illę, hoc ſolo nomine è nuptiis reiectæ ſunt : quãquã caſtimoniam habuerint ac ſanctimoniã vitæ, ſine qua,
Heb.12.d quẽadmodum Paulus dicit , nemo dominũ videbit. Conſidera itaq; q̃ ſine caſtimonia quidẽ vitæ dominum videre nõ liceat , nõ tamen omnino cum illa,ſi ſola fuerit,videri queat.Nã ſępenumero fit,vt aliũde ſit impedimẽtum,etiã ſi hinc nõ ſit. Rurſus ſi omnia recte egerimus,proximovero nihil profuerimus,neque ſic regnũ ingrediemur. Vnde hoc liquet? A ſer-
Mat.25.c uis illis quibus talenta cõcredebãtur.Nam illic integra erat omnis reliqua virtus,ac nihil omiſſum , Verum quoniã circa lucrũ obeundũ piger fuerat ſeru⁹ ille,merito reiectus eſt. Poteſt & quis ob ſolum con-
Mat.5. uicium in gehennã incidere. Quiſquis enim, inquit, fratri ſuo dicit,fatue, obnoxius erit gehẽnę incẽdio. Et ſi quis reliqua oĩa probe præſtiterit,contumelioſus vero fuerit,nõ ingredieẽ regnũ . Nemo vero deũ crudelitatis arguat , quòd vnũ hoc delinquẽtes è regno cœlorum reiicit.Si nanque apud homines è cõſpectu regio reiicitur , qui vtcunque aliquid contra leges aulicas deliquit , etiã ſi vnum duntaxat eorum quę decreta fuerãt trãſgreſſus ſit,ſi vel calũniam cui-
†accuſando. quam†exprobrãdo intulit,principatum perdidit. Et ſi mœchatus fuerit,& cõprehenſus, reprobus factus eſt,etſi innumera præterea probe geſſerit , oĩa ſimul interierũt.Si homicidiũ perpetrauerit,oſtenſũmque fuerit ac probatũ,& hoc ad interitũ ipſius ſufficiens habetur.Quòd ſi humanæ leges tantã exigunt cuſtodiam,quãto magis diuinę?Sed dicis, bonus eſt deus. Quouſq; ſtultũ hũc ſermonẽ loquimur?Stultum autem dixi,non ideo q̃ bonus non ſit , ſed quòd bonitatem ipſius ad iſta nobis profuturã putamus,tametſi innumera de hac re ſæpe diſſeruerim⁹. Audi quippe ſcriptura quid dicat: Ne dixeris,inquit, quoniam
Eccli.5. miſeratio dei multa eſt,multitudini peccatorũ meorum propitiabitur.Nõ prohibet dicere, miſerationẽ ipſius eſſe multã.Nõ hoc admonet,ſedvult nos iſtud indeſinenter etiã dicere.Et huius gratia nullum non mouet lapidẽ Paulus.Sed ꝓpter illa quæ ſubinde ex eo male colligũtur,hoc dicit.Nõ ad hoc,inquit, benignitatẽ dei cõmenda , vt pecces & dicas, multitudini peccatorũ meorũ propitiabitur.Nam ideo tanta de bonitate dei diſſerim⁹, nõ vt ex illa ſumpta cõfidẽtia nihil nõ audeam⁹ (alioqui bonitas iſta in dãnũ cedet ſalutis noſtræ) ſed vt in peccatis nõ deſperãtes reſipiſcamus.Bonitas enim,inquit, dei ad reſi-
Rom.2.d piſcentiã te ducit,nõ ad maiorẽ malitiã.Si vero propter bonitatẽ dei flagitioſus redderis,tu illam magis apud homines criminaris ac traducis . Multos enim video longanimitatẽ dei culpãtes.Pœnas itaque dabis,vt qui illa non vt oportebat es vſus.Benignus eſt
Ibidem. deus?Sed eſt &iuſtus iudex.Peccatis ignoſcens?Sed & vnicuiq; retribuet ſecũdũ quod geſſit.† Iniuſtitias † Nonne cõniuẽdo tranſit?]Iniquitates è medio tollit? Sed & peccatorũ inquiſitionẽ faciet.Sũt ergo iſta ſibi inuicem cõtraria?Nõ,ſiquidẽ tẽporibus ipſa ſuis diſcreuerimus.Iniquitates hic tollit , ídq; per lauacrum & pœnitentiã.Geſtorum inquiſitionem faciet in futuro,videlicet per ignẽ ac tormẽta.†Itaque ſi licet, inquis,innumera fecero mala,ob vnũ tamen illorũ reiicior,]& à regno dei excido,qua ratione nõ quæuis mala perpetro?Ingrati famuli eſt hic ſermo.Verũtamẽ & ipſum diſcutiam⁹.Noli mala facere, vt tibiipſi proſis.Nam regno quidẽ dei omnes pariter excidemus,in gehẽna vero nõ caſdẽ pœnas dabim⁹ omnes, ſed hic quidẽ maiorẽ, iſte vero mitiorem . Si nãque per contemptum†hic multa, tu vero modica pecca-
iniuſtitias ſuperatẽ
†ſi itaque dices ſine innumera mala fecero , ſine vnum ex ipſis,penitus de abiicior.]
†ꝓ tuꝓ ille peccauerit,ſi ue'i multitis ſiue in paucis,ſi militer regno excidetis.Sive ro nõ ſimiliter contemperẽtis,]
Mat.25.
C ueritis,pariter è regno dei excidetis.Si autẽ nõ pariter,]ſed hic plus tu minus, in gehẽna differentiã ſentietis . Quid igitur,inquis,in ignẽ minatur imgreſſuros eos qui eleemoſynã nõ dederunt , neque ſimpliciter in ignẽ , ſed in eum qui diabolo præparatus ſit & angelis eius?Quãobrẽ hoc eſt quęſo?Nihil ita deũ irritat,ſed omnib⁹ illud malis præponit.Si enim inimicos diligere oportet,perpende qua pœna dignus ſit qui amicos etiã perire ſinit, hocipſo Gẽtib⁹ quoque peior.Magnitudo itaq; peccati hui⁹,cũ diabolo gehennã ingredi facit . Væ ſiquidem eleemoſynam nõ facienti.Nã ſi in veteri iſtud teſtamẽto fuit, multo magis in nouo . Si em̃, vbi cõceſſa erat pecuniarũ poſſeſſio,fruitio,ac cura,tanta prouidentia pauperũ habita eſt ratio,quanto magis hoc fieri debebat vbi omnia proiicere iubemur ? Quid em̃ nõ fecerũt hac
D in re Iudæi?Decimas ac rurſus decimas orphanis,viduis ac Proſelytis cõtribuerunt. Nunc vero admirãdo quẽpiam dicere ſolem⁹, decimas ille vel iſte dat. Quanta quæſo turpitudine ſcatet , ſi quod apud Iudæos nulli⁹ erat admirationis aut celebritatis , apud Chriſtianos iã ſit vnde quis debeat admirari?Si tunc periculũ erat decimas negligere,perpẽdẽ quãti nũc iſtud fuerit?Ebrietas quoque regnũ dei non hereditabit.Sed quis eſt multorũ ſermo?Hic nimirũ . Itaq; ſi & ego & ille,inquiunt,eiſdẽ futuri ſumus obnoxij; non modica erit inde cõſolatio. Quid igitur?Primo nõ eodẽ afficiemini ſupplicio : Deinde nõ habet res iſta conſolationẽ.Tum enim cõſolationẽ habet paſſionum cõmunicatio , quando cõmenſurata & modica ſunt mala:quando vero excellẽtia ſunt, ita vt in ecſtaſim nos conſtituant, nihil cõſolationis amplius permittũt.Dicas enim licet flagellis cæſo,ac in rogũ ardentem

ardentẽ immiſſo , quod & alius quiſpiã iſtud ſupplicij patiatur,neq; tamen hinc quicquam cõſolationis ſentiet.Nũquid omnes pariter perierũt Iſraëlitæ?At quantum illis attulit cõſolationis ? An nõ hoc ipſum illos magis cõtriſtauit?Propterea & dicebãt:Diſperditi ſumus,deleti ſumus,cõſumpti ſumus.Quæ igitur erat illis conſolatio?fruſtra noſipſos his ſpebus ſolamur.Vna dũtaxat conſolatio eſt,in ignẽ illũ inextinguibilẽ nõ incidere.Eum vero qui inciderit, cõſolatione aliqua potiri nõ dabitur,vbi fremitus erit dentiũ,vbi fletus,vbivermis nõ moriẽs,vbi ignis inextinguibilis.An omnino cogitas aliquã,dic quęſo,cõſolationem in tribulatione & anguſtia cõſiſtenti futuram?In teipſo ſiquidẽ,non in aliis , deinceps futurus es.Oro igitur atq; obteſtor,ne nos ipſos fruſtra decipiamus,&his ſermonibus vane ſolemur,ſed ea faciamus quæ ſaluare nos queãt.Cũ Chriſto ſedere ꝓpoſitũ eſt,& tu de his rebus anxie diſputas?Etiã ſi nullũ
B eſſet aliud peccatũ,quã quæſo pœnã vel pro his verbis ſuſtinere dignũ fuerit,q̃ adeo ſegnes, adeo deiecti ac ſocordes ſumus , vt cũ tantus ſit honor propoſitus,nihilominus iſta dicamus ? Quando poſt reſurrectionẽ contẽplaberis eos qui aliquãdo probe vixerunt,an non hoc amplius tabeſces?Quãdo videbis ex ſeruis & ignobilibus,exiguum hic afflictis, regalis throni participes fieri , nũquid quouis tibi ſupplicio grauiora erũt iſta?Nã ſi in hoc ſeculo celebres quoſdam videS,etiã cum nihil mali patiaris, omni tamen ſupplicio pei⁹ ab eo ſolo perderis,tẽq; ipſum affligis ac ploras,innumeriſq; mortib⁹ dignũ æſtimas , quid in futuro ſuſtinebis?Eteẽ & ſi nulla eſſet gehẽna, an nõ ipſa regni cogitatio ad perditionis atq; interitus ſuggerendũ dolorẽ ſufficeret? Et q̃ iſtud omnino ita habiturum ſit , licet ab ipſa rerũ experientia cognoſcere.Ne lactemus itaq; noſipſos inaniter his verbis, ſed attẽdamus ac curemus noſtram ipſorum ſalutẽ, virtutiſq; rationẽ habentes ad†bonorũ lucrum]noſipſos excitemus,quatenus tantam gloriam conſequi mereamur in Chriſto Ieſu domino noſtro,&c.

† bona opera.

Homilia V.

QVapropter mementote,quòd vos quondam Gentes in carne qui præputium vocabamini ab ea quæ dicitur circuncifio,quæ manibus fit in carne , quòd eratis in tẽpore illo ſine Chriſto,abalienati à Republica Iſraëlis , & extranei à teſtamentis promiſſionis,ſpem non habentes,deóque carentes in mundo. Multa ſunt quæ benignitatẽ dei erga nos declarant . Primum quòd per ſeipſum ſaluauit, idq; tali modo per ſeipſum . Alterum q̃ tales exiſtẽtes ſaluauit.Tertiũ,q̃ eò nos euexit . Hæc ſiquidem D omnia in ſeipſis pẽſata,maximam habẽt benignitatis ipſius demonſtrationẽ.Atq; omnia illaPaulus his
Supra.a quæ nũc ſcribit monet.Dixerat quòd nos ſaluauerit deus mortuos exiſtẽtes delictis, ac filios iræ:iam cõmemorat quib⁹ nos adæquarit.Propterea dicit:Mementote : ſolemus enim omnes , ſi quando ex multa tenuitate in æqualem aliis aut certe maiorẽ quendã honorẽ euecti fuerimus,ne meminiſſe quidem priorum,gloria illa ineſcati.Propterea memẽtote,inquit. Quid eſt illud propterea?Quòd videlicet conditi ſumus ad opera bona.Iſtud vero perſuadere poterit,vt virtuti operã ac curam impendatis.Memẽtote,valet enim illa rememoratio gratos erga benefactorem reddere.Quòd vos quondam Gentes.Vide quomodo Iudæorum prærogatiuam deiiciat, Gentiũmque deiectionem ac vilitatem celebrem faciat , quæ qui-
A dem deiectio ac vilitas non erat,ſed ab ipſo conſue-
Gala.6.d tudinis ac vitę genere vtriſq; ſuadet.Qui vocabamini.In verbis erat hic honor, in carne erat iſta prærogatiua.Nihil enim eſt præputiũ,nihil circũciſio. Ab ea quæ dicebatur circũciſio,quæ manibus fit in carne,q̃ eratis in tempore illo ſine Chriſto, abalienati à Republica Iſraëlis,& extranei à teſtamentis promiſſionis , ſpem nõ habentes, deóq; carentes in mũdo. Vos qui à Iudęis ita vocabamini.Quid igitur? Cũ eſſet beneficiũ Gentibus præſtitũ declaraturus in eo quòd cõmunionem Iſraëlis eſſent nacti,rurſus Iſraëliticã dignitatẽ non deiicit , ſed in illis eam extollit, quæ ad ſalutẽ ſunt neceſſaria,in eis vero deiicit,quibus Gentes nõ cõmunicabãt.In ipſo nanq; progreſſu dicit, Concives eſtis ſanctorum ac domeſtici dei. Vide quomodo non deiiciat.Iſta,inquit,indifferẽtia ſunt. Nolite putare differre vos à Iudæis, q̃ circũci-
B ſionem nõ adepti,in præputio eſtis.Nam hoc demũ graue ac moleſtũ erat,q̃ ſine Chriſto eratis . Abalienati à Republica Iſraëlis. Hoc eſt,nõ eſſe in Republica,extraneos eſſe à teſtamentis promiſſionis, nõ habere futurorũ ſpem,deo carere in hoc mũdo.At hęc omnia illorũ erãt. Dixerat de rebus cœleſtibus, mẽtionem iam & eorũ facit quæ ſuper terrã erant, quoniam in illis magnã habebãt Iudęi gloriã.Ita & Chriſtus,cõſolãdo diſcipulos cum dixiſſet,Beati qui per-
Mat.5.e ſecutionẽ ſuſtinent propter iuſtitiã , quoniã ipſorum eſt regnũ cœlorũ,quod minus eſt ſubiungens ponit. Nam ita,inquit,prophetas quoque qui ante vos fuerunt,perſecuti ſunt . Iſtud quippe ad magnitudinem quidẽ priorũ minus eſt:ad hoc vero,vt propinquum faciat,ac perſuadeat,ſufficiens eſt ac multum habens
C roboris.Hoc itaq; erat eſſe in Republica.Nõ dicit ſeparati,ſed abalienati à Republica Iſraëlis.Nec dicit, nõ attẽdentes,ſed nec participãtes,& extranei.Multa eſt in verbis emphaſis,multã oſtẽdẽs ſeparationẽ. Alioqui & ipſi Iſraëlitæ extra Rẽpublicam erant , at non vt alieni,ſed vt ſocordes , & à teſtamentis exciderant,ſed nõ vt extranei . Quæ erãt autẽ promiſſio-
Gen.15.d nis teſtamenta? Tibi ac ſemini tuo dabo terrã hãc, & quicquid aliud illis promiſit.Spem,inquit, nõ habẽtes,& ſine deo.Atqui deos adorabãt . Verũ nõ erant dij.Nihil enim eſt idolũ. *Nunc autem in Chriſto Ieſu vos qui quondam eratis longinqui,propinqui facti eſtis in ſanguine Chriſti . Ipſe ſiquidem eſt pax noſtra qui fecit ex vtriſque vnũ, & interſtitiũ ſepis,inimicitiã videlicet in carne ſua ſoluẽs.* An hoc magnũ eſt, inquis , quòd in Iudæorum Rempublicam venimus ? Quid dicis ? Summatim inſtaurata D ſunt omnia,ſiue quæ in cœlis ſiue quę in terra,&nũc demum de Iſraëlitis loqueris?Certe ,inquit: Nã illa quidẽ fide oportet cõprehendere,iſta vero ipſis etiã operibus. Nunc autẽ inquit, in Chriſto Ieſu vos qui olim eratis lõginqui,propiqui facti eſtis huic Reipublicæ.lõginquitas em̃ illa,& propinquitas electionis duntaxat ſunt liberæ.Ipſe em̃ eſt pax noſtra,qui fecit ex vtriſque vnum . Quid eſt vtraque vnum fieri?Non hoc dicit , quòd in illã Iſraëlis nobilitatẽ nos euexerit,ſed q̃ & nos & illos in maiorem extulerit. Verũtamen maius eſt beneficiũ quod nobis obtigit.Nam illis quidem & promiſerat, & viciniores erant:nõbis vero & nihil promiſerat & præterea remotiores eramus:propterea & alibi dicit : Gẽtes vero pro miſeri-
Ro.15.b cordia glorificẽt deũ.Promiſit quidẽ Iſraëlitis, licet indignis : nobis vero neque promiſit etiã, ſed extranei eramus,nihil habebamus cõmunionis cum illis.

Fecit

Fecit autē vt vnum essemus, nō nos illis coniungendo, sed & illos & nos in vnū conglutinādo. Exemplū vero dicam: Ponamus esse statuas duas, vnam argenteam, alterā plumbeam: deinde opere fusorio vtrasque aureas fieri. Ecce duas vnā fecit artifex. Aut aliter: Ponamus hinc seruū, isthinc adoptatū, vtrosque eidē *supplices domino, hūc quidē abdicatū puerū, illum vero & fugitiuum & neque patrem agnoscentem: deinde & hæredes vtrosque factos & germanos filios. Ecce quomodo ad vnum & eūdem honorem inducti, ambo facti sint vnū. ille quidem è lōginquo, iste vero è vicino veniens, & iam germanior, quàm antequā offendisset. Interstitiū, inquit, sepis soluēs. Quid est hoc Interstitiū? Inimicitiā, inquit, in carne sua, legem præceptorū †in dogmatibus sitam, abrogans.] Sunt quidā qui dicant legem fuisse interstitiū inter Iudæos & Gentes, vnde factum sit, vt cōmisceri nequiuerint: Mihi vero istud nō videtur, sed cōmune hoc interstitiū esse, nimirum inimicitiā in carne. Hoc scilicet erat interstitiū dirimens, quemadmodū propheta dicit: Nōne peccata vestra discernunt inter me & vos? Interstitiū erat inimicitia quā habebat deus tam aduersum Iudæos quàm Gentes. Per legē vero illa nō solum sublata nō est, sed & aucta: lex em, inquit, irā operatur. Quemadmodū igitur illic cum dicit: lex iram operatur, nō legi totum adscribit, sed subauditur, quoniam illam transgressi sumus: ita & hoc loco illā, interstitiū forte dicit, ob id q̄ neglecta inimicitiam causata est. Sepes erat lex, sed erat illa munitionis gratia facta, vnde & sepes nominata est, vt circunsepiret. Nam audi rursus prophetā dicentē: Et sepem illi circūdedi. Et iterum: Detraxisti sepem eius, & vindemiarunt eam omnes quotquot illac iter fecerunt. Hinc munitionem vocat sepem. Et rursus: Diruā sepem eius, & erit in cōculcationē. Item, legē ad auxiliandū dedit. Et iterū: Faciens misericordiam & iudicium dominus, notas fecit iustificationes suas Israël. Factū est vero interstitium illud tale quod illos non amplius in munitionem cōstituat, sed à deo etiam separet. Tale siquidē est interstitiū illud quod à maceria est. †Quódnā est illud?] Inimicitiam, inquit, in carne sua. Quomodo? Obsepierat, ac rursus illic inimicitiā soluit? Neq; vero hoc solum, sed & obseruantiā ipsius soluit. Quid igitur? Si à priore transgressione liberati sumus, an rursus illā seruare cogimur? Hoc rursus idē fuisset. Igitur & ipsam legē dissoluit: Legem, inquit, mādatorū in decretis abrogās. Papé, quanta benignitas. Dederat nobis legē, vt illā obseruaremus: quoniam vero non seruauimus, atque ideo puniendi iam eramus, legē dissoluit: quēadmodum si quis pædagogo commēdatum puerum, quoniam morem nollet gerere, & abduceret, & à pædagogo liberaret. Quantæ benignitatis est istud? Quid est, in decretis abrogans? Multā enim hic inter mandatū & decreta differentiā ponit: Aut fidē dicit, decretum illā vocans. Ex sola quippe fide nos saluauit. Aut præceptū intelligit, quēadmodum Christus dixit: Ego vero dico vobis, neque irascimini omnino. Hoc est: Si credideris, q̄ deus illū excitauerit à mortuis, saluus eris. Et iterū: Propè est verbū in ore tuo, & in corde tuo. Ne dicas: quis ascendet in cœlū? aut quis descendet in abyssum? aut quis reduxit illum ex mortuis? Pro vita, fidē induxit: Etenim ne frustra saluareris, & ipse supplicium tulit, & fidem vicissim per decreta exegit. *Vt duos conderet in seipso in vnum nouū hominem.* Vides gentilē non esse Iudæum factum, sed & hūc & illū in alterum statum venisse, non vt ex gētili aliū faceret, sed vt duos simul conderet? Et bene vbique cōdendi vel creādi dictione vsus est, nō dicens, vt transmutaret, quatenus ostenderet facti efficaciā, & licet visibilis sit reliqua creatura, istam tamen non minorē esse, & tanquā à naturalib' rebus nō esse nobis in posterum resiliendū. Vt duos cōderet in seipso: hoc est, per seipsum. Non mandauit istud alij cuiquam, sed per seipsum & hunc & illū reformās, vnū ex illis admirabilē planè retulit, primum ipse hoc factus, quod quidē priore creatura maius est: Hoc em est quod dicit, in seipso, nimirum q̄ ipse primus typū & exemplar noui huius hominis exhibuit. Vbi enim Iudæum, illic apprehendit & gentilem, medius ipse factus, & vtrosq; commiscens, ac quicquid illorum extraneum erat & alienum amoliens, diuinitus reformauit per ignē & aquā, nō amplius per aquā ac terram, sed per aquam & ignem. Circuncisus factus est Iudæus, factus est maledicto obnoxius. Gētilis extra legē & super gētes & Iudæos factus est. In vnum nouum hominē, inquit: *Faciens pacem.* Ipsis ad deū, & erga se mutuo. Non enim perseuerantes Iudęi ac gētes cōciliati sunt, & nō nisi à propria liberati quisq; cōditione, in maiorē aliam venerunt. Iudæus enim tum demum Gētili cōiūgitur, quādo fidelis redditur. Ac si duo quidam, in imis ædibus in diuersis cubiculis degentes, non prius alter alterū cōspicere possent, q̄ ambo in superioris cœnaculi amplitudinem cōuenirent. Faciens pacē, magis & præcipuè ad deū. Quod enim sequitur hoc declarat. Quid autem dicit? *Et vt reconciliaret ambos in vno corpore deo, per crucem.* Nō dicit, vt conciliaret, sed reconciliaret: vt ostendat q̄ & antea cōciliata fuerit humana natura, vtpote in sanctis, & ante legē. In vno corpore, inquit, ipsius videlicet, deo. Quomodo istud factum est? Pœnam, inquit, quę debebatur, ipse luit per crucē. *Perempta inimicitia* * *per ipsam.* Nihil his dictionibus propriū magis, nihil expressius. Mors ipsius inimicitiam interemit, vulnerauit ac perdidit. Nō præcepit alij cuiquam hoc negotij, neque facere tantū, sed & pati voluit. Non dixit, soluta, neq; sublata, sed quod omnium erat vehemētissimum, perēpta inimicitia. Ita vt nō excitetur amplius. Quomodo igitur excitatur? A multa nostra malitia. Nam donec in corpore Christi mā̄serimus, donec fuerimus adunati, non excitatur, sed iacet emortua: imò vero illa nunquam excitatur. Si vero aliam quampiam parturierimus, non amplius ad eum pertinebit, qui priorem sustulit ac peremit. Tu sanè aliā parturis. Affectus enim carnis, inquit, inimicitia est aduersus deum. Si nihil carnale sapuerimus, non generabitur altera, sed pax illa manebit.

Moralis exhortatio.

Cogita siquidem quàm sit enorme, si quando tāta conciliationis nostræ gratia moliente perficientēq; deo, ad inimicitiā denuo fuerimus reuersi. Eam certe non amplius baptisma sed gehenna, non iā remissio, sed acris inquisitio, ac cōdēnatio maneret. Affectus carnis sunt deliciæ ac voluptatū oblectamenta. Affectus carnis sunt auaritia & omne peccatū. Quāobrem affectus carnis dicuntur, cū tamen nihil horū sine anima fiat? Non hoc ideo dicit, q̄ carnem culpet ac traducat. Quādoquidē & cum dicit, animalis homo, animam nō ideo criminatur. Neq; enim corpus, neque anima etiam in seipsa nisi supernum adsit auxilium,

* αὐτὸν προσωνύμωσαν habet codex Veronen. sed legēdū puto αὐτὸν προσκρουσαν. i. ipsum offendisse: vt etiā ex sequētib' patet.

† in decretis abrogās] præter malā distinctionem male addidit, sitam. Chrysost. enim sentit in decretis siue per decreta nempe euāgelica abrogatā esse legem mandatorum.

Esa. 59. Rom. 4. c Esa. 5. a Mat. 21. d Psal. 79. Esa. 5. b Psal. 102.

† Quódnā vero est istud?

Fides.

Mat. 5. d

Exo. 30. c Rom. 10. b

xilium, ad generosum quid & magnum præstandum suffecerit. Propterea vocat illa animalia, quæ p seipsam operatur anima. Et carnalia illa, quę ex seipso facit corpus. Nō q̄ illa sunt naturalia, ideo perdūt, sed q̄ cœlesti moderatione potita nō sunt. Alioqui & ipsi oculi boni sunt, sed sine lumine innumera mala p̄perrāt, quod infirmitatis illorū est. Si vero naturalia in se mala essent, nunquā vtique vt oportet bene illis vsi essemus. Nihil enim, quod naturale sit, malum est. Quid igitur sunt affectus carnales? Peccata. Peccatū enim quādo supra aurigā se extulerit, mille mala parit. Virtus em carnis est, animæ subditā esse. Malitia vero est, quādo caro dominatur animæ. Quēadmodum igitur bon' quidē est equus & robustis crurib' vtilis, sine tamen auriga nullū huius specimen dedit: ita & caro, si quādo lasciuiā illius præciderimus. Sed neq; auriga probatur sine sciētia. Etenim & ipse peiora illis designabit. Itaq; vbiq; † cura & inspectione opus est.] Spiritus, qui rerū summā ac moderationē habet, aurigā etiā firmiorē facit. Hic videlicet & animam & corpus accurate adornabit. Quemadmodū em anima quæ corpori inest, bonū illud quidē ostēdit, quādo vero illa energia sua corpus destituerit ac dereliquerit, quemadmodū si pictor colores præter ordinē cōfuderit, multa turpitudo sequit, vnoquoq; membrorum ad corruptionem ac dissolutionē properante: ita & spiritus, si tam corpus quàm animam desolationi permiserit, peior fit ac maior turpitudo. Noli itaq; corpus, propterea quòd minoris est q̄ sit anima, improbare. Neque em animā ego improbare audeo, ꝓpterea q̄ nihil absq; spiritu præstare valet. Quòd si quid hic omnino culpādū, anima magis accusanda fuerit q̄ corpus. Nam corpus quidem nihil mali absque anima designat, anima vero multa mala sine corporis vsu committit. Tabescente siquidem & nihil minus q̄ lasciuiente corpore, multū illa malorū operatur, quemadmodum incantatores illi & magi, & qui inuidia laborāt, & venefici, corpora sua potissimum tabefaciunt. Propterea neq; deliciæ ad corporis necessitatē pertinēt, sed magis animę segnitiei admetiēdæ sunt. Cibus em, non deliciæ corpori necessarius est: si frænū diligenter & acriter immisero, equū facile repressero. Animā vero corpus in malis ipsius cohibere non potest. Quamobrem igitur affectum ipsum carnis vocat? Eo q̄ totum carnis sit. Tum enim caro peccat, quādo primas obtinuerit, mentēque & animæ principatū abstulerit. Virtus itaq; corporis in hoc est, vt animæ morem gerat, alioqui in se nec mala est nec bona. Quid enim ex seipso faciet corpus? Bonū itaq; est cōiūctione propter subiectionem, alioqui nec bonum nec malum, sed vel ad illud vel istud, idoneū ad vtraq; motū habēs. Corpus cōcupiscit, at neq; fornicationē nec adulteriū, sed simpliciter commixtionē. Corpus cōcupiscit, verum nō delicias sed cibum, non ebrietatē, sed potum. Quod enim ebrietas non sit corporis concupiscentia, vide quomodo, si quando mensuram transgressus fueris, corporísq; fines excesseris, nihil iā cōtineat amplius: quin & reliqua omnia animæ sunt, quādo videlicet in ea quę carnalia sunt delabitur, quādo veluti inctasfatur. Licet enim bonū sit corpus, vehemēter tamen infra animā est, quēadmodum infra aurū est plumbum, & tamen vt adglutinato plūbo opus habet aurum, ita & corpore anima, & sicut nobili quidē puero, pædagogi tamē opera necessaria est. Quēadmodum igitur, quādo † quę pueri agūt, puerilia vocam',] non ex eo ætatē illorum, sed quæ in ea ætate cōmittuntur, taxamus, ita & corporis habet ratio. Verum, si voluerimus, licebit non esse in carne, vt neq; in terra, sed in cœlis & spiritu. Esse siquidē alicubi, nō tam iuxta situm localem dicitur, quàm iuxta affectū. Atque ita multos alicubi existētes, illic non esse cōtendimus, dicentes, hic nō fuisti. Et quid dico? Sæpenumero dicimus: Nō es apud teipsum, nō sum in meipso. Atqui quid corporalius eo, quo quisque sibi ipsi proximus est? Et tamen non dicimus eū ideo esse in seipso. Itaq; in nobisipsis cōstituti in cœlo & in spiritu, maneamus in pace & gratia dei, vt omnibus liberati carnalibus, promissa bona cōsequi valeamus, in Christo Iesu domino nostro, cum quo sit patri, simul & spiritui sancto, gloria, imperium atque honor nūc & semper, & in secula seculorum, Amen.

† spiritum dominari & gubernare oportet.

† res puerilis dicimus.

Homilia VI.

ET veniēs euangelizauit pacē vobis qui longē aberatis, & illis qui propē. Quoniam per ipsum vtriq; habemus aditum ad patrem in vno spiritu. Itaque non estis amplius hospites & incolæ, sed conciues sanctorum, ac domestici dei, superstructi super fundamentum Apostolorum & Prophetarum: summo angulari lapide existente ipso Christo, in quo tota structura coaptata, in templum sanctum crescit, in domino, in quo & vos pariter ædificamini in habitaculum dei, in spiritu. Neq; alium, inquit, misit, neque per alium quēpiam pacem vobis nunciauit, sed ipse per seipsum. Nec angelum huc mādauit, nec archāgelum. Quādoquidem tot mederi malis, quęque fiebant annunciare nullius erat alterius, sed sui ipsius aduentus, ministri ac prope diaconi sumpta conditione dominus aduenit. Et euangelizauit pacem vobis qui procul aberatis, & illis qui propè. Iudæos intelligit propè existētes, nobis collatos. Quoniam per ipsum habemus * aditum vtrique ad patrem, in vno spiritu: pace, inquit, ad deum nos cōciliauit. Nam & ipse dixit: Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis. Et iterum, Bono sitis animo, ego vici mundum. Et quæcūque petieritis in nomine meo accipietis. Et rursus: Quoniam pater vos amat. Ista pacis sunt indicia. Et præterea quomodo? Quoniā per ipsum aditū adepti sumus in vno spiritu. Non vobis minus, Iudæis vero plus obtigit. Sed vnavtrinq; gratia. Nā iram quidem morte sua sustulit, amicos vero nos patri reddidit per spiritū. Ecce rursus, in, idē est quod per, hoc est, Per seipsum & spiritū adduxit nos ad patrem. Itaque nō estis ampli' hospites & † inquilini, sed cōciues sanctorum. Vides q̄ non simpliciter dicat, Iudæorum, sed sanctorum, ac magnorū illorum virorum, † qui cum Abrahā sunt, cum Moyse & Helia,] cū quibus in eandē ciuitatē descripti sumus? In hanc videlicet declaramur (qui enim talia dicunt, inquit, patriam se quærere declarant) non iā hospites sanctorum neque incolæ. Nā qui cœlis potituri non sunt, incolę sunt. Filius enim, inquit, manet in æternū. Et domestici dei. Quod illi tantis laboribus ab antiquo adeptū habebant, istud nobis per gratiā dei paratum est. Ecce vocationis spem. Superstructi super fundamentū Apostolorū ac prophetarum. Vide quomodo omnia cōmisceat, Græcos, apostolos, prophetas & Christū, & nunc quidē corporis, nunc vero structuræ exemplo coniunctionē istam ob oculos ponat. Superstructi, inquit, super fundamentum apostolorū, hoc est, fundamentū sunt apostoli ac prophetæ. Et primū ponit apostolos,

* ἀφορμὴν aditū, introductionem.

† inquilini.

† Abrahæ, Moysis, & Heliæ.

Ioan. 14. d Ibi. 16. g Ibi. 14. b Ibi. 16. f

Ioan. 8. d

apostolos, qui tamẽ tẽpore posteriores sunt. Hoc sanè dicens, ostendit illos esse fundamentũ, totum tamen vnam esse structurã & radicẽ vnã. Intellige hic & Gentes fundamenti loco patriarchas habere. Hic certe quod propriũ est magis dicit, quàm dum insitionis alicubi meminit: illic magis taxat. Deinde omnia cõtinẽs, inquit, Christus est. Sũmus eñ angularis lapis, & parietes cõtinet & fundamẽta. In quo tota structura. Vide quomodo cõiũxerit. Nũc quidem superne totũ corpus continentem & conseruantem, nunc verò infernè & structurã sustinentem, & radicẽ existentem inducit. Illud vero, quod supra dixit, vt duos conderet in seipso in vnum nouum hominem, per istud declarauit, quod ostẽdit Christũ vtrosque parietes per seipsum cõiunxisse, eo quòd in ipso cõditi sunt: Et primogenitus, inquit, omnis creaturæ. Hoc est, ipse sustinet ac portat oĩa, in quo tota structura coaptata est. Quicquid dixeris, siue fastigiũ, siue parietes, siue quicquid aliud fuerit, totũ ipse baiulat. Alibi & fundamẽtũ ipsum vocat. Fundamẽtũ eñ aliud, inquit, nemo potest ponere, præterquã quod positũ est, quod est Iesus Christus. In quo tota structura coaptata. Declarat & ipsa exacta structuræ cõsummatio, nõ posse aliter poni eũ, qui nõ cum multa diligẽtia vixerit. Crescit eñ, inquit, in tẽplũ sanctũ, in domino, in quo & vos pariter ædificamini. Sæpi° hoc dicit: in tẽplũ, in habitaculũ dei, in spiritu. Quid sibi vult illa structura? Vt inhabitet deus in isto tẽplo, & quisq; vestrũ, inquit, tẽplum est, & cõmuniter omnes, & velut in Christi corpore habitat, & tanquã in tẽplo spirituali. Non dixit προσοδον accessum, sed προσαγωγην, id est introductionẽ. Nõ enim à nobis ipsis accessimus, sed ab ipso introducti sumus. Nam nemo, inquit, venit ad patrẽ, nisi per me. Et iterũ: Ego sum via, veritas, & vita. Coniungit etiã illos sanctis. Rursus ad primũ redit exẽplum, nequaquã à Christo elongari permittens. Ista vtiq; structura vsque ad *aduentũ Christi pertingit. Et propterea sanè Paulus dixit, Vt sapiẽs architectus fundamẽtũ posui. Et iterum: Quoniã fundamentũ est Christus. Quidnã hoc est? Vides quod ad ea quæ causæ subiecta sunt, animaduertere oporteat? Hoc autem nõ simpliciter de exẽplis dixerim, vt quando patrẽ suũ agricolam, & seipsum radicẽ facit. *Huius rei gratia ego Paulus vinctus sum Iesu Christi, pro vobis gentibus.* Dixit de multa Christi cura & prouidẽtia, egreditur deinceps & ad suam ipsius, modicã quidẽ & admodũ nullam, ad eã quæ Christi est collatã, sufficientem tamẽ & ipsam ad adtrahendum illos. Huius, inquit, rei gratia & ego vinctus sum. Nã si dominus meus crucifixus est pro vobis, multõ magis ego vincior. Nõ solum vinctus fuit ipse, sed & seruos suos in vincula coniici permittit. Pro vobis gẽtibus. Multa emphasis hic est. Nõ solũ, inquit, non abominamur vos, sed & vincimur ppter vos, & ego quoq; qui tanta potitus sum gratia. *Siquidem audistis dispensationẽ gratiæ dei quæ data est mihi in vos.* Vaticinium illud subindicat, quod de se ad Ananiam, in Damasco factum est, quãdo illi dicebat dominus: Vade, quoniam vas electionis mihi est iste, vt portet nomen meum coram gentibus ac regibus. Dispensationem gratiæ, reuelationẽ intelligit, quasi dicat: Nõ didici ab homine. Et propter vos vni mihi reuelare gratiam istam dignatus est dominus. Ipse nanque ad me dixit: Vade, quoniã ad gentes procul amandabo te. Siquidẽ audistis: Dispensatio quippe magna erat,

Rom. 11. e
Colos. 1. b
1. Cor. 3. e
2 Cor. 6. d
Ioan. 14. a
Ibidem.
* παρουσίαν, aduẽtum, præsentiam.
1. Cor. 3. b
Ibid. c
Ioan. 15. a
Cap. III.
Act. 9. c

A quòd hominẽ nulla ex parte persuasum, cœlitus vocabat, ac dicebat: Saule Saule, quid me persequeris? lucéq; illa ineffabili excæcabat. Siquidẽ audistis, inquit, dispensationem gratiæ dei, quæ data est mihi in vos. *Quòd secundum reuelationẽ notum mihi factũ sit mysterium, quẽadmodũ ante scripsi paucis.* Forte per aliquos manifestauit, aut propter multos scripsit. Ostendit autẽ hic totũ esse dei, nihilq; nos attulisse. Quid enim, dic quæso? Paulus ille magnus, & admirabilis, legẽ edoctus, ad pedes Gamalielis diligenter & exactè eruditus, an non gratia saluatus est? Mysterium enim est, q̃ gentes in maiorem, quàm Iudæorum sit, nobilitatẽ continuo ac subito euehũtur. Quemadmodum autẽ scripsi in modico, id est, breuibus. *Iuxta quod potestis legentes intelligere.* Papè, itaq; neq; rem omnẽ scripsit, neque quantum scribi oportebat. Sed hic quidem istud rei natura, alibi vero auditorum ignauia fecit, B vt apud Hebræos & Corinthios. Iuxta quod potestis legentes intelligere. *Cognitionẽ meam in mysterio Christi.* Hoc est, quomodo intellexerim, quomodo cognouerim, siue illa quæ dixit deus, siue quod ad dextram illius sedet Christus. Deinde & dignitatem illam, nimirum q̃ ita non fecerit deus cuiuis gẽti, & qualis sit gens ista, quam ad hunc modum dignatus est deus. *Quòd aliis ætatibus non innotuit filiis hominum, quemadmodũ nunc reuelatum est sanctis apostolis eius ac prophetis in spiritu.* Quid igitur dic quæso? Non cognouerunt ista prophetæ? Quomodo ergo dicit Christus, quoniã Moyses ac prophetæ ista de me scripserunt? Et iterum: Si credidissetis Moysi, credidissetis vtique & mihi. Et rursus: Scrutamini scripturas, quoniã putatis vos in illis vitam æternã habere. Et illæ sunt, quæ mihi testimonium ferunt. Hoc dicit, aut quòd nõ omnibus C hominib° reuelatũ sit hoc mysterium, adiecit enim, quòd aliis ætatibus vel generationibus, nõ innotuit filiis hominũ quẽadmodum nunc reuelatum est: aut quòd ita non innotuerit rebus ipsis & operib°, quẽadmodum nunc reuelatum est sanctis Apostolis eius ac prophetis in spiritu. Perpende siquidem: Ipse Petrus nisi audisset ex spiritu, ad gẽtes vtiq; non accessisset. Audi nãq; quid dicat. Dedit igitur illis, inquit, deus spiritũ sanctum, quemadmodum & nobis. Hoc est, elegit illos deus in spiritu, vt gratię cõmunionem accipiant. Prophetæ itaq; prædixerunt quidem ista, adeò tamẽ exactè nõ cognouerunt, quandoquidem ea neque ipsi apostoli planè tenuerunt; etiã posteaquam audissent. Multũ enim excellebant humanam cogitationem communẽmq; spem, *Cohæredes esse gentes, & eiusdẽ corporis consortésque promissionis.* Quid est cohæredẽ esse cõsortémque promissionis, & eiusdem corporis? Hoc videlicet est magnũ illud, vnum esse corpus, hęc est magna illa propinquitas. Quòd vocãdæ essent gentes, nouerunt quidẽ prophetæ, tantum vero huius rei non nouerunt. Nã hoc vocat mysteriũ D promissionis. In sorte promissionis dei erãt Israëlitę; & illorum consortes factæ sunt gentes. *In Christo, per Euangelium.* Hoc est, quòd euangelium & ad gentes mittendum sit, & quòd illi essent crediturí. Nõ enim simpliciter, sed per euãgelium, inquit. At istud quidem, nihil magni fuerit. Exiguũ enim est: sed aliud quiddã nobis, quod maius est, reuelat deus: nimirum quòd non solũ homines, sed neque angeli neque archãgeli, nec alia quępiã creata potestas istud cognouerit. Mysteriũ enim erat nõdum reuelatum: Fortè quòd

Ioan. 5. g
Ibidem.
Ioan. 14. b
Rom. 11. d
1. Cor. 6. d
Rom. 15. d
2. Cor. 11. b

illis & in actis dixit, quam habeat cognitionẽ, nempe q̃ & gentes ad istam gratiam debeant vocari, hoc vocat hic suam ipsius cognitionem in mysterio, de quo supra dixit, q̃ in seipso duos condiderit in vnum nouum hominẽ. Nam ex reuelatione & hic didicerat & Petrus, q̃ gentes abominabiles haberi non debeant. Atque hoc est, quod & in Apologia sua Petrus dicit: *Cuius factus sum minister, secundũ donum gratiæ dei, quæ data est mihi, iuxta efficaciam potentiæ illius.* Dixerat: Huius rei gratia vinctus sum: sed rursus totũ deo adscribit, Secundum donum ipsius inquit, secundum potentiam doni ipsius, honoris huius dignitas obtigit. Sed non sufficisset donum, nisi & potentiam illi indidisset.

Moralis exhortatio.

Reuera quippe magna fuit hic potẽtia, nec sufficisset humana diligẽtia. * Nam tria cõtulit ad prædicationem Paulus. Alacritatẽ videlicet feruidam & audentẽ, animum nihil non ferre paratũ, & intellectum B ac sapientiam. (neq; enim satis ad hanc functionem fuisset animus ad pericula intrepidus.) deinde & potentiã spiritus, & vitam inculpatã. Cõtemplare vero quod ad ipsum primum attinet, atq; audi quid scribat: Vt nõ vituperetur, inquit, ministerium nostrum. Et iterũ: Adhortatio siquidem nostra, non ex errore, neq; ex immundicia, neq; in sermone adulandi, neq; in occasione auaricię. Vides integritatẽ, quę nullo pacto culpari queat? Et rursus: Procurantes quæ bona tutẽ dare, sunt, non solũ corã domino, sed & corã hominibus. Deinde post ista: Singulis diebus, inquit, morior per † vestrã gloriã,] quã habeo in Christo Iesu. Et iterũ: Quis nos separabit à dilectione Christi? Tribulatio? aut angustia? aut persecutio? Rursus: In multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, in persecutionib°, in angustiis, in plagis, in custodiis. Deĩde quãtũ attinet ad dispẽsationẽ ipsius, audi, Fact° sum, inquit, Iudæis tanquã Iudæus, illis qui sine lege sunt, tanquã & ipse sine lege, his qui sub lege sunt, velut sub lege essem. Raditur etiã & innumera facit. Quod vero omniũ est caput, ista omnia facit in potentia spiritus. Nõ enim audeo quicquã loqui, inquit, eorum, quæ Christus per me nõ fecerit. Et iterũ, Quid enim est, in quo reliquis ecclesiis inferiores sitis? Et rursus: Nihilo eñ minor fui illis, qui excellenter sunt apostoli, etiãsi nihil sum. Sine his vero, quę cõmemoraui, erat istud impossibile. Non igitur propter signa ipsius fideles facti sunt. Neq; eñ sgna hoc fecerũt, neq; per illa, magna de se sentiri † permouit, sed aliũde. Oportet eñ vt irreprehẽsibilis fuerit, dispensandi muneris sui peritus, in quo duis periculum sese proiiciens, & ad docendũ D appositus. His videlicet plus q̃ miraculis promotum est. Ista si fuerũt, nihil op° erat miraculis. Quin perpẽdamus illum etiã ante miracula innumera talia præstitisse. Nunc vero, cũ nihil horũ habeamus, nihil nõ obtinere præstaréq; volumus. At cũ alterũ diuellitur ab altero, quod reliquũ est, inutile redditur. Quæ nãque fuerit vtilitas, ad nullũ pallere periculũ, vita existente reprehẽsibili? Si enim lumẽ, inquit, quod in te est, tenebrę sunt, ipsæ tenebræ quãtæ? Rursus quis fructus erit vita esse inculpata, segnis si fueris ac somnolentus? Nisi enim crucẽ suã quis tulerit méq; secutus fuerit, inquit, non est me dignus. Et nisi posuerit quis animam suã pro ouibus. Quis vero sperabitur profectus, si etiam his existentibus vtrisq; non fueris tamẽ ad obeundam dispensationẽ accommodus, nouerisque quomodo vnicuiq; respõdere oporteat? Quòd si

Supr. 2. e
* Hæc etiã in Græcis perturbata videntur, quæ clarius Theophyl. dicit his verbis. Tria nanque oportet nos adferre & cõtribuere ad ministerium, animam periculorum amantem, sapientiã & intellectum, vitámque inculpatã: Deinde autẽ vitutẽ dare, per quam hæc omnia efficacia sint.
† nostram gloriationem, Ibid. 8. g.
2. Cor. 6.
4. & 11. c
† pessulet
Matt. 6. e
Ibid. 10. d
Ioan. 10. b

Tomus quartus.

signa nõ fuerint, sint nobis tamen vtraq; ista. Verum tamen licet tãta ex seipso attulerit apostolus, totũ tamen gratię adscripsit. Istud autẽ grati est famuli. Nos vero vtiq; nondũ cognouissemus ipsius virtutes, nisi rerũ fuisset necessitate adobrutus. Num igitur digni sumus, qui vel mẽtionẽ faciamus Pauli? Ille licet gratiã habuerit adiutricẽ, contentus tamen non fuit, sed & mille pericula quæ sustinuit, veluti tributũ intulit ac pẽsitauit. Nos autẽ, qui fiducia illa destituti sum°, vnde, dic quæso, sperabim° nos vel cõseruaturos eos qui † Christianæ fidei iam dediti sunt,] vel acquisituros eos qui nondũ accesserũt, homines deliciis hactenus dediti, refocillationémq; vbiq; quærentes, & pericula ne in somnis quidẽ ferre valẽtes, immò neq; volentes etiã, & præterea à Pauli sapientia nõ minus distãtes, q̃ à cœlo terra? Propterea & discipuli nostri multũ ab illis qui tum erant, defecerunt, quãdoquidẽ & illorũ temporum discipuli meliores erant, q̃ nunc sunt doctores, qui tum in mediis populis, & à tyrãnis minarum insultus omniũmq; mortalium vndiq; hostiles inimicitias passi, neq; tamen vel tantillum deiecti, aut à sentẽtia deflexi sunt. Audi quippe quid Philippensibus dicat: Quoniã vobis, inquit, datũ est pro Christo, vt non solũ in ipsum credatis, sed & pro illo patiamini. Et Thessalonicensibus iterũ: Quoniã, inquit, imitatores facti estis ecclesiarũ dei, quę in Iudęa sunt. Et Hebræis scribẽs dicit: Et direptionẽ facultatum vestrarum cum gaudio accepistis. Colossensibus autem testimoniũ fert dicẽs: Mortui enim estis, & vita vestra abscõdita est cum Christo in deo. Et hos ipsos multa tulisse pericula testatur. Galatis vero scribens dicit: Tanta passi estis frustra, si quidẽ & frustra. C Et vides istos oẽs iustitię studio deditos fuisse. Propterea & ipsa gratia tũ efficax fuit. Et ob eã rẽ illi in virtutibus vixerunt. Corinthiis autẽ quid scribit? Audi: Quos multis modis culpauerat, nũquid & illis ipsis virtutũ testimoniũ adfert, cum dicit: Sed zelũ vestrum, sed desiderũ vestrum? Et quæ rursus de his rebus ad eos dicit, illa nũc neq; in doctoribus quisquã deprehẽderit. Itaq; illa omnia cessarunt ac perierũt. In causa vero est, q̃ charitas refriguit, & q̃ peccatores non castigantur. Audi nanq; ipsum ad Timotheum scribentem: Peccantes, inquit, corã omnibus argue. Et q̃ principes ægrotant. Capite quidẽ non existente sano, quomodo reliquum corpus validum manebit? Vide igitur quanta sit rerum turbatio. Qui recte viuendo, rectámq; aliquo modo fiduciam obtinendo montiũ cacumina occuparũt, è medio sublati, & velut ab hostili alienóq;, & minime domestico corpore auulsi sunt. Corrupti vero, quisq; innumeris malis seatẽt, in ecclesias irruperũt. Venales factę sunt dignitates. Mille hinc mala nascũtur, & tamen nemo est qui corrigat, nemo qui reprehendat, sed viã quandã atq; sequelã nacta est hæc merces. Peccauit quispiam culpatúsq; est? Is nõ in hoc laborat, vt innocentẽ se ostẽdat, sed vt criminũ socios reperire liceat. Quid patior ac turbor, cũ gehẽnę minæ obiectæ sint? Credite mihi, nisi illic nobis deus suppliciũ reseruasset, maiores tragœdias singulis diebus videretis, q̃ vnquã Iudaicæ calamitates fuerunt. Quid enim (sed nemo molestè ferat, neq; enim nominatim dicam) si quis ecclesiam ingressus, postulatis ad iudiciũ vobis, qui nobiscũ nunc hic estis, inquisitionẽ faceret? immò vero nõ nũc, sed si circa paschatis diẽ quotquot accesserũt ac baptizati sunt, post mysteriorũ participationem dili-

Ioan. 15. b
Rom. 15. d
2. Cor. 11. b
† nobis sũt commissi.
1. Tim. 5. a

gẽter quis ſcrutatus eſſet,tali accepto ſpiritu, vt exactè quicquid egiſſent cognouiſſet, multa ſanè Iudaicis malis grauiora deprehẽdiſſet. Nã inueniſſet vtiq; qui & auguriis & diuinationibus, & incantationibus vſi eſſent:inueniſſet & ſcortatores & adulteros, & ebrietati deditos & cõuiciatores:auaros nolo dicere, ne quos hic ſtantium tangam. Quid vero ſi quis ſcrutatus eſſet quotquot in vniuerſo orbe accedũt,quódnam putas nõ reperiſſet delictum? Quid ſi principes? Nunquid deprehendiſſet pecuniarum cupidos?num principatuum emptores?num inuidos? nunquid tortores?nũquid vanæ gloriæ deditos?helluones?pecuniarum ſeruos? Quod igitur malorum expectandum non erit,poſteaquã tanta obtinuit impietas? Et vt diſcatis,quãto ſupplicio ſint obnoxij qui peccatis hiſce detinẽtur, reſpicite vetera. Sacrã pecuniã furatus erat homo militaris vnus, & omnes periclitabantur.

Iosue.7.a Scitis hiſtoriam? De Charmi illo loquor,qui de anathemate ſubtraxerat. Propterea & propheta dicebat: Repleta eſt regio illorum diuinationibus,velut regio alienigenarum. Nunc vero, cum innumera vndique ſcateant mala,nemo tamẽ eſt qui quicquam metuat. Terreamur deinceps. Nouit deus & iuſtos cũ impiis punire,quẽadmodum & cum Daniele,& cum tribus illis pueris innumeriſq; aliis factum eſt, quemadmodum & in bellis quandoque & nunc vſu venit. Nam iſti quidem propterea ꝙ tantam peccatorum grauitatem habent,tolluntur,illi vero non hac cauſa. Propter hæc omnia,attendamus nobiſipſis. Non videtis bella? Nõ auditis quę præſto ſint calamitates? An his non erudimini? Gentes atq; vrbes integræ ſubmerſæ perierunt. Tot hominũ myriades apud Barbaros ſeruiunt. Quòd ſi gehẽnæ metu nõ reſipiſcimus, reſipiſcamus vel horum gratia. Et ſi minæ iſtæ non eſſent, nunquid ex his rebus quę iam euenerũt,ſapere debebamus? Magnas illi dederũt pœnas. Nos vero maiores luemus, vt qui ne horum quidẽ calamitatibus refrænamur. Durus & oneroſus ſermo. Noui & ego. verum ſi attenderimus,nõ inutilis. Neque enim ad gratiam mihi loquendum nunc eſt,immò nunquam,ſed ſemper ea dicenda,quæ animam contrahere caſtigaréque valeant. Ea nanq; nobis futura bona cauſabuntur,quæ contingat nos omnes conſequi gratia & benignitate,&c.

Homilia ſeptima.

MIhi omnium ſanctorum minimo data eſt gratia hæc, vt inter gentes euangelizem imperueſtigabiles diuitias Chriſti, & in lucem proferam omnibus, quæ ſit diſpenſatio myſterij,quod erat abſconditum à ſeculis in deo, qui vniuerſa condidit per Ieſum Chriſtũ, vt manifeſtetur nunc principatibus ac poteſtatibus,in cœleſtibus, per eccleſiam vehemẽter varia ſapientia dei, ſecundum præfinitionem ſeculorum, quã fecit in Chriſto Ieſu domino noſtro. Qui ſe conferunt in medicorum officinam,illis non ſolum eò ſimpliciter eũdum eſt,ſed curandum,vt diſcant,quomodo curẽtur ac pharmacis vtantur:ita & nobis, qui huc conuenimus,non hoc tantum modo agendum, ſed diſcendũ fuerit,quanta ſit Paulinę modeſtiæ excellentia. Poſteaquam enim diuinæ gratiæ magnificentiam prædicaturus eſt,audi quid dicat: Mihi omnium ſanctorum minimo data eſt gratia hæc. Animi quidem erat demiſſi, quod ſuper prioribus peccatis, deletis etiam, lamentabatur, illorũmq; recordabatur, ac modeſtiã tenebat,vt quando ſeipſum blaſphemũ vocat,& per-

1.Tim.1.c ſecutorem & contumelioſum. Verum huic quod iam dicit,nihil poterit conferri. Primum enim,inquit,talis eram: Et abortiuũ etiam ſe vocat. Quòd vero poſt tantas virtutes,& in eo quod præſens erat, adeo modeſtus eſt,vt & omnium ſe minimum eſſe dicat,multæ & excellentis eſt modeſtiæ. Mihi omnium ſanctorum minimo. Non dicit: apoſtolorum. Itaq; & illud iſto minus eſt. Nam illic dicit: Non ſum dignus,vt vocer apoſtolus. Hic vero & ſanctorum omnium ſe minimum eſſe dicit: Mihi inquit, ſanctorum omniũ minimo data eſt gratia hæc. Quę? Vt euangelizẽ in gentibus imperueſtigabiles diuitias Chriſti,& illuminem quoſuis vt videant quæ ſit diſpenſatio myſterij à ſeculis abſconditi in deo: qui condidit omnia per Ieſum Chriſtum,vt manifeſtetur nunc principatibus ac poteſtatibus in cœleſtibus,per eccleſiam,vehemẽter varia illa ſapientia dei. Fac hominibus non fuiſſe reuelatum: nunquid & angelos & archãgelos, principatúſq; ac poteſtates illuminas? Vtiq; inquit. Atqui cũ in deo fuerit abſconditum,in deo,inquã, qui vniuerſa condidit per Ieſum Chriſtum, quomodo audes hoc dicere? Sed quomodo hoc manifeſtum factũ eſt angelis? Per eccleſiam. Non dixit autem ſimpliciter, varia dei ſapientia,ſed vehementer varia. Myſterium itaq; iſtud,quid fuerit, ignorabant angeli. Nã ſi principatus ignorabant,vtiq; multo magis angeli. Quid igitur? Num & archangeli non cognouerunt? Neque etiam illi. Vnde cognituri? Quo reuelante? Quando videlicet illud nos cognouimus, tum per nos & illi. Audi enim quid ad Ioſephum dixerit angelus. Vocabis,inquit,nomẽ eius Ieſum. Ipſe enim ſaluum faciet populũ ſuum à peccatis ſuis. Nam ipſe Paulus ad gentes miſſus eſt,illi vero ad circuncíſionem. Admirabilius itaq; eſt & ſtupendum,qd̃ dicit: Mihi minimo data eſt gratia hæc. Erat autem & hoc gratiæ, ꝙ exiguo maiora illa concredebantur,vt eſſet eorum Euangeliſta. Qui enim maiorum fit Euangeliſta,hoc ipſo magnus eſt. Vt euangelizem in gẽtibus imperueſtigabiles diuitias Chriſti. Si diuitiæ Chriſti, etiam poſtquã manifeſtatę ſunt,imperueſtigabiles fuerũt,multo magis ipſa eſſentia,ſiquidem myſterium adhuc eſt. Nam myſterium ipſum propterea vocat, ꝙ illud neq; angeli cognoſcebant, neq; cuiquam alteri notum erat. Et illuminem quoſuis, vt ſciant,quæ ſit diſpenſatio myſterij à ſeculis abſconditi,in deo, qui cõdidit vniuerſa per Ieſum Chriſtum. Hoc ſolũ ſciebant angeli, ꝙ portio domini eſſet populus eius. Et iterum: Princeps,inquit,Perſarum reſtitit mihi. Nihil itaq; mirũ, ſi & hoc ignorarunt. Si enim quæ ad remigrationẽ è Babylone concernebant,ignorarunt,multo magis & iſta. Euãgelium nanq; iſtud eſt: Qui ſaluum faciet,inquit,populum ſuum Iſraël. Nihil hic de gentibus,ſed de gentibus reuelat ſpiritus. Itaque ꝙ vocatæ eſſent, ſciebant: ꝙ vero ad eandem Iſraëlis ſortem vocatæ eſſent, & ad hoc,vt iuxta thronum dei collocarẽtur iſtud ſanè quis expectaſſet? quiſnã credidiſſet? Abſcõditi, inquit, in deo. Iſtam autem diſpenſationẽ, in ea quæ ad Romanos eſt,euidentius reuelat. In deo, inquit,qui condidit vniuerſa per Ieſum Chriſtum. Bene huius meminit, dicens, per Ieſum Chriſtum. Qui enim vniuerſa per ipſum condidit,is & hoc myſteriũ per ipſum reuelat. Nam ſine ipſo nihil fecit. Nihil enim,inquit,ſine ipſo factum eſt. Cum dicit,principatus & poteſtates,tã ſuperiores quàm inferiores intelligit. Secundũ præfinitionẽ ſeculorũ. Nunc quidẽ factum eſt,inquit,non autem nunc primum definitum,

Tit.3.a

1.Cor.15.

Ibid.b.

Matt.1.

Matth.1.

Ibid.d

Ioan.1.

ſed olim

ſed olim ab initio præfiguratũ eſt. Secundũ præfinitionẽ ſeculorũ quã fecit in Chriſto Ieſu domino noſtro. Hoc eſt,ſecundũ præſcientiam ſeculorum, futura præuidẽs,quæ futura ſecula dicit: Cognouit enim futura,atq; ita definiuit. Secũdum præfinitionem ſeculorum. Forte eorũ, quæ fecit in Chriſto Ieſu. Vniuerſa vero per ipſum facta ſunt. *In quo habemus*,inquit, *audaciam,& aditũ in fiducia,per fidem ipſius.* Non adducti ſumus velut captiui,neq; tanquam veniam rogantes, neq; vt ſolent qui peccarunt. Et audaciam,inquit,habemus in fiducia. Hoc eſt,cũ confidentia. Vnde? Per fidem ipſius. *Propterea peto,ne deficiatis ob afflictiones meas quas pro vobis ſuſtineo,quæ eſt gloria veſtra.* Quomodo pro illis? Quomodo illorum eſt gloria? Quoniã illos deus vſq; adeo dilexit,vt & filium ſuum pro ipſis dederit, & ſerui ſui illorum gratia malis afficerentur. Vt enim illi tantis potirentur bonis, vincula expertus eſt Paulus. Iſtud vtiq; multæ erat erga illos diuinæ dilectionis indicium,quod quidem & de prophetis ſuis dicit deus.† Occiderunt,inquit, eos propter verbum oris mei.] Quomodo vero defeciſſent ,ppter alterius adflictionẽ? Si videlicet perculſi turbatíq; fuiſſent. Iſta & Theſſalonicenſibus ſcribens,dicit: Nec quiſquam turbetur in afflictionibus iſtis. Non enim non dolere duntaxat,ſed & gaudere oportet. Nam ſi à vaticinio cõſolationẽ admittitis,ecce prædicimus vobis,adfligendos nos hic fore. Quãobrem? Quoniam ita diſpoſuit dominus. *Huius gratia flecto genua mea ad patrem domini noſtri Ieſu Chriſti,ex quo omnis paterna cognatio tã in cœlis quàm in terra nominatur.* Quo affectu pro illis precatus ſit oſtẽdit. Nõ dicit ſimpliciter,oro,ſed per id qd̃ dicit,flecto genua mea,ita ſe precari declarat,quomodo ſolent qui rebus adflictis anxij precantur. Ex quo omnis paterna cognatio. Nõ amplius, inquit, ſecundum angelorum numerum ac rationem tantum, ſed eam intelligit cognationẽ,vnde & quæ ſupra & quæ infra ſunt tribus fiunt,non quales Iudaicæ illæ. *Vt det vobis ſecundũ diuitias gloriæ ſuæ,conſolidari virtute per ſpiritũ ſuũ,in internũ hominem,vt inhabitet Chriſtus per fidẽ in cordibus veſtris.* Vide quàm inſatiabiliter illis bona imprecatur,ne quo pacto circumferantur ac fluctuent. Quomodo vero fit iſtud? Per ſpiritum ſanctum, inquit, in internũ veſtrum hominẽ, vt inhabitet Chriſtus per fidem in cordibus veſtris. Quomodo? *Fixus in charitate radicibus, vt valeatis comprehendere cum omnibus ſanctis,quæ ſit latitudo,quæ longitudo,quæ profunditas & ſublimitas, cognoſcerẽq; præcellentem cognitionis Chriſti dilectionem.* Quod ſtatim exorſus precatus eſt, idem precatur & nunc. Quid autem & in principio illis optauit? Vt deus domini noſtri Ieſu Chriſti,inquit,pater gloriæ, det vobis ſpiritũ ſapientiæ ac reuelationis, in cognitione ipſius, illuminatos videlicet oculos cordiũ veſtrorum,vt ſciatis quæ ſit ſpes vocationis ipſius, & q̃ opulẽta gloria hæreditatis ipſius in ſanctis,& quæ ſit excellẽs magnitudo potẽtiæ ipſius in nos, qui credimus. Et nunc idem dicit, vt poſſitis comprehendere cũ omnibus ſanctis,quæ ſit latitudo, quæ longitudo, quæ ꝓfunditas & ſublimitas. Hoc eſt,vt cognoſcatis myſterium, quod pro nobis diligenter diſpenſatum eſt. Quæ ſit latitudo,longitudo,profunditas & ſublimitas. Id eſt,quæ ſit magnitudo dilectionis dei,quomodo illa nuſquã non ſeſe extẽderit. Deſcripſit autẽ illã corporalibus figuris,vt hominẽ oſtenderet. Amplexus eſt quæ ſupernè,quæ infernè, & quæ ſunt ex lateribus. Nam dicimus,inquit,non eſſe noſtrarũ vi-

† occidi eos in verbo oris mei Oſee.6 b

Supr.1.c

riũ,vt iſta ſermone doceamus, ſed vt virtute, inquit, ſpiritus ſancti cõſolidemini ad tẽtationes, ne circum feramini. Itaque non licet aliter corroborari, niſi per ſpiritũ ac tentationes. Quomodo vero Chriſtus habitet in corbibus noſtris,audi Chriſtũ ipſum: Venie- Ioan.14.
mus,inquit,ego & pater,ac manſionem apud eum faciemus. In cordib° fidelibus,in dilectione ipſius radicatis,nõ circumfluctuantibus. Vt valeatis,inquit. Itaque multa fortitudine opus eſt. *Vt impleamini in omnẽ plenitudinẽ dei.ei vero qui poteſt pluſquã abunde vltra omnia facere quæ petimus aut cogitamus, iuxta potentiã agentẽ in nobis.* Quòd iuxta potentiam deus abunde ſupra ea quæ petimus aut cogitamus fecerit,ex his liquet quę ſcripſit ipſe apoſtolus. Nam ego quidem,inquit,precor,ipſe vero etiam pręter meam precationem maiora precibus noſtris operatur. Et non ſimpliciter maiora, aut abunde,ſed pluſquam abũde. Atq; hoc ex ipſius potentia clarum eſt,quæ in nobis agit. Neque enim iſta vel petiuimus vel ſperauimus vnquã. *Ipſi ſit gloria, in eccleſia,in Chriſto Ieſu,in omnes ætates ſeculi ſeculorum,Amẽ.* Bene ſermonem in precationem & glorificationem concluſit: Oportebat enim eũ,qui omnia nobis exhibet,& glorificati & benedici. Eſt ergo & hęc ſermonis portio,ſtuporis & magnitudinis beneficiorũ,quę à deo nobis facta ſunt, ꝙ deum videlicet glorificat, ídq; per Ieſum Chriſtum. Gloria ipſius ſit in eccleſia. Recte:nã ipſa ſola indefinenter perſiſtere nouit. Quę Recurrit
ſint illæ paternæ cognationes,neceſſariũ eſt vt dica- ad ſuperio
mus. In hoc quippe ſeculo paternę cognationes ſunt ra.
generationes, in cœlo vero quomodo, vbi nemo ex quoquã naſcitur? aut paternas illic cognationes vocat ordines ac familias cœleſtes,quẽadmodum & in τὰ οὐ.ήμα.
eo ꝙ inde patres vocantur. Non autem totum à deo τα.
petit,ſed & ab ipſis exigit fidem & charitatem. Neq; ſimpliciter charitatem, ſed ita radicatam & fundatã vt neq; venti illam quatiant, neque aliud quicquam deiiciat. Dixerat adflictiones eſſe gloriam. Si vero meæ, multo magis veſtræ. Et precatur rurſum.

Moralis exhortatio.

Non eſt itaq; derelictionis indicium quòd affligimur. Neque enim nos deſerit, qui tanta noſtri gratia operatus eſt. Si vero precatione opus eſt Paulo ac ſpirit° inſinuatione,ad hoc vt dilectio dei cognoſcatur, eſſentiã Chriſti quis ſciet, ratiocinationibus ſuis obſecutus? † Quanquã quid difficilius diſcitur,quàm ꝙ † Atqui,
nos diligat deus?] Iſtud dilecte, vehementer difficile ecquid iſtud habet diſſe-
eſt. Nã ſunt quidã qui & hoc ignorant,vnde & innu- cultatis,
mera mala dicunt in mundum naſci. Alij vero quan- diſcere
tum nos diligat,ignorant. Et Paulus ſanè non quærit quòd nos
vt quãtum nos diligat dimetiamur. Quomodo enim diligat
poſſibile eſſet? Sed vt diſcam° hoc ipſum quod excel deus?
lens eſt,& magnũ. Et dicit,quod per hoc ipſum oſtẽdere queat & probare deus,q̃ nos diligat,nimirum ꝙ tanta cognitione dignatus eſt. Equidẽ exuberantiam quandã habet diuinæ dignationis,cõſolidari potẽtia ſpiritus,& Chriſtũ habere intrò in cordibus:vnde magna,inquit,ſunt quæ petimus; vetũ nouit & vltra illa præſtare vt non ſolũ diligat,ſed etiam vehemẽter diligat. Hoc itaq; curemus dilecti,nempe vt dilectionẽ dei cognoſcamus. Magnum hoc eſt: Nihil quippe nobis ita proderit, nihil ita compunget. Plus enim iſtud habet momenti ad attrahendũ animas noſtras, quàm metus gehennę. Vnde igitur illam ſciemus? Ex his videlicet,quæ dicta iã ſunt, & quæ quotidie con-

tinguũt. Quamobrẽ ista facta sunt? Cuius commodi necessarij gratia quod illi cesserit? Nullius prorsus. Vbiq; horum omniũ causam Paulus dilectionẽ ponit. Ista vero potissimum est vera dilectio, quãdo benefit hominibus, à quibus nihil captũ est prioris beneficentię. Hãc itaq; imitemur & nos. Benefaciamus inimicis, odio nos habẽtibus & auersantib°. Accedamus & recipiamus illos. Hoc scilicet nos deo similes
Matt.5.g faciet. Si em̃ amicũ dilexeris, inquit, quid habebis lucri? Istud faciunt & gentes. Sed quódnã est dilectionis indiciũ? Odio prosequentem diligere. Ignoscite, volo exẽplo rem declarare, & in spiritualibus nõ inuenio quod adducam, sumã igitur ab exteris. Nõ videtis amatores illos, quomodo tot damnis affecti nihilominus affixi teneantur & ardeant, & mulierculas illas, ante quarũ ianuas integram sũbinde noctem cõtempti perdurant, plus diligant q̃ suas ipsorum animas? Hinc sumamus dilectionis exemplum, nõ vt tales diligamus (fornicarias mulierculas intelligo) sed vt ad hunc modũ diligamus inimicos. Etenim, dicas velim, an nõ contumeliosius illis abutuntur, quàm si inimicæ essent? An non substãtiam inuolant? An non in faciem procaciter cõtumeliantur? An nõ illis plus quàm seruis imperãt? Et tamen nihilominus non absistũt isti, tametsi talem nemo habeat inimicum, qualem habet qui amicam diligit. Nam pro sua intẽperantia iam lasciuit, iam callide dissimulat, & illo sępenumero temere abutitur, & quo diligitur ampli°, hoc magis diligentẽ floccipendit. Quid autem mente sic affecta immanius esse poterit? At nihilominus illi diligunt. Sed forte & in spiritualibus talem dilectionẽ inueniemus, nõ in illis qui nunc sunt (refrigerauit enim iam charitas) sed in magnis olim & celeberrimis illis viris. Moyses, beatus ille, etiã amatores istos diligendo excelluit. Quo pacto? Primũ quidem regia relicta, relictis quas illic habebat deliciis, relicto famulitio, & quo colebatur honore, elegit esse cũ Israëli-
†sed ipsũ tis. Atqui nõ solum nõ fecisset hoc quisquã alius, †sed
puduisset, & cognatus seruorũ suorum videri non sustinuisset,
si quispiã obiecisset, quòd seruorũ suorũ videretur esse cognatus, nec seruorum simpliciter, sed eorum qui spurci haberentur.
Exod.2.c. illos si quispiam increpasset, siq; illi non solum serui, sed & scelesti reputati fuissent.] Hic vero non solum horum cognationem non erubuit, sed & toto animo vindicauit, séq; ipsum illorũ gratia periculis obiecit. Quomodo? Cum videret, inquit, quempiam iniuriis adfectum, & vindicauit oppressum, & iniurium occidit. Sed ista nõdum pro inimicis fecit. Magna quidẽ, verum non vt ea quæ subsequũtur. Postero itaq; die, cum idem fieri videret, nimirum eum quem antea ab iniuria vindicauerat, iniuriã facere fratri, vt ab iniuria desisteret hortat° est. Is vero summe ingratus, quis te, inquit, principem ac iudicem super nos cõstituit? Quem quæso hæc verba non inflammassent? Itaq; si furore & incõmodi cuiusdam gratia primum hoc factum esset, poterat & istum percussum è medio tollere. Neq; enim alter eum prodidisset, cuius gratia facinus istud designatum fuisset. Verum quoniam cognati erant, ista dicebat. Improbus ille cum iniuriam aliũde pateretur, nihil tale loquebatur. Quis te cõstituit principẽ ac iudicem super nos? Cur istud nõ die præcedẽti dixerat? Iniuria illa tua, inquit, & crudelitas, ipsa me principẽ ac iudicem constituit. Sed vide, quomodo nunc quidam & ipsi deo ista obiiciãt, dum in illos à quibus læduntur, vehementẽ illum esse volunt, longanimitatémq; illius reprehendunt, secus si iniuriã ipsi intulerint aliis. Quid vero improbi huius verbis amarius? Veruntamẽ ad perfidos istos postea & ingratos, diuinitus missus venit, nihil recusans. Et tamen etiam post signa illa, post portenta, quæ per illũ fiebãt, lapidibus eum obruere sæpenumero tẽtarunt, ita vt manus ipsorũ coactus sit effugere. Indefinenter quoque aduersus ipsum murmurabant, nihilo tamen secius tãto ipsos amore prosequebatur, vt post graue illud peccatũ ab ipsis perpetratum, ad deum dixerit: Quòd si peccatũ hoc illis remittis, remitte: sin min°, Ibid.31.g
me quoq; è libro quem scripsisti expungito. Cum ipsis, inquit, perire volo magis, q̃ sine ipsis saluari. Reuera insania, reuera magnus amor. Quid dicis? Cœlũ contemnis? vtiq; inquit. Diligo siquidẽ illos, licet iniuste egerint. Expũgi petis? Et quid patiar? Amor em̃ est. Quid vero postea? Audi quid alibi dicat scriptura. Et Moyses propter illos afflictus est. Quoties cõtu Psa.105.e
meliati sunt? Quoties ipsum officio deturbare conati sunt? Quoties fratrẽ ipsius in Aegyptum remigrare voluerunt? Et tamen post ista omnia exardebat & insaniebat, pati etiã illorum gratia paratus. Ita oportet diligere inimicos, vt plãgens, laborans, omnia faciens, separatúsq;, salutem ipsorum quæras. Quid vero Paulus, dic quæso? Nunquid gehẽnam ipsorũ gratia sibiipsi petiit? Sed ab ipso domino necessarium est exemplum adducere. Nam & ipse ad eum modum facit dicens: Quoniã solem suum exoriri facit super ma Matt.5.g
los & bonos, à patre sumẽs exemplum. Nos vero sumamus ab ipso Christo. Venit ad eos (secundũ dispẽsationẽ loquor) seruus factus est propter eos, seipsum humiliauit & exinaniuit, formámq; serui acceptauit. Phili.2.a.
Cum autem aduenisset, neq; ipse in viam gẽtium abiuit, neq; discipulis id permisit, & non hoc solum, sed & circuiẽs omnem morbũ & quamuis ægritudinem curauit. Quid igitur? Reliqui quidẽ omnes stupebant & admirabãtur dicentes, Vnde huic sunt ista? isti ve- Mat.15.g
ro, quibus benefiebat, dicebãt: Dæmonium habet, & Ioan.19.d
blasphemat, & insanit, & seductor est. Nũ igitur auersatus est illos? Nequaquã. Sed his auditis magis etiã benefecit, accessitq; eos à quibus erat crucifigendus, tãtum vt illos saluaret. Et posteaquã crucifixus etiam esset, quid dixit? Pater, inquit, ne statuas illis hoc pec- Luc.23.
catũ. Et cũ antea & pòst male esset affectus, ad extremum tamen vitæ halitum nihil nõ illorum gratia conatus, etiam pro eis orauit. Post crucem quoq; quid nõ propter ipsos fecit? Num apostolos nõ misit? Nũ signa non patrauit? Nũ aliquid quod ad salutem ipsorũ faceret, non tentauit? Ita videlicet diligendi nobis sunt inimici, ita Christũ imitari oportet. Ad hunc modũ fecit & Paulus. Lapidatus etiam, & innumera mala passus, nihil nõ ipsorum gratia molitus est. Audi quid ipse dicat. Quoniam propensa, inquit, cordis Rom.10.a
mei volũtas & deprecatio, pro illis est ad salutem. Et iterum. Testimonium enim illis perhibeo, q̃ studium Ibidem.
dei habent. Item: Si tu cum esses ex oleastro, insitus Ibid.11.c
es, quãto magis ipsi proprię oleæ inserentur? Ex quãto dilectionis affectu putas hæc verba dici? Ex quãta animi benignitate? Dici non potest. Non potest inquam. Isto videlicet modo diligẽdi sunt inimici. Ita diligere inimicum, est deũ diligere, istud & præcipiẽtem & admonentẽ. Imitatio dei, dilectio est inimici. Cogita te nõ inimico sed tibiipsi benefacere, nõ inimicum diligere, sed deo obedire. His itaq; cognitis obfirmemus mutuã inter nosipsos dilectionem, quatenus illa exacte præstita, promissa bona consequamur in Christo Iesu domino nostro, &c.

Homilia

Homilia octaua.

Cap.iiij. *Ortor itaq; vos ego vinct° in domino vt ambuletis ita vt exigit dignitas vocationis qua vocati estis, cũ omni submissione, & mansuetudine.* Præceptorum virtus est, nihil honoris, nihil gloriæ à subditis, sed salutem ipsorũ quærere, atq; huius gratia nihil non facere, ita vt qui non istud sed gloriã suam quærit, non iam præceptor sed tyrannus sit. Non enim propterea te deus illis præfecit, vt maius acquiras obsequiũ ac famulitiũ, sed vt neglectis rebus tuis, quicquid illorũ est rite dispensetur & ædificetur. Hoc videlicet doctoris est, talis erat beatus Paulus, qui quidem omni fastu liber, non aliter erat affectus q̃ vulgaris quispiã, immò & minimus etiam istorũ. Propterea & seruum eorum seipsum vocat, & potissimum per supplicandi modum loquitur. Et nunc quoq; vide q̃ nihil imperiosum, nihil authenticũ, sed contractũ ac submissum scribat. Hortor itaq; vos, inquit, vinctus ego in dño, vt ambuletis ita vt exigit dignitas vocationis qua vocati estis. Quid hortaris dic quæso? vt emolumenti quicquam consequaris ipse? Nequaquã, inquit, sed vt alios saluem. Atqui qui hortantur, eorum gratia plerunq; hortãtur, quæ ipsorum intersunt. Et mea quoque refert, inquit, quod hic hortor. Quẽadmodum &
1.Thes.3.c alibi scribens dixit: Nunc viuimus, siquidẽ vos in domino statis. Perpetuo quippe vehemẽter illorũ, quos in domino instituit, salutẽ desiderabat. Ego vinctus, inquit, in dño. Magna dignitas, & regno quouis & cõsulatu lõge maior. Istud & ad Philemonem scribens
ad Phile.b cõmemorat. Vt Paulus senior, nũc vero & vinctus in
†vinculis Christo. Nam nihil ita splendidũ, vt † vinctum esse] propter Christũ, vt catenæ sunt sanctis illis manibus circundatæ. Vinctũ esse propter Christum illustrius est, q̃ siue apostolum, siue doctorem siue Euangelistã esse. Si quis Christũ diligit, is nouit quid sit quod dico. Si quis erga dominũ insanit, vt ita dicã, & ardet, is nouit quæ sit vinculorũ virtus. Hic vtiq; prius habebit, optione data, vincula ferre propter Christum, q̃ cœlos inhabitare. Quouis auro splendidiores, quouis diademate regali illustriores manus has illis ostendit. Non enim caput ita splendidum reddit imposita corona margaritis cõspicua, vt catena ferrea quæ ꝓpter Christum fertur. Tum videlicet ipsis regiis illustrior erat carcer, ipso etiam cœlo. Quid dico regiis? Vinctũ enim habebat Christi. Si quis Christũ diligit, is nouit hanc dignitatẽ, hanc intelligit virtutẽ, agnoscit quantũ sit illud, quod humano generi largitus est deus, nimirum ligari pro eo. Istud forsan illustrius etiam est q̃ sedere ad dexteram ipsius, honestius q̃ se- D
dere super duodecim thronos. Et quid dicam de humanis? Pudet diuitias & aureã mũditiem huiusmodi conferre vinculis. De magnis itaq; illis quid dicam? Etiam si nullã haberet mercedem res ista, hoc tamen solum magnum est præmiũ, hoc multa retributio, q̃ ista mala propter dilectum feruntur. Nouerunt istud etiam qui non deum sed homines diligunt, qui videlicet maiore voluptate mala patiuntur propter dilectos, q̃ si honore ab illis adficerentur. Hæc conscire sibi, sancti tantummodo cœtus, hoc est, apostolorum fuerit. Audi quippe quid beatus Lucas dicat, Quoniã
Actu.5.g reuersi sunt, inquit, gaudentes à cõspectu concilij, eo
q̃ digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliã pati. Aliis quidem ridiculum videtur, q̃ probris adfici, dignitatem & honorem, contumeliam ferre gaudiũ esse dicimus. Christi vero desiderium non ignoran-

tibus, omnium istud fœlicissimũ habitum est. Quòd si quis mihi vel vniuersi cœli vel huius catenæ copiã & optionem largitus esset, catenam hanc ego planè elegissem. Deinde si aut mihi cum angelis standum fuisset sursum, aut cum Paulo vincto, carcerem vtiq; præoptassem. Ad hæc si quis me aut in numerum & ordinem collocasset cœlestiũ potentiarum, earũ etiã quæ prope sunt thronum dei, aut talẽ ligatum fecisset, talis vtiq; ligatus esse voluissem. Nihil hac catena beatius. Vellem nunc etiam in eis esse locis, in quibus ista dicuntur esse vincula. Et merito: Celebrarẽ viros istos, qui huius erga Christum desiderij fuerunt. Cuperem videre catenas illas, quas quidem verentur & horrent dæmones, venerãtur vero angeli. Nihil melius q̃ male propter Christum adfici. Non ita beatũ dico Paulum, q̃ in paradisum raptus, atq; q̃ in carce- 2.Cor.12.
rem est coniectus. Non ita beatum æstimo q̃ verba a.
audiuit ineffabilia, atque q̃ vincula sustinuit. Non ob id adeò beatum illum prædico, q̃ in tertium cœlum raptus est, atq; propter vinculã. Quòd enim ista reliquis sint maiora, audi eũ ipsum quomodo glorietur. Neq; enim dicit: hortor vos ego, qui verba ineffabilia audiui: sed quid? Hortor vos, inquit, ego vinctus in domino. Quòd vero non omnibus istud epistolis adiecit, nihil est quod mireris. Neq; enim perpetuo in vinculis fuit, sed quibusdã duntaxat tẽporibus. Potius mihi habetur male adfici pro Christo, q̃ honorari à Christo. Istud demũ magni honoris est, istud gloriæ est nihil non excellentis. Si Christus ipse pro me seruus factus, gloriámq; suam exutus, tanti non duxit esse in gloria, quanti q̃ mei gratia crucẽ subiret, quid quæso illius nomine ferre nõ debeo? Audi siquidem
C quid ipse dicat, Glorifica me, inquit, tu pater. Quid Ioan.16.
dicis? Ad crucem cum latronibus ac prędonibus ducendus, maledictorúmq; necem subiturus, deinde & conspuendus, & virgis percutiendus es atq; alapis, & ista vocas gloriã? Vtiq;, inquit. Nam pro dilectis ista patiar, atq; ea nunc mihi pro gloria duco. Si gloriam istud vocat, q̃ miseros & calamitosos ita dilexerat, si gloria illi nõ in patrio throno, neq; in diuina illa gloria, sed in cõtumelia reputata est, eámq; reliquis præposuit, multo magis mihi istud pro gloria ducendum est. O beata vincula, ô beatas manus, quas catena illa exornauit. Non erant ita præclarę Pauli manus, quãdo claudum illum in Lystris erigebat ac restituebat, Act.14.
atq; quando vinculis erant circumligatæ. Quòd si b.
mihi temporibus illis esse licuisset, tum potissimũ illas circumplexus fuissem, ínq; sinus meos collocassem. Vtiq; non cessassem exosculari illas, quibus pro dño meo ligari licuit. Admiraris Paulũ, tum potissimum, quando nihil illi, quæ manui adhæserat, detri- Ibid.28.a
menti adferebat vipera? Nihil mireris. Catenã istam quippe reuerebatur. Immò & vniuersum illam mare veneratũ fuerat: nam tum quoq; vinctus erat. Si quis modo mortuos mihi largiretur excitandi facultatẽ, istud planè non præferrem huic catenæ. Quòd si li- Chrysostomus corpore fuit infirmo.
berum fuisset per curas ecclesiasticas, & corpus habuissem validum, nihil vtiq; causatus fuissem quo minus tãta suscepta peregrinatione, catenas dũtaxat illas, & carcerem vbi ligatus fuit, vidissem. Quanquam & miraculorum ipsius multa sunt in plerisq; locis signa, non tamen adeò sunt amabilia, atq; stigmatum indicia. Et in scripturis me nõ tantum delectat miracula patrans, quantũ male adfectus, flagellatus ac miserabiliter tractus. Ita vt à corpore eius, inquit, sudaria defer-

Ibid.19.c ria deferrentur ac ſemicincta. Admiranda quidẽ re-
uera fuerũt iſta, verũ non talia, qualia illa: Cæſum au-
tem, multis impoſitis plagis, cõiecerunt in carcerem.
Et iterum: Et vincti laudabant dominũ. Item, & cum
illum lapidaſſent, extraxerunt è ciuitate, exiſtimãtes
eſſe mortuum. Vultis diſcere quantę ſit dignitatis ca-
tena ferrea propter Chriſtum corpori ſerui ipſius cir
Matt.5. cumdata? Audite Chriſtũ ipſum dicẽtem: Beati eſtis,
inquit. Quid? Quòd mortuos excitaturi eſtis? Non.
Sed quid? Quòd cæcos curabitis? Nequaquã. Quãdo
ergo? Quãdo, pbris vos affecerint, inſectatiq; fuerint,
ac dixerint quoduis malum contra vos, mentientes
propter me. Quòd ſi male propter Chriſtum audire
adeo facit beatos, quid nõ faciet male etiã affici? Hoc
2.Tim.4. beatus ipſe alibi dicit: Quod ſupereſt, repoſita eſt mi-
hi corona iuſtitiæ. Verũ iſta corona illuſtrius eſt vin-
culũ. Iſto me dignetur, inquit, & nihil illa morabor.
Satis mihi ſit ad quãuis retributionem, male propter
Coloſſ.1.d Chriſtũ tractari. Detur mihi, vt dicere liceat, quoniã
adimpleo quod deerat afflictionum Chriſti in carne
mea, & nihil prętera deſiderabo. Honorat° eſt & Pe
Act.12.a trus iſta catena. Erat enim, inquit, vinctus, ac traditus
militib°, & dormiebat, ita videlicet erat hilaris ac ni-
hil prorſus immutatus, & grauis illum habebat ſom-
nus. Vnde liquet vtiq;, q̃ minima fuerit cura ac ſoli-
citudine: dormiebat, eràtq; inter milites, & veniebat
ad eum angelus, ac percuſſo latere excitabat illũ. Hic
ſi mihi quiſpiã dixiſſet, elige vtrum velis, vis eſſe an-
gelus Petrum ſtimulans ac ſoluẽs, an Petrus ſeruatus?
Petrus vtiq; maluiſſem eſſe, propter quem & angelus
deſcendit. Vinculis iſtis potiri libuiſſet. Quid igitur
dices? Quomodo alibi precatur & optat, vt à magnis
malis liberetur? Nihil mireris. Mortem veritus, preca
tur. Mortem vero ideo timebat, ꝙ adhuc eſſet paſſio-
nũ occaſio. Audi quippe quid dicat ipſe beatus Pau-
Phil.1.c lus, deſiderans, inquit, diſſolui, & eſſe cum Chriſto,
multo longéq; melius eſt. In carne vero manere ne-
ceſſarium magis propter vos. Et gratiam iſtud voca-
Ibidem.d. uit alibi ſcribens: Hoc vobis, inquit, gratiæ datũ eſt à
Chriſto, vt nõ ſolum in ipſum credatis, ſed & pro eo
patiamini. Iſtud itaq; illo maius eſt. Eſt enim doni ac
gratiæ vice datũ. Reuera maximum donum, & om-
nibus iſtis maius, ſiue ſolẽ ſiſtendi, ſiue lunam, mun-
dúmque mouendi. Maius eſt etiam quàm dominari
dæmonibus, aut dæmones expellere. Illos quippe nõ
adeo male habet, ꝙ fide noſtra eiiciuntur, quemad-
modum ſi quando nos pro Chriſto vinctos ac male
adfici viderint. Iſtud quippe maiorẽ fiduciam parit.
Non eſt autem ideo bonum pro Chriſto ligari, quòd
inde regnum cœlorum acquiritur, ſed ideo bonum
ꝙ pro Chriſto fit. Non ideo beata prædico vincula,
ꝙ in cœlum deſtinant ligatum, ſed ꝙ pro cœli domi-
no feruntur. Quanta quæſo gloriatio, quãta fuerit vo
luptas, quantus honoris ſplendor, pro Chriſto ſe vin-
† loqui. ctum eſſe cognoſcere? Vellẽ iſta mihi perpetuo †glo-
riati]liceret, vellem adhærere catenæ. Et quoniã ipſa
re deſtitutus ſum, vellem vel cogitatione & affectu a-
Acto.16. nimæ meæ circundare catenam. Commotus eſt, in-
quit, carcer vincto Paulo, ſolutáq; ſunt omnium vin-
cula. Vides naturam vinculorum, vincula ſoluentem?
Nam quemadmodum mortẽ interemit mors domi-
ni, ita ligatos ſoluerũt vincula Pauli, carcerémq; con
cuſſerũt, ac ianuas illius aperuerũt. Atqui non eſt iſta
vinculorũ natura, ſed contraria, nimirum vinctum in
munitione & cautione detinẽdi, nõ ianuas illi & pa-

A rietes carceris laxãdi. Verũ quorũuis ſimpliciter vin-
culorũ non eſt iſta natura, eſt autẽ eorum quæ Chri-
ſti nomine ferũtur. Procidit ad pedes Pauli ac Silę cu
ſtos carceris: at neq; iſtud faciũt vincula quæuis, quæ
non eos qui ligauerant, ante pedes ligatorũ, ſed con-
trario ligatos iſtis ſubiiciũt. Nũc vero qui ſolutus e-
rat, pedib° aduoluitur ligati, qui ligauerat ligatũ orat,
quo timore ſolui queat. Non tu ligaueras, dic quæſo?
Nõ in interiorẽ cuſtodiã conieceras? Nõ ligno pedes
munieras? Quid ergo tremis? Quid tumultuaris? Quid
ploras? Quid gladiũ eximis? Nihil vnquã tale ligaui,
inquit. Ignorabã tantã eſſe eorum potẽtiam qui pro-
pter Chriſtũ vinculis ſubiiciuntur. Quid dicis? cœlos
aperiendi poteſtatem acceperunt, & carcerem aper-
turi nõ eſſent? Qui ſoluunt à dęmonibus ligatos, iſtos
ferrea fuerat detẽtura catena? Nõ noueras hos viros.
B Propterea & veniã adeptus es. Paulus vinct° eſt, quẽ
vniuerſi venerati ſunt angeli. Paul° eſt, cuius ſudaria
& ſemicincta dæmones expulerũt, ac morbos fuga-
rũt. Atqui quouis ferro adamãtino infractius eſt vin-
culum, quod à dæmone eſt. Iſtud enim animã etiã, il-
lud vero corpus ligat. Itaq; qui animas ligatas ſoluit,
quomodo corpus ſuũ ſoluere non valuiſſet? Qui dæ-
monũ vincula frãgit, ferri ligaturã non ſoluiſſet? Qui
veſtibus ſuis captiuos illos relaxat & à dęmonibus li-
berat, an ipſe ſeipſum, nõ per ſeipſum ſoluiſſet? Pro-
pterea primũ ipſe vinct° eſt, ac deinde reliquos vin-
ctos ſoluit: vt diſcas ſeruos Chriſti etiã ligatos, multo
maiorẽ habere virtutẽ quàm reliqui ſoluti. Siquidẽ
adeo mirũ non fuiſſet, ſi liber ac ſolutus hoc feciſſet.
Itaq; non erat infirmitatis hoc vinculum, ſed maioris
potentiæ. Nã hoc pacto illuſtrior fit ſancti huius vir-
C tus, ꝙ vinctus ipſe vinctis dominatur, quãdo non ſo-
lum ſeipſum vinctus, ſed & reliquos vinctos exoluit.
Quid hic profuerũt parietes? Quid plenioris ſecurita-
tis contulit carceris cuſtodi ꝙ in interiorem cuſtodiã
Paulum coniecit, quando & exteriorem patefecit?
Quamobrem vero & noctu iſtud & cum terræmotu
factũ eſt? Indulgete paululũ, atq; concedite, apoſto-
licis verbis detẽto, apoſtolicíſq; in rebus delicianti,
permittite, inquã, in Pauli catena iocũdari, date huic
plus aliquãto immorari. Vincula prehendi, nemo me
eximat. Tutius ego nunc deſiderio ligor, q̃ ipſe tum
ligno. Iſtud vinculũ nemo ſoluat. Nectitur eũ à de-
ſiderio & amore Chriſti. Iſtud certe vinculũ neq; an-
geli, neq; ipſum cœlorũ regnũ laxare valuerit. Ipſum
potes audire Paulũ dicẽtem: Neq; angeli, neq; prin- Rom.8.
cipatus, neq; potentatus, neq; præſentia, neq; futura,
D neq; ſublimitas, neq; profundũ ſeparare nos poterũt
à dilectione Chriſti. Quãobrẽ igitur circa noctis me-
diũ res iſta facta eſt? Qua ratione deniq; cũ terręmo
tu? Audite & ſtupeſcite diſpenſationẽ dei. Vniuerſa
vincula ſoluta ſunt, & ianuæ patefactę. Sed iſtud pro-
pter carceris duntaxat cuſtodẽ factũ eſt, nõ ad oſtẽ-
tationẽ, ſed ad illius ſalutẽ. Quòd enim reliqui vincti,
ꝙ ſoluti iam eſſent, ignorauerint, ex ipſis Pauli verbis
liquet. Quid enim dicit? Clamauit autẽ voce magna Acto.16.
dicẽs, nihil mali tibiipſi facias. Nam vniuerſi hic ſu-
mus. Vtiq; nõ omnes intus fuiſſent, ſi & ianuas vidiſ-
ſent apertas, & ſeipſos iam ſolutos. Cum enim ſoleãt
& parietes perfodere, & tectorum faſtigia ſuperiorá-
que tabulata tranſire, & cum ipſis quoque vinculis
nihil non quo effugiant audere, intus conſiſtere vti-
que non ſuſtinuiſſent ſolutis iam vinculis ac ianuis
apertis, deniq; & ipſo cuſtode altum dormiente. Ve-
rum pro

rum pro vinculis ferreis, erat illis vinculũ ſomni, ad A
hoc, vt & res iſta fieret, & nihil ab hoc miraculo dã-
ni, ſaluãdo accederet carceris cuſtodi. Aliàs vero ſo-
lẽt maxime noctu vinciri captiui, nõ die. Videre ita-
que licebat captiuos tũ diligẽter denuo vinctos, ídq;
dormientes. Si vero iſta diurno fuiſſent tẽpore facta,
multũ planè dediſſent tumultus. Iam cuius gratia mo
tum etiã eſt carceris ædificiũ? Ad hoc videlicet, vt ad
rei geſtę ſpectaculũ excitaretur carceris cuſtos. Nã is
ſolus dignus erat qui ſaluaretur. Tu vero mihi excel-
lentiam gratiæ Chriſti cõtemplare. Profuerit quippe
& interea dũ de vinculis agitur Pauli, Chriſti quoq;
gratiam cõmemorare: immo & ipſa diuinæ ſunt gra-
tiæ. Sunt qui factũ hoc reprehendunt, nempe ꝙ ſal-
uatus eſt carceris cuſtos, inde vituperantes benignи-
tatem dei, vnde illã admirari debuerãt. Sed nihil mi-
rum. Tales quippe ſunt & ægroti, qui cibum ſanũ ac B
paſcentem, quem cõmendare debebant, improbant,
quibus & mel ipſum amarũ eſt. Quem in modum &
cæcutientes, vnde debebãt illuminati, inde obcæcã-
tur, id quod huic hominũ generi non ab ipſa rerum
natura, ſed ex propria infirmitate contingit, qua fit ꝙ
rebus rite nequeant vti. Quid igitur dicunt? cũ mira-
ri deberent, ꝙ eum qui in extremam inciderat mali-
tiam, attraxerit meliorémque fecerit, Quomodo in-
quiunt, non ęſtimauit rẽ iſtã præſtigio, & incantatio-
†multum que excelmaſſet? ne factã, vt eo magis illos cohibuiſſet, †eiulationéque
abſtinuiſſet?] Multa ſunt quæ ad hoc illi, ne tale quid
cogitaret, cõtulerunt. Primum, ꝙ audiuit illos deum
laudãtes. Tales vtiq; hymnos non nouerunt incanta-
Act.16.c tores. Audiebat enim eos, inquit, laudãtes deũ. Alte-
rum, ꝙ non ſolũ non effugerant, ſed & prohibebant
eum ne ſeipſum occideret. Nã ſi hoc propij commo- C
di gratia feciſſent, intus certe non manſiſſent, ſed pri-
mũ ſeipſos exemiſſent. Quin & multa hic apparet ip-
ſorũ benignitas. Prohibuerunt eum ne ſe occideret,
à quo iã fuerant multa diligẽtia vincti. Dure, inquit,
ligaſti nos, vt ipſe à maioribus ac durioribus vinculis
abſoluereris. Catenis quippe ſuorũ quiſq; peccatorũ
conſtringitur. Illa nanq; execranda ſunt vincula, iſta
vero beata, multáque precatione & optione digna.
Quòd eũ illa per iſta ſoluta ſint, patuit in eis quę ſen-
ſibilia fuerũt. Vides ſolutos eos, qui ferro detinebantur?
vide & teipſum aliis grauiorib° vículis abſolutũ.
Iſta vero vincula, nõ Pauli dico, ſed aliorũ vinctorũ,
ex peccatorũ vinculis cauſata fuerãt. Duplex erat in
hoc carcere vinctorũ genus. Et ipſe quoque carceris
cuſtos vinctus erat. Illi quidẽ & ferro vincti erant & D
peccatis, iſte vero peccatis dũtaxat. Soluit illos Paul°
ad iſtius plenariã inſtructionẽ. Erãt enim viſibilia vin
cula. Ita fecit & Chriſtus, immò cõtrario modo. Ge-
mina aderat paralyſis. Quænã? peccatorũ vna, corpo-
Matt.9.a ris altera. Quid igitur Chriſt°? Bono, inquit, eſto ani-
mo fili, remittũtur peccata tua. Potiorẽ reuera paraly
ſim ſoluit primũ, deinde & ad alterã tranſit. Cũ enim
dixiſſẽt quidã ſcribarũ apud ſeipſos, hic blaſphemat,
cognitis Ieſus cogitationibus eorũ dicit: vt quid ma-
la cogitatis in cordibus veſtris? vtrũ enim facilius eſt
dicere, remittũtur peccata tua, an ſurge & ambula? vt
autẽ videatis, poteſtatẽ eſſe filio hominis ſuper terrã
remittẽdi peccata (dicit paralytico) ſurge, & tolle lec-
tum tuum, ac vade in domum tuam. Quod intelli-
gibile erat, confirmauit à ſenſibili: & quod attinebat
ad animam, in eo quod corporale erat, operatus eſt.
Luc.19. Qua vero ratione hoc fecit? vt impleret illud: Serue

nequã, ex ore tuo te iudico. Quid illi dicebãt? Nemo Mar.2.
poteſt, inquiũt, peccata remittere, niſi vn° deus, neq; Luc.5.d
angelus neq; archãgelus, neq; alia quæcunq; creata
poteſtas. Vos iſtud, ĩquit, ipſi cõfeſſi eſtis. Quid itaq;
dicendũ fuerat? Si probauero me peccata remittere,
deum eſſe me manifeſtũ erit. Verum ita nõ dicit: ſed
quid? vt videatis poteſtatẽ eſſe filio hominis in terra
remittẽdi peccata (tũc dicit Paralytico) Surge, tolle
lectũ tuũ ac vade in domũ tuã. Quando itaque quod
difficilius eſt, inquit, præſtitero, patebit nihil prorſus
prætextus ac cõtradictionis de eo quod facilius eſt,
relinqui. Propterea per contrariũ Chriſtus, quod in-
telligibile erat, primũ prę ſtitit, ꝙ multi eſſent contra-
dictores. Hic vero Paul° à ſenſibili carceris cuſtodẽ,
ad id quod mentis erat, ſubduxit. Non erat res adeò
facilis fides, videbat vinctos, nihil vel videbat vel au-
diebat quod vitioſum eſſet aut peruerſum, videbat ni
hil eſſe per incantationẽ factũ. Deũ enim laudabãt,
videlicet omnia multa benignitate geri. Nihil enim
vltionis pręſumebãt aduerſus ipſum, tametſi potuiſ-
ſent: poterant enim & ſeipſos & reliquos vinctos exi-
mere & abire. Et ſi nõ reliquos vinctos, vel ſeipſos ta
men exemiſſent, verum nihil huiuſmodi moliebãtur:
itaq; nõ miraculo ſolũ, ſed & moribus illis ſuis ipſum
obſtupefaciebãt. Quomodo exclamabat Paulus? Ma
gna voce dicebat: nihil mali tibiipſi inferas, vniuerſi
ſiquidem hic ſumus. vides modeſtiã & alacritatem, &
benignitatẽ? Non dicebat: Per nos iſta facta ſunt, ſed
tanquam vnus è numero vinctorum, vniuerſi, inquit,
hic ſumus. Quanquã etiam ſi neq; antea, neq; per mi-
raculũ illud ſeipſos ſoluiſſent, poterãt tamẽ tacere, &
omnes vinctos ſimul abſoluere. Nã ſi tacuiſſent ma-
C nũsq; cuſtodis per magnã illã exclamandi vocẽ non
cohibuiſſent, impuliſſet vtiq; per guttur ſuũ correptũ
iam gladiũ. Propterea & exclamabat Paulus, nempe,
ꝙ erat in interiorẽ carceris cuſtodiam cõiectus. † Ex †cõtra te
teipſo, inquit, hoc habes,] qui eos, quorum eras bene- ipſum hoc
ficio liberandus à periculo, in interiora conieceris. feciſti, di-
Verum nihil eorũ quæ ab ipſo paſſi fuerant, viciſſim cat aliquis
imitabantur: nã ſi ſeipſum occidiſſet, vniuerſi vtiq; fa
cile effugiſſent. Vides ꝙ maluerint vincula ferre, q̃ cu
ſtodem periclitantẽ contemnere? Cogitabat itaq; po
nes ſeipſum, ſi ſubdoli eſſent & pręſtigiatores, omni-
no & iſtos abſoluiſſent, & ſeipſos ab his vinculis libe-
raſſent. Poteſt enim eſſe, vt plures tales in carcerẽ ali-
quando cõiecti fuerint. verumetiã cum ſæpenumero
tales pæſtigiatores ac ſubdolos cuſtodiendos ſuſce-
piſſet, nihil tamẽ huiuſmodi ab illis factum eſſet, pro-
pterea hic admirat° eſt. Præſtigiator vtiq; fundamẽ-
ta carceris non cõcuſſiſſet, vt & cuſtodẽ excitaret, &
difficiliorem fugã ſibiipſi faceret: ſed videamus iã de-
inceps cuſtodis huius fidẽ. Poſtulato, inquit, lumine
introrupit, ac tremefact° accidit Paulo & Silæ ad pe- Act.16.f
des: & ꝓducti illis foras, domini, inquit, quid me o-
portet facere vt ſaluus fiã? Ignẽ tenebat ac gladiũ, &
dicebat: Quid me oportet facere, vt ſaluus fiã? Illi ve-
ro dicebãt: Crede in dñm, & ſaluaberis tu ac domus
tua. Non eſt iſtud præſtigiatorũ, tale dogma tradere.
Nulli° hic omnino dęmonis mẽtio. Vides quomodo
dignus ille, qui ſaluetur, factus ſit? Viſo eũ miraculo,
timoréq; iſto liberatus, nõ eſt eorũ quæ ꝓdeſſe pote-
rãt oblitus, ſed in tali periculo ſalutis eius quę animã
concernat curam egit, & ita illos acceſſit quomodo
præceptores accedere oportet. Accidit ad pedes il-
lorũ, & locuti ſunt ei, inquit, ſermonẽ dei, & omnibus

qui erãt in domo eius. Et assumptis illis nocte illa, abluit plagas ipsorũ & baptizatus est ipse & omnes domestici illius cõtinuo. Vides viri huius feruorem? Nõ distulit, nec dixit, expectetur dies: videamus primũ, ac consideremus quid in re sit, sed multo feruore baptizatus est & ipse, & domus eius tota. Verum nõ ita solent hodie pleriq;, qui rem istam ita cõtemnunt, vt & seruos habeãt, & vxores, & pueros sacris nõ initiatos. Sitis, obsecro, qualis hic carceris custos, nõ iuxta conditionis dignitatem dico, sed secundum animi illius sententiã ac propositũ. Quid enim vtilitatis conditionis dignitas habet, animi deficiente ꝓposito? Siquidẽ crudelis hic, immitis & innumeris assuetus malis, qui hoc vitæ genus perpetuo exercuit, mox adeo factus est benignus & tãtę salutis procurator. Abluit, inquit, plagas illorum: vide rursus & Pauli feruorem, vinctus cum esset, & flagellis cæsus, nihilominus ita euãgelizauit. O beatam catenã. Quib° doloribus illa nocte parturiit? Quos filios peperit? Possibile est vt & de istis dicat, quos genui in vinculis meis. Vides quomodo exultet, natósq; sibi filios splendidiores etiam ab eo æstimet, q̃ illos in vinculis pepererit. Vides q̃ exuberans sit vinculorum gloria, quandoquidem nõ solum vinctum Paulum, quem circundatum tenebãt, sed & eos qui captiuitatis tẽpore ab illo nascebãtur, illustres faciunt? Habent quiddam præ cæteris amplius, qui in vinculis Pauli nascebantur, non quidem quantum attinet ad gloriam, eadem enim est gratia: neq; quod peccatorum remissionem concernit, omnium enim eadem est remissio: sed ideo q̃ mox ab ipsis cunabulis, fidei scilicet initiis, ad hoc imbuebãtur vt in huiusmodi rerum calamitatibus & gauderẽt & exultarẽt. In ipsa, ĩquit, noctis hora assũptos à plagis lauit, & baptizatus est. Et vide deinceps fructũ: mox carnalia bona rependit. Cũ perduxisset eos, inquit, in domũ suã, statim apposuit illis mensam, & præ gaudio exultauit, q̃ cum vniuersa domo sua credidisset deo. Quid ni fecisset, cũ patefactis carceris ianuis, cœlum illi apertum sit? Lauit præceptorẽ, mensam apposuit. animo gestiente exultauit. Carcerem ingressa est Pauli catena, & omnia quę illic erant ecclesiã effecit, & corpus Christi attraxit, & mẽsam spiritalem apposuit, & fœtus parturiit, in quibus & angeli gaudent. Num frustra dixi carcerẽ hũc cœlo illustriorẽ esse factũ? Is enim gaudio quod in cœlis est, causam dedit. Si nanq; propter vnius peccatoris resipiscẽtiam gaudium est in cœlis, si vbicunq; duo fuerint in nomine ipsius cõgregati, in medio ipsorũ est Christus, vbi Silas & Paul° & carceris custos totáq; simul illius dom° cũ tota congregantur fide, quãto magis ibi Christus est? vide fidei vehementiã. Verum interea alterius cuiusdã admonet me hic carcer. Cuiusnã? Eius scilicet in quo Petr° erat. At in eo nihil tale factũ est, sed erat traditus quatuor quaternionib° militũ custodiẽdus, & nec hymnũ dicebat, nec vigilabat, sed dormiebat neq; flagellis etiã cæsus erat. Verũ maius hic erat periculũ. Hic quippe iam omnia peracta erant, pœnásq; iã dederãt. Illic vero nondũ, vnde & nullæ erant plagæ vnde dolor fuisset, sed dũtaxat futurorũ metus & expectatio turbabat, vide vero q̃ illic quoq; miraculũ fuerit. Ecce, inquit, angelus domini astitit, & lumẽ refulsit in habitaculo, percussóq; latere Petri excitauit eum dicens: Surge velociter, & mox ceciderũt catenæ de manibus eius. Itaque ne putaretur res ista luminis dũtaxat negotium esse, Petrum etiam pũgebat ac stimulabat. Lumẽ vero istud nemo prætereа videbat, nisi Petrus solus, videbatur autẽ sibi visum videre. Ita videlicet beneficia dei dormiẽtes non sentiũt. Dixit vero angelus, inquit, ad eũ: Præcingere & subliga soleas tuas, & fecit sic. Et dicit illi: Circunda tibi vestimẽtũ tuũ, ac sequere me. Et egressus sequebatur eum, & nesciebat verũ esse quod fiebat per angelum, sed putabat se visum videre. Cum autẽ pertrãsiissent primam ac secundã custodiam, venerunt ad portam ferream, quę ducit in ciuitatẽ, quæ quidẽ vltro aperta est eis. Illa penetrata processerunt vicũ vnũ, & continuo discessit angelus ab eo. Quãobrẽ non hic quoque cõtigit, quod illic, Paulo ac Silæ? Ideo scilicet q̃ eos illi qui ceperãt, dimissuri erãt: propterea nolebat eos deus hoc pacto solui ac dimitti. Apud beatũ Petrum vero res aliter habebat: nam ad suppliciũ illum educturi fuerãt. Quid igitur dices: an nõ maioris fuisset miraculi pariter ac stuporis, si eductus & iã in manus regis traditus, tũ demũ ex mediis periculis fuisset diuinitus raptus, nihílq; passus? Nã hoc pacto neq; milites periissent. Magna hic mouetur quæstio: An de°, inquiunt, cum aliorũ supplicio & perditione seruum suum saluauit? Primũ quidem non cum aliorum perditione: nõ enim istud ex rei huius dispensatione, sed ex iudicis insania factũ est. Quomodo? Deus quidem ita rẽ hanc dispensauit, vt non solũ isti non perirent, sed & ipse Herodes saluaretur, quẽadmodum & hic carceris custodi vsuuenit. Ille vero dono dei non est vsus, vt oportebat. Exorto, inquit, die facta est turbatio nõ modica inter milites, quidnã Petro accidisset. Cur igitẽ rei discussionẽ habet Herodes, examinatósque custodes* duci iubet? Nisi enim illos examinasset poterat excusari. Nũc vero custodes exhiberi sibi fecit, examinauit, & didicit, vinctũ fuisse Petrũ, carcerẽ fuisse probe munitũ, ante illi° ianuas fuisse custodes, nec tamẽ parietes effossos, nec quicquã adesse qd̃ alicuius maleficij indiciũ daret. Debebat autẽ ex istis diuinã admirari potentiã, quæ Petrum etiã ex mediis eripuit periculis, adoraréq; eum qui tanta potuisset. Quam igitur culpã hic deo adscribes? Nam siquidẽ parietẽ effringi fecisset, atq; ita primum elabi, merito rem omnem custodũ socordiæ ac negligentiæ imputasset Herodes. Si vero rẽ ita dispensauit, vt certo liqueret nõ humano illã maleficio, sed admiranda dei virtute trãsactã esse, quid opus erat custodes ducere? Nã si fugere voluisset, cum catenis vtiq;, vt illas habebat, effugisset. Si fugere turbatus voluisset, tãtũ certe prudentiæ non impẽdisset tollendis sandaliis, sed illa planè post se reliquisset. Nunc vero propterea ad eũ angelus, subliga, inquit, sandalia tua, vt discerẽt illum nõ fugiẽtem, sed multa quiete ac securitate rem hanc fecisse. Non enim tantũ sibi sumpsisset ocij, vinctus & inter duos milites, vt catenas soluisset, ídq; in interiorẽ custodiam etiã ipse quẽadmodũ Paulus ac Silas cõiectus. Supplicium itaq; de custodibus sumptum ex iniustitia est iudicis. Qua nanq; ratione istud Iudæi nõ fecerunt? Nã & alterius carceris iam recordor. Memini quidẽ prioris illius qui Romæ, deinde & huius qui Cæsareæ, nunc autẽ & eius qui erat Hierosolymis. Cũ enim summi sacerdotes ao Pharisęi ab eis quos in carcerẽ ad educendũ Petrũ miserant, audissent q̃ nemine in carcere reperto ianuas inuenissent clausas, & custodes ante ianuas stantes, cur non occidebãt custodes, sed ambigebãt de illis, quídnam hoc futurum esset? Si vero nihil eiusmodi cogitarunt qui adeo

Nota.

Luc. 15.
Mat. 18. c

Act. 12.

* ἀπαγεῖν, abducere, ad pœnã, ad supplicium rapi.

Ibidem.

Ibid. 5. e

qui adeo vehementer aduersum illos sæuiebãt, multo minus tu cogitares, qui omnia ad illorũ gratiã faceres. Propterea mox cõsequuta est Herodẽ pœna. Quòd si deum propter istud reprehendis, reprehẽde quoq; propter eos qui in viis trucidãtur, & innumeros alios qui iniuste occiduntur, adhæc & propter pueros pro Christi nomine occisos. Nã & illis Christus, si verũ est quod dicis, mortis causa fuit: imò non Christus, sed insania tyranníq; patris Herodis. Si vero dicis, & quamobrẽ nõ ex manib° Herodis eripuit illos? Et hoc facere poterat, verũ neq; ex eo quicquã profecisset: nam & Christus sæpenumero è mediis illorũ manibus euasit. Quid autem istud ingratis ac stupidis profuit? Hic sane fidelibus multũ etiam adiumenti quæ facta sunt contulerunt: factis enim monumẽtis, inimicísq; ipsis, rebus hisce ita gestis, testimonium ferentibus factũ est, vt res iam præter suspicionẽ certissima sit. Quẽadmodũ & illic aduersariorum ora nusquam aliũde obturata sunt fortius, quàm ex eo quòd qui adductum eos perrexerant, quæ gesta fuerant ingenue fatebantur. Qua ratione nihil tale faciebat carceris custos? Atqui nihilo minoris miraculi erãt quæ apud Herodẽ, q̃ quæ hic fiebant. Nõ enim minus erat, quãtum ad stuporem attinet, quòd ille vinctũ clausis abiisse ianuis discebat, quam quòd hic ianuas videbat apertas. Quanquam ista phantasiam magis referre videbãtur, illud vero nõ itẽ, quod ita diligenter annũciabatur. Itaque si custos carceris adeò fuisset malus atq; hic Herodes, occidisset sanè Paulum & ipse, quemadmodum ille milites: verũ ita malus non erat. Quòd si quis dixerit, quamobrem & pueros occidi permiserit deus, in prolixiorẽ sermonem incidemus, quẽ ab initio ad vos habere oportebat. Nunc vero quoniam plurimum Pauli catenę indulsimus immoratiq; sumus, eo quòd nobis illa tantorum causa bonorũ facta est, terminabimus sermonem, adhortãtes & obsecrãtes, vt nõ solum nõ ægreferatis si quid propter Christum ferẽdum fuerit, sed & gaudeatis quemadmodum gaudebant apostoli, & gloriemini, quemadmodũ Paulus dixit: Suauissime, inquit, gloriabor in infirmitatibus meis. Propterea & audiuit: Sufficit tibi gratia mea. Paulus in vinculis gloriatur, & tu interim in diuitiis superbis? Gaudebãt admodũ apostoli quòd digni habiti essent qui flagellis cæderentur, & tu requiẽ ac delicias quæris? Et quomodo iisdẽ cum illis potieris, quum contrarium iter aduersum illos hic ingrediare? Et nunc, inquit, Hierosolymam peto vinctus spiritu, ignorãs quid illic mihi futurũ sit, nisi quòd spirit° meus oppidatim testatur manere me vincula ac tribulationes. Quur igitur illò abis, si vincula te manent ac tribulationes? Propter hoc ipsum, videlicet, vt propter Christum vinciar, vt propter ipsum & moriar. Non enim vinciri duntaxat, sed & mori paratus sum pro nomine domini nostri Iesu Christi.

1. Cor. 12.

Act. 5. g

Act. 20.

Moralis exhortatio.

Nihil hac mẽte beatius. In quib° gloriatur? in vinculis, in afflictionibus, in catena, in stigmatibus. Ego, inquit, stigmata Iesu Christi in corpore meo gesto, velut magnũ quoddã trophæum. Et iterum: Propter Israël, inquit, catena ista circũdatus sum, & in quo legatione fungor in catena. Quid igitur hoc est? Non erubescis? Nõ vereris quòd vinctus orbẽ circuis? Nõ metuis ne quis imbecillitatis deum tuum condẽnet? ne quis ob hoc ipsum ad fidem quam prædicas non accedat? Vincula mea, inquit, talia non sunt: nouerũt & in regum curiis splendescere. Ita, inquit, vt vincula mea manifesta facta sint in toto prætorio, & plures ex fratribus in domino freti vinculis meis vberius ausi sint impauidè sermonẽ loqui. Vides maiorẽ esse vinculorum quàm suscitationis mortuorum virtutẽ. Vinctũ me viderunt, & cõfidentius agunt. Vbi quippe vincula sunt, illic necesse est magnũ quid fieri: vbi afflictio, illic omnino & salus est, illic magna omnino fiducia, illic prorsus magnæ sunt virtutes. Diabolus enim quando calcat, tum potissimũ percutitur: quãdo seruos dei ligat, tum maxime sermo dei crescit. Et vide quàm istud vbiq; sit factũ: vinctus erat Paulus, & tamen ista in carcere operabatur. In ipsis enim, inquit, vinculis meis. Vinctus erat Romæ, & plures adducebat. Non enim ipse solus cõfidenter agebat, sed & per ipsum multi alij: vinctus Hierosolymis, & vt erat ligatus cõcionãdo, regẽ terrebat, ac principẽ in timorẽ cõiiciebat. Nam terrefactus absoluit ipsum, nõ pudefact° is qui ligauerat, de futuris ab eo qui vinctus erat discere. Vinctus nauigabat, & naufragiũ soluebat, & tempestatem ligabat: in vinculis existentem mordebat bestia illa, sed nullo illato damno decidebat. Vinctus Romæ, & vt ligatus erat cõcionãdo innumeros attrahebat, hoc ipso quòd pro omnib° catenam prætendebat. Sed iam non est quòd catenis quisquam ligetur, nisi quòd aliud quoddam catenæ genus est, siquidẽ voluerimus. Quod illud? Vt manũ scilicet cohibeas, vt ad auaritiam paratus nõ sis: hac scilicet catena ligem° nosipsos, pro ferro sit nobis timor dei, absoluamus eos qui rerũ penuria & afflictione ligati sunt. Longe minus est carceris reserare ianuas, q̃ animã occlusam liberare: minus est captiuorum soluere vincula, quàm vulneratos animos ad remissionem absoluere. Hoc enim illo maius est. illius enim nulla cõstituta merces est, huius vero plurimæ: Longa facta est Pauli catena, multúmq; nos detinet: est enim ita longa omníque aurea catena venustior. Vinctos ipsa velut quadã machina, & quasi quadam aurea catena, ad ipsum cœlũ, & quod admirandum est, quũ infernè vinciat, vinctos tamen sursum trahit, quanquam non ea sit rerum natura. Verum quando deus dispensat, non est quòd rerum quæras vel naturam vel naturalem ordinẽ, sed quæ naturam naturæque ordinem excedãt. Discamus itaque in afflictionib° nec decidere, nec quæ aduersa sunt moleste ferre. Intuere beatũ hunc Paulum: flagellis erat cæsus, ídq; grauiter. Nã multis, inquit, plagis impositis. Deinde & vinctus erat, atq; id quoq; grauiter. Cõiecerat enim illũ in interiorem carcerem, ídq; magna cũ diligentia & munitione. Et licet in tantis esset periculis, media tamen nocte, quãdo & qui vehementer vigiles sunt, dormiunt, alio grauiori incumbẽte vinculo, somno videlicet, nihilominus & canebat, & dominum laudabat. Quídnã huiusmodi mentibus adamantinũ magis esse poterit? Cogitabat quòd & pueri illi in igne cecinerint è camino. Merito magni reputati sunt: nos enim nihil tale vnquam perpessi sumus. Verũ rectè sermo ad alia nos vincula, aliúmque carcerem detulit. †Quid accidit?] Sermoni finem imponere volebam, sed planè nequeo. Alium reperi carcerem, illo magis stupendũ & admirandum. Vos ergo expergiscimini mihi, non aliter quàm si primũ iam sermonẽ hunc exordiremur, renouatísq; mentibus accedite: volebã intercidere sermonem, sed ipsa rei series

Phil. 1. b

Ibidem.

Act. 28.

2. Cor. 11.

† Quid facimus?

Gala. 6. g

Act. 28. c.

Infra 4. 6. d

2. Cor. 5. d

rei series hoc non patitur. Quemadmodum potum suũ intercidere nequit, qui iam bibit, etiã si quis prącipiat: ita & ego degustato isto mirabili calice, carceris videlicet eorũ qui propter Christũ ligãtur, cessare nequeo, quiescere nõ valeo. Nã si ipse Paulus nec in ipso carcere, nec in ipsa nocte, neq; flagellatus etiã cõticuit, ego tacerẽ hic sedẽdo, existẽte die, multáq; requie loquens, id quod illis non contigit qui & vincti erant & flagellati, ínque media nocte constituti? Pueri illi nec in igne caminóq; tacebant, & nos si tacuerimus, nõ erubescemus? Cõsideremus igitur carcerem istum, vincti erant & hic. Mox ab initio ostendit illos non arsuros, sed velut carcerem ingressuros. Quid enim vincires arsuros? Vincti erant quẽadmodum Paulus, & manus & pedes vincti erant, etiã non minore furore. Nam in interiorẽ ille custodiam ipsos cõiecit, & hic caminum vehementer incendi iussit. Sed videamus quæ subinde sequũtur: Psallẽtibus illis motus est carcer, apertæque sunt illius ianuæ. Et istis quoq; psallẽtibus soluta sunt vincula & pedũ & manuũ, illic apertus est carcer, & hic apertæ sunt ianuæ camini. Roris enim instar ventus quidam illum psflabat. Sed rerũ me copia turbat, quib° ita obruor, vt ignorẽ quid primo, quídve secundo sit loco dicẽdum. Propterea obsecro ne quis à me dicendorũ ordinẽ exigat. Multa siquidẽ est hic rerũ cognatio: illic soluebãtur qui simul vincti erant, sed dormiebãt, hic vero aliud quid ab istis accidit. Cõbusti sunt ministri qui in caminum pueros istos iniecerãt, sed quod dicere volebã, vidit illos rex solutos, & accidit illis, audiuit psallentes, viditq; quatuor in camino inambulantes, & euocauit illos. Quẽadmodum itaque carcerẽ Paulus non egrediebatur, tametsi potuisset, donec qui in illũ coniecerat ipsum & euocaret & educeret: ita neq; hi tres pueri caminũ egressi sunt, donec qui iniecerat, egredi quoq; iussisset. Quid hic docemur? Ne videlicet in captiuitate soliciti simus, néve in afflictionib° anxiè liberari festinem°. Et rursus ne, si quãdo nos soluerint, proterue immaneamus. Et ille quidẽ ad pedes Pauli ac Silæ procidebat. Poterat enim introgredi vbi erãt sancti, hic vero ad ianuam camini accessit. Neq; enim audebat in interiora carceris huius ingredi, quẽ per ignis ardorẽ istis parauerat. Et obserua mihi ipsa verba. Ille dicebat: Dñi quid me oportet facere vt salutẽ cõsequar? Hic vero non quidẽ tanta animi modestia & humilitate, nihilo tamen minus amicam & suauem vocẽ edebat, Sidrach, inquiens, Misac & Abdenago serui dei altissimi, egredimini & venite. Magn° honor: Serui dei altissimi, egredimini & venite. Quomodo egredientur ô rex? Vinctos in ignẽ abiecisti. Tantum iam temporis in igne fuerũt: nam etiã si adamantini fuissent, aut ex metallica quapiam materia, quomodo sub hymni huius spatio, quẽ totum cõpleuerunt, non periissent? Verum hoc ipso saluati sunt, q̃ deum laudarũt. Alacritatem eorum reueritus est ipse ignis: postremò reueritus est & odam illam admirabilẽ, & diuinæ laudis cõcentus. Quomodo vocas eos? Iam prąueniens dixi, Serui dei altissimi. Seruis enim dei omnia possibilia sunt. nam si quidam quòd hominum serui sint, in rebus ipsorum non parum possunt, dominantur & disponũt, multo magis serui dei. Suauissima voce illos appellauit, hoc ipso illos potissimum blandiendo veneratus est. Si enim ideo ignẽ ingressi sunt, vt serui dei manerent, non potuit illis vox alia suauior esse q̃ hæc ipsa. Nam non ita gauisi fuissent, si vel reges eos vel orbis dominos vocasset, atq; qd̃ dixit, Serui dei altissimi. Et quid miraris? Quum enim vrbi scriberet Paulus adeò magnæ, orbis videlicet dominiũ gerẽti, & de magnis dignitatibus glorianti ac superbienti, tanquam quod ad illius dignitatem respõderet, imò quod multo esset maius, incõparabiliter etiã & consulatũ excelleret & regnũ simul & orbis principatũ, hoc posuit, nẽpe, Paulus seru° Iesu Christi. Serui dei altissimi. Si eũ tantũ, inquit, studij diligẽtiæq; impẽdunt vt serui dei sint, omnino illos hac appellatione permouebimus. Obserua igitur & pietatẽ puerorũ: nec indignati sunt, nec ira cõmoti, neq; quicquã cõtradixerũt, sed mox egressi sunt. Si eũ supplicij loco, quòd in caminũ iniecti fuerant, habuissent, molesto quoq; animo aduersus eũ fuissent, à quo in illũ fuerãt coniecti. Nunc vero nihil horum prę se tulerunt, sed non aliter progressi sunt ex camino, quàm si ex ipso cœlo prodirẽt. Et quod de sole propheta dicit, quòd velut sponsus è thalamo suo progrediatur, illud & de ipsis si quispiã dixerit, nihil planè peccauerit. Quin sole tanto splendore progrediente splendidiores illi egressi sunt. Is enim sensibili luce orbem illuminaturus progreditur, illi vero alia, nimirũ spirituali orbẽ illustrarunt. Propter ipsos siquidem mandatum mox emisit rex, cuius hæc erant verba: Visum est mihi, vt signa & portenta quæ deus operatus est † nobiscum, manifestemus] & velut magna & fortia prædicemus. Exibãt itaq; illustriores emittẽtes radios, splẽdidos quidem & in ipsis regalis curię locis, tales tamen qui simul vbiq; sese per regalis mandati literas extendere, tenebrásq; illas omnia iam occupantes discutere valebant. Egredimini, inquit, & venite. Nõ ausus est extinguere camini ardorem, sed hoc magis illos honorauit, q̃ persuasus esset eos nõ solum intrò deambulare, sed & ardente etiam adhuc camino egredi posse. Videamus autem, si placet, & custodis carceris verba. Domini, inquit, quid me oportet facere, vt saluus fiam? Quid hac voce iucũdius? Et angelos exultare facit, & vt hanc vocẽ audiret, vnigenitus dei seruus factus est. Hanc vocem & primi credẽtes ad Petrum emittebãt. Quid faciemus, vt salutẽ consequamur? Quid respõdebat? Credite & baptismum suscipite. Cum voluptate Paulus & in gehennã incidisset, vt hanc vocem à Iudæis audisset: tanta auiditate salutis & obediẽtiæ illorũ tenebatur. Obserua vero: Omnia illis cõmittit, nihil curiose agẽs: sed videamus quæ sequuntur. Ite non dicit, quid faciam vt saluus fiam? sed doctrinam emittit quauis voce sonorã magis, & mox diuinæ potentiæ præco fit & prędicator. Nihil opus habet vt fide imbuatur, quẽadmodũ carceris custos, sed quid? Deum prædicat, & potentiam illius confitetur. In veritate, inquit, cognosco quòd deus vester ipse deus est deorũ, & dominus dominãtium. Quoniam angelum suum demisit, & eripuit vos è camino. Et quid post ista? Non vnus duntaxat carceris custos, sed plurimi per regales illas literas, pérque rerum illarũ cõspectum fide imbuti sunt. Manifestum enim erat omnino q̃ nihil horum ementitus esset rex. Neque enim statim prętet causam captiuis talium testimonium tulisset, neque sua deiecisset, nec tantæ stultitiæ famam sib admisisset. Itaque nisi multus fuisset veritatis splendor, talia vtique, tótque ac tantis præsentibus non scripsisset. Videtis quanta sit vinculorũ potentia? quanta sit diuinæ laudis, quæ in

Act. 16.

Dani. 3.g

Act. 16. f.

manifestemus vobis,

Act. 16.

Act. 2.f

afflictione

afflictione canitur, fortitudo. Nec desperabant, nec elanguescebant in afflictione, sed tum potissimũ feruebãt, tum maiore erãt animi alacritate. Merito ista consideraui mus. Vnum adhuc restat, nempe cur qui in carcere ligati erant, soluti: qui vero pueros in caminũ mittebant, cõbusti sint: alioqui debebat istud regi ipsi accidere. Neq; enim tantũ peccauerãt, siue qui ligauerant, siue qui in caminum illos iniecerant, quantũ qui istud præceperat. Quamobrem igitur isti perierũt? Nõ opus est hic multa diligentíq; perscrutatione: erãt enim impij. Propterea diuina dispensatione hoc factũ est, vt & probaretur ignis potẽtia, & maius fieret miraculũ. Si enim extra positos ita deuorauit, quàm eos quos intus in medio sui iam habebat inflexibili cõstãtia præditos & impassibiles ostẽdit, ad hoc vt manifesta fieret diuina potẽtia? Miretur autẽ nemo, quòd regem ad carceris custodem cõtuli. Idẽ enim & iste præstitit, nã hoc nihilo splendidior erat ille. Vtriq; siquidem & exultarunt, & adiuti sunt. Verũ, vt dixi, tũ maxime feruẽt iusti, quãdo in afflictionibus & vinculis sunt. Nã propter Christũ quicquam pati, quouis solatio iucundius est. Vulris vobis mentionem & alterius cuiusdam carceris faciam? Necesse est vt ab hac catena ad alium carcerẽ sermonis trãslatio fiat. Quẽ vultis? An in quo Hieremias fuit? An in quo Ioseph? An qui Ioãnem habuit? Gratia Pauli catenæ, quot sermoni nostro carceres aperuit? Ioãnis carcerẽ vultis? vinctus erat & ille propter Christũ, legémq; dei. Quid autẽ in carcere cõstitutus fecit? ocioſúſne ibi fuit? An nõ ex illo missis discipulis suis dixit: Euntes dicite Christo, Tu es vẽturus ille, an aliũ expectabimus? Itaq; & illic existens docuit: non enim erat negligens. Et Hieremias nunquid de Babyloniorum rege in carcere prophetauit, omnia & illic quæ se concernebant, exequens? Quid vero Ioseph? An nõ tredecim annos in vinculis fuit? Quid ergo? Nec illic virtutis suæ oblitus est. Adhuc vnius cõmemoratis vinculis, finiemus sermonẽ. Vinctus erat & dominus noster, qui totius orbis peccata soluit. Vinctæ erant manus quæ innumera bona patrauerãt. Vinctũ enim, inquit, duxerũt ad Caiapham. Vinctus itaq; fuit qui tãta miracula fecerat. His consideratis, nõ moleste feramus, sed magis gaudeamus, si quando vincti fuerimus. Et quanquam in vinculis nõ sumus, simus tamen velut simul vincti. Vides quãtum sit vinculorum bonum? Cognitis his omnibus, gratias deo pro vniuersis destinẽmus, in Christo Iesu domino nostro, &c.

Mat. 11.

Mat. 26. f

Homilia IX.

Hortor itaque vos ego vinctus in domino, vt digne ambuletis vocatione qua vocati estis, cum omni animi submissione & mansuetudine, cum longanimitate tolerantes vos inuicem in dilectione, studentes seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis. Demonstrata est magna illa Paulinæ catenæ virtus signis etiam illustrior. Nõ itaque frustra illam, & præter causam more suo profert ac prætendit, sed tanquam qui per illam grauiter permoueat auditorem, & quod hortatur, persuadeat. Vt digne, inquit, ambuletis vocatione qua vocati estis. Quomodo? Cum omni animi submissione & mansuetudine, cum longanimitate tolerantes vos inuicem in dilectione. Vinctum esse simpliciter in se bonum non est, sed propter Christum vinctum esse. Propterea dicit: vinctus ego propter Christum. Nihil est quod huic æquari possit, sed rursus nos Pauli catena ab iis quæ iã proposita sunt, abstrahit & reuellit, ita vt resistere non sustineamus, verum sponte trahimur & volentes, optãtes etiam. Et vtinam perpetuo mihi de Pauli catena differendũ fuisset, sed ne torpeatis obsecrò. Est enim adhuc mihi tractanda iã quęstio. Nã quod in defensione ad Agrippã dixit: Optarim à deo nõ solũ modice, sed & plurimũ, non tantũ te, verumetiam omnes qui me audiũt hodie, tales fieri qualis ego sũ, exceptis vinculis his. nõ ideo dixit, quòd vinctum esse pro Christo, rẽ putarit execrandam esse. Absit: Nam si hoc sensisset, non fuisset gloriat° in vinculis, in carcerib°, in aliis afflictionib°, nec alibi scribẽs dixisset, Quàm suauissime in infirmitatibus meis gloriabor. Quid ergo? Hoc ipsum indicium erat, quòd vincula magnifaciebat, quemadmodũ & Corinthiis scribẽs, dixit: Lac vobis potũ dedi, non cibum: neque dũ eũ poteratis. Ita & hic vinculorũ pulchritudinẽ, decorem & vtilitatem nõdum audire poterant. Propterea dicit: Exceptis vinculis his. Alioqui Hebręis non ita, sed illos vt vinctis sint tanquam & ipsi vincti admonuit. Propterea & ipse in vinculis lætatus, & vinctus, & cum aliis vinctis pariter in custodiã abductus est. Magna est Paulinæ catenæ fortitudo: satis fuerit vnum hoc spectaculũ *aduersus omnia, Paulũ & vinctum videre, & ex carcere eductum. Quam nõ excelleret voluptatem & vinctum videre Paulum, & intus in carcere sedentem? Quid adeò preciosum est, quo non censerẽ rem hanc dignam esse? Nõ videtis reges & consules in rhedis circunuectos, auroque conspicuos, milites quoque illorum quib° stipati sunt, omnia deaurata habẽtes, deauratas lãceas, deaurata scuta, equos etiã auro insignes? Quanto autẽ illo spectaculo iucundius est istud? Optarim vel semel videre Paulum ex carcere cum vinctis egredientem, magis quàm millies illos cũ ista stipatione militari prætereuntes. Quot putatis angelos illum, cum ita educeretur, præcessisse? Quòd autem nihil hic mentiar, rem istam vobis ex veteri quapiam historia manifestã efficiam. Elisæ° propheta (virũ fortè nostis) cũ rex Syriæ bellũ aduersus regem Israël gereret, quicquid ille in secretis cũ consiliariis cõsilij sui cõsciis agebat, apud semetipsum constitutus nullo indice & cognouit, & in medium protulit, regísque insidias, arcana illius prædicendo, irritas fecit, nõ permittẽs Israëlitas in ísidias quas ille collocauerat, incidere. male habebat hoc regem, & consilij inopem reddebat, dũ cognoscere nequiret quísnã esset qui omnia efferret ac insidiaretur, omnésq; ipsius artes irritas faceret. Hęsitanti regi causamq; quęrẽti, satellitũ quispiam insinuauit, esse Samariæ prophetam quendam Elisæum nomine, qui regis consiliũ consistere, non sineret, sed omnia patefaceret. Ille mox putauit iã omnia cõfecta esse. Nihil hoc homine dementi° ac miseri°. Oportebat virũ honorare, admirari, ac planè stupere, q̃, cum tot stadiis abesset, tanta virtute, nullius indicio quicquid ĩ secretis regiis agebat, cognoscebat. Istud nõ solũ nõ fecit, sed sola ira & indignatione accẽsus equestres & armatas copias misit, quæ Prophetã adducerent. Habebat autem Propheta discipulũ quẽdam in vestibulis, qui talibus prophetię reuelationibus nõdũ imbutus aut ad imbuẽdũ aptus fuerat. Imminebãt iã milites regis, veluti virũ modo, imò Prophetã ligaturi. Rursus in vincula incidimus, & omnis hic sermo vndique sic texitur. Visis autem discipulus mi-

ἐνδυν

Act. 26. g.

2. Co. 12. c

1. Cor. 3. a

*ἀντὶ πάντων. i. pro omnibus, vice omnium, cõtra omnia.

D

lus militũ copiis obstupuit,& trepidus ac tremebundus ad magistrũ ac doctorem currens, calamitatem, vt putabat,ineuitabileq; periculũ annunciauit:subridens Propheta,quòd quæ timenda non erant, timebat,hortatus est animo esse bono & cõfidenti. Is vero vt imperfectus erat,non persuadebatur, sed ex eo quod viderat adhuc mẽte perculsus,timore cõcepto detinebatur. Quid igitur Propheta? Domine,inquit, aperi oculos pueri istius,& videat quomodo plures sunt qui nobiscum, quàm qui cum illis sunt. Et repente totum montẽ in quo tũ Propheta habitabat, videt equis ignitis,curribúsque talibus refertũ. Hoc vero nihil erat aliud quàm angelorum acies. Si vero Elisæo vnius discipuli gratia tãta obsecũdata est angelorũ acies,quid Paulo putas defuisse? Istud & propheta Dauid dixit: Angel⁹,inquit,domini castra metatur in circuitu timentium eũ. Et iterũ: In manibus tollẽt te,ne fortè offendat ad lapidẽ pes tu⁹. Et quid de angelis dico? ipse domin⁹ quũ ex carcere egrediebatur,cũ illo erat. Nõ enim Abrahæ quidem apparuit, huic autẽ defuit: Ipse enim promisit hoc, dicẽs: Ego vobiscum sum omnibus dieb⁹ vsque ad cõsummationem sæculi. Et iterum apparens illi dixit: Ne timeas,sed loquere, quoniam ego tecũ sum, & nemo adorietur te, vt affligat te. Et in somnis astitit illi dicẽs, Bono esto animo. Quemadmodũ eñ testificatus es de me Hierosolymis,ita oportet te & Romę testificari. Semper quidẽ admirandi sunt sancti, multáque gratia pleni,maxime vero quãdo ꝓpter Christũ periclitanr,quãdo in vinculis sunt. Sicut enim generosus miles semper quidem ac simpliciter iucundũ est videntibus spectaculũ,potissimũ vero quando iuxta regem ipsum in acie stat, ita & de Paulo cogita quãtũ fuerit docentem ipsum in vinculis videre. Dicam cogitationem meam quæ dicẽti iam suggeritur. Babylas beatus martyr,& ipse eadẽ causa qua Ioannes vinctus erat, quòd regẽ inique agentẽ arguerat. Hic cũ moreretur,præcepit vincula iuxta corp⁹ suũ collocari,corpúsque vinctum sepeliri,& nũc pedicæ simul cũ cinere illius sepultę iacent,tanto videlicet ille desiderio pro Christo vinct⁹ esse cupiebat. Ferrũ, inquit Propheta de Ioseph,pertrãsiit animã ei⁹. Iam vero & mulieres vinculorũ istorum experimentum ceperunt. Verũ nos non ligamur: neque ad istud hortor,quippe huius nulla iã existente occasione. Nihil opus est vt manus ligatas, sed mentẽ vinctã habeas. Sunt & alia vincula,illa ferent qui istis non ligantur. Audi Christum dicẽtem,ligate illi manus ac pedes: sed absit vinculorũ illorũ experiẽtia,istis potius abũde vinciri cõtingat. De istis dixit Paulus: Hortor vos ego vinctus in domino, vt dignè ambuletis vocatione qua vocati estis. Caput, inquit,habetis Christum. Hic excitauit vos,simulq; secũ sedere fecit, cum adhuc essetis inimici,milléque malorũ patratores. Magnifica planè vocatio,& ad res magnificas destinata. Nõ solũ quòd ab illis malis, sed etiam quòd ad talia bona,idque tali modo facta sit. Quomodo vero digne ambulabitur? Cum omni videlicet animi submissione,qui talis est digne ambulat. Est eñ istud omnis virtutis substantia & fundamentũ. Si fueris humilis, perpẽdérisq; quis existẽs, quomodo saluatus sis,occasionẽ ad virtutẽ ex hac memoria capies, neq; vinculorum gratia extolleris,ne eorum quidẽ de quib⁹ dixi,sed cognito quòd omnia diuinæ sint gratiæ, ad modestiam teipsum cõtrahes. Qui animo est humili

4.Reg. 6. d.

Psal.33. Ibid.90.c

Matt.28. Actor.18. e.

Ibid. 23.c

De Babyla martyre.

Psa. 104. b.

Mat.22.b

Ad explanandą Pauli verba redit.

A & modesto,seruus esse potest & gratus & iucundus. Quid enim habes,inquit,quod non accepisti? Audi vero ipsum rursus dicentem. Abũdãtius,inquit,ipsis omnibus laboraui: nõ autem ego, sed gratia dei quæ mecũ est. Cum omni,inquit,animi submissione: non ea quæ in verbis,neq; quæ in rebus dũtaxat, sed quę & in habitu & in voce est,vt non erga hunc humilis quidẽ,erga illum vero arrogans sis. Humilis esto erga oẽs, siue amici sint, siue inimici, siue magni, siue tenues. Istud eñ demũ est animo submisso esse. Et in rectè factis etiã humilis esto. audi eñ quid Christus dicat: Beati,inquit,pauperes spiritu, & vide quomodo istud primo loco ponat. Propterea & Paulus hic cũ omni,inquit, animi submissione & mansuetudine & lõganimitate. Potest enim esse vt humilis quidem quisquam sit,sed iuxta acer & iracundus, verum istud nihil prodest. Fit enim sæpenumero,vt ira correptus omnia perdat. *Tolerantes vos inuicem in dilectione.* Quomodo tolerari potest,si iracũdus fuerit quisquam & cõuiciator? Modũ hũc dicit: in dilectiõe. Si tu proximum,inquit,ferre nõ potes,quomodo feret te deus? Si cõseruũ tuũ seruus ipse nõ fers, quomodo tolerabit te dominus? vbi dilectio est,ibi tolerabilia sunt omnia. *Studentes seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis.* Liga ergo manus tuas mãsuetudine. Rursus bonũ nomen est vinculum, dimisimus ipsum,sed spõte nobis denuo recurrit: bonũ est illud vinculũ, bonum est & hoc,ab isto nascitur illud, Alliga teipsum fratri. Qui tales sunt,nempe dilectione fratribus alligati,omnia facile ferunt,Colliga teipsum illi,& illũ tibi: vtrunq; in tua potestate est. Possumus enim si quem voluerimus,facile amicũ nobis reddere. Studentes, inquit, nõ obiter istud agendũ,neque cuiusuis est. Studẽtes, inquit,seruare vnitatẽ spiritus in vinculo pacis. Quid est vnitas spiritus? Quemadmodum in corpore spiritus est omnia cõtinens,quanquam diuersa sint mẽbra,ita & hic. Nam ad hoc datus est spiritus,vt genere ac moribus diuersis discretos vniat. Hic enim senex & iuuenis, pauper & diues, puer ephebus & vir, mulier ac masculus,& omnis anima, vnũ quid fiunt, idq; magis quàm si corpus vnũ essent. Est enim ista cognatione illa maior & plenior vnitatis huius perfectio. Animæ siquidẽ propinquitas tãto est exactior, quãto est simplicior,& nõ diuersarũ specierũ. Quomodo vero custoditur? In vinculo pacis, in inimicitiis & dissensione cõsistere non potest. Cum enim in vobis sint æmulationes,inquit,& cõtentiones, nõne carnales estis,& secundum hominẽ ambulatis? Quẽadmodum enim ignis si quando arida ligna nactus fuerit,vnam pyram ex omnibus facit: sivero humida fuerint,neq; in illis operatur,nec illa conglutinat: ita & hic nihil eorum quæ frigida sunt, vnitatem hanc complecti poterit,sed quicquid velut magna ex parte feruidũ fuerit. Ex hoc igitur & dilectionis feruor nascitur. vinculo itaque pacis omnes nos colligari vult Apostolus. Nam quemadmodũ si quando teipsum alij cuipiã alligare volueris,alia ratione illud nõ potes,nisi illum tibi colligaueris, (nam si quidẽ duplex volueris efficere vinculum,oportebit & illũ tibi alligari) ita & hic alligari nos inuicem vult,non simpliciter pacificos esse,neque vtcunque diligere, sed in omnibus vnã esse animã. Bonum est hoc vinculũ. Isto siquidem & nos inuicem mutuo, & deo nos ipsos colligabim⁹. Nõ stringit vinctas manus, nec premit hoc vinculum, sed relaxat, & in spaciosam velut campestrem

1.Cor.4.b

Ibi.13.b

Mat.5.a

Quid sit vnitas spiritus.

2.Co.12.g

campestrem latitudinẽ constituit,solutísque alacriores facit. Qui robustus est, si fuerit infirmo alligatus, & illum portabit,& perire non sinet,& si cũ pigro ligatus fuerit,excitabit illũ. Frater enim à fratre adiutus,inquit,tanquam ciuitas munita. istam catenã impedire non poterit viarum interstitium,non cœlum, nõ terra,nec mors, nec aliud quippiã, sed † omnium est optima & robustissima.] Ista etiam si ab vna dũtaxat anima parta fuerit,plures tamen simul complecti potest. Audi quippe quid Paulus dicat: Non estis angusti in nobis,angusti autẽ estis in visceribus vestris: dilatemini & vos. Quid autem vinculũ hoc lædit ac perdit? Pecuniarũ amor,ambitio dominandi & gloriæ, aliorúmque talium vincula ista laxãt ac intercidunt. Quomodo cauebitur ne intercidãt? Si amoueris illa,nihílque eorum quæ dilectionẽ corrumpunt, interturbauerit. Audi enim Christum dicentẽ: Quãdo abũdauerit iniquitas,refrigescet dilectio multorum. Nihil adeò charitati aduersatur, atque peccatũ. Et non de illa duntaxat dico quæ erga deum, sed & quę erga proximũ est. Quomodo ergo latrones pacem habẽt inquis? Quãdo habent,dic quæso? Certè non quando prædandi moribus vtuntur. Nisi enim cùm prædã inter se diuidunt, iustitię leges custodiãt, & vnicuique iustam portionem distribuãt, inuenies vtique illos etiam inter se belligerari pugnaréq;. Itaque neq; in malis inueniri potest custodia pacis, vbicunque vero illã reperire licet, cum iustitia vtique & virtute, vbiubi illæ fuerint, inuenietur. Sed inter riuales & ęmulos pax est? Nequaquã. Sed quẽ vis proferam? Auarus cum auaro nunquã pacificus erit. Ita enim habent, vt nisi essent in medio illorũ & iusti, & mansueti,& qui iniuriam ferrent, dilaniaretur ac cõsumeretur mutuis morsibus istud hominũ genus, nõ aliter quàm duæ bestiæ vehemẽter famelicæ, quę nisi esset in medio illarũ quod consumi ab ipsis posset, seipsas consumerent. Ita & ab auaris & malis vtique fieret: itaque non potest esse pax, nisi virtute primum parta. Dic enim obsecro: si mœchus quisquã fuerit, quomodo cuipiam amicus erit? Ponamus ciuitatem vbi omnes sint auari, eiusdẽ omnes honoris, hic nemo iniuriam feret, sed omnes iniuriam inferent. Sed mœchis fortè pax est. Verũ nõ reperies hic ne duos quidem cõsentiẽtes. Nulla igitur huius alia causa est, quàm charitatis refrigeratio. Quòd charitas vero refrigeratur, in causa est iniquitatis multiplicatio & abũdantia. In philautiam enim illa ducit, corpúsque diuellit, proscindit, laxat,& dissipat: virt⁹ vero vbi fuerit, contrarium efficit. Virtuti enim deditus pecuniarúmque victor, etiam si cũ innumeris in paupertate fuerit, pacificus tamẽ esse potest: auari vero & si bini dũtaxat fuerint, nunquam poterunt in pace cõsistere. Itaque si virtutis studiosi fuerimus, non perdetur charitas. Est eñ à charitate virtus, & à virtute viciſſim charitas. Quomodo? Dicam. Qui virtute imbut⁹ est, nõ præfert pecunias dilectioni, non est memor iniuriarum, nihil iniuriæ committit in proximũ, non cõuiciatur, omnia generose tolerat, ab illis continuatur charitas. Rursus q; diligit, omnia ista præstat: ita quę que istarũ alterã parit. Et istud quidẽ hinc probatur quòd ex virtute sit charitas. Quòd enim dixit: quando abũdabit iniquitas, refrigescet charitas, hoc satis declarauit. Quòd verò ex charitate sit virtus, ex eo liquet quod inquit Paulus: Qui proximũ diligit, legẽ impleuit. Oportet itaque duorum istorum vnũ esse,

Prou.18.c

† omnia vincit & superat.

2.Co.6.b

Mat. 24. b.

Rom. 13.e

aut valde diligentem & amantẽ, aut vehemẽter virtute imbutũ. Vtrumuis enim istorũ si quis habuerit, necessariò & altero potietur, & è contrario qui diligere nescit, multa quoque mala patrabit: & qui mala perpetrat, diligere quoque non nouit.

Moralis exhortatio.

Persequamur igitur charitatem. Custodia siquidẽ illa est & munimentum ad hoc vt non permittamur aliquid pati quod malũ sit. Conligemus ergo nos ipsos inuicem: nihil sit apud nos quod vel dolũ sapiat, vel fictionẽ: nam nihil tale reperitur, vbi fuerit amicitia. Dixit autẽ hoc & alius quispiam sapiens vir. Et si gladium,inquit,contra amicũ strinxeris, de amicitia tamen illius nihil desperes. Est enim regressus ad amicũ. Si contra illũ os tuum aperueris, ne despondeas animũ, est enim apud illũ reconciliatio, exprobrationẽ duntaxat contumeliosam, secretorúmque reuelationẽ & læsionem dolosam caueas. per ista siquidẽ fugatur amicus, maxime si secreta illius reuelaueris. Quòd si omnes fuerim⁹ amici, nihil opus erit secretis. Quemadmodũ eñ nemo apud seipsum secretũ quid habet, neq; etiã seipsum celare quicquã potest, ita neque amicos. vbi vero nulla sunt secreta, ibi non potest esse ex secretorum reuelatione amicitiæ diremptio. Secreta siquidem non habemus aliũde, quàm ex eo ꝙ non omnibus fidem habemus. Itaque ex charitatis refrigeratione nascũtur secreta. vt quid enim secretũ habes? Iniuria vis afficere proximum, aut prohibere, ne boni cuiuspiam tecum particeps sit, atque ideo propositum tuũ abscondis. Verũ nihil fortè horũ, sed pudor in causa est. Est ergo hoc ipsum iam indicium, quòd proximo fidẽ nõ habeas. Itaque si charitas nobis fuerit, nõ erit inter nos secretorum reuelatio, immo neque contumeliosa quæpiã exprobratio. Quid enim, dic quæso, animę suæ quisquam exprobrauit vnquã? licet illud ad vtilitatẽ fortè aliquãdo fiat, quomodo & pueris nostris subinde exprobram⁹, stimulare illos volẽtes. Et Christus tum tẽporis ciuitatibus exprobrare cœperat, dicens: Væ tibi Corazin, væ tibi Bethsaida. sed ad hoc vt ab opprobriis illas liberaret. Nihil enim aliud adeò valide mentem & mordet,& magis excitat, remissámq; restituit. Non ergo simpliciter alius alij exprobremus. Quid enim? Pecuniarũ gratia proximo exprobrabis? Nequaquã. Siquidẽ quæ possidentur, cõmunia sunt. Sed propter delicta? Neq; istud. quin magis in viam restitues. Et lęsionẽ, inquit, dolosam caueas. An seipsum quisquã interficiet, aut percutiet? Nequaquam. Charitatẽ itaque persequamur: non dixit simpliciter diligamus, sed diligẽdo persequamur. Multa diligẽtia opus est: aliàs enim mox interit: nã præceps est, & ad secessum prona. Quippe tot sunt in hac vita, quibus res ista vastat ac perditur. Si persequuti fuerimus illã, non præueniet nos, vt aufugiat, sed confestim eã retrahemus. Charitas dei cœlo terrã coniunxit, charitas dei hominem in thronũ regalẽ constituit: charitas dei deũ in terris declarauit & ostendit: charitas dei ex domino seruũ fecit: charitas dei pro inimicis dilectum, pro odio deũ habentibus filium, pro seruis dominum, pro hominibus deũ, pro famulis liberum tradi fecit. Et neq; hic substitit, sed & in maiora nos conuocauit: non enim prioribus nos malis duntaxat liberauit, sed & alia multo maiora daturã se pollicita est. Pro his itaque deo gratias agentes, omnem virtutem persequamur, & ad omnes charitatẽ nobis diligenti

Luc.10.

Eccl. 22.e

genti ſtudio comparemus, vt promiſſa bona conſequi mereamur gratia & benignitate, &c.

Homilia x.

VNũ corpus, & vnus ſpiritus, quẽadmodũ & vocati eſtis in vna ſpe vocationis veſtræ. Quãdo de rebus maioribus admonet beatus Paulus, vehementer prudens & ſpiritualis à cœleſtibus exhortationem texit. Hoc ipſum autem à domino didicit, quemadmodum & alibi dicit: Ambulate in dilectione, ſicut & deus nos dilexit, tradidítque ſemetipſum pro nobis. Et iterum: Hoc affectu eſtote qui & in Chriſto Ieſu fuit, qui quũ eſſet in forma dei, non rapinam arbitratus eſt, vt eſſet ęqualis deo: iſtud & hic facit. Quando enim magna proponuntur exẽpla, vehemens quoque eſt & zelus & deſideriũ. Quid enim ad vnitatem nos adhortans dicit: Vnũ corpus, inquit, & vnus ſpiritus, ſicut & vocati eſtis in vna ſpe vocationis veſtræ. *Vnus dominus, vna fides, vnũ baptiſma.* Quid eſt autem vnum corpus? omnes vbique terrarum fideles, & qui iam ſunt, & qui fuerũt, quíque futuri ſunt: denique & qui ante Chriſti aduentum deo placuerunt, vnum corpus ſunt. Vnde liquet? Abraham, inquit, pater veſter exultauit vt videret diem meum, & vidit, & gauiſus eſt. Et iterũ: Si Moyſi credidiſſetis, inquit, credidiſſetis & mihi. De me ſiquidẽ ille ſcripſit, vt & prophetæ: non autẽ ſcripſerunt tanquam de quo quæ dicerent, ignoraſſent, viderunt enim illum & adorauerũt. Itaque & illi vnum corpus ſunt: non eſt diuiſum corpus ſpiritus, alioqui corpus non eſſet. Nã & nos de coadunatis, multámque affectationem habentibus, dicere ſolemus, vnum corpus ſunt: Ita & nos hic, quod ad vnitatem attinet, corpus accipim°, quod ſub vno eſt capite. Si vero caput vnũ, vnũ eſt & corp°. Corp° ex honeſtis & inhoneſtis mẽbris cõponitur. Veruntamen nec maius aduerſus minus etiam ſi viliſſimum ſit, eleuatur, aut inſoleſcit, nec iſtud viciſſim huic inuidet. Nã alioqui non eandem omnia perfectionem adferunt, ſed iuxta quod in vnoquoque neceſſitatis ratio popoſcerit. Et quoniam omnia neceſſario facta ſunt, licet in varios vſ°, omnia quoque eiuſdem honoris ſunt. Sunt autem quædam potiora, quædam vero minus, vt caput omni reliquo corpore præſtantius eſt, quòd & omnes ſenſus, & imperium animæ habeat in ſeipſo, & quòd ſine capite nemo viuere queat, quum amputatis pedibus multũ temporis plurimi vixerint. Melius eſt itaque reliquis membris, non ſolum ſitu, ſed & ipſa energia, ipſóque ordinandi moderandíq; regimine. Quorſum iſta dico? Sunt in Eccleſia multi. Horum quidã in ſublime capitis inſtar euecti ſunt: cœleſtia quidã velut in capite oculi contemplantes, multúmque à terrenis diſtantes, nihil cum illis cõmune habentes: alij vero in pedum ſunt ordine, terram calcantes, pedum, inquã, ſanorum. Non enim culpabile eſt pedibus terrã calcare, ſed ad malitiam currere. Nam pedes, inquit, illorum ad malitiam currũt. Neque iſti, inquit, aduerſus pedes ſuperbiãt, nec iſtis quicquam inuideãt illi: alioqui propria cuiuſque pulchritudo deſtruetur, & perfectus vſus impedietur. Et qui proximo inſidiatur, ſibiipſi primum inſidiatus eſt. Siue enim pedes ad neceſſariam egreſſionẽ caput aliquò portare noluerint, ſibiipſis per immobilitatem illam & pigritiẽ nocumentum adferent: ſiue viciſſim caput nullam voluerit pedum habere curam ac rationem, damno

Infr. 5.a
Phili. 2.a
Vnũ corpus quid ſit.
Ioan. 8.g
Ibid. 5.g
Quomodo caput præſtet reliquo corpori.
Proue. 1.b

primũ ſeipſum adficiet. Sed merito fortaſſis illa ſibi ipſis inuicẽ nõ aduerſantur. Naturaliter emẽ ita diſpoſita ſunt. Quomodo vero poſſibile eſt hominem aduerſus hominẽ nõ extolli? Neque enim aduerſus angelos erigitur: quãdoquidẽ neque illi aduerſum archangelos. Rurſus neque bruta animantia aliqua in re ſuperbire aduerſum me poterunt. vbi vero natura paris eſt honoris, donum etiã vnum, & nihil hic præ illo amplius habuit, quomodo non extolleretur qui potior eſt? Atqui hoc ipſo nõ debes aduerſus proximũ erigi. Si emẽ cõmunia ſunt omnia, & alius prę alio nihil habet ampli°, vnde eſt arrogãtiæ cauſa? Eiuſdẽ naturæ, eiuſdẽ animę pariter ac corporis participes, eundẽ ſpiramus aërem, iiſdem vtimur alimentis, vnde igitur irrepit elatio? Attamẽ ſi qui per virtutẽ incorporaliũ poteſtatũ victores eſſe poſſunt, iſtud eos fortè in arrogantiã euehere valuerit. Imò vero non fuerit iſtud arrogantẽ eſſe. Merito ſiquidẽ aduerſus dæmonem ſublime ſapio, & valde ſublime: & vide quomodo Paulus etiã contra dæmonem ſuperbierit. Quũ enim de illo dæmon magnifica & admiranda prędicaret, cõpeſcebat eum, nec ferebat ne aſſentantem quidẽ. Dicente quippe puella illa Pythonẽ ſpiritũ habente, Homines iſti ſerui ſunt dei altiſſimi, qui quidẽ nobis viã ſalutis annunciãt: increpatione vehementi impudentem ipſius linguam obturabat. Rurſus & alibi ſcribit, dicẽs: Satanã ſub pedibus veſtris breui conteret deus. Num naturæ differentiam alicuius fecit? Vides eũ nullius æſtimare naturarum diſcretionẽ? Propter dæmonũ malam voluntatem, inquit: nã voluntate peiores ſunt omnibus: aduerſus angelum autẽ nõ extollor. multum enim diſcriminis eſt inter me & illum. Sanè contra hominem non debes erigi, minus etiã quàm cõtra angelum. Angelus enim te natura excellit, quod quidẽ illi neq; laudis neq; malitiæ loco reputatur. Homo vero ab homine nõ natura quidẽ, verum voluntate diſtat. Eſt autẽ & in hominib° angelus. Itaq; ſi contra angelos nemo erigitur, multo minus contra homines in humana iſta natura angelos effectos. Si emẽ virtute prędituS inter homines quiſpiã velut angel° fuerit, multo iſte te maior eſt quàm angelus. Quãobrem? Quoniam qd̃ ille ex natura habet, hoc iſte per volũtatis propoſitũ adeptus eſt: & quoniam angelus habitationis loco abs te diſiunctus cœlũ inhabitat, hic vero & tecũ hîc verſatur, & æmulãdi occaſionem largitur. Quãquam hic habitatione ſemotior ſit quàm ille. Noſtra emẽ, inquit, cõuerſatio in cœlis eſt. Quòd autẽ iſte remotius habitet, audi vbi caput ipſum ſedeat, nẽpe in throno regali. Quantum autẽ hic thronus, tantũ diſtat à nobis & iſte. Sed in zelotypiã rapiar, inquies, vbi honore illũ potitũ videro. Hoc emẽ eſt quòd ſurſum ac deorſum verſauit ac turbauit omnia, & non ſolum terrarum orbem, ſed & eccleſiam innumeris malis oppleuit. Et quemadmodũ in portum tranquillum irruentes, è contrario feroces vẽti quouis illũ turbine ac freto periculoſiorẽ reddũt: ita & ſubingreſſa gloriæ cupido omnia ſubuettit & confudit. Adeſtis ſæpenumero magnarum ædium incẽdio, videtis quomodo ad cœlũ vſq; fumus aſcẽdat, & dum nemo malũ extincturus prodit, ſed quiſque quæ ſua ſunt, ſpectat, ignis ille magna vi cuncta depaſcatur? Et circunſtetit plerunq; ciuitas tota, circunſteterunt vero ſpectatores tantum, nõ opitulatores, aut adiutores. Et videre eſt iſtic quàm nihil faciant

Act. 16. b.
Rom. 16.a
Phil. 3. d.
Zelotypia malum.

ciant omnes quotquot circum incendiũ adſtant, ſed quiſque illorũ extenſa manu recẽter aduentanti vel locum oſtendat, vel flammã è feneſtris indeſinenter exilientem, vel trabes deiectas, vel vniuerſum culminum ambitum deuulſum, ad terrãque ruentem. Sunt autẽ plurimi audacium, inque pericula ſeipſos proiiciẽtium, qui quamproxime ad ædificia illa ardẽtia auſi ſunt accedere, nõ vt manus illis porrigerent, malúmq; extinguerẽt, ſed vt iucundius haberẽt ſpectaculũ, & vt è vicino cuncta diligẽter ſpectare poſſent, quæ foris poſitos antea plerunque latuerant. Si vero ſplendidis iſtud & magnis cõtigerit ædibus, miſerabile videtur eſſe ſpectaculum, & multis lachrymis dignum. Et eſt reuera miſerandũ ſpectaculum videre columnarum capita in puluerẽ redacta, plures etiam ex illis in fruſta cõminutas. has quidẽ igne vaſtatas, illas vero etiã eorũ manibus ſæpenumero qui ædificauerant, impulſas ac demolitas, ne latius reliqua depaſceretur incendiũ. Videre eſt hic & columnarum *monumẽta, quæ multo ornatu, impoſito tecto ſtabant, iam ſublato culmine in lucẽ detecta, multóque dedecore in patulo proſtantia. Opes vero quæ intus erãt recõditæ, quis enarrabit? Veſtes videlicet deauratas, vaſáq; argẽtea, & locũ illũ quò nõ facile herus ipſe cũ cõiuge ſua ingrediebatur, vbi multorum erat veſtimentorũ, aromatum lapidúmq; precioſorũ repoſitorium. Hic omnia in vnam pyram cõflantur, & balnearij, & ſtercorarij, & ſerui fugitiui, † & quotquot intus ſunt.] Omnia in his ædibus iã nihil aliud ſunt, q̃ aqua infuſa, ignis, ſutum & fimus, cinis & ſemiuſta ligna. Sed quãobrẽ hãc imaginem adeò fuſe extendi? Nolo ſimpliciter domus alicuius incendiũ deſcribere. Quæ enim mihi eſſet illius cura? Sed eccleſię mala oculis veſtris, quantũ licuerit, ſubiicere volo. Nõ emẽ aliter illa reuera quàm velut incendium, aut fulmen quoddã cœlitus delapſum, ita in ipſum eccleſiæ culmen deuenerunt, & tamen neminem excitãt, ſed paternis ædibus incenſis, profundo quodã & inſenſibili preſſi ſomno, altũ dormimus omnes. Quẽ enim hic ignis, quáſq; colũnas in eccleſia ſtãtes nõ corripuit? Nam nihil aliud eſt eccleſia, quàm ex noſtris animabus cõſtructa domus. Non eſt autẽ ipſa domus, eiuſdem honoris in omnibus, ſed lapidum, ex quibus eſt perfecta, quidam quidẽ ſplẽdidi ſunt & illuſtres, quidamvero minoris gloriæ & obſcuriores. Eſt autẽ hic melius multo videre quàm multi ſint qui auri locum ac dignitatem obtinẽtes, tectum exornent, quomodo alij eum repræſentent ornatum, qui eſt *à monumentis. Videre eſt etiã hic multos columnarũ inſtar ſtare. Nouit enim eccleſia & homines vocare columnas, non virtute ac robore duntaxat, ſed & venuſtate quadam, quam ex deauratis capitibus habent, plurimum ornatus exhibẽtes. Videre eſt hic & multitudinem, † vt plerunq; eſt,] interſtitium & capax ſeptorũ ac ambituũ latitudo. Plurima enim illa eccleſiæ multitudo in ordine eſt eorũ lapidum è quibus parietes conſtruuntur: imò ad illuſtriorem aliquanto imaginem tranſeundum eſt. Ipſa eccleſia non ex his lapidibus ædificata eſt, ſed ex auro & argẽto, lapidibúſq; precioſis, & plurimũ vbique aurum in illa diſparſum cõſpicitur. Sed ô rem amaris lachrymis dignam. Nã omnia iſta incendit vanæ glorię tyrannis, flamma illa nihil non vorans, & nemo eſt qui malo iſto ſuperior factus ſit, ſed ſtetimus flammã quidẽ ipſam admirantes, malum vero nondum extinguere valẽtes.

** ἀγάλματα, ſtatuas imagines, ſigna.*
† & quinus alij denique intus ſunt.] vt intelligamus penetralia & loca prius arcana iam vulgo patere.
** ἀπὸ ἀναθημάτων.*
† vt magnum eſt.

Etſi extinxerimus aliquãdo modico & exiguo tempore, mox tamẽ duob° aut tribus elapſis diebus, velut cũ ex cinere quodã rediuiua ſcintilla omnia ſubuertit, & nõ minus quàm antea fecerat, demolitur, ita & hic cõtingit. Ad eum enim modum cum incẽdiis euenire ſolet. In cauſa vero eſt q̃ columnarum quę in eccleſia ſunt, ſuſtentacula deſtituerũt nos, qui ipſum culmẽ recipimus, † & qui omne ædificiũ cõtinemus, igne primi correpti ſumus.] Propterea & in reliquos parietes facile peruenit incendium. Nam & in ædificiis quidem quando ligna corripuerit ignis, eo fortius aduerſum lapides armatur: quãdo vero colũnas demolitas ad terrã proiecerit, nihil iam ampli° opus eſt flãma, quò reliqua deuaſtet. Cadentibus enim ſuſtentaculis, quorũ eſt ſuperiora ſuffulcire, ſpõte iam & magna promptitudine ſequuntur & ipſa ſuprema. Ita ſanè & nunc in eccleſia factum eſt. Omnia corripuit ignis. Honores ab hominibus quærimus, & gloriæ deſiderio accẽdimur, nec audimus dicentẽ Iob: Et ſi volũtariè peccãs, multitudinẽ & cõfuſionẽ veritus ſum. Vides animũ generoſa virtute præditum? Non erubui, inquit, coram vniuerſa multitudine quę *inuitus deliqueram fateri. Si vero ille non erubuit, multo magis nos iſtud facere oportebat. Dic enim tu iniquitates tuas, inquit, prior, vt iuſtificeris. Multa facta eſt & magna mali hui° vehemẽtia. Omnia ſubuerſa ſunt ac vaſtata. Honoris ſerui facti ſumus relicto deo. Subditos iam non amplius increpare poſſumus, eadẽ & ipſi febre detenti. Opus autẽ curatione habemus & ipſi, qui ad hoc ordinati ſum° à deo, vt alios curem°? Quæ relinquitur ergo deinceps ſalutis ſpes medicis ipſis aliorũ opera & cura opus habentibus? Iſta nec obiter dico, nec fruſtra deploro, ſed vt pariter oẽs cũ mulierib° ac liberis cinere ſparſi, ſaccóque circũamicti, deum intenſo precemur ieiunio, vt porrecta nobis manu malũ iſtud extinguat. Reuera quippe manu illi° magna illa & admirãda opus habem°. Maiora certè à nobis q̃ à Niniuitis fieri oportet. Adhuc *tres dies, inquit, & Niniue ſubuertetur. Horrenda prædicatio, & magnis planè referta minis. Quomodo enim tremendũ nõ fuiſſet, ciuitatẽ ipſam poſt tres dies vnũ omnibus fieri ſepulchrũ, vniuerſóſque pariter vno ſupplicij conſpectu & genere perdẽdos expectare? Si enim moleſtum adeò malum eſt, quando eodem temporis articulo in vnis ædibus duo pariter intereunt pueri, & ſi hoc potiſſimũ omnium intolerabile viſum eſt beato Iob, q̃ tectum domus ſuper omnes illius liberos ceciderat, atq; ita ſimul obrutos enecauerat, quid putas fuiſſet nõ vnam videre domũ, nec duos dũtaxat pueros, ſed gentem duodecim myriadũ tectorũ culminibus pariter obrutam? Scitis iam mali quantitatẽ? Nam & nobis paulo ante eædẽ minæ factæ ſunt, non quidẽ prophetę cuiuſpiã voce, neque enim qui talem audiamus, digni ſumus, verum comminationib° deſuper quauis tuba ſignificantius intonantibus. Sed illud adhuc tres dies & Niniue ſubuertetur, horrendæ reuera ſunt minę. Sit quidem, verum hic nihil tale eſt. Non enim tres dies nunc, neque Niniue ſubuertetur, ſed multi iam dies ſunt, ex quo totius orbis eccleſia & euerſa eſt, & humi proſtrata iacet, vniuerſis pariter hoc malo cõprehenſis, tanto vero primoribus ac præſidentibus magis, quanto maior eorũ eſt neceſſitas. Nihil eſt ergo quur miremini q̃ hortatus ſum, vt maiora quàm Niniuitæ faciatis. Propterea vero non ſolum ieiunium nunc*

& nos qui prius totũ edificiũ cõtinebamus, in ignẽ cõiecerunt.
** Loc° iſte corruptus videtur, pri° enim dixit voluntariè.*
ἑκουσίως, nũc vero inuitus, quæratur locus in Iob.
Eſa. 43. d
** Tres legunt lxx. interpretes, alij vero legũt quadraginta.*
Ionæ. 3. b
Iob. 1. d

nunc prædico, sed & pharmacũ ipsum demonstro, q̃ ciuitatem illam iamiam cadentẽ restituit. Quódnam illud est? Quòd quisq; videlicet à viis suis malis abstinuit, vnde & dominum mali eius pœnituit, quod facturũ se ipsis prædixerat. Istud faciamus & nos & vos. Abstineamus ab amore pecuniarũ, vanæq; gloriæ, obsecrãtes deũ manũ vt porrigat, lapsáq; mẽbra restituat. Neque enim idẽ nobis timẽdum est quod Niniuitis. Tum enim casura quidem erant & ligna & lapides, corporáq; adobruta necatura. Nũc verò nihil horum, sed animæ tradendæ sunt gehennæ igni. Obsecremus dominum, prioráque confessi, gratiam illi pro futuris spondeamus. Precemur item, vt graui ista sęuissimáq; bestia liberati gratiã mereamur repẽdere benigno deo ac patri, cum quo gloria, potestas & honor sit filio pariter ac spiritui sancto nũc & semper, & in secula seculorum, Amen.

A

B

Homilia XI.

VNum corpus & vnus spiritus, quẽadmodũ & vocati estis in vna spe vocationis vestræ, vnus dominus, vna fides, vnum baptisma, vnus deus & pater omnium, qui est super omnia, & per omnia, & in omnibus. Vestrum autẽ vnicuique data est gratia secundum mensurẽ donationis Christi. Charitatem à nobis requirit Paul⁹, non vulgarẽ, sed quæ nos cõiungat, indiuulsęq; mutuo conglutinet, denique eam vnitatẽ itaque exactã præstet, qualis est membri ad membrum. Ipsa enim est, quę magna bona perficit. Propterea cũ dicit: Vnũ corpus, per istud quomodo debeamus aliorum malis cõpati, & rursus aliorum bonis non deiici, sed magis congaudere, & simul omnia ostendit. Recte quoque subiunxit, & vnus spiritus, ostendens quomodo ex vno corpore vnus sit spiritus, aut quomodo fieri possit, vt vnum quidem sit corpus, spiritus vero non vnus, vtpote si quis & hæreticorũ fuerit amicus: aut quòd ab illo dissentiendi malo forte nõnihil eis timeat, atque velut ad hunc modum dicat, quum vnũ acceperitis spiritum, ex vnóq; fonte potati sitis, animo non debetis esse duplici. aut spiritum hic voluntatem dicit. Deinde, quemadmodum vocati estis, inquit, in vna spe vocationis vestrę. Deus, inquit, ad eadem vos vocauit. Nihil amplius cuiquam dedit præ aliis. Omnibus immortalitatẽ, omnibus vitam æternam, omnibus gloriam immortalem, omnibus fraternam cognationem, omnibus hæreditatẽ largitus est. Commune omnium caput factus est, omnes pariter & excitauit & secum sedere fecit. Qui ergo tantam in spiritualibus bonis honoris æqualitatem habetis, vnde quęso superbitis? Hic ideo q̃ diues, iste ob id quòd potens est? Et quomodo non ridiculum est istud? Dic enim. Quid si rex quispiam susceptos decem quosdam homines, omnes & purpura induisset, & in thronũ regalẽ constituisset, vniuersisq; eundem pariter honorẽ tribuisset, an aliquis illorum aduersum reliquos velut ditior aut illustrior ausus fuisset insolescere? Nequaquam. Et nõdum omnia dixi. Non enim tantũ est in cœlis differentiæ, quantũ hic forte distincti sumus. Vnus dominus, vna fides, vnũ baptisma. Ecce spem fidei. Vnus de⁹ & pater omniũ, qui est super omnia, & per omnia, & in omnibus idẽ. Non enim super te quidem maior, super illum vero minor inuocatus est. Neque tu fide, ille operibus saluatus est. Nec tibi quidẽ per baptisma dimissa peccata sunt, illi vero nihil. Vnus deus & pater omnium, qui est super omnia, & per omnia, & in omnibus vobis. Super omnia: hoc est, dominus, & omniũ supremus. Per omnia: prouidẽs videlicet, & gubernans. Et in omnibus vobis: id est, inhabitans. Etiam filio istud adscribitur. Itaq; si diminutionis esset, de patre vtiq; dictum non fuisset. Quid igitur? Vnde sunt, inquiunt, differẽtia illa dona? Istud eũ perpetuo ipsos Corinthios etiã, partim ad insolentiã, partim ad tristitiã & inuidentiã abduxit. Propterea vbique corporis exẽplum vsurpat, atque ideo illud & hoc loco ponit, q̃ differentium donorum mentionem facturus esset. Exactius quidẽ illud in Epistola quæ ad Corinthios est exequitur. Nã & apud illos hoc morbi genus potissimum tryãnidẽ obtinuerat. Nunc autem hoc loco breuibus hoc exemplum subindicat duntaxat. Et vide quid dicat. Non dicit, iuxta cuiusque fidem, ne in mœstitiã eos coniiciat, qui magna nondum assequuti erant. Sed quid? Secundum mensuram, inquit, donatiõis Christi. Quæ apud quosuis, inquit, capitalia sunt & potiora, illã omnibus pariter sunt cõmunia, vtpote baptismus, per fidẽ saluari, patrẽ habere deũ, eiusdẽ spiritus quosuis esse participes. Quòd si vero quispiã plus aliquãto diuini charismatis habet, ne doleas, quandoquidẽ illi plus etiã laboris incũbit, & qui quinq; talẽta accepit, quinq; talẽtorũ quoque rationem exactus est: qui vero duo, duo duntaxat ex illis acquisita obtulit, & nihil quàm ille min⁹ habuit. Propterea ex ea ipsa ratione auditorẽ hic cõsolatur. Ad instaurationẽ sanctorũ, inquit, in opus ministerij, ad ædificationẽ corporis Christi. Huius gratia & ipse dixit, væ mihi si non euangelizauero, quẽadmodũ scilicet Apostolatus donum acceperat. Sed ideo illi væ, quoniã illud in mandatis diuinitus acceperat. Tu vero liberatus es periculo. Secundũ mensurã, inquit. Quid est secundũ mensuram? Hoc est, Non secundũ nostram dignitatem. Alioqui neque accepisset quisquam quæ accepit, sed vniuersi ex gratia & dono accepimus. Quamobrẽ hic plus, ille minus accepit? Nihil hoc refert, inquit, sed promiscua res est. Ad ędificationẽ enim quisq; accepit. Et propterea declarat, q̃ non ex propria dignitate hic quidẽ ampli⁹, iste vero min⁹ acceperit, sed q̃ omnia partitus sit †per alios, tanquam per seipsum.] Quemadmodum & alibi dicit. Mẽbra vero posuit vnumquodque ipsorum sicut ipse voluit. Et rationẽ huius non addit, ne mẽtes audientium deiiciat. *Propterea dicit, ascendẽs in altum captiuãm duxit captiuitatem, & dona dedit hominibus.* Hoc est. Quid insolescis? Totũ dei est. Propheta quidẽ in psalmo dicit: Dona accepisti in hominib⁹, ipse vero, dona, inquit, dedit hominibus. Sed idem est vtrunque. *Illud autẽ ascẽdit, quid est, nisi quòd & prius in inferiores terræ partes descẽderat? Qui descẽderat, idẽ ille est qui & ascendit supra omnes cœlos, vt impleret omnia.* Istã cũ audis, nõ est q̃ trãsitũ cogites. Quod eũ in Epistola quæ ad Philippenses est astruit, illud & hic agit. Quẽadmodum illic de animi modestia & humilitate admonẽs; Christũ inducit: ita & hoc loco, ex eo q̃ in inferiores partes terræ descẽdit. Nisi eũ hoc esset, inanis esset sermo ille quẽ illic dicit, nẽpe quòd obediens factus sit vsque ad mortẽ. Ex ascensione vero, descẽsum illius subostẽdit. Inferiores terræ partes,* mortẽ dicit, idque ex hominum suspicione & opinione, quẽadmodum & Iacob dixit: Deducetis senectutem meã cum dolore ad inferos. Et rursus ĩ psalmo: Similis ero descendẽtibus in lacũ, hoc est, morientibus. Quamobrem hunc locũ hic tractãdum assumit? Et quã captiuitatem

C

D

Infra.

1. Cor. 9. d

Act. 20.

† propter alios vt ipse voluit.

1. Cor. 15. b

Psa. 67. d

Phili. 2. b

* Theophylactus infra primo vide num insuboste dit. Inferiores terræ partes, quã mortẽ hic quasi scribam ę

Gen. 44.

Psal. 142. b.

† nihil cõtra dixerit: vel euangelistas deos,

uitatem dicit? Captiuitatẽ scilicet diaboli. Captiuũ apprehendit tyrannũ diabolum, & mortem, & maledictum, & peccatum. Vides spolia & prędã. Illud autem ascendit, quid est, nisi q̃ & descenderat? Istud Paulo Samosateo repugnat. Qui descenderat, idẽ ille est qui & ascẽdit super cœlos, vt impleret omnia. In inferiores, inquit, terræ partes post quas non sunt aliæ descẽderat. Et ascẽdit super omnes cœlos, vltra quos quoq; nihil est aliud. hoc videlicet est potẽtiæ & dominationis ipsius. Nã & ab antiquo adimpleuit omnia. *Et idẽ dedit alios quidem Apostolos, alios vero Prophetas, alios autẽ Euãgelistas, alios vero pastores ac doctores ad instaurationẽ sanctorũ in opus ministerij, ad ædificationẽ corporis Christi.* Quod alibi dicit, Propterea & exaltauit illũ deus, illud & hic dicit. Qui descenderat, idẽ ipse est qui & ascendit. Nihil illi nocumẽti attulit in inferiores partes terræ descendisse, neq; impediuit ab eo, vt cœlis fieret sublimior. Itaq; quanto seipsum quis humiliauerit, tanto magis exaltabitur. Quemadmodũ enim in aqua fit, quæ tãto altius ascẽdit quanto illã quisquã ad ima deduxerit, & quãtũ quis ex interuallo iaculauerit, tanto potitur, ita habet & animi humilitas. Verũ quãdo deo tribuũtur ascẽsiones, necessarium est primũ descensum illius cõsiderare: quando autẽ homo ascendisse cõmemoratur, non item. Deinde & prouidentiã ipsius & sapientiam ostẽdit. Ad hęc, qui tanta fecit tantáq; potuit, quiq; ad inferiores terrę partes nostri gratia descendere nõ detrectauit, non simpliciter charismatũ distributiones dispensauit. Alibi vero spiritũ sanctum charismatum dispensatorẽ facit, cum dicit: In quo posuit vos spiritus sanctus episcopos ad pascẽdũ ecclesiã dei. Hic ista filio tribuit. Alio vero loco deo, cum dicit: Dedit autẽ & ipse deus ecclesiæ, alios quidẽ Apostolos, alios autẽ Prophetas. ad Corinthios vero dicit, ego plãtaui, Apollo rigauit, deus autẽ incrementũ dedit. Et iterũ: Qui plãtat vero & qui rigat, vnum sunt. Quisq; autẽ propriam mercedẽ iuxta propriũ suum laborem accipiet. Ita & hic. Quid enim si minus attuleris? Tantum scilicet accipies. Primũ apostolos. Illi enim habebant omnia. Secũdo loco prophetas. Erant enim, qui quidẽ quum Apostoli nõ essent, Prophetæ tamẽ erãt, quẽadmodũ Agabus ille. Tertio Euangelistas, non circũeuntes scilicet, sed Euangelizantes, vt erãt Priscilla & Aquila. Pastores ac Doctores, quib⁹ videlicet † vniuersus populus cõcreditus] erat. Quid ergo? Minoris erãt pastores ac doctores? Admodum. Erãt eũ circũeuntibus & Euangelizãtibus inferiores, qui habitando quieti, circa vnũ duntaxat locũ occupabantur, vt Timotheus ac Titus. Verũ aliàs ex hoc loco subiectio & prelatura colligi non potest, sed ex alia Epistola. Ipse dedit, inquit. † Ne quid huic expositioni meæ cõtradicas, potest fieri, vt Euãgelistas eos hic intelligat,] qui Euangeliũ cõscripserũt. Ad instaurationẽ sanctorũ, in opus ministerij, ad ædificationẽ corporis Christi. Vides dignitatẽ? Quisq; illorũ ædificat, quisq; instaurat, quisq; ministrat. *Donec omnes perueniamus in vnitatem fidei, & cognitionis filij dei, in virũ perfectum, in mensurã plenę ætatis Christi.* Ætatem hic, perfectã Christi cognitionẽ dicit. Quẽadmodũ enim qui in virũ euasit, firmus perstat, pueri vero mẽte vagantur, ita & fidelibus vsuuenit. In vnitatem, inquit, fidei. Hoc est, donec vnã nos omnes habere fidẽ declarauerimus. Istud eũ demũ est vnitas fidei, quãdo omnes vnum fuerimus, quando cõiunctionem istam

A

B

C

D

1. Cor. 11. d

Ibidẽ 3. b.

Ibidem.

† integra ratio cõmissa.

pariter omnes agnouerimus. Interea donec eò peruenerimus, operandum & laborandum erit, siquidẽ ad hoc donũ istud tuum accepisti, vt alios ædifices. Vide ne dum inuides alteri, teipsum euertas. Honore te deus affecit, & hoc ordinauit, vt alios instaures. Nam ad hunc scopum datus erat Apostolus, ad hũc Propheta & propherabat & persuadebat, & Euãgelista euãgelizabat, huc respiciebãt & pastor & doctor, omnes vnum hoc opus curandum susceperant. Non est enim q̃ discrimen mihi donorũ obiicias, sed obseruandũ quomodo omnibus vnum & idẽ opus iniunctum fuerit. Quãdo enim omnes pariter credideremus eandem adepti fidem, tum demum vnitas erit. Quòd enim istud virum perfectũ vocet, manifestum est. Quanquã alibi nos paruulos appellat, etiã quum perfecti fuerimus, verum aliò respiciens. Illic enim nos collatione futuræ cognitionis paruulos vocauit. Nam quũ dixisset, ex parte cognoscimus, subiunxit, & per ænigmata, & si qua huiusmodi sunt. Hic vero aliò respexit, nẽpe q̃ facilis adhuc sit sentẽtiæ lapsus & mutatio, id quod puerorũ est: quemadmodũ & alibi dicit: Perfectorũ solidus est cibus. Vides & illic quomodo perfectos dicat? Vide eũ quomodo perfectos hic vocauerit, vel ex sequẽtibus. *Vt non amplius,* inquit, *paruuli simus.* Vt mẽsuram, inquit, illam modicam quam accepimus, cum diligentia, fortitudine & cõstantia contineamus. Vt non amplius. Istud indicat eos olim hoc perpessos esse. Ponit autẽ & seipsũ, atq; in numerũ eorum qui correctione opus habent redigit. Propterea dicit: Tot in hoc dati sunt fabri, ne cõquassetur istud ædificium, néve vacillet, vt cõpactiores sint lapides. Illorũ eũ est vacillare, circumagi ac concuti. *Vt non amplius simus paruuli, qui fluctuemus & circumferamur quouis vento doctrinæ per versutiam hominum, per astutiam qua nos adoriuntur, vt imponant nobis.* Et circũferamur, inquit, quouis vento. Diligenter hac metaphora vsus est, ostẽdẽs in quo periculo sint ancipites animæ. Quouis vento, inquit, per versutiã hominum, per astutiã qua nos adoriuntur, vt imponãt nobis. κυβευταὶ dicuntur qui talis vtũtur. Tales sunt & παγῆργοι, si quãdo simpliciores nacti fuerit. Illi quippe transponũt & transferunt omnia. Vitã quoq; hic reprehẽdit. *Veritatem autẽ sectãtes in charitate crescamus in ipsum per omnia, qui est caput, nẽpe Christus, ex quo totũ corp⁹ coaptatũ & cõpactum, per omnẽ cõmissurã subministrationis, iuxta vniuscuiusque mẽbri ad mensurãtum actum, incrementũ corporis facit, in ædificationẽ sui ipsius in charitate.* Admodũ obscure mentẽ suam exposuit, dum simul omnia dicere voluit. Quod autẽ dicit, hoc est. Quemadmodũ spiritus ille † sensibilis, qui ex cerebro per neruos in corpus descendit, non simpliciter omnibus omnia tradit,] sed iuxta cuiusq; membri analogiam, plus illi quod plus, & minus ei quod minus capere potest. Istud enim radix est & principale, nempe corpus cõseruandũ. Ita & Christus. Ipsius enim, quidẽtia, charismatũmque subministratio, vniuscuiusq; membri, animarũ videlicet earũ, quæ velut membra quædã illi adaptatę sunt, iuxta mensuram & analogiã incremẽtum facit. Quid est autẽ illud, per cõmissurã subministrationis? Idẽ videlicet quod per sensum. Spiritus enim ille mẽbris ex capite subministratus, vnũquodq; membrum, quod quidem attigerit, ita viuax & efficax reddit, ac si quis dicat: Corpus subministrationem iuxta membrorũ suorum rationem & analogiam adeptũ, incrementũ ita facit. Aut aliter: Membra corporis,

A

B

C

D

† qui ex cerebro per neruos descendit, nõ simpliciter sensum omnibus tradit.

bra corporis, si iuxta propriam suam mensurã necessariam subministrationem nacta fuerint, ita crescũt. Vel adhuc aliter, Spiritus ille è superiorib° abũde infusus, cunctisq; mẽbris prehẽsis, iuxta cuiusque captum subministratus, incrementum ita facit. Quãobrẽ vero adiecit, in charitate? Ideo scilicet, quòd spiritus aliàs in mẽbra descẽdere nequeat. Quemadmodum enim, si manus fuerit à corpore diuulsa, spiritus ex cerebro descẽdẽs, atq; †in illã sese effundere quærens,] si nõ inuenerit in corpore, extra illud vtiq; nec exilit, nec perforato illo ad manũ auulsam egredit, sed quam in corpore positam non inuenit, nõ cõtingit etiam: ita & hic, nisi charitate colligati fuerimus, spiritus subministrationẽ nõ capiemus. Hæc autẽ illi omnia propter inculcandã animi modestiã & humilitatẽ dicũtur. Quid enim, inquit, quod alius quispiam plus accipit? Eundẽ spiritum accepit, ab eodẽ capite demissum, similiter inoperãtem, similiter pertinentẽ. Coaptatum & compactũ, hoc est, multa cura subministrationẽque fluens. Non vtcunq; simpliciter, sed valde cõmode & artificiose disponi corpus oportet, ita vt si locum suum mẽbrũ aliquod egressum fuerit, iã amplius in corpore collocari nequeat. Itaque nõ satis est vnitũ esse corpori, sed oportet & proprium locũ obtinere, vtpote qui nec vnitus esse queas, nec spiritũ accipere, si loco cesseris. Nõ vides in ossium trãspositionibus, quæ casu vel incõmodo quopiam contingunt, quando legitimũ transgressa locum, aliũ occupare cœperint, quo pacto totũ corpus lædant, mortémq; sæpenumero adferant? Fit autem aliquando, vt ineptũ sit membrũ ad hoc, vt alio deinceps loco potiatur. Nã multi sæpissime prorsus exciso, si quod tale fuerit, vacuũ reddiderunt locũ. Mala enim vbique est superfluitas. Et ipsa cleméta si quando legitimã transgressa mensuram nimiũ abũdare cœperit, omnia perdũt. Hoc est itaq; quod dicit, coaptatum & compactũ. Perpende ergo quantum sit, si quòdque mẽbrum suo loco consistẽs, in ea quæ sibi non conueniũt, nõ trãsgrediatur. Tu membra cõponis, ille è supernis quæ necessaria sunt subministrat. Quemadmodum enim in corpore organa sunt necessariorum capacia, ita sunt & in spiritu, omni radice in supernis existẽte. Vtpote organum spiritus cor, & sanguinis iecur, splen fellis, & alia aliorũ. Omnia vero ista à cerebro causam habẽt. Ita & deus hominem fecit, honore admodum afficiens, nec volẽs illum à se alienum relinquere, causam ipsam quidem per seipsum administrãs, cooperatoresque sibi constituẽs, hunc quidem ad hoc, alium vero ad aliud locauit: vtpote Apostolus membrum & vasculũ est corporis reliquis præcipuũ magis, ab ipso cuncta recipiẽs, qui quasi per venas & arterias, sermonis videlicet, æternam vitam in omnes percurrere facit. Prophetes futura prædicit, atque eadem agit & ipse. Qui membra cõponit, idem & ipse vitã illis administrat. Ad instaurationem, inquit, sanctorũ in opus ministerij. Charitas ædificat & restaurat. Istud autẽ, & mutuo conglutinari, & compingi, & complicari facit.

†cõtinuitatẽ quærens,

1.Co. 12. c.

Suprà. e

Moralis exhortatio.

Itaq; si spiritu qui à capite est potiri voluerimus, mutuo cohæreamus. Sunt autẽ duæ corporis ecclesiastici diuisiones, Vna quidẽ, quando refrigerata in nobis fuerit charitas. Altera vero, † quãdo in corpus illud ausi fuerim°, quę nec expiari nec restitui queat] Nã vtrinq; nos ipsos ipsa corporis plenitudine priuamus. Si vero qui ad hoc instituti sum° vt alios ędificemus, corpus istud primi scindim°, quid illi nõ ac cidet? Nihil est autẽ qđ ecclesiã ita diuellere queat, atq; ambitio illa præsidendi. Nihil ita deũ irritat, sicut ecclesię diuisio. Et si innumera bona operati fuerimus, nõ minores tamẽ pœnas dabimus quàm qui corpus ipsius prosciderunt, si plenitudinẽ & integritatem ecclesiasticã discerpserimus. Illud enim lucro quidem factum est totius orbis, tametsi nõ eo animo si reprobos illos respexeris. Istud vero nihil vspiã cõmodi habet, sed plurimũ nocumenti. Ista mihi non ad ecclesiæ primores duntaxat dicũtur, sed & ad subditos. Vir quidam sanctus quippiã dixit, quod audaciã sapere videtur, attamẽ dixit. Quid autẽ est istud? Peccatum videlicet istud ne martyrij quidẽ sanguine deleri. Dic enim quæso quã ob causam martyriũ subis? An non propter Christi gloriã? Quo itaque pacto, qui animã pro Christo exponis, ecclesiã oppugnas, pro qua animã suã tradidit Christus? Audi Paulum ipsum: Non sum, inquit, dign° vt vocer Apostolus, quoniam ecclesiã dei persecutus sum, ac vastaui illam. Non est autem hoc dãnum eo minus quod ab hostibus est, sed multo etiam maius. Illud enim ecclesiam illustriorẽ quoque facit, istud vero etiam apud inimicos & exteros dedecore afficit, quãdo & à propriis filiis impugnatur. Videtur eñ ipsis magnũ esse seductionis indiciũ, quòd qui in illa & nati sunt & alti, arcanaque illius diligẽter edocti, subito mutati hostiliter in illam afficiuntur. Ista cõtra eos mihi potissimum dicũtur, qui seipsos sine omni discrimine scindẽtibus ecclesiam committunt. Nam illis, siquidem cõtraria dogmata habuerint, cõmisceri non conuenit. Si vero idẽ cum ecclesia sentiũt, multo magis fugiendi sunt. Quãobrem? Quoniã videlicet ambitionis morbo laborãt. Ignoratis quid illis acciderit qui Chore Dathã & Abirõ sequuti sunt? Num tres illi soli perierũt? An nõ & qui cum illis faciebãt? Quid dicis? Eadẽ, inquis, fides est, orthodxi sunt & ipsi. Qua ergo ratione nobiscũ non sunt? Vnus dominus, vna fides, vnum baptisma. Si quę illorũ sunt, rectè habẽt, nostra vtiq; male habent. Si vero nostra recte, ergo illorũ male. Sicut paruuli, inquit, fluctuantes, ac quouis vẽto circumiactati. An satis esse putas, quæso te, quod dicis & ipsos orthodoxos esse, quũ tamen interea quæ cõmunẽ & ecclesiasticam electionẽ concernunt, intereant & perdantur? Et quænã fuerit vtilitas si illa negligatur? Non enim pro cõseruãda illa secus q̃ pro ipsa fide pugnari debet. Alioqui si cuiuis licet pro veterũ more manus suas implere, sacerdotiũq; arripere, accedãt omnes, sitq; frustra ædificatũ istud altare, frustra corp° ac plenitudo ecclesiæ, frustra ille sacerdotũ numerus. Tollamus illa & conculcemus. Absit, inquis. Atqui vos ista facitis, & dicitis: Absit, quum interea fiant. Ego ista dico & testificor, non meipsum, sed vestrã quærẽs salutem. Si vero quispiam est qui ista contemnenda nullíusq; discriminis esse putat, ipse vtiq; viderit. Si vero ista cuipiam ex illis curæ nõ sunt, nobis certe sunt. Ego plãtaui, inquit, Apollo rigauit: Deus autem incrementũ dedit. Quo pacto irrisionẽ istam, qna subsannamur à Gẽtibus, feremus? Si enim hæresum gratia nos culpant, de istis quid dicent? Si eadẽ sunt dogmata, cadémq; mysteria, quãnã ratione in alterã ecclesiam alter insilit præsul? Videtis, inquiunt Gentes, q̃ omnia Christianorũ vanæ gloriæ plena sint? Quomodo apud

†quãdo in digna vt in illud corpus

ausi fuerimus

1.Cor. 15. b.

do apud eos & ambitio regnet & fraus? Deme illis multitudinẽ, & nihil sunt. Morbũ illorũ amputa, nẽpe turbæ corruptionem. Vultis dicã quid de hac vrbe nostra loquãtur? quomodo nos leuitatis arguant & traducãt? Nemo est, inquiũt, qui apud illos, siquidem voluerit, non inueniat quiduis sibi credẽtes, neque deficiet illum vnquã talium copia. O meritã irrisionem. Quantum habet res ista dedecoris? Sed & aliud quiddã est, quod irrisionem nobis & probrũ parit. Quòd si qui à nobis in rebus turpissimis deprehẽsi suppliciũ aliquod subituri sint, multus hic tremor, multus vndiq; timor, ne resiliat inquiũt, & cum illis stet. resiliat equidẽ millies qui talis fuetit, & cum illis sit. Non de illis loquor, qui peccatores sunt. Sed si quispiã fuerit qui sine peccati labe sit, & trãsferri abalienariq; voluerit, trãsferatur. Doleo quippe ac plãgo lamẽtórq; & in intimis visceribus meis cõcutior, non secus q̃ si proprio quodã membro meo priuari cõtingat. Veruntamen non ita doleo vt cogar huius metus gratia quippiã quod indecorũ sit admittere. Non dominamur fidei vestræ charissimi, neq; imperij aut dominij iure ista præcipimus. Sermonis doctrina nobis cõmendata est, non principatus, nec potestatis authoritas. Ordinẽ tenemus cõsulentium & hortãtium. Qui consulit sententiã suam dicens, auditorem non cogit, sed in illius potestate faciendorum optionẽ liberã relinquit, in hoc tãtũ culpabilis, si nõ quæ decẽt & oportet dixerit. Propterea & nos ista loquimur, ista dicim°, ne vobis in illo die dicere liceat, Nemo nobis de hac re locut° est, nemo quicquã præcepit: ignorauimus, neq; peccatũ esse putauim°. Proprerea dico & obtestor, ecclesiã scindere non minus esse peccatũ, q̃ in hæresim incidere. Respõde quæso. Quid si quis regi cuidã subditus, nemini quidẽ præterea addict° fuerit, nec alij se regi cuipiã tradiderit, huius vero ipsius prehẽsam purpurã, ab ipsa fibula ad imũ vsq; totã sciderit, & in multas partes ruperit, an min° puniẽdus fuerit, q̃ qui ad aliũ desciuerũt? Quid vero si ad hæc & regẽ ipsum apprehẽso gutture trucidauerit, corpúsq; ipsius per singula mẽbra, p̃sciderit? Quã hic putas pœnã dignã ac meritã luet? Si iam facinus quauis pœna maius perpetraret, qui in regẽ cõseruum suũ ista designaret, quãnã gehenna dignus non erit, qui & Christũ occidit, & membratim conuellit? An illa, cuius minæ toties obiiciuntur? Ego sanè non puto, sed alia quadam longe sæuiore, dicetis quotquot hic adestis. Vt enim plurimum mulierum istud est vitium, narrabitis hoc exẽplum absentibus, & terrebitis illas. Quòd si nos quidẽ mœrore cõficere, quásiq; vltionem hoc pacto de nobis sumere putauerint, sciãt illi frustra se hoc facere. Si enim in nos vltionẽ exercere volueris, modũ ac rationẽ tibi facile tradã, quo sine tuo damno vlciscare. Imò non potest fieri vt sine damno planè vlciscaris, verũtamen cum minore nocumẽto poteris. Alapis me percute, cõspue, publice reprehenso palgas intenta. Horres ista audiẽs? Si vbi iubeo vt me percutias, ita horres, quomodo dominũ tuũ proscindis, & nõ horres, dominica mẽbra discerpis, & nihil tremis? Paterna domus est ecclesia. Vnũ corpus est, & spiritus vnus. Sed me punitũ cupis? De me ergo sumpta vltione, gradũ sistito. Quid pro me Christum lædis? Imò quid cõrra clauos acutos calcitras? Nequaquã igitur bonũ est vlcisci. Aliũ vero cõtumeliis afficere, multo peius est quàm iniuriã simpliciter inferre. Iniuriã à nobis accepisti? Quid illũ lędis, qui nihil iniurię intulit? Istud certè extremæ demẽtiæ est. Quod dicturus sum, nec dissimulanter nec simpliciter dicam, sed vt sentio, & corde afficior. Velim vnumquenq; eorũ qui vobiscũ læso aduersum nos sunt animo, atque eius gratia seipsos lędũt, alioq; à nobis discedũt, in ipsam faciẽ nobis intendere plagas, exutísq; vestibus nudos nos ad flagella & verbera rapere, siue iniuria nos siue merito culpẽt, atq; ita cõceptã irã in nos effundere magis q̃ quæ nũc audẽt, audere. Istud si factũ esset, nihili retulisset hominẽ nihili, cuiũsq; nulla habẽda est ratio, ista pati. Aliàs vero & deũ vtvt iniuria cõtumeliisq; affectus, precatus fuissẽ, qui & peccata vobis remisisset, nõ ꝓ tantũ pro mea dignitate fiduciæ habeã, sed ꝓ multã fiduciã obtineat læsus, si quãdo pro eo orauerit, à quo læsus fuerat. Si quis in hominem, inquit, peccauerit, deprecabũtur ꝓ eo. Si vero nihil ego hac in re corã deo potuissẽ, alios vtiq; sanctos quæsuissem, & vt istud exequerẽtur orassem. Nũc vero quẽ orabimus, deo ipso cõtumeliis per nos adfecto? Videt rei deprauationẽ & absurditatẽ. Eorũ eñ qui aduersus ecclesiã ista perficiũt, alij quidem nunquã aut per annũ semel dũtaxat prodeunt, idq; tũ quoq; frustra & vt cũq;: alij vero ſępius, sed & ipsi frustra, & simpliciter differentes, déq; nihili rebus cõtendentes: alij autẽ, qui de industria feruentiores videntur, illi ipsi sunt qui calamitatẽ istam operantur. Itaq; si horum gratia in hæc studia rapimini, melius erat & vos cum negligentibus censeri posse. Imò satius erat neq; illos negligẽtes, neq; vos tales esse. Non de vobis qui adestis loquor, sed de his qui resiliunt. Adulterium est hoc facinus. Si vero ferri nequit vt de illis ista audiantur, ergo neq; de vobis Alterum enim è duobus inique fieri oportet. Igiẽ si de nobis ista suspicamini, parati sumus prælaturam hanc relinquere, † quãdocũq; volueritis, modo vna sit ecclesia. Si vero nos legitime creati sum°, persuadebitis illis qui illegitime sedẽ hanc conscenderunt, vt munus istud deponant. Ista dixi, non velut imperans, sed vt vos custodiã, & muniam. Quandoquidem quisq; vestrum ætatẽ habet, rationẽmq; gestorum suorũ dabit, admoneo, nẽ pondere vniuerso in nos proiecto, obnoxios futuros vos putetis, frustráq; vos ipsos seducentes, ecclesiam scindatis. Nã rationem quidẽ pro animabus vestris dabimus, sed si quod nostri est officij, nõ fuerim° exequuti, si non hortati fuerimus, si nõ admonuerimus, si vos non fuerimus obtestati. si vero nihil horũ intermisero, dabitis & mihi vt dicam: Mũndus ego sum à sanguine omniũ, & ꝓ animam meam liberaturus sit deus. Dicite, siquidem volueritis, iustam aliquã causam, ob quam disceditis, respondebo, sed non dicetis. Obsecro vt & vos generose instetis eos qui abalienati sunt reducere, vt vnanimes gratiarũ actionem destinemus deo, cui sit gloria in secula, Amen.

†cuicunq;

Homilia xij.

Hoc itaque dico & testor in domino, nẽ posthac ambuletis quemadmodum & reliquæ gentes ambulant in vanitate mentis suæ, obtenebratam mentẽ habentes.

Doctorem oportet non solum cõsulendo docendóque discipulorum mentes instruere ac corrigere, sed & terrendo, deóq; tradẽdo. Quãdoquidẽ quę ab hominibus tãquã cõseruis dicuntur, animos auditorũ satis mordere ꝑcelleréq; nequeũt, necessariũ est quæ reliqua sunt domino tradere. Hoc igitur & Paulus facit. De animi siquidẽ modestia vnitatéq; loquutus,

quutus,& quomodo non debeat alter aduersus alterum insurgere, audi quid dicat: Hoc itaque dico, & obtestor, inquit, in domino, ne posthac ambuletis quemadmodũ& reliquę gentes ambulãt. Non dicit, ne posthac ambuletis quemadmodũ iam ambulatis. Grauior quippe fuisset hic sermo. Sed idem quidem insinuans, ab aliis vero exemplũ induxit. Et ad Thessalonicenses scribens hoc ipsum facit, quum dicit: Non in passione cõcupiscentiæ, quemadmodum & reliquæ gentes. Cum illorũ, inquit, dogmatis vobis
1.Thes.4. non conuenit, sed totum dei est. Ego vero vitã ipsam
4. à vobis, & cõuersationẽ qua vita exprimatur, requiro. Hoc vestrum est. Testem autem cito dominũ eorum quæ à me dicta sunt, q̃ nihil vobis subtraxerim, sed ostẽderim quemadmodum ambulare oporteat. In vanitae, inquit, mentis suæ. Quid est mẽtis vanitas? Circa ea quę vana sunt occupatũ esse. Quæ sunt autẽ vana illa? Omnia scilicet prę̃sentia, de quib° Ec-
Eccles.1.a clesiastes dicit: Vanitas vanitatum, & omnia vanitas.
& 12.c. Sed dicet quispiam: Si vana sunt omnia, ipsáque vanitas, cuius gratia facta sunt? Si opera dei sunt, quomodo vana sunt? Multa de his dici possent. Sed audi dilectissime. Nõ dixit opera dei vana esse. Absit. Cœlum nõ est vanũ, neq; vana est terra. Absit hoc. Neq; sol vanus est, nec luna, nec astra reliqua, quin neque ipsum corpus nostrũ. Omnia siquidem illa valde bo-
Ibidẽ 2.a. na sunt. Sed quid vanũ est? Audiam° ipsum Ecclesiasten: Plantaui mihi vineas, inquit, constitui mihi cantores & cãtatrices, feci mihi piscinas, delicias aquarũ: fuerunt mihi greges & armenta. Coaceruaui aurũ & argentum, & vidi omnia vanitatem esse: imò vanitatem vanitatum. Vniuersa scilicet vanitatẽ esse, audi
Psal.36.b. & Prophetam dicentem: Coaceruat, ignorãs cui cõgreget ea. Ad hunc modũ vanitas vanitatũ sunt domus splendidæ, plurimum & superfluum aurũ, mancipiorum cateruæ per forum insequentes, fastus & vanæ gloriæ studium, mentis superbia & elatio. Hæc enim omnia vana sunt. A deo enim facta non sunt, sed nostri sunt opificij. Quam ob rem autẽ vana sunt? Quoniam bonum finẽ non habent. Pecuniæ vanæ sunt, quando deliciis consumuntur. Vanæ vero non sunt quãdo in pauperes sparguntur. Quòd si ad delicias illas expẽdis, videamus quis illarũ sit finis. Quis? Corporis pĩguedo, eructationes, crebri flatus, multũ stercoris ac sordiũ, capitis grauamẽ, carnis molities, febris, & dissolutio: vt si quis in dolium perforatum liquorem infunderet, inanẽ planè operam sumeret, ita & qui deliciis deditus est, in pertusum doliũ suas delicias infundit. Vanum enim dicitur, quod preciũ & honorem allaturum quidem expectatum est, sed nihil attulit. Id quod & inane dicunt, & inanes spes, & frustraneum & stultum, hoc vanũ dicitur, nullius videlicet vsus. Videamus igitur, num talia sint huma-
1.Cor.15. na illa: Comedamus & bibamus, eras enim morie-
d. mur. Quis ergo finis horum dic quæso? Induamur & amiciamur. Et quid postea? Nihil. Talia Græcorum quidã philosophati sunt, sed frustra. Duram vitę eõuersationem ostenderũt, sed temere, præter rationẽ, non ad cõmodum finem respicientes, sed ad vanam gloriam, & qui à multis esset honorem. Quid est autẽ à multis in precio atq; honore haberi? Nihil. Si enim intereunt qui honorẽ impendunt, multo magis honor ipse. qui honorẽ exhibet alteri, sibiipsi primũ exhibere debet. Si vero illũ sibiipsi nõ impẽdit, quo pacto exhibebit alteri? Iam vero honores etiã ab igno-

A miniosis, tenuib° contẽptibilibúsq; viris quos ignominiosos & probrosos esse scimus, venamur. Qualis est ergo honor ipse? Vides quòd vanitas vanitatum sint omnia? Propterea dixit: In vanitate mentis suę. Religio vero ipsorũ nunquid & ipsa talis est, ligna videlicet & lapides? Solẽ nobis pro lychno lucere fecit. Quis lychnum suum adorat? Lucem exhibet ipse Sol. Sed quando nobis ille lucem administrare non *Contrem qui igitur pro deo colebant.* potest, tum lychnus potest. Quid ergo lychnum non adoras? Etiam, inquis, ignem adoro. O rem ridiculã. Quanta est ista cõtumelia? Rursus vero & alia subiungitur: Quare extinguis quod adoras? Quare perdis & occidis deũ tuũ? Quare nõ permittis vt domus illoadimpleatur? Imò si deus est ignis, pascatur ex corpore tuo, non ex suffecto illo ollæ lebetísque liquore. Introduc eũ in prõptuaria thesaurorũ tuo-
B rum, in serica illa vestimenta tua. Tu vero illum non solum nõ introducis, sed & si forte cuiuspiam temeritate subingressus fuerit, vndique expellis, omnia claudis, & non secus quàm si bestia quæpiam demoliendi gratia ingressa esset, luges ac gemis, atque illud calamitatem vocas excellentem, nempe q̃ deus tuus illò accessit. Ego vero deum habeo talem, vt nihil omittam, quo in ipso pectore meo illum includã, tum me beatissimũ ratus, nõ quãdo domum meam tuetur & inuisit, sed quando ipsum in cor meum traxero. Trahe & tu ignem in cor tuum. Ridicula sunt ista, & ipsissima vanitas. Bonus est ignis, ad vsum, nõ ad adorandũ: ad hoc vt mihi ministret, famuletur ac seruiat, nõ vt dominetur. Propter me fact° est ille, nõ ego ipsius gratia. Si omnino ignem adoras, qua ratione tu quidẽ lecto quiescis, coquum verò deo tuo
C adstare seruiréque facis ac iubes? Quin ipse & coquus, si voles & pistor, & faber ærarius fias. Nihil eũ his artib° honestius, eo q̃ illas deus tuus tuetur & moderatur. Quare ignominiosam hãc artem esse putas, in qua mult° est de° tuus? Quid seruis impetras, quod ipse dedignaris? Bonus est ignis, & bonũ est illius opificiũ, sed deus non est. Opus enim dei, nõ deus vocatus est. Nõ vides ipsi° immodestiã, quomodo nec finem nec modũ, si quãdo ædes quaspiã corripuerit, sciat, sed quicquid obtinuerit, demoliatur, & nisi per fabrorũ aliorũmq; operã extinguatur, ipsius insania nec amicos cognoscat, nec inimicos, sed pariter omnibus abutatur? Hic ergo deus est? An nõ erubescitis? Reuera bene dixit, in vanitate mentis suę. sed Sol, in- *De sole.* quis, deus est. Istud etiã dic quæso, vnde & quãobrẽ?
D Quòd multum luminis emittit. Sed non vides ipsum à nebulis vinci, & necessitate coactũ naturæ seruire, & deficere subinde, atq; a Luna nubilóq; abscondi? Atqui nebula Sole infirmior est, & tamẽ illum sæpenumero vincit. Et hoc ipsum vero diuinę sapiẽtię opus est. Oportet etiã nullius egere deũ, sed omnẽ in seipso sufficientiã habere. Sol autẽ multorũ indigus est. Istud vero non est dei. Nã aëre opus habet vt luceat, illóq; tenui ac subtili, ita vt si dẽsus fuerit aër, nõ p̃mittat illũ radiis suis quouis pertinere. Opus habet †*quatuis alia humiditatem aliquam per vaporum exhalationem sustinent & cõflassent,* & aquis, & aliunde prohiberi, ne quęuis cõburat. Nisi enim & fontes & stagna, fluuiiq; & maria, † & quicquid vsupiã est humidũ, per vaporũ exhalationẽ cõspirassent & obstitissent,] nihil cohibuisset quo minus omnia incendisset. Vides igitur, inquis, q̃ deus sit. O insaniam, ô rem ridiculam. Quoniam nocere potest, inquis, deus est. Atqui hoc ipso non est deus, quòd vbi quidem nocet, nullius eget: vbi vero prodest

dest, multis aliis opus habet. A deo autẽ procul est noxium esse, prodesse vero illius est proprium. Quũ ergo hic contrariũ sit, quomodo deus est Sol? Non vides q̃ venenata pharmaca quãdo suapte natura nocent, nullius egeant, quando vero prodesse debent, multis opus habeãt? Propter te ergo talis est tam bonus q̃ imbecillus. Bonus quidẽ, vt dominum per illum agnoscas. Imbecillus vero, ne dominũ ipsum esse dicas. Sed fouet, inquis, & plantas & semina. Quid ergo? Num hoc pacto & fimus deus erit? Nam & ille nutrit. Quur non eadẽ ratione & falx & agricolę manus? Ostẽde mihi vbi Sol solus foueat & nutriat, nulli° egẽs, neq; telluris, neq; aquę neq; agriculturę. Sed proiecta semina radiis illius temere permittito, spicásq; nobis hinc natas ostendito. Si vero non solum ipsius, sed & imbrium est seminis fomentum, qua ratione non & aqua deus est? Sed de isto nondũ. Quã ob rem non & terra deus? Quare non & fimus & li-
B go? An igitur omnia, dic quæso, adorabimus? O nugas: imò & spica & plantæ, & reliqua omnia, magis sine Sole q̃ sine terra & aqua nascuntur. Terra siquidem non existente, nihil horum vnquã videbitur. Si vero quisquã in figulinum quoddã vasculũ, id quod pueri faciũt & mulieres, terram imponens, sub tectũ illam multo fimo repleto vasculo, collocauerit, imbecillas quidẽ plantas producet, attamen producet. Itaque maior est à tellure ac fimo vtilitas, atque ideo magis ista q̃ solem adorare oporteret. Cœlo opus habet, aëre indiget, & ne noceat, aquarũ istarum eget, quasi quorundã frænorum quibus istæ potentiæ ipsius ferocitas cohibeatur, ne in omnia radios suos velut ferocem quendã equum immittere sinatur. Dic quæso, vbi nobis nocturno tempore sol est? Quò peregre abiit deus iste? Non enim dei est, ita circunscribi ac terminari. Nam istud reuera corporum duntaxat est. Sed & potentia quędam, inquis, in ipso est, ac motus. Ista igitur potentia, dic quæso, Deus est? Quãobrem ergo & ipsa indiga est, & ignem nõ cohibet? Recurrit enim mihi idẽ sermo. Quid est autẽ ista potentia? Illuminatiua quædam vis est, aut per hunc lucet, nullius ipsa ex his omnibus particeps. Ipsa igitur Sol maior est. Sed quousq; immoramur huic Labyrintho? Quid vero aqua? Nũquid & ipsa deus est inquis? Rursus & hoc ridiculosam contentionẽ habet. Num deus est, inquis, qua ad res tantas vtimur? Iterum & de terra similiter insaniunt. Reuera in vanitate mentis suæ obtenebratã mentem habentes. Sed de vita nunc ista dicit. Fornicãtur & adulterantur Græci. Merito. Qui enim sibiipsis tales deos fingunt, merito faciunt quicquid libuerit. Et si humanos cõspectus facta sua celare poterũt, nemo est qui illos à facinore cohibeat. Quid enim apud istos posset resurrectionis sermo, quib° ille fabula quædã esse videtur? Sed poterunt forte quæ de his quæ in inferno sunt dicuntur. Verum & ista fabulæ. Et vide satanicam mentem. Quando illis de diis fornicatoribus sermo fit, non dicunt esse fabulas, sed mox credunt. Quando vero de supplicio instruuntur: Poëtæ sunt, inquiunt, omnia fabulantur, vt melioris vitæ statum omnino subuertant. Sed philosophi, inquis, prorsus graue quiddam adinueniunt, istisque melius. Quomodo? Quòd fatum inducentes, omnia improuisa esse dicunt, nec cuiquam cuiusque curam esse, sed omnia ex atomis constare. Sed alij corpus esse deum dicunt. Verũ quis ille, dic quæso? An illi sapiunt, qui

A humanas animas caninas faciunt, hominibúsq; persuadẽt fuisse aliquando qui ex homine canis factus sit, vel leo vel piscis? Quousq; nõ cessatis à nugis hisce vestris obtenebratã mentem habentes? Tanquã enim qui reuera in tenebris sunt, omnia & dicunt & faciunt, siue ad dogmata respicias, siue ad vitam. Nã qui obtenebratus est, nihil eorũ quæ in tenebris sunt videt, sed sæpenumero fit, vt quum funiculũ videat, serpentem suopte vitio cernere se putet: & si à maceria quadã vel sepis obiectu detentus fuerit, ab homine se vel dæmone quopiam detineri credat. Et talia quædã multo cum timore, magnáq; mentis perturbatione metuunt. Timebunt, inquit, timore, vbi non *Psalm. 13.* erat timor. quæ verò meritò timenda essent, illa non timent: sed quemadmodũ pueri qui dum a nutricibus baiulantur, in ignem quidẽ ac lucernam ardentem temere & cum audacia manus immittunt, virũ
B vero qui sacco indutus sit, exhorrent: ita & Græci isti tanquã verè perpetuo pueri, vt & quidã de ipsis dixit, Græci semper pueri sunt, quæ quidẽ peccata nõ sunt, metuunt, vt sunt sordes corporis, affinitatis & coniugij superstitiosa cura, dierúmq; obseruatio, & quicquid eiusmodi est: quæ vero reuera peccata sunt, vt in pueros lasciuus amor, adulteriũ & fornicatio, horum neq; rationem vllam habent. Sed videas ex eis qui a mortui quidẽ contactu se lauet, ab operibus vero mortuis nequaquam: & qui pecuniarum gratia multum impendat diligẽtiæ, reliqua vero omnia vno se gallo persoluisse putet. Ita videlicet obtenebrata sunt mente. Animas habent plurimis terroribus refertas, vtpote posset mihi domũ egresso primus obuiam fieri talis quispiam, vt innumera prorsus mihi mala subeundum sit. Iam si famulus scele-
C stus dum calceamenta porrigit, sinistrum primũ exhibuerit, calamitates sunt graues & ignominiosę. Ego ipse domũ egrediens, si sinistrum pedem primo promouero, est & istud calamitatũ indicium. Et ista quidem mala circa domum sunt, domum vero egresso si dexter oculus sursum versus subsilierit, lachrymas istud portẽdet. Et mulieres quoque, si quando ad histopodẽ textorium illidẽtes calami strepitum dederint, quãdo fila pectine discutiũt, signum hoc faciũt. Rursus quando subtegmẽ pectine decutiunt, idq; solito vehemẽtius faciunt, siquidẽ exin superiores calami ab intento verbere ad histopodem illidentes strepitum ediderint, istud quoque signum habent, & præterea mille alia irrisione digna. Et si rudat asinus, cantẽtve gallus, item si quisquam sternutet, aut quic-
D quid tale sit, non secus quã si innumeris vinculis obstricti essent, & vt dixi, quasi tenebris detẽti, nihil nõ suspicantur ac metuunt, quibusuis mãcipiis seruiliores facti. Itaq; ne & nos tales simus, sed his omnibus derisis ac spretis, vt qui in luce viuimus, atq; in cœlo cõuersamur, cũmq; hac terra nihil cõmune habem°, vnum duntaxat timẽdum esse arbitremur, nẽpe peccatum, atq; offensionem dei. Peccatum vero si non fuerit, omnia reliqua simul cum diabolo horũ introductore subsannemus. Pro his gratias agam° deo, caueamúsq; diligenter ne quando nos ipsi misera ista seruitute capiamur, & si quisquam amicorũ nostrorũ illa captus fuerit, ruptis vinculis ex grauissimo isto & ridiculo carcere illum eximamus, liberúmq; & expeditum ad cursum cœlestem faciamus, remigiúmq; illud alarum hactenus grauatum restituamus, & quãtum ad vitam attinet, & sanam doctrinã philosophari doceamus.

ri doceamus. Gratias rependamus deo de omnibus. Oremus ipsum ne perceptis suis donis indignos nos deprehendi sinat, & vt ipsi adiungere studeamus illis quæ nostrarũ sunt virium, ne solum verbis, sed & factis alios doceamus. Ad hunc enim modum futura bona consequi poterimus, quæ vt omnes nos consequamur, gratia fiat & benignitate, &c.

Homilia xiij.

HOc itaque dico & testor in domino, vt nõ ambuletis amplius quemadmodũ & reliquæ Gentes ambulant in vanitate mentis suæ, obtenebratam mentem habẽtes, abalienati à vita dei, propter ignorantiã quæ est in illis, propter excæcationem cordis ipsorum: qui posteaquã dedoluerũt, seipsos lasciuiæ dederunt, ad patrandum quauis immunditiã cum auiditate. Non ad Ephesios duntaxat ista dicta sunt, sed & ad vos hodie dicũtur, idq; non à nobis, sed ab ipso Paulo. Imò vero neque à nobis neq; à Paulo, sed à spiritus sancti gratia. Non itaq; ad hæc aliter affici debemus, quàm si ab ipsa dici audiremus. Hoc itaq; dico, inquit, & obtestor in domino, vt nõ ambuletis amplius sicut & reliquę gentes ambulant in vanitate mentis suæ, mentem habentes obtenebratã, abalienati à vita dei, propter ignorantiam quæ in ipsis est, propter excæcationẽ cordis ipsorum. Si ergo ignorantia in illis est & cæcitas, quid accusas & culpas? Ignorantẽ enim non decet puniri aut reprehendi, sed quę ignorat discere. Sed vide q̃ mox illis excusationem & veniam auferat. Qui quidẽ, inquit, posteaquam dedoluerunt, lasciuiæ seipsos tradiderunt, ad patrãdum quãuis immunditiam cum auiditate. Vos autem non ita didicistis Christum. Ostendit hic vitam illorum causam ipsis esse factam cęcitatis: vitam vero talẽ ex socordia & stupiditate natam esse. Qui quidẽ, inquit, posteaquã *dedoluerũt, tradiderũt seipsos. Quando igitur audis q̃ deus illos in reprobam mentem tradiderit, huius verbi memor esto, nempe q̃ seipsos tradiderunt. Si enim seipsos tradiderunt, quomodo deus illos tradidit? Si vero deus illos tradidit, quomodo seipsos tradiderunt? Vides quandã hic cõtrarietatem apparere? Illud ergo tradidit, idẽ est quod permisit. Vides ibi & dogmatũ talium esse causam, vbi immunda est vita. Quisquis enim male facit, odit lucẽ, nec accedit ad lucem. Nã quomodo vitam hanc amplecti posset scelestus quispiam vir, quarumuis mulierum corporibus turpius, q̃ qui quouis cœno volutãtur, immixtus, pecuniarũmq; amãs, & nihil prorsus quod ad modestiam faciat desiderans? Lasciuiam suam, inquit, studio patrarunt. Hinc est illa cæcitas, hinc illa mẽtis obtenebratio. Est etiã ex splendore lucis caligo, quãdo videlicet imbecilli sunt oculi. Imbecilli vero redduntur oculi, vel malorum humorum affluxu, vel cuiusuis fluxus inundantia. Ita & hic. Quando videlicet aciem & obtutũ mẽtis nostrę abundans quidam temporalium rerum fluxus occluserit, mox in tenebris sumus. Et quemadmodũ in imo maris fundo positi, solẽ videre nequiremus propter instar densæ cuiusdã macerię incumbentem desuper aquæ copiam & molem, ita in oculis mentis fit cæcitas cordis, quando animum nullus cõtutit metus. Non est timor Dei, inquit, ante oculos eorum. Et iterum: Dixit insipiens in corde suo, non est Deus. Cæcitas vero non contrahitur aliunde quàm à stupiditate. Hinc scilicet meatus obsepiũtur. Quando enim in vnum quendam locum congelatus fluxus colligitur, emortuum redditur ipsum mẽ-

A brum, & omnem sensum amittit, ita vt nec adustionẽ, nec incisionẽ, siue quicquam aliud persentiscat: ita & qui lasciuię seipsos semel tradiderũt, nihilo permouentur nec mordẽtur, siue de ignis supplicio, siue de ferro sermonem inducas. Semel enim emortuum prorsus est ipsorum membrũ. Et nisi stupiditatem illorum sustuleris, vt sanatis mẽbris tactus sensum recipiant, frustra conaberis omnia. Cum auiditate, inquit. Hic potissimũ excusationem illis adimit. Poterant enim, nisi spõte hoc voluissent, neque intemperanter auidi esse, neq; lasciuiæ nec ventri seruire, cõcupiscentiisque locũ dare. Licebat illis & pecuniis & voluptate & deliciis cum modestia vti. Verum quoniam his reb° immodeste abusi sunt, omnia corruperunt. Ad patrandum immunditiã, inquit. Vides quomodo venia illos priuet, cum dicit ad patrandum im

B munditiam? Nõ obiter, inquit, & fortuito prẽter animi sententiam peccarunt, sed mala ista patrarũt etiã, & rebus istis studio abusi sunt. In quauis immũditia, quouis adulterio, quauis fornicatione, in lasciuo insanóq; puerorũ amore, in inuidia, quauis intemperãtia & lasciuia. *Vos autẽ, inquit, non ita didicistis Christũ, siquidem illũ audistis & in ipso edocti estis, quemadmodũ veritas est in Iesu.* Illud, siquidem illum audistis, non dubitãtis est, sed vehemẽter cõfirmati & certi: quemadmodum & alibi dicit: Siquidem iustum est coram deo adflictionẽ rependere illis qui vos adflignt. Hoc dicit: Non ad ista Christum didicistis, siquidẽ audistis ipsum, & in eo edocti estis quemadmodũ veritas est in Christo Iesu. *Vt deponatis iuxta veterẽ conuersationem, veterem hominem.* Igitur & hoc est Christũ discere, recte instituere vitã. Nam qui male viuit, & deũ igno-

C rat, & à deo non agnoscitur. Audi enim quid alibi dicat: Deum se cognoscere fatentur, factis vero negãt. Quemadmodũ veritas est in Christo Iesu, vt deponatis iuxta veterem cõuersationem, veterem hominem. Hoc est, Non istis assuescatis. Neq; enim vanitas apud nos est, sed veritas. Quemadmodũ dogmata vera sunt, ita & vita. Vanitas enim est peccatum, & mendacium. Recta vero vita, veritas est. Finem enim & præmiũ magnum habet. Intemperantia vero ad nihil prodest. Qui corrumpitur iuxta cõcupiscẽtias erroris sui. Quemadmodũ concupiscẽtiæ ipsius corrumpuntur, ita corrumpitur & ipse. Quomodo ergo cõcupiscentiæ ipsius corrũpuntur? Morte dissoluuntur omnia. Audi enim prophetam dicentem: In illa die peribũt omnes cogitationes eorum. Et non mor-

D te solum, sed & aliis multis, vtpote ingruentibus vel morbis vel senectute, pulchritudo corporis & tabefit & emoritur & corrumpitur. Robur potentiæ iisdẽ extinguitur. Delitiæ neq; ipsæ eiusdem sunt in senectute voluptatis. Et istud nobis vel in Berzelai liquet, nostis omnes historiam, vel aliàs eundem ipsum veterem hominẽ concupiscentia corrumpit ac perdit. Quemadmodũ enim lana † vnde nascitur, hinc] etiã † perditur, ita & vetus homo. Perdit enim ipsum & amor vanę gloriæ, perdiderunt eum sæpenumero voluptates, seduxit illum concupiscẽtia. Non enim voluptas est quod putatur, sed amaritudo, & fallacia, & hypocrisis, & fabula. Et rerum quidẽ facies splendida est: ipsę vero non aliud sunt quàm miserię quędã, multæque paupertatis, mœstitiæ quoque, & plurimę penuriæ abundantia, ita vt si persona detracta rem ipsam nudaueris, fallaciam planè videas. Istud enim demũ fallacia est, quod id quod vere est occulit, & quod

** seipsos nõ agnouerunt, de seipsis desperarũt, sensu suo mali caruerũt: nã ἀπηλγηκότες, et ἀπεγνωκότες pro eodem capere videtur.* Roma. 1. d. Ioan. 3. c.

Psalm. 13. Ibidem.

Psal. 145.

2. Reg. 19.

† ab hac quæ paris, ab eu.

quod nõ est ostentat. Ita fiunt paralogismi. Quatuor vero hominũ genera nobis hic describit Apostolus, & horum demonstrationẽ iam exhibet. Hic quidẽ duorum, cum dicit: Deponentes veterem hominẽ, rẽnouemini spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominẽ. In ea vero quæ ad Romanos est, reliqua duo ponit cum dicit: Video autẽ aliam legem in mẽbris meis rebellantẽ legi mentis meæ, & captiuantẽ me legi peccati quæ est in mẽbris meis. Mens & caro, & isti duo homines ad illa cognationẽ habent. Ad internum quidẽ nouus, ad externum vero vetus se habet. Veruntamen tres corrupti sunt: imò vero hi tres sunt, nouus, & vetus, atq; substantialis hic & naturalis. *Renouemini verò spiritu mentis vestræ.* Ne quis putet illum, cum veterẽ & nouum dicit, hominem inducere, vide quid dicat: Renouemini, inquit. Renouari est, quãdo quod inueterauit, aliud ex alio factũ renouatur. Itaque eadem quidem permanet substantia & idem subiectum, immutatio vero fit circa accidens. Quemadmodum vnum quidem & idem est corpus, trãsmutatio vero fit iuxta id quod accidit: ita & hic. Quomodo fit autẽ renouatio? In spiritu, inquit, mentis vestræ. Itaq; si veterem actum quisquã habuerit, nihil proficiet. Actus enim veteres non feret spiritus. Spiritu, inquit, mẽtis vestræ, hoc est, spiritu qui est in mente vestra. *Et induite nouum hominem.* Vides q̃ vnũ quidem sit subiectum, indumenta vero duo. Vnum quod exuitur, & alterũ quod induitur? *Nouum, inquit, hominẽ, qui iuxta deum conditus est in iustitia & sanctitate veritatis.* Qua vero ratione hominem vocat virtutẽ? Et quare malitiam vocat hominem? Quoniam homo sine operatione vtiq; non declaratur, vt agnoscatur, ita vt ex operibus non minus quàm ex ipsa natura probetur homo, siue bonus sit, siue malus. Quemadmodũ vero facile est exuere vestem, ita videre illud est etiã in induenda virtute, seu deponenda malitia. Nouus homo fortis est. Reddamur ergo & nos ad patrandũ quæ bona sunt robusti. Rugam non habẽtes. Rugã non habet nouus, ergo neq; nos. nouus nõ circumagitur, neq; morbis facile est obnoxius: ergo neque nos. Vide quid hic creaturam vocet. Virtutis scilicet essentiam, ex his quæ non sunt, ad hoc vt sit, adductã. Quid vero malitia? An & ipsa iuxta deum cõdita est? Nequaquã, sed iuxta diabolum. Ipse quippe peccati opifex est. Quomodo? Nouus enim homo nõ ex aqua neq; ex terra creatus est amplius, sed in iustitia & sanctitate veritatis. Quid hoc est? filiũ ipsum mox creauit. Istud emẽ per baptismũ fit. Ipsa noui hominis essentia in iustitia est & sanctitate veritatis. Erat aliquando iustitia, erat & sanctitas apud Iudæos, at illa non veritatis, sed typi erat iustitia. Nam corpora mundũ esse, munditiæ typus erat, non vera munditia. typus erat iustitiæ, non vera iustitia. In sanctitate, inquit, & iustitia veritatis. Respicit & ad falsam & mendacẽ iustitiam. Nam plurimi sunt qui ab externis quidẽ iusti videntur, mẽdaces vero sunt. Iustitia autẽ cõmunis virtus dicitur. Audi quippe Christum dicentem, Nisi abundauerit iustitia vestra plusquam Scribarũ & Pharisæorum, nõ intrabitis in regnum cœlorum. Et iterum iustus dicitur, qui nullam prorsus habet noxam. Nam & in iudiciis iustũ eum dicimus qui cum iniuriã passus sit, nihil tamen vicissim iniuriarum rependit. Itaq; si & nos coram horribili illo tribunali aliis erga alium iusti cõparere poterimus, licebit & diuina beneficẽtia frui. Erga deum

A quidẽ fieri nequit, quicquid fecerimus. Ipse quippe vbiq; in iudicio vincet, quemadmodum & prophetã dicit, Et vincas cum iudicaris. Si vero quod iustũ est, alius erga alium non corruperimus, tum iusti erimus. Si poterimus ostendere, q̃ iniuriam patienter tulerimus, tum iusti censebimur. Quomodo ad indutos rursus dicit, induite? De vita iam & operibus loquitur. Tum ex baptismate dabatur vestimentũ, nũc vero à cõuersatione & operibus, quę nõ amplius iuxta cõcupiscẽtias erroris sint, sed iuxta deum. Sanctũ vero quid est? Mundũ videlicet & debitũ. Propterea & innocentiam mortuorũ * τὴν ὁσίαν dicimus. Hoc est, Nihil debeo ipsis amplius, nõ sum illis obnoxius. Sic etiã dicere solemus ἀφωσιωσάμην, hoc est, immunis sũm, & si qua sunt huiusmodi, id est, nihil debeo.

Moralis exhortatio.

Nostrum est igitur, vt iustitiæ indumentum non

B exuamus, quod & Propheta indumentum salutis vocat, vt deo similes reddamur. Nam & ipsius vestimẽtum est iustitia. Hoc amiciamur induméto. Illud vero quod dicit, induite, nihil aliud significat, q̃ vt indutã iustitiæ vestem non deponamus. Audi quippe quid Propheta dicat: Induit maledictionẽ sicut vestimentũ, & veniet illi. Et iterum: Amictus est lumine sicut vestimento. Et nos solemus de hominibus dicere: hic illum planè induit. Itaque non vnũ & alterũ diem, neq; tertiũ, sed semper in virtute nos esse vult, & nũquã hoc vestimento carere. Nunquã enim adeo turpe est homini nudo esse corpore, atq; virtute. Hic illum cõserui nudum ac turpem vident, illic vero & dominus & angeli. Quòd si nudum quempiam, dic quæso, per forũ incedere videres, num doleres? Quũ

C ergo tu hoc virtutis induméto nudus discurras, quid quęso dicemus? Non vides mendicos illos, quos Lotagas vocare solemus, quo pacto circumeant, & quomodo illorum misereamur? Veruntamen nihil venię merentur. neq; enim illis ignoscimus, siquidẽ tax illis ludendo vestimẽta sua perdũt & amittũt. quomodo ergo nobis ignoscet deus, hoc noui hominis indumentum perdentibus? Diabolus enim si quando virtutę nudũ reperetit quempiam, mox faciẽ & polluit & obfuscat, vulnerans etiã, & ad magna mala cogẽs. Nudi sim° pecuniis, ne nudi reddamur destituamúrque iustitia. Pecuniarũ indumentũ, iustitiæ vestẽ lædit ac perdit. Est emẽ spinarũ amictus. Tales videlicet sunt spinæ. Et quanto plures nobis circundederim°, tanto erimus nudiores. Et lasciuia quoq; iustitiæ vestem nobis adimit. Ignis enim est. Ignis vero huius

D indumenti cõsumptiuus est. Diuitię tinea sunt. Quẽadmodum tinea cuncta permolit, ita & diuitiæ. Ista itaq; abiiciamus omina, vt iusti reddamur, nouúmq; induamus hominẽ. Nihil apud nos cõtineam° quod vetus sit, quod ostẽtationem & fictionẽ sapiat, quódque sit corruptũ. Non est molesta virt°, nec difficilis acquisitu. Non vides eos qui morantur in mõtibus? Illi & domos suas & vxores & liberos, ac omnẽ prẽfecturæ dignitatem relinquentes, extráq; hũc mundum sese cõstituentes, induto sacco, cinereq; subspar so, & collo imposito veluti iugo, in exiguam seipsos cellulam inclusérunt. Neque hic cõsistentes, ieiuniis etiam & continua fame seipsos conficiunt. Quòd si quicquam vobis eiusmodi præcepissem, num omnes resilissetis? Nõ dixissetis rem esse grauẽ & molestam? Nihil huius, inquã, opus est vt faciatis. Vellem quidẽ, veruntamen nec decerno nec præcipio. Sed quid?

Psal. 50.

* τὴν ὁσίαν id est, iusta exequiarũ & paretalia, vide hunc locũ in Bis dei cõmẽt. expositũ.

Psal. 108.

Ibi. 103.

Rom. 7. d.

τὴν ὁσίαν τῆς ἀξίας.

Matth. 5.

1. Ioan. 3.

quid? Et balneis vtere, & corpus curato, & forum ingreditor, ac domũ possideto, & ministris tibi cibo ac potu inseruiri facito.* Auaritiã vero vbiq; proiicito. Ipsa quippe est quę peccatum generat. Imò ipsum opus auarũ & intemperanter auidũ, peccatum fit. Itaque nihil aliud est immodesta illa auiditas q̃ peccatum. Et obserua: Animus si quado plus æquo cõmotus fuerit, tum exiliens cõuiciatur, tum iniuste ac improbe cuncta facit. Ita & corporum, & pecuniarũ, & gloriæ, reliquorũmq; omnium amor. Et ne mihi dicas† mõtanos istos nihil potuisse.] Nã plurimi illorũ te multo imbecilliores, ditiories ac delicatiores, duram illã & asperã vitam amplexi sunt. Et quid de viris dico? Puellę nondũ viginti annos natę, quibus omnis illa ætas in thalamis & delicato ocio cõsumpta est, in thalamis, inquã, odoriferis vnguẽtis & suauissimo thymiamatũ odore plenis, quæ in lectis teneris decumbebant, teneræ & ipsæ natura, multóq; & accurato cultu molliores factæ, quę totos dies nihil aliud habebant operis, q̃ ornare seipsas, aurum gestare, multísq; deliciis frui, ne sibi quidẽ ipsis quicquã inseruiẽtes, sed plures circa se famulas ad omnia prõptas habentes, quarũ vestes tenerę ipso etiã corpore teneriores, lintéaque tenuia & delicata erant, quæ in rosis quoque similibúsq; fragrantiis continue versabantur, istę mox vt igne Christi correptę sunt, omnẽ illam mollitiẽ delicatámq; naturam exutæ, educationisq; pariter ac ætatis suæ oblitæ, velut generosi quidã athletæ proiecto quiẽquid molle erat, in media certamina proruperũt. Et videor forte incredibilia dicere, sed vera sunt. Audiui quippe ego ipse eas virgines olim quidẽ ita, vt dixi, teneras quæ seipsas tamẽ postea tam austeræ disciplinæ dediderũt, vt indumenta ciliciis asperiora nudis imponerẽt corporibus, & plantis aliquãdo admodũ mollibus, iam nudis incederẽt, stramentísq; incubarent, imò maiorẽ noctis partẽ vigiliis insumerent, & neq; vnguenti alicuius neq; alterius cuiuspiã eorũ quibus olim assueuissent, curã haberẽt, sed caput etiam adeò quondã diligenter curatum & ornatũ, iam ita negligerẽt, vt capillis essent temere ac negligenter vinctis, in eum duntaxat vsum, vt indecorum ac turpitudinem vitarent. Mensam vero haberent vespertinam duntaxat. Mensam, inquam, nec olerum nec panis, sed similæ, fabarum, cicerum, oliuarum, & ficuum. Opera vero earum cõtinuum lanificium, & quæ duriora essent q̃ quæ famulæ domi præstarent. Quidni? quæ ægrotãtium curam susceperunt, lecticas baiulantes, pedésq; abluentes, quinetiam pleræq; illarum coquinæ inseruiunt. Tãta potest ignis Christi. Adeo scilicet mẽtis alacritas naturam ipsam superat. Veruntamen nihil horũ à vobis exigo, quandoquidẽ à sexu mulierũ superari vultis. Quòd si qua nõ sunt grauia, ista facite. Manus cõtinete & oculos immodestos. Istud, quæso, quid difficultatis habet? quid molestiæ? Quòd iustũ est facite, neminem lædite, siue sitis pauperes, siue diuites, siue forenses, siue mercenarij. Possunt enim & pauperes aliquãdo lædere. Non videtis quas illi lites suscitent, quomodo omnia subuertant? Vtere cõnubio, acquire liberos. Et talib' sua præcepta dedit Paulus, & talibus scripsit. Magnũ est illud certamen, sublimis est scopulus, & vertex ad cœlũ vsq; ꝑtingẽs, nec potes ad id quod magnũ est pertingere? Igitur vel minora sequere, quę inferiora sunt cõcupisce. Nõ potes expromere pecuniã? Tãtum quæ aliorum sunt ne rapias, neq; cuiquã iniuriam inferas. Ieiunare nõ potes? Dũtaxat vide ne deliciis teipsum exponas. Super stramẽtis cubare nõ sustines? spondas tibi argẽto insignes ne cõpares, sed sponda vtere ac stratis nõ ad ostentationẽ, sed ad necessariã corporis recreationẽ factis, non autẽ eburneis lecticis. Cohibe teipsum. Quid innumeris sarcinis onerariã nauem cõples? Si frugalis esses, nihil timeres, nõ inuidiã, non latrũculos, non insidiatores. Non enim ita pecuniis, quemadmodũ curis, ditesces. Non ita possessionibus bonorũ abundabis, quomodo molestiis & periculis, tẽtationes & multa desideria introducẽtibus. Ista ferunt quicunq; volũt acquirere multa. Non iubeo vt misere habẽti ministres: saltem prępcipias vt puer hoc faciat. Vides quomodo non sit graue quod iniungitur? Quì fit ꝙ virgines illę teneræ tanto nos interuallo post se relinquunt? Pudeat nos obsecro ꝙ in mũdanis quidem nusquam illis eedimus, neq; in bellis, neque in aliis certaminibus: in spiritualibus vero pugnis tolerantiores nobis illę, & brabiũ priores corripiunt, & aquilarũ instar sublimius volãt, cum nos interea more graculorum circa nidorem & vaporẽ in inferioribus versamur. Sunt enim reuera mensarũ illi culinarũmque sectatores, non aliter æstimãdi quàm quasi quidam graculi, canésq; voracitati dediti. Respice mulieres illas veteres. Erãt enim magnę. Magnę enim, inquam, & præclarę mulieres, vtpote Sara, Rebecca, Rachël, Debbora, Anna, & quæ Christum sequebantur. Viros tamẽ non prącesserunt, sed postremum locum tenuerunt. Nunc vero cõtrarium videmus. Mulieres nos prącedũt & obscurãt. Quàm, quęso, istud ridiculum, quàm turpe est? Nos vice capitis sumus, & vincimur à corpore. Constituti sumus in hoc, vt imperemus illis, nec imperemus temere, sed cum virtute. Qui enim imperat, propterea potissimũ imperare debet, ꝙ in virtute reliquos superat. Si vero superaẽ, iã nõ est imperator. Videtis quãta sit aduentus Christi potẽtia? Quomodo maledictũ soluerit? Et enim plures iam sunt virgines q̃ cõiugatę. Maior nunc est apud illas quoq; modestia ac temperãtia. Plures sunt viduæ. Non facilè mulieres impudẽs quicquã effutiunt. Quur ergo tu, dic quæso, à turpiloquio nõ abstines? Neq; enim est vt deploratas illas mihi obiicias, quæ vt plurimũ mũdanę sunt, & quod quasi peculiare vitium habent. Saltem in hoc superiores estote vos viri, qui in vxoribus tanquã peculiari vestro ornamẽto gloriamini. Non enim puto mulierem in muliebri suo mundo, vt vt deaurato ita gloriari, vt virum in illis quę cõiugem suã exornant. Nõ ita in zona sua auro cõspicua superbit vir, vt ꝙ vxorem habet ornamenta auro insignia gestãtem. Itaq; & huius causam vos administratis, dum mali scintillã & flammã suscitatis & prouehitis. Alioqui vero non tantum mulieri delictum imputatur quantum viro: officij tui est, vt illam in ordinem redigas. Dignum putas, vt vbiq; priores habeas. Et in hoc ergo declara quàm in illis quę te ipsum cõcernunt, nullam magnorum sumptuũ rerũmq; prećiosarum rationẽ habeas. Mulieri peculiare ac cõmodũ est ornari, magis quàm viro. Quũ ergo tu ipse nõ fugias istas ineptias, quomodo ipsa effugiet? Habent in se mulieres quoddam vanæ gloriæ studium, verum cõmune cum viris. Iracundæ plerunque sunt. Et hoc commune habent cũ viris. Cõmunia vero cum viris non habent, in quibus excellũt, pudicitiã dico, feruorem, pietatẽ, & quam

* πολυτελείας, id est auaritiã, auiditatẽ nimiã, excessum: excessus autẽ hoc pulchrè conuenit, vt qui de excessis iræ, gloriæ, amoris, &c. loquatur. † quod illi potuerint.

& quam erga Christum habẽt dilectionẽ. Quam obrem igitur, dices, à sede & officio docẽdi abarcuit illas Apostolus? Et hoc ipsum indiciũ est, multũ illas à viris differre, præclaráq; fuisse illius tẽporis mulieres. Nã Paulo docente, ac Petro, †licebátne, dic quęso, etiã alicuius sanctorum illorum coniugẽ mulierẽ] in hoc muneris insilire? Nunc vero in id malitię prolapsi sumus, vt non immerito iã quæri possit, cur mulieres non doceant, ita scilicet in muliebrẽ imbecillitatem degenerauimus. Ista non ideo cõmemoro, vt illas extollam, sed vt nos ipsos pudefaciam, corripiã & admoneam, vt cõgruentem nobis principatũ resumamus, non qui sit iuxta præcellentiã magnitudinis duntaxat, sed secundũ prouidentiã, †præsidium] & virtutem. Nam & corpus tum demũ suo loco est, quãdo optimũ habet gubernatorem. Faxit autẽ dominus, vt & mulieres & viri in vniuersum omnes ita viuant, vt deo placeant, vt mereamur vniuersi in horrenda illa die benignitate domini frui, promissáque bona consequi in Christo Iesu domino nostro.

† & sanctus illis mulieribus dicit quasi cõsentiebat

† præsidẽtiam sue patrocinia, πρόστασίαν.

Homilia xiiij.

Vapropter deposito mendacio loquimini veritatem vnusquisque cum proximo suo, quoniã sumus inuicem membra. Irascimini & non peccetis. Sol ne occidat super ira vestram, neque detis locum diabolo. Veteris hominis in genere facta mentione, deinceps ipsum & per partes describit. Est enim ea doctrina captu facilior quam per partes discimus. Et quid dicit? Quapropter deposito mendacio. Quo mendacio? An de idolis intelligit? Non de illis. Et ipsa quidẽ mendacium sunt. Verum tum temporis nihil erat Ephesiis commune cum illis. De eo mendacio dicit, quo inter se alter alteri mentiebantur, hoc est de dolo & fictione. Loquimini veritatem vnusquisq; cum proximo suo. Deinde adiungẽs, quod magis vrget, quoniã sumus, inquit, inuicem membra, nemo decipiat proximum suum, quod Psalmista sursum ac deorsum versat. Labia dolosa, inquit, in corde & in corde locuti sunt mala. Nihil enim est, nihil est inquã, quod ita pariat inimicitias, atq; seductio & deceptio. Vide quomodo vbiq; illos per exemplum corporis vrgeat. Num pedem, inquit, fallit oculus, aut oculum pes? Vtpote sicubi fouea profunda fuerit, quæ superne inspersis arundinibus humóque occultis tecta, solidæ telluris speciẽ ipsa superficie ingerat oculis, nunquid vtetur hic pede, & cognoscet quale sit ibi solum, num subsit vacuum, aut resultet & repercutiat? Nõ fallit hic pes, sed verum indicat. Quid vero si serpentẽ viderit oculus, aut malã bestiam, num fallit pedem? An nõ mox periculum annũciat? Et pes illud ex oculi indicio cognoscens, vltra non progreditur. Quid vero si quãdo cõtigerit nec pede nec oculo rerum cognitionẽ haberi posse, sed totũ ab odoratu percipi oporteret, vtpote vtrum pestiferũ sit pharmacũ, nec ne: num ab odoratu fallitur os? Nequaquã. Quare? Quia seipsum simul perderet odoratus. Itaq; quod sibi sentit aduersarium esse, hoc indicat Quid vero lingua? Num illã stomachũ seducit? Nõ seducit, sed vbi amarum quid & acerbũ deprehenderit, proiicit, dulce vero immittit. Vide ministeriũ, & vicissim ministerij retributionem. Vide prouidentiã ex ipsa veritate & sua spõte, vt dicitur, natam. Ita & nos non mentiamur. Siquidẽ mẽbra sumus inuicem. Amoris istud est indiciũ, contrarium vero inimicitiæ. Quid ergo si quisquã insidias tetenderit? Disce quod verũ est. Qui insidiatur, non est membrum. Dixerat, ne mẽtiamini aduersus mẽbra. Addit, irascimini, & nõ peccetis. Vide prudẽtiam. Et dicit quomodo peccare nõ debeamus, & in morigeros iterũ non relinquit. Neq; enim hoc permittũt spiritualia ipsius viscera. Nam quemadmodũ medicus ægroto quidẽ quæ facienda sunt ostendit, non obtemperantem tamen nõ contẽnit, sed ex persuasione rursus inducto consilio curat, ita & Paulus. Qui secus facit, nihil aliud quærit q̃ gloriam suam, & hũc male habet si quando contẽptus fuerit. Qui vero omnino ægroti sanitatẽ quærit, ad hoc vnũ respicit, vt iacentẽ ac prostratũ erigat. Istud & Paulus facit, cũ dicit: Ne mentiamini. Quòd si vero subinde ex mẽdacio suborta fuerit ira, & hãc denuo curat. Quid enim dicit? Irascimini, & non peccetis. Nam bonum quidẽ est non irasci. Si vero in morbũ hunc quisquã aliquãdo inciderit, videat tantũ ne ingrauescat. Sol enim, inquit, ne occidat super iram vestram. Vis exaturari ira? Satis ad hoc fuerit vna & altera hora, vel certe tertia. Sol abiens non relinquat vos inuicẽ inimicos. †Exorsus est ab ipsa bonitate, itaq; non abeat in indignos effuso lumine. Nam si ex multa illũ bonitate terris immisit dominus, delictáq; tibi cõdonauit, tu vero proximo non dimittis, vide quãtum cõmittas mali. Prętera & aliud quiddã accedit. Noctẽ metuit beat' Paulus, ne videlicet illa iniuriis adfectũ in solitudinẽ suã accẽso adhuc animo nacta, ignẽ excitet ac foueat. Nam interea dum per diẽ multa excutis, bene sariari potes: ingruẽte vero vespera recõciliato ꝓximo, malũ adhuc recẽs extingue. Etenim si nox illud deprehẽderit, nõ poterit quod nocte accessit ventura dies extinguere malum, sed etiã si maiorem forte illius partẽ amputauerit, vniuersum vero nõ potuerit, fiet vt rursus accepto quod relictum est, vehemẽtius incendiũ operetur nox altera. Quẽadmodũ si quando quod aẽri nebulosum ac dẽsum per noctem accessit, diurno calore sol nec dissoluere poterit nec dissipare, causam ac materiã tempestatis exhibet, quod residuũ est apprehendẽte nocte, illúdque rursus aliis vaporibus augmentante: ita & irę cõditio habet. *Ne deris locum diabolo.* Itaque per iram inuicẽ impugnare, est locũ dare diabolo. Oportet eũ omnes pariter esse mutua cõpactione constipatos, & simul illi resistere. Iubemus itaque vt solutis inimicitiis quas quisq; erga proximũ habet, in vnum inuicẽ cõuertamini. Nam ita non poterit vnquã locum habere diabolus, quẽadmodum si inimicitias inter vos alueritis. Hinc innumera mala generãtur. Et quẽadmodum quandiu lapides bene cõpacti sunt, nihílq; vacuũ inter se habent, firmi & infracti perstant: si vero vel foramẽ acus duntaxat quod vtrinq; penetret, aut scissurã quæ capilli locum habeat, fieri cõtigerit, omnia dissoluuntur ac pereũt: ita & diabolus, donec cõpacti quidẽ ac bene compositi fuerimus, nihil suorum omnino poterit inferre. Quàm primũ vero vel modicum nos relaxare poterit, nõ aliter quàm quidã torrens toto impetu infunditur. Nam vbiq; illi solis dũtaxat initiis op' est. Et hoc laboriosum est. Si vero nactus fuerit initiũ nocendi, omnia sibiipsi subinde suopte ingenio vestigat & amplificat. Posteaquã vero delationib' apertę sunt aures, fit vt qui mẽtiuntur, fideliores putentur. Habent enim illi inimicitiã omnia damnantem, non veritatẽ recte iudicantem ac discernentem. Et quemadmodũ existente amicitia mendacia videntur etiã quæ vera de malis dicuntur: ita re-

Psal. 11. a.

† Exortus est.

simile.

ita regnante inimicitia vicissim vera videtur quę falsa sunt. Alius animus, aliud tribunal. Hic nõ ex æquo auditur, sed plurimũ in partes inclinatur ac procliuiter assentitur. Quemadmodũ enim in libra additum plumbum totũ detrahit, ita & hoc loco. Quippe inimicitiæ põdus plumbo grauius est. Quapropter obsecro nihil non faciamus vt ante solis occasum inimicitias extinguamus. Nam si primo die inimicitiã detines, & sequenti, sæpenumero & in annũ illã extendis, fit vt p seipsam excrescat, nec aliqua re alia deinceps opus habeat. Nã mox & verba aliter dicta in aliã suspicionẽ rapit, & habitus corporis, & quicquid hui° est, ad ferociã atque agrestes mores immutat, peiúsq; affectũ facit ac dispositũ quàm sunt qui planè insaniunt, nec patitur vt nomen eius quẽ odio prosequeris, vel ipse ꝓferas, vel ab alio audias, sed cõtumeliose omnia loquitur. Quomodo igitur furorẽ subigemus? Quomodo flammã hanc extinguemus? Si nostra ipsorum delicta perpenderimus, quãtum obnoxij simus deo. Si cogitauerim° nos hoc pacto† nõ de hoste vindictã sumere, sed de nobis ipsis,]Si cõsideraverimus qua lætitia diabolum exhilaremus, hostẽ illũ nostrũ, qui reuera hostis est, cuius gratia iniuriariam mẽbro nostro facimus. Vis esse memor iniuriarũ & hostis? Hostis esto, sed diaboli, non membri tui. Propterea deus ira nos armauit, nõ vt aduersum corpora nostra stringamus & impellamus gladiũ, sed vt vniuersam machęrã in ipsum diaboli pectus immergamus. Huc intro poteris capulótenus abdere ferrũ. Quin, si voles, & capulum ipsum, nec vnquã inde gladium euellas, sed alium insuper addas. Hocvero tum erit, quando nobis ipsis parcẽtes, pacifice inuicẽ animati fuerimus. Valeãt pecuniæ, valeat gloria, valeat nominis celebritas. Omnibus his mihi membrũ meũ preciosius est, ad nos ipsos dicamus, Nõ afficiam° iniuria naturã nostrã, vt pecunias acquiramus, vt gloriã consequamur. *Qui furabatur, non furetur*, inquit, *amplius*. Vides quæ sint veteris hominis mẽbra? Nempe mẽdacium, iniuriarum memoria, & furtũ. Quam obrẽ nõ dicit, qui furatus est puniatur, torqueaẽ, tormẽtis subiiciatur, sed nõ furetur amplius. *Magis autẽ laboret operando manibus quod bonum est, vt possit impertiri ei qui opus habuerit.* Vbi sunt illi qui Cathari nominãtur, qui cum omnis generis sordibus scateant, hoc tamen seipsos vocare audẽt? Est enim, est, inquã, culpã exuere non solũ ex eo quòd sistitur peccati cursus, sed & quòd bonũ quid cõmittitur. Videtis quomodo peccata diluere oportet? Furati sunt. Peccatum hoc est. Nõ sũt furati. Istud nõdũ est peccatũ exuisse, sed quo modo? Laborarunt,? & aliis distribuerũt, atq; ita peccatum exuerunt. Nõ vult autem nos simpliciter operari, sed cum labore etiam, & ita, vt aliis quoq; imperiamur. Nã & qui furatur, vtique operatur, sed quod malũ est. *Omnis sermo * spurcus ex ore vestro non procedat.* Quis est sermo spurcus? Is videlicet, quem & ociosum & inutilẽ dicit, vt sunt detractio, turpiloquium, festiua vrbanitas, stultiloquiũ. Vides quomodo iræ radices amputet? Nẽpe mẽdacium, furtum, inanẽ & intẽpestiuam disputationem. Quòd vero dicit, non furetur amplius, non tam ad hoc dicit, vt iis qui furatiserant ignoscat, q̃ vt eos quibus facta erat iniuria, mites reddat ac beneuolos, adhortans vt cõtenti sint q̃ nihil tale passuri sint amplius. Non enim rerũ dũtaxat sed & verborũ pœnas pẽdemus. *Sed si quis est bonus ad ædificationem, quoties opus est, vt det gratiam audientibus.*

† nõ hoste, sed nos ipsos lædere

* σαπρὸς. i. spurcus malus, vitiosus, putris, turpis.

A Hoc est, quod proximum ædificat, hoc solũ loquere, superfluũ vero nihil. Nam hac ratione deus os tibi dedit ac linguam, vt & sibi gratiarum actionẽ persoluas, & proximũ ędifices. Itaq; si sermone tuo ędificationẽ subuertis, melius est vt taceas, & nunquam loquaris. **Nã si** artificis man° muros ac parietes quos extruere debebant, subuertere cõsuescerent, vtiq; dignę essent quę amputarẽtur. Etenim & Psalmista hoc dicit: Disperdet, inquit, domin° vniuersa labia dolosa. Tale os omnium malorum est causa: imò non os, sed qui illo male vtuntur. Hinc vituperia, conuicia, blasphemiæ, incendia & fomẽta voluptatum, cędes, adulteria, furta, breuiter hĩc omnia mala generãtur. Et quomodo cædes, inquis? A contumelia in irã, ab ira in plagas, à plagis ad cædẽ ꝓgressus es. Quomodo hinc venitur in adulterium? Illa te diligit, inquit, amãter de te locuta est: atque ita rigorem tuũ emollit, ac tibi quoque cõcupiscentiæ fomẽta hoc pacto incẽdit. Propterea dicit Paul°: Si quis bon° est. Quoniã ergo sermones illi qui inter mortales dicuntur, latè patẽt, recte sine determinatione locut°, quæ loqui debeant prescripto typo iussit. Quis est ille typus? Si quis ædificat, inquit. Aut loquere quod gratiã tibi apud auditorẽ pariat: vtpote fornicatus est frater, ne vituperiũ fratris in vulgus spargas, nẽve illuseris. Nihil inde ꝓfueris auditori, sed magis dato stimulo nocueris. Atqui si quæ faciẽda sunt admonueris, multũ illi gratiæ cõtuleris. Si instruxeris vt os habeat benedictionibus assuetum. Si docueris, vt nemini male loquatur, sũmopere ipsum erudieris, gratiámq; præstiteris. Si de cõpunctione, si de pietate, de eleemosyna disseruerís, omnia ista mentem eius emolliẽt, pro his omnibus gratiã debere se fatebitur. Si vero risũ moueris, si turpe quid locutus fueris, magis ad malũ incenderis. quòd si male agentem laudaueris, tũ vero ipsum penitus perdideris. Atq; hæc monet, vt gratiosos eos hominibus & charos reddat. Quemadmodũ enim vnguentum odoriferum gratiam exhibet vsurpantibus, ita & sermo bonus. Propterea & quidã dixit, Vngẽtum effusum nomen tuum. Redolere fecit eos & spirare bonam istam fragrantiam. Vides eum quod semper adhortatur, idẽ & nũc dicere? Vnicuique præcipit, vt pro viribus proximũ ædificet. Qui vero alios horum admonet, multo magis seipsum. *Et ne cõtristetis*, inquit, *spiritum sanctum*. Istud horrendũ magis est ac terribilius, quòd & in ea quæ ad Tessalonicẽses est dicit. nam & illic tale quid dicit, vtpote, Qui spernit, non hominem spernit, sed deum. Ita & hic. Si contumeliosum verbũ dixeris, si percusseris fratrẽ, non illum percussisti, sed spiritum contristasti. Deinde & adiicit beneficium spiritus, quo maior reddatur reprehensio. Et ne contristetis, inquit, spiritũ sanctũ. *In quo obsignati estis in diẽ redemptionis*. Hic spiritus nos regalem esse gregẽ ostẽdit, hic nos ab omnibus prioris vitę actibus cohibuit, hic nõ est passus, vt coniũcti essemus illis qui iræ dei sunt obnoxij, & tu illũ cõtristas? Vide quomodo ad Thessalonicenses quidẽ terribiliter, Qui enim spernit, inquit, non hominẽ spernit, sed deũ. hic vero pudorem eis quẽdam incutiẽs: Ne contristetis, inquit, spiritũ sanctum, in quo obsignati estis.

Moralis adhortatio.

Hæc ipsa obsignatio in ore tuo est posita, ne tollas signacula. Os spirituale nihil tale loquitur. Ne dicas, nihil refert si turpe quid dixero, si quẽquam vituperauero.

Matt. 5. c

Psalm.

1. Thes. 4. b

Ibidem.

rauero. Propter hoc ipsum magnum est malũ, quòd nihil esse videtur. Etenim quæ nihil esse videtur, facile contemnuntur: quę vero contemnũtur, augẽtur ac multiplicantur etiam. Quæ augentur autẽ, reddũtur etiam incurabilia. Os habes spirituale. Cogita, †quãprimum verbum protuleris, quid sis locutus,]& quę sit oris tui dignitas. Patrem vocas deum, & fratrem mox vituperas? Cogita vnde sit quòd patrem vocas deum. A natura? Nõ poteris dicere. A virtute? Neque istud poteris. Sed vnde? Ex sola benignitate, cõmiseratione & multa misericordia. Quando itaque deum patrem vocas, non hoc solum perpendas, quòd quę nobilitatem istam non decent, vituperando cõmittis, sed quòd & à benignitate nobilitatem hãc habes. Noli itaq; illam turpitudini exponere, id quod fit, dum ex diuina benignitate nobilitatem hanc nactus, crudelitate erga fratres fueris vsus. Patrem vocas deum, & vituperas? Atqui nõ sunt illa filij dei, sed porrò aliena. Quod ergo opus est filij dei? Inimicis ignoscere, pro crucifigẽtibus precari, pro odio habẽtib° sanguinem fundere. Ista demum digna sunt filio dei, inimicos, ingratos, fures, improbos, insidiatores, fratres & hæredes facere, non eos qui fratres facti sunt, veluti mãcipia vituperare. Cogita quę verba sit os tuum locutum, qua dignatum mensa, quæ cõtingat, quę degustet, quo cibo fruatur. Nihil putas te mali facere, quòd fratri maledicis? Quomodo ergo illum fratrẽ vocas? Si vero nõ est frater tuus, quomodo dicis, pater noster? illud eũ noster, multas personas significat. Perpẽde cũ quibus tẽpore mysteriorũ adstes, nempe cũ Cherubim, cum Seraphim. Seraphim neminẽ vituperãt, sed vnus & idem vsus ora illorũ adimplet, nempe benedicendi & glorificandi deum. Quomodo potes ergo cũ illis dicere, sanctus, sanctus, sanctus, quiore tuo ad vituperium abuteris? Dic quęso, si vasculo regio, quod sẽper cibos habeat regios, & ad illos ordinatũ sit, ad stercora ministrorũ quisquan abuteretur, an auderet illud cũ reliquis ad eadẽ regia edulia deputatis, stercore refertũ denuo reponere? Nequaquã. Atqui eiusmodi est quòd fratrẽ accusas, quòd vituperas. Pater noster. Et nunquid hoc solum? Audi & quę sequũtur. Qui es in cœlis. Mox atque dixisti, pater noster qui es in cœlis, & excitauit te hoc verbũ, & mentem tuam alacrẽ reddidit, ostenditq; habere te patrem, in cœlis, ne facias quicquam nec dicas eorũ quæ sunt super terram: in ordinẽ illum supernum cõstituit te, & choro illi cœlesti adiudicauit, quid teipsũ ad ima deiicis? Ad thronum regium adstas, & vituperas? Non vereris ne cõuicij loco reputet illud rex? Atqui si seru° aliquis inter nos conseruorũ suorũ quẽpiã percuteret, aut vituperaret, etiã si hoc merito faceret, mox illũ obiurgaremus, factũ eius cõtumeliæ deputantes. Tu vero cum Cherubim apud thronum regis cõstitutus conuiciaris fratrem? Nõ vides sacra illa vasa? Nõ ad vnũ illa semper vsurpãtur? Audẽtne quisquã illis ad aliud quicquam vti? Iã tu vasis istis sanctior es, idq; multo. Cur itaq; teipsum sordidum reddis & pollutum? In cœlis consistis, & vituperas? Cum angelis cõuersaris & vituperas? Osculo dominico dignat° es, & vituperas? Tot ac tantis rebus os tuũ adornauit deus, vtpote hymnis angelicis, cibo non tantũ angelico. sed angelicam etiam dignitatem superanti, osculo, suo, cõplexib° etiã suis, & vituperas? Noli, obsecro. Magnorũ malorum causam habẽs res ista, quàm longissime abſit à mente Christiana. Nõ persuademus ista dicẽtes, nec permouemus? dignum est ergo, vt quod reliquũ est metuas. Audi enim quid Christus dicat: Qui dicit, inquit, fratri suo, fatue, obnoxius est gehennæ ignis. Si ergo quod omnium est leuissimum, gehennã meretur, qui adeo cõfidẽter ac temere vituperat, qua gehenna dignus non erit? Instituamus potius ora nostra ad benedictionẽ & laudem. Magnum hinc erit lucrum, ex vituperio vero plurimum nocumẽti. Nõ est hic† quicquam fœnoris expectandũ.]Claudamus oris nostri ianuam, obiiciamus repagulũ, mordeam° nosipsos si quando graue ac durum quoddã verbũ dentes nostros trãsilire voluerit. Precemur deum, precemur proximum cõuiciis affectũ, nihil huius ægreferamus. Nos ipsos percussimus, nõ illũ. Imponamus pharmacum, nempe precationẽ, & cum vituperato reconciliationem. Quòd si in verbis tantum impẽdimus prouidẽtię, multo magis in factis leges nobis ponam°. Siue amicos habuerim°, siue alios quosuis, quã primũ aliquid male dixerint, aut vituperauerint, exige ab illis pœnam. Discendũ omnino, peccatũ hoc esse. Nã si didicerim° istud, mox cessabimus. De° vero pacis custodiat vestram mentem & linguam, muniátq; fideli munitione, timore videlicet suo, in Christo Iesu domino nostro, cum quo sit patri pariter & spiritui sancto gloria, &c.

† quoddã verbũ pro tuleris, sla tim obnatus fueris. Iot scilicet de natiuitate spirituali per baptismum intelligatur. id enim est dicere, pater noster qui es in cœlis.

Cœna domini.

Matt. 5. c

† pecuniæ

* expẽdicda.

Homilia xv.

Omnis amarulentia, & tumor, & ira, & vociferatio, & maledicẽtia tollatur à vobis cũ omni malitia.

Quẽadmodũ in vas impurũ, velut immũdũ vestimentũ, nũquã seipsum immittit apum genus, nã hac de causa & vaporationibus, & virgultis odoriferis, bonaq; fragrãtia locũ apibus deputatum cõmodum reddunt, qui apum studio tenentur, vinóq; fragranti, & reliquis bene olentibus quasillos prepãrãt, quibus apes aluearia egressæ insessurę sunt, ne per iniucundũ odorem offensæ deficiant iterum, ita habet & ingeniũ spiritus sancti. Vasculum quoddam est anima nostra, & quidã quasillus ad recipiendum† aluearia] donis spiritualibus plena commodus. Verũ si intus fuerit bilis, & amarulentia, & tumor, effugient ista aluearia. Propterea beatus hic & sapiens agricola, vascula nostra bene ꝓpurgat, nec falcẽ nec aliud aliquod ferreum instrumentũ habẽs. Et vocat nos spirituale† apiarium, quòd & conclusum] primũ purgat precibus, laboribus, & reliquis huc pertinẽtibus omnibus. Vide itaq;, quomodo corda nostra expurgat. Expulit mendaciũ, abegit iram. Ostendit rursus quomodo malũ potius queat radicitus extirpari. Siquidẽ amari fuerimus, inquit, eueniet nobis quod solet bile amara existẽte, dũ rupto quo tenetur folliculo, vel modice fuerit agitata. Nã quando acutior aliquanto fuerit, quæ quidẽ admodum eius est qualitatis vt sit acuta, & vasculum illud primariũ quo cõtinetur, illã iam non capiens nec tegens amplius, vtpote quasi vehementi igne peresum, amplius illã tegere, & in deputatis finibus cõtinere nequit, sed conuulsum ab immodico acrore, prorumpẽtem bilẽ toti corpori nocituram emittit. Et quemadmodũ vrbi grauissima & intolerabilis illata fera, quãdiu quidem commodis ac tutis cõtinetur carceribus, etiãsi ferociat & immane rugiat, nemini tamen quicquã inferri damni potest. Quãdo vero inualescẽte furore obiectos repagulos perfringere exilireq; poterit, mox vrbem magno tumultu perturbationẽq; adimplet ac quosuis

† examinis

† examen, quod et colligens.

quosuis insequēdo abigit. Ita sanè habet & natura bilis. Quousque terminis suis cōtinetur, nullo magno malo nos afficit. Posteaquā vero rupta pellicula fuerit quę illā circunplectitur, nihil vltra est quod prohibeat quin in vniuersam sese naturā effundat. Tūc vero, tūc, inquā, etiam si admodum modica sit quātitate, propter excellentē tamē qualitatis vim & potentiā omnia reliqua elemēta agnata sua malitia imbuit. Tū enim sanguinem nacta & loco & qualitate vicinum, calorémq; in illo acutiorē operata, & quicquid cominus est, quod quidē iuxta humiditatis cōmēsurationem terminos suos excedit, isto assumpto, & in atram bilē simul immutato, omnibus deinceps mēbris bellū indicit, atq; ita omnibus corporis humoribus in suam malitiam insertis, mutum constituit hominem, & spiritu deficientē anima ipsius impulsa & agitata facit. Ad quid vero nobis hęc omnia tāta diligētia narrātur? Ad hoc scilicet, vt à sēsibili illa amaritudine intolerabilē amaricatę mentis malitiam sentientes, quomodo videlicet illa postquam omnē animā primū infecit, omnia sursum ac deorsum vertat, experientiam ipsius effugiamus. Nam quēadmodū illa quoduis elementū, ita ista rationis sensus incendēs, in barathrum gehennę cauū hominem abigit. Vt itaque perscrutati diligenter hæc omnia malū istud fugiam', frænúmq; huic iniiciamus bestię, imò radicitus extirpemus, Paulo morē geramus dicenti: omnis amarulentia, nō purgetur duntaxat, sed tollatur à vobis. Quid enim mihi reb' hisce possessionéque illarū opus est? Quid opus est custodire & obseruare bestiam, quā licet ex anima mea secludere, reiicereq;, & in vlteriora quædā loca extorrem abigere? Morem ergo geramus Paulo dicēti: Omnis amarulētia tollatur à vobis. Sed heu miseros, quę nos obtinet peruersitas? Oportebat omnia huius gratia facere: verū adeo reuera demētes quidā sunt, vt beatos etiā se putent gloriēturq; ac iactēt se in hoc malo, atq; alios †æmulētur. Amarulētus, inquiūt, est hic homo, scorpius est, serpens est & vipera. Atq; ita terribilē ipsum reputant. Quid metuis amarulentū ô homo? Ne noceat, inquis, ne lædat, inexpertus sum malitiæ ipsius. Vereor ne me simplicem & incautū hominē nactus, qui nihil eorū quę meditatur prēuiderim, in laqueos suos cōiiciat, & retibus nos suis, quę parata habet ad nostrā deceptionem, implicet. Quid ergo? Puerorū sunt ista verba, metuentium quæ metuēda non sunt. Nihil itaq; ita contēnere oportet, nihil ita ridere, vt hominem amarulentum & malū. Nam nihil adeo est imbecille atque amarulentia: stultos facit & amētes. An non videtis quā cæca sit malitia? Non audistis q̄ qui proximo foueā foderat, sibiipsi illā foderit? Quomodo igitur non est timenda mēs perturbatione referta? Si vt dæmonas & insanos, & quodāmodo stultos (nā & illi omnia temere faciūt) ita & amarulētos metuere oportet, assentior & ego. Si vero tāquā strenuos ad rerum executionē, nequaquā astipulor. Nihil enim ad rerū administrationem ita necessarium est & accōmodum, atque prudentia. Atqui nihil ita prudentiā remoratur, atque malitia & versutia pariter ac fraus. Non videtis corpora cholerica, quomodo omni tabefacto flore tristia sint & iniucūda? Quomodo sint imbecillia, & macilenta, atque ad omnia inepta? Tales sunt & animi amarulenti. Neque enim alius est animæ morbus regius, quàm malitia. Nō est igitur potens malitia, nō est inquam. Si vultis & per exemplum rursus adductis improbi simul & candidi imaginibus, clarū efficiā quod dico. Improbus erat Absalon, & omniū studia sibi conciliabat. vide igitur quāta erat improbitas. Circuiens, inquit, dicebat, nū est tibi causa diiudicanda? vnumquenque volēs hoc pacto familiarem sibi & addictū facere. Dauid vero cādidus erat & sine fraude. Quid ergo? vide quis fuerit vtriusque finis, vide quāta fuerit ille stultitia refertus. Nam cum esset ad solum patris excidiū intētus, in reliquis omnibus cæcutiebat. Qui enū simpliciter ambulat, ābulat fiducialiter, & merito, vtpote qui nihil agat curiose, nihil ꝓpetret mali. Obediamus ergo beato Paulo, & miseremur deploremūsq; amarulētos, omnia moliētes & faciētes, vt malitiā hāc ex eorum mētibus exantlemus, Quomodo enim absurdū non est, quòd bilem eā quę in nobis est, quanquam vtile est hoc elementū corporis (nā sine bile nequit esse homo, elemētalem autē illam dico) Quomodo, inquā absurdū nō est, ꝓ corporalē quidē illā bilem, licet plurimum ab illa iuuemur, pro viribus euacuantes, eam quæ prorsus inutilis est, imò & plurimum nociua, nullo studio conamur euacuare? Qui vult, inquit, inter vos sapiēs esse, stultus fiat, vt sapiēs sit. Audi rursus & ipsum Lucā dicentē. Sumebāt cibum cū exultatione & simplicitate cordis laudantes deum, & gratiam habebant apud omnem plebē. An non videmus etiamnū simplices, & qui sine fictione sunt, cōmuniter apud quosuis in honore esse? Ei qui talis est, nemo inuidet prospere habēti, & nemo insultat infœliciter ac misere agēti, sed & rebus illi ex animi sentētia cedētibus cōgratulātur omnes, & lapso cōdolent omnes. Amarulentus vero si quādo rebus vsus fuerit secundis, mox tanquā mali quicquā accidisset, ingemiscunt omnes: & rursus si male habuerit, lætantur omnes. Misereamur itaq; illorum. Habent enim cōmunes hostes, quocunq; se vertant circuueuntes. Iacob simplex erat, & tamē maliciosum illū Esaü deuicit. In animā enim malignā non ingredietur sapiētia. Omnis amarulentia tollatur à vobis, neque quicquā illius maneat reliquum. Solēt enim reliquiæ, si motæ fuerint & irritatæ, quēadmodū scintilla quædam ingentē intus efficere pyram. Considēremus itaq; diligenter, quid sit amarulentia. Vtpote, exempli gratia, in viro subdolo, fraudulēto, ad malefaciendū instructo & male suspicioso. E tali sanè sem per generatur & tumor & ira. Nequit enū fieri vt talis anima trāquilla sit. tumoris & irę radix est amarulentia. Qui talis est, semper est animo graui ac tristi, nec vnquā mentē remittit, semper cogitabūdus, sem per mœstus. Quēadmodū enim dixi, ipsi sua ipsorū mala primi demetūt. Et vociferatio, inquit. Quid igitur & vociferationē tollis? Mansuetum quippe talē esse oportet. Equus enim quidā est vociferatio ascēsorem ferēs furorē & iram. Equum cohibe, & ascensorem ipsius euertisti.

ad æmulationem pronocēt.

Frum. 10.

1. Cor. 3. d

Act. 2. g

Iacob.

Sap. 1. a

Moralis adhortatio.

Audiant ista potissimū mulieres, quæ in nullo non negocio vociferantur & clamant. Vna in re dūtaxat vtilis est vociferatio, nempe in prędicando & docēdo, aliis in rebus nequaquā, neque in precationibus etiam. Et si hoc vis reipsa cognoscere, nunquam clames, & nunquā irascēris. Ecce habes modum quo vites iracundiam. Quemadmodū enim fieri nō potest, vt qui nō vociferatur, irascatur, ita fieri nequit vt vociferans non irascatur. Neq; enim mihi iracūdum & iniuriæ

iniuriæ memorē, ipsam videlicet amarulentiā & bilem obiicias. Nos de affectus ipsi' violētia disserim'. Itaq; non parū cōferet, si animū erudieris, vt nunquā clames ac vocifereris. Iræ pēnas amputas, dum clamorē tollis, ipsumq; cordis tumorem cōtrahis. Quēadmodum enim fieri non potest vt pugnet, qui manus contra neminem extollit, ita fieri nequit, vt per irā implicetur qui non clamat. Liga manus verberātis: & iube vt percutiat, verū non poterit: ita & ira habet. Vociferatio vero etiam nondum existentē iram elicit. Atq; hinc mox mulierum potissimū genus capitur, quæ dū ancillis irascuntur, vniuersam domum vociferationibus suis adimplent. Fit autē sępenumero vt ædibus ad biuium celebrémve plateā aut angiportū ædificatis audiāt quotquot adstant & istā vociferantē, & famulā eiulantem. Quid vero cum maiore dedecore vnquā poterit fieri, quàm istos audire ploratus, & quæ reliqua illic fiūt? Atq; hic mox quicunq; introspexerint, famulā suā, inquiunt, illa verberat. Hoc autē quid esse potest turpius? Quid igit? verberare nō oportet? Nō hoc dico. Oportet quidē, sed neq; continuo, neque immodice, neque ad vlciscēdas proprias iniurias, quod semper admoneo, vtpote si quid in ministerio delictum fuerit: sed si quid dāni animæ suæ intulerit, hac de causa si verberaueris, laudabunt omnes, reprehēdet nemo. Si vero tuarū rerum gratia hoc feceris, crudelitatis ac sęuitię argueris ab omnibus. Iam quod omniū est turpissimū, sunt quędam vsqueadeo feræ & immites, vt tā atrociter flagellēt famulas suas, vt ne toto quidē illo die extingui queāt verberū vibices. Nudatas enim puellas, ad lecticas, cōuocato ad spectaculū marito, verberaturæ ligant. Heu, non venit tibi in mentē in ipso momento, dic queso, gehēnæ memoria? Quin puellā nudas, viróq; ostendis, nec erubescis, nō metuēs ne te reprehendat? Imò plerumque ipsam irritas, diraq; minaris, idq; posteaquā innumeris conuiciis miserā & calamitosam, nēpe Thessalidā, fugitiuam ac prostitutā vocando confeceris. Ira siquidē ne proprio quidem ori parcere permittit, sed vnū hoc intendit, quomodo videlicet illam vlciscatur, etiam si interea seipsam turpitudini obnoxiā reddat. Et post hęc omnia quasi quidam tyrānus ad iudiciū prędidet, ac seruos aduocat, assumptóq; stulto viro velut lictoris vice vtitur. Debēt ne ista in Christianorū ędibus fieri? Sed malū est, inquis, seruile hoc genus, & improbū & impudēs, & quod corrigi nō sustinet. Noui & ego. Verū potest aliter corrigi, metu scilicet, minis ac verbis, idq; talibus, quę & illā amplius mordere possent, & te ab isto dedecore liberare. Quòd turpia verba loqueris, cū sis libera, nunquid hoc ipso te magis pudore afficis quàm illā? Deinde cū in balneo illi progrediēdum fuerit, vibices in tergo nudatę ancillę, indicia videlicet crudelitatis tuę circūfers. Sed intolerabile est, inquis, seruile genus, quàm primum indulgētiā consecutum fuerit. Nō ignoro. Verum quemadmodum dixi, aliter illā emenda, non solum flagellis, neque timore duntaxat, sed & blāditiis, & beneficētia. Soror tua facta est, si fidelis fuerit: cogita te esse dominā, illā vero tibi seruire. Si temulenta fuerit, abscinde temulentiæ causas. Virū voca, & admone. An nō vides quàm turpe sit mulierem verberari? Qui innumera suppliciorū genera aduersum viros legibus suis statuerūt, vtpote adustiones & tormēta, raro mulierem suspēderunt, sed irę metā vsque ad alapas aut virgarū castigationem posuerunt. Tanta vero erga naturam hanc mulibrem vsi sunt reuerentia, vt nulla vrgēte necessitate distulerit sępenumero castigationē, vtpote cum prægnans fuerit mulier. Turpe quippe est viro verberare mulierē. Si vero turpe est viro, multo magis ei quæ eiusdē est sexus. Hinc quoq; mulieres reddūtur viris exosæ. Quid igitur, inquis, si fornicetur puella? iūge illam viro, amputa fornicationis causas, ne permittas ingurgitādo lasciuire. Quid si fuerit? Custodi eā, & diligēter obserua. O præceptum difficillimū. Eron' ego illius custos inquies? ô demētiam. Quamobrem obsecro, non eris ipsius custos? An non eadē mente & anima tecum cōmunicat? An non eisdem donis ac beneficiis tecū à deo honorata est? Non eadē tecum mensa fruitur? Non eiusdē nobilitatis tecū particeps est? Quid ergo, inquies, si fuerit cōtumeliosa, loquax & ebria? Quot vero libere tales sunt? Prēcepit autem deus vt omnia mulierū vitia ferant viri. Dūtaxat, inquit, nō fornicetur mulier, reliqua vitia ferto. Et si temulēta fuerit, aut cōtumeliosa, aut loquax, aut inuida, vel sumptuosa, substātiāmque dilapidās, sociā habes vitę: cōpone illā. Id enim tibi necessario incūbit: nā ideo caput es. Quod tuū est facito. Et si corrigi nequit, perpetuóque furatur, quę tua sunt custodi: ne excrucies illam tātopere. Si loquax fuerit, os illi obturato. Atque hoc excellētissimæ philosophiæ est. Iam vero in tantam absurditatem abeunt quædā, vt nudatis capitibus, per capillos ancillas suas raptent. Vt quid erubescitis omnes? Non ad omnes vos mihi sermo est, sed ad eas quę in istam ferocitatem abductæ sunt. Est ne moris, dic quæso, vt nudo capite stet mulier? Tu vero omnino & vittam capitis * vides? Vides quomodo teipsam contumelia afficias? Quòd sisuapte sponte nudo capite in conspectu tuo compareret, probro illi verteres: cum tu vero ipsa illam nudes, nihil esse mali dicis? Deinde, quid si non emendatur, inquis? Virga & plagis illam castigato. Quātā vero vitia tu ipsa habes, quæ nō corriguntur? Ista nobis iam non illarum sed vestri gratia dicuntur, quæ liberę estis, vt nihil designetis quod inhonestū sit ac turpe, nec vos ipsas lędatis. Si ista domi tuę in ancilla tractāda didiceris, māsuetáq; fueris & nō difficilis, multo magis erga virum talis eris. Nā si nihil tale operata vbi potestas erat, inuēta fueris, multo magis nihil huiu' facies, vbi vnde prohibearis impedimentū est. Itaque philosophia ista erga ancillam seruata, plurimū vobis ad acquirendam virorū beneuolentiam cōferet. Nam qua mensura, inquit, metimini, eadē rēmetientur vobis & alij. Pone frænum ori tuo. Et si ancillā molestā generose ferēdo laboraueris, in ea quę paris honoris est tecum, etiā si contumeliosa fuerit, nihil ægreferes. Si vero nihil ægrè tuleris, absolutā philosophiā consecuta es. Sunt vero quædā quæ deierant etiā: nihil autē est turpius ea quę ad eum modū irascitur. Quid ergo, inquies, si lasciuè se iactet & ornet? Istuc prohibeto, & ego cōsentiā. Ita vero prohibeto, vt à teipsa incipias, non tantū timore, quantū exemplo. Sis in omnibus illi exemplaris imago. Et blasphemia, inquit, tollatur à vobis. Vide quomodo prōgrediatur & crescat malum. Amarulentia peperit tumorē, tumor irā, ita vociferationē, vociferatio blasphemiam, hoc est cōtumelias, blasphemia deinde plagas, plagæ vulnera, vulnera mortē: verum nihil horum proferre voluit Paulus: sed dixit, tollatur, cū omni malitia. Quid est cum

Omnia mulierum vitia, excepta fornicatione, ferēda sunt à viris.

Matt. 7. e

**ὀφθ. sed forte ὄψις scribēdum vt pro vides? legamus, deinde his.*

est cũ omni malitia? In hoc omnia cõcludit ac summat. Sunt autem quidam instar eorum canũ, qui clãculum mordentes, †prætereuntem quidem nec allatrant, nec quicquã erga illum rancoris ostẽdũt, adbian dientes vero mãsuetudinísque speciem ostẽdẽtes, ſicubi nacti fuerint incautos, dentes clanculũ infigunt. Iſti peiores ſunt illis, qui ex aperto inimicitiã in ſe ſuſcipiunt & profitentur. Quoniam igitur & homines canes ſunt, neque inclamantes quidẽ neq; irascentes, neque moleſtiæ quicquã minãtes, ocultè vero dolos cõcinnantes & innumera mala fabricantes, factiſq; ſeſe vlciſcẽtes, & illos notare voluit Apoſtolus, Tollatur, inquit, à vobis cũ omni malitia. Nõ eſt q̃ verbis quidẽ parcas, factis vero vlciſcare. Ego linguã ideo caſtigaui: vociferationẽq; illi amputaui, ne flãmã vehemẽtius incẽdat. Si vero ſine vociferatione etiã eadẽ facis, incendiúmq; & carbones interne nutris, quæ vtilitas erit ſilẽtij? An ignoras quòd eiuſmodi incẽdia omniũ ſunt nocẽtiſſima, quæ cũ intus nutriantur, non quibuſuis circunſtantibus apparent? Et vulnera quę in conſpectu extra cutem ſeſe non egerunt? Et †rogi illi qui] interna comburũt? Ita & peior eſt reliquis ea ira quę mentẽ depaſcitur. Quin etiã ipſa, inquit, cum omni malitia, †& amarulẽtia & iactãtia] tollatur. Obediam⁹ ergo Apoſtolo, omnémq; amarulẽtiam & omnẽ malitiam eruamus, ne cõtriſtemus ſpiritum ſanctum. Euellamus radicitus amarulẽtiam, excidamus eam. Ex animo amaricato nihil plane fit boni, nihil ſani: omnia calamitates, omnia lachrymas, omnia ploratus & fletus ſpirant. Nõ videtis vel beſtias illas quomodo eas cũ vociferant auerſemur? vtpote leonem aut vrſam: ouẽ vero nõ ita. Nõ enim illic eſt vociferatio, ſed mãſueta quędã vox. Et instrumentorũ muſicorum quædã iniucũdiora ſunt ſonitu, dum perſtrepunt, vt tympana & tubæ. Quę vero nõ ita ſed ſubmiſſa ſunt & mollia, illa iucũda ſunt vt tibia, & cithara, & fiſtulæ. Ad hunc itaque modũ mentẽ noſtrã inſtituamus, ne vociferemus, atque ita poterimus & irã vincere: illa vero exciſa nos primi trãquillitate potiemur, & in ſerenum tranquillúmq; portum enauigabimus, quod contingat nos omnes conſequi in Chriſto Ieſu domino noſtro, &c.

Accedentem.

Febres illa quæ & magna & parua

Homilia xvj.

Omnis amarulẽtia, & tumor, & ira, & vociferatio, & maledicẽtia tollatur à vobis cum omni malitia. Sitis vero inuicem alius in aliũ comes, miſericordes, largiẽtes vobisipſis, ſicut & deus largitus eſt vobis. Nõ eſt ſatis à malitia liberari, ſiquidẽ cõſequendum ſit regnũ cœlorum, ſed & multo virtutum lucro ac prouentu opus eſt. Nam ad hoc quidẽ vt à gehenna liberemur opus eſt vt abſtineamus à malitia: vt vero regnũ cõſequamur, amplectẽda & vſurpãda eſt virt⁹. An ignoratis quòd ita fiat & in externo illo mundano foro, quando factorũ habetur inquiſitio, omnisq; ciuitas in vnũ cõgregatur? Nam vetus erat apud eos qui foris ſunt cõſuetudo, vt aurea donaretur corona, nõ is qui nihil mali perpetraſſet in ciuitatem (nam iſtud ad hoc dũtaxat ſufficiebat, ne ſubeũdũ eſſet ſuppliciũ) ſed qui etiam magna beneficia cõtuliſſet. Ita ſcilicet oportebat ad iſtum hoporem cõſequendũ duci. Sed neſcio quomodo penè oblitus ſim, quod ad vos potiſſimũ erat dicẽdum. Primã enim diſtinctionis iſti⁹ partem †reiiciam, modica quadam correctione vſus. Poſteaquã enim dixi ſeceſſum à malis ſufficere nobis ad hoc ne in gehennã incidamus, incidit interea diceni horrida quædam cõminatio, quæ non illis qui mali quicquã auſi ſunt, ſuppliciũ inducit, ſed eos qui bonorum quippiam omiſerunt, punit. Quæ eſt autẽ iſta? Imminente, inquit, die illa terribili, aduẽtantéq; certa illa & fixa iudiciaria cognitione, cõſtitutus in tribunali ſuo iudex, & ouibus quidẽ ad dextrã collocatis, hœdis vero à ſiniſtris, ad oues dicet: Venite benedicti patris mei, poſſidete regnũ vobis ab exordio mũdi paratũ. Eſuriui eũ, & dediſtis mihi edere. iſtud bene habet. Oportebat enim eos tantæ beneuolẽtiæ tantã viciſſim retributionẽ recipere. Quod autẽ illi qui de bonis ſuis egentibus non cõtribuerũt, non ſolum vſq; ad bonorum priuationẽ puniuntur, ſed & in gehennæ ignẽ amandãtur, iſtud quęſo quámnam habet rationem? Et iſtud ſanè potiſſimũ probabilem habet rationẽ, non minus q̃ illud prius. Nã ex eo inſtruimur, quòd illi quidẽ qui bona fecerũt, cœleſtib⁹ ſint potituri bonis: qui vero culpãtur, q̃ etſi nihil habeant mali, bonorũ tamen aliquid omiſerunt, ſimul cum illis qui mala fecerunt, in ignẽ gehennę ſint abducendi. Niſi quiſquã illud dixerit, q̃ & bonum non facere, malitiæ pars quædã ſit. nam ocij iſtud eſt & ſegnitiei. Ocium vero malitię pars eſt: imò vero non pars, ſed cauſa & mala radix. Omnẽ quippe malitiã docuit ocium. Itaq; cauendum ne ſtultè quæſtiones iſtas indagemus & inquiramus, nẽpe quẽ ſit habiturus locũ qui nihil boni fecit. Nihil enim boni facere hoc ipſum eſt malum facere. Dicas enim velim, ſi famulum quempiã haberes, qui etſi nec furaretur, nec cõuiciaretur, nec cõtradiceret, imò nec inebriaretur, nec reliquorum malorum quicquam deſignaret, ſederet tamẽ perpetuo ocioſus, nec aliquid eorum quę ſeruus hero ſuo pręſtare debet, faceret, nõ flagellares illũ, nõ vt puerſum caſtigares, dic quæſo? Arqui nihildũ mali operatus eſſet. Itaq; hoc ipſum malum eſt. Producamus autẽ & ad reliqua vitæ genera ſermonem. Sit agricola quiſquã qui nulla in parte lędat noſtra bona, nec illis inſidietur, nec furtum intentet, duntaxat cõſertis domi manibus ocioſe ſedeat, nec ſeminans, nec ſulcũ proſcindẽs, nec boues ſubiugãs, nec vitẽ colens, nec alium quenquã eorum laborum faciens qui ad terræ culturã pertinent: an huiuſmodi non puniemus? Atqui nihil iniuriæ intulit, ne culpare talem poſſimus. Verũ hoc ipſo q̃ ocioſus fuit, iniuriã intulit. Iniuriam enim cõmittit cõmuni ratione, qui quã debet vtilitatẽ ſuam non præſtat. Quid enim, dic quæſo, ſi quiſq; opificũ & artificũ, eum qui alterius artis eſſet, imò qui & ſuæ, nihil quidẽ læderet aut impediret, quieſceret vero & ociaretur duntaxat, an nõ hoc pacto omnis vita noſtra perderetur & corrũperetur? Vis vt & ipſum corpus in hãc rationem ducamus? Manus igitur nec caput verberet, neque linguã excidat, nec oculum effodiat, nec aliud quicquã eiuſmodi mali cõmittat, tantũ vero ocioſa maneat, & miniſteriũ ſuum quod debet toti corpori nõ præſter: an digna non eſſet quæ amputaretur potius quàm circũferretur ocioſa, totique corpori nociua? Quid ſi os nec manderet manũ, nec morderet pectus, quæ vero ſui ſunt officij omitteret omnia, an non melius obturatum eſſet magis os tale? Itaq; ſi & in domeſticis, & in opificibus, & in toto corpore magna eſt iniuria, non ſolum mali quicquam facere, ſed & bona omittere, multo magis iſtud vtique in corpore Chriſti erit. Propterea nos & beatus Paulus abductos à malitia ad virtutem ducit.

Quomodo nõ ſatis ſit malis abſtinuiſſe.

Retractab.

Moralis

Moralis adhortatio.

Quid enim proderit, dic quæſo, ſpinas omnes excidere, ſi bonũ ſemen iactum non fuerit? In idẽ quippe damni nos iterũ conſtituet labor inutilis manens & imperfectus. Propterea ſanè & Paulus curã noſtri habẽs, admonitiones ſuas non in eo ſiſtit, vt mala excidamus & tollamus, ſed illico adhortatur vt & bonorum ſementẽ & plantationẽ oſtẽdamus. Cũ enim diſſet: Omnis amarulẽtia, & tumor, & ira, & vociferatio, & maledicentia tollatur à vobis cũ omni malitia, ſubiunxit: Sitis vero inuicem alius in aliũ comes, miſericordes, largiẽtes vobisipſis. Iſti eũ ſunt habitus & affectus, & nõ ſufficit vno liberari ad hoc vt in alterius affect⁹ habitũ reſtituamur: ſed opus eſt rurſus inſtinctu quodã & impulſu nõ minore eo qui ad fugã malorum permouit, vt ad poſſeſſionẽ bonorum peruenamus. Etenim qui corpore niger eſt, etiam ſi ab ea corporis qualitate liberetur, non tamen mox albus euaſit. Immo vero rei huius rationẽ ac iudiciũ non in naturalib⁹ exerceamus, ſed ex illis quę ad voluntatem pertinẽt, exẽplum adducamus. Qui inimicus nõ eſt, nondũ omnino amicus eſt, ſed eſt medũ quiddam, quod neq; ad inimicitiã neq; ad amicitiã pertinet: in quo maxime cõſtituta eſt erga nos maior hominũ pars. Qui non illachrymatur, nõ planè etiã ridet, ſed eſt media quædã conditio. Ita ſanè & hic, nondũ omnino comis eſt qui amarus nõ eſt, nec planè miſericors qui tumorem non habet, ſed adhuc & alio quodã ſtudio opus eſt, vt iſtud bonum poſſideatur. Cõtemplare vero quomodo iuxta legẽ ac rationem optimæ agricolationis concreditã ſibi ab agricola tellurem beatus Paulus perpurget, & operando exerceat. Suſtulerat adulterinã ſementem, hortatur deinceps vt contineant genuinã ſationem. Sitis comes, inquit. Nam ſi euulſis ſpinis ocioſus iacet ager, inutiles iterũ herbas proferet. Propterea ociũ ipſius ac deſidiã bonorum ſeminum ac plantarum ſatione præoccupare oportet. Euulſit irã, poſuit in locũ comitatẽ: euulſit amarulentiã, repoſuit miſericordiam: excidit malitiã ac maledicentiã, plantauit remiſſionẽ ac condonationem. Hoc enim eſt quod dicit, largientes vobisipſis. Sitis, inquit, ignoſcentes ac cõdonãtes. Iſta quippe largitio maior eſt ea quæ fit in pecuniis. nã qui pecunias remittit ei cui mutuũ dedit, bonũ quidem opus facit & celebrandũ, veruntamẽ ad corpus vſq; duntaxat iſta largitio pertingit, licet ſibiipſi retributionẽ in illis donis acquirat, quę ſpiritualia ſunt, & ad animã pertinent. Qui vero peccata largitur ac cõdonat, & animę ſuę ipſius prodeſt, & ei⁹ pariter cui remittit. Non enim ſeipſum dũtaxat hoc pacto, ſed & illum manſuetiorẽ reddidit. Nam animos eorum, qui nobis iniuriã intulerunt, nõ ita mordemus ſi in ius eos vocemus, atq; ſi iniuriam cõdonemus: hoc modo illos pudefacientes, & † placãtes. Aliàs etenim nec nobisipſis nec illis pſumus, ſed vtroſque damno afficimus, dum & nos vindictã ac retributionẽ more principũ Iudęorum perſequimur, & tumorẽ in illis incẽdimus. Si vero acceptam iniuriã manſuetudine cõpenſauerimus, omnem ipſius iram excutiem⁹, poſito apud ipſius cõſcientiã iudicio, vnde pro nobis prolatis ſentẽtiis, ſeipſum condẽnabit, iudicabitq; peiorẽ eſſe quàm nos. Nam reprehẽdet & damnabit ſeipſum, quęrétq; omnẽ occaſionẽ, quo mutuo acceptam longanimitatis partẽ maiore menſura reponat, ſciens, ſi par duntaxat beneficiũ rependerit, inferiorẽ ſe fore ob id quòd non prior ipſe benefecerit, ſed exẽplum benefaciendi primũ à nobis ſumpſerit, atq; ideo minus rependat. Studebit itaq; atque eò cõtendet, vt beneficij ſui reddita ſemina in mẽſura excellant, vt minores quas ex eo ſuſtinet, q̃ nõ prior ſed ſecundus ad beneficij retributionẽ acceſſit, retributionis excellẽtia ſuperet & abſcõdat, & inferiores quas ex tẽpore tulit, †ei⁹ ſcilicet, qui prior male affectus eſt, eas per manſuetudinis excellentiã cõmunes faciat. Homines enim quãdo grati ſunt, nõ ita propter accepta mala, quomodo propter bona quibus ab illis afficiuntur quos læſerant, anguntur & gemunt. Nam illud quidem malitiæ, iſtud vero probri cõtemptúsq; plenũ eſt, eũ ſcilicet cui benefactũ eſt, nullo beneficio reſpõdere. Hoc etenim laudẽ habet & applauſum, & præconium ab omnibus, q̃ qui iniuriam paſſus eſt, nullã meditatur viciſſim vltionẽ. Atque ideo potiſſimũ hoc pacto qui mali ſunt mordentur. Itaq; ſi voles vlciſci, iſto modo vlciſcere. Mafactis rependе bona, vt & ipſum malefactorẽ debitorem tuum conſtituas, & victoriã feras admirabilẽ. Affectus es male? viciſſim benefacito. Ita vlciſcere inimicum. Nã ſi in ius ipſum vocaueris, & te pariter & illũ reprehendẽt omnes. Aliter vero fiet ſi iniuriã tuleris. Te quidẽ laudabũt & admirabuntur, illũ vero reprehendẽt & incuſabunt. Quid vero maius poterit, fieri inimico, q̃ vt videat eum quem odit admirari laudariq; ab omnibus? Quid inimico poterit obtingere amarius, q̃ ſeipſum videre ab omnibus in eius cõſpectu quem odit, calumniari & probris affici? Si vindicaueris in ipſum, †& cõdẽnaberis pariter, & ſolus vltionem patieris.] Si vero noxam remiſeris, vindictam in hoſtẽ tuum pro te exercebũt omnes. Iſtud quidẽ grauius eſt, q̃ ſi male abs te afficeretur, nempe quòd tot vltores in ipſum hoſtem tuum inſurgunt. Quòd ſi tu quoq; os tuum aduerſus illum aperueris, tacebũt illi. Si vero tacueris, non iam vni ori, ſed innumeris aliorũ illum obiicies, & magis hoc pacto vlciſceris. Et te ſi probris inimicũ tuum affeceris, multi etiã cũlpabunt. Dicent enim verba eſſe animi cõmoti. Si vero is qui nulla ſit laceſſitus iniuria, conuiciis ipſum ita perſuderit, tum maxime à ſuſpicione iſta pura fuerit vltio. Nam quando nihil mali perpeſſi, propter excellentiam manſuetudinis tuæ, non aliter condolent atque compatiuntur, quàm ſi iniuriis eſſent affecti, tum certe ab omni ſuſpicione mũda erit iſta vltio. Quid igitur, inquis, ſi nemo vlciſcetur? Non poteſt fieri vt adeo lapidei ſint homines, quin admirentur philoſophiam iſtam videntes. Et ſi tum vlti non fuerint, facient tamen hoc poſtea, mox vbi cõpoſita mẽtis perturbatione ad ſeipſos redierint. Interea qui illum ſuggillant & probris afficiunt, iſtud adimplent. Et ſi nemo alius te admirabtur, admirabitur tamen ille ipſe inimicus tuus, etiam ſi nihil dicat. Nam iudiciũ boni incorruptum ac nulla parte deflexum etiãſi in ipſum malitiæ barathrũ deueniamus, nihilominus adhuc nobiſcũ perſiſtit. Aut quamobrẽ putas dominum noſtrũ Chriſtum iſta dicere: Si quis te percuſſerit in dextrã maxillã, obuerte illi & aliam? An non ideo, q̃ quãto quis longanimior fuerit, tanto magis & ſeipſum & aduerſariũ ſuum maxima vtilitate afficiet? Propterea pręcepit & aliã obuertere, vt irati ac tumidi deſiderium expleas. Quis enim adeo ferinis eſt morib⁹, qui poſtea nõ pudeat? Canes hoc inter ſe facere dicuntur, vt quãdo in aliquem

Simile.

Ephes. 4.

Simile.

Exẽplum.

Matth. 5.

Luca 6.

Fortaſſe etiã condẽnaberis, & tu ſolus vltionem ſumpſeris.

Ad verecundiã flectentes.

quem latrando irruperint, is vero ſupinũ ſeipſum in terram proiecerit, nihilq; contra fecerit, mox omnẽ irã hoc pacto extinguat. Itaque ſi illi placãtur & quaſi pudore ſuffunduntur corã eo qui quiduis ab ipſis pati paratus eſt, multo magis iſtud humanũ gen°, maiore ratione præditum, decet. Sed enim dignũ fuerit nõ prẽterire quod paulo antè in memoriã inciderat, & in teſtimoniũ adductum eſt. Quid autẽ eſt iſtud? Dixim° de Iudæis & eorũ primoribus, quòd culpati ſint tanquam vltionis retributionẽ ſectantes. Quã-
Leu.24.d quam iſtud lex illis permiſit, nempe, oculũ pro ocu-
Deu.19.d lo, dentem pro dente. Verum non ideo, vt oculos inuicem effoderent, ſed vt metu idem patiendi, licẽtiã lædendi cohibẽtes, neque malum alijs inferrẽt, neq; ipſi paterẽtur ab aliis. Propterea dixit, oculũ pro oculo, vt aduerſarij manus liget ac cohibeat, non vt tuas contra eliciat & educat, non vt tuorũ duntaxat oculorum læſionẽ prohibeat, ſed vt & illius ſaluos cuſtodiat. Sed vt quærere cœperã, qua ratione cõceſſa vltione reprehẽdũtur quòd illa ſunt vſi? Quidnã iſtud eſt? Iniuriarũ memoriã hic dicit. Nam eum quidem qui læditu, actionẽ mox inſtituere permittit, lædẽtem, vt dixi, detinens, ac reum cõſtituens. Iniuriæ vero memorem eſſe non ita permitit: nam iſtud nõ iam iræ eſſet, aut feruẽtis impetus, ſed ſtudioſæ & accuratæ malitię. Ignoſcit vero de° illis, qui dolore ac calũnia pariter rapti ſunt, & ad vindictã impulſi. Propterea dicit, oculum pro oculo. Et iterum: Viæ eorũ qui iniuriarum ſunt memores, ad mortem abeũt. Si vero tantum ſupplicij iniuriarum tenacibus poſitũ eſt, vbi oculum pro oculo excæcare & eruere licebat, quãto magis illis qui ſeipſos & ad malorum tolerantiã paratos exhibere iuſſi ſunt? Ne ſim° itaque iniuriarum memores, ſed extinguamus irã, vt beneuolẽtia ipſius
Matt.7.a. præcipientis digni reddamur. Qua enim mẽſura, inquit, metimini, eadẽ remetiẽtur vobis & alij. Et quo iudicio iudicatis, eodẽ iudicabimini, vt videlicet & eos qui in prẽſenti vita ſunt, laqueos effugiam°, & ad futurum illum diem veniam ab ipſo acquiram° gratia & benignitate, &c.

Homilia xvij.

Cap. V. *Eſtis vero inuicem alius in aliũ comes, miſericordes, largientes vobiſipſis, quemadmodum & deus in Chriſto largitus eſt vobis. Sitis igitur imitatores dei, tãquã filij dilecti, & ambulate in dilectione, quemadmodum & Chriſtus dilexit nos, & tradidit ſemetipſum pro nobis oblationem & victimã deo in odorem bonæ fragrantiæ.* Maiorem perſuadendi virtutem habent quæ præterierũt, quàm quæ futura ſunt. Videtur etiam admirabiliora eſſe & certiora. Propterea & Paul° ab acceptis iã beneficiis adhortationem texit. nã illa quidem Chriſti gratia plus
Luca 6.f. habẽt virium. Quod enim dicit: Remitte & remitte-
Mat.6.b. tur tibi: &, ſi non remiſeritis, non remittetur vobis: ſi ad philoſophos quidem viros dictũ fuerit, & eos qui futuris fidem habent, multum ſanè poterit. Paul° vero nõ ſolum ex iſtis vrget, ſed ex beneficiis iam acceptis. Illud enim eſt ſuppliciũ quidẽ fugere, iſtud vero & boni cuiuſpiam participem fieri. Chriſtũ imitare. Iſtud vnum ſuffecerit adhortamentũ virtutis, deũ ſcilicet ſi imitatus fueris. Hoc vero maius illo, q̃ ſo-
Matt.5.g. lẽ producit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. Non enim ſimpliciter dixit, vt deum imitemur, ſed vult vt in quib° nobis benefit, paterna inuicem viſcera alius in aliũ habeamus. Nam viſcera iſta dicuntur, & benignitas, & commiſerationes. Cũ enim fieri non poſſit, vt qui homines ſunt, nec cõtriſtent aliquẽ, nec cõtriſtẽtur ipſi, reperit alterũ pharmacum. Itaq;, inquit, largimini vobis ipſis. Quanquã ita nihil dum quod par ſit feceris: nam tu quidẽ nũc largiris, rurſus tibi largitur ille, deo vero nihil largit° es. Et tu quidẽ cõſeruo, deus vero ſeruo, & hoſti ſuo & oſori. quemadmodũ & deus, inquit, in chriſto largitus eſt nobis. Et iſtud magnum habet ænigma. Nõ ſimpliciter, inquit, ſine periculo largit° eſt, ſed cũ periculo filij. vt tibi ignoſceret, filiũ immolauit. Tu vero ſæpenumero cum remiſſionẽ videas eſſe & ſine periculo & ſine ſumptu, tamẽ nõ ignoſcis. Sitis imitatores dei tanquã filij dilecti, & ambulate in dilectione, quemadmodũ & Chriſtus dilexit nos, & tradidit ſemetipſum pro nobis oblationem & victimã deo in odorem bonæ fragrantiæ. Ne vero oblationẽ iſtam neceſſitate coactã fuiſſe putes, audi quid dicat: nẽpe quòd ſemetipſum tradiderit. Quemadmodum te dilexit dominus, ita tu dilige amicum: immò neque ita poteris: veruntamen dilige vt potetis. Papè quid poterit hac voce beatius eſſe? nihil par dixeris, etiã ſi regnum aut quicquid tandem protuleris. Deũ imitaberis, deo exęquaberis, ſi aduerſario ignoueris. Oportet vero delicta magis q̃ pecunias remittere. Nam ſi quidẽ pecunias remiſeris, deũ nondũ hoc pacto imitaberis. Delicta vero ſi remiſeris, deũ imitaberis. Verũtamẽ quomodo poteris dicere, pauper ſum, remittere nõ valeo, cum & ea quæ remittere potes, nõ remittas? Et eſt ne hic damni quicquã? Nũquid diuitiæ magis? num abundantia? num opulentia? Ecce & aliã adhortationem generoſiorem, Tãquã filij dilecti, inquit, & aliam habetis neceſſitatẽ imitandi ipſum, nõ ſolũ vt bene nobis fiat, ſed vt & filij reddamur: tãquã filij dilecti. Quoniã enim non omnes filij patres ſuos imitãtur, imitãtur vero dilecti, propterea dicit: tanq̃ filij dilecti, ãbulate in dilectione. En omniũ cauſam. Iſta ſi fuerit: nec tumor erit, nec ira, nec vociferatio, nec maledicẽtia, ſed ſimul hęc oĩa ſublata erũt. Propterea & poſtremo loco caput hoc poſuit. Vnde fact° es fili°? Ex eo quòd remiſſum eſt tibi. Ex ea itaq; cauſa, vnde tanto affectus es honore, ex ea, inquam, ipſa ignoſce & proximo tuo. Dic quæſo: Si quis te vinctũ & innumeris malis obnoxiũ in regiã duxiſſet: immò vero relinquam° iſtud. Si quis te febricitãtẽ & frigore pereuntẽ pharmacoquodã iuuiſſet, an nõ ipſũ prę omnibus honorares, atq; ipſum etiam pharmaci nomen? Si enim tempora & locos quibus adiuti ſumus, non aliter habemus q̃ noſtras ipſorũ animas, multo magis res ipſas. Amator eſto dilectionis, per ipſam ſaluatus es, per ipſam filius dei factus es. Quòd ſi & alium ſaluare poſſes, an non hoc ipſo pharmaco vteris & admonebis omnes dicti illi°, remittite, & remit- Luca 6.f.
tetur vobis? Gratarũ mentium eſt iſtud: ita adhortari liberorũ eſt & generoſorũ. Quemadmodũ & Chriſtus dilexit nos. Tu parcis amicis, ille inimicis: igitur multo maius eſt quod à domino fit. Illud enim (quẽadmodũ,) vbi ſeruatur, niſi videlicet dum & inimicis benefacimus? Et tradidit ſemetipſum oblationẽ & victimam deo in odorẽ bonæ fragrantiæ. Vides quod pro inimicis pati, odor ſit bonę fragrãtię, victima acceptabilis? Quòd ſi mortuus fueris pro illis, tũ demũ eris victima. Iſtud ſcilicet eſt imitari deum. *Fornicatio vero & omnis immũditia, aut auaritia, neq; nominetur inter vos, quẽadmodũ decet ſanctos.* Dixerat de amaro tumoris affectu, venit iam ad minus malum. Quod enim minus malum

nus malum ſit concupiſcentia, audi & in lege Moſen
Exo.20.c primũ dicentẽ: Ne occidas, quod quidẽ tumoris eſt,
Deut.5.b & tũc ſubiungentẽ, nõ mœchaberis, id quod eſt concupiſcẽtiæ. Quẽadmodũ enim amarulẽtia, & vociferatio, & omnis malitia, & maledicẽtia, & quæcũq; talia tumidi ſunt, ita cõcupiſcẽtia laborãtis eſt fornica-
πλεονεξία plus habẽdi cupiditas, nimia auiditas. tio, immũditia, & *auaritia. Eodẽ emẽ affectu cõcupiſcẽtiæ & pecunias amam° & corpora. Sed quẽadmodũ illic vociferationẽ, tãquã iræ vehiculũ, ſuſtulit, ita & nũc turpiloquiũ & facetiarũ vrbanitatẽ, vt fornicationis vehiculũ aufert. *Et obſcœnitas,* inquit, *& ſtultiloquiũ, & facetiarũ vrbanitas, quæ non cõueniunt, ſed magis gratiarum actio.* Neq; dicas vrbanas facetias ac turpia, neq; facias, & flãmã extingues. Neq; nominetur, inquit, inter vos: hoc eſt, omnino ne appareat quidem.
1.Cor.5.a Iſtud & Corinthiis ſcribẽs dixit: omnino auditur inter vos fornicatio: id eſt, omnino mũdi ſitis. Sermones emẽ rerũ ſunt vię. Deĩde ne videatur oneroſus eſſe & moleſt°, vrbanitatẽq; temere amputare, addidit & cauſam, cũ dixit, quę nõ cõueniũt. quę nihil, ĩquit, pertinẽt ad nos, ſed magis gratias age. Quid, pdeſt vr bane dixiſſe? Riſum dũtaxat mouiſti. Dic mihi, facit ne coriarius quicquã eorũ quæ ad artẽ ſuã non pertinẽt, aut poſſidebit aliquod talẽ inſtrumentum? Nequaquam. Quæ enim nullo ſunt vſu, nihil illa ad nos.

Moralis adhortatio.

Null° igitur ſit nobis ſermo ocioſus. Ex ocioſo quippe ſermone incidimus & in abſurdos. Præſens tẽpus non effundendi gaudij, ſed luctus eſt, tribulationũ, & lamentationũ. Tu vero leuiter vrbanis facetiis iocularis? Quis athletarũ ſtadiũ ingreſſus, relicta ſolicitudine cũ aduerſario certãdi, facetiis vtitur? Inſtat diabolus, circuit rugiẽs, vt rapiat oĩa mouet ac tẽtat, oĩa aduerſus caput tuũ ĩuertit, extráq; nidũ eiicere tẽmolitur, dẽtibus ſtridet ac fremit, ignẽ ſpirat aduerſus ſalutẽ tuã, & tu ſedes facetias effundẽs, & quę ſtulta ſũt & ad rẽ nõ cõueniũt effutiẽs? Poteris itaq; ipſum bene ſuperare? Ludimus dilecti? vis diſcere ſanctorũ cõ-
Act.20. uerſationẽ? Audi Paulũ dicentẽ: Trienniũ, inquit, noctes ac dies non deſtiti cũ lachrymis admonere vnũquenq; veſtrũ. Si vero pro Mileſiis & Epheſiis tanta vſus eſt diligẽtia, nõ facetias loquẽs, ſed cũ lachrymis admonitionię inferẽs, quid de aliis dici poterit? Au-
1.Cor.2. di vero quid & Corinthiis dicat: Ex multa tribulatione, inquit, & anxietate cordis ſcripſi vobis per multas
Ibid.11. lachrymas. Et iterũ: Quis infirmatur & ego non infirmor? Quis offenditur & ego nõ vror? Quin audi quid
Rom.8.d & alibi dicat: Nã & nos, inquit, qui ſumus in hoc tabernaculo, gemim°. & per ſingulos dies, vt ita dicã, ex hoc mũdo migrare cupiẽte Apoſtolo, tu rides & ludis? Belli tẽpus eſt, & tu quæ tripudiantiũ ſunt vſurpas? Nõ vides bella gerentiũ facies, quomodo ſint triſtes, cõtractis ſuperciliis terribiles, & horrore plenæ. Viden' aciẽ oculorũ auſterã? cor excitatũ, ſaliens & palpitans? animũ collectũ, trementẽ ac trepidantẽ? vt multã diſciplinã rerũmq; concinnitatẽ taceam. Itaq; apud illos non licet turpe verbũ dicere, immò ne loqui quidẽ temere, multum ſilẽtij illis qui in exercitu ſunt, ſibi inuicẽ mandãtibus. Si ergo illi quibus cum ſenſibilibus & carnalibus hoſtibus bellũ eſt, quiq; ex ſermonibus nihil detrimẽti accipiunt, tãto vtũtur ſilentio: tu cui & in ſermonibus bellũ eſt, immò potior pars belli, eã tibi partẽ immunitã relinques & nudã? An ignoras q̃ hinc potiſſimũ pluribus inſidiis obruimur? Ludis, deliciaris, facetias dicis, riſum moues, nihil iſta curãs? Quot ſũt ex facetiis periuria, quot incõmoda, quot †ſtultiloquia? Sed tales, inquis, nõ ſunt fa- † turpilo-
cetiæ. Verũ audi q̃ omnẽ facetiarũ vrbanitatẽ reie- quiaſ
cerit Apoſtolus. Belli tẽpus eſt, pugnæ, vigiliarũ, cuſtodiæ, armaturæ & aciei. Nullũ hic locũ habet ridẽdi tẽpus: illud enim mundi eſt. Audi Chriſtũ dicentẽ: Mundus, inquit, gaudebit, vos autem cõtriſtabimini. Ioan.16.
Malorũ tuorũ gratia crucifixus eſt Chriſtus, & tu rides? Alapis percuſſus eſt, tãtáq; cõmodi tui gratia, ad auertendã tẽpeſtatẽ, quæ te occupabat, paſſus eſt, & tu deliciaris? Et quomodo quęſo ipſum nõ magis ad iracũdiã prouocas? Verũ quoniã nõnullis res iſta indifferẽs eſſe videtur, quæ & difficile vitatur, age pauca de illa diſſeram°, q̃ ſit mala docẽtes. Etem diaboli opus eſt illud, facere vt indifferẽtia cõtẽnãtur. Primũ igitur, etiã ſi indifferẽs eſſet res iſta, neq; ſic tamẽ illã contẽnere oportebat, ſcientẽ q̃ ex ea generẽtur magna mala, & ita creſcat, vt & in fornicationẽ ſæpenumero deſinat. Quòd autẽ indifferens non ſit, hinc liquet. Videamus ergo vnde naſcatur, immò vero videamus qualẽ oporteat eſſe ſanctũ, mãſuetũ ſcilicet, mitẽ, lugentẽ, lamentantẽ, ac tribulatũ. Sanctus ergo non eſt, qui facetias loquitur. Quin ridiculus eſt qui hoc facit, etiã ſi ſit Græcus atq; gentilis. Illis dũtaxat licet, qui in ſcena ludũt. Vbi turpitudo, ibi & vrbanæ facetiæ: vbi riſus intẽpeſtiuus, ibi & vrbanæ facetiæ. Hic audi quid propheta dicat: Seruite domino in ti- Pſal.2.b
more, & exultate ei in tremore. vrbanitas enim mollem facit animũ, deſidẽ attollit, & conuicia ſępe parturit, & bella facit. Quid vero tandẽ, nõnne vir iam factus es? euacua igitur quę ſunt paruuli. Tu vero famulum tuũ in foro quicquã dicere quod nõ proſit, non pateris, ipſe cum te ſeruũ dei eſſe dicas, facetias vrbanas in foro loqueris? † Animũ ſobriũ nemo decipit.] † bene cũ
effuſũ vero ac leuẽ quis nõ facile expugnet? ipſe ſuo eo animo
telo ſemet cõficit, nec eget diaboli inſidiis ac violẽ- agi putandum eſt,
tia. Vt id vero diſcas, vel nomẽ ipſum vide. Εὔτρεπτος dicitur varius, verſutus, inſtabilis, leuis, in oĩa mu- qui ſobriẽ & attẽ-
tabilis. Iſtud vero, pcul eſt ab illis qui petræ ſeruiunt. nõ ſuccum-
Cõfeſtim vertitur qui talis eſt, & trãſmutatur: opor- bit.
tet enim ipſum & habitũ, & verba, & riſum, & greſ- εὔτρεπτος
ſum, & omnia aliorũ imitari, & ſcõmata etiã ſtruere & quis ſit.
excogitare talẽ oportet: nã & iſtud illi opus eſt. Mordere vero ſcõmatis procul eſt à Chriſtiano. Neceſſe eſt etiã vrbanis deditũ facetiis minime neceſſarias in ſeſe recipere inimicitias eorũ quos temere ſalib° ſuis lædit, ſiue præſentes ſint, ſeu abſentes hoc audiant. Si res iſta bona eſt, & honeſta, vt quid mimis iniũgitur, Sis mim°, & nihil pudeſias? Quãobrẽ ingenuis veſtris nõ mandatis vt hoc faciant? Nõne rem iſtã iudicatis morũ eſſe inhoneſtorũ, & minime modeſtorũ? Magna mala mentẽ illã, quæ facetiis iſtis vrbanis dedita eſt, magna diſſolutio & vaſtitas inhabitãt. Harmonia illius hiulca eſt; cariosum ac marcidũ eſt ædificiũ, timor exterminatus eſt, pietas fugata. Linguã habes nõ vt alios ſalibus tuis mordeas, ſed vt deo gratias agas. Nõ vides eos, quos moriones vocãt, Samardacos illos? Iſti ſunt vrbani illi. Exterminate, obſecro, ex animis veſtris ingratã iſtã gratiã. Paraſitorũ eſt res iſta, mimorũ, ſaltatorũ, proſtantiũ mulierũ, procul à mẽte libera, procul ab ingenuo, procul etiam à ſeruis. Si quiſquam eſt ignobilis, ſi quiſquã eſt turpis & obſcœnus, iſte ſit & vrbane facetus. Multis vero res iſta etiã virtus quędam eſſe videtur, & hoc ipſum luctu dignũ eſt: Quemadmodum enim concupiſcentia paulatim in for-

in fornicationē prolabitur, ita fit etiã, vt vrbanitas illa gratiosa videat. Nihil vero illa minus habet gratię.
Eccli.32. b. Audi quippe quid scriptura dicat: Ante tonitruũ prępropérat fulgur, & verecũdię obseruantem præcedit gratia. Vrbano autē nihil impudentius. Itaq; os illius nõ gratia, sed dolore plenũ est. Eliminemus cõsuetudinē hanc mensarum. Sunt vero nõnulli, qui & pauperes istud doceãt. O absurditatē. Eos qui in tribulationib° sunt, vrbanis facetiis inseruire faciũt. Vbi quęso morbus iste nõ inualuit? Iã & in ecclesiã introduct° est, iam & scripturas apprehēdit. Dicámne, quo mali huius excellentiã demonstrē? Pudet quidē, attamen dicã. Volo enim ostēdere, quousq; malũ hoc progressum sit, ne videar minutula exaggerare, déq; re modica quadã vobis differere, si forte vel ira queam ab isto vos errore abducere. Neq; putet me quisquã aliquid fingere, sed quę audiui referã. Cõtigit vt aliquis huius farinæ apud quenquã eorũ existens, qui scientiæ gratia sese plurimũ iactitant (scio quidē me risum moturũ, veruntamē dicam) apposita scutella dixerit, δρα'ξασθε παιδες, μήποτε ὀργὴν κοιλία, hoc est, apprehendite pueri, ne qua sit ira vētri. Et alij rursum, vę tibi Mãmona, & ei nõ qui te habet. Et multa huiusmodi absurda vrbanitas ista induxit, vt quãdo dicunt: Iã nõ est genesis. Ad absurditatē dico illud, inquiũt, & Ἀρετὴ οὐκ ἐστὶ γένεσις.
mores turpes. Sũt enim hęc verba mētis ab omni pietate desolatæ. An igitur ista verba non sunt fulmine digna? Et multa eiusmodi alia, quæ ab illis dicuntur, inuenire quis poterit. Propterea adhortor, vt ista omnino exterminata cõsuetudine, ea loquamur, quę nos deceãt. Nec loquãtur ora sanctorũ verba hominum
2.Cor.6. ignominiosorũ ac turpiũ. Quæ enim participatio iustitiæ cũ iniquitate? Quæ cõmunicatio luci cũ tenebris? Debebat enim iucundũ esse nobis & amabile, vt ab omnib° absurdis nosipsos abduceremus, quò promissa bona cõsequi valeremus, ne tãtopere dissoluti essemus, mētisq; diligētiã & acrimoniã tot modis vastaremus ac perderemus. Mox em cõuiciatur & maledicit qui eiusmodi facetiis vrbanis studet. Qui vero cõuiciatur, innumera mala sibiipsi accumulat. Cõpositis itaq; duabus istis animæ speciebus, rationíq; instar equorũ bene parētium subiugatis, cõcupiscentia scilicet & iræ tumore, ita mētem vice aurigæ illis imponamus, vt & palmam supernæ vocationis apprehendamus, quod contingat, oro, nos omnes cõsequi in Christo Iesu domino nostro, &c.

A mũdus, aut auarus, qui est simulachrorũ cultor, hęreditatē in regno Christi & dei nõ habet. Deinde adiũgit: Nemo vos inanibus sermonibus decipiat. Inanes sunt illi sermones qui ad tēpus gratiam habentes, nequaquã re ipsa ostenduntur. Est em seductio res ista. Propterea venit ira dei super filios inobediētię. Propter fornicationē, inquit, ꝓpter auaritiã, propter immunditiã. Aut propter ista, & propter seductionem, quoniã sunt impostores. Filios inobediētię vocat vade inobediētes, qui sibi nõ obediebãt. *Nē sitis igitur cõsortes illorũ. Eratis enim aliquãdo tenebræ, nũc vero lux in domino.* Vide quomodo prudēter adhortatus sit. Primũ à Christo sumpto argumēto, quoniã diligitis vos inuicē, & nemini iniuriã facitis. Rursus hortatur argumēto supplicij & gehennæ. Eratis enim, inquit, aliquãdo tenebræ, nũc vero lux in domino. Quod quidē & in
B epistola ad Romanos dicit: Quē igitur fructũ tũc habuistis in illis, quorũ vos iã pudet? Reuocat illis quoque in memoriã priorē malitiam, quasi dicat: Cogitate quid aliquãdo fueritis vos, & quid facti sitis. Ne recurratis denuo ad priorē malitiã, neq; contumelia gratiã dei afficiatis. Eratis aliquãdo tenebræ, nunc autē lux in domino, idq; nõ ex vestra virtute vobis, sed per gratiã dei cõparatum est: hoc est, Eratis eodē supplicio & vos aliquãdo digni, sed iã non amplius. *Vt filij lucis itaq; ambulate.* Quid est quod dicit, vt filij lucis? *Fructº enim spiritus est in omni iustitia, & bonitate & veritate, probãtes quid sit acceptũ domino.* In omni, ĩquit, bonitate. Istud cõtra iracũdos & amarulẽtos dicit. Et iustitia: hoc aduersº circũuẽtores ac defraudatores. Et veritate. Hoc cõtra mẽtiẽdi voluptatẽ loquitur. Nõ illa dicit, quę memoraui, sed contraria. In omni. Istud est
C scilicet, spiritualiter fructificare. Probãtes quid sit acceptũ dño. Igitur lubricę mẽtis sunt illa & inutilis. *Et nẽ cõmerciũ habueritis cũ infrugiferis tenebrarũ operibus. Quin etiã redarguite illa potius. Nã quæ secrẽto fiunt ab istis turpe est vel dicere: omnia vero quæ arguuntur à luce manifesta fiunt.* Dixerat, qm̃ lux estis, lux vero arguit ea quæ in tenebris fiũt. Si vos, inquit, virtute fueritis cõspicui & admirandi, nõ poterunt mali latere. Quẽadmodũ enim posita lucerna illuminãtur & cõspicui redduntur omnes, nec latro quispiã audet irrũpere: ita & luce nostra lucẽte, deprehẽdentur mali redarguti cõspicuíq; facti. Itaq; redarguere oportet. Quomodo igitur dicit: Nolite iudicare, ne iudicemini? Redarguere, nõ condẽnare, hoc est, instruere & erudire prącepit. Illud vero, nolite iudicare ne iudicemini, de minimis delictis dixit Christº. Deniq; subiũxit: Quid vides festucã in
D oculo fratris tui, trabẽ vero quę est in oculo tuo non animaduertis? Quid est autẽ, inquis, qđ dicit? Tale qd est. Quẽadmodũ vulnus donec superne tectũ latuerit, & ꝓfunda penetrauerit, nulla ratione curat: ita & peccatũ quãdiu abscõditur, multa licẽtia velut in tenebris plurimũ audet: posteaquã vero manifestũ fuerit, iã lux est, nõ ipsum peccatũ. Quomodo? Qui peccatũ fecit, quãdo in mediũ producitur & accusatur, quãdo admonetur, quãdo resipiscit, quãdo remissione potitur, nũquid tenebras eius hoc pacto expulisti? Nunquid tunc vulnus eius curasti? Nũquid sterilitatem eius ad fertilitatem prouocasti? Siue hoc, inquit, siue illud, vita nostra cũ manifesta est, lux est. Vitam enim irreprehensibilẽ nemo abscõdit. Quæ vero celantur, per hoc quòd obtenebrantur, absconduntur. Propterea dicit: *Expergiscere qui dormis, & surge à mortuis, & illucescet tibi Christus.* Dormiẽtem & mortuũ eum dicit, qui

Ecclí.32. b.
Ἀρετὴ οὐκ ἐστὶ γένεσις.
2.Cor.6.
Matt.7.a
Ibidem.
Luc.6.f

Vel scire debetis.

Homilia xviij.

Nam istud cognoscẽtes scitis, quòd omnis scortator, aut immũdus, aut auarus qui simulachrorũ cultor est, hæreditatẽ in regno Christi ac dei nõ habet. Nemo vos inanibus sermonibus decipiat: nã istorũ gratia venit ira dei super filios inobediẽtiæ. Erãt & apud maiores nostros quidã, quemadmodũ fieri solet, qui populi manus dissoluẽtes, & quod ab Ezechiele dictũ est, in opus & effectũ deducẽtes, immo quę pseudoprophetarũ sunt faciẽtes, pro pugillo hordei deũ ante populũ suũ vilipendebant, quod & nunc à quibusdã fieri puto. Quando igitur dicimus in gehennã abiturum eum, qui fratrẽ suum vocauerit fatuũ, dicũt alij, etiã qui fratrẽ suum fatuũ vocauit in gehennã ibit? Nõ inquiunt. Et quãdo dicimus auarũ simulachrorũ esse cultorẽ, & istud quoq; vilipẽdunt hyperbolẽ esse dicẽtes. Atq; ad eũ modum omnia prącepta extenuãt. Istos itaq; & tunc significãs beatus Paulº, scripsit Ephesiis sic dicẽs: Nã istud cognoscentes scitis, ꝓ omnis scortator, aut im-

cit, qui in peccatis est. Nã & male fœtet vt mortuus, & inutilis est vt dormiens, & nihil videt quemadmodũ & ille, sed somniat, & vana imaginatur. * Et contingeb Christũ. Sunt vero qui dicant, & illucescet tibi Christus: imò magis illud est: Abstinę à peccato & poteris videre Christũ: nã qui mala facit odit lucẽ, & non venit ad lucẽ. Itaq; qui nõ malefacit venit ad lucem: & continget Christũ. Verum nõ de infidelibus dũtaxat istud dicit. Multi quippe fideliũ nihil minus q̃ infideles malitiæ adhærent: quin sunt qui multo etiam amplius. Propterea & ad istos necessariũ est dicere: Expergiscere qui dormis & surge à mortuis, & illucescet tibi Christº. Ad istos apposite & hoc diceẽ: Deus nõ est mortuorũ sed viuentiũ: si ergo mortuorum deus nõ est, viuamus. Sunt autẽ qui hyperbolen esse dicãt ꝓ auarũ dixit idolorũ esse cultorem. Verũ nõ est hyperbolice dictũ, sed vere. Quomodo & qua ratione? Deficit à deo auarus, quẽadmodum simulachrorũ cultor. Et ne putes istud temere dici, est sententia Christi quæ dicit: Nõ potestis deo seruire & mãmonæ. qui mãmonæ seruiunt, seipsos extra seruitutẽ dei elecerunt. Qui vero dominiũ ipsius abnegant, & inanimato seruiunt auro, clarũ est eiusmodi idolorũ esse cultores. Sed nullũ, inquis, feci simulachrũ, neq; constitui arã, neq; immolaui oues, neq; vinum libando obtuli, sed ecclesiã ingressus sum, manũsq; ad vnigenitum dei filium extẽdi, ad hæc mysteriorũ quoq; participationẽ, & prącandi cõmunionem ac reliqua omnia, quæ ad Christianũ hominẽ pertinent, obseruo. Quomodo igitur idola, inquis, adoro? Istud ergo ipsum summopere admirandum est, ꝓ cum experimẽtum ceperis & gustũ diuinæ benignitatis, cognoscásq; Christũ esse dominũ, relicto tamẽ Christo crudelem tyrãnum cõplexus es. Et simulas illi quidẽ te seruire, reuera tamẽ duro & graui auaritiæ iugo teipsum subiecisti. Nondum mihi virtutẽ tuã narrasti, sed dona domini. Dic mihi obsecro, vnde probamº militem? An ex eo ꝓ cum reliquis satellitibus comitatur regẽ, & ab eo nutritur, illiúsq; nomini accẽsetur? An inde ꝓ quæ illius sunt curat? Si cum rege se facere & quę illius sunt curare simulauerit quidẽ, interea vero res hostiũ agendas susceperit, grauius delictũ esse dicimus, q̃ si planè seipsum à seruitute regis abruptum hostibus addixerit. Et nũc vituperas deũ quẽadmodũ & idolorũ cultor, idq; non vno ore tuo, sed innumeris eorũ quos iniuria afficis ac lædis. Sed simulachrorũ cultor, inquis, non est. Quando igitur Græci infideles dicunt, Christianus iste auarus est, tũ nõ solũ ipse deũ malefactis suis vituperat, sed & eos quos
D iniuste lęsit sæpe cogit istud dicere. Si vero nõ dicũt, ipsorũ erit religioni & pietati adscribendum. An nõ videmus res istas ita fieri? Quid aliud est idolorũ cultor? An nõ & ipse vitiosam mẽtis affectionẽ sæpenumero adorat dum illã nõ cohibet? vt exempli gratia, cum illi dicimus, ꝓ simulachra adoret. Non, inquit, simulachra, sed Venerẽ, sed Martẽ. Et cum rogamus, Quę est ista Venus? qui graiiores inter eos sunt respõdẽt, voluptas est. Et quis est Mars? Animº masculus & vehemẽs. Ad eum modum & tu Mammonã adoras. Quòd si dixerimus: Quis est iste Mãmonas? Auaritia est, & tu illã adoras. Nõ adoro, inquis. Quare? Quòd teipsum illi nõ accuruas? Iã multo illũ amplius opere rẽq; ipsa adoras. Nã ista potior est adoratio. Et vt rẽ ipsam cognoscas, ad deũ animi intuitũ cõuerte: considerãq; quinã illum verius ac magis adorent: an qui

*Ἐπιφάνω σοι χριστὸς ὁ φωτίσων σε.
† Istud. Ioan.3.e

Regreditur ad id quod auarus simulachrorũ cultor dicitur. Luc.16.c

Vbidẽ.

A simpliciter adstãt in precationibus, an qui voluntatẽ ipsius faciunt. Ita & qui Mãmonã adorant, verius illũ ac magis adorant, qui voluntati ipsius obsequuntur. Quãquã qui mẽtis affectiones adorãt, extra illas sæpenumero cõstituti sunt. Est em videre Martis cultorem qui animi vehementiã sæpenumero cohibeat ac vincat. Tu vero non ita, sed animi affectioni teipsum subiicis. At nõ mactas illi oues? Mactas vero homines & animas rationales, illas quidẽ fame, istas autẽ maledictis. Isto sacrificij genere nihil est bacchicũ magis, nihil scilicet insanius. Quis vidit vnquã animas mactari? maledicta est auaritię ara: nã si ad simulachrorũ illã accesseris arã, videbis eam caprinum & bouinum olentem sanguinẽ, ad istam vero auaritiæ aram si veneris, humanũ sanguinẽ videbis misere & crudeliter exhalãtem. Hic si steteris, nõ contẽplaberis halitum, alas incensas, neq; redditũ nidorẽ, & fumum, sed per-
B ditum humanũ corpus. Hic vidẽbis quosdã quidem qui seipsos in præcipitia cõiecerũt, alios vero qui laqueũ applicuerunt, nonnullos etiã qui ensem per ipsum guttur trãsegerũt. Vides hostias crudeles & inhumanas? Vis istis etiã sæuiores videre? Ostẽdam tibi iã nõ humana corpora illic, sed & hominũ animas mactari. Nã & animæ mactari possunt, mactatione quæ cõueniat animæ: quẽadmodum scilicet animæ mors est. Anima em, inquit, quę peccat, moritur. Nõ quidẽ talis qualis est corporis, sed multo grauior est mors animę: nã corporalis illa mors est, quæ solutis & seiũctis inuicẽ anima & corpore, hoc quidẽ à multis curis & laboribus liberat ac recreat, illã vero in illustrẽ locũ dimittit. Deinde quod dissolutũ est & sine spiritu, suo tẽpore denuo cũ incorruptione coniungitur,
C propriámq; recipit animã. Atq; hęc mors talis quidẽ est, animę vero hortida & terribilis. Animã em postęaquã à corpore soluta fuerit, nõ ita vt corporalis facit ad potiora dimittit, sed rursus incorruptibili corpori deuinctã in ignẽ detrudit inextinguibilẽ. Eiusmodi est mors animæ. Quẽadmodum est ergo mors animæ, ita est & animæ mactatio. Quid est corporis mactatio? Mortificari scilicet, & ab energia illa quę animę est abrũpi. Quid est animę mactatio? & istud est mortificatio. Quid autẽ est animę mortificatio? Quẽadmodũ enim tũc corpus mortificatur, quãdo anima illud in operatione sua desolatũ ac priuarũ relinquit: ita & anima tũ est mortua, quãdo illã energia sua destitutã relinquit spiritus sanctº. Atq; istę mactationes potissimũ apud aram auaritiæ fiunt. Nõ saturatur nec sistitur humano fuso sanguine, nisi ipsam etiã animã
D immolaueris, nec adipletur auaritiæ ara, nisi vtriusq; & immolãtis & immolati animas recipiat. Necesse est enim hic vt qui immolat aliũ, primũ immoletur ipse, atq; ita immolet, vt mortuº immolet interea viuẽtẽ. Quãdo enim maledicit, quando cõuiciatur, quando indignatur, nũquid istæ animę plagæ immedicabiles sunt? Vides iã quomodo nõ hyperbolice dictũ sit, ꝓ Paulus auarũ idolorũ esse cultorẽ dicit? Vis & aliud audire, & cognoscere quomodo auaritia sit idolorũ cultus, immo peior etiã idolorũ cultu? Idolorũ cultores creaturas dei adorãt. Et venerati sunt, ĩquit, & co-
luerũt creaturã plusquã creatorẽ. Tu vero tuam ipsius creaturã adoras, auaritiã em deus nõ creauit, sed insatiabilis illa immodestia tua eã adinuenit. Et vide insaniã & vanitatem ridiculã. Qui idola adorant, honori etiã habent quæ adorãt, & si quis contradixerit, aut conuiciis illa insectetur, pro virili tuẽtur. Tu vero

Peior est auarus quã simulachrorũ cultor.

Eze.18.a
Rom.1.e

quasi per ebrietatē rem adoras, quæ nō solum reprehensione nō vacat, sed & impietate plena est. Itaq; pe-
A ior es illis: neq; enim defendere potes auaritiam, ac dicere non esse malam. Licet & illi potissimū inexcusabiles sint, tu tamen multo magis, qui sæpenumero auaritiā taxas ipse, & eos qui illā colunt, illiq; seruiūt & obediunt, omnes in vniuersum improbas. Quòd si placet inquiramus vnde subingressa sit simulachrorū cultura. Sapiens quidam vir dicit, diuitem quempiā hominē, immaturo mortui filij luctu exhaustū, cum nullam prorsus luctus sui consolationem haberet, sic mentis suæ passionem solatū esse, vt inanimato simulachro ad imaginē mortui filij sui facto, ita perpetuo oculos intēderit, vt putauerit se in imagine ista quasi præsentem habere defunctum filium: Adulatores vero quosdam, quorū deus venter erat, ad honorem & assentationē diuitis simulachrum istud coluisse, atq;
B ita consuetudinē simulachra colendi in mediū produxisse. Introducta est igitur ab impotentia animæ, à consuetudine incōsiderata, & immodestia. Auaritia vero non ita. Ab impotenti quidē & imbecilla mēte profecta est & ipsa, verū à peiore. Non amisit hic aliquis filiū, nec luctus solamē quisquam quæsiuit, neq; ab adulatoribus pertractus est, sed quomodo? Dicam vobis. Cain est qui auaritia sua deum fraudauit. Nam quæ illi dare debebat, sibiipsi detinens, quæ ipse debebat habere, illi obtulit, atque ita malum istud erga deum primus inuenit. Si enim dei nos sumus, multo magis quę potiora sunt in bonis nostris. Deinde & in mulieres impetum fecit * auaritia. videbant enim filias hominum, & in concupiscentiā deuoluti sunt: ab illis postea ad pecunias. Plus enim in tēporalibus habere velle q̄ proximus habeat, non est aliunde factū,
C quàm ex eo q̄ dilectio refriguit. Plus habere velle nulla est ex re alia q̄ ex arrogantia, odióq; & cōtemptu hominū. Terram non vides quāta sit? Quomodo multo maior q̄ vsus expostulet, sit † maritus eius, nēpe cœlum?] Vt enim auaritiam tuā extinguat deus, in tantam mensurā creaturas suas extendit: tu vero vel sic rapinā exerces, & licet audias auaritiam idolorū esse culturam, neq; sic tamen illam abhorres. Terram possidere vis? At interea non habes hæreditatē in cœlo. Aliis possessionem tuā relinquere studes, vt teipsum illa priues? Dic quæso. Quòd si quis tibi potestatem omnia acquirēdi faceret, an nō velles? Iam si voles, licet. Quanquā quidā dicunt dolere hoc hominū genus, quando hæreditatem suam aliis transmittunt, malleq; † illa caruisse prorsus,] quàm alios videre do-
D minos illius fieri. Neq; ego te ab ista impotentia mētis libero: nam & istud animæ est impotentis. Veruntamen etiā si istud sit, in testamentariis tamē legationibus saltem Christum relinque hæredē. Oportebat quidem viuētem hoc facere: esset enim illud recti ac liberi propositi: verumetiam si ex necessitate fiat, esto tamen vel tum liberalior & largior. Nam & Christus ideo pauperibus dare iussit, vt dum viuimus, philosophos nos faceret, persuaderētq; pecunias contemnere, & quæ terrena sunt negligere. Nō est autem istud pecunias contemnere, q̄ iam moriturus, nec dominus cuiuscunq; rei existens, vel isti vel illi aliquid largiris. Non ex tuis bonis iam das, sed ipsa necessitate coactus illa relinquis. Mortis hæc est gratia, non tua: istud non est beneuolentiæ, sed violentiæ imputandum, veruntamen vel sic liberalis esto, vel sic auaritię passionem excutito.

Vnde sit idololatria. Sap. 14. b

Cain inuētor auaritiæ.

** πλεονεξία, auaritia, immodica auiditas. Gen. 6. a*

† aer, quomodo cœlū interpretatur pro ἀέρι, legit ἀνήρ.

† illam se consumpsisse.

Moralis exhortatio.

Cogita quantū rapueris, quantū auaritiæ tuæ fraude acquisieris, & oīa quadruplo redde: sic excusaberis apud deū. Sed sunt quidā qui in istud insaniæ cæcitatisq; venerunt, vt neq; tunc quod oportet considerēt, nec aliter omnia faciāt, quàm si data opera studeant sibiipsis grauius atq; grauius reddere iudicium dei. Propterea & beatus iste Paulus scribēs dixit, vt filij lucis ambulate. Auarus vero in tenebris potissimū *Efes. 5. b* viuit, & multū tenebrarum omnibus aspergit. Et ne cōmercium, inquit, habueritis cum infrugiferis tenebrarū operibus, quin eā potius etiam redarguite. Nā quæ secreto fiunt ab istis, turpe est vel dicere. Omnia *Ibidem.* vero quę arguūtur, à luce manifesta fiunt. Audite obsecro quotquot non vultis temere odiosi esse. Rapit quisquā, & non arguis, sed metuis odium? Atqui non est istud frustra reprehēdere, sed tum iuste & merito
B reprehendis, & times odiū? Argue fratrem, & suscipe in te inimicitiam propter dilectionē Christi, propter dilectionē ipsi° etiā fratris tui. Cohibe ipsum ac prohibe in perditionis barathrū abeuntem. Nam mensæ quidē participem esse, verbáq; iucunda impartiri, & amice appellare, simúlq; deliciari, nō admodū est verę amicitię. Talia largiamur amicis nostris, quib° animas ipsorū ex ira dei eruamus. Cum videamus eos in caminū malitiæ positos, excitemus ipsos. Sed non emendantur, inquis. At tu quod tuū est facito, & excusatus eris apud deū. Ne abscōdas talentum. Propterea rationē habes, propterea linguam & os, vt proximum corrigas. Irrationalia dūtaxat proximū non curant, neq; aliquā habent irrationalium rationem. Tu vero qui deum patrē vocas, & proximū fratrē, cum
C videas ipsum innumera mala perpetrare, magis quæris quomodo gratus illi sis q̄ quomodo profis? Noli obsecro. Nullū tam certum est amicitiæ indiciū, atq; non cōniuere delinquētibus fratribus. Vides qui inimicētur sibi inuicem? Inimicitias eorum dissolue. Vides qui auare circunueniāt alios? Cohibe. Vides quibus iniuria fiat? Tuere. Nō illis, si hoc feceris, sed tibi ipsi primū gratificaris. Propterea amici sumus vt ali° alij ꝓsit. Aliter obaudietur ab amico, & aliter à quolibet vulgari. Vulgarē forsan suspectū habebit quisquam, pariter & doctorē, amicum vero non ita. Nam quę secreto fiunt, turpe est, inquit, vel dicere. Omnia vero quæ arguuntur, à luce manifestantur. Quid vult hic dicere? Hoc dicit: Nempe q̄ quæ occulte fiunt, delicta sint. Quæ vero & manifeste, nō item. Illic autem nō ita erit. Nemo est enim qui non sibiipsi pecca-
D ti cōscius sit. Propterea dicit: Oīa vero quæ arguuntur, à luce manifesta fiūt. Quid igitur? de idolorū cultu hic dicit? Non: sed de vitæ cōuersatione, déq; peccatis sermo est. Quicquid enim, inquit, manifestatur, lux est. Hortor itaq; vt neq; ad arguēdum pigri sitis, neq; moleste feratis si ab aliis arguamini. Nā quādiu in tenebris quicquā patratur, maiore licentia & securitate patrat, posteaquā vero malefactis multi testes accesserint illuminatur. Propterea oīa ad hoc potissimū faciamus, vt mortē fratrū nostrorum remoueamus, vt tenebras delictorū dispellamus, vt iustitiæ solē attrahamus. Nā si multi fuerint luminariorū vice, & ipsis erit facile virtutis iter, & qui in tenebris sunt magis capiētur, dum per lucis accessionem etiā tenebræ ipsę pelluntur. Si vero contrariū fuerit, timendū est, ne etiā isti crassitie tenebrarū & delictorum lucē ipsorū exiguā vincente, & quod conspicuū in eis est,

remouente,

remouente, extinguātur. Vt itaq; nobis ipsis ꝓsimus,
A ad hunc modū cōparati simus, quo per omnia gloriā benigno deo remittamus, gratia & benignitate, &c.

Homilia xix.

** καιρόν, tempus, occasionem, opportunitatem.*

*Videte igitur circunspectè quomodo ambuletis, nō vt insipientes, sed vt sapientes, redimētes *occasionē, quoniā dies mali sunt. Propterea ne sitis imprudentes, sed intelligite quæ sit voluntas domini.* Adhuc amarulentię radicē expurgat, adhuc irę causam amputat. Quid auē dicit? videte diligēter quomodo ambuletis. Oues in medio *Matt. 10.* luporū sunt, & iubet eos instar colūbarum esse. Nam eritis, inquit, simplices & innocui, sicut columbæ. Cū igitur & inter lupos essent, & præceptū adhuc haberent seipsos non vlciscendi, sed illata mala ferendi, quanquā primum illud satis fuisset ad deiiciendos & infirmandos ipsos, cum vero duorū adhuc fiat additio, perpende quæ sit mandati excellentia. Vide quomodo Paulus illos cōmuniat. Vniuersæ ciuitates hostiliter illos impugnabant: ad hæc domos etiam bellum istud subingressum iam erat. Ita diuisi erāt, vt pater aduersaretur filio, & filius patri, mater filiæ, filia matri. Quid igitur? Vnde erant ista dissidia? Audierāt *Ibidem. d.* Christum dicentē: Qui amat patrem & matrem plus q̄ me, non est me dignus. Ne putarent itaq; Apostolum temere bella & pugnas introducere, cum alioqui magnā pariturum esset iram, si & fideles aduersarios suos essent in ius rapturi, hui° gratia dicit, videte quomodo accurate ambuletis. Hoc est, videte ne quo pacto aliunde nisi vnius prædicationis Christianę fidei gratia inimicitiæ cuiusquā contra vos causam detis. Sola euangelij annunciatio inimicitiæ causa sit. Nemo vos alterius rei gratia culpet, sed & honorem, & omnem obedentiam exhibete, quousq; nihil læditur
C *Rom. 13. b* prædicatio fidei, nihil impeditur pietas. Nā reddite, inquit, omnibus quod debetur, cui tributū, tributum, cui vectigal, vectigal. Pudefient quippe increduli, si viderint vos extra fidei causam in reliquis omnibus esse mānsuetos & morigeros. Nō vt insipientes, inquit, sed vt sapiētes, redimentes opportunitatē. Non vult nos ista admonēs varios & versutos esse. Sed quid dicit? Non est vestrū hoc tempus. Incolæ nunc estis, & peregrini, & alieni. Ne quęratis honores, ne quæratis gloriā, ne quæratis potentatū, neq; vltionem. Omnia ferte, atq; hoc pacto tēpus redimite, multa aduersariis largimini ac deferte, imò omnia, si ita voluerint. Cogita mihi quendā, domum habentē illustrē, deinde quosdā hoc nomine subingressos vt eū occidant, illū vero multis largitionibus seipsum liberantē, tunc dicimus, iste seipsum redemit. Ita & tu. Amplas habes ædes, veniunt ablatum fidem tuā genuinā & veram. Largire omnia, quicquid petatur, duntaxat caput, fidem dico, conserues. Dies enim praui sunt. Quæ est diei prauitas? Diei prauitatē oportet circa diem esse. Quæ est prauitas corporis? Morbus. Quæ est animæ prauitas? Malitia. Quæ est prauitas aquæ? Acerbitas amara. Vniuscuiusque rei prauitas, vitiositas est circa naturam illā cuius est prauitas. Si ergo circa diem est prauitas, oportet vt circa ipsum sit diē, circa horas,
Matt. 6. d circa lucē. Et Christus dicit: Sufficit diei malitia sua, ex isto cognoscemus & illud. Quomodo ergo dies prauos vocat? Quomodo tēpus prauū? Non propter essentiam, neq; propter creaturas, sed propter ea quę in illis fiunt. Quemadmodum & nos dicere solemus, Molestū duxi hunc diem & malū. Quomodo quæso molestus est? Propter ea quæ in illo cōtingunt. Quæ

vero in illo cōtingunt, bona quidem sunt à deo, mala
A vero ab hominibus prauis. Sunt igitur homines eorū malorū patratores quę in his tēporibus cōtingūt, atque hac ratione tēpora praua dicūtur. Ita & nos quoque tēpora praua vocamus, Propterea, inquit, ne sitis imprudentes, sed intelligentes quæ sit voluntas dei. *Et ne inebriemini vino, in quo est luxus.* Et hoc immodice sumptum animosos, temerarios, molles, irritabiles & molestos homines facit. Ad animi lætitiā datum est vinū, non ad ebrietatem. Nunc vero res ista eò abiit, vt effœminatę ridēdęq; ignauiæ loco habeatur nolle inebriari, vbi omniū maxime res debebat esse ridicula vino inebriari. Nam & idiotā hominem procul esse ab ebrietate bonum est: multo vero magis militē, qui inter gladios, in sanguine & mactatione versatur, multo inquam magis militem quādo & aliunde plus
B satis ad ferociā acuitur illius animus, nēpe à potestate, à vi potentatus, ab eo q̄ perpetuò est in insidiis & pugnis. Vis discere vbi bonum sit vinum? Audi quid scriptura dicat: Date vinū iis qui in mœrore sunt, & *Prou. 31. a* siceram his qui in dolore. Recte. Quod enim asperū est ac triste, emollire potest: & quod obnubilū, abigere. Vinum lætificat cor hominis. Quomodo est ergo ex *Ibid. 10. b.* vino ebrietas? Nequit enim fieri vt contraria sibiipsi operetur vinū. Non est igitur ex vino ebrietas, sed ex nimietate. Vinum non datur propter aliquid aliud, q̄ propter corporis sanitatē. Illam vero impedit etiā nimietas. Audi quippe quid beatus iste Paul° ad Timo-
C theū scribat & dicat. Vino, inquit, modico vtere pro- *1. Tim. 5.* pter stomachū tuum, & crebras infirmitates tuas. Nā eius gratia deus corpora nostra cōmensurata fecit, & quæ modicis saturentur, hinc nos instruens q̄ ad aliā nos vitam accommodarit. Volebat quidē illam etiā ab initio dare, verum quoniam indignos illa nos ipsos constituimus, aliquousq; distulit. Et neque in eo tēpore, quo distulit, immodico rerū vsu nos frui permisit. Vini quippe hemina & panis vnus ad implēdū hominis ventrem sufficiunt. Et eum qui brutorū omnium dominium habet, minoribus contentum quàm ipsa sint bruta, si proportionē corporū spectes, fecit. Ad hæc & corpus paruū dedit, nihil innuens aliud, q̄ q̄ ad aliam vitam festinamus. Ne inebriemini vino, inquit, in quo est luxus. Nō enim saluat sed perdit, nō corpus duntaxat sed & animam. *Sed impleamini spiritu, loquentes vobis ipsis in psalmis & hymnis, & cantionibus spiritualibus, canentes & psallētes in corde vestro domino, gratias agentes semper pro omnibus, in nomine domini nostri Iesu Christi, Deo & patri, subditi vicissim alius alij in timore Christi,*
D Vis, inquit, lætari? Vis diem consumere? Ego tibi potum dabo spiritualē. Ebrietas enim etiā clarā linguæ nostræ vocem excidit, & balbutire facit, oculósq; & omnia simpliciter peruertit. Psallere discas, & videbis rei iucunditatē. Implentur enim spiritu sancto qui psallunt, quēadmodum spiritu immundo qui satanicas cantiones modulantur. Quid est quod dicit, in cordibus vestris domino? Hoc scilicet cum intellectu attendentes. Qui enim nō attendunt, temere psallūt, verba duntaxat proferentes, corde interea alibi oberrante. Semper, inquit, pro omnibus gratias agentes *Phil. 4. a* in nomine domini nostri Iesu Christi deo & patri, subditi vicissim alius alij in timore Christi. Petitiones vestrę cum gratiarum actione innotescant apud deū. Nihil enim ita deum lætificat, atq; si gratus quisquā fuerit. Gratias vero tum potissimū agere poterimus, quando animis nostris ab iis quæ iam dicta sunt ab-

ductis,istis etiã eos quæ cõmemoraui perpurgauerimus.Sed impleamimi, inquit, spiritu.In nobis igitur istud est?Profecto in nobis. Quãdo enim mendaciũ, quando amarulentiã,quando fornicationẽ, quando immunditiã, quando auaritiã à mẽte nostra remouerimus, quando facti fuerimus comes, misericordes, largientes nobisipsis mutuo, quando vrbanitas nos adfuerit,quãdo nos ipsos digne accõmodauerimus, quid prohibebit quin spiritus sanct⁹ adueniat, immò aduolet?Non solũ adueniet & ingredietur,sed & adimplebit cor nostrũ. Tanta vero intra nos existẽte luce,non difficilis præstitu nobis deinceps virtus erit, sed prõpta & facilis.Semper gratias agentes,inquit. Oportẽt ne pro omnibus quę cõtingunt gratias agere?Vtiq;.Etiam si sit morbus, vel paupertas. Si enim in veteri testamẽto sapiẽs quisquã hoc admonet dicens:Quicquid mali tibi euenerit, cõplectere libenter,& in crebris humiliationis tuæ vicissitudinib⁹ lõganimus esto: multo magis istud in nouo fieri oportet.Itaq; gratias age,etiam si rationẽ euentus non videas.Istud enim demũ est gratiarũ actio.Si vero gratias agis beneficiis affectus,& rerũ abundans,&bene habens,rerũmq; prospero successu potitus,nihil magni facis,nihil præcipui.Quod autẽ quęritur est,vt in tribulationibus & doloribus & mœrore existens,gratias agas.Nihil prorsus loquere,nisi primũ dicas,gratias ago tibi domine.Et quid de tribulationib⁹ huius vitæ loquor?Pro gehẽna ipsa deo gratias agere oportet,próq; pœnis atq; suppliciis illic futuris. Plurimũ enim nobis res ista profuerit, siquidẽ attenderimus. Loco fræni cordibus nostris gehennæ metus imponitur.Gratias igitur agamus nõ solum pro manifestis beneficiis,sed & pro occultis,etiã pro illis,quibus inuiti afficimur.Etenim multis nos beneficiis cumulat etiã nec volẽtes nec obseruãtes. Si vero nõ creditis, faciã vobis istud iam manifestũ. Aduertite quęso animum.Immũdi illi & infideles Græci, an non omnia Soli,idolisq; suis adscribunt?Quid igitur nunquid & illis bene facit deus?An nõ ipsius est prouidẽtię,q; & viuunt,& sani sunt, & liberos procreant,& quicquid aliud est eiusmodi?Quid vero qui Marcionistę dicũtur?Nunquid blasphemãt ipsum,quẽadmodũ & Manichæi?Quid itaq;, nónne & istis singulis diebus bene facit?Si vero illos etiam beneficiis afficit,qui istud nõ vidẽt,multo magis nos. Quid enim aliud est opus dei,q̃ benefacere humano generi,siue id fiat per supplicia,siue per relaxationẽ & quietẽ? Non itaq; prospere tantũ habentes gratias agamus. Nã istud nihil esset magni.Et diabolus istud nouit,quapropter & dixit. Nunquid gratis timet Iob deũ?An nõ tu illius omnia siue interna siue externa circunuallasti? Aufer omnem substantiã illius, nimirũ in faciẽ tibi benedicet. Sed nihil † scelesto illi grauius quod eũ mordeat cõtigit,neq; à nobis illi quicquã quod peius odiat, fieri potest,q̃ si quando in paupertate,siue in morbis,siue in calũniis &violentia fuerimus,hoc amplius gratias egerimus.]Gratias vero dico quæ nõ verbis,non lingua duntaxat,sed re ipsa,operibus ipsis, mẽte & corde fiãt. Ex omni anima gratias agamus deo. Plus eũ nos, q̃ qui nos genuerunt,amat,& quantũ discriminis est inter malitiã & bonitatẽ,tantũ dilectio dei dilectionẽ parẽtum nostrorũ excellit. Et hæc verba nõ mea sunt,sed ipsius qui nos amat Christi. Audi quid dicat:Quis ex vobis est homo, qui filio suo si panem ab eo petierit,lapidẽ daturus sit?Quòd si vos mali cũ

Prou.12.c
Eccli. 2.a
Iob. 1.
† inde scelestus ille lucratus est:absit etiã vt de nostris afflictionib⁹ aliquid lucretur: sed si quã do in paup. &c. gratias agamus. Quãtum dilectio dei,dile-

A sitis,nõstis bona dona dare liberis vestris,quanto magis pater vester cœlestis dabit bona poscentibus se? Rursus quid & alio loco dicat audi. Nũquid obliuiscetur mulier misereri filiorũ vteri sui? Etiã si ipsorũ obliuisceretur mulier,ego tamẽ tui nõ obliuiscar,dicit dominus.Nisi enim nos amaret,qua ratione condidisset? Num enim nostri necessitatẽ aliquã habuit? Num vtilitatẽ illi ministeriũmq; exhibemus? Nũ aliqua re,eorũ quæ apud nos sunt,op⁹ habet?Audi quid Propheta dicat.Dixi,inquit,domino,dominus meus es tu,quoniã bonorũ meorũ non eges.Sed ingrati & insensati dicunt,sũnt ne ista bonitatis dei?Et infidelis forte dicet,honoris æqualitatẽ apud omnes esse debere.Dic mihi homo ingrate. Quænã dicis non esse bonitatis dei?& quã honoris æqualitatẽ exigis? Hic, inquis,†fractis est pedibus,]alter furit & insanit,alius ad extremã vsq; senectutẽ progressus omnem vitã in B paupertate peregit:ille in morbis sæuissimis. Súnt ne ista prouidentiæ opera?Hic surdus est,ille mutus,hic pauper,ille vero & scelestus:imò omnino scelestus & innumeris malis refertus pecunias possidet,scorta nutrit & parasitos,& domũ habet splendidã, ac vitã viuit inertem & ociosam.Talia multa connectentes, lõgum reprehẽsionis sermonẽ aduersus prouidentiam dei contexunt. Quid itaq; si dixerimus ad eos, ergo improuide fiunt ista?Si quidẽ Græci fuerint,&respõderint mundũ à quopiã gubernari,eadem& nos rursus ad eos dicemus,quid igitur sine prouidentia fiunt ista? Quomodo ergo vos deos colitis?adoratis dęmonas & heroas?Nam si prouide fiũt, oportet vt aliquis præsit omnibus.Si vero quidã hæsitabũdi fuerint, & † nihil respondentes]siue Christiani siue Græci,quid C ad illos dicemus? Súntne tanta, dic quæso, bona per seipsa facta,lux illa quotidiana, rerum ordo tam bonus & constans,tanta prouidentia,astrorũ chorea,æqualis ille noctium atq; dierum cursus, naturæ series & ordo,siue in plantis,siue in animantibus, siue in hominibus?Dic age quis ista moderatur, si nemo præfuit,sed omnia suapte sponte ita constituta sunt?Quis arcuatum istum fornicem adeò pulchrum,adeò magnum,cœlum dico,circunquaq; volubile factum,super terram,aut etiam ipsas aquas constituit? Quis tẽpora frugifera dedit? Quis tam efficacem potentiam seminibus indidit & plantis?quod enim suapte sponte fit,præter ordinem est omnino: quod vero ordine disponitur,arte fit.Quid enim dic quęso,ea quę apud nos suapte sponte fiunt,nõ multa confusione, multa tumultuatione perturbationẽq; plena sunt? Et nõ dico,quæ suopte arbitrio, sed & quæ per opificem aliquem quidem fiunt,talem vero, qui præter artem operetur,vtpote ligna & lapides.Ponamus calcẽ: hãc accipiat homo ędificandi ignarus,ędificẽtq; & operetur in illa: an non omnia perdet & corrumpet?Rursus,sit nauis sine gubernatore,omnia habens quę nauem habere oporteat,dempto artifice, non dico imparata,sed ne parata quidem nauigare poterit: & tãta tellus super aquas constituta, sine conseruante ipsam virtute adeò solidè tantum temporis stetit? Habẽnt ne ista rationem? An non infinitis modis ridiculum est ista cogitare? Quin & si cœlum etiam aqua portat, vides aliud quoque pondus. Si vero & cœlum in vnda fertur, nascitur rursus alia quæstio. * Sed prouidentiæ opus est. Nam ea quæ in aquis feruntur,non incuruari sed cauari oportet.Quamobrem? Quia scilicet, concaui corpus totum quidem in aquis

ctionẽ parentũ erga liberos superet.
Luc.11.
Esa.49.
Psal.15.a
† à iniuria tuta eacum est.
† fluctuãtes.
** ἀλλὰ, sed Budæus putat legẽdũ esse ἀλλὰ, id est aliud.*

in aquis mergitur quẽadmodum & nauis: incuruatũ A vero corpus totum est superne, extremitatibus autẽ duntaxat aquis incumbit.Opus igitur habet corpore quodam firmo & duro,& quod tolerare queat, quo impositum onus ferat.Sed aër forsan cœlum portat. At hic multo mollior est & laxior q̃ ipsa aqua, & nihil ferre valens ne minutissima quidem, nedum tantũ onus.Porrò si voluerimus prouidentiæ [rei] rationẽ per omnia & minutatim persequi, totũ nobis seculum nõ suffecerit.Proinde nunc interrogabo eum qui ista quærit ac mouet:Súntne ista prouidẽtiæ, an temere accidẽtia?Dicis non esse prouidentiæ. Rogo ergo rursus,quomodo sunt facta?Sed non potest aliqua illorũ ratio assignari. Debes igitur multo minus de rebus humanis inquirere,& curiose scrutari. Quã obrem?Ob eam scilicet q̃ istis rebus omnibus homo preciosior est,& illę propter hominẽ factæ sunt, non B homo propter illas.Itaque si prouidentiæ illius quæ hominem duntaxat cõcernit, sapientiam & œconomiã nõ intelligis,quomodo poteris rationes eas scire,quę ipsum hominẽ concernunt? Dic mihi,qua ratione illi boreales loci & australes inhabitabiles sunt. Qua ratione hominẽ ipsum adeò paruum fecit, tantũmq; ab altitudine cœli distãtem vt nihil certi scire possit eorũ quæ superne apparent?Dic mihi,quare facta est nox hyeme lõgior,ęstate vero breuior?Quare tãtum est frigus?quare calor? quare corpus mortale? Innumera talia rogabo.Et si voles,ab interrogationibus non cessabo,in quibus omnibus dubitabis. Itaq; vel hoc ipsum maximæ est prouidentię, quod rerum nobis rationes arcanę sunt & ineffabiles.An est quisquam qui putasset hominẽ omnium causam?An non intellectum nostrum vel istud excelluit & repressit? Sed hic pauper est,inquis,&mala est paupertas.Quid vero est morbus?Quid cæcitas? Nihil sunt illa ô homo.Vnũ dũtaxat est malũ,peccare:Et hoc solũ scrutari debemus. At nos relictis eorum, quæ vere mala sunt,causis inquirẽdis,alia curiose sectamur.Vnde est q̃ nemo nostrum inquirit,quare peccauerit, & apud se cogitat,† num aliquod in me peccatum est,] an nõ est?Et quid opus est me multis non necessariis superuacuum esse?In me ipso rem istam exquiram. Num aliquando tumorẽ & vehementiam animi cohibui? Num irã aliquando vici? Idq; an propter turpitudinem vitãdam,aut propter humanum metum? Quòd si illud esse factum reperero, nimirum inueniam † an in me sit aliquod peccatũ.] Nemo ista scrutatur, nemo hic curiose inquirit,sed temere,vt est in Iob, aliis rebus inuoluitur homo.Quid eũ tibi curę est cur hic D cæcus sit,iste pauper?Non hoc tibi spectandũ præcepit deus,sed qua tandẽ ratione hoc facis? Nam si dubitas,an aliqua potẽtia præsit mũdo, omnibus es insipientior.Si vero istud persuasum habes,quid ambigis oportere deo placere?Sẽper,inquit,pro omnibus gratias agentes deo.Audi obsecro. Abi in officinam medicorum,& vide, quando vulneratus quisquã adfuerit,quomodo illũ medicus incidat & vrat.Verum † te nõ eò amandabo,] sed abi in fabrilẽ aliquam officinam.Illic rationẽ nullius rei exquiris, etiam si nihil eorũ quæ fiunt intelligas, videantúrq; tibi multa inutilia esse,vtpote quando lignũ erudit faber,quando transformat.Imò ad faciliorem artem te duco, & illic stupebis, nempe ad picturã.An non tibi videtur temere facere pictor quę facit,vt sunt lineę linearũmque circuitus?At quàm primũ illis colorem addide-

† an in me sit peccare? ἐρωτᾶν εἰ ἁμαρτάνω, vt intelligi possit, in me. i. in potestate mea, vt peccem & nõ peccem scilicet.
† quòd in me sit peccare.
† de te istud non dico.

rit,tum demũ apparet tibi bonitas ac pulchritudo artis.Quanquã ne sic quidem illam exacte cognoscere potes.Quid vero de fabris,pictoribus,& cõseruis loquor?Apis quomodo fauos suos operatur, dic mihi, atq; tũ de deo interrogabis.Formicarũ,aranei, hirũdinis industriã disce,&tũc de deo loquẽris.Dic mihi ista.Sed nõ potes.Nõ desines ergo ô homo superflua quærere?Nã ista vere superflua sunt. Nõ desines curiose scrutari quæ ad te nõ pertinent?Nihil ista ruditate & inscitia sapientius est.In istis qui nihil esse pronunciãtur,omniũ sunt sapientissimi:qui vero curiosi, omnibus sunt insipiẽtiores. Itaq; nõ in omnib⁹ mox est sapientiæ rerum cognitionẽ profiteri, sed est vbi etiã stultitiæ fuerit.Nam dic mihi,si duo essent quorum vnus profiteretur se aërẽ à terra in cœlum vsq; funibus extẽsis percurrẽdo metiri posse,alter vero ridendo fateretur etiã apertè se illud non posse, quem ex istis,dic quæso,ridebim⁹?An eũ qui se hoc scire dicat,an ignorantẽ? Absq; dubio eũ qui scientiam istã profiteretur. Itaq; ignorans hoc loco sapiẽtior esset eo qui istud se scire promitteret. Quid vero si quisquam dicturũ se promitteret quot habeat mare cyathos, alius vero ignorare se istud fateretur, nũ & hic ignorãtia scientia ista sapiẽtior esset?Esset sanè. Quãobrẽ?Eò scilicet,quod † & illa ignorãtia scientiæ aliquid habet.]Nã qui se ignorare dicit, partem aliquã veritatis nouit.Quã vero illam?Quòd videlicet istud sit homini incõprehensibile. Neq; enim hoc scire parum est.Qui vero scire se dicit,is potissimum ignorat quod se scire dicit,atq; ob hoc ipsum ridiculus est.

† etiã illa; ignorãtia sit maxima]q.d. illa scientia iactantia permagna est ignorãtia.

Moralis exhortatio.

Heu quot modis instruimur intempestiuam illam C curiositatẽ & præposteram sedulitatẽ refrænare, neque sic tamen cohibemur, sed aliorum vitam curiose scrutamur,cur ille sit cæcus,iste pauper.Hac itaq; ratione & in alias nugas incidemus,nẽpe cur illa sit mulier,& nõ omnes sint viri.Cur sit asinus,cur bos,quare canis,quamobrẽ lupus, qua ratione lapis, propter quid ligna,atque ita in infinitam prolixitatem excurret curiositatis huius sermo.Quapropter nobis mẽsuram cognitionis determinauit deus,ipsiq; naturę inseruit. Et cõsidera mihi multam istam curiositatem. Cum tãtam celsitudinem à tellure in cœlum vsq; vidẽtes nihil mali patiamur, in turri tamẽ aliqua sublimi constituti,mox atque terram desuper vel modice deflexi intueri voluerimus,vertigo quædã nos & caligo prehẽdit.Dic mihi huius rei causam.Sed nõ poteris.Qua ratione maiores vires habet oculus,& à remotioribus detinetur?Et in auditu similiter idem videre est.Neq; enim tantum inclamare quisquam potest,vt aërem adimpleat, quãtũ occupare visu potest oculus,neq; audire etiam ex tãta locorum distantia. Qua ratione non eiusdem honoris sunt omnia membra.Qua ratione non eundem sortita sunt vsum,neq; eũdem corporis locũ?&Paulus ista scrutatus est:imò *1.Cor.12.e* vero nõ est scrutatus.Sapiens enim erat.Sed in hunc cum incidisset locum,vnicuique ipsorum dixit, sicut voluit:vt volũtati dei duntaxat omnia committeret: Gratias agamus pro omnibus.Propter quid dicit,gratias agite pro omnib⁹?Istud synceri & grati est famuli,istud sapientis,istud prudẽtis,illud vero loquaculi, inertis,& curiosi.Nõ vides in famulis,quomodo qui sunt inter eos viliores,& prorsus inutiles, illi ipsi sint dicaculi & nugatores,curiose quæ dominorũ sunt & quæ illi celata cupiũt,scrutãtes:qui vero prudẽtes &

ſynceti, ad vnũ hoc duntaxat reſpiciãt, vt miniſteriũ
ſuum adimpleãt? Qui multa loquitur, nihil operatur,
quemadmodũ & qui multa operatur, nihil intempe-
ſtiuum loquitur. Propterea Paulus de viduis ſcribẽs
1.Tim.5.b dixit: Non ſolum autem ocioſæ conſueſcunt circuire
domos, ſed & nugaces. Dic quæſo vtrũ maius eſt diſ-
crimen: id quod inter noſtrã eſt & puerorũ ætatem,
an quod inter deum eſt & homines: inter nos & culi-
ces, an inter deum & nos? Manifeſtũ eſt. Quid igitur
tantopere curioſa ſectaris? Gratias age pro omnibus.
Quid igitur, inquis, ſi Græcus quiſpiã quæſtionẽ iſtã
mouerit? Quomodo reſpõdebo? Vult ex me diſcere,
num ſit prouidentia. Ipſe ſiquidem non dicit aliquos
eſſe qui rebus prouideant. Verſa itaq; vice ipſum in-
terroga tu quoq;. Non dicis ergo eſſe prouidentiam?
Quòd quidẽ ſit prouidentia, ex his ipſis liquet quę di
xiſti. Quòd vero ſit incomprehẽſibilis, patet ex illis,
quorum non inuenimus rationem. Si enim in iis, quæ
homines adminiſtrãt, ſæpenumero adminiſtrationis
rationẽ ignoramus: quãquam ex ipſis multa & abſur-
da putamus & admittimus, quãto magis in his quæ à
deo gubernantur? Sed in deo nihil eſt abſurdi, neque
etiã fidelibus eſſe videtur. Propterea pro omnib⁹ gra
tias agamus, pro omnib⁹ glorificemus. Subditi vicis-
ſim, inquit, alius alij in timore dei. Si eñ propter prin
cipem, aut propter pecunias, aut propter reuerẽtiam
ſubditus es, multo magis propter timorem dei ſit ſer-
uitutis & ſubiectionis retributio. Nam ita nõ erit ſer-
uitus. Nõ hic locum occupet liberi, ille ſerui, ſed me-
lius eſt vt & domini & ſerui inuicem alius alij ſeruiat.
Multo ſatius eſt ita ſeruum eſſe q̃ aliter liberum. Atq;
illud hinc patet. Sit quiſquã qui famulos habeat cen-
tum, & nihil illis adminiſtret: rurſus ſint alij quidam
centum amici, qui inter ſe mutuo, alius alij, ſeruiant:
quinam melius viuent? Qui cum maiore voluptate,
cũmque maiore lætitia? Hic neq; eſt ira, neque irrita-
tio, neque tumor, neque aliud huiuſmodi quicquam.
Illic vero timor ac metus. Illic etiam ſeruiẽdi neceſſi-
tas, hic vero omnia ſpõtanea voluntate geruntur. Il-
lic coacti, hic gratiam habẽtes inuicem, alius alij ſer-
Ioan.13. uiunt. Sic vult deus. Propterea diſcipulorũ pedes la-
uit. imò vero ſi velis exacte rem iſtã inquirere, etiam
illa ſeruitus retributionem habet, quæ fit dominis.
Quid enim, ſi faſtus nõ permittit apparere mercedẽ?
Quando enim iſte corporalẽ quidem ſeruitutem ex-
hibet, tu vero corpus ipſius nutris: & alimẽtis & veſti-
bus & calceis curas & ſuſtẽtas, & hoc ſeruitutis eſt, nẽ
pe q; niſi & tu tuum exhibeas miniſterium, neq; iſte
præſtabit ſuũ, ſed liber erit, & nulla lex ipſum coget,
vt nõ nutritus iſtud faciat. Si ergo & in ſeruis hoc eſt,
quid abſurdi eſt, ſi apud liberos quoque ita fiat? In ti-
more, inquit, Chriſti ſubditi. Quanta gratia, quòd &
mercedẽ habituri ſumus? Sed non vult tibi ſubdi? At
tu ſubdere. Non ſolũ obedias, ſed & ſubditus ſis. Nõ
aliter erga quoſuis affectus ſis q̃ erga dominos. Nam
hoc pacto mox ipſos ſeruos tuos habebis non minus
ſubiectos, q̃ ſi tyranniciſſima potentia in ſeruitutem
adacti eſſent. Nam tum magis ipſos capies, ſi quando
nihil ex bonis ipſorum conſecutus, ipſe quæ tua ſunt
exhibueris. Hoc ſcilicet eſt quod dicit: ſubditi inui-
cem, alius alij in timore Chriſti, vt omnes affectiones
ſuperemus, vt deo ſeruiamus, vt dilectionem mutuã
alius erga alium conſeruemus, atque tunc poterimus
benignitate dei digni eſſe, gratia & benignitare, &c.

Homilia xx.

A *Vxores propriis viris ſubditæ ſitis, veluti domino, quoniã
vir eſt caput vxoris, quẽadmodum & Chriſtus caput
eſt eccleſiæ: & ipſe eſt qui ſalutẽ dat corpori. Verum vt
eccleſia ſubdita eſt domino, ita & vxores propriis viris ſubditæ
ſint in quacunque re.* Vir quidã ſapiens multis in nume-
rum rerũ beatarũ poſitis, etiã vnũ hoc inter eas col-
locauit. Et mulier, inquit, viro ſuo obſequens. Et rur-
ſus alio loco cũ rebus bene habentibus ipſum ponit,
dicens, & mulierem viro ſuo vnanimiter conſentire.
Atq; mox ab ipſo initio apparet deũ multã coniugij
iſtius prouidentiã feciſſe. Et tanquã de vno ita de am
bobus locutus, ſic dixit. Maſculũ & fœminã fecit eos. Gen.1.d
Et iterum: Non eſt maſculus & fœmina. Non enim Galat.3.e
tanta eſt viri ad virum familiaritas, quãta mulieris ad
virum, ſiquidẽ legitime illi cõiuncta fuerit. Quapro-
ter & beatus quidã vir excellentẽ dilectionẽ oſten-
dens, ac quendã amicorum ſuorum, & eorum qui ſi-
B bi planè concordes erant, lugens, non patrem † illum † dixit,
vocauit,] non matrem, non filium, non fratrem, non
amicum, ſed quid? Cecidit ſuper me dilectio tua, ſu-
per me, inquit, ſicut dilectio mulierum. Reuera enim,
reuera inquã, quauis tyrannide violentior eſt iſta di-
lectio. Nam aliæ quidem vehementes ſunt, iſta vero
concupiſcentia & vehementiam habet pariter & im-
marceſcibilẽ vigorẽ. Eſt enim amor quidam in ipſa
natura abditus intrãq; nos latens, qui corpora iſta cõ
iungit & cõglutinat. Propterea & ab initio ex viro fa
cta eſt mulier, & poſtea ex viro & muliere & vir & mu
lier. Vides vinculum & cõplexionem, quomodo non
permiſerit aliam creaturam externam, illò non perti-
nentem, ſubingredi? Et vide quomodo rem iſtam in-
ſtituerit: Permiſit Adæ vt ſororem ſuam in vxorem
C duceret, imò verò non ſororem, ſed filiam, quin ad-
huc ne filiam quidem, ſed propinquius quiddam fi-
lia, carnem videlicet ſuam ipſius. Totum vero ſtatim
ab initio fecit, vtpote cum adhuc eſſent ſimpliciores,
in vnum eos coniungens. Mulierem enim non fecit
ex eo qđ eſſet extra corpus Adę, ne tanquam cum a-
liena cohæreret. Neque rurſus in ipſa ſola nuptias ſta
tuit, ne ſeipſum in ſeſe conſtringens & cõtrahens, re-
liquos deſereret. Et quemadmodum in plãtis illa po
tiſſimum ſunt optima, quæ & * robur habent vnum, * πρίνους,
& in multos ramuſculos extenduntur, ita vt etſi dun- robur, trũ
taxat circa radicem ſcindãtur ac luxentur, omnia ſint cũ, ſtipitẽ,
fruſtra, etiam ſi multas habeant radices, & iam non
poterit eſſe celebris arbor: ita ſanè & hic. Ex vno Adã
plantari fecit totum humanum genus, & ne diuelle-
retur ac ſepararetur, in magnam illud neceſſitudinẽ
D mutuam conſtituit, & magis contraxit. Deinceps ve-
ro cauit ne ducerentur ſorores ac filiæ, ne dilectionẽ
rurſus in vnum conſtringeremus, nõsque ipſos alior-
ſum ſepararemus. Propterea dixit: Qui fecit ab ini- Gen.1.d.
tio, maſculum & fœminam fecit eos. Nã magna vel
mala vel bona ex eo familiis & ciuitatibus generan-
tur. Nihil enim ita vitam noſtrã turbat, quẽadmodũ
amor viri ac mulieris. Huius gratia multi etiã arma ſu
munt. Huius gratia & animam tradunt. Neq; ſanè te-
mere neq; fruſtra Paulus multum ſtudij huic rei im-
pendit, dicens: Vxores propriis viris ſubditæ ſitis, ve-
luti domino. Qua ratione? Quoniam ſi vir & vxor cõ
cordes fuerint, & liberi bene educantur, & domeſtici
probe inſtituuntur, & vicini ex eo pariter & amici &
cognati, quaſi boni odoris fragrantia fruuntur. Si ve-
ro contrarium fuerit, omnia ſubuerſa ſunt & confu-
ſa. Et quemadmodum militibus inter ſe bene pacatis
omnia

omnia proſpere ſuccedũt, & viciſſim turbatis illis o-
mnia ſurſum ac deorſum voluuntur, ita ſanè & hic:
Vxores, inquit, propriis viris ſubditæ ſitis veluti do-
Luc.14. mino. Papè. Quomodo ergo alibi dicit Chriſt⁹: Niſi
quis renũciauerit & vxori & viro, nõ poterit me ſe-
quí? Si eñ veluti dño ſubdi oportet, ꝓpter Chriſtũ,
vtiq; vehemẽter opus eſt vt nõ deſeratur. Sed illud,
veluti, non omnino eiuſdem valoris vbique eſt. Aut
certe hoc dicit, veluti quæ ſciatis vos domino ſeruí-
Coloſſ.3. re. Id quod & alio quodã loco dicit: Quoniã, inquit,
& ſi non propter virum ſed præcipue propter domi-
num, quando viro ſubderis, veluti domino ſeruis. Si
Rom.13.a enim dei ordinationi reſiſtit, qui principatibus illis
externis, politicis videlicet, repugnat, multo magis
quę viro non ſubditur. Ita ab initio voluit deus. Ad-
monemur itaq;, virũ poſitũ eſſe in locũ ac dignitatẽ
capitis, mulierẽ vero in locũ corporis. Deinde & à
B rationibus. Quoniã vir caput eſt, inquit, vxoris, quẽ-
admodum & Chriſtus Eccleſię, & ipſe eſt qui corpus
ſaluat. Verum vt eccleſia ſubdita eſt domino, ita &
vxores propriis viris in quacũque re. Deinde, inquit,
vir eſt caput vxoris, quemadmodum & Chriſtus ec-
cleſię. Et ipſe eſt, qui corpus ſaluat. Caput enim ſalus
eſt corporis. Præſtruxit iã viro & vxori dilectionis
cauſam, & prouidentiã, vnicuiq; cõpetentem diſtri-
buens locũ, huic quidẽ principatus & prouidentiæ,
illi vero ſubiectionis. Quẽadmodum igitur eccleſia
ſubdita eſt Chriſto (Quid eſt eccleſia? Viri & mulie-
res:) ita & vxores viris ſuis, tanquam deo. *Viri diligite
vxores veſtras, quemadmodum & Chriſtus dilexit eccleſiam.*
Audiſti ſubiectionis hyperbolẽ? Laudaſti & admira-
† tanquã cõponentẽ et inſtruẽtem vitã noſtram. tus es Paulum, † quod attinet ad ea quæ vitã noſtram
turbant,] tanquã admirabilem quendam & ſpiritua-
lẽ virũ: Bene. Sed audi quæ & abs te petat. Nã rurſus
eodẽ vtitur exemplo. Viri, inquit, diligite vxores ve-
ſtras quẽadmodum & Chriſtus dilexit eccleſiam. In-
tellexiſti obedientiæ menſuram? Audi & menſuram
dilectionis. Vis vt vxor tibi obediat, quemadmodũ
eccleſia Chriſto? Prouide ipſe quoq; illi, quẽadmo-
dũ Chriſtus eccleſiæ. Etſi animã pro ipſa dare opor-
teat ac millies trucidari, & quãcunque rem ferre &
pati, ne detrectes. Nam etiã ſi iſta paſſus fueris, nihil
tamen vnquã tale feceris, quale Chriſtus. Etenim tu
quidẽ iam cõiunctus cum illa iſta facis, ille vero pro
auerſante ſe & odiẽte. Quemadmodũ igitur Chriſtus
auerſantẽ ſe & odientẽ, & conſpuentẽ ac laſciuien-
tem, multa ſolicitudine, nec minis, nec conuiciis, nec
metu, neque alia re eiuſmodi ſibi ſubiecit, ita & tu
D adhære vxori tuæ. Et ſi deſpicientẽ, laſciuiẽtẽ, & cõ- D
temnentem te videris, poteris tamẽ ipſam ſub pedes
tuos redigere, ſi multa fueris vſus prouidentia, dile-
ctione, & amicitia. Nihil enim violẽtius his vinculis,
maxime viro & mulieri. Famulũ quidem metu co-
gere ac ſibi deuincire quiſquã poterit: imò ne illum
quidẽ. Mox enim reſiliendo aufugiet. Eam vero quę
vitæ tuæ eſt ſocia, quæ liberorũ mater, quę omnis lę-
titię materia, non timore & minis cõſtringere ac de-
uincire oportet, ſed dilectiõe & cordis affectu. Qua-
le eſt enim iſtud coniugiũ, quando vxor virum tre-
mebunda exhorret? Qua vero vir ipſe iucunditate
fruetur, qui vxori nõ vt liberæ, ſed velut famulæ co-
habitat? Itaq; etiã ſi quid vxoris gratia ferendum ſit,
ne exprobres. Nam neq; Chriſtus hoc fecit. *Et ſemet-
ipſum*, inquit, *tradidit pro ea, vt mũdaret illã & ſanctificaret.*
Erat ergo immũda, habebat ergo maculã, erat ergo

A deformis, erat vilis ac tenuis. Qualẽcunq; igitur vxo-
rem acceperis, nondũ tamẽ talem ſpõſam accepiſti,
qualem Chriſtus accepit eccleſiam, neque tibi vſque
adeo imparẽ, quomodo eccleſia impar eſt Chriſto.
Veruntamen non faſtidiuit illã, nõ odio habuit pro-
pter nimiam deformitatẽ. Vis deformitatẽ eccleſiæ
audire? Audi quid Paulus dicat: Eratis enim, inquit, Hic ſup.b
aliquãdo tenebræ. Vides ipſius nigredinẽ? Quid ni-
grius tenebris? Vides temeritatẽ? In malitia, inquit, &
inuidia vitã ducẽtes. Agnoſcis immunditiã? Imper-
ſuaſibiles, inſipiẽtes. Quid dico? Et fatua erat & bla-
ſphema. Attamen quãuis tot eſſent odij cauſæ, nihilo-
min⁹ pro deformi illa ita ſeipſum tradidit, ac ſi eſ-
ſet formoſa, ac ſi eſſet amabilis, ac ſi eſſet admiratio-
ne digna. Atq; hoc eſt quod admiratus Paulus dixit: Rom.5.a
Vix enim pro iuſto quiſquã moritur. Et iterũ: Si Chri- Ibidem.
B ſtus pro nobis mortuus eſt, cũ adhuc peccatores eſ-
ſemus. Talẽ itaq; nactus ſpõſam Chriſtus, ornauit eã
ac lauit, neq; iſtud detrectans: *Vt illam*, inquit, *ſanctifi-
caret, mundatam lauacro aquæ in verbo, vt adhiberet eam ſibi
ipſi glorioſam eccleſiã, non habentẽ maculã aut rugã, aut quic-
quam eiuſmodi, ſed vt ſit ſancta & irreprehenſibilis.* Lauacro
immunditiam ipſius lauit. In verbo, inquit. Quo? In
nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti. Et nõ ſimpli-
citer ornauit ipſam, ſed glorioſam fecit, nõ habentẽ
maculã aut rugam aut quicquã eiuſmodi. Et nos ita-
que pulchritudinẽ iſtam inquiramus, & poterimus
eam nobis cõparare. Ne quæras tu apud vxorẽ, quæ
ipſius nõ ſunt, vides quòd omnia à domino accepe-
rit eccleſia? Ab ipſo facta eſt glorioſa, ab ipſo irrepre-
henſibilis. Noli propter deformitatẽ faſtidire vxorẽ
tuã. Audi quid ſcriptura dicat: Exigua eſt inter volu- Eccl.xi.a
C cres apis, & tamẽ fructus eius principatũ in reb⁹ dul-
cibus obtinet. Dei figmentũ eſt vxor tua. Non iã illã
ſed factorem illius vituperas, quicquid ferat vxor.
Quod ſi laudaueris ipſam propter pulchritudinem,
laus iſta, & rurſus illud odiũ, intẽperantiũ eſt & laſci-
uorũ animorũ. Et ipſa dilectio animę pulchritudinẽ
quærit. Eccleſiæ ſponſum imitare. Externa corporis
pulchritudo plena eſt multæ ſuperbiæ & arrogantię,
atque in zelotypiam coniicit, abſurdãq; plerunque
ſuſpicari facit. Sed voluptatẽ habet? vſque ad primũ,
ſcilicet, aut ſecundũ mẽſem, aut ſi multũ vſq; ad an-
num. Deinceps vero nõ ita, ſed per cõſuetudinẽ ta-
beſcit illius admiratio. Interea tamẽ mala illa, quę ex
pulchritudine naſcũtur, manẽt, vt ſunt faſtus, arro-
gantia & contemptus. In ea vero quæ adeo formoſo
corpore nõ eſt, nihil tale metuẽdũ, ſed recte primus
amor admodum perdurat, eo quod anima formoſa
eſt, nõ corpus. Quid cœlo, dic quęſo, pulchrius? quid
pulchrius aſtris? Iam quodcunq; produxeris corpus
adeo candidũ nõ eſt, quoſcunque narraueris oculos,
adeo hilares nõ ſunt. Quũ vero iſta fierẽt, angeli etiã
ſtupebant & admirabantur. Et nos quoq; iam admi-
ramur ea, ſed nõ æque vt ab initio. Nam cõſuetudo
facit, vt etiam talis ac tanta pulchritudo non ita nos
ſtupefaciat. Quãto magis iſtud in muliere vſuueniet?
Deinde quamprimum morbus aliquis corpori form-
oſo incubuerit, mox omnis illa pulchritudo eua-
nuit. Quin potius beneuolentiã, animũ modeſtum,
manſuetudinẽ quæramus in vxoribus. Iſtæ ſunt verę
pulchritudinis notæ. Corporis pulchritudimem nõ
quæramus: neq; vitio demus vxoribus ea quorũ ipſę
nullam habent poteſtatem. Imò vero ne omnino
quidem illas culpemus (nam temerariorũ iſtud eſt)
neque

neq; fastidio habeamus,neq; molesti illis simus. An nonvidetis,quot eorũ sint,qui cũ formosis vxoribus cohabitauerint vitã suã misere duxerint,imò subuerterint? Et rursus quot eorũ, qui cum non admodum pulchris cum magna iucunditate ad extremã vsque senectutẽ pertigerint?Internas maculas extergamus, internas rugas explicemus, eas auferamus maculas quæ in anima sunt.Talẽ pulchritudinẽ quærit deus. Deo pulchritudinem istam cõparemus, non nobis. Non quæramus pecunias, neque nobilitatẽ istã externam, sed nobilitatẽ ac generositatẽ animæ. Nemo expectet ab vxore diuitias. Turpes enim ac probrosæ sunt illę diuitię.Neq; omnino quęrat quisquã hinc ditescere.Nã qui hoc pacto ditescere volũt,incidũt in tentationẽ, & desideria † inutilia & nociua, & in laqueos,& in pernicię ac perditionẽ. Ex vxore itaq; ne quæras pecuniarũ opulentiã, & omnia reliqua facile inuenies.Quis est,dic quæso,qui neglectis præstantioribus minutorum curam habeat? Sed hei vbiq; hoc morbi patimur.Si filios habuerimus, non hoc satagimus quomodo boni fiant, sed quomodo opulẽtas illis vxores accipiamus:nõ quomodo probis moribus,sed quomodo diuites fiant.Et si institutum quoddam aggrediendum fuerit, non quęrimus quomodo peccatis liberũ sit, sed quomodo magnũ nobis emolumentũ accedat. Pecunię iã sunt omnia. Propterea corrupta sunt etiam omnia, eo quòd nos amor iste corripuit. *Ita debẽt*,inquit,*viri diligere vxores suas,vt sua ipsorũ corpora.* Quid hoc est?Venerat tanquã ab sublimiorẽ imaginẽ,&vehemẽtius exemplũ.Iam vero nõ istud, sed velut propius ac clarius ponit, & aliam †iustitiæ normam]inducit.Nam prior illa non erat multæ & vrgẽtis necessitatis. Ille Christus erat, ac deus erat, & seipsum tradidit. Aliunde igitur deinceps istud tentat,dicẽs:Ita debẽt.Nõ enim gratia res ista est,sed debitũ.Et,vt sua ipsorum corpora. Quare? *Nemo enim vnquã suam ipsius carnẽ odio habuit,sed nutrit ac fouet eam.* Hoc est,curã ipsius habet cũ multa solicitudine. Quomodo caro viri est vxor? Hoc nũc os,inquit,ex ossibus meis, & caro de carne mea. Nam ex nostra facta est materia.Et non istud solum, sed & erunt,inquit,duo in carnem vnam. *Quemadmodum & Christus dilexit Ecclesiam*. Ad primũ exemplum regreditur.*Quoniã mẽbra sumus corporis eius, ex carne eius, & ex oßibus eius*. Quemadmodũ ex Adam, ex carne & ossibus eius est Eua.Sũt eñ caro & ossa præstãtiora in nobis.Illa velut fundamentũ quoddam locata subiacent, ista tanquã ædificium. Sed illud quidem manifestum est,istud vero quomodo? Quemadmodum illic tanta est, inquit, propinquitas, ita & hic. Quid est quod dicit,ex carne eius?Hoc est,germane ac legitime ex ipso.Et quomodo nos hoc pacto mẽbra Christi sum⁹?Quoniã secũdũ ipsum facti sumus. Et quomodo ex carne? Scitis quotquot mysteriorũ participes estis,quoniam os eius nõ cõfringetur, inquit.Ex ipso statim fingimur.Et quomodo?Iterũ audi quid beatus iste dicat. Quoniã igitur pueri commercium habuerunt cũ carne & sanguine, & ipse similiter particeps factus est eorũdẽ. Sed hic ipse nobiscũ cõmercium traxit,non nos cũ illo. Quomodo ergo ex carne eius & ex ossibus eius sumus? Sunt qui sanguinẽ dicant & aquam.Verũ nihil est.Sed quemadmodũ ille sine virili congressu natus est ex spiritu sancto,ita&nos illud efficimur in lauacro.Vide quãta exempla adducat vt generationi illi fidem faciat.

1. Tim. 6 †stulta.

† iustam probationem.

Gen. 2. d

A O hæreticorũ demẽtiã.Quod nũc nascitur, ex aqua nascitur, verus fœtus, & verũ corpus.Quomodo ergo ex carne eius & ex ossib⁹ eius?Hoc est,ex integra ipsius substãtia format⁹ est Adã, & natus est Christ⁹. Quomodo?Ex latere ipsi⁹ accepit. In cruce facta est susceptio,& nos substantiæ eiusdẽ cũ ipso.Habet in seipso deum verbũ,& nos. *Huius rei gratia relinquet homo patrem suum,ac matrẽ suam,& adglutinabitur vxori suæ, & erunt duo in carnem vnam.* Quid iam? Ecce adiungit & tertiam*iustitiæ normam, quòd relictis quisquam parentibus,ex quibus natus est,vxori coherret.Deinde caro est & pater &mater,& filius quoq; ex vtriusque parentis congressu & commixtione ortus.Nam cõmixtis seminibus nascitur filius, ita vt hi tres vna sint caro.Sed rursus fit vna caro filius per cõgressum cum vxore. Nam illa quoq; ac multo amplius ligat,

* diuaiu. ma.i.iustã & firmã probationem, vt paulo ante.

B quàm filius infans. Quamobrẽ? Quoniã ab initio ita factũ est.Ne dicas mihi de vxore tua, ꝙ talis ac talis sit. Nõ vides ꝙ & in carne multos defectus habem⁹? Hic claudus est, iste distortos habet pedes. Manus aridas alius,alius aliud quoddam membrum infirmũ habet, & tamen illud nec dolendo occulit nec amputat,sed & reliquis sæpenumero præponit. Et merito. Est enim suum. Quantum itaq; quisq; dilectionis habet erga seipsum,tantum vult nos apostolus & erga vxores nostras habere.Vnius sumus naturę,verũ pluris istud monitoriũ nobis esse debet erga vxores,ꝙ duo sunt corpora,sed hoc quidem caput,istud vero corpus,caput autẽ Christi deus est. Hoc & ego dico. Nimirũ ꝙ quomodo vnũ est corpus, ita Christus est & pater. Reperitur ergo quòd & pater caput nostrum est.Duo ponit exempla.*Magnum est istud corporis Christi mysterium.Ego autẽ dico,in Christo & in ecclesia.*

C Quid est mysteriũ hoc magnũ, inquis? Quoniã magnum quid & admirandum beatus Moses indicauit, imò de⁹ ipse.Interea sanè de Christo,inquit,loquor, quoniã & ipse relicto patre descẽdit, & ad sponsam venit,& factus est in spiritũ vnum. Qui adhæret domino,vnus est spiritus.Et bene dixit:Magnũ est hoc mysteriũ.Ac si dixisset, verũtamen allegoria ista dilectionem coniugalẽ non euertit. *Quanquam & vos singulatim curate, vt quisque suam vxorem tanquam seipsum diligat, vxor autẽ vt reuereatur virũ.*Reuera nanq;, reuera inquam,mysteriũ est,& magnum mysterium,relicto parẽte eo qui genuit, eo qui aluit, etiam ea quæ peperit,quæ miserè & cum labore parturiuit,illis videlicet desertis qui tãta beneficia præstiterũt, quib⁹ cum cõsuetudo tracta est,adhęrerevirum illi quę antea neque visa fit,neque aliquid commercij cum illo

1. Cor. 6.

D habuerit,atq; hanc etiã omnibus præferre.Vere mysteriũ est.Et parentes etiã cum ista fiunt, non offenduntur,sed magis offendũtur ac dolent quũ nõ fiũt, expensis quoque pecuniis,ac sumptu facto lætãtur. Magnum reuera mysterium &ineffabilem quandam sapientiã habens.Istud suprà præfatus dixit,in Christo & ecclesia.Veruntamẽ nõ propter ipsum solũ ita dictum est. Sed quid? Vt vxorem scilicet tanquam propriam carnem foueat,quemadmodũ & Christus ecclesiam,vxor vero vt reuereatur virum. Iam nõ ea dũtaxat quæ dilectionis sunt ponit.Sed quid? vt reuereatur virum. Alterum principatus locum habet vxor.Proinde neque ipsa honoris æqualitatẽ appetat.Est enim sub capite, neq; ille tãquam subiectam cõtemnat.Corpus nanq; est.Et si caput contempserit corpus,& ipsum simul peribit. Sed dilectionẽ inducat,

Heb. 2.

ducat, quæ obediẽtiæ ac subiectioni ex æquo respõdeat,quale est, quãdo manus, pedes, & reliqua omnia mẽbra capiti seruiũt, illud vicissim eorũ curã ac prouidentiã agit,omnẽ sensum in†ipsis habens. Nihil isto cõiugio melius.Et quomodo potest esse dilectio,inquis, præsente timore? Tum sanè potissimum potest. Quæ enim timet virum,diligit etiã, quæ diligit,timet vt caput,diligit vt membrũ,quandoquidẽ & caput mẽbrum est totius corporis.Propterea mulierẽ deus subiecit, virũ vero illi præfecit, vt pax sit. Nã vbi honoris est æqualitas, aut vbi familia dominatur,vel omnes principatũ gerunt, ibi nunquã poterit esse pax, sed necesse est vnũ esse principatũ, atque id vbiq; in rebus corporalibus.Nã si fuerint viri

† se.

Act. 4. f

spirituales,erit inter eos pax. Animæ erãt quinquies mille,& nemo quicquam eorum quę possidebat suũ esse dicebat,sed subditi erant inuicem alius alij.Istud erat intellectus & timoris dei signũ.Dilectionis itaq; formulã ostendit,timoris vero non ita.Et vide,quomodo dilectionis quidem normam multis amplificat,ad quam promouendam,quæ Christum,deinde & quæ propriam carnem cõcernunt,differit,& illud adducit: Eius gratia relinquet homo patrem & matrem. quæ vero timoris sunt,non adeo dilatat. Qua ratione? Quoniã vult, vt quod dilectionis est magis obtineat.Nam ista existẽte, reliqua sequũtur omnia, obtinente vero timore,nequaquã. Qui enim vxorẽ diligit,etsi non admodum morigeram, is omnia pariter sustinebit.Adeo difficile est & graue, vt cõcordes sint vir & vxor,quãdo dilectionis non fuerint vi ac tyrãnide in vnũ cõiuncti. Timor sanè omnino nõ prestabit istud.Propterea illi magis immoratur Apostolus, quod est ad concordiã faciendã potens. Videtur autem vxor eo quòd iussa est virum reuereri, vinci minorísque haberi,verum ipsa vincit,ac maiores obtinet. Nam quod magis est propriũ & herile, viro imperatũ est præstare vxori,nempe,vt illam diligat.Quid ergo,inquis,si virũ nõ reueretur vxor?Tu illam dilige, quod tuũ est præsta. Nam etiam si quæ aliorum sunt nõ sequuntur,sequi tamen oportet quę nos concernunt,vt exempli gratia. Subiecti, inquit, inuicẽ alius alij in timore Christi. Quid ergo si alius non subiiciatur?Tu morem gere legi dei. Ita sanè & hoc loco.Itaq; mulier,etiam si nõ diligatur, virũ tamen reuereatur,ne quid ab ipsa mali committatur:& vir,etiã si vxor illum non reuereatur, tamen diligat, ne quid ipse intẽpestiue designet aut suo muneri desit:Nam vnusquisq; propriũ ac peculiare munus accepit.Factæ sunt itaq; nuptiæ istæ, quod ad Christũ attinet,nuptiæ spirituales, & generatio spiritualis. Nostra generatio nõ est ex sanguinib⁹, nõ ex maternis parturitionibus.Talis erat &generatio Isaac.Audi quid scriptura dicat:Et desierant Sarræ fieri muliebria eius.Et nuptię nostrę nõ sunt ex desiderij passionib⁹ neq; corporales,sed omnino spirituales,animæ scilicet cũ deo cõiũctæ,cõgressu arcano & ineffabili,&quẽ ipse solus sciat.Propterea dicit:Qui domino adhæret,vnus est spiritus. Vide quomodo conetur & carnem carni & spiritũ coadunare spiritui. Vbi sunt hæretici?Si nuptiæ inter ea essent cõnumerãdæ quę vt criminosa traducũtur,nõ vocasset Christum spõsum &ecclesiã sponsam,nec hortãdo adduxisset illud, relinquet homo patrem & matrem: nec rursus subiunxisset, de Christo & ecclesia dictũ esse.

Gen. 2.

1. Cor. 6. d

Psal. 44.

Nã de ecclesia & Psaltes dicit: Audi filia & vide, & inclina aurẽ tuã,& obliuiscere populũ tuũ, & domũ patris tui,& cõcupiscet rex pulchritudinẽ tuã. Quapropter & Christus dixit:Ego à patre exiui, & veni. Sed quãdo dico Christũ reliquisse patrem, nõ imaginaberis locorũ trãsitum, qualis apud homines fit. Quẽadmodum egressus esse dicitur, non ꝙ exiuerit, sed propter carnẽ hoc dicitur, ita & hoc intelligendum est,ꝙ dico eum reliquisse patrem. Qua vero ratione non de vxore quoq; dixit,adhærebit viro suo? Quamobrem id factum est? Quoniam de dilectione disseruit,idq; viro.Nã quum vxori de metuendo viro dissereret, virũ dixit esse caput vxoris, & Christũ quoq; caput ecclesiæ. De viri vero officio ad virum egit &quæ dilectionis sunt cõmendauit,de dilectione ad ipsum loquutus est,ipsum constringens ac cõglutinans.Qui enim patrẽ reliquit propter vxorem,si illam ipsam quoque postea dimiserit ac reliquerit, quãnam venia dignus erit?Non vides quanto honore velit eam potiri deus, ꝙ te à patre abductum ipse adfixit? Quid igitur, inquis, si quæ nostri sunt officij præstiterimus,illa vero obsequuta nõ fuerit?Si incredulus discedit,discedat.Nõ est seruituti subiect⁹ frater aut soror in huiusmodi. Verũ cum audis timorẽ, cũ exiges ab vxore timorẽ qui conguat liberæ, non qualis à famula exigitur. Corpus nãque tuũ est. Nã si hoc feceris, teipsum probro afficies, dehonestans corpus tuũ.Qualis est autẽ ille timor?Ne cõtradicat, ne aduersus virũ insurgat,ne priores appetat. Satis est hactenus consistere timorẽ. Si vero quemadmodum iussus es,illam dilexeris,maiora etiã faciet.Imò iã nõ ex timore hoc faciet, sed & ipsa dilectio nõnihil operabitur.imbecillius plerunq; genus est,multo egens auxilio, multa cõdonatione & accõmodatione.Quid dicent qui secundis nuptiis iungũtur? Non quòd illas condẽnem hoc dico.Absit.Nam & Apostolus illas concessit. Veruntamen omnia vxori per accõmodationem largitor,omnia ipsius gratia facito, atq; etiã cum labore molitor, Necessitas tibi incumbit.Non putauit dignũ hoc loco quicquam externorũ exemplorum inducere, quod sæpenumero facit. Satis enim fuit quod magnum & vehemens illud de Christo adduxit. Imò & ad subiectionis rationẽ.Et rursum,relinquet, inquit, patrem ac matrẽ. Ecce ab externis.Et nõ dixit,& cohabitabit,sed*cohærebit vxori suæ,vehementẽ vnionẽ dilectionémque cũ vehemẽtia declarãs.Neq; isto contentus est, sed & inductione subiectionẽ ita declarauit, vt duo non videantur amplius esse duo. Non dixit, in spiritum,nec dixit in animã.Est enim illud clarum,&cuiuis possibile,sed ita,vt in carnẽ sint vnã. Altera quidem princeps est vxor, principatum habẽs & multã honoris æqualitatẽ,veruntamẽ aliquid amplius præ illa vir habet.Istud maxima salus domus est.Nam illud quidẽ quod de Christo est, nõ in hoc assumpsit, quòd oporteat dũtaxat diligere vxorẽ, sed & corrigere & cõponere.Vt esset,inquit,sancta &irreprehẽsibilis.Illud quidẽ quod de carne est, ad hoc induxit,vt dilectionẽ persuadeat:& illud quoq; adhærebitvxori suę,ad dilectionẽ facit.Si vero sanctã ipsam effeceris, & irreprehensibilẽ, sequentur reliqua omnia.Quære quæ dei sunt, & humana multa facilitate consequentur.Corrige vxorem,atque ita cõseruabitur domus.Audi quid Paulus dicat:Si vero est quod discere volent, domi viros suos interrogẽt. Quòd si domos nostras ad eum modũ gubernauerimus, erimus &

A

Ioan. 16.

De secundis nuptiis.

B

Gen. 2. d

* προσκολλήσεται. id est, adhærebit, adglutinabitur.

C

D

1. Cor. 14.

mus & ad ecclesiæ præfecturã idonei. Nã & domus exigua est ecclesia. Hoc pacto possunt viri & mulieres, boni facti, omnes excellere. Cõsidera Abraham, Sarã, Isaac, trecentósq; illos decem & octo vernaculos, quomodo vniuersa domus cõpacta fuerit, quomodo tota pietatis plena Apostolicũ præceptũ adimpleuerit, & ipsa Sara virum suum reuerita sit. Audi
Gen.18.b quippe quid dicat: Nondũ, inquit, tale quid mihi cõtigit vsq; nũc, & dominus meus senior est. Et ille ipsam ita dilexit, vt quiduis iubẽti morẽ gesserit, & filius generosus erat, & vernaculi etiã ipsi admirandi, qui periclitari quoq; cum hero suo nec detrectarũt, nec contati, neque quiquam causati sunt. Sed & vnus
Gen.24. a. eorum, nimirum qui reliquis præerat, ita erat admirabilis, vt nuptiæ etiam vnigeniti filij, legatióque extorris, illi concreditæ sint. Nam quẽadmodum in re militari, quãdo exercitus bene cõpactus est, nusquã subingreditur hostis: ita sanè & hic quãdo vir & vxor & liberi & domestici eodẽ studio tenẽtur, multa est domus illius concordia. Alioqui si id nõ fuerit, plerunque per vnũ peruersum famulum omnia subuertuntur & dissoluuntur. Sæpenumero vnus duntaxat totum disperdidit ac corrupit.

Moralis exhortatio.

Multa itaq; prouidentia curemus & vxores & liberos, & seruos, scientes quòd principatum nostrum hoc pacto nobis & ipsis facilẽ cõstituemus, & quòd rationũ quæstiones & placidas ac mites habituri sumus, dicturíq;, ecce ego & pueri mei quos dedit mihi deus. Si vir præcipuus fuerit & celebris, & caput bonũ, & reliquũ corpus nullã prorsus vim sustinere necesse habebit. Diligenter itaq; dixit quidem Apostolus, quomodo quæ vxorẽ pariter ac virum concernunt bene sint disponẽda, hanc nẽpe adhortatus vt virũ reuereatur veluti caput, istum vicissim, vt diligat tanquam corpus vxorẽ. Quomodo vero ista fiẽt, inquis? Nam q̃ ea fieri oporteat, istud quidem ostendit, quomodo vero fiant, ego vobis dicam: Si pecunias cõtempserimus, si ad vnum duntaxat respexerimus, animi videlicet virtutẽ. si timorẽ dei ob oculos habuerim⁹. Nam quod, cum ad seruos dissereret, dixit, quoniã quicquid vnusquisque fecerit, siue bonũ siue malũ, hoc accipiet à domino, istuc & hic cogitandum. Non igitur tantum diligatur vxor propter seipsam, quantum propter Christum. Hoc etiã indicauit dicens, veluti domino. itaque cuncta sic facito, tanquam qui domino obedias, & propter ipsum omnia facias. Sufficiet hoc ad inducẽdũ & persuadẽdum ac prohibendũ ne qua sit contentio aut dissensio. Nemo fideliũ calumniã viro apud vxorẽ struat. Sed neque vir temere quicquã aduersus vxorẽ credat, neq; vxor temere ingressus & exitus viri curiose scrũtetur. Neque vero vir ipse vspiam se talem exhibeat, vt aliqua mali suspicione dignus sit. Quid enim, dic quęso, totũ diem amicis teipsum tradis, vxori vero vesperã? Nõ poteris vel sic persuadere illi, extráq; suspicionẽ cõstituere. Quòd si te culpauerit vxor, ne moleste feras. Amicitiæ est indicium nõ arrogantię. Accusationes illæ feruẽtis amicitiæ sunt, ardentísq; affectus atque timoris. Timet ne qua forsan cubile suum circunuenerit, ne qua sibi circa bonorum summã nocuerit, ne qua sibi caput abstulerit, ne qua cubile suum perfoderit. Est & alia pusillanimitatis causa: nemo sibi vindicet famulos vltra præscriptã mẽsurã, neq; puellam vir, neque famulum vxor. possunt

A enim ista suspiciones parere. Perpẽde nanq; mihi iustos illos veteres. Ipsa Sara patriarchæ iusserat acci- Gen.16.
pere Hagar, ipsa imperauerat, nemo coẽgerat: neq; accessisset ad eã vir, sed maluisset nũquã fieri pater, q̃ contristare vxorem, quanquam multum temporis iam sine prole protraxerat. Veruntamen post ista omnia quid dicit Sara? iudicet deus, inquit, inter me & Ibid.b
te. Iam si istud cuiquam alteri contigisset, an non ad iram cõmotus fuisset? An non manus in eã extendisset, tantũ nõ dicens: Quid inquis? Eo nolebã cõgredi mulieri. Tuum est totum istud institutum, & iam me accusas? Verum nihil tale dixit Abraham. Sed quid? Ecce, inquit, ancilla est in manib⁹ tuis, vtere ea quẽadmodũ tibi placuerit. sociam lecti tradidit, ne cõtristaret Saram. Quanquam nihil hac re ad beneuolentiæ rationem magis facit: Si enim mensę participem esse etiam latronibus vnanimitatẽ erga aduer-
B sarios conciliat, & Psaltes dicit, Qui simul mecũ sua- Psa.54.
uiter epulabaris: vnam fieri carnẽ (istuc enim est lecti consortem esse) multo magis in vnum cõtrahere conciliaréque potest. Verum nihil tale potuit ipsum cõstringere, quin tradiderit vxori ancillã, ostendens nihil sua causa hac in re cõmissum esse: & quòd sanè maius est, prægnantẽ etiã dimisit. Quis non misertus fuisset eius, quæ ex se cõcepto puero iam pręgnãs esset? Sed nihil flexus est hic iustus. Dilectionem enim quã habebat ad vxorem, prętulit omnibus. Hũc imitemur & nos, nemo paupertatẽ exprobret proximo, nemo pecunias amet, & erunt resoluta & facilia omnia. Neq; dicat vxor aduersus virũ, ignaue, meticulose, pigritia segnitiéq; ac multo somno plene, ecce hic vilis & abiectus, abiectorũmq; natalium, toleratis
C periculis peregréq; profect⁹ multas diuitias adept⁹ est, & vxor eius auro conspicua, rhedáq; mulis albis vecta, circunfertur vbiq; greges habens domesticorum, eunuchorũmq; copiam. Tu vero meticulosus factus frustra & inaniter viuis. Ne dicat ista, istísque similia mulier. Corpus enim est, non vt imperet capiti, sed vt illi morẽ gerat & obediat. Quomodo ergo feret paupertatẽ? Vnde inueniet consolationem? Deligat & proponat sibiipsi pauperiores. Reputet quot generosæ, & ex generosis ortæ puellæ, nõ solũ à viris nihil acceperint, sed & sua tradiderint, omniáq; insumpserint. Cogitet quæ ex eiusmodi diuitiis nascãtur pericula, & quietã illã & ociosam vitã †ample- † amplectatur.
ctatur, Nihil omnino tale dicet, si fuerit amãter erga virum suũ affecta, sed eliget magis apud se domi habere illum nihil lucrantẽ, quàm decem milia auri ta-
D lenta cum cura & solicitudine, quę mulieribus plerũque ex virorum peregrinationibus incutitur. Sed neque vir ista audiens, ad cõuicia & verbera, tanquam principatũ habẽs, se vertat, sed magis eam veluti imperfectiorẽ admoneat, hortetur, & rationib⁹ persuadeat, manus vero in eam nunquam iniiciat. Sint ista procul à libera mẽte. Neque cõuiciis eam, neq; probris, neq; vituperiis afficiat, sed velut minore prudẽtia præditam corrigat & componat. Vnde vero istuc erit? Si discat quæ veræ sint diuitiæ, si cœlestẽ philosophiã cognouerit, nihil taliũ criminabitur. Instruat eam paupertatẽ nihil habere mali. Instruat autẽ non solũ verbis sed & factis. Doceat contẽnere gloriã, & nihil eiusmodi vxor vel dicet, vel concupiscet. Tanquam statuam quandã fingendam & ornandam nactus, ita ab ipsa vespera, qua in thalamum nuptialem eam primum accipit, modestiam & mansuetudinem,

& quo-

& quomodo viuere debeat, mox ab exordio doceat, ex ipsisq; vestibulis pecuniarũ amorẽ deiiciat, atque ad philosophiã imbuat, & adhortetur, ne sint illi monilia aurea siue ab auribus siue circa genas, siue circa collum pẽdentia, neq; circa thalamũ apposita, néve vestes sint deauratę ac sumptuosæ, sed sit quidem nitidus ornatus, ita tamẽ ne splẽdor vituperio obnoxi⁹ fiat. Verũ relictis illis quæ ad scenicũ magis apparatum pertinẽt, tu ipse multa venustate domũ adorna, modestiam, imò plurimum bonæ fragrantiæ spirantem. Sequuntur enim hinc duo imò tria bona. Primũ, nõ dolebit sponsa solutis thalamis, neq; si amittantur vtrique vel vestimenta, vel vasa siue aurea siue argentea. Alterũ, non erit solicitus spõsus de acquisitorum vel perditione, vel custodia. Tertium quoque
A delicet pudorẽ, cõstitue. Si vultis, dicã exẽpli gratia quæ debeant ad sponsam differi. Si enim Paulus nõ detrectauit dicere: Ne fraudetis vos inuicẽ, & p̃nubę 1.Cor.7.a
verba loquutus est, imò nõ pronubæ, sed animi spiritualis, multo minus nos detrectabim⁹ de hac re dicere. Quid igitur ad eam loqui oportet? Cum multa gratia dicendum illi est: Nos te ô puella vitæ sociam Quomodo
accepimus, introduximúsq; eorum quæ pretiosiora spõsus debeat allo-
sunt & magis necessaria cõsortem, nimirum creationis liberorũ, & gubernandæ domus. Quid igitur te qui sponsam.
obsecramus? Imò vero prius quæ dilectionis sunt cũ illa loquere. Nihil emẽ ita confert ad hoc vt qui audit persuadeatur ad recipiendum quę dicuntur, atque si cognoscat q̃ cũ magna dilectione dicãtur. Quo pacto ergo ostẽdes dilectionem? Si dixeris, multas acquirere potui & opulẽtiores & illustri genere, verum
B nolui, sed te tuámq; conuersationem, munditiẽ, mãsuetudinem, & modestiam adamaui. Deinde statim ab istis viam de philosophia differendi parato, diuitias facto quodam loquẽdi circuitu, culpato. Nam si simpliciter ac temere sermonem aduersum diuitias direxeris, molestus eris: si vero occasionẽ ceperis, omnia expedies. Videberis enim rẽ istã apologiæ loco facere, non tanquã austerus, ingratus, & circa minuta curiosus. Verũ quando ex iis quæ ad eam pertinent occasionem sumpseris, ac senserit, dices (necessarium enim est resumere sermonem) licebat diuitẽ sponsam ducere & opulentã, sed talem non accepi. Quãobrem? Non temere, nec sine causa, sed tãquam bene instructus, diuitias non esse possessionẽ ac substantiam, sed rem contẽptibilem, quam & latrones,
& fornicariæ mulieres, & sepulchrorũ effossores sa-
C crilegi habere possũt. Propterea relictis illis, ad animi tui virtutẽ accessi, quã præfero cuiuis auro. Prudẽs emẽ ac libera puella iuuencula, & cui pietas curæ est, vniuerso orbi cõparanda est. Propterea te & cõplexus sum, & diligo, & ipsi animæ meæ præpono. nihil est emẽ præsens hæc vita. Opto etiã ac precor, nihílq; nõ faciã, vt ita pręsentẽ mereamur viuere vitã, vt & alibi in futuro seculo cũ multa securitate simul esse ac cõuersari valeamus. Tẽpus emẽ istud breue est ac fragile. Si vero diuina gratia dignata nos fuerit, vt deo placẽtibus vitã istã ita trãsigere liceat, perpetuo & apud Christũ & vnà cũ maiore iucunditate simul erimus. Ego dilectionem tuam omnibus antepono. Et nihil ita difficile mihi aut graue fuerit, †quod aliquãdo tibi præferã.] Et si oporteat omnia † quàm si
perdere, & Iro pauperiorẽ fieri, extremáque pericula contingat
D sustinere, aut quicquid tãdẽ sit pati, omnia mihi erũt tecũ discẽ-
tolerabilia ac leuia, dũmodo tecũ mihi bene conueniat. Et liberi mei tum mihi iucũdi erunt, quãdo animo erga nos beneuolo affecta fueris. Opus est autẽ vt & tu ista facias. Deinde immiscebis & Apostolica verba, q̃ deus beneuolentiam nobis ita velit cõciliari. Audi enim quid scriptura dicat: Huius gratia, in- Gen.2.d
quit, relinquet homo patrẽ suum ac matrẽ, & cõglu- Hic sup.g
tinabitur ad vxorẽ suam. Nulla sit nobis prorsus pusillanimitatis occasio, valeant pecuniæ, mancipiorũque multitudo, & honores externi. Istud mihi omnibus est præstantius. Quanto auro, quantis thesauris nõ erũt verba ista vxori iucũdiora? Ne metuas, ne in arrogantiã aliquando aduersus te rapiatur, si fuerit adamata, sed cõfessum ac certum facito, quòd eam ames. †Reliquæ quidẽ, quæ nunc huic nũc illi appli- †meretrices] ἑωυτῶν
cantur viro, extollerentur forte aduersum amato-

res

Qui. interpres legisse videtur tria qua, per ,in penu.

res suos, si quando talia verba audirent: libera vero vxor & generosa puella nõ insolescet vnquam ex his verbis, sed magis etiã flectetur. Ostẽde illi, quanti facias apud eam cohabitare, quámque malis domi esse propter ipsam quàm in foro. Omnibus etiam amicis eã & liberis quoque ex ipsa natis, præferto, qui tamẽ ipsi propter eã abs te diligantur. Si boni quicquã fecerit lauda & prædica, si vero absurdũ aliquid & iuuenile quodammodo obtigerit, hortare & admone. Pecunias ac sumptuositatẽ sursum ac deorsum indefinẽter incusa, & ostende ornatũ illũ qui est à munditie & ab honestate, & cõtinuò quæ vtilia sunt docẽ. Sint vobis preces cõmunes. Ad ecclesiam quisq; accedat, & eorũ quæ ibi dicũtur & legũtur vel partem aliquam domi & vir ab vxore, & vxor à viro exigat. Si paupertas presserit, adduc in medium sanctos viros, Paulum ac Petrũ, qui omnibus & regibus etiam clariores ac celebriores quũ fuerint, quomodo tamẽ in fame ac siti vixerunt? Instrue vxorẽ nihil esse eorũ quæ in hac vita sunt metuendum, nisi vnum illud, ne deus offendatur. Si ita quis matrimonium contraxerit, istáq; obseruauerit, non multo minor erit illis qui solitariè viuunt, neq; inferior erit coniugatus nõ cõiugatis. Si volueris & prandia facere & cõuiuia parare, nihil adsit inhonestum, nihil indecorum ac incõpositum. Si pauperem quendam sanctum inueneris, qui domum vestram benedicere queat, quíq; ad ingressũm pedum suorum omnem possit dei benedictionẽ simul adferre, istum vocato. Dicam & aliud. Nemo vestrum opulentiorem vxorẽ ducere studeat, sed multo magis pauperiorẽ. Nõ enim opulẽta tantam voluptatis materiã ex pecuniis suis adferet, quãtam tristitiam ex opprobrationibus, ex eo q̃ plura q̃ attulerit exiget, ex conuiciis, ex sũptuositate, ex onerosis & intolerabilibus verbis. Dicet enim forte: nõdum tuorũ quicquã insumpsi. Adhuc vestibus meis induor, illis amicior quæ mihi parentes dederunt. Quid dicis ô mulier? vestiris adhuc rebꝰ tuis? Et quid hoc verbo poterit cõtingere miseriꝰ? Corpꝰ propriũ iã nõ habes amplius, & pecunias habes proprias? Nõ estis amplius post nuptias duæ carnes, sed facti estis in vnam, & habetis duas bonorum ac facultatũ substantias, & nõ vnã? O pecuniarũ amorem. Vnus homo & vnũ animans vterq; facti estis, & adhuc dicis, hæc mea sunt? Execrandũ hoc verbum ac scelestum à diabolo inuectum est. Omnia nobis deus quæ istis quoq; necessaria magis sunt, cõmunia fecit, & ista nõ sunt communia? Non potes dicere, lux mea est, meus est Sol, mea est aqua. Omniã maiora cõmunia nobis sunt, pecuniæ vero cõmunes non sunt? Pereant pecuniæ millies: imò non pecuniæ, sed mẽtes illæ quę pecuniis vti nesciunt, sed omnibus illas anteponunt. Et ista cum aliis vxorẽ tuã doce, sed cum multa gratia. Quoniam enim ipsa virtutis adhortatio per seipsam multum habet tristitiæ, & maxime ad puellam facta teneram & iuuenculam, quando de philosophia sermones habẽtur, multũ gratiæ cõstruc, atq; istud meũ & tuum potissimũ ex animo ipsius extermina. Si dixerit, hæc mea sunt, responde, quæ sunt ista quæ tua dicis? Neq; eũ noui: ego nihil proprij habeo. Quomodo ergo dicis, hæc mea sunt, quũ omnia tua sint? Gratificaberis illi hoc verbo. Non vides quomodo istud & erga pueros nostros facimus? quando nobis aliquid eripiunt eorum quæ possidemus, atq; rursus & aliud accipere volũt, permittimus ac dicimus: etiã & hoc tuum est & illud. Istud & cum vxore faciam. Est namque animus ipsius puerilior. Et si dixerit, hæc mea sunt, dic tu, omnia tua sunt, & ego quoque tuus sum. Non est adulantis hoc verbum, sed plurimum prudẽtis. Atq; ita poteris fastum ipsius deprimere, & animi tristitiã extinguere. Adulatio quippe est quãdo quis parũ virile quid mali gratia fecerit. Istud vero maxima philosophia est. dic igitur: Et ego tuꝰ sum, ô puella. Hoc me Paulus admonuit dicens, vir proprij corporis sui potestatẽ nõ habet, sed vxor. si corporis mei potestatẽ ego nõ habeo, sed tu, multo minus pecuniarũ. Ista si loquutꝰ fueris, recreabis ipsam, flammã extingues, diabolũ pudore suffundes, famulam tibi ex vxore facies obsequentiorẽ quàm si emptitia esset, in summa deuincies illã tibi planè his verbis. Itaq; quicquid loquaris, doce eam vt nunquã dicat, meum & tuum. Et nunquam simpliciter ipsam ac nude voca, sed cum blanditiis, cum honore, cũ multa dilectione. Honora ipsam, & nullũ ab aliis desiderabit honorem, nullam cõcupiscet ab aliis gloriam, si gloria fuerit abs te potita. Omnibus eam prępone, lauda etiã eam propter omnia, siue pulchritudinem, siue prudẽtiã, ita persuadebis illi te nulli externę mulieri intẽdere, sed omnes alias cõtẽnere. Doce timorem dei, & omnia tanquã ex fonte aliunde adfluent, eritq; domus tua innumeris bonis referta. Si quæsierimus incorruptibilia bona, adueniẽt & corruptibilia. Nam primum, inquit, quærite regnum dei, & hęc omnia adiicientur vobis. Quales cõsequens est fore liberos talium dominorum, tales erunt & omnes qui prope illos fuerint. An non continget & ipsos innumeris bonis abũdare? Vt enim plerunq; fit, serui etiã mores suos ad ingenium dominorum componunt, desideriisq; illorum assimilantur, eadem amant, quæ & docentur, eadem loquuntur, in eisdem pariter cõuersantur. Si ad hunc modum nosipsos composuerimus, scripturásque obseruauerimus, plurib⁹ per illas instruemur, atque ita poterimus placere deo, pręsentémque vitam omnem cum virtute transcurrere, & bona diligentibus ipsum promissa consequi, quibus nos omnes, precor, dignos fieri contingat gratia & benignitate, &c.

Homilia XXI.

Filij obedite parentibus vestris in domino: hoc enim iustum est. Honora patrem tuum & matrem, quod est præceptum primum in promissione, vt bene sit tibi, & sis longæuus super terram. Cap. vi. Exod. 20. Deut. 5.

Quemadmodũ qui corpus aliquod fingit, primũ caput ponit, deinde iugulum, postea & pedes: ita & beatus Paulus sermone suo procedit. Dixit de viro, dixit de vxore, secundũ post virum principatum gerẽte. Procedit deinceps rectà progrediens ad tertium principatum: is autem est liberorum. Vxori enim imperat vir, liberis vero & vir & vxor. vide itaque quid dicat. Filij, inquit, obedite parentibus vestris in domino. Ipsum enim primum præceptum est in promissionibus. Nihil hic de Christo differit, nihil de sublimibus rebus. Differit enim ad teneras adhuc mentes. Propterea & breuem exhortationem facit, eo quòd longum sermonem pueri assequi non possunt. Quapropter neque de regno quicquam differit. Non est enim illius ætatis ista audire, sed ea dicit, quæ potissimum desiderat animus puerilis audire, nempe, quòd morigerus longæuus sit futurus. Nam si quis inquisierit, quare nihil de regno disseruerit, sed præceptum ipsis in lege positum

positũ proposuerit, dicemus ideo factum q̃ puerilio res adhuc essent, & quòd sciret viro & vxore iuxta legem quam præscripserat dispositis, non multi laboris esse subiicere liberos. Bono nãque firmo & honesto initio ac fundamento collocato, recto deinceps itinere & ordine res ac multa facilitate procedit. Est eũ difficilius fundamentũ ponere, validámq; rebus subiicere basim. Filij, inquit, obedite parentibus vestris in domino, hoc est, secundũ dominũ. Deus, inquit, ita iussit. Quid ergo si absurda præcipiant parẽtes? Potissimũ quidem pater nunquã absurda iubet, etiam si ipse sit absurdus. Verũtamen, vtut sit, ita etiã hoc cauit, dicens, in domino, hoc est, in illis quibus deum non offendes, vtpote si Græcus infidelis fuerit aut hæreticus, non erit illi amplius obediẽdum. Nõ enim illud iam in domino est. Quomodo vero dicit, quod est primum præceptum? Primum enim pręceptum est, non mœchaberis, non occides. Non dixit illud ordine sed promissione primũ esse. Illis quidem quæ de malis secessúq; à malis posita præcepta sunt nõ est adiecta merces, illis vero quę de bonis sunt, lucri etiã addita est pmissio. Et vide q̃ admirabilẽ virtutis profectui basim posuerit, honorẽ scilicet ac reuerentiã erga parẽtes. Abducẽs à malis operibꝰ, ingressúrúsq; iam bona, primum pręcipit honorem erga parẽtes, eo quòd & ante omnia ipsi post deũ causa viuendi sunt. Merito igitur primi bonis nostris potiri debent, deinde post illos & reliqui homines omnes. Nunquã enim erit erga exteros mansuetus, quisquis isto caruerit. Adhortatꝰ itaq; pueros quæ oportebat, transit ad patres ac dicit: *Et patres ne prouocetis ad iram liberos vestros, sed educate eos in eruditione & correptione domini.* Nõ dicit, diligite ipsos. Ad hoc enim eos etiã inuitos ipsa natura impellit, vnde superfluũ fuisset de talibus legẽ ponere. Sed quid dicit? Ne prouocetis ad irã liberos vestros. Hoc multi faciũt, liberos suos exhæredãtes & abdicantes, atq; intolerabiliter premẽtes, nõ tãquã liberos sed veluti mãcipia. Propterea dicit: Ne prouocetis ad iram liberos vestros. Deinde quod omnium summã habet ostendit, nẽpe quomodo obedire debeant liberi, in caput ac principiũ omnem causam reducens. Et quemadmodũ ostendit muliebris obediẽtiæ causam virum esse factum, vnde & ad ipsum plura disserit, admonẽs, vt dilectionis vi vxorẽ complectatur: ita & hic quoq; in ipsum causam reducit dicẽs, sed educate ipsos in eruditione & correptione domini. Vides quòd & carnalia sequantur eos qui spirituales sunt? Vis filium tuum esse morigerum? Ab initio ipsum educa in eruditione & correptione domini. Ne putes superfluum esse, si diuinas scripturas audierit, nã illic hoc primũ audiet: Honora patrem tuum ac matrem tuam. Itaque istud tui gratia fit. Ne dicas, solitariorũ est audire scripturas. Num solitarium ipsum faciã? Non est necesse vt solitarius fiat. Quid metuis qd̃ multo lucro refertum est? fac ipsum Christianũ. Mundanis potissimum necessariũ est scire quę ex scripturis docentur, maxime pueris: est enim plurimũ insipiẽtię in illa ætate. Reddit autẽ illa stultitia puerorũ auctior etiã externis rebus, quando cognouerint heroas illos quoq; quos admirãtur, passionũ esse seruos & ad mortẽ meticulosos: quale erat quòd Achillem cum pro concubina sibi moriendũ iam esset, facti iam pœnitebat: quale est & cũ alius inebriatur, & reliqua multa talia cõmittũtur. Opus est igitur pharmaciis istis: nã quomodo nõ absurdũ est ad disciplinas quidem mittere liberos & ad præceptores, & ad huiusmodi institutionem omnia facere, in eruditione vero ac correptione domini ipsos nõ educare? Propterea & nos primi fructus huius rei carpimus, temerarios, scelestos, ac immorigeros & illiberales educãtes liberos nostros. Ne faciamus igitur istud, sed obediamus beato huic Apostolo bene admonẽti. Educemꝰ eos in eruditione & correptione dñi. Demus illis exẽplum, faciẽtes eos à primęua ætate scripturarũ lectioni vacare. Heu mihi, cõtinue ista dicẽs nugari videor: verũtamẽ nõcessabo quod mei est officij facere. Quamobrem dic quæso, nõ imitamini veteres? Maxime vos mulieres, celebres illas mulieres æmulamini. Peperisti puerũ? Imitare Annã. Disce quid fecerit illa. Mox illũ subduxit atq; obtulit in tẽplum. Quis vestrũ nõ innumeris modis mallet filiũ suum Samuẽlem fieri potius q̃ totius orbis regem? Et quomodo, inquis, possibile est eum talem fieri? Quamobrem non est possibile? Ideo scilicet quòd non vis, neque tradis eum illis qui talẽ eum facere possent. Et quis talis est, inquis, qui hoc possit? Deus. Quandoquidẽ & illa filiũ suum ipsi cõmẽdauit ac tradidit. Neque enim Eli erat ex illis qui potuissent ipsum admodum fingere. Quomodo eũ potuisset qui ne proprios quidem filios suos potuit? Sed fides ac promptitudo mulieris totum fecerunt. Primum pepererat hunc, & solũ, nec sciebat an alios esset paritura. Neque dicebat, expectabo donec crescat puer, vt rebus mundanis antea vtatur, permittã, vt paululum puerili ætati immoretur: sed reiectis his omnibus mulier vnũ dũtaxat intẽdit, quomodo statim ab ipsis vitæ exordiis spiritualem imaguncul am deo fingendã offerret. Pudorem nobis viris incutiat mulieris huius philosophia. Obtulit ipsum deo, illícque reliquit. Propterea & coniugiũ illius factum est illustrius, quoniã primitias deo obtulit, & huius gratia aluus eius facta est fœcunda, viditq; puerũ hũc in mundo celebrẽ esse, atque alios etiam fratres illi acquisiuit. Si enim homines honore affectiuicissim honorãt, nõ multo magis hoc faceret deus, qui istud nõ honoratus etiã facit? Quousq; caro sumus? Quousq; ad terrã inclinamur? Omnia nobis prouidentiæ puerorum, eruditioníq; & correptioni, quo in domino educentur, postponãtur. Si didicerit filius tuus ab ipsis initiis philosophus esse, diuitias acquirẽt omnibꝰ diuitiis maiores, gloriám que potentiorem. Tantum non lucraberis artem ipsum docens, & eruditionem externã, per quam pecunias acquirat, quantum si artem doceas per quam pecunias contemnat. Si voles ipsum facere diuitem, ita facias. Non enim diues est, qui multis pecuniis eget, & sumptuose vestitur, sed qui nulla re opus habet. Istuc instrue filium tũũ, istuc doce. Hæ sunt maximę diuitię. Ne queras quomodo celebrẽ eũ in externis doctrinis, & gloriosum facias, sed cura quomodo doceas eum gloriam in hac vita cõtẽnere. Hinc fiet illustrior & gloriosior. Ista factu sunt possibilia tam pauperi quàm diuiti: ista neq; ex præceptore quisquã, neq; per artem discet, sed per diuinos sermones. Ne quæras quomodo vitã longã viuat, sed quomodo viuat perpetuam & fine carentem. Magna ipsi largire non modica. Audi Paulũ dicentem: Educate ipsos in eruditione & correptione domini. Ne curesvt rhetorẽ ex ipso facias, sed ad philosophiã erudi. Nihil enim damni erit, etiam si nõ sit rhetor. Sine philosophia vero nihil proderit innumera

Mundanis & pueris potissimũ sacrã scripturã scire necessarium est.

Mat. 6. d

1. Reg. 1.

Ibid. 2.

mera etiã rhetorica. Modestia opus est, nõ sermonibus: bonis & honestis moribus, non †fastuta calliditate,] operibus nõ verbis. Ista regnũ cõciliant: ista etiã vera bona largiũtur: non linguam acuas, sed mentem expurges. Ista non dico vt prohibeam erudire pueros, sed vt prohibeam ne istis solis intẽdatur. Ne putes solitario duntaxat eruditionibus istis quę ex scripturis sunt opus esse. Nam eis potissimum pueris necessariæ sunt, qui mũdo isto vsuri sunt. Quemadmodum enim apparatu nauium, gubernatorẽq;, ac supplemento nautarum non ita opus habet qui semper in portu consistit, atque qui semper in mari versatur: ita habent & mundanus & solitarius. Ille quidem in portu tranquillo est, quietam & ociosam vitam atq; ab omni tempestate liberam viuens: iste vero perpetuus in marinis negotiis est, fluctuátq; in medio mari, cũ multis & magnis procellis pugnam habẽs. Etsi ipse nõ habuerit opus, instructũ tamen esse oportet, vt aliorũ linguas obturet. Itaq; quãto celebrior fuerit filius tuus in hac præsenti vita, tanto magis opus habebit ista eruditione. Nã si in regalibus curiis educatus fuerit, aderũt multi & græci infideles & philosophi, & præsenti mũdana gloria inflati, vt sit veluti in loco aquaticis fluctibus referto. Tale quid sunt regales aulę, inflati sunt omnes ac tumidi. Qui vero nõ sunt, fieri tamen studẽt. Cogita itaq; quantum fuerit bonum, filium tuũ ad illos concedentẽ boni medici instar cum instrumẽtis penetrare valẽtibus vniuscuiusque tumorẽ deprimere, atque vnumquẽque accedere, ac differere, ægrotúmque corpus ex scripturis impositis pharmacis & effusis philosophiæ sermonibus sanare posse. Solitarius eñ cui differet? Parietib⁹ & tecto? An solitudini & saltibus, aut auibus & arboribus? Nõ multũ igitur ille tali doctrina opus habet. Veruntamen hoc opus perficiendũ sibi sumit, non vt alios tantopere, sed vt seipsum erudiat. Multo itaque necessarior est talis doctrina potissimum illis qui in hac vita cõuersantur. Habet eñ qui in hac mundana vita degit, maiorẽ delinquendi necessitatẽ, quàm solitarius. Si vero scire voles, erit etiã aptior filius tuus in ipso mundo ad hunc modum instructus. Reuerebuntur enim ipsum omnes propter verba illa, quum viderint ipsum in igne nõ cõburi, neque principatũ aliquẽ concupiscere. Tunc scilicet hoc ipso principatum sibi parabit, quando illum non desiderabit, & ab ipso rege in maiore reuerentia & honore habebitur. Nequit enim talis latere. Nã inter multos sanos non æstimatur sanus: inter multos vero ægrotos si vnus fuerit sanus, mox fama illi⁹ ad regias aures percurrit, multísque Gentibus ipsum præficit.

†dicendi vi et suauitate.

Moralis adhortatio.

Istis itaq; cognitis, educate liberos vestros in eruditione & correptione Dñi. Sed pauper est quisquã? Denique sit pauper, nihilo vilior est in regiis versante: etiam si non sit in regiis, celebris tamen erit & admirabilis, statimq; ad principatũ veniet spõtaneum, non plebiscito designatum. Si enim Græci infideles, triobolares quidam viri & canes, philosophiã istam triobolarem ac vilem (talis enim est Græcorum philosophia) imò non ipsam sed nomen ipsius amplexi, pallióq; amicti, ac comam nutrientes, multorũ reuerentiam sibi cõciliant, quanto magis qui vere philosophus est? Si habitus mendax, si vmbra philosophię apparens ita excellit, quid futurum est, si verã ac synceram philosophiã dilexerimus? An non omnes colẽt, & domos, & vxores, & pueros talibus cũ magna facultate & libertate cõmendabunt? Sed nõ est iam, non est, inquã, talis quisquã philosophus. Propterea neq; exemplum aliquod inueniri potest. Sunt quidẽ tales inter solitarios, inter mundanos vero non amplius. Quòd autẽ inter solitarios sint, possunt multi adduci: veruntamen vnũ ex pluribus proferã. Scitis sane & audistis, quidam vero vestrum viderũt etiam virum illũ de quo dicturus nunc sum, Iulianum dico admirabilẽ ac celebrẽ. Hic erat vir rudis & agrestis humili sorte, & ex obscuris parentibus ortus, neque omnino externæ eruditionis perit⁹, sed syncera philosophia plenus. Isto in ciuitates introeũte, (raro autẽ hoc fiebat) ita cateruatim colligebatur populus, vt nihil tale factũ sit vel rhetorib⁹ vel sophistis, aut aliis quibuscunque ingrediẽtibus. Quid dico? An non & nunc quidẽ nomen eius cunctis regibus illustrius ac venerandũ magis habetur? Si vero ista in hoc mũdo fiunt, in eo scilicet mundo, in quo nobis nihil boni promisit dominus, in quo peregrinos nos esse dixit, cogitemus quãta bona nobis reposita sunt in cœlis. Si vbi aduenæ erãt, tãtũ adepti sunt honoris, quanta potiẽtur ibi gloria, vbi ciues sunt? Si tãtum reuerẽtiæ inuenerũt vbi tribulationẽ prædixit Christus, quãta erit illic requies vbi veros promittit honores? Verũ vultis vt & mũdanos ostẽdamus? Nũc quidẽ tales nõ habemus: nam sunt quidẽ mũdani mãsueti forte, sed in philosophiæ verticẽ non ascendunt. Propterea ex veteribus & sanctis exempla vobis proferam. Quot eorum fuerunt qui quum vxores haberent, & pueros educarent, nihil minus iam dictis, nihil, inquam, minus habuerunt? Iam vero istud non est propter instãtem necessitatem, quemadmodũ beatus iste Paulus dicit: Quem igitur vultis dicã? An Noë vel Abrahã? Aut filium huius vel illius? aut Ioseph? vel vultis vt ad prophetas veniamus? Mosen dico, vel Esaiã. Verũ si videtur, ad Abrahã trahamus sermonẽ, quem nobis potissimum proferunt omnes. An non vxorem habuit? nõ habuit liberos? Nam illud ego ad vos dico, quod vos ad nos, vxorẽ habuit: sed non ideo factus est admirabilis quòd vxorẽ habuit. Pecunias habuit. Verũ non propterea deo placuit q̃ pecunias habuit. Liberos genuit. At non ideo beatus est factus, quòd liberos genuit. Trecentos decem & octo vernaculos possedit, sed nõ huius gratia celebris factus est. Sed vis discere vnde? Ex hospitalitate, à cõtemptu pecuniarũ, ab honestate. Quid enim, dic quęso, philosophi est? Nũquid & pecunias & gloriã contemnere, inuidiam & omnẽ animi passionem vincere? Age adducam⁹ ergo ipsum in mediũ, aggrediamúrque & ostẽdamus vobis qualis fuerit philosophus. Primum, patriã suam paruipendit. Nam egredere, inquit, ex terra tua & cognatione tua: & mox egressus est: nõ alligatus fuit domui, alioqui nõ exiuisset. Non cõsuetudinis amicitiæ, nulli alteri cuiquã rei. Sed quid? Gloriam omniũ potissimum & pecunias ille contempsit. Nam fugatis etiam hostibus cum oblata essent spolia, accipere respuit. Quin & filius huius quoque non propter pecunias spectabilis factus est, sed propter hospitalitatẽ, nõ propter liberos, sed propter obediẽtiã, nõ propter vxorẽ, sed propter sterilitatẽ in vxore. Nihil æstimarunt præsentem vitam, pecunias nõ collegerunt, despexerunt omnia. Nam dicas mihi quænã sunt plantarum optimæ? An nõ quę ex seipsis vires suas habent, & neque imbribus neque grãdine, neque

Iulianus. Sab.

Ephe. 2. d

1. Cor. 7. e

neq; ventorum impetu, nec alia quapiam asperitate lędũtur, sed nudæ perstant omnia contemnentes, neque operculorũ, neq; sepium munitionibus opus habẽtes? At talis est philosophus, talis Paulus ille. Nihil habet, & tamẽ omnia habet: omnia habet, & nihil habet. Paries enim non intrò, sed forinsecus est: & sepes nõ naturalis munitio est, sed externa. Quod autẽ corpus, dic quæso, validũ est ac firmum? An quod sanum est, quod neq; fame, neque satietate, nec frigore, nec æstu cõsumitur: an quod coquis & textorib⁹ & venatoribus ac medicis cõtra hæc omnia, vt sanũ sit, opus habet? Ille diues est, qui vere philosoph⁹ est, qui nullius horũ eget. Propterea beat⁹ iste dixit: Educate ipsos in eruditione & correctione. Nolite igitur externe illos obsepire: nam istud sunt diuitiæ, istud gloria. Quãdo enim ista ceciderint (cadẽt autẽ) nudũ stabit quod plantatum est, & læsioni obnoxium, non solum nullo adepto in præsenti tempore lucro, sed accepto etiam nocumento. Nam septa illa, quæ prohibent ne plantula per ventorum impetus & incursus exerceatur, nunc illa eò parauerunt, vt simul planè decidat. Itaq; magis etiam nocẽt diuitiæ, pigros ad vitam inæqualem & asperiorem faciẽtes. Tales itaq; paremus liberos, vt possint omnibus obsistere, & ad vẽtura insolentes non esse: sed educemus eos in eruditione & correptione domini. multa merces nobis reponetur. Si enim qui regũ statuas faciũt, & imagines pingunt, tantum consequuntur honoris, nos qui regiã imaginẽ ornamus (est enim homo imago dei) nõ innumeris potiemur bonis, quod ad similitudinẽ attinet illi restituẽtes? virtus enim animę est, in qua sita est similitudo illa, quãdo scilicet erudierim⁹ liberos nostros ad hoc, vt sint boni, vt sint placabiles, vt sint immemores offensarũ: ista oña propria sunt dei: quando fecerimus eos ad benefaciendũ propẽsos & humanos ac benignos, quando erudierimus, vt præsentia nullius æstiment. Istud itaque opus nostrum sit, vt & nos ipsos & liberos nostros fingamus, atq; quomodo oportet cõponamus. Alioqui qua fiducia stabimus ante tribunal Christi? Si eñ episcopatu indign⁹ est pueros habens non subditos, multo magis regno cœlorum. Quid dicis? Ergo pœnas luem⁹, si vxores habuerimus immorigeras, & liberos incõpositos? Planè: nisi diligẽter quæ nostri sunt officij præstiterimus: non enim ad salutem nobis satis est propria virtus. Nam si qui vnum illud talentũ in terram defodit, non solum nihil lucratus, sed & punitus est, liquet q̃ ad salutẽ nõ sufficiat propria virtus, sed opus sit & alterius. Multã itaq; curam impendamus vxoribus, multam & liberis, multam quoq; domesticis, & nobis quoque ipsis. Atq; dum & nos ipsos componimus & illos, oremus deum, vt in opere hoc nostro nos adiuuet. Si viderit nos istud curare, in hoc solicitos esse, opẽ feret: si vero viderit nullam huius nos habere rationem, manũ non porriget. Non enim auxiliũ nobis suppeditabit dormiẽtibus, sed simul & ipsis operãtibus. Auxiliator enim nõ est ociosi auxiliator, sed simul operantis. Potens vero bonus ille deus est per seipsum opus hoc in finem deducere, vt digni reddamur omnes qui promissa bona consequamur gratia & benignitate, &c.

Matt. 25. c

Homilia xxij.

Serui obedite iis qui domini sunt iuxta carnẽ, cum timore ac tremore, in simplicitate cordis vestri tanquã domino, non ad oculũ seruientes, velut hominibus placere studentes; sed tanquã serui Christi, facientes voluntatẽ dei ex animo, cum beneuolentia seruientes veluti domino & non hominibus, scientes quòd si boni quicquam fecerit homo, hoc reportaturus sit à domino, siue seruus fuerit siue liber. Itaq; non solũ vir, nõ solũ vxor, neq; solũ liberi, sed & domesticorũ virtus ad constituendam regendámq; domum confert. propterea beatus Paulus neq; hanc partẽ neglexit. Attingit tamen eam postremo, quoniã & dignitate postrema est. Multa vero & ad ipsos disserit, nõ vt ad pueros, sed multo perfectius. Nullã enim promissionẽ ipsis in hac vita ponit, sed in futura. Sciẽtes, inquit, q̃ vnusquisq; à domino reportabit quod fecerit, siue bonũ siue malũ. & docet eos iam philosophari. Licet enim dignitate sint infra liberos, prudẽtia tamẽ maiores sunt. Serui, inquit, obedite iis qui domini sunt iuxta carnẽ. Confestim animum tristem restituit, confestim consolatus est. Ne doleas, inquit, q̃ & vxore & liberis minor es. Nomẽ duntaxat seruitutis habes, dominiũ istud iuxta carnem est, temporale ac breue. Nam quicquid carnale est, fragile est ac marcidum. Cum timore, inquit, ac tremore. Vides q̃ eundem timorẽ exigat ab vxore & seruis? Nam illic quidem simpliciter dixit, vxor vero vt timeat virum: hic vero cum intentione, cũ timore, inquit, ac tremore in simplicitate cordis vestri tanquam Christo. Credibro hoc dicit. Quid dicis ô beate Paule? Frater est, imò frater & talis factus est, qui eisdẽ bonis potitus, atq; in idem corpus initiatus est, frater factus est non domini tantum sui, sed & filij dei: omnia eadem possidet, & dicis, obedite iis qui domini sunt secundum carnem cum timore ac tremore? Propter hoc ipsum, inquit, hoc dico. Si enim liberos inuicem alium alij propter timorẽ dei subiici iubeo (quemadmodum supra dixit, subditi inuicẽ in timore dei) si etiam vxori impero vt virũ timeat, quanquam ipsa pari quoq; honore sit, multo magis seruũ hoc decet. Nõ enim ignobilitatem res ista, sed primã habet nobilitatẽ, nempe cedere & modeste agere † possẽ, proximóq; obedire. Et liberi etiam liberis cum multo timore ac tremore seruierunt. In simplicitate cordis, inquit. Bene dixit. Quandoquidẽ fieri potest vt cum timore quisquã ac tremore seruiat, verũ non cum beneuolẽtia, sed quãtum fieri potest celẽt multi multa quæ male erga heros suos faciũt, & istã igitur malefaciendi astutiã tollit dicens: In simplicitate cordis vestri tanquã domino, non ad oculũ seruientes, velut hominibus placere studentes, sed tanquã serui Christi, faciẽtes voluntatẽ dei ex animo, cũ beneuolentia seruientes veluti domino, & non hominibus. Vides quot verbis opus habuerit, vt bonũ istuc illis insereret, nẽpe vt cũ beneuolentia & ex animo seruirẽt? Nam illud quidẽ, cum timore videlicet ac tremore, multos videmus dominis suis præstare. Et ad illud etiã dominorum cõmiserationes plurimũ faciunt. Verũ ostende, inquit, q̃ seruias tanquã seruus Christi, non hominis. Fac seruitutem tuã nõ necessitatis esse sed virtutis. Quemadmodum male ab aliis affecto suadet, atq; ex illis quæ sequuntur docet, vt quod patitur, virtutis suę ac voluntatis esse faciat. Quandoquidẽ enim qui maxillam alicuius percussit, non ex animo percussi ad hoc facinus venit, sed ex propria malitia, quid dicit? Obuerte ipsi, inquit, & alteram, vt ostendas q̃ & istam alapam non inuitus tuleris. Qui enim abundãter ad malum ferendum paratus est, is etiam quod suum non erat, suum esse facit, nempe, in maxillam † cædi non solum ad ferendum paratum esse. Nam istud quidem timoris

A B C D

* * τὸν ἀνδρ̃ habẽt græci codices, sed addẽda videtur negatio: vt dicat nõ eundem timorem exigit ab vxore & seruis, vt aperte dicit Oecumenius & hic innuunt sequentia.

† posse

† cæsum fuisse.

timoris forsan esse videtur, nempe cædi. Illud vero, videlicet ad vlteriora ferenda paratũ esse, multæ philosophiæ. Atq; ita ostẽderis etiam, ꝙ & istud propter philosophiã tuleris. itaq; nunc istud quoq; demõstra, ꝙ & istam seruitutem sponte feras. Non est igitur seruus Christi, qui hominibus placere studet. Qui vero seruus Christi est, hominibus placere nõ studet. Quis enim cũ seruus dei sit, hominibus placere volet? Quis vero hominibus placere cupiens, seruus dei esse poterit? Ex animo, inquit, cum beneuolentia seruientes. Quoniam enim fieri potest vt & in simplicitate quis & sine malitia seruiat, nõ tamen illud cũ omni virtute faciat, sed tantum quod debet adimpleat, propterea hoc dicit: Prompte, inquit, nõ ex necessitate, volũtarie nõ ex malitia. Si ita seruieris nõ es seruus, si voluntarie, si cum beneuolẽtia, si ex animo, si propter Christum. Nam istam seruitutẽ seruit Paulus etiã liber, ac clamat dicens: Non enim nosipsos prædicamus, sed Christum Iesum dominũ, nos vero ipsos seruos vestros propter Iesum. Vide quomodo seruitutis ignobilitatẽ abs te auferat. Quemadmodũ enim qui pecuniis priuatus est, si & reliqua auferenti adiecerit, † non priuatis sed ambitiosis & superbis, non male affectis sed malefaciẽtibus imputatur,] & magis ista sua largitione auferentẽ in probrũ coniicit, q̃ ipse damno afficiatur pecuniis suis priuatus: ita & hic largitate magnanimior apparet, ostendẽnsq; rapinam se non sensisse, raptorẽ suum pudefacit. Propter Christũ seruiamus dominis. Scientes, inquit, ꝙ si quicquã boni fecerit homo, reportaturus sit illud à domino, siue fuerit seruus siue liber. Quoniã enim possibile erat, multos dominorũ infideles existentes nullo pudore affici, neq; domesticis obedientiæ mercedem dare, vide quomodo seruos cõsolatus sit, ne de retributione dubitent, sed securi admodũ sint nõ defore mercedem. Nam quemadmodũ qui beneficio affecti, quãdo nihil vicissim benefactoribus suis rependunt, deum ipsis debitorẽ constituunt: ita sanè & domini isti, si beneficiis abs te acceptis nihil mercedis regesserint, hoc ipso amplius etiã retribuerunt, deum tibi debitorem constituentes. *Et domini*, inquit, *eadem facite erga illos.* Eadem. Quæ? cum beneuolentia seruite? Sed nõ dixit, seruite. Quanquã cum dicit, eadẽ, istud euidẽter ostẽdit: seruit enim & dominus. Non vt hominibus, inquit, placere cupiẽtes, cum timore & tremore apud deũ, metuentes ne ille vos aliquãdo propter neglectos seruos reprehẽdat. *Remittentes minas.* Non onerosi, inquit, neq; molesti. *Scientes quòd & vester & ipsorum dominus est in cœlis.* Papè, quantã rem clãculum innuit. Quomodo terruit? Hoc est autem quod dixit: Qua mensura mensus fueris, eadẽ tibi remetientur & alij. Noli cõmittere vt audias aliquando, serue sceleste, omne illud debitũ remisi tibi. *Nec personæ respectus est apud illum.* Ne putes, inquit, ꝙ quæ in seruum committuntur, propterea remissurus sit ꝙ in seruum sunt facta. Nam externæ quidẽ leges differentiam horum generum nouerũt, tanquã leges hominum. Lex vero communis domini nullã prorsus differentiam nouit, eo ꝙ communiter benefaciat omnibus, & vniuersis juxta facta sua retribuat. Si vero quisquam rogauerit, vnde sit seruitus, & vnde in vitã humanam irrepserit (noui enim multos qui libẽter talia & rogãt & discere vellent) ego illud vobis dicam: Auaritia, * vulgaris negligentia, & insatiabilitas seruitutem pepererunt. Alioqui Noë seruum non habuit, neq; Abel, neque Seth, sed neque qui post illorum tempora vixerunt. Peccatum seruitutẽ peperit, & contumelia in parentes. Audiant liberi, dignos esse se qui seruiant, quãdo ingrati fuerint erga parentes. Nobilitatem suam sibiipsi ademit quisquis talis est. Qui enim patrem cõtumelia afficit, iam nõ est amplius filius. Qui in verũ patrem nostrum cõtumeliosus est, quomodo filius erit? Decidit à nobilitate sua, improbus aduersus naturam fuit. Deinde & bella & pugnę captiuos prehenderũt. Sed Abrahã seruos habuit. Verum non vt seruis vsus est. Vide quomodo omnia ad caput applicat, & vxorem vt istam diligat, & liberos, vt educet eos in eruditione & correptione domini, & seruos, scientes, inquit, ꝙ & vester & ipsorũ dominus in cœlis est. Ita, inquit, & ipsi, tanquam serui, ita & vos benigni eritis & misericordes. *Quod superest fratres mei sitis fortes in domino, & in potentia roboris eius.* Si vero vultis, primum quæ seruos concernunt audite. Audite interea de pueris: Docete eos, vt pij sint, & omnino sequentur omnia. Nunc quidẽ in theatrum si quis ascẽderit, & in balneum abierit, omnes pueros secum trahit: in ecclesiã vero non ita, hic non cogit adesse pueros & audire. Quomodo seruus audiet quum tu herus aliis intẽtus sis? Seruũ mercatus emisti? Præcipe illi quæ dei sunt, vt erga reliquos cõseruos mitis & quietus, multam habeat virtutis rationẽ. Ciuitas quædã est vniuscuiusq; domus: princeps est quisq; domus suæ. De diuitum ædibus manifestum quidẽ est, vbi & agri sunt & procuratores, & præfecti supra præfectos. Ego vero & pauperum domum ciuitatem esse dico. Nam & hic principatus sunt, vtpote dum vir dominatur vxoris, & vxor seruorum, & serui mulierum: rursus & viri & vxores liberorum. Non igitur tibi vir quasi rex quidã esse videtur, tot principes sibi subiectos habens, conueniréq; vt ad gubernãdum omnium sit peritissimus ac ciuilissimus? Sciens enim discriminatim illis vti, nouit etiam accõmodos principes eligere, eliget quoq; illustres, vt exẽpli gratia: Rex alter in domo est vxor, licet sine diademate: qui nouit regem istum eligere, reliqua omnia bene disponet. Quod superest fratres mei, sitis fortes in domino, semper sermonẽ conclusurus hoc loquendi modo vtitur. Non bene ab initio dicebam integra castra esse vniuscuiusq; domum? Nã ecce, dispositis omnibus principatibus, deinceps eos armat & ad bellum educit. Etenim si nemo principatum alterius rapuerit, sed suo quisq; loco perstiterit, omnia erunt optime disposita. Sitis, inquit, fortes in domino, per spem in ipsum, per auxilium eius. Quoniam multa præceperat quæ fieri oportebat, ne metuatis, inquit, proiicite spem in dominum, is omnia reddet facilia. Et in potentia, inquit, roboris eius. *Et induite totam armaturam dei, vt positis vos stare aduersus insidias diaboli.* Non dixit, aduersus pugnas, neq; aduersus bella: neq; enim simpliciter nos, neq; aperte impugnat hostis, sed insidiis. Quid est μεθοδεία, μεθοδεῦσαι id est fallere, & per compendium & abruptè adoriri, quod & arte fit, verbis & operibus, & certaminibus seducentium nos, vt exempli gratia: Nunquam aperta peccata proponit, idololatriam non dicit, sed idem aliter insidiose struit, hoc est, persuasibilem ac verisimilem sermonem adornat, operculis vsus. Nouerat igitur istud Apostolus, atque in eo milites excitauit, vigilaréque fecit, quando persuasit ac docuit cum peritissimo nobis bellatore & hoste pugnam esse, qui non simpliciter neque aperte bellum

† nõ inter spoliatos, sed inter liberales numeratur, nec inter eos qui incommodis sunt affecti, sed inter eos qui alios beneficiis affecerũt.

1. Cor. 4. b

Matt. 7. a

Ibid. 18.

* βουκοσία

bellum gerat, sed cum multis insidiis. Et primũ quidem ab arte ac fraude eius arguit: deinde vero ab ipsius natura & multitudine discipulos excitat. Sophismata vero diaboli non ideo dixit & vigilare fecit, vt quos habebat sub se milites deiiceret, sed vt excitaret & erigeret. Nã si de aduersariorũ duntaxat potẽtia loquutus sermonẽ clausisset, deiecisset eos vtique. Cum vero antè & post ostendit posse illũ talem prehẽdi & vinci, magis eos excitauit. Quanto enim clarius aduersariorum robur domesticis nostris à nobis annunciatur, tanto illos diligentiores facit. *Quoniam nõ est nobis lucta aduersus sanguinẽ & carnẽ, sed aduersus principatus, aduersus potestates, aduersus mũdi dominos, rectores tenebrarũ seculi huius, aduersus spirituales nequitias in cœlestibus.* Deinde & à premiis quę posita sunt certantibus, illos erigit. Quid ergo? Cũ dixisset vehemẽtes esse hostes, subiũxit quomodo & magnis nos spoliẽt. Quib? In cœlestibus sita est pugna. Nõ de pecuniis, non de gloria, sed propter mancipationẽ certatur. Propterea & irrecõciliabiles hic sunt inimicitiæ. Vehementior est contentio & pugna quãdo pro magnis pugnatur: illud enim, in cœlestibus, idẽ est atq;, pro cœlestibus. Non vt spiritus mali si vicerint, aliquid rerum cœlestiũ consequantur, sed vt nos illis spolient, ac si dixisset qua in re sita sit pugnãdi cõditio. In, est loco, pro, & loco, propter. Vide quomodo nos hostis potentia excitet, vigilaréq; faciat, dũ scimus magnorũ bonorum esse periculũ, magnáq; nos cõsequuturos siquidem vicerimus. Nã è cœlis nos eiicere studet. Principatus quosdã dicit, & potestates, & mundi dominos tenebrarũ seculi huius. Quarum tenebrarum? An noctis? Nequaquã, sed malitię. Eramus enim, inquit, aliquando tenebræ, malitiã intelligens quæ in præsenti vita est. Non enim vltra præsentem vitam locum habet malitia, non in cœlo, non in futuro post istud seculo. Mundi vero dominos eos vocat, non ꝙ mundũ gubernent, sed solet scriptura malos actus hunc mundum vocare, vt quando Christus dicit: Vos non estis ex hoc mundo, quemadmodũ ego non sum ex mundo. Num igitur ex mundo non erant? Nõ carne amicti erant? Non ex illis erant qui in hoc mũdo sunt? Et iterum: Mundus me odit, vos autem odisse nõ potest, iterum malos actus mundum vocans. Ita mũdum hic malos homines Apostolus dicit, Dæmones vero horum magis dominãtur. Contra spirituales nequitias, inquit, in cœlestibus. Principatus & potestates dicit, quẽadmodũ & in cœlestib? sunt throni, dominationes, principatus, & potestates. *Quapropter assumite vniuersam armaturã dei, vt positis resistere in die malo, & omnib? cõfectis stare.* Diẽ malũ præsentẽ vitã dicit, & seculum malũ præsens hoc vocat, à malis illis quæ in eo fiunt: Hoc est, semper armati estote. Et omnibus, inquit, cõfectis: Hoc est, & passionib? & desideriis absurdis, & omnibus quæ nos interturbãt. Non simpliciter conficienda dixit, sed ita plane cõficienda, vt non solum tollãtur, sed vt & sublatis omnibus ipsi firmi persistãt. Nam multi istam adepti victoriã denuo ceciderunt. Omnibus inquit confectis, non isto quidẽ confecto, illo vero nequaquã. Oportet enim & post victoriam persistere: eiecta aliquando sunt mala, verum nisi stemus iterũ reuiuiscẽt. Si vero quæ ceciderunt resuscitantur, donec steterimus deciderunt, quotusq; circũuenti non fuerimus, malus ille nõ exurget. Induamus vniuersam armaturã dei. Vides quomodo timorem exemerit, si eim possibile est omnia conficere & persistere, quod de inimicorũ potentia differit, non metum inducit ac timorẽ, sed socordiã excutit. Vt positis, inquit, resistere in die malo. Et à tẽpore eos consolatur. Breue, inquit, tempus est, itaq; stare oportet: Ne fatigemini post cædem.

Moralis exhortatio.

Itaq; si bellum est, si tales sunt instructæ acies, si incorporales principatus, si mũdi domini, si spirituales nequitiæ aduersum nos sunt, quomodo, dic quæso, deliciaris? quomodo adeo dissolutus ac discinct? es? Quomodo inermes vincere poterim? Ista quisq; sibi ipsi singulis diebus dicat, quãdo per fastũ occupatur, quando per concupiscentiã, quando mollẽ vitã incõsulto ac frustra quærit. Audiat beatũ Paulũ dicentẽ: Nõ est nobis lucta aduersus sanguinẽ & carnem, sed aduersus principatus, aduersus potestates. Grauius ac difficilius hoc bellũ est q̃ vllum sensibile, vehemẽtior hæc pugna est. Cogita quãtum temporis iam duret: Nunc ergo, inquis, pugnandũ mihi est? Ista quidã socordiũ loquuntur. Debebas gratias agere, ô homo, ꝙ tibi facultas huius belli victoriæque, si voles, data est, nunc vero per cõtrariũ indignaris etiã, pigri ac somnolenti cuiusdã militis verba loquẽs. * Causas intelligis, si voles. Circũspice ac muni teipsum. Nõ aduersus diabolũ duntaxat nobis pugna est, sed & aduersus potẽtias illius. Quomodo ergo luctabimur aduersus tenebras? Si lux facti fuerimus. Quomodo aduersus spirituales nequitias? Si boni fuerimus. Bono nanque cõtraria est malitia. Et tenebras abigit lux. Si vero & nos tenebrę fuerimus, capiemur omnino. Quomodo igitur istas superabimus? Si quod illæ ex natura sunt, istud nos ex volũtate fuerimus, extra carnẽ & sanguinẽ, ita ipsas interimemus. Nã quoniã verisimile erat à multis illos agitari, ne putetis, inquit, ꝙ homines isti vos impugnẽt, sed dęmones in ipsis agẽtes vos impugnant. Aduersum illos nobis pugna est. Per ista vero duo agit: † vnum ꝙ austeriores eos facit; alterum ꝙ † animum illis aduersum impugnatores suos homines remissum indit. Et cuius gratia pugna nobis aduersus dæmones nata est? Quoniã adiutorẽ habemus inexpugnabilẽ, nempe spiritus sancti gratiã, artem talem edocti sum?, vt nequeamus aduersus homines luctari, sed aduersus dæmones. Si vero voluerimus, nõ luctabimur etiã. Nam lucta nobis est eo, ꝙ ita volumus. Alioqui tanta est potentia illius qui nos inhabitat, vt dicat: Ecce dedi vobis potestatẽ calcare supra serpẽtes & scorpiones, & omnẽ potentiã inimici. Omnem nobis potestatẽ dedit, siue luctandi siue non luctãdi. Quoniã vero nos segnes ac imbelles sumus, luctamur cum illis. Alioqui ꝙ Paulus non sit luctatus, audi quid ipse dicat: Quis nos separabit à dilectione Christi? Tribulatio? An angustia? An persequutio? An nuditas? An periculũ? An gladius? Et rursus audi quid dicat. Deus conteret satanã sub pedibus vestris celeriter. Habebat enim ipsum subiectum. Propterea & dixit: Præcipio tibi in nomine domini Iesu, vt exeas ab ipsa. Istud vero non est luctantis. Nam qui luctatur, nondum vicit: Qui vero vicit, non luctatur amplius. Subiecit ipsum & captiuauit. Et Petrus quoq; nõ est cum diabolo luctatus, sed quod melius erat, quàm si cum illo luctatus fuisset in fidelibus, in obedientibus, in catechumenis † iam diu circumeuntis] satanæ dominatus est. Propterea & beatus Paulus dixit: Nõ em cogitationes eius ignoramus. Vnde & potissimũ ipsum vicit. Et rursus audi quid dicat. Nõ est mirum, si & ministri

A

B

C

D

Supr. 5. b

Ioan. 8.

Ibid. 15.

* Καταβάσεις, ansas, occasiones, cãptiones, prehensiones.

† Contra dæmones austeri sumus, cõtra vero homines nos impugnãtes, mansuetiores.

Luc. 10.

Rom. 8. g.

Ibid. 16. e.

Act. 16. d.

2. Co. 12. e

& ministri illius personam sibi sumunt, quasi ministri sint iustitiæ. Ita sciebat omnẽ pugnam, nec quicquã
2.Thes.2.b. ipsum latebat. Et mysteriũ iniquitatis, inquit, iã operatur. Sed pugna illi aduersum nos est. Alioqui rursus
Rom.8.g quid dicat audi. Certus sum, inquit, q̃ neque angeli, neq; principatus, neq; potestates, neq; virtutes, neq; præsentia, neq; futura, neq; creatura alia poterit nos separare à dilectione dei. Non dixit, à Christo. Nam multi sunt qui quasi cũ Christo vniti videntur, ipsum tamen non diligẽtes. Non solũ, inquit, mihi non persuadebis vt Christum abnegem, sed neq; vt minus aliquanto ipsum diligã. Si vero supernæ virtutes hoc nõ potuerunt, quis alius ipsum immutasset? Ista vero non ideo dixit, q̃ illa quæ numerauit, hoc facere co-
† per suppositionẽ narẽtur, sed † vt animi sui propositũ declararet.] Vnde & dixit: Certus sum. Igitur non luctabatur. Verũtamen versutias satanæ metuebat. Etenim audi dicẽ-
2.Co.11.d tem, Metuo ne qua fiat, vt quemadmodũ serpẽs Euã versutia sua decepit, ita corrumpantur sensus vestri à simplicitate quæ est erga Christum. Et de seipso hoc
1.Cor.9.d verbo vsus est, dicens: Nam metuo, inquit, ne cũ aliis prædicauerim, ipse reprobus efficiar. Quomodo ergo certus es, q̃ nemo te sit à dilectione Christi separaturus? Vides q̃ animi humilis ac modesti sint hæc
Ibid.4.a verba? Cœlũ enim ille iam inhabitabat. Propterea &
2.Tim.4.b. dixit: Nihil enim mihi conscius sum. Et iterum: Cursum consummaui. Itaq; quod ad ista attinebat nihil Paulũ impediuit diabolus, sed quod attinebat ad discipulos. Quamobrem? Quoniam illorũ ipse nõ solus erat dominus, sed & eorũ simul dominabatur voluntas. Illic scilicet erat, vbi satanas vincebat: immo vero neq; illic ipsum vincebat, sed magis socordiam non aduertentium. Si enim quæ sua sunt, non præstitisset, siue segniciei, siue alterius cuiusquã eiusmodi rei gratia, certè ipsum vicisset. Si vero ipse quidẽ cuncta fecit, illi autẽ non obediebant, nõ ipsum vicit, sed illorum inobedientiã. Et morbus quidẽ medicum nõ superat, sed ægrotantis incõposita & inordinata vita. Quando vero medicus quidẽ omnia adornat, ægrotus autẽ vicissim omnia corrumpit, nõ ipse, sed ille superatur. Itaq; nequaquam Paulũ deuicit. Veruntamẽ
† satis fuerit. apud nos etiam luctari posse † iucundũ est.] Romanis
Rom.16.c quidem non hoc optat, sed quid? Conteret, inquit, sa
Sup.cap.3 tanã sub pedibus vestris celeriter. Et istis ita exoptat. Ei vero qui potest cumulate facere vltra omnia quæ petimus, aut cogitamus. Qui luctatur adhuc derinetur. Veruntamen etiã non cadere* iucundũ est. Tunc scilicet illustris erit victoria, quando hinc excesserimus, vt exempli gratia. Sit concupiscentia quædam mala, admirabile quidem fuerit illam neq; admittere etiã, sed extinguere Si vero istud possibile nõ fuerit, vel luctando semper illã cohibeamus. Quòd si luctãdo euaserimus, vicimus. Non enim hic habet quẽadum apud athletas. Nam illic quidem, nisi deieceris aduersariũ, non viceris. Hic vero viceris, si deiectus non fueris. Illic ambo certantes vincere studẽt: & si alter deiectus fuerit, alter coronatur. Hic verò nõ ita. Sed diabolus huc laborat, vt nos inferiores reddat, & vincat. Quãdo igitur illi hoc quod studet, abstulero, vici. Non enim vrget vt simpliciter nos deiiciat, sed vt secũ pariter deiiciat. Ergo iã victus est, ipse enim iam proiectus & in perditione est. Victoria vero eius non in eo est, vt coronam adipiscatur, sed vt nos perdat. Itaq; vici, etiã si illũ non deiecero, duntaxat deiectus

* ἀγανακτῶμεν. i. sufficiẽs, ferendum boni cõsulendũ, bene nobiscũ agi putãdum, sãpe, fuerit.

A nõ fuero. Quę est ergo illustris victoria? Ex abũdanti ipsum etiã conculcare, quomodo Paulus fecit, nihil arbitratus res esse præsentes. Hunc imitemur & nos, studeamúsq; superiores esse, & nullo pacto illi vincẽdi ansam dare. Ansam vero illi dãt diuitiæ, pecuniæ, & vanæ gloriæ studiũ. Ipsum etiã sæpenumero incitarunt, sępe irritarunt quoq;. Sed quis vsus luctę, quis vsus cõgressus? Qui congreditur cum hoste, obscurũ finẽ habet & incertũ, ne & ipse vincatur, & capiatur. Qui vero illum cõculcat, manifestam habet victoriã. Conculcabimus diaboli potentiã, si peccata conculcauerimus. Omnia dico tẽporalia, iram, concupiscẽtiam, superbiã, omnes animi passiones, ne hinc ad futuram vitã profecti, potestatem quam nobis deus cõtribuit, prodidisse inueniamur. Ita quippe & futura nobis comparabimus. Si vero in isto mali fuerimus, quis nobis maiora commẽdabit? Si enim repressum,
B ignominiosum, cõtẽptum, pedibus nostris subiectũ, cõculcare nequiuerim°, quomodo paterna bona nobis dabit pater? Si ita subiectũ non vicerimus, quã habebimus fiduciã paternam ingrediundi domũ? Nam dic quæso. Si filiũ haberes, qui relictis honestioribus seruis, misceretur illis qui te cõtristassent, quíq; extra paternas ædes excidissent, qui taxillis vacassent, ídq; constãter ad finem vsq; faceret: an non exhæredandus esset? Apertum est q̃ esset. Ita & nos, si relictis qui deo perplacuere, adiunctísq; nobis angelis, cõuersati fuerimus cũ diabolo, omnino exhęredes erimus. Sed absit. Quin bellũ aduersus ipsum suscipiamus. Si quis inimicum habet, si quis iniuria lęsus est ab inimico, si quis ira percitus est, omnẽ furorem illum, omnem sęuitiam collectã in caput diaboli effundat & euacuet.
C Hic furor bon° est, hic ira vtilis, hic iniuriæ memoria laudẽ habet. Quemadmodum enim in externis iniuriæ memorem esse malum est, ita hic bonum est. Itaq; si vitia habes, hic illa exerce (si deponere nequis) potius q̃ in eos qui mẽbra tua sunt. Percussit te quisquã, iniuriæ memoriam aduersus diabolum serues, inimicitiámq; aduersus ipsum nunquam soluas. Sed non es percussus? Etiam sic iniuriæ memor esto, quòd videlicet dominum tuum contumelia affecit, quòd illi aduersatus est, quòd fratres vastat & impugnat. Huic semper inimicus esto, semper acerbus, semper immitis. Ita abiectus erit ille, ita contemptibilis, ita facilis captu. Si nos sæuierimus aduersum eum, ipse non erit nobis sæuus. Si nos mansueti fuerimus, tunc ipse sæuus erit. Nõ ita est in fratribus nostris. Inimicus est & hostis & vitæ & salutis tam nostræ quàm suę. Si seipsum nõ diligit, quomodo nos diligere poterit? Instruamus itaque aciem, prosternamúsque ipsum, magnum habentes auxiliatorem dominum nostrum Iesum Christum, qui potest & nos laqueis ipsius incomprehensibiles facere, & futuris bonis dignos reddere, quæ contingat, oro, nos omnes consequi gratia & benignitate, &c.

Homilia xxiij.

State igitur lumbis vestris baltheo circuncinctis in veritate. Posteaquã exercitum istum cõstruxerat, alacritatémq; ipsorum excitauerat, (nam vtroque opus erat, videlicet vt essent ordine coadunati, & vt alternis animum istum vtique excitarent) & posteaquam adhortatus esset eos (nam & istud necessarium erat) deinceps eos etiam armat. Nihil profuissent arma, nisi ipsi primum fuissent ordinati & instructi, nisiq; fuisset animus mentẽ militis excitans.

Oportet enim ipsum primũ intus armari, deinde forinsec°. Si vero apud externos milites ita habet, multo magis apud istos spirituales: immo vero apud istos nõ licet forinsecus armari, sed oĩa sunt interna. Animum excitauit & accendit, confidentiam addidit, in ordinẽ eos cõstituit, vide quomodo & armis eos induat. State igitur, inquit, primũ est quod ad ordinem militarẽ pertinet, bene stare posse. Et hinc multa sanè pendẽt. Propterea & multis quomodo persisten-
1.Cor.16. dũ sit, disserit & alibi, dicens: State, vigilate. Et iterũ:
Philip.4. Ita state in dño. Et rursus: Qui stare videtur, ąspiciat
1.Cor.10.a. sibi ne cadat. Itẽ: Vt possitis omnibus confectis stare. Non igitur simpliciter quãuis stationẽ dicit, sed bene ordinatã. Et quotquot bellorum periti sunt, nouerũt quantũ sit si quis stare sciat. Si enim pugiles & qui luctantur, huius vt persistant scilicet, prę aliis admonẽtur, multo magis istud in bellicis & militaribus rebus
B opus fuerit. Qui rectus & arduus stat, nõ stat dissolutus, non cuiquã rei incũbens. Vehemẽs & exacta rectitudo in statione apparet. Itaq; qui vere recti sunt, illi stant: qui vero nõ stant, vtiq; recti nõ sunt, sed dissoluti & effusi. Qui deliciatur, qui lasciuus est, qui pecuniis studet, non stat, sed inclinatur. Qui stare nouit, ex ipsa statione tãquam ex fundamento quodã quæcunq; ad luctam attinent, facilia habebit. State igitur circuncinctis baltheo lumbis vestris in veritate. Non de sensibili baltheo dicit. Nã omnia hoc loco intelligibiliter ac spiritualiter dicit. Et vide quomodo ordine progrediatur. Primũ baltheo cingit militẽ. Quid hoc est? Eum qui perfluit, quíq; cõcupiscẽtiis resolutus est, & sensus habet humi ąiectos, per baltheũ restringẽs, nõ permittit vt vestibus tibias cõplectentibus impediatur, sed solutis pedib° illũ ad cursum liberũ reddit. State igitur lũbis vestris baltheo circuncinctis. Lumbos vero hic dicit, quẽadmodũ in nauibus carinã. Nam ita in nobis totius corporis subiectũ sunt lũbi: quẽadmodũ fundamẽtum est, super quod omnis structura ædificatur, quẽadmodum medicinæ studiosi dicunt. Initiũ itaq; ad fontẽ nostrũ constringit, dũ lumbos cingit. Non autẽ istos lumbos intelligit, sed spiritualiter & intelligibiliter disserit. Et quẽadmodũ lumbi superiorũ & inferiorũ corporis partium fundamentũ sunt, ita habet & in spiritualibus &
† desatigati. intelligibilibus lumbis. Hinc est q̃ † laborãtes plerũq; manus suas illuc tanquam in fundamentũ quoddam immittẽtes, hoc pacto seipsos cõfortant. Et baltheus huius gratia in bellis habetur, vt fundamentũ corporis nostri tueatur, & cõtineat. Propterea currẽtes etiã baltheo cingimur. Is robur corporis nostri tuetur ac
D munit. Hoc igitur, inquit, etiã in animo fiat, & robusti erimus ad omnia quicquid fecerimus. Millies enim potissimũ res ista sanè decet, inquit. Sed lũbos istos corporales zona coriacea cingimus, qua vero nos spirituales cingemus? Ea scilicet quę summa & caput cogitationum nostrarũ esse debet. Lũbis, inquit, nostris baltheo circũcinctis in veritate. Nullũ diligamus mẽdacium, res omnes per veritatẽ metiamur, nõ inuicẽ alius contra aliũ mentiamur. Et si gloria quærẽda sit, quæramus verã: si vita, quæramus verã. Si hoc pacto nos ipsos cõmunierimus, si in veritate vixerimus, nemo nos vincet. Qui veritatis doctrinã quærit, ad terram non prosternetur. Quod enim quæ vera nõ sunt, ex terra sint, ex eo liquet, q̃ omnes qui extra veritatẽ sunt, passionibus animi seruiunt, proprias cogitationes suas sęquentes. Propterea si sobrie vigilauerimus,

A non opus habebimus vt contra Græcorũ infidelium sermones doctrina instruamur. Quoniam molles illi sunt ac laxi, nihil quod seriũ sit, nihil quod humanam rationẽ excedat, de deo cõplecti valẽtes. Non enim sunt in veritate cincti. Propterea soluti sunt ipsorum lumbi, receptaculũ scilicet genitaliũ seminũ, & cogitationũ rationaliũ robur: Nihil igitur illis imbecilli°. Manichęos vero vides, quomodo & illi omnia ex ąpriis cogitationibus suis loqui audeant? Non potuit, inquiũt, mundũ deus absq; materia facere. Vnde hoc liquet? Ex humo & terra ista dicũt, & ex humanis rationibus. Quoniã homo, inquiunt, aliter quicquã facere nõ potest. Rursus Marcion quid dicat, vide. Nõ potuit deus accepta carne, manere purus. Vnde istud liquet? Quoniã neq; homines, inquit, † tanquã homi- † Atqui homines
nes, istud possunt.] Valẽtinus quoq; ex humo tractos possunt.
B sensus habens, de terra loquitur, vt & Paulus Saniosatenus. Arius vero quid dicit? Non potuit deus gignens sine passione gignere. Vnde hoc audes dicere ô Ari? Ex nostris, id est, humanis rationib°. Vides omnium ex humo tractas cogitationes depressas, terram spirãtes? Et ita quidẽ habet quod attinet ad dogmata. Quod vero ad vitã attinet, fornicatores, pecuniarum, gloriæ, reliquorũ omniũ amatores humi trahũtur. Non habẽt quo cõsistant, vt fatigati cõquiescãt; sed si laborauerint, nõ manũ firmant & persistũt, sed
† discedũt. Qui vero cinctus est veritate, primũ nun- † dilabuntur.
quã fatigabitur: deinde etiã si fatigatus fuerit, in eandẽ ipsam reclinabitur & conquiescet veritatẽ. Quid enim ipsum, dic quæso, fatigabit? Paupertas? Nequaquã. Requiescet enim in veris diuitiis, & per paupertatẽ istã cognoscet quæ vera sit paupertas. Sed seruitus ipsum fatigabit? Nequaquã. Nouit enim quæ vera seruitus sit. At ægritudo? Quin neq; illa: Sint lũbi
vestri, inquit Christus, præcincti, lucernę ardẽtes, lux Luc.12.d
inextinguibilis. Istud & ex Aegypto egredientibus præcipiebatur. Nã quamobrẽ pascha præcincti comedebant? vis discere causam hanc omnẽ? Vis iuxta historiã aut anagogen dicã? Quin iuxta vtranq; dicã, vos vero animaduertite, ac mente conseruate. Non enim verba nostra ad hoc funduntur, vt simpliciter sermonẽ dicã, sed vt opus ipsum in vobis præstetur. Erant, inquit, præcincti, & baculi eorũ in manibus, ac Exo.12.b
calceamenta in pedibus, atq; ita comedebãt pascha. Horrenda ac tremẽda mysteria, multámq; profunditatẽ habentia. Si vero in typis ita sunt tremenda, multo magis in ipsa veritate. Egrediũtur ex Aegypto, pascha comedunt. Attende: Pascha nostrũ, inquit, im- 1.Cor.5.
molatus est Christus. Quamobrẽ præcincti sunt? Habitus iste est iter facientiũ. Etenim habere calceamẽta, & virgas in manib°, & stãdo comedere, nihil aliud nisi istud innuit. Vultis primũ audire historiã, aut anagogen? Melius fuerit primũ audire historiã. Qui digitur vult historia? Beneficiorũ dei facile obliuiscebãtur Iudæi. Non igitur beneficia sua deus tempori dũtaxat alligauit, sed & vescẽtiũ habitui. Nam ideo nũc prącincti & calceati vescuntur, vt rogati dicant, quoniam ad iter faciendum eramus parati, & quoniã ex Aegypto iam in terram promissionis egredi parati eramus. Hoc quidem vult typus: Veritas vero ipsa est, q̃ & nos pascha comedimus, Christum. Pascha enim nostrum, inquit, Christus est. Quid igitur? Et nos calceati, & nos præcincti comedere debemus. Quamobrẽ? Vt & nos ad egressum & ad peregrinandum ex hoc seculo parati simus.

Moralis exhortatio.

Nemo eorũ qui hoc paſchate veſcuntur, ad Aegyptũ reſpiciat, ſed ad cœlũm, ad cœleſtẽ Hieruſalem. Propterea præcinctus, propterea calceatus comedis, vt diſcas quãprimũ hoc paſchate veſci cœperis peregrinandũ tibi, itérq; faciendũ eſſe. Duo vero innuit. Et ꝓ egredi oportet ex Aegypto, & ꝓ in Aegypto manentes deinceps non alio loco futuri ſint q̃ ipſi alieni. Noſtra enim, inquit, conuerſatio in cœlis eſt. Et ꝓ per omnẽ vitã ſemper parati eſſe debemus, vt vocati non cõtemur morã nectentes, ſed dicamus: Paratum cor noſtrũ. Paulus ſanè iſtud dicere potuit, qui nihil ſibi ipſi conſcius erat: ego vero qui multo tẽpore ad reſpiſcẽtiã opus habeo, hoc dicere nõ poſſum. Quod autẽ præcingi animæ ſit vigilantis, audi deum iuſto illi dicentẽ: Sed accinge inſtar viri lũbos tuos. Interrogabo autem te, tu vero reſponde mihi. Et rurſus ad prophetas omnes hoc dicit deus, accingere. Et ad Moſem etiam. Atq; ipſe quoq; accinctus apparet in Ezechiele: imò vero & angeli nobis præcincti apparent, tanquã milites eſſent. Militibus enim ex eo ꝓ accincti ſunt, generoſe ſtandi virtus eſt. Ita à ſtando eſt præcingi. Nam & nos egreſſuri ſumus, & inter ambulandũ multas laturi moleſtias. Mox atq; puericiã iſtã ſuperauimus, imminet diabolus nihil non faciẽs ac tentans, quo ex Aegypto ſeruatos, per mare rubrũ traductos, à dæmonibus & ſimul innumeris plagis liberatos, prehenſos perdat. At ſi ſobrie vigilaueritis, habemus & nos columnam ignis, ſi voluerimus, gratiam ſcilicet ſpiritus ſancti. Illa & illuminat & obumbrat. Habemus mãna: imò vero non mãna habemus, ſed quod multo plus eſt q̃ manna. Potũ habemus ſpiritualem, non aquam de petra exeuntem. Habemus quoq; caſtra, nunc etiam eremum inhabitantes. Reuera nũc quoq; terra, magis etiam q̃ illa olim, virtutis ſolitudo facta eſt. Quamobrẽ ſolitudo horribilis erat? Propterea ꝓ ſcorpiones in ſe habuit, & viperas. Per quam, inquit, nõ pertranſiuit homo. Verum non eſt, non eſt, inquam, ita infrugiferũ deſertum illud, vt eſt humana natura. Iam quod ſcorpiones, quot viperæ, quot ſerpentes, quot viperarum fœtus, † per quos nunc tranſiuimus,] in iſta ſunt ſolitudine? Sed ne timeamus. Exitus enim huius ducem agit nõ Moyſes, ſed Ieſus. Quomodo igitur? Ne iiſdem afficiamur, ne eadem faciamus, vt & eadem non patiamur. Illi murmurabant, illi ingrati erant. Non igitur eadẽ accidãt & nobis. Quomodo ceciderunt illi omnes? Annihilarunt terram deſiderabilẽ. Quo pacto annihilarunt? Atqui admirabantur illã. Verum eo annihilarunt illam, ꝓ pigreſcebant, nullúmq; pro illa laborem ſuſcipere volebant. Ne vilipendamus itaq; nos cœlũ. Cœli contẽptus hic eſt. Delatus eſt & ad nos è cœlo fructus, non in amphoris deportatus botrus, ſed arrhabõ ſpiritꝰ, cõuerſatio in cœlis, quã Paulus docuit, & reliqui celebres agricolæ. Nõ Chaleb Iephone, nõ Ieſus Naue fructus iſtos attulit, ſed Ieſus patris miſerationum veri dei filius, omnẽ virtutẽ attulit, omnes è cœlo fructus, hymnóſq; nobis cœleſtes detulit. Eadem enim nobis vt dicamus, mandauit, quæ Cherubim in cœlis dicunt, nempe Sanctus, ſanctus, ſanctus. Attulit nobis angelorũ virtutem. Non nubunt, neq; nuptum dantur angeli. Iſtud bonum & in hac terra plantauit. Neq; pecunias illi, neque aliud quicquam amant. Et iſtud nobis largitus eſt. Non amplius inter nos mors eſt, ſed ſomnus. Audi enim quid ipſe dicat: Lazarus amicus noſter obdormiuit. Agnoſcis fructus ſuperinæ Hieruſalẽ. Et quod admirabilius eſt, non cõfecto iam bello, ſed ante promiſſionẽ omnia iſta nobis dono dedit. Nam illi quidẽ etiam quũ in terrã promiſſionis veniſſent, laborabant: immo vero non laborabant. Si enim deo obedire voluiſſent, omnes vtiq; vrbes ſine armis & militari acie ſubuertiſſent: Hiericho certè ſaltantiũ magis q̃ prælianti habitu deuicerũt. Nos vero poſteaquã in terram promiſſionis, hoc eſt, in cœlum ingreſſi fuerimus, nõ bella geremus, ſed donec in ſolitudine, in præſenti videlicet vita, egerimus. Nã qui ingreſſus fuerit in requiẽ ſuam, requieuit iam ab operibus ſuis, quẽadmodũ & deus à ſuis. Ne deficiamus itaq; quod bonũ eſt faciendo, etenim ſuo tempore metemus etiam non deficientes. Vides quomodo nos deduxerit quẽadmodum & illos? Illic de manna & ſolitudine dicit, Qui multum, non abundauit, & qui modicũ, minus nõ habuit. Et nobis iſtud præceptum eſt, ne theſauros ſcilicet in terra colligamus. Si vero collegerimus, non iam ſenſibilis vermis, ſed vermis iuſtitiæ collecta perdet. Omnia itaque faciamus, ne vermi iſti cibũ paremus. Qui multũ enim, inquit, non abundauit. Nã & iſtud in nobis etiã quotidie fit. Omnes enim eandẽ ventris menſurã adimplemꝰ: qd̃ vero illã excedit, inanis curæ ac ſolicitudinis additamentũ eſt, quod quidem iam vltro daturus erat. Quòd dicit, ſufficit ſua diei afflictio, illud & olim iam docuerat, ſed neq; ita receperant. Nos vero non ſimus inſatiabiles, aut ingrati, non queramus ædes illuſtres, iter enim facimus, non certò habitamus. Itaq; ſi quiſquã eſt qui nouit præſentem vitam iter eſſe & militiam, &, vt ita dicam, quod à militibus vocatur * foſſatum, is non quæret ſplendidas domos. Quis enim, dic quæſo, etiam ſi admodũ diues ſit, in eo quod foſſatũ dicitur, ſplendidas ædes ædificare cupiat? Ne vnus quidem. Ridiculus enim fieret, & hoſtibus ædificaret, ipſóſque ædificio ſuo attraheret. Itaque ſi ſobrij fuerimus, nihil nobis preſens vita diſcriminis habebit à militia & foſſato caſtrenſi. Quapropter obſecro, * vendamus omnia, vt nullum hic theſaurum colligamus. Si enim fur venerit, continuo † eum pellemus.] Vigilate, inquit, quoniam ignoratis qua hora fur venturus ſit, mortem ita vocans. Priuſquam itaq; veniat, omnia præmittamus in patriam noſtram. Hic vero ſuccincti ſimus ac ſtrenui, vt hoſtes ſuperare valeamus, quos contingat nos vincere gratia & benignitate, &c.

quos nũc recenſuimꝰ] videtur ſupra nominatos hæreticos intelligere, Marcionẽ, Valentinum, Paulum Samoſatenũ. Arrium.

Ioan.11.b

Philip.3.

Pſal.56.

Iob.38.

Exod.16.d

2.Cor.8.c

** foſſa enim militẽs caſtra ſua munire ſolent.*

** mpdrare. Ro faciamus, cõtendamꝰ, vel vendamꝰ.*

† migrabimus.

Matt.24.

Homilia xxiiij.

Tate igitur lumbis veſtris baltheo circũcinctis in veritate, & induti thoracẽ iuſtitiæ, & calceati pedibus parati exiſtentes ad Euangeliũ pacis, ſuper omnia ſumpto fidei ſcuto, quo poſſitis omnia iacula ignea ſceleſti extinguere, galeámque ſalutaris accipite, & gladium ſpiritus, qui eſt verbũ dei. Circũcinctis, inquit, baltheo lumbis veſtris in veritate. Quídnã hoc eſt? Dictum eſt vobis præcedenti diſputatione quomodo debeatis & ſuccincti expeditíq; eſſe, & ita currere vt nihil ſit quod impediat. Et induti, inquit, thoracem iuſtitiæ. Quemadmodũ thorax vulnera non admittit, ita & iuſtitia. Iuſtitiam vero hic catholicam & virtute præditam vitam vocat. Talem nemo vnquã deiicere poterit, ſed vulnerare quidem conantur plurimi, vulnerabit ac proſcindet tamen nemo, ne ipſe quidẽ diabolus. Ac ſi dicat quiſquã, munitis pectoribus veſtris per facta iuſta. De illis dicit Chriſtus: Beati qui eſuriũt ac ſitiũt iuſtitiam, quoniam

Ibidem.ſ.

quoniam ipſi ſaturabũtur. Robuſta eſt adeò iuſtitia & veluti thorax. Qui talis eſt, nunquã iraſcetur. Et calceati pedibus parati exiſtẽtes ad Euãgeliũ pacis. Obſcurius eſt iſtud quomodo dictũ ſit. Quid igitur eſt? bonis nos ocreis calceauit. Aut ſanè hoc dicit, vt prõpti ſunt ad Euãgeliũ, & pedibus ad illud vtãtur, viãq; illi præſtruãt ac præparent. Aut ſi nõ hoc, iſtud ſaltẽ, vt ad profectionẽ prõpti ſint. Præparatio igitur Euãgelij quid eſt, niſi vita optima? Id quod Propheta dixit: Præparationẽ cordis ipſorum attendat auris tua. Hoc eſt, inſtructionẽ & accõmodationẽ. Euangeliũ pacis, inquit. Recte dixit: Quoniã em̃ belli ac pugnæ mentionẽ fecerat, oſtendit hoc verbo, ꝓ pugna nobis aduerſus dæmones habenda ſit. Euangeliũ enim pacis eſt. Bellũ illud cum diabolo: aliud bellũ quod cum deo erat, diſſoluit. Si diabolũ impugnauerimus, pacẽ habebimus cum deo. Ne metuas igitur dilecte, Euangelium bonũ ſcilicet nuncium eſt: victoria iam parta eſt. Super omnia ſumpto fidei ſcuto. Fidem hic non vocat ſcientiam. (Non enim illam poſtremo locaſſet) ſed eam fidem per quam ſigna fiunt. Et merito fidem ſcutum nominauit. Quemadmodũ enim ſcutum ante totum corpus inſtar parietis proponitur, ita ſanè & fides. Nam illi cedũt omnia. Quò poſſitis, inquit, oĩa iacula ignea ſceleſti extinguere. Nihil enim poterit huic ſcuto reſiſtere. Audi nanque quid Chriſtus diſcipulis dicat: Si fidem habueritis ſicut granũ ſinapis, dicetis mõti huic, demigra hinc illuc, & demigrabit. Quomodo vero fidẽ habebimus? Quando illa rite præſtiterimus. Iacula vero ipſius & tentationes dicit, & abſurda deſideria. Et ignea dicit. Talia nẽpe ſunt deſideria. Si enim dæmonibus imperauit fides, multo magis animi quoq; paſſionibus. Et galeam ſalutaris, inquit, accipite. Hoc eſt, ſalutis veſtræ. Nã circunquaq; illos cõmunit. Et gladium ſpiritus, qui eſt verbum dei. Aut ſpiritum certè dicit, aut ſpiritualem gladium. Per illum nanq; ſcinduntur omnia, per illũ omnia amputãtur, etiã caput draconis per illum abſcindimus. *In omni deprecatione & obſecratione*, inquit, *orantes in omni tẽpore in ſpiritu, & ad hoc ipſum vigilãtes in omni ſedulitate & obſecratione pro omnibus ſanctis, & pro me, vt ſermo mihi detur in apertione oris mei, vt cũ fiducia notũ faciã myſteriũ Euãgelij, ſuper quo legatione fungor in catena, vt in eo libere loquar, quẽadmodũ oportet me loqui.* Quẽadmodum enim verbũ dei omnia poteſt, ita & qui gratiã habet ſpiritualẽ. Nam viuus eſt, inquit, ſermo dei & efficax, & penetrãtior quouis gladio vtrinq; incidente. Vide autẽ beati huius prudẽtiam. Armauit eos cum omni munitione. Quid igitur deinceps opus adhuc eſt? Regẽ inuocare & obſecrare vt manũ porrigat. Per omnem, inquit, deprecationẽ & obſecrationẽ orãtes in omni tẽpore in ſpiritu. Nõ enim orare ſitũ eſt in multiloquio. Et ad hoc ipſum, inquit, vigilantes. Hoc eſt, ſobrie incumbẽtes. Talem enim eſſe oportet armatũ militem qui coram rege ſtare debeat, nempe vigilem ac ſobriũ. In omni ſedulitate & obſecratione pro omnibus ſanctis & pro me, vt detur mihi ſermo in apertione oris mei. Quid dicis beate Paule? Diſcipulis opꝰ habes? Et bene dixit, in apertione oris mei. Nõ igitur † præmeditata ſunt quę dixit, ſed quẽadmodũ Chriſtus dixit: Quãdo tradiderint vos, ne ſitis ſoliciti quomodo aut quid loquamini: dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini: Ita oĩa fide, omnia gratia dei peregit. Vt cum fiducia, inquit, notum faciam myſterium Euangelij. Hoc eſt, vt defendã ac reſpondeam

Iſal.9.g

Heb.4.c

Mat.17.c

† præmeditabatur ea quæ dicebat.

Mat.10.b

quemadmodum opus fuerit. Catena circundatus es, & aliorum opera indiges? Etiam, inquit. Nam & Petrus catena circundatus erat, & tamen ſine intermiſſione precatio ꝓ eo fiebat. Super quo legatione fungor in catena, vt in eo libere loquar, quemadmodum oportet me loqui. Hoc eſt, vt cum fiducia, animo virili, multáque cum prudentia reſpondeam. *Vt autem ſciatis & vos quæ ad me pertinent, quid agã, omnia vobis nota faciet Tychicus dilectꝰ frater, & fidꝰ miniſter in domino.* Quoniam vinculorũ meminerat, permiſit quædã & Tychico quæ de ſe illis narraret. Quæ enim dogmata cõcernebant & cõſolationem, ea per epiſtolam declarauit: quæ vero tenuis erãt nuncij, ea epiſtolæ baiulo cõmiſit. Vt ſciatis, inquit, quæ ad me pertinent. Hoc eſt, vt diſcatis. Et hoc declarabat q̃ eos diligeret, & q̃ eum viciſſim ipſi. *Quem in hoc ipſum*, inquit, *ad vos miſi, vt cognoſceretis de rebus noſtris, conſolaretúrque corda veſtra.* Nõ ſimpliciter ac temere hoc dicit, ſed premiſſo primum, vt induti & circuncincti eſſent; id quod ſemper & indefinenter cõgrediendi indicium eſt. Nam audi quid Propheta dicat: Fiat illi ſicut veſtimentum quo induatur, & ſicut zona qua ſemper circũcingatur. Et deũ Propheta iuſtitiæ thoracẽ eſſe dicit per hoc nos erudiens, ꝓ ſemper iſta non ad modicum tempus habere oporteat. Semper enim bellandũ eſt. Iuſtus nãq; vt leo, inquit, confidit. Et qui hoc thorace ad hunc modum munitus eſt, nõ poterit aciem inſtructã horrere, ſed in medios hoſtes inſiliet. Speciosi ſiquidem, inquit, ſunt pedes euangelizantiũ pacem. Quis ſanè non curret? quis non huic negocio adminiſtrabit, cũ pacẽ annũciet? Et pacem dei ad homines, pacem nõ hominũ laborantium & languentiũ, ſed dei qui omnia iam cõfecit? Quid vero ſit præparatio Euangelij, audiamus Ioannẽ dicentẽ: Præparate viam domini, rectas facite ſemitas eius. Rurſus eſt & alia præparatio poſt baptiſma, vt nihil ſcilicet baptizatus cõmittat, quod pace iſta dignũ nõ ſit. Quoniã enim vt plurimum vitæ ſymbolũ pedes habent, propterea admonẽs dicit: Videte quomodo accurate ambuletis, de vita loquẽs. Propterea, inquit, quę Euãgelio digna ſũt, faciamus, & oſtẽdamus, hoc eſt vitã mundã, & actus mũdos. Annũciata pax eſt, date nũciis iſtis bonis paratã ac promptã viam. Quod ſi rurſus hoſtes fueritis, nõ relinquitur amplius præparatio pacis. Parati ſitis. Nolite moram nectere, contariq; erga hanc pacem. Quemadmodũ prompti fuiſtis ad pacem & fidẽ ſuſcipiẽdam, ita & perdurate. Scutum eſt quod primũ aduerſariorũ iacula excipit, & arma vulnerũ experti a cuſtodit. Multa vero de fide diſſerit, maxime ad Hebræos ſcribẽs, multa etiã de ſpe: fidẽ, inquit, habete futuris bonis, & nihil horũ vulnerabitur. In aduerſis em̃ & laboribus ſi fide fueris & ſpe munitus, illæſa illa cuſtodies. Oportet enim accedentẽ ad deum credere ꝓ ſit, & ꝓ quærentibus ſe remunerator ſit. Fides ſcutum eſt. Si vero ſophiſmata fuerint, rationes & argutiæ, illa non ſcutũ nobis erunt, ſed impedient nos. Talis ſit fides, vt totũ contegat & obũbret. Nõ igitur ſit modica vt pedes nudos, aut aliã quãuis partẽ corporis relinquat, ſed ſit cõmenſuratum corpori ſcutũ. Ignea. Multæ ſunt enim ratiocinationes animũ incẽdẽtes, multæ hæſitationes, multæ deſperationes. Sed omnia vera fides reficit. Multa immittit diabolus inflammans animã noſtram, & in dubium impellens, vt quãdo dicũt: An eſt reſurrectio? An eſt retributio? An eſt fides? Et poſſitis extinguere, inquit, tela diaboli in

Act.

Eſa.52.

Rom.10

Matt. 3

Hebr.11.b

fide. Irruit concupiscentia, obiice fidē futurorum bo
l peri- norum, & neq; apparebit amplius, †sed peribunt om-
Omnia iacu- nia iacula, non illa quidem certò peribunt,] ista vero
nō illa dem nō, sed omnia. Audi quippe quid Paulus dicat: Arbi-
e. n.8. tror enim nō esse pares passiones præsentis temporis
ad gloriā quæ reuelabitur erga nos. Vides quot iacu-
la tunc tēporis extinxerint iusti? An non videntur ti-
bi ignea iacula fuisse, quibus Patriarcha interno igne
filium offerendo vrebatur? Et alij quoq; iusti omnia
diaboli iacula extinxerūt. Siue ratiocinationes igitur
nos impugnauerint, fidē obiiciamus, siue absurda de-
sideria, fide vtamur, siue labores & erūnæ, in fidē in-
nitamur & cōquiescamus. Omnium armorum certè
tutela est fides. Istā nisi habuerimus, & illa continuo
lædentur. Super oīa, inquit sumpto fidei scuto. Quid
est super omnia? Et in veritate, inquit, & in iustitia, &
in præparatione Euāgelij. Hoc est, omnia ista opus ha
bēt fide: propterea subiunxit: Et galeā salutaris acci-
pite, id est, quo periculū liceat effugere. Quemadmo-
dum enim galea caput vndiq; diligenter obtegens,
non permittit mali quicquā pati, sed seruat: ita & fi-
des & pro scutò est & pro galea salutari. Si em̄ tela il-
lius ignea extinxerim°, mox & salubres cogitationes
recipiemus, quæ mentem nostrā quicquam mali pati
non sinent. Nam si contrarię illæ cogitationes extin-
ctæ fuerint, cōfestim generabuntur aliæ quæ non ta-
les sunt, sed quę nos & saluāt, & bene sperātes faciūt:
& quemadmodum galea capiti, ita illæ menti nostræ
imponentur. Et nō hanc solā, sed & gladium spiritus
accipiemus, vt nō solū deinceps immissa iacula pro-
pulsemus, sed & diabolū ipsum percutiamus. Animus
enim seipsum non despondens, neq; iacula ignea ad-
mittens, cum multa alacritate aduersus hostē stabit,
thoracémq; illius hoc gladio perfringet, per quē in-
fregit cogitationēsq; ipsius captiuauit Paulus, & dra-
conis caput abscidit & amputauit. Vel mādatum hic
verbum vocat, vel admonitionē, aut illud, In nomine
domini nostri Iesu Christi. Si mādata ipsi° fecerim°,
per illa interficiemus & occidemus draconē illum,
serpentē tortuosum. Quoniā vero dixerat, vt possitis
ignea diaboli iacula extinguere, ne inflādi occasionē
illis tribuat, ostendit eos omniū potissimum opus ha-
bere deo. Quid enim dicit? Per omnē deprecationē
& obsecrationem ista vobis euenient, & obsecrando
omnia perficietis. Ad orationē autem accedens nun-
quam pro te solo preceris, & sic deum propitium ha
bebis. Per omnē, inquit, deprecationē & obsecratio-
nem orantes in omni tempore in spiritu sancto, & ad
hoc ipsum vigilantes in omni sedulitate & deprecā-
tione pro omnibus sanctis in spiritu sancto. Nō mihi
diei tempora determines. Nā audi quid dicat: In om
1.Thes.5.a ni tempore ad orandū accede. Sine intermissione, in-
Luc.18.a quit, orantes. Non audisti viduam illā quomodo se-
Luc.11.a dulitate sua vicerit? Non audisti amicum illum quo-
modo mediis noctibus constantia interpellādi exo-
Mat.15.c rauerit? Nō audisti de Syrophœnissa, quo pacto pre-
candi assiduitate dominū prouocauerit & permoue-
rit? Illi omnes sedulitate sua quæ petebant, expedie-
runt. Orantes, inquit, in omni tempore in spiritu san-
cto, hoc est, quæ dei sunt, quæramus, nihil mundanū,
nihil temporariū. Non autē sine intermissione dun-
taxat opus est orare, sed & vigilanter. Et ad hoc ip-
sum, inquit, vigilātes. Aut excubias nocturnas hic di-
†attēctionē cit, aut animi † sobrietatem. Vtrunque recipio. Vides
quomodo vigilauerit Chananæa illa, quæ cū nō re-

A sponderet dominus, sed & abnegaret, catellúmq; vo-
caret, dicebat, Etiam domine, & catelli quoq; edunt Luc.16.
de micis quæ cadunt de mensa dominorum suorum,
nec desistebat donec voti cōpos euaderet? Quomo-Luc.18.a
do vero vidua illa inclamauerit iudicem, támque diu
perstiterit quousq; perfectum, qui neque deum me-
tuebat, neq; homines reuerebatur, flectere potuerit?
Amicus vero ille quomodo intempestiuo noctis tē-Ibid.11.a
pore institerit, atq; eousq; perdurauerit, quò efficeret
vt ille excitaretur, exorans eum ac flectens petēdi se-
dulitate? Hoc scilicet est euigilare. Vis discere animi
vigilias? Abi ad Annam, audi ipsa eius verba: Adonai 1.Reg.1.b
Eloi Sabaoth. Imò vero audi quæ verba ista præces-
serunt. Surgebāt, inquit, omnes de mensa, & illa con-
festim nō ad somnum conuersa est, non ad quietem:
vnde mihi videtur etiā quum ad mensam sederet, le-
B uiter refecta, & nō cibis quibusdā grauata fuisse. Non
enim tot alioqui lachrymas emisisset. Si enim nos so-
brij existentes & ieiuni difficulter ita oramus, imò ne
sic quidem vnquam oramus, multo minus illa post
mensam sic orasset, nisi & in mēsa ieiuniis assueuisset.
Pudefaciat nos viros hæc mulier, pudeat nos, qui dū
pro regno quoq; supplicamus, oscitamus, quum mu-
lier ista pro puero orans, lachrymetur etiā. Et stetit,
inquit, corā domino. Et quid dicit? Adonai domine
Eloi Sabaoth. Hoc vero est, si interpreteris, domine
deus virtutū. Præoccuparūt linguam lachrymę. Istis
inflectere dominū sperauit. Vbi lachrymæ sunt, om-
nino illic & tribulatio est: vbi tribulatio, ibi est & mul
ta philosophia & attētio. Si audiendo, inquit, audie-
ris precationē ancillæ tuę, & dederis mihi filium, da-
bo illum donum domino omni tempore. Non dixit
C vnum duntaxat aut alterum annum, quemadmodum
nos solemus: neque dixit, si dederis mihi puerū, dabo
pecunias, sed ipsum totū donum retribuam, primo-
genitum & orationis filiū. Ipsa erat Abrahæ filia. Ille
postquā petitus erat filium suum dedit. Ista vero etiā
ante petitionē dedit. Sed vide & hinc pietatē ipsius.
Vox eius, inquit, non audiebatur, at labia eius moue-Ibidem.
bātur. Ita precatur qui vult quicquā efficere, non pi-
gre, nō oscitāter, nō remisse, neq; pruriginem interea
scalpēs, neq; tediosę torpēs. Etenim non potuit deus
etiam sine precatione dare? An desiderium mulieris
non ante petitionem quoq; cognouit? Verum si ante
petitionē dedisset, non apparuisset mulieris alacritas,
non fuisset manifesta virtus eius, tantum præmij non
acquisiuisset. Itaq; dilationis mora, non est inuidētię,
neq; indignationis, sed prouidentiæ. Quando igitur
D scripturam audis dicētem, q̃ dominus vterū eius con
cluserit, & q̃ irritarit eam æmula eius, cogita illā phi-
losophiam mulieris ostendere velle. Etenim obserua:
Habebat virum sibi subiectum. Dicebat nanq; ad eā:
Non sum ego tibi melior vel decem liberis? Et irrita-Ibidem.
bat eam æmula eius. Hoc est, improperabat, insulta-
bat illa: ista vero nunquam vlciscebatur, neq; male illi
imprecabatur, neque dicebat: Vindica me domine,
quoniam improperat mihi æmula mea. Habebat illa
liberos, sed habebat ista è regione æquialentem viri
dilectionem. Hoc nomine ipsam etiam consolabatur,
dicens: Non sum ego tibi melior quàm vel de-
cem liberi? Sed videamus iterum mulieris philoso-
phiam. Et reputabat eam, inquit, Heli temulen-Ibidem.e
tam esse. Sed vide quid ad ipsum quoque dicat: Ne
reputes ancillam tuam tanquam filiam perditā, quo-
niam ex multitudine meditationis meæ consumpta
sum

sum hucusq;. Istud vere cordis cōtriti est, quādo erga
cos qui nos conuiciis afficiunt, non irascimur, quādo
moleste non ferimus, quando nos excusamur: nihil
adeo cor philosophicū facit, atque tribulatio. Nulla
res adeo iucunda, vt luctus secundū deum. Ex multi-
tudine, inquit, contemplationis meæ cōsumpta sum
hucusq;: istā imitemur omnes. Audite quotquot ste-
riles estis, & audite quotquot liberos amatis. Audite
& viri & mulieres. Nā & viri simul hac in re sæpenu-
mero nōnihil cōtulerūt. Audi em̄ quid scriptura di-
Gen.25.c cat, Et precat° est Isaac pro Rebecca vxore sua, quo-
niā sterilis erat. Magna nimirū potest oratio. *In omni*,
inquit, *sedulitate & oratione, pro omnibus sanctis & pro me.*
Te ipsum postremo loco ponis? *Etiam*, inquit, *vt detur
mihi sermo in apertione oris mei, vt cum fiducia notum faciam
mysteriū Euāgelij, super quo legatione fungor in catena.* Vbi le-
gatione fungeris? Apud homines, inquit. Papè beni-
gnitatē dei. E cœlis misit qui legatione pro se, próq;
pace fungerētur. Et arreptos eos ligarūt homines, &
ne cōmunē quidē legē reueriti sunt, quoniā qui lega-
tus est, nunquā mali quicquam patitur. Veruntamen
ego legatione fūgor in catena: vt in eo libere loquar,
quēadmodū oportet me loqui. Catena mihi impo-
sita est, quæ libertatē loquēdi obturet, sed oratio ve-
stra os mihi aperiat, vt omnia ad quę dicēda amāda-
tus sum, dicā. *Vt vero sciatis & vos quæ ad me pertinēt, quid
agam, omnia vobis nota faciet Tychicus dilectus frater, & fi-
dus minister in domino.* Si fid° nihil mētietur, sed omnia
†cognoscā vera dicet. *Quem misi ad vos ad hoc ipsum vt* †*cognoscat quæ
tis quæ circa vos sunt,] & cōsoletur corda vestra.* Papè, quāta dile-
circa vos sunt.] sic enim alij legunt. ctio? Ne queāt, inquit, terrere vos qui vellēt. Nā pos-
sibile est in rebus illos fuisse aduersis. Illud em̄ innuit
quod dicit, vt cōsoletur corda vestra. Ne permittat,
inquit, vos decidere. *Pax fratribus, & dilectio cum fide, à
deo patre, & domino Iesu Christo.* Imprecatur illis pacem
& dilectionē cū fide. Bene dixit simpliciter dilectio-
†& vt nis habendā rationē, † & ne] illis qui diuersæ sunt fi-
dei, seipsos immiscerēt. Aut hoc aut illud dicit. Vt &
fidem habeant, & cōfidentes sint ac certi de futuris.
Pax & dilectio erga deū. Si enim pax fuerit, erit & di-
lectio: si dilectio, & pax erit cū fide. Nihil enim pro-
derit dilectio sine fide. Imò vero nō poterit aliter es-
se dilectio. *Et gratia sit cum omnibus diligentibus dominum
nostrū Iesum Christū in synceritate, Amē.* Qua ratione hoc
loco discreuit, pacē separatim ponēs, & seorsim gra-
Eslagelia tiā? In synceritate, inquit, Amē. Quid est in synceri-
synceritate, incorruptione. quæ posterior interpretatio hic melior quadraret. tate? Aut idē est quod in puritate & honestate, aut p
incorruptis, vtpote nō in diuitiis, neq; in gloria, sed
in illis quæ sunt incorrupta. Illud, in, idem est quod
D per, per synceritatē, inquit, id est, per virtutē. Omne
enim peccatū, corruptio est. Et quemadmodū virgi-
nem corrūpi dicimus, ita & animā. Propterea Paulus
dixit, ne quo pacto corrūpantur sensus vestri. Rursus
& in doctrina incorruptionē dicit. Quid em̄, inquit,
2.Cor.11. dic quæso corporis est corruptio? Nunquid dissolu-
Quid sit corruptio. tio totius cōpositionisq; ipsius? Illud & in anima fit,
accedēte peccato. Nā animæ pulchritudo est mode-
stia, fortitudo, iustitia. Sanitas animæ est, animus viri-
lis, prudētia, bona valetudo. Quādo em̄ turpis, defor
mis, auar°, quisq; improbis actib° seipsum dedit, quā-
do meticulosus, effœminat° & imbecillis marcescit,
adhuc peccata corruptionē in illis operātur. Turpes
enim faciūt & imbecilles, & lāguores pariunt. Cor-
rumpi nanq; virginē ob id proprie dicimus, nō solū
quòd corpus corrumpitur, sed & propter iniquitatē

A ac scel°. Cōmixtio enim est quod fit. Si autē illa cor-
ruptio esset, vtiq; corruptio essent & nuptię. Sed pec-
catū est corruptio. Illud em̄ eā deturpauit. Quin cor-
ruptio domus quid est, nisi dissolutio? Et vbiq; corru-
ptio trāsitus & immutatio quædā est, quę fit ad peius
& in aliū habitū, & interniciem prioris. Audi quippe
quid scriptura dicat. Corrupit em̄ omnis caro viam Gene.6.
suā. Et iterū: In corruptiōe intolerabili. Itē, homines 2.Tim.3.b
mēte corrupti. Corruptibile nobis est corpus. Verū
incorruptibilis anima, ne itaq; & ipsam corrūpamus.
Hoc primū peccatū fecit. Quod vero cōmittit post Peccatum
lauacrū, animā & corrūpere potest, & caput facilem originale
facere vermi immortali. Nō enim attigisset, nisi cor- vocat primum peccatum.
ruptibilem inuenisset animā. Adamantē vermis non
attingit, & si attigerit, nihil efficiet. Ne corrūpas ani-
mam. Quod enim corrūpitur, putredine plenum est.
B Nā audi prophetā dicentē: Male fœtuerunt & emar- Psal.37.
cuerūt cicatrices meæ à facie insipientiæ meæ. Hæc
vero, inquit, corruptio induet incorruptionē. Illave- 1.Co.15.g
ro nō ita. In anima em̄ incorruptio, corruptio est. Ita-
que corruptio animæ incorruptibilis est finē nō ha-
bēs, mors est immortalis, id quod futurū erat, si cor-
pus immortale mansisset. Si illo abierimus ita corru-
ptionē animæ habētes, incorruptibilē & perpetuam
corruptionē habemus. Ardere enim, & per vermem
ppetuo consumi, corruptio est incorruptibilis. Qua-
lis erat & in beato Iob. Corrumpebatur & nō peribat, Iob.2.
sed perstabat semper telluris glebas sanie sua poliens
ac fricans, idque multo tēporis progressu. Tale quid
tunc patietur anima, circūquaq; instantibus in eam
vermibus & consumentibus, non duobus annis, ne-
que tribus, neque decem, nec centum neque decem
C milibus etiam, sed fine carentibus. Vermis enim, in- Mar.9.g
quit, ipsorum non morietur.

Moralis exhortatio.

Metuamus igitur, obsecro, vereamur verba, ne in
res ipsas incidam°. Auaritia corruptio est, corruptio
omniū pessima, in idololatriam inducens. Fugiamus
corruptionē, eligamus incorruptionē. Defraudasti
quenquā: Ea quidē quæ fraude acquisiuisti, corrum-
puntur, auaritia vero manet, corruptio †incorruptibi- †rei incorruptibilis facta materiæ.
lis facta materiæ.] Fruitio quidē trāsit, incorruptibile
vero peccatū manet. Graue malum est, q̃ non omnia
in præsenti vita corrūpuntur. Magna calamitas est, q̃
peccatorum onera habentes hinc illò discedunt. Nā
in inferno, inquit, quis confitebitur tibi? Locus illic Psal.6.b
est iudicij, non amplius resipiscentiæ tempus. Quo-
modo plorauit diues in inferno? Et tamen nihil effe- Luc.6.f
D cit. Quanta dixerunt qui Christū nō pauerunt? verū- Mat.25.d
tamen abacti sunt in ignē æternum. Quanta tunc di-
xerunt, qui iniquitatem operati sunt? Domine, nun- Ibid.7.c
quid in nomine tuo prophetauim°? & in nomine tuo
dæmonia eiecimus? veruntamen agniti non sunt. O-
mnia ista tūc fient, & nulla omnino re tū iuuabimur,
nisi nunc fiat. Metuamus igitur, ne quo pacto tūc di-
camus, Domine quando te vidimus esuriētem, & nō Ibi.25.d
pauimus? Iam ipsum pascamus, non vnū & alterū, aut
tertium diem. Nam eleemosynæ, inquit, & fides non Prou.3.a
deserant te. Non dixit, semel facias, neque secundo.
Alioqui virgines illæ oleū habebant, sed non quod
suffecisset. Itaque multo oleo nobis opus est, & opor
tet nos esse instar oliuæ frugiferæ in domo dei. Per-
pendamus itaq; quāta vnusquisque nostrum pecca-
torū habeat onera, & ex benignitatibus remedia fa-
ciamus correspondentia, imò vero multa etiam plu-
ra, vt

ra,vt nõ ſolũ extinguantur peccata,ſed vt & iuſtitiæ ſint quæ nobis ad iuſtitiã reputentur.Niſi enim tanta fuerint bona,vt & culpas exuamus, & ex reliquis ſit quod ad iuſtitiã nobis reputetur,nemo nos à ſuppli cio liberabit,à quo liberari nos omnes cõtingat gratia & benignitate domini noſtri Ieſu Chriſti, Amẽ.

FINIS.

DIVI IOANNIS CHRYSOSTOMI, ARCHIEPIſcopi Conſtantinopolitani enarratio in epiſtolã Pauli ad Philippenſes à Vuolfgango Muſculo latinè conuerſa: quibuſdam partim ex Eraſmo,partim ex editione Veronenſi, per Philippum Montanum emendatis.

ARGVMENTVM EPISTOLAE.

Acto.16. PHilippẽſes dicti ſunt à Philippis ciuitate Macedoniæ, quæ eſt ciuitas colonia, quẽadmodũ Lucas refert. Hîc purpurarũ venditrix mulier vehementer pia,rebúſq; diuinis attenta,ad dominum cõuerſa eſt. Hîc archiſynagogus domino credidit: hîc Paulus ac Silas virgis cæſi ſunt: hîc magiſtratus, vt abirent, precati ſunt eos,idq; nõ ſine timore.Habuit &hic ſplendidũ euangelij prædicatio initium.Multorum autem illis magnorũmque &ipſe Paulus teſtimonia confert,coronam ſuam eos vocans,multáque illos paſſos fuiſſe dicens.Vobis enim,inquit,datum eſt à deo,vt nõ ſolum in illum credatis, ſed & pro eo patiamini. Cum vero ad eos ſcriberet, contigit vt eſſet in vinculis. Propterea dicit: Ita vt vincula mea propter Chriſtũ manifeſta fierent in vniuerſo prætorio, prætorium vocãs Neronis regiã. Verum vinctus quidem fuerat ac deĩde dimiſſus,atq; id manifeſtauit ad Timotheũ
2.Tim.4.6. dicens:In prima mea defenſione,nemo mihi adfuit, ſed omnes me deſeruerunt: ne illis imputetur, Sed dominus mihi adſtitit,&corroborauit me.Erant itaque iſta vincula,in quibus tum fuit,ante iſtam defenſionẽ.Quòd enim tum nõ adfuerit Timotheus, planè liquet.Nã in prima,inquit,defenſione mea nemo mihi adfuit.Atq; id ita ſcribendo manifeſtauit.Neq; eũ iſtud illi ſcripſiſſet, ſi is iã antea cognouiſſet. Cũ iſtam vero ſcriberet epiſtolã, Timotheũ apud ſe habebat.Atq; id ex iis quæ dicit clarum eſt,nẽpe: Spero autem in domino Ieſu, q̃ Timotheum cito vobis miſſurus ſim.Et iterum: Hũc quidem ſpero me miſſurum vobis,cum primũ expẽdero mea negotia.Dimiſſus eũ eſt è vinculis illis,ac denuo, poſteaquã ad eos venerat,in vincula coniectus. Quòd vero dicit, quoniã & immolor ſuper hoſtia &ſacrificio fidei veſtræ,non hoc dicit velut iã tum ageretur, ſed ſi quãdo iſtud contigerit,gaudeo inquit, excitans illos ab animi triſtitia quã ex vinculis ipſi' cõceperãt. Quòd enim tum nondum fuerit moriturus patet ex iis quæ dicit:Spero autem,inquit,in domino, q̃ & ipſe cito vẽturus ſim ad vos.Et iterũ:Perſuaſus etiã iſtud ſcio, quòd manſurus ſim,& cum omnibus vobis permanſurus. Miſerant autẽ ad eum Philippenſes Epaphroditum,qui & pecunias ad eũ deferret,& quę cum eo agerentur cognoſceret. Vehementer quippe in illũ propendebant,valde pro eo ſoliciti.Quod enim hũc miſerint, audi Paulũ ipſum dicentẽ: Recepi omnia, &abundo,expletus ſum,poſteaquam accepi ab Epaphrodito,quæ à vobis miſſa fuerant. Miſerant ſiquidẽ vt quæ cũ Paulo agerẽtur,per hunc cognoſcerẽt. Quòd enim ea cognituri miſerint, in ipſo mox epiſtolæ initio declarat,vbi de rebus ſuis ſcribit dicens: Scire autem vos volo, quòd quæ mihi accidũt, magis ad profectum euangelij euenerunt. Et,ſpero me Timotheũ vobis breui miſſurum, vt & ego læto ſim animo,de rebus veſtris edoctus. Illud,vt & ego, hoc ſignificat, Quemadmodũ vos vt planè ac certo quid mihi eueniat cognoſcatis,huc miſiſtis,ita &ego mittam,vt bono ſim animo,poſteaquam ſtatum veſtrum cognouero. Quandoquidem multo iam tẽpore neminem miſerant, (nam hoc patet ex eo quod dicit, iam tandem aliquando reuiguit veſtra pro me ſolicitudo) & tum audiebant eum in vinculis eſſe. Si enim de Epaphrodito audierunt,q̃ ęgrotus erat,qui tamẽ adeò illuſtris non erat,quemadmodum Paulus,multo probabilius eſt illos de Paulo fuiſſe conturbatos. Propterea in epiſtolę principio multum adfert conſolationis,oſtendens q̃ propter vincula ſua non ſolũ turbari nõ debeãt,ſed & gaudere. Deinde cõſulit, vt concordiæ ſtudeant & modeſtiæ, docens in his maximum eſſe præſidium, atque hoc pacto illos facile poſſe hoſtib' ſuis ſuperiores euadere.Quòd eũ præceptores in vincula coniiciuntur, nihil fuerit acerbi, ſed hoc demũ graue, ſi quando diſcipuli concordes nõ fuerint.Illud enim incrementũ etiã adfert euãgelio,hocvero diſſipat. Hortatus itaq; illos ad concordiam,oſtenſóq; q̃ ex modeſtia naſcatur concordia, deinde cõtra Iudæos inuectus qui prætextu Chriſtianiſmi nuſquam non nocebant doctrinæ euangelicę,quos & canes vocat & malos operarios, à quib' etiam abſtinendũ hortatur,admonito quibus oporteat attẽdere:ad hæc poſteaquã multa de morib' diſſeruiſſet,cõpoſuiſſétque illos,ac recreaſſet,per id qd dominũ prope eſſe dixerat,cõpetenti ſibi prudentia & eorũ meminit quæ miſerant, atque ita multũ illis conſolationis adfert.Videtur autem illis potiſſimum magna cũ honorificẽtia & nihil omnino obiurgatorium ſcribere,id quod & virtutis illorũ indicium eſt, nimirum q̃ nullam præceptori dederint occaſionẽ, quo per modum reprehenſionis,ſed dũtaxat adhortando omnia ad eos ſcriberet. Hoc autem ipſum eſt quod initio dixi,nempe q̃ hæc ciuitas multum commoditatis ad fidẽ Chriſti exhibuerit. Siquidem ipſe carceris cuſtos,licet cognouerit rem hãc ſumme pe-
Act.16.fg. riculoſam eſſe,mox tamen ad vnius miraculi cõſpectum & aduolauit,& cũ omni domo ſua baptizatus eſt.Factũ enim hoc ſignũ præter ipſum quidẽ nemo nouerat,fructum vero illius nõ ſolus, ſed cum vxore ſimul & vniuerſa domo ſua tulit. Quin & ipſi magiſtratus,qui verberauerãt ipſũ,id quod magis per tumultũ,quàm malitia fecerant,mox miſiſſe dimittíq; illũ iuſſiſſe, ac poſtremo ſibi metuiſſe deprehenduntur.Teſtimoniũ vero illis nõ ſolum fidei, neque dũtaxat periculorũ,ſed & beneficẽtiæ, in eo adfert, qd dicit:quoniã & in principio euãgelij & ſemel ac iterum ad neceſſitatẽ meã ſubleuandam miſiſtis,nemi-
Phili.4.e ne alio præter vos iſtud faciente. Nulla ſiquidem, inquit,

inquit,eccleſia mihi cõmunicauit in ratione dãdi & accipiendi.Quòd vero aliquãdiu nihil miſerant,magis oportunitatẽ q̃ voluntatẽ illis defuiſſe oſtẽdit,cũ dicit: Nõ q̃ nõ ſoliciti pro me fueritis, ſed q̃ defuerit opportunitas. Morale.

His itaq; cognitis,habitíſq; tot ac tãtis mutuis inter illos charitatis exẽplis (Quòd enim vehementer
Phili.2.e eos dilexerit,ex eo liquet quod dicit:Neminẽ ſiquidem habeo pari mecũ animo præditũ qui germanè
Ibid.1.b res veſtras curatur' ſit:Et,propterea q̃ in corde meo habeam vos,in vinculis meis) His,inquã,cognitis,& noſipſos talibus exemplis dignos exhibeamus,parati ad hoc,vt pro Chriſto patiamur.Verum nunc nulla eſt perſecutio.Imitemur igitur & ſi nihil aliud, vel diligentẽ illorũ beneficẽtiam. Neq; putemus omnia præſtitiſſe,ſi quando ſemel atque iterum quicquam dederimus.Per omnẽ quippe vitã iſtud facere oportet.Nõ eũ ſemel dũtaxat,ſed indefinẽter deo placere debemus.Etenim qui in ſtadio decẽ dolichos cucurrit,ſi poſt deficiat,totã laudẽ perdidit:&nos ſi ſemel aggreſſi bona opera,poſtea defecerimus, totum perdidimus,totum corrupimus. Audi admonitionẽ
Iron.3.d perutilẽ,quæ dicit:Eleemoſynæ ac fides ne deſerant te.Non dicit:Semel facias,neq; ſecundo,neque tertio,nec decies,nec cẽties,ſed perpetuo.Nõ deſerant te,inquit.Et nõ dicit,ne deſeras illas, ſed ipſæ ne deſerant te,oſtẽdens nos illarũ nõ illas noſtro adiumẽto opus habere,docẽnſq; eo ſatagendum nobis eſſe, vt illas apud nos contineamus. Adapta eas, inquit, collo tuo.Quẽadmodũ diuitũ liberi circa collũ bullam habent auream,illámq; nunquã deponũt, vtpote quam tanquã nobilitatis ſuæ inſigne geſtant:ita & nos eleemoſyna ſemper amiciendi ſumus,vt oſtẽdamus nos miſericordis ac benigni patris eſſe filios,qui
Mat.5.g ſolẽ ſuum exoriri facit ſuper malos & bonos. At non credunt nobis infideles. Credent igitur propterea ſi quãdo talia operabimur, vt videãt nos omniũ miſereri, præceptorémq; illũ noſtrũ exprimere, ſciántq; nos iſta ad illius imitationẽ facere. Eleemoſyna, inquit,ac fides vera.Recte addit,vera: Non ex rapina, nõ ex furto.Id eũ nõ eſt fides,non eſt veritas.Eũ eũ qui furatur, neceſſe eſt mentiri ac peierare. Tu vero nõ ita, ſed cũ eleemoſyna & fidem habe,inquit.Circũdemus nobis iſtum ornatum. Torquem faciamus aureã(eleemoſynã dico) donec hic fuerimus. Quãprimum enim hæc ætas trãſierit, nullus amplius erit eius vſus.Quomodo?Non ſunt in futuro ſeculo pauperes, non ſunt illic pecuniæ, nulla eſt illic inopia. Quãdiu pueri ſumus,non priuemus noſipſos iſto ornatu. Quẽadmodum enim pueri ſolẽt iſta mox vt in viros euaſerũt,detrahere,atque ad alium ornatũ trãſire:ita & apud nos non erit amplius eleemoſyna illa quæ fit per pecuniã,poſteaquam hinc abierimus,ſed alia quædã hac multo maior. Hac itaq; noſipſos interea non priuemus.Efficiamus vt anima compareat bona. Magnum bonũ ac precioſum eſt eleemoſyna. Magnum eſt donum: imò magna eſt bonitas: ſi per hanc pecunias vilipendere didicerimus,diſcemus & reliqua.Nã vide quot hinc bona naſcãtur.Qui eleemoſynã,vt oportet,largitur,pecunias cõtemnere diſcit.Pecunias quiſquis contẽnere didicit,radicẽ malorum amputauit.Itaq; non magis bene facit, quàm beneficiũ accipit, nõ ſolum quòd lucrum & retributionem per eleemoſynã ſibi reponit, ſed & q̃ animã reddit philoſophicam,ſublimem ac diuitẽ.Qui eleemoſynam dat,eruditur ad hoc vt nec pecuniam miretur,nec aurũ.hãc eruditionẽ aſſecutus, & ampliſſimum ad cœlum aſcendendi nactus eſt exordium, & innumeras amputauit pugnãdi,cõtendendi, inuidẽdi ac lugendi radices.Scitis enim,ſcitis,inquã,& vos omnia iſta fieri propter pecuniã,eſſéq; innumera bella propter pecunias. Has vero qui cõtẽnere didicit, in trãquillitatẽ ſeipſum cõſtituit. † Nemini damnum amplius infert,]nam iſtud illum eleemoſyna docuit. Quæ proximi ſunt amplius non appetit. Quomodo enim faceret,qui ſua etiã proiicit ac largitur? Nõ inuidebit deinceps diuiti. Quomodo enim inuideret, qui pauper fieri cupit? Perpurgat deſiderij ſui oculũ, idq; in hoc quidẽ ſeculo:in futuro vero,dici nequit, quãta cõſecutur' ſit bona. Nõ manebit foris cũ virginibus fatuis,ſed cũ prudentibus ac ſponſo illuſtres
Mat.25.b habẽs lampadas ingredietur: potiórq; erit in virginitate ſeruanda defatigatis, qui inſtituti eius labores ne guſtauit quidẽ. Tãta videlicet eſt eleemoſynę virtus,vt audacter alũnos ſuos introducat. Nota ſiquidẽ eſt ipſis cœli ianitoribus,qui ianuas ſpõſi obtinẽt, nec ſolũ nota,ſed &venerabilis.Et ſi quos cognouerit ſui ſtudioſos,cum magna illos fiducia introducet, cõtradicétq; nemo,ſed cedẽt omnes. Si enim deum ipſum miſericordia ad terrã deduxit, hominémque fieri perſuaſit, multo magis hominẽ ad cœlum euehere poterit.Magna quippe eſt illius virtus.Itaque ſi per miſericordiam deus ac benignitatem, & homo factus, & vt ſeruus fieret, perſuaſus eſt, multo magis ſeruos in domũ illius inducet. Hanc diligamus,hanc amemus, non vnũ diem,non alterum, ſed per omne tẽpus, vt nos agnoſcat. Si ipſa nos agnouerit, agnoſcet & Chriſtus ipſe.Si nõ agnoſcet ipſa, neq; Chriſtus nos agnoſcet,ſed dicet,non noui vos.Abſit autẽ vt hãc vocem audituri ſimus,ſed magis illam: venite benedicti patris mei, hæreditario poſſidete regnum vobis ab origine mundi paratum, quod omnes nos aſſequi contingat gratia & benignitate,&c.

† nec iam amplius dãni metuit terrẽtur:

Homilia I.

PAulus & Timotheus ſerui Ieſu Chriſti omnibus ſanctis in Chriſto Ieſu, qui ſunt Philippis, * vnà cum Epiſcopis,ac diaconis, gratia vobis & pax à deo patre noſtro, & domino Ieſu Chriſto. Præceptoriam ſuam dignitatem hic nõ poſuit, vtpote ad æquales ſcribens,ſed aliam & ipſam quoque magnam. Quam illam? Seruum ſeipſum vocat, non Apoſtolum. Nam & iſta dignitas reuera magna eſt, & caput bonorum, nimirum ſeruum eſſe Ieſu Chriſti,& non ſimpliciter dici. Qui ſeruus Chriſti eſt, is vere peccati liber eſt. Et germanus Chriſti ſeruus, nullius eſt alterius ſeruus. Alioqui non eſſet planè Chriſti ſeruus, ſed dimidiatus. Et Romanis quoque ſcribens dicit:Paulus ſeruus Ieſu Chriſti. Corinthiis autem & Timotheo ſcribens apoſtolum ſe vocat. Quánam ratione?Non quòd iſti Timotheo ſint meliores.Abſit.Sed magis illos honorat, & omniũ quibus ſcripſit, potiſſimum curat & colit. Etenim & multæ virtutis teſtimonium illis exhibet. Nam illic quidem multa erat ordinaturus ac præcepturus, atque ideo apoſtolicam ſibi dignitatem vſurpat. Hic vero nihil præcipit, niſi quæcunque vel ex ſeipſis conſiderabant. Sanctis in Chriſto Ieſu,qui ſunt Phi-

Cap.1.

* συνεπίσκοποις. i. coepiſcopis dictione compoſita, vt eſt in Veronẽ.edi tione:quẽadmodum etiam legiſſe videtur Theophyla.alij tamen leſcribens dicit:Paulus ſeruus Ieſu Chriſti. Corinthiis legunt οὐν ἐπισκόποις. cũ epiſcopis. idẽ in mox ſequen. intelligendum.

Roma.1.et 2.Cor.1.a et 2.Tim.1.a

lippis:

Deut.7.et 24.a lippis. Quoniã contingebat vt & Iudæi seipsos propter primũ illud oraculũ sanctos vocarẽt, quo dicti sunt populus sanctus & peculiaris, propterea adiecit hic, qui sunt in Christo Iesu. Isti quippe dũtaxat sancti sunt, illi vero profani deinceps. Cũ Episcopis ac diaconis. Quid hoc? Erántne multi vni° ciuitatis episcopi? Nequaquã. Sed presbyteros ita vocauit. Tum enim tẽporis adhuc vocabulũ erat cõmune, adeò vt episcopus diceretur diaconus, hoc est minister. Propterea Timotheo scribẽs dixit, Diaconatũ tuũ adim 2.Tim.4.a pleto, cũ esset episcop°. Quoniã eñ episcop° erat, dicit ad eũ: Manus nemini cito imposueris. Et rursus, 1.Tim.5.d Quod datũ est tibi cũ impositione manuũ presbyterij. Neq; vero presbyteri manus imponebãt Episcopo. Rursus & ad Titũ scribẽs dicit: Huius rei gratia Ibid.4.d reliqui te in Creta, vt cõstituas oppidatim presbyteros, sicut ego tibi ordinarã, si quis est inculpatus vni° vxoris vir. De episcopo loquitur. Et cũ ista dixisset, mox subiungit: Oportet enim episcopum inculpatũ esse, tanquã dei dispensatorem, non præfractũ. Quẽ- Tit.2.b admodum igitur dixi, & presbyteri olim vocabãtur episcopi & diaconi Christi. Vnde & nunc plerique episcopi scribunt, cõseniori & comministro. Postea vero seorsum suũ cuique datum est nomen, vel episcopo, vel presbytero. *Cum episcopis, inquit, & diaconis, gratia vobis & pax à deo patre nostro, & domino Iesu Christo. Quid hoc rei est, quod cũ nusquã clero scribat, neque Romano, neque Corinthio, nec Ephesino, sed in genere omnibus sanctis, fidelib°, dilectis, hic clero scribit? Nimirũ ipsi priores ad illum scripserãt, & fructũ tulerãt, ipsi Epaphroditum ad eũ miserãt. *Gratias ago deo meo*, inquit, *in omni memoria ve-* Hebr.13.e *stri semper*. Alibi scribẽs dixit: Obedite præpositis vestris, atque obsecundate, quoniam ipsi vigilant pro animabus vestris, tanquã rationẽ daturi, vt cũ gaudio illud faciãt & nõ gemẽtes. Itaque si cũ gemitu præesse ex malitia discipulorum est, cũ gaudio istud facere ex illorũ profectu erit. Quoties, inquit, vestri recordor, deũ glorifico. Hoc vero ideo facit, quòd plurimorum apud eos bonorum conscius erat. Et glorifico, inquit, & precor. Quanquam enim virtuti addicti sitis, non tamen cesso precari pro vobis. *Sed gratias* 2.Tim.1.a *ago deo in omni memoria vestri semper in omni precatione mea pro omnib° vobis, cũ gaudio etiã precationẽ faciẽs.* Non tũ solũ, quãdo precor. Nã id poterat cũ dolore facere, vt quãdo alibi dicit: Nam ex multa tristitia & anxietate cordis scripsi vobis per multas lachrymas. *Propter cõmunicationẽ vestrã in euãgeliũ, à primo die vsq; ad hoc tẽpus.* Magnũ quid hic de illis testatur, & vehementer magnum, etiã si quis de Apostolis illud & Euangelistis testatus esset. Quanquã, inquit, vnius dũtaxat ciuitatis curã susceperitis, nõ tamẽ illius dũtaxat profectũ quæritis, sed nihil nõ facitis, quo laborũ meorũ participes sitis, nusquam nõ præsentes, collaborantes, & pariter mecum in prædicatione cõmunicantes. Idq; non vno, aut altero, aut tertio deniq; tẽporis momẽto, sed semper ac perpetuo, ex quo credidistis, in hũc vsq; diem Apostolorũ vobis alacritatẽ & promptitudinem apprehẽdistis. Vide quomodo illum etiam qui Romæ erant auersati sint. Audi quippe quid di- 2.Tim.1.d cat: Nosti hoc q̃ auersati sint me omnes qui in Asia Ibid.vlt.e sunt. Et rursus, Demas me reliquit, & in prima mea defensione nemo, inquit, mihi adfuit. Istiverò absentes etiã cõmunicarũt tribulationibus illius, mittẽtes viros quosdã ad illũ, & pro virili subministrãtes, bre-

* συνεπισκόποις, coepiscopis, vt prius.

A uiter nulla in parte cessantes in officio. Non nunc solum inquit, sed semper, quouis modo, adiumẽto mihi estis. Hoc itaq; est cõmunicatio in euangeliũ. Nã quando ille quidem prædicat, tu vero in externis illi certaminibus opem fers, non iam solius certantis est corona, sed & pædotribæ, & inseruiẽtis, & in summa omniũ quoquo modo athletam dei curantium. Qui enim illũ reficiunt ac refouent, illi vtique & victoriæ ipsius merito participes sunt. Et in bellis nõ solũ qui cæteris fortius egit ac vicit, sed & quotquot ipsum iuuarũt, merito sibi trophæorũ ac gloriæ partẽ vendicauerint. Nõ enim parũ valet, sed planè magnum, curã agere sanctorũ. Socios quippe nos facit eorum, quę illis reposita sunt prẽmiorũ, vtpote: Est qui multam pecuniã propter deum proiecit, qui semper intẽtus est rebus diuinis, magnã virtutẽ exercet, multámq; diligentiã & ad verba vsq; & ad cogitationes, B imò ad omnia, custodit & impẽdit. Licebit tibi, etiãsi nõ tantũ ostẽdas diligẽtiæ; nihilominus eorũ participem fieri prãmiorũ, quę his ipsis reponũtur. Quomodo? Si ministraueris huic & verbo & opere, si cõsolatus & adhortat° fueris, si quæ necessaria sunt suppeditaueris, si nullo nõ ministerio iuueris. Tu enm is eris, qui vitam hanc asperã faciliorem illi hoc pacto facis. Itaque si admiramini eos qui in solitudinibus sunt, qui vitã susceperũt angelicam, aut eos qui eadẽ cum istis in ecclesiis præstant, si admiramini, inquã, atque doletis q̃ tanto interuallo ab illis superamini, potestis alia via cõsortes illorũ fieri, nimirũ inseruiẽdo ac subministrando. Nã & istud diuinæ benignitatis est, quòd & segniores istos, qui austeram illã, asperam & exactam vitam suscipere nequeunt, per aliam C viam in eundem cum illis ordinem adducit. Atque istud est, quod Paulus cõmunicationem vocat. Cõmunicãt nobis, inquit, in carnalibus, cõmunicamus nos illis in spiritualibus. Etem̃ si pro modicis & nihili rebus regnũ largitur deus, pro modicis & sensibilibus, & serui illi° merito dãt spiritualia. Imò ipse deus est, qui per eos & ista largitur & illa. Ieiunare nõ potes? Nec solitari° esse, nec humi cubare, nec integras noctes peruigilare vales? Potes tamen horum omniũ præmium accipere, si per cõpendium rem istam aggressus, in his laborantẽ curaueris, recreaueris, cõtinuóq; iuueris, & ex his rebus cõtractam lassitudinem alleuiaris. Ipse pugnã sustinẽdo perstat, ipse vulnera accipit. Tu vero ex agone regressum curato, placidis atq; obuiis manib° excipito, recreãdo sudorẽ abstergito, fatigatũ & adflictum animum solator, refoueto, D ac refocillato. Quòd si ad hunc modum iusta animi prõptitudine sanctis ministrauerimus, eorundẽ cum illis præmiorum participes erimus. Hoc & Christus dicit: Facite vobis amicos, inquit, ex mammona ini- Luc.16. quitatis, vt recipiãt vos in ęterna sua tabernacula. Vides q̃ participes fiãt. A primo die, inquit, vsq; ad hoc tẽpus. Gaudeo vero nõ solũ propter præterita, sed & propter futura. Ex præteritis quippe & illa coniicio. *Persuasum habẽs hoc ipsum, quòd qui cœpit in vobis opus bonũ, ipse perficiet vsq; ad diem Iesu Christi*. Vide quomodo illos interea modestiã quoque doceat. Nam quoniã illis magnarũ rerum testimoniũ tulerat, ne quid hic humani patiãtur, mox instruit eos & præterita & futura Christo accepta referre. Quomodo? Nõ eñ dicit, p̃suasum habẽs, quod vt cœpistis, ita & perfecturi sitis. Sed quid? Qui cœpit, inquit, in vobis op° bonũ, ipse perficiet. Neq; tamẽ exemit eos ab hac virtute.

Dixit

Dixit enim quoniã super cõmunicatione vestra gaudeo, videlicet q̃ ipsi hic probe egerant. Neq; dixit q̃ ipsorũ dũtaxat fuerint ista recte facta, sed præcipue dei. Confido siquidẽ, inquit, quòd qui cœpit in vobis opus bonum, ipse perficiet vsque ad diem Iesu Christi. Deus videlicet, Nõ autẽ erga vos solum, inquit, sed & erga ea quæ ex vobis proficiscũtur, ita afficior. Nam neq; istud exiguam habet laudem, quòd deus operatur in aliquo. Si eñ personarũ acceptor nõ est, quemadmodũ planè nõ est, sed ad animi propositum respiciẽs, adiuuat rectas nostras actiones, liquet q̃ ipsi sumus in causa vt ille nobis concilietur. Itaq; ne sic quidem loquẽs Paulus, priuauit illos sua laude. Alioqui si simpliciter operatus est in illis, nihil vtiq; prohibuit, quo minus & in gẽtib° & in vniuersis hominibus operaretur, siquidẽ velut ligna nos ac lapides mouit, & nihil quod nos ageremus quæsiuit. Quòd igitur dicit, ipse de° perficiet, & hoc ipsũ quoque encomiũ est eorũ, qui gratiã dei attraxerunt, vt illa adiuti humanã superarent naturam. Et alias quoque encomium habet, q̃ recte facta vestra talia sunt, vt humana nõ sint, sed diuino indigeãt auxilio. Si vero deus perficiet, nõ multo labore res agetur, sed bono oportet esse animo, quod facile perficiãtur, quæcunque ipsius vsa fuerint adiumento. *Sicut iustum est vt hoc sentiam de omnibus vobis, propterea quòd habeã vos in corde meo, & in vinculis meis, & in defensione mea, & cõfirmatione euãgelij, omnes vos, inquã, qui estis mihi consortes gratiæ.* Multũ hic desiderij ostẽdit. Siquidẽ ĩ corde illos habuit, & in ipso carcere vinctus Philippẽsiũ recordatus est, id quod nõ modicũ exprimit virorũ istorũ encomium. Neq; enim †affectus] est sancti huius dilectio, sed iudicij rectarúmq; rationũ. A Paulo itaq; adeò vehementer diligi, indicium est, magnum quẽdam & admirabilẽ esse. Et in defensione mea, inquit, & cõfirmatione euãgelij. Et quid mirum, si in carcere illos in corde suo habuit? Neq; tũ tẽporis, inquit, cum ad tribunal accederẽ causam dicturus, memoria mea excidistis. Adeò quippe violẽtus est amor illę spiritualis, †vt nullo tempore cedat,] sed perpetuo amãtis adhæreat animo, nullíq; tribulationi siue dolori permittat, vt animũ hũc vincat. Quemadmodũ enim in fornace Babylonica flãma adeò vehemẽter in sublime lata ros quidã beatis illis pueris erat, ita & amicitia diligẽtis deóq; placentis animum nacta, omnem flammã excutit, rorémq; ex illa mirabilẽ efficit. Et in cõfirmatione, inquit, euangelij. Num vincula confirmabant euangeliũ, num defensio? Admodũ confirmabant. Nam siquidem vincula detrectasset, D impostorẽ agerevideri poterat. Cũ vero nihil nõ tolerat, & vincula quoq;, & tribulationem, declarat nõ humanam quampiam subesse causam, propter quam ista patiatur, sed omnia se ferre propter deũ qui aliquando rependat. Nemo enim vtique est, qui & mori cupiat, & tãta subire pericula: nemo qui tãtum regem offendere sustineat (Neronem dico) nisi ad aliũ regẽ isto multo maiorẽ respiciat. Erãt itaque vincula cõfirmatio euãgelij. Vide quomodo ex abundanti omnia verterit in contrariũ. Quod enim infirmitatẽ putabant & accusationem, hoc confirmationem esse dicit. Et nisi istud factum esset, in infirmitate futurus erat. Deinde ostendit dilectionem suam non affectũ esse, sed sanum iudicium. Vnde? Habeo vos, inquit, in vinculis meis, & in defensione, propterea q̃ participes simul mecũ estis gratiæ. Quid hoc est? Erat istud

†præoccupatam opinionis.

†vt nulli cedat occasioni, Dante.3.

A Apostoli gratia vinciri, exagitari, innumera mala ferre? Erat certe. Nã sufficit, inquit, tibi gratia mea. Po- 2.Cor.12 tentia quippe mea in infirmitate perficitur. Propterea, inquit, placeo mihi in infirmitatib° & cõtumeliis. Cum itaq; videam vos virtutẽ ipsis operibus exprimere, & tãtæ gratiæ participes esse, ídq; cum animi prõptitudine, merito ista de vobis cõiecto. Cũ enim vestri ceperim experimẽtũ, sicq; vos cognitos habeã vt nemo melius, vestráq; benefacta perspexerim, q̃ cũ tanto interuallo seiũcti sitis à nobis, nõ tamen deseruistis nos in afflictionibus, sed pro euangelio participes esse voluistis tentationum: & quanquam ipsi procul abessetis, tamẽ in pericula descendistis, sic vt nihilo min° haberetis q̃ ego: merito hoc testimoniũ fero de vobis. Sed quãobrem nõ dixit cõsortes, sed simul consortes, hoc est nõ κοινωνοὺς, sed συγκοινωνοὺς? Et ego ipse, inquit, cum alio participo, vt cõsors sim B euangelij, hoc est, vt cõsors reddar eorum bonorum quæ per euangelium] reponuntur. Et mirũ est quòd † euãgelij omnes ita affecti erãt. Dicit enim, omnes vos, inquã, prædicatoqui pariter estis mihi consortes gratię. Ex talibus, in- ribus. quit, initiis persuasus sum, eiusmodi futuros vos in finem vsque. Nequit enim tam splendidũ initiũ extingui, aut deficere, sed magnos ostẽdit futuros exitus.

Moralis exhortatio.

Cum ergo liceat & alia via, gratiæ, tentationũmq; ac tribulationũ cõsortes fieri, cõsortes obsecro reddamur & nos. Velletis puto, quotquot hic statis, imò omnes, cõsortes esse bonorũ illorũ quæ Paulo reposita sunt. Atqui licebit hoc, si cõmilitare, auxilióque volueritis illis esse, qui ministeriũ Pauli repręsentãt, qui graue quid propter Christũ patiũtur. Vides fratrem in tẽtationibus cõstitutũ, porrige illi manũ. Vi- C des præceptorẽ certantẽ, assiste illi. Sed nemo iã talis est, inquis, qualis erat Paulus. Mox †desperant,] mox † sumunt fastum, iudicant. Nemo est sicut Paulus, fateor & ego. At in- Matt.10. terim qui Prophetã accipit, inquit, in nomine Prophetæ, mercedẽ Prophetæ accipiet. Nõ eñ Philippẽses ideo celebres facti sunt, q̃ Paulo collaborarũt. Verũ quoniã Paulus susceperat euãgelij prędicationem, ob id ab illis magnifiebat, quódq; illa patiebatur propter Christũ. Nemo quidẽ sic vt Paulus est, imò nemo est qui ad beatum illum vel paululum accedat. Prędicatio vero eadẽ est hodie, quæ tum erat, nec in vinculis duntaxat illi cõmunicarunt, sed & ab initio. Audi quippe quid ipse dicat. Nostis eñ, ínquit, & vos Philippenses, q̃ in principio euangelij ne vna quidẽ mihi ecclesia cõmunicauerit in ratione dandi & accipiendi, nisi vos soli. Et aliàs vero præter tẽtationes multũ laboris habet præceptor, nimirũ vigilias, laborẽ in prædicãdo verbo, doctrinã, reprehensiones, accusationes, querelas, inuidiã. An ista modica sunt, innumera deferentiũ & iudicantium ora ferre, cum liceret illi quæ sua sunt curare? Heu quid patior? In medio duarum rerũ interceptus & cõstrictus sum. In hoc sum vt instruam vos & adhorter ad id, vt opem ac subsidiũ feratis sanctis dei. Vereor vero, vt aliud quispiã hic suspicetur, nempe non vestri, sed illorũ gratia ista me dicere. †Scitis autẽ quòd nõ pro- †Scitote. pter illos, sed propter vosipsos hæc dico. Et si attendere volueritis, his ipsis vos sermonib° certos facio. Non est idẽ lucri vobis & illis. Nam vos quidẽ si dederitis, ea dabitis quæ & breui tãdẽ, nolẽtes volẽtes, resignabitis aliísq; cedetis. Quæ vero vicissim recipitis, admodum magna, imò multo maiora sunt. An

non hic

nõ hic est vobis animus vt existimetis vos dãdo accipere? Quòd si ad eũ modũ nõ habetis, neq; volo vt detis. Ita videlicet nõ pro illis loquor. Nisi quis seipsum primo ita disposuerit, tanquã magis accipiat q̃ det, tanquam innumera lucretur, tanquam beneficiũ magis capiat quàm largiatur, non contribuat. Si putat se accipiẽti tantũ dare, non det. Nõ enim hoc mihi vsqueadeo studiose quæritur vt alãtur sancti. Nã etiam si tu non dederis, dabit alius. Quod igitur volo, hoc est, nempe vt habeatis peccatorũ vestrorum consolationẽ. Qui vero nõ ita largitur, nihil habebit cõsolationis. Neq; enim simpliciter dare, eleemosynam est facere, sed prõpto alacriq; animo dare, † vt eum decet qui gratiã accipit.] Nõ ex tristitia, inquit, neq; ex necessitate. Hilarem quippe datorem diligit deus. Si quis igitur hoc pacto non dederit, non det. Damnũ enim istud est, nõ eleemosyna. Itaq; si scitis, nõ illis accedere lucrum sed vobis, scitote q̃ potior vtilitas vobis cedet. Illis enim corp° alitur, vobis vero saginatur & inclarescit anima. nihil illis peccatorũ remittitur tum quãdo accipiũt, vobis autẽ multę offensiones mitiores reddentur. Consortes ergo simus magnorũ præmiorũ quæ illis parantur. Quidam reges sibi adoptantes, nõ putãt se magis dare q̃ accipere. Adopta tu Christũ, & habebis plurimũ securitatis. Vis & Pauli cõsors esse? Quid dico Pauli, vbi Christ° est qui accipit? Vt autẽ sciatis q̃ omnia vestri gratia & dico & facio, non qđ ad aliorum refocillationem attinet curans, si quis eorũ qui ecclesiæ præsunt, in rerũ abundantia viuit, nullius egens, etiam si sanctus sit, nihil illi tribuas, sed eũ præpone, qui penuria premitur, licet nõ adeò sit celebris & admirabilis. Quãobrem? Quoniã illud & Christus ita vult, vt quando dicit: Si quando facis prandiũ aut cœnam, nõ voces amicos tuos, neque cognatos, sed voca debiles, claudos, cæcos, eos videlicet qui tibi inuicem rependere nequeunt. Nõ emẽ oportet simpliciter quosuis recipere, sed esuriẽtes, sed sitientes, sed nudos, sed aduenas. Neq; enim simpliciter dicit, cibo refectus sum, sed esuriui, inquit. Nã esuriẽtẽ me vidistis, & aluistis. Duplex scilicet iustitia. Si enim cibare oportet simpliciter, quisquis fuerit, esurientẽ, multo magis quãdo & qui esurit sanct° est. Itaq; si sanctus quidem est, nihil tamẽ patitur inopiæ, nihil tribuito. Nihil enim hic vtilitatis est. Christus quippe non hoc præcepit. imò neq; sanctus is est, qui cum abũdet, nihilominus accipit. Vides q̃ ista nobis nõ turpis lucri, sed cõmodi vestri gratia dicta sunt. Ale esurientẽ, ne alas gehẽnæ ignẽ. Ille de rebus tuis comedẽs, & ea quę tibi relinquũtur, sanctificat. Considera quomodo Heliam aluerit vidua illa: imò nõ magis pauerit, quàm pasta sit ab illo, nõ magis dederit q̃ acceperit. Istud & nũc fit in eo quod multo est maius. Non enim hydria farinę, nec lecythus olei, sed quid? Centuplũ in hoc seculo, & præterea vita æterna, talium erit merces. Vidua erat illa, deinde vrgebat fames, & tamen nihil horũ illã cohibuit quominus aleret prophetam. Liberos quoq; habebat, neq; sic tamẽ impedita est. Similis illi facta est, quæ duo minuta in gazophylaciũ misit. Nõ dicebat apud seipsam. Quid ex isto capiã? Ipse op° habet vt succurrã. Si quid potuisset, famem vtiq; nõ sustinuisset, quin soluisset hanc terrę siccitatem, eidẽ certe miseriæ obnoxius non fuisset. Et ipse *pariter deũ offendit. Nihil horum cogitauit. Vides quantũ sit bonũ, cũ simplicitate beneficiũ præstare,

† & accipiẽti gratiã habere.

2.Co. 9.b

Luc.14.c

*Vocos. i. fortasse vel, pariter siue æqualiter.

Mar.12.d

A nec curiosum esse erga eũ qui beneficio sit afficiendus. Si curiose voluisset singula expẽdere, dubitasset vtiq;, nec credidisset. Ita & Abrahã si curiose egisset, angelos certe hospitio nõ suscepisset. Nequit enim, nequit inquã, quisquis oĩa curiose scrutari pergit, aliquãdo voti cõpos fieri, sed is omniũ maxime in impostores ĩcidit. Et quomodo hoc fiat? dicã. Religiosus nõ vult videri religiosus, atq; ideo nullum sibiipsi religionis habitũ ac prætextũ imponit, sed studet esse aspernabilis. Impostor vero rem omnẽ arte tenẽs, multũ sibi religionis, idq; adeò artificiose vsurpabit, vt difficillime deprehendas. Fit itaque vt quiuidetur irreligiosis benefacere, in religiosos incidat: & vicissim qui studiose eos inquirit qui religiosi putãtur, in irreligiosos sæpenumero incidat. Faciamus igitur omnia, obsecro, in simplicitate. Ponam° emẽ impostorem eũ esse qui accedit, nõ tamẽ iussus es ista curiose inquirere. Omni siquidẽ, inquit, petenti te tribue. *Et si in eum incideris qui occidendus sit, non auerseris,] quanquã plures eorũ qui occiduntur, in malis deprehensi istud patiantur. Sed ne auerseris, inquit. Hoc enim pacto deo similes erimus, hoc pacto admirationi erimus, immortaliáque bona assequemur. quæ nos omnes adipisci contingat, &c.

Gen.18.a

B

Luc.6.d

*Loĉ corruptus videtur, Erasm. vertit, Et mercari mutuum ne parce,] puto hic agi de sepulcro tuo.

Homilia II.

Estis enim mihi deus est, quàm desiderem vos omnes in visceribus Iesu Christi. Et illud oro, vt charitas vestra adhuc magis atque magis exuberet in agnitione, & in omni sensu, vt probetis quæ sint præstantia, vt sitis synceri ac sine offensione in diẽ Christi, repleti fructibus iustitiæ, qui sunt per Iesum Christum ad gloriam ac laudem dei. Deum testem non ideo citat, quòd fidem non mereatur, sed multo istud affectu & ad hoc facit, vt vehementer persuadeantur, certóque confidant. Quoniam dixerat eos † cõsortes suos factos esse, ne putarẽt eum huius gratia] isto esse desiderio erga se, propterea subiunxit, in *ipsi cõmu*visceribus Christi. Quid hoc est? Idem scilicet q̃ secũdum Christum, quasi dicat: Quoniam fideles estis, quoniam Christum amatis, propter dilectionẽ quæ secũdum Christum est. Et nõ dixit dilectionem, sed quod feruentius erat, nempe: Viscera Christi. Tanquam parens vester factus, inquit, propter cognationem quę secundum Christum est. Ipsa quippe vobis viscera largitur, viscera calentia & ignita. Germanis emẽ seruis suis viscera sua donat. In illis, inquit, visceribus, diligo vos, visceribus non naturalibus, sed feruentioribus, quippe ipsius Christi. Quàm desiderem, inquit, vos omnes. Quoniã omnes tales estis, sermone consequi nequeo quomodo vos desiderem. Dici itaq; nequit. Propterea deo istud cognoscẽdũ permitto, corda penetranti. Quòd si adulatus illis fuisset, deũ vtiq; testem nõ aduocasset. Neq; enim istud periculo caret. Et hoc, inquit, oro, vt dilectio vestra adhuc magis atq; magis exuberet. Est enim istud insatiabile bonũ. Vide siquidẽ. Ita dilectus magis adhuc diligi voluit. Qui emẽ diligit, dilectũ nusquã certo gradu dilectionis stare cupit. Nequit emẽ esse boni hui° mẽsura, & illud Paulus semper deberi vult. Nemini quicquã, inquit, debeatis, nisi vt mutuo vos inuicẽ diligatis. Dilectionis mẽsura est, nequaquã gradũ figere. Vt dilectio vestra, inquit, adhuc magis atq; magis exuberet. Vide † dilectionis affectũ,] vt adhuc † dilectionis magis atq; magis, inquit, exuberet in agnitione, & in omni sensu. nõ simpliciter quãuis amicitiam, neque simpliciter dilectionẽ admiratur & celebrat, sed eã

† bona sua

ipsi cõmunicasse, ne putarent eũ illorũ gratia.]

† dilectionis

C

D

quæ est

quę est ex cognitione, hoc est, qua non erga omnes sit vtẽdũ. Istud enim nõ dilectionis, sed frigidi fuerit animi ac imbecillis. Quid est in agnitione? Cum iudicio, cũ ratione, cum sensu. Sũt enim qui præter rationẽ quosuis simpliciter ac fortuito diligunt. Vnde & fit, vt nõ sint admodũ vehemẽtes tales amicitię. In agnitione, inquit, & in omni sensu, vt probetis quæ sint præstãtia. Non propter me, sed propter vos, ista dico. Timor emẽ est, ne quis hæreticorum dilectione corrũpatur. Hoc emẽ totũ subindicat. Et vide quomodo ipsum ponat. Nõ ista, inquit, mea gratia dico, sed vt vos synceri sitis. Hoc est, ne adulterinũ dogma dilectionis prętextu suscipiatis. Quomodo igitur alibi, Cũ omnibus, inquit, hominibus quantũ in vobis est, pacẽ habete? Pacem dixit habete, nõ ita diligẽtes, vt amicitia damnũ adferat. Si enim oculus tuus dexter, inquit, offensa culo tibi fuerit, erue illũ, ac proiice abs te. Vt sitis synceri, nimirũ erga deũ, & sine offensione erga homines. Multis quippe sæpenumero detrimẽto sunt amicitiæ. Etiã si te nihil læserint, inquit, alius tamẽ interea offenditur. In diem Christi. Hoc est: Vt tũ mundi reperiamini, quippe qui nemini offensioni fueritis. Repleti fructibus iustitiæ, qui sunt per Iesum Christũ, ad gloriã & laudem dei. Id est: cũ dogmatibus vitam quoq; rectã habentes. Et non simpliciter rectã, sed repletã etiam fructibus iustitiæ. Est autem & iustitia quædã, sed nõ secundũ Christũ. Qualis est vita eorũ qui fortiter ac strenue viuunt. Qui sunt per Iesum Christũ ad laudem ac gloriã dei. Vides quod non gloriam meam, sed iustitiã dei dico? Multis subinde locis iustitiã vocat eleemosynã. Nihil adferat, inquit, impediměti vobis dilectio, ad hoc vt cognoscatis quæ sunt præstãtia. Non decidas propterea q̃ illum vel illum diligis. Auctam quippe volo dilectionem vestram, at nõ ita, vt damno vobis sit. Et nõ simpliciter velut ex præiudicio illud volo, sed vt probetis primum, num recte dicamus. Et non dixit, vt quæ nostra sunt, eligatis, sed vt probetis. Neq; apertè dixit, ne cuiuis appropietis, aut applicemini, sed ad vestram vtilitatẽ dilectionẽ vobis esse volo, non vt sine sensu temere feramini. Stultũ quippe fuerit, si iustitiã nõ propter Christũ & per ipsum operati fueritis. Vide rursus illud, per seipsum. Ergo deo vsus est ministro? Non vt ego, inquit, laudẽ capiã, sed vt deus glorificetur. *Scire autem volo vos fratres, quòd quæ mihi accíderunt, magis ad profectum Euangelij euenerunt ita, vt vincula mea manifesta facta sint in Christo, in toto prætorio, ac cæteris omnib°.* Possibile erat illos, audito q̃ vinctus esset, dolere, putarẽq; ex ea re moras habiturã Euãgelij prædicationem. Quid igitur facit? mox illam suspicionẽ tollit. Et istud amantis est, vt quæ sibi accidunt, illis manifestet, qui suo nomine curis anguntur. Quid dicis? In vinculis & cõpedibus es, & quomodo Euãgelium ex eo incrementum sumit? Ita, inquit, q̃ vincula mea manifesta sunt in toto prætorio. Deinde nõ solum hæc mea vincula aliorum ora nõ obturarũt, aut timidos effecerũt, sed magis cõfidentes reddiderũt. Itaq; si illi qui periculis hisce vicini sunt, nõ solũ nihil hinc damni, sed plus etiã animi cõfidẽtis tulerũt, multo magis istud vobis accidere oportet. Nam si Paulus vinctus † generose quidem vincula tulisset, verũ interea siluisset,] merito & ipsi eadẽ passi fuissent. Si vero vinct° maiore etiã fiducia egit, plus illis animi addidit, q̃ si vinctus non fuisset. Quomodo vero ad profectũ Euangelij facta sunt vincula? deus istud

Rom.12.d

Mat.5.e

† verè tulisset ac siluisset.

A ita dispẽsauit, inquit, vt nõ essẽt occulta vincula mea, aut vincula in Christo, id est, propter Christũ, in toto prætorio (Tũ enim regias ita vocabant) & in vniuersa ciuitate. *Vtq; plures ex fratribus in domino, freti vinculis meis, vberius iã audeãt intrepide sermonẽ loqui.* Ostendit quidẽ q̃ & ante vincula sua fortes fuerint, cũq; fiducia disseruerint, nũc vero multo amplius. Itaq; si alii, inquit, animos ex vinculis meis sumũt: multo magis ego, si aliis causa fiduciæ sum, multo magis mihi ipsi. Vtq; plures ex fratrib° in domino. Quoniã magnum quid erat q̃ vincula sua aliis fiduciã addidisse dicit, propterea præoccupando, in domino, inquit. Vides quomodo à modestia etiã ibi nõ abstineat, vbi gloriãdi necessitatẽ incũbere videt? Vberius, inquit, iam audeãt intrepide sermonẽ loqui. Vberius illud ostẽdentis est illos iã audere cœpisse. *Nonnulli quidem propter inuidiam & contentionem, nonnulli vero & propter bonam voluntatẽ Christũ prædicãt.* Quid hoc sit, dignũ fuerit cognoscere. Quoniã in vinculis detinebatur Paulus, vehemẽs bellũ multi infideliũ apud regẽ excitare cupientes, Christũ & ipsi prædicabãt, vt aucta regis ira tanquã ob prædicationẽ latius disseminatam, omnis furor & cõmotio in caput ipsius Pauli redundaret. Causam itaq; duplici, inquit, occasioni vincula mea dederũt: Istis quidẽ multũ pepererũt fiduciæ, illos vero in spem perditionis meæ ductos ad prędicandum Christum permouerũt. Hoc est: Inuidentes gloriæ & instãtiæ meæ, meq; perditũ volentes, contráq; tendentes, in hoc opere mecum laborant. Aut vt & ipsi in precio habiti reputatiq; nonnihil gloriæ meæ detrahãt. Nonnulli vero & propter bonam voluntatem, hoc est, sine hypocrisi, ex omni animi prõptitudine. *Illi quidem ex contentione Christum annunciant non purè.* Id est, nõ syncere. Neq; propter rem ipsam, sed cuius gratia? *Existimantes sese afflictionem addere vinculis meis.* Putãtes me hoc pacto in maiores periculũ casurum, tribulationi tribulationẽ superinducũt. O crũ delitatẽ, ô diabolicam energiam. Vinctum videbãt, & in carcerem coniectũ, & tamen adhuc inuidebant. Auctas volebant illius calamitates, maioríq; iræ regis obnoxiũ factũ. Et bene dixit, existimãtes. Neque enim ita euenit. Illi quidẽ, inquit, putabãt hoc pacto se tristitiã mihi adferre, ego vero gauisus etiam sum, propter prædicationis profectum. *Isti vero ex dilectione, sciẽtes quòd in defensionẽ euãgelij cõstitutus sim.* Quid est istud q̃ in defensionẽ euangelij cõstitutus sim? Hoc est, rationes meas quas corã deo redditur° sum, promouẽtes & adiuuantes. Quid est, in defensionẽ? iussus sum, inquit, prædicare, & iam rationẽ datur° sum, defensionémq; obiturus pro opere isto quod in mãdatis accepi. Itaq; vt facilis mihi sit defensio, adiuuãt me. Nam si plurimi fuerint catechizati ac credentes inuẽti, facilis erit parata defẽsio. Ita potest opus bonum, etiã ex proposito nõ bono fieri. Et nõ solũ nulla reposita est pro ea re merces, sed & suppliciũ. Quoniam enim Christum ideo prædicarũt, vt maioribus periculis prędicẽ illius inuoluerent, mercedem non solũ nõ recipient, sed & pœnis & supplicio erunt obnoxij. Isti vero ex dilectione. Hoc est: sciũt q̃ euãgelij mihi reddenda sit ratio. *Quid enim? dummodo quouis pacto siue per occasionem, siue per veritatẽ Christ° annuntietur.* Videte viri philosophiã. Non admodũ vehementer ipsos accusauit, sed quod factum est narrauit. Quid emẽ mea refert, inquit, siue isto, siue illo pacto prædicetur, dũmodo quouis modo, siue p occasionẽ, siue

B

C

D

per

per veritatē Christus annūcietur? Nō dixit, annūciatōt, velut legislator, sed quod contigerat, declarauit. Deinde etiā si præcipiēdo hoc dixisset, neq; sic tamē hæreses induxisset. Inquiramus eñ rē ipsam. Nā etiā si ad eū modū prædicare iussisset, quemadmodū illi prædicabāt, neq; tamē vel hoc pacto hæresib° causam dedisset. Quomodo? Quoniam illi sanè prædicabāt: scopus vero & animus quo prędicabāt, corrupt° erat, nihil immutata ipsa prædicatione, imò vt ita prędicarēt, plurima cogebat necessitas. Nisi enim ita sanè prædicassent, nō prædicassent vt Paulus. Si aliter docuissent q̄ Paulus, regis vtiq; irā nō auxissent. Nūc vero vbi prædicationē illius augebāt, similiter docebāt, & pariter cū illo discipulos faciebāt, inimicum illi regē hoc pacto, cōspecta tāta discipulorum multitudine, reddere valebant. Sed quis scelestus & impudēs hūc sibi locū vsurpauit, inquis? Atqui contrariū potius effecissēt. Eos qui iā crediderāt, abegissent, tantū abest vt numerū credentiū auctiorē reddidissent, siquidē Paulum mordere voluissent. Quid ergo dicemus? Nimirū hoc. Quòd vnū istud spectarint illi, vt præsentibus periculis Paulum, ne quo pacto dimitteretur, aut effugeret, hoc modo inoluerent. Atq; hac via putabāt illū magis tristitia cōficiēdum, prædicationēmq; extinguendā, quàm per reliquos incredulos. Nā aliàs quidē & regis irā extinxissent, & Paulū exire, denuóq; prædicare permisissent: sed hoc pacto totū euāgelij negotiū sublatū iri propter ipsum putabāt, si ipsum sustulissent. Nō erāt autem multi cōsilij huius cōscij, nisi nōnulli amariores. *Et in hoc*, inquit, *gaudeo, quin & gaudebo*. Quid est, quin & gaudebo? Et amplius etiā fiat, inquit. Mihi quippe, inuiti licet, adiumēto sunt, & pro laboribus illis suis suppliciū: ego vero qui nihil cōfero, mercedē accipiam. Aū diabolo scelesti° quicquā est? Prædicationis suppliciū, laborúmq; pœnā cōsidera. Vides quātis malis suos circūquaq; stimulet? Quomodo alius quispiā vtcunq; hostis & inimicus, quicquid salutis est, ita profligasset? Vides q̄ quisquis veritati aduersatur, nihil efficiat, sed seipsum magis percutiat, quēadmodum qui cōtra stimulū calcitrat? *Noui enim*, inquit, *quòd hoc mihi cedet ad salutem, per vestrā deprecationē & subministrationē spiritus Iesu Christi*. Diabolo nihil est scelestius, ita suos vndiq; inutilibus laboribus obruit & dissipat. Et nō solū nihil præmiorū acquirere permittit, sed & supplicio obnoxios facere nouit, nō solum prædicationē, sed & ieiuniū tale ac virginitatem ipsis præfigit, quæ nō solū præmiis illos priuet, sed & magnū malū aggredientibus se inducat. De quibus, inquit, cauterio notatam habentes conscientiam.

1.Tim. 4.

Moralis exhortatio.

Proinde adhortor, vt pro omnib° deo gratias agamus. Nobis eñ & labores leuiores fecit, & præmia adauxit. Quibus enim præmiis fruūtur apud nos qui modestè vtūtur matrimonio, illa nō assequūtur qui virginitatē etiā apud eos custodiūt, sed fornicātium iudicio obnoxij erūt, qui apud hæreticos de virginitate gloriātur. Totū vero istud inde est, q̄ nihil recta intētione, recto scopo faciūt, sed per calumniā creaturarum dei, ineffabiliq; ipsius sapientiæ. Ne tamen torpeamus, certamina nobis deus cōmensurata præscripsit, quæ nihil habeāt laboris. Verum illa nō ideo cōtemnamus. Si eñ hæretici seipsos inutilibus laboribus deiiciūt & affligūt, quid nobis excusationis relinquetur, qui neq; eos labores ferre volumus, qui & minores sunt, & plus mercedis habēt? Quid eñ graue, quid onerosum est in pręceptis Christi? In virginitate degere nequis? Licet tibi nubere. Non potes ferre vt omnib° bonis tuis priueris? Potes de illis quę habes, aliquid dare. Vt vestra, inquit, abundātia supleat illorū inopiā. Hęc quidē, quę ad superādas corporales cōcupiscētias attinēt, grauia videtur. Alia vero nullo indigēt sumptu, nulla violētia. Quæ nāque fuerit, dic quæso, violētia, simpliciter nemini maledicere, neq; calūniā omnino struere? Quæ vis fuerit nō inuidere aliorū bonis? Aut quæ vis, gloria nō capi? Tormēta patiēter ferre, cōstātię est: philosophicā vitā exercere, cōstātiæ est: paupertatē tolerare, cum fame & siti luctari, cōstantiæ est. Quando vero nihil horū fuerit, sed licet vt bonis tuis, quaten° Christianum decet, fruaris: quæ, quæso, violētia fuerit aliorū bonis nō inuidere? Inuidentia aliunde non est, quàm ex eo q̄ rebus præsentibus nimio es addictior: imò hinc omnia mala. Nā si pecuniā & mundi huius gloriam nihili fecisses, nihil vtique inuidiæ erga eos qui istis potiūtur, sensisses. At quoniā illis inhias, illa miraris, illa stupes, propterea te & quæ inuidię sunt obturbāt & fatigāt. Atq; ideo & quæ vanæ gloriæ studium cōcernūt, imò omnia huiusmodi ex eo nascūtur, q̄ quæ præsentis sunt vitæ, admirationi habētur. Inuidia torqueris, q̄ ille vel ille diues est? Atqui commiseratione potius, & lachrymis etiā qui talis est, dignus esse debebat. Sed statim istud, ridendo, subinfers: Ego dignus sum qui deplorer, non ille qui diues est. Dignus planè es lachrymis & tu quoq;. Nō ideo q̄ pauper sis, sed q̄ teipsum pro misero habes. Deploramus enim illos, qui cū nihil habeāt mali, nihilominus molestè sortem suam ferūt, non q̄ male habeāt: sed quòd cum non habeant male, habere se putant. vtpote si quis à febrili liberatus ardore, nihilominus mœreat, & cū sanus sit, in lecto tamen plusquā febricitātes ipsi soleāt, circūferatur: nónne is dignus fuerit qui deploretur? ita & tu quoq; sanè dignus es lachrymis, ob id q̄ miserū teipsum æstimas, nō ideo q̄ pauper es. Paupertatis quippe gratia beatissimus etiā es. Vt quid inuides diuiti? Quòd seipsum plurib° curis obnoxiū fecit? Quòd grauiori seruituti se subdidit? Quòd innumeris veluti catenis, canis instar, pecuniis suis ligatus est? Si quādo vespera illum, & nox ipsa prehēdit: quod aliis tempus est recreationis ac quietis, id huic tēpus est tumultuatiōis, molestię, tristitiæ, & curarū. Si quid in ædib° vel modicè strepit, mox ille turbat° exilit. A prædonib° spoliat° est quispiā? Plus perdito ipso curis cōficitur cui nihil periit. Is eñ semel quidē periit, tristitiáq; affect°, omnē postea curā abiecit: hic vero indefinētēr curis angitur. Si nox prehendit, nox inquā illa malorū nostrorum portus, calamitatum nostrarum solatium, vulnerum pharmacū. Nam qui continuis ac magnis doloribus vndiq; premuntur, qui neq; amicorum, neq; cognatorum, nec domesticorū, ac sæpenumero neq; parētum consolationibus cedunt, aut obtemperant, sed etiam ad illorum verba indignantur, ad imperium somni, quietē iubentis, ne respicere quidē poterunt. Omni siquidem ardore magis animos nostros doloris amaritudo frangit. Quemadmodum igitur corpus calore succensum, feruentioribúsq; Solis radiis reluctando fatigatum, si hospitium quoddam aut diuersorium, locum multis fontibus irriguum aurāque tenui iucūdum, nactum fuerit, refocillatur: ita & nox

A

B

C

D

Nox.

Nō prudēcia.

Bonum somni.

nox animos nostros, quū somno illos tradit, recreat. Imò illud nō nox neq; somnus operatur, sed deus ipse miseriā generis humani intuitus, hęc omnia ita disposuit. Nos vero nulla nostri ipsorum misericordia tacti: neq; sec° q̄ si hostiliter aduersum nosipsos essemus adfecti, tyrannidē meditamur ac struimus ipsa naturali necessitate quietēq; maiorē, vigilias nempe diuitiarū gratia susceptas. Nā cura diuitiarū, inquit, somnū abigit. Et vide quanta sit dei erga nos cura & prouidentia. Nō animi nostri proposito quietē cōmisit: sed naturalibus illam necessitatibus ita obuinxit, vt nobis bene fiat vel inuitis. Dormire quippe naturę est. Nos autem, tanquā nosipsos vehemēti odio prosequentes, nec minus q̄ alios impugnātes ac molestantes, tyrannidem nobis procuramus & imponimus hac naturali necessitate maiorem, eam videlicet quæ à pecuniis est. Dies est? Tum sycophātas, qui talis est, metuit. Nox illū apprehendit? Timet latrones. Mors imminet? Plus eo mordetur, q̄ quę habet, aliorum futura sunt, quàm morte ipsa. Liberos habet? Tū maior illi est cōcupiscentia habendi, videtúrque sibi tum esse pauper. Non habet? Luget ac dolet. An hūc igitur beatum æstimas, qui nusquam vel aliqua ex re gaudere potest? Huic inuides adeò fluctuāti, cū tu in paupertate, velut tranquillo portu, secūrus cōsistas? Et hoc re vera humanæ naturæ vitium est, q̄ quę bona sunt non generose ferimus, † sed in luxum lasciuimus.] Atq; ita hic quidē ista habent. Cum vero hinc in aliud seculum abierimus, audi quid ibi dicat diues ille multorū bonorum dominus, quēadmodū tu dicis. Ego quippe ista vtiq; non dixerim bona. Hic itaque infinitorum bonorum dominus quid dicat, & in qua sit penuria, audi: Pater, inquit, Abrahā mitte Lazarum vt extremo digito linguæ meæ aquæ guttulā instillet, quoniā velut ī sartagine planè torrefio. Quòd si diues hic nihil etiā eorum quæ suprà memini, perpessus esset, sed in summa securitate, extra quanuis solicitudinē omnē vitā egisset, quid dico omnem vitam? vnicum illud momentum, (momentum enim quoddam est omne nostrum seculum ad infinitū illud futurum cōparatum) quòd si etiā, inquam, omnia illi iuxta animi sententiam cessissent: an non ex his verbis nihilominus, imò ex his rebus, miserabilis est? Age ô diues: num mensa tua vino vndiq; perfundebatur? Nunc vero ne guttā quidem aquæ in potestate habes, idq; in magna ista necessitate cōstitutus. Nō pauperem illum vlcerosum cōtemnebas? Nūc verò videre illum petis, & nemo est qui det. Erat tum ante ianuā tuam, nunc vero est in sinu Abrahæ. Sub amplis fastigiis tum accūbebas, nūc vero in igne gehennæ. Audiant ista diuites: imò non diuites, sed immisericordes. Non enim ideo punitus hic est, q̄ diues, sed q̄ sine misericordia fuit. Potest enim fieri, vt qui diues est pariter & misericors, omne bonū assequatur. Et propterea neminem alium, in tormentis cum esset, vidit, q̄ eum à quo fuerat eleemosynā rogatus, vt disceret, quàm iustè tormenta illa ferret, in memoriā ductus eorū quæ male gesserat. Non enim & innumeri alij pauperes iusti quoq; fuerūt? Vtique. Sed hic illi apparet, qui ante illius ianuā iacuerat, instruens eum, & nos quoque, quantū sit bonum, nullo ad pecuniās affectu fuisse. Lazaro ad regni cōsecutionem nihil obfuit ipsa paupertas, huic ad effugiū gehennæ nihil profuere diuitiæ. Quādiu egeni? Quandiu pauperes? Non est pauper, non est, inquā, qui nihil habet, sed qui multa cōcupiscit. Vicissim non est diues, qui multa possidet, sed qui nullius eget. Quid enim profuerit, si orbē quidē vniuersum possederis, vitā verò duxeris tristiorē quàm soleant qui nihil habent? Volūtates hominū & diuites faciūt & pauperes, non pecuniarū vel abundantia vel defectus. Vis diues fieri, qui pauper es? Licet si volueris, atq; id nemine etiā prohibēte. cōtemne mundi pecunias. Cōgita illas nihil esse, quēadmodū & nihil sunt. Reiice abs te diuitiarū cupidinē, & planè ditatus es. Iste dēmū verè diues est, quid iteſcere nō cupit. Qui pauper esse non vult, is pauper est. Quemadmodū enim ille verè ægrotus est, qui & in ipsa sanitate infirmi more mœret, nō qui morbū quauis sanitate facili° fert: ita & pauper est, qui paupertatē ferre nequit, sed in ipsis diuitiis pauperiorē se pauperib° esse putat, non is qui paupertatē fert facilius, q̄ diuitias suas diuites. Is eñ ditior est. Dic enim quæso, quāobrem paupertatem metuis? Quare ad illā tremis? Num propter famem? Nunquid propter sitim? an propter frigus, aut neque propter ista? Verum non est, non est inquā, quispiam, qui istorū eguerit aliquando. Respicite etenim primordiales illas generationes, & videte. Quis credidit domino, & derelictus est? Aut quis sperauit in illū, † ac despectus est? & rursum, Respicite volatilia cœli, quoniā non serunt neq; metunt, neque colligunt in horrea, & pater vester cœlestis pascit illa. Neminē citò quisquā nobis ostēdere poterit, qui fame perierit ac frigore. Qua igitur ratione paupertatē horres? Dicere nō poteris. Nam si necessariorum facultatē habes, quid paupertatē times? Quòd cares multitudine domesticorū? Istud est à dominis liberari. Istud est cōtinua beatitudo. Hoc certè est à curis libertas. An q̄ vasa tua, lecticę, & reliqua supellectilia nō sunt ex argēto fabrefacta? Quid iam plus habet q̄ tu si vsum respexeris ac fruitionē, qui ista possidet? Nihil. Vsus enim idē & par est siue ex ista siue ex illa materia. Sed ob id forte, q̄ non multis es formidini? Absit vt hoc vnquā fiat. Quid nāque voluptatis haberet, si quidā te & timerēt ac horrerent? Sed quòd tu alios formidas? Verum potes non formidare. Vis enim, inquit, nō timere potestatē? fac quod bonū est, & laudē habebis ab illa. Sed contemptui patemus, inquis, & ad quoduis malū ferendum expositi? Istud maxime nō paupertas facit, sed malitia, eo quòd multis pauperibus vitā sine negocio agentibus, & principes, & diuites, & magnates, omnibus & malefactoribus, & latronibus, & sacrilegis peius & miserius* egerunt. Idē enim in diuite diuitiæ operātur, quod in te paupertas. Nam quemadmodū hic tibi qui malefacere volunt, ideo malefaciūt, q̄ cōtemptus es: ita diuiti, propterea quòd odio illum & inuidia prosequuntur. Atq; hi magis quàm illi. Imò ista inuidendi vis fortior est † quàm sit malefaciendi.] Qui enim inuidet, nihil nō omni facultate & potentia quàm studiosissimè operatur. Qui vero contemnit, sæpenumero miseretur etiam contempti. Atque ita hoc ipsum illi causa fit remittendi & liberandi, quòd pauper est, quòd nihil habere potest roboris ac virium. Est hinc est, quòd subinde dum ei qui pauperi molestus est, dicimus: Egregium vero facinus designaueris, si hūc sustuleris, si vnum hunc pauperculū occideris: quæ præmia nō consequēris? Et hoc pacto furorem huiusmodi hominum supprimimus. Inuidia vero quę est erga diuites, vehemēter vrget: quietis non prius patiens, q̄ quòd volebat

sed in res humanas & asperas cōmeliosi sumus.

Luc. 16. f. Πέμψον Λάζαρον ἵνα βάψῃ τὸ ἄκρον τοῦ δακτύλου αὐτοῦ ὕδατος καὶ καταψύξῃ τὴν γλῶσσαν μου.

Mat. 16.

Eccli. 2. b.

Matt. 6 d.

† & cōfusus est?

Rom. 13. d.

* ἀπήλαυσαν, id est degerunt, vel mortui sunt.

† ad male faciēdum.

A

B

C

D

volebat operata fuerit, venenúmq; cconceptũ effuderit. Vides quòd neq; paupertas neq; diuitię, bonũ quid sint, sed nostrũ ipsorum propositũ & voluntas. Voluntatem itaq; nostram dirigamus, illã ad philosophiæ studium instruamus. Si illa bene habuerit, neque diuitiæ nos regno dei eiicere poterũt, neq; paupertas efficere vt minus quid habeamus: sed paupertatem ipsam placidè feremus, nihil à consecutione futurorum bonorum, etiam eorum quæ hic sunt, impediti. Veum & istis potiemur, & cœlestia bona cõsequemur: quæ contingat nos omnes assequi, &c.

Homilia tertia.

ET in hoc gaudeo, quin etiã gaudebo. Noui enim quòd istud mihi cedet ad salutem, per vestrã deprecationẽ & subministrationem spiritus Iesu Christi, secundũ expectationẽ & spem meam. Quoniã in nulla re pudefiã, sed cũ omni fiducia, vt semper, ita nũc quoq; magnificabitur Christus in corpore meo, siue per vitã, siue per mortẽ. Magnũ & philosophicum animũ nihil earum rerũ quę in hac vita tristes accidũt, molestare potest, nõ inimici accusationes, nõ detractiones, nõ pericula, nõ insidiæ. Nequit enim, quasi in quoddã excelsum mõtis receptº cacumẽ, à quoquã eorũ quibus ab imo subiectæ telluris impetitur prehẽdi. Talis erat mẽs Pauli. Quouis montiũ cacumine sublimiorẽ spiritualis philosophię locũ tenebat, eius vtiq; quæ vera demũ philosophia est. Quæ extrinsecus accidũt, verba duntaxat sunt, & puerorũ ludus: sed de his nobis iam non est sermo: Pauli vero verba tractãda sunt. Habebat tũ beatus ille & regẽ hostiliter sibi aduersantẽ, & præterea alios quoq; inimicos, a quibus præcipuè, & amaris calũniis adfligebatur. Et quid dicit? Nõ solũ, inquit, nullo hic dolore adficior, neque ab officio decido, sed & gaudeo, & gaudebo. Non ad tempus, inquit, sed semper horũ gratia gaudebo. Noui em ꝙ hoc mihi cedet ad salutẽ, futuram scilicet: quãdo videlicet ista inimicitia, & quæ aduersum me est æmulatio, prædicationẽ euangelij iuuet etiã & promoueat. *Per vestram deprecationem ac subministrationẽ spiritus Iesu Christi, secundũ expectationẽ & spem meam.* Vide modestiã beati huiº. Luctabatur in certaminibus. Præter ipsam coronã innumera quoq; assecutus erat: Paulus enim erat. Nã quid amplius quispiã dicet? Et ad Philippenses: Quoniam per vestrã, inquit, deprecationem saluari potero, cũ tamẽ ex innumeris rebus bene gestis salutẽ possideret, *& subministrationẽ spiritus Iesu Christi.* Hoc est, si vestras precationes & gratiã nactus fuero. Id enim est quod dicit, & subministrationẽ spiritus, nẽpe si subministratus, si plus aliquãto adauctus mihi fuerit spiritus. Sanè illud, ad salutẽ, liberationẽ intelligit, quasi dicat: quantũ attinet ad præsens, primũ hoc periculum effugiã: nã de illo dicit: In prima mea defensione nemo mihi adfuit. Nõ imputetur illis: sed dominº mihi adstitit, & corroborauit me. Hoc itaq; iam propheticè prædicit. *Per vestram deprecationem & subminitionem spiritus Iesu Christi, secundũ expectationẽ & spem meã:* ita quippe spero. Etenim ne totũ nos illorũ precibus committamus, nihil ipsi adferentes, vide quomodo quod suum erat ponat: Spem videlicet omniũ bonorum causam. Quemadmodũ propheta dicit: Fiat misericordia tua domine super nos, quemadmodũ speraui mus in te. Quemadmodũ & alibi dicit: Respicite generationes priores & videte. Quis sperauit in dominum, & cõfusus est? Et rursus beatus hic dicit, Spes autẽ non pudefacit. *Secundum expectationem,* inquit, *&*

2.Tim.4.c.

Psal.32.d

Eccli.2.b.

Rom.5.a

A *spem meam, quoniã nulla in re pudefiam.* Hæc ipsa est Pauli spes sperare quòd nusquã pudefiam. Vides quãtæ sit virtutis, sperare in deum? Non pudefiã, inquit, quicquid euenerit: hoc est, Non vincẽt illi, sed cum omni fiducia quemadmodũ semper, ita & nũc magnificabitur Christus in corpore meo. Sperabãt illi Paulum se quidẽ hoc veluti laqueo è medio tollere, prędicationẽ vero prorsus extinguere, tanquã illud istę eorũ dolus efficere posset. Hoc itaq; dicit: Quod illi volũt, non fiet: iam non moriar. Sed quomodo semper, ita nũc quoq; magnificabitur Christus in corpore meo. Quomodo videlicet sępenumero in pericula incidimus, in quibus de nobis desperabãt omnes, imò nosipsi de nobis ipsis: (Nã ipsi in nobis ipsis, inquit, sentẽtiã mortis acceperamus, sed ex omnibus eripuit nos dominº) ita & nũc quoq; magnificabitur in corpore

B meo. Ne quis cogitet ac dicat: Quid igitur? Si tu mortuus fueris, nõ magnificabit? Scio plane, inquit. Neque hoc ideo dixi, ꝙ sola illũ vita magnificet, magnificat illũ & mors. Interea tamen magnificatur per vitã, inquit: nõ enim occidẽt me. Et si occiderint me, tamen etiã sic magnificabitur Christus. Quomodo? Per vitã quidẽ, ꝙ eripuit me. Per mortẽ vero, quòd neq; mors mihi persuasit, vt ipsum negem, ꝙ tantam animi prõptitudinem mihi largitus est, ꝙ morte robustiorem me reddidit. Illic ꝙ periculis me exemit: hic, ꝙ non permisit vt mortis tyrannidẽ exhorrerẽ. Ita videlicet magnificabitur siue per vitam siue per mortem. Ista vero dicit, non tãquã moriturus, sed vt nihil tum humani patiantur si quãdo cõtingat ipsum mori. Quòd enim ista non velut moriturus (id quod ipsos omniũ potissimũ afflixisset) dixerit, vide quomodo idipsum mitiget, tantũ non apertè dicẽs: Hęc

C autẽ nõ tanquã iam moriturus dico. propterea & in ipso progressu subiũgit: Et hoc certo scio, ꝙ mansurus sim, & cum omnibus vobis permãsurus. Quoniã nulla in re, inquit, pudefiam: hoc est, Nullũ incutiet mihi pudorem, si moriendũ sit, sed magnum etiã lucrũ adferet. Neq; enim immortalis sum. splẽdidior enim ero q̃ si & immortalis essem. Quippe non idẽ est, eum qui immortalis est, cõtemnere mortẽ, atq; si mortalis hoc fecerit. Itaq; neq; hoc turpe fuerit, nẽpe si iam morerer, sed nõ morior. In neutro pudefiã, neq; in vita neq; in morte. Vtrũq; enim generose faciam, siue viuẽdum sit, siue bene moriendũ. Hoc videlicet animi Christiani est. Sed in omni, inquit, fiducia. Vides quomodo nõ pudefiam? Nã si mortis me-

D tus fiduciã meam amputasset, meritò cum dedecore morerer. Si vero nihil me terruit mors imminens, nihil etiã si morerer, pudoris fuerit. Sed siue per vitã, non pudefiam. Prędico enim euãgelij prędicationẽ. siue per mortẽ, neq; sic pudefiam. Siquidẽ nihil me timoris detinet: eandẽ quppe fiduciã vsque ostẽdo. Neq; enim causam istã ideo turpitudinis quicquã habere putabitis, ꝙ vinculorũ nemini. Tantorum nanque bonorum causam mihi dederũt hæc vincula, vt & aliis inde nata sit maior loquẽdi fiducia. Nõ enim propter Christũ vinctũ esse, sed vinculorũ metu quæ Christi sunt ꝓdere, turpe demũ est. Donec istud nõ fuerit, etiã fiduciam pariẽt hęc vincula. Quandoquidem frequẽter pericula effugerim, ob cáq; aduersus infideles gloriari valeã: si quãdo nos affligi cõtigerit, ne ad pudorẽ nostrũ istud fieri existimetis. hoc enim nõ minº q̃ illud nobis fiducię largitur. Vide quomodo in ꝓpria sua persona hoc adducat, id quod multis in

Rom.1.b. tis in locis facit, quemadmodũ ad Romanos: Nõ enim, inquit, me pudet euãgelij. Et ad Corinthios, Hęc

1.Cor.4.a vero, inquit, per figurã trãstuli in meipsum & Apollo, siue per vitã, siue per mortẽ. Non hoc tanquã rerum ignarus dicit. Sciebat enim ꝙ tum nondũ moriturus esset, sed demũ post ista. Verum animos illorum iam ita in futurum præparat. *Nam mihi vita Christus est, & mors lucrum.* Etiam moriẽdo, inquit, nõ moriar, eo quòd vitã habeo in meipso. Tum vero demũ me occiderint, si per metum & terrorẽ animo meo fidẽ potuerint excutere. Donec vero Christus in me fuerit, etiã si mors ingruerit, viuam. Et in hac quòq; vita non meum est istud viuere, sed Christi. Si vero neque in hac vita, quid in futura? Quòd vero nunc in

Galat.2.d carne, inquit, viuo, in fide viuo. Illud & alibi dicit: Viuo autẽ non iam ego, sed viuit in me Christus. Talẽ oportet esse Christianum. Non viuo, inquit, cõmunem vitam. Quomodo ergo viuis ô beate Paule? Solem nõ vides? Cõmunem hunc aërem nõ spiras? Nũ cibis istis quibus nemo non vescitur, non pasceris? Non terrã istam nostro more calcas? Non somno indiges? Non vestimẽtis? Non calceis? Quid est quod dicis non viuo? Quomodo non viuis? Quid gloriaris? Non habent ista vanã iactantiã. Nisi enim rem ipsam probasset, merito quis vanã hic esse iactantiã dixe-

sim ipsa ꝓbabit. rit. Si vero quæ dicit, †certo testimonio probat,] quę erit hic iactantia? Quomodo ergo nõ viuat, discamus.

Ibidẽ 6.d Nã & alibi dicit: Ego mũdo crucifixus sum, & mihi mundus. Quomodo igitur dicat, Non iam viuo, &

vitę nomen multę significationis est. quomodo hic, vita mihi Christus est, audite. Vitę nomen, dilecti, multæ significationis est: hoc est, plura significat, quemadmodũ & mortis: est vita corporis, est vita peccati. Quemadmodũ ipse alibi dicit: Si vero mortui sumus peccato, quomodo adhuc viuemº

Rom.6.a. in illo? Est ergo vita qua peccato viuitur. Attendite, obsecro, diligẽter, ne frustra fatigemur. Est vita æter

Act.17.f na & immortalis, quã significãs dicit, Per ipsum viuimus, mouemur & sumus. Itaque non dicit se naturalem istã non viuere vitã, sed eam quæ peccatorũ est, quã omnes homines viuunt. Qui præsentẽ vitam nõ appetit, quomodo eã quę in peccatis est, viueret? Qui ad aliam festinat, quomodo peccatis viueret? Qui mortẽ contẽnit, quomodo peccatis viueret. Qui ni-

† nihil erat, hil eorũ quæ hic sunt, cõcupiscit, quomodo peccatis viueret? Quemadmodũ enim ex adamante cõstans, † inflecti nequit, etiã si millies percutiatur, ita neq; hic

Rom.7.d. Paulus. Viuo autẽ, inquit, non iam ego: hoc est, vetus homo iam non viuit. Et alibi: Miser ego homo, quis me eripiet ex corpore mortis huius? Iã qui nec cibũ curat, nec vestimentum, nec quicquã rerũ prędentiũ, quomodo ille viuit? Is certè neq; naturalẽ hanc vitã viuit, qui tẽporalia nullius ęstimat, nõ viuit. Nos hãc vitam viuimus, qui nihil non illius gratia facimus. Ille vero hanc non viuebat, nihilque eorum quæ hic sunt, ex animo quęrebat. Quomodo igitur viuebat? Ad eum modum & nos de quibusdã dicimus: Mihi nõ adest ille, quando nihil eorũ facit, quę me cõcernũt. Mihi non viuit ille, & vicissim. Quòd enim naturalẽ hãc vitã nõ detrectauerit, patet alibi, vbi dicit: Quòd verò nũc viuo in carne, in fide viuo filij dei, ꝙ dilexit

Galat.2.d me, quíq; seipsum tradidit pro me: hoc est, nouã quãdam immutatã & inusitatã vitã viuo. Ista sanè omnia ad cõsolationem Philippẽsium dicit: Nolite, inquit, putare ꝙ naturali hac vita priuatus sum. Quanquam neq; viuendo istã vitam, sed eam quã Christus vole-

A bat viuebat. Nam dicas velim, num eum qui nec pecunias, nec delicias, nec famẽ, nec sitim neq; pericula, neq; sanitatẽ, nec salutẽ suam alicuius facit, vitam hanc viuere putes? Qui nihil hic habet, qui vitã hanc sępenumero piicere cupiẽs premẽte necessitate, nihil cõtrà molitur, an hic vitã hanc viuit? Nequaquã. Et vt proposito exẽplo vobis istud clarũ reddã: Sit quispiã in multis diuitiis cõstitutus, habeat famulos & aurũ, vtatur autẽ nihilo horũ: num is diuitiis istis diues erit? Nequaquã. Videat bona sua per liberos vanè deceptos, aut turpiter vagabũdos, dissipari, & nihil horũ curet, percussus ne doleat quidẽ: num dicemus istũ in diuitiis esse? Nequaquã: quãquã diuitię illius sint. Mihi, inquit, vita Christus est. Si voles indagare vitã meam, is ipse est. Et mors lucrum. Quãobrem? Quoniã clarius & manifestius post mortẽ cum ipso futurº sum. Mori igitur prestaret potius q̃ viue-

B re. Nihil molestiæ inferent qui me occidẽt, eo quòd & ad vitã meam me dimittẽt & promouebũt, & ab ista non admodum cõmoda liberabũt. Quid igitur? Nũ hic existẽs, Christi nõ es? Et hic planè illius sum. *Quòd si vero cõtingat in carne viuere, id mihi fructº est operis: & quid eligã ignoro.* Ne quis dicat: Quod si mors tibi vita est, qua te ratione Christº hic reliquit? Fructº est operis, inquit. Potest itaq; fieri, vt prę sentiv ita bene vt oportet vtaẽ, etiã qui illã nõ viuit, ne putes illũ huic vitæ calumniã struere. Nam si nihil nobis, quod vsui sit, in hac vita relinquitur: quãnã ratione nosipsos nõ è medio tollimus & occidimus? Nequaquã, inquit. Possumus & in hac vita cõstituti lucri quicquã adipisci, si non eam, sed alteram vitã vixerimus. Sed forte dicet quispiã, an & istud fructũ tibi adfert? Vtiq;, inquit. Vbi nũc sunt hæretici? Ecce iam in carne vi-

C uere fructus est operis. Quòd autẽ nunc in carne viuo, in fide viuo: ꝓpterea fructº est operis. Et quid eligam, ignoro. Papę, quãta fuit Apostoli philosophia? Quomodo & prę sentis vitæ desideriũ excussit, & ipsam tamẽ nihil criminatus est? Quòd em̃ dicit, mors mihi lucrũ est, eo ostẽdit vitæ se desideriũ abiecisse. Quòd vero subdit, in carne viuere, fructº est operis, declarat prę sentẽ vitam necessariã quoq; esse, siquidem recte illa vsi fuerimus, si fructũ tulerimus, ita vt si infrugifera fuerit, iã vita non sit. Nã & arbores infrugiferas non minus quàm aridas auersamur, igniq; tradimus. Viuere enim mediũ est & indifferẽs. Bene vero vel male viuere, in nobis est sitũ. vitã itaq; nullo ꝓsequamur odio. Possumus em̃ bene viuere: imò etiã si male vita hac vsi fuerimus, neq; sic tamen illã

D culpauerimus. Quare? Quia non ipsum viuere causa illius est, sed voluntas eorum qui vita male vtuntur. Deus enim vitã fecit, vt ipsi viuas. Tu vero ex malitię studio peccatis viuens, nullo nõ iudicio teipsum obnoxiũ facis. Quid ais, dic quæso? Ignoras quid eligas? Magnũ hic mysterium aperuit. Nẽpe, potestatẽ habere se abeundi. Quãdo em̃ optio datur & electio, potestatẽ eligẽdorum habemus. Quid eligã, inquit, ignoro. In tua ergo potestate est? vtiq;, si voluero deũ orare gratiam. *Coarctor ex his duobus, desiderium habens.* Vide paternum affectũ & amorẽ beati huius. Et hac ratione illos cõsolatur, quãdo vident eum electionis huius esse dominum, mortémq; illius non in humana sitam esse malitia, sed dispẽsatione diuina. Quid, inquit, mortis gratia mœretis? Multo melius erat iã olim vitã hãc excessisse. *Nam dissolui,* inquit, *& esse cum Christo, longè melius est. In carne vero manere, necessarium ma-*

gis propter vos. His illos ad futuram mortem suã præparat, vt generose illã ferãt. His illos ad philosophiã imbuit, Bonum, inquit, est dissolui, & esse cũ Christo. Mors enim ex indifferentibus est: nã mori malũ non est: sed eũ qui mortuus est, ad suppliciũ rapi, hoc demum malum est. Neq; bonũ est mori, sed posteaquã mortuus fueris, apud Christum esse, istuc bonum est. Quæ post mortem accidunt, vel bona sunt, vel mala.

Morale.

Mortui quomodo lugendi. Mortuos itaq; non eo nomine lugeamus q̃ mortui sunt, neq; viuorũ gratia ob id simpliciter gaudeamus q̃ viuunt. Sed quid? Lugeamus peccatores, nõ solũ mortuos, sed & viuẽtes. Gaudeamus propter iustos non solũ viuẽtes, sed & mortuos. Nam illi quidẽ etiã viuentes mortui sunt: isti vero mortui quoq; viuunt. Illi etiã hic existentes omnibus deplorãdi sunt, eo quòd deum offendunt: isti in aliam quoq; vitam translati beati sunt, eo quòd ad Christũ hinc abierũt. Peccatores vbiubi fuerint, procul à rege sunt, atque ideo digni qui defleãtur. Iusti vero siue hic siue in futuro seculo fuerint, cum rege sunt: illic tamen magis & propius non per accessum ac fidẽ, sed facie ad faciem. Nõ itaq; deploremus simpliciter mortuos, sed eos qui in peccatis sunt. Hi quippe & lamẽtis & plãctu & lachrymis digni sunt. Nã dic quæso, quæ spes esse poterit illis, qui cũ peccatis suis eò hĩc abscedũt, vbi peccata exuere nõ licet? Donec emẽ erãt ĩ hoc seculo, plurimũ forte erat expectationis ac spei, immutãdos illos, melioréq; fore. Digressi vero in infernũ, vbi nihil potest prodesse pœnitentia: (In in ferno siquidẽ, inquit, quis cõfitebitur tibi?) quomodo digni non sunt qui deplorẽtur? Defleamus eos, qui hoc pacto hinc abeunt, non prohibeo. Defleamus eos: sed non præter decorũ, non capillos euellentes, non brachia nudantes, non faciẽ lacerãtes, nõ nigris nos vestibus obuelantes, sed in animo duntaxat amaras lachrymas tacitè fundentes. Potest enim etiã sine ista pompa plorari, & non ita dũtaxat ludi. Nihil enim à ludis differũt, quæ à quibusdã fiunt. Quoniã enim illi planctus qui in foro fiunt, nõ ex cõpassione sed ostẽtatione & ambitione, vanæq; glorię studio sunt, multę hoc mulieres ex artificio & cõposito faciũt. Amarum plorato, gemito apud teipsum, nemine videntę, atq; istud domũ cõpassionis fuerit, istud tibi proderit. Qui nanq; peccatorẽ ita luget, multo is magis cauebit ne in eadẽ aliquãdo delicta incidat. Terribile enim deinceps peccatũ erit. Defleto infideles, defleto eos qui nihil ab infidelibus differunt, qui sine illustratione hinc abeũt, sine signaculo. Isti revera digni sunt plãctibus, digni lamẽtationibus: quippe qui extra regias cœlestes cũ iudicio obnoxiis sunt & condẽnatis. Amen emẽ, inquit, dico vobis, nisi quis natus fuerit ex aqua & spiritu, nõ intrabit in regnũ cœlorum. Deplorato eos qui in diuitiis mortui sunt, & nihil cõsolationis suis ipsorũ animabus ex diuitiis suis procurarunt: eos qui cum potestatẽ abluẽdorum peccatorum habuissent, noluerũt. hos defleamus & priuatim & cõmuniter omnes, sed cum modestiæ decoro, sed cum grauitate, sed nõ velut ludibrio nosipsos exponentes. Hos, inquã, nõ vnum aut alterũ deploremus diem, sed omnem nostrã vitam. Nõ sunt absurdi affectus hæ lachrymę, sed magni amoris. Alię vero absurdo & irrationali affectu fiunt, atq; ideo mox etiã desinunt. Quãdo vero ex timore dei nascuntur, semper durãt. Defleamus istos, iuuemus eos pro viribus, procuremus illis aliquid auxilij, modici quidẽ, attamẽ iuuemus eos. Quomodo quáve ratione? Precãtes adhortemur & alios vt pro illis orẽt, pauperibúsq; indefinẽter pro illis eleemosynas dem. Habet res ista nõnihil cõsolationis. Audi quippe quid de eo dicat: Protegam ciuitatẽ istã propter me, & propter Dauid seruum meum. Si memoria duntaxat iusti tantũ valuit, quãdo & opera pro tali fiunt, quid non poterunt? Nõ frustra ab apostolis sancitũ est, vt in celebratione venerandorũ mysteriorũ memoria fiat eorũ qui hinc discesserũt. Nouerunt illis multum hinc emolumẽti fieri, multũ vtilitatis. Stante siquidẽ vniuerso populo, manus in cœlos extendente, cœtu itẽ sacerdotali verẽdóq; posito sacrificio: quomodo deum nõ placaremus pro istis orãtes? Verũ istud quidẽ de illis dicimus, qui in fide abscesserunt. Catechumenos vero neq; isto solatio dignamur, sed omni huiusmodi destituti sunt auxilio, vno quodã dẽpto. Quónam illo? Pauperibus illorũ nomine dare licet, vnde illis nonnihil refrigerij accedit. Nã ita vult deus, vt nos inuicem mutuò iuuemus. Qua nãq; alia ratione p̃ mũdi nos pace & incolumitate precari iussit? Quãobrẽ pro omnib̃ hominibus? Tametsi hic vbi omnes dicit, & latrones & sacrilegi, sepulchrorũ spoliatores, ac fures, innumerisq; malis aliis scatẽtes cõprehendãtur, nihilo tamẽ minus pro omnibus oremus: erit forte aliqua illorũ cõuersio. Quemadmodũ itaq; pro viuis istis oramus, qui tamẽ nihilo differũt à mortuis: ita & pro mortuis orari potest. Pro liberis suis sacrificabat Iob, & à peccatis illos liberabat. Ne quid, inquit, forte peruersi cogitauerint in cordibus suis. Ita quidendũ est liberis. Non dicebat, quẽadmodũ plurimi solent, relinquo illis quã habeo substãtiam. Nõ dicebat, dabo illis gloriã: non dicebat, emã illis principatũ: non dicebat, emã illis agros: sed quid? Ne forte cogitauerint aliquid in cordibus suis. Quæ nãque poterit esse eorũ †vtilitas, quę in hac vita sunt? Nulla. Regẽ, inquit, omniũ propitiũ illis efficiam, & nihil erit amplius quod desiderari queat. Dominus enim, inquit, pascit me, & nihil mihi deerit. Is magnarũ diuitiarũ, is thesauri loco est: quòd si nobis timor esset dei, nulla re destitueremur. Hic vero si nõ fuerit, etiã si regnum habuerimus, omnibus tamẽ pauperiores sumus. Nihil illi adæquari poterit, qui timore dei præditus est. Timor siquidem domini omnia, inquit, excellit. Hũc acquiramus, pro hoc omnia faciamus, etiam si anima relinquenda sit, non parcamus. Etiam si trucidandum sit corpus, faciamus omnia, vt timorem hunc assequamur. Ita quippe omnibus erimus opulentiores, bonísque futuris potiemur.

Memoria mortuorũ in celebratione sacrorum. 4. Reg. 19. 4.

†*vtilitas? nulla, cum in hac vita maneant.* Iob 1. b. Psal. 22. a

Homilia quarta.

ET quid eligam ignoro. Coarctor autẽ ex his duobus, desideriũ habens dissolui, & esse cum Christo, id quod longe melius est: manere vero in carne, necessarium magis propter vos. Et hoc certo noui quòd mãsurus sim, & cum omnibus vobis permansurus sim in vestrũ profectũ, & gaudium fidei, vt gloriatio vestra exuberet in Christo Iesu, in me, per meũ ad vos reditum. Nihil animo Pauli beatius, quãdoquidem nihil generosius. Propterea mortẽ horrem̃ omnes: nõnulli quidẽ propter peccatorũ multitudinẽ, quorũ & ipse vnus sum: alij vero propter vitæ cupiditatem, & moriendi laboriosam miseriam, quorum ego nunquam fuero. Animales enim sunt qui hoc timore tenentur. Hoc itaque quod nos omnes expauescimus, ille exoptabat etiã, & ad hoc summopere anhelabat,

anhelabat, dissolui dicẽs lõgè esse melĩ. Quid dicis Paule? Cũ hinc abiens in ipsum cœlũ migraturus sis, atq; cũ Christo futurus, ignoras quid eligere debeas? Sed procul istud est à mẽte Pauli. Quis enim fuerit, cui si quisquam istud dixisset, obfirmassẽtq;, qui non mox arripuisset: vtiq; nemo. Quẽadmodũ emẽ in nostra potestate nõ est dissolui, & esse cũ Christo: ita neque quod præsens est obtinere, nẽpe vt hĩc maneamus, nostrũ est, sed vtraq; ista Pauli, animiq; illĩ fuerunt. Ille persuasus, horũmq; certus erat. Cũ Christo futurus es, & dicis, quid eligã ignoro? Et non solum istud, sed & quod huius est vitę eligis? Nẽpe vt in carne maneas? Quamobrẽ? Num acerbam vitã ducebas in vigiliis, in naufragiis, in fame ac siti, in nuditate, in curis ac solicitudinibus? cum infirmis infirmus eras, propter eos qui offendebãtur vrebraris? In multa patiẽtia, inquit, in tribulationibus, in necessitatib̃, in angustiis, in plagis, in carceribus, in seditionibus, in ieiuniis, in puritate. Quinquies quadragenas plagas vna minus accepisti, ter virgis es cæsus, semel lapidatus, noctẽ ac diẽ in p̃fundo egisti, in periculis fluminũ, periculis latronũ, periculis in ciuitate, periculis ĩ solitudine, periculis in falsis fratrib̃. Nũquid quãdo vniuersa Galatarũ gens ad legis esset obseruantiã reuersa, clamabas dicens: Quicunq; in lege iustificamini, à gratia excidistis? Quantũ, quęso, tum lugebas? Et adhuc infœlicem hanc vitam desideras? Si nanq; nihil horũ tibi obtigisset, sed quicquid agebas, liberè & cũ voluptate etiã patrasses: nunquid oportebat incertitudinẽ futuri euentus metuentem, ad portũ quendã cõfugere? Quis mercator nauem habens multis rerũ copiis plenã, cum liceat ad portum iam appellere, tutóq; quiescere: adhuc tamẽ in mari nauigare mallet? Quis athleta cupiet amplius certare, cum iam liceat coronari? Quis pugilũ eliget denuo certamẽ ingressus de suo ipsius capite periclitari: cum iã si vellet, coronã posset accipere? Quis est ille miles, qui cũ liceat iam cũ celebritate & trophęis à bello liberari, cũmq; rege in ipsis quiescere ac refocillari regiis, sustineat adhuc in bello & sudare, & in aciẽ collocari? Quomodo ergo cupis adhuc in hac vita cõsistere, quã adeò amarã viuis? an nõ dicebas: Timeo ne quo pacto, cũ aliis prędicauerim, ipse reprob̃ efficiar? Etsi ob nullã aliã causam, ob hanc certe liberationẽ desiderare oportebat. Etsi innumeris bonis referta fuissent pręsentia, propter Christũ tamen dilectũ ac desideratũ, ab illis liberatũ iri concupiscendũ fuerat. Papę, quis est hic Apostoli animus? Nihil illi par vnquã vel fuit vel erit. Futura metuis, innumeris malis obnoxius es: & apud Christũ tamẽ esse nõ vis? Non, inquit: atq; id propter ipsum Christũ, vt quos illi lucrifeci seruos, expeditiores constituã & solidiores, & vt agricolationem illã quam plantaui, frugiferã reddã. Non audisti me, nõ quod mihi est vtile, sed quæ sunt proximorũ quærentem? Non audisti, quomodo anathema à Christo fieri cõcupierim, quò ad ipsum multi cõcederent? Qui illud volui: quomodo non multo amplius istud eligã, cum mihi ipsi libẽter ex mora ac dilatione dãnum inferã, quò aliqua possit illis obtingere salus? Quis loquetur potentias tuas domine, q̃ Paulũ non es passus delitescere, sed orbi vniuerso virtum hunc in lucẽ exhibuisti? Laudarũt te simul omnes angeli, cũ astra creares, & solem: verũtamẽ nõ ita quẽadmodũ cum Paulum nobis toto orbe cõspicuũ faceres. Propterea cœlo splẽdidior facta est terra. Nam clarior iste solari lumine, illustriorẽ emisit splendorẽ, claros extendit radios. Quantũ hic nobis peperit fructũ, nõ spicas pinguefaciẽs aut humectãs, sed pietatis frugẽ & proferens, & ad vigorẽ ducens, languidósq; indefinẽter recreãs? Sol emẽ ille, si quid ex arborũ fructibus emarcidũ fuerit, nihil poterit iuuare. Paulus vero etiã eos qui innumerã ex peccatis marcedinẽ contraxerãt, restituit. Et ille quidẽ noctis cedit, hic vero & satanã vicit, nihil hũc sustulit, nihil vicit. Sol ille in sublimi vect̃, radios demittit: ipse vero Paulus infernè ortus, nõ cœli mediũ ac terræ luce sua adimpleuit, sed simul atq; os suũ aperuit, angelos etiã multa voluptate affecit. Nã si super vno peccatore resipiscente gaudiũ fit in cœlis: ipse vero cum prima mox cõcione multos venatus sit, quomodo nõ gaudio cœlestes potestates repleuisset? Et quid dico? Simpliciter Paulum loqui sufficiebat, ad hoc vt cœli exultarẽt & lętarẽtur. Si enim cũ ex Aegypto egressi essẽt Israëlitę, mõtes exiliebãt velut arietes: quãdo in cœlũ ex terra transferebãtur homines, quantũ pũtas fuisse gaudij? Propterea dicit: Manere ĩ carne necessariũ magis est p̃pter vos. Quã deinceps nos excusationẽ habebimus? Fit emẽ sæpenumero vt exiguã quandã ciuitatẽ ac pauperẽ homo quispiã sortitus, nõ sustineat aliò abire, propriã hac in re quietẽ considerans & anteponẽs. Ad Christũ erat abeundũ Paulo, & Christũ illum nolebat, quẽ tamẽ vsq; adeò desiderabat, vt illius gratia & gehennam elegerit, & in certamine diutius adhuc propter homines mãserit. Quæ quęso, nobis relĩquetur excusatio? Omnino vero cãdidè Pauli mentionẽ facere oportet. vide quid fecerit. Ostendit q̃ melius esset si abiret, persuadens ne sui gratia dolerẽt. Ostendit q̃ & si maneat, ipsorũ gratia maneat, q̃ istud non ex insidiantium malitia fiat. vt igitur & fidẽ illis faciat, causam quoq; apposuit. Nam si necessariũ est, inquit, vt maneã, non temerè manebo solũ, sed & vobiscũ manebo: hoc est, videbo vos. Quãobrem? Ad fidei vestræ profectũ & gaudiũ. Hic ipsos etiã excitat, vt sibiipsis diligenter attẽdãt. Si enim propter vos, inquit, manebo: videte ne pręsentiã meam dedecore afficiatis. Cum iã Christum visurus essem, elegi propter vestrũ commodũ adhuc manere. Quãdoquidẽ mea pręsentia & ad fidem vestrã & gaudiũ cõfert, propterea volui manere. Quid igitur? Philippensium duntaxat gratia mansit? Non solũ illorum gratia mãsit, sed ideo illud dicit, vt eis medeatur. Quomodo vero promouebãtur fide? Vt vos magis atq; magis confirmẽ, inquit, quẽadmodũ pũllis necessaria est matris opera, donec solidiores nacti fuerint alas. Magnę dilectionis indiciũ est istud. Ad hunc modũ & nos quosdã excitamus, vt cum dicimus: Tui gratia hic mãsi, vt bonũ te reddam. Vt gloriatio vestra, inquit, exuberet in Christo Iesu, in me, per meum ad vos reditum. Vides q̃ illud συμπαραμενῶ, id est, simul manebo, hoc sit quod dixi? vide animi modestiã & humilitatem. Quoniã dixerat ad vestrũ profectũ, ostẽdit q̃ illud & ad suam ipsius vtilitatẽ facturus sit. Quod ad Romanos scribẽs facit, cũ dicit, Hoc vero est, vt cõmunem acquiram in vobis cõsolationẽ, cũ præmisisset, vt aliquod spirituale donum vobis impertiar. Quid est autẽ, vt gloriatio vestra exuberet? Gloriatio erat in fide corroboratũ esse. Nam istud demũ in Christo gloriari est, recte viuere. Gloriatio vestra in me per meum est ad vos reditũ: planè, inquit. Quæ est emẽ spes nostra? aut quæ

ἐκ μέσου οὐρανοῦ. *dimidiã cœli partem intelligit.* Luc. 15. b.

ἀπολαῦσις.

τὴν παρουσίαν μονὴν. *i. permansionem.*

Rom. 1. b.

aut quę corona exultationis? Nūquid & vos? Quoniā gloriatio nostra vos estis, quēadmodū & nos vestra: Hoc est, vt habeā quò magis in vobis glorier. Quomodo? vt exuberet gloriatio vestra, magis gloriari possum* crescentibus vobis, per meū ad vos reditū. Quid igitur? Ad eos venit? hoc scilicet quæritur, nū ad eos redierit? *Duntaxat vt euangelio Christi dignū est cōuersemini.* Vides illū ꝓpterea cuncta dixisse, vt admoneat eos ad hoc, vt in virtute augescant. Tantum, vt dignū est euāgelio Christi cōuersemini. Quid est illud, tantū? Hoc scilicet solum est qđ quæritur, & prēterea nihil. Istud si fuerit, nihil mali nobis obtinget. *Vt siue cum venero & videro vos, siue absens sim, audiā de rebus vestris.* Ista non dicit tanquam mutatus, aut velut nō venturus ad eos: sed, si fuerit istud, inquit, possum & absens bono in vobis esse animo. *Si audiero vos in vno stare spiritu, & anima vna.* Istud est quod potissimū fideles cōiungit, dilectionémq; cōtinet, vt vnū sint. Regnū enim in seipso diuisum non stabit. Propterea vbiq; tam multis ad cōsensum cōsulit: Et Christus dicit, In hoc cognoscēt omnes, ꝓ discipuli mei estis, si dilexeritis vos inuicē. hoc est, Nolite in expectatum meū ad vos reditum respicientes obdormire, quemadmodū solēt qui venturos expectāt: deinde si quādo videritis me† non venturū, ne frangamini.] nam possum non minus ex auditu & fama rerū vestrarum gaudere. Quid est autē in vno spiritu? Id est, in vno cōcordię alacritatisq; charismate. Spiritus enim vn° est. Ostendit etiā (nam ita res habet) in vna tum nos stare anima, quando spiritum vnū habemus omnes. Vide quomodo illud vnū, ad concordiā & consensum referatur. Ecce multę animę vna dicūtur: ita erat antiquitus. Erat omnibus, inquit, cor vnum, & anima vna. *Adiuuantes decertantem & laborantē euangelii fidem.* Igitur tanquā luctante certantéq; fide, iuuate simul vos inuicē. Non enim aduersus seipsos inuicē luctabantur, sed adiuuate vos inuicē, inquit, interea dum euangelij fides luctatur. *Et nulla in re cōsternemini ab aduersariis, quæ illis quidē euidens est perditionis argumentū, vobis verò salutis.* Recte dixit, cōsternemini. Nam talia quæ ab inimicis fiunt, territāt dūtaxat. Nulla igitur in re, inquit, quicquid tandē eueniat, siue sint pericula, siue insidiæ. Hoc enim est recte ac solidè persistētium: nā illi nihil possunt, nisi terrere tantū. Cum ergo possibile esset territari ipsos, vtpote innumera mala Paulū pati videtes: nō dico, inquit, ne fluctuetis, sed ne terreamini: imò vehemēter illos cōtemnite etiā. Etenim si ita fueritis animati, & vestrā hinc salutē iam, & illorum perditionē manifestā & euidentē facietis. Nā quādo viderint se nullo pacto terrere vos posse, vtvt innumera moliātur, suę ipsorū perditionis certa hinc indicia capient. Etenim quando nec persecutores eorū quos persequuntur, nec insidiatores quibus insidiantur: nec potentes, quorū dominantur, victores euadere possunt: an non vel ex hoc ipso manifestū illis fit, ꝓ pereāt, quòd nihil possint, ꝓ quæ illorū sunt, falsa sint, † quæ horū vero firma? *Et hoc, à deo,* inquit, *quia vobis datū est pro Christo non solum vt in ipsum credatis, sed vt & patiamini pro ipso.* Rursus mentē ipsorum ad modestiā instruit, dum omnia deo adscribens & gratiam esse dicit, & gratuitum munus ac donum pro Christo pati: itaq; nolite pudefieri. Gratuitum enim munus est, ac maioris admirationis, q̄ sit reuera mortuos excitare, & signa mirāda patrare. Nā illic quidē debitor sum, hic vero debitorē habeo Christū. Itaq;

* ὑμῶν πιστοῦντος.

Christus, quæritur, id est cōtrouertitur, disputatur.

† venienrē, dissoluamini:

† & infirma?

A non solum pudefieri non oportet, sed gaudere etiā, tanquā donationem gratuitā has virtutes habentē. Donationes, inquit. Nō simili quidē & eadē ratione quemadmodū & aliæ. Nam illæ quidē totæ omnino dei sunt, istæ vero & nostrę. Sed quoniā & hic potior pars dei est, propterea totū ipsius esse dicit, nō liberum tollens arbitriū, sed ad modestiā illos & animi gratitudinē instituens. *Idem certamen habenes, quale vidistis in me,* hoc est: cuius exemplū habetis. Rursus illos hic extollit, vbiq; ostēdens eos eadē secum passos, eadem decertātes priuatim etiā & apud seipsos, & ꝓ pariter præcipuas secum tētationes ferant. Nō dicit, audistis, sed, vidistis. Nā illic Philippis decertauerat. Magna itaq; ista horū virtus est, vnde & ad Galatas scribēs dixit: Tanta passi estis frustra, si tamē & frustra. Rursus & Hebręis scribēs dixit: Ad memoriā vero reuocate superiores dies, in quib° illuminati, ingēs certamē adflictionū sustinuistis, dū partī quidē probris & pressuris, velut in theatro collocati adfecti estis. Item & Macedonibus: hoc est Thessalonicēsibus scribēs dixit: Ipsi enim de nobis annūciāt, qualem ingressum habuerimus ad vos. Et iterū: Ipsi enim nostis fratres ingressum nostrum ad vos, ꝓ nō fuerit inanis. Et omnibus pariter eorundē certaminū & luctarum testimoniū præbet. Sed istuc nunc apud nos nō inuenieris. Iā enim satis habetur, si vel in pecuniis quicquā detrimenti quispiā ferat. Quin & hic, quod ad pecuniarū rerūmq; iacturam attinet, magna de illis profitetur Apostolus. Nā quibusdā dicit: quoniā rapinā bonorum vestrorū cum gaudio sustinuistis. aliis vero: Quoniā Macedonię placuit & Achaię cōmunicationē quādam facere in pauperes. Et iterum: Zelus vester excitauit plurimos.

Gala. 3. a. Hebr. 10. f. 1. Tess. 1. d. Ibidē. 2. a Hebr. 10. g Rom. 15. f. 2. Cor. 9. a

Morale.

Vides encomia virorū illorum qui tum fuerunt? Nos vero neq; ad alapas vsque, neque ad plagas patientes sumus, nēc conuiciū, nec pecuniarū iacturā ferimus. At illi iā omnes zelotæ erāt & martyres in agone decertātes. Nos vero qđ dilectionē in Christū cōcernit, planè refriximus. Cogor iterū præsentem rerū statum carpere. Et* quid accidit? Nolebā enim, sed cogor: nam si tacendo, & nihil eorum quæ fiunt carpēdo, per silentium quæ geruntur, amoliri licuisset, silere vtiq; oportebat. si vero cōtrariū fit, ita vt nō solum tacentibus nobis nō extirpētur, sed & peiora fiant, necessariò loquimur. Peccatores enim corripiens, etsi nihil aliud, hoc tamē efficit, vt malū vltra progredi non sinat. Non enim quispiā est tam impudens & improbus animus, qui cū audiat se à nōnullis indefinētēr improbari, nullo afficiatur pudore, neque plurimū malitiæ remittat. Est enim, est inquā & impudentibus vel modicus aliquis pudor. Pudorem enim deus naturę nostræ indidit. Nam quoniā ad cōponendum nos nō satis valet timor, visum est illi & alias quasdā instituere vias ad hoc, vt nō peccemus, nempe vt reprehendatur homo, vt leges positas reuereatur, gloriā amet, amicitias appetat. Omnia em̄ ista viæ quædā ad hoc sunt, vt non peccetur. Nā sæpenumero quæ dei gratia facta nō sunt, pudore facta sunt: quę propter deum cōmissa non sunt, cōmissa sunt timore hominum. Primū enim qđ quęritur, est non peccare: propter deū vero nō peccare, postremo loco prestiterimus. Alioqui quam ob causam Paulus eos quibus superandi erāt inimici, nō à timore dei adhortatur, sod ꝓ illos vltio diuina maneret?

* τί οὖν; τί γὰρ; τί δὲ τί δ' οὐ; πάντως;

Eras. reddit causam.

Pudorem quendam omnibus mortalib° inditum.

Istud

Rom. 12. d Istud enim, inquit, faciēs carbones ignis cōgeres super caput eius. Vult etenim hoc pactovirtutē interea promouere. Quemadmodū igitur dixi, est quoddā in nobis pudoris seminariū: multa nobis ad virtutē sunt naturalia bona, vtpote ꝓ ex natura ad misericordiā vniuersi mouentur homines: atq; nihil ita in nostra natura bonum est. Verum id solū cum sit, nō immerito quisquā vnde sit quęsierit: & quamobrem hoc potissimū naturæ nostræ seminariū sit inditum, quòd lachrymis frangimur, quòd flectimur, ꝓ ad misecordiā parati & accōmodi sum°. Nemo natura strenuus est, nemo natura vanę glorię studio caret, nemo natura zelo atque æmulatione superior est: misereri vero natura est omnib° inditū, vtvt crudelis quisquā sit, & immitis. Et quid mirum? Erga bestias etiā misericordia mouemur, adeò ex abundāti nobis insita est misericordia. Et si catulū leonis viderimus, tale quid patimur, multóq; magis super eo quod eiusdē nobiscū est generis. Vide quot cæci sint & coporib° mutilatis, id quod satis valet ad misericordiā nos induce re. Nihil æquè deū delectat, atq; eleemosyna. Propterea & sacerdotes, & reges, & ꝓphetę oleo vngebātur: nā diuinę benignitatis symbolū habebat oleū. Rursus docuit, principem plus misericordiæ habere debere. Declarauit etiā spiritum sanctū ꝓpter misericordiā venturum ad hominem. Quandoquidē hominum misēretur deus, benignéq; illos cōplectitur, propterea inungebātur oleo. Nam sacerdotiū ex misericordia instituit, & reges † per misericordiā] inungebātur. Etenim misereris, inquit, omniū, quoniā potes omnia. Et si quis principē laudare velit, nihil illi adeò decorū adscribet, atq; misericordiā. Principatus enim propriū est misereri. Considera, ꝓ propter misericordiā cōstitutus sit mūdus, & imitare dominum. Hominis misericordia est erga proximū suum, misericordia vero domini erga omnē carnē. Quomodo erga omnē carnem? Siue peccatores protuleris, siue iustos, omnes in vniuersum misericordia dei opus habem°, omnes illa fruimur, etiā si ipse fueris Paulus, siue Petrus, siue Ioānes. Sed audi quid ipsi dicāt: Nihil opus est nostris sermonibus. Quid autē dicit beatus Paulus? Verū misericordiā, inquit, cōsecutus sum, quoniā ignorans feci. Quid igitur, postea nihil opus habuit misericordia? Audi quid dicat: Abundātius ipsis omnibus laboraui, verū non ego, sed gratia dei quę mecū est. Et de Epaphrodito inquit: Etenim ægrotabat ꝓximus morti, sed misertus est deus illi°: nō vero illius tantū, sed & mei, ne mœstitiā haberem super mœstitiā. Et iterū: Grauati, inquit, eram° supra vires, ita vt desperauerimus etiā de vita, quin ipsi in nobisipsis sententiā mortis acceperam°: ne cōfideremus in nobisipsis, sed in deo, qui ex tātis mortib° eripuit nos, & eripiet. Et rursus: Ereptus sum ex ore leonis, & eripiet me dominus. Et vbiq; de hoc illū gloriantē reperiemus, ꝓ per misericordiā saluatus sit. Et Petrus quoq; ex eo ꝓ misericordiā cōsecutus erat, talis factus est. Christū nanq; ad idipsum dicentem audi: Quoniā vos cribrare voluit satanas, velut triticum: & oraui pro te, ne deficiat fides tua. Ioānes etiā ex misericordia talis erat, & in vniuersum omnes. Audi enim quid Christus dicat: Nō vos me elegistis, inquit, sed ego elegi vos. Egēnus em̄ omnes misericordia dei. Nā misericordia dei, inquit, super omnē carnem. Iam si isti misericordia dei opus habuerūt, quid de reliquis dicendum: Etenim vnde dic, quæso, Solē

τὴν αἰσχὺν τοῦτον.

Naturalis quadā in hominib° est misericordia.

Cur & reges & sacerdotes et ꝓphetæ oleo sint vngēti.

† ἐλαίῳ, id est oleo.

Sap. 11. d.

Eccli. 18. b

1. Tim. 1. c.

1. Cor. 15. b

Infrà 2. d.

2. Cor. 1. b

2. Tim. 4. d.

Luce 22. c

Iam. 1. c.

Eccli. 18. b

Matt. 5. g.

Tomus quartus.

A suū exoriri facit super malos ac bonos? Quid vero si annum duntaxat vnū pluuiam suā prohiberet? Nunquid perderet omnes? Quid si cōtinuam humiditatē efficeret? Quid si diluuium quoddā induceret? Quid si muscas mitteret? Sed quid dico? Quòd si nobiscū fecisset, quēadmodū aliquādo, nunquid omnes perdidisset? Si terrā concussisset, an nō periissent omnes? Opportunè nūc dixero, Quid est homo ꝓ memor illius es? Si terrę duntaxat indignādo minaretur, omnes vnū redderemur sepulchrum. Sicut stilla aquæ, inquit, à situla decidēs, ita sunt gentes corā ipso: sicut spuma reputabūtur, & velut momētum stateręę. Quēadmodum nobis facillimū est mouere trutinā, ita illi cuncta perdere & restituere. Qui igitur tantā habet nostri potestatē, & cū quotidie peccare nos videat, interea tamen non punit: an nō misericordia sua nos sustinet? Nam & iumēta alioqui misericordię dei beneficio persistūt. Homines em̄, inquit, & iumēta saluabis domine. Terrā respexit, & bestiis illā repleuit. Quāobrē? Propter te. Te vero cuius gratia fecit? Bonitatis videlicet. Misericordia nihil est meli°. Causa lucis est, & ad futurū quoq; lucis est causa. Et orietur, inquit, ꝓpheta, matutino tēpore lux tua, si misericordiam in proximū feceris. Et quēadmodū oleum lucem istā conseruat, ita & eleemosyna magnā nobis & admirabilē in futuro lucē largietur. Et multā* olei huius rationē habebat Paulus. Audi siquidē ipsum aliquādo dicentē: Duntaxat, inquit, vt pauperū memores essemus. Alibi vero dicit: Et si dignū fuerit me quoq; proficisci. Et vbiq; vides ipsum sursum ac deorsum de hac re solicitè agentem. Rursus quoq;, Discant & nostri bonis operibus præesse. Itē, ista enim bona sunt, & vtilitatē hominibus adferētia. Audi vero & alium quendā dicētem: Eleemosyna ex morte liberat. Si vero misericordiam abstuleris ô deus, quis persistet? Et si ingressus fueris, inquit, in iudiciū cum seruo tuo. Magnum quid est homo, propter quid? & pretiosum, inquit, vir misericors. Istud em̄ est homo misericors: imò misereri, est deū esse. Vides quāta sit misericordię dei potētia? Illa omnia fecit, illa mundū operata est, illa angelos fecit propter solā bonitatē. Propterea & gehennā minatus est, vt regnum cōsequamur: regnū vero consequimur per misericordiā. Quānam ratione cum solus esset, tot ac tāta fecit? an non propter bonitatem? an nō propter benignitatē? Si quęsieris cur vel hoc vel illud fecerit, vbiq; bonitatē reperies. Misereamur proximorū, vt & nos ipsi misericordiā cōsequamur. Non magis illis q̄ nobis ipsis † cōciliemus misericordiā istam in illum diem. Quādo vehemens erit flāma ignis, oleum istud misericordię hoc virtutis habebit, vt ignē extinguat. Misericordia vero illa lucis nobis causa erit, atq; ita à gehēnę igni per illā liberabimur. Alioquin vnde nostri miserebitur? Ex dilectione nascitur misericordia. Nihil adeò deum irritat, atq; immisericordem esse. Oblatus est illi qui mille talēta debebat, misertus vero illi° omnia remisit. Et huic ex cōseruis quisquā debebat centū denarios, atq; illū strangulabat, propterea tradidit hūc dominus tortorib°, quoadusq; quod debebat, redderet. Ista audiētes, misericordes simus erga debitores, tam in pecuniis, q̄ in delictis. Nemo iniurię memor sit, nisi velit seipsum lædere. Nō enim illū tantopere cōtristabit, siue in ius illū vocauerit, siue minus. Tu vero cum proximo delicta nō remittas, regnum quæris? Istud ne patiamur, remittamus

Psal. 8. b. Esa. 40. d

Psal. 35. b.

Esai. 58. c.

* ἐλαίου. i. misericordiæ habet Veronē. codex per ī in penul. si vero per α, scribāmur, erāt olei, quē hic subinde cōfundunt.

Galat. 2. b ad Tit. 3. d Ibidem. c. Tob. 4. b. Psal. 142. d.

† conciliamus.

Matt. 18. d

omnibus,

omnibus,(nam sic nobisipsis remittimus) & condonemus:vt & nobis condonet deus delicta nostra, atque ita futura bona consequamur.

Homilia quinta.

Cap. 11. *SI qua cõsolatio in Christo, si quod solatium dilectionis, si qua cõmunio spiritus, si qua viscera ac miserationes, cõplete gaudium meum, vt eodem affectu sitis, eandẽ charitatem habentes, vnanimes, vnum sentientes, ne quid fiat per contentionem aut per inanem gloriam, sed per humilitatem animi alium quisque se præstantiorem existimet, ne sua quisque spectetis, sed vnusquisque quæ sunt aliorum.*

Tota homilia moralis est.

Nihil melius,nihil amantius doctore spirituali:cuiusuis naturalis patris beneuolentiã superat.Vide igitur qualẽ supplicationem ad Philippẽses pro cõmodis ipsorũ ponat beatus iste.Quid enim dicit de vnanimitate bonorum omnium causa adhortans ? Vide quàm suppliciter, quàm diligenter, quomodo cum multa compassione.Si qua igitur cõsolatio,inquit,in Christo Iesu:hoc est, si quã habetis in Christo cõsolationem.Ac si dicat : Si quam mei rationẽ habes, si quo pacto tibi curę sum,si vnquã aliqua in re tibi benefeci,hoc facias. Hoc vero affectus genere vtimur, quãdo pro eo oramus,quod omnibus præponimus. Nisi enim omnibus illud pręponeremus, non omnẽ vtiq; retributionem in eo recipere vellemus,nec per ipsum totam vicissitudinem exhiberi nobis diceremus. Itaq; nos quidẽ carnalium æquitatũ admonemus, vtpote si pater diceret, si qua tibi erga patrem est reuerentia , si qua educationis , si qua paterni amoris, si qua honoris quem ex me consecutus es, si qua beneuolentiæ memoria, ne sis, quæso , fratri inimicus:hoc est,pro omnibus illis hanc exigo retributionẽ . Paulus vero nõ ita:nihil carnaliũ admonet sed omnium spiritualium.Ac si diceret:Si quam mihi in tentationũ aduersitatibus cõsolationem & excitationem in Christo dare, si quod solatiũ dilectionis,si quam cõmunicationẽ exhibere volueritis quæ sit in spiritu, si qua habetis viscera & miserationes, cõplete gaudiũ meũ. Si qua viscera & miserationes. Miserationes suas ipsius,discipulorum concordiã dicit Paulus,ostendens extremum esse periculum, nisi concordes fuerint.Si qua cõsolatione,inquit,ex vobis frui licet,si quo licet ex dilectione vestra frui solatio,si licet cõmunicare vobiscum in spiritu,si communicare licet in domino, si qua misericordia mihi & cõmiseratio poterit à vobis impendi,omniũ horũ retributionẽ in dilectione ostendite. Omnia ista cõsecut' sum,si vos mutuò alius aliũ dilexeritis. Cõplete gaudiũ meum.Vide,ne videatur paranesis ista tãquam ad eos qui vnamquampiam rem adhuc planè omiserint,facta esse.non dixit,facite mihi,sed,cõplete:id est, cœpistis plantare in me, iã mihi tradidistis vt quietus sim,verũ ad consummationẽ venire desidero.Quid vis,dic, quæso?vt te liberem' à periculis? vt tibi quicquã subministremus ? Nihil horũ,inquit, sed vt vos eodẽ sitis affectu, charitatem eandem habentes,in qua cœpistis,vnanimes,idẽ sentientes.Papæ,quoties præ magno affectu eadẽ dicit ? vt idẽ sentiatis , imò potius , vt vnũ sentiatis. hoc em hoc inquam ipsum maius est.Eandem charitatẽ habentes, hoc est,non solũ circa fidem,sed & in aliis omnibus. Potest enim fieri vt eodẽ sint affectu quidẽ, & tamẽ charitatem non habeant. charitatem eandem habẽtes:id est, pariter & amare & amari studentes. Noli

A tu quidẽ multũ velle diligi, parũ vero dilectionis vicissim repẽdere,vt & in hac re potiores partes feras. Vnanimes,inquit.Animę vni omniũ corpora appropriat,non ipsa essentia (neq; enim fieri potest) sed animo ac volũtate, vt ex anima vna omnia fiãt. Quid sit,vnanimes esse, declarauit dicens, vnũ sentientes. Sensus sit vnus tanquã animę vnius. Nihil secundum contẽtionem. Dignatur deinceps modũ etiam dicere,quo istud fieri debeat:nihil secundũ contentionẽ aut vanã gloriam.Quòd semper dico,malorum omniũ istud causa est:hinc pugnæ & lites,hinc † odia & † inuidiæ cõtentiones, hinc dilectionis frigiditas, quãdo gloriam hominũ amauerimus,quãdo honoris qui à multis sit,serui fuerimus.Nõ em fieri potest,vt qui glorię seruus est,Christi quoq; syncerus sit seruus. Quo pacto ergo vanã gloriã effugiemus?Viam enim nondũ

B ostendisti.Audi quæ subiũguntur:Sed humilitate animi,inquit,aliũ quisq; prestantiorẽ se existimet. Papæ,q̃ plenũ philosophię dogma,omnisq; salutis nostræ subsidiũ quoddã expressit. Si crediderís,inquit, ouxpiνωσκε ἑαυτοῦ. q̃ quidam te sit maior, tibiq; ipsi istud certò persuaseris,nõ solum dixeris, dabis illi & honorem quoq;. Si vero tu ipse honorẽ illi tribueris, non ægreferes si videris eum apud alios in honore esse.Nõ itaq; simpliciter existima maiorẽ illũ esse te, sed & excellere, quod quidẽ sit vehementis excellẽtiæ, & non insolesces,neq; dolebis si honoratũ videris.Et si cõtumelioſus fuerit, generose feres.Nam maiorẽ te illũ iam existimasti.Et si obiurgauerit,patieris:& si male fecerit,feres tacitè.Nã si quãdo semel persuasus fuerit animus tuus,maiorẽ illũ esse,in iram nõ incidet, neq; in inuidentiã propter ea quę male ab ipso patitur.Il-

C lis enim qui vehementer excellũt,nemo sanè inuiderit:excellẽtię quippe cedunt omniã.Igitur hic quidẽ istum ita affectum esse docet. Quãdo vero & ille qui tãto abs te potitur honore,ad hunc modũ erga te vicissim fuerit affectus,cogita, inquit, quomodo tũ sit duplici nomine robustus mãsuetudinis murus.Quãdo enim tu illũ honore dignum habueris,& ille te similiter,nihil vnquã erit acerbum.Nã si ab altero dũtaxat istud prestitum,omnẽ contentionem dissoluere potest, quãdo ab vtrisq; seruatum fuerit, quis istã securitatẽ ac munitionem intercidet? Ne ipse quidẽ diabolus.Triplex enim erit,& quadruplex,imò multiplex ista munitio. Omnium quippe bonorũ causa est animi humilitas.Et vt discas,audi Prophetã dicẽtem : Quoniã si voluisses sacrificiũ,dedissem vtique, holocausta tibi non placẽt. Sacrificium deo spiritus

D cõtritus:cor contritum & humiliatũ deus nõ despiciet. Non solum animi humilitatem,sed & intentionem animi humilis posuit.Quemadmodum enim in corporibus quod cõtritum est,duro ac solido nũquã sanè resistet,sed quæcunque tandẽ mala ab eo ferat, peribit citius quàm vt cum altero cõtendat:ita & in animo est. Eliget magis perpetuo male pati & mori, q̃ cõtendere & vlcisci. Quousq; spirabimus inflationem istam risu dignã?Quemadmodum enim pueros ridemus,cum elatos & iactabundos videmus:aut rursus eos ridemus,quum lapides tollunt ac proiiciunt: ita & humana arrogantia animi puerilis est, & mẽtis imperfectæ ac vilis. Quid enim superbit terra & cinis?Magna iactas homo ? Quam ob rem ? Quæ vtilitas, dic, quæso? Vnde vero superbis etiam contra eos qui eiusdem tecum sunt generis ? Non eiusdem consors es naturæ?Non eiusdem animæ ? Non pariter à deo

Psal.50.d

Eccli.10.b

ter à deo honorat' es?Sed sapiẽs es?Gratias agere debes,nõ inflari.Prima ingratitudo, arrogantia est:aufert enim beneficentiæ donum.Qui enim extollitur, tanquam ipse quod rectum est,perfecerit,extollitur. Qui verò perfecisse se quod rectũ est,putat, ingratus

†gratiam est erga eum qui †preciũ dedit. Habes aliquid boni? Gratias age datori . Audi quid Ioseph dicat, quid & Daniel.Cùm rex Aegypti ipsum accersisset,& in omni exercitu de re quapiã rogasset , in quo cesserãt ac defecerãt omnes Aegyptij, qui circa talia potissimũ idonei habebãtur,&ablatur' ipse iã esset,&subuersures illorũ omnia, sapientiorque appariturus astrologis,vatibus,incãtatoribus,Magis, omnibus philosophis qui tum erant,ex captiuitate & seruitute sumpt' puer.Etenim tunc maior est gloria:non enim par est conspicuũ aliquem splendere,& præter expectationem illustrem fieri.Itaque quod & præter spem hoc accidit,illustriorẽ eũ fecit. Quid igitur?Cùm accessisset,dicebãtne Pharaoni,vtiq; ista noui? Sed quid? Nemine ipsum arguẽte, cum multa animi gratitudi-

Gene.41.c ne quid dicit?Nunquid manifestatio horum per deũ est?dominũ confestim glorificauit, propterea & ipse glorificatus est . Etenim & illud non modicum erat. Quod enim deus illi reuelauerat , multò maius erat quàm si ipse hoc perfecisset.Quæ enim dicebãtur,ostẽdebat fide digna esse,familiaritatisq; cum deo maximũ indicium. Nihil enim adeò bonũ est, atque fa-

Rom.4.a miliarẽ esse deo.Si enim ex operib', inquit,iustificatus est,gloriationem habet,sed non apud deũ. Si em quem gratia dignatus est de',in deo gloriatur, quòd dilectus sit:quãquã concessum hoc illi sit,habet gloriationem &qui operatur,sed nõ apud deum quemadmodum ille.Est enim indicium magnæ nostrę in-

†quanto fuerit. firmitatis.Quisquis enim sapientiã à deo accepit, † si quantò fuerit]celebrior,deum tãtò magis glorificauit,vicissim quoq; glorificatus est ab ipso. Nam qui

Mar.8.d & Luc. 11.b me,inquit,glorificauerint,illos glorificabo.Rursus filius hominis,quo nemo sapiẽtior, num tu sapiẽtior, inquit,es Daniele?Hic Daniel, sapiẽtior omnibus in

Ezech. 28.a Babylone sapiẽtibus, ipsis quoq; astrologis,vatibus, Magis,incantatoribus,omni philosophia non solùm culpata,sed & sublata(hoc enim ipsum q̃ sublata est, ostendit eos primum quoq; seductos fuisse) ingressus ad regem,quęstionẽmq; soluturus,neq; ipse quicquam gloriabatur, sed primũ deo omnia adscribe-

Dani.2.d bat dicẽs:Mihi verò,ô rex,non est per sapientiã quę

†& adorauit eũ. omnes homines excedat, reuelatũ hoc:†& procedit

Ibidem.f ante ipsum]rex,ac iussit illi oblationes offerri. Vides animi humilitatem?Vides gratitudinẽ ? Vides morũ modestiã?audi nanq; & Apostolos aliquando quidẽ

Acto.3.b dicẽtes,Quid nos intuemini,quasi nostra virtute aut pietate effecerimus vt hic ambularet?Et iterũ : Nos eisdem quibus vos obnoxij malis,homines sumus.Si

Ibi.14.c. verò illis oblatos honores ita repulerũt,homines maiora quàm Christus propter Christi humilitatem,'& propter ipsius virtutẽ operari,(Qui emim mihi cre-

Ioã.14.b. dit,inqũit,maiora faciet quàm ego facio)quomodo non nos miseri & calamitosi,qui neq; culices expellere valemus,nedum dæmones, qui neq; vnum hominem iuuare possumus,taceo vniuersum orbem,& tamen tãtopere superbimus, quãtò ne diabolus quidem ipse?Nihil adeò alienũ est ab anima Christiana,

Nihil de dignum. atq; arrogantia.Arrogantiam,dico,nõ fiduciam neque animi fortitudinẽ : illa enim propria sunt. Istud nãque aliud quicquã est, & aliud illud:vt aliud qui-

A dẽ animi humilitas, aliud verò illiberalitas & adulatio & assentatio.Etsi vultis omniũ horum vobis exẽpla exhibebo.Videntur enim contraria illa quodam Δοκεῖ γὰρ modo coincidere & paria esse,quemadmodum cum πῶς πυρῶ- tritico zizania,& cum rosis acanthę.Sed pueri quidẽ φυεσθαι τὰ ἀνάντια. facile sanè falli possunt : qui vero viri sunt,spiritualis agriculturę periti,nouerunt vera bona à malis discernere.Agè igitur ex ipsis scripturis exempla vobis ponamus. Quidnã est adulatio?illiberalitas,& assentatio. Siba Dauidi intẽpestiue adulatus est, herumq; 2.Reg.16.a. suũ detuit:imò Achitophel Abesalomo: Dauid verò non erat talis,sed animo humili. Adulatores enim sunt subdoli:vtpote quãdo dicũt : Rex viue in secula.Rursus magi quàm sunt adulatores?Et in Paulo,in Actis,multa talia inueniemus, quando ad Iudęos nõ adulando,sed animo humili disserit.Sciebat enim &

B libere loqui, vt cùm dicit: Viri fratres, quũ nihil vel Act.28. contra populum vel patrios mores egerim,vinct' ab d. Hierosolymis tradit' sum.Quòd enim animi humilis fuerint hęc verba,audi quomodo eos increpet in sequentibus,dicens:Bene loquutus est spiritus sanctus: Ibidem.f. Auditu audietis,&non intelligetis:& vidẽtes videbitis,& non perspicietis.Vides animum virilẽ? Vide & Ioannis Baptistę virilem animum,quo erga Herodẽ vsus est,dicẽs:Nõ licet tibi habere Philippi fratris tui Mar.6.c. vxorẽ. hoc est fiducialiter, hoc est viriliter loqui: nõ illud Semei,quãdo dicebat : Egredere vir sanguinũ. 2.Reg.16. Atqui & ille confidenter agebat. Verum non est hoc b. animi fortitudo,sed temeritas,& conuiciũ, & lingua scelesta. Cõuiciata est Iesabel Iehu,dicẽs:Ecce occi- 3.Reg.18. sor domini sui.Verùm temeritas erat,nõ fiducia & li- c. bertas.Vituperabat & Elias:sed libertas & virilis for

C titudo erat.Nõ ego,dicebat,peruerto populũ,sed tu Ibidem. d & domus patris tui.Libere rursus loquebatur ad vniuersum populũ Elias, dicens:Quousque claudicabitis vtrisq; poplitibus vestris ? Hoc pacto reprehẽdere, libertas erat & virilis animi dexteritas: illud verò temeritatis.Vis cognocere & humilis animi & libertatis verba? Audi Paulũ dicentem:Mihi verò pro mi 1.Cor.4.a nimo est, vt à vobis iudicer,aut ab humano die:sed neque meipsum diiudico. Nihil enim mihiipsi conscio' sum,verùm nõ in hoc iustificatus sum.Hoc animi est Christiano digni. Et iterum:Audet quisquam vestrũ Ibidẽ. 6.a negotiũ habens cum altero , iudicio agere sub iniustis,& non sub sanctis?Vis cognoscere adulationẽ insipientium Iudęorum?Audi quid dicant:Nos nõ habemus regem nisi Cæsarẽ. Vis animi videre humilitatem? Audi rursus dicẽtem Paulum: Non enim nos Ioan.19.c

D ipsos prędicamus,sed Christum Iesum dominũ, nos 2.Cor.4.b verò ipsos seruos vestros ,ppter Iesum. Vis & adulationem videre & temeritatẽ?Vis & temeritatem Nabal,& adulationẽ agrestium Ziphęorum? Prodebant 1.Reg.23. enim cõsilio suo Dauidem . Vis philosophiã & non c. adulationẽ videre Dauidis, quomodo Sauli prehẽso parcebat ? Vis adulationem cognoscere eorũ qui Mẽphibosthe † occiderãt, quos & Dauid occidit? Ve † aliae, rum vt simpliciter,& velut per hypotyposim in sum- Mephiba- ma dicã:Temeritas est,quando quis ira percitus cõ- seth. uiciatur,modo qui neminem decet,aut seipsum vlciscitur,aut aliquo pacto iniustè quicquã audet.Libertas verò & animi virilis fortitudo est, quãdo contra pericula quis & mortẽ audet, & tam amicitiã quàm inimicitiam,eorum gratia quæ deo placent,cõtemnit.Rursus adulatio quidẽ est & illiberalitas, quãdo quosdã colit quisquã,non propter quę colere oportet, sed

tet, ſed ad captandũ terrena. Animi verò humilitas
A eam quę impietate, vel quę tempore ſuperior ſit? Nã
eſt, quãdo eorum quiſquã gratia quę deo probantur
quę impietate ſit, difficile eſt cognoſcere. Primũ itaq;
hoc facit, & vt magnũ quid & admirabile perficiat, à
Sabellius Libyus adductus eſt. Quid igitur dicit? Pa- *Sabellius ex Libya.*
dignitate ſua ſeſe demittit. Iſta ſi cognouerimus, bea-
trem, & filium, & ſpiritũ ſanctum, nuda eſſe nomina
ti erimus, ſi quidem ea fecerimus. Non enim ſatis eſt
in vna perſona poſita. Marciõ verò Põticus dicit eũ *Marcion Ponticus.*
deum qui omnia conſtituit, nõ eſſe bonũ, neque pa-
cognouiſſe. Nã non auditores legis, inquit, ſed facto-
Rom. 2. b.
trem boni Chriſti, ſed alium quẽdam iuſtũ, & quòd *Marcellus Photinus.*
res legis iuſtificabuntur: imò condemnat etiam ſci-
carnem pro nobis nõ ſumpſerit. Marcellus & Photi- *Sophronius Arius.*
entia, ſi ſine factis fuerit, & rectorũ perpetratione. Vt
nus ac Sophronius verbum energiam eſſe dicũt, ener-
itaque cõdemnationẽ fugiamus, exerceamus virtutũ
giámque illam inhabitare eum qui eſt ex ſemine Da-
actum, vt futura bona conſequamur.
uid, non eſſentiam ſubſtantiuam. Arius filium quidẽ
confitetur, verùm ſolo verbo. Creaturam autem eum
eſſe dicit, & patre multò minorẽ. Cæteri verò dicũt
eum non habere animã. Vides ſtantes currus? Specu-
lare igitur & eorũ caſum, quomodo ſimul omnes im
pellẽs, vna quoq; plaga omnes pariter deiiciat. Quo
modo? Is enim affectus, inquit, in vos ſit, qui fuit & in
B Chriſto Ieſu, qui cùm in forma dei eſſet, non rapinã
arbitratus eſt æqualẽ eſſe deo. Cecidit hic & Paulus
Samoſateus, & Marcellus, & Sabellius. Etenim inquit,
qui cùm in forma dei eſſet. Quomodo igitur dicis, ô
ſceleſte, quòd ex Maria primum cœperit, & antea nõ
fuerit? Quomodo tuverò dicis, Energia erat? In for-
ma nanq; dei, inquit Apoſtolus, formã ſerui accepit.
forma ſerui eſtne energia ſerui, an natura ſerui? Omni
no certe natura ſerui. igit & forma dei, natura dei eſt:
non ergo energia. Ecce & Marcellus, Galates, & So-
phronius & Photinus deciderunt. Ecce & Sabellius.
Non rapinam arbitratus eſt, inquit, æqualẽ eſſe deo.
Aequalẽ autẽ eſſe, nõ de vna perſona dicitur. Quod
enim æquale eſt, alicui æquale eſt. Vides duarũ per-
ſonarum hypoſtaſim, nõ nomina nuda ſine rebus ip- *Vnuſqui.*
C ſis dicta? Audiſti æternã ante ſecula vnigeniti eſſen-
tiam? Quid ergo cõtra Arium deinceps dicemus, qui
alterius eſſentiæ filiũ eſſe dicit? Dic mihi quid eſt, for
mam ſerui accepit? Homo factus eſt, inquis. Igitur &
cùm in forma dei eſſet, deus erat. Vtrobiq; enim for-
ma ponitur. Si iſtud verum, verũ & illud. Natura ho-
mo eſt, forma ſerui: igitur & natura deus, forma dei
eſt. Et non hoc ſolùm iſtud teſtatur, ſed & φ æqualis
deo dicitur. Quemadmodum ergo & Ioannes oſtẽ-
dit nihil illum eſſe patre minorẽ, ita & Apoſtolus: nõ
rapinã arbitratus eſt, inquit, æqualẽ eſſe deo, Sed †ſa- † *argumentum quodam ratio eorum.*
piens quiſquã ſcilicet ſermo eorũ:] atqui cõtrarium
oſtendit Apoſtolus, inquiũt. Dixit enim cùm infor-
ma dei eſſet, non rapuit vt æqualis eſſet deo. Atqui
ſi deo erat, quomodo rapere neceſſe habuiſſet? Quo-
modo nõ † inſenſate hoc carpitur?] Quis enim dixe- † *incõſiderate dictũ iſtud ſumpſit?*
D rit, quoniã ille cum homo eſſet, non rapuit vt homo
eſſet? Quomodo enim rapiet quiſquã id quod alio-
qui eſt? Non, inquiũt, ſed φ cùm inferior deus eſſet,
non rapuit vt magno & maiori deo ęqualis eſſet. Eſt-
ne modicus & magnũ deus? Itáne ethnica, in eccleſia-
ſtica dogmata inducitis? Apud ipſos enim & paruus
deus eſt & magnus. ſi verò & apud vos, hactenũ igno-
raui. Nam apud ſcripturas nuſquã inuenies, ſed ma-
gnum quidem vbiq; deum, paruum verò nuſquã. Si
enim paruus eſt, quomodo & deus eſt? Si nõ eſt ho-
mo paruus & magnus, ſed vna natura, & ſi quid non
vnius illius naturæ fuerit, homo nõ eſt: quomodónã
erit deus paruus & magnus? Qui nõ natutæ illius eſt,
deus non eſt. Vbiq; enim apud ſcripturã dicitur, ma- *Pſa. 144. a. Ibi. 8. b. Ibidem. Ibi. 146. a*
gnus dominus, & laudabilis valde. Ecce & de filio. Nã
vbiq; dominum eum vocat. Magnus, inquit, es tu, & *Ioan. 3. b. Ibidem. Ioan. 14. b. Ioan. 17. a. Ioan. 20. b. Ioan. 5. b. Ioan. 10. a. Ioan. 14. a

cernunt, adduxit: nempe quemadmodum vxor obedit viro, ita & vos obedite? Si verò quod æqualiũ est ac liberorum, non adduxit, quoniam modica quædã fuisset subiectio: quantò magis quod serui est, vtique nõ adduxit? Præoccupãdo hoc dixit, ideo scilicet factũ, quòd nemo ad hunc modum propter malorum abstinentiã quẽquam laudat, nẽpe omnino eius meminit, nec si castum quisquã laudare cupiat, ita dicit: quoniam non est mœchatus: sed quoniam à propria quoque vxore abstinuit. Nusquam enim malorũ abstinentiam ponimus, quippe quòd ridiculũ esset. Dixi formam serui fuisse verã, & nihil deficiẽtem: atq; ideo & formam dei esse perfectam, & nihil deficientem. Qua ratione non dixit, in forma dei factus est, in forma dei existẽs? Idẽ hoc est, ac si diceret: Ego sum qui sum.† Quòd formã ponit, quæ res scilicet ab eo cuius esse dicitur, nihil variat, ostendit quomodo sit forma.] Nequit verò fieri vt quod alterius est naturę, alteri° formã habeat, vtpote nemo hominum angeli formam habet, neq; brutum hominis formam habet. Quomodo igitur filius? Deinde in nobis quidẽ, quoniã cõpositi sumus, forma est corporis: in ea verò quod simplex est & omnino incompositũ, essentię est. Si verò, quod sine articulo dictum est, patrẽ nõ ostendit, multis illud locis demõstratur sine articulo dictũ esse. Et quid dico multis locis? Nam confestim in ipso loco, nõ rapiuam, inquit, arbitratus est æqualem esse deo. Et non dixit τῷ θεῷ de patre loquens. Volo & quę nos cõcernũt adiicere, sed vereor ne mẽtes vestras obruam°. Inter ea verò quę dicta sunt, memoria tenete, ad hæreticorum subuersionẽ. Excidamus interea spinas, & tunc bonum semen excisis spinis, recreatáque paululũ tellure, iaciamus, vt malitia quã ex illis contraxit, in vniuersum deposita, cũ multa virtute diuina semina capiat.

† nullã natura esse differẽtiã forma demonstrat, quatenus est forma.

Sine articulo, hoc est ἐν μορφῇ θεοῦ. non enim ἐν θεοῦ τὸ εἶναι ἴσον θεῷ. Nõ habet τῷ θεῷ.

Morale.

Gratias agamus deo pro iam dictis. Precemur eũ, vt custodiam & obseruantiam eorũ donet, vt & nobis & vobis exhilaratis cõfundãtur hęretici. Oremus eum vt & ad sequentia nobis os aperiat, vt & quæ ad nos pertinent, eadẽ quoque diligẽtia disserẽdo percurramus. Precemur eum, vt & vitã nobis fide dignã præstet, vt ad gloriã eius viuamus, vt nomẽ eius per nos non blasphemetur. Nã vt vobis, inquit, propter quos nomẽ dei blasphematur. Si enim filiũ habẽtes, (quid enim filio ingenuũ magis habemus?) si filiũ tamẽ habentes, per quẽ blasphemamur, ipsum abdicamus, auersamur, & nõ admittimus: quãto magis de° seruos habẽs ingratos, ipsum blasphemantes, & probris afficiẽtes, illos auersabit, & odio habebit? Quẽ verò deus oderit & auersatur, quis amplectetur? Nemo, nisi diabolus, vel dæmones. Quem autẽ dæmones nacti sunt, quã ille salutis spem habebit? Quod vitæ solatiũ? Donec in manu dei fuerimus, nemo nos rapere poterit. Potẽs enim est ac robusta. Si verò ex manu & adiutorio ipsius exciderimus, perierim°, omnibus parati & expositi ad rapinam, tanquã murus inclinat°, & sępes impulsa. Si fuerit murus imbecillis, expositus est ad transeundum omnibus. nõ enim putabitis istud de Hierusalẽ duntaxat dici, quod dicturus sum, sed & de omni homine. Quid verò de Hierusalem dictum est? Cantabo dilecto canticum dilecti mei vineę meę. Vinea facta est dilecto in cornu, in loco pingui. Et sępẽ circũdedi, & vallo cinxi, & plantaui vineam Sorec, & ædificaui turrim in medio eius, ac torcular fodi in ea, & expectaui vt faceret vuã, fecit autẽ* spinas. Et nunc homo Iuda, & qui habitatis in Hierusalem, iudicate inter me & vineã meã. Quid oportebat facere vineæ meę, quod illi non fecerim? Propterea expectaui vt faceret vuã, fecit verò spinas. Nunc igitur pronũciabo vobis quid facturus sim vineæ meæ: Auferam sępem eius, & erit in direptionẽ: & diruam murum eius, & erit in conculcationem: & deserã vineam meam, & nõ putabitur, neq; fodietur, & ascendent in ea tanquam in terra inculta, spinæ: & nubibus mandabo ne pluant in eam imbrem. Vinea quippe domini sabaoth, dom° Israël est, & homo Iuda dilecta noua plãtula. Expectaui vt faceret iudicũ, fecit autem iniquitatẽ, & nõ iustitiã, sed clamorem. Istud & de vnaquaque anima dicitur. Quando enim quæcunq; oportebat impleuerit benignus deus, illa verò postea spinas, ꝓ vua fecerit, auferet sępẽ, & diruet murum, atq; ita in rapinam exponemur. Audi nanq; quomodo & alius propheta lamentãdo dixerit: Quamobrem destruxisti sępem eius, & deuindemiant eã quotquot via illa prætergrediuntur? Vastauit eam aper sylueſtris, & fera agrẽstis cõsumpsit eã. Nam illic quidem de rege Medorum & Babylonico dixit: hic verò non de eo dici potest, sed aper & fera sylueſtris diabol° est, atq; omnis illi° virtus. Agrestis ferocitas est impura eius audacia. Nam quãdo rapacitatem eius demonstrare vult, dicit: Sicut leo rugiẽs circuit quærens quem deuoret. Quãdo verò quàm sit venenosus & letalis ac perniciosus, serpentem vocat & scorpionẽ. Calcabitis, inquit, super serpẽtes & scorpiones, & super omnem virtutẽ aduersarij. Quãdo verò quàm potẽs simul & venenosus sit, draconẽ eum vocat, vt cum dicit, Draco iste quẽ finxisti ad illudẽdum ei. Et draconem ipsum & serpentẽ tortuosum & aspidẽ vbiq; vocat: Est enim bestia multiplex & nodosa ac varia, multęq; virtutis. nihil non mouet, omnia turbat, omnia sursum ac deorsum volutat & subuertit. Verùm ne timeatis, ne vereamini. Vigilate dũtaxat, & erit instar passerculi, inquit. Calcabitis em supra serpentes & scorpiones. Cõculcationem pedũ nostrorum, si voluerimus, fecit eũ. Vide igitur quàm ridiculum sit & miserum, supra caput nostrũ stãtem videre eum, quem cõculcandũ suscepimus. Quo verò pacto istud à nobis fit? Si nos voluerimus, magnus est: si nos voluerim°, paruus est Si attẽderim° nobis ipsis, & cum rege nostro fuerimus, contrahetur, & nihil habebit ab exili puero melius in hac aduersum nos pugna. Si fugerimus ab eo, plurimũ sibilabit, rugiet, fremet dentibus, tanquã qui nos magno dei auxilio destitutos prehẽderit. Nõ enim aggreditur, nisi permiserit deus. Neque enim gregem porcorũ inuadere ausus fuit, deo nõ permittente: multò minus animas hominũ. Permittit verò deus vt vel erudiat, vel pœnam sumat, vel illustriores nos faciat, quemadmodum Iob. Vides ipsum non progredientẽ, neque audẽtem propius accedere, sed metuentem ac tremẽtem? Et quid dico de Iob? Cũ enim in Iudã insiliret, quousque eum Christus à sacro apostolorum choro non abscideret, non ausus fuit totum eum rapere, inque ipsum introgredi. Itaque tum quidẽ eum externè inuaserat, introgredi verò in eum nondũ audebat. Postquã verò cognouit eum à sacro cœtu auulsum, vehemẽtius in ipsum insiliit, q̃ quouis sermone dici queat: nec prius destitit, quousque eũ duplici morte interemerit. Ista ad admonitionẽ nostrã scripta sunt.

Rom. 2. d.

Esaie. 5. a

Luc. 10. d.

Luc. 8. d.

ta sunt. Alioqui quod emolumẽtum fuerit, quis ꝓfectus, quę vtilitas, cognoscere quòd vn° ex duodecim Christum prodidit? Multũ profuerit. Quando enim cognouerimus vnde ille in perniciosum hoc cõsiliũ inciderit, custodiemur & nos ne eadẽ faciamus. Vnde igitur in hoc cõsilij venit? Ex auaritia, fur erat, triginta argenteis dominũ tradidit, ita scilicet ista animi passione inebriabatur, vt dominum orbis pro triginta argenteis proderet. Quid ista insania peius? Nihil illi adęquari, nihil par esse poterit. quem tradidit, cui comparatę gentes nihil reputatę sunt, illũ pro triginta argenteis tradidit. Grauis est enim auaritię tyrannis, stupidam potens efficere mentẽ. Non ira, ab ebrietate quisquã atque ab auaritia attonitus redditur. Quid enim dic quæso? obscurũ te & ignotũ vocauit, & vnũ ex duodecim effecit, doctrinam tibi impertiuit, ꝓmisit innumera bona, miracula patrare fecit: mensæ, itinerum, conuersationis, cõuictus, & omnium eorum particeps factus es, quorũ & reliqui. An ista te cohibere nõ potuerũt? Cuius gratia tradidisti? Quid queri potes ô scelestę? Quid verò beneficij nõ accepisti? Mentem tuã sciebat, nõ cessabat quod suũ erat impendere. Sępe dicebat, Vn° ex vobis me traditur° est. Sępe pungebat, tibiq; parcebat, quãuis talẽ te sciret, nõ tamẽ choro illo eiiciebat. Adhuc te portabat, adhuc velut genuinum & vnum ex duodecim ita honorabat, ita diligebat, denique, ô animũ scelestũ, accepto linteo immaculatis illis manibus impuros pedes tuos lauit: neq; hoc te cohibuit? Furabaris quæ pauperum erant: & ne in maius malũ progrederis, etiã hoc ferebat. Nihil tibi persuasit. Etenim si bestia fuisses, si lapis, nõ fuisses beneficiis illis tibi impensis, non fuisses miraculis, nõ fuisses adhortationibus immutatus? Verum etiam vsqueadeo efferatũ vocabat, & operibus mirandis lapidibus stupidiorẽ ad saniora inducebat, Tu verò nullo horum melior eua sisti. Meritò tantam proditoris amentiam miramini. Formidate itaque vulnus illius. Per auaritiã talis factus est, per pecuniarum amorẽ. Excìde affectũ hũc. Tales em morbos parit. Impios facit, & efficit vt de° non agnoscatur, etiam si innumeris beneficiis affecti fuerim°. Excìde obsecro. Nõ est ex vulgarib°. Mortes innumeras ac perniciosas parere solet. Videmus Iudę passionẽ & affectum. Formidemus ne in eadem incidam° ipsi quoq;. Propterea scripta sunt, ne eadẽ patiamur & nos. Quapropter & oẽs euangelistæ ista narrarunt, vt nos refrænarẽt. Procul & eminus malũ hoc fuge. Non enim hoc solũ est auarum esse, multas pecunias desiderare, sed omnino pecunias amare. Grauis est auaritia, plura q̃ opus sit desiderare. Num enim auri talenta tunc erant quæ proditionẽ suadebant? Triginta argẽteis ipsum tradidit. Recordamini igitur, quomodo antea dixerim, quòd auaritia non demõstretur in eo, si plura accipiantur, sed multò magis si pauca. Vide quantum malũ iste propter modicum aurum fecerit. Imò verò non propter aurum, sed propter argenteos. Non potest, nõ potest, inquã, fieri, vt homo auarus vnquam Cristi faciẽ videat. Vnum istud ex impossibilibus est. Radix est malorũ. Si verò extra gloriam illam decidit, qui vnum malũ habet: qui ipsam adfert radicẽ, vbi stabit? Nõ potest pecunię seruus, german° esse seru° Christi. Ipse Christus ita decreuit, rem istã esse impossibilem. Non potestis, inquit, deo seruire & mãmonæ. &, Nemo potest duobus dominis seruire. Contraria nanq; precipiũt. Christus dicit, parce pauperib°: Mammonas dicit, exue & tolle quę habent. Christus dicit, Effunde quę habes. Mãmonas dicit, accipe etiã quę nõ habes. Vides contrarietatẽ, vides bellum? Quomodo poterit quisquam vtrisq; facilè obedire? Verum vnũ oportet cõtẽnere, aut certe nihil sermone opus fuerit. Quomodo nõ reipsa videmus istud, Christum nẽpe contẽptum, mãmonã verò honoratum? Videte quomodo & verba de hac re grauia & molesta sint, quãtò magis res ipsa? Verũ res ipsa nõ adeo videtur onerosa, quãdoquidẽ affectu ac passione illius occupamur. Etenim nunc quidẽ si vel modice ab hoc affectu purgatus fuerit anim°, donec sanè extra eũ stęterit, poterit rectè iudicare. In illũ verò si abierit, ignique illo perfusus, atq; in rei ipsius voluptate cõstitutus fuerit, non habebit amplius syncerum forum, nõ habebit incorruptũ tribunal. Christ° dicit: Nisi quis abnegauerit omnia quæ possidet, nõ est me° discipulus. Mãmonas dicit: Accipe ab esuriente panẽ. Christus iubet, indue nudum: iste verò, nudũ etiam exue. Christus dicit: Domesticos seminis tui ne despicias: Mãmonas dicit, non misereberis domesticorũ seminis tui: & si matrẽ videris, si patrẽ, cõtemne. Et quid dico patrem & matrẽ? Etiam animã tuam, & ipsam perde. Ceruntamen auditur. Heu vtvt crudelia, vtvt sæua & ferocia imperet, auditur tamen magis, quàm qui mitia salutariaq; vobis pręcipit. Propterea gehẽna, propterea ignis, ꝓpterea fluuius igneus, ꝓpterea vermis non moriens. Noui multos ista nobis dicẽtibus non libenter audire. Neque sanè ego libenter ea dico. Quid enim proderit ista dicere? Vellem vobis perpetuo de regno differere, de refocillatione, de aqua refocillationis, de loco viridis pascuę. Nã super aquã, inquit, recreationis pauit me, & in loco pascuæ cõmorari me fecit. Vellem de loco differere, vbi nec dolor est, nec mœstitia, nec angustia. Vellẽ differere de iucunda Christi præsentia. Quanquam omnẽ superant sermonem & omnem intellectũ: attamen, vt possem, vellẽ ista differere, sed quid faciam? Non potest ad febricitantem & malè dispositũ de regno dici. Nam interea, donec talis est de sanitate dicendum fuerit. Nõ licet ad eũ qui obnoxius est pœnæ, de honore differere. Nam antea quærendũ est, quomodo à pœna & supplicio liberet. Nisi istud fuerit, quomodo illud esse poterit? Propterea ista continuè dico, vt ad illa confestim perueniamus. Nam & deus hoc nomine gehennam minatus est, vt nemo in gehẽnã incidat, vt omnes regnũ cõsequamur. Et nos ideo cõtinuè gehennæ mentionẽ facimus, vt ad regnũ vos impellamus, vt per timorem emollita mente vestra, quę regno digna sunt, facere instruamus. Ne sitis igitur ad verborum istorum grauitatẽ difficiles. Nam ista verborum grauitas occasionẽ animabus vestris a peccatis fugiendi parit. Nã & ferrũ graue est, & malleus grauis: verùm parant vasa vtilia & argẽtea, & distorta dirigunt, ita vt nisi grauia & dura essent, distortam materiam vtique dirigere non possent. Ad hunc modum potest & grauis noster sermo animũ componere. Ne fugiamus itaq; verborũ grauitatem, neque illorum verbera. Non inferuntur verbera, vt animum frangant aut conterant, sed vt corrigant. Nouimus enim quo pacto per gratiã dei percutiamus, quomodo verbera inferamus, ad hoc valẽtia vt non cõteramus vasculum, sed vt extenuemus, vt dirigamus, vt vtile faciamus domino, vt offeramus illud splẽdidum, bene

q. d. Alioqui frustra dicentur omnia.

Luc. 14. g

Iuan. 13. c

Psal. 79. b

1. Petr. 5. d

Luc. 10. d.

Psa. 105. c

Psal. 22. a

Matt. 6. d

Ibidem. c

dum bene excultum in illam diem, in qua fluuius erit igneus, ne opus habeat ferre flammã illic futurã. Nisi enim igne vos hic examinauerimus, necesse erit omnino vt illic igne examinemini, nec licet aliter fieri. 1 Cor. 3. c Dies enim domini in igne reuelatur. Melius est vt ser monibus nostris exuramini modico tempore, q̃ perpetua illa gehennæ flamma. prorsus enim manifestũ est ita futurũ. Et sæpenumero vobis rationes irrefragabiles dixi. Oportet quidem vt ex scripturis persuadeamini: quoniam verò contentiosi quidã sunt, mouimus & ex rationib⁹ multa. Nihil verò ꝓhibet quò minus ipsas & nunc dicamus. Quæ erant autẽ? Iustus est deus. Hoc fatemur omnes & Græci & Iudęi & hęretici, & Christiani. At hinc multi eorũ qui peccauerũt, abscesserunt non puniti: multi eorum qui quæ recta sunt egerunt, abscesserũt innumeris malis affecti. Itaque si iustus est deus, vbi istis bona retribuet, vbi illis supplicia, si gehenna nõ est, si resurrectio nõ est? Hũc ergo sermonẽ semper & illis & vobis ipsis occinite, & non permittet vos de resurrectione dubitare. Qui verò de resurrectione non ambigit, cum multa attentione viuere studebit, vt ęterna bona cõsequatur: quę contingat nos omnes assequi, &c.

Homilia septima.

IS affectus sit in vobis qui fuit in Christo Iesu, qui cùm esset in forma dei, non rapinam arbitratus est æqualem esse deo, sed semetipsum inaniuit forma serui sumpta, in similitudine hominum constitutus, & figura repertus vt homo, humilem præbuit seipsum factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. Quapropter & exaltauit ipsum deus in summam sublimitatem, & donauit illi nomen quod est supra omne nomen, vt in nomine Iesu omne se genu flectat, cœlestium terrestrium & infernorum: omnisque lingua confiteatur quòd dominus sit Iesus Christus ad gloriam dei patris. Diximus de hæreticis. Oportunum fuerit deinceps & quæ nos concernunt, dicere. Illi dicunt, quòd istud, non est rapinam arbitratus, idem sit atque non rapuit. Ostẽdimus omnino vanum illud & absurdum esse, & quòd neque ad animi humilitatem hinc quisquam adhortetur, neque deum ita celebret, quin neque hominẽ. Quid est igitur dilecti? Attendite qu ęnunc dicantur. Quoniam multi homines putãt, si animo fuerint humili, priuandos se fore dignitate sua, minorandósq; & humiliandos: hunc metum eximẽs apostolus, quid dicit? Ostendit quòd non ita sentiendũ sit, quòd de⁹ vnigenitus in forma dei existens, nihil minus habẽs à patre, æqualis illi, non rapinam arbitratus sit æqualem esse deo. Quid verò istud est? Quod rapuit quis, & præter congruum accepit, istud deponere non audet, veritus ne pereat, ne excidat, sed perpetuò ipsum detinet. Qui verò naturalem quandam dignitatẽ habet, non veretur descendere etiam ab illa, sciẽs quòd nihil tale passurus sit: vt exempli vice dicam: Tyrannidem rapuit Abesalom, & deponere illam deinceps ausus non fuit. Quin ad aliud veniamus exemplum: si verò exempla rem omnem exprimere nequiuerint, ne egreferatis. Talia nanque sunt exempla. Potiorem partem menti reputandam permittunt. Regi si quis rebellauerit, regnúmque rapuerit, ille raptam dignitatem nec deponere nec dissimulare audet. Si enim semel dissimulauerit, mox periit. Aut ad aliud quoddam exemplum veniamus, vtpote: Est qui quiddam rapuit, illud perpetuò continet. nam si deponeret raptum, confestim periit, & omnino qui aliquid ex rapina habent, deponere & dissimulare, & nõ semper in eo esse in quo sunt, verentur. Sed nõ ita, qui quod habet ex rapina, non habent: vtpote dignitatẽ hanc habet homo, vt rationalis sit. Non inuenio exemplum. Non enim apud nos est principatus naturalis. Nã nihil bonorum naturale nobis est. Alioqui natura eiusdem sortis cum deo essemus. Quid ergo dicit? Quod dei filius nõ sit veritus à dignitate sua descẽdere. Nõ enim rapinam arbitratus est diuinitatem, non timuit ne quis naturã aut dignitatẽ dei sibi auferret: ꝓpterea & deposuit eam, securus quòd recepturus esset eã: dissimulauitq; eam, nihil se ex eo imminuendum ratus. Propterea non dixit, non rapuit: sed, non rapinã arbitratus est. Non raptum habebat principatũ, sed naturalem: non donatum, sed legitimum ac securum. Propterea non contatur vel seruorum formam accipere. Tyrannus metuit in bello deponere purpuram, rex verò id cũ magna securitate facit. Quare? Quia non habet raptum principatum. Non igitur tanquã qui rapuisset forma m dei, non deposuit, sed tãquam naturalem habens, & quę nunquam deponi queat, eã abscondit ac dissimulauit. Istud æqualẽ esse deo, nõ ex raptu sed ex natura habuit, propterea inaniuit seipsum. Vbi sunt qui dicũt †eũ necessitate passum esse,] quòd subdit⁹ fact⁹ est? Seipsum, inquit, inaniuit, seipsum humiliauit, obediẽs factus vsq; ad mortẽ. Quomodo inaniuit? Forma serui accepta, in similitudine hominum factus, & habitu inuentus vt homo. Hic ad illud, quisque alium prestantiorẽ se existimet: hoc dixit, nempe, seipsum inaniuit. Alioqui si subiectus fuisset, animi humilitas res ista non fuisset, nisi sua spõte, nisi ex seipso illud voluisset. Si enim ignorauit quòd oporteat istud fieri, erit imperfectus. Si huius ignarus expectauit mandati tẽpus, erit tẽporis ignarus. Vel si sciebat & quòd fieri, & qudo ãfieri oporteat: qua ratione subiectionem sustinuit? vt ostenderet excellentiam? Istud non est ostendere patris excellentiam, sed suam tenuitatem. Non enim potest patris nomen, patris ostendere prærogatiuam. Nã sine illo omnia eadem habet filius. Nõ enim sufficit ad expriměda ista honor patris in filium. Quid igitur dicũt hæretici? Ecce, inquiunt, nõ est factus homo. Eos intelligo, qui cũ Marcione faciunt. Sed quid? In similitudine hominũ inquiunt. Quomodo verò potest quis in similitudine hominum fieri? Vmbram indutus. Igitur idolũ istud est, & nõ hominis similitudo. Hominis enim similitudo alter homo est. Quid verò ad Ioannẽ dices, qui dicit, Verbum caro factum est? Sed & ipse iste beatus alibi dicit, ĩ similitudite carnis peccati. &, Habitu inuentus vt homo. Ecce, inquiũt, & habitu, & vt homo. Hoc verò non est verè hominẽ esse, esse vt homo, & habitu hominem esse. Illud enim, habitu hominem esse, nõ est natura hominẽ esse. Videte quãto ego cãdore hostiũ argumenta ponam. Splendida enim demum & abundè parta victoria hæc est, quãdo quę videntur eorum robur esse, non absconderimus. Nam istud seductio magis esset, quàm victoria. Quid itaq; dicunt? Iterum eadẽ repetamus. Habitu esse, non est ex natura esse: & vt homo, & in similitudine hominis esse, istud non est hominem esse. Ergo & formã serui accipere, nõ est naturam serui accipere? Igitur hic pugna est. Et quare tu nõ prior illud soluis? Quẽadmodũ enim putas ista aduersum nos esse, ita & nos tibi dicimus illud aduersari. Non enim dixit, tanquã formã serui, neq; in similitudine formæ seruilis, sed formã serui accepit. Quid est igitũ? Etenim pugnantia hæc sunt.

Hoc est, Hæretici dicũt illud, nõ rapinã arbitrat⁹ est æqualem esse deo, idẽ esse, atque nõ rapuit diuinitatem per superbiam, sed humilis esse voluit. volentes hoc argumẽto Christi diuinitatẽ refutare.

Iuan. 1. b
Rom. 8. a

hæc sunt. Imò non pugnantia, absit, sed frigidus quidam & ridiculus ipsorum sermo est. Formã, inquiũt, serui accepit, quando linteo circũcinctus discipulorũ pedes lauit. Est istud forma serui? Sed non est hoc forma serui. Aliud est, opus †esse serui, & aliud formã serui accipere. Nam quãobrem alioqui nõ dixit serui fecit opus, id quod clarius fuisset? Nusquã verò in scriptura forma pro opere dicta est. Multũ enim ab opere differt. Istud enim naturę est, illud verò efficaciæ. Et ne in loquendi quidem cõsuetudine vsquam formam pro opere ſumimus. Aliàs verò neque opus, iuxta illos, assumpsit, neq; succinctus est. Si enim phãtasia negotium istud erat, non erat veritas. Si manus nõ habuit, quomodo lauit? Si lumbos nõ habuit, quomodo linteo cinctus est? Qualia verò vestimẽta sumpsit? Accepit enim, inquit, vestimẽta sua. Itaque neq; opus hic factũ reperitur, sed mera seductio est, neq; discipulos lauit. Si enim natura incorporalis fuit, nõ apparuit, in corpore nõ fuit. Quis ergo discipulos lauit? Quid igitur rursus ad Paulũ Samõsatea dicemus? Quid enim ille dicit? Et ipse idem dicit: Verùm nõ est istud inanitio, humanæ existẽtem naturæ, & nudum hominem lauare conseruos. Quæ enim cõtra Arianos dicimus, ea & cõtra istos dicẽda sunt. Nihil eũ inter se differunt, nisi exiguo tẽpore. Etenim & isti & illi creaturam filium dei dicũt. Quid igitur aduersum eos dicemus? Si homo homines lauit, nõ inaniuit, nõ humiliauit seipsum. Si homo existens† non rapinam arbitratus est] æqualẽ esse deo, nihil meretur laudis. Nam eum quidem qui deus est, hominẽ fieri, humiliatio est multa, ineffabilis, inenarrabilis. Eũ verò qui homo est, quæ hominũ sunt facere, quæ humiliatio? Vbi verò forma dei opus dei dicitur? Si enim nihil aliud erat quàm homo, & ꝓpter opera dicitur in forma fuisse dei, qua ratione non etiã in Petro idem facimus? Nã maiora quàm ipse operatus est. Quamobrem nõ de Paulo quoque dicis, quòd formã dei habuerit? Quare non etiam à seipso hoc exemplum induxit Paulus, qui innumera seruilia operat⁹ est, & nihil horum detrectauit? Dicit enim: Nõ nosipsos prędicamus, sed Christum Iesum dominum, nos verò ipsos seruos vestros propter Iesum. Ridicula sunt ista & nugæ. Quomodo seipsum, inquit, inaniuit? Et quid inanitio est, & quid humiliatio? An ideo ꝙ miracula operatus est? Ista fecit & Paul⁹ & Petrus. Itaq; nõ est istud prącipuũ ac propriũ filij. Quid igitur est, in similitudine hominũ factus? Multa qiidẽ nostra habebat, multa verò nõ habebat. Vtpote ꝙ à virili congressu non est natus, quòd peccatũ non fecit. Ista sibi peculiaria reseruauit, quę nullus hominũ habet. Non hoc solũ erat quod apparebat, sed & de⁹ homo apparuit. Non erat autem in multis similis. Nam iuxta carnem quidem similis erat. Hoc ergo dicit, nempe quòd nõ fuerit nud⁹ homo: propterea dicit, in similitudine hominum. Etenim nos quidem anima sumus & corpus, ille verò & de⁹ & anima & corpus. Ideo dicit, in similitudine. Nam ne immutationẽ, † inconstantiam,] & abolitionem prioris naturæ intelligas, cùm audis ꝙ seipsum inaniuerit: manẽs, inquit, qd̃ erat, assumpsit quod non erat, & caro factus mansit deus verbũ existens. Igitur iuxta hunc modũ similis homini factus est, & propterea dicit, & habitu. Natura nõ est immutata, nec aliqua cõfusio facta, sed habitu fact⁹ est. Cũ enim dixisset eum serui formam accepisse, cõfidẽter postea & ista dixit, † vt quibus omnia illius obtendo-

tfacere.

Nudus homo, pro nihil aliud quã homo. ſ. sine ſua natura. d. degenerationẽ ſue euerſionem.

† vt qui illo di-

ret.] Nam & quãdo dixit, in similitudine carnis peccati, non hoc dicit, quòd carnem non habuerit, sed quòd caro illa non peccauerit, similis quidẽ peccatrici fuerit. Secũdum quid similis? Secundum naturam, non secundum malitiam. Propterea similis animæ peccatricis. Quemadmodũ igitur illic similitudo carnis peccati propterea dicitur, quòd nõ omnia æqualia sint: ita & hic similitudo hominũ ideo dicitur, quòd non omnia æqualia sint, vtpote ꝙ non ex virili congressu, quòd sine peccato, ꝙ non nudus homo. Et bene dixit, vt homo. Nõ eũ erat vnus ex multis, sed tanquã vnus ex multis. Non enim in hominẽ mutatus est deus verbũ, neq; essentia eius immutata est: sed vt homo apparuit, non phantasiis ac spectris nos præstringens & obtundens, sed ad animi humilitatẽ erudiens. Cùm igitur dicit, vt homo, hoc dicit. Alioqui & alibi vocat eũ hominem, cùm dicit: Vnus deus & vnus mediator homo Christus Iesus. Dicta sunt etiam quæ contra istos sunt, necessariũ verò fuerit & contra eos dicere qui dicunt Christũ non suscepisse animã. Si forma dei perfectus deus est, est & forma serui perfectus seru⁹. Rursus & contra Arianos est quod nusquã hic de diuinitate ponitur, factus est, nusquã accepit: sed cùm in forma dei esset, inquit, nõ rapinã arbitratus est æqualẽ esse deo. De humanitate hic illa sunt, accepit, & factus est. Istud accepit, illud fuit. Ecce, inquiũt, obediens factus est volũtariè, nõ ergo erat æqualis. Illud, obediuit, nihil ipsum imminuit. O insensati & amentes. nã & amicis nos obedimus, & nihil hoc nos deiicit. Vt filius obediuit patri, non in seruilẽ conditionẽ decidens, sed hoc potissimũ ipso, multo erga patrẽ honore genuinã & legitimã suam celebrémque dignitatem conseruans. Honorauit patrẽ, non vt tu ipsum dehonestares, sed vt magis celebrares, vt & ex eo ipsum vt genuinũ & germanũ filium celebrares, quòd maximè omnium patrem honore affecerit. Nemo ita deũ honorauit. Quantũ habuit celsitudinis, tãtum humilitatis vicissim subiit. Quemadmodũ maior est omnibus, & nemo illi æqualis: ita & in honorãdo patre cunctos superauit, nõ coactus nec inuitus, sed & hoc ex sua ipsius virtute. An non habeo quomodo dicam? Papæ, q̃ magnum & vehementer ineffabile est, ꝙ seruus factus est? Quòd verò mortem quoq; sustinuit, multò plus est. Sed est & aliud maius quiddã isto & admirabilius. Quamobrem? Quoniã non quæuis mors isti similis est. Ista nãq; omnium videbatur esse probrosissima, ista plena dedecore, ista maledicta. Maledict⁹ enim, inquit, omnis qui pendet in ligno. Propterea & Iudæi studio ista morte interimere eum sategerunt, vt ꝓbrosum quoq; efficerẽt: vt & si nemo propterea ab ipso abstineret quòd occisus esset, abstineret tamen vel ideo ꝙ hoc pacto occisus esset. Quapropter & duo latrones cum eo crucifixi sunt, vt par & de ipso esset existimatio, & impleretur quod dictum est: Et cũ iniquis reputatus est. Verùm tãtò magis splẽdet veritas, tantò redditur illustrior. Cùm enim, tametsi tanta sint aduersus gloriã ipsius machinati hostes, nihilominus illustris sit, tantò maior esse ostenditur. Non enim morte duntaxat, sed isto mortis genere putabãt eum abominandum fore, & omnium abominandissimum, & tamẽ nihil potuerunt. Erant autẽ ita scelesti quidẽ vtriq; latrones (postremò quippe vnus immutatus est) ꝙ & in cruce existẽtes probris Christum affecerint: & insaniam eorum, neque

tlo satis aduersarium restudisset.

τοῦ φαντασιοποιοῦν.

2. Cor. 4. b

1. Tim. 2. b

Deut. 21. d & Gal. 3. b.

Esa. 53. d.

neque delictorũ conſciẽtia cohibuerit, neque quòd in ſupplicio eſſent, neque quòd eadem paterentur & ipſi. Quemadmodũ & alter dicebat, atq; alterius os
Luc. 23. f. obturabat dicens: Neque tu times deum, quoniã in eadem damnatione ſumus? Tantũ habebant malitię. Propterea, inquit, extulit ipſum deus in ſummã ſublimitatem, & donauit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen. Quoniam de carne ſermonem cœperat beatus Paulus, deinceps omnia humilia ſecurè loquitur. Quũ enim nondum dixiſſet, quòd formam ſerui acceperit, ſed de diuinitate adhuc differebat, vide quã ſublimè, ſublimè dico, quaten° fieri poterat. Nã iuxta ipſius dignitatẽ nõ loquitur, neque enim poſſibile erat. Cùm in forma dei eſſet, inquit, non rapinam arbitratus eſt æqualẽ eſſe deo. Cùm verò dixiſſet, q̃ homo factus ſit, intrepidè deinceps quę humilia ſunt loquitur, cõfidẽs nihil fore damni. Quidverò eſt cœleſtium, terreſtrium, & infernorum? Hoc eſt: Omnis mundus, & angeli, & homines, & dęmones: aut, & iuſti, & viuentes, & peccatores, & omnis lingua cõfitebitur quòd dominus ſit Ieſus Chriſtus ad gloriã dei patris: id eſt, vt omnes hoc dicãt. Illudverò gloria eſt patris. Vides vbique glorificari patrem dũ filius glorificatur? Ita & pater dehoneſtatur quãdo dehoneſtatur filius. Si enim apud nos hoc eſt, vbi multũ diſcriminis inter patres & filios eſt: multò magis apud deũ, vbi nihil eſt inter patrem & filium differentię. In patrem pertingit filij ſeu honor, ſeu ignominia: iſtud patris eſt gloria. Itaque & quando dicim° filiũ eſſe perfectum ac nullius egẽtem, neque patre minorẽ, iſtud ad gloriam patris facit, quòd talẽ genuit. Et quòd ad bonitatẽ attinet & ſapientiam, quando eum ſapientem vt patrem eſſe dico, nihilq; in eo patre minorẽ, & hoc multæ ſapientiæ patris indicium eſt. Quando dico de filio, potens eſt vt pater, paternæ iſtud potẽtiæ indicium eſt. Cùm dico, bonus eſt vt pater, maximum iſtud paternę bonitatis ſignum eſt, quòd talem genuit, qui nihil ipſo ſit inferior, nihil minor. Cùm dico filium ſecundũ eſſentiam non eſſe inferiorem ſed æqualem, neq; alterius eſſentię, & in hoc quoq; deũ, & potentiam & bonitatẽ & ſapientiã eius admiror, quòd alium nobis ex ſe talem oſtẽdit & exhibuit, qui tantum non pater ipſe ſit. Itaque quęcunque tandem magnifica de filio prædicauero, ea in patrem redundãt. Si enim modicum iſtud eſt ac tenue, (modicum enim eſt ad gloriã dei, quòd orbis filium adorat) ad gloriam dei fit: quantò magis reliqua omnia?

Morale.

Credamus itaque ad gloriam eius, viuamúſque ad gloriam eius. Nam alterius ſine altero nulla erit vtilitas: & ſi bene ipſum glorificauerimus, non autẽ bene vixerimus, tum eum potiſſimũ cõtumelia afficimus, quòd cùm cenſeamus eum eſſe dominũ & magiſtrũ, nihilominus eum cõtemnimus, nec metuimus horrẽdum eius tribunal. Nam quòd gręci quidem impure viuunt, nihil eſt miraculi, nec tanta condemnatione dignum. Quòd autem Chriſtiani qui tantis myſteriis participant, tantáque potiti ſunt gloria, adeò impurè viuunt: iſtud demum eſt omnibus peius, immò peſſimum & intolerabile. Nam dic mihi: An nõ extremã preſtitit Chriſtus obedientiã? propterea accepit & ſupremum honorem. An nõ ſeruus factus eſt? quapropter & dominus eſt omnium & angelorũ & hominũ. Ne putem° itaq; & nos dilapſuros à dignitate noſtra, ſi nos ipſos humiliauerimus. Tũ enim meritò magis exaltari poterimus, tũ potiſſimũ celebres fieri. Quòd enim ſublimis ſit humilis, humilis verò ſublimis, ſatis quidẽ fuerit vel Chriſti ſententia, quę hoc dicit. Veruntamẽ & hãc ipſam rem excutiamus. Quid eſt humiliari? An nõ vituperari, an nõ reprehẽdi & traduci? Quidverò exaltari? Honorari, laudari, bene glorificari. Videam° itaq; quomodo hoc fiat. Angelus erat ſatanas, exaltauerat ſeipſum. Quid igitur? An nõ omnium potiſſimum humiliatus eſt? An non terram habet locum ſuum? An nõ ab omnibus incuſatur & traducitur? Homo cùm eſſet Paulus, humiliauit ſemetipſum. Quid ergo? An non celebratur? an nõ laudatur? an non prædicatur? an non amicus eſt Chriſti? an nõ maiora fecit quàm Chriſtus ipſe? an nõ diabolo ſępe numero tanquam mancipio imperauit? An non vt lictorem circumegit? Non illũ irriſit? Nõ caput ipſius contritum ſub pedibus ſuis habuit? Nõ & aliis iſtud cum multa fiducia imprecat° eſt? Quid dico? Exaltauit ſeipſum Abſalõ, humiliauit ſeipſum Dauid: vter ſublimis factus eſt? vter glorioſus? Quid enim humili° fuerit verbis iſtis, quæ de Semei beat° hic ꝓpheta lo
2. Reg. 16. quebatur dicẽs: Sinite ipſum mihi maledicere, domi
d. nus em̃ ita præcepit. Inquiramus verò res ipſas ſi vi-
Præcedens ſermone de vera animi humilitate diſputat. detur. Humiliauit ſeipſum publicanus: quanquã non tam hæc erat humiliatio, quã ſui ipſius agnitio. Exaltauit ſeipſum phariſæus. Sed vt quid res iſtas perſcrutabimur? Statuãtur duo quidẽ, ambo diuites, & magni honoris cõſortes, & in ſapientia, & potentia reliquiſq; mundanis excellentiis gloriabũdi. Deinde ille quidẽ & quærat ab omnibus honorari, & nõ aſſequutus iraſcatur, pluráq; petat quàm opus ſit, ſẽq; ipſum exaltet: iſte verò rem hanc contemnat, aduerſus neminem huius gratia indignetur, & oblatum etiã honorẽ abiiciat. Nequit enim alio pacto acquiri gloria, quàm gloriã fugiẽdo. Nam donec eam perſequimur, fugit nos: quando verò eã fugimus, perſequitur ipſa nos. Si vis glorioſus eſſe, ne cõcupiſcas gloriã. ſi cupis ſublimis eſſe, ne ſis ſublimis. Alioqui verò omnes eum honorãt, qui honorẽ non deſiderat: eum verò qui honorari quærit, auerſantur. Eſt enim natura quodãmodo cõtentioſum humanũ genus, & quod * * κοὶ ἀντι-
cõtrariis afficiatur. Contẽnam° itaq; gloriã. Ita quip- παθεῖς.
pe poterimus humiles fieri, imò verò ſublimes. Ne exaltes teipſum, vt ab alio exalteris. Qui à ſeipſo exaltatur, ab aliis nõ exaltatur. Qui a ſeipſo humliatur, ab aliis nõ humiliatur. Magnũ malum arrogantia. Satius fuerit fatuum quã arrogantẽ eſſe. Nam illic quidem ſtultitia ex ſolo mentis defectu eſt, hîc verò ſtultitia peior eſt, & ſtultitia cũ inſania cõiuncta. Fatuus ſibiipſi nocet, arrogãs verò & alios lędit. Ex demẽtia iſta animi paſſio generatur. Nõ poteſt ſuperbus eſſe, qui fatuus nõ eſt. Qui verò ſtultitia plenus eſt, is & arrogans eſt. Audi ſapientem quendã dicentem: Vide-« bam hominẽ qui ſibiipſi prudẽs eſſe videbatur: inſi-« piens verò ſpem habet prę illo potiorẽ. Vides quòd non fruſtra dixerim arrogantiæ malũ ſtultitia peius eſſe? Spem enim, inquit, potiorẽ habet ſtultus præ illo. Quapropter & Paul° dixit: Ne ſitis prudẽtes apud
Rom. 12. d voſmetipſos. In corporibus, dic mihi, quę dicim° eſſe ſana? An quæ multũ habent tumoris, & plena internè multo & flatu & humore, an ſedata & humilẽ ſuperficiẽ habẽtia? Liquet quòd iſta. Igitur & quod ad animos attinet, tumidus animus peiorem intercute morbũ habet. Sedatus verò, ab omni perturbatione liberatus eſt. Quãta igitur bona nobis animi parit humilitas?

ἡ ἀφρο-
ν militas? Quid vis? clementiã, manſuetudinem, benignitatem, ſobrietatẽ, alacritatem? Omnia iſta bona à modeſtia, & cõtraria ab arrogãtia naſcuntur. Neceſſariò qui arrogãs eſt, & contumelioſus eſt, & percuſſor, & iracũdus, & amarulẽtus, & triſtis, beſtia magis q̃ homo. Potẽs es, & ſuperbis? Debebas hoc ipſo magis humiliari. Quapropter in re nihili ſuperbis? Etem̃ & leo te confidentior eſt, & aper robuſtior. Quin ne culex quidem es illis collatus. Et latrones verò, & ſepulchrorũ perfoſſores, & gladiatores, & famuli tui, & improbiores fortẽ, te robuſtiores ſũt. An igitur iſtud laude dignum putas, & non magis teipſum abdis, in hac re nihili ſuperbiens? At pulcher es & formoſus? Cornicũ eſt iſta iactãtia. Nõ es pauone pulchrior, ſiue virorem in eo, ſiue pennas inſpicias. In pennis alitis victoria eſt. Plurimũ te excellit & collo & virore. Et cygnus quoq; valde pulcher eſt, & plurimæ reliquarũ auium, cum quibus ſi te contuleris, videbis teipſum nihil eſſe. Sępe verò & tenues pueri, & virgines innuptæ, & meretrices, & viri molles hanc habẽt gloriationem. An igitur iſtud arrogatia dignum eſt? Sed diues es? vnde? Quid poſſides? Aurum, argẽtum, lapides precioſos? Iſtam iactantiam habent & latrones & homicidæ, & qui in metallis operantur. Quod dãnatorũ labor eſt, ex eo tu gloriaris? At ornatus es & bene cultus? Et equos videre eſt ornatos. Apud Perſas verò & camelos viderit quis ornari: inter homines autem, omnes qui in ſcena ſunt. Nõ pudet in illis ſuperbire, in quibus tecũ cõmunicant & bruta, & ſerui, & homicidæ, & molles, & latrones, & tumbarũ perfoſſores? Sed domos ſplendidas ædificas? Et quid iſtuc? Multi graculi ſplẽdidiores inhabitant, & venuſtiora habẽt domicilia. An nõ vides eos qui circa pecunias inſani, in agreſtibus & deſertis locis domos ædificarũt, graculorũ ſcilicet habitacula? At vocis gratia ſuperbis? Cygno & luſcinia nunquã poteris canere ſuauius. Sed variarũ artiũ gratia ſuperbis? Et quid, quod ad hanc rẽ attinet, ape fuerit ſapiẽtius & inſtructius? Quis artifex adeò varius, quis pictor, quis geometra, huius opera imitari poterit? At propter ſubtilẽ veſtitum? Sed hîc te araneæ vincẽt. At propter pedũ velocitatẽ? Rurſus primores habebũt bruta. Nec leporem, nec capreã, nec quæcunq; iumẽta pedũ velocitate anteuertes. Sed in longinqua peregrinaris? Verũ non magis q̃ volatilia. Nam illa facilius peregrinationes cõficiunt. Nec viaticis ſumptibus, nec iumẽtis opus habẽt, ſed ſufficit illis ad omnia alatũ vſus. Illæ ſunt & nauis, illæ ſunt & iumentũ, illę vehiculum, illę ventus, & quicquid dici potẽtit. Sed acutè vides? Verùm non vt caprea, neq; vt aquila. Acutè audis? At aſinus acutius. Bene olfacis? At canis hîc ſe vinci non ſuſtinebit. Ad inſtruendã alimoniam ingenioſus es? Verũ à formica ſuperaris. Aurũ geſtas? At non quomodo Indicę formicę. Sanitatis gratia ſuperbis? Multò melius habent bruta q̃ nos, ſiue valetudinẽ ſiue facultatẽ inſpicias: nõ metuunt illa penuriã. Inſpicite,
Matt. 6. d inquit, volatilia cœli; quoniã nec ſeminant nec metunt, nec colligunt in apothecas. Melius itaque bruta finxit deus q̃ nos, inquis? Vides quanta ſit hîc inconſiderantia? Vides quàm inexpenſa ſtupiditas? Vides quantũ nobis iſtarum rerum inquiſitio largiatur. Qui plus omnibus hominibus ſuperbit, brutis quoq; inferior eſſe reperitur. Sed parcamus illis, & nõ imitemur eos, neq; quoniam quæ ſupra naturam noſtram ſunt affectauit qui huiuſmodi eſt, ad brutorũ numerum & albũ deductũ relinquamus, ſed reſtituamus ac reuocemus eum inde, nõ propter ipſum (nã ipſe quidem meritò deiectionẽ hanc pateretur) ſed vt benignitas dei, & honor, quo nos affecit, oſtẽdatur & explicetur. Sunt enim, ſunt, inquã, in quibus nihil cõſortij nobiſcũ habẽt bruta. Quænã ſunt illa? Pietas, & vita iuxta virtutẽ inſtituta. Hîc non potes obiicere fornicatores, neq; molles, neq; homicidas. Separamur enim ab illis. Quidnã iſtud eſt? Deũ ſcimus, prouidẽtiã ipſius agnoſcimus, de immortalitate philoſophamur. Cedãt hîc bruta: † Præter hæſitationem de iſtis † de iſtis
ſyncerè ſentimus. Hîc verò bruta] nihil habẽt cõmer- non diſce-
cij. Vt enim omnibus, quæ ipſorũ ſunt, inferiores ſi- prabant.
mus: ipſis tamẽ dominamur. Nã iſte potior eſt prin- prudenter ac ſyncerè
cipatus, q̃ ipſis inferiores: ipſorũ tamen dominamur, ſentimus:
vt diſcas te nõ horũ cauſam eſſe, ſed deũ, qui te fecit, hic bruta
rationẽmque largitus eſt. Retia & laqueos ponimus, nobiſcũ.]
irruimúſq; in illa, & capimus. Modeſtiã habemus, clementiã, manſuetudinẽ, pecuniarũ contẽptum. Verũ quoniã tu ex arrogãtibus exiſtens nihil horũ habes, non immeritò vel vltra homines ſuperbis, vel infra bruta humiliaris. Talis eſt enim arrogãtia & cõfidentia: aut vltra q̃ oportet extollitur, aut contrà ſimiliter humiliatur, nuſquã rectã cõmenſurationẽ cuſtodiẽs. Angelis pares ſumus, tales, vt dixi, exiſtentes. Regnũ nobis promiſſum eſt, & cũ Chriſtò tripudiũ. Flagellatur homo, & non ſuccũbit. Homo mortẽ contẽnit, nõ tremit, nõ metuit, plura nõ deſiderat. Itaq; quicũque tales nõ ſunt, brutis peiores ſunt. Quãdo enim in corporis quidẽ facultatibus inferior illis es, animi verò dotibus nihilo potior, quomodo brutis nõ es peior? Duc enim in mediũ quempiã eorũ qui in malitia, quíq; irrationabiliter, & qui in deliciis & abundãtia viuũt. Equus illo eſt bellicoſior, aper robuſtior, lepus velocior, pauo formoſior, cygn° canorus magis, elephas maior, aquila viſu acutior, oẽs volucres ditiores. Vnde ergo dignus eſt, qui brutis dominetur? A ratione? At nõ eſt. Quando enim ratione non vt oportet vtitur, illis quoq; peior eſt. Nã quum rationẽ habẽs irrationabilior illis eſt, melius eſſet, ſi neq; initio rationabilis factus fuiſſet. Non enim idẽ eſt, acceptã prodere rationẽ, & nullo tempore accepiſſe. Qui regnat, & ſatellitibus peior eſt, melius haberet, ſi purpuram ne induiſſet quidem: ita & hic. Scientes itaq; q̃ ſine virtute brutis etiam peiores ſumus, illam exerceamus, vt homines ſimus, imò angeli, promiſſáque bona conſequamur.

Homilia octaua.

ITaque dilecti mei, quemadmodũ ſemper obediſtis, nõ in præſentia mea ſolũ, ſed & nunc magis in abſentia mea, cũ timore ac tremore veſtrã ipſorum ſalutẽ operemini. Nam deus eſt is, qui operatur in vobis & vt velitis, & vt efficiatis pro bono animi propoſito. Omnia facite ſine murmurationibus ac diſceptationibus, vt ſitis inaccuſabiles atque integri, filij dei irreprehẽſibiles in medio nationis tortuoſæ ac peruerſæ, inter quos lucete tanquam luminaria in mundo, ſermonẽ vitæ continentes, vt gloriari poſſim in diem Chriſti. Paræneſes adiunctis encomiis faciendæ ſunt. Nam ita prõptiores fiunt quos hortamur, quãdo ad proprium zelum eos prouocamus. Tale eſt, quod & Paulus hîc facit. Vide quomodo prudenter. Itaq; dilecti mei, inquit. Non dixit ſimpliciter, obedite, ſed premiſſa primùm laude, & cùm dixiſſet, quemadmodum ſemper obediſtis: hoc eſt, imitemini obſecro nõ alios, ſed vos ipſos. Non in præſentia mea ſolùm, ſed & multò magis in abſentia

in absentia mea. Quamobrē multò magis in absentia? Tunc quidē fortè videbamini omnia propter honorem ac reuerentiam mei facere, nunc verò non ita. Si ergo apparuerit ꝙ nunc in idem intēderitis, apparebit simul ꝙ & tunc non propter me, sed propter deū feceritis. Quid vis? Non vt me audiatis, sed vt cum timore ac tremore vestram ipsorum salutem operemini. Nequit enim fieri vt qui sine timore viuit, generosum quid & celebre designet. Et nō simpliciter dixit, cum timore, sed addidit, & cum tremore, qui quidē auctio quædā est timoris. Talē timorē habebat Paulus, quapropter & dixit: Metuo ne quo pacto cū aliis prēdicauerim, ipse reprobus efficiar. Si enim tēporalia sine timore cōparari & disponi nequeunt, quantò minus spiritualia? Dic enim mihi: Quis literas absque timore didicit? Quis artis cuiuspiā peritus factus est absq; timore? Si verò vbi nihil insidiatur diabol°, sed sola socordia interturbat, tāto nobis timore opus est, vt solùm naturalem desidiam vincamus, vbi tantum bellum est, tanta impedimenta: quomodo fieri poterit, vt vnquam sine timore saluemur? Quomodo verò comparabitur iste timor? Si cogitauerimus deū vbiq; præsentem esse, omnia audire, omnia videre, non solùm quæ opere fiunt & quæ dicuntur, sed & quæ in corde sunt omnia, & quæ in profundo sunt animi: iudex enim est consiliorum & cogitationum cordis. Si ita nos ipsos disposuerimus, nihil mali faciemus, nihil mali dicemus, nihil cogitabimus. Dic mihi: Si tibi semper proximè principem standū esset, non cum timore adstares? Quando comedis, cogita præsentem esse deum: adest enim. Quando dormiturus es, quando irasceris, quando rapis, quando deliciaris, & quicquid tandem feceris, cogita adesse deum, & nūquam in risum incides, nunquam ad iram accenderis. Si cogitationem istam semper habueris, semper in timore eris ac tremore, tāquam si prope regem adstes. Artifex, etiā si peritus sit, & valde artificiosus, cum timore tamen & tremore stat, metuens ne ab ædificio decidat. Et tu credidisti, multa bona patrasti, in sublime ascendisti: cautè teipsum continebis, & cū timore stabis, oculúmq; vigilantem habebis, ne inde decidas. Sunt enim multę nequitiæ spirituales, quæ te deiicere conantur. Seruite domino in timore, & exultate ei in tremore. Et quomodo exultatio est cum tremore? Est igitur ea sola vera exultatio. Quando enim boni quicquā fecerimus, & tale quod deceat eos qui cum tremore quid faciūt, tunc solū lætabimur. Non dixit, ἐργάζεσθε sed, κατεργάζεσθε: hoc est, cum multo studio operemini, cum multa solicitudine. Quoniam dixerat cum timore ac tremore, vide quomodo adiecto solatio certamen mitiget. Quid enim dicit? Deus est qui operatur in vobis. Ne timeas ꝙ dixi, cum timore ac tremore. Non ideo istud dixi, vt desperes, vt virtutem incōprehensibile quiddam putes, sed vt attendas, ne teipsū dissoluas ac remittas. Hoc si fuerit, de° omnia operabitur. Tu bono sis animo. Deus enim est qui operatur in vobis. Si ergo ipse operatur, oportet vt nos volūtatem exhibeamus simul applaudentem, complectentē, & minime effusam. Si verò voluntatē in nobis ipse operatur, quomodo nos adhortaris? Et enim si vt velimus ipse facit, frustra nobis dicis, obedite: non enim obedimus. Frustra dicis, in timore ac tremore? nam totū dei est. Non ad hoc dixi deum esse operantē in vobis, & vt velitis, & vt operemini, sed vt solicitudinem vestram releuarē. Si volueris, tunc

1. Cor. 9. d

Psal. 2. c

A operabitur voluntatem. Et promptitudinem ipse nobis dat, & operandi efficaciam. Quando enim voluerimus, voluntatem nostram postea adauget: Vtpote, volo boni quidpiam operari, bonum istud ipse operatur, & per ipsum etiā voluntatem. Aut ex multa pietate hoc dicit, vt & facit quādo rectè facta nostra dona esse dei dicit. Quēadmodum igitur cùm ea dona dei dicit, nō eiicit nos ex libero arbitrio, sed permittit in nobis liberum arbitrium: ita quando dicit, Operatur in vobis vt velitis, non aufert à nobis arbitrij libertatem: sed ostendit, ꝙ à rectè faciendo multam, vt velimus, promptitudinem accipiamus. vt enim ex opere nascitur opus, ita ex ocio trahitur ocium. Dedisti eleemosynā? Incitaris magis ad dandum. Non dedisti? Pigrescés magis. Modestiā tenuisti vnum diem? Habes incitamētum ad alterum. Segniter egisti? Auxisti segnitiem. Impius enim, inquit, cùm venerit in

Prou. 18. c

B profundum malorum contemnit. Quemadmodum igitur ille cùm venerit in profundum malorum, contemnit: ita cùm venerit iustus in profundum bonorum, diligenter satagit. Vt enim ille per desperationē socordior, ita iste cōsiderata bonorum multitudine, diligentior redditur, veritus ne totū perdat. Pro bono, inquit, animi proposito, hoc est propter dilectionem, propter placiti ipsius comitatem, vt quæ ipsi placent fiant, & iuxta voluntatem ipsius fiant. Ostendit hîc, & securos esse facit, deum omnino operari. Vult enim nos iuxta volūtatem suam viuere. Si vero vult, agit ergo nos ad hoc, imò ipse istud omnino operabitur. Vult enim vt rectè viuamus. Vides quomodo non auferat arbitrij libertatem? Omnia, inquit, facite sine murmurationibus & disceptationibus. Diabolus quoniam nequit nos à benefactis abducere, alia

διὰ τὴν ἀρεσκείαν αὐτοῦ.

C via conatur mercedē nostram inanire. Aut enim vanam gloriam, aut arrogantiam inducit, aut si nihil horum, murmurationem, vel si neq; illam, disceptationem. Vide itaq; quomodo ista expurget Paulus. Dixerat de animi humilitate, quæ quidem ad tollēdam arrogātiam dixit: dixerat de inani gloria, in eo quod dixit, Non solùm in præsentia mea, hîc de murmuratione & disceptatione loquitur. Quamobrem, quęso, cùm in Corinthiis hanc animi passionem tolleret, Israēlitarum meminit: hîc verò nihil tale dixit, sed simpliciter præcepit? Quoniā illic ea iam illos corripuerat. Quapropter & vehemētiore plaga, & maiore increpatione opus habebat: hîc verò ne fieret, admonet. Superfluum ergo fuisset eos qui nondum peccauerāt durius castigare. Alioqui & ad animi humilitatem eos inducens, non adduxit exemplum illud ex

D euangelio, vbi superbi puniti sunt, sed à deo adhortationem induxit. Differit etiam ad eos, tanquam ad liberos & filios genuinos, nō vt ad seruos. In bonis eū vir probus & generosus à rectè facientium exemplo inducitur: improbus verò ab eorū qui malefecerūt. Ille ab honore, iste à supplicio. Propterea & Hebræis scribens, Esau in medium adduxit, qui pro vnico edu

Heb. 12. d

lio primogenituræ suę prærogatiuā vendidit. Et iterū: Si se subduxerit, nō probabitur animæ meæ. Et inter Corinthios multi erant qui scortati fuerant. Quapropter & dixit: Ne iterū me ad vos venientē humi-

2. Cor. 12.

liet deus meus, & lugeā multos qui antea peccauerūt, &c. & pœnitentiā on negerunt super immunditia, fornicatione, & lasciuia quam perpetrarūt. Vt sitis, inquit, inaccusabiles atq; integri: hoc est, irreprehensibiles, synceri. Nō enim exiguam maculam adfert murmuratio.

ratio. Quid autē est absq; disceptationibus? Num bonum? Nunquid non bonū? Nolite, inquit, disceptare, siue molestū sit, siue laboriosum, aut quicquid aliud. Nec dixit, ne puniamini. Suppliciū enim huic rei imminet. Atq; illud in epistola ad Corinthios patefecit, hîc verò nihil tale dixit: sed vt sitis, inquit, inculpabiles & integri. Filij dei irreprehēsibiles, in medio nationis tortuosæ atq; peruersæ, inter quos * lucetis vt luminaria in mundo, sermonem vitæ continentes vt gloriari possim in diem Christi.

* φαίνεσθε, lucetis, vel, lucete. Theophylacto magis placet, lucete, in imperatiuo.

Morale.

Vides ꝙ eos erudiat, ne murmurent? Est enim seruorum improborū & insensatorum murmurare. Nā quis filius, dic quæso, in bonis paternis, sibíq; ipsi laborans murmurat? Cogita, inquit, ꝙ tibi ipsi laboras, ꝙ tibi ipsi colligis. Illorū est propriū murmurare, qui aliis laborant, qui aliis molestiam sustinent. Qui verò sibi ipsi colligit, cuius gratia murmurat? quòd opes, ipsius non augeantur? sed non conuenit qui sponte agit ac nullo cogēte, quamobrem murmurat? Melius fuerit nihil operari, q̄ cū murmuratione. nā & quod factum est perit. An non vides, ꝙ & in ędibus nostris ista perpetuò dicimus: nēpe, satius esset hæc nō fieri, q̄ murmurādo fieri? Et sępe malumus ministerio priuari, q̄ murmurantē sustinere. Grauis enim, grauis, inquam, est murmurator, & vicinus blasphemiæ: alioqui cuius gratia tantū illi supplicij dederunt? Ingratitudo est res ista. Qui murmurat, ingratus est deo. Qui autē deo ingratus est, blasphemus quoq; est. Nam tū potissimū continuæ tentationes erant, & cumulatiora pericula, nec vlla recreatio, nec vlla requies, innumera vndiq; ingruebāt mala. Nūc verò pax profunda, nunc tranquillitas. Quamobrem ergo murmuras? Quòd pauper es? Sed considera Iob. Quòd ægrotus es? Quid igitur, si tantorū bonorū ac virtutū tibiipsi conscius, quot sanctus ille, ægrotares? Cōsidera rursus illum, quomodo multū temporis vermibus scaturiens, & in stercore sedens, scabiémq; fricans perseuerauerit. Elapso nanque multo tempore, dicebat ad

Iob. 2. c

cum vxor, quousq; perdurabis dicens, expectabo modicum adhuc tēporis? Dic verbū quoddam aduersus dominum, & morere. At mortuus est tibi filius? Quid ergo si omnes amitteres, idq; misera morte, quemadmodum ille? Scitis enim, scitis multū adferre solatij, assidere ægrotāti, ore colloqui, oculos claudere, adosculari genas, extrema verba audire? Verùm nihil horum consequutus est iustus ille, sed omnes subitò adobruti sunt. Et quid dico? Quòd si iussus esses ipse filium tuū occidere & immolare, ardētémq; videre, quemadmodū beatus ille patriarcha: quis quæso esses dū altare ædificares, ligna imponeres, filiū ligares? Sed probris te quidam afficiunt? Quid ergo faceres, si ex amicis, qui ad consolationē venissent, ista audires? Nam nunc quidē multa delicta habemus, & meritò probris afficimur. Tunc verò, qui verax erat, qui iustus, qui pius, qui ab omni re mala abstinuerat, † ista] ab amicis audiebat. Quid verò dic mihi, si vxorē exprobrantem audires ac dicentem: Ego errabundè, & ancillæ instar de loco ad locum, de domo in domum oberrabo, Solem occidentem excipiam: & dolores qui me occuparūt solabor? Quamobrem ista dicis ô insensata? Non enim vir tibi horum est causa, sed diabolus. Dic verbum aliquod aduersus dominum, inquis, & morere. Tu postea si ægrotus hoc diceret & moreretur, leuius haberes? Non enim morbus in se

† hic contrario.

A grauior illa muliere, etiam si millies dixeris. * Talis erat, vt quæ ne in domo quidē & domestica esse posset. Talis erat, vt quę omnes fatigaret & abiiceret. Nō enim nisi immedicabiliter ægrotasset, extra vrbē sedisset, peius habēs elephantico morbo laborantibus. Nam illi & domos ingrediūtur, & † cōiunguntur alternis:]ille verò sub tēpestate cœli nudus in stercore pernoctabat, & neq; vestem aliquā induere poterat. Quomodo? fortè dolores etiā auxisset. Nam liquefacio, inquit, telluris glebas, saniem & putredinē fricās. † Putrida caro eius vermes etiā] pariebat, idq; continuè. Vides quomodo quisq; nostrum ista audiendo stupeat? Si verò auditu ista intolerabilia sunt, visu quomodo essent? Si videri nequirent, multò minus perferri. Veruntamen passus est ea iustus non duos aut tres dies, sed multo tēpore, & tamen non deliquit, ne

*Talis scilicet vxor, vel morbus talis erat vt neq; in domo neque sub tecto esse posset. Iob talis erat qui oes, &c.

†cōgregātur inter se mutuò.

†saniē & vermes cārō eius.

B in labiis quidē suis. Quem morbū mihi talem narrare poteris? Multos habere dolores? an non præstiterat sensibus carere? Nam fœtorē, inquit, video esse cibos meos. Et non hoc solum, sed neq; nox & somnus, vnde alij recreantur, aliquid illi solatij contulerunt, sed quouis tormento grauius presserunt. Audi ipsum dicentē: Vt quid me insomniis terres, & visionibus cōsternatū reddis? Cū mane fit, dico, quādo erit vespera? Nec tamen murmurauit. Nec hoc solū erat, sed & gloriā quam à multis habuerat, amiserat. Habebant enim iam eum tanquā innumeris malis obnoxium & reum, propter ea quæ patiebatur. Illud & amici quoque ad eum dicebant, Non satis pro delictis flagellatus es. Quapropter & ipse dicebat: Et corripiunt me minimi, quos canibus pastorū meorum dignos non fuissem arbitratus. Quot mortibus istud nō erat mo-

Iob. 6. b

ὀδύνας γὰρ ὁρῶ φησὶ τὰ σῖτα μου. Hic annotat istud inter cætera accidisse Iob, vt cibi ei fœtidi viderentur.

Iob. 7. c

ibid. 30. d

C lestius? At cùm tāta esset rerū perturbatione adobrutus, vndiq; graui irruente tempestate, obnubilatione, procella, fulminibus, turbinibus, vorticibus, mānsit tamen erectus & immobilis in tā sæua tēpestate, nō secus q̄ si in tranquillo sedisset, nec murmurauit, idque ante gratię tēpus, antequā de resurrectione, de gehēna, de pœna & supplicio quicquā dictū esset. Nos verò auditis & prophetis & apostolis & euāgelistis, visisq; innumeris exemplis, & de resurrectione quæ dicuntur edocti, adhuc tristamur, cū tamē nemo dicere queat tanta sibi mala accidisse. Etenim si pecuniā quis amittat, non tamē tot filios & filias: & si tot liberos amiserit, fortè cum peccauerit. Ille verò statim in mediis sacrificiis, in ipso cultu dei est. Et si liberos simul & pecunias quis, tot scilicet, quot possibile sit, amittat: nondum tamē omnino ita vlceribus scatet, vt

D saniem & putredinē tantā effundat. Si vero & istud, at nondū insultātes & exprobrātes passus est: id quod nos omniū maximè mordere solet, magis q̄ calamitates ipsæ. Si enim cū consolatores in malis & consulentes habemus, qui spem bonā nobis administrent, adeò releuamur: cogita quid fuerit exprobrantes habere in malis. Si illud, Expectaui qui simul mecū contristarētur, & nemo fuit: & qui cōsolarentur, & nō inueni, graue est & intolerabile: quantum malū est pro cōsolatoribus inuenire qui exprobrent? Consolatores, inquit, malorū omnes. Si ista perpetuò versassemus, si ea reputassemus, vtiq; nihil nos rerū præsentiū contristasset, respicientes in athletā istum, in adamātinam animā, in mentem istam infractam & æneam. Ita quippe generosè & constanter tulit omnia, ac si æneum aut lapideum corpus habuisset. His consideratis, faciamus omnia sine murmurationib° & disce-

Psal. 68. a

Iob. 16. b

ptationibus. Bonum quid facis, & murmuras? Quamobrem? Nam necessitas tibi incumbit. Noui, inquit, ꝙ multi proximi murmurare vos cogunt. Istud enim innuit cùm dixit: In medio nationis tortuosæ ac perversæ. Sed hoc admirandum est,† & ꝙ iure nos vellicet, ꝙ qui talis est, nihil mali patitur.] Nam & stellæ noctu lucent, & in tenebris comparent, & tamen nihilo læditur illarũ venustas, sed & splendidiores apparent: ita & tu, si apud tortuosos rectus mãseris, magis splẽdesces. Admirabile istud est, irreprehẽsibiles fieri. Etenim ne istuc dicerent, præoccupans hoc posuit. Quid est, sermonẽ vitæ continentes? Id est, victuri, & de saluatis existentes. Vide quomodo confestim præmia ponat. Luminaria, inquit, sermonẽ lucis continent. Vos sermonẽ vitæ, semen vitæ: hoc est, pignus vitæ habetis ipsam vitã continentes, id est, semẽ vitæ in vobis habentes. hoc dicit, sermonẽ vitæ. An igitur reliqui omnes mortui sunt? Istud enim significauit: alioqui & reliqui sermonẽ vitę habuissent. Vt gloriari possim. Et ego, inquit, bonorum vestrorum particeps ero, tãta est virtus vestra, vt non solũ vos seruet, sed etiã me clarum reddat. Qualem gloriationẽ dicis ô beate Paulę? flagellaris, agitaris, contumeliis afficeris propter nos. Propterea dicit, in diem Christi. *Quòd non in vanũ cucurrerim, nec in vanum laborauerim, sed semper gloriari potero, etiam si immolor.* Non dicit, etiam si morior, vt neq; Timotheo scribens. Nam & illic eodem vtitur sermone dicẽs: Ego enim iam immolor, vt solaretur eos super morte sua, instruerétq; vt mortem, quæ pro Christo esset, prompto animo ferrent. tanquã libamen, inquit, & victima immolor. O beatã animam. Victimam vocat accessum eorum. Multò est melius animam offerre q̃ bouem. Itaq; si circa oblationẽ istam, etiã meipsum tradidero, & sicut libamen mortem meam, gaudeo. *Super hostia & sacrificio gaudeo, & congaudeo omnibus vobis. Ob idipsum autem & vos gaudete & congaudete mihi.* Quid congaudes? Vides ꝙ oporteat eos gaudere? Nam gaudeo, inquit, quoniam libamen fio. Cõgaudeo autem ꝙ victimam offero. Ob idipsum autẽ & vos gaudete, quòd oblatus sum. Congaudete mihi in meipso lætanti. Nõ igitur lachrymis digna est mors iustorum, sed gaudio. Si ipsi gaudent, congaudendum est eis. Esset enim absurdum, si lætãtibus ipsis, nos eos deploraremus. At cõsuetudinem inquis, illorum inquirimus: fictio est istud & prætextus. Vide igitur quid admoneat: Congaudete mihi & gaudete. Consuetudinẽ quæris? Quod si ipse hîc mãsurus es, meritò dicis. Si vero post modicum deprehendes tandem abeuntem, quam consuetudinẽ quęris? Consuetudinem enim amicorum quærit is, qui omnino & semper diuellitur. Si vero eandem viam, quam illi, ingressurus es, quam consuetudinem quæris? Cur non eos deflemus qui in peregrinationibus sunt? An non post modicum & statim subinde post vnum & alterũ diem quiescimus? Si consuetudinem abeuntium quæris, tantum duntaxat fleto. Nihil, inquit, molestiæ patior, sed & gaudeo etiam ad Christũ proficiscens, & nõ gaudetis? Congaudete mihi. Gaudeamus & nos, si quãdo iustum mori viderimus, imò etiam si quẽm ex deploratis. Nam hic quidem abit mercedẽ laborum accepturus, iste vero cursum etiã peccatorũ suorum amputauit. Sed, inquis, fuisset fortè immutatus si vixisset. At nõ rapuisset eum deus, siquidem viuendo mutari potuisset, quũ omnia ad nostram salutem dispenset. Cuius enim gratia non permisisset quãdoq; beneplaciturum viuere? Si eos permittit, qui non immutantur, multo magis eos qui immutantur. Planctus itaq; nobis vndiq; amputatus est, vndique lamenta tollantur. Super omnibus gratias agamus deo, sine murmurationibus faciamus omnia. Lætemur, & bene accepti reddamur illi, vt futura bona consequamur.

†quòd qui etiã irritetur, nihil mali patiatur.

Accessũ ad fidem scilicet.

Homilia nona.

Spero autẽ in domino Iesu me Timotheũ breui missurũ vobis, vt & ego bono sim animo, cognitis rebus vestris. Nam neminẽ habeo pari mecũ animo præditum, qui germanè res vestras curaturus sit. Omnes enim quærunt quæ sua ipsorum sunt, non quæ Christi Iesu. Dixerat quoniã quę mihi acciderunt, ad profectũ euãgelij euenerunt, ita vt vincula mea manifesta facta sint in toto prætorio. Dixerat, & si immolor super victima & sacrificio fidei vestræ, cõsolidauerat eos per ista. Fortè suspicati fuissent, quæ primò dixerat, solatij gratia dicta esse. Vt quid igitur Timotheum, inquit, ad vos mitto? Etenim desiderabãt audire omnia quæ ipsi accidissent. Et quãobrem non dixit, vt sciatis res meas, sed vt ego cognoscam res vestras? Nam quæ apostoli quidem erant, annunciaturus erat * præter Timotheum, Epaphroditus. Propterea progressus, inquit, necessarium autem putaui mittere ad vos Epaphroditum fratrẽ, vestra verò cognoscere volo. Est enim verisimile multum tẽporis illum egisse apud Paulum, propter corporalem ægritudinem. Itaq; volo, inquit, res vestras cognoscere. Vide itaq; quomodo omnia ad Christũ referat, etiam ꝙ Timotheum missurus sit, dicens: Spero autem in domino Iesu: hoc est, Confido prosperaturum mihi deum & facilè redditurũ istud, vt & ego bono sim animo, cognitis rebus vestris. Quemadmodum vos, inquit, refocillaui postquã quę pro me precati estis audistis, nempe ꝙ euangelium creuit, ꝙ aduersarij pudefacti sunt, ꝙ per ea ipsa me exhilararunt, quæ obesse putabant: ita cupio & statum vestrum cognoscere, vt & ego bono sim animo, cognitis rebus vestris. Ostendit hîc, ꝙ gaudere eos oportuerit super vinculis suis, eáq; imitari: multam enim ipsi animi iucunditatẽ pepererant. Nam illud, vt & ego bono sim animo, idem est atq; quemadmodum vos. Papę, quãtum habebat Macedoniæ desiderium? Et ad Thessalonicenses idem dicit, vt cùm inquit, Nos verò orbati vobis ad tempus horæ. Hîc, spero, inquit, missurum me Timotheum, vt cognoscam res vestras, quod magnæ erat prouidentię. Cum enim ipse non posset adesse, discipulos mittebat, non sustinens vel modico tempore res illorum ignorare. Non enim spiritu omnia cognoscebat. Et hoc autẽ meritò fiebat. Si enim istud persuasi fuissent discipuli, impudentes vtique facti fuissent. Nunc verò sperantes latere, † etiam si correcti fuerint,] & hoc eos potissimum conuertit quod dicit, vt & ego bono sim animo. Fecit eos diligentiones quoque, vt etiam si Timotheus nõ veniat, inuenturus tamen sit quenquam, qui annunciet eorum acta. Videtur autem ipse & hoc modo erga Corinthios vsus esse, aduentúmque suum distulisse, vt illis immutandi daretur occasio. Propterea & scripsit: Parcens vobis, nondum veni Corinthum. Non enim hoc solo ostenditur dilectio, quòd sua annunciat, sed & eo, quòd res ipsorum cognoscere quærit. Est enim istud animi soliciti & curis adfecti, sempérque in timore existentis. Simul verò eos etiam honorat quòd Timotheum mittit. Quid dicis? Timotheũ mittis?

2.Tim.4.a

* mpt. sed cũ Bud. legendũ puto mpt. ante. Hic infrà

1.Thes.2.d

† facilius corrigi poterant.

mittis? Quãnã ratione? Etiam, inquit. Neminem enim habeo pari mecũ animo præditum, hoc est, qui pariter mecũ solicitus sit: qui germanè res vestras curaturus sit. Neminẽ igitur habuit, eorum scilicet quos secum habebat pari animo præditum, hoc est, qui similiter curã ac solicitudinẽ vestri mecũ habeat. Non enim facilè quis, inquit, tantum volet itineris negotij huius gratia conficere. Qui vos mecum amat, Timotheus est. Poteram enim & alios quidem mittere, sed nemo talis est. Igitur istud est æquo præditũ esse animo, eos quos ipse fide instruxerat, pariter amare. Qui germanè, inquit, res vestras curaturus sit: hoc est, paterno affectu. *Omnes enim quærũt quæ sua ipsorum sunt, non quæ Christi Iesu.* Id est, propriam recreationẽ quęrunt, & vt securi sint. Hoc & Timotheo scribẽs, dicit. Quãobrẽ ista deplorat? Vt nos, qui ista audimus, instruat, ne in eadem delabamur, vt audientes erudiat, ne requiem quærant. Qui enim requiem quærit, non quæ Christi, sed quæ ipsius sunt, quærit. Oportet enim instructos & paratos esse ad quemuis laborem, ad omnem calamitatem ferendam. *Probationem verò eius nostis,* inquit, *quod vt filius cum patre mecũ seruierit in euãgeliũ.* Et ꝙ ego non temerè ista de eo dicam, nostis, ipsum, inquit, vos ipsi, ꝙ vt filius cum patre mecum seruierit in euangelium. Commendat hîc meritò Timotheũ, vt multo apud eos honore potiatur. Hoc &ad Corinthios scribens facit, cũ dicit: Ne quis eum contẽnat. Opus enim domini operatur, quemadmodũ & ego. Non illius curam ago, sed eorum qui ipsum recipiũt, vt multam auferant mercedẽ. *Hunc igitur spero me missurum, mox vbi videro mea negotia.* Hoc est, cùm videro quo statu sim, & quem habeant finem res meæ. *Confido autem in domino, quod & ipse breui venturus sim ad vos.* Non ideo ipsum mitto, tanquam non venturus sim: sed vt bono sim animo cognitis rebus vestris, ne interea tẽporis in timore sim. Confido autem in domino, inquit. Vide quomodo omnia deo deferat. Nihil ex suo ipsius animo loquitur. Id est, si deus voluerit. *Necessarium vero arbitratus sum Epaphroditum fratrẽ & cooperarium & commilitonem meum.* Et hunc iterum cum iisdẽ encomiis mittit, quibus & Timotheũ. Illũ enim à duobus istis cõmendauit, nempe ꝙ & eos diligat, cũ dicit, Qui germanè res vestras curaturus sit: deinde, ꝙ in euangelio probatus sit. Et hunc ab iisdẽ denuo, propter eandem causam, qua illũ laudauit. Quomodo? Quod enim dicit, fratrẽ & cooperariũ, & non hîc cõsistit, sed addit, & cõmilitonem meũ, ostendentis est, multam eum cõmunicationem periculorũ secum habuisse, eadémq; de eo testantis, quę de seipso: illud vero, cõmilitonem, plus est, quàm ꝙ cooperariũ eum vocat. Facilè fortè in rebus exilibus cooperatus fuerit: in bello vero & periculis non item. Hoc vero istud declarauit, quod dixit, & cõmilitonem. *Vestrum autem,* inquit, *Apostolum, & cooperariũ necessitatis meæ, mittere ad vos.* Hoc est, quæ † nostra sunt, vobis largimur. Aut certè vestrũ vel eum qui vos docuit, vobis mittimus. Rursus vero multa de dilectione eius adiicit, dicens: *Quandoquidem desiderabat omnes vos, anxius animi, propterea quòd audissetis eum infirmatum fuisse. Etenim infirmus fuit, ita vt esset vicinus morti, sed deus misertus est illius, at non illius tantum, sed & mei, ne dolorem haberem super dolorem.* Hîc vero & alterũ agit, ostendens ꝙ & ipse Epaphroditus bene nouerit, ꝙ à vobis, inquit, diligatur. Non parum autem istud ad diligendũ attrahit. Quomodo? Infirmus fuit, inquit, & doluit, ꝙ sanus vos nõ vidisset, & mœrore isto vos liberasset, quem propter infirmitatẽ suam habuistis. Et aliud hîc agit, nempe ꝙ pro tempore istum ad eos mittat, & non propter negligẽtiam. Timotheũ vero propterea tum apud se detineat, ꝙ neminem alioqui habeat. Non enim habeo, inquit, qui pari animo mecum sit. Epaphroditũ autem, propter infirmitatẽ. Deinde ostendens ꝙ infirmitas huius longa fuerit, & multũ temporis consumpserit, inquit: Etenim infirmus fuit, ita vt esset vicinus morti. Vides quantũ diligentiæ impendat Paulus ad hoc, vt omnis socordiæ & negligentiæ occasionẽ ex animo discipulorũ amputet, ne suspicentur propterea ipsum non venisse, ꝙ eos contemneret. Nihil enim ita discipulum allicere poterit, vt si persuasus sit, curę se esse præposito, illúmq; sui gratia anxium esse, quod quidẽ excellentis est dilectionis. Propterea, inquit, ꝙ audissetis eum infirmatũ fuisse. Etenim infirmus fuit, ita vt esset vicinus morti. Et ꝙ ista non excusandi ac prætextus gratia dicam, audite: sed deus misertus est eius. Quid dicis ô hæretice? Misericordiã dei hîc esse dicit, ꝙ eum qui discessurus hinc erat cõtinuit, & denuo ad sanitatẽ conuertit. Atqui, si malus est mũdus, nõ est misericordiæ opus in malo permittere: sed aduersus hęreticũ quidem facile est dicere: ad Christianũ verò quid dicemus? Nam & ipse fortè hæsitabit, ac dicet: si resolui & esse cũ Christo multò est melius, cuius gratia dicit huic factã esse misericordiam? Ego verò rogabo: cuius gratia dicit, necessariũ magis est manere apud vos? Quemadmodũ enim ipsi necessarium erat, ita & huic, cũ maioribus diuitiis, & maiore fiducia ad deũ hinc abituro. Illud enim & si nunc factum non fuisset, † postremũ mansisset.] Animas verò lucrari nõ possunt amplius, qui hinc illò abcesserunt. Multa secundũ communem audientiũ consuetudinem quoq; loquitur Apostolus, & non vbiq; philosophatur. Erat enim illi sermo ad homines mundanos, mortẽ adhuc metuentes: deinde ostendit, quantam habeat Epaphroditi rationem, & ex eo venerabilem eum facit: vtpote ꝙ salutem eius adeò vtilem sibi dicit, vt misericordiã & ipse per illum consequutus sit. Aliàs verò & præter ista, bona est præsens vita: alioqui si bona non est, qua ratione supplicij loco deputat mortes immaturas? Vt cùm dicit: Propterea multi sunt inter vos infirmi & imbecilles, & dormiũt multi. Futura enim vita nõ est hac, vt mala, melior. nã alioqui bona non esset. Sed vt bona melior est, istam bonã excellit vt melior. *Ne dolorem haberem super dolorem.* Dolorẽ à morte super dolorem quem ab ægritudine ipsius cõtraxerat. Per ista ostendit, quanto honore habeat Epaphroditum. *Studiosius itaque misi illũ.* Quid est, studiosius? Hoc est, sine mora, sine cunctatione, cum multa festinantia, iubens eum ire ad vos, vt ab isto mœrore vos liberaret. Non enim ita gaudemus audientes eos esse sanos, quos desideramus, vt quando eos videmus, & maxime si quãdo istud præter spem acciderit, id quod in Epaphrodito factum est. *Studiosius,* inquit, *misi illum ad vos, vt videntes illũ gauderetis, & ego magis dolore vacem.* Quomodo magis dolore vaces? Quoniam si vos gauisi fueritis, & ego gaudebo, & ipse gaudebit super eadem animi iucunditate, & ego magis dolore vacabo. Et non dicit, vt ego dolore vacem, sed, vt magis dolore vacem: ostendens ꝙ animus eius nũquam dolore vacet. Qui enim dicit: Quis infirmatur, & ego nõ infirmor? quis offenditur, & ego non vror? quomodo extra dolorẽ fuisset? Dicit

1.Cor.6.b

Supr.1.d

† fortè ũ ipsi nge, id est vestra.

† postea expetebabar] fore scilicet vt cũ Christo esset.

1.Co.11.g

2.Co.11.g

ſet? Dicit ergo vt mœrorẽ iſtum deponã. *Excipite igitur illum in domino cum omni gaudio.* In domino: hoc eſt, ſpiritualiter, cum multa diligẽtia : imò verò cum dei volũtate dignè ſanctos ſuſcipiatis, quemadmonũ decet ſanctos cũ omni gaudio. Hæc omnia propter eos ad quos mittebat, facit. Maior enim vtilitas accedit benefacienti, q̃ beneficium accipienti. *Et tales in precio habere.* Hoc eſt, Excipite eũ quomodo decet ſanctos excipere. *Quoniam propter opus Chriſti eo acceſſit, vt morti eſſet proximus, non habita vitæ ratione, vt ſuppleret id quod in veſtro erga me officio fuit diminutum.* Erat ipſe Epaphroditus cõmuni nomine à Philippenſium ciuitate amãdatus, vt Paulo miniſtraret, & fortè aliquid ſecũ de-
Infr. 4. d. ferens ad eũ venit. Quòd enim pecunias attulerit, oſtendit circa finem dicens: poſteaquã accepi ab Epaphrodito quæ à vobis miſſa fuerant. Veriſimile igitur eſt eum cum ad vrbẽ Romanorũ applicuiſſet, in magno & vehementi periculo reperiſſe Paulũ, ita vt illũ accedentes ſecurè hoc facere nequiuerint, ſed cũ periculo acceſſerint, quemadmodũ in magnis periculis fieri ſolet, quando reges vehemẽter iraſcuntur. Quãdo enim qui regem offendit, in carcerem coniicitur, multáq; cuſtodia detinetur, tunc & famulis acceſſus obſtruitur, quod veriſimile eſt tum Paulo quoq; obtigiſſe: Epaphroditũ verò, vt virum animo generoſo, omne periculũ contẽpſiſſe, ita vt illi adſtiterit & adminiſtrauerit, ac cuncta quę neceſſaria erant, fecerit. Duo itaq; ponit, ex quibus eũ venerabilẽ facit. Vnũ quidem, quoniã ad mortem vſq; mei gratia, inquit, periclitatus eſt. Alterum verò, q̃ ciuitatis ſuę perſonã indutus, iſta in illo periculo ita adminiſtrauit, vt merces imputari meruerit illis qui eum miſerãt, tanquã ſi legatum aliquem ciuitas iſta miſiſſet. Itaque q̃ cum obſequij famulatu excipitur, & propter præſtita obſequia cõmendatur, † maius eſt q̃ cum rebus audacibus & periculoſis cõmercium habere.] Et non dixit, propter me, ſed digniorẽ eum facit, dicens: quoniam propter opus Chriſti morti acceſſit. Non enim propter me, ſed propter deum eò acceſſit, vt morti eſſet proximus. Quid enim q̃ deo ita diſpenſante non eſt mortuus? Ipſe nanque vitæ rationem non habuit, ſed ſeipſum expoſuit, ab officio miniſtrandi mihi nõ deſiſtens, quicquid tãdem ferre oportuiſſet. Si verò ad hoc vt Paulo miniſtraret, in mortẽ ſeipſum tradidit: multò magis pro ipſa euãgelij prædicatione iſtud ſanè paſſus fuiſſet, imò & hoc ipſum pro prædicatione erat, q̃ pro Paulo mori paratus fuit. Etenim martyrij corona non ſolùm pro eo eſt, q̃ idolis non immolatur, ſed & tales occaſiones martyriũ faciunt. Et ſi admirandum quid dicendum eſt, multò magis iſtæ q̃ illę. Qui enim pro minore intrepidus eſt ad mortem, multo magis pro maiore. Itaq; & nos ſi quando ſanctos in periculis viderimus, nullã habeamus vitæ noſtræ rationẽ. Nequit enim fieri, vt qui nihil audet, generoſum quid faciat vnquã: ſed neceſſe eſt eum qui præſentis vitæ ſecuritatẽ proſpicit, excidere ex futura. *Vt ſuppleret*, inquit, *quod in veſtro erga me officio fuit diminutum.* Quid hoc eſt? Ciuitas non aderat, ſed mihi omne officiũ per iſtũ præſtitit, quod eum miſit. Quod igitur in veſtro erga me officio diminutũ fuit, ipſe impleuit. Itaq; & huius nomine æquum fuerit vt multo potiatur honore, quoniã quod multos oportebat facere, hoc ipſe pro vobis præſtitit. Et oſtẽdit primum eſſe officiũ quod ab illis qui ſecurè agunt, periclitantibus impenditur. Illud enim diminutũ, & illud, quod

†potius participatio eſt in rebus audacter ac periculoſe factis.

A in veſtro officio, ita dictum eſt. Vides prudentiam & curam apoſtolicam? Hoc non ex arrogantia fit, ſed ex multa prouidentia. Nam ne extollerẽtur, ſed modeſte agerent, neq; ſe magnum quid præſtitiſſe putarẽt, ſed humiliarẽtur, rem iſtam miniſterium & officium vocat, diminutioniſque meminit.

Morale.

Etenim ſanctis apud nos debetur miniſterium, & nihil illis gratuitò facimus. Nam quemadmodum in exercitu ſtantibus, & bellum gerentibus ſumptus debentur ab illis qui in pace ſunt, & bellũ non ſuſtinẽt: pro illis enim iſti in acie ſtant: ita & hîc. Niſi enim do cuiſſet Paulus, quiſnã ipſum tum in carcerem coniciſſet? Itaq; debetur miniſterium & officium ſanctis. Quomodo nanq; abſurdum non fuerit, regi terreno bellum gerenti omnia adminiſtrare, & indumenta & B alimoniam, non ſolùm quãtum neceſſarius poſcerit vſus, ſed & ad abundantiam vſq;: regi vero cœleſti aduerſus multo grauiores hoſtes præliãti (lucta enim noſtra non eſt aduerſus ſanguinem & carnem) ne ea quidem ſubminiſtrare quę neceſſitas exegerit, quantæ non fuerit perfidiæ? quantæ ingratitudinis? quàm turpis quæſtus? Verùm vt ſolet, plus valet apud nos hominum motus, quàm gehennæ & futurorum ſuppliciorum. Quapropter & omnia peruerſa ſunt. Nam res quidem politicæ quotidie magna diligentia perficiuntur, nec quicquam eorum omittere licet: ſpiritualium vero nulla vſpiam ratio, ſed quę quidem coactè exiguntur, & cum tormentis, & tanquam à ſeruis & inuitis, exhibentur cum multa animi gratitudine: quæ verò à voluntariis, & tanquam à liberis petũtur, C viciſſim omittuntur, non de omnibus dico, ſed de illis qui ſumptus iſtos non porrigunt. Num enim poterit deus iſta quoque neceſſaria facere & coacta? Sed non vult. Vobis enim parcit magis, quàm illis qui aluntur. Propterea non vult vt coacti deponatis hos ſumptus, alioqui nulla eſſet merces. Et multi eorũ qui hîc ſunt, Iudæis inferiores ſunt. Perpende quantũ Iudei dederint, decimas, primitias, rurſus decimas, iterum & alias decimas: deinde & alias † trigeſimas,] & ſiclum, & tamen nemo dicebat q̃ multa conſumerẽtur à ſacerdotibus. Quantò plura accipiebant, tantò maior erat & merces. Non dicebant, multa accipiũt, ventri inſeruiunt, quæ nunc quoſdam audio dicere. Et quidem qui domos ædificant, & agros coëmunt, nihil ſe putant habere. Si verò ſacerdotum quiſquam ſplendidius indutus fuerit, aut victu neceſſario non eguerit, aut ne præter decorũ ipſe cogatur obire ſingula, miniſtrum habuerit, pro diuitiis illi imputatur. D Re vera diuites ſumus. † Et in iſtis etiã] inuiti fatẽtur. Nos quidẽ, etiã ſi modica habeamus, diuites ſumus. Illi verò etiã ſi omnibus cumulentur, pauperes ſunt. Quouſq; inſipientes erimus? Non ſufficit † q̃ nihil ad caſtigationem vobis facimus,] ſed oportet damnum quod à malo eſt affectu quoq; adiicere? Nam etiam ſi ipſe quæ poſſidet, illi dediſſes, mercedem tamẽ perdidiſſes, quòd ſuper illis quę dediſſes, quereris & criminaris. Omnino verò, ſi dediſti, quid conquereris? Primum itaque paupertatis illi teſtimonium exhibes, cum dicis, quæ habet ipſe dedi. Quid ergo conquereris? Non debebas dare, ſi quidem conqueſturus fueras. Sed de aliorũ datis iſta dicis? Grauius delinquis, quòd cum nihil dederis, criminaris quæ alius bene facit. Quantam putas mercedẽ habent, quos ita criminando malè audire facis? Propter deum enim iſta pa-

†decimas ſcrutantur.

† Et hoc etiã] habet ger. codex.

† vobis ad ſuppliciũ, quod nihil præſtetis.

iſta patiuntur. Quomodo & quãobrem? Poterant, ſi A quidem voluiſſent vel cauponariam amplecti vitam, etiã ſi nihil habuiſſent à maioribus ſuis. Nam & hæc impudẽter audio multos dicere, cũ dicimus, ille pauper eſt: Si voluiſſet, inquiũt, poterat diues fieri: deíde & cõtumelioſè, auus eius, & pater eius, & ille, talis ac talis erat. Nũc verò tali veſtitu indut° eſt? Sed dic mihi, éſtne illi nudo circumeundũ? Tu verò curioſè iſta inquiris. Vide autẽ ne cõtra teipſum loquaris. Sed au
Matt. 7. a di admonitionẽ Chriſti dicentis: Nolite iudicare, ne iudicemini. At poterat, ſi voluiſſet, cauponariam vel mercatoriã vitã agere, & omnino locuples euaſiſſet; ſed noluit. Quid ergo, inquiũt, hic multa lucratur, dic quæſo, ſericis veſtitur, multitudinẽ ſequẽtiũ & comitantium habens, circa forũ arroganter incedit? equo vehitur, domos ædificat, habẽs vbi maneat? Si iſta facit, & ego reprehendã, & non parcam: imò ipſum ſacerdotio quoq; indignũ dico. Quomodo enim admonebit alios, ne ſuperfluis iſtis vacẽt, cũ ſeipſum ipſe admonere nequeat? Si verò neceſſariũ victũ abundè habuerit, ideóne iniuſt° erit? Sed circuire oportebat & mendicare? Et tu, vt diſcipulus, nihil inde, dic quæſo, pudefieres? At pater quidẽ carnalis ſi hoc faceret, turpe putares: ſi vero ſpiritualis pater ad hoc
Eccli. 22. 4. cogeretur, nõ quẽreres prę pudore latebras? Ignominia patris, inquit, opprobriũ eſt filiorũ. Sed quid? Nũ fame perire oportebat? At neque hoc pietatis fuerit, de° enim nõ ita vult. Sed quid cõfeſtim philoſophã-
Mat. 10. b tur? Scriptũ eſt, inquis, ne poſſideatis aurum, neq; argentum, neq; duas tunicas, neque pecuniam in zonis veſtris, neq; baculum: iſti verò & tres & quatuor veſtes habent, & lecticas ſtratas. nunc animo meo ſublit grauiter ingemiſcere, & niſi indecorũ eſſet, etiã illachrymarer. Quamobrem? Quòd circa aliorũ feſtucas excutiẽdas adeo ſeduli ac diligẽtes ſum°, trabes verò in oculis noſtris habẽtes ne ſentimus quidẽ. Dic mihi: Qua ratione iſta tibiipſi nõ dicis? Quòd doctoribus duntaxat, inquis, præcepta ſint iſta. Cũ ergo Pau
1. Tim. 6. b. lus dicit, habẽtes alimẽta, & quibus tegamur, iſtis cõtẽti erimus: ad ſolos doctores hoc dicit? Nequaquã, ſed ad omnes homines: id quod ex præcedentibus li-
Ibidem. quet. Quid enim dicit? Eſt enim quęſtus magnus pietas cum animo ſua ſorte contento. nihil enim intulimus in hunc mundum: liquet, q̃ nec efferre quicquã poſſimus. Poſtea ſtatim ſubdit: Habentes autẽ alimẽta & quibus tegamur, his cõtẽti erimus. Qui verò diteſcere volunt, incidunt in tentationẽ & laqueum, & cupiditates multas ſtultas ac noxias. Vides q̃ ad om-
Rom. 13. nes hic ſermo dictus ſit? Quid verò cũ iterũ dicit, car- D nis curã ne agatis ad cõcupiſcentias: nónne ſimpliciter omnibus dicit? Quid autẽ cum dicit, Eſcæ ventri
1. Cor. 6. b & venter eſcis: deus autem & hunc & illas deſtruet?
1. Tim. 5. a Quid cum dicit: Porrò quę in deliciis verſatur, viuẽs mortua eſt, de vidua diſſerens? An & vidua doctoris
Ibid. 2. d habet officiũ? Num ipſe dicit, Mulieri, vt doceat, non permitto, neq; authoritatẽ vſurpare in virum? Si verò vidua, vbi & ætas eſt ſenilis (nam ſenectus multa cura opus habet) & ipſa natura (mulierũ enim genus maiore recreatione indiget, vtpote infirmum ac debile) ſi, inquam, vbi & ætas iſta eſt & natura, deliciari viduam non permittit, ſed & mortuã eam eſſe dicit, (non enim ſimpliciter dicit, nõ delicietur, ſed quæ in deliciis verſatur viuens mortua eſt) excidit eam quoque (quæ nanq; mortua eſt, exciſa eſt) quam veniam habebit vir eadẽ iſta faciens pro quibus mulier pro-

uectæ ætatis punitur? Sed iſta nemo ne cordi quidem accipit, nemo iſta inquirit. Ego verò ea ægrè & coactè dixi, nõ ſacerdotes ab incuſationibus liberare volens, ſed vobis parcens. Nam illi quidem ſi meritò & non iniuria propter iſta malè audiunt, tãquam pecuniarũ quæſtui dediti, nihil dãni à vobis accipiunt: ſed ſiue dixeritis, ſiue non dixeritis, alibi rationẽ reddent iudici, ita vt nihil eis verba veſtra noceãt. Si verò falſa fuerunt quæ à vobis dicuntur, ipſi quidẽ lucrũ inde acquirunt fruſtra calumniis adfecti, vos verò dãnum hinc vobis ipſis infertis. Circa vos enim non ita habet, ſed ſiue vera ſint, ſiue falſa quibus illis maledicitis, damnũ habetis. Quãobrem? Si nanq; vera ſunt, & ſic vobis nocetis, q̃ doctores iudicatis, ordinémq; inuertitis. Nam ſi fratrẽ non oportet iudicare, multò magis doctorẽ non oportet. Si verò falſa ſunt, intolerabile ſupplicium & pœna. De quóuis enim ocioſo ſermone rationẽ reddetis. Itaq; veſtri gratia omnia facimus & laboramus. Quemadmodum autem dixi, nemo iſta ĩquirit, nemo in iſtis curioſus eſt, nemo ad ſeipſum quicquã horum dicit: vultis & alia addam? Niſi quis, inquit Chriſtus, renũciauerit omnibus quę Luc. 14. g
poſſidet, non eſt me dignus. Quid verò quod difficile eſſe dicit, diuitẽ ingredi in regnum cœlorum? Quid quod dicit: Væ vobis diuites, quoniã recipitis hîc cõ Mat. 19. c
ſolationẽ ſuã? Nemo iſtud ſcrutatur, nemo perpẽ- Luc. 6. d
dit, nemo ad ſeipſum diſſerit, ſed quæ aliorũ ſunt ſtudioſè inquirimus. At iſtuc eſt participẽ criminũ fieri. Vt verò & ab illis ipſis quibus ſacerdotes obnoxios eſſe dicitis, veſtri gratia eos eximã, audite. Nam illud ipſum, quod de eis perſuaſi eſtis, trãſgreſſores eſſe legis dei, multũ habet momenti ad malũ. Agè ergo & C illa ſtudioſè ſcrutemur. Dixit Chriſtus: Ne poſſidea- Mat. 10. b
tis aurum, neq; argentum, neq; duas tunicas, neq; calceamenta, neq; zonam, neq; baculũ. Quid igitur, dic mihi? Petrúſne iuxta præceptũ hoc fecit? Quomodo fecit, cum & zonam habuerit & calceamenta? Audi enim quid angelus ad eum dicat: Præcingere, inquit, Act. 12. b
& ſubliga ſoleas tuas. Atqui nõ tanta erat calceamentorũ iſtorũ neceſſitas. Potuit enim pro tẽporis illius ratione nudus eſſe pedes. Si verò magna calceamentorum neceſſitas eſt, in hyeme eſt. Verũ habebat calceamenta. Quid verò Paulus? Ad Timotheũ ſcribẽs
dicit: Cura vt ante hyemẽ venias. deinde præcipit ac 2. Tim. 4. d
dicit: Penulam quã reliqui Troade apud Carpũ, cùm Ibidem.
venies apporta, & libros, maximè mẽbranas. Ecce penulam dicit. Nec poterit quiſquam dicere q̃ & aliam quandam, quam geſtarit, non habuerit. Si enim omnino illam non induit, ſuperfluũ erat q̃ adferri eam iubebat. Si verò fieri nequit quin eam geſtarit, manifeſtum eſt q̃ alteram habuerit. Quid autẽ quod biennio toto manſit in ſuo conducto? Ergo Chriſto non obediuit vas illud benedictionis, ille qui dicit, Viuo Galat. 2. d
verò iam non ego, ſed viuit in me Chriſtus, de quo Chriſtus teſtatus eſt, dicens: Quoniam mihi vas ele- Act. 9. e
ctionis eſt iſte? Oportebat dubitationem iſtam apud vos relinquere, nec vllã quęſtionis huius inducere ſolutionem, ſed pœnam iſtam neglectarum ſcripturarũ à vobis exigere: nam ex harum negligẽtia omnia iſta naſcuntur. Propterea & in aliorũ peccatis amarulenti ſcrutatores & inquiſitores ſumus, noſtrorũ autem nullã rationẽ habemus, eò q̃ ſcripturas ignoramus, q̃ in diuinis legibus inſtructi nõ ſumus. Oportebat itaque à vobis pœnam iſtam quidem exigere, ſed quid faciam? Multa largiuntur filiis patres, etiã vltra quàm

oporteat,dum paterna illis incalescunt viscera, & si filiũ viderint mœstum & tabescentẽ,dolore mordẽtur,& ipsi plusquã ille, nec quiescunt donec tristitiæ causam abstulerint. Veruntamen vel hoc fiat, mœsti estote,ꝙ solutionem quæstionis huius nõ accepistis, vt bene illam capiatis. Quid ergo est? An Christo aduersati sunt? Absit. Imò studiose præceptis Christi obedierunt. Nam præcepta illa temporalia erãt, & nõ perpetua. Et istud non ex cõiectura dico, sed ex diuinis scripturis. Quomodo? Lucas scribit Christum dixisse discipulis: Quãdo misi vos sine sacculo, & pera, & zona, & calceamentis, num quid defuit vobis? Dicunt illi: Nõ. Posthac ergo vobis cõparate. Sed quid oportebit fieri, dic quęso? Vnã habere tunicam? Quid ergo eũ lauanda, fuerit domine nudum sedere oportet, aut nudum circuire, exigẽte necessitate, & præter decorum agere? Cogita quale fuisset, si Paulũ illum ob tot & tam præclaras res peragrantẽ orbẽ, propter indumenti defectũ domi sedere, & à tantis rebus gerendis impediri oportuisset. Quid verò si frigus fuisset vehemẽter intensum, ac depluisset, aut etiã glacialis fuisset tẽpestas, † vt torpescẽdum fuerit?] Nudóne rursus illi desidendũ fuisset? Quid autẽ si frigus corpus illius deiecisset? An tabescendũ fuisset, & nihil loquendum? Quòd enim illis non adamantina corpora data sint, audi quid de Timotheo dicat: Vino, inquit, modico vtere propter stomachum tuũ, & crebras infirmitates tuas. Et iterum de alio: Necessarium putaui, vt mitterem vobis apostolũ vestrum, & ministrum necessitatis meæ. Etenim infirmus fuit, ita vt esset vicinus morti. Sed deus misertus est illius, at non illius tantùm, sed & mei. Itaq; quibusuis passionibus obnoxij erãt. Quid igitur? Pereundúmne erat? Nequaquã. Cuius ergo gratia tum istuc præcepit? Vt potentiam suam ostenderet, ꝙ & postea ad hunc modum facere potuerit. Sed non fecit. Quamobrẽ igitur hoc nõ fecit? Multò erant isti clariores & admirabiliores Israëlitis, quorũ calceamenta non atterebuntur, neq; etiã indumenta, ídque solitudinem illam perambulantiũ, vbi feruentior irruit Solis radius, ipsos quoq; lapides exurere valens. Qua ergo ratione hoc fecit? Propter te. Quoniã enim nõ sanaturus, sed vulneraturus* erat, pharmacorum tibi materiam præbuit, atq; vel hinc clarum istud est. Non potuit ipse eos pascere? Si tibi alimoniã dedit, qui illũ offendisti, non multo magis Paulo dedisset? Qui Israëlitis dedit murmurantibus, fornicatoribus, idololatris: non multo magis Petro, qui omnia sui gratia insumpserat, demisisset? Qui scelestos viros alimoniã habere permittit: nõ multo magis Ioanni largitus esset, qui & patrem propter ipsum reliquerat? Sed noluit illos nisi per te pascere, vt tu sanctificareris. Et speculare mihi diuinæ benignitatis excellẽtiã. Discipulos suos humiliari voluit, vt tu pauxillũ respirares. Si enim eos nullius indigentes fecisset, multo quidem celebriores, multóq; fuissent illustriores, sed amputata fuisset tibi salutis tuæ occasio. Noluit igitur illos admirãdos esse, vt tu saluareris, sed minoris esse: & humiliari magis eos permisit, vt tu saluari posses. Non enim ita venerabilis est præceptor à discipulo quid accipiens. Sed ille potissimũ honoratur, qui nihil accipit: at tum nihil cõmodi ad discipulum redit, sed fructu priuatur. Vides sapientiam benigni dei? Quemadmodũ enim ipse gloriam suam non quæsiuit, nec quæ sua essent spectauit: sed cum in gloria esset, tui gratia dehonestari voluit, ita & de doctoribus: cùm possent esse venerabiles, voluit eos esse cõtemptibiles propter te, vt tu haberes quod lucrareris, vt ditescere posses, vt abundans & locuples fieres in spiritualibus: propterea ille eget in temporalibus. Itaque si potuit illos nullarum rerũ egenos facere, ostendit quod tui gratia illos in egestate esse permiserit. Istis itaq; cognitis, non ad criminandũ, sed ad benefaciendũ conuertamur: non aliorũ delicta curiosè inquiramus, sed nostra ipsorũ perpendamus: aliorum rectè facta cõsiderantes, nostra delicta recogitemus, atq; ita placebimus deo. Qui enim aliorum delicta, & sua rectè facta intuetur, duplici damno afficitur. Nam ex istis in arrogantiam extollitur, & ex illis in socordiam incidit. Cùm enim cogitat alium peccasse, facilè peccat & ipse: & cùm perpẽdit se rectè quid fecisse, facilè arrogans redditur. Qui vero rectè facta sua obliuioni tradens, peccata sola videt, & aliorum non delicta, sed virtutes, & rectè acta sedulò scrutatur, multum hinc acquirit emolumenti. Quomodo? Cùm viderit alium rectè quicquam fecisse, ad parem rapitur zelum. Cùm viderit se peccasse, animo redditur humili & modesto. Quod si ad hũc modum fecerimus, poterimus promissa bona consequi.

Luc. 22. c

† quomodo exsiccari? cõtigisset?

1. Tim. 5. d

Phil. 1. d.

** ἐμάλλον, habet Veroñ. editio sed legendum puto ἐμάλλις, q.d. Quoniã enim nõ eras insanitate permãsoua, sed vulnera acceptur⁹.*

Homilia decima.

VOd superest fratres mei, gaudete in domino. Eadem scribere vobis, me quidem non piget, vobis autẽ tutũ est. Cauete canes, cauete malos operarios, cauete cõcisionem. Nos enim circuncisio sumus, qui spiritu deũ colimus, & gloriamur in Christo Iesu, & non confidimus in carne. Tristitiæ & curæ quando vltra mensurã animũ distendũt, suo illum robore priuant. Propterea & Paulus Philippenses in multa tristitia cõstitutos recreat. Erant autẽ in tristitia, propterea quòd ignorarẽt quo in statu res Pauli essent. Erant in tristitia, propterea ꝙ putabant ipsum iam mortuum esse propter euãgelij prædicationẽ, & propter Epaphroditum similiter mœsti erant. Super his autẽ omnibus cùm certos eos fecisset, subdit: *Quod superest fratres mei, gaudete.* Non habetis amplius, inquit, tristitię causam: habetis Epaphroditum, cuius gratia doluistis, habetis Timotheum: veniam & ego, euangeliũ crescit: quid adhuc reliquum desideratis? Gaudete. Galatas quidẽ filios vocat, istos verò fratres. Nam quando vel corrigere quicquam instituit, vel amoris affectum ostendere, filios: quando verò cum maiore honore disserit, fratres vocat. Quod superest fratres mei, inquit, gaudete in domino. Bene dixit, in domino, non iuxta mundum. Non esset enim istud verum gaudium. Ipsæ tribulationes, inquit, quæ pro Christo perferuntur, gaudium habent. Eadem scribere vobis, me quidem non piget, vobis autem tutum est. *Cauete canes.* Vides quòd adhortationem non à principio inducit, sed posteaquã ipsos plurimum laudauerat, posteaquam celebrauerat, tunc istud facit? Et iterum eos prædicat. Videtur enim hic sermo onerosior esse, vnde & ipsum vndique adumbrat & mitigat. Quos vero dicit canes? Erant hîc quidam, quos in omnibus epistolis suis notat, Iudæi impuri, execrandi, turpi quæstui dediti, & ambitiosi. Hi cupientes fidelium plurimos ad se allicere, prædicabant, & Christianismum, & Iudaismum, corrumpentes euangelium. Quum igitur essent cognitu difficiles, propterea dicit: Cauete canes. Non sunt amplius Iudæi filij. Aliquando Gentes canes vocabantur, nunc verò illi. Quamobrem? Quoniam quẽadmodũ Gentes & à deo & à Christo alieni erant,

Cap. iij.

Gala. 4. c

ni erãt, ita & illi nũc alieni facti sunt. Et impudẽtiam eorũ, & improbitatẽ exprimit. Quòd enim Ethnici aliquãdo canes vocati sint, audi Chananæã quid dicat: Etiã domine, nã & catelli comedũt de micis de mensa dominorũ suorum cadentibus. Vt autem neque istud habeant (quandoquidẽ & canes sunt mensarij) subiũgit vnde eos alienos quoq; faciat, dicens: *Cauete malos operarios.* Operantur quidem, inquit, sed in malo, & opus ocio multo peius, quæ bene disposita sunt diuellentes. *Cauete*, inquit, *concisionem.* Grauis erat apud Iudæos circuncisionis ratio. Quãdoquidem & lege prior erat, & sabbato potior. Vt enim circũcisio fieret, soluebatur sabbatũ: vt vero sabbatum seruaretur, nunquã soluebatur circuncisio. Et perpende mihi dispensationem dei. Venerabilior erat circuncisio sabbato, quod nullis tẽporib⁹ omittebatur. Cũ ergo nũc ipsa soluta sit, multo magis sabbatum. Propterea nomẽ eius Paulus amputat, & dicit: Cauete cõcisionem. Et non dicit, malã esse circuncisionẽ, superfluã esse circũcisionem, ne percelleret viros ac deiiceret, sed sapiẽtius idẽ dispensat, à re quidẽ ipsa abducens, nomini vero parcens, imò & rei quoque diligentius. Sed ad Galatas non ita. Quoniam enim magnus illic erat morbus, nudo capite deinceps cũ multa authoritate incisionẽ infert. Hîc vero quoniam nihil tale cõmiserant, largitur istis inoffensioris appellationis voluptatem. Et illos deiicit & istos, ac dicit: Cauete cõcisionẽ. *Nos enim circuncisio sumus.* Quomodo? *Qui spiritu deum colimus, & non confidimus in carne.* Nõ dixit, quoniã circuncisionẽ illã probamus pariter & istam, quæ scilicet sit melior, sed neque nomen huic tradidit.] Et quid dicit? Circuncisio illa cõcisio est. Quam ob rem? Nihil enim aliud faciunt quàm ꝙ carnẽ cõcidunt. Cum enim legitimũ nõ sit quod faciũt, nihil est aliud quàm carnis sectio & cõcisio. Aut propterea, ꝙ ecclesiam concidere tentabant. Et cõcisionem sanè dicimus de illis, qui temere & inaniter, ac prẽter artẽ incidunt. Si enim circuncisio quærenda est, inquit, apud nos eã inuenietis, qui spiritu deũ colim⁹: hoc est, qui spiritualiter deũ colimus. Nam dic mihi, quid poti⁹ est, corpus an anima? Liquet ꝙ anima. Igitur & ista circũcisio potior est. Quin ipsa sola est circuncisio. Quousque nanq; typus stabat, merito iuxta collationem procedebat. Circuncidite, inquit, præputium cordis vestri. Ita & in epistola ad Romanos aufert ipsam, dicens: Non enim qui in aperto Iudęus est, neq; quę in aperto in carne est circũcisio, sed qui in occulto Iudæus est, & circũcisio cordis quæ est in spiritu, & nõ in litera. Deinde vero & nomine suo ipsam priuat. Neque est, inquit, circuncisio. Etenim typus hoc vocabatur, quousq; veniret veritas: posteaquam vero venit veritas, nõ hoc ampliusvocatur: vtpote exẽpli gratia quomodo in picturarũ adumbratione fit. Delineauit aliquis regẽ abũbrans eũ, donec inducat flores, tum dicimus: Ecce regẽ. Cũ vero rex ipse ingreditur, obscuratur per veritatem typus, nec apparet amplius. Et non dixit: In nobis enim est circuncisio: sed, nos sumus circũcisio. Merito. Istud est enim homo, circũcisio genuina scilicet, hoc vere est homo. Nec dixit: In illis eũ est cõcisio. Ipsi eũ sunt in perditione & malitia. Verũ non amplius, inquit, in corpore fit circuncisio, sed in corde. *Et nõ confidimus in carne*, inquit, *quanquã ego cõfidere possum etiam in carne.* Quid vocat hic confidentiã, &, in carne? Gloriationem, fiduciã, & iactantiã. Et bene istud adiecit. Si eũ ex Gentibus existens circuncisionẽ culparet, imò nõ circuncisionem, sed eos qui eam intempestiuè vsurpabãt, speciem vtiq; præberet tãquam eã impugnaret velut alienus à Iudaismi nobilitate, & qui dignitatem eorũ ignoraret, neq; quicquã haberet cum illis commercij. Nunc vero consors cum sit, nihilominus eam incusat, non ideo scilicet, quòd nihil commune cũ eis habeat, sed vt qui eã dãnauerit, nõ propter ignorãtiã, sed maxime propter ipsius cognitionem. Vide ergo quid & in ea quæ ad Galatas est dicat, cũ incidisset in necessitatem magna de seipso dicẽdi, quomodo sic quoq; animi humilitatẽ ostẽdat. Nam audistis, inquit, conuersationẽ quondã meam in Iudaismo. Et hic denique, *Si quisquam alius videtur fiduciam habere in carne, ego magis habeo.* Et mox subiũgit: *Hebræus ex Hebræis.* Sed si quisquam alius, inquit, ostẽdens quod necessitate cõpulsus, quod illorum gratia hoc dixerit. Si confiditis, inquit, & ego loquar, alioqui taciturus. Et quod nominatim hoc non facit, ad hoc fit, vt reprehensiones istas minus inuidiosas efficiat, id quod & illis locum & copiã præbebat resipiscendi. Si quisquã videtur habere fiduciã. Recte dixit, videtur, aut quòd tantũ fiduciæ nõ habuerint, aut ꝙ ista fiducia non fuerit vera fiducia. Erãt enim omnia nõ spontaneæ voluntatis, sed necessitatis & coactionis. *Circuncisus octauo die.* Primum quoque ponit, quod ipsi maxime iactabant, nempe ꝙ ad circũcisionem attinebat. *Israël ex genere.* Vtraq; ista ostendebãt eum non esse proselytum. Ex eo nãque ꝙ octauo die circuncisus erat, declaratur nõ esse proselytus. Ex eo vero ꝙ Israël erat ex genere, ostendituir non esse ex proselytis parẽtibus. Sed ne putes eum Israëlem genere ex decem tribubus esse, dicit: *Tribus Beniamin.* Itaq; ex illustriore parte. Nã quæ ad sacerdotes pertinebãt, erãt in sorte tribus huius. *Hebræus ex Hebræis.* Quòd non ex antiquis proselytis, sed ex vetustis illustribus Iudæis fuerit. Poterat enim ex Israël esse, & tamen nõ Hebræus ex Hebræis. Nam multi iam nationem istam corruperant, & linguæ huius ignari, & inter alias gẽtes oberrãtes. Aut hoc igitur, aut multã generis sui nobilitatẽ ostendit. *Iuxta legem Pharisæus.* Progreditur deinceps ad ea quæ animũ eius cõcernebant. Illa enim omnia quæ iam cõmemorauit, impropria erãt, & non animi sui. Nã ꝙ circuncisus erat, suum non erat, & quòd Israël ex genere, & ꝙ ex tribu Beniamin. Itaque & ex illis eminebat, licet ea potissimum cum multis cõmunia habuerit. Vbi vero magis? Maxime & in eo, ꝙ proselytus non erat. Quòd enim erat ex probatissima tribu & secta, ídq; antiquitus ab ipsis maioribus, istud nõ multi habebant. Sed accedit iã ad ea quę animi sunt, vbi potior est gloria. *Iuxta legem Pharisæus, iuxta studium persequens ecclesiam.* At nõ hoc satis fuerit. Potest enim quisquam Pharisęus esse, & tamẽ nõ admodum zelotes. Sed illud adiecit: Ecce quòd potius est, iuxta iustitiã. At potuit temerarius periculorum contemptor esse, aut ambitionis gratia hoc facere, & nõ propter studiũ legis. Quemadmodum fecerũt summi sacerdotes. Sed neq; istud verum. *Iuxta iustitiam quæ in lege est, factus irreprehẽsibilis.* Si ergo & generis nobilitate, & animi prõptitudine, & moribus, & vita quosuis superaui: cuius putas gratia præcipua illa & honorifica reliquerim, inquit, q̃ vt maiora inuenirem, & multo maiora, nempe quæ Christi sunt? Propterea subiunxit: *Sed quæ mihi erãt lucra, ea propter Christum arbitratus sum esse damnum.*

Mat. 5. c

Mar. 7. d

† ipsi communicauit.

Hier. 4. a

Rom. 2. a

Gala. 1. c

ἀπροσίρατος

Morale.

UNIVERSITAR

Morale.

Paulus quidem conuersationē istam adeò exactā, ab ineūte mox prima ætate cœptā, tantā generis nobilitatē, tanta pericula, tātas insidias, labores, ac studium proiecit, & quæ prius lucra erant, damnū arbitratus est, vt Christum lucraretur. Nos vero ne pecunias quidē cōtemnimus, vt Christum lucrifaciamus, sed malumus futura potius excidere vita, quàm reb' istis præsentibus, quanquā nihil illæ aliud sunt quàm damnū. Nā dic mihi (discutiamus enim singula diuitiarum bona) an nō damnū sit quod laborē quidem habet, lucrū vero nullum? Quæ nanq;, dic quęso, vtilitas est ex multis ac sumptuosis vestibus? Quid lucramur, quādo illis amicimur? Nihil, nisi q̄ dāno duntaxat afficimur. Quomodo? Quoniam & pauper tenuiter ac protritis indutus, in calore nihilo te peius æstum fert: imò ille etiam facilius. Indumenta nanq; protrita, & sola induta, corpora pauperū minus constringunt: recētiora verò nō ita etiā si subtiliora sint quàm aranearum tela. Tu autem propter maximum fastū, & duas vel tres tunicas, plerunq; & vestē subtilē, & zonā, & subligacula habes. Illi vero nemo exprobrat, quod vna dūtaxat tunica tegitur, atq; ita ex eo minus quoq; grauatur. Diuites quidē videm' sudātes: pauperes vero nihil horū patiētes. Cum ergo pauperi tenuia illa & propè nihilo coēmpta indumēta, eodem, imò meliore sint vsu: illa vero, quum multum auri impēdere cogant, nō plus efficiāt: nunquid damnū est multitudo illa & superfluitas? Nihil enim amplius adferunt advsus necessarij obsequiū; rationē, sed plus auri tibi exhauriūt. Et eundē vsum idēmque indumentorū obsequiū tu quidē diues centum aureis, aut pluris emisti, pauper vero modico argēto. Vides damnū? Sed fastus nō permittit vt videas. Vis vt & eorum rationē excutiamus, in rebus deauratis quibus & equos, & vxores amiciūt? Diuitiæ nanque præter alia stultos etiā faciūt. Eodē honore dignantur & vxores & equos, & vnus est vtrorūque ornatus, & ab eisdē volūt illustriores apparere vxores, à quibus & rhedas, & cortinarū pelles, in quibus ferūtur. Dic quęso, quid profuerit mulū aut equū auro exornare? Mulier vero tanto auri lapidúmque circundata pōdere, quid amplius habet? Sed nō corrumpuntur, inquis, quæ aurea sunt. Et hoc quidē potissimū dicimus, q̄ in balneis, & aliàs vbiq;, & lapides, & indumēta deaurata multū de precio amittūt. Verūtamen sit hoc, nihil sit damni. Quid vero lucri, dic quęso? Quid autem si exciderint & perierint? Nunquid damnum fuerit? Quid etiam si inuidiam & insidias concitauerint? Nónne damnū? Cū enim nihil adferant emolumenti gestanti mulieri, incendant vero inuidorum oculos, & latrones magis incitēt: nónne dānosa sunt? Quid vero, dic mihi, si cum viro liceat illis ad negotiū aliquod lucrosum vti, ille propter vxoris nimios sumptus nequeat, sed cogatur cū angustia & suspiriis famem ferre, illámq; auro videre cōspicuam: non est res ista dānosa? Propterea nanque pecuniæ χρήματα dictæ sunt, non vt illis ita vtamur, vt aurifusorū prothecæ, sed vt bonum quid in illis operemur. Cum ergo desiderū auri hoc facere nō sinat, an istuc nō est damnū? Qui enim illis vti non audet, tanquā ab alienis abstinet, atq; ita illarū nullus est vsus. Quid autē q̄ domos ædificamus splendidas & magnas, & colūnis eas, & marmore, & porticibus, & ambulacris omnino exornamus, vbiq; idola & statuas sistentes? Nā multi ab istis dæmonas etiam vocant. Veruntamen ista non excutiamus. Quid sibi vult* tectum quoque aureū? An nō eundē vsum exhibet, quem & is habet, cui mediocris est domus? At multum habet delectationis? Verum, vnū & alterum diem. Deinceps vero non amplius. Si enim nos Sol iste nō stupefacit, propterea q̄ illi assueuimus, multo minus artis opera: sed his nō magis intēdimus quàm luteis. Quid enim ad cōmodam habitationē, dic quæso, colūnarum multitudo, & statuarū pulchritudo, & aurū parietibus insertū, cōfert? Nihil, sed mollities quædā est & iactantia, & superbia. & nimius fastus, & amētia. Nā vbique aliàs de necessariis ea oporteret esse, & quæ exigit vsus, & nō de superfluis. Vides rē istā habere dānum? Vides esse superfluā & inutilem? Si enim neque plus exhibet vsus neq; delectationis (fit enim ex tempore satietas) nihil est aliud q̄ damnū. Sed istud videre nō permittit obstās vana gloria. Deinde Paul' quæ quidem lucra putauit, ea quoq; reliquit: nos vero neque damnum relinquimus propter Christum. Quousque terræ affigimur? Quousq; cœlum nō suspicimus? Nō videtis senio cōfectos, quomodo nullū habeāt rerū præteritarū sensum? Non videtis morientes eos qui in senectute sunt? Eos qui in iuuentute? Non eos videtis qui interea dum viuunt, bonis suis priuati sunt? Quid rebus istis instabilibus vsqueadeo afficimur? Quid imbecillib' alligamur? Cur illorū loco nō apprehendimus manentia? Quid nō darēt senes, si liceret deponere seniū? Ad hæc, quantæ nō est insipientiæ, velle quidē ad priorē reuerti iuuentutē, & omnia promptè donare, vt liceat esse iuniorē, at cum liceat iuuentutē accipere quæ senium nunquam habeat, & iuuentutē cum multis diuitiis, videlicet spiritualem, ne minimū quidē illius gratia velle dimittere, sed ea cōtinere quæ nihil in præsens etiā prosunt? A morte eximere te nequeunt, morbum expellere nō valent, nec à senio cohibere. Nihil illorū †ex necessariis est,] & quæ iuxta naturæ legem proueniunt, & adhuc tamē illis inhæres? Quid inde lucraris, obsecro? Ebrietas, vētris ingluuies, voluptates absurdæ, & omnifariæ, magis nos distendūt & cōficiunt q̄ acerbi domini. Ista duntaxat lucrari licet ex diuitiis, aliud vero nihil, quādoquidē nolumus. Alioqui si vellemus, cœlū ipsum vtiq; ex diuitiis acquirerem'. Itaq; bonę sunt, inquit, diuitiæ. Diuitię nō hoc faciūt, sed possidētis volūtas. Quoniā enim volūtas hoc facit, licet & pauperi adipisci cœlum. Quemadmodum enim sępe dixi, non mensuræ datorum intendit deus, sed volūtati exhibentium. Et potest in penuria existēs & modica largiens, totum accipere. Ea nanq; deus exigit, quæ quisq; dare poterit. Neque diuitię cœlum, neq; paupertas gehennam, sed vtraque conciliat voluntas vel bona vel flagitiosa. Illam itaq; corrigamus, illam acquiramus, illam componamus, & omnia nobis erunt facilia. Queadmodū enim artifex siue ferreā, siue aureā securim habeat, æquè in ligno operatur, imò magis per ferreā: ita & hic multo facilius per paupertatē paratur virtus. De diuitiis enim dicit Christus: Facilius est camelum per foramen acus intrare, quàm diuitē in regnū cœlorū. De paupertate vero nihil tale respōdit, sed magis contrariū. Vēde quæ habes, inquit, & da pauperibus, & veni sequere me, tanquam sit ex animi proposito. Ne fugiam' itaq; paupertatē veluti malam. Regnū enim conciliat. Et rursus non q̄sequamur diuitias, veluti bonas. Incautos eṁ perdunt.

*ἐρεῦν, id est tectum, lacunar.

†prohibere possunt quæ ex necessitate.

Mat. 19. c

Ibidē. & Mar. 10. b & Lu. 18. b.

dunt. Sed vbiq; oculis in deū intētis vtamur vt oportet, bonis ab illo subministratis, siue corporis virtute, siue pecuniarū copia, siue aliis quibusuis. Absurdum eṁ fuerit, si qui ab illo facti sum', aliis ista vtēda dederimus, & nō magis ei qui nos fecit. Oculū tibi fecit? Oculū illi vtendū exhibe, nō diabolo. Quomodo vero illi exhibebis? Si creaturis eius visis, ipsum glorificaueris, visūmq; à mulierū conspectu abduxeris. Fecit tibi manus? Illas ipsi possideto, nō diabolo, non ad rapinā & auaritiā: sed ad ipsius mādata & beneficia, & ad cōtinuas preces, & ad succurrendū deficiētibus, eas porrigens & extendēs. Fecit tibi aures? Illas ipsi exhibeto, nō præfractis & lasciuis concentibus, neque obscœnis fabulis: sed omnis meditatio tua sit in lege excelsi. In cœtū enim, inquit, seniorū sta: & si quis sapiēs fuerit, illi adhęreto. Os tibi fecit? Istud nihil agat eorum quæ illi nō probātur, sed psalmodias, hymnos, & odas spirituales concinito. Vt det gratiā, inquit, audiētib': in ædificationē, & nō in subuersionem: ad benedictionē, & nō ad maledictionē: nō ad insidias, sed omnino contrariū. Fecit tibi pedes, non vt ad malitiā curras, sed ad ea quę bona sunt. Fecit tibi ventrē, non vt illum cibis rumpas, sed vt philosopheris. Indidit concupiscentiā ad procreandos liberos, sed non ad scortationē & adulterium. Dedit tibi mentē, nō vt ipsum blasphemes, non vt conuiciator sis, sed ne mentiaris. Dedit etiam pecunias, vt ad necessaria illis vtamur. Et fortitudinem quoq;, vt & illa vtamur quomodo oportet. Artes fecit, vt vita nostra cōstet, nō vt à spiritualibus nosipsos abstraham', nō vt illiberalibus ac sordidis, sed necessariis artibus intēdamus: vt inuicē alius alij seruiamus, nō vt insidias struamus. Tectum dedit, vt ferre queas imbrem, tantum scilicet dūtaxat, nō vt superbias. Tectū vero tuū auro splēdet, & pauper interea fame perit. Dedit indumenta, vt tegamur non ad ostentationē, nō vt illa quidem multum habeant auri, Christus vero nudus pereat. Casam dedit, nō vt solus habeas, sed vt & aliis impertias. Dedit terram, nō vt succisa potiore illius parte, in scorta, & saltatores, & mimos, & tibicines, & citharœdos insumas bona dei, sed in esuriētes & egenos. Dedit tibi mare, vt nauiges, ne iter faciendo labores, non vt profunda eius curiose scruteris, & lapides, & quicquid tale est, inde tollas, neq; vt studiosū hūc quæstū facias. Cuius ergo gratia sunt lapides, inquis? Dicas tu mihi: Cuius vero gratia lapides isti cōmunes tales sunt, illi virtute preciosi sunt? imò vero isti vtiliores. Nā isti vel ad ædificandū vtiles sunt, illi vero nusquā, & isti illis robustiores quoq; sunt. At illi, inquis, pulchritudini seruiunt. Quomodo? Opinio istud facit. Cādidiores sunt? sed marmore admodum cādido cādidiores nō sunt, imò ne pares quidē. Sed solidiores? At neque hoc quisquā dicere poterit. Sed †preciosiores sunt, & pluris?] Atq; neque hoc est, vnde ergo tantum admirationis & celebritatis adepti sunt, nisi ex sola opinione? Si eṁ neq; sunt venustiores, (nā inueniemus illis illustriores, & candidiores.) neq; vtiliores, neq; solidiores: vnde tantopere celebrati sunt? Nūquid ex sola opinioue? Quāobrē ergo illos dedit? Sed tu eos magni æstimabas. Quid ergo, inquis, q̄ & scriptura eos celebrat? Iuxta opinionem tuam disserit. Nā & præceptor ad puerū disserēs, eadem cū illo vbiq; celebrat, cupiens ipsum allicere, & ad altiora subducere. Quid indumentorū pulchritudinem quæris? vestimento te induit & calceamentis. Ista verò vbinam rationē habent? Desiderabilia, inquit, super aurum & lapidē plurimū preciosum, iūdicia dei. Nō sunt ista, dilecti, preciosa. Si preciosa essent, vtique contēnere ea non iussisset. Sed iuxta opinionem nostrā loquitur diuina scriptura. Et hoc ipsum sanè diuinæ benignitatis est. Quāobrē ergo, inquis, purpurā dedit & quæcūque talia sunt? Ex dono dei sunt opera ista. voluit enim & ab aliis diuitias suas ostendere. Alioqui, cibū duntaxat & alimoniam dedit: Tu vero multa inde struis, placentas, bellaria diuersa & omnifaria, multam habētia voluptatē. Voluptas & vna gloria, hęc omnia adinuenerūt. Videbant tibi ista omnia pręcellere. Quòd si te peregrin' quisquā, aut agricola, & morū huius terræ ignarus & imperitus, videns q̄ ista admiteris, interroget, ac dicat, quāobrē hæc admiraris? Quid haberes quod respōderes? Quod bonū sit ea videre? Sed nō ita? Cessem' igitur ab ista opinione. Quę indubitatò vera sunt, amplectamur. Ista quippe nō sūt, sed temerè trāseunt †ut uij instar diffluētia. Quapropter obsecro †instar saxi] nosipsos obfirmemus: vt futura bona consequamur.

Psa. 18. c

†super petram κατὰ τὴν πέτραν ἀκαρὶ τῶν ῥείθρων.

Homilia XI.

Ed quæ mihi erant lucra, ea propter Christum arbitratus sum esse damnum. Quinetiā arbitror ea damna esse propter excellentiam cognitionis Christi Iesu domini mei, propter quem omnia pro damnis duxi, habeóq; pro reiectamentis, vt Christum lucrifaciam, & reperiar in illo non habens meam iustitiam ex lege, sed eam quæ per fidem est Iesu Christi, quæ ex deo est iustitia. Certaminibus quæ contra hæreticos fiunt, exercitatis & maturis animis intendendum est vt diligēter animaduertere queāt. Quapropter disputationis huius initium ex fine pręcedētis faciemus: Quis autem erat iste? Enumeratis cunctis Iudaicis gloriationibus, tam quæ à natura, quàm quæ ab animi proposito erāt, subiunxit: Sed quæ mihi lucra erant, ea arbitratus sum esse damnū, propter excellentiam cognitionis Iesu Christi domini mei, propter quem omnia pro damnis duxi, habeóq; pro reiectamētis, vt Christū lucrifaciam. Insiliūt hic hæretici. Nam & hoc sapiētię est spiritus sancti, spem illis victoriæ obiicere, vt pugnā suscipiāt. Si eṁ apertè locut' esset, quod in aliis fecerūt, fecissent & in istis. Deleuerunt nanque literas, recusarunt scripturā, omnino in illam intendere non valentes. Sed quemadmodum fit in piscium captura, vbi quod attrahere illos valeat, vt accurrāt occulitur, & manifestè nō ponitur: ita & hīc. Reiectamentū dicta est lex, damnum dicta est, inquiūt. dicit, Christum lucrifacere nō potui, nisi legem pro damno duxissem. Hæc omnia illexerunt hæreticos locum istum captandi, putantes eum pro se facere. Posteaquā vero illū captarunt, tūretibus suis eos vndique inuoluit. Quid enim dicunt illi? Ecce damnosa est lex, ecce reiectamētū est. Quomodo ergo eā dei esse dicitis? Ista igitur ipsa pro lege sunt, & vnde sunt, hinc liquet. Attēdamus diligenter quæ dicuntur. Non dixit, damnum est lex, sed arbitror eam esse damnū. Et quādoquidē de lucro dixit: nō dixit, arbitror, sed, quæ erant mihi lucra. Quādo vero de dāno, arbitror, inquit: & meritò. Erāt eṁ illa ex natura, istud vero ex nostra opinione factum est. Quid ergo est, inquit? Damnum est propter Christum. Et quomodo lucrū facta est lex, & nō reputatū est pro lucro, sed erat. Cogita nāque quantum fuerit homines natura feroces ad hominum conuersationem & vitā formare & instituere. Nisi eṁ lex fuisset, gratia

De lapidibus preciosis.

†utiliores, sed maiores?

Hæretici literas ex scriptura sacra deleuerunt.

gratia vtiq; data non esset. Quare? Quia pontis instar fuit. Cũ enim nõ liceret ex magna illa humilitate in sublime ascẽdere, facta est scala. Scalæ vero nullꝰ est amplius vsus: & qui per illã ascẽdit, nõ quidẽ eã contemnit, sed & gratiam ipsi habere nouit. Ipsa quippe eò illũ cõstituit, vt adminiculo isto amplius non habeat opus. Et pro hoc ipso, quòd eius opera nõ eget, æquũ est vt ipsius gratia ingenuè cõfiteatur se nõ volucrũ more in sublime volasse: Ita & de lege. Subuexit nos in sublime. Igitur lucrum erat. Sed deinceps damnũ eam arbitramur. Quomodo? Nõ q̃ damnum sit, sed q̃ multo maior sit gratia. Quemadmodũ enim pauper in fame constitutus, tantisper famem effugit dum argentum habet: Quando vero aurum nactus fuerit, & vtraq; cõtinere nõ potuerit, damnum arbitratur retinere argentũ, ideo relicto argento, accipit aurum: Ita & hîc. Non q̃ damnum sit argentum (non enim est) sed q̃ non liceat vtraque habere, & vnum necesse sit relinquere. Damnum ergo non est lex, sed legi adhærẽdo à Christo deficere. Itaq; quando nos abducit à Christo, tunc damnũ est. Si vero ad Christum destinat, nõ itẽ. Propterea dicit: Propter Christum arbitratus sum esse damnũ. Si propter Christũ, nõ natura damnum est. Qua vero ratione ad Christũ
Rom. 10. a accedere nõ permittit lex? Atqui ad hoc, inquit, data est, & plenitudo legis Christ°, & finis legis Christ°. Permittit, si voluerimus. Finis em legis Christus est. Qui legi obediẽs fuerit, ipsum permittit lex? Permittit, siquidẽ attẽderimus: si vero nõ attenderimus, nõ permittit. Quinetiam arbitror omnia damnum esse. Quid de lege, inquit, hoc dico? Nunquid bonus est mũdus? Nũquid bona est præsens vita? Sed si me abduxerint à Christo, pro dãnis ista duco. Quare? Propter excellẽtiã cognitionis Iesu Christi domini mei. Sole quippe lucente ad lucernã sedere damnum est. Itaq; à collatione damnũ fit ab excellentia. Vides eũ collationem facere? Propter excellentiam, inquit, nõ propter alienum quid. Excellens enim, quod eiusdẽ est generis excellit. Ex eo igitur q̃ excellentiam per collationem facit, ostendit cognitionis cognationẽ & familiaritatem. Propter quem omnia pro damnis duxi, & reiectamenta esse arbitror, vt Christum lucrifaciam. Reiectamẽta nondũ liquet an de lege dicat. Verisimile nanque est eũ de rebus mundanis dicere. Cum enim dixisset, quæ quidẽ lucra mihi erãt, ea arbitror esse damnũ propter Christum, subiũxit: Quin etiã omnia dãnum arbitror. Et quid dixit omnia, nisi præsentia? Si vero & legẽ intelligere voles, neque sic probri quicquã fuerit. Nam reiectamentũ à frumento est, & quod frumenti nascentis robur est & tutela,
τὸ σκύβαλον illud est σκύβαλον, paleam dico. Sed antea vtilis erat palea. Atq; ideo & cum frumento illam colligimus. Nam nisi fuisset palea, frumentũ vtique natum non esset. Vides quomodo vbique nõ rem ipsam damnũ vocat, sed propter Christũ? Quin etiam omnia damnum arbitror. Quamobrem? Propter excellentiã cognitionis. Propter quẽ omnia pro damnis duxi. Iterũ: Quapropter omnia damnũ esse arbitror vt Christum lucrifaciã. Vides quomodo vndiq; veluti sustẽtaculo, Christo inhæreat, nec sinat vllo pacto pbrose denudari legẽ, aut aliquid plagæ accipere, sed vndique eam muniat? Et reperiar in illo non habens meam iustitiã quæ est ex lege. Si iustitiã illã habens, propterea quòd nihil esset, ad istam iustitiam cucurrit, quomodo non magis ad eã properare debẽt, qui

A iustitiã non habẽt? Et bene dixit, meã iustitiam, non quã laboribus, inquit, ac sudoribus acquisiui, sed quę est ex gratia. si ergo qui recte operatus est, ex gratia saluatur, multo magis vos. Cũ em possibile esset eos eam iustitiã, quæ ex operibus est, maiorem reputare, ostẽdit eã esse paleam & reiectamentũ isti collatam. Nõ enim vnquã, inquit, cum illã mihi comparassem, proiecta ea, ad istã accurrissem. Quæ vero est ista iustitia? Quæ est ex fide dei: hoc est, & ista à deo datur. Dei est ista iustitia. Omnino donũ dei est. Dona vero dei magna mẽsura tenuitatẽ eorũ recte factorum quæ nostro studio fiunt, excellunt. Quid vero est? Per fidem eum cognoscere. Ergo per fidẽ est cognitio, & sine fide cognosci nequit. Quomodo autẽ per ipsam cognoscenda est virtus resurrectionis eius? Quę nanque nobis ratiocinatio resurrectionẽ exprimet? Nulla, nisi fides. Si vero resurrectio Christi secũdum carnem,
B fide cognoscenda est: quomodo verbi dei natiuitas ratiocinationibus cõprehẽdetur? Est em resurrectio natiuitate inferior. Quamobrẽ? Quoniã illius quidẽ multa sæpe facta sunt exẽpla, huius vero nunquam. Nã multi mortui ante Christũ resurrexerunt: licet postequam resurrexerãt, denuo mortui sint, ex virgine vero nemo vnquam natus est. Si ergo quod & carnali Christi natiuitate exilius est, fide cõprehẽdi necesse habet: quod multo maius est, & infinitè & incõparabiliter maius est, quomodo per rationis collectionẽ cõprehẽdetur? Ista iustitiã faciunt. Oportet enim credere istud fieri potuisse. Quomodo vero potuerit, nõ item est probandũ. Est enim ex fide etiam communicatio passionum Christi. Quomodo? Si nõ crediderimus, nihil vtiq; fidei gratia patiemur. Nisi
C crediderimus, quòd si pariter passi fuerimus, pariter etiam regnaturi sumus, neque passiones vtique sustinebimus. Fide cõprehenditur & natiuitas & resurrectio. Vides q̃ nõ simpliciter oporteat fidem habere, sed quæ sit per opera? Nam iste potissimũ Christum resurrexisse credit, qui sui nullam habet rationẽ, periculis seipsum tradens, illiq; in passionibus cõmunicans. Ei nanque communicat, qui resurrexit acviuit. Propterea dixit: Et reperiar in illo nõ habẽs meã iustitiam ex lege, sed eam quæ per fidẽ est Iesu Christi, quæ ex deo est iustitia. *Vt fide cognoscã illũ, & potentiam resurrectionis illius, & cõmunionẽ adflictionũ illius, conformis fact° morti eius, siquo modo pertingã ad resurrectionẽ mortuorum.* Cõformis, inquit, factus morti illius: hoc est, cõmunicans. Quemadmodũ ille pro hominibus passus est, ita & ego. Propterea dixit, cõformis fact°. Et alibi
Colos. 1. d rursus: Suppleo qd̃ deerat adflictionũ Christi in carne mea: hoc est, psecutiones. Et istæ adflictiones imaginẽ mortis illius efficiũt. Non enim quod suũ erat, quæ fuit, sed quod multorũ. Itaq; persecutiones illæ & adflictiones, & angustiæ, non solũ terrere vos non debẽt, sed magis exhilarare, quoniã p illas cõformes reddimur morti illi°: quasi dicat, ad imaginẽ eiꝰ fin- ἐξωνισῶμεθα.
gimur, quod & alibi scribẽs dicit: Mortificationem 2. Cor. 4. c
dñi Iesu in corpore nostro circũferentes. Et hoc vero ex multa fide fit. Nõ enim eũ resurrexisse dũtaxat credimus, sed & post resurrectionẽ multam habere potentiã. Propterea eandẽ viã ingredimur, quam ingressus est ipse: id est, fratres illi & huius gratia facti
D sumus, ac si dixisset: *Christi facti sumus iuxta istã rationẽ. Papæ, quãta est adflictionum dignitas? Credimus nos cõformes fieri morti illius per adflictiones. Quẽadmodũ enim in baptismate similitudini mor- Rom. 6. a

*χρηστοί. i. christi, id nominat. plur.

tis eius

tis eius cõsepulti sum°: ita hîc morti eius. Illic meritò
A dixit, similitudini mortis eius. Non enim prorsus omnem dum mortẽ obiuimus. Nã nõ corpore & carne mortui sumus, sed peccato. Atqui mors & mors vtrinq; dicitur. Sed ille corpore mortu° est, nos peccato. Et illic homo mortuus est, quẽ accepit ipse in corpore nostro: hic vero homo peccati. Propterea dicit, similitudini mortis eius. Hîc vero nõ ampli° similitudini mortis, sed morti ipsi. Paulus em nõ peccato in persecutionibus mortuus est, sed ipso corpore. Itaq; eãdem sustinuit mortẽ. Si quo pacto pertingã, inquit, ad resurrectionem mortuorũ. Quid dicit? Atqui omnes illã assequẽtur. Nã nõ quidem omnes, in-
1. Co. 15. g quit, obdormiem°, immutabimur vero oẽs: & nõ solũ resurrectionẽ omnes, sed & incorruptionẽ consequẽtur: illi quidẽ ad honorẽ, illi vero ad ingressum & viaticũ supplicij. Si ergo resurrectionẽ assequẽtur omnes, & nõ solum resurrectionẽ, sed & incorruptionem: quomodo tanquam præcipuũ quicquã adepturus dixit, si quo pacto pertingam? Propterea, inquit,
†si quo pacto. ista patior, †vt aliquo pacto] ad resurrectionẽ ex mortuis pertingã. Nisi em mortuus fueris, non resurges. Quid est igitur? Videtur em magnũ quid hîc innuere. Erat enim adeò magnum vt liquido definire non ausus sit, sed dixerit, si quo pacto. Credidi in illum & resurrectionẽ eius, imò & patior propter ipsum, sed nondũ possumus de resurrectione cõfidentes esse & securi. Quam hîc ergo resurrectionẽ dicit? Eam scilicet quæ ad ipsum Christũ ducit. Dixi me in ipsum credidisse, & potentiã resurrectionis eius, cõsortẽmque passionũ ipsius factũ, & conformatũ morti eius: verũtamẽ post ista omnia nondũ securus sum. Quod
1. Co. 10. c & alibi dicit: Qui stare videtur, videat ne cadat. Et
ibid. 9. d iterũ: Metuo ne cũ aliis prædicauerim, ipse reprobꝰ efficiar. *Non quòd iam apprehenderim, aut iam perfectus sim. Persequor autem, si quoque apprehẽdam, quatenus & apprehẽsus sum à Christo Iesu.* Non q̃ iam apprehẽderim. Quid est, iam apprehenderim? Brabium dicit. Si ergo qui tãta passus est, si qui persecutionẽ tulit, si qui mortificationẽ habebat, nondũ de resurrectione illa securus fuit, quid sanè nos dicemus? Quid est, si apprehẽdam? Resuscitationẽ ex mortuis, resurrectionẽ eius, inquit, si apprehendam: hoc est, si tãta pati potero, si potero ipsum imitari, si potero conformis ipsi fieri: Vtpote multa passus est Christ°, alapis percussus est, flagellatus est, postremò passus est. Quę quidẽ passus est, istud est stadiũ. Per omnia ista ad resurrectionem eius ptingere oportet quęuis certamina ferẽtes. Aut hoc dicit: Si meruero resurrectionem probi ministri D assequi, quæ fiduciã habeat in resuscitationẽ eius. Si em quæuis certamina ferre potero, & resurrectionẽ eius habere potero, & cũ gloria resurgere. Nondum em, inquit, dignus sum. Persequor vero, si apprehendã. Adhuc mihi vita certaminũ plena est, adhuc procul à meta sum, adhuc absum à brabiis, adhuc curro ac persequor. Imò nõ dixit, curro, sed psequor. Qui persequitur, scitis quãta cõtẽtione persequatur. Neminẽ aspicit, quosuis impediẽtes magno impetu abigit, mentẽ & oculum, & robur, & animum, & corpus in vnũ cõtrahit, ad aliud nihil nisi ad solum brabium intendẽs. Si vero Paulus ita persequẽs, tãtáque passus, adhuc dicit, si quoq; apprehendam: quid nos dicemus? Deinde ostẽdẽs persecutionẽ istã debitã esse, quatenus, inquit, & apprehensus sum à Iesu Christo. Ex pereũtibus, inquit, erã. Suffocabar, eram peri-

A turus, apprehendit me deus. Nam & ipse nos, cũ eum fugeremus, magno studio persecutus est. Itaque omnia exprimit. Quod enim dicit, quoniam & apprehensus sum, ostendit apprehendere volentis diligentiam, & nostram plurimam auersionem & errorem, quòd ipsum scilicet fugerimus.

Morale.

Multo itaq; debito obnoxij sumus, & nemo luget, nemo illachrymatur, nemo ingemiscit, omnibus ad pristinũ statũ relabẽtibus. Quemadmodũ enim ante Christi aduentũ, Christũ fugimus: ita & nunc. Deum enim fugere nõ fit loci respectu. Nam vbiq; est. Audi prophetã dicentẽ: Quò ibo à spiritu tuo, & à facie Psa. 138. b
tua quò fugiam? Quomodo ergo fuga fit à deo? Quẽadmodũ potest esse, vt procul quis sit à deo, vt elongetur ab eo? Qui em seipsos, inquit, elongauerint abs ibid. 72. d
te, peribũt. Et iterũ: Nunquid peccata vestra distin- Esa. 59. a
B xerunt inter me & vos? Quomodo ergo elõgatur ab eo? Quomodo fit diuisio? voluntate & animo. Loco quippe fieri nequit. Nã quomodo eũ quisquã fugerit, qui vbiq; præsens est? Peccator ergo fugit. Hoc est qd̃ dicit scriptura, Fugit impi° nemine persequẽ- Prou. 28.
te. Vehemẽter deũ fugimus, licet ille nos vsq; perse- a.
quatur. Apostolus persecutus est eũ, vt prope ipsum esset. Nos ita persequimur, vt procul ab eo simus. Nõ sunt ista digna lamentis? Quò fugis miser? Quò fugis vitã & salutẽ tuã? Si deum fugis, ad quẽ cõfugies? Si lucẽ fugis, quò respicies? Si vitam fugis, vnde postea viues? Fugiamus hostẽ salutis nostræ. Cũ peccamus, fugimus à deo, fugitiui in alienã terram discedimus. quẽadmodũ ille, qui bonis paternis cõsumptis abiit in terram alienam, qui malè consumpta paterna substantia, in fame viuebat. Habemus autem paternam
C substantiã & nos. Quámnã illam? liberauit nos à peccatis. Largitus est potẽtiam validã ad efficaciã, & lucrum virtutis: largitus est animi prõptitudinẽ & patientiam in baptismate, largitus est nobis spiritũ sanctum. Si ista cõsumpserimus, fame postea laborabimus. Nã vt ægrotantes, quousque febribus fatigãtur & humorũ malitia, nec exurgere, nec quicquã operari valẽt: si vero quisquã eos liberauerit, & ad sanitatẽ reduxerit, & illi postea nihil operis fecerint, ex ppria ipsorũ istud est socordia: ita sanè & hîc res nostræ habent. Morbus em hic grauis, & febris erat vehemens: & decũbebamus nõ in lecto, sed in ipsa malitia, in prauitate veluti in stercore proiecti, vlceribus ac fœtore pleni, squalidi, suppressi, idola magis q̃ homines. Circũstabãt nos dæmones mali, princeps ille mũdi ridens insultabat. Venit vnigenit° dei, emisit aduentus sui radios, & caliginẽ confestim depulit: venit ad nos qui in throno paterno cõstitutus regẽ agebat, relinquẽs paternũ illum thronũ: (Cum vero, relinquens, dico, ne immutationẽ aliquã putes. Cælum enim & terrã ipse adimplet, sed dispensationem intelligo) venit ad inimicũ odio ipsum habẽtẽ, auersantem, & ne videre quidem sustinentem, nullo non die ipsum blasphemantem. Vidit in stercore iacentem, vermibus scatentem, & vlceribus plenum, febri & fame laborantem, omne morbi genus habentem. Nã & febris molestabat: Ea quippe est mala cõcupiscẽtia. Et inflãmationes premebãt: Hoc em̃ est arrogantia. Et vehemens fames, βουλιμία quædã, vt dicitur, obtinuerat: Istud nanq; est auaritia. Et putredines vndiq;: Nã hoc est fornicatio. Et cæcitas oculorum: Ea quippe est idololatria. Et surditas, & insania: Hoc

siquidem

siquidē est, procūbere corā lapidibus ac ligno, & illis colloqui. Et multa deformitas: Hoc scilicet est malitia, molestus quidā & grauissimus morbus. Rursus & peius loquētes vidit ipsis insanis, lignū deum vocantes, & lapidē similiter. Vidit nos in tanta malitia: non tamē abominatus est, nō dedignatus, non auersatus, nō execratus. Erat enim dominus, & figmentum suū non odiuit. Sed quid facit? Quemadmodum bonus medicus, parat pharmaca multi pretij, & primus ipse ea degustat. Virtutē enim ipse primus exercuit, atq; ita & nobis dedit. Et primū veluti antidotō quoddā pharmacum dedit baptismi lauacrū, & sic omnē euomuimus malitiā, & effugata sunt simul omnia, & inflammatio cessit, & febris extincta est, & putredines exiccatæ sunt. Nā omnia tā quæ erant ex auaritia, q̄ quę ab animi tumore, & reliqua mala omnia euacuata sunt & eiecta per spiritū. Aperti sunt oculi, apertæ aures, locuta est bona voce lingua, robur accepit animus: accepit talem pulchritudinē, florē ac vigorem corpus, qualē decebat habere pulchritudinē filium dei: natum ex spirit° sancti gratia, qualē decebat habere gloriā filium regi iam recēs natum, & in purpura educatum. Heu quantā nobis largitus est nobilitatem, quanta nati, quanta educati sumus. Quid denuo fugimus benefactorem, qui omnia ista fecit, & robur dedit? Neq; enim fieri poterat, vt hoc morbo detēti perduraremus, nisi ipse nobis virtutē & robur dedisset, & à peccatis liberasset. Consumpseramus omnia, dedit nobis facultatē, sed iterū cōsumpsimus eā. Dedit nobis charisma, extinxim° illud. Quomodo? Cōsumpsimus illud, in eo quod opus nō erat, vsi sum° ad id quod vtile non erat. Ista nos perdiderunt, & quod omnium est grauissimū, cū inter alienos simus, & siliquas comedamus, non tamen dicimus, Reuertamur
Luc. 15.b ad patrem, & dicamus: *Peccauimus in cœlū & in te*, cum patrem habeamus adeò amoris affectu in nos propensum, & reditū nostrū vehemēter desiderantē. Si dūtaxat reuerteremur, ne opprobrare quidē præterita sustineret, modò desisteremus. Est enim sufficiens & magna apologia, reuerti. Nō solum ipse non opprobrat, sed & si alius opprobrauerit, reprimitur, etiā si celebris sit qui exprobrat. Regrediamur. Quousq; recedimus? Sentiamus nostrā ignominiā, sentiamus vilitatē. Malitia nos porcos esse facit anima. Recuperemus nosipsos, & resipiscamus, redeamúsq; ad pristinam nobilitatem, vt futura bona assequamur.

Homilia XII.

Fratres ego meipsum nōdum arbitror assecutum esse. Vnū autē illud ago, ea quidem quæ à tergo sunt obliuiscens, ad ea verò quæ à fronte sunt enitēs, iuxta præfixum signum insequor ad palmam supernæ vocationis dei in Christo Iesu. Nihil adeò recte facta euacuat, & in ventū abigit, atque memoria bonorum eorū quæ nos operati sumus. Nam duo mala parit: & segniores facit, & in arrogantiam extollit. Quapropter Paulus quoniā videbat naturam nostram ad socordiam pronam, & Philippenses plurimum laudauerat, vide quomodo animos eorum contrahat per multa quidem & alia superiora maxime vero per præsentem hunc locum. Quid dicit? fratres mei ego meipsum nondum arbitror assecutum esse. Si vero Paulus nondum assecutus est, neq; de resurrectione securus est, neq; de futuris: nullatenus igitur illi qui ne minimam quidem ipsius partem perfecerant, istud assecuti sunt, hoc est, nondum me virtutem omnem assecutum esse arbitror. Ac si de cursu quisquam dicat: nondum totum absolui, inquit. Quòd vero alibi dicit, certamen bonū 1.Tim.4.
certaui: & hîc, nondū arbitror me assecutum esse: si quis diligenter legerit, causam bene intelliget & illorum & istorum verborum. Nō enim oportet eadem torquere, quoniā ista multo antè dixit, illa vero circa finem. Sed in vno duntaxat illo sum, inquit, vt ad ea quæ à fronte sunt, enitar. Vnū autē illud ago, inquit, ea quidem quæ à tergo sunt obliuiscens, ad ea vero quæ ante me sunt enitens, iuxta præfixum signum insequor ad palmā supernæ vocationis dei in Christo Iesu. Istud eū ipsum fecit ad anteriora eniti. Qui ergo se iam perfectū esse, & nihil ad virtutis assecutionem deesse sibi putat, à cursu cessabit, tanquā totum iam assecutus. Qui vero se metam nondum attigisse putat, nunquā à cursu desistet. Hoc ergo nobis semper reputandū est, etiā si innumera bona executi fuerimus. Si eū Paulus post mille mortes, post tanta pericula istud arbitrat° de se est, multo magis nos. Nōdum tamen animū despondi, inquit: quòd, cum vsq; adeò cucurrerim, assequi non potui: neq; desperaui, sed adhuc curro, adhuc certo. Hoc solum obseruo, quomodo sanè promoueā. Ita & nobis faciēdū est. Obliuiscēda recte facta, & à tergo relinquenda sunt. Etenī & qui currit, nō reputat quātū spacij cōfecerit, sed quantū adhuc desit. Et nos nō quātū virtutis impleuerimus reputemus, sed quantum adhuc superst. Quid eū nos iuuerit quod cōfectū est, si quod deest adiectū nō fuerit? Et nō dixit, nō reputās, neque memorans, sed obliuiscens. Nam ita demum diligentes & seduli reddimur, quādo omnem anini promptitudinem & alacritatē ad id quod adhuc superest, asse-
C quēdum recollegerim° & reparauerim°, quādo præterita obliuioni mādauerim°. Enitēs, inquit, antequā appropiauerimus, prehendere satagimus. Enitēs eū is est, qui pedes quāquam currētes, reliquo corpore anteuertere studens, seipsum in ea quæ à fronte sunt extendit, & manus quoq; protēdit, vt etiam amplius quiddā vltra cursum efficiat. Hoc vero fit ex multa animi alacritate, ex multo feruore. Ita oportet currētem currere, cū tanto studio, cū tanta alacritate, non pigrè. Quantū autē discriminis est inter ita currentē, & eū qui supinè iacendo torpescit: tātum est & inter Paulum & nos. Quotidie moriebatur ille, quotidie probabatur. Nō erat momētū aliquod, nō erat tēp°, in quo nō creuerit illi cursus. Non accipere volebat, sed rapere palmā. Ita enim accipiēda est. Sursum stat qui palmam porrigit, sursum posita est palma. Vide
D quantū sit spacij percurrendū. Vide quanta sit sublimitas, quò peruolādū est spiritus alis. Nam sublimitas ista aliter obtineri nequit. Cum corpore eundum est illò. Potest eū fieri. Nā nostra cōuersatio, inquit, in cœlo est. Ibi est palma. Vides currētes quomodo ex lege & præscriptoviuāt? Quomodo nihil eorū quę robur corporis resoluūt, attingāt? Quomodo singulis diebus in palęstra sub pędotriba & lege decertēt? Imitare illos. Imò maiorem etiam animi alacritatem ostende. †Non enim palmā ferent multi tardantes.] Ex lege viue: multa sunt quæ fortitudinē remittunt. Fac eā esse pedib° tuis loco robusti cruris. Potes eū. Nam non est naturæ, sed voluntatis. Facilē eam efficiamus, ne grauitate ac tarditate pedum reliquū pōdus impediatur. Ostēde tibi pedes esse cautos. Multa eū est lubricitas: & si cecideris, †perdes omnia. Verūtamen si cecideris, resurge. Potes eū & hoc pacto vincere.

iuxtapositus quis sit.

†Nō enim palmā ferēt: multi sunt impedientes.

†multum damni accepturus.

vincere. Nunquā rebus lubricis innitere, & non cades. Super solidis ac firmis curre. Caput sursum, sursum oculos. Istud & pædotribæ currētib° prēcipiūt. Ita solidatur fortitudo. Si vero deorsū nutaueris, remissus decides. Sursū vbi palma est suspice. Ipse palmæ cōspectus multā facit alacritatē. Spes in tribulatione, labores sentire nō permittit. Lōginquitas facit vt modica appareat palma. Quid est palma? Nō ram palmæ. Sed quid? Regnum cœlorū, requies æterna, gloria cum Christo, hæreditas, fraternitas, innumera bona, quæ memorari nequeūt. Nō potest palmæ huius pulchritudo enarrari. Solus nouit eā, qui eā obtinet, & qui accepturus est. Nō est aurea, nō est ex lapidibus insertis. Multo est istis preciosior. Aurū illi collatū, lutū est. Lapides preciosi ad palmæ huius venustatē cōparati, lateres sunt. Si eā habēs ad cœlū hinc abscesseris, poteris illò cū multo honore trāsire. Et angeli te palmā istam ferentē venerabūtur. Accedes quosuis cū magna libertate. In Christo Iesu. Vide gratum ac probū. In Christo Iesu, inquit, hoc facio. Nō eū sine ipsius auxilio tantū spacij pertrāsire potero: multo op° est auxilio, multo adiutorio. Infrà te quidem certare voluit, suprà vero coronabit: non q̄ hîc, vbi certamē est, ibi & corona sit, sed in loco splēdido est corona. Nō videtis & hâc, quomodo quos maxime honorāt, siue athletas, siue aurigas, nō ī stadio infrà coronāt, sed ad superiora vocatos, rex illic coronat? Ita & hîc. In cœlo accipies palmā. *Quotquot igitur perfecti sumus, hoc sentiam°: & si quid aliter sentitis, hoc quoq; vobis deus reuelabit.* Quid? Nēpe q̄ oporteat quæ à tergo sunt obliuisci, q̄ perfecti sit nō putare seipsum esse perfectū. Quomodo ergo dicis, Quotquot perfecti sumus? Dic eū quæso, nū hoc sentimus, quod tu sentis? Si eū nō accepisti, neque perfectus factus es: quomodo perfectos iubes sentire quod tu sentis, cū nondū perfectus sis? Hoc eū, inquit, perfectio est. Et si quid aliter sentitis, hoc quoq; vobis reuelabit de°: hoc est, Si quisquā putat se omnia recte assecutū esse. Cautos eos reddit. At nō ita dicit. Sed quid? Et si quid aliter sentitis, hoc quoq; vobis reuelabit deus. Vide q̄ cōtractè ac cautè. Hoc, inquit, reuelabit vobis deus. id est, deus vobis persuadebit, nō docebit. Nā Paulus docuit, sed deus inducet. Et non dixit, inducet: sed, reuelabit, vt res ista magis videat° esse ignorātiæ. Nō de dogmatibus ista dicit, sed de perfectione vitæ, & ne putēt seipsos pfectos esse. Quisquis eū putat se assecutū esse totum, nihil habet. *Attamē ad id quod assecuti sum°, eadē regula procedam°, vt sim° cōcordes.* Attamē ad id quod assecuti sumus. Quid est? Interea, inquit, quod recte fecimus, & assecuti sum°, cōtineam°, quod attinet ad dilectionē, quod ad cōcordiā, quod ad pacē. Hoc à nobis recte factū est, hoc assecuti sumus, ad quod pertigim°. Eadem regula procedam°, idē sentiēdo in eo, ad quod pertigimus. Istud iam assecuti sumus. Vides q̄ regulam vult esse mādata? Regula nec addi sibi quicquā, nec demi sustinet. Alioqui hoc ipsum quod regula est, amittit ac perdit. hoc est, eadē fide, eodē præscripto. *Imitatores mei estote, fratres, & considerate eos qui sic ambulāt, quemadmodum habetis*
Hic sup. a *nos pro exemplari.* Dixerat suprà: Cauete canes. Abduxerat eos ab illis. Iā adducit quos imitari oporteat. Si quisquā est, inquit, qui nos imitari vult, si quis est eadē via īcedēs, illos obseruate. Licet ego nō adsim, nostis tamē incessus mei modū, hoc est, vitę cōuersationē. Nō eū solis verbis docuit, sed & re ipsa. Quē-
A admodū in choro & exercitu, choragū & ducē reliquos imitari oportet, atq; ita cōpositē incedēdū est. Potest enim ordo vel à statione dissolui & dissipari.

Morale.

Exemplar ergo erant Apostoli, primarij quandam exēplaris imaginē seruantes. Cogitate quàm exacta illis vita fuerit, vt archetypū & exemplū, viuásq; leges aliis exhiberēt. Quòd eū literę referebāt, illud re ipsa omnib° cōspicuū faciebāt. Ea demū est optima doctrina. Ita discipulus induci ac persuaderi poterit. Si eū doctor verbis quidē doceat ac philosophetur, operibus verò cōtraria fecerit, nōdū doctor erit. Nā istuc & discipulo facilè præstitu fuerit, nēpe verbis philosophari. Sed opus est admonitione & inductione, quæ sit ex ipsis operibus. Ista quippe & doctorē venerabilē facit, & discipulū obsequētē. Quomodo? Etenim si quando viderit verbis duntaxat philoso-
B phantē, dicet eū impossibilia præcipere. Quòd autē impossibilia præcipiat, eum hoc ostendere primum qui ea non faciat. Si vero viderit per opera perfectā virtutē, iam nō poterit ista dicere. Verūtamen, etiam si negligēs ac dissoluta fuerit doctoris vita, nobis tamen ipsis intēdamus, audiamúsq; propherā dicentē: Erunt omnes à deo docti, & nequaquā docebūt quis- Esa. 54.d
que fratrem suum dicentes, cognosce dominū: quoniam cognoscent me omnes à paruo vsq; ad magnū & Hiere. 31.f
inter eos. Non habes virtute præditum ac strenuum doctorem? Habes autem verum doctorē, qui & solus est doctor vocandus. Ab illo discite. Ille dixit, Discite à me, quoniā mitis sum. Nō obserues doctorē, sed Mat. 11.d
hunc & huius disciplinas. Hinc tibi exemplar sume, habes imaginē optimā. Ad illam te componas. Mille
C sunt in scripturis positæ solidæ & genuinæ vitæ imagines: vtpote, si voles, accede, & post doctorē, inter discipulos hic quidē inops claruit: ille vero cū pecuniis quoq;. Exēpli gratia: Helias inops, Abrahā cum pecuniis. Quam faciliorē vitā ex istis putas, & cōmodiorē, illā accede. Rursus hic quidem cōiugatus: ille vero virginitatē tenens. Abraham cōiugatus: Helias virginitatem tenens. Ad quam voles transi. Nā vtraque ad cœlū ducit. Alius per ieiunia, vt Ioannes: alius vero sine ieiuniis, vt Iob. Rursus hic ipse & vxoris, & filiorum, & filiarū, & domus curā gerēs, multásq; diuitias possidens. Alter vero nihil possidebat, nisi pilosum indumentum. Et quid dico domū, & diuitias, & pecunias, cū & in regia dignitate quisquā cōstitutus virtutē assequi possit? Est enim domus regia quauis priuata negociosior. Dauid ergo splenduit in re-
D gia dignitate, & nihil eum relaxauit vel purpura, vel diadema. Alius integro populo præfectus, Moysen dico: quod quidē difficilius est. Erat enim hîc maior potestas, vnde erat & maior difficultas. Vides & ī diuitiis celebres & probatos? vides & in paupertate? vides in cōiugio? vides in virginitate? Speculare rursus ex cōtrario & in cōiugio, & in virginitate, & in diuitiis, & in paupertate pditos. In cōiugio quidē multi homines perierunt: vtpote Sampson. Verum non ex cōiugio, sed ex propria voluntate. In virginitate vero, vt quinq; illæ virgines. In diuitiis, diues ille Lazari contēptor. In paupertate, innumeri & nunc quoq; pauperes perēūt. In regia dignitate ostēderim plurimos, itē & in rerumpublicarū administratione. Vis & in ordine militari saluatos videre? Habes Corneliū. Et in gubernatione domestica? Habes Eunuchū Aethiopissæ. Ita scilicet vndique, siquidē, vt oportet, diuitiis

uitiis probe vſi fuerim°, nihil nos perdet. Si vero minus, perdēt nos omnia, & regia dignitas, & paupertas, & diuitiæ. Sobriū autē nihil poterit lædere. Nam dic mihi nocētne captiuitas? Etenim cōtēplare mihi Ioseph illū, ſeruum factum, & virtutem tamen cuſtodiētem. Cōſidera mihi Danielē, & tres pueros captiuos factos, & quomodo tamē multo amplius ſplenduerint. Virtus enim vbiq; lucet & inexpugnabilis eſt, & nihil eā impedire poteſt. Quid dico paupertatem & captiuitatē? Adiungam & ſeruitutem, & famem, & vlcera, & morbū quemcūque grauem. Eſt enim morb° ſeruitute grauior. Talis erat Lazarus, talis Iob, talis & Timotheus crebris infirmitatibus preſſus. Vides nihil eſſe quod virtutē ſuperare valeat? Nō diuitias, nō paupertatem, nō principatū, nō ſubiectionē, nō rerum præſidentiam & adminiſtrationē, non morbos, non ignominiā, non proiectum eſſe, ſed his omnibus infrà & in terra relictis ad cœlū ipſa pertingit. Duntaxat ſit animus generoſus, & nihil poterit virū bonū & virtute præditum impedire. Quando enim operarius dexter fuerit, nihil illū ab externis impedit. Etenim & apud artifices, quando artifex peritus fuerit ac dexter, omnémq; artē ſciens, etiā ſi morbus inciderit, habet eā: etiā ſi pauper fuerit, habet eā: ſiue inſtrumentum in manu habeat, ſiue operetur, ſiue non operetur, nihil illi ex arte demitur. Scientiā enim habet in ſcipſo: Ita & virtute præditus, & à deo pēdens, etiā ſi in diuitias illū coniicias, oſtēdit artē ſuam: etiā ſi in paupertatē, ſimiliter: ſiue in morbos, ſiue in ſanitatem, ſiue in gloriā, ſiue in ignominiam. An non per omnia iſta efficaciter operati ſunt apoſtoli? Per gloriam & ignominiā, per diffamiā & bonā famam? Iſtuc demum eſt athletæ ad omnia accōmodum eſſe. Etenim talis quoq; eſt virtutis natura. Si vero dixeris, nō poſsū præeſſe aliis, ſolitariè viuere debeo: virtutē cōtumelia affeciſti. Ipſa nanq; poteſt omnibus vti: & tamen illuſtris eſſe, dūmodo ſit in animo tuo. Fames eſt? Satietas & abūdantia eſt? Ipſa ſuam ipſius potentiam oſtēdit. Quēadmodū Paulus dicit: Noui & abūdare, & penuriā habere. Erat operandum? Nihil erubeſcebat, ſed duos annos operat° eſt. Erat ferēda fames? Nec deficiebat, nec vacillabat. Moriendū erat? Nō reddebatur animo abiecto & humili: per omnia mentē generoſam & artē ſuam oſtēdebat. Hunc igitur imitemur, & nulla nobis erit mœſtitiæ cauſa. Quid enī talē, dic quæſo, contriſtare poterit? Nihil, quouſq; à virtute abſtracti nō fuerim°. Omnib° erat hominib° iſte beatior etiā hîc, nedum in alio ſeculo. Sit enī virtute quiſquā præditus: etſi vxorē habeat, & liberos, & pecunias, & gloriā multā, cū his omnibus virtute firmus & ſolidus manebit. Si ea vero amiſerit: & ſic quoq; firmus & ſolidus erit, neque ab adflictionib° demerſus, neq; ab ipſa rerū proſperitate tumidus, ſed vt petra tam procelloſo mari q̄ trāquillo æquè firma perſiſtit, neq; à procellis fracta, neque à tranquillitate aliud quicquā perpeſſa: ita & animus ſolidus, tam in tranquillo, q̄ in procellis firmus & inconcuſſus perſtat. Et quemadmodū pueri quidē nauigātes terrētur, gubernator vero ridēs ſedet & immotus, cū delectatione metū illorū videns: ita & animus philoſophicus, omnibus aliis turbatis, rurſus & intēpeſtiuè pro rerū viciſſitudine ridētibus, tanquā in ſublimi quodā & temone pietatis immotus ſedet. Quid enim, dic mihi, animū piū conturbare poterit? Mors? Sed illa vitę melioris principiū eſt. Paupertas?

Sed iſta ad virtutē illi cooperatur. Aegritudo? At nihil æſtimat præſentē vel ægritudinē, vel requiē, neque adflictionē etiā. Seipſum nanq; prēueniēdo primum adflixit. Ignominia? Sed mundus illi crucifixus eſt. Liberorū amiſſio? Sed nihil illis metuit, cū de reſurrectione certus ſit & ſecurus. Quid ergo eum deiicere poterit? Nihil horū omniū. Extollunt eum diuitiæ? Nequaquā. Nouit enim pecunias nihil eſſe. At gloria? Sed inſtructus eſt, omnē humanā gloriā eſſe ſicut florem fœni. At deliciæ? Sed audiuit Paulū dicentem: Quoniam quæ in deliciis verſatur, viuēs eſt mortua. Quādo ergo nec inflāmetur nec cōtrahatur, quid poterit ſanitati huic adæquari? Verum nō ſunt aliorū animi tales, ſed & mari & chamæleonte crebrius immutantur. Fuerit itaq; valde ridiculū, ſi quādo eundem videris nunc quidē ridentem, nunc vero flentem, nunc rurſus curis confectum, nūc vero vltra menſuram diſſolutū & effuſum. Propterea dicit: Ne conformemini ſeculo huic: nam in cœlis conuerſamur, vbi nulla rerū eſt viciſſitudo. Promiſſa ſunt nobis præmia, nō immutemur. Talem vitæ cōuerſationem demonſtremus, vt inde iam quoq; bona capiamus. Sed vt quid in Euripum noſipſos, & in fluct°, & tēpeſtatem, & turbinē proiicimus? Simus in trāquillitate: nec in diuitiis hæc omnia, nec in paupertate, nec in gloria, nec in ignominia, nec in ægritudine, nec in ſanitate, nec in infirmitate, ſed in animi noſtri poteſtate ſita ſunt. Si ille ſolidus fuerit, & bene in virtutis ſcientia imbutus, omnia ipſi erūt facilia. Et hinc iam etiam requiem videbit, & portum ſerenū, & innumera bona ex hac vita profectus aſſequetur: quæ contingat nos omnes acquirere &c.

Homilia XIII.

Omplures ambulant, de quibus ſæpe dixi vobis, nunc autē & flens dico, inimici crucis Chriſti, quorū finis eſt perditio, quorum deus venter & gloria in dedecore ipſorum, qui terreſtria curant. Nam noſtra cōuerſatio in cœlis eſt, ex quo & ſeruatorem expectamus dominum Ieſum Chriſtum, qui transfigurabit corpus noſtrum humile, vt conforme fiat corpori ſuo glorioſo, ſecundū efficaciam qua poteſt etiam ſubiicere ſibi omnia. Nihil eſt q̄ adeò ſit inconcinnum & alienum à Chriſtiano, atq; requiem & recreationem quærere: & ad præſentem vitā nimium affici, alienum eſt à profeſſione & militia noſtra. Dominus tuus crucifixus eſt, & tu requiē queris? Dominus tuus affixus eſt, & tu deliciaris? Hæccine ſunt militis generoſi? Propterea & Paulus dicit: Multi ambulant, de quibus ſæpe dixi vobis, nunc autē & flens dico, inimici crucis Chriſti. Erant enim quidam ſimulantes quidē Chriſtianiſmū, remiſſe tamē & delicatè viuētes: hoc autē contrarium erat cruci. Quapropter iſta dixit. Crux enī animi eſt ad aciē inſtructi, & mortificati, nihilque remiſſi quærētis: illi vero cōtraria ſunt cōuerſatione. Itaq; & ſi dicāt ſe Chriſti eſſe, ſunt tamē inimici crucis. Nā alioqui ſi crucē dilexiſſent, vitam ſtuduiſſent viuere crucifixā. Nō eſt crucifix° dominus tuus? Imitare dominū, crucifige teipſum, etiā ſi nemo te crucifigat. Crucifige teipſum, nō vt teipſum interimas, abſit: eſſet enim hoc impiū: ſed quomodo Paulus dixit: Mihi enī, inquit, mūdus crucifixus eſt, & ego mundo. Si diligis dominū tuū, mortē illius morere. Diſce quāta ſit crucis virtus, quāta peregerit, & quāta adhuc perficiat, quomodo ſit munimētū vitæ. Per hāc perfecta reddūtur omnia, baptiſma quoq; per crucē datur. Oportet enim ſignaculum

lum iſtud aſſumere. Et † manus imponūtur] per crucē, & cruce vtimur ſiue in itinere ſimus, ſiue in domo, aut certe vbicunq; ſimus. Magnū bonum eſt crux, ſalutaris armatura, ſcutū inexpugnabile. Cū ergo ſis illi inimicus, geſtas crucē? Non ſolum obſignatus ſis cruce, ſed & crucē patiens. Solet Chriſtus paſſiones & adflictiones crucē vocare, vt cū dicit: Niſi quis tulerit crucem ſuā, & me ſecutus fuerit: hoc eſt, niſi quis paratus fuerit ad mortē. Iſti vero degeneres, & vitę & corporis amātes, inimici ſūt crucis. Et quiſquis deliciis gaudet, vitæq; huius ſecuritate, inimic° eſt crucis, in qua Paulus gloriatur, quam cōplectitur, cum qua coadunari ſtudet, ac laborat: vt cū dicit: Ego crucifixus ſum mundo, & mundus mihi. Nunc autem, inquit, & flens dico. Quare? quoniam creuit malum, quoniam digni ſunt iſti qui defleantur. Reuera ſunt lachrymis digni, qui deliciantur, qui indumentum quidem, id eſt corpus, bene ſaginant, futuri vero ſupplicij quod laturi ſunt, nullā rationē habēt. Eſto delicieris, eſto inebrieris, hodie & cras, & annos decem & viginti, & triginta, & quinquaginta, & centū etiā, quod eſt impoſſibile: imò ſi voles, ponamus etiā quòd vltra centū, quid vero lucraberis? Nihil. Talem ergo viuere vitam, non eſt lachrymis & lamētis dignū? Duxit nos deus in ſtadiū iſtud, vt coronet: & nos abimus, nihil quod generoſum ſit, operati. Flet ergo Paul°, in quibus alij ridēt ac deliciantur. Tantæ ſcilicet cōpaſſionis eſt, ita ſolicitus eſt pro omnibus hominibus. Quorum deus, inquit, venter eſt. † Quid eſt illis deus? Hoc ſcilicet,] comedamus & bibam°. Vides quātū malū ſint deliciæ? Aliis quidē pecunię, aliis vero venter deus eſt. An nō & iſti idololatrę ſunt, illis quoq; peiores? Et gloria in dedecore eorū. De circunciſione quidam hoc intelligunt, ego vero nō hoc dico. Sed hoc eſt quod dicit Apoſtolus, In quibus debebant pudefieri, in illis etiā gloriantur. Graue quidē eſt & malum turpia patrare: patrantē vero pudefieri mediocriter malū eſt. Quòd ſi vero quiſquā malè agēs gloriatur etiā, excellens eſt ſtupiditas. Sunt ergo n° iſta de illis duntaxat dicta: qui vero nobiſcū hîc præſentes ſunt, crimine iſto notari non poterunt? & nemo eſt illi obnoxius? neq; deum quiſquam habet vētrem? neq; gloriam in dedecore? Vellem & vehemēter vellem, nihil horum apud nos eſſe magis, quàm apud eos quibus tū iſta dicebantur. Quādo enim omnē vitam quis in potationibus & comeſſationibus inſumpſerit, & in pauperes quidē modica quædā, potiorem vero partē in ventrem impenderit & cōſumpſerit: nō & de illo iſtuc meritò dicetur? Nihil potuit ad incutiēdum pudorē aptius, nihil maiore aculeo dici. Quorū deus, inquit, venter eſt; & gloria in dedecore eorū. Quinam ſunt illi? Qui terreſtria, inquit, curant. Aedificemus domos: Vbi? In terra, inquiūt. Poſſideamus agros: in terra rurſus. Acquiramus principatū, iterū in terra. Potiamur gloria, in terra quoq;. Diteſcam°, omnia in terra. Iſti ſunt, quorum deus vēter eſt. Qui enim nihil rerū ſpiritualium curāt, ſed hîc omnia poſſident, & terrena iſta curant, meritò deum ventrē habent; dicētes: comedamus & bibamus, cras enim moriemur. Et de corpore quidē doles, dic mihi, quod terreſtre eſt, tametſi nihil hoc illi noceat: & animā detrahis in terrā? Debebas corp° etiā ſpirituale efficere: licet enim, ſi velles. Ventrē accepiſti, vt nutrias, nō vt ſaginādo extendas, vt domineris illius, nō vt tibi eum dominū habeas, vt tibi ad alēdas reliquas corporis partes inſeruiat, nō vt tu ipſi inſeruias, nō vt terminos naturæ excedas. Tāta mala non facit mare fines ſuos trangreſſum, quanta venter ſi corpus noſtrū cum anima ſuperauerit. Omnem orbem illuit mare, & venter totū corpus. Pone illi terminum, naturæ ſufficientiā, quemadmodū deus mari poſuit arenam. Et ſi æſtuauerit & ferocierit, increpa illum virtute quam in te habes. Vide quomodo deus † increpauerit,] vt ipſum imiteris. Tu vero nō vis, ſed cum videas ipſum tranſgrediētem, omnémq; naturā corrumpentē ac ſtagnātem, nec cohibere audes, nec caſtigare. Quorum deus, inquit, venter eſt. Videamus quomodo Paulus ſeruierit deo. Videamus quomodo & guloſi ſeruiāt ventri. Non innumeras mortes ſuſtinent tales? An nō verentur ad ea quæ venter præcipit non obedire? An nō ad impoſſibilia illi ſeruiunt? Nō mancipiis quibuſuis peius habēt? Noſtra vero cōuerſatio, inquit, in cœlis eſt. Ne queramus ergo requiē in hac vita. In cœlis ſplēdidi ſumus, vbi & cōuerſamur. Ex quo & ſaluatorē, inquit, expectamus dominū Ieſum, qui transfigurabit corpus noſtrū humile, vt conforme fiat corpori ſuo glorioſo: modicū nos ſubduxit. Ex cœlo, inquit, ſaluator noſter veniet, & à loco, & à perſona grauitatē & ſublimitatē Chriſti oſtendēs. Qui trāsfigurabit corpus, inquit, noſtrū humile. Multa patitur nūc corpus, ligatur, verberatur; mille mala patitur, ſed & Chriſti corpus tāta paſſum eſt. Hoc igitur innuit dicēs, vt cōforme fiat corpori ſuo glorioſo. Igitur idem quidē eſt, induet vero incorruptionē. Trāsfigurabit. Ergo & habitum alium dabit, aut immutationē ita abuſiuè vocauit. Corpus vero noſtrum humile dixit, eo q̄ abiectum nunc ſit, & corruptioni ac doloribus obnoxiū. Videtur vile eſſe, & nihil præ cęteris habere præcipui. Vt cōforme fiat, inquit, corpori ſuo glorioſo. Pape, illíne quod ad dexteram patris ſedet, cōforme fiet hoc corpus? Illi quod adoratur ab angelis? illi cui adſtant incorporales illæ virtutes? illi quod eſt ſupra omnē principatum & poteſtatem, & virtutē? illi conforme fiet? Si ergo totus orbis ſumptis lachrymis eos defleret qui ab iſta ſpe decideruntnum dignè collachrymaretur? q̄ cum promiſſio nobis ſit facta futurū corpus noſtrū corpori Chriſti ita glorioſo cōforme, illi cū dæmonibus abeunt? Nihil curabo amplius gehennā: quæcūq; dixeris, nullius ęſtimabo ad iſtā collata ruinā. Quid dicis ô Paule? Illi cōforme fiet? Etiā, inquit. Deinde ne diffidas, rationē quoq; adduxit: Secundū efficaciā, inquit, qua poteſt etiā ſubiicere ſibi omnia. Potentiam habet, inquit, vt omnia ſibi ſubiiciat, itaq; & corruptionē & mortem: imò vero ex ipſa potētia & hoc faciet. Quę nanq; potētia maior eſt, dic quęſo? An dęmones, & angelos, & archangelos, & Cherubin, & Seraphin ſibi ſubiicere, aut corpus facere incorruptum & immortale? Multo ſanè magis hoc, q̄ illud. Oſtēdit maiora potētiæ ſuæ opera, vt & iſtis credas. Itaq; etiā ſi videritis iſtos lætantes, & ſi videritis glorioſos, ſtate. Nihil lædamini ab ipſis, nihil cōturbemini. Poterunt ſpes iſtæ quāuis pigrū ac ſomnolentū erigere. *Proinde fratres mei dilecti ac deſiderati, gaudiū & corona mea, ſic ſtate in domino dilecti.* Sic. Quomodo? Immoti. Vide quomodo poſt adhortationē ſubiungat encomia: Gaudiū & corona mea: non ſimpliciter gaudiū, ſed & gloria: nō ſimpliciter gloria, ſed & corona. Cui gloriæ non fuerit adequandum, q̄ Pauli corona iſti ſunt? Sic ſtate in domino dilecti: id eſt, in ſpe dei. *Euodiam obſecro, & Synthicen obſecro, vt ſint concordes in domino: Sane rogo & te compar germane,*

† ordinatio ſit,

Matt. 16. d. & Luc. 14. f

Gala. 6. d

† propter hoc, eſt de ipſis. Iſtud eſt. 1. Co. 15. d Qui vērra & deliciis ſeruiunt, dololatræ peiores ſunt quàm qui pecunias.

† re bono-rauerit.

Cap. iiij.

Eras. habet germana. germane, adiuua eas. Quidã dicũt eũ hîc obsecrare vxorem suã. Sed nõ est. Verum honorat mulierẽ, aut virũ quoq; vnius ex his mulieribus. *Adiuua eas*, inquit, *quæ in euangelio decertarunt mecũ vnà cum Clemẽte quoque & reliquis cooperariis meis, quorũ nomina sunt in libro vitæ*. Vides quantæ virtutis testimoniũ illis exhibeat? Quod apo-
Lucæ.10.x stolis dixit Christus: Nõ gaudete, q̃ dæmonia vobis obediũt, sed q̃ nomina vestra scripta sunt in libro vitæ: huius testimoniũ istis dat apostolus, dicẽs: Quorũ nomina sunt in libro vitę. Videtur autẽ mihi istę mulieres caput fuisse ecclesiæ quæ illic erat: & cõmẽdat
**Iaco.i.æquè vel fortasse.* eas viro *æquè celebri, & quẽ cõparem vocat. Forte cõsueuit illi reliquos cõmendare tanquã cooperario & cõmilitoni, & socio, & fratri, quod & in ea quæ ad
Rom.16.a Romanos est facit, dicẽs: Cõmendo vobis Phœben sororẽ nostrã, ministrã ecclesiæ quæ est in Cenchris: aut intelligit fratrẽ quendã mulierum istarũ, aut virũ vnius ex ipsis: ac si diceret, Nunc frater es germanus, nunc vir germanus, quoniã membrum factus es. Quę in euangelio cõcertarunt mecũ. Quid dicis? Mulieres tecũ decertarunt? Etiã, inquit, nõ parũ & ipsæ cõtulerunt. Quanquã cõplures sint cooperarij, nihilominus tamẽ & ipsæ cooperatæ sunt. Non parũ itaq; ecclesiæ tum iuuabantur: nam ex eo q̃ probati ac celebres, siue viri, siue mulieres tãto potiebãtur à reliquis honore, multa fiebant bona. Primũ quidẽ reliqui ad eundem zelum agebantur: Deinde & fructum etiam ferebant ac lucrum per honorem istum. Tertiò illos ipsos alacriores etiã & diligentiores faciebant. Propterea vides istud Paulum vbiq; curare, talésq; commẽdare. Quod quidẽ & in ea quæ ad Corinthios est,
1.Cor.16.c. dicit: Qui quidẽ sunt primitiæ Achaiæ. Quidam dicunt illud, σύζυγε, nomẽ esse proprium. Quid autem, siue hoc, siue illud sit? Nõ est hoc admodum curiose scrutandum, sed q̃ eas iubet plurimum tutari & iuuari. Omnia nobis, inquit, in cœlis sunt, & saluator, & ci-
Supr.3.d uitas, & quicquid dici poterit. Ex quo, inquit, & saluatorem expectamus dominum Iesum Christum.

Morale.

Et hoc est benignitatis ipsius. Ipse rursus ad nos veniet. Nõ illò nos ita trahet, vt absens ad se accipiat. Et
Rom.3.d hoc multi honoris est. Si enim cũ inimici essemus, ad nos venit: multo magis ad amicos factos veniet. Nõ mandabit istud angelis, neq; seruis, sed ipse veniet ad regias suas nos vocaturus. Vide, rapiemur & nos in nubib°, si honorauerimus ipsum. Quis autẽ reperitur fidus seruus & prudẽs? Quinam digni habẽtur tantis bonis? Quàm sunt miserabiles, qui ab illis decidũt? Si enim eos etiã nullo non tempore defleuerimus, quid D tanta miseria dignũ fecerimus? Nam etiã si mille gehẽnas dixeris, nihil dices quod par sit dolori isti, quẽ sustinebit anima talis, orbe vniuerso commoto, tubis insonãtibus, angelis præcurrẽtibus primis, deinde & alteris, postea tertiis, subinde innumeris ordinibus in terrã effusis: ad hæc & Cherubin, & Seraphin, (multa vero sunt ista & infinita) ipso quoq; veniente cũ gloria illa ineffabili, omnibus properãtibus, vt electos in mediũ adducãt, illis qui cum Paulo, & quotquot celebres fuerunt, cũ ipso coronatis, celebratis, & à rege coram omni cœlesti exercitu honoratis. Si autẽ nihil reputatur gehenna, ad hoc q̃ isti quidem honorãtur, illi verò dehonestantur: quantũ quæso est? intolerabilis est gehenna, fateor, & vehementer intolerabilis. Veruntamen intolerabilius est è regno dei excidere. Cogitate, si quis rex aut filius regis aliò profectus, innumerísq; & celebribus bellis confectis, & habito secum vniuerso exercitu, ascẽderet ciuitatem quandã cum rheda, cũ trophæis, cũ mille aciebus, cum scutis aureis, cũ satellitibus ac lanceariis, circa seipsum omnib°, & omnis ciuitas coronata esset, & omnes totius orbis principes cũ ipso sequeretur vero eum omnis quoq; ætas à tergo alienigenarum gẽtium vinctorũ: deinde primates, satrapas, præsentibus omnib° principibus totius splẽdoris huius, occurrẽtes quosq; ex ciuibus amplecteretur, adoscularetur, manũ porrigeret & omnem libertatem donaret, stãtibúsq; cunctis velut ad amicos dissereret, & omne illud iter eorũ se gratia fecisse diceret, atque in regias duceret, ac illis eas traderet, etiã si reliqui non punirentur: quantum, quæso, suppliciũ istud non adæquaret? Si vero apud hominẽ adeò est acerbũ ex hac gloria decidere, multo magis apud deũ, quando supernæ virtutes omnes B cum rege aderunt, quãdo dæmones vincti ac deflexi incedẽt, & diabolus ipse vinct° ducetur, & simul omnis aduersariorũ ætas, quãdo virtutes cœlorum, quãdo ipse quoq; veniet in nubibus. Credite mihi, tantus dolor animũ meum ex ista narratione occupauit, vt neq; sermonem perficere queam. Cogitemus quãta priuemur gloria, cũ liceat non priuari. Hoc enim demum graue est, q̃ cum in nostro sit arbitrio ista non pati, nihilominus patimur. Quando alios quidem acceptos ad patrẽ ducet in cœlos: alios vero relinquet, quos prehensos angeli quidam inuitos & collachrymantes, atq; in terram deflexos, in ignem trahent gehennæ, spectaculum primũ factos toti orbi: quantum putas fore dolorem? Satagamus itaque dum tempus est, multámq; nostræ ipsorũ salutis curam faciamus. C Alioqui multa talia tũ dicemus, qualia dixit diues, si quis nunc permitteret, statueremus quæ vtilia nobis essent, sed nemo permittit. Et q̃ talia dicemus, nõ ex diuite solo liquet, sed & ex aliis compluribus. Et vt di- *Exemplũ sumit à fe bricitãtibus.*
scas, quàm multi in febri fuerũt qui dixerũt: si quãdo nosipsos recuperabimus, nõ amplius in cadẽ ista incidemus? Talia tum multa dicemus & nos, sed audiemus quæ diues audiuit, nempe, q̃ hiatus sit ingens, & *Luc.16.g* q̃ bona hîc acceperimus. Ingemiscamus igitur amarè, obsecro: Imò vero non solum ingemiscamus, sed exerceamus virtutem. Lugeamus nunc propter salutem nostrã, ne tunc frustra lugeamus. Ploremus nũc, & tunc propter malitiam nostram non plorabimus. Iste ploratus virtutis est, ille vero animi prorsus vani & inutilis. Adfligamus nosipsos nunc, ne tunc adfligamur: † tantũ non est hic adfligi, quantum illic.] Hîc † *Affliction huius sæculi haud quaquam illi par est & æqualis.*
modico tempore teipsum contristabis, imò ne senties quidem tristitiam, sciens q̃ ad bonum sit ea tristitia. Illic vero grauior erit tristitia, eo q̃ futura est sine spe nullum habitura exitum, sed infinita & perpetua. Contingat autem, obsecro, nos omnes ab ista liberatos, requiem potius assequi: sed precemur ac studeamus assequi requiẽ. Studeamus obsecro. Si enim studium impenderimus, & orauerimus, perficiemus. Si orauerimus sine intermissione, dabit eam deus. Si vero neque rogamus eum, neque tale quicquam efficimus aut operamur, quomodo dormientes aliquando perficere poterimus? Nullo pacto. Preclarè enim secũ agi putant currentes, & enitentes, & morti Christi conformati, quemadmodum Paulus dixit, si assequi possint. Si quo pacto pertingam, inquit. Si autem Paulus dicebat, si quo pacto pertingam: quid nos di- *Supr.3.e*
cemus vsq; adeò obdormiẽtes? Sõniculosus enim ne mundi

mundi quidẽ negocia perficere potest, nedum spiritualia. Non poterunt sõmniculosi ne ab amicis quidẽ quicquã accipere, nedum à deo. Somniculosos ne patres quidẽ ipsi honorant, nedum deus: modicum laboremus, vt semper cõquiescamus. Omnino adfligi oportet. Et si non adfligimur hîc, manet illud nos in futuro. Quãobrem non malumus hîc adfligi, vt illic conquiescamus ac refocillemur, bonáque ineffabilia consequamur. Quæ nos contingat &c.

Homilia xiiij.

*Audete in domino semper, iterum dico gaudete. Modestia vestra nota sit omnibus hominibus. Dominus propè est. De nulla re soliciti sitis, sed *in omni precatione & obsecratione cum gratiarũ actione petitiones vestræ innotescant apud deum. Et pax dei quæ superat omnem intellectũ, custodiat corda vestra & sensus vestros in Christo Iesu.* Beati lugentes, & væ ridentibus, dicit Christus. Quid ergo Paulus dicit, Gaudete in domino semper? Christ° au- B
tem væ dixit ridentibus, risum mundi huius taxans, qui fit propter res præsentes & lugentes beatos dixit, non simpliciter suorum amissionem lugentes, sed eos qui compuncti sunt, quíq; sua mala lugent, & delicta sua animo reuoluunt, aut etiã aliena. Non est autem hoc gaudium luctui illi contrariũ. Etenim ex illo luctu nascitur hoc quoq; gaudium. Qui nanq; suaipsius mala luget, & confitetur, gaudebit. Aliàs etiã fieri potest, vt propter delicta sua quisquã lugeat quidem, in Christo vero gaudeat. Quoniã igitur adflicti erant
Sup.1.d propter ea quę patiebantur, (Datum est enim vobis, inquit, vt non solum in ipsum credatis, sed & pro ipso patiamini), ꝓpterea dicit, In domino gaudete. Ista enim quę patimini, nihil sunt, si talem ostenderitis vitam, vt gaudere liceat: aut quando quæ dei sunt, vobis nõ impediũtur, gaudete. Aut illud, in, positum est pro, cum: vt sit, gaudete cum domino semper. Iterum dico, gaudete. Securi & fiduciã habentis est istud, vtpote, qui in deo est, semper gaudet. Siue adfligatur, C
siue aliquid patiatur, semper gaudet qui talis est. Au-
Act.5.g di nanque quid Lucas dicat: reuersi sunt à conspectu concilij gaudentes apostoli, q̃ digni habiti essent, vt pro nomine eius verberarẽtur. Si verbera & vincula, quæ omnium videntur tristissima, gaudium pariunt: quid nos aliorum malorum mœstos efficere poterit? Iterũ dico gaudete. Bene adhortationẽ istam duplicauit, quoniã ipsa rerum natura tristitiã illis perperat. Per hanc duplicationẽ ostẽdit omnino gaudẽdum esse. Modestia vestra innotescat omnibus homi-
Supr.3.d Iudem. nibus. Dixerat suprà: Quorũ deus venter est, & gloria in dedecore eorũ: &, quoniam terrestria curant. Pô- D
terat ergo fieri, vt inimico animo redderẽtur aduersum malos. Adhortatur ergo eos, ne quicquã cõmune cum istis habeant quidẽ, verum illis vtantur cum multa modestia, non solũ fratribus scilicet, sed & inimicis & aduersariis modestè vtantur. Dominus propè est. De nulla re soliciti sitis. Quid enim, dic quæso, q̃ aduersum vos insurgunt? Et si videritis eos deliciãtes, cuius gratia vos animo cõciditis? Iudiciũ iã imminet. Non lõgè abest, q̃ daturi sunt factorũ rationem. Vos in tribulatione, illi vero in deliciis: sed ista iam finẽ habebunt. Sed insidiantur & minantur? De nulla re soliciti sitis. Imminet iam iudiciũ, vbi cõtraria eueniẽt: nihil sitis soliciti. Si modestè tuleritis eos qui malis vos afficiunt, non in finẽ vsq; prosperabitur illis. Quæ retributionis sunt, iam instant, siue quod ad paupertatẽ, siue quod ad mortẽ, siue aliud quodcunque malũ attinet. Sed in * omni, precatione & obse- A
cratione cũ gratiarũ actione petitiones vestræ innotescant apud deũ. Vnum ergo solatiũ hoc est, q̃ dominus propè est: & illud, Ero vobiscũ omnibus diebus vsq; ad consummationẽ seculi. Ecce & aliud solatiũ, quod instar est pharmaci, quo resoluitur quicquid vs piam est tristitię, & incommodi, & quæcunq; fuerint molestiæ. Quod autẽ est istud? Precari, & in omnibus gratias agere. Itaq; preces fieri vult, non solũ petitionem, imò & gratiarũ actionẽ pro illis quæ iam habemus. Quomodo enim futura petet, qui priorũ gratiã nõ agit? Sed in omni re, precatione & obsecratione. Itaq; pro omnibus oportet agere gratias, etiã quę tristia videtur: nã istud est verè grati. Illud quidẽ rerum exigit natura, istud vero ab animo fit bene grato, & erga deũ studiose admodũ affecto. Istas preces agnoscit deus: alias vero non probat. Talia precemini, vti B
agnoscamini & approbemini. Omnia nãq; ad nostrũ profectũ dispensat, tametsi nos hoc nõ agnoscamus. Atq; hoc ipsum indiciũ est, eum nostrũ profectũ vehementer quærere, q̃ nobis nõ agnoscẽtibus hoc facit. Et pax dei quæ superat omnem intellectũ, * custodiat corda vestra & sensus vestros in Christo Iesu. Quid hoc est? Omnẽ intellectũ superant, quæ pax dei erga homines operata est. Quis eũ expectasset? quísnam sperasset tãta futura bona? Omnẽ humanũ animum, non solum rationẽ excellunt. Pro inimicis, pro odio ipsum prosequẽtibus, pro auersantibus, pro his inquã filium vnigenitũ tradere nõ recusauit, vt pacẽ nobiscũ faceret. Ista igitur pax, id est, reconciliatio, ipsa dilectio dei, custodiat corda vestra, ac sensus vestros. Istud enim doctoris fuerit, non solũ adhortari, C
sed & precari, & per obsecrationẽ adiuuare, ne vel à tentationibus submergantur discipuli, vel errore circunferãtur ac seducãtur, ac si dicat: Qui vos eripuit, quem nullus poterit intellectus comprehendere, ipse vos custodiat & muniat, vt nihil patiamini. Aut hoc dicit: Pax illa de qua Christus loquitur, cum dicit: Pacem relinquo vobis, pacẽ meã do vobis, ipsa vos † custodiat. Pax enim ista superat omnẽ humanũ intellectum. Quomodo enim intellectũ humanũ non excedit, q̃ iubet vt pacẽ habeamus cum inimicis, cum iniuriã nobis facientibus, cũ illis qui nos impugnant, & animo erga nos afficiuntur inimico? Imò vero quod prius est videamus. Si pax excedit omnẽ intellectũ, multo magis ipse deus, qui pacẽ dedit, omnẽ intellectum, non solũ nostrum, sed & angelorũ & supernarum virtutũ excellit. Quid est, in Christo Iesu? In ipso D
† custodiat, vt maneatis, & à fide ipsius nõ excidatis. *Quod reliquum est fratres, quæcunque sunt honesta, quæcunque vera, quæcunque iusta.* Quid est reliquum? Idem est ac si dixisset: omnia nobis iam dicta sunt. Verbum hoc properantis est, & nihil cõmune cum rebus præsentibus habentis. *Quod reliquum est fratres, quæcunq; sunt vera, quæcunque honesta, quæcunque iusta, quæcunque pura, quæcunque amabilia, quæcunque boni nominis, si quã virtus, & si qua laus, hæc cogitate; quæ & didicistis, & accepistis, & audistis, & vidistis in me.* Quid est, quę cũq; amabilia? Amabilia fidelibus, amabilia deo. Quęcunq; sunt vera. Ista enim certò sunt vera, vt virtus: malitia verò mendaciũ est. Etenim & voluptas malitiæ mẽdax est, & gloria eius mẽdax est: & quęcunq; mũdi sunt, mendacia sunt. Quæcunque sunt pura: ad hoc pertinet quod dixit, quorum deus venter est. Quęcunque sunt iusta: Ista sunt, inquit, Quæcunq; boni nominis, si qua virtus, si

** ἐν παντὶ, in omni vel quoties, neutrius gen. vt nõ coniungatur cũ precatione q. d. in omni re tã aduersa quàm prospera gratias agẽdas esse. Mat.28.d*

** ἐν παντὶ, f. πράγματι. i. in omni. f. re: vt ipse posteà interpretatur. Matt.5.a & Luc.6.d*

** φρουρήσει. i. custodiet. fut. tẽp. vt & mox deus pacis erit vobiscũ. Hebraico tamen more futurum præcantis esse potest, vt hic vulgata habet editio: cui etiam consetit prior ista Chrys. interpretatio. nisi φρουρήσει legerit. Ioan.14.d*

† custodiet Matt.5.g

tus,si qua laus. Vult hîc eos etiam ea quę ad homines pertinent prospicere. Hæc cogitate, inquit, vides ꝙ omnem malam cogitationē animis nostris eximere conatur? Ex cogitationib⁹ enim mala facta nascūtur. Quę & didicistis &accepistis. Istud est doctoris, ī omnib⁹ adhortationib⁹ seipsum exēplar exhibere, quēadmodū & alibi dicit: Sicut habetis nos pro exēplari. Et iterū hîc: Quæ & didicistis, & accepistis: hoc est, edocti estis. Et audistis & vidistis in me. Siue quod ad verba, siue quod ad acta & cōuersationē attinet. Vides ꝙ de quouis vitę negocio ista præcipiat? Quoniā enim nō licebat exactè de omnibus admonere, de introitu, de exitu, de verbis, de habitu, de cōuictu, déq; omnibus Christiano homini prospiciendis, breuiter & summatim dixit, quæcunque audistis & vidistis in me: hoc est, apud me. Et per opera vos, inquit, & per verba induxi. Nihil enim naturæ nostræ adeò inimicum est, atq; malitia. *Ista facite.* Nō solū verbis, sed & factis exprimite. *Et deus pacis erit vobiscum.* Hoc est, In tranquillo eritis, in multa securitate. Nihil patiemini triste, neq; quicquā præter vestrum consilium inuitis vobis nocebit. Si quando enim nos pacem cum deo habuerimus, (habebimus autem per virtutem) multo magis ipse nobiscum erit. Qui enim nos adeò dilexit, vt & nolentes accesserit, si viderit accurrentes, nō multò maiorem amicitiam ostendet?

Supr. 3. c

Morale.

Quomodo sit autem inimica nobis malitia, & virtus amica, multis experimētis manifestū est. Quid vultis de fornicatione dicamus? Probrosos reddit, pauperes, ridiculos, & omnibus cōtēptibiles: quibus scilicet quenquam afficere, inimicorū est. Sæpe vero & morbis & periculis inuoluit. Cōplures quoq; scortorū gratia perierunt, & vulnera acceperūt. Si vero ista conciliat fornicatio, adulterium certè multò magis. Num ita habet & eleemosyna? nequaquā: Sed vt mater amico affectu in multā honestatem, decorum, & bonam gloriā filium constituit, facit nos circa ea quę necessaria sunt immorari. Nō dimittit nos, neq; à necessariis abducit, sed & animū nostrū prudentiorem reddit. Nihil enim imprudentius est fornicatoribus. Sed vis & auaritiā videamus? Et ista eisdē nos, quibus inimicus, afficit. Quomodo? Facit & ipsa nos odio haberi ab omnibus. Efficit vt nobis male imprecentur omnes, & iniuria affectis condoleant quidē, sibi vero ipsis à nobis timeāt, & vt vniuersi nos vt communes hostes, vt bestias, vt dæmones aspiciāt. Innumeræ hîc sunt incusationes, insidiæ, inuidētiæ, quæ omnia sunt inimicorū. Iustitia vero contrarium agit. Omnes nobis facit amicos, oēs familiares, oēs beneuolè erga nos affectos. Preces pro nobis fiūt ab omnibus. Quæ nos concernunt, in multa sunt libertate & securitate. Nullum hîc periculum, neq; suspicio quidem: sed & somnus securè obrepit. Nulla prorsus hîc cura, nullus est plāctus: vides ꝙ multo melior sit iustitia? Quid autem? Vtrum inuidere, an congaudere melius est? Discutiamus hæc omnia, & inueniemus virtutē quidem instar matris reuera amicè affectæ in securitatem nos cōstituere: malitiā vero rem esse minime securam, sed periculosam. Audi nāq; propheta quid dicat: Firmamentum est dominus timentium eum, & testamētum ipsius manifestatur ipsis. Neminem metuit, qui nullius mali sibiipsi cōscius est. Nemini rursus fidit qui in malitia viuit: sed & erga domesticos tremit, & cū suspicione eos aspicit. Quid dico domesticos? Cōsciētiæ suæ tribunal non fert. Non solum externæ, sed & internæ ratiocinationes ipsum fatigant, quiescere nō permittentes. Quid ergo, inquis, laudīne intētum viuere oportet? Non dixit, laudē specta, sed quæ laudabilia sunt facias: nō tamen laudis respectu. Quæcunq; sunt vera: ista enim sunt mendacia. Quæcunque sunt honēsta. Honestum ad virtutē conuersationis externæ, purum vero ad animum pertinet. Ne detis offendiculum, inquit, neq; ansam. Quoniam dixerat, quæcunq; sunt boni nominis, ne putes eū simpliciter quæ hominibus cōspicua sunt dicere, subiūxit: si qua virtus, & si qua laus, ista cogitate, ista facite: vult nos semper in istis esse, ista curare, ista cogitare. Si enim inter nosipsos pacifici fuerimus, deus erit nobiscū. Si vero bellum excitauerimus, deus pacis nō erit nobiscum. Nihil enim adeò hostiliter aduersatur animę, atq; malitia: hoc est, In securitatem cōstituit eam pax & virtus. Itaq; gubernare oportet quæ nostra sunt, & tunc deum attrahemus: nō est deus belli ac pugnæ. Dissolue bellū & pugnam, tam quæ cōtra ipsum quàm quæ est contra proximū. Pacificus esto cum omnibus. Cogita qualem te deus existentem saluet: Beati pacifici, quoniam filij dei vocabūtur. Omnino filium dei, qui tales sunt, imitantur. Imitare illū & tu quoq;. Pacē seruato. Quāto te magis impugnauerit frater, tanto maior erit merces. Etenim audi quid propheta dicat: Cū his qui oderūt pacē, eram pacificus. Hoc virtutis est, hoc maius est humana ratione, hoc deo vicinū esse facit. Nihil adeò deū exhilarat, atq; si injuriarū memores non fuerimus. Hoc tibi peccata remittit, hoc tibi culpas adimit. Si vero pugnauerimus ac cōcertauerimus, pariētur inimicitię. Ex inimicitia vero, iniuriarū memoria & vindicādi libido. Excide radicē, & non erit fructus: ita discemus cōtēnere tēporalia. Nō em est, nō est, inquā, in spiritualibus pugna: sed quicquid fieri videas, siue pugnas, siue inuidentiā, seu quodcūque aliud dixerit quisquā, temporalium gratia committitur. Habet enim omnis pugna ortū suum vel ex auaritia, vel ex inuidentia, vel ex inani gloria. Itaq; si pacifici fuerimus, discemus & ea quæ in terra sunt cōtemnere. Rapuit tibi quisquā pecunias? Sed nihil læsit, modò supernas diuitias tibi non abstulerit. Gloriā tuam præpediuit? At nō eam quā habes apud deum, sed eam quæ prorsus nulla est. Neq; enim ipsa gloria est, sed nomen duntaxat gloriæ, imò vero ignominia. Præripuit tibi honorē? Nō tibi, sed sibiipsi. Quemadmodum enim qui aliū lædit, nō lædit sed læditur: ita & qui proximo insidiatur, seipsum primū interimit. Nā qui proximo suo foueā parat, incidit in eandem: ne insidiemur itaq; aliis, ne nosipsos lędamus. Si quādo aliorū gloriam subuertimus, cogitemus quomodo hoc pacto nosipsos lędamus, quomodo nobisipsis potius insidias struamus. Proximum quidem etiam si fortè poterimus, apud homines dāno afficimus, nosipsos vero apud deum lædimus, ipsum irritantes. Ne vel nobisipsis noceamus. Quēadmodum enim proximum lædentes nosipsos lædimus: ita & illi benefacientes, nobisipsis benefacimus. Quādo ergo tibi incommodat inimicus, benefacit tibi, si sapueris. Et tu non solū paria referendo illum non vlciscare, sed & benefacias: at illata plaga, inquis, vehemēter inhęret. Hoc ergo cogita, quòd non illi benefacis, sed illum quidem pungis, tibiipsi vero benefacis, & confestim ad hoc venies, vt benefacias. Quid ergo? nū isto proposito benefaciendū est? Non est quidem isto faciendum pro-

Psal. 24. c

Matt. 5. a

Psa. 119. b

dum proposito: quando vero cor tuum aliud non admittit, vel hoc pacto ipsum inducito, & mox persuadebis vt inimicitiam remittat: & deinceps vt amico benefacies, futuráque bona assequeris.

Homilia xv.

Gauisus sum autem in domino magnoperè, quòd iam tandē† reuiguit vestra pro me solicitudo,] in eo in quo & soliciti eratis, verum deerat opportunitas: nō quòd iuxta penuriā loquar. Ego enim didici, in quibus sum contentus esse. Noui & humilis esse, noui & excellere: vbiq; & in omnibus institutus sum, & saturari, & esurire, & abundare, & penuriam pati. Omnia possum per Christū, qui me corroborat: Attamen recte fecistis, quòd simul afflictioni meæ communicastis.

† reuiguistis vt pro me soliciti sitis.

Sæpenumero dixi, eleemosynā non accipiētium, sed potius dantium gratia introductā esse. Nam illi sunt qui potissimū inde lucrantur. Hoc scilicet & Paulus hîc ostendit. Quomodo? Miserant illi quędā lōgo antè tempore Philippēses, quæ quidē ipsa Epaphrodito cōmendauerant. Cum esset ergo illū cum epistola ista missurus, vide quomodo & laudet eos, & simul ostendat hoc nō propter accipientiū necessitatem, sed dantium gratia factū esse. Hoc autē facit, ne benefacientes in arrogantiam extollātur, & vt alacriores ad benefaciēdum reddantur; tanquā seipsos magis hoc pacto iuuantes, accipiētes vero nō adeò securè ac temerè ad accipiendū properēt, ne ad iudiciū illis vergat. Nam beatius est, inquit, dare q̄ accipere. Quid ergo dicit? Gauisus sum autem in domino magnoperè. Non mundano more, inquit, neq; temporaliter gauisus sum, sed in domino. Nō autē ideo gauisus sum, quòd ego recreationē habuerim, sed ꝙ vos prosperè profeceritis. Nam hoc ipsum recreatio mea est, vnde & adiecit, magnopere. Quoniam non erat corporale gaudium, neq; propter suam ipsius recreationē gaudebat, sed propter ipsorum profectum. Et vide quomodo, posteaquā eos sensim præteriti temporis gratia increpauerat, mox illud obumbrauerit ac mitigauerit, instruens, vt continui sint & perpetui in benefaciendo. Quòd iam tandē, inquit: illud, iam tandem, ostendentis est illos multo tempore torpuisse. Reuiguistis: more fructuum nascētium, deinde arescentiū, & postremò denuo nascentium. Istud vero significātis est, eos cum primum essent floridi, deinde tabefactos, rursus tandem germinasse. Est ergo illud, Reuiguistis, & increpantis pariter & laudantis. Non enim parū est quod emarcuerat, denuo reuigescere. Ostēdit autē eos omnia ista ex socordia passos esse: Declarat autē hîc eos etiā antea in talibus liberaliter agere cōsueuisse. Quapropter subiunxit: Ad hoc, vt pro me soliciti sitis: & ne putes eos & in reliquis promptiores fuisse & emarcuisse, sed in hoc solo. Vide quomodo subdiderit: Ad hoc, vt pro me soliciti sitis. Ad hoc solum, inquit, iam tandem: in aliis enim non ita. Quæsierit autem hîc quisquam quomodo is qui dixerit: Beatius est dare, quàm accipere: &, quoniam manus meæ necessitatibus meis subministrarunt, & his qui mecum sunt: & rursus ad Corinthios scribēs, dixerit: Melius enim mihi fuerit, vt moriar, q̄ vt gloriationē hanc meam quisquā euacuet, & inanē reddat. † Cōtēnit id, vnde gloriatio sua poterat inaniri. Quomodo? Si ab aliis accepisset. Si iam, vt inquit,] gloriatio eius ea erat; ꝙ nihil acceperat, quomodo nunc accipere sustinet? Quid ergo est? Illic meritò nihil accipiebat propter pseudapostolos, vt in eo de quo gloriantur, inquit, reperiantur sicut & nos. Et nō dixit in quo sunt: sed, in quo gloriantur. Nā accipiebant quidem ab aliis, sed occultè. Propterea dixit, in quo gloriantur. Vnde & ipse dixit, ista gloriatio mea non interrumpetur. Et non simpliciter dixit, non interrumpetur, sed quid? In regionibus Achaiæ. Et illud: Cæteras Ecclesias deprædatus sum, accepto ab illis stipendio, quò vobis inseruirem, ostendit eum accepisse. Sed Paulus quidem meritò accepit, tantum opus administrans, etiam sicubi acceperit. Qui vero nihil operātur, quomodónam poterūt accipere? Sed oro, inquis. At hoc non est opus. Est enim istud etiam cū opere faciendum. Sed ieiuno. At neq; istud opus est. Sed vide beatū istum vbiq; prædicantē & operantē. Verum deerat, inquit, opportunitas. Quid est, deerat autem opportunitas? Non erat hoc, inquit, socordiæ vestræ, sed necessitatis. Non habebatis in manibus, neq; eratis in abundantia. Hoc enim est quod dicit, deerat opportunitas: id quod ex communi loquendi consuetudine desumpsit. Nam pleriq; ita loquuntur, quando ipsis temporalia non abundè adfluunt, sed in angustiis detinentur. Non ꝙ iuxta penuriam loquar. Dixi, inquit, iam tandem reuiguisse vestram pro me solicitudinē, & increpaui, non quod meum est quærens, nec ita reprehendens, tanquā in penuria existēs. Neq; enim propterea vos quęsiui: vnde hoc ô Paule? Neq; enim teipsum iactas. Corinthiis sanè dixit: Nō enim scribimus vobis, nisi quæ legitis, aut etiā agnoscitis. Et apud istos vtiq; non † tanquam penuria perieriens dixit.] Non sanè siquidem gloriabatur ista dicens. nam apud scientes locutus est, & maior erat pudor ac turpitudo, † penuria perire.] Ego em didici in iis contentus esse, inquit, in quibus sum. Negocium hoc ergo disciplinæ est & exercitij, & curæ. Nō enim facilis affectionis, sed difficile est & ratū. In quibus † sum, inquit, didici cōtentus esse. Noui & humilis esse, noui & excellere, vbiq; & in omnibus institutus sum: hoc est, & modicis vti: noui & famē ferre & penuriā, & abundare, & egere. Sed hoc, inquis, nō fuerit sciētiæ & virtutis, nēpe excellere & abundare. Et hoc vehementer virtutis est, nō minus quàm illud. Quomodo? Quoniam quemadmodum angusta paupertas ad multa mala faciēda allicit, ita & abundantia. Cōplures enim sæpenumero in abundantia rerum cōstituti, negligentiores facti sunt, nec prosperitatē eam ferre nouerunt. Complures plerunq; & ansam inde ceperunt nihil amplius operandi. At non ita Paulus. Nam quæ accipiebat, in alios insumebat, & in alios effundebat. Hoc est autē scire abundantem esse. Non diffundebatur, nec gaudebat super abundantia sua: sed æquo erat animo, siue in penuria, siue in abundantia, neq; ex penuria repressus, neq; ex abundātia relaxatus. Et saturari, inquit, & esurire, & abundare, & penuriam pati. Multi saturari nesciūt: vtpote Israelitæ, qui comedebant, & calcitrabāt. Sed in eadem modestia & constantia ego maneo. Ostendit ꝙ neq; nunc gauisus, neq; antea contristatus sit sui gratia, sed ipsorum. Ipse quippe eodem ad omnia affectu fuit. Vbiq;, inquit, & in omnibus institutus sum: hoc est, Omnium experientiam longo isto tempore cepi, & hæc omnia mihi bene gesta & perfecta sunt. Verum quoniā istud iactantiæ videbatur, vide quomodo confestim sese contineat ac sistat. *Omnia possum per Christū, inquit, qui me confortat.* Virtus ista nō mea est, sed eius qui potentiam dedit. Quoniam vero qui benefaciunt, si quando viderint accipientem nō affici donis, sed ea contemnere,

† tanquam cōtēnat gloriationem suā inaniri, quomodo? accipiendo. Si enim.

1 Cor. 9. c

† ita vt reuarguisset, dicebat] ἀλλὰ νουθετῶν. capti, conuinci, arguit.

† redarguit.

Tomus quartus. M iij

temnere, ſegniores ad dandũ reddũtur. Nam ipſi affectu præditi ſunt largiẽdi & recreandi. Si ergo Paulus recreationẽ cõtemneret, neceſſariò iſti ſegniores redderẽtur. Ne igitur hoc fieret, vide quomodo iterum medeatur. Per ea nanq; quę dicta ſunt hactenus, animũ eorum deiecit. Per ea vero quæ ſequũtur, alacritatem eorum iterum excitat, dicens: *Attamen rectè feciſtis, quòd ſimul afflictioni meæ cõmunicaſtis.* Vides & quomodo ſeipſum ſegregauerit, & quomodo rurſus cũ illis coadunauerit. Iſtuc germanæ eſt amicitię & ſpiritualis. Ne puteris me quoniã in penuria cõſtitutus nõ fui, beneficio iſto nõ egere. Egeo ,ppter vos. Quomodo cõmunicarunt afflictionibus ipſius? Per ſubminiſtrationem iſtam: id quod & vinctus dixit, Cum ſitis omnes mihi cõſortes gratię. Eſt enim gratia pati pro Chriſto. Quẽadmodum & ipſe dixit, Quoniã vobis datum eſt à deo, vt non ſolũ in ipſum credatis, ſed & pro ipſo patiamini. Quoniã enim illa ſeorſum ac ſolitariè dicta deiicere eos tanquã contẽptos poterãt, propterea medetur, & cõplectitur, & laudat. Rurſus vero moderatè: nõ em̃ dixit, quod dediſtis, ſed oſtẽdit eos omnia lucratos, ſiquidẽ prę̃miorum cõſortes facti fuerãt. Nec dixit, q̃ releuaſtis adflictiones meas: ſed q̃ ſimul afflictioni meę communicaſtis, quod honeſtius ac grauius erat. Vides humilitatẽ Pauli? Vides animum generoſum? Poſteaquã oſtenderat ſe nihilo eorum quæ ipſorũ erant, ſui gratia egere, tunc deinceps ſecurè humilia quoq; verba loquitur, quę quidẽ & mẽdicantes dicunt: quemadmodũ, inquiunt, dare ſoles. Nihil em̃ detrectat vel facere vel dicere. Hoc autem dicit: Ne putetis impudentiæ verba eſſe, q̃ caſtigo ac dico, iam tãdem reuiguiſtis, aut q̃ in penuria ſim. Non enim egens iſta dico. Sed quid? Ex eo q̃ vehemẽti ſum in vos fiducia: & huius vero vos eſtis cauſa. Vides quomodo illis medeatur? Quomodo vos eſtis cauſa? Ante alios beneficio veſtro proſilientes, fiduciam nobis indidiſtis, iſtorum vos commonẽdi. Et vide honeſtatẽ. Cum non mitterent, non opprobrauit, ne quę ſuaipſius eſſent, curare videretur. Quãdo vero miſerant quædã, tunc præteriti temporis ac neglecti gratia eos increpauit, id quod & patiẽter tulerunt. Nã non videbatur poſtea, quæ ſua eſſent, quęrere. *Noſtis autẽ & vos Philippenſes, quòd in principio euangelij, cum proficiſcerer à Macedonia, ne vna mihi quidem eccleſia communicauerit in ratione dandi & accipiendi, niſi vos ſoli.* Papæ quantũ teſtimoniũ. Siquidem Corinthij, ex eo q̃ iſta ab eo audierant, item & Romani, flexi ſunt: iſti vero hoc fecerũt, ne vna quidẽ eccleſia præeũte. Etenim, inquit, in principio euãgelij, tantum ſtudij erga ſanctum iſtum oſtenderunt, vt cum nullum haberent exemplum, ipſi primi in iſto fructu ferendo fuerint. Neq; dici poteſt q̃ manenti apud ipſos apoſtolo, neque quod eorum gratia quæ ad ipſos pertinebãt, hoc fecerint. Cũ enim, inquit, ,pficiſcerer ex Macedonia, ne vna mihi quidem eccleſia cõmunicauit in ratione dandi & accipiendi, niſi vos ſoli. Quid eſt autẽ accipiendi? Quid eſt, cõmunicauit? Quamobrem non dixit, quoniã nulla mihi quidem eccleſia dedit: ſed, cõmunicauit in ratione dãdi & accipiẽdi? Cõmunicatio nãq; eſt res iſta: Si enim nos ſpiritualia vobis, inquit, ſeminauimus, quid magni fuerit ſi nos viciſſim carnalia veſtra meſſuerimus? Et iterũ: Vt veſtra copia ſuppleat illorũ inopiam. Quomodo? Communicarũt in ratione dandi carnalia, & accipiendi ſpiritulia. Quẽadmodum nanq; vendẽtes & ementes communicãt alternis quę alius alij viciſſim rependit, (hoc eſt enim cõmunicatio) ita & hîc. Non eſt enim, non eſt, inquã, mercatura iſta & negociatione quicquã lucroſius: nã fit quidẽ in terra, conſummatur vero in cœlo. Ementes enim in terra quidẽ conſiſtunt, coẽmunt vero & paciſcuntur ea quæ in cœlis ſunt, terrenũ rependẽtes preciũ. Sed iſtud ne reprehẽdas, cœleſtia pecuniis nõ emuntur. Non pecuniæ ea cõparant, ſed volũtas eius qui pecunias depẽdit. Philoſophia eſt tẽporalibus ſuperiorem eſſe, eſſe benignũ & miſericordem: alioqui ſi argẽto cœleſtia venirent, quæ æra minuta duo dependebat, nihil vtiq; magni accepiſſet. Quoniam vero non argentũ ſed voluntas hîc valebat, factum eſt vt quia omnẽ voluntatẽ ſuã exhibebat, omnia quoq; acceperit. Non ergo dicamus pecuniis venire regnũ cœlorũ, non pecuniis emitur, ſed animi volũtate quę pecuniis oſtẽditur & exhibetur. Igitur pecuniis opus eſt, inquis. Nõ opus pecuniis, ſed animi voluntate. Illã ſi habueris, potes & per æra minuta duo emere cœlum. Illã vero ſi non habueris, non poterunt hoc vel innumera auri talenta, q̃d alioqui poſſent æra minuta duo. Quare? quia ſi cum multa habeas, minus dependis: eleemoſynã quidem facis, tantam vero nõ quantam illa vidua. Non enim tãta animi promptitudine dependis, quãta illa. Omnibus enim quæ habebat, ſeipſam priuauit: imò non priuauit, ſed oĩa ſibiipſi largita eſt. Nec potui aquæ frigidæ ,pmiſit deus regnũ, ſed animi voluntati & alacritati: nec morti etiam, ſed volũtati. Alioqui nõ eſt magnum vnam dare animã. Dedit vnum hominẽ: Vnus autẽ ille homo æquiparari non poterit. *Nam & in Theſſalonica cum eſſem, ſemel & iterum quod opus erat, mihi miſiſtis.* Rurſus magnũ encomium. Siquidẽ in metropoli conſtitutus, à modica nutritus eſt ciuitate. Et vide ne ſi omnino ſe à neceſſitate rerum eximeret, (id quod prę̃ueniẽdo dicebam) ſegniores eos efficeret, quia toties oſtẽderat ſe non egere, ſemel dũtaxat hoc fecit, dicẽs, quod opus erat. Et nõ dixit, quod mihi opus erat, ſed ſimpliciter quod opus erat, honeſtatẽ curans. Et nõ ſolum eam, ſed & quod futurũ erat. Quoniam enim ſciebat vehementer eſſe humile & abiectũ, rurſus correctione ipſum communit. Non q̃ munus requiram, inquit. Id quod & ſuprà dixit, non q̃ iuxta penuriam loquar. Illud maius eſt, q̃ hoc ſit. Aliud enim eſt egẽtẽ nõ quærere munus, & aliud cum in egeſtate ſis, ne reputare quidem q̃ egeas. *Non quòd requirã munus, ſed quòd requiram fructum exuberantẽ in rationem veſtrã.* Vides q̃ fructũ illis inde natus ſit? Propter vos, inquit, iſta dico, non propter meipſum ad veſtrã ſalutem. Nam ego nihil lucror accipiendo: dantium eſt iſta gratia. Dantibus enim ſeruatur in futuro merces, accipiẽtibus vero cõſumuntur in hac vita quæ data ſunt. Rurſus cũ encomio, & q̃ eiſdem afficiatur, & egeat. Quoniã dixerat, nõ requiro, ne denuo ſegniores eos faciat, dicit. *Recepi verò omnia, & abũdo.* Hoc eſt, Per hoc munus, & quę omiſſa fuerant, cõpleuiſtis: quod quidem potiſſimum promptiores eos faciebat. Quanto nanque philoſophię ſtudioſiores fuerint qui benefaciunt, hoc magis quærunt † illis gratificari,] quibus benefaciunt. Dicit itaq;: Non ſolum reſarciuiſtis quæ præterito tempore neglecta fuerant, ſed & exuperaſtis. Etenim ne videatur eos propterea culpare, vide quomodo ſe rurſus communiat: quoniam dixerat, non quòd requirã munus, & quòd iam tandem reuiguiſtis: & quoniam oſtẽderat, debitum eſſe officium iſtud, (hoc enim eſt quod

Supr. 1. d

1. Cor. 9. b

2. Cor. 8. c

† vt illi grati ſint.

quod dicit: Recepi) rurſus oſtẽdit eos ſupra q̃ debuerant, præſtitiſſe. *Recepi*, inquit, *omnia, & abundo: expletus ſum.* Nõ tèmerè iſtud, neq; ex affectu dico. Sed quid? *Poſteaquam accepi ab Epaphrodito quæ à vobis miſſa fuerant, odorẽ bonæ fragrantiæ, hoſtiam acceptã gratámq; deo.* Papæ, quò munus eorũ euexit? Non ego, inquit, accepi, ſed deus per me. Itaq; etiã ſi ego non egeo, nihil vobis curæ ſit: quoniã neq; deus opus habuit, & tamen ſuſcepit. Ita vt nõ † veritus ſit iuxta diuinã ſcripturã dicere,] odoratũ eſſe deum odorẽ bonæ fragrãtiæ: quod quidẽ erat ſeſe oblectãtis. Scitis enim, ſcitis, inquam, quomodo bona fragrãtia afficiatur, gaudeat & exhilaretur anima noſtra. Non detrectauit itaq; ſcriptura humano & humili more loqui, vt oſtẽderet hominibus accepta eſſe corã deo eorũ munera. Neq; enim vel nidor, vel fumus acceptã faciebat oblationẽ, ſed animi voluntas quæ offerebat. Alioqui ſi hoc fuiſſet, placuiſſent etiã quę Cain offerebat. Dixit deũ inde eſſe exhilaratũ. Quomodo exhilaratũ? Non enim aliter cognouiſſent homines placuiſſe munera ſua. Cũ itaque in penuria nõ eſſet, dixit ita ſe exhilaratũ, ne propterea q̃ non egeret, negligẽtiores fierẽt. Et ſi quando reliquã virtutem neglexiſſent, iſtis fiduciam conciperẽt. Vide quomodo rurſus eos corrigat, dicens: Nunquid manducabo carnes taurorũ, aut ſanguinẽ hircorum bibã? Non requiro, inquit, munus. *Deus vero meus ſuppleat quicquid opus fuerit vobis ſecundum diuitias ſuas cum gloria in Chriſto Ieſu.* Vide quomodo viciſſim bene precatur, quẽadmodũ ſolent pauperes. Si vero Paulus bene precatur dãtibus, multo minus pudeat nos, cum acceperimus, idẽ facere. Nõ accipiamus autem, tãquã ipſi egeamus: neq; gaudeam̃ noſtri gratia, ſed potius dantiũ. Ita merces erit nobis etiam accipiẽtibus, ſi propter illos gauiſi fuerimus. Ita etiã nõ ægreferemus, ſi nihil alij dederint, imò ipſorum nomine dolebimus: ita prõptiores quoq; & alacriores eos redemus, ſi docuerimus, q̃ iſta non noſtri gratia faciamus. Deus mẽ, inquit, ſuppleat quicquid opus vobis fuerit: aut omnẽ gratiam, aut † omnem neceſſitatem.] Siue omnem gratiã dicat, non eam ſolam, quæ in terra præſtatur eleemoſynã dicit, ſed quodcunq; recte factũ: ſiue omnem neceſſitatẽ, quod magis dici puto: hoc eſt, Quoniã dixerat, deerat opportunitas: ſubiũgit hîc, quod & in ea quæ ad Corinthios eſt, facit dicens: Qui ſuppeditat ſemẽ ſeminãti, is & panẽ incibum ſuppeditet, & multiplicet ſementẽ veſtrã, & augeat prouentus iuſtitiæ veſtrę. Optat illis, vt ſint in abundantia, & habeãt quod ſeminẽt. Optat autẽ non ſimpliciter vt in abũdantia ſint, ſed ſecundũ diuitias dei. Itaq; & hoc moderatè facit. Si enim ea cõditione fuiſſent, qua erat ipſe, & ad eum modũ philoſophi, ad eũmq; modum crucifixi, nõ hoc vtiq; feciſſet. Quoniã vero viri erant artifices, pauperes, vxores habentes, liberos educãtes, domos gubernãtes, & ex modica facultate tanta dederãt: & aliquod adhuc habebãt præſentiũ quoq; deſiderium, ad illorum captum ſeſe demittens, optat competẽtia. Illis enim qui rebus ita vtebantur, nihil erat abſurdi ſufficientiã optare & abundantiam. Vide ergo quid dixerit. Nõ dixit, faciat vos diuites ac locupletes valde. Sed quid? ſuppleat quicquid vobis opus fuerit, vt nõ ſitis in penuria, ſed habeatis quæ opus fuerint. Nã & Chriſtus voti huius terminum nobis ponens, precationi iſtud indidit, inſtruens vt dicamus: Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie. Secundũ diuitias ſuas, hoc eſt, ſecũdum donum ſuũ: Id eſt, quoniã illi facile eſt, & poſſibile, & in promptu. Et quoniã dixi, quicquid opus fuerit, ne putetis q̃ in anguſtias vos ſit locatur̃. Propterea ſubdidit, Secundũ diuitias ſuas cũ gloria in Chriſto Ieſu. Ita abundabunt vobis omnia, vt cum gloria eius ſitis habituri omnia, aut vt nulla re egeatis. Nã & gratia, inquit, magna erat ſuper omnes illos: neq; enim quiſquam egẽs erat inter eos: aut, vt ad gloriam eius omnia faciatis, vt ad gloriam eius copia veſtra vtamini. *Deo autem & patri noſtro ſit gloria in ſecula ſeculorum, Amẽ.* Iſta vero gloria nõ ſolũ filio ſed & patri fit. Quando enim glorificatur filiũ, tũc glorificatur & pater. Quoniam enim dixerat iſtud in gloriam filij fieri, ne quiſquam putet ſolius eſſe filij, ſubiunxit: Deo autẽ & patri noſtro ſit gloria iſta quæ filio fit. *Salutate omnẽ ſanctum in Chriſto Ieſu.* Nec hoc modicum eſt, ſed magnæ beneuolentiæ, nempe q̃ per literas eos ſalutat. *Salutant vos qui mecum ſunt fratres.* Atqui dicebas te neminem habere pari tecũ animo præditũ, qui res eorum germanè curatur̃ ſit. Quomodo igitur dicis, qui mecum ſunt fratres? Aut eos fratres dicit, quos ſecũ habebat: aut illud, Quoniã neminem habeo pari mecũ animo præditũ, non de illis dicit qui in ciuitate erãt. Quid enim neceſſe fuiſſet illos, quæ apoſtolorũ ſunt, exequẽda ſubire? aut q̃ non dubitat etiã iſtos fratres vocare. *Salutant vos omnes ſancti, maximè vero qui ſunt ex Cæſaris familia. Gratia domini noſtri Ieſu Chriſti ſit cũ omnibus vobis.* Reſtituit eos ac recreauit, dum oſtendit euangelij prædicationẽ etiam ad Cęſaris vſq; familiam pertinuiſſe. Si enim qui in regiis ſunt, omnia contempſerunt propter regnũ cœlorũ, multo magis oportebat eos hoc facere. Atq; hoc ſanè indicium erat, q̃ à Paulo diligerentur, & q̃ multa de ipſis narrauerit, magnáq; dixerit. Vnde & eos qui in regiis erãt induxit, vt ſalutarent iſtos quos nondũ viderant. Nã hinc potiſſimũ tum multa erat dilectio inter credentes, q̃ in adflictione cõſtituti erant. Et qui procul etiã aberãt, veluti germana mẽbra mutuò cohęrebant, & pauper æquo erat affectus animo erga diuitem, & diues viciſſim erga pauperem. Et nulla prorſus erat inter eos excellẽtia & prærogatiua, q̃ omnes pariter odio premerentur & iactarentur, ídq; eiſdem de cauſis. Quẽadmodum enim ſi ex diuerſis ciuitatibus captiui quidam ſedibus ſuis expulſi in vnam venirent ciuitatẽ, vehementer illi cohærerent, & ſeſe mutuò complecterentur, communione calamitatis eos conglutinãte: ita ſanè & tunc communione adflictionum & tribulationis eos coniungente, multam habebant inter ſe mutuò dilectionem fideles.

† vereatur ſcriptura ſacra dicere]

Genes. 8. d

† omne gaudium.

2. Cor. 9. c

Matt. 6. b

Morale.

Adflictio nanq; vinculum eſt infractum, dilectionis augmentũ, cõpunctionis & pietatis occaſio & materia. Etenim audi quid Dauid dicat: Bonũ mihi domine, q̃ humiliaſti me, vt diſcã iuſtificationes tuas. Et iterum alium prophetã audi dicentẽ: Bonum eſt homini, ſi portauerit iugum ab adoleſcentia ſua. Et rurſus: Beatus homo quem tu erudieris domine. Et aliũ quendã dicentem: Ne paruipendas diſciplinã domini: &, ſi acceſſeris ad ſeruiendũ domino, accommoda animũ tuum ad tẽtationem. Et Chriſtus quoq; dixit: In mũdo afflictionem habebitis, ſed confidite. Et iterum: Plorabitis & lamentabimini vos, mũdus autem gaudebit. Item, Anguſta & ſtricta eſt via. Vides vbiq; laudari adflictionẽ? vbiq; tanquã quæ neceſſaria nobis ſit, commẽdari? Si enim in externis certaminibus

Pſal. 118. c

Thren. 3. d

Pſal. 93. b

Eccli. 2. a

Matt. 7. b

Ibid. 16. g

Ibidem. d

φαιδρυνομένην. nemo sine ista coronã adipiscitur, nisi laboribus seipsum, & ciborũ abstinentia, & legitimo victu, vigiliisq; & mille aliis munierit: multo magis hîc. Quem nanq; mihi regem dices? At neq; ille securam vitã viuit, sed multis & adflictionibus & curis plenam. Neq; enim diadema aspicias, sed fluctus illos curarum, per quos corona illi parta est. Nec purpuram intuearis, sed animum magis, q̃ purpura ista sit, obfuscatum. Non ita corona caput obuincit, atq; animum solicitudo. Neque vero satellitũ multitudinẽ aspicias, sed multitudinem tristitiarũ. Neq; enim poterit priuata reperiri domus, quę tot ac tantis referta sit curis, quãtis refertæ sunt regię. Singulis dieb° mortes expectatæ, & ante mensam videtur sanguis, & ante conuiuiũ. Noctu vero, dici nequit, quoties palpitet & imaginãdo subsiliat: idq; in pace. Si vero bellũ aliquod occupauerit, quid poterit ista vita miserius esse? Quod vero attinet ad domesticos (quæcunq; subditos concernũt dico) deniq; perpetuo madet cognato sanguine pauimentum regiũ. Et si vultis, narrabo quædã, & cognoscetis forsan, maxime quidẽ & vetera, & quę ante tẽpora nostra sunt facta, adhuc tamẽ in memoria conseruata. Quidã dicitur vxorem de adulterio suspectam, in mõtibus nudam ac ligatam, feris laniandam tradidisse, matrẽ iam illi multorum regum factam. Quam putatis illum vixisse vitã? Nisi enim illum vehemẽter ista animi passio decoxisset, ad tãtum supplicium sumendum animum nõ appulisset. Idem vero ipse filiũ quoque suum necauit. Vel potius frater huius filium ipsius interemit. Hic quidẽ seipsum à tyranno comprehensus occĩdit, iste vero & consobrinum suũ, regni consortẽ, in quam communicationem ipse eum collocauerat, & vxorẽ cognouit à Persis corruptam. Vt enim non pepererat mulier quædã infœlix & misera, (nam infœlix est & misera, quæ donũ dei sperauit per propriam se dare sapiẽtiam) † institutis ludis] corrupit reginã, & corrupta est simul & ipsa. Dicitur & fratrẽ ille suũ occidisse. Rursus & alius post istum, venenatis sublatus est pharmacis, & poculum illi nõ amplius erat potus, sed mors. †Et filius ipsi oculũ effoderat, metu futurorũ, præter vllam iniuriam.] Alius neq; honestè dici potest, quàm miserabiliter vitã finierit. Eorum vero qui post istos fuerunt, alius quidẽ † combussit, quemadmodũ miser quidam & infœlix, cõmerito] cum equis & fœminis, & aliis omnibus, & mulierculã in viduitate reliquit. Quas enim, dũ viueret, adflictiones passus sit, dici non potest: quas cũ iste insurgeret, ferre coactus est. Hic vero qui nũc dominatur, an nõ ex quo diadema suscepit, in laboribus, in periculis, in afflictionibus, in tribulationibus, calamitatibus & insidiis versatur? At non tale est regnum cœlorum, sed posteaquã illud acceptũ fuerit, habetur pax, vita, gaudiũ, & lætitia. Sed, quẽadmodũ dixi, non est vita quæ careat ærumnis. Si vero in tẽporalibus, etiã quæ omnium fœlicissima putatur, nẽpe regia, tãtis referta est calamitatib°, quid putas in priuatis? Et quãta reliqua sint mala, ne dici quidẽ poterit. Quot sępenumero fabulæ de istis cõfictæ sunt? Omnes propè tragœdiæ in scenis & fabulæ de regibus ostenduntur. Plura nanq; in fabulis ex rebus gestis fingũtur. Ita enim voluptatẽ habent Thyestæa conuiuia, q̃ omnis illa domus calamitatibus subuersa est. Sed ista quidẽ ex illis quę ab externis cõposita sunt scimus. Si vero vultis & ex scripturis dicemus: Saül primus regnauit. Sed scitis quomodo post ipsum Dauid, & ipse mille malis tentatus periclitatus sit, Salomõ, Abia, Ezechias, Iosias similiter. Nõ enim potest sine adflictione, nõ potest sine laboribus, nõ potest sine tristitia præsentẽ vitã quisquã pertrãsire. Sed nos tristemur nõ propter talia, ꝓpter quæ reges: sed propter talia, vnde magnum etiam lucrum habemus. Quę enim secundũ deum est tristitia, 2. Cor. 7. a pœnitentiam stabilẽ & constantem ad salutem operatur. Pro illis cõtristari oportet, pro illis dolere, pro illis morderi. Ita contristabatur Paulus. Nã ex multa, ibid. 2. b ĩquit, afflictione & anxietate cordis scripsi vobis per multas lachrymas. Quoniã enim rerũ suarum gratia non habebat vnde lugeret, pro alienis hoc faciebat. Imò & illa propria reputauit, iuxta luctus rationem. Alij offendebãtur, ipse vrebatur. Alij infirmabantur, infirmabatur & ipse. Bona est eiusmodi tristitia, melior quouis mũdano gaudio. Ita lugentẽ ego omnib° hominibus præposuero: imò & ipse dominus ita lugentes & compatiẽtes beatos dicit. Non ita Paulum periculorum gratia admiror & stupeo. Imò non tantum pericula admiror, quantũ ea pro quibus singulis diebus moriebatur. Sed hoc me magis mouet. Nã ex animo fiebat dei amãte & amicè affecto, ex dilectione, quã Christus ipse quęsiuit, ex cõpassione fraterna & paterna, imò vtraq; ista maiore: Ita affectum esse oportet, ita lachrymari. Tales lachrymę multa sunt refertæ lætitia, talis luctus causa est gaudij. Etiam si eos quos deploramus, nihil iuuerimus: nos tamẽ ipsos iuuabimus. Qui enim alienorum gratia ita dolet, multo magis hoc suorum gratia faciet. Qui aliorum delicta ita deflet, sua ipsius deflere non negliget: imò nõ statim delinquet. Hoc vero demũ graue est & acerbum, q̃ ita pro peccantibus lamentari iussi, ne pro nostris quidem peccatis aliquã pœnitẽtiam ostendimus, sed sine omni dolore peccam°: & omnia magis curamus, omniáque potius reputamus, q̃ nostra peccata. Propterea gaudemus inane mundi huius gaudium, quod confestim extinguitur, quod mille tristitias parturit. Tristemur tristitia quæ gaudij sit mater, & non lætemur gaudio quod tristitiam pariat. Fũdamus lachrymas multam voluptatẽ seminantes, & non rideamus risum qui nobis stridorẽ dẽtium generet. Tristemur tristitia, ex qua germinet requies & refocillatio: & nõ quęramus delicias, ex quibus multa nobis adflictio & dolor nascatur. Laboremus modicũ in terra, vt deliciemur in cœlis. In fragili & caduca hac vita adfligamus nos ipsos, vt in æterna illa requiem assequamur. Nõ simus remissi ac dissoluti in breui hac vita, ne ingemiscamus in æterna & infinita. Non videtis quàm pleriq; etiam hîc temporalium rerum gratia adfligãtur? Cogita & te vnum ex illis esse. Ferto adflictionẽ & dolorẽ, spe futurorum nutritus. Non es Paulo melior, neq; Petro, qui nunquam hic requie potiti sunt, qui in fame & siti & nuditate vixerũt. Si eisdem cum illis potiri vis, cur contrariam viam ingrederis? Si vis ad ciuitatem illam pertingere, in quam illi peruenire meruerunt, eam ingreditor viã quæ illuc ducit. Non ducit illuc via quietis ac recreationis, sed adflictionis: illa spaciosa est, ista angusta. Hãc eamus, vt æternã vitam assequamur, in Christo Iesu domino nostro, cum quo sit patri simul cum sancto spiritu gloria, imperiũ & honor, nũc & semper & in secula seculorũ, Amen.

μελαινοῦσαν.

πρόσοδοι.

* dum ẽ. i. ipsius. suum habet editio Ger.

† medicamentis datis.

† Et filio quoq; oculum effoderat, metu futurorum, nihil cõmerito] † exarsit.

Finis commentariorum D. Ioannis Chrysostomi in epistolam Pauli ad Philippenses.

D. IOAN.

DIVI IOANNIS CHRYSOSTOMI DE PROFECTV EVANGELII homilia, in dictum Apostoli: Siue occasione, siue veritate, Christus annunciatur.

Philip. 1. c

Luc. 1. c.

CVM pridem pharisæi & publicani mentionem faciendo, bigas duas, ex vitio scilicet virtutéque iungeremus, ostẽdimus quàm sit vtilis humilitas animi, & quàm damnosa mentis arrogantia. Nam arrogantia, licet iustitiæ societur, & ieiuniis, & decimarũ solutioni, posterior fit. Humilitas autem licet peccato iungatur, præcurrit pharisæi bigam: nec impeditur, quia improbum habet aurigam. Quid enim publicano deterius? Tamẽ nihilominus, quoniam animam suam contriuit, & peccatorem se confessus est, præoccupauit pharisęum, & ieiunia, vt dicitur, habẽtem, & decimas dãtem, áque malis omnibus liberatum. Quarẽnam hoc? Quia tametsi ab auaritia & rapina fuerit alienus, matrem tamen malorum omniũ inanem gloriã & arrogantiam habuit in anima profundius radicatã. Et idcirco Apostolus obsecrat, & dicit: Vnusquisq; opus suũ probet, & tũc in semetipso tantùm gloriationẽ habebit, & nõ in alio. Ille autem in mediũ prorumpit, omnium qui in toto orbe accusator, & omnibus se hominibus meliorem dicit. Non fuisset tolerabile, si se decẽ tantũ, vel quinque, vel duobus, vel vni prætulisset, Nunc autẽ nõ solùm paucis, sed & toti orbi se præposuit: vnde non mirũ, q̃ cursu posterior fuit. Et sicut nauis, quę multos fluctus trãsit, multásq; tempestates effugit, in ipso autẽ portu tãdem in scopulum impingit, iacturam totius in se recõditi thesauri facit: ita & pharisæus ille postquã sustinuit labores ieiunij, aliásq; virtutes omnes, quia linguã non coërcuit, arrogantia sua in ipso portu naufragium fecit. Nam abire cum tanto detrimẽto à precibus, à quibus lucrum erat sperandum, quid aliud est, quàm naufragiũ facere? Proinde dilecti, cũ hæc sciamus, omnium nos postremos existimemus, etiãsi in ipsum virtutis culmẽ cõscenderimus. Scim° quoque quòd arrogantia ex ipsis cœlis superbientẽ deducere, & humilitas ex abysso peccatorũ, modestè agentem, in altũ reducere potest. Humilitas pharisæo publicanum præposuit. Arrogantia autẽ & superbia incorporeas virtutes, diabolũ inquam è cœlo deturbauit: humilitas & propriorũ peccatorũ agnitio, latronem ante apostolos in paradisum induxit. Igitur si qui sua confitentur peccata, tantam sibimetipsis fiduciã cõciliant: qui multorum bonorũ cõscij, animas suas humiliant, quantas nõ coronas assequũtur? Si enim humilitas peccatis sociata, tã expeditè currit, vt iustitię ipsam rectè iũgas, quãdo eã iustitiæ coniunxeris, quò non peruenit? quos nõ trãsibit cœlos? Stabit planè fiducia magna inter angelos apud ipsum dei thronũ. Contrà, si cũ iustitia copulata fuerit arrogãtia, immodica sua grauitate etiam illius fiduciam detrahet: peccato autem iuncta, in quam gehennæ profunditatẽ nõ præcipitabit? Hæc dixerim, non vt iustitiam negligamus, sed vt arrogantiam fugiamus: non vt peccemus, sed vt modestissimus. Fundamẽtũ em̃ philosophiæ nostræ est humilitas. Esto, multũ ædifices, habeas eleemõsynas, preces, ieiunia, virtutésq; omnes, hac nõ præiecta, frustra & in vanũ erunt omnia, facilèque ruet super arenam extructum ædificium. Nihil est in omnibus nostris bonis operibus, quod hac nõ egeat: nihil est, quod sine hac stare poterit. Etiam si dicas continentiam, virginitatem, contemptum diuitiarũ, & quæcunque liber, omnia profana, impura, & abominabilia sunt absque humilitate. Cum hac dicitur ædificemus: hanc in verbis, in operibus, in cogitationibus, in omnibus præstemus. Sed de humilitate sufficiant hæc, non equidem vt virtutis postulat dignitas (nullus enim eam pro dignitate laudare potest) sed pro vestræ charitatis intellectu. Scio enim q̃ amplexabimini eam magno studio, licet paucis admoniti dictis. Quoniam autem apostoli dictum hodie lectũ, multis videtur ignauiæ ansam præbere, operæprecium vt ipsum clarius reddamus, quò nulli frigidam defensionẽ in salutis suæ perniciem inde sumant. Igitur eò sermonem flectamus. Quod autem hoc dictum? Siue occasione, inquit, siue veritate Christus annũciatur. Hoc multi in ore habẽt, & simpliciter ac temerè circunferunt, neque priora, neque sequentia legẽtes, sed absecta aliorum membrorum consequentia, in animarum perniciem ignauioribus proponentes. Attentãt enim illos hac via à saniore fide abducere: deinde cùm pauidos ac trementes, & periculum suspicari vidẽt, vt timorem illum ex animis eorum eximant, dictum hoc Apostoli in medium afferunt, dicentes: Paulus hoc admisit inquiẽs: Siue occasione, siue veritate Christ° annuncietur. Verùm hæc neutiquam se ita habent. Primùm enim non dixit annuncietur: sed, annunciatur. Dicere enim, annũcietur, eius est qui legem statuit. Dicere autẽ, annunciatur, est annunciari quod euenit. Quòd autem Paulus legem nõ statuat, vt fiãt hæreses, sed abducat omnes ab hoc instituto, habes ex his. dicit enim, Si quis vobis euangelizauerit aliquid præter id qd audistis, anathema sit, etiã si ego, vel angelus de cœlo. Non autem anathematizasset & seipsum, & angelos, si rẽ periculo carere sciuisset. Et iterũ dicit: Zelotypus sum erga vos dei zelo. Aptaui enim vos vni viro, vt virginẽ castã exhibeatis Christo. Vereor autẽ, ne fortè vt serpens Heuam versutia sua decepit, ita corrũpantur sensus vestri à simplicitate, quæ erat in Christũ. Ecce, & simplicitatẽ posuit, & veniam non dedit. Nam si condonasset, iam non erat periculum: & si periculum aberat, frustra timuit Paulus. Christus quoque nõ iussisset exuri zizania, si res indifferens esset, nunc illũ audire, nunc aliũ, & omnes absq; discrimine. Et quídnã est quod dicit? Repetam paulò altius historiã. Sciendũ em̃, in quo statu res Pauli erãt cum hæc scriberet: Quomodo ergo tũc agebat? In carcere erat, in catenis, grauibúsq; periculis. Vnde hoc manifestũ? Ex epistola ipsa, Nã ante hæc dicit: *Scire autem vos volo fratres, quòd quæ mihi acciderunt, ad maiorem euangelij profectũ euenere: ita vt vinculà mea manifesta facta sint in Christo, in toto prætorio, ac cæteris omnib°, vtq; plures ex fratrib° in domino freti vinculis meis, vberius auderẽt impauidè sermonẽ loqui.* Nero enim eũ in vincula cõiecerat. Quippe quemadmodũ prędo aliquis domũ cũctis dormientibus ingressus, vt auferat omnia, si quem viderit accẽdere candelã, illum mox interimit, & lumẽ extinguit, vt auferre & rapere alia absque metu possit: ita & Nero tũc latronẽ & furem quendam agens, dormientibus omnibus, profundõque somno grauatis, omniũ bona diripiebat, nuptias inuadebat, domos subuertebat, nullúmque malitiæ genus intermittebat. Proinde mox vt beatũ Paulum vidit

Gala. 6. a

Philip. 1. c

Galat. 1. b

2. Co. 11. a

Gen. 3. a

Mat. 13. d

Phili. 1. b

vidit accendere in mũdo candelã, & afferre sermonẽ doctrinæ, quo sua reprehẽdebatur iniquitas, quò omnia facere licẽter posset, curauit vt & extingueretur prædicatio, & interficeretur magister. Itaq; vinctum sanctũ illũ cõiecit in carcerẽ. Et tunc hæc scripsit Paulus. Quis non admiraretur, & obstupesceret generosam illam animã cœli municipem? Vinctus, constrictúsque Philippensibus scribit. Scitis autem quanto interuallo distẽt Macedonia & Roma. Neq; charitatẽ & memoriã discipulorum ex pectore eius vel viæ prolixitas, vel tẽporis tanta intercapedo, vel negotiorũ strepitus, vel molestię, vel quæcũque alia, abradebant: sed habebat omnes eos in mente. Neq; ita catenis manus eius erant vinctæ, vt amore discipulorum anima eius cõstricta: id quod etiam ipse in
Philip.1.a procemio epistolæ declarat, dicẽs: Propterea q̃ habeam vos in corde, & in vinculis meis, & in defensione & cõfirmatione euãgelij. Et sicut rex manè super thronũ suum conscendens, & in regalibus aulis cõsidens plurimas vndequaq; literas accipit: ita & ille in carcere, quasi in regalibus palatiis sedens, multò plures & accepit, & misit: vndequaq; gẽtibus ad eius sapientiam confugientibus, & ad eum referentibus de omnibus quæ apud se fiebant. Et tantò plura q̃ rex administrabat, quãto & maior principatus sibi concreditus erat. Nõ enim eos solùm qui in Romanorũ ditione, sed & barbaros omnes, deus qui terrã & mare cõtinet, in manus eius dederat. Atq; hoc manife-
Rom.1.b stans Romanis dicebat: Nolo vos ignorare fratres, q̃ sæpe proposuerã venire ad vos, licet prępeditus fuerim vsq; in hunc diẽ, quò fructũ aliquẽ haberẽ inter vos quoq;, sicut & inter reliquas gẽtes. Græcis simul ac barbaris, eruditis pariter ac rudibus debitor sum. Quotidie igitur curæ ei erat, quid Corinthij, quid Macedones, quid Philippẽses: quomodo Cappadoces, quomodo Galatæ, quomodo incolẽtes Pontũ, quomodo omnes homines valerẽt. Et licet totĩ orbis curam suscepisset, nihilominus tamen non solùm pro gentibus integris, sed & pro vno homine solici-
Ad Philemonem. tus erat. Et nũc quidẽ propter Onesimum epistolam
1.Cor.5.a mittebat, & propter eũ qui apud Corinthios stuprũ cõmiserat. Non enim hoc considerabat, q̃ vnus esset qui peccauerat, & præsidio egeret, sed quòd homo esset. Homo dignissimum dei animal, & propter quẽ nec vnigenito suo pater pepercit. Non enim mihi hoc dicas, q̃ sit fugitiuus quispiam, vel latro, vel fur, vel facinorosus, vel q̃ sit pauper, abiectĩ, vilis, & nullius frugis: sed cogites, quòd & pro ipso mortuus est Christus, sufficiãtq; tibi, vtpote idonea solicitudinis causa. Cogita, quantũ illum esse necessarium sit, quẽ tantus Christus ita appreciatus est, vt nec sanguini suo pepercerit. Neq; enim opinor, si rex pro aliquo occidi vellet, quęreremus argumẽtũ aliud, num magnus quispiã ille sit, quẽ rex tanti facit. Non autẽ ego tantùm opinor, sed sufficiẽs est mors eius, qui mortuus est, vt ostẽdat quãtę charitatis fuerit erga illum. Nunc verò, cùm non homo, nõ angelus, nõ archangelus; sed ipse cœlorũ dominus, ipse vnigenitus dei filius, carne vestitus tradit semetipsum pro nobis ad mortẽ: si nõ omnia fecerimus, & attentauerimus, vt homines tãto precio redẽptos, in omni cura habeamus, qua nos tuebimur defensione? quã veniã impetrabimus? Et hoc ipsum Paulus indicans, dicebat: Ne
Rom.14.c cibo tuo perde illũ, propter quem Christus mortuus est. Volens enim eos qui despiciebant & contemnebant fratres infirmos castigare, & in officio continere, vt persuaderet eis habendã proximorũ curã, hãc vnicam rationẽ pro omnibus dedit. Igitur sedens in carcere, per tantum spacium epistolã scripsit Philippensibus. Charitas enim erga deum nullis humanis impeditur, vtpote supernè in cœlis radicata. Et quid scribit? *Scire autem volo vos fratres.* Vidisti curam magistri pro discipulis? audi & curam discipulorum pro magistro: vt scias q̃ hoc erat, quo fortes & inuicti fiebant, quãdoquidẽ ita mutuum inter se amore vincti erãt. Frater enim qui à fratre adiuuatur, est sicut ciuitas *Prou.18.c* fortis, & multò magis tot ac tãti vinculo charitatis inter se iũcti, omnibꝰ dæmonũ restiterũt insidiis. Nõ opus est vlteriori demonstratione & sermone, quòd Paulus discipulis deuinctissimus fuerit, qui & catenatus solicitus pro eis erat, & quotidie moriebatur. Quòd autem discipuli Paulo vicissim magno studio deuincti fuerint, & nõ solùm viri, sed & mulieres, audi quid dicat de Phœbe: Cõmendo autẽ vobis Phœ- *Rom.16.a* ben sororem, quę est ministra ecclesiæ Cenchreẽsis, vt illã suscipiatis in Christo, sicut decet sanctos, & assistis ei, in quocunque vobis eguerit negotio. Nam & hæc cùm multis affuit, tum & mihi. Et hæc quidem, quòd officiosè eum adiuuerit, magnum accepit testimoniũ. Priscilla autẽ & Aquilas etiã mortẽ pro Paulo adierunt, de quibus sic scribens inquit: Salutate Priscillã & Aquilã, qui pro anima mea suã ipsorum *Ibidem.* ceruicẽ suppoſuere. Et de alio quoq; his ipsis scribẽs dicit, q̃ appropiarit vsque ad mortem, nõ habita ratione vitæ, vt suppleret id quod in vestro erga me officio fuit diminutũ. Vides quomodo amabant magistrum, quomodo suæ ipsorum animæ salutem illius præferebãt? & propterea tũc nullus eorũ superabatur. Hæc autẽ dico, non vt audiamus solùm, sed & vt imitemur: & nõ ad subditos solũ, sed & ad principes sermo noster se protendit: quò & discipuli frequens in magistros officiũ, & vicissim magistri eandẽ quam Paulus erga discipulos amoris affectionem declarẽt. Etenim Paulus tam anxiè omnium salutem curabat, perinde ac totus mundus sibi vnica domus foret, neglectísque suis vinculis, & plagis, & afflictionibus, & pressuris, considerabat & inquirebat quotidie, quomodo res discipulorum se haberẽt: & sæpe propter hoc ipsum solũ misit nũc Timotheũ, nũc Tychicum: nam de hoc quidem inquit, Vt sciatis & vos quæ ad *Ephe.6.d* me pertinent, quid agam: de omnibus certiores vos reddet Tychicus dilectus frater, & fidus minister in domino, quẽ misi ad vos in hoc ipsum, vt cognoscere- *Colss.4.b* retis de rebus nostris. Et iterũ aliis: De omnibꝰ rebus meis certiores vos faciet Tychicus dilectus frater & fidus minister, & cõseruus in domino, quem misi ad vos in hoc ipsum, vt cognoscat quid agatis, & cõsoletur corda vestra. De Timotheo autẽ: Quapropter *1.The.3.a* & ego non amplius ferens, misi ad hoc vt cognoscerem fidem vestrã, ne quo pacto tentasset vos ille qui tẽtat, & inanis factus esset labor noster. Et Titũ quoque aliò mittit, & alium iterum in alium locum. At- *2.Cor.8.c* que ipse vinculorum necessitate in vno sępe loco detentus, visceribus suis adesse non poterat, ita discipulis suis aderat. Itaq; & tunc detentus in vinculis scribebat Philippensibus: Scire volo vos fratres. Discipulos fratres vocat. Tanta enim charitas est, vt abiiciat omnem inæqualitatem, nullámque vel eminentiã vel dignitatẽ sciat: sed & si quis omnibꝰ sit sublimior, adusque humillimũ omniũ descendit: id quod

& Paulus

& Paulus faciebat. Audiamus autem quid eos scire volebat: Quæ mihi aceiderunt, magis ad profectum euangelij euenẽre. Quo pacto, & quomodo dic oro? Num vinculis absoluebare? Num catenam deponebas? num impauidè prædicabas in ciuitate, & in ecclesia multos & prolixos sermones faciebas de fide, susceptísq; inde multis discipulis abibas? Num suscitabas mortuos, & admirationi eras? Num leprosos purificabas, & obstupefiebant omnes? num dæmones fugabas? Nihil horum dicit, sed quid? & quomodo profectus euangelij factus est? ita vt vincula mea manifesta fierent in toto prætorio, & cæteris omnibus. Quid dicis? Hic profectus est, hoc incremẽtum, hoc prædicationis lucrum, quòd omnes didicerunt te vinctum? Ita profecto, dicit. Audi ergo sequentia, vt discas quòd vincula non solùm non sunt facta obstaculum, sed & magnæ fiduciæ materia: atq; adeò, vt plerique fratrum in domino freti vinculis meis, vberiꝰ ausi fuerint loqui impauidè. Quid dicis ô Paule? Non anxietatem, sed fiduciam iniecerũt vincula: non timorem, sed amorem? nõ habent quæ sequũtur consequentiam: Scio & ego. Neque enim iuxta humanorum operum morem hæc contigerunt, ait: sed supernaturam fiebant, erántque diuinæ gratiæ opera, vt vnde alij anxij, inde illi fidentes redderentur. Nam si quis capit cõstringítq; ducem, & fit hoc manifestum aliis, vertitur in fugam omnis exercitus. Et si quis pastorem abducit ab ouili, absq; timore abiguntur oues. Atqui hîc non ita euenit, sed per omnia secus. Dux vinctus erat, & fiebant alacriores milites omnes, maioribúsque animis & fiducia in aduersarios irrũpebant. Pastor cõstrictus erat, & oues neque auferebãtur, neque dissipabantur. Quis vidit? quis audiuit è magistrorũ aduersitatibus discipulos plus solatij capere? Quomodo non timuerunt? quomodo nõ dixerũt Paulo, Medice cura temetipsum, libera teipsum à malis: & nobis quoque cõsultũ erit? Quomodo nõ dixerunt talia? Quomodo? Erant edocti à gratia spiritus sancti, hæc non ex infirmitate, sed ex permissione Christi fieri, vt magis effulgeat veritas, quæ per vincula & custodias, & afflictiones & angustias crescens, in altius fastigium erigitur. Etenim si vincula, Pauli mentem deiecissent, & timidiorẽ reddidissent: nõ mirum, si & ipse, & qui eum accessissent, fuissent anxij. Verũ quia plus afferebãt fiduciæ, & ad maiorem gloriã cõducebant: magis obstupescendũ est, & admirandum, quomodo per rem ignominiæ plenam, gloria doctori conciliatur, & per terriculamentum fiducia & consolatio discipulorum crescit. Quis non obstupesceret, vidẽs illum catena circundatum, & dæmones fugare? Non diadema regis caput tam decorat, vt illius manus catenę: non sua quidem natura, sed gratia in ipsis efflorescente, quę magis consolabatur discipulos, videntes quidem corpus vinctum, linguam autem solutam, manus cõstrictas, sermonem verò liberum, & in totum mundum citius, quàm solis iubar percurrentẽ. Magna sanè discipulorũ consolatio erat, cum re ipsa discerent, nullam præsentium molestiarum grauem. Anima enim quando diuino amore & desiderio verè corripitur, ad nihil huius vitæ se conuertit: sed sicut mẽte moti, contemnunt ignem, & ferrum, & feras, & pelagus, & omnia: ita pij furore quodam, maximè spirituali ac honestissimo insaniunt, deridẽtes omnia quæ videt. Et propterea discipuli videntes magistrum vinctũ, exultabant magis & gaudebant: re ipsa declarantes aduersariis, quàm sint vbique inuicti, & nũllis mancipati. Itaque rebus sic se habẽtibus, æmuli quidã Pauli, grauius bellum excitare, & tyrannum contra eum crudelius exasperare cupientes, simulabant & ipsi sese esse prædicatores: prædicabántque rectam ac sanam fidẽ, ita vt & doctrina Pauli magis increscceret. Hoc autem non ideo faciebant, quòd fidem rectam seminare vellent: sed vt audiret Nero prædicationẽ crescere, & doctrinam inualescere, vt inde exasperatus, quamprimum Paulum in profundum demitteret ac perderet. Itaque duæ erant tũc doctrinæ, vna discipulorum Pauli, altera inimicorum eius: illis ex veritate, his ex odio & contentione in Paulum, prædicantibus, & hoc manifestans docebat: Alij quidẽ, inquit, propter inuidiã & cõtentionẽ Christum prædicant, inimicis illis designatis: alij autem bona voluntate, quo discipulos suos intelligit. Deinde iterũ de illis inquit: Alij quidem ex contentione, nempe inimici, non castè, non candidè prædicantes, sed existimãtes addere se afflictionem vinculis meis: alij contra ex charitate, & hoc quoque de fratribus illis suis dicit: scientes quòd in euãgelij defensionem cõstitutus sum. Quid ergo? Attamen quouis modo, siue per occasionem, siue per veritatem, Christus tamen annunciatur. Atque ita frustra & vanè verbum hoc pro hæresibus assumitur. Nam qui tunc prædicabãt, non dogma corruptum prædicabant, sed fidẽ sanam & rectam. Quòd si adulteratam doctrinam prędicassent, & alia quàm Paulus docuerat, non vtique euenisset quod volebant. Non volebant autem aliud, q̃ vt aucta fide & multiplicatis discipulis Paulus à Nerone in grauius periculum adduceretur. Quòd si alia quàm Paulus prædicassent, non vtique discipulos Pauli multiplicassent: & si nõ plures fecissent, neque exasperassent tyrannum. Igitur hîc non dicit, q̃ corruptas doctrinas introducant: sed quòd causa propter quam prædicabant, non fuerit syncera. Aliud enim est occasionem prædicationis non esse sanam: & aliud, non esse prædicationem sanam. Nam prædicatio quidem non fit sana, quando errores continent dogmata. Occasio autem non fit sana, quando dogma quidem sanum est, prædicantes autem non propter Christum prædicant, sed vel ad inimicitias, vel ad aliorũ gratiam. Proinde non dicit, quòd hęreses introduxerint: sed quòd non ob rectam occasionem, neque ob pietatem prędicauerint id quod prędicauerunt. Quandoquidem hoc non faciebant ad incrementum euangelij, sed vt Paulo infesti essent, & in maius periculum eum adducerent: & propterea illos arguit. Cæterum vide quomodo diligenter hoc posuit. Existimantes, inquit, afferre vinculis meis: nõ dixit, afferentes vinculis meis: sed, existimantes, hoc est putãtes quòd afferant: insinuat, q̃ licet illi sic opinentur, non tamen ipse sic afficiatur, quin potius ob euãgelij incrementum gaudeat, vnde adiecit, dicẽs: *Et in hoc gaudeo, quin & gaudebo.* Quid enim, si etiam semetipsos perdunt illi, ex odio mei hoc facientes, dũmodo & quæ mea sunt inuiti augeant? Vides quanta erat Pauli virtus? quomodo nullis diaboli versutiis capiebatur, & non solum non capiebatur, sed & ipsum laqueis suis apprehendebat? Nam licet multiplex esset & diaboli versutia, & ministrorum eius malignitas, qui prædicabant quasi idem saperẽt quod Paulus, qui tamen sapiẽtes in versutia sua apprehendit,

prehendit,nõ permittebat hoc fieri. Proinde Paulus
Phili. 1.d hoc tunc declarans,dicebat: *Manere quidem in carne, necessarium magis propter vos:& hoc certus scio,quòd mansurus sim,& cum omnibus vobis permansurus, in vestrum profectum,& gaudium fidei.* Illi enim prẹsenti quidem vita eiicere me cupiunt, & propterea sustinent omnia: deus autem non permittet propter vos. Hæc igitur omnia diligẽter seruate memoria, vt eos qui simplicit er,ac temerè scripturis, ac cum pernicie proximi vtuntur, omni cum sapientia corrigere possitis. Poterimus autem & dictorum meminisse,& alios corrigere,si ad preces semper cõfugimus: & oremus deũ, vt det sermonem sapientiæ, & intellectum auditus, certámque & indeprẹdabilem huius depositi custodiam.Sæpe enim cõtingit,vt quẹ studio nostro corrigere nõ possumus,ea per preces efficere valeamus, per preces inquam perpetuas. Semper enim orandũ est, & in afflictione & prosperitate, & tam ei qui in tribulationibus, quàm qui in bonis. Et illi quidem, qui in bonis & prosperitate,vt immota hẹc maneãt, & non transferantur:huic autem,qui in angustiis, & afflictione, vt benignam eorum vicissitudinem sentiat. In tranquillitate es, ora deum vt ipsa tibi tranquillitas stabilis maneat. Tempestatem vides grauẽ, ora deum vt auertat ipsam, & ex ipsa tranquillitatẽ faciat.Exauditus es, gratias age, quòd exauditus es. Non exauditus es,perseuera,vt exaudiaris. Et si differt aliquando dominus,non id odio facit, neque te auersatur: sed differendo, diutius te secum seruare vult.Sicuti & patres filios indulgentius amãtes, quò illos diutius apud se detineant quos desides vident, dedita opera morantur aliquid daturi.Cæterùm nõ opus tibi patronis apud deum, neque multo discursu,vt blandiare aliis:sed licet solus sis, patrónóq; careas,& per teipsum deum preceris, omnino tamen voti compos eris. Neque enim tam facilè deus annuit, cùm alij pro nobis orant, vt cùm ipsimet oramus,etiamsi plurimis pleni simus malis.Nam & hominum,quos valde exulcerauimus, iræ quiescunt, si diluculo & meridie, & vesperi apud eos comparemus,atque cum illis continua ac humili consuetudine conuersemur: & multò magis apud deum, si frequẽs fueris:licet indignus sis,dignus tamẽ eris: quoniam & indignus diutina familiaritate dignus fieri potest. Porrò tria hæc, nempe quòd indignum frequens cõuersatio dignum reddat: & quòd deus magis annuat,si per nosipsos oremus,quàm si alij orent: &quòd dando sæpe differt,non vt nos vacuis manibus amandet, & animo hæsitabundo relinquat, sed D vt bonorum maiorum nobis causa fiat.Tria hæc inquam,ex parabola hodie nobis lecta, manifesta facere tentabimus. Accessit Chananæa Christum pro filia orans,quæ à dæmone agitabatur, & clamans cũ
Mat. 15.c tanta voce,ait:Miserere mei domine, filia enim mea malè à dæmonio torquetur. Ecce alienigena mulier & barbara,& extranea à Iudæorum iurisdictione. Et quid aliud erat,quàm canis,& indigna quæ voti cõpos fieret?Nõ enim honestum est,inquit, vt accipiatur panis filiorum, & obiiciatur canibus. Attamen

A precum frequentia digna facta est, non solùm vt inter filios recenseretur quæ erat canis,sed & vt multis laudibus honestata dimitteretur.Dixit enim: O mulier, magna est fides tua. Quoniam autem Christus dixit,Magna est fides tua: nulla opus est demonstratione,& inquisitione vlteriori de mulieris huius gloria.Vides quomodo mulier,quæ indigna erat, ex assiduitate facta est digna? Vis discere, quòd etiam per nosipsos orantes apud deum plus efficimus, quàm dum alij pro nobis orant?Clamauit hæc: & vt accesserunt discipuli,dicunt:Dimitte eam, quia clamat post nos.Et ad illos quidem dixit: Nõ sum missus nisi ad oues,quæ perierunt domus Israël. Quãdo autem ipsamet accessit, & perseuerauit clamans, & dicens:Domine,Etiam: Nã & catuli edunt de mensa dominorum suorum: tũc beneficium dedit, & ait: B Fiat tibi sicut vis. Vides,quomodo repulit, cùm alij precarentur: vbi verò ipsamet orans pro dono clamauit,annuit? Illis enim inquit, Non sum missus nisi ad oues,quæ perierunt domus Israël:huic autem dicit, Magna est fides tua, fiat tibi vt vis. Similiter ab initio & ad ingressum petitionis nihil respondit: vbi autem semel & iterum,& tertiò accessit,tunc deniq; beneficium concessit.Et in fine docet,quòd dare distulerit:non vt eam repelleret,sed vt patientiam mulieris omnibus monstraret.Nam si propter repulsam distulisset, neque tardè ei donasset: & nos minimè agnouissemus mulieris ab initio vsque ad finem fortitudinem.Dimitte eam,inquiunt, quia clamat post nos.Vos auditis vocẽ,ego mentem video, scio quid dictura sit. Nolo thesaurum mentis suæ occultum permanere, sed expecto & sileo, vt manifestetur, & C omnibus clarus fiat. Cùm hæc omnia non ignoremus, posthac, licet peccatores simus, & indigni in quos conferantur beneficia:licet soli simus, & intercessoribus careamus,ne deficiamus orando, ne despondeamus animum:scientes,magnum apud deum patrocinium esse per semetipsum magna alacritate ad deum contendere:quanuis autem differat,& cesset vt largiatur, neque sic recedamus: scimus enim, quòd misericordiæ,magnæque erga nos clementiæ est ita differre & tardare.Si ita senserimus,animáque dolente & feruida,ac excitata, & tali quali ad ipsum Chananẹa accessit,etiamsi canes simus, grauibúsque in peccatis,& nostra amoliemur mala:tantúmque fiduciæ accipiemus,vt aliis quoque patrocinari possimus: quemadmodum Chananæa hæc, non solùm ipsa fiduciam, & multas laudes consecuta est, sed & filiam intolerabilibus molestiis eripere potuit.Nihil enim,nihil inquam,precatione ignita & syncera validius est.Ipsa enim & præsentia mala dissoluit, & à futuris pœnis eripit.Vt igitur & prẹsentem vitam facilius transigamus, & ad iudicium fidentius migremus,multo studio,alacritatẽque sedula precibus vacemus. Nam sic & reposita bona obtinere poterimus: quæ nobis omnibus per gratiam & misericordiam suam cõcedat dominus noster Iesus Christus, cui cum patre,& sancto spiritu sit gloria, imperium, & honor,in secula seculorum,Amen.

IN EPISTO-

IN EPISTOLAM PAVLI AD COLOSSENSES, *Diui Ioannis Chrysostomi expositio Vuolfgango Musculo interprete.*

Homilia prima.

CAPVT I.

PAulus Apostolus Iesu Christi,per volũtatem dei, & Timotheus frater,his qui Colossis sunt sanctis ac fidelib⁹ fratribus in Christo, Gratia vobis & pax à deo patre nostro, & domino Iesu Christo.

OMnes quidem epistolæ Pauli sanctæ sunt, habent tamen amplius quiddam B quæ ab eo ex vinculis sunt missẹ,vtpote quæ est ad Ephesios, quæ ad Philemonem,quæ ad Timotheum, quæ ad Philippẽses,& præsens ista.Etenim & ipsam vinctus
Infra.4.a misit,quemadmodum scribens dixit,Propter quod & vinctus sum,vt manifestem illud,sicut oportet me loqui:videtur autem ista post eam quẹ ad Romanos est data esse. Nam illam quidem Romanis scripsit, quum eos nondum vidisset,istam vero, cum iam vidisset,& prope finẽ esset prædicationis suæ, id quod & ex eo liquet,quod in epistola ad Philemonem,inquit,†cùm talis sim,] nempe Paulus senex, & rogem pro Onesimo: in ista vero ipsum mittit Onesimum, quemadmodum dicit,quem misi vnà cum Onesimo fido & dilecto fratre. fidum & dilectum, & fratrem cum vocans.Quapropter & cum fiducia in hac C epistola dicit, nec dimoueamini à spe Euangelij quod audistis,quod prædicatum est apud vniuersam creaturã,quæ sub cœlo est. Durauerat enim iam aliquãdiu Euangelij prẹdicatio.Arbitror autem hac†vetustiorem]esse eã quæ est ad Timotheũ,& circa mortẽ eius quoque scriptam,Dicit enim illic:Nam ego nũc immolor. † Vetustior sanè est ista q̃ ea sit quam ad Philippenses scripsit.Tum enim primum erat in vincula Romæ cõiectus.Qua vero ratione istas Epistolas pl⁹ aliquid præ cæteris habere dico?Hac scilicet, q; ex vinculis scribẽs: quemadmodũ si strenuus quidam in bello victor,interea dum confecta cæde trophẹa statueret,suis scriberet:ita sanè fecit & ipse,Nã & ipse sciebat hoc magnum esse. Etenim Philemoni scribens,inquit,quẽ genui in vinculis meis. Hæc autẽ dixit,ne tristemur in aduersis, sed gaudeamus potius.†Cũ hæc scriberet Colossensibus,erat]apud eos Philemon.Nã ad Philemonẽ scribens, inquit,& Archippo cõmilitoni nostro.Et in hac præsenti episto-
Infra.4.d la,Dicite,ĩquit,Archippo, vide ministeriũ quod accepisti. Videtur autẽ mihi hic Archipp⁹ aliquod Ecclesię munus administrandũ suscepisse.Nondum viderat autẽ Apostolus,neque istos, neque Romanos, neque Hebrẹos,cũ ad eos scriberet.Et de illis quidẽ multis ex locis clarũ est, de istis vero audi quid ipse
Cap.2. dicat:Et quotquot faciẽ meã in carne nõ viderũt.Et iterũ:licet carne absens sim, tamen spiritu vobiscum sum.Ita,scilicet,præsentiã suam vbiq; plurimum valere sciebat,vnde & semper præsentẽ seipsum facit& applicat,etiã cum absens esset. Et quãdo fornicatorem castigabat, vide quomodo iudicio suo præsentem se exhibuerit. Nam ego quidẽ, inquit, vt absens

† vnàcum ita, potest etiam de secunda persona dici. vide Erasm. annot. Inf.4.b

† posteriorem.

2.Tim.4.b.

† posterior

† tu in loco erat.

A corpore,præsens autẽ spiritu, iam decreui tanquam 1.Cor. 5.a
præsens:Et rursus,veniam ad vos,& cognoscam non 1.Co. 4.d
sermonẽ istorum qui inflati sunt,sed virtutem. Item, 2.Cor.15.a.
Non solũ cum præsens sum apud vos,sed multo magis cũ absens sum.Paulus apostolus Iesu Christi per voluntatẽ dei. Dignum fuerit & argumentũ dicere, *Argumẽtum epistolæ.*
qd̃ ex ipsa epistola colligimus. Quòd est igitur? Per angelos credebãt se conciliatos accessum habere ad deum.Habebãt multas obseruationes, tam Iudaicas quàm Gentiles:istas itaq; corrigit.Vnde & initio statim dicit,per volũtatẽ dei.Ecce rursus illud,per, posuit.Et Timotheus frater,inquit,igitur & ille apostolus.Decebat ergo cum quoq; notũ fieri,His qui Colossis sunt sanctis.Ciuitas ista Phrygiæ erat,qd̃ ex eo liquet,quòd vicinam habuit Laodiceam.Ac fidelib⁹ fratrib⁹ in Christo.Vnde sanctus factus es,inquit,dic quæso? Vnde fidelis vocaris? An non ideo quòd per B mortem sanctificatus es?An non ideo quòd in Christum credis?Vnde frater factus es?Non enim in opere, neque in verbo, neque in virtute quapiam fidelis comparueras.Vnde dic quæso, tanta tibi concredita sunt mysteria?An non propter Christũ?Gratia vobis & pax à deo patre nostro. Vnde vobis est gratia? Vnde pax?A deo,inquit,patre nostro. Atqui nomen Christi non hoc modo ponit, Contra eos dico, qui calumniantur spiritum. Vnde deus †pater est? Quis †pater est? seruorũ? Quis seruorum]magnalia ista perpetrasset? quis te sanctũ fecit?quis fidelem?quis filium dei? Qui te fide dignũ reddidit,is etiam causa est,quòd ista tibi concredita sunt. Fideles nanque non ideo duntaxat vocamur q; credimus,sed & propterea quòd mysteria ista nobis à deo concreduntur quæ neque angeli ante nos cognouerunt,sed indifferenter ista à Paulo ad hũc modum ponuntur:*Gratias agimus deo patri domini nostri Iesu Christi*. Videtur mihi omnia ad patrẽ referre,ne mox illis sermone assentiatur. *Semper de vobis, cum oramus.* Dilectionem suam non solum ex eo declarat, quòd deo gratias agebat, sed & ex eo quòd continuè pro illis orabat,quòd & eos quos non viderat semper in animo suo habebat.*Audita fide vestra in Christo Iesu, & charitate erga omnes sanctos.* Beneuolẽtiam ipsorum istis sibi conciliat. * Epaphroditus hæc illi nunciauerat. * *Epaphras potius legẽdum videtur.*
Epistolam autem mittit per Tychicum, Epaphroditũ apud se detinens.Et charitate, inquit, erga omnes sanctos:Non erga vnum & alterum,sed erga omnes, ergo etiam erga nos.*Propter spem repositam vobis in cœlis.* Futura bona intelligit.Dicit autẽ istud contra tentationes,ne hic sibi recreationem quærerent. Etenim D ne quisquam inferret,& quid proderit charitas erga sanctos, quum & ipsi miserè habeant & adflicti sint: gaudemus,inquit,quòd magnificavobis ipsis in cœlis comparatis.Propter spem,inquit,repositam. Securitatem futurorũ bonorum ita declarauit. *De qua prius audieratis per sermonem veracem.* Reprehendit eos hoc verbo,propterea,quòd cum diu iam in fide fuissent,immutari trãsferríq; se sustinuerint. De qua pri⁹ audieratis,inquit,per sermonẽ veracẽ Euangelij. Veritatis testimonium meritò tribuit Euangelio, quoniam nullum est in eo mendacium.*Euangelij.* Nõ dicit prædicationis,sed continue vocat Euangelium, admonens eos beneficiorum dei. Et posteaquam eos prius laudauerat,tum horum admonet. *Quod peruenit ad vos quemadmodum & in toto mundo est.* Gratificatur iã ipsis.Illud autẽ * peruenit ad vos, metaphoricè dixit. * παρόντος *quod permansit*
Non aduenit, inquit,ad vos, & rursus abscessit, sed

manſit

uenit, vel, quod adest & præsens est. velut de re animata loquitur.

mãsit & adhuc illic apud vos est. Deinde quoniã plerique ex eo confirmantur ꝙ multos habent dogmatum cõsortes, propterea subjunxit: quẽadmodum & in toto mũdo. Adest vbiq;, superat & obtinet vbiq;, perstat vbique. *Et fructificat & crescit quemadmodum & in vobis.* Fructificat eo ꝙ efficaciter operatur, Crescit, propterea quòd multi illud amplectũtur, propterea quòd magis atque magis corroboratur. Nam & in plantis, quãdo corroborata est plantula, tũc † & dentur ramusculi.] *Quemadmodũ & in vobis.* Præoccupat auditorẽ laudib⁹, ne inuitus si fuerit, deficiat aut repugnet. *Ex eo die quo audistis.* Admirabile est, quòd mox accessistis & credidistis, & statim in ipso exordio fructum protulistis. *Et cognouistis gratiam dei in veritate.* Non verbo, inquit, neque fraude, sed ipsis operibus. Hoc ergo est ꝙ dixit, & fructificat, videlicet, signa & miracula facit, ꝙ simul vt illud accepistis, gratiam dei pariter cognouistis. Cum ergo Euangelium cõfestim adeò potentiã ac virtutẽ suam ostenderit, quomodo nõ graue esset nũc demum suspectum fieri? *Quemadmodũ & didicistis ex Epaphra dilecto conseruo nostro.* Consequens ergo est istum illic prædicasse, didicistis Euangeliũ. Deinde vt ostenderet virum hũc fide dignum esse, dicit, conseruo nostro. *Qui est fidus pro vobis minister Christi, qui & exposuit nobis vestram dilectionem in spiritu.* Ne dubitetis, inquit, de futura spe: videtis orbẽ cõuersum. Et quid opus est quæ apud alios gerãtur dicere? Quæ apud vos gerũtur etiã sine istis certa sunt & explorata: cognouistis enim gratiã dei in veritate, id est, ipsis operibus. Itaque duo ista futura confirmantur, ꝙ & omnes passim fidem suscipiũt, & quòd vos quoque. Neque enim alia quidẽ facta sunt, alia vero dixit Epaphras, qui est, inquit, fidelis: hoc est, verax. Quomodo ꝙ illis erat minister Christi? Quod ad Paulũ concesserat. Qui exposuit nobis, inquit, charitatẽ vestrã in spiritu, hoc est, spiritalem, quã habetis erga nos. Si iste Christi minister est, quomodo dicitis reconciliationẽ cũ deo esse per Angelos? Qui & exposuit nobis, inquit, charitatẽ vestrã in spiritu. Ea nanq; admiranda est, & solida dilectio, ita vt reliquæ nomẽ duntaxat dilectionis habeant. Sunt autem quidam nõ tales: at hoc non est veram amicitiam habere. Propterea & facile dissoluitur.

† etiã multi fructus producũtur,

Morale. *Multæ amicitiæ causæ.*

Multæ sunt causę ex quib⁹ nascitur amicitia. Et turpes quidẽ prętęribimus. Nã nemo nobis illarũ gratia cõtradicet, tanquã quę malæ sunt. Sed si vultis naturales & tẽporales in mediũ adducemus. Itaque temporales quidẽ istæ sunt: vtpote, beneficio quisquam affectus est, ab ipsis maioribus suis acquisiuit amicũ, aut ex mẽsæ, aut peregrinationis cõmunione, aut est vicinus. Bonæ sunt & ipsæ. Aut eiusdẽ factus est artificij. Ista quidẽ nõ est syncera. Aemulationem enim quandã habet & inuidentiã. Naturales vero sunt, vt patris erga filiũ, filij erga patrẽ, fratris erga fratrem, nepotis erga auum, matris erga liberos. Vultis autem adiungamus & vxoris erga virum. Nam omnes coniugales amicitiæ temporales sunt & terrenæ. Igitur istæ quidem illis vehementiores esse videntur: vidẽtur inquã, quia sæpenumero illis inferiores sunt. Etenim alicubi visi sunt amici germanius affecti quàm fratres, etiam q̃ filij erga parentes, & natus quidẽ nihil opis attulit, alienus vero adfuit & adiuuit. Spiritalis vero dilectio, omnes reliquas excellit, tãquam regina quædam suorũ dominium habens, & splendido conspicua est habitu. Nihil enim terrenum hic est, A vnde ista nascatur, quemadmodum temporalis illa. Non ex cõsuetudine nascitur, non ex beneficẽtia, nõ ex natura, non ex tempore, sed è supernis descendit, ex ipso cœlo. Et quid miraris ꝙ ad conuersationem eius nulla opus est beneficentia, quando neque illata iniuria subuertitur? Quod autẽ ista maior sit quàm illa, audi quid Paulus dicat: Optabã enim ego ipse anathema esse à Christo pro fratrib⁹ meis. Quisnã pater optauerit filij gratia in malis esse? Et iterũ: Dissolui & esse cum Christo, multo melius esset, manere vero in carne necessarium magis est propter vos. Quæ mater mallet ista dicere, vt quæ sua ipsius essent negligeret? Et rursus audi ipsum dicẽtẽ, Orbati vobis ad spatium horæ, aspectu nõ corde. Et hic quidem pater si contumelia fuerit affectus amicitiã dirimit, illic vero nõ item, sed vsq; ad lapidantes etiam pertigit, beneficiis illos adficiẽs. Nihil enim, nihil est, inquam, adeo firmum ac validum, atque spiritus vinculũ. Etenim qui ideo factus est amicus ꝙ beneficiũ accepit, nisi hoc sine intermissione fiat, inimicus erit. Qui ex cõsuetudine indiuulse cohęret, is rursus amputata consuetudine amicitiã extinguet. Vxor quoq; quamprimum pugna intercesserit, deserit virum, & desiderium erga eum remittit. Et filius si diu viderit parẽtem viuere, grauatur. In spiritali vero amicitia prorsus nihil horũ est. Nihil em ex istis est, vnde dissoluatur, quandoquidem neque ex ipsis consistit. Neque tempus, neque itineris prolixitas, neq; illata iniuria, neq; diffamia, neque * tumor, neq; contumelia, neque aliud quicquã inuadet illam, neq; etiam poterit dissoluere. Et vt rem istam cognoscas, lapidabatur Moses, & tamẽ pro eis orabar. Quisnã pater hoc pro lapidãte se filio fecisset, & non magis ipsum quoq; lapidasset? Persequamur istam amicitiam quæ est ex spiritu (est enim valida & insolubilis) & non eã quæ est ex mensarum cõsortio: nam & tales prohibemur etiã in ista amicitia nobis adiũgere. Etenim audi quid Christus in Euãgelio dicat: Si quando conuiuiũ facis, inquit, ne voces amicos tuos, neq; vicinos tuos, sed claudos ac mutilos. Merito. Nã multa ex illis merces est. Sed ne ferre quidẽ potes, vt cum claudis & cæcis comedas? Graue hoc & intolerabile putas ac detrectas? Maxime quidẽ nõ oportebat eos auersari, veruntamen nõ est necesse vt simul cũ eis comedas. Etiãsi nõ collocaueris eos tecũ ad mensam, mitte tamẽ illis escas de mẽsa tua. Etem qui amicos ad prandiũ vocat, nihil magni facit. Recepit enim in hac vita mercedẽ. Qui vero mutilũ vocat & pauperẽ, deum habet debitorẽ. Ne tristemur itaq;, si nõ in hac vita receperimus, sed si quãdo receperim⁹ hic, alibi in futuro nihil recipiem⁹ amplius. Quãprimũ retribuerit homo, nõ retribuet deus. Si homo nõ retribuerit, retribuet deus. Ne queram⁹ itaq; illis benefacere, qui nobis rependere possunt, neq; eiusmodi retributionis spe illis benefaciamus. frigida em est hæc cogitatio. Amicum si vocaueris, ad vesperã vsq; durabit gratitudo. Propterea cõsumitur ista amicitia velocius q̃ quælibet tẽporum ac momentorum exordia. Pauperem sanè & mutilũ si vocaueris, nũquã peribit gratitudo. Nam debitorem habes deum, qui perpetuo reminiscitur, & nunquã obliuioni tradit. Quanta vero mollities fuerit, dic quęso, cum pauperibus non posse ad mensam simul recumbere? Quid dicis? Immũdus est pauper, inquis, ac sordidus. Laua ipsum, & ita duc ad mensam tuã. Sed indumẽta habet sordida & squalida? Per-

Rom. 9.

Phili. 1.

1. Thes. 2.

d.

Locus Luc. 14. de vocãdis ad prandiũ pauperibus copiose tractatur.

da? Permuta cũ tuis, da illi stolam mundam. Non vides quantũ hic sit lucri? Christus per ipsum ad te venit, & tu erga ipsum parcus es & sordidus? Cum regẽ voces ad mensam, adhuc istorum gratia contaris ac metuis? Ponantur duæ mensæ: vna quidẽ ex istis repleatur, & habeat cæcos, debiles & claudos, manus habẽtes aridas & brachia mutila, nudos pedes, vnam indutos tunicã, eámq; protritam: altera vero habeat optimates, duces, toparchas, principes magnos, preciosis indutos vestib⁹, subtilib⁹ etiã indumẽtis, & zonis præcinctos aureis. Rursus hic in mensa pauperũ, neq; sit argentũ, neque multum vini, sed quod sufficiat, & exhilarare valeat. Pocula vero & reliqua vasa ex vitro dũtaxat sint facta. Illic autẽ in mẽsa diuitum sint quidẽ omnia vasa ex argẽto & auro. Et tale sit hemicycliũ vt nõ vnus illud portet, sed duo strenui adolescẽtes vix loco moueãt. Deinde ponantur amphoræ multo splẽdidiores argẽto, nẽpe ex auro. Sit hemicyclium tenere ac delicate vndiq; stratum. Rursus sint hic accumbentiũ multi ministri, non minus vestibus adornati & splẽdide induti, anaxyridas etiam habẽtes. Pulchrum enim est ætatis flore vegetos videre & bene curato corpore. Illic vero ad mẽsam pauperũ duo dũtaxat stent famuli, quibus nihil cordi sit omnis ille fastus. Et sint illis quidem fercula sumptuosa, istis vero tãta quę excutere possint animi mœstitiã, & hilares reddere. Dixíne & cõcessi abunde satis? Et ést ne vtraq; mẽsa satis diligẽter ad hunc modũ instructa? Aut desideratur aliquid? Ego quidẽ non puto. Etenim & vocatos conuiuas & multum illum vasorũ, stratorũ, & ferculorũ sumptum recensui. Verũtamen si quid omissum est, sermonẽ prosequẽtes inueniemus. Age ergo, quoniã commode nobis vtraque mensa instructa est, videamus vbi vos accubituri sitis. Nam ego quidẽ ad eam proficiscor quæ est cæcorũ & claudorũ. Vestrũ vero plurimi mẽsam forte ducum eligẽt illustrem & splendidam. Videamus itaque vtra maiore sit voluptate & iucunditate referta. Nõdum autem futura bona discutiemus. Nã in istis etiã mea vincit. Quapropter? Propterea quod Christũ hęc habet recũbentẽ, illa vero homines, ista habet dominum, illa seruos. At nondum ista exquiram, sed videamus vtra maiorẽ habeat iucunditatẽ, eam quæ præsentis sit accubitus. Et iuxta hoc quidẽ maior est hic voluptas. Etenim accumbere cum Rege maiorem adfert voluptatem, quàm si accubueris cũ seruis. Sed discutiam⁹ & istud, rem ipsam in seipsa exquirentes & põderantes. Ego igitur & qui mecũ hanc pauperũ mensam eligũt, cum multa libertate & animi delectatione & loquemur & audiemus omnia, vos autẽ tremẽtes ac timidi, simúlq; discumbentes veriti, ne manum quidem protendere audebitis, tanquam in pædagogium quoddam, non ad prãdium, ingressi, & veluti coram molestis ac sæuis dominis trementes. At illi non ita. Sed magni honoris est, inquis, recũbere cũ potioribus. Atqui ego maiore potiar honore. Nã vestra tenuitas hinc magis apparet, quando eadẽ mensa cõmunicantes seruorum more abiectè loquimini. Etenim & serui tenuitas tum maxime apparet, quãdo cũ hero suo discumbit. Nam ille quidem loco sibi nõ cõpetenti constitutus, nõ tãtum honoris ex mensæ familiaritate acquirit, quantum abiectionis & humilitatis. Tunc enim vehementer inferior redditur. Seorsum vero cõstitutũ seruũ, seorsum etiã constitutũ pauperẽ, videre est illustrio-

Anaxyrides bracteatani, hoc est, latũ quoddam vestis genus quo cõtra frigus vtebantur.

rem esse, quàm si cũ diuite gradiatur. Quicquid enim humile est & abiectũ, tum maxime apparet quàm sit humile, quãdo sublimi coniunctũ fuerit, & ipsa † collocatio quod abiectũ est, abiectius facit nõ sublimi⁹. Ita & vos, ꝙ cum potioribus accumbitis, viliores facit. Nos vero non ita: Igitur in istis duplici nomine vos superamus, & libertate scilicet & honore, quibus quod ad voluptatis rationẽ attinet, nihil cõferri poterit. Ego quippe malim cũ libertate panem sumere, quàm cum seruitute mille fercula. Nã melius est, inquit, ad olera vocari cum amicitia & gratia, quàm ad vitulum saginatum cum inimicitia. Quicquid enim illi dixerint, coguntur laudare præsentes, aut certe offendere, nisi parasitorũ locum amplectantur, imò illis etiam peiores sint. Etenim illi, etsi cum dedecore, libere tamen opprobrandi ius habent: vobis vero neque hoc licet. Tantam itaque vilitatem illic habetis (metuitis enim & cum timore humiliamini) honorem vero non ita. Itaque omni iucũditate priuata est illa diuitum mensa, ista verò quæ pauperum est, quauis animi delectatione referta est. Sed ipsorũ etiam ferculorum naturam discutiamus. Illic quidem, etiã inuito, necesse est multo vino rumpi. Hic vero nihil cogit nolẽtem comedere & bibere. Itaque voluptatem eam quæ illic ex qualitate ciborum est, ignominia & repletionis molestia occupans aufert. Nã corpora nobis non minus repletio corrumpit, & dolore conficit, quàm ipsa fames, imò multo etiam peius. Et des mihi quẽcunq; voles, facilius ipsum repletione quàm fame rumpam ac perdam. Est enim reuera fames repletione tolerabilior. Famem nanq; etiam viginti dies quisquam ferre poterit, repletionem vero ne solos quidẽ duos. Et qui cum fame continue luctantur, in agris nẽpe, sani sunt, & nihil opus habent medicis. Hanc vero repletionem dico, nisi continue vocarent medicos, vtique non ferrent. Imò & medicorum auxiliũ sæpenumero ista repletionis tyrannis fefellit. Potiores itaq; quod ad voluptatẽ attinet, habet hæc pauperũ mensa. Si enim suauior est honor, quàm ignominia sit, etsi suauius est in potestate esse, quàm subditũ esse, & libere loqui, & agere iucũdius, q̃ tremere & meticulosum esse, & quantum satis est necessariis potiri, magis quàm excedendo mensurã in deliciarum fluctus immergi, etiam voluptatis gratia melior est ista pauperũ, quàm illa diuitum mensa. Est etiam sumptus gratia melior. Nã illa multa insumit, ista vero non item. Sed quid? Ergo discumbẽtibus duntaxat suauior est pauperũ mensa? An & conuiuatori plus adfert voluptatis quã illa? Hoc enim est quod nobis potissimũ quæritur. Igitur qui diuites & magnates ad prandiũ vocat, ante cõplures dies prãdium hoc præparat, & cogitur subire negotia, curas ac solicitudines, neque noctu dormiẽs, neq; per diẽ quiescens, sed multa in seipso comminiscens, & coquis, & popinatoribus, & structoribus facienda præcipiẽs. deinde imminẽte ipso conuiuij die, videre est ipsum timidiorẽ esse, quàm sint quibus iã depugnãdum est, ne quid cõtra præscripti rationẽ fiat, ne qua per inuidentiã fascinatio noceat, ne multos inde acquirat criminatores & opprobratores. Pauperes vero ad prandiũ vocans omni hac cura negotiisq; istis liber est, mensam ex tẽpore per seipsum parãs, ac nihil ante multos dies curans. Et post ista oĩa ille mox gratiã perdit, iste vero deum habet debitorẽ, & bona spe nutritur, singulis dieb⁹ ab ista mẽsa saturatus.

† cõparatio.

Prouer. 15. b.

Etenim

Etenim cibi quidẽ cõsumuntur,gratia vero non cõ-
sumitur,sed quotidie magis gaudet & lætatur, q̃ qui
multũ adeo vini ingurgitãt. Nihil enim animũ adeò
nutrit,atq; spes bona,qua placida & vtilia expectan-
tur:sed videamus & reliqua.Illic quidẽ sunt tibię,ci-
tharæ,ac fistulæ: hic vero nulla est absurda cãtio, sed
quid?Hymni & psalmodiæ. Illic laudãtur dęmones,
hic vero laudatur omniũ deus. Vides quãta ista gra-
tia,illa vero quãta abũdet ingratitudine & stupiditate?Nam dic mihi:Pauit te deus ex bonis suis,vnde& posteaquã pastus es illi oportebat agere gratias,&tu dæmones introducis? Quæ eũ fistulis & musicis instrumentis canuntur,nihil aliud sunt quàm dæmonũ cãtilenæ.Dicendũ erat, Benedictus es domine quoniam aluisti me ex bonis tuis.Sedvelut canis quidam ignominiosus & vilis ne recordaris quidẽ horũ, sed dęmones superinducis.Imò canes siue accipiant aliquid,siue nõ accipiãt, adulantur domesticis, tu vero nõ ita.Canis etiã si nihil accipiat, adulatur hero suo, tu vero etiã cũ acceperis latras cõtra dominũ tuum. Rursus canis etiam si beneficij quicquam acceperit ab alieno,neq; sic tamẽ inimicitiã quam aduersus illum habet remittit, neq; ad amicitiam illius attrahitur:tu vero etiã cũ innumera mala patiaris à dæmonibus, nihilominus eos ad conuiuia tua introducis. Itaq; duplici nomine peior es cane.Opportune vero iam canum mentionẽ fecerim, cõtra eos qui tum solum gratias agunt,quando beneficiis afficiũtur. Obsecro pudorem vobis incutiant vel canes.Illi famem quoque patiẽtes adulãtur heris suis: tu vero mox atque quempiam à dæmone curatũ esse audieris, Dominum tuũ deseris, ô canibus stultior & improbior. Sed iucundum est,inquis,videre scorta. Quæ est illa iucunditas?Imò quæ non est ignominia? lupanar facta est domus tua.Furor est & insania. Nõ erubescis, q̃ ista voluptatẽ vocas?Etiã si liceret qualibetvti voluptate, omnẽ tamẽ voluptatẽ superaret turpitudo, &quę ex turpitudine ista est,molestia & iniucũditas. Domum tuã lupanar facis porcorum instar in cœno volutatam.Si vero scorta duntaxat ad aspectum vsq; admittis,en etiam sic maior est dolor.Cõspectus eũ nullam habet voluptatem, si non accesserit vsus.Imò maior etiam hinc est concupiscentia & vehemẽtior flamma.Sed vis cognoscere finem? Illi quidem insanis ac mente percussis à mensa surgẽtes similes sunt, temerarij,iracundi,atque etiam ipsis mancipiis ridiculi:& serui quidem abscedunt sobrij, illi vero ebrij, O dedecus.A pauperum vero mensa nihil tale videtur,sed prandium gratiarũ actione claudẽtes,ita domũ abeunt,iucũde dormiẽtes, iucunde rursus exurgentes,omni turpitudine &crimine liberi.Si voles& ipsos conuiuas vtrinque videre,aspice,quomodo illi quidem tales sint intus,quales isti foris,cæci, mutili, claudi:&qualia horũ sunt corpora,tales illorum animæ,morbo intercute & inflãmatione correptæ. Talis est enim arrogãtia.Nam post delicias nascitur cęcitas.Talis quippe est repletio & ebrietas claudos faciẽs ac debiles.Rursus &istos vide tales habẽtes animas,qualia illi corpora, nẽpe splendidas & bene ornatas.Qui enim in gratiarum actione viuũt,qui nihil vltra necessariã sufficientiã requirũt, qui ita philosophantur,illi sunt in omni alacritate & splendore. Videamus vero quis & hic & illic sit finis. Illic quidem voluptas est lasciua,risus effusus,ebrietas,vrbanæ facetiæ, turpiloquiũ. Nam quoniã ipsi verẽtur turpia

A & obscœna loqui, fit hoc per scorta. Hic vero benignitas & mãsuetudo:igitur illũ qui diuites vocat,vana gloria incitat,& contra hæc omnia veluti armat. Hũc vero qui pauperes vocat, benignitas & mãsuetudo.Nam hanc quidẽ mensam cõmendat benignitas,illã vero vana gloria & crudelitas, quæ est ex iniustitia & auaritia.Et illa in ea desinit quæ cõmemoraui,nempe in arrogantiã,ecstasim &insaniã.Tale siquidẽ est vanæ gloriæ germen : ista vero in gratiarũ actionem & gloriam dei. Atque hic etiam maior est commendatio ab hominibus.Nam illi quidem inuident etiam,hunc autem velut cõmunem patrẽ suspiciunt omnes,etiã nullo beneficio adfecti:quẽadmodum fit cũ iniuria adfectis, quibus cõdolent etiã qui nihil sunt læsi,& cõmunes fiunt cõtra iniquè agentẽ inimici pariter omnes,ita & habet cũ illis quibus benefit, etiam qui nihil beneficij ceperunt, non minus laudant & prædicãt benefactorẽ quàm quibus factũ est bene.Et illic quidẽ multum est inuidiæ, hic vero multũ prouidentiæ & auxilij,mulæ ab omnibus precationes.Atq; in hac sanè vita ista sunt, in futura vero quando Christus aduenerit, stabit iste cum multa
B securitate,& audiet coram vniuerso orbe, E furientẽ me vidisti & pauisti,nudũ vidisti & operuisti, hospitem,& collegisti,& quæcunq; talia sunt.Illeverò cõ- Matt.25. c.
traria audiet, Serue male & piger:Et rursus. Væ qui deliciati sunt in stratis suis, & dormierunt in lecticis eburneis,qui biberũt vinum defecatum,& primario Amos.6 b.
vnguento delibuti sunt,& ista tanquã firma putarũt, & non tanquam fugacia. Ista nobis nõ temerè dicta sunt,sed vt animus vester immutetur, & nihil inutile & noxium faciatis.Quid igitur,inquis,si & ista & illa
C fecero?Multus est hic sermo in ore omnium.Et quid necesse est,dic quæso?Cùm possis omnia vtiliter facere:ita tamen diuidas vt quædam in vanum & frustra cõsumas,alia vero vtiliter.Dic quæso,si inter seminandum alia quidẽ supra petram, alia vero in terram bonam proieceris,an & hic satis hoc tibi fuerit, vt dicas,quid damni est, si alia quidẽ temere & inaniter,alia vero in terrã bonã proiecerim? Nam qua ratione non omnia in terram bonam? Sed videamus quamobrẽ vtilitatẽ imminuas.Equidem si colligenda esset pecunia,nõ hoc diceres, sed vndiq; colligeres:illic vero nõ ita.Et si fœnerandũ sit, an nõ dices, quare hæc quidẽ egentibus,ista vero diuitibus dabimus?Quin demus illis omnia.Hic vero vbi tantũ est lucri,non reputabis istud,& cessabis aliquando vane sumptũ facere, &frustra bona tua perdere?Sed est &
D hic lucrũ quoddã,inquis.Quódnã,dic quæso? Amicitias auget : Nihil est his hominibus vilius qui hinc amici fiunt,nempe à mensa,& repletione.Parasitorũ Amici mensa.
duntaxat amicitiæ ex istis nascuntur. Ne tem adeò celebrem cõtumelia afficias,dilectionem scilicet,neque dicas hãc ipsius esse radicẽ.Quẽadmodũ si quis arborẽ aurum & lapides preciosos ferentem,nõ talẽ habere radicẽ, sed ex putredine nasci diceret. Idem tu quoq; facis.Etenim si hinc nascitur amicitia,nihil illa frigidius fuerit ac vilius.At pauperũ mensæ amicitiã generant,nõ erga homines sed erga deũ,eámq; cumulatam & auctam,quoniã &ipsę cumulatæ sunt. Nam qui partim in pauperes,partim vero in diuites insumit,etiam si multa dederit, nihil tamẽ magni fecit.Qui vero in pauperes omnia impenderit,etiam si modica dederit, totum tamen perfecit. Non enim quæritur,nũ multa quisquã dederit vel modica, sed

an non

Mat.25.b an non minus dederit quàm poterit. Consideremus
Mar.12.d eum qui quinq; & eum qui duo talenta lucratus est.
3.Reg.17. b. Cõsideremus eam quæ duos obolos in gazophylacium misit.Consideremus viduam illã quæ pauit Eliam.Nõ dicebat illa quę duos obolos misit,quid no cuerit si vnũ quidẽ obolum mihi ipsi retinuero, alterum vero dedero?sed omnem* vitam suam dabat. Tu vero cum in tanta sis abundãtia,sordidior es illa. Ne negligamus itaq; nostram ipsorum salutem, sed summo studio per eleemosynã eam procuremus.nihil enim illa melius est.Atq; hoc declarabit tẽpus futurũ.Interea tamẽ & præsens hoc ostẽdit. Viuamus ergo ad gloriã dei,& quę illi probantur faciamus,vt ꝓmissis bonis digni reddamur,quę cõtingat nos omnes assequi gratia & benignitate domini nostri &c.

*βίον, vitam, vitium, facultates.

Homilia secunda

Propterea & nos ex quo die audiuimus,non cessamus pro vobis orare, & poscere vt impleamini agnitione voluntatis ipsius in omni sapientia & prudẽtia spirituali, vt ambuletis dignè domino, vt per omnia placeatis in omni opere bono,fructificãtes & crescentes in agnitione dei. Propterea.Quapropter?Quoniam audiuimus fidem vestram ac charitatem,quoniam spem bonam nacti sumus,etiã de futuris spe bona deum precamur. Quẽadmodum enim in certaminibus eos potissimũ excitamus,qui non procul à victoria sunt:ita sanè facit & Paulus.Hos maximè adhortatur,qui plus cæteris assequuti sunt.Ex quo die,inquit, audiuimus,nõ cessamus pro vobis orare. Non vnum aut alterum, aut tres duntaxat dies pro vobis intercedimus.Declarat hic quoque dilectionem suam, & simul tacitè innuit quòd nondum ad finem peruenerint. Hoc enim declarat quod dicit, vt impleamini. Et vide mihi prudentiam beati huius.Nusquam eos nihil omnino cõsequutos esse dicit,sed ostendit deesse adhuc quędã. Hoc illud,vt impleamini, vbiq; declarat. Et iterum: Vt per omnia placeatis in omni opere bono:rursus, In omni virtute cortoborati.Item,Ad omnem patiẽtiam & longanimitatem.Illud enim,in omni, testificantis est,& si nondum totum,aliquid tamẽ eos perfecisse. Et vt impleamini, inquit. Non dicit, vt incipiatis:cœperãt enim:sed, quod adhuc reliquum est, vt impleamini. Ita & correptio minus inuidiosa facta est,& encomium adeò planè factum non permisit eos animis cõcidere,ac segnes fieri.Quid est autẽ, vt impleamini agnitione volũtatis eius?Quòd per filium,inquit,reconciliati accessum ad eum habetis,& non itẽ per angelos.Cognouistis quidem ꝓ recõciliatione opus sit : reliquum verò vobis est,vt& quãobrem filiũ misetit discatis. Si enim opus fuisset saluari per angelos,filium vtiq; non tradidisset.In omni sapientia,inquit,& prudentia spirituali.Quoniam enim per philosophos seducti estis,volo vos,inquit, omni sapientia spirituali instructos esse,non iuxta sapientiam hominum.si verò spirituali sapientia opus est vt discatur volũtas dei:continuis ergo precibus quoq; opus est, vt quid sit essentia ipsius cognoscatur. Declarat etiã hic Paulus,ꝓ ex quo orare cœpit, nec vnquã perfecerit, nec ab orãdo cessauerit. Hoc enim indicat,qd̃ suprà dixit, ex eo die quo audistis. Cõdemnationem verò illis adfert,ꝓ ex quo & precibus adiuti erãt,seipsos non recuperarũt. Et poscere,inquit,cum magna diligentia. Nam hoc declarat quod dixit: & cognouistis. Sed oportet adhuc aliquid cognoscere, vt ambuletis, inquit, dignè domino. De vita hîc & operibus dicit. etenim & hoc vbique facit. Semper cõiũgit fidei,vitę cõuersationem, vt per omnia placeatis.Quomodo autem per omnia placeatis?in omni opere bono fructificãtes & crescẽtes in agnitione dei. Quemadmodũ,inquit,* confestim & abundè seipsum vobis reuelauit, & quẽadmodum tantã accepistis scientiam:ita & vitę conuersationẽ,quę digna sit fide,ostẽdite.Exigit enim ista magnam rectæ vitæ cõuersationem, & maiorem multò quàm vetus. Qui enim deum cognouit,& seruus dei fieri meruit, imò & filius. Vide quanta opus habeat virtute. *Omni robore corroborati.* De tẽtationibus hîc & persequutionibus loquitur.Precamur,inquit, vt impleamini,corroboreminiq;,ne torpescatis, neq; desperetis. *Iuxta robur & imperiũ gloriæ illius.* Vt talem,inquit, animi alacritatem recipiatis, qualẽ dare decet imperiũ glorię ipsius. *Ad omnem patientiam & longanimitatẽ.* Quod dicit,tale est:* Breuiter,inquit,oramus, vt strenuã ac solidam vitã habeatis,cõuersationẽque Christiana dignam, & stetis firmiter corroborati, quemadmodũ à deo corroborari decet. Propterea dogmata nondũ hactenus attingit,sed in vitæ cõuersatione versatur,in qua nihil habebat quod reprehẽderet.Et posteaquã,in quibus oportebat, eos laudauit:tum demũ & reprehensionẽ instituit. Hoc etiam vbiq; facit.Si quãdo quibusdã scripturus,habet quidem quod reprehẽdat,habet verò etiã quod laudet: primùm laudat,deinde ad taxãda vitia descẽdit. Primum enim auditorẽ sibi familiarẽ & beneuolũ reddit, atq; ita reprehensionẽ omni suspicione liberat, & declarat se per omnia quidẽ laudare & cõmendare malle, necessariò tamẽ in eos carpendi sermones induci & cogi. Atq; hoc etiã in priore ad Corinthios
C facit.Cùm enim eos plurimũ laudasset,vt qui eũ diligerent,tũ ab eo qui fornicatus fuerat exorsus,reprehensionẽ aggreditur. In ea verò quæ est ad Galatas, non ita sed cõtrariũ agit.Imò verò si quis probè discusserit, etiã illa ipsa reprehẽsio ex laude est. Quũ enim nullã haberet ipsorũ virtutem,quã tum cõmendaret,& vehemẽs esset vitiũ,vniuersis nimirũ corruptis, posséntq; eò ꝓ essent robusti, correptionẽ ferre,ab ea exorditur,dicẽs:Miror. Itaq; & istud encomium habet. Postremo tamẽ eos laudat,non quidẽ præsentiũ virtutũ gratia,attamẽ propter præteritas, cùm dicit,Si fieri potuisset,oculos vestros eruissetis, mihiq; dedissetis. Fructificantes,inquit:hoc de operibus dicit. Corroborati. Istud ad tentationes pertinet,ad omnẽ patiẽtiam & longanimitatẽ. Longani-
D mitatẽ inter seipsos mutuò ferendos, patientiã erga exteros.Lõganimes eũ erga eos sumus,quos vlcisci possumus : patientes verò erga eos quos vlcisci non possumus.Propterea patientia quidẽ deo nunquam tribuitur,longanimitas verò sæpissimè,quẽadmodũ hic ipse beatus alibi scribẽs,dicit : An diuitias bonitatis illius ac tolerantiæ longanimitatisq; cõtemnis? Ad omnẽ.Non nũc quidẽ, postea verò nõ amplius, sed semper.In omni,inquit,sapientia & prudẽtia spirituali. Nam alioqui volũtas ipsius cognosci nequit. Atqui putabãt se voluntatem eius tenere.Verùm nõ erat spiritualis sapiẽtia.Vt dignè ambuletis domino. hoc enim iter est bonę cõuersationis. Qui nanq; benignitatẽ dei edoctus,simul didicerit vt & filium dei traditũ cognoscat,maiorẽ habebit alacritatẽ. Alioqui verò nõ hoc solùm oram⁹,vt discatis,sed vt & ipsis operib⁹ declaretis&exprimatis.Qui eũ cognoscit

* ἀθρόως cumulatè, cõfertim, statim.

Galat.1.a

Galat.4.b

Longanimis & patiens in quo discrepent.

Rom.2.a.

& non

& non facit, punietur etiã. Vt ambuletis, inquit: hoc est, ſemper, nõ ſemel dũtaxat, ſed perpetuo. Quẽadmodum neceſſariũ nobis eſt vt ambulemus, ita quoque vt rectè viuam°. Atq; hoc ſemper deambulationem vocat, & meritò, declarãs talẽ nobis preſcriptã eſſe vitã: ſed mundana talis non eſt. Et multũ hic eſt encomij qd̃ dicit, vt dignè ambuletis domino, & in omni opere bono, vt ſemper pergatis ac creſcatis, & nuſquã pedẽ figatis. Et methaporicè, fructificãtes, inquit, & creſcentes in cognitione dei, quãtũ homini poſſibile furit. Per imperũ eius, multa cõſolatio eſt. Non dixit potentiã, ſed imperium & dominiũ quod maius eſt. Per imperium, inquit, gloriæ eius. Quoniã gloria eius vbique dominatur & imperat. Conſolatus iam eſt eos qui contumelioſè tractabantur. Et iterum: Vt ambuletis dignè domno. De filio dicit, nẽpe q̃ vbiq; dominetur, tam in cœlo quàm in terra, quòd gloria eius vbiq; regnet. Non ſimpliciter dicit corroborati, ſed quẽadmodũ decet eos qui tam potenti domino ſeruiunt. In cognitione dei, obiter ſimul & diuinę cognitionis rationes attingit. Hoc enim eſt ſeductũ eſſe, deum quemadmodum oportet nõ cognoſcere, aut quomodo oporteat, inquit, creſcere ĩ agnitione dei. Si enim qui filiũ nõ nouit, neq; patrem cognoſcit, merito cognitione filij opus eſt. Nihil enim proderit vitæ cõuerſatio ſine iſta cognitione. Ad omnem patientiã, inquit, & longanimitatem. *Cum gaudio gratias agẽtes deo.* Deinceps adhortaturus eos, nõ meminit futurorum bonorũ quę illis erãt repoſita, ſed hoc in principio quidẽ innuit, dicens, Propter ſpem quę vobis repoſita eſt in cœlis: hîc verò eorũ meminit, quę iam habebant. †Faciebãt enim ea ad ipſorum confirmationem,] & multis locis hoc facit. Ea quippe quę iam facta ſunt, auditorẽ certum reddũt, & magis erigunt. Cum gaudio, inquit, gratias agentes deo. Ordo hic eſt, Non ceſſamus orare pro vobis ſimul & pro prioribus donis gratias agentes. Vides quomodo ſeipſum in ſermonẽ de filio faciẽdum inducat? Si enim cũ magno gaudio gratias agimus, magnifica ſunt quæ dicũtur. Poteſt em̃ quiſquã gratias agere timoris gratia duntaxat. Poteſt & in triſtitia cõſtitutus, vtpote Iob, qui quidẽ gratias egit, verùm cum dolore. Et dixit: Dominus dedit, dominus abſtulit. Neq; enim dicat quiſquã quæ cõtingebant, eum non cõtriſtaſſe, neq; mœſtitiam aliquam incuſſiſſe, ne magnum encomium iuſto huic auferat. Quando vero talia fiunt, neq; propter timorẽ neque propter dominium ſolùm, ſed & propter ipſam rerũ naturam fiunt. *Gratias agamus ei, qui idoneos nos fecit ad partem ſortis ſanctorum in lumine.* Magnum eſt quod dixit. Talia ſunt, inquit, quæ data ſunt, vt nõ ſolùm dederit, ſed & potẽtes fecerit ad accipiẽdum. Quòd ergo dicit, qui idoneos fecit, multũ eſſe dono huic põderis oſtendit: vtpote ſi tenuis quiſquã fuerit rex factus, poterit præfecturam dare cuicunq; voluerit, & tantùm poterit duntaxat, nempe dignitatẽ donare, idoneum verò ad principatum gerendum facere nõ poterit: quin plerunque talẽ collatus honor ridiculum facit. Si quãdo cum ipſa dignitate idoneum etiã ad honorẽ faceret & accõmodum ad gubernãdum, tum res iſta honoris eſſet. Hoc igitur & hîc dicit, nẽpe quòd nõ ſolum honorẽ nobis, ſed & vires ad amplectendũ eum dederit. Duplicatur enim honor per id quod & idoneos ad collatum donũ facit. Non dixit ſimpliciter, qui dedit, ſed qui idoneos fecit ad

Οὐκ ἔστι δύναμις, ἀλλὰ κράτος.

†*iſta enim illorũ erãt cauſa.*

Iob. 1. d.

A ad partem ſortis ſanctorũ in lumine: hoc eſt, qui vos in albũ ſanctorum retulit. Sed non ſimpliciter etiam hoc dixit: ſed qui iiſdẽ quoq; cum illis potiri dedit. Pars enim eſt, quod quiſq; capit. Poteſt enim aliquis in eadẽ eſſe ciuitate, & tamẽ non iiſdem cum aliis potiri. Fieri verò nequit, vt qui eandem partem habet, non etiam iiſdẽ potiatur. Poteſt quiſquam in eadem ſorte eſſe, & tamẽ eandem non habere partem: vtpote in eadẽ ſorte ſumus omnes, at non eandem partẽ habemus omnes. Hîc verò iſtuc non dicit, ſed & partem ſimul cum ſorte coniungit. Qua ratione ſortem vocat? vt oſtẽdat neminẽ ex propriis ſuis virtutibus acquirere regnũ: ſed quẽadmodum ſors magis ex euentu eſt & caſu, ita & hîc. Nemo enim talẽ vitę cõuerſationẽ oſtendit, vt regno dignus eſſe poſſit, ſed totum donum eſt ipſius dei. Quapropter & dicit: Si

B quãdo feceritis omnia, dicite: Quoniam inutiles ſerui ſumus: quę nãq; facere debuimus, fecimus. Ad partem ſortis ſanctorũ in lumine. Et futuro, inquit, & preſenti: hoc eſt, in ſciẽtia. Videtur autẽ mihi & de præſentib° & de futuris bonis pariter dicere. Deinde declarat quibus nos dignatus ſit deus. Non enim hoc ſolùm admirãdum eſt, q̃ regno nos dignatur, ſed & appendendũ eſt, quales exiſtentes illo dignetur. Neque em̃ idẽ eſt, ſed plus aliquid inde accedit. Id quod & in ea quę ad Romanos eſt facit, dicens: Nã vix pro iuſto quiſquã morietur. Siquidem pro bono forſitã aliquis etiã mori ſuſtinet. *Qui eripuit nos*, inquit, *à poteſtate tenebrarũ.* Totum ipſius eſt, & illa dare pariter & iſta. Nuſquã enim noſtræ virtutis eſt. A poteſtate tenebrarum, inquit: id eſt, errorũ à tyrannide diaboli.

C Nõ dixit, à tenebris, ſed à poteſtate tenebrarum. Habebat enim multã in nos poteſtatem, & dominabatur noſtri. Nam graue quidem eſt vel ſimpliciter eſſe ſub diabolo, cũ poteſtate verò illud demũ grauius eſt. *Et tranſtulit*, inquit, *in regnũ filij dilectionis ſuæ.* Non igitur benignitatem ſuam in hoc ſolo declarauit, q̃ à tenebris liberauit. Magnum quidẽ eſt, à tenebris liberare: verùm multò maius eſt, in regnum etiam introducere. Vide ergo q̃ multiplex fiat donum, quòd in imo iacentes nos liberauit, deinde quòd non ſolùm liberauit, ſed & in regnũ tranſtulit. Qui eripuit nos. Nõ dixit, exemit vel eduxit, ſed eripuit, vt declaret multam noſtram fuiſſe calamitatem, & illorũ †captiuitatem. Deinde & facilitatem diuinę virtutis exprimit, q̃ dicit, & tranſtulit. Quemadmodum ſi quis militem de loco in locum traduceret. Et non dixit,

D traduxit, neq; tranſpoſuit. Totum enim tranſponentis fuiſſet, & non trãſeuntis: ſed *tranſtulit, inquit. Itaque & noſtrum eſt & ipſius, in regnũ filij dilectionis ſuæ. Non dixit ſimpliciter in regnũ cœlorum, ſed honeſtiorem ſermonem reddidit dicens, in regnũ filij. Nullum enim iſto maius eſt encomium, quod & alibi dixit: Si ſuſtinebimus, & conregnabimus. Iiſdem nos dignatus eſt cũ filio, & non hoc ſolùm, ſed & q̃ rem iſtã plurimũ exaggerat, cum dilecto inimicos & obſcuros ſubitò quodã modo eò tranſtulit vbi filius eſt, in eundem ſcilicet cum ipſo honorem. Neq; hoc ſolo contentus eſt, vt oſtendat doni magnitudinẽ, non ſatis habet dicere, in regnũ, ſed & addit, filij. Et neq; hoc dũtaxat, ſed ſubdit, dilecti: imo nec iſtud ſolùm, ſed & naturæ honorificũ inſigne adiicit. Quid enim dicit? Qui eſt imago dei inuiſibilis. Verùm non ſtatim illud aggreſsus eſt, ſed beneficentiam dei erga nos interſeruit. Etenim ne audiens totũ fuiſse patris, filium

Luca 17. d.

Romã. 5. d.

†*prædationem.*

μετέστησε, τρανσφερε fecit.

2. Tim. 2. b.

filium putares excluſum eſſe, totũ tribuit filio, & totũ quoq; patri. Nam ille quidem tranſtulit, ſed hic cauſam exhibuit. Quid nanque dicit? Qui eripuit nos ex poteſtate tenebrarũ. Idipſum verò eſt, *In quo habemus redẽptionem, remiſſionem peccatorum.* Niſi enim nobis remiſſa fuiſſent peccata, eò vtique tranſlati nõ eſſemus. Vide rurſus hîc illud, in quo. Et nõ dixit, λύτρωσιν redemptionem ſimpliciter, ſed, ἀπολύτρωσιν, plenã videlicet & cõſummatam redẽptionẽ, ita vt deinceps in eadem non incidamus amplius, neq; mortales denuò reddamur. *Qui eſt imago dei inuiſibilis, primogenitus vniuerſæ creaturæ.* In queſtionẽ hæreticam incidimus. Propterea ſuſpendẽtes illam hodie, in craſtinum diẽ differemus, quatenus flagrantes aures veſtras percellere liceat. Si verò amplius quidem dicere oportet, maius eſt opus filij. Quomodo? Nã illud quidem, nẽpe vt in peccatis manẽtibus regnum detur, impoſſibile, iſtud verò facilius. itaque dono illi viã aperuit. Quid dicis? A peccatis ipſe te liberauit. Ergo & ipſe reconciliauit. † Premolitus eſt iam] dogmatis radicẽ. Verùm dũ illud prius dixerimus, neceſſe erit poſtea finire ſermonem. Quod eſt illud? Quòd tanta beneficentia potiti, nunquã illius obliuiſci, ſed ſemper donum hoc dei in nobis ipſis verſare, quibúſq; liberati, & quę conſequuti ſimus, cogitare debemus: atque ita erimus bene grati: ita dilectionem erga deum intẽdemus. Quid dicis homo? Ad regnum vocatus, ad regnũ filij dei, & oſcitabundus es totus, ac deſidum more ſcalpis, ac torpes? Si nanq; ſingulis diebus vel in mille mortes inſiliẽdum fuiſſet, an non omnia ferre oportebat? Atqui principatus gratia nihil nõ faceres: cũ verò conſors futurus ſis regni vnigeniti dei, nõ obiicies te vel mille gladiis? nõ inſilies in ignem? Et iſtuc nõdum graue quicquam fuerit. At tu luges etiam q̃ abiturus hinc es, & præſentibus libenter immoraris, plus æquo corporis curam agens. Quídnam hoc eſt? Et mortem etiam horrendũ quid eſſe putas. Horũ verò cauſa ſunt deliciæ, & vitæ remiſſio. Alioqui qui vitam viuit acerbam, auolare quoq; vellet, & ab hac vita liberari. Nunc verò idem patimur quod euenit & auium pullis pigreſcẽtibus, ſemperq; in nido manere cupientibus. Illi quantò diutius hęſerint, tantò redduntur imbecilliores. Nidus enim quidam eſt preſens hęc vita, ex feſtucis & luto cõpactus. Etſi magnificas mihi oſtenderis ædes, etiam ipſas regias auro multo & lapidibus preciosis ſplẽdidas, nihil tamen illas ab hirundinũ nidis differre putabo. Ingruente nanq; hyeme cadent omnia ſponte ſua. Hyemẽ verò diem illũ dico, nõ quidem omnibus hyemem. Nam & Chriſtus illum noctem ſimul vocat & diem, noctem propter peccatores, diem propter iuſtos. ita & ego nunc hyemem illũ voco. Si æſtate bene enutriti non fuerimus, vt imminẽte hyeme volare queamus, nõ agnoſcent nos matres nec fouebunt, ſed fame perire ſinent, aut cadente nido prorſus interire. Tanquã enim nidum quẽdam, immò & facilius etiã nido ſubuertet tunc omnia deus reparans, ac reſtaurando adaptans omnia. Qui verò tũ pennis carebũt, illiq; in aëra occurrere non poterunt, ſed ita fuerint ignauiter educati, vt leue alarum remigium non habeant, ea patientur quæ meritò ad hũc modũ diſpoſitis ferẽda veniunt. Nidus quidẽ hirundinum ſi ceciderit, mox perit: nos verò non ita peribimus, ſed cõtinuè puniemur. Hyems erit futurum illud tẽpus, imò hyeme ſęuius. Nõ enim illic torrentes vndarum

†Iam antè obtruncauit.

Nihil quidam eſt præſens vita.

A præcipitabũt, ſed fluuij ignei: non fiẽt ex nubibus tenebrę, ſed tenebrę inſolubiles, atq; adeò craſſę & obſcuræ, vt neq; cœlũ videre liceat, neq; aërem: maioréq; premantur anguſtia improbi, q̃ ſi qui in terram defodiẽdi ſint. Iſta ſępenumero dicimus, ſed nemini perſuademus. Verùm non eſt mirum, ſi nos viles homunculi talia de his rebus diſſerẽtes patimur, quãdo & ꝓphetę talia paſſi ſint, non ſolùm de iſtis, ſed & de bello & captiuitate diſſerẽtes. Et Sedechias à Hieremia correptus eſt, attamẽ nihil pudefact°. Propterea dicebãt prophetę: Væ dicentibus, accelerẽt properè quæ facturus eſt deus, vt videamus, & veniat cõſiliũ ſancti Iſraëlis, vt cognoſcam°. Ne miremur iſta. Neq; enim credebant etiã qui arcæ tempore erant, ſed tũ credebãt quãdo nulla erat fidei vtilitas. Neq; qui in Sodomis erãt, quę prædicebãtur expectabant, ſed tũ demũ credebant & ipſi, quando nihil illis † amplius

B ſupererat.] Et quid dico futura? Quiſnã ea expectauit, quę nũc variis locis hincinde fiunt, nẽpe ciuitatũ motus & cõquaſſationes atq; interitus? Quanquã iſta †certiora ſunt illis, de arca dico. Vnde hoc liquet? Ex eo q̃ illi quidẽ non habebãt aliud exemplũ in quod reſpicere potuiſſent, neq; ſcripturã dũ audierant: hîc verò innumera ſunt exempla tam quæ noſtris, q̃ quę prioribus tẽporibus facta ſunt. Sed vnde erat illorũ incredulitas? Ex animo delicato & molli, Bibebãt & comedebãt, & propterea non credebant. Quæ enim quiſq; vult, illa & opinatur, illa & expectat. Qui verò cõtradicunt, nugantur & garriunt. Sed ne idẽ patiamur. Non enim amplius futurum eſt diluuium, neq; ad †conſummationẽ vſq; ſuppliciũ, ſed initiũ pœnarum mors, eorũ ſcilicet qui nõ credunt eſſe iudiciũ.

C Et quis inde venit, inquis, qui iſta loquut° ſit? Si quidem iocò iſta dicis, neq; ſic tamen bene. Nõ enim in iſtis ludere oportet. Neq; enim in ludicris, ſed in periculoſis reb° hîc ludimus. Si verò ſeriò ita ſentis, & nõ putas aliquid poſt hanc vitã eſſe futurũ: quomodo te Chriſtianũ eſſe dicis? Eos nanq; qui foris ſunt, nihil moror. Quare baptiſmũ ſuſcipis? Quare eccleſiã ingrederis? Nõ enim principatus pollicemur. Oĩs ſpes noſtra in futuris eſt: vt quid ergo accedis, ſi non credis ſcripturis, ſi nõ credis Chriſto? Nõ em̃ dixerĩ talẽ eſſe Chriſtianum. Abſit: ſed gẽtili peiorẽ. Quapropter? Propterea ſcilicet, q̃ cùm putes Chriſtũ eſſe deum, illi nõ credis vt deo. Nã illa quidem impietas neceſſariò ſequitur, vt neceſſe ſit cũ qui non arbitratur Chriſtũ eſſe deum, neq; etiã in illum credere. Ea verò impietas nullã habet rationẽ, vt deum quis

D cõfiteatur, & tamẽ fide dignũ non arbitretur in illis quę dixit. Ebrietatis ſunt hæc verba, ludibrij, & deliciarũ, Comedam° & bibamus, cras enim moriemur. Nõ cras, ſed quandocunq; iſta dixeritis, iam mortui eſtis. Nihil ergo differimus à porcis, dic quæſo, nihil ab aſinis? Si em̃ neq; iudiciũ eſt, neq; retributio, neq; tribunal, quamobrẽ tali dono honorati ſumus, nẽpe ratione, & omnia nobis ſubiecta habem°? Quare nos quidem dominamur, illa verò quę ratione carẽt, nobis obedire cogũtur? Vide quomodo diabolus vndiq; properet, quò nobis donum dei non agnoſcere perſuadeat. Seruos immiſcet dominis, & quẽadmodum plagiarius quidã & ſeruus ſceleſtus liberum hominẽ cogit in eadem cum inimico & repulſo redire vilitatem. Et videtur quidem tollere iudicium, tollit verò fidẽ qua creditur eſſe deus. Nã ſemper talis eſt diabolus. Inſidioſè obiicit omnia, nõ directè, vt vita-

κατεσφαγμένοι.

†*magis credibilia.*

†*mortem.*

re possimus. Si iudicium non est, nõ est iustus deus. Humano more loquor: Si non est iustus deus, neque deus est: si deus nõ est, feruntur omnia temerè, nihil est virtus, nihil malitia. Sed nihil horum apertè proponit. Vides satanici enthymematis animũ, quomodo ex hominib⁹ irrationalia bruta, imò bestias, quin magis dæmones facere conatur? Ne obtemperemus ergo illi. Est enim, ô miser & infœlix, iudicium. Noui vnde in hos sermones venias. Multum tibi delictorũ est, offendisti deum, fiduciam non habes, putas & rerum naturam cõsentire sermonibus tuis. Hactenus, inquis, animũ meum expectatione gehẽnæ non affligam. Et si sit gehẽna, persuadebo tamen illi nõ esse gehẽnam, atq; interea in hac vita deliciabor. Quare peccata peccatis cumulas? Si licèt peccaueris, gehennã tamẽ esse credideris, euadas vel aliquorũ delictorũ pœnam? Si verò & hãc addideris impietatẽ, & impietatis & cogitationis huius extremũ dabis supplicium: & quod exiguo momento inane tibi factũ est solatiũ, erit tibi perpetui supplicij causa. Esto desiqueris. Quid & alios ad peccandum incitas, cùm dicis non esse gehẽnam? Quid imponis simplicioribus? Quid manus populi dissoluis ac deiicis? Quantũ in te est, subuersa sunt omnia. Neq; qui hactenus diligentes fuerũt, diligentiores erunt, sed desides, neq; à malitia sua desistent improbi. Nũ si alios quoq; corruperimus, delictorũ veniam habituri sumus? Nõ vides quomodo diabolus primũ hominẽ deiicere tẽtauerit? An veniam cõsecutus est? Maioris itaq; supplicij causam hinc habet, vt nõ solùm propter sua ipsius, sed & ꝓpter aliena quoq; peccata puniatur. Ne putemus ergo nobis mitius hinc fore iudiciũ, ꝙ & alios in eandẽ perditionem nobiscũ subuertimus. Nã hinc grauius puniemur. Quid nos ipsos in perniciẽ impellimus ac perdimus? Omnino satanicũ est. Peccasti ô homo? Benignum habes dominum. Obsecra, supplica, illachryma, ingemisce, † & aliorũ quoq; mala metue, atq; ora ne in eadem cum illis incidas.] Si seruus quisquã in ædibus heri sui cõstitutus, ex illis scilicet qui deliquissent, ad puerum suum diceret, Fili, ego herũ offendi: tu cura vt illi placeas, ne eadẽ tibi quoq; cõtingant: non habebit ille aliquã veniam? non emolliet & inflectet herum suum? Si verò omissis his verbis, loquutus fuerit ad hũc modũ: Quid putas herũ rei huius rationem habere, & ꝙ vnicuique pro meritis sit redditurus, quódque non omnia tam bona q̃ mala temerè cõfundat? Nulla est in his ædibus gratiarũ actio. An non maiorẽ iste pœnam luet, quàm suis duntaxat peccatis meruisset? Meritò. Nam illic quidẽ animi passio nonnihil excusasset, licèt ægrè: hic verò nemo planè excusabit. Itaque si neminem alium, vel diuitem illum in gehẽna imitare dicẽtem: Pater Abraham, mitte ad cognatos meos, ne in hunc locũ veniant. Nam ipse abire non poterat. Itaq; ne in eadem mala incidamus, abstineamus à satanicis hisce verbis. Quid igitur, inquis, si nos rogarint infideles? Nõ illos curare vis, sed in dubitationẽ coniecto Christiano, sub prętextu curãdi infideles satanicum dogma corroborare quæris. Nam quoniã ipse [ex animo tuo] dũtaxat de istis disserens nõ persuades, alios quoq; vis inducere testes. Si verò differendũ fuerit cũ infideli, non hinc sumendũ erit disputationis initium: sed, an Christus sit deus ac dei filius, an dæmones apud eos dij sint. Si illa fueris probè exequutus, reliqua sequẽtur omnia. Ante q̃ verò præstructum fuerit initium, vanũ erit de fine differere: antè q̃ cognita fuerint prima elemẽta, superfluũ erit atq; inutile postremis immorari. Non credit infidelis fore iudicium? Idem & ipse tecũ patietur, quãdoquidem & ipse multos habet qui de istis philosophati sunt, licèt corpus ab anima separantes hoc dixerint. Veruntamen locatũ est tribunal, & tãta est rei huius claritas, vt ferè nemo sit qui eã ignoret, sed inuicem sibi tam de tribunali q̃ de iudicio & poëtæ & pariter omnes consentiant. Itaq; Græcus ille infidelis suis quoq; primùm non credit: nec Iudęus de istis hęsitat, neq; vllus hominum. Quid ergo nosipsos seducimus? Ecce ista ad me dicis: quid ad deum dices, qui sigillatim corda nostra finxit, qui nouit quę in animis nostris sunt oĩa, qui viuit & efficax est, & quouis gladio vtrinq; incidẽte acutior? Etenim dic mihi re vera: teipsum non cõdemnas? Et q̃ sapiẽter factũ est, vt qui peccauit, seipsum sua sponte condẽnet? Nã istuc magnæ est sapiẽtiæ. Tu cõdemnas teipsum: qui verò hãc tibi mentẽ dedit, temerè sinet omnia ferri? Erit ergo canon iste catholicus, & generale præscriptum. Nemo eorum qui virtuti studẽt, incredulus est illis quę de iudicio dicuntur, etiã si Græcus sit, etiam si hæreticus. Rursus nemo eorum qui in multa versantur malitia, demptis paucis, resurrectionis sermonem amplectitur. Atq; hoc psaltes dicit, Sublata sunt iudicia tua à facie eius. Quare? Quoniã cõtaminatæ sunt vię eius, inquit, in omni tẽpore. Comedam⁹ eũ, inquit, & bibamus: cras nãq; moriemur. Vides ꝙ abiectorum sit ista dicere? Ab edendo & bibendo sunt hæc verba resurrectionem euertẽtia. Non fert enim animus, non fert, inquam, propriæ conscientiæ sententiam ac iudicium. Idem autem hîc fit, quod homicidæ cõtingit. Is primùm sibiipsi promittit, se nõ esse capiendum, atq; ita occĩdit. Alioqui iudicãte ipsum cõscientia, vtiq; non statim ad hoc facinus perrexisset. Nouit igitur, & tamẽ ignorare se simulat, ne per cõscientiam & timorem torqueatur. Nam alioqui imbecillior esset ad homicidiũ. Ita & qui peccãt, & quotidie in iisdem malis volutãtur: ista cognoscere nolunt, quanquam cõscientia ipsorũ non ignorãte. Sed non attẽdamus istos. Erit enim, erit omnino iudiciũ & resurrectio: nec inania deus tãta opera relinquet. Proinde obsecro relicta malitia sequamur virtutẽ, vt veracem sermonẽ amplectamur in Christo Iesu domino nostro. Quanquam vtrũ facilius est, an sermonẽ de resurrectione suscipere, an eum quẽ habẽt de fato? Ille iniustitia plenus est, ille ratione caret, crudelitate abundat, inhumanitate scatet: iste verò refertus est iustitia, quod dignũ est vnicuiq; distribuens, & tamen ipsum non suscipiunt. In causa verò est segnities & socordia. Illũ alioqui nemo qui mentem habeat, amplectitur. Etenim & inter Græcos qui voluptatẽ finem esse statuerunt, illi, inquam, eum amplexati sunt: qui verò virtutem dilexerũt, non itẽ, sed tanquã absurdum reiecerunt. Si verò apud Græcos hoc est, multò magis ita habet & in resurrectionis sermone. Contẽplare mihi verò è diuerso, quomodo duo cõtraria induxerit diabolus. Siquidẽ vt virtutis studiũ negligerem⁹, necessitatis dogma induxit: & vt dæmones propensè coleremus, per duo contraria quoq; persuasit. Quã poterit ergo rationẽ dare, qui rei tam celebri nõ credit, & illis obtemperat, qui nugas istas obtrudunt? Ne te itaq; neq; hoc solatij nutriat ac foueat, quasi veniã sis adepturus. Colligẽtes itaque

Psal. 9. c.

1. Cor. 15. d.

† & alios deterreas & ora ne in eadẽ mala incidant.

Luc. 16. g.

† animo tuo.

itaque nos ipsos ad virtutem excitemus, & verè deo viuamus in Christo Iesu domino nostro.

Homilia tertia.

QVi est imago dei inuisibilis, primogenitus vniuersæ creaturæ, quoniã per illum creata sunt omnia, quæ in cœlis & quæ in terra, visibilia & inuisibilia, siue throni, siue dominationes, siue principatus, siue potestates. Omnia per illum & in illum creata sunt, & ipse est ante omnia, & omnia in ipso consistunt, & ipse est caput corporis ecclesiæ. Necessariũ est, vt debitũ hodie reddamus, quod heri ea ratione distuli, vt flagrantes ac vegetas mentes vestras percellere liceret. De dignitate filij differens Paulus ista dicit, quemadmodũ & demõstrauimus. Qui est imago dei inuisibilis. Cuius ergo vis eũ imaginem esse? Dei. Est ergo omnino eiusdem excellentiæ & magnitudinis. Si enim tanquam hominis imaginem † dixit, auersabor eum deinceps, tanquam insanum.] Si verò vt deum ac dei filium, dei imaginẽ dixit omninodam, & per omnia correspondentem æqualitatem ostendit. Quãnam ratione angelus nusquam vel imago vel filius dei vocatus est, * sed homo vtrũque? Quare? quoniam illic quidem naturę sublimitas facilè complures in hanc impietatem cõiecisset, hic verò tenuitas & humilitas securitatẽ præstat: & ne volentes quidẽ tale quid suspicari, sermonémque ad humilia applicare permittit. Quapropter vbi quidem niultum erat humilitatis, ibi scriptura confidenter ac securè posuit honorem: vbi vero maior natura, non item. Imago inuisibilis & ipsa inuisibilis, & pariter eodem modo inuisibilis est. Alioqui non esset imago. Imaginem enim, quatenus imago est, etiã apud nos, ex omni parte ei cuius est imago, correspondentem ac similẽ esse oportet: quemadmodum characterum & similitudinum ratio habet. At hîc quidẽ istud nequaquã possibile est. Humanum quippe artificium in multis plerunq; aberrat, imò vbique, si diligẽter excusseris. Vbi verò deus est, ibi nihil, prsus aberrat, neq; quicquam excidit. Si verò creatura est, quomodo creatoris est imago? Neq; enim equus hominis est imago. Si non omnimodam & vndique indifferentem æqualitatem inuisibilis dei imaginẽ esse declarat: quid prohibebit & angelos esse imaginem dei? Nã & ipsi inuisibiles sunt: sed non sibiipsis. Quin & anima inuisibilis est: an ideo mox quia inuisibilis est, propterea imago dei est? At non quemadmodũ ipse, ita & angeli imagines sunt. Primogenitus vniuersæ creaturæ. Quid igitur, inquis? Ecce creatus est. Vnde, dic quæso? Quoniã primogenitũ dixit. Atqui non dixit primocreatus, sed primogenitus. Sanè cõsequens esset multa ipsum dici. Nam & fratrẽ eum in vniuersum dicere oporteret; & dominiũ auferre, & neq; dignitatem neque aliud quicquã attendere. Illud enim primogenitus, neq; dignitatis, neq; honoris, neq; alterius cuiusquã, nisi soliùs temporis respectũ habet. Quid significat illud primogenitus? Creatum esse, inquis. Bene. Si hoc est, etiã fratres habet. Alioqui verò primogenitus eiusdẽ est essentiæ cum illis quorũ est primogenitus. Dixit eũ vniuersę creaturæ. Ergo & lapidum, & meus quoq; primogenitus est deus verbum. Præterea dic mihi, quid vult illud, primogenitus ex mortuis? Nunquid ꝙ primus resurrexerit? Non enim dixit primogenitus mortuorum, sed primogenitus ex mortuis. Nec dixit ꝙ primus sit mortuus, sed quòd primogenitus ex mortuis resurrexerit. Itaq; nihil ostẽdit aliud quàm ꝙ primitię resurrectionis factus sit. Ergo neq; hîc. Deinceps dogma ipsum ingreditur. Etenim ne iuniorem eum esse putarent, propterea ꝙ in veteri testamẽto per angelos accessus fuerit ad deum, nunc vero per ipsum, primùm ostendit illos nihil potuisse. Alioqui nõ ex tenebris vtique iste eduxisset. Deinde quòd & ante angelos fuerit. Et huius, nempe quòd ante eos fuerit, signũ esse facit, quòd per ipsum creati sunt. Quoniã in ipso, inquit, creata sunt omnia. Quid hîc dicũt, qui Paulo Samosatæo adhærẽt? Quæ in cœlis, quod cõtrouertebatur, primum posuit: & quę in terra. Deinde visibilia, inquit & inuisibilia: vtpote anima in cœlo facta est. Visibilia, vt homines, Elias, Paulus. Siue throni: Quod quidẽ confessum est & indubitatũ, omittit: quod vero in dubiũ vocatum, hoc ponit. Siue throni, inquit, siue dominationes, siue principatus, siue potestates. Illud, siue, totum cõprehendit, sed ita vt ex maioribus minora declaret. Spiritum verò nõ ponit cum potestatibus. Omnia, inquit, per ipsum, & in ipsum creata sunt. Vide illud, in ipso, idem est atq; per ipsum. Cùm enim dixisset, in ipso, subiunxit etiã per ipsum. Quòd verò dicit, in ipsum, quid est? Hoc scilicet, in ipsum pẽdet omniũ hypostasis. Nõ solùm ipse ea ex nihilo ad hoc vt essent produxit, sed & idẽ ipse nunc quoq; ea cõseruat ac tuetur, ita vt si ipsius cura destituerentur, mox perirẽt & cortumperẽtur. Sed non dixit cõseruat, quod crassius fuisset, sed qd̃ subtilius est, nempe ꝙ omnia in ipsum pẽdent. Duntaxat ad ipsum adnuere & inclinari, satis est ad cõseruandum & cõstringẽdum. Ita & primogenitus, velut fundamentũ est. hoc vero non eandẽ cum creaturis essentiam, sed omnia per ipsum esse, & in ipso ferri demonstrat. Etenim & Paulus cùm dicit, fundamẽtum posui, nõ de essentia, sed de energia dicit. Etenim pures ipsum esse ministrũ, dicit eum omnia cõseruare: id quod non minus est, q̃ omnia condere. Equidem apud nos maius etiam est. Nam illud artificiũ inducit, istud verò non item, neq; quod corruptibile est cõtinet. Et ipse est, inquit, ante omnia. Hoc deo cõgruit. Vbi est Paulus Samosatæus? Et omnia in ipso cõsistunt: hoc est, in ipsum creata sunt. Continuè eadem versat, assiduitate verborum quasi creberrimis quibusdã plagis perniciosum illud dogma radicitus extirpãs. Si enim licèt tanta dicta sint, post tãtum tamẽ tẽpus Paulus Samosatęus prodiit: quãto magis si ista prædicta nõ fuissẽt? Et omnia, inquit, in ipso cõsistũt. Quomodo cõsistebãt olim in ipso, cùm vt volunt, nõ esset? Itaq; etiã quę per angelos administrata sunt, ipsi⁹ sunt. Et ipse est caput corporis ecclesię. priloquut⁹ de dignitate, deiceps agit de benignitate. Ipse est, inqt, caput corporis ecclesię. Et nõ dixit, plenitudinis, idẽ quidẽ ipsum declarãs, volens tamẽ eum nobis familiariorẽ ostẽdere ex eo ꝙ adeo sublimis, & omnibus superior, infimis seipsum cõiunxit. Vbiq; enim primus ac supremus est. In ecclesia primus. Caput nanq; est in resurrectione primus: hoc est, vt sit ipse primas tenens. Itaq; & in Genesi primus. Atque hoc potissimũ est quòd Paulus diligenter ostendere conatur. Si enim hoc probè effectũ fuerit & probatũ, videlicet ꝙ ante omnes angelos fuerit: etiã illud simul cõsequetur, ꝙ quę per angelos effecta sunt, ipse imperãdo effecerit. Et quod mirabile est, in posteriore natiuitate contendit ipsum ostẽdere primum. Quanquã alibi Adam primũ esse dicit, quẽadmodũ & primus est. Sed ecclesiã pro vniuerso hominũ generẽ accepit.

Iaceruũ dicit, & deiceps vt insanum auersabor.

** Nusquam pro deo christos legendum videtur.*

Imago.

Iosta 5.

Essentia.

Subsistẽtia.

Efficacia.

nere accepit. Nam ecclesiæ primus est, & hominum quidē, quēadmodū creaturę, iuxta carnē primus est. Atq; ideo hîc primogenitū ponit. Quid est hic primogenitus? Qui primus creatus est, † aut qui ante omnes resurrexit. Quemadmodum & illic, qui ante omnes est, ita & hîc primitias posuit dicens: *Qui est* primitiæ, *primogenitus ex mortuis, vt sit in omnib^o ipse primatenens.* Ostendens & alios tales esse. Illic verò nō dicit, primitię creaturæ. Atq; illic quidē cùm præmisisset, qui est imago dei inuisibilis, tunc quoque subiunxit, primogenitus vniuersæ creaturæ. *Quoniā in illo cōplacitum est patri vniuersam plenitudinē inhabitare, & per eū reconciliare cuncta in ipsum, pacificatis per sanguinem crucis eius siue quæ super terrā sunt, siue quæ in cœlis.* Quæcunque patris sunt, inquit, ea sunt & filij: idq; maiore cum diligētia. Nā & mortuus est, & seipsum nobis coadunauit. Primitias verò dixit, tanquā de fructu quodam, Non dixit resurrectionem, sed primitias, declarans q̄ nos omnes sanctificauerit, & velut hostiā obtulerit. Quòd plenitudinem dicit, quidā de plenitudine diuinitatis intelligūt. Quemadmodū Ioannes dixit, *Ioan. 1. b.* De plenitudine eius nos omnes accepimus: hoc est, si quid erat filius, verbum illic habitauit, nō energia quædam, sed essentia. Non potest aliquā dicere causam, nisi voluntatē dei. Nā hoc est quod dicit, quoniam in illo cōplacitum est patri. Et per eum reconciliare omnia in ipsum. Ne putes eum cōditionem ac locum ministri suscepisse, in ipsum, inquit. Atqui alibi dicit, quòd deo reconciliarit omnia, quemadmodum in epistola ad Corinthios scribens dixit. *2. Cor. 5. d* Et bene dixit, per eum reconciliare. Erant enim iam cōciliati. Sed perfectè recōciliauit, ita vt nō ampli^o inimicarentur illi, inquit. Quomodo? Non enim cōciliatio duntaxat data est, sed & modus conciliationis. Pacificatis per sanguinem crucis eius. Conciliatio quidē inimicitiā: illud verò, q̄d dicit pacificatis, bellū fuisse declarat. Per sanguinem crucis eius per ipsum, inquit, siue quæ in terra, siue quæ in cœlis. Magnū quidem est cōciliari: quod verò hoc per ipsum factū est, maius est. Atq; hoc quoq; ipso maius est istud, q̄ per sanguinem eius factum est, & nō simpliciter per sanguinem, sed quod amplius etiā est, per crucem. Itaq; quinque sunt hîc pręcipua & admiranda. Deo recōciliauit, per seipsum, per mortē, per crucē. Papę quomodo rursus illa cōmiscuit? Etenim ne putares vnū esse, neque crucem aliquid esse iuxta seipsam, per seipsum dicit. Quomodo perpendit hoc magnum esse, quòd non verba profundens, sed seipsum pro recōciliatione tradens, ita omnia perfecit? Quid verò est, siue quæ in cœlis? Ea nanque, siue quæ in terra, non immeritò dicit. Siquidem illa inimicitia referta, & in multa discerpta erāt. Et contra seipsum quisque nostrum dissidebat, & contra alios. Quæ verò in cœlis sunt, quomodo ea pacificauit? an & illic bellum erat *Matt. 6. b* & pugna? Et quomodo oramus dicētes, Fiat volūtas tua quemadmodum in cœlo, ita & in terra? Quid est ergo? Dissidebat à cœlo terra, hostiliter aduersabantur hominibus angelī, dominum suum contemni vi- *Ephes. 1. b* dentes. Vt summatim, inquit, restauraret omnia in Christo, tam quæ in cœlis quàm quæ in terra. Quomodo, illa quidē quæ in cœlis? Transtulit illuc hominem, restituit illis inimicū adeò exosum. Non solùm quæ in terris sunt pacificauit, sed reduxit ad eos ipsum inimicū & hostem. Ea demū profunda ac solida pax est. Angeli deinceps in terra rursus apparēt,

† *aut qui ante omnes resurrexit?*
* ἀπ' ἀρχὴ *habet codex veron. alij legūt* ἀρχὴ, *id est principiū.*

A quandoquidē & homo in cœlo comparuit. Videtur autē mihi raptus Pauli huius gratia factus esse, videlicet vt ostēderetur & filium illuc esse susceptum. Nā in terra quidē duplici nomine pax est, & cū cœlestibus, & erga seipsam. In cœlis verò simpliciter. Si eñ sup vno peccatore resipiscēte gaudēt angeli, multò *Luc. 15. b.* magis super tot ac tantis. Hęc omnia virtus dei effecit. Quid ergo in angelos fiduciā collocatis, inquit? Tantum enim absunt illi ab eo vt vos reconciliarēt, vt vobis magis infensi hostes fuerint. Nisi deus vos illis cōciliasset, vtique pacificati non fuissetis. Quid itaq; ad illos accurritis? Vis discere quanto odio fuerint aduersum vos angeli, & quomodo nos semper auersati sint? Ad suppliciū mittebantur cōtra Israēlitas, contra Dauidem, contra Sodomitas, in vallē fletus. At nunc non ita, sed è diuerso in terra cecinerūt B vehemēter gaudentes. Et istos deduxit ad homines, & homines reduxit atq; euexit in cœlū ad ipsos. Et contēplare mihi paradoxon. Angelos primùm deduxit ad nos, & tūc hominē euexit ad ipsos. Cœlū terra facta est, quandoquidē futurum iam erat, vt quæ terræ essent, cœlū susciperet. Propterea gratias agētes dicim^o, Gloria in altissimis deo, & in terra pax, in *Luca 2. d.* hominib^o bona volūtas. Ecce, inquit, & homines deinceps apparuerunt, *comiter ac placidè se habētes. * *euagusti.* Quid est bona volūtas? cōciliatio. Nō enim amplius *bene placentes, gratiæ & accepti.* interstitiū est cœlum. Primùm iuxta numerū Gentium erant angeli, nunc verò non secundū numerū Gentium, sed secundum numerū fidelium. Vnde liquet? Audi Christum dicentem: Videte, inquit, ne cō *Mat. 18. b* temnatis vnū ex paruulis istis. Nam angeli eorū semper vident faciē patris mei, qui in cœlis est. Etenim C vnusquisq; credentiū angelum habet. Nam & ab initio quisq; virorū celebrium ac probatorum angelū habebat, quēadmodū Iacob dicit, Angel^o qui pascit *Gen. 48. c* me, & qui liberauit me à iuuētute mea. Si ergo angelos habemus, sobrij simus, tanquā si pædagogi quidā nobis adessent. Adest nāq; & dæmō. Propterea oramus ac dicimus, petētes angelū pacis. Et vbiq; pacē petimus. Nihil eñ illi adęquari potest, in ecclesiis pa- *Respicit ad notā quādam ecclesiæ suæ precationē* cem, in precationibus, in supplicationibus, in præfationibus, & semel atq; iterū, ac tertiò, & sæpe eandē, equi ecclesiæ præest, impertit dicēs, pax vobis. Quā- obrem? Quoniā ipsa mater est bonorum omniū, ipsa causa est & materia gaudij. Quapropter & Christ^o apostolis domos ingrediētibus hoc statim dicere pręcepit, tanquā symbolum quoddam bonorum. Cùm *Mat. 10. b & Luca 10. a.* intrabitis, inquit, in domos, dicite: pax vobis. Nā ista D nō existēte, omnia irrita sunt. Et Christus discipulis dixit, Pacem relinquo vobis, pacem meā do vobis. *Ioan. 14. b* Ipsa dilectioni viā parat. Et nō dicit ecclesiæ præsul, *Bonum pacis.* pax vobis simpliciter, sed pax omnibus. Quid enim si cum isto quidē pacem habuerimus, cum altero verò bellum ac pugnam? Quid hoc profuerit? Neq; enim in corpore, si quędam ex elemētis bene quidē & pacificè habeant, reliqua verò dissideant, sanitatem vnquā cōsistere possibile fuerit, sed illa cōsistet ex omnimoda omnium moderatione, cōsonantia, & pace. Et nisi omnia quietè ac bene habeant, atq; in terminis suis præscriptōq; maneāt, omnia subuertētur. Et in animo nostro nisi omnes cogitationes sedatę sint ac quietæ, pax non erit. Tantum bonū est pax, vt filij *Matt. 5. d.* dei vocētur, qui ipsam efficiunt & cōstituunt. Meritò. Nam & filius dei ad hoc in terrā venit, vt quæ in terra sunt, & quæ ī cœlis pacificaret. Si verò pacifici filij dei

ὁ τοῦ πονηροῦ υἱοὶ διάβολοι. filij dei sunt, qui nouandis rebus studētes dissidia fa- A ciūt, filij sunt diaboli. Quid dicis? Cōtētiones & pugnas iniciis? Et quis adeò miser & infelix est, inquis? *Diuulsores corporis Christi.* Cōplures sunt, qui gaudēt in malis, & corpus Christi diuellūt magis q̄ milites qui lancea illud incidebant: aut q̄ Iudęi qui clauis perforabant. Minus illud malum erat q̄ istud. Membra illa quę tum intercidebātur, denuo coadunata sunt. Ista verò auulsa nisi hîc iterum cōiungantur, nunquā coniungentur amplius, sed manebunt extra corpus. Quando fratrem impugnare vis, cogita te membra Christi impugnaturū, & cessabis ab insania. Quid enim quòd abiectus est, q̄ *Mat. 18. b* tenuis? Quid quòd contemptibilis? Ita non est volūtas, inquit, coram patre meo, vt pereat vnus ex *Ibidem.* paruulis istis. Et iterum: Angeli eorū semper vident faciē patris mei qui in cœlis est. Propter ipsum deus & seruus factus & occisus: tu verò nihil eum esse ducis? Itaq; etiā hoc pacto deo repugnas, q̄ cōtrarium B aduersus eum iudiciū profers. Mox atq; pręsul ecclesiæ ingreditur, dicit, pax omnibus: quando cōcionatur, pax omnibus: quando benedicit, pax omnibus: quādo salutē optare iubet, pax, inquit, omnib^o: quādo sacrificiū absoluitur, pax omnibus: & interea rursus, gratia vobis & pax. Quomodo ergo absurdū non est, q̄ cùm toties pacem habendam nobis audiamus, nihilominus hostiliter inuicem alius aliū impugnamus? Accipientes pacem & reddentes, ei qui pacem affert inimicamur? Dicis, & spiritui tuo, & extra ec- *Nota.* clesiam illū traducis? Heu me, quæ veneranda in ecclesia & suspiciēda sunt, schemata rerum dūtaxat facta sunt, & nulla prorsus adest veritas. Heu me, exercitus huius symbola in verbis dūtaxat cōsistunt: vnde & ignoratis, qua ratione dicatur, pax omnibus. Sed *Mat. 10. b* audite, quę post ista Christus dicat: In quācunq; verò ciuitatem aut vicum fueritis ingressi, cùm domū intrabitis, salutate illā: & si quidē fuerit domus digna, veniat pax vestra sup illā. Si verò digna nō fuerit, pax vestra ad vos reuertatur. Propterea ignorātes sumus, quoniā ista verborū typum esse putamus, licèt nec animum aduertamus. Num ego pacem do? Christus per nos loqui dignatur. Etiam si reliquo tēpore omni gratia vacui sumus, non tamē nūc illa vacui sumus *Nu. 22. e. Gratia dei etiam per malos operatur.* propter vos. Si enim in asino & in diuinatore operata est gratia dei propter dispensationem & vtilitatē Israēlitarum, manifestū est q̄ neq; in nobis operari detrectabit, sed & hoc facere sustinebit propter vos. Nemo itaq; dicat tenuem esse me & humilē, & nulla ratione dignum. Vel sic mē obseruato. Sum enim talis. Sed perpetuus dei mos est, multorū gratia etiam talibus sese applicare. Et vt hoc discatis, ad Caīn loqui dignatus est propter Abel, diabolo propter Iob, Pharaoni ppter Ioseph, Nabuchodonosor propter Daniēlē, Balthasaro propter eundem. Et magi quoque reuelationē cōsecuti sunt, & Caiphas cū esset oc- *Ioan. 10. f. Cur Aaron non sit lepra percussus vt Maria.* cisor Christi & indignus, prophetauit propter sacerdotij dignitatē. Dicitur & Aaron huius gratia lepra nō esse correptus. Nam dic quæso, qua ratione, cùm vtriq; Mosi obloquuti essent, Maria sola pœnas dedit? Nec mireris. Si enim in externis ac mundanis dignitatibus, etā si mille modis quisquā incusetur, nō tamen primum ad iudicium ducitur, nisi prius principatum deposuerit, ne ille cum ipso opprobriis pateat: multò magis in prelatura spirituali, quisquis tādem ille sit qui eam gerit, operatur gratia dei. Alioqui omnia perierint. Quādo verò illā deposuerit, si-

ue morte, siue etiā in hac vita, tunc sanè, tunc eo grauiore supplicio punietur, ne opus sit ista à nobis dici. Gratia dei est etiā quæ in indigno operatur, non ppter nos, sed propter vos. Audite ergo quid dicat Christus: Si fuerit dom^o illa digna, veniat pax vestra *Mat. 10. b & Lucæ 10. a.* sup eā. Quomodo verò digna fit? Si receperint vos, inquit. Si verò vos non receperint, neq; sermonē vestrum audierint, amē dico vobis, tolerabilius erit terræ Sodomorum & Gomorrhæ in die iudicij, q̄ ciui- *Ibidem.* tati illi. Quę ergo vtilitas erit, si receperitis nos, & quę à nobis dicūtur non audieritis? Quid profuerit, si colueritis nos, & quę vobis dicuntur non attēderitis? Is demū honor noster est, is cultus celebris, qui & nobis vtilis erit & vobis, si nos audieritis. Audite & Paulum dicentem: Nesciebam fratres, q̄ princeps esset *Act. 23. a* sacerdotū. Audi quoq; quid Christus dicat: Quæcū- *Mat. 23. a* que iusserint vt seruetis, seruate & facite. Non me cō B temnis, sed ipsum sacerdotium. Si quādo videris sacerdotio exutū, tunc cōtemne, tūc neq; ego pręcipere potero. Quousque verò in hac sede constituti sumus, quousque præsidentiam habemus, habemus & dignitatē & potestatem, licèt indigni simus. Si Mosis sedes adeò veneranda fuit, vt propter ipsam audire oportuerit sacerdotem, multò magis sedes Christi. Illā nos suscepimus, ab illa loquimur, ex quo & Christus ministerium reconciliationis in nos posuit. Legati qualescunque tandem sint, propter legationis prærogatiuā multo potiuntur honore. Nam vide, in mediā Barbarorū terram, inter tot hostes, soli ingrediuntur, & quoniā plurimū valet legationis lex, omnes eos honorant, omnes in eos intendūt, omnes cū fiducia & libere dimittūt. Iam & nos legationis sermonē accepimus, & venimus à deo. Hoc eñ est epi- C scopatus dignitas. Venimus ad vos legatione fungētes, ac postulātes vt bellū dissoluatur, & dicim^o quorum gratia adsimus, nō ciuitates promittentes, neq; tritici tot aut tantos modios, neq; mācipia, neq; aurum, sed regnū cœlorum, vitam æternam, conuersationē ac pręsentiā cum Christo, & alia bona quę nec nobis dictu, nec vobis auditu possibilia sunt, donec in hac carne & in hac pręsenti vita sumus. Legatione itaq; fungimur. Honore verò potiri volum^o, nō propter nos, absit: scimus enim ipsius vilitatē, sed ppter vos, vt quæ à nobis dicūtur, eò diligētius audiatis, vt vos emolumentū capiatis, ne socorditer ac negligēter quę dicuntur attēdatis. Non videtis legatos quomodo eos amplectūtur omnes? Nos dei legati sum^o ad homines. Si verò vēdicauerimus nobis istud, nō nos, sed ipse episcopatus hoc potuit, nō quuis, sed e- D piscopus. Nemo me audiat, sed dignitatē ipsam. Omnia itaq; iuxta quod deo probatur, faciamus, vt ad gloriā eius viuam^o, & bonis quæ diligentibus eū pmissa sunt, digni reddamur, gratia & benignitate &c.

Homilia quarta.

ET vos, qui quondā eratis inimici & abalienati mēte in operibus malis, nunc tamē recōciliauit in corpore carnis suæ per mortē, vt exhiberet vos sanctos & irreprehensibiles & inculpatos in cōspectu suo. Ostēdit hîc q̄ & eos conciliarit, qui cōciliatione digni non erant. Nā eō quidē quòd dixit eos sub potestate tenebrarum fuisse, calamitatē demonstrat in qua fuerāt. Sed ne cùm potestatem tenebrarum audis, necessitatem quandā putes, subiungit: Et vos qui quondam eratis abalienati. Videtur itaque idem quidem dicere, sed non est idem. Non enim eiusdē rationis est, eum li-

berare à malis qui necessitate mala ferre cogitur, & eum qui voluntariè mala patitur. Nam ille commiseratione quidem dignus est, iste verò odio. Veruntamen vos, inquit, neque inuitos, neque coactos: sed spontaneos, & voluntariè ab ipso resilientes, atque adeò & conciliatione indignos liberauit. Et quoniam eorum meminerat quæ in cœlis sunt, declarat omnẽ inimicitiam hinc à nobis, & non illinc ab ipsis ortum suum habuisse. Nam illi iam olim cõciliationem volebant, inquit, & deus quoq; ipse, vos autem nolebatis. Et omnino declarat angelos anterioribus temporibus nihil potuisse, eò quòd inimici manserint, nec persuadere potuerint, nec persuasos à diabolo liberare. Neque enim etiam si persuasissẽt, aliquid profuisset, nõ ligato eo qui captiuos detinebat, neque si illum ligassent captiuis reuerti nolentibus, sed vtrisq; opus erat, quorum quidem illi nihil, Christus verò omnia perfecit. Itaque admirabilius est quòd nolẽtibus persuasit, quàm q̃ à morte absoluit. Nam illud quidem totum ipsius erat, & ipse solus hoc poterat: hoc verò nõ solũ ipse, sed & nos. Ea vero facilius perficim°, quæ in nostra potestate sunt. Hoc itaque tanquã maius postremò ponit. Et nõ simpliciter inquit, inimici eratis, sed & abalienati: id quod magnę erat inimicitiæ. Neque abalienati solũ, sed neq; aliquẽ regressum vel suspicantes. Et inimici, inquit, mente. Deinde nec in voluntate duntaxat substitit abalienatio. Sed quousq;? Et in operibus malis, inquit. Et inimici eratis, & quæ inimicorũ erant, operabamini. Nũc verò recõciliauit in corpore carnis sue per mortem, vt exhiberet vos sanctos, & irreprehensibiles, & inculpatos in conspectu suo. Rursus & modũ reconciliationis ponit, addens, in corpore, † vẽditus. qd nõ simpliciter percussus, aut flagellatus, aut † terreno quodã precio,] sed morte turpissima mortuus reconciliauerit. Iterũ crucis meminit, & aliud rursus beneficium inducit. Non enim dũtaxat liberauit: sed q̃ suprà dixerat, qui idoneos nos fecit, id hîc quoq; innuit. Per mortẽ, inquit, eius, vt exhiberet vos sanctos & irreprehensibiles & inculpatos in conspectu suo. Non enim peccatis solùm liberauit, sed & celebres & illustres reddidit. Tãta quippe nõ hac solùm ratione passus est vt malis liberaret, sed vt primas etiã cõsequeremur. Quemadmodum si quis cõdemnatũ non solùm supplico liberaret, sed & in honorẽ eueheret. Et in ordinem cõstituit eorum qui non deliquerunt, imò non illorũ solùm, sed & eorũ qui maxima bona præstiterũt ac patrarunt. Et sanè magnum est quòd sanctimoniã quæ in cõspectu suo persisteret dedit, simul & vitam inculpatam. Reprehẽsionis intentionẽ habet, quod dicit, & inculpatos. Hoc erit quando scilicet neq; quod condemnari, neq; quod criminari poterit, cõmissum à nobis fuerit. Sed quoniã totum posuit quod Christi est, quòd per mortẽ ista perfecerit: quid ergo dicit ad nos? Nihil nobis præstãdum est? Propterea subiunxit: *Siquidẽ permãseritis fide fundati ac stabiles, & non dimoti à spe euangelij.* Ignauiam ac desidiã ipsorum hic amputat. Et nõ simpliciter dixit: permanseritis. Potest enim fieri vt permaneat etiã qui fluctuat ac diffidet. Potest stare & manere quoq; qui vagatur & errat: sed, siquidẽ permanseretis fundati, inquit, ac stabiles & nõ dimoti. Papę, quanta cõuersione & solertia vtitur? Non solùm nõ fluctuantes, inquit, sed neq; aliquousq; dimoti. Et vide. Nihil hactenus onerosum ponit aut laboriosum, A nisi fidem ac spem: quasi dicat, permanete credẽtes, quoniã certa est ac verax futurorum spes. Nam hîc quidem possibile est: in virtutis autẽ studio fieri nequit, quò min° vel modicè quis fluctuet ac dimoueatur. Ita nõ est onerosum quod ponit. A spe, inquit, euãgelij. *Quod audistis, quod prædicatũ est in vniuersa creatura quæ sub cœlo est.* Quid est autẽ spes euangelij aliud nisi Christus? Ipse enim & pax nostra, & qui omnia ista perfecit. Itaq; qui aliis illã adscribit, dimotus est. Nã omnia perdidit, nisi in Christũ crediderit. Quod audistis, inquit. Rursus eos ipsos testes assumit, deinde orbem vniuersum. Non dicit quod prædicatur, sed quod creditũ est, & prædicatũ: id quod & initio fecit, ex multorũ testimonio & istos cõfirmare volẽs. *Cuius factus sum ego Paulus minister.* Et hoc ad grauitatem fide dignã conciliandam facit. Ego, inquit, Paulus minister. Magna erat ipsius authoritas, vbiq; subinde celebrati, & totius orbis doctoris existentis. B *Nunc gaudeo in afflictionibus meis pro vobis, & suppleo quod deerat adflictionũ Christi in carne mea pro corpore ipsius, quod est ecclesia.* Et quomodo ista prioribus cohęrẽt? Videtur enim distracta. Verùm multũ habent rationis & ordinis. Cuius sum minister, pro eo dixit, nihil à me ipso adfero, sed quę alterius sunt, adnũcio. Ita credo, vt pro eo & patiar. Et nõ solùm patiar, sed & cũ gaudio patiar, ad futurorũ spem prospiciẽs. Et patior nõ pro meipso, sed pro vobis. Et suppleo, inquit, quod deerat adflictionum Christi, in carne mea. Videtur quidẽ magnum esse quod dixit. At non est ex arrogantia, absit: sed ex magno amore erga Christũ. Non enim vult suas esse adflictiones, sed Christi, & has illi appropriare. Et quæ ego patior, inquit, ppter illũ pa C tior. Itaque non mihi, sed illi gratiã referre debetis. Quemadmodum si quis ad alium quempiam mitteret, rogarẽtq; dicẽs, Obsecro te, vade ad illum meo nomine: is deinde diceret, ppter eũ qui me misit, ista facio. Itaq; nõ erubescit etiã istas adflictiones Christi dicere. Non enim dũtaxat mortuus est pro vobis, inquit, sed & præterquã quòd mortuus est: paratus est etiã adfligi propter vos. Hoc contendit & vrsit vt ostendat Christum etiã nunc periclitãtem pro ecclesia, per proprium corpus. Inuehitur autẽ cõtra illos: quasi dicat, non per nos reconciliamini deo, sed per Christum, etiã si nos ista faciamus. Non enim propriũ opus nostrum suscepimus, sed illius. Atque hoc perinde est, ac si exercitus quisquã ducem protectorem nactus, in bello persisteret, atq; illo deinde abeũte, secundarũ partium dux vulnera eius in se trãsferret & subiret, quousq; bellũ dirimeretur. Deinde q̃ D & propter ipsum ista faciat, audi: Pro corpore, inquit, eius. Aut hoc vult dicere, non vobis gratificamur, sed Christo. Nam quæ illũ oportebat pati, ego pro ipso patior. Vide quanta agat. Ostendit multam amoris vim. Quemadmodum in secunda ad Corinthios epistola scribẽs dixit: Imposuit nobis ministerium reconciliationis. Et iterũ: Pro Christo legatione fungimur, tãquam deo obsecrante per nos. istuc & hîc dicit: Pro ipso patior, vt hoc magis eos alliciat: quasi dicat, etiã si q̃ vobis debet, abscessit: ego tamẽ reddo. Nam hac ratione & dixit, quod deerat adflictionum Christi, vt declararet se non totum sibi ipsi adscribere. Nondũ, inquit, omnia passus est pro vobis: etiã post mortem patitur, siquidem adhuc reliqua quædã manserunt. Hoc etiã in ea quæ ad Romanos est, aliter quidẽ facit dicẽs, Qui & interpellat

2.Cor.5.d
ibidem.
Rom.8.e.

pro nobis

† *mortis suæ non fuerit cõtentus* pro nobis: declarans quòd † nõ mors sola suffecerit,] sed & postea innumera faciat. Non igitur seipsum extollere vult cum ista dicit, sed ostẽdere Christũ etiãnum eorum habere curam. Sermonem autẽ hoc fide dignum esse ostẽdit, quod subiũgit, pro corpore ei°. Quòd autem ita habeat, & nihil indecẽs hîc sit, ex eo liquet, quòd ista pro corpore eius fiũt. Vide quomodo nos sibiipsi cõiũxerit. Quid igitur angelos mediationis gratia superinducitis, cui° ego minister sum, inquit? Quid alios nũcios ĩfertis? Ego sum minister. Deinde ostendit quòd ipse nihil fecerit, eo q̃ minister sit. *Cuius ego factus sum*, inquit, *minister, iuxta dispensationẽ dei quæ data est mihi in vos implendi sermonẽ dei.* Iuxta dispẽsationẽ. Aut hoc sane dicit: Quoniam ita cũ discederet, voluit vt nos dispensationẽ istã susciperemus, ne tanquam neglectos ac desertos vos putaretis. Ipse enim est qui patitur, ipse qui legatione fungitur. Aut certè dicit: Quoniam me potissimũ omniũ persecutorẽ, hac ratione persequi permisit, vt fide dignus essem prędicator. Vel dispẽsationem dicit, quoniã nõ opera quęsiuit, neque actiones, neq; virtutũ facta, sed fidem & baptisma. Nam alioqui sermonem nõ accepissetis. in vos, inquit, implendi sermonẽ dei. De Gẽtibus dicit, ostendẽs eos adhuc fluctuãtes, ex eo quod dicit, implendi sermonẽ dei. Vt enim humiles & proiectæ Gẽtes tãtam dogmatum sublimitatem capere possent, non erat Pauli, sed dispensationis dei. nã ego inquit, alioqui non potuissem. Postquã quod maius erat declarauit, nẽpe adflictiones suas esse Christi, tũc demum quod clarius est, inducit. Quoniã & hoc dei est, inquit, implere sermonem in vos. Non autẽ apertè hic illud ostendit. Etenim & hoc dispẽsationis est, † vt nũc dicatur, quod quidem audire potestis: † Verũ non negligenter,] sed vt capaces reddamini. Non em̃ subito deus omnia facit, sed vtitur accommodatione propter multã suam benignitatẽ. Atque hoc in causa est, cur non olim, sed nũc aduenerit Christus. Et in euãgelio hoc declarat, quòd huius gratia seruos primùm miserit, ne in necẽ filij inciderent. Si enim neq; post seruos aduenientẽ filium reueriti sunt, multo minus eũ ante illos reueriti fuissent. Si minora mãdata non audierũt, quomodo maiora audissent? Quid igitur, inquis, an non & nunc quoq; Iudęi pariter & Gẽtes ineptiores sunt, & minus ad veritatẽ affecti? Hoc iam ex nimia fit negligentia & socordia. Quod enim post tantum tẽporis, post tãtas disciplinas profani & inepti adhuc manẽt, multę segnitiei est. Quãdo ergo Gentes dicunt, quamobrem nunc demũ venit Christus? nõ permittam° hoc eos dicere: sed rogemus, an nõ ad quod venit, perfecerit. quemadmodum enim etiam si mox ab initio venisset, non tamẽ rem ipsam execut° esset, nõ suffecisset nobis ad defensionẽ tẽporis maturitas, ita quoniam omnia executus, est nõ erimus obligati vt temporis rationes dem°. Neq; enim à medico quisquã sanitatis rationẽ exiget, si morbum dispulerit, & ęgrotum ad sanitatẽ reduxerit: neque a duce exquiret si vicerit, cur vel hoc tẽpore, vel hoc loco vicerit. Nam ista qui negotiũ non perfecit, rogãdus est. Qui vero omnia bene executus est, probati commendariq; debet. Vtra enim, dic quæso, fide dignior est, raciocinatio & sycophãtia tua, an ipsa negocij cõsummatio? vicerit aut nõ vicerit, hoc probat: præualuerit, vel non prędualuerit, ad finem quę dixit, ꝓduxerit, an min°: istæ sunt exquirẽdę rationes. Dic quæso: Deum esse omnino cõfiteris, etiam si Christũ

Cuius, ecclesiæ scilicet.

Ἐστὶ κρίσις.

† *nõ q̃ neglectus fuerit, ἀμελήσας.*

A minus? Rogo te, éstne de° sine principio? Prorsus, dicas. Dic ergo mihi: Quamobrẽ homines nõ ante decem annorum milia fecit? Nam ita plus tẽporis vixissent. si enim bonũ est esse, multo magis bonũ est diutius esse. Nunc vero tanti temporis dãno affecti sunt, quanto non fuerũt. Verũ nullo temporis damno affecti sunt. Quomodo autem, nouit ipse qui eos fecit. Rursus te rogo: quare nõ omnes simul fecit, sed huius quidẽ anima, qui primũ factus est, tot annos existẽs habet, alteravero illis caret nondũ facta? Quare hũc primum, alterum vero postremò fecit, & in hũc mũdũ induxit? Et talia reuera digna sunt quæ quærãtur: sed non quæ curiose indagentur. Nã istuc neq; quærere est. Ego quippe dicã causam, quam quidẽ & dixi. Suppone vero mihi humanam naturã tanquã ętatem quandam esse, & primis quidem tẽporibus statũ B adolescentis habere genus nostrum, illis vero quæ, proximè subsecuta sunt, iuuenis: senectuti deindevicinis, senis. Postea cum animus maturus factus est mẽbris corporis subactis, bellóq; soluto, tũc ad philosophiã ducti sumus. At qui cõtrarium verũ est, inquis. Adolescentẽ docemus. At nõ sublimia dogmata, sed rhetoricam, sed grauitatẽ sermonũ. Ista igitur sublimia docemur, quandovegetus ac maturus est animus. Vide quomodo & deus istud cũ Iudęis fecerit. Etenim quomodo pueris solet pfici literator, ita Iudęis Moysen præposuit. Et is quæ pueris solẽt, illis fecit adumbrans ac pingensvt nos solemus elementa. Nam vmbram, inquit, futurorũ bonorũ lex habens, non ipsam imaginem rerum. Quemadmodum pueris placentas emimus, & pecuniam damus, vnũ hoc ab ipsis exigẽtes interea, in disciplinam vt eant: ita & deus tũ fecit, C & diuitias dedit & delicias, vnum ab ipsis dũtaxat per multam remissionem & indulgentiã mẽcatus, Moysen vt audirẽt. Propterea tradidit eos prędcptori, ne se tanquam beneuolum & indulgentem patrem cõtemnerẽt. Et vide quomodo illum solũ reueriti sint. Nõ enim dicebant, Vbi est deus? sed, vbi est Moyses? Et prędsens duntaxat terribilis illis erat. Quãdo igitur mali quidquam patrabant, vide quomodo eos puniebat. Nam deus quidẽ eos abdicare volebat, ipse vero non permittebat. Imò vero totum dei opus tum illis erat instar patris minitantis: Moyses vero instar præceptoris* detrectãtis ac dicentis: Permitte illos mihi ex quo nũc eos recipio. Ita locus disciplinæ facta est eremus. Et quemadmodum pueri cum aliquandiu in exercitij loco detinẽtur, secedere cupiunt: ita & illi tũ D perpetuo in Aegyptũ reuerti quærebant ac plorabãt dicentes: Periimus, cõsumpti sumus, fine omni cura male perditi sumus. Et tabulam ipsorũ cõtriuit Moyses, in qua illis veluti nomina quędã addiscenda cõscripserat: id quod & prędceptor facere solet, cũ acceptam tabulam male scriptã vidẽs, proiicit, multũ iræ hoc pacto ostendere volens: et si fracta quoq; fuerit, non tamen hinc irascitur pater. Nã ille quidem diligenter scribẽdo incubuerat, illi vero nõ in ipsum attẽdẽtes, sed aliò auersi petulãter se habebãt. Et quẽadmodum in schola alius aliũ percutit, ita & tũ cũ † permittebat Moyses vt ali° aliũ percuteret & occideret. Et rursus quomodo prędceptor addiscenda quędam tradẽs, deinde quomodo didicerint exigẽs, si lusam viderit operam, punit & castigat: ita & Moyses fecit, vtpote scripta diuinam potẽtiam indicãtia illis exhibẽs. An ea quæ in Aegypto dedit? Eriã. Sed illa scripta plagas demonstrabant, nẽpe q̃ inimicos puniret, erantq;

Ἀετὸς ἡλικίας μανὶ γένει ris.

Heb.10.d

* *παρεισιμένος, excusantis, deprecantis.*

Exo.16.a.
Ibid.32.e.

† *iubebat*

erantq; illis instar disciplinę. Quid eñ aliud erat supplicium de inimicis sumptum, quàm vestrũ beneficiũ? Alioqui vero vobis benefaciebat. Atq; hîc perinde factum est, atque si puer cum clementa se probè cognoscere dicit, sparsim illa extra ordinẽ rogat᾽ deprehẽdit ignorare, vapulat: ita & illi dicebant se quidem virtutem & potentiã dei scire, sparsim vero eãdem rogati scientiã nihil proferebãt, vnde & vapulabant. Vides aquã? Reminisci debes aquę Aegyptiacæ. Qui enim ex aqua sanguinem fecit, poterit idẽ & hodie facere. Quemadmodum & nos pueris sępenumero dicimus, quãdo vides in libro literam a, reminiscere quòd eam & in tabula tua habueris. Vides famem? Recordare quòd idem eam faciat, qui & tũ fructus perdidit. Vides bella? Memẽto quomodo Aegyptij in mari submersi sint. Vides magnos esse & robustos q̃ terrã inhabitãt? At maiores nõ sunt Aegyptiis. Qui re ex Aegyptiorũ medio eripuit, quomodo non multo magis extra Aegyptum existentẽ saluaret? Sed ignorabant literas, dum illas sparsim rogabãtur. propterea & percutiebãtur. comedebãt & bibebãt, & recalcitrabant. Nõ debebãt in mãna quęrere delicias, docti quid ex illis mali sequatur. Fecerũt autẽ perinde, atque si puer ingenuus in disciplinã missus cuperet cum seruis conuersari, illisq; ministrare, & cũ necessariam ingenuóq; puero competentem alimoniã accipiat, inq; patris mẽsa sedeat, nihilominus mallet ea potiri quę seruorũ est, fœtida & perturbatione referta, ita & illi Aegyptum quærebãt. Dicebãt quoq;
Exo. 34.b Moysi, Etiã domine, omnia quęcũque dixeris, faciemus, & obediemus. Et qd̃ cũ deploratis filiis fit, quos pater occiderevult, pręceptor vero detrectat, hoc cõtinuò cũ istis tum quoque factum est. Cur autem nobis ista dicta sunt? Quoniam nihil à pueris differim᾽.
Deu. 19.d Vis audire quòd & dogmata eorũ puerilia sint? Ocu-
Dogmata legis puerilia. lum pro oculo, inquit, & dentẽ pro dẽte. Nihil enim adeò advltionem concitatũ est, atq; animus puerilis. Nã ea animi passio ex inopia rationis est. Multa vero rationis inopia, ac rectę considerationis multa desolatio in ista est ętate, vnde non abs re puer irę tyrãnidem patitur, eámq; tantam, vt sæpenumero ad terrã procidẽdo, rursumq; exurgendo, aut genu percutiẽdo stomachetur, vel scabellũ euertat, donec hoc pacto dolor cesset, & ira extinguatur. Tale quid & deus fecit, oculũ pro oculo, dẽtémq; pro dẽte eruere permittẽs, dũ & Aegyptios occidit, & Amalecitas, qui eos cõtristauerãt. Et talia illis promisit, quemadmodum si filius quisquam patri dicat: Pater, percussit me quidam: pater vero respondeat, malus est hic homo, prosequemur eum odio: ita & deus: Inimicis tuis, inquit, inimicus ero, & odiẽtes te odio habebo. Et rursus cum oraret Balaam, puerilis erat accommodatio quæ contingebat illis. Quemadmodum enim pueris contingit, quando non metuenda timentes, vtpote lanam, aut aliud quippiã tale, subitò terrẽtur: ne metus ille in eis perduret, inducimus illud sub manus eorũ, & quid sit demonstrare facimus: ita & deus fecit. Quoniã tetribilis erat diuinator ille, cõuertit terrorem eius in cõfidentiam. Et quomodo pueri ablactati in quasillis omnia habent, ita & illis omnia dedit multásq; delicias. Sed vt puer papillam requirit, ita & illi Aegyptum, & Aegypti carnes. Itaq; non peccarit, si Moysen quisquam pręceptorẽ, educatorẽ & pædagogum appellauerit, multamq; viri huius sapiẽtiam esse dixerit. Non enim eiusdem virtutis est, vi-

Διδασκάλοις παῖς ἐλκόμενος.

A ris imperare iam philosophantibus, & pueris præesse rationis industriam nondum consecutis. Et si vultis aliud quoque audire, quemadmodum puero nutrix dicit, Quãdo ventrem expurgas, collige & attolle vestimenta, & hactenus desidebis: ita & Moyses fecit. Nam omnes animi passiones tyrannidem in pueros exercent. Nondum enim habent rationis aurigã. Vana gloria, concupiscentia, temeritas, fastus, inuidentia, quemadmodum in pueris, ita in illis dominabantur. Conspuebant & percutiebãt Moysen: & quẽ admodum puero lapidẽ arripiẽte clamamus omnes, heus vide ne iacias: ita & illi lapides aduersus patrẽ arripiebãt, ipse vero fugiebat. Et quomodo si ornamẽtum quoddã pater habeat, puer illud ab eo ornamẽti cupidus exigit: ita sanè qui cum Dathã & Abirõ e-
Κενοδοξία, Δειλία. *Nume. 16*
rant, faciebant, aduersus sacerdotiũ insurgẽtes. Erãt itaq; omnium ingratissimi, animo pusillo, & ad omnia
B *imperfecti.* inutiles. Dicas igitur velĩ, oportuerítne Christũ tunc temporis comparere? tũc philosophica illa pręcepta proponere? quando ex cõcupiscentia insaniebant, quando equorũ more post mulieres hinniebãt, quando pecuniarum, quando ventris erãt serui? Sed inaniter effudisset philosophiæ pręcepta, si rudib᾽ ac nihildum intelligẽtibus disseruisset, & neq; illa sanè, neq; ista percepissent, & quemadmodũ qui antequã elementa cognita sint lectionem instituẽs, nunquam ne ipsa quidẽ elementa docebit: ita & tũc factũ fuisset, nunc vero non ita, sed multa iam est per dei gratiam tractabilitas, multa vbiq; plãtata virtus. Gratias itaq; agamus pro omnibus, & nihil curiose inquiramus. Temporis enim opportunitas nõ nobis, sed illi cognita est qui factor est tẽporis, & seculorũ opifex
C ac dominator. Permittamus ergo illi omnia. Nã hoc est glorificare deũ, nullas rationes exigere eorũ quæ facit. Ita & Abrahã deo gloriã dedit. Et certò, inquit, persuasus q̃ potens sit ad præstandum quod promisit. Ille neq; de eo quod futurum erat percõtatus est, nos vero & pręteritorũ rationẽ exigimus. Vide quãta sit ista demẽtia, quãta improbitas, & ingratitudo. Sed cessemus in posterum. Nihil enim hinc lucri feremus, sed multum etiam damni. Et grati simus erga dominum nostrum, deóque gloriam destinemus, vt pro omnibus gratias rependentes, benignitate ipsius digni reddamur, gratia & benignitate &c.

Homilia quinta.

MYsterium quod reconditũ fuit à seculis, & à generationibus, nunc autẽ patefactum est sanctis eius, quibus voluit deus notũ facere, quæ sint diuitiæ gloriæ
D *mysterij huius in Gẽtibus, qui est Christus in nobis, spes gloriæ, quẽ nos annunciamus, admonentes omnẽ hominem, & docentes omnem hominẽ in omni sapientia, vt exhibeamus omnẽ hominẽ perfectũ in Christo Iesu.* Posteaquam ea recẽsuit quę cõsecuti sumus, benignitatémq; dei, atq; acceptũ honorem ex magnificentia donorũ declarauit, aliã rursus causæ huius intentionem inducit, nempe q̃ mysteriũ hoc ante nos nemo cognouerit, id quod & in
ea quę ad Ephesios est facit, cum dicit, Neq; angeli, *Ephes. 3.b*
neq; principatus, neq; alia quæpiam creata potẽtia, sed solus filiᵘ dei cognouit. Et nõ simpliciter dixit cõditum, sed reconditum: eo quòd licet nunc factũ sit, vetus tamen est, & quòd ista deus ab initio ita voluit, atq; ita disposuit. Quare vero hoc ita voluerit, nondum dicit. A seculis, inquit, ab initio. Et recte mysteriũ vocat, qd̃ nemo cognouit nisi deᵘ. Et vbi recõditum? In Cristo, quẽadmodũ ad Ephesios dicit. Aut quomodo

Psal. 89.a quomodo propheta dicit, A seculo & vsq; in seculũ tu es? Nunc autẽ patefactũ est, inquit, sanctis eius. Itaque totũ dispẽsationis est diuinæ. Nunc autẽ, inquit, patefactũ est. Non dixit, nunc factum est: sed, patefactum sanctis eius. Itaque & nunc quoq; abscõditur. Siquidem solis patefactũ est sanctis. Ne seducãt igitur vos illi. Nõ enim mysteriũ hoc sciũt. Quare solis sanctis? Quibus, inquit, voluit. Vide quomodo vbiq; percontationes eorum amputat. Quibus, inquit, voluit notũ facere. Velle vero ipsius nõ est pręter rationem. Gratiæ magis obnoxios faciens, q̃ si in propria virtute permisisset eos quicquã gloriari, dixit, quibᵘ voluit notũ facere quæ sint diuitiæ gloriæ mysterij huius in Gẽtibus. Grauiter dixit, & ex magno animi affectu pẽdus adiecit, exaggerationũ quęrẽs exaggerationes. Nã & istuc exaggerationis est, quod indeterminatè dixit, Quæ sint diuitię glorię mysterij huiᵘ in Gentibus. Potissimum enim in Gentibus apparẽt:
Rom. 15.b. quemadmodũ & alibi dicit: Gentes pro misericordia glorificare deum. Apparet quidem & in reliquis magna mysterij huius gloria, verùm multo magis in istis. Homines eñ lapidibus stupidiores ad angelorũ subitò dignitatẽ simpliciter nudis verbis, solaq; fide, sine omni operũ adminiculo euehere, reuera gloria est, ac mysterij huius diuitię: quemadmodũ si quis canem quempiã fame & scabie tabefactum, turpem ac deformẽ, & qui ne moueri quidẽ possit, proiectũq;, mox hominem efficeret, & ad thronum regalẽ deduceret. Lapides adorarunt & terrã: iam vero cognouerũt se & cœlo & Sole meliores esse, omnémq; mũdũ sibi seruire. Captiui erant ac vincti diaboli, subitò supra caput ipsiᵘ erecti, illi & ĩperant, & verberibᵘ ipsum cædunt. Qui dæmonũ erant captiui & serui, eius qui angelorum & archãgelorum dominus est, facti sunt corpᵘ. Qui nesciebãt quid esset deus, mox ad thronũ dei euecti sunt. Vis mille videre gradus quos trãsilierunt? Addiscendum primũ erat lapides nõ esse deos: Deinde non solum eos nõ esse deos: sed & hominibᵘ inferiores. Tertiò, inferiores esse & brutis ratione carẽtibus. Quartò, etiã plãtis. Quinto, quomodo miseros illos tãquam è profundo quodã puteo subuectos in eum sustulerit verticem, vt agnouerint non solum
Notat idolatriam. non lapides, sed nec terram, nec animãtia, nec plantas, nec hominem, aut rursus ab initio nõ lapides, nõ animantia, non plantas, non elementa, nec superiora, nec inferiora, non hominẽ, non dęmones, nõ angelos, non archangelos, non aliã quamcũque cœlestiũ illarũ virtutum, ab humana natura coli debere. Ad-
D discendum erat eum esse deum, qui omniũ dominus est, eum solum esse colendum, bonam esse celebrẽ & admirabilem illã vitæ cõuersationem, præsentẽ corporis mortem non esse mortem, vitã istam non esse vitam, corpus resurrecturũ, & incorruptibile futurũ, in cœlum ascensurum, immortalitatem assecuturum, cum angelis staturum, ac transmigraturũ. Sed eũ qui hîc in imo constitutus erat, ista omnia transilientẽ, in superna super thronum angelorum & archãgelorum collocauit: & qui hîc lapidibᵘ erat inferior, thronis illum & dominationibus potẽtiorẽ effecit, revera bene dicit, quę sint diuitiæ glorię mysterii huius. Quẽadmodum si quis fatuũ quẽdam subito philosophũ exhiberet: imò quæcunque dixerit quisquã, nihil dicet. Sunt enim infinita quę Paulus dicit. Quę sint, inquit, diuitię gloriæ mysterij huius in Gẽtibus, qui est Christus in vobis. Addiscendum rursus erat, eum qui
A omniũ est supremus, quiq; angelis dominatur, & reliquis omnibᵘ virtutibus imperat, ad ima descẽdisse, hominémq; factũ esse, & innumera passum, resurrexisse, & rursus in cœlos assumptũ esse. Hęc omnia mysterij erãt. Et cum encomio addit dicẽs: Qui est Christus in vobis. Si vero Christᵘ in vobis est, ad quid angelos quęritis? Mysterij huius, inquit. Est eñ & aliud mysterium. At istuc verè mysterium est, quod nemo cognouit, quod admirabile est, quod pręter communem est expectationem, quod abscõditũ est. Qui est Christus in vobis, inquit, spes glorię, quẽ nos è supernis acceptum annuntiamus, nos, inquam, non angeli: docẽtes & admonẽtes, non imperatorie neq; ex necessitate. Nam & hoc diuinę benignitatis est, non tyrannicè attrahere. Quoniã magni quicquam videbatur quod dixit, docẽtes: adiũxit, admonẽtes: id quod
B magis patris erat, q̃ præceptoris ac doctoris. Quem nos, inquit, annuntiamus, admonẽtes omnem hominem, & docentes omnem hominẽ in omni sapiẽtia. Itaq; omni sapientia opus est: hoc est, omnia in sapiẽtia dicẽtes. Nam talia discere non est quorumuis. Vt exhibeamᵘ omnẽ hominẽ perfectũ in Christo Iesu. Quid dicis, omnem hominem? Certè, inquit, hoc studiose conamur. Quid enim si non fit? Diligẽter conatus est beatus Paulus perfectũ facere omnem hominẽ. Igitur hoc perfectionis, illud vero imperfectionis est, vt si quis nõ omnem habuerit sapientiã, imperfectus sit. Perfectum in Christo Iesu. Non in lege, nõ in angelis. Illud enim imperfectũ est. In Christo, id est, in sciẽtia Christi. Qui nouit quid Christᵘ fecerit, plus sapit quàm angeli. In Christo Iesu. *Ad quod & enitor decertans.* Et nõ simpliciter studeo, inquit, neq; vtcũ-
C que temerè, sed enitor, cũ multa diligentia decertãs, cúmq; multa vigilãtia. Si ego pro vestris bonis itavigilo, multo magis vos hoc facere debetis. Deĩde rursus ostendit esse diuinum. *Secundum efficaciam eius operantẽ in me cum virtute.* Declarat opus hoc esse dei. Qui ergo potentem me ad illud facit, manifestũ est quòd hoc velit. Quapropter & exortus dixit, per volũtatẽ dei. Itaq; non solum modestiæ gratia hoc posuit, sed & pro veritate: sermone cõtendens ac decertans, cũ hoc dicit, à multis impugnari se declarat. Deĩde multo amoris affectu subiungit: *Volo enim vos scire quantũ* *Cap. II.*
certaminis habeã vestri gratia, & eorũ qui sunt in Laodicea. Postea ne videretur istud infirmitatis eorũ esse, coniunxit & cæteros, & nondũ arguit. Sed quãobrem? *Et quotquot non viderunt faciem meam in carne.* Declarat
D hîc diuinitus eos vidisse se in spiritu. Exhibet autẽ illis magnæ dilectionis testimonium. *Vt consolationẽ accipiant corda illorũ cũ fuerint cõpacti in charitate, & in omnẽ opulẽtiã certæ persuasionis intelligẽtiæ, in agnitionẽ mysterij dei patris ac Christi* Iesu, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ ac sciẽtiæ reconditi.* Iã deinceps studet & enititur ingredi dogma, neq; accusans eos, neq; ab accusatione liberans. Certamẽ, inquit, habeo. Ad quid? vt cõpingantur. Quod dicit, hoc est: Vt firmi stent in fide. Verum nõ ita ponit, sed quę accusationis sunt, amputat. Quasi dicat, vt coadunẽtur in charitate, neq; cũ necessitate, neq; cum violentia. Quemadmodum enim dixi, perpetuò cauet ne sit illis molestus & odiosus, admonens eos, atq; adeò & luctãdo decertans. Quoniam, inquit, cũ charitate illos & volũtarios volo, nõ simpliciter ore, neq; simpliciter congregationẽ fieri volo, sed vt corda eorum cõsolationem accipiãt. Conpacti in charitate, in omnẽ opulẽtiam certæ persua-

* *hæc dictio Iesu, ñ Veronẽ. codice nusquam hic additur.*

sionis

fionis intelligētiæ:hoc est,vt nulla in re hæsitēt,vt in omnibus certò persuasi sint. Certā vero persuasionē eā dixit,quæ per fidē est. Est enim & persuasio quædam quę per rationum collectionem est. Verum illa digna non est quæ alicuius habeatur mōēti. Noui vos credere, inquit, at volo vt certò persuadeamini. Non in opulentiā solum,sed in omnem opulentiam, vt in & omnibus,& abūdè persuasi sitis.Et contēplare beati huius prudentiam.Non dixit,male facitis,ꝙ nō certò ꝓsuasi estis,nec arguit:sed ignoratis,inquit, quo pacto diligēter incumbam:vt cum prudentia & non simpliciter,certò persuadeamini. Quoniā enim dixerat,siquidē permanseritis fide fundati,nolite putare,inquit, ꝙ temerè & inutiliter diximus, sed cum prudētia & cum charitate. In agnitionē mysterij dei patris,ac Christi Iesu. Itaq; dei est hoc mysteriū, per filium recōciliari & accessum habere ad patrem. Ac Christi Iesu,in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientię reconditi.Si vero in ipso sunt thesauri sapiētiæ,ergo sapienter nunc demum venit.Quamobrem igitur queruntur & criminātur insensatorum quidā? Vide quomodo cū simpliciorib' disserit.In quo sunt īquit,omnes thesauri.Ipse nouit omnia.Recōditi etenim:ne putetis vos totum iam habere,recōditi sunt ab angelis quoque, non solū à vobis.Proinde omnia ab ipso petere oportet: ipse dat sapientiā ac scientiā. Quòd thesauros quidē dicit, copiā ac multitudinē: quòd vero addit, omnes, nihil ab eo ignorari: ꝙ autem subiungit,recōditi,ipsum solum omnia scire declarat. *Hoc autē dico, ne quis vobis imponat probabilitate sermonis.* Vides,inquit,quòd ista ideo dixerim,ne ab hominibus sapiētiam quæratis. Ne quis vobis imponat ꝓbabilitate sermonis . Quid enim si probabiliter dicat? *Etenim quāuis carne sim absens, spiritu tamen vobiscum sum.* Ordine dicendum fuerat,Etenim quanuis carne sim absens,noui tamen seductores.Nūc vero in encomium desinit. *Gaudens ac videns vestrum ordinem,ac soliditatem vestræ in Christum fidei.* Ordinem:constantē disciplinam ac decorum intelligit.Ac soliditatē vestrę in Christū fidei:Ista magis ad encomia pertinēt. Et nō dixit fidem,sed soliditatē, quemadmodū si quis milites cōpositè & solide stantes commendaret. Quod solidū est,nec seductione,nec tentatione dimouetur. Non solum nō cecidistis,inquit,verum neq; quisquā ordinē vestrum cōfudit aut dissoluit. Coram illis seipsum statuit,vt tanquam præsentē metuerent. Nam ita cōseruatur ordo,hoc scilicet quod à soliditate firmū est & condēsum. Etenim hoc pacto fit soliditas. Quando multa in vnum coacta dense conglutinaueris ac indiuulse,ita fit soliditas.Vtpote quomodo solidatur murus,istuc vero charitatis opus est.Quando eū seorsum existētes ac separatos quis diligēter cōglutinat ac coniūgit,solidos facit ac firmos.Idē quoque fides facit,quādo ratiocinationes excludit.Quē admodum enim illæ diuellunt,& concutiūt: ita fides cōsolidat,& stabiles facit. Cum nāque maiora nobis beneficia contulerit deus, q̄ quæ humana cogitatio comprehendere possit, meritò fidē induxit . Nequit eū solide persistere,qui rationes humanas cōsulit & inquirit . Etē vide quomodo quæ nobis præcipua sunt,omnia rationum collectionibus destituta sint,& soli inhæreant fidei.Nusquā est deus,& tamen vbiq; est . Quid isto absurdi' rationi? Vnūquodq; in seipso hęsitatione plenū est.Neq; enim in loco sanè est,neque vll' est locus in quo nō sit.Nō est factus,seipsum non fecit,neque esse aliquando cœpit.Quænā ratio ista cōciperet, nisi fides esset ? Aut nō ridiculū videtur,vel magis ænigma esse,quod finē non habet?Igitur quòd quidē sine principio est,& ingenitus,& incircunscriptus atque infinitus,ita est inexplicabile:ꝙ vero incorpore' est, videam' an cogitatione aliquādo discuterevaleam'.Incorporeus est deus.Quid est incorporeum esse?Nudum duntaxat verbū. Nihil enim hīc cogitatio cōcipit,neq; quicquā sibiipsi imaginari poterit.Nā si quicquā imaginata fuerit,ad naturā dilabitur,& corporea figmenta. Incorporeū itaque dicit quidē,ignorat tamē animus quid dicat,nisi vnum duntaxat,nēpe quòd corpus non sit.Hoc solū nouit.Et quid de deo dico?In anima quid est incorporeū?In anima,inquā, quę facta est, quę inclusa est, quæ circunscripta est,dicas ac demōstres. At nō poteris.an aër est?Sed aër corpus est, licet nō solidū.Et multis indiciis liquet ipsum corp' esse molle ac laxū. Ignis corp' est.At energia animę īcorporea est.Quā obrē?Si vbiq; penetrat. Si ipsa corpus est,est in loco quod incorporeū est.Ergo circūscribitur.Quod vero circunscribitur,in forma est:formę autē à deliniatione,lineæ vero corporum sunt.Rursus quam cogitationem habet quod informe est?Formā non habet, non speciē,nō figuram. Vides qua vertigine animus in istis laboret? Rursus natura malorū deus capax nō est.Sed spōte sua bon'?Ergo capax. Sed dici nō potest.Absit.Iterū aut volens vt esset productus est,aut nō volens. At neq; istuc dici potest. Iterū aut circūscribit orbē,aut min'.Si minus,ipse circūscribitur.Si vero circūscribit,infinitus est natura : rursus seipsum circūscribit ? Si circūscribit seipsum, ergo nō est sine prīcipio sibiipsi,sed nobis.Igitē nō natura est sine prīcipio.Vbiq; cōtraria cōcedēda essēt. Vides quāta sit horū caligo,& quòd vbique fide opus sit?Ipsa solida est . Sed si vultis,ꝓveniamus ad inferiora q̄ hæc sint. Energiā habet illa essentia.Et quid est energia† in seipsa?an motio quędam?igitur nō immutabilis.Quod enim mouetur,immutabile nō est.Nā tacite quidem & quietè mouetur:attamen mouetur, & nunquā cōsistit.Quæ vero est ipsius motio,dic quæso?Nā apud nos septē quędā sunt.Infrà,suprà,intrà,extrà, ad dextram,ad sinistram,& quę circulariter in gyrū fit.Aut si nihil ex istis,est prętera auctio,diminutio,genesis, corruptio, alteratio. Verū nulla harū est.an qua mēs mouetur?Sed neq; hoc est.Absit.Mēs enim plurimū & absurde importunéq; mouetur.an volūtas est energia?Iā vult omnes homines bonos esse & saluari:quo pacto nō fit?Sed aliud est velle, & aliud operari. Igitē ad energiā non sufficit voluntas.Quomodo dicit ergo scriptura:Omnia quæcunq; voluit fecit?Et rursus leprosus ad Christū inquit,Si velis, potes me mūdare?Vultis& aliud dicam?Quomodo ex nihilo,ea quę sunt, facta sunt ? Quomodo in nihilū iterū resoluuntur?Quid cœlo sublimi'?Et illo rursus quid sublimi'? Et isto quid?Et quid post hoc ? Atq; illud in infinitū. Infra terram est mare . Post mare vero quid? Rursus quid īfra hoc quoq;?At in dextrā,& sinistram.an nō eadem est perplexitas? Verum ista sunt quidē inuisibilia.Vultis,de visibilibus loquar?de illis quę iam cōtigerunt?Quomodo belua Ionam inuentre habuit,& tamen illum nō perdidit?Nō rationis expers est?Nō temerè mouetur?Quomodo pepercit iusto?Quomodo illum non calore suo suffocauit ? Quomodo non corrupit?Si eū in profundo dūtaxat esse, inexplicabile est:

Incorporeus deus.

in anima corporeū.

quid sit.

Ratione certior est fides.

Nusquam est deus, & tamē vbiq; est.

Psal.113.b

Matt.8.a & Luc.5.c

Ionas en vestre Ceti

in ipsa?

bile est : in viscerib us etiam esse & calore illo,multo est inexplicabilius. Si aërem illinc respiramus,quomodo suffecit duobus animantibus respiratio?Quomodo vero illum euomuit illesum?Quomodo etiam loquebatur?Quomodo apud seipsum erat, & precabatur?Ista ita q; incredibilia sunt & suspecta,si ratione ea discusserimus.si vero fide,vehemēter certa sunt & firma.Dicámne plus aliquid?Frumentū in gremio telluris corrumpitur,& denuo exurgit.Vide mirabilia contraria, & sese mutuò superantia . Mirabile est non putrefieri : mirabile rursus putrefacta resurgere. Vbi sunt qui talia nugantes, & resurrectionem non credentes,dicunt:Quomodo os istud cohærebit ossi illi?& fabulose talia inducūt?Dic mihi,Elias quomodo curru igneo ascendit?Ignis nō subuehere,sed cōburere consueuit. Quomodo tātum temporis viuit? vbi locorū est?Quamobrem hoc factū est?Quò vero & Enoch translatus est?an eo nutrimento vtitur quo nos?Et quid prohibet ipsum hīc esse ? Sed non fruitur nostra hac vita.Et quare translatus est?Vide quomodo nos deus paulatim instruat. Trāstulit Enoch. Non hoc admodum magnum. Instruxit nos isto ad subuectionem Eliæ. Noë inclusit in arca. Neq; istud valde magnum. Erudiuit nos illo ad inclusionē prophetæ in ventrem Ceti.Ita scilicet & vetera illa præcursoribus ac typis opus habuerunt. Quemadmodū enim in scala primus gradus ad secundū mittit,à primo vero non ad quartū subitò ascendi potest:& gradus iste ad illum,& ille ad istum viam parat:neque enim ante primum peruenire datur ad secundū:ita & hic. Et cōtemplare signorū signa.Etiā in scala quam Iacob videbat,istud speculare. Suprà,inquit,innitebatur dominus:infrà vero ascendebant angeli & descendebant.Prædicabatur patrē habere filiū. Oportebat huius fidē facere. Vnde vis illius tibi signa demonstrem ? an è sublimi ad ima,aut ab imis ad sublimia?Quoniā citra generandi passiones generat,propterea primum peperit sterilis.Imò vero prius etiam certū hoc facere oportebat quòd ex ipso esset.Quid igitur? Fit hoc obscurè quidē tanquā in typo & vmbra.Veruntamen fit.Et progressu ipso clarius admodum fit.Ex solo homine mulier, & manet tamen ille integer.Rursus oportebat signum aliquod & parturitionis virginis fieri. Non semel sterilis peperit, sed secūdo quoq; ac tertio,& sępenumero.Est enim virginei partus typus quidam sterilis. Et ipsa animū ad fidē promouet. Iterum hoc typus factū est, solū deū generare posse.Si enim quod præstantius est, homo etiā sine isto nascitur,multo magis ex prestātiore generatur. Et & alia generatio, quæ veritatis typus est, nostra scilicet, quæ spiritus est. Huius iterum sterilis typū habet.Quoniam non ex sanguinibus.Ipsa verò supernæ generationis. Ista quidē impassibilitatē eius ostendit:illa vero, quod ex solo deo generari possit. Christ' supra omnes est potētes.Oportebat illud certum facere.Fit hoc in terra,in homine formando,Faciamus hominem,inquit,ad imaginē & similitudinē nostram,ad principatum omnium irrationalium. ita nō verbis,sed rebus ipsis nos erudiuit.Humanę naturæ à reliquis paradisus separationē & præstantiā declarauit,& hominem omnium esse optimū ostendit. Resurrectur' erat Christus.Vide deinde quāta signa: Enoch,Elias,quę in eremo facta sunt,Ionas,quę ī camino,quod cum Noë factū est,baptisma,semina,plātæ,nostra generatio,etiā animātium omnium.Quoniā enim in eo periclitabātur omnia, habuit quoque omniū maxime multos typos .Quod non omnia improuisa& neglecta sint,potest ab illis quę apud nos fiunt cōiici. Nihil eū qd improuisum est ac neglectū manet, sed & greges & reliqua omnia opus habēt vt regātur.Et quòd nō spōte sua facta sint omnia, gehēna declarat. Demonstrauit hoc & diluuiū tēporibus Noë,ignis,submersio Aegyptiorū, & quæ facta sunt in eremo. Oportebat vt & baptismū multa precederēt.Et innumera talia,vtpote quæ in veteri testamēto,quæ in colymbethra,quod qui sanus nō erat purgabatur,& expiabatur,ipsum diluuiū , & quęcūq; in aqua facta sunt.†Baptismū Ioannis certū & authētic cum facere oportebat.Filiū suū tradidit deus.] Præueniēs hoc fecit homo, Abrahā patriarcha. Omniū ergo istorū typos,si voluerimus,inueniemus,siquidē in scriptura quæsierimus. At ne defatigemur,nos ipsos in istis cōponamus. Solidā habeamus fidē,& cōuersationis nostrę diligentiā ostendamus, vt per omnia deo gratias agentes , digni reddamur bonis, diligentibus illum promissis, gratia & benignitate &c.

Elias. 4.Reg.2.b

Enoch.

Nota.

Scala Iacob.

†baptismū Ioannis. Credi oportebat quòd filiū suū tradiret deus.

Homilia sexta.

Quemadmodū igitur accepistis Christū Iesum dominū, ita ī ipso ambulate,radicati & superstructi ī illo,fideq; cōfirmati,sicut edocti estis,exuberātes in eā,cū gratiarum actione. Rursus illos proprio ipsorum testimonio præoccupat,dicens: Quemadmodum igitur accepistis. Nihil, inquit, nouum aut peregrinū inducimus, nequevos.In ipso ambulate.Nam ipse via est,quæ ad patrem ducit,non angeli. Nō illuc ducit via quæ per angelos est.Radicati:hoc est,fixi, & constabiliti. Nō vt nunc quidem hanc , nūc vero illam arripiatis, sed vt radicati sitis.Quod vero radicatum est,nō sanè facile mutatur.Vide quomodo propriis & appositis dictionib' vtatur.Et superstructi,inquit:hoc est, animo in ipsum pertingentes ac desinentes. Et cōfirmati in illo:id est,cōtinentes & amplexantes ipsum,veluti super fundamētū structi.Declarat eos prolapsos fuisse. Hoc nāque innuit quod dicit,& superstructi.Nam fides verè est ædificiū, & opus habet fundamento valido,& ædificatione diligēti & munita. Nisi eū quis secure ac munite ædificauerit,concutietur.Si vero securè ac munite satis struxerit,&nō persistiterit,nō persistet ampli': quemadmodum edocti estis. Rursus illud quemadmodum. Exuberātes,inquit,in ea,cū gratiarum actione . hoc enim gratorum est ac proborū. Non dico vt simpliciter gratias agatis, sed cū multa exuberātia,plus quàm didiceritis:aut si fas sit dicere, cum multa cōtentione & ambitione . *Videte ne quis sit qui vos deprædetur.* Vides quomodo ostēderit furē esse & abalienatorem, & tacite subingredientem aduersariū?Demonstrauit enim eū iam subingressum.Et bene dixit, qui vos deprędetur. quemadmodū enim si quis aggerem inferne perfodiens , efficiat vt nō sentiatur,illum vero subuertat:ita &vos videte ac circūspicite. Nam hoc illi studium est, vt insidiarum nullum sensum exhibeat.*Per philosophiam.* Deinde quoniam honesta videbatur esse philosophiæ opinio, adiecit,*Et inanem deceptionem.* Est enim & bona quædā deceptio,qua decepti sunt multi:quę neq; deceptio vocāda est,de qua Hieremias dicit:Decepisti me domine,& deceptus sum.Ego vero non credo.Nam istud nō debet vocari deceptio. Alioqui & Iacob patrem suū decepisset : verum nō erat deceptio,sed dispēsatio.per philosophiam,inquit,& inanem deceptionē.

Hie.20.b

Gen.27.b

Iuxta traditionem hominũ, iuxta elementa mundi, & nõ iuxta Christum. Tandẽ correptionem attingit, propter obseruantiam dierũ. Solem & lunam, vocans elementa mundi, quemadmodũ & in ea quę ad Galatas est, dixit: Quomodo denuo cõuertimini ad infirma & egena elementa? Non dixit autẽ, iuxta dierum obseruãtiam, sed totum omnino prę̃sentẽ mũdum inuoluit, vt vilitatem ostenderet. Si enim mundus nihil valet, multo minus valebũt elementa. Postea q̃ igitur primũ ostenderat quãtis beneficiis essent affecti, quãta bona cepissent: tũc reprehensionẽ inducit, vt magis mordeat, & auditores moueat. hoc & ꝓphetę faciũt. Semper præstita beneficia primum declarãt, & tunc correptiones intendũt. Quemadmodũ Esaias dicit: Filios genui, & exaltaui: ipsi vero spreuerunt me. Et iterũ: Popule meus quid feci tibi? aut qua in re cõtristaui te? aut quo pacto molest' tibi fui? Et Hieremias & Dauid: Audiui te ĩ abscõdito tẽpestatis. Itẽ: Aperi os tuũ, & adimplebo illud. Et vbiq; ita inuenies. Nõ debebatis igitur credere, etiam si q̃ maxime quid dixissent. Nũc vero etiã sine acceptis beneficiis debebatis, inquit, ista fugere. Et non secundum Christũ, inquit, etiã si quàm maximè, inquit, ita fuisset, vt potuisseris partim huic, partim illi seruire: neq; sic tamẽ fieri oportebat. Nunc vero non permittũt vos incedere iuxta Christum. Nã ab eo vos ista in diuersum deferunt. Concussis primũ gentilibus obseruationibus, tũc & Iudaicas aufert. Nam plura obseruabãt & gentes & Iudęi: sed illę quidẽ ex philosophia, isti vero ex lege. Primũ itaq; ea aggreditur, vbi maiore opus est reprehensione. Quomodo nõ iuxta Christũ? *Quoniã in illo inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, & estis in illo cõpleti, qui est caput omnis principatus ac potestatis.* Vide quomodo illorũ reprehensione istud perfodit, ac demolitur, primũ ponẽs solutionẽ, & tũc demũ antithesim. Nam eiusmodi solutio suspicione caret, & auditor eã magis admittit, tanquã eo qui loquitur, non hoc solicite ac studiose agẽte. Nam illic quidem contendit etiã ne vincatur: hic vero nõ ita: quoniã in illo inhabitat, inquit: hoc est, quoniã deus habitat in illo. Verũ ne putes ipsum velut in corpore inclusum, dicit: Omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, & estis in illo cõpleti. Alij dicũt Apostolũ ecclesiam à diuinitate ipsius impletã dicere, quẽadmodum alibi inquit, Qui omnia in omnibus adimplet. Quòd vero hic corporaliter dicit, perinde esse, atq; in capite corpus. Quomodo ergo non subiunxit, quę est ecclesia, de patre? Quidam vero dicũt Apostolũ velle, q̃ plenitudo diuinitatis in Christo habitet, primum quòd verbum inhabitandi nõ propriè de deo dicatur: deinde quoniã plenitudo nõ est quod aliud capit. Domini em̃ est terra, & plenitudo eius. Et rursus Apostolus: Donec plenitudo gentiũ aduenerit. Quod totũ est, plenitudo dicitur. Iam vero quid est illud corporaliter? Tanquã in capite. Ad quid vero idẽ denuo dicit? Et estis in illo cõpleti. Quid est igitur? Quoniã nihil minus habetis ab illo: quemadmodum in illo habitauit, ita & in vobis. Satagit em̃ & vrget perpetuo Paulus, vt ad Christũ nos ꝓximè adducat: vt quãdo dicit, Excitauit, & sedere nos simul cũ illo fecit. &, Si sustinuerimus, & cõregnabim'. Et quomodo nõ & omnia nobis cum illo donabit? Et dum cõsortes & coheredes vocat: deinde de dignitate, Et ipse est caput omnis pricipatus & potestatis. Omniũ suprem', causa & author omnis principatus ac potestatis, non cõsubstantialis. Istis iam quod pręclarum est in beneficio subiungit, idq; multo pręclarius q̃ in epistola ad Romanos. Nam illic quidẽ circuncisionem cordis dicit, quę nõ litera, sed spiritu cõstat: hic vero eã quæ est in Christo, *In quo & circuncisi estis circũcisione quæ fit sine manibus, dũ exuistis corpus peccatorũ carnuin circuncisione Christi.* Vide quomodo ad rem ipsam vita exprimendã appropiat. Dũ exuistis, inquit. Nõ dixit simpliciter exuistis, sed exuẽdo abiecistis corp' peccatorum. Loquitur de veteri vita. Cõtinuo eadẽ versat, & diuersimodè: quẽadmodũ suprà dixit, Qui eripuit nos de potestate tenebrarum, & recõciliauit abalienos ad hoc vt simus sancti, & irreprehẽsibiles. Non amplius, inquit, in machęra, & circũcisione, sed in ipso Christo. Non enim manus quemadmodũ illic circuncisionẽ istam efficit, sed spiritus. Non partẽ dũtaxat, sed totum hominẽ circũcidit, corpus vtrobique & illic, & hîc: verum illic quidẽ carne, hic vero spiritualiter circunciditur, sed non vt Iudæi. Non enim carnẽ, sed peccata exuẽdo abiecistis. Quando? Et vbi? In baptismate. Et quod circuncisionẽ vocat, idẽ quoq; sepulturam vocat. Vide quomodo rursus ad iustitiæ studia transit. Peccatorum, inquit, carnis. Quæ in carne fecerant. Maius quiddã dicit, q̃ circũcisio sit. Nõ enim quod circũcidebatur, proiiciebãt, sed perdebãt & corrũpebant. *Consepulti*, inquit, *simul cũ illo in baptismo, in quo & simul cum illo excitati estis per fidem operationis dei, qui excitauit illum ex mortuis.* Verũ non solũ sepultura est. Etenim vide quid dicat: In quo & simul cum illo excitati estis per fidẽ operationis dei, qui excitauit illũ ex mortuis. Bene dixit. Totũ enim fidei est. Credidistis deũ excitare posse, atq; ita excitati estis. Deniq; & fide dignũ hoc facit: qui excitauit illũ, inquit, ex mortuis. Resurrectionẽ iam ꝓbat: *Et [vos cum essetis] mortui per delicta, & per præputiũ [carnis vestræ] simul cum illo viuificauit.* Eratis enim iudicio ad essemu, moriendum obnoxij. Et si mortui quoq; essetis, mort' te debita mortui essetis. Vide quomodo rursus declarat quid meriti fuerint, per ea quæ subiũgit: *Condonãs nobis omnia delicta, deleto quod aduersus nos erat chirographo in decretis, quod erat cõtrariũ nobis: & illud sustulit è medio affigẽs illud cruci, expoliatósq; principatus ac potestates ostẽtauit palàm, triũphans de illis per seipsum.* Condonãs nobis, inq̃t, omnia delicta, quę mortalitatẽ effecerãt. Et quid? an permanere illa permisit? Non, sed deleuit quoq;, non solũ dispunxit, ne deinceps cõparerent. In decretis, inquit. Quib' decretis? fide satis est credere. Nõ operibus opera, sed fidei adiunxit opera. Et quid postea? Post remissionẽ, deletionẽ quoq; statuit. Et illud sustulit è medio, inquit. Et neq; sic cõseruauit, sed diru pit illud, affigẽs cruci. Expoliatos principatus ac potestates ostẽtauit palàm, triũphãs de illis per seipsum. Nusquam ita magnificè locutus est. Vides quantã diligentiã impẽderit, vt chirographum è medio tolleretur? vtpote eram' omnes sub peccato, pœnæq; obnoxij. Ipse supplicio affect', & peccatũ sustulit & suppliciũ. Supplicio verò, affectus in cruce. Igitur ipsum chirographũ affixit, & deinceps tanquã potestatem habẽs discidit ac rupit. Quódnã chirographum? Aut hoc intelligit quod ad Moysen dixerãt: Quæcunq; dixit deus faciemus, & audiemus. Aut si non istud, q̃ obedientiam deo debemus: aut q̃ diabolus detinuit chirographum, nimirum quod deus fecerat ad Adã dicens: Quocunq; die comederis ex hoc ligno, morieris. Detinuit itaq; & occupauit hoc chirographũ diabolus.

Iuxta traditionem hominũ, iuxta elementa mundi, & nõ iuxta Christum. — Galat. 4.b
Esaiæ 1.a. — Mich. 6.a
Psal. 80.b — Ibidem.
Rom. 2.d
Esaiæ 1.d
Psal. 23.a. — Rom. 11.c.
Ephe. 2.a. — 2. Tim. 2. b.
Rom. 8.f.
Stupra 1.a
Ioan. 19.a — Mat. 27.e
Exo. 24.b
Gene. 2.d.

diabolus. Christ' vero nobis ipsum nõ dedit, sed ipse illud scidit: id quod indiciũ est cũ gaudio debita remittẽtis. Spoliatos principat' ac potestates. Diabolicas virtutes dicit. Quoniã igitur illas humana natura induerat, aut quoniam ipsas tanquam occasionẽ habebat & manubriũ, homo factus manubriũ illud excussit. Quid est, *ostẽtauit? Bene dixit, ostentauit. Nũquam enim diabolus tãtam turpitudinem passus est. Nam cum speraret se Christũ quoq; habiturũ, quotquot etiam habebat, perdidit: & cũ cruci affixũ esset corpus Christi, resurrexerunt mortui. illic plagã accepit mors, à mortuo corpore letali vulnere cæsa, & quemadmodũ si athleta cum aduersarium suum se iã prostrauisse putat, letalẽ plagã acciperet: ita & morti factum est. Declarat turpitudinem & confusionem esse diaboli, quòd Christus adeò cõfidẽter palàm & securè mortuus est. Nihil enim ille intẽtatũ reliquit, an vt aliquo pacto hominibus persuadere posset nõ esse mortuũ Christũ. Quoniã enim omne tẽpus q̃d mortem eius secutum est, resurrectionis argumẽtum & testimonia habiturũ erat: mortis vero, nisi hoc fuisset, nõ fuisset aliud tẽpus, propterea publice quidem videntibus omnibus mortuus est, verum nõ publicè resurrexit, sciens futurũ tempus veritati testimonium allaturum. Pręclarum enim est quòd inspectore mũdo sursum in ligno serpẽs ille immolabatur. Nã quid non fecit diabolus, quò occultè moreretur? Audi Pilatũ dicentẽ: Tollite eum vos, & crucifigite: ego em̃ nullam causam in eo reperio. Et iterũ Iudęi ad ipsum dicebãt: Si filius dei es, descende de cruce. Postea igitur quia letalẽ plagã acceperat, nec de cruce descenderat, propterea sepulturę quoq; tradit' est. Poterat enim subito resurgere: verũ sepeliri oportebat, vt fides pararetur huic causæ. Quãquã in vulgaribus quidẽ mortibus defectio atq; imbecillitas spiritus prætexi poterit, hic vero nequaquam. Nã & milites crura eius non fregerunt, quemadmodũ aliorum, vt cõspicuũ esset illum iam mortuũ esse. Obscuri quoque nõ sunt, qui corpus ipsius sepelierũt. Propterea & Iudæi ipsi lapidẽ obsignarũt, & adhibitis militibus cõmunierũt. Hoc enim maxime omniũ summo studio diuinit' agebat, ne obscura esset mors Christi. Et testes hui' apud inimicos esse oportebat apud Iudęos. Audi eos ipsos, quid Pilato dixerũt: Dixit seductor ille, inquiunt, cũ adhuc viueret, post tres dies resurgã. Iube ergo à militib' custodiri sepulchrũ. Et hoc illis quoque obsignantibus factũ est. Audi vero quomodo etiã post ista illi ipsi ad Apostolos mortẽ Christi testificãtes dixerũt: Vultis inducere super nos sanguinem hominis huius? Modũ enim & rationem crucis ipsius confundi non permisit. Quoniã nanque angeli nihil tale passi sunt, propterea hui' gratia cũcta facit, declarans mortem suam magna perfecisse. Factũ est enim hic perĩde atq; in singulari certamine solet. Mortẽ percussit Christus: verum Christus primùm percussus, postremo mortẽ interemit. A mortuo destructa & enecata est corpore, quę videbatur immortalis. Atq; illud orbis ipse vidit. Et quod pręclarũ est nõ cõmisit hoc alteri. Sed rursus aliud chirographũ factum est, non tale quale prius fuerat. Videte igitur ne isto quoque dãnemur, posteàquam diximus, Renunciamus satanæ, & coniungimur tibi Christe: imò nõ vocetur hoc chirographũ, sed fœdus ac pactum. Chirographum nãque est, quãdo quis debitis obnoxius detinetur. Hoc autem fœdus est & pactũ. Pœnã nõ habet, neq; dicit: si hoc, & nisi hoc sit, id q̃d Moyses cũ sanguinem testamẽti aspergeret, dicebat. Hoc deus quoque vitam æternam pronũciauit. Hęc omnia pactũ sunt ac fœdus. Illic agebat seruus cum domino, hic amicus cũ amico. Quacũque die comederis, inquit, morieris. Mox minę. Hîc vero nihil tale. Aduenit de'. Et hîc nuditas, & illic nuditas: verũ illic quidẽ ex peccato nudus factus erat, quoniam peccauerat: hîc vero recõciliationis gratia nudat. Exuerat ille tunc gloriam quam habuerat, nũc exuit veterem hominem. Et antequã ascendat è lauacro, adeò facile exuit, atq; vestimenta. Inungitur more athletarũ qui stadiũ iam ingressuri sunt. Simul enim nascitur, & non quemadmodũ primus ille, qui paulatim formabatur. Sed subito nascitur, nõ quomodo sacerdotes olim, caput duntaxat, sed multo amplius. Nã ille quidẽ caput, dexteram auriculam & manum, vt & ad obedientiam & opera bona ipsum excitaret, hic vero totum. Non enim instruendi gratia dũtaxat accedit, sed & certandi & exercẽdi, in alteram creaturã euadit. Quando nanque ad vitam æternam fidẽ profitetur, alteram profitetur creaturã. Accepit puluerẽ de terra, & finxit hominẽ. Postea vero non amplius puluerem, sed spiritum sanctum. Illo fingitur, illo cõponitur: quemadmodum & ipse in vtero virginis. Non †dixit] in paradiso, sed in cœlo. Etem̃ ne putes in terra esse, ꝓpterea quòd terra subiacet: translatus es in cœlũ. Illic ista inter angelos fiũt. Sursum accipit animam tuã deus, sursum illam transformat, iuxta thronum regalem te sistit. Fingitur in aqua quidem nouus ille homo, accipit vero aliter animãtẽ spiritũ. Posteaquã autẽ iã formatus est, nõ ducit ad illũ bestias, sed dæmones & ducẽ ipsorum, & dicit: Calcate supra serpẽtes & scorpiones. Non dicit, faciamus hominẽ ad imaginem & similitudinem nostrã, sed quid? Dat illis potestatem filios dei fieri. Qui ex deo, inquit, nati sunt. Deinde ne serpentem audias, mox docet vt dicas: Renuncio tibi. vt idẽ sit ac si dicas: non audiã te. Ad hęc ne per alios quoq; te capiat, inquis, & pompę tuæ, & seruituti tuæ, & angelis tuis. Posuit ipsum nõ amplius ad custodiendum paradisum, sed ad conuersandum in cœlo. Confestim enim atq; à baptismate regreditur, hęc verba loquitur: Pater noster, qui es in cœlis, fiat voluntas tua quemadmodũ in cœlo ita & in terra. †Non in faciem cadit puer,] nõ lignũ vides, non fontẽ, sed mox dominũ ipsum amplecteris. Cõmisceris & subuect' cõiungeris corpori illi quod sursum in cœlis sedet, quò non licet accedere diabolo. Non est mulier illic quã accedat, & tanquã imbecilliorẽ seducat. Non est enim, inquit, mulier, nõ est masculus. nisi tu deficias ad ipsum, nõ poterit illuc ascẽdere, vbi tu cõstitutus es. Es enim in cœlo: cœlũ autem inaccessum est diabolo. Non habet lignũ scientiæ boni ac mali, sed lignum vitæ duntaxat. Non amplius ex latere tuo mulier, sed omnes vnũ sumus, ex latere Christi. Si qui ab hominib' vncti sunt, nihil patiuntur à serpẽtibus: neq; tu patieris quicquã dũ vnctus fueris, vt serpentẽ tenere queas & suffocare, calcare supra serpentes & scorpiones. Sed quẽadmodũ magna sunt dona, ita magna quoq; transgressoribus posita est pœna. Non potest è paradiso excidẽs, è regione paradisi habitare. Neq; poterimus denuo redire, si quãdo exciderimus: sed quid postea? Gehenna, & vermis non moriens. Verũ absit, vt quisquã nostrũ isto supplicio fiat obnoxius, sed strenuè virtutíque dediti

Nõ habet, neq; dicit: si hoc, & nisi hoc sit, id q̃d Moyses cũ sanguinem testamẽti aspergeret, dicebat. Hoc deus quoque vitam æternam pronũciauit. Hęc omnia pactũ sunt ac fœdus. Illic agebat seruus cum domino, hic amicus cũ amico. Quacũque die comederis, inquit, morieris. Mox minę. Hîc vero nihil tale. — Gene. 2.c.
De baptismate.
Mat. 6.b
†Nõ sub aspectũ cadit horo'.] nã pro ωσ ἀίον, lego ωστίον, horo' siue paradisus
Mat. 27.g
Ioan. 1.b.
Gene. 2.d.

Iuxta traditionem hominũ, iuxta elementa mundi, & nõ iuxta Christum. — Galat. 4.b
Esaiæ 1.a. — Mich. 6.a
Psal. 80.b — Ibidem.
Rom. 2.d
Esaiæ 1.d
Psal. 23.a. — Rom. 11.c.
Ephe. 2.a. — 2. Tim. 2. b.
Rom. 8.f.
Stupra 1.a
Ioan. 19.a — Mat. 27.e
Exo. 24.b
Gene. 2.d.

dediti viuentes, ſtudeamus quæ illi probãtur facere. Placeamus deo, vt & à ſupplicio liberari queamus, & æterna bona aſſequi gratia & benignitate &c.

Homilia ſeptima.

NE quis igitur vos iudicet in cibo aut in potu, aut in parte diei feſti, aut nouilunij, aut ſabbatorum, quæ ſunt vmbra futurorum, corpus vero Chriſti. Nemo vobis palmam interuertat, data opera in humilitate, & ſuperſtitione angelorum, in iis quæ non vidit, incedens, fruſtra inflatus à mẽte carnis ſuæ, nec obtinens caput, ex quo totum corpus per cõmiſſuras & compagines ſubminiſtratum & cõpactum augeſcit augmento dei. Cum primùm ænigmatice dixiſſet, Videte ne quis ſit qui vos deprædetur, iuxta traditionẽ hominum: & rurſus ſuperius aliquantò, Hoc autem dico, ne quis vobis imponat probabilitate ſermonis: animúmque auditoris præoccupaſſet, ſolicitúmque reddidiſſet: deinde & beneficia dei interſeruiſſet, tũc videlicet magnificẽtius, cum hoc feciſſet: reprehenſionẽ poſtremo inducit, ac dicit: Ne quis igitur vos iudicet in cibo aut potu, aut in parte diei feſti, aut nouilunij, aut ſabbatorum. Vides quomodo iſta ſubuertit? Si talia, inquit, aſſecuti eſtis: quid modicis iſtis obnoxios vosipſos facitis? Et extenuat dicẽs: aut in parte diei feſti. Non enim omnia priora tenebãt: aut nouilunij, aut ſabbatorũ. Non dicit, itaque ne cuſtodiatis illa: ſed, ne quis vos iudicet. Declarauit eos eſſe tranſgreſſos & deliquiſſe, verum in alios culpã reiecit. Ne feratis, inquit, iudices: imò non hoc dicit, ſed cum illis ſolis diſputat, nõ reprimẽs eos, ne diſcernere & diiudicare iſta debeant: †ſed iſtos vtiq; non] reprehẽdit. Non dixit, in mundis & immũdis: neq; dixit, in ſcenopegiis & azymis, & Pẽtecoſte: ſed, in parte diei feſti. Nõ enim ſuſtinebant totum cuſtodire Et ſi obſeruarunt, non tamen veluti feriando. In parte, inquit, oſtendẽs maiorem partẽ ſublatã eſſe. Etſi enim ſabbatizabant, nõ tamẽ exacte: quę ſunt vmbra futurorum: Noui, inquit, teſtamẽti, Corpus vero Chriſti. † Igitur illa quidem hoc ſignabãt. Corpus vero Chriſti, veritas in Chriſto facta eſt: iſta vero corpus ipſum Chriſti ſunt.] Nemo vobis palmã interuertat: hoc eſt offendat ac lædat. Palma enim interuertitur, quando alij quidem vincũt, alij vero palmam tollunt, quãdo cũ viceris, fraude læderis. Supra diabolũ & peccatũ ſtas, quid denuo te ipſum peccato ſubiicis? Propterea dixit: Quoniã debitor eſt vniuerſæ legis impẽdæ. Et iterum: Nũ inuenitur Chriſtus peccati miniſter? id quod ad Galatas ſcribens dixit. Poſtquã eos cõmouerat per id quod dixit, nemo vobis palmã interuertat, tum reprehenſionẽ orditur, data opera, inquiẽs, in humilitate & ſuperſtitione angelorũ, in iis quę nõ vidit, incedens, fruſtra inflat° à mẽte carnis ſuæ. Aut quomodo in humilitate? Aut quomodo inflat°? oſtẽdit totum eſſe ex vana gloria. Quid vero prorſus eſt quod dicitur? Sunt nõnulli qui dicunt non oportere per Chriſtum reconciliari, & ad patrem accedere, ſed per angelos. Illud vero mai° eſt, quàm nobis† videatur. Propterea ſurſum ac deorſum quę de Chriſto ſũt verſat. Per ſanguinẽ crucis eius, inquit: Propterea dicit, quòd pro nobis paſſus ſit, ꝓ nos dilexerit. Et in eo ipſo verò rurſus tẽtabantur. Et nõ dixit, conciliationem aut acceſſum: ſed, ſuperſtitionem angelorũ. In iis quæ non vidit, incedens. Angelos enim non vidit, & tamẽ ita afficitur illorum ſuperſtitione, ac ſi vidiſſet. Quapropter inquit, inflatus à mẽte carnis ſuæ fruſtra. neq; enim ex veraci quadã cauſa aut dogma-

A te inflatus eſt, prætextum vero animi humilis ac modeſti pręfert. A mente carnali nõ ſpiritali humana eſt cogitatio. Nec obtinẽs caput, inquit, ex quo totum corp°. Hic ſcilicet corp° habet vt ſit, & vt bene habeat. Quid relicto capite mẽbris adhęres? Capite ſi excideris, periiſti. Ex quo totũ corp°. Quiſquis tandẽ ſit, viuere nequit, niſi ex capite illi coadunat° vitã habeat. Omnis eccleſia quouſq; caput habuerit, creſcet. Nã tunc non amplius præualebit arrogãtiæ & vanæ gloriæ paſſio, humanę cogitationis inuentũ. Vide illud, ex quo, filio adſcribit. Per cõmiſſuras & cõpagines, inquit, ſubminiſtratum & cõpactum, creſcit augmẽto dei. Augmento quod ſit iuxta deũ: quod ſit cõuerſationis optimæ. *Si mortui eſtis cum Chriſto.* Medium illud ponit, & quod vtrinq; vehementius eſt. Si mortui eſtis cum Chriſto *Ab elementis mundi, quid quaſi in mundo viuentes decernitis?* Rationem cõſequentię nõ ſeruat. Oportebat enim dicere: quomodo quaſi viuentes ſubditi eſtis elemẽtis? Sed relicto illo quid dicit? *Ne tetigeris, neque guſtaris, neque contrectaris, quæ omnia ipſo abuſu corruptioni patent, iuxta præcepta & doctrinas hominũ.*

Relicto capite mẽbris adhærere.

B Non eſtis in mundo, inquit, quomodo elementis ſubditi eſtis? quomodo mũdi obſeruationibus? Et vide quomodo eos obiurgat. Ne cõtrectaris, ne tetigeris, ne guſtaris, tanquam ſi magna quædam tradatis, aut à magnis quibuſdã abſtineatis: Quæ omnia ipſo abuſu corruptioni patent. Inflationẽ ac faſtum multorum deiecit, & ſubiunxit, Iuxta præcepta & doctrinas hominum. Quid dicis? Etiam ſi legẽ obiicias, ea tamen ipſa iam deinceps humana doctrina eſt, elapſo videlicet tẽporis ſui præſcripto. Aut hoc ideo dicit, quòd illam corrumpebant. Aut traditiones Grecorũ

C taxat, totũ, inquit, humanum dogma eſt. *Quæ quidem verbotenus ſapiẽtiã prætexũt, in ſuperſtitione & animi humilitate, & læſione corporis, ad expletionem carnis.* Verbotenus, inquit, non efficacia, nõ ipſa veritate. Itaq; etiã ſi ſermonem ſapiẽtiæ habueris, auerſamur. Videtur enim talis religioſus quidã eſſe & modeſtus, corpúſq; cõtemnere: non aliquo honore ad expletionem carnis. Deus enim corpori honorẽ ſuum contribuit, ipſi vero illo non cum honore vtuntur. Ita ſolet enim, quãdo ad dogma attinet, honorem ipſum vocare. Ignominia, inquit, carnem afficiunt, priuantes illã honore debito, & poteſtatẽ conceſſam auferẽtes, nec permittentes vt ſpõtaneè illi imperetur: carnẽ deus honeſtauit. *Itaque ſi reſurrexiſtis vnà cum Chriſto.* Coniungit eos Chriſto, quoniã ſupra inſtruxerat, dicens: Si mortui eſtis. Propterea iam inquit, itaque ſi reſurrexiſtis

Cap. iij.

D vnà cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt quærite. Non eſt illic talis obſeruatio. *Superna quærite vbi Chriſt° eſt ad dexteram dei ſedens.* Papæ, quò animum noſtrum ſubuexit? Quomodo illos magno repleuit animo? Non ſatis habuit dicere, ſuperna quærite, vbi Chriſt° eſt: ſed quid? ad dexteram dei ſedẽs, inquit. Illinc ſcilicet ex terra, deinceps cœlum effecit. *Superna curate, non terreſtria. Siquidẽ mortui eſtis, & vita veſtra abſcõdita eſt cũ Chriſto in deo. Quãdo Chriſt° manifeſtat° fuerit vita noſtra, tũc & vos cũ illo manifeſtabimini in gloria.* Non eſt iſta, inquit, noſtra vita. Alia quædam vita eſt. Iam vrgenter laborat eos immutare, alioq; transferre, conatúrq; ꝓbare eos iã in ſupernis ſedere, atq; hîc mortuos eſſe, vtrinque inſtruens, ne pręſentia quęrãt. Siue enim mortui eſtis, nõ debetis, inquit, terrena quęrere: ſiue in ſupernis eſtis, neque ſic quærere debetis. neq; hic apparet Chriſtus, neque vita veſtra in deo eſt ſupernè. Quid igitur?

vel, illic effecit, vt terrena de inceps vi aſpicãtur.

igitur? Quãdo viuemus? Quando Chriſtus apparuerit gloria veſtra, tunc gloriam quærite, tunc vitam, tunc delicias quęrite. Iſta veluti pręparamẽta quædã ſunt, vt à deliciis eos & à vitæ remiſſione ac quiete abducat. Ita ſolet, vt dũ alia molitur, in alia trãſiliat, vtpote quomodo apud Corinthios facit de illis diſſerẽs qui cœnã præſumebãt, mox in obſeruationem myſteriorum incidit. Magnũ enim quid in ſe habet reprehenſio, quãdo ſine ſuſpicione fit. Abſcõdita eſt, inquit, à vobis. Tũc & vos apparebitis cum ipſo. Itaq; iam nõ eſtis conſpicui. Vide quomodo eos in ipſum cœlum trãſtulerit. Quẽadmodum enim dicebam, perpetuò probare cõtendit, eadẽ illos habere cum Chriſto. Et per omnes illius epiſtolas ea ineſt ratio declarãdi, in omnib° fideles Chriſti cõſortes eſſe. Propterea & caput dicit & corp°, & omnia facit, vt hoc exprimat. Si ergo tunc apparebimus, ne doleat, ſiquidẽ honorem hîc conſecuti non fuerimus. Si hæc vita, vita non eſt, ſed abſcõdita eſt vita noſtra, tanquam mortui vitam iſtã viuere debemus. Tũc & vos, inquit, cum ipſo apparebitis in gloria. In gloria, ĩquit, nõ ſimpliciter. Nã & margarita abſcondita eſt, quouſq; in oſtreo fuerit. Siue igitẽ vituperemur, ſiue aliud quicquã, quicquid ſit, patiamur, nõ lugeamus. Non enim noſtra eſt vita, hæc vita. Aduenę ſum° & peregrini. Nã mortui eſtis, inquit. Quis adeò deſipit vt mortuo corpori, corpori ſepulto, aut famulos coëmere, aut ædes ſtruere, aut preciosa indumẽta cõparare cupiat? Nemo. Itaq; ne vos quoq;. Sed quemadmodum vnum quęrimus, ne nudi ſcilicet ſimus, ita & hîc vnũ dũtaxat quæramus. Sepultus eſt noſter primus homo. Sepultus eſt nõ in terra, ſed in aqua: nõ morte ipſum enecãte, ſed eo qui mortẽ ipſam interemit, ipſum ſepeliente, nõ lege naturæ, ſed mandato potentiore q̃ natura ſit, naturæq; dominiũ. Quæ enim ex natura fiunt, deſtruxerit quiſquam forte: quæ verò ex ipſius mãdato, nõ item. Nihil hac ſepultura beatius, ſuper qua gaudẽt omnes & angeli & homines, & angelorũ dominus. Hæc ſepultura nihil opus habet veſtibus, nihil vrna, aut alia re quapiã huiuſmodi. Vis illi° videre ſymbolũ? Oſtẽdã tibi colymbethrã in qua is quidẽ ſepult° eſt, iſte verò reſurrexit. In mari rubro ſubmerſi ſunt Aegyptij, traducti verò & ſeruati Iſraëlitæ. In eadẽ re hũc quidẽ ſepelit, illum verò generat. Ne mireris ꝓ in baptiſmate & natiuitas eſt & corruptio. Nã dic mihi, an res dirimere ac diſſoluere non contrariũ ſit ei quod eſt cõiungere? Nemini nõ liquet. Atqui hoc ignis facit. Nam ceram quidẽ diſſoluit ac perdit, terrã verò metallicã conglutinat, & aurum efficit: ita & hîc fit. Statuam* ex cera factã demolita ignis vis, viciſſim aureã loco illi° exhibet. Verè quippe lutei ſumus ante lauachrũ, poſt lauachrũ verò aurei. Vnde hoc liquet? Audi Paulũ ipſum dicentem: Primus homo ex terra terrenus, ſecũdus homo dominus eſt è cœlo. Ego quidẽ tantũ differentiæ dixi, quãtum eſt inter lutum & aurum. Reperi tamẽ maius diſcrimen, nẽpe cœleſtis & terreni. Non eſt autẽ tantũ diſcriminis inter lutea & aurea, quãtum inter terrena & cœleſtia. Cerei ſumus & lutei. Liquefecit enim nos cõcupiſcẽtię flãma, multo magis q̃ ceram ignis, & vulgaris quęlibet tentatio multo magis nos fregit, q̃ lutea vaſa ſaxum. Et ſi vultis, depingamus priorem noſtram vitã, an non omnia terra fuerint & vnda, inſtar Euripi, pulueré & inſtabilem & fluidũ habentia. Si vultis nõ priora, ſed præſentia diſcutiamus, an nõ inuenturi ſimus omnia pul-

De baptiſmate.

Eccl. 14. g

1. Cor. 15. f

ἀφανισμὸς, niſi forte ignoratum τὸν ἀφ. i. reliuto.

A uerem eſſe & vndã. Quid enim vis dicã? principatus & potẽtatus? Nam iſtis quidẽ nihil magis æmulationi patere in præſenti hac vita videtur. Verũ inuenerit quiſquam puluerẽ in aëre magis perſiſtentẽ, q̃ iſtos nunc potiſſimũ. Cui nanq; ſubiecti non ſunt? Amoribus ſuis, eunuchis, illis qui pecuniarũ gratia nihil non faciũt, furori populi, indignationibus potentiorum. Qui heri in tribunali ſedebat ſublimis, qui præcones habebat voce magnifica clamãtes, & multos præcurſores, & circa forũ inſequẽtes, hodie vilis & abiectus, & omnibus illis ſpoliatus & nudus, inſtar pulueris excuſſi & vndæ præterfluentis habet. Quẽadmodũ autem puluis pedibus noſtris excitatur, ita & principatus ab illis creãtur, qui circa pecunias verſantur, & pedum locũ obtinent in omni vita. Et quẽadmodũ puluis quando excitatur, magnã aëris partẽ occupat, cũ ipſe ſit exiguus: ita & principatus. Atq; vt puluis oculos excæcat, ita & principatus faſtus oculos mẽtis excæcat. Sed quid? vis rem iſtã peroptabilẽ, diuitias videlicet diſcutiamus? Agè, illas viciſſim expendamus. Habent delicias, habẽt honores, habent potentiam. Primũ ergo, ſi placet, exquiram° delicias. An illę puluis non ſunt? Imò puluere citius euaneſcũt: Voluptas enim deliciarum ad linguam vſq; pertingit. Quando verò repletus fuerit venter, iam ne ad linguã quidem vſq;. Sed honores habere iucundũ eſt, inquis. Et quid eſt honore illo iniucundius, qui propter pecuniarum neceſſitatẽ obtingit, quando is non ex animi ſententia, neq; ex alacritate aliqua exhibeatur? Non tu honore illo potiris, ſed ipſæ diuitię. Itaq; hoc ipſum omnium potiſſimũ ignominia diuitem afficit. Nam dic mihi, ſi te amicum quendam habentem omnes illius

B

C gratia honore afficerent, ſimul tamẽ ingenuè fateretur nullo te prorſus honore dignũ eſſe, cogíq; ſe propter illum amicum tuum honorare te, quomodo nõ magis ignominia te afficerent iſti? Itaq; diuitię nobis ignominiæ cauſa ſunt, maiore præditæ honore q̃ qui poſſident. Sunt quoq; non potentiæ, ſed infirmitatis indicium & argumentũ. Quomodo igitur abſurdum non eſt, † terra nos & cinere (hoc enim aurum eſt) nõ putare dignos eſſe,] ſed nos illius gratia honorẽ conſequi? Meritò. Verũ talis non eſt qui diuitias contemnit. Melius enim eſt non honorari, q̃ hoc pacto honorari. Etenim dic, quæſo: Si quis tibi diceret, te quidẽ nullo arbitror honore dignũ, verum propter ſeruos tuos honore te afficio: an hac ignominia quicquam peius eſſe poſſet? Si vero turpe eſt honori eſſe propter ſeruos, qui tamen eiuſdẽ animæ nobiſcum & eiuſdẽ

† terræ & cineris (hoc enim aurum eſt) non exiſtimare nos æquiparãdos eſſe.

D naturæ participes ſunt: multo magis propter iſta quę viliora ſunt, parietes dico ędiũ, & aulas, & vaſa aurea, & veſtimenta. Ridicula verè ſunt iſta & turpia. Satius fuerit mori q̃ ad hunc modũ honorari: nam dic mihi, Si te in iſto faſtu periclitãtem vilis quiſquã & deſpuendus periculo eximere vellet, quid tibi nam turpius euenire poſſet? Quòd verò de ciuitate iſta inuicẽ alius alij dicitis, ad vos quoq; dicere volo. Offenderat aliquãdo regẽ ciuitas hæc noſtra, iuſſerátq; illam totã funditus perdere cum viris, pueris, & ædificiis: tales enim ſunt regij furores. Poteſtati ſuæ quantũ volunt, permittunt & largiuntur. Tantum malum eſt libera poteſtas. Erat igitur in extremis periculis. Vicina ciuitas maritima illa ſuccurrens, regem pro nobis obſecrabat. Qui verò vrbem hanc noſtram inhabitabant, dicebant hoc peius eſſe q̃ ſi vrbs ipſa ſolo adæquaretur. Ita ſcilicet ad hũc modum honorari peius

est,quàm ignominia affici. Etenim vide vnde radicē suam habeat honor iste. Coquorum manus faciūt vt honoremini:itaq; illis gratiam referre debemus. Et subulci exhibent diuitē mensam,& textores, & lanarij,& qui metallis operantur,& placentarij,& stuctores. An non melius est itaq; non honorari, q̄ illis honoris gratiam debere? Et præterea verò, q̄ plenum sit ignominia diuitē esse,manifestè declarare conabor. Animū turpē faciunt diuitiæ. Quid isto inhonestius? Etenim dic,quæso:Si formoso quodā existente corpore,cunctósq; pulchritudine sua superante,accedētes diuitiæ denunciarēt ac pollicerētur illud pro formoso reddere turpe,& pro sano ægrotū,& pro sedato inflatum,omniáq; mēbra intercute replerent, tumefacerent quoq; faciem,atq; vndiq; inflarent,item & pedes,trabibus etiā grauiores eos redderēt, rursus tumefacerent & ventrē, & quouis dolio maius exhiberent:& post ista neq; curare volentibus veniam & indulgentiam promitterēt,(nam hoc facit potestas) sed tantā libidini licentiā darent,vt si quis accederet nocumēta illa ablaturus,illum etiā punirēt:dic quæso,quādo diuitiæ ista faciant & infligant animę,quomodo bonum est esse diuitem? Sed potestas illa licētiosa peior est morbo. Aegrotū nanq; ne medicorū quidē acquiescere legibus peius est q̄ simpliciter ægrotum esse. Id quod in se habent diuitię,vndiq; animum intumescere facientes,medicorúmq; accessum & operam prohibētes. Itaq; non arbitremur illos licētię ac potestatis gratia beatos esse,sed misereamur potius. Neq; enim si videro iacentē hydropicum, & neminem prohibentē quò minus potando se quātū voluerit,carnibúsq; nociferis ingurgitet, libertatis & potestatis huius gratia beatū illum reputauero. Neq; enim vbiq; bonum est quiduis posse, quemadmodū neq; in honore esse. Nam & honores multo fastu animum replent. Si vero non voles corpus tuū cum diuitiis tanto morbo obnoxium fieri,quomodo animam tuam contēnis non hoc tantum mali, sed & aliud inde supplicij sibi conciliantē? Etenim febribus vndiq; & inflāmationibus inde cōburitur, & febrem illā nemo extinguere poterit. Neq; enim diuitię permittūt, quæ sunt delicta & vitia,ista persuadētes esse quæstū & lucra:vtpote,neminem tolerare,& pro libidine ac licentia omnia faceret. Nam non inuenerit quisquam alium animū adeò concupiscētiis,ídq; tam absurdis refertum,atq; eorū sunt,qui ditescere volūt. Etenim quantas nugas sibiipsis illinunt, magis q̄ qui hippocentauros & chimæras imaginātur & fingunt? Et dracontopodas,& scyllas,& reliqua mōstra viderit quis illos referre & fingere. Et si quisquā vnam eorū concupiscentiam fingere & exprimere volet,nihil neque scylla,neq; chimæra,neq; hippocentaurus, ad monstrositatē illā esse videbitur,sed inuenies eam oēs cōplecti bestias. Et forte putabit me quisquā in multis fuisse diuitiis,ita rerum istarū de quibus loquor,gnarū & consciū. Dicitur quidā(nam primū ex illis quæ apud Græcos decātata sunt sermonē firmabo) dicitur,inquā,rex quidā apud eos vsq; adeò in deliciis petulans & luxurians fuisse, vt platanum etiam aureā fecerit,& sursum cœlū,atq; ita sederit, ídq; in expeditione bellica cum hominibus belligerari doctis conuersatus. An nō ista cōcupiscentia hippocentaurorū est? An nō scylla? Rursus alius in bouem ligneū homines coniecit. An hoc nō scylla est? Tandē vero priorem illum regem ex viro mulierem fecit, militē rursus ex muliere. Quid dico? Bestiam irrationalē,atque hac etiam peiorem. Nam bestiæ quidē si sub arboribus sint,contentę sunt naturæ beneficio,nec quicquā quærunt amplius. Hic vero bestias quoq; superauit. Quid ergo dementius diuitibus? Istud vero ex concupiscentiarū violentia & libidine nascitur. An nō multi illum celebrant & admirantur? Atqui probro illi cōmunicant. Illud autē non diuitias ostendit,sed stultitiam & amentiam. Quanto melior est terrestris platanus q̄ erat aurea illa? Naturalia quippe iucundiora sunt illis quæ præter naturā sunt. Quid vero tibi cœlum aureū volebat stulte? Vides quomodo multæ diuitiæ insanos faciant? quomodo inflent & inflāment? Puto ipsum & mare ignorasse supráq; illud forsan incedere voluisse. An ista non sunt chimæra? an nō sunt hippocentaurus? Sed sunt & nunc quidam nihil illo inferiores,sed multo etiā insaniores. Quid enim, dic quæso, quod ad insaniā attinet, discriminis est inter platanū aureā,& eos qui fictilia faciūt aurea, ollas & alabastra? Quid vero mulieres(pudet quidem,sed necessariū est vt dicam) quę matulas faciunt argenteas? vos oportebat pudefieri quæ illas facitis. Tu Christo tuo esuriente ad hunc modū deliciaris? imò desipis & insanis? Quā istæ pœnam non pendent? quæris adhuc cur sint latrones,cur homicidæ, cur tot mala, cū vos ita vexet ac distrahat diabolus? Etenim scutellas habere argēteas, neq; istuc quidē animo philosophico conuenit,sed totū deliciarū est, vasa vero etiam immunda ex argento facere,an deliciarū est? At non dixerim hoc esse deliciarum sed stultitiæ, imò ne hoc quidem,sed insaniæ, quin insania quoq; peius. Noui multos me huius gratia suggillaturos. Verū nihil hoc curo,modo aliquid efficiā. Reuera stultos faciunt diuitię & insanos. Si tanta fuisset copia,voluissent vtiq; & terrā esse aureā,& muros aureos, forsan & cœlum aureū,& aērē quoq; ex auro. Quę est insania? quę iniquitas? quę febris? Alius frigore perit,qui ad imaginē dei factus est,tu vero talia struis? O fastū. Quid enim insanus amplius fecisset? Ita scilicet excrementa tua honoras,vt argento excipiātur? Noui q̄ nō sine nausea audiatis. Verū quæ hoc faciunt,torporē & nauseā hinc contrahere debēt: & viri quoq; qui his morbis formēta ministrāt. Est enim istud prodigalitas,& crudelitas,& inhumanitas,& feritas,& obscœna petulātia. Quæ scylla? quæ chimera? quis draco? Imò quis dæmon? quis diabolus ista fecit? Quid proderit hîc Christus? quid fides? Quando aliquid Græcorum hominum istud,imò non Græcorum sed dæmonum facere sustinebit? Si auro & margaritis caput ornādum non est,qui argēto ad tam immundum officium abutitur,quā veniā consequetur? Non sufficiunt reliqua? Quanquā neq; illa tolerabilia sunt. Cathedræ & scabella,ex argēto sunt omnia. Atqui & illa stultitiæ sūt. Sed vbiq; fastus abundans & nimius,vbiq; vana gloria,nusquā necessarius vsus,vbiq; superflua. Ego vereor ne ab ista insania progrediēs mulierū genus mōstrorū sit abrepturū formas. Credibile nanq; est eas capillos etiā aureos concupiscere. Aut fatebimini, q̄ nihil ad id quod dictum est,affectæ sitis? Et excitatæ estis & in concupiscētiam istam incidistis, & nisi pudor cohiberet, nihil vtiq; detrectaretis. Si enim istis absurdiora quoq; audetis,multo magis illas puto capillos etiam aureos cōcupiscere,& labia quoq; & supercilia,& omnia auro liquefacto circunlinire velle. Si vero non creditis, & putatis me rem dicere ridiculam,

culam,ego narrabo quod audiui, imò quod & nunc quoq; est. Rex Persarum barbā habet auream. Nam qui ad ista operāda apti sunt, quasi subtegmine quodā ita aureis laminis barbę ipsi capillos intexuerūt. Sed mōstri similis est. Gloria sit Christe tibi, quantis nos bonis accumulasti,qui sanos effecisti:quāta mōstrositate,quāta īsipiētia nos liberasti? Ecce prædico, nō amplius admoneo,sed præcipio & denuncio,qui volet audiat,qui vero minus,cōtumax sit & immorigerus. q̄ si ista facere perrexeritis, non sum laturus, neq; vos recipiā,neq; patiar hæc limina trāsire. Quid enim mihi morbidorum multitudo? Quid vero si vos erudiēs,nō prohibeo quæ superflua sunt? Atqui Paulus & aurū prohibuit & margaritas. Ridemur à Græcis. Nostra videtur illis esse fabulę:& viros quoq; hic admoneo. In locū disciplinæ huc accedis, vt in spirituali philosophia instruaris. Amputa fastum istū:huius & viros & mulieres admoneo. Et si quicquā aliter egeris,nō ferā. Duodecim erant discipuli. Audi quid ad illos dixerit Christus: Nū & vos abire vultis? Etenim si perpetuò vobis obsecuti fuerimus,quādo recuperabimus perditos,quādo proficiemus? Sed sunt, inquis,hæreses aliæ,ad quas pleriq; transibūt. Vanus & frigidus est hic sermo: Melior est vnus qui volūtatem dei faciat,quàm mille improbi. Nam & tu vtrū voles dic, quæso, an mille fugitiuos habere seruos & fures domesticos,an vnū beneuolū? Ecce admoneo, & iubeo,vt & ornatū illum facierum, & quæ alia huiusmodi sunt vasa,cōteratis,& pauperibus detis,& vt non ad hunc modū insaniatis. Qui volet resiliat,qui volet incūset & cōqueratur:nemini planè parcā. Quando iudicandus ad Christi sistar tribunal,vos mihi nimio procul stabitis. Tum nihil proderit vestra gratia, quādo mihi reddēda erit officij ratio. Hęc verba corruperunt omnia: Ne abeat,inquis,& trāseat ad aliam hæresim. Infirmus est,condonetur illi. Sed quousq;? Quandiu? Semel,bis,ter. Verum nō semper. Ecce rursus denuncio,& iuxta beatū Paulū protestor, q̄ si denuo reuertar,non parcā. Quando vero correcti fueritis,tūc scietis,quantū hinc sit lucri, quantū vtilitatis. Etiam obsecro,& supplico,neq; detrectabo genibus quoq; aduolui,supplicandíq; morē huius gratia subire. Quæ est ista mollities? quæ sunt illæ deliciæ? quæ illa ignominia? (nō enim delicię sunt,sed ignominia) quæ isthæc amētia? quæ insania? Tot pauperes ecclesiam circūdant,& tot habēs ecclesia liberos adeò opulētos,nulli pauperi succurrere potest, sed hic quidē esurit,ille vero ebrius est,& argēto excremēta sua excipit,cū interea iste ne panis quidem particeps est. Quæ est ista insania? quæ tāta feritas? Faxit dominus ne sit periculū faciendū castigandi immorigeros,né ve ista cum indignatione iudicio committere cogar, sed vt volūtariè & patiēter hæc omnia in melius cōmutetis,vt ad gloriam dei viuamus, & futuro supplicio liberemur,bonáque diligentibus ipsum promissa consequamur,gratia & benignitate &c.

Rex Persarū barbā habuit auream.

Iam.6.g.

Eccli.16.a.

2.Cor.13.

Homilia octaua.

*Mortificate mēbra vestra terrestria, fornicationē, immunditiā,mollitiem,malā concupiscentiā, & auaritiam,quæ est simulachrorū cultus, propter quæ venit ira dei in filios * intractabiles,in quibus & vos aliquādo ambulabatis,cū viueretis in ipsis.* Noui multos præterita disputatione infensos mihi factos & abalienatos. Sed quid faciā? Audistis quid præceperit dominus. Num enim ego in causa sum? Quid faciam? Nō videtis debitorū repetitores quomodo ingratos debitores & improbos carceribus & cōpedibus dedāt? Audistis quid hodie Paulus clamarit: Mortificate, inquit, mēbra vestra terrestria, fornicationē, immunditiem, mollitiem, cōcupiscentiam malā,& auaritiam, quæ quidē est simulachrorū cultus. Quid tali auaritia peius? hoc grauius est † de quo dixi:]Insania scilicet,& iactantia illa quę fit circa argentū. Et auaritiā, inquit, quæ quidē est simulachrorū cultus: Videtis quò malū illud desinat? Ne, quæso, egreferatis. Nō enim lubens neq; temerè inimicos habere volo: sed velim vos eò progredi virtutis, vt de vobis audirē quę deceāt & oporteāt. Istud itaq; non authoritaris meæ est, nō dignitatis, sed doloris ac mœroris. Ignoscite mihi, ignoscite. Nolo prę ter decorum agere, dū de talibus dissero: interea tamen cogor. Nō propter dolorē pauperum ista dico, sed propter vestram salutem. Peribūt enim, peribunt qui Christum non pauerunt. Quid enim si pauperem pascas? Quousq; ita deliciaris genióq; indulges? vana sunt omnia. Nō enim hoc quæritur, vt multa des, sed vt non minus des q̄ facultas tua suppetat. Istud enim ludētis est. Mortificate, inquit, membra vestra terrestria. Quid dicis? Nō dixisti, quoniā sepulti estis, quoniam simul cum illo sepulti estis, quoniam circuncisi estis, quoniā exuistis corpus peccatorū carnis? Quomodo ergo rursus dicis, mortificate? Num ludis? non aliter loqueris, quàm si adhuc ista in nobis essent. Nō est sibiipsi cōtraria ista locutio: sed quēadmodum si quis statuam antea squalidam iam expurgatam, imò denuo quoq; excusam, splendidámq; exhibens, dicat quidem extersam esse, ac sublatam rubiginem, admoneat vero rursus vt diligenter tollatur rubigo, non is sibiipsi cōtradicit, neq; enim absterſam iā rubiginē, sed eā quę postea rursus accedit, auferre hortatur: ita & Paulus hîc nō priorem mortificationem dicit, neque priores fornicationes, sed eas quæ postea succedunt. Non enim est ista nostra vita, sed alia quę in cœlis est. Dic mihi: quoniā dixit, mortificate mēbra vestra terrena, an igitur & terra quoq; taxata est? Deinde mēbra terrena ipsa vocat peccata, fornicationē & immunditiam, inquit: Præteriit ea quæ neq; dici possunt honestè, & vna immūditiæ dictione reliqua omnia cōprehendit. Mollitiem, inquit, & concupiscentiam malam. Ecce in genere totum dixit. Nam omnia peccata, mala sunt cōcupiscentia: vtpote inuidentia, ira, tristitia. Et auaritiā, inquit, quæ est simulachrorū cultus. Propter ista quippe venit ira dei in filios immorigeros. Multis nunc eos induxit: per beneficia iā cōcessa, per futura, ex eo q̄ à malis liberati sumus, declarato etiam quales fuerimus, & cuius gratia liberati simus. Et omnia illa, vtpote qui fuerimus, & in quib⁹, & q̄ à malis liberati sumus, quomodo & qua via, & quibus satis fuerint ad auertendum à malis. Verū hoc omnium vehementissimum est, quod iniucundū quidem est dictu, non tamen inutile, sed & maxime vtile, propter quæ, inquit, venit ira dei in filios immorigeros. Non dixit in vos, sed in filios immorigeros. In quibus & vos aliquando ambulabatis, cum viueretis in eis. * Reuerenter, Cum viueretis, inquit, in ipsis. Et tamen cum encomiis quoq; ; tanquam iam non amplius in illis viuentes, aliquando quidem in eis vixerint. *Nunc vero deponite & vos omnia.* Et vniuersaliter perpetuò loquitur, & sigillatim: ea vero affectus sunt. *Iram, indignationē, malitiam, maledicentiam, turpiloquentiam ab ore vestro: Ne mentiamini alius aduersus alium.* Turpiloquentiam,*

** τῦ ἀκαθαρσίας, i. inundulitatis, diffidētiæ, malitiæ,*

sive inobedientes, aut immorigeros.

† eo de quo dixi,

** ἐν τοῖς ἐν αὐτοῖς, i. reuerēter, cum redargutione pudorē incutiendo.*

quentiam,inquit,ex ore vestro, Significanter. Nã illud inquinat turpiloquentia. *Posteaquam exuistis veterẽ hominem cum actibus suis,& induistis nouũ, qui renouatur ad agnitionem & imaginẽ eius qui condidit illum.* Nõ immerito quisquã hîc quæsierit, quánam ratione mẽbra, & hominẽ,&corpus corruptam vocet vitam,& integrã rursus & rectam idipsum. Et si homo sunt peccata, quomodo dicat,cum actibus suis. Semel enim dixit, veterem hominem,ostendens non hoc hominẽ esse, sed illud. Animi volũtas præcipua magis & principalior est quàm ipsa hominis essentia, atq; ea magis est homo quàm illa. Neq; enim essentia ipsa in gehennã coniicit,neq; in regnum cœlorũ introducit, sed animi voluntas. Et neminẽ vel diligimus vel odio habemus quatenus homo est:sed quatenus vel bonus, vel malus fuerit. Si igitur essentia quidem corpus est, ipsa vero innoxia vtrinq;,quomodo corpus malũ esse dicit? Quid vero est quod dicit,cum factis suis? Animi voluntatẽ cum ipsis operibus dicit: veterẽ autem eum vocat,turpitudinẽ eius,ac deformitatem,imbecillitatémq; demõstrare volens. Et nouũ vocat istũ, quasi dicat, non expectabitis q̃ idem passurus sit & iste quod vetus,sed cõtrariũ. Quantũlibet enim progressus fuerit,non tamen ad senectutẽ, sed ad iuuentutem priore maiorẽ properabit. Quando nanq; maiorem cognitionem nactus fuerit, tunc & maioribus honoratur,& magis viget,robustiórq; redditur, non solum à iuuentute,sed & ab ipsa specie ad quam formatus est. Ecce creatura dicitur, optima vitæ cõuersatio,quæ sit ad imaginẽ Christi formata. Hoc enim est quod dicit,ad imaginem eius qui condidit illum. Nam neq; Christus ad senectutẽ desiit, sed adeò bonus & vegetus erat,vt dici non possit. *Vbi non est Græcus & Iudæus,circuncisio & præputium,Barbarus,Scytha,seruus,liber,sed omnia & in omnibus Christus.* Ecce tertium encomium noui huius hominis, in eo q̃ neq; gentis, neq; dignitatis, neq;maiorum aliqua differentia inducitur,q̃ nihil habet externorum,neq; illis indiget. Talia quippe omnia ab externis sunt, circuncisio & præputium,seruus,liber,Græcus, hoc est proselytus, Iudæus ex maioribus. Si nouũ duntaxat habueris hominem,eadẽ consequeris cum aliis habentibus. Sed omnia & in omnibus Christus. Omnia vobis sit Christus,& dignitas & genus,& in omnibus vobis sit Christus. Aut aliud dicit:Quoniã omnes vnus Christus facti estis,corpus ipsius existẽtes. *Sitis igitur induti tanquã electi dei sancti ac dilecti.* Declarat virtutis facilitatẽ, & q̃ illam continuò debeant habere, & q̃ ea veluti maximo ornamẽto vti debeant. Ponit autẽ adhortationem cum encomio coniunctã: nam ita potissimũ valet. Erãt enim sancti,sed non electi: nunc vero & electi,& sancti,& dilecti. *Viscera miserationum.* Non dixit misericordiã, sed quod duplici nomine significãtius est. Et non dixit,tanquã fratribus,sed tanquã filiis patres. Etenim ne dicas q̃ errauerit, propterea dixit viscera. Nec dixit miserationes,ne illos extenuaret,sed viscera miserationũ. *Comitatem,modestiam, mansuetudinem,longanimitatem, sufferentes vos inuicem,& condonantes vobis mutuò, si quis aduersus aliquem habuerit querelam,quemadmodum & Christus condonauit vobis,ita & vos.* Rursus ad species descẽdit. Etenim à comitate est modestia, & à modestia est longanimitas. Sufferentes, inquit, vos inuicem:hoc est,dimittentes noxã. Et vide quomodo nihil illam esse ostenderit, dum querelam vocat,& dicit,quemadmodum & Christus condonauit vobis: magnum exemplum. hoc quidem semper facit à Christo illos incitãs. Querelam,inquit, illic quidem modicum esse delictum ostendit: quando vero exemplũ adduxit, condonandũ esse persuasit, etiã si magna cõqueri possemus. Illud enim,quẽadmodum & Christus,hoc innuit. Et non hoc solũ, sed q̃ ex toto corde condonandũ sit. Et neq; istud duntaxat,sed q̃ diligere debeamus. Christus enim in mediũ adductus,omnia ista secũ aduehit. Etiam si magna condonãda sint,& si nihil antea lęserimus,etsi nos magni simus,illi vero modici, etsi contumelia nos etiam post ista affecturi sint,etsi animam pro ipsis ponere oporteat. Istud nanq; quẽadmodũ Christus, ista exigit:& q̃ nõ solum ad mortem vsq; in istis persistere debeamus,sed & postea,si possibile sit. *Super omnia autem hæc charitatem,quæ est vinculum perfectionis.* Vides q̃ hoc dicat? Quoniam enim fieri potest, vt qui condonat offensam,nõ diligat,etiam diligere,inquit,oportet. Et viam ostẽdit per quam possibile fiat, vt cõdonemus. Potest enim quis & comis esse,& mansuetus, & modestus,& longanimis: & tamẽ †nullius afflictione afficiatur.] Propterea exorsus dixit,viscera miserationũ, & dilectionem,& misericordiã. Super omnia autẽ hæc charitatem,quę est vinculum perfectionis. Quòd vero dicere vult, hoc est:nihil illa proderunt, peribunt enim omnia,nisi cum charitate cõiuncta fuerint: ista constringit & cõplectitur omnia. Quodcunq; bonũ dixeris,nisi adsit charitas,nihil est, sed planè diffluit. Et quemadmodũ in naui etiamsi magna sint †instrumenta,nisi fuerint subligacula,nihil proderunt. Et in domo nisi sint colligationes & contignationes, & in corpore etiã si magna sint ossa,si non fuerint vincula & cõpagines,nihil proderunt. Ita quæcunq; quis habuerit recte facta,inania erunt omnia,nisi sit charitas: non dixit,quæ fastigium est,sed quod maius est,quæ vinculum est. Necessarium magis est hoc q̃ illud. Nã fastigium quidem perfectionis est auctio & intentio, vinculum vero conseruatio eorum est quę perfectionem efficiunt,tanquam radix quædam. *Et pax dei palmam ferat in cordibus vestris,ad quam & vocati estis in vno corpore,& sitis grati.* Pax dei ipsa est,quæ firma est & solida: etenim si propter hominẽ pacẽ habueris, velociter dissoluitur:si vero propter deũ, nõ item. Quanquã vniuersaliter locutus est,dum charitatẽ dixit,verum rursus ad species redit. Est enim & immoderata quædam dilectio:vtpote quando quis ex multa dilectione & temerè conqueritur,& lites excitat,& auersatur. Non,inquit,nõ hoc volo, sed quemadmodum pacem vobiscũ fecit deus,ita & vos facite. Quomodo fecit? Sponte sua volens,non à vobis quædam accipiens. Quid est, pax dei palmam ferat in cordibus vestris? Quòd si disceptauerint duæ cogitationes, ne locum præbeas iræ,neq; contumeliæ palmam occupare conanti,sed paci:vtpote sit quisquã contumelia per iniuriã affectus. Ex cõtumelia natæ sunt duæ cogitationes:vna quidẽ vindictam, altera vero patientiam meditari iubens. Pugnẽt autem inuicem. Si pax dei præstiterit palmam tenens, iubenti patienter ferre palmam præbebit, & alterã diuersam pudefaciet. Quomodo? Persuadens deũ esse pacem,deum nobiscum fecisse pacẽ. Non simpliciter ostendit multum in hac re certaminis esse. Ne palmã, inquit, obtineat animi commotio,neq; contentio,neq; pax humana. Pax enim humana ex vindicta nascitur, ex eo q̃ nihil mali toleratur. At non istam volo, inquit, sed illã, quam &

† nullius afflictione afficiatur. Gen.

† vela

quã & ipse reliquit. Stadium intus in cogitationibus fecit,& certamẽ & colluctationẽ, & disceptationem †palmariã. Deinde rursus incitat: Ad quã,inquit, vocati estis:hoc est,in qua vocati estis. Admonet quãtorũ bonorũ causa sit pax. Propter illam te vocauit,in illa te vocauit,vt certã palmã acciperes. Etenim quãobrem vnũ corpus effecit? Nõne ideo,vt pax superaret? Nõne ideo,vt occasionẽ haberemus ad cõsequẽdam & conseruandã pacẽ? Qua ratione omnes vnum corpus sumus? Quomodo vero vnum corpus sumus? Propter pacẽ vnũ corp° sum°:&propterea q̃ vnũ corpus sumus,pacẽ etiã habemus. Quãobrem vero non dixit,pax dei vincat,sed palmã ferat? Certiorẽ & graiorẽ eam fecit:malã cogitationẽ non permisit reluctãdo appropiare,sed inferiorem esse fecit. Et ipsum palmæ nomẽ auditorẽ excitauit. Si enim palma bonæ cogitationi data fuerit,quicquid tum mala impudẽter cõtrà egerit,nihil amplius efficiet. Alioqui vero sciebat,quicquid tandẽ molita fuerit, se nõ recepturã palmã. Quæcunq; inspirare & obiicere vehemẽtius tentauerit, tanquã inutilia conata desistet. Et bene adiecit,& grati sitis:nã hoc demũ est gratũ esse. Et valde argutè docet, vt conseruos quisque tractet quomodo ipse à deo tractatur: vt similis si dño suo. Vt obediat,vt pro omnibus gratias agat, etiã si quisquã calũnietur,etiã si percutiat. Nõ enim malefactorem vlciscitur:qui illorũ gratia quæ male passus est, deo gratias agit. Itaq; qui vlciscitur, deo nõ agit gratias. Ne simus ergo similes illi cui centum debebãtur denarij,ne audiamus,Serue improbè: nihil enim ista ingratitudine peius est:ergo vltores ingrati sunt. Qua vero ratione priore loco fornicationẽ adduxit? Cum enim dixisset,Mortificate mẽbra vestra terrena, mox inquit,fornicationẽ. Atq; hoc ppè vbiq; facit. Ideo scilicet,q̃ ille morbus potissimũ obtinet. Nã & in ea quæ ad Thessalonicẽses est scribẽs,hoc fecit. Et quid mirũ,cũ & Timotheo dixerit: Conserua teipsum castũ & purũ. Et rursus alibi: Pacem sectemini cũ omnibus,& sanctimoniã,sine qua nemo deũ videbit. Mortificate,inquit,membra vestra. Scitis qualis sit mortuus,q̃ exosus,quàm abominabilis,q̃ corruptibilis. Si mortificaueris,quod mortuũ est non durat, sed mox corrũpitur,quẽadmodũ corpus. Extingue itaq; calorem,& mortuũ manebit. Ostẽdit idem hîc fieri debere, quod & Christus in baptismate facit. Vnde & mẽbra vocat,quasi strenuũ quendã inducẽs. Et vt in maiorẽ emphasim induceret,bene dixit, terrena. In terra quippe manent,& in terra corrũpuntur, multo magis quàm ista corporis membra. Itaq; non ita terrenum est corpus nostrum,atq; peccatũ. Nam illud etiam bonum aliquando apparet:hæc veto membra nunquam. Concupiscunt quoq; hęc membra omnia terrena. Si oculº terrenus fuerit,ea quæ in cœlis sunt, non videt: ita & auditus, & manus, & quodcunque aliud membrũ dixeris. Oculus corpora videt,& pulchritudinẽ & pecunias. Illa vero terrena sunt, illis delectatur: Auditus cõcentu delicato,cithara, fistula, & turpiloquio afficitur. At illa terrena sunt. Posteaquã igitur eos in cœlis prope thronũ dei statuit,tũc dicit: Mortificate mẽbra vestra terrena. Non enim licet in cœlis cũ his mẽbris stare. Neq; enim illic est in quod operari debeant. Et hoc lutum deterius est illo. Illud enim mutatur in aurũ: Oportet enim, inquit, corruptibile hoc induere incorruptionẽ. Hoc vero lutum posthac denuo cõflari ac mutari in melius nõ pote-

† & certaminis præsentem. & † colluctatio.

Mat.18.d

1.Tim.5.d

Hebr.12.c

1.Cor.15.g

rit. Itaq; ista magis terrena sunt, quàm illa. Atq; ideo non dixit,quæ sunt ex terra,sed quæ sunt super terrã. *Possunt enim ea non ex terra esse. Ista quidẽ necesse est esse super terrã,illa vero non item. Nam quando auris nihil eorum audit, quæ in hac terra sunt,sed quæ in cœlis dicuntur:quãdo oculus nihil terrenum videt,sed quæ suprà sunt in cœlis,iam nõ super terrã est:quãdo os nihil eorum quæ hîc sunt loquitur,non iam super terrã est:quando manus nihil mali operatur,nõ est ex illis quæ super terrã sunt,sed quę in cœlis. Hoc &Christº dicit,Si oculº tuus dexter obstaculo tibi fuerit:hoc est,si petulãter videris, excide ipsũ: id est cogitationẽ mali. Videtur autem mihi, fornicationem,immunditiã,mollitiem,& concupiscentiam, non aliud dicere,quàm fornicationem, quò per hæc omnia à fornicatione nos abducat. Est enim reuerà istud animi passio & mollities. Et quẽadmodo corpº patitur,siue febricitet,siue vulneretur:ita habet &animi passio. Et non dixit cohibete, sed mortificate:ne deinceps denuo resurgãt,abiicite quoq;. Quod emortuum est,abiicimus:vtpote si vermes in corpore fuerint,mortuũ est,abiicimus illud. At si viuum corpus incideris,dolorẽ exhibet:si vero emortuum, ne contristamur quidem:ita sanè habẽt & animi passiones. Immundam faciunt animam,passibilem faciunt,animã quæ immortalis est. Quomodo auaritia dicta sit simulachrorũ cultus,sæpenumero diximus. Quæ potissimũ tyrannidem in genus humanum exercẽt ista sunt,auaritia,intemperantia,& concupiscentia mala. Propter quæ,inquit,venit ira dei in filios immorigeros. Filios immorigeros dicit, priuans illos venia, & ostendẽs eos ex inobediẽtia in istis esse. In quibus & vos,inquit,ambulabatis aliquãdo,&immorigeri eratis. Ostẽdens vero & adhuc eos in istis esse, cũ encomio dicit: Nunc vero & vos abiicite omnia,iram, indignationẽ, malitiam, maledicentiam, turpiloquentiam. Verum sermonem in alios deducit: Animi passiones & maledicentiã, conuicia dicit. Quemadmodũ & ab indignatione animi malitiã dicit. Alibi vero reuerẽter: quoniam sumus, inquit, inuicem membra. Quasi hominũ opifices eos facit, hunc quidẽ repugnantium,istum vero amplectẽtium. Membra veteris hominis hîc recensuit. Cũcta, inquit,ipsius mẽbra dixi: cor,indignationẽ: os,maledicẽtiam: oculos, fornicationem: auaritiam, manus, pedes: mẽdacium, animũ ipsum,& mẽtem veterem. Vnam vero formã regalem habet nouus homo, nẽpe Christi. Videntur mihi isti magis ex gẽtibus esse. Quemadmodũ enim terra †arenosa existẽs, etiam si illa quidẽ plus,ista vero minus sit:formã tamen suam primũ amittit,& postremò in aurũ mutatur,& quẽadmodum lana qualis qualis sit aliã faciem induit,& priorem occulit,ita & fidelis. Sufferentes,inquit,vos inuicem. Quid iustũ & æquũ sit ostendit. Suffer tu aliũ,& alius te,id quod & in ea quę ad Galatas est,dicit: Alter,inquit,alteriº onera portate; & grati sitis, inquit. Hoc enim potissimũ vbiq; requirit,vtpote summã bonorum. Gratias itaq; agamus in omnibus, quicquid fiat:hoc enim est gratum esse. Etenim rebus prosperis hoc facere,nihil magni fuerit. Nam ipsa rerũ natura eò impellit. Quãdo vero in extremis existẽtes gratias agimus,tũc pręclarum est. Quando enim cæteri maledicũt & fastidiũt, nos gratias agimus. Vide quanta sit philosophia. Primùm deum letificas:alterum diabolũ pudefacis:tertium,& quod †malefactũ est,]nihil esse facis. Nã & tu simul

* Aud. legendũ puta, Non possunt enim &c.

Mat.5.c.

Ibid.a

Gala.6.a

† & certaminis præsentem. & † colluctatio.

† aurosa.

† accidit.

ſimul gratias agis,& deus dolorẽ amputat, & diabolus abſcedit. Nam ſi tu quidẽ difficilis fueris,ipſe magis incumbit,tanquã qui iam quod volebat,effecerit, & deus tanquã blaſphematus deſerit,& augetur malum. Si vero gratias egeris abſcedit diabolus, tanquã qui nihil profecerit,& deus viciſſim, velut honorat°, maiore honore afficit. Non poteſt etiam fieri,vt afflictiones ſentiat homo ille qui in afflictionibus gratias agit. Gaudet enim animus,vtpote qui confeſtim illuſtrẽ ſibi cõſcientiã cõparauerit,lętatur encomiis ſuis. Nõ poteſt autẽ animus illuſtris mœſtus eſſe. Illic vero etiã cum calamitate inſtat conſcientia flagellans, at hic & coronat & prędicat. Nihil hac lingua ſancti° eſt quę in aduerſis deo gratias agit. Certe nõ inferior eſt lingua martyrum,vtraq; pariter coronatur. Nam & aduerſus iſtam inſtat lictor,deũ per maledicẽtiam negare cogens,inſtat diabolus argutis cogitationum quæſtionibus lacerãs,& animi anguſtiis obtenebrãs. Si ergo dolores pertulerit, & gratias egerit, martyrij coronã ſortitur:vtpote,morbo decũbit filiol°, & tamẽ mater gratias agit deo. Quo tortore nõ ſęuior eſt animi anguſtia? Attamẽ verbulũ aliquod acerbũ extorquere nequit. Moritur? Rurſus gratias agit. Fit filia Abrahæ. Nam etiã ſi non propria manu filiolum immolat,ſupra aram tamẽ illum velut victimam collocat,id quod idem eſt. Non cõqueritur ablato dono. Rurſus in morbũ incidit? Non applicat ſuperſtitioſa remedia. Pro martyrio illi imputatur. Immolat enim filiũ animi ſententia. Quid enim? Etſi nihil proſint ſuperſtitioſa illa remedia, ſed ſeductio ſint & ludibriũ, ſunt tamẽ qui prodeſſe ſuadeãt. At mauult iſta mortuum videre puerum, quàm idololatriæ locum dare. Quemadmodũ igitur iſta martyr eſt quæ hoc ſiue in ſeipſa facit,ſiue in filio, ſiue in viro, ſiue in alio quoquã ex amiciſſimis:ita quę diuerſum facit, idololatra eſt. Liquet enim immolaturã fuiſſe,ſi licuiſſet. Imò iã fecit quod ad immolationẽ attinet. Etenim ſuperſtitioſa illa,quę ægrotis applicantur etiã ſi mille modis philoſophentur,qui quęſtũ ex ipſis faciunt,dicentes: Deum inuocamus,& prętęrea nihil facimus,& quicquid eiuſmodi prætendũt: &,Chriſtiana eſt hęc anus & fidelis,idololatriã tamen ſapiũt. Fidelis es? Crucis ſignaculo vtere. Dic, hoc duntaxat habeo ſcutũ, hoc ſolum pharmacũ,aliud ignoro. Dic mihi, ſi medicus ad ægrotũ accedẽs,relictis medicinæ pharmacis incantatione vteretur,an hũc medicũ diceremus? Nequaquã:non enim videremus medicinæ pharmaca: ita neq; hic quę ſunt Chriſtianiſmi. Alię vero fluuiorum nomina collo appendunt, & mille talia audent. Ecce dico,& prędico vobis omnib°,ſi quis deprehẽdetur,poſtea nõ parcã,ſiue ſuperſtitioſa collo alliget, ſiue incãtet,ſiue aliud quicquam huiuſmodi artis faciat. Quid igitur? Morietúr ne puer,inquis? Si hoc pacto viuet, tum mortuus eſt: ſi vero ſine iſtis mortuus fuerit, tum viuit. Iam ſi videris filiũ ſcortis deditum, mox velles defoſſum & ſepultum,ac dicis:quid enim proſuerit illum viuere? Cum vero videas ſalutis illũ ſubire periculũ,vis ita viuentem videre? Non audiſti Chriſtũ dicentem? Qui perdiderit animam ſuã,inueniet eam:qui vero inuenerit eam,perdet? Credis iſtis Chriſti verbis? Aut fabulæ tibi videntur? Dic mihi, Si diceret quiſquã,duc ægrotũ tuũ in templum ſimulachrorũ,& viuet:ferres iſtum? Nõ,inquis. Quare? Quia ad ſimulachrorũ cultũ adigeret,inquis:hic vero non eſt ſimulachrorũ cult°,ſed ſimpliciter incãtatio. Hęc ſatanica cogitatio eſt, iſtæ ſunt inſidiæ diabolicæ ad occulendã ſeductionẽ,& ad porrigendum ſub melle venenoſum pharmacũ. Sciẽs enim te ad ſimulachrorum templũ perſuaderi nõ poſſe, hac via ingreditur, ad amuleta & aniles fabulas abducens. Et crux quidẽ Chriſti dehoneſtatur,elemẽtorum vero ſuperſtitioſi characteres pręferũtur, Chriſtus eiicitur,& inducitur temulẽta & nugatrix anus,myſterium noſtrum conculcatur,& ſeductio diaboli tripudiat. Quãobrẽ igitur nõ arguit,inquis,iſta deus? Superſtitionũ iſtarum auxiliũ ſæpenumero coarguit,& tibi tamen non perſuaſit. Proinde ſeductioni deinceps permittit. Nã tradidit illos deus,inquit, in ſenſum reprobũ. Iſta vero neq; Græcus mente præditus tulerit. Ferunt concionatorem aliquẽ Athenis aliquando iſta amplexatum eſſe,& deinde philoſophũ quẽdam,ipſius præceptorem,cum vidiſſet,illũ increpaſſe,reprehẽdiſſe, taxaſſe,ſuggilaſſe. Adeò nanq; miſeri ſumus,vt & iſtis credamus. Quare nõ etiã nunc ſunt,inquis, qui mortuos ſuſcitẽt,& ſanitates perficiũt? Quare non ſint, nõ dico:ſed quare iam nõ ſunt,qui præſentem hanc vitam contẽnant? Pro mercede ſeruimus deo. Cũ imbecillior eſſet humana natura,cũ fides eſſet plãtanda,tum multi erant tales. Nunc vero nõ vult deus pendere à ſignis,ſed paratos eſſe ad mortẽ. Quid igitur pręſenti vitæ tenaciter adhæres? Quamobrẽ futura nõ proſpicis? Et quidẽ propter iſtam, etiam idololatriã recipis, propter futurã vero neq; animi mœſtitiam cohibes. Propterea nunc non ſunt tales, eo ꝙ obſcura nobis videtur illa vita. Siquidẽ pro illa quidem nihil facimus,pro iſta vero nihil ferre detrectamus. Quid vero & alia ridicula commemorem? Cinerem,fuliginem, & ſalem, & rurſus vetulã in medium productã? Reuera ridiculũ & dedecus. Et oculus quiſquam, inquis,faſcinauit puerũ. Quouſq; ſatanica iſta? Quomodo non ridebũt nos Græci? quomodo non ſubſannabunt? Quando illis dicimus magnã eſſe crucis virtutem,quomodo credent,cum videant nos iſtis egere, quę ipſi deridẽt? † An ideo] de° medicos dedit & pharmaca? Quid autem ſi illi nõ curauerint, & morte diſceſſerit puer:quò diſcedit puer,dic mihi, miſer & infœlix? An ad dęmones abit? an ad tyrãnũ? Nõ ad cœlum hinc abit? non ad dominũ ſuum? Quid ergo doles? quid ploras? quid luges? cur puerum plus amas q̃ dominum tuum? Nõ per ipſum etiam puerum tuum habes? Quare ingratus es, donũ magis quàm datorẽ diligẽdo? Sed imbecillis ſum,inquis,& nõ fero timorẽ dei. Si in corporalibus malis,quod maius eſt min° abigit,multò magis in anima timor timorem, & mœſtitia mœſtitiã extinguit. Elegans & bonus erat puer? At qualiſcunq; tandẽ fuerit, formoſior nõ fuit quàm Iſaac. Vnigenitus erat? Et ille. In ſenectute tibi natus eſt? Et ille. Vrbanus autẽ erat? At vt vt fuerit, non erat elegantior Moyſe, qui & barbaricã faciem ad ſui deſideriũ attraxit,ídq; in eo ętatis articulo, in quo nondum apparet aliqua venuſtas. Et tamẽ illũ tantopere amabilem in fluuium expoſuere parẽtes. Tu quidẽm & decumbẽtem vides,& ſepulturæ tradis, & ad monumentum abis,illi vero ignorabant etiã, an futurus eſſet puer cibus vel piſciũ, vel canum, vel alterius cuiuſquam beſtię, quales circa mare oberrare ſolent, atque hoc fecerunt cum nõdum ſiue de regno, ſiue de reſurrectione quicquã cognouiſſent. At non eſt vnigenitus, ſed poſt multos & ipſe mortuus eſt? Verũ nõ adeò ſubitanea & cumulata & triſtis eſt iſta calamitas, atque

pręſoſiſtica.

Rom.1.d

vel, Recipe.

adminiſtratorem.

Ioan.12.d

† Propter eā] &c. ſine interrogatione.

Iob.1.c. atq; erat illa Iob. Nõ hic delapſum tectum, non interconiuandũ interitus, non calamitates annunciatæ. At erat tibi dilectus? Sed nõ magis q̃ Ioſeph, cuius tamen calamitatem pater, cum putaret à beſtia deuoratum, patienter tulit, non ſolũ eam quæ erat ex perdito Ioſeph, ſed & eã quę erat propter Beniamin. Flebat pater, ſed impiè nihil agebat: lugebat, at moleſtus & difficilis nõ erat, ſed in verbis tantũ cõſiſtebat dicens: Ioſeph nõ eſt, Simeon non eſt, & Beniamin aufertis: in me recidũt hęc omnia. Vides quomodo illũ famis vis & tyrãnis adegerit liberos ſuos cõtemnere? Apud te vero non tantũ poteſt timor dei, quantũ fames? Plora, non prohibeo. Verũ nihil blaſphemũ vel dicas vel facias. Qualiſcũq; fuerit filius tuus, nõ tamẽ eſt vt Abel, verũ nihil huiuſmodi dixit Adam, quanquã grauis admodũ eſſet calamitas à fratre occiſum eſſe Abelem. Sed & aliorũ fratricidarum mẽtionem faciam, vtpote Abeſalomi, qui Amnon primogenitũ fratrẽ occidit. Et Dauid rex diligebat filiólũ ægrotum, & in ſacco quidẽ & cinere iacebat, verum neq; diuinos, neq; incantatores adduxit, quanquã tũ tales eſſent, id quod in hiſtoria Saülis liquet, ſed deo ſupplicauit. Hoc & tu facias. Quod iuſt° hic fecit, hoc, inquã, & tu facias. Eadem loquere: ſi quando tibi mortu° fuerit filius, quę Dauid dicebat: Ego ad ipſum abibo, ipſe vero nõ reuertetur ad me. Hoc animi philoſophici, hoc amoris paterni: vtvt diligas filiũ, nõ tantum diliges, quãtum ille tum diligebat, deſiderio flagrãte erga matrẽ erat beatus ille, tametſi ex adulterio eſſet. Scitis vero liberos in amore parẽtum cõmunicare. Et tantus erat hic amor, vt filiũ etiam culpabilẽ illum regni inuaſorẽ viuere voluerit: veruntamẽ gratias egit deo. Quid putas paſſam eſſe Rebeccam, cum Eſaü minitaretur Iacobo? Et tamẽ nihil mœſtũ reddebat virũ Iſaac, ſed iubebat illũ dimittere aliò. Perpende q̃ filio tuo peiora accidere potuerint, ſi quãdo aduerſi quicquã paſſus fueris, & abunde ſolaberis. Et cogita, quid ſi in bello interiiſſet? Quid ſi in igne? Atque ita quicquid patiamur, cogitemus atrociora, & habebimus ſufficientẽ conſolationẽ, proponamúſq; ꝓpetuò ob oculos, eos qui grauiora paſſi ſunt, & nos etiã ipſos: ſiquidem aliquãdo duriora paſſi fuerimus: Ita & Paulus admonet, cũ dicit: Nondum vſq; ad ſanguinẽ reſtitiſtis aduerſus peccatũ decertantes. Et iterum: Tentatio vos non cepit niſi humana. Quicquid igitur accidat mali, deteriora perpẽdam°: (poterim° enim ſemper deteriora reperire) atq; ita erimus grati. Ante omnia vero, continuè gratias agamus in omnibus. Nã ita & præſentia mala quieſcẽt, & nos ad gloriã dei viuemus, & promiſſa bona lucrabimur, quę cõtingat nos omnes aſſequi gratia & benignitate &c.

Gen.42.g

2.Reg.13.f

2.Reg.12.b

Gen.27.g

Hebr.12.d

1.Co.10.c

Homilia nona.

Sermo Chriſti inhabitet in vobis opulentè in omni ſapientia, Docete & admonete vos inuicem pſalmis, & hymnis, & cantionibus ſpiritualibus in gratia, canentes in cordibus veſtris domino. Et quicquid egeritis ſermone aut opere, omnia in nomine domini Ieſu facite, gratias agẽtes deo & patri per illũ. Poſteaquã illos vt grati eſſent admonuit, viam quoq; oſtẽdit, nimirũ eam quam & nos primũ vobis accuratè diximus. Quid dicit? Sermo Chriſti inhabitet in vobis opulentè, inquit: imò nõ hanc ſolã ſed & alteram. Nam ego quidẽ dixi, quòd oporteat eorũ recordari, qui grauiora perpeſſi ſunt, & eos recogitare qui fœuiora tulere q̃ nos paſſi ſumus, ac pro eo gratias agere quòd nõ ea quoq; nobis acciderint. Ipſe vero quid dicit? Sermo Chriſti, inquit, inhabitet in vobis opulẽtè: hoc eſt, doctrina, dogmata, adhortationes, in quibus nihil eſſe præſentẽ vitã dicit, neq; illius etiã bona. Si illa cognouerimus, nihil erit moleſtiarum, cui ceſſuri ſimus. Inhabitet, inquit, in vobis opulentè. Nõ ſimpliciter, ſed cum multa opulentia. Audite quotquot eſtis mundani, & vxoribus prœeſtis ac liberis, quomodo & vobis potiſſimũ pręcipiat ſcripturas legere, ídq; nõ ſimpliciter, neq; obiter, ſed magna diligẽtia. Quẽadmodũ enim diues pecuniarum, damnũ & noxã ferre poteſt: ita & diues dogmatũ philoſophicorũ, non ſolũ paupertatẽ, ſed & quaſuis calamitates facilè feret, illo etiã facilius. Nã illic quidẽ dum è damno ſeſe explicat pecuniarũ diues, neceſſe eſt illũ imminui, & * cõfundi: & ſi ſępius hoc accidat, ferre non poſſe. Hic verò non ita: Nõ enim ſanas cogitationes inſumimus, ſi quãdo oporteat calamitatis quicquã ferre, ſed ſemper manent. Et vide prudentiã beati huius: Nõ dixit, ſermo Chriſti in vobis ſit, ſimpliciter. Sed quid? Inhabitet, & opulentè in omni ſapientia. Docete & admonete vos inuicẽ. Virtutem hic ſapientiã dicit, & animi modeſtia ſapientia eſt, & miſericordia, & quæcunq; talia, ſapiẽtia ſunt, quẽadmodũ iſtis cõtraria, ſtultitia. Crudelitas enim ex ſtultitia eſt: vnde & plerunq; omne peccatum inſipiẽtiã vocat. Dixit inſipiẽs, inquit, in corde ſuo, nõ eſt deus. Et iterum: Cõputruerunt & tabuerũt cicatrices meæ à facie inſipientiæ meæ. Quid enim illo inſipientius, dic quæſo, qui veſtibus quidem † propriis induitur,] fratres vero ſuos nudos contemnit? qui canes cũ paſcat, imaginem dei fame laborantem deſpicit? qui res humanas omnes temerè nihil eſſe credit, illiſq; non aliter afficitur q̃ ſi eſſent immortales? Quemadmodũ rurſus nihil eo ſapientius eſt, qui virtutẽ aſſecutus eſt. Etenim vide quàm philoſophus eſt, inquiunt. Elargitur ſua, miſericors & benignus. Naturam nouit q̃ ſit communis: nouit pecuniarum vſum, q̃ nulla ſit illarũ habenda ratio, q̃ magis ſit parcendum propriis corporibus q̃ pecuniis. Ideo gloriæ contemptor vehementer ſapiẽs eſt. Nouit enim res humanas: Scientia diuinarum pariter & humanarum rerum philoſophia eſt. Nouit igitur & quæ ſint diuina, & quę ſint humana, & illis quidem abſtinet, iſta vero operatur. Nouit etiã in omnibus gratias agere deo: præſentem vitam nihil eſſe putat. Quapropter neq; ſuauib° delectatur, neq; aduerſis contriſtatur: neq; moreris aliũ doctorem. Habes oracula dei. Nemo te docebit quẽadmodum illa. Alius tibi multa ſæpe, ſiue per vanã gloriã, ſiue per inuidentiam inuidebit. Audite obſecro ſeculares omnes: Comparate vobis Biblia, animæ pharmaca. Si nihil aliud vultis, vel nouum teſtamentũ acquirite, Apoſtolum, Acta, Euangelia, cõtinuos ac ſedulos doctores. Si acciderit mœſtitia, huc veluti ad apothecam pharmacorum incumbe. Hinc tibi ſume ſolamen mali, ſiue damnum euenerit, ſiue mors, ſiue amiſſio domeſticorum. Imò non incumbe ſolum, ſed aſſume omnia, mentẽq; illa cõtine. Hoc demum malorum omnium cauſa eſt, ꝙ ſcripturæ ignorantur. Sine armis bellum ingredimur, & quomodo ſeruaremur? Armati vincere ſeruariq; ſolẽt, inermes nequaquã. Non omnia in humeros noſtros proiicite. Oues eſtis, verum non irrationales, ſed rationales: multa & vobis committit Paulus. Qui ad inſtituendum mittuntur, non ſemper in eo commorantur vt diſcant: alioqui non addiſcerent. Si ſemper didiceris, nunquã

* κοὐδὲν ἀνέχεσθαι. & premit.

† cercopithecos induit] Ger.

Pſal.13.a

Ibid.36.b

Philoſophia quid ſit.

†addiscies. † docebis. Non ita venias, tanquã ſemper imbuẽdus: alioqui nunquã ſciens eris, ſed tanquã aliquando diſcendi finem facturus, aliósq; in his artibus docturus. An non certis ac determinatis temporibus, diſciplinis, & ſummatim artibus vniuerſis vacant omnes? Ita certum tẽpus præſcribimus omnes. Si vero ſemper didiceris, indicium eſt, q̃ nihil addiſcas. Iſtud probri
Eſa. 46. b & Iudæis obiecit deus: Quos ex vtero ſuſtuli, inquit, & vſq; ad ſenium inſtruxi. Niſi ſemper iſtud expectaſ-
n̄ poteſ doceri. ſetis, nõ ita retroceſſiſſent omnia. Si fieri potuiſſet, vt partim iam inſtructi, partim vero inſtruendi eſſetis, profeciſſet vtiq; labor noſter, ceſſiſſetis & aliis, & nobis quoq; manum porrexiſſetis. Dic mihi, ſi qui ad literatores abeunt, perpetuo in elementis addiſcendis perſiſterent, an non multum laboris præceptori exhiberent? Quouſq; vobis de vita probè inſtituẽda diſſeremus? Apud apoſtolos non ita habebat, ſed continuè tranſmigrabant, eos qui primũ didicerant, aliorũ qui adhuc inſtituendi erant, doctores conſtituentes: ita orbem circuire potuerũt, eo q̃ non opus habebãt vni ſe alligare loco. Quãta putatis egere doctrina fratres noſtros, eos ſcilicet qui in agro ſunt, & eorũ doctores? Sed vos me detinetis hîc affixum. Priuſquam enim caput bene habeat, fruſtraneum fuerit reliquũ corpus curandi gratia accedere. Omnia humeris noſtris iniicitis. Vos oportebat dũtaxat à nobis inſtitui, vxores vero à vobis, à vobis & liberos. At omnia nobis obeunda relinquitis: quapropter & multã ſuſtine-
Epheſ. 5. d mus moleſtiã. Docete, inquit, & admonete vos inuicem pſalmis & hymnis & cantionibus ſpiritualibus. Vide quomodo inuidiam declinet Paulus. Quoniam ſcripturę lectio laboris & moleſtię plurimũ habet: nõ ad hiſtorias legẽdas inducit, ſed ad pſalmos, vt & animum pariter cantãdo oblectes, & labores fallas. Hymnis, inquit, & cantionibus ſpiritualibus. Nunc vero ſatanicas cantiones ac ſaltationes præferunt pueri veſtri, quemadmodum coci, & obſonatores, & chorearum ductores, pſalmũ autem nemo nouit vllum. Quin & res iſta turpis eſſe videtur, ludicra & ridicula: hinc mala cuncta vigent. Qualẽmnam plãtula terram ſortita fuerit, talem quoq; fructũ adferet: ſi arenoſam & ſalſam, talem: ſi dulcem ac pinguem, rurſus conſimilẽ: ita fons quidam eſt doctrina. Doce puerũ
Vſus pſalmorum. tuum pſalmos illos canere philoſophia plenos, vtpote ſtatim de temperãtia, imò ante omnia de vitando improborũ cõſortio, mox ab initio libri. Nam huius gratia exordium hinc ſumpſit propheta dicens: Beatus vir qui nõ abiit in conſilium impiorum. Et iterũ:
Pſal. 1. a Ibid. 52. a Ibid. 14. a Non ſedi cum conſilio vanitatis. Item, Contemptus eſt in conſpectu eius qui malè agit, timentes autẽ dominum glorificat. De conſortio bonorum colendo. Etiã horũ multa illic inuenies, vt de cohibendo ventre, de continendis manibus, de intẽperantia, de non fraudãdo, nihil eſſe pecunias, nihil gloriã, & quæcũque alia eiuſmodi. Si à puero iſtis aſſuefeceris illũ, paulatim & ad ſublimiora ſubduces. Pſalmi cõplectũtur omnia. Rurſus & hymni quoq; nihil habent humani.
Pſalmorũ & hymnorum differẽtia. Quòd ſi in pſalmis inſtructus fuerit, tũ & hymnos intelliget ac ſciet, vtpote rem diuinioręẽ. Etenim virtutes ſupernæ hymnos cõcinunt, nõ pſallunt. Nõ enim
Eccli. 15. c ſpecioſus eſt hymn°, inquit, in ore peccatoris. Et ite-
Pſ. 100. b rum: Oculi mei ad fideles terræ, vt collocẽ illos me-
Ibidem. cum. Itẽ, Non habitabat in medio domus meę faciẽs
Ibidem. ſuperbiam. Rurſus: Ambulãs in via immaculata, ipſe mihi miniſtrabat. Itaque non ſolum inter amicos, ſed

A neq; inter ſeruos temerè ſeipſos immiſcebũt, ſed cautè agent. Innumera quippe mala liberis hinc ſunt, q̃ corruptos illis præficimus ſeruos. Si enim cũ paterna fruuntur beneuolẽtia & philoſophia, tãta difficultate conſeruãtur, quando ſeruorũ crudelitati illos tradimus, iſti nõ aliter illis abutũtur, quàm ſi inimici eſſent, putãtes ſibi mitius fore dominium ſi ſtultos eos reddiderint, & viles, & prorſus nullius momenti. Iſta itaq; curemus ante reliqua omnia: Dilexi, inquit, dilligentes legem tuã. Hunc igitur ęmulemur & nos, atq; iſtos diligamus. Vt autem refrenentur quoque liberi,
audiant prophetã dicentem: Quoniã lumbi mei im- Pſal. 37. b
pleti ſunt illuſionibus. Et iterum: Perdes omnẽ eum Ibid. 72. d
qui fornicatur abs te. Et q̃ ingluuiem cohibere oportet, audiãt rurſus: Et occidit, inquit, † pingues ac po- Ibid. 77. d
tiores] eorum, adhuc eſca in ore eorum exiſtẽte. Et q̃ †plurimos
B munera vincere oporteat: Diuitiæ, inquit, ſi affluxe- Ibid. 61. e Ibid. 48. d
rint, cor ne adponitote: & gloriæ quoque dominari. Ibid. 36. a
Neq; deſcendet cũ eo, nec poſt ipſum gloria eius. Itẽ nõ æmulari malos: Ne æmuleris, inquit, eos qui male agũt. Potẽtatus quoq; nihili facere: Vidi impium, in- Ibid. g.
quit, ſuperexaltatũ & eleuatũ ſicut cedros Libani, & trãſiui, & ecce non erat. Pro nihilo habere pręſentia. Beatũ, inquit, dixerũt populũ cui hæc ſunt, beatus po Ibi. 143. c
pulus cuius dominus deus adiutor eius. Quòd nõ temerè & inultè delinquimus, ſed retributio futura eſt: Quoniam tu reddes, inquit, vnicuiq; iuxta facta ſua. Ibid. 61. i.
Qua vero ratione nõ quotidie retribuat: Deus, inquit, iudex iuſtus, fortis & lõganimis. Bonã eſſe animi mo Ibi. 102. b
deſtiã: Domine, inquit, non eſt exaltatũ cor meũ. Ma Ibi. 130. a
lam eſſe ſuperbiã: Propterea, inquit, tenuit eos ſuper- Ibid. 72. a
bia in finem vſq;. Et iterũ: Dominus ſuperbis reſiſtit. Iaco. 4. q
C Item, Egredietur tanquã ex adipe iniuſtitia eorũ. Bo Pſal. 72. a
nã eſſe eleemoſynã: Diſperſit, inquit, ac dedit paupe- Ibid. 111. b
rib°, iuſtitia eius manet in ſeculũ. Quòd laudabile ſit miſericordẽ eſſe: Suauis ille vir, inquit, qui miſeretur Ibid. 111. a
& cõmodat. Et multa iſtis quoq; plura reperies illic philoſophiæ dogmata, vtpote, nõ eſſe maledicendũ, Qui clã, inquit, detrahit proximo ſuo, illũ perſecutus Ibi. 100. a
ſum. Quis ſit hymnus cœleſtiũ, norunt fideles. Quid in cœleſtibus dicũt Cherubim? quid dixerũt angeli? Gloria in altiſſimis deo. Propterea pſalmorũ concẽ- Luc. 2. b
tum ſequũtur hymni, tanquã diuiniores. Pſalmis, inquit, & hymnis, & cãtionib° ſpiritualib° in gratia, canentes in cordibus veſtris deo. Aut hoc dicit, q̃ propter gratiã nobis deus iſta dederit: aut dicit, cãtionibus in gratia, vel admonete vos inuicem & docete in gratia: vel q̃ in gratia habeant iſta chariſmata. Expo-
D ſitio eſt: ex gratia, inquit, ſpiritus ſancti, canentes in cordibus veſtris deo. Nõ ſimpliciter ore, ſed cũ attẽtione. Hoc eñ demũ eſt deo canere, illud vero aëri. Deo canere.
Vox nanq; temerè diffunditur. Nõ ad oſtẽtationem, inquit, etiã ſi ĩ foro fueris, poteris teipſum colligere, deóq; nemine audiẽte canere. Etenim & Moyſes ita precatus eſt, & à deo auditus. Dixit eñ: Quid clamas Exo. 14. d
ad me? Quanquam nihil dixiſſet, ſed mẽte clamaſſet, (vnde & deus ſolus audierat) ídq; cũ corde contrito. Nihil eñ vetabat quò min° & ambulãdo corde precaretur, & in ſupernis eſſet. Et quicquid egeritis, in- 1. Co. 10. g
quit, ſermone aut opere, omnia in nomine dñi noſtri Ieſu Chriſti facite, gratias agẽtes deo & patri per illũ. Si nanq; ad hũc modũ egerimus, nihil erit ſceleſti, nihil immũdi, vbi Chriſtus inuocabitur. Siue edas, ſiue bibas, ſiue nubas, ſiue peregrè proficiſcare, oĩa in nomine dei facias: hoc eſt, ipſum adiutorẽ inuoces, ac tum demum

demum agenda cõtingas, poſteaquã ipſum primùm precat° fueris. Vis aliquid loqui? Nomẽ dei pręſtrue. Propterea & nos epiſtolis nomẽ domini pręſtruim°. Vbicunq; fuerit nomen domini, ibi omnia ſunt proſpera. Si cũ conſulũ nomina ſecuritatẽ literis addũt, multo magis Chriſti nomẽ. Aut hoc dicit: Secundũ deum omnia & dicitę & facite. Angelos non introducite. Comedis? Gratias age deo, & poſt iſta quoq; idem facturus. Dormis? Gratias age deo, idem & poſtea facturus. Forum ingrederis? Idem facias. Nihil mundanũ, nihil ſeculare, omnia in nomine domini facias, & proſperè ſuccedẽt omnia. Vbicũque additum fuerit hoc nomẽ, cũcta erunt ſecũda. Si dæmones eiicit, ſi morbos abigit: multò magis rerũ proſperitatem efficit. Quid eſt autem facere vel in ſermone, vel in opere? Siue orantẽ, ſiue quodcunq; aliud opus
Gen. 24. a. facientẽ intelligit. Audi quomodo Abraham in no-
B mine dei ſeruum ſuam amandarit: Dauid in nomine
1. Re. 17. f dei Goliad interfecerit. Admirabile eſt nomẽ eius & magnũ. Rurſus & Iacob filios ſuos in Aegyptũ mittẽs, dicit: Deus verò meus, det vobis gratiã in cõſpectu hominis. Qui enim hoc faciebat, adiutorem habebat deum, ſine quo nihil audebat facere. Tanquã igitur ex inuocatione honoratus viciſſim illũ honore affecit deus, rebus illius ſucceſſum adminiſtrãdo.
Gen. 24. a Inuoca filiũ, gratias age patri. Etenim inuocato filio, inuocatur pater: & viciſſim ſi gratias egeris patri, eadẽ opera egeris & filio. Iſta diſcamus nõ ſolũ verbotenus, ſed & ipſis operibus adimplere. Nihil poterit
Canti. 1. a huic nomini cõferri. Iſtud vbiq; admirabile: Vnguẽtum, inquit, effuſum nomẽ tuũ: mox bona fragrãtia
1. Co. 12. a referrũ eſt. Nemo poteſt dicere dominũ Ieſum, inquit, niſi in ſpiritu ſancto. Tãta operatur hoc nomẽ: Si dixeris, in nomine patris & filij & ſpirit° ſancti, cũ fide videlicet iſta perfeceris. Vide quãta perfeceris. Hominẽ procreaueris, & quicquid reliquũ eſt ex baptiſmate perfeceris. Ita & morbis imperãs terribile eſt hoc nomẽ. Propterea diabolus angelorũ ſuperſtitionẽ induxit, inuidẽs nobis honorẽ iſtũ. Dæmonum ſunt iſtæ incãtationes. Siue angelus ſit, ſine archãgelus, ſiue Cherubin, ne feras. Neq; ipſę te virtutes ſuſcipiẽt, ſed propulſabũt etiã, ſi dominũ ſuũ dehoneſtari viderint. Ego tẽ, inquit, honoraui, & dixi, inuoca me. Et tu illũ ignominia afficis. Iſtam incãtationẽ ſi cũ fide cecineris, & morbos abiges & dęmones. Et ſi non abegeris morbũ, non hinc eſt quòd infirmum ſit hoc nomẽ, ſed q̃ vtilis ſit morbus. Secundum maieſtatẽ tuã, inquit, ſic & laus tua. Per hoc nomen cõuerſus eſt orbis, tyrãnis deuicta, diabolus cõculcatus, cœli aperti, & nos regenerati ſum° per hoc nomen. Iſtud ſi habuerimus, ſplendidi erimus. Iſtud & martyres facit & confeſſores. Amplectamur illud loco magnifici & præclari doni, vt in gloria viuam°, deóq; placeamus, ac bonis, diligentibus ipſum promiſſis digni reddamur, gratia & benignitate &c.

Homilia X.

Vxores ſubditæ eſtote viris ſicuti conuenit in domino. Viri diligite vxores, & ne ſitis amarulẽti aduerſus illas. Filij obedite parentibus ad omnia: hoc enim bene placet domino. Patres ne prouocetis liberos veſtros, ne deſpõdeant animum. Serui obedite per omnia iis, qui domini ſunt ſecundum carnem, non obſequiis ad oculum exhibitis, tanquam hominibus placere ſtudentes, ſed cum ſimplicitate cordis timentes deum. Quicquid egeritis, ex animo facite tanquam domino & nõ hominibus, ſcientes quòd à domino recipietis mer-

A *cedem hæreditatis. Nã domino Chriſto ſeruitis. Cæterũ qui peccarit, feret quòd deliquit, & non eſt perſonarum reſpectus apud deum. Domini quod iuſtum eſt & æquum exhibete ſerui, ſcientes & vos habere dominum in cœlis.* Quamobrem nõ vbique & in omnibus epiſtolis iſta præcipit, ſed hîc, & ad Epheſios, & in ea quæ ad Timotheum, & quæ ad Titum eſt? Ideo ſcilicet, quòd in iſtis fortè ciuitatib° eſſent diſſidia: aut fortè quòd alia iam aſſequutæ eſſent, atque ideo de iſtis admonendæ. Imò quod iſtis dicit, omnibus dicit. Plurimum autẽ huic epiſtolę, & ei quæ ad Epheſios eſt, etiam in iſtis conuenit. Aut q̃ viris cętera bene habẽtibus, quos oportebat de dogmatis inſtruere ſublimibus, quæ illis adhuc deerant, nõn fuerit opus de iſtis ſcribere, aut q̃ ſuperfluũ fuerit de iſtis audire, eos qui in tentationibus quoq; ſatis habebant conſolationis. Itaq; cõiectamus hîc ecclesiam iſtam in aliis firmã fuiſſe & ſtabilẽ, & iſta tãquam poſteriora adiici, Vxores ſubditæ eſtote viris
B ſicut conuenit in domino, pro eo dici, ſubditę eſtote propter dominũ. Nam iſtud vos ornat, non illos. Nõ enim ſeruilẽ ſubiectionẽ, neq; eam quæ à natura ſolùm, ſed quæ ſit propter deũ dico. Viri diligite vxores, & ne ſitis amarulenti aduerſus illas. Vide quomodo rurſus eorũ admonuerit, quæ viciſſim reddenda ſunt. Quẽadmodũ illic timorẽ & dilectionẽ poſuit, ita & hîc: poteſt enim fieri, vt & qui diligit, amarulẽtus ſit. Quod autem dicit, hoc eſt: Ne ſint inter vos lites. Nihil enim amarulẽtius, quàm ſi viro pugna ſit aduerſus vxorem. Sunt nanq; acerbæ pugnæ ac lites quæ fiunt aduerſus perſonas dilectas. Et oſtẽdit hoc fieri ex multa animi amarulẽtia, quãdo à mẽbro ſuo quiſquã diſſidet. Virorũ itaq; eſt diligere, obtempe-
C rare verò vxorum. Si ergo quiſque quod ſe decet attulerit ac præſtiterit, firma perſiſtẽt omnia. Vir ſi diligat, vxor quoq; ex eo reddetur amica. Vxor ſi ſubdita ſit, reddetur vir quoq; manſuetus. Vide verò quomodo & in natura ita cõparatũ ſit, vt vir amet, vxor verò obtẽperet. Quando nanq; qui præeſt ſubditum ſuum diligit, tunc omnia bene cõpacta ſunt. Non ita ſubiecti quæritur dilectio, atque principantis erga ſubditũ. Nam ab iſto quæritur obedientia. Quòd eñ Cur viro dilectio, & vxori ſubiectio præſcribatur.
mulieri pulchritudo data eſt, viro verò concupiſcẽtia, nihil aliud oſtendit, quàm hoc ideo eſſe factũ, vt vxor à viro diligatur. Ne domineris itaq; temere, q̃ vxor ſubiecta eſt, neque tu mulier infleris quòd à viro diligeris. Nec amor viri vxorẽ extollat, nec ſubiectio vxoris virum inflet. Propterea ſeipſam tibi ſubiecit, vt magis amaretur, & propterea amari te fecit ô
D mulier, vt eo facilius ferres q̃ ſubiecta es. Ne formides ſubiecta. Amanti quippe ſubiici, nihil omnino fuerit difficile. Nec tu amare metuas, habes eñ obtẽperantẽ quam amas. Neq; enim aliter cõparatum eſt hoc coniugale vinculũ. Neceſſarium itaque ab ipſa natura principatum habes. Habeto & vinculũ quoq; ab ipſa dilectione. Imbecilliorem enim tolerabilem reddet. Filij obedite parẽtibus ad omnia. Hoc enim acceptũ eſt in domino. Rurſus illud, in domino, poſuit, & leges obedientiæ ponens, & reuerentiã & ſubmiſſionem incutiens. Hoc enim, inquit, acceptũ eſt
*domino. Vide quomodo nõ ſolũ ex ipſa natura, ſed & præ illa ex iis magis quę deo probãtur, cuncta nos vult facere, vt & mercedẽ inde habeamus. Patres ne prouocetis liberos veſtros, ne deſpõdeat animũ. Vide rurſus & hîc quoq; ſubiectionem & amorem. Et non dixit, diligite liberos veſtros. Fuiſſet quippe ſuperfluum.

* Chryſo. legiſſe videtur in domino. plerique autẽ præpoſitionẽ in, nõ ad dunt.

perfluũ. Nã ad hoc ipsa natura cogit, sed quod opus erat correxit, q̃ & amor hic sit vehementior, quãdoquidem & obedientia maior. Nusquã enim exemplũ
Psa. 102. c viri & vxoris ponit: sed quid? Audi prophetam dicentem: Quemadmodũ pater miseretur filiorum, ita
Matt. 7. & Lu. 11. b misertus est dominus timentiũ se. Et rursus Christus: Quis vestrũ est, inquit, homo quem si panem petierit filius, an lapidem dabit illi? Et si piscem petierit, num serpentẽ dabit illi? Patres ne prouocetis liberos vestros, ne despondeãt animũ. quod illos potissimũ permouere posse sciebat, hoc posuit: & quod amicũ magis erat, hoc illis præcipiẽdo dixit. Et nusquã hîc deum ponit. Perfregit quippe parentes inflectendo eorum viscera. Dicit autẽ: ne contentiosiores eos faciatis. Est in quo cõdonare quandoq; debeatis. Deinde & ad tertiũ principatum accedit. Et hic quoq; amor est, sed nõ naturalis, quemadmodum suprà, sed cõsuetudinis, quæ & ab ipso principatu, & ab ipsis est operibus. Quoniã igitur hîc quod amoris quidẽ est, succisum: quod verò obediẽtiæ, auctum est: huic immorari volẽs, quod priores, de quib⁹ præmissum est, à natura habẽt, hoc istis dare vult ab obediẽtia. Atque ideo nõ solùm dominorũ gratia ad seruos disserit, sed & suaipsorum, vt amabiles seipsos reddãt dominis suis. Sed nõ ponit istud apertè: siquidẽ remissos eos fecisset. Serui, inquit, obedite per oĩa iis qui domini sunt secundũ carnẽ. Et vide quomodo semper ponat nomina, vxores, filij, serui, & mox obediẽtiæ debitũ. At ne doleas, subiunxit, qui domini sunt secundũ carnẽ. Animus, inquit, qui potior tui portio est, liberatur: deinde temporalis est seruitus. Animũ igitur subiice, ne sit amplius necessaria & coacta seruitus. Non obsequiis ad oculũ exhibitis, tanquã hominibus placere studẽtes: fac, inquit, vt quæ ex lege est seruit⁹, fiat ex timore Christi. Etenim si quę faciẽda sunt, & quæ ad honorẽ heri attinẽt, illo nõ vidẽte
Μὴ κατὰ ἀνθρώπους ἀρεσκόμενοι. feceris, manifestum est quòd ea propter oculum dei perpetuo vigilem & cuncta videntẽ facias. Non obsequiis, inquit, ad oculum exhibitis, tanquam hominibus placere studẽtes. Hoc itaq; si feceritis, damnũ
Psal. 52. b sustinebitis. Audi nãque quid propheta dicat: Dissipauit dominus ossa eorũ, inquit, qui hominibus placere student. Vide ergo quomodo illis parcat, & tamẽ corrigat. Sed cũ simplicitate cordis timẽtes deũ. Illud eũ nõ simplicitas, sed hypocrisis esset. Nempe si aliud corde habentes aliud opere faceretis: alios præsente hero vos ostẽderetis, & alios absente. Propterea nõ simpliciter dixit, in simplicitate cordis: sed addidit, timẽtes deum. Hoc enim est timere deum, quãdo etiã nemine videntẽ nihil mali fecerimus. Si verò fecerimus, non iam deum, sed homines formidamus. Vides quomodo eos corrigat? Quicquid egeritis, inquit, ex animo facite, tanquã domino & non hominibus. Nõ solũ hypocrisi, sed & segnitie liberatos esse cupit. Liberos eos pro seruis reddidit, quãdo dominorũ instantia, & præceptis iam amplius non egeant. Hoc enim est quod dicit, ex animo: id est, cũ beneuolentia, nõ ex seruili coactione, sed libertate & animi prõptitudine. Et quæ huius est merces? Scientes, inquit, q̃ à domino recipietis mercedem hęreditatis vestræ: nam domino seruitis. Liquet ergo quòd & ab ipso mercedẽ sitis accepturi. Et q̃ domino seruiatis manifestum est ex eo quòd subditur, nẽpe, qui peccarit, feret quod deliquit. Hîc priorẽ sermonem confirmat. Etenim ne videretur hæc verba adulationis & blanditiarũ esse, feret, inquit, quisque quod deliquit: hoc est, pœnas dabit. Nõ eũ est personarũ respectus. Quid enim q̃ seruus es? Nõ huiꝰ pudeat. Atqui dominis hoc debebat dicere, quẽadmodum & in ea quæ ad Ephesios est, fecit. Sed videtur hîc Grę- Ephe. c. 4
cos & ethnicos significare dominos. Quid enim, inquit, si ille Græcus sit, tu verò Christianus? Non personæ sed res ipsę inquirũtur. Itaq; etiã si sic fuerit, cũ beneuolentia & ex animo seruiendum est. Domini, Cap. IIII.
quod iustũ est & æquũ exhibete seruis. Quid verò iustum est? Quid æquum? Omnia abundè suppeditare, & non ita, vt aliorum ope egeant, sed vt laborũ mercede fruantur. Non enim ideo illos mercede priuabis, q̃ dixi eos mercedẽ habere à deo. Alibi verò dicit: Remittentes minas, mansuetiores volens facere
dominos. Erãt enim illi initiati, quasi dicat: Qua mẽ- Ibidem. b
sura metimini, eadẽ vicissim remetiẽtur vobis & alij.
B Et illud: Non est personarum respectus, dictum est Matt. 7. a
ad istos. Illis verò imponitur, vt isti illud amplectantur. Quãdo enim quod alteri cõpetit, ad aliũ dicim⁹, nõ illum adeò, quãtum eum qui obnoxius est, corrigimus. Et vos, inquit, cum illis. Communem hîc fecit vtrisq; seruitutẽ: sciẽtes, inquit, & vos habete dominum in cœlis. *Obsecrationi instate vigilantes in ea, cum gratiarum actione*. Quoniam enim desidies plerunque ex precum instãtia nascitur, propterea adiecit, vigilantes: hoc est, sobrij existẽtes, nõ vacillantes. Nouit enim, nouit diabolus quantũ bonũ sit precatio, atq;
ideo molestus aduersus illã incumbit. Nouit autẽ & ἀεὶ ἐμμένει: ἀδιαν. non negligentes.
Paulus, quomodo multi precantes torpeãt. Propterea dicit, obsecrationi instate. Tãquam de re laboriosa quapiam loquutus addit, vigilãtes in ea cũ gratia-
C rum actione. Hoc enim, inquit, opus vestrũ sit in precationibus, vt gratias agatis deo, & pro manifestis & pro occultis beneficiis, siue quibus voluntarios, siue quibus inuitos affecit, & ꝓ regno, & pro gehẽna, pro afflictione quoq; & trãquillitate. Ita quippe precari solent sancti, & pro cõmunibus quoq; beneficiis gratias agere. Noui ego sanctũ quendã virũ qui ita orabat: nihil dicebat ante hũc sermonẽ: Gratias agimus
tibi pro omnibus beneficiis tuis, à primo die vsq; in Viri cuiusdã sancti gratiarũ actio.
hunc præsentẽ indignis nobis impẽsis, siue nota nobis sint siue incognita, tam pro occultis q̃ pro manifestis, quæ vel opere nobis vel sermone facta sunt, & quæ volũtariis & quę inuitis sunt præstita, pro omnibus quæ immeritis nobis exhibita sunt, pro afflictionib⁹, pro quiete, pro gehẽna, ꝓ supplicio, pro regno cœlorũ. Obsecram⁹ vt animas nostras sanctas custo-
D dias, mundam habentes cõscientiã, finem benignitate tua dignũ. Qui nos ita dilexisti, vt vnigenitũ tuum pro nobis dederis, dignare nos hac dilectiõe dignos reddere. Da sapientiã in verbo tuo, & in timore tuo, vnigenite Christe. Inspira nobis fortitudinem tuam, qui vnigenitũ pro nobis dedisti, & spiritum sanctum tuum † emittas in remissionem peccatorum: & siue †misisti:
sponte quid, siue inuiti deliquerimus, condona, nec reputes. Recordare omnium qui nomen tuum inuocant in veritate. Recordare omniũ qui nobis vel bene vel malè volũt. Omnes enim homines sumus. His dictis addebat orationẽ fidelium, atque ita cessabat, tãquam coronide quadam & colligatione, post orationẽ pro omnibus factã imposita. Multis enim nos deus etiã inuitos beneficiis afficit; multis etiã & plũribus quoq; ignaros. Quando enim contraria precamur, ipse verò diuersa facit, manifestum est q̃ & insciis

sciis benefaciat. *Orantes simul & pro nobis*. Vide animi humilitatẽ. Post illos seipsum demum ponit. *Vt deus aperiat nobis ostium sermonis, vt loquamur mysterium Christi*. Accessum, inquit, & animi fiduciã det. Papæ, quãtus athleta. Nõ dixit, vt liberer ab his vinculis. Sed cùm esset in vinculis alios adhortat⁹ est, & adhortatus est pro re magna, nẽpe pro animi fiducia. Duo hîc magna sunt. Et qualitas personæ, item & qualitas rei pro qua admonet. Papę, quãta dignitas. Mysteriũ, inquit, Christi. Ostẽdit nihil sibi iucũdi⁹ esse hoc mysterio, quod loqui cuperet. *Propter quod & vinctus sum, vt manifestem illud, sicut oportet me loqui*. Cum multa, inquit, fi-
* μανιφε- ρῶσαι. ducia, & * nihil dissimulãter aut timidè. Vincula illum illustrem reddunt nõ obscurum. Cum multa, inquit, fiducia. Dic mihi: vinctus es, & alios consolaris? Etiã: maiorẽ mihi fiduciã exhibẽt vincula. Indigeo tamẽ ope diuina. Audiui quippe Christum dicẽtem: Quã-
Mat. 10. b do tradiderint vos, nolite solicitè cogitare quomodo aut quid loquamini. Et vide quomodo metaphoricè dixerit: Vt deus aperiat nobis ostium sermonis. Ecce quomodo fastu careat, in vinculis existẽs, quomodo loquatur: quasi dicat, vt emolliat corda ipsorum. At nõ ita dixit: sed, vt nobis det fiduciã loquẽdi. Animo modesto ita loquutus est, atq; hoc quod iam habebat, precatus est vt acciperet. Ostendit autẽ in hac epistola, qua ratione ante hoc tempus nõ venerit Christus, ex eo quòd quæ veteris erãt testamẽti vmbrã vocauit, corpus verò ipsum dixit esse Christi. Oportebat igitur in vmbra exerceri. Simul quoq; & maximum dilectionis indicium qua erat erga eos affectus declarãs, vt & vos, inquit, audiretis. Ego verò vinctus sum. Rursus vincula in medium adducit, quæ vehementer amo, quæ cor meum excitant, &
C semper desideriũ incutiunt videdi Paulum vinctum, & in vinculis scribentẽ, & prædicãtem, & baptizantem, & instruentẽ, emergebat illi vincto omniũ vndique ecclesiarum cura. Innumera dispẽsabat vinctus. Tũ magis solut⁹ erat ac liber. Etenim audi quid ipse
Philip. 1. b dicat, Vt plures ex fratribus sumpta ex vinculis meis fiducia, abũdantius nũc audeãt sine timore sermonẽ loqui. Et ipse hoc rursus fatetur, dicens: Quando eũ
2. Co. 12. c infirmus sum, tunc robustus sum. Propterea & dixit:
2. Tim. 2. b At sermo dei nõ est alligatus: vinctus erat cum malefactoribus, cũ aliis captiuis ac vinctis, cũ homicidis,
2. Co. 12. d doctor orbis. Qui in tertium vsque cœlum ascenderat, qui arcana verba audierat, vinculis detinebatur. Sed tum velocior erat ipsius cursus. Qui in vinculis erat, solutus: & qui solutus erat, vinctus erat. Nam hic
D quidẽ quod volebat faciebat, ille verò eum nõ prohibebat, nec propositum suum adimplebat. Quid facis ô stulte? Nõ est enim corporalis cursor, nõ in stadio, qualia apud nos sunt, decertat. In cœlo conuersatur. Eum qui in cœlo cursum suũ habet, quæ super terrã sunt nec vincire poterũt, nec cohibere. Nõ Solem istum vides? Iniice radiis illius vincula, siste cursum eius. Sed nõ poteris. Ergo neq; Paulũ: imò multò minus istum quàm illum. Est enim maiore præditus iste prudentia quàm ille, tanquam qui lucem nobis nõ talẽ sed verã apportet. Vbi nunc sunt qui nihil volunt pro Christo pati? Quid verò dico pati, quãdo neque pecunias illius gratia amittere velint? Vincie-
Act. 9. a bat & Paulus aliquãdo, & in carcerem coniiciebat. Verum posteaquam Christi factus erat seruus, nõ faciendo sed patiendo honoratus est. Et hoc verò prędicationis est præcipuũ insigne, quãdo per patiẽtes,
A & nõ per malè faciẽtes ita erigitur & augetur. Vbinã quisquam talia certamina vidit? Qui malis afficitur, vincit: & qui malis afficit, superatur: ille illustrior q̃ iste. Per vincula progressa est euangelij prædicatio. Nihil pudet, sed etiam in eo glorior, inquit, & crucifixum prædico. Etenim cogita mihi: Vniuersus orbis relictis illis qui soluti erãt & liberi ad vinctos cõcessit, auersatus eos qui in vincula cõiiciebant, illos honorauit qui catenis erãt circũdati, crucifixores perosus, crucifixũ adorat. Non hoc solum admirabile est quòd homines piscatores, quòd idiotæ præcones erant, sed q̃ & reliqua iuxta naturam impedimenta, nihil impediebãt, sed magis etiã crescebat prædicatio. Non solum nihil oberat inscitia, sed & hoc ipsum illustriorem reddebat prædicationem. Audi quippe quid Lucas dicat: Et comperto, inquit, quòd essent Act. 4. c
B homines illiterati & idiotæ, admirabãtur. Non solũ nõ impediebant vincula, sed & ea ipsa confidentiores eos reddebant. Non ita fiducialiter agebãt discipuli soluto Paulo, atq; vincto. Vt abũdantius, inquit, Philip. 1. b
iam audeãt sine timore loqui sermonẽ dei. Vbi sunt qui cõtradicunt prædicationi, dicentes non esse diuinam? An non satis erat ad condemnandum eos, q̃ isti homines erant idiotæ? Debebant igitur vel hinc eos reuereri. Scitis enim quòd his duabus animi affectionibus detineatur multitudo, vana gloria seiliicet, & metu. Inscitia non sinebat confundi? At pericula in metũ cõiicere debebãt. Sed miracula, inquis, patrabãt. Credite igitur ob id q̃ miracula faciebant. Sed nõ fecerint. Maius est ergo miraculũ, quàm miracula facere, si prẽter miracula homines attraxerũt.
Vinctus erat & Socrates à Græcis. Quid igitur, an nõ Socrates
C mox fugiebant illius discipuli? Admodũ. Non enim de immortalitate sermonẽ acceperãt. Sed vide hîc, vinctus erat Paulus, & cõfidentiores reddũtur discipuli. Meritò: Videbant enim non impediri euangelij prædicationẽ. Num eũ linguã alligare poteris? Hac potissimum currit prædicatio. Quemadmodũ enim nisi cursoris pedes ligaueris, cursum illius non impedieris: ita euangelistæ cursum, nisi linguam alligaueris, nõ prohibueris: sed quomodo si cursuri lumbos vincieris, magis currit & in cursu solidatur, ita & iste magis prædicat: idque cum maiore fiducia. Meticulosus & pauidus est vinctus, cui nihil est, nisi vinculũ. Qui verò & mortem cõtemnit, quomodo ligaretur? Non secus egerunt qui Paulum ligauerunt, quàm si vmbram eius alligassent, illiúsq; os obturassent. Erat enim vmbratilis pugna. Et suis eũ reddebatur desi-
D derabilior, & inimicis venerabilior, tanquã animi virilis ac strenui ferens præmia, vinculũ. Et corona caput vincit, sed non deturpat, verũ & illustre facit. Inuiti illũ catena coronabãt. Etenim dic mihi: Potuítne ferro ligari, qui adamantinas mortis portas destruebat? Rapimur dilecti vĩculorũ istorũ zelo. Quę- Cõtra mundi libere ordinãdi studium.
cunque mulieres ornamenta aurea fertis, Pauli desiderate vincula. Nõ ita vos quod circa collũ est monile illustres reddit, quẽadmodũ ferreorũ ille vinculorum illius ornatus reluceret animæ vestræ impositus. Si quis illa Pauli vincula desiderauerit, ista prosequetur odio. Quæ nanque cõmunio mollitiei cum animi virilitate? Ornamento corporali cum philosophia? Illa vincula venerãtur angeli, ista verò deridẽt etiam. Illa vincula à terra in cœlum vsque subuehere solẽt, ista verò de cœlo in terrã detrahũt. Sũt eũ re vera ista vincula non illa. Illa sunt ornatus, ista verò vincula.

vincula. Ista cũ corpore & animã ſtringunt, illa cum corpore & animã exornãt. Vis diſcere q̃ illa ſint ornamẽta? Dic mihi vter magis inſpectores attraheret, tu, vel Paulus? Ipſa regina prorſus vndiq; auro cõſpicua ſanè non magis videntes attraheret, ſed ſi cõtingeret eodẽ tẽpore & Paulum ligatum, & reginam, eccleſiam ingredi, omnes vtique viſum ab illa ad iſtum trãsferrent. Et meritò. Admirabilius enim eſſet videre virũ humana natura maiorẽ, & nihil humani habentem, ſed angelum in terra verſantem, quàm videre mulierem ad hunc modum ornatam & iactabundam. Poſſunt enim iſta quidẽ & in theatris, & in pompis, & in balneis, & vbique videri: hominẽ verò vinculis circũdatum, & in vinculis maximum habere ſe ornatum reputantem, & vinculis nihil cedentẽ ſi quis viderit, non terrenum, ſed planè cœlo dignum ſpectaculum viderit. Animus terrenis iſtis circundatus circunſpicit quis videat, quis nõ videat, faſtu plenus, curis detentus, & innumeris aliis paſſionibus alligatus. Qui verò Pauli vinculis circũdatus eſt, & faſtu caret, & mente exultat, & omni cura liberatus, hilaris atq; alacris ad cœlum ſuſpicit. O ſi quis mihi Paulũ daret ex ipſo cœlo proſpicientem videre, ac vocẽ emittentẽ audire, aut ex ipſo carcere: ex carcere ſanè mallemus. Num enim ad ipſum non venerunt è cœlo, cũ eſſet in carcere? Prædicationis ſuſtentaculũ ſunt vincula illa Pauli, fundamentũ prędicationis eſt catena illa. Illa deſideremus vincula. Et quomodo fieri poteſt, inquis? Si iſta terrena cõtriuerimus & fregerim°. Nulla nobis vtilitas eſt ex his vinculis, ſed damnũ etiã. Vinctos nos illic eſſe † oſtẽdũt iſta: Pauli verò vinculis, † ſoluuntur vincula illa. Quæ iſtis hũc vincta eſt, etiam immortalibus alibi vinculis & manus ligabitur & pedes: quæ verò Pauli vinculis ligata eſt, tunc habebit tanquam ſplẽdidum ſibi circundatum ornatum. Solue teipſum ſimul à vinculo, & pauperem à fame. Quid peccatorum catenas cõnectis? Quomodo, inquis? Quãdo tu quidem aurum geſtas, alius verò interea perit: quãdo tu quidem tãtum auri inſumis vt vanam aſſequaris gloriam, alius verò nihil interea habet quod edat, an non peccata cõnectis? Chriſtũ indue, non aurũ. Vbi mãmonas eſt, ibi Chriſtus nõ eſt: vbi Chriſtus eſt, ibi mammonas nõ eſt. Non velles regẽ ipſum præ omnibus induere? Si quis tibi purpuram & diadema dediſſet, non præ quouis auro accepiſſes? Ego tibi non ornatum regiũ tribuam, ſed ipſum regẽ induendũ exhibeo. Et quomodo, inquis, Chriſtũ poterit quis induere? Audi quid Paul° dicit: Quotquot ĩ Chriſtũ baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis. Audi adhortationẽ apoſtolicam: Carnis, inquit, curã ne feceritis ad concupiſcẽtiam. Ita Chriſt° induitur ab eo qui carnis curã ad cõcupiſcẽtiam nõ facit. Si Chrſtum induta fueris, metuẽt te & dæmones. Si verò aurũ, ridebunt etiam homines. Si Chriſtum induta fueris, venerabuntur te homines. Vis pulchra & honeſta videri? Contenta ſis creatoris tui figmento. Quid aurea ornamẽta inducis, tanquã figmẽtum dei correctura? Vis decora & honeſta apparere? Indue miſericordiã, indue benignitatẽ, indue temperantiam & animi modeſtiam. Cuncta hæc auro ſunt preciofiora. Iſta pulchritudinem quoque venuſtiorem efficiunt, iſta etiam eam quæ formoſa nõ eſt, formoſam reddunt. Si quando enim formã quis cum bene uolentia coniunctam viderit, ſententiã ſuã iuxta † dile ctionem feret;] malitiã verò non poterit

Gala.3.d

Rom.13.d

† oſtendẽt.

† ſoluẽtur.

† calculũ pro bonitate feret.] Ger.

A quiſquam etiam pulchram exiſtentem, pulchram dicere. Animus enim † ſtupefact° ac perculſus nõ rectè iudicat. Ornata erat aliquando Aegyptia. Sed ornatus erat & Ioſeph. Vter erat formoſior? Nõ dico, quãdo illa in regiis, hic verò in carcere erat. Nudus erat Ioſeph, ſed indutus erat caſtitatis indumẽtis. Illa induta erat, ſed quauis nuda turpior erat. Caſtitatem quippe non habebat. Quando vehementer ornaris ô mulier, tunc nuda quauis turpior facta es. Decorum exuiſti. Erat & Heua nuda: ſed cùm induta eſſet, tũc turpior erat. Cũ enim nuda eſſet, gloria dei ornabatur. Moxverò atq; peccati veſtem induit, turpis facta eſt. Et tu quando ſuperbiæ veſtimentũ induis, tunc turpior appares. Quòd eñ ſumptuoſitas veſtimẽtorum nõ ſufficiat ad oſtendendã pulchritudinem, ſed poſſit eſſe, vt quæ induta eſt nuda ſit turpior, demõſtrabo. Dicite: Si tibicinis aut choraulis habitũ eſſes
B & inſtrumẽta induta, an nõ dedecus eſſet? Atqui aurea ſunt eorũ indumẽta. Verùm hoc ipſo dedecus eſſet, q̃ aurea ſunt. Sumptuoſitas enim ſcenæ, Tragœdis cõuenit, hypocritis, mimis, ſaltatoribus, illis qui cũ beſtiis pugnant: mulieri verò fideli alia ſunt à deo data indumẽta, nẽpe ipſe vnigenitus dei filius. Quotquot enim in Chriſtũ baptizati eſtis, inquit, Chriſtũ induiſtis. Dic mihi, ſi quis tibi regalem dediſſet veſtem, tu verò ſupra illã ſeruile quoddam nacta indumentum ſuperindueres, an nõ prẽterquam quòd dedecus cõmitteres, pœnas quoq; meritò dares? Cœli & angelorũ dominũ induta es, & terrenis adhuc immoraris? Hæc ideo dixi, q̃ magnum quidem in ſeipſo malum eſt ſtudium illud ornandi, etiam ſi nullum aliud malũ ex eo naſceretur, ſed liceret tutò & citra periculum habere. Ad vanam enim gloriam & faſtũ
C imbuit. Nunc verò & alia multa exoṅnãdi ſtudio naſcuntur: apertę ſuſpiciones, ſumptus intẽpeſtiui, maledicentia, auaritię & fraudis argumenta. Quid enim ornaris dic quæſo: vt viro placeas? Igitur domi hoc facias. Hic verò contrariũ fit. Si eñ proprio placere vis viro, aliis ne cura vt placeas. Si verò aliis placere vis, nõ potes placere tuo. Oportebat itaq; forum ingredientem, aut ad eccleſiam procedentem, cunctũ deponere ornatum. Præterea verò ne placere velis viro vnde placent & ſcorta, ſed magis vnde placent muliebres liberæ. Quo nanque diſcrimine, dic quæſo, diſcernitur vxor à ſcorto? Quòd iſta quidem hoc vnũ reſpicit, quomodo corporis pulchritudine amicum attrahat, illa verò & domum gubernat, & liberorum particeps eſt, & reliquorum omnium. Filio-
D lam habes? Vide ne damni quicquam capiat. Solent enim plerunque filiolæ ad rationem educationis cõponi, & mores imitari maternos. Eſto filiolæ tuæ caſtitatis & modeſtiæ exemplar. Hoc ornatu cõponitor, & vide quomodo vanum illum contemnas. Hęc enim verè ſunt ornamenta, iſta verò turpitudo. Sufficiant iſta. Deus autem qui mundum fecit, & qui animæ nobis munditiem dedit, ornet nos, & gloria ſua circundet, vt cunctis bonis operibus illuſtres, & ad gloriam eius viuentes, gloriam deſtinemus & rependamus patri & filio & ſpiritui ſancto, Amen.

Homilia XI.

Sapienter ambulate erga extraneos, tempus redimentes. Sermo veſter ſemper cum gratia ſit ſale conditus, vt ſciatis quomodo oporteat vos vnicuique reſpõdere.

Quod Chriſtus ad diſcipulos dixit, hoc & Paulus nunc admonet. Quid verò Chriſtus dixit? Ecce ego mitto

Mat.10.b

mitto vos ſicut oues in medio luporũ. Sitis ergo prudentes ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut colũbæ. Dicit ergo: Cauti ſitis. ne vllã eis occaſionẽ aduerſum vos detis. Propterea verò addit, erga extraneos, vt diſcam° nõ tãta nobis cautione erga domeſtica mẽbra opus eſſe, quãta erga extraneos. Nõ enim perinde eſt inter hoſtes & inimicos verſari, atq; inter amicos. Deinde quoniã terruerat, vide quomodo rurſus animũ illis indat. Tempus, inquit, redimẽtes: hoc eſt, Breue eſt hoc præſens tempus. Hæc verò non ideo dixit, q̃ velit eos varios & verſutos aut hypocritas eſſe. Hoc eñ nõ ſapiẽtiæ fuerit, ſed ſtultitiæ. Sed quid? In quib°, inquit, nihil vobis dãni fuerit, nullã prorſus occaſionẽ illis date. Quod & ad Romanos ſcribens

Rom.13.b

dixit: Reddite omnibus debita, cui tributũ debetis, tributũ: cui vectigal, vectigal: cui honorem, honorẽ. Propter ſolam euangelij prædicationem, inquit, ſit tibi diſſidiũ & bellum. Nullum aliud initiũ hoc bellũ accipiat. Si enim nobis etiã propter alia futuri ſunt inimici, & nos mercede priuabimur, & ipſi deteriores erunt, videbuntúrque iuſtam aduerſum nos habere querelam: vtpote ſi vectigalia non ſoluerimus, ſi honores debitos non exhibuerimus, ſi humiles & modeſti nõ fuerimus. Non vides q̃ ſubmiſſus ſit Paulus, ſicubi nihil dãni ſit prædicationi? Etenim audi quid

Act.27.

ad Agrippam dicat: Beatũ me reputo, qui cauſam dicturus ſim corã te hodie, cùm tu maximè ſis gnarus earũ quæ apud Iudæos ſunt & conſuetudinũ & quęſtionũ. Si verò putaſſet ſe calũniari debere principẽ, omnia vtiq; ſubuertiſſet. Audi autem etiam beatum Petrum, quàm manſuetè Iudæis reſponderit, dicens:

Ibid.5.b

Obedire oportet deo magis quàm hominibus. Quãquam homines iſti vt erant animis abnegatis ac deſponſis, facilè & conuitiũ dicere, & nihil non facere potuiſſent. Verũ huius gratia ſemetipſos abnegauerant, animúmq; deſpõderant, ne vanæ gloriæ ſtuderent: (eſt enim iſtud vanæ glorię ſtudium) ſed vt prędicarent, & cũ fiducia cuncta loquerentur. Calũniari verò immodeſtiæ eſt. Sermo veſter ſemper in gratia ſale ſit conditus: hoc eſt, ne dum omnibus gratificari vultis, ſine diſcretione promiſcuè quoſuis amplectamini, & quæuis faciatis. Poteſt enim ad gratiã loqui quiſquã, poteſt etiã cum honeſtate & decoro cõpetenti. Vt ſciatis quomodo oporteat vos vnicuique reſpondere. Itaq; non eodem pacto diſputandũ eſt, cum omnibus* Græcis dico, & fratribus. Nequaquam. Nam hoc extremæ eſſet inſipientię. *De omnib° rebus meis certiores vos faciet Tychicus dilect° frater, ac fidus miniſter & conſeruus in domino.* Papæ, quanta eſt ſapien-
D tia Pauli, q̃ non quæuis epiſtolis mandat, ſed quę neceſſaria ſunt & perſuadendi inducendiq; vim habẽt: primùm quidẽ nolens eas prolixius extendere, deinde & tabellarium quem mittebat venerabiliorem facere, vt haberet ſeorſim etiam quę narraret: tertiò, vt probaret quo eſſet erga illũ animo. Niſi enim fuiſſet bono, iſta vtique illi non credidiſſet & cõmendaſſet: poſtremò q̃ eſſent quædam literis non publicanda. Dilectus, inquit, frater. Si dilectus, omnia nouerat, & nihil illũ celauerat. Et fidus miniſter, & conſeruus in domino. Si fidus, nihil mentiebatur. Si cõſeruus, cõſors ergo erat & tentationũ. Ergo vndiq; illi fidem & authoritatem fecit. *Quem in hoc ipſum ad vos miſi.* Multam hic dilectionem oſtendit. Siquidem huius gratia iſtum amandauit, & hæc peregrinationis huius cauſa fuit, quod & Theſſalonicenſibus ſcribẽs dixit:

** Τὰ κατὰ, græcis, gentibus, ethnicis, ſic et in ſequentibus accipe.*

ἀγνοεῖν.

A Proinde cùm nõ amplius ferremus, viſum eſt nobis, *1.The.3.a*
vt Athenis reſideremus ſoli, ac mitteremus Timotheum fratrem noſtrum. Et Epheſiis quoque eundẽ *Eph.vlt.d*
ipſum, eadémq; de cauſa miſit. *Vt cognoſcat quid agatis, & conſoletur corda veſtra.* Vide quid dicat: Non vt vos cognoſcatis quomodo ego habeam, ſed vt ego quid vos agatis, cognoſcã. Ita nuſquã quod ſe concernat, ponit. Oſtendit autẽ eos & in tentationibus tũc fuiſſe, cũ dicit, vt cõſoletur corda veſtra. *Cum Oneſimo dilecto & fido fratre, qui ex vobis eſt. De omnib° vobis exponẽt, quæ hic agũtur.* Oneſimus hic eſt, de quo Philemoni
ſcribens dixit: Quẽ ego volebã apud me retinere, vt *ad Philem.*
pro te mihi miniſtraret in vinculis euãgelij, ſed abſq; animi tui ſententia nihil volui facere. Et encomium quoque ciuitatis adiicit, vt nõ ſolũ nihil eos pudeat, ſed etiam habeãt vnde gloriẽtur: qui ex vobis eſt, inquit. De omnibus vobis exponent, quæ hic aguntur.
B *Salutat vos Ariſtarchus cõcaptiuus meus.* Nihil iſto encomio maius. Hic eſt qui ab Hieroſolymis abduct° erat cũ eo. Maius dixit hic quàm prophetæ. Nam illi aduenas ſe & peregrinos vocarũt: hic verò & captiuũ. Ad modũ enim captiui ita ducebatur & tractabatur, & omnibus ad formã patiendi proponebatur. Imò peius etiã habebat, quàm captiui. Nam illos quidem hoſtes, poſtquã capti ſunt, in magna deinceps ſecuritate cõſeruant, curã eorũ habentes, tanquã rerum & poſſeſſionũ ſuarũ. Hunc verò velut inimicum & hoſtem agebãt, & tractabãt omnes, diſtrahentes, verberantes, vituperantes, & calumniãtes. Hoc verò diſcipulis etiam conſolationi erat, q̃ præceptorẽ ſuum in talibus eſſe videbant. *Et Marcus conſobrinus Barnabæ.* Et iſtũ à cognatione laudauit. Vir enim magnus erat
C Barnabas. *De quo accepiſtis mandata, ſi venerit ad vos, excipite eum.* Quid enim? An non excepiſſent eum? Etiam. Sed cum magna, inquit, diligentia. Atq; hoc oſtendit magnum fuiſſe virum illum. Vnde verò mandata iſta acceperint, nõ dicit. *Et Ieſus, qui dicitur iuſtus.* Fortè Corinthius erat iſte. Deinde omnib° cõmune dat encomium, poſteaquã vnicuiq; ſuum priuatim dediſſet. *Qui ſunt ex circunciſione. Hi ſoli cooperarij ſunt ad regnum dei, qui quidem fuere mihi ſolatio.* Quoniam dixerat, concaptiuus meus, ne animum auditorũ deiiceret, vide quomodo hoc ponat, illóſque excitet. Cooperarij, inquit, ad regnum dei. Ergo qui conſortes ſunt tentationũ, conſortes ſunt & regni. Qui quidẽ mihi ſolatio fuere. Declarar illos eſſe magnos, ſiquidem Paulo ſolatio fuere. Sed videamus prudẽtiam Pauli. Sapiẽter, inquit, ambulate erga extraneos, temporis
D opportunitatẽ redimẽtes: quaſi dicat: Non eſt veſtrũ hoc tempus, ſed illorum. Ne velitis igitur dominari: ſed redimite tempus. Et nõ dixit ſimpliciter emẽtes, ſed redimentes, alio pacto, vt veſtrum ſit efficientes. Dementiæ quippe fuerit ſuperfluas diſſidiorũ & inimicitiarũ cauſas cõſtruere. Ad hoc enim, q̃ ſuperflua tolerantur pericula, & quæ nihil habent lucri, etiam iſtud damni accedit, q̃ Græci nobis eò minus iunguntur. Nam ſi fueris inter fratres, meritò cõfidenter agis: apud extraneos verò non ita faciendum. Vides quomodo vbiq; Græcos vocat extraneos? Propterea & cum Timotheo ſcriberet, dixit: Oportet autem *1.Tim.3.b*
ipſum & ab extraneis bonum habere teſtimonium. Et iterum: Quid enim ad me attinet etiã de extraneis *1.Cor.5.d*
iudicare? In ſapientia, inquit, ambulate erga extraneos. Extranei quippe ſunt, etiam ſi eundem nobiſcum mundum inhabitent, qui extra regnum ſunt, & domum

domum paternam cõstituti. Cõsolatur autem simul
sup.3.a eos, q illos extraneos vocat. Quod & superi° aliquã-
tò dixit: Quoniã vita vestra abscõdita est cum Chri-
sto in deo. Tunc, inquit, gloriã quærite, tũc honores,
tunc reliqua omnia: nũc verò nõ ita, sed illis ista per-
mittite. Deinde quia redemptionis meminerat, ne
putarẽt ipsum de pecuniis dicere, subiungit: Sermo
vester semper in gratia sale sit cõditus, vt sciatis quẽ-
admodũ oporteat vos vnicuiq; respõdere. Ne hypo-
crisim sapiat. Hoc enim non esset gratiæ, neque sale
cõditũ esse sermonẽ: Vtpote, si quisquã citra pericu-
lum colẽdus sit, ne detrectes. Si oportunũ sit placidè
colloqui, ne putes istud adulationem esse. Quicquid
ad honorem fuerit, præter pietatis iacturam hoc fa-
cias. Nõ vides quomodo Daniel hominẽ impiũ co-
luerit? Nõ vides tres pueros, quomodo sese sapiẽter
exhibuerint, & animi dexteritatẽ & fiduciam demõ-
strãtes: & tamẽ nihil audaciæ, nihilq; molestiæ præ-
sumentes? Hoc enim iam nõ veræ fiduciæ, sed vanæ
fuisset gloriæ & ostentationis. Vt sciatis, inquit, quẽ-
admodum oporteat vos vnicuiq; respõdere. Aliter
videlicet principi, & aliter subdito, aliter diuiti, aliter
pauperi. Quare? Quia diuitũ & principantium animi
imbecilliores sunt plerunque, inflati, & delicati, ita vt
necessaria sit hîc opportuna quędam accõmodatio,
pauperum verò ac subditorũ solidiores & prudẽtio-
res, ita vt hîc maiore possis vti fiducia & libertate lo-
quendi, ad vnũ hoc aspiciẽs, vt ædifices. Non ideo,
quia hic diues quidẽ, iste verò pauper: hic plus hono
randus erit, iste minus: sed propter animi infirmitatẽ
hic quidem toleretur, iste verò nõ ita: Vtpote nulla
existente causa, ne voces Græcum impurum, neque
illum vituperes: sed si de dogmate eorũ rogatus fue-
ris, responde quòd sit impurũ & impiũ. Nemine ve-
rò rogante, neque cogente, non expedit vt temerè
dicas, ne inimicitiam acquiras. Quæ nanque fuerit
necessitas superfluas conflare inimicitias? Rursus si
quenquã instruxeris, dicas iuxta rationem subiecti &
auditoris: alioqui sileas. Si fuerit sermo tuus sale cõ-
ditus, siue in animum delicatum inciderit, astringet
mollitiẽ: siue in confidentem, emolliet duritiem, si-
quidem gratiosus fuerit. Neque onerosus sit ac dur°,
neq; rursus mollis, sed & qd̃ stringat habeat, & quod
iucũdũ sit. Etenim si immoderatè perstrinxerit, ma-
gis nocebit, q̃ proderit. Rursus si immoderatè grati-
ficabitur, pernicię magis adferet, quàm vtilitatẽ. Ita-
que vbique oportet esse mensuram. Neque tristis sis
ac durus. est enim iniucundũ. Neque rursus dissolu-
tus sis: contẽptui quippe & proculcationi obnoxium
reddet. Sed vtrinq; quod virtutis est captans, malitiã
fuge, instar apis cuiusdã, hinc scilicet alacritatem, il-
linc verò honestã grauitatem desume. Etenim si me-
dicus nõ eadem ratione quæuis tractat & curat cor-
pora, multò minus doctor. Quanquam corpora sanè
ἐκκεκαθαρμένα magis eadem ferre queant pharmaca, quàm animus
φάρμακα. s. incõ- quisque eundẽ vbique sermonẽ: vt exempli gratia:
grua. Accedit ad te Græcus, & fit tibi amicus? Nihil illi de
dogmate loquere, donec tibi valde fuerit amicus. Et
quãdo fuerit, sensim ac mansuetè agas. Vide, & Pau-
Act.17.e lus, cũ Athenas appulisset, quo pacto illis disseruerit.
Nõ dixit: O impuri & scelesti. Sed quid? Viri Athe-
niẽses, per omnia superstitiosos vos esse video. Rur-
sus cũ obiurgatione & vituperatione opus esset, non
detrectabat, sed cũ multa vehementia Elymæ dice-
Ibid.13.b bat: O plene omnis doli & omnis malitię fili diaboli,

A inimice omnis iustitiæ. Quemadmodum enim inhu-
manum, si illos vituperasset, ita si istũ non vituperas-
set, animi mollis ac fracti fuisset. Rursus adductus ad
præsidentẽ negotij gratia, cõpetentes illi ac debitos
honores exhibuit. De omnibus, inquit, exponẽt vo- Ibid.26.a
bis quæ hic agũtur. quare videlicet non simul vene-
rim. Quid verò est, de omnibus vobis exponẽt? hoc
scilicet, vincula mea, & reliqua oĩa qnibus detineor.
Non igitur, cũ & videre vos orauerim, & alios mise-
rim, ipse venire ad vos tardasse, nisi magna necessita-
te detentus essem. Atq; hoc certè culpare non pote-
rãt, etiãsi vehemẽter culpare voluissent. Quòd enim
docere voluit, & in tentationibus se constitutũ esse,
& q̃ generosè illas tulerit, fidelis hoc erat doctoris, &
animos illorum erigere cupientis. *Vnà cum Onesimo*,
inquit, *dilecto & fido fratre*. Fratrem vocat Paulus eum
B qui seruus erat. Meritò: quãdoquidem & seipsum ser-
uum vocat fidelium. Fastum abiiciamus omnes, cõ-
culcemus superbiam. Seruum seipsum nominat Pau-
lus, & orbe dignus & mille cœlis, & tu superbis? Qui
omnia suo arbitratu, vt volebat, tractabat, qui primas ὁ πάντα ἄγων καὶ φέρων, ὡς ἤθελεν.
habebat in regno cœlorum, qui iam erat coronatus,
qui in tertium vsque cœlum ascẽderat, eos qui serui
erãt, & fratres suos vocat & cõseruos. Vbi est illa no-
stra insania? Vbi superbia? Ita fide dignus habitus est
Paulo Onesimus, vt talia illi cõcrediderit. *Et Marcus*,
inquit, *consobrinus Barnabæ, de quo mãdata accepistis, vt re-
cipiatis ipsum*. Fortè à Barnaba mandata acceperant.
Qui ex circuncisione sunt. Deprimit Iudæorum fastum,
horũ verò animos erigit. Nam pauci erant ex circũ-
cisione, plures verò ex Gẽtibus. Qui quidẽ fuere mi-
hi solatio. Declarat se in magnis esse tẽtationib°. Ita-
C que neq; hoc exiguũ fuerit, si quãdo sanctos etiã fue-
rimus, & nostra præsentia, & comitatu, & sermone, &
officij sedulitate consolati, siq; simul cũ illis adflicti
fuerimus. Vinctis enim compassi estis, tanquã & ipsi
simul vincti. Si quando adflictiones illorum nostras
fecerimus, coronarũ etiã cõsortes erimus. Nõ es tra-
ctus in stadiũ? In certamẽ nõ descendisti? Alius exut°
est, alius luctatur? At si voles, consors certaminis eris
& tu. Ad certamen illum instructũ redde. Esto illius ἀγωνιστὴς
amicus & fautor. Extrà constitutus, magnificè illi ac- ἀνιστώρ.
clama, animi virtutẽ excita, animum recrea. Hæc er-
ga reliquos omnes rectè fieri poterunt. Paulus verò
nihilo horũ indiguit, sed vt illos erigeret, ista dixit.
Tu ergo reliquos oẽs detrahere & maledicere volẽ-
tes cõpesce, adflicto cõpara amicos, à certamine re-
gressum cum multa cura & obsequio cõplectere, ita
D consors eris coronarũ, ita gloriæ. Et si nihil aliud fe-
ceris, gauisus verò fueris in certantis victoria, etiam
sic cõsors factus es, neq; id vtrunq; leuiter. Dilectio-
nem nãque attulisti, bonorũ omnium caput. Si enim
flentes, cõsortes videtur esse luctus, & lugentibus etiã
plurimum gratificantur, & magnam partem luctus
adimunt: multò magis & gaudentes magnã exhibẽt
gaudentibus voluptatẽ. Quantũ enim sit adflictionis
augmentũ, non habere qui cõdoleant, audi prophe-
tam dicentem: Et expectaui, inquit, si quis esset, qui psal.68.a
contristaretur, & nõ erat. Quapropter & Paulus in-
quit: Gaudete cũ gaudẽtibus, ac flete cum flentibus. Rom.12.e
Auge iucũditatẽ, si videris celebrẽ haberi fratrẽ. Ne
dicas illius est celebritas & gloria, quur ego gaude-
rem? Nõ fratris ista, sed inimici sunt verba. Si velis,
nõ illius est, sed tua. Tui est arbitrij, vt eã maiorẽ fa-
cias, si nõ tristis, sed læt° fueris, sed alacer, sed hilaris.

Et quod

Et quod ita sit, hinc liquet. Qui liuidi sunt, nõ solum
gloriosis inuident, sed & illis qui horũ gloriæ & ce-
A lebritati cõgaudent, ita scilicet nouerunt & ipsos in
gloria esse. Atq; hi potissimũ honore fruuntur. Nam
qui celebratur quidem, erubescit, etiam si vehemen-
ter prædicetur: iste verò cũ magna animi iucũditate
gloriatur. Non videtis apud athletas quomodo hic
quidẽ coronatur, iste verò nõ coronatur? Dolor verò
& gaudiũ, hinc amicorũ est, & illinc odientiũ. Amici
exultant, amici tripudiãt. Vide quantũ sit, non inui-
dere. Alterius est labor, & tua voluptas: Alius coro-
natur, & tu exultas, tu gloriaris. Nam dic mihi: Alius
quũ vicerit, tu quid exultas? Sed & illi bene nouerũt
cõmune esse quod geritur, propterea victori quidẽ
vitio nõ vertũt inuidi, tentant verò si queant deiice-
re ac demoliri victoriã. Audis autẽ victoris amicos
ciusmodi verba loquẽtes? Extinxi te, deieci te: quan-
B quam alterius est opus, tu tamen encomiũ arripis. Si
ergo in externis tantũ est bonũ nõ inuidere, sed alie-
na bona quasi propria reputare: multò magis in vi-
ctoria diaboli liquet illũ hoc amplius aduersum nos
spirare, quò plures sunt gaudentiũ. Quanquam enim
scelestus sit & acerbus, exactè tamen nouit, magnam
hanc esse voluptatẽ. Vis ipsum contristare? Gaude &
lætare. Vis ipsum exhilarare? Tristis esto. Mœstitiam
quã ille ex fratris victoria cõcepit, per tuã mœstitiã
releuas. Cum illo stas, dum à fratre seiũgeris, qua in
re maius malũ cõmittis quàm ipse. Non enim perin-
de est inimicũ existentem quę inimici sunt facere, &
eum qui amicus est, cũ inimicis stare. Qui hoc facit,
scelestior est inimicis. Si bene audierit frater, siue di-
cendo, siue prædicando, siue quæ recta sunt faciẽdo,
esto cõsors celebritatis eius, ostende illũ membrum
esse tuũ. Et quomodo, inquis? Ego enim non glorifi-
cor? Ne loquaris hæc verba. Contrahe labia tua. Si
apud me esses ista dicẽs: manu tibi labia cõprimerẽ,
ne inimic° ea audiret. Sæpenumero inimicitias inter
nos habere cõtĩgit, quarũ tamẽ nullã speciẽ inimicis
exhibemus. Diabolo igitur tu dissidij speciẽ præbe-
bis? Ne dicas hoc, ne cogites, sed magis contrarium
dic, membrũ meũ est. Membri gloria ad reliquũ cor-
pus pertingit. Quid igitur, inquis, q̃ extranei ad hũc
modum non habent? Quia tu in causa es. Quando te
vident alienũ à fratris gaudio, alienãtur & ipsi. Si ve-
rò te gaudium illius appropriare tibi viderint, nõ ita
audebunt, sed & tu similiter illustris eris. Non es asse-
quutus gloriã dicendo? assequutus tamen es cõgau-
dendo maiorem quàm ipse. Si enim magnũ bonũ est
dilectio, & caput omnium, tu eam quæ ex illa est co-
rõnam accepisti: ille verò eam quæ est ex rhetorica:
tu eam quæ ex vehemẽti est amore, ille autẽ verbo-
rum præstitit & ostẽdit virtutẽ: tu ipsis operibus in-
uidiam superasti, liuorẽ proculcasti: itaq; meritò ma-
gis coronaberis quàm ille, certamẽq; tuũ illustrius
est. Non solùm proculcasti liuorẽ, sed & aliud quid
effecisti. Ille vnã dũtaxat habet coronã, tu verò duas,
eásque hac vna splendidiores. Quas illas? vnam pro-
pter superatam inuidiam, alteram verò qua propter
dilectionem coronaris. Congaudere nanq; indiciũ
est, non solũ ab inuidia liberum & purum esse, sed &
radicatam habere dilectionem. Illum plerunq; & hu-
mana quædã affectio perturbat, vtpote vanæ gloriæ
studium, tu verò omnis es affectionis huiusmodi pu-
rus. Non em̃ si vanæ gloriæ sectator esses, super alte-
rius bonis gauderes. Gubernauit ac direxit ecclesiã,

A dic quęso? Auxit collegium? Rursus collauda. Habes
duplicẽ coronã. Inuidiã vicisti, dilectione coronat°
es. Quin rogo ac supplico, velis & tertiã audire coro-
nam. Illi infernè applaudunt homines, tibi supernè
angeli. Non enim eiusdẽ est virtutis facundũ esse, &
animi affectiones vincere. Laus ista tẽporalis est, illa
verò æterna: ista ex hominibus, illa ex deo. Ille appa-
ret coronatus, tu verò in abscõdito coronaris, vbi vi-
det pater tuus. Si separatã à corpore vniuscuiusque
animã videre posses, ostenderẽ sanè tibi hanc coro-
nam illa honestiorẽ esse & magis renitentẽ. Proteram-
us inuidię stimulos, prosimus nobisipsis dilecti, cõ-
nectamus ipsi coronam. Inuidus nõ homini, sed deo
aduersatur. Quãdo enim videt aliquẽ cui cõcessa est
gratia & dolet, vt vellet ecclesiã subuersam, iam non
illi, sed deo aduersatur. Etenim dic mihi: Si quis puel
B lam regiã adornasset, & ornãdo celebrẽ & venustam
reddidisset: alius verò quisquã deturpatã illã & exor-
nari non posse cupiuisset: cuinam ille insidiatus esset?
Huic? An & puellæ & patri? Ita & hîc. Tu qui inuides
& ecclesiã impugnas, deo hostiliter aduersaris. Quo-
niam enim celebritati fratris simul inserta est eccle-
siæ vtilitas, necesse est ista pessundata, pessundari &
illam. Itaque iuxta hanc rationẽ satanicũ opus facis,
insidias nectẽdo corpori Christi. Aduersus eum do-
les qui nihil læsit, imò multò magis aduersus Chri-
stum. Quid is te lęsit, q̃ corpus ipsius iusta pulchritu-
dine decorari nõ permittis? q̃ sponsam ipsius ornari
non pateris? Contẽplare verò mihi & mali huius pœ-
nam, quantũ videlicet inimicos tuos exhilaras, & illũ
ipsum celebrem, quem contristatum inuidendo cu-
pis, magis lætificas: & magis hoc ipso, quòd inuides,
C celebrẽ esse declaras. Nã aliàs nõ inuideres, imò ma-
gis prodis quàm miserè crucieris. Pudet quidem ab
istis dehortari. Veruntamẽ quoniã ita imbecilles su-
mus, vel hinc eruditi perniciosa hac affectione libe-
remur. Doles gloriosum esse fratrẽ? Quid ergo gło-
riã ipsius inuidẽdo extollis? Velles ipsum excruciari?
Quid ergo te dolore premi declaras? Quid de teipso
supplicium sumis priusquam de illo, quem cuperes
non esse celebrem? Duplex ex hoc illi voluptas erit,
& tibi pœna. Non solùm quòd illum magnũ esse de-
claras, sed quòd & aliam illi voluptatem paris, teip-
sum affligendo. Et rursus quorum gratia tu doles, il-
le te inuidente lætatur. Vide quàm grauibus plagis
nosipsos conficimus, & tamen non sentimus. Inimi-
cus est? Quanquam, quamobrem inimicus? Quid te
læsit? Attamen & inimicum illustriorem reddimus,
D nósq; ipsos magis adfligimus. Quin & hoc quoque
cruciamur, si senserimus illũ ista scire. Nam ipse qui-
dem fortassis non lętatur, nos verò putãtes eum gau-
dere, etiam huius gratia dolemus. Desine igitur inui-
dere. Vt quid teipsum vulneras? Hæc itaq; cõsidere-
mus dilecti, nẽpe duplicẽ nõ inuidentiũ coronã, pręco-
nia ab hominibus, & præconia à deo, mala quę ex
inuidentia nascũtur, atq; ita bestiam istã extinguere
poterimus, & apud deũ illustres fieri, & iisdẽ cum il-
lustribus frui. Assequemur enim æqualiter. Et si non
fruemur æqualiter, cõmodi nostri gratia fiet. Atque
ita valebim° ad gloriã dei viuẽtes, bona diligentibus
eum promissa consequi, gratia & benignitate &c.

Homilia XII

*Salutat vos Epaphras, qui ex vobis est, seruus Christi,
semper pro vobis in precationib° decertãs, vt stetis per-
fecti & cõpleti in omni voluntate dei. Testimonium
enim illi*

enim illi perhibeo, quòd multum habeat studiũ pro vobis, & his qui sunt Laodiceæ, & his qui Hierapoli. Etiã initio epistolę virum hunc à dilectione cõmendauit. Dilectionem verò declarat & encomium id quod ab initio dixit. Qui exposuit nobis, inquit, dilectionẽ vestrã in spiritu. Dilectionẽ declarat, & amorẽ cõciliat etiam ipsa intercessio. Cõmendat autẽ eũ, vt ostiũ illi sermonis aperiat. Venerãdũ eũ esse doctorẽ, discipulorũ est vtilitas. Et rursus quod dicit, ex vobis, eò spectat, vt & ipsi in hoc viro gloriẽtur, tanquam qui tales viros proferant. Semper, inquit, pro vobis in precationib⁹ decertãs. Non simpliciter dixit, orans, sed decertãs, cum tremore & timore. Testimoniũ enim illi perhibeo, inquit, q̃ multũ studij pro vobis habeat. Testis scilicet, fide dignus. Quòd multũ, inquit, studij pro vobis habeat: hoc est, q̃ plurimũ vos diligat, & amore erga vos ardeat. Et his qui sunt Laodiceæ, inquit, & his qui Hierapoli: & illis eũ cõmendat. Sed vnde hoc cognituri erant? Maximè quidẽ etiã si antea nõ audiuissent, tamẽ lecta epistola cognouerũt. Nã dicit, facite vt & in Laodicensium ecclesia legatur. Vt stetis, inquit, perfecti. Simul illos & arguit, & tolerabiliter admonet, cõsilióq; iuuat. Potest enim quis & perfectus esse, & tamen non persistere, vtpote si omnia quidẽ nouerit, & tamen adhuc fluctuet. Rursus potest etiam fieri, vt nõ perfectus sit quisquã, & tamẽ stet, vt si portionẽ quidẽ aliquam duntaxat nouerit, & tamen solidè perstet. Verùm hicvtraque imprecatur. Vt stetis, inquit, perfecti. Vide quomodo eos rursum admonuerit sermonis de angelis, & de vita. Et cõpleti, inquit, in omni volũtate dei. Non enim sufficit simplicitervoluntatẽ dei facere. Qui cõpletus est, non permittit aliã inesse sibi voluntatẽ. Alioquin nõ esset completus. Testimoniũ enim, inquit, illi perhibeo, quòd multum habeat studium. Et studiũ, & multum, vtraq; intentionem habent. Quemadmodum & † ipse Corinthiis scribens dixit: Aemulor enim vos dei æmulatione. *Salutat vos Lucas medicus dilectus.* Hic est euangelista ille. Non autẽ hunc postremò posuit, quòd abiectum haberet, sed vt Epaphroditum illum extolleret. Potest esse, vt & alij fuerint hoc nomine vocati. *Et Demas.* Cùm autem dixisset, salutat vos Lucas medicus, adiecit dilectus. Et hoc nõ modicum est encomium, sed admodũ magnum, Paulo esse dilectum. *Salutate fratres qui sunt Laodiceæ, & Nympham, & quæ in domo illius est ecclesiam.* Vide quomodo eos conglutinat, & inuicem coniungit, nõ solùm salutando, sed & epistolas exhibendo. Deinde rursus gratificatur, seorsim istum appellando, & salutando. Facit autem hoc nõ temerè, sed vt & alios in idem studij inducat. Neque enim parum est cum aliis nõ cõnumerari. Vide ergo quomodo declarat virum hunc esse magnum. Siquidẽ in domo eius erat ecclesia. *Et cum lecta fuerit apud vos epistola, facite vt & in Laodicensium ecclesia legatur.* Videntur mihi quædam eorũ quæ in hac epistola scripta sunt, & ab istis audiri oportuisse. Et maior erat vtilitas, vt ex aliorum reprehensione sua delicta agnoscerent. *Et vt eam, quæ est ex Laodicea, & vos legatis.* Quidam dicunt non eam intelligendam, quam ad eos Paulus, sed quã ipsi Paulo miserint, propterea quòd non dixit, vt eam quæ ad Laodicenses, sed quæ ex Laodicea scripta est. *Et dicite Archippo: Vide ministeriũ quod accepisti in domino, vt illud impleas.* Qua ratione non ad ipsum scripsit? Forte non indiguit, nisi obiter dũtaxat submoneri, vt diligẽtior esset. *Salutatio mea manu Pauli.* Istud germani candoris & amicitiæ signũ est, nempe & manus ipsius videre literas, & nonnihil erga illas affici. *Memores sitis vinculorũ meorum.* Papæ, quanta consolatio. Potens enim hoc erat eos ad omnia incitare, & germaniores ac dexteriores ad certandũ facere: quin & familiariores eos reddidit. *Gratia vobiscum, Amen.* Magnũ encomiũ, & maius reliquis omnibus, qd̃ de Epaphrodito dicit, qui est ex vobis, seruus Christi: & pro ipsis illum Christi ministrum esse dicit, quemadmodum & seipsum ecclesiæ ministrum vocat: vt quando dicit, Cuius factus sum ego Paulus minister. Ad eãdem dignitatẽ virum hũc euehit, & in præcedentibus conseruum vocat, & hîc seruum Christi, qui est ex vobis, inquit. Ac si ad matrem dissereret ac diceret: Ex vtero tuo est iste. Sed hoc encomium inuidiam peperisset, propterea nõ solùm ex his illũ cõmendat, sed & ex illis quæ ad eos attinent, atque & illic inuidiã amolitur & hîc. Sẽper, inquit, decertans pro vobis. Non nunc solùm apud nos, vt nobis, neq; solùm apud vos, vt vobis sese ostẽtet. Magnam animi alacritatem ostendit, quod dicit, decertans. Deinde ne videatur adblandiri illis, subiunxit, q̃ multum habeat pro vobis studij, & pro his qui sunt Laodiceæ, & his qui Hierapoli, & vt stetis perfecti. Neq; hoc adulatoriũ est, sed suspiciendi doctoris. Et cõpleti, inquit, & perfecti. Hoc quidẽ dedit: istud verò adhuc deesse dixit. Et nõ dixit, ne dimoueamini, sed, vt stetis. Eò sanè q̃ à multis eos salutari scribit, illos recreat, q̃ nõ solùm domestici ex ipsis, sed & reliqui eorũ recordẽtur. Et dicite Archippo: Vide ministeriũ quod accepisti in domino. Potissimum eos illi subiicit. Non enim poterãt amplius de illo cõqueri, q̃ ab eo reprehenderentur, quando † ipsi sese facturos omnia polliciti essent.] Alioqui † *illi ipsi* præter rationem fuisset, si discipulis de doctore quid mandasset. At vt eos compesceret, ista scribit. Dicite, inquit, Archippo. Vide istud, vbiq; † metuẽtis verbum est, vt quãdo dicit, videte canes: Videte ne quis sit qui vos deprædet: vide ne quo pacto facultas ista vestra offendiculo sit iis, qui infirmi sunt. Et vbiq; ita dicit, quãdo solicitè metuit. Vide, inquit, ministeriũ tuum quod accepisti in domino, vt illud adimpleas. Neque permittit ipsum sui iuris esse, quemadmodũ & de seipso dixit: Si enim volens hoc egero, mercedem habeo: si verò inuitus, dispẽsatio mihi cõcredita est. Vt illud adĩpleas, cõtinua vsus diligẽtia. Quod accepisti in domino, vt illud adimpleas. Rursus illud, in: idem est atq;, quod accepisti per Christum. Ipse, inquit, illud tibi dedit, nõ nos. Et eos illi subdit, dum declarat à deo ministeriũ hoc illi demãdatum esse. Memores sitis vinculorum meorum. Gratia vobiscũ, Amen. Timorẽ excussit. Etsi enim in vinculis est doctor, gratia tamen illum liberat. Atque hoc ipsum est gratiæ, q̃ datum est eũ ligari. Etenim audi quid Lucas dicat: Nempe q̃ reuersi sint apostoli à conspectu concilij gaudentes, q̃ digni habiti essent pro nomine ipsius cõtumelia affici. Est enim re vera dignatio, etiam contumelia affici & ligari. Si enim qui amicum habet, lucro deputat, si illius gratia quicquam ferat, multò magis si propter Christum hoc fiat. Ne tristemur itaque in adflictionibus quæ propter Christum accidũt, sed memores simus vinculorum Pauli etiam nos. Atq; hoc nobis incitamẽto erit: Vtpote, adhortaris quosdam, vt pauperibus propter Christum cõtribuãt, admone illos vinculorũ Pauli, tuique ipsius & ipsorum

Supra. 1. b

† de seipso

2. Co. 11. a

Ephes. 3. a

1. Cor. 9. c

Actis. 5. g

† illi ipsi essent qui omnia recepissent.

† metuis incutiens.

& ipsorum miserere. Si ipse quidẽ & corpus propter ipsum vinculis dedit, tu verò ne cibum quidẽ porrigis? Extolleris & tentaris virtutũ gratia? Memor esto vinculorum Pauli, quoniam nihil tale passus es, neq; dum pateris. Tentaris circa desiderium quorundam proximi bonorum? Memor esto vinculorum Pauli, & videbis q̃ sit absurdum illum esse in vinculis, te verò deliciari. Rursus deliciarum cõcupiscentia prehẽderis? Recordare carceris Pauli: discipulus illius es, illius cõmilito. Quam rationem habet, commilitonem quidem tuũ in vinculis esse, te verò in deliciis? In adflictionib⁹ es? Putas te derelictũ esse? Audi sermones Pauli, & videbis quomodo in adflictione esse, non sit derelictionis indicium. Velles sericis indui? Memor esto vinculorũ Pauli, & videbuntur tibi serica indumẽta quibusuis fœtulẽtis panniculis abiectiora esse. Velles aureis indumẽtis amiciri? Recordare vinculorum Pauli, & ostẽdent tibi nihil illa schœno protrito melius habere. Vis ornati capillis, formosáq; videri? Cõsidera squalorẽ Pauli in carcere, & accẽderis erga illam pulchritudinem, háncq; extremam deformitatem esse putabis, atq; amarum ingemisces desiderio vinculorum illorum correpta. Vis odoramenta & fucum, & quicquid huiusmodi est, tibiipsi accõmodare? Cogita illius lachrymas. Triẽnium noctes ac dies à lachrymis nõ cessabat. Hoc ornatu genas tuas adorna. Lachrymæ istæ splẽdidiores eas faciẽt. Nõ dico, vt pro aliis illachrymes. Vellem quidem & istud. At sublimius est. Sed pro peccatis tuis hoc facere adhortor. Iussisti loris constringi puerum, & irata es, & exacerbata? Recordare vinculorũ Pauli, & mox irasci desines. cogita vinctorum nos esse consortes, nõ ligantium, contritorum corde, non conterentium. Risu & cachinnis admodũ effusa es? Mente lamẽtationes ipsius cõcipe, & ingemisce, multò te lachrymę istę illustriorẽ exhibebũt. Vides deliciantes & saltantes? Memor esto lachrymarum Pauli. Quo fonte tãta fluenta scaturiere, quot ex illius oculis lachrymæ? Memores estote, inquit, lachrymarum mearum, quẽadmodum hîc dicit, vinculorũ meorum. & meritò hæc illis dicebat, cũ ex Epheso eos Miletum accersisset. Doctoribus nanq; loquebatur. Itaq; ab illis quidẽ exigebat, vt simul ad hanc functionẽ conferrent & collaborarent: ab istis verò duntaxat vt simul pericula ferrent. Quem fontem voles lachrymis istis cõferre? An eum qui in paradiso est, qui terram vniuersam irrigat? Sed nihil qd̃ par sit, dixeris. Iste quippe lachrymarũ fons animas irrigauit, non terrã. Si quis nobis lachrymantem & ingemiscẽtem Paulum ostẽdisset, an non melius fuisset illum videre q̃ mille choros splendidè coronatorum? Nõ dico de vobis. Sed si quis ex theatro & scena lasciuorum † quopiã abstracto in corporum amorẽ flragrante & debacchante,] virginem quandã ostẽderet ipso ætatis flore atq; in cæteris, contubernales vincentẽ, & in facie, præter reliqua mẽbra, oculos habentẽ teneros ac delicatos, tacitè insidiãtes, tacitè circũspiciẽtes, flexibiles, placidos, serenos, subridẽtes, & multò quidẽ exornatos pudore, verũ & multa gratia ex nigris decoratos palpebris, deinde & inferne, & supernè coronatã, viuidam, vt ita dicam, ac splendidam habentem frontem, & rursus infra illam genas exactũ ruborem assequutas, & marmoris instar plurimam subiectã æquabilitatem, deinde mihi vicissim ostenderet Paulũ lachrymantem, hac planè relicta ad illius cõtemplationem resilirem. Pulchritudo quippe spiritualis ab illius oculis relucebat. Altera nanq; pulchritudo adolescẽtũ animos euolare facit, incendit, & inflãmat: ista verò contrario modo sedabat, ac deprimebat. Qui huius oculos videt, mentis oculos formosiores efficiet, libidinẽ deiiciet, philosophia adimplebit, multa cõpassione & adamantinum quoq; animũ emollire poterit. His lachrymis irrigatur ecclesia, his plãtãtur animæ. Etiã si ignis adfuerit, hæ illũ lachrymæ extinguere valent, & sensibilem, & corporalẽ. Hæ lachrymæ ignea scelesti iacula extinguũt. Memores itaq; simus lachrymarũ eius, & præsentia ridebimus omnia. Has lachrymas & Christus beatificauit, dicẽs: Beati lugẽtes, & beati flentes, quoniã ipsi ridebũt. Tales lachrymas emiserũt & Esaias, & Hieremias: & ille quidem dixit: Permittite me vt amarè fleã: hic verò, Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontes lachrymarum, tanquam non sufficiente ad hoc naturali fonte. Nihil his lachrymis iucundius: quouis risu suauiores sunt. Nouerunt lugentes quantũ habeat res ista solatij. Ne putemus eam esse odiosam, sed valde optabilem, non vt alij peccent; sed vt aliis peccantibus nos ploremus. Recordemur harũ lachrymarũ, horum vinculorum. Ergo præterquam q̃ vinctus erat, lachrymabatur etiam? Nõ permittebat autẽ illum voluptatem eam quæ ex vinculis erat, sentire pereuntiũ, hoc est, in vincula cõiicientium, mors: etenim illorum gratia dolebat. Erat enim discipulus illius, qui sacerdotes Iudæorũ defleuerat: non quia ipsum crucifixuri erant, sed q̃ perierant. Et nõ ipse solus hoc fecit, sed & alios ita hortatus est dicens: Ne ploretis super me filiæ Hierusalem. videbãt paradisum illi oculi, viderant tertium cœlum, sed nõ ita beatos illos visionis istius gratia dico, quemadmodum propter lachrymas per quas Christum viderũt. Hoc quippe verè demum beatum est. Nam & ipse in hoc gloriatur dicẽs: An nõ Christum Iesum dominũ nostrũ vidi? Sed beatius est lachrymari. Quandoquidem multi quidẽ visionis istius consortes fuere, & tamen Christus eos quoq;, qui illius expertes extitere, beatificat dicẽs: Beati qui nõ viderũt, & crediderũt. Hoc verò nõ ita multi assequuti sunt. Si enim in hac vita manere propter Christũ necessariũ magis est q̃ ad ipsum hinc absolui, ídq; propter aliorũ salutẽ: ergo & necessariũ magis est ingemiscere propter eos, q̃ Christum videre. Si enim desiderabilius est ipsius gratia in gehenna esse, q̃ apud ipsum: ergo & propter ipsum separari ab eo desiderabilius est, q̃ esse cũ eo. Hoc quippe est quod dixit: Optabã ego ipse anathema esse à Christo. Multò magis & illachrymari propter ipsum nõ cessaui. Cum lachrymis, inquit, vnumquenq; admonẽs. Quare? Non pericula metuens, sed quemadmodũ qui ęgroto assidet, & finẽ nescit, amoris gratia lachrymatur, metuẽs ne moriat: ita & ipse. Quando videbat ægrotum & increpare non valebat, quod reliquũ erat, lachrymabatur. Istud & Christus fecit: vt vel lachrymarũ gratia verecundarentur. Vtpote delinquebat quisquã, increpabat eum. Respuebat eum reprehẽsus, & resiliebat: illachrymabatur, vt vel ita attraheretur. Harũ recordemur lachrymarũ. Ita filias nostras educemus, ita filios, lachrymantes si quãdo in malis eos esse viderimus. Quotquot amari volunt, recordẽtur lachrymarũ Pauli, & ingemiscãt: quotquot beatificari cupiũt, quotquot in thalamis cęstis, quotquot ĩ voluptate, istarũ memores sitis: quotquot in luctu, mutate lachrymis lachrymas. Nõ mortuos lu-

Matt. 5. a

Esa. 22. a.

Hier. 9. d

Luc. 23. d

Ioan. 20. g

Philip. 1. c

Rom. 9. a

† corporũ amore flagrãtiũ & debacchãtium abstractam pro accusatiuo enim ἀφαιρόν posito legẽdũ, ἀφαιρόν per ω, in vlt.

tuos lugebat ille, sed pereuntes ac viuētes. Dicam & alias lachrymas. Fleuit etiā Timotheus. Erat enim hu
2.Tim.1.a ius discipulus. Quapropter & scribens illi dixit, Memor lachrymarum tuarū, vt gaudio adimplear. Cōplures ex voluptate quoq; plorāt: ita & voluptatis est res ista, & maximè vehementis: ita molestæ non sunt lachrymę, sed quę ex tali sunt dolore, meliores multò sunt, q̄ quæ sunt ex voluptate mundana. Audi quid
Psal.6.e propheta dicat: Audiuit dominus vocē fletus mei, audiuit vocem deprecationis meæ. Vbi enim nō vtiles sunt lachrymę? In precationibus, & adhortationibus plurimùm valent. At nos eas infames reddimus, non ad quæ datæ sunt illis vtentes. Quando fratrē delinquentē admonemus, flere oportet lugendo & suspirando. Quando adhortamur aliquem, is verò nō attendit, sed petit, flere oportet. Philosophię sunt hę lachrymæ. Quādo autem pauper quisquam est, quādo morbo corporali correptus, quādo moritur, nō hæc est lachrymādi ratio. Nō enim ista digna sūt lachrymis. Quemadmodum igitur & risum infamamus, intempestiuè illo vtentes, ita & lachrymas, dū illas importunè vsurpamus. Vniuscuiusque siquidem virtutem est conspicua, quādo ad idoneum & conueniens opus assumitur: quando verò ad alienū, non item: vtpote, vinum ad animi hilaritatem datum est, at nō ad ebrietatem: panis ad nutrimentum: cōgressus muliebris ad puerorum procreationem. Quēadmodū ergo illa diffamata sunt, ita & lachrymę. Ponatur lex vt in precationibus dūtaxat, & in admonitionibus illis vtamur, & vide quomodo, & iucūdum hoc futurum sit. Nihil ita peccata expurgat, vt lachrymæ. Et faciē formosam exhibent, eāmq; corporalem istam. Nam ad misericoridiam alliciunt videntēm. Venustam nobis illā faciunt. Nihil iucūdius oculis illachrymantibus. Est enim hoc membrum nobilius in nobis, & formosius, & animo peculiare. Quasi igitur animum ipsum lamentari videamus, ita flectimur. Hæc nobis nō temerè dicta sunt, sed vt vos nec nuptias, nec saltationes, nec choreas accedatis satanicas. Vide nāq; quid inuenerit diabolus. Quoniā ipsa scenæ, & eorū quæ illic inhonestè gerūtur, natura, mulieres abegit, in ipsum mulierē conclaue, & contubernium theatri turpitudinem abduxit, molles dico & scorta. Hanc perniciem lex & consuetudo nuptiarum subintroduxit: imò verò non nuptiarum. Absit, sed nostrę mollitiei. Quid facis homo? Ignoras quid facias? Vxorem castitatis, & puerorū procreandorū gratia ducis. Quid igitur sibi volūt scorta? Vt maior, inquis, sit hilaritas. Atqui nōne sunt ista insipiētiæ? Probro afficis sponsam, probro vocatas ad nuptias. Si enim talibus delectantur, probrum est res ista. Si mulieres fornicarias dedecorosas videre magnificentiā quandam adfert, qua ratione non & sponsam protrahis, vt & ipsa spectetur? Omnino ignominiosū & turpe est, viros molles & saltantes, omnémque satanicam pompam in ædes introducere. Memores estote, inquit, vinculorū meorum. Vinculum est coniugium, vinculū præscriptum à deo. Solutio est scortum, imò dissolutio. Possunt aliis exhilarari nuptiæ, vt mensis multiplicatis, & vestimentis præcipuis. Non amputo talia, ne videar admodum agrestis. Quanquam Rebeccæ suffecerit solū theristrum. Sed non amputo. Liceat vestimentis splendescere, liceat exhilarari præsentia venerabiliū virorum, venerabilium matronarum. Quid ridicula illa, quid monstra inducis? Dic quæ ab ipsis audias.

Ingreditur taxādos nuptiarum abusus.

A Sed erubescis ea dicere? Erubescis, & cogis illos ea facere? Si bonū & honestum est quod faciunt, quamobrem non & ipse hoc facis? Si verò turpe, quur aliū cogis? Omnia oportebat castitate plena esse, omnia grauitate, omnia honestate. Contrarium verò video, lasciuè saltantes, scilicet, veluti camelos & mulos. Virgini thalamus duntaxat conueniens est. At paupercula est, inquis. Quoniam paupercula est, debet & ornata esse. Habeat modestiam loco diuitiarum. Dotem nō habet quam det? Quid ergo illam & aliunde contemptibilē facis, nempe ab ista peruersione? Laudo q̄ virgines adsūnt contubernalem suam honorātes, q̄ adsunt matronæ eam honestantes, quæ iam in earum ordinem assumitur. Bene istud decretum est. Sunt enim hi duo chori, virginum & nuptarum. Istæ tradunt virginem, illæ excipiunt. Sponsa inter
B istas est nec virgo iam nec vxor. Nam illinc progreditur, & ad istū matronarum cœtum accedit. Scorta verò quid adsunt? Debebāt intimè occultari existentibus nuptiis, debebāt defodi. Fornicatio quippe nuptiarū corruptela est. Nos verò scorta ad nuptias ducimus? Et quando quicquam aliàs etiam verbotenus facitis, ad vitanda aduersa auguramini. Quemadmodum & quando seminatis, quādo vinum ex torcularibus exhauritis, quæ vappam indicant, an nō secernitis? Hic verò vbi seruāda est castitas, vappam inducitis? Hoc enim est fornicatio. Quando vnguentum odoriferū conficitis, nihil quod fœtidum sit adiungi finitis. Vnguentum sunt nuptiæ. Quid ergo cœni fœtorem dum vnguentū hoc paratur inducis? Quid dicis? Saltat virgo, & nō pudefacit cōtubernalē? Oportet enim eā grauiorem esse quàm ista sit. Ista enim ex
C vlna sponsi, non ex palæstra progressa est. Neq; enim omnino in nuptiis virgo comparere debet. Non vides quomodo in regiis qui honoratiores sunt, intus sint apud regē: qui verò contēptiores, extra? Etenim intus esto apud sponsam. Sed casta in domo mane, ne virginitatem tuam probrosam ostētando reddas. Adstat vterq; chorus. Hic quidem, qualem det ostēdens, iste verò vt eam custodiat. Quid virginitatem dedecore afficis? Si enim tu talis, talia, & si tu ab illa amari cupis: nundinatoris, & olerum venditoris, opificisq; sunt ista. Non sunt hæc turpia? Turpe nanque præter decorum agere, etiā si filia regis sit. Non enim impedit paupertas, non vitæ institutum & conditio. Etiam si serua sit virgo, in castitate maneat. Nam in Christo Iesu neq; seruus est, neq; liber. Non theatrū Galat.3.b sunt nuptiæ: mysteriū sunt, & typus rei magnæ. Si typum non vereris, reuerere tamen illud cuius typus
D est. Mysterium hoc, inquit, magnum est. Ego autem Ephes.5.g dico in Christo & in ecclesia. Ecclesiæ typus sunt nuptię, & Christi, & tu scorta inducis? Si ergo neq; virgines saltabūt, inquis, neq; nuptę quis saltabit? Nemo. Quæ enim saltandi necessitas? In Græcorū mysteriis saltationes sint: in nostris verò, silentiū, decorum, pudor, & modestia. Magnū celebratur mysteriū. Absint scorta, absint profani: quomodo mysteriū est? Conueniunt duo, & faciunt vnū. Quamobrem? quandoquidē ingreditur, nec saltatio, nec cymbala, sed plurimum est silentij, plurimū quietis: quādo verò cōgrediuntur, non inanimatam quandam imaginem, neq; imaginē alicuius eorum quæ sunt super terrā, sed ipsius dei, & iuxta similitudinē eius procreaturi, tātum inducis tumultū, & eos qui adsunt turbas, spōsāq; pudore suffundis ac territas? Veniūt ynum corpus futuri: ecce

ri: ecce rursus dilectionis mysterium. Si duo non fierent vnum, non efficerēt multos quousq; duo manerent. Quando verò in vnitatem deueniunt, tunc efficiunt. Quid hinc discimus? Magnam esse vnitatis potentiam. Prouidētia & industria dei vnum hominem primum in duos initiò diuisit, & vt ostenderet quòd etiam posteaquam eum in duos diuisisset, vnus tamē maneret, non permisit vnū ex illis ad procreationem sufficere. Nō enim adhuc vnus est, sed dimidiū vnius. Atq; id liquet, q̄ liberos non procreat, quemadmodum & prius. Vides coniugij mysteriū? Fecit ex vno vnum: & rursus cùm duos illos vnum fecisset, ita vnū facit, vt & nunc ex vno generetur homo. Vxor enim & vir non sunt homines duo, sed vnus homo. Potest autem hoc multis etiam certificari: Vtpote à Iacobo,
Gene.1.d à Maria matre Christi, ex eo quod dicitur, Masculum & fœminam fecit eos. Si hic quidem caput, illa verò
B corpus: quomodo duo sunt? Quapropter illa quidem discipuli, hic verò doctoris locū sustinet: hic principis, illa subiectæ. Et ab ipso corporis fingendi modo deprehenderit quis duos esse vnū. Nā ex costa facta est Heua: vt quasi semisecta duo fuerint. Propterea &
Ibid.2.c.d adiutoriū vocat, vt ostendāt eos vnum esse. Propterea patri & matri cohabitationē præfert. Et pater similiter gauder nubētibus & filia & filio, tanquā ad proprium mēbrum properante corpore. Et cùm tantus fiat sumptus, pecuniarúmque imminutio, non tamen patitur innuptam negligi. Quemadmodum enim diuisa & separata vtrinq; carne inutilis est ad filiorum procreationem vterq;: ita & vterq; ad præsentis vitæ subsistentiā inutilis est. Propterea & propheta dicit,
Psal.141.a & 142.b Defectio spiritus tui. Quomodo verò fiunt ad carnē
C vnam? Quemadmodum si quod in auro purissimum
Locus videtur habere defectum. est, abstractū alio miscueris auro: ita sanè & hic, quod pinguissimum est, mulier quasi conflante voluptate acceptum, nutrit ac fouet, collatóq; de suo quod habet, virum reddit. Est autem puer instar pontis cuiusdam. Tres itaq; vna fiūt caro, puero ambos in vnum vtrinque coniungente. Quemadmodum enim si ex duabus ciuitatibus fluuio interlabēte dissectis per pōtem illas vtrinq; coniungentem, vna fieret: ita & hic est, & amplius etiam: quandoquidem pons ipse ex vtriusq; substantia est iuxta hanc rationem, sicut corpus & caput, vnum corpus sunt. Nam collo quidē diuiduntur, attamen nō magis diuiduntur, quàm coniunguntur. Medium enim existens vtraq; coniungit. Atque hic fit, quemadmodum si chorus diuulsus, vna quidē sui parte hinc à sinistra prehensa, altera verò à
D dextera, vnum efficiat: aut quēadmodum qui animo territi ac perculsi sunt, illi si manus inuicem porrexerint, vnum fiunt. Manus enim expansæ duos esse non sinunt. Propterea & diligēter nō dixit, Erunt vna caro, sed ad carnem vnam, coniuncta ea quæ pueri est. Quid ergo si puerum nō habuerint? Non erunt duo. Commixtio quippe hoc facit. Cōfudit & cōmiscuit vtrorumq; corpora. Et quēadmodum si quis vnguētum oleo immisceat, totū vnum efficit: ita sanè & hic. Noui cōplures ex dictis pudore suffundi, atq; huius
Ubi & antea hoc diximus. causa sunt quæ dixi, nēpe lasciuia & petulātia. Quòd nuptiæ ad hunc modum fiunt, q̄ ita corrumpuntur, causam istam infamem reddidit. Nam honorandæ sunt nuptiæ, & impollutus matrimonij congressus. Quid pudet rei honestæ? Quid erubescis in eo quod impollutum est? Hæreticorum hoc est, eorum est, qui in nuptias scorta introducūt. Propterea purgare nū-

A ptias volo, vt ad propriā nobilitatem reducantur, vt hæreticorū ora obstruātur. Vituperatur donum dei, radix generationis nostrę. Multum stercoris & cœni circa hanc radicē est. Istud ergo sermone hoc expurgemus. Sustinete igitur paululum. Nam & qui cœno occupatur, fœtorē tolerat. Demōstrare volo, non debere vos in istis pudore suffundi, sed potiʼ in illis quę facitis. Deum itaq; condemnas, qui rem istam ita sanciuit. Dicā quomodo & ecclesiæ sit mysterium, quēadmodum Christus ad ecclesiā venerit, quemadmodum illa ex eo facta sit, isque eam congressu spirituali accesserit. Nam despondi vos, inquit, vni viro virgi- 2.Co.11.a
nem castā. Deinde & ex eo nos esse dicit, ex mēbris eius, & ex carne eius. His omnibus itaq; consideratis, non pudeat nos tanti mysterij. Aduentus Christi typus sunt nuptię, tu verò inebriaris? Dic mihi, Si videris imaginem regis, an veluti re turpi visa erubesces?
B Nequaquam. Videtur quidem quę in nuptiis facitis, ἀδιάφορα ὄντα πράγματα. leuia esse, fūsq; déque facienda, sunt verò magnorum malorū causa. Omnia iniquitate plena sunt. Obscœnitas, inquit, & vrbanitas ex ore vestro nō procedat. Ephes.5.a
Omnia verò illa obscœnitas sunt, & stultiloquium, & vrbanitas: neq; id vulgariter, sed cū exaggeratione. In artificium enim res abiit, & magnis extollūtur encomiis qui eam exercēt. Peccata, inquā artificium facta sunt. Neq; triuialiter illa exercemus, sed studiosè, & cum peritia. Et diabolus præterea rerum suarū hic probè ducē agit. Vbi enim ebrietas, lasciuia, vbi turpiloquiū est, ibi diabolus adest, officium suum impēdens, istis videlicet inescatus. Mysteriū Christi celebras, & diabolū aduocas? Fortè grauem me & onerosum putatis. Nam & hoc magnę peruersionis est, q̄ &
C qui reprehendit, risu, veluti austerus, dignus esse putatur. Nō auditis quid Paulus dicat? Quicquid fece- 1.Co.10.g
ritis, siue edatis, siue bibatis, siue aliud q̄d faciatis omnia ad gloriam dei facite. Vos verò omnia ad diffamiam & ignominiam. Prophetam nō auditis dicentem: Seruite domino in timore, & exultate illi cum Psal.2.a
tremore? Vos verò lætitia resoluimini. Nequit enim fieri, vt & ad hunc modum lætemini, & cautè agatis. Vis audire concentus suaues? Maximè quidem non oportebat. Veruntamē permitto, si ita vis. Non tamē satanicos audias, sed spirituales. Vis videre saltantes? Vide chorum angelorum. Et quomodo, inquis, videre potero? Si ista spurca abegeris, veniet & Christʼ ad has nuptias: Christo verò præsente, adest etiā angelorum chorus. Si voles & miracula faciet, quēadmodum tunc, faciet & nunc ex aqua vinum, multóque
D præclarius. Concupiscentiam dissolutam, fluxam, & frigidam immutabit, & in spiritualem transfetet: hoc est ex aqua vinum facere. Vbi tibicines sunt, nūsquā Christus est. Sed si illuc ingreditur, primū illos eiicit, atq; tum demum mirabilia patrat. Quid satanica pōpa iniucundius & molestius? Vbi omnia sunt incondita, ibi & omnia sunt deformia. Si verò etiam conditum quicquam sit, rursus omnia turpia, omnia iniucunda. Nihil virtute suauius, nihil honestate dulcius, nihil grauitate desiderabiliʼ. Faciat quisquā nuptias, quales ego dico, & videbit voluptatem. Quales illas? Attendite. Primum virgini quæras virum, qui verè *Quomodo sint instituēdæ nuptiæ.*
virum & tutorem illi prestet, tanquam corpori caput impositurus, tanquam non mancipium illi, sed filiam traditurus. Pecunias non quæras, non generis splendorem, nō familiam magnificam, vana sunt hæc omnia, sed animi quæras pietatem, mansuetudinem, ve-

ram prudentiam, dei timorem si voles filiam tuam iu A
cundè viuere. Nam si ditiorem quæsieris, non solũ illam nihil iuueris, sed & dãno affeceris, pro libera seruam iam factã. Tantum enim voluptatis ex aureis ornamẽtis non capiet, quantum molestiæ ex seruitute. Ne quæras itaq; ista, sed eum qui pari sit sorte. Si verò istud fieri nequiuerit, pauperiorẽ magis q̃ opulentiorem quære, si quidem non vis vendere domino, sed viro elocare filiam. Posteaquã diligenter viri virtutem cõpertam habes, filiámq; iam elocare statuis, ora Christum, vt adsit. Neq; enim pudebit illum adesse. Mysterium est aduentus & incarnationis ipsius. Tum igitur potissimum ora, vt talẽ det sponsum. Ne sis deterior seruo Abrahæ, qui in tantã amãdatus peregrinationem nouit quò confugiendum esset, quapropter & planè voti compos euasit. Quando satagis virúmq; inquiris, ora, dic deo: Quem tu voles, dispone. Cõmenda illi causam. Honoratus abs te honore isto, vicem rependet. Duo autẽ facienda sunt: vnum, vt illi negocium concredas: alterũ, vt talem quæras, qualẽ ille honestum voluerit. Quando igitur nuptias
Speculatores. facis, ne circumeas domos: † spectacula & vestes coloratas ostẽtaturus. Non enim ad ostẽtationẽ res ista instituta est. Neq; in pompam inducas filiam, sed exhilaratis ẹdibus tuis ex iis quæ in illis habes, voca vicinos, & amicos, & cognatos quoscũq; noueris probos, istos voca: & vt illis quæ adsunt, cõtenti sint admone. Saltantiũ adsit nemo. Illic enim superfluus est sumptus, & dedecorosus: voca Christũ ante reliquos omnes. Nosti per quẽ illũ vocaturus sis? Qui vni, in-
Mat. 25. d quit, ex minimis meis quicquam facit, mihi facit. Ne putes rem fore morosam & ingratã, pauperes ad nuptias vocare propter Christũ. Morosum est & ingra- C
tum scorta vocare. Pauperes enim vocare diuitiarũ est occasio, illud verò, subuersio. Orna sponsam non ornamentis illis quæ sunt ex auro, sed mansuetudine & pudore, & consuetis indumentis, loco cuiusuis ornatus aurei, & intextorum, & vt rubore suffundatur, pudescãtq; dum præter insolitum amicitur & tractatur, & vt illa nõ quẽrat. Nullus sit tumultus, nulla turba. Vocetur sponsus, accipiat virginẽ. Prandia & cõuiuia non sint ebrietate plena, sed satietate iucunda. Vidẽ quot hinc bona, si perpenderimus quæ ad ista pertinent. Ex his verò nuptiis quẽ nunc habentur, (si tamen nuptiæ & non magis põpæ vocandæ sunt) vide quot mala. Mox atq; absoluti sunt thalami nuptiales, adest solicitudo ac timor ne quid defectuũ incidat, atq; ita voluptatẽ istam excipit mœstitia intolerabilis. Sed hæc quidẽ eorum est solicitudo qui affi- D
nes sunt & cognati: imò neq; ipsa sponsa ab illa libera est, sed quæ post nuptias eueniunt, istam solam potissimum angũt omnia. Quòd enim videt omnia perdita domúmque desolatam, mœstitiæ causa est. Illic Christus, hîc satanas, hîc tristitia, hîc cura: illic voluptas, hîc dolor, hîc sumptus, illic nihil tale: hîc dedecus, illic decorum: hîc inuidia, illic candor: hîc ebrietas, illic sobrietas, illic salus, illic castitas & modestia. His itaq; consideratis, sistamus hactenus malũ istud, vt deo placentes bona diligentibus ipsum promissa assequi mereamur gratia & benignitate &c.

Commentariorum D. Ioannis Chrysostomi in epistolam ad Colossenses, finis.

IN EPISTOLAM AD THESSALONICENSES priorem expositio patris nostri sanctæ memoriæ Ioannis Chrysostomi, Archiepiscopi Constantinopolitani, Vuolfgãgo Musculo interprete

Homilia prima.

Paulus & Syluanus & Timotheus Ecclesiæ Thessalonicensiũ in deo patre & domino Iesu Christo, gratia vobis & pax. Gratias agimus deo pro vobis semper, mentionem vestri in precationibus nostris facientes, indefinẽter memores vestri, propter opus fidei, & laborem charitatis, & B tolerantiam spei, quæ est in domino nostro Iesu coram deo & patre nostro.

QVánam ratione cum † Philippensibus] scribens Timotheum secum haberet, non etiam illic cum sibi coniunxit, maxime cum illis esset bene notus & præclarẹ æstimationis, (Nã probationem eius, inquit, nostis, q̃ vt filius mecum veluti cum patre seruierit. Et iterum: Neminem habeo pari mecum animo præditum, qui germanè res vestras curaturus sit) cum hic eum sibi adiungat? Mihi videtur, quòd eum illic mox fuerit ad eos missurus, atq; ideo superfluum fuisse si simul scripsisset, qui euestigio erat literas ipsas subsequuturus C
& occupaturus. Dicit enim, hunc spero me cõfestim missurum. Hic vero non ita, sed iam primum ab ipsis reuersus erat, atq; ideo merito statim ad eos scribit. Nuper enim, inquit, cum venisset Timotheus ad nos *Infr. 3. b* à vobis. Quare vero Syluanum illi præponit, cum tamẽ mille bonorũ testimonia ei contulerit, omnibúsque illum præposuerit? Forte hoc ideo factum est, q̃ is pro sua magna animi modestia hoc ita fieri orauerit & obsecrauerit. Quoniam enim doctorem videbat adeò animo humili, vt discipulum sibi coniungeret, multo magis hoc ipse vltrò quæsiuit, illúmq; ita subsequutus est. Paulus enim, inquit, & Syluanus & Timotheus ecclesiæ Thessalonicẽsium. Nihil hic de seipso ponit, nec Apostolum se nec seruũ Christi vocans. Mihi videtur ob id authoritatem suam non posuisse, q̃ isti recens essent in fide instructi, suiq; nondũ D
experientiam cepissent, essẽtq; adhuc initium prædicationis ad eos factæ. Ecclesiæ, inquit, Thessalonicẽsium. Bene: Possibile enim est paucos eos fuisse & nõdum compactos & solidos. Quapropter eos per nomen ecclesiæ consolatur. Nam vbi multum iam elapsum erat temporis, & magna ecclesiæ cõgregatio, non posuit hoc ecclesiæ nomen. Quoniam vero multitudinis nomen plerunque est ecclesiæ nomen, & congregationis iam iustæ & absolutæ, propterea eos ita ecclesiam vocat. In deo, inquit, patre & domino Iesu Christo, Ecclesiæ Thessalonicensium, inquit, in deo. Ecce rursus illud, in deo, de patre & filio. Erant enim multæ ecclesiæ tam Iudaicæ quàm Græcæ. Sed ei, inquit, quæ in deo est. Magna est ista dignitas, & cui par esse nihil queat, si in deo est ecclesia. Vtinam & ista ecclesia vere ita vocetur. Vereor autem eã procul esse ab hac appellatione. Si quis enim fuerit

† Ephesiũ, habet ced. Ver. cui cõsentit Theo. & ad Thi. scribens sibi Timotheũ cõiunxit. ea tamen hic citat quæ ad Philip. scribitur cap. 2. c

fuerit peccati seruus nõ poterit in deo esse dici. Gratia vobis & pax. Vides illum epistolam mox ab encomiis ordiri? Gratias agimus deo pro omnibus vobis semper mentionẽ vestri in precationibus nostris faciẽtes. Quòd enim deo pro illis gratias agit, testimonium perhibẽtis est plurimum eos promouisse: deinde quando non solum ipsi laudantur, sed & deo gratiæ aguntur, tanquam qui totum perfecerit, modestiam quoq; eos docet, tantum non dicens, quoniam totũ est diuinæ virtutis. Quòd igitur gratias agit, virtutum sit gratia: quod vero meminit eorum in precationibus, dilectionis est quã habebat erga eos. Postea quod & plerunq; facit, non solum in precationibus eorũ recordatur, sed & extra precationes. Indefinenter, inquit, memores vestri propter opus fidei, & laborem charitatis, & tolerãtiam spei quæ est in domino nostro Iesu Christo coram deo & patre nostro. Illud, indefinẽter memores vestri, idem est atq; memores vestri coram deo & patre, aut laboris charitatis vestrẹ memores corã deo & patre nostro, aut simpliciter indefinẽter vestri memores. Etenim illud quidem, indefinenter vestri memores, ne putes simpliciter dictũ esse, subiunxit, coram deo & patre nostro: hoc vero quoniam nemo hominum quẹ fiebant laudabat, nemo mercedem rependebat, coram deo, inquit, laboratis. Quid est op̃ fidei? Quòd nihil, inquit, instãtiam vestram infregit. Hoc enim opus est fidei. Si credis, omnia patere: si non pateris, non credis. Etenim an talia nõ sunt quæ nobis promissa sunt, vt credẽtem etiam mille mortes pati malle oporteat quàm ipsis excidere? Propositũ est regnum cœlorum, & immortalitas, & vita æterna. Itaq; qui credit, omnia pa- A
titur. Proinde fides per opera probatur. Meritò sanè *Fides per opera probatur.* quis dixerit nõ simpliciter illã, sed per opera probari & ostendi, per instãtiam, per animi promptitudinem & alacritatem. Et propter laborẽ dilectionis, inquit. Quis labor fuerit simpliciter ac vulgaritẽr diligere? Nullus planè. Germane vero diligere, multum habet laboris. Quando enim innumera mouentur, quæ à dilectione nos abducere conantur, nósq; aduersus omnia resistimus, nõne labor est, dic quæso? Quid enim non passi sunt illi, ne à dilectione deficerent? Nónne *Act. 17. b.* in hospitem Pauli irruerunt qui prædicationem impugnabant, & illo non inuento Iasonem ad ciuitatis magistratus traxerũt? An modicus erat hic labor dic mihi fœmina nondũ bene radicata, nondũ solida tantam ferre hyemem, tantas tentationes? Et satisfactionem quoq; ab illo postularunt, qua is data, Paulũ dimisit. An parum hoc erat, dic mihi? Non & seipsum D
pro illo in periculum coniecit? Hunc charitatis laborem hic dicit, q̃ ita vincti fuerant. Et vide: Primũ virtutes eorum dicit, & tunc quæ seipsum concernebãt, ne iactare sese videretur, aut opinione solum & præsumptione eos diligere. Et tolerantiam, inquit. Non enim vno duntaxat tẽporis articulo persequutio eorum facta est, sed indefinenter. Neque solum Paulum doctorem impugnauerunt, sed & discipulos. Si enim ita contra eos affecti erant, qui mirabilia faciebant, qui suspiciendi erant, quid putas eos fuisse cõtra domesticos & conciues suos, adeò subito deficientes? Quod & ipsis testificatur dicens: Quoniam imitatores facti estis ecclesiarum dei quẹ sunt in Iudẹa. Spei, inquit, quæ est in domino nostro Iesu Christo coram deo & patre nostro. Hæc enim omnia fide geruntur & spe. Itaque non solum animi dexteritatem decla- A
rarunt quẹ ab illis facta sunt, sed q̃ & certa persuasione propositis prẹmiis fidẽ habuerint. Nam hac ratione deus cõfestim persequutiones exoriri permisit, ne quis prædicationẽ hanc Euangelij temere & quadã assentatione consistere diceret, & vt feruorẽ istorum probaret ac declararet, quódque non humana fuerit persuasio, sed virtus dei, quẹ credẽtiũ animis ita persuasit, vt ad mille quoq; mortes parati essent, id quod non fuisset, nisi mox Euangelij prædicatio radices egisset, immotáq; perstitisset. *Scientes fratres dilecti electionem vestram, quoniam euangelium nostrum non fuit erga vos in sermone tãtum, sed & in virtute, & in spiritu sancto, & in multa certitudine, quemadmodũ nostis, quales fuerimus inter vos vestri gratia.* Quid scientes? Quomodo inter vos fuerimus. Hic & virtutes eorũ attingit, sed tecte. Vult enim prius encomia eorum exequi. Quod autẽ dicit tale est. Nouimus vos ex germanis esse, ex viris mag- B
nis, ex electis. Quapropter & nos omnia vestri gratia sustinemus. Quòd enim dicit, quales fuerimus inter vos, hoc declarat, quasi dicat: quoniam cum magna animi promptitudine multáq; vehementia parati fuimus animas nostras pro vobis tradere, ídq; hoc nõ mea sed vestri gratia, quoniam electi eratis. Quapropter & alibi dicit: Atque hoc patior propter ele- *2. Tim. 2. b.*
ctos. Nam pro dilectis dei, quid nõ feras? Dicẽs itaq; quod suum erat, tantum non dicit: si enim & dilecti & electi estis, merito omnia sustinemus. Non enim eos ex eo solum q̃ laudat, confirmat, sed & ex eo quòd admonet: quomodo & ipsi virilem præstiterint dexteritatem, aliorum alacritati correspondẽtem, Dicit igitur. *Et vos imitatores nostri facti estis & domini, recipientes sermonem in afflictione multa, cum gaudio spiritus sancti.* C
Papæ quantum encomiũ. Discipuli subito doctores euaserunt. Non audierũt duntaxat sermonem, sed & in eandem cum Paulo altitudinem ascenderunt. Aẽ hoc nihil est. Etenim vide quomodo eos extollat dicens: Imitatores facti estis domini. Quomodo? Recipientes, inquit, sermonem in tribulatione magna, cum gaudio spiritus sancti. Non simpliciter cum tribulatione, sed cum magna. Atq; hoc ex actis Apostolicis cognosci potest, nempe quomodo persequutionẽ in eos excitauerint. Et omnes, inquit, magistratus *Act. 17. b.* ciuitatis permouerũt, & ciuitatem concitauerunt aduersum eos. Nec potest dici, inquit, q̃ afflicti quidem sitis, & credideritis, verum dolẽtes, sed etiã cum gaudio, id quod & Apostoli fecerunt, gaudentes q̃ digni *Act. 5. g.* habiti esserit qui pro nomine Iesu cõtumelia afficerentur. Hoc enim demum in hac re præclarum est. Quanquam neque illud parum est, q̃ afflictiones vel D
quoquo mobo ferũtur. Hoc vero eorum est, qui iam humanam naturam transcenderunt, corpúsq; habẽt quasi nullis passionibus obnoxium. Quomodo autẽ facti sunt imitatores domini? Quoniam & ipse quanuis multas afflictiones pertulerit, gauisus tamẽ est. Ad hoc enim sponte sua venit, & nostri gratia seipsum exinaniuit, conspuendus, alapis percutiendus, & crucifigendus, atq; ita gauisus est ista patiens, vt patri dixerit, Glorifica me. Cum gaudio, inquit, spiritus san- *Ioan. 17. b.*
cti. Ne quis dicat, quomodo dicis ĩ afflictione? quomodo cum gaudio? quomodo vtraq; conuenire possunt? subiunxit, cum gaudio spiritus sancti. Afflictio in corporalibus, gaudium in spiritalibus. Quæ quidẽ cõtingunt aduersa tristia sunt, quæ vero ex illis postea sequuntur, non item. Non enim permittit spiritus. Potest itaq; fieri vt qui affligitur nõ gaudeat, vt quã-

do ꝓpter peccata quis patitur, rursus vt gaudeat qui flagellatur, quando videlicet propter Christum hoc patitur. Talis em̃ est spiritus sancti gratia. Ex illis quę videntur tristia, gaudiũ & iucunditatem elicit. Afflixerunt vos, inquit, & persequuti sunt. Sed non deseruit vos spiritꝰ ne in illis quidẽ. Quẽadmodũ in igne
Dan.3. cœlesti rore perfusi sunt tres pueri, ita & vos in tribulationibus. Sed vt illic rore perfundi non est ex ignis natura, sed spiritu perflante, ita & hic. Non enim natura afflictionum hoc habet, vt gaudium pariant, sed istud ex ea est afflictione, quæ propter Christũ toleratur, & ex spiritu irrorãte, & per caminum tentationum in requiem ac recreationem constituente. Cum gaudio, inquit. Nõ simpliciter, sed multo. Hoc enim est spiritus sancti. *Adeo vt fueritis exẽplo omnibus in Macedonia & Achaia credẽtibus.* Atqui postremo ad eos venerat. Sed ita, inquit, resplẽduistis, vt eorum qui vos
B prꝓuenerant, doctores facti sitis. Atq; istud apostolicum est. Nõ enim dixit, vt exemplo facti sitis ad credendum, sed illis qui iam credebãt, exemplo facti estis. Quomodo in deũ credere oporteat, vos docuistis, qui mox atq; credidistis, certamina ingressi estis. Et in Achaia, inquit: Hoc est, in Hellade. Vide quid animi possit alacritas, quòd nec tẽpore, nec meditatione opus habeat, sed sufficiat seipsum dũtaxat exhibuisse, ita vt mox oĩa perfecta sint. Ad hũc itaq; modũ cũ posteriores ad Euãgelij prædicationẽ accesserint, primorũ facti sint doctores. Nemo igitur desperet, etiã si multo cõsumpto tempore nihil effecerit. Potest modico spacio tãtum perficere, quantum ne anteriori quidẽ tẽpore potuisset. Si enim qui nõdum crediderat tantũ mox initio resplenduit, multo magis hoc poterunt qui iam crediderũt. Nemo rursum ex hac cogitatione pigritiam inducat, cognito iam ꝓ breui momento totum acquirere licet. Incer-
Infr.5.a tum enim est quid futurum sit, & dies domini furis *instar est, subito dormientibus nobis imminens.* At si non dormierimus, non vt fur nos adobruet, neq; imparatos abducet: Si enim vigilauerimus & attẽti fuerimus, non iam tanquam fur nos inuadet, sed vt nuncius regius ad prꝓparata nobis bona vocabit. Si vero dormierimus, vt fur aderit. Nemo igitur obdormiat, nemo piger sit ad virtutẽ. Hoc em̃ dormire est. Ignoratis quomodo dormiẽtibus nobis res nostrę securæ non sint? quomodo insidiis obnoxiæ? Quando vero vigilãmus, tanta custodia non egemus. Quando dormimus, etiam cum magna custodia, plerunq; nostra amittimus: & ostia, & repagula, & vigiles, & prouigiles, & tamẽ subingreditur fur. Quid autem ista dico?
D Quòd si vigilauerimus, nihil opus fuerit aliorum auxilio. Si vero dormierimus, nihil nos iuuerit vel multa aliorũ custodia, sed cum illa quoq; nostra perditurí sumus. Bonum est sanctorũ precibus frui: sed quãdo & ipsi seduli & vigiles fuerimꝰ. At quid mihi opus est, inquis, aliorum precibus, quando ipse sedulus & dexter fuero? Ne constituas teipsum eò, vt opus illis habeas. Neq; ego hoc volo. Verum semper indigentes sumus, si quidem recte sapuerimus. Paulus non dixit, quid mihi precibus aliorum opus est? tametsi illo
† nõ essent digniores. †essent indigni] qui pro eo precabantur, imò neque pares, & tu dicis, quid mihi opus est aliorũ precibus? Petrus nõ dixit, quid mihi necesse est vt pro me ore-
Act.12.a tur? Precatio, inquit, fiebat sine intermissione ab ecclesia ad deum pro eo. Et tu dicis, quid mihi aliorum precibus opus est? Propter hoc ipsum opus habes, ꝓ
A te putas illis non habere necesse. Etiã si Paulo similis esses, opus tamen haberes aliorũ precationibus. Non extollas teipsum, ne humilieris. Sed quẽadmodũ dixi, si nos ipsi in virtutis studio seduli fuerimus, efficaces erũt, & preces aliorũ pro nobis. Audi quid Paulꝰ dicat: Noui enim, inquit, ꝓ hoc mihi cedet ad salutẽ, *Ad Phil.*
per vestram precationẽ ac subministrationem spiri- 1.c.
tus Iesu Christi. Et iterũ: Simul adiuuantibus & vobis 2.Cor.9.b
per deprecationẽ pro nobis, vt ex multis personis ꝓ dono in nos collato per multos gratiæ agantur pro nobis. Et tu dicis, quid opus mihi est aliorũ precibꝰ? Si vero desides fuerimus, nemo nos iuuare poterit. Quid profuit Hieremias Iudæis? An nõ tertio deum *Hier.7.d*
pro illis interpellauit, & vicissim tertio audiuit: Neq; oraueris neq; obsecraueris pro populo isto: nõ enim exaudiam te? Quid Saũlem iuuit Samuël? An non ad 1.Reg.15.c
extremum vsq; diem lugebat illum, non tantum obi-
B ter precabatur? Quid profuit Israëlitis? Non dicebat: 1.Reg.12.
Mihi vero absit ita delinquere vt cessem pro vobis d.
orare? Nõ omnes perierunt? Nihil ꝓsunt, inquis, preces? Prosunt plurimum. Sed quando & nos aliquid sategerimus. Adiuuant enim & auxiliãtur. Adiumento autem quis & auxilio ei demum fuerit, qui & ipse operatur. Si verò deses & ociosus manseris, non magnopere iuuaberis. Alioqui si preces tantũ poterunt, vt nos quanquam desides & ociosos, in regnum inducant, quamobrem non omnes Græci Christiani fiunt? An non pro vniuerso mundo oramus? Non & Paulus hoc fecit? Non oramus vt omnes conuertantur? Quĩ fit ꝓ mali non redduntur boni? Quòd nihil de suo adferunt. Plurimum igitur prosunt preces, sed quando & nos quod nostrum est fecerimus. Vis di-
C scere quantum prosint preces? Considera mihi Cor- *Act.10.*
nelium & Tabitham. Audi quoq; quid Iacob dicat d.
ad Labã: Nisi ad fuisset mihi timor, inquit, patris mei, *Ibid.9.g.*
iam vacuũ me dimisisses. Audi rursus & deum dicen- *Gen.13.f*
tem: Protegã, inquit, ciuitatem istam propter me, & 4.Reg.19
propter Dauid seruum meũ. Sed hoc dixit, cum esset g.
Ezechias rex iustus. Nam alioqui si efficaces sunt pro vehemẽter quoq; malis factæ preces, quare non dixit hoc deus etiã cum Nabuchodonosor illos adoriretur, sed ciuitatẽ hanc tradidit? Ideo scilicet, ꝓ plus potuerit illorũ malitia. Rursus idem ipse Samuël pro Israëlitis orauit, & efficax fuit precatio. Sed quando? 1.Reg.7.d
Quãdo & ipsi bene placebant, & quiescebãt, tunc & hostes vincebãt. Et quæ necessitas est, inquis, vt alius pro me oret, si ipse bene placuero? Nunquam hoc dixeris homo. Necesse est, & multa prece necesse est.
D Etem̃ audi quid deus de amicis Iob dicat: Et orabit, *Iob.42.b*
inquit, pro vobis, & remittetur vobis peccatũ vestrũ. Peccauerãt enim, verum non adeo magnum peccatum. Sed idẽ ipse iustus qui amicos suos precationis beneficio seruauit, tempore Iudaico seruare non potuit Iudæos pereũtes. Et vt hoc discas, audi quid per Prophetam dicat deus: Si starẽt Noë, Iob, & Daniël, *Ezc.14.d*
nõ liberarẽt filios suos ac filias: inualuerat enim malitia. Et iterum: Si staret Moses & Samuël. Et vide *Hier.15.d*
quomodo duobus Prophetis istud dicatur. Nã vtrique pro illis orauerant, sed nihil assequuti fuerant. Etenim Ezechiel inquit: Hei domine, delẽs ne reli- *Ezc.9.b*
quias Israëlis? Deinde vt declararet illi Deus iuste se hoc facere, ostendit ei peccata illorum, & vt ostẽderet simul non ideo supplicationẽ eius acceptam non esse, quòd ipsum contemneret. Quasi dicat, poterunt ista probare ꝓ non tui contemptu, sed propter multa illorum

ta illorum peccata supplicationem tuam nõ accipio. Veruntamẽ subiungit ac dicit: Etiã si starent Noë, &
Ibid.14.d Iob, & Daniel. Et merito huic magis ista dicit: ipse nãq; erat, qui multa passus fuerat. Iussisti, inquit, vt in
Ibid.4.c stercore comederẽ, & comedi: iussisti, & tonsus sum: iussisti, super latus vnum dormiui: iussisti vt foramen parietis onustus exirem, & exiui: abstulisti mihi vxorem, & iussisti ne lugerẽ, & non luxi, sed tuli fortiter: innumera alia illorum gratia feci, & iam te pro iisdẽ oro & non obsequeris? Non ꝓ te contemnam; inquit, hoc facio, sed si & Noë, & Iob & Daniel etiã ꝓ filiis suis orarent, nõ obsequerer. Et Hieremiæ rursus minora quidẽ ex præceptis dei, plura vero ex populi malitia perpesso, quid dicit? Aut nõ vides, ĩquit, quid isti faciant? Etiam, inquit, faciunt. Sed vel mei gratia quod precor facias. Hac itaq; ratione & ad istum dicit. Si Moses & Samuël starent. Moses, inquã, primus
B ille legislator, qui sæpenumero illos periculis libera-
Exo.32.g uit, dicẽs: Si quidẽ peccatũ illis remittis remitte, si vero nõ remittis, & me dele. Si ergo is nunc esset, & ista
Ibid.33.c diceret, nihil vtiq; assequeretur. Et Samuël quoq;, ꝓ & ipse eos aliquando liberauit, qui à primæua ætate præclarus factus est. Nã de illo quidẽ loquutus sum, ꝓ vt amicus cum amico, ita vicissim mecum cõtulerit, & non per ænigmata: de isto verò, ꝓ in primæua ætate illi apparuerim, & per istos placatus clausam
1.Reg.3.a antea prophetiã reseraui. Erat em̃, inquit, preciosum & rarum verbũ Domini, nec erat visio certa & explicata. Itaq; si illi iã starent, nihil proficerẽt. Et de Noë
Gene.6.b dicit: Iustus & perfectꝰ in generatione sua. Et de Iob:
Iob.1.b irreprehẽsibilis, iustus, verax, & pius. Et de Daniele, quem & deum esse putabant. His itaque cognitis, nec sanctorum preces contemnamus, neq; totum in illas
C proiiciamus, hoc quidẽ ne desideamus ac temere infidiis ꝓpprimamur: illud vero ne extra multũ lucrum & profectum excidamus, sed oremus etiã vt pro nobis precentur, manúmq; porrigant, adhęreamúsq; & ipsi virtutis studio, vt bona diligentibus deũ promissa consequi valeamus, gratia & benignitate &c.

Homilia secunda.

A vobis enim pertonuit sermo domini. Non solũ in Macedonia & Achaia, sed & in omni loco fides vestra, quæ in deum est, dimanauit, vt non habeamus necesse quicquam loqui. Nam ipsi de nobis annunciant qualem ingressum habuerimus ad vos, & quomodo cõuersi sitis ad deũ à simulachris ad seruiendum deo viuenti ac veraci, & ad expectandum filium eius de cœlis, quem excitauit ex mortuis Iesum, qui liberat nos ab ira ventura. Quemadmodum vnguentum odoriferum fragrantiam suam in seipso non de-
D tinet occlusam, sed longius illã emittit, & aërem odore penetrans vicinorum quoq; sensus occupat: ita & generosi ac præclari viri virtutẽ suam in seipsis clausam non habent, sed fama sua multos iuuant, & meliores reddunt. Hoc igitur & tunc factum est. Quapropter dixit, adeò vt fueritis exemplo omnibus in Achaia & Macedonia credẽtibus. A vobis enim pertonuit sermo domini. Non solùm in Macedonia & Achaia, sed & in omni loco fides vestra quę est in deũ dimanauit. Doctrina itaque & eruditione, vicinos quidem omnes repleuistis, admiratione verò ipsum orbem. Hoc enim est quod dicit, in omni loco. Et nõ dixit, tumore diuulgata est fides vestra, sed pertonuit. Quemadmodum tuba clarè insonante locus vndiq; vicinus cõpletur: ita & clara est magnanimitatis vestræ fama, tubæ instar clangendo orbem implere va-
A lens, & ad omnes vbiq; constitutos pari constantiq; sonitu appellere. Res enim magnificæ, clarius quidẽ vbi fiunt decantantur, procul verò etsi decantentur, non tamen ad hunc modum. A vobis igitur non ita, sed sonitus insignis & clarus vbiq; terrarum dimanauit. † Et vnde, inquis, hyperbolica non erant hæc ver † *Et addit vnde probet hyperbolica non esse hæc verba.*
ba?] Etenim ista Macedonum gens ante Christi aduentum insignis erat & illustris, & vbiq; decãtata magis q̃ Romanorum. Et Romani hoc nomine præclari facti sunt, ꝓ istos vicerunt. Quę nanq; Macedonum rex perfecerit, nullo sermone comprehendi poterũt. Nam ex modica quidem ciuitate impetu facto prorumpens, orbem tamen vniuersum cepit. Propterea *Dani.7.b*
& tãquam pardalem alatam vidit eum propheta, velocitatem eius hoc pacto, & vehementiam, & feruorem, & ꝓ orbem terrę subitò trophæis ac victoriis suis peruolaturus esset, declarans. Referunt autem, ꝓ
B cùm philosophum quendam audisset dicentem, infinitos esse mundos, amarum ingemuerit: eò ꝓ cùm infiniti essent mundi, ipse propè ne vnum quidem vicisset, adeò erat animo magno & elato: erat verò vbique notus. Creuerat igitur simul cũ regis huius fama gentis quoq; gloria. Dicebatur enim Alexander Mace- *Alexander Macedo.*
do. Itaq; & quæ illic fiebant, meritò vbiq; decantabantur. Nihil enim quod insigne sit, latere potest. Nihil autem res Macedonicę Romanis inferiores erãt. Hoc verò & ipsum ex ipsorum est vehementi studio factum. Tanquam enim de animato quopiam; ita de fide eorum disserẽs dixit, In omnem locum fides vestra egressa est. Ita erat sedula & efficax, vt necesse nõ habeamus quicquã loqui. Nam ipsi de nobis annunciant, qualem ingressum habuerimus ad vos. Nõ expectãt vt de vobis audiant, sed qui præsentes nõ fue-
C runt, neq; vos viderunt, eos qui & præsentes fuerunt & viderunt, præoccupãt: adeò scilicet vbiq; fides vestra rumoribus inclaruit, vt non habeamus opus illos res vestras narrando in idem studij ducere. Quę nanque ex nobis audire debebant, ea prꝓoccupantes vltrò referunt. Et quanquam vbiq; talibus inuideri soleat, excellẽtia tamẽ fidei vestræ hoc quoque superauit, ita vt ipsi sint certaminũ vestrorum præcones. Et quanuis ipsi sint inferiores, neq; sic tamẽ obtiescũt, sed etiã præueniunt. Talibus verò existentibus si nos vestra narraremus, suspicionẽ ac diffidẽtiã prꝓferret. Quid est quod dicit, qualẽ ingressum habuerimus ad vos? Quòd plenus fuerit periculis, plenus innumeris miraculis, ꝓ nihil horum vos perturbauerit, sed nobis non aliter adhæseritis q̃ si nihil talẽ accidisset: ita nos
D post ista susceperitis, atq; si nihil mali passi, sed innumera bona assequuti essetis. Erat enim iste alter iam ingressus. Abscesserãt in Berrhœam Paulus ac Silas, *Act.17.e*
atq; illi interea persequutionẽ passi, postea tamen reuersos ita susceperunt, tantóque honore prosequuti sunt, vt animas quoq; suas pro ipsis tradiderint. Illud igitur, qualẽ ingressum habuerimus ad vos, vtrorũmque quidẽ complectitur encomium; & horum scilicet & illorũ, ipse verò in illorum istud conuertit. Et quomodo? Conuersi estis, inquit, ad deum à simulachris ad seruiendum deo viuenti & veraci: hoc est, facile conuersi estis, cúmq; magna vehementia, ita vt non opus fuerit multo negocio ad hoc vt seruiretis deo viuenti & veraci. Et paræsnesim hîc induxit, id quod minus est molestum. Et ad expectandũ, inquit, filiũ eius de cœlis, quẽ excitauit ex mortuis Iesũ, qui liberat nos ab ira vẽtura. Et ad expectandum, inquit,

filium eius de cœlis.Eũ qui crucifixus est ac sepultus, eum,inquã,qui de cœlis est.Quem excitauit ex mortuis.Vides simul omnia & resurrectionem, & assumptionem,& secũdum aduẽtum,& iudicium,& iustorum retributionem, & malorũ supplicium?Iesum,inquit,qui liberat nos à vẽtura ira. Et hoc cõsolationẽ habet,& adhortationẽ,& incitamentum . Si enim illum ex mortuis excitauit,& iam in cœlis est , atq; inde venturus,& huic credidistis(nisi enim credidissetis illi,tanta passi non fuissetis)satis ista quoq; ad consolationẽ fuerint.Dabunt,inquit,illi pœnas.Id quod
2.Thess.2.d. & in posteriore epistola dicit:Et vos cõsolationẽ habebitis nõ modicam.Et ad expectandum, inquit, filium eius de cœlis.Tristia quidẽ in manibus iã sunt, iucũda verò expectantur,quãdo scilicet Christus de cœlis veniet.Vide quomodo spe opus sit.Crucifixus enim excitatus est,in cœlos assumptus est,venturúsq;
Cap.ij. est ad iudicandum viuos ac mortuos. *Ipsi nanq; fratres ingressum nostrũ ad vos nostis, quòd inanis nõ fuerit, sed cũ antea Philippis & adflicti,& cõtumeliis, vt scitis,affecti essemus, cum fiducia egerimus in deo nostro ad loquendũ apud vos euangeliũ dei in multo certamine.* Magnificè quidẽ & vos egi-
†humana ratione. stis,veruntamen neq; nos † humano sermone] vsi sumus.Sed qd̃ suprà,illud & hîc dicit.Nam vtrinq; demonstratur qualis sit prædicatio , siue à signis, siue à prędicantium instituto ac prõptitudine,siue ab accipientium illã feruore & diligentia . Ipsi nanq; scitis, inquit,ingressum nostrum ad vos, ꝙ inanis nõ fuerit: id est,ꝙ nõ fuerit humanus aut vulgaris. Primũ enim
ἀπὸ πυκνοῦ ὄντες μεγάλων. è magnis periculis,mortibus,ac plagis liberati, mox rursus in pericula incidimus. Sed cũ antea Philippis, inquit,& adflicti,& contumeliis, vt scitis affecti essemus,cũ fiducia egimus in deo nostro.Vides quomodo rursus deo totũ adscribat? Ad loquẽdum, inquit, euangeliũ dei in multo certamine. Nõ potest dici,ꝙ illic quidem periclitati sumus,hîc verò non.Nostis & vos quanto periculo , quanta solicitudine fuerimus
1.Cor.2.a apud vos.Quod& ad Corinthios scribẽs,dicit:Nam per infirmitatẽ,& cum labore, & timore, ac tremore multo fui apud vos. *Nam adhortatio nostra non fuit ex errore,neq; ex immunditia,neq; in dolo, sed quemadmodum probati fueramus à deo, vt nobis committeretur euangelium,ita loquimur,non vt hominibus placere studentes, sed deo, qui probat corda nostra.* Vides ꝙ ex ipsorum instantia , quemadmodum dixi,argumentũ struat, diuinam esse prædicationem?Nõ enim tanta,inquit,nisi hoc fuisset , vel si seductio fuisset,pericula perpessi essem°,quę nos ne respirare quidẽ permiserunt.Quid est igitur?Nisi futurorũ quicquã nos excitasset,nisi persuasi fuissemus bonam esse spem nostrã , quis voluisset propter prę-
sentia tanta perpeti,vitámq; certaminibus ac periculis plenã viuere?Etenim cuinã persuasissent ? An non hoc ipsum perturbare discipulos potest, ꝙ doctores suos in periculis esse videt?Sed vos,inquit,istud passi non estis.Adhortatio nanque nostra,id est,doctrina, non est ex errore,non est dolus hæc causa, neq; sedu-
Ἡ κατὰ ἐνδιάθετον. ctio,vt metuere,frangiq; debeamus.Nõ est rerũ scelestarum,quales sunt præstigiatorũ & magorũ : neq; ex immunditia, neque in dolo,nec seditione aliqua, quemadmodum Theudas fecit:sed quemadmodum probati sumus à deo , vt cõmitteretur nobis euangelium,ita loquimur,non veluti hominibus placere studentes,sed deo. Vides non esse vanam gloriam ? Sed deo,inquit,qui probat corda nostra . Nihil ad placitum hominũ facimus,inquit . Cuius enim gratia ista sanè faceremus?Postquam eos laudauerat,dicit,non tanquã hominibus placere volẽtes, neq; honores ab hominibus quærentes,sed quemadmodũ probati sumus à deo,vt cõcrederetur nobis euangeliũ. Nisi nouisset nos ab omni re tẽporali liberatos, vtiq; sibi nõ delegisset.Quemadmodũ ergo nos probauit, euangeliũmq; cõmisit,vt deo, inquã, probati visi sumus, ita perduramus.Virtutis eorũ est indiciũ,quibus euã gelium concreditur . Non enim probasset nos deus, inquit,si peruersum quid ĩ nobis fuisset . Probare verò hîc,non est scrutari , sed quod nos ex probatione & experimento facimus,hoc ipse præter experimentum.Dicit autẽ:quemadmodũ nos probatos reperit, & euangeliũ commisit, ita loquimur, quemadmodũ consequens est eos qui probati sunt à deo, quibúsq; commissum est euangeliũ,dignos esse euangelio , ita loquimur.Non tanquã hominibus placẽtes: hoc est, non vestri gratia hæc omnia facimus.Quoniã prę-
occupando illos laudauerat, ne suspicionem generaret sermoni,dicit: *Neque enim aliquando in sermone adulationis conuersati sumus, vt scitis:neque in occasione auaritiæ, deus est testis : neque gloriam ex hominibus quærentes , nec à vobis, nec ab aliis,cũ possemus graues esse tanquã Christi apostoli.* Neque enim aliquando in sermone adufationis, inquit, conuersati sumus:hoc est,Adulati nõ sumus,id quod est seductorũ,occupare,dominarí;q; volentium.Non potest dici,ꝙ adulati simus,vt dominaremur, neq; ꝙ pecuniarum gratia in hanc causam venerimus.Huius deinde,quoniam manifestum erat,testes eos ipsos citat.An adulati simus,vos inquit,nouistis. Quod verò occultum erat,nẽpe,an occasione auaritiæ quicquã egerit,huius testã citat deum . Neq; gloriam, inquit, ex hominibus quærentes,nec à vobis, nec ab aliis,cũ possemus graues esse tanquã apostoli Christi:hoc est, neq; honores quærentes,nec iactabundi,aut magno comitatu stipati.Quanquam etiam si hoc fecissemus, nihil fecissemus alienum.Si enim qui regũ sunt legati,quales quales fuerint in honore tamen sunt, multò magis nos.Et non dixit,ignominiosè tractati sumus: neque dixit,honore nullo apud vos potiti sumus , id quod exprobrãtis illis fuisset:sed,nõ quæsiuimus,inquit.Quid ergo,cùm quærere liceret , ídq; prædicatione euangelij hoc exigente,non quæsiuimus, quomodo glorię gratia quioquã facimus?Tametsi etiam si quæsissemus, neq; sic tamen culpabile quicquã designassemus.Decet enim eos qui à deo mittuntur ad homines,tanquã ex ipso iam cœlo legatos veniẽtes, multo potiri honore.Nos verò vt abũdè cauti simus nihil horum facimus,quo aduersariorũ ora obstruamus.Nec licebit dicere,ꝙ apud vos quidem talis fuerim:apud alios verò nõ item.Nam &Corinthiis scri-
bens ita dixit: Sustinetis enim si quis vos in seruitutẽ 2.Co.11.d
adigit,si quis exedit,si quis accipit,si quis seipsum extollit,si quis in faciẽ vos cædit. Et iterum: Præsentia *ibid.10.c.*
vero corporalis infirma,& sermo contemptus.Item: 2.Cor.12.
Donate mihi hanc iniuriam , declarans & illic ꝙ val- c.
de fuerit humilis,ex eo ꝙ tanta spreuerat.Hîc verò & ἐπὶ τῇ τῶν ἀποστόλων τιμῇ
de pecuniis dicit,cum possemus graues esse, tãquam apostoli Christi, *Sed facti sumus placidi in medio vestri, tanquam si nutrix foueat filios suos , sic propenso in vos animo cupiebamus vobis tradere non solùm euangelium dei , sed & nostras ipsorum animas , propterea quòd dilecti nobis facti essetis.* Sed facti sumus, inquit, placidi.Nihil onerosum, nihil molestum , nihil graue , nihil quod elationem habeat designauimus . Et illud, in medio vestri,

idem ac

idẽ ac si dicas, nõ superiorẽ ex vobis sortẽ capessentes.Tanquã si nutrix, inquit, foueat filios suos . Talẽ oportet esse doctorẽ.Num adulatur nutrix,vt gloriã inde acquirat?Num pecunias à paruulis exigit filiolis?An molesta illis est & onerosa? An non matribus blãdiores sunt? Amoris hîc affectũ exprimit.Sic propenso,inquit,& cupido in vos animo,itaq;vobis deuincti sumus.Et nõ solũ nihil accipimus , sed si opus esset animas quoq; tradere,nihil detrectarem° . Hoc igitur,dic quęso,animi est humanitus affecti?Et quis ita desipit,vt hoc dicat?Cupiebamus,inquit, tradere vobis nõ solũ euãgeliũ dei, sed & nostras ipsorũ animas.Hoc itaq; illo maius est. Et quid profuerit ? Nã ab euãgelio quidẽ profectus est . Animã verò dare, difficultatis gratia maius est illo . Nõ em̃ perinde est prædicare,& animã dare.Illud nanq; preciosius quidem,hoc verò maioris erat difficultatis. Cupiebam° quidem, inquit, si licuisset , & animas nostras vestri gratia effundere.Quoniam igitur illos laudauerat, & adhuc laudat,propterea dicit:nõ em̃ pecunias quærentes,nõ adulãtes vobis , nõ glorię cupidi hoc facimus.Vide nanque:Multa decertauerant , atque ideo oportebat eos nõ vulgariter laudari ac celebrari , vt solidiores redderẽtur . Habebat autẽ laus ista suspicionẽ.Proinde hæc oña eo dicit,vt suspicionẽ expellat.Et periculorũ quoq; ideo meminit . Et rursus ne putetur pericula dicere , tãquam illorũ gratia negotiũ factur°,vt qui propter illa rursus honorari ab ipsis debeat(opus enim habebat periculorũ mẽtionẽ facere)subiũxit: Propterea ꝙ dilecti nobis facti essetis, animas nostras vobis sanè libẽter dedissemus.Vehementer enim vobis deuincti sumus . Itaq; euangeliũ quidem,quoniã deus ita iussit annunciamus,tantum verò vos amam° vt & animas nostras vobis, si licuisset,dedissem°.Ita oportet amantẽ amare, vt etsi anima ab eo postuletur,& possibile sit , non prohibeat. Nõ dico,postuletur,sed vt & ipse vltro tali dono accurrat.Nihil em̃,nihil tali dilectione dulcius esse poterit:nihil illic triste accidet . Reuera vitæ pharmacũ est fidus amic°,reuera ꝓtectio fortis est fidus amic°. Quid etenim nõ efficeret germanus amicus? Quantã voluptatẽ non generaret? quantã vtilitatẽ?quantam securitatẽ?Et si mille thesauros dixeris , nihil tamen germano correspõdebũt amico.At primum de amicitia ipsa dicamus,quantũ habeat voluptatis. Qui illam videt,lætatur & gaudio perfunditur,atq; illa vicissim animũ eius cõplectitur cõplexione ineffabilẽ habẽte voluptatem:& si duntaxat admonitus fuerit illius,excitatur animo,&alacris redditur.De germa-
nis amicis loquor,qui eiusdẽ sunt animi, qui & mortem inuicẽ alius pro alio subire cupiũt, qui feruẽter amant.Ne mihi vulgares illos amicos cogitantes, & mẽsarũ cõsortes,&†appellationis gratia]amicos,sermone isto probari putetis.Si quis amicũ habet,qualẽ dico,agnoscet verba mea . Et si viderit illũ quotidie,nõ tamẽ saturabitur.Eadẽ illi imprecabitur quæ sibiipsi.Noui ego quendã,qui cũ sanctos viros amici sui gratia obsecraret,primũ pro illo , & tũ demũ pro se orare obsecrabat.Tãti est amicus bonus , vt & loca,& tẽpora illius gratia diligãtur. Quẽadmodũ em̃ splẽdida corpora in vicino loco splendoris sui quasi vigorẽ emittũt,ita & amici gratiã suam iis locis quæ accesserint,indunt.Et plerunq; etiã sine amicis ad ea loca venientes illachrymamur , dierũ illorũ memores quibus illic vnà cõueneramus , & ingemiscimus.

†salutatione tenus.

Nequit sermone cõprehendi quãtam adferat voluptatem amicorum præsentia.Nouerunt ij tantũ, qui experientiã eius rei ceperunt.Beneficiũ petere,&vicissim accipere , apud amicum sine suspicione licet. Quando nobis aliquid imperãt,tũc gratiã illis habemus:quãdo verò hoc facere dubitãt,tunc animo cõcidimus.Nihil habemus quod illorũ nõ sit . Omnib° sæpenumero præsentibus contemptis propter illos hinc abire nolumus. Et luce quoq; desiderabiliores illi sunt.Est enim reuera amicus ipsa lucẽ iucundior, germanũ dico.Et ne mireris . Est enim nobis Solem hunc extingui iucũdius , quàm amicorũ cõsuetudine priuari:iucundius in tenebris agere, q̃ sine amicis esse.Et quomodo?Dicam.Quia multi Solem istũ videntes in tenebris sunt,qui verò amicorum cõpiam adepti sunt,ne in adflictionib° quidẽ tristitiã habẽt. De spiritualibus amicis dico,qui nihil amicitiæ prę-
ponunt.Talis erat Paulus , qui animã suam libenter, etiam non rogatus,dedisset,&in gehennam quoque cupidè descẽdisset.Ita oportet feruẽti affectu amare. Volo amicitiæ exẽplũ dare. Patres & filios excellũt amici,amici iuxta Christũ. Eterm̃ ne mihi dicas, hoc bonũ nũc cum aliis plerisque in ecclesia cessasse , sed cogita quomodo †apud apostolos,] non coryphæos †apostolorum tempore.]
dico,sed ipsos credentes, omniũ fuerit anima vna,& cor vnũ,& nemo quicquã suorũ bonorũ suũ esse dixerit,datúmq; sit vnicuiq; iuxta quod opus habebat, Acto.4.f
Nõ erat inter eos illud meũ ac tuũ . Hoc demũ amicitia est, ne quis quod habet suum æstimet , sed quæ ꝓximi sunt:quæ vero sua sunt, putet aliena , vt ita illius animæ parcat atq; suę ipsius,atq; illevicissim pariter hoc faciat.Et vbi poterit,inquis, tanta amicitia reperiri?In causa est,quia nolum°.Posset em̃. nisi posset,Christus nõ præcepisset, de dilectione tanta non disseruisset. Magnũ quid est amicitia , & q̃ magnum nemo potest cognoscere,neq; sermone cõsequi,prę-
ter ipsam experiẽtiã.Hoc hæreses fecit,hoc Græcos facit esse Græcos.Qui amat nec præcipere vult,nec imperare,sed gratiã habet magis si ipsi imperetur ac præcipiatur . Beneficiũ magis impẽdere q̃ accipere cupit:amat em̃.Nec aliter affectus est,q̃ veluti si desideriũ suũ nondũ impleuerit.Nõ ita gaudet sibi benefieri,vt aliis benefacere. Vult enim eũ quem amat magis†obtinere q̃ quicquã:]imò & debere vult, de-
†deuinctũ tenere quàm ipse debere. bitorémq; ipsum habere.Et gratificari vult, & tamẽ gratificari non vult videri , sed hoc ita ex debito fieri.Plurimos vestrũ hoc forsan quod dictũ est igno-
rare puto: & prior beneficia impendere , & tamẽ nõ prior hoc facere,sed magis tanquã posterior reddere,videri cupit.Id quod & deus cũ hominibus fecit. Largiturus erat pro nobis filium suum , sed ne videretur gratis illum largiri , sed eum nobis ita debere, præcepit Abrahæ vt filiũ suũ daret,vt cum magnum Gen.22.a
quid nobis faceret,nihil magnivideretur fecisse.Vbi em̃ amicitia nõ fuerit,exprobramus si quid beneficij impẽdimus,& quæ minuta sunt exaggeramus . Vbi verò fuerit amicitia,& abscõdimus benefacta,&quę magna sunt,modica videri cupimus,ne nobis amicũ velut debitorẽ obstrictũ habere videamur , sed magis nos illi debitores esse,ĩ quo debitorẽ eũ habem°. Noui multos ista nõ intelligere . In causa verò est, ꝙ de re disputo quæ cœlum nunc inhabitat. Quẽadmodum igitur si de plãtula quapiã in India crescente dicerem,cuius nemo haberet experientiam, nullo sermone illã exprimere , & ob oculos repræsentare

possem,

possem,etiãsi innumera referrẽ,ita & nunc:quicquid dixero,frustra dico:nemo intelligere valebit.In cœlo plãtata est hæc plãta ramos habens, non margaritis,sedvita recta ac solida,illis multo iucũdiore,onustos. Quam voluptatẽ mihi oppones,siue turpẽ, siue honestã? Omnes excellit ea quæ amicitiæ est, etiã si eã dixeris quæ mellis est . Fit enim fastidiosum mel, amicus verò nũquã,donec amic⁹ fuerit, quin magis crescit illius desideriũ,ita vt illius voluptas nũquam fastidiũ patiatur.Est & præsenti vita suauior amicus, vnde & multi post mortẽ amicorũ deinceps nõ optarint viuere. Cũ amico tulerit quis extorris esse, sine amico ne in propriis quidẽ ædibus esse volet.Cũ amico & paupertas tolerabilis est:sine illo,& sanitas, & diuitiæ intolerabiles sunt . Aliũ pro seipso habet, qui amicum habet. Præstringor & veluti præcludor faucibus,non valẽs aliquo exẽplo rẽ istã exprimere. Noui siquidẽ certò multo esse minora quę dicta sũt, quàm oporteat.Et hæc quidẽ ita habent in hac vita. Apud deũ verò tanta est amicitæ merces, quanta dici nequit.Mercedẽ nobis dat,vt amemus nos inuicẽ, cuius nos rei mercedẽ debem⁹.Precare,inquit,&accipe mercedẽ.Super hoc nos mercedẽ debemus,nã bona precamur. Pro eo quod petis , inquit , accipe mercedem. Ieiuna , & accipe mercedẽ. Sis rectus ac strenuus,& cape præmiũ , quanquã præmiũ debens. At quemadmodũ patres,quãdo pueros suos sedulos ac strenuos faciunt,tunc & præmiũ illis dant : (Nam debitores ipsis sunt,vtpote voluptate per eos affecti) ita &deus,mercedem,inquit,accipe,si probus atque integer fueris:exhilaras nanque patrem,vnde hãc tibi mercedẽ debeo . Si verò malus fueris , non item. Nam exacerbas eum qui te genuit . Non igitur exacerbemus deum,sed exhilaremus , vt regnum cœlorum assequamur in Christo Iesu domino nostro.

Homilia III.

Meministis nanq; fratres laboris nostri ac sudoris. Nã noctes atque dies operantes, ne quenquam vestrum grauaremus,prædicauimus apud vos euangeliũ dei. Vos testes estis ac deus , quàm sancte & inculpate & iuste credentibus vobis adfuerimus , sicut nostis , quomodo vnũquẽque vestrum vt pater filios suos,adhortantes vos,& cõsolati simus,& obtestati, vt digne ambularetis deo,qui vocauit vos in regnum suum ac gloriam. Doctorem nihil oportet eorum quæ ad discipulorũ salutem attinẽt,cum molestia facere.Si enim beat⁹ Iacob nocte ac die in gregum custodia fatigabatur, multo magis eum cui cõmissæ sunt animę,siue laboriosum sit opus,siue exile, omnia facere oportet ad vnum duntaxat aspicientẽ, nempe ad salutem eorum quos instruit, & gloriam quæ ad deũ inde redit.Vide nanq;: Et Paulus homo præco,apostolus orbis,talẽ nactus honorem,manib⁹ suis laborauit,ne quos instruebat in aliquo grauaret. Meministis nanq; fratres,inquit,laboris nostri,ac sudoris.Præoccupando dixerat,cũ possemus esse graues tanquam apostoli Christi : id quod & in ea dicit
1.Cor.9.b quæ ad Corinthios est.An ignoratis,inquit,ꝓ qui sacris operantur,de sacro & edũt?Ita & dominus pręcepit eos qui euangeliũ annunciant de euangelio viuere. At ego,inquit,hoc nolui,sed laboraui. Et nom simpliciter operatus est,sed cũ magna diligẽtia.Vide ergo quid dicat:Meministis,inquit: Non beneficiorum dicit,quæ ex me ceperitis , sed laboris nostri ac sudoris.Nocte atque die opus facientes ne quenquã vestrum grauarem⁹,ita prædicauimus apud vos euã-

A gelium dei.Corinthiis verò aliud dicit:Alias,inquit, 2.Co.11.b
ecclesias deprædatus sum accepto ab illis stipendio, quo vobis ministrarẽ . Quanquã & illic operatus sit, nõ tamẽ meminit illius,sed aliud posuit quod magis pũgebat,ac si dixisset,ab aliis nutritus sum, cũ vobis inseruirẽ.Hîc autẽ nõ ita.Sed quid?Nocte ac die,inquit,operãtes. Et illic quidẽ dicit : Cum essem apud vos,& egerẽ, nemini onerosus fui.Itẽ, accepto ab illis stipẽdio,quo vobis inseruirem. Hîc ostẽdit viros istos in egestate fuisse , illic verò nõ ita . Quapropter cõtinuè testes illos adducit.Vos enim, inquit, testes estis ac deus.Fide dignus est deus.Sed hoc illos magis certificabat.Nã illud incertũ est& obscurũ ignorãtibus.Etenũ ne quæras:Si Paulus erat ista dicẽs.Ex multa abũdãtique cautione vult eos certos reddere. Proinde dicit:Vos testes estis ac deus,q̃ sanctè,q̃ iuste,q̃ inculpate vobis credẽtibus adfuerimus.Oportebat eos rursus laudare.Propterea ea præmittit quę valebant illis persuadere.Si enim illic,inquit,in egestate cõstitut⁹ nihil accepi,multo minus nũc . Quàm sancte,& iuste,&inculpate vobis credentibus adfuerimus,sicut scitis,quomodo vnumquẽque vestrũ, vt pater filios suos,adhortãtes vos cõsolati sim⁹. Suprà quod ad vitę cõuersationẽ attinet dixit:hîc quod di lectionẽ cõcernit,quod maius erat. Certè tutelæ est & alacritatis à fastu alienæ quod dictũ est : vt pater, inquit,filios suos,adhortãtes vos,& cõsolãtes,& obtestantes,vt dignè ambularetis deo, qui vocauit vos in regnũ suũ ac gloriã.Cum dicit,& obtestantes: tũc patrum meminit,quasi dicat: At si obtestati quoque sumus,nõ tamẽ istud vehemẽter,sed vt patres. Vnũquenq;,inquit,vestrũ. Papæ, in tãta multitudine ne-
C minẽ omittit.Non paruũ,non magnũ,non diuitem, non pauperem. Adhortãtes,inquit,ad tolerãtiam,& cõsolantes,& obtestantes.Adhortãtes, gloriã igitur non quęsiui.Et obtestãtes:Nihil ergo adulati sumus. Vt digne ambularetis deo, qui vocauit vos in regnũ suũ ac gloriã.Vide quomodo rursus disserens & doceat,& consoletur.Si enim in regnũ vocauit, omnia ferẽda sunt.Adhortamur,nõ vt aliquid nobis largiamini , inquit , sed vt regnum cœlorum assequamini. *Quapropter & nos gratias agimus deo indesinenter , quòd cum acciperetis à nobis sermonem dei, non hominum sermonem accepistis,sed sicut verè est,sermonẽ dei,qui & agit in nobis credẽtibus.* Nõ potest dici,inquit, ꝓ nos quidem inculpatè faciam⁹ omnia:vos vero indigna nostra cõuersatione feceritis.Nõ enim tanquã homines audiẽtes cum nos audiretis affecti estis , sed nõ aliter attẽdistis q̃ si
D deus ipse adhortatus vos fuisset. Vnde hoc liquet? Quemadmodũ ꝓ neque in adulatione , neq; in vana gloria prædicauerit ex tẽtationib⁹ suis,& illorũ testimonio,& ex iis quæ fecit probat : ita & ꝓ illi sermonẽ rectè acceperit, ex tẽtationib⁹ ipsorũ demõstrat. Nã vnde talia pericula tulissetis,inquit , nisi me tanquã deũ ipsum dicentẽ audissetis ? Et vide dignitatẽ ipsorũ.*Vos enim,*inquit,*imitatores facti estis ecclesiarũ dei, quæ sunt in Iudæa in Christo Iesu.Nam eadẽ & vos à propriis contribulibus pãsi estis,quemadmodum & ipsi à Indæis,qui & dominum Iesum occiderunt,& proprios prophetas, & nos persecuti sunt,& deo nõ placẽt,omnibũsq; hominib⁹ cõtrarij sunt, prohibẽtes nos gẽtibus loqui, vt saluentur, vt adimpleantur peccata ipsorũ semper.Peruenit verò in illos ira in finem.*Vos emẽ, inquit, imitatores facti estis ecclesiarũ dei, quæ sunt in Iudæa. Multa cõsolatio. Nihil enim, inquit, miraculi est,quòd in vos ista designant, quãdo & in contribules

tribules suos hoc fecerint . Hoc verò nõ modicũ indicium est veracẽ esse euangelij prædicationẽ, quãdoquidẽ & Iudęi omnia perferẽda susceperũt.Nam & vos talia,inquit,à propriis cõtribulibus passi estis, quẽadmodũ & ipsi à Iudæis.Habet quiddã amplius, quod dicit,& ipsi.In Iudæa,inquit:ostendit, ꝓ vbiq; tanquam certantes cogniti fuerint. Dicit igitur : Nã
†rursus, si & in vos, & vos eadẽ passi estis. Quid ergo mirum fuerit † si & vos rursus,] quãdoquidem & in dominũ eadem videamus esse designata?Vides quomodo ipsum induxerit magnã habens consolationẽ?Et continuè istud versat , & in omnib⁹ propè epistolis illud quis inuenerit si diligenter inquisierit, quomodo præcipuè Christũ in tẽtationibus semper adducat.Vide igitur & hîc quomodo Iudæos reprehendens in memoriã Christi istos ducat,& adflictionũ domini:ita nouit q̃ magnam habeat res ista consolationem . Qui & do-
B minum,inquit,occiderunt. At forsan illum non cognouerunt(maxime equidem cognouerunt.) Quid tum?An nõ &proprios prophetas occiderũt,& lapidarunt,quorũ & volumina circũferunt ? Et ista non veritatis gratia designarũt.Nõ ergo cõsolatio dũtaxat est in tẽtationibus,sed & admonitio ne putẽt aduersarios hęc propter veritatẽ facere,atq; propterea turbẽtur.Et nos, inquit,persecuti sunt . Et nos innumera,inquit,mala perpessi sumus . Et deo nõ placẽt, & omnibus hominibus cõtrarij sunt,prohibẽtes nos gẽtibus loqui vt saluẽtur: Omnibus,inquit, hominibus cõtrarij sunt. Quomodo ? Si enim orbi vniuerso loquendũ est:illi verò hoc prohibẽt, cõmunes ergo sunt orbis inimici . Christũ occiderũt & prophetas, deum vituperãt,cõmunes sunt hostes orbis , nos expellũt , qui salutis gratia aduenimus.Quid mirũ si & in vos talia designarũt, quando & in Iudæa hoc fecerũt?Prohibentes nos,inquit , gẽtibus loqui vt saluentur.Inuidentia igitur est, ꝓ omniũ salutem impediunt.Vt impleãtur peccata ipsorũ semper.Peruenit
ἐφ' ἡμᾶς ἐπεφάνη, ὅτι τέλος. verò super eos ira in finẽ. Nõ amplius talia sunt qualia priora.Nõ amplius reditus,Nõ amplius terminus aliquis,sed propè instat ira dei.Vnde hoc liquet? Ex eo ꝓ Christus prædixit. Non enim hoc solũ cõsolationẽ habet socios adflictionũ habere , sed & audire quòd illi puniendi sint qui adflixerãt. Si verò dilatio tristitiã adfert,soletur quòd amplius postea nõ reuluiscent . Imò & ipsam dilationem contraxit cum irã dixit,ostendẽs eam debitam quoque esse & præfinitam & prædictã.*Nos vero orbati vobis ad momẽtum horæ, aspectu nõ corde,abundantius studuimus faciem vestram cum multo videre desiderio .* Nõ dixit,separati à vobis.Dixe-
D rat suprà de adulatione,declarãs se nihil adulatũ esse, neq; gloriã suam quæsisse . Hîc de dilectione loquitur.Quoniã suprà dixerat,vt pater filios,& vt nutrix: hîc aliud addit,orbati,inquit, vobis : id quod filiorũ est patres suos desiderãtiũ.Etenim illi erãt orbati. At nõ hoc dicit,sed nos,inquit,orbati vobis. Nã si quis desideriũ istud exquisierit, quẽadmodũ pueri parũi tutore carẽtes intempestiuãmq; orbitatẽ sustinẽtes, multo sunt erga parẽtes desiderio,nõ solum propter istam naturam,sed &propter desolationem,ita inueniet & nos,inquit,habere.Hinc &mœstitiã suam declarat quã habebat ex eo quod separatus esset ab eis. Nec dici potest, inquit, ꝓ multũ tẽporis à vobis separati fuerimus,sed ad momentũ horæ dũtaxat:idq; aspectu nõ corde.Semper enim vos in animo habemus.Vide quãta dilectio.Quãquã eos in corde sem-
ναυάλλε ἐπροσέ- πυτε.

A per haberet,cupiebat tamen & aspectu corã esse. Nẽ mihi quis inanẽ hãc dicat philosophiã. Est hoc verè feruẽtis dilectionis,& videre, & audire,& colloqui. Et plurimũ quoq; cõtulerit ac profuerit istud.Abũdantiùs,inquit,studuimus.Quid est,abũdãtius? Certè vt par erat,ad horã vestra pręsentia destituti,faciẽ vestram videre studuimus. Vide beatũ Paulum quãdo desiderium suum per seipsum nequit implere,per alios hoc facientẽ. Quemadmodũ & facit quãdo ad Philippenses Timotheũ mittit,& ad Corinthios rursus eundẽ,per alios eos cõueniens,quãdo per seipsum non potest.Erat enim veluti amator quisquã insanus,& effrænis,& intemperãs in amore : *Quapropter volebamus venire ad vos.* Id quod dilectionis est : Quãquam nullã aliã hîc veniẽdi necessitatẽ dicit , nisi vt videremus vos,inquit. *Ego quidẽ Paulus & semel,& iterum,&impediuit nos satanas.*Quid dicis?Impediuit satanas?Etiã.Non enim dei erat hoc opus. Nam ad Ro-
B manos quidẽ dicit,ꝓ deus impediuerit.Et alibi dicit Rom.15. Lucas,ꝓ spiritus prohibuerit eos in Asiam venire.Et Actio.16. ad Corinthios dicit hoc esse opus spiritus : hîc verò 4. dicit solũ esse satanæ.Quod verò satanæ impedimẽtum intelligit? Tẽtationes quasdã inopinas ac vehẽmentes.Nam factis illi insidiis à Iudæis tres mẽses in Actio.19. Hellada detẽtus est.Aliud autem est dispẽsationis & b. muneris gratia alicubi,volentẽmq;vltro morari.Nã illic quidẽ dicit,Quapropter cũ non haberẽ amplius 2.Cor.1.d locum in istis regionibus,& vobis parcerẽ, hondum Corinthũ veni:hîc verò nihil tale,sed quid?Impediuit nos satanas.Egò quidẽ Paulus,inquit,& semel,& iterũ . Vide quomodo ambiat honorẽ, & sese iactet, volens ostendere ꝓ eos plus omnibus diligat. Illud;
C ego quidem Paulus,idem est ac si dicat , etiam si alij noluissent . Nam & illi cupiebãt . Ego verò conatus etiã sum. *Quæ nanque spes nostra est,aut gaudium,aut corona gloriationis? An nõ & vos corã domino nostro Iesu Christo in aduentu eius?*Sũtne,dic quæsõ , õ beate Paule Macedones spes tua?Nõ illi soli,inquit.Propterea subiunxit,an non & vos? Quę est emẽ,inquit,spes nostra,aut gaudiũ,aut corona gloriationis?Nõ agnoscitisverba ista mulierũ esse quæ visceribus incalescẽtes ad hũc modũ cũ pueris paruulis disserũt?Et corona , inquit, gloriationis.Nõ emẽ illi suffecit ad ostẽdendum splẽdorem nomen coronæ, nisi adderet & gloriationis. Quantũnam istud feruoris est ? Neq; enim vnquã vel mater,vel pater,etiam si in vnũ conspirauerint,amoremq; suum vtrinq; cõmiscuerint,talẽ poterũt ostẽdere amorẽ qui Paulo ex æquo correspondeat,Gau-
D dium,inquit,& corona. Magis in vobis, inquit, gaudeo quàm in corona.Cogita nanque quãtum sit integram in aduentu Christi prodire ecclesiam à Paulo plantatam & radicatam. Quis sanè propter tãtam filiorum fœcunditatem & prosperitatem nõ gauderet?Itaque ne hoc quidem adulationis est. Nõ enim dixit,vos,sed vos cũ aliis : *Vos enim estis gloria nostra & gaudiũ.Propterea cũ nõ ferremus amplius, visum est vt Athe-* Cap.III. ἀνεχόμενοι τὸ μηκέτι. *nis relinquerẽmur soli.* Visum est,dicit pro eleginius : *Ac misimus Timotheum fratrẽ nostrum & ministrũ dei, cooperariumq; nostrũ in euangelio Christi .* Et hoc non ideo dicit vt Timotheũ extollat,sed vt eos honoret,quòd cooperariũ & ministrũ euãgelij ab aliis,vt ita dicat,operibus auulsum ad vos misimus, ministrũ dei, & cooperariũ nostrũ in euangelio Christi . *Vt confortaret vos,& cõsolaretur super fide vestra,ne quisquam turbaretur in adflictionibus istis.*Quid hîc dicit? Quoniã tentationes

doctorum

doctorũ discipulos perturbare solẽt, hoc dicit. Erat autẽ tum multis circũdatus tentationibus, vt & ipse
Supr. 2.d dicat: Impediuit eũ nos satanas, semper hoc diceus. Et semel, inquit, & iterũ volebã ad vos venire, at nõ potui, quod multæ erat violentiæ. Poterat autẽ eos istud turbare. Nõ enim ita propriis tẽtationibus turbabãtur discipuli atq; doctorũ. Nã neq; ex propriis tẽtationibus tãtopere turbatur miles, atq; si viderit prostratũ ducem. Vt cõfortaret vos, inquit. Nõ quasi vobis quicquã desit fidei, aut q̃ discere quicquam debeatis. Et cõsolaretur super fide vestra ne quisquã perturbaretur in adflictionibus istis. *Nam ipsi nostis in hoc nos esse positos. Etenim cum essemus apud vos, prædicebamus vobis adfligendos nos fore, sicut & factum est, & nostis.* Nõ oportet turbari, inquit. Nihil enim insolẽs, nihil præter spem euenit. Sufficiebat hoc ad erigẽdũ eos. Vides & Christũ ideo & discipulis talia prædixisse?
Ioã. 14.d Audi nanq; quid dicat: Iam nũc, inquit, ista vobis dixi antequã fiant, vt quãdo facta fuerint, credatis. Magnum enim reuera est, magnũ, inquam, ad aliorũ cõsolationẽ, à doctoribus audire quæ futura sunt. Nam quemadmodũ ægrotus si quãdo à medico, vel hoc, vel illud futurũ audierit, non admodum turbatur. Si verò ex inopinato quicquã euenerit, ita vt & medic° hæsitet, & morbus artis victor euadat, animo deiicitur ac perturbatur: ita & hîc fit. Quæ præuidẽs Paulus, prædixerat illis. Adfligẽdos nos, inquit, fore prædicebamus, quẽadmodum & factũ est, & nostis. Nõ hoc solũ ideo dicit, q̃ factũ est, sed quòd multa prædixerat quæ & euenerũt. In hoc positi sumus. Itaque nõ solũ præteritorum gratia turbari non oportet, sed neque propter futura, si quid tale contigerit. In hoc nanq; positi sumus. Audiamus quibus aures sunt audiendi. In hoc positus est Christianus. Illud enim, in hoc positi sumus, *de omnibus fidelibus dicit. In hoc* positi sumus, & nos interea ad ista ita sumus insolentes, quasi in requiẽ collocati simus. Imò cuius gratia adeò sumus insolẽtes ac mœrẽtes? Neque enim nos adflictionis tempus, neq; tẽtatio cepit nisi humana.
Heb. 12.b Opportunũ fuerit & ad vos dicere: Nondũ vsq; ad sanguinẽ restitistis, cõtra peccatum decertãtes. Imò non istud opportunè ad vos dicetur. Sed quid? Nõdum pecunias contẽpsistis. Nam illis quidẽ quibus erãt amissa omnia, meritò ista dicta sunt: iis verò qui sua adhuc habẽt, istud. Cui sunt ablatæ propter Christum pecuniæ? Quis illi° gratia alapis cæsus? quis cõtumeliis affectus est? Vel vsque ad verba dico? Vnde nobis gloriatio? Vnde poterimus habere fiduciam? Tãta passus est nostri gratia Christus cũ inimici essemus. quid nos ostẽdere poterimus eorũ q̃ propter ipsum passi simus? Quòd quidẽ passi sim° mali nihil, quæ verò bona ab eo acceperimus, innumera. Vnde nobis fiducia erit in illo die? Non scitis q̃ & miles tũ poterit illustris esse apud regẽ quãdo innumera vulnera & cicatrices ostẽdere poterit. Si verò nihil habuerit egregiorũ factorũ quod ostendat, etiã si alioqui nihil mali designauerit, inter postremos collocatur. Sed nõ est, inquis, iam belli tempus. Si esset, quisnam decertaret, dic quæso? Quis in certamẽ insiliret? Quis aciem diuideret? Forsan nemo. Cũ enim videã quòd neq; pecunias Christi gratia contemnas, quomodo sperem te plagas contẽpturum? Dixit, eos qui vobis cõuiciantur, ferte fortiter, & benedicite illis. Hoc non facis, sed inobediens transgrederis. Quod periculũ non habet, nõ facis, & plagas feres dic quæso, vbi multũ est doloris ac mœroris? Ignoratis quòd in pace quæ belli sunt, exercere oportet? Non videtis milites istos? Illi nullo existente belli tumultu; sed pace profunda, extersis armis, & cum præceptorib° suis, à quibus q̃ ad militarẽ disciplinã pertinẽt docentur, in apertum & spaciosum campum singulis, vt ita dicam, diebus egredientes, quæ belli sunt magna diligẽtia & studio exercent. Quis spiritualiũ militũ istud fecit? Nemo. Quapropter & ĩ bellis molles atq; inutiles sum°, ac quibusuis ad prædã expositi. Quãtæ verò socordiæ est, nõ putare præsens tẽpus, tẽpus esse belli, cũ Paulus clamet: Omnes autẽ qui volũt piè
2.Tim.3.e viuere in Christo Iesu, persecutionẽ ferent: & Christus dicat, In mũdo pressurã habebitis. Et iterũ bea-
Ioan.16.g tus Paulus clara voce clamet, ac dicat, Non est nobis
Ephe.6.b luꝛta aduersus sanguinẽ & carnẽ. Item: State igitur
Ibidem.c circũcinctis lũbis vestris in veritate. Quid armis nos munis, dic quæso, nõ existẽte bello? Quid frustra nobis negotia facessis? Quid armas milites, cum liceat quiescere ac recrearĩ? Sed dixisset: Ob hoc ipsum, etsi bellũ quidẽ nõ sit, maxime tamen oportet quæ belli sunt curare ac meditari. Qui eũ in pace ea curat q̃ pugnæ sunt, terribilis erit ipso tẽpore pugnæ: qui verò rerũ bellicarũ imperitus est, turbabitur magis etiã in ipsa pace. Quãobrem? Quoniam eorũ gratia quæ habet lachrymabitur, & quia illa defendere nequit, dolebit. Possessiones enim meticulosi, & imperiti, atque ad pugnas obeũdas inutilis, omniũ eorũ sunt qui animo sunt virili, & ad bella gerenda instructi. Itaque huius gratia vos primùm armo. Deinde & omne vitæ hui° tẽpus belli nobis tẽpus est. Quomodo & qua ratione diabolus immineat, audi quid dicat: Circuit,
1.Pet.vlt.c inquit, sicut leo rugiẽs ac rapere volens. Corporales passiones innumeræ in nos irruũt, quas necessarium est pertransire, ne frustra nosipsos seducamus. Quid enim nos, obsecro, nõ impugnat? Diuitiæ, pulchritudo, delicię, potẽtatus, potestas, inuidentia, gloria, arrogãtia. Non enim nostra solũ nos gloria impugnat, in animi humilitatem demittere vetãs, sed & ea quæ aliorũ est, in odium nos & inuidentiã abducens. Sed quid aduersa? paupertas, ignominia, cõtemptus, abiectio, & nullã prorsus habere potentiam? Hæc quidẽ in nobis sunt. Quæ verò apud alios homines sunt, versutiæ, insidiæ, doli, calũniæ, incõmoda mille. Quę apud dæmones, principatus, potestates, mũdi rectores tenebrarũ seculi huius, spirituales versutiæ. Alij sum° gaudẽtes, alij dolẽtes. Vtraq; exorbitãtia sunt, alios sanitas, alios nos facit infirmitas. † Quomodo
†Qui fieri poterit vt quis non deliquat. non desperauerit quisquã?] Vultis & ab ipso Adam exorsus differãvobis, ab ipso mox mũdi initio? Quid primum hominem strauit ac vicit? Voluptas, & esca, & libido dominandi. Quid post hunc filium eius? Inuidẽtia & odiũ. Quid eos qui tẽporibus Noë fuerũt? Corporũ voluptates, & quæ ex illis nascũtur mala. Quid filiũ Noë? Procacitas & licẽtia. Quid Sodomitas? Lasciuia & petulãtia, & saturitas panum. Plerũque verò & paupertas hoc facit. Quapropter sapiẽs
Prou. 30. quisquã dixit: Diuitias & paupertatẽ ne dederis mihi. Imò neq; diuitiæ, neq; paupertas, sed anim° vtrisque istis non valens probè vti. Agnosce, inquit, quo-
Eccli. 9.d modo per mediũ laqueorũ incedas. Præclarè dixit beat° Paulus, In hoc positi sumus. Nõ dixit simpliciter, tẽtamur: sed, in hoc positi sum°, pro eo quod est, ad hoc facti sumus: hoc est opus nostrũ, hæc nostra vita, & tu requiẽ q̃eris? Non instat lictor latus tuum lacerans,

lacerans, & ad sacrificandũ cogens? At instat vehemens pecuniarũ & auaritiæ cupido oculos nobis effodiens. Nullus miles pyrã nobis incendit, neq; ciraculæ nos imposuit? At corporũ flamma animã nostram magis incendit, q̃ ille. Nõ adest rex innumera bona promittens, & ab instituto deflectens? At adest vasana gloriæ cupido peius nos illo titillãs. Magnũ reuera bellũ, & admodũ magnũ. Si sobrij voluerim° esse, & vigilare, habet coronas & præsens hoc tẽpus.
1.Tim.4.b Audi quid Paulus dicat: Reposita est mihi deinceps corona iustitiæ, quã reddet mihi iustus iudex, nõ solum autẽ mihi, sed & omnibus qui dilexerunt aduẽtum eius. Si quãdo filiũ amittis, dilectũ, vnigenitum, in multis diuitiis enutritum, spem bonam præbentẽ se vnum hęreditatem tuam percepturum, ne ingemiscas, sed gratias agas deo, eúmq; glorifices qui illum accepit, & hacten° nõ eris deterior Abrahamo. Quẽadmodum enim ille filiũ suũ iubẽti ac postulãti deo dedit, ita tu accipiente eo nõ ingemuisti. Graui morbo decũbit, & accedũt multi ad vanitatẽ vrgentes, & ij quidem incantationibus, isti amuletis: illi verò aliis quibusdã superstitionibus solamẽ mali adferre conãtur. si propter timorẽ dei fortiter & immotè tuleris, & omnia malueris perpeti, q̃ sustinere vt aliquid quod idololatriã sapit facias, hoc tibi martyrij coronam adferet. Non est q̃ dubites. Et quomodo, quáve ratione? Ego dicam: Quoniam quemadmodũ martyr dolores ex tormentis acceptos generose tolerat, ne simulachrũ adoret: ita & tu dolores eos qui sunt ex filij morbo, toleras, ita vt nihil eorũ quæ ab illo obueniũt pusillanimiter depreceris, neq; facias quæ ille videtur pręcipere. Sed vehemẽtiores sunt martyrij dolores? At isti diuturniores. Itaq; pari fine desinũt. Sępenumero vehementiores etiã sunt isti. Quid eũ, dic mihi, quãdo intus ardẽs fatigaris & inflãmaris, & aliis adhortãtib° tu incãtationẽ amoues, an nõ martyrij corona hoc pacto ornaberis? Rursus amisit aliquis pecuniã? Multi ad diuinatores cõsulẽdos adhortãtur. Propter timorẽ dei, quoniã istud prohibitum est, malis non recipere pecunias amissas, q̃ immoriger° esse deo. Parẽ habebis mercedẽ cũ eo qui pecunias suas pauperibus largitus est, si amissis illis gratias egeris, & cũ ad diuinatores ire potueris, sustinueris illas magis nõ recipere, q̃ hoc pacto recipere. Quemadmodũ enim ille propter timorẽ dei in egenos pecunias suas effudit, ita & tu propter timorem dei abreptas illas nõ recepisti. In nostro est arbitrio nosipsos vel lædere, vel illęsos seruare, id verò nemo alius potest. Et si vultis, in ipso furto rem istã tracte-
D mus & cõsideremus. Parietẽ perfodit fur? Insiluit in cubiculũ. Abstulit aurũ magni precij, & lapides auro preciosiores, in summa thesaurũ omnẽ? Euasit etiam & non est interceptus? Graue quidẽ facinus. Et videtur res ista damnũ habere, verum nondũ habet, sed in te sitũ est vel damnũ ex ea vel lucrũ facere. Et quo modo potest hoc lucrũ fieri, inquis? Demõstrare conabor istud quomodo fiat. Si voles, magno lucro erit: si minus, damno maiore q̃ id quod factum est. Quẽadmodum enim apud artifices, accepta materia peritus quidẽ artifex bene vt oportet vtitur: imperitus verò & illã perdit, & seipsum damno afficit, ita & in his rebus habet. Quomodo ergo lucro erit? Si deo gratias egeris, si non plorauerís, si verba Iob dixeris,
Iob.1.d Dominus dedit, domin° abstulit: nudus egressus sum ex vtero matris meæ, nudus etiam hinc abibo. Quid dicis? Abstulit dominus? Et quomodo, inquis, dicere potero, dominus abstulit? Ne mireris. Nã & Iob de illis quæ diabolus abstulerat, dixit, dñs abstulit. Et quomodo tu dicis ea quæ per furem ablata sunt, nõ abstulisse dominũ? Vtrũ miraris ac lãudas, dic q̃eso, an eũ qui sua in pauperes effundit, an Iob hæc verba loquẽtẽ? Nihil ergo minus habet ab iis qui eleemosynas cõtribuũt, Iob ille, qui tamen tũ nõ dabat. Neque dicas, nihil hinc habeo gratiæ: præter animi mei sentẽtiã res ista facta est, me nec sciẽte nec volẽte bona mea fur abstulit, quæ mihi merces erit? Neq; Iob quoquevel sciente vel volente diabolus ista abstulit. Quomodo eũ scire poterat? At nihilominus patienter tulit. Potes tu verò tãtũ acquirere mercedis, quãtum si spõte proiecisses. Et mertò magis eũ extollimus qui bono animo vim ac fraudẽ illatã tolerat, q̃ qui vltro sua elargitur. Quãobrẽ? Quoniã ille quidẽ laudibus fouetur & conscientia, spéq; bona fruitur, & posteaquã fortiter primùm pecuniarũ priuationẽ pertulit, tũc eas proiecit: hic verò mente adhuc alligatus bonis suis vi spoliatus est. Non est autẽ perinde animo primùm ad abnegandas pecunias persuaso illas spõte effundere, & adhuc illarũ desiderio detentum priuari. Si hæc verba dixeris, recipies amissa plurimum aucta, & plura etiam q̃ ipse Iob. Nam ille Iob. 42.
duplicia quidẽ in hac vita recepit: tibi verò Christus centuplũ hîc pollicitus est. Non maledixisti propter timorẽ dei? non vsus es diuinatoribus? malis affectus gratias egisti? Similis es ei qui bona sua cõtẽpsit. Nã & ista non fiunt, nisi primùm q̃ tua sunt contẽpseris. Non idem est autẽ multo tẽpore pecuniarũ meditari & exercere contemptum, & subitò damnũ illatum fortiter ferre. Ita scilicet ex dãno fiet lucrũ, & nihil nocumenti capies ex diabolo, sed & iuuaberis. Quomodo verò deprædatio ista graue damnũ adferet? Quando animã dãno affeceris. Dic mihi, Priuauit te pecuniis fur? Tu teipsum salute priuas. Quomodo? Dum propterea lugẽs q̃ ab aliis male affectus es, teipsum plurib° malis inuoluis. Ille forsan in paupertatem te cõiecit, tu verò teipsum letaliter lædis dum mali quicquã propterea cõmittis. Ille te priuauit iis bonis quæ extra te sunt, & postremò te inuitũ quoq; deserẽt: tu verò teipsum æternis diuitiis priuas. Cõtristauit te diabolus ablatis pecuniis: afficias illũ tristitia & tu. Ne exhilares eũ. Si diuinatores accesseris, exhilarabis illum. Si deo gratias egeris, letaliter eum vulnerabis. Et vide quid fiat. Neque amissã reperies, si diuinatores accesseris. (neq; eũ diuinatores quod quæris, scire poterũt.) Sin forte diuinatione rẽ attigerint, simul tamẽ animã perdes, & à fratrib° tuis rideberis, ac rursus ea male perdes. Vidẽs enim dæmõ quòd damnũ ferre nequeas, sed & bonorũ tẽporalium gratia deũ tuũ neges, pecunias reddit, vt occasionẽ habeat denuo te seducẽdi, & ad defectionem à deo solicitãdi. Si verò diuinatores quod q̃ritur dixerint, ne miremini: incorporalis est dæmon, vbiq; circuit. Latrones ipsos ipse in facinora armat. Neq; eũ ista sine dæmone fiũt. Si ergo istos armat, & nouit vbi locorũ in insidiis abditi sint, non celabit hoc ministros suos diuinatores. Nihil hoc mirum est. Si viderit te dãni gratia dolentem, addet & aliud. Si ridentem viderit & cõtemnentẽ, cessabit ab hac via. Quemadmodũ enim nos illis potissimũ afficim° inimicos nostros, quibus eos cõtristamus: si verò viderimus eos nihil inde dolere, desistimus deinceps, vt qui ne-

qui nequeam° eos hac via lędere: ita & diabol°. Quid dicis? Vel nõ vides eos qui in mari nauigãt q̃ nõ curent pecunias, ſicubi tempeſtas ingruerit, ſed & quas habẽt abiiciãt? Quid dicis homo? An tẽpeſtatẽ vltro & naufragiũ promoues? Antequã tibi diuitias maris fluctus auferãt, tu ea propriis manibus abiicis? Quid teipſum ante naufragiũ, in naufragiũ cõiicis? Sed iſta rogauerit quidẽ homo agreſtis, & earũ tentationum quæ in mari accidũt imperitus: nauticus verò, qui & quid tranquillitatẽ operetur, & quid tẽpeſtatem efficiat exacte nouit, ridebit etiã iſta dicẽtẽ. Ob id enim ipſum, dicet, illas proiicio, ne tẽpeſtas fiat. Ita & qui rerũ huius vitæ, tẽtationũmq; peritus eſt, quando viderit imminentẽ tempeſtatẽ, & ſpirituales verſutias naufragiũ facere conãtes, etiã quas adhuc habet pecunias abiicit. Obtigit tibi furtũ? Fac eleemoſynã, & releuabis nauigium. Diripuerunt tibi quicquã latrones? Tu quod reliquum eſt, da Chriſto: ita & quæ ex priorum amiſſione eſt, paupertatẽ ſolaberis. Releua nauigiũ. Quæ mãſerũt, ne retineas, ne ſcaphus euertatur. Illi vt corpora cõſeruent, iactura ſarcinarũ faciunt, & nõ expectant donec irruẽtes fluctus ſcaphũ ſubuertãt: tu vt animas ſerues, nõ ſedabis naufragiũ? Periculũ facite. Si mihi non creditis, obſecro periculum facite, & videbitis gloriã dei. Si quid tibi moleſtũ acciderit, da mox eleemoſynã, gratias age quod acciderit, & videbis quantũ acceſſurum ſit gaudij. Spirituale nãque lucrũ, etiam ſi modicum ſit, tãtum tamen eſt vt quodcũque corporale detrimentũ obſcuret & tollat. Donec eũ habes quod Chriſto des, abundas. Dic quæſo, ſi ſpoliatũ te accedat rex, manũ porrigens, & aliquid abs te petens: an non putares te ditiorẽ omnibus, quòd ne poſt tantam quidem paupertatem regem tui pudeat? Ne rapinæ ſis conſors. Tantũ teipſum vincas, & vinces diaboli inſidias. Potes magna lucrari. Contẽnamus pecunias, ne contẽnamus animas. Quomodo verò quis illas contẽpſerit? Non videtis ſplendida corpora, & eos qui illa adamant? Quandiu quidẽ in cõſpectu fuerint, inflãmatur incendium, & licẽter fertur libera flamma: quãprimũ verò illos quiſquã abduxerit, protin° extincta ſunt omnia, omnia ſopita: ita & in diuitiis haber. Nemo aurum curioſius obſeruet, nemo lapides precioſos, nemo inaures. Viſa ineſcãt oculos. Si omnino diteſcerevoles, imitare veteres, nõ in auro, ſed in rebus neceſſariis, vt in prõptu habeas quod des aliis. Ne ſis ornamentorũ ſtudioſus. Iſtæ diuitiæ latronũ inſidiis obnoxiæ ſunt, & curas nobis exhibent. Non ſtent in ædibus tuis aurea & argentea vaſcula, ſed apothecæ frumenti, vini & olei. Stent autem non vt venditis illis argẽtum compares, ſed vt egenis alimoniam ſubminiſtres. Si noſipſos ab iſtis ſuperfluis abduxerim°, cœleſtia bona aſſequemur: quæ contingat nos omnes aſſequi in Chriſto Ieſu, &c.

Homilia IIII.

Vapropter & ego non ampliùs ferens, miſi ad hoc vt cognoſcerem fidem veſtrã, ne quo pacto tentaſſet vos qui tentat, & inanis factus eſſet labor noſter. Nuper autẽ cum veniſſet Timotheus à vobis ad nos, annunciaſſẽtque nobis fidem ac dilectionem veſtram, & quòd ſemper bonã habeatis noſtri memoriam deſiderantes nos videre, quemadmodũ & nos quoque vos. Propterea fratres conſolationẽ nacti ſumus in vobis, ſuper quacunque noſtra adflictione & neceſsitate per veſtram fidem. Nunc enim viuimus, ſiquidem vos ſtatis in domino. Quæſtio nobis hodie à multis agitata, & magno

A ſtudio vndiq; ventilata proponitur. Quæ eſt autem iſta quæſtio? Quapropter, inquit, & ego non amplius ferens, miſi Timotheũ ad hoc vt cognoſcerẽ fidem veſtram. Quid dicis? Qui tãta viderat, qui ineffabilia verba audierat, qui ad tertium vſque cœlum aſcẽderat, hic fidem Theſſalonicenſium, idq; Athenis conſtitutus ignorat, maxime cũ nõ adeò procul Athenæ à Theſſalonica diſtẽt, cúmq; paulò antè ab illis auulſus eſſet? Dicit enim, orbati vobis ad momẽtũ horæ. Res Theſſalonicenſium non nouit, ſed cogitur mittere Timotheũ ad hoc, vt cognoſcat fidem eorũ? Ne quo pacto, inquit, tentauerit vos qui tentat, & inanis factus ſit labor noſter. Quid igitur, dixerit quiſquã, Nõ omnia nouerũt ſanẽti? Atq; iſtud multis indiciis cognoſci poterit, tã ex prioribus, quàm ex poſteriorибus. Quemadmodũ Helizæus de muliere illa ignarus erat, & vt Helias ad deũ dicebat: Ego relict° ſum ſolus, & quærunt animam meã: vnde audiebat à deo, Reliqui mihiipſi ſeptẽ milia virorũ. Et Samuël quoque cum mitteretur ad vngendũ Dauidem, dicebat ad eum dominus: Ne attendas vultum eius, neq; ſtaturam magnitudinis eius, contempſi nanq; eum. Nõ enim vt homo aſpicit deus: nam aſpicit homo vultũ ac perſonã, deus verò cor. Fit autẽ iſtud ex multa dei prouidẽtia. Quomodo, & qua ratione? Et ipſorũ ſanctorũ gratia, & eorũ qui illis credũt. Quẽadmodum eũ & perſecutiones oriri permittit, ita & multa permittit eos ignorare, vt reprimantur & humilientur. Propterea & Paulus dixit: Datus eſt mihi ſtimulus, nimirũ carni meæ, angelus ſatanę vt me colaphis cẽderet, ne extollerer ſupra modũ. Et iterũ, Ne & alij maiora de ipſis imaginẽtur. Si enim propter ſignorũ patrationẽ putabãt illos eſſe deos, multo magis hoc putaſſent ſi ſemper omnia ſciẽtes ac vidẽtes permãſiſſent. Et hãc rationẽ ipſe quoq; Paulus aſſignat dicẽs, Ne quis de me cogitet ſuper id qd̃ videt eſſe me, aut quod audit ex me. Et rurſus audi quid Petrus dixerit cũ claudũ reſtituiſſet. Quid nos, inquit, intuemini, quaſi propria virtute aut pietate claudũ iſtũ ambulare fecerimus? Si verò etiã ipſis iſta dicẽtibus ac facientibus, & ex rebus paruis adeò malæ natę ſunt ſuſpiciões, multo magis ſi maiora feciſsẽt. Et alia quoque ratione iſtud permiſit: videlicet, ne quiſquã dicere queat, nõ immeritò ſanctos agere potuiſſe quæ rectè egerũt, eo q̃ nõ fuerint homines, atq; ita omnes remiſſi ac deſides redderentur. Propterea declarat eorũ infirmitatẽ, vt omnẽ ingratitudinis & impudẽtię occaſionẽ amputet. Hac ratione Paulus res Theſſalonicenſiũ ignorat, hac ratione ſæpenumero, tametſi propoſuiſſet, nõ venit, vt cognoſcerent illũ multa neſcire. Erat itaq; plurimũ hinc vtilitatis. Si enim etiã ſic erãt adhuc qui dicerẽt: Hic eſt virtus dei magna, & alij quidem alium atque alium putabant, niſi fuiſſent iſta infirmitatis indicia, quid nõ arbitrati fuiſſent? Videntur autem hoc quidem loco illi nonnihil reprehendi, verum multo magis quàm ſint præclari manifeſtatur, & excellentia tentationũ demõſtratur. Quomodo? Attẽde, Si prædixiſti illis, q̃ in hoc poſiti ſumus, & nemo inde perturbetur, vt quid Timotheũ denuo mittis, veritus ne quid accidat eorũ quę nolles? Ergo hoc ex multa dilectione facit. Amantes eũ etiã quę tuta ſunt, ſuſpecta habẽt, ex multo dilectionis feruore. Hoc verò ex multis tẽtationibus eſt. Nam dixi quidẽ, inquit, quòd in hoc poſiti ſum°, excellẽtia tamen malorũ terruit me. Propterea nõ dixit, im-

Sanctis nõ omnia ſciunt. 1.Re.19.b & Rom. 11.a

1.Re.16.b

2.Co.12.b

Ibidem.

Act.3.b

xit, improbãs vos illũ mitto, ſed nõ amplius ferens: quod magis erat amicitię. Quid eſt, ne quo pacto tẽtauerit vos qui tẽtat? Vides q̃ diabolicum opus ſit in adflictionibus concuti ac dimoueri, diabolicáq; incitatio? Quãdo eũ noſipſos nõ poteſt, aliter propter nos infirmiores permouet: id quod excellentis imbecillitatis eſt, & nullã prorſus excuſationẽ habẽtis. Quemadmodũ cum Iob egit, vxorẽ incitãs, Dic verbũ, inquit, aduerſus dominũ, ac morere. Vides quomodo illã tentauit? Quare verò nõ dixit, cõmouerit: ſed, tentauerit? Quoniã tantum dũtaxat, inquit, veritus ſum, quantũ ad tentandũ vos attinet. Non enim tentationẽ ſatanæ cõmotionem vocat. Qui nanque tẽtationẽ & incurſum eius admiſerit, is demum permouetur & concutitur. Papæ, quantus amoris affectus in Paulo eſt. Nihil illi curæ fuerũt, quas patiebatur, adflictiones & inſidiæ. Puto enim eum tum illic mãſiſſe, quẽadmodũ inquit Lucas, quod in Hellada mãſerit tres menſes, factis inſidiis à Iudæis. Pericula nõ curabat, ſed diſcipulos. Vides q̃ omnia naturalẽ patrẽ exuperarint? Nam nos quidem in adflictionib° & periculis omnium memoriam abiicimus: ipſe verò ita verebatur ac tremebat filiorũ ſuorũ gratia, vt quem vnũ dũtaxat habebat ſolatij loco, Timotheũ, & conſortẽ ac cooperariũ ſuum, hũc in ipſis periculis ad eos miſerit. Et ne inanis, inquit, factus ſit labor noſter. Quamobrẽ? Nam etiam ſi euerſi eſſent, an nõ præter tuã culpam, an nõ præter tuam ſegnitiẽ factũ eſſet? Nihilominus, inquit, & horum omniũ mihi laborem inanem factũ eſſe putarem, ex multo fraterno amore. Ne quo pacto tentauerit vos qui tentat. Tẽtat autem ignarus an deiiciat quẽ tẽtat. Deinde ille quidẽ etiã cũ nihil certi habeat, nos aggreditur: nos verò ſcientes q̃ certò ac vehementer ipſum proſtraturi ſumus, non tamen ſobriè vigilamus. Quòd verò ignar° nos impetat, in Iob declarauit. Dicebat enim ad deum verſutus ille dæmon: Non tu circunuallaſti illum & intus & foris? Aufer quæ habet: haud dubiè in faciẽ tibi benedicet. Tentat. Si quid infirmũ viderit, aggreditur: ſi robuſtũ, abſtinet. Et inanis, inquit, ſit labor noſter. Audiamus oẽs quomodo laborauerit Paulus. Non dixit, opus noſtrũ, ſed labor noſter: nec dixit: Et vos perieritis, ſed labor noſter: ritaq; etiã ſi quid accidiſſet, nõ fruſtra factũ fuiſſet. Quoniã verò nõ accidit, plurimũ vos admiror & ſuſpicio. Hæc quidẽ expectabamus, inquit: euenerũt autem cõtraria. Non enim ſolum nihil augmenti adflictionibus noſtris addidiſtis, ſed & conſolati eſtis. Nuper verò cum veniſſet Timotheus, inquit, à vobis ad nos, annunciaſſẽtq; nobis fidem ac dilectionẽ veſtram. Annunciaſſẽtq;, inquit. vides vehementẽ Pauli lætitiã. Nõ dixit, ἀπαγγείλαντος ſimpliciter annũciaſſet: ſed, εὐαγγελιζαμένου: hoc eſt, vt rẽ lætã & deſideratiſſimã annunciaſſet. tantum videlicet bonũ æſtimabat illorum corroborationẽ ac dilectionẽ. Neceſſariò nãq; ſolida manẽte illorũ dilectione, corroborata erat & fides. Dilectionẽ verò eorũ ideo ſuſpirabat, & audire gaudebat, q̃ ea eſſet fidei ſignum ac teſtimonium. Et quòd ſemper bonam habeatis noſtri memoriam deſiderantes nos videre, quemadmodum & nos vos quoque: hoc eſt, laudãdo nos nõ ſolùm cũ præſentes eſſemus, aut cum miraculis inclareſceremus, ſed & nũc cũ procul abſumus à vobis, & percutimur, innumeráq; mala patimur, memoriã noſtri bonã habetis. Audite quomodo prædicantur & cõmendantur diſcipuli, quomodo beatificantur, bonã doctorũ ſuorũ memoriã habentes: imitemur iſtos. Nos enim ipſos, hoc faciẽtes, nõ eos, quos vt doctores diligimus, iuuabimus. Deſiderantes, inquit, nos videre, quemadmodũ & nos vos quoq;. Et hoc ſanè illos exhilarauit. Plurimũ quippe ſolatij & recreationis diligenti adfert, ſi ei quem diligit, q̃ à ſe diligatur manifeſtum eſſe cognouerit. Propterea fratres cõſolationẽ nacti ſumus in vobis ſuper quacunq; noſtra adflictione & neceſſitate per veſtrã fidem. Nũc etenim viuimus, ſi quidẽ vos ſtatis in domino. Quídnam Paulo par eſſe poterit, qui proximorũ ſalutem ſuam eſſe duxit? non aliter erga quoſuis affectus q̃ reuera erga propria mẽbra? Quis nũc hanc vocem promere valebit? Imò quis ita poterit vnquã affectus eſſe? Nõ petit vt gratias ſibi habeãt propter tentationes quas illorũ gratia ſuſtinebat, ſed gratiã ipſis habet, propterea quòd à ꝓpoſito nequaquã propter tẽtationes ſuas dimoti eſſent: quaſi diceret, Vobis eũ ex tẽtationib° noſtris plus mali ac dãni intẽtatum eſt, q̃ nobis: vos tentati eſtis magis, q̃ nos: vos nihil patiẽtes, quã nos aduerſa ſuſtinentes. Quoniã iſta nobis proſpera Timotheus annunciauit, nihil iam rerũ triſtium ſentimus, ſed cõſolationẽ adepti ſumus ſuper quauis adflictione noſtra, non iſta ſolum. Bono nanque præceptori nihil amplius moleſtum erit, quandiu quæ diſcipulos cõcernunt, iuxta animi ſentẽtiam proceſſerint. Per vos, inquit, ſolatium accepimus, per vos corroborati ſumus. Atqui cõtrarium hoc erat: ſiquidẽ doctores adflictos animis nõ cõcidere, ſed fortiter ſtare, ad hoc valet, vt diſcipuli corroborẽtur. Sed totũ cõtrarium facit Paul°, & encomiũ in illos cõuertit. Vos, inquit, ad certandũ nos inſtructos reddidiſtis, vos vt reſpiraremus dediſtis, vos nõ permiſiſtis vt tẽtationes noſtras ſentiremus. Et nõ dixit, recreati ſumus, aut ſolatiũ adepti ſumus: ſed quid? Nũc viuimus, inquit, oſtẽdens ſe & tentationẽ ac mortẽ nihil aliud putare q̃ ipſorum offendiculum, quandoquidẽ & vitam ſuam nihil aliud æſtimet quàm ipſorum profectũ. Quonã pacto quiſquam alius vel mœſtitiã propter diſcipulorum infirmitatem, vel gaudiũ, clarius expreſſiſſet? Non dixit, gaudemus, ſed viuimus iam vitam illam futurã. Itaque ſine veſtro profectu ne vitam quidem vitã eſſe putamus. Ad hũc modũ oportet animatos eſſe pręceptores, ita diſcipulos. Hoc ſi fuerit, nihil vnquã accidet abſurdi. Deinde idẽ adhuc exaggerans, vide quid dicat: *Quam enim gratiarum actionem poſſumus veſtri gratia deo rependere ſuper omni gaudio quo gaudem° propter vos in cõſpectu dei noſtri nocte ac die ſupra modũ orantes, vt videam° veſtrã faciẽ, & ſuppleam° quæ deſunt fidei veſtræ.* Non, inquit, vitæ nobis dũtaxat cauſa facti eſtis; ſed & multæ lætitiæ, ac tãtæ, vt nequeamus deo dignas ſatis agere gratias. Veſtrã, inquit, virtutẽ arbitramur eſſe donũ dei. Talibus nos beneficiis affeciſtis, vt putemus ea, † & à deo nobis donata eſſe: imò magis à deo.] Neq; eũ humani eſt vel animi vel ſtudij tantus affectus. Nocte, inquit, ac die ſupra modum orãtes. Et hoc erat indiciũ gaudij. Quẽadmodũ enim agricola quiſquã audiens de agro ſuo quem cum labore operatus eſt, q̃ fructibus ſit onuſtus, coràm voluptatem ac iucunditatẽ illã videre deſiderat: ita & Paulus Macedoniam. *Supra modum orantes.* Vide hyperbolen. *Vt videamus veſtram faciem, & ſuppleamus quæ deſunt fidei veſtræ.* Magna hìc eſt quæſtio. Si enim nunc viuis propterea q̃ illi ſtant, & Timotheus annunciauit tibi fidem

Iob.2.c

Iob.1.b

† à deo donata eſſe, vel potiùs etiã à deo.

bi fidē ac dilectionē eorū,tātóq; refertus es gaudio, vt nequeas deo ſufficienter agere gratias: quomodo hîc fidei illorū aliqua adhuc deeſſe dicis? An nō adulationem ſapiūt verba illa? Nequaquā: Abſit. Etenim præoccupans teſtimoniū illis exhibuit, q̃ multa certamina ſuſtinuerint, nec deteriores aut inferiores ſint eccleſiis in Iudæa exiſtētibus. Quid eſt ergo? Nondū omni fuerant doctrina potiti, necdū omnia quæ cognoſcenda erāt, didicerāt. Atq; hoc circa finem declarat. Voluebatur forte apud eos quæſtio de reſurrectione: & cōplures erāt qui eos turbabāt, nō iā tētationib⁹ externis aut periculis, ſed falſo ſeſe doctores ſimulantes. Hoc eſt quod dicit, quæ deſunt fidei veſtræ. Et propterea dixit, vt quæ deſunt, ſuppleam⁹: nō autē, vt vos corroboremus. Sed vbi fidei quidem
Hic ſup. a illorū metuebat, Timotheum, inquit, miſi ad hoc, vt cōfirmaret vos: hîc verò, vt ſuppleamus quæ deſunt, id quod magis doctrinę eſt q̃ corroborationis. Quē-
2. Tim. 3. d. admodū eū & alibi dicit, Vt inſtructi ſitis ac perfecti, ad omne opus bonū. Perfectū autē eſt in quo parum adhuc deeſt: nam perficitur. *Ipſe vero deus ac pater noſter, & dominus noſter Ieſus Chriſtus dirigat viā noſtrā ad vos. Vos autē abūdantes faciat dominus & exuberātes mutua inter vos dilectione, & erga omnes ſicut & nos erga vos.* Excellētis hoc dilectionis eſt, q̃ non ſolū apud ſeipſum precatur, ſed & epiſtolę precationē ſuā indit. Feruētis iſtud animi & verè intēperātis, & precū quæ illic fiebāt indiciū eſt & exēplū, ſimul & excuſatio, q̃ non ſua ſpōte vel pigritiæ cauſa illis abeſſent: quaſi dicat, Ipſe verò deus tētationes illas quæ nos vbiq; agitāt ac remorantur, amputet, quò recta ad vos ire liceat. Vos autē abūdantes faciat dominus & exuberātes. Vides effrænē dilectionis inſaniā, quā verbis oſtendit? Abūdantes, inquit, & exuberātes, pro creſcentes, vt dici ſolet: Admodū abunde ab illis amari deſiderat. Sicuti & nos, inquit, erga vos. Quod nos quidem cōcernit, iā eſt, quod vos verò oramus, vt fiat. Vides quòvelit illorū extēdi dilectionē? Nō ſolū vt mutuò alius alium inter ſe, ſed vt omnes vbiq; diligāt. Hoc eū verè demū diuina dilectio eſt, ſi omnes cōplectatur: Si verò aliū quidē diligis, aliū autē non item, humana erit amicitia. At noſtra non eſt talis, Sicuti & nos erga vos. *Vt confirmet corda veſtra irreprehenſibilia in ſanctimonia coram deo & patre noſtro, in aduentu domini noſtri Ieſu Chriſti, cū omnibus ſanctis eius.* Dilectionē declarat nō illis quos diligūt, ſed ipſis lucroſam & vtilem eſſe. Vellem, inquit, abundantē eſſe veſtrā hanc dilectionē, ne quis veſtrum reprehenſibilis fieret. Nō di-
Mat. 15. b xit, vt cōfirmet vos, ſed corda veſtra. Ex corde nāq; prodeūt cogitationes malæ. Poteſt enim malus eſſe etiā qui opere nihil mali fecerit: vtpote, poteſt inuidiam habere, perfidiā, dolū, poteſt gaudere in malis, nō eſſe amic⁹, dogmata habere peruerſa. Hæc omnia cordis ſunt. Sāctimonia eſt ab iſtis purū eſſe. Sanctimonia quippe propriè excellēs dicitur mētis caſtitas: nā & immūditia eſt fornicatio & adulteriū. Vniuerſaliter verò quoduis peccatum immūditia eſt, &
Matt. 5. a quæuis virtus mūditia. Beati nāq;, inquit, mūdi corde. Mūdos dicit, qui prorſus mūdi ſunt. Poſſunt eū & alia inquinare, & nō minus: q̃ nanq; malitia animā
Hier. 4. d polluat, audi quid propheta dicat: Laua, inquit, Hie-
Eſa. 1. d ruſalem à malitia cor tuū. Et iterū: Lauamini, mundi eſtote, auferte malitiā ex animabus veſtris. Nō dixit, auferte fornicationes. Itaq; nō ſolū fornicatio, ſed & alia polluunt animam. Vt cōfirmet, inquit, corda veſtra irreprehēſibilia in ſanctimonia corā deo ac patre noſtro in aduētu domini noſtri Ieſu Chriſti cum omnib⁹ ſanctis eius. Iudex ergo tūc erit Chriſtus. Nō ſolum autē ante illū, ſed & ante patrē ſtabimus iudicandi: aut hoc dicit, Vt ſitis irreprehenſibiles coram deo. Hoc ſemper dicit, corā deo. Nam hîc virtus ipſa ſyncera eſt, non corā hominibus. Dilectio itaq; irreprehēſibiles facit, & reuera irreprehēſibiles facit. Cū aliquādo de hac re cū quodā diſſererē ac dicerē dilectionem irreprehenſibiles facere, & amicitiam quę eſt erga proximum, nullum improbitati permittere ingreſſum, & reliqua omnia ſermone percurrerem & enuclearem, quiſquam ex iis qui mihi noti ſunt, ſeipſum ingerens dicebat. Quid ergo fornicatio? Nō licet ergo & amare & fornicari? Atqui ex amicitia fornicatio naſcitur. Nam auaritia quidem, & adulteriū, & inuidia, & inſidiæ, & quæcunque talia, à dilectione proximorū amputari poterunt, fornicatio verò quomodo, inquit? Ego igitur dicebā, dilectionem proximi fornicationem quoq; amputare poſſe. Nā ſi quis mulierem fornicariam dilexerit, etiam ab aliis illam viris abducere conabitur, nō autē ipſe quoque peccata eius accumulabit. Vehementer itaque mulierē odit, qui cū ea ſcortatur: & rurſus verè mulierē diligit, qui à ſceleſto illo actu eam abducit. Et nō eſt, nō eſt, inquā, aliquod peccatū quod nō dilectionis virtus, inſtar ignis, cōſumat. Facilius enim eſt ſtipulā tenuem ac vilem multo igni reſiſtere, q̃ peccati naturā dilectionis vi ac potētiæ. Hāc itaq; in animis noſtris plantemus, vt cū ſanctis omnibus ſtemus. Etenim illi omnes per dilectionē proximi deo placuere. Vnde
Gen. 4. b erat q̃ Abel non occīdit, ſed occiſus eſt? Ex eo quòd veheméter diligebat fratrē. ne cogitationē quidē talem mente concipere ſuſtinuiſſet. Vnde ſibi Cain inuidentiæ perniciem cōcepit? (nō enim deinceps illū Abelis fratrem dixerim) Ex eo quòd nō erāt ſolidata apud ipſum dilectionis fundamenta. Vnde celebres facti ſunt filij Noë? An non ideo q̃ admodū amarūt
Ibid. 9. c patrē ſuum, nec nudū eū videre potuerunt? Alius verò quomodo maledictus eſt? An nō ideo q̃ patrē nō dilexit? Abrahāvnde inclaruit? Nō ex dilectione qua nepotem ſuum Loth ſeruauit, & qua pro Sodomitis ſupplicauit? Vehementer enim, vehemēter, inquam, erant ſancti aliorum malis cōdolentes. Nam cogita mihi, quæſo: Paulus ille adamantinus ignis contemptor, robuſtus & immobilis, ſemper incōcuſſus, timo
Rom. 8. f re dei cōfixus, inflexibilis, (Quis enim nos, inquit, ſeparabit à dilectiōe Chriſti? Adflictio? an anguſtia? an perſecutio? an fames? an nuditas? an periculū? an machæra?) qui his omnib⁹ reſtitit, terræ quoq; & mari, qui adamātinas inferorū portas deriſit, cui⁹ virtutem
Vt diuſte ingerere ἐπῶς. nihil prorſus excepit, aut ſuſtinuit: is, inquam, Paulus cū videret dilectorū quorūdā lachrymas: ita perfrāgebatur & cōterebatur adamas ille, vt animi affectionē nō abſcōderet, ſed mox diceret: Quid facitis flē-
Act. 21. c tes ac cōterētes cor meū? Quid dicis, dic quęſo? Adamātinū hūc animū lachryma conterere potuit? Etiā, inquit. Nā omnib⁹ reſiſto, vna dēpta dilectione, illa me vincit ac ſuperat: hoc deo ita ꝓbatur, Abyſſus aquarū ipſum nō cōtriuiſſet, & modica lachryma cōtriuit. Quid facitis, inquit, flētes ac cōterētes cor meū? Multa nāq; lachrymę vis eſt. Nō vides ipſum quoq; flentē? Quid fles dic quęſo? Per triēniū, inquit, noctes ac dies nō ceſſaui cū lachrymis admonere vnūquēque. Ex multa dilectione metuebat ne qua peſtis irreperet.

1. Cor. 2. b reperet. Et iterū: Ex multa quippe adflictione & anxietate cordis ſcripſi vobis per multas lachrymas. Quid Ioſeph autē, dic quæſo, robuſtus ille, qui tantæ tyrannidi reſtitit, qui contra tantam amoris pyram adeò virilis cōparuit, qui tantam heræ ſuæ inſaniam vicit ac ſuperauit? Qui nanq; factū eſt q̃ illū tunc nō demulſit facies venuſta, dignitatis ſublimitas, veſtiū precioſitas, aromatū fragrantia? Solent enim & iſta animū emollire: deinde verba omnium molliſſima. Scitis nanq; mulierem amantem, adeóq; vehemēter amantē, nihil quanuis humile ac demiſſum loqui detrectare, ſupplicātis etiā perſonam induētem. Adeò quippe erat animo fracto mulier auro cōſpicua, & in dignitate regia cōſtituta, vt forte & ad genua pueri captiui ſeipſam abiecerit, forſan & lachrymabūda, genibuſq; illius prehēſis obſecrauerit, idq; nō ſemel atq; iterū, ſed ſępius tētauerit. Videre licebat & oculos tum maximè ſplendētes. Neq; enim dubitandū quin non temerè ac negligēter, ſed magna ſe curioſitate ac ſedulitate adornauerit, tāquā quę multis retibus cupiebat agnū Chriſti attrahere & capere. Adde mihi hîc & multas incātationes. Attamē ille erga mulierē inflexibilis adeò, ſolidus & ſaxeus, cū videret fratres ſuos, à quibus fuerat diuēditus, in puteum miſſus, alienis traditus, qui etiā occidere propoſuerāt, qui & carceris & rurſus honoris cauſa fuerāt, vt
Gen. 37. d ab illis audiret vt pater eſſet dolore affectus, (nam di-
Ibid. 42. c ximus, inquiunt, vnum ex fratribus cibum eſſe factū ferarum) animo frangebatur, commolliebatur, conterebatur, ac flebat, inquit: & cum animi affectionem non ferret, ingreſſus cubiculum ſeſe cohibebat, hoc eſt lachrymas abſtergebat. Quid ob hāc rem illachrymas ô Ioſeph? Atqui cauſa iſta non lachrymas exigit, ſed iram, furorem, indignationem, magnúmq; ſuppliciū, ac debitam retributionē. Habes in manib⁹ hoſtes & fratricidas: potes animi furorem explere. Neq; iniuriā facies: non enim prior illos laceſſes, ſed vlciſceris eos qui primi iniuriam intulerunt. Nec mihi ad dignitatem tuam reſpicias. Non ea tibi ex illorum ſententia obtigit, ſed ex deo, qui tibi gratiam hanc infudit. Quid fles? Sed iſta rogāti reſpondiſſet vtiq;: Abſit, vt in omnibus clarus ac celebris effect⁹, hęc omnia per iſtam iniuriarū memoriam & vltionē perdam. Reuera lachrymarum hoc tempus eſt. Non ſum beſtiis durior & inhumanior. Reconciliantur enim illæ cum iis quæ ſuæ ſunt naturæ, quicquid tandem mali paſſæ ſint. Fleo, inquit, quoniam omnino me talia affecerunt ac permouerunt. Hunc imitemur & nos, & lugeamus eos qui iniuria nos affecerūt. Nō irascamur illis. Sunt enim verè deflēdi, ꝓpter pœnā & cōdemnationem cui ſeiſpos obnoxios cōſtituunt. Noui quàm nunc fleatis ac ſuſpiretis, & Paulū admirantes, & Ioſephum ſtupentes, ac beatum iudicantes. Verum ſi quiſquā veſtrū inimicū habet, ad memoriam nūc illum reuocet, in animū ſumat, vt dum adhuc feruida fuerit ac recēs ſanctorū memoria, ab infixa ira cor liberari abſoluiq; queat, & animus acerbus & obduratus emolliri. Noui quāprimū hinc fueritis egreſſi, quamprimū ego loqui deſiero, etiamſi nōnihil caloris ac feruoris in animis veſtris hæreat, nō tamen tantū futurū quantum nūc eſt dum me auditis. Si quis igitur veluti frigore cōſtrictus eſt, diſſoluatiam pruinam. Eſt enim verè pruina & frigus iniuriarū memoria. Sed inuocemus Solem iuſtitiæ, oremus eū vt radios ſuos emittat, & non erit amplius cō-

gelata pruina, ſed fluuialis vnda. Si Sol ille iuſtitiæ animas noſtras igne ſuo cōtigerit, nihil relinquet cōgelatum, nihil durū, nihil frigore aduſtū, nihil infrugiferum, omnia exhibebit matura, omnia dulcia, omnia plurima iucūditate referta. Si dilexerim⁹ nos inuicē, aduenietille Solis radi⁹. Date mihi obſecro cū alacritate iſta dicere, facite vt audiā me nōnihil verbis iſtis apud vos peccaſſe, vt audiā aliquē, cui inimicus fuerit, hinc digreſſum mox vtriſq; illū manibus circundediſſe, cōplexum eſſe, in collū eius effuſum, oſculatū eſſe ac lachrymaſſe. Et ſi fera is fuerit, aut lapis, autquicquid aliud, ab iſta tamē benignitate & humanitate mitigabitur. Etenim quare hoſtis tuus eſt? Contumeliā tibi intulit? At nihil læſit. Sed pecuniarū gratia cōtemnis fratrē inimicātem? Noli obſecro: remittamus omnia. Noſtrū eſt hoc tēpus: vtamur illo vt oportet: funes peccatorum amputemus. Antequam ad iudicium & tribunal veniamus, iudicemus noſipſos inuicem. Sol, inquit, nō occidat ſu- *Epheſ. 5. f.* per iracundiā veſtram. nemo differat. Dilationes cūctationes pariunt. Si hodie diſtuleris, magis erubeſces. Et ſi craſtinū diem quoq; adieceris, maior tibi pudor erit: & ſi tertium, adhuc amplius pudebit. Ne noſipſos dedecoremus, ſed remittamus, vt & nobis remittatur. Si vero nobis remiſſum fuerit, omnia bona aſſequemur in Chriſto Ieſu domino noſtro &c.

Homilia quinta.

Cap. IIII. *Quod reliquū eſt fratres, rogamus vos & obſecramus in domino Ieſu, vt quēadmodū à nobis accepiſtis quomodo ambulandum vobis ſit & deo placendū, magis abundetis. Noſtis enim quæ vobis præcepta per dominū noſtrū Ieſum Chriſtum dederimus. Ea quippe voluntas dei eſt, nimirū ſanctificatio veſtra.* Quādo vrgentibus & iis quę in manibus ſunt obſtiterit & incubuerit, aggreſſurúſq; deinceps ea eſt quę cōtinua ſunt, quę q̃; cōtinuè audire oportet: tū illud quod reliquū eſt, præmittere ſolet: hoc eſt, ſemper quidē ad cōtinuationē vos rogamus & obſecramus in domino. Papæ, ne ad obſecrandū quidē dignum ſeipſum eſtimat (quanquā quis ita dignus erat vt ipſe?) ſed Chriſtum aſſumit, Per deū, inquit, obſecram⁹ vos: id quod & ad Corinthios dixit: Deus, inquit, vos obſecrat per nos, vt quēadmodum *2. Cor. 5. d* accepiſtis à nobis. Illud, accepiſtis, nō verborū dūtaxat eſt, ſed & rerum. Quomodo ambulare vos oporteat. Omnē hîc vitę cōuerſationē cōprehēdit ac declarat. Et placere deo, vt magis abundetis: hoc eſt, vt ex maiore & abundāiore cautione pręceptis noſtris cōtenti nō ſitis, ſed trāſcendatis etiam. Hoc enim eſt quod dicit, vt abūdetis magis. Nam in pręmiſſis quidem præclarā & admirandā eorum fidē ac conſtantiam cōmendauit, hîc verò vitā cōponit. Hoc enim illos profeciſſe fuerit, ſi præcepta & mādata apoſtolica ſuperauerint. Tūm enim non iā amplius ex præceptoria coactione, ſed ex ꝓpria ſpōtaneáq; animi prōptitudine cuncta fiūt. Quemadmodū enim tellurem oportet nō accepta duntaxat ſemina referre ac reddere, ita & animā oportet non in acceptis tātum præceptis cōſiſtere, ſed etiā trāſcēdere. Vides q̃ meritò dixerim oportere tranſcendere? Eſt enim in hæc duo diſcreta virt⁹, nēpe vt declinetur malū, & fiat bonum. Ad virtutis enim aditum nō ſatis eſt à malis ſeceſſum feciſſe, ſed hoc iter quidē eſt & initiū quoddam eò deferens, verū multa animi alacritate præterea opus eſt. Itaq; quæ fugienda quidē ſunt, præceptorū authoritate illis interdicit. Et meritò: Nā ea

si quidē feceris, adferēt ſupplicium: ſi verò omiſeris, nullum adferēt encomium. Quæ verò ad ipſam virtutē pertinēt, vtpote pecunias expendere in pauperes, & quæcunq; talia, non item in præceptorū ordi-
Mat.19.b nē ponit. Sed quid? Qui poteſt capere, inquit, capiat. Veriſimile ergo eſt eū cū multo timore ac tremore illis præcepiſſe, pietatiſq; huius per literas eos admonuiſſe. Vnde & præcepta ipſa nominatim nō ponit, ſed eos admonet dicēs: Noſtis enim quæ præcepta vobis dederimus per dñm noſtrū Ieſum Chriſtum. Ea quippe voluntas dei eſt, nimirū ſanctificatio veſtra. Et vide quomodo nuſquā de alia quapiā re adeò ve
† diſcipulos taxat, Hebr.12.c hementer † obſcurè ac latenter loquitur,]atq; de iſta. Quemadmodū & alibi ſcribens dicit: Pacē ſectemini cū omnibus, & ſanctificationē, ſine qua nemo dominū videbit. Et quid miraris q; vbiq; diſcipulis de hac re ſcribit? quādo & Timotheo ſcribens dixerit;
1.Tim.5.d Teipſum caſtū cuſtodi. Et in ſecunda ad Corinthios
2. Cor. 6. a. b. epiſtola: In multa tolerātia, in ieiuniis, in caſtitate & puritate. Et in multis locis hoc inuenire licet, & in ea quæ ad Romanos eſt, & paſſim in omnibus vbiq; epi
Heb.12.d ſtolis. Reuera nanq; quoſuis hoc malū corrumpit ac perdit. Et quemadmodū porcus in cœno volutatus, quocunque ingreſſus fuerit, omnia fœtore replet, ac ſenſus graue olenti ſtercore imbuit: ita & ſcortatio malū eſt quod difficile abluatur. Quādo verò etiā illi qui vxores habent ſcortantur, quāta eſt abſurditatis iſtius excellētia? Ea eſt enim volūtas dei, inquit, nimirū ſanctificatio veſtra. *Vt abſtineatis ab omni ſcortatione.* Multa nanque ſunt confuſionis & intemperātiæ genera, multiformes ac varię laſciuię voluptates, quę ne dici quidem per honeſtatē poſſunt. Dicens verò ab omni ſcortatione, reliqua ſciētibus relinquit. *Et ſciat vnuſquiſq; veſtrū vas ſuū poſſidere in ſanctificatione & honore, non in affectione cōcupiſcentiæ, quemadmodū & gētes quæ deum ignorant.* Et ſciat, inquit, vnuſquiſq; veſtrum vas ſuū poſſidere. Ergo diſciplinæ eſt res iſta, & multæ, ne laſciuiatur. Nos ergo vas noſtrū tum poſſidemus, quando mūdum fuerit. Quod verò immundum eſt, peccatū ipſum poſſidet. Et meritò. Non enim vas noſtrum immundū quæ volumus facit, ſed quę peccatū imperat. Non in affectione cōcupiſcentiæ, inquit. Et modū hīc declarat, iuxta quem ſeruanda ſit caſtitas ac tēperantia, nempe vt affectiones concupiſcentiæ amputētur. etenim & deliciæ, & diuitiæ, & ſocordia, & ſegnities, & ocium & quæcunq; talia, in abſurdā nos concupiſcentiā deducūt. Quemadmodū & gentes, inquit, quæ deum ignorant. Tales enim illi ſunt, qui non credūt ſe aliquando pœnas daturos. *Ne quis ſupergrediatur ac fraudet fratrē in negocio.* Bene dixit, Ne ſupergrediatur. Vnicuiq; deus ſuam dedit vxorem. Terminos poſuit naturæ, cōmixtionem illam cum vna: itaq; quæ cum altera fit, tranſgreſſio eſt, latrociniū, & fraus: imò quouis latrocinio peior ac grauior. Nō enim ita dolemus propter ablatas pecunias, atq; propter violatum & corruptum cōiugium. Fratrem vocas, & defraudas, idque vbi minime oportet? De adulterio hīc dicit: ſuprà verò etiā de quauis ſcortatione. Cū enim dicturus eſſet, nō ſupergrediēdū neque defraudandū eſſe fratrē, ne putes me, inquit, de fratre dūtaxat iſta loqui: ſed neq; aliorū vxores, neq; innuptas, neq; eas quę communes ſunt, habere oportet: ab omni ſcortatione abſtinendū eſt. Quapropter dicit: *Propterea quòd vltor eſt dominus de omnibus iſtis.* Obſecrauit eos primùm & cum dixit quemadmodū, & gētes pudore ſuffudit, deinde apologiſmis adiectis, quàm abſurdū ſit defraudare fratrem oſtēdit. Poſtea & caput ipſum ac ſummā inducit, dicens: Propterea quòd vltor eſt dominus de omnibus iſtis. *Quemadmodum & prædiximus vobis ac teſtati ſumus.* Neq; enim impunè iſta facimus, neq; tantū voluptatis iam capimꝰ, quantum expectamus ac ſuſtinebimus ſupplicij. *Non enim vocauit nos deus propter immūditiam, ſed ad ſanctificationē.* Quoniā dixerat, ne quis defraudet fratrē, & ſubiunxerat deum fore vindicē, oſtendens pœnas daturum qui mala iſta fecerit, etiā ſi incredulus perpeſſus illa fuerit, dicit, non ideo te puniet, vt illum vindicet: ſed propterea q; ipſum contumelia affeciſti. Ipſe te vocauit, vocanti cōtumeliā intuliſti. Propterea ſubiunxit: *Proinde qui aſpernatur, nō hominē aſpernatur, ſed deū, qui dedit ſpiritum ſanctū ſuum in nos.* Itaq; ſiue reginā corruperis, ſiue famulā tuam nuptam exiſtentē, pari cul
B pa teneberis. Quare? Quia nō perſonas lęſas vindicabit deus, ſed ſeipſum. Simul enim atq; pollutus es, deū mox cōtumelia affeciſti. Nam & hoc adulteriū eſt, & illud, quandoquidē vtrobiq; cōiugium eſt. Etiam ſi adulterium non cōmiſeris, ſcortatus autē fueris, tametſi virū non habeat ſcortum, vindicabit tamē deus: ſeipſum enim vindicabit. Hoc enim faciēs nō ita hominem contemnis atq; deum. Et hinc manifeſtū eſt q; adulterium cōmittens, virum quidem celas, deum verò videtem † non fallis.] Nam dic mihi, ſi quis pur- † non prætere fert.
pura dignatus à rege, & mille aliis honoribus, iuſſuſque honoribus acceptis dignè viuere, abiēs cōtaminaretur in muliere quadā, in quem caderet ignominia quęſo? An in purpurā, vel in regem qui illam dediſſet? Cōtaminaretur quidē & illa, ſed non æquè vt
C rex. Quapropter obſecro caueamus hoc peccatum. Quēadmodū enim mulieres nos punimꝰ quādo nobis nuptæ, aliis ſeipſas cōiungunt: ita puniemur & nos, & ſi nō à Romanis legibꝰ, certè à deo. Etenim & iſtud adulteriū eſt. Adulterium quippe nō tum ſolum eſt, quādo mulier alteri nupta mœchatur, ſed & quando vir hoc facit qui vxori alligatus eſt. Attēde diligēter quod dico. Etſi nanq; graue ſit multis qd dico, neceſ ſariū tamen eſt vt dicam, vt in poſterum corrigatur hoc malū. Non hoc ergo duntaxat adulterium eſt, q; mulierem viro coniunctā corrumpimus, ſed & ſi dimiſſam ac ſolutam, ipſi vxoribus alligati, corruperimus, adulteriū eſt. Quid enim q; fornicaria nemini alligata eſt? Si tu alligatus es vxori, legē tranſgreſſus es, carnē tuam iniuria affeciſti. Etenim dic mihi, cur
D punis vxorē etiam ſi cū ſoluto viro & vxorē non habente fornicetur? Eo q; adulterium cōmittit. Quamobrem? Atqui vxorē non habet qui cum ea fornicatur. At ipſa alligata eſt viro. Iā & tu alligatus es vxori. Ergo tuū quoq; facinus pari ratione adulteriū eſt. Qui enim dimiſerit, inquit, vxorē ſuam præter forni Matt.5.e
cationis cauſam, facit eā adulteriū cōmittere: & qui dimiſſam duxerit, adulteriū cōmittit. Si ergo qui dimiſſam ducit, adulteriū cōmittit: qui cū ſua & illam coniūpit, manifeſtū eſt planè q; adulteriū committat. Sed vobis quidem viris iſta ſatis dicta ſint. Nā & Chriſtus de talibus: Vermis, inquit, eorū non morie- Marci 9.g
tur, & ignis non extinguetur. Iuuenū verò gratia neceſſe eſt vt admoneā. Nō enim viris duntaxat, ſed & Iuuenes ciò matrimonio ſubdendos eſſe.
vobis iuuenibꝰ iſta cōgruunt. Et quomodo? Iā dicā. Qui ſcortari nō didicerit, neq; mœchari ſciet. Quiverò ſcortis fuerit inuolutꝰ, mox & in adulteriū quoq; prolabetur, etiā ſi nō in cōiugatis, ſed in ſolutis mulieribus

lieribus corrūpi deperireq; cœperit. Quid itaq; admoneo? vt radices huius mali, quotquot iuuenes habetis, excidatis. Ad honeſtā vitam eos inſtituite, ſtatimq; cōnubiali iugo ſubdite. Dū enim adhuc in iuuētute ſunt, cōcupiſcentiæ fluctibus impetūtur. Priuſquā nuptiarū quidē tēpus fuerit, admonitionibus, minis, terroribꝰ, pollicitationibus, & innumeris aliis eos cohibete. vbi vero nuptiarū tempus & ętas adue
A nerit, nemo differat. Ecce pronubę verba loquor, dū liberos veſtros cōiungo. Sed nihil pudet iſta dicere,
1.Cor.7.a quandoquidē neq; Paulus erubuit dicēs, Ne defraudetis vos inuicē, id quod iſto turpius eſſe videt. At nihil erubuit. Nō enim verbis intēdebat, ſed ipſis operibus quæ per verba corrigebantur. Quando filius tuus fuerit adultus, antequā illū ad militiā aut aliud vitæ genus inſtituas, quę nuptias cōcernunt, pcures. Et ille ſi viderit ſtatim ſibi ducēdā eſſe ſpōſam & mo dica intercapedine diſtare nuptias, poterit ſuſtinere
B flammam. Si verò cognouerit te tardare morāſq; nectere, & expectare dum multā acquiſierit rerū acceſſionem, vt tum demū nuptias paraturus ſis, mox ob longitudinē temporis deſperata cōtinentia, in ſcortationem dilabetur. Sed heu & hīc quoq; malorū radix eſt auaritia. Quoniā enim nemini curæ eſt quomodo caſtus ac modeſtus ſit filius, ſed in aurū inſaniunt omnes, ideo nemo quoq; rem iſtā curat. Proin de adhortor vt primùm animos ipſorū cōponatis. Si ſpōſam caſtus acceſſerit filius, ſi illa corpus † ſolū vi- † filius mariti norit,
derit,]& vehemēs erit deſideriū, & timor dei maior, honeſtæq; reuera erunt nuptiæ mūda & immaculata corpora cōiungentes, & qui ex illis naſcētur liberi, multa erūt benedictione referti: obtēperabuntq; ſibi inuicē ſponſus & ſpōſa. Aliorum enim mores cū vtriq; nō ſint experti, ſubiicientur & obſequentur ſibi inuicē. Adoleſcēs quippe ſi laſciuire cœperit, morumq; fornicariorū experientiam acquirere, ad primam quidē & alteram vſq; veſperam laudabit vxorem ſuā, poſtea verò ſtatim in priſtinā relabetur petulantiā, effuſum & indecorum riſum, verbaq; multa illiberalitate plena, & mores fractos ac delicatos, atque omnē aliā turpitudinē, quā ſine decori læſione narrare nequimus requirēs. Hæc verò præſtare non ſuſtinebit puella libera & ingenua, neq; ſeipſam deturpare poterit. Propter vitæ nanq; cōmunionem & puerorū procreationem adiuncta viro eſt, nō turpitudinis riſuſq; gratia, vt domū adminiſtret, vt & virum ad honeſtatē & caſtitatē erudiat, non vt illi fornicationis incitamēta porrigat. Sed iucūdi tibi vidē-
Prou.5.a. Mel in fel. tur mulieris fornicatiæ mores? Noui: Nam ſcriptura hoc dicit: Ex labiis, inquit, mulieris fornicatricis diſtillat mel. Etenim ad hoc oīa iſta molior, ne mellis huius guſtū capiant adoleſcētes. Mox nanq; in fel a-
* Hīs. i. quæ nēpe meretrix, vt eſt apud ſeiptuagita. ibidem. marū mutatur. Atq; etiā iſtud ſcriptura dicit: *Quod quidem, inquit, ad tēpus guttur tuum impinguat & oblectat, poſtremò autē reperies illud felle amarius, & gladio vtrinq; incidēte acutius. Quid dicis? Ferte me quæſo impurū etiam quiddā, vt ita dicā, loquentem, pudoremq; & ruborē exuentem. Nō enim iſtud mea ſponte accidit, ſed propter eos qui nullo rerum ipſarū pudore tenētur, iſta dicere cogor. Multa verò & in ſcripturis talia videmus. Nā & Ezechiel exprobrādo Hieruſalem multa eiuſmodi loquitur, & nihil pudefit. Ac meritò: Nō enim ex animi ſui affectione illa dixit, ſed ex caſtigatione. Etenim etſi verba inhoneſta videātur, ſcopus tamen inhoneſtus non eſt, ſed

A cōgruus ei qui cupiebat immunditiā ex animis illorū eiicere. Niſi eīm hęc ipſa verba audiat animus impudens, nō immutatur. Et medicus nanq; putredinē eiicere cupiēs, digitos primùm in ipſum vulnus immittit, & niſi primū polluat ſalutiferas manus, ſanare nō poterit: ita & ego niſi primū os meū affectionibꝰ veſtris ſalutiferum polluero, curare vos nequiuero. Immò neq; iſtud polluitur, neq; manus illæ. Quamobrem? Quoniā non eſt immūditia naturalis, neque ex noſtro corpore, quemadmodū neq; illic ex illius manibus ſed ex alienis. Si vero vbi alienū eſt corpus nō recuſat medicus manus ſuas immergere, vbi noſtrū eſt corpus, recuſabimus nos dic quæſo? Corpus eīm noſtrū vos eſtis, infirmū quidem & immundum, attamen noſtrū. Quid ergo eſt qd dico? & cuius gratia tantā feci adhortationē? Indumentū quidē quod ſeruus habet, nunquā ferre voles, nimirū ſordes eius
B abhorrēs, ſed malles nudus eſſe q; illo vti: corpore verò immundo ac ſordido, & quod nō ſolū puero tuo ſed & mille aliis proſtat, abuteris & nō abominaris? Pudefacti eſtis audiētes. At in ipſis operibꝰ erubeſcite, nō in verbis. Et reliqua oīa prętereo, mores inhoneſtos & impuros † alienę vitę ſeruitutē & captiuita- † reliquæ.
tē. Dic mihi, ad eandē & tu & ſeruus tuus? Et vtinam dūtaxat ſeruus tuus, niſi & lictor, & manus quidē lictoris cōtingere non ſuſtineres, & eā quę vnum cum illo corpus eſt facta cōplecteris & oſcularis, & tamē nec horres, nec times, nec erubeſcis, nec cōfunderis, nec trepidas? Admonui quidē patres veſtros, q; oportet vos ſtatim ad nuptias adigere, attamē neq; vos à ſupplicio immunes euadetis. Niſi enim & alij iuuenes vobis plures fuiſſent in caſtitate & tēperantia viuētes & olim & nunc, fortaſſe quandā haberetis ex-
C cuſationē. Si verò ſunt, vnde poteritis dicere, cōcupiſcentiæ flammā cohibere vos non potuiſſe? Nā illi vos arguūt qui potuere, cū eiuſdem vobiſcū ſint naturę. Audite quid Paulus dicat: Pacē ſectemini & ſan Heb.12.d.
ctificationē, ſine qua nemo dominū videbit. An iſtæ minæ vos abſterrere nō poterūt? vides alios ſemper caſtos ac tēperantes, atq; in pudicitia degētes: & tu ne vſq; ad iuuentutis quidē tempora te cohibes? Vides alios ſæpenumero voluptatē viciſſe; & tu ne ſemel quidē illā ſuſtines? Si vultis, cauſam ego dicam. Non eīm in cauſa iuuētus eſt. Alioqui futurū eſſet vt oēs in vniuerſum adoleſcētes laſciui eſſent. Sed ipſi nos ipſos in flammā & incendiū impellimus. Quādo enim aſcēdis in theatrū, ac ſedes nudis mulierū mēbris oculos ineſcās, ad tēpus quidē oblectaris, nouiſſime verò magnā inde febrem tibi cōtrahis. Quādo
D vides quaſi corporali forma & adūbratione apparētes mulieres, quādo & ſpectacula & cantiones nihil aliud habētes quàm abſurdos amores, (quædam, inquiunt, adamauit aliquē, & cum aſſecuta nō eſſet, ſeipſam ſtrāgulauit. quin & ad matres abſurdos amores deuolutos occinunt) quādo, inquā, & per auditū illa accipis, & per mulieres, & mulierū typos, iam vero & per viros puectę ætatis: (etenim cōplures illic aſſumptis laruis mulieres fingunt & imitantur) vnde deīceps, dic quęſo, caſtus eſſe poteris, narrationibus illis, ſpectaculis illis, * auditoribus illis vanis animum * ἀκουσταῖς.
tuū occupantibꝰ, & talibus quoq; ſomniis poſtea ſuc- τῶν ἀκου-
cedētibus? Ita quippe plerunq; natura cōparatus eſt ſtionibus.
animus, vt talia noctu imaginet qualia per diē cupit ac deſiderat. Cū igit illic quidē & res videas turpes, & verba audias turpiora, & vulnera quidē accipias,

pharmaca verò nulla imponas: quomodo nõ meritò putredo crescet? quomodo morbus nõ intendet, idque multo magis q̃ in corporibus nostris? Animus quippe facilius q̃ corpora, siquidẽ vellemus, quæ ad correctionẽ pertinent, admitteret. Nã illic quidẽ & pharmacis, & medicis, & tẽporis spacio opus est: hic verò ad hoc vt vel bonus fias vel malus, voluisse sat est, ita vt eò magis hinc morbũ ceperis. Quando igit̃ noxia quidẽ cumulamus, vtiliũ autem nullã rationẽ habemus, quãdo sanitas obtĩget? Quapropter & Paulus dixit: Quemadmodũ & gentes quæ deũ ignorãt. Pudefiamus ac terreamur. Si gẽtes sæpenumero quę deũ ignorant, castę sunt ac tẽperantes: erubescamus si quãdo peiores illis sumus. Facile est assequi castitatem, si voluerimus, siquidẽ nos ab iis quę lædũt subduxerimus. Alioqui neq; fornicationẽ fugere facile est, si noluerimus. Quid enim facilius q̃ pedes in foro incedere? At ex multa mollitie difficile & molestũ factũ est, non solũ mulieribꝰ, sed iã & viris. Quid facilius q̃ dormire? At & istud difficile fecimus. Cõplures quippe diuitũ totas noctes circũferuntur, expectantes necessitatẽ somni, & tunc demũ dormientes. Et omnino nihil est volẽtibus difficile, nihil nolentibus nobis facile. Sunt em̃ omnia nostri arbitrij. Quapropter & scriptura dicit: Si volueritis & audieritis me. Et iterũ: Si verò nolueritis, nec me audieritis. Itaq; totũ in eo situm est, an vel velimus, vel non velimus. Propterea & punîmur & laudamur. Cõtingat verò vt de iis qui laudantur existentes, promissa bona consequamur gratia & benignitate, &c.

Liberũ arbitrium.
Esaiæ 1.c
Ibidem.

Homilia sexta.

FEde fraterna vero dilectione non habemus necesse vt vobis scribamus. Vos enim ipsi à deo docti estis ad hoc, vt diligatis vos inuicẽ. Nam & erga omnes fratres hoc facitis, & erga eos qui sunt in tota Macedonia. Quanã ratione cũ de castitate diligẽter adeò ad eos disputauerit, & de eo q̃ operari oporteat, quódq; nõ sit mortuorũ gratia lugendũ, eadẽ diligẽtia disputatur̃ sit, quod omniũ bonorũ caput erat, nẽpe dilectionẽ, id quasi obiter ac prętercurrẽs attingit? Nõ habem̃, inquit, necesse, vt vobis scribamus. Et hoc ex multa est prudẽtia spiritualíq; doctrina. Duo nãq; hîc manifestat: Vnum quidẽ, rem istam tã esse necessariam, vt ne doctrina quidẽ opus habeat. Nam quæ vehementer magna sunt, omnibus illa patẽt. Alterum verò quod magis eos solicitos reddidit, hoc dicẽs, q̃ si ad dilectionẽ adhortatus esset. Putans enim eos hoc probè executos esse ac præstitisse, atq; ideo nihil eius admonens, etiã si non præstiterint, magis tamen eos inducit ac permouet. Et vide, Nõ dicit de dilectione quæ esse debet erga omnes, sed quæ sit erga fratres. Nõ necesse habem̃, inquit, vt vobis scribamus. Oportebat ergo tacere, & nihil dicere, si nulla erat necessitas. Nũc verò per hoc quod dicit, nõ est necesse, maius effecit q̃ si illud dixisset: vos enim ipsi à deo docti estis. Vide quãto encomio deum illis doctorẽ huius imposuit. Nõ opus, inquit, habetis, vt ab hoĩe discatis. Id quod & propheta dicit: Et erunt oẽs à deo docti. Vos enim ipsi, inquit, à deo docti estis, ad hoc, vt diligatis vos inuicẽ. Nã & erga cunctos fratres hoc facitis, & erga eos qui sunt in tota Macedonia. Et erga reliquos, inquit, oẽs. Vehemẽter ista ad hoc præstandũ solicitant. Et non temerè dico q̃ à deo docti sitis, sed noui istud ex iis quæ facitis. Multa autẽ illis huius gratia testificatus est. *Obsecramus autẽ vos fratres vt abundetis magis, & enitamini ad hoc, vt quieti sitis, ac res vestras agatis, & operemini manibus vestris, quẽadmodũ vobis præcepimus, vt cũ decoro versemini erga extraneos, nullãque re opus habeatis.* Declarat quantorum malorum causa sit ocium, & quantorũ bonorum operandi sedulitas, & manifestum id facit ex iis quæ apud nos in vsu sunt: quod & plerunq; facere solet, idq; prudẽter. Magis enim pleriq; per ista mouentur & inducuntur, q̃ per spiritualia. Dilectionis enim est, qua proximi diligũtur, nõ ab illis accipere, sed illis potius largiri. Et vide cũ obsecraturus esset & admoniturus, virtutẽ hãc dilectionis eorũ in mediũ interserit, vt & ex priore admonitione & minis prę̃missis, quibus dixit: Proinde qui aspernatur, nõ hominem aspernatur sed deũ, in hac veluti laude respirarẽt: & rursus ne ab hac altera admonitione resilirent. Hoc enim fieri solet, si quando ad operandũ admonetur. Itaq; neq; ab aliis accipiendum, neq; ociandum, sed operandũ, & aliis dandũ est. Beatius enim est dare, inquit, q̃ accipere. Et operemini, inquit, manibus vestris. Vbi sunt qui opus requirunt spirituale? Vides quomodo illis omnem occasionẽ huius abstulerit, cum dicit, manibus vestris. An ieiunium quisquã manibus operatur? An manibus peruigilia fiunt? aut opus est manuum si humi quisquã dormierit? Nemo sanè hoc dixerit. Attamen de spirituali opere loquitur. Est enim reuera spirituale, si quod operatus fueris, aliis dederis. Et huic certè nihil æquiparari poterit: vt cũ decoro, inquit, versemini. Vides vnde eos reprehendat? Non dixit, ne inhonestè agatis mẽdicantes, sed idem quidẽ innuit, mitius tamẽ ipsum ponit, vt & percellãtur, & illud nõ vehementer fiat. Si enim qui nostri sunt, illis offenduntur: multo magis extranei, qui mille accusationes & occasiones cõminiscuntur, si quãdo hominem corpore sanũ, & qui sibiipsi posset ad acquirendam alimoniã sufficere, mendicare, & aliorũ operam implorare viderint. Propterea & christemporos nos vocãt. Quapropter & nomẽ dei, inquit, blasphemat̃. At nihil horũ posuit, sed quod eos maxime mordere poterat, nẽpe turpitudinẽ & indecorum. *Nolumus autẽ ignorare vos fratres de iis qui obdormierunt, ne cõtristemini sicut & cæteri spem non habẽtes.* Hæc duo illos potissimum lędebant, paupertas scilicet, & animi deiectio, id quod & omnibus hominibꝰ euenire solet. Vide ergo quomodo illis medeatur. Paupertas hinc erat, q̃ rapinã bonorum suorum sustinuerant. Si ergo eos iubet labore manuum suarũ victũ quærere quibꝰ propter Christũ, quæ habuerunt, per rapinã ablata fuerant, multo magis alios. Quòd enim spoliati fuerint, liquet ex eo quod dicit, cõsortes facti estis ecclesiarum dei. Et quomodo illarũ consortes fuerint, subiungit: & rapinã, inquit, bonorũ vestrorũ cũ gaudio suscepistis. Deĩde de resurrectione hoc loco sermonẽ mouet. Quid igit̃? an nõ & antea de resurrectione ad illos sermocinatus est? Verũ, sed hîc aliud quoddam mysteriũ innuit. Quódnam illud? Quòd nos, inquit, qui tũ viuemus, & reliqui erimus in aduentu domini, nequaquã eos qui dormiunt, præueniemus. Potest quidẽ & resurrectionis sermo eum qui in dolore est cõsolari, potest verò quod iam dicitur potissimũ fide dignã facere resurrectionem. Sed primùm illud dicam̃. Nolumus ignorare vos fratres, inquit, de iis qui obdormierunt, ne cõtristemini quemadmodum & cæteri spem non habentes. Vide quomodo & hîc mãsuetè agat. Nõ dicit: Ita insensati estis (quẽadmodum ad

Ioan. 6.e.
& Esa. 54.d.

Exemplar habet vtrũq; vel alter, textui inserendum.

Roma.2.d

Heb.10.g.

dum ad Corinthios dixit) & insipiẽtes, & cũ resurrectionem noueritis, nõ aliter doleatis, q̃ illi qui fidem nõ habent, sed admodũ leniter ac mãsuetè aliã ipsorum virtutẽ veneratus. Et non dixit de morientibus, sed de dormiẽtibus, mox in ipso exordio cõsolationis fundamentum iactans. Ne cõtristemini, inquit, sicut & cæteri spẽ nõ habẽtes. Ergo propter mortuos immodestè plãgere, eorum est qui spem non habent? Meritò: Animus em̃ resurrectionis prsus ignarus, & mortẽ hanc corporalem mortẽ esse putans, non immeritò mortuos tanquã perditos plãgit, & lamentatur, atq; intolerabiliter luget: tu verò qui resurrectionem præstolaris, cuius gratia lamẽtaris? Lamentari ergo eorũ est qui spe destituti sunt. Audite mulieres quotquot ad lamẽtandum procliues estis, quotquot ad lugẽdum intolerabiliter & impotenter ferimini, quoniã quæ gẽtium sunt facitis. Si ergo morientium gratia lugere, gentium est, immodestè plangere, genasq; lacerare, quorũ est, dic quæso? Quamobrem lamentaris, si credis & resurrecturũ & non periisse, & mortẽ hanc esse somnũ ac dormitionẽ? Propter consuetudinẽ, inquis, rerumq; tutelã & cũrã, atq; quodcunq; aliud obsequium. Quãdo ergo puerum ætate immatura amittis, q̃ nihil dũ agere potuit, cuius gratia lamentaris? Quid illũ requiris? Bonæ spei indicia prę̃ferebat, inquis, & sperabã illum mihi fore tutorẽ. Propterea quæro virũ, propterea filium, propterea plango & lamẽtor, non q̃ resurrectioni diffidam, sed q̃ auxilio destituta sim, & tutorem amiserim, coniugem, omniũ consortem & consolatorem. Ista lugeo. Noui resurrecturum, attamẽ interea ab illo separari non fero. Multa rerũ turba ingruit, quibusuis iniuriã inferre volẽtibus exponor. domestici qui antea metuebant, nunc cõtemnunt, nunc insultant. Si quis beneficiorũ mariti oblitus, si quis mali nonnihil ab eo perpessus est, is mortuũ vlturus, cõceptam iram in me effundit. Ista me viduitatẽ hanc ferre nõ permittunt, nec placidè ac leniter lugere: propterea plãgo, ꝓpterea lamẽtor. Quomodo ergo tales solabimur? quid dicemus? Quomodo dolorẽ earum refellem̃: Primùm eas cõuincere tentabo, lamentationẽ non esse ex his quæ dicta sunt, sed ex animi affectione incõsiderata. Si ergo ista luges, oportebit vt perpetuò lugeas mortuũ tuũ. Si verò anno elapso obliuisceris illius, nõ secus q̃ si nihil huius accidisset, non iã mortuum luges, neq; amissam tutelã. At separationẽ non fers, neq; cõsuetudinis amputationem? Quid ergo illæ dicẽt, quæ & secũdis nuptiis cõsuescunt, idq; admodũ ex animo? Non enim priores requirunt. Verũ ad illas nunc nihil loquemur, sed ad eas quę mortuis maritis beneuolentiã suam cõseruant. Quamobrẽ luges filium? Quamobrẽ maritum? Hunc quidẽ q̃ nullum dum ex eo fructũ cepi, istum verò q̃ speraueram me illo diutius fruiturã. At hoc ipsum quantę est incredulitatis? Nempe q̃ putas te vel maritũ vel filium in rerũ securitatem collocaturũ fuisse, deũ verò nequaquam. Quomodo nõ putas illũ irritari? nã ob id ipsum plerunq; eos aufert, ne ad eũ modum illis alligata sis, vt spẽ tuã ab illis auferas. Aemulator enim est deus, & vult à nobis omniũ potissimum adamari: idq; ea ratione, q̃ nos admodum vehementer amat. Scitis enim hũc esse morẽ insanè amantiũ: vehemẽter sunt zelotypi, & malunt vel animam effundere, q̃ ab vllo riualium superari & obscurari. Propterea & deus illũ tibi abstulit: propter illa videlicet quæ dixisti. Alioqui cuius gratia, dic quęso, olim nõ ita immaturę viduitates fiebant & orbitates? Quamobrem Abrahã & Isaac multũ temporis viuere permisit? Eo q̃ ille viuo etiã filio deũ prætulit. Dicebat em̃ deus, Macta filiũ, & mactabat. Quare Saram in tantã senectutẽ deduxit? Quia viuente etiã illa Abrahã deo magis obediebat q̃ illi. Propterea dicebat ei deus, Audi Saram vxorẽ tuam. Neq; propter amorẽ viri, neque propter vxoris aut filij tutelã ac curam quisquam ex ipsis deum irritabat. Nũc verò quoniã adeò ad libidinẽ intemperanter ferimur, & vehementer cõcidimus, & mariti vxores plus amamus q̃ deũ, & vxores maritos suos deo præferunt, horũ gratia nos inuitos quoq; ad amorẽ suum trahit: Ne virum plus ames q̃ deũ, & viduitatem non senties vnquã. Immò etiam si acciderit, nullum tamen eius sensum capies. Quare? Quia habes qui te magis amat tutorẽ immortalem. Si deũ magis amas, nę lugeas. Quẽ em̃ magis amas, immortalis est, nec permittit vt eius gratia quẽ minus diligis, vllũ doloris sensum accipias. Demõstrabo tibi per exemplum, hoc ipsum te iam facere. Dic mihi, si virũ haberes, qui iuxta animi tui sententiam cũcta faceret, celebrẽ & illustrem, vbiq; splendidum & magni æstimatũ, gloriosum apud omnes, prudentẽ, sapientẽ, & qui te adamaret, ita vt beata illius nomine reputareris, deinde & filium ex eo pareres, qui postea antequã ad maturam ętatẽ pertigisset, morte decederet: an luctũ sentires? Nequaquã. Maritus em̃ plus amatus amorẽ ac luctũ filij superaret, & obscuraret. Et nunc si deũ plus amas q̃ maritum, maxime quidẽ illũ tibi nõ abripiet. Si verò & abripuerit etiã, luctum tamen non senties. Propterea & beatus Iob nihil acerbi passus est, cũ intempestiuam liberorum suorũ mortem audiret, eo q̃ deum plus amabat q̃ illos. Viuente itaq; adhuc deo quẽ diligebat, nihil ista quæ accidebãt, illum cõtristare poterãt. Quid dicis ô mulier? Maritus & filius sunt tutores tui, deus verò nulla tui cura & misericordia teneẽ? Quis tibi & hũc & illum dedit? Non ipse? Quis verò te fecit? Nõ ipse? Qui te cũ non esses, ad hoc vt esses perduxit, & aĩam inspirauit, & mentẽ indidit, suiq; notitiam largiri dignatus est, & vnigenito filio suo propter te non pepercit: tui nõ miserebitur, miserebit̃ verò conseruus? Quantã iram non excitabunt hæc verba? Quid tale à viro habes? Nihil vtique proferre potes: nam etiã si tibi quicquã benefecerit, beneficiis tamen affectus, & te primùm causante, hoc fecit. De deo verò nihil tale quisquam proferre poterit. Nõ enim beneficiis deus per nos affectus tãtopere benefacit, sed nullius egens ex sola bonitate sua humanũ genus beneficiis cumulat. Regnũ tibi pollicitus est, vitã immortalẽ, gloriã, fraternitatem, & filiorũ adoptionẽ dedit, cohęredẽ vnigeniti sui fecit: tu verò mariti adhuc post tanta bona recordaris? Quid is tibi tale dedit? Solem suũ tibi produxit, pluuiã dedit, annuis alimoniis nutrit. Væ nobis propter magnã nostram ingratitudinẽ. Hac ratione aufert tibi maritũ, ne ipsum quæras, tu verò mortuo quoq; adhærens, deum etiã deseris. Oportebat gratias agere, oportebat omnia in deum proiicere. Quid em̃ est quod à viro accepisti? Dolores parturitionũ, & labores, & cõtumelię, & cõuicia plerũq;, & obiurgationes, & querelæ, an nõ ista sunt quæ ex viris accidũt? At sunt adhuc & alia, inquis, iucunda. Quenã illa? Ornauit te preciosis indumentis, Auro faciẽ tuã decorauit. Suspiciendã omnibꝰ reddidit.

1.Cor.15.c & Gal. 3.c.

Cõtra indecoriũ luctũ mortuorũ.

Gen.22.a.

Gen. 21.b

didit. Verum si voles, ornaberis etiã mortuo illo ornatu multo meliore. Pudicitia quippe & tẽperantia præclariorẽ multo facit, si cui fuerit, q̃ quæ auro est cõspicua. Habet hic rex vestimẽta nõ talia, sed multo meliora: illa si voles, indues. Quæ verò illa? Vestitus est aureas habẽs fimbrias. Si lubet animã ex illo vestias. †At nõ obiecit te] hominum contemptui? Et quid hoc magni est? Viduitas verò non permittit vt dæmonũ ludibrio pateas. Cũ virum haberes, dominabaris domesticorũ tuorũ: si tamen & planè dominabaris. Nũc verò loco famulorũ dominaris virtutũ incorporaliũ, principatuũ, potestatum, & mũdi rectoris. Tristia verò quibus cũ illo cõmunicasti, non dicis. Si aliquãdo pressit dominãtis tumor, si aliquãdo à propinquis obscurata fuisti, ab his omnib⁹ iam es liberata, ab omni metu ac timore. Sed anxiè curas quis tibi sit relictos liberos educaturus? Pater orphanorum: Quis enim illos dedit, dic quæso? Nõ audis Christũ in euangeliis dicentẽ, Nónne anima plus est quàm esca, & corpus q̃ indumentũ? Vides lamentationẽ istam non esse ex consuetudinis desiderio, sed ex incredulitate? At non sunt liberi æquè splendidi mortuo patre atq; viuente. Quare? Deũ habent patrem, & nõ sunt splẽdidi? Quot tibi possum ostendere, qui à viduis educati, celebres facti sunt? Quot verò qui sub patribus suis vixerũt, & perierunt? Si enim illos ab incunte ętate quemadmodũ oportet educaueris, lõgè maiore beneficio potiẽtur, q̃ si sub paterna tutela alerẽtur. Quòd emẽ hoc peculiare sit viduarum munus, nẽpe liberos educare: audi quid Paulus dicat, Si liberos educauit, inquit. Et iterũ: Seruabit autẽ per liberorũ procreationem, (Nõ dixit, per virũ) si permãserit in fide & charitate & sanctificatione cũ castitate. Insere illis à primæua ætate timorem dei, & quouis patre magis eos seruabis: Hoc illis murus erit infractus. Quãdo enim intus est custos, nihil nobis externis munitionib⁹ opus est: hoc verò non existẽte, frustra erũt omnia quæ extrĩsecus fiũt, †siue diuitiæ, siue gloria, siue quodcunq; decorũ.] Hinc illustres fient, nõ super terrã solum, sed & in cœlis. Etenim ne mihi respicias eos qui zonis præcincti sunt aureis, neq; ad eos qui equis ferũtur, neq; ad eos qui beneficio parentũ in aulis regiis splendent, neq; qui assectatores habẽt & pædagogos. Nã ista forsan viduas super orphanis plãgere faciũt, cogitãtes, & hic filius me⁹, si quidẽ pater illi superstes esset, tãta quoque fœlicitate frueret, nunc verò in mœrore & contẽptu est, nec vlla ei⁹ habet ratio. Ne cogites ista mulier, sed cogitatiõe tua sursum ad cœli portas euola, & cognosce quæ illic sint regię. Vide sedentem illic regẽ, & reputa: nũ qui in terris cõspicui sunt, illustriores illic possunt esse filio tuo, tunc demũ suspira. Si verò in terra quidã celebres sunt, nullius istud æstimandũ est. Potes efficere si voles, vt in cœlis militet filius tuus, in illũ recenseatur cœlestiũ militum delectũ. Qui enim illic recẽsentur, nõ in equis ferunt, sed in nubibus: nõ super terrã incedunt, sed in ipsum cœlum rapiuntur: † nõ filios habẽt primores,] sed angelos ipsos: nõ regi adstãt & famulãtur mortali, sed immortali, regi videlicet regũ, & domino dominantiũ: non zonã pelliceam circa lũbos habent, sed gloriam illam ineffabilẽ: & regibus quoq; & qui vnquam celebres fuerunt, reddũtur illustriores. Nam in regiis illis cœlestib⁹ neq; diuitiæ, neq; nobilitas, sed sola virtus quæritur. Illa si fuerit, nihil illos prohibebit quo minus primas obtineãt. Nihil nobis molestũ aut difficile est, siquidẽ philosophari voluerimus. Ad cœlũ suspice, & vide quãto sit illustrius fastigio regiarum istarũ. Si ergo pauimentũ supernarum regiarum, tanto est inferiorũ ac terrestrium præclarius, vt istud illius intuitu cœnũ æstimetur, si exactè quisquã cœlestes regias inspicere merebit; cui non erit fœlicitati cõparandum? Quę autẽ verè vidua est, inquit, ac desolata, sperauit in deũ. Hoc mihi ad quasdã dictũ est, ad eas scilicet quæ filios habẽt; vt discant se iam magis esse sui iuris, maiori emq; occasionẽ habere, deo sese approbãdi. Resoluta quippe sunt illis oĩa vincula & impedimenta: Nemo est qui detineat, neq; qui catenis illis cõiugij implicari cogat. Separata es à viro? sed vnita deo. Non habes cõgerronem conseruũ? At habes dominũ. Quãdo precaris, non cũ deo sermocinaris, dic quæso? Quãdo legis, audi ipsum tecũ sermocinantẽ. Quid verò tecũ sermocinatur? Multo iucundiora verba, q̃ vir posset. Nã vir quidem etiam si blãdiatur, non tamen multũ adfert honoris: est emẽ cõseruus. Quãdo verò ancillæ adblãditur dominus, hoc multũ habet reuerentiæ & obsequij. Quomodo ergo nobis obsequitur? Audi quãtis hoc reb⁹ faciat. Venite, inq̃t, ad me oẽs qui laboratis & onerati estis, & ego vobis requiẽ præstabo. Et itetũ per prophetã clamat dicens: An obliuiscetur mulier vt misereatur filiorũ vteri sui? Si verò obliuiscatur etiã illa, ego tamen non obliuiscar, dicit dominus. Quanti non sunt amoris hæc verba? Et iterum: Conuertimini ad me. Et rursus alibi: Cõuertere ad me, & saluaberis. Si verò quæpiã ex cãticis etiam sibi deligere volet, secretiora illa excipiens, audiet illũ ad vnam quamq; animã sibi competẽtem sermocinari ac dicere, Formosa mea, colũba mea. Quid autẽ his verbis suauius? Vides colloquiũ dei cũ hominib⁹? Quid verò, dic quæso? Nõ vides quot filij beatarum illarũ mulierũ mortui sint & sepulti. Quantoq; illæ grauiora perpessæ sint, & cũ viris simul & filios amiserint. Ad illa accingamur, illa curemus, & nihil nobis erit acerbũ, sed totum vitæ nostræ tẽpus cum gaudio spirituali deducentes absoluemus, æternis bonis fruemur: quæ cõtingat nos omnes assequi gratia & benignitate, &c.

Homilia septima.

Olumus autẽ ignorare vos fratres de iis qui obdormierũt, nec cõtristemini sicut & cæteri spẽ nõ habẽtes. Multa sunt, quæ ex sola ignorãtia nos angũt: ita vt si illa bene cognoscerem⁹, dolorẽ quoq; pelleremus. Hoc igitur & Paulus declarare volẽs dixit: Nolo vos ignorare, ne cõtristemini, sicut & cęteri spẽ non habẽtes. Propterea nõvis eos ignorare? Quamobrem verò nõ pœnã dicis quæ reposita est? Ideo, inquit, q̃ resurrectionis doctrinam ignorãt. Sed quare istud positum sit, manifestũ est & in cõfesso. Interea verò prẽter illud & hoc nõ parũ est lucri. Quoniã enim de resurrectione non hęsitabant, & tamen mortuorũ gratia lamentabãtur forsan, propter ea istud dicit. Nam aliter quidẽ cũ incredulis disputat, aliter verò cũ istis. Liquet enim eos resurrectionẽ non ignorasse, qui de illius temporibus & momẽtis quærebãt. *Si enim credimus*, inquit, *mortũ esse Iesum, & † resurrexisse ac reuixisse, † ad eum modũ credemus deum, & eos qui obdormierũt per Iesum, adducturũ cũ illo.*] Vbi sunt qui carnẽ Christi reprobant? Si enim carnẽ non accepit, neq; mortuus est. Si mortuus nõ est, neq; resurrexit, quomodo ergo apostolus ex istis ad fidẽ nos hortatẽ? An non

† At obiecit te] rolledã enim negationẽ Bud. cẽser.

† hoc illis erit & diuitiæ & gloria, & quodcunque decorũ

† non seruos habẽt qui præeãt & deducant.

† sic & deus eos qui obdormierunt per Iesum adducet cũ illo.

An nõ iuxta illos, nugator magis & seductor erit? Si emẽ mori ex peccato est, Christus verò nõ peccauit: quomodo nos adhortatur? Nũc verò de quibus dicit, quósnã deploratis ô homines? quorũ gratia contristamini? an peccatorũ? an eorũ qui simpliciter moriuntur? quamobrẽ verò dicit, quemadmodũ reliqui spem non habentes. Quósnam illi lamẽtantur? Itaq; oĩa ista vana sunt eis. Primogenitus, inquit, ex mortuis & primitiæ, oportet itaq; & reliquos esse. Et vide quo modo nihil hîc ex raciocinationibus ponat. Mãsueti enim erãt. Nam Corinthiis quidẽ scribens, multa etiã ex ratiocinationib⁹ mouit, & tũc subiunxit: Insipiẽs tu, quod seminas nõ viuificatur. Erat emẽ hoc explorati⁹ ac robustius, sed quãdo cũ fideli disputabat: erga infidelẽ verò, quã habuisset efficaciã? Ad eum, inquit, modũ credemus deũ, & eos qui obdormierunt per Iesum adducturum cum illo. Rursus dormiẽtes eos, nusquã mortuos vocat. At de Christo quidẽ dicit, q̃ mortuus sit, quoniã & resurrectionẽ posuit: hîc verò dicit, qui obdormierũt. Quomodo* per Iesum? Aut qui per Iesum obdormierunt, aut per Iesum: illos adducet. Illud quidẽ, qui obdormierũt per Iesum: idẽ est atq;, qui credẽtes sunt. Hic hęretici dicunt, eos qui baptizati sunt, intelligi. Illud igitur quod dicit, ad eũ modũ, quomodo stabit? Iesus emẽ nõ per baptismum obdormiuit. Cuius gratia, inquit, qui obdormierunt? Itaq; nõ de vniuersali, sed de particulari resurrectione disputat. Eos enim, inquit, qui obdormierũt per Iesum. Et in plerisq; locis ita dicit. *Hoc enim vobis dicimus in verbo domini, quod nos qui tũ viuimus, & reliqui erimus in aduentũ domini, nequaquã præueniemus eos qui dormiunt.* De fidelibus dicẽs, & qui obdormierũt, inquit, in Christo. Iã verò nõ de resurrectione duntaxat illi sermo est, sed & de resurrectione & de honore glorię illius. Resurrectione quidẽ potiẽtur, inquit, oẽs: in gloria verò non erunt omnes, nisi qui in Christo sunt. Quoniã igitur cõsolari eos vult, non solum per resurrectionem consolatur, sed & per magnũ resurrectionis honorẽ, & per illius celeritatem. Resurrectionẽ nanq; sciebant. Quoniam enim per honorẽ post resurrectionem futurum eos consolari cupit, in progressu dicit, Et semper cum dño erimus: &, in nubibus rapiemur. Quomodo verò fideles per Iesum obdormiũt? Idẽ dicit atq;, qui Christũ habent in seipsis. Illud verò, adducet cum illo, declarat eos vndiq; adducẽdos. Hoc enim vobis dicimus, inquit, in verbo dñi. Admirandũ aliquid & insolẽs dictur⁹ erat, propterea & authoritatẽ ponit. Et verbo, inquit, domini, hoc est nõ ex nobisipsis, sed quod à Christo docti sumus loquimur. Quod nos qui tũ viuemus, qui reliqui erimus in aduentum dñi, nõ præueniemus eos qui dormiunt. Quod quidẽ in ea quæ ad Corinthios est, dicit: Quoniam in puncto temporis, & in momẽto oculi. Hic verò & authoritatẽ verbi dei resurrectioni & modo resurrectionis adiecit. Videt enim res ista difficilis esse. Quemadmodũ, inquit, facilè est viuẽtes in sublime sustolli: ita & eos q̃ mortui sunt. Illud verò, q̃ nos, nõ de seipso dicit. Nõ enim ad resurrectionẽ vsq; in hac vita permansurus erat, sed fideles intelligit. Propterea adiecit, qui reliqui erimus in aduentũ domini, nõ præueniemus eos qui dormiũt. quasi dicat: Ne putes aliquã hîc operũ difficultatem fore, deus est qui efficiet. Qui tũ viuent eos qui corrupti sunt & putrefacti, quiq; innumeros annos habent, nequaquã præuenient, sed quemadmodũ facile erit perfectos illos adducere, ita & corruptos. Sed sunt quidã qui huic rei diffidũt, eo q̃ deũ ignorãt. Quid emẽ facilius, dic quæso, an ex eo quod nõ est aliquid producere vt sit, aut ea quæ corrupta sunt denuo restituere? Sed quid dicunt? Quidam, inquiunt, naufragiũ passus est, & cũ in mare pronus dilaberetur, cõplures illum pisces exceperũt, & quisq; piscium membrũ aliquod ex eo depastus est: deinde ex iisdẽ ipsis piscibus alius quidẽ in illo, alius autem in alio maris sinu, ab alio quopiam pisce interceptus & voratus est, & is ipse rursus ab alio. Et iterũ ipsi qui pisces illos naufragũ hunc depastos comederũt, in aliis regionibus emortui, & ipsi quoq; à bestiis fortẽ deuorati sunt. Tanta igitur cõfusione dispersioneq; facta, quomodo denuo vir iste, inquiunt, resurget? Quis puluerẽ ipsius vndiq; restituet? Quamobrẽ hoc dicis, ô homo, catenamq; istã nugarum contexis, & tãquã inexplicabile quiddã ponis? Etenim dic mihi: Si nec in mare ceciderit, si nec piscis illũ voraverit, neq; piscem istũ mille hoĩes comederint, sed vir ille sepultus in vrnã positus fuerit, & neq; vermes ipsum, neq; aliud quicquã læserit, quomodo quod corruptum est nihilominus resurget? Quomodo puluis & cinis cõglutinabitur? Vnde deinceps vigor erit corporis? Hoc scilicet inexplicabile nõ est? Si Græci fuerint qui de istis ad hunc modũ inquirũt, innumera illis respõdebimus. Quamobrẽ? Sunt enim inter eos qui animas & in plãtas, & in frutices, & in canes diducunt. Iam dic mihi, vtrũ facilius sit, animã à proprio corpore denuo resumi, an ab alieno? Alij rursus dicunt illã ab igne consumi, & indumentorũ & calceorũ resurrectionem fieri, & tamen nõ deridentur. Alij atomos somniãt. Sed ad illos null⁹ nobis est sermo. Ad fideles verò, (si tamẽ fideles vocãdi sunt istã rogãtes) apostolicũ illud dicem⁹: Et tamẽ omnis vita ex corruptiõe nascitur, omnes plãtæ; omnia semina. Nõ vides arborẽ ficulneam, quantum quidem truncum habeat, quantos stipites, & quanta folia, ramos, virgulta, radices vsq; adeò fixas & insinuatas? Arbor itaq; ista tãta ac talis ex grano illo minuto seminato eoq; primũ corrupto nascitur, & nisi tabefactum fuerit ac corruptũ, nihil istorum prodit. Dic mihi vnde hoc fit? Et vitis quæ adeò iucũda est & visu & gustu, ex turpitudine illa crescit. Quid autẽ, dic quæso, de aqua dices? An nõ vna est quæ de cœlis defertur? Quomodo in tã multa mutat? Hoc scilicet admirabilius est resurrectione. Nã illic quidẽ idem semen, & eadẽ planta subsistit, & multa est cognatio: hîc verò dic mihi quomodo vnã habens qualitatẽ & vnã naturã tot modis immutatur? In vite fit vinũ, non solum vinũ, sed & folia, & lachrymę. Non enim botrus dũtaxat, sed & quod reliquũ est in vite per illã nutritur. Rursus in oliua fit oleũ, & quęcunq; alia: & quod mirũ est, hic in humidũ, illic mutatur in aridũ: hic in dulce, illic in acre: hic in asperum, alibi in amarum. Quo modo, dic oro, in tã varia vertit? Redde rationẽ. Sed non poteris. De te verò ipso dic mihi: ppius emẽ hoc est. Semẽ illud iactũ, vnde cõceptus es, quomodo in oculos, quomodo in aures, quomodo in manus, quomodo ĩ cor, quo modo in tot & tã varia cõpositum est & figuratũ? An nõ mille sunt in corpore discrimina, schematũ, magnitudinis, qualitatũ, situũ, virtutũ, harmoniarũ? nerui & venę, & carnes, & ossa, & pellculę, & arterię, & cartilagines & quęcũq; alia istis plura, quæ medici studiosè rimantur, quæ natu-

Hic infrà habẽdum.

* hæ dictiones, per Iesum, posunt cõiungi cum præcedenti obdormierunt, aut cũ sequẽti, adducet.

1. Cor. 15. g

turã nostram cõtinent,idq; ab vnico illo semine nata? An nõ hoc tibi videt istis multo esse inexplicabilius?Quomodo humidũ & molle in os durum ac frigidum consolidatur?Quomodo in calidum & humidũ sanguinẽ coadunatũ?quomodo ĩ frigidũ & mollẽ neruum?Quomodo in frigidã & humidã arteriã? Vnde sunt ista dic quęso? An in illis nõ hæsitas?Non vides quotidie resurrectionẽ & mortem in hominũ ætatib⁹ fieri?Quò abiit iuuẽtus?Vnde venit senectus? Quomodo qui senuit, seipsum quidẽ iuuenẽ reddere non potest,puerũ verò recentissimũ generare potest,& qd̃ sibiipsi non potest præstare,præstat alteri? Hoc & in arboribꝰ & in animãtibꝰ videre est. Atqui qd̃ alteri præstat, sibiipsi primùm præstare deberet. Sed hoc humana cogitatio exigit.Quãdo verò deus opificẽ agit,oĩa cedãt.Si ista ita sũt inexplicabilia,& supra modũ inexplicabilia, veniũt nunc mihi in mẽtem qui ita insaniunt,vt incorporalẽ filij dei generationẽ curiose scrutenẽ,cum quę quotidie fiũt,& manibus nostris subiecta sunt,millieśq; quęsita sunt,nemo adhuc vnquã reperire potuerit. Quomodo ergo ineffabilẽ illam & inexplicabilẽ generationẽ curiose rimantur,dic quæso? Nõ defatigatus est intellectꝰ auditorũ?Nõ in mille vertigines circunquaq; versus est?Nõ stupidus effectus est?Et tamen neque sic erudiũtur. Cũ de vuis & ficis nihil queãt dicere,de deo curiose inquirũt. Etenim dic mihi,quomodo acinus ille resoluat in folia & stipites, quomodo nihil horũ in illo antea fuerit,nec visum sit?At nõ acini,inquis, sed telluris est totũ hoc. Et quomodo illa sine acino nihil tale ex seipsa profert? Verũ ne simus insipiẽtes. Neq; seminis est quod hîc fit, sed eius qui & telluris est & seminũ dñs. Quapropter & sine istis & cũ istis illa nasci fecit: hoc quidẽ, vt virtutẽ suam & potentiam ostẽderet,cũ dixit: Producat terra herbã fœni. illud verò, vt post declaratã suam potẽtiam nos etiã instrueret vt essemus studiosi & laborũ & operũ.Ad quid verò nobis ista dicta sunt? Nõ temere,sed vt & resurrectioni fidẽ habeamus, & si quid rursus cogitationibus nostris cõprehendere volentes non assecuti fuerimus,nec ęgreferamus, nec indignemur,sed animo grato ac beneuolo cogitationem nostrã auertentes & cohibẽtes ad potentiã & industriã dei confugiamus. His itaq; cognitis frænũ imponamus cogitationibus, & terminos mensuramq; cognitionis nobis præstitã non trãsgrediamur.Nã si quis,inquit, putat se quicquã scire,nihil dũ nouit, quemadmodũ scire oportet. De deo,inquis,nõ dico,sed de quauis re. Quid ergo de terra cognoscere vis? Quid nosti, dic quæso? Quãta est eius mensura?Quãta magnitudo?Quis situs?Quæ essentia?Quis locus? Vbi stat? Et cui imposita est? Nihil vtiq; istorũ dicere potes, sed quòd sit frigida,& arida, & nigra, hæc dicere potes, vltra verò nihil.Sed de mari?At hîc similiter in mẽtis inopiam incides, ignorans vel vbi oriatur,vel vbi desinat.In quo fertur?Quid fundũ eius sustinet?Quis verò locus illius est?Vtrũ & post ipsum cõtinens est, an in vndas desinit & aërem? Sed eorum quę in mari sunt,quid nosti? Verum de aëre dicam?At quid? Relinquã elementa.Vis eligamus quod plantarũ est minutissimũ?Gramen dico, infrugiferũ illud,quod omnes scimus.Dic quomodo nascitur: Nõ aqua subiectũ est,& terra & fimus?Quid ergo illud adeò venustũ apparere,coloremq; præclarum adeò habere facit? Vnde venustas illa ita marcescit? Opus hoc nec aquę est nec terrę.Vides vbiq; fidẽ esse necessariam? Quomodo terra producit?quomodo parturit? Sed nihil horũ respõdere poteris.Erudire ô homo in terrenis & iis quæ hîc sunt, & cœlũ nec temerè nec curiosè scruteris.Et vtinã cœlum & non cœli dominũ. Terrã non nosti,dic mihi,de qua es,in qua es,in qua nutrit⁹ es,quã inhabitas,quã calcas, sine qua nec respirare potes, & ea q̃ tam ꝓcul absunt temerè discutis?Reuera homo vanitas.Talis eñ vanitas est.Quòd si te quisquã in profundũ quidẽ descendere iuberet, & inuestigare quę in imo sunt maris fundo,mandatũ istud nõ admitteres: nemine verò cogẽte ipse vltro abyssum inscrutabilẽ comprehendere vis? Noli obsecrò.Sed supernè nauigemus,nõ innatãtes. Subitò nãq; delassabimur,& submergemur.Verũ diuinis vsi scripturis,nauis instar,vela fidei in sublime extendamus.Si in istis nauigauerimꝰ,aderit nobis etiã gubernator sermo dei. Si verò cogitationibꝰ humanis innatabimus,non itẽ. Cui nanq; natantiũ quisquã adfuerit gubernator? Duplex itaq; periculũ est,cum ꝓ nulla nauis est,tũ ꝓ nemo gubernator adest.Si enim scaphus sine gubernatore periculũ habet,quando vtraq; absunt,quæ poterit spes esse salutis?Ne ꝓijciamus itaq; nos ipsos in apertũ periculum,sed in tuto incedamus,per sacrã anchoram liberãtes nos ipsos. Ita quippe in tranquillũ portum enauigabimus,cum magna quidẽ copia, verũ non minus & cum magna securitate:bonaq; illa diligẽtibus deũ recõdita assequemur in Christo Iesu domino nostro, Amen.

Homilia octaua.

HOc enim vobis dicimꝰ in verbo domini,quòd nos qui tum viuemus,qui reliqui erimus in aduentum domini,nequaquam præueniemus eos qui dormiunt.Nam ipse dominus in hortatu & voce archangeli, & in tuba dei descẽdet de cœlo,& qui in Christo mortui sunt,resurgẽt primũ: deinde nos qui tum viuemus, qui reliqui erimus, simul cũ ipsis rapiemur in nubibus in occursum domini in aera,& sic semper cum domino erimus. Prophetæ quidẽ authoritatem dictorum suorum ostendere volentes,ante omnia alia hoc dicunt.Visio quã vidit Esaias.Et iterum: Verbũ domini quod factũ est ad Hieremiã. Et rursus: Hæc dicit dominus,& quæcũq; talia.Multi verò & ipsum dominum sedentem videbant,quatenus ipsis videre licebat.Paulus verò nõ sedentem vidẽs,sed in seipso loquentem habens Christũ, hæc dicitdo minus,dixit: *Aut experimentum quæritis loquentis in nobis Christi?* Et iterũ:Paulus apostolus Iesu Christi.Apostolus enim quæ mittentis sunt,loquitur.Vt ostẽderet nihil se de suo loqui. Et rursus: Arbitror enim ꝓ & ego spiritũ dei habeam.Igitur illa quidem omnia ex spiritu loquebat: hoc verò quod nũc dicit,etiam manifestè ex deo audierat: quẽadmodũ illud quod ad seniores Ephesiorũ disserens dicebat, Beatius est dare q̃ accipere, secretò audierat. Videamus itaque quid & nũc dicat. Hoc enim vobis dicimus, inquit, in verbo domini,ꝓ & nos qui tum viuemus,qui reliqui erimus in aduentum domini, nequaquã præueniemus eos qui dormiũt.Nam ipse dominus in hortatu & voce archãgeli,& in tuba postrema descẽdet de cœlo.Tũc enim,inquit,& virtutes cœlorum mouebuntur. Quamobrẽ autem in tuba?Nã & in mõte Sinaio hoc videmꝰ,& illic quoq; esse angelos. Quid vero vult sibi vox archangeli?Quemadmodũ de virginibus dixit Christus: Exurgite,venit sponsus.Aut hoc sanè dicit:aut ꝓ quemadmodũ apud regẽ solet, ita &

Gene.1.a.

φιλοπόνους εἶναι καὶ φιλέργους.

Esaiæ 1.a.
Dani.9.a
Hier.31.f
2.Cor.13.a
Ephes.1.a.
1.Cor.8.a.
1.Cor.7.g
Act.20.g

ita & tunc futurũ sit, angelis ad resurrectionem ministrantibus. Dicet enim: Resurgant mortui. Et fiet opus non angelorũ ad hoc quicquam valentium,sed verbi ipsius, tanquã si rege quopiam imperãte ac iubente,egrederẽtur cõclusi & captiui, & ministri eos educerẽt.non illi postea propria virtute,sed ex voce illa hoc facerẽt.Hoc & alibi Christus dicit,Mittet angelos suos cum tuba magna,& cõgregabunt electos ipsius à quatuor vẽtis, ab extremis cœlorum vsq; ad extremos illorũ terminos.Et vbiq; vides percurrentes angelos.Archãgelum putamus eum esse qui prẽsit,& incumbat aliis in orbẽ missis, atq; hoc illis inclamet,Paratos facite omnes:adest eñ iudex. Quid est in postrema tuba? Ostẽdit hîc,multas fore tubas, & ad postremã descensurum iudicẽ. Et qui in Christo,inquit,sunt mortui,resurgẽt primùm,deinde nos qui tũ viuemus,qui reliqui erimus,simul cum ipsis rapiemur in nubibus ad occursum domini,in aera:atq; ita semper cum domino erimus. Itaque cõsolemini vos inuicẽ in sermonibus istis.Si descensurus est,cuius gratia rapiemur?Honoris gratia. Nã rege ciuitatem ingressuro,qui illustres quidẽ sunt,ad occursum eius egrediũtur:qui verò rei sunt & iudicio obnoxij, intus expectãt iudicem.Et patre beneuolo & pio aduentante, filij quidem, & qui digni essent filiorũ loco,per vehiculũ educuntur vt videant & exosculentur:qui verò de seruis interea illũ offenderunt, intus expectãt eũ qui super patris adfertur vehiculo. Ipse nanq; pater in nubibus suscepit eum.Et nos in nubibus rapiemur.Vides quãtus futurus sit honor?Et occursum descendenti faciemus,& quod omniũ est fœlicissimũ,ita semper cum ipso erimus. Quis loquetur potentias domini, & inuulgabit omnes laudes eius? Quantis bonis humanũ genus dignatus est?Qui mortui sunt, exurgent primi, atq; ita simul fiet occursus. Abel qui ante omnes mortuus est, simul cũ illis qui tum viuent,occurret.Itaque quantũ ad hoc attinet, nihil amplius habebũt illi, sed qui corruptus fuerat, & tot annos in terra sepultus iacuit, cũ ipsis tum viuẽtibus occurret,& simul reliqui omnes.Si enim illi nos prestolati sunt,vt simul coronaremur,quẽadmodum alibi scribẽs dicit:Eò ꝓ dominus de nobis melius quiddam prouiderat,ne sine nobis cõsummarẽtur:multò magis expectabimus & nos ipsos. Imò illi quidẽ prestolati sunt,nos verò non item.Fiet enim resurrectio in puncto temporis, in momento oculi. Quòd verò dicit cõgregãdos esse,resurrecturos quidẽ vbiq; simpliciter dicit,cõgregãdos verò ab angelis.Est itaque resurrectio quidẽ diuinę virtutis opus, quum telluri mandabit deus vt depositum reddat, & nullus ministrorum hoc faciet, quemadmodum aliquando euocauit Lazarum: Lazare, veni foras.adductio verò ministrorum opus erit. At si angeli colligẽt & discursabũt,quomodo isti hic rapiẽtur?Post descẽsum domini rapientur, posteaquam cõgregati fuerint.Fiet enim hoc simul nemine sciente. Etenim quãdo viderint terram motam & turbulentam, pulverem confusum, vndiq; ex æquo excitata corpora, nemine ad hoc famulante, sed iussione dei terrã antea repletam euacuare valente(cogita nanq; quantũ sit,omnes tunc qui ab Adam ad aduentum suum vsque,stare cum mulieribus & pueris) quando,inquã, tantam viderint in terra tumultuationẽ, tunc scient. Quẽadmodum enim dispensationẽ eius quæ secundum carnẽ est,non præuiderant; ita & tunc. Quando igitur illa facta fuerint,tũc & vox audietur archãgeli angelis reliquis imperantis & clamantis: audiẽtur tunc & tubæ,imò tubarum sonitus.Qualis igitur tremor, qualis timor eos qui in terra tum erunt, qui iudicẽ expectabunt,obtinebit? Vna nanq; rapietur, & vna relinquetur:& vnus accipietur, & vnus relinquetur. Quis erit tum animus illorum, quãdo istos quidẽ sublatos videbunt, se verò ipsos relictos? An non quauis gehenna terribilius eos ista deiectos ac consternatos reddere poterũt?Fingamus itaque sermone iam illud adesse.Si enim mors repẽtina,aut ciuitatũ motus,& reliquę minæ,animos nostros ita cõcutiunt,quando viderimus terram diruptã & his omnibus refertã,quando audierimus tubas,quãdo vocẽ illam archangeli quauis tuba clariorem perceperimus, quando cœlum hoc vndique sursum euectum & cõtractum,quando ipsum aduentantem deum regem omniũ viderimus, quis tum nobis animus erit? Horreamus obsecro, & terreamur, nõ secus quàm si ista iam fierẽt.Ne solemur nos ipsos ex mora & cunctatione.Quãdo enim omnia oporteat fieri,nihil ꝓderit cunctatio.Quãtus tum tremor erit, quantus timor?Videtis aliquando ad mortẽ quosdam abduci. Quem putatis illis esse animum,viam istam ad portã vsq; incedentibus? quot mortibus non grauiorem? Quid non mallẽt & facere & pati,vt ab ista animi caligine & obnubilatione liberati essent? Ego multos qui post deductionẽ reuocati fuerant ad regiã beneuolentiã & clementiã, dicentes audiui,se neq; hoĩes velut homines vidisse, ꝓ animo fuissent summopere eũ abducerentur ꝓturbato,perculso & stupefacto.Si ergo corporalis mors vsq; adeò nos ꝓterrefacit,quãdo æterna illa aduenerit,quid patiemur?Et quid dico de iis qui ad mortẽ abducũtur,quos turba hominũ circũstat,quorũ plures eos non agnoscũt?Si quis illorũ animos penitus inspexerit,nemo fuit adeò crudelis,nemo adeò cõfidens,nemo adeò fortis ac dexter, qui non in promptu habeat animi deiectionẽ & extasim ex timore & mœstitia manãtem.Si ergo dũ alij morte ista à somno nihil differẽte auferũtur,qui nihil cõsortij cum illis habẽt, ita afficiuntur & consternãtur,quãdo in maiora nosipsi inciderimus,quomodo tum habebimus?Nõ potest,credite,nõ potest sermone cõprehendi quæ futura sit animi passio. At enim,inquis,sed benignus est deus,& nihil horũ erit. Non nisi ad territandũ,inquis, ista ita scripta sunt,vt resipiscamus.Si ergo non resipuerimus,sed mali perseuerauerimus,nõ puniet nos, dic quæso?Ergo neq; bonis prẽmia retribuet?Etiam,inquis. Hoc enim illi decorum est,vt plus etiã benefaciat q̃ par sit.Itaque illa quidem vera sunt & omnino futura,supplicia verò non omnino,sed duntaxat minitandi & absterrẽdi gratia cõmemorantur? Vnde vobis persuadeam, ignoro.Si dixero quòd vermis malorum non sit moriturus,& ignis non extinguendus, si dixero in ignẽ illos abituros æternum, si diuitem iam in suppliciis existentẽ adduxero,omnia dicetis esse minas. Vnde igitur vobis persuadebo? Satanica est ista cogitatio, fatua præstãs oblectameuta,& desides efficiẽs.Quomodo ergo illam eximemus?Quæcunq; sanè ex scripturis proferemus, dicetis minandi gratia scripta. At de futuris quidem suppliciis poterit quisquã hoc dicere,de iis verò quæ iam contigerunt,& finẽ consequuta sunt,non itẽ. Audistis de diluuio? An & illa minarũ gratia dicta sunt?Non etiam contigerunt,& ita facta

Mat.24.b & Luc. 17.g.
Mat.24.c
Hebr.11.g
Psa.125.a
Ioan.11.f.

Gene. 6. & 7. ita facta sunt? Talia & illi tũ multa dicebant, & cùm centũ annos fabricaretur arca, intexerentúrq; ligna, & iust° clamaret, nemo erat qui credebat. Verũ quia non crediderant verborũ minis, sustinuerunt & experti sunt re ipsa suppliciũ. Hoc & nos patiemur, nisi crediderimus. Quapropter & aduentũ suum Christus diebus Noë cõparat, eò quòd vt diluuio illi non credebant quidẽ, ita & diluuio gehennæ accidet. An minæ fuerunt illa? Non etiã in opus ipsum exierunt? Deinde qui tum supplicium ita subitũ & omnia simul complectens induxit, non multò magis & nunc inducet? Non enim minora sunt quæ nunc fiunt, q̃ quæ tum facta fuerãt. Quomodo? Quia tunc, inquit, ingrediebantur filij dei ad filias hominum, & malum quo peccabãt, erat adulterinus & illicitus cõcubitus. Nunc vero nullum est reliquum malitię genus quod ausi nõ sumus. Creditis igitur, re vera factum esse diluuium, aut putatis esse nugas? Quanquam hoc & ipsi montes vbi quieuit arca, testificãtur, (eos dico qui in Armenia sunt) ex multa tamen & abundanti cautione, ad aliud quoque isto clarius, sermonem deducã. Peregrinatúsne quisquã vestrum aliquãdo est in Palęstina? Iam enim nõ amplius verba, sed res ipsas proferam. Quanquã priùs dicta rebus ipsis sint manifestiora. Quæcunq; enim scriptura dicit, ea rebus illis quæ oculis nostris subiiciũtur, certiora sunt. Peregrinatus ẽst ne igitur quispiam vestrum aliquãdo in Palæstina? Puto sanè. Quid ergo? Testes mihi sitis, vos qui loca illa vidistis, ad eos qui illic nõ fuerũt. Supra Ascalonẽ enim & Gazã, in ipso Iordanis fluminis termino, est regio quædam magna & fertilis. Imò erat. Iam enim nõ est. Ista igitur cùm instar paradisi esset, (Vidit enim Loth, inquit, omnem regionẽ circa Iordanẽ, & erat irrigua, sicut paradisus dei.) Ista igitur, quæ adeò erat florida, vt cũ quibusuis aliis regionibus decertaret, paradisũmq; dei abundãtia sua expri meret, quibusuis solitudinibus ac desertis nũc desolatior est, & stant ibi arbores fructũ habẽtes. Fructus autẽ ille, iræ dei monimentum est. Stant enim mala punica, (& arbores dico & fructus) splendidum quidem aspectũ habentia, & ignoranti multã spem præbẽtia: si verò in manus illa sumpserit, mox perfracta, fructum quidẽ nullum, pulueris autẽ & cineris plurimum intus recõditum exhibent. Talis est & omnis illa terra. Et si lapidẽ repereris, incineratũ reperies. Et quid dico lapidem & ligna & terrã, quando & aër & vnde calamitatis huius cõsortio detineãtur? Quẽadmodũ enim corpore incenso & cõbusto schema quidẽ manet in ignis aspectu, & figura, & magnitudo, & reliqua membrorũ proportio, virtus verò non itẽ: ita sanè & hîc. Tellurem videas, at nil telluris habentẽ, sed omnia cinerem. Arbores videre est & fructus: & tamen nihil arborum, nihil fructuum. Aërem & aquam, attamẽ nihil aëris, nihil aquæ. Nam & ista incinerata sunt. At quomodo aër cõburi poterit aliquando? Quomodo & aqua, vt maneat aqua? Ligna quidẽ & lapides comburi possunt, aër verò & aqua nequaquã possunt. Nobis impossibile est, ei verò qui ea facit, possibile. Nihil igitur aliud est aër illic quàm caminus, & aqua caminus, infrugifera omnia, omnia sterilia, omnia suppliciũ referentia, præcedentis iræ dei imagines, & futurę indicia. An & ista verborũ minæ sunt? Nam mihi quidẽ neque priora quæ in diluuio cõtigerunt, incerta, sed æquè certa quę non visa, quàm quæ visa sunt habẽtur. Incredulo verò vel ista fidem facere poterũt. Si quis gehennam futurã non credit, Sodomã cogitet, Gomorrhę meminerit, supplicij recordetur quod factũ est, & adhuc perdurat; id quod indiciũ est æternum fore malorum supplicium. Grauia sunt ista, illa verò grauia nõ sunt? Quãdo dicis nõ esse gehennam, sed simpliciter illã minatum esse deum, quãdo manus populi dissoluis ac remittis: tu me incredule vt ista dicam cogis. Si verbis Christi credidisses, non fuissem ex his rebus fidẽ illis conciliare coactus. Quoniam verò illa refugisti, iam deinceps nolis velis persuasus eris. Quid enim potes de Sodomis respõdere? Vis & causam discere, ꝓpter quam ista tunc facta sunt? Vnum erat illis peccatum, graue quidẽ & execrãdum, attamẽ vnum. In pueros tum insaniebãt, atq; ideo pœnas istas dederunt. Nũc verò innumera, & paria, imò grauiora peccata quàm istud fuerit committuntur: deinde qui propter vnũ peccatum tantam irã effudit; & neque per Abrahæ supplicationem placatus est, neq; per incolã Loth, qui ad honorandũ seruos ipsius, filias suas in ignominiam tradiderat, tantis iam peccatis existẽtibus parcet? Ridicula re vera sunt ista, & nugæ, & error, diabolicáq; seductio. Vis & aliud adducã? Pharaonem ab omnibus audis regẽ fuisse Aegyptium. Nosti igitur & pœnas quas dedit? Quomodo cũ ipsis currib° & equis, cũ vniuersõ exercitu in mari rubro submersus sit? Vis & alia discere? Nam ille quidẽ impius fortè erat, imò non fortè, sed revera impius erat. Vis etiam ex credentibus, & deo, vita tamẽ non verè correcta, adhęrentibus, supplicio affectos videre? Audi quid Paulus dicat: Neq; scortemur sicut quidam ipsorum scortati sunt, & ceciderunt in vna die viginti tria milia. Neq; murmuremus, sicut quidam eorum murmurarunt, & perierunt ab exterminatore. Neq; tentemus Christum, sicut quidã ipsorum tentarunt, & à serpẽtibus interierunt. Si vero fornicatio tãtum potuit, si tantũ murmuratio, quid nostra peccata nõ efficiẽt? Si verò nõ iam statim pœna sumitur, ne mireris. Nam illi quidem gehennam ignorabant, atque ideo subitis pœnis puniebãtur: tu verò quęcũq; peccata cõmiseris, si nullam prorsus hîc pœnã dederis, omnia solues illic. Ad hęc si eos qui rudiores erãt, & tanta non deliquerant, tantopere puniuit, nobis parcet? Absurdum hoc esset. Nam etiam si eadẽ quę illi deliquerimus, maiore tamen supplicio digni sumus. Quamobrẽ? Quia maiore gratia potiti sumus. Quando verò plura & maiora q̃ illi delinquamus, quas pœnas non dabimus? Illi (at ne putet me quisquam vel ad celebrandum eos, vel ad ignoscendũ ista dicere, Absit. Quando enim deus punit, si quis contrariã sententiã adferat, ex animo hoc facit diabolico. Nõ igitur ad laudem vel ad veniam eorum hoc dico, sed vt declarẽ nostram malitiam.) Illi, inquam, etsi murmurarunt quidẽ, at in desertum venerant. Nos verò patriam habẽtes, & in ędibus nostris existẽtes, murmuramus. Illi & si scortati sunt quidẽ, † & ex Aegyptiis malis pridem egressi erant, & legẽ propè talem nõ audierãt. Nos verò à maioribus nostris salutaria accepim° pręcepta, itaq; maiore supplicio digni sum°. Vis & alia audire, quęcũq; perpessi sint in Palæstina, famẽ, pestẽ, bella, captiuitates, siue Babylonicas, siue Assyriacas, quę à Macedonib° mala, quę ab Adriano & Vespasiano? Volo tibi dilecte narrare aliquid: Sed ne refilias: imò ante illud aliud dicã: Fames facta est aliquãdo, inq̃t, & rex incedebat supra murũ: deinde mulier

De subuersione Sodomorum.

Gene. 13. c

† sed ex Aegyptiis malis modo egressi erant & vix dum legem.

1. Cor. 10. b

2. Reg. 6. f.

mulier quædã accedens hæc verba ad illum loquebatur: Rex, Mulier ista ad me dixit, assabimus hodie filiũ tuum, & comedemus eum, & cras meum. Coximus ergo filium meum, & comedimus, filium autem suum nondum dedit. Quid ista calamitate grauius? Rursus alibi propheta dicit: Manus mulierum ad miserationes procliuarum filios proprios attigerunt, & coxerunt. Iudæi quidem tantum dedere supplicium, nos verò non multò magis dabimus? Vis & alias Iudæorum calamitates audire? Iosephi volumina accede, & cognosces omnem illam tragœdiam, si fortè tibi ex illis suadebimus esse gehẽnam. Nam cogita: Si illi puniti sunt, quamobrẽ non puniremur & nos? Aut quomodo decorum esset, non puniri nos, qui peiora quàm illi deliquimus? Certè liquet ideo fieri quòd suppliciũ nobis reponatur in futurum. Si verò vis etiam de vnaquaq; persona dicam, quomodo supplicio adfecti sint. Fratrem occidit Cain: graue quidem peccatum. Quis enim negauerit? At pœnas dedit & graues, & mille mortibus correspondentes, & pro quibus maluisset etiam millies mori. Audi nãq; quid ipse dicat: Si eiicis me ex terra hac, & à facie tua abscondar, & erit, vt quisquis me inuenerit, occidat me. Dic ergo mihi: Non eadem hodie multi faciũt? Quãdo enim etiam si non carnalem, attamen spiritualem fratrem occidis, non idem designas? Quid enim si nõ gladio? At alio modo facis, dum eum contẽnis, cùm posses à fame liberare. Quid ergo? Nemo iam fratrẽ suum † occidit? Nemo in pericula coniecit? At pœnas hîc non dederunt? Dabunt autẽ: deinde Cain quidẽ neque legem scriptam audierat, neq; prophetas, nec signa illa magna viderat, & tamen tantum suppliciũ dedit: alius verò qui eadem egit, & neque tantis exẽplis castigatus est, impunis erit? Et vbi esset æquitas & iustitia dei? Aut vbi illius bonitas? Rursus alius quidam ꝓpter ligna sabbato collecta lapidatus est, quãquam modicũ hoc fuerit mandatum, & circũcisione leuius. Lapidatus ergo est qui ligna sabbato collegerat, qui verò mille sæpenumero iniquitates operati sunt, decesserunt impunes. Si ergo gehenna non est, vbi iustitia? Quomodo non erit personarum respectus? Atqui multa talia de illis queritur, quòd sabbata non custodierũt. Iterum alius quisquã, Charmi, anathema furatus, cum omni familia sua lapidibus obrutus est. Quid igitur? interea nemo sacrilegus factus est? Saül quoque cùm contra quod deo visum fuerat, quibusdam pepercisset, tãtum supplicium passus est: Nemo igitur interea ad hunc modum pepercit? Vtinam hoc esset. An non magis nos inuicẽ deuoramus quàm ipsę bestiæ, cõtra quod deo probatur? Et tamẽ nemo propterea cecidit in bello. Ad hæc filij Heli quoniam ante thymiama comederãt, pœnas cum patre grauissimas soluerunt. Nemo itaq; interea ex patribus negligens erga filios suos fuit, neque flagitiosi filij? Sed nemo pœnas luit. Quando ergo luent, si gehenna non est? Innumera prętereа quisquã recensere posset. Quid verò Ananias & Sapphira? Quoniã sufurati fuerant ex illis quæ offerebant, cõfestim puniti sunt. Nemo igitur interea ista fecit? Quomodo ergo non easdẽ pœnas dederunt? Persuademũsne tibi gehẽnam esse? Aut pluribus adhuc exẽplis opus habes? Veniemus igitur & ad ea quę in scripturis non habẽtur, quæ iam in hac vita fiunt. Necessarium enim est vndiq; nobis istam sententiam colligi & probari, ne frustra nobis indulgentes, nosipsos graui dãno ledamus. Nõ vides quàm multi calamitosi mutilatis corporib° innumera mala patiãtur, cæteri verò clari sint & celebres? Quare cædis illi quidem pœnas dent, illi verò non dent, audi Paulum dicentem: Quorũdam, inquit, peccata antè manifesta sunt, quosdã verò & subsequuntur. quot homicidę subterfugerũt, quot sepulchrorũ effossores ac spoliatores? Sed relinquãtur ista. Quot sunt quos non videas graui supplicio puniri? Hi quidẽ morbo prolixo traditi sunt, isti verò cõtinuis torturis, alij autẽ aliis innumeris malis. Quando igitur videris aliquẽ, qui eadem quæ illi, aut etiã multò plura designare ausus, pœnas non dedit, an nõ vel inuitus gehennã esse suspicaris? Elige tibi eos qui in hac vita, qui coram te puniti sunt, & cogita deum non esse personarũ acceptorem, & quòd tu, cùm mille mala feceris, nihil tamẽ tale dum passus es, & habebis sententiam & intellectũ gehennæ: Nam ita nobis illã inseruit deus, vt nemo vnquam illius ignarus esse possit. Nam & poëtæ & philosophi, & fabularũ fictores, & omnes in vniuersum homines de retributione illic futura philosophati sunt, & in inferno cõplures puniri dixerũt. Etsi fabulę sint illã, nostra tamẽ nõ item. Ista nõ ideo dixi, q̃ simpliciter terrere cupiã. Non enim animos vestros aggrauare, sed ad resipiscẽtiam adducere, & expeditiores facere volo. Vellẽ & ego ipse non esse suppliciũ: imò omniũ maximè ego. Quamobrem? Quia vnusquisq; vestrũ pro sua ipsius quidẽ anima metuit, ego verò & de ista præsidẽtia ratione reddam. Itaq; omnium maximè impossibile est, vt ego effugiam. At fieri nequit, vt non sit supplicium & gehenna. Quid patior? Vbi ergo, inquis, benignitas dei est? Vbique: imò alio tẽpore de ista disputabo, ne quæ de gehenna dicta sunt, cõfundamus ac perturbemus: & quod lucrati sumus, interea non diffluat. Lucrum enim non modicum est, de gehenna persuasum esse. Verborum etenim istorum memoria, quasi modicum quoddam pharmacum omnem malitiã expurgare poterit, si perpetuò menti nostræ insederit. Vtamur ergo hoc pharmaco, vt cor adepti purũ, ita videre mereamur quę neq; oculus vidit, neque auris audiuit, neq; in cor hominis ascẽdit: quę cõtingat nos omnes assequi gratia & benignitate &c.

Ibre. 4. d

Ad Iosephum remittit.

Gen. 4. b.

† inuidia prosequitur?

Nu. 15. d.

Iosue 7. a. & 1. Par. 2. a.

1. Reg. 15.

Ibidẽ 2. e. & 4. c.

Actu. 5. a

Homilia nona.

DE tẽporibus autẽ ac temporũ articulis fratres nõ opus habetis vt vobis scribam. Ipsi nãque exactè scitis diẽ domini vt furẽ in nocte ita venturum. Nihil ita, vt apparet, curiosum est & auidum ad rerum obscurarũ & reconditarũ cognitionem, vt humana natura. Hoc autẽ illi contingere solet, quando tenuem & nondũ absolutũ intellectum habet. Qui enim rudiores sunt inter pueros, non omittũt & nutrices & pædagogos & patres crebris suis interrogationibus interturbare, in quibus nihil aliud est, quàm quando hoc, quãdo illud fit. Euenit autẽ istud & ex deliciis, & ex eo quòd nihil est operis qd̃ fiat. Properat itaq; animus noster ad multa quidẽ iam cognoscẽda & animo cõprehẽdẽda, maximè tamen ad sciendum consummationis temp°. Et quid mirũ si nobis hoc accidit? Ipsi nanq; sancti illi omnium potissimum idem perpessi sunt. Etenim ante passionem accedẽtes ad Christum apostoli inquiunt, Dic nobis, quando ista erunt? Et quod signum est aduentus tui, & consummandi seculi? Post passionem verò & resurrectionẽ ex mortuis, dicebãt ad eum: Dic nobis, an in tẽpore isto restituis regnũ Israëli? Et* ante hoc nihil illum rogauerant, at postea* non ita,

Curiositas humana.

1. Cor. 2. a.

Mat. 24. a

Actu. 1. a

πρὸ τοῦ

ante hoc vel potius præ hoc. i. magis quàm hoc, vt per cõparationem sumatur.

non ita. Postquã enim spiritum sanctũ accipere meruerunt, non solùm ipsi non curiosè quicquã rogãt, nec ægreferunt ignorantiam, sed & eos qui intẽpestiua illa curiositate laborant, reprimunt. Audi igitur quę iam beatus Paulus dicat: De temporibus autẽ ac temporum articulis fratres nõ opus habetis vt vobis scribã. Nam si fecisset, magis eos contristasset. Ita verò cõsolatus est, hoc dicẽs: Quod enim dicit, nõ habetis opus, tanquã superfluum, & velut inutile, non permittit vt quærãt. Quid enim hinc, dic quæso, lucri fuerit? Ponamus seculi cõsummationem post viginti annos futurã, post triginta, post centum: quid hoc ad nos? An nõ vniuscuiusuis cõsummatio est vitæ suę terminus? Quid curiosè scrutaris & turbaris ꝓ inani fine? At quod in aliis accidit, id & hoc loco nobis vsu venit. Quẽadmodũ enim in aliis relictis quæ propria sunt, cõmunia curamus, dicentes, hic scortator est, iste adulter: alius rapuit, ille iniuriam intulit, suorum verò facinorũ nemo rationẽ habet, sed omnia magis curat quàm sua: ita & hic, omittẽtes quisque suum ipsius finem curare, cõmunem & generalẽ cõsummationẽ discere volumus. Quid enim tibi cũ illa cõmmune est? Si vnum istum finem bene disposueris, nihil ab illo mali patieris. Sit procul, sit è vicino: nihil hoc ad nos attinet. Propterea nõ dixit hoc Christus, eò ꝙ non profuisset. Quomodo non profuisset, inquis? Ipse nouit, qui abscõdit, quamobrem non profuisset. Audi nanq; quid ipse apostolis dicat: Non est vestrum scire tempora vel articulos temporum, quę pater posuit in suam potestatẽ. Quid curiosè inquiritis, inquit? Qui circa Petrũ Coryphæũ fuerunt, ista audierunt, tanquam qui maiora scire quærebant, quàm ipsis cõueniebat. At enim, inquis, potuissent hinc gentiũ ora obturari. Quomodo, dic quęso? Quoniã illi, inquis, mundum dicunt esse deum. Iam si cõsummationis tẽpus sciremus, obstrueremus vtique illorum ora. Hoc demum est quo illi compescẽtur, si cognoscant desiturum aliquando esse mundũ, non minus quàm si cognoscant quãdo desinat. Hoc ad eos dicite, nempe finẽ habiturum mũdum. Si hoc non credent, neq; illud credent. Audi Paulum dicẽtem: Ipsi nanq; exactè scitis diem domini vt furem in nocte, ita venturum. Non solùm cõmunis ille, sed & vniuscuiusq; proprius ita veniet. Iste quippe illum imitatur. Est enim & iste cognatus illi. Quod enim ille simul & summatim, hoc iste per partes facit. Et cõsummationis tempus ab Adam cœpit: tunc verò cõsummationis finis erit. Nam & nunc non peccauerit quisquã, si hoc quoq; tempus cõsummationem vocet. Quando enim innumeri quotidie moriantur, & diem illum futurũ omnes expectent, & ante eum nemo resurgat: an non illius hoc opus est? Si verò discere vultis quamobrem abscõditus sit dies ille, & quare sicut fur in nocte, ita & ipse veniet: ego quẽadmodũ mihi res ista videtur benè habere, dicam. Nemo sanè virtutis vnquam curam, quod ad omnem vitam attinet, habuisset, sed cognito quisq; consummationis suæ die, postquã innumera mala perpetrasset, tũ demum baptismi lauacrum accepisset, atq; ita hinc migrasset. Si enim nũc timore incertitudinis cũctorum animos turbante, omnes vniuersam anteactam vitã in malitia consumentes, ad extrema demum suspiria baptismati se tradunt, si etiã essent admodũ de isto persuasi, quisnã vllam virtutis curam haberet? Complures sine illuminatione decesserunt, & ne sic quidẽ timor iste erudiuit, vt dũm viuerẽt, quę deo probantur, curassent: ꝙ si etiã hic metus sublatus esset, quis vnquã resipuisset? quis obtemperasset? Ne vnus quidem. Rursus verò accedit & alterum. Multos mortis metus & vitæ amor nũc cohibet. si verò cognouisset quisquam omnino se crastino die moriturum, nihil vtique audere ante diem illũ veritus fuisset, sed quos voluisset occidisset, & inimicos vlciscens seipsum recreasset, milleque magna designasset. Homo nanq; scelestus hac vita desperata, ne eius quidẽ rationem habet, qui purpura decoratus est. Si ergo certus esset omnino moriendum esse, & inimicũ suum vlciscẽretur, refocillatóq; primùm animo suo, ita mortem obiret. Dicam & tertium. Qui vitę huius sunt cupidi, & vehemẽter ea quę huc pertinent, cõcupiscunt, per animi sanè mœstitiã & dolorem tabefacti essent. Si enim iuuenis quisquã certus esset post triennium se moriturum, non secus ad hoc afficeretur, quàm ignauissimæ illæ bestiæ quãdo comprehensæ mortẽ expectant. Neque ipsi strenui viri mercedẽ aliquã virtutis suæ habuissent. Si enim cognouissent ꝙ prorsus elapso triennio morituri essent, & antea mori nõ possent: quarũmnam rerum mercedẽ habuissent, contra aduersa cõfidentes? Dixisset enim ad eos quisquam, quia securi estis de trib' annis, ꝓpterea periculis vosipsos eò cõfidentius traditis, sciẽtes quòd mori non possitis. Qui enim ex vnoquoque periculo interitum præstolatur, & nouit victurũ se, si quidẽ seipsum nõ negligeret, moriturum verò cũ qui talia audeat, maximum alacritatis suæ, & pręsentis vitæ contemptus indicium hinc tulerit. Verùm declarabo vobis istud per exẽplum. Dic mihi: Si patriarcha Abrahã antea cognito non occisurum se filium, illũ deduxisset: an aliquã igitur mercedem habuisset? Quid verò si Paulus pręscius non moriturũ se, pericula contempsisset, qua in re præclarus esset? Ita nanq; & ignauissimus quisq; in ignem vtique ingressus fuisset, si certũ quẽdam reperisset securitatis fideiussorem. At non tales tres pueri. Sed audi quid dicãt: Rex, est deus in cœlo, qui eripiet nos de manibus tuis, & ex camino isto. Et si minus, notum tibi sit ꝙ deos tuos non colimus, & imaginẽ auream quam statuisti, non adoramus. Videtis quantũ sit lucri & maius istis, ex ignorãtia mortis & cõsummationis? Hactenus verò sufficit ista cognoscere, nempe propterea vt furẽ in nocte ita venturum diem illum, ne in malitiam seducamus nosipsos, néve in segnitiẽ, ne merces nostra amputetur. Ipsi nanq; exactè, inquit, scitis. Quid igitur curiosè indagatis, si persuasi estis? Quòd verò futurũ incertum sit & obscurũ, ex dictis Christi cognosce. Quòd enim ꝓpterea hoc dixerit, audi quid dicat: Vigilate igitur, nescitis enim qua hora fur venturus sit. Quapropter & Paulus dixit: *Quando autẽ dicent pacem esse & securitatem, tũc repẽtinus illis imminet interitus: quemadmodũ dolor partus mulieri in vtero habenti, & nequaquã effugient.* Innuit hîc aliquid quod & in epistola posteriore. Quãdoquidẽ enim isti in adflictionibus quidem erãt, illi autẽ qui eos agitabãt, in requie, & deliciis, subinde præsentia mala isto resurrectionis sermone solatus est: illi ex auitis enthymematis loquẽtes calũniabãtur ac dicebant, quãdo erit? id quod & ꝓphetæ de Iudęis dicebant: Væ, inquiunt, dicẽtibus, velociter appropient quę facturus est deus, vt videamus, & veniat cõsilium sancti Israẽlis, vt cognoscamus. Et iterũ, Væ desiderantibus diem domini. Non simpliciter desiderantes intelligit,

Acto. 1. a

Dani. 3. c.

Matt. 24. d.

Esai. 5. h

Amos. 5. e.

intelligite, sed eos qui ex incredulitate desiderabãt. Et dies domini tenebrę, inquit, & non lux. Vide ergo quomodo eos solet Paulus. Quasi dicat: Ne hîc sibi quòd in deliciis sunt, argumentum constituant, non vẽturum iudicium. Nam ita quidem & adueniet. Dignum verò fuerit & illud quærere. Si Antichrist' vẽturus est, & venturus est Helias, quomodo quãdo dicent pacẽ esse & securitatẽ, tunc repentinus illis imminebit interitus? Ista quippe non permittent diẽ illum clanculũ irrepere, cùm signa sint aduentus eius. Sed non vult illud tempus esse antichristi, omnémq; illum diem,] quòd illud Antichristi tempus futurum debeat esse aduẽtus Christi signũ. Ipse quippe Christus signũ non habebit, sed subitò & minimè expectatus veniet. Atqui, inquis, prægnanti mulieri dies partus nõ incertò imminet. Nouit eũ ꝙ post nouẽ menses futurus sit partus. Imò vehementer obscurè & incertò. Quædam enim septimo quidem, quædã verò nono mẽsẽ pepererunt. Præterea & dies ipsa & hora incerta est. Ad istud itaq; Paulus ista de prægnãte dixit. Est autẽ exacta similitudo. Non enim multa sunt dolorosæ parturitionis præuia signa. Atque ita multæ & in viis & extra domũ suam re non prospecta peperere. Non autẽ solam diei huius incertitudinem ista similitudine significauit, sed & doloris acerbitatem. Quemadmodũ enim illa interea dum ludit, ridet, nihil omnino ꝓspicit, subitò ineffabilibus laboribus occupatur, doloribúsq; parturitionis agitata plangit: ita & animæ malorũ habebunt subintrãte die illo. Et nequaquã effugient, inquit. Istud quidẽ nũc dixit: *Vos autẽ fratres non estis in tenebris, vt dies isto furis instar vos occupẽt.* Tenebricosam hîc & impurã vitã per tenebras intelligit. Etenim velut in nocte impuri & flatigiosi homines cuncta peragũt, quosuis fallentes, & in tenebris seipsos abdentes & cõtinentes. Nã dic mihi, non vesperam obseruat adulter? Non noctẽ pręstolatur fur? Sepulchrorũ spoliator, non omnem suum facinorosum quæstũ noctu habet? Quid igitur? Non etiã eos velut fur occupabit? Non etiã ipsis incertus imminet dies ille, sed præscios reperiet? Quomodo ergo dicit: Non opus habetis vt vobis scribã? Hoc loco non de incertitudine diei huius loquitur, sed de calamitate quã adfert. Quasi dicat: Nõ vestro malo veniet. Incertus quidẽ veniet & ipsis: veruntamen nulla calamitate eos cõtristabit. Vt dies ista furis instar, inquit, vos occupet. Nam etiã si latro ad vigilãtes & in luce cõstitutos subingrediatur, nihil tamẽ eos lædere poterit: ita etiã eos qui rectè viuunt, sed quotquot dormientes ac de præsentibus præsumẽtes repererit, hos omnibus spoliatos abducet. *Omnes enim vos, inquit, filij lucis estis, & filij diei.* Et quomodo possumus filij diei esse? Quẽadmodũ filij perditionis, filij gehẽnæ. Quapropter & Christus Pharisęis dixit: Væ vobis, quoniã circuitis mare & aridã, vt faciatis vnum proselytum: & quum factus fuerit, facitis ipsum gehennæ filium. Et Paulus quoq; dixit, Propter quę venit ira dei super filios inobediẽtiæ: hoc est, qui ea faciunt quæ ad gehennã pertinẽt, quæ inobediẽtiæ sunt. Ita & filij dei sunt, qui quę deo probãtur, faciunt. Ad eum modũ dicuntur & filij diei & filij lucis, qui quæ lucis sunt, faciunt. *Et non sumus noctis neque tenebrarũ. Ne dormiamus itaque sicut & cæteri, sed vigilemus ac sobrij simus. Qui nãque dormiunt, noctu dormiũt: & qui inebriãtur, noctu inebriãtur. Nos autẽ qui diei sumus, sobrij simus.* Ostendit hîc quòd in die esse nostri sit arbitrij. In præsenti enim vita, quod ad hãc quidẽ diem & hãc noctẽ attinet, non in nostra est potestate, sed etiã inuitis nobis irruit nox, & nolẽtibus imminet somnus. Quod verò ad spiritualem illam noctem & somnum attinet, non itẽ, sed possumus semper vigilare, possumus semper in die agere. Animę siquidẽ oculos claudere, & malitiæ somnũ inducere, non est naturæ, sed volũtatis. Sed vigilem', inquit, & * sobrij sim'. Potest enim & qui vigilat dormire, dũ nihil boni operatur. Quapropter subiunxit, & sobrij simus. Nam & in die si quis vigilauerit quidẽ, sobrius verò nõ fuerit, in mille mala incidet. Itaq; vigiliarum intentio est sobrietas. Qui nãq; dormiunt, inquit, noctu dormiunt: & *sic & in* qui inebriãtur, noctu inebriantur. Ebrietatẽ hic dicit nõ eam solũ quæ ex vino, sed & quę ex omnibus malis est. Ebrietas eũ animi sunt diuitię, & pecuniarum cõcupiscẽtia, & corporũ amor: & quicquid tale dixeris, animi est ebrietas. Quamobrem autẽ malitiam somnum vocauit? Eò quòd ad virtutẽ ignauus ac deses est, qui malus est: deinde omnia imaginatur, nihil veri videt, sed plenus est somnis, & de absurdis plerũq; rebus. Si verò etiã iucũdum quid viderit, nihil tamẽ firmum, nihil habet solidum. Talis enim est pręsens vita. Somnis & imaginationibus vanis abũdat. Somniũ sunt diuitiæ, gloria, quæcunq; talia. Qui dormit, ea quidẽ quæ sunt, & verè subsistunt, nõ videt: quę verò nõ sunt, pro existẽtibus imaginatur. Talis est malitia, & vita quę in malitia est. Quæ sunt, nõ videt: hoc est, spiritualia, cœlestia, ꝓseuerãtia, sed quę diffluunt, & auolant, & celeriter à nobis resiliunt. Nõ suffecerit autẽ vigilare, & sobriũ esse, sed oportet & armari munirique. Nam etiã si quis vigilauerit quidẽ & sobrius fuerit, arma verò nõ habuerit: citò cõficietur à latronibus. Quando igitur & vigilare oportet, & sobrietatẽ conseruare, & armis muniri, nos verò inermes & nudi sumus & dormimus, quis ꝓhibebit latronẽ istum ne gladio nos cõfodiat? *Induti thoracem fidei & charitatis, loco galeæ spem salutis.* Fidei, inquit, & charitatis. Vitam hîc & doctrinã innuit. Declarauit quid sit vigilare, & sobriũ esse. Nempe thoracem fidei & dilectionis habere. Non autẽ quamlibet fidem dicit, sed quemadmodũ thoracem nõ facilè quicquã penetrat, sed est * tutum pectoris munimentũ: ita & tu fidem & charitatem animæ tuæ applicato, & nullũ ex ignitis diaboli iaculis infigi poterit. Vbi enim charitatis armis animę virtus ꝓtecta & præmunita fuerit, omnia frustra & inaniter tentabũt insidiatores. Neque enim versutia, neque inimicitia, neque inuidentia, neque blãditiæ, neque hypocrisis aut aliud quicquã ad talem animam pertingere poterunt. Non simpliciter charitatẽ dixit, sed eã quę sit instar firmi thoracis. Et loco galeæ spẽ salutis. Quẽadmodũ enim galea principale mẽbrum eorũ quę in corpore nostro sunt conseruat, dum caput circundat, & vndiq; tegit: ita & spes cogitationem nostram cõcidere nõ sinit, sed capitis instar erigit, nihil extraneum in illã incidere permittens: donec verò nihil deciderit, neq; ipsa prolabitur. Istis enim armis munita nõ potest vnquã cadere. Manet enim fides, spes, charitas: deinde cùm dixisset, induite & circũdate, arma & ipse parat, vnde cõstruiẽ & fides & spes, & charitas quoq; fortior fit. *Quoniam nõ posuit nos deus ad iraẽ, sed ad salutẽ acquirendam, per dominum nostrum Iesum Christum, qui mortuus est pro nobis.* Itaq; non ad hoc procliuis est vt perdat: sed ad hoc, vt seruet. Et ꝙ hoc velit, vnde

ibidem.

ita intelligendũ] Grim.

sobrij simus, vel attẽti simus & diligẽtes. sequẽtib' intelligẽ.

Cũ Bud. ἀσφαλὴς pro ἀφαυὴς lego. προβεβλημένη κοὶ προκατειλημμένη.

1. Cor. 13. d.

vnde liquet? filium ſuum dedit pro nobis. Ita ſaluare nos cupit, vt & filium ſuum dederit, & non ſimpliciter, ſed in mortē dederit. Ex his cogitationib⁹ naſcitur ſpes. Ne deſpondeas animū ô homo dum ad deū cōcedis, qui neq; filio ſuo tui gratia pepercit, nec deficias in præſentis vitę malis. Qui filium ſuum vnigenitum dedit, vt te ſaluaret, & è gehenna eximeret: cui deinceps parcet, quod ad ſalutem tuam faciat? Speranda ſunt itaq; omnia bona. Neque enim, etiā ſi ad iudicem abeundum eſſet iudicaturū nos quidem, attamē qui tantum dilectionis erga nos oſtendiſſet, vt & filiū ſuum noſtri gratia occidiſſet, quicquā metueremus. Speremus itaq; iucunda & magna. Caput eīm ac ſummam rei adepti ſumus, ſi credimus. Vidimus enim ipſius exēplar. Diligamus. Eſſet enim extremæ demētiæ, non diligere eum qui ita erga nos affectus eſt. *Vt ſiue vigilemus*, inquit, *ſiue dormiamus, ſimul cum illo viuamus. Proinde adhortemini vos inuicē, & ædificet ali⁹ aliū, ſicut & facitis.* Et iterū, ſiue vigilemus, ſiue dormiam⁹. Alium illic ſomnū dicit, & alium hic. Quòd enim hīc dicit, ſiue dormiamus, de morte corporali intelligit. Quaſi dicat: Pericula ne formidetis. Etiam ſi moriamur, viuemus. Ne deſperes itaq; ꝙ periculis obrueris. Habes certū pignus. Niſi enim vehementi amore erga nos exarſiſſet, filium ſuum vtiq; nō dediſſet. Itaque etiā ſi mortuus fueris, viues. Etenim & ipſe mortuus eſt. Siue igitur moriamur ſiue viuamus, cū ipſo viuemus. Indifferens eſt hoc. Nihil curo, ſiue viuā ſiue moriar: cum illo nanq; viuemus. Omnia itaq; vitæ illi⁹ gratia faciamus, omnia ipſius reſpectu agam⁹. Malitia, dilecte, tenebræ ſunt. Mors eſt maliria, nox eſt. Nihil videmus eorū quæ oportet, nihil facimus eorum quæ conueniunt. Quemadmodū mortui deformes ſunt ac fœtidi: ita & animæ eorū qui in malitia ſunt, multa ſunt impuritate refertæ, clauſi ſunt ipſorū oculi, os conſtrictū & mutum, immoti perdurāt in lectica malitiæ, imò miſerabiliores q̄ qui iſta patiuntur. Iſti quidē vtrobiq; mortui ſunt: illi verò ad virtutē quidem mortui, viuentes verò ad malitiā inſenſati ſunt. Mortuum ſi quis etiā percuſſerit, nō tamen ſentiet, neq; vlciſcetur, ſed velut lignum aridū eſt: ita eſt & talis anima. Arida re vera eſt, reſpuens vitam. Mille quotidie vulnera accipit, & nullum tamen ſentit, ſed ſtupida eſt ad omnia. Nihil igitur peccauerit, ſi quis eos inſanis cōtulerit, & ebriis, & deliris. Omnia verò iſta habet malitia, & omniū eſt peſſima. Inſano plurimum à videntibus ignoſcitur. Non enim voluntatis eſt is morbus, ſed naturæ duntaxat. Qui vero in corde degit, vnde illi morbo ignoſcetur? Vnde ergo malitia eſt? Vnde eſt ꝙ plures ſunt mali? Dic mihi, vnde eſt malitia morborum? Vnde eſt mētis ſtupiditas? Vnde ſomnus grauis? Non ex ſegnitie? Si naturales morbi ex animi voluntate oriuntur, multo magis volūtarij. Ebrietas vnde? Non ex animi incontinentia? Mentis ſtupiditas? Non ex nimia febris excellentia? Febris verò an non ex abundātibus in nobis elementis? Abundantia autem elementorū non ex ſegnitie eſt? Quādo enimvel defectu vel abūdantia ad immoderationem humores noſtros deduxerimus, ignem illum incendimus. Rurſus ſi flammā incēſam contēnere perrexerimus, pyram cōtra noſipſos cōſtruimus, quā extinguere nō poſſumus. Ita & in malitia fit. Si cœptā eam non prohibuerimus neq; exciderimus, neq; deinceps eam ad finem vſq; prehendere poterimus, ſed vires noſtras excedet. Quapropter obſecro, omnia faciamus ne vnquā obdormiamus. Nō videtis cuſtodes, quomodo ſeipſos ſæpe vel parū ſomno permittētes omnē magnæ cuſtodiæ fructū amittant? Per modicum enim illū ſomnū totum perdunt, dum furari volenti copiā & poteſtatem faciunt. Quemadmodū enim nos fures non ita videmus, vt ipſi nos vidēt: ita & diabolus omniū potiſſimum imminet & inſidiatur, ac dentibus frendit. Ne dormiamus itaq;, nec dicam⁹, nihil hīc dāni, nihil illinc. vnde nihil expectabamus, ſæpenumero ſpoliati ſumus: ita & in malitia habet. vnde nihil mali metuebamus, hinc perdimur. Cuncta diligenter circūſpiciamus, nec inebriemur, nec dormitemus. Ne deliciemur, & nō dormitabimus. Ne inſaniamus ad externa illa, & in ſobrietate in finem vſq; perſeuerabimus. componamus noſipſos vndique, & quēadmodum ſuper funē extēſum ambulātibus non licet vel parum negligentibus eſſe, (nam parum illud magnū illis malū generaret, mox enim ſubuerſi deciderent ac perirent) ita & neq; nobis pigreſcere licet. Viam enim incedimus anguſtam, & vtrinq; præcipitiis obnoxiam, pedúmq; ſimul duorū non capacem. Vides qua nobis opus ſit diligētia? Nō vides eos qui tā periculoſa illa itinera cōficiunt, quomodo non ſolū pedes, ſed & oculos cōmuniunt? Quādo enim putauerunt vtrinq; attēdendum, & ſi pes firm⁹ ſtererit, oculi tamen ex ſubiecta profunditate vertiginē paſſi fuerint, toti dilabuntur, ſed oportet vt & ſibiipſis & inceſſui ſimul attendāt. Quapropter dicit, neq; ad dexteram, neq; ad ſiniſtrā. Multa eſt malitię profunditas, magna ſunt præcipitia, denſæ ſubiectæ tenebræ. anguſtiā obſeruemus, cum timore ac tremore ambulemus. Nemo talē viā ingrediens riſu diffunditur, aut ebrietate grauatur, ſed ſobrius & ieiunus huiuſmodi viā ambulat. Nemo talē viam ingrediēs ſuperfluum quicquā ſecum fert. mauult enim expeditus eſſe, quò cōmodè illam percurrere queat. Nemo pedes ſuos obligat, ſed liberos eſſe ſinit. Nos vero innumeris curis noſipſos quaſi quibuſdā vinculis cōſtringētes, & mille tēporalium rerum onera deferentes, more ſtultorū hiantes ac diſſoluti, quomodo anguſtam hanc viā ambulaturos nos ſperamus? Non ſimpliciter illā anguſtam eſſe dixit, ſed cum admiratione, q̄ anguſta eſt via, inquit. Hoc eſt, vehementer anguſta eſt. Hoc faciamus & nos in illis quæ valde ſtupenda ſunt. Et ſtricta eſt via, inquit, quæ ad vitam adducit. *Matt. 7. b* Et bene dixit: Quoniam enim & verborū & cogitationum & actionum, omniúmque aliorum rationem reddere oportet, verè anguſta eſt. Anguſtioremverò nos eam facimus extendentes ac dilatātes noſipſos, pedéſq; effundentes. Anguſta quippe via cuiuis quidem difficilis eſt, maximè verò †impingenti. Quantū quiſq; ſeipſum macerauerit & extenuauerit, ita & anguſtiā non ſentiet: quantū quiſq; in anguſtū ſe cogere curauerit, ita neq; preſſum ſe eſſe queretur. Ne ſperet itaq; quiſquā cœlum ſe cum vita remiſſa viſurum: nequit enim fieri. Nemo ſperet ſe viam anguſtā cū deliciis ambulaturum. Eſt enim impoſſibile. Nemo latam viam ingreſſus, vitam ſperet. Siquādo igitur balnea videris, & menſam ſumptuoſam, aut ſatellitum comitatu inſolētem aliquē, ne miſerum te putes, quòd nihil cum illis participas: ſed magis ingemiſce quòd perditionis hic viā ambulat. Quæ enim viæ iſtius vtilitas eſt, cùm in tribulationē & anguſtiā deſinat? Et rurſus, quid dāni eſt ab illa anguſtia quādo ad

†impingenti. *gnato.*

do ad requiem tendat? Dic mihi: Si quis in regias vocatus, & per angiportus arctiores, & præcipitia ingrederetur, alius verò quiſquam ad mortem abducend⁹ per medium forum traheretur: vtrum fœlicē putaremus, vtrum deploraremus? An nō eū qui per ſpacioſam viam ineederet? Ita & nunc, nō putemus fœlices eos qui in deliciis agunt, ſed eos qui non deliciātur. Iſti ad cœlum enituntur, illi ad gehennā. Et complures illorum forte ridebūt etiam ea quę dicimus. Ego vero potiſſimum propter hoc ipſum ploro ac lamētor, quoniam ne hoc quidē ſciunt, quorum gratia ridendum, & quorum maxime ſit gratia lugēdum, ſed omnia confundunt, turbant, & tumultuariè peragūt. Propterea illos ego deploro. Quid dicis homo? Reſurrecturus es, & actionū tuarū rationē redditurus, extremúmque ſupplicium ſubituruſ, & horum quidē nullam rationem habes, gulam verò & ebrietatē curas? & ad iſta prēterea rides? At ego te deploro, ſciēs quę mala te maneāt, quod te ſit excepturum ſupplicium. Et ob hoc potiſſimū deploro, ꝙ tu rides. Luge mecum, deplora mecū tua ipſius mala. Dic quæſo ſi quis tibi domeſticorū periret, an nō eos qui ſuper morte ipſius ridetent, & execrareris, & ꝓ hoſtib⁹ haberes, plorantes verò & ſimul lugētes amares? Eū itaque qui vxorem tuam mortuam ſibi propoſitā ridet, auerſaris: eum verò qui ob animam tibi mortuam lachrymatur, ipſe interea ridēs, pariter auerſaris? Vides quales nos diabol⁹ reddiderit, eoq; deduxerit, vt nobiſipſis inimici ſim⁹ & hoſtes? Redeamus ad ſobrietatem aliquādo, circūſpiciamus, vigilemus, vitā ęternā inſectemur, ſomnū excutiam⁹. Iudiciū eſt, ſuppliciū eſt, reſurrectio eſt, actorū noſtrorū diſcuſſio eſt. Dominus venturus eſt in nubibus, ignis ante faciem eius ardebit, & circa ipſum tempeſtas vehemens, fluuius igneus ante ipſum voluetur, vermis nō moriēs, ignis inextinguibilis, tenebrę exteriores, ſtridor dentium. Etiam ſi mille modis ægreferatis, ego tamen ea non deſinam dicere. Si enim prophetæ vel lapidandi nō tacebāt, multo magis inimicitias veſtras ferre debeo, & nihil ad veſtram gratiam dicere, ne dū vos ſeduceremus, ipſi diſſecemur. Suppliciū illic immortale eſt, cōſolatio nulla: qui defenſionē ſuſcipiat, nemo. Quis miſerebitur, inquit, incantatoris quem ſerpens momorderit? Quando noſtri ipſorum nō miſeremur ipſi, quis noſtri miſerebitur? dic quæſo? Si videres aliquem qui ſe ipſum ferro confodiat, poſſēſne illus miſereri aliquando? Nequaquam. Multo magis cum in promptu ſit recte ac proſpere agere, ſi nō fecerimus, quis noſtri miſerebitur? Nemo. Miſereamur noſtri ipſorum. Quando oramus ad deum, dicentes, Miſerere noſtri domine: dicam⁹ hoc ad noſipſos, & miſereſcamus noſipſos. In noſtra ſitū eſt poteſtate, vt noſtri miſereatur deus. Ipſe hoc nobis largitus eſt. Si quæ miſericordia digna ſunt, ſi quæ digna ſunt ipſius benignitate, fecerimus, miſerebitur noſtri deus. Si verò noſtri ipſorū nō miſerebimur, qui nos miſerabitur? Miſerere proximi, & miſerebitur tui deus. Quot ſunt qui te quotidie accedūt dicentes, Miſerere mei, & tu ne reſpicis quidē? Quot nudi, quot mutili nos accedunt, & nos nihil flectimur, ſed ſupplicationes eorū repellimus? Quomodo ergo miſericordiam oras à deo, cùm ipſe nihil miſericordia dignum facias? Simus mites & humani, ſimus ad miſericordiam propenſi, vt ita deo placeamus, & bona diligētibus eum promiſſa aſſequamur, gratia & benignitate &c.

Eccli. 12. c

Homilia decima.

Rogamus autē vos fratres, vt agnoſcatis eos qui inter vos laborāt, & in domino vobis præſunt, admonéntque vos, & habeatis eos in ſummo precio per charitatē, propter opus ipſorum, pacem cum illis habete. Multas puſillanimitatis occaſiones præſidētem habere neceſſe eſt. Quemadmodū medici multas moleſtias obire cogūtur, dum & ægrotos, & victus rationē, & pharmaca curant & parant, voluptatem quidem nullā habentia, plurimā verò vtilitatem, & quemadmodū patres vbiq; filiis moleſti ſunt, ita & prēceptores ac doctores, & multò etiā amplius. Medicus enim etſi ægroto inuiſus & exoſus eſt, erga cognatos tamen eius, † qui eo libenter vtuntur, amicè habet & commodè, erga ægrotum etiā ipſum ſæpenumero. Et pater tam naturalibus quàm externis legibus munitus, multa libertate principatū ſuo erga filium vtitur: & ſi inuitū erudierit & percuſſerit, nemo eſt qui prohibeat, neq; ipſe filius reſpicere audebit. Sacerdotē verò multa grauat difficultas. Primùm quidē volūtariis præeſſe debet, & à qnibus principatus ſui gratiā referat. Hoc autē non poteſt ſtatim contingere. Qui enim alios arguit & increpat, qualeſcūq; illi fuerint, omnino amiſſa gratia, exoſus redditur. Eodem modo habebit & qui adhortatur alios & admonet, & ad bona prouocat. Si dixero itaque, pecunias tuas in egenos effundito: inuiſum quid & moleſtum dico. Si dixero, irā caſtigato, furorē extinguito, abſurdam concupiſcentiam ſedato, vel modicam deliciarum portionem amputato, omnia grauia & inuiſa. Et ſi deſidē caſtigauero, aut extra eccleſiam eiecero, aut à cōmunibus precationibus abarcuero, dolebit, non ideo quòd ex iſtis eiectus eſt, ſed propter cōmunem ac vulgarem turpitudinē. Nam & ea quoq; morbi huius intentio & vehemētia eſt, vt à ſpiritualibus prohibiti, non ideo doleamus, quòd tantis bonis priuamur, ſed ꝙ videntium contēptui & turpitudini exponimur. Non horreſcimus, nō formidamus rē ipſam. Quapropter Paulus de iſtis ſurſum ac deorſum multa verſat ac diſputat. Et Chriſtus quidē eos tanta coactione ſubegit, vt dixerit: In cathedram Moyſi† collocarūt ſe] ſcribę & Phariſæi, quæ cūq; igitur ſeruāda vobis præceperint † ſeruate, ſecundum opera verò corū nolite facere. Et rurſus cum leproſum curaſſet, dixit, Vade, oſtēde te ipſum ſacerdoti, & offer munus tuum quod Moſes præcepit, in teſtimoniū illis. Et tu tamē ad eos dicis, facitis eum filium gehennæ duplo magis quàm vos. Propterea, inquit, dixi quę faciūt, nolite facere. Omnem itaque prętextum & excuſationē ademit ſubdito. Paulus verò etiā Timotheo ſcribēs dixit: Qui bene præſunt ſeniores, duplo honore digni habeātur. Et ad Hebræos quoq; ſcribens dixit: Obedite iis qui vobis præſunt, & obtēperate illis. Et hic rurſus: Rogamus autē vos fratres, vt agnoſcatis eos qui laborant inter vos, & in domino vobis præſunt. Quoniā enim dixerat, alius aliū ædificet, ne putarent inde ſe in præceptoriā authoritatem euectos, ſubiunxit: Veruntamē videte, quòd & vobis præceperim vt alius aliū ædificet. Non poteſt enim doctor omnia dicere. Eos, inquit, qui laborāt inter vos, & vobis præſunt in domino, admonéntque vos. Et quomodo, inquit, nō abſurdum eſt quod facis? Siquidem homo defenſionē tui erga hominē aliquem egerit, omnia facis, omnē illi gratiam habes: & cùm hic erga deum partes tuas tueat, nihil gratiæ repēdis? Et quomodo, inquis, partes

Rogo libenter vtuntur, amicè habet & commodè, erga ægrotum etiā ipſum ſæpenumero. Et pater tam naturalibus quàm externis legibus munitus, multa libertate principatū ſuo erga filium vtitur: & ſi inuitū erudierit & percuſſerit, nemo eſt qui prohibeat, neq; ipſe filius reſpicere audebit.

Mat. 23. a

Luc. 5. a

1. Tim. 5. c

Hebr. 13. c

quis,partes meas tuetur?Quia pro te orat,quia ſpiri-
tuali dono quod per baptiſmũ eſt tibi miniſtrat,inui-
ſit te,adhortatur & admonet:mediis noctib⁹,ſi voca-
ueris,venit.Et hinc nihil aliud reportat,niſi vnũ hoc,
quòd ori tuo obnoxi⁹ eſt,&blaſphemiis tuis male di-
ci ſibi patitur.Qua neceſſitate coact⁹ eſt?An bene vel
malè fecit?Tu quidem &vxorẽ habes & deliciaris,&
vitam mauis lucroſam: ſacerdos verò ad hoc munus
ſeipſum accommodauit,nõ aliud ipſi vitæ genus eſt,
ſed circa eccleſiaſtica verſat. Et habeatis eos,ſiquit,
in ſummo precio,per dilectionẽ,propter opus eorũ.
Pacẽ habete cum illis. Vides quomodo cognouerit
quibus puſillanimitatibus obnoxij ſint tales?Nõ ſim
pliciter dixit,diligite, ſed in ſummo,inquit, precio p
dilectionem eos habete,velut filij patres.per eos nã-
que nati eſtis generatione ęterna,per eos regnũ ade-
pti eſtis, per manus eorũ omnia fiũt, per eos cœlorũ
vobis portę reſerantur.Nemo diſſideat,nemo cõtra-
tendat.Qui Chriſtum diligit, qualis qualis tandẽ ſa-
cerdos ſit, ipſum quoq; diliget,quoniã per eũ tremẽ
da myſteria cõſecutus eſt.Dic mihi, ſi cupidusviſen-
di regias auro multo ſplendẽtes, & lapidum precio-
ſorum ſplendorevndiq; coruſcantes , inuenires eum
qui claues haberet,is autẽ rogatus abs te cõfeſtim il-
las reſeraret, intróq; te mitteret,an non illũ præ om-
nibus honorares?an non ęque vt oculos tuos dilige-
res?an non adamares?Hic tibi cœlum aperuit, & illũ
nec amas,nec amplecteris ? Si vxorẽ habes,an nõ eũ
qui illam tibi conciliauit,omniũ maximè amas?Ita,ſi
Chriſtũ amas,ſi amas regnum cœlorum,agnoſce eos
per quos illud habes. Quapropter dicit, propter op⁹
ipſorum pacem habete cum illis. *Obſecramus verò vos
fratres,admonete inordinatos,cõſolamini puſillanimes,ſubleua-
te infirmos,patiẽtes eſtote erga omnes* . Ad eos hîc diſputat
qui prę ſunt. Admonete, inquit,inordinatos.Non ex
poteſtate,ſiquit,neq; ex cõtumacia obiurgate, ſed cũ
admonitione cõſolamini puſillanimes:ſubleuate in-
firmos:patientes eſtote erga omnes . Auſterus eñ &
ſeipſum non agnoſcens,confidentior fit,contemnẽs
& obiurgãs alios.proinde oportet per admonitionẽ
edulcare pharmacum . Qui ſunt autẽ inordinati illi?
omnino qui contra quàm deo probatur agunt. Ipſe
ſiquidem eccleſiæ ordo eſt congruè magis diſpo-
ſitus,quàm ſit militaris ille.Itaque &cõuiciator inor-
dinatus eſt, & ebrius inordinatus eſt, & auarus, & in
vniuerſum peccatores omnes.Nõ enim ordinate in-
cedunt in acie,ſed diſtorte,& itinere inuerſo. Sed eſt
& aliud peccatorum genus,nõ tale quidem , attamẽ
Vſicut & malum & ipſum. Puſillanimitas nanq; & ipſa,†ſimul
&]deſidia, perditionem adferunt. Qui conuitiũ non
fert,puſillo eſt animo:qui tentationem nõ fert,puſil-
lanimis eſt.Hic eſt, qui ſupra petram ſeminat⁹ eſt.Eſt
rurſus aliud quoque genus,infirmitatis nẽpe. Sublę-
uate,inquit,infirmos.Infirmitas vero circa fidẽ acci-
dit.Sed vide quomodo nõ ſinat eos cõtemni.Et ali-
Rom.14.a bi quoq; ſcribens dixit : Infirmãtes fide aſſumite.Nã
& in corporib⁹ noſtris ſi qua eſt infirma portio,peri-
re illã nõ ſinimus.Patiẽtes,inquit,eſtote erga omnes
etiã erga inordinatos,& maximè erga illos. Nihil e-
nim huic pharmaco adęquari poterit,maximè docto
ri. Nihil ita cõmodũ eſt ſubditis . Ad pudorẽ omni-
no cogere & flectere poteſt,etiam omnibus agreſtio-
rem & impudentiorẽ . *Videte ne quis cuiquam malum pro
malo reddat.* Si malum pro malo reddendum non eſt,
multò minus malũ pro bono,multo min⁹ nullo præ-

A ueniẽte nos malo malum reddere.Malus,inquis, ille
eſt,& me offendit,iniuria q; plurimum affecit. Vis ip
ſum vlciſci,ne malum reddas? Sine illũ impunẽ eua-
dere.An hactenus ſufficiet ? Nequaquam : *Sed ſemper
quod bonum eſt ſectemini,tum erga vos inuicẽ,tũ erga quoſuis.*
Iſta maior eſt philoſophia, non ſolũ mala malis non
vlciſci,ſed bonis.Ea quippe vera demũ eſt vltio,quę
& illi damnum, & tibi vtilitatem adferet. Imò & illi
multã vtilitatem ſi volet.Et ne putes de credentibus
duntaxat hoc dictum eſſe:propterea dixit, tum erga
vos inuicẽ,tum erga quoſuis. *Semper gaudete.* Hoc de
tentationibus dicit adflictionẽ habentibus . Audite,
quotquot paupertate, quotquot rebus triſtib⁹ adob-
ruti eſtis.Ex his enim gaudiũ naſcitur.Si enim talem
habuerimus animũ, vt neminẽ vlciſcamur, ſed om-
nibus benefeciam⁹:vnde quęſo triſtitię ſtimulus ſub-
B intrare poterit?Qui enim ita ex eo etiã gaudet quòd
malis afficitur,vnde deinceps triſtari poterit?Et quo-
modo iſtud poſſibile eſt,inquis?Si voluerim⁹,poſſibi-
le eſt:deinde & viã oſtendit . *Sine intermiſſione orate,in
omnibus gratias agite.*Eſt enim hoc voluntas dei,vt ſem
per gratias agamus.Hoc animi eſt philoſophici.Mali
quicquã paſſus es?At ſi voles,malum non eſt.Gratias
age adeo, & immutatũ eſt malum in bonum. Dic &
tu quemadmodũ Iob:Sit nomen domini benedictũ *Iob. 1. a.*
in ſecula.Quid enim dic quęſo,tale paſſus es,qualia il
le?Morbus incidit?At nihil inſolẽs. Eſt enim corpus
noſtrum mortale & paſſibile. Sed pecuniarũ obtigit
penuria? At etiã iſtæ diuitiæ deſpicabiles ſunt,& hîc
manẽtes. Inſidias & calumnias ab inimicis paſſus es?
At nõ nos illis lędimur,ſed ipſi qui faciunt. Anima c- *Eze.18.a*
nim,inquit,quæ peccauerit, ipſa etiã morietur. Pec-
C cat autẽ nõ qui malis afficitur,ſed qui malis alios affi
cit.Nõ ergo vlciſcẽdus eſt moriturus,ſed magis pro
illo orandũ, vt à morte eruatur. Non videtis apem,
quomodo propter ſtimulũ alicui infixum moriatur?
Per hoc animal erudiuit nos deus,ne proximũ lædã-
mus.Ipſi eñ primi mortẽ ex eo capiemus,&illos for
ſan parũ lædemus quidẽ : ipſi vero non amplius vi-
uemus,quemadmodũ neq; hoc animal. Atqui laudat
illud ſcriptura dicens:Quàm operoſa eſt apis,inquit,
cuius opus & reges & idiotæ ad ſanitatẽ accommo-
dant?At nihil hoc eis præſidio eſt ad hoc ne moriã-
tur,ſed omnino pereũdum illis eſt. Si verò illã quã-
primũ malè egerit,nihil eximit aut liberat reliqua bo
nitatis abundantia,multò minus nos.Sumus enim re
vera ex beſtiis ſæuiſſimis, ꝙ iniuriis primi laceſſimus
D eos qui nihil iniuriarũ intulerunt:imò † ne ex beſtiis † *ne beſtiis quidem id fecerint.*
quidem.] Si nanque illas in ſolitudine victitare per-
miſeris,& non anguſtiando in tuendi ſe neceſſitatem
adegeris,nunquã nocebunt,neq; accedẽt,neq; mor-
debunt,ſed vias ſuas abibunt.Tu verò cùm homo ſis
rationalis, tanto principatu honore & gloria hone-
ſtatus, beſtias erga eos qui eiuſdẽ ſunt generis imita-
ris,&fratrẽ iniuria lædis & deuoras?Et vnde defendi
poteris?Non audis Paulum dicentem:Quare nõ po- *1.Cor.6.b*
tius iniuriam patimini?Cur non potius damnum ac-
cipitis?Sed ipſi iniuriã infertis,& damno afficitis,ídq;
fratres.Vides quòd malis tum afficiaris,quando
alios malis afficis : & ꝙ beneficium accipias,quando
malis afficeris ? Nam dic mihi: Si quis conuiciaretur
principibus,ſi quis vituperaret rerũ dominos ac po-
tentes:quem,quæſo,læderet?An ſeipſum,vel illos?Li
quet ꝙ ſeipſum,deinde qui principem quidem vitu-
perat, non illũ vituperat,ſed ſeipſum:qui verò Chri-
ſtum vituperat

ſtum vituperat per illum,an illum vituperat? Nequa-
quam.Qui imagines lapidibus impetit, quóſnã dila-
pidat?An nõ ſeipſum?Itáne qui imaginẽ terreni qui-
Iuxta ne- dem regis lapidibus petit, ſeipſum dãnationi adſcri-
cessitatem. bit & adiudicat: qui verò imaginẽ Chriſti vituperat,
(eſt enim homo imago dei)ſeipſum nõ lędit?Quouſ-
que pecunias amabimus,nõ ceſſabimus aduerſum ip
ſas vociferari.Illæ quippe malorũ omnium ſunt cau-
ſa.Quouſq; inſatiabili iſta cupiditate non ſatiamur?
Quid boni habet aurũ ? Planè attonitus hac in re fac-
tus ſum.Incantatio quædã eſt & præſtigium,ꝙ aurũ
& argentũ tantopere à nobis honorantur . Animarũ
itaq; noſtrarum nulla quidẽ nobis eſt ratio,inanima-
rũ verò imaginũ plurimus cultus . Vnde hic morbus
orbem ſubingreſſus eſt?Quiſnã illum exterminare po
terit?Quiſnã ſermo ſæuam hanc beſtiam excidere,&
funditus perdere valebit? Inſerta eſt in animis homi- B
num iſta cupido,etiam eorum qui videntur pij eſſe&
religioſi . Pudeſiamus ſuper euangelicis præceptis.
Verba duntaxat in ſcriptura ponũtur:ipſis verò ope-
ribus nuſquã exprimuntur. At quis eſt hic ſermo qui
multis vſque adeò arridet?Liberos,inquis, habeo, &
vereor ne quo pacto eos in neceſſitatẽ famis ac penu
†operam in- riæ conſtituã, ne aliquando aliorũ † operam deſide-
digeãt,mẽ- rans mendicare erubeſcã.]Propterea igitur efficis, vt
dicare erubeſcã. alij mendicẽt?Eſuriem,inquis, ferre nequeo. Ideóne
alios in famẽ coniicis?Noſti quanta ſit moleſtia mẽ-
dicare?quãta fame perire?Miſerere & fratrũ tuorum.
Pudet eſurire,dic quæſo?Rapere verò nõ pudet ?.Ti-
mes fame perire?Alios verò perdere nõ times?Atqui
eſurire neq; turpitudinẽ habet,neq; culpam: alios au
tem in iſta coniicere,non ſolũ turpitudinẽ,ſed & pœ
nam adfert extremã.Fictio ſunt hæc omnia,verba,& C
nugæ.Quòd enim iſta non liberorum gratia faciatis,
teſtificãtur quotquot liberos quidẽ non habẽt , neq;
habebunt vnquã:ita tamen laborant & defatigantur,
diuitiáſq; cupidè ambiũt, quaſi mille liberis eas poſt
ſe relinquere poſſent.Nõ liberorum cura quęſtuariũ
faciunt,ſed animæ morbus: vnde fit ꝙ & multi libe-
ros non habentes,pecuniarũ gratia inſaniũt. Alij ve-
rò qui in multitudine filiorũ viuunt,& tamen ea quæ
habent contẽnunt,in illo die te iudicabũt & condẽ-
nabunt.Si enim liberorũ neceſſitas ad pecunias coa-
ceruandas adigeret,oportuiſſet eodem & illos deſi-
derio eadémq; cupiditate teneri.Si verò non tenen-
tur,non ex liberorũ multitudine, ſed ex pecuniarum
amore & cupidine inſanimus. Et quinam, inquis, illi
ſunt,qui cum liberis pecunias contemnunt? Multi &
paſſim.Si verò vis & ex veteribus,dicam.Nõ duode-
cim filios habuit Iacob?Non mercenariam vitam vi-
xit? Non iniuriã paſſus eſt à ſocero ? Non ſæpe illum
vana ſpe luſit?An coëgit ipſũ filiorũ multitudo quic-
quã eorũ quę non oportet tentare?Quid verò Abra-
hã?Nõ cum Iſaac,& multos alios filios habuit? Quid
igitur?Non peregrinis quæ habebat diſpenſabat?Vi-
des ꝙ non ſolùm nihil iniuriæ cuiquã fecerit , ſed &
bonis quæ habebat ceſſerit,nõ ſolũ benefaciens, ſed
& malens iniuriã à nepote ferre? Raptorẽ enim pro-
pter deum patienter ferre maius eſt , q̃ ſponte bene-
facere.Quamobrem? Eò ꝙ hoc quidẽ animi fructus
eſt,& voluntatis,vnde & facile fit:illud verò vis eſt &
violentia. Et facilius quis mille talenta ſponte dabit,
& nihil mali ſe paſſum eſſe putabit , q̃ vt tres obolos
præter animi ſententiã abreptos manſuetè ferat.Ita-
que iſtud magis eſt animi philoſophia . Atq; hoc vi-

A demus in Abraham factum.Vidit enim Loth,inquit, *Gene.13.c*
circa iacentem regionẽ, & erat irrigua velut paradi-
ſus dei,& elegit eã.Et hic nihil contradixit . Vides ꝙ
non ſolum iniuriã non intulerit , ſed illã etiam paſſus
ſit. Quid culpam in filios tuos transfers ô homo? Nõ
ideo nobis filios dedit deus,vt quę aliorũ ſunt,rapia-
mus.Vide ne hoc dicens deum irrites . Si enim dicis
eos tibi rapinæ & quæſtus cauſam eſſe,vereor ne pri-
ueris illis,velut nociuis,& ad malum ſuadẽtibus . Fi-
lios dedit tibi deus,vt ſenem te nutriãt , vt virtutẽ ex
te diſcant . Nam hac ratione genus humanũ ad eum
modum cõſiſtere voluit,deo maxima efficiens . Vnũ
quidem patres velut præceptores filiis præficiens,a-
liud verò, multam illis dilectionem inſerens.Si enim
ſimpliciter naſcerẽtur homines,non haberet alius ad
alium quicquam naturalis habitudinis.Si enim nunc
exiſtentibus etiã patribus,& filiis,ac nepotibus: mul- B
ti tamẽ multos non curãt,multò magis tum ita factũ
fuiſſet. Propterea dedit tibi filios deus . Ne accuſes
ergo filios.Si verò qui liberos habent , nullã prorſus
excuſationẽ habent,quid illi dicent, qui cùm non ha
beant liberos,circa diuitiarũ tamen coaceruationem
tumultuantur?At habent & illi prætextum omni ex-
cuſatione deſtitutũ.Quiſnã is eſt?Vt loco liberorum,
inquiunt, monumentũ habeamus diuitiarũ . Re vera
magna irriſio.Pro pueris,inquis,domus mea immor-
talis erit gloriæ meæ memoria . Non gloriæ tuæ
homo ſed auaritiæ tuæ memoria erit. Aut non vides
quomodo multi ſplendidas ædes illas contẽplati ta-
lia inter ſe inuicem ſermocinantur:Quantum ille de-
fraudauit, quantũ rapuit, inquiunt , vt hanc domum
ædificaret? Et nunc ipſe quidẽ cinis factus eſt & pul-
C uis,ipſa verò in aliorũ ſortẽ deuenit.Non igitur glo-
riæ tuæ memoriam poſt te relinquis, ſed auaritiæ.Et
corpus quidem tuũ terra obtectum eſt, auaritiæ verò
tuæ memoriã,quæ prolixitate temporũ in obliuionẽ
abire poterat,latere non permittis , ſed in ore omniũ
detineri,& velut in propatulũ denuò effodi facis,per *ἀναθυμιάσεις.*
hanc domũ.Donec enim ipſa ſteterit, cognomẽ tuũ *ὀδυν.*
habens,tua dicta,omnino neceſſe eſt cunctorum ora
aduerſum te reſerari.Vides ſatius eſſe nihil habere q̃
tantam accuſationẽ ſuſtinere.Et iſta quidẽ in hac vi-
ta.In futura verò quid faciemus,dic quæſo?Cũ enim
hîc tantorũ bonorũ ſimus domini facti,nemini tamẽ
de illis damus,niſi admodũ pauca:quomodo quęſtus
fraudulẽtos exuemus? Illos enim exuere volens non
pauca de multis dat,ſed multò plura q̃ rapuerit , & à
rapinis ceſſat.Audi Zacchæus quid dicat : Et omniũ *Luc.19.b*
D eorũ quæ rapui,quadruplũ reddo.Tu verò ſi mille ta
lentis raptis paucas drachmas dederis,totũ te dediſ-
ſe putas,& nõ aliter afficeris,q̃ ſi plura dediſſes. Atq;
hoc quoq; vix facis. Quare?oportet enim & rapta il-
la reddere,& de propriis alia addere.Quẽadmodum
enim fur nõ tum defenſus,& excuſatus eſt,quãdo ra-
pinam ſolã reddidit,ſed & vitã ſæpenumero adiecit:
plerunq; verò multò pluribus q̃ furatus fuerat redde-
ditis liberatus eſt demum,ita & defraudatur auarus.Nã
& aurus fur eſt& latro,illo etiam tanto peior,quantò
violentior.Nam ille quidem & occulendo, & noctu
facinus ſuum tentando , plurimum audaciæ & faci-
noris præcidit,vtpote pudore prohibitus,peccaréq;
veritus:hic verò abiecto omni pudore,nudo & aper-
to capite, medio foro quæ omnium ſunt rapit: ſimul
& fur exiſtens & tyrannus,non parietes perfodit,ne-
que lampada extinguit,neq; arculam reſerat , nec ſi-

gnacula peruertit,ſed quid?Iſtis audaciora facit, vidētibus etiã illis quos iniuria afficit. Per ipſam ianuã rapinam ſuã profert,cũ ſecuritate omnia reſerat, miſeros illos ipſos cogit ſua ipſorum bona expromere, tanta eſt violētiæ excellētia. Iſte igitur illis multò eſt ſceleſtior,quãtò videlicet impudentior & violētior. Qui enim dolo quid patitur,dolet quidẽ, veruntamẽ habet cõſolationẽ non modicam, quòd etiam ab eo metuitur,per quẽ iniuria lædatur. Qui verò præterquam ꝙ malis afficitur,contemnitur etiã, ne violentiam quidẽ ferre poterit. Eſt enim maior irriſio. Dic mihi, ſi quis adulteriũ cum muliere clanculũ perpetraret,alius verò illud viro etiã vidente faceret, vter virũ hunc magis cõtriſtaret,& maiore moleſtia mordere valeret?Hic quidẽ cùm hoc quod malum faceret,ſimul etiã contemneret:ille verò,ſi nihil aliud boni, vel hoc tamen oſtenderet, ꝙ virum eum cui iniuriam inferret,metueret. Ita & cum pecuniis.Hic quidem occultè auferens,hoc ipſo læſum honorat,ꝙ clã aufert:iſte verò manifeſtè ac publicè cum damno ſimul & contemptũ infert.Ceſſemus igitur quæ aliorũ ſunt rapere,tam pauperes q̃ diuites.Non enim ad diuites duntaxat hæc loquor,ſed & ad pauperes. Nam & ipſi pauperiores ſe ſpoliant,& artifices opulentiores & validiores, egentiores & pauperiores vendendo perdunt,& inſtitor inſtitorem, & quotquot foro vtuntur.Itaq; malitiam euellere cupio. Non enim in menſura raptorũ & furto ablatorum, ſed in voluntate furantis ſitũ eſt maleficiũ. Quod autem illi potiores ſint fures & defraudatores, qui ne modica quidẽ contemnunt quin auferant,noui & memini me vobis declaraſſe,ſi quidem & vos adhuc memoria retinetis. Veruntamen nihil hîc exactius diſcutiemus.Stent ſimul & ipſi cum diuitibus.Erudiamus mentem noſtrã deinceps maiora non concupiſcere,plura non appetere. In cœleſtibus verò nunquam finem habeat deſiderium plurium,ſed ſemper quiſq; plura appetat.In terrenis autem quiſq; in eo quod neceſſariũ eſt perſiſtat,& ſuis contentus ſit,nec amplius quicquã quærat,vt ita vera bona aſſequi valeamus, gratia & benignitate domini noſtri Ieſu Chriſti, cui laus & gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

ἐπιμπολῶσι.

Homilia vndecima.

Spiritum ne extinguatis,prophetias ne contẽnatis. Omnia verò probate,quod bonum fuerit retinete,ab omni malã ſpecie abſtinete. Dẽſa quædã caligo & tenebræ,& nubilum ſuper omnem terram diffuſa ſunt, atq; hoc declarãs Apoſtolus dixit: Eramus enim aliquando tenebræ.Et iterũ:Vos fratres non eſtis in tenebris,vt dies ille vos tanquã fur occupet. Quoniam igitur ſuper hanc terrã nox eſt,vt ita dicam, ne lunarem quidẽ ſplendorem habens,& in ea nocte nos incedimus: tradidit nobis deus lampadẽ illuſtrem, incenſam ſpiritus ſancti gratia in animabus noſtris.Sed hanc lucem hi quidem qui eam amplexi ſunt,ſplẽdidiorem fecerũt & clarã,vtpote Paulus,Petrus, vt ſancti illi omnes:quidã verò extinxerũt etiam, vt quinque illæ virgines,vt illi qui circa fidẽ naufragium fecerũt,vt qui in Corintho fornicatus eſt, vt Galatę immutati.Propterea dicit Paulus, Spiritũ ne extinguatis:hoc eſt,donũ ſpiritus. Nam ita ſolet iſtud vocare, & donum ſpiritus.Extinguit autem ſpiritum vita impura. Nam quẽadmodũ ſi quis lucis huius lychniæo & aquã inſpergeret & puluerem,& ſi nihil horum inſpergeret,ſed oleum dũtaxat eximeret, lucem extingueret:ita habet.& donũ ſpiritus. Siue nanq; res terrenas,& rerũ fluxatũ curas inſperſeris,extingues ſpiritum:ſiue etiam ſi tu nihil tale feceris,aliunde tamẽ tentationis vehemẽs impulſus inſtar cuiuſdam venti irruerit,& flãma valida nõ fuerit, aut parum olei habuerit,aut foramen non obturaueris, vel oſtium non occluſeris,omnia peribunt. Quod verò eſt hoc foramen?Quemadmodũ in lychno habet,ita & in nobis, foramina ſunt oculi & aures. Ne ſinas iſtis occurrere validum malitię flatum,alioqui lychnum extinguet, ſed obtura foramina timore dei.Ianua os eſt.Claude. Ita ſcilicet occlude,vt & lucem exhibeat, & externũ impulſum repellat,vtpote conuiciatus eſt quiſquam? Vituperauit? Tu claude os tuum. Si enim illud aperueris,concitabis magis ventum hunc. Non vides in ædibus quando è regione ac directè duæ ianuæ oppoſitæ ſunt,& flatus vehemens irruerit,ſi alterã clauſeris, & reſpiratio prohibita fuerit, quomodo nihil valeat efficere flatus, ſed plurimum de robore illius præcidatur?Ita & hîc. Duæ ſunt ianuæ: Os tuum, & os illius qui te vituperat, & probro afficit. Si tuũ occluſeris, & reſpirationem non dederis, omnẽ flatum iſtum extingues.Si verò aperueris,effrænis reddetur. Ne extinguamus igitur ſpiritum. Fit autem ſæpenumero, vt etiam nullo externo impulſu incumbente extinguatur fax, quando videlicet oleum deficit:quando miſericordiam non facimus,extinguitur ſpiritus.Etenim ex miſericordia dei venit ad te ſpiritus.Poſtea ſi viderit fructũ hunc miſericordiæ nõ eſſe apud te,non manet apud animã immiſericordem. Extincto autẽ ſpiritu,quid reliquum ſit, noſtis quotquot in tenebricoſa nocte ambulaſtis.Si vero de terra in terrã noctu ambulare difficile eſt & moleſtum, quomodo tutũ erit eam viã quæ ex terra in cœlum tenditur,ſine hac luce ambulare?Ignoratis quot dæmones ſint in iſti' intercapedinis ſpacio?quot beſtię? quot verſutiæ ſpirituales? Si ergo lucẽ illam ſpiritus habuerimus,nihil nobis incõmodare poterunt:ſi verò extinxerimus eam,cõfeſtim nos conſument,& cõficient,confeſtim omnia noſtra auferent. Nam & latrones lampadem primũ extinguunt,& tum demum latrocinãtur.Etenim illi quidẽ in tenebris iſtis vidẽt, quoniam quę tenebrarũ ſunt,faciunt.Nos autẽ tenebris iſtis aſſueti non ſumus.Ne extinguamus ergo lucem.Quæuis mala actio lucẽ iſtam extinguit,& conuicium,& vituperiũ, & quicquid huiuſmodi dixeris. Quemadmodũ enim in igne, quicquid alienũ eſt ab illo,exitioſum ei eſt,hoc verò illũ incendit, quod cognatũ eſt.Si quid aridũ fuerit, ſi quid calidũ, ſi quid igneæ naturæ,flammã ſpiritus incendit.Nihil itaque frigidum,nihil humidum ingeramus. Sunt enim iſta exitioſa.Eſt & alia huius loci expoſitio. Multi apud Theſſalonicẽſes,alij quidẽ verè,alij verò falſò ꝓphetabãt.Hoc & in ea quæ ad Corinthios eſt,dicit:Diſcretio ſpirituũ propterea data eſt. Sceleſt' enim diabolus volebat per hoc ipſum donum totum eccleſiæ negotium euertere.Quoniam nanq; vtriq; de futuris prædicebant,& dæmon,& ſpiritus:ſed hic falſa, iſte verò quę vera erãt dicens,& nõ poterat alicunde veritatis indicium ſumi, impunè autem vtriq; prophetabant,quemadmodũ & Hieremias & Ezechiel, ſed duntaxat tẽpore prædicto aduentante deprehendebantur,dedit deus diſcretiones ſpirituum.Quoniam igitur & tunc apud Theſſalonicẽſes complures prophetabãt, quos & ſignificat dum dicit, Neq; per ſermonem,

Eph.5.b
Hic ſup.a
1.Cor.12.b
2.Theſ.2.a

monem,neq; per epiſtolam,tanquã per nos quaſi inſtet dies domini,hîc iſtud dicit:Quaſi dicat,Nõ ideo ꝙ pſeudoprophetæ apud vos ſunt, propter illos & iſtos,phibebitis & auerſabimini.Ne extinguatis eos: hoc eſt quod dicit, prophetias ne cõtemnatis. Vides hoc eſſe quod dicit,omnia probate?Quoniã dixerat, prophetias ne contẽnatis, ne putarẽt quibuſvis hinc apertũ eſſe ſuggeſtum, Omnia,inquit,probate:id eſt, quæ verę ſint prophetię.Quod verò bonum eſt,retinete.Ab omni mala ſpecie abſtinete: Non ab illa aut iſta,ſed ab omni.omnia probate, tum falſa tum vera. vt cum certa probatione diſcernatis, & ab illis abſtineatis,iſtis adhæreatis.Nam ita & vehemẽs erit illorum odiũ,& iſtorũ dilectio, ſiquando non temerè & inexpenſè,ſed diligenter & exactè omnia fecerimus. *Ipſe autẽ deus pacis ſanctificet vos totos.Et integer veſter ſpiritus,& anima, & corpus inculpatè ſeruetur in aduentũ domini noſtri Ieſu Chriſti.* Vide doctoris benignitatẽ & amorẽ. Poſt adhortationẽ adiungit & preces, nõ ſolùm hoc modo, ſed & in literis. Opus enim eſt & conſiliis & precibus.Propterea & nos primùm conſulẽtes,poſtea pro vobis precamur. Atq; hoc ſciunt qui reminiſcuntur.Sed Paulus quidẽ meritò hoc fecit, multam habens ad deum fiduciam. Nos verò cõfuſi ſumus & puſillanimes,at quoniã ad hoc cõſtituti ſumus, facimus illud indigni quidem qui huc ſiſtamur,& vel extremorum diſcipulorum locũ obtineamus:quoniam verò & per indignos gratia dei operatur, nõ propter ipſos,ſed propter eos quibus opitulandum eſt,quod noſtrum eſt,præſtamus.Sanctificet,inquit,vos totos, & integer veſter ſpiritus & anima & corpus inculpatè ſeruetur in aduentum domini noſtri Ieſu Chriſti. Quid hîc ſpiritum vocat?Donum ſpiritus.Si nanque ſplendidas habẽtes lampadas hinc deceſſerimus, introgrediemur ad ſpõſum. Si verò habuerimus extinctas,nõ item.Quapropter dicit:Et integer veſter ſpiritus. Si enim ille mãſerit ſyncerus & integer, manet & iſte.Et anima,inquit,& corpus. Neq; enim anima mali quicquam admittet,neque corpus. *Fidelis eſt qui vocauit vos,qui & efficiet.* Vide animi modeſtiam.Quia nanq; precatus fuerat,iſtud ſubiungit,quaſi dicat,Ne putetis hoc per meas preces futurum,ſed per propoſitũ illud dei,quo vos vocauit. Si enim ad ſalutẽ vocauit,& verax eſt,omnino ſpõte ſua vos ſaluabit. *Fratres,orate etiam pro nobis.* Papæ,quanta animi modeſtia? Sed ille modeſtię quidẽ & humilitatis gratia hoc dixit:nos verò nõ modeſtię,ſed magnę vtilitatis & neceſſitatis gratia,& magnum quiddam à vobis lucrari volentes,dicimus,orate etiã pro nobis.Nam etiam ſi nihil magnę vtilitatis,nihil pręclari à nobis caperetis: attamẽ vel honoris, vel nominis ipſius gratia pro nobis orare debetis. Habet quiſquã aliquando filios, & ſi nihil vtilitatis ab eo tulerint: tamẽ quia pater factꝰ eſt,hoc forte obiiciet,ſi vnum diem non fuerit vocatus pater.Propterea & nos dicimus,orate etiã pro nobis.Nõ temerè hoc dico, ſed admodum precum veſtrarum cupidus.Si enim omnium veſtrũ præſidẽ & tutorẽ agere debeo, & rationẽ redditurus ſum:multò magis debeo viciſſim & veſtris potiri precibꝰ.Veſtri gratia maior mihi reddẽda eſt ratio: habeã igitur & maius à vobis auxiliũ.*Salutate fratres omnes oſculo ſancto.* Papæ,quantũ feruorẽ?Papę,quem animũ?Quoniam hoc oſculo illos ſalutare nõ poterat abſens,per alios eos ſalutat,vt quãdo dicimꝰ: Saluta ipſum meo nomine:Ita & vos dilectionis feruorẽ retinete. Non enim locorũ ſpaciis detinetur,ſed per medias vias ſeipſum extẽdit,& vbiq; præſens eſt. *Adiuro vos per dominũ, vt legatur hæc epiſtola omnibus fratribus.* Et iſtud potiſſimũ deſiderij eſt,nõ adeo doctrinæ. Vt & cũ illis, inquit,ſermociner.*Gratia domini noſtri Ieſu Chriſti ſit vobiſcum,Amẽ.* Non ſimpliciter illis præcepit,ſed cũ adiuratione,quod & ipſum eſt ex animi feruore, vt etiã ſi ipſum contẽnerent,propter adiurationẽ tamen imperatum facerent. Magnũ enim habebant iuramenti metum.Nunc verò & hoc conculcatum eſt,& fit plerunq;, vt caſtigatus puer & † deum iuret,] & Chriſtũ eius:atq; ita Chriſtianus moritur, & nemo eſt qui attendat,nemo eſt qui curam habeat.† Poſtquam verò propriũ etiam filium viciſſim adiurauerit pater,] mox & inuitus & dẽtibus frendens, furorẽ dimittit. Alius rurſus tractus,& per mediũ forum abductus,præſentibus & Græcis & Iudæis abducentẽ ſe adiurat iuramentis horrendiſſimis, & nemo attendit.† Quid? an non iurant & Græci?] Quando fidelis fidelẽ & Chriſtianũ adiurat,nemo eſt qui attendat, ſed contemnimus etiã. Vultis recẽſeam vobis factũ aliquod quod & ipſe audiui?Nihil eũ fingẽs dico,ſed quod ex perſona audiui fide digna. Puella quædam viro verſuto, ſceleſto, & fugitiuo cõiũcta erat: illa cũ vir multa deliquiſſet, & ab hera ſua diuendendus eſſet,(erant enim peccata illius maiora q̃ quibus ignoſci potuiſſet) & mulier illa vidua erat,ipſũmque domũ eius vaſtantem punire & caſtigare non valebat,ſed ſtatuebat eum vẽdere. Deinde impium rata, virũ ab vxore ſua diuelli, proponebat & puellã aliqui vtilẽ huius vxorẽ,ſimul vendere, duntaxat vt ſceleſto illo liberaretur. Animaduerſa itaq; puella ſeipſam his rebus perplexam,& conſilij inopẽ eſſe,ad venerandam quandã perſonam veniẽs, heræ ſuæ familiarem,quæ mihi quoq; rem iſtã narrauit, genibuſq; ipſi' aduoluta,poſt mille querimonias obſecrauit, vt heram ſuã pro ſe oraret,multiſq; verbis impẽſis tandem & hoc adiecit,vt quo potiſſimũ illi, iuramento verendiſſimo inducto perſuaderet. Erat autẽ hoc iuramentũ,Ita vt Chriſtũ, aiebat, in die iudicij videas, ne preces meas contẽnas.Atq; his dictis abiit.Illa verò perſona quæ rogata fuerat, per negotiũ quoddã, quod,vt in his ędibꝰ euenire ſolet,inciderat,iuramẽti huius obliuiſcebatur.Deinde repẽtè crepuſculo pomeridiano venit illi in mẽtem verẽdi illius iuramenti, & vehementer compuncta abiit,& magna cura ac diligentia pro adflicta orauit, negotiũmq; confecit, atq; ea nocte repentè cœlos apertos, ipſũmq; Chriſtũ vidit:(vidit autẽ iuxta quod mulieri poſſibile erat videre)propterea ꝙ omnino iuramenti rationem habuerat.Quia ſcilicet iuramenti religione territa fuerat,hãc viſionem meruit.Iſta verò dixi, ne iuramenta contemnamus, maximè quãdo vos pro rebus bonis quidã obſecrant,pro eleemoſyna,pro benignitate.Nunc verò ſedẽt pauperes amputatis pedibus, vidẽtes te prætercurrentẽ,& quia pedibus ſubſequi nõ valent,quaſi hamo quodã, ſic iuramenti religione te remorari detinerẽq; ſperãt,& porrectis manibus adiurant vt obolũ vnum des,aut duos dũtaxat: tu verò per dominũ tuũm adiurata prætercurris. Et quidem ſi vel per oculos,vel per virum peregrinãtem,vel per filiolum aut filiã adiurata fueris, mox obſequeris,palpitãtq; tibi & incaleſcit animꝰ: per dominũ verò adiurata,prætercurris. Cõplures verò noui, quæ Chriſti quidẽ audito nomine pręterlapſæ ſunt:pulchritudinis

per deũ adiuret]
Suſpicor legendũ, atque ita Chriſtianus iurat.
† ſi vero per filium proprium adiurauerit,
† Quid nõ dicturi ſunt Ethnici?

dinis verò nomine ab accedẽtibus laudatæ, mox hilarem frontem induerunt, & emollitæ ſunt, ac manũ porrexerũt. Proinde ad hoc pauperes & miſeros adegerunt, vt riſum monere diſcãt. Quoniam enim vehemẽtia illa & amara verba proferẽtes animos prætereuntium non permouent, ad hanc viam venerunt, per quam maximè oblectent. Atq; ita eum qui in calamitate eſt, & à fame premitur, magna noſtra improbitas coëgit pulchritudinis encomia mẽdicãdo proferre. Et vtinã hoc ſolùm: quin & aliud genus eſt iſto peius. Pauperes etiam noſtra improbitas præſtigiatores eſſe coëgit, & obſcœnos, & moriones. Quãdo eũ talis quiſquã calices, & vaſa hederacea, & pocula alia digitis aptãs, & accõmodans, veluti cymbalis ludit, & fiſtulam habens cantica obſcœna, amorũmq; plena per illam canit, & voce ſimul inclamat, mox multi circumſtant, & alij quidem fruſtũ panis, alij verò obolum, reliqui aliud quiddã præbent, & aliquandiu detinẽt, atque in eo ſeſe oblectant & viri & mulieres: quid quęſo, poterit peius fieri? Nõ multis ſuſpiriis digna ſunt iſta? Modica quidem ſunt, & modica putantur; magna verò peccata moribus noſtris inſerunt, & pariũt. Etenim obſcœnum aliquod dictum, & ſuauis cantio audita mox mentem emollit, & illam ipſam animã liquefacit: cùm verò pauper & deum inuocet, & mille nobis bona imprecetur, nulla ipſius habetur ratio, & qui pro iſtis temeraria & vana adfert, admirationi eſt. Quod verò mihi iam ſuggeritur vt vobis dicam, hoc dicam. Quid autem illud eſt? Quando paupertate fueris ac morbo adobrutus, ſi nõ aliunde, vel à mẽdicis qui per angiportus procedũt, domino gratias agere diſce. Illi nanque omni vita in mendicitate cõſumpta & protrita, nec maledicũt, nec indignantur, neq; ægreferunt, ſed omnẽ mendicitatis ſuæ expoſitionem cum gratiarum actione faciũt, magnum deum & bẽnignum prędicantes. Hic quidem qui fame tabefactus eſt, benignum vocat deum, tu verò in abundantia viuẽs niſi omnia accipias, crudelem illũ vocas. Quãtò ille melior eſt? Quomodo nos cõdemnabit? Cõmunes nobis calamitatum doctores, & cõſolatores per orbẽ diſperſos reliquit deus, nẽpe pauperes. Paſſus es quicquã eorũ quæ præter animi ſententiam accidunt? At nihil tale quale ille. Priuatus es oculo? At ille ambobus. Decubuiſti morbo, plixo? At ille incurabilẽ habet. Pedes amiſiſti? At ille totĭ corporis ſui ſanitatẽ. Damno magno affectus es? At nõdum eò redactus es, vt aliorum ope indigeas. Gratias age deo. Vides pauperes illos in camino, à multis quidem mendicãtes, à paucis verò capiẽtes? Quãdo defatigaris orando, & nihil accipis: cogita quoties audieris inuocantẽ te pauperẽ, & nõ exaudieris, nec tamen is indignatus ſit, neq; te vituperauerit. Quanquã tu quidẽ ex crudelitate hoc facis, deus verò ex benignitate, etiam quod non exaudit, facit. Si ergo tu cũ ex crudelitate conſeruum non audias, accuſari & reprehendi non vis, dominum criminaberis, q̃ ſeruum ex benignitate non audit? Vides quanta inæqualitas hîc ſit? quanta iniuſtitia? Iſta perpetuò cõſideremus, inferiores obſeruemus, vt qui maioribus calamitatibus premuntur: atq; ita deo valebimus agere gratias. Multis talibus exemplis plena eſt vita noſtra. Habet autem doctrinam nõ modicam qui ſobrius fuerit, & attendere voluerit, etiam ex oratoriis. Nam ideo & in eccleſiis, & in martyriis, ante veſtibula ſedent pauperes, vt nos ex illorum etiã conſpectu magnam vtilitatem capiamus. Etenim cogita, q̃ ingredientibus nobis terrenas regias nihil tale viſendum exhibetur, ſed viri & honeſti, & illuſtres, & diuites, & prudentes vbiq; diſcurrunt: in veras autem regias (eccleſiã dico & oratoria martyrũ) ingredientibus ob oculos mox ſunt inſani, mutili, pauperes, ſenes, cæci, membris diſtorti. Quãobrẽ? Vt tu ex illorũ aſpectu erudiare. Primùm quidẽ vt ſi faſtu aliquo extra eccleſiã cõtracto ingrediaris, viſis illis mox tumorẽ abiicias, & corde conteraris, atq; ita demum ingreſſus, quæ dicuntur audias. Non enim poteſt audiri, qui cum faſtu precatur, vt quando ſenem vides, propter iuuẽtutem tuam non ſuperbias. Nam & illi ſenes, aliquando iuuenes fuerunt. Vt ſi propter militiam & potentatũ regium ſuperbias, cogites ex illis eſſe qui in regiis aulis illuſtres fuerunt. Vt ſi ſanitate corporis cõfidas, iſtos attendens reprimas faſtũ. Etenim ſi ſedulò fuerit hic ingreſſus ſanus, nihil ſuper corporis ſui ſanitate inſoleſcet: & qui laborat, conſolationem accipiet nõ vulgarẽm. Non ſolùm autem hoc nomine hic ſedẽt, ſed vt & miſericordẽ te faciant, & ad miſericordiam flectaris, vt benignitatem dei admireris. Si enim deum illorum non pudet, ſed in veſtibula ſua eos collocat, multò minus te. Ne ſcilicet ſuperbias propter regias terreſtres, ne pudeſias à paupere inuocatus: & ſi te acceſſerit, & ad genua tua procubuerit, ne repellas. Sũt enim canes illi quidã ex regiis aulis præclari (non q̃ ignominiæ gratia canes eos vocem, abſit, ſed vt vehementer extollam) aulam regiam cuſtodientes. Nutri ergo illos. Honor enim iſte ad ipſum regẽ aſcendit. Illic omnia faſtus (in terrenis dico regiis) hîc omnia animi ſunt humilitas. Nihil eſſe res humanas, ex ipſis potiſſimum eccleſiæ veſtibulis addiſcis. Nõ delectari deũ diuitiis, ex ipſis pauperibus ante veſtibula ſedentibus doceris. Nam cathedra illorũ, & collectio tantùm nõ parẽneſis eſt ad vniuerſam humanã naturam, clara voce proclamans ac dicens: Nihil ſunt res humanæ, niſi vmbra & fumus. Si bonæ eſſent diuitię, pauperes vtiq; ante veſtibula ſua nõ collocaſſet deus. Si verò & diuites recipit, ne mireris: non enim propterea illos recipit vt diuites maneant, ſed vt ab onere & tumore diuitiarũ eos liberet. Audi nanque quid Chriſtus ipſis dicat, Nõ poteſtis, inquit, deo ſeruire, & mãmonæ. Et rurſum: Diues difficilè intrabit in regnum cœlorũ. Et iterum: Facilius eſt camelũ per foramen acus intrare, q̃ diuitem in regnũ cœlorũ. Propterea recipit diuites vt hæc verba audiant, & æternas diuitias deſiderent, vt ea cõcupiſcant quæ in cœlis ſunt. Et quid miraris q̃ non dedignatur tales in veſtibula ſua collocare? Non enim dedignatur eos ad cœleſtem quoq; menſam ſuã vocare, & conuiuij huius participes facere. Sed claudus, & mutilus, & ſenex laceris indutus, & vnguium ſorde & nariũ muco deſpicabilis, ſimul cũ iuuene eleganti, cúmq; purpuram induto & diademate caput redimitum habente, accedit menſæ huius cõſors, & ſpirituali conuiuio dignatus, & iiſdem fruuntur vtriq;, nec vllum eſt inter eos omnino diſcrimen. Si Chriſtus ergo non dedignatur eos ad menſam ſimul cum rege vocare, ſimul enim vtriq; vocãtur, tu verò dedignaris forſan etiam videri qui pauperibus aliquid des, vel duntaxat colloquaris: Papæ, quam arrogantiam? quem faſtum? Vide ne eadem cum diuite aliquando patiamur. Dedignabatur ille videre etiam Lazarum, nec intra culmen ac tectum ſuum eum recipiebat, ſed erat foris, apud

vel, paſtoralia.

Pauperes ante eccle-

ſtæ veſtibula ſedẽtes.

Luc. 16. e

apud portã abiectus, & ne verbis quidẽ ab eo dignabatur. Sed vide quomodo ĩ neceſſitate & penuria cõſtitutus & ipſe, auxilio viciſſim iſtius deſtitutus ſit. Si enim nos eorũ pudet, quorum Chriſtum nõ puduit, pudet ergo nos Chriſti, dum pudet amicorũ Chriſti. † Repleatur menſa tua claudis ac mutilis. † Horũ gratia Chriſtus venit, non diuitũ.] Rides forſan iſta audiens. Itaq; ne putes meũ eſſe hoc verbum, audi quid Chriſtus ipſe dicat, ne rideas, ſed horreſcas. Quando prandium, inquit, facis, aut cœnam, ne voces amicos tuos neq; fratres tuos, neq; cognatos tuos, neq; vicinos diuites, ne quo pacto & ipſi te viciſſim vocent, & fiat tibi retributio: ſed quando facis cõuiuium, voca egenos, mutilos, claudos, cæcos, & beatus eris, quoniam non habent vnde tibi rependãt: rependetur autem tibi in reſurrectione iuſtorum. Et gloria quoque hîc maior erit, ſiquidem illã amas. Ex illis enim liuor quidẽ & inuidentiæ, & incuſationes, & vituperia, ac timor multus, ne quid hinc mali cõtingat, & non aliter habes q̃ ſeruus hero addictus, & ſi maiores ſunt, querimonias & ora eorum metuis. Ex iſtis verò nihil tale, ſed quęcunq; attuleris, cupidè omnia accipiunt. Et multus hic eſt applauſus, ſplẽdidior gloria, & maior celebritas. At nõ ita laudabũt eos qui diuites, atq; eos qui pauperes vocant, quotquot hoc audierint. Si verò diffidis, fac periculũ tu diues, qui duces ac præſides vocas, voca pauperes, & iſtis menſam adimple, & vide an nõ ab omnibus lauderis, an non ab omnibus ameris, an te non omnes vt patrẽ habeant. Nam illarum quidẽ cœnarũ nullũ eſt lucrũ, propter iſtas verò cœlum reponitur, & quę in cœlis ſunt bona, quæ cõtingat nos omnes aſſequi gratia & benignitate &c.

† per hos Chriſtus venit, non per diuites.

Ibid. 14. e

Commentariorum prioris epiſtolæ ad Theſſalonicenſes, finis.

ARGVMENTVM EPISTOLAE POſterioris ad Theſſalonicenſes.

Homilia prima.

Supr. 2. d.

Ibid. 3. a

Ibidem.

DIxerat in priore epiſtola: Quoniam nocte ac die oramus, vt videre vos liceat: & cùm nõ amplius ferremus, ſoli reſedimus Athenis: & Timotheum miſimus. Per quæ omnia deſiderium ſuum quo ad hoc propendebat, vt eos accederet, declarauerat. Cùm igitur nõ aſſequeretur forſan, vt ad eos abiret, & quæ deerant fidei eorum ſuppleret, huius gratia poſteriorem hanc epiſtolam adornat, vt quod præſens non poterat, per literas adimpleret. Quòd enim ad eos non abierit, ex eo coniici poteſt, quod in hac epiſtola ſcribens dicit: Rogamus autem vos per aduẽtum domini noſtri Ieſu Chriſti. Nam in priore dixerat, De temporibus & articulis temporum non habetis neceſſe vt vobis ſcribatur. Itaq; ſi ad eos veniſſet, nihil vtique opus fuiſſet ſcribere. Quia verò impoſita vrgebat quæſtio: propterea epiſtolam hãc adiicit. Quemadmodum enim in ea quæ ad Timotheum eſt, dicit: Quoniam fidem quorundam ſubuertunt quidam, dicẽtes reſurrectionem iam eſſe factam, vt nihil magni in poſterum, aut quod præclarum ſit ſperantes fideles, laborum redderẽtur intolerantes. Nam quoniam ſpes eos ſuſtentabat, nec ad præſentia fractos ac remiſſos eſſe ſinebat, videbatur diabolo vt illam quaſi quandã anchoram excideret, & quia falſa eſſe quæ futura prædicebantur perſuadere nõ poterat, alia via aggreſſus, ſubordinatis quibuſdam hominibus corruptoribus, ſeducere tentabat perſuaſos, magna illa & præclara finem iam ſuum ſortita eſſe & conſummata. Itaq; tum quidem dicebãt illi reſurrectionem iam eſſe factam: nunc verò imminere iudicium & aduentũ Chriſti, vt & Chriſtum mendacio obnoxiũ facerent. Et vt perſuaſo nec retributionem deinceps illis fore qui afflictiones paſſi eſſent, neq; iis qui malè egiſſent, iudiciũ, neq; pœnam, neq; ſupplicium, iſtos redderent confidentiores, illos verò abiectiores. Quódque omnium erat peſſimum, tentabant hi quidem temerè renunciare verba quædam tanquam à Paulo dicta: illi verò epiſtolas quoq; fingere quaſi ab ipſo ſcriptas. Quapropter vt omnem iſtis obſtruat aditum, dicit, Ne turbemini neq; per ſpiritum, neq; per ſermonem, neque per epiſtolam tanquam per nos miſſam. Neq; per ſpiritum, inquit, pſeudoprophetas taxans. Vnde verò ſciemus, inquis? Propterea adiecit, Salutatio mea manu Pauli, quod eſt ſignũ in omni epiſtola. Ita ſcribo. Gratia domini noſtri Ieſu Chriſti ſit cum omnibus vobis. Non hoc ideo dicit, q̃ iſtud ſit ſignum. Potuiſſent enim illud & alij imitari, ſed quoniã ſalutẽ meã, inquit, mea manu adſcribo, quemadmodum & apud nos iam fieri ſolet. Nam ex ſubſcriptione certę & notæ redduntur mittentium literæ. Adhortatur autem eos vehementer à malis veluti ſalſamento † cõditos, † tam ex præſentibus laudans, q̃ ex futuris, ſiue ſupplicio, ſiue bonorum quæ ipſis prępara erant retributione excitans. Et locum hunc dilucidius hîc pertractat, ipſum quidem temporis articulum non *abſcõdens, ſignum verò illius Antichriſtum eſſe declarans. Tum enim potiſſimum certus redditur animus imbecillis, non ſi ſimpliciter audierit, ſed ſi amplius quid didicerit. Et Chriſtus quoq; multam huic rei diligẽtiam & curam impendit, & ſedens in monte de omnibus quæ ad conſummationem ſeculi pertinent, exactè ad diſcipulos diſputat. Quamobrem? Ne locus eſſet illis qui antichriſtos & pſeudochriſtos inducũt. Ponit autem & ipſe multa ſigna, vnum quidem maximum, dicens: Quando prædicabitur euangeliũ apud omnes gentes. Et aliud quoq;, ne quod ad aduentum eius attinet, errarẽt: Sicut fulgur, inquit, veniet: quod nõ in angulo quodam occulitur, ſed vbiq; reſplẽdet: Non opus habebit indicatore, ita erit illuſtris, quemadmodũ neq; fulgur neceſſe habet indicari. Loquutus eſt & alicubi de Antichriſto, cum dixit: Ego veni in nomine patris mei, & non recepiſtis me: ſi alius venerit in nomine ſuo, hunc recipietis. Et mutuas quoque illas & ineffabiles calamitates, quibus ſeſe regna mutuo confectura dixit, ſignum fore demonſtrauit: & q̃ Heliam venire oporteat. Igitur Theſſalonicenſes quidem de his rebus tum hæſitabant, nobis autẽ vtilis facta eſt illorum hęſitatio. Non enim ſolis ipſis, ſed & nobis vtilia ſunt iſta, vt puerilibus fabulis & anilibus nugis liberemur. An non audiſtis ſæpenumero cũ in pueritia eſſetis, de nomine quoq; Antichriſti multa quoſdam dicere, & de genuflexione? Teneris enim adhuc mentibus noſtris inſerit iſta diabolus, vt falſum hoc dogma ſimul nobiſcũ accreſcat & corroboretur, quò nos ſeducere queat. Nõ autem illa de Antichriſto,

Ibid. 3. a

Infr. 2. a

Sup. 5. a

Vel. Quia inualeſcebat quæſtio.

2. Tim. 2. 1.

Infr. 2. a.

Ibid. 3. d

Ioan. 5. g.

Mat. 24. b

Ibidem. e

** ἀπονοῶν, πλὴν habet codex ver. ſed cũ Theophyl. legendum videtur ἀπονεκρῶν, πλὴν. i. reuelans.*

Antichristo disputans Apostolus præteriisset, siquidem vtilia fuissent. Ne quæramus igitur ea. Nõ enim ita veniet genua flectens, sed elatus super omnem qui
Infr. 2. b deus dicitur, aut numen, adeò vt in templo dei velut deus sedeat, ostentans seipsum esse deum. Quemadmodum & diabolus ex arrogantia decidit, ita & qui ab eo agitur, ad arrogantiam inungitur & instruitur. Quapropter obsecro, studeamus omnes procul abesse ab ista arrogantiæ affectione, ne in iudicium eius incidamus, ne eidẽ supplicio obnoxij reddamur, ne
1. Tim. 3. b pœnæ ipsius cõsortes fiamus. Non neophytũ, inquit, ne inflatus in iudicium incidat diaboli. Inflatus ergo easdem pœnas cum diabolo dabit. Principium enim superbiæ est, non agnoscere dominũ: principiũ peccati est superbia, primus est impulsus & motus ad ma
† fortasse igitur. lum.† Confestim igitur & radix est, & fundamẽtum. Principium enim, aut primũ impetum ad malum significat, aut mali subsistentiam, vtpote, si quis dicat, principiũ castitatis est abstinere à spectaculo absurdo, hoc idẽ est atq; primus motus & impetus. Si verò dixerimus, principium castitatis est ieiuniũ, perinde est, atq; fundamentum & substantia: ita & peccati principiũ est arrogãtia. Etenim ab ipsa orditur quoduis peccatũ, & ab ipsa sustentatur. Nam quæcunq; fecerimus bona, per malitiã fit, vt consistere nequeant, quò minus dilabantur, quæ velut radix quędã est, nõ
† non concutit] bona illa scilicet. sinens † peccatũ dimoueri.] Id quod hinc clarum est, si videris quantánam bona pharisæus perfecerit, quę tamen nihil illi profuere. Radicem enim peccati non exciderat, sed illa perdebat omnia. Manente hac radice, nascitur ex arrogantia contemptus pauperum, cupido pecuniarum, libido dominandi, desiderium multæ gloriæ, pronus est ad vlciscendũ qui talis est. Arrogans enim ne à maioribus quidẽ nedum à minoribus vituperari sustinet, aut mali quicquã perpeti. Vide quomodo initium peccati sit superbia. Quomodo verò initium superbiæ est, non agnoscere dominum? Aptissimè. Qui enim deũ agnoscit, vt oportet, qui agnoscit filiũ dei vsq; adeò fuisse animo humili & modesto, nõ extollitur: qui verò ista ignorat, extollitur: ad arrogantiã quippe imbuit superbia. Nã
† dicunt se nosse deũ? dic mihi, vnde illi qui hostes ecclesiæ sunt, † dicuntur non agnoscere deum?] Ex arrogantia: vide quò illos ignorantia dei præcipitet. Si enim spiritum contritũ amat deus, è regione superbis resistit, humilibus verò dat gratiam. Nullũ igitur malum est quod superbiæ par sit. Ex homine facit dæmonẽ, conuiciatorem, maledicum, periurum, mortis ac cędis cupidum. Superbus perpetuus est in tristibus, perpetuò indignatur, perpetuò mœret, nihil est quod hanc animi ipsius affectionẽ exaturare queat. Etiam si regem ante se procumbere ac procidere viderit, non satiatur, sed magis
ἐν φιλαρχίᾳ. incenditur. Quemadmodum enim auari, quantò plura acceperint, tantò pluribus egent: ita & arrogantes, quantò maiore fruũtur honore, tantò cupiunt honorari magis. Crescit enim illis ista animi passio: est em passio. Passio verò finem non nouit, sed tum primum cessat, quando laborantem occiderit. Non vides ebrios, quomodo perpetuò sitiant? Est enim passio, nõ
Sunt qui perpetuò esuriunt, nec comedendo saturari possunt. naturalis concupiscentia, sed morbus peruersus. Nõ vides etiam eos, quos βαλιμῶντας vocant, quomodo semper esuriunt? Est enim passio, sicut medici dicunt. Curiosi & negociosi naturę iã fines egressi sunt, quicquid sanè patiantur, non desinunt. Est enim passio, & finem nescit. Rursus & qui scortis delectantur, neque

A ipsi desistunt. Homini, inquit, scortatori quiuis panis dulcis est, nec prorsus cessat, donec † consumpserit:] *Eccli. 23. c* est enim passio. At passiones ista quidem sunt, verùm *† absorpserit.* non incurabiles, sed medicinam & curationem suam habẽtes, ídq; multò magis q̃ corporales. Si enim voluerimus, possumus eas extinguere. Quomodo ergo poterit quis arrogantiam extinguere? Si deũ cognouerit: si enim illa hinc est, quòd deus non cognoscitur, igitur si cognouerimus eum, expelletur omnis arrogantia. Cogita gehennam, cogita eos qui te multò potiores sunt, cogita quantorum delictorum pœnas deo debeas. Hęc si cogitaueris, mox animi fastum represseris, mox illum flexeris. At nequis ista facere? Imbecillior es? Cogita præsentia, ipsam naturam humanam, q̃ nihil sit homo, si quãdo mortuum per forum deferri videris, liberos orphanos subsequẽtes, mulierem viduam plangentem, domesticos lamentantes,
B amicos lugentes, cogita rerum præsentium vilitatem & vanitatem, & q̃ nihil ab vmbra & somniis differãt. Sed non placet istud? Cogita vehemẽter diuites, qui in bellis temerè perierunt, ędes intuere eorum qui in hac vita magni fuere & illustres, & nũc funditus euersæ sunt: cogita quanta potuerint, & quomodo nunc ne memoria quidem eorum reliqua sit. Etenim quotidie, si voles, horum reperies exempla, successiones principum, proscriptiones diuitum. Complures tyranni ad pauimentum vsque humiliati sunt, humilis verò & de quo nihil tale sperabatur, diadema tulit. An non ista quotidie fiunt? An non rotæ similes sunt res nostrę? Lege si placet, & nostra, & extranea. Nã & illa talibus exemplis abundant. Si nostra contemnis, etiam hoc ipsum ex arrogantia facis: quæ philo-
C sophorum sunt, admiraris, vel illis accede. Ipsi te instruent, qui veteres calamitates narrant, & poëtæ, & rhetores, & sophistæ, & oratores omnes. Vndique, si voles, inuenies exempla. Si verò nihil horum placet, ipsam naturam nostram considera, vnde consistat, & quò desinat. Cogita quando dormis quid reputari debeas, an non & exigua tunc bestia enecare te valeat. Multis nanq; dormientibus modicum sæpenumero animalculum tecto delapsum, aut oculum ademit, aut alterius cuiusquam periculi causa factum est. Quid ergo? An non quibusuis bestiis inferior es? Sed quid dicis? Quòd ratione præualeas? At ecce rationem non habes. Est enim superbia animi ratione destituti signum. Qua tandem omnino in re, dic quęso, superbis? Quòd corpore es valido & bene sano? At hîc irrationalia bruta vincũt. Habẽt hoc & latrones,
D & homicidæ, & sepulchrorum spoliatores. Sed prudentiæ gratia superbis? At non est prudentiæ superbire. Superbiẽdo nanq; teipsum primũ prudẽtia priuas. Reprimamus fastus nostros, simus modesti, humiles & mansueti. Nã tales præ omnibus & Christus beatos censuit, dicens: Beati pauperes spiritu. Et ite- *Matt. 5. a*
rum clamauit, dicens: Discite à me, quoniam mitis *Ibid. 11. d*
sum, & humilis corde. Propterea & pedes discipu- *Ioan. 13. c*
lorum lauit, exemplum nobis præbens animi modesti & humilis. Ex omnibus lucrum capiamus, quò bona diligentibus deũ promissa adipisci valeamus, gratia & benignitate &c.

Homilia secunda.

PAulus & Syluanus, & Timotheus ecclesiæ Thessaloni Cap. I. cẽsiũ, in deo patre nostro ac dño Iesu Christo: Gratia vobis & pax à deo patre nostro & domino Iesu Christo. Pleriq; hominũ nihil non satagunt & moliuntur, vt & apud

vt & apud principes & eos qui potiores sunt aliquam A
gratiã acquirant, magniq; hoc reputant, ac fœlices se arbitrantur, si quod studiosè sectantur, assequuti fuerint. Si ergo apud homines acquisita gratia tãti æstimatur: quãtum quæso fuerit apud deũ reperisse gratiã? Propterea perpetuò illud epistolis suis premittit, perpetuò illud imprecatur, sciẽs nihil deinceps molestũ fore, si hoc fuerit, sed quæcunq; tandem grauia incidãt, cuncta dissoluẽda & euanitura. Et vt hoc discas, Ioseph seruus erat, adolescẽs imperitus & minimè astutus, & mox administrandę domui pręficiebatur, viróque Aegyptio rationem rerum gerendarum
Εἶναι διαβολικὸν καὶ δεινοπαθοῦν. dabat. Scitis autem quàm gens ista sit ad iracundiam prona & immitis. Accedente verò principatu & rerũ potestate, maior redditur animi furor, per potestatẽ in sublime prouectus. Liquet autẽ hoc ex iis quę Aegyptius ille postea fecit. Heræ quippe de crimine in- B
cusanti morẽ gessit, quanquam non eorũ erat vim illatam sustinuisse, qui vestimẽta obtinuerant, sed eius qui exutus erat. Debebat em̃ dicere, Si clamasses, effugisset sanè: & si criminis sibi conscius esset, heri vtiq; aduentum nõ fuisset præstolatus. Veruntamen nihil
† animo concitato prorsus indulges. tale cogitauit ille, sed præter rationem † furore totũ inuertens,] insontẽ in carcerem coniecit, ita erat omnium inconsideratissimus, tametsi & aliunde poterat hominis synceritatẽ & prudẽtiam obseruare: verum quia admodum erat insipiens, nihil huiusmodi cogitauit. Ioseph igitur iste, qui & tanti flagitij suspicione erga heram cõmissi premebatur, cui & totius domus concredita erat administratio, qui & aduena erat & desolatus, & rerum inexpertus, quoniam multam illi gratiam asperserat deus, quasi nihil esset periculorũ, ita cuncta transiuit, siue herę calumniam, siue periculum mortis, siue carceris molestias, & tandem ad regium etiam thronum vsq; euectus est. Sciebat igitur beatus iste Paulus quãta esset dei gratia, & propterea eã illis imprecatur. Verũ & aliud quid molitur. Vult illos ad ea quę scripturus erat beneuolos reddere, ne resiliant etiam si increpet & castiget. Quapropter admonet eos ante omnia gratiæ dei, leniẽs corda eorũ, vt irruente adflictione memores gratię dei per quam ex maioribus saluati erãt, in minoribus animum non despõderent, sed hinc consolationẽ haberent, quemadmodum & alibi scribẽs dixit: Si enim cùm inimici essemus, recõciliati sumus deo per mortem filij eius: multò magis posteaquam recõciliati sumus, seruabimur in vita ipsi°. Gratia vobis, inquit, & pax à deo patre ac domino Iesu Christo. *Gratias agere debemus deo semper de vobis fratres, sicuti par est.* Rursus magnę humi- D
litatis & modestiæ signũ. Cogitandũ enim illis ac reputandum exhibuit, q̃ si alij virtutum nostrarum, rerũmq; bene gestarum gratia non nos primùm admirantur & laudãt, sed deum: multò magis debemus & nos hoc facere. Alioqui verò & animos eorum extollit q̃ talia patiuntur, quæ non lachrymis neq; lamentis, sed gratiarũ actione ad deum, digna sunt. Si verò Paulus propter aliena bona gratias agit, quid patientur qui non solũ gratias non agunt, sed & liuore cõtabescunt? *Quòd fides vestra vehementer crescit, & mutua omnium vestrũ charitas cuiusq; in alterum exuberat.* Et quomodo potest fides crescere, inquis? Ita scilicet si quando illius gratia aduersi quicquam perpessi fuerimus. Magnum quidem est obfirmatum esse, & cogitationibus nullis à scopo dimoueri: allidentibus verò ventis, decidentibus magno impetu pluuiis, vndiq; insurgen-

te graui tempestate, vicissim & aceruatim appellentibus procellis, si tum non disturbabimur, nullius alterius rei signũ erit, nisi crescentis & supra modum excrescentis, sublimiorísq; factæ fidei nostrę. Quemadmodum enim in diluuio omnia quidẽ saxea & grauia humiliáq; statim perierẽ: quæcunque verò sublimia & cœlestia erãt, ad ea non pertigit diluuiũ, ita & fides istorũ sublimis facta nõ deturbabatur amplius. Quapropter nõ dixit, crescit, sed vehementer crescit fides vestra. Et mutua omniũ vestrum charitas cuiusque in alterũ exuberat. Vides & hoc cõtra adflictiones conferre, nẽpe in vnum simul compactos esse, & mutuò per charitatẽ cohærere. Hinc etiam multa illis consolatio facta est. Itaq; imbecillẽ quidem charitatem & fidẽ adflictiones loco dimouẽt: robustã verò robustiorem quoq; faciunt. Animus nanq; in do- B
lore cõstitutus si fuerit imbecillis, nihil vtiq; augmẽti recipit: si verò robustus, & tum potissimũ augetur. Et vide charitatem: Non alium quidem dilexerunt, aliũ verò minus, sed æqua erat erga quosuis dilectio. Hoc enim innuit cùm dixit, mutua omnium vestrum cuiusq; in alterum charitas. Erat enim ęquiualens velut vnius corporis. Nã & nunc apud multos inuenimus esse dilectionẽ, at ita vt illa ipsa dilectio dissidij causa sit. Quando enim bini vel terni cõiungimur, & duo quidem vel tres vel quatuor vehementer colligãtur, à reliquis verò nosipsos auellimus, dũ ad istos refugium habemus, de istis omnia præsumimus, illud charitatis est diuisio, nõ charitas. Nã dic mihi: Si oculus omnem prouidentiã & curam quam pro vniuerso corpore habet, in solam manum deriuaret, ac reliquis mẽbris omnibus contemptis, vni isti intenderet;
C an nõ totũ perderet? Absq; dubio: Ita & nos, si charitatem quam in vniuersam ecclesiam extẽdere debemus, in vnum & alterũ coartauerimus, & nobis ipsis & illis totiq; ecclesiæ perniciẽ inferemus. Ista nanq; non sunt charitatis, sed dissidij, schismata nẽpe & rupturæ hiulcæ. Nã si ex integro homine diuulsam aliquam portionem ceperis, atq; ipsum quidẽ schisma sibiipsi vnitum, continuum & conglutinatum fuerit; nihilominus etiam hoc pacto schisma est, propterea q̃ reliquio corpori coadunatum non est. Quid enim proderit, q̃ aliquem vehementer amas? Humana est ista dilectio. Si verò nõ est humana, sed propter deũ illum diligis, dilige omnes. Nam deus ita pręcepit, vt *Matt. 5. g & Luc. 6. d.*
& inimicos quoq; diligam°. Si verò inimicos diligere præcepit, quãtò magis eos, qui te nihil cõtristarũt? Sed amo, inquis: verùm non ita vt oportet: Imò neq; amas. Quãdo enim criminaris, quãdo inuides, quando insidiaris, quomodo amas? At nihil, inquis, tale facio. Sed cũ malè audit frater, maledicentis os nõ obturas, iis quę ab eo dicũtur facilè credis, nõ reprimis, cuius sunt ista dilectionis indicia? Et mutua, inquit, omnium vestrũ charitas cuiusq; in alterum exuberat. *Ita vt nos ipsi in vobis gloriemur in ecclesiis dei.* In priore e- *1. Thes. 1. c*
pistola dicit, in omnibus Macedoniæ & Achaiæ ecclesiis de fide eorũ instructis, sermonẽ domini innotuisse: ita, inquit, vt opus nõ habeamus aliquid loqui. *Ibidem.* Siquidẽ ipsi de vobis annunciant qualem ingressum habuerimus ad vos. Hîc verò dicit, ita vt nos ipsi gloriemur. Quid ergo est quod dicit? Illic, ĩquit, nõ egẽt nostra doctrina: hîc verò non dixit, ita vt nos eos doceamus, sed vt gloriemur, & exultem°. Si ergo nos de vobis & gratias agimus deo, & apud homines gloriamur, multò magis oportet vt vos istud in nostris bo-

nis faciatis. Si enim rectè facta vestra aliis digna sunt gloriatione, quomodo nobis lamẽtis digna sũt? Certè hoc dici nequit. Ita vt nos ipsi, inquit, in vobis gloriemur in ecclesiis dei, super tolerãtia & fide vestra. Declarat hîc multo tẽpore durasse adflictiones eorũ. Tolerantia siquidẽ ex tẽporis prolixitate deprehenditur, non in duobus aut tribus diebus. Non autem quanuis tolerantiã dixit. Maximè quidem & promissis bonis non statim frui, tolerantiæ est. Hîc verò maiorẽ tolerantiã inducit. Quã illam? Eam scilicet quæ est persequutionum. *Super tolerantia & fide vestra, in omnibus persequutionibus vestris & adflictionibus quas sustinetis.*

Inter hostes enim viuebãt, qui indesinenter vndiq; incommodare conabantur, solidámq; & immotam tolerantiam ostendebãt. Pudefiant quotquot humani præsidij gratia in aliena dogmata transeunt. Cùm adhuc prædicationis esset initiũ, homines pauperes, & ex quotidiano manuum labore viuentes, virorum reipublicæ gubernatorum ciuitatísq; primorum inimicitias in se susceperũt, neq; dum rege, neq; principe aliquo fidem amplexante, & bellum implacabile sustinuerunt, & tamen ne sic quidem degenerarunt. *Documentum iusti iudicij dei.* Vide quomodo illis quę ad
1.Thes.1.a consolationẽ faciunt coaceruat. Dixerat, gratias agi-
Ibid.2.d mus deo pro vobis: dixerat, gloriamur in vobis apud homines. Bona quidem & iucunda erant ista, sed qd̃ maximè qui in dolore est quærit, hoc est, nempe vt liberetur à malis, & puniantur qui malè sibi volunt. Quãdo nãq; imbecillis est animus, ista maximè quærit. Philosophus enim ne hoc quidem. Quid ergo dicit? Documentũ, inquit, iusti iudicij dei. Retributionem vtranq; hîc innuit, tam eam quæ malefacientibus quàm quæ mala sustinentibus fiet, quasi dicat, vt quãdo vos quidem coronabit: illos verò puniet, declaretur iustitia dei. Simul illos & consolatur, ostendens ꝓ laborum suorũ, sudorúmq; gratia etiam secũdum iustitiæ rationem coronandi sint. Sed primum ponit quod eos cõcernebat. Etenim tametsi vehemẽter quisquam vindictam cupiat, prius tamen præmia desiderat. Quapropter dicit: *In hoc vt digni habeamini regno dei, cuius & gratia patimini.* Nõ ergo ex eo est adflictio, ꝓ qui iniuriã inferunt, potẽtiores sunt: sed ex eo ꝓ ad hũc modũ oportet ingredi in regnũ cœlorum.
Act.14.d. Per multas enim adflictiones, inquit, oportet nos intrare in regnũ dei. *Siquidem iustũ est apud deum, vt iis qui vos adfligunt, adflictionem, & vobis qui adfligimini, relaxationem nobiscũ reddat, in reuelatione domini Iesu, quæ futura est de cœlo cum angelis potentiæ suæ.* Illud, Siquidẽ, hoc loco pro, sed, positum est: quod & nos in iis ponimus quæ vehemẽter sunt confessa & irrefragabilia. Pro vehementer iustũ est, dixit: Siquidẽ iustum est corã deo illos vlcisci, omnino eos vlciscetur: quasi dixisset. Si deo retũ cura est, si quid curat & æstimat deus. Et nõ hoc ex sua sentẽtia, sed ex cõfessis & indubitatis ponit: veluti diceret, Si odit deus reprobos, vt illos fateri cogat, quod odiat. Sũt enim potissimum tales sententiæ minimè ambiguæ, ita vt ipsi aduersarij sciant iustũ hoc esse. Si enim apud homines iustũ est, multò magis apud deũ. Vt iis, inquit, qui vos adfligunt, adflictionẽ: vobis autem qui adfligimini, relaxationem reddat. Quid? Ergo æqua erit retributio? Nequaquã. Sed vide per ea quæ sequuntur quomodo ostendat vehementiorem esse malorum retributionem, & bonorum relaxationem multò maiorẽ. Ecce & alia consolatio, ꝓ consortes etiam habent adflictionum, & in retributione quoq; cum illis communicãt, qui innumeris modis maiora præstiterũt, quibus eos in coronis coniungit. Deinde & tempus adiicit, & per descriptionem animos ipsorũ subuehit, tantùm non cœlos verbo iam referãs, oculísq; eorum rem ipsam repræsentans. Et circũdat eum exercitu angelico, tam à loco, q̃ ab iis qui cũ eo venturi sunt, ampliorem faciens imaginem, vt eos vel parum refocillet. Et vobis, inquit, qui adfligimini, relaxationẽ reddat nobiscum, in reuelatione domini Iesu, quæ de cœlo erit cũ angelis potentiæ eius. *In incendio flammæ vindictã in eos exercentis, qui deum non cognouerunt, & qui euangelio domini Iesu non obediunt.* Si qui euangelio non obediunt, pœnas dabunt: quid illi non patientur, qui præterquam ꝓ non obediunt, vos etiam adfligunt? Vide verò mihi prudentiã apostoli. Non hîc dixit, qui vos adfligunt, sed qui non obediunt, quasi dicat: itaq; etiam si non propter vos, tamẽ propter seipsum necesse habet eos punire. Igitur hoc quidem certitudinis gratia dictum est, ad probandum ꝓ oporteat reprobos omnino puniri, prius verò rursus ad hoc vt ostendat etiam eos hinc honorẽ habere: nam propter vos, inquit, patientur ista. Etenim hoc quidem facit, vt credant supplicium adflictores suos daturos: illud verò vt gaudeãt propterea ꝓ eorum gratia quæ in eos commiserunt, ista passuri sint. Hæc quidem ad illos dicta sunt, conueniunt verò & nobis. Si quãdo igitur in adflictionibus fuerimus, cogitemus ista. Ne gaudeamus super aliorum supplicio, tanquã vindicati, sed tanquam ab huiusmodi supplicio & pœna liberati. Quid emũ nobis proderit ꝓ alij puniũtur? Ne habeamus, obsecro, tales animos. Intuitu regni dei incitemur ad virtutẽ. Qui quidẽ animo est vehementer dextro, virtutíque dedito, neq; timoris, neq; regni dei intuitu ad virtutẽ inducitur, ac permouetur, sed propter ipsum Christum, quemadmodũ Paulus fecit. Nos verò vel hoc pacto cõsideremus quę in regno dei sint bona, & quę in gehenna mala, atq; ita nosipsos corrigamus & instruamus, ita nos ipsos ad ea quæ facienda sunt, incitemus & permoueamus. Si videris in præsenti vita iucundum quid ac magnificum, cogita regnum dei, & istud nihil esse putabis: si terribile quid videris, cogita gehennã, & illud etiam deridebis. Si quãdo te ceperit cõcupiscentia corporalis, cogita gehẽnæ ignẽ: cogita q̃ planè nullius ęstimãda sit peccati voluptas, q̃ ne voluptatem quidem habeat. Si enim earum legum quę in hoc seculo positæ sunt, tantũ potest metus, vt à malis nos actibus cohibeat, multò magis poterit hoc recordatio futurorum, supplicium immortale, pœna sempiterna. Si metus terreni regis à tantis nos malis abducit, quantò magis regis æterni? Vnde poterimus ergo continuũ habere timorem? Si continuè scripturas audierimus. Etenim si aspectus duntaxat mortui hominis mentem nostrã adeò pauore cõtrahit: quãtò magis gehenna & ignis ille inextinguibilis? quantò magis vermis non moriens? Si perpetuò gehennam recogitaremus, non statim in illam incideremus. Propterea supplicium minatus est deus. Nisi aliquid profectus in se haberet gehennę reputatio, vtique iam non esset illam minatus deus. Verùm quoniam ipsius recordatio magna potest efficere, propterea comminationẽ illius quasi salutare quoddam pharmacũ animis nostris imposuit. Ne contemnamus itaque tantum lucrum quod hinc generatur, sed hanc gehennæ cõminationem indesinenter versemus in

semus in prãdiis, & in cõuiuiis. Sermocinatio quippe quæ de rebus est iucũdis, nihil prodest animæ, sed debiliorẽ eã reddit: quæ verò de tristibus est & austeris, quicquid in illa dissolutũ ac fluxum fuerit amputat & immutat, laxámq; illã ac mollẽ cõtrahit. Nihil eã iuuerit de theatris disserẽs ac mimis, sed magis incẽderit & petulantiorẽ effecerit. Qui aliena curat & curiose scrutatur, etiã pericula illi ex ea curiositate ępenumero infligit: qui verò de gehẽna sermocinatur, is neq; periculũ aliquod habebit, & animã castigatiorẽ reddit. Sed vereris verborũ grauitatẽ & molestiam? Num si de gehenna tacueris, hinc illã extinxisti? An incẽdisti, si de ea locutus fueris? siue locutus de illa fueris, siue minus, feruebit omnino incendiũ. Indesinẽter de illa dicito, ne quandoq; in eam incidas. Nõ potest fieri, vt anima de gehẽna solicitè cogitãs citò peccet. Etenim audi admonitionem optimam: Memor, inquit, esto nouissimorũ tuorum, & in
Eccli.7.d æternũ nõ peccabis. Nequit anima pœnas metuens nõ esse ad delinquendũ cõtabunda. Timor enim si quidẽ robustus fuerit in animo ac flagrãs, nihil in eo mũdani relinquet. Si enim sermo de gehẽna factus, ita humiliat & pauidũ reddit, an cogitatio de illa animis perpetuò immorata, animã nõ quouis igne magis expurgabit? Regni nõ ita recordemur vt gehẽnę. Timor emũ promissione potẽtior est & efficacior. Et noui cõplures innumera bona promissa cõtẽpturos fuisse, si de supplicio securi fuissent ac liberati, quãdoquidẽ & nũc mihi satis est supplicio aut pœna nõ affici. Nemo eorũ qui gehennam ob oculos habẽt, in gehennã incidet: nemo gehennã cõtemnentiũ; gehennam effugiet. Quemadmodũ enim apud nos qui quidem iudicia metuunt, iudiciis nõ damnabuntur: qui verò contemnunt, illi potissimũ in ea incidũt: ita & hîc. Nisi subuersionẽ veriti fuissent Niniuitæ, vtiq; subuersi fuissent. Qui averò illam metuebant, nõ subuertebantur. Si diluuium veriti fuissent qui temporibus Noë vixerunt, submersi sanè non fuissent. Et Sodomitæ si incendium metuissent, combusti nõ fuissent. Magnum malum est cõtemnere minas. Qui minas cõtẽnit, cõfestim re ipsa sentiet experiẽtiam. Nihil ita est vtile atque de gehenna sermocinari. Quouis argẽto mũdiores nobis animas facit. Audi nanq;
Psa.17.d quid propheta dicat: Quoniam iudicia tua, inquit, in conspectu meo sunt semper. Et Christus quoq; de illa disserit. Nam etiam si molestũ sit auditori, plurimũ tamen illi prodest. Sunt enim talia quęcunque vtilia
Vtilitas. sunt. Etenim & pharmaca & reliqua medicamenta ægrotũ primũ male habent, & tunc demum vtilitatẽ adferunt. Si verò verborũ grauitatem & molestiam non ferimus, manifestum est ꝓ rerum ipsarum adflictionem non feremus. Si nemo sermones eos qui de gehenna dicuntur, sustinet: liquet neminem, si persecutio nos occupasset, ad intentatũ ignem ac ferrum vnquam perstiturũ fuisse. Exerceamus auditum nostrum ne adeò mollescat. Nã ex eo & ad res ipsas veniemus. Si assueuerimus audire terribilia, assuescemꝰ etiã terribilia sustinere: si verò ita molles ac fracti fuerimus, vt ne verba quidẽ feramus, quando aduersum res ipsas persistemus? Vides quomodo cũcta pręsentia & pericula cumulatim irruentia contẽnat beatus Paulus? Quare? Quia semetipsum ad hoc instituerat vt eorũ gratia quæ deo probãtur, etiã gehennã contemneret, Ille nanq; neq; ipsam gehẽnæ experientiã propter amorem Christi, alicuius æstimauit: nos ve-

rò propter ea quæ nobis prosunt, ne dici quidẽ de illa patimur. Nũc emũ mox atq; pauca de illa audieritis, abitis. Obsecro autẽ vos, si aliquid dilectionis in vobis est, vt semper de istis sermocinemini. Nihil poterũt nocere, etiã si nihil ꝓfuerit. Omnino verò proderũt. Nã ad sermocinationes & colloquia format & cõponitur animus. Corrumpũt emũ, inquit, mores
1.Co.15.b bonos colloquia praua. Prosunt ergo colloquia bona, castigãt ergo & colloquia terribilia. Est emũ animꝰ instar ceræ cuiusdã. Nã si quidẽ frigida colloquia induxeris, †solidaueris ipsum atq; indurauerís:] si verò † *indurãueris & obstinatũ redd. deres:* calida & feruẽtia, emollieris. Emollitũ autẽ ad quodcunq; voles finges ac formabis, imaginémq; illi regiã insculpes. Obturemus igitur aures nostras cõtra vana colloquia. Nõ est illinc modicũ malũ. Cũcta ex eo mala nascũtur. Si exercitatus ad hoc animus noster fuerit, vt diuinis sermonibus attẽdat, aliis nõ attendet: si aliis nõ attẽderit, neque res ipsas malas sectabitur, aut tentabit. Per sermonẽ enim itur ad opera. Primũ cogitamus, deinde loquimur, postea facimus. Cõplures sæpenumero etiã tẽperati & casti per sermones obscœnos ad obscœnos quoq; actus venerũt. Nõ est emũ anima nostra vel bona vel mala natura, sed volũtate aut mala fit, aut bona. Quemadmodum enim velum eò nauẽ defert, quocunq; spirauerit vẽtus, imò quẽadmodum ipse clauus nauem defert, si prosper ac secundus fuerit vẽtus: ita & cogitatio, si secũdo & prospero vẽto bona spirauerint verba, nauigabit absq; periculo: si verò cõtraria, submergent sæpenumero cogitationẽ. Quod enim nauigiis sunt flatus, hoc animis sunt sermones, quocunq; voles trãsferes illos, & curabis. Quapropter admonens
C quidã dicit: Omnis narratio tua sit in lege altissimi. Eccli.9.d
Proinde obsecro, receptos à nutricibus liberos non anilibus fabulis assuefaciamus, sed ex primæua mox ætate discãt esse iudiciũ dei, infigatur animis eorũ esse suppliciũ. Hic metus si radices egerit, magna bona operabitur. Animꝰ enim ab ineũte ætate hac futurorũ expectatione ad demissionẽ imbutus, nõ statim hũc metũ excutiet, sed quasi quidã obsequẽs equus, velut sessorẽ habẽs gehẽnæ cogitationẽ, compositè ingredietur, & quæ vtilia sunt loquetur ac dicet, & neq; iuuẽtus, neq; diuitiæ, neq; orphania, neq; aliud quicquã illi nocere poterũt, adeò robustam habenti cogitationem, & omnibus resistere valentẽ. His sermonibꝰ cõponamus & nosipsos, & vxores, & seruos, & liberos & amicos, si fieri queat, & inimicos: poterimus emũ istis sermonibus multa peccata amputare. Et melius fuerit tristibꝰ immorari q̃ iucũdis, id quod hinc manifestum est. Nam dic mihi: Si domum ingressus fueris vbi parãtur nuptiæ, ad horã quidẽ spectaculo oblectaberis, nouissimè verò digressus teipsum mœstitia macerabis, propterea ꝓ tanta non habes. Si verò domum lugentiũ intraueris, etiam si valde diuites fuerint, digressus magis recreaberis. Non enim liuorẽ illinc capies, sed cõsolationẽ ac refocillationẽ paupertatis tuæ. Videbis re ipsa quàm nihil boni habeãt diuitiæ, nihil mali paupertas, sed vtræq; res sint indifferẽtes: Ita & nũc si de deliciis sermocinatus fueris, magis animũ dolore obtũdes, nõ habẽtem vnde pari modo delicietur: si verò aduersus delicias locutꝰ fueris, & de gehẽna sermones in mediũ adduxeris, exhilarabit te res ista, plurimũq; voluptatis pariet. Quando nãque cogitaueris nihil nos delicias aduersus ignem illum iuuare posse, non inquires

eas,

eas. Si verò cogitaueris ꝙ eum magis etiam incēdere soleant, non solũ nō inquires eas, sed & auersaberis, & expelles. Ne fugiamus quę de gehēna dicũtur, vt gehennā ipsam effugiamus. Ne fugiamus supplicij memoriam, ne supplicio puniamur. Si diues ille ignem hũc cogitasset, vtiq; nō deliquisset: quia verò nunquā eius in mentē illi venit, propterea in illũ incidit. Dic mihi homo: Tribunali Christi cum sistendus sis, omnia magis loqueris quàm de isto? Et quidem si quando tibi cũ iudice causa est, plerunq; verbotenus dũtaxat, nō nocte, nō die, nō aliquo tēporis articulo, nō aliqua hora aliud quid loqueris, sed sem per de causa illa quam agendā habes. Cum verò de omni vita tua rationē redditurus, & pœnas daturus sis, neq; alios etiā pateris qui te iudicij huius admoneant? Atqui propterea cũcta periēre semper & intercidēre, ꝙ humano quidē tribunali tēporalium rerum gratia sistēdi, neminē nō mouemus, neminē nō rogamus, indesinenter de illo soliciti sumus, omnia huius gratia facim°: ad tribunal verò Christi venturi, idq; breui, neque per nosipsos aliquid, neq; per alios facimus, iudicē non rogamus, quanuis multũ nobis spatij ante iudiciũ permittat, nec in mediis nos abripiat peccatis, sed permittat vt illa exuere aggrediamur, & nihil eorũ quę ad ipsum recidunt, prętermittat bonitate illa sua & benignitate. At nihilo plus efficitur. Propterea mai° erit suppliciũ. Sed absit vt hoc fiat. Proinde obsecro, vel amodo resipiscamus. Habeamus gehennā ob oculos, cogitemus pœnas illas ineuitabiles, vt his reputatis & malitiam fugiamus, & virtutē eligamus, bonáq; diligentibus deum promissa consequi valeamus gratia & benignitate &c.

Homilia III.

VI quidem pœnas dabunt, interitum scilicet æternum à facie domini, & à gloria potentiæ ipsius, cum venerit vt glorificetur in sanctis suis, & inclarescat in omnibus qui crediderunt. Cōplures homines sunt qui spes habent bonas, non ex eo quòd peccatis abstineant, sed quòd gehennā putant non ita vehementem esse quemadmodũ esse dicitur, sed mitiorem aliquanto quàm minæ ipsius præferant, deinde & temporalem ac desituram esse & non æternam, atque de eo multa philosophantur. Ego quidem nō solum ꝙ mitior nō sit quàm minæ ipsius habeant, sed quòd & vehemētior sit, multis ostēdere, & ex ipsis verbis quæ de gehenna dicuntur euincere & concludere possem: veruntamē iam nihil de istis sermocinabor. Satis enim fuerit ex nudis ac modicis verbis factus metus, etiam si mentem ipsorũ nō explicemus. Quòd autē non sit temporalis ac desitura gehenna, audi Paulum hîc de his dicentē: Qui deũ non nouerunt, quíq; euangelio non credũt, quòd pœnas daturi sint, interitum videlicet æternũ. Quomodo igitur æternum tēporarium est ac desiturũ? A facie, inquit, domini. Quid est hoc? Dicitur hic facilitatē gerendæ rei exprimere. Quoniam enim tum & plurimũ inflati erant, nō opus erit, inquit, multo negotio, sed sufficiet aduentare & apparere deũ, & omnes mox in pœnis erunt ac supplicio. Præsentia duntaxat ipsius, aliis quidem lux erit, aliis verò supplicium. Et à gloria, inquit, potentię ipsius. Cum venerit vt glorificetur in sanctis suis, & inclarescat in omnibus qui crediderũt. Glorificatúrne deus? etiam. In omnibus, inquit, sanctis suis. Quando enim inflati illi eos quos verberauerant, quos contēpserant, quos irriserant, prope ipsum constitutos esse

A viderint, ipsius erit gloria, imò istorũ gloria erit, certè & istorum & ipsius: ipsius quidem ꝙ istos nō deseruerit, sed illustres exhibuerit: istorum verò ꝙ tanto digni habiti sint honore. Quemadmodũ enim diuitiæ ipsius sunt, esse fideles: ita & gloria ipsius est, esse qui bonis ipsius fruituri sint. Gloria est boni, habere quibus beneficia sua tradat. Et inclarescat, inquit, in omnib° qui crediderũt: hoc est, per eos qui crediderunt. Vide rursus illud, in, potitũ est pro, per. Per illos nanq; præclarus demonstrabitur, & apparebit quãdo miseros & calamitosos, innumeráq; mala perpessos, quíq; crediderãt, in tãtum splendoris euehet. Tũ ipsius declarabitur potētia, ꝙ tametsi hîc visi sint neglecti ac derelicti, illic tamen multa fruantur gloria. Tunc potissimũ omnis gloria & potētia dei demonstrabitur. Quomodo? *Eo quòd fides habita sit testimonio nostro erga vos in die illo, ad quod etiã semper pro vobis oram°.*

B Hoc est, quando in mediũ adducentur qui innumeris malis affecti sunt ad hoc vt à fide dilaberentur, & tamen retro nō cesserunt, sed cōstanter crediderunt, tunc glorificabitur deus: tũc apparebit & declarabitur istorũ quoq; gloria. Nam ante mortē, inquit, neminem beatum dixeris. Quapropter dicit, in die illo declarabũtur & apparebũt qui crediderũt. Ad quod & semper, inquit, pro vobis oramus. *Vt deus noster ista vocatione dignos vos habeat, & omne propositũ bonitatis suæ, & opus fidei cũ potentia cōpleat.* Vt dignos, inquit, vos habeat ista vocatione. Nondũ eim ea vocati erãt. Quapropter subiũxit, & omne propositum bonitatis suæ cōpleat. Nã & qui sordidis erat indutus, vocat° fuerat, sed in vocatione non mãserat, sed ob hoc ipsum magis dignus factus erat qui vocationē hanc ad nu- *Mat. 22. b*

C ptias amitteret. Etenim & quinque virgines, vocatæ fuerãt. Exurgite, inquit, spōsus venit. Et parabãt etiã se, sed nō sunt ingressæ. Declarãs igitur de qua vocatione dicat: subdit: & omne propositũ bonitatis suæ, & opus fidei, cũ potētia cōpleat. Istã, inquit, vocationē inquitim°. Vide quomodo illos tacitè reprimat. Etenim ne encomiorũ excellentia tanquam qui magna præstiterãt, inflarētur, & negligentes euaderent, ostendit eos adhuc imperfectos esse, quousq; in hac vita sint, quod & ad Hebræos scribēs dixit: Nondũ *Heb. 12. b* ad sanguinē vsq; restitistis aduersus peccatũ decertãtes. Omne, inquit, propositũ: hoc est, beneplacitũ, firmam destinationē & plerophoriam. Vt fiat, inquit, firma destinatio & propositũ dei, ne quid vobis desit, vt sitis quēadmodũ vos esse vult. Et opus, inquit, fidei cũ potētia cōpleat. Quid hoc est? Tolerantiam

D persecutionũ intelligit. Ne deficiamus, inquit, *Vt glorificetur nomen domini nostri Iesu Christi in vobis, & vos in illo, secundum gratiam dei nostri, & domini Iesu Christi.* Dixit illic gloriã, dicit & hîc. dixit, ipsos glorificandos, ita vt & gloriaturus sit in eis. Dixit, quod multo est amplius, ꝙ & deũ glorificaturi sint. Dixit eos gloriã illam apprehēsuros. Sed idem & hîc dicit: Glorificato nanq; domino, glorificãtur & serui. Qui enim dominũ illustrãt, multo magis illustrantur & ipsi, & hoc ipso & fine isto. Gloria quippe est adflictio propter Christũ tolerata, quam vbiq; gloriam vocat. Et quãto maiorē passi fuerimus ignominiã, tanto reddimur illustriores. Deinde vt & hoc dei esse declaret, dicit, secundũ gratiã dei nostri & domini Iesu Christi. Ipse nobis hanc gratiam dedit, vt glorificaretur in nobis, & nos illustres redderet in seipso. Quomodo glorificatur in nobis? Quòd nihil ipsi præponimus. Quomodo

modo nos glorificamur in ipso? Quod potētiã & robur ab ipso accepim°, vt malis super nos inductis nō cedamus. Nã irruētę persecutione, & deus simul glorificatur & nos. Ipsum enim tum admirantur, ꝙ adeò nos robustos reddiderit, nos admirantur ꝙ nosipsos dignè ad ista præparauim°. Omnia verò ista per gratiã dei fiũt. *Rogamus autem vos fratres per aduentum domini nostri Iesu Christi, & nostri cōgregationem ad ipsum, ne citò dimoueamini à mente ista.* Quando futura sit resurrectio, non dixit, ꝙ verò non iam immineat, dixit. Et nostri, inquit, congregationē ad ipsum. Nō exiguum & hoc est. Vides quomodo eos rursus cũ encomio & incitamēto adhortatur? Quòd omnino nobiscũ apparituros sit ipse, & sancti omnes, de resurrectione sua dicit, & de cōgregatione nostri. Simul eim ista fiēt. Animos eorũ excitat. Ne citò dimoueamini, inquit: *Neq; turbemini, siue per spiritũ, siue per sermonē, siue per epistolã, tanquam per nos missam, quasi instet dies domini. Ne quis vos vllo pacto seducat. Nō enim aderit, nisi venerit primũ defectio, & reuelat° fuerit homo peccati, filius perditionis, aduersari°, & qui extolletur super omnē qui dicitur deus, aut numē: ita vt in tēplo dei, velut deus, sedeat, ostētãs seipsum esse deũ.* De Antichristo disserit hoc loco, & magna referat mysteria. Quid est quod defectionē hîc vocat? Antichristum ipsum vocat defectionē, tanquã plurimos perditurũ, & ab- *Iuxta ἀποστασίαν. Mat. vero habet παραδοσίαν. Mat. 24. b.*

A Sed in terra quidē totũ opus agricolæ est. Est enim illa inanimatũ subiectũ, ad hoc tantũ accommodum vt operantem se patiatur: in hac verò spirituali tellure nequaquã ita habet. Nō hîc totũ opus doctorum, sed si nō potior, certè media portio discipulorũ est. Nostrum quidē est sementē facere, vestrũ verò quæ dicuntur exequi, memoriæ beneficio per opera exhibere fructus, spinas radicitus euellere. Spinæ nanq; *Cur diuitiæ spinis conferuntur.* sunt diuitiæ, nullũ adferētes fructũ, & aspectu deformes, & vsu iniucundæ, lædētes eos à quibus cōtingũtur: nō solum ipsæ fructũ non habentes, sed & nascētem fructũ impediētes. Tales sunt diuitię. Nō solum ipsum fructũ non adferunt æternũ, sed & fructificare volentes cohibent & impediũt. Irrationaliũ camelorum cibus sunt spinæ, alimonia sunt ignis, ac sumpt° ad nihil vtiles. Tales sunt & diuitiæ. Nullo sunt vsui nisi ad incendium camini, ad incendiũ eius diei qui

B ardebit velut clibanus, ad alimoniam affectionũ irrationalium, vtpote iniuriarum memoriam, & iram. Talis est etiã camelus spinis vescens. Fertur enim ab *Camelus spinis vescens.* iis qui talia viderũt, nullũ esse ex omnibus iumentis quod ita iniuriã acceptã tenaciter cōtineat, ita difficilis iræ sit, ita malum illatũ recordetur, vt camelus. Tales sunt diuitiæ, irrationales animi affectiones pascũt: rationales verò pũgunt ac vulnerant, quēadmodum spinæ faciũt. Durũ quid est & scabrum hæc plãta, vltrò nascitur sua spōte. Videamus quomodo nascatur, vt ipsam excidamus. In locis præruptis nascitur, in saxosis, in aridis, vbi nulla est humiditas. Igitur sicubi quisquam scaber est & præruptus: hoc est, immisericors, nascũtur in illo spinæ. Quòd si quãdo illas excidere volũt agricolæ, nō ferro hoc faciunt, sed quomodo? Ignē illis immittunt, atque ita vniuer- *Cōbustio spinarum.*

C sam telluris malitiã auferunt. Quoniã enim nō satis est supernè illas excidisse, manētibus adhuc infernè radicibus, imò ne radices quidē euulsisse. Manēt eim etiã sic in terra, per malitiã ex ipsis cōtractã, & quasi peste quadã corpus occupante, ita manēt adhuc reliquiæ. Vniuersum vero telluris humorem, ex spinis conceptũ, quasi quoddã venenũ, ignis supernè per calorē suum ex ipsis telluris lumbis exhaustum eximit. Quemadmodũ enim †ficus] imposita omnem ad *†cucurbitula, vasculis exuēdo sanguinis apum.* seipsam malitiã extraxit: ita & ignis omnem telluris malitiã ex spinis contractam exhaurit, & mundã tellurem reddit. Cuius gratia ista dixi? Ideo scilicet, ꝙ oporteat omnem affectionem diuitiis cōsentientem vndiq; expurgare. Est & nobis ignis, qui malitiã istã ex animis extrahat. Ignem dico spiritus. Si illum im-

D miserimus, non solum spinas comburere, sed & ipsarum humorem exiccare poterimus. Quod si radices egerint, omnem ludemus operam. Etenim vide: Si quãdo intrauerit huc diues quisquã, aut mulier opulenta, non curat quomodo audiat oracula dei, sed quomodo sese ostētet, quomodo cũ elatione sedeat, cũ multa gloria, quomodo reliquas omnes vestimētorũ sumptuositate excellat. Et schemate, & aspectu & incessu ornatiorē seipsam exhibet, & omnis cura & solicitudo hęc illi est, nũ ille vidit? num admiratus est? num bene ornata sum? ne marcescãt indumenta, ne rũpantur, circa hoc omnis versatur cura. Ad eum modũ & vir quisquam diues ingressum seipsum erga pauperē ostentat, & illum in timorem sui per indumentorũ amictum cōstituit, & per copiam seruorum quos habet, per quos adstãtes abigũtur. Ipse verò ex multo fastu ne hoc quidē facere dignatur, sed ita indignum

Cap. II.

Iuxta vrbis ἐξουσίαν.

** spermologi aues, id est, seminilegæ siue frugilegæ sunt, quæ semina in terram iacta legunt & auferunt.*

dignũ esse nouit homine libero, vt ipse quãuis vehe- A
mẽter inflatus illud facere nõ sustineat, sed seruis cõ-
mittat. Est enim hoc facere verè seruile, & morũ im-
proborũ. Deinde mox sedentẽ aggrediuntur curæ
domesticæ, vndiq; distrahẽtes, fastus animum occu-
patum vndique quasi quibusdã fluctibus illuit. Putat
se plurimum gratificari & nobis & populo, forsan &
deo, q̃ domum dei ingressus est. Qui ergo ita inflatus
est, quomodo poterit vnquam curari? Dic quæso: Si
quis medicorum officinam accederet, & non à me-
dico gratiã & opem peteret, sed putaret se illi aduẽ-
tu suo gratificari, relictóq; pharmaco quod debebat
vulneri imponere, circa vestimẽta cõponenda occu-
paretur: an hic aliqua capta vtilitate abiret? Ego cer-
tè nõ arbitror. Causam verò horũ omniũ, si vultis di-
cam. Putant se ad nos ingredi, quãdo huc ingrediũ-
tur, putãt se ex nobis audire quæ quidẽ audiũt. Non
B
attẽdunt, nõ cogitant ad deum se ingressos, deum cũ
ipsis sermocinari. Quãdo eũ qui lecturus est surgẽs
dicit: Hæc dicit dominus, & diaconus stãs omnes in-
dicto silentio cõpescit: nõ vt legenti honorem exhi-
beat hoc dicit, sed ei qui per illũ cũ omnibus sermo-
cinatur. Si agnoscerent deũ esse qui ista per prophe-
tam dixit, omnẽ vtiq; fastũ proiicerẽt. Si enim prin-
cipibus ad eos loquẽtibus nõ sustinẽt foris & obiter
duntaxat attendere, multo magis, hoc facerent deo
loquente. Ministri nos sumus dilecti, non nostra lo-
quimur, sed quæ dei sunt. Epistolę quotidie de cœlis
veniẽtes legũtur. Dic mihi obsecro: Si quis iã præsen-
tibus nobis omnibus ingrederetur zonã habens au-
ream, & plurimũ minatus, cũctósq; cõpescẽs missum
se à rege terreno, & epistolam de quibusdã necessa-
riis ad vniuersam ciuitatem apportare diceret: an nõ
omnes ad vosipsos colligeremini & cõtraheremini?
Num igitur & ministro nõ adhortãte plurimũ adhi-
beretis silẽtij? Ego quidẽ puto. Etenim audiui lectas
hîc regias epistolas. Itáne si à rege quisquã missus ve-
niat, omnes attenditis: à deo verò venit, atque ex ip-
sis cœlis loquitur propheta, & nemo est qui attẽdat?
Aut non creditis q̃ quæ dicũtur hîc, à deo sint? Epi-
stolæ istæ sunt à deo missæ. Ingrediamur itaq; in Ec-
clesias cũ honore cõpetenti, & quę dicũtur audiam°
cũ timore. At quid, inquis, ingredior, si nõ aliquẽ ser-
mocinantẽ audiero? Istud omnia perdidit & corru-
pit. Quid enim opus est cõcionatore? Per nostrã ne-
ligentiã necessitas ista facta est. Quamobrẽ nanque
cõcione opus est? Omnia clara sunt & plana ex scri-
pturis diuinis, quæcunque necessaria sunt, manifesta
sunt. Sed quia delicatuli estis auditores, delectationẽ
D
audiẽdo venantes, propterea & ista quæritis. Nã dic
mihi: Quo sermonis strepitu locut° est Paulus? Et ta-
men orbẽ cõuertit. Quo verò Petrus illiteratus? Sed
ἰδιώτης ἀγράμματος.
ignoro, inquis, quæ in diuinis scripturis posita sunt.
Quãobrem? Num enim Hebraicè? num Latinè? num
alio externo idiomate prolata sunt? Nõ Græcè dicũ-
tur? At obscurè, inquis. Quæ est ista obscuritas, dic
quæso? Nõ historiæ sunt? Nosti quæ clara sunt, q̃ de
obscuris rogas? Mille historiæ sunt in scripturis, dic
mihi vnã ex illis. Sed nõ dices: Prætextus sunt ista &
κενὸς λόγοι.
inania verba. Quotidie, inquis, eadẽ audiũtur. Quid
verò, dic mihi, an nõ & in theatris eadẽ audis? in lu-
dis circẽsibus nõ eadẽ vides? An nõ res omnes eadẽ
sunt? sol iste an nõ semper idem oritur? Nõ cibis iisdẽ
vtimur? Vellem te rogare, quoniam eadẽ dicis audi-
re te quotidie, vt mihi diceres cuius sit prophetæ lo-
cus hic qui lectus est, aut cuius apostoli, vel cui° epi-
stolæ: at nequis dicere, sed putas te noua & peregri-
na audire. Igitur quando negligẽtiæ indulges, dicis
esse eadẽ quę audis: quãdo verò rogaris, nõ aliter ha
bes quàm si nunquã audisses. Si eadẽ sunt, oportebat
illa scire, tu verò ignoras. Lamentis digna sunt ista,
lamentis inquã & querelis: quoniã argẽtarius frustra
cudit argentũ. Hoc ipso oportebat maxime animad
uertere q̃ eadem sunt, quòd nullum vobis negotium
facessimus, neque noua quædam aut immutata dici-
mus. Quid ergo? Quoniã illa dicis esse eadẽ, nostra
verò nõ eadẽ sunt, sed semper noua dicimus, vel istis
attenditis? Nequaquã. Quòd si dixerimus, quãobrẽ
neque ista continetis? Semel, dicitis, audimus, & quo
modo poterimus ea cõtinere? Si dixerimus, quare il-
lis quę legũtur non attenditis? dicitis, semper eadem
dicũtur, atq; ita vndique parata sunt ista negligentię
fictionísq; verba, verum nõ semper hæc bene procce-
dent, sed erit tẽpus quando frustra & inaniter lamẽ-
tabimur, quod quidem absit vt fiat, sed magis in hac
vita resipiscentes, & cũ intellectu & pietate iis quæ
dicuntur attendentes, ad bonorum operũ executio-
nem properemus, vitámq; nostram cum omni dili-
gentia corrigamus, vt bona diligentibus deum pro-
missa adipisci valeamus gratia & benignitate &c.

Homilia IIII.

ET nunc quid detineat scitis, ad hoc, vt reueletur ipse in suo tẽpore. Etenim iam mysteriũ iniquitatis agit, tãtum qui tenet in præsentia donec è medio tollatur, & tunc reuelabitur iniquus, quem dominus Iesus consumet spiritu oris sui, & abolebit claritate aduentus sui eum cuius aduẽtus est secundum operationem satanæ. Non immeritò quæ-
C
sierit quisquam, quid illud sit quod detinet, & postea
cognoscere volet, quãnã ratione illud adeò obscurè
ponat Paulus. Quid ergo est quod detinet ad reue-
landum ipsum, hoc est, quod prohibet ne reueletur?
Alij quidem dicũt spiritus esse gratiam, alij verò Ro-
manum imperium, quibus ego potissimum adstipu-
lor. Nam si spiritũ voluisset dicere, vtiq; obscurè nõ
dixisset, sed apertè, nimirũ quod & nũc ipsum deti-
neat spiritus gratia, hoc est, donationes. Alioqui autẽ
oportuisset eum iam venisse, si quidẽ spiritus sancti
donationibus cessantibus venturus esset: etenim iam
olim cessarunt. Quoniam verò de Romano imperio
istud dixit, merito ænigmatice & obscurè locut° est.
Neque enim volebat superfluas inimicitias, & inuti-
lia pericula suscipere. Si enim dixisset quoniã adhuc
modicum, & destruetur iam Romanũ imperiũ, cõfe-
D
stim eũ defodissent veluti corruptorẽ, & credentes
omnes, tanquã in hoc viuentes & decertãtes. Et non
dixit, citò illud erit, quãquã semper hoc idipsum di-
cat, sed quid? Ad hoc, inquit, vt reueletur ipse in suo
tẽpore. Etenim iam mysteriũ iniquitatis agit. Nero- Nero.
nem hic dicit tanquã typum Antichristi gerentem:
nã ille volebat reputari deus. Et bene dixit, mysteriũ:
hoc est, nõ apertè hoc agit, sicut ille acturus est, neq;
adeò perfricta fronte & impudẽter. Si enim ante tẽ-
pus illud inuẽtus est, inquit, qui non multũ Antichri-
sto, quod ad malitiã attinet, inferior sit: quid mirum
si iam citò futurus est? Apertũ verò noluit eum face-
re, id quod nõ propter metũ fecit, sed vt nos instrue-
ret, vt nõ superfluas inimicitias in nos suscipiamus, si
quando nihil est quod necessario vrgeat. Ita sane &
hîc dicit: Tãtum qui tenet in præsentia, donec è me-
dio fiat: hoc est, quãdo è medio sublatum fuerit Ro- Nota.
manum

manum imperiũ, tũc veniet ille. Et nõ abs re. Donec A
enim imperij illius timor fuerit, nemo Antichristo
statim subdetur: quãdo verò istud fuerit destructum
imperiũ, vacantẽ imperij principatũ inuadet, & ten-
tabit ad se rapere & hominũ & dei imperium. Quẽ-
admodum enim regna illa destructa sunt, quæ ante
Romanum imperium fuerũt, vtpote regnũ Medorũ
à Babyloniis, Babyloniorũ à Persis, Persarum à Ma-
cedonibus, Macedonũ à Romanis: ita & regnũ Ro-
manorũ ab Antichristo, & ille à Christo, & postea nõ
ampliùs obtinebit. Et ista nobis Daniel cum magna
Dani. 11. e claritate tradit. Et tũc, inquit, reuelabitur iniquus. Et
quid post ista? Propè aderit tũ cõsolatio. Quẽ do-
minus Iesus, inquit, cõsumet spiritu oris sui, & abolebit
claritate aduẽtus sui eũ cuius aduẽtus est secundum
operationẽ satanæ. Quemadmodũ enim ignis irruẽs
passim minuta animalcula etiam antequã planè ad-
B
ueniat procul adhuc diffitus torpefacit & consumit:
ita & Christus. Sufficiet solũ iubere, & adesse illũ, at-
que ista omnia peribũt. Seductionẽ sistet quãprimũ,
dũtaxat cõparuerit. Deinde quis ille est, cuius aduẽ-
tus est secundum operationem satanæ? *In omni poten-
tia, & signis, & prodigiis mendacibus.* Ista prædixit, ne se-
ducerẽtur qui tum victuri erant: hoc est, omnẽ ostẽ-
tabit potentiã, sed nihil veri, verum omnia ad sedu-
ctionẽ. Et prodigiis, inquit, mendacij. Aut ementitis
ac ludificantibus, aut ad mendaciũ inducẽtibus. *Et in
omni seductione iniustitiæ, in iis qui pereunt.* Vt quid igitur,
inquis, permisit hoc deus fieri? Et quæ est ista dispẽ-
satio? Quæ vtilitas aduẽtus illius, quandoquidẽ cor-
ruptio fit generationis nostrę? Ne timeas dilectę, sed
audi quid ipse dicat: In iis, inquit, qui pereunt, potẽs
erit: qui etiã si is non venisset, vtiq; non credidissent.
Quæ ergo vtilitas? Quoniã illorũ ipsorũ qui pereunt,
obstruentur ora, quomodo? siue ille venisset, siue nõ
venisset, Christo sanè nõ credidissent: Venit ergo vt
eos arguat, & manifestos faciat. Etenim ne tũc dicãt,
quoniam Christus seipsum dixit esse deũ, quanquam
nusquam apertè hoc dixerit: verũtamen quoniã qui
illũ secuti sunt, istud prædicarunt, non credidimus,
quoniam audiuimus vnum esse deum, propterea nõ
credidimus. Hũc itaq; ipsorũ prætextũ auferet An-
tichristus. Quando enim ille veniet, & nihil sani præ-
cipiet, sed omnia iniqua ex signis duntaxat menda-
cibus persuadebit, obserabit ora ipsorum. Si enim
Christo nõ credis, multo magis nõ oportebat Anti-
christo credere. Nã ille quidẽ à patre se missum esse
dixit, hic verò contrariũ. Propterea dixit Christus,
Ioan. 5. g Ego veni in nomine patris, & nõ recepistis me: si ali°
D
venerit in nomine suo ipsi°, illũ recipietis. Sed signa,
inquis, vidimus. At & apud Christũ multa facta sunt
& magna. Igitur multo magis ipsi debebas credere.
Atqui de Antichristo multa sunt prædicta, nempe q̃
sit iniquus, q̃ sit filius perditionis, q̃ aduẽtus illius sit
futurus secundũ operationem satanæ: de Christo ve-
rò contraria, q̃ sit saluator, quòd innumera bona ap-
portet. *Propterea quòd dilectionem veritatis non receperũt, ad
hoc, vt salui fierent, ideo mittet illis deus operationem illusionis,
ad hoc, vt credant mendacio, vt iudicentur omnes qui veritati
nõ crediderũt, sed approbauerũt iniustitiã.* Vt iudicẽtur. Nõ
dixit, vt puniantur: Etenim etiã antea puniendi erãt,
sed vt condemnentur: hoc est, in iudicio terribili: vt
sint inexcusabiles, qui nõ crediderũt veritati, sed ap-
probauerunt iniustitiã. Dilectionem veritatis Chri-
stum vocat. Propterea siquidem, inquit, quòd dile-
A ctionem veritatis nõ receperũt. Erat enim vtraq;, & propter vtraq; venit, & diligens homines, & pro re-
bus veracibus. Sed approbauerunt, inquit, iniustitiã.
Nã ad perniciem hominũ veniet, vt iniurius illis sit.
Quid enim tum non faciet? Omnia mouebit, omnia
turbabit, & mandatorũ ac metus gratia terribilis erit
vndiq;, à potestate, à crudelitate, ab iniquis manda-
tis. Sed ne metuas. In iis qui pereunt habebit vires
suas. Nã & Helias tum veniet vt fideles cõmuniat. Et
Christus hoc dixit: Helias, inquit, veniet, & restituet Luc. 1. b
omnia. In virtute & spiritu Heliæ, ppterea dictũ est.
Neq; enim signa operatus est sicut Helias, neq; mi-
racula. Nã Ioannes quidẽ signũ, inquit, nullum fecit: Ioã. 10. g
quæcunq; verò de illo dixit Ioannes, vera erãt. Quo-
modo ergo in spiritu & virtute? Et quomodo in spi-
ritu Helię? Hoc dicit: Idẽ ministeriũ recipiet. Quẽad
B modũ iste præcursor prioris aduẽtus, ita ille præcur-
sor erit posterioris & gloriosi Christi aduẽtus, atque
in hoc custoditur. Ne formidemus ergo. Turbauit
quidẽ auditorũ animos, nondũ tamẽ fecit vt grauia
debeant præsentia putare, sed magis gratiarũ actio-
ne digna. Quapropter subiũxit: *Nos autẽ debem° gratias
agere deo semper pro vobis fratres à domino dilecti, quòd elege-
rit vos deus ab initio in salutẽ, in sanctificatione spiritus & fidẽ
veritatis.* Quomodo in salutẽ? vt sanctificaret vos per τοῦτο γὰρ ἡμῶν ἐστὶ τὸ συνιστῶν τὸ σωτηρίας.
spiritũ. Ab istis nanq; salutis nostrę summa depẽdet,
nusquã ab operib°, nusquã à rectè factis, sed per fidẽ
veritatis. Vide illud, in, rursus idem est quod, per. Et
sanctificatione spiritus, inquit. *Ad quod vocauit vos per
euangeliũ nostrum, in acquisitionem gloriæ domini nostri Iesu
Christi.* Neq; hoc exiguũ est, si gloriam suam salutem
nostrã æstimat Christus. Est eũ gloria benigni mul-
C
tos esse quos saluet. Magnus est itaq; domin° noster,
si salutem nostrã ita desiderat spiritus sanctus. Quare
non prius fidẽ dixit? Quia post sanctificationẽ etiam
multa adhuc fide op° habem°, ne dimoueatur. Vides
quomodo declarauerit nihil eorũ, sed totũ esse dei?
Ad quod, inquit, vocauit vos per euãgeliũ nostrum
in acquisitionem gloriæ domini nostri Iesu Christi.
*Itaq; fratres state, & tenete traditiones, quas didicistis siue per
sermonem, siue per epistolam nostrã.* Hinc patet q̃ nõ omnia
per epistolã tradiderint, sed multa etiã sine litera-
ris. Eadẽ verò fide digna sunt tam illa q̃ ista. Itaq; tra-
ditionem quoque ecclesiæ fide dignã putamus. Tra-
ditio est, nihil quæras amplius. Ostẽdit hîc multos à
traditionib° istis fuisse dimotos. *Ipse verò dominus noster
Iesus Christus & deus ac pater noster qui nos dilexit, cõsolatio-
nẽmq; æternã dedit & spem bonã in gratia, cõsoletur corda ve-
stra, & cõfortet in omni opere & sermone bono.* Rursus post
D
adhortationẽ precatio. Hoc enim demũ est verè au-
xiliari. Qui dilexit nos, inquit, & dedit cõsolationem
æternã & spem bonã in gratia. Vbi nũc sunt qui filiũ
imminuũt, propterea q̃ in gratia lauatri post patrem
nominatur? Nã ecce contrarium hîc est. Qui dilexit
nos, inquit, & dedit consolationẽ æternam. Quãm-
nam istam? Spem futurorum. Vides quomodo per
modum precationis mentẽ illorũ excitat, dum inef-
fabilis prouidẽtiæ curæq; dei pignora ponit & indi-
cia? Cõsoletur corda vestra in omni opere & sermo-
ne bono. Hoc est per omne opus & sermonẽ bonũ.
Nam ista est Christianorum consolatio, vt quod bo-
num est & quod deo probatur, faciãt. Vide quomo-
do animũ illorum reprimit. Qui consolationem, in-
quit, & spem bonã dedit in gratia. Simul eos & super
futuris bene sperãtes facit. Si enim talia per gratiam
dedit,

dedit,multo magis futura dabit.Ego ſanè dixi,ſquit, totũ verò dei eſt,confortare,corroborare ne dimoueamur,neq; deflectamur. Etenim & noſtrũ hoc eſt & dei,tam dogmatũ quàm faciendorũ gratia. Nam hoc cõſolari eſt,nẽpe confortatũ eſſe.Quando enim quis ab inſtituto non decidit, omnia quæcunq; ſanè paſſus fuerit,cũ multa lõganimitate feret: quòd ſi dimotus fuerit animus,nihil amplius bonarũ &germanarum actionũ faciet : ſed quemadmodũ ſi quis manibus ſit fractis, ita & animus dimouetur & frãgitur, ſi quãdo non fuerit perſuaſus quòd ad bonum finem tẽdat,& veluti occurrat. *Quod ſupereſt,orate pro nobis fratres, vt ſermo domini currat & glorificetur quemadmodum & apud vos.* Igitur ipſe quidẽ pro eis orauit vt confortarentur,petit verò nũc viciſſim ab eis †vt orent pro iis quæ ipſum decebãt,]non vt nullũ ſit periculũ : nã in hoc poſitus erat,ſed vt ſermo domini currat, inquit, & glorificetur, ſicut & apud vos. Habet & encomiũ iſta petitio. Sicut & apud vos,inquit: *Et vt eripiamur ab abſurdis & verſutis hominibus. Nõ enim omniũ eſt fides.* Hoc declarãtis eſt in quib' & ipſe periculis ſit, quod quidem illos potiſſimũ cõſolabatur. Ab abſurdis,inquit, & verſutis hominibus.Nõ enim omniũ eſt fides. De iis itaque dicit qui prædicationi cõtradicebãt, de iis qui reſiſtebãt & dogmata impugnabãt. Hoc ẽm innuit cũ dicit:Nõ enim omniũ eſt fides. Videtur autẽ mihi non pericula hîc innuere,ſed cõtradictores, & qui ſermonẽ ipſius impediebãt, vt faciebat Alexander ærarius.Nã valde,inquit,reſtitit ſermonibus noſtris.Quaſi dicat,tales nõ ſunt quib' daretur, ac ſi de patricia ſorte diximſſet, nõ omniũ eſt in regiis militare.Simul verò & excitat eos . Siquidẽ tantũ habent apud deum fiduciæ,vt & doctorem queant à periculis liberare,& prædicationem illi proſperam & liberam reddere.Eadẽ itaq; & nos dicimus . Nemo nos arrogãtiæ condẽnet,neq; ex immoderata animi abiectione tanto nos precũ ſuarũ adiutorio priuet.Neque enim nos eodem hoc animo dicimus, quo Paulus dixit.Nam ille diſcipulos conſolari volẽs iſta dixit:nos verò vt magnũ quid &vtile lucremur.Et vehemẽter credim' ſi voluiſſetis omnes manus veſtras vnanimiter ad deũ pro noſtra mediocritate extẽdere,cuncta vos aſſequi poſſe . Ita expugnemus hoſtes noſtros precibus & ſupplicationibus. Si enim cõtra armatos ad eum modũ pugnarũt veteres,multo magis cõtra inermes ita pugnandũ nobis eſt . Ita vincebat Ezechias Aſſyrium , ita Moyſes Amalecitas , ita Aſcalonitas Samuël,ita Iſraël triginta duos reges. Si vbi armis opus erat & exercitu & pugna , relictis armis ad orationẽ cõfugerũt: vbi dũtaxat orationibus cõficienda ſunt negotia, quomodo nõ multo magis orandũ eſt?Sed illic,inquis,qui præſidebãt,obſecrabant pro populo , tu verò petis vt populus oret pro præſidente.Noui & ego.Nam tũc quidẽ ſubditi miſeri erãt & humiles ac rudes,quapropter ſola fiducia & virtute ducis ſeruabãtur.Nũc verò poſteaquã data eſt gratia dei & in ſubditos,multos,imò plures reperiemus qui magna parte principẽ excellãt.Ne priuetis nos iſto auxilio , erigite & ſuſtẽtate manus noſtras ne diſſoluantur:aperite os noſtrũ: ne obſeretur, obſecrate deũ,obſecrate ,ppter iſta.Pro nobis quidẽ eſt quod fit,totũ vero fit pro vobis.Nã ad veſtrã vtilitatẽ poſiti ſumus,& quæ veſta ſunt curamus .Orate tam ſeorſim quiſque quàm in cõmuni.Vide Paulum dicẽtem,Vt pro dono quod in nos collatum eſt, per multos agantur pro nobis gratiæ: hoc eſt , vt multis det gratiã. Si apud homines , quando populus viros cõdemnatos & ad mortẽ abducẽdos ad regẽ accedens dari ſibi petit,& rex multitudine populi permotus ac placatus ſentẽtiã latã tollit & immutat : multo magis & à vobis placabitur deus , nõ propter multitudinẽ,ſed propter virtutẽ . Habemus enim nos vehementẽ hoſtem . Nam quiſq; veſtrũ ſuaipſius curat & adminiſtrat:nos verò quæ ſimul ſunt omniũ . Noſtra hæc eſt portio in qua ſtamus vt bellũ cõficiam'. Cõtra nos vehementius armatur hoſtis. Nã in bellis ante omnes conatur ducẽ proſternere qui cõtrarius eſt . Quaproprer circa illũ omnes cõmilitones curſitant : quapropter multa circa illum tumultuatio eſt, vnoquoq; eũ eripere ſatagente, ſcutis illũ obſepiũt, caput ipſius cõſeruare volentes.Audite quid ad Dauidẽ dicat omnis populus: (Nõ vt Dauidi meipſum conferã iſta dico,non ita inſanio,ſed vt populi amorem & beneuolentiã erga principem declarem.) Ne egrediaris,inquiũt,ad bellũ nobiſcũ, ne extinguatur lucerna Iſraëlis . Vide quanta cura ſeni pepercerint. Admodũ opus habeo veſtris precationibus . Nemo me,quẽadmodũ dixi,ex immodera animi abiectione iſto auxilio & adiutorio priuet . Si noſtra fuerint celebria,erũt&veſtra illuſtriora:ſi nobis doctina abũdè affluxerit,in vos iſtæ diuitiæ redundabunt . Audi prophetã dicentẽ:Num ſeipſos paſcũt paſtores? Videes Paulũ cõtinue iſtas orationes exquirentem? Audis Petrũ hoc pacto è carcere ereptum eſſe,q; oratio continua pro illo fieret? Vehemẽter credo precationem veſtrã multa poſſe,ſi tanto fiat cõſenſu.Quanto putatis mediocritatẽ noſtram excedit, vt pro tanto populo ad deum accedam & ſupplicem? Nam ſi pro meipſo fiduciã precari & impetrare nequeo , multo minus pro aliis. Illuſtriũ nanque virorũ hoc eſt,vt & aliis orent deũ eſſe propitiũ,eorum ſcilicet, qui eum ſibiipſis primùm mitẽ ac beneuolũ reddiderũt . Qui verò & ipſe deũ offendit,quomodo orabit pro alio? Veruntamen quoniam paternis vos cõplector viſceribus,quoniã charitas omnia audet , nõ ſolum in eccleſia,ſed & domi ante reliqua omnia pro ſalute veſtra tam ſpirituali quàm corporali precationẽ facio. Non eſt enim aliqua alia precatio quæ ſacerdotem adeò deceat,atq; vt pro populi cõmodis priuſquam pro ſuiipſius ad interpellãdũ ad deũ accedat . Si ẽm Iob mox atq; ſurgebat,pro filiis ſuis carnalibus tãta faciebat,quãto magis pro ſpiritualib' nos hoc facere debemus? Ad quid autem iſta dico? Ad hoc,vt ſi nos pro vobis omnibus precationes &obſecrationes facim', tametſi tãtopere rei iſti' magnitudini impares ſumus,multo magis ęquũ ſit vt vos iſtud faciatis. Eſt enim vehemẽter temerariũ,& quod multam exigat fiduciã,vnũ orare pro multis. Multos vero ſimul cõiunctos pro vno precationẽ facere nihil fuerit onereſi. Nõ ẽm ſuæ quiſq; virtutis intuitu hoc facit , ſed multitudinis & cõcordiæ,qua deus potiſſimum vbique placatur. Nã vbicunq; fuerint duo vel tres congregati in nomine meo , ibi ſum , inquit Chriſtus , in medio eorũ. Si in medio eſt vbi duo vel tres cõgregati ſunt,multo magis eſt in medio veſtri . Quòd enim quis apud ſeipſum precatus accipere nõ poterit,hoc cũ multitudine precatus accipiet. Quare ? Quia etiã ſi nõ propria virtus , tamẽ cõcordia multum poteſt. Vbicũq;,inquit,duo vel tres cõgregati fuerint.Quare de duob' dixit? Etemẽ ſi vnus ãlicubi fuerit in nomine

Cap.III.

† vt orent pro ipſo æquis eſſe iudicans.

2.Tim.4.

2.Re.21.d

Ez.34.a

Acto.12.d

Iob.1.b

Mat.18.c

mine tuo, quãobrem non & illic es? Quia omnes ſimul eſſe volo,& non diuelli. Cõſtipemus itaque nos inuicẽ,& colligem' per charitatẽ:nemo nos ſeparet. Si quiſquã eſt qui queritur , ſi quiſquam læſus eſt:nõ hoc in animo cõtineat,ſiue erga proximũ , ſiue erga nos.Hanc à vobis gratiã peto ;vt noſipſos accedatis & queramini, & à nobiſipſis excuſationẽ accipiatis. *Argue,inquam,proximũ, ne forte nõ dixerit quod quereris:argue & cõuince , ne forte nõ fecerit quod quereris:& ſi fecerit,ne quicquã addat . Aut ẽm hoc pacto nos excuſaremus ac defenderemus , aut ſi dãnabiles eſſemus veniã peterem', & tẽtaremus in poſterum nõ amplius in eadem incidere. Iſtud & vobis prodeſſet & nobis.Nam vos quidẽ præter rationem criminati cõperta rei veritate corrigeremini,nos verò cõperto peccato noſtro corrigeremur &ipſi.Vobis quidẽ nõ prodeſt q; criminamini.Nam ſuppliciũ decretũ eſt illis qui quotidis ocioſum verbum effutiunt,nos verò criminibus iſtis liberabimur ſiue falſa ſint ſiue vera.Si falſa,oſtendẽtes & probantes ea eſſe falſa. Si vera,nõ amplius ea faciẽtes. Eſt enim plurimum neceſſe,vt qui tãta adminiſtrat,multa ignoret; atque adeò ex ignorãtia delinquat.Si nanque domũ quiſq; veſtrũ habens,& vxorẽ,& liberos,& mãcipia, hic quidem plura, ille verò pauciora gubernans : nihilominus in tam paucis animabus plurimũ ſubinde contra animi ſententiã,ſiue ignorans ſiue etiã corrigere quicquã volens,delinquere cogitur:multo magis nobis hoc vſu venit tãtæ multitudini præſidentibus.Quin adhuc amplius multiplicer vos domin',& benedicat vos paruulos cũ maiorib' : licet enim magna cura & ſolicitudo ex populi multitudine naſcatur,non tamen ceſſamus orãdo , vt ea nobis cura augeatur,& hæc multitudo creſcat , & plurimũ multiplicetur,& infinita reddatur. Nã & patres quãquam ex multitudine liberorũ plerunq; obtũdãtur,nihilomin' tamẽ nullũ ex ipſis amittere cupiũt. Cũcta nobis & vobis paria ſunt,& ipſa etiã bonorũ principalia.Non enim nos abũdantius & vos minus de ſacra menſa participamus,ſed pariter & æquè illã vtrique deguſtam'.Si verò ego primus,nihil hoc magni fuerit,quãdoquidẽ &apud pueros qui ſenior eſt, prim' ad conuiuiũ manũ ſuam immittit.Veruntamen nihil hinc eſt prerogatiuæ,ſed omnia nobis paria ſunt,eadem ſalus,&eadẽ vita animas noſtras coaptans cum eodẽ vtriſq; honore datur.Nõ de alio quidẽ ego, de alio verò vos,ſed de eodẽ agno participamus. Eundem baptiſmũ habemus vtriq;,ſpiritu dignati ſumus eodem,ad idem regnũ properamus& luctamur vtrique,fratres ex æquo ſum' Chriſti, omnia nobis ſunt cõmunia.vbi ergo eſt in quo ego excellam ? In curis ſcilicet,in laborib',in ſolicitudinibus, in dolore quo veſtri gratia premor.At nihil eſt iſto dolore ſuauius. Nam & mater pro filio ſuo dolẽs,dolore delectatur, ſolicita eſt pro natis ſuis,gaudet & lætatur ſuper curis ſuis. Quanquam cura in ſeipſa amara eſt,attamen quãdo impenditur pro liberis,multũ habet voluptatis.Cõplures veſtrum genui:verumetiam poſt partũ corripior doloribus . Apud corporales quidẽ parẽtes precedũt parturitionũ dolores,& tũc partus ſubſequitur:hîc verò ad extremũ vſque ſuſpiriũ dolores ſunt,ne qua etiam poſt partum fiat abortio : atq; ita deſiderio obtundor ego.Nam etiã ſi alius quiſquam eſt plerunque qui genuit,ego tamẽ curis rũpor. Neque enim ex nobiſipſis generamus , ſed totũ eſt gratiæ dei.Si ergo vtrique per ſpiritum generamus,non peccauerit aliquis, ſi & eos qui à me nati ſunt, illius, & eos qui ab illo meos eſſe dixerit.Hæc itaq; omnia conſiderate, & manus porrigite , vt gloriatio noſtra ſitis , & nos veſtra in die domini noſtri Ieſu Chriſti: quam contingat nos omnes cum fiducia videre in Chriſto Ieſu domino noſtro &c.

*Hoc ſcil. argue, vel explora et inueſtiga, ſic et paulo poſt accipe.

Homilia V.

Fidelis eſt autem dominus,qui ſtabiliet vos & cuſtodiet à malo.Confidimus autem per dominum de vobis,quòd quæ præcipimus vobis,& faciatis , & facturi ſitis . Dominus vero dirigat corda veſtra in dilectionem dei & patientiam Chriſti. Neque oportet nos totum ſanctorum orationibus cõmittentes ocioſos eſſe & malitiæ attendere,neminẽmq; iuuare,neque rurſus quę bona ſunt operatos,auxilium illud contemnere. Nã plurimum poteſt,& magna eſt precatio quę pro nobis fit,ſed quãdo & nos cooperamur.Quapropter & Paulus poſteaquam pro illis precatus eſt , rurſus authoritatem ex promiſſione inducens dicit,fidelis eſt autem dominus qui ſtabiliet vos , & cuſtodiet à malo.Si enim elegit vos ad ſalutem,non fallet,neq; perire vos permittet. Ne verò per iſta ad deſidiam eos inducat , & ipſi totum dei eſſe putãtes obdormiant, vide quomodo & ab ipſis cooperationẽ expetat,dicens:Confidimus autem per dominum de vobis , q; quæ præcipimus vobis,& faciatis,& facturi ſitis . Fidelis quidẽ eſt deus,inquit:& quia ſalutem promiſit, omnino ſaluabit,ſed quẽadmodũ promiſit. Quomodo promiſit?Si voluerimus,& audierimus ipſum, nõ ſimpliciter,neque ocioſi velut ligna & lapides.Bene verò illud,confidimus per dominũ,poſuit: quaſi dicat,benignitati ipſius credim' . Rurſus eos reprimit, totũ ad deum applicãs. Nam ſiquidẽ diximſſet:Confidimus autẽ per vos,fuiſſet quidẽ magnum encomiũ, verum interea non oſtendiſſet illis omnia in deũ eſſe reiicienda.Si verò diximſſet:confidimus autẽ per dominum,quòd cuſtodiet vos,& non adiecimſſet,de vobis:&,quòd quæ præcepimus vobis,& faciatis & facturi ſitis,ocioſiores eos ac pigriores reddidiſſet , ex eo q; totũ in diuinã potentiã coniecimſſet.Nam oportet quidem totum in deum proiicere,ſed ita vt &ipſi operemur,& labores & certamina aggrediamur. Et oſtendit , q; tametſi virtus duntaxat ad ſaluandũ ſufficiſſet,nihilominus oportere illam & perſeuerantẽ, & nobiſcũ donec ad nouiſſima vſque ſuſpiria perueniamus præſentẽ eſſe.Dominus verò,inquit, dirigat corda veſtra in dilectionẽ dei,& in patientiã Chriſti. Rurſus eos laudat,&precatur ſimul,curam ac prouidentiã ſuam declarãs.Quoniam enim ad increpationem erat migraturus,corda eorũ iſtis velut oleo prelinit,nempe quod dicit,confidimus autẽ quòd obedietis,& quod orationes eorũ expetit, & q; rurſus illis innumera bona imprecatur.Domin' verò,inquit, dirigat corda veſtra in dilectionẽ dei.Sunt enim multa quæ à dilectione dei deflectũt & abducũt, & multa diuerticula quæ illinc extrahũt , primũ quidẽ mãmonæ,velut impudẽtes quaſdam manus animæ noſtræ iniiciẽtis,& potẽter ac tenaciter corripientis, & inuitos quoque abducẽtis & trahentis,deinde vanæ gloriæ ſtudium, & afflictiones ſępenumero & tentationes ſubuertunt.Quapropter quaſi flatu quodã diuino auxilio egemus,vt velũ noſtrũ velut vehementi quodam vento ad dilectionẽ dei trãſmittatur. Etenim ne mihi dicas,diligo deum,etiã plus quàm meipſum,

Ex.32.a

Mat.6.a

ipsum, Verba sunt ista. Ostẽde hoc ipsis operibus. Si diligis eũ plus q̃ teipsum, dilige plus q̃ argentum: & tũc credã, q̃ & plus q̃ teipsum illũ diligas. Cum verò pecunias propter deum non contemnas, quomodo teipsum cõtẽnes? Quid verò pecunias dico? Qui auaritiam non contẽnis, quod tamẽ etiã sine præceptis deifacere oportebat, quomodo contẽnes teipsum? Et in patientiã, inquit, Christi. Quid est, in patientiã? Vt patiamur quemadmodũ ille passus est, aut vt eadẽ faciamus, aut vt cũ patientia ipsum expectemus: hoc est, vt prõpti & parati simꝰ. Quoniã enim multa pollicitus est, & ipse venturus est ad iudicandũ viuos & mortuos, vt præstolemur eum, & patiẽtes simus. Vbi verò patientiã dicit, ibi omnino afflictionem innuit. Hoc enim est diligere deum, ipsius gratia pati, & nihil turbari. *Præcipimus autem vobis fratres in nomine domini nostri Iesu Christi, vt subducatis vos ab omni fratre qui inordinatè ambulat, & non secundum traditionem quam accepit à nobis.* Hoc est, non nos ista dicimus, sed Christus. Nã hoc est quod dicit, in nomine dñi nostri IesuChristi. Terrorẽ præcepti declarat quod per Christum præcipit: igitur Christus præcepit, vt nusquã ociosi simꝰ, Vt subducatis vos, inquit, ab omni fratre. Ne mihi dinitem obiicias, neq; pauperẽ, neq; sanctũ aliquẽ: cõfusio est istud & indigesta dissolutio. Ambulat, inquit: hoc est, viuit. Et nõ secundũ traditionẽ quã accepit à nobis. Traditionẽ dicit, quæ per opera est, & dominus semper illã traditionem vocat. *Nam ipsi scitis quomodo oporteat imitari nos, quoniam non inordinatè egimus inter vos, neque gratis panẽ comedimus à quoquã.* Quanquam si comedisset, gratis tamen nõ comedisset. Dignus est enim, inquit, operarius mercede sua. *Sed cum labore & sudore nocte ac die operãtes, ad hoc, ne quenquã vestrum grauaremus, nõ quod potestatẽ non habeamus, sed vt nosipsos formã exhiberemus vobis ad imitandũ nos. Nam cũ essemus apud vos, hoc vobis præcipiebamꝰ, vt si quis nollet operari, is neq; ederet.* Vide quomodo in priore quidẽ epistola, blãdius admodũ de istis sermocinetur, vt quãdo dicit: Obsecramus autẽ vos fratres, vt magis abundetis & in hoc incũbatis: & nusquã dicit, præcipimus, neque in nomine domini nostri Iesu Christi, quod terribile erat & cũ periculo coniunctũ: sed vt abũdetis, inquit, & in hoc incũbatis, id quod erat ad virtutem incitantis, vt cum decoro, inquit, ambuletis: hîc verò nihil tale, sed si quis operari non vult, inquit, neque edat. Si eñ Paulus operãdi necessitatẽ nõ habẽs, sed ociandi potestatẽ, quiq; tantũ opus administrandũ suscepit: nihilominꝰ operatus est, & nõ vulgariter ac leuiter operatus, sed nocte ac die, vt & aliis suppeditare posset, multo magis alios oportebat hoc facere. *Audimus enim quosdam ambulantes inter vos inordinatè, nihil operãtes sed curiosè agentes.* Istud hîc dicit: Illic verò in priore epistola, Vt cũ decoro, inquit, ambuletis erga extraneos. Cur hoc? Forsan nihil dum tale ab illis factũ erat. Nã alibi laudãs dixit, Beatius est dare q̃ accipere. Illud verò, Vt cũ decoro ambuletis, nõ de inordinata dissolutione est: quapropter & subiũxit, vt nullius indigeatis. Hîc verò ad aliã necessitatẽ ponit, vt quod honestũ est & bonum erga quosuis, faciant. Progressus nanq;, ne defatigemini, inquit, in benefaciendo. Nam omnino necesse est, vt curiosus sit, qui cũ operari posset, ociosus est. Eleemosyna verò solis illis datur qui manuũ suarũ operatione & labore sibiipsis victũ sufficere nequeũt, aut illis qui alios docent, & toti ad doctrinæ sermonẽ dediti & occupati

Mat. 10. b & Luc. 10. b & 1. Timot. 5. c

1. Thes. 4. a.

1. Thes. 4. c.

Act. 20. g.

A sunt. Non enim os, inquit, obturabis boui trituranti. & dignus est operariꝰ mercede sua. Itaq; ne hîc quidem ociosus est, sed operationis eiusq; magnæ mercedẽ accipit. Ociosum verò orare, & ieiunare nõ est opus manuũ. Operationem nanq; hîc dicit, quæ per manus fit. Et ne tale quicquã suspiceris, subiũgit, nihil operãtes sed curiosè agẽtes. *His autem qui eiusmodi sunt præcipimus, & obsecramus per dominum nostrum Iesum Christũ.* Quoniã vehemẽter reprehenderat, mitiorem volẽs reddere sermonẽ, subiũxit, per dominũ, rursus & authoritatẽ & terrorẽ adiũgens: *Vt cum quiete operãtes suumipsorũ panem edant.* Quãobrem nõ dixit, Si verò ordinatè se non gesserint, non nutriãtur à vobis? Sed vtraq; exigit, vt & in quiete sint, & operẽtur. Suumipsorum panẽ, inquit, edant nõ alienũ. *Vos verò fratres ne defatigemini in benefaciendo.* Vide quomodo confestim

B rupta sint paterna viscera. Non potuit vlterius increpationẽ producere, sed rursus eorũ misertus est. Et vide cũ quãta prudẽtia. Nõ dixit: Verũtamẽ ignoscite illis donec corrigantur, sed quid? Vos verò ne defatigemini in benefaciendo. Subducite quidẽ vos ab illis, inquit, & increpate eos, attamẽ ne cõtẽnatis fame pereuntes. Quid igitur, inquis, si copiam alimẽti apud nos habẽs ociosus permãserit? Ad hoc, inquit, placidũ ac mite pharmacũ dedi, nempe, vt subducatis vos ab eo: hoc est, nullam illi fiduciã hui' faciatis, ostendite vos irasci. Non exiguũ hoc est. Talis enim fit ad fratrẽ increpatio. Siquidem vere correctũ volumus, ne ignoremus correptionis modos. Nam dic mihi: Si carnalẽ haberes fratrẽ, an cõtemneres eum & negligeres fame tabescentem? Ego quidẽ nõ puto. Attamen & corrigeres eum. *Si verò quis nõ obedit sermo-*

C *ni nostro per epistolam.* Nõ dixit, si quis nõ obedit, mihi non obedit. *Hunc indicate.* Nõ modica est ista instructio. *Ne commercium habeatis cum illo.* Deinde rursus: *Vt pudore suffundatur.* Et non permittit eos vlterius ptogredi. quẽadmodum enim cũ dixisset: si quis nõ operatur, neq; comedat, veritus ne fame pereat, subiunxit: Vos verò ne defatigemini benefaciẽdo: ita & cũ dixisset, Subducite vos, & ne cõmercium cũ illo habeatis, veritus ne hoc ipsum è fraternitate illũ excidat, (Qui enim animũ despondet, nisi aliquid fiduciẽ recipiat, mox perit,) subiũxit: *Et non vt inimicũ eum habeatis, sed admonete vt fratrem.* Per hoc vtraq; declarat. Quod & magnũ aduersus illum supplicium præscripserit, eo q̃ fiducia eũ priuat. Si enim probro digñũ est accipere, etiã si cum multis sit qui accipit, si quãdo & increpantes præbuerint, & sese simul subduxe-

D rint, quãti probri fuerit istud? quàm validũ ad mordendum accipientis animũ? Si enim qui dũtaxat cũctabundi dant, aut murmurantes incendunt accipiẽtes, (neq; enim mihi de impudẽtibus mẽdicis dicas, sed de fidelibus,) si cũ increpatione daturi fuissent, quid nõ effecissent? Quod supplicium non adæquassent? Nos nõ ita, sed mendicos nõ aliter vituperamꝰ & auersamur, quàm si maximã nobis iniuriã intulissent. Non das, vt quid & molestus es? Admonete, inquit, vt fratres: nõ vituperate vt inimicos. Qui fratrẽ admonet, nõ publicè hoc facit, nõ ostẽtat cõuicium, sed priuatim, & cũ multa attẽtione & dolore, & animi molestia, lachrymãs & lugẽs. Ex fraterna itaque mẽte præbeamus, ex fraterna volũtate admoneamꝰ, nõ tanquã dolentes propterea quòd dandũ sit, sed velut ideo dolentes quòd ille præceptum trangressus est. Alioqui quid proderit? Nam etiã si dando vituperas,

1. Cor. 9. b et 1. Tim. 5. c

vel, si vt rò ordinatè se gesserint nutriantur à vobis?

tuperas, perdis tamẽ largitionis iucunditatem. Quãdo verò ne das quidem & tamẽ vituperas, quãto malo non afficis miserum illũ & calamitosum? Accessit tanquam misericordiam inuenturus apud te, accepta verò letali plaga abscedit, magis etiam illachrymãs. Si nanq; propter penuriam mendicare cogitur, propterea verò q̃ mendicat vituperatur, vide quantum vituperatores istos supplicij manet. Irritas factorem eius: Nũ dic mihi: Ipse permisit eum tui gratia pauperem fieri, vt tibi copia esset illum curandi: & tu eum qui propter te eget, vituperas? Quantæ improbitatis sunt ista? Quantæ ingratitudinis est hoc factum? Admonete, inquit, vt fratres: vt simul dando admoneamus iussit. Quòd si nõ dantes etiam vituperauerimus, quę erit nobis excusatio? *Ipse autem dominus pacis det vobis pacem semper omnibus modis.* Vide quomodo cũ quæ facienda sunt imperat, oratione illa obsignet, quasi quædam depositorum signacula ponens precationẽ & supplicationem. Det vobis, inquit, pacẽ omnibus modis. Quoniam enim fieri poterat, vt ex istis nascerentur diffidia, siquidem illi intractabiliores & asperiores redderentur, isti verò non amplius talibus pariter attenderent, non abs re nunc istud imprecatus est. Det vobis, inquit, pacẽ semper. Nã hoc est quod quæritur, vt semper illam habeamus. Quid est, omnibus modis? Ne vllo pacto contentionis sit occasio. Pax enim vbiq; bona est, quandoquidem & erga ex-

Rom. 12. a

traneos. Nam audi ipsum alibi dicentem: Si fieri potest, quantum in vobis est, cum omnibus hominibus pacem habete. Nihil enim adeò est ad ea quę exequi volumus accõmodum, atq; paci esse deditũ & quietum, & ab inimicitia liberũ, & nullum habere hostẽ. *Dominus sit cum omnibus vobis. Salutatio mea manu Pauli: quod signum est in omni epistola. Ita scribo. Gratia domini nostri Iesu Christi sit cum omnibus vobis, Amen.* Hoc dicit se in omni epistola scribere, ne cuiquam liceat ipsas epistolas subscriptione tanquam magno posito signo & indicio adulterare. Salutationem verò vocat precationem, ostendens eos cuncta spiritualia tum fecisse, & quando salutatione opus habebant, cũ fructu rem istam fuisse, & precationem non simpliciter esse amicitiæ symbolũ. Ab ista verò cœperat, & rursus in eandem desiit. Ingentibus muris quæ dicta sunt, vtrinq; communiens, tuta locauit fundamenta, & consummationem quoq; tutam & securam imposuit. Gratia

sup. 1. a

vobis, inquit, & pax: & rursus, Gratia domini nostri Iesu Christi sit cũ omnibus vobis, Amen. Hoc & do-

Mat. 28. d.

minus pollicitus est dicens discipulis: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsq; ad consummatio-

D nem seculi. Sed hoc fit, quando nos voluerimus. Non enim omnino nobiscum est, quando nosipsos porrò subducimus. Vobiscũ, inquit, semper ero. Ne repellamus itaq; gratiam, vt subducatis vos, inquit, ab omni fratre inordinatè ambulante. Magnum tunc erat hoc malum, nempe à plenitudine & consortio fratrũ diuelli ac segregari. per hoc ergo vindictã de omnibus sumit, quemadmodũ & alibi Corinthiis scribens

1. Cor. 5. d

dixit: Cum tali, inquit, ne cibum quidem sumite. Sed nunc complures illud non adeò magnum esse putãt, sed omnia cõfusa sunt & corrupta, cum adulteris, cũ scortatoribus, cum auaris temerè, & cum quibusuis cõmiscemur. Si ab eo subduci nos oportet, qui ociosẽ duntaxat alitur, quanto magis ab aliis? Et vt discas quàm fuerit terribile à congregatione fratrũ separari, & quantum ferant lucri qui castigationẽ animo be-

A neuolo suscipiunt, audi quomodo habuerit ille qui peccato suo erat inflatus, qui ad extremã malitiã deuenerat, qui fornicatione fornicatꝰ fuerat, qualis nec inter gentes nominatur, qui susceptũ vulnus non sentiebat. (Ea quippe est peruersionis hyperbole.) Iste igitur talis, ita est flexus & repressus, vt Paulus postea dixerit: Sufficit ei qui huiusmodi est, correptio ista *2. Cor. 2. b* quæ est à pluribus: itaq; facite vt abundet in illũ charitas. Quemadmodũ enim membrum à reliquo corpore diuulsum, ita tũc erat à fratribus segregari. Quę verò huius causa? Et vnde erat istud tum adeò terribile? Quoniam & cum ipsis esse magnum bonum illis habebatur. Quemadmodum enim qui iisdem habitant ædibus, & sub vno patre degunt, vniusq; mensæ consortes sunt, ita tunc in singulis habitbãt ecclesiis. Extra tantam itaq; charitatem excidere, quãtum putas malum fuerit? Nũc verò nihil videtur esse magni,

B propterea q̃ neq; si quando simul adunati sumus, magni quicquam putatur. Quod tũc supplicij loco erat, illud nũc propter multum charitatis algorem etiam præter supplicium fit, & alius ab alio temerè & frigiditatis gratia subducimur. Nam omnium malorum causa est, q̃ nulla est charitas. Hoc omnia dissoluit, & quę in ecclesia grauia fuerũt & illustria, in quibus exultare & gloriari debebamus, demolitum est. Magna est doctoris fiducia, si quando ex propriis virtutibus discipulos increpare poterit. Quapropter & Paulus dixit: Scitis eñ ipsi quomodo nos imitari oporteat, *Hic. sup. b* & vita magis debeat præstare doctor q̃ sermone. Nemo verò putet istud esse iactantiæ. In necessitatem quippe adactus hoc locutus est, & ad communẽ vtilitatem. Quoniam non inordinatè nos gessimus, in-

Ibidem.

C quit, inter vos. An nõ ex eo vides animi modestiam? quam largitionem vocat, & * constantem decori cõ- * κοσμίου τινὰ seruationem? Nõ inordinatè nos gessimus, inquit, inter vos, neq; gratis panem manducauimus. Ostendit hîc eos & pauperes forsan fuisse. Et ne mihi dixeris pauperes †fuisse.] Nam de pauperibus & de iis loqui- †nõ fuisse. *Germ.*

tur, quibus necessaria alimonia non aliter suppetebat quàm ex labore manuum. Non enim dixit, vt à patribus suis habeant, sed vt operantes suum ipsorum panem manducẽt. Si enim ego, inquit, præco sermonis doctrinæ timebã grauare vos, multo magis qui vos nulla in re iuuat. Nam hoc verè est oneri esse. Onus autem est, quando quis non cum multa animi promptitudine largitur. Verum non hoc innuit, sed q̃ nulla facultate fuerint. Qua nanq; ratione non operaris? Manus tibi deus in hoc dedit, nõ vt ab aliis accipias,

D sed vt aliis des. Dominus vero, inquit, sit vobiscum. Hoc possumus & nobisipsis imprecari, si quæ domini sunt fecerimus. Audi quippe quid discipulis suis dicat Christus: Euntes, inquit, docete omnes gentes *Mat. 28. d* baptizãtes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti, docentes eos seruare omnia quæcunq; præcepi vobis. Et ecce ego vobiscũ sum omnibus diebus vsq; ad consummationem seculi, Amen. Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsq; ad consummationem seculi, si ista omnino feceritis. Quòd enim non solum istis promiserit, sed & illis qui vestigia ipsorum subsequuntur, ex eo liquet q̃ dicat, vsq; ad consummationem seculi. Quid ergo ad eos dicit, qui doctores non sunt? Quisque vestrum, si volet: doctor est, etsi non alterius, tamen suiipsius. Doce teipsum primum. Si docueris omnia quæcunq; Christus præcepit seruare, & per hoc multos habebis æmulatores,

Quemadmodum enim lucerna, quando ipsa illustris est, innumeras alias incendere potest, extincta verò neq; seipsam illuminat, neq; alias lucernas incendere valet: ita habet & vita munda. Si lumen quod in nobis est splendidum fuerit, innumeros tam doctores q̃ discipulos velut archetypo proposito faciemus. Neque enim ita quę à me dicuntur auditoribus prodesse possunt sicut vita nostra. Etenim sit vir quispiã deo clarus, & virtute illustris, & vxorem habens, (nam potest deo placere etiam qui vxorẽ habet & liberos, & famulos, & amicos) an iste non multo magis q̃ ego cunctis prodesse poterit? Nam me quidem semel atq; iterum in mense, vel ne semel quidem, audiẽtes, quęcunq; audierint, forsan vsq; ad ecclesiæ limen cõseruantes confestim amittunt, vitã verò illius indesinẽter videntes magna lucrantur. Quando enim vituperatus non vicissim vituperat, an non prope mãsuetudinis suæ pudorem ac reuerentiam in animum vituperantis infigit & insculpit? Etsi nõ statim vtilitatem acceptam fatebitur, propter iram, vel dedecoris metum, vel pudorem, nihilominus tamẽ mox sensum illius accipiet. Est autem impossibile, vt homo conuiciator, etiam si bestia sit, patienti cuidam & iniuriarũ toleranti adiunctus, non cum magno lucro discedat. Bona nanque etiam si non faciamus, nihilominus tamen laudamus omnes & admiramur. Mulier rursus si viderit virum mansuetum, plurimum lucrabitur semper illi coniuncta. Pari ratione & filius. Potest ergo
1.Thes.5.b vnusquisq; doctor fieri. Etenim ædificate, inquit, vos inuicem alius aliũ, quemadmodũ & facitis. Nam dic mihi, Obtigit damnũ aliquod domui tuæ? Vxor turbatur, tanquã imbecillior, & magis mundana, & sumptuosior, & ornãdi studiosior: vir verò si philosophus fuerit, & damni contẽptor, & illam cõsolatur, & suadet vt fortiter ferat. An nõ ille, dic quæso, multo magis proderit q̃ nostri sermones isti? Etenim facile est de patientia dicere: facere verò, si quando in necessitate constituti sumus, cuiuis difficile est. Quapropter magis ab ipsis operibus corrigi solet humana natura, & tanta est virtutis excellentia, vt & seruus plerunque vniuersæ domui cũ ipso hero prosit. Neq; enim frustra neq; temerè illis cõtinuè virtutis studiũ præcipit Paulus, & exigit, vt heris suis morigeri sint, non tantũ curans quomodo dominis ministretur, quantum ne sermo dei & doctrina blasphemetur. Quãdo verò nõ blasphematur, statim & admirationi habetur. Et noui
†dominos qui]Ger. cõplures †domos, quæ] plurimũ lucri ex seruorum virtute ceperũt. Si verò seruus qui sub potestate constitutus est dominũ suum corrigere potest, multo magis poterit domin° corrigere seruos. Participate mecum, obsecro, in isto ministerio. Ego cũ omnibus in cõmuni sermocinor, vos separatim vnicuiq;, & quisque moliatur proximorũ salutem. Quòd enim oporteat virũ domui suæ etiam in istis præesse, audi quò
1.Cor.14.g. mulieres mittat Paulus: Si verò quicquã discere volunt, inquit, domi viros suos interrogent. Non adducit eas ad doctorem. Quemadmodum enim in literarum exercitiis & studiis, & in disciplinis, sunt doctores: ita & in ecclesia. Vult enim doctorem nõ ab omnibus interturbari. Quare? Quia magna hinc bona futura sunt. Nõ solum q̃ leuis redditur & facilis doctori labor, sed q̃ & quisq; discipulorum statim impensa cura doctor euadere potest, eandem habens solicitudinem. Etenim vide quantum ministerium inducat, vxor domum gubernat, & omnia quæ in domo sunt curat, ancillis præest, circa manus ipsius versantibus, puerorũ te patrem vocari facit, prostibulis liberat, ad castitatẽ opitulatur: œstrum naturę sedat. At vicissim benefac illi & tu. Quomodo? In spiritualibus manum porrige. Si quãdo audieris vtilia quędam, illa quemadmodum hirundines, ore portans domũ abducito, & ori tam matris q̃ pullorum indito. Quomodo nũque absurdum non est, q̃ in aliis quidem priores tibi vindicas, & capitis locum obtines, in doctrina verò debitum munus deseris? Præpositum oportet nõ honoribus sed virtutibus subditos excellere. Nam hoc prępositi est. Illud quidem subditorum est, hoc verò ipsius prępositi officiũ. Si multo frueris honore, nihil hoc ad te. Etenim ab aliis accepisti. Si multa virtute illustris es, illud planè tuũ est. Caput es vxoris, corrigat ergo caput reliquum corpus. Non vides quomodo caput nõ tantum loco supra reliquũ corpus emineat, quantum prouidẽtia, quasi gubernator quidam totum ipsum corrigens? Nam in capite sunt tam corporis quàm mentis oculi. Illinc dimanat istis videdi vis, illinc ratio. Et reliquum quidẽ corpus ordinatur ad ministrandũ, caput verò ad imperandum positum τὸ ἡγεμονικόν est. Omnes sensus illinc initiũ habent & fontem. Organa vocalia illinc prodeũt, videndi vis, vis odorandi, & omnis tangendi virtus. Etenim neruorũ radix, & ossium, illic consistit. Vides q̃ caput prouidentia magis q̃ honore excellat. Ita imperemus & nos vxoribus. Superemus eas, non vt maiorem ab illis exigamus honorem, sed vt illæ maioribus à nobis beneficiis cumulentur. Ostendi nõ modica nobis beneficia per illas fieri. Verũ si voluerimus in spiritualibus vicem rependere, vincemus nos. Nam in corporalibus nihil potest à nobis adduci quod illis correspõdeat. Quid enim pferetis? Multas pecunias? At illa custos earũ est. Prouidentia eius huic bono tuo correspondet. Atque ea ita opus habes, quòd multi cuncta, quæ possidebant, propterea perdiderint, q̃ vxorem, quæ conseruasset, nõ habebant. Sed liberorũ gratia communicatis vtriq;, & æquum est vtriusq; beneficium, imò illa multo laboriosius in istis officiũ habet, perpetuò ferens quod cõceptum est, & pariendi doloribus perfracta. Itaq; in solis spiritualibus potiores habere potes. Ne sit cura quo pacto pecunias acquiramus, sed quomodo animas nobis cõcreditas cum fiducia deo sistamus. Etenim dũ illas corrigimus, nobisipsis plurimũ prosumus. Qui nanq; alium docet, etiãsi nihil aliud, interea tamen dũ loquitur cõpungitur, videẽs & seipsum istis esse obnoxiũ, quorũ gratia reliquos increpat. Itaq; & nobisipsis hoc faciẽtes pfuerimus & illis, & hinc ipsi quoq; domui nostrę: atq; istud deo etiam prącipuè probatur. Ne defatigemur, & nostræ ipsorũ & eorum quibus præsumus animarum curã agentes, vt pro omnibus retributionem capiamus, & multis diuitiis onusti ad sanctã ciuitatem matrem nostram supernam Hierusalem occurramus, de qua nunquã excidere contingat, sed optima vitæ conuersatione illustres digni habeamur cum multa fiducia videre dominum nostrum Iesum Christum, cum quo sit patri simul & spiritui sancto gloria, imperium, & honor, nunc & semper, & in secula seculorum, Amen.

DIVI

DIVI IOANNIS CHRYSOSTOMI, EPIscopi Constantinopolitani, in epistolam beati Pauli apostoli ad Timotheum priorem argumentum: incerto interprete.

Actis.16.a NVS ex apostoli discipulis Timotheus fuit. Attestatur autẽ & Lucas in Actibus apostolorũ, mirabilis eum fuisse in dolis iuuenẽ, cui à fratribus qui Lystris, atque Iconij morarentur, testimonium perhibebatur probitatis atq; virtutis, qui vnà & discipulus fuit, & magister euasit: atque adeò prudẽtia, sapientiãq; preclarus, vt cũ audiret Paulũ absq; circuncisione prædicantẽ, comperis-
Galat.2.b setq;, vt ille obstiterat Petro eius rei gratia, eligeret
Act.16. nõ modo contrariũ nihil prædicare, verũ id etiã pati. Circuncidit enim eũ, inquit, in eiusmodi ętate, atq; ita illi omne protinus ministerium credidit. Sufficere quidẽ poterat affectus apostoli, miráq; dilectio virũ indicare cuiusmodi fuerit. Quippe & alibi ipsi testi-
Phil.2.c moniũ perhibet, scribens ac dicẽs: Experimẽtũ eius noscitis, quoniã tanquã patri filius, mecũ seruiuit in
1.Cor.4.d euangelio. Corinthiisq; rursum cũ scriberet, ait: Misi vobis Timotheũ, qui est filius meus charissimus & fidelis in domino. & iterũ. Videte ne quis eũ contem-
Heb.13.d nat: opus enim domini operatur, sicut & ego. Hebręis quoq; scribẽs, ait: Cognoscitis fratrem Timotheum dimissum. Plurimáque multis ex locis, qui diligenter exquiret, inueniet beneuolẽtię ac dilectionis indicia, ea etiam quę nunc vsque fiunt miranda, ipsius confidentiam ac virtutẽ ostendere facillimè possunt. Verum enim si quis curiosè perquirat, quid sit cur Tito ac Timotheo tantũ ex omni discipulorũ numero scribat, cũ Silas & Lucas probati quoq;, ac mirabili virtute præditi fuerint: Ait nanq; ipse cum scriberet, Lu-
2.Tim.4.b cas solus est mecũ: sed & Clemẽs vnus ex comitibus
Phil.4.a eius fuisse colligitur, cũ de ipso scribat: Cum Clemẽ-
†Deest in Vrbinesi. te & cæteris coadiutoribus meis: [non id quidem abre, aut incõgruè faciet.] Cuius ergo rei gratia Tito ac Timotheo tantũmodo scribit? Quòd his iam ecclesiæ gubernacula, curámq; tradiderat: illos verò secũ adhuc circũducebat. Adeò verò erat virtutis excellens insigne, vt neq; adolescentia ipsa impedimento
1.Tim.4. esset, idcirco etiã scribẽs ait inter cætera: Nemo ado-
1. lescentiã tuã contẽnat. & rursum: Adolescentulas, in-
Ibid.5.a quit, tanquã sorores. Vbi enim virtutis certa argumẽ-
†excellentia. ta præluxerint, omnia quadrãt,] nihilq; impedimento esse poterit. Nã & cũ de episcopis loqueretur, multáq; dixisset, quę essent in episcopo necessariò requirenda, nusquã cernitur leges de ætate tulisse. Quòd si
2.Tim.3.a dixerat, filios habentẽ subditos, & vnius vxoris virũ: nõ idcirco ait, quasi necessarium sit & vxorem habere, & filios: cæterũ si quando forte contigerit ex secuti hominibus aliquẽ ad huiusmodi ordinẽ prouehi, talẽ esse præcepit, qui & domui pręesse, & filiis & omnibus reliquis sciret. Nã qui secularis cum esset, in eis inutilis repertus, quæ ad hanc rem familiarẽ necessariò pertinent, quo pacto illi ecclesiæ cura, regimẽnq; permittitur? Cur autẽ discipulo, qui iam in magistri transierat ordinem, hanc epistolã scribit? Nónne antea perficiendus erat, quàm præficiendus ecclesiæ? q̃ si iam perfectus erat, superfluò illi hanc epistolã scribit: sed enim doctrina illi opus erat, non eadẽ qua discipuli instruebãtur, verũ quę magistro pręceptoriq; congrueret. Videas deniq; illum per totam epistolã, doctori congruã inferre doctrinam, statimq; ex ipsis initiis non ait, Ne intendas his qui aliter te docent: sed quid? Vt eis denunciares non docere aliter. 1.Tim.1.a

Homilia prima.

Paulus apostolus Iesu Christi secundum imperium dei Cap.I. saluatoris nostri, & Christi Iesu spei nostræ, Timotheo charissimo filio in fide: gratia & misericordia, & pax à deo patre, & Christo Iesu domino nostro. Sicut rogaui te vt remaneres Ephesi, cum irem in Macedoniã, &c. Magna erat profectò apostoli dignitas, magna atq; mirabilis, & vbique cernimus Paulum dignitatis suæ adiicientem causas, non quasi sibimet vsurpet honorem, sed veluti traditum, necessariò exercere cogatur: nam cum dicat seipsum vocatum, ac per volũtatem dei: & rursum alio in loco: Necessitas mihi incumbit. Cúmque 1.Cor.9.a se in hoc segregatum asseueret, ista profectò omnia ambitionem omnem excludunt, omnémque iactantiam. Nam quemadmodum is qui non sibi traditum à deo honorem vsurpare præsumit, culpari dignissimus est: ita & qui traditum sibi repellere, & à se arcere molitur, aliorum est criminũ reus, infidelitatis scilicet atq; inobedientiæ: hoc deniq; & nunc in principio epistolę ad Timotheum ostendit Paulus, sic dicens: *Paulus apostolus Iesu Christi secundum imperium dei.*

Non dixit hîc, Paulus vocatus apostolus: sed, secũdum imperium dei: ne quid enim humanum Timotheus fortasse pateretur, putarétq; illum sibi æquè vt aliis discipulis loqui, idcirco sic cœpit. Vbi verò hoc illi imperauit deus? Inuenimus nẽpe spiritum sanctũ dixisse in Actibus apostolorum: Separate mihi Saulũ Act.13.a & Barnabam. Porrò vbique dum scribit, apostoli nomen adiungit, vt auditores erudiat, ne humana esse existiment, quæ dicuntur. Qui enim mittitur, quod apostolus sonat, nihil proprium loquitur: & cũ dixisset apostolum, protinus auditoris animum ad eũ qui se miserat, dirigit. Idcirco in omnibus epistolis istud præponit, vt fidem verbis ac doctrinę hinc faciat, dicens: *Paulus apostolus Iesu Christi secũdum imperium dei saluatoris nostri.* Atqui pater nusquam illi hoc imperasse deprehenditur, sed vbiq; Christus ipsum alloquitur, dicens: Vade, quoniam ego in gentes longè emittam Act.22.e te. & rursus, Cæsari te oportet assistere. Sed profectò Ibid.23.c quæcunq; filius præcepit, hæc patris esse imperia dicit: quemadmodum & quæ spiritus iubet, ea ad filiũ quoq; referuntur. Ecce enim à patre missus est, & separatus à spiritu, & hoc inquit imperiũ esse dei. Quid †spiritus habet Verónen. sor- igitur? Nunquid filij imminuit potestatem, dùm se apostolum eius, & secundum imperiũ patris mitti asseuerat? Nequaquam. Vide nanq; vt ipsam potestatẽ è Christo legẽdum patris ac filij dixerit esse cõmunem: nam cum dixisset, *Secundum imperium dei saluatoris nostri*: protinus addidit, *Et Christi spei nostræ.* Vide quàm proptiè, quàm signãter hæc cognomẽta posuerit. Certè enim Psalmista hoc de patre ait, dicens: Spes omnium finium Ps.64.b terræ: Et iterum Paulus in alio loco: In hoc enim, in 1.Tim.4.b quit, laboramus & exprobramur, quoniam speramus in deo viuo & vero. Necessariò qui doctoris fungitur munere, pericula sustinet; & multo plura q̃ discipuli. Percutiam enim, inquit, pastorem, & dispergen- Zach.13.

& Matt. 26. & Mar. 14. c tur oues. Quoniam igitur ista rei natura est, diabolus vehementius aduersus eos armatur, maioriq; fertur insania: quippe cum ex eorum cęde, gregis quoq; detrimenta sequuntur. Nam qui ouem iugulat, gregem quidem imminuit. Porrò qui pastorem ipsum de medio tulerit, totum simul gregẽ dissipauit: itaq; minori cum labore maiora detrimenta molitur: atque vna anima cuncta simul perdere, atq; vastare contendit, atq; ideo illis acrius imminet: quocirca statim ab ipsis initiis ipsius erigit animum. Saluatorem, inquiẽs, habemus deum, & Christum spem nostram. Patimur multa, sed magna nitimur spe, pericula insidiásq; perpetimur, sed saluatorem habemus non hominem, sed deum. Neq; igitur qui saluat, infirmus est: deus quippe est, & quantacunq; pericula fuerint, nos superare non poterunt: neq; spes nostra cõfunditur, Christus enim est. His igitur duob⁹ iam adminiculis maximis freti, pericula ferimus, ꝙ scilicet aut celeriter liberamur atq; saluamur: aut meliori spe nutriti, facilè cuncta toleramus. Quid autem causæ est, ꝙ nusquam patris se apostolum dicit, sed Christi? Omnia cõmunia facit. Euangelium quoq; ipsum dei esse dicit. Quælibet, inquit, patiamur, nihil sunt præsentia omnia.

* γνησίῳ. *Timotheo* charissimo filio in fide.* Et hoc plenum consolationis est: nam si tantum fidei ostẽderat, vt Pauli filius fieret: neq; id simpliciter, sed charissimus filius, futurorum quoque maximam fiduciam capit. Quippe fidei hoc proprium est, quantumlibet contraria promissis facta contingant, nũquam penitus decidit aut omnino turbatur. Sed ecce, inquies, & filiũ, & charissimum filiũ dicit, nec tamen eiusdem substantiæ est. Quid quæso? Nunquid brutum animal erat? Sed non erat, inquies, ex Paulo genitus. Non ideo tamẽ alterius erat substantiæ? Nihil minus: cũ enim dixisset, filium, idcirco adiecit, in fide, vt quid vellet, apertius exponeret. Id quippe insinuat, illum & charissimum fuisse, & ex se genitũ: nulla prorsus apparebat in fide diuersitas. Seruabat per omnia similitudinẽ, quod in humanis quoq; contingere solet. Nempe enim est filius similis patri, verè longè amplius ac dignius ea similitudo in deo seruatur. Quippe in hominibus, etsi eadẽ substantia est, sed aliis plurimis differunt, colore, habitu, prudentia, tẽpore, voluntate, animi ac corporis motibus exterioribus, atq; aliis plurimis. Longéq; plura sunt, quæ illos abinuicẽ disiungunt, quàm quę inuicẽ iungant. Porrò in deo nihil eiusmodi impedimẽtorum est, nihil quod intercipiat omnino eã similitudinem. Quod autem ait, secundũ imperium, maioris lõgè efficaciæ esse videtur, quàm cum dicit,

1. Cor. 4. d vocatus. Quẽadmodum & alio in loco ait: In Christo Iesu ego vos genui: hoc est, in fide: † charissimum verò idcirco addidit, vt diligentissimam ipsius ad se similitudinem vltra cæteros panderet, & charitatem quam erga illum habebat, ac vehementẽ prorsus affectum. *Charissimo*, inquit, *filio in fide.* Iam verò inspice laudis eminentiam, quemadmodum ipsum non modo filium suum, verumetiam charissimum filium dixit. *Gratia, misericordia & pax*, inquit, *à deo patre nostro, & Christo Iesu domino nostro.* Quænã verò ratio est, cur in cęteris epistolis nusquam misericordiam imprecatus esse deprehẽditur? At id quidem ex nimia indulgentia, & ex nimio amoris affectu. Quippe plurima imprecatur filio, veretúrq; ac timet illi omnia: ita nanq; veretur, vt quod nusquã alibi fecit, etiam de salubri-

1. Tim. 5. d tate corporea ad eum scriberet, dicẽs: Vino modico

† *Germanum.*

A vtere propter stomachũ tuum & tuas frequentes infirmitates. Nẽpe enim doctores longè maxima misericordia indigent. *A deo*, inquit, *patre nostro & Christo Iesu domino nostro.* Et hæc rursum verba plena solatij, maximáque consolatione referta. Nam si pater deus est, filiorum profectò curam habiturus est: audi enim dicentem Christum, Quis in vobis homo est, quem si *Matt. 7. b* petierit filius panem, nunquid lapidem dabit ei? *Quẽadmodum*, inquit, *oraui te, vt remaneres Ephesi, cum irem in Macedoniam.* Audi quàm gratè, quàm placidè, quomodo non magistri vtitur voce, sed supplicis fermè. Neq; enim dixit, præcepi, neq; iussi, neq; admonui: sed quid? *Quemadmodum*, inquit, *oraui te.* Non tamen ad omnes discipulos passim affectus iste seruãdus est, verum ad eos qui & mãsuetudine & virtute sunt prediti: cæterum ad eos qui non sunt huiusmodi, neque

B charissimi appellari possunt, alia ratione affici necesse est: quemadmodum & ipse scribens ait, Argue eos *ad Tit. 2. d.* cum omni imperio. & hîc vide quid ait, Vt denũciares quibusdam, non vt orares: sed, vt denunciares nõ aliter docere. Quid hoc quæso sibi vult? ita non sufficiebat Pauli epistola, quam Ephesiis scripserat? Nunquid literas fortè contẽpserant? An verò ante illas literas discipulo ista mandauit? Nẽpe & ipse in ciuitate hac plurimũ temporis fuerat, in qua Dianæ erat tẽplum: hîc nempe magna illa notáq; certamina perpessus est: ibi postquã solutum est theatrum, conuocatis, exhortatisq; discipulis, ita demum inde profectus est, & rursus ad eos postmodum venit. Dignum verò inquisitione est, an modo illic Timotheũ præsulem cõstituerit: ait enim, *Vt denunciares quibusdam non aliter docere.* Non eos notat ex nomine, ne aperta re-

C prehensione impudentiores fierent. Erant autẽ in ea ciuitate ex Iudæis quidã falsi apostoli, qui fideles rursus ad legem conabãtur attrahere, quod ferè in omnibus epistolis illis pro crimine obiicit. Faciebãt autem hoc, nõ quasi cõscientia impulsi, sed inani gloria inducti, ꝙ vellent hinc habere discipulos, atq; aduersus beatum Paulũ contenderent, zelóq; ac liuore ducerentur: & hoc est quod ait, Aliter docere. *Neque intendere*, inquit, *fabulis & genealogiis interminatis.* Non hîc legem significare voluit, absit: sed falsas traditiones, perniciosáq; dogmata. Quippe ex hoc colligitur, plerosq; ex Iudæis in his quę inutilia sunt, sermonẽ omnem consumere solitos, auos & proauos dinumerãtes, vt scilicet peritiæ multæ atq; scientiæ opinionẽ sibi conquirerent. *Vt denunciares*, inquit, *quibusdam non aliter docere, neque intendere fabulis, & genealogiis interminatis.* Quid est, interminatis? Finem scilicet nullum, nullámq; vtilitatem habentibus, aut perceptu difficilibus. Vidisti quomodo huiusmodi quęstiones culpat, ac resecare cõtẽdit? Vbi enim fides est, nulla quęstionis necessitas est. Vbi nihil oportet curiosè perquirere, quid opus est quæstione? Quęstio nẽpe fidẽ tollit. Qui enim quærit, nondũ inuenit. Qui quærit, credere difficilè potest: idcirco inquit, Nõ vacemus huiusmodi quæstionibus: nam si quęrimus, id fides nõ est. Fides enim animũ cogitationẽq; facit cõquiescere. Sed inquies, quomodo igitur Christus: Quærite, in- *Matt. 7. a* quit, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis: &, Scru- *& Luc.* tamini scripturas, quoniã in eis putatis habere vitam *11. b.* æternã? Nempe illic quod ait, Quęrite, postulationes *Ioan. 5. f* intelligi vult, vehemẽnsq; desideriũ. Porrò quod ait, Scrutamini scripturas: nõ quęrẽdi labores inferre voluit, sed potius arcere: ait enim, scrutamini scripturas: hoc

ras: hoc est, vt illarum per omnia diligentiã exactissimam discerent. Scrutari nanq; iussit, non vt semper quæramus, sed vt inquirere desinamus: & ritè ait, *Vt denũciares quibusdam non aliter docere, neque intendere fabulis & genealogiis interminatis, quæ præstant quæstiones magis*

* οἰκονομίαν *quàm ædificationẽ dei, quæ est in fide.* Cõgruè * dispensationẽ dei appellauit. Magna nẽpe sunt, quæ dare nobis voluit deus, sed nõ capit anima dispensationũ ipsius magnitudinẽ. Fide igitur ad istud opus est: ea em animarũ medicamentũ maximũ ac saluberrimũ est. Quæstio igitur dei dispensationi cõtraria esse perhibetur. Quid em fides ipsa efficit, ac molitur in nobis? vt scilicet ipsi⁹ beneficia gratè suscipiam⁹, euadamúsque meliores. Nõ permittit de re vlla cõtendere aut ambigere, sed requiẽ ab his omnib⁹ prestat. Quæ em fides peragit atq; ædificat, ea quęstio prorsus euertit. Cur id quæso? Quia inquirendi nullum finẽ facit, & fidem prorsus eliminat. *Neque intendere*, inquit, *fabulis & genealogiis interminatis.* Sed dices, Quid, quæso, genealogię nocere poterũt? Admonuit Christ⁹ per fidẽ oportere saluari, illi cõtrà quæstiones mouebant dicentes, hoc nõ ita se habere. Quia enim sentẽtia præsentis tẽporis erat, euentus verò sententiæ futuro seculo reseruatur, fide opus erat. At verò illi legalibus obseruationibus præuẽti, fidei impedimẽto erãt. Arbitror autẽ illum hoc in loco etiam gentiles significare voluisse, cum dicit: *Fabulis & genealogiis.* quippe cum illi deorum suorum seriem enumerarent.

Morale.

Non igitur intendamus quęstionibus: fideles enim ideo vocati sumus, vt his quæ dicũtur, sine vlla hæsitatione credamus, vt nihil omnino dubitemus: nã si humana essent quæ dicũtur, oporteret ea meritò discuti: ꝙ si diuina sunt, honorãda solummodo atq; credenda censentur: sin verò non crediderimus ea, neq;

† *dei esse credemus.* † dei esse sciemus.] Quo em pacto nosti, quia deus est, cum ab eo causas rationẽsq; requiras? Nam ꝙ deum nouerimus, istud primũ argumentum est, si omnibus quæcunq; ille dixerit, absq; argumentis probationibúsq; credamus: hoc & gentiles nouerunt. Credebãt enim diis, & certè sine argumẽto ac probatione dicẽtibus. Quid quæso illi credebant? Deorũ scilicet esse nepotes. Vides vt & gẽtiles hoc nouerĩt? Et quid me dicere necesse est de deo, diuinísq; rebus? In homine quoq; eos hoc fecisse manifestum est, seductore atq;

† τοῦτο ἐφα mago, Pythagora scilicet, † hoc ille dixit:] atq; in templis supernè silẽtium inscriptum est, continebátq; digito os, & labia comprimebat, prætereũtes omnes silentij admonens. An verò illa honestiora, q̃ nostra D sunt, vt in illorum comparatione ridicula esse nostra putẽtur? Gentiliũ nempe inuenta, atq; instituta meritò discutiuntur: eiusmodi enim sunt, quę pugnas cogitationum, & concertationes disceptationẽsq; indicãt. At verò nostra ab his omnibus lõgissimè remota sunt, & nimium quidẽ consequenter: illa enim humana adinuenit sapientia, hæc autẽ gratia spiritualis edocuit: illa fatuitate atq; amẽtia plena sunt, hæc autem sunt verissimæ sapientiæ dogmata. Illic neq; discipulus neq; magister est, verũ omnes quæstionibus certãt, siue discipulus ille, siue magister sit. A quo igitur illi discere possunt? Nẽpe enim qui addiscere cupit obtẽperare debet, non cortixari: credere, non ratiocinari. per fidẽ enim veteres omnes deo placuisse docentur, absque illa cuncta soluuntur in nihilum. Et quid de cœlestibus dicã? etiã si terrena scrutemur, in-

A ueniemus ea fide tanquam vinculo contineri: neque enim cõmercia vlla, neq; artes, neq; aliud quippiam sine illa esse potest. Sin verò hîc, vbi mendacij plena sunt oĩa, ea opus est: multo magis in illis, quæ diuina sunt. Hanc igitur arripiamus oẽs, huic studeamus: ità enim omnia perniciosa dogmata ex anima nostra ꝓcul eliminabimus, genesin scilicet ac fatũ. Si enim resurrectionẽ credideris atq; iudiciũ, omniã huiusmodi ex animo eiicere poteris. Crede deũ esse iustũ, nec credes esse iniustã genesin. Crede deũ esse, qui cuncta prouideat: nec credes esse genesin, quæ cũcta cõtineat. Crede suppliciũ esse & regnum, & credere desistes esse aliquid genesin, quæ liberũ arbitriũ tollat; & nos violẽter necessitati subiiciat. Ne semines, neq; plantes, neq; milites, neque aliud omnino quid agas. Prorsus enim velis nolis, vẽtura sunt quę genesis ipsa præfixerit. Quid iã nobis orare opus est? Quid Chri-

B stianus effici cupis, si genesis est? Neque enim nisi sis, crimini eris obnoxi⁹. Vnde igitur artes? A genesi? Ita sanè, inquies. Sed illi fato præfixũ est, vt sapiens cum laboribus fiat. Oſtẽdas igitur aliquẽ, qui absq; laboribus didicerit artẽ: adeò nõ sunt ista genesi, sed laboribus adscribenda. Vnde igitur ille diues est? inquies, quia sceleribus ac nequitiis plenus, paternæ hæreditati successit. Alius verò, cũ quotidie innumeris labor⁹ exerceatur, in extrema perdurat inopia. Hęc em iugiter exercẽt oẽs, solis de diuitiis & paupertate verba mouẽtur, nihil de vitiis atq; virtutibus. Verũ hoc interim omittamus, illud potius ostẽde, an aliquis studiosus ac prob⁹ per diligentiã euaserit mal⁹, siue negligẽs quispiã bonus per desidiã factus sit. Nẽpe em si quid habet viriũ fatũ, in his quę sunt maxima, quã-

C tũ possit oportebat ostẽdere, scilicet in virtute ac vitiis, nõ in opib⁹ ac paupertate. Sed vnde, inquies, ille cõsenescit morbo, ille verò in sanitate ꝓdurat? Vnde ille prob⁹, alter verò reprob⁹ est? Vnde illi res ex sentẽtia prouenit, alij verò innumera quotidie obsistunt impedimẽta? A fato remoue animũ, & hęc omnia diligenter agnosces. Crede deũ esse, qui prouidẽtia sua cũcta disponit: & scies ista apertissimè. † Sed nę dictu- † *Sed non possum, dicẽs.* rus es:] Non enim permittit rerum cõfusio suspicari prouidentia res humanas agi. An verò ista dei operaces. dicẽda sunt? Quo pacto credere possum deũ, cum sit summè bon⁹, luxurioso inquinatóq; scelerib⁹, & auaro pecunias largiter dare, & bono cuiq; subtrahere? Vnde vis credã? Nẽpe em ex reb⁹ ipsis fides elicitur. Rectè tu quidẽ. Nõ igit illa genesis sunt? Ita, inquies. Iustę an iniustę? Iniustę prorsus. At hãc oro quis fecit? D Deus? Non, inquies, sed infecta est. Et quãnã ratione infecta eũ sit, ista operatur? Hęc em cõtraria sunt. Nõ igitur ista dei omnino sunt. Inquiram⁹ ergo, qui fecit cœlũ? Genesis, inquies. Quis terrã, quis mare, quis anni tempora, quis deniq; hæc oĩa? An verò quę in his quæ sine anima sunt, tantũ ostendit ordinẽ tantámq; cõgruentiã fecit: in nobis verò quorum gratia cũcta creauit, tantã temeritatẽ inesse instituit? Veluti si quis domum, vt sit pręclaro opere atq; honesto mirabilis cautè, puideat: eos verò qui hãc habitaturi sũt, negligat. Quis successionis seriẽ seruat? Quis naturæ ordinatissimas imposuit leges? Quis diei noctísq; primum instituit cursum? Nõne ista genesi illa superiora sunt? Nõ, inquies, sed vltrò atq; fortuitũ facta sunt. Et qua ratione tãtus ordo tã solers fortuitò fieri potuit? Vnde igitur, inquies, diuites ac sani, & gloria præstãtes? Partim quidẽ ex immodica cupiditate, partí verò ex

hęreditate, partim itē vi aliqua adepti. Cur igitur, inquies, deus ista permittit? Quia non est huius tēporis meritorū retributio, sed futuri. Tunc velim mihi aliquid ostendas eiusmodi. Interim hac in vita mihi, inquies, da, & illic non requiro, idcirco non accipis. Si enim cū extra voluptatis sensum sis, ita ista inquiris, vt illis pręferas: quāto magis si voluptate ipsa pura ac liquida fruereris? Ex his igit̄ admoneris, nihil ista esse, minimūq; expetenda, sed media: nisi em̄ illa essent media, nunquā profectò & reprobis ea dedisset. Dic enim aut nigrū esse, aut longum, aut breuem, nónne medium est? Ita & diuitiæ mediæ dicēdæ sunt. Nam profectò in his quæ sunt præstantissima atq; optima, ac saluti necessaria, nihil tale reperies, sed æqualiter omnib̄ indulta sunt: puta habit̄ idoneus ad virtutē, spiritualiúmq; distributio munerū. Profectò si dei beneficia scires, cum ea æqualiter tibi atq; illis fruenda data sint, istarum rerum, quas medias diximus, nō indignè ferres inopiam, neq; earum te cupiditas obtineret. Si æqualitatem illam dignissimam, totis animi medullis haurires: quēadmodum enim famulus qui escas à dño, & indumēta, & habitacula, & alia omnia æqualiter cū aliis accipit, si quos crines habet superfluos in capite, vnguésq; maiores, plus aliquid se habere arbitratur: eodem modo qui huiusmodi est, frustra inflatur, magnúmq; sapit: idcirco clemētissimus deus nos per inopiā huiusmodi à terrenis affectibus separat, vt hanc væsaniā prorsus extinguat, vt humanarum rerum desiderium ad cœlestia trāsferat. Nos autē ne sic quidē resipiscimus. Sicut enim paruul̄, si quid habeat puerile, idq; rebus necessariis pręfert, pater ipsum puerilibus priuat, vt vel inuitū ad meliora traducat: ita & deus omnia facit, cunctáq; molitur, vt vota nostra atq; desideria ad cœlestia transferat. Cur igitur, inquies, pessimos quosq; diuitiis permittit af- †illas non fluere? Quia scilicet †non æqua illi ipsorum atque tui magnifa- cura est.] Quomodo igitur etiā iustos ditari permittit? Vt eos etiam per diuitias probet, atq; ex illorū largitate cæteri ad miserationis prouocentur exempla. Atq; ista quidem nunc leuiter attigisse sufficiat: tanquam ad eos qui scripturas ignorāt. Quòd si sciretis scripturas, si credere velletis, ac diuinis sermonib̄ animū intendere, ne ista quidē dicere opus fuisset: cūcta quippe nosset̄is. Nā vt discas nihil esse diuitias, aut sanitatem, aut gloriam, plurimos equidē tibi ostendere possum, qui cū lucrari possent, ea lucra omiserunt: qui cum sani & vegeti essent, corpora sua spōtè macerant atq; affligunt: qui cū possent gloria affatim perfrui, omnia gerūt, vt despectui sint. Nemo tamen bonus, malus esse studet. Hæc igitur æmulemur, quæ vera sunt bona, vt illis quandoq; perfruamur, quæ æterna sunt in Christo Iesu domino nostro, cū quo est patri, vnà cum sancto spiritu gloria, imperium, & honor, nunc & semper, & in secula seculorum, Amen.

Homilia secunda.

Finis autem præcepti est charitas ex corde puro, & cōscientia bona, & fide non ficta, à quibus quidā aberrantes conuersi sunt in vaniloquium, volentes esse legis doctores, non intelligentes, neque ea quæ dicunt, neque de quibus affirmant. Scimus autem quia bona est lex, si quis ea legitimè vtatur: †scientes] hoc, quia lex iusto non est posita, sed iniustis & non subditis, impiis & peccatoribus, sceleratis & contaminatis, patricidis & matricidis, homicidis, fornicariis, masculorū concubitoribus, plagiariis, mēdacibus & periuris, & si quid aliud sanæ doctrinæ aduersatur, quæ est secundum euangeliū gloriæ beati dei, quod creditū est mihi. Nihil ita humano generi nocere cōsueuit, vt amicitiā contemnere, neq; eam magno cū studio & tota obseruatione seruare: sicuti è cōtra nihil est quod ita res humanas moderetur ac dirigat, vt hāc omnib̄ virib̄ persequi: quod profectò Christus insinuās aiebat: Si duo ex vobis cōsenserint in vnū, quicquid petierint, accipient: & rursus, Cū abūdauerit iniquitas, refrigescet charitas multorū. Eiusmodi profectò contēptus oēs hæreses genuit, quippe ex eo q̄ non diligerēt fratres, secūdis eorū successibus inuidebāt. Ex ea autē inuidia, dominationis ambitu tenebantur: porrò ex ea ambitione hæreses nascebātur, idcirco & Paulus cū dixisset, Vt denūcies quibusdā non aliter docere: modum etiā suggerit, quo id fieri possit. Quínam verò est? Charitas. Quēadmodū deniq; dixit, Finis legis Christus, hoc est impletio: ita & præceptū istud charitati cōiungitur, atq; ex ea depēdet. Medicinæ nēpe finis sanitas est: itaq; cū adest sanitas, curatione multa nihil opus est: etiā si adsit charitas, præceptis non est opus. Charitatē verò cuiusmodi dicit? Syncerā, & quę nō verbis tantū, sed quę ex sentētia, & intimo cordis affectu, proximorúmq; miseratione, pueniat. Ex corde (inquit) puro, siue de recta conuersatione, siue de charissima amicitia intelligendū sit: quippe & vita impura schismata facit. Omnis enim qui malè operatur, odit lucē. Nā & in malis dilectio inuenitur: puta latrones latrones amant, & homicidæ homicidas: verū nō est ea dilectio ex cōscientia bona, sed mala: neque ea ex puro corde, sed ex impuro proficiscitur, neque ex fide nō ficta. Fides enim quod verū est, indicat, & ex syncera fide charitas gignitur. Qui em̄ veraciter in deū credit, nunquam prorsus ab ea desistere poterit. *A quibus*, inquit, *quidā aberrātes, cōuersi sunt in vaniloquiū.* Rectè ait, aberrātes. Quippe arte opus est, ne quis incassum iacula dirigat, neu extra signū sagittas intorqueat, vt necessariò opus sit spiritus gratia. Sūt enim plurima, quæ à recto itinere nostros frustrētur conatus, cū ad vnū signū intentio tota dirigēda sit. *Volētes*, inquit, *esse legis doctores.* Animaduerte & aliā ambitionis causam, idcirco & Christus aiebat: Vos autē nemi- nem vocetis rabbi. & rursum: Neq; enim ipsi legē custodiūt, sed vt in carne vestra gloriētur. Ambiunt, inquit, dignitatis titulos, atq; ideo oculos à veritate detorquent. *Non intelligentes*, inquit, *neque quæ dicunt, neque de quibus affirmant.* Hic iam illos arguit imperitię, cum nesciant destinationē legis, ac tēpus ignorent, quatenus ea rata futura erat. Quo igitur pacto, †si ex ignorantia peccāt, dicis eos legis doctores esse velle? idcirco, pfectò, quia charitatē deseruere:] nā ex hoc ignorantia gignitur. Nam cū anima seipsam negociis carnalib̄ penitus dederit, hebetatur illius acies, ac prorsus obtunditur. Vbi enim à charitate deciderit, necessariò ad contētionis deuoluitur studia, iámq; mentis acies nihil aliud quàm rixas conspicari potest. Nēpe enim is, qui aliqua huiusmodi rerum tēporalium concupiscentia detinetur, eiusmodi vitio ebrius, nequaquā de † iniustitia] integrum atq; illibatum valet proferre iudiciū. *Nescientes*, inquit, *de quibus affirmant.* Valde enim fieri poterat, vt de lege loquerentur, & plurima de purgationibus, aliísq; corporalibus rebus tumidè & cū ambitione differerent. Deinde illa arguere omittens, vt quæ nihil essent, vmbrámque potius spiritualium rerum præsignarent, id potius †ait quod gratius futurum erat. Hoc autem cuiusmodi est? Laudat legem

†scientes

†illas non magnifacit.

†si ex ignorantia peccare illos dicit? propterea quod legis docendæ munus sibi vsurpaverunt, tum etiā quod charitatē deseruerūt.

†veritate

†agit

†legē hic decalogū vocans, quippe ex his]

dat legem † tantū, decē scilicet præcepta legis extollens, quippe ex his] & illa eiicere intendit. Nā si hæc ipsa quę trāsgressores etiā puniūt, nobis inutilia sunt, longè magis illa quæ minus in se authoritatis habēt.

†sciens

Scimus autē, inquit, *quia bona est lex, si quis ea legitimè vtatur, †scientes] hoc, quia iusto lex nō est imposita.* Quòd si quis ea min̄ legitimè vtatur, nō idcirco bona nō est, sicut quoq; bona erit. Verum quod ait, huiusmodi est: laudat eā ex operibus. id quippe significat, *Si quis ea legitimè vtatur.* Sunt enim qui hac minime vtātur legitimè: puta cum eam verbis exponūt, operibúsq; transgredi non verentur. Id autem est ea vti non legitimè. Vtuntur enim & isti, sed nō ad vtilitatem propriam. Aliud autē ex eo elici potest, q̄ ait, legitimè. Siquidē tunc ea legitimè vtitur quispiā, cum illum transmittit ad Christum. Tota enim legis intentio, omniáq; illā sacramēta carnalia, ac figuræ omnes Christū loquūtur, Christū nobis insinuant: enimuero cum legis destinatio sit iustificare hominem, neq; id possit, ad eū transmittere studet, qui potest. Alio itē modo legitimè vtimur lege, cum scilicet magna eam intentione seruamus. Quid est, magna intentione? Quēadmodū, inquit, fræno legitimè vtitur non is equus, qui lasciuit, neq; qui mordet, sed qui illo pulchrè agitur: ita & is lege vtitur legitimè, non qui literæ necessitate sobriè ac iustè viuere cogitur. Quis autem illa legitimè vtitur? Qui hoc nouit, q̄ ipsa nō indiget. Nam qui ad id virtutū culmen euasit, vt nō legis metu rectè factis insistat, sed virtutis tātum gratia: hic ea legitimè atq; securè vtitur. Si quis ea ita vtitur, vt non metuat eam, neq; penitus timeat, sed futurum magis supplicium semper ante oculos voluat: hic ea itidē legitimè vtitur. propterea iustū hoc in loco appellat eū, qui virtutis actibus pollet: ille quippe rectè lege vtitur, qui ab ea erudiri opus nō habet. Quemadmodū enim literarū apices pueris pponūtur: porrò qui eas docet, non ex ipsis excellit, verū aliunde peritiæ gloriā promeretur, atq; ex ea eruditione prestantius vtitur literis: ita & qui legē transcēdit, nihil opus habet doceri lege. Qui enim nō metu ipsam exequitur, sed ex virtutis desiderio, hic illā dignius cęteris ac præstātius implet: neq; enim pari conditione is qui suppliciū veretur, & qui honorē appetit, legem implet. Nō similiter eam seruat, qui sub lege, & qui supra legē est: nam supra legē viuere, id tandē est ea legitimè vti. Ille enim ritè ea legitimè vtitur, qui maiora q̄ ipsa præcipit, perficit: qui ab ea erudiri nō patitur. Lex enim vt plurimū circa scelerū interdicta versatur. At id iustū neminē facit, sed sola bonorū operū exercitatio. Quicunq; igitur seruorum more à malis abstinēt, hi legis destinatione frustrātur: idcirco enim ea imposita est, vt puniat trāsgressores. Illi itaq; nō ea vtūtur, nisi tātū ne pœnas exoluāt. Vis enim, inquit, nō timere potestatē? Bonū fac: ac si dixerit, lex enim malis supplicorū denunciatrix est. Cæterū ei, qui coronis digna peregerit, ad quid erit vtilis lex? Ad nihil, pfectò, quēadmodū & medicus, cōfecto vulneribus, nō sano, neque bona valetudine prædito. *Iniquis autē*, inquit, *& nō subditis, impiis & peccatoribus.* Iniquos Iudæos vocat, & non subditos. Lex, inquit, iram operatur. Quid igitur ad eum, qui meretur honores? Per legem, inquit, peccati cognitio. Quid ergo ad eū qui iustus est? Cur †supplicii iusto lex imposita nō est? Quia ille † eruciatū superior est] neq; à lege, quæ sint gerenda, discere expectat, cum habeat intrinsecus dictantē spiritus gratiā. Lex enim data est, vt metu atq; cōminatione terreantur, ac peccare desistāt. Nihil igitur fræno opus est mansueto & obtēperāti equo: nihil instructione opus est ei qui pædagogo non indiget. *Iniquis autem, & nō subditis, impiis & peccatoribus, sceleratis & contaminatis, patricidis & matricidis.* Neq; hactenus substitit, neq; peccata solūmodo maiora notauit: verum ea etiā per species prosecutus est, vt legis magisterio verecūdiā faceret: & cū ea per species enumerasset, tū demū † ab his arcere perrexit,] quāquā & ea quæ dicta sunt, ab huiusmodi amouere potuissent. Quid igitur? Iudæi plagiarij, & patricidæ & matricidæ erāt? Huiusmodi profectò eos fuisse significat. Impij, inquit, scelerati & contaminati, tales illi erāt, atq; ideo lex data est. Nā dic, obsecro, nōne illi idola iugiter adorabāt? nōne Moysem lapidare volebāt? nōne fraterna cæde illorū madebāt manus? nónne hæc atq; huiusmodi illis quotidie prophetæ exprobrabāt? At verò his qui cœlestia philosophātur, hęc cūcta superflua. *Patricidis*, inquit, *& matricidis, homicidis, fornicariis, masculorū concubitoribus, plagiariis, mendacibus, periuris, & si quid* (inquit) *aliud sanæ doctrinæ aduersatur.* Rectè sanę doctrinę, inquit: illa enim omnia vitia sunt animæ penitus corruptæ. *Secundum euangeliū*, inquit, *gloriæ beati dei, quod mihi creditū est.* Itaq; & nūc ad confirmationē euangelij lex necessaria est: cæterū his qui euāgelio credūt, atq; obtēperant, minime necessaria. Euangeliū autem glorię ipsum ideo vocat, nullā aliam ob causam, nisi vt eos qui in persecutionibus ac passionibus Christi erubescūt, confirmaret. Igitur tū propter alia, tū propter hęc ipsa euāgelium gloriæ vocat, quia & ipsa passio Christi gloria est: & persecutiones ipsæ, quas in nomine illius patimur, glorię sunt. Siue etiam fortasse futura significat. Nā etsi pręsentia cōfusione pbrisq; plena videantur, at futura nō eiusmodi sunt: porrò euāgeliū futura, nō præsentia nūciat. Cur igitur angelus ait, Ecce euāgelizo vobis gaudiū magnum, quoniam natus est hodie saluator? Natus est quidem saluator, cæterū postmodum saluator erit: neque enim simul atq; natus est, signa etiam operabatur. *Secundum euangeliū*, inquit, *gloriæ beati dei.* Siue hīc gloriæ euangeliū, cultum dei appellauit: siue q̄ præsentia omnia gloria ipsius plena sunt, longéq; dignius futura. Cū, inquit, subiecti fuerint sub pedib̄ eius omnes inimici ipsius, cū nihil fuerit quod aduersetur, cū viderint iusti beatissima atq; fœlicissima præmia, quæ neq; oculus vidit, neq; auris audiuit, neq; in cor hominis ascēderunt. Volo enim, inquit, vt vbi ego sum, & isti sint mecū, vt videant gloriam meā, quam dedisti mihi. Quínā ergo isti sunt, vt eis meritas laudes dicere possimus? q̄ magnis illi tūc fruituri sūt bonis? q̄ excellētis erūt participes glorię? quanta claritate, ac beatitudine fœlices erunt? Quippe pręsentis tēporis gloria & nulla est, & instabilis fluctuat: & si aliquandiu permaneat, repentè tamen extinguitur. Neq; enim, inquit, descendet cum eo gloria eius. Plurimos autem neq; ad finem vsq; comitata est. At verò de illa immortali ac sempiterna gloria nihil tale suspicandū est, sed manet illa penitus, nullum vnquam finem habitura: quippe diuina omnia huiusmodi stabilitate sunt prædita, nullámq; omnino mutationem admittunt, nullóque fine clauduntur. Non enim ea tunc gloria de exterioribus, sed ex interioribus manat: puta non illam preciosa vestis, non famulorum, atque obsequentium multitudo, non habitus gloria facit illustrem: sed absque his omnibus gloria

Rom.13.b

Ibid.4.c
Ibid.3.c

†supplicii iusto lex imposita nō est obnoxius

Luc.2.b

Heb.10.c

1.Cor.2.c

Ioan.17.b

Isa.48.d

erit,vilisq; vestitus.Nũc enim si ista subducas, gloria videbitur nudus: nẽpe enim in balneis nudos cernimus diuites atq; inhonoros,intuemur autẽ & malos: at verò in foro plurimi sæpe periclitati sunt,cum eos serui casu aliquo deseruissent: illic autẽ gloria nostra semper nos vbiq; comitatur.Et quẽadmodum angeli vbicunq; apparuerint,secum gloriam habent:ita& sancti. Imò verò quẽadmodum Sol non indiget vestibus, non aliis aliquibus opus habet, sed simul atq; illuxit,gloriam sui fulgoris ostendit:ita & tunc erit.

Morale.

Persequamur igitur hanc gloriam fratres,qua nihil dignius,nihilq; reuerentius est:relinquamus illã,qua nihil abiectius. In amictu, inquit, vestiũ ne glorieris. *Eccli.11.a* Ista pridem prædicabantur infantibus:nẽpe enim & saltator,& scortũ,& † venator]gratiora te, & preciosiora indumẽta circũfert.Tineæ prẽterea vbi preciosa illa inuaserint indumẽta, huius te glorię voluptate priuabunt.Vides q̃ incerta, quámq; instabilis sit vitę præsentis gloria? Gloriantur in re, quã vermes & gignunt & perdunt.Feruntur enim quidã ex India vermiculi huiusmodi conficere vestes.Si vestẽ possidere cupis supernè intextam,amictum omnino mirabilẽ, atq; clarissimum, indumentũ penitus aureum acquirere stude.Nempe illud aurũ,non metallũ est, cuiusmodi damnatorum effoderunt manus,verũ ex virtute generatur.Induamus nos stola illa,quã non homines inopes,aut serui cõficiunt, sed ipse dominus se diligẽtibus præparat.Quid,oro,vestimẽto huic insertũ est,quod te facit illustrẽ?Aurum scilicet.Et hoc quid ad rem?Opificẽ enim mirantur omnes, non eum qui fuerit amictus: ille enim reuera admiratione dignus est:quemadmodũ & in simplicibus vestibus, non lignum in quo apud fullonem vestis tenditur,admiramur,sed opificẽ potius,licet ipsam lignum ferat.Sed quænã huiusce vestis vtilitas?quis vsus est?Vt scilicet excutiatur,ne corrodatur à tineis.Quãtę igitur amẽtiæ est, q̃ irrationabilis fatuitatis,pro nihilo tantum præferre studium,& cũcta moliri:salutẽ verò sempiternam prodere,gehennámq; contẽnere,atq; in deũ esse cõtumeliosum,& despicere esurientem Christũ? Quid memorẽ preciosorum aromatum quęq; ex India,etiam quę ex Arabia,& quę ex Perside cõuehuntur? Arida simul & liquida,vnguentorum,atq; odorũ nimis delicatũ vsum: quæ omnia sumptum afferunt inutilem prorsus,atq; superfluum? Quid vnguentis ô mulier corpus vngis, quod intrinsecus immunditia plenũ est?Quid putredine peruium corpus pręciosis aromatibus condis,veluti si quis vnguentum iniiciat cœno,aut molli lateri balsamũ? Sunt si vis vnguenta preciosa,sunt pleni cœlestis fragrãtię odores,quibus inungere animum possis,quæ non ex Arabia,neq; ex Aethiopia,neq; ex Perside,sed ex ipso cõuehũtur cœlo:emuntúrq; non auro,sed volũtatis præstantissimo instituto,& fide non ficta. Huiusmodi tibi vnguenta eme,quorum odor implere orbẽ possit. Huiusmodi fragrantiã apostoli spirasse noscũtur. *2.Cor.2.d* Odor enim,inquit,suauitatis sumus,aliis quidẽ in mortem, aliis verò in vitã.Quid autem hoc sibi vult?Fertur nempe & sus fragrãtia odoris suffocari.Non autẽ corpus apostolorum tantũ,verum & indumenta ipsa vnguento spiritualis gratiæ plena erãt.Ita enim Pauli indumenta suauissimum spirabãt odorem, vt etiam dæmones pellerent. *Act.19.b* Quod folium,quam casiã,quam myrrham huiusmodi odor non suauitate atq; vtilitate transcẽdat?Nam si fugabãt dæmones, quid aliud nõ potuisse credantur? Huiusmodi nobis cõficiamus vnguentum.Cõficit autem ipsum per eleemosynã gratia spiritualis.Hanc odoris fragrantiã & cum hac si profecti fuerimus,spiraturi sumus: & quẽadmodũ hîc omnes in se cõuertunt hi,qui vnguentis delibuti sunt: & siue in balneũ,siue in ecclesiam,siue in alium quemlibet populosum locũ abscesserit qui huiusmodi ex se emittit odorẽ,omnes ex eo pendent, omnes ad eum se cõuertunt:ita & in futuro seculo, cum animæ hinc profectæ odoris spiritualis secũ intulerint gratiã, stupent omnes,omnes cedunt:in hac etiam vita dæmones, ac vitia omnia accedere ad huiusmodi animam nõ prę sumunt,neq; sustinent,eo quippe odore suffocãtur.Illa igitur aromata circũferamus:hæc enim nobis & lasciuiæ opinionẽ inferunt,& nocent plurimũ: illa verò fortitudinis, atq; miraculi nos admiratione coficelebrãt,ingentémq; nobis fiduciã prę stant.Huiusmodi aromata nõ germinat tellus, sed virtus inclyta gignit.non marcescũt,sed florent:huiusmodi odoribus vngimur,cũ baptismatis fonte renascimur, tũc honestissimã hanc fragrantiã spiramus. Postea verò studij nostri sit necesse est, si huiusmodi odorẽ spirare velimus.Idcirco † & veteri] vnguento inungebantur sacerdotes magnæ virtutis indiciũ præferentes. *†etiã olim* Quippe eum qui sacerdotio fungitur, odorẽ spirare optimũ conuenit, cæterũ peccato nihil putidius est. Vide q̃ signãter ipsius naturam propheta describat, dicens:Putruerunt & corruptæ sunt cicatrices meæ. *Psal.37.a* Reuera enim putredine omni peccatum deterius est, atq; fœtidius. Quid enim,quæso, fornicatione putidius?Non is tunc fœtor apparet,cũ quis libidine cõtinetur,verũ post peccati perpetrationem.Inspice,ac diligẽter examina,quid fornicarius sit;& tũc animaduertes peccati pessimum odorem,tunc immũditiam immensam,tunc execrabile scelus,tunc flagitiũ detestãdum.Huiusmodi nempe est natura peccati, habet antequã perpetretur aliquam voluptatem: vbi verò cõsummatum fuerit,voluptas illa cessat, atq; marcescit:subit autem continuò mœstitudo, ac tristitia ingens.Econtrà verò iustitia initiò quidem labores habet,in fine autem voluptatem, ac requiem: neq; illic voluptas iucũda est expectatione infamię & pœnę:& hic labor molestus non est præmiorum spe. Quid de ebrietate dicemus?Nõne in haustu solo voluptatem prębet?Imò verò ne in bibendo quidẽ voluptas sæpe deprehẽditur.Cum enim quis præ ebrietate in amẽtiam labitur,neminémq; prę sentium intuetur,sed insanis deterior effectus est, qui iã voluptati locus erit? Ne in ipsa quidẽ libidine voluptas vlla est. Cũ enim præ morbo vitioso anima iudicium sensus amiserit, quænam huiusmodi voluptas est? Quòd si ea dici voluptas debet,& scabies itidem voluptatem habet, voluptatem illam equidem dixerim,quę vera est,quum anima nulla perturbatione distrahitur,nulláq; corporis impedimenta perpetitur. Quęnam enim hîc voluptas dici potest,dẽtes feruore cõllidere,versare oculos,atq; vltra debitum modum incalescere?Adeò autem non est illa voluptas,vt ab ea citius euadere studeamus,& postmodum dolore conficimur.Si itaque voluptas est,noli eam effugere, persiste in voluptate. Vides vt nomẽ tantummodo voluptatis sit? sed profectò nostra nõ huiusmodi sunt, verum omni iucunditate plenissima.Non illa cum obscœna flamma voluptatem prę stant, verum & liberã subeunt animam, & lætifi-

& lætificãt,ac suauitate perfundũt. Huiusmodi erat Pauli voluptas,cũ diceret: Et in hoc gaudeo, sed & gaudebo.& rursum:Gaudete in domino semper. Illa nẽpe falsa voluptas & cõfusionẽ habet,&desperationem,clámq; cõmittitur, atque innumeris pestib̃ plena est:hæc autem nostra euasit his omnibus libera. Hanc itaque votis omnibus ac studiis persequamur,vt & futuris bonis perfrui mereamur, gratia & benignitate domini nostri,&c, *philip.1.c* *Ibid.4.a*

Homilia III.

Gratias ago ei, qui me cõfortauit Christo Iesu domino nostro,quia fidelem me existimauit ponẽs in ministerio. Qui prius fui blasphemus,& persecutor,& contumeliosus: †*sed misericordiam dei consecutus sum,*] *quia ignorans feci in incredulitate.Superabundauit autem gratia domini nostri,cum fide,& charitate,quæ est in Christo Iesu,*Humilitatem animi lucra quidem ferre ingentia cernimus, verùm ea non facilè inuenitur;sed humilitatem quidem verborum plurimam,&vltra quàm satis sit,absque difficultate reperies: animi verò humilitatẽ difficillimè. At verò beatus hic vir eam ita vbiq; persequebatur,vt plurimas quoque omnibus in locis occasiones aucuparetur,animũ suum huiusmodi freno comprimere. Quia enim illis maximè laborare opus est,vt veram consequi humilitatem possint, qui magnarum sibi virtutum conscij sunt,magnam sibi vim inferant necesse est, vt conscientiam rectè factorum sese semper efferentẽ obtũdere queãt. Aspice denique & hoc in loco quid agat. Dixerat sibi creditum euangelium gloriæ dei,euãgelium scilicet cuius esse participes nequeũt hi,qui adhucvtuntur lege.Quippe ex aduerso illi obiectũ est,tantúmq; vtriusque rei interuallum cernitur,vt qui sub lege tenẽtur, necdũ euãgelij participes esse mereantur: quemadmodum si quis diceret eos qui adhuc carcere ac supplicio indigent,fas nõ esse inferri intra philosophorum chorum.Quoniã igitur ampla locutus erat,magnúmque sapere videbatur,simul & seipsum cõprimit, & persuadet aliis,vt hoc ipsum imitentur: nã cùm dixisset, Quod creditũ est mihi, citò semetipsum corripuit; vti ne existimes hoc ipsum ex arrogãtiæ tumore dixisse.Intuere,obsecro,quãnã emẽdatione vsus est:intulit prorsus,& ait: *Gratias ago ei qui me cõfortauit Christo Iesu domino nostro,quoniã fidelẽ me existimauit, ponens me in ministerio.*Vides vt omnibus in locis suã semper iustitiam supprimat,totúmq; deo adscribat:ita tamen,vt libertatem nõ tollat arbitrij. Dixisset enim profectò infidelis quispiã,si totũ dei est, nihilq; à nobis infertur,sed veluti ligna ac lapides ad virtutẽ à vitiis trãsfert:quid est quod Paulum quidem talẽ fecit,Iudam verò lõgè dissimilem? huiusmodi igitur obiectis occurrens,vide quàm prudenti sermone vsus est. *Creditum,*inquit,*mihi est euangelium,*Hoc iam ipsius rectè factum, ipsiúsq; dignitas est, verùm non ipsius totum, Nam protinus subdit: *Gratias ago ei,qui me confortauit, Christo Iesu.* Hoc profectò iam dei est,Deinde rursus quod suum erat,adiecit: *Quoniã fidelem me existimauit,* Prorsus id,quia ex semetipso intulerat aliquid.*Ponẽs,* inquit, *in ministerio, qui prius eram blasphemus, & contumeliosus,& persecutor;sed misericordiam consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate*Vides vt etiã quod sũ est,& quod itidem dei,cautè proponat.Dei scilicet prouidentiæ plurimũ semper attribuens,sua verò rectè facta supprimẽs semper,atque occultans: ita tamen,vt dixi,ne libertatẽ arbitrij tolleret, Quid autẽ sibi vult quod ait,qui me cõfortauit? Onus ingẽs subierat,plenúmq; periculi,& quòd superno adiutorio plurimũ indigeret.Considera deniq; quibus erat opus viribꝰ aduersus quotidianas cõtumelias,iiurias, maledicta, insidias,pericula,iurgia,probra, mortẽsq; persistere, neq; lassescere,neque referre pedem: sed innumeris vndiq; telis diebus singulis lacessiri,&intentis ad superna luminibus fortiter stare; nullisq; omnino terroribus cedere.Id profectò nõ humanarũ virũ erat, neque itidem diuini tantùm adiutorij, verũ & ipsius proposito volũtatis.Quia enim quidnã futurus esset, ipsum præsciuerat deus, audi quid de ipso testetur; antè scilicet quàm officiũ prædicationis attingeret: Quoniam,inquit,vas electionis mihi est iste, vt portet nomẽ meũ coram gentibus & regibus.Quẽadmodum enim hi,qui in bello regia signa circunferũt, vt moris est,magnis laboribus indigent & viribus,maximáque peritia,vti ne id hostibus prodãt; ita & qui Christi nomen portant,non in bello solùm,verũetiã in pace summis viribus indigent,ne id maledicis linguis exponant,sed id strenuè ferãt,vexillo crucis armati.Ingenti enim profectò opus est robore,vt quis dignè portet Christi nomen. Nam qui indignum aliquid vel dixerit, vel fecerit, aut etiam cogitauerit, Christi nomen non legitimè portat, neque habet in semetipso Christum. Porrò qui id cõgruè portat,is profectò triũphat,non in foro,sed in cœlis,omnésq; illi adstãt angeli circũdantes illũ, atque admirantes, *Gratias,*inquit,*ago ei qui me confortauit Christo Iesu domino nostro.*Vide,vt etiam eorum quę ad ipsum pertinent, ei gratias agat,q; scilicet ipsum vas electionis effecerit.At id quidẽ tuũ est ô beatissime Paule, neq; enim personarũ acceptor est deus: hoc autẽ est, quòd dignũ me fecit hoc ministerio,hoc indicio, quòd me fidelẽ existimauerit. Quemadmodũ enim in domo patrisfamilias dispensator illi nõ modò gratias agit, quòd sibi crediderit substantiã suam,verùm & quòd illi hoc imposuerit signum, aliisq; fideliorẽ arbitratus sit;eodem modo & hîc intelligendum est, Deinde diligenter inspice, quomodo dei misericordiam, ac benignitatẽ prædicet,& verbis extollat, priorem suam exponẽs vitam: *Qui prius,*inquit,*fui blasphemus, & cõtumeliosus,& persecutor.* Nẽpe cùm de Iudæis loquitur,qui eatenus erãt infideles,pressiore vtiturverbo,sempérq; de culpa subducit.Testimonium enim, *Rom.10.a* inquit,reddo,q; zelũ dei habent. De se autem,*Qui,*inquit,*prius fui blasphemus & persecutor,& contumeliosus,*Intuere diligẽtius quanto se deiiciat studio,quàm non sit amator sui,quàm non se palpet,vtq; humilẽ possideat mentẽ. Nõ sufficiebat se appellasse blasphemũ, nisi etiam persecutoris sibi crimen iniungeret, rursúmq; idipsum persecutionis augeret malum. Non em̃,inquit,satis erat mihi meipsum lædere,neq; blasphemare suffecerat: verumetiã piè viuere volentes persequebar.Magna blasphemiæ væsania est, *Sed misericordiam consecutus sum,quia ignorans feci in incredulitate,* Cuius ergo rei gratia Iudæi quoq; alij misericordiã consecuti non sunt? Quia non ex ignorantia, verùm ex proposito malo,scientes, prudentẽsque peccauerunt:atque vt id diligentius noueris, euangelistã audias licet dicentem,quòd plurimi ex Pharisęis & Iudæis credebãt quidẽ,verùm confiteri minimè audebant. Dilexerunt enim gloriam hominum magis, quàm dei. Et Christus iterũ ad ipsos ait: Quomodo potestis credere,gloriam ab inuicem inquirentes? & rursum: *Philip.1.c* *Ibid.4.a* *Act.9.a* *Ioan.12.f* *Ibid.5.g*

Ibid. 9.e rursum: Hęc, inquit, dixerũt parẽtes cęci propter Iudæos, ne extra synagogã fierẽt. Et ipsi itẽ Iudæi alio
Ibi. 12.c in loco dicebãt: Videtis, quia nihil proficimus, ecce mũdus totus post ipsum vadit. Vbiq; enim ipsos dominationis vana perturbabat ambitio, nẽpe illi ipsi
Luc. 5.c dixerunt: Nemo potest peccata dimittere, nisi solus deus: statímq; ille, quod ipsi signũ dei esse dixerant, fecit. Nõ igitur ex ignorãtia ista faciebant: Vbínam verò tũc Paulus erat? fortasse illũ ad pedes Gamalielis fuisse quis dixerit, nihilq; cõmune cum turbis seditiosis habuisse. Vbinã verò Gamaliel ipse degebat? Erat vir ille ab hoc ambitionis fastu penitꝰ remotus. Quomodo igitur post hæc Paulus inter turbas furẽtes fuisse deprehẽditur? Aspiciebat dogma nostrum indies augeri, iámq; obtinere, plurimósq; obtemperare cœlestibus monitis. Nam sub Christo quidẽ interdum ipsum audierat, interdũ verò doctores legis adibat: tunc autẽ rebus in seditionem versis, cùm diuisa esset penitus de Christo plebis opinio, tũc iã nõ veluti reliqui ambitionis causa, sed zeli agebat, quæ egisse cognoscitur. Cur igitur Damascũ proficiscebatur? Luem quãdam, ac pestem esse prędicationem dogmatis nostri existimabat, [ac metuebat ne passim ista prædicatio diuulgaretur.] Verũ enim Iudæi non eodẽ ducebãtur zelo, non vtilitate multitudinis, sed ambitionis fastu gerebãt oĩa. Denique intuere quid
Ioan. 11.f dixerint: Ne fortè veniãt Romani, & tollãt locũ nostrum & gentẽ. Eiusmodi eos concutiebat humanus metus. Illud verò meritò quisq; quæsierit: Cur Paulꝰ, cùm diligẽtissimus circa legis studiũ fuerit, veritatẽ rei eatenus ignorauerit? Ipse est nẽpe qui ait: Quod
Rom. 1.a antea repromisit per prophetas suos. Quomodo igitur ipse nõ nouerat, qui æmulator fuerat paternæ le-
Act. 22. 6. gis, ad Gamalielis pedes eruditus? Sed hi quidẽ qui ex piscatione, ac telonio vocati sunt, protinus accurrerunt, fidémq; promptè susceperunt: tu autẽ persequeris, hactenus legis studiosus, idcirco semetipsum redarguit, dicens: *Non sum dignus vocari apostolus*. Idcirco ignorantiam confitetur, quam infidelitas parit: ideo ait, misericordiam cõsecutus sum. Quid est autem, fidelem me existimauit? Nihil penitus prodit ex his, quæ domini sunt: omnia ipsius esse ait, etiã propria, cũctáque refert ad gloriam dei. Audi denique
Act. 14. 6. ipsum & alio in loco dicentẽ: Viri quid nobis intenditis? Nos enim homines sumꝰ similes vobis passibiles: hoc est, fidelem me existimauit. Nãque & alio in
1. Co. 15.a loco ait: Abũdantius eis omnibus laboraui, non ego
Phili. 2.b autẽ, sed gratia dei, quæ mecũ est. Et rursus: Qui operatur in nobis & velle, & posse. Ostẽdit semetipsum fuisse supplicio dignũ: quippe misericordia huiusmo
Rom. 11.c di hominibꝰ solet inferri. Certè & alibi ait: Cæcitas ex parte in Israël contigit: sed gratia, ĩquit, dei superabũdauit cũ fide & dilectione, quæ est in Christo Iesu, exaggerat delicta, ne fortè cũ audis, Misericordiã cõsecutus sum, rẽ simpliciter accipias. *Blasphemus*, inquit, *eram, & persecutor, & cõtumeliosus*. Igitur & supplicio dignus: verũ non pœna affectus, *Sed misericordiam sum consecutus*. Ergóne igitur hoc solũ dei misericordiã prædicat, q̃ supplicia non intulerit? Minimè id quidẽ, verũ & alia plurima & magna: neq; enim solũ imminẽte pœna nos eripuit deus, sed & iustos fecit; & fratres, & filios, & amicos, & hæredes, & cohæredes. Idcirco, inquit, *Superabundauit gratia*. Excessit, ait, misericordia modum: quippe ista nõ miserentis, sed amãtis sunt ac desiderãtis, & nimia vi dilectionis af-

A fecti. Cùm itaq; plurima, & magna de dei benignitate dixisset, q̃ scilicet se cùm esset blasphemus, & cõtumeliosus, & persecutor, fuisset miseratus: neq; id solùm, verùm & plurimis aliis, magnísque muneribus prosecutus esset: Rursus infidelitũ gratia dogma cõmuniuit, ne dicerent liberũ arbitrium esse sublatum. Denique addidit, *Cum fide & charitate, quæ est in Christo Iesu*. Id solùm, inquit, intulimus nos, quia credidimꝰ Christum nos posse saluare. Diligamus igitur ipsum propter Christũ, † ipse enim se nobis tradidit.] Ie. Vides quænam nobis Christus intulerit bona, & quę itẽ lex? Non simpliciter ait, abundauit gratia: sed, superabundauit. Re enim vera superabundasse dicitur, quę innumeris suppliciis dignos, in adoptionem filiorũ repẽtè traduxit. Vides iterũ: In, idẽ significare quod, Per. Neq; verò fide solùm opus est; sed etiam charitate: nã plurimi nunc vsque sunt, qui Christum
B deum quidẽ esse credunt, sed ipsum tameñ non diligunt, neq; charitatis iura custodiũt. Ipsi nempe cuncta præferunt, pecunias scilicet, genesim, fatũ, obseruationes, auguria, & vaticinia, & cætera christianæ religioni prorsus aduersa: & quæ dilectionis nostræ argumẽta præferimꝰ, qui in ipsius iniuriãviuimꝰ? Habet quispiã amicũ, quem ardenti amplectatur affectu: vel sic saltẽ Christũ diligat, vel sic diligat eum, qui pro inimicis suũ tradidit filiũ, nempe cùm nulla meritorum nostrorum indicia præcessissent. Et quid dicã, meritorũ? imò cũ per innumera scelera corruissemus, & per nefaria quælibet temeritate illicitè diffluxerimus, post innumera beneficia, post ingẽtẽ dispositionis suæ prouidentiam eatenus ingratos, ne sic quidẽ abiecit, aut repulit: verũ tum maximè filiũ tra
C didit, cùm maiora nostra feruebãt scelera. Nos autẽ cũ tam ingẽtibus beneficiis fruituri essemꝰ, postquã ad amicorũ euasimus dignitatẽ, postquã bonis omnibus per ipsum perfrui meruimꝰ, ipsúmne vt amicũ quidẽ diligemus? Et quæ iam nobis erit salutis spes? Fortassis ad hæc verba exhorrescitis, sed vtinã rem potius exhorrescatis. Et quónã, inquies, modo Christum neq; vt amicos diligimus? Ego tibi conabor ostendere. Et cupio quidẽ atq; oro, vt ea quæ dixero, deliramẽta potius, quàm veritas sint. Sed vereor planè, ne verbis ipsis cõsentiant res. pro his qui re vera amici sunt, plurimi sæpenumero damna perpeti elegerunt: pro Christo autẽ nõ dixerim sustinere detrimenta, verùm præsentibus contenti esse bonis vix pauci tolerãt: pro amico sæpius & cõtumelias & inimicitias suscipimꝰ, Christi verò gratia nullus inimi-
D citiã suscipit. Amicũ fame confectum nunquã omnino despicimus: Christum verò quotidie venientem ad nos, neq; pane dignamur: idque quũ crapula distenti ructemus, ventríq; omnino inseruiamus & hesternum spiremus vinum, atq; deliciis soluamur: plurimíq; ex nobis meretricibꝰ largiamur, alij parasitis, assentatoribus alij, alij item monstris, & fatuis, & nanis: quippe & hi naturę defectus sunt quibꝰ pro delectatione vtimur. Amicis, qui verè amici sunt, nũquã inuidemus, nunquam illorũ fœlicitate mordemur: at in Christo hoc patimur, plúsq; amicitiã valere, qui diligẽter inspiciat, animaduertet, quàm timorẽ dei. Nanque simulator, & fascinator, & inuidus homines plus quàm deum reueretur. Quo pacto? iam dicam, quòd scilicet cùm deus inspiciat cor, fraudes cõcinnare nõ desinit: sin verò hominem se intueri peruiderit, pallet, erubescit, atque confunditur. Rursus ad amicum

Mora-
† Quidam est propter Christũ? quia ipse nobis hunc fuit mediator, non ipsa lex.

amicũ cùm aliqua afflictione vexatur, soliciti pergimus: at si modicũ distulerimus, reprehensionem expauescimus. At verò cum Christus sępe in carcere in suis membris moriatur, eum ne visitamus quidẽ. Ad amicos autẽ fideles, non ideo quòd fideles sint, sed quia sunt amici, ꝓficiscimur. Vides, vt nihil dei metu, nihílq; ipsius amore perpetretur à nobis, sed omnia partim amicitia, partim consuetudine facimus? Amicũ peregrè cũ proficisci cernimꝰ, lugemus, ingemiscimus, illachrymamur: & si mortuũ videre cõtigerit, plãgimus, & quidẽ cùm certè nouerimꝰ ipsum à nobis nõ perpetuò esse separandum, propter resurrectionis sacramentũ. Enimuero cùm Christus quotidie separetur à nobis, imò cum ipsum diebꝰ singulis à nostro arceamus ingressu, neq; dolemus, neque durum aliquid & acerbũ nos pati arbitramur. Cęterùm cùm illum afficiamus iniuriis, cùm eum contristemus iugiter, atque irritemus, & contrà quàm ille iusserit faciamus omnia, neque ingemiscimus, sed insensibiles nõ secꝰ ac lapides permanemꝰ. Ne id quidẽ horroris satis est, si eo nõ saltẽ vt amico vtimur: ego enim ostendam nos illo vti veluti inimico. Quo-
Rom. 8.b modo, inquies? Prudentia, inquit, carnis inimica est dei. Atqui hanc circunferimus semper, illũ fugamus si nobis velit accurrere, atque ex ianuis arcemus nostris. Mala nanq; opera hoc faciunt, authores ipsi sumus, vt quotidie cõtumeliis exagitetur auaritiæ nostræ, rapinæq; causa. Laudatur quispiãvirtute probatus, quæ ad sanã pertinẽt doctrinã loquens, & ecclesiam verbo prædicationis ædificãs, nos huic protinꝰ inuidemꝰ: quia quę dei sũt, gerit. Videmúrq; inuidere illi quidẽ, verùm liuor ipse noster trãsit in dominum maiestatis, dum ædificationẽ illã non per alios,
C sed per nos fieri volumus: non propter Christũ, sed nostri gratia. Nam si Christi vrgeret affectus, siue id per nos siue per alios fieret, nihil moueremur. Dic enim, quæso, si quispiã medicus filiũ habens cæcitati proximũ, ipse nihil remedij adhibere posset: alium verò fortasse reperiret, qui hoc posset, num illũ repulisset? Nequaquã. Sed ipsi quodãmodo ita loqueretur: Siue per te sanitas, siue per me cõtingat, nihil refert. Cur id? Quia non quæ sua sunt, quærit: sed quid filio expediat, studiosè persequitur. Ita & nos si Christũ toto animi affectu amaremus, diceremus profectò: siue per nos, siue per alios quoslibet, quod expedit fiat, nihil ad rem: siue veritate, siue occasione, in-
Philip. 1.c quit, Christus annunciatur. Audi deniq; dicentẽ sanctum Mosen ad eos qui eum irritare volebant, cum
Num. 11.f Eldad & Medad prophetare nũciarentur: Nolite, in-
D quit, pro me æmulari: quis mihi det, vt omnis populus domini prophetet? Nẽpe ista omnia ex gloriẽ vanitate procedũt: nónne hæc inimicorũ atq; hostium sunt? Maledixit te quispiam, tu illũ dilige. Et quo pacto, ĩquies, id fieri potest? Poteris certè si velis. Quòd si benedicentẽ diligas, nulla tibi gratia est: neq; enim propter Christũ id facis, sed propter laudẽ tuã. Lęsit te quispiam, tu illũ beneficiis refoue. Quod si beneficium beneficiis remunerare volueris, nihil magni fecisti. Iniurias & detrimenta maxima perpessus es, tu cõtraria operari stude. Ita quęso, ita disponamus nostra omnia, desinamus iniurias inferre, atque odisse inimicos. Ipse nẽpe dominus noster inimicos diligi iussit. Nos ipsum quoq; persequimur nostri tam studiosum amatorem: absit, inquies. Hoc verbo omnes loquimur, cæterùm cõtraria factis ostẽdimus. Ea est

A peccati obcæcatio, vt quæ ne dicto quidẽ tolerabilia sunt, ea facto tolerabilia sint. Deseramus tandẽ ea quæ salutẽ nostrã lædũt, ac penitus violãt, vt eis perfruamur bonis, quibus frui amicos decet. Volo eũ, Ioan. 17.b inquit, vt vbi sum ego, & discipuli mei sint, vt videãt gloriã meam. Qua nos omnes frui cõtingat in Christo Iesu domino nostro, cũ quo est patri gloria, vna cum sancto spiritu, in secula seculorum, Amen.

Homilia IIII.

Fidelis sermo, & omni acceptione dignus, quoniam Christus Iesus venit in mũdum peccatores saluos facere, quorum primus ego sum. Sed idcirco misericordiam consecutus sum, vt in me primo ostenderet Christus Iesus omnem patientiam, ad † confirmationem] eorum, qui credituri sunt illi in vitam æternam. Adeo magna sunt beneficia dei, atque in tantum humanam omnem expectatio-
B nem, ac spem transcendunt, vt ea sæpius vix credantur. Quæ enim nunquam humanus animus aut cogitare, aut sperare potuit, ea nobis cuncta largitus est: vt fermè apostoli plurimum laborauerint, vt nobis persuaderẽt credere dona à deo nobis indulta. Quẽadmodum enim in excellẽtibus quibusq; bonis hoc patimur, vt dicamus: putásne hoc somnium est? propterea quod nõ credamus, ita & in diuinis profectò muneribus. Quid igitur erat, cui difficilis habebatur fides? q̃ inimici, quòd peccatores, quòd hi qui in lege non iustificabantur, neque per opera, hi continuò ex fide sola primas partes meritorum consecuti sunt. Plurima igitur & in epistola ad Romanos de huiusmodi loquitur, plurima itẽ hîc disserit. *Fidelis*, inquit, *sermo, & omni acceptione dignus, quoniam Christus Iesus venit in mũdum peccatores saluos facere, quorum primus ego sum.*
C Quia enim Iudæi hoc maximè attrahebãtur, persuadet eis non intẽdere legi, quasi possibile nõ sit absq; illa saluari, cùm sine fide quis saluus esse non possit. In hoc igitur tota eius versatur intentio. Incredibile enim esse videbatur, siquidem homo, qui omnẽ priorem vitam frustra atque inaniter consumpsisset, duxissẽtq; per mala opera, post modum ex fide sola saluãdus diceretur: idcirco ait, *Fidelis sermo*. Verùm quidam non modo non eredebant, sed etiam culpabãt, id quod modò facere nõ desinunt, dum dicunt: faciamus mala, vt veniant bona. Postquam enim dixe-
Rom. 3.b rat, vbi abundauit peccatum, superabundauit & gratia: quid aiunt? Faciamus mala, vt veniant bona: ista enim maximè gentiles obiiciunt, carpentes nostra: nam cùm illis de gehenna disserimus, & quo pacto, inquiunt, ista deo digna sunt? Si quidem homo seruũ nactꝰ, qui multa peccauerit, dimittit liberũ, veniámque largitur: deus autẽ immortaliter punit. Rursum cùm illis de sacro regenerationis lauacro, ac de remissione peccatorum loquimur, quæ nobis baptismi salutaris gratia condonatur: protinus, quàm, inquiũt, hæc indigna sunt deo, vt qui innumeris sceleribus fuerit pressus, criminibus absoluatur? Vides vbique animi ac sententię peruersitatẽ semper contentionibus deseruire? Nempe si malum remissio est, bonum ergo cruciatus erit: quòd si pœna bonum nõ est, bona sit remissio necesse est (illorũ nunc more loquor) nam iuxta fidei veritatẽ bona vtraq; sunt, quod alio tempore ostẽdendum reseruamus: neque enim præsentis tẽporis est, cùm profundum valde sit, ac ideo operosius perscrutãdum. Suo igitur tempore vestræ hoc dilectioni proponere ĩstitui. Vnde igitur fidelis est sermo, & ex pręteritis simul, & ex futuris apparet,

† ὑποστῶσιν. i. informatione vel exemplũ, & ita in sequentib.

Vides

Vides vt pręparet animũ, atq; suspendat, eámq; rem, vt dignũ erat, diutius verset. Nam profectò quod ait, blasphemũ se, ac persecutorẽ, & cõtumeliosum misericordiam consecutũ, hoc præparãtis. Nec modò miseratus est, inquit, verùm etiã fidelẽ fecit. In tantũ, ait, fides deneganda nõ est, ꝙ etiam misertus sit. Nemo enim intuẽs eum qui vinctus fuerat in regia cõuersari, misericordiam consecutum ambigere poterit, quod in Paulo cernere in prõptu erat, rursũmq; ex semetipso hæc indicia colligit. Non enim erubescit seipsum vocare peccatorẽ, sed inde potius gloriatur, ꝙ cùm peccator esset, tanta meruerat circa se diuinæ benignitatis indicia: ita enim vel maximè dei summã prouidentiã cõmendare potest. Et quomodo, inquies, alio in loco cùm de se loqueretur, secundum iustitiã, quę in lege erat, sine querela se fuisse testatur: hîc verò peccatorẽ se, & peccatorũ omnium primum esse asseuerat? Quia ad eam iustitiam, quam deus operatus est, & quæ veraciter quæritur, peccatores & illi erant, qui in lege iusti videbãtur. Omnes enim peccauerũt, & indigẽt gloria dei: hãc autẽ non simpliciter iustitiã dixit, sed addidit, quę in lege erat. Quemadmodũ enim is, qui multũ pecuniarum possidet, diues quidem esse videtur: cæterũ thesauris regiis comparatus pauper esse, atque inops primus cernitur: ita & hîc dum angelis cõferuntur, peccatores esse etiam iusti deprehenduntur. Quòd si Paulus qui iustitiam legis fuerat operatus, primus peccator est, †qui ex omnib° aliis iustus meritò vocari possit.] Neque enim se ideo peccatorẽ ait, quasi vitam carperet suã, vt impudicè actam & per fornicationes, cupiditatesq; fœdatam: Absit: verùm iustitiã illam huic cõferẽs, nõ solùm nihil esse monstrauit, sed peccatores illos, qui in illa gloriarentur, ostendit. *Sed idcirco*, inquit, *misericordiam consecutus sum, vt in me primo ostenderet Christus Iesus omnẽ patientiam ad confirmationẽ eorũ, qui credituri sunt illi in vitã æternã.* Vides vt semetipsum rursus humiliet, ac penitus cõprimat, alia etiamviliori adiecta causa? Nam ꝙ † prioris ignorantiæ veniam misericorditer cõsecutus sit,] non nimis illũ indicat peccatorem, neq; omnino reprehensibilẽ. Cæterùm idcirco misericordiam fuisse cõsecutum, vt nemo iam peccator quibuslibet sceleribus pressus de se desperet, imò eandem se cõsecuturum veniam hoc exemplo præsumat. Magnum valde ac re vera ingens est. Itaque cùm dixisset, Primus peccatorũ ego sum, & blasphemus, & persecutor, & nõ sum dignus vocari apostolus, & quæque alia in hunc sensum dixit: nihil profectò tã humile locut° est, quod ex subiecto exẽplo manifestius fiet. Sit emẽ, verbi gratia, ciuitas quædã populosa, cui° ciues omnes mali sint, alij plus, alij minus, omnes tamen peccatis obnoxij: vnus autẽ inter cæteros sit sceleribus clarus, ac præ omnib° suppliciis dign°, quippe qui omne genus nequitię exercuerit: si igitur dixerit quispiam regẽ omnib° culpas velle dimittere, nõ ita verbis fides adhibebitur, sicuti si videãt eũ, qui plus omnibus, grauiũsq; deliquit, venia fuisse donatũ. Nulla enim iam ambiguitas remanere poterit, quin omnibus ignoscere velle existimetur rex, qui eum absoluerit, qui erat prę cęteris peccatoribus insignis, hoc & Paulus ait: Cũ, inquit, vellet deus certiores homines facere, ꝙ omnia illis peccata donauit, elegit eũ, qui plus omnib° deliquerat, cui scelera cũcta dimitteret. Me enim potito venia, nemo iam de se dubitare permittitur, quẽadmodum etiã habet cõsuetudo loquẽdi. Si huic ignouit deus, neminẽ puniet: vt per id ostẽdatur, ipsum venia quidem dignũ nõ fuisse, verùm eam aliorum pro salute meruisse. Nullus igitur ambigat, inquit: nullus de se desperet, quandoquidẽ ipse saluatus sum. Et, quæso diligentius intuere beatissimi viri prorsus humilem mentẽ. Nõ dixit, vt in me ostenderet patientiã, sed, omnẽ patientiã, ac si apertius diceret. Nullus est, in quo maior habẽda sit patiẽtia, neque inueniri facilè potest peccator, qui tãta abũdantia miserationis indigeat. Omnẽ, inquit, ostendit in me patiẽtiam, non partẽ, quẽadmodum his qui modica deliquerũt. *Ad confirmationem*, inquit, *illorum, qui credituri sunt ei in vitam æternam.* Hoc est, ad exhortationem, ad profectũ incitamentũmq; virtutis: quoniã verò magnũ quiddã de filio fuerat locutus, quòd scilicet tantam vim dilectionis ostẽderet, ne quis fortè putaret patrẽ ab ea charitate remoueri, & ipsi gloriã refert, cùm protin° addidit: *Regi autem sęculorum immortali, inuisibili, soli sapiẽti deo honor & gloria in sęcula sęculorum, Amen.* Pro his, inquit, non tantùm filio, sed & patri referimus gloriã. Interrogemus hęreticos, ecce, soli deo, dixit: Nũ igitur filius deus nõ est? Et, soli immortali: Nõne igitur & filius immortalis est? Et quod nobis postmodũ dabit, ipse nõ habet? Ita sanè, inquies, & de°, & immortalis est filius: sed non talis, qualis est pater. Quid sibi vult, nõ talis? Minoris, inquit, substantiæ est, minoris igitur etiã immortalitatis erit. Quid autẽ est, immortalitas minor? Nempe immortalitas nihil aliud est, q̃ morte nõ tangi, neq; corrũpi. Gloria quidem maior, ac minor est: immortalitas verò maior aut minor esse nõ potest: sicuti neque sanitas maior aut minor: †aut enim morbo tentamur,] aut nõ. Quid igitur, inquies? Immortalitatẽ nos ita vt deus habem°? Absit vt id quispiam sentiat. Cur id? Quoniã ipse hanc per naturam habet, nos autem per gratiã. Sed nunquid ita & filius? Minimè verò, verùm & ipse hanc per naturam habet. Cuius igitur rei gratia huiusmodi differentia infertur? Quia ipse, inquies, à nemine talis factus est, filius autẽ à patre natus est. Et nos hoc ipsum gratè cõfitemur: neq; enim negamus ex patre filium immortaliter natũ. Et huius rei gratia, inquies, patrẽ glorificamus, quia talem genuit filium. Vides ꝙ tunc maximè glorificetur pater, cùm magna peregerit filius. Ad ipsum enim filij cuncta referuntur, itaque & cum fortẽ genuerit, & eiusmodi qualis ipse est, non gloria filij magis, q̃ patris est. Cùm item * temperantem, cùm sibiipsi sufficientẽ, cùm nõ imbecillũ, nullo minor est patris quàm filij gloria. Regi autem sęculorũ: & ista de filio dicta intelligi possunt, per quem fecit & sęcula: idẽ est hoc loco. Nẽpe enim apud nos vtraq; distincta res est, aliúdq; ministri officiũ est, & aliud iubẽtis imperium: atque alius quidẽ construit, laborat, fatigatur, alius autem imperat. Cur id? Quia is qui ministrat, inferior est: verùm non ita in diuinis personis accipiendũ est, non est ibi alterius creatio, & alterius dominatus: neq; enim cùm audio, per quẽ fecit & sęcula, patrem denego condidisse: neque itẽ cùm audio patrem regẽ sęculorum, à filio dominatũ tollo. Communia enim ista sunt & patris & filij vtraque: condidit enim deus, qui opificẽ genuit, regnat filius, quòd sit creaturarum dominus: neque enim mercede operatur, quemadmodum apud nos: neq; alteri obtemperans, sicut item fit apud nos, sed bonitatis ac benignitatis tantùm propter gratiã. Quid autem

† quis ex omnibus aliis iust° meritò vocari possit?

† propter ignorantiam misericordiã consecut° sit,

† vt enim aliquid interitui sit obnoxius natura cesse est.

* ἀυτάρκη. i. ex se sufficientem.

autẽ filius? Visus est aliquando? Nemo id tutò dicere potest. Quid est ergo, immortali, inuisibili, soli sapiẽti deo? Quid itẽ sibi vult, cũ dicit: Neq; enim est nomen aliud in quo nos saluari oportet, & nõ est in alio aliquo sal°? Honor, inquit, & gloria in sęcula sęculorum amen: Honor & gloria illi non verbis redditur, quia & ipse nos nõ verbis honorauit, sed reb° ac per opera, sic & nos ipsum honorem° per opera. Et certè hic quidẽ honor nos tãgit, nobisq; confert plurimũ: noster autẽ honor illum minimè tangit, neque enim nostris indiget, sed nos potius illo indigemus. Itaq; etsi illũ honoremus, nosipsos magis honoram°: quẽadmodum enim is qui apertis oculis Solis intuetur lucem, sibiipsi prodest, admirãs pulchritudinem syderis, neque illi aliquid cõfert: quippe clariorem facere ipse admirando non potest, sed permanet idem Solis fulgor: ita multò magis in deo. Is qui deum admiratur, eúmq; honorat, sibiipsi acquirit salutẽ, maximáque emoluméta lucratur: quippe ex hac glorificatione virtutis sua præmia promeretur. Ego enim, inquit, glorificãtes me glorificabo. Quomodo igitur ipse glorificari se dicit, qui nihil ex huiusmodi officio nostro lucratur? Eadẽ ꝓfectò ratione, qua & esurire, & sitire se dixit. Omnia enim quę cõditionis nostræ sunt, propria sua esse facit, vt vel sic nos ad se attrahere possit, siue honores, siue cõtumelias in se perpeti dixit: vt hoc veluti fræno coërciti timeam°, atq; ad illũ prompti accurramus. Glorificemus igitur deum, portemus deũ in corpore & in spiritu nostro. Et quomodo, inquies, glorificat quispiã in corpore deum, quomodo item in spiritu? Spiritũ hîc appellat animã, ad distinctionẽ scilicet corporis. Quis igitur deũ glorificat in anima, quis itẽ in corpore? In corpore glorificat qui nõ se libidini subiicit, qui minimè inebriatur, qui vẽtri ac gutturi nõ studet, qui exteriorem nõ quærit ornatũ, qui tantum curæ circa se ostendit, quantũ ad sanitatẽ sufficere potest, qui non mœchatur: quæ vnguentis delibuta non pergit, quæ faciẽ nequaquã fucis atq; coloribus pingit, quæ dei contenta opificio, nihil ex se addere quasi arte molitur. Quid enim studiũ tuum, quid artem cõsummato à deo opificio admouere præsumis? Non tibi sufficit diuina formatio? An verò veluti excellẽtior opifex diuinum opificem corrigere impia moliris audacia? Atq; ad authoris iniuriam ornaris, vt post te greges iuuenũ trahas? Et quid, inquies, ipsa facere possum? Neq; enim ego hæc volo, sed viri gratia facere ista cõpellor. Adamari non potest quæ nõ vult. Pulchrã te condidit deus, vt in hoc ipse laudetur, admirationíque sit opificiũ suum, non vt iniurias patiatur. Noli ipsi huiusmodi referre vicẽ, verùm pudicitia atque verecundia te ornare cõtende. Pulchram idcirco te creauit deus, vt virtutis tibi adderet præmia: neque enim idẽ est, speciosam & quæ amari à plurimis possit, studere pudicitiæ: & quæ huiusmodi careat, nullíque sit expetẽda, castitatẽ seruare. Audi deniq; quid de Ioseph scriptura dixerit. Erat, inquit, speciosus ac decorus aspectu. Quid nobis profuit audire decorũ fuisse Ioseph? vt scilicet ipsius magis admiremur speciẽ, honestatẽq; laudem°. Speciosam te creauit de°; quid igitur teipsam deformẽ facis? Velut emẽ si quis aureæ statuæ illiniat lutũ, ita sunt quæ fucis vtuntur, terrã tibi illinis partim candidã, partim rubicũdam. At, inquies, hoc meritò faciunt quæ deformes sunt. Cuius rei gratia? Vt scilicet deformitatem occultẽt. At profectò incassũ laborãt. Quãdo emẽ id quod naturale est, cuiusuis opificis studio atq; arte superatur? Cur autem deformitas ipsa mœrori sit, si probro careat? Audi deniq; sapiẽtis cuiusdã viri sentẽtiam: Ne vituperes, inquit, virũ in aspectu suo, neq; itẽ laudaueris virũ in specie sua. Deum igitur admirare solum opificẽ optimum, non illius opus, neque enim pulchrum ipse se fecit: Quid enim lucri decor eiusmodi parit? Nihil profectò, verùm certamina magis intẽdit, maioréſq; calũnias, atque pericula, suspicionésq; quamplures. Ea denique quam nõ huiusmodi decor illustrat, suspicione carebit: quæ verò formosa est, nisi magno studio, & nimia vtatur cõtinentia atq; honestate, opinioni protinus pessimæ locũ dabit, virq; ipse eiusmodi semper zelo mordetur: Quo quid dici grauius possit? Neque enim tantùm ex aspectu ipso voluptatis habet, quantũ ex suspicione mœroris. Illa enim cõsuetudine solet extingui, at verò vbi lasciuię, libertatis, atq; impudicitiæ opinio manare cœperit, ipsius quoque animæ intima penetrat, atque penitus insitis sordibus squalescit indies. Ecce quibus incõmodis pulchritudo subiecta est. Porrò eam quæ decore caruerit, impedimẽtis plurimis liberã facilè inueniemus: neque enim illi infesti sunt eiusmodi pulchritudinis aucupes, sed veluti agn° simplex in quiete atque in silentio pascitur, lupo nullo perturbante ipsius ocium, sed semper sibi affidente pastore, & ab huiusmodi incursib° protegẽte: ita nihil profectò habet amplius quæ formosa fuerit, q̃ deformis: neque hãc illa vllo priuilegio superat, sed ea meritò pl° habere dicitur, quæ merito virtutis excellit. Nam, quæso, quænam oculorum virtus est? Num ꝙ liquentes, atq; versatiles, rotundíque ac cęrulei sunt, siue potius quòd acutissimo vigeãt lumine? Hoc equidem reor, quod inde constabit. Quænam ὀτο lucernæ virtus, quòd clarè fulgeat, omnémque illustret domum, an quòd pulchrè ficta atq; rotunda? At nemo hîc dubitat, lucisque claritas iudicio omnium obtinet: cætera enim media sunt, atq; cõmunia: idcirco etiã semper ancillulæ dicere solemus, cui lucernæ concinnandæ officium sit: lucernã malè præparasti, adeò lucernæ illuminare propriũ est: itaque & oculus qualiscũque fuerit, si officij sui ministeriũ implere sufficiat, differentia nulla est. Sicuti etiã malus oculus dicitur, cùm obtusi aspectus fuerit, & naturalẽ cõpositionem minimè perfectã in se habuerit. Quippe & eos qui apertis oculis nõ vidẽt, malis esse oculis dicimus. malum enim omne quod propriũ non implet officiũ appellare cõsueuimus. atq; ista de oculis. Quanã verò narium virtus est? An ꝙ rectè, atque ad lineam vtrinq; formatæ sint, suáque proportione non careant: an ꝙ olfactu vigeant interrogo, ac cerebro subministrent? At nemo qui dubitet: nam vt exẽplo vtar, ea instrumẽta quibus aliquid rapimus, quænam dicemus optimè fuisse condita: eáne quæ diligenter rapere, atq; continere possint, an quæ decorè fuerint fabricata? Illa scilicet quæ vsui commodiora sunt. Quid autem dentes, quales esse dicemus optimos, cõsne qui mãdere & concidere cibũ facilè possint, an eos qui pulchrè, atq; ad lineam compositi sunt? Illos scilicet, qui rectius, quod sui est muneris faciũt: prorsũsq; in toto corpore, qui diligẽter inquirat, eandem sequetur rationẽ, inueniemũsq; omnes sanos, pulchros meritò dici, dum mẽbra singula possunt propria officia persequi: ita & vasa singula, & animalia, & arbores, non ex forma,

Ath. 4.b

Eccli. 11.b

Mat. 10.d

Morale.

Gen. 39.b

ex forma, aut ex colore prædicamus, verũ ex ministerio, atq; ex officio proprio: ita & seruũ vocam° * pulchrũ eum, qui nobis aptè ministrat, nõ qui speciosus atq; mollis est. Vides quomodo pulchra possit euadere. Cũ igitur his quæ sunt maxima & præstantissima, pariter & formosa fruatur, atque deformis, nihil altera plus q̃ altera possidet: puta mundũ hunc similiter cernimus, Solem, lunã, stellas, spiramus pariter aërem, humoris atq; nutrimẽti pariter participes sumus, siue formosi fuerim°, siue deformes. Imò vt aliquid mirabilius loquar, saniores sunt quæ forma huiusmodi carẽt, q̃ speciosæ. Illę enim vt quibus speciẽ seruare studium sit, seipsas minimè laboribus tradũt: sed ocio, atq; deliciis, quibus ex rebus membrorum officia obtusiora penitus fiũt: hæ verò vt quæ nulla huiusmodi distẽdantur cura, passim laborare nõ desinũt, atq; ob id saniores vegetioresq; fiunt. Glorificemus igitur deum, portemus ipsum in corpore nostro, nõ exteriorem quęramus ornatum. Superfluum id quidẽ studium, atq; inutile est: nõ erudiamus viros solas intẽdere facies. Nam si huiusmodi ornatus deseruiat studio, citò vir tuus huiusmodi amare faciem cõsuetus, vultu meretricio capietur. Quòd si illũ docueris amare in vxore mores, venustámq; dignitatẽ, nõ facilè cõuolabit ad scorta: neq; enim hæc in meretrice reperiet, sed cõtraria penit°. Noli docere virum risus suauitate decipi, neq; fracto, solutóq; incessu capi, ne aduersus teipsam illi arma ministres, instrue illum castitate gaudere: poteris autẽ id, cùm huiusmodi habitũ præfers. Nam si leuis, inconstans, ac lubrica fueris, quomodo verbum honestũ & graue proferre poteris? Quis te nõ rideat atque subsannet? Quomodo autem etiam in spiritu portare possumus deum? Si virtutẽ vbiq; teneamus, si animæ studeam° ornamentis, quippe ille minimè prohibetur ornatus. Ita glorificamus deũ, si omnibus ex partibus fuerim° boni: glorificabimur autem & nos in die illa, nõ sanè similiter, sed multò dignius, multóque excellentius.

Rom. 8.d Existimo enim, inquit, q̃ non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis: cuius nos omnes cõtingat participes fieri in Christo Iesu domino nostro.

Homilia V.

HOc præceptum commendo tibi fili Timothee secundum præcedentes in te prophetias, vt milites in eis bonam militiam, habens fidem & bonam cõscientiam. Quam quidam repellentes circa fidem naufragiũ fecerunt. & c.

Doctoris, sacerdotisq; dignitas magna est, atq; mirabilis, & quæ re vera diuina sententia cõprobanda sit, vt quis ea dignus addũcatur in medium: ita & pridẽ fiebat, ita nunc quoq; fit, quoties absq; humana passione huiusmodi electiones celebramus. cùm nihil omnino seculare, nihil temporale intuentes, neq; ad gratiam, neq; ad odium facimus. Nam & si tanta nobis spiritus plenitudo non adest, sufficit voluntas optima, vel sola, deum vt ordinationi nostræ concurrat attrahere: quippe ne apostoli quidẽ tunc spiritus

Act.1.d gratiam adepti erant, cùm Matthiam elegerũt: sed orationi negotium permittẽtes, ipsum apostolorum numero adiecerũt: neq; enim intuebantur humanæ amicitiæ gratiam: ita nobis quoque faciendum est: enimuero vbi ea quæ certa sunt, omnibusq; manifesta, negligim°, quo pacto nobis deus reuelabit incerta? Si in modico, inquit, fideles non fuistis, quod magnum & verum est, quis dabit vobis? Tunc autem quia nihil fiebat humanum, sacerdotes etiã ex prophetia veniebant. Quid est, ex prophetia? Ex spiritu sancto. Quippe munus est prophetiæ, non modò futura prædicere, verũ & præsentia dicere: quoniam & 1.Re.19.d Saül prophetia ostensus est, qui inter vasa latebat. Deus enim reuelat iustis. Prophetia itidem fuit, cùm dicit spiritus sanctus: Separate mihi Saulũ & Barna- Act.13.d bam: ita & Timotheus electus est. Prophetias autem hîc plurimas dicit, fortassis & illã per quã ipsum acceperat, quãdo eũ & circũcidit, atq; ordinauit, quẽadmodũ & ipse scribit: Noli negligere gratiã, quæ Infra.4.d est in te. Igitur vt illũ excitaret, sobriũmq; ac vigilãtem faceret, admonet eũ quis illũ elegerit, atque ordinauerit: ac si apertius dicat, Deus ipse te elegit, ipse tibi ecclesiã credidit, nõ te iudiciũ promouit humanum: noli igitur sentẽtiã dei probro afficere: neque confundere. Deinde quoniã præceptũ, inquit, grauius fortasse videbatur, adiecit: *Hoc præceptum cõmendo tibi fili Timothee.* Tanquã filio charissimo pręcepit, neque eũ authoritate propriã, neq; dominationis fastu, neq; sua veluti libertate: sed fili, ĩquit, Timothee. Quod autem ait, cõmendo, custodiæ diligentiam signat, nihilq; nostrũ nos inferre significat. Non enim nos eã rem acquisiuimus, sed deus hanc nobis largitus est & fidem, & bonã conscientiã. Quæ igitur dedit, ipsa seruemus: nisi ipse venisset, neq; fides huiusmodi inueniretur, neq; vlla vitæ mũditia, quã à prima ætate suscipim°: ac si dicat: Nõ ego sum, qui pręcipio, sed is qui te elegit deus: id quippe significat q̃d ait: *Secundũ præcedentes in te prophetias:* Illas audi, illis obtempera. Quid autẽ pręcepit deus? Vt milites in ipsis bonã militiã, illæ te elegerũt, in his quibus electus es, milita bonam militiam. Est enim & militia mala, de qua alio in loco ait: Sicut enim exhibuistis membra Rom.6.d vestra arma peccato & immunditiæ. Illi sub tyrannò militant, nos æternò regi militamus. Cur autẽ eam rem militiã vocat? indicat profectò bellum excitatũ esse vehemẽs & atrox cũ cæteris, tum maximè ei qui doctoris fungitur munere. In quo nobis armis opus est validis, sobrietare scilicet, tẽperãtia, precib°, ppetuisq; vigiliis, quia non aduersus sanguinẽ pugnare pergimus, quia prælia nobis cũ atrocissimis hostib° conserenda sunt, vt nullum hîc locum habeat blãda & perniciosa mollities. *Vt*, inquit, *in eis milites* Quẽadmodum enim in castris, nõ omnes eundẽ seruãt militiæ locũ, sed variis distribuuntur ordinibus: ita & in ecclesia, alius quidẽ magistri obtinet ordinem, alius autẽ discipuli, alius item rudis, tu verò doctoris fungeris munere. Ac ne quis istud sufficere existimet, vide quod seqũtur: *Habens fidem & bonam conscientiam.* Magistrũ quippe prius oportet docere seipsum: quẽadmodũ enim dux, nisi antea miles optim° fuerit, ne dux quidẽ esse aliquãdo poterit: ita & doctor. hoc & alio in loco ait: Ne fortè aliis prædicans, ipse repro- 1.Cor.9.d bus efficiar. Habens fidẽ & bonã conscientiã, vt sic cæteris præesse dignius possis. Hæc nos exẽplo maiorum nõ aspernemur monita, etiã si doctorũ fungamur vice. Nam si Timotheus, cuius nos meritis lõgè impares sumus, & monita suscipit, & libenter addiscit, idq; cũ in doctoris ordinẽ trãsisset, multò magis id nos facere conuenit. *Quam quidam repellentes*, inquit, *circa fidem naufragium fecerunt.* Et meritò sanè. Namvbi vita reprehensibilis fuerit, dogma item huiusmodi fit necessariũ est, ac videas plurimos in profundum malorũ corruisse, atque ad gentilem ritum fuisse cõuersos.

Ne enim futurorũ metu, & expectatione cruciẽtur, persuadete sibi omni studio curant, falsa esse omnia quę nostra religio cõtinet, atque à fide quidã peruertũtur, dũ rationibus omnia colligere quærũt. Naufragiũ quippe huiusmodi ratiocinatio gignit, fidẽsq; veluti nauis tutissima est. Igitur qui ex illa deciderint, necesse est naufragiũ facere: quod exemplo quoq; perspicuũ facit, quum dicit: *Ex quib° Hymenæus est, & Alexander:* Vt horum exemplo nos corrigat. Videtis vt illis quoque temporibus non defuerint, qui peruersẽ docerent, qui secreta diuina temeraria curiositate disquirerẽt, qui à fide longè discederẽt, qui rationibus propriis mysteria venerãda rimari præsumerent. Qui naufragium facit, nudus, omnibúsq; destitutus euadit: ita & qui ex fide exciderit, nihil iam habet vbi figatur, non habet vbi seipsum recipiat, nõ habet vitam quæ ipsi prodesse valeat: Quippe capite

Iacob.2.d perdito, atq; corrupto, quænã reliqui corporis vtilitas est? Si eũ fides absq; operibus mortua est, multò magis absq; fide nihil proderũt opera. Si deus propter nos quę sua sunt despicit, lõgè magis nos oportet nostra ipsius gratia spernere: ita enim est, cũ quis exciderit fide, nusquã consistit, sed aliàs aliter natat, donec rursus in profundo mergatur. *Quos tradidi*, inquit, *satanæ, vt discant non blasphemare.* Videsvt blasphemia sit, rationibus diuina velle discutere: ita nihil cõmune habet humana ratio collata diuinis. Quo autẽ modo ipsos satanas nõ blasphemare docet? Nempe enim si alios docet, multò magis seipsum docere debuerat: si autẽ seipsum hactenus docere nõ potest, ne alios quidẽ. Non ait, vt doceat illos non blasphemare, sed, vt discãt nõ blasphemare: nõ ille hoc agit, sed

1.Cor.5.b hic euentus accidit: quẽadmodum igitur & alio in loco ait de eo qui fuerat fornicat°, tradere huiusmodi hominem satanæ in interitum carnis, non vt spiritum saluet, sedvt spiritus saluus sit: hîc autẽ nulla persona notatur. Quomodo igitur istud cõtingit? Nempe quemadmodum carnifices innumeris sceleribus pleni, castigant alios: ita & hic de nequissimo dæmone dicitur. Et cuius rei, inquies, gratia, non illos ipse

Acto.5.a punisti, quẽadmodũ Bariesum, sicuti Petrus Ananiã, sed eos satanæ tradidisti? Non vt puniantur, inquit, sed vt discant. Et certè ipsi nõ deerat authoritas pu-

1.Co.4.d niendi, sicut cùm dicit: Quid vultis, in virga veniã ad

2.Co.13.b vos? Et rursus: Non vt nos probati simus, sed vt vos

Ibid.10.c quod bonũ est, faciatis. Atq; iterũ: Nõ in euersionẽ, sed in ædificationẽ. Quid igitur satanã ad suppliciũ vocas? Vt scilicet vnà cum vehementia atque cruciatu esset contumelia maior, imò verò infideles quidẽ ipsi docebant: eos verò qui à fide auersi essent, satanę tradere consuẽuerant. †Cur igitur? Propter infideles nanque. Ananias infidelis erat, qui tẽtabat adhuc. vt igitur fideles] discerẽt se latere nõ posse, idcirco per seipsos illos puniebant: eos verò qui postquã ista dicerant, à fide aberrabant, satanæ tradiderũt: vt per istud ostenderent, q̃ non propriis viribus, sed ipsorũ custodia continebantur, quicunque se in arrogantiæ tumorem extulissent: quemadmodũ in regibus cernimus, qui hostes quidem etiam suis manibus iugulant, subditos verò carnificibus tradunt. Indicat autẽ istud propter apostolorum custodiam fieri: pręterea nõ minimũ erat posse imperare diabolo, ex eo quippe monstratur, illum apostolis vel inuitum seruire, ac cedere solitum. Istud itaque parui non erat momen-

1.Cor.5.b ti. Quomodo autẽ illum tradiderit, audi: Congregatis, inquit, vobis, & spiritu meo, cum virtute domini Iesu Christi tradere huiusmodi hominẽ satanæ: Eiiciebatur nẽpe à cõmuni fideliũ cœtu, abscindebatur à grege, fiebat nudus, atq; ita destitutus, atq; ita lupis patebat, & prodebatur incursibus: sicuti eũ dudũ nubes Hebræorũ castra tegebat, ita & ecclesiã protege- Exo.40. bat sancti spiritus gratia. Si quis igitur extra ecclesiã fieret, cõburebatur: fiebat autẽ extra ecclesiã apostolorũ iudicio: ita & dominus Iudã tradidit satanæ; cõtinuò enim post buccellam introiuit in illũ satanas. Ioan.13.e Et hoc itẽ dicere possumus, q̃ eos quidẽ quos corrigi volebãt, non ipsi pœna plectebant: qui autẽ emẽdationem admittere nolebãt, eos ipsi supplicio subdebant, vel certè quia terribiles magis ipsi videbantur, cũ ipsos aliis traderent puniendos: ita & Iob sa- Iob.1.c tanæ traditus est, verũ ille nõ delictorũ causa, sed vt & .2.b maiora referret virtutis præmia. Plurima eiusmodi nunc quoque contingunt. Quia enim sacerdotes Morad. lc. ignorãt eos qui peccatis obnoxij, indignè mysteria venerãda percipiũt: deus hoc sępius facit, eósq; satanæ tradit. Quoties denique morbi, quoties detrimẽta, quoties luctus, calamitatésq; cõtingũt, & alia quęlibet huiusmodi, huius rei gratia fiũt: id Paulus quoq; signãter expressit. Ideo inter vos, ĩquit, multi infirmi 1.Co.11.g & imbecilles, & dormiunt multi. Et quomodo, inquies, ista perpetimur, cùm semel tantũ per annũ ea sacramenta sumamus? Hoc nẽpe est quod vniuersa perturbat, quia nõ mũditia animi, verũ interuallo tẽporis longiore cõstare meritũ putas, summámq; arbitraris reuerentiam, ac religionem esse, si nõ sæpius cœlestẽ illam adeas mensam: ignoras quoniam indignè accedere, etiamsi semel tantùm fiat, te supplicio tradit: dignè verò etiã si sæpe accedas, salutem inde conquiris? Non est audaciæ sæpius accedere ad do- Notã minicã mensam, sed indignè accedere, etiam si semel tantùm quispiam totovitæ tempore accedat. At nos adeò stolidi, adeò insensati sumus, vt cum innumera per totum annũ scelera perpetremus, nihil ea curemus exuere: cæterùm satis esse arbitramur, si nõ assiduè præsumamus atq; cõtumeliosè Christi corpus attingere: neque intelligimus miseri, q̃ hi qui cruci Christum affixerunt, semel tantùm id fecerunt. Non igitur quia semel crucifixerũt, minus idcirco delictũ est: & qui Christum prodidit, semel tantùm prodidit: nunquid ergo hoc illũ supplicio eripuit? Quid igitur hanc rem temporis lege metimur? Tempestiuum accedendi tempus munditia conscientiæ faciat, nihil habet amplius quod in Pascha cõsummatur mysterium, eo qd̃ cõtinuò celebratur. Vnum quippe atq; idem est, eadem est sancti spiritus gratia, semper Pascha est. Nostis profectò qui initiati estis, id quod dicim°, siue sexta feria, siue sabbato, siue dominica die, siue in celebritate martyrũ, eadẽ litatur hostia, idem sacrificium cõsummatur. Quotiescũq; enim, inquit, 1.Cor.12.f manducabitis panem hunc, & calicem biberitis, mortẽ domini annũciabitis. Nulla obseruatione tẽporis sacrificiũ circunscribere voluit. Cur igitur, inquies, tunc solùm dicitur Pascha? Quia tunc pro nobis Christus mortuus est. Nemo igitur illo tempore aliter accedat, & aliter nũc. Vna virtus est, vna dignitas, vna gratia, vnum atque idem corpus. Non illud hoc sacratius, neq; istud illo inferius est: atq; hoc vos etiã nostis, qui nihil nouitatis inspicitis, præter secularia ista velamina, & multitudinem solito lætiorem. Habẽt aliquid amplius dies illi, quòd scilicet ex illis initium

† Quid nã autem, infideles? quandoquidem Ananias infidelis erat adhuc cum tentaret: vt igitur infideles.

initium cepit ſalus noſtra, quia in ipſis immolatus eſt Christus: iã verò quod ad ſacramẽtum attinet, nihil amplius habent, nullam dignitatem, nullum priuilegium. At tu cùm carnalẽ cibum ſumpturus accedis, os antea ac faciẽ lauas: cùm verò ad ſpiritualem mẽſam acceſſurus es, animã lauare diſſimulas, atq; immunditia plenus accedis. Sed nõ ſufficiunt, inquies, quadrageſimę ſanctæ ieiunia ſordem illam noſtrorũ diluere peccatorum. Et quęnam obſecro vtilitas eſt, cùm quis voluerit vnguẽta deponere, ſi prius emundet locum, deinde cũ parum aliquid odoris iniecerit, etiã ſtercus adiiciat? Nónne fragrantia illa omnis abſcedit? ita profectò & nobis cõtingit. Digni fortaſſis euaſimus, cũ pro viribus mũditię ſtuderemus, ſed poſtmodũ rurſus noſmet inquinare perreximus: hoc & de his qui poſſunt intra quadraginta dierũ numerum peccata diluere diximus: ne, quæſo, negligamus
Prou. 26. b. ſalutẽ noſtrã. Homo enim, inquit, qui auerſus fuerit à peccato ſuo, & rurſus pergens eadem fecerit, veluti canis eſt, qui ad ſuum reuertitur vomitum. Curemus quãtum poſſumus, ne ſit labor noſter inanis: ita enim præmia illa conſequi poterimus; quæ finem nullum habent: quibus nos omnes perfrui contingat, gratia domini noſtri Ieſu Chriſti, cum quo eſt patri, vnà cũ ſancto ſpiritu gloria, imperiũ & honor, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum, Amen.

Homilia VI.

Cap. II. *Obſecro igitur primum omniũ fieri obſecrationes, orationes, poſtulationes, gratiarum actiones, pro omnib⁹ hominibus, pro regibus, & pro omnibus qui in ſublimitate ſunt conſtituti.* Quaſi communis quidã totius orbis pater, ſacerdos eſt: dignum igitur eſt, vt omniũ curam agat, omnibúſque prouideat: ſicut & deus, cuius miniſterio ſeruit, & fungitur vice, idcirco ait: *Obſecro igitur primum omnium fieri obſecrationes & orationes.* Duo enim hinc pręcipua oriuntur bona, quòd odium omne quo alios proſequimur, deponimus. Nemo enim aduerſus eum inimico eſſe animo poteſt, pro quo obſecrationes facit, & illi ipſi meliores fiũt. Nihil enim ita doctrinam commẽdat, nihil magis ei⁹ vires inſinuat, quàm huiuſmodi charitas. Cõſidera deniq; cuiuſmodi ſit eos diligere, qui inſidiis appetunt, qui flagellant, qui vndique exagitant, qui denique necant, dum hi qui iſta patiũtur, deum pro his ipſis qui ſe ita afficiunt, intentiſſimis orationibus pulſant. Vides vt ſuperiorem omnibus Chriſtianum euadere velit? Quemadmodum enim in infantibus pueris, cum is qui à patre portatur infantulus, patris cæciderit faciem, nihil ex hoc obtundetur dilectionis affectus: ita & nos cũ ab his qui extra ſunt, cędimur, nihil ex priore beneuolentia remittere omnino debemus. Quid autẽ ſibi vult quod ait, primũ omniũ? In obſequio ſcilicet quotidiano, perpetuóque diuinæ religionis ritu. Atq; id nouerunt fideles, quomodo dieb⁹ ſingulis manè & veſperè orationes fundãtur ad dominũ, quomodo pro omni mũdo, & regibus, & omnibus qui in ſublimitate ſunt poſiti, obſecrationes ab eccleſia fiant. Sed fortè quis dixerit, pro omnib⁹ quod ait, tantũ fideles intelligi voluiſſe. At id verũ nõ eſſe, quæ ſequũtur, oſtẽdunt. Denique ait, pro regibus: neq; enim tunc reges deum colebãt, verùm multis poſtea tẽporibus in infidelitate, quam per ſerié ſucceſſionis acceperãt, perſtiterũt. Deinde vt omnis aſſentationis ſuſpicio tolleretur, cũ premiſiſſet, pro omnibus: tunc demum, pro regibus, addit. Si enim tantũ pro regibus diximſſet, fortaſſis non deeſſet qui adulationis gratia illum ita ſcripſiſſe putaret. Quoniã verò cõſequens eſſe cernebat, vt Chriſtiani animus ad iſta torpeſceret, neque huiuſmodi admitteret monita, ſiquidẽ pro gentili ſacramentorum tempore preces oporteret offerri, vide quid ſecutus adiũxit, vt ex cõſideratione lucri admonitionem facilius libentiũſq; ſuſciperẽt. *Vt quietam*, inquit, *& tranquillam degamus vitam.* Ac ſi dicat, in illorum ſalute ſecuritas noſtra conſiſtit. Quemadmodum & in epiſtola ad Romanos, cùm eos hortaretur obedire principibus, ait: Nõ propter neceſſitatẽ, ſed propter Rom. 13. b
conſcientiã. Deus enim pro vtilitate cõmuni huiuſmodi principatus inſtituit. Quàm igitur abſurdũ eſt, cùm illi idcirco militent, & arma circũferant, vt nos in tranquillitate, atque ocio ſimus, nos pro periclitãtibus, ac noſtri cauſa labores ſubeuntibus preces, effundere detrectemus? Non igitur aſſentandi gratia huiuſmodi mandatum dedit, verùm iuſtitiæ ſeruauit leges: niſi enim illi ſeruarentur, atq; inter bella & hoſtes proſperè agerẽt, neceſſariò & noſtra omnia turbis, tumultibúſq; plena eſſent. Nam nos aut militare opus fuiſſet, ac per noſmet eadẽ ſubire pericula conciſis illis, aut fugere vagóſq; per orbem terrarũ ferri. Sunt enim, inquit, huiuſmodi veluti obices quidam hoſtib⁹ oppoſiti, per quos nos in pace ſeruemur. *Deprecationes*, inquit, *orationes, interpellationes, gratiarũ actiones.* Deo quippe oportet referre gratias, etiã pro ſucceſſionibus aliorũ: q; ſcilicet Solem oriri facit ſuper Mat. 5. g
malos & bonos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. Vides vt ille non modò per orationis ſtudium, verùm etiã per gratiarum actiones nos coniũgat, atq; conglutinet? Qui enim neceſſariò cogitur deo referre gratias pro fœlicibus proximorũ ſucceſſibus, ipſum quoq; amare cõpellitur, ſibiq; familiarius iũgi: quòd ſi pro fœlicitatibus proximorũ gratiæ agendæ ſunt, quantò magis pro his, quę in nos ſiue clàm, ſiue manifeſtè proueniũt: pro his etiam quę nobis inferuntur ad ſalutem noſtrã, etſi illa etiã triſtia eſſe videantur? Deus quippe ad vtilitatem noſtram cuncta diſpenſat.

Omnis igitur oratio noſtra gratiarum actione nõ Mora-
careat. Si autem & pro his qui nobis familiaritate le-
iunguntur orare iubemur, non fidelibus ſolùm, ſed etiã infidelibus, cõſidera quantũ malum ſit aduerſus fratres orare. Ille nempe te orare pro inimicis iuſſit, tu etiam aduerſus fratrem oras: non aduerſus illum, ſed aduerſus te ipſum orare cõuinceris. Deum enim ad iracundiam prouocas, dum verba penitus ſtolida loqueris, ac dicis deo: ita illi fac, retribue ei, percute illũ. Iſta quippe à Chriſti diſcipulis mãſuetis ac mitibus lõgè remota ſunt, neq; illo digna ore, quod ſacris inſtructionibus deditũ ſit. Nihil amarũ, nihil durum ea lingua proferat, quę diuinis rebus aſſueta eſt: nihil ex illo ore prodeat crudele, quod dominico corpore ſæpius ſaginatur. Mundã ſeruemus linguã, non per eã maledicta, non verba atrocia proferam⁹. Si enim maledici regnũ dei non poſſidebũt, quantò 1. Cor. 6. b
magis hi qui contra proximorũ ſalutem orant? Neceſſe eſt enim eum qui contra aliquem orat, etiã cõtumelias inferre. Contumelia autem & oratio multũ ab inuicem diſtant: maledictum item, atque oratio multum ab inuicem diſtant. Accedis ad deum, vt illum tibi propitium facias, & contra alium oras? Niſi ipſi dimiſeris, nec tibi omnino dimittetur. At Matt. 6. b
verò tu non modò non dimittis, verumetiam deum ne dimit-

ne dimittat deprecaris. Vide ad quę malitię prępupta accesſeris, ſi ei qui non dimittit non dimittitur, ei etiã qui dominum ne dimittat precatur, quomodo dimittetur? Non illi profectò noces, ſed tibi ipſi: nam etſi pro tuis orans delictis fortaſſis audiendus eras, facit peſſima intentio, qua cõtra fratrem oras, vt neq; pro teipſo audiri merearis: quippe impuro & contaminato ore preces offers. Nam re vera immundum huiuſmodi os rectè cenſetur, atque omni fœtore, omniq; ſpurcitia plenum: nẽpe enim cùm debueras pro tuis metuere ſceleribus, & omni conatu, vt remiſſione po tireris orare, accedis ad deũ, vt eum concites aduerſus fratrem tuum: itáne obſecro paues ac trepidas, & pro tuis culpis ſolicitus es? Non vides quantum tibi incõmodi parias? Imitare vel pueros, qui ſcholis traduntur, ac liberalibus diſciplinis, qui cùm viderint ſocios & contubernales ſuos rationem reddere cogi eorum quæ didicerint, eóſq; qui negligentiores fuerint cædi, ac per ſingulos diſcuti, concidiq; verberibus, admonentur quid de ſe ſperare debeant, & penè præ timore moriuntur: & ſi quis ex ſociis eos crebro pulſauerit, nequaquã iraſcuntur, cùm metus ille animum penitus occupauerit: neq; magiſtrum interpellare habent, ſed vnum tantùm intuentur, quo pacto ſcilicet egredi, atq; elabi abſque verberibus poſſint: ſolúmque id tempus ſemper verſatur ante oculos, & cùm exceſſerint ianuas, eo iam metu liberi, maxima tenentur voluptate: Tu verò ſtans, ac pro tuis ſceleribus deprecans, non exhorreſcis aliorũ peccata animo voluere? Et quo pacto deũ exorare poteris? Nẽpe enim dum contra proximos oras, aduerſus temetipſum illũ amplius prouocas, nec permittis eum indulgentiam tuis præſtare criminibus. Nam, dicit tibi deus, Quo pacto vis, vt ea quæ in me peccaſti dimittam, qui illorum quæ in te deliquit proximus, cupis atque oras vt vltor exiſtam? Diſcamus tandem eſſe Chriſtiani. Si orare neſcimus, quod facillimum eſt, quid aliud nos ſcire putemus? Diſcamus orare, vt cõuenit Chriſtianis. Gentilium illæ precationes ſunt. Iudæorũ huiuſmodi orationes eſſe cenſentur: Chri-
Mat. 5. g ſtianis verò contrà penitus iuſſum atque imperatum eſt, his qui in eos peccauerint, indulgentiam facilem dare, atq; vt eis à deo ignoſcatur tota intentione de-
1. Cor. 4. c poſcere. Maledicimur, inquit, & benedicimus: perſecutionem patimur, & ſuſtinemus: blaſphemamur, &
Act. 7. g obſecramus. Audi quid orans Stephanus dicat: Domine ne ſtatuas eis hoc peccatum. Non modò non contrà eos, verùm & pro eis orabat. Tu verò non ſolùm non pro eis oras, qui te læſerunt, ſed cõtra eos preces emittis. Quemadmodum igitur ille mirabilis eſt, ſic tu cõtra nequiſſimus. Quem verò admiramur omnes, quem dignum laudibus ducimus? eóſne pro quibus orauit, an eum qui pro eis preces effudit? Hũc ſcilicet, qui opus tam grandis charitatis exercuit, idque diuino magis, quàm noſtro iudicio comprobatur. Vis inimicum percuti? pro illo ora: verùm nõ huiuſmodi animo, neque illi quicquam huiuſmodi penitus impreceris: hoc quippe illi contingit. Cęterùm tu bonum hoc ea intentione ne facias. Nempe enim beatiſſimus ille iniuſtè omnia patiebatur, ac pro eis ipſis, à quibus patiebatur, orabat: nos autem & ſæpe quidem ab inimicis iuſta perpetimur. Quòd ſi is, qui iniuſtè patiebatur, cõtra eos orare minimè auſus eſt, imò tutum ſibi fore arbitratus non eſt, niſi & pro eis oraret: nos qui cùm iuſta patiamur, non modò pro eis, à quibus patimur, preces effundimus, verùm & contra eos oramus: quibus non meremur ſuppliciis tradi? Videris quidem illi dum oras, intẽtare vulnus, re autem vera contra teipſum gladium impellis. Nõ permittis iudicem tecum in tuis ſceleribus mitius agere, dum illum aduerſus alterum prouocas. Nam qua menſura menſi fueritis, remetietur, inquit, vobis: Matt. 7. a
& quo iudicio iudicaueritis, iudicabimini. Simus igitur ad veniam faciles, vt nobis deus quoque eiuſmodi fiat. Iſta vos non ſolùm audire cupio, & oro, verumetiam ſeruare diligenter. Cæterùm, quod dolens dico, verba ſolùm memoria tenetis, imò fortè nec verba. Quod ex eo conſtat, quòd ſępe cùm hinc diſceſſeritis, ſi fortè quiſpiam ex his, qui non affuerunt, quid dixerimus interrogare perrexerit: alij quidem nihil dicũt, quippe quibus omnia exciderint: alij verò qui ſcire videntur, quam ſolùm materiam tractauerimus, vix ſummis labiis proferũt: hortatus eſt, dicunt, iniurias obliuiſci, ac pro inimicis orare, omittúntque ea referre, quæ in eam rem dicta ſunt: neque enim ea memoria tenent, vixque pauca meminerũt. Quocirca moneo, ſi nihil ex verbis noſtris refertis lucri, ne ad audiendum quidem cõueniatis: quid enim vtilitatis inde conſequimini? Maius inde vobis iudicium fit, grauioréſque cruciatus promeremini, ſi poſt innumeras admonitiones noſtras in eiſdem perſiſtatis malis. Idcirco nobis orationem conſtituit deus: ideo orare iuſſit, vt nihil ſeculare, nihílque humanum poſtulemus. Noſtis qui fideles eſtis, quænam in oratione petenda ſunt, quàm communis eſſe debeat omnis oratio. At fortè dicturus eſt aliquis, pro infidelibus orandum non eſt. Quia orationis vim omnino neſcitis, ideo nec altitudinem, theſaurúmque ipſius agnoſcitis. Nam ſi quis eam diligenter euoluat, inueniet & hoc in ipſa orationis formula nobis diuinitus tradita poſitum. Nam cùm quiſpiam orans dicit, Fiat voluntas tua ſicut in cœlo & in terra: nihil aliud Matt. 6. b
omnino ſignificat. Quippe in cœlo, infidelium nul- & Luc.
lus eſt, nullus qui offendat. Si igitur de fidelibus tan- 11. a
tùm diceretur, rationi profectò conſentaneum non eſſet. Nam ſi fideles voluntatem ipſius facerent, infideles autem nonnam non, vt in cœlo, ita in terra voluntas ipſius fieret. Nam quemadmodum in cœlo nemo malus: ita & in terra vt nemo ſit malus, optãdum eſt. Sed planè per illa orationis verba ſic loquimur: Omnes ad timorem tuum pertrahe, omnes homines angelos fac, ſiue illi inimici noſtri, ſiue perſecutores ſint. Non vides quot diebus ſingulis deus blaſphemiis impetitur? quot iniurias ſuſtinet & à fidelibus & infidelibus, verbis ſimul atque operibus? Quid igitur? Num idcirco Solis extinxit radios? Num ideo lunã ſolito curſu coërcuit? num diſrupit cœlum, & terræ fundamenta concuſſit? Nunquid exiccauit mare, ac fontes aquarum ateſcere fecit? Num aëra & cætera elementa permiſcuit? Nequaquam. Sed contrà penitus, & Solem oriri facit, & pluuias imbréſque largitur, atque ex humo annua alimenta miniſtrat inſenſatis, blaſphemis, ſceleratis, perſecutoribus, non vno tantùm die, vel duobus, aut tribus, ſed per omnem penitus vitam. Hunc igitur imitate, hunc pro humanis viribus æmulare. Non potes Solem oriri facere? maledictis abſtine: non potes largos imbres effundere? conuiciis deſiſte: non potes alimenta indigentibus miniſtrare? violentiam fuge, ſufficit ſi hæc deo offeras munera. Dei nempe beneficia per opera in

hostes ipsius emanant: tu vel verbis hoc facito, pro inimicis ora: ita patri tuo, qui in cœlis est, similis fies. Millies iam huiusmodi monita dedimus, neq; ea repetere vnquam desistemus, modò aliquis profectus eueniat. Nos quidem neque torpescimus, neque lassescimus, neque hæc vobis dicere defatigamur: reliquum est, vt vos dum hęc auditis, non ea molestè admittere videamini. Videtur autem quispiam ea molestè suscipere, cùm non ea facit quæ dicimus. Nam qui ea opere exequitur, ea iugiter audire cupit: quippe à quibus nihil molestiarum, & laudis plurimum se referre arbitratur, quod non consequuntur nisi qui ea quæ dicimus faciunt: aliâs quippe qui dicit, onerosus est. Si quis denique eleemosynam faciat, dum audit de eleemosynis differentem, non modò nõ lassescit auditu, sed exultat potius, audiens rectè sua dici, atque prædicari. Nos autem quoniam nullum patientiæ studiũ habemus, neque eam rem virtute quæsiuimus, idcirco cùm de his verba fiũt, ea molestè videmur admittere. Quòd si ei rei studeremus, nunquã profectò lassescere, cùm de illa verba fiũt, possemus. Igitur si nos minimè molestos esse atq; onerosos cupitis, sic facite, rebus ipsis, quæ dicimus, implere curate. Nam nunquam eadem vobis repetere desinemus, donec penitus insinuentur cordibus vestris, atque in opus erumpãt. Nam summo profectò affectu, & eximia beneuolentia in vos istud agimus, partim etiam ob id quòd nobis periculum imminet. Quippe tubicinem, etsi nemo ad bellum profecturus sit, tuba tamen canere oportet, suúmque munus implere. Non itaque vt vobis maiorem cruciatum præparemus, si negligatis, hoc facimus: sed vt & nostrum periculum euitemus, & charitatis debito vestris commodis consulamus. Nam discerpuntur quodammodo viscera nostra, & nimio angore tabescim⁹, si quid eiusmodi fiat: sed absit id penitus. Non sumptibus opus est, non peregrinatione longiori, non aliquo eiusmodi ad ea implenda quæ dicimus: velle tantùm oportet, verbo solummodo opus est, atque integerrima voluntate. Seruemus os nostrum, ianuam illi ac vestes apponamus, vt nihil ex his quæ deo grata non sunt, loquamur. Nostris prospicimus cõmodis, dum pro inimicis oramus, nõ his pro quibus preces effundimus. Hoc semper versemus animo, ꝓ qui inimicũ benedicit, seipsum benedicit: & qui illi maledicit, in seipsum maledicta detorquet. Et qui pro inimico orat, pro se magis, quàm pro illo orare cognoscitur. Ita poterimus huiusmodi virtutem consequi, & his quæ nobis promissa sunt bonis sempiternis perfrui: quibus nos omnes potiri contingat gratia & misericordia domini nostri Iesu Christi, Amen.

Homilia vij.

VT quietam & tranquillam vitam degamus in omni pietate & castitate. Hoc enim bonum & acceptum est coram saluatore nostro deo, qui vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Quia communia cupit bella dissolui, & pugnas agitationésq;, & armorum fremitus, atque ideo & pro regibus, & pro principibus sacerdotẽ offerre preces hortatur: longè magis & in priuatis bellis id necessariò sibi faciendũ meminit. Quippe tria sunt bellorũ genera grauiora. Vnum quidem commune, hoc cùm exercitus nostri aduersus Barbaros pugnant. Secundũ, cùm etiam pacis tempore nos inuicẽ oppugnamus. Tertium, cùm vnusquisq; aduersum se bella seditionésq; concitat: hoc quippe omnium acerbissimum bellum est: nam profectò bellum quod excitatur à Barbaris, nihil ferè nos lædere potest. Nam etsi hostes nos perimant, ac iugulent, nullum tamẽ ad animas periculum migrat, neque salutem illam sempiternam violare possunt: nec secundum illud belli genus, si velimus quippiam nobis nocere poterit: quantumlibet enim alij contra nos pugnent, ipsi tamen esse pacifici possumus. Audi denique quid propheta dicat: Pro eo vt me diligerent, detrahebant mihi, ego autem orabam. & rursus: Cum his qui oderunt pacem, eram pacificus, ac deinceps impugnabant me gratis. Porrò tertium illud belli genus absque periculo vix effugere possumus. Vbi enim corpus aduersus animam dissidens, seditiones, turbásque commouet, molestásque concupiscentias excitat, & voluptates corporum armat iræ atque inuidiæ, non possumus, nisi hoc soluatur bellũ, promissis perfrui bonis: verùm necesse est, eum qui huiusmodi seditionem comprimere † pergit,] & cadere, & excipere vulnera, quæ mortem illam sempiternam pariunt. Magna igitur nobis cura, ingentíque solicitudine quotidie opus est, vt huiusmodi nobis bellum minimè excitetur: aut si fortè excitatum fuerit, non permaneat, sed prematur protinus, atque sedetur. Nam quænam, oro, vtilitas est, si pacato orbe, magnáque quiete vbique terrarum obtinente, tu aduersus teipsum excitare bella non desinas? Huic igitur intimę ac penitus insitæ paci omnino studẽdum est: eam si habuerimus, nihil nos extrinsecus lædere aut violare poterit. Confert autem non parum ad eã conquirendam etiam communis omnium pax, idcirco ait: *Vt quietam & tranquillam vitam degamus.* Quãm verò ille infœlix est, qui profunda pace vbique regnante turbatur? Vides vt hanc pacem intelligi velit, quam tertio loco constituit. Idcirco sanè cum dixisset, vt quietam & tranquillam vitam degamus, non hactenus substitit, sed continuò adiecit: *In omni pietate, & castitate.* Enimuero pietate atq; castitate perfrui, nisi pax illa quæsita fuerit, fas omnino non est. Nam vbi disceptationes, inutilésque quęstiones nostram perturbant fidem, quænam in nobis pax esse potest? Nam vti ne existimes illum hoc de temporali pace dixisse, cùm dixisset: Vt quietam & tranquillam vitam degamus: adiecit, In omni pietate, & castitate. Quomodo, inquit, fieri potest, vt quietam & trãquillam vitam degant gentiles quoq; & intemperantes, ac deliciis impudicitiáque soluti? ne istud fortè suspiceris esse quod dixit, atque ea pace huiusmodi homines perfrui posse, idcirco subiecit: *In omni pietate ac castitate.* Nam vita illa gentilium atque huiusmodi turpium hominum, insidias atque rixas quotidie gignit, cùm anima perpetuis vulneribus afficiatur ex cogitationum turbis atque tumultibus. Non igitur huiusmodi vitam intelligi voluit, sed eam quæ in omni pietate, & castitate ageretur. Omne, inquit, dogma, non solùm pietate, verumetiam vitæ integritate perficitur: nanq; pietas & in ea parte quęrenda est. Nam quid cõferre potest, si seruata fidei pietate, operibus impius sis? Nempe enim ꝓ vita, atque operibus violari pietas possit, audi beatissimum hunc virum alio in loco rursus dicentem: Confitentur verbis se nosse deum, factis autem negãt: & iterum, Fidem abnegauit, & est infideli deterior: ac rursum, Si quis frater appellatus fuerit fornicator, aut cupidus, quod est idolorum seruitus, huiusmodi non honorat deum: Rursumque,

A B C D

† negligit.

Ps. 108. 4. Ibi. 119. b

ad Tit. 1. d 1. Tim. 5. a 1. Cor. 5. d

1. Tim. 2. b. sumq;, Qui fratrem suum odit, ignorat deum. Vides quot sint impietatis species? Idcirco ait, *In omni pietate* † *& castitate.* Impudicus enim est, non modò fornicator, verùm & auarus quoq;, & impudicus, & intemperans meritò dici potest: quippe est ea concupiscentia, carnali libidine minimè inferior. Qui igitur non illa temperat, intemperans dicitur. Ex eo enim ꝓ huiusmodi cupiditate minimè abstineant, eo censentur nomine. Ita fermè & iracundum intemperantem equidem dixerim, & inuidum atque auarum, & simulatorem, & omnem penitus peccatis obnoxium, turpem, inhonestum, atque impudicum. *Hoc enim bonum & acceptũ est*, inquit, *coram saluatore nostro deo.* Quid illud est? Orare pro omnibus, hoc suscipit deus, hoc iubet: *Qui omnes homines vult saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire.* Imitare deum tuum, si omnes ille vult saluos fieri, meritò pro omnib⁹ oportet orare. Si omnes ipse saluos fieri cupit, illius & tu cõcorda voluntati: ꝓ si & ipse vis ora, quippe volentium est orare. Vides vt omni ex parte animam inducat ad orandũ, etiam pro gentilibus ipsis? Nempe enim quid hoc pariat lucri, indicat cùm subiungit, *Vt quietam & tranquillam vitam degamus.* Et quod hoc longè maius est, quia deo id gratum est, ac per hoc illi euadimus similes, dum quæ ipse vult, eadem volumus. Sufficere & ista poterant ad exorandum quamlibet immanem beluam. Igitur pro gentibus orare non metuas, quandoquidem hoc ipse vult: time magis contra illos orare, quoniam hoc ipse nõ vult. Porrò si pro gẽtilibus oportet orare, constat profectò ꝓ & pro hæreticis ipsis, pro omnibus quippe hominibus orare necesse est. Hoc autem & alia ex ratione bonum honestúmq; est, ꝓ scilicet eiusdem nos naturæ participes sumus, deúsq; huiusmodi beneuolentiam & laudat & suscipit, amplectitúrq; affectum in alterutrum magnum. Si ergo, inquies, deus ipse dare vult, quid hoc me orare necesse est? Multum hoc omnimodis cõfert. Nam per huiusmodi orationis studium, te ad eum diligendum trahit, neq; sinit efferari, sufficiunt & hæc illos attrahere ad fidem. Plurimi nanq; mortalium dum aduersus homines proteruè contenderent, à deo discesserunt. Salutem autem hanc modò appellauit, quæ ex huiusmodi oratione cõstaret. Qui omnes, inquit, homines vult saluos fieri, & hæc veraciter salus est. Nam sine hac magnum nihil assequimur, solúmque salutis nomen, & nuda appellatio reliquum erit. *Et ad agnitionem*, inquit, *veritatis venire.*

Veritatem, fidem in Christum synceram atque integram dicit. Nam in præcedentibus dixerat, præcipe non aliter docere: ne eis veluti inimicis intenderet, neu rixas ex huiusmodi occasionibus quæreret: omnes, inquit, homines vult saluos fieri, & ad agnitionẽ veritatis venire: ac protinus intulit: *Vnus enim deus, & vnus mediator dei & hominum. Et ad agnitionẽ veritatis venire*, inquit. Ostendit per hoc orbẽ tunc in veritate non esse: & item, vnus enim deus, non plurimi, vt isti putant, qui omnes saluos fieri vult, misitq; mediatorem filium suum. Quid ergo filius? nónne deus est? Nulli profectò dubium. Quomodo igitur, inquit, vnus? Ad distinctionem scilicet idolorum, non ad filium retulit: nam de veritate & errore omnis illi sermo erat. Enimuero mediator vtrisque eis debet societate coniungi, quorũ mediator est. Id quippe mediatoris est proprium, vtrorunque participem fieri, quorum fuerit mediator. Quòd si vnum quidem societate contingat, ab alio verò fuerit separatus, mediator iam dici non potest. Nisi igitur consors sit paternæ naturæ, mediator profectò non est, quippe cũ à patris sit substantia separatus. Quemadmodũ enim humanæ naturæ consortium accepit, quando ad homines venit: ita & à dei substantia non abscessit, quoniam à deo venit. Nam quia duarum naturarum medius fuit, ambarum oportuit esse participem. Quemadmodum enim loci cuiuslibet mediũ vtranq; partem cõtingat necesse est: ita & naturarum ambarum medium oportuit vtrasq; naturas contingere, atque connectere. Quemadmodum igitur homo factus est, ita etiam deus erat. Homo quippe purus mediator nunquam penitus fieret: oportebat enim huiusmodi mediatorẽ cum deo colloqui. Deus item solus mediator esse non posset, neq; enim ipsum suscepissent hi quorum mediator accederet. Quẽadmodum illic ait: Vnus deus pater, & vnus dominus Iesus Christus: ita & hîc, vnus & vnus. Non ponit duos: quia enim aduersus multorum deorum disceptabat errores, ne quis duorum numero, deorum multitudinẽ putaret inferri, vnus, inquit, & vnus. Vides quanta diligentia, quantaq; vigilãtia, scriptura huiusmodi collocet verba? Vnus quippe & vnus duo sunt. At non istud dicimus, etsi ratio suggerat. Non dicis vnus & vnus duo, quemadmodum neq; cogitatio suggerit vt dicas, si † gemit] passus est. *Vnus enim*, inquit, *deus, vnus & mediator dei & hominum Christus Iesus, qui dedit semetipsum redemptionem pro omnibus testimonium temporibus suis.* Nunquid etiam pro gentilibus? Nemo id ambigit. Et Christus quidem etiam pro gentilibus mortuus est, tu pro illis orare non sustines? Et quo pacto, inquies, illi non crediderunt? Quia noluerunt: suas tamen ille partes executus est, † dum pro eis in cruce pẽderet.] Venit enim vt testimonium perhiberet paternæ veritati, atque occîsus est. Itaque non illi tantùm pater testimonium perhibet, verumetiam & ipse patri: Ego enim, inquit, veni in nomine patris mei, & iterum, Vt cognoscant te verum & solum deum: & item, Spiritus est deus. Vsque ad mortem igitur testimonium perhibuit, temporibus propriis, id est, congruentibus. *In quo positus sum ego prædicator & apostolus. Veritatem dico, non mẽtior. Doctor gentiũ in fide & veritate.* Quãdo igitur & ipse pro gẽtibus passus est, & ego doctor gentium constitutus sum, cuius rei gratia tu pro ipsis orare detrectas? Rectè hoc in loco fidẽ facere oportuit, quia gentium doctor, inquit, constitutus sum. Valde enim ad hoc apostoli diffidebant. Deinde adiecit, doctor gentium in fide & veritate. In fide iterũ ait. Verùm noli putare, quoniã in fide dixerit, aliquid latêre fallaciæ. Etenim protinus in veritate subiũxit, vt omnem suspicionem mendacij prorsus auferret. Vides gratiam vbique diffusam? Iudæis nempe pro huiusmodi orare, solenne non erat. At nunc gratia propagata est. *Doctor*, inquit, *gentium in fide & veritate. Qui dedit*, inquit, *semetipsum redemptionem.* Quomodo igitur à patre traditus est? Magnæ profectò atq; immensæ benignitatis huiusmodi precium fuit. Nam profectò excruciari illi merebantur, prorsúsque perituri erant: sed pro ipsis suum tradidit filium, vt prædicatio crucis excresceret. Sufficere profectò ista poterant ad omnes attrahendos ad fidem; atque ad Christi dilectionem illam ineffabilem ostẽdendam. Est enim ipsa magna profectò, atque ineniarrabilis: silauit semetipsum pro inimicis; pro his qui se oderant,

† τηρήσεν. castitate siue temperantia.

A B C D

† testimoniũ passionem dicit.

Ioan. 5. g. Ibid. 17. d. Ibi. 4. e. et 2. Cor. 3. d.

Supr. 1.

Mora le. Charitas dei immẽsa.

rant, pro auersis à se. Id quod neque pro amicis, neq; pro filiis, neque pro fratribus faceret quispiam, hoc fecit pro seruis dominus, atque pro huiusmodi deus. Deus enim pro hominibus, pro mortalibus immortalis, pro temporalibus sempiternus, pro inimicis denique dei filius. Nam si illi anteà conuersationis merito ac virtute placuissent, minus mirabilis charitas illa videri potuisset. Et certè ad illam ipsam nulla humana dilectio posset accedere. Quòd enim in hominibus eiusdem substantiæ non fit, vt pro se inuicem moriantur, tunc profectò magno excessu bonitatis factum est: & tamẽ nos cùm tanta ceperimus summę illius charitatis indicia, tanta beneuolentia potiti sumus, torpescimus, atque negligimus, neque amamus Christum. Ipse pro nobis semetipsum offerre dignatus est, nos illum necessario indigentem cibo miseri aspernamur, infirmúmque ac nudum nec visitare dignamur: quanta hæc ira plectenda sunt? Quibus cruciatibus, quibus incẽdiis obnoxia sunt? Nempe enim si nihil aliud ille pro nobis egisset, vel hoc ipsum solum, quòd humanas passiones sibi assumere voluit, ac dicere dignatus est, Esurio ac sitio: omnes profectò ad se vehementer amandum prouocare sufficeret. Sed ô infœlix pecuniarum, nimísque violenta dominatio: imò verius, ô nequitia singularis eorum qui spontè pecuniis seruiunt. Nam illæ profectò non nimis habent viriũ, verùm nos nimium dissoluti, lasciuíque sumus, nos deiecti in humum, atque terreni, nos carnales, nos stolidi atq; insensati: illarum enim non nimia vis est. Quid enim obsecro, possunt? Stolidæ sunt atque insensibiles. Si diabolus nihil præualet omnino, si impurus dęmon, qui ita nequam est, vt cuncta permisceat, omniáque confundat, nihil adversus nos habet virium: quid pecunię ipsæ iam possint? Si argentum videris, stannum esse arbitrare. At non potes. quod est, id veraciter esse puta, quòd scilicet terra est. At neque fortassis hanc suscipis rationem. Considera quòd nos etiam quærimus, quod plurimi ex his qui possedere diuitias, nihil ferè emolumenti ex ipsis retulerunt. Quòd innumeri qui in his gloriabantur, in cinerem puluerémque conuersi sunt, núncque pœnas extremas expendunt, his qui testa & vitro vtuntur, longè & miserabilius affecti, atq; his etiam pauperiores. Et hi qui in stratis eburneis dormiunt, eis multò infœliciores, qui in stercore iacent, esse comprobantur. At fortasse oblectat obtutus? Sunt quidẽ plurima, quæ maiorem vim oblectandi in se habeant. Nanque enim & flores, & lucidus aër, serenúmque cœlum, & Solis iubar, longè amplius mulcet, gratiúsque delectat. Habet quippe argentum sæpe & rubiginem. Vnde & plurimi nigrum ipsum esse definierunt, quod constat ex imaginibus vetustate nigratis. Enimuero in Sole obscurum nihil est, nihil in cœlo atque syderibus, quod offendat obtutus: longè gratior in huiusmodi floribus aspectus est, quàm in colore illo. Non ergo flos est qui oblectat, sed auaritia atque iniustitia: hoc nempe oblectat animas hominum, non argentum illud. Eiice huiusmodi concupiscentiam ex animo, & protinus aspicies quod preciosum esse putabatur, ignobilius cœno. Eiusmodi perturbationem prorsus elimina. Nam & qui febrium ardore fatigantur, etiam cùm cœnum viderint, illud ac si fontes purissimos appetunt. Qui verò vt congruit, sani sunt, neque aquam quidem sæpe cõcupiscunt. Morbum abs te arcere contẽde, résque ipsas inspicias, vt sese habent. Atque vt discas me ista non mendaciter prosequi, plurimos equidem ostendere possum, qui hoc fecerunt. Eiusmodi extingue ignem, & aspicies huiusmodi omnia floribus esse viliora. Bonum est aurũ, verùm si indigentibus erogetur: bonũ, si ex ipso pauperes nutriantur: bonum, nisi eo quispiam inutiliter vti velit, nisi domi seruare velit, atque humo subruere: ita enim profectò inutile est, plenúmq; detrimenti. Nec minus, cum manibus ac pedibus, capitibúsq;, quasi pro ornamento dependet. Non ideo aurum effossum est, vt eo diuinam vinciamus effigiem, sed vt vinctos potius absoluamus. Ad hoc auro vtere, vinctum solue, non solutũ vincire contendas. Cur enim, quæso, rem abiectissimam tanto honore dignam putas? Non enim quia aurum est, vinculum idcirco non est. Neque enim materia vinculum facit, siue aurum, siue ferrum sit. Idem profectò est, quanquam & hoc illo sit grauius. Verùm quid est, quod eam rem leuem existimari facit? Inanis scilicet gloria. Cùm scilicet gaudet infœlix mulier, vinctam se ab omnibus cerni, vnde potius erubescere debuit. Nam vt hoc verum esse cognoscas, si illi huiusmodi circundederis vincula, atq; in solitudine vbi nullus inspector sit, manere permiseris, grauabitur vinculo, molestissimúmq; putabit, atq; à se quamprimùm excutiet. Timeamus dilectissimi, ne verba illa terribilia audire contingat: Ligate ipsi manus & pedes. Quid hoc tibi infœlix mulier iam conspicaris, manúsque & pedes vinciri permittis? Nemo ex vinculatorũ numero manus pedésque vincitur. Quid caput etiam obligas? Non sufficit manus pedésque vinxisse? Quid ceruicibus quoque innumera imponis vincula? Omitto solicitudinem, quam ista secum inuehunt, metum, anxietatem, rixásq; cum viro, si quando ipsis indigeãt, mortem quam sustinent, si quid ex his perire contingat. Hæccine obsecro voluptas est? Vt alius oblectetur aspectu, tu teipsam & vinculis & curis, atque periculis, & angoribus, quotidianísq; corrixationibus subiicis? Quàm oro istud reprehensibile est? Ne igitur, quæso, ita faciamus, verùm soluamus omnẽ obligationem iniquitatis, frangamus esurienti panem, & alia omnia studiosè agamus, quæ fiduciam nobis ad deum præstare possint, vt promissis bonis perfrui mereamur, in Christo Iesu domino nostro, Amen.

Mat.25.d

Mat.10.b

Homilia viij.

Volo igitur viros orare in omni loco, extollentes puras manus absque ira & disceptatione. Similiter & mulieres in habitu ornato cũ verecundia, & pudicitia, seipsas ornare, nõ in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, aut veste preciosa, sed quod mulieres decet pollicentes pietatẽ per opera bona. Cùm oratis, inquit saluator, nolite fieri sicut hypocritæ. Amant enim in synagogis & angulis platearum stantes orare, vt videantur ab hominibus. Amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Tu autem cùm oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio tuo ora patrem tuum in abscondito, & ipse reddet tibi in manifesto. Quid igitur Paulus sibi vult, qui ait: *Volo orare viros in omni loco, extollentes puras manus, absque ira & disceptatione?* Num enim domino suo contraria imperat? Absit, imò illius dictis per omnia concors esse deprehenditur. Quónam autem modo? Tũc demum apertius innotescet, cùm prius explicauerimus quid sit, intra in cubiculum tuum. Nam profectò plenum absurditatis erit, si istud simpliciter

Mat.6.a

simpliciter acceperimus, quasi nõ liceat omnibus in locis, atq; in ecclesia ipsa orare, vbi fideles in primis orationis causa cõueniunt: ne in alia quidem domus parte est, nisi in cubiculo tantùm preces effundere. Quid igitur hoc sibi vult? Euitãdam prorsus inanem gloriam, stultissimámque iactantiam, omni studio Christus admonuit, dum non modò clàm, verùm & in abditiori domus parte vota atq; preces afferendas admonuit. Sicut enim cũ dicit, Nesciat sinistra quid faciat dextera tua: non de manibus simpliciter differit, sed magnitudinem vanitatis iugulare contendit: ita & hoc in loco cubiculi nomine, secretum intimi cordis expressit. Nõ igitur vnius loci orationem angustiis clausit, verùm id solùm imperauit fugiendam stultissimam vanitatem, orandúmq; omnibus in locis patrẽ ex intimo cordis affectu. At verò Paulus, vt Iudaicæ obseruationis in orando dementiam confutaret, ait: *In omni loco extollentes puras manus.* Id nempe Iudæis fas seruare non erat, neque enim licebat, nisi vno in loco ad deum accedere, atq; litare hostias, & cætera obsequia legis inferre: atq; ad ipsum locũ vndique ex toto orbe concurrere necesse erat, omnẽq; expiationis ritũ in templo perficere. Contrariam igitur aduersa frõte obseruantiam infert, atq; ea necessitate nos liberans: non, inquit, eiusmodi nostra sunt, cuius Iudaica esse noscuntur. Nam quemadmodum pro omnibus orationes fieri iubet, quippe cũ & pro omnibus Christus mortuus sit: ita & omnib⁹ in locis orare optimum est, vt iam huiusmodi obseruatio nõ in locis sit, verùm in ipso orationis affectu. Vbiq; igitur ora, inquit, vbiq; puras attolle manus: hoc enim est, quod in quæstione vesatur. *Puras*, inquit, *manus:*

ibidem.

Id est, mundas, non aqua lotas, verũ cupiditate, rapina, cædib⁹, mũdas absq; ira & disceptatione. Quid, oro, hoc sibi vult? Quis enim irascitur orans? Cæterũ iræ nomine prophanam iniuriarũ memoriam significare voluit. Munda, inquit, sit orãtis intentio, huiusmodi memorię peste, vitio omni atq; perturbatione libera accedat ad eũ: nullus adeò audax sit, vt inimicitias exercens, ad deum pergat orandũ. Nemo cum angore animi, ac disceptatione orãs, exaudiri se putet. Quid sit autẽ disceptatio, intẽtius accipite. Nõ licet prorsus ambigere, si puras ad deũ leuem⁹ preces, nos exauditũ iri. Quæcunq; enim petieritis, inquit, credẽtes accipietis. & rursum, Cum statis ad orandũ, dimittite, & dimittetur vobis. Hoc nempe est absq; ira & disceptatione orare. Et quo pacto, inquies, credere possum petitione potiturũ? Si nihil ex eis postulaueris, quæ illius volũtati, tuæq; saluti cõtraria sunt. Si maiestate tãta nihil indignũ, si nihil omnino mundanum, si spiritualia omnia, si absq; ira accesseris ad orandũ, si mundas extuleris manus, si sanctas. Sanctæ quippe manus sunt, quę eleemosynas faciũt. Si ita instructus accesseris, voti omnino cõpos eris, & quicquid postulaueris, impetrabis. Si enim vos, inquit, cũ sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris, quantò magis pater vester qui in cœlis est? Disceptationẽ, vt dixi, ambiguitatẽ intelligi vult. Similiter, ĩquit, & mulieres orare volo absq; ira & disceptatione, purásque in cœlũ manus intendere, non propria desideria sequi, nõ diripere, nõ studere auaritiæ. Quid enim refert, si ipsa nõ rapias, & viri tui studio & manibus id facias? Plus aliquid diligẽtię à mulierib⁹ expetit Paulus. Id autem cuiusmodi est? *Cum verecundia*, inquit, *& pudicitia in habitu ornato seipsas ornare, nõ in tortis crinib⁹, aut auro, aut margaritis: sed quod decet mulieres pollicẽtes pietatẽ per bona opera.* Habitum profecto tunicam vndique honestam, compositam significare voluit. Ornatum nõ exquisitũ intelligas, sed moderatum. Hic enim ornatus habitus est, ille autem etiam fœdus. Quid dicis? Deum precatura pergis, & ornamenta aurea circunfers, flauósq; crines, & ipsos auro cõpositos? An verò saltatura ad ecclesiam pergis? Nũquid hic nuptias & lasciuiæ oblectamenta cõquiris? Nũ vt tui spectaculum præbeas aduenisti? num tibi nunc instruẽdus est thalamus? Illic nempe monilia, illic ornamẽta aurea, illic ornatus crinium, illic preciosa vestis locum aliquando fortassis habeat. At verò nunc nullo tibi huiusmodi ornatu atq; apparatu opus est. Accessisti vt deum pro peccatis tuis suppliciter deprecceris, vt tuis in illum sceleribus veniã cum gemitu ac lachrymis petas, accessisti, vt dominũ tibi propitiũ facias: quid teipsam ornari improbo atq; intẽpestiuo studio contendis? Nõ iste supplicis habitus. Quo enim pacto ingemiscere potes, ac lachrymas fundere, atq; intẽtissimè vt decet orare, quę eiusmodi ornatu cõpta procedis? Nam etsi lachrymas fuderis, risum cernẽtibus huiusmodi lachrymæ mouebunt. Neq; enim auro amicta debet incedere, quæ lachrymas pro peccatis profundere intẽdit. Est enim potius scena quædã atque simulatio, si ex eodẽ animo, ex quo tãta sumptus magnificentia, tantáque ambitio prodiit, inde etiam profundi lachrymas viderint. Amputa omnem eiusmodi simulationẽ, circũcide abs te omnẽ illũ scenæ atque histrionum gestum. Deus enim profecto nõ irridetur. Ista mimis & saltatoribus, & his qui in scena versantur, relinquenda sunt: sobrię atque ornatę mulieri nihil eiusmodi congruit. *Cum verecundia*, inquit, *& pudicitia.* Noli igitur eas imitari, quę meretricio feruntur incessu. Nanque illæ per exteriorem cultum atque habitum, plurimos post se trahunt amatorum greges, atque hinc plurimę pessima sępius suspicione non carent: nihílque prorsus eiusmodi lucrantur ornatu, immò & plurimis ex ea opinione nocuerũt. Nã quemadmodum impudica, etiamsi pudica videatur, nihil ex huiusmodi opinione lucratur, cùm iudex ille noster occulta omnia tunc in medium producturus sit: ita ne pudica quidem, si per habitũ studeat adulterij opinione notari, quicquã ex pudicitiæ opinione lucrata est. Plurimos enim & ipsa ex hac opiniõe violauit. Verùm quid agã, inquies, si alius de me pessimè suspicetur? Tu huic suspicioni, per habitum, per incessum atque aspectum, & omnem corporis motũ fomẽta ministras. Quocirca & Paulo ingens cura est, huiusmodi superfluum ornatũ ad honestiorem modum componendi, ac tuendo pudori plurimum studij impẽdit. Quòd si ea quæ opum tantùm indicia sunt, tanto studio circuncidit, aurum scilicet, margaritas, & vestimenta preciosa: quantò magis ea quę immodico studio & arte quæruntur, cuiusmodi sunt purpurisso vultus inficere, & stibio oculos pingere, fracto incedere gressu, vocem formare molliorem, lasciuum obtutum, & qui libidinis iaculetur incẽdia, superfluam pallij ac tunicę iactationem, cingulũ exquisita arte studióque confectũ, stridentes soccos, & cętera irritamẽta lasciuię? Hęc enim omnia vno verbo signauit, cùm diceret, in habitu ornato, & cũ verecundia ornare se. Ista quippe & à verecũdia remotissima sunt, & plena dedecoris turpitudinísque cẽsentur. Sed quęso feratis æquanimiter. Nam idcirco ista

Matth.11.b

Marc.11.c

Matth.7. & Lucæ. 11.b

Moralę

Gala.6.b

ista aperta ac liberiori voce deprompsimus, non vt feriant neque vt mœrore conficiant: verùm vt quod alienũ est, à nostro grege omne simul amputetur. Enimuero si his quæ sub viro sunt, quæ in deliciis viuunt, quę diuitiis circũfluũt, interdicit: quãtò magis eis, quę virginitatẽ professę sunt? Et quęnã, inquies, virgo monilia aurea, tortumque crinem circunfert? Atqui tanta est †reliqui] habitus cura, támque exquisita diligentia, vt omnẽ illum aureum cultum facilè transcẽdere videatur. Licet enim etiam vilibus pannis, eiusce compositionis opinione notari, nec minus quàm si aureas amiciretur vestes. Vbi enim pulla tunica fuerit, & pectori cingulo diligenter adstricta, ad earum instar, quæ in scena saltant, vt neque nimium turgẽs in latum excedat, neq; tenuè, astrictumq; immodicè contrahatur, verùm seruato medio inter vtrumque, modò rugas circa pectus intẽdant pariles, quam sericæ vestis illecebram hac arte non superet? Quid autem cùm calceus ipse pullæ vesti subiectus, maiorem sui decorem cernentibus præfert, atque ad imitationem antiquæ picturę in acumẽ venustius desinat? Quid item cùm faciem fucis quidẽ ornare nõ pergis, sed eam nimio studio diligentiaq; circunluis, atque supernè à fronte velum facie candidius suspẽdis, ac demum pallium imponis, vt sub nigro colore facies decentior videatur, & gratior? Quid item oculorũ illos innumeros iactus? Quid itẽ de collo, quod nunc quidem operitur, nunc autem de industria denudatur? Quid itẽ de strophio, quod mamillis constringẽdis apponitur? & hoc enim sæpenumero nudant, vt cingẽdi magis appareat diligentia, dum pallium omne circa caput agitur. Manus autẽ quemadmodũ tragœdi, ita accuratè manicis induunt, vt naturaliter ita efficte videantur. Quid memorẽ tractam humi tunicam, *incessũmque infractum*, & huiusmodi cętera studia, quibus longè magis quàm auri monilibus intuentes capi solent? Timeamus dilectissimi, ne nos quoque ea audiamus, quæ propheta Hebræis mulieribus huiusmodi ornatu exteriori gloriantibus cõminatur, dicẽs: Pro zona funiculo cingẽris, & pro ornamento capitis tui caluiciũ habitura es. Adeò autem plus ista, quàm aurum, ad lasciuiæ illecebram valent, vt etiam scorta plurima ad hoc omni studio intendant, vt per aspectum sui capiant intuentes. Non minimum istud peccatum est, sed magnum prorsus, vt quidẽ ipsum deum irritare ad iracundiam possit, omnemq; virginitatis laborẽ absumere, gloriámque corrumpere. Christũ habes sponsum, quid amatores post te homines trahis? Meritò tunc te ille adulterij damnat, quòd ornatum sibi gratum atque charũ tibi conquirere negligis, verecundiã scilicet, pudorẽ, honestatem, habitúmque ornatũ: hic nempe habitus adulter est, atque adeò fœdus, vt meretrices ac virgines ferè discernere nequeamus. Intuere huiusmodi virgines, ad quantam turpitudinem deuolutæ sunt. Simplicem esse, neq; accuratè compositam virginẽ decet, negligentięq; potius, quàm eiusmodi curę notari. Quippe eiusmodi exterior ornatus, ornamenta intima demolitur. Is enim q eiusmodi fuerit studiosus, interioris ornatus negligens sit necesse est: quemadmodum & is qui exteriorem aspernatur, studium omne, omnemq; diligentiam, ad componẽda sua intima transfert. Nec velim dicas, me miseram, attritũ palliũ fero, abiectosq; calceolos, nullius precij tunicam: cuiusmodi hic ornat° est? Noli teipsam fallere: licet, vt dixi, etiam per huiusmodi vilia magis ornari, quàm per aurea illa monilia, & exquisitissimas vestes. Quippe per attritũ palliũ corpori decẽter astrictum, impudentiam præfers magis, ac pulchritudinis gloriã aucuparis. Ista mihi nunc loqueris. Cæterùm deo quid dictura es, qui mentis rimatur arcana, nouítque qua ista intẽtione facias? Sed esto, nõ ista causa libidinis facias, neque vt post te gregem adolescẽtum trahas. Cur quæso id facis? Vt admirationi habearis? Nõ erubescis infœlix, neque pudore suffunderis in rebus huiusmodi admirationẽ humanam & gloriã quęrẽs? Sed dictura es, Simplici animo ista circunfero. Nouit profectò deus, quæ loqueris nobis: neque enim mihi rationẽ redditura es, sed illi qui & modò tuis omnibus actibus, & animi motibus adest, & tunc ista diligenti examinatione discutiet. Illi, inquam, cui nuda & aperta sũt omnia. Hęc idcirco nos dicimus nũc, vt vos pœnis illis quæ eiusmodi reis sũt propositę, eripiamus. Et pedibus, inquit, simul ludẽtes. magnum profectò certamẽ subistis: pugnare hîc congruit, non ornari: luctari conuenit, non in mollitiem solui. Nõ aspicis pugiles atque luctatores, vt illis nequaquã cura sit incessus & habitus? Verùm his omnibus omissis, vestem oleo madidam induant, atque ad vnam tantùm rem intenti sint, quo pacto scilicet & aduersarios feriant, & ipsi illorum ictus eludant. Stat ecce diabolus dentibus stridens, ac modis omnibus te prosternere cupiens, dum tu circa huiusmodi diabolicum prorsus ornatũ versaris attonita. Piget nunc de voce referre, cui maximo studio pluri mæ seruiunt. De vnguentis itidem, cęteráque mollitie. Nempe idcirco irrident vos seculares mulieres, quòd honestissimum virginitatis nomen & insigne pulcherrimum perdidistis. Nemo iam virginem digno honore prosequitur, quippe seipsas huiusmodi honore priuarũt. Nónne eas oportuit ita in ecclesia esse venerandas, atque mirabiles ac si de cœlo descẽderent? At nunc despectę penitus sunt sui vitij causa. Nã cùm viderit te, cuius professio est crucifixam esse mundo, ea quæ virum habet & liberos, & regimẽ domus, mundum muliebrem maiori studio persequi quàm se: quid mirum, si irrideat, & abiectam prorsus ac despicabilem putet? Aspice quantum studij, quantumq; curæ superfluę assumis, dum vilibus vestibus preciosè amictam superare contendis: maioríque ambitu ornari quæris, quàm illa quæ auro & gemmis compta procedit. Quæ tibi conueniunt, ea minimè conquiris: quę autem à proposito tuo sunt remotissima, ea tota intentione sectaris, dum solis bonis operibus operam te dare conueniat: idcirco nempe secularibus fœminis ignobiliores virgines euaserũt, quòd indigna professione sua agere deprehenduntur. Ista non ad omnes dicimus, immò verius ad omnes, vt quæ huiusmodi reatu tenentur astrictæ, resipiscant: & quæ insontes sunt, emendare illas omni studio & tota cura contendant. Sed agite quæso, vt huiusmodi correptio in opus erumpat. Neq; enim vt vos mœrore afficeremus, diximus: sed vt à culpa reuocemus, vtque in vobis, ac de vestra emendatione gloriemur. Proueniat autem nobis ex superno munere, vt omnes quæque deo grata sunt, agamus, atque in ipsius gloriam, honoremq; viuamus, vt etiam promissis bonis perfrui mereamur, in Christo Iesu domino nostro, cum quo est patri gloria, &c.

† tenuis.

Esaiæ 3.d.

Heb.4.d.

Esa.3.d.

Homilia ix.

Mulier

Mulier in silentio discat in omni subiectione. Mulieri autem docere non permitto, neque dominari viro, sed in silentio esse. Adam enim primus formatus est; deinde Heua: & Adã non est seductus, mulier autẽ seducta in præuaricatione fuit: saluabitur autẽ per filiorũ procreationem, si permanserint in fide & charitate, & sanctificatiõe cũ sobrietate.

Magnam prorsus à mulieribus beatissimus Paulus verecũdiam exigit, summámque honestatẽ, dum eas nõ modo ad habitũ vsque, amictúmque componit, verùm & silere perpetuo imperat. Nihil, inquit, loquatur in ecclesia mulier. Id quod & ad Corinthios scribẽs dixit: Turpe est enim mulierib° in ecclesia loqui. & rursus alio in loco: Lex, inquit, eas subditas fecit. Si quid autẽ discere volũt, domi viros suos interrogent. At nunc ingens vbique tumultus, maximus clamor, collocutio plurima atque cõfusa, neque vsquam alibi tantùm loqui mulieres, neque in foro, neque in balneis, quãtùm intra ecclesiã videas, quasi ob hoc ipsum eò cõueniant, vt quæ velint, licitè loqui possint, ita inutilib° fabulis occupatę sunt omnes: idcirco permixta sunt omnia, ordóque cõfusus est. Neque intelligũt miserę, nõ se aliter vtile quippiã discere posse, nisi quietẽ agant. Nam cum sermo doctoris incassum effunditur, nec est qui his quę dicũtur, intẽdat: quid inde lucri prouenire possit? Adeo autẽ, inquit, oportet illam studere silentio, ne non modo de secularibus rebus, verùm ne de spiritualibus quidem loquendũ sibi in ecclesia nouerit. Hic nempe ornat°, hic verecundiæ cultus, eam longè dignius ornare, quã preciosa vestis cõsueuit. Si se ita cõposuerit, atque ad hanc direxerit normam, poterit etiam magna cum facilitate vota deo ac preces exoluere. *Mulieri*, inquit, *docere nõ permitto*. Quam, oro, hoc in loco his verbis consequentiã seruat? Profecto summã. De silentio differebat, de honestate, de pudore. Dixerat loqui eas nolo. Vnde igitur cupiẽs loquacitatis occasionẽ penit° tollere, ne doceãt quidem, inquit, sed obseruẽt discentiũ ordinẽ. Ita enim ex silentio ipso, quòd sint subiectę mõstrabunt. Est quippe fermè loquax muliebris sexus, idcirco omni ex parte fluentẽ restringit ac cõprimit. *Adam enim*, inquit, *primùm formatus est, deinde Heua, & Adam nõ est seductus, mulier autẽ seducta in præuaricatione fuit.* Quid igitur hæc ad nostri temporis mulieres? plurimũ sané. Sed maiore virilis sex° honore potitus est, quia primũ formatus, & alio item loco huiusmodi primatũ ostendit, dicens. Neque enim propter mulierem factus est vir, sed mulier propter virũ. Cuius autem rei gratia ista commemorat? Primùm quidem, vt ex his eius primatũ doceret. Secundò, ex his quæ iam cõtigere, commonuit mulierem esse, quæ virum initio, cunctáq; peruerterat, atq; fecerat inobedientię reum: idcirco ipsam subdidit deus, quia honoris parilitate principiò sibi indulta, pessimè vsa fuerat. Ad virũ, inquit, tuũ erit cõuersio tua: antehac autẽ nihil huiusmodi dictum fuerat. Quónam verò modo Adam non est seductus? Ergo neq; inobediens fuit, siquidẽ seductus non est? Nempe mulier quidẽ crimen excusans, ait: Serpens decepit me. Adã verò non ait, mulier decepit me: sed, dedit mihi de ligno, & comedi. Par autẽ profecto non est, ab ea quę sibi generis societate iungeretur decipi, & à bestia, quę seruituti hominis fuisset addicta. Illud igitur seductio potius ac verius dici potest. Ad comparationem ergo mulieris, dicit illũ non fuisse seductum. Illa quippe ab irrationali animãte decepta est, hic autẽ à libera muliere, & sibi naturæ copulata ratione. Rursum non dicitur de Adam, vidit lignum, quia bonum ad comedendũ est, sed de muliere tantummodo. Comedit enim, inquit, & dedit viro suo. Non igitur iste cõcupiscentiæ cedens, sed obtemperans mulieri, simpliciter prẽuaricatus est. † Idcirco & Paulus semel, inquit, mulier docuit, & cuncta peruertit; idcirco] vltra non doceat. Sed dices: Quid igitur ad cęteras pertinet, si illa hoc passa est? Plurimum sanè. Est enim sexus ille infirmus ac leuis, quod iam in consequẽtibus differens, dum de sexu generaliter loquitur, ostendit. Non enim dixit, Heua autẽ seducta: sed, mulier, quod commune est nomen sexus potius quàm proprium Heuæ. Quid igitur? Nõ sexus omnis muliebris per illã in prẽuaricationẽ factus est? Nempe quẽadmodum ait de Adam, in similitudinẽ prẽuaricationis Adæ, qui est forma futuri: ita & hîc muliebris sexus prẽuaricat° dicitur. Quid ergo? Nũ ideo salute caret? Minimè id quidem. Quam verò salutem habiturus est? *Per filiorum scilicet procreationem.* Quod profectò de Heua non dicitur. *Si permanserint*, inquit, *in fide & charitate, & sanctificatione cũ sobrietate.* Quãnã fide, qua charitate, qua sanctificatione? Ac si apertè dicat, nolite tristes esse mulieres, q sexus vester probro & calumniæ pateat. Deus ecce vobis & aliã occasionem salutis confert, filiorum scilicet educationem: vt non modò per vosipsas salutẽ inueniãtis, verùm per alia quoque salutis adminicula capiatis. Vides q multa hoc in loco quærenda dimiserit? Mulier autem, inquit, seducta, in præuaricatione fuit. Quęnã illa? Heua scilicet: hæc igitur saluabitur per filiorum generationem, neq; ipsa modò, verùm & omnis fœmineus sexus inde saluabitur: prẽuaricata quidẽ illa est, verùm muliebre genus omne per filiorũ generationem salutem consequetur. Cur enim non etiam virtutis præpriæ merito? Nunquid enim illa cæteris quoq; prẽiudicat? Quid ergo ad virgines? quid ad steriles? quid itẽ ad viduas, quæ priusquàm parerent, viros amiserunt? Ergóne illę periere, omniq; spe salutis destitutæ sunt? Certè enim virgines maxima in gloria, summóq; in culmine cõstitutæ sunt. Quid igitur? His verbis significare voluit, quemadmodum à prima formatione genus omne subiecit, per ea quæ prima mulier prẽuaricata est. Quia enim Heua secũdò formata est, & reliquus, inquit, sexus subditus sit. Ita igitur quia etiã prẽuaricata est, & sexus itidem omnis in prẽuaricatione fuit. At illic quidẽ diuino muneri omnia accepta referuntur, hoc autem ex mulieris peccato in cæteras fluxit. Nempe idcirco, inquit, omnes mortui sunt, quia vnus antè peccauit, hoc est mulier. Nihil igitur doleat mulier, dedit illi deus solatium haud minimũ, párere filium. At natura istud, & illud itidem naturæ est. Neq; enim naturæ tantum iura, verùm & liberorum educatio diuinitus datur. *Si enim*, inquit, *permãserint in fide & charitate, & sanctificatione cũ sobrietate:* Hoc est, si ipsos postquàm genuerint, ad ista curauerint promouẽdos, maxima mercede donabũtur, q scilicet athletas nutrierint Christo. *Si permanserint*, inquit, *in fide & charitate.* Rectè profectò vitæ exprimit normam, quod ex sequentibus patet, dum sobrietatem honestatẽmq; subinfert. *Fidelis sermo.* Istud quidem ad superiora refertur, non ad ea quę de episcopis protin° addit. Quia enim hoc videbatur ambiguũ, idcirco ait, fidelis sermo. Neq; enim omnibus passim persuaderi posset, parentes filiorum virtute

1.Co.14.g

Ibidem.

Gen.3.c

Ibidem.

† semel dẽ cuit mulier, & cũ cta peruer tit. Idcirco inquit,

Rom.5.e

Fidelis Cap.iij.

virtute salutē promereri, si illos ritè in fide institue-
rint. Quid igitur, si mater pessima fuerit, atque innu-
meris sceleribus plena, ex hac liberorum educatione
lucrabit? Nēpe eos sibi similes necessariò faciet. Cæ-
terū de ea quę virtutibus polleat, ista apostolus dixit
ingentē illi remunerationem, mercedémq; fore te-
Morale status. Audite ista parētes, ac prorsus aspicite huius-
modi educationem, magnorum præmiorum causam
fore. Hoc denique etiam in consequentibus ait, dum
matrē admonet testimoniū in bonis operibus habe-
re, Si enutriuit filios: id quippe & inter cętera posuit.
Neq; eēm parui meriti est, indultos nobis à deo libe-
ros, ad ipsius exercere militiā, eíq; ab ipsis infantię pā
nis dedicare. Nam si eiusce educationis fundamenta
iecerint, maximis afficiendi sunt prēmiis: quēadmo-
1.Reg.2.c. dum si neglexerint, grauissimis cruciatibus. Nempe
& 4.c.d. eēm & Heli ,ppter filios periit: illos quippe cùm acrius
coërcere debuisset, verbis tādē lenib⁹ monuit. Quo-
circa dū illis molestus esse seuera increpatione recu-
sat, & illos & seipsū vnà perdidit. Audite hæc patres,
vestrósq; filios in disciplina & correptione domini
erudite summa cū diligentia. Est enim iuuentus fera,
plurimisq; indiget institutoribns, magistris, pædago-
gis, asseclis, atq; nutritorib⁹. Votiq; res est, post adeò
exactam diligentiā, eam continere posse, non secus
quàm equus quidā indomitus, veluti fera belua. Hui-
usmodi quippe iuuētus est. Si igitur illi ab ipsis statī
initiis, atq; à prima ętate leges optimas imponamus,
minimū postha c laborabimus: verū consuetudo ipsa
virtutis in legē trāsiet. Nihil eos agere permittamus
ex his quę noxiè iucūda sūt, neq; illis vt pueris indul-
geamus: atq; ante omnia illos in pudore & sobrietate
seruemus, quippe huic inimica libido omniū maxi-
mè huiusmodi turbat ætatē. Ad hoc igitur vitiū cōpe-
scendū, magnis nobis sudoribus, magnáq; intēntione opus est, maturè illos matrimonio iūgamus, vt
munda atq; integra illorū corpora sponsæ admoue-
antur. Huiusmodi quippe amores feruentiores sunt.
Atq; is qui ante nuptias pudicitię studuit, lōgè magis
postea pudicus erit. [qui autē assueuerit ante nuptias
scortari, etiā post nuptias istud faciet.] Viro enim, in-
quit, fornicario omnis panis suauis est. idcirco quip-
pe coronę imponūtur capiti, vt victorię signa sint: ꝙ
scilicet antea libidini impenetrabiles, ita demū cubi-
culū ingrediantur, quia scilicet à voluptate superati
non sunt. Quòd si libidine superatus quispiā seipsum
scortis addixerit: cuius iā rei gratia coronatusince-
dat, qui tā fœdę libidini colla subdiderit? Admoneamus igitur illos, corripiam⁹, terreamus, minasq; intē-
tem⁹, & modò istud, modò illud faciam⁹. Magnū habemus, preciosúmq; depositū filios, ingenti illos ser-
uemus cura, atq; omnia faciam⁹, ne fur id nobis astu-
tus auferat. At verò nunc cōtrà penitus facimus. Nā
vt fundus quidē sit optimus, cuncta molimur, eúmq;
fideli viro magno cum studio tradimus, & agasonem
atq; mulionem, procuratorémq; ac dispensatorem,
qui nobis magna beneuolētia afficiatur, inquirimus:
cæterùm quod nobis charissimum omniū est, omni-
no negligimus: neq; curamus, quo pacto filiū nostrū
fideli cuipiā viro permittamus, qui ipsius tueri ac ser-
uare pudicitiam possit? Et certè nulla nobis possessio,
nullus fundus æquè nobis gratus atq; charus esse de-
bet: quippe hæc omnia filiis quæruntur. Igitur maior
nobis possessionum cura est, quàm eorū, quorum il-
læ gratia comparātur: quod profectò absurdissimum
A atq; stolidissimum est. Exerceamus igitur ad virtutē
atq; pietatem molles filiorum animos, cætera omnia
secūdo loco quæramus. Nam si quidem illi improbi
fuerint, nihil eis pecunię proderunt: sin autem probi,
nihil ex paupertate lædentur. Vis filiū relinquere diu-
item? Bonum illū ac benignum esse doce: ita enim
etiam rem familiarē auctiorem facere poterit. Quòd
si tenuis illi substantia fuerit, nihil deteriori in loco
erit, q̄ hi qui plurima possidēt. Quòd si mal⁹ ille fue-
rit, etiamsi infinitam illi substantiam relinquas, nō illi
custodem reliquisti, sed longè deteriore conditione
fecisti, q̄ si ad extremā deuenisset inopiā. Quippe fi-
liis non ritè institutis præstat pauperes esse, q̄ diuites.
Paupertas enim vel inuitos coërcet, atq; intra virtu-
tis limites continet: opes verò ne volentes quidē pu-
dicè temperantérq; viuere sinunt: verum exorbitare
faciunt, atq; peruertunt, malísq; innumeris subiun-
B gunt. Matres item filiarū vobis curam assumite, est ea
cura vobis perfacilis. Curate solicitè, vt domi iugiter
sint. Ante omnia pias esse, religiosásq; docete, aspe-
rnari pecunias, exteriorísque ornatus contemptrices
esse, atq; ita demum nuptiis tradite. eas si ita institue-
ritis, nō ipsas modò seruabitis, verū & viros qui illas
ducturi sunt, neq; viros tantū, sed etiam filios atq; ne-
potes. Quippe ex radice optima surculi prodeūt fir-
miores, ac semper in meliora proficiunt, horúmque
omnium merces vobis reddenda est. Non igitur tan-
quam vnius animæ commodis prospicientes, sed
vt plurimis per vnam consulentes, magno cum stu-
dio omnia faciamus. Ita nempe paterna domo decet
progredi virginem, ac matrimonio iungi, quemad-
modum ex palæstra luctatorem, vt omnem diligen-
C tissimè rei familiaris peritiam habeat: sitq; veluti fer-
mentum, quod massam omnē in suam transfert pul-
chritudinē. Filij quoq; adeò verendi sint præ morū
honestate, & singulari pudicitię laude, vt ab homini-
bus, & à deo laudes mereantur. Discant cōtinere vē-
trem, abstineant à superfluis sumptibus, & omni ma-
gnificentia apparatus, dispēsare sua probè nouerint,
pij in parentes sint, subiici, & dicto obtemperantes
esse discant; ita enim & parentibus ipsis ingētes præ-
miorum adiicient cumulos: atq; ita omnia in dei glo
riam, salutémq; nostram fient: cuius nos omnes com-
potes esse contingat, gratia & misericordia domini
nostri Iesu Christi, cum quo est patri gloria & im-
perium & honor, vnà cum sancto spiritu, nunc & sem-
per & in secula seculorum, Amen.

Homilia x.

D *Si quis episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. Oportet igitur episcopum irreprehēsibilem esse, Vnius vxoris virum, sobrium, pudicum, ornatum, hospitalitatis amatorem, docibilem, non vinolentum, non percussorem: sed mansuetum, non litigantem, non auarum, domui suæ bene præsidentem, filios habentem subditos cum omni castitate.*

Post, non percussorē, veronen, pl⁹ habet, non turpiter lucri cupidum.

Dicturus de episcopatus officio, cuiusmodi esse epi
scopum deceat, indicat. Neque id quasi Timotheum
admonens dicit, sed vt omnibus simpliciter loquēs,
ac per illum quid conueniat omnibus, dictans. Quid
autem ait? *Si quis*, inquit, *episcopatum desiderat.* Non
culpo, non improbo, opus quippe regiminis est.
Si quis hunc idcirco appetit, non principatus
ac dominationis fastu, verùm cura regiminis &
charitatis affectu, non improbo, inquit: bonum
quippe desiderat opus. Quippe & Moses eam rem
appetisse cognoscitur. Verùm ille huiusmodi poten-
tiam,

tiam, ambitúmq; dominādi nequáquā quæsiuit, sed
Exod. 2.c eam rē ita cupiuit, vt illi diceretur: Quis te constituit
principem, & iudicē super nos? Si quis igitur ita de-
sideratat, desiderat bene. Episcopatus enim ex eo dici-
tur, ꝙ omnes inspiciat, cūctáq; speculetur. *Oportet igi-*
tur episcopum irreprehensibilem esse, vnius vxoris virum. Nō
hoc veluti sanciens dicit, quasi non liceat absq; vxo-
re episcopum fieri, sed eius rei modum constituens.
Iudæis quippe licitū erat etiam secūdo matrimonio
Deut.21.c iungi, & duas itidem habere simul vxores: honorabi-
Hebr.13.a les enim nuptiæ. Quidam verò hoc ita intelligunt, vt
scilicet ad episcopatum is assumatur, qui vnius fuerit
vxoris vir. *Irreprehensibilem.* Hoc vnico verbo genus
omne virtutis expressit. Itaq; qui sibi vel leuis culpæ
cōscius est, malè profectò facit, eam rem appetens,
qua indignum se per opera fecit. Nō enim decet hui-
usmodi regere, sed potius regi. Eum quippe qui re-
gendos alios suscipit, tāta decet gloria virtutis excel-
lere, vt instar Solis cæteros veluti stellarum igniculos, in suo fulgore obscuret. Debet huiusmodi vitam
habere immaculatā, atq; cōpositam, vt omnes in illū
& in eius vitā, veluti in exemplar aliquod excellens
intueantur. Facit autē hoc Paulus nō absq; ratione,
qui huiusmodi monitis vtitur: verùm quia & Timo-
theo ipsi cura incūbebat episcopos ordinādi, sicuti &
Tit.1.b Tito, quem etiā de huiusmodi admonet. Et quia par
erat, plurimos eius rei desiderio allici, idcirco tanta
illū diligētia pingit, vt qui se ad eā rē præparare vel-
lent, ad quantā virtutis celsitudinem sibi euadendū
esset, agnoscerent. *Sobrium*, inquit, *atque vigilantē.* Hoc
est, clarissima mentis acie præditum, innumerósque
habentem omni ex parte oculos, quibus acutissimè
cuncta prospiciat. Sunt quippe plura, quæ incidant,
& mentis hebetent aciem: puta cōcupiscentiæ, quo-
tidianæ curæ, rerúmq; perturbatio, & plurima id ge-
nus vndiq; imminent. Vigilantem igitur esse necesse
est illum, qui nō tantum sui curam habet, verum etiā
reliquorum. Decet esse peruigilē eum, qui eiusmodi
est, ac spiritu viuere, & affectus sui flammam operib⁹
ipsis ostēdere, ducéśq; omnes solicitudine atque in-
dustria superare, vt die noctúq; exercitum & castra
perlustrer, laboret, & sui officij munus diligentissimè
impleat, atque omniū curam ac solicitudinem gerat.
Pudicum, inquit, *ornatum, hospitalitatis amatorem.* Ista & in
subditis plerūque videas. Verùm quoniam oportet
eū, & quæ sunt rectoris habere: idcirco subiūxit, Ap-
tum ad docendū: hoc quippe à subditis nequaquam
exigitur, cæterū illi ante omnia adesse debet, qui hu-
iusmodi suscepit officiū. *Non vinolentum.* Hoc in loco
non ebriosum, verùm cōtumeliosum atq; elatum si-
gnificare voluit. *Non percussorem.* Neque hīc manibus
violēter vtentē profectò significat: sed quid? Sūt nē-
pe qui improbè nimium fratrum conscientiā feriūt,
quos mihi nūc significasse videtur. *Sed mansuetum*, in-
quit, *sine litibus, sine auaritia, domui suæ bene præsidentem, fi-*
1.Co.7.f *lios habētem subditos cum omni castitate.* Si igitur qui vxo-
rem duxit, solicitus est quę sunt mūdi: episcopū autē
huiusmodi solicitudine tangi minimè cōuenit: quo-
modo superius dixit, Vnius vxoris virū? Quidam, vt
dixi, illum, qui post vxoris obitū cōstituetur episco-
pus, significasse intelligunt. Alioqui licet eū qui vxo-
rem habeat, quasi non habentē esse. Tunc nēpe istud
ritè cōcessit pro tempore, ac pro rei natura, quæ tūc
inerat. Licet enim eam rem honestè ac licitè cape-
re, si quis velit. Quemadmodum enim diuitiæ diffici-
A lè in regnum cœlorū introducūt, sæpe tamen id di-
uites plurimi ingressi sunt: ita & nuptię, licet difficul-
tatis in se plurimum habeant, ita tamen assumi pos-
sunt, vt perfectiori vitæ impedimēto nō sint. Verùm
id planè perquàm rarò atq; difficilè. Verū dicet for-
tasse quispiā: Quid sibi quęso vult, ꝙ de episcopo dis-
serens, ipsum oportere nō ebriū esse dixit, sed hospi-
talem, cùm longè excellentiora pro celsitudine gra-
dus exigere debuisse videatur? Cur eēm nō ait, Oport
autē episcopū angelū esse, nulli humanæ perturbationi, vitióve subiectū? Cur non item magna Christi illa præcepta ab episcopo requirit, quæ etiā subditis necessariò inesse debent, scilicet circūferre cru-
cem suam, atq; in manib⁹ habere animā semper pro
fratrib⁹ exponendā? Pastor enim, inquit, bonus, ani- Ioan.10.b
mam suā ponit pro ouibus suis. & rursum: Nisi quis Mat.10.b
acceperit crucem suā, & secutus fuerit me, nō est me
B dignus. Cæterùm his omnibus omissis, oportere ait
nō esse vinolentū. Præclara sanè spes, si de huiusmo-
di episcopū oporteat admoneri. Cur enim nō dixit,
Oportet autē ipsum iam ex terra migrare, humanisque
rebus euadere celsiorē? Verùm quæ secularibus
iussit, ea episcopo implēda nō iubet. Quid enim illis Colos. 3.a
ait? Mortificate mēbra vestra quæ sunt super terram, Rom.6.a
& iterum: Qui autē mortuus est, iustificatus est à pec- Galat.5.d
cato. ac rursus: Qui autem sunt Christi, carnem suam Luc.14.g
crucifixerūt. Et Christus item: nisi quis renūciauerit
omnibus quæ possidet, nō potest meus esse discipu-
lus. Cur igitur hæc in episcopo requirenda non di-
xit? Quia perpaucos huiusmodi inueniri fas erat, epi-
scopis autē plurimis tunc opus fuit, qui per singulas
ciuitates magistri cōstituerentur. Ne igitur ecclesiæ
C negotia fructúsq; perirent, idcirco moderatā virtu-
tem proposuit inquirendā, non supremā illam atque
cœlestem. Quippe sobriū ac pudicum & honestum
esse, multorum cōmune erat. *Filios*, inquit, *habentē subditos cū omni castitate.* Oportebat nēpe vt ex vicino at-
que re domestica, virtutis suæ pręberet indicia. Quis
enim crederet illum alienos quosque subiectos ha-
biturū, qui filios non habuerit subditos? *Suæ*, inquit,
domui bene præpositum. Hoc & externæ sapiētiæ author-
res aiunt, vt qui rem familiarē suam ritè administra-
uerit, rei quoq; publicæ cōueniēter possit cōtrectare
negotia. Est enim ecclesia veluti domus quædam: ac
sicuti in domo vxor est, & filij ac serui, omniúmque
cura ac regimen incumbit viro: ita fermè & in eccle-
sia videas, nihil ibi est aliud quàm filij & vxores &
serui. Quòd si administrationis habeat socios eccle-
D siæ rector, habet & domi vir vxorē cōsortē curarum
suarum. At verò in ecclesia viduarū, ac virginū alen-
darum solicitudo est: habet & domi vir & seruos, &
filios. Est autē longè facilius domū, quàm ecclesiam
regere. Qui igitur rem, vt dixi, familiarem dispensare
congruè nescit, is quo pacto ecclesiæ præesse cōue-
nienter posse putādus est? *Si quis autem*, inquit, *domui*
suæ præesse non nouit, quomodo ecclesiæ dei curā habiturus est?
Non neophytum, inquit. Hīc tamen ætatem adolescen-
tiæ significare noluit, sed eū qui nouiter esset instru-
ctus, veluti quædam nouella plantatio. Ego enim, in- 1.Cor.3.b
quit, plantaui, Apollo rigauit, sed deus incrementum
dedit. Nam profectò si adolescentiā signare voluis-
set, nihil dicere prohibebat, nō adolescentē. Ne ipse
quidē cùm ad Timotheū scriberet, ætatē in episco- 1.Ti.4.e
po summopere inquirēdam monuit, cùm dicit: Ne-
mo adolescentiā tuam contemnat. Quia enim ex gē-

tilibus

tilibus tũc plerique ad ecclesiam accedebãt, ac baptizabantur, cauendũ admonuit, ne continuò nouiter imbutum ecclesiæ sacramẽtis, ad huiusce principat° onera ferenda proueheret. Si enim antequã discipulus esset, magister assumeretur, quàm primùm attolleretur in arrogãtiæ fastũ: si priusquàm subiici disceret, in rectorum ordine locaretur, citò intumesceret: idcirco subiungit. *Ne elatus in iudicium incidat diaboli.*

Hoc est, ne in eandem incurrat damnationẽ, quam ille per arrogantiam pertulit. *Oportet autem ipsum & testimonium habere bonũ ab his qui foris sunt, ne in opprobriũ incidat, & laqueum diaboli.* Quippe ab eis illi imminent probra, si quid in se reprehensibile notari posset. Idcirco ait, vni° vxoris virũ: cùm certè alio in loco dixerit, Volo omnes homines esse sicuti & meipsũ, cõtinentiæ scilicet ratione. Igitur ne in angustũ nimis eam cõcluderet rem, si exactissimã virtutẽ expetisset, idcirco moderatiore admonitione maluit vti, ne ex desperatione perfectę illius inueniendæ virtutis, ecclesię sine episcopis essent. Oportebat enim, vt antea dixi, per singulas ciuitates cõstitui pręsules. Audi denique quid ipse ad Titum scribat: Vt cõstitueres per ciuitates presbyteros, quẽadmodum ego tibi prącepi. Quid igitur si testimoniũ habeat bonũ, bonamq; famam: & ipse huiusmodi nõ sit? At id quidẽ in primis difficile est. Vix enim obtineri potest, vt & q̃ boni sunt, apud inimicos bonũ habeant testimonium. Cæterùm hoc ipse nunc quoq; cauit. Neque enim ait, oportet autẽ eum testimonium habere: sed, oportet autem ipsum & testimoniũ habere bonũ, vt cum cæteris, quæ in illo requiruntur, ne istud quidem desit. Neque enim solum testimonium sufficit. Quid ergo, inquies, si illum frustra, ac per inuidiã maledictis, probrisq; respperserint, cũ maximè gẽtiles sint? At id quidem fieri nõ potest, quippe eum, qui irreprẽhesibilem duxerit vitam, & illi ipsi reuerentur. Quónam, inquies, modo? Audi ipsum dicentem alibi: Per infamiam, & bonã famam: neq; enim profectò ipsorum carpebant vitã, sed prædicationi derogabant, idcirco ait, per infamiam. Deniq; prædicationis causa, tãquam seductores, ac magis calumnias sustinebãt. Ipsorum autẽ vitam nemo ferè vnquã fuit qui vituperare præsumeret. Quocirca nullus vnquam apostolis, aut fornicationis, aut impudicitiæ, aut auaritiæ crimẽ obiecit: sed tantũmodo seductores appellati sunt, quod solùm ad dogma refertur. Qui enim fuerit vitę fulgore conspicu°, & illis verẽdus sit necesse est: quippe veritas ipsis quoq; ora obstruit inimicis. Quo autem pacto in laqueũ incidit? dum scilicet in eadẽ scelera incurrit, †quibus & ille implicitus est.] Nã si eiusmodi sit, protinus & alium illi laqueum diabolus parat, cõtinuò ipsum repellunt illi. Quòd si ab hostibus habere testimoniũ conuenit, multò magis ab amicis ipsis. Nẽpe enim, q̃ eos maledictis & probris imperitas non sit, qui irreprehensibiliter viuunt, audias licet dicentem Christum: Luceat lux vestra coram hominibus, vt videãt opera vestra bona, & glorificẽt patrem vestrũ qui in cœlis est. Quid ergo, inquies, si casu aliquo ,pbro ille, & calũnię pateat? Fieri quippe & hoc facilè potest. Non is in mediũ adducendus est, neq; episcopus eligendus, qui eiusmodi fuerit: nocet enim plurimũ præcedens pessima, falsa licet, opinio. Oportet ergo, inquit, ipsum habere & bonũ testimoniũ. Luceãt enim opera vestra. Quẽadmodum deniq; nemo obscurum diceret Solem, ne si

1.Co.7.b — *†in quæ & illi.* — *Tit.1.b* — *Mat.5.b* — *2.Co. 6.b*

A cæcus quidem fuerit, erubescit quippe opinionibus omniũ aduersari: ita & eum, qui nimio fuerit decore conspicuus, atque morum honestate illustris, nullus profecto culpare præsumit. Cæterũ, vt dixi, dogmatum quidẽ gratia detractionis in eum sæpe gentiles spicula intorquent, vitæ verò munditiã nulla ex parte libare audent, verùm vnà cum cæteris admirationi ac stupori habent. Ita igitur viuamus, ne nomen dei blasphemetur à gentibus, neque verò humanam aucupemur gloriam, neque iterum, † vt pessima opinione careamus, quod bonum ac rectum est faciamus,]verùm in vtroq; modum honoremus. In quib° lucetis, inquit, quasi luminaria in mũdo. Idcirco nẽpe nos ille elegit, vt simus quasi luminaria, vt veluti fermentũ euadamus, vt magistri cæterorum efficiamur, vt veluti angeli cũ hominibus versemur in terris, vt tanquã viri cum infantibus pueris, quasi spirituales cum animalibus, vt ex cõtubernio nostro ingẽtia illi lucra cõquirant, vt semina simus, vt fructũ lætissimũ afferamus. Nihil op° esset verbis, si in hunc modũ vita nostra sanctitatis luce fulgeret. Nihil magistris opus esset, si virtutis probos actus pręferrem°. Nemo profectò gẽtilis esset, si ipsi, vt oportet, Christiani esse curaremus: si dei monitis, ac scitis obtẽperaremus: si iniurias perpessi, vicẽ non referremus: si maledictis lacessiti, benedicerem°: si pro malis bona redderem°. Nemo esset ita fera belua, vt nõ statim ad cultũ veræ religionis accurreret, si videret hæc ab omnib° fieri. Atq; vt discas ita esse, vnus profectò erat Paulus, & tam multos ad dei attraxit notitiã. Si omnes essemus huiusmodi, quot terrarũ orbes attrahere & ipsi possemus? Ecce enim plures Christiani, q̃ gẽtiles sunt. Nẽpe in reliquis artibus centum simul pueros vnus docere sufficeret. Hîc autem cùm plurimi magistri sint, atque ideo discipuli lõgè plures esse deberẽt, null° tamẽ accedit, null° attrahitur. Quippe discipuli semper doctorũ vitam intuentur. At si quidem viderint nos quoq; eadẽ secum appetere, eadẽ cõcupiscere, honoris atq; primatus ambitum quęrere, quando illi Christianã religionem poterũt admirari? Vident ecce reprehẽsibilem Christianorum vitam, terrestres animos atq; in humum abiectos, pecunias nõ secus quàm se admirari, imò & longe amplius, mortem similiter perhorrescere, paupertatem pariter metuere, morbos eadẽ impatientia tolerare, claritatẽ atque potentiã non minus quàm se amare, auaritiæ gratia seipsos cõcidere, tẽpori obsequi. Vnde ergo credere illi poterint? fortasse ex signis? At ista modò nõ fiũt. An verò ex sanctitate vitæ? Sed illa planè periit. Numverò charitatis causa? At nusquã aliquod ipsius vestigiũ cernitur. Quocirca nõ modò peccatorũ nostrorũ, verũ & alieni incõmodi, cuius ipsi causa sumus, rationẽ profectò reddemus. Resipiscamus tãdem, euigilemus quæso, cœlestem in terris conuersationem pręferamus. Dicamus cum apostolo: Quia cõuersatio nostra in cœlis est. certamẽ in terris atq; pugnã subeamus. At fortasse inquies, Fuerunt magni apud nos viri. Sed occurret gẽtilis & dicet: Vnde id credã? neq; enim vos eadem gerere video, quæ illos fecisse prædicatis. Nam si huiusmodi narrationibus passim credere oportet, possumus & ipsi philosophos adducere in medium, magnos atq; mirabiles vitæ ac morũ gratia. Cæterùm ostẽde mihi Paulũ, aliũmq; Ioannẽ. Nũc enim vel pro obolo occidi, atq; occidere parati singuli estis: pro terrena gleba

Morale

†admittamus, vt mala opinione nostemur. *Phili. 2.b* — *Phili. 3.d*

gleba ĩnumeras excitatis lites, pro morte filij miscetis oſa, & cũcta cõfunditis. Alia quippe referre omitto, lachrymis ac gemitib° digna, auguria scilicet, vaticinia, obseruationes, genesim, signa, ligaturas, diuinationes, atq; incãtationes, & cętera huiusmodi, quę omnia magno profectò scelere præsumũtur: deniq; iram prouocare consueuerunt, atq; eò magis, q̃ post ingentis beneuolentiæ & insignis miserationis indicia, postquã ille filium suũ pro redimendis hominibus misit, hæc nefario ausũ admittimus. Quid ergo faciendũ est? Ingemiscendũ scilicet. Vix enim orbis minima pars seruatur, omnésq; ferè sunt æternę mortis periculo expositi. Cæterùm quid agũt hi, qui sensum omnino doloris amiserunt? Exultãt dum ista audiunt, q̃ nõ soli pereãt, sed perditionis suæ plurimos habeãt socios. Verùm id gaudium execrabile omnino est, ipsiúsq; vnà cum sceleribus cæteris persoluent pœnas. Neq; enim velim existimes, quemadmodũ hîc fieri solet, ita & in futura vita cõtingere, vt scilicet solatiũ aliquod ferat, socios habere miseriæ. Vnde id cõstat? Ex subiecto scilicet exẽplo. Dic eẽ quæso, si quis dãnatus ignibus, filium quoque suum vnà intueatur, nidorémq; ex ipsius carne ascẽdentẽ hauriat naribus, nõne morietur? Nam si hi quoq; qui sani sunt, dũ hæc fieri vident, penè resoluũtur: multò magis id passuri sunt, qui ea clade vexãtur. At ne ista mireris, audi quid dicat sapiẽs quidam: Et tu captus es quemadmodũ & nos, & in nobis computatus es. Est enim ferè ad misericordiã pronum humanũ genus, aliorũmq; calamitatibus facilè cõmouemur. Nã quo pacto pater filium in eadem damnatione positum videẽs, solatiũ capiat? Cõtrà penitus, pœna illa ex ea societate auctior fiet. Eadẽ profectò ratione, si vir vxorẽ cõsortẽ damnationis aspiciat, & homo itidem hominẽ, solatij nihil, sed supplicij plurimũ accipiet cumulũ. At tunc longè magis ista patiemur q̃, nunc: neque enim similes sunt cruciatus vtriusque tẽporis, sed tunc profectò erunt duriores. Erit quippe tunc gemitus omni consolatione destitutus, cùm omnes se ĩuicẽ in suppliciis videbũt, omnésq; mugitum pariter dabunt. Quippe & hi qui fame tabescũt, non solatiũ capient, si calamitatis suæ socios habeãt: & si item filij parẽtes, vel parẽtes itidẽ filios, vel vxorem vir, aut virum vxor, eadem clade secum affici viderint, num cõsolari poterunt? neque si amicos quidem aspicimus nobiscũ vna pœna torqueri, vllũ capiemus omnino solatiũ: imò ex ea societate cruciatus noster augetur. Præterea clades nonnullæ sunt, quę licet cõmunes cum plurimis sint, præ acerbitate tamen nihil consolationis admittunt. Nam exempli causa: Sit quisquã igni impositus, & alius vnà vratur: quo pacto isti se mutuò solari poterunt? Experti nẽpe id sumus, si quãdo vehemẽtioris febris ardore tenemur, tũc nempe nos omne solatiũ deficit: & meritò sanè. Vbi enim ea inualuerit pestis, difficilè iã animus aliquid cõsolationis admittit. An non vides eas quæ amiserunt viros, licet plurimas enumerare mulieres possint idem perpessas: nihilo tamẽ segnius luctu ac mœrore se cõficere? Nõ igitur ea tam detestabili nutriamur spe, verũ vnico vtamur solatio, vt scilicet eorum quę peccauimus, pœnitentiam agamus, atq; iter illud rectum arripiamus, quod nos ferat ad cœlum, vt cœlesti regno perfrui mereamur: gratia & misericordia domini nostri Iesu Christi, cum quo est patri & spiritui sancto gloria, imperium, honor nunc & semper, & in secula seculorum, Amen.

Homilia XI.

Diaconos similiter pudicos, nõ bilingues, nõ vino multo deditos, non turpis lucri appetitores, habẽtes mysterium fidei in conscientia munda. Et hi autem probẽtur primum; deinde ministrent, si absque crimine sunt. Postquam de episcopis dixit, eósq; formauit, quídnã illos habere conueniat; à quo item abstinere necesse sit dictans, omisso interim presbyterorum ordine ad diaconos transiit. Cur id quæso? Quia scilicet inter episcopum atque presbyterum interest fermè nihil. Quippe & presbyteris ecclesiæ cura permissa est: & quę de episcopis dixit, ea etiã presbyteris congruũt: sola quippe ordinatione superiores illi sunt, atque hoc tantùm, plus quàm presbyteri habere videntur. Diaconos verò habere eadem monuit, vt scilicet irreprehensibiles sint, pudici, hospitales, modesti, non litigiosi, non auari, non bilingues: hoc est, non simulatores, non dolosi. Nihil enim fermè nos ita degenerare à spirituali nobilitate facit, vt fraus atque dolus, nihílq; in ecclesia nocet magis, quàm versuta simulatio. *Non vino, inquit, multo deditos, nõ turpis lucri appetitores, habentes mysterium fidei in conscientia munda.* His profectò verbis irreprehensibiles debere esse significat. Iam verò intuere, quomodo & hinc neophytũ arceat. Nam cum dicit, Et hi autẽ probentur primũ, sicuti & de episcopo dixerat: ita cõnexionem protinus addidit. Nihil enim mediũ inest, atque ideo & illic dixit, non neophytum. Perquam enim ineptum & absurdum est, si cùm emptitium seruum introducimus domum, non prius illi aliquid domesticæ supellectilis tradimus, quàm lõgo experimento sentẽtiæ suæ atque voluntatis plurima indicia dederit: in ecclesia dei non eadem vtamur diligentia, cæterùm nouitiũ adhuc in primo statim cõstituimus ordine, antequam fidei suæ atque vitæ dederit documenta. *Mulieres ministras similiter,* ĩquit, *castas, nõ bilingues, sobrias, fideles in omnibus.* Pleriq; volũt apostolũ hoc de mulieribus simpliciter præcepisse, verum nõ ita est. Quid eẽ consequentiæ haberet inter ea, quæ de episcopis atq; diaconis monuit, mulierũ vllã facere mentionẽ? Sed de his profectò ait, quę ministerij dignitate sunt præditæ. *Diaconi sint vnius vxoris viri.* Eadem & ministris mulieribus cõgruunt, id est nimiũ necessariũ, atque vtile in ecclesia. *Diaconi,* inquit, *sint vnius vxoris viri.* Vides vt eandem & ab his virtutem requirat? Etsi eẽ episcopi atq; diaconi impar dignitas est, pari tamen rationevtrunq; esse irreprehensibilẽ decet, atq; eadẽ sanctimonia vitæ conspicuũ. *Filios,* inquit, *bene regentem, & proprias domos: qui enim bene ministrauerint, gradum bonũ sibi acquirũt, & cõfidentiã magnã in fide, quæ est in Christo Iesu.* Vbique filiorum curã diligentissimã ponit, ne ex hoc reliqui scandalũ capiant. *Qui enim,* inquit, *bene ministrauerint, gradum bonum sibi acquirũt*: profectũ scilicet & cõfidentiã magnã in fide. Nempe eẽ qui in his quæ inferiora sunt, diligentiã suam vigilãtiãq; mõstrauerint, facilè & ad ea quæ sunt superiora atq; excellentiora peruenient. *Hæc scribo tibi, sperans ad te venire celeriter. Si autẽ tardauero, vt scias quomodo oporteat in domo dei cõuersari, quæ est ecclesia dei viuẽtis, columna firmamẽtumq; veritatis.* Ne ex eo quod illi de huiusmodi scripserat, discipulũ fortè mœrore conficeret, ait, non idcirco hæc scribo, quasi nõ iam venturus sim, veniã enim profectò: cæterùm si tardare contigerit, vti ne molestè id feras. Huic quidem leuandi causa

mœroris

mœroris hæc ſcribit,verũ aliis alia ratione, vt ſcilicet eos vigilantiores,ſtudioſioréſq; faciat. Nã & ipſius præſentia multũ poterat vel promiſſa. Nihil eũ eſt cur admireris,ſi qui ſpiritu cũcta prẽuidebat,hoc ſe ignorare fateatur, dicens: Spero venire, ſi autem tardauero:hoc enim ignorantis eſt. Quia enim ſpiritu,non propria voluntate ducebatur, & ſpiritus ſententia gerebat omnia,idq; meritò ignoraſſe putatur. *Vt ſcias*, inquit, *quomodo oporteat in domo dei conuerſari, quæ eſt eccleſia dei viuentis, columna ac firmamentũ veritatis.* Nõ quemadmodũ illud Iudaicum templum: hoc enim eſt, quod fidem cõtinet ac prædicationẽ, quippe veritas eccleſiæ & columna & firmamentum eſt. *Et re vera*, inquit, *magnum eſt pietatis myſterium, Deus manifeſtatus eſt in carne, iuſtificatus eſt in ſpiritu.* Quibus profectò verbis diſpẽſatio pro nobis aſsũptæ carnis exprimitur: nec velim mihi tintinnabula illa obiicias, neque ſancta ſanctorum, neque pontificem. Colũna eſt orbis eccleſia. Animaduerte myſteriũ, & venerationis horrore moueberis. Myſteriũ eſt, magnúmq; myſterium, & pietatis ſacramẽtũ, & re vera abſq; vlla quæſtione, indubitatum quippe eſt. Quia enim de ſacerdotibus differens, nihil eiuſmodi ſtatuit, cuius in Leuitico præceperat lex, ad altiora profectò nos ſubuehit, q̃ ſcilicet in carne manifeſtatus eſt cõditor. *Apparuit*, inquit, *in carne, iuſtificatus eſt in ſpiritu.* Siue hoc intelligi vult, q̃ iuſtificata eſt ſapientia à filiis ſuis, ſiue quia dolum non fecit, vt propheta teſtatur, dicens:
Eſa.53.c Qui peccatũ non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius. Apparuit, inquit, angelis: ergo & angeli nobiſcũ viderunt filium dei, quem antea nõ videbant. Re vera magnum myſterium eſt, vbique terrarũ auditum atq; creditum eſt. Ne enim exiſtimes verba eſſe ſimplicia, *Aſſumptus eſt*, inquit, *in gloria.* Nẽpe enim huic, quem aſſumptum mortalium deduxerunt, acceſſe-
Pſal.18.a runt angeli, & miniſtrabãt ei. In omnem terram exiuit ſonus eorum. Aſſumptus eſt, inquit, in gloria, dũ ſcilicet in nubibus ferretur in cœlum. Intuere autem ſapientiam Pauli. cùm enim eos monere pergeret, qui huius miniſterij dignitatem accepiſſent, nõ paſſim indulgere vino: non ait, non ebrioſos: ſed, neque vino multo deditos. Nam ſi illi, qui in tẽplo illo carnali miniſtrabant, à vino penitus abſtinebant: quantò magis hos eſſe decet abſtemios? Nam vini vſus immodicus in amentiam deiicit, ac niſi ebrietatem inducat, animę tamen robur exoluit, omnémq; illius virtutem, ac ſubſtãtiam debilitat, & prorſus eneruat. Intuere autẽ quomodo omnibus in locis diſpenſationis aſſumptæ pro nobis carnis, myſterium vocat. Neque enim eſt omnibus hominibus cognitũ, imò ne angelis quidẽ ipſis manifeſtũ fuit. Quo enim pacto cùm ipſis per eccleſiam manifeſtatum ſit? Id circo ait, re vera magnũ eſt, nã profectò veriſſimè magnum prædicatur. Homo eũ factus eſt deus, & deus homo: homo apparuit abſq; peccato, homo aſſumptus eſt, prædicatus eſt in mũdo, viderũt eum angeli nobiſcũ, myſterium igitur eſt. Cauteamus propalare myſteriũ, neq; ipſum vbiq; proferamus. Digni tanto myſterio viuere ſtudeamus. Hi nempe, quib⁹ myſteria creduntur, magni vtique ſunt. Nam ſi rex nobis tẽporalis myſteriũ crederet, nõne id ſingularis amicitiæ ac familiaritatis indicium, certúmq; argumentum haberemus? At nũc deus nobis myſteriũ credidit. Et quomodo, inquies, myſteriũ dicitur, quod eſt omnibus notũ? Sed id antea erat incognitum, nunc A autem ſingularis gratiæ merito manifeſtatum eſt.

Studeamus igitur digni fieri, quibus creditur tanti Mora-
cuſtodia ſacramenti. Ipſe enim nobis myſteriũ tante le.
excellentiæ credidit, nos illi neq; pecunias credim⁹.
Cæterũ cũ ille hortetur ac dicat, Mihi veſtra omnia Matt.6.e
ſeruãda permittite, nemo ea diripiet, neq; tinea demolietur, neq; latro ſuffodiet, ac centuplum ſe daturum polliceatur, ne ſic quidẽ obtemperam⁹. Et certè dum apud aliquos quidpiam deponimus, nihil accipimus ampli⁹, gratiáſq; agimus, ſi vel totũ quod depoſuimus, receperimus: & ſi fur aliquid furetur, noſtro cũ detrimento id faciet: at verò cœleſtis ille depoſiti noſtri ſaluator dictur⁹ tibi nõ eſt, Latrò accepit, neq; corroſit tinea: ſed & hîc centuplũ reddit, & illic æternã adiicit vitã, & nemo tamen apud illũ deponere ſtudet. At, inquies, ſero mihi iſta reſtituit: & iſtud illius magnifici muneris ſignum profectò ma-
B ximum eſt, q̃ hîc iſta non reddit, in hac ſcilicet vita, fluxa, & mortali: imò verò & hîc cẽtuplũ reddit. Nã quæſo, Paulus nónne hîc artis inſtrumenta reiecit? nónne Petrus calamũ retéq; dimiſit? nónne teloniũ Matthæus reliquit? & tamẽ orbis totus illis lõgè magis quàm regibus, maioríq; cum ſecuritate patebat. Nónne ad pedes ipſorum omnes pecunias deponebant? nónne illos rerum ſuarum diſpẽſatores, ac dominos faciebant? nónne & animas ſuas in ipſorũ manibus deponebant? nónne toti ex illorũ conſilio, ac voluntate pendebant? nónne & ſeipſos illorum ſeruos magna animi libertate fatebantur? Quid autem? nónne nũc etiã huiuſmodi plura fieri cernimus? Nẽpe enim cõplures ſæpe obſcuro loco nati, & qui victum antea manũ ſuarum labore quærebant, neceſ-
C fariiſq; alimentis egebant, cùm ſe ad monachorũ vitam cõtuliſſent, illuſtriores omnibus euaſere, atque à regibus ipſis honorati ſunt. Num parua iſta putabimus? Sed cõſidera iſta pro additamento eſſe, cæterũ ſpei noſtrę ſummã futuro tempori reſeruari. Contẽne pecunias, ſi pecunias habere vis: ſi ditari cupis, pauper efficere. Huiuſmodi quippe diuina ſunt munera, omnẽq; trãſcendũt ſpem. Nõ vult ille proprio ſtudio, ſed gratia ſua diuitem fieri. Mihi, inquit, iſta permitte, tu ſpiritualium tantùm rerum curam habe, vt meam potentiã diſcas. Seruile pecuniarum iugũ fuge, quippe ſi illas tenerevolueris, inops eris: ſin autem eas aſpernatus fueris, duabus ex partibus diues euades. Tunc tibi omniavndiq; affluent, ex eo maximè, q̃ nihilo eorum indigeas, quibus plurimi egent. Neq; enim poſſidere plurima, ſed plurimis non indi-
D gere, diuitẽ facit. Itaque quãdiu rex aliquo indiget, nihil meliore in loco, quàm pauper eſt: quippe indigere aliis, ea tandem paupertas eſt. Itaq; neque reges ipſi ea ratione paupertatis nomẽ effugiunt, quia ſubditis indigent. At non ita qui ſe crucifixerit mundo, nihilo enim indiget, ſufficiúntq; ei ad victum manus ſuæ. Mihi enim, inquit, & his qui mecũ ſunt, miniſtra- Act.20.
uerunt manus iſtæ. Iſta ille dicebat, qui alio in loco: g.
Quaſi nihil habẽtes, & omnia poſſidẽtes. Ille, inquã 2.Cor.6.b
iſta dicebat, qui deus ab his qui Lyſtris morabãtur, Act.14.b.
exiſtimatus eſt. Si cupis his, quæ in mundo ſunt, frui, cœlum quære: ſi vis etiã præſentia cõſequi, toto illa ſtudio deſpice. Quærite enim primum, inquit, cœlo- Matt.6.d
rũ regnũ, & hæc omnia adiicientur vobis. Quid parua iſta miraris? Quid ad ea quæ abiectiſſima ſunt, inhias? Quandiu inops eris? quandiu pauper eſſe perſiſtes? In cœlũ intẽdeaciẽ, cœleſtéſq; diuitias animo

verſa, aurũ irride. Diſce cuiuſmodi ſit illi⁹ vſus, quã-
A diu nobiſcũ duret: vſq; ad præſentẽ tantùm vitã fragilem, atq; mortalẽ, illius vſus extenditur. Quantùm deniq; arena, imò verò quantùm ſtilla ab immenſo abyſſo diſtat, tantùm vita præſens ab æternis atque immortalibus bonis. Nõ eſt hæc vera poſſeſſio, vſus eſt, nec ipſe quidẽ ſatis proprius. Quo enim pacto? quandoquidẽ te expirante, velis nolis, alij tua omnia accipiũt, & ipſi rurſus aliis tradũt, & illi itidem aliis. Omnes enim peregrini atque aduenæ ſumus, atque domin⁹ domus fortè magis eſt mercenarius domus. Sæpe enim illo defuncto hic permanet, plus quàm domin⁹ fruitur domo. Quòd ſi iſte mercede cõducit domũ, & prior ille mercede itẽ ædificauit, magnóq; cũ labore & ærũna cõſtruxit, verbo tantũ ea dominatio eſt: re autem vera omnes alienarũ rerũ domini ſumus. Illa tantùm noſtra ſunt, quæ illuc præmittere
B cautè ſtudemus: quę autẽ hîc ſunt, non noſtra, ſed viuentiũ ſunt, imò viuẽtes ſæpe derelinquunt. Illa ſola noſtra ſunt, quæq; virtutis animæ propria ſunt, eleemoſyna ſcilicet, ac pia in pauperes miſeratio. Porrò iſta exteriora dicũtur etiã apud ipſos externæ ſapiẽtiæ authores, quippe quæ extra nos ſunt: ea igitur iuris noſtri faciamus. Neq; eũ poſſibile eſt hinc pecunia accepta migrare, ſed planè poſſibile eleemoſyna data proficiſci: imò verò ipſa etiam præmittamus, vt nobis in æternis mãſionibus tabernaculũ præparẽt. Pecuniæ eũ à Græco vocabulo ab vſu dicũtur, non q̃ propriæ ſint, imò & poſſeſſiones ipſæ, vſus, nõ dominatio ſunt. Dic eũ quæſo, villa quęlibet quot habuit dominos? quot itẽ habitura eſt? Dicitur quoddã vulgo prouerbiũ, & ſapienter quidem. Neque eũim paſſim contemnẽda ſunt, quæ vulgo dicũtur, ſi quid in ſe recti habẽt. Ager, inquit, quàm multos habuiſti, & q̃ multos habiturus es dominos? hoc & ad domos, & ad pecunias ritè dici poteſt. Sola igitur virtus nobiſcum migrare conſueuit. Virtus ſola ad æternã vitam pertrãſit. Euigilem⁹ tandẽ, pecuniarũmq; extinguamus appetitum, vt deſiderium noſtrum omne ad æterna transferre poſſim⁹. Nõ poſſunt duo iſti amo-
Matt.6.d res ſimul habitare, vnũmque poſſidere animum. Aut
& Luc. vnũ, inquit, diliget, & alterũ odio habebit: aut vnum
16.c. ſuſtinebit, & alterũ contemnet. Si videris virũ clientum ſtipatum multitudine in forum erumpere, ſericis amictũ veſtibus, atque equo vectũ: noli ſtupeſcere, ſed potius ride. Ac ſicuti cùm pueros videris cõſtituto inter ſe principe ludere, riſum tenere non potes: ita & hîc facito. Nihil hoc illo deterius eſt, imò
D hoc lõgè grati⁹: quippe qd̃ à puerili ætate magna cũ ſimplicitate & innocẽtia geritur. Hic nẽpe riſus voluptati permixtus eſt: cõtrà, ille ridiculus, ac turpitudine plenus. Deo gratias age, q̃ te huiuſmodi ſcena faſtúque turgido eripuit. Nam ſi quidẽ ipſe volueris, humili tu loco natus, celſior eo euades, qui vehiculo fertur. Quo pacto? Quòd ille ſcilicet corpore quidẽ humo modico ſuperior eſt, cæterũ animo terræ affi-
Pſa.101.a xus eſt. Adhæſit enim, inquit, virtus mea carni meæ. Tu verò mẽte in cælo verſaris. At clientes ille plurimos habet ſe deducẽtes: at incertũ eſt, magis ille, an equus honoretur. Quid autẽ hac ſtoliditate deteri⁹? Sequũtur homines, vt iumentum facilius trãſeat. At fortè equo vehi inter appetẽda ducatur? Sed ſeruis iſtud quoq; cõmune eſt. Quid autẽ dici irrationabilius poſſit, quàm velle ex equorũ ac precioſæ veſtis cliẽtũmq; apparatu putari illuſtrem? Quid ea gloria
A dici vilius atque abiectius poteſt, quæ in equis conſiſtit, ac famulis? Virtutis ſtudioſus es? nullo iſtorum vtere, proprias habeto diuitias, propriũmq; ornatũ. Hæc enim & nequã homines, ac ſcelerati & ruſtici, latronéſq; omnes, qui diuites ſunt, habere valẽt. Mimi itẽ, atq; ſaltatores ferũtur equis, famulóſq; habẽt, qui ante ſe currãt: mimi tamẽ atq; ſaltatores ſunt, & ex equis ac famulis nihilo honeſtiores euaſerunt. Quoties eũ eis qui huiuſmodi ſunt, nulla eſt animi virtus: fruſtra & incaſſum hæc extrinſec⁹ apponũtur. Et quẽadmodum caduco parieti, aut nimium fragili corpori quælibet quiſque appoſuerit, in ſua imbecillitate perdurat: ita & hîc nullum anima emolumentũ ab his quę ſunt extrinſecus ſumit, ſed eadem permanet, quãtalibet ei quiſque forinſecus ornamenta circundet. Non iſta miremur attoniti, cæterùm animos
B à temporalib⁹, ac fluxis rebus, ad æterna ac digniora transferamus, cœleſtiũ tangamur deſiderio, ſpiritualia tantùm cõſectemur, quæ nos re vera honeſtos faciunt, ac verẽdos, vt etiam futuris perfruamur bonis in Chriſto Ieſu domino noſtro, cum quo eſt patri & ſpiritui ſancto gloria, imperium & honor in ſecula ſeculorum, Amen.

Homilia XII.

Spiritus autem manifeſte dicit, quòd in nouiſſimis tẽ- Cap.IIII.
poribus recedent quidam à fide, intendentes ſpiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorũ in hypocriſi falſa loquentium, & cauteriatam habentiũ conſcientiã, prohibentium nubere, abſtinere à cibis, quos deus creauit ad ſumendum cum gratiarum actione fidelibus, & his qui cognouerunt veritatẽ: quia omnis creatura dei bona eſt, nihílque reiiciendum, quod cũ gratiarum actione percipitur. Sanctificatur enim per verbũ dei
C *& orationem.* Quemadmodũ hi, qui fide ſubnixi ſunt, in tuto nauigant: ita & qui illa exciderũt, nuſquã poſſunt conſiſtere, ſed longo errore circumacti, poſtremo in ipſa perditionis prerupta feruntur. Quod quidem etiam antè ſignauerat, cùm quoſdã diceret circa fidem feciſſe naufragium. Et nũc item. *Spiritus autem manifeſte dicit, quòd in nouiſſimis temporibus recedẽt quidam à fide, intendentes ſpiritibus erroris.* De Manichæis & Encratiſtis, & Marcioniſtis, omníque illorum officina hîc loquitur, quòd ſcilicet recedent quidam à fide. Videsvt malorũ omnium ſit cauſa, à fide diſcedere? Quid ſibi vult, manifeſtè? Planè, apertè, indubitatò. Ne, inquit, igitur mireris, ſi modò quidam à fide diſcedentes, adhuc Iudaica ſuperſtitione detinẽtur. Tẽpus erit cùm hi qui fidei participes ſunt, iſtud maiore cum execratione facient, cùm non modò ad ci-
D bos vſq; perniciosum conſilium inferent, verùm nuptias quoque, & huiuſmodi cuncta damnabunt. Nõ de Iudæis hæc dicit: quo enim pacto locum haberet quod ſequitur, In nouiſſimis temporibus? & illud itẽ, Recedent quidam à fide? Verùm de Manichæis, ac de huiuſmodi erroris ducibus ea proſequitur. Spiritus autẽ erroris meritò ipſos appellauit, quippe eiuſmodi ſpiritibus afflati, iſta loquuti ſunt. Quid eſt autem, in hypocriſi falſa loquentium? nempe ipſa quæ mentiuntur, non per ignorantiam, neque inſcij, ſed ſimulando loquuntur. Cùm certè veritatem non ignorent, verùm cauteriata conſcientia, hoc eſt, vita flagitioſa ſint. Cur autem ſolos iſtos hæreticos fore prædixit? cum Chriſtus de aliis quoque prædixerat, dicens: Neceſſe eſt vt veniant ſcandala, rurſũmq; fu- Mat.18.a
tura zizania prænũciauit? Tu velim Pauli prædictionẽ admireris, quippe ante tẽpora quibus iſta futura

erãt,ipsum indicat tẽpus. Noli igitur mirari, inquit, si modò quãdo initiũ accepit fides, ista quidã clàm inferre conãtur perdita dogmata:quãdoquidẽ lõgo pòst tẽpore cũ firmissimis illa radicibus innixa fuerit,plerique à fide recessuri sunt: Prohibentiũ, inquit, nubere,abstinere à cibis. Quid oro? Nũ alias quoque hæreses tacuit? Et ipsas profectò signauit,dicẽs: *Spiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorũ.* Neq; enim iam tunc ista voluit humanis inserere animis,sed id tantũ aperuit,quod iam initiũ cœperat,abstinere à cibis, *Quos deus*,inquit,*creauit ad sumendum fidelibus, & agnoscentibus veritatem.* † Infidelibus verò necdum infideles erant, quãdo per leges sibi horũ vsus interdicebatur. Quid ergo? Nónne delicię prohibitæ sunt? & nimis id quidem. Cur id,si ad sumendũ cõdita sunt? Quia & panem creauit deus,& tamẽ vsus prohibetur immodicus:& vinũ creauit itidem,atque eo immoderatè vti prohibuit. Non itaq; delicias tanquam immundum aliquid cauere iubet:sed vt quæ,si deseratur modus, vigorem animi soluant. *Quia omnis creatura dei*,inquit, *bona est,nihilque reiiciendũ,quod cum gratiarum actione percipitur.* Si creatura dei bona est: oĩa enim bona valde, eò ꝙ creaturã dei dixit,edulia cũcta signauit. Iámq; tũc hæresim iugulauit eorũ, qui materiam ingenitã introducũt,atq; ex illa facta esse hæc dicũt. Si igitur bona est,quid est quod ait, *Sanctificatur per verbũ dei, & orationem?* Non quia immundum est,ideo sanctificatur,absit: verùm hoc in loco illos alloquitur, qui cõmunia quædã ex ipsis esse arbitrãtur. Duo igitur capita ponit,vnũ quidem,ꝙ creatura nulla cõmunis est:secundò,quòd etsi cõmunis sit,medicamẽtum in promptu est. Signũ illi crucis imprime, gratias age, deo gloriã refer,& protinus immunditia omnis abcessit. Num verò,inquies, & quod idolis immolatũ fuerit,eadẽ possumus ratione mũdare? Licet,siquidẽ *nescias idolothytum esse:* sin verò sciens ac prudens illud percipias,immundus iã eris: nõ ideo quia idolothytum est,sed ꝙ cùm tibi imperatum sit nõ communicare dæmoniis,per id cõmunicasse cõuinceris. Itaq; neq; illud natura huiusmodi est, verùm ex sententia tua atq; inobediẽtia immũdum fit. Num suilla caro immũda est? nõ, si cũ gratiarũ actione percipitur,crucisq; signaculo,nec aliud quicquam immũdum est. Sola quippe volũtas erit immũda,quę gratias nõ exhibet deo. *Ista fratribus dictans, bonus eris minister Christi Iesu, innutritus verbis fidei, bonæq; doctrinæ, quã assequutus es.* Quænã verò ista sunt? ꝙ scilicet mysteriũ magnũ est,quòd his abstinere dęmonũ est,quòd per verbum & orationem dei cibi mundantur. *Innutritus*, inquit, *verbis fidei, & doctrinæ quam assequut° es: prophanas autem & aniles fabulas deuita, exerce autem teipsum ad pietatem.* Ista suggerens, inquit. Vides vt nusquam hoc in loco authoritate imperantis, sed sola condescensione vtatur? Suggerẽs inquit,nõ ait, Imperãs: nõ dixit, admonẽs,sed,suggerẽs. Ac si dicat,cõsulẽs hæc suggere,verbáq; de fide ac religione moue. Innutritus, inquit:perpetuã intentionẽ, & quasi diuinarũ rerum habitũ indicat. Nã quẽadmodũ carnales cibos diebus singulis ex necessitate requirim°: ita & fidei pietatisq; doctrinã semper accipimus, eáq; iugiter enutrimur. Innutrit°, inquit.hoc est, diuina eloquia perpetuò ruminãs,& infatigabiliter animoversans,eáq; intẽtissimè quotidie meditãs. Quippe ista nonminimum animorũ alimentũ sunt. *Prophanas autẽ & aniles fabulas deuita.* Quas hoc loco fabulas dicit? Iudæorũ profectò ineptas obseruationes, & nimirũ id quidẽ cõgruè. Nã sunt re vera fabulis etiã deteriores. Siue idcirco fabulas appellat,quia intẽpestiuè fiũt. Quod enim suo tẽpore fit,perutile est: sin verò intẽpestiuè fiat,nõ modò inutile,verùm & noxiũ est. Nam exẽpli gratia: Si quispiã post vigesimũ ætatis annũ vberibus inhiet infantũ more, quàm ridiculus erit? Vides vt hæc immunda & anilia dixerit? partim quia antiquata sunt, partim quia impedimẽto fidei fiunt. Nam velle sub metũ legis inducere animã, quę legalia cuncta transcenderit, & ad celsitudinẽ veræ gratiæ ac libertatis euaserit, & execrabile simul & immundũ est. *Exerce autem teipsum ad pietatem.* Hoc est ad fidem puram,vitámque rectam. Id quippe significat pietatis nomẽ. Exercitatione igitur nobis opus est, sed digna,sed spirituali. *Corporalis enim*,inquit,*exercitatio ad modicũ vtilis est.* Quidã hoc apostolũ de ieiunio aiunt dixisse,sed profectò errant: neq; enim est corporalis exercitatio ieiuniũ,sed spiritualis. Nã si corporalis esset, corpus profectò nutriret: cùm autẽ illud maceret & extenuet,maciéq; cõficiat, corporalis dici omnino nõ potest. Igitur de corporis exercitatione ait inutili illa,& quę nihil afferat lucri,solóq; corpori accõmodata sit. Spiritualẽ igitur exercitationẽ nomine pietatis insinuat,quæ lætissimos fruct° in futuro seculo reddit,& hîc atq; illic recreat. *Fidelis sermo.* Hoc est,verus: quoniã in hoc seculo & in futuro huius sacræ exercitationis nobis præmiũ redditur. Vides vt omnibus in locis hoc inferat? Nullo indiget apparatu,nihil persuasione opus habet,sed absolutè sententiã fert: quippe ad Timotheũ illi sermo erat. Ergo & in hoc seculo iã præstãtissima nutrimur spe. Nã is qui nihil sibi mali cõscius est, plurimísque virtutib° ornatus incedit,& hîc iam lætus exultat,ac spei suæ fructib° pascitur. Sicut è cõtra malus quisq; ac reprobus,nõ in futuro tantũ,verùm & in præsenti seculo cruciatur,dum metu perpetuò agitatur:& neminẽ aspicere fidẽter audet,dum tremit iugiter, pallet atq; anxius est. An verò nõ huiusmodi sunt etiam cupidi quique,ac fures,qui his quæ habẽt,fidere nequaquã possunt? Adulteri item atque homicidę,nõne molestissimã viuũt vitam, qui Solem ipsum absq; metu atque suspicione non hauriunt? Hæccine igitur vita dicenda est? Minimè verò, sed acerbissima mors. *In hoc enim*,inquit,*laboramus & exprobramur,quia speramus in deo viuente,qui est saluator omnium, maximéque fidelium.* Cui°,inquit,rei gratia nosipsos affligim°, atque cõcidimus,nisi futurorũ recreemur spe? Cur omnes exprobrãt nobis? Num frustra,inquit, ista perpetimur,qui iniurias,cõtumelias,maledicta, & mala quotidie innumera sustinem°? Si in deo viuẽte minime speram°,cui° rei gratia hęc patimur? Quòd si infideles hîc saluat,quãtò magis illic fideles seruare pręsumitur? Quam verò salutẽ dicit? æternã scilicet. Qui est, inquit,saluator omniũ hominũ, maximéq; fidelium:hoc est, lõgè plus studij circa fideles ostendit, interim & huius tẽporis salutẽ dicit. Et quomodo, inquies,fideliũ saluator est, si præsentis tẽporis salus accipienda sit? Imò & hac in vita fideles suos protegere ac seruare nõ desinit. Nã nisi ille saluator esset, quomodo fideles sui obsistere possent,cũ impugnarentur ab omnibus,& nõ magis in interitum deuenirẽt? His verbis discipulum etiam animat ad perferẽda pericula,ne lassescat,neu soluatur metu, cùm saluatorẽ huiusmodi habeat deum, alienáq; protectione non

† *Infidelibus verò nõ? quomodo infidelibus quãdo per leges à talib. seipsos arcent.*

ne nõ egeat,quibus profectò ad ferẽda omnia fortiter atq; cõstanter accẽditur. Nam & hi qui tẽporalibus cõmodis inhiãt,spe quæstus incitati, negociationis labores atq; pericula cõstantius subeunt. Iam igitur nouissimũ imminet tẽpus. *In nouissimis*,inquit, *temporibus recedẽt quidam à fide, intẽdentes spiritibus erroris, doctrinisq; dæmoniorũ, in hypocrisi falsa loquentiũ, & cauteriatã habentiũ conscientiã, prohibentiũ nubere.* Quid igitur? Nos,inquies,nubere non prohibemus? Absit vt volẽtes prohibeamus, etsi nubere nolẽtes ad virginitatis celsitudinẽ consectãdam hortemur. Aliud quippe est prohibere,& aliud suæ voluntatis dominiũ reinquere. Nam alius quidẽ prohibet,atq; id totis viribus nititur:alius verò ad virginitatẽ, veluti dignioremhortari pergit, neq; id nubere prohibens facit, sed celsioris virtutis merita sectãda proponit. *Prohibẽtiũ*,inquit, *nubere,abstinere à cibis,quos deus creauit ad sumendũ cum gratiarũ actione fidelibus, atque agnoscentibus veritatem.* Pulchrè ait,agnoscẽtibusveritatẽ,quippe vetera illa ac priora,omnia figuræ erãt:nihil enim naturaliter immundũ est, verùm ex conscientia sumentis efficiurvt imm undũ sit. Cuius ergo rei gratia ciborum plurima genera illis per legẽ interdixit? Ea scilicet ratione,vt delicias amputaret immodicas. Cæterùm siquidẽ diceret apertius,delicias fugite,atque ab his cibis ideo abstinete,nunquã profectò tolerassent,neque obtẽperassent:at nũc illos necessitatis lege cõstrinxit, vt maiori metu ab his sumendis arceret. Nam ꝙ suilla carne piscis immundior sit, omnibus profectò liquet: & tamen cùm illa interdicta sit, carniũ nõ pisciũ interdicitur vsus. Quòd verò perniciosẽ deliciis solui populus ille solitus sit, Mosen audias dicentẽ: Comedit,& impinguatus atque incrassatus,ac deliciatus est,& recalcitrauit dilect°. Est autem & alia causa: Vt enim angustati per legẽ iam boues mactandos acciperẽt,ouẽsq; immolarẽt, meritò propter Apim ac vitulũ à reliquis arcet: quippe ille immundus,ingratus, scelestus, prophanus, impurus est. Ista suggere, hęc meditare. Hoc quippe est quod ait,innutritus verbis fidei, ea nõ modò aliis meditãda propone, verùm & ipse in eis perpetua exercitatione versare. *Innutritus*,inquit,*verbis fidei,ac bonæ doctrinæ quã assecut° es: prophanas autẽ & aniles fabulas deuita.* Cur,quæso,non ait, Sustine:sed, Deuita? Ne scilicet huiusmodi sibi exercitiũ sumeret aduersus ciusmodi friuolas obseruationes dimicandi. Nęque enim fieri potest,vt qui contra peruersæ sentẽtiæ homines pugnat,aliquid lucretur vnquã. Cæterũ si quãdo damnum aliquod ex nostra taciturnitate metuimus,quasi propter infirmitatẽ defectúmque rationis metuẽtibus nobis aduersus eos subire conflictũ, tũc necessariò retũdenda illorũ improbitas est. *Exerce autẽ teipsum ad pietatem.* Pietas autẽ rectissima vitæ norma est, & conuersationis optimę disciplina. Porrò qui exercetur, etiam si tempus luctaminis deest, ipse tamen anxietate nõ vacat, & quasi in procinctu certaminis positus,omnia gerit,ab omnibus abstinet, totúsq; in certamine est,& puluere semper, sudoréq; respergitur. *Exerce autem*,inquit,*teipsum ad pietatem: corporalis*,inquit,*exercitatio ad modicũ vtilis est, pietas verò ad omnia vtilis est, repromissionẽ habẽs vitæ præsentis ac futuræ.* Cuius,inquies,rei gratia corporalis exercitationis mentionẽ fecit? vt scilicet ex collatione huius ostenderet eminentiã. Illa enim cùm labores inferat plurimos,nihil habet lucri: hæc autem perpetua atque copiosissima emolumẽta largitur. Sicuti cũ dicit, mulieres seipsas ornare,nõ in tortis crinibus,aut auro,aut margaritis, aut veste preciosa: sed quod mulieribus conuenit, profitentibus pietatẽ per opera bona. Fidelis sermo, & omni acceptione dignus, in hoc enim laboramus & exprobramur. Paulus afficiebatur probris, & tu Moræa grauiter atq; indignãter fers? Paulus laborabat,& le. tu delicias quotidie meditaris? At profectò nunquã ille tam excellẽti laude,æternísq; bonis potiretur, si vitã in deliciis agere maluisset. Nam si secularia cõmoda, cùm sint mortalia & corruptibilia, homines non absq; laboribus ac sudoribus assequũtur, multò minus illis spiritualia ac digniora prouenient, ocio desidiáq; torpẽtib°. Sed inquies, At plurimis ista sæpe hæreditario iure proueniũt. Et si sic illa pueniãt, horũ tamẽ custodia laboribus perpetuis,angoribúsque nõvacant: verùm laborare illos,atq; in ærumnis agere necesse est,& quidem non minus,quàm qui illa initio quæsierunt. Omitto enim interim referre,vt plurimi post labores plurimos,&ærũnas,spe sua frustrati sunt, in ipso portus ore vento contrario aliqua ex parte irruẽte,atq; inter medias spes inferẽte naufragia. Verùm enim apud nos nihil huiusmodi est. Deus enim pollicetur, spésq; nõ cõfundit. An verò ignoratis & vos,qui negotiis secularibus inuersamini, q̃ multi post labores innumeros, fructus omnes studiorum suorum amiserunt: cùm autẽ morte prærepti sunt, aut rerum mutatione delapsi, aut morbo longiore vexati,aut calũniis inuidorũ, atque aduersantium pressi,aut quoslibet casus alios perpessi sunt, cuiusmodi sępe mortalibus obuenire necesse est? Ex quibus profectò omnibus id fit,vt vacuis proficiscãtur manibus. Cæterùm tu mihi contra eos numerare perges,qui minimis laboribus multa bona quęsiere. Quænã ista bona sunt? pecunię scilicet copia,magnificentia domus,soli infinita iugera, mancipiorũ greges,argenti atque auri põdus immensum,hæc tu appellare bona nõ erubescis,neque suffunderis, homo cũ sis,cui de cœlestibus philosophari fas sit? Nõ inquam,erubescis terrenis solùm rebus,& cõmodis inhiare mortalib°,cui ad fruẽdũ patet,si volueris, cœlum,eáq; appellas bona quæ indignissima,simul atq; vilissima sunt? Nẽpe eñ si bona hæc dicimus, & eos qui ea possident,bonos itidẽ vocare debemus. Nam qui bonũ aliquod habet, quomodo potest ipse non esse bon°? Quid ergo? Si qui ista possidẽt, immodica habẽdi cupiditate aliena diripiãt, num eos dicemus bonos? Si eñ bonæ diuitiæ sunt,hęc verò ex cupiditate,iniquísq; cõpendiis oriũtur: quantò illæ auctiores sunt,tantò qui eas possidet,melior fieri putandus est,atq; ea ratione ille erit optimus,qui cupidissimus fuerit. Si autẽ diuitiæ bonæ sunt,quæ ex cupiditate incremẽta suscipiunt, eò quisq; bonitate præstabit, quò plura possederit. Quod q̃ sit absurdũ, quámq; à ratione dissentiat, omnibus perspicuũ est, nisi fortè absq; cupiditate opes congeri possent, atq; innoxiæ possideri. Sed id pfectò fieri nulla ratione potest, vt perniciosissima hæc perturbatio innoxia sit, atq; id Christus dicẽs, definit sua sentẽtia: Facite vobis amicos de mãmona iniquitatis. Quid igitẽ, inquies, si patri hæres quisq; successerit? Iniustè profectò coactas accepit opes: neq; enim ex Adam maiores sui traxere diuitias,fieriq; potest,vt & alij plures ętate pręcesserint, atq; inter plurimos inuentũ esse quempiam, qui iniustè aliena susceperit. Quid ergo dicemus, inquies,

Sup. 2. c

Deu. 32. b

Luc. 16. b

quies, de Abrahã? nũ iniquas ille possedit opes? Quid itẽ de Iob, qui innocẽs, qui iustus, qui verax, qui dei cultor, qui à malis omnibus abstinẽs prædicat? Opes illis nõ in auri argẽtíq; talẽtis, nõ in præclaris ædib', sed in pecorib' erãt. Quæ profectò diuitiæ, & innocuæ, & diuinitus permissæ sunt. Nam quòd ex pecore illæ cõstarẽt, inde manifestũ est. Cùm enim is, qui illius gesta conscripsit, ea quę illi cõtigerant, enumerasset, dixissétq; camelos, & equas, & asinas mortuas esse, nõ addidit auri quoq; talẽta direpta fuisse. Præterea Abrahã quoque familiarũ diues fuisse memoratur. Quid ergo? inquies, has ille non emit? Nequaquam: quod scriptura signauit dicẽs, vernaculos illi
Gen. 14.c fuisse trecẽtos decẽ & octo, & oues, ac boues. Vnde igitur aurũ Rebeccæ trãsmisit? ex Aegypto id dono perceperat, nemine violato, aut iniuria affecto. Dic enim, quæso, vnde tu diues es? vnde ille? ex auita, inquies, hæreditate, alius itidẽ ex hæreditate paterna: potẽsne lõgã generis seriẽ repetẽs opes istas probare crimine carere iniustitiæ? Nũquã profectò id poteris, verùm necesse est harũ initiũ ac radicẽ ex aliqua iniquitate manasse. Vnde id constat? ex eo scilicet, quòd deus ab initio nõ fecit alium quidem diuitem, aliũ pauperẽ: neque huic thesauros effodiẽdos ostẽdit, illũ hac inuestigatione priuauit, sed eandem omnibus aperuit humũ. Quo igitur pacto, quum illa cõmunis sit, tu illius permulta iugera possides, proximus verò nec vnius glebæ possessione lętatur? Pater, inquies, mihi ista reliquit: ille autẽ à quo ea suscepit? A maiorib' scilicet. Sed necesse profectò est, per successionis lineã ascendendo inuenire principium, id autem iniustitia vacare nõ potest. Diues fuit Iacob, verum laboris sui mercede ditatus est. Sed mittamus planè ista, neq; ea diligentiori scrutemur examine. Sint iustæ diuitiæ, & omni rapinæ crimine liberæ. Neq; cũ tu eris obnoxi', quæ pater quæsiuit iniquo fortè cõpendio. Etsi enim quæ habes, ex rapina collecta sunt, nõ tu tamẽ ea rapuisti. Verùm vt concedamus, ne illum quidẽ rapuisse, sed effossum humo habuisse thesaurũ: quid tandem? num idcirco sunt bonæ diuitię? Minimè id quidem. Sed neque, inquies, malę sunt, nisi fuerint ex auaritia & cupiditate cõgestę. Nõ malę sunt, si egenis fuerint distributæ: sin verò huiusmodi officiis pietatis nõ inseruiãt, & malæ, & perniciosæ sunt. Quãdiu enim quisque malum nõ facit, malus non est. Quid verò si bonũ non fecerit, bonus erit? An verò id malũ non est, solùm dominicas possidere diuitias? solũ frui his quæ cõmunia cõ-
Psal. 23.a dita sunt? nónne domini est terra & plenitudo eius? Si igitur cõmunis domini sunt nostra omnia, nostrorũ quoque cõseruorũ non minus debẽt esse quàm nostra. Quæ em domini sunt, omnia cõmunia sunt. An verò nõ videmus & in magnis domibus hæc ita cõstituí? puta omnibus ęqualiter esca diuiditur, quippe ex thesauris dominicis promitur, cõmunísq; omnib' est: & æqua ratione patet domini domus. Communia sunt omnibus itidem & regalia omnia, cõmunes vrbes, plateæ, porticus omnibus sunt, ęquumq; ius in his omnibus est, nec alius plus alio possidet, quæ vsui publico patent. Tu velim dei dispositionem cõsideres omnino mirabilẽ, fecit quædã esse cõmunia, vt vel ex ipsis genus miseretur humanũ: puta aërẽ, Solem, aquã, terrã, cœlum, mare, lucẽ, sydera: hæc omnia veluti fratribus omnibus ex æquo partitur, eosdẽ omnibus oculos condidit, corpus idem, eãdem animam, similẽ per omnia cũctis effigiẽ, ex humo produxit omnia, atque ex vno homine molitus est omnes. Cæterũ horũ nihil inclusit, fecit & alia pleraque communia: vt puta, lauacra, vrbes, plateas, porticus, & cætera huiusmodi. Et intuere quæso, vti in his quę cõmunia sunt, nullę resonant lites; sed pacata sunt omnia: ex quibus si quis aliquid vsurpare conetur, ac propriũ facere, tunc iam continuò excitantur lites, veluti natura ipsa indignè ferente, q; cùm deus nos vndiq; colligat, nos è contra ipsos diuidere nitimur, ac discerpere omnino contendimus: dum nobis cõmunia vsurpare conamur, ac dicere: Hoc tuum, hoc meũ est. Ex hoc enim contentio omnis, atque omnis occasio mœroris oritur: vbi autem hoc nõ est, nulla lis, nulla cõtentio gignitur. Magis igitur cõmunis rerum, & æqua possessio, quàm proprietas illa hæreditario iure prouenit, magísq; secundum naturam est. Vt quid enim nemo vnquam de fori proprietate cõtendit? Quia commune omnium est. At verò de domus possessione omnes certare videmus, & de pecuniis itidem. Et ea quidem quæ necessaria sunt, nobis communia proponuntur: nos verò ne in his quidem quæ minima sunt, fœdus seruamus societatis humanæ, dum ea communicare negligimus. Et certè illa idcirco communia fecit, vt ex his discamus & ista possidere communiter. At nos ne sic quidem discere volumus: verùm, vt dixi, bonus esse nõ potest, qui diuitias possidet solus: sed tunc bonus efficitur, si eas aliis quoque communicet. Si illas non habet, bonus erit: si & aliis tribuat, erit itidem bonus: cæterùm quandiu eas habuerit solus, bonus profecto nõ erit. Hoc igitur bonum dicendum, quod dum tenetur, malos ostendit: dum deponitur, bonos? Non igitur habere pecunias bonum est, verùm non habere, videri bonum facit. Non igitur sunt bonæ diuitiæ, cæterùm si eas dum licet accipere, renuas, bonus itidẽ eris. Si igitur cùm eas habentes cõmunicamus egẽtibus, & oblatas spontè renuimus, tunc boni sumus: sin verò eas vel oblatas sumpserim', vel soli possidere velimus, boni non sumus: qua ratione diuitiæ bonæ dicendæ sunt? Noli igitur eiusmodi appellatione falli, nec bonas dixeris, quæ bonę non sunt. Idcirco nempe bono, quod verum est, cares: quia bonas diuitias putas, quia illas miraris attonitus. Purgare animum stude, iudiciúmque diligentius adhibe: tunc profectò bonus eris, cùm iudicio minimè aberraueris. Disce quæ vera sint bona. Quænã verò ista sunt? Virtus scilicet, atque benignitas, eadẽ profectò norma si misericors fueris. Quantò ea re excellis magis, tantò melior eris, atq; putaberis: non sic autẽ, si fueris diues. Ita igitur boni esse studeamus, vt boni veraciter simus, futurísq; perfruamur bonis in Christo Iesu domino nostro, cum quo est patri gloria &c.

Homilia XIII.

Præcipe hæc & doce. Nemo adolescentiã tuã contemnat: sed forma esto fidelibũ, in sermone, in cõuersatione, in charitate, in fide, in castitate. Dum venio vaca lectioni, exhortationi, doctrinæ. Noli negligere gratiã quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiã, cũ impositione manuũ presbyterij. Sũt quædã in rebus humanis, quę doctrina indigeãt, sunt itẽ quæ imperio. Si igitur peruerso ordine, vbi docere necesse est, imperare malueris: ridiculus profectò eris. Eadẽ ratione, si docere pergas, vbi imperio vti cõuenit, hoc ipsũ similiter patieris. Verbi gratia: Malũ nõ esse, docere minimè conuenit, sed imperare,

imperare, & magna vi authoritatis prohibere: Iudaicis item nõ intẽdere fabulis similiter imperandũ est. Cæterùm siquidẽ substãtias pauperibus distribuere, virginitatémque seruare opus sit, ac de fide disserere, hic iã doctrina & exhortatione agendum est. Idcirco vtrunque posuit Paulus, *Præcipe*, inquiens, *ac doce.*

Puta si quis ligaturas inanes, aut aliud quidpiam eiusmodi, sciẽs ac prudẽs sequitur, præcepto atq; imperio tantum arcẽdus est: sin verò ignarus in ea inciderit, docendus est. *Nemo*, inquit, *adolescentiam tuam cõtemnat.* Vides vt imperare sacerdotũ necesse sit, summáque cum authoritate disserere, nõ semper docere. Nempe enim quoniã adolescẽtia ex præsumpta opinione communi fermè cõtẽptibilis existimatur, idcirco ait: *Nemo adolescentiam tuam contemnat.* Oportet enim eum qui doctoris officium suscipit, ita se agere, vt despici contemníq; nõ possit. Sed fortasse dictur' es: Vbi modestia ac mansuetudo sacerdotis eluceat, si semper in honore sit, neq; cõtemptui pateat? In his quidem, quæ ad se pertinent, si contẽnatur sanè, constantissimè ferat: ita enim per patientiã virtus prædicationis ostẽditur. Verùm in his, quæ aliorũ tangunt salutem, contẽptui omnino nõ pateat. Id quippe nõ mãsuetudinis est, sed stultitiæ. Nam siquidẽ iniurias in se, si maledicta, si insidias vlcisci velit, ritè omnino culpabitur. Verùm vbi alienę salutis negociũ agitur, imperio vtatur, atq; ex culmine authoritatis, ne quid noxiũ imminear gregi, summa cura prouideat: neque enim hoc in loco mãsuetudine, sed authoritate opus est, vti ne ecclesiæ vtilitas pereat. Aut fortè hoc significare voluit, dicens: *Nemo te adolescentiæ causa contẽnat.*

Si enim ætatis defectũ, indolis magnitudine, morũmq; maturitate suppleueris, nullus iã te adolescẽtiæ causa contemnet, verùm admirabitur magis. *Sed forma*, inquit, *esto fidelibũ, in sermone, in cõuersatione, in charitate, in fide, in castitate, in omnibus teipsũ præbẽs bonorũ operũ formam.* Hoc est, exẽplar vitæ, atque morum ipse esto, tanquam imago propositus, tanquã animata lex, veluti regula, ac norma bene rectęq; viuẽdi. Huiusmodi quippe doctorẽ esse necesse est. In sermone, inquit, vt facilè instruere per doctrinam possit: in conuersatione, vt ecclesiæ sit proposit' ad imitandũ: in charitate, in fide, in integerrima castitate, in sobrietate, cæterisq; virtutibus, ex quib' norma sumitur bene beatęque viuendi. *Dũ venio*, inquit, *lectioni vaca, & exhortationi atque doctrinæ.* Timotheũ ecce admonet lectioni operam dare. Audiamus omnes intentius, atq; discamus diuinarum meditationem scripturarũ minimè negligere. *Dum venio*, inquit. Prouidẽtissimè omnino id posuit, solatúrque discipulum. Fieri enim necessariò debuit, ne desertũ se, ac parente destitutum ille putaret, nisi ille suum polliceretur aduentum. *Dum*, inquit, *venio, lectioni vaca diuinarũ scripturarum, exhortationi mutuæ doctrinæq; ad omnes. Noli negligere gratiam quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiã.* Doctrinã hic intelligi voluit, *Cum impositione manuum presbyterij.* Non de presbyteris hoc in loco, sed de episcopis loquitur. Neque enim profectò presbyteri ipsum ordinarant.

Ista meditare, in his esto. Intuere quæso diligentius, vt illum eadem de re sæpius moneat, id profectò ostendere volens, quòd eum qui doctrinæ ministerium sumit, in his maximè omnium studere necesse sit. Attẽde, inquit, tibi ipsi, atq; doctrinæ, & permane in ipsis: hoc est, attẽde tibi, & reliquos doce: hoc enim faciẽs, & teipsum seruabis, & eos qui te audiunt. Nã qui doctrinæ innutritur ministerio, prior sibi, inde aliis emolumẽta cõquirit. Dum enim alios admonet, seipsum quoque compungit. Ista profectò Timotheo dũ loquitur, oẽs salubriter admonet. Quòd si ei qui mortuos excitabat, hæc monita edidit: quid iã nos miseri dicturi sumus? Sed & Christus eũ qui proferret de Matth. 13
thesauro suo & noua & vetera, homini patrifamiliãs & similẽ dixit. Et Paulus iterum alio in loco: Vt per patientiam, inquit, & consolationem scripturarum, spẽ Rom. 15. b
habeamus. Id quippe ipse maximè omniũ egisse deprehenditur, qui ad pedes Gamalielis paterna instructus est lege, ac postmodum lectioni intẽtissimè operam dedit. nã prior ipse fecit, quod alios monuit. Denique videas illum iugiter prophetarum vti testimoniis, recõditósque in illis eruere sensus. At verò Paulus lectioni intendit, ex qua emolumentũ sciebat nõ minimum elici posse. Nos cõtra negligimus, & somno desidiáque torpemus. *Vt profectus*, inquit, *tuus manifestus sit omnibus.* Vides vt in hoc quoq; illum magnũ fieri velit, atque mirabilẽ, ex quo scilicet ecclesiæ cõmoda prouenire sciebat. Vt profect', inquit, tuus manifestus omnibus sit. Non modò in vitæ rectitudine, ac sanctimonia, verùm in synceritate atque vbertate doctrinæ. *Seniorem*, inquit, *non increpaueris.* Non equidem reor hoc in loco illũ de dignitate dixisse, sed de ætate senili. Cap. 5.
Quid ergo, inquies, si & ille emẽdatione opus habet? *Tanquã patrem*, inquit, *suscipe.* Et modestè alloquere, mixtáque quadam reuerentia admone.

Anus, inquit, *vt matres, iuuenes vt fratres, adolescẽtulas vt sorores, in omni castitate.* Ea quippe rei natura est. Graue quiddam ac molestũ, inquit, est argui, ídq; tunc maximè, cùm senex arguitur, atq; ab adolescẽte. Triplex temeritatis notatur effigies, quã profectò solatur modò hac lenitate. Possumus quippe ita delinquẽtes arguere, vt non grauiter, non molestè audiamur, si nos in hoc exercere velimus. Est enim illud magnæ prudentiæ, neque passim omnibus patet. *Iuuenes*, inquit, *vt fratres.* Cuius rei gratia & hic illum lenitatis admonuit? vt scilicet ætatis frẽnaret audaciã, facerétq; leniter admonẽntẽ libentius suscipi. Oportet enim & hìc molestiã rei, mansuetudinis temperamẽto lenire. *Adolescentulas*, inquit, *vt sorores.* Et addidit, *In omni castitate.* Non modò, ait, obscœni congressus vitium caue, verùm omnem suspicionis vel obscuræ aditum claude. Quia enim adulescentularum colloquia turpi suspicione difficilè carent, oportet autem episcopum & illas alloqui, idcirco ait: *Cum omni castitate.* Quid verò hoc sibi vult? Istáne Timotheo imperas? Ista sanè, inquit: per ipsum enim orbẽ alloquor vniuersum. Sin verò ista Timotheo præcipit, cõsideret iã quisq; cuiusmodi debeat esse, vt scilicet nullũ suspicioni præbeat locum, ne vmbrã quidem occasionis calumniari volẽtibus det. *Viduas honora, quæ vere viduæ sunt.* Cur obsecro, nihil de virginitate disseruit, neq; ait, virgines honora? Vt equidem reor, virgines tunc fortasse non erant, siue etiã proposito virginitatis exciderãt. Iam enim, inquit, quædã retrò conuersæ sunt post sã- Hic infr. 8
tanam. *Viduas*, inquit, *honora, quæ vere viduæ sunt.* Ergo datur intelligi, fieri posse, vt aliqua sit quę virum non habeat, nec vidua tamẽ sit. Quemadmodũ enim virginem non hoc facit, viri ignorare cõcubitum, sed & aliis virtutibus plurimis illi opus est ad promerendã verę integritatis laudẽ, vt scilicet sine querela sit, & diuinis rebus intẽta, domino semper assideat: ita & in viduitate magno honore necessariò indigẽt. Quia enim viros non

viros non habent, ea res probro esse plerisq; videtur, atque ideo illam à sacerdote iubet maiori cũ studio honorari, neque ob eam tãtum rẽ, verùm quia etiam digna est. *Si qua autem vidua filios aut nepotes habet, discat primũ domibus suis cũ pietate præesse, & vices parẽtib⁹ reddere.*

Intuere prudentiam Pauli, quomodo plerisque in locis ex humanis rationib⁹ admonet, & ex his quę plana atque perspicua sunt. Neque enim magnũ aliquid ac sublime hoc in loco proponit: sed quod, vt dixi, planũ apertúmq; est: & vices, inquit, parẽtibus reddere. Quónam modo? Educarũt te illi, atque ad incrementa perduxerunt, magnóq; honore prosecuti sunt. Migrarunt illi ex vita, nec vicẽ eis reddere potuisti: hõ enim & ipsa illos vicissim genuisti: neq; enutristi: hoc saltem nepotibus exhibe, vicẽsque redde.

Discãt, inquit, *primũ domibus suis cum pietate præesse*. Hoc in loco beneficentiam intelligi voluit. Hoc enim, inquit, bonũ & acceptum est in cõspectu dei. Postquã autem dixerat, quæ verè viduæ sunt: quænã sit veraciter vidua, signanter expressit dicens: *Quæ autem verè vidua est, et desolata, sperat in deo, et perseuerat in obsecrationib⁹ et orationib⁹ nocte ac die: quæ autẽ in deliciis est, viuẽs mortua est*. Ea, inquit, quæ secularẽ penitus abiecit vitã, atque in viduitate persistit, verè vidua est: quæ in deũ, vt cõuenit, sperat: quæ obsecrationibus & orationibus intenta, permanet in eis nocte, ac die. Hæc nẽpe vidua est, atque ab illa longè discreta, quæ filiorum solatio nititur. Et illã quippe collaudat, quæ filios nutrit, vt decet: cæterum ea, vt diximus, veraciter vidua est, quæ liberis destituta sola persistit. Deinde eã ipsam consolatur, carentem filiis, dicens hoc esse, quod maximè viduam faciat, si non modò viri solatio, verùm filiorum quoque priuata sit: habet enim illorum vice omnium deum. Neque enim filiis orbata, minus aliquid habet, cùm ipsorum absentiã suppleat veræ, vt diximus, solatium viduitatis, ac meritum. Noli, inquit, molestè ferre, dũ audis oportere filios educare, cùm ipsa filiis careas, quasi ex hoc min⁹ dignitatis habitura sis. Tunc enim veraciter vidua es, cùm eo solatio destituta, ex deo solo pendes, rebusque diuinis.

Quæ autem in deliciis est, viuens mortua est. Quia enim plurimæ idcirco viduitatem eligunt, non vt laxioris vitæ occasiones amputẽt, sed vt eas magis incendãt, vt scilicet maiori cum authoritate omnia gerãt, liberiúsque seipsas voluptatibus tradãt, ideo ait: Quæ autem in deliciis est, viuens mortua est. Quid, oro, hoc sibi vult? Etiámne mulier vidua deliciis arcẽda est? Et nimium quidem necessariò. Si igitur vbi & ætas, & sex⁹ infirmior est, deliciæ ita prohibẽtur, quippe quæ mortis authores sunt, & mortis æternæ: quid dicturi sunt viri, qui se deliciis soluũt? Congruè profectò ait, quæ autẽ in deliciis est, viuẽs mortua est. Discam⁹ planè, quódnam sit viuentium opus, quod etiã mortuorum: vt scire possimus, vbi hanc statuere debeamus. Viuẽtes profectò, quæ sunt futuræ vitæ, quæ sola verè vita est, gerunt. Quænam verò futuræ vitæ opera sunt, in quibus nos iugiter oporteat exerceri, audi dicentem Christum: Venite, percipite præparatum vobis regnum à constitutione mũdi: esuriui enim, & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi bibere. Viuentes nõ eo solùm à mortuis differunt, quòd Solem atque aërẽ cernũt, sed eò quòd boni aliquid faciunt. Id quippe nisi assit viuẽtibus, nihilo defunctis meliores erũt. Atque vt id manifestius noueris, audi quomodo mortuos quoque idem ipse redẽptor noster viuere prædicet. Deus, inquit, non mortuorum, sed viuẽtium est. Sed istud quoque, inquies, ænigma est: igitur vtrunque soluamus. Mortuus est quisq; viuens, cùm in deliciis degit. Quónã modo? Ventri solummodo viuit, sensibus cæteris mortuus: neq; enim aspicit quæ aspiciẽda sunt, neque audit quæ necessariò audire conuenit, neq; ea loquitur, quæ decet loqui, nihílque in se viuere præter solam ventris ingluiem indicat: cæterùm quemadmodũ mortuus quispiã in lectulo iacens, cõplosis palpebris, clausisq; luminibus, nullũ omnino sensum habet: ita & hic, imò lõgè hic deterius quàm ille affectus est. Ille enim bona æquè ac mala eadem ratione non sentit: hic autẽ malorum tantùm non amittit sensum, sed nihil boni penitus sentit. Nihil illum ex his quæ in futura vita seruãtur, mouet, sed ad omnia perstat immobilis, atq; ita mortuus est, quemadmodum in cuniculum quendã obscurũ, & tenebrosum antrũ præcipitatus, atque immunditia omni plenus, intimis & opacis vitiorum sinibus cõditus, semper in tenebris instar mortuorũ degit. Nam cùm per omne tẽpus, partim prãdiis occupatus, ac cœnis, partim ebri⁹ durat, nónne in tenebris est? nónne mortuus est? Ne tum quidem cũ vigilare videtur, nisi dormitare cõuincitur, cùm necdum præteritę noctis digesserit vinũ, & futurę potationis immodica cupiditate teneatur. Videasq; illũ serò, manè, meridie, sẽper cœnas comessationesq; versare, noctésque totas, & aurorę plurimam partem profundo sopore detineri. Hũccine igitur inter viuos statuere, ac numerare quispiã audeat? Iam verò quis possit digne tẽpestatem illam ingentẽ eloqui, quæ ex huiusmodi pernicioso deliciarum vsũ in animam simul & corpus irrũpit? Quemadmodũ enim vasta, ac perpetua nubium densitas radios Solis nunquam sinit vim sui fulgoris ostendere: ita & vini, ac deliciarũ euaporationes cerebrum non secus, quàm scopulũ nactæ, illúmque crassa nube tegentes, nõ permittunt liberè vsquã se intendere: verùm in tenebris perpetuis detinent eum, qui sic miserabiliter iacet affectus. Neq; explicari potest omnino, quãta intus tẽpestate iactetur. Quemadmodũ enim sæpe cùm inundatio vehemẽtior facta fuerit, aquarumq; vis officinarũ aditum occupauerit, turbari eos qui intus sunt cernim⁹, & discos atq; amphoras, & spõgias, & alia plurima ad exhauriendum aquã excogitata deferre, vti ne violatis fundamentis atq; commotis, omnis posthac supellex inutilis fiat: ita & anima quoties nimis deliciis oppressa fuerit, perturbatur oĩs intrinsecus ratio. Cæterùm quod iam coactũ est, cùm exhaurire difficillimũ sit, quod rursum aliud è vestigio ingrediatur, incredibile est quãta perturbatio, quãtusq; fluctus immineat. Neque enim velim lætam, subridentémq; faciem cernas, verùm ad interiora trãsgredere, eaq; diligẽti examinatione perpẽde. Aspicies ea ingẽti mœstitia plena. Ac si quidem liceret animã exutam corpore subiicere oculis intuendã, videres profectò huiusmodi deliciosorũ animas deiectas, mœstas, tristes, fœdas, maciéque cõsectas. Quantò enim corpus pinguedine, crassitudinéque distenditur, tantò illa extenuatur magis, atque imbecillior fit, tantò item magis obruitur, atq; sepelitur. Ac sicuti in oculorum pupilla siquidẽ exterius impositas tuniculas crassiores effeceris, cernẽdi vĩ emittere ex se nequit, & clarius intueri, cùm radius ille oculorũ ex ea pinguedine obtundatur, ac tenebris plena sint omnia: ita & corpus cùm fuerit

Exod. 3. b et Matth. 22. d & Marc. 12. c

Matt. 25. d

cùm fuerit obesum, animam quoque obtusiorẽ euadere necesse est. At mortui, inquies, in putredinẽ tabẽque vertũtur, ingénsq; ab eis sanies defluit. Id profectò & in ea quę deliciis soluitur, fieri videas: quippe rheuma, pituita, purgamenta narium, ructus ac vomitus ex ea profluũt: cætera enim omitto, quæ dictu turpia sunt. Tãtum enim habent deliciæ viriũ, vt quæ ne eloqui quidẽ ipsi possum⁹, ea delicias sibi perferre suadeat. Quónam modo? Defluit vndiq; corpus, & imbecillius fit. At comedit, ac bibit. Nõ est id humanæ vitæ argumentũ, quippe & muta animalia hoc ipso funguntur munere. Cum igitur mortua iaceat anima, quid ex eo cibo emolumenti, potúq; percipitur? Neq; enĩ si iaceat cadauer exanime pulchra veste cõtectum, ex eo flore vestis proficiet quippiam: ita neq; anima mortua venustiori amicta corpore aliquid ex eo decore lucrabitur. Nã cùm omnis illi cura, omnísque sermo, de cocis, & instructoribus mensæ, atq; pistoribus sit, nihílq; pium sentiat aut loquatur, nónne mortua est? Videamus certè quid homo sit. Definiũt illum externæ sapiẽtiæ authores, animal esse rationale, mortale, rationis ac disciplinæ capax. Nos ab illis hominis definitionẽ nequaquã mutuabimur. Sed vnde? ex diuinis scilicet literis. Vbinã igitur quid sit homo illæ definiũt? Homo, inquiunt, fuit iustus, verax, pius, abstinens ab omni opere malo; hoc nẽpe homo est. Et alibi iterum: Magnũ quiddã est homo, & pretiosum vir misericors. Cæteros verò q eiusmodi nõ sunt, quantũlibet rationis participes fuerint, disciplinæq; capaces, nõ nouit scriptura appellare homines, sed canes & equos, & viperas, & serpẽtes, & vulpes, & lupos, & si quid etiã hisce feris ignobilius est. Si igitur hoc homo est, quod scriptura definiuit: q in delicias soluitur, homo profectò nõ est. Quo enim pacto, cùm nihil ex eis curæ sit, quæ hominem faciũt? Neq; enim possunt deliciæ, atque sobrietas in eodem habitare domicilio. Hæc enim se inuicem perimũt, sicuti etiam externæ sapientiæ authores dicunt. Nã venter pinguis non gignit sensum tenuẽ. Moris etiam scripturæ est homines inanimes dicere, cũ carnales eos significare vult, & certè illis nõ deerat anima, sed mortua illa erat. Quemadmodũ enim de his, qui virtute clari sunt, licèt habeant corpus, dicere tamẽ solemus, totus anima est: ita & de carnalibus, licet illis per vitã non desit anima, dicimus totus caro est. Sic & Paulus aiebat his, qui carnis opera non perficiebant, vos autem non estis in carne. Pari profectò ratione & qui in deliciis viuunt, non in anima, neque in spiritu, sed in carne sunt. Quæ autem, inquit, in deliciis viuit, viuẽs mortua est. Audite vos ista, quæ tẽpus omne in comessationibus, & ebrietatibus teritis, quæ pauperes fame tabescere, atq; emori cernitis, & negligitis, cùm ipsæ iugiter deliciis intẽtæ moriamini. Geminæ quippe mortis authores estis, dũ & eos qui fame vexantur, mori permittitis, & vobis ipsis mortem per delicias spontè conscifcitis; simúlque & vos & illos occiditis, dum modum seruare contemnitis. Nam si abũdantiam vestram illorũ indigentiæ misceretis, duplicem profectò vitam viueretis. Quid, quæso, ventrem satietate distendis? Quid inopem contemnis inedia? Considera, quæso, diligentius, quisnam sit escarũ finis, quis ciborum exitus, in quod illi vertantur, quid fiant. Nónne vel ad solum indignaris auditum? Quid igitur, vt stercora plura cõficias, elaboras? Nihil profectò aliud est ciborũ illa superflua cura, quàm exageratio stercoris. Habet quippe natura modos suos, quos si quis excedat, & amplius quã illa velit, vitiat: nõ iam cibus ille alimentum, sed pernicies fit. Enutri sanè corpus, nõ eneca. Idcirco enim alimẽta hęc dicim⁹, nõ vt eis corpus perimam⁹, sed vt alamus. Ideo vt reor, esca ipsa fine tam abiecto concluditur, ne simus deliciarum amatores. Nã nisi illa hoc fine desineret, neque in perniciem corporis immodicã verteretur, etiam inuicem voraremus. Si enim totum capere quod immitteretur, vẽter tutò posset, atque inde corpori subministrare vires: quis esset bellorũ, pugnarúmque finis? Nã si modò quoque cùm partim in stercus egeritur, partim in sanguinem inutilem pituitãmque conuertitur: sic quoque deliciis insistimus, & sæpe substãtias integras vna mensa consumimus: nisi huiusmodi deliciarum finis esset, quò nõ erumperet nostra væsania? Maiore nos indies fœtore implemus, cùm deliciis magis instamus, corpore nostro instar vtris defluẽte: & dum quispiã huiusmodi satietate distentus, crebris ructibus etiam cerebrũ violat, vapores vndiq; ex corpore tetri exhalant, veluti ex fornace quadã calore intrinsecus feruescente, vt est sapiẽtum sentẽtia. Quòd si & hi qui forinsecus sunt, ita indignãtur, & grauiter ferunt: quid pati existimas cerebrũ intrinsecus, dũ iugiter eiusmodi vaporibus quatitur? Quid item feruẽtis sanguinis riuos, nec euapotate valẽtis? quid lacunas illas, iecur ac lienẽ? quid ipsa receptacula stercoris? Et quod deterius est, latrinas cautè curamus, vti ne obstruantur, stercúsq; ad superiora exhalet, atq; omnia huius rei gratia facim⁹, impellentes cõtis & instrumẽtis reliquis ad id negocij accommodatis: ventris autẽ nostri latrinas nõ emũdare curamus, verùm obstruimus atq; oppilamus, & fumo ipso ad superna ascendẽte, vbi rex ipse sedẽ habet, cerebrum scilicet, desidemus, nullãq; mouemur cura. Cur id, quæso. Nempe quia ipsum non vt regẽ honestum ducimus, sed veluti immundum quempiã canem. Idcirco nãque deus membra illa longè secreuit, ne qua ex eis pernicies emanaret: sed minimè permittimus nos, qui omnia, modum non seruãdo, corrumpimus. Taceo enim incommoda reliqua. Nẽpe enim si latrinarũ meatus obstruas, pestẽ videbis protin⁹ gigni. Quòd si extrinsecus imminẽs fœtor pestẽ gignit: is qui intrinsecus est, & vndiq; obstructus angustiis corporis, nõ habet vnde euaporet: nõ innumeros & animæ, & corpori morbos inducet? Quódq; acerbissimum omniũ est, nõ desunt, qui in deũ cõtumelias referant, dicentes: Quídnã hoc est? Stercoris nos receptacula fecit, cũ ipsi id poti⁹ augeãt; At ideo deus ita constituit, vt vel sic deliciarum vsũ arceret immodico, vt vel ita persuaderet non affigi secularibus rebus. Cæterùm nos ne sic quidem deliciis temperamus, sed ad fauces vsque, & vsque ad mensæ tẽpus, imò neque tandiu voluptate perseuerante, deliciis tamen dediti sumus. An verò nõ simulatq; pręteriit linguam atq; fauces, voluptas omnis extincta est? Sensus quippe omnis in gustu est. Cæterùm post hęc vbi voluptas illa pertrãsiit, magna prorsus tristitia linquitur, siue stomachó per cruditatem oppresso, siue qualibet alia difficultate lacessente. Meritò igitur ait, Quę in deliciis est, viuẽs mortua est. Nihil enĩ vel loqui, vel audire cõueniẽter potest deliciis obsessa anima: efficit nãq; mollis, ignaua, imbecilla, illiberalis, timida: interdũ verò audacię, assẽtationis, imperitię plena: indignationis, iracũdiæ, malorũq; omniũ recepta culum,

Definitio hominis.

Rom. 8. b

Morale

lum,bonis virtutibusq; omnibus destituta. *Quæ in deliciis,inquit,est,viuēs mortua est. Et hæc præcipe, vt irreprehēsibiles sint.* Videsvti hoc legis iure cōstituat,non proprio permittat arbitrio? Pręcipe,inquit,nō vacare deliciis, quasi pro confesso malū, perniciosumque habeatur:quasi nefas sit, eum qui deliciis studeat, mysteriorum esse participem. Et hæc,inquit,præcipe,vti irreprehensibiles sint. Vides vt peccati ea res sit? Nam quod in voluntate consistit,etiam si omittatur, nihil prohibet irreprehensibile esse. Et nos itaque Paulo obtemperātes, pręcipimus deliciis viduas abstinere. Nam si miles lauacris ac spectaculis vacans, intentúsque negociis, veluti desertor militiæ, iure damnatur:multò magis viduæ, quæ deserto munere suo deliciis student. Nō ergo quæramus hic requiē, vt in futuro seculo illā inuenire possimus. Fugiamus huius vitæ delicias,vt veras æternæ vitę delicias mereamur, delicias inquā æternas,ignaras mali,bonísq; immortalibus plenas: quibus vtinam simul omnes perfruamur in Christo Iesu domino nostro, cui est cum patre,&c.

Homilia xiiij.

Si quis autem suorum,& maximè domesticorū curam nō habet,fidem abnegauit,& est infideli deterior. Vidua eligatur nō minus sexaginta annorum,quæ fuerit vnius viri vxor,in operibus bonis testimonium habēs,si filios educauit,si hospitio recepit,si sanctorū pedes lauit, si tribulationē patientibus subministrauit,si omne opus bonū subsecuta est.

Pleriq; virtutem suam sibi satis esse ad salutem putant:& si vitam suā ritè disponāt, deesse sibi nihil arbitrātur,sed hi profectò fallūtur. Idq; apertè satis indicat seruus ille,qui talentum vnū sibi à domino creditum fodit in terram. Neque enim imminutum illud,sed integrū,& huiusmodi quale acceperat, retulit. Euidēter & beatus Paulus hoc in loco idipsum asserit, dicens: Si quis autem suorum curam nō habet. Curæ nomine,prouidētiam animæ corporisq; significat:& hæc enim cura est. Qui verò suorum,& maximè domesticorum, hoc est genere ad se pertinentiū curam nō habet,infideli,inquit,deterior est. Idē fermè Esaias quoque prophetarū eximius admonet,dicēs: Domesticos seminis tui ne despexeris. Nā si quis propinquos genere,atq; affinitate coniunctos aspernetur,quo pacto erit in alienos clemēs? Nónne vanitati,iudicio omnium erit obnoxius,si alienos beneficiis fouēs, propīquos summa immanitate despiciat? Quid itē si illos de fide instruat, hos in errore iacere permittat,quibus benefacere iure suo facilius,& cōmodius possit,quātæ istud immanitatis erit? Quā latè patet detractionis locus,dicentibus gētibus,Christianos sine affectione esse qui despiciant suos. *Et est,* inquit,*infideli deterior.* Cur id? Quia ille & si alienos despicit,propinquos tamē nequaquam aspernatur. Diuinas planè leges violat, & iura naturæ, qui negligit suos. Porrò si is,qui suorum nō habet curam,fidē abnegauit,& infideli deterior est:qui suos etiam violat, vbi constituetur? Cum quibus assistet? Quomodo autem fidem abnegauit? Deū,inquit,verbis se scire cōfitentur,factis autē negant. Quid autē pręcipit is, cui credidimus,deus? Domesticos seminis non despiciēdos. Quomodo autem huiusmodi credit, qui deum abnegauit? Cogitemꝰ ista,qui pecuniis parcimꝰ, propinquósque despicimus. Deus nēpe idcirco vincula propīquitatis instituit, vt multiplex subesset occasio nos mutuò diligendi, beneficiisq; confouēdi. Quādo igitur quod infidelis facit,tu facere negligis,nōne fidē abnegasti? Nō igitur in sola cōfessione, sed multò magis in effectu operis fides ostēditur. Possūt singuli,per omnia & credere,& fidem abnegare. Postea enim quàm verba de deliciis fecit,nō,inquit,in eo solùm periit,quòd deliciis vacat, verū & quòd propinquos despicere cogitur. Meritò qui vētri viuit,ac per id periit,fidē abnegasse dicitur, & infideli esse deterior. Neque enim idem est propriū,alienumq; aspernari,sed lōgè maioris est criminis, notū, quàm ignotum:amicum, quàm qui nō sit iunctus amicitia spernere. *Vidua eligatur non minus annorū sexaginta, quæ fuerit vnius viri vxor,in operibus bonis testimonium habens.* Dixerat,discant primùm domum suam bene regere, & vices patētibus reddere. Dixerat,quæ in deliciis est,viuens mortua est. Addiderat infideli deteriorē esse,nisi domesticorum haberet curā. Quæ omnia nisi haberet,viduarum catalogo indigna esset:iam quid habere oporteat,dicit. Quid ergo? Num illam annorum metimur numero? At id cuius meriti est? Neque enim in ipsa est,sexagesimum implesse annum. Non igitur sola ætas inspicienda est, imò si sexagenaria quoque sit maior,& bonis operibus careat,eligenda non est. Quid igitur tanta diligētia designat ætatem? Causam postea ponit,non à seipso, sed à viduis ipsis inuectā. Interim quid sequatur, audiamus: *In operibus,* inquit, *bonis testimonium habens.* Quibus operibus? *Si filios enutriuit.* Non parui profectò momēti est enutrire filios. Id verò non de alēdis tantùm filiis dicitur, sed sicuti oportet alendis,sicut superius dixit,si permāserint in fide,&dilectione,& sanctificatione. Vides vt omnibꝰ in locis beneficentiā in suos præferat? Primùm enim si filios enutriuit ponitur,& tūc si suscepit hospitio,si sanctorum pedes lauit, si tribulationē patiētibus necessaria ministrauit, si omne opus bonū assecuta est. Quid oro, si pauper illa sit? Ne sic quidē hisce muneribus omnibus fungi desistat:neq; enim est illa pauperior,quæ duos obolos sacris thesauris ingessit. Nā licet pauper sit,habet tamen domū,non enim sub diuo manet. *Si sanctorum,*inquit,pedes lauit. Cuius istud impensæ est? si omne opus bonū assecuta est. Corporale ministerium est omne quod præcipit. Sunt enim mulieres huiusmodi obsequiis ī primis idoneę,lectulum sternere,ac fouere ministerio. O quantum diligentiæ requirit à vidua. Tantū profectò,vt ab episcopo plus ferè nihil exigat. Si,inquit, omne opus bonū assecuta est:& si enim id exequi ipsa nō potuit,particeps tamen accessit,& ministerij consors. Deniq;, vt delicias omnes abscinderet,curā suorū ac prouidentiā habere imperauit, & orationibus semper insistere. Huiusmodi & anteà illa de euangelio fuit. Vides vt à viduis plus ferè diligētiæ,quàm à virginibus poscat,licet ab illis eximiam exigat,exactissimámq; virtutem? Nam quod ait,ad id quod honestum sit,& facit sine distractione vlla domino semper assistere,sūmatim virtutem fermè comprehēdit omnem. Inspice diligentius, vt non secundis abstinere nuptiis viduā faciat,sed aliis quoque plurimis illi opus sit. Cur enim,quęso,secundò matrimonium nō quæsiuit? An quòd reprehēsibile existimaret? Absit,id quippe hæreticorū est,sed vt se iam spiritualibus deuoueret rebus,& virtuti instaret attentius. Neq; enim immundæ sunt nuptiæ,sed occupationibus patēt. Quippe& cùm dicit,vt vacent:non ait,vt purgētur. Ingētis cēm planè occupationis occasio matrimonium est. Si igitur idcirco

Matt. 25. c

Esa. 58. b

ad Tit. 1. d

Matt. 25.

Hic supr. 4

Ibidem.

Supra. 2. d

Marc. 12. d & Luc. 21. d

Anna. Luc. 2. c

tur idcirco non nubis,vt timore dei vaces, & vacare detrahis,nihil tibi ea res profuit. Obsequiū igitur omne super hospites,& sāctos debes ostēdere:quod si facere negligis,matrimonio idcirco abstinuisse cōuinceris,quòd reprehēsibile existimaueris. Ita fermè & virgo, nisi summa diligētia crucifixa sit mūdo,cōnubium ideo repudiasse videbitur,quòd velut immundum,impurúmque exhorruerit. Vides vt peregrinorum susceptionem,non simplicem humanitatē, sed pręcipuo studio,& tota animi volūtate,summaq; alacritate,ac deuotione,tanquā re vera ipsi Christo exhibitam, signet? Neq; enim permittit huiusce in sanctos obsequia ancillulis imperari,sed ipsas per se illis ministeriū ferre iubet. Si enim ego,inquit, laui discipulorū pedes, multò magis vos debetis inuicē facere. Quantumlibet denique fueris opulenta,& in summa dignitate cōstituta,ac pręcipua generis gloria fulgeas,non tanto harū rerū interuallo eos, quibus obsequeris,superas,quāto discipulos Christꝰ. Si illos vt Christū suscipis,nihil est cur erubescere debeas, imò ingens tibi gloria inde conquiritur: sin verò non vt Christū suscipis,ne suscipis quidē. Qui enim, inquit, suscipit vos,me suscipit. Quòd si nō ita suscipis,mercede cares. Prætereūtes hominesviatores,vt putabat Abrahā suscepit hospitio,neque tamen permittebat seruis omnia,sed vxori misceri farinā imperabat, & quidem cùm trecentos haberet & decē & octo vernaculos,quorum vxores itidem habuisse famulas dubium non est. Sed ipse cum vxore mercedem sibi cōparate festinat,non impensæ tantū, verùm ministerij quoq;. Ad hanc regulam hospitalitatis iura seruanda sunt. Nosipsos cūcta inferre oportet officia,vt ipsi sāctificari mereamur,vt benedicātur manꝰ nostræ [etsi pauperi dederis,ne respuas tuis ipsius dare manibꝰ.] Christo enim,nō pauperi tribuis. Quis verò sit adeò infęlix,vt erubescat manū Christo porrigere? Istud re vera hospitalitas est,istud verè de amore dei proficiscitur: cæterùm si superbè cæteris inferre ministeriū imperes, quātalibet hospites humanitate foueantur, nequaquam hospitalitas ea res est. Ingēti nēpe hospes eget obsequio,& ne sic quidē ille fiduciā sumit. Ea quippe rei natura est,vt erubescat cui infertur hospitalitatis officium, nimióq; ad eam tollēdam verecundiā est opus obsequio,vt & signo, & verbo ostēdamus inter ista officia beneficiū nos nō inferre, sed referre,plúsq; longè recipere,quàm demus. In hunc modū,ex alacritate nostra quod agimus, incremēta suscipiet. Sicut enim qui detrimēti nomine,id officiū cēset, omnia perdit,& qui beneficiū se putat inferre, mercedis multū amittit:ita & qui se accipere beneficium dum exhibet,existimat,fœcūdioribus successibus gaudet. Hilarem enim datorē diligit deus. Gratias magis pauperi debet; quia dignatur accipere. Nisi enī essent pauperes,peccatorū difficilè sarcinam poneres. Medici illi sunt vulnerū tuorū, manus eorū tibi medicamēta præstant. Nō ita medicus, vt medicamenta imponat,extendens manum, curationē exhiber,vt pauper abs te vt accipiat, porrigēs manum. Dedisti pecuniā,& peccata simul exuisti. Huiusmodi &sacerdotes: Peccata enim populi comedūt. Maiora igitur recipis, quā lagiris, beneficiūq; potiꝰ accipere,quàm ferre probaris, deóque nō hominibꝰ fœneraris, diuitiásq; non minuis, sed auges: minuis autem illas nisi eroges, nisi indigentibus des. *Si,inquit,hospitio suscepit,si sanctorum pedes lauit.* Quorum obsecro? eorum scilicet,qui in tribulatione sunt, non sanctorum simpliciter:possunt enim esse sancti, summóq; obsequio ab omnibꝰ foueri. Noli hos proseq copia rerū affluētes,sed afflictos,incognitos,& qui à multis ignorātur. Qui fecerit,inquit,vni ex his minimis,mihi fecit. Noli præsuli ecclesię ista tribuerę partiēda,ipse potius ministra,ne solius impendij, verū obsequij percipias premium: propriis eroga manibus,tu sulcū sere pietatis. Non hic figendum est aratrum, nō iungendi boues,non expectandum tempus,nō proscindenda humus, non cùm algueris inclemētiore cœlo luctandum, omni huiusmodi cura semē istud liberū est: quippe in cœlum seris,vbi neq; frigus,neq; hyēs, neq; aliud quippiā est. In animas spargis, vbi nemo, quod seritur,tollit: sed tenacissimè inhæret,magnáq; diligentia,& summo studio colitur. tu sere: quid teipsū mercede priuas? Magna profectò merces est,posse etiam aliena disponere: nō solùm dare merces est,sed & quæ data sunt,bene, prudentérque dispēsare. Cur ipse huiusmodi nō occupas præmium? Nā quòd huic quoq; operi merces dabatur,attende. Constituerūt, inquit,apostoli Stephanum ad ministerium viduarū. Esto ipse quoq; tuarum dispensator rerū. Ipsa te humanitas, dei quoq; te ordinat timor: istud & vanitate vacat,istud animas recreat: istud sāctificat manus, istud inflatos animos deprimit: istud philosophiā docet,istud promptum atque alacrē facit: istud te benedictionibus replet, proficiscitur caput tuū plenū benedictionibus viduarū. Sudiosior ad orationis opus accurre solicitè,& sanctos viros inquire, qui re vera sancti sunt,qui in solitudinibus sedent, qui mendicare non valent,qui deo semper ac iugiter vacāt,in lōginquā abi peregrinationē,per teipsum eroga. Multum enim si dederis,emolumenti consequeris. Vides tabernaculum,ac diuersorium,cernis desertū, inspicis solitudinē: fitq;, vt sæpe dum pecunias distribuere pergis, animam deo integram offeras, capiátq; te amor quietis,& socius sancti certaminis fias, atq; cū illo vnà valefacias seculo. Multum confert pauperū ipse quoque conspectus. Bonum est, inquit, ingredi domum luctus,quàm domū risus. Hic enim animus intumescit. Nam dum prouocaris ad risum,simul deliciarum lenocinio caperis. Vbi verò risus abest, tristitiæ pates. At in domo luctus nihil eiusmodi est,verùm & si desunt deliciæ,dolore non caperis: sin verò adsint, disciplinæ rigore te cōtines. Verè domus luctus monasteria sunt,vbi cinis,atque cilicium,vbi solitudo,vbi risus nullus, nullus negociorum secularium strepitus,vbi ieiunia, vbi terrenorum duritia lectulorum: ibi munda sunt omnia, nullus ibi nidoribus locus,absunt procul sanguinis riui,perturbationes,curæ,tumultus,tranquillo in portu nauigant, ac veluti luminaria sunt,sublimi de loco nauigantibus fulgore suo itet aperiētes. In littore placido sedēt, omnes ad quietem suam inuitantes,ac pertrahētes, neque naufragium pati sinentes eos, qui se intuentur, non permittunt in tenebris degere eos, qui suas aspiciunt sedes. Perge itaq; ad illos,quære,hospitio suscipe,accede,tāge sacros pedes. Lōgè enim honorabilius est illorum pedes,quàm aliorū caput attingere. Nā,quæso,si statuarum pedes plerique tenent,quòd effigiem habeant regiam: tu illi, qui Christum ipsum in se habet,pedes non tenebis vt saluus fias? Sācti sunt pedes, etiam si viles sunt: at verò profanorum ne caput quidem honorabile. Sāctorum enim pedes virtutis eximiæ sunt;

Matt. 25.

Morale

Iam. 3. b

Matt. 10. d

Gen. 18. d

Osee. 4. b

Vita monachorum

Eccles. 7. d

miæ sunt:idcirco etiam cruciant, quãdo pedũ excutiunt puluerem.Cùm sanctus apud nos fuerit,nihil illius verecũdiæ nobis esse putemus.Sãcti verò omnes sunt,qui fidem rectam sanctitati vitæ coniũctam habent:& si signa illi nõ faciant,neque eiiciant dæmones, sancti sunt. *Si sanctorum pedes lauit*, inquit. Quasi enim de terra in cœlũ,ita ad sancti cuiuslibet viri monasteriũ de propriis domibus itur. Non ibi conspicis ea quæ domi,mũdus est locus ille, alta ibi quies,atq; silentium est. Meum & tuum inde prorsus eliminatũ est.Illic vel si diem vnũ,aut duos manseris, tunc verò voluptatis maiore sensu perfunderis.Lucescit,imò ante lucem gallus emittit vocem,non ibi velut in secularium domibus stertit familia,clausæ sunt ianuæ, oẽs alto sopore prostrati, mortuis similes sunt, mulio tintinnabula quatit,nihil illic eiusmodi est:verùm omnes eum reuerẽtia,discusso sopore consurgunt, à
A præsule excitati suo,adstántq; sacro instituto choro, protinúsq; expansis manibus sanctos cõcinunt hymnos.Neque enim illi vt nos,vt excutiant sommũ horis plurimis indigent. Nos quippe simulátq; surrexi-mus,diuti° occupamur,im° ad requisita naturæ: deĩde manus lauamus & faciem,postea calceamenta sumimus,ac vestes,multúmq; in his temporis terimus: ibi nihil huiusmodi videas. Nullus illic famulum vocat,quisque enim sufficit sibi, non eget vestibus plurimis,nihil opus habet excutere somnum:simul enim atq; oculos aperit, diutius vigilasse videtur: quod illi sobrietatis ratione cõtingit. Nisi enim cor prægraue cibis infrà mergatur,leui salubrique somno expergiscitur facilè:móxque precũ repetit vices, manus puræ tenduntur,quia somnus præcessit honestus atque moderatus.Nemo stertẽtes audit hic,aut hiãtes somno,nullus iactari quempiam per soporẽ videt,neque nudari,sed dormiunt *honestius* vigilantibus compositi.Hoc autem totũ ex animi disciplina & honestate proficiscitur.Isti profectò sunt sancti,atq; inter homines angeli.Summus nanque dei timor nõ sinit hos profundo sopore demergi,animúmque à suo vigore laxari,sed fermè in superficie est, ipsósq; reficit solũ. Huiusmodi illorum quoq; sunt somnia, non phantasias,aut portentosas imagines referũt:sed vt dixi galli cantu continuo[præpositus]assistit,pulsátq; modicè pede iacentem,sicq; omnes vnà protinus excitat: neq; verò nudos ibi dormire fas est. Inde vbi surrexére,diuinis laudibus instãt, hymnósq; propheticos canunt,magno suauíque concẽtu, & canticis numerosis.Non fistula, non cithara,nõ vllum aliud instrumentum musicũ tam dulces efficit modos,quàm sanc-
C ti illi summa in solitudine & quiete psallentes. Ipsa quoque illorum cantica, conuenientissima sunt,& amorem dei, diuinarúmq; rerum studium spirant. In noctibus,inquit,extollite manus vestras ad deum.Et rursus:De nocte mane vigilat spirit° meus ad te deus, quia lux præcepta tua sunt in terra.Cãtica item Daui-
C dica fontes mouentia lachrymarũ.Cùm enim psallit,dicẽs:Laboraui in gemitu meo,lauabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis stratũ meũ rigabo.Et iterum, Quia cinerẽ tanquam panẽ manducabam.Item: Quid est homo, quòd memor es eius?&,Homo vanitati similis factus est.& illud, Dies nostri sicut vmbra trãseũt.&, Ne timueris cùm diues factus fuerit homo,& cùm multiplicata fuerit gloria domus eius. Et iterũ: Qui habitare facit vnius moris in domo.&, Septies in die laudẽ dixi tibi super iudi-

Psal. 133. a *Psal. 6. b* *Ibid. 101. b* *Ibid. 8. b* *Ibid. 143. a* *Ibid. 101. b* *Ibid. 48. b* *Psal. 67. a* *Ibid. 118. x*

cia iustitiæ tuæ. Ac rursus:Media nocte surgebam ad confitendum tibi,super iudicia iustitiæ tuæ. &, Deus libera animam meã de manu inferi:&, Si ambulauero in medio vmbræ mortis,nõ timebo malã, quoniã tu mecũ es.Itémque, Nõ timebo à timore nocturno,à sagitta volante in die, à negocio perambulante in tenebris,ab incursu&dæmonio meridiano.&, Aestimati sumus vt oues occisionis.Quando cum angelis canũt,nam & angeli tunc etiam psallunt, Laudate dominum de cœlis: nobis oscitantibus, pruriẽtibus, atq; stertẽtibus,siue etiam supinis iacentibus,& fraudes innumeras cogitantibus:quale est illos noctis totiùs spaciũ in dei laude consumere.Vbi verò lux diei iam vicina est,pausant illi pusillum,& quũ opera nos aggredimur,illi quietis sibi vendicãt tempus.Iam verò vbi illuxit,quisque nostrum alium vocat, sermonémque de impendiis texit, *inde irrumpit in forum*,
B magistratui adstat, tremit, ac supplicia metuit. Alius in scenam abit,alius ad opus suũ proficiscitur:illi cõtrà matutinis precibus,hymnísq; peractis, ad sanctarum scripturarum studia se conuertũt. Sunt & qui libros scribere didicerunt. Vnusquisque verò prestitũ habens domicilium,silentio perpetuo studet.Sicque nemine texente nugas,aut aliud aliquid loquẽte,tertiam,sextam, nonam, vespertinámque consummant synaxin:quippe quatuor in partes diẽ scindẽtes,impletis partibus singulis,psalmodiis atq; laudibus honorant deum:cæterisq; prandentibus,ridentibus,ludentibus,cibóq; distentis immodico,hi laudibus vacant.Minima his instruendæ mensæ cura,& omnium quæ sensui subiacent: post cœnam rursus diuinis inseruiunt laudibus,sicq; sobrij somnum capiũt. At se-
C culares quidem & die dormiũt,hi noctu quoq; peruigiles durant,vt re vera lucis filij. Et illi vbi somno plus indulsere,grauati prodeunt:cõtrà,hi semper sobrij sunt sine cibo persistẽtes,& hymnis intendentes. Ad vesperam rursus inclinante die illi ad lauacra & requiem properant: hi verò à seipsis laborẽ spiritualis exercitij laxantes,cibum sumunt,non famulorum excitantes gregem,non domum discurrẽtes, turbásque,& tumultus commouẽtes, neq; preciosas dapes & coquorum arte laboratas apponẽtes:sed alij panẽ tantùm,& sal,alij & oleum sumunt, pleriq; infirmiores olera atque legumina in cibũ accipiunt.Inde vbi paululum sederint,tempus omne hymnis concludẽtes, singuli thoris requiescunt, ad quietẽ solùm, nõ ad delicias factis. Nullus ibi principum terror, nulla arrogantia dominorum,nõ seruorum timor, nõ tur-
D ba mulierum,non paruulorum inquietus clamor, nõ scriniorum multitudo, non vestis superflua, non aurum,non argentum,nullæ custodiæ, non fiscus, non aliud huiusmodi quicquã:sed omnia orationibus feruent, hymnis omnia resonant, omnia spirituali fragrantia redolent.Nihil ibi carnale est,non latronum illic timetur incursus:neq; enim habẽt quod eis possit auferri,pecuniis carẽt,corpus tantùm & animam possident.Ea qui tulerint,nõ modò læserũt nihil,verùm & plurimum profuerunt.Mihi enim, inquit, vi-
uere Christus est,& mori lucrũ. Absoluerũt nexibus corporis: profectò enĩ Vox exultationis & salutis in tabernaculis iustorũ. Nõ illic auditur vlulatus & gemitus,vacãt his omnibus tecta illa fœlicia, his tristibus,his clamoribus libera.Moriuntur quidẽ & in ipsis,neq; enim corpore sunt immortales:cæterũ mortem illi nec ducũt,nec existimãt mortem, cum hymnis prose-

Ibidem b *Ibid. 48. a* *Ibid. 22. a* *Ibid. 90. a* *Ibid. 43. d* *Ibid. 148. a* *Philip. 1. a* *Psal. 107. b*

nis prosequuntur abeuntes,eamq; rem non elationẽ funeris,sed pompam,& præmissionem vocãt. Denique vbi quisquam nunciatus fuerit mortuus, magna oritur exultatio, ingénsque voluptas omniũ. Imò ne mortuum quidẽ aliquis appellare præsumit, sed cõsummatum.Inde gratiarum actio sequitur,& gloria, ingénsq; lætitia,singulis orantibus se hoc fine donari,sic exire certamine, & à laboribus sudoribúsque quiescere,Christúmq; videre. Quòd si quis infirmatus fuerit,non lamenta, nõ lachrymæ, sed perpetuæ funduntur preces:non ibi medicorum operatur manus,sed fides sæpe sola sanauit infirmum.Nempe & si opus fuerit medicis,magna & hic ostẽditur philosophia, ingénsque ostenditur tolerantia. Nõ adstat solutis crinibus vxor,non parui pupillaris incommodi, quæ necdum cõtigẽre mala deflentes,nõ familia expirantem importunis precibus pulsans vt se cuiquam tutò cõmendet:sed his impedimẽtis omnibus exutus animus,vnum inspicit solùm,quo pacto maiore cum gratia extremum deo spiritum fundat.Sed & si cõtigerit morbus,nõ ex gulæ prodiit vitio, non ex vinolẽtia,sed ipsæ quoq; morborũ occasiones plenæ sunt laudibus,non criminibus vllis obnoxiæ.Aut enim ex vigiliis iugibus,aut ex continuato ieiunio,aut ex aliquibus huiusmodi infirmitas nascitur: quocirca etiã facilè liberantur.Satis enim illis est ad euadẽda languoris incommoda,si vel modicè de pristino rigore relaxent. *Si sanctorum*, inquit, *lauit pedes*. Et in ecclesiis eiusmodi quid inuenias,neq; enim quoniam illorum exposuimus vitam, eorũ qui intra ecclesiam sunt instituta despicimus.Plurimi sæpe huiusmodi &in mediis ecclesis sunt,sed delitescunt.Non enim quia circumeunt domos,quia subeunt forum,ideo despiciẽ-
Psal. 81. a di sunt.Et hoc de° imperauit:Iudicate,inquit, pupillo: & iustificate viduã. Complures sunt virtutis viæ, quemadmodum denique vnionum magna differentia est,licèt omnes appellẽtur vniones: sed vnus quidem candens est,atque omni ex parte rotũdus, alius verò huiusmodi specie caret, cæterũ alio decore nitescit. Nanq; ad imitationem coralij veluti quadam arte effictam,oblongã præfert lineam,angulósq; tornatos,habẽtq; quiddam albo colore venustius,prasinũ scilicet,omni virore iucũdius:alius coloris amœnitate præfert sanguinis speciẽ,alius mare colore cęruleo superat,alius purpurei fulgoris est æmulus,Solis quoq; colores inuenies: huiusmodi & sancti sunt. Nã alij quidẽ seipsos exercẽt,alij & ecclesias secũ.Si sanctorũ, inquit, pedes lauit, si in tribulationib° subministrauit: percurramus hæc opera, vt vbi gloriari
D possimus,quòd sanctorũ lauam° pedes. Certè si sanctorũ oportet lauare pedes,multò magis & pecunias
Matth. 6. illis porrigere manu.Nesciat,inquit,sinistra tua quid faciat dextera tua.Quid mille aduocas testes? ne seru° quidẽ si fieri potest,neq; vxor aspiciat:Multæ sunt artes hostis callidi.Sæpe fit,vt quæ nunquã impedimento fuit,tunc impedire cõtendat,siue vanitatis,siue alterius cuiuslibet pertubationis instinctu.Quippe
Gen. 22. a & Abrahã mirę licet fidei haberet vxorẽ,cùm tamen filium offerre institueret,celare eam maluit:& quidẽ cùm ignoraret quod futurũ erat, putaretq; illum ab se absque contatione litãdum.Quid putas dixisset,si quis ex vulgo cẽsor accederet? nonne illum vt summæ immanitatis & feritatis arguisset?Quòd ne videre quidem filium vxor digna fuisset, neque extremã eius audire vocem,nõ aspicere palpitantẽ,sed veluti

A captũ belli lege mactasset? At nihil huiusmodi iustus ille cogitauit, diuini amoris affectu ebrius. Nihil enĩ aliud, quàm quod sibi iussum fuerat,intuebatur,idq; studebat compẽdio exequi.Non erat in illius animo filius,non vxor,imò neque ipse rei sciebat euentum: sed modis omnibus hostiam purã deo curabat offerre,non lachrymis illã, aut cõtradictione vlla inquinare.Deniq; cùm diceret ad illum Isaac, Ecce ignis *Gen. 22. b*
& ligna,vbi est ouis?ait pater:De° prouidebit sibi ouem in holocaustũ fili. Dixit & hoc prophetico spiritu, quòd filiũ sibi deus prouideat fore holocaustũ, is denique & tunc rei fuit euentus. Cur obsecro, & ipsum iugulandũ quid velis facere celas?Vereor, inquit,ne lassescat,aut deficiat animo, timeo ne per id videatur indignus. Vidisti quãta cũ diligentia gesserit omnia,vt scriptura ait:Nesciat,inquit,sinistra tua, *Matt. 6. a*
B quid faciat dextera tua.Hoc est,quãtumlibet quempiam habeamus vt proprium membrum,nõ illi, nisi summa necessitas sit,aperiamus quid facere velimus: multà enim inde gignuntur incommoda.Nam facilè inaniter gloriamur,& aliquo impedimento prohibemur,nisi clàm ista fecerim°. Quodcica & nosipsos, si fieri potest,lateam°:vt promissis bonis perfrui mereamur,in Christo Iesu domino nostro.

Homilia xv.

ADulescẽtulas autẽ viduas deuita.Cùm enim fornicatæ fuerint,in Christo nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Simul autem & ociosæ addiscunt,circumeuntes domos:non solùm autem ociosæ, sed & nugaces, & curiosæ, loquentes quæ non oportet. Volo igitur adulescentulas viduas nubere, filos procreare,matres familiãs esse, nullam occasionem dare aduersario
C *maledicti gratia.Iam enim quædam conuersæ sunt retrò post sãtanam.Si quis fidelis habet viduas, subministret illis, vt nõ grauetur ecclesia, vt his quæ vere viduæ sunt, sufficiat. Qui bene præsunt presbyteri,duplici honore digni habeantur,maximè qui laborant in verbo & doctrina.Dicit enim scriptura: Non alligabis os boui trituranti: &, Dignus est operarius mercede sua. & 1. Cor. 9. b Deu. 25. a Luc. 10. b Aduersus presbyterum accusationẽ noli recipere,nisi sub duobus aut trib° testibus.Peccantes corã omnibus argue, vt & cæteri timorẽ habeãt.*Postquã de viduis multa disputauit Apostolus,& definita ætate nõ minorem sexagenaria dixit eligẽdam,& cuiusmodi esse oporteat viduas,docuit dicẽs:si filios enutriuit,si suscepit hospitio,si sanctorum lauit pedes: Rursus adiecit, *Adulescentulas autem viduas deuita*.De virginibus autem licèt ea res maioris ponderis sit,nihil tale signauit.Maximũ quippe virginitas est, & à maiori mente proficiscitur. Nam
D quod hic ait: Si hospitio suscepit, si sanctorũ lauit pedes,& huiusmodi cætera,illi opposuit,quod dixerat, & faciat domino semper assistere.& itẽ:Que autẽ in- 1. Cor. 7. f
nupta est,cogitat quę domini sunt. Quòd si de ætate nihil diligẽtius disputat,noli mirari: & illud enim ex hoc maximè patet,quod superius dixi,virginitatẽ illas maiore mente elegisse. Præterea hoc in loco iam quidam contigerant lapsus,híq; occasionem præstiterant huiusce ferẽdæ legis.Illic verò nihil tale reperis.Nam quòd quædam ante corruerint,ex eo liquet quod sequitur: *Cum fornicatæ † fuerint, nubere volunt in Christo.*] Et paulò pòst: *Iam enim quædam abierunt retrò post satanã. Adulescentulas*, inquit, *viduas deuita*. Cur id? *Quia cum fornicatæ fuerint,nubere volunt.*Quid est, cùm fornicatæ fuerint?Cùm in lasciuiã fuerint,deliciasq; resolutæ. Ita fermè & viro cuilibet modesto diceretur:Dimitte illã,alteri° enĩ fuit.Ostendit ergo illas &

† fuerint aduersus Christũ, nubere volunt.

viduitatem simpliciter, & absq; iudicio vllo elegisse. Et vidua igitur Christo in viduitatis professione cõsentit. Ego, inquit, præceptor erã viduarum, & pupillorum pater. Insinuat vt neq; viduitatem ritè elegerunt, sed fornicantur, & tamen fert. Nanq; alio in loco ait: † Optaui vos vni viro virginem castã exhibere Christo. *Cum*, inquit, *illi se deuouerint, nubere volunt, habentes damnationem: quia primã fidem irritam fecerunt.* Fidem, pactum dicit. Contra veritatẽ mentitæ sunt, inquit, ipsum irritauerũt, & fœdera violauerunt. *Simul autem & ociosæ addiscunt.* Non itaq; solis, vt operentur, præcipit viris, verùm mulieribus quoq;. Omnẽ enim maliciam docuit ociositas, non huic damnationi tãtùm obnoxiæ sunt, sed & criminib⁹ aliis. Si igitur circumire domos mulieri non congruit, multò sanè minus competit virgini. *Non solum autem*, inquit, *ociosæ addiscunt, sed & nugaces & curiosæ, loquẽtes quæ nõ decet. Volo igitur iuniores nubere, filios gignere, matresfamiliàs esse.* Quid ni loquaces, ociosæ, curiosæq; fiant, quãdo viri cura decedente, dei diuinarúmque rerũ nõ succedit cura? Qui enim sua non curat, aliena non curabit omnino: sicuti cui sua curæ sunt, alienorum nulla ratio subest, cura nulla alterius obstrepit. *Loquentes quæ non decet.*

† *Desponderi 2. Cor. 11. a*

Nihil minus conuenit fœminæ, quàm aliorũ facta curiosè disquirere, neque mulieri solùm, sed etiã viro: quippe impudentiæ singulis potissimum id argumentũ est. Volo igitur, quia & ipsæ volunt, volo & ego, adulescẽtulas nubere, filios gignere, matresfamiliàs fieri, domi residere, lõgè enĩ præstat hæc facere, quàm illa. Oportebat quippe solicitè curare quæ dei sunt, fidémque seruare: quoniam verò illa non fiunt, melius est ista fieri quàm illa. Neq; enim deus irritatur, neque mala *ista discuntur*: quippe viduitas illa nihil parit boni, ex nuptiis verò plurima bona prodeũt: & illud ante omnia, quòd negligẽtiæ illarum, & animo resupino consulitur, dũ viris se subditas norunt. Cur ergo non dixit, quoniam viduæ exciderunt? Magna oportet illas prudẽtia diligentiáque tractari, ne illa quæ dixi patiantur. An verò matrimoniũ præcipit? absit, sed ne prohibet quidem. *Nullam*, inquit, *occasionẽ dantes aduersario, maledicti gratia, neque causam vllã. Quædam enim*, inquit, *cõuersæ sunt retrò post satanã.* Prohibet igitur ab huiusmodi viduas, atque deterret, non quòd adulescẽtulas esse viduas nolit, sed quòd adulteras fieri vetet: nolens ociosas esse, loquentes quę nõ decet, atque ociosas, nolens diabolo occasionẽ dari. Ea causa sublata, non prohibet iuniores viduas esse.

Si quis autẽ vir aut mulier fidelis habet viduas, subministret illis: & nõ grauetur ecclesia, vt his quæ verè sunt viduæ subministret. Veras iterũ viduas illas dicit, quę desolatę sunt, nulláque ex parte solatium habent: hæc nempe doctrina saluberrima est, ex qua duo maxima bona proueniũt. Et illæ enim occasionẽ beneficẽtiæ accipiũt, & istæ congruè nutriuntur, ecclesiáque nõ grauatur. Pulchrè autem addidit, si quis vir fidelis, aut mulier. Indelium enim viduas ab illis nutriri minimè decebat, ne illis indigere viderentur. Et vide quàm prouidè, non magnificentiam vllam indixit, sed suppetentiã solùm. Subministret, inquit, illis, vt ecclesia veris viduis subministret. Mercedẽ sibi & hac ex parte cõquirit, dum iuuat ecclesiam: neq; illã solùm adiuuat, sed viduas quoq;, dum eas nutriri larga ope permittit. Volo adulescẽtulas: quid? vacare deliciis? in lasciuiã soluì? nihil eiusmodi: sed nubere, generare filios, matres esse familiãs. Quónã modo? ne putes ipsũ ad delicias eas hortari: audi quid sequitur: *Nullam occasionẽ dantes aduersario, maledicti gratia.* Oportebat quidẽ ipsas secularib⁹ euadere celsiores, quia verò humiliorẽ locum elegerunt, vel in ipso permaneant. *Presbyteri qui bene præsunt, duplici honore digni habeãtur, maximè qui laborãt in verbo & doctrina. Dicit enĩ scriptura: Boui triturãti os non infrænabis. & Dignus est operarius mercede sua.* Honorẽ hoc in loco obsequium dicit, & necessariarũ rerum largitionem. Nam quod sequitur, nõ infrenabis os boui triturãti: &, dign⁹ est operarius mercede sua, hoc signat. Itaq; & cũ honore viduas ali præcipit, ad necessarium victum referatur, vt his quæ verè viduæ sunt, ministrare sufficiat. & rursus, honora viduas veras, hoc est in paupertate cõstitutas: quãtò enim pauperior est, tantò magis est vidua. ponit testimoniũ legis, apponit & Christi, ambóq; sibi omnino consentiũt. Nam lex ait: Nõ infrenabis os boui triturãti. Vides quomodo vult laborare doctorẽ? nõ sanè est labor alius illi conferẽdus. addit & Christi testimoniũ: Dignus est enĩ, inquit, operarius mercede sua: nõ ergo solam intueamur mercedẽ, verùm & modò præceptũ audiamus. Dign⁹, inquit, est operarius mercede sua. Itaque si quis delicatus, aut remissus fuerit, dignus profectò non est. Nisi quis fuerit bos triturãs, & contra gelu & spinas iugum sustinens traxerit, neque antè discesserit, dignus nõ est. Oportet ergo doctoribus necessariũ victũ affatim ministrari, ne deficiant, neque soluantur, neq; minimis occupati, magnis seipsos atque alios priuent, vt spiritualia operẽtur, nullã secularium habẽtes rationẽ. Huiusmodi Leuitæ erãt, qui nullam seculariũ rerum habebant curam, quemadmodum laici. ipsis quoq; Leuitarum erat cura permissa, & lege illis cõstituti fuerãt reditus, decimæ, aurũ, primitiæ, vota, & alia plurima: verũ illis lege, ista meritò permittebantur, præsentia tantùm & terrena quærentibus. Ego ecclesiæ præsules audẽter dixerĩ nil præter victum & vestitum habere oportere, ne ad ista trahantur desiderio. Quid est autẽ duplici honore? putamus dictum, duplici, quod ad viduas & ministros extenditur: an duplici pro eo positum, quod est magno? Non ergo id inspiciamus tantùm, quòd eos duplici honore dignos dixit: sed quòd addidit multò magis attendamus, qui bene præsunt. Quid est autẽ bene præesse? audi dicentẽ Christum: Pastor bonus animam suam ponit pro ouibus. Bene igitur præesse, hoc est nulli parcere illorũ regiminis gratia. *Maxime*, inquit, *qui laborant in verbo & doctrina.* Vbi modò sunt, qui dicunt sermone ac doctrina opus non esse? quandoquidem tanto studio Timotheũ Paulus admonet dicens: Ista meditare, in his esto. Et iterũ: Vaca lectioni, cõsolationi: hoc enim faciens, & teipsum saluũ facies, & eos qui te audiunt. Et hos omniũ maximè iubet honorari, causamq; addit, dicẽs. Multum enim laborem sustinẽt. Quàm verò id iustè. Cùm enim alius non vigilet, neq; curis maceretur, sed passim securus, & quiet⁹ in quotidianis fabulis, & cõsessibus sit: hic autẽ concidatur solicitudine, & meditationi perpetuò insistat, idque maximè si exterioris disciplinæ sit rudis: quis non videat, quãto sit cæteris honore præferẽdus? quippe qui seipsum tot laborib⁹ & ærũnis exposuit. Est enĩ linguis innumeris propositus ad lacerandũ, alius culpat, alius laudat, alius detrahit, alius memoriã, alius cõpositionẽ in ius trahit, magnáque illi constantia ad ista toleranda opus est. Multũ enim omnino ad ecclesię ędificationem confert, si

Deut. 25. Luc. 19. b

Ioan. 10. b

Suprà 4. d

Ibidem.

fert, si præsules doctrinę gratia polleãt: quę nisi adsit, plurima ecclesiasticę disciplinę peribũt. Idcirco post quã dixerat, oportere doctorẽ esse hospitalem, mãsuetum, irreprehensibilem, istud quoq; connumerat, additq; doctorẽ. Vt quid enĩ doctor appellatur, nisi vt doceat? Sed fortè dices, vt philosophiã vitæ doceat exẽplo. Friuola hæc sunt: est enĩ necessariũ verborũ quoq; magisteriũ, ideo & Paulus ait: maximè qui laborãt in verbo & doctrina. Cum enim de dogmatibus disseritur, quẽ hîc locum vitæ sanctitas habet? Quid habet viriũ? Neq; verò eum sermonẽ laudauerim, qui fastu tumidus, externę peritiæ iactantiã sequitur: sed qui virtutis, ac succi habeat plurimũ, qui sensibus grauis sit, & sapientia plenus. Nõ ergo apparatu illi opus est, ac pompa dicẽdi: sed intelligẽtia ac viribus, ad id quod sentit eloquendum idoneis. *Contra presbyterũ*, inquit, *accusationẽ nõ suscipias, nisi sub duobus aut tribus testibus.* Num contra iuniorem, aut quẽlibet omnino accusatio est sine testib⁹ admittẽda? Nónne cum summa diligẽtia semper sunt exercẽda iudicia? Quid est ergo quod dicit? Ne contra alios quidẽ, inquit, minimè verò aduersus presbyterũ. Porrò presbyterũ hîc nõ ex dignitate, sed ex ætate vocat. Quippe quòd facilius iuuenes delinquant, quã seniores, liquet. Verum quia Timotheo credita ecclesia fuerat, imò gẽs ferè tota Asiatica, idcirco illũ & de senioribus admonet. *Peccantes*, inquit, *corã omnibus argue, vt & cæteri metum habeant.* Hoc est, non citò decide, sed omnia diligenti inquiras indagine: vbi verò apertè didiceris, vehementer inuehere, ita vt alij resipiscãt. Vt enim temerè & indiscussè iudicare perniciosũ est: ita manifesta peccata non persequi, viã aperit ad audẽda facinora. Argue, inquit, nõ vtcunq;, sed seuerè: ita enim & alij metuent. Et quomodo Christ⁹ ait: Vade, & corripe eum inter te, & ipsum solũ, si peccauerit in te? Verum illum quoq; permittit in ecclesia corripi. Quid ergo? Nónne maius scandalum facit, corã omnibus arguere? Minimè id quidẽ, magis enim scãdalizantur, si peccata non ignorãtes, nullum inferri videant cruciatũ. Sicut enim si impunè peccetur, plurimi delinquunt: ita si peccata puniãtur, cõplures virtuti studẽt. Ita & deus fecisse deprehẽditur. Nã Pharaonem, & Assyriorũ regẽ, & alios plures pœna multauit. Sed & homines, & ciuitates pœnã dedisse videmus: vult ergo episcopi oẽs habere metũ, ipsumq; omnibus præficit. Quia enĩ multa sæpe ex suspicione fiunt: oportet, inquit, adesse testes, q ipsũ iuxta veterem arguãt legẽ. In duobus enim, aut tribus testibus manet omne verbum. *Aduersus presbyterum*, inquit, *accusationem ne recipias.* Non ait, noli condemnare, sed ne accusationem, inquit, recipias, neque ad iudicium sedeas. Quid ergo, inquies, si duo quoque mentiantur? Istud quidem rarò cõtingit, liquebit autẽ si iudiciorum inspiciatur forma. Peccata nanq; satis est si vel duos habeant testes, quòd ea clàm, & absque arbitris fiant: hoc ergo profectò magnæ probationis indiciũ est. Quid ergo si peccata quidẽ indubitata erunt, sed testibus careãt, soláq; inualescat opinio? Dixi inquit, superius oportere illũ testimoniũ & ab his qui foris sunt, habere bonum. Cum timore igitur deũ diligamus; iusto enim lex posita nõ est. At plures virtutem quoque necessitate, nõ voluntate eligentes, magnum ex timore percipiunt fructum, dum suas concupiscẽtias frenãt: idcirco ergo de gehẽna texitur sermo, vt ex ea comminatione ac metu lucremur plurimũ. Si enim traditur⁹ æternis ignib⁹ peccatores ea incẽdia non intẽtasset, plures profectò in illa incidissent. Nã si modo quoque quãdo gehẽnæ horror nostros cõcutit animos, non desunt, qui tã facilè delinquant, ac si nulla eius mẽtio fieret: si nihil huiusmodi prædictũ esset, nulla præcessisset comminatio, quò nõ erupisset nostra effrænata væsania? Nõ ergo minus, quod semper dico, dei prouidentiã gehenna cõmendat, quàm promissio regni. Quippe huic illa cooperatur, dũ metu ad id cõpellit homines: nec est sanè cur eã rẽ immanitatis, aut atrocitatis esse putem⁹, sed misericodię potius, ineffabilisq; clemẽtię, prouidẽtiæ, & singularis in nos beneuolẽtię signũ. Nisi enim sub Iona cõminatio euersionis præcessisset, proculdubio secuta esset euersio, Nisi dixisset subuertendã Niniuẽ, Niniue profectò nõ staret. Nisi gehẽna intẽtata esset, omnes in gehẽnam laberemur: nisi præisset ignis, nemo euasisset incendiũ. Prædicit contraria quæ vult agere, vt quæ cupit, efficiat. Nõ vult mortem peccatoris, & eam fore prædicit, ne præcipitemur in mortẽ. Nõ dixit verbo solum, verum & opus ostendit, vt caueamus. Porrò ne quis eam rem comminationẽ esse arbitretur, sed re eã esse veraciter credat, & quæ hîc cõtigẽre admonendus est. An non videtur tibi gehẽnæ esse indicium, diluuium illud quo vniuersa priẽre?

Deut. 17. a & Heb. 19. c

Suprà 4. c

Iona 3. b

Ezech. 18. g

Sup. 1. b

Quemadmodum enim, inquit, in diebus Noë nubebãt, & ad nuptias tradebãt, ita & tunc: prædixerat ante multos annos, & modo prædicit. Iã quadringẽtesim⁹ annus excessit, & nemo applicat animũ. Fabulam esse plerique putãt, ac rident, nullus timore corripitur, nemo lachrymas fundit, null⁹ percutit pect⁹. Fluuius ignis ebullit, flamma succenditur, & nos risui deliciisq; vacamus, ac sine vllo metu peccamus. Nulli vnquam dies illa in mentẽ venit, nullus trãsire præsentia cogitat, non considerat esse peritura: & quidẽ cum res quotidie clament, & tuba clariorẽ emittant vocem. Intempestiuæ mortes, mutationes rerũ, quæ viuẽtibus nobis contingũt, nequaquã erudiunt nos: infirmitates, & reliquos non attendimus morbos: nõ modo autem in corporib⁹ nostris, verũ in ipsis quoque elementis mutationes videre est. Deniq; per singulas ætates quotidie desæuire cõspicimus mortẽ, & in omnibus vbiq; rebus ipsis inconstantia instabilitãsq; signatur, nunquam hyems perstat, nunquã æstas figitur, fugit verna temperies, autumúsque dilabitur, currunt, labuntur ac defluunt. Quid dicã flores? quid dignitates? quid reges, q modo sunt, & cras esse desistũt? quid diuites, quid splẽdida ædificia? quid noctẽ ac diem? quid Solem? quid lunã? nónne & ista patitur detrimẽta? Ipse num Sol sæpe deficit? nũ obscuratur? num tegitur nube? Vllane res visibilis permanet semper? Nulla prorsus. Sola ex his quę in nobis sunt, anima perpetua est, & eã negligimus: eorũ verò quę immutantur, quasi mansura sint, curam ingentem habemus: cũ sempiternè manentis animæ, ac si præteretũ tis, nulla nobis ratio sit. Ille potens est, sed in crastinũ vsq;, posteà verò peribit. Constat id ex his, qui fuẽre maiore potentia præditi, & modo nusquã apparent. Scena quædam est vita præsens, ac somniũ. Sic enim in scena sublato velamine, varia illa soluũtur, vt somnia: vbi Solis illuxit radius, abuolãt omnia: ita & modo cõsummatione propinqua & omnium & singulorum cuncta soluuntur atq; euanescunt. Ac arbor quidem abs te plantata permanet, & domus abs te condita durat: opifex verò, & agricola proficiscuntur, ac

Morale Luca 17. c

percunt,

pereũt His q; ita cõtingẽtibus, ne sic quidem reuere-
A permissa. Feci ego, inquit, cœlũ & terrã: eadẽ condi-
mur, neq; erubescim°: sed velut immortales hæc oĩa
tionis facultate te dono, vt terrã facias cœlũ, potes
præparamus, in luxũ deliciásq; resoluti. Audi deniq;
enim. Qui facit omnia, & trãsfert ea, de deo dictum Dan. 2. a
quid dixerit Salomon, qui præsentium rerũ periculũ
est: hanc & hominibus potestatẽ dedit, veluti quispiã
Eccles. 2. a fecerat: Aedificaui mihi domos, inquit, plãtaui ortos
indulgentissimus pater pictura illustris, nõ ipse solus
atq; pomaria, vineas & piscinas aquarũ, argentum &
eam gloriam vult, sed filium quoq; ad eandem peri-
aurum congregaui mihi, feci mihi cãtores & cantatri
tiã cupit adducere. Feci ego, inquit, corpus pulchrũ,
ces, greges & armenta possedi. Nullus vnquam tã in
do tibi præstantioris officium, fac tu animã pulchrã.
deliciis affluxit, nullus adeò fuit illustris, nullus tã sa-
Dixi ego, producat humus herbã fœni, & omne fru- Gen. 1. b
piẽs, nullus maiore principatu, nullus cui tã ad vota
ctiferum lignum: dic tu quoque, producat hæc terra
cuncta succederẽt. Quid ergo? Nullum ex his retulit
fructum suum, & prodibit quodcunque operari vo-
fructũ. Sed quid ait post ista omnia? Vanitas vanita-
lueris. Facio æstatem & nebulam, firmo tonitrum, &
Ibidem. 1. a. & 12. c tum, inquit, & omnia vanitas. Non ait simpliciter, va-
creo spiritum, finxi draconẽ, illudo ei, diabolo scili-
nitas, sed magnitudinẽ vanitatis expressit. Credamus
cet, neq; tibi hãc inuidi potestatem: illude illi tu quo-
illi sanè, qui cũcta erat expertus, & illuc animos trãs-
que, si vis, potes enim eum vt passerẽ capere. Oriri fa- Matt. 5. g
feramus, vbi nõ vanitas, sed veritas est: vbi omnia fir-
cio Solem super bonos & malos: imitare illũ tu, bo-
ma, fixa, stabilia, vbi supra petrã omnis structura cõ-
nãque tua bonis malisq; cõmunica. Iniurias tolero,
B surgit, vbi senectus non est, neq; transitus, vbi omnia
& iniurios beneficiis foueo: imitare tu quoq;, nã po-
florent, omnia vigent, vbi nihil vetustate senioq; cõ-
tes. Benefacio, non redhibitionis obtentu, imitare tu
ficitur. Diligamus deũ, quæso, toto affectu cordis, nõ
quoq; : neque vt vicissitudinem capias, beneficium
gehennę metu, sed desiderio regni. Quid enĩ, oro, vi-
præstes. Accẽdi in cœlo luminaria, accẽde & tu cla-
sioni Christi conferendũ est? nihil profectò. Quid æ-
riora illis, nanq; potes: his qui in errore sunt, lucem
què optandũ, ac bonis illis æternis ac immortalibus
veritatis accende. Maius istud beneficiũ est, me scire,
1. Cor. 2. c frui? quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, neq; in
quàm Solem intueri: hominẽ facere nõ vales, at iu-
cor hominis ascendit, quæ præparauit deus diligẽti-
stum, gratúmq; deo potes efficere. ego substantiã fe-
bus se. Studeamus illis perfrui, ista contẽnamus: nónne
ci, tu exorna propositũ. Vide quàm te diligã, qui ma-
sæpissimè ista reprehẽdimus, humanam vitã nihil
iora faciendi tibi tribuo potestatẽ. Attẽdite dilectis-
esse dicẽtes? Quid tãto studio, quod nihil est quæris?
simi, quanto honore dignatur: & audent quidã stul-
quid labores pro nihilo sustines? At splẽdida ædificia
ti & ingrati cõqueri, & dicere: Cur sumus liberi arbi-
cõspicis, eorúmq; te fallit aspectus. In cœlũ protinus
trij cõditi? hæc omnia, quæ diximus, cũ deo esse no-
attolle oculos, auersumq; à lapidibus & colũnis ob-
bis communia, nisi esset liberum arbitrium, nunquã
tutum, ad illam pulchritudinẽ dirige, animaduertes
possemus imitari. Dominor, inquit, angelorũ ego, tu
formicarum ista esse, & culicũ opera. Sapiẽter intui-
C quoq; per primitias itidem. In sede regia sedeo, & tu
tũ ad digniora conuerte, ascẽde cœlestia animo, inde
mecum per primitias sede. Cõresuscitauit, & cõsede- Ephes. 2. b
præclaras istas intuere structuras, videbis nihil aliud
re nos fecit in dextera dei. Adorãt te omnes Cheru-
esse, quàm paruulorũ ludicra. Vidisti vt subtilior, vt
bin & Seraphin, oĩs virtus angelica, principatus, po-
leuior, vt nitidior, vtq; illustrior sit semper aër, quãto
testates, throni, dominationes, primitiarũ causa, † no- † noli insi-
illius celsiora penetraueris? Ibi q; eleemosynas largiti
li insimulare: quis] tanto frui meretur honore, quòd mulare
sũt, domicilia sibi, tabernaculáq; cõstruxere. Ista om-
virtutes incorporeæ tremũt? Verũ enim nõ his, quæ corpus
nia in resurrectione soluentur, imò etiam ante resur-
dixi solum, affectum mei in te amoris ostendo, sed in quod.
rectionem, tempore omnia defluunt, pereũt, atq; sol-
his quę sum passus. Propter te sputa & alapas pertuli,
uuntur. Et ante ipsam vero vetustatẽ, quanto maiorẽ
gloria exutus, dimisso patre ad te veni, odientẽ atque
sui gratiam cernẽtibus præbent, tãto repentino mo-
auersantem me, neq; audire volentem nomẽ meum,
tu terrę prostrata sunt, aut incendio conflagrarũt. Nõ
persecutus sum vt tenerem te, vniui te mihi atq; cõ-
solum enim in ætatibus hominum, verũ & in structu-
iũxi, dixi: me comede, me bibe: & in cœlo te habeo,
ris ædificiorum immatura mors furit. Et fit sæpius, vt
& tibi in terra cõnector. Nõ tibi satis, quòd primitias
quę vetustate cariosa sũt, cõcussa humo immota per-
tui in cœlo habeo? nõ istud cõsolatur affectum? Rur-
durent: quæ verò insigni fulgore nitent, fixaq; ac nu-
sus ad inferiora descendi, non vtcunque cõmisceor
D per instructa sunt, solo tonitru agitata ruunt, deo (vt
tibi, sed connector, comedor, & in frusta cõcidor, vt
reor) disponente, ne structurarũ molibus intumescã-
summa coniunctio, & cõmixtio, atque vnio fiat. Quæ
mus. Vis alia quoq; ex parte vacare tristitia, perge ad
enim vniuntur, in suis terminis manent. Ego tibi cõ-
ædificia ipsa cõmunia, quorũ æqua tibi sors est: neq;
texor, nihil iam esse medij volo, vtraque vnum esse
vero domus aliqua est, multũ licet splẽdida, publicis
decerno. Ista itaque scientes, eiúsque ineffabilem er-
ædificiis clarior: quãtumuis temporis illic remorare,
ga nos charitatem amplexantes, omnia solicitè aga-
tua illa sunt vnà cum cæteris, communiáque, nõ pro-
mus, quæ nos illius singularibus donis non indi-
pria sunt. Sed non oblectant: primũ quidem consue-
gnos ostendere valeant: quibus nos omnes vtinam
tudo in causa est, postea verò cupiditas quoq;. Itáne
perfrui mereamur in Christo Iesu domino nostro,
cupiditas, nõ pulchritudo delectat? An haber cupidi-
cum quo est patri, vnà cum sancto spiritu gloria, im-
tas oblectationẽ, & velle quæ omniũ sunt, sui iuris ef-
perium & honor, nunc & semper, & in secula secu-
ficere? Quãdiu istis affigimur? quousq; terræ inhære-
lorum, Amen.
mus, vt vermes, atq; in luto versamur? Corpus nobis
finxit deus ex terra, ipsum quoq; subuehamus in cœ-
lum, non vt per ipsum animã detrahamus in terram.
Terrenũ illud est, sed si voluero cęleste fit. Vide quã-
to nos afficit honore, huiusmodi nobis potestate

† vt ista custodias absque præiudicio, nihil alteram.

Homilia xvi.

Estificor corã deo, & Christo Iesu et electis angelis, † vt ista custodias, absq; præiudicio nihil faciens, in alterã] partem inclinãdo. Manus citò nemini imponas, neq; cõmunices peccatis alienis. Teipsum castũ custodi. Noli iam aquam

aquã bibere, sed vino vtere modico propter stomachũ tuũ, et tuas frequẽtes infirmitates. Quorũdã hominũ peccata manifesta sunt præcedẽtia ad iudiciũ, quorundã autẽ subsequuntur. Similiter & facta bona manifesta sũt, et quæ aliter se habẽt, abscõdi nõ possunt. Quicũq; sunt sub iugo serui, dominos omni honore dignos arbitrẽtur, ne nomẽ domini et doctrina blasphemetur. Qui autẽ fideles habẽt dominos, nõ contemnãt quia fratres sunt, sed magis seruiãt quia fideles sunt & dilecti, qui beneficij participes sunt.

Cap. VI.

Dixerat suprà de episcopis, de diaconis viris ac mu
A & ipse humilior sit, & cæteri non scandalizentur, di-
lierib°, de viduis, de presbyteris, de aliis omnib°, ostẽ
scántque quòd cum naturæ nostræ illi essent, virtutes
deratq; quorũ est episcop° dominus, & cùm de iudi-
tamẽ exercuere quas legimus. Videtur enĩ mihi aliàs
cio disputaret, adiũxit: *Contestor coram deo, & Christo Ie-*
quoq; infirm° fuisse, per id quod ait, Propter crebras
Sup. 5. d *su, & electis angelis, vt hæc sine præiudicio serues, nihil faciẽs in*
infirmitates tuas. Licet autẽ ille & stomacho lassesce-
alterã partẽ inclinando. Terribiliter profectò iam admo-
ret, & aliis quoq; morbis esset obnoxius: non tamen
net. Nõ enim quòd Timothus filius esset dilectus, id-
ipsum vino permittit impleri, sed ad sanitatem, nõ ad
circo reueritus est. Qui enim de seipso nõ erubuit di-
delicias præcipit bibere. *Quorundã hominũ peccata ma-*
1. Cor. 9. d cere, Timeo ne aliis prædicãs, ipse reprobus efficiar:
nifesta sunt, præcedẽtia ad iudicium: quosdã verò sequũtur. Dũ
multo magis de Timotheo veritus non est, neq; eru-
de ordinationibus diceret, ne cõmunices, inquit, pec-
buit dicere. At patrem & filium ritè assumit in testi-
catis alienis. Quid ergo, inquies, si ignorare cõtingat?
monium: electos angelos cur? Per summã id mode-
Quorundã, inquit, *hominũ peccata manifesta sunt, præcedẽ-*
Exod. 19. stiam. sic enim & Moyses ait: Contestor vobis cœlũ
tia ad iudicium: quosdam verò sequuntur. Quorundam, in-
d & terram, ob ingentem modestiã domini. & rursus:
quit, peccata aperta sunt, quia præcedũt: quorũdam
Deut. 32. Audite valles fundamenta terræ: Vocat autem eorũ
non, sed sequũtur. Similiter & opera bona manifesta
quæ dicta sunt, testem patrẽ & filiũ, in extremo exa-
sunt, & quæ se aliter habent, abscondi non possunt.
mine rationem illis redditurus, si quid præter debitũ
Quicũq; sunt sub iugo serui, suos dominos omni honore dignos
B fieret, quòd omnia dixerit. *Vt ista*, inquit, *custodias absq;*
existimẽt, ne nomẽ dei & doctrina blasphemetur. Omni, in-
præiudicio, nihil faciens in alteram partẽ declinando. Hoc est,
quit, honore dignos arbitrentur. Nõ enim quia fide-
vt communem & æquũ te his, qui iudicãdi sunt præ-
lis es, liberum te esse putes: hoc enim libertatis docu-
beas, vt te nullus anticipet, nemo cõciliet. Quinã ve-
mentum est, seruite magis. Quippe infidelis si viderit
rò sunt electi angeli? quasi verò nõ sint quidam eius-
fidei causa illos superbire, blasphemabit dogma no-
modi, & Iacob deum assumit testẽ, & collẽ. Ita & nos
strum, tanquam seditionis causam: cum verò obtem-
interdum magnas, minimásque personas, in testimo-
perãtes attẽderit, citius credet, ac facilius quæ dicũ-
nium sumimus: adeò magna res testimonium est. ac si
C diceret: Testem voco deum, eiúsque filium, ac seruos
tur, admittet: alioquin & de°, & prædicatio ipsa bla-
eius, quòd ista præceperim tibi. Corã ipsis præcipio
sphemabit. Quid ergo, inquies, si infideles sint domi-
tibi: Discipulũ terret. Vbi verò hæc dixit, illud intu-
ni? Sic quoq; cedere oportet, pro diuini nominis glo-
lit, quod omniũ maxime periculosum est, & in primis
ria. *Qui enim fideles*, inquit, *habent dominos, non contemnãt*
ecclesiam cõtinet, de ordinationibus scilicet. *Manus*,
quia fratres sunt: sed magis seruiãt, quoniam fideles sũt atq; di-
inquit, *citò nemini imponas, neque cõmunices peccatis alienis.*
lecti, qui beneficiũ sumunt. Si enim, inquit, tanto honore
Quid sibi vult, citò? nõ ex prima statim probatione,
digni fuistis, vt dominos haberetis fratres, idcirco
nec secũda, nec tertia, sed vbi consideratio diuturna
maxime cedere debetis. Præcedẽtia, inquit, ad iudi- Sup. 5. d
præcessit, exactissimáq; discussio, tunc imponito ma-
ciũ: hoc est, quia malorũ operũ alia latent, alia nõ: il-
nus. Neq; enim ea res periculo caret: eorũ enim quæ
lic verò neq; bona, neque mala latẽre queunt. Quid
ille peccauerit, tu quoq; pœnam dabis, qui initiũ de-
est, præcedentia ad iudiciũ? cum scilicet quis pecca-
disti etiam præcedentium delictorum. Qui enim im-
uerit, quę illius iam cõsciẽtia damnat, cum quis cor-
probè prima remisisti, etiã futuris eris obnoxi°, quòd
rigi renuit, cum qui emendationẽ pollicitus est, ope-
ipse quasi author extiteris pręteritorũ: qa ea flere nõ
re implere non vult. Cur ergo istud dictũ est? quia &
sciueris, vt possent per cõpunctionis gratiam relaxa-
si hîc lateant quidam, ibi tamen latẽre non poterunt,
D ri. Quemadmodũ enim rectè factis, ita peccatis quo-
vbi nuda sunt omnia. Est autẽ hæc ritè agẽtibus per-
que communicas. *Teipsum castum custodi.* De pudicitia
magna consolatio, postquã dixerat, nil faciẽs in al-
illi sermo est. *Noli iam aquam bibere, sed vino vtere modico,*
teram partem inclinando. *Quicunque*, ait, *sunt sub iugo*
propter stomachum tuũ, & crebras infirmitates tuas. Si autem
serui. Quî hoc ad episcopum pertinet? Multum planẽ,
viro vsqueadeò ieiuniis dedito, & in tantũ aquæ as-
vt admoneat. Videmus illũ vbiq; seruis magis quàm
sueto, vt infirmaretur, & crebras morborũ molestias
dominis imperantem. Illis quidem, vt cũ magna mã-
pateretur, pudicitiam præcepit, neq; ille monita re-
suetudine seruiãt dominis, maximámq; huius rei ha-
Hũc locũ, vino modico &c. habes vbi. tomo, homil. 1. ad pp. Antioche. pul chrè expli catum.
nuit: quãto magis cũ à quouis de huiusmodi mone-
bentem curam. Dominis autem, remitterites, inquit, Ephes. 6. b
mur, æquanimiter ferre debem°? Cur itaq; illius sto-
minas. Cur id? Infidelibus quidem ratio est. Nam his
machũ nõ oratione firmauit? cuius enim vestes mor-
qui non intenderent, non debuit loqui: in his autem
tuos suscitabant, & hoc vtiq; facere poterat. Quãnã
qui fideles sunt, cuius rei gratia? quia maiora longè à
ergo ratione? Vt si quoque videtimus viros magnos,
domino seruis inferuntur, quàm à seruis domino. Illi
& virtute præclaros infirmari, nihil moueamur: & il-
nempe sunt, qui aurũ impendunt & pro rebus ad vi-
2. Cor. 12. lud enim fiebat vtiliter. Si enim illi datus est angelus
ctum necessariis comparandis, & pro indumentis, &
satanæ, ne extolleretur: multo magis Timotheo opor
cæteris omnibus, vt maiorẽ illis seruitutẽ seruis præ-
tuit dari. Poterant signa illum in arrogãtiam tollere.
stare dubium non sit. Idq; significat dicens: quoniã
Idcirco medicinæ legibus illũ inseruire permittit, vt
fideles sunt & dilecti, qui beneficiũ sumunt, & labo-
rant pro quiete vestra, & in ærumnis sunt. Non ergo
multum honoris accipere à seruis debent?

Morale.

Si autẽ seruis ita imperat obedire dominis, intue-
mini quo nos animo in dominum nostrũ esse conue-
nit, qui nos de nihilo vt essem° effecit, qui nutrit, qui
vestit. Et si ergo non aliter, saltẽ vt famuli nobis no-
stri, ita illi seruiamus. Nónne vitã illi omnem in hoc
exponunt, vt nobis requiem parẽt? hoc illis opus est,

istud

istud studium, vt domino curent. Nónne illi, quæ domini sunt, tota die curãt, sua verò diei vix exigua parte? Contrà verò nos, nostra quidẽ semper: quæ verò sunt domini, neq; minima curamus temporis parte, istúdq; cum ille obsequiis nõ egeat nostris, sicuti domini famulorũ, sed hæc omnia nostris cõmodis cedant. Illic enim ministerium famuli domino prodest, hic autem serui obsequium domino nihil, seruo autẽ plurimum confert. Bonorum enim, inquit, meorũ nõ eges. Dic enĩ, quæso, si ego iustus sum, de° quid inde lucratur? quid perdit, si fuero iniustus? Nõne immortalis illa natura est? nónne inuiolabilis, & omni superior labe? Serui nihil habẽt propriũ, sed omnia domini sunt, quãtũlibet illi diuites fiãt: nos plurima habemus propria. Neq; absque ratione à rege omniũ tantum honoris accepimus. Quis vnquam dominus pro seruo filium tradidit suũ? nullus certè, sed omnes pro filiis seruos dare eligent. Contrà, hic filio proprio nõ pepercit, sed pro nobis omnib° tradidit illũ, pro omnib° inimicis odientib° se. Serui, si grauia illis quædã imperentur, ne sic quidẽ indignantur, maxime si grati illi sint: nos autẽ grauiter plurima ferimus. Seruis domin° nihil tale promittit, quale nobis de°. sed quid? Libertatem præsentem, omni sæpe seruitute duriorẽ. Sæpe enĩ vbi fames inualuit, libertas hæc omni seruitute acerbior fuit, idq; pro summo munere habetur. Apud deũ verò mortale nihil, nihil corruptibile est: sed quid? Non vos, inquit, dicã seruos, vos amici mei estis. Erubescam° dilectissimi, atq; timeamus, si vt nobis famuli seruiũt, ita nos domino seruire studeamus, imò nos minimam quidem partẽ seruitutis ostendimus. Illi philosophantur necessitate coacti, victũ solum ac vestitum habẽt: nos inter ipsas quoq; delicias iniuriosi sumus. Certè, si nulla alia ex parte, vel ab illis philosophię normã capiamus. Quippe nouit scriptura, non modo ad seruos, verum ad mutas animantes homines mittere: puta cũ apes nobis, formicásq; proponit imitãdas: ego vel seruos admoneo imitati: quæ illi ob nostri metum faciunt, ea nos timore dei faciamus: nõ enim vos facere ita comperimus. Illi ob metum nostrum contumeliis afficiuntur innumeris, philosophósq; omnes silẽtio superãt. Iustè & iniustè anguntur iniuriis, & nõ contradicunt, sed deprecantur, & quidẽ cum nihil sæpe deliquerint. Nihil plus accipiunt, quàm necessarium victum, plerunq; etiam minus, contentiq; sunt thoro seruili dormiẽtes, & pane solo vescẽtes, vitámq; reliquã summa cũ vilitate ducentes: non criminantur illi, neque indignè ferũt ob metum nostri: pecunias, si eis credãtur, integras reddunt: neq; verò tu mihi seruos nequam velim adducas in medium, sed eos, qui nõ valde sunt mali. Si intentemus minas, protinus cõtrahuntur. Ergo non ista philosophiæ plena sunt? Neq; tu quòd necessitate ista faciunt, dicas, & tibi non incũbit gehennę necessitas? & ne sic quidem resipiscis, neque tãtum honorẽ deo tribuis, quãtũ à seruis propriis accipis. Habet quilibet seruus cõstitutum habitaculũ, nec proximi intrat domicilium, neq; maioris substãtiæ appetitu corrũpitur. Et ista videas à seruis dominorũ timore seruari: raróque videre est seruũ, quæ sunt socij rapere vel demoliri. Apud homines liberos cõtraria his penit° fieri cernas, mordemus inuicem atq; deuoramus, nõ timemus dominum, quæ cõseruorũ sunt rapimus atque furamus, percutimus videtẽ ipso: hoc nõ faceret seruus, sed siue cędat, non videntẽ dòmino: siue cõuicetur, nõ audiẽte ipso id facit. Nos verò deo audiẽte cũcta & cernente ista præsumimus: domini timor ante illorũ semper versatur oculos, dei ante nostros oculos nũquam. Idcirco permixta sunt omnia, cũcta confusa atque corrupta, & ipsi quidẽ peccata nostra neq; cogitare volumus: cum verò serui nostri delinquunt, diligẽter omnia & parua disquirimus. Ista dicimus, non vt supinos seruos faciamus, sed vt supinũ animæ nostræ conuertamus, negligentiámq; excitemus, vt vel ita deo seruiamus, sicuti famuli nobis: ita creatori nostro sicuti cõsubstantiales serui nobis, qui nihil huiusmodi à nobis habẽt, natura & ipsi sũt liberi. Dominẽtur piscibus, etiam illis dictum est: non est ista naturalis seruitus, & tamẽ ingẽti nos honore prosequũtur. Nos verò in eis quidẽ ministerij nostri gratia semper imminemus, deo autem neq; minima parte ministramus, idq; cũ eius operis in nobis redundet vtilitas. Quanto enim maiore studio deo seruierimus, tanto magis nobisipsis emolumenta conquirimus, maioráque lucra capiemus. Non ergo nosipsos tanta vtilitate priuemus: deus enim sibiipsi sufficit, nulliúsque egens est: remuneratio verò, & lucrum redit ad nos: quasi ergo † deo,] sed nobisipsis obsequentes, ita simus affecti, & ei cum timore ac tremore seruiamus, vt promissis bonis perfruamur, in Christo Iesu domino nostro, cum quo patri gloria, vnà cum sancto spiritu nunc & semper, & in secula seculorum, Amen.

Psal. 15. a — Rom. 8. f — Ioan. 15. b — Prouer. 6. a — † non deo

Homilia xvij.

HAec doce & exhortare. Si quis alterius doctrinæ est, & non accedit sanis sermonibus domini nostri Iesu Christi, & ei quæ secundũ pietatẽ est doctrinæ: inflatus est, nihil sciens, sed languens circa quæstiones, & verborũ pugnas: ex quib° oriũtur inuidiæ, contẽtio, blasphemiæ, suspiciones malæ, cõflictationes hominũ mente corruptorũ, qui veritate priuati sunt, arbitrãtes quæstũ esse pietatem. Discede ab huiusmodi: est autem quæst° magnus pietas cũ sufficientia. Nihil enĩ intulimus in hunc mundũ, haud dubium quia nec auferre quid possumus. Non solũ authoritate doctori opus est, sed eriã lenitate multa: sicuti nõ sola lenitate, sed authoritate summa indiget. quæ omnia nos docet apostolus, dũ aliquãdo dicit, Præcipe ista, & doce: aliquãdo verò, hæc doce & exhortare. Si enĩ medici infirmos exhortantur, nõ vt ipsi potiãtur sanitate, sed vt illos ægritudine liberẽt, iacentesq; subleuẽt: multo magis nos ea regula vti debem°, & eos exhortari, quos docere debemus. Neq; enim seruus illorum esse refugit beatissimus Paulus, dicens: Nõ enim prædicamus nosmetipsos, sed Christum Iesum: nos autem seruos propter Christũ. Omnia vestra sunt, siue Paulus, siue Apollo: seruítq; hãc seruitutem omni libertate digniorẽ. Ille enim, inquit, seruus est, qui facit peccatum. *Si quis aliter docet, & nõ accedit sanis sermonib° domini nostri Iesu Christi, & doctrinæ quæ secundũ pietatẽ est: inflatus est, nihil sciẽs.*

Sup. 4. c — 2. Cor. 4. b — Ioan. 8. d

Non igitur sciẽtia in superbiam attollit, sed ignorãtia potius. Nam qui sermones pietatis scit, hic omniũ maxime humilis est. Qui sanam doctrinam nouit, ille nõ infirmatur. Quod enim in corporibus tumor, hoc in animabus superbia est. Deniq; sicut illic, quod imo dicè turget, sanum nõ esse: ita & tumidos carere sanitate dicimus. Est igitur & aliquid scientẽ nihil scire. † Qui enim ignorat, quæ oportet scire?] Quod autẽ ex ignorãtia fastus oriatur, hinc liquet. Christus semetipsum exinaniuit: qui hoc scit, quãdo superbire poterit? Quid enĩ habet homo, quod à deo nõ acceperit?

† qui enĩ ignorat quæ scire oportet, nihil scit.

Phil. 2. a

non ergo

1. Cor. 4. b — Ioan. 13. b — Luce 17. c — Ibid. 18. c — Ioan. 18. d — Tit. 3. c — Eccli. 14. b — † vt illorũ cõgressum & cõsuetudinẽ vitet. — Dix magna epist.

non ergo superbiat. Quid enim habes quod nõ accepisti? Ipse pedes discipulorũ lauit: qui hoc nouit, quãdo superbiet? Idcirco ait: Cũ feceritis oĩa, dicite, serui inutiles sumus. Publican° sola ex humilitate cõplacuit, Pharisęũ iactantia perdidit: qui ergo inflatus est, nihil horũ nouit. Ipse iterũ Christus, Si malè, inquit, locutus sum, testimoniũ perhibe de malo: si autẽ bene, cur me cædis? *Sed languens*, inquit, *circa quæstiones.*

Ergo lãguere, quærere est. *Et verborũ pugnas.* Meritò sanè. Quãdo enim anima cogitationum vritur febre, quãdo ambiguitatis iactatur fluctu, tunc quærit: cum verò illa sana est, non quærit, sed fideliter credit. Nã ex quæstione & cõcertatione verborum inueniri nihil potest. Quæ enim fides profitetur sola, succedens quæstio neq; ostendit, neq; permittit intelligi. Neq; enim si q clausis oculis quęrat, inuenire quid poterit: sicut itẽ si apertis illis seipsum humo obruat, auersatúsq; Solem ibi inquirat, inuenire aliquid nequaquã poterit. Adeò sine fide nihil inuenire potest, eáq; absente pugnas nasci necessariò contingit. *Ex quibus oriuntur blasphemiæ, suspiciones malæ.* Hoc est, opiniones, & peruersa dogmata ex quæstione ducũtur. Deniq; de deo quæ nõ oportet, opinamur, cũ in quæstiones incidim°, cõfrications, siue demorationes: id est, ociũ & mora, siue cõfrications ita intelligẽdæ sunt. Quẽadmodum, inquit, scabiosæ oues si cõfricẽtur cæteris, etiam quæ sanæ sunt, morbo tentãtur: ita & hi homines nequam, si simplicioribus quibusq; inuersentur, veneno eos suæ malignitatis inficiunt. *Qui veritate priuati sunt*, inquit, *arbitrantes quæstũ esse pietatem.* Vides quàm multa ex verborũ pugnis dixerit nasci? Nefarium quæstum, ignorãtiam, superbiam: quippe inscitia superbiã gignit. *Discede*, inquit, *ab his.* Hæreticum, inquit, hominem post vnam & secundam correptionem deuita. Ostendit eos nõ modo ignorantes esse, verum & ipsam eorum ignorãtiam ex negligẽtia gigni: homines denique pecuniarum causa pugnantes, quãdo persuadere potetis? Nõ sanè persuadebis huiusmodi, nisi quod cupiunt dederis, & ne sic quidẽ illorum satiare appetitũ quibis. Auari enim, inquit, nõ impletur oculus: qui ergo corrigi nolunt, deuitandi sunt. Enimuero si eum cui erat summa pugnandi necessitas, admonet [non præcipitem ferri] quato magis nos, qui adhuc erudimur, qui in discipulorum ordine sumus? Cum autem dixisset, arbitrantur quæstũ esse pietatẽ, protinus addidit: *Est autem quæstus magnus pietas cum sufficientia:* non si pecunias habeat, sed si non habeat. Ne enim in tristitiã causa paupertatis incideret, excitat eum, atque erigit. Arbitrãtur, inquit, quæstum esse pietatem. Est quidem quæstus, nõ tamẽ ita, sed excellentiori modo. Inde cũ prius illã deiecisset, istã extulit laudibus. Quòd enim nihil sit huiusmodi quæstus, hinc perspicuũ est, quòd hac in vita maneat, neq; nobiscum migret, neq; comitetur abeũtes. Vnde id constat? *Quia nihil habentes in mundũ venimus, nihil item habentes proficiscimur.* Nuda nanque natura nostra prodiit, nuda discedit: nõ ergo superfluis opus habemus, si, nihil intulimus, neq; habẽtes aliquid proficiscemur. *Habẽtes*, inquit, *escas & operimẽta, his cõtenti erimus.* Tãta comedere oportet, ac talia, quæ nos nutrire sufficiãt: & ea induere, quæ nos ab iniuria nuditatis tueantur, nosq; cõtegant solum, & nihil amplius. At istud quidem vestitus omnis cõferre potest. Deinde volẽs adhuc magis à prę sentib° animos nostros auertere, *Qui autem*, inquit, *volunt diuites fieri.* Non dixit, diuites autem: sed, qui volũt fieri diuites. Sunt & qui pecunias habẽtes, eas ritè dispensent, ac adspernentur, eásq; pauperib° diuidãt: profectò nõ eos qui sunt huiusmodi, sed cupidos notat. *Qui autem*, inquit, *volũt diuites fieri, incidũt in tentationẽ, & laqueũ diaboli, & desideria multa stulta & nocẽtia, quæ mergũt homines.* Bene ait, mergunt, adeò vt emergere, & resipiscere nequeãt. *In interitum, & perditionẽ* & huius temporis & futuri. *Radix enim omnium malorũ est auaritia, quam quidã appetẽtes, aberrauerũt à fide, & seipsos immiscuerũt doloribus multis.* Duo ponit extrema: sed quod illis maximè durũ videbatur, hoc secũdo posuit loco, videlicet doloribus multis. Quod illi in primis norunt, qui diuitibus vicini sunt, audiũtq; strepitu, lamẽtatione & ploratu sæpe cũcta resonare. *Tu autem o homo dei.* Magna laus ac dignitas. Omnes quidem sunt homines dei, ab eo scilicet cõditi: sed iusti propriè, qui nõ modo conditionis, verũ familiaritatis quoq; iure illi cõiuncti sunt, dei homines merẽtur appellari. Si homo, inquit, dei es, noli superflua quærere, & quæ ad deum non ducunt. *Sed fuge, persequere autem iustitiam.* Vtrunq; magna cum intẽtione posuit. Nõ ait, discede, & accede: sed, fuge & persequere iustitiã, ne habendi immodica cupiditate capiaris, pietatem (dogmatum scilicet) fidem † quæstui] contrariam. *Charitatem, patiẽtiam, mansuetudinẽ. Certa bonũ certamen fidei, apprehende æternam vitã.* Ecce & prę miũ ponit. *Ad quam vocatus es, & confessus es bonam confessionẽ, in spe vitæ æternæ*, inquit, *corã multis testibus.* hoc est, noli confundere illam confidentiã. Quid frustra laboras? Quam verò tentationem, aut quẽ laqueum dixit pati eos, q volũt fieri diuites? Ea res illos à fide aberrare facit, exponit periculis, minúsq; audentes facit.

1. Tim. 3. c — † quæstio.

Desideria, inquit, *stulta.* rectè sanè. An non stulti, qui fatuos, qui nanos habẽt, oblectationis, non clemẽtiæ gratia, qui pisces includũt atriis, qui feras nutriũt, qui canibus student, qui equos ornant phaleris, horũque non secus ac paruuli affectu rapiũtur? hæc omnia inutilia sunt, atque superflua, nihil in his necessariũ, nihil vtile. *Desideria*, inquit, *stulta & nocentia.* Quàm verò noxia hæc sunt, quãdo amoribus insanis student, proximorum substãtiam appetunt, insistunt deliciis, ebrietati deseruiunt, aliorúmq; cędẽ ac perniciẽ moliuntur: multi deniq; tyrannidem sibi consciscere insanè cupiẽtes, periere. Pulchrè autẽ ait, aberrauerũt à fide: nõ enim sinit cupiditas iter aspicere, oculos in se attrahens, & sensim subducens. Sicut enim cũ quis recto itinere gradiens, si in aliud aliquid intẽdat animum, pergit quidem, sed sępe dum nescit, vrbem illam pertransit, ad quã properabat, pedesq; frustra sui ministeriũ prębent: ita fermè & in cupiditate cõtingit. *Et circundederunt seipsos doloribus multis.* Vides quid significare voluerit? Spinarum, inquit, in morẽ, quacunque ex parte tangantur, cruentãt manus, & vulnera infligũt. Quibus enim curis anguntur auari, quibus dolorib° cruciãtur, quis explicare queat? Idcirco, inquit, *Fuge ista, persequere verò iustitiã, pietatem, fidẽ, dilectionem, patientiam, mansuetudinẽ.* Ex dilectione quippe mãsuetudo oritur. Hic iam ipsius confidentiã, fortitudinémque commẽdat, quia cum fiducia corã omnibus cõfessus est, inquit. Admonet eum primæ instructionis, ac fidei. Apprehende, inquit, æternam vitam. Nõ itaque solã confessione opus, vetũ tolerãtia quoque vt semper in cõfessione permaneat, & certamine vehemẽti, infinitis q; sudorib°, ne à recto auertamur itinere: sunt enĩ offendicula plurima quę impediãt. angusta nanq;

gusta nãq; & arcta via est. Omni igitur ex parte solici A tè oportet circũspicere, accinctumq; & expeditũ ad certamẽ semper occurrere. Varia se vndiq; voluptatis aperit facies, quę in se animæ oculos rapiat. Hîc amoris illecebra sese ingerit, inde pecuniæ solicitãt animũ, alia ex parte delicię molliunt, negligẽtia soluit, blanditur gloria, ira præcipitat, potentiæ atq; principatus studium prouocat. Videtur harum omniũ blãdus & gratus aspectus, & q̃ carnales quosq;, neq; studiosos veritatis amatores ad se possit illicere. Illa enĩ seuera est, nihilq; habet mortalis iucũditatis seu oblectationis. Cur id? Quia voluptatẽ omnẽ in seculo futuro pollicetur. Prætẽdũt hîc iam illę honores, delectationes, quietem: verũ in se nihil habent veri, nihil solidi, sed ficta atq; fucata oĩa. Si igitur quisquã delicatus est, ignauus ac mollis, quòd laborũ minimè patiẽs sit, eis protinus man° dabit. Ita fermè in exterioribus certaminibus, ei qui coronarũ amore, & quidẽ vehemẽti non capitur, fas est conuitiis se, ac temulẽtiæ dedere: sic deniq; & timidi atq; ignaui pũgiles f- ciunt. Porrò qui coronari votis omnibus cupiũt, †innumeris cædunt ictibus,] & libentissimè tolerãt omnia: spe enim futurorum aluntur, atque excitantur.

†nullis cedunt ictibus.

Morale.

Fugiamus itaque malorũ radicem, & omnia vitã- bimus. Radix autẽ ea cupiditas est: Paulus loquitur, imò in eo loquitur Christus. Videamus planè an ipsa quoque rerum experimenta testẽtur. Quid enim mali non pecuniæ faciunt, imò nõ pecuniæ quidem, sed mala voluntas ipsis vti nescientiũ? Fas enim est pecuniis sicut oportet vti, licet per ipsas regnum cœleste possidere. At nũc quæ in vsum pauperũ, in nostrorũ remedia peccatorum, ad promerẽdã gratiã dei collatæ sunt nobis, eis nos cõtra inopum miseriam, imò versus cõtra nostras animas in offensionẽ diuinæ vtimur maiestatis. Nã q̃ pecunias tulit, alteriúsq; inopiæ est author, sibiipsi mortem consciuit. Et illum quidẽ impræsentiarũ vexat inopia, seipsum verò supplicio exponit æterno. Num vlla est vtriusq; rei comparatio? Cuius ergo mali illę causa non sunt? Nónne harũ gratia concupiscimus? nõ rapimus? nõ eiulatu perstrepimus? nõ inimicitias subimus? nõ conferimus rixas? nõ cõtentiones perpetuas teximʰ? nõne illæ ad mortuos vsq; impias extẽdẽre manus? nónne inter parẽtes & fratres sæuierũt? nõne iura naturæ ac præcepta dei, & omnia prorsus violarunt, qui illarum tenentur desiderio? nõne harũ causa iudicia sunt instituta? Tolle itaque pecuniarum studiũ, & omnia mala sublata sunt. Cõquieuit bellum, cessauit pugna, inimicitiæ in gratiam redeunt, sedatæ sunt hæreses & contẽtiones omnes. Oportebat huiusmodi veluti corruptores ac lupos, cõmunẽque perniciem orbe toto pelli. Quẽ- admodum enim aduersi quidam ac furentes venti, si in mare placidum irruãt, ipsum funditus vertũt, adeò vt arena profundi supernis misceatur vndis: ita & pecuniæ cupidi omnia penitus miscẽt, neminẽ qui huiusmodi est, amicum nouit. Quid autẽ amicum dicimus? ne ipsum quidem scit deũ, ea rabie detentus insanit: nõ aspicitis ferro accĩctos prodire Titanas? Sũt illa figmẽta væsaniæ. At qui sunt huiusmodi, vera potius insania furiunt, atque excedũt. Denique si nudã illorum animam inspicere liceat: sic instructam inuenies, nõ vno aut duobus, sed mille præcinctã gladiis: nullũ agnoscere, sed æquè furere in omnes, omnibus insilientem, & contra omnes oblatrantem, nõ canes, sed humanas animas necantem, atq; impiè in cœlum ipsum blasphemantem: hi sunt qui peruerterunt atq; perdiderunt omnia, pecuniarũ concitati rabie: quos enĩ alios insimulẽ, nescio; adeò hęc pestis omnes infecit, alios plus, alios minʰ, vt nullus fermè sit insons. Sicut enim flamma vehemens, vbi in syluam incidit, peruertit omnia, & desolatur: ita & ista orbẽ destruxit vniuersum. Reges, principes, priuati, pauperes, mulieres, viri, pueri, oẽs æque hac lue detinẽtur: ac veluti caligo quædam orbem totũ obsederit, nemo est q̃ resipiscat: etsi innumeris quotidie auaritiã insectetur maledictis, nullus tamen emẽdare vitium studet. Quid ergo fieri oportet, vt huiusmodi extĩguamʰ incẽdium? Possumus nempe, etiam si ad cœlũ vsq; pertingat. Voluisse solũ, superasse est flãmã. Sicut enim voluntate nostra aucta est, ita nihilominus nostra voluntate destruitur. Nónne hanc nostra succendit electio? eandẽ prorsus extinguere poterit, si modo velimus. Vnde autẽ nobis huiusmodi velle proueniet? Si quàm sit inanis & superflua videamus. Deniq; nõ valet comitari ex vita abeũtes, & hîc quoq; nos sępe dimittit, & quidẽ cũ hîc ipsa permaneat. Porrò vulnera quæ nobis infligit, nusquam deserũt nos. Si inspiciamus quàm sit ingens illic diuitiarum copia, quibus mortales istas conferentes, cœno abiectiores facillimè deprehẽdemus. Si attẽdamʰ innumera his inesse pricula, momẽtaneamq; voluptatem, cámq; tristibus sæpe permixtã: si diuitias illas æternę vitę, intenta cogitatione voluamus: tum demum has contẽnere dabitur, si cogitemʰ nihil nobis prodesse illas, nõ ad gloriam, non ad sanitatem, nõ ad aliud quicquã, sed cõtrà nos in interitum mergere, pœnámq; perpetuam. C Hîc diues es, plurimósq; in tua potestate habes? at illic desertʰ eris, destitutʰ & nudus: si hęc perpetua meditatione versemus, aliósq; docẽtes audiamus, erit & fortassis salubritas quędã, euademúsq; fẽpiternos illos cruciatus. Candore lucẽtis margaritæ attraheris: cogita maris esse aquã, & in eius finibus antè iacuisse deiectam. Rapit animũ auri fulgor, & nitor argenti: cogita & terrã ac cinerẽ & fuisse prius, & modo esse. Placet preciosa & serica vestis: at vermium ille contextʰ est, opinio est, & humana præsumptio, nihil habet in se naturalis pulchritudinis. Nã q̃ę sunt per naturam pulchra, admonitore opus nõ habent. At tu si videas æreum numum inauratũ, admiratione primũ fului metalli raperis, aurúmq; appellas: vbi verò peritiores quiq; in huiusmodi, te erroris admonuerint, & miraculum vnà & error abiit. Vides vt in natura non D habeat speciem? Eadem argenti ratio est. Nã si stãnũ videas, veluti argẽtum admiraris, opúsq; doctore habes, ne te rerum species fallat, adeò non sufficit ad ea dignoscẽda oculus. Nõ huiusmodi profectò sunt flores, sed illis longè præstãt. Rosam enim aspiciẽs, absque doctore per teipsum odorem speciémq; discernis: ita & violas, & lilia, & flores reliquos. Sola igitur opinio istis preciũ facit. Nanq; si imperatori visum fuerit argentũ auro preciosius statuere, per leges cõtinuò miraculum affectúsq; transfertur: adeò auaritiæ opinioniq; seruimʰ. Quòd verò ita se habeat res, rarũ quoq; omne preciosum est, & qui fructus apud nos vilissimi sunt, in Cappadocia sunt preciosi, ac lõgè his, qui apud nos habentur in precio, chariores. In Syria item prouincia abundè indumenta ista, in aromatũ ferace Arabia, & India preciosis lapidibus plena plurima inuenire est. Adeò præsũptio, & humana opinio

opinio inualuit, nihílq; iudicio agimus, sed temerè ac passim omnia. Resipiscamus igitur tandem ex huiusmodi temulẽtia, videamus quod verè bonũ est, quod natura pulchrum est, pietatem scilicet atq; iustitiam, virtutésque reliquas, vt promissis perfruamur bonis: quæ vtinã consequi nos omnes contingat, gratia & misericordia domini nostri Iesu Christi, cum quo patri gloria, vnà cum sancto spiritu nunc & semper, & in secula seculorum, Amen.

Homilia xviij.

Præcipio tibi coram deo, qui viuificat omnia, & domino Iesu Christo, qui testificatus est sub Pontio Pilato bonam confessionem, vt serues mandatum immaculatum, irreprehensibile, vsque ad aduentum domini nostri Iesu Christi, quem temporibus suis ostendet beatus & solus potens, rex regum, & dominus dominantium, qui solus habet immortalitatem, & lucem habitat inaccesibilem, quem nullus hominum vidit, neque videre potest, cui honor & imperium æternum, Amen. Rursus deum adducit testem, & quidem cum paulò antè hoc fecerit, simul vt metum augeat, & discipulum tutiori in loco constituat: ostendátque nõ humana esse præcepta, vt ea veluti ab ipso domino accepta custodiat, sempérq; testem ante oculos habens, sub quo hæc audit, commoueatur animo. *Præcipio tibi*, inquit, *corã deo, qui viuificat omnia.* Hîc & contra pericula solatiũ est, & resurrectionis admonetur auditor. *Et Christo Iesu*, inquit, *qui testificatus est sub Põtio Pilato.* Iterum ad magistri prouocat imitationem, sicut ille testificatʰ est, inquit, & nos vestigiis eius imitemur bonam confessionẽ. Hoc & Hebræis scribẽs, ait: Intuentes ad fidei authorem, & consummatorẽ Iesum, *Hebr.12.a* qui propositi sibi gaudij vice sustinuit crucẽ, confusine cõtempta, & sedit ad dexteram sedis dei. Reco C gitate enim eũ, qui talem passus est à peccatoribus in seipsum contradictionem, vt nõ deficiatis animabus vestris resoluti. Ita & nũc discipulum admonet: ac si dicat, Noli timere mortẽ, dei enim seruus es, qui omnia viuificare potest. Egò, inquit, veni, vt testimoniũ *Iuan.18.g* perhibeam veritati. Quænã verò est bona confessio? Dicẽte Pilato: ergo rex es tu. Ego, inquit, in hoc natʰ sum. Ecce isti me audierunt. Illi autem filiũ, inquiũt, teipsum dei facis, & alia plurima testatus atq; cõfessus est. *Vt serues*, ait, *mandatum immaculatum irreprehensibile, vsque ad aduentum domini nostri Iesu Christi.* Hoc est, vsque ad consummationem tuam, vsque ad exitũ. At non ita dixit, sed vsque ad aduentum ait, vt illum magis exuscitet. Quid est, vt serues mandatũ immaculatum? Vt neque vitæ, neq; dogmatum gratia aliquid D maculæ contrahas. *Quem temporibus*, inquit, *suis ostendet beatus & solus potens, rex regũ, & dominus dominãtiũ, qui solus habet immortalitatem, lucemque habitat inaccesibilem.* De quo ista dicta sunt? De patre, an de filio? De filio scilicet, quem suis, inquit, temporibus ostendet beatus & solus potens. Et hoc rursus ad solatiũ discipuli, vti ne admiretur, neq; metuat mortales reges: quem tẽporibʰ suis, id est cõgruis, debitis, ne ferat grauiter, quod nondũ venerit. Ostendet vero, qui solus est potens, ostendet beatus, imò beatitudo ipsa. Nihil ibi triste, nihil iniucundum est, inquit, vbi beatus & solus potẽs est. Ad differẽtiam hominum dicitur, siue quia ingenitus est: quod & nos rursus de hominibus dicimus: qui solus, inquit, habet immortalitatem. Quid ergo? filius hanc non habet? nónne ipse immortalitas est?

Lucem habitat inaccesibilem. Aliud ergo lux est, aliud qui inhabitat lucem? ergo loco circunscribitur deus?

A Vides vt cum magnũ aliquid loqui gestit, lingũę deficit vsus. *Quem nemo*, inquit, *hominum vidit, neque videre potest, cui honor & imperium æternũ, Amen.* Conuenienter omnino, ac necessariò hoc in loco de deo plura disseruit: quia enim ipsum adduxerat testẽ, plurima de testis dignitate proloquitur, vt eũ discipulʰ amplius reuereatur. *Ipsi*, inquit, *honor.* Hoc est, gloria, hoc solum dicere possumus, hoc solũ facere: neq; enim quis sit, curiosè debemus inquirere. Si igitur æternũ eius imperiũ est, noli metuere: etsi enim modo nõ appareat, semper illi honor, semper imperium est. *Diuitibus huius seculi præcipe non altũ sapere.* Aptissimè huius seculi, dixit: sunt enĩ & alij in futuro seculo diuites. Nihil enĩ ita supercilium attollit, nihil ita superbiam & arrogãtiam gignit, vt opes: atq; ideo protinus ab illis auertit, adiiciens: *Neque sperare in incerto diuitiarum.* Ex eo B enim in primis arrogantia nascitur, sicut cõtrà qui in deũ sperat, à fastu semper alienus est. Quid in eo speras, quod repentè trãsfertur? Id quippe diuitiæ sunt: quid in illis spem ponis, quibus cõfidere omnino nõ potes? Quomodo verò cauere superbiã poterunt? Si viderint quàm infirmæ illæ, quã instabiles sint: si attenderint quàm omnes opes exuperet firma in deum spes, si intelligant harum etiam authorem esse deum. *Sed in deo*, inquit, *viuo, qui præstat nobis omnia affluẽter ad fruendum.* Pulchrè dixit, affluenter omnia, conuersiones annuas, vicésq; significans, aërem, aquam, lucem, & cætera omnia. Vides vt affluẽter præstet omnia cũ ineffabili copia? Si opes inquiris, illas quære quæ permanẽt, quæ firmæ perdurãt, quæ ex operibʰ bonis oriuntur. Quibus? *Benefacere*, inquit, *diuites fieri in operibus bonis, facile tribuere, communicare.* Aliud opum, C aliud charitatis est. Cõmunicare, sociales esse, placidos, lenes intellige. *Thesaurizare sibiipsis fundamẽtum bonum in futurum.* Vbi nihil incertum est; vbi stabilia fundamenta sunt, nihil infirmum, sed firma omnia, incõuulsa, perpetua, fixa. *Vt apprehendant*, inquit, *æternam vitam.* Bonorum enim operũ actus, vt ea perfruamur, efficere potest. *O Timothee depositum custodi.* Caue ne minuas, non enim tua, sed aliena sunt quæ seruanda accepisti, nihil imminuas. *Deuitans*, inquit, *profanas vocũ nouitates, & obiectiones falsi nominis scientiæ.* Rectè omnino: vbi enim fides non est, ne scientia quidem. Quãdo aliquid propriis cogitationibus gignitur, scientia non est. Ita enim quidam seipsos tunc fore gnosticos, id est, sciẽtes appellabãt, quasi qui plus aliquid cæteris nossent. *Quam quidam profitentes circa fidem exciderũt.*

Vides vt rursus admoneat, nõ cum huiusmodi passim conserendas manus? *Deuitans*, inquit, *obiectiones.* Sunt igitur obiectiones, quibus neq; respondẽdum est. Cur id? Quia deiiciunt à fide, neque fortiter ac firmiter stare permittunt.

Morale.

His itaque omissis, fidem teneamus, quæ petra fixa & infracta est. Neque enim flumina, neque venti si irruãt, nobis officere aliquid poterũt, supra petrã quippe inconcussi stamus: ita & in vita ista, si verum illud fundamentum elegerimus, absq; vllo detrimẽto persistemʰ: qui illas diuitias eligit, nihil aduersi patietur: qui gratiam, qui gloriam, qui honorem, qui voluptatẽ illã, euadet innocuus. Omnia ibi fixa & firma sunt, nullam omnino mutationem admittentia: præsentia cũcta variãtur, & mutationi obnoxia sunt, omnia migrant atque dilabuntur. Quæris gloriã? At nõ descẽ- *Psal.48.d* det, inquit, cum eo gloria eius. Sæpe viuẽtes etiã deserit.

ſerit. Enimuero non ea virtutis cõditio eſt, ſed imò ea durãt omnia. Qui præſenti magiſtratu inclyt° eſt, ſuccedẽte alio fit ignobilis, vnuſq; de vulgo. Qui diues, aut latronum impetu aut potentiorũ inſidiis repentè fit pauper. Non ita contingit in nobis. Nã qui pudic° eſt, ſi attẽdat ſibiipſi, nullius inſidiis pudicitiã perdet. Principẽ qui ſibiipſi dominetur, priuatũ facere nemo qui poſſit, nemo ſubiicere. Nam quòd iſte illo ſit maior pricipatus, adhibito diligenti examine diſces. Quid enim oro, iuuat integris gentibus dominari, ſi ſerui perturbationum ſumus? Quid nocet nulli hominum principari, & ſi vitiorum tyrãnide celſiores ſumus? Iſtud ſumma libertas, iſtud imperiũ, iſtud regnũ atque poteſtas: illa verò omnia miſera ſeruit°, quãtumlibet coronas innumeras quis habeat. Quando enim illi intus dominorum multitudo imperat, auaritia ſcilicet, ira, libido, & perturbationes reliquæ, diadema quid prodeſt? Acrior e † tutiot] tyrãnide premitur, quãdo illũ quò minus ſubditus ſit, corona nequit eripere. Quemadmodum ſi apud Barbaros detineretur ſeruus quiſpiã rex, & illi ad maioris ſeruitutis indicium, neque purpurã, neq; diadema auferant, ſed cũ illis inſignib° & aquas ferre, & coquere, & alia inferre miniſteria iubeãt, ad maiorẽ & ſui honorem, & ignominiã illius: Ita Barbaris omnibus immanius vitia iſta imminent nobis. Nã qui iſta cõtemnit, Barbaros quoq; irridebit: qui verò ſuccumbit, longè diriora ab his quã à Barbaris patietur. Quippe Barbari cum præualent viribus, cõcidunt corpus: hæc verò animam cruciãt, & omni ex parte dilaniant. Barbarus victor tẽporali tradit neci, hæc autẽ in æternã præcipitãt mortem. Solus ergo liber eſt ille, qui libertatẽ intrinſecus habet: ſicut ille ſeruus eſt, qui ſuccũbit irrationabilibus vitiis. Null° quãtumlibet dominus adeò crudelis & indigna præcipit. Incaſſum, inquit, & ſine cauſa confunde animam tuã, deũ offende, ignora naturam ipſam: ſiue pater, ſiue mater omni verecũdia depoſita, te aduerſus illos inſtrue: huiuſmodi ſunt auaritiæ præcepta. Immola, inquit, mihi nõ vitulos, ſed homines. Sacrificate, ait propheta, homines, vituli enim defecerũt. Nõ ſic iſta, ſed cum adſint vituli, immola homines: macta eos qui te nihil violarunt, etiã ſi beneficiis affect° ſis, iugula, omnibus eſto aduerſarius, communiſq; inimicus, omnes circũueni, naturã ipſam atque deum: aurum collige nõ vt fruaris, ſed vt ſerues, vt maiore cruciatu torquearis. Neq; enim frui auarus poteſt cõgregatis, dũ ſemper ne minuatur aurum timet, dum metuit ſolicitus, ne theſauri deficiãt. Eſto, inquit, vigil, omnes ſuſpectos habe & ſeruos & amicos. Eſto alienorũ cuſtos: ſi pauperẽ videas fame deficere, caue miſerearis: imò ſi potes, ipſã illi detrahe cutẽ, periura, mẽtire, iura, maledictis inſectare, calumnias ſtrue, etiam ſi in ignes eundũ ſit, ſi mille ſubire oporteat mortes, ſi fame corrũpi, ſi morbo cõſeneſcere, noli ab inſtituto reſilire: nõne huiuſmodi leges auaritia ſtatuit? Eſto impudẽs, inuerecũd°, temerarius, audax, impurus, nequã, ingratus, ſenſum omnẽ & affectũ amiciriæ pone, parricida, & fera magis quã homo eſſe cõtẽde, amaritudine ſerpẽtes omnes trãſcẽde, rapina lupos, omnémq; feritatẽ magnitudine immanitatis exupera: & ſi ad dæmonis malignitatẽ peruenire opus ſit, noli retrahere pedẽ, ignora beneficium: nónne iſta & ſuadet, & auditur? Deus verò cõtraria præcipit: Amic° eſto omnibus, ſis bon°, ſis modeſtus, & qui diligaris ab omnib°, neminẽ ſine ratione offẽdas, honora parẽtes, opinione optima fruere, eſto non homo, ſed angelus, nihil inuerecundũ, nihil indecens non modo nõ facias, ſed ne cogites quidẽ. Opẽ egentib° feras, noli rapere, ne tibi moleſtias aggreges, noli iniurioſus eſſe, atque audax: neque tamẽ auditur. Ergo nónne iuſtè gehẽna deſeuit? nõne ignis æternus, & vermis qui nunquã moritur, meritò intẽtatur nobis? Quãdiu per præcipitia nosipſos impellimus? Quouſque in ſpinis incedim°? Quouſq; noſmet clauis affigimus? atrocibũſq;, quibus ſubiicimur tyrãnis, gratias agimus, dulcẽq; dominũ deuitamus, qui nihil moleſtum dicit, nihil oneroſum, nihil barbarũ aut inutile præcipit: ſed vtilia omnia, multũq; nobis lucri & emolumenti conferentia? Euigilemus tandẽ obſecro, & deſerto crudeli & immaniſſimo tyranno conuertamur ad mitiſſimum dominum & regem noſtrũ: obtemperemus præceptis illius & monitis, cuius & ſuaue iugũ eſt, & on° leue: vt promiſſis ab eo æternæ vitæ bonis perfruamur, qui cũ patre & ſpiritu ſãcto viuit & regnat in ſecula ſeculorum, Amen.

† vitiorũ.

Matth. 10. d

IN SECVNDAM AD TIMOTHEVM EPISTOLAM homilia prima.

Paulus apoſtolus Ieſu Chriſti, per voluntatẽ dei ſecundum promiſſionẽ vitæ, quæ eſt in Chriſto Ieſu, Timotheo chariſſimo filio, gratia & miſericordia & pax à deo patre, & Chriſto Ieſu domino noſtro. Gratias ago deo meo, cui ſeruio à progenitoribus meis in cõſcientia pura, quòd ſine intermiſſione habeã tui memoriã in orationibus meis nocte ac die, deſideriãs te videre: memor lachrymarum tuarum, vt gaudio implear: recordationem accipiens eius fidei, quæ eſt in te non ficta, quæ & primum habitauit in auia tua Loide, & matre tua Eunica. Quid ſibi vult, quòd ſecundam quoque ad Timotheum epiſtolam ſcribit? Dixerat, Spero celeri° venire ad te. Fruſtrat° ille fuerat ſpe & expectatione ſua, conſolatur eũ literis, corporalis præſentiæ vice, fortaſſis ob hoc ipſum mœrẽtem, & quòd iam gubernationis ſubiiſſet onus. Quãtalibet enim quiſque animi virtute polleat, cũ tamen clauũ & eccleſiæ gubernacula ſuſcipit, inſperatis fluctibus quatitur, & variis vndiq; negociis actus, penè ſubmergitur. Quod cum ſemper aliàs ferè contingit, tum in ipſo prædicationis initio neceſſariò fiebat, cũ omnia eſſent plena periculis, cum maria vndique, & vndique cœlũ, cũ perſecutionibus & inimicitiis cuncta feruerent, cum omnia ſimul obſiſterent, cũ præterea ex ludaicis obſeruationib° hæreſes inchoarẽt, quas & in priore ſignauit epiſtola. Non modo autẽ ipſum ſolatur literis, verum & ad ſe aduocat, dicens: Feſtina venire ad me celeriter, & veniẽs affer libros, maxime membranas. Videtur autẽ tũc ſcripſiſſe epiſtolam, cum eſſet proximus fini. Ego enim, inquit, iã delibor. Et iterũ, In priore mea defẽſione nullus mihi adſtitit. His igitur ita præmiſſis, ad ipſam iã epiſtolam veniamus. Conſolatur diſcipulum ex tentationibus propriis dicẽs: *Paulus apoſtolus Ieſu Chriſti per voluntatẽ dei, ſecundum repromiſionẽ vitæ, quæ eſt in Chriſto Ieſu.*

1. Tim. 3. d

2. Tim. 4. d

Ex ipſis ſtatim initiis ipſius erigit animum. Noli, inquit, metuere præſentis vitæ pericula, hæc enim eternã nobis pariunt vitam, in qua nihil eiuſmodi eſt: vbi aufugit dolor, triſtitia, & gemitus. Non enim ideo, inquit, nos Apoſtolos fecit ſolum, vt periclitemur, verum etiam vt moriamur, vt talia patiamur: alioqui proprias

proprias enumerare clades non modò nihil cõſolationis afferret, verũ mœroris adiiceret plurimũ. Cõfeſtim igitur ab ipſis exordiis ſolatium infert, dum dicit, *Per repromiſsionem vitæ quæ eſt in Chriſto Ieſu.* Si autẽ hęc repromiſſio eſt, noli eam hîc quęrere. Spes enim quæ videtur, non eſt ſpes. *Timotheo chariſsimo filio.* Nõ modò filio, ſed chariſſimo filio. poſſunt enim eſſe filij non chariſſimi. At tu nequaquã talis es, inquit, quocirca te nõ modò filiũ, ſed & chariſſimum filium voco. Nẽpe enim Galatas appellat filios, pro quibus tamen adhuc mœret. Filioli, inquiens, mei, quos iterũ parturio. Magnũ verò virtutis illi, & eximiæ indolis teſtimoniũ ita illum appellãdo perhibuit. Nam cùm ea charitas à natura non proficiſciẽ, ex virtute omnino materiã ſumit. Qui enim ex nobis nati ſunt, non virtutis tantùm gratia, ſed etiã ex naturæ neceſſitate chariſſimi ſunt. Porrò qui ex fide ſunt geniti, nullain aliam ob cauſam, q̃ ob virtutem ſolã chariſſimi ſunt. Nam vnde eſſent aliunde? Idq́ue cùm apud nos, tum apud Paulum in primis, qui nullo mortali tenebatur affectu. Oſtendit igitur ſe non iratum diſcipulo, neq; illum aſpernatum, non odiſſe, cùm dicit, chariſſimo filio. *Gratia, miſericordia, & pax à deo patre, & Chriſto Ieſu domino noſtro.* Quæ in priori epiſtola, hæc eadem illi in ſecunda imprecatur: & vide vt protinus rationem reddat, quòd non ad illum ierit, neq; viderit ipſum. Nam antea dicendo, Dum venio, & feſtino ad te venire celeriter, vt mox affuturam illius præſentiã ſperaret effecerat. Ad hoc ergo antè reſpondet, neq; tamen continuò cauſam cur non venerit dicit, vti ne illũ maiori dolore conficeret. Erat autẽ illa, quòd vinctus detineretur à Cæſare. Ceterum illam prope finẽ appoſuit, cùm illũ ad ſe accerſiret, tũcq; quid erga ſe ageretur, apertius poſuit: ſed in initio ſtatim nihil triſte propoſuit, verũ ſpẽ dedit, fore vt ab ipſo videretur, dicẽs: Deſidero te videre. & iterũ, Feſtina venire ad me celeriter. Mox igitur illum exordiens in ſpem erigit, ac tum cætera cum laude proſequitur. *Gratias,* inquit, *ago deo, cui ſeruio à progenitoribus in conſcientia munda, quòd indeficientem memoriam tui habeo, in obſecrationibus meis, nocte ac die deſiderans te videre: memor lachrymarũ tuarum, vt gaudio implear.* Gratias, inquit, ago deo, q̃ memor tui ſum, ita te diligo. Hoc eũ excellẽtiſſimę charitatis indiciũ eſt, cùm quis ex amicitia ornari ſe putat. Itaq; deo gratias ago, inquit, cui ſeruio. Quomodo? *In conſcientia munda à progenitoribus.* Nihil eũ habebat noxium, nihil ſubdolũ ipſius cõſcientia: & aliter hoc in loco de vitæ mũditia dixiſſe intelligi poteſt. Vbiq; enim conſcientiam vitam dicere illi moris eſt, ſiue hoc dicit, q̃ nihil ex his quæ concupiuit bonis, cauſa nulla humana impulſus, prodidi, ne tum quidẽ quãdo perſequebar eccleſiam. Idcirco enim ait: Sed miſericordiam cõſecutus ſum, quia ignorans feci in incredulitate mea: ac ſi dicat, noli eã rem † malitiam] arbitrari. Per quam ſanè rationabiliter ſuum cõmendat inſtitutum, vt fidem faciat excellentię charitatis, nihilq; ſibi mentiri perſuadeat, quaſi aliud loquatur, aliud in corde habeat. Quippe vt in Actibus apoſtolorũ legitur, & ſæpe ſeipſum laudare cõpulſus, cùm illum vt ſeditionis, nouarumq; rerũ authorẽ inſimularent, dicens: Et ait Ananias ad me, Deus patrũ noſtrorũ præordinauit te ſcire voluntatem ſuam, & videre iuſtũ, & audire vocem ex ore eius, quoniam teſtis illi eris ad omnes homines, eorum quæ vidiſti & audiſti. Ita fermè & hîc, ne putaret alienus ab amoris gratia, cõſcientiæq; mũditia, oblituſq; diſcipuli, meritò ſeipſum laudat ac dicit: Quòd indeficientem tui memoriam habeo: neq; id ſimpliciter, ſed in obſecrationibus meis: hoc eſt, per omne tẽpus, iugiter, nocte ac die. Quocirca orabã deum cupiens te videre. Vides immẽſum feruoris affectũ? vidiſti dilectionis inſaniam? vidiſti humilitatis magnitudinẽ, per quam ſe diſcipulo purgat, rationemq; cur non venerit, affert? quæ q̃ ſit plena rationis, etiã ſuprà monſtrauerat, ſed & in cõſequentibus indicat, dicens: *Memor lachrymarum tuarum.* Fieri enim potuit, vt gratus diſcipulus à magiſtro ſeparatus fleret, ac lamentaretur non ſecus q̃ infans diſtractus ab vberibus matris, atq; lactis alimonia deſtitutus. *Vt,* inquit, *gaudio implear, deſidero te videre.* Nunquã itaq; meipſum tanta voluptate ſpontè priuaſſem, etiam ſi vehemẽter abſq; ſenſu, crudeliſq; ac immanis eſſem, lachrymæ illæ tuæ, cum redirent in memoriam, flectere eiuſmodi rigorem potuiſſent, atque in manſuetudinem, lenitatémque conuertere. At nõ huiuſmodi ſum, ſed ſeruio deo purè, atq; ideo multa me ad te neceſſariò pertrahũt. An verò adhuc perſiſtit in fletu? & aliã apponit cauſam, ipſamq; plenam conſolationis. *Reminiſcens,* inquit, *fidei quæ in te eſt ſine ſimulatione.* Deinde & aliam adiecit laudem, q̃ ſcilicet nõ ex gentilibus, neq; infidelibus, ſed ex ea eſſet domo, quæ dudũ Chriſto ſeruiſſet. *Quæ,* inquit, *inhabitauit in auia tua Loide, & matre tua Eunica.* Erat enim, ait, filius mulieris Iudęę fidelis. Quo pacto? Ex Iudęis illa fidelis erat, non ex gentilibus. Nã de patre ęius q̃ gẽtilis fuerit, ſcribitur: ac propter Iudæos, qui in illis locis erãt, aſſumens circuncidit eũ. Vides vt iam tũc lex cœperit ſolui, cùm huiuſmodi cõtra illius veritũ commixtio fieret? Vide quàm multa congeſſit. Ego, inquit, ſeruio deo, bonamq; habeo conſcientiã, & tu lachrymas: non autem te lachrymarum cauſa diligo tantùm, ſed & propter fidẽ: † es enim amator verus,] nihilq; doli in te eſt. Cùm igitur & tu te talẽ pręſtes, qui diligi merearis, atq; adeò ad pietatẽ pronus, tanquam fidelis diſcipulus Chriſti: cumq; & ipſe nõ inclemẽs, & abſq; affectu ſim, ſed deo in veritate ſeruire ſtudeã, quid me venire ad te prohibere potuiſſet? *Confido, autem,* inquit, *quòd & in te.* Habes, inquit, hęreditarium, & à maioribus fidei bonũ, accepiſti ab eis pius hæres fidem abſq; ſimulatione. Maiorũ quippe merita, cùm eorũ ſtuduerimus eſſe participes, noſtra etiam ſunt, ſin verò ab illis aberrauerimus, nõ modò nihil ornamẽti, ſed dedecoris ac damnationis plurimum ex illis acquirimus. Idcirco ſubiunxit: Confido autem q̃ & in te. Non, inquit, coniicio: ſed, confido, certuſq; ſum. Si igitur te ad hoc, humanũ nihil adduxit, nihil te immutare poterit. *Ob quam cauſam admoneo te, vt excites gratiã dei, quæ in te eſt per impoſitionem manuum mearum.* Oſtendit ex his profectò, magna illũ doloris mœroriſq; vi detineri. Non igitur, inquit, exiſtimes q̃ te deſpexerim, cæterum ſcias apertius, me tui obliuiſci nequiuiſſe. Et ſi alium neminem, at auiam, matremq; cõſidera. Idcirco quoniam fidem tuam integerrimã nõ ignoro, alacritate tibi opus, vt exuſcites gratiã dei. Quemadmodũ ignis indiget lignis: ita & gratia alacritate noſtra opus haber, vt feruere perpetuò poſſit. *Admoneo te, vt excites gratiã dei, quæ eſt in te per impoſitionẽ manuum mearũ.* Hoc eſt, gratiã ſpiritus, quã accepiſti ad eccleſię inſtitutionẽ, ad perpetranda miracula, ad omne religionis obſequiũ: quippe hãc vel extinguere, vel excitare in nobis eſt. Idcirco & alibi ait:

Rom. 8. c

Mar. 6. g

Gala. 4. c.

1. Tim. 3. d

2. Tim. 4. d.

† quoniã tu veritatem operaris.

1. Timo. 1. c † adulationem,

Actor. 22. d.

1.Thes.5.d ait:Spiritũ nolite extinguere. Is enim angore animi, & negligẽtia extinguitur: vigilãtia verò & intẽtione ſuſcitatur.Ineſt quidẽ intra te, cæterum tu vehementiorẽ illum efficere ſtude:hoc eſt,maiorem indies aſſume confidentiam,amplioriq; gaudio & exultatione perfundere.Perſiſte viriliter. *Neque enim dedit nobis deus formidinis ſpiritũ, ſed fortitudinis, charitatis, ac ſobrietatis:*Id eſt,idcirco accipimus ſpiritũ,nõvt pauidi ſimꝰ, aut cõtrahamur metu, ſed vt celſiores per virtutem, conſcientiamq; euadamus.Plurimis quippe dat formidinis ſpiritũ,vt in regum voluminibus legimus. Et
Exo.15.b. cecidit ſuper eos,inquit,ſpiritus formidinis:hoc eſt, metum illis incuſſit: ſed tibi cõtrà penitus charitatis in ſe ſpiritũ dedit:& hoc gratiæ eſt, [non autem ſimpliciter gratiæ] ſed cùm nos quoq; ſtudia voluntatis oſtẽdimus.Qui enim clamare nos facit, Abba pater, ipſe quoq; amoris ſui nobis largitur affectũ,charita-
Ioan.13.d temq; cum proximis inſerit. Vt diligamus inuicem,
& 1.Teſ. inquit. Quippe ex virtute, abiectioneq; formidinis,
4.c. charitas prouenit. Nihil eñ fermè ita charitatẽ ſoluere cõſueuit,vt formido,& proditionis opinio.Neque enim,inquit,dedit nobis deus ſpiritum formidinis,ſed virtutis & charitatis,ac ſobrietatis.Sobrietatem,ſiue ſanitatem mentis atq; animæ dicit, ſiue per quam ipſi reſipiſcimus, cùm quid aduerſi contingit, quod & caſtiget nos,& noſtra ſuperflua amputet.

Morale Non itaq; in his quæ contingunt triſtia, feramus
Eccli.2.a. grauiter:quippe illa noſtra eruditio ſũt. Ne feſtines, inquit, in tẽpore inductionis. Cõplures enim domi habẽt quæ ferãt triſtia.Accedamus doloris ſocij,miſeratiõis affectu.Nõ ſunt caſus omnes cõmunes omnibꝰ,cęterũ alius ex vxore,alius ex filio, ex ſeruo aliꝰ, alius ex amico,alius ex inimico, alius ex vicino,alius ex quouis detrimento cauſam mœroris ducit.Plurimæq; ſunt doloris cauſæ, atq; differentes,prorſusq; neminẽ inuenies triſtitiæ ac doloris exortẽ, etſi alius magis,minuſq; alius doleat. nõ itaq; feramus grauiter,neq; nos tantũmodo triſtia pati arbitremur. Neque eñ fas eſt,vt homo qui ſit,mortalemq; hãc agat vitã,doloris angoriſq; ſit expers.Sed niſi hodie,cras ſe ingeret mœſtitiæ cauſa:q; ſi non cras, poſtea certè mœſtitia. Quemadmodũ deniq; fieri non poteſt, vt qui nauigant,abſq; cura ſint:ita & qui vitam hãc fragilem viuunt,abſq; ſolicitudinis angore eſſe nõ poſſunt. Nã ſiue quiſpiã diues ſit, plurimæ illi mœſtitiæ occaſiones cauſæq; non deſunt: ſiue rex, curis deſtinatur innumeris.Neq; enim vel illi omnia ex ſententia proueniũt,ſed plurima quę minimè velit, perpeti cogitur.Ille verò in primis eſt,qui cõtra voluntatem ſuam gerit omnia,haberque qui accipere parati ſunt quęq; illius ſunt.Cõſidera deniq; quãta illi ſuppetat mœroris cauſa,cùm velit quidpiã,neq; agere valeat, ſiue metus obſiſtat,ſiue ſuſpicio,ſiue hoſtes,item ſiue amici impediměto ſint. Sæpe itẽ etiam cùm aliquid agere nititur,pro votoq; ſuccedit: omnẽ tamẽ actus illius voluptatẽ obſcurat aduerſantiũ multitudo. At vel illos fortaſſe putas mœroris exortes, qui vitã curis ac negociis vacuã elegerunt?Minus quidem illi q̃ reliqui perturbãtur, non tamen penitus vacare poſſunt,ſicuti immortalem eſſe hominẽ poſſibile nõ eſt. Quãtum verò moleſtiarũ,hi qui ſeculo addicti ſunt, perpeti cogantur,quis explicet?Soli profectò id nouerunt qui patiuntur.Quàm multi ſæpe inter illas o-
†delicias. pes,atque †diuitias] mori optauerunt: neq; enim vel ipſę delicię mœrore penitus vacãt,immò & innume-

A ras quotidie doloris,morborũ ac mœſtitiæ occaſiones gignunt.Nã cùm animus in huiuſmodi tranſierit habitũ,etiamſi nulla cauſa ſubſiſtat, cõſueuit doloribus affici.Aiũt deniq; & medici,ex diſpoſitione ſtomachi dolores intempeſtiuos gigni. An verò id non apud nos quoq; cõtingit, cũ dolemus, neq; vllã materiã doloris aſpicimus? Neminem itaq; prorſus inuenies dolore ac mœſtitia vacantẽ. Quòd ſi qui minorẽ habere videntur doloris cauſam q̃ nos:ita enim quiſq; arbitratur, magiſq; incõmodis noſtris, q̃ alienis afficimur: quemadmodum enim hi:quibus pars aliqua corporis dolet, putãt ſe plus dolere,q̃ proximos: & qui oculum dolet, nullum putat ſibi æquari poſſe dolorem. Rurſus qui ſtomachi languore tenetur, illum putat dolores omnes excedere: Singuliq; quibus detinentur incõmodis,omnia vi ſuæ magni-
B tudinis tranſcendere exiſtimãt: Ita & in angore animi ac mœſtitia contingit, vt quo quiſque premitur, eũ putet cęteros ſua acerbitate ſuperare, quippe qui hoc ſuo experimẽto diiudicat.Sicuti qui filios nõ habet,nihil ea infœcũditate putat eſſe moleſtius:& qui inter paupertatis anguſtias filiis angitur, nihil æquè atq; eam liberorum multitudinem execratur. Et qui item vnum habet filium, hoc plenum doloris exiſtimat,cùm ille hinc & negligẽtior fiat,& patrem ſummo in mœrore cõſtituat:quippe qui, quia illi vnicus chariſſimus ſit,neq; patiatur cõuerti ad meliorẽ frugem. Qui item habet vxorẽ eximiæ pulchritudinis, nihil ea re putat eſſe deterius, cũ ea pulchritudo ſuſpicioni atq; inſidiis maximè præbeat locũ. Et q̃ deformi cõiungitur, pari ratione vexatur, putatq; eam
C rem eſſe moleſtiſſimam: † ſin rex quiſq; ac priuatus,] nihil ea vita inutilius ſuſpicaẽ aut vilius. Miles nihil militia laborioſius,nihil periculoſius putat:meliuſq; arbitratur pane tãtùm & aqua in cibum vti, q̃ tantas perferre moleſtias. Qui in principatu eſt cõſtitutus, nihil eſſe durius autumat, q̃ aliorum neceſſitates curare. Qui verò ſubditus perſiſtit,nihil indignius cenſet, nihil abiectius, quàm alienæ ditioni ſubiici. Qui vxorem duxit, nihil vxoria cura dicit eſſe moleſtius. Qui non duxit, nihil liberali viro ducit indignius,q̃ vxoris carere ſolatio, familia, quieteq; deſtitui. Negociator agricolã,q; in tuto res illius ſit,beatũ prędicat:ille hunc è cõtra, opum gratia fœliciſſimum putat. Prorſus verò perdifficilè hominũ genus vbi acquieſcat, inueniet, cùm ſemper ad querimonias, indignationeſq; ſit pronũ. Quãdo omnes homines ſimul reprehendit quis, tunc dicit, nihil eſt homo, in
D vtroq; ſcilicet ſexu, niſi animal infœlix, laboribus & ærumnis expoſitũ. Complures ſępe ſenectutẽ admirantur, alij è contrà iuuentutẽ laudibus efferunt, ita ne in ipſis quidẽ ętatibus deeſt mœroris occaſio.Nã cũ ætatis gratia, † in culmine nos videmus poſitos,] ſenes tũc eſſe mallemus: quum verò iam canis caput aſpergiẽ, iuueniles ſuſpiramus annos,innumeræq; ſe doloris cauſę vndiq; ingerunt. Vna igitur & ſola via eſt hãc inæqualitatẽ euadẽdi, ea ſcilicet, quæ ad virtutẽ ducit:quanquam ne ipſa quidem triſtitia vacet, ſed quæ vtilis ſit, & lucra vtilitatemq; parturiat. Nã ſi qui poſt peccatũ triſtitia, ac dolore cõpunctus, ſceleru diluit ſordes,ſalubriter profectò triſtatus eſt. Si quis itẽ lapſo fratri cõdoluit, ingenti item mercede donatur. Quippe illorũ dolere vicem,qui calamitatum premuntur anguſtiis, magnã nobis apud deũ fiduciã parit.Audi quãta de illo viro beato Iob diuina

†cõtemni nos videmus.

ſcriptura

ſcriptura ſtudioſè recẽſeat.Audi deniq; quid Paulus
Rom.12.c dicat: Flere cũ flentibus, & humilibus cõſentientes. Solet enim ſocietas eorũ qui mœroris noſtri participes ſunt, doloris maximã partem auferre. Quemadmodũ enim cùm quis ferẽdo oneri accedit ſociꝰ, eũ qui ſolus ferebat,leuiaſſe dicitur:ita & in aliis omnibꝰ huiuſmodi ſocietas ex miſeratiõne,pfecta, vim maximã alleuiationis habet. At verò nunc peruerſo ordine,ſi quis ex propĩquis noſtris defunctus fuerit, plurimi aſſidẽt,vt cõſolentur lugentes, lapſumq; aſi-
†fratrũ num ſæpe erigimus: †amicorũ] verò noſtrorũ lapſas animas plus q̃ aſinum ſpernimus, atque negligimus. Neq; ſi quem fœdè cauponã ingredi cernimus, rugamus frontẽ: neq; ſi viderimus ebrietati ſtudẽtem, ꝓhibemus, neq; ſi quid aliud turpiter agẽtem,coërcemus,ſed cooperamur in omnibꝰ.Idcirco ſanè Pau
Rom.1.d lus ait: † Nõ ſolùm qui iſta faciunt,ſed & qui conſen
B tiunt faciẽtibus.] Societates item potus & ebrietatis ineunt plurimi.Cõuerte homo ad prętſtãtiora id ſtudium,ponẽdęq; ebrietatis ini potius fœdera.Ad eos qui vincti ſunt, & qui variis premũtur anguſtiis, humanitatis ſtudia transfer.Eiuſmodi quiddã etiã Corinthiis imperat Paulus:Ne cùm venero,inquit,tunc
1.Cor.16.a. collectæ fiãt. At nunc pro ebrietate,laſciuia,atq; deliciis cũcta molimur,omnia agimus, dumq; his fruamur, & cõmunem lectum, & menſam communem, commune vinum,ſumptumq; patimur habere communem:vt autẽ eleemoſynam faciamus, in commune iſta conferre detrectamus. Huiuſmodi nẽpe amica gratáque cõmunio ſub apoſtolis erat,quãdo omnes in mediũ facultates conferebãt. Et quidem non omnia,ſed partẽ aliquam conferri iubeo.Quodcunque eñ cuique placuerit,ac definierit,per vnam ſab-
C batorum, pro ſeptẽ omnibus diebus in medium infert ac deponat. Etiam ita eleemoſynam det,ſiue pa-
Exod.23. rum,ſiue multũ.Non apparebis enim,inquit, coram
b & 34.c deo vacuus.Iudæis iſta dicebãtur,quantò magis no-
Deu.16.d bis?Idcirco nẽpe pauperes ante fores adſtant,vt nemo vacuus ingrediatur,vt miſericordia comite ſecurus introẽat.Intras vt miſericordiã cõſequaris,prior ipſe miſerere:qui autem poſterior venit,amplius debet.Nã cùm cœpimus nos,ſecundus amplius ponit. Fac tibi debitorẽ deum, & ita demũ illum exige.Fœnerare primò,tunc repete, vt cũ vſura recipias. Vult ſanè ita deus,nec fœnus ſoluere renuit.Si cũ eleemoſyna poſtules, gratias agit: ſi cũ eleemoſyna repetas, fœneraris vſuras,quæ accipis. Ita obſecro faciamus. Nõ ſola ac ſimplici extẽſione manuum exaudimur. Expãde manus tuas nõ in cœlũ modò, verũ ad pau-
D perũ manus:ſi ad pauperum manus extendas manũ, ipſum cœli cardinẽ attigiſti.Nam qui illic ſedet,eleemoſynam accipit: q; ſi ſteriles manus extendas, nihil penitus proficis. Dic enim quæſo, ſi accedens ad te rex purpuratus aliquid peteret,nónne promptè & alacriter omnia dares?Nõ ergo in extenſione manuũ, neque in verborũ multitudine, ſed in operis exhibitione nos exaudiri meminerimus. Audi nanq; quid
Eſaie 1.d propheta dicat:Si extenderitis manus veſtras,auertã oculos meos à vobis: & ſi multiplicaueritis preces, nõ exaudiam. Tacere quippe illi conuenit,neque in cœlũ aciem intẽdere, qui miſericordia indiget. Sed
Pſal.81.a eñ,quid ait ſcriptura? Iudicate pupillo, & humili,& iuſtificate viduam,& diſcite bonum facere.Ita exaudiri merebimur,quantũlibet manus infrà habeamus. etſi nihil loquamur,nihilq; poſtulemꝰ.Iſta ergo imi-

A tari, hæc æmulari ſtudeamus,vt promiſſis bonis frui mereamur,in Chriſto Ieſu domino noſtro, cum quo eſt patri & ſpiritui ſancto gloria, imperiũm, nunc & ſemper,& in ſecula ſeculorum, Amen.

Homilia ſecunda.

Noli ergo erubeſcere teſtimonium domini noſtri, neque me vinctum ipſius: ſed collabora euangelio, ſecundum virtutẽ dei qui ſaluauit nos, & vocauit vocatione ſua ſancta: non ſecundum opera noſtra, ſed ſecundum propoſitũ ſuum, & gratiã quæ data eſt nobis in Chriſto Ieſu, ante tẽpora ſecularia: manifeſtata eſt autẽ nũc per apparitionẽ domini noſtri Ieſu Chriſti. Nihil eſſe deterius poteſt, q̃ velle diuinas res humana ratione diſcernere,atque metiri.Ita enim ex fidei fundamẽto quiſq; decidit,& lõgo errore iactatur vagus, atque à luce deſeritur. Si enim qui ſolis radios corporeis cupit haurire luminibus, non modò quod quærit,nõ efficiet, neq; quod inſtituit, peraget: verùm ipſo quoque quo viget,priuabitur lumi
B ne,innumeraq; ſuſtinebit incõmoda:multò ſanè magis,qui in æternam illam lucẽ defigere obtutus quęrit, eãq; rationibus cõſequi mortalibꝰ, hoc patietur. Deniq; ſi Marcionẽ & Manetem,& Valentinũ, & cęteros qui impias hæreſes perniciosaq; dogmata eccleſię dei inuexerũt,cõſideres humanis rationibꝰ diuina metitos:ita demũ diuinę incarnationis,diſpẽſationiſq; myſteriũ erubuiſſe cõperies. Et certè illa in ſe nihil habet qd̃ erubeſcendũ ſit,verũ potius ob qd̃ gloriandũ.Nam vt de cruce Chriſti loquar,quid eſt, quæſo,quod illius clementiã cõmendare excellẽtius poſsit? Nẽpe enim neque cœlũ,neq; mare,neq; terra,neque rerũ omniũ creatio,neq; aliud omnino aliquid,ita vt crux illa venerabilis,diuinæ bonitatis ma
C gnitudinẽ prędicat.Quocirca Paulus quoque in ipſa gloriatur,dicens:Mihi autẽ abſit gloriari, niſi in cru- Gala.6.d
ce domini noſtri Ieſu Chriſti. Sed enĩ animales quique,& qui deo nihil amplius q̃ hominibus tribuunt, decidunt,& erubeſcunt. Idcirco iamdudũ admonet diſcipulũ, ac per illũ omnes: Noli, inquiens, erubeſcere q; crucifixum prędicas:hoc enim teſtimonium eſt,mors ſcilicet Chriſti.Nam iſta quidẽ ſi per ſe cogitẽtur,mors,carceres,vincula,cõfuſione ac probro digna ſunt:cęterũ ſi q; appoſita cauſa,diſcuſſoq; myſterio ſingula decẽter edoceat,pleniſsima glorię,diuinęq; honeſtatis cauſa cognoſcet.Mors enĩ illa pereuntem ſeruauit orbẽ, mors illa cœleſtibus terrena coniunxit, mors illa diaboli profligauit tyrãnidem, hominéſq; angelos ac dei filios fecit. Mors illa mortalitatis noſtræ naturã ad ſoliũ cœleſte ac regale ꝓ
D uexit.Vincula iſta ſoluerũt plurimos, & ad fidei gratiam conuerterunt. *Noli igitur*,inquit, *erubeſcere teſtimoniũ domini noſtri, neq; me vinctũ eius, ſed* †*collabora euãgelio.*] Hoc eſt,etſi ipſe patiaris eadẽ,noli erubeſcere. Nam q; hoc ſignificare voluerit, etiã ex ſuperioribus conſtat,cũ dicit:Dedit nobis deus ſpiritũ virtutis,& charitatis,& ſobrietatis.Ex cõſequentibus quoque id liquet.Sed collabora, inquit, hoc eſt, non modò noli erubeſcere,ſed ea ipſa perpeti nõ erubeſcas. Neque ait,noli metuere, neq; formides: ſed maiore illũ virtute corroborãs,Noli,inquit,erubeſcere.Nihil quippe periculi ſupereſt ſi ruborẽ quis, confuſionémque calcauerit.Ea enim tantũ onerosa eſt.Noli ergo erubeſcere,ſiquidẽ ego q; mortuos ſuſcito,qui innumeris ſignis illuſtris ſum,qui orbẽ totum excurro,nunc vinctꝰ ſum:neq; enim quaſi malè operãs vincior, ſed crucifixi gratia his vinculis aſtringor. Si crucem nõ

† συνκακοπάθησον τῷ εὐαγγελίῳ. i. ſimul aſſligere cũ euãgelio.

erubuit dominus meus, ego hæc vincula erubescere debeo? Et cōgruè sanè, cùm illū hortaretur non erubescere, primùm illum crucis admonuit, ac si diceret: Si crucē, si vincula nō erubuit dominus ac magister noster, quantò minus nos vincula debemus erubescere? Qui enim, quæ ille sustinuit, erubescit: ipsum quoq; erubescit, qui cruci affixus est. Ego, inquit, per meipsum hæc vincula fero. Nihil ita que patiaris humanū, sed eisdem passionib° socius accede, collabora euangelio, non tamen tanquā euangelium ipsum laboret, afflictionemq; patiatur. *Secundum virtutē dei, quæ saluauit nos, & vocauit vocatione sancta, non secundum opera nostra, sed secundum propositū suum, & gratiam quæ data est nobis in Christo Iesu ante tēpora secularia.* Quia videbatur onerosum quod dixerat, collabora, rursus ipsum consolatur. Non enim virtute tua, inquit, sed virtute dei ista toleras. Tuum quippe est eligere, & propositi ostendere alacritatē. Deinde etiam virtutis eius argumenta subiungit. Quomodo saluus factus es, inquit, quomodo vocatus es? Sicut & alio in loco ait: Secundū operationem eius, quæ operatur in nobis. ideo maioris virtutis erat persuadere orbem totum, q̄ cœlū facere. Quomodo vocatus es, inquit? vocatiōe sancta: hoc est, sanctos effecit, qui peccatores & inimici eramus, & hoc nō ex nobis, sed ex diuino munere est. Si igitur ille & potens est vocādo, & bonus, idq; per gratiā, non ex debito faciendo, nihil est cur metuamus. Qui enim nos, cū perditi inimicique essemus, saluos per gratiā fecit: multò magis cū operantes viderit, cooperator accedit. *Non secundum opera nostra*, inquit, *sed secundum propositū suum.* Nemine cogēte, nemineq; consulēte, sed ex proposito suo, sola vi suæ bonitatis impulsus, saluos nos fecit. *Secundum propositū suum*, inquit, *& gratiam, quæ data est nobis in Christo Iesu ante tempora secularia.* Hoc est, absq; vllo principio, sempiternè in Christo ista præfixa erant vt fierent. Non autē & hoc parum est, deum salutē nostram à principio voluisse. Non igitur vlla ex pœnitentia, & ex hoc filius quoq; indicatur æternus, & ipse enim hęc sempiternè cum patre disposuit. *Manifestatam verò nunc*, inquit, *per apparitionem saluatoris nostri Iesu Christi, qui destruxit quidem mortem, illuminauit autem vitam, & immortalitatem per euangelium.* Vidisti potentię magnitudinem? vidisti muneris largitatem? Non per effectum operū, sed per euāgelium: spei autem hæc sunt. Nam in corpore quidem suo hæc vtraque contigēre, in nostro autem per euangelium fient. *In quo positus sum ego prædicator, & apostolus, & doctor gentium.* Quęnam verò ratio est, cùm seipsum iugiter gētium magistum vocet? Persuadere quippe vult, gentes quoque in hæreditatem dei esse vocatas, quarum se magistrū assiduè appellat, atq; ideo à cōsortio fidei non repellēdas. Noli, inquit, in passionibus meis lassescere animo, deiectum est omne robur mortis, neruique illius decisi omnes sunt. Non quasi malè operans ista perpetior, sed quia doctorem me profiteor gentium. Simul & fidem sermoni facit. *Propter quam*, inquit, *causam & ista patior, sed non confundor. Scio enim cui credidi, & certus sum quia potens est depositū meum seruare in illum diem.* Sed non cōfundor, inquit: nam quæso num erubescenda sunt vincula? Num passiones ipsę cōfusioni sunt? noli ergo erubescere. Vide vt ex operibus ipsis magisterium doceat. Ista patior, inquit, in carcerem iniicior, exagitor, affligor, expellor. *Scio enim cui credidi, & certus sum, quia potens est depositum meum seruare in illū diem.*

A Quid est, oro, depositum? Fides atq; prędicatio. Hoc ipsum qui deposuit, inquit, integrū inuiolatumq; seruabit. Omnia patior, vti ne huiusce thesaurus expiletur. Nullo super his rubore suffundor, dū fides seruetur inuiolabilis. Siue fideles ipsos depositum dicit, quod apud se deus ipse deposuit, aut certè quod ipse apud deum. Et nunc enim, inquit, Ecce cōmendo vos domino: hoc est, nihil vobis ista nocebunt, sed cōferent plurimū. Eius profectò depositi fructum Timotheus ostēdit. Vides vt mala pressuraſq; nō sentiat, ob discipulorū spem? Eiusmodi doctorem esse conuenit, atq; ita discipulorū profectum cautè curare, eos arbitrari sibi esse omnia. Nūc, inquit, viuimus, si vos statis in domino: & rursus, Quæ est enim spes nostra, & gaudiū, & corona gloriæ? nónne vos ante dominū nostrum Iesum? † Intuere q̄ accuratè circa ista solicitum non minus quàm erga charissimos quosq; discipulos.] Oportet enim naturales patres affectu ac dilectione transcendere, sed & spirituales filios non segnius affici, q̄ illi sibi necesse est. Obedite em̄, inquit, prępositis vestris, & subditi estote illis, scientes quoniam ipsi vigilāt pro animabus vestris quasi rationē reddituri. Nam dic oro, ipse tāto periculo tui gratia subditus est, tu illi obtēperare detrectes in his quę tibi vtilia sunt? Etsi enim ille sua omnia ritè disponat, quādiu tu minus rectè vales, angoris vacuus esse nō potest, cùm duplex ab eo ratio sit exigenda. Iam verò considera, quantum periculi sit, per singulos subditorum discuti, rationémq; pro omnibus reddere. Quantūuis illi honoris impēdas, quantūlibet obsequij deferas, nihil his periculis referre par poteris. Nam etsi animā ponas, ipse hoc pro te iugiter facit: C † etsi id minus hac in vita facit, q̄ persecutionis non adsit tempus, eam tamen periculo æternę mortis exponit.] Tu contrà, neq; ad verba vsque illi subiici vis, Hoc nempe est malorū omnium causa, q̄ rectorum authoritas periit, nulla illis reuerētia habetur, nullus honor, nullus metus. O baudite, inquit, prępositis vestris, & subditi estote illis. At nūc peruersa & confusa sunt omnia. Neque istud prępositorum gratia dico, Quid enim illi de nostro honore lucranē, nisi inquātum obtemperantes habebunt, idq; pro vtilitate nostra? Hi enim licet honorentur, nihil ex eo honore in futurū lucrantur, maioremq; damnationē inde suscipiunt. Etsi patiantur iniurias, nihil ex eis detrimēti in futurum acquirunt: immò & meritorum illis accedit cumulus, atq; defensio. Nostri denique causa cuncta illi faciunt. Nam siue honorātur à subditis, & hoc illis fieri iubet, quemadmodū dicebat Heli: Assumpsi te de domo patris tui. Siue iniuriis afficiantur, hoc in se deus ipse perpetitur, sicut ad Samuēlem ait: Non te spreuerunt, sed me. Itaque illis cōtumelia lucrum, honor verò onus est: nō ergo hæc illorum gratia, sed vestri causa dico. Qui honorat sacerdotem, deū quoque honorat: qui verò sacerdotem spernit, ad id sensim prolabitur, vt in deū ipsum aliquando contumeliosus euadat. Qui vos, inquit, suscipit, me suscipit. Et sacerdotes, ait, eius in honore habete. Hīc Iudęi deū spernere didicerunt, quia Mosen cōtempsere, quia lapidibus illum impetebant. Nam qui piè sacerdoti afficitur, lōgè maiore pietate deum reuerebitur. Etsi enim malus fuerit sacerdos quispiā, attendit deus, q̄ sui gratia illum etiam, qui dignus honore nō est, obsequiis foues, ipseq; tibi præmia exoluet. Si enim qui prophetam in nomine prophetę suscipit, mercedem prophetæ

Ephes.3.b.

Roma.5.b.

Matt.10.d

Nu.16.f.

Mat.10.d

prophetæ accipiet; pfectò & qui cedit & obtēperat sacerdoti, mercede sua nō destituetur. Nam si vbi de hospitalitate agitur tātùm, vbi quē suscipis ignoras, tantū prēmiorum accipis: si ei subiiciaris, cui imperat deus, nō multò magis mercede donaberis? Super cathedrā, inquit, Mosi sederūt Scribæ & Pharisæi: omnia ergo quęcunq; dixerint vobis facere, facite, secūdum autē opera eorum ne faciatis. An ignoras quid sit sacerdos? Angelus vtiq; domini est. Nō ex seipso loquitur: si despicis, non illum despicis, sed deum qui illum ordinauit. Sed vnde, inquies, constat deū fuisse illius ordinationis authorē? Nempe si tu hanc habeas opinionē, spes tua inanis facta est. Nam si nihil per illū operatur deus, neque lauacrum habes, neque mysteriorū particeps es, neq; benedictionibus frueris. Nō ergo Christianus es. Quid ergo? deus omnes ordinat, etiā indignos? Non omnes quidem ille ordinat, per omnes tamē ipse operatur, salutem populi moliens, nō illorum intuēs merita. Nam si per Asinæos, si per Balaam scelestum hominē, populi causa locutus est: multò magis loquitur per sacerdotē, plebis suæ gratia. Quid em̄ nō agit deus, salutis nostræ causa? quid non loquitur? per quē non operatur? Si enim per Iudam operatus est, & per prophetas quibus dicturus est: Nō noui vos, discedite à me qui operamini iniquitatē: perq; illos qui dæmones in nomine suo eiecerūt: nō magis per sacerdotes diuino ministerio famulātes operabitur? Nanque si prępositorum vitas discutere pergim°, ipsi doctores nostros ordinare cō tēdimus, peruersoq; ordine naturali, quæ suprà sunt, infrà esse volumus, vt superi° pedes, inferius verò sit caput. Audi quid Paulus dicat: Mihi aūt pro minimo est, vt à vobis iudicer, aut ab humano die. & iterū, Tu quid iudicas fratrē tuum? Si fratrem iudicare nō expedit, quantò minus magistrū? Nā si quidem hoc statuit deus, bene facis, peccasq; ni facias: sin verò contraria præcepit, noli præsumere, neq; ea coneris quæ super te sunt. Insurrexerūt aduersus Aarō, post vituli formatā effigiē, Chore, Dathan, & Abiron. Quid ergo? Nónne illi perièrē? Quilibet, quę ad se pertinent, solicitè curet. Nā si quidē fidei dogma peruertat, etiā si angelus sit, o baudire noli: sin verò recta docet, noli vitę, sed verbis intēdere. Habes Paulū verbis te, operibusq; moderantē. Nō distribuit pauperib°, inquies, nō bene dispēsat ecclesię res. Vnde tibi id cōstat? Noli illum culpare, antequā discas. Reatum caue. Plurima quippe ex simplici suspicione iudicātur. Imitare deum tuum, audi ipsum dicentem: Descēdens videbo, si secundū clamorem suum cōsummantur: sin autem, vt sciā. Quod etsi didicisti, & examinasti, & vidisti, iudicē sustine. Noli præripere Christi iudicis ordinē: illius est munus ista discutere, nō tuum. Tu seruus vltimus, nō domin° es. Ouis ipse es, Pastorē noli curiosè discutere, ne eius quoq; criminis reus tenearis, q̄ illum accusare prēsumis. Et quomodo, inquies, id mihi dicit, quod ipse nō facit? Non tibi ipse dicit: nam si illi obtēperas, mercede priuaris: Christus hęc admonet. Plus aliquid dicā, ne Paulo quidē obedire oportet, si quid dixerit proprium, si quid humanū, sed apostolo Christū in se loquentem circunferenti. Nō igitur aliena iudicemus, sua quisque discutiat, vitāmque diiudicet suam. At debet ille, inquies, melior esse q̄ ego. Cur, te obsecro? Quia sacerdos est. Et quid non habet ille amplius, quàm tu? Non labores, nō angores, nō ærumnas? Debet esse te melior? Quid ergo?

Matt. 23. 4.

Sacerdos est angelus domini.

Num.22. 1.

Psal.6.b & Matt. 7.d.

1.Cor.4.a

Rom.14.a

Num.16. 4.

Gene.18.c

Nisi sit melior, teipsum perdis ac perimis? Sūt verba ista plena arrogantiæ. Vnde enim nosti illum te non esse meliorē? Furatur, inquies, & sacrilegus est. Vnde hoc nosti ô homo? cur teipsum per præcipitia impellis? Nēpe si quis dixerit, ille purpurā habet, quāuis id scias, aurē obruis: et si arguere possis, potinus reūlis, téq; scire dissimulas, nolens gratis subire periculum. Quid ergo hoc in loco periculū minimè necessariū suscipis? Nō carent reatu hęc verba. Audi quid dixerit Christus: Dico autem vobis, quòd omne verbum ociosum quodcunq; loquuti fuerit homines, reddēt rationem de eo in die iudicij. Cur teipsum quouis arbitraris esse meliorem? Cur non ingemiscis magis, ac pectus tundis, atque in humū respicis, imitando fœlicem publicanū? Etsi enim melior sis, hac fœda existimatione tua cūcta perdidisti. Melior es? tacè, vt persistas esse melior: quòd si loquaris, omnia exinanisti. Si te putas esse, desisti: si nō putas, multùm sanè profecisti. Si em̄ qui peccator aduenerat, vbi cōfessus est, iustificatus descēdere meruit: qui peccator nō est, & esse se putat, quid oro nō lucrabitur? quātum ex ea humilitate suis adiiciet cōmodis? Vitam tuā diligētius discute. Fur non es, at rapis, at violas, at innumera huiusmodi perpetras: neque id vt furtum probem, dixerim, absit: imò illud valde execror, & eum qui est huiusmodi defleo: nam dici nō potest, quàm sit sacrilegium malum. Sed vobis parco. Nolo enim virtutem vestrā alios accusando minuere. Quid oro publicano deterius? At quum esset innumeris peccatis obnoxius, pharisæúsq; id solùm diceret, Non sum sicut publicanus iste, omnia perdidit: tu de sacerdote dicis, nō sum sicut iste sacrileg°, & nō oīa prorsus amittes? Ista necessariò dicere, ac plurimis verbis prosequi cogor, non sacerdotū tantū gratia, sed vestri. Nam vereor ne hac elatione virtus exhauriatur vestra, in iudiciumq; decidatis. Audi deniq; quid dicat admonens Paulus: Opus autē suum probet vnusquisq;, & tunc in semetipso tantū habebit gloriam, & nō in altero. Nam dic oro, si saucius proficiscaris ad medicū, num omissa cura vulneris tui, studiosè medicū percunctaris, vulnus ille habeat nécne? An verò & si ille sit saucius, vulnus tuū idcirco non curas, dicísq;, sanū illum esse oportuit, medicus cùm sit? Quādo vero sanus medicus nō est, abscedo, vulnus mecū insanabile referens? Nūquid enim si sacerdos malus sit, inde solatium capiet subditus? Nihil minus. Cæterùm dabit ille quidē scelerum suorum debitas pœnas: dabis autem & tu tuorū criminum pœnas. Etenim magister solum iam ordinē implet. Erunt enim, inquit, omnes docibiles dei: neq; dicent, Agnosce dominū. Omnes enim agnoscent me à minimo vsq; ad maximum eorū. Cuius ergo rei gratia, inquies, præsidet? Cur præpositº est? Ne quæso doctores nostros maledictis impetamus, vti ne nosmet potius lædamus. Nostra, vt dixi, omnia discutiamus, & neminē penitus maledicemus. Reuereamur diē illam, qua illuminati ab illis sumus. Patrem qui habet, etsi mille patiatur incommoda, omnia patris reuerētia conteget. Noli enim, inquit, gloriari in ignominia patris tui, neq; enim tibi tam gloria q̄ probrū est. Etsi sensum amisérit, veniam habe: longè hæc magis in patre spirituali dicēda sunt. Reuerere illum, quòd tibi diebus singulis diuina ministrat, scripturas relegi facit, tui gratia exornat domum, propter te vigilat, propter te vota persoluit, pro te deū precaturus adstat, tui causa preces exoluit,

Matt.12.e

Luc.18.b

Esa.54.d & Ioā.6.

Hiere.31.f

Eccli.3.k

exoluit,pro te apud illũ religio, cultusq; & obsequiũ est,pro te ista omnia.Reuerere hęc ergo,atq; cõsidera,accede ad ea summa cũ reuerẽtia. At mal° ille est, &hoc ad te quid?Nunquid eũ qui malus nõ est,ipse tibi magna ista & diuina largitur? Absit.Fides eũ tua ad omnia valet,neque tibi iustus quispiã proderit,nisi ipse fidelis sis:neq; nocebit mal°, si fueris ipse fidelis.Per vaccas in area operatus est deus,cùm populũ saluare vellet: num enim sacerdotis vita, num virtus tantum cõferre potuissent?Nõ possunt quę deus ipse largitur,velut sacerdotalivirtute perfici:omnia quippe diuinę sunt gratię. Huius tãtum munus est aperire os,cæterũ deus cuncta operatur: symbolũ iste tantũmodo implet.Intuere quantum inter Ioannem & Iesum intereſt,& audi dicentẽ Ioannem: Ego opus habeo à te baptizari.&,Nõ sum dign° soluere ipsi° corrigiam calceamenti. Sed tamen cùm tãtum interest, descẽdit spiritus,quem non habebat Ioãnes.De plenitudine eũ,inquit, ipsi° nos omnes accepimus. Pri° tamen quàm baptizaretur,non ille descendit, neque Ioannes ipsum descẽdere fecit.Cur ergo istud fit? Vt scias sacerdotẽ symbolum implere tantũmodo. Nemo homo tantũ distat ab homine,quãtum à Christo Ioannes.Descendit tamen spiritus,vt discas deũ omnia operari,deum omnia facere.Volo quiddam adiicere planè mirabile,& nolite mirari,neq; turbemini. Quid verò istud est?Sacra ipsa oblatio,siue illam Petrus,siue illam Paul°,siue cuiusuis meriti sacerdos offerat,eadem est,quam dedit Christus ipse discipulis, quamq; sacerdotes modò quoq; cõficiunt.Nihil habet ista quàm illa minus.Cur id?Quia nõ hãc sanctificant homines,sed Christus qui illã ante sacrauerat. Quemadmodum enim verba quę locut° est Christ°, eadem sunt quę sacerdotes nũc quoque pronunciãt: ita & oblatio eadẽ est, eadémque baptismi ratio est, adeò omnia in fide cõsistũt.Corneliũ spiritus repętò repleuit,quia prius ipse alacritatẽ voluntatis ostẽderat,fidémq; plenissimæ deuotionis obtulerat.Et hoc igitur Christi corpus,& illud est:qui autẽ hoc illo minus aliquid habere putat, ignorat Christum esse, qui nũc etiã adest atque operatur.Ista vobis nõ absq; certa ratione diximus,sed vt sentẽtiam vestrã,sensumq; corrigamus,cautioréſque in posterum faciamus.Verùm vos ea seruate quæ diximus. Nã si semper audimus,&nunquã audita perficimus,nihil ex his quę dicũtur,emoluměti percipimus.Attendamus ergo nobisipsis quæso diligẽter,& quę dicta sunt,magno studio implere curemus.Describam° ea mẽtis nostrę tabulis,cõscientiæq; affixa teneamus, ac iugiter gloriã referamus patri,& filio,& spiritui sancto, nũc & semper,& in secula seculorum,Amen.

Homilia tertia.

Formam habe sanorum verborum,quæ à me audisti in fide & charitate,quæ est in Christo Iesu. Bonũ depositum custodi per spiritum sanctũ,qui inhabitat in nobis.Nosti hoc,quòd auersati sunt me omnes qui sunt in Asia,ex quibus est †*Philetus*] *& Hermogenes. Det misericordiã dominus Onesiphori domui,quoniã sæpius me recreauit,& catenam meam nõ erubuit:sed cum venisset Romã,studiosius me requisiuit,& inuenit. Det illi dominus inuenire misericordiã apud deũ in illa die:& quanta mihi Ephesi ministrauit, ipse melius nosti.*

Non modò per literas,sed etiã verbis discipulo,quæ essent agenda,dictauit:quod plurimis & aliis in locis ostendit,dicẽs:Siue per verbum, siue per epistolam, quasi per nos missam. Hoc & hîc multò magis fecit: ne igitur minus aliquid doctrinam habere putemus, plurima illi absq; scripto tradidit, quæ illi modo ad memoriam reuocans,dicit: *Formã habe sanorum verborum,quæ à me audisti*. Quid autẽ hoc sibi vult?Pictorũ, inquit, more imaginem tibi virtutis impressimus, & omniũ quę deo grata sunt,veluti normã,priuatamq; formã,tuæ indidimus animæ.Hæc igitur habeto firmiter,& siue de fide,siue de charitate,siue de castitate opus sit aliquid loqui,ac definire,inde tibi exẽplaria accipe. Non tibi necesse erit ab aliis mutuari virtutis imaginẽ,cùm intra te omnia posita serues. *Bonũ depositum custodi.* Quónam modo? *Per spiritum sanctum, qui habitat in nobis.* Neq; enim humanæ animæ,humanæq; virtutis est tam multa deposita dignè posse seruare.Cur id? Quia feruent cuncta latronibus,densissimæ imminent tenebræ. Instat præterea diabolus, atq; insidiatur,nescimus quà hora,quo immineat tẽpore. Quomodo igitur,inquit, custodire sufficimus? Per spiritum sanctum: hoc est, si spiritum habeamus apud nos manentem.Aderit autẽ,nisi gratiam repellamus.Nisi enim dominus ædificauerit domum,inva num laborauerunt qui ædificant eam:&, Nisi dominus custodierit ciuitatem, frustra vigilant qui custodiunt eam. Hic nobis murus est, hoc præsidium atq; refugium. Si igitur inhabitat, & ipse profectò custodiet. quid ergo præcepto opus? Vt ipsum scilicet teneamus, vt seruemus intra cordis nostri hospitium, ne illum malis actibus effugemus. Deinde tentationes exponit, non discipuli animum deiicere intendens,sed magis erigere: vt si quando & ipse in easdẽ inciderit, nõ rei nouitate turbetur magistrũ intuens, & quæ illi contigere memoria repetens. Quid ergo ait?Quoniam fieri poterat,vt eisdem & ipse comprehensus desereretur,atque nullius humanitate,nullius ope aut auxilio niteretur, verùm ab ipsis quoque fidelibus amicisque proderetur, audi quàm sua signãter enumeret. *Nosti*, inquit, *quòd me auersati sunt omnes qui sunt in Asia.* Erant forte tunc Romę plerique Asiatici:sed nemo, ait, adstitit mihi, nullus me recognouit, omnes à me alieni effecti sunt. Et videas, quæso, ipsius sapientissimum animum. † dixit quod factum erat illis quemadmodum imprecatus est:]atque eum quidem qui ritè erat operatus,laudat,bonáq; illi imprecatur omnia.Illis autem nequaquã maledixit:sed quid ait?*Ex quibus est Philetus & Hermogenes.Det misericordiã dominus Onesiphori domui, quia sæpius me recreauit,& catenã meã non erubuit: sed cùm venisset Romã, studiosius me requisiuit,& inuenit.* Intuere quomodo vbiq; cõfusionis verbum nõ periculum ponit,ne discipulus trepidet.Et certe ea res erat plena periculis.Infensum eũ tunc habebat Neronem,quòd quẽdam ex familiaribus eius fidei religioníq; iunxisset.Sed cum venisset, inquit,Romam, non modò non refugit colloquium meum,sed etiã requisiuit me,atque inuenit.*Det illi dominus inuenire misericordiã apud dominũ in die illa: & quãta Ephesi ministrauit,ipse meli° nosti.* Tales esse fideles decet, vt neq; minis, neq; metu, neque cõfusione vlla prohibiti, sibi inuicẽ cooperentur, séq; mutuò foueant, ac veluti in bello sibi adsistant inuicẽ, & opem ferãt. Neq; enim plus periclitãtibus, quàm sibimet ꝓsunt, dũ pietatis instinctu illis accedũt socij, coronarúmque participes fiunt. Verbi gratia:in pressura constitutus est aliquis eorum qui deo se deuouerunt,aduersíq; plurimis quatitur,magnáque tolerãtia collũctatur:tu nunquã eiusce certaminis experimẽta cepisti, licet

† *dixit quod euenerat, non autẽ ipsis est malè imprecatus:*

† *etiãsi in facinoribus ipsum non fueris ingressus, Philo. 4. c. Ibidem.*

licet tibi,si velis,†& præter studiũ,]coronarum, quæ illi debentur,participẽ esse,si illi assistas, si inungas,si horteris, si assiduè excites. Atq; vt hoc ita se habere discas,audi quid alio in loco dicat apostolus.Verũtamen bene fecistis cõmunicantes tribulationi meę.& iterum,Thessalonicam quoq; & semel,& bis in vsum mihi misistis. Et quomodo qui non aderant, absenti in pressuris cõmunicarunt?Quia misistis,inquit,mihi necessaria & semel,& secũdò.Et rursum de Epaphro *Ibidẽ 2. d.* dito:Quoniã,inquit,appropinquauit vsq; ad mortẽ, nõ parcens animę,vt suppleret defectũ ministerij vestri aduersum me.Nam si in regibus fieri solet,vt non modo qui pugnãt,sed & qui vasa custodiũt,honoris participes sint: sæpe cõtingit vt paria bellatorib° acciperẽt præmia,quãuis nõ fœdassent cruore manus, neq; arma cepissent,immò ne prelium quidem aspexissent:multò magis id in tribulationibus fit.Qui eũ athletã fame confectum cibo recreauerit,qui illi adstiterit,& verbo fuerit hortatus,qui obsequia reliqua intulerit,pari cum illo mercede donabitur.Neq; eũ velim Paulum aspicias inuictum atq; insuperabilem pugilẽ:sed alium quẽuis ex multis,qui nisi magno solatio & magna cõsolatione frueretur,fortè concideret,neq; vnquam certaret omnino.Sæpe igitur fit,vt qui extra certamẽ sunt, illi qui certamen ingreditur, sint causa victorię.Qui verò victorię fuerit causa,eos coronas quoq; victori preparatas promereri certum est: & sanè nihil est cur admireris, si stantibus quisq; cõmunicans,atque certantibus,eadem meretur prę- mia:quandoquidẽ & vita functis victoribus coronatis nihilo egẽtibus licet,si velimus,virtutum atq; meritorum accedere socios. Audi deniq; quid dixerit *1. Cor. 8. a* Paulus:Memoriis sanctorũ cõmunicantes.Quónam, inquies,modo?Quando cuiusquã admiraris virtutẽ, quãdo illum imitaris:& ex eis aliquid studes æmulari,quę illum clarum illustremq; faciunt, præmiorum profectò atq; coronarum accedis cõsors. *Det illi dominus inuenire misericordiam apud dominum in die illa.* Misertus est mei, inquit, igit & retributionẽ habebit in die illa terribili,atq; metuenda.Quãdo misericordia nimirũ omnes egebim°. Det illi,inquit,dñs inuenire apud dominũ misericordiam. Duo ergo dominis? Absit: Sed nobis vnus est dñs Iesus Christus,& vnus deus.Hoc in loco, qui Marcionis laborãt morbo,ex hoc verbo hæresim suã se tueri putant:sed discãt vsitatum esse in scripturis hoc dicendi genus. Sæpe eũ cũ fuerit de aliquio facta mẽtio, ea locutione vtitur: vt cũ dicit, † Et ait Abrahã,quoniam non ingreditur Abrahã:& cætera in hunc modũ.] neq; verò ait,Det illi dominus aliud quicquã:sed misericordiam.

† *Dixit dominus domino meo.*

Morale

Enimuero si Onesiphorus,qui sese periculis obiecerat,misericordia saluus fit:quãtò magis nobis misericordia necessaria est? Terribiles nempe illæ pœnæ sunt,& nimiũ illa metuenda supplicia,magnaq; egemus diuinę misericordię largitate,ne horroris plenã

Mat. 7. d. sententiã audiamus: Discedite, non noui vos,qui o-
Ibid 25. d. peramini iniquitatẽ. &; Discedite à me maledicti in ignẽ æternũ, qui paratus est diabolo & angelis eius.
Luc. 16. g. & illud itẽ:Chaos magnũ inter nos & vos est,itemq;:
Mat. 22. b Tollite illum,& mittite in tenebras exteriores.atque
Ibid. 25. c. illud:Serue male & piger. Horrẽdum quippe est, nimisq; metuendum extremi iudicij examen. Et certe deus mansuetus est,lenis est, placidus est: deus enim
2. Cor. 1. a. misericordiarũ dicitur,&pater totius consolationis, & bonus,& benign°,& mitis,& multæ misericordię.

Ezech. 18. Et nõ vult mortem peccatoris,sed vt conuertatur & viuat.Vnde igitur quæso, vnde dies illa sic anxia, sicq; plena terroris? Igneus nẽpe fluuius ante illius faciem ducitur. Aperiuntur operũ nostrorum libri,dies illa vt ardẽs libanus est.Discurrũt angeli, fornaces succẽsæ & parataę sunt multæ. Quomodo ergo clemẽs, quomodo misericors, quo pacto bon° est?Sic quoq; plenus clemẽtię ac bonitatis est,immò ex hoc maximè discit ipsius clemẽtiæ magnitudo.Nã ex istis terrorem incutit nobis, vt vel ita coacti metũ,ad æterni regni desideriũ excitemur.Iam verò inspice,q̃ locuples Onesiphoro testimoniũ præstet, dũ ait: Quoniã sæpius recreauit me:ac si athletã,inquit,æstu,pressurisq; fatigatũ recreauit,atq; roborauit. *Et quãta Ephesi ministrauit,ipse melius nosti.* Non modò,inquit, Ephesi, verùm & hîc.Huiusmodi enim opottet vt sit sobrius quisque,vigil,& excitus non semel, aut secundò, aut tertiò,sed per omnem vitam illi operandũ est.Quemadmodum enim corpus nostrum nõ si semel nutriatur,habet totius vitæ substantiã,sed quotidiano indiget cibo:ita& in religione atq; pietate diebus singulis operũ egemus auxilio. Magna nãque nobis miseratione opus est,propter peccata eũ nostra de° omnia illa facit, cùm sit summè bonus ac benignus,imò bonitas ipsa atq; benignitas.cùm sanè ipsis nihil indigeat, salutis nostræ causa cuncta molitur:ob hoc eũ cuncta nobis exposuit,omnia enunciauit:neque eũ ciauit modò,verũ & operib° ipsis asseruit, dign° planè cui fides habeatur,etiamsi diceret tãtum. Cæterũ ne quis fortasse verba existimaret terrẽdi aut cõminãdi solùm causa desæuire,rebus ipsis,quę dixit,asseuerat:dũ priuatim ac publicè pœnas inducit: atq; vt id apertius discas rebus ipsis certis,Pharaonem quãdoque cruciauit, aliâs aquarũ generalẽ illam induxit illuuiem,per quam omnia perderet:aliâs verò imbrẽ igneũ cœlit° demisit,quo scelestos extingueret.Modò item cernimus plerosq; malos cruciari, & pœnas exoluere:quæ profectò omnia gehẽnæ nobis exempla exposita sunt.Ne eũ obdormiam°,ne desidię lãguore teneamur,obliuiscamurq; verborum,ipsis nos rebus excitat,admonet, ostẽditq; & in hac vita iudicia,supplicia,mulctas,variaq; pœnarũ genera perterrẽdis malis cõstituta. Quod si apud homines tãta iustitię seruãdę cura est,deo qui has cõstituit leges, nulla erit iustitię ratio?Quis nõ videat quàm id absurdũ, quàm impium sit? Nẽpe enim & in priuata domo,& in foro,&omnib° omnino in locis leges ac iudicia videas.In domo paterfamilias seruos quotidie iudicat, pœnasq; peccãtibus infert,peccataq; partĩ punit,partim remittit.In villa rursus villicus& vxor diebus singulis iudicia exercent.In naui gubernator deuectoribus iudicat,in castris dux milites discutit,plurimáq; ĩ hũc modũ iudicia inuenies. In artibus magister iura discipulis dictat.Omnes deniq; & seorsum & cõmuniter se inuicem iudicãt.Nusquã videas iuris rationẽ nõ haberi, sed omnes vbiq; pœnas scelerum dare.Si verò hîc tanta cura & diligẽtia per ciuitates, per domos,per singulos deniq; ius ita disseminatũ est,vt ei° tuẽdi gratia omnia fiãt:illic vbi iustitia plena est dextera dei,& iustitia eius sicut mõtes dei: illic inquam, nulla erit iustitiæ ratio?Et quomodo erit deus iudex iustus,fortis & patiẽs,si ferat vt nõ peccatorũ exigat pœnas?Habes hîc causam q̃ patiens est. Expectat patiẽter,vt te ad pœnitentiã attrahat: sin verò peccare persistas,secundũ duritiam tuam, & cor impœnitẽs;

Psal. 47. b

Psal. 7. c.

Roma. 2. a.

thesaurizas tibi irã. Si ergo iustus est, secundũ merita reddit: neque patitur, vt qui hîc aduersa patiuntur ab impiis, † immunes sint.] Fortis autẽ est, qui etiã post mortem iustè retribuit: id quippe virtutis est, & in resurrectione itẽ. Et patiens, inquit. Si igitur patiẽs est, non perturbemur, neque dicamus, cur hîc nõ suppliciis afficit? Quippe si hoc fieret, iamdudum præreptũ esset mortaliũ genus: si diebus singulis eorũ quę peccam°, pœnas à nobis exigeret, vix vel paucis ãnis viuere permissi essem°. neq; enim dies vlla omnino pertrãsit nostris scelerib° vacua; sed innumeris quotidie modis offendimus, & nemo nostrũ ætatis vigesimũ attigisset annum, nisi ingens esset patientia, summáq; benignitas, quæ nobis pœnitẽtiæ spaciũ daret, vt peccata diluere valeamus. Vnusquisq; igitur ingrediatur cõscientiæ suæ cubiculum, & quæ à se gesta sunt cũcta dispiciat, vitámq; suã omnem discutiens animaduertet innumeris se pœnis ac suppliciis dignũ. Et cũ illi cogitatio impia dixerit, cúrnam ille mille sceleribus plenus nõ pœnas luit? ex suorum consideratione factorum desistet indignari. Illa enim ideo videntur magna, quia palàm sunt: cæterùm si sua illis conferat, plura & maiora fortassis inueniet. quippe rapere, & cupidum esse, idem fermè est, siue aurum, siue argentũ quisq; diripiat: eodẽ enim ex animo vtrunq; proficiscitur, & is qui minora diripit, maiora quoq; diripere nõ detrectabit, si se illi occasio obtulerit: quòd si desit occasio, non tamẽ pessimũ institutum, etiã sine effectu operis, vacat à culpa. Si pauperiorem se pauper iniuriis violat, diuitẽ quoq; si posset, violare non desinet. Verùm obstat infirmitas, nõ deest malitia volũtatis. Ille, inquies, princeps est, & subiectorũ fortunas diripit. Quid ergo ipse nõ rapis? Neq; enim velim dicas, ille auri talenta diripit: tu vel si decem obolos rapias, eiusdem eris criminis reus. Totũ quippe in voluntate cõsistit. Nam & eleemosynis dandis, alij aurũ offerebant, paupercula vidua duo minuta in gazophylaciũ misit, nihílque minus diuitibus intulit. Cur id? quia volũtas propositúmq; discernitur, nõ datum ipsum. Enimuero cùm in eleemosynis erogãdis deũ vis ita iudicare, vt nil min° reddat tibi, si duo minuta distribuas, quàm his qui mille auri talẽta distribuũt: in auaritia verò, & rapina nõ idẽ censes? Nónne omni ratione id caret? Quemadmodũ denique vidua illa, quæ duo minuta miserat, pro alacritate voluntatis, nihil min° diuitibus intulit: ita & tu si vel duo minuta diripias, nihilo meliori in loco es, quàm hi qui multa diripiunt: imò vt mirabilius aliquid loquar, illos iniquitate transcendis. Sicut enim quisq;, siue regis violaret vxorẽ, siue pauperis, siue serui, pari ratione adulter est: cùm peccatũ non personarum differentia, verùm ex volũtate improba id scelus admittentis iudicetur: ita & hîc. Imò equidem illum magis adulterũ dixerim, qui quãlibet ex vulgo, quàm qui reginã ipsam violauerit: illic enĩ plurima irritamẽta sunt: puta opes, elegãtia formę, & eiusmodi cætera, quorũ hîc nihil inuenias: eadem profectò ratione illum magis ebriũ dixerim, qui quolibet vino, quàm qui optimo inebriatur: ita & cupidum eum potissimũ censeo, qui ne minima quidem rapere omittit. Nam qui maxima diripit, minima fortasse cõtemnet: qui autẽ parua nõ despicit, quomodo his maiora despiciet? Fur igitur hic magis, quàm ille est. Nã qui nõ aspernatur argentum, nunquã profectò aurũ aspernabitur. Itaq; cùm principes insimulam°, nostra nobiscũ reputemus: in-

† inulti sint.

Matt. 12. d & Luc. 21. a

A ueniemus nosipsos plus auaritiæ rapinæque studere, quàm illos: si ista non re, sed voluntate metiamur. Ita enim discernere ac iudicare debem°. Dic enim, quæso, si quis rẽ pauperis furto sustulisse deprehenditur, alius verò diuitis substãtiã expilat: nónne simili vterque plectitur pœna? Quid itẽ homicida? nónne perpetrati homicidij æquè pœnas dabit, siue ille debilẽ ac pauperẽ, siue diuitem valentémque necarit? Cùm igitur in mentem venerit, quòd ille huius prædiũ rapuit, nosipsos, nostráq; omnia diligẽtius inspiciamus, atq; ita alios damnare desinemus, deíque lõganimitatem admirabimur: neq; indignè feremus, quòd iudiciũ super illos mittere differat, ipsíq; ad malè operandum segniores tardioréque reddemur. Nã cùm nosmet eisdẽ obnoxios teneri animaduerterimus, nõ iam indignabimur: verùm ipsi potì° peccare desistemus, futurisq; perfruemur bonis: quæ vtinã nos omnes B consequi mereamur, in Christo Iesu domino nostro, cui est cũ patre & spiritu sancto gloria, imperiũ, honor nunc & semper, & in secula seculorum, Amen.

Homilia quarta.

Cap. II.

TV ergo fili mi cõfortare in gratia, quæ est in Christo Iesu: & quæ audisti à me per multos testes, ea cõmenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere. Tu ergo collabora vt bonus miles Iesu Christi. Nullus militans deo†, implicat se negociis secularib°, vt ei placeat qui se elegit. Sed & si certauerit quis, nõ coronabitur, nisi legitimè decertet. Labo rãtẽ agricolã oportet primũ de fructib° sumere: Intellige quæ dico.† Dabit] enim tibi domin° in omnib° intellectũ. Memor esto dominũ Iesũ Christũ resurrexisse à mortuis ex semine Dauid secundũ euãgeliũ meũ, in quo laboro vsque ad vincula quasi male operãs: sed verbũ dei nõ est alligatũ. Ideo omnia sustineo propter electos, vt & ipsi salutẽ consequantur, quæ est in Christo Iesu cum gloria cœlesti. Fert magnum discipulo in mari solatium, magnámq; fiduciam, cũ meminit magistrũ ferè naufragium fecisse, & fuisse seruatũ. Neque enim arbitratur iam fluctus illos, atque tẽpestates, ex propria imperitia inscitiáq;, sed ex ipsius rei natura cõtingere. At id permagnum est ratione solatij. Fert item in bellis tribuno, vel cuiusuis agminis duci, maxima incitamenta virtutis, quum imperatorẽ viderit vulneratum primo tum demũ euadere ex vulnere: ita & fidelibus quibusq; multum affert solatij, quòd apostolũ cernunt tolerasse plurima. Quippe ille hac intẽtione quæ fuerit perpessus, enũciat. Nã audiẽs Timotheus quòd is qui potentissimus fuerat, orbémq; subegerat omnẽ, haberetur in vinculis atq; pressuris: neq; ferebat indignè, aut grauiter, quòd à suis fuisset desertus: D profectò si & ipse eadẽ perpessus esset, eam rẽ infirmitatis humanæ esse nunquã putauisset: licet esset ille discipul°, atque inferior Paulo, quãdoquidẽ & magister eadẽ tolerasset: verùm & diuinæ dispositioni & rei naturę adscriberet omnia. Et ipse enĩ hoc fecit, atque ideo ita exposuit, vt roboraret discipulũ, atque recrearet: vt scilicet intelligens ille sui gratia hoc eũ facere, suásq; pressuras ac tẽtationes tecẽsere, meliore esset animo. Atque ideo adiecit: *Tu ergo fili mi cõfortare in gratia, quæ est in Christo Iesu.* Quid dicis? itáne metu nos liberas? Dixeras te vinctũ esse, pressurásq; pati, atque ab omnibus fuisse desertũ, & quasi nihil te passum dixisses mali, aut ab vllis esse derelictum, ita demum addis: *Tu ergo fili mi confortare.* Metitò sanè ita facio, quoniã ex his plus roboris accipis, quàm si nihil passus fuissem. Nam si Paulus ego ista patior, multò magis ea pati tu debes: si magister, lõgè discipulus

magis

magis. Summo verò affectu eã admonitionẽ infert, dum dicit, fili: neq; id tantum, sed adiicit, fili mi. Si filius es, inquit, patrẽ imitare: si filius es, ex his confortare, quæ dixi: neq; ex his tantùm, sed ex gratia Christi. *Confortare*, inquit, *in gratia, quæ est in Christo Iesu.* Hoc est, per gratiã Christi. ac si dicat, persiste fortiter, prælium non ignoras, quod alio in loco significãtius po-
Ephes. 6. sitũ est ab eo, cùm diceret: Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem. Neque tamen ob id deterruit auditores, verũ excitauit magis. Et hoc itaque in loco: Sobrius esto, inquit, & vigila, habes adiuuantem gratiam dei, vnaq; certantẽ. Magna propositi alacritate, magna constantia voluntatis, tuũ munus aggredere. *Et quæ audisti à me per multos testes, hæc cõmenda fidelibus hominibus.* Fidelibus, inquit, nõ quęstiones ratiocinationesq; sequẽtibus: fidelibus, q prędicationis nõ prodant gratiam. Quæ audisti, non quæ
Rom. 10. d † dei. discussisti. Nam fides ex auditu, auditus autẽ per verbum † Christi.] Quid est autẽ, per multos testes? Non ea, inquit, clàm audisti, neq; in secreto, sed palàm adstantibus omnibus. Neq; ait, dic & ipse, sed cõmenda veluti thesaurũ regiũ, qui tuto loco deponitur. Rursus autem ex superioribus, & ex consequẽtibus discipulum terret, nõ solùm ait, fidelibus cõmenda. Nam quænam esset vtilitas, si fidelis quispiã sit, nec tamen
† prædicaverit. possit docere alios? Si item ipse nõ † prædicat] fidem, neque tamẽ alios sui similes efficere possit. Duo itaq; magistro necessariò inesse debẽt, vt & fidelis sit, & docere alios possit: idcirco ait, Qui idonei erunt & alios docere. *Tu ergo labora, vt bonus miles Christi Iesu.* Quanta verò dignitas est esse militẽ Christi, considera terrenos reges, vt magnũ quiddã putent, qui sub eis militant. Si ergo laborare, regij militis est: non laborare, C militis non est. Non itaq; grauiter, aut molestè ferre militẽ labores decet, sed cõtrà, penitus gratè ac libẽter, ac tum magis dolere, cũ non laborat. *Nemo militãs deo, † implicat se negociis secularibus. Nam & qui certat, non*
† rursus deist, deo. *coronabitur, nisi legitimè decertet.* Dicta sunt quidẽ ista ad Timotheum, dicuntur autem per illum quoq; magistris omnibus, atque discipulis. Nullus ergo episcopatu præditus, hæc audire detrectet, sed agere ea planè detrectet. Nam & qui certat, nõ coronatur, nisi legitimè decertet. Quid est legitimè? Nõ sufficit, inquit, si quis in certamen tantummodo descendat, si solùm vngatur, aut congrediatur tantùm: sed nisi per omnia certaminis seruauerit legem, vt sobrius, grauis, constansq; sit, omniáq; prorsus obseruet; quæ certãtibus congruunt, nunquã profectò coronabitur. Et intuere D quæso sapientiam Pauli, certaminis ac militantium mentionẽ facit, partim vt promptos atque alacres ad cædes, sanguinem ac mortẽ suaderet fieri: partim vt constanter ac fortiter omnia perferre hortaretur, ac semper in exercitatione esse. *Laborantem agricolam oportet primum de fructib° sumere.* Dixerat de se, dixerat & de magistro: dicit iam & de his, quę cõmuniter accedũt decertantibus atque militibus, apponitq; rebus singulis præmia: dũ de altero loquitur, vt ei placeat qui se elegit, de altero dicit, vt coronetur. Addit autẽ & tertium exemplar sibi maximè congruum. Nam illud militis atque athletæ, subditis conuenit: agricolæ verò, magistro solummodo: vt nõ tantùm sicut miles & athleta, verùm & vt agricola sit. Quippe agricola non suiipsius curã habet, sed fructuum terræ: hoc est, non minimam laborũ retributionẽ capiet agricola. Hoc in loco deũ nihilo egentẽ, doctrinæq; præmia, ostẽ-

A dit, dum rem communem dicit. Quemadmodum, inquit, agricola nõ absq; vtilitate laborat, verùm prior ipse ante omnes laborum suorũ percipit fructum: ita & doctorẽ frui laboribus suis consentaneũ est. Siue hoc fortasse de honorãdis doctorib° dicit; † quod tamen ratione non caret.] Cur enim nõ simpliciter di- † sed hoc absurdũ est. Theophylact. cit agricolam, sed laborantem agricolam: neq; vtcũq; laborantẽ, sed acri intentione laborantẽ, aduersus eos, qui moræ impatientes sunt. Ac ne quis, inquit, etiam hãc reiicit interpretationem. molestè ferat præmiorũ moram, iam hîc ea recipere incipit, siue quia in ipso labore retributio est: postea verò quàm exẽpla proposuit militũ, athletarũ, agricolarũ, eáque omnia figuratè: Nullus, ait, coronatur nisi legitimè decertet. Cumq; dixisset, *Laborãtem agricolam primũ oportet de fructibus capere*: protinus addidit, *Intellige quæ dico. Dabit enĩ domin° in omnib° tibi intellectũ.*

† Cuius] rei gratia hæc in prouerbiis similitudinibús- † Hui°] simi neinterrogatione. que dicta sunt? Deinde affectum suum indicans, non B desinit bona illi imprecari, quippe veluti charissimo filio metuẽs, & ait: *Memor esto Iesum Christũ à mortuis resurrexisse, ex semine Dauid secundũ euangeliũ meum, in quo & laboro vsq; ad vincula, quasi male operans.* Cur hoc in loco sic admonet? Maximè quidẽ hæreticos iugulat, simul autem & discipulum recreat: ostendens passionũ lucra, quandoquidẽ ipse quoq; magister noster Christus passione sua prostrauit mortẽ. Hoc, inquit, recõle, vt consolationẽ cumulatiorẽ habeas. *Memor esto*, inquit, *Christũ Iesum resurrexisse ex mortuis, ex semine Dauid.*

Ita enim tunc cœperant quidam mysterium diuinæ dispensationis euertere, magnitudinem diuinæ boni- † pudore ducentes. tatis † nõ capiẽtes.] Talia quippe in nos beneficia cõtulit deus, vt ea homines deo applicare erubescerẽt, neq; illũ ad infirma nostra descẽdisse, eaq; suscepisse C crederent. *Secundũ euangelium meum*, inquit. Vbiq; per epistolas hoc vtitur nomine dicens, Secundum euã- 1. Cor. 15. d et 1. Ti. 1. b. Philip. 1. c gelium meũ, cui scilicet obtẽperare & credere oportet. Erant enim & qui alia euãgelizarent, quos alio in loco notat ac reprobat. *In quo laboro*, inquit, *vsq; ad vincula, quasi male operans.* Rursus ex seipso solatium infert, rursus hortatur, dum nihil ex pressuris detrimẽti prouenire, & emolumẽti plurimũ indicat. Multùm enim profectò confert ad irritamenta virtutis, magistrũ luctantem indesinẽter aspicere, nec cedentem. *Sed verbum*, inquit, *dei non est alligatum.* Nam si quidem, inquit, seculi milites essemus, si bella carnalia bellarem°, haberẽt aliquid virium vincula, quæ manus obligassent nostras. At nũc tales nos fecit de°, vt nihil nos deiicere possit. Vinciuntur manus, sed manet lingua libera, quam nemo ligare possit, nisi formido sola, atq; infidelitas. Quãdiu ea abest, quãtalibet quis iniiciat vincula, prædicationis vox alligata nõ est: puta si quis agricolam vinciat, sementem profectò impedit: manu enim ille serit. Doctorẽ verò si vinxeris, verbum dei compedire nõ vales: lingua quippe, nõ manu feritur verbum, quod nullis subiacet vinculis. Nã & si vincti ipsi simus, illud solutũ est; & liberè currit. Ecce enim, inquit, & nos qui vincti sumus, prædicamus, vt & qui soluti sunt, prõptiores ad id fiant. Nam si vincti ipsi prædicam°, quãtò magis vos, qui soluti estis, id facere oportet? Audisti q quasi malè operãs hęc patior, noli animo deiect° esse. Est quippe miraculis plenissimum, quòd is qui vinctus est, solutorum exercet munus, vinctus omnia vincit, vinctus eos qui se vixerãt superat. Verbũ quippe dei, non nostrũ est. Porrò humani nexus dei verbũ ligare non possunt, & hæc pa-

tior, ꝓpter electos. *Idcirco enim*, inquit, *omnia tolero propter electos, vt & ipsi salutē consequātur, quæ est in Christo Iesu, cū gloria æterna.* Adiicit adhortationis cumulū, dum nō pro se, sed pro salute aliorū ista pati se dicit. Cùm, inquit, liceret absq; periculis viuere, nihílq; huiusmodi pati, si quidē mea essem cōtentus salute: alienis tamen cōmodis consulto, vt alij æternā consequantur vitā. Quid polliceris? non ait simpliciter, ꝓpter hos aut illos, sed propter electos. Si deus, inquit, illos elegit, & nos omnes pro illis pati oportet, vt & ipsi salutē consequantur, quemadmodū & nos. Et nos enim elegit deus. Sicut igitur ꝓpter nos passus est deus, ita & nos pro illis cōuenit pati. Est ergo ea res non gratia, sed retributio. In deo quidē gratia est, nullis enim præcedētibus bonis nostris in eū, sed sola gratia nos redemit: in nobis verò retributio est. ꝓueniēti enim diuinis beneficiis pro fratribꝰ patimur, vt & ipsi salutē consequantur. Quam, oro, salutē dicis? An verò, qui tibi ipsi nō salutis, sed periculorum author es, salutis causa cęteris esse potes? Nō huius, inquit, salutis mōmetaneæ, fluxæ, mūdanæ: sed eius quæ in Christo est veræ salutis cū gloria æterna; idem author illis sum. Angunt vitæ huius aduersa, ac tēporalia sunt: doloris afflictionisq; sunt plena, sed vix vsq; in crastinum durāt. Non sunt talia verę salutis munera, sed æterna, sed cœlestia: illa planè gloriosa sunt, hæc autē plena dedecoris. Et inspice quęso, vt nō sit illa gloria quę de terra est, sed vera gloria in cœlis sit. Porrò si quis gloriā cupit, ignominiā quærat: si quis requiē appetit, sese pressuris exerceat. si quis ꝓbatus ac spectatꝰ esse desiderat, æternisq; deliciis frui, respuat tota intētione animi tēporalia omnia. Nam quòd ignominia gloria sit, & gloria itē ignominia, agè iam pro viribus demōstrare curemus, vt quænā sit vera gloria, videamus. Fas non est in terra gloriā quærere, cæterùm si eius amore tenearis, ea per ignominiā quęrēda est. Id autē in duabus, si placet, personis inquiramus, Nerone scilicet, ac Paulo. ille mundi gloriā, hic ignominiā habuit. Quonam modo? Tyrannus ille erat, multa peregerat, hostes fuderat, opibus deliciisq; circūfluebat, infinitus eum stipabat exercitus, maior illi orbis pars obtēperabat, regia illi ciuitas senatúsq; omnis procidebat supplex, ꝓcedebat regia exquisitissimo cultu insignis: ac siquidē armari opus esset, auro lapidibúsq; preciosis armatus incedebat: In pace purpurā, regni insigne præferebat: † adstatorum illi ac purpuratorum] magna semper multitudo aderat: terrę marisq; potiebatur. Imperator, Augustꝰ, Cęsar, Rēxque dicebatur, aliisq; nominibus quæ assentatio blanditiæq; obsequiū adinuenerāt, appellabatur, nihilq; ad gloriam defuit. Illúmque & sapientes, & reges, & iudices tremebant pauebántq; virum. Preterea ferocis erat ingenij, atróxq; & impudēs esse dicebatur: & qui deum se putari vellet, idoláq; contemneret omnia, ipsúmq; omniū deum, atque vt deus ipse colebatur. Quid hac potius gloria, imò quid ea ignominia pei? Verùm nescio quomodo vi veritatis impulsa prēcucurrit lingua, & ante diligens iudiciū sentētiā tulit. Interim ex opinione multitudinis discutiamus hanc rem iuxta infideliū errorē, assentatorūq; morē. Quid maius, quid excellētius glorię † Romanę] dici potest, q̄ deum ipsum putari solū? At summum id ꝓfectò dedecus est, homo cùm sis, in tātam insaniā rabiēmq; prorumpere. Cæterùm, vt dixi, humano hoc diiudicamus ingenio. Nihil igit ei ad gloriam deerat, sed vt deus colebatur ab omnibꝰ. Enimuero ex aduerso, si placet, Paulū quoq; discutiamus. Cilix homo erat: quātum verò & Cilicia à Romana vrbe distet & vię spacio, & glorię merito, nouerūt omnes. Coriarius fuit inops; imperitus externę peritiæ. Hebræā tātùm nouerat linguā, quæ cum cæteris, tū Romanis maximè despectui erat. Neq; enim aut Barbarā, aut Græcam, aut aliam quamlibet, ita vt Syram oderāt linguam: est autē huic illa finitima. Si enim pleriq; ex his Græcā adeo pulchram, adeò celebrē respuunt, quantò magis Hebræam? Homo, inquā, erat, qui sępe cum fame luctatus est, dormiuitq; incœnatꝰ, homo nudus, & cui vestitus ipse sæpe necessariꝰ deerat. In frigore, inquit, & nuditate. Neq; hoc solùm, sed in vinculis quoq; cum latronibus, cum magis, cum sepulchrorū effractoribus, cum homicidis, illo ipso iubente cōiectus est: cædebatur tanquā maleficus, sicut & ipse ait. Quis ergo videtur illustrior? Nónne illius nomē obscurum est, & apud plerosque ignoratur? hūc autē & Græci, & Barbari, & Scythæ, & qui ipsos orbis incolūt fines, quotidie celebrāt laudibus. Verùm nondū quid modò sit, sed tunc quid fuerit, inquiramus. Quisnā erat clarior, quis gloriosior, qui catenā circunferebat, vinctúsq; trahebatur ex carcere, an qui purpura amictus ꝓcedebat ex regia? Vinctus profectò ille excellit gloria. Quónā modo? iam dicam. Rex nempe ille purpuratus tantóq; septus militū agmine, quę volebat efficere nequibat: at verò vinctus iste reorū more, humili abiectóque habitū, summa cū authoritate gerebat omnia. Quo pacto? Inhibebat ille ne doctrinā pietatis disseminare prēsumeret, obsistebat hic dicēs: Non cedo: verum enim domini non est alligatū. Respuebátq; Cilix, pelliū sutor, vinctꝰ, pauper, famēq; cōfectus, Romanę opulentię regē imperantē omnibus, innumeris infinita præstantē, & cùm tāti sibi exercitꝰ essent, nihil oīno præualebat. Quis ergo clarior, quis honestior erat? qui vincebat in vinculis, an qui superabat in purpura? q̄ infrà stās intorquebat iacula, an qui celsus residēs, vulneribus impetebatur? qui contēnebatur imperās, an qui iussus, nihil curabat iubētis imperiū? qui solus cùm esset, vicit, an qui innumero vallatus exercitu victus est? Abiit imperator à vinculato superatus, atq; in fugā cōuersus. Dic agè, si cui optio detur, quānā in parte esse malit, vt de præsenti rerū statu interim loquar. Cuius, inquam, sortem quispiam cupiat magis, Neronis, an Pauli? Nihil de fide & religione nūc agit, quia ea res manifesta est, sed de gloria, honestate, atq; claritudine. Nēpe qui sanū sapit, sortem præferret Pauli. Nam si vincere q̄ vinci clarius est, ille profecto longè illustrior est: neque id modò admiratione dignum est, q̄ ille vicit, verùm quia sic abiecto habitu, tanta gloria suffultū vicit. Rursus enim eadem repetam, nec ea dicere vnquam desistā. Vinctus catena diadematum prostrauit regem. Huiusmodi quippe virtus Christi est, catena illa regiū diadema deuicit, longéq; maiore luce cōspicuus vilis ille habitus ostensus, q̄ regius est. Pannis obsitus squalentibus, quippe carcerē habitans, in se magis oculos omnium affectúsque rapiebat, atq; ad vincula sua conuertebat, q̄ rex ille sublimis. Stabat oculis in humū depressis, omissóq; illo, qui aureo inuehebat curru, huic intendebāt omnes, & nimiū quidem cōueniēter. Solenne quippe erat, cernere cādidis equis inuectū aspicere imperatorē: sed illud planè nouum, atque

Eph. e. 1. a. & 2. Thes. 2. 6.

† adstatorum illi, ac propugnatorū.

† ratione.

atq; mirabiles, intueri vinctū, tanta licētia regem alloquentem, quāta rex ipse ne vile quidem mancipiū esset allocutus. Adstabat ingens lictorū turba, seruiq; regis omnes: admirabantúrq; non dominū suum, sed cum à quo ille vincebatur: & quē cōtremiscebāt omnes, hunc ille pessundabat solus. Vidisti quāta vel inter ipsa vincula claritas? Quis verò, quæ postea contigerunt, dignè explicet? † Illius nempe neq; habitus cuiquā notus.] At cōtrà hic regibus omnibus splendidior, regia in vrbe, in qua & certauit & vicit, cōditus est. Ille si quando in memotiā venit, probris cōtumeliisq; agitatur etiā à domesticis, impudicissimus enim fuisse memoratur. Huius cū eximia laude omnes vbiq; meminerunt, non modò apud nos, verùm apud ipsos quoq; inimicos. Nāque vbi sese aperuerit veritas, ne ipsi quidē inimici queunt impudenter obsistere: & si enim illū non fidei gratia admirantur, at summæ cōstantiæ fortitudinisq; merito extollūt. Hic per ora omniū in dies vbiq; celebratur, coronatúsq; prædicatur: ille cōtrà conuiciis maledictísque lacessitur innumeris. Vbínam ergo fulgor elucet gloriæ? Sed leonem profectò imprudens ex vngue descripsi. Illa illa cœlestia, illa sanè diuina, quis cōcipiat animo? Quis promat eloquio? Quando ille cum imperatore cœlesti, amictus gloria comes adueniet, adstabit Nero tunc tristis, mœrēs, demissus. Hæc qui ridēda putat, est planè ipse ridiculus. Nēpe eū si futuris denegas credere, vel ex prēteritis consiliū fiat. Necdum aduenit coronarū tempus, & tanto iam honore fruitur athleta diuinus: quanto putas frueē, quū dominus ipse, qui certamē ꝓposuit, venerit? In alieno dum esset hospes atq; peregrinus, tātę admirationi habitꝰ est: in patria positus, quis dignè cogitare sufficiat quibus fruiturus est bonis? Nūc vita nostra abscōdita est cū Christo in deo, & tamen mortuus plus quàm viuētes omnes operatur, atq; honoratur: cùm venerit vita ipsa nostra, q̄ ille insigni fœlicitate potiturus est? Quisnā erit illius glorię cumulus? Ideo autē hoc eum honore frui voluit deus, non q̄ ille eo indigeret. Si enim in corpore cōstitutus, seculi omnē despexit gloriā, quātò magis corporeis nexibus liber? Neq; vt eo tantùm frueretur, sed vt hi qui futuris nō credunt, vel ex prēsentibus admoneantur. Veniet ergo Paulus cum rege cœlesti, quū aderit resurrectionis dies, bonisq; fruetur ęternis. Id si infidelis nō credit, vel ex præsentibus admonitus discat. Longè est imperatore clarior, & asq; vlla cōparatione honoratior pelliū sutor. Nullus vnquā ex Romanis regibus tanto in honore fuit, quāto hic est. Cæterum imperator foris alicubi iacet abiectus, hic autē vrbis medium veluti viuens ac regnans tenet. Ex his futura cōiiciēs, crede. Si enim hic vbi agitatus iniuriis, persecutionésq; perpessus est, tantis honoribus fruitur: quid putamꝰ cùm iudicis nostri comes, iudex & ipse futurus aduenerit? Si vbi fuit pelliū sutor, tanto splēdore collucet, quid erit quum Solis quoq; radios vi sui fulgoris obscurans, in gloria venerit? Si cum abiectione tāta potentiā tantam prostrauit, ac vicit: quid faciet, quū immortalitatis stola vestitus, & gloria coronatus illuxerit? Non queunt ista negari, neq; prudentiæ fuerit euidētissimis rebus contradicere. Quē non vis miraculi moueat, cùm videt vilem opificem, eum honore superare, qui fuerit summa potētia prēditus? Si hic res supra naturā fiunt, quātò magis in futuro fiēt? Crede homo præsentibus, si futuris fidē adhibere non vis: crede his quę videtur, si que non videntur, credere dedignaris. Imò visibilibus crede. ita enim inuisibilibus quoq; crediturus es. Sin autē credere penitꝰ renuis, opportunè tibi illud apostoli dicemus: Mūdi nos sumus à sanguine vestro. Omnia eū cōtestati vobis sumus, nihílq; omisimus ex his quę oportuit dicęre, vos iam vobis imputate gehēnę suppliciū. Nos autē vt filij charissimi Paulū imitari studeamus, nō modò fide, verùm & vitę mūditia. vt cœlestem gloriā cōsequamur, despiciamus toto animo præsentē gloriam: nihil nos mortale terrenúmq; seducat. Visibilia cōtemnamus omnia, vt cœlestia adipisci mereamur: imò si fuerit his intenta mēs, & omne studiū nostrum exemplo Pauli, mortalem quoq; gloriam cōsequemur. Atq; cò excellentius, quo illā maiori studio atque acriori intentione fugerimus, solisq; cœlestibus & æternis inhiauerimus. Ea nobis superna pietas largiri dignetur, in Christo Iesu domino nostro, cui est cum patre & spiritu sancto honor, imperium & gloria, in secula seculorum, Amen.

† illius nēque neq; sepulchrum cuiquam notum.

Act. 22. a.

Ibidē. 9. g.

2. Cor. 11. f

Ibidem. e.

Act. 20. f

Homilia V.

Fidelis sermo. Si enim cōmortui sumus, & cōuiuemus: si sustinemꝰ, & cōregnabimus: si negauerimus, & ipse negabit nos. Si non credimus, ille fidelis permanet. Negare enim seipsum non potest. Hæc admone, testificans coram deo. Noli verbis contēdere, ad nihilū enim vtile est, nisi ad subuersionē audiētiū. Pleriq; infirmiores fratres ad fidei robur nō assurgūt, neq; spei dilationē patiūtur, prēsentiāq; inquirūt tātùm, & ex his futura cōiiciūt. Quoniā igitur quæ hic ille tolerabat, mors erat, & supplicia & vincula, ipse autē vitā pollicebatur ęternā: fidē verbis eius difficilè quis habuisset, diceretq;: In morē animaliū morior, & quum fuero mortuus, viuam: In terra nihil mihi polliceris, & in cœlo dabis? Quę sunt parua nō exhibes, & maiora prēstabis? Ne quis igitur ambigeret, istáq; secum cogitaret: se ad id cōparat, vt omne tollat ambiguum, atq; hinc iam illos præstruit, argumentáq; colligit. Nam quod ait; Memor esto Christū Iesum resurrexisse ex mortuis: hoc est quia post mortē resurrexit. Fidelis ergo sermo est, q̄ is qui vitā assecutus est cœlestem, æternā quoq; cōsequetur. Vnde verò fidelis? *Si enim cōmortui sumus*, inquit, *& cōuiuemus.* Si enim in his quę tristia sunt, laborisq; plenissima, cōmunicamus illi, in his quæ plena fœlicitatis sunt, nō cōmunicabimus? At id ne homo quidē faceret, vt qui secū mori affligiq; delegisset, si quando quiete ac secundis rebus frueretur, eum nollet fœlicitatis habere consortem. Vbi autem commortui sumus? Eam dicit profectò mortem, quæ per lauacrum, & quę per passiones fit. ait enim: Mortificationem domini Iesu in corpore circunferentes: &, Cōsepulti sumus ei per baptismum: &, Vetus homo noster simul crucifixus est: &, Cōformes facti sumus similitudini mortis eius. Hīc autem tentationē dicit potius mortē, propter ipsum mortui sumus, nō viuemus equè per ipsum? nihil ambigi potest. *Si sustinemꝰ*, inquit, *& conregnabimus.* Nō satis est semel mori, diebus singulis beatus iste moriebat: sed tolerātia opus est magna, caq; in primis Timotheo erat necessaria, deiceps omnibꝰ semp ac iugiter. Deinde alia ex parte ad tolerantiā ꝓuocat, nō scilicet ex bonis, verùm ex malis. Nam si eadē cum bonis consequerentur & mali, nulla esset cōsolatio. & si qui sustinerēt, conregnaturi essent: qui verò nō sustinerēt, hoc solùm passuri dicerentur, vt non cōregnarent: graue quidē & hos

2. Cor. 4. e

Rom. 6. a.

Ibidem.

hoc esset, sed plurimos tamen minimè angeret, idcir co quod est terribilius addit: *Si negauerimus eum*, inquit, *& ipse negabit nos*. Bonis itaq; & malis digna pro meritis vicissitudo reddetur. Quem verò ille in regno suo negauerit, quid pati cõsentaneũ sit cõsidérare. Qui me, inquit, negauerit, negabo ipsum & ego. Mat.10.d
Non tibi videtur æqua retributio? Deinde nihil ei nocemus, si non credimus: fidelis quippe ille manet: negare seipsum non potest. [Hoc est si non credamus quod resurrexerit, nihil ex hoc lęditur.] Verax ille est, firmus est, siue ipsi hoc dicamus, siue nõ. Si igitur nihil noceri à nobis potest cùm illum negamus, nullam aliã ob causam confessionem exigit nostrã, nisi vtilitatis nostrę gratia. Ille enim idem manet, siue ipsi negemus, siue nõ. negare seipsum nõ potest. [Hoc est, non esse.] Et si res ita se habeat, cùm sit illi per naturam esse, nõ potest ad id venire, vt non sit. Semper manet, sempiterna illius substantia est. Non itaq; vt gratificantes illi, ita affecti simus, aut violare aliqua ex parte nolentes, sed vt veritati inhęrentes. Deinde ne putaret quispiã Timotheum his indigere monitis, addidit: *Admone testificans corã domino. noli verbis cõtendere: ad nihilum enim vtile est, nisi ad subuersionẽ audientium.* Plenum profectò terroris est, hoc sub deo teste tũc dicere, ac discipulo tradere. Nam si testimoniũ hominis dicimus plenissimam fidem quæ ex verbis fit, idq; irritũ facere nemo præsumit: quantò magis dei? Verbi gratia: Si quis fœdus inierit, aut testamenti tabulas scripserit, testes adhibet, quib° semper habeatur fides: putásne audebit quispiã id violare, aut aliàs prodere? Minime id quidẽ, etiamsi velit, arguetur enim testium fide. Testem igitur eorũ quæ dicuntur aut gerũtur, deum vocat. *Noli verbis contendere: ad nihilum enim vtile est, nisi in subuersionem audientium.* Nõ modò, inquit, lucri nihil est, verùm & detrimẽti plurimũ est: & si illi cõtẽpserint, deus eos iudicabit. Est eũ ea res illecebris plena, semperq; gestit human° animus rixari, atq; litigare. *Festina teipsum probatũ exhibere deo, operariũ inconfusum, recte tractantẽ verbũ veritatis.* Omnib° in locis vt non erubescat hortatur. Quid, oro, tãta illi verecũdiæ calcãdæ cura est? Videbatur ferme metuendum, ne plures erubescere inciperent & Paulũ ipsum, vtpote sutorẽ pellium, & prædicationis verbũ, cùm prędicatores periclitarentur, ac perirent. Christus cruci fuerat affixus, Paulus capite truncandus erat, †Petrus itidem agendus in crucẽ:] idq; ab hominibus improbis, scelestis, impuris. Quoniã igitur hi rerũ potiebãtur, Noli, inquit, erubescere, nihil ex his quę pertinent ad pietatẽ ac religionem agere verearis, siue seruire opus sit, siue quolibet aliud pati. Quo autẽ modo fit quisq; probatus operarius? Si erubescere nõ nouerit. Operarius enim nihil erubescit operari, ita neq; euangelij minister: omnia nanque tolerare debet. *Recte tractantem verbum veritatis.* Complures enim illud vndiq; lacerant, atque discerpũt, plurimáq; illi imminẽt noxia germina. Non ait dirigẽtem, sed rectè tractãtem: ac si dicat. Amputa quęcũq; adulterina oriuntur, & cætera huiusmodi summa cũ vehemẽtia incumbe vt resecentur, atq; veluti in loris atq; corrigiis superflua quæq;, atq; à prædicatione aliena, gladio spiritus abscinde. Prophanas autẽ vocũ nouitates deuita. Neq; enim eatenus subsistẽt. Nam cùm quid noui fuerit inuentũ, semper noua id parturit, infinitúsq; fit error eius qui tranquillam fidámq; stationẽ littoris egressus, per deuia cœperit

† *Petrus deorsum i crucẽ fuerat subactus:*

A vagari. *Amplius enim proficiẽt impij, & sermo eorũ vt cãcer serpit.* Morbus vtiq; horrendus, & qui medicina cõtineri nequit: sed omnia indies corrũpit ac perimit: ideo nullum ei remediũ valet adhiberi. Ostendit per hæc eos corrigi emẽdariq; non posse, qui spõtè à veritate aberrarũt. *Quorum est*, inquit, *Hymenæus & Philetus, qui circa veritatẽ aberrauerũt, dicentes resurrectionẽ iam factam esse, & peruertentes quorundã fidem.* Et rectè ait, amplius ꝓficiẽt. Nã cùm hoc solũ incõmodũ sit, vide q̃ multa ex eo nascãtur incõmoda. Nã si iã resurrectio facta est, non modo hoc afficimur detrimento, q̃ magna illa priuamur gloria, verùm & iudicij metus excluditur. Quippe si resurrectio facta est, meritorũ quoq; retributio tollitur. Gratis itaq; iusti pressuras dolorésq; tolerarũt. At id ita falsum est, vt cõtrà penitus hac etiã in vita & boni spe sua nutriãtur, & æternæ fœlicitatis percipiãt gustũ, sereno semper trãquil
B lóq; animo perseuerantes: & mali cõscientæ suæ flagellis exagitati, quod semper passuri sunt, hîc iam incipiant pati. Melius fuerat pro erroris magnitudine, dicere non esse resurrectionem, quàm iam factã esse.

Et peruertunt, inquit, *quorundam fidem*. Non omnium, sed quorundam. Nam si resurrectio nõ est, fides no- 1. Cor.15. b.
stra omnis euanuit. si resurrectio nõ est, inanis est prędicatio nostra. si non est resurrectio, neq; resurrexit Christus. ꝓ si non resurrexit, neque natus est, neque in cœlum ascendit. Vides vt cùm solam resurrectionem videatur euertere, plurima fidei fundamẽta cõcutiat? Quid igitur? Nihil ne igitur cõtrà moliendũ est? Nempe Christi stabile fundamentũ nutare non potest, quod huiusmodi est signaculo præditũ: *Nouit dominus qui sunt eius. Et recedat ab iniquitate omnis qui inuocat nomẽ domini.* Ostẽditur ex his, eos qui peruersi sunt,
C antea stabiles nõ fuisse. Neq; enim primo statim impulsu euersi fuissẽt: sicut neq; Adã ante insultũ stabilis fuit. Qui enim firmi in fide & fixi sunt, non modò nihil ab huiusmodi seductorib° violãtur, verùm ipsa sua cõstantia admirationi habentur magis. *Et stabile*, inquit, *& fundamentum.* Ita tenenda est fides, huiusmodiq; signaculum cautè seruandum: *Nouit dominus qui sunt eius.* Ex Deuteronomio huiusmodi testimonium sumpsit, ac si dicat, Stant fixæ atq; immobiles cõstãtes animæ. Vnde verò illæ noscuntur? Ex eo scilicet, ꝓ huiusmodi testimoniũ in suis operibus præferunt, ꝓ à deo noscuntur, quòd non simnl pereunt, quòd ab iniquitate discedunt. *Et recedat*, inquit, *ab iniquitate omnis qui nominat nomẽ domini.* Hęc indicia fundamẽti sunt, quæ non seçus q̃ fundamentum firma perdu-
D rant: atq; veluti lapidi sunt incidẽda, vt sint nobis literarũ vice. Porrò hę literę operibus ostẽdũtur. *Habens*, inquit, *signaculum istud affixum. Omnis*, inquit, *qui inuocat nomen domini, recedat ab iniquitate.* Igitur cùm quis fuerit iniustus, alienus à fundamento est, cùm & hoc propriũ signaculi sit, iniqua nõ agere. Caueamus itaq; ne signaculũ regium perdamus, ne salutis deponamus indiciũ, ne non signati simus, neu stultitiẽ & incõstantię denotemur. Studeamus fundamẽta esse, & fundamenta firmissima, vti ne circunferamur omni vento doctrinæ. Hoc nempe eos qui dei Ephes.4.a
sunt indicat, & qui ab iniquiate discedunt. Nam quo pacto quis dei esse potest qui iustus est, cùm sit ipse iniustus, & iniqua operetur, atq; aduersus eũ operib° pugnet, ipsúmq; per act° illicitos irritet? Sed ecce nos dũ aduersus iniustitiã loquimur, plurimos in nosipsos cõcitamus. Quippe hæc pestis cũctorum animas, tyranni

Morale

tyranni in morẽ occupauit: quódq; grauius est, non id necessitate, aut vi, sed suadẽdo ac blandiẽdo effecit, vt illi gratas habeant huiusmodi seruitutes. Nã si quidẽ vi non amore tenerẽtur, quàm primùm ab ea seruitute resilirẽt: quocirca eis iucũda esse videtur ea res, quę amarissima est, & amara iustitia, quę dulcissima est, si intimo sensũ hauriat. Ea quippe ratione & mel amarũ quidam esse putarunt, & aliud quodlibet noxium cũ voluptate perceperunt. Causa verò nõ ex rerũ natura, verùm ex peruersitate sententię ducitur. Laborat enim morbo nostrę rationis iudiciũ. Sicuti etiã statera, si lancem loco motam habeat, pondera iustè non iudicat: ita & anima nisi habeat rationis lãcem stabilem, ac firmiter vi diuini timoris affixã, res syncerè diiu dicare non valet, sed circũfertur iugiter atq; deprimitur. Nam si quis diligẽter inquirat, aspiciet ingentẽ iniquitati amaritudinem inesse, eámq; nõ modò patiẽtibus, verùm & agẽtibus, imò his ma ximè esse perniciosissimã. Nihil modò de futuris, sed de prę̃sentib° interim loquimur. Nõne huius germina sunt lites, rixæ, iudicia, reprehẽsiones, accusationes, inuidię? Quid verò his omnibus dici amarius potest? Nónne hęc amicitias, bella, odia gignit? Nónne cõscientiam, quę nos iugiter flagellis cędat ac mordeat? Vellem, si fieri posset, iniqui animã corpore exutam, cernendã omnibus in cõspectum dare: videres eam profectò pallidã, trementem, rubore & cõfusione plenam, anxiã, semetipsam condẽnantem. Quãlibet enim quis ad ipsa vitiorũ profunda corruerit, animi iudicium nunquam corrumpitur, atq; inuiolabile perstat. Nullúsque est qui dum malum operatur, bonũ id esse putet, sed occasiones fingit, & omnia facit: cęterũ ille etsi verbis crimẽ fortassis diluat, cõscientiam tamen ipse suam effugere nequaquã poterit. Nam hic quidem & oratio arguta, & callida, & inconstantia principũ, & assentatorũ greges, ius fortè obnubere queant: intra verò cõscientiam nil horum admitti potest. Nõ adulatores adsunt, nõ pecuniæ, quę iudicia corrũpunt. insitum quippe nobis est à deo naturale iudicium. Id verò cùm à deo collatũ sit, nihil eiusmodi patiẽ, sed ipsi quoq; somni inquieti & tetræ rerũ imagines, & iugiter animũ cædens mali memoria, quietem intercipit nostrã. Puta, domum quispiã ab aliquo per nefas abstulit: non is modò cui sublata est, gemit, verùm & qui eam tulit: siquidẽ futurum credit esse iudicium, imò is maximè ingemiscit, ac lamentatur: sin vero futuris derogat fidem, sic quoque cõfusus erubescit. Sed planè nullus est, siue Gentilis, siue Iudęus, siue hæreticus sit, qui futurã retributionẽ non metuat, & expauescat. Nónne quàm sæpe cernimus in nos variis modis supernã animaduersionẽ desæuire, siue cùm ad extremã deuenimus inopiã, siue cùm filios & charos amittimus, siue cùm corpore aut animo lędimur, quàm multa huiusmodi sæpe infert deus? Quia eñ resurrectionis fides, ac iudicij æterni metus omnes coërcere nõ potest, & hac in vita iusti iudicij sui plurima nobis argumenta prę̃stat, & in mediũ affert. Ille cùm opes congessisset innumeras, absq; liberis moritur: hic in bello moritur, alius corpore debilis sit, alius amisit vnicũ filiũ: ista cogitat, hęc mente pertractat, perpetuóq; metu agitatur. An verò ignoratis, q̃ multa patiãtur iniqui? An hæc amaritudine plena non sunt? Et si nihil illis huiusmodi contingat, nónne iniquum hominẽ omnes carpunt, omnes oderũt, detestantur omnes, ac beluis

A omnibus stultiorem immaniorémq; arbitrantur etiã tiam iniqui ipsi? Nã si seipsos cõscientię impulsu dãnãt, multo magis alium eiusdẽ criminis reum, raptorem illum & cupidissimum, perditúmq; appellantes. Quid ergo habet ille amplius? Nihil profectò aliud, quàm solicitudinis cumulum, & molestissimã curã, ad ea seruanda quę rapuit. Quantò enim qũis pecuniarũ pl° acquisierit, tãtò maiores sibi vigilias, acriorémq; solicitudinem parat. Quid illorum maledicta memorem, qui opprimuntur iniuriis? Quid angorũ per singula cumulũ? Porrò si morbus ingruerit, quãto curarũ absorbebitur barathro? Neq; enim potest quanuis impiissimus nõ solicitè versare animo futura, quãdo iam nihil operari potest. Nam quãdiu quidem hic sumus, anima voluptatũ illecebris delinita, tristia ægrè admittit animo: cùm verò migratura ex corpore est, tũc iam maiore cõtinetur metu: quippe
B quæ ad ipsa iudicij peruenerit limina. Ita fermè & latrones quãdiu in carcere viuunt, absq; metu degũti, vbi verò ad velũ sisti cœperint, soluũtur metu. Cùm enim pulsare animã metus mortis incipit, ignis instar præsentis vitę omnia succidens, philosophari eã cogit, & futura solicita mẽte versare. Nullus iam pecuniæ incessit amor, nullũ vrget auaritiæ studium, nulla stimulat libido cõcubitus. Hæc igitur, vt dixi, vbi præteriere, iudiciũ esse †liberum gratia] sinunt, succedente mœrore, duritiámq; molliente. Nihil enim æquè vt deliciæ, philosophiæ aduersãt: sicut è cõtra pressura ad philosophiã accõmodatissima est. Inspice quęso, quidnã tũc auarus erit. Afflictionis, inquit, tẽpus obliuionem facit abundantis voluptatis. Quo animo futurus est, cùm eos cogitabit quorũ diripuit
C bona, quos affecit iniuriis, quos immodica cupiditate prædatus est? quãdo alios cernet auaritia frui, seipsum verò è vicino pœnas exigendũ. Neq; eñ fieri potest, vt morbo quis detentus, non ista cõspicetur. Sæpe nanq; ipsa in semet vertitur anima, fit anxia, pauida, tremens. Porrò id q̃ sit mœroris atq; amaritudinis plenũ, quis eloquatur? Hæc autẽ per singulos morbos fieri necesse est. & ista quidẽ hîc. Quę vero futuri tẽporis sunt, explicari omnino nequeunt, pœnæ illæ, supplicia, cruciatus, tormenta, quæ cogitationẽ omnẽ fugiunt. Ista nos assiduè dicim°: Qui habet au- Luca 8.a.
res audiendi, audiat. Idcirco autẽ ea assiduè dicimus, quia cogimur. Nam gratissimũ esset, si nulla nos hæc vel semel dicere necessitas cogeret: quoniã verò id datũ non est, cupimus vel hoc medicaminis genere vos eripere morbo, sanitatíq; restituere. Quòd si n
D morbo persiteritis, dissolutę, prsus, atq; obtusę, imò crudelis immanísq; animæ erit, vel medicinæ artem repellere. Si enim cùm medici corporũ, charos nostros desperauerint, eos tamen oramus, ne curare omittãt, sed vsq; ad extremam respirationem, omnem artis adhibeant diligentiã: non multò magis eadem in nobisipsis vtemur diligẽtia? Fortassis enim postquam ad ipsas inferni ianuas, ipsáq; nequitiæ peruenerit limina, resipiscere quis poterit, & recreari, & cõualescere, atque capessere æternã vitam. Quàm multi enim cùm sæpius auditoriũ spirituale frequẽtarẽt, nullúmq; eorum quæ dicuntur, perciperent sensum, repentè vnico doctoris verbo cõuersi sunt? imò non vnico illo. Etsi eñ nullũ prę̃teriti studij perceperant sensum, lucrati tamen sunt, fructúmq; perseuerantię suę repente ostenderunt. Nã sicuti arbor cùm plures ictus acceperit, & vno postmodũ repentè corruerit,

† *sincerũ.*

non

non vni illi tãtùm, ſed cæteris pariter imputat: quod ille animaduertit, qui radicẽ intuetur. Qui em̃ ex alto cõſpicit, nihil tale valet cõſpicari: ita & hic. Et medici ſæpe plurimi, cũ plura medicamẽta ęgroto obtuliſſent, nihil profecerũt, cùm demũ repente quiſpiam accedẽs totũ perfecit: non eſt autẽ ea curatio, illius tantùm munus qui poſtremus acceſſit, verùm illorũ etiã qui remedia priores morbo adhibuerũt. Igitur & ſi modò perceptæ doctrinę minimè afferimus fructũ, eum poſtmodũ afferemus. Cuius ꝓfectò rei certa omnino tenemus indicia. Neq; enim fieri poteſt, vt flagrantiſſimũ hoc veſtrum decidat ſtudium, quo ad audiẽdum dei verbũ tanto affectu atq; amore cõcurritis: abſit id penitus. Præſtet autẽ omnipotens deus gratiæ ſuæ cumulum, vt eius monitis obtemperantes, æternæ fœlicitatis præmia conſequi mereamur, in Chriſto Ieſu domino noſtro, Amen.

Homilia V I.

IN magna autem domo non ſunt tantùm vaſa aurea & argentea, ſed & lignea, & fictilia, & alia quidẽ in honorem, alia verò in contumeliam. Si quis emundauerit ſeipſum ab his, erit vas in honorem ſanctificatum, & vtile domino in omne opus bonum præparatum. Pleróſque mortalium ea cogitatio ſæpe turbabat; cur mali permaneant, & non penitus pereant. Eius autẽ rei & alię cauſæ plurimæ afferri poſſunt: puta, vt cõuertantur, & pœnitentiam agant: ac niſi reſipiſcant, pœna ſua poſtmodũ cæteros moneant. Hìc autẽ plenam rationis cauſam Paulus affert dum dicit: In magna domo eſſe vaſa non modo argentea & aurea, ſed etiam lignea & fictilia. ac ſi dicat: Quemadmodum in maiori domo neceſſaria eſt magna differentia vaſorum, ita & in orbe toto. Non enim eam ſimilitudinem ad eccleſiam refert, verùm ad mundum vniuerſum. Quippe in eccleſia nullum vult eſſe vas ligneum, aut fictile, ſed argentea omnia & aurea. Ibi enim eſt corpus Chriſti, virgo caſta, non habens maculam, neq; rugã. Noli, inquit, perturbari, ſi ſunt homines nequã, & ſcelerati. In magna em̃ domo ſunt vaſa huiuſmodi. Sed nõ eodẽ, inquies, honore fruuntur, verùm alia in honorẽ, alia in contumeliã ſunt. Ita ſanè, ſed vaſa illa vilia licèt, miniſterium tamẽ aliquod in domo implẽt, vſúmq; ſui præſtant: in mundo verò non his ipſis ad alia vtitur deus? Verbi gratia: Inanis gloriæ cupidus plurima ædificat: cupidus item negotiator, caupo, princeps. Sunt quædã in mundo opera quæ illis cõgruunt. Porrò aureũ vas nihil huiuſmodi eſt, ſed circa regiã verſatur mẽſam. Non itaq; inter neceſſarias res malitia eſt. Quo enim pacto? Sed mali quoq; ipſi ſuum implent munus. Nam ſi argentei & aurei fuiſſent omnes, nihil eis ꝓfecto opus eſſet. Deniq; ſi omnes laborũ ærumnarúmq; patiẽtes eſſent, nihil opus haberemus ædificiis: ſed delicias ſinguli aſpernaremur, ac fruſtra varia ciborũ genera pręclaraſq; ædes inquirerem°, cùm earũ tãtùm rerũ, quę eſſent ad victum neceſſariæ, curam haberemus omnes. *Si quis ergo, inquit, ſeipſum his emundare ſtudeat, erit vas in honorem ſanctificatum.* Vides vt non naturæ, carnaliſve neceſſitatis ſit, aureũ eſſe vel fictilem, ſed noſtrę tantũmodo voluntatis? Ibi nempe neq; fictile vas aureũ fieri poterit, neq; hoc in illius naturam cõuerti. At verò hìc magna huius mutationis & emigrationis facultas volenti datur. Vas erat fictile Paulus, ſed euaſit in aureum: vas fuit aureũ Iudas, ſed in fictile conuerſum eſt. Sunt igitur fictilia immunda, luxurioſus, nepos, auarus, fictiles erunt. Et quomodo alio in loco ait: Habentes theſaurum hunc in vaſis fictilibus? Naturã hìc noſtrorũ corporum ſignificauit, quæ fictilia vocauit vaſa, ac ſi dicat, Vas fictile corp° noſtrũ eſt. Sicut enim fictile vas nihil eſt aliud, quàm coctũ lutũ: ita & corpus noſtrũ nihil aliud eſt, quàm lutũ animę calore ſolidatum. Huiuſmodi deniq; ſi ſępius decidat, defluit atq; conteritur. Quid enim oſſa, quę adeò valida ſunt & arida, à teſta figuli differunt? Quid à luto carnes? nónne æquè ex humore materiam trahũt? Cęterum, vt dixi, illic de natura, quam minimè vituperat loquitur: hìc de voluptate, quæ in vitio eſt. Si quis ergo, inquit, emundet ſeipſum. non ſimpliciter ait, mundet, ſed emũdet: hoc eſt, penitus purget, erit vas in honorẽ ſanctificatum, & vtile domino. Illa ergo inutilia ſunt, & ſi vſum quendã ſui prębeant, ſed non in omne opus bonum. Quod autẽ in honorem eſt, in omne opus bonum vtile dicitur prępara tũ: & ſi non operetur, idoneũ tamẽ eſt, & prępara tum. Oportet igitur ad omnia paratum eſſe, ſiue ad mortẽ, ſiue ad martyrium. Própto animo ad omnia eſſe neceſſe, ſiue ſit amplectẽda virginitas, ſiue genus aliud quodlibet virtutis, glorióſiq; laboris ſubeundũ. *Iuuenilia verò deſideria deuita.* Iuuenilia deſideria, nõ ea modò quę ad libidinem pertinent, ſed quęque caſtigari conuenit dixit. Audiant ſenes quã ſibi fugiẽda ſunt iuuenilia omnia. Siue em̃ quis iniurioſus ſit, ſiue potentiæ ſtudeat, ſiue pecuniarum aut corporũ amore teneatur, iuuenile deſideriũ eſt, ac ſtolidũ, cordiſque necdum ſatis cõſtantis, ſenſúque parum firmi, & qui nõ altis radicibus fixus ſit, ſed feratur leuis & vagus, certũ documentum. *Hæc ergo, inquit, fuge, perſequere autem iuſtitiam, fidem, charitatem, pacem cum his qui inuocãt dominum ex mundo corde.* [Iuſtitiam dicit quanlibet virtutem, pietatẽ ſcilicet, quę in recta vita cõſiſtit, fidẽ, charitatẽ, manſuetudinem cum inuocantibus dominum ex mundo corde.] Hoc eſt, illis ſolum cõfide nõ qui temerè, ſed abſq; dolo & ſimulatione inuocant, quibus nihil ineſt fraudis, qui cũ pace ad inuocandũ pergunt, qui nõ litigant: illis itaq; tantùm accede ſocius, & cũ eis preces miſce, à cęteris abſtine. Manſuetum eſſe oportet, atq; pacificũ. Cęterum ea manſuetudo ita ſeruãda eſt, vt nõ ex ea pietas fidéſq; lędatur: quã qui violare quęrunt, durius corripiẽdi ſunt. *Stultas autẽ & imperitas quæſtiones deuita.* Vides vt vbiq; illum quæſtionibus arceat, nõ ꝙ ille idoneus nõ fuerit eas euertere: alioqui dixiſſet, cura idoneus fieri ad eas euertẽdas, ſicuti cùm dicit: Intende lectioni, hoc enim faciens, & teipſum ſaluum facies, & eos qui te audiunt. Verùm nouerat eſſe prorſus inutile huiuſmodi ſubire certamina, nullúmq; finem habitura, niſi rixas, odia, iniurias, maledicta: has ergo, inquit, quęſtiones deuita. Sunt autẽ aliæ perutiles quęſtiones de ſcripturis, de aliis neceſſariis, à quib° ille nos minime prohibet: ſed ita, vt in cõquirẽdo ceſſent lites, iurgia, rixę. Procul enim iſta eſſe debẽt ab eo qui dei pacis ſeruus eſt. *Seruum, inquit, domini non oportet litigare, ſed mitem eſſe ad omnes.* Quomodo ergo dicit: Argue eos cũ omni imperio? &, Nemo adoleſcentiã tuã contẽnat? Et rurſus: Argue eos durè? quia & hoc manſuetudinis eſt. Nam vehemẽs reprehenſio quãdo ita fit, vt à manſuetudine non diſcedatur, ea maximè eſt quæ operari conſueuit egregiè quod ſuũ eſt. Licet enim profectò acrius cum mãſuetudine carpere, q̃ cũ audacia & feritate confundere. *Doctorem.* Ad omnes,

Ephes. 5. f.

2. Cor. 4. d.

1. Tim. 4. d.

Tit. 2. d.

Infrà 4. c.

Tit. 1. c.

Tit. 3. a. omnes, qui diſcere cupiũt. Hęreticũ enim, inquit, hominem poſt vnã, & ſecundam correptionem deuita. *Patientem.* Id quippe prorſus neceſſarium eſt, alioqui cætera incaſſum fiunt. Si em̃ piſcatores cùm ſępe die tota fruſtra iactauerint retia, non tamẽ deſiſtunt, neque deſperãt: multò magis nos id facere cõuenit. Et vide quàm id vtiliter fiat. Sępe fit, vt dum aſſiduę doctrinæ fruct° illabitur animo, vitiũ quo ille perturbatur excidat. Prorſus em̃ qui milies audierit aliquid, patietur: nã fieri nõ poteſt, vt qui iugiter cœleſtis doctrinæ excipit verba, nihil patiatur. Interdũ igitur is cui perſuadere perſiſtẽdo poteram°, deſperatione noſtra totũ perdit. Non ſecus, q̃ ſi quis imperitus agricola, vbi plantauit vitẽ, priore illã anno diligẽter curet, & fodiat: ſecundo verò, ac tertio fructũ ſe percepturũ ſperet, idq; niſi obuenerit, deſperãs, quarto iã anno quo laborũ ſuorum prę̃mia percipere poterat, curã vitis omittat. *In manſuetudine, inquit, corripientẽ eos qui cõtradicunt.* Hoc enim in primis manſuetè magiſtrum facere oportet. Neq; enim poteſt anima quæ opus habeat diſcere, ſi corrixãdo, & altercando doceatur, quippiã vtile, ac neceſſariũ quantalibet intẽtione vtaẽ cõſpicari, nihilq; inde referet, prę̃ter mœrorẽ atq; triſtitiam. Expedit hoc illi ante omnia, qui vtile aliquid addiſcere vult, vt gratè magiſtro afficiatur. Niſi enim hoc præſtetur, nihil cõmodè, nihil vtiliter fieri poterit. Gratè verò illi affici, qui ſe iniuriis audaciter impetat, nemo fermè poteſt. Quomodo igitur ait: Hęreticum hominẽ poſt vnam & ſecũdam correptionẽ deuita? Hoc de illo monet, qui corrigi nõ vult, quẽ inſanabili morbo detineri viderit. *Ne forte, inquit, det eis dominus reſipiſcere à diaboli laqueo.* Ac ſi ſi dicat, fortaſſis aliqua ſequetur emendatio. Fortaſſis autẽ in reb° dubiis ponitur. Igitur ab illis ſolis diſcedendũ eſt, de quibus apertã poſſumus ferre ſententiam, certiq; ſumus quantalibet fiant, eos nunquã ad veritatis viã eſſe reuocandos. *In manſuetudine, inquit, corripientes eos qui contradicunt.* Vides vt hi qui addiſcere cupiũt, ita gratè & intentè accedere debeãt, vt ante demõſtrationem minimè à diſputatione reſiliant? *A quo, inquit, captiui tenentur pro illius volũtate.* Bene ait, captiui: interim enim in errore natant. Intuere quàm cautè illũ de ſe humilia ſentire moneat. Non ait, ne fortè poſſis, ſed quid? Ne fortè det illis deus reſipiſcere, vt ſi quid fiat, ad dominũ cuncta referãtur. Tu plantas, tu rigas: ille ſeminat, & fructus parere facit, atq; ad incrementum perducit. Nunquã igitur ita ſimus affecti, ac ſi ipſi cuiquã perſuaſerimus, etiã ſi ille nobis obaudiat, ſed ad deum referamus omnia. *Et captiui, inquit, ab ipſo tenentur ad ipſius volũtatem.* Hoc autem non modò de dogmatibus, ſed etiã de vita intelligitur. Voluntas eius eſt rectè viuere. Sunt autẽ quidam in laqueo diaboli, vitæ quoque gratia. Itaq; ne in huiuſmodi quidem laſſeſcere debemus animo: ne fortè, inquit, reſipiſcãt capti ab eo ad ipſius volũtatem. Quod ait, Ne fortè, magnæ patientię indicium eſt. Nam volũtatem dei nõ facere, laqueus profecto diaboli eſt. Quemadmodũ enim auis & ſi non toto corpore, ſed vno tantùm pede capta teneatur, in poteſtate eius eſt, qui laqueũ tetendit: ita & nos, cùm & vitę, & fidei peruerſitate capi valeamus, ſi vita ſolùm oberrauerimus, in ius diaboli labimur. Nõ enim omnis qui dicit mihi, Domine domine, inquit, intrabit in regnũ cœlorũ. Et rurſum: Neſcio vos, diſcedite à me omnes qui operamini iniquitatẽ. Vides vt nullũ ſit fidei lucrum, quando quidẽ dominus nos ignorat. Virginibus quoq; hoc ipſum ait, neſcio vos. Quid ergo virginitas profuit, cæteriq; ſancti certaminis labores quãdo ignorãtur à domino? plurimis denique in locis reperies ſolo ex vitę reprobę, nõ ex fidei merito, pleroſq; damnari. Sicut alibi quoq; ſola ex peruerſitate dogmatum, abſq; vlla vitæ culpa alios plecti. Hæc nẽpe ſibi inuicem cohærent. Itaq; cùm voluntatem dei nõ facimus, ſub laqueo diaboli ſumus. Neq; modò ex vita tota, verùm ex vno tãtùm defectu ſolo, in gehennã mittimur, niſi alia ſuppleant bona. Quippe & virginibus, nõ inceſtus, non adulterij, nõ inuidiæ, non liuoris, nõ ebrietatis, non infidelitatis, aut peruerſę fidei crimẽ inuritur, ſed olei tantùm defectus, quia ſcilicet miſericordiã nõ exercuerant, neq; eleemoſynas fecerãt: id quippe ſignificat oleũ. *Et illi item qui ſupremæ dãnationis ſententiã luent, quibus dicitur: Diſcedite maledicti in ignẽ æternũ, ſolùm q̃ Chriſtũ non pauerint, crimine exagitantur, nullaq; cæterorum mentio fit.* Vides certè vt eleemoſyna ſola neglecta gehẽnę ignibus tradat? Ad quid enim eris vtilis, qui nõ facis eleemoſynam? ieiunas quotidie? at virginibus nihil ꝓfuit eiuſmodi ſtudiũ. oras? at ſine eleemoſyna infructuoſa erit oratio: abſq; illa immunda ſunt omnia, & inutilia, maior q; pars virtutis exciditur. Qui non diligit, inquit, fratrẽ ſuũ, ignorat deum. Illũ quomodo diligis, qui ne minima quidẽ iſta, & vilia pateris eis tecum eſſe cõmunia? Sed caſtè ac tẽperanter viuis. Cuius rei gratia id facis? num ſupplicij metu? minime id quidẽ, ſed quadam bonitate naturæ. Nã ſi id agis timore ſupplicij, tantámq; incendij vim, ac libidinis tyrannidẽ ſuperas, multò magis ſtudere eleemoſynis debes: neq; em̃ idẽ labor eſt, pecunias contẽnere, atque frę̃nare libidinẽ, ſed lõgè maior hic labor eſt. Cur id? Quia voluptas illa naturalis eſt, noſtriſq; inſita & innata corporibus, non ſic autẽ cupido pecunię. Solũ deniq; pietatis ac miſerationis eſt ſtudiũ, quo deo æquales euadere poſſum°: quo ſi careamus, cũcta ſimul amiſim°. Non em̃ ait, ſi ieiunaueritis, aut virginitatẽ obſeruaueritis, aut oraueritis, patri veſtro ſimiles eritis: nihil em̃ huiuſmodi in deũ cadit, neq; aliquid tale operatur deus. Sed quid? Eſtote, inquit, miſericordes ſicut pater veſter, qui in cœlis eſt. iſtud dei opus eſt, hoc ſi deſit, quid habes? Miſericordiam volo, & non ſacrificium. Fecit deus cœlũ, fecit terrã, mare: magna profectò iſta ſunt, deiq; ſapientia digna: verùm nihil horum ita naturã attraxit humanã, vt illius miſericordia & ſuprema benignitas. Ea ꝓfectò cùm in cęteris elucet, quę ille potẽtiſſimè, optimè, clemẽriſſimè noſtri gratia fecit: tũ in eo maximè, q̃ propter nos ſeruus fieri dignatus eſt. Nihil itaq; deum nobis ita ꝓpitium, vt miſericordiæ ſtudiũ facit: plurimáque de hoc vltro citróque prophetæ dixerũt. Miſericordiã autẽ non eam dico, quę de rapina fit: neque enim eſt ea miſericordia, neque ſpinæ radix aliquando oleũ gignit, ſed oliuæ tãtùm. Ita neque auaritiæ radix, neque iniuſtitiæ, neque rapinæ miſericordiã parit. Noli eleemoſynã ſua honeſtate nudare, noli eam omniũ probris exponere. nam ſi ideo rapis, vt eleemoſynã facias, nihil eſt ea miſeratione deterius. Quicquid ex rapina prouenerit, non eſt id miſericordia, immanitas illa eſt, & cõtumelia, atque crudelitas: neque ſimpliciter, ſed in deum. Denique ſi Cain, qui deteriora ex ſuis obtulit, ita offendit: qui aliena offert, quantò magis

Mat. 7. c.

Ibidem.

Mat. 15. d.

Oleum.

Ibidem d.

Morale

Ioan. 4. b.

Luc. 6. b.

Mat. 9. d.

Gen. 4. c.

magis offendet? Oblatio nihil aliud, quàm sacrificiũ est. Cúmq; sordidis manib° orare nõ audeas, sordes ipsas atq; immunditiam offerens ex rapina, nihil gra ue esse putas? manus ipsas non finis impleri immũditia, sed eas primùm abluens ita demũ offers: & certè cùm illę sordes crimine careant, sed sola immũditia animi in culpa est. Non itaq; inspiciamus quàm mũdis manibus hostias precéſq; offeramus: sed id potiº curemº, vt quę offerimus, mũda sint semper, alioqui ridiculã rem faciemus. Veluti si quis dilutam diligẽtius tabulã immũdis muneribus impleat, nónne hęc fœda esset irrisio? Sint mũdæ manus, nõ eas aqua solùm diluamus, sed iustitia prius emũdare studeamus, hæc vera mundatio manuũ est: ꝙ si pleni iniustitiæ simus, quamuis eas milies abluas, nihil inde lucrabe-
Esaiæ 1.d. ris. Lauamini, enim, inquit, mũdi estote. Nũ ait, pgite ad fontes, ad balnea, ad stagna, ad flumina? nihil horũ dixit. Sed quid? Auferte malitias vestras ab animabº vestris. hoc est mundũ esse, hoc est ab inquinatione euadere liberũ, hęc vera mũditia est. Illa enim minimum prodest, hæc autẽ fiduciã nobis ad deum, cõfidentiámq; largitur. Illam & adulteri, & fures & homicidæ habere possunt: mollésq; ac lasciui, nepotésque ac fornicarij, huiusmodi mũditiæ in primis studiosi sunt: quippe qui ante omnia corpus diligẽtissimè curãt, vnguenta spirãtes, corpúsq; perpetua cura tergẽtes. Eis quippe corpus sepulchrum est, animam habens intrinsecus mortuam. Hanc ergo munditiã & illos cõsequi fas est: ad eã verò quæ intima & vera est, aspirare penitº nequeũt. Nihil egisti magnũ, si corpº abluas. Iudaica illa purgatio est, inanis ac prsus inutilis, interior si munditia desit. Sit quispiã putredine plenus, absq; vulneribus, quantũlibet circũluat corpº, nihil pficiet, nullúsq; erit cassi laboris finis. Quòd si purulentũ corpus nil iuuare potest, cùm exterior cutis circũluitur, assiduéq; respergitur: quãdo fuerit putredo animæ insita, quid nobis pderit mũditia corporis? Nihil pfecto. Orationibus nobis opº est mundis. Illæ verò quo pacto mũdæ esse possunt, cùm anima ex qua prodeunt, ipsa immũda sit? Porrò nihil animã ita immundam facit, vt auaritiæ ac rapinę labes. At sunt qui cùm per diem innumera admiserint scelera, vesperè lauant, nimiúmq; fidẽter ac temerè ingrediuntur ecclesiã, manusque ad orationẽ extendunt, quasi sordes animi aquarũ diluerint lauacro: quod si verũ esset, quotidiano hoc lauacro multùm profectò lucraremur: ne ipse quidem aliquando desisterẽ balnea frequẽs adire, si mũdos efficere, ac peccata diluere possent. Sed ridicula ista, & deliramenta atq; ludibria, puerorũ sunt ludus. Non execratur deus corporũ sordes, sed immunditiã animo-
Matt. 5.a. rum. Audi deniq; ipse quid dicat: Beati mundo corde. non ait simpliciter, mundi, sed addit: corde: quo-
Psal. 50.c niam ipsi deum videbunt. Propheta quoq;: Cor mũ-
Hier. 4.d dũ, inquit, crea in me deus. Et rursus: Ablue à malitia cor tuũ. Multùm profectò confert bonis assuescere. Vide q̃ sint ista modica & inutilia: & tamen cõsuetudine inducta anima ea nõ deserit, neque ad orandũ pergere sustinet, nisi ea prius impleuerit. Puta assuefecimus nos lauare, & orare, & quasi id nõ liceat illotis manibus facere, nõ libẽter oramus, nisi ante lauerimus: perinde ac deũ offensuri, violaturíq; cõscientiæ bonũ, nisi ita faciamus. Si modicũ istud tantũ habet viriũ, vt quasi necessariò diebus singulis impleatur: quis iam ambigat, si dandis eleemosynis itidẽ sa-

A suefacti essemus, neq; ingredi orationis domũ vacuis manib° cõstituissemus, id quoq; effecturos? Multùm quippe & in bonis & in malis valet cõsuetudinis vis. Non iam laborabimus, si illa nos ceperit. Pleriq; cõsuetudinẽ fecerunt seipsos assiduè signandi, neq; admoneri opus habẽt, sed animo quoq; alibi sæpe occupato, ipsa cõsuetudine veluti quodã animato magistro impellente, manus sponte formant ad salutaris impressionem signi. Assuefecerunt se quidã non iurare, nũquam illi nec spontè nec inuiti hoc faciẽt: assuescamus nos quoq; eleemosynis dandis, & id citò peragemus. Quantis laboribus nobis opus esset, vt hîc medicamentum reperire possemus tam salubre, tam potens? Nam quæso, nisi esset eleemosynæ solatium, postea quàm innumeris sceleribus supplicio nos fecissemus obnoxios, nónne multùm ingemisceremus, multísque suspiriis optaremus pecuniis posse
B peccata redimere? Nónne illas omnes prompto exhausissemus animo, cunctámq; omnino substantiã impẽdissemus, vt superni iudicis iram possemus effugere? Nam si hoc in morbo facimus, atq; impendẽte morte dicimus, Si mortẽ redimere fas esset, bona illę sua dedisset omnia: multò magis id in illa ineuitabili necessitate fieret. Et vide quæso quãta sit diuina clementia, nõ tibi dedit vt tẽporalem mortẽ, sed ęternã redimere posses. Noli, inquit, breuẽ hanc redimere vitã, sed æternam tibi comparare stude. illam tibi vẽdo, non istam: non illudo tibi, hanc si acceperis, nihil accepisti, ego noui illam quanti sit precij. Non ita caupones, mortalisq; vitę negociatores faciũt. illi eẽ si quos fallere queant, vilia quęq; carius vendunt: at ego nõ sic. Nã dic obsecro, si profectus ad negociatorem quempiã, duabus propositis gemmis, vili vna,
C alia preciosissima, preciũ pro vili poneres, preciosam que susciperes, nũ illũ rideres? Absit, imò admirareris magis, & gratias ageres: ita & nũc duæ vitę ppositæ sunt, tẽporalis alia, alia æterna: vendit illas deus, cæterùm æternam nobis vili precio dare mauult. Quid indignamur infantiũ more stultorũ, ꝙ eã quæ preciosior est, pro vilissimo accepimus? Et potest, inquies, vita pecuniis emi? Potest, si nostra non aliena in preciũ demus. At mea, inquies, sunt. Non sunt tua quæ diripis, sed aliena, quantumlibet illorum te dominũ dicas: neque enim si depositũ accipias, eo tẽpore quo abest scilicet qui deposuit, tua illa esse dicis, licèt penes te sint. Si igitur quæ volentibus & agẽtibus gratias eis qui deposuerũt, nostra nõ sunt ne illo quidẽ tẽpore quo ea habemus: multò minus ista
D quæ inuitis ac nolentibus rapimus. ille nanque eorũ dominus est, cui direpta sunt, quãuis penes te sint cõdita: illa enim verè nostra sunt, quæ nobiscũ perpetuò durant. eiusmodi virtutes sunt. nam pecuniæ ne nostrę quidem, nostræ sunt, nedum alienę: sed hodie nostræ, cras verò non nostrę. At verò virtus semper nostra est. neque enim hæc illarũ more minuitur: sed cùm adsit omnibus, integra permanet. Hanc ergo nobis cõparare studeamus, pecuniásque despiciamus, vt veris æternísque bonis frui mereamur, gratia & misericordia domini nostri Iesu Christi, cui est gloria in secula seculorum, Amen.

Homilia VII.

HOc autẽ scito, quia in nouissimis diebus instabunt tẽpora grauia: & erunt homines sui amatores, cupidi, elati, superbi, blasphemi, parentibus non obedientes, ingrati, scelesti, sine affectione, sine pace, criminatores, incõtinẽtes, Cap. III.

tes, immites, sine benignitate, proditores, proterui, tumidi, voluptatis amatores magis quàm dei, habẽtes speciẽ pietatis, virtutẽ autẽ eius abnegãtes, & hos deuita. Ex his enim sunt qui penetrãt domos, & captiuas ducũt mulierculas oneratas peccatis, quæ ducũtur variis desideriis & voluptatibus, semper discentes, &c.

1.Tim. 4. In priori epistola dixerat spiritum manifestè dicere, ꝙ in nouissimis temporibus recedent quidam à fide. & rursus alibi in ipsa epistola prædicit tale quiddam postea futurum, atq; hoc ipsum hîc facit dicẽs: *Hoc autem scito quòd in nouissimis diebus instabunt tempora grauia.* Neq; id ex futuris tantùm, verùm ex præte-
Exod. 7. b ritis indicat, dicens: Quemadmodum Iannes & Iambres restiterunt Mosi. Et ex rationibus item cũ dicit:
Supr. 2.c In domo autem magna non sunt tantummodo vasa aurea, & argentea. Hoc autẽ cur facit? ne scilicet turbetur Timotheus, nec quispiam nostrum, si sint homines mali: quandoquidem sub Mose illi fuerunt, &
B postea futuri sunt. Nihil ergo mirum si nostra quoq; ætate sunt. *In nouissimis diebus*, inquit, *instabunt tempora grauia.* Hoc est, pessima. Quomodo autem erunt tempora grauia? Non dies profectò, neque tempora, sed homines qui tũc futuri sunt carpit: quippe & nos ita loqui cõsueuimus, cùm tempora vel mala, vel bona ex his quę in illis cõtigere, appellamus. Causam quoque malorũ omnium atq; radicem, ac fontem protinus addidit, vnde alia gignuntur omnia: cùm non ea quæ proximi, sed quę sua sunt, singuli quęrũt: ex quo fit, vt vtrunq; pariter negligãt, ita enim ne sua quidẽ aspiciunt: sicuti enim qui ea quæ proximi sunt quærit, sua quoq; ritè disponit: ita & si quę illius sunt, negligit, sua quoque despiciet. Nam si sumus inuicem membra, proximi salus non illius tantùm est, sed & corporis reliqui: illiusq; detrimentum non ad ipsum
C pertingit solùm, sed & corpus omne doloribus occupat. Si ædificatio sumus, si qua patitur pars, reliqua constructio titubat: sin verò firma, & inuiolabilis durat, structuram ferre reliquam potest: ita & in ecclesia, si fratrẽ despicis, teipsum neglexisti. Quo pacto? Membrum tuum iacturã haud exiguam pertulit. Si qui pecunias connumerare non vult, in gehennã mittitur: qui in rebus necessariis periclitantẽ videt, manúmq; non porrigit: nónne multò magis, q̃ ille hoc patitur, atq; eò amplius, quò de maioribus detrimentum id fiet? *Erunt enim*, inquit, *homines sui amatores.* Qui seipsum amat, ille in primis est, qui se non amasse cõuincitur. Qui verò diligit fratrem, hic maximè seipsum amat. Ex hoc auaritia nascitur: charitatem enim quæ per naturã lata est, & vbiq; diffunditur, cõtrahit atq; constringit: hæc pestis mediocres quoq; ac te-
D nues auaritiæ subigit: ex eo elatio gignitur, ex elatione superbia, cuius proles blasphemia est, ex qua arrogantia prodit quæ non obtemperandi est. Qui enim cõtra homines se effert, facilè in deum ipsum impius est: ita deniq; peccata nascũtur, vt sæpius ab inferioribus ad superna conscẽdant. Qui fuerit in homines pius, multò magis in deum erit: qui in socios, atq; cõseruos erit mansuetus, quantò magis in dominũ? Qui verò aspernatur conseruos, ad hoc sensim pertinget, vt ipsum quoque despiciat dominum.

Morale.

Non ergo despiciamus inuicem. Ea quippe doctri-
†si quidẽ dies cõtẽnẽdo, deũ ipsum cõtemnimus
na pessima est, quæ deum nos contemnere docet, † si inuicem contemnimus,] cùm ille iusserit in alterutrũ nos esse studiosos: aliter quoq; si vultis exẽplo, scilicet hoc perspicũ faciam. Cõtempsit fratrem Cain,

A contempsit continuò & deum. Quónam id modo? Vide q̃ contumeliosè respõderit deo: Nunquid cu- Gene. 4. b
stos fratris mei sum? Despexit item Esaũ fratrem, despexit & deum. Idcirco dicit deus: Iacob dilexi, Esaũ Rom. 9. c
autẽ odio habui. Ideo & Paulus ait: Ne quis fornica- Heb. 12. d
tor, aut prophanus sicut Esaũ. Spreuerũt Ioseph fratres eius, spreuerũt deũ quoq;. Israẽlitę quoq; Mosen aspernati sunt, atque ideo deum † offenderũt:] ita & † spreue- † runt:
filij Heli cùm negligerent & peccare facerent popu- 1.Reg. 2. d
lum, in deum impij fuere. Vis id ex aduerso etiam inspiciamus? Abraham pepercit fratris filio, obediuit & Gen. 14. b
deo, constátq; id ex obedientia, quã ostendit in filio, & 22. a
& reliqua virtute eius. Rursus Abel mãsuetus erat in Ibid. 4. b
fratrem, pius item erat in deũ. Non ergo contemnamus inuicem, ne deũ quoque contemnere discamus: honoremus nos mutuò, vt discamus & deũ honorare: qui in homines temerarius est, in deũ quoque erit
B temerarius. Vbi verò auaritia, & amor proprius, & arrogãtia coëunt, quid iam deesse ad interitum potest? Omnia simul periere, peccatorúmq; labes ac cœnũ plurimũ influit. *Ingrati*, inquit. Quo pacto enim auarus gratus esse iam possit? Cui habiturus est gratiam? Profectò nemini. Omnes arbitratur inimicos, omnia quærit accipere: & si omnem illi substantiam tribuas, nullas refert gratias: indignatur, ꝙ non plus habueris, multorúmq; eum feceris dominũ: ne si orbis quidem totius, te donãte potiatur, vllas tibi gratias aget: nihil enim se accepisse putat. Est quippe pestis huius inexplebilis appetitus, neque à morborum concupiscentia dissimilis est: talia enim sunt ægrotorum desideria. Deniq; is qui febris caloribus vritur, impleri
C nunquam potest, sed semper in desideriis est. Ebrius item nunquã mero satiatur, sed siti semper anhelat: ita & qui pecuniarum insano tenetur studio, desiderium suũ exatiare nulla opum poterit copia: quantalibet illi præstes, nullas vnquam tibi habebit gratias. Habebit autẽ ei tantùm, qui sibi quanta voluerit, dederit: id autem facere poterit nemo: neq; enim habet modum cupiditas eius, éstque immensa habendi voluntas, nulli igitur gratias aget. Nihil æquè ingratum vt auarus, nihil ita absq; vllo gratitudinis sensu est, vt pecuniæ cupidus: orbis ille totius inimicus est, indignatur ꝙ vlli sint homines. Cupit enim deserta esse omnia, vt omnium ipse potiatur solus, & multa secũ talia cogitat: Vtinam vi terræmotus cõcussa & euersa ciuitate, cunctísq; oppressis, solus ipse relinqueretur, vt fortunas accipere omnium posset: vtinam pestis præter aurum absumeret omnia, vtinã terræ hia-
D tu, aut inundatione maris perirent omnia: & alia in hunc modũ innumera cogitat, nihil boni versat animo, solos terræmotus, & † flumina,] & bella atq; pe- † fulmina
stilentias reputat, & huiusmodi cætera cõtingere cupit, atq; orat. Die age infœlix, atq; miserrime, & mãcipiis omnibus vilior, si cuncta aurum essent, num sacram ideo auri euaderes famem? Nónne vel † peste] † fame,
confectus interires? Si terræmotu agitatus orbis, fundatus euerteretur, non ideo perniciosa hac concupiscentia liber euaderes. Nam nisi homo esset in terris, vnde tibi necessaria vitæ suppeterent? Ponamus sanè omnes repentè orbe toto deletos esse mortales, aurúmque illorum & argentum in tuum ius migrasse, quanquam fatua planè & inepta consector, opésque illis, aurum scilicet, argentum, preciosam sericam atque auream vestem, in tuas spontè venisse manus, quid inde lucrarere? Ita enim te maximè inuaderet

mors eis destitutum, qui panem conficerent, amotis agricolis, feris cuncta vastantibus, dęmonibúsq; metu cõcutientibus animã tuam, quam quidẽ nunc etiã possident, & plurimi quidẽ: tunc autẽ te in stuporem quoq; amentiámq; perduxissent, siue etiam prorsus perdidissent. At vellem, inquies, & agricolas, & pistores esse superstites: enimuero illi si tecũ superessent, opes illas tecum partiri vellent: sed non id patienter admitteres, adeò inexplebilis est cupido huiusce modi. Quid verò his dici ridiculosius possit? Vidisti summam rerum difficultatẽ. Vult quispiã ministros habere q̃ plurimos, nec patitur eos vel necessarium habere victum, quasi per id ipsius opes imminuãtur. Num quęso lapideos vis esse homines? Quàm sunt irrisione ista dignissima, quæ fluctus, & procellas, & tẽpestates ac turbines, ingentémq; perturbationẽ animis excitant. An verò non istos miserebimur, atque lachrymis gemitibúsq; psequemur, qui semper esuriunt, sempérque sitiunt? Atqui corporibus humanis acerrima hæc lues est, quæ à medicis pro insatiabili

†βουλιμία. appetitu † σϐαλυκία] Græco vocabulo dicitur, cùm quis ciborũ nimietate distentus, ne sic quidem fame liberatur: huiusmodi nempe lues in animabus auaritia est, quæ quantalibet immittas, nunquã prorsus impletur, sed semper cupiditati vastior laxatur sinus. nẽpe si elleborũ sumere, aut quodlibet & grauius perpeti opus fuisset ad eam euadendã pestẽ, nónne ferre omnia prompto animo oportuit? Nulla profectò

†animum multitudo pecuniarum inexplebilem †vterum] implere potest. Non pudet cùm pleriq; adeò circa opes insaniant, nos in deum ne minimam quidem partem huiusce dilectionis ostendere, deúmq; apud nos viliorem esse pecuniis? Auri nanq; gratia, & vigilias, & peregrinationes, & altera pericula, & odia atq; insidias, & omnia deniq; tolerant homines, nos pro deo ne verbũ quidẽ vel tenue perferre volumus, odiáq; subire. Cęterũ si cui oppresso opem ferre opus sit, potentiũ inimicitias vitamus, atq; pericula, prodimúsq; miserũ, cúmque vim opitulandi à deo acceperimus, ipsam prorsus amittimus, dũ odia & inimicitias perferre nolumus. At id cõtinuò obiiciunt plurimi, frustra odiũ quærere cõsilij nõ fuerit. Frustrá ne id quæso facis? Et quid hoc præstantius odio? Quippe amicitiam ex deo fœderatã longè antecellit ipsius gratia susceptum odiũ. Nam si propter deũ diligamur, honoris impẽsi debitores illi sumus: sin verò eius causa odio habemur, debitor ipse fit nobis. Quantumlibet nempe aurũ diligant auari, nullũ eius dilectionis recipient modũ: nos si quid vel parũ egerimus, omnia perfecisse arbitramur. Nõ ita nos deũ, vt illi aurũ, diligimus, ne minima quidẽ ex parte: multũ illi reprehensioni patent, q̃ circa aurũ ita vehemẽter insaniũt: nos culpa vacabimus, qui in deum non eundem feruorem charitatis ostendimus? Non quantũ illi terræ (quippe aurum terra effossa est) tantũ nos omniũ domino honoris impendimus. Erubescamus sanè, dum illorũ intuemur insaniã. Quid enim est si nos auri nõ rapiat amor, neque tamẽ omni studio precemur, atque ambiamus deum? Hi etenim homines, vxorem, ac liberos, & omne patrimonium, postremò salutem ipsam contẽnunt, ídque cùm nec sciant, an incremẽta percepturæ sint illorum opes. Sæpe nanque inter medias spes animam quoque posuerunt, frustráque laborasse deprehensi sunt. Nos cũ nouerimus eo quẽ amamus posituros, siquidẽ illum vt oportet dilexe-

rimus, ne sic quidem ad amorẽ exardescimus, atque ideo vtraque in nobis charitas planè refrixit, proximi scilicet ac dei: dum enim à proximi dilectione frigescimus, ad hoc sensim pertingimus, vt diuinæ etiã dilectionis in nobis feruor extinguatur. Neque enim fieri potest, vt qui amare nescit, quicquã illustre concipiat animo, virilíque mẽte sit præditus: quippe bonorum omniũ amicitia aptissimũ instrumentũ est. In hoc, inquit, pẽdent lex & prophetę. Sicut enim ignis *Mat.22.d* vbi sylvam occupauerit, omnia purgare consueuit: ita & charitatis feruor, quocunque inciderit, omnia perimit, atque perrumpit, quæ diuinam segetem demoliuntur, emundátque humũ suscipiendis atque fouendis altè seminibus. Vbi charitas est, omnia sublata sunt mala: non est ibi auaritia, malorũ radix, nulla ibi elatio est. Quid enim aduersus amicũ se quispiam extollat? Nihil itaque sic humilẽ facit vt charitas, per quã seruorũ ministeria amicis impẽdere non erubescimus, imò & gratias illis pro huiusmodi seruitute referimus: per hãc pecunias large profundimus, corporibúsq; ipsis postremò nõ parcimus, per quàm eũ sæpe pro amico periculis se quisque exposuit. Nulla denique inuidia, nullũ crimen locũ habet, vbi fuerit vera & germana dilectio: nõ modò enim amicis non detrahimus, verũ & si qui detrahere velint, eis silentium imponimus. Omnia in charitate sunt leuia, suauia, mitia: litis aut contentionis nullũ ibi vestigiũ cernitur, pacísque plena sunt omnia. Plenitudo enim le- *Rom.13.d* gis est charitas. cuncta nempe scelera, quæ pacẽ perturbent: vt sunt auaritia, rapina, inuidia, accusatio, arrogantia, periuriũ, mendaciũ, vbi charitas fuerit, soluuntur: periurat enim quisq; vt rapiat. Quis autẽ eum quem diligit, diripere queat? cui cõtrà sua quoq; largitur libens, gratiásque illi magis, q̃ si ab eo accipiat refert? Nostis ista profectò quicunque amicos habetis, nõ solo nomine, neque simplici appellatione: sed si quis ita dilexerit, sicut diligere oportet. Si quis amoris vinculo connexus alicui est, hoc nouit: qui verò experti non sunt, ab his qui experti, discant. Expo nam vobis de scripturis amicitiam profectò mirabilem. Dilexit Ionathas Saũlis filius sãctũ Dauid, & col- *1.Reg.18.* ligata est illi anima ipsius: quod indicat illa eius la- *& 20.a.* mẽtatio, qua defunctũ prosecutus est, dicens: Ceci- *2.Reg.1.d* dit super me dilectio tua, sicut dilectio mulierum. In mortẽ vulneratus es mihi. Quid ergo, num illi inuidit? Minimè, cùm certè inuidendi necessitas indicta videretur ex rerũ euentu: cernebat enim regno illum potiturũ, quod sibi per successionum seriem debebatur, nihílque tale passus. Nõ ait, hic est, qui me patrio priuabit regno, sed imperij quoque cooperator accessit, patríque amici gratia non pepercit: verũ enim nemo illũ parricidam arbitretur. Non enim ille in aliquo patrem violauit, sed insidias tantùm eius iniustitiámq; cohibuit, ac per id pepercisse magis, quàm læsisse censetur, dum illum non permisit ad inuidiam prorumpere iniustam: voluit sępius pro illo etiã mori. Non accusauit, sed patrem quoque prohibuit. Nõ inuidit, imò (vt dixi) imperij quoque cooperator accessit: non modò illi opes præstitit, verùm salutem quoque seruauit, animámque pro illo posuit suam. Nihil parentem reueritus est amici gratia: ille enim iniqua moliebatur, hic autem nihil eiusmodi sibi conscius erat. Ea fuit Ionathæ cum iusto amicitia, talísque coniunctio. Videamus qualis fuerit Dauid in referenda gratia, non licuit illi vicem reddere:

quippę

quippe qui ante imperium quidem morte prereptus est, periítq; priusquàm ille peruenire ad regnũ, quẽ beneficiis fouerat: in his quæ tamen facere potuit, libet inspicere, cuiusmodi se in amãdo præstiterit. Bonus, inquit, mihi Ionathas, in mortẽ vulneratus es mihi. Putas hoc solũ reperiemus eius amoris indiciũ? nõ istud quidem est minimum, sed alia quoque non desunt: nam & filium eius, & nepotẽ eripuit sæpe periculis, ob gratiam patris, ac iugiter veluti filij cuiusdã natos saluare perstitit. Huiusmodi ergo amicitiã omnes habere cupio, & in viuos, & in defunctos. Audiãt ista mulieres, maximè quæ secũdas appetũt nuptias, ac defuncti viri maculant thorũ, quæq; priorem dilexerunt virum. Non ista nunc loquor, q̃ secundas prohibeam nuptias, aut immũdas esse putem, neque enim permittit Paulus, qui ori meo frænũ imposuit, *1.Cor.7.e* dicens: Si autẽ & nupserit, non peccauit, cæterũ beatior erit, si sic permãserit, hoc est, multò istud excellẽtius est q̃ illud, multis ex causis. Nam si non nubere, multò melius q̃ nubere est: pari ratione melius est id semel tantũ facere, q̃ sæpius. At nõ tulerunt, inquies, quidam viduitatis incõmoda, sed in varias calamitates inciderunt: non enim quid sit viduitas nouerunt, quæ profectò in eo non constitit, si secundas nuptias non appetãt: sicuti neq; virginitas hoc tantũ est, viri experimenta nõ noscere: sed quid? Quemadmodum virginẽ facit honestã habitus, orationisq; perseuerãtia: sic & viduã indicat desolatam esse, perseuerare in *1.Tim.5.a* obsecrationibus, abstinere à deliciis. Quæ enim, inquit, in deliciis est, viuens mortua est. si vidua permanens, eundẽ apparatũ eandémq; pompã habitura es, quam vinẽte adhuc viro habuisti, melius est nubere: neque enim mala est cõiunctio illa connubij, sed curiositas habetur in crimine. At tu quod malũ nõ est, *Ibidem c.* nõ agis: qd̃ verò crimini tenetur obnoxium, id agere sustines: idcirco quædã reuertsæ sunt retrò post satanam, quia viduitatẽ ritè seruare nescierũt. Vis noscere quæ sit viduitas, & quod viduitatis insigne? Audi *Ibidem.b.* apostolũ: Si filios, inquit, educauit, si suscepit hospitio, si sanctorum pedes lauit, si his qui in tribulatione sunt, subministrauit, si omne opus bonũ secuta est. Nã si mortuo viro ingentẽ opum præferas fastum, viduitatem congruè non fers. Transfer in cœlum diuitias tuas, & erit tibi tolerabile viduitatis onus. Quid ergo, inquies, si liberos habeã paternæ hæredes substãtiæ? Doce & illos aspernari pecunias, illuc quæ tua sunt transfer, eísq; quantũ sit satis impertiens, erudi & illos opibus suis superiores esse. Quid si circunfluunt mancipiorũ greges, si negotiorũ examen immineat, si argentum, si aurum? quo pacto sufficere possum ad ista seruanda, nisi adsit viri gubernatio? Simulas ista, occasionésq; inquiris: quod multis ex locis constat. Si enim pecuniarum non teneris affectu, neque opes tuas augere cupis, leuis tibi fit sarcina. Est enim profectò multò grauius atq; onerosius ostentare, quàm custodire diuitias. Si igitur huiusmodi amputes ostẽtationes, & ex his quæ habes indigẽtibus tribuas, de suam tibi porriget manum, atque te proteget: q̃ si veraciter pupillorum prospiciens hæreditati, hæc loqueris, non occasione cumulãdæ pecuniæ: nouit qui scrutatur corda, in tuto illorum seruare diuitias, qui filios educare præcepit. Neq; enim fieri omnino potest, vt ea domus, quæ pauperũ miseratione fundata sit, mali quippiam patiatur: imò si quid fortè perpessa fuerit, melior eam euentus excipiet, idq; erit familiæ ac domui pro clypeo, & hasta. Audi quid de Iob diabolus ait: Nónne tu circundedisti eum interius, & *Iob.1.b* exterius? Cur id? Audi & ipsum Iob dicentem: Ocu- *Ibid.29.c* lus, ait, eram cęcorum, pes claudorum, & pupillorum pater. Quẽadmodũ is, qui se ab alienis cladibus minimè auertit, ne in suis quidẽ aliquid vnquam patiatur aduersi: ita & qui alienæ tristitiæ consors fieri renuit, in suis casibus acrius afficietur: ac sicut in corpore, putrescẽte pede, manus ni cõpatiatur, expurgẽtq; vulnus, & imponat medicamẽtum, ac diluat saniem, hoc ipsum in suis patietur malis: & quę ministrare alteri noluit, cũ esset morbo libera, morbo ipsa quoq; erit obnoxia: quippe serpẽs inde malũ ad ipsam quoque peruenietiámq; nõ de officio, ac ministerio, sed de cura & euasione periculi erit illi ratio: ita sanè & hîc, qui cõdolere aliis negligit, ipse dolebit. Circunuallasti, inquit, eũ interius & exterius, neq; audet irrũpere. Sed dura, inquies, ille perpessus est: nẽpe dura illa & grauia, ingentium illi bonorum fuere causa. Duplicata substantia est, merces auctior; iustitia cumulatior facta est. Clarissimis coronis, & amplissimis prę miis affici meruit, spiritualia deniq; & corporalia omnia largissimis incrementis profecere. Filios perdidit, recepit non eosdẽ, sed alios illorũ vice illisipsis sibi in resurrectione seruatis. Nã si eosdẽ recepisset, numerus ille esset imminutus: nunc autem quia alios pro illis ei dedit, & illos in resurrectione restituet. Hæc omnia idcirco illi contigere, quia promptus ad eleemosynas fuit: quod nos quoq; omni studio implere curemus, vt eisdem cumulatissimis præmiis affici mereamur, cũ gratia & misericordia domini nostri Iesu Christi, Amen.

Homilia viij.

Hoc scito, quòd in nouissimis diebus instabunt tẽpora grauia: erunt enim homines sui amatores, cupidi, elati, superbi, blasphemi, parentibus non obedientes, ingrati, scelesti, sine affectione, sine pace, criminatores, incõtinentes, immites, sine benignitate, proditores, proterui, tumidi, voluptatis amatores magis quàm dei, habentes formã pietatis, virtutem autẽ eius abnegantes. Si quis nunc indigniatur q̃ hæretici sint, consideret eos à principiis atq; primordiis fidei erupisse, diabolo semper veritati mendaciũ clã inserere moliente. Promiserat initiò deus primis hominibus bona, accessit diabolus promittens itidẽ bo na: plãtauerat paradisum deus, † pollicitus est] hic, di- *†seduxit.* cens: Eritis sicut dij. & qui rebus nihil poterat, verbis *Gen.3.b* pmittit ingẽtia: huiusmodi quippe seductores sunt. Post fuerũt Cain & Abel, deinde filij † dei] & filię hõ- *†seth.* minum, postea Cham & Iaphet, Abrahã & Pharao, Iacob & Esaũ, Moses & magi, prophetæ & pseudoprophetę, apostoli & pseudoapostoli, Christus & antichrist': & prius igitur atq; ab ipsis incunabulis mũdi, & apostoli tẽporib' ista cõtigere: tũc enim Theudas & Simõ, & apostoli, & Hermogenes ac Philetus. Nunquã igitur fuit quin mendaciũ veritati se latẽter insereret. Nõ itaq; feramus grauiter; iamdudum ista prædicta sunt, vnde hîc dixit: *Scito, quòd in nouissimis diebus instabunt tempora grauia: erunt enim homines sui amatores, cupidi, elati, superbi, blasphemi, parentibus non obedientes, ingrati, scelesti, sine affectione.* Ingratus ergo scelestus est: & meritò sanè. [qui enim erga beneficum ingratus est, qualẽ se erga alios prestabit? qui ingratus est, idẽ sine pace, sine affectione est. *Criminatores.* hoc est, maledici.] Qui enim sibiipsis nihil bóni conscij sunt, veluti solãtij cuiusdam vice, aliorum opinionẽ vio-

lare

lare nituntur, ac per id innumeris se peccatis, atque sceleribus implicant. *Incontinentes.* Scilicet linguę, vẽtris, cæterorúmque omnium. *Immites.* hinc profectò crudelitas, hinc immanitas surgit, cum quis auarus, & cupidus, suíque amator, ingratus, lasciuúsque fuerit. *Absque benignitate, proditores, proterui.* proditores, cuius? Amicitiæ scilicet. *Proterui.* hoc est, nihil habentes fixum, ac solidum. *Tumidi.* arrogantia pleni. *Amatores voluptatis magis quàm dei, habentes formam pietatis, virtutem autem eius abnegãtes.* In epistola quoque ad Romanos
Rom.2.c ita fermè ait: Habentes formã scientiæ ac veritatis in lege. Quod quidẽ illic in laudis parte constituit, hîc autẽ peccatis omnibus grauius id scelus ostẽdit. Cur id? Quia hoc vtrobiq; non in eodẽ sensu accepit, sicut imaginem interdum pro similitudine, interdum pro re inanimata accipimus: sicut & ipse alio in loco
1.Cor.11.b scribit, dicens: Vir non debet velatum habere caput,
Psal.38.b imago & gloria dei cùm sit. Et rursum propheta: Veruntamen in imagine pertransit homo. Leonẽ quoque interdum pro regio accipimus fastu. Dormisti
Deut.33.c enim, inquit, vt leo, & catul° leonis, quis excitabit eũ?
Ezc.22.c Interdum pro rapina. Vt leo, inquit, & rapiens, & rugiens: ita & nos facimus, quia enim negocia sunt cõposita & varia, cõuenienter multiplices imagines, atque exempla sumuntur. Vtpotè cũ speciosam mulierem admirari volumus, picturis illam cõparamus: & cùm item pictã prędicamus, dicimus spirare ac loqui videtur. Non autẽ vtrunque pari ratione accipimus, sed alterum quidẽ, quia prope similitudinem accessit: alterũ, quia pulchritudini quam dicimus, appropinquauit: ita ferè & in forma dicimus: illic quidem, quia figura & imago & doctrina, primitiũq; pietatis exemplar est: hîc autẽ, quia rem inanimatã, ac mortuam figuram, & simulationẽ insinuat. Fides ergo sine operibus, figura solùm absque virtute est: rectè ergo pulchro & venusto corpori virtute destituto, pi-
† adsimili ctura ẽq; † assimilari,] fides recta absq; operibus comparatur. Esto autẽ, quispiam his omnibus viciis sit inquinatus, rectéq; credat, ac sentiat: quid ex fide vera lucrabit, si nihil habet ex his quę debet habere Christianus? Si nihil agat quod exprimat pietatem, gentiléq; potius impietate transcendat, si ad intuentium, sociorúmq; perniciem, si ad dei blasphemiam viuat, si operibus religionis cõtaminet dogma? Quid ergo de huiusmodi facere oportet? *Et hos,* inquit, *deuita.* Si ergo in nouissimis temporibus homines huiusmodi futuri sunt, quomodo ait, & hos deuita? Intelligi profectò datur & tunc huiusmodi fuisse quosdã: & si nõ tam multos, fuisse tamẽ: sed verius fortasse dicimus, per illũ admoneri omnes, vt hos deuitent. *Ex his enim,* inquit, *sunt qui penetrant domos, & captiuas ducũt mulierculas oneratas peccatis, quæ ducuntur concupiscẽtiis variis, semper discentes, & nunquam ad agnitionem veritatis venire valẽtes.*

Vides vt antiqui seductoris astu & arte vtantur, armáq; arripiant, quibus & diabolus vsus est aduersus Adam. Qui, inquit, penetrãt domos. Quàm signanter hoc verbo impudentiam expressit singularem, ignominiam quoque, fallaciam, atque blanditias. *Et captiuas ducẽtes mulierculas.* Eiusmodi & in virili sexu est, qui
† immo nõ facilè fallitur: quippe mulierum est falli. † Nõ autem
mulierum ait mulieres, sed mulierculas.] *Oneratas peccatis.* Vi-
sed muli- des vnde illæ quoq; faciles ad fallendum sint? A pec-
erculariũ catis, ex eo scilicet, quòd nihil boni sibi sunt cõsciæ. Et satis quidem propriè dixit, Oneratas, vt peccatorum commendaret multitudinem, & inconstantiam, atque confusionem. *Quæ ducuntur concupiscentiis variis.*

Non accusat hîc sexum: neque enim simpliciter ait, mulieres: sed, tales mulieres. Quid sibi vult, Variis? Plurima hoc verbo signauit, delicias, turpitudinẽ, atque lasciuiam. *Variis,* inquit, *concupiscentiis.* Hoc est, pecuniarum, gloriæ, iactantiæ, honoris, deliciarum: fortassis & fœdiores alias concupiscentias signat. *Semper discentes, & nunquam ad agnitionem veritatis venire valẽtes.*

Non ista illis parcens, sed ea vehementer insinuans dicit. Quia enim seipsas desideriis illis & peccatorũ oppressere molibus, excæcata est illorum mẽs. *Quem-* Exod.7.b
admodũ autem, inquit, *Iannes & Iambres restiterũt Musi: ita & isti veritati, homines mente corrupti.* Quinam isti sunt? Magi scilicet, & qui signa in Aegypto fecisse legũtur. Quomodo autem nusquam alibi ipsorũ nomina inueniuntur? Ea vel ex traditione, vel ex spiritu Paulum didicisse fas fuit. *Ita,* inquit, *& isti resistẽt veritati, homines mente corrupti, reprobi circa fidẽ, sed non proficient amplius.* Quippe illorũ amẽtia cunctis perspicua erit, sicuti illorum fuit. *Sed non proficient.* Et quomodo alibi dicit: Et proficiẽt amplius in impietate: hîc verò, non pro- Supr.2.d
ficiẽt? Illic ita locutus, quia hi qui nouitatibus studẽt, nusquam erroris finem inuenient, sed noua semper commenta, & corruptum dogma proferent: ea est enim erroris vis, vt sisti non queat. Hîc autem dicit, non fallent, neq; secum rapient: licẽt initiò quosdam decepisse videantur, sed facillimè deprehendentur: quod ex consequentibus patet. *Eorũ enim,* inquit, *amentia cunctis erit perspicua, sicuti & illorum fuit.* Quanuis enim omni ex parte videatur error inualescere ad tẽpus, ad finem tamẽ vsque non permanet: huiusmodi quippe sunt, quæ per naturam bona non sunt, sed bo-
C na esse videntur: ad tempus florent, sed citò deprehendũtur. At † natura] talia non sunt, horúmq; tu te- † nostri
stis es. Abest enim à nobis error omnis. Quis enim velit pro errore mori? *Tu autem assecutus es meam doctrinam.* [Itaque fortis esto, ac virum te præbe. non enim simpliciter accessisti, sed affectat° es. hîc multo ipsum tẽpore adfuisse significat, ex eo quod dicit, affectatus es doctrinam. Id autẽ] de verbo prædicationis intelige. *Institutionẽ.* de vita loquitur. *Propositum.* De própta voluntate, & alacritate animi dicit. Non enim, inquit, ista locutus sum, & opere minimè impleui, neque verbis tantummodo philosophatus sum. *Fidem, longanimitatem.* Quo pacto? Nihil me, inquit, horum perturbauit. *Charitatem.* Quam profectò isti non habuerunt. *Patientiam.* Non hoc ipsum significat, quod supra, dum longanimitatem dixit. Magna, inquit, ad-
D uersus hæreticos lõganimitate vsus sum, patiẽtia aduersus persecutiones. *Persecutiones, passiones.* Duo enim ista in primis doctoris animum perturbant, hæreticorum scilicet multitudo, & impatientia passionum: sed de his multa iam diximus, quòd dudum fuerint, & futuræ postmodum sint, nullúmque tempus his vacuum est: & quòd nobis nocere nil poterunt, quódque in mundo vasa aurea & argentea sunt.

Iam verò intuere illum de pressuris differentem suis. *Qualia mihi facta sunt Antiochiæ, Iconij, Lystris.* Cur autem hæc pauca ex plurimis dixit? Nota erant discipulo reliqua, & fortassis ista vt recentia omissis prioribus memoret: neque ista per species numerat: non enim glorię, honorísque cupidus est, quippe ad consolationẽ discipuli, non ad iactantiam loquitur. Antiochiam Pisidię dicit, Lystram, ex qua Timotheus erat oriundus. *Quales persecutiones sustinui.* Vtraque con-

que consolationis plena sunt, q̃ alacritatẽ eximiam A
præstiti, neque derelictus sum. Nec dici potest q̃ me prodiderit deus, sed coronã mihi texuerit clariorẽ. *Quales persecutiones,* inquit, *sustinui, & ex omnibus eruit me dominus. Et omnes qui pie viuere volunt in Christo Iesu, persecutionẽ patiẽtur.* [Quid autẽ de me dico? omnes qui piè viuere volunt in Christo, persecutionem patientur.] Persecutiones hic dicit pressuras, dolores. Neq; em fas est hominẽ pergentẽ virtutis viam, tristitia, pres-
suris, doloribus, tentationibus immunem esse. Quo
Iam.16.g enim pacto, cùm arctã pergat viã, audiátq;, in mundo
Iob.7.a pressurã habebitis? Si ętate sua dicebat Iob, Tentatio est vita hominis super terrã: quantò magis tunc? *Mali autẽ & seductores,* inquit, *homines in deteriora proficient, fallentes atque falsi.* Nihil, inquit, horũ te perturbet: siquidem illi in quiete, tu in tẽtationibus viuis. Ea quippe rei natura est: ex me discere potes, non esse possibile, B
vt vir qui malis indixerit bellũ, pressuris careat: nõ est ille profectus. Nemo itaq; certans requiẽ quęrat, nemo amplectatur quietẽ. Nefas est pugilẽ dei vacare deliciis, nõ licet epulari luctantẽ. Luctamen quidem sunt prę̃sentia omnia, certamen, bellũ, pressura, angustia, stadiũ. Aliud est quietis tẽpus, hoc ærũnis deputatum est, atque sudoribus: nullus vbi ad certamen se exuit, vnctúsq; est, requiẽ quærit. Si enim inquiris requiem, quid te exuisti? Cur iactasti manũ? Qua enim ratione hîc requiẽ speres, cùm libidinibus indixeris bellũ, atq; aduersus naturã pugnare pertexeris? *Tu verò in his permane quæ didicisti, & quæ credita sunt tibi, sciens à quo didicerit: & quia ab infantia sacras literas nosti, quæ possunt te instituere ad salutem per fidem, quæ est in Christo Iesu.*
Psal.36.a Quod antè ꝓpheta Dauid admonuit: Noli, inquiẽs, C
æmulari in malignantibus. hoc & Apostolus admonet, dicẽs: Tu autẽ permane in his quæ didicisti, quæ credita sunt tibi. non tantũ ea didicisti, sed & credita sunt tibi: hoc est, credidisti hanc esse vitam. Si igitur impræsentiarum cõtraria his quæ credidisti, euenire perspexeris: noli turbari. Nam & Abraham cõtraria promissis euenire cernebat, neq; tamẽ aliquid patie-
Gen.21.b batur. Audierat, In Isaac vocabitur tibi semẽ. & ipsũ
Ibid.22.b Isaac immolare iussus, nihil perturbat° est, aut impeditus quò min° id tota deuotione patraret. Morale. Nullus itaq; in malis scandalũ patiatur, hoc iampridem scriptura præmonuit. Quid ergo, inquies, erit, & si hîc boni lætioribus in rebus sint, mali verò cruciẽtur? Alterũ ex his fieri potest, alterũ non. Nam malos quidẽ cruciari possibile est, bonos verò semper lętari non sic. Nemo Paulo æqualis erat, qui omnẽ ętatem in pressuris vixit, in lachrymis, in gemitibus nocte ac D
Deut.20. d die. Trienniũ cũ lachrymis corripere diu noctúq; nõ destitit. Instãtia, inquit, mea quotidiana. Nõ erat illi vicissitudo mœroris & gaudij, vt nunc istud, nunc illud adesset, sed quotidie mœrẽs perstitit. Quomodo ergo, inquit, mali in deterius proficiẽt? Nõ ait, fruentur quiete, sed in deterius proficiẽt: erit quippe profectus ipse deterior: nõ ait, in rerũ abundãtia erunt: q̃ si illi cruciẽtur, ideo hoc patiũtur, vti ne tu existimes impunita esse peccata: quia enim gehẽnæ metus non sufficit nos à malo coërcere, parcẽs nobis, excitat & subertigit nos. Si nullus malus supplicio afficeretur, nemo putaret deo humanarũ rerum curã imminere: si omnes puniretur, nullus resurrectionẽ sperare futurã, q̃ quasi merces hîc omnibus redderetur: idcirco hîc punit quosdã, plerosq; nõ punit. Ideo hîc premuntur iusti, quia peregrini & aduenæ sunt, atq; alie-

na in patria viuunt. Iusti ergo probationis causa hæc tolerant, audi deniq; dicentem ad Iob deũ: Putas me aliter tibi respõdisse, q̃ vt appareres iustus? Peccatores verò & si quid aliquãdo patiãtur, huiusmodi peccatorum pœnas expẽdunt. In omnibus igitur gratias agamus deo, siue sic, siue sic faciat. Vtraque enim pro nostra vtilitate molitur, nihil odiẽs, aut auersans nos, sed curã nostri ac prouidentiã gerens. *Sciens,* inquit, *quòd ab infantia sacras literas nosti.* Hoc est, à prima statim ætate sacras literas didicisti. Quid sunt, sacræ literæ? Scripturæ diuinæ. In his, inquit, educatus es, vt per eas quoq; maior tibi fidei virtus accesserit, adeóque inualuerit, vt nihil iacturæ possit incurrere, altissimis radicibus nixa, longo tempore solidata. *Quæ possunt,* inquit, *te instruere ad salutem.* Hoc est, non permittent in te vllum stultitiæ locum, vt plerisq; contingit. Qui enim scripturas ita scit, vt sciri oportet, nullo rerum B
euentu vllum scandalum patitur, fert omnia constanter & fortiter, partim fidei committens, partim incõprehensibili dispensationi dei adscribens, quorundã verò rationes noscens, & exempla in scripturis inueniens. Nam nolle omnia [curiosè inquirere, & non cupere omnia] scire, magnum præclaræ scientiæ argumentum est: placet exemplo vti. Sit flumen, imò sint flumina, non sunt æqualis omnia profunditatis: sed alia minus, alia maius habent profundũ, & quod suffocare ignaros possit: hîc vndarum vortices sunt, ibi non sunt. Nolle omnia æquè tentare, prudentiæ fuerit: profundáque omnia scire nolle, scientiæ nõ paruum argumentum est: sicut qui omnes fluuij partes æquè transire vult, hic maximè fluminum proprietates ignorat: & sæpe dum nimis præsumit secreta penetrare omissis planioribꝰ locis, perit temeritate sua: C
Ita & in deo qui scire omnia vult, & cuncta improba temeritate rimari, hic qui sit deus, ignorat. Quemadmodum igitur in fluminibus maior pars tuta est, paucíq; sunt fluctus, atq; profunda: † ita in deo] pars ma- † in deo
ior occulta est, neq; inuestigari possunt opera ipsius. vero.
Quid ergo teipsum præcipitare moliris? Hoc solum scito, q̃ deus omnia prouidet, q̃ liberi arbitrij cõditi sumus, q̃ alia quidem operatur, alia verò permittit: q̃ nihil mali vult fieri, q̃ non ex sola ipsius volũtate fiũt omnia sed ex nostra quoque: mala omnia ex nostra tantũmodo fiunt, bona omnia ex voluntate nostra, & ipsius adiutorio. Quòd nihil ipsum latet: non tamen quia nihil ipsum latet, idcirco omnia operatur ipse: hæc sciens quænam sint bona, quę mala, quæ media disce: vt puta bonũ virtus, nequitia malum: media verò, diuitiæ, paupertas, vita, mors. Cùm ista didiceris, D
adde q̃ ideo premuntur iusti, vt coronẽtur: peccatores verò, vt pœnas exoluant. Non autem omnes peccatores hîc pœnas dant, ne resurrectioni pleriq; non credant. Non omnes vexantur iusti, ne malum putes esse laudabile: idq; loco virtutis accipias: hæc tibi sit norma, hæc regula, & sub ipsa molire quod vis, & periclitari nõ poteris. Quemadmodũ enim sub Grãmaticis nunc etiã est sex milium numerus, vt sub illũ ducãtur omnia, cunctáq; diuidi ac multiplicari possunt in sex milium regula, & per hunc numerum cuncta vertuntur: quod non ignorant, quicunque literas didicerunt: ita regulas istas, quas rursus breuiter exponam, qui probè tenuerit, nunquam scandalizari poterit. Quænam istę sunt? Quòd bonum est virtus, malúmque vitium: quòd media sunt morbus, inopia, insidiæ, calumniæ, & cætera huiusmodi: quòd iusti hîc

premuntur angustiis: si qui verò non patiantur, ideo fit, ne odiosa videatur virtus: q; mali lætantur, vt illic puniantur: si qui verò & hîc cruciantur, ideo ne vitiũ bonũ esse videatur, neu impunita quis existimet scelera: q; si non omnes patiũtur, neque exultant omnes, ideo ne resurrectioni derogetur fides. Nã sunt pleriq; boni, qui mali aliquid habẽt admixtũ, qd̃ hîc deponunt: & mali itidẽ qui bonorũ aliquid operũ habeãt, quorũ hîc recipiant vices, vt illic æternè puniãtur: q; incõprehensibilia sunt pleraq; dei opera, q; multùm inter nos & illũ interest, tantúmq; quantum exprimi sermone nõ possit. Si hæc omnia nobiscũ reputauerimus, nihil nos lædere poterit, aut perturbare. Si scripturas sanctas assiduè audierimus, reperiemus huiusmodi exẽpla permulta. *Quæ*, inquit, *instruere te possunt ad salutem.* Quippe & quæ agenda sunt, docent scripturæ, [& quæ nõ agẽda.] Audi deniq; quid alibi hic idẽ apostolus dicat, Cõfidis teipsum ducẽ esse cęcorum, lumen eorũ qui in tenebris sunt, eruditorẽ insipientiũ, doctorẽ infantiũ. † Vides vt lux in tenebris sit, is qui literas docet? Si lux litera est quæ occidit, quid erit spiritus, qui lucẽ facit?] Si vetus testamentũ lux est, quid putamus nouum, vbi tanta reserata sunt? Velut enim si quis nihil aliud scientibus q̃ terrã, aperiret cœlũ, & quæ in eo sunt oĩa conspicãda proponeret: tanta est vtriusque instrumenti differentia, de gehenna, de regno didicimus, de iudicio: non itaque credamus irrationabilibus rebus, fallacia sunt illa omnia. Quid ergo, inquies, si quæ illi prędicunt eueniãt? ideo eueniunt, quia tu credis, si tamen eueniunt. Captiuum te ille accepit, vitæ tuæ dominus est, ipse dispensat vt vult. Nã dic oro, si quis latronum princeps regis filiũ ad se in solitudinẽ fugientẽ, illiúsq; societatem cupiẽtem, sub iure suo, ac potestate accipiat, dicere illi num poterit, vtrũ victurus, an moriturus sit? Poterit sanè. Quid ergo? Num ideo quia futura præsciuit? Nihil minus, sed quia vtriusq; rei cõstitutus est dominus, perdendi scilicet puerũ, atque seruãdi, illo sibi hanc de se potestatẽ permittente, vt vtrumuis facere possit, cũ spontè in illius iura cõcesserit. Siue illi dicat, diues eris, aut pauper, vtriusq; rei ipse dominus est: ita & maior mũdi portio diaboli manibus se subiecit. Præterea vbi cõsueuerit homo his fidẽ adhibere, multũ ipsis deductoribus confert. Nemo cùm falluntur, attẽdit: sed solũ si quid verè prędixerint, aspicit: cæterũ si quam habent prægnoscendi vim, eos ad me qui fidelis sum, affer. Non magniloquentius ista profiteor, quippe hisce liberare nihil magnũ est: sed licèt peccatis plenus sim, consilij non fuerit hac in re humiliari. Omnes huiusmodi præstigias, Christi gratia irrideo: adduc ad me magum, si quam habet præsciendi vim, dicat quid mihi cras eueniet, quid mihi erit: at id profectò non dicet. Sum enim sub ditione regis: neq; habet ille in me vllũ imperij ius, procul ab eius cuniculis ac spelæis sum: regi milito Christo. Ille, inquit, furatus est, & ille eum nũciauit, ac prodidit. At id quidẽ nõ vbiq; verũ est, sed mendax irrisio, nihil enim norunt: nam si quid nossent, quæ ad se pertinent, scire ac prædicere magis debuerunt. quomodo scilicet multa donaria simulachrorũ furto sublata sunt, quomodo auri plurimum liquatum est. Cur autem ista sacerdotibus suis non prædixere? Nihil ergo nouerunt, neque saltem seruandarum opum gratia prædicere valent, quando incendio sua conflagratura sunt phana, multique ex eis vnà perituri, vt ne illorum quidẽ parcant saluti: enimuero fortè potius fit, si quid ex his quæ prædixerũt, emergat. Sunt prophetæ apud nos, sed illi nunquã fallũtur, vt aliud prænũcient, aliud eueniat: sed per omnia veraces cõprobãtur, istud veræ præscientiæ indiciũ est. Verũ desistite quæso à tali insania, si quidẽ creditis Christo: si verò nõ creditis, quid vos frustra seducitis? Quandiu claudicabitis vtroq; poplite vestro? Cur, quæso, accedis? Cur interrogas? Simul atq; accessisti, simul ac rogasti, teipsum seruũ constituisti: quippe vt credẽs rogasti. Non, inquies, credẽs vera illos prosequi, sed tentans an vera prosequerẽtur, accessi. Non est hoc credentis certò eos fallere, sed ambigentis. Cur enim quid erit interrogas? Nam si quidem dicat, hoc erit, hoc age, & effugies: ne sic quidem oportet simulachris credere, sed ad vlteriora procedit amentia. Si enim quid futurum sit, verè prædicunt: nihil inde lucraris, nisi mœrorem superfluũ: cúmq; nullus futurus eueniat, rẽ tamen mœroris ipse iam sustines, tẽque ipsum inani dolore concidis. † non nobis inuidet deus, nullo liuore tangitur, qui cœlestia nobis aperuit.] Quæcunque enim audiui, inquit, à patre meo, nota feci vobis: & omnia quæ audiui à patre meo, annunciaui vobis: &, Non dicam vos seruos, sed amicos: vos amici mei estis. Cur igitur ista nobis non dixit? Quia ea nobis curæ esse non vult. Nam q; non inuideat, antiquis ista dicebantur, & de asina, & de aliis quibusdã, quia parauuli erãt. Nobis autem quia ista curæ esse prohibuit, ne nota quidem facienda putauit. Sed quid ipsi discimus? quæ illi addiscere nõ meruerũt. Minima, pfectò erant illa omnia: quę verò nos discimus, eximia sunt. Quòd resurgimus, & immortales efficimur, q; incorruptione vestimur, q; vita illa finem nullum habitura est, quòd transibunt omnia, quòd rapiemur in nubibus, quòd mali pœnas exoluent, & præter hæc innumera alia, in quibus nulla falsitatis species est. Nónne multò melius est hæc nosse, quàm quòd inuentæ sunt asinę perditę? Quid enim lucri inde refers? Nónne eas alio quoque modo perditurus es? Et si enim te illæ minimè relinquant, tu eas tamen in morte dimissurus es: cæterùm quas modò diximus res, si tenere velimus, nobiscum perpetuò habebimus. Illa ergo persequamur, illa apprehendere studeamus, quæ fixa & stabilia sunt: non vates, non diuinos, non oracula, aut responsa dæmonum quæramus, sed soli intendamus, qui nouit omnia, qui habet scientiam omnium: atque ita sciemus omnia, quæ scire oportet, bonísque fruemur omnibus in Christo Iesu domino nostro, qui cum patre & spiritu sancto viuit & regnat in secula seculorum, Amen.

Rom. 2. c

† Vides vt lumẽ eorũ qui in tenebris versantur, sit ipsa lex? Quòd si lumen sit qui literã declarat, literã inquam occidentem: quid erit spiritus ille viuificans?

† si enim hoc nobis cõdoluerat; nequaquã nobis deus inuidisset, neutiquã per liuorẽ celasset, qui cælestia aperuit.

Ioan. 15. b

Ibidem.

Homilia ix.

OMnis scriptura diuinitus inspirata, est † vtilis ad † docendum, ad arguendum, ad corrigendum, ad eruendum in iustitia, vt perfectus sit homo dei ad omne opus bonum instructus. Testificor coram deo & Iesu Christo, qui iudicaturus est viuos & mortuos, & per aduentum ipsius & regnum eius, prædica verbum, insta opportunè importunè, argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrina. Erit enim tempus, cùm sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria coaceruabunt sibi magistros prurientes auribus, & à veritate quidem auditum auertent, ad fabulas autem conuertentur. Tu verò vigila, in omnibus labora, opus fac euangelistæ, ministerium tuum imple, sobrius esto: Ego enim iam delibor, & tempus resolutionis meæ instat. Bonum certamẽ certaui, cursum cõsummaui, fidem seruaui: in reliquo reposita est mihi

sic cap. iiij.

mihi corona iustitiæ, quã reddet mihi dominus in illa die iustus iudex. Non solũ autẽ mihi, sed & his qui diligũt aduentum eius.

Postquàm illum vndique exhortatus, cõsolatúsq; est, infert & ex scripturis solatia omnib° perfectiora: iustè autẽ omnino tanta illi eius exhortandi & consolandi cura est, quia magnũ quiddã ac triste dicturus est. Nam si Helisæus ad extremum vsq; magistro cõiunctus, illúmq; intuens nouo ac peregrino modo mundo excedẽtem, scidit vestimenta sua: quid hunc passurũ putas, cùm audiret quẽ ita diligebat, & à quo sic amabatur, magistrũ ex vita migraturum, & q; ipso ne vicino quidẽ mortis tẽpore frui meruisset, quod omnium maximè vel mœstissimum est? Nõ enim ita præterito tẽpore gratificamur cõtuberniis, sicut graiter ferimus, cum defunctis propinqua mortis hora destituimur: idcirco vbi affatim illum consolatus est, tunc de morte proxima loquitur, neq; id facit temerè, sed eis vocabulis vtitur, quæ illum maximè solari possint, & gaudio implere, dum sacrificium eam rem potius arbitratur esse, q̃ mortẽ, peregrinationémq;, & ad meliora transitũ. Ego enim, inquit, iam delibor. Ideo scribit, dicens: *Omnis scriptura diuinitus inspirata, est vtilis ad docendum, ad arguendum, ad corrigẽdum, ad erudiendum.* Omnis scriptura, sacra scilicet, de qua dixerat, q; ab infantia sacras literas nosti. Omnis ergo huiusmodi scriptura vtilis & diuinitus inspirata est, nihil ergo dubites. *Est vtilis*, inquit, *ad docendum, ad arguendum, ad corrigendum, vt sit perfectus homo dei, ad omne opus bonum instructus.* Ad docendum, si quid vel discere, vel ignorare opus sit, illic addiscemus: si arguere falsitatẽ, inde hauriemus: si corrigi, si castigari ad exhortationẽ: ad solatiũ si quid desit, & oporteat adipisci, ex ea nihilominus discimus. *Vt perfectus sit homo dei.* Nõ ergo sine illa perfici potest. Pro me, inquit, scripturas habes, si quid addiscere cupis, hinc poteris. Si autẽ Timotheo ista scribit, sancto spiritu pleno: quantò magis nobis dicta putare debemus? *Ad omne opus bonum instructus.* Non simpliciter particeps, sed diligenter instructus. *Testificor ergo coram deo & domino nostro Iesu Christo, qui iudicaturus est viuos & mortuos.* Siue peccatores dicit & iustos, siue mortuos atq; superstites, q; multi viui relinquendi sunt. Terruerat illum in priori epistola, dicens: Præcipio tibi corã deo, qui viuificat omnia. hîc autẽ etiam terrori addidit, dicens: *Qui iudicaturus est viuos & mortuos.* Hoc est, qui rationẽ exacturus est. *Et aduentũ ipsius in gloria & regnũ eius.* [Quãdo iudicaturus est? In aduentu suo, qui erit cũ gloria & regno.] Non ita veniet, vt antea venit in humilitate, sed in gloria & regno. Siue testificor tibi aduentum ipsius & regnũ, testem illum voco, q; & horum te admonui. *Prædica verbum, insta opportunè importunè, argue, increpa, obsecra in omni patientia & doctrina.* Quid est, opportnuè ĩportunè? tẽpestiuè intẽpestiuè: hoc est, nullũ habeas definitum tempus, semper tibi tempus sit, non solũ in pace & quiete, neq; in ecclesia tantùm sedẽs, verùm & inter ipsa pericula, siue carceri inclusus, siue catena constrictus, siue mortis lata sententia ad mortẽ properes, ipso etiam tempore argue, neque increpare dissimules. Tunc enim increpationi tẽpus etiã est, cùm arguendo profeceris, cũ opus ostensum fuerit. *Obsecra*, inquit. Ita fermè in medicis dicimus: Vulnus inflixit & secuit, medicamentúmque intulit: nam quodlibet horum desit, alterum inutile fit. Nam si absque argumentis increpes, temerarius esse videberis, nullúsq; te perferet: vbi verò præcessit probatio, tunc & increpationem facilius suscipit, alioquin impudens fiat. Quòd si arguas vehementer, & increpes, obsecrationémq; subducas, rursus omnia perdis. Quippe reprehẽsio per se intolerabilis est, nisi habeat admixtam obsecrationẽ: sicut & sectio, salutaris licèt sit, nisi plurima dolorem consolentur, non eam sustinet lãguidus: ita fermè & hîc. *In omni*, inquit, *patientia & doctrina.* Itaq; & qui arguit, patientia & longanimitate opus habet, ne temerè & passim credat. Et increpatio, & obsecratio, & doctrina, inquit, cũ patientia sunt exercenda, ne quasi irascens, neque vt aduersans, neq; vt immodico fruens impetu, aut inimicum reputans, id facias: verùm his omnibus omissis, quasi amans & dolens, magis q̃ ille ipse lugẽs, atq; in illius casibus tabescens, cuncta exequaris. *In omni*, inquit, *patientia.* Nõ in qualibet, sed in omni, vt nihil patientiæ desit. *Erit enim tempus, cùm sanã doctrinam non sustinebunt.* Priusquàm † nudentur & pateant,] omnes ipsos † anticipa: idcirco opportunè importunè dixit, hoc est, omnia age, vt habeas obtẽperantes, atq; discẽtes.

2. Reg. 2. a. b.

1. Tim. 6. d.

† quandiu lupi non adsunt, vbique labora.

† corrumpuntur,

Sed iuxta sua desideria coaceruabunt sibi magistros. Nihil dici significantius potuit: quippe dum coaceruabũt ait, indiscretã, confusámq; doctorũ significauit multitudinem, ex eo item q; à discipulis ad magistrorum ordinem promouendo aperuit. *Coaceruabunt*, inquit, *sibi magistros prurientes auribus.* [Voluptatis gratia loquentes, & auditum oblectantes.] *Et à veritate quidem auditum auertent, ad fabulas autẽ conuertentur.* Hæc idcirco prædixit, non vt in mœrorẽ præcipitet audiẽtes, sed vt parationes ad perferẽda constãter omnia, cũ contigerit, faciat: sicut & Christus fecisse cognoscitur, cũ ait: Tradẽt enim vos, & flagellabunt, & ad synagogas & ducent propter nomen meũ. Et alibi autẽ beatus idẽ apostolus ait: Ego enim scio, quia post recessum meũ intrabũt in vos lupi graues, nõ parcẽtes gregi. Ista illis dicebat, vt vigilãtiores redderet, & eos excitaret, vt præsenti tẽpore prouidè vterentur. *Tu verò vigila in omnib°.* Vides vt huius rei gratia ista prædicat, nãq; & Christus ait: In fine erũt pseudochristi, & pseudoprophetæ: ita & hîc quãdo erat migraturus, ista dicebat: *Tu vero vigila in omnibus, & labora.* Hoc est, prœuenire luẽ illã stude, atq; in tuto oues cõstitue: † quãdiu lupi vbiq; adsunt, labora. *Opus fac euangelistæ, ministeriũ tuum imple.* [Igitur hoc opus est euãgelistæ, vt affligatur tum à seipso, tum ab aliis. *Ministerium tuum imple.*] Ecce & alia laborãdi necessitas. *Ego enim iam delibor*, inquit, *& tẽpus meæ resolutionis instat.* Nõ ait, mei sacrificij, sed quod maius ac dignius est. Nã hostia quidẽ non tota deo offertur, libamen verò totũ. *Bonum certamen certaui, cursum cõsummaui.* Sæpe ego cũ apostolũ in manibus sumerẽ, & locum istũ inspicerem, hęrebã ambigẽs, cuius rei gratia sic magnificè loquitur Paulus, vt dicat, *Bonũ certamen certaui.* Nunc dei gratia causam mihi inuenisse videor, per quam tunc loqui sic maluit. Mœrorẽ profectò discipuli solari cupit, bono illum esse animo iubẽs, quasi ipse ad coronã pergat, omnibúsq; ritè peractis, præclarum repererit finem. Gaudendum, inquit, non dolendum est. Cur? *Bonum enim certamen certaui.* Veluti si quis indulgentissimus pater, paruulũ sibi assistentem, & orbitatem nõ ferentẽ consoletur, ac dicat: Noli flere fili, bene enim viximus, peruenimus ad senectutẽ, atque in ea ætate relinquimus te. Fuit irreprehẽsibilis vita nostra, cum gloria hinc proficiscimur: † eris & ipse minutulus pro his,] quæ gesta sunt à nobis. Sæpe rex ipse nobis gratias

Matt. 10.

Marc. 13. b.

Act. 20. f

Matt. 24.

† poteris et ipse admirationi esse ob ea.

gratias egit:ac si diceret,trophęa sæpe retulimus,hostésq; superauimus,nõ ista magniloquẽtię studio,sed vt erigeret puerum,laudibúsq; erudiret orbitatis suæ casum leuius ferre,meliorésq; esse iã spe prosequeretur, ne putaret eam rem molestam esse atq; grauem. Est eũ re vera perquàm dura ea separatio. Audi denique quid idem apostolus dicat: Nos autẽ destituti
1.Thess.2.d. à vobis ad tẽpus horę,facie,non corde. Si igitur ipse cùm à discipulis separaretur, ita affectus erat animo, quid putas Timotheum passũ esse, si viuẽte illo ad tempus separatus,ita lachrymabatur,vt diceret: Memor lachrymarũ tuarum vt gaudio implear: quantò
Supr.1.a magis vita functo? Hæc itaq; consolandi eum gratia scribit,totáq; epistola cõsolatione plena est,quã sibi ille testamẽti cuiusdam vice seruaret. *Bonum certamen certaui,cursum cõsummaui, fidem seruaui.* Certamẽ,inquit, bonum,& tu ergo ipsum apprehẽde. Itáne vbi catena,vbi vincula,vbi mors deniq;, ibi certamẽ bonum est?Ita sanè,pro Christo enim siũt omnia,coronas habent eximias. *Certamen bonum.* Nihil hoc certamine melius,nihil illustrius,nullo corona hęc fine concluditur,nõ ea ex oleastri floribus texitur,nõ habet editorem munerum hominem, neq; homines spectatores. Ex angelis cõflatum est theatrũ. In certaminibus seculi laborant dies plurimos,& in ærumnis degunt. vnius horę momẽto accepta corona, protinus voluptas omniũ emarcuit:hîc autẽ nõ sic,sed semper claritas,semper gloria,semper honor augetur. Iam gau-
†è stadio exeo. dere oportet,quia ad requiem propero,† ad stadium exeo.] Audisti quia dissolui, & cũ Christo esse sit me-
Philip.1.c lius. *Cursum cõsummaui.* Et certare enim oportet,& currere:illud tribulationes perferendo,hoc nõ absq; ra-
†currẽdo. tione,sed ad vtile aliquid†faciendo.] Bonũ profectò certamen,quod non modò voluptatem,verùm vtilitatem quoq; spectantibus præstat. Cursus ille non in nihilũ desinit,neq; roboris ostentatio,vel aucupatio gloriæ est,sed omnes ad cœlum subuehit. Cursus hic Sole purior est,quem Paulus currebat in terra,plúsq; illustrat orbem,quàm Solis igneum iubar:quomodo autem cursum cõsummauit?Orbẽ totum peruagatus
Rom.15.e. est, incipiẽs à Galilæa & Arabia,& vsq; ad fines terrę progrediẽs. Vt à Hierusalẽ,inquit, & in circuitu vsq; Illyricum impleuerim euãgelium Christi,omnémq; orbẽ peruolãs,volucris cuiusdam instar,imò volucre omni pernicius,atq; vehementius. Nam siquidẽ auis fuisset,simpliciter peruolasset:nõ sic autẽ ille egit,sed pẽnis spiritus præditus innumera impedimẽta trãsiliit,mortes,calamitates,insidias, fuítq; omni,vt diximus,aue pernicior:si fuisset auis,quãdoq; delapsa ca D peretur,quia vbi in sublime ferebatur à spiritu,veluti auis igneis suffulta alis, retia omnia & impedimenta trãscẽdit. *Fidẽ,inquit,seruaui.* Plurima illũ violare cupiebant,nõ modò amicitiæ hominum, verùm & cõminationes,& mortes,& alia innumera:verũ his omnibus restitit. Quo pacto?Sobrius scilicet,ac peruigil durans:sufficere quidẽ &ista poterãt discipulis cõsolandis,sed ipse præmia quoq; subiecit. Quænã verò illa sunt? *De reliquo reposita est,inquit, mihi iustitiæ corona.* Iustitiam hîc totam simul virtutẽ dixit. Nõ ergo dolendũ,inquit,est,q; proficiscor percepturus coronam quã imponat capiti meo dominus Iesus Christus:q; si exciderem,ac perirẽ,dolendum profectò,& ingemiscendum esset. *Quam reddet mihi iustus iudex. Non solùm autem mihi,sed & omnibus qui diligunt aduentũ eius.* Ex his item illũ erigit verbis:nam si omnibus, multò magis A Timotheo. Nõ ait,& tibi,sed,omnibus:multò magis & tibi. Quonam autẽ modo quis diligat aduentum Morale
Christi?Si de eius præsentia gaudet: qui verò in eius gaudet præsentia,digna gaudio facit. Opes omnes si opus sit,atque ipsam animam ponet,vt bonis fruatur æternis,vt secundum ipsius aduentũ congruo habitu mereatur aspicere cũ fiducia, cum gloria, cum claritate:hoc est,diligere aduentũ eius. Qui illius aduentum diligit, omnia faciet, vt ante vniuersalẽ illũ singularis fiat ad eũ quidã saluatoris aduẽtus. Quis verò iste est?Audi dicentem ipsum dominum nostrum: Qui diligit me,mãdata mea seruabit: & veniem' ego Ioan.14.e
& pater, & mãsionem apud eum faciemus. Cõsidera quàm magnum,q̃ singulare sit eum qui communiter omnibus adueniet, singulariter nobis aduentũ suum polliceri. Veniemus enim, inquit, & mãsionem apud eum faciemus. Si quis diligit aduentum eius, omnia B aget,vt ipsum ad se inuitet & habeat, vt illi perpetuũ luceat lumen,nihil in nobis resideat præsentia tantæ maiestatis indignũ,& cõtinuò ad nos veniet, nobiscúmq; morabitur. Dicitur autẽ aduentus iste Græco vocabulo ἐπιφάνεια, q̃ scilicet appareat desuper, ac ἐπιφάνεια
supernè oriatur. Inquiram' ergo quæ sursum sunt, & ἄνω τὰ ἄνω.
radios illos celeriter ad nos attrahamus: null' qui ad ἵνα φαίνῃ.
inferiora defigat obtutus, ac seipsum in humũ suffodiat, Solis lucẽ aspicere poterit. Nemo qui seipsum seculi negociis inquinat,intendere aciẽ valebit in liquidissimum iustitię Solem,nulli ex his lucis suæ largitur gratiã,qui in hisce versatur:resipisce parumper, & ex huiusmodi ꝓfundo,atq; ex seculi turbine & tẽpestate te recipe,si Solẽ intueri cupis,si superni aduẽtus gratiã appetis:si hoc interĩ suauissimo fruaris aduentu, magna postmodũ fiducia illum aspicies. Nunc C itaq; philosophare,atq; contẽde, ne sit apud te arrogantiæ spiritus,ne te vehemẽter colaphis cædat atq; deiiciat. Non sit tibi lapideũ cor atq; tenebrosum,ne illic allidas plenã mercibus nauẽ,non aliquis in te lateat dol': quippe & scopuli &cęca saxa,naufragia grauissima operãtur. Caue nutrire feras beluas, vitia scilicet,ac perturbationes,quæ feris omnib' immaniores sunt. Noli fluxis rebus cõfidere,vt possis firmiter subsistere: null' in aqua stet,sed in saxo oẽs securè ac firmiter stẽt. A qua eũ secularia negotia indicat fluxa,mortalia. Venerũt enim,inquit, aquæ vsq; ad ani- Psa.68.a
mã meã,quasi torrens præterfluens. Petra spiritualia sunt:in petra eũ,inquit,exaltasti pedes meos. Cœnũ Ibid.39.a
ac lutũ sunt secularia omnia:euellamur ab istis,ita eũ frui poterimus aduẽtu Christi: feramus quodcũque D superuenerit fortiter,atq; cõstanter:summa in omnibus cõsolatio est hoc ipsum,quod ꝓpter Christũ patimur:huiusmodi carmen [diuinũ]voluamus iugiter, omnísq; vulneris cessabit dolor. Et quomodo ĩquies propter Christũ?Iniuria te quispiã lacessiuit nõ propter Christũ,si fortiter,si gratè perferas,si ꝓ illo ores, hæc omnia ꝓpter Christũ facis:si maledicas, si feras grauiter,si iniuriã coneris vlcisci,non modò propter Christũ ista non pateris,verùm & detrimẽtum pateris,fructúq; te per impatientiã priuas. In nobis enim est ex aduersis lucrari,iacturãq; perferre: non hoc facit tristium euẽtuum natura,sed nostra volũtas. Exẽpli causa:Quàm multa perulit Iob,gratè sustinuit omnia,iustificatus est,non quia passus est, sed quia constanter tulit. Alius eadem passus,imò non eadem,nemo enim talia passus est,sed multò minora: blasphemauit, indignè tulit, maledixit, in mundum omnem atque

atq; aduersus deũ commotus est: iste iudicatus atq; A dãnatus est, nõ quia passus est, sed quia blasphemias protulit:blasphemauit autem non vlla vi necessitatis impulsus. Nam si id aduersorũ casuum necessitas faceret, Iob quoq; necessariò blasphemasset. Quòd si ille diriora passus,nihil tale patrauit, non necessitate vlla,sed volũtatis infirmitate ista cõtigẽre. Forti igitur,ac robusto animo opus est, & nihil graue nobis, durúmq; videbitur:sicut è contra, si ille infirmus sit; nihil erit quod nõ grauissimũ videatur. Ex nostro itaque proposito ac voluntate,& tolerabilia, & intolerabilia videntur. Hanc itaque muniamus,& cũcta feremus cõstanter ac fortiter. Nam & arbor cùm in altum radices miserit, ne vehemẽs quidem illam procella agitare poterit: si verò superficie tenus fibras porrexerit,neque ad profunda descẽderit,paruus licet venti flatus irruat,eã à radicibus euulserit:ita & in B nobis,si affixerim' diuino timore carnes nostras, nihil mouere nos poterit:si autẽ verbo tantùm diuinæ religionis sacramenta percepimus, exigua impulsio totum perimit ac perdit. Quocirca moneo magna cum alacritate cuncta feramus, prophetámq; imite-
Psal.62.c mur,dicentem:Adhæsit anima mea post te. Non tãtùm appropinquauit,sed etiam adhæsit, ac sitiuit te,
Ibi.118.p non desideraui solùm. Et cõfige, inquit, timore tuo carnes meas. Si ita deo appropinquauerimus, si illi affigamus nos,si ipsius sitiamus desiderio, omnia fiẽt nobis quæcunque volumus,futurísque fruemur bonis:in Christo Iesu domino nostro, cum quo est patrí,& spiritui sancto gloria,imperium &honor,nunc & semper,& in secula seculorum,Amen.

Homilia X.

C *Festina venire ad me celeriter. Demas enim me reliquit diligens seculum,& abiit Thessalonicam, Crescens in Galatiam, Titus in Dalmatiam, Lucas est mecũ solus, Marcum assumens adduc tecum:est enim mihi vtilis in ministerio. Tychicum autem misi Ephesum. Penulam quã reliqui Troade apud Carpum, veniens affer, & libros, maximè membranas.* Quæri meritò potest, quomodo Timotheum ad se vocet,cui ecclesiæ gentísque totius crediderat gubernacula?Nihil hîc arrogãtię est:ipse eũ ad illum ire paratus erat. audi denique quid ipse di-
1.Tim.3.d cat:Si autem tardauero,vt scias, quomodo oporteat te in domo dei conuersari. Cuius autem rei gratia id fecit?Necessitate constringebatur ingenti, pergendi huc atque illuc facultas illi nõ erat, habitabat carcerem,à Nerone scilicet inclusus: idcirco illum vocat ad se,cupiens antequã excederet vita, plurima fortassis illi commendare,idcirco ait: Festina ante hye- D mem venire ad me. *Demas me deseruit diligens hoc seculũ.* Non dicit, vt te videam prius quàm de hac vita migro,quod certè maximo illi mœrori erat:sed quia solus sum,inquit,neminẽ habeo adiutorem in euangelio. *Demas me deseruit diligens hoc seculum, & iuit Thessalonicam.* Hoc est,quietẽ & requiem amãs,& esse in tuto absq; periculo: maluit domi deliciis frui, quàm mecum ærũnas pati,præsentiáq; perferre pericula:huic soli detrahit,nõ derogãdi illi,sed cõfirmãdi nos studio,ne inter pericula,laborésq; mollescam': hoc est enim quod ait, *Diligens hoc seculum.* Simul autem & discipulum attrahere volens. *Crescens,inquit, abiit in Galatiam, Titus in Dalmatiam.* His iam nihil derogat,nanque & Titus erat virtute mirabilis, adeò vt insulam pergrãdem ei crediderit, totã Cretam scilicet. *Lucas est solus mecum.* Is quippe distrahi ab illo, auellíque nõ A poterat, qui & euangelium scripsit, & apostolorum Actus,summæ vir industriæ,discẽdi studiosus,patiẽtissimúsq; laboris. De quo alio in loco ait: Cuius laus 2.Cor.8.c
est in euangelio per omnes ecclesias. *Marcum assumẽs adduc tecum:* Cur id? *Est enim mihi vtilis in ministerio.* Nõ in suam dicit requiem,sed in euãgelij ministeriũ:nãque & inter vincula prædicare nunquã euangelium destitit. Itaque & Timotheum,nõ sui causa, sed euãgelij vocat, vt nullam in ipsius morte fideles perturbationem paterẽtur,cùm adessent plerique ex discipulis eius,turbásq; prohiberent, eósque consolarentur,qui illius necem æquanimiter ferre nõ poterant: quippe eos qui Romæ crediderant, singulares esse, memorabiléq; crediderim. *Penulam quã reliqui Troade apud Carpum, venies affer, & libros, maximéq; membranas.* Palliũ hîc penulã dicit:alij loculos putant, in quibus B libri cõdebãtur. Quid autẽ illi libris opus erat, cùm esset migraturus ad dominum? At tunc eis maximè egebat,vt eos fidelibus cõmendaret habẽdos,atque seruãdos ab his doctrinæ illius vice. Nanque fideles quidẽ omnes maximũ in illius morte vuln' accepisse fas est,sed eos in primis qui[illi morienti]aderant, túncq; ipso fruebãtur. Penulã quęrit,ne hanc ab aliis accipere sit opus. Vides enim eum magno id studio curantẽ,cùm alibi dicit, Ephesiis loquẽs:Scitis quia Act.20.
necessitatibus meis,& his qui mecũ erãt,subministra- g.
uerunt manus istæ.& rursus:Beatum est dare magis, Ibidem.
quàm accipere. *Alexander ærarius multa mihi mala ostendit,reddet illi dominus secundũ opera ipsius.* Hîc rursus tentationũ meminit,non vt illũ culpet solùm, aut accuset, verùm vt discipulũ ad certamina vngat ferenda constanter:quãlibet humilis cõditionis sint,qui ten- C tationes admouẽt,quãlibet viles atq; inhonori. *Multa mihi mala ostendit.* Afflixit me,inquit, variis modis. Qui enim à magno aliquo premitur,nonnihil solatij videtur admittere,q; persona sit eminẽs,à qua id patitur. Qui autem à vili atque abiecto,maiore afficitur mœstitia,sed hæc illi impunè minimè,inquit, succedent. Sicut enim scribẽs paulò superius dixit: Quales persecutiones sustinui,& ex omnib' me eruit do- Suprà. 3.e
minus:ita & hîc dupliciter discipulum consolatur,& quia malè & iniustè patitur,& quia ille recipiet vicẽ, Non quòd sancti pœnis delinquentiũ gaudeant, sed quòd prędicationi opus sit,vt infirmiores quiq; etiã ex hac parte solatium capiant. *Quem & tu,inquit, deuita: valde enim restitit sermonibus nostris.* Hoc est, aduersatur,& bella excitat. Neq; verò ait,puni,crucia,afflige,exagita,cùm certè posset licitò per gratiam facere:sed his omnibus omissis,cedere eum humiliter iubet,deóq; permittere cruciatum:& ad infirmorũ cõsolationẽ istud valet,quod prophetia est, dum dicit: Reddet ei deus secundũ opera sua. Porrò q; confortandi discipuli gratia hæc dicat, etiã ex cõsequẽtib' liquet. Iam verò aspice, vt alias quoq; suas tentationes enumeret. *In priore,inquit, defensione mea omnes me reliquerũt,non eis imputetur.* Vides quomodo familiaribus parcit, durè licet in ipsum peccauerint: neq; eũ idem est ab his qui extra sunt, & à domesticis despici. Intuere incredibilẽ mœstitiæ vim: dicere nõ potest, licet ab extraneis oppugner, habeo tamen solatium & obsequiũ,atque auxilium meorum,& illi eũ me prodiderant. *Omnes me reliquerunt,inquit.* Non igitur paruum istud crimẽ est: nam si is qui in bello periclitãtem deserit,& seipsum hostili subducit manui, à suis digna increpatione, & mulcta plectitur, quasi omnia

omnia corruperit atq; perdiderit: multò magis in prædicatione id fit. Quã vero dicit primã defensionem? Neroni iã adstiterat, & illæsus effugerat: vbi verò pincernã eius instituit, ac fidei sacramentis instruxit, tunc iam ipsum capite truncauit. Rursus autẽ discipulum ex consequẽtibus cõsolatur, dicens: *Sed dominus mihi adstitit, & cõfortauit me*. Quippe cum qui ab hominibus relinquitur, durum aliquid pati non sinit deus. *Et cõfortauit me*, inquit, Hoc est, fiduciam dedit, neq; concidere omnino permisit, vt per me impleatur prædicatio. Et inspice illius altissimã humilitatẽ: non tanquam dignum ipsius munere cõfortauit me, inquit, *Sed vt prædicatio impleatur*, quæ mihi credita est: ac si quis purpuram, & diadema regis insigne ferens, per ipsum seruetur. *Et audiant*, inquit, *omnes gentes*. Vt omnibus manifesta sit gentibus, prædicationis eximia lux, prouidentiæq; ipsius in me dispositio. *Et eripuit me de ore leonis, & liberauit me dominus ab omni opere malo*. Ecce quasi fuit ipsi proximus morti, & in ipsas penè leonis decidit fauces. Leonẽ Neronem ait, pro ferìtate & imperij robore, summáq; potentia. *Et eruit me*, ait, *dominus, & eruet*. Si cruet rursus: quomodo ait,
Hic.sup.b Ego enim iam delibor? Sed attẽde quid dixerit: *Eripuit me*, inquit, *de ore leonis*. Et rursum eripiet, nõ iam ex ore, sed quid? *Ex omni opere malo*. Tunc enim me periculis eruit. Quando verò satis euãgelio factũ est, eripiet me iterũ de omni peccato: hoc est, nõ permittet vlla cũ reprehẽsione proficisci. Nam posse vsque ad sanguinem stare aduersum peccatum, nec cedere, ab alio leone, videlicet diabolo, erui est: maior itaq; ista salus quàm prior est, quando videtur exponi, atque ad mortem dari. *Et saluabit in regnum suum cæleste, cui gloria in secula seculorum, Amen*. Hęc est igitur salus, quãdo ibi fulgebimus. Eripiet me, inquit, ab omni peccato, ibíq; custodiet: hoc est enim saluũ fieri in regnum, si
Ioan.12.d hîc illi° gratia moriamur. Qui enim, inquit, odit animam suam in hoc mũdo, in vitam æternã custodiet eam. ecce hoc ad gloriam pertinet filij. *Saluta Priscillam & Aquilam, & Onesiphori domum*. Ipse enim Romę
Sup.1.d tunc erat, sicut alibi dicit: Det ei dominus inuenire gratiã à domino in die illa, hac autẽ salutatione prõptiores eius domesticos facit ad patrisfamilias virtutes imitãdas. *Saluta*, inquit, *Priscillam & Aquilam*. Hi sunt quorũ assiduè meminit, apud quos hospitat° est
Act. 18.a vnà cum Apollo. Præmittit autem vxorem, vt mihi quidẽ videtur, q̃ feruentior fuerit atq; fidelior, & ipsa quippe tunc Apollo ipsum assumpserat, siue hoc indifferenter facit: nõ modica autem his erat cõsolatio ex ista salutatione, verùm honoris atq; charitatis indicia, magnámq; gratiæ cõmunionẽ præferebat: sufficit enim vel sola tãti viri salutatio, magna gratia implere eum qui ita salutatur. *Erastus mansit Corinthi, Trophimum autẽ reliqui Mileti infirmum*. Vid eamus in actibus apostolorũ, quinã cum illo ex Iudæa nauigauerint, aliquid fortassis operantes. *Trophimum autem*, inquit, *reliqui Mileti infirmum*. Cur, obsecro, non illum
2.Co.12.b sanasti? Cur reliquisti? Nónne omnia apostoli poterant? Nónne per gratiã omnia dispẽsabant? Ne quis existimaret supra id quod videretur: hoc in veterib°
Exo.4.c iustis cõtigisse videmus, sicut in Mose, erat gracili voce. Cur non in vocis transiit firmitatem? Sæpe dolore, mœstitiáq; contabuit, quòd in terrã promissionis minimè ingressurus esset. Plurima enim permittebat deus huiusmodi fieri, vt infirmitatẽ naturæ mortalis ostenderet: nam si his quoque contingentibus, dicebant Iudæi: Vbi est Moses, qui eduxit nos de terra Mathæ.
Aegypti? quid nõ putassent, si illos in terrã quoque promissionis induceret? Nisi permisisset illũ Pharaonis metu cõstringi, nõne ipsum deũ existimassent? Ita de Paulo & Barnaba eos qui in Lystris morabantur, sensisse videmus, deósq; putasse illos, quãdo illi scissis vestibus exilientes, in turbis clamabant, dicentes: Viri quid ista facitis? Nos homines similes vobis pas- Act.14.
sibiles sumus. Et Petrus item quando claudum à natiuitate curauit, stupẽtibus omnib° in eo quod factũ c.
fuerat, respõdit dicẽs: Viri Israẽlitæ, quid admirami- Act.3.b
ni in hoc, aut quid nobis intẽditis, quasi propria virtute, aut potestate eũ ambulare fecerimus? Audi itẽ dicentem beatissimum Paulum: Et datus est mihi sti- 2.Co.12.b
mulus carnis, vt non extollar. Nõ ita est, nõ enim idcirco datus est stimulus: hic eũ humilia sentiens dixit, sed multas ob causas. Denique vide vt non hoc
illi dixerit deus, Ne extollaris: sed quid? Virtus enim Ibid.c
inquit, in infirmitate perficit. Duo igitur vnà fiebãt, & aperta cũ q̃ fiebãt, ostẽdebãtur, & totũ deo adscribebatur: idcirco & alibi dixit, Habemus thesaurũ 2.Co.4.b
istum in vasis fictilibus: hoc est, in corporib° infirmis, & passionibus subditis. Cur hoc? Vt excellẽs magnitudo virtutis sit dei, & non ex nobis. nẽpe nisi essent subiecta passionibus corpora, illis omnia adscriberẽtur. Et alio itẽ in loco videmus in aliena infirmitate mœrentem, Nam de Epaphrodito ait: Etenim infir- Phili.2.d
matus est vsque ad mortẽ, sed deus misertus est eius. & alia pleraque ignorasse vtiliter pro sua, discipulorũmq; salute cõspicimus. *Trophimũ*, inquit, *reliqui Mileti infirmantem*. Miletus Ephesо vicina est: aut igitur in Iudæã nauigãs reliquit illũ, aut cùm fuisset Romæ
C rursus in Hispaniã profectus est. An autem inde iterũ ad has partes venerit, ignoramus. Vides vt vndique desolatus sit. *Demas enim*, inquit, *me deseruit, Crescens abiit in Galatiam, Titus in Dalmatiam. Erastus mansit Corinthi: Trophimum autẽ*, inquit, *reliqui Mileti infirmãtẽ. Festina*, inquit, *ante hyemẽ venire. Salutat te Eubulus, & Pudens, & Linus, & Claudia*. Hunc Linum aiunt quidã, secundum post Petrũ Romanæ ecclesiæ episcopum fuisse. *Et Linus*, inquit, *& Claudia*. Adeò mulieres quoque feruebant circa fidẽ, ardentésq; erant: vt fuit Priscilla, vt hæc Claudia, iam crucifixæ mũdo, iámq; ad omnia subeũda etiã paratæ. Quid autẽ hoc sibi vult, q̃ cùm tam multi fideles essent, horũ tantùm meminit? quia iã mũdana omnia excesserãt animo, maioríq; virtutis luce fulgebãt. Neq; enim à fidei virtute infirmior sexus excluditur: imò id quoque diuini muneris est,
D quòd hic etiam sexus seculi curis minimè à virtutis proposito impediatur: neque enim minimã in rebus humanis administrationis partẽ mulier suscipit, domi sedulè residens, cùm absq; illa nullæ respublicæ constare possint: nam si res familiaris turbis, tumultibúsq; misceatur, quisq; ciuium domi se continebit, atq; ita respublica pessimè habebit: itaque nihil minus habet honoris, ac rationis, neque in seculi curis, neque in spiritualibus rebus. Ne ab ipsa quidẽ martyrij gloria hic sexus prohibetur. Plurimæ nanq; pro fidei cõfessione gloriosissimè coronatę sunt. Pudicitiam quoq; seruare magis etiam quàm viri possunt: quippe quas non æquè, vt viros libidinis flãma sollicitat: modestiã item, ac sobrietatẽ perferre, ac sanctificationem, sine qua nemo videbit deum: pecunias autem si velint, æquè cõtemnere, & reliqua omnia. *Festina*, inquit, *ante hyemem venire*. Vrget illum valde, neque

neq; tamen rem tristitiæ subiicit, vt dicat, antequam moriar: sed, ante hyemem, ne te illa impediat. *Salutat te*, inquit, *Eubulus & Pudẽs, & Linus, & Claudia, & fratres omnes*. Nominatim illos memorat, quos nouerat magis in fide feruere. *Dominus Iesus Christus cum spiritu tuo*. Nihil hac oratione præstãtius. Noli mœrere, inquit, quia discedo, dñs tecũ est: neq; simpliciter tecũ, sed cũ spiritu tuo. Duplex auxiliũ gratiæ cõmendatur, cui spiritus opitulatur, ac deus: præterea nobiscum deus esse non potest, nisi adsit gratia spiritualis. Nã si
†nobiscũ. ab illa deseramur, quomodo nobiscũ erit? *Gratia* †*vobiscum*,] *Amẽ*. Iam sibimet quoq; imprecatur: hoc est, vt semper grati illi simus, vt gratiã cum dono habeamus: hæc enim si adsit, tristia cũcta dissiliẽt. Sicut eũ is qui regi adstat, gratiámq; apud illum habet, nihil triste sentire potest: ita & si nos amici deserãt, etsi in aduersa quęq; incidamus, nihil sentiemus ingratum,
Morale. gratia illa sua præsente & nos muniente. Enimuero gratiã hanc promereri quomodo possumus? Si quæ sunt deo grata, faciamus, eíque in omnibus obtemperemus. An verò nõ in maiore domo cernimus, vt illi famuli gratiã adipiscantur, qui nõ ea quæ sibi, sed quæ dominis placent tota animi alacritate sectãtur, neque dura imperij necessitate, sed libera ingenuitate, atq; affectione præcipua in domo omnia ritè disponunt? Cùm semper alacres aduolant, cùm semper adsunt illorũ obtutibus, cùm versantur domi, cũ nihil proprium quærunt, cùm dominorum commoda propria deputant. Qui enim sua omnia domini sui esse constituit, nõ sua illius, sed illius planè omnia sui iuris effecit, & æquè vt dominus illius omniũ potitur, atq; illius omnib° imperat: seruorum etiam plurimi hunc maximè timent: quódq; ille dixerit, ab eo nõ iste dissentit, omnésq; iã inimici in metu cõsistũt: q̃ si in rebus mundanis, is qui contemptis commodis propriis, domini commoda quærit, nõ sua despicit, sed maiora cõsequitur: multò magis in spiritualibus rebus. Contemne tua, si quæ dei sunt assequi cupis: vult ipse hoc, Despice terras, vt cœleste diripias regnũ: in cœlis sit cõuersatio tua, non hîc: inde nõ hinc poteris esse terribilis, inde si terribilis fueris, non hominibus modò, verùm & dæmonibus, ipsíq; diabolo metuendus eris: q̃ si ex terrenis opibus metui velis, & illis eris despectui, & hominibus itẽ sæpe contemptui. Quæcunq; in terris acquisieris, seruilia sunt: sin illa despicias, in regia eris illustris. Huiusmodi apostoli fuẽre, qui spreta seruili domo, calcatísq; diuitiis, domini sui imperio potiti sunt. Ille, aiebãt, morbo liber euadat, ille dęmonib°, illũ liga, hũc solue: in ter-
D †sed tanq̃ iã in cœlis perficiebantur. ris fiebãt ista, †sed è cœlis proficiscebãtur.] Quæcũq; enim ligaueritis super terram, erũt ligata & in cœlo. Maiorémq; illis dedit potestatẽ, quódq; mẽtitus nõ
Mat.18.c sit, ipsum audias dicentem, Qui credit in me, maiora
Ioan.14.b his faciet, quę ego facio. Cur id quęso? Quia sic quoque honor omnis redũdat in dominũ: quia in nostris quoq; rebus quò fuerit potẽtior famulus, eò maiori admirationi dominus est. Si enim tãta seruus potest, quanta serui dominus poterit? Quòd si qui neglecto seruitio domini, vxoris suæ ac filij & serui curam habeat, velítq; ditari, & vel furto, vel fraude, quę domini sunt, cõsciscere: citò seipsum vnà & pecunias perdet. His igitur exemplis instructi, ne quæso quæ sunt nostra, curemus, vt sic maiorem illorũ curam habeamus: despiciamus ea, vt maiori illa quiete possideamus. Si ea ipsa despiciamus, deus illa curabit: si ea
A nos curare velimus, ipse illa contẽnet. In his quæ dei sunt, non in nostris, imò in nostris lassescimus, atque deficimus: quippe illius omnia nostra sunt, nõ cœlũ dicõ, nõ terrã, nõ ea quæ in mũdo sunt, hæc enim indigna illo sunt, hæc nobis fidelibus atq; infidelibus cõmunia sunt. Sed quid? Gloriam illam regnúmque cœleste, hęc ipsius & nostra per ipsum sunt. Quomodo? Si cõmortui sumus, inquit, & viuemus: si sustine- 2. Tim.2.
bimus, cõregnabimus, cohæredes facti sumus, & fra- b.
tres dicimur. Quid nosipsos ad inferiora deiicimus, cùm nos ipse ad superna, & ad seipsum pertrahat? Quandiu pauperes, quãdiu inopes sumus? Cœlũ nobis proponitur, & circa terrena versamur: patet cœlorum regnũ ad diripiendũ, nos terrenam malumus paupertatẽ. Immortalis aperitur vita, & nos circa ligna & lapides villásque cõsumimur. Esto diues, hoc enim & ipse volo, posside, affatim diripe, nulla hîc
B culpa est: hîc nõ abũdare, crimẽ est: hîc nõ diripere, culpa est. Quid ergo istud est? Regnum cœlorũ, in- Mat. 11.b
quit, vim patitur, & violenti diripiunt illud. Esto illic violẽtus, esto rapax, nõ minuitur quod rapitur: neq; enim scinditur virtus: nõ minuitur neq; pietas, neq; cœlorum regnum: tũc virtus augetur, dum rapis: tũc minuuntur tẽporalia, dum diripis, quod inde cõstabit: Sint in ciuitate decem milia viri, hi si quidẽ virtutem omnes, iustitiámque rapiant, vberiorem illam fecere: quippe in decẽ milibus fit, & decem milia viri fiunt iusti: enimuero nisi rapiant, minuunt, nusquam enim apparet. Vides vt bona dum rapiũtur, abundãt magis: terrena verò dum fuerint direpta, minuuntur. Non itaque consenescamus inopia, sed diuitias ambiamus. Diuitię dei sunt, si plures sint, qui cœlesti re-
C gno fruantur. Diues, inquit, in omnes, qui inuocant Rom.10.b
eum. Augere illius opes contende: augebis autem si abundas, si inferas vim. Vi enim re vera opus est. Cur id? Quia plurima sunt impedimẽta, vxores, liberi, curæ, mũdana negotia, atq; vnà dæmones, & diabolus ipse dæmonũ princeps. Vi ergo opus est & tolerãtia, qui viribus agit, in laboribus est: quippe omnia sustinet, atq; aduersus necessitatẽ stat. Quo pacto? Fermè impossibilia conatur: huiusmodi ergo sunt veri, fœlicésque violenti, nos ne possibilia quidem conamur. Quomodo itaque conatus nostri potiemur effectu? Quando ea quæ cupimus, consequemur? Violẽti, in-
quit, rapiunt cœlum. Violẽtia & rapina opus, neque Mat. 11.b
enim in prõptu atque ad manus est cœlorum regnũ. Raptor huiusmodi semper sobrius, vigílq; perdurat, & in cura, cogitationibúsq; versatur, vt rapere oppor
D tunè possit. Nõne aspicitis, vt qui in bello rapere aliquid cupit, noctẽ totam peruigil duret in armis? Si igitur qui secularia rapiunt, noctem in armis & vigiliis ducũt: quãto studio egem° nos, qui molimur spiritualia, quæ sunt dignissima, rapere? At contrà, quibus cœlestia cõsequi propositũ est, etiam die media dormim° ac stertimus, sempérq; nudi & inermes sumus. Qui enim peccatis inuersatur, inermis & nudus est: sicuti qui iustitiam fouet, armatus. Non eleemosynis munimur, nõ nobis accensas lampades præparamus, non vndique tegimur armis: nõ iter quò illuc pergatur, addiscimus: non sobrij, vigilãtésq; persistimus, atque ideo nil rapere possumus. Si quis regnum iuuadere nititur, nónne innumeras antè sibi mortes proponit? nónne cùm sese instruxerit armis, cùm rei bellicæ perit° euaserit, cũ omnia huius rei gratia cõparirit, ita demũ inuadere pergit? Non ita nos agimus,

mus, sed dormitãtes rapere volumus, atque ideo vacuis manibus abimus. Nõ vides raptores quomodo fugiãt, quomodo currãt, quomodo omnia impedimẽta dirũpant? Cursu opus est: nã protinꝰ aduersum te diabolus currit: & his qui præcesserint, tenere te iubet: sed si fortis, si excitus fueris, omnia abiecisti, omnes auis instar euasisti: ac licet hinc iã proficiscaris, siue forũ, foresĕsq; trãscendas tumultus, seculum scilicet præsens, etiam ad ea quæ superiora sunt, pertinges, quod est futurum seculum: nam veluti in solitudine nullus ibi tumultꝰ, nemo qui perturbet, nemo qui tentet, conquiesces: cum rapueris, minimum laborabis ne tibi parta tollantur. Si ita curramus, vt nil eorũ quæ nostris sunt obiecta luminibus, inspiciamꝰ: si nil curemus aliud, quàm impedientium conatus euadere, poterimus quæ diripuimus, tutò possidere. Rapuisti pudicitiã, ne sistas gradum, fuge, longè post te diabolum relinque: si viderit quòd te deiicere nequeat, nè persequetur quidẽ: ita ferè & nos facimus, qui cũ raptores nostris se subduxerunt oculis, q̃uasi desperãtes, neq; ipsi insequimur, neque alios ad eos tenẽdos hortamur, sed abire permittimꝰ: sic tu quoque initiò vehemẽti vtere cursu: cũ longè à diabolo discesseris, nihil iã contrà conabitur, sed in tuto eris, bonisq; frueris æternis: quibus nos omnes vtinã potiri contingat, in Christo Iesu domino nostro, cum quo est patri & spiritui sancto gloria, imperiũ & honor, nunc & semper, & in secula seculorum, Amen.

Homiliarum decem sancti Ioannis Chrysostomi, super epistolam Pauli ad Timotheum secundam, finis.

DIVI IOANNIS CHRYSOSTOMI EPISCOpi Constantinopolitani, in epistolam beati Pauli ad Titum explanatio, Ambrosio Camaldulensi interprete. Homilia I.

Caput. I. *Paulus seruus dei, Apostolus autem Iesu Christi, secundum fidem electorum dei & agnitionem veritatis, quæ est secundum pietatem in spe vitæ æternæ, quam repromisit is, qui non mẽtitur deus, ante tempora secularia: manifestauit autem temporibus suis verbum suum in prædicatione, quæ credita est mihi per saluatorem nostrum deum: Tito charissimo filio secundum communem fidem, gratia, misericordia, & pax à deo patre & Christo Iesu saluatore nostro.* Vnus ex Pauli sociis hic fuit vir probatus neq; enim profectò illi integrã insulam permisisset, neq; ea quæ deerant præcepisset implẽda: [ait emꝝ vt quæ desunt, corrigas:] & tam multorũ episcoporũ iudiciũ cõmisisset, nisi multùm illi confideret. Aiunt autem quidam hunc iuuenẽ fuisse, idcirco q̃ ad eum scribens Paulus eum filium vocet: sed hoc sanè non satis manifestũ est. Arbitror autem ipsius etiam in actibus Apostolorũ fieri mentionẽ. Erat autẽ fortasse Corinthius, nisi alius aliquis apud eos fuerit eodem nomine: & Zenam quidẽ ad se aduocat, atq; Apollo mitti cupit, hunc autẽ non: nanque corã Cæsare plus illis fortitudinis atque virtutis fore testatur. Videtur autem mihi tempora quędã media intercessisse: Paulũmq; dum ista scriberet, in libertate fuisse. Nihil emꝝ de tentationibus loquitur, cæterùm assiduè deo gratias versat, quæ credentibus erat sufficiens cõsolatio ad incitamentum virtutis: nanque cùm discerẽt, quę suis meritis deberentur, & ad quæ per gratiam vocati essent, quæ etiam ex gratia meruissent, non minimum ex hoc solatium capiebant. Inuehitur etiam aduersus Iudæos: quòd si in gẽtem totam inuehitur, nihil est quod admireris: & hoc enim ipsum scribens ad Galatas facit, O insensati, inquiens, Galatæ. Porrò hoc non contumeliosi erat affectus, †sed interrogando ista dicebat.] Nam si sui gratiã ista fecisset, meritò quis illi crimen inureret: sin verò ignitus, & zelo fidei feruens, & gratiam prædicationis insinuans, ita loquitur, non iniuriose id facit. Nanque & Christus multa, & sæpenumero phariſæis, ac scribis criminatur: verùm non sui ipsius gratia, sed ideo quòd omnes alios perderent. Breuem scribit epistolam, meritò: quod virtutis testimonium fuit ipsius Titi: neque enim is ille erat, cui verbis plurimis opus esset, sufficiebátque illum tantum breuiter admoneri. Videtur autem mihi eam præcedere, quam ad Timotheum scripsit: †illã enim cùm iã finisset, proximè scripsit:] hîc autem liber & absolutus esse deprehẽditur. Nam quod ait, Decreui hyemare Nicopoli: certum argumentum est quòd necdum fuerit in vincula coniectus, illic autem vinctum se assiduè vocat. [Videamus igitur quid hîc dicit:] *Paulus seruus dei, Apostolus autem Iesu Christi secundum fidem electorum dei.* Vide quàm ista indifferenter ponit, dum se interdum quidem dei seruum, & Christi apostolum dicit: aliàs verò Christi se appellat seruum, dicens: Paulus seruus Iesu Christi, adeò nullam inter patrem & filium differentiam nouit. *Secundum fidem electorum dei & agnitionem veritatis, quæ secundum pietatem est.* Secundum fidem electorũ dei, quid est? Vtrum quòd ipse credideris, an quòd tibi ea fides credita fuerit? Quantum ego coniicio, electos dei sibi creditos dicit: ac si dicat, non ex rectè factis, neque ex laboribus, ac sudoribus hanc cepi dignitatem: sed totum eius, qui mihi hæc crediderit beneficij est. Deinde ne irrationabilis gratia fieret, neque totum ipsius esset, cur non hanc & aliis crediderit, idcirco subiũxit, Et agnitionem veritatis, quæ est secundũ pietatẽ: ex hac creditus sum, imò & hoc ex ipsius gratia mihi creditũ est, & huius enim dignitatis ille author est. Quocirca & Christꝰ ipse dicebat: Non vos me elegistis, sed ego elegi vos. Et ipse idem beatus apostolus alibi ait: Cognoscã sicuti & cognitus sum. Et rursum: Si quo modo apprehẽdã, in quo apprehẽsus sum à Christo Iesu, prius ipsi cogniti sumus, & postremò cognouimꝰ: prius vocati sumus, & tũc demũ obediuimus. Quod autẽ dicit, secundum fidem, hoc totum illis acceptum refert: quòd si illorum gratia esset apostolus, nõ quasi hoc ipse mereatur, sed electorum causa: quod etiã alio in loco dicit, Omnia enim vestra sunt, siue Paulus, siue Apollo. *Et agnitionẽ quidem veritatis, quæ est secundum pietatem.* Quippe & rerum veritas est, sed non secundum pietatem: puta rei rusticæ peritiam nosse, scire artẽ aliquã veraciter, hæc scire dicũtur. Verùm ea secundũ pietatẽ veritas est tantùm, quæ secundum fidem credidit, quemadmodũ reliqui electi, qui etiam veritatis notitiam habuerunt. † Ex fide igitur agnitio in spe vitæ æternæ,] dixit præsentem in gratia dei, dicit etiam & futurã in spem vitæ æternæ, nobísque præmia proponit,

Galat. 3.b

†sed amoris propẽsioris.

†illã enim iã finisse mere scripsit.

Rom. 1.b

†Ex fide vtique naturaliter, hæc scire dicũtur, hæc est, nõ à ratiocinationibꝰ.

In spe vitæ æternæ.]

Acto. 18. b.

Ioan. 15.e

1. Cor. 13.e

Ibid. d

ponit, in his etiã beneficiis, quæ ab ipso consecuti sumus, quia enim credidimus, & laqueos erroris euasimus, coronari nos cupit. Intuere, obsecro, q̃ istud exordiũ beneficiis dei refertũ sit, totáq; prorsus epistola huiusmodi est. Qua ex re sanctũ illũ virũ excitat magis ad labores pro fide ac pietate subeundos: nec ipsum modò, verùm & eos qui ab eo docerẽtur. Nihil emꝝ fermè ita nobis vtile est, vt meminisse iugiter beneficiorũ dei, siue quæ cõmuniter omnibꝰ, siue quæ seorsum singulis tribuit. Si enim cùm ex amico beneficiũ aliquod sumimus, siue cùm verbũ aliquod gratum, placidúmq; audimus, in amorem exardescimus: quantò magis cùm viderimus quibus periculis impliciti fuimus, ex quibus omnibus nos eruit deus, prõptiores ad obedientiã erimus? *Et agnitionem veritatis.* Veritatẽ autẽ hoc in loco ad figuram refert, & illa enim agnitio erat, & pietas erat: nõ tamẽ veritas, neq; item mendacium, sed figura atq; imago in spe vitæ æternæ, illa in spe vitæ præsentis. Qui enim ea fecerit, inquit, viuet in eis. Vide q̃ ex ipsis initiis iã indicet gratię legísq; distantiã, illi nõ electi, sed nos: nam & ipsi aliquãdo dicebãtur electi, iam huiusmodi gratiam amiserũt. *Quam repromisit is qui non mẽtitur deus ante tempora secularia:* Hoc est, non modò ex pœnitentiæ remedio prouenit, sed olim, atque ab ipso principio ista præfixa sunt. hoc ipsum plurimis in locis posuit, puta cũ dicit: Segregatꝰ in euangeliũ dei. Et rursum: Quos præsciuit & prædestinauit. Ostẽditur profectò ex his nobilitas nostra, q̃ nõ nuper, sed olim, atq; ab ipsis initiis dilecti sumus. [Neq; enim hoc parui ducendum, q̃ iam olim diligamur, & ab initio.] Quam repromisit, inquit, is qui nõ mentitur deus.] Si is non mentitur, prorsus erunt quæ promisit is qui non mẽtitur: neq; est] cur ambigere debeamus, etiamsi post mortem pollicitis perfruamur. *Ante tempora secularia.* Etiã ex eo, quod ait ante tẽpora secularia: promissũ cõmendat immobile, dignissimúmq; cui fides adhibeatur. †Et quoniã, inquit, ante tẽpora secularia non prodiere Iudæi, idcirco hæc ita se habent;] sed quia ista supernè, atq; à principio præfigurata erant. Itaq; audi quid ait: *Manifestauit autem temporibus suis.* Quænã igitur huius ratio dilationis est? Prouidẽtię profectò gratia, & vt omnia opportunè, ac suis tẽporibus fierent. Tẽpus emꝝ, inquit propheta, faciẽdi † domine.] Quod emꝝ ait, suis, idẽ profectò est, ac si diceret, cõpetentibus, debitis, cõgruis. *Manifestauit,* inquit, *tẽporibus suis verbũ suũ in prædicatione, quæ credita est mihi.* Hęc est prædicatio. Omnia enim euangeliũ continet, & præsentia & futura, honorẽ, pietatẽ, fidẽ, simul omnia prædicationis verbo conclusit. [*In prædicatione:* Hoc est, apertè cũ magna loquẽdi libertate, hoc vtiq; est, in prædicatione.] Sicut emꝝ præco præsentibꝰ omnibus in theatro prædicat: ita & nos, ĩquit, publicè prędicamꝰ ea ratione, vt nihil addamꝰ, sed ea tantũ quæ audiuimꝰ, prædicemꝰ. Ea quippe virtus pręconis est, veraciter quæ sibi credita sunt, omnia prosequi, non aliquid addere aut immutare, aut auferre. Si igitꝝ prędicare oportet, magna id fiducia atq; cõstãtia faciẽdũ est: alioqui nulla erit prædicationis virtꝰ. Idcirco & Christus nõ ait, Dicite in autribꝰ: sed, prædicate super tecta. Nẽpe & ex dicẽdi modo, & ex loco prędicationẽ apertã, atque illustrẽ oportere esse cõmẽdat. *Quæ mihi credita est, secundum imperium saluatoris nostri dei.* Et ex eo quod ait, credita est, & ex eo qd̃ addidit, secundũ imperiũ, dignam esse prædicationem, cui fides adhibeatur, ostẽdit, vt nullus iã supersit, qui indignè ferat, siue negligenter admittat, siue ad verba prędicationis obtorpeat. Si igitur imperium est, non iam ego huiusce rei sum dominus, quippe imperium impleo. Nã quæ agenda sunt, alia sunt in nostra põtestate, alia nõ. Et ea quidẽ quæ imperans dicit, non in nostra potestate sunt: quęverò permittit, in nostrũ ius cadunt: puta si quis dixerit fratri suo, fatue, reus erit gehẽnæ ignis: hoc iam imperium est. Rursũsque cùm obtuleris munus tuũ ad altare, & ibi agnoueris q̃ frater tuus habet aliquid aduersum te, dimitte ibi munus tuum ante altare, & vade, ac recõciliare fratri tuo, & tunc veniẽs offer munus tuum: & hoc imperãtis est. Et eum qui præuaricatꝰ fuerit, necesse est suppliciis subdi. Cùmverò dicit: Si vis perfectus esse, vẽde substantias tuas: & iterum: Qui potest capere, capiat. non iam imperantis vtitur voce: quippe auditorem exequendorũ constituit dominũ, & quæ agẽda sunt, in eius arbitrio ac voluntate cõstituit. Hęc enim & facere, & omittere in nostra potestate est: cæterũ quæ imperantur, omittere nobis minimè tutum est: sed necessariò aut ea facienda sunt, vel si nõ fecerimꝰ, nobis suppliciũ imminet. Hoc igitur & alio in loco Paulus insinuat, cùm dicit: Necessitas enim mihi incumbit, væ autem mihi est, si non euangelizauero. Quid autẽ hoc sibi velit, apertius eloquar, vt euidẽs omnibus fiat. Is quidem cui ecclesiæ principatus est creditus, quíq; dignitate episcopatus ornatus est, nisi populo quæ agẽda sunt, dictet, nõ erit innoxius: at laicus quidẽ nulla huiusmodi necessitate cõstringitur. Quid igitur ait Paulus? *Secundũ imperiũ saluatoris nostri dei.* [Et vide q̃ bene posteriora ad id quod dixi, quadrent. Superius enim dixerat qui non mentitur deus: hîc autẽ secũdũ imperiũ saluatoris nostri dei.] Si itaq; saluator est, ipsĕq; studio, ac volũtate saluandi ista præcipit, nõ itaq; officiũ huiusmodi ambitionis est res: fides enim est & imperiũ est, idq; & dei saluatoris. *Tito charissimo filio.* Sunt enim etiam nõ huiusmodi filij, quemadmodum is, de quo idem apostolus ait: Si quis quum frater appelletur, sit fornicator, aut auarus, aut idolis seruiẽs, aut maledicꝰ, aut ebriosus, cũ isto neq; edere. Ecce & filius est, nec tamẽ huiusmodi filius, qui charissimus dici mereatur. Filius nẽpe est, ideo q̃ semel susceperit gratiã, ac regeneratus sit: sed profectò charissimꝰ nõ est, qui à patris dignitate degenerat, atque ad alterũ tyrannum sponte deuoluitur. Nã in naturalibus quidẽ filiis charissimũ facit vtriusq; parentis affectus, hîc autẽ nõ sic. Verũ ex proposito vnũsquisque id munus assequitur. Fieri enim potest, vt quis charissimus fuerit, nec tamen in ipsa suæ dignitatis prærogatiua permãserit: fieri itẽ, vt qui charissimus non est, virtutis merito huiusmodi fiat: neq; emꝝ sub naturæ necessitate conclusa sunt, sed ex arbitrij libertate dependent, [vnde & subinde mutantur.] Fuerat Onesimus charissimus filius, verũ cùm iam amiserat dignitatẽ, ideo q̃ factꝰ esset inutilis: sed rursus charissimus factus est filius, adeò vt ipsum sua viscera vocaret apostolus. *Tito charissimo filio secundum communem fidem.* Quid sibi vult, secũdum cõmunem fidẽ? Cur, obsecro, postquam dixerat charissimo filio, atque in patris transierat ordinẽ, huiusmodi minuit, & contrahit dignitatẽ? Audi, & secundum communem fidem intulit, ac si apertè dicat: Secundum fidem nihil habeo equidem amplius, quàm tu. Communis quippe est, ac per eãdem & ego sum genitus,

†nõ equidẽ, inquit, hæc ita se habent quod Iudæi non nũc accesserẽ: Psa. 118. q

†domino.

1. Cor. 9.e

Ad Phil. 1.e

1. Cor. 5.d

nitus,& tu. Qua ergo ratione ipsum filiũ vocas? Non ideo vt affectũ solum patris ostẽderes, an quia superiorin prædicatione præcesseras, an quia per te ipse lumen fidei ac veritatis acceperat? Hinc profectò & filios, & fratres vocare non renuit, quoniã ex eadem fide sunt geniti fratres: filios autẽ, quia per illius ministeriũ regenerati. Quod ergo ait, secundum cõmunem fidẽ, fraternitatis signauit affectũ, *Gratia, misericordia, & pax à deo patre, & domino Iesu Christo saluatore nostro.* Quoniã dixerat, filium, pulchrè intulit, à deo patre, vt ipsius animũ ad celsitudinẽ deitatis erigeret, dum disceret cuius esset filius. Nõ igitur dicẽdo cõmunẽ fidẽ, sed inferendo patris nostri, parilitatẽ honoris insinuat. Intuere autem quàm multa & magna discipulis, & plurimis imprecat, ea ꝓfectò talia sunt, quæ videtur cõuenire doctoribus: hi quippe huiusmodi precibus indigẽt, ac lõgè plus cęteris, vt quib° †inimicitiarum. † necessitatis] plus immineat, plúsq; periculi diuinæ offensiouis incũbat. Nam quãtò fuerit celsior dignitas, tãtò sacerdotis maiora sũt pericula. Sufficit quippe vel vnum episcopatus rectè factũ authorem suum in cœlum attollere, vnúmq; peccatũ in ipsum iniicere gehẽnæ profundũ. Cæterùm vt alia omnia omittam, quæ diebus singulis incidunt, si quando cõtingat, vt quẽpiã, siue amicus, siue alterius cuiuslibet occasionis gratia indignũ, ad episcopatus promoueat apicem, & magnum illi permittat regimen ciuitatis, quantis se ignibus facit obnoxiũ? Neq; enim animarũ pereuntiũ solùm, quas perdit à religione & timore dei alienus, verùm & omniũ, quæ ab illo gerũtur, ipse pœnas exoluet. Nã qui in ordine priuato parũ religiosus erat, multò profectò magis id patitur cùm ecclesiæ gubernacula regẽda susceperit. [Votis itaq; omnibus optandũ, vt qui antea pietate prẽditus fuerit, talis permaneat suscepto munere administrationis.] Quippe tunc & inanis gloria vehementius imminet, & pecuniarũ amor & fastus: cùm principatus ipse præstet licentiã offensionis & cõtumeliæ, atque maledicta, & alia prorsus innumera, Si quis igitur, vt antea dixi, parũ religios° fuerat, multò erit irreligiosior, huiusmodi adminiculis nixus. Tum igitur huiusmodi ecclesiæ, omniúmq; quę ille peccauerit, & quę subiecta plebs offenderit, erit obnoxius. Quòd si is,
Mat. 18. d qui vnam animã scandalizat, expedit ei, vt mola asinaria suspendatur circa collũ eius, & demergatur in profundũ maris: qui tot animas scandalizat, & vrbes integras, & plebes, viros, mulieres, pueros, ciues, rusticos, incolas suæ ciuitatis, aliarúmq; vrbiũ, quæ illi subiectæ sunt, quid pati merebitur? Nẽpe verò si plura triplo, quàm diximus addas, nihil dictur° es, adeò vehemens pœna atque cruciatus huiusmodi hominibus imminet. Hic itaque longè maximè dei gratia & pace opus habet: nã nisi hac subnixus regere populum studeat, omnia pereunt, ac prorsus intereunt. Quãtumlibet enim fueris peritus gubernãdi, nisi inter huiusmodi gubernacula gratiã habeas, & pacem quę à deo est: & nauiculã simul atque natigãtes procella inuoluet, mergẽtq; profũdo. Quocirca magna me tenet admiratio eorum, qui huiusmodi onera appetunt. Infelicissime hominũ atque miserrime, non aspicis cuius rei desiderio teneris? Nã si solus ac priuatus sis, & ignobilis atq; obscurus, quantũlibet multa peccaueris, vnius abs te animæ ratio exigẽda erit, huiúsq; tantũmodo neglectæ ac perditæ pœnas exolues. At verò si ad huiusmodi regimen ꝓmouearis,

A cõsidera quot capitũ tibi pœna debetur. Audi denique dicẽtẽ Paulũ: Obedite præpositis vestris, & subiacete illis, quoniã ipsi inuigilãt pro animab° vestris, quasi rationẽ reddituri. Hebr. 13. d Honoris ac principatus dulcedo te allicit? Et quęnã, obsecro, huiusmodi honoris voluptas esse potest? Omittam eũ interim dicere, possibile nõ esse huiusmodi dici veraciter principẽ. Cur obsecro? Quia in potestate subiectorũ positum est obedire, vel nõ. At si quis rei veritatem diligẽter exploret, nõ ad principatũ promouet, qui huiusmodi est, verũ potius ad seruiendũ innumeris dominis, qui cõtraria cupiũt semper & dicũt. Nã quod laudabit ille, culpabit ali°: rursùm q; quod iste vituperabit, alius admirabitur. Quẽ igitur audire magis, cuive potius obtemperare oporteat, discernere facile nõ est. Et seruus quidẽ emptitius, etiamsi contraria dominus imperauerit, vel indignari, & ferre grauiter po-
B testi: tu verò si tã multis dominis contraria imperantib°, quò te vertas nõ habeas, mutúsq; sis, huius quoque rei dabis pœnã, ora in te omniũ aperiẽs. Hoccine, quæso, honor existimatur, hoc principat°, hoc potestatis insigne? Agè, imperat episcop° sibi pecunias inferri: si noluerit, nõ solùm nõ id seruus exequitur, verùm nevideatur istud causa desidię facere, accusat iubentis imperiũ, atq; ad maledicta conuersus, furatur, ĩquit, diripit, deuorat pauperũ res, absorbet substantias inopũ. Parce, obsecro, maledictis: quousque ista ꝓsequeris? Nõ vis inferre pecunias? nullus cogit, nullus impellit. Cur etiã in admonentẽ atq; consulentẽ intorques maledicta? Necessitate quispiã detinetur, nõ porrigis manũ, siue id nequeas, siue alia occupatione distẽtus, nulla dabiẽ venia: sed rursum cri-
C mina peiora priorib°. Istud, quęso, principat° appellari potest? nec sanè potes vlcisci, viscera quippe tua sunt: ac sicuti cùm intumuerint viscera, dolorẽq; ingesserint, [& capiti, &] reliquo corpori, vlcisci minimè audem°, neq; ea gladio assũpto discindim°: ita & subiectorũ, si quis huiusmodi fuerit, molestiásq; nobis intulerit, atq; huiuscemodi maledictis fuerit infestus, minimè audem° vlcisci: quippe id à paterna indulgẽtia lõgissimè remotũ est, sed ferre oportet, atque sorbere huiusmodi stultitiã hominũ, donec illi planè resipiscãt. Habet emptitius seruus opus quodpiã imperatũ, id vbi perfecerit, iam sui dominus est. At verò iste per multa discinditur, atq; ea ab eo exigũtur, quæ sępe vires exuperãt, ac nisi dicẽdi peritus fuerit, hinc rursus maledictis impetit. Si verò id fuerit cõsecut°, inanis illi gloriæ crimen inuritur, & nisi
D excitet mortuos, nullius ferè momẽti existimabitur. Cõtinuè huiusmodi voces exaudit. Ille religiosus atque ꝓfect° est: hic verò noster nõ ita est. Quòd si modico ac sobrio fruatur cibo, rursus crimina resonant: Oportebat, inquiũt, illũ cibo suffocare. Si lauantẽ viderit quispiã, plurima in eum intorquentur cõuitiorum spicula. Indignus protin° iudicatur, qui aspiciat Solem, quandoquidẽ illa gerit, quæ ille. Atq; ille lauat, inquit, vt ego, comedit, bibit, vestimentis operitur, domus curam gerit atq; familiæ: cuius ergo rei gratia ille mihi prælat° est? Sed & famulos habet, qui illi ministrent, & asello vehitur: cur præesse mihi debet? Vide, quæso, quãta rerũ absurditas? num ille debet carere ministro, vt sibi necesse sit & ĩcẽdere ignẽ, & aquas afferre, & ligna perfringere, atque in forum sæpe necessariò ingredi: Et potest esse maior peruersitas; maiórque confusio? At sancti quidem illi viri apostoli,

apostoli, eum qui doctrinæ insisteret, neq; ad viduarum ministeriũ applicari voluerunt: verùm id opus illi indignũ arbitrati sunt. Tu verò ipsum etiã in famulorum ordinẽ atque officium redigis: Cur igitur tu qui talia imperas, non tuã impendis operam, & ipse ea imples? Nónne longè maius, ac digniùs ille tibi ministeriũ infert? Ille tibi spiritualia, puidet, tu illi vel corporalia exhibe: Cur ipse nõ vel seruũ mittis tuũ, qui huic tui vice ministret? Christ° discipulorũ lauit pedes, tu scilicet vel obsequiũ magistro exhibeas, magnũ aliquid te facere putas? Verùm enim neque ipse præstare obsequiũ vis, & ipsum sibi illud parare vetas? Quid ergo? Nũ è cœlo vitã ille ducere debet? At nõ ita vult deus. Sed inquies, Nũquid apostoli liberos homines q̃ sibi seruirẽt, habuerũt? Vis nosse quẽ-admodũ se apostoli habuerint, dũ essent in vita? Peregrinationes obibant, & viri nobiles, illustrésq; mulieres, pro illorũ refrigerio & quiete, & animas suas & capita sua sæpe porrigebant. Audi deniq; quid beatissim° iste cõmoneat. Huiusmodi, inquit, in honore habetote, quoniã propter op° Christi vsq; ad mortẽ appropinquauit, nõ parcẽs animæ suæ, vt impleret quod ex vobis deerat aduersum me ĩ ministerio. Diligenter, obsecro, ista cõsidera, vide q̃ honorabiliter habendos cẽseat eos, qui doctrinæ deseruiunt. Contrà tu pro patre ne verbum quidẽ proferre, vt nõ dicam subire periculũ sustines. At, inquies, lauare minime oportet. Cur obsecro? Vbínam hoc prohibitũ est? neq; enim sordes honesta est. Nusquã talia cernimus siue crimini data, siue admirationi habita. Alia eũ sunt, quę episcopis habẽda præcepit. Iubet hunc esse sine crimine, sobriũ, ornatum, hospitalem, docibilẽ: hęc apostol° exigit. Ista tu quoq; in ecclesiastico
C principe inquire, & nihil vlterius. Nõ es tu Paulo diligentior; imò verò ipso spiritu, qui loquebatur in Paulo. Si percussor fuerit, si ebriosus, si crudelis, atq; immitis, accusa, indigna hęc ꝓfectò episcopo sũt. Si deliciis inseruit, & hoc licitè culpare poteris. Porrò si corp° curat, vt ministeriũ tibi exhibere possit: si curã eius habet, vt tibi sit vtilis: huius rei gratia culpandus profectò non est. An ignoras corporeã imbecillitatẽ non minus, quàm animæ infirmitatẽ nobis nocere, & ecclesię intercipere emolumẽta? Eius sanè rei gratia eiusmodi imbecillitatẽ Paulus emendare cupie-
1. Tim. 5. d bat, dũ Timotheo discipulo scriberet: Modico vino vtere propter stomachum tuũ, & tuas frequẽtes infirmitates. Nã si quidẽ sola anima virtutis opus exequi posset, corporis cura minimè necessaria videretur. Quòd si eius cura plurimũ confert: nónne est ex-
D tremæ demẽtię illud omnino negligere? Sit autẽ vir aliquis episcopatu honoratus, cui ecclesiæ toti° cura credita sit, atque is quidẽ virtute clarus, omniáque habeat, quæ habere cõgruit sacerdotem, verùm præ nimia ægritudine semper lectulo decũbat, quid iste prodesse aut proficere poterit? Quam subire peregrinationẽ? Quo pacto visitare ecclesias? Cui intentare terrores? Quem omnino corripere? Hæc dixi, vt discatis non passim culpare pastores, eósque potius cũ beneuolentia suscipiatis. Præterea vt & si quis huiusmodi principatus desiderio tenebitur, dũ accusatorum multitudinem, & criminum congerien conspicit, huiusmodi omnino extinguat appetitũ. Magnũ enim re vera periculũ est, & quod dei maximè indigeat gratia & pace, quã vt nobis imprecemini obsecro. Nos enim eam vobis vicissim imprecamur, vt

A omnes simul virtute cõsummati, ita demũ promissis perfruamur bonis, in Christo Iesu domino nostro, cũ quo est patri & spiritui sancto gloria, imperiũ, honor nunc & semper, & in secula seculorum, Amen.

Homilia II.

Vius rei gratia reliqui te Cretæ, vt quæ deerant corrigeres, & constitueres per ciuitates presbyteros, sicut ego tibi constitui. Si quis est sine crimine, vnius vxoris vir, filios habens fideles, non in accusatione luxuriæ, aut non subiectos. Oportet enim episcopũ sine crimine esse, sicut dei dispẽsatorẽ: nõ superbũ, nõ iracundũ, nõ vinolentũ, nõ percussorẽ, non turpis lucri cupidũ, sed hospitalẽ, benignũ, sobriũ, iustũ, sanctum, cõtinentem; amplectentẽ eum, qui secundũ doctrinã est, fidelem sermonẽ, vt potens sit exhortari in doctrina sana, & eos qui cõtradicunt arguere. Sunt enim multi etiã inobedientes, vaniloqui, & seductores, maxime qui de circuncisione sunt, quos oportet
B *redargui, qui vniuersas domos subuertũt, docẽtes quæ non oportet, turpis lucri gratia.* Antiquis quidem viris vita omnis erat operosa, totáq; in labore, atq; in certamine: nobis autẽ non sic, sed tẽpus omne per negligentiã ducimus. Nouerãt profectò illi, ideo se in hunc mundũ fuisse deductos, vt placita ei, q̃ se cõdiderat, gererẽt, illíq; per bona opera placere studerẽt: nos quasi idcirco fuerim° cõditi, vt comedam° & bibam°; ac deliciis operã demus, ita nullam spiritualium rerum rationem habemus. Nõ autẽ de solis apostolis loquor, verùm & de his, qui post illos fideles euasere: deniq; eos omnes inspicias, pręsentẽ vitam viatorum more percurrere, ídq; sibi opus peculiare fecisse, vt sẽper veluti peregrini atq; hospites essẽt, nõ habẽtes in terra ciuitatẽ. Audi nempe quid beatus hic dicat: *Huius rei gratia reliqui te Cretæ.* Veluti domũ vnam, orbẽ to-
C tum inter se distribuẽtes, ita vniuersa officia peragebant, vt omnium qui essent vbiq; tetrarũ, curã gerent: dum hic quidem hanc orbis partem; ille aliam acciperet disponendã. *Huius rei gratia,* inquit, *reliqui te Cretæ, vt quæ deerãt supercorrigeres.* Nõ imperantis iure vtitur, sed interim admonet. Vt supercorrigeres, inquit. Intuere quæso, animã omni inuidia liberã, & omnibus in locis discipulorum vtilitati consulentẽ, nec satis curantem, siue id per se siue per aliũ fiat. Nã ea quidẽ in quibus periculi plurimum & difficultatis erat, præsens ipse pagebat: quæ verò honoris magis quàm laboris habebãt, locũ discipulo permittebat, episcoporũ scilicet ordinationes, & cætera talia, quę aliqua correctiõe indigebãt, atq;, vt ita dixerim, perfectione maiore. Quid istud, oro, sibi vult? Num ipse quę egeras, correctione opus habent? An verò nõ eã-
D rem turpem esse arbitraris, & tibi verecundiã ferre? Minimè sanè, nam commune tantùm intueor lucrũ, id siue per me, siue per alterũ fiat, nihil mea interest: ita prorsus ita pastorẽ affici necesse est, nec honorẽ proprium quærere, sed cõmunem vtilitatem prosequi debet. *Et constitueres,* inquit, *per ciuitates presbyteros.*

Episcopos hic intelligi vult, quemadmodũ aliàs sępius diximus. *Vt ego tibi constitui, si quis est sine crimine.*

Per ciuitates, inquit. Neque enim profectò volebat insulam totã vni viro permitti, sed vniçuiq; propriã curam ac solicitudinem indici: ita enim sibi laborem fore leuiorẽ sciebat, & subditos maiori diligẽtia gubernandos, siquidẽ doctor non multarum ecclesiarum regimine distraheretur, sed vni tantùm regendę vacaret, cámque cõponere moribus atq; ornare studeret. *Si quis,* inquit, *est sine crimine, vnius vxoris vir, filios habens fideles, nõ in accusatione luxuriæ, aut nõ subditos.* Cu-

ius rei

ius rei gratia etiã huiusmodi homines in mediũ adducit? Obstruere prorsus intẽdit hæreticorũ ora, qui nuptias damnãt, ostẽdẽs eam rem culpa carere, imò ita esse preciosam, vt cũ ipsa etiã possit quispiam ad sanctũ episcopatus solium subuehi. Castigat hoc ipso etiã impudicos, dum non eos permittit post secũdas nuptias ad ecclesię regimen, dignitatémque pastoris assumi. Nã qui defunctæ vxori beneuolentiam nullã seruasse deprehenditur, quo pacto hic ecclesiæ præceptor esse optimus poterit? Imò quib⁹ criminibus nõ subiicietur indies? Nostis enim profectò omnes, quòd etsi per leges secũdæ nuptiæ permittũtur, multis tamen ea res accusationibus patet: nullã ergo occasionẽ præbere subiectis præsulẽ vult. Quocirca hic ante omnia posuit, *Si quis est sine crimine*: Hoc est, si vita illi⁹ omnis immunis à culpa, si mores ei⁹ nemo carpere potuit. Audi deniq; dicentẽ dominũ nostrũ:

Matt. 6. c Si enim dimẽ, inquit, quod in te est, tenebræ sunt, ipsę tenebræ quãtę erũt? *Filios habens fideles, nõ in accusatione luxuriæ, aut nõ subiectos.* Inspiciamus, oro, diligẽtius, quàm multa de educandis liberis prouidet. Nã qui filiorũ suorũ magister esse nõ potuit, quo pacto alios docere posse putãdus est? Si quos ab initio secũ semper habuit & nutriuit, peruerti permisit, & quorũ sibi & ꝓ leges, & iure naturę potestas omnis indulta erat, eos regere, moderaríq; nõ potuit: quomodo alienis prodesse valebit? Nã nisi summa esset negligẽtia patris, nunquã profectò quorũ sibi ab initio regendorum facultas omnis fuit, eos nunquã neglexisset, aut malos fieri sinetet. Neq; eũ vlla ratione fieri potest, vt qui ab ipsis initiis magna cũ diligẽtia summóq; studio fuerit educatus, malus euadat: neq; eũ naturalia sunt peccata, vt tantũ curæ, tantũq; diligentiæ superare præualeant. Quòd si secundo in loco filiorũ habuerit curã, pecuniisq; congerendis potius studeat, plúsq; huic rei diligẽtię, quàm educãdis filiis impertiatur, & hic vt indignus sacerdotio est remouẽdus. Nã si in his reb⁹, in quibus vrgebat naturalis affectus, ita negligẽs fuit, atq; ita stultus, vt pecuniarię rei plus studeret, quàm curæ filiorũ: quo iure hic ad episcopalẽ thronũ promoueatur, tantũq; subeat regiminis onus? At fortè nequiuit. Magnũ profectò desidiæ id supremæq; stultitiæ crimen est. Si verò id studij non adhibuit, ingens duritiæ atque impietatis indicium. Qui igitur proprios filios negligit, quomodo alienorum, vt ante iam diximus, habebit curã? Nec simpliciter ait, luxuriosos, verùm eos huiusmodi carere calũnia voluit, neq; pessimę opinionis esse permisit. *Oportet enim*, inquit, *episcopũ sine crimine esse, quasi dei dispẽsatorem, non elatũ, non iracundũ, non ebriosum, non percussorẽ.*

Nã is, qui exteriore ac mũdana potestate subnixus est, quoniã lege imperat, ac necessariò illi obtẽperatur: meritò sæpius cõtra subiectorũ voluntatẽ atque sententiã dominatur. Porrò is, qui volẽtib⁹ atq; hortãtibus, & gratias agẽtib⁹ prœesse vult, si ea lege præsumit, vt cõsilio ꝓprio tantũ omnia faciat, quasi nemini rationẽ redditurus: tyrãnicè potius quàm populariter huiusmodi exercet officiũ. *Oportet enim*, inquit, *esse sine crimine, quasi dei dispẽsatorem, nõ elatũ, nõ iracundũ.*

Nam qua hic ratione docebit alios hoc vitio temperare, qui seipsum antè nõ docuit? Quippe plurima indies huiusmodi pricipat⁹ parit crimina, molestũq; & ingratũ facit, etiam si quis modestissimus fuerit, innumerásq; quotidie necessitates iracũdia suggerit. Nisi igitur quisq; ad hoc longè premeditatus accesserit, molestissimus erit, plurimaq; corrumpet ac perimet ex his quæ sui muneris sunt. *Non ebriosum, non percussorẽ.* Hoc in loco cõtumeliosum significare voluit. Nam corripiendo potius, quàm percutiẽdo, aut inferẽdo cõtumelias, omnia agere oportet. Quid eũ obsecro, iniuria opus est? gehennæ cõminatione terrere oportet, atq; huiusmodi emẽdare terrorib⁹. Nã cui infertur cõtumelia, audacior, atque impudẽtior fit: & eũ qui se ita affecerit, vt cõtẽnat magis inducitur. Nihil fermè ita cõtemptũ facit, sicuti cõtumelia & iniuria: neq; enim huiusmodi cõtumeliosum sinit esse venerabilẽ, & eã quã decet à subditis reuerentiã assequi. Magna necesse est huiusmodi cum religione loquãtur, omnisq; illorũ sermo diuina sapiẽtia cõditus, peccãtes terrere debet memoria futuri illi⁹ supremiq; iudicij: vacare eũ iniuria sermonẽ huiusmodi decet. Sin verò fortasse fuerint aliqui, qui prohibeãt ea, quæ sunt nostri muneris exequi, magna cũ †austeritate] tractãda ea res est. *Non percussorem*, inquit. Medicus quippe est animarũ doctor, porrò medic⁹ minimè percutit, verũ & si fortè se ęger percusserit, corrigit, emẽdat & curat. *Nõ turpis lucri appetitorẽ, sed hospitalem, benignũ, pudicũ, iustũ, sanctũ, cõtinentem, pęsidentẽ cũ qui secundũ doctrinã est, fidelẽ sermonẽ.* Vidisti quãtum culmẽ expetit virtutis? Nõ turpis, inquit, lucri cupidũ, hoc est, vt magnũ pecuniarũ cõtemptũ præferat. *Hospitalem, benignũ, sobriũ, iustũ, sanctũ.* Bona sua scilicet omnia indigentibus impertientẽ. *Continentem.* Nõ enim eum qui ieiunio studeat, hic significare volut, sed qui vitiũ omne superauerit, & lĩguã & manũ, impudicósq; castigauerit oculos. Hæc quippe est cõtinẽtia, nulli vitio subiici. *Obtinentem eum qui secundũ doctrinã est, fidelem sermonem.* Fidelẽ hic veracẽ dixit, qui nobis per fidei gratiã traditur, neq; argutis cõclusiunculis indiget, neq; inanibus quæstionibus seruit. Obtinentẽ, id est curantẽ, hoc est summopere molientẽ. Quid ergo si secularis eloquẽtiæ fuerit imperitus? Nihil inde penitus lędit, idcirco ait: Eũ, qui secundũ doctrinã est, fidelem sermonẽ. *Vt potens sit exhortari, & contradicentes arguere.* [Nõ itaq; illis fastuosis verbis, sed] summa illa opus est peritia scripturarũ, vt abscõditos sensus, intelligẽtiásq; rimetur. Nõ videsvt Paulus orbẽ cõuerterit vniuersum, lõgéq; maiora perfecerit quàm Plato, & omnes huiusmodi cæteri? At fortè dicturus es, signorũ gratia hoc illũ potuisse pagere. Nõ ex signis tantũ hoc ille potuit: nã si apostolorũ euoluas Actus, sæpius illũ vi doctrinæ obtinuisse cõperies, q̃ virtute signorũ, eadẽq; iugiter vtiẽ. Vt possit exhortari in doctrina sana, hoc est ad suorũ custodiã, & euersionẽ hostiũ. *Et contradicentes arguere.* Nã nisi hoc possit, omnia pereunt: nisi enim quis aduersus hostes pugnare didicerit, & captiuare omnẽ intelligentiam in obedientiã Christi, cogitationésq; destruere. Qui, inquit, ignorat rectã, sanãq; doctrinã, vt oportuerit tradere, longè à sede episcopali arceatur. Nam alia quidẽ & in subditis inuenire facile est: puta esse sine crimine, filios habere subiectos, hospitalẽ esse, iustũ & sanctũ. cęterùm hoc est quod maximè doctorem exprimit, posse scilicet verbis instruere, & confutare aduersarios: cuius rei nullam fermè nunc curam haberi videmus atq; ingemiscimus. *Sunt enim plerique non subditi, loquaces, mentiũ deceptores, & hi maximè, qui ex circuncisione venerũt, quorum os oportet obstruere.* Vide q̃ signanter expressit, vnde huiusmodi sunt. Nolũt, inquit, regi, sed regere, illud quippe intelligi voluit. Cũ igitur

†authoritate.

†uinient.

igitur persuadere nequiueris, huiusceemodi ne paueas neq; formides, sed eos ob aliorum vtilitatem argue, eisq; silentium impone. Quod ergo lucrum hinc referes, si nõ subditi sunt? Cuius rei gratia illorũ os obstrui præcipis? *Quia domos*, inquit, *totas peruertunt, docẽtes quæ non oportet, turpis lucri gratia.* Nam siquidẽ doctrinę quis percipit gratiã, non autem sufficiens est illis obsistere, neque eis silẽtium imponere qui adeò impudentes sunt, pereũtium in se attrahũt dãna, ac per singulos author perditionis erit: nam si rectè quidã admonet, dicens: Ne queras fieri iudex, nisi valeas iniustitiã tollere, lõgè profectò dignius hoc in loco quisque admonebitur. Noli quærere magister fieri, si virtutem eius rei à te alienam esse cõsideras: verum & si traharis, inde resilire cõtende. Vides vt vbiq; dominandi amor, turpísque lucri appetitus his causa sit, vt subiici nolint? Docẽtes, inquit, quę non oportet turpis lucri gratia. Nihil est, quod huiusmodi vitia, perturbationésque non perimat.] Cęterũ quemadmodum venti quidem feri & immanes, cum in serenum irruerint pelagus, ipsum totum à fundo perturbant, adeò vt & arena sæpius vndis immisceatur: ita & hæ perturbationes, cũ in animã irruperint, cũcta permiscent, & quæ superiora erant ad infima detrahũt, excæcantq; mentis clarissimum lumen, atque in primis gloriæ væsana cupido. Nam pecunias quidem facilè quisq; contemnet, dum id instituerit. Porrò honoris esse negligẽtem, laudémque nõ affectare multorum, maximo labore indiget. Magnæ philosophiæ, & animæ cuiusdam angelicę, & quę ipsum verticem cardinis cœlestis attigerit, certũ argumẽtum. Nullũ enim profectò perniciosius vitium est, nulla magis violenta perturbatio, & quæ ita fermè omnibus in locis obtineat, alibi amplius atq; alibi minus, vbique tamen. Quomodo igitur ipsam superare poterimus, & si nõ penitus, tamen ex parte aliqua? Si in cœlũ semper nostros defigamus obtutus, si deũ habeamus ante oculos, si cogitationes, sensũmque nostrũ terrenis omnibus celsiorẽ facere studuerim⁹. Quoties te glorię desiderium tãgit, finem considera, & eam nihil esse reperies. Inspice quantũ in se habeat detrimenti, quantis qualibúsq; priuet bonis. Nam labores quidẽ subisti, & pericula, dum eam consequereris: cęterũ fructibus, præmiísq; caruisti. Intuere quòd ingens sit turba malorum, corũmque gloriam despice, vnumquenq; recogita quisnam sit, & videbis ridiculã penitus rẽ: animaduertas eam confusionẽ potius esse, quàm gloriam. Post hoc in cœlum attolle animum, atq; ad cœlestes choros cogitatione subuehere, & cũ boni aliquid agis, animaduerte ꝓ & hominibus id oportet innotescere, vtilitatis ipsorũ gratia, non ipse tamẽ id appetas, quod & hominib⁹ id oportet innotescere. Et quos, oro, inquit, inspectatores operis tui? Quoties videri cupis, attẽde ꝓ hæc deus omnia inspicit, & ꝓtinus omnis illa cõcupiscentia extinguitur. Attollere ab humo, cœleste versa animo theatrũ. Homines etsi impræsentiarũ laudẽt, post modicũ vituperabunt, inuidebunt, carpent: & si hoc mihimè fecerint, nihil tamen illi penitus proderũt, quem laudant. At non ita deus, gaudet ille profectò cum iustitias nostras actúsque collaudat. Dixisti aptè, plausibúsq; exceptus es, quid inde obsecro lucri retulisti? Nam si quidem huiusmodi laudatores inde vtilitatẽ cõsecuti sunt, egerúntque pœnitẽtiam, & ad meliorem frugem euaserunt, prioráq; mala deseruerunt, meritò gaudendum est: nõ ideo ꝓ ipse laudatus sis, sed quòd mutatio illa præclara, atq; admirabilis inde secuta sit. Cæterum si illi quidem perpetuò laudent, turbásque excitent, & plausibus perstrepant, nullum verò inde referãt fructum: dolendum potius est, ꝓ illi hoc ad iudicium sibi damnationis potius fecerint. At verò ex religionis habitu actúque gloriaris? Siquidem reuera religiosus fueris, nihílq; tibi mali cõscius sis, gaudere conuenit, nõ ꝓ huiusmodi videaris, sed ꝓ huiusmodi sis. Porrò si multitudinis gloriã aucuparis, bonúsq; ac religiosus videri appetis, cum non sis, considera huiusmodi homines laudatores tuos die illo iudicij non fore iudices tuos, sed eum qui occulta diligentissimè nouit. Quòd si tibi cõscius peccatorum, bonus religiosúsq; putaris, nõ solum inde gaudere non decet, verum & dolere plurimum, acritérq; ingemiscere, diem illam perpetua meditatione versando, in qua reuelãtur omnia, in qua occulta quælibet illustrãtur à lumine. Honore perfrueris? Abiice illum, atq; ex animo prorsus elimina, nõ ignorãs ex huiusmodi te fieri debitorem. Nemo tibi honorem impẽdit? At in eo quidem gaudendum est, neque enim tibi inter cętera huiusmodi quoq; honorem deus obiiciet. An non vides, vt inter cętera beneficia & hoc de⁹ enumeret per prophetã? Assumpsi, inquit, de filiis vestris in ꝓphetas, & ex adolescẽtibus vestris in sanctificationem. Vel istud ergo lucraberis, ꝓ maiori supplicio non eris obnoxius: nã is quidẽ, qui in pręsenti seculo honore caret, magísq; despicitur, atq; vilis ab hominibus existimatur, iniuriis affligitur, respuitur, exagitatur, abiicitur: & si nihil aliud lucretur, vel istud certè consequitur, ꝓ reus nõ erit honoris ab omnibus prętiti: plurimáq; lucratur, aliáq; emolumenta virtutis: cõtrahitur, premitur, humiliatur, neq; si velit magnum aliquando sapere permittitur, sed magis sibiipsi semper intendit. Qui enim fruitur honore mortali, ingẽtémq; ab hominibus cõsequitur gloriã: prętер id quod maiorib⁹ debitis obnoxius fit, in arrogantiæ sæpe tumorem, atq; inanem gloriam tollitur, efficitúrq; hominum seruus. Deinde cum huiusmodi dominatus increuerit, plurima iã agere cogitur, quæ non vult. Scientes igitur hoc illo esse præstantius, longéque nobis plura conferre, non quæramus honores: imò eos cũ oblati fuerint, repellamus, & abiiciamus à nobis, & huiusmodi concupiscentiam extinguere modis omnibus studeamus. Ista nos & ad principes, & ad subditos dicimus. Anima omnis quæ honoris tenetur appetitu, & gloriã ab hominibus quærit, nõ videbit cœlorũ regnũ. Non mea hæc ratio est, à meipso ista nõ loquor. Hæc verba dei spiritus profert. Nõ videbit gloriã dei, qui huiusmodi est, etiamsi virtutis opus exerceat: receperũt enim, ait, mercedẽ suam. Qui igitur ista non ceperit, cõsequentet cœlorũ fruetur regno. Nõ prohibeo gloriã appeti, sed illa volo ambiatur gloria, quę vera est, quę ex deo est. Cuius, inquit, laus nõ ex hominib⁹, sed ex deo est. In occulto, abditóq; religiosus, timoratúsq; persistens, nõ tibi inanẽ fastũ, serpentinámq; simulationem circundes. Abiiciamus ouinã pellem, ipsi potius oues sim⁹. Nihil profectò humana gloria vilius, nihil abiectius. Dic enim obsecro, si videre cõtingat multitudinem paruulorũ, eorum scilicet qui subiecti vberibus sint: nunquid ab his gloriã cupis? ita te necesse est glorię causa ad omnes homines affici, idcirco nẽpe ea res inanis gloria dicitur. Nõ aspicis vt in scena sibi personas imponũt histriones, q̃ præclaras, quàm

Eccli. 7. a

Morale

Amos 2. c.

Matt. 5. g. & 6. a. c.

Rom. 2. d

quàm honestas, quàm ad extremã, quàm ad exactissimam formæ diligentiã effictas? Poténe huiusmodi aspectũ mihi verũ esse mõstrare? Minimè sanè. Quid igitur? Non eas aliquãdo adamasti? Nõ. Cur id? Quoniam inanes sunt imitãtúrq; decorem, sed nullus ibi solidus decor: ita & gloria inanis est, imitatúrq; gloriã, non vera gloria est. Illa quippe sola permanet, quę naturalis est, quę in intimis conditur: porrò hæc quæ extrinsecus adhibetur,† obtulit sæpius facultatẽ,] sed id apud homines, & vsque ad vesperã. Cæterum soluto theatro, sublatísq; personis, vnusquisq; quod est, id quoque videtur. nõ igitur veluti in scena atque ludo, veritatem arripiamus. Dic enim, quęso, quid in se præclari habet à multitudine inspici? Inanis est hæc gloria, nihilq; in se habet solidi, atque veri. Nã vbi te receperis domũ, solúsq; fueris, id omne prorsus efflu xit.† Irrumpe in forũ, auersare præsentes:] quid amplius? Nihil: extincta est penitus eiusmodi gloria, abscessit, atq; in fumũ resoluta est. Rẽ igitur adeò instabilem amare quo pacto inducimur? quàm magnę est istud amẽtiæ, quãtæ stultitiæ? Vnũ igitur intueamur solũ, ad id tota nostra dirigatur intentio, quo scilicet pacto dei mereamur ore laudari. Si hoc intẽtè inspiciamus, humana semper omnia nihil existimabimus, vt nõ dicã nõ appetemus, parati semper ea si adsint despicere, non secus quàm lutũ in auri cõparatione renuẽtes. Nõ laudat te ille aut ille, nihil inde amittis: & si vituperet quispiã, nihil omnino te læsit: siue enim laus, siue vituperatio, ex deo tantũ aut emolumẽtum habet, aut detrimentũ. Cęterum humana omnia sunt prorsus inania, atq; in hoc deo ęquales euadimus. Illę quippe mortali non indiget gloria. Gloriã, inquit, ab hominibus nõ accipio. An parum id tibi videtur? Quoties difficile existimas cõtemnere gloriã, ista tecũ versa. Si hanc despexero, deo ęqualis efficiar, protinúsque subibit contẽptus ex animo: neq; enim fieri potest, vt homo mãcipium glorię, non sit omnium seruus: imò omnibus seruis abiectior: neque enim talia nostris imperamus seruis, qualia† illi his qui amore glorię capiũtur. Turpia, fœda, confusionísque plenissima, & loqui, & facere, & perpeti iubẽt, idque magis cũ eos sibi obedire perspexerit, iubẽt prorsus impia: & quò illi obtẽperarint magis, eò imperant cõfidentius.] Fugiamus igitur, obsecro, fugiamus huiusmodi seruitutem. Quo autẽ pacto eã poterimus effugere? Si de præsentibus, atque mortalibus vera sapiamus, si animaduertamus, præsentia omnia somnium esse & vmbrã, nihilque aliud: illã cum omni facilitate superabimus, & nec parua nec magna nos capient: cęterũ ea nisi in his quę parua sunt, despicere discamus, in ea quoque quæ maxima sunt, facilè incidemus: longè igitur illius laqueos reiiciamus. Sunt autẽ illi amentia, abiectúsque animus: ęq; si ad mentis celsitudinem euaserimus, nulla difficultate multitudinis negligemus honores, inanémq; repudiabimus gloriam, atq; ad cœlum animum dirigemus, vt cœlestibus bonis, gaudiisque fruamur: quibus nos omnes vtinã perfrui contingat in Christo Iesu domino nostro, cũ quo est patri & spiritui sancto gloria, & imperium, & honor in secula seculorum, Amen.

† occulit deformitatem.

† Irrupisti in forum, præsentiũ oculos in te conuertisti:

1. Thess. 2. a.

† illa his qui ab ipsa capti sunt. Turpia confusionisque plenissima & loqui, & facere, & perpeti iubet: ac tũ maximè intendit iugęque mandata, eũ eos sibi obedire perspexerit.

Homilia tertia.

Epimenides.

Dixit quidam ex ipsis proprius ipsorum propheta, Cretenses semper mendaces, malæ bestiæ, ventres pigri. Testimonium hoc verum est: ob quam causam argue eos dure, vt sani sint in fide, non attendentes Iudaicis fabulis, & mandatis hominum auersantium se à veritate. Omnia munda mundis, coinquinatis autem & infidelibus nihil est mũdum, sed inquinatæ sunt eorum & mens & conscientia. Confitentur se nosse deum, factis autem negant, cum sint abominati, & incredibiles, & ad omne opus bonum reprobi. Plurima hoc in loco quærenda sunt: Primùm quidẽ, quis hoc dixerit. Secundò, quam ob causam Paulus huiusmodi testimoniis sit vsus. Tertiò, cur testimoniũ adduxit in medium qd nõ rectè se habeat. Agè ergo & aliqua adiiciamus, ac tum demum opportunã absolutionẽ inferamus. Cum aliquando Atheniẽses alloqueretur, inter concionandũ ait, Ignoto deo, & cætera. Et rursus: Huius enim & genus sumus, sicut & quidã vestrorũ poëtarum dixerũt. † Quis ille & vnde fuerit, qui hoc dixerit, necessariò ad vos dicẽdum est. Ea est autem huius dicti occasio: Cretenses sepulchrum habent Iouis ita inscriptũ: Hîc iacet Iupiter. Poëta igitur ait:] Etenim sepulchrũ ô rex Cretẽses fabricati sunt tuũ, tu autem minimè obisti, es enim semper. Si ergo hoc testimoniũ verum est, intuere quantum periculi suboriatur: nam si poëta vera prosecutus est, dicens mẽtitos esse Cretenses, qui Iouem mortuũ esse dixerũt, vt ait Apostolus, periclitatur veritas ipsa. Attendite dilectissimi magna cũ diligentia, poëta mentitos esse Cretenses ait, qui defunctum dixere Iouem. Eius testimonium Apostolus approbat, & sua authoritate confirmat. Ergo, inquies, iuxta Apostolũ immortalis est Iupiter? Huius enim, inquit, testimonium verũ est. Et quomodo huiusmodi soluemus nodos? Nõ istud ait Apostolus, verum simpliciter testimonium accepit, ac protulit propter consuetudinẽ mẽtiendi, quibus Cretenses notauit. Cur enim non addidit: Nam tuum ô rex sepulchrũ Cretenses fabricati sunt? Non igitur hoc dixit Paulus, verum id tantum approbauit testimonium, quo Cretenses semper mendaces esse dicuntur. Vnde igitur probamus deũ non esse Iouẽ? At id quidẽ & aliis plurimis ex locis probare perfacile est: neque enim ex Cretensiũ testimonio probãdum id nobis est. Præterea non eos in hoc dixit esse mentitos, sed ex generali testimonio coniiciendũ reliquit, in eo quoq; fuisse mẽtitos: [etenim alios deos existimabãt, propterea ipse eos dixit esse mendaces.] Verũ hoc omisso quod quæstione non indiget, illud potius inquiramus, quamobrẽ gentilium testimonia producit in medium. Sed hæc profectò ratio est, ęq; illos his maximè reuincimus, cum suorũ in eos torquemus maledicta, quoties eos qui apud eos fuere mirabiles, accusatores illorũ constituimus, idcirco & alio in loco his testimoniis vtitur dicẽs: Ignoto deo. Athenienses nanque quoniam ab initio deos omnes non acceperunt, verum per tempora illorum sacra vrbẽ ingressa sunt, sicuti quæ ex † Hebræis] allata referũtur, sicuti Pan ex Arcadia, sicuti parua quælibet, ac magna mysteria: cõiicientes ex hoc fieri posse, vt esset & alius deus, qui ab ipsis nesciretur, vt etiam illi seipsos deuouerent, eã aram instituerunt, quã inscriberent, Ignoto deo: [propemodũ id significãtes, & si quis ignotus sit deus.] Ex hac igitur inscriptione sumpta materia, dicit Apostolus: Quẽ ergo vos ignorantes colitis, hunc ego vobis annũcio. Verum testimonium aliud, videlicet: Huius enim & genus sumus, de Ioue dictũ est [ab Arato.] Nam cum dixisset poëta, Iouis omnia plena: post paululum intulit: huius enim & genus sumus. Hæc sunt quę in ea concione Paulus ex gentibus protulit. Quomodo igitur quæ de Ioue dicta

Act. 17. e

ibidem. f.

† Epimenides igitur est qui hoc protulit, Cretensis & ipse: verũ quatenus id dixerit, necessariũ est vobis rem planè explicare. Res autem sic se habet: Cretẽses habent Iouis sepulchrũ, ita inscriptum: Hic iacet quẽ Iouem appellant. Propter hãc igitur inscriptionem poeta eos mẽdacij perstrigens, rursus subiicit, augẽs magis commẽdium.

† Hyperboreis.

Act. 17. e

dicta erant, ea ad deum omnium refert? At iustissimè id quidẽ, nam quæ dei sunt propria, cũ Ioui peruersè omnino, nec propriè adscripta essent, deo ipse restituit, nam & dei nomẽ ipsius tantum est, atque idolis peruersè imponitur. Quid ergo? Nũ ex prophetis sibi sumẽda erant testimonia, cum gẽtiles alloqueretur? At nunquã illi credidissent, quippe & Iudęis nihil ex euangelio loquitur, sed prophetarũ testimonia semper adducit in mediũ: idcirco inquit, Factus sum Iudæis tanquã Iudæus: his qui sine lege erant, tanquam sine lege essem: & his qui sub lege, quasi sub lege sim. Fecit hoc & deus in Magis, non illos per angelũ ducit, non per prophetam admonet, non Apostoli, non euangelistæ ministerio vtitur, sed stellæ illis signum quò ducerentur, ostendit. Quippe in huiusmodi doctrinis, atque artibus periti erant, faciliúsq; vernaculo signo admoniti sunt. Rursus in arca dei cum fuisset ab alienigenis capta, maximísq; plagis gens illa diuinitus percussa esset, dum remittendi consiliũ inirent: si hanc, inquiunt, semitam vaccę perrexerint, vera est dei indignatio, quemadmodum suggesserant vates. Num verò vates vera prosequuntur? Absit. Sed deus eos suo ore corripuit, atq; redarguit: hoc ipsum & in Pythonissa muliere dicẽdum est: quia enim ei fidem adhibebat, idcirco per hanc Saül audire fecit, quę se deprehensura essent mala. Cuius ergo rei gratia, dæmoni silentiũ Paulus imposuit, dicenti: Isti verè serui dei altissimi sunt, qui annunciant nobis viam salutis? Cur & Christus dominus prohibet dæmones loqui? Meritò id quidem: signa nanque illic pręcesserant, & hîc iam nõ stella erat, sed ipse seipsum dei filium prędicabat: [dæmones autem nõ se prosternebant. Non etenim idolum erat locutũ vt prohiberentur. Et Balaam itidẽ permisit benedicere, nec prohibuit: adeò vbiq; & in omnibus condescendit. Et quid tibi mirũ est, cum de seipso opiniones erroneas, suáq; maximè indignas maiestate is pmittat adstrui? Veluti, ęq; corpus prius erat, quòd visibilis. Hac nanq; gratia dicit, quia spiritus est deus. Rursus, quia gaudet victimis, quod vtiq; ab ipso erat prorsus alienum: quódq; sermones profert dissonos & professioni suæ minimè consentientes, & alia id genus permulta. Nusquam enim ad suã respicit dignitatẽ: quod vtiq; totum ad fidei nostræ robur cõmuniendum apprimè vtilè est. Nam si pater nullam habet suæ maiestatis rationem, sed cum puerulis suis lingua torta balbutit quæuis, & alimoniam quidẽ & edulia, pocula quoq; vocabulis appellat non elegantibus & doctis, sed puerili nescio qua, atq; peregrina prorsum loquutione: multo magis deus. Et exprobrat clementer eò se demittens, cũ per Prophetam dicit: Si mutabunt gentes deos suos. Huius condescensionis diuinæ argumenta inuenire liceat in sacris literis, tum verba tum res ipsas. Itaque ait, *Increpa eos durè: vt sani sint in fide.* Eóq; sic loquitur, ęq; istis sint mores admodum impudentes, subdoli & profligati. Hæc autem & alia innumera superstitionũ mala mordicus tenebant. Quando autem ad confingenda mendacia dolósq; nectendos sunt promptissimi, præterea ventri atque inerti ocio supra modum addicti: opus est acri atque obiurgatorio sermone. Neque enim qui istiusmodi moribus præditus est, ad imperiũ facilè reducitur. *Increpa igitur ipsos.* Hoc loco non alienos vtique, sed qui peculiariter sibi crediti erant, hoc est Cretenses indicat. *Durè.* Profundiorem, inquit, infligę plagam. Neque enim pari eodemq; modo omnibus infligẽdum est vulnus increpationis, sed discretim, variè, & habita vniuscuiusque subditorum ratione. Nequaquam præsenti loco consolatoriis vtitur verbis: nam quemadmodũ qui mãsuetum & ad opera pietatis strenuũ durius increpat, ipsum vtique perimit ac perdit: sic qui blandius eum demulcet, qui opus habet verborũ acrimonia, vtique illum corrumpit, nec finit ad meliorem vitæ frugem exurgere. *Vt sani sint in fide.* Et hoc vtiq; sanitas, nihil illegitimũ, nihil item alienum inducere. Quòd si hi qui cibos obseruant, iam nõ sani sunt, sed valde infirmi:](infirmos enim, inquit, in fide suscipite, non in disceptationibus cogitationum.) quid de illis dicemus, qui cũ illis vnà ieiunant, simul sabbata celebrãt, ad loca illis dedicata conueniunt, eum scilicet qui in Daphne est, atque ad speluncam, quæ Matronę dicitur, & eum locũ Ciliciæ, qui Saturni appellatur? Quo autem pacto isti sani dicendi sunt? Quocirca vehementiori illi flagello opus est, atq; alio tempori hæc materia reseruanda. Cur igitur hoc in Romanis non facit? Quia nõ huiusmodi illi erant moribus, sed longè nobiliori ingenio, mentísq; ingenuitate pollebãt.

1. Reg. 6. a b.

1. Par. 10. d.

Mar. 1. c. & Luc. 4. f.

Num. 23. a.

Ioan. 4. c. & 2. Cor. 3. d.

Rom. 14. b

Non attendentes, inquit, *Iudaicis fabulis.* Dupliciter fabula dici possunt Iudaica omnia, siue quum simulatè fiunt, siue quum intẽpestiuè. Nam si fiant quando facienda nõ sunt, & facta nocent: fabula inutilis & noxia sunt. Quẽadmodum igitur illis obtemperare non expedit, ita nec istis quidem. Neq; enim sãlubritas fidei seruaretur. Si eũ credis fidei, cur alia infers, quasi fides iustificare nõ sufficiat sola? Quid teipsum spontaneæ subiicis seruituti, & legis iugo collum submittis? Nõ fidis gratiæ? Id profectò infidelitatis atq; diffidentiæ indicium est, id infirmi atq; increduli & infidelis certum argumẽtum. Nam fides præcipua animi virtus in eo est, vt nõ ambigas: ambigit autem, qui eiusmodi est. *Sunt quidem*, inquit, *omnia munda mundis.*

Vides quid sibi hoc dictum velit? *Inquinatis verò*, inquit, *& infidelibus nihil mundum.* Non igitur per naturam munda aut immũda sunt, sed ex accipientiũ voluntate, atq; proposito. *Et inquinata sunt*, inquit, *illorũ & mens, & conscientia. Deũ se scire fatentur, & factis negãt. Abominabiles atq; inobedientes, atq; ad omne bonum opus penitus reprobi.* Nuna igitur & suilla caro munda est? Vtique. Cur ergo quasi immunda lege prohibetur? Non per naturã immunda est, omnia quippe munda sunt. Nã nihil immundius pisce, vbi humana attigerit corpora, sed quia permissus est, mũdus esse videtur. Rursus, gallina nihil immundius, vermes enim comedit. Nihil item cerno, qui ab eo ęq; serpentes comedat, apud Græcos nomen † accepit. Sed tamẽ hęc omnia † ἀλαφῶν fas erat per legem manducare. Cuius ergo rei gratia suem, & alia quædam ex animantibus interdicit? Nõ ideoq; immunda essent hoc fecit, sed deliciarum partem maximam amputare contendit. Cæterũ si quidem hanc obiecisset causam, nunquã omnia persuasisset: nunc autem immunditiæ eos terrore coërcuit. Quid item, si diligentius inquiramus, immundius vino? Quid aqua impurius, qua maximè mundabãtur? Mortuum cadauer vetabantur attingere, & mortuo mundabãtur. Quippe quod mactabatur in sacrificiũ, profectò mortuum erat: atq; idcirco præstabat, ęq; ex eo expiabantur: adeò puerilis erat ista doctrina. Inspice item vinum ipsum, nónne ex stercore constantiam habet? Quemadmodum enim ex humo attraxit viris humorem, ita ex adiacente stercore. Prorsúsq; si omnia

Leuit. 11. c.

& Deut. 14. a

Leuit. 19. f

& 21. b.

omnia discutere diligentius velimus, immunda erũt. At nihil immundũ[si non accuratius curiosiúsq; discutiamus,]sed omnia munda. Nihil enim deus fecit immundũ, sed peccatũ solum est quod inquinat omnia, & facit immunda: quippe animã tangit, & penetrat, eámq; sordibus inquinat. Hoc autem humanæ electionis est vitium. Inquinatis verò, & infidelibus nihil mundũ, sed eorũ immũda & mens, & conscię-
†quæ mũda sunt, reperiatur immũdũ? tia. Quo pacto enim in his †quę immunda sunt, reperiatur mundũ?]Qui animo infirmus est, omnia inquinat. Nam si ista discutiat, & quid sit mundũ & immũdum vt requirat, nihil penitus tanget. omnia enim, vt supra monstrauimus, immunda erunt. *Inquinata sunt*, inquit, *eorum & mens, & conscientia.* Sed nũquid inquinata sunt omnia? Absit. Non hoc ille dixit. Sed quid?
†Totiº rei summam in ipsos cõtorsit. †intrant in os omnia.]Nihil enim, inquit, immũdum est, sed ipsi tantum, & mens illorum, atq; conscię-
†immundum. Cap. ij. tia: horum quippe nihil † mundũ] est: sunt autẽ dei opera: mala tantum voluntas immunda est. Confitẽtur se nosse deũ, factis autẽ negant. Abominabiles & inobediẽtes, atq; ad omne bonũ opus reprobi. *Tu autẽ loquere quæ decent sanã doctrinã.* Hoc est, isti quidẽ immundi sunt, cæterũ tu eorum causa ne taceas: etsi illi non suscipiant, inquit, tu tamẽ quod tui est muneris, perfice: & si illi non obtẽperent, tu admone, consule.
† Etenim qui furore corripiuntur. Hîc amplius illos insimulat.† Nam qui detinẽtur his malis,]nihil consistere putant. Verũ id non ex eorum quæ cernuntur natura, sed intuentiũ infirmitate contingit. Quia enim illi instabiles sunt pauore attoniti, [& oculos vertentes,] terrã quoq; verti sub pedibus suis iugiter putant. At nõ vertitur illa: sed stabilis firmáq; persistit, quippe ex illorũ vitio suspicio huiusmodi gignitur, nõ id facit elementi vlla mutatio: ita fermè & hîc, quoties anima fuerit immunda, omnia etiã immunda arbitratur. Itaq; non eiusmodi obseruatio, munditiæ argumentum est, verũ cuncta præsumere. Nam qui per naturã mundus, omnia omnino præsumit, qui verò inquinati sunt sordibus, nihil. Hoc & aduersus Marcionẽ nobis dicendũ est. Videsne signa munditię? Ea profectò sunt omni sorde euadere celsiorẽ, nullámq; immunditiã tangere. Istud & in diuina dispẽsatione animaduerti facillimè potest. Ille quippe humanã assumpsit carnem, hoc profectò est supremæ munditiæ. Nã si veritus fuisset immunditiam carnis, nunquã eam omnino cepisset. Nã qui ea quæ videntur esse immunda nõ comedit, ille immundus atq; infirmus: qui verò comedit omnia, mũdissimus est. Non igitur eos mundos appellamus, qui huiusmodi sunt, hi quippe immundi potius dicendi sunt. Qui verò cuncta præsumit, ille mundus est. Huiusmodi quippe obseruãtiã religionis in his quæ animam inquinãt, ostẽdere oportet. Id quippe immunditia, id sordes est: at hîc nihil tale cõspicitur. Nam & hi qui os putidũ habent, quæ offerũtur, omnia putere arbitrãtur: id verò oris vitio adscribendũ est. Quid ergo? Eorum quæ immunda sunt, natura omnino no-
Morale scenda est. [Quid igitur est immundum?]Peccatum, nequitia, cupiditas, & huiusmodi cętera veraciter im-
Esa. 1. munda sunt. Lauamini, inquit, & mũdi estote, auferte
Psal. 50. nequitias vestras de manibº vestris. Cor mundũ crea
Esa. 5. c in me deº. Exite de medio eorũ, & separamini, ĩquit,
Leui. 19. f & immundũ nolite tãgere. Nempe obseruationes il-
Num. 19. b. læ veræ pręcesserunt signa mũditiæ. Mortuũ, inquit, nolite tangere: At peccatum eiusmodi est, mortuum
Leui. 14. f prorsus, ac putridum. Leprosus, ait, immundus est. At nulla lepra deterior q̃ peccatũ est. Id quippe varium, ac multiplex cernitur. Nam q̃ hoc ista significent, ex consequentibus liquet. Si enim lepra semper & per omne corpus fuerit, mundus habebitur: sin autem in parte, censetur immũdus. Vide vt varietas illa, atque mutatio habeatur immũda. Rursus qui fluxum seminis patitur, immundus in anima est: huiusmodi existima, qui diuini verbi semina, quantum in se est, perire permittit. Item qui circuncisus nõ fuerit, immundus est. Et ex hoc inspice nõ allegorias ista, sed figuras esse. Qui, inquit, non circunciderit nequitiã animi sui, immũdus est. Qui operatur in sabbato, lapidari præcipitur: hoc est, qui deo non iugiter vacat, hic perit. Videamus quàm multi sint immũditię modi. Quæ in
Leuit. 12. menstruis est mulier immunda est, inquit. Cur obse-
& 15. a cro? Nónne & semen, & generationẽ ipse constituit? Cuius rei gratia immũda est mulier? sed aliud profectò significat. Quid verò illud est? Metum animæ indidit, ac longè à fornicatione remouit. Nã si ea quæ peperit, immũda est, lõgè magis quæ fuerit fornicata. Si vxori propriæ cõgredi mundum valde non est, alienæ misceri, quantò erit immũdius? [Qui à conui-
ô ἀπὸ κε. cio immundus est, inquit, multo magis qui à bello.]
Dos. Plurima insuper immũditiæ genera, qui quęrit, inueniet: quę omnia altiori intelligentia indigent. Verum nõ huius est temporis omnia prosequi, sufficit vt sola animæ immũditia vitanda teneatur. Corporales autem figurę idcirco præcesserunt, quia corpora nobis propinquiora, magisq; familiaria sunt, atque ideo ex ipsis facilius ad altiora dirigimur. Sed nõ modo corporalia ista quærenda sunt, neq; enim figuris insistẽdum est, neq; circa vmbras inuersandum: verum arripienda est veritas, eáq; omnino retinenda. Immunditia verò peccatum est, hoc nitamur effugere, ab eo modis omnibus abstineamus. Si, inquit, accesseris ad illã, suscipiet te. Nihil profectò auaritia fœdius, nihil immũdius. Vnde id cõstat? Ex rebº ipsis scilicet. Quid enim illa nõ inquinat? Manus, † animámq; ipsam, cui
† animã, ipsámque denique insidet, omnino commaculat.]At Iudęis id nihil esse domũ, vbi rapinis ablata recõdunturvidetur. Et certè Ioseph ossa patris tulit, & Moyses: & Sãpson ex maxilla bibisse describitur, atq; ex leonis cadauere comedisse. Helias itẽ à coruis & vidua mu-
3. Reg. 17. liere nutriti. Quid obsecro, si omnia diligẽter inqui-
† ἀγιώτατα, ras, nónne mẽbranæ librorum vel † sanctissimæ] ap-
g. legisse tamẽ videtur interpres, ἁγιότητα. pellari possunt? At ex mortuis animalibus & ipsę cõfectæ sunt. Nõ igitur solus fornicator immundus est, verum & alij plurimi. Et adulter item immundus, verum neuter cõcubitus causa. Nam eadem ratione, & qui vxori propriæ congreditur, immundus profectò diceretur: sed ob violatum ius, & propter auaritiam, quia scilicet fratrẽ in his quæ summè sunt necessaria, superare cõtendit. Vides vt nequitia immunda sit sola? Nã is qui duas habuisset vxores, non erat immundus. Et Dauid cũ haberet †plurimas,] immũdus non †pellices, erat. Vbi verò vnam violato iure quæsiuit, immũdus prorsus est habitº. Cur id? Quia nequitię dederat manus, quoniã plus habere voluerat, quàm ex lege liceret. Itaq; & quisque fornicator concubitus causæ immundus non est, sed modus ipse facit immundũ, qui scilicet mulierculam violat: & se inuicem lædunt, qui mulierem fecere communẽ, naturæ peruertentes leges: vnius quippe ipsam esse oportuit cõiugem. Masculum, inquit, & fœminã creauit deus, & dixit: Erũt
Gen. 1. d. duo in carne vna. [nõ plures, ait, sed duo.] Et hîc igitur nequitia in causa est, quòd malus sit actus ille cõcubitus.

cubitus. Ita ira cum excesserit modũ, immundum hominẽ facit. Cuius rei non ira ipsa, sed modus in cau-
Matt. 5. c. sa est. Nam & illud adiectũ est, dicente domino: Qui irascitur sine causa. Neq; enim simpliciter dixit, irascitur: sed, sine causa, protinus addit. Atque omnibus in locis immoderatus appetitus immũdus est. Quippe ex auiditate insanabili ea res gignitur. Vigilemus itaq; obsecro, & sobrij simus, mundíq; efficiamur vera munditia, vt deũ videre mereamur, ipso domino
Ibidem. d. dicente: Beati mundo corde, quoniã ipsi deum videbunt: in Christo Iesu domino nostro, cui & patri vnà cum sancto spiritu, gloria, imperium & honor, nunc & semper, & in secula seculorum, Amen.

Homilia quarta.

Senes vt sobrij sint, pudici, casti, sani in fide, in charitate & patientia. Anus similiter in habitu sancto, non criminatrices, non vino multo seruientes. Quod bonum est docentes, † vt sobriæ sint adulescentulæ amare viros suos,] & filios, pudicas esse, castas, domus curam gerentes, benignas, subditas viris suis, ne verbum dei blasphemetur. Iuuenes similiter hortare, vt sobrij sint. In omnibus teipsum præbe exemplum bonorum operum, in doctrina, in integritate, in grauitate. Verbũ sanum irreprehensibile, vt is qui ex aduerso est vereatur, nihil habens malũ dicere de vobis. Seruos dominis suis subditos esse, in omnibus placentes, non contradicentes, non fraudantes: sed in omnibus fidem bonam ostendentes, vt doctrinam saluatoris nostri dei ornent in omnibus. Habet senectus vitia quædã propria, & morbos quibus iuuentus caret. Et ipsa quippe senectus morbus est, inest illi tamẽ præterea segnities quædã, ac tarditas, obliuio ꝓfunda, & obtusio sensuũ, atque iracundia. Quocirca de his admonens Paulus: Senes, inquit, admone vt sobrij sint. Sunt enim plurima, vt dixi, quæ in huiusmodi ætate vix fieri patiantur. Primũ q̃ obtusio vndíq; sensibus fit, difficiléq; excitetur, & cũ labore moueatur: idcirco ait, *Honesti, pudici.* Hîc prudẽtes intelligi vult, quippe Græco verbo σωφροσύνη inde prudentia dicitur q̃ σωφρονεῖν, ἢ ὑγιῆ φρένων κατηρτίσθαι animũ seruet: sunt enim & inter ipsos senes, qui rabie ferantur immodica, atq; in ipsam præcipitẽtur amẽtiam, partim quidẽ ex vino, partim ex rabie, quippe senectus pusillanimes facit. *Sanos*, inquit, *in fide, & charitate, & patientia.* Rectissimè omnino subiũxit, Et patientia, id quippe maximè senibus cõgruit. *Anus similiter in habitu sancto:* Videlicet vt ex ipso habitu, atq; amictu interior ostẽdatur ornatus. *Non criminatrices, non vino multo seruientes.* Idẽ quippe mulierũ, atq; senectutis propriè vitiũ est. Nã q̃ ætate frigescãt, magno potationis inseruiũt studio. Quocirca eas hinc maximè admonet, vt omnibus ex partibus ebrietatis vitiũ amputet, eas ab hoc morbo esse remotissimas cupiẽs, atq; irrisionẽ, quæ hinc exurgit effugere. Nanq; facilius vapores ex infimis ad superiora feruntur, ac cerebrũ occupant, & caput hinc lęditur, [eò q̃ iam ętate cõfectæ sint ipsæ,] atque inde maximè ebrietas fit. Habet quidẽ vino opus hęc ętas, cum maximè infirma sit, cęterũ temperato. Eadẽ admonitio adolescẽtulas tangit, verum non eadẽ ex causa, sed ideo quòd ex vini potatione vehemẽs libidinis incẽditur flamma. *Quod bonum est docentes.* Et certè mulieres docere prohibuit. Qua ratione igitur docendi ministeriũ eis
1. Tim. 2. d. hoc loco permittit, cũ alibi dicat: Mulieri docere nõ permitto? Sed audi quod sequitur: Neq; pręesse viro. Viris nẽpe docere permittitur & viros, & mulieres. Cæterũ mulieri domi tantum exhortationis permittit verbum, nũquam tamen præsidere concedit, nec prolixum omnino sermonẽ intendere. Idcirco subiunxit, neq; præesse viro. *Vt adolescentulas moneant.* Vides quanta cura connectit, & cõgregat populũ, quomodo adulescẽtulas subiiciat mulieribº ętate prouectis? Neq; enim de filiabus hîc loquitur, verũ simpliciter pro ætate. Anus quælibet, inquit, adulescentulã moderetur, ac regat. *Amare viros.* Præcipuum illud est domesticæ pacis, ac bonorũ omnium fundamentum, si vxor viro per omnia consentiens sit. Nam vbi hoc fit, nihil triste cõtingere poterit. Quo pacto eñ, cum caput corpori connexum, cõiunctũmq; sit, vlla ibi seditio, vlla dissensio possit exoriri? Necessariò ꝓfectò reliqua omnia in pace sunt. Principibº nãq; pacatis, qui iam pacẽ diuidere possit, atque discindere? Quemadmodũ è contra, his inuicem dissentiẽtibus, nihil salubre esse poterit, totáq; simul nutabit familia. Nihil igitur hac re maiº, nihilq; magis necessariũ, verũ prestat id & pecuniis, & ingenuitati, atq; potẽtię, & cęteris omnibus lõgè vtilissimũ est. Neq; enim ait simpliciter, in pace esse: sed, amare viros. Ea quippe dilectionis est vis, vbicũq; illiº fragrãtię odor aspirat, nihil omnino triste, nihil ingratũ irrũpere poterit. Ex hac eñ & reliqua oriũtur bona. *Amare*, inquit, *filios.* Quæ eñ radicẽ diligit, multo magis & fructus amatura est. *Pudicas esse, castas, domus curam gerẽtes, benignas.* Hinc (vt iã dixi) omnia proueniũt bona: etenim benignę & curatrices domus, ex charitate & amore viri facillimè fiũt. *Subiectas propriis viris, ne verbũ dei blasphemetur.* Nẽpe enim quę virum cõtemnit, etiam rei domesticæ negligẽs erit: ex ea autem dilectione viri etiã pudicitia nascitur. Ex ea charitate omnis cõtentio tollitur. Et si ille gẽtilis sit, facillimè obtẽperabit, & pronus ad redamandũ erit. Si verò Christianus, citò ad meliorẽ euadet frugem. Intuere, quæso, Pauli summã conformitatem, ineffabiléq; diligẽtiam: is qui omnia gerit, & cũcta molitur, vt nos penitus à secularibº negociis & tumultibº auferat, domesticæ rei magnam nunc ostendit curã, magnámq; prouidentiã facit. Quippe ea ritè disposita, spiritualis quoque gratia locũ habitura est, alioquin oĩa simul intereũt. Vxor enim quæ domus curã habet, pudica quoq; sit necesse est, huiusmodi dispẽsationi & curę inseruiẽs, nũquam vel circa delicias, vel circa intẽpestiuos improbósq; ꝓcessus, aut aliud aliquid huiusmodi se occupabit. *Ne verbũ dei*, inquit, *& doctrina blasphemetur.* Vides vt principaliter prędicationis ei cura sit, nõ secularium rerum. Deniq; ad Timotheum etiam scribẽs
ait: Vt quietam & tranquillã vitam agamus in omni 1. Tim. 2. a
pietate & honestate: hîc autẽ, Ne verbũ dei ac doctrina blasphemetur. Nã si cõtingat, vt fidelis mulier infideli viro coniuncta sit, & virtutis non deseruiat studiis, blasphemia protinus in deũ transmitti cõsueuit. Quòd si fuerit ornata virtutibº, prędicatio gloriæ incrementa cõquirit ex merito illius, & earum, quæ ab illa gestæ sunt rerũ. Audiãt mulieres quæq;, quæ malis, aut infidelibus coniunctæ sunt viris, audiant atq; discãt moribus probis ac virtutis operibº eos ad dei cultum, religionémq; adducere. Quòd si nihil aliud lucrata fueris, neque virũ ad consortium fidei, rectorúmq; dogmatum traxeris, illius tamẽ ora obstruxisti, neq; blasphemare permisisti Christianæ religionis honorem. Hoc autem non minimũ est, sed maximum, atq; omnino mirabile, si cõuersationis vestræ gratia religio quoq; admirationi infidelibus sit. *Adolescẽtiores similiter hortare, vt sobrij sint.* Vides quomodo

vbique doctrinæ seruet decorẽ? Nam docendas mulieres mulierib⁹ magna ex parte permisit, anus adulescentularũ magistras esse cõstituens. Porrò virilis sexus instruẽdi curam omnẽ ipsi permittit. Nihil enim ita difficile, tamq; durũ ętati huic esse potest, vt superare noxias, ac mortiferas voluptates. Neq; enim aut pecuniarũ amor aut gloriæ studiũ, aut cuiuslibet rei alterius cõcupiscentia, ita hanc perturbat ętatẽ, sicuti corporũ amor, vęsanáq; libido. Idcirco omnib⁹ aliis omissis, circa id quod vrgebat magis plúsq; erat necessariũ, versatur admonitio, deinde nec cętera negligit: sed quid ait? *In omnibus teipsum præbe formam bonorũ operum.* Doceant quidẽ, inquit, anus adulescentulas. Tuipse adolescẽtes hortare, vt pudici sint. Sit omnibus doctrina, exemplárq; virtutis tuę, speculum vitę, quod omnib⁹ proponitur ad imitandũ, veluti primitiua quædã imago, omnia in se habẽs, quæ bona atq; honesta sunt: quę magna cũ facilitate volentibus aliquid sui decoris imitari, exẽpla semper præbere parata sit. *In doctrina*, inquit, † *copiam*,] *honestatẽ, sermonẽ sanum, irreprehensibilem, vt is qui ex aduerso est, reuereatur, nihil habẽs mali, quod de nobis dicat.* Quid ait ex aduerso? significare diabolum voluit, omnémq; illi obsequentem. Nam cum & vita claruerit, & sermo cõueniens fuerit, modestus, mãsuetus, ac placidus, nihílq; aduersarios lęserit, magnũ inde atque ineffabile conquiritur emolumentũ. Magna igitur huiusce † mysterij] vtilitas, cum ex ore prædicatoris verbũ resonat, non qualecunq;, sed probatum atq; irreprehẽsibile, & quod nullam vlla ex parte volentibus præstet occasionem. *Seruos suis dominis subiici, in omnibus beneplacentes esse.* Vides ꝙ anteà dixerit, vt is qui ex aduerso est, reuereatur, nihil habẽs de nobis dicere mali. *Dignus est igitur* reprehẽsione, *qui vxores à viris occasione* continentiæ *separat, atq; disiungit, seruósq; à dominis itidem aufert* religionis obtentu. Nõ est eius sermo, atque doctrina irreprehensibilis, † qui plurima etiã infidelibus detrimenta molitur:] Hæc omnia sunt quæ eorũ aduersum nos aperiunt ora, linguásq; relaxant. *Seruos*, inquit, *dominis suis subiici, in omnibus gratos esse, non contradicẽtes, non fraudantes, sed omnẽ fidem ostẽdentes, vt doctrinã saluatoris nostri dei in omnibus ornent.* Cõuenientissimè enim alio in loco dixit: Quasi deo seruientes, & non hominibus. Nã si domino cum beneuolẽtia seruias, eius tamẽ seruitutis occasio à dei timore proficiscitur: qui igitur cũ timore eiusmodi ministrat domino, maximis omnino prę miis potietur. Nã si manũ non cõtineas, neq; impudicã coërceas linguam: qua ratione admirabit̃ is qui gẽtilis est nostræ fidei dogma? Quòd si seruũ fortasse cõspexeris apud se in Christo philosophari, † atque vberem continentiæ fructũ præ se ferre,] summáq; cum modestia, atq; beneuolentia dominis ministrare: profectò vim prædicationis, ac religionis nostrę mirabitur. Neq; enim ex verbis dogmata, verum ex ipsis rebus, atq; vita gentiles iudicare cõsueuerũt. Sint igitur illis & vxores, & serui in magisterium rectissimæ conuersationis norma. Quippe & apud eos, & vbique terrarũ istud pro confesso habetur, seruorũ genus impudẽs fermè esse, formatúq; difficile, lasciuum, lubricum, parúmque idoneum ad virtutis doctrinã capessendam. Nõ id quidem naturæ causa, absit, verũ propter cõuersationis, vitæq; negligentiã. Solẽt enim huiusmodi in his quę mores tangunt à dominis negligi. Nihil enim fermè aliud curãt hi, in quorum potestate sunt, quàm ministerium suum. Quòd si mores illorũ aliquãdo componere studeãt, & hoc sui gratia tantũ faciũt, ne istis negocia præbeant, molestíq; sint, si fornicationi, furto, aut ebrietati deseruiant: cũ itaque sic negligantur, neminémq; habeant, cui cõponendi illos, ac formãdi studiũ sit, meritò ad ipsa nequitiæ prærupta, atque pręcipitia deuoluũtur. Si enim vbi pater instat, & mater, & pædagogus, ac nutricius, & magister, & ęquales, ipsáq; libertatis opinio, & alia plurima, perdifficilè quispiã malorũ cõturbernia, cõsortiáque deuitat: quid putas his omnib⁹ destitutos, qui quotidie scelestis cõmiscẽtur hominibus, & quib⁹ volũt licẽter cõgrediuntur, cum sit nemo qui ipsorũ amicitias societatésq; disquirat? Quid, inquam, arbitraris huiusmodi homines fore? Nónne ad supremos scelerũ vertices euasuros? Idcirco profectò difficile est seruũ fieri bonũ. Pręterea neq; doctrinę adminiculo perfruuntur, neq; externa, neque nostra erudiuntur sapientia. Non cum viris liberis educãtur, & honestate pręstãtibus, & quib⁹ opinionis suæ, ac gloriæ magna sit cura. Ex his omnibus datur intelligi, difficile esse, atque mirabile, vt seruus aliquando bonus atque vtilis fiat. Cũ igitur perspexerint genus adeò impudens, adeò illiberum, veluti frænis impositis ex religionis nostrę cultu honestãs omnib⁹ euasisse, atq; modestius, etiã si valde stolidi fuerint, atq; irrationabiles domini magna profectò cõcipient de fidei ac religionis nostræ dogmatibus. Cõstat enim resurrectionis spem, ac iudicij metum, & omnium [post mortem] reliquorum, quæ apud nos in studio sunt, pri⁹ illos altius imbuisse animos, atq; ita nequitiã ab se arcere voluisse, timorem quendã vitiosis voluptatibus opponendo, animabus suis penitus inserẽdo. Non igitur simpliciter, neq; absq; certa ratione omnibus in locis de his multa pręcepit, & magna cura disposuit. Quãto enim deteriores illi fuerint, tãto magis si cõuertantur ad bonam frugem, virtus prædicationis eminebit. Nam & medicum tunc in primis admiramur, cum desperatũ ab omnibus, & omni auxilio destitutũ, neque ab improbis concupiscentiis se cõtinere valentem, verum illis ipsis inuolutum atque inuersantem, ad sanitatem reuocauerit, morbúmq; correxerit. Et vide, quæso, † quid ab ipso] exigit: Ea profectò quæ omniũ maximè dominis quietẽ præstent, pariántq; tranquillitatem. *Non contradicentes*, inquit, *neque fraudantes.* Id est, profectò & magnã in his rebus, quæ sibi creditę fuerint, beneuolentiam ostendere, atque aduersum dominos eximia bonitate præstare cedentes imperiis. [Ne igitur existimetis me temerè post hęc nũc trãsire.] Iã etenim ad seruos ipsos sermo dirigitur. Noli igitur inspicere qui eiusmodi es, ꝙ homini seruias, sed deo te seruire existima, prædicationíque esse ornamento, & omnia facilè patieris obtẽperans domino, indignantémq; ferens, atque intẽpestiuè irascentem. Considera semper te non illi præstare gratiã, sed dei imperiis obsequi, & omnia facillimè tolerabis. Nẽpe quod sępe iam dixi, & semper dicere propositũ est, si spiritualiũ rerũ nobis cura erit, præsentis vitæ necessaria tribuentur. Eadem profectò ratione seruum qui eiusmodi fuerit, adeò beneuolũ, adeò obsequentem, atq; modestum, non modo suscipiet deus, coronísq; donabit, & præmiis sempiternis: verũ ipse quoq; dominus, etiãsi belua fuerit, etiamsi lapideus, immanis atque atrox, laudabit & admirabitur, ac cæteris omnibus in honore pręferet, & pręficiet reliquis, etiamsi ipse

† *integritatem.*

† *ministerij.*

† *qui magnam infidelibus calũniandi ansam præbet.*

Ephe. 6. & Colos. 3. d

† *atque vberiorem continẽtiæ fructum ostendere, quàm hi qui apud ipsos philosophati sunt,*

Moralo

ipse gentilis fuerit. Porrò ꝙ gentilibus dominis seruum huiusmodi oporteat subiici, ac pręse ferre virtutis exẽpla, ex consequentibus addiscetis. Ioseph profectò ille castissimus, coquorum principi vẽditus est, alteriúsque erat fidei religionísque q̃ dominus. Quid ergo ille? Cum videret adolescẽtem actibus virtutis illustrẽ, differẽtiam religionis minime cogitauit: sed ipse illũ diligebat, amabat, mirabatur, rerúmque omnium suarũ potestatem illi, omnẽ dispositionem permiserat, nihílque nouerat domesticæ rei suæ, qđ non is gubernaret, ac regeret omnia, secundúsq; esset dominus: imò & ipsius domini dominus. Siquidem ille quidẽ ignorabat quę sua erãt, hic autẽ melius omnia nouerat, quæ ad ditionẽ domini pertinebant. At mihi quidem videtur etiam postmodũ, quando illi mulierculæ credidit nequissimã illam, impudentémque calumniã aduersus pudicum adolescentẽ cõcinnanti, priori ex reuerentia & honore iustũ honorasse, dũ iram solum ad carcerẽ sæuire vsque permisit. Nã nisi vehementer reueritus fuisset virũ, atque ex prioribus ipsius operibus admirationi habuisset, † oneraſſet] illũ protinus, & ferro furori satisfecisset. Plenus enim, inquit, zelo furor viri, nulla redemptione inimicitiam soluet, neq; soluetur muneribus plurimis. Porrò si cu iuslibet viri talis est zelus, lõgè magis illius qui & Aegyptius erat, & ab eo quem honorauerat, iniuriis se affectũ existimabat. Nostis enim profecto omnes, vt nos nõ similiter mordeant illatæ nobis contumeliæ, sed multo vehemẽtius angunt, acriúsque conficiunt, quas ab eis patimur, qui maiori nobis beneuolentia cõiuncti videbãtur, multísq; nobis beneficiis cõiuncti erãt. Nõ cogitauit ille apud semetipsum, neq; dixit: Seruum hunc accepi, omnẽ rei domesticæ supellectilem illi tradidi, liberũ feci, ac meipso maiorem: tales verò ille mihi restituit vices? Nihil horũ penitus dixit, adeò ipsius animũ prior reuerẽtia continebat. Et quid mirum, si domi tãto honore perfrui meruit? In ipso etiã carcere intuere quanta libertate fruatur, quãtáq; agatur prouidẽtia. Nostis quippe, vt hi, quibus carceris custodia permissa est, ad supremã atrocitatẽ atque immanitatẽ sese exercere sint soliti, atq; fructũ ex aliena calamitate percipiunt: & quos dij afflictos miserãtur, & nutriunt, ab eis isti lucra exigunt, plurimis lachrymis digna, feris profectò omnib⁹ immaniores. Qui vnde carceri addictos maxime misereri debuerãt, lucra inde sectantur. Porrò eos qui ita crudeles sunt, nõ hac tantũ ex parte pẽsemus, verum id etiã cogitemus, ꝙ hi non similiter omnibus vinculatis vtuntur. Nam eos qui calumniæ causa, vel leuis cuiusq; facinoris vincti sunt, fortasse misericordi⁹ tractant: eos verò qui turpissimis immanissimísq; scelerib⁹ obnoxij, detẽti illic fuerint, innumeris quotidie cædibus laniant. Itaque nõ modo ex more, atque instituto crudelis futurus erit ille carcerũ custos, verũ & causa ob quam fuerat in vincula coniectus. Quis enim nõ fuisset aduersus adolescentẽ magno furore concitatus, qui cũ ita fuisset honoratus à domino, in suspicionẽ venisset adulterij, dominámq; suam violare tẽtauisse putaretur, ac huiusmodi vices domino reddidisse? Ista cõsiderãs carcerarius ille, & eius qui eum iniecerat, honorẽ, causámq;, ob quam ille iniectus erat, nõne omni fera immanius adolescente illo vsus esset? Sed profectò his omnib⁹ superior fuit spes in deũ firma atq; inuiolabilis, adeò virtus animæ feras quoque immites mãsuefacere cõsueuit. Nam eadem modestia, qua dominũ ceperat, atque in suũ studiũ, amorémque conuerterat, eadem etiam carcerarium ipsum: rursũmq; princeps euaserat Ioseph, atq; in carcere æquè, vt in domo dominus erat. Quia eũ ad regiã prouehendus erat dignitatem, meritò prius didicit subiici, quo tum in gradu domus, carceríque præfectus est. Nã si ab eo qui ad ecclesiæ regimẽ trahitur, hoc expetit Paulus, dicẽs: Si enim quis proprię domui pręesse nõ nouit, quomodo ecclesię dei curã habebit? & qui fuerat ad imperiũ promouẽdus, eum prius optimũ pręsidẽ domus fuisse necesse erat. Pręfuit domui, præfuit carceri, nõ tanquam carceri, sed veluti domui. Omniũ quippe calamitates ipse leuabat, & eorũ qui intus clausi tenebãtur, non secus curam habebat, q̃ si membra sua essent, necnõ ipsorum calamitates curiosius perquirebat, & consolabatur. Verũ & si tristem quempiã vidisset, causam protinus sciscitabatur, mœstũ vel leuiter videre non patiens: neque antea desistebat, q̃ illũ angustiis mœroris absolueret. Tale profectò studium, vel erga filios rarus admodũ est, qui deprehendatur ostẽdere. Ex his denique bonorũ illi omniũ initiũ fluxit: oportet enim prius quæ nostra sunt nos inferre pro viribus, & tunc dei præstolari opem. Nempe enim ꝙ erga vinctos tã diligẽs, támque solicitus fuerat, ex cõsequentibus patet. Vidit, inquit, eunuchos à Pharaone inclusos, pincernarum principẽ, atque pistorum, & ait: Cur tristes sunt hodie vultus vestri? Neq; ex hoc solũ, sed ex his quę illi fecerunt, virtutẽ viri addiscere possumus. Nõ enim vt regis ministri illũ respuerũt, nõ quasi in mœrore constituti repulerunt: verũ tanquã fratri charissimo, & qui condolere nouisset, omnia reuelarunt. Hęc autẽ idcirco dixerim, vt ostenderẽ ꝙ siue in seruitute, siue in captiuitate, siue in carcere, siue sub terram ipsam fuerit virtutis studiosus, nihil omnino ipsum superare ac deiicere potuerit. Hæc mihi ad seruos ideo dicta sunt, vt norint ꝙ etiã si bestias habuerint dominos, sicuti Aegyptiũ Ioseph: siue crudeles, sicut ipse custodẽ carceris, eos facilè capere poterũt: etiamsi illi gentiles fuerint, quẽadmodũ & isti, facillimè eos mulcere, atq; obtinere valebũt. Nihil quippe virtute suauius, nihil probis actibus dulcius, nihil iucũdius mansuetudine, atq; modestia, & obediẽtia. Omnib⁹ vtilis est, omnib⁹ aptus, qui eiusmodi fuerit. Nõ verẽtur, qui tales sunt, seruitutis iniurias, nõ pauperem fugiunt, non infirmũ atque imbecillẽ. Omnia nanque superat virtus, omnia obtinet. Quòd si in cõditione seruili ea res tantũ virium habet, quãto magis in hominibus liberis? Ad hãc igitur omnes exerceamur, & serui & liberi, & mulieres ac viri: ita enim erimus & deo & hominib⁹ chari, nõ mõdo probis ac virtute præclaris, sed etiã ipsis pessimis, imò illis maximè: hi quippe sunt qui virtutẽ velint nolint, honorare, reuereriq; cogũtur. Nã quẽadmodũ modestos dominos subditi maximè tremunt, ita & impudici quilibet & intẽperãtes, eos qui virtute sunt clari, sciẽtes quibus ipsi exciderũt. Quoniã igitur tãtus, talísq; est virtutis fructus, hanc prosequamur omnes, hanc arripiamus, hãc studiis omnibus teneamus. Si hãc sectari voluerimus, nihil iã nobis graue videbitur. Leuia erunt omnia, cũcta facilia, & si per ignem & aquã nobis trãseundum sit: quippe virtuti cedunt omnia, atq; concedunt, & ipsa etiam mors. Eam igitur votis omnibus ęmulemur, vt futuris quoque bonis perfrui mereamur, in Christo Iesu domino nostro, Amen.

† *tuccidisset Ecclesiast. 6. d.*

Gen. 37. g & 39. a

1. Tim. 3. b

Gen. 40. b

Homilia quinta.

APparuit enim gratia dei & saluatoris nostri omnib⁹ hominibus, erudiẽs nos, vt abnegantes impietatẽ, & secularia desideria, sobriè, & iustè & piè viuamus in hoc seculo, expectantes beatã spem, & aduentum gloriæ magni dei, & saluatoris nostri Iesu Christi, qui dedit semetipsum pro nobis, vt redimeret nos ab omni iniquitate, & mũdaret sibi populum acceptabilẽ, sectatorẽ bonorũ operũ. Hæc loquere & exhortare, & argue cũ omni imperio. Nemo te contẽnat. Postquã à seruis magnũ virtutis exegerat studium: est enim reuera ingentis operis doctrinã dei, & saluatoris nostri ornare in omnib⁹, nullãque dominis vel in minimis rebus prębere occasionẽ, causam profectò intulit iustam, †per quã huiusmodi assequi debeant homines.] Quænã verò hæc est? Apparuit enim gratia dei & saluatoris.† Qui deo magno promeruerãt perfrui, quid mirum si tales euaserãt,] quales nuper ipse descripsi, quibus innumera fuerãt remissa delicta? Nostis certè vt inter cætera illud quoq; nõ mediocriter hortetur, premat, & cõprimat animam: cũ ipsa innumeris peccatis obnoxia, non solũ pœnas nõ dederit, verum & venia potita fuerit, ac bonis innumeris. Nã si quis seruum nactus, qui in multis offenderit, illum nõ flagris ceciderit, verũ peccatis ĩdultis, futura vitare monuerit, atque cauere in posterum ne in eadẽ decidat, magnis quoq; munerib⁹ præterea illustrauerit, ac beneficiis fouerit: quænã obsecro futura est tam perfida mens, tã ingrata anima, quæ huiusmodi gratia nõ ad meliora sectanda prouocari sufficeret? Cęterũ nolite æstimare huiusmodi gratiã solum in priorũ peccatorum remissione cõsistere, verum nos & in futurũ illa præmunit: & id quippe singularis est gratiæ. Nã si in malis operibus persistentibus semper pœna non plecteret, nõ esset ea res gratiæ, sed incitamẽtum quoddam, irritamentũque nequitiæ. *Apparuit enim*, inquit, *gratia dei & saluatoris nostri erudiẽs nos, vt abnegãtes impietatẽ & secularia desideria, sobriè, iustè, ac piè viuamus in hoc seculo, expectãtes beatã spẽ, & aduẽtũ gloriæ magni dei, & saluatoris nostri Iesu Christi.* Intuere obsecro, vt virtutẽ præmiis iungat. Etenim illud est gratiæ, cũ à secularibus cupiditatib⁹ liberamur, atq; ad cœlũ digni subuehimur. Duos in hoc loco ostẽdit aduẽtus: duo eũ reuera sunt, gratię prior, sequẽs verò retributionis atq; iustitię. *Vt abnegãtes*, inquit, *impietatẽ & secularia desideria.* Ecce virtutis totius argumentũ, Non ait, vt abnegemus: sed, vt abnegãtes. Abnegatio quippe huiusmodi magnã distantiã indicat, ingens interuallũ, plurimam execrationem, vt videlicet quanto studio idola auersati sumus, cũ tanto secularia itidẽ desideria fugiamus. Et hæc enim idola nũcupauit, quippe auaritiam idolorũ seruitutẽ esse dixit: & quæq; in præsenti seculo vtilia esse videntur, secularia desideria sunt: quæq; itẽ in hoc seculo deficiũt, atque dilabũtur, secularia desideria sunt. Nihil igitur nobis sit cõmune cũ seculo. Venit Christus vt abnegemus impietatem, peruersa scilicet dogmata, & secularia desideria, hoc est scelestam atque improbam vitam. *Sobriè, & piè, & iustè viuam⁹ in hoc seculo.* Vides, qđ semper dicere soleo, sobrietas non modo abstinentiam fornicationis indicat, verum perturbationũ quoque reliquarum: igitur & qui pecunias amat, sobrius non est. Nã sicut est corporum amor, ita & pecuniarũ: imò longè hîc impotentior, qui non tantam habet vim, qua possit impellere. Nanque & auriga ille impotẽs diceretur, nõ qui superbũ, aut infrænem equum nõ contineret, sed qui mansuetiorẽ subiicere moderaríque non posset. Sed vnde, inquies, pecuniarũ concupiscentia, amore corporum minor atque inferior est? At omnibus cõstat: Primũ quidem, quia corporum concupiscentia necessariò nobis inserta est. Quod autem huiusmodi est, cõstat proculdubio q̃ maiore cum labore corrigitur, quippe quod naturæ est insitũ. Secundò q̃ pecuniarũ quidem apud veteres non magna habebatur ratio, mulierũ vero magna omnino pudicitiæ gratia, atque eum qui vxori legitimæ congrederetur ad senectutẽ vsq;, nemo culparet: qui verò pecuniis cõgerendis instaret, execrabilis omnibus esset. At plurimi quidem ex philosophis pecunias cõtempserunt, mulieres nõ ita: adeò amor iste, violentior quàm ille est. Cæterum quoniam ad ecclesiam nobis sermo est, nõ extrinsecus quęramus exẽpla, sed ex scripturis ipsis. Hoc igitur etiã ex parte pręceptũ beatus Paulus fermè cõstituit, sic dicens: Habẽtes cibos & tegumenta, his cõtenti simus. De virginibus verò quid ait? Pręceptũ domini nõ habeo. Ac rursus ad ipsum reuertimini, plurimisq; in locis videas ipsum de cõcubitu legitimo ferre leges, eáq; voluptate perfrui sinere. Secũdas quoque permittit nuptias, & magnã vbiq; huius rei curã ostendit, atq; diligentiã, ac nusquã ipsius gratia supplicia infert. Qui verò pecuniarũ tenetur appetitu, illũ locis omnibus dãnat. Et de pecuniis quidẽ Christ⁹ multa sępe pręcipit, vt ea labes vitari cautius posset: non sic autẽ de abstinentia congressus, & rescissione cõcubitus. Audi nanque quid de pecuniis ait: Nisi quis renũciauerit omnibus quę possidet, non potest me⁹ esse discipul⁹. Nisi quis renũciauerit vxori, nusquã eum dixisse reperies. Nouerat enim profectò quãta esset naturę huiusmodi inserta violẽtia. Et beatus hîc itidẽ honorabiles, inquit, nuptiæ, & cubile immaculatũ: nec tamen ait, honorabilem esse pecuniarũ concupiscentiã, sed cõtra penitus dicens: Qui autẽ diuites esse volunt, incidunt in tentationem, ac laqueum diaboli, & desideria multa, & noxia. Nõ dixit plus habere, sed diuites esse. Cæterum, vt discatis etiã ex cõmuni sensu atque iudicio ista discernere, [necessariũ est, vel hunc eundẽ sermonẽ in medium adducamus.] Is quidẽ, qui pecuniis omnino caruerit, ea cõcupiscentia nõ ferè turbatur. Nihil enim ita pecuniarum desideriũ infert, vt pecuniarũ ipsa possessio. Non sic autem in corporum amore contingit, verum & plurimi ex his, qui abscissi sunt, interiorẽ tamen cupidinis flammã nõ amiserunt. Nanque ea cõcupiscentia in aliis instrumentis posita est, ac naturæ penitus insita. Cuius ergo rei gratia ista nos dicimus? quia scilicet auari & cupidi fornicatorib⁹ fœdiores atque impotentiores sunt, ex eo maxime, q̃ †maiori] concupiscentia exagitantur, imò verò nec concupiscentia quidẽ illa dicenda est, sed negligentia potius quædã. Nam mulieri quidem, etiãsi quis minimè appropinquauerit, natura tamẽ quod sũũ est facit, atq; operatur: illic verò nihil tale contingit. *Et piè*, inquit, *viuamus in hoc seculo.* Et quænam est spes? quod laborũ præmiũ? *Expectantes*, inquit, *beatam spem, & aduẽtum gloriæ magni dei.* Reuera nihil illa fœlicius, nihil beatius, nihil cui maiori desiderio studendum sit. Et hęc quidem sermo nullus explicare sufficeret: exuperant eũ mentem, atque omnem intelligentiam nostram. *Expectantes*, inquit, *beatam spem, & aduẽtum gloriæ magni dei, & saluatoris nostri.* Vbi sunt qui patre minorẽ filiũ dicunt? Magni, inquit, dei & saluatoris. [Qui inimicos proprios

†ob quam tales esse debeãt seruiri.

†Qui diuinũ illum præceptorẽ sunt assecuti, quomodo non tales meritò esse debeant.

†minori.

proprios seruauit, quid nõ faciet, cùm eos acceperit, qui malę erãt opinionis? Magni, inquit, dei:] Magnus in deo cũ dicitur, nõ relatiuè ad aliquid, sed absolutè omnino dicitur magnus, post quẽ magn⁹ ritè nemo dicitur: non enim ad aliquid dicitur: q̃ si ad aliquid diceretur, per cõparationẽ, nõ per naturã magnus esset: at nũc magn⁹ incõparabiliter dicitur. *Qui dedit*, inquit, *semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem.* Immutatum scilicet, nihílq; habentẽ cõmune cum cæteris. [*Sectatorem bonorum operum.*] Vides vt non simpliciter à nobis opera virtutis exigantur? addidit nẽpe, sectatorem, hoc est magna cũ alacritate, atque ingẽti studio & animo virtutis opera capessentẽ, qua in re vehemẽtia quædam adsit necesse est omnino laudabilis. Nam eos quidẽ, qui malis pressi sunt, atq; desperabiliter languẽt, eripere, illius benignitatis est proprium: quæ verò sequũtur opera, profectũsq; virtutis, nostra simul atq; illius sunt. *Hæc loquere & exhortãre.* Vides quomodo Timotheo quidẽ pręcipit dicẽs, argue, obsecra, increpa: hîc autẽ, hæc, inquit, loquere, & exhortare, *& argue cum omni imperio.* Quia enim horum ingeniũ pigrius erat, idcirco & seuerè, & cum omni imperio præcipit arguendos. Sunt enim peccata quædã, quæ etiã imperiis arcere oportet: vtputa, vt pecunias contẽnant, homines admonẽdo persuadere oportet. Modestia itẽ & mãsuetudo, & cętera huiusmodi, sola admonitione verborũ indigent. Porrò adulterum, [fornicatorem,] & pecuniæ cupidum, omni cũ imperio cõpescere necesse est: [insuper & auguria obseruantẽ, consulentémq; diuinaculos, cæteráq; id genus tractantem:] neque simpliciter cum imperio, sed cum omni imperio. Vides quanta cum authoritate atq; licentia hæc illi imperãda permittit? *Nemo te contemnat. Sed admone eos principatibus ac potestatibus subiici.* Neminem conuiciis lacessere, sine rixa ac pugna esse. Quid igitur? malis operibus insignes, maledictis incessere fas nõ est? minimè, eos corripi ac salubriter coërceri satis est: *Sed ad omne opus bonum paratos esse. Neminẽ blasphemare.* Quicũque ille fuerit, inquit, neminem omnino insectemur maledictis. Audiamus quid nos salubriter moneat. Neminẽ, inquit, blasphemare. Oportet os nostrũ seruare mũdũ à maledictis, atq; conuiciis. Siue enim vera maledicta sunt, ea nõ nostra interest dicere, sed iudici examinanda permittere. Tu enim, inquit, quid iudicas fratrẽ tuũ? Siue illa vera nõ sunt, cernis profectò ingens imminere periculũ. Audi dicentẽ latronem ad sociũ criminis, qui conuicia intulerat domino maiestatis: Nam & ipsi, inquit, in eadẽ dãnatione sumus, idem omnino certamẽ habemus. Si aliis exprobras, eadem in te cõtinuò intorquebuntur, idcirco beatus hic admonet dicens: Qui se putat stare, videat ne cadat. *Non pugnantes*, inquit, *modestos, omnem ostẽdentes mãsuetudinem ad omnes homines*, Gẽtiles, Iudæos, malos atque nequissimos. Atque illic quidẽ ex futuro incerto præmonuit, quod etiam in epistola ad Galatas facit. Itaq; qui se putat stare, videat ne cadat. hîc autẽ non ex futuris, verùm ex præteritis id suadere molitur. Nemini, inquit, exprobraueris, eiusmodi eũ eras & tu. *Fuimus enim & nos*, inquit, *insensati, increduli, errantes, seruientes concupiscẽtiis & voluptatibus variis, in malitia & †cæde] degẽtes, odibiles, inuicẽ odiẽtes.* Tales igitur ad omnes esse oportet, & mansuetudinẽ modestiámque seruare. Nam qui eiusmodi antea fuerat, eo errore liberat⁹, eos qui sunt eiusmodi probris afficere nõ debet, sed pro illis orare, & gratias referre deo, qui & sibi & illis dedit, vt liberi prioribus malis euaderẽt. Nemo glorietur, omnes quippe peccauim⁹. Quoties igitur cuiquam exprobrare volueris, teipsum prius, priorémq; tuã inspice vitã, incertúmq; futuri considerãs, impetũ cõtine. Etsi enim à prima statim ætate cũ virtute vixisti, habes tamẽ peccata plurima. Quòd si fortè nõ habes, vel potius habere te nõ putas, animaduertas id opus non esse tuæ virtutis, sed diuinæ potiùs gratiæ. Nisi enim maiores tuos, proauósque vocasset, & ipse profectò infidelis atque incredulus perstitisses. Vides quomodo omnẽ prorsus exclusit malitiã, omnẽ arrogãtiæ ac præsumptionis aditum prorsus obstruxit? Nónne, inquit, innumera per prophetas, sanctósq; omnes deus nobis ostẽdit beneuolentiæ signa, nec tamen audiuimus? *Eramus enim & nos errantes aliquando. Cùm autẽ benignitas & humanitas apparuit saluatoris nostri dei.* quomodo? *Non ex operib⁹*, inquit, *iustitiæ, sed secundũ suam misericordiã saluos nos fecit, per lauacrum regenerationis, & renouationis spiritus sancti.* Vides vt ipsi malis immersi eram⁹, adeò vt nõ purgatione, sed renouatione op⁹ esset: id quippe regeneratio signat. Quemadmodũ in domo vetere putredine cariẽque cõsumpta, nemo †pulchra] supponit, neque antiquis structuris cõnectit: verũ à fundamentis euersam, demum illã de nouo erigere, atq; renouare cõtẽdit: ita & ipse fecit in nobis. Non ille superædificauit nos, sed prius euertit, quod pessimè steterat: hoc enim est quod ait, per renouationẽ spiritus sancti nouos iterũ fecit: Quomodo? per spiritũ sanctum, quod cõsequẽter ostendit, cùm diceret: *Quem effudit in nos abunde per Christum Iesum saluatorem nostrum.* Nimirũ nobis opus est huiusmodi spiritu. *Vt iustificati*, inquit, *ipsius gratia.* Rursus gratia, non debito, inquit. *Hæredes simus, secundum spem vitæ æternæ.* Ex his profectò verbis & humilitatis studiũ, & futurorũ spem elicere possumus. Si enim adeò desperatos, vt denuo oporteret nasci, & saluari gratia necesse erat, cùm nihil boni haberem⁹, saluare dignat⁹ est: multò magis hoc in futuro faciet. Nẽpe enim ante aduentũ Christi nihil erat humana feritate deterius. Omnes quippe aduersus seinuicem velut inimici, atque hostes, feralia exercebãt inter se odia. Filios mactabãt parẽtes, atq; in ipsa viscera sua per summã insaniã ferebantur. Nihil tum erat stabile ac firmum: non naturalis ac conscripta lex arcendis sceleribus quicquã habebat momenti, sed peruersa erant omnia, vbique feruebant adulteria, cædes, & si quid grauius dici & excogitari potest. Furta nẽpe, vt ait quidã, virtutis habebãtur loco, & nimium quidẽ id congruo, quãdoquidem huiusmodi deum venerabantur. Monebant quotidiana oracula illum atque illũ perimi. Dicam aliquid ex illius historia tẽporis admonẽdi causa? Androgeus quidã Minois filius, cũ Athenas profectus esset, atq; in luctaminis cõtentione vicisset, exoluit pœnas, atq; interẽptus est. Apollo igitur malum maiore malo curare pergens, bis septẽ pueros pro eo abduci iussit, ac perimi. Quid hac tyrãnide graui⁹? quid ea immanitate dici potest acerbi⁹? at id factũ est, atq; homo dæmonis insania cõcitat⁹, vt oraculo obtẽperaret, abiit necauitq; viros. Vides quàm necessariò error inualuit? Quid enim nõ præsumerent homines? quid non iniquitatis admitterẽt, qui tam scelestos, inuentorésque malorum colerent deos? Nam siquidem ea ludicra iustè fierent, prohibenda

Rom. 14. a

Luc. 23. e

1. Co. 10. c

†inuidia.

†fulcra

hibēda nō erant: q̃ si iniusta, vt re vera nequissima, & ne initio quidē fuerāt imperanda. At infœlix hominum genus, vbi luctatores ac pugiles coluit, bella perpetua, & cędes variæ per vrbes, per vicos, per domos gerebātur indies. [Pueros lasciuè amabāt.] Fuit quidā apud illos præclari nominis, opinionísq; philosophus, qui leges tulit, ne seruo liceret amare pueros, aut cute arida inungi, quasi ea res virtutis esset, magnóq; in honore haberet. Apertè deniq;, ac in publico plerisq; cū vxoribus cōgredi legitimū erat. At si quis illorum cuncta prosequi velit, inueniet illos in ipsam naturam impiè fuisse cōtumeliosos. Et cū tātis errorū tenebris orbis obsitus esset, nemo contrà ferebat leges, nemo prohibebat: sed omnia illorum poëmata his sceleribus plena sunt, adulteriis, impudicitiis, puerorúmq; violationibus omnia feruent, pernoctationes execrādæ fiebant, mulierésq; ad ea spectacula vocabantur. O scelestū illud nocturnū, funestúmq; spectaculū. In theatro fiebat ea pernoctatio, & virgo inter adolescētes insanos, atq; ebriam turbā sedere cogebatur. Tenebrosa profectò celebritas, & execranda omnino opera, quæ ab ipsis in ea celebritate gerebātur, idcirco ait: *Fuimus aliquādo & nos insensati, increduli, errātes, seruiētes cōcupiscētiis, & voluptatib⁹ variis.* Amauit, inquit, ille nouercam, & illa priuignum suffocauit. Nam puerorum amores quos illis pędica vocare moris est, neq; dicere licet, ac dignis lamētationibus prosequi. Quomodo igitur nō isti vehemēter erubescunt? Visne scelestos audire omnino cum matre concubitus? At istud apud eos, & quidem sępe reperies, & gemitu lachrymísq; dignissimum est, ex ignorantia veri tantū scelus præsumebatur impunè: neq; id ipsorū deus prohibebat, verū despiciebat naturam, cùm illa tāta violaretur insania, idque ab his, qui videbantur insignes. Quòd si hi (quos si nihil ob aliud, certè vel ob multitudinis opinionē, gloriámq; captandā operam dare virtuti decuit,) adeò præcipites ferebantur in vitia: quid vulgus ignobile, cuius erat obscura operatio, fecisse putandū est? Quid obsecro ea libidine durius? Amauit illa illū, reuertentē iugulat virū adulterij gratia. Fortè nō desunt ex vobis plurimi, quibus hæc nota sunt. Adulterū necauit interfecti filius, illámq; insuper interfecit: postmodū & ipse in insaniā versus est, & furiarum tedis ardētibus agitatus: deinde hic ipse væsanus occīdit alterū, illiúsque duxit vxorem. Quid, oro, his calamitatibus dici deterius possit? Huius rei gratia ex eorum literis ista perstrinxi, vt Gentiles animaduerterēt, quātáque tunc mala, quantáque flagitia orbem occupauerint. Certè si vultis, & ex nostris id probare pergā. Immo-
Psa.105.f lauerūt, inquit, filios suos, & filias suas dæmoniis. So-
Gen.19.e domitæ item ob nullā perierunt aliā causam, nisi q̃ in pueros vęsano amore ferebantur. Sed rursus nónne inter ipsa quoque diuinæ prædicationis exordia,
Mat.14.a dum dei filius illuxisset terris, regis filia in medio cō-
Mar.6.c uiuio saltauit inter homines ebrios? Nónne saltatio-
Psa.105.a nis præmiū prophetæ caput accepit? Quis loquetur
† & inuicem nos odio prosequentes. potētias domini? *O dibiles, inquit, sunt, † qui oderunt inuicem.*] Omnino necesse est cùm animę liberę voluptatis fræna laxamus, magnū inde cōflari odiū. Cur id? Quoniā quoties charitas virtuti cōiuncta est, nemo aliquē iniuriis afficit. Vide quid & Paulus dicat: No-
2.Co.6.b lite errare, neq; fornicatores, neq; idololatræ, neque adulteri, neque molles, neque masculorum cōcubitores, neque auari, neque maledici, neque ebriosi regnum dei possidebūt. Et hoc quidem eratis. Videsvt omnis nequitiæ species inundabat, ingénsq; & atra nebula cūcta possederat, iúsq; omne & fas violabatur. Si eīm hi, qui prophetia perfrui digni habiti sunt, & tā multa hostibus, ac sibiipsis mala, tātásq; clades cōtigisse cernebāt vitiorū suorum ac scelerū causa, nec sic tamen se cōtinebant, sed innumera quotidie agebant mala, quid alij fecisse putandi sunt? Nempe apud illos nudas quippe virgines luctari iubebant in virorū conspectu. Magnas vobis gratias habeo, bonáq; imprecor omnia, q̃ necverbū quidē huiusmodi patienter audire potuistis, cuius opus philosophi nō erubescebāt. Alius autē apud eos philosoph⁹ omniū facilè princeps, eas ad bella etiā armat, cōmunésque esse iubet, vt qui planè leno deterrimus fuerit perductórq;. *In malitia*, inquit, *& inuidia degentes.* Si enim hi qui apud eos philosophiæ studiis ęminebāt, eiusmodi ferebant leges: quid de illis dicturi sumus, quibus minor inerat authoritas? Si illi qui prolixa barba erāt, pallióq; circundati, ista sanxerunt: quid de aliis dicere possumus? Non ideo facta est mulier ô homo, vt cōmuniter omnibus esset exposita. O nimiū peruersi homines, qui cuncta euertitis, & maribus non secus, quàm fœminis commiscemini, fœminásq; vt viros ad bella producitis: hoc profectò diaboli op⁹, atque inuentum est. Omnia ille confundere ac peruertere studet, & eos terminos cōmouere, qui ab initio positi sunt: metásq; trāsferre, quas naturæ imposuit deus. Nanq; mulieri quidem domi sedere pæcipit, viro autē tractare negotia publica. Tu autem caput in pedes cōuertis, & pedes in caput: mulieres armas, neque erubescis. Cæterū ista cur dico? Introducūt † apud eos mulieres ac pueros,] neq; verētur, neq; erubescūt, adeò scelestas eiusmodi fabulas in hominis aures inferre. *Quādo autē*, inquit, *benignitas & humanitas apparuit saluatoris nostri dei, non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundū misericordiā suā saluos nos fecit per lauacrū regenerationis, & renouationis spiritus sancti, quē effudit in nos abūde, per Christū Iesum saluatorē nostrū, vt iustificati illius gratia hæredes simus secundū spē vitæ æternæ.* Quid est, secundum spem? Quemadmodum, inquit, speraūimus, ita perfruemur: [aut quòd iam hæredes etiam estis.] *Fidelis sermo.* Quia enim de futuris non de præsentibus loquimur, ideo intulit, fidelis sermo: q̃ scilicet hæc vera sint, etiā ex præteritis cōstat. Qui enim nos tanta iniquitate, tātísq; malis eripuit, liquet profectò quòd futura quoq; nobis bona omnia largietur, in ea quam præstitit gratia † præseruans.] Quippe eadē prouidentia, eadémque cura cuncta operatur.

† quādā apud eos mulierem proprios etiā filios interimētem.

† permanentibus.

Agamus igitur gratias deo, nihílq; aliis probro, nihil crimini demus: sed exhortemur omnes, ac pro illis magis oremus, cōsulamus, moneamus, hortemur, etiāsi illi in nos contumeliosi fuerint, [etiamsi calcitrarint:] tales enim insanos esse manifestū est. Cæterùm hi, quibus illorū sanitas curæ est, omnia ferunt, omnia faciūt, vt illi salute potiantur, etiāsi nihil fortè proficiant: certè illis negligētiæ crimen impingi nō poterit. Num ignoratis q̃ sæpe medicus postquam desperauit infirmū, alius quispiam ex coniunctis ita illū hortatur: Rursum curā adhibe, ac nihil omittas, vt null⁹ cōtra me detur crimini locus, vt nemo queratur, atq; ipse culpæ non pateā. Non videtis quanta sit hominibus seculi, necessarij cuiuslibet cura, quāta prouidentia, quàm multa quotidie gerāt? Orāt medicos, pecunias impendunt, assident semper infirmis,

mis, atq; in ea diligētia perseuerant. Nos vel eos, qui sunt eiusmodi imitemur, quanquā non pro eisdē rebus est cura: multū enim inuicem differunt. Languet ecce corporaliter filius, nemo erit qui longinquam peregrinationem subire detrectet, vt illum absoluat morbo. Infirmatur anima, nullus est cui ea res curæ sit, verū omnes desidem⁹, omnésq; negligimus: vxores, filios, ac nosipsos morbo tabescere videmus, atq; negligimus, atq; vtinā vel serò resipiscamus. Cōsiderate quàm turpe, quámq; ridiculum sit postmodum dicere: nō expectabam⁹, neq; sperabamus hoc fore. Nec modò turpe est, verùm etiā graue, plenúmque periculi. Nam si & in hoc seculo stultorū, atq; amentium est nō prouidere futura, multò sanè magis ille in suam perniciem stultus erit, qui ea quæ ad salutē cōferant, prospicere negligit. Nam & nunc audimus plurimos admonentes, plurimósq; consulentes quæ agenda sunt, vel quę vitāda dictātes. Arripiamus igitur, & teneamus illā spem, salutísq; nostrę curam habeamus, atque in omnibus precemur deū, vt manum porrigat conatibus nostris. Quandiu, quęso, negligimus? quandiu torpore detinemur? Quādiu nosipsos, nostrósq; conseruos stolida immanitate despicimus? Abundè effudit in nos spiritus gratiā. Cōsideremus igitur quantum gratiæ saluādis nobis ostēdit: dignū studium ostendamus, imò dignum equidem possibile non esset ostendere, vel minus saltem præferre conemur. Nam si etiam post huiusmodi gratiam insensibiles sumus, maior nos pœna suscipiet. † Nisi] enim, inquit, non venissem, & locutus eis non fuissem, peccatum non haberent: nunc autē excusationem non habent. Sed auertat deus, vt nobis ista dicantur, cōcedátque gratiam, vt nos omnes mereamur perfrui bonis, quæ diligentibus eū repromissa sunt, in Christo Iesu domino nostro, cum quo est patri, vnà cum spiritu sancto gloria, imperium & honor, nūc & semper, & in secula seculorum, Amen.

† si Ioan.15.d

Homilia VI.

ET de his volo affirmare, vt curēt bonis operibus præesse, hi qui crediderunt deo. Ista sunt bona, & vtilia hominibus. Stultas autem quæstiones, & genealogias, & contentiones, & pugnas legales deuita: sunt enim inutiles, & inanes. Hæreticum hominem post vnam & secundā correptionem deuita, sciens quoniam peruersus est qui huiusmodi est, & peccat, cùm sit à seipso damnatus. Cùm misero ad te Artemam, aut Tychicum, festina ad me venire Nicopolim. Ibi enim statui hyemare. Zenam legisperitum, & Apollo solicitè præmitte, vt nihil illis desit. Discant autem & † vestri] bonis operibus præesse ad vsus necessarios, vt non sint infructuosi. Salutant te qui mecum sunt omnes. Saluta eos qui nos amant in fide. Gratia dei cum omnibus vobis, Amen. Postquam de dei benignitate, atque ineffabili eius erga nos disseruit prouidētia, docuitq; nos quales antè fuerimus, qualésque ipsius effecerit gratia, subiūxit, & ait: Et de his volo te affirmare, vt curent bonis operibus præesse hi, qui crediderunt deo. Hæc loquere, atque ad eleemosynā impendendā hortare. Non enim ea quæ dicta sunt, ad id tantū pertinēt, siue id solùm admonēt, vt humiles simus, neque extollamur, aut aliis exprobremus: verùm vt & ad omnē aliā virtutis speciē indefesso studio, & labore exerceamur. Ita nempe & Corinthios
2.Cor.8.b cū alloqueretur: Scitis, inquit, quoniā dominus pauper factus est, cū diues esset, vt nos illius inopia ditaremur. Cum itaq; diuinā prouidentiā, excellentissimámq; clementiā cōmendasset, eos ad studium impendendæ miserationis hortatur, neque id simpliciter, neque ociose: sed quid? Vt curent, inquit, bonis operibus præesse. Hoc est, & oppressis iniuria ferre opem, nō pecuniis tantū, sed etiā exhortatione, salubríq; doctrina: sed viduis idem, ac pupilllis auxilium ferre, omnibúsq;, qui in afflictione, aut angustia sunt, prospicere miserationis affectu. Id quippe est bonis operibus præesse. *Hæc enim*, inquit, *sunt bona & vtilia hominibus. Stultas autē quæstiones, & genealogias, & cōtentiones legales deuita: sunt enim & inutiles, & inanes.* Quid sibi volūt genealogiæ? nanq; & in epistola ad Timotheū *1.Tim.1.a* eovsus est verbo dicēs, Fabulas & genealogias interminatas. Cōtentiones autē aduersus hæreticos dixit esse vitādas, quādo nullū fuerit lucrū. Quoties enim quisque peruersus fuerit, ac decreuerit animo, quodcunque contigerit, non mutare sententiam, cur eius gratia frustra laboras, atq; inter saxa seminare contēdis? Quātò vtilius laborē hūc docendi tuis mēbris impenderes, eis de eleemosyna, cæterísq; virtutibus disserēdo? Quomodo igitur alio in loco ait: ne fortè deus illis det pœnitentiā: cùm hic dicat, *Hæreticū ho-* *2.Tim.2.d* *minem post vnam, & secundam correctionē deuita, sciens quoniam peruersus est huiusmodi, & peccat, cū sit à seipso dānatus?* Nēpe illic de his loquebatur, de quibus corrigendis supererat spes, ac de his qui simpliciter reluctabātur, non aduersandi affectu, sed studio discēdæ veritatis. Vbi verò manifestus fuerit omnibus, atque conspicuus aduersarius veritatis, cur obsecro pugnas incassum? Cur aërem cędis? Quid verò est q̃ ait, cùm sit à seipso dānatus? Quia scilicet profectò dicere nō potest, nemo corripuit. Cùm ergo post admonitionē in ea infidelitate perstiterit, ex seipso dānatus efficitur. *Cùm misero ad te Artemam, aut Tychicum, festina ad me venire Nicopolim.* Quid sibi hoc vult, cùm iam eum præfeceras insulæ, & rursus ad teipsum vocas? Non, inquit, hoc ago, vt illū à suo remoueā studio, atq; ministerio, sed vt à me instructior doctiórq; discedat. Nā quòd illū nō idcirco ad se vocet, vt secū circūducat, & vbiq; comitē habeat, audi quid sequitur: *Illic enim hyemare decreui.* Nicopolis Thraciæ ciuitas est. *Zenam legisperitum, & Apollo solicitè præmitte, vt nihil eis desit.* His necdum credita fuerat ecclesiastici cura regiminis, sed illius tātum comites erāt. Fuit autem Apollo ve- *Acto.18.f* hemētior, potens in scripturis, & eloquiis diuinis. Si ergo ille legis erat peritus, nihil aliena instructione illi opus erat: verùm hoc in loco legisperitum ait Iudaicæ legis peritia clarum. Præmitte, inquit, eos: hoc est, vt vberiore doctrina perfruātur, nihílq; eis desit. *Discant autem & † vestri] bonis operibus præesse in vsus necessarios, & vt non sint infructuosi. Salutant te hi, qui mecū sunt omnes: saluta eos, qui nos diligunt in fide.* Amatores, inquit, suos, aut fideles scilicet viros. *Gratia dei cū omnibus vobis. Amen.* Quomodo igitur ipse iubes cōtradicentes arguere, si cauēdos hos admones? Quoties, īquit, † in subuersione omniū] cūcta facere deprehēsi fuerint, & nullū lucrum inde sequitur, id quod præcipuè intēditur, vitādi huiusmodi sunt. Neque enim eos lucrari vnquā poterimus, qui peruersi sunt, peccántq; nō ex ignorātia, verū ex peruersitate sentētiæ. Quid si isti alios quoque doctrinæ suæ venenis infecerint? stare ex aduerso oportet, atque pugnare, eósque magna cum fortitudine atque authoritate reuincere. Si igitur huiusmodi fuerit indicta necessitas, videríq; alios huiusmodi tabę corrumpi, iā caue ne taceas, sed ora istis obstrue, curā pereuntiū gerens. Prorsus verò fas

† nostri.

† nostrū.

† in suam ipsorum perniciē.

rò fas nõ est, vt is cui studiũ est piè & ritè viuẽdi, pugnæ & cõtentionib° operã det. Cæterum vt dixi per omnia facito, quietíq; stude. Quippe ex ocio, & vberiore philosophia id consequeris, scrutandisque intelligẽtiis scripturarũ te occupari tantũ decet. Nãq; ex locutione superflua detrimenti plurimũ nascitur, cũ potius docere, aut orare, aut gratias referre oporteat. Neq; enim plus debemus pecuniis temperare, q̃ verbis, imò maior hîc habẽda est cura, exactiórq; diligẽtia, vt nõ passim nosipsos omnibus exponam°. Quid autem est, vt curẽt bonis operibus præesse? ne scilicet expectẽt dum se inopes adeãt. Verùm illud per se studiosè requirant, eos qui suo auxilio indigẽt. Id quippe curare rectissimè dicitur, ita enim diligẽter, & magno cũ studio istud operabitur. Nanque ea res nõ tantũ emolumenti eis parit, qui beneficiũ sumunt, quantũ eis qui impendũt: quippe confidentiã illis ad deũ vberrimã præstat, & lucra acquirit ingẽtia. Illic verò pugnæ fructus nullus est, hęreticũ enim dicit difficilè corrigi. Quẽadmodũ verò magnæ desidiæ, magnæq; socordię est, eos despicere, quos immutãdos in melius nõ desperam°: ita eos qui desperabiliter languent curare cõtendere, stultitiæ ingentis est, atque extremæ demẽtiæ. Quippe ex hoc plus illis audaciæ, ac temeritatis adiicitur. *Discãt autem*, inquit, & † *vestri*] *bonis operibus præesse in vsus necessarios, ne sint infructuosi*. Vides vbiq; vt illorũ magis quàm accipientiũ beneficiũ illi curę sit. Licebat enim, inquit, illos fortassis multis ex partib° enutriri, sed nostrorũ curã habeo. Quãnã, quæso, vtilitate? Nempe enim si thesaurũ effodiẽtes, doctores alij enutrient, his nihil emoluměti acquireretur, infructuosi enim permanerẽt. Nam poterat Christus, qui ex quinq; panibus tã multos fecerat, atque ex septẽ item innumeros multiplicauerat, nutrire seipsum, & eos qui secum erant.

Cur igitur à mulieribus pascebatur? Sequebantur eũ cũ, inquit, nõ nullæ mulieres, quæ illi ministrarũt: vt nos profectò doceret, se illorũ in primis curã gerere, qui beneficia inferrẽt. Nõ poterat Paulus, qui & aliis manũ suarum ministerio victui necessaria suppeditabat, vllis aliis ex locis accipere? At vides ipsũ & accipientẽ, & exigentẽ. Sed audi quare: quęrit eũ non datum, sed fructum. Et in ipsis quoq; initiis fidei, cũ fideles omnia sua venderent, & ad pedes apostolorũ precia ponerẽt, vide vt apostoli ipsorũ magis, quàm accipientiũ habuerint curam. Si enim tantummodo pauperũ curã habuissent, nullã profectò Sapphiræ, & Ananiæ vltionẽ expetissent, quãdo illi pecunias fraude subduxeranr, nunquam prohibuissent iniustè quæsita suscipere, nunquam præcepisset Paul°, dicẽs: Nõ ex tristitia, aut ex necessitate. Quid dicis Paule? Num pauperũ beneficẽtiã impedis? Absit. Non enim, inquit, quæ illorũ sunt hinc cõsidero, sed largitatẽ præstantiũ. Intuere autẽ & prophetam eũ Nabuchodonosor regi consuleret, optimámque illi sententiã promeret, nõ pauperum tantum curam habuisse: neq; eũ dixit simpliciter, Pauperib° da: sed, peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas miserationib° pauperũ. Pecunias, inquit, exhauri, nõ vt alij nutriantur solũ, sed libereris ipse supplicio. & iterũ ipse Christus: Vende, inquit, quæ tua sunt, & da pauperibus, & veni sequere me. Vides vt illic quoq; †necessario intelligẽdũ relinquatur.] Quia eũ pecuniæ impedimẽta sunt, idcirco dãdas pauperibus iussit. Docet animã clemẽtem esse & misericordem: pecunias contẽnere admonet, instruit à cupiditate discedere. Qui enim didicerit non habẽti dare, tẽpore ipso docebitur ab his, qui habent, minimè accipere. Hoc deniq; deo similes facit. Et certè virginitas plus habet laboris, ieiuniúmq;, & reliqua sancti propositi austeritas: verùm nihil tantũ habet virium ad extinguenda peccatorũ incendia, quantum eleemosyna. Hæc nẽpe maior est omnibus, ad ipsum regis soliũ amatores constituit suos. Et meritò sanè: virginitas nanq; & ieiuniũ, & terrenus lectulus faciẽti solũmodo prodest, neminẽ verò aliũ saluat: at verò eleemosyna ad omnes vsq; pertingit, membráq; cõplectitur Christi. † Porrò eorũ, quæ vbiq; vagãtia cõplectitur in vnum, maior longè virtus est.] hæc enim charitatis est mater: charitatis inquã, quæ est propriũ Christianæ religionis insigne, per quam discipuli Christi noscũtur. Hæc nostrorum scelerũ medicina est, hæc animæ nostræ sordes emundat, hæc scala, quę in cœlum vsque porrigitur, hæc Christi connectit corpus. Vultis nosse, quantũ hęc in se habeat boni? Sub apostolis ipsis vẽdentes hæc omnia quæ sua erãt, distribuebãt vnicuiq; secundũ quod opus habebat: vt interim futura omittamus, nec de cœlesti regno verba faciamus, cæterũ secundũ præsens seculum cõmuni quodam sensũ iudicemus. Dic obsecro, qui sunt qui lucrãtur? Qui dant, an qui accipiũt? Illi nempe murmurant, & corrixantur adinuicẽ: hi verò vnam animã habent. Erat enim, inquit, cor vnũ, & anima vna, & gratia erat in omnibus illis, magnóq; & profectu & vtilitate viuebãt. Vides q̃ & hinc illi potius lucrabãtur. Dic agè, quorũ ipse esse velis, ex numero eorum, qui sua abiiciunt, & nihil habent, an qui aliena suscipiunt? Intuere eleemosynæ †materiã.] Quæ antea disiuncta erãt cõuenêre, atq; impedimẽta omnia sublata sunt, & cõtinuò ipsorum animæ coniunctæ, atque cõnexæ sunt. Omnium, inquit, erat cor vnum, & anima vna: ita etiã sine eleemosynæ fructu, exinanire pecunias nõ minimum in se habet lucri. Ista interim dixi, vt qui hæreditatẽ à maioribus per successionis seriẽ non acceperunt, minus doleant, minúsq; tristes sint, quasi minus aliquid quàm diuites habeant: longè quippe, si velint, maiora habituri sunt. Nanque & eleemosynã facilius erogabũt, quemadmodũ & illa euãgelica vidua dedit duo minuta, & nulla aduersus proximũ illis inimicitiarũ occasio subest, sũntq; omnibus liberiores. Null° ei, qui huiusmodi est, bonorũ publicationẽ intẽtare poterit, quippe celsior euasit, q̃ vt id perpeti queat. Et quemadmodũ eos, qui nudi effugiũt, nemo facilè tenere potest: qui verò vestimẽta post se trahit, eũ quilibet citò apprehendit: eadem ratione & diues, & pauper existimandus est: nam ille quidẽ etiamsi capiatur, diffugere facillimè poterit: hic autẽ & si nõ teneatur, suis compedibus irretitur, curis innumeris, desideriis, ac perturbationibus reliquis, quippe omnia ista obruunt animũ: neq; ista solùm, verùm & alia plurima, quæ ex diuitiis oriuntur. Nanq; & difficilius diues modestus erit, q̃ pauper: & simplicẽ agere vitã, atq; iram euadere longè hîc facili° poterit, q̃ ille. Sed fortasse, inquies, maiorẽ hũc mercedem habiturũ: absit. Cur id? Quia istas ipse sibi difficultates imposuit. Neq; enim imperatũ est diuitem fieri, sed contrà penitus. Si igitur ipse innumera scãdala, & impedimẽta quæsiuit, alij nõ modò pecunias deponũt, verùm & corpus vt plurimũ macerãt, vt angustã incedant viam: tu autem præter illas difficultates,

Luc. 6. e

† Officia autem in multorũ vtilitatẽ collata, longè sunt præstãtiora, quàm quæ in vnum cõtrahũtur. Act. 4. g

Ioan. 6. a
Mat. 15. d

Morale.

Act. 17. a.

Act. 5. a

2. Co. 9. b

Dani. 4. f

Mat. 19. c
Mar. 10. b
Luc. 18. d

† Ideo præceperit, vt Christum sequerẽtur?

cultates, etiã vitiis fomenta ministras, & alia tibi circundas. Latã igitur ingrediaris viã, illa enim est, quæ huiusmodi suscipit. Porrò angusta eos accipit, qui premũtur, qui angustãtur, qui nihil oneris ferũt. Cæterũ hæc sola onera per ipsam trãsire fas est, eleemosynam, benignitatẽ, humilitatẽ, mansuetudinẽ. Si ista comportes, facilè ingredi poteris. Quòd si tumorem animi, & spinarũ sarcinã, diuitias scilicet inferre volueris, magna tibi latitudine opus erit. Neq; enim in turbã irrũpere poteris, quin alios ferias, si huiusmodi premaris oneribus, magnóq; interuallo necesse est vt disiungaris à cæteris. Etenim qui aurũ & argentũ defert, nõ virtutes scilicet, & act° probos, hic nõ modò nõ fugiẽtes proximos offendit, sed spõtè propinquãtes, atq; vna seruare studẽtes. Porrò si diuitiæ ipsæ spinæ sunt, quid cupiditas erit? Cuius rei gratia eã tecũ infers? Vt maiorẽ incites flammã, & ignis fomẽta ministres. Quæso, nõ sufficit gehẽnæ ignis? Considera tres pueros, quomodo fornacis incẽdia superauerũt, ignẽ illũ puta fuisse gehennã, angore & pressura circundati in eam infilierunt. Vincti erant, atque cõpediti, sed plurimam intus inuenerunt latitudinẽ. Non ita sanè qui extrinsecus prope fornacẽ adstabãt. Eiusmodi profectò quidẽ & hæc vita parturiet. Si volumus aduersus tentationes persistere fortiter, atq; viriliter, si intẽdamus in deum spem omnem, atque in eum animũ dirigamus, erimus nos quasi in latitudine: quiverò nos in huiusmodi pressuras iniecerint, ipsi peribũt. Qui enim fodit foueã, ait, incidit in eã. Siue illi manus, siue pedes vinxerint, pressura nos absoluere potest. Intuere, quæso, miraculũ, quos homines vinxerãt, eos ignis absoluit. Quemadmodum enim si quis amicorũ seruis cõmendauerit aliquos, illi amicitiã reueriti domini, ipsos nõ modò non lædũt, sed maximo honore prosequũtur: ita & ignis ille, postquã domini sui amicos esse cognouit pueros illos, & eorũ dirupit vincula, & ipsos absoluit, atque dimisit: ipse illis pauimentũ fuit, atq; ab eis calcabatur. Et nimiũ id quidẽ conuenienter. Nã pro gloria dei in illũ fuerãt cõiecti. Quicunq; igitur inter pressuras fumus, hoc teneamus exemplũ. At illi, inquies, pressura liberati sunt, nos autẽ nõ. Dignissimè omnino. Quia eũ illi nõ ita in fornacẽ immissi erant quasi liberandi, sed omnino morituri. Audias enim eos licet dicentes: Est deus in cœlo, qui eruet nos: & si nõ, notũ sit tibi rex quòd deos tuos nõ colimus, & imaginem aureã, quam statuisti, non adoramus. Nos autem veluti curiosè agẽtes, dei disciplinam discutere audemus, tempúsq; pressuris præfigere, dicẽtes: Nisi vsq; ad id temporis misertus fuerit, idcirco minimè liberamur. Nempe enim & Abraham nõ quasi incolumem filiũ recepturus, dei monitis obtẽperare pergebat: sed vt re vera illũ deo libaturus, atq; ideo præter spem, incolumem recipere meruit. Et tu igitur cũ in pressuras incideris, ne festines in tẽpora eductionis, præpara animã tuã ad omnem tolerantiam, & citò ea pressura liberaberis. Idcirco enim hanc inducit deus, vt erudiat. Cũ igitur ab ipsis initiis ferre absq; mœrore didicerimus, remittet iam, requiémq; præstabit, quasi omnibus cõsummatis. Volo vobis exẽpli gratia narrare aliquid vtile, nimiúmque necessarium. Quid igitur hoc est? Cùm persecutio aliquãdo ferueret, bellúmq; immane, atque vehemẽs aduersus ecclesiã cõcitatum esset, duo cõprehẽsi sunt viri: ex his alter quidẽ parat°, ac prõptus erat omnia perpeti: alter quidẽ & ipse sibi abscindi quidẽ caput alacriter passur° erat: cæterũ tormẽta alia metuere, ac tremere videbatur. Intuere obsecro, diuinæ bonitatis ineffabilẽ dispositionẽ. Cùm iudex pro tribunali sedisset, eum quidẽ, qui paratus erat subire tormẽta omnia, capite trũcari iussit: illũ verò, qui trepidaturus ad tormẽta videbatur, attolli in sublime, & vngulis laniari præcepit. Neq; id semel, aut secundo, sed per omnes ferè ciuitates, cùm eũ vinctũ secũ iugiter duceret. Cur id, quęso, permissum est? Vt scilicet animi ipsius negligentiã, atq; socordiã per tormenta fugaret: vt formidinẽ, omnémq; excluderet metũ, vt iam non trepidaret, aut tremeret, fortiórq; per quotidianas persecutiones euaderet. Ioseph item cùm carcerem egredi properaret, tunc maximè illic immorari permissus est. Audi nanq; ipsum dicentẽ: Et ego fur-to sublatus sum de terra Hebræorũ, & memento, inquit, mei apud regẽ. Meritò & ipse hoc passus existimatur, quoniã dixit, memẽto mei: vt disceret, hominibus nõ esse confidendum, sed spem omnem in deũ dirigendã. Ista igitur scientes, gratias agamus deo, & omnia faciamus, quæ expedire cognoscimus, vt futuris bonis perfrui mereamur in Christo Iesu domino nostro, cũ quo est patri, & spiritui sancto gloria, & imperium, & honor in sęcula sęculorum, Amen.

Eccle. 10. b.

Dani. 3. c

Gen. 40. e

Explanationis beati Ioãnis Chrysostomi in epistolam beati Pauli apostoli ad Titum, finis.

AD PHILEMONEM argumentum.

PRimùm necessariò dicendũ, quod sit epistolæ huius argumentũ: tum ad ea quoque veniendum, quæ in quæstione sunt. Id igitur est: Philemon quidam vir fidelis ac nobilis. Quòd enim fuerit virtute mirabilis, ex eo in primis constat, quòd domus quoque eius omnis fidelis erat, atque adeò fidelis, vt ecclesia etiã appellaretur. Quocirca scribit ad illum apostolus: Saluta & ecclesiam, quæ est in domo tua. attestatur autem & illi singularis obedientiæ meritum, & quòd in eo viscera sanctorum quieuerũt: ipse quoque in hac epistola admonet, vt sibi hospitium paret, ideo mihi videtur illius domus, sanctorum fuisse diuersorium. Huic igitur viro virtute præstanti seruus erat Onesimus, qui fugerat dominum, quibusdam rei domesticæ compilatis. Nam quòd furatus quædam sit, audias apostolum sic dicentem: Si quid autem te læsit, aut debet, ego persoluã. Hic ergo profectus Romam, cũ Paulũ carcere inclusum inuenisset, doctrina firmatus apostoli, baptismatis quoq; illic promeruit gratiã. Quòd enim baptisma ibi susceperit, ex eo liquet, quod ait: Quem genui in vinculis meis. Scribit itaq; Paulus, cõmendans illũ domino, vt † omni gratia,] quę in se fuerãt admissa, dimitteret, eúmq; vt huperrimè regeneratũ gratè susciperet. Sed enim quia nõ desunt, qui hanc epistolã superfluò adiectam putẽt: quãdoquidẽ pro re adeò parua, pro viro vno scilicet cõscripta est: discãt planè qui huiusmodi sunt, innumeris se criminibus dignos. Nõ modò eũ tam paruas epistolas, & pro reb° adeò necessariis oportuit scribi: sed vtinã nõ defuisset, qui nobis apostolorum historiam

ad Philem. a

Ibidem. a

Ibidem. b

† omnium gratia.

historiã diligẽtissimè traderet, nõ tãtũ quid scripserint, quídve locuti sint: sed vt sese per omnẽ vitã habuerint, quid & quãdo comederint, quãdo sederint, quò ierint, quid diebus singulis gesserint, & in quib° partibus vixerint, quã introierint domũ, quò nauigauerint, vbínã applicuerint, atq; omnia diligenter exponeret, adeò illorũ omnia eximia vtilitate referta sunt. Verùm quoniam ignorãt plurimi, quantùm hîc lateat lucri, idcirco culpare cõtendunt. Si enim cùm loca tantũ cernimus vbi sederũt, seu vincti sunt, loca inquã inanima, illuc sæpe dirigamus animũ, virtutésque illorũ cõspiciamus, & expergiscimur, & prõptiores euadim°: multò id profectò magis fieret, si verba illorũ, & reliqua gesta audire cõtigisset. Certè de amico perlibẽter quis interrogat, vbinam degit, quid facit, quò procedit? nõ lõgè digni° de cõmunibus orbis magistris id fieri decuit? Cæterùm q; hæc epistola nimiũ necessariò cõscripta sit, hac præterea ratione discetis. Cũ quis enim spiritualiter viuit, huius habitus ipse & incessus, & verba, & actus, & oĩa prorsus audiẽtibus prosunt, nihílq; id impedit, aut prohibet fieri. Verùm q̃ necessariò hæc epistola missa sit, hinc iam animaduertite, quãtúmq; in se habeat vtilitatis. Primũ quidem nihil negligere hoc monemur exemplo. Si enim Paulus pro fugitiuo fure, pro seruo tantum prouidentiæ ostẽdit, nec dubitat illũ cumulatũ tot laudib° mittere, nihílq; veretur: quãtò magis nos conuenit in huiusmodi quoque non esse negligẽtes? Deinde seruilẽ conditionẽ desperandã nõ esse etiãsi vitiis omnibus dederit manus, quandoquidem fur iste, atque fugitiuus adeò virtutibus claruit, vt illum voluerit & Paulus habere socium, scribénsq; ad dominum dixerit, vt pro te mihi ministret: quantò magis liberos non esse desperãdos? Tertiò, seruos à dominis non oportere abstrahi. Nam si Paulus, qui ita Philemoni cõfidebat, Onesimum sibi adeò vtilem & necessarium ad ministerium tenere noluit pręter sententiam domini: multò sanè magis id nobis quoque seruandum est. Si enim seruus virtute clarus est, ideo in primis oportet illum in seruitute durare, dominatúmque recognoscere, vt omnibus qui sunt in domo commodo & vtilitati esse possit. Quid enim lucernam de cãdelabro sub modium redigis? Vtinam & eos, qui solitudines habitãt, intra vrbes possemus includere, vt ex eis exempla salutis liceret haurire. Quid verò, inquies, si & ipse malus fiat? Cur, quæso, fiet malus? Nempe qui intra domum malus est, extra domũ deterior fiet. Nam qui sub cura domini virtutem seruare nequit, longè illam minus seruaturus est, cùm à cura solertis domini euaserit liber. † At verò domi seruile munus à maioribus illum, à dignior°] fortassis abducet. Audiat beatissimum Paulum optimè sibi consulentem, cùm dicit: Seruus vocatus es, noli curare: si autem etiã potes liber fieri, magis vtere: hoc est, in seruitute persiste, vt id sequatur, quod est summè necessariũ: id est, ne verbũ dei blasphemetur, sicut & ipse ait: Quicunque sunt sub iugo serui, dominos suos honore omni dignos arbitrentur, ne nomen dei, ac doctrina blasphemetur. Dicturi enim & gentiles sunt, q; possit seruus placere deo: aliàs eũ illis necessitas fermè induceretur blasphemandi, ac dicendi Christianæ religionis cultum ad euertenda omnia in hanc vitam fuisse inuectum, cùm serui auferentur à dominis, & nimium quidem violẽter. Addam & aliam huius epistolæ vtilitatẽ, docet nos seruos non erubescere, si probi sint. Nã si Paulus excelsior, atq; excellẽtior omnib° tãta de seruulo loquit, multò sanè magis nos de nostris id facere conuenit. Cùm ergo tam multa nobis cõmoda largiatur epistola, & certè necdũ omnia diximus, audet quis adhuc superfluã dicere? Quãtæ istud, quęso, temeritatis est? Intẽtè igitur audiamus obsecro, quæ Paulus scribit. Si enim tanta in ipso vestibulo lucrati sumus, plura profectò ex ipsa lectionis lucrabimur serie.

† domi siquidem à rerum necessariarũ cura liber est, here de illis prospicite: foris vero istarum cura à magis necessariis & spiritualibus ipsum.] 1. Cor. 7. d. 1. Tim. 6. a.

HOMILIA PRIMA IN epistolam ad Philemonem.

Paulus vinctus Iesu Christi & Timothe° frater, Philemoni dilectissimo, & cooperatori nostro, & Appiæ sorori charissimæ, & Archippo commilitoni nostro, & ei quæ in domo tua est ecclesiæ, gratia vobis, & pax à deo patre nostro, & domino Iesu Christo. Pro seruo hæc ad dominum scribit, in quibus ab ipso statim exordio illius †prudentiã suscipit,] nec finit erubescere: Extinguit iram, vinctúmq; seipsum vocans, compungit & contrahit, atque ad cognitionem sui penitus reuocat, præsentiáque omnia nihil æstimare persuadet. Si enim iniecta pro Christo vincula, non pudori, sed gloriæ sunt: quantò minus seruitus probro erit? Hæc autem loquitur, non vt seipsum prædicet, aut merita suæ virtutis extollat, sed vt illius commodis cõsulat. Ostẽdit dignitatẽ suam, nõ sui gratia, sed vt gratiam facilius referat. ac si dicat: Propter vos hæc vincula tolero, quemadmodum & alio in loco dixit. Verùm illic prouidẽtiam, curámq; monstrauit: hîc autem dignum se, cui fides haberetur, ostendit. Nihil ea gloriatione sublimius. Ego enim, inquit, Christi stigmata porto. *Vinctus Christi.* Propter ipsum quippe fuerat vinctus. Quis iam non reuereatur? quis non exhorreat, Christi audiens vincula? quis non & animam poneret, huiusce reuerentia nominis, nedum seruulũ vnum? *Et Timotheus frater.* Assumit & alterum secum, vt à pluribus oratus facilius cedat, & gratiã tribuat. *Philemoni charissimo, & cooperatori nostro.* Si charissimus, non audaciæ, neque temeritatis est fidere, sed amicitię singularis indicium. Si cooperator itidẽ est, nec pro huiusmodi exorari facilè debet, verũ & gratias agere. Nã sibiipsi profectò largitur, cùm cõmune, atq; idem ædificet opus, vt etiã si nõ rogeris, alia te necessitas vrgeat pręstare quod posceris. Si enim euangelio vtilis est, cùm tu euangelij minister sis, non rogari, sed rogare debes. *Et Appiæ dilectissimæ.* Vxor Philemonis, quãtũ ego arbitror, hæc fuit. Intuere diligẽtius humilitatẽ Pauli. Timotheum assumit secum precatorem, nec modò virũ deprecatur, sed etiam vxorem, & alium quendã necessarium. *Et Archippo commilitoni nostro,* inquit. Nõ ista imperio, & authoritate impetrare vult, & quidẽ cùm iure suo possit: neq; dedignatur, si non cõtinuò sibi pareatur, verùm ac si ignotus ignoto scriberet, & alios item rogat, vt se pro seruulo precantem iuuent. Non modò enim à plurimis rogari, verũ & ad plurimos offerri preces multũ habet viriũ ad impetrãdũ. Idcirco ait: Et Archippo cõmilitoni nostro. Si militiæ soci° es, in his quoq; te sociũ exhibeas necesse est. Archipp° autẽ iste est, de quo scribit Colossensibus, dicẽs, Dicite Archippo, vide ministerium, quod accepisti in domino, vt illud impleas. Videtur autem

† tanimi ferocitatẽ detrahit.

Phili. 1. b. 2. Tim. 2. b.

Gala. 6. g.

Colos. 4. d.

autem mihi inter cæteros ecclesiastici ordinis viros fuisse numeratus: hũc itaque assumpserat secũ, & cõmilitonẽ vocat, vt opem pro viribus ferat. *Et ecclesiæ quæ in domo tua est.* Nec seruos quidẽ hîc omitterevoluit. Sciebat enim sæpe fieri vt seruorum verba domini sententiã immutarent, idq; tunc maximè, cùm pro seruo rogatur, cùm illi fortassis in primis aduersus eũ irritauerint dominũ. Non ita permittit eos dare inuidiæ man°, dum eadẽ appellatione, qua dominos honorat: sed ne dominũ quidem indignari sinit; dum illos nominatim appellare omisit. Nã si seruos quoq; notasset ex nomine, forte indignationis causa domino nõ defuisset. Et vide quãta sit vsus prudentia, vt illos memorãdo ita honoraret, vt dominus nihil haberet, quod succẽsere posset. Nanque nõ sinit ecclesię nomẽ indignari dominos, si seruis cõnumerãtur. Nõ enim nouit ecclesia, domini ac serui differentiã. Cęterùm ex probis & improbis actibus vtrũque discernit. Si igitẽ ecclesia est, noli ferre indignè, q; tecum appellatus est seruus. In Christo enim Iesu non est seruus, neq; liber. *Gratia vobis & pax.* Admonet illũ per hæc peccatorũ suorũ. Considera, inquit, quanta tibi donauerit deus, quomodo gratia saluus effectus sis, imitare dominum tuum. Dimittere ille debitorib° nostris in oratione nos docuit, si volumus ab ipso & nostra nobis dimitti. Si igitur imitari illum studeamus, permanet in nobis gratia: sin autẽ, illam amittimus. Nã & seruus ille quandiu immitis in cõseruũ non fuit, neq; centũ denarios exegit, permansit dominica in eo gratia: vbi verò debitũ summa improbitate requisiuit, tũc iã sublata gratia tortoribus traditur. Ista cogitantes, misericordes esse studeamus, & his, qui in nos peccãt, ignoscere facilè assuescemus. Centũ quippe denarij sunt, quicquid in hoc seculo admitti in nos potest: quæ verò in deũ peccauim°, ipsa decẽ milia talẽta sunt. Nostis enim peccata etiã pro personarũ qualitate discerni, Exẽpli causa: Non enim æqualiter peccat, qui priuatum, & qui principẽ iniuriis violat, eò q; maior offensa fit, quò is qui cõtumelias patitur, principibus cæteris eminet, ac longè grauior, si is fuerit rex. Atqui iniuria quidẽ eadem est, cæterùm augetur pro dignitate personæ. Quòd si is, qui in regẽ iniuriosus est, pro excellentia personæ meritò intolerabiliter cruciatur: qui in deũ peccat, quãtis afficiẽdus est pœnis? Itaq; & si eadẽ in deũ peccauimus, quæ in homines, ne sic quidẽ vlla peccati parilitas est: sed tãta est vtriusq; culpæ differentia, quantũ inter deũ & hominem distat. At nunc plura esse peccata cõperio, †nõ tãtùm dignitate personæ, sed numeri quoque ipsa cumulatione.] Et licet terribile nimiũ sit, pauendúmque quod dicimus: necessariò tamẽ dicendũ est, vt animum nostrum concutiat, & magis, magísq; perterreat. Longè enim magis hominem, quàm deum & metuere & honorare conuincimur. quod ita cõsidera: Qui adulterij scelus admittit, deum se videre non ambigit, sed eum sanè contemnit. Sin autem homo aliquis videat, libidinis impetum cohibet: nónne præfert homines deo? non impiè in deũ est cõtumeliosus? At quod multò funestius est, contẽnit istũ, illos reueretur: Nã si quidẽ ab illis videri se putat, cõcupiscentiæ cõtinet flammam, imò non flamma illa, sed contumelia dicenda est. Si enim † mulieri congredi esset licitum,] meritò ea res flãma diceretur: at nũc insania, & contumelia verius dicitur. Videt igitur homines, & insania desistit: dei autẽ patientiã spernit, lõganimitatẽmq; non curat. Alius autẽ furari pergit, sceleris sibi cõsci° est, & homines quidẽ fallere nititur, purgare se criminibus pgit, ac defensioni suæ probabilẽ faciẽ adiicit: Deum verò quẽ fallere nequit, nõ curat, neq; honorat, neq; reueretur. At si quidem iusserit rex alienis abstinere pecuniis, imò nostras exponere, omnes promptè ac libẽter obtẽperamus: iubet autem deus aliena nõ rapere, nec paremus. Vides vt homines deo in honore præferimus? Grauia sunt hæc, auditúq; molestissima: sed opere ostendite, q̃ grauia sint, criménque horrẽdum vitare curate. Alioqui quo pacto vobis credere possum, dicẽtibus verba ista: Metuimus, & aggrauas nos. ipsi vos magis prægrauatis criminũ onere: nam verba nõ grauant. At ego si quidẽ verbis annuncio, quæ vos factis ostẽditis, indignè & grauiter fertis: id verò quàm sit iniquum, cernitis. Atq; vtinã ego ista mendaciter prosequar: cupio nempe ipse in die illa mihi crimẽ impingi, q; vos frustra culpauerim, quàm cernere tanti criminis reos. Non solùm autẽ ipsi homines præfertis deo, verũ & alios cogitis. Nã & seruos plerique cõpulerunt & liberos. Alij quidem matrimonio nolentibus copulauerũt, alij verò ministeriis pessimis obsequi, & impuris amorib°, rapinis, cæterisq; sceleribus cogunt, ac duplici se onerãt crimine, vt iam neq; necessitatis præsidio se tueri possint. Nam si ipse perperã inuitus facias, principis quoque imperiis obsequẽs, ne sic quidem erit iusta defensio: sin verò cogas alios perpetrare eadẽ, peccatum lõgè grauius ac funestius fit. Quam enim iste iam sperare veniã potest, qui alienæ etiã perditionis author est? Hæc dixerim, non dãnare aliquem volens, sed ostẽdere, quàm multa deo debeamus. Si enim cum pari honore hominẽ, deúmq; prosequimur, iniuriam facimus deo: quãtò magis cùm illi homines in honore præferim°? Quòd si ea quoq; peccata, quæ in homines fiunt, † in deũ potius admissa noscuntur: quantò magis peccatum ipsum, quo in deum peccam°, mole sua nos obruit?] Seipsum quisq; si diligenter examinet, inueniet se cũcta hominum gratia facere. Quàm verò fœlices essemus, q̃ beati, si quãta propter homines gerimus, tanta propter deũ ageremus? Et ibi certè nihil aliud quærimus, quã gloriã, reuerentiã, fluxa omnia, & tẽporalia: ex deo autem nihil nisi æternũ, nisi immortale referim°. Si igitur deo tam multa debemus, dignũ est, vt tota animi alacritate his, qui nos læserint, peccata donemus, vt maiorẽ inde gratiam referamus. Pellatur ex animo rãcor omnis, malorũq; memoria perpetua obliuione deleatur. Nanque ad impetrãdam nostris sceleribus veniam, nõ pecunias impendere, nec aliud aliquid huiusmodi facere necesse est: sola sufficit bonæ voluntatis integritas. Nõ opus est in longinqua peregrinando transire, nec ad remotissimas ire nationes, non pericula, nec labores tolerare, sed velle tantũmodo. Quã ergo excusationẽ habituri sumus in his, quæ videntur esse difficilia, quãdo rem tãti lucri, tãtæq; vtilitatis, nulliúsq; laboris perpetrare negligimus? [Nõ potes pecunias contẽnere? nõ potes egenis res tuas distribuere? nõ potes boni aliquid velle? nõ vales remittere in te peccãti? Nã si tantorũ nõ esses scelerũ reus, solúmq; iuberet deus in te peccãti dimittere, nónne protinus obtẽperare debueras? Nũc autẽ cùm tanta debeas deo, ꝓximo dimittere negligis, iubente deo. Si forte nos venerimus ad debitorem nostrũ, omni ille nos officio

† quæ non tantũ ob personæ dignitatẽ magna sunt, sed etiã ipsa natura.

† nõ liceret mulieri vti,

† in deũ admissa multò maiora esse ostendantur: quãtò magis tũc cum etiã peccatum ipsa qualitate maius est?

cio suscipit,honorat, & largissimè officia humanitatis impēdit:idque cū à fœnore nō absoluatur, vt nos scilicet morās ad prorogādū sibi huiusmodi officiis prouocet.Tu qui tā multa deo debes, dimittere iuberis,vt plura recipias,&detrectas?Cur id,quęso?Me miserū,quāta est in nos benignitas dei?quāta nos ingratitudinis signa pręferimus,quàm tepidi,q̄ segnes sumus?Facillima profectò virtus est: non hīc viribus corporis,non opibus,nō pecuniis, non potentia, nō amicitia,nō alia quauis re opus est, solùm velle sufficit,rēsq; tam vtilis,támq; necessaria protinus mādatur effectui.Contristauit te quispiā,& probris ac iurgiis affecit,cogita q̄ multa similia tu in alios,atque in ipsum dominū admiseris:sicq; eris adveniā pronior.

Matt.6.b Considera quid orans loqueris: Dimitte,inquis,nobis debita nostra,sicut & nos dimittimus debitoribꝰ nostris. Animaduerte quo te pacto cōstringas. Nisi dimittas,dicere hoc tutè nō prēuales.Porrò si dimiseris,hoc quasi debitū repetis,non ex natura rei, sed

† Et vbi- ex bonitate donātis.†Et vbi nō]illuxit æqualis beni-
nam. gnitatis indiciū,vt qui cōseruis dimittit, eorum quæ ipse peccauit in dominum,veniā referat?Hac tamen tā singulari benignitate nos fruimur, quia creditor noster diues est in misericordia, & miserationibus. Cæterū vt ostendā tibi, & absq; his, etiā si nō remissione potiaris,multū te solū remittēdo lucrari:cogita qui huiusmodi est,q̄ multos habeat amicos,vtque per ora omniū eiusce versentur laudes. Quàm bonꝰ vir, q̄ ad reconciliationē & misericordiā facilis, iniurias obliuisci gloriosum existimat:simul atq; vulnꝰ excipit,curatus est huiusmodi vir: si quis fortè casus & tristis euētus excipiat,quis nō misereatur? quis nō peccāti protinus indulgeat?quis pro aliis petēti,gratiā deneget?quis tam boni animi amicus, atq; obsequens esse nō cupiat? Ita obsecro, cūcta huius causa faciamus,neq; modò in amicos & proximos,verum

Ephe. 6.b & in famulos quoque misericordes simus. Remittētes enim,inquit,minas,scientes quia & vester dnīs in cœlis est.Nēpe enim si proximis nostris peccata dimittamus,si faciamus eleemosynas,si humiles simus, quippe&hoc nos peccatorū onere leuigat:si em̄ pu-

Luc.18.c blicanus cum diceret solū,Deus propitius esto mihi peccatori,iustificatus descēdit:&nos quoq; si humiles,cōtritiq; fuerimꝰ, magnā diuinæ pietatis promerebimur gratiā,si confiteamur peccata nostra, nósq; ipsos reprehēdere nō desistamus.Si inquā, hæc omnia fecerimꝰ,multū scelerū ac sordiū nostrarū diluemus.Sunt enim plurimæ quæ nos expurgāt viæ. Omni igitur ex parte diabolū expugnare studeamus. Nihil difficile dixi,nil graue,nil molestum. Remitte ei qui te læsit,egeno miserere, humilia animā tuam. Quālibet maximꝰ peccator sis,audeo dicere, cœlesti regno donaberis,cū per huiusmodi opera & ipsa expies crimina,&omniū scelerū maculā diluas.Cōtingat vtinā nos omnes,eudata per cōfessionē cōsciētia,omniq; detersa criminū labe, repromissis illic pfruī bonis,& benignitate domini nostri Iesu Christi, cū quo sit patri sanctóq; spiritui gloria,honor,imperium,nūc & semper,& in secula seculorum, Amen.

Homilia II.

Gratias ago deo meo semper,memoriam tui faciens in orationibus meis,audiens charitatē tuam,atque fidē, quam habes ad dominū Iesum,& in omnes sanctos, vt societas fidei tuæ efficax sit in agnitione omnis boni, quod nobis est in Christo Iesu,&c. Non statim ab exordio, ipsis; principiis gratiā flagitauit, sed antea virum admiratus,eiusque virtutes dignis prosecutus laudibꝰ, cùm charitatis & in eum suæ non paruum addidisset argumentum: quòd semper in orationibus suis eius meminisset,dixisset que quòd multi in eo requiescerent,quódque in omnibus obtēperaret & cederet: tunc & ipsam postremò postulat gratiam,eo ipso facilem sibi aditum parans.Nam si alij ex illo,quæ postulant,cōsequuntur:longè id magis debuit Paulus. Si ante alios veniēs audiri meruerat:multò sanè magis cum aliis,& post alios pergens,cùm in primis nō pro se rogaret,sed pro alio.Deinde neuideretur huius tātùm gratia scribere, quasi non aliàs scripturus, nisi Onesimus impelleret: vide quàm prudenter & alias epistolæ adiecit causas. Primùm quidem ipsius charitatem insinuat, Deinde parari sibi etiam iubet hospitium.*Audiens*,inquit,*charitatem tuam*.Nō vulgaris hæc laus est,sed insignis planè,maiórque quàm si coram se vidisset.Constat enim hāc virtutem,nisi in eo fuisset eximia,nō adeò potuisse innotescere,vt ad eius quoque aures peruenirēt, cùm tāta vtrunq; terræ marísq; intercapedo dirimeret. Nam hic,vt mihi quidem videtur, in Phrygia fuit, cuius rei indicium Archippus est,de quo scribit Colossensibus.Quippe Colossenses Phryges sunt, ad quos scribēs Apostolꝰ ait:Cum lecta fuerit apud vos epistola,facite vt & in Colos.4.d
Laodicēsium legatur ecclesia,& eā quæ † ad Laodi- †ex Laodi-
censes] ipsi legatis. Porrò hæc Phrygiæ ciuitas fuit. cea est.
Oro,inquit,vt societas fidei tuę efficax sit.Videsvt antequam gratiā postulet,maiorē lōgè ipse præstiterit: *Vt*,inquit,*societas fidei tuæ efficax sit in agnitione omnis boni,quod in vobis est in Christo Iesu*. Hoc est, vt omnē virtutis speciē impleas,nihílq; tibi deesse patiaris.Ita enim fides efficax est,si habeat opera.Nā sine operibꝰ Iaco.2.d
fides mortua est.Nec ait,fides tua:sed,Societas fidei tuæ:illū sibiipsi cōiungēs,& vnum corpus ostendēs, atq; hoc ipso illū maximè, aptissimēq; † conueniēs.] † placans
Si socius,inquit,es in fide, debes esse& in cæteris so- & exorās
cius. *Gaudium enim habemus,& multam consolationem in charitate tua: quoniam viscera sanctorum requieuerunt per te frater*.Nihil ita mouere eius animum potest,vt beneficia in alios cōmunicata retexere, maximè cùm eis hic lōgè dignior, & venerabilior sit. Non quidē ait, cùm hæc aliis facias,quātò magis mihi denegare nō debes,quod cęteris pręstas:sed hoc ipsum tamē aliis verbis admonuit,lenius id quodammodo,& gratius expetens.Tu mihi,inquit,dedisti fiduciā postulandi ex his quæ in alios contulisti.*Et multam*,inquit,*consolationem*.Id est,nō solū lætamur,sed etiā consolamur: membra enim nostra illi sunt.Si igitur tantam oportet esse cōcordiam,cōsonantiámq; membrorum, vt in aliorum requie,hi quoq; qui in tribulatione sunt, quietis exortes,illorum tamen gratia exultent,quasi in totum corpus manante quietis beneficio: quantò magis & tu nobis requiem tribuisti? Neque verò ait: quoniam cedis,quoniā obtemperas: sed multò quidem vehementius,atque expressius:*Quoniam*, inquit, *viscera sanctorum per te requieuerunt*.Ac si enim paruulus charus nimium,atq; amabilis parentibus sit: ita charitas & affectio,& indulgentia liberalis,eum indicat à sanctis nimium fuisse dilectum. *Idcirco*, inquit, *magnam habens in Christo fiduciā*.Inspice,quæso,quàm cautus incedat. Ne quid enim,maxima licet vi charitatis expressum,auditorē fortè feriret,atq; ideo grauiter ferret:ideo antequā diceret,imperandi tibi, quia id graue

id graue videbatur,ac licèt ex charitate prolatū curare potiꝰ posset,ex abūdātia tamē magis secura premunit,dicēs fiduciā habēs:quod profectò Philemonē magni esse meriti indicātis est,ac si dicat: fiduciā tu nobis dedisti,neque hoc solū,sed in Christo. Non ideo q̄ sis in seculo clarior atque potentior,de te ista præsumimus:sed propter fidē, quam habes in Christum.Sicque demum addit,*Imperandi tibi*:etiam ne id quidē solùm, *sed etiam quod expedit*: hoc est,rationabilem rem.Et inspice obsecro, q̄ multis ex locis sibi ad cor eius aditū parat.Alios,inquit, & meipsum beneficiis foues,& propter Christum:& quia res rationabilis est,& quia charitas dat,*Propter quam magis obsecro*. ac si dicat:Scio quidem q̄ etiam imperans facilē efficiam quod intendo,quod ex præcedētibus tuis operibus colligo: sed quia mihi huius rei magnū studiū est,obsecro.Vtrunq; simul ostendit, q̄ & † sibi] cōfideret, quia imperauit: & q̄ ea cura vehementer sibi cordi esset,obsecrat enim.*Talis*,inquit,**existens vt Paulus senex*. O ineffabilē bonitatem.quāuis hunc modis aggreditur,quot ex partibꝰ exorare pergit?ex personę qualitate,Paulꝰ enim:ex ętate,quia senex: ex eo q̄ omnibus iustius,potentiūsq; persuadet,*Quoniam vinctus Iesu Christi*.Quis oro,huiusmodi athletā innumeris victoriis clarū nō obuiis exciperet manibꝰ? Quis intuens vinctū pro Christo,non ei innumeras deferret gratias? Cū itaque tam multis modis illis præparasset,ac mitigasset animū, non continuò adiecit nomen:sed post huiusmodi adeò insignē admonitionē differt adhuc.Nostis quippe dominorū aduersus fugitiuos seruos indignationē,& maximè si re familiari expilata diffugerint:quālibet illi mites fuerint, ex accepto detrimēto ira succrescit. Hanc igitur modis omnibꝰ lenire cōtendit.Ac primū persuadēs omnia, quęcunq; illa sint alacriter subministrare.Cū iam animum ipsius ad omnē parasset obedientiam,tunc iam quid velit,adiungit,& dicit: *Obsecro te*. Et adiicit laudes,cùm infert,*Pro filio meo,quē ego genui in vinculis meis*. Rursus vincula quę placādi ac exorādi vim habēt,& tū demū nomen apponitur.Nō modo enim extinxit iram,verū & magna iucūditate repleuit. Nequaquā, inquit,illū vocarem filiū,nisi esset valde approbatus, & vtilis.Illū deniq;, ac Timotheū eodem appello nomine.Vbi verò plurimis in locis suū declarasset affectū,ex partus quoq; tempore sui reuerētiam indicit. Vinctus,inquit,illū genui: vt ex hoc amore dignior honore censeatur, q̄ esset inter ipsa certamina, & in ipsis pro Christo tētationibus editus. *Onesimo, qui tibi aliquando inutilis fuit*. Vide q̄ prudenter ipsius delictū confitetur,vt eo ipso extinguat iracundiam domini. Scio,inquit,q̄ inutilis fuerit, *Nunc autem & tibi & mihi vtilis erit*. Non ait,nunc autem tibi vtilis erit,ne ille non crederet:sed personā quoq; introduxit suā,vt ex hoc ille dignius sperare meliora potuisset.Nūc autē, inquit,& tibi & mihi vtilis.Si enim Paulo futurus est vtilis,qui tantā virtutis & perfectionis diligentiā exigit,quātò amplius domino? *Quē remisi ad te*. Et hac ex parte iracundiā mitigat,cùm illum in manus domini tradit.Tunc enim maximè domini indignari solent, cū sibi pro absentibus preces porrigūtur.Hoc igitur ipsum in primis est,quod eius animū, furorémq; cōpescit omnē. *Tu autem ipsum suscipe*,† vt] *viscera mea*. Et hīc rursus non simpliciter posuit nomen,sed etiā vocem adhortantis adiecit,quę longè plus habet viriū, quàm si filiū diceret.Dixerat filium:dixerat,quem in vinculis genui, vt ex eo maximè videreē amabilis, q̄ esset in pressuris & in tētationibus genitus.Quòd em̄ illis maximè filiis afficiamur,quos inter pericula, vel etiā post euitata pericula gignimus, testimonio scripturę cōprobatur,quę Beniamī delicatū patri Iacob filiū ex eo manifestat,q̄ hūc moriens mater ediderit, appellauítq; Beniamin:hoc est, filiū doloris mei. Tu Gen.35.e
autē ipsum,inquit,† vt] viscera mea suscipe. Et ex his †hoc est.
verbis magnitudinē charitatis ostēdit. Non ait,recipe:nō dixit,ne irascaris:sed,suscipe:hoc est,non modò veniā, sed honorē quoque promeretur. Est enim Pauli filius effectus. *Quē ego volebā pro te retinere, vt ministraret mihi in vinculis euangelij*. Vides q̄ multa † perstrin- †præstrinxerit, ergo
xerit,vt illum domino venerabilē faciat?] Et inspice, tūc in do-
quæso,q̄ id sapiētēr efficiat.Inuenisti, ait, quo pacto mini honorē per-
mihi per illū ministrare possis.Ostēdit his verbis † si- duxerit?
bi] potius q̄ seruo prospicere, cū se illo nimis egere significat. *Sine cōsilio autem tuo nihil volui facere*.Istud est † ipsi.
quod in primis dominū flectit,quādo & res vtilis est, & sine illius tamē sententia nō attētatur:& addit, *Vti ne velut ex necessitate bonū tuum esset,sed voluntarium*.Sciebam enim,inquit,q̄ si nō fuisses præmonitus, sed repentè factū cognouisses,ne sic quidē ægrè, aut indignè ferres:verū te malui ex abundāti cōmonere, vti ne veluti ex necessitate bonū tuum esset. *Forsitan ideo discessit ad tempus, vt in æternum illum reciperes, non iam vt seruum*. Rectè,Forsitan,posuit,vt facilius crederet dominꝰ.Quia enim ex elatione,aut peruerso corde,nec ex voluntatis rectitudine fuga illa processerat, dicit Forsitā:neq; ait,ideo fugit:sed, ideo separatus est,honestiori vsus vocabulo.Neq; seipsum separauit dixit. Nō enim hoc ille molitus est,vt huiꝰ rei gratia discederet.Quod & Ioseph cū fratres alloquereē, eorúmque causam ageret,ait,Deꝰ huc me misit:hoc est,ma- Gen.45.b
litia vestra bene vsus,atq; vtiliter:ideo,inquit,ad horam separatus est.Et tēpus cōtrahit, & peccatū cōfitetur,illúdq; in dispensationē vertit. Vt in æternū illum reciperes,ait.Nō in præsenti tantū seculo,sed in futuro etiā.Vt eū semper habeas,iā nō vt seruū,sed vt seruo lōgè chariorē.Seruꝰ quidē est, sed maiori illū beneuolentia fouebis,q̄ si frater esset. Itaq; & tēporis, & qualitatis ratione lucratus es: iam enim abs te vltrà nō resiliet. *Vt in æternum*,inquit, *illum recipias, iam non vt seruū,sed* † *pro seruo*]*charissimū fratrem, maximè mihi*. †supra
Seruum ad modicū amiseras, & fratrē perpetuò re- seruum.
peristi,fratrē non modò tuū,sed etiā meum. Magnū ex hoc eximiæ virtutis testimonium.Si meus,inquit, frater est,profectò nō erubesces & tu illū habere fratrem. Ex eo igitur q̄ hunc filiū dixit, singularis affectus indiciū dedit:ex eo autem q̄ fratrem appellauit, magna illum beneuolentia,& pari secum honore dignū profectò declarauit. Ista non sine certa ratio- Morale
ne scripta sunt,sed vti ne † seruos peccantes despice- †de seruis
remus,]neque illis domini nimis immineant:sed cri- peccātibꝰ
mina discamus ignoscere eis,qui sunt huiusmodi, ne desperare-
semper seueri, semper asperrimi simus, ne seruitutis mus.
prætextu,si boni fuerint, socios illos in omnibus assumere erubescamus.Si enim Paulus nō erubuit huiusmodi appellare filiū,& viscera,& fratrē, atq; charissimū:cur,obsecro,nos erubescamus? Et quid dicā Paulus?Pauli ipse dominus non erubescit seruos no- Mat.12.d
stros fratres suos appellare,& nos erubescimus?Vide & Rom.
quāto honore nos ꝓsequitur. Seruos nostros vocat 8.f.
fratres suos,& amicos,& cohæredes.Ecce,vbinā res deducta est?Quid nos fecisse putabimus, dum cūcta

gesserimus? Nihil omnino, p̃mouimus, sed quantunlibet nos humiliauerimus, magna ipsius virtutis pars adhuc reliqua erit. Cur id quæso? Quia tu quæcunq; gesseris, erga cõseruos facis: at verò dominus seruis omnia facit. Audi & exhorresce, & nunquã de humilitate eleueris. Fortè rideris, quia diximus humilitatẽ attollere, sed desinite mirari. Extollit illa, nisi vera & germana fuerit: quonã id modo? Est ea ars profectò diabolica, vt quẽadmodum plures, eò q̃ inanem gloriam vicerunt, gloriãtur inanius: ita & quia se humiliauerunt, extollũtur. Verbi gratia: Venit quispiã frater, aut etiam seruus, suscepisti eũ, lauisti pedes, cõtinuò magna sapere cœpisti. Fecisti quod nemo, humilitatem cõsecutus es. Ea te cogitatio extollit, imò ex alto potius deiicit. Vnde igitur possit quis solidè in humilitate persistere? Si præceptum domini semper ani
Luc.17.c mo verset, quo ait: Cùm feceritis omnia, dicite, serui inutiles sumus. Et rursus si orbis magistrũ dixisse me-
Phili.3.c minerit, Ego me non arbitror cõprehendisse. Ille solus humilitatẽ animi verè consecutus est, qui sibiipsi persuasit, quãtunlibet peregerit, nihil se magnũ gessisse, qui nec ad finem peruenisse arbitratur. Cõplures ex humilitate in superbiã elati sunt, sed nos ne obsecro id patiamur. Fecisti aliquid humile, noli magnũ sapere, alioquin omnia perdidisti. Eiusmodi fuit pha
Luc.18.c risæus ille elatus, intumuit q̃ pauperibus decimas daret, totúmq; amisit. Non sic publicanus ille, qui quoniam se humiliter agnoscebat, iustificari præ illo me-
1.Cor.4.a ruit. Audi rursus dicentem Paulum: Nihil mihi conscius sum, sed nõ in hoc iustificatus sum. Vides quàm se nõ extulerit, sed modis omnibus presserit, atq; humilior euaserit, ídq; cùm ad supremum virtutis culmen peruenisset? Tres etiã pueri ignibus iniecti, quid
Dan.3.c in media fornace dicebant? Peccauimus cũ patribus nostris, iniquitatem fecimus. Istud cõtriti cordis indicium est, idcirco dicere poterãt: Sed in corde contrito, & spiritu humilitatis suscipiamur. Ita & cùm in fornacẽ incidissent, humiliores, quàm anteà fuerant,
†euaserũt † claruerunt. Nam postquàm miraculũ illud circa se patratũ viderunt, seipsos salute indignos arbitrãtes, ad humilitatẽ protinus conuersi sunt. Nam vbi penitus hæserit animo nos multa prẽter meritũ percepisse beneficia, tũc maximè angimur, si fuerimus grati. Sed enim illi quid vltra meritorum perceperunt modũ? Seipsos fornacis incendiis tradiderũt, peccantibus aliis, ipsi in captiuitatem fuerãt adducti: iuuenes adhuc, nec murmurauerunt, non irati sunt, neque dixerũt: Quid putas? hęccine ex diuino famulatu lucrati sumus? regi impio, & crudelissimo traditi sumus, nihil profecimus, debitam illi cultus impẽdentes reuerentiam, vnà cum idololatris ab impiissimo rege torquemur, in captiuitatẽ deuenimus, excidimus patria libertate, atq; omni ritu patrio priuati sumus, captiui & serui facti sum', immiti ac barbaro seruimus domino. Nunquid huiusmodi aliquid dixerunt? Non. Sed quid? Peccauimus, iniquitatẽ fecimus. Nec pro se tãtùm, sed pro aliis fundunt preces, & dicunt: quia regi
Dan.14.g immitissimo, & iniquissimo traditi sumus. Daniel itẽ secundò in lacũ leonum iniectus, ait: Recordatus est enim mei deus. Cur obsecro Daniel, tui recordatus
Ibid.2.d non esset? Nõne illum glorificasti coram rege, dicẽs: Et ego nõ in sapientia, quæ est in me? Nõ ideo in lacũ missus es, quia nequissimo illi decreto nõ obtemperasti? Nónne ipsius gratia nunc quoq; in lacum iniectus es? Ita sanè, inquit, sed multorũ tamẽ illi debitor sum. Quid iã nos dicturi sumus, qui multis peccatorum ruderibus pressi, humilitatis tamẽ gratiam, & singulare præsidiũ occupare negligimus? Audi quid & Dauid dixerit: Quòd si dixerit mihi, nolo te, ecce
2.Re.15.f ego, faciat mihi q̃d acceptũ est corã se. Poterat certè sua plurima rectè facta, p̃ferre, sed humilia sentire & dicere maluit. Heli etiam, Dominus, inquit, est: quod
1.Reg.3.d gratũ est corã se faciat. Istud satis cõgruit fidelib' seruis, nõ modò inter beneficia, sed in ipsis quoque supplíciis & cruciatib' deo gratias agere, eíq; omnia accepta referre. Quàm verò inepti sumus nos, qui cum dominos seruis plagas inferre viderim', parcere illis cũ sint iuris sui nõ ambigimus: deũ verò his, in quib' fuerit castigãdis seuerior, iustis parciturũ dubitam'? Hoc sanè Paulus significãs ait: Siue viuimus, siue mo
Rom.8.c rimur, domini sumus. Nõ vult sibi quis † opus]immi-
† opes. nui, nouit quo hunc verberis genere cædat, filiũ huic spẽ posteritatis tollit. Nemo nostrũ sibimet illo amplius parcit, qui cũ nõ essemus, nos esse cõstituit: qui Solem oriri facit, & pluit, qui inspirat animã, qui filiũ suum pro nobis dedit. Verũ vt ad id redeã, vnde digressus sum, & cuius gratia hæc oña dixi. Si humiles simus, vt decet: si mites ac mãsueti, vt oportet, non sit nobis ea humilitas elationis occasio. Humilis es & cunctis abiectior, noli idcirco inflari, neq; exprobres cæteris, ne perdas gloriã tuã: ideo nẽpe te humilias, vt arrogantiã fugias. Quòd si per hanc in arrogantiã corruas, melius fuerat nõ humiliari. Audi enim quid apostolus dicat: Et per ipsum, inquit, mihi operatur
Rom.7.b mortẽ, vt fiat nimiũ peccans peccatũ per mãdatum. Quoties tibi subrepit elata cogitatio, q̃ quasi humilitatis culmẽ occupaueris: cõsidera quonã vnde descẽderit dominus tuus, & tũc desines teipsum admirari & laudare: imò te, & tua omnia ridere cogeris, cũ ex collatione dominicæ humilitatis, nihil te omnino profecisse cognoueris, debitorẽ te semper existimãs. Quæcunq; operatus fueris, illã semper parabolã animo versa: Quis ex vobis habẽs seruum, inquit, qui in-
Luc.17.b gresso dicat recũbe, nõ dico vobis, sed sta, & ministra mihi: nũquid gratias habem' seruis nostris ministrãtibus nobis? At verò deus nobis gratias habet, nõ seruientibus sibi, sed quod expedit nobis agẽtibus. Veruntamẽ nõ ita afficiamur, aut hac illi intẽtione famulemur, vt nobis ille gratias habeat, sed vt q̃d est muneris nostri impleamus, debitúmq; persoluamus. Nãre vera omnia, quæ agimus nos, ac si debitũ deo tenemur exoluere: nã si cũ seruos pecunia emimus, semper illos nobis viuere volum', & iuris nostri esse quæ habuerint omnia: quantò magis is, qui nos ex nihilo cõdidit, & esse qui antè nõ fuimus, fecit, qui postmodum proprio nos ac preciosissimo redemit sanguine: tantũq; se deiecit nostri gratia, quãtũ nemo pro filiis charissimis faceret: qui de summa cœli arce, ac paternis sinib' ad nostra infirma descẽdit, qui sanguinẽ effudit suũ, sui nos iuris esse vult? Si igitur mille haberemus animas, cásq; pro illo ponerem' oẽs, putásne dignũ aliquid illius charitati retribuere possemus? Minimè id quidẽ. Cur, quęso? Quia cũ ille nihil deberet nobis, hoc fecit ex gratia: nos autẽ ex hoc illi debitores sumus. Atq; ille deus cũ esset, seruus factus est, neq; morti obnoxius in mortẽ venit, carne suscepta. Nos verò, etsi pro illo animas nõ poneremus, naturæ lege posituri eram', ac etiã inuiti paulò pòst excessuri ex vita. Eadẽ & in pecuniis ratio. Has enim etsi illius gratia nõ demus, mortis tamẽ necessitate linquem'.

Ita &

Ita & de humilitate sentiendũ. Nam etsi ipsius gratia humiliari renuimus, pressuræ nos, & clades, potẽtiorúmq; metus vel inuitos humiliabunt. Vides gratiæ singularẽ eminentiam? Non dicit, quid enim magnũ faciunt martyres? & si pro meo nomine nõ moriantur, omnino morituri sunt. Sed magnas illis gratias habet, quia spõtè deponũt, q̃d paulò pòst naturę iure deponerẽt. Nõ ait, quid enim magni agũt, qui pecunias spontè dispergũt, quas velint nolíntve, relicturi sunt: Sed multam his quoq; habet gratiã, neque erubescit fateri coram omnibus, q̃ à seruis cibatus fuerit dominus. Est enim & hoc ad gloriam domini, si seruos habeat gratos, & illum sic diligant serui: q̃ item quæ illorum sunt; sui iuris efficiat, idque coram omnibus nõ erubescat confiteri. Reuereamur imměsam charitatem Christi, incalescat animus, excitetur affectus. Audiuimus q̃ nos ille maximè omnium diligat, accẽdamur & nos ad amorẽ eius. Honoremus illum prę omnibus, reddamus vel ex parte amori eius vicẽ. Dominus noster nos adeò diligit, & torpore frigescimus, nec expergiscimur. Ne, quęso, simus adeò desides circa nostrarũ salutem animarum, sed totis viribus illũ diligamus, omniáq; pro illius dilectione impẽdamus, animã, pecuniam, gloriam, & alia omnino omnia, gaudẽtes, gestientes, prõpti, alacres, nõ quasi illi, sed vt nobisipsis prębituri, quę illius amore gesserimus. Ea quippe est amantiũ lex, vt se tum demũ fœlices putent, cùm aduersa pro his quos diligũt, sustinent. Ita igitur & nos erga dominũ nostrum afficiamur, vt futurorũ bonorũ participes esse mereamur, in Christo Iesu domino nostro, cũ quo est patri, sanctóque spiritui gloria, & honor, & imperium, nunc & semper, & in secula seculorum, Amen.

Homilia iij.

SI igitur habes me sociũ, suscipe illum sicut & me. Si quid verò te læsit, aut debet, hoc mihi imputa. Ego Paulus scripsi manu mea. Ego reddã, vt ne dicã tibi, quod & teipsum mihi debes. Ita frater ego te fruar in domino: refice viscera mea in Christo. Confidens in obedientia tua scripsi tibi, sciens, quoniã & super id quod dico facies. Simul & para mihi hospitium: nam spero per orationes vestras donari me vobis. Salutat te Epaphras cõcaptiuus meus in Christo Iesu, Marcus, Aristarchus, Demas, & Lucas, coadiutores mei. Gratia domini nostri Iesu Christi cum spiritu vestro, Amen. Nihil tantam impetrãdi vim habere solet, quantã nõ simul omnia petere. Vide enim post quãtas laudes, post quãtũ apparatũ, magnũ hoc posuit. Cũ dixisset illum filium suũ & euangelij socium, cũ sua eũ appellasset viscera, & dixisset, Vt fratrẽ illum recipe, & vt fratrẽ illũ habe: tunc addidit, Sicut & me. Nec istud erubuit Paulus, quia enim fideliũ seruus non erubescit appellari, nec modò erubescit, verũ id & liberè, & gratis cõfitetur: multò minus ita profiteri de se renuit. Id autẽ est: Si mecum eadẽ sentis, si eandẽ curris viã, si amicũ arbitraris, suscipe illũ, quem & ego meum suscepi. Et vide quàm cautè postremò addidit culpã. quia enim maximè rei pecuniariæ iactura angi homines solent, ne quid huiusmodi obiiceret, cõsumpta quippe fortè erat pecunia furto sublata: nõ ait, Si quid furatus est: sed, si quid te læsit. Simul & peccatũ confitetur, & nõ veluti serui peccatũ, sed quasi amici ad amicũ, iniuriæ magis vsus, q̃ furti nomine. Hoc, inquit, mihi imputa: id est, à me debitũ exige. Quanta verò cũ spirituali gratia id agit? *Ego*, inquit, *Paulus scripsi manu mea.* Gratẽ nimiũ illi verecundiã incutit, siquidẽ ipse illũ detrectaret admittere, pro quo Paulus literas huiusmodi scribere nõ renuisset. Atque ex eo quod sequitur, omnem ab eo sensum iracundiæ repulit: manu, inquit, mea scripsi. Nihil hisce visceribus gratius, vel vehemẽtius, nihil quod maiorẽ vim studij, & alacritatis ostendat. Pro viro vno q̃ eximiam ostendit prouidentiam. Vt non dicam, inquit, q̃ & teipsum mihi debes. Deinde ne putaretur cõtumelia in eũ, qui rogabatur admitti, si pro furto non ausus esset orare, & quod orabat consequi desperasset, q̃ pulchrè & istud consolatur: vt non dicam, inquit, q̃ & teipsum mihi debes, non modò tua, sed & teipsum. Et hoc ex charitate, & ex amicitiæ lege, & q̃ illi valde consideret, dixit. Et inspice quàm vbiq; vtriusq; rei curam gerat, & q̃ magna cum fiducia roget, & vt hoc vehementis fiduciæ illius argumentũ sit. *Ita frater.* Quid sibi hoc vult? suscipe eum. Omisso interim grato illo verborũ vsu, ad priora rursus ac seria vertitur, quanquã & ista seria sunt. Quæ enim sancti protulerũt, grata licèt ad dulcia, seria sunt. *Ita*, inquit, *frater ego te fruar in domino; refice viscera mea in Christo.* Hoc est, nõ mihi, sed domino gratiã des. *Confidens de obedientia tua scripsi tibi.* Quẽ lapidẽ ista non flecterent, non emollirent? Quam immanem licèt beluam hæc non in mansuetudinẽ verterent, ipsúmq; humanissimè suscipere persuaderẽt? Cùm tanta virtutũ testimonia illi præstitisset, nõ renuit etiam denuò causam ipsius tueri. Neq; verò imperio vsus, atq; authoritate hæc scribo, sed confidẽs de obediẽtia tua scripsi tibi: quod etiam in principio dixerat, fiduciã habens: hoc & modò, cũ signaret epistolam. *Sciens, quoniam & super id quod dico facies.* Habẽt ista magnam hortandi atq; exorandi vim. Erubescet enim profectò, & si ob nihil aliud non id faceret quod admonet, vel ex eo certè, q̃ hanc ille de se habet opinionem, super quam diceret ipse esse facturũ. *Simul autem & para mihi hospitium, spero enim per orationes vestras donari me vobis.* Et hoc vehementer confidẽtis erat indiciũ, imò & pro Onesimo in primis faciebat, ne illi negligerent: sed scientes illum omnino venturum atq; auditurum, vt sese habuerint aduersus eum, omnem iniuriæ memoriã deponerent, & prõptiores ad gratiã essent. Grãdis enim erat prę̃sentis Pauli honor & gratia: Pauli, inquã, post ætatem senectutis expressam, post cõmendata sæpius vincula. Rursus hoc ipsorum charitatis argumentũ est, vt orent ipsum sibi iterũ dari. Etsi enim, inquit, modò in periculis sum, tamen si oratis videbitis me. *Salutat te Epaphras concaptiuus meus in Christo Iesu.* Hic fuerat à Colossensibus
Colos.4.b missus, vt ex hoc etiã constet inde fuisse Philemonẽ. Concaptiuum etiã vocat, ostendens & ipsum in multa esse pressura. Itaq; & si nõ propter illũ ipsum, propter hunc saltẽ debuit audiri. Qui enim in afflictione positus seipsum negligit, vt aliorũ prospiciat commodis, omnino meretur audiri. Præterea & ex hoc illi verecundiã adducit, si ciuis eius & cõcaptiuus simul affligitur, ipse verò pro seruo rogatus, gratiã prę̃stare nolit. Addit, concaptiuus meus in Christo Iesu: ac si dicat, propter Christũ. *Marcus, Aristarchus, Demas, Lucas, cooperatores mei.* Quid ergo Lucã extremũ ponit in ordine? Nempe alibi dicit: Lucas solus est mecũ. Et
2.Tim.4.c Demas quid hic ponitur, vnus ex his qui reliquerãt eum, & præsens seculũ dilexerunt? Hæc autem etiam
Ibidem. alio in loco dicta sunt: indiscussa enim dimitti minimè oportet. Neq; enim simpliciter, aut fortuito posita sunt. Quo pacto autẽ illum eos salutare dicit, qui se de-

Ibid. d. se deseruerat? Erastus enim, inquit, mansit Corinthi. Epaphram vt eis cognitum, & inde oriundum addidit: & Marcum itidem qui erat & ipse mirabilis. Sed Deman quid? Fortassis postmodum negligentior factus est, cùm pericula plurima cerneret. Lucas itaq; qui vltimus erat, factus est primus. Et ex his ergo illũ salutat, vt ad dandã gratiam pronior sit. Cooperatores autem vocat, vt ei ad id stimulos addat. *Gratia domini nostri Iesu Christi cum spiritu vestro, Amen.*

Epistolam oratione conclusit.

Morale Est autem magnum quoddam, & salutare bonum oratio, animarúmq; nostrarũ firma custodia, tutissimúmq; præsidiũ: sed ita demum si dignè vixerimus, neq; nos per mala opera omni merito ac virtute priuemus. Et tu igitur cum accesseris ad sacerdotem, illéq; dixerit, miserebitur tui deus fili: noli verbo solo cõfidere, verùm opera adiice, fac opera misericordia digna. Benedicet te deus fili, si quidẽ digna benedictione peregeris: benedicet, si pauperi eleemosynam tribuas. Nã quę à deo cõsequi volumus, ea prius ꝓximis debemus impẽdere. Quòd si proximis opẽ denegamus, quomodo dei imploramus auxiliũ? Beati

Matt. 5. a enim, inquit, misericordes, quoniã ipsi misericordiã consequentur. Si enim homines miserentur eorũ qui sunt huiusmodi, multò magis deus: eis verò qui non

Iacob. 2. c miserẽtur, nõ sic. Iudiciũ enim absq; misericordia ei, qui nõ fecit misericordiã: Bona res misericordia. cur igitur hãc nõ exhibes alteri? Vis tibi ignosci delicta, quid ergo in te peccãti ipse non ignoscis? Accedis tu ad deũ, regnum cœlorum postulas, cùm ipse pecuniã deneges postulãti. Idcirco misericordiã minimè cõsequimur, quoniã non miseremur. Sed dices: At istud quo q; ad misericordiam pertinet, eis qui nõ miserẽtur misereri. Cur id quęso? Nẽpe qui crudelem & immitẽ, & qui proximũ mille affecerit incõmodis, humanitatis officiis fouet, quo pacto misericors erit? Quid ergo, inquies? Nõne & lauacrũ nos innumeris peccatis obnoxios abluit atq; saluauit? Eripuit nos illis quidẽ, verũ nõ ideo, vt malũ faciamus. Si eñ mortui sumus peccato, quomodo adhuc viuemus in illo? Quid ergo? Peccabimus, quia nõ sumus sub lege? Absit. Idcirco te illis eripuit, vt nõ ad eam ignominiam redeas. Quippe & medici, febre laborãtes eo incẽdio liberãt, nõ vt sanitate abutãtur in malũ atq; in perniciem suam. Nam præstaret morbo cõsenescere, q̃ ea ratione sanũ fieri, vt in lectũ deterius decidat: sed vt discẽtes infirmitatis incõmoda & mala, nõ iam in eadem incidant, vt sanitatẽ charius amplexi, omnia gerant, quæ ad eam conferre possint. Vbi est igitur, in-

† saluet? Sæpius enim audis.

quies, dei illa infinita clemẽtia, nisi & malos † sæpius saluet? Audio enim] plerosque ista dicere: Quia benignus est, omnino saluabit omnes. Ne itaque nos frustra fallamus, memini quippe hac de re locuturum aliãs fuisse pollicitũ. Agè hinc hodie verba faciamus, superioribus diebus ad vos de gehenna disserui, differẽs in aliud tẽpus de dei clemẽtia loqui, hodie debitũ reddere conuenit. Quòd itaq; gehenna sit, satis, vt reor, ostẽdimus, diluuio in mediũ adducto, malísque prioribus, cũ diceremus possibile nõ esse, vt qui illa intulisset, peccãtes modò impunitos esse permitteret. Si enim eos, qui ante legẽ peccabãt, tanta seueritate puniuit, eos qui post gratiam deteriora peccarũt, qua ratione impunitos dimissurus est? Quærebamus igitur, quomodo igitur bonus, quomodo clemens diceretur: sermonémq; distulimus, ne prolixitate nimia vestras obruerem° aures. Hodie ergo reddamus quod discutere promisimus, quomodo sit bonus deus, atq; vnde bonus, si quidẽ cruciat. Nanq; & aduersus hæreticos hic sermo cõuenit. Itaq; intentè accipite. Cũ nihil nostri indigeret deus, sola bonitate cõdidit nos. Quòd eñ nullo egeret, ex eo liquet, q̃ postremò creauit hominẽ. Nã si nostri eguisset, profectò longè antè fecisset. Si autem & sine nobis prius erat, nos autẽ sumus posterioribus tẽporibus cõditi, nos vtiq; cùm nostri nõ egeret, fecit. Cœlũ quoque, terram, mare, & quæ in eis sunt, propter nos cõdidit omnia. Quãtæ hoc benignitatis indiciũ? Plura quidẽ in hanc partem dicere possemus, sed breuitatis causa paucis contẽti erimus. Qui Solem suũ facit oriri su- *Matt. 5. g*

per bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos, nónne supremæ bonitatis? Non, inquiunt. Nam cùm aliquãdo cum quodã Marcionita cõtenderẽ, eumq; ita cõpellarem: asseruit hoc bonitatis illius indicium videri posse, si peccatorũ rationẽ minimè exigeret: si autẽ hanc exigit, nõ esse illa bonitatis indicia. Nõ ille quidem modò adest. Agè ergo, quæ tunc dicta fuere repetamus, atq; illis etiã plura. Ego enim ex abũdanti ostendã illum, nisi rationẽ exigeret, non esse bonũ: atq; ideo in primis esse bonũ, quia hanc exigit. Dic enim quæso, nisi ille à nobis rationẽ exigeret, essẽt ne vita humana? Nónne feris quoque ipsis immaniores euaderent homines? Si enim metu quoq; pœnarũ ac iudiciorũ imminente, pisces transgressi sumus inuicẽ deuorãtes, leones ac lupos quoq; transcendimus, dũ singuli quæ sunt aliena diripimus, nisi rationẽ à nobis exigendã pro indubitato teneremus, quanta confusio res humanas inuolueret? Quis iam labyrinthus mundanas perplexitates posset æquare? Quàm plena omnia iniquitatis ac temeritatis vidisses? Quis esset reueritus patrẽ? Quis pepercisset matri? Quis vllũ voluptatis, vllũ vitij genus omisisset? Quòd autẽ hæc ita se habeant, ex vestra sola domo conabor ostendere. Si seruis alicuius vestrũ, qui ista proponitis, persuadeatur, quælibet in vos patrauerint, siue illi iugũ dominationis excutiant, siue in corpora ipsorũ dominorũ effrænata ferãtur audacia, siue asportẽt omnia, siue singula moueãt loco, & vniuersa confundant, & deteriora etiã hostibus faciãt, illi non intẽtabunt minas, nec cruciatus admouebũt, nec digna plectẽt pœna, nec verba quidẽ molesta audient: num ista bonitatis esse videntur? At ego summæ immanitatis esse monstrabo, nõ modò per hanc planè insulsam benignitatẽ vxores ac filios prodere, verũ illos ipsos præ cæteris perire permittere. Nanq; & ebriosi, & impudici, ac petulãtes, & iniuriosi, bestiisq; omnibus stolidiores euadẽt. Hæccine, oro, benignitas est, ingenuam pessundare animã, & nosipsos atq; alterutrum perdere? Vidésne vt pœnas repetere, id tandẽ clemẽtiæ plenũ sit opus? Et quid seruos dicã per huiusmodi impunitatẽ ad scelera prõptius currere? Et filios si quis impunè permittat cũcta præsumere, neq; castiget errantes, ad quæ non prærupta vitiorum euasuri sunt? Quòd si corã hominibus ea castigatio meretur laudẽ, ac bonitatis insigne est, esset autẽ non castigare crudelitatis: quãtò magis id in deo erit? Igitur quoniam supremè bonus est, idcirco gehennæ præparauit incendia. Vultis & alia ex parte diuinã agnoscere benignitatem? Non modò eo metu coërcet improbos, verùm & qui boni sunt, non eos finit fieri malos. Nam si nulla esset meritorũ discretio, neq; secũdum

opera

opera cuique præmia recompẽsarentur: omnes profectò mali fierent. At nunc quoque istud nõ mediocriter consolatur bonos. Audi deniq; quid propheta

Psal. 57. b testatur: Lætabitur iustus cùm viderit vindictam impij, manus suas lauabit in sanguine peccatoris. Non gratulãdo insultãs, absit, sed metuens, ne patiatur eadẽ, emẽdare intima sua, vitámq; omnẽ corrigere studet. Quãtæ verò istud solertiæ, quantæq; prudentiæ est? Ita sanè inquies, sed si tantummodo comminatus esset, nõ etiam supplicia inferret, satis esse poterat. Si modò, quãdo supplicia infert, minas tamẽ esse arbitraris, atq; ideo negligẽtior fis: si reuera tantũmodo minatus esset, tunc omnino desidiæ manus dedisses.

Ionæ. 3. b. Niniuitæ si scissent minas sibi tantũ intẽtari, nunquã profectò pœnitentiã egissent. Quoniam verò pœnituerunt, ad verba vsq; minæ illæ peruenerunt. Si vis eas minas sistere, in tua potestate est. Melior euade, & ad verba vsq; minæ desæuiẽt: si autẽ contẽnis minas, quod absit, rem ipsam experieris. Hi qui sub diluuio fuere, si minas timuissent, nunquã ad experimentum rei peruenissent. Et nos itaq; si timuerimus minas, facta nõ sustinebim°. Præstet omnipotẽs & misericors deus, vt nos omnes ita hîc resipiscamus, atq; ita pœnitẽtiæ præsidiũ arripiamus, vt bonis illis sempiternis frui mereamur: quibus vtinã nos digni inueniamur, gratia & misericordia domini nostri Iesu Christi, cũ quo est patri, sanctóq; spiritui gloria, imperiũ & honor, nũc & semper, & in secula seculorũ, Amen.

Expositionis diui Ioannis Chrysostomi episcopi Constantinopolitani, in epistolã beati Pauli apostoli ad Philemonem, Ambrosio Camaldulensi interprete, finis.

DIVI IOANNIS CHRYSOSTOMI ARCHIepiscopi Constantinopolitani expositio in epistolam ad Hebræos, ex annotationibus & commentariis ipsius post eius obitum à Constantino presbytero edita, Mutij Scholastici interpretatione, nunc denuo ad Græcum exemplar per Philip. Montanum recognita. Verũ quandoquidem illud plerúmque corruptum esset, quædam ex Mutij interpretatione, qui fortasse emendatius Græcum exẽplar nactus fuerat, retinuimus, & margini adscripsimus præfixo asterisco.

PRAEFATIO.

BEATVS Paulus ad Romanos scribens dicit: Quatenus ego sum gentiũ apostolus, diligẽtior ministerio meo perfungor, siquo modo ad æmulandum prouocem carnem meã. Et rursum alibi: Nam qui efficax fuit in Petro ad apostolatũ circuncisionis, efficax fuit & in me erga gentes. Si igitur gentium apostolus erat: nãque & in Actis ad ipsum dicit deus, Vade, quia ad gentes longinquas mittam te: quid ei negocij cum Hebræis fuit? aut cur etiã ad ipsos epistolam misit? præsertim cum illis exosus esset, vt ex multis locis perspicuũ est. Audi enim quid Iacobus ad eũ loquatur: Et hi omnes audierunt de te, q̃ defectionem doceas à lege: & multæ sæpe quæstiones ea de re sunt ei exhibitæ. Roget igitur aliquis, cũ legis esset peritus, vtpote ad pedes Gamalielis edoctus, & magno erga eam zelo affectus, ac proinde valde idoneus ad confundẽdum aduersarios, cur nõ ad Iudæos à deo missus sit? nẽpe q̃ eo nomine præcipuè ipsi erant infensi. Nõ enim referent, inquit ad eũ deus, sed proficiscere ad gentes longinquas, quia nõ accipient testimonium tuum de me. tum ille. Etiã domine ipsi sciunt q̃ ego vinciebã & verberabam per synagogas credentes in te, & cum effunderetur sanguis Stephani testis tui, ego quoque aderã approbans eam cædem, custodiens vestes interimentium illum. atq; hoc ait signum esse & argumentum, q̃ non crediturí sint sibi. Sic enim se res habet. Quando quis à gente quapiam defecerit, si sit ex infimis & nullius existimationis, non admodum molestum est his quos deseruit. q̃ si idem faciat eximius aliquis & suspiciendus, quíq; res eorũ probè calleat, id verò illos malè habet, & supra modũ mœrore cõficit, vt quod maximè illorum opinionem apud vulgus cõuellat. Quin & aliud quiddã ei inerat. Quídnã hoc? q̃ Petrus & reliqui cum Christo conuixerant, & prodigia eius ac miracula viderant. huic autem nihil tale contigit, sed cum esset in partibus Iudęorum, repentè transfugit ad nostros, id quod valde res nostras cõfirmauit. Illi enim vel ad gratiam testimoniũ ferre videri poterant, quasi ob magistri desideriũ attestarentur talia. nunc verò rediuiui testis, vocẽ solã eius audiuerat. quapropter vides eos huic ex animo infestos, seditiones concitantes, & nihil nõ in perniciem eius molientes. Cæterũ incredulos Iudæos hęc causa abalienauerat, credentes verò quænam? Quia necesse habebat gentibus prædicare Christianã religionẽ, & quoties in Iudæorum regione versaretur, nihil eos curabat. Petrus enim & socij, vt qui Hierosolymis prædicabant, vbi legis feruens studium erat, necesse habebant eã iubere seruari. at hic noster multa libertate vtebatur, & plerique ex gentilibus erant professione Iudæi, qui q̃ apud exteros degerent, non tanta legis religione tenebantur, cóque facilius se ab illa absoluebant, Paulo omnia pura prædicante. Et hoc est quod ei obiiciunt, multitudinis reuerentiam incutientes. Vides, inquiunt, frater quot milia huc cõ uenerint? qui ob hoc hominem oderant & auersabãtur, q̃ audiuissent eum defectionem à lege docere. Cur igitur Iudęis scribit, cum non sit eorum doctor: aut quónam ad eos epistolam mittit? Mea opinione Hierosolymam & in Palæstinam. sed quomodo scribit? Quemadmodum & baptizabat, non habẽs mandatum vt baptizaret. ait enim se non missum ad baptizandum. Nec tamen vetitus erat, sed operę auctarium hoc fecit. Et qui poterat his non scribere, pro quibus vel deuoueri volebat? Quapropter dixit: Nostis fratrem Timotheum solutum, cum quo si maturius venerit visam vos. Nondũ enim comprehensus erat. Cum igitur biennium Romæ exegisset in vinculis, tandẽ dimissus est: deinde in Hispanias profectus inuisit illic Iudęos quoq;: ac tum fortasse Romam reuersus est, quando & suppliciũ iussu Neronis pertulit. proinde epistola ad Timotheũ antiquior hac apparet. illic enim dicit: Nam ipse iam immolor. Et rursum:

ſum:In prima mea defēſione nemo mihi adfuit.Mul
tum autē certamittum vbiq; erat,quemadmodum &
Theſſalonicēſibus ſcribit:Imitatores facti eſtis eccle
ſiarū Iudææ.quin & ipſis ſcribēs,Cū gaudio, inquit,
direptionē facultatum veſtrarū accepiſtis.Vides eo-
rū certamina.Quod ſi apoſtolos ita tractabāt,non in
Iudęa modo,ſed vbicūq; inter gētiles degebāt,quid
non facturi erāt cæteris fidelibus? quamobrem vides
eum horū curam gerere præcipuā. Cum enim dicit:
Proficiſcor miniſtratur⁹ ſanctis Hieroſolymę:& rur-
ſum cū adhortatur Corinthios ad beneficētiam,ſcri-
bēs Macedonas iā collationē feciſſe,addēs ſe quoq;
ſi opus ſit profecturum:hoc ipſum dicit. Et cū dicit,
Tantū vt pauperū memores eſſemus:id quod diligē-
ter curaui:idem dicit. Rurſum dicens dextras dede-
rūt ſocietatis mihi & Barnabæ,vt nos quidē ad gen-
tes,ipſi autem ad circūciſos:idem dicit.At non ſic de
pauperibus illic agētibus,ſed vult nos participes eſſe
erga illos beneficētiæ.non enim quēadmodū prędi-
candi,ſic pauperū curam ita inter ſe cōparauerūt, vt
hi gentilibus,illi Iudæis proſpicerēt.Vides q̄ ſit ſoli-
citus?Et meritò.Aliud enim erat apud cęteras gētes,
vbi Iudæi cū Græcis promiſcuè verſabātur. In Iudęa
verò quoniā etiam tum quædā libertatis ſpecies ma
nebat,nec vetabātur ſuis legibus viuere, nondū Ro-
manis ad plenum ſubditi, nō mirum ſi quandam ſibi
vindicabāt tyrannidē : quando & in alienis vrbibus,
ſicut Corinthi pulſabant archiſynagogū ante ipſum
tribunal proconſulis, Gallione quaſi rem nihil ad ſe
pertinentē diſſimulāte.Vides igitur quomodo in ex-
ternis vrbibus apoſtolos ad magiſtratus adducūt, &
profanorū opē contra eos poſtulāt:domi verò nihil
tale faciūt,ſed ipſi cōuocato cōſilio in quoſcunq; li-
buerit animaduertunt.Sic Stephanū interfecerūt,ſic
apoſtolos *flagris caſtigauerūt incōſultis* præſidibus.
Sic & Paulū oceiſuri erāt,niſi tribunus eis ſe obiecciſ-
ſet.Hæc enim fiebāt manēte adhuc authoritate pō-
tificū,incolumi tēplo cum ſuis ceremoniis.Aſpice ip
ſum Paulū iudicio ſacerdotis ſubiici, dicētē, neſcie-
bam eſſe pontificē:idq; in prouincia Romana. Tāta
illis tū erat licētia . Cogita igitur q̄ miſera fuerit tūc
fideliū Hieroſolyma cæterámq; Iudæā habitantium
conditio.Quare nil mirum ſi is qui deuoueri pro in-
credulis cupiebat, & de conuerſis ad fidem tam erat
ſolicitus,vt ſi ita res poſceret,profectionē non detre-
ctaret ad miniſtrādum eorū neceſſitatibus, dignatur
eos cōſolatione per literas,& labantes fulcit ſuis ad-
hortationibus.Intantū enim opprimebātur, vt penè
deficerēt:id quod circa epiſtolæ finem his verbis in-
dicat.Quapropter man⁹ remiſſas &genua ſoluta ſur-
rigite.Et rurſum: Adhuc perpuſillū temporis, & qui
venturus eſt veniet,& non tardabit.Et iterū:Si alieni
eſtis à caſtigatione, igitur ſpurij eſtis,non filij. Quo-
niā enim Iudæi erant,& à patribus ſuis didicerant,in
hac vita expectandas eſſe malorū & bonorum vicif-
ſitudines:tunc verò ſpe bonorū poſt mortem dilata,
mala tantū erant in manibus, nō immerito poſt lon-
gam tolerantiam quidā reddebātur puſillanimes: ad
quos præſentem ſermonē dirigit. Sed hæc ſuo tem-
pore diſſeremus prolixius,nunc ſatis ſit indicaſſe, q̄
neceſſe illi fuerit ad eos ſcribere, de quibus erat tan-
topere ſolicitus.Licet enim certis de cauſis ad ipſos
miſſus nō ſit,nihil tamen vetabat eū ſcribere . Quòd
autē ad puſillanimitatē vergebāt, indicat his verbis:
remiſſas man⁹ & ſoluta genua ſurrigite, & greſſus re-

ctos facite.Et iterum. Non enim iniuſtus eſt deus vt
obiuiſcatur operū veſtrorū & charitatis.Nam anima
ipſorū crebris quaſſata tentationibus dimouebatur à
ſoliditate fidei. Quamobrē cōfirmat eos talibus ad-
hortationibus ; ne ſint corde incredulo: atq; hæc eſt
cauſa cur in hac potiſſimū epiſtola multa de fide diſ-
ſerat:vbi circa finē oſtēdit,patribus quoq; nō repre-
ſentata quæ promiſſa ſunt. Ad hæc ne ſe putarēt de-
relictos in aduerſitatibus,duobus modis eos inſtruit:
primò quæcunq; acciderint iubēs ferre fortiter, de-
inde ſperare certum præmium. Deum enim non ne-
glecturum inhonoratum Abelem, & reliquā dein-
ceps iuſtorū ſeriem. Et triplicē illis conſolationē ad-
hibet. Vnā exemplo paſſionis Chriſti,dicens nō eſſe
potiorē ſeruum q̄ ſit ipſius dominus.alterā oſtentato
credentiū præmio.tertiā dum docet qualiſnā ſit hęc
aduerſitas.nec per futura ſolū eos confirmat, quibus
minus moueri poterant,verū etiā per præterita,quæ
acciderunt ipſorum patribus.Idem & Chriſtus facit,
nunc negans ſeruū maiorem eſſe ſuo domino , nunc
multas eſſe māſiones apud patrem ſuum aſſeuerās,&
nunquā non incredulis væ denuncians . Porrò apo-
ſtolus crebram manſionē facit teſtamēti noui ſimul
& veteris,q̄ id animaduerteret ad reſurrectionis per-
ſuaſionem valde conducibile.Ne enim propter paſ-
ſionem domini de reſurrectione eius dubitent, pro-
phetarū eam teſtimoniis aſtruit,docens noſtris rebus
venerationē deberi nō Iudaicis.adhuc enim tēplum
ſtabat cū ſuis ſacrificiis.Quapropter dicit : Excamus
igitur extra caſtra opprobriū eius portantes.Poterat
autē hac parte contradici,Si hęc vmbra tantū ſunt &
imago,quī fit vt non prætereant , neq; cedāt iam ex-
ortæ luci veritatis,ſed in ſuo vigore perſeuerēt?Ideo
hoc quoq; euenturū ſuo tēpore ſubindicat,hoc ipſo
eos confirmans, q̄ iam antè longo tēpore per fidem
in afflictionibus conſtanter perdurauerint, Cum de-
beatis,inquit, pro tēporis ratione doctores eſſe. Et,
ne fortè ſit in aliquo veſtrum cor malū infidelitatis.
Et,Imitatores facti eſtis eorum,qui per fidem ac pa-
tientiam hæreditatem promiſſionum cōſecuti ſunt.

Cap.1. *Vltifariam multiſque modis olim deus locutus patri-
bus in prophetis,in nouiſſimis diebus hiſce locutus eſt
nobis in filio,quem conſtituit hæredem omnium,per
quem etiam ſecula fecit.*

Homilia prima.

Rom.5.d REuera vbi abūdauit peccatū , ſuper-
abundauit & gratia . Quod quidem
etiā hic in ipſo exordio beatus Pau-
lus ſcribens ad Hebræos , inſinuat.
Quoniā enim tot malis vexatos ve-
riſimile erat valdē afflictos eſſe, &
ob hoc inferiores ſibi omniúmq; miſerrimos videri:
oſtendit eos maiori ob id gratia perfrui, vt ex ipſo
ſermonis initio erigat auditores.Propterea ergo di-
cit: *Multifariam multiſque modis olim deus locutus patribus
in Prophetis,in nouiſſimis hiſce diebus locutus eſt nobis in filio.*
Quare prophetas nominans,ſemetipſum non oppo
ſuit,idque cum tanto maior eſſet , quanto ſibi fuerat
diſpenſatio commiſſa pręclarior?Sed hoc non fecit.
Quid ita ? Primum quia de ſeipſo maiora dicere no-
luit.Secundò verò,quia nondū erant auditores per-
fecti . Tertiò, quia volebat eorum mentes erigere &
oſtendere

oſtendere magnā præſentis tēporis eminentiā, velu-
ti ſi diceret:Quid magnū ſi prophetas miſit patribus
noſtris?Nobis enim filiū ſuum vnigenitum miſit. Et
rectè exorſus eſt in hūc modū, Multifariam multiſq;
modis.Oſtēdit enim quoniā neq; ipſi præphetę deū
viderunt,filius autē vidit. Multifariam multiſq; mo-
Oſea 12.c dis,hoc eſt,variè.Ego enim,inquit,viſiones multipli-
caui& in manib⁹ prophetarū aſſimulatus ſum.Proin-
de non ſecundū hoc ſolū eminentia declaratur, quia
illis quidē prophetę miſſi ſunt,nobis autem filius,ſed
etiam quod illorū nemo vidit deū : filius autem vni-
genitus vidit.Et hoc quidem ſtatim nō ponit, ſed in
cōſequentibus adſtruit , cum de humanitate eius lo-
quens,Quem enim angelorū ſic appellauit,inquit,fi-
Pſal.2.b lius meus es tu,& ſede à dextris meis. Cōtēplare pru
dentiam multā.Primo enim ex prophetis eminentiā
declarat,deinde, tanquàm conſentaneū hoc adſtru-
xiſſet,oſtendit q̄ illis quidem per prophetas locutus
eſt , nobis autē per vnigenitum, deinde quia illis per
angelos.Hoc iterū non ab re confirmat:ſiquidem &
angeli locuti ſunt Iudęis . Verū & hic nos illos ſupe-
ramus,tantóque magis excellimus,quanto maius eſt
q̄ nobis dominus locutus eſt , illis verò ſerui,& pro-
phetæ cōſerui.Et bene dixit,in nouiſſimis dieb⁹. Nā
& hoc eos erigit,& animos quos in poſterū deiece-
Phili.4.e rant, conſolatur . Quemadmodum enim alibi dicit:
Rom.13.d Quia dominus propè eſt,nihil ſoliciti ſitis.Et iterum:
Nunc enim propior eſt noſtra ſalus , quàm cū credi-
dimus:Sic etiā hic.Quid igitur eſt quod dicit?Nem-
pe hoc: Qui fuerit certādo fatigatus, cū audierit finē
inſtare certaminis,reſpirat paululū,videns quod iam
laborū finis inſtet & requiei principiū. In nouiſſimis
hiſce diebus locutus eſt nobis in filio.Ecce iterū,in fi
lio, pro,per filiū, dicit,aduerſus eos qui id non filio,
ſed ſpiritui competere dicūt . Vidéſne quod,in,pro,
per,capitur?Vides etiā:aliud, olim, aliud, in nouiſſi-
mis diebus,ſignificat . Quoniā cum multū temporis
interceſſiſſet,dū caſtigandi ſumus, dū omnia nos di-
uina dona deſtituūt,dum ſalutis expectatio nulla ſu-
pereſt,dum vndiq; nihil aliud præſtolamur,q̄ vt peſ-
ſum nobis ſemper res eant,ibi progredi cœperūt. Et
animaduerte q̄ prudenter hoc dixit: Non enim, in-
quit,deus locutus eſt, tametſi hic vtiq; fuit qui locu-
tus erat : ſed quoniā animi eorum imbecilles adhuc
erant,& nōdum ferre quæ de Chriſto dicerētur, po-
terant , deus per ipſum locutus eſt, inquit. Sed dicat
aliquis,At nondū temporis huius eminentiā doces.
†*nouiū & veteris teſtamētiū*] Hic enim oſtendiſti † quæ illi iam olim , & quæ hic
nunc locutus eſt,]vnius eiuſdémq; eſſe dei : eminen-
tiam verò non magnam oſtendiſti.Itaq; hoc oratio-
ne deinceps declarat,dicens,Locutus eſt nobis in fi-
lio.Vide quomodo ſeipſum apoſtolis ſociet & exæ-
quet beatus Paulus,dum ait,locutus eſt nobis:quan-
quā ipſi non fuerit locutus,ſed apoſtolis,& per apo-
ſtolos aliis.Extollit autē nos,& oſtendit quod & ip-
ſis ſit locutus, & nedū Iudæos adhuc vllo ſermone
contingit.Nā fermè omnes quibus prophetæ locuti
ſunt,malignos fuiſſe nefarióſq; conſtat.At nondū de
iſtis loquitur,ſed interim de beneficiis diſputat,diui-
na largitate cōceſſis. Quē conſtituit, inquit, hæredē
omniū. Quid eſt,quē conſtituit hæredem omnium?
Hic omnē carnē ſignificat, ſicut etiā in ſecundo di-
citur pſalmo : Pete à me, inquit, & dabo tibi gentes
hęreditatē tuā.Non iam portio domini tantū Iacob,
& ſors eius ſolus Iſraël,ſed omnes nationes: hoc eſt,

hunc filium dominū conſtituit vniuerſorum . Quod
etiam in Actibus apoſtolorū Petrus loquitur dicēs:
Et dominum eum & Chriſtū deus fecit.Hęredis au- *Act.2.f*
tem vtitur nomine,vt duo quædam per hoc oſtēdat:
& q̄ proprius ſit filius , & q̄ dominationis illi nulla
contingat amiſſio . Hæredem autem omnium dicit,
mundi totius.Deinde ſermonē ſuum ad priora con-
uertit. *Per quem & ſecula fecit.* Vbi ſunt qui dicunt,
erat quando non erat? Poſt hæc gradationibus qui-
buſdam vſus,quod omnibus iſtis multo maius eſt,lo-
quitur, dicens. *Qui cum ſit ſplendor gloriæ , & character
ſubſtantiæ eius,ferátque omnia verbo potentiæ ſuæ,per ſemetip-
ſum mundatione peccatorum noſtrorum facta, conſedit in dex-
tera maieſtatis in excelſis: tanto melior angelis factus , quanto
præ illis differentius nomen ſortitus eſt.* O apoſtolica ſapiē-
tia,magis autem non Pauli ſapientia,ſed ſpiritus ſan-
cti admiranda eſt gratia.Non enim ex intellectu hęc
proprio locutus eſt,nec humano hāc ſapientiā inue-
nit ingenio.Vnde enim illi hoc?Num ex cultro ſuto-
rio,aut pellibus,aut in officina illa hęc potuit edoce-
ri?Nequaquā:ſed diūinæ fuit hæc operatio maieſta-
tis.Nō enim has intelligentias ſua mēte procreabat,
quæ tunc erat tam humilis ac tenuis,vt nihil amplius
haberet à plebeis & popularib⁹.Quomodo enim ha-
buiſſet quum circa cōmercia confectionémque pel-
lium cōſumeretur?Sed gratia ſpiritus ſancti per quos
vult potentiæ ſuæ virtutes oſtendit.Sicut enim ſi ali-
quis infantulū quempiā in excelſum quendā locum,
& pertingentē ad ipſum verticē cœli ſubducere vo-
lens paulatim ſenſimq; hoc faciat ab inferioribus ad
ſuperiora cōſcendens: deinde in ipſo vertice conſti-
tutum,iubeat deorſum in inferiora deſpicere: deſpi-
cientē verò cū videat hæſitare , & obſcuritatibus ac
vertigine fatigari , iterū ad humiliora deponat, quo
reſpirare valeat,atq; animū recreare:deinde cū refe-
ctus fuerit,eum iterū ad ſuperiora ſuſtollat,& iterum
ad inferiora reuocet:ita & circa Hebræos beatus fa-
ciebat Apoſtolus,& ſic eum vbiq; reperies magiſtri
ſui in docendo veſtigia conſequutū. Nam & ipſe ſic
fecit:aliquando quidē in altiora diſcipulos ſuos ſub-
leuauit , aliquando autē eos ad inferiora reuocauit,
nequaquam prolixo tēpore in alterutra permanere
parte permittēs.Et contēplare etiā hoc loco ſapien-
tiā Pauli,per quales eos ſubleuauerit gradus, & qua-
liter eos ad ipſum apicē pietatis adduxerit : & quo-
modo antequā deficiant, & eos obſcuritas occupet,
ad inferiora,quò paululū recreari queāt reuocās, di-
cat,loquutus eſt nobis in filio ſuo,quē poſuit hęredē
omnium.Filij quippe nomen cōmune eſt . Vbi verò
proprius intelligitur filius,ſuperior eſt & excellētior
vniuerſis.Sed interim quomodolibet ſe habeat , ad-
ſtruit illum deſurſum eſſe.Et vide quomodo hoc di-
cat:Quē poſuit,inquit,hęredē omnium.Quod dixit,
hæredē poſuit,humilitatis eſt indiciū.Deinde ad ſu-
periorem gradū,altiorémq; tranſcendens , Per quē,
inquit,& ſecula fecit. Poſtea ad excelſiorē omnibus
venit,poſt quē altiorē alterum gradum inuenire non
poſſis.Qui cum ſit,inquit,ſplendor gloriæ, & chara-
cter ſubſtantiæ eius.Reuera in ipſum eos inacceſſibi-
le lumen induxit , & in ipſum ſplendorem immenſæ
ſummæq; charitatis:& antequam eos obſcuritas vlla
corripiat, attende quomodo iterum ſedetentim ad
inferiora & conſueta loca deponat,dicens:Ferátque
omnia verbo virtutis ſuæ,per ſemetipſum mūdatio-
ne peccatorum noſtrorum facta , conſedit in dextra

maiestatis. Nõ simpliciter dixit, cõsedit, sed post mũdationem, inquit, cõsedit. Incarnationẽ enim apprehendit, deinde humilia loquitur, & post hæc interlocutus paululũ, in dextra, inquit, maiestatis in excelsis. Iterũ ad humilia narrãda reuertitur. Tãto melior factus angelis, quãto præ illis differentius nomẽ hæreditauit. Hic iam de eo, qui est secũdum carnẽ, disputat. In eo enim quod dixit, melior factus est, nõ essentię quã patri conformẽ habet declarat indicium. Illa enim nõ est facta, sed nata. Loquitur autẽ de carnali substantia: ipsa enim facta est. Sed nunc nõ de essen-
Ioan. 1. b tia eius sermo peragitur: sed sicut Ioannes dicit, Qui post me venit, ante me fact' est, hoc est, honorabilior atq; celebrior: sic etiam hic. Tanto melior, inquit, factus angelis: hoc est, pręclarior, quãto differẽtius pręillis hæreditauit nomẽ. Vides ꝙ de eo, qui est secun-
† de' verbũ semper habuit. dum carnẽ sermo versatur? Hoc enim nomẽ † deus, verbum semper habuit,] non postea hæreditauit: neque postea eum angelis meliorem constat effectum, quando mundatione sua abstulit nostra peccata: sed semper melior fuit, & non solũ melior, sed etiã incõparabiliter melior vniuersis. Verũtamẽ de eo, qui est secundũ carnẽ, ista dicuntur. Sic enim & nobis vsus est, cũ de natura humana disserimus, & sublimia loquimur, & submissa. Quando enim dicimus, nihil est
** χείρονος, id est à deteriori scilicet parte: sic & mox: ab inferiori, in singulari numero omnia Græcè habentur.* homo, terra est homo, cinis est homo, totũ à * deterioribus appellamus: quãdo vero dicimus, immortale animal est homo, & rationale, & supernis cognatũ, à melioribus vocamus vniuersum: Sic & in Christo aliquando quidem ab inferioribus, aliquando autẽ à melioribus loquitur Paulus, & dispensationẽ cupiẽs confirmare, & perfectam commendare naturam.

Morale

Quoniam itaq; mundationem peccatorũ nostrorum fecit, perseueremus mundi, nihil sordidum, vel pollutum anima nostra suscipiat, sed pulchritudinẽ, quam nobis indidit, decorémque seruemus. Munda mens & inuiolata permaneat, non habeat maculam, neque rugã, vel aliquid eiusmodi. Macula quippe, vel ruga, minora peccata sunt. Verbi gratia: Detractio, iniuria, mendaciũ: magis autem neque minora sunt hæc, sed valde magna, & à cœlestib' nos alienare va-
Matt. 5. c lentia. Qualiter hoc, & quo pacto? Qui enim appellat fratrem suũ fatuum, reus erit gehennæ ignis. Si ergo sic punitur qui fatuũ vocat, quod videtur leuioris esse, vel potius infantilis iniurię: qui malorum morum cuiquam crimẽ imponit, & iniquum atque inuidum dicit, & mille aliis non dubitat fratrẽ iaculari criminibus, quæ non patietur tormentorũ supplicia? Quid hoc terribilius? Sed rogo vt patiẽter sermonem meũ
Ibid. 25. d paululũ toleretis. Si enim quæ facit vni ex minimis, ipsi facit: quomodo non & in benedictionibus, & in maledictionibus similis sentẽtia perseueret? Qui conuicium ergo facit fratri, deo conuiciũ facit: & qui honorat fratrem, deum honorare declaratur. Assuescamus igitur linguã nostram ad benedicendũ esse pro-
Psal. 33. c cliuem. Abstine, inquit, linguã tuã à malo. Non enim propterea illã deus tribuit, vt maledicamus, vel conuiciemur, vel accusandi mutuo geramus studium: sed vt per eam deũ laudemus, vt illa loquamur quæ gratiam audiẽtibus conferant, quæ ad profectum, & ad ædificationẽ proficiant proximorũ. Maledixisti hũc aut illũ: quid ex hoc rogo, lucratus es? Nónne tibiipsi pariter cum illo nocuisti? Siquidem opinionem hominis maledici incurristi. Nullũ est enim prorsus malum, quod vsque ad eum tantũ consistat qui patitur, & non etiã illum qui facit, vna comprehendat: sicut verbi causa, inuidia. Inuidus enim putatur quidẽ insidiari aliis, sed ipse primus illo malo cõsumitur, & tabido corde maceratus, & odio cũctis habitus. Itẽ cupidus, vel auarus, aufert quidẽ pecuniam aliorũ, sed etiã sibi aufert gratiã, aufert charitatẽ, facit vt ab omnibus accusetur. Multo quippe melior est opinio bona pecuniis. Illa emẽ si mala fuerit, nõ facile abluitur, pecunias autẽ nihil est laboris acquirere. Magis autẽ pecuniæ & cũ adsunt, non satis adiuuant: & cum desunt, nihil protinus obsunt: opinio autẽ bona si assit, prodest plurimũ: si vero absit, facit probrosum totũ hominem, facit infamem, & ridiculum cõstituit omnibus, & exosum. Similiter iracundus seipsum primũ dilaniãs punit, & tunc illũ contra quem indignatione corripitur. Sic & maledicus primo seipsum cõfundit, & tunc illũ cui videtur maledictionis importare cõuicium, quod fortasse quidẽ nec poterit: hoc est, vt ille lædatur, si tolerãs patiẽter abscedat: ipse vero recedit cum scelesti cuiusdã nomine, & dispuẽdi penitus, illũ vero contrà amabilẽ faciẽs. Quando is enim cum male audiat, neq; sic tamẽ seipsum paribus vlciscitur cõuiciis: sed laudat potius & celebrat, nõ illum quidẽ, sed seipsum laudat. Sicut enim iã dixi, maledictiones quæ dirigũtur in proximos, maledicẽtes primitus vexãt: sic & bona quę circa proximos gerũtur, eis primũ qui operãtur, iucũditatis vberes proferunt fructus. Enimuero qui alicuius siue boni, siue mali, pcreator existit, ipse primus aut illo bono fruitur, aut illo malo punitur, & merito. Sicut emẽ aqua, siue salsa sit, siue sit illa potabilis, & vasa replet haurientium, & suũ fontẽ ex quo manat nequaquã vacuũ remanere permittit: sic & nequitia, sic & virtus, vnde processerit procreatorẽ suũ primitus illa lætificat, & illa consumit. Et hæc quidẽ in hac vita, cæterũ in futuro seculo quis sermo valeat enarrare, quæ bona, vel quæ mala reseruãtur? Non est sermo qui hoc explicet. Siquidẽ bona illa, non tantũ sermonẽ, sed etiã omnem intuitũ mentis excedũt: contraria verò, hoc est mala, appellata quidẽ sunt nominib' vsitatis. Verbi gratia: Quia ignis, ĩquit, ibi est, & tenebræ, & vincula, & vermis immortalis: sed nõ hæc sola istis nominibus, nec talia demonstrantur, sed alia multo peiora, & multo sæuiora. Quod vt agnoscas, hoc primum cõsidera: Si emẽ ignis, quomodo tenebrę sunt? Vides quoniã ille ignis sæuior isto est? Nõ enim habet lumẽ, aut vllã luminis claritatẽ. Si ignis est, quomodo semper ardet? Vides quoniã & in hoc sæuior est: non emẽ extinguitur, ppter hoc etiã inextinguibilis appellatur. Cogitemus igitur quantũ sit malũ, per omnia secula vri, & in tenebris permanere perpetuis, & infinitos gemit' edere, & stridere dẽtib', & nequaquã exaudiri. Si emẽ in hac vita aliquis eorũ qui nobili genere nati sunt, in custodiã retrudatur, fœtorẽ ipsum tantũ, & tenebrarũ caligines nõ valet sustinere, & cũ homicidis vnà ligari, morte peius existimat: intellige quale sit, si quãdo cũ omnibus totius seculi cõburemur homicidis, neq; ipsi alios videntes, neq; aliorũ visibus apparentes, sed in tãta multitudine solitarios nos esse putantes. Siquidẽ tenebrę, & absentia luminis nõ nos sinet proximos nostros agnoscere, sed veluti si solitarius vnusquisq; nostrũ patiatur, sic afficietur oppressus caligine tenebrosa. Si autem solę tenebræ tantum affligunt nostras animas, tantúmq; perturbant: quid erit iam quando & cum tenebris dolores, & tormenta combustionis

cõbustionis affuerint? Idcirco deprecor, vt hęc semper apud vos versetis, & patiẽter tristitiã quę ex verbis nascitur toleretis, ne ipsis reb' supplicia sentiatis. Omnib' modis enim vniuersã ista futura sunt, & eos
Psa. 48. b qui suppliciis digna gesserũt, nullus poterit liberare,
Ibi. 16. c nõ pater, nõ mater, nõ frater. (Frater enim non libe-
Ro. 2. a rat, inquit, liberabit homo?) licet multã fiduciã quis
ἐκτὸς τῶν κοινῶν σωθῆναι οὐ δύναται. possideat, licet multũ valeat apud deum. Ipse enim reddet vnicuique secundum opera eius: atque ex eo tam salus, quã pœna consequitur. Faciam' igitur no-
Luc. 16. b bis amicos ex mammona iniquitatis: hoc est, operemur eleemosynas, euacuemus in istos pecunias nostras, vt euacuem' etiã illic & extinguamus ignis ardorẽ, vt fiduciã mẽtis habeamus. Illic etenim nõ ipsi erũt, qui nos excipient, sed opus nostrũ. Quod enim nõ simpliciter istud ꝙ istos amicos habebimus, saluare nos poterit, attẽde quid addit. Quamobrẽ emẽ nõ dicit, facite vobis amicos, vt suscipiãt vos in habitacula sua æterna, sed tantũ in habitacula æterna, & modũ ipsum adiicit: dicẽdo enim. Ex mammona iniquitatis: ostẽdit quoniã de pecuniis oportet istos amicos præparare. Apparet igitur quoniã non ipsa nobis amicitia corũ patrocinabitur, si bona opera nõ habeamus, si nõ cũ iustitia refundamus diuitias, quas inique cõgessimus. Iste nobis sermo de eleemosynis, nõ ad diuites solũ, sed etiam ad pauperes simul aptatur: Et si quis fuerit qui mẽdicando nutriatur, etiam ad ipsum hæc oratio pertinebit. Non enim in tãtum quisq; pauper existit, vt duo minuta nõ habeat. Potest ergo & de paucis pauca tribuere, & plurima pos-
Mat. 12. d sidẽtes, largiẽtẽsq; plurima superare, sicut illa vidua. Non enim quantitate datorũ, sed facultate & volũtate dantiũ, eleemosynę magnitudo põderatur. Vbique volũtate opus est, vbiq; charitate, quæ circa deũ pura synceráq; consistat. Si ergo cũ hac sancta charitate cuncta geramus, licet parua possidentes, parua tribuamus, faciẽ suam dominus nõ auertet: sed suscipiet sicut magna & admiranda donaria. Enimuero voluntatem deus semper, non ea quæ dantur, attendit: & si illã videat magnã, iuxta eam iudicat & pronunciat, futurorũmq; bonorũ participes facit. Quæ nos vniuersos cõtingat adipisci, gratia & clementia domini nostri Iesu Christi, cum quo sit patri vnà cũ sancto spiritu gloria, imperium, honor, nunc & semper, & in secula seculorum, Amen.

Homilia II. ex cap. I.

Vi cum sit splendor gloriæ, & character substantiæ eius, ferátque omnia verbo potentiæ suæ, per seipsum mundatione peccatorum nostrorum facta. Vbique quidem religioso nobis opus est intellectu, maxime autẽ vbi de deo vel aliquid loquimur, vel audimus: quoniam neque ad loquẽdum digne de deo lingua sufficit, neque ad percipiẽdum præualet intellectus. Et quid dico linguam & intellectum, cum nec ipsa mens, quæ eis multo superior est, aliquid integre valeat comprehendere, quando aliquid de diuinitate
1. Cor. 2. c differere volumus? Si enim pax dei transcendit omnem mentem, & ea quę præparata sunt diligentibus eum, in cor hominis non ascendunt: multo amplius ipse qui pacis deus est, qui omnium est opifex rerũ, inęstimabiliter nostras cogitationes exuperat. Oportet ergo cum fide & religiosa pietate cuncta suscipere: & quando fortè sermo deficit, & non potest exacte, quod molitur, exprimere, tunc magis glorificare nos cõuenit deum, quòd talem deum habemus, qui & intellectum transcendit, & cogitationis intuitum. Multa enimuero de deo intelligim', quæ eloqui penitus non valemus: multa item loquimur, quæ tamẽ intelligere non sumus idonei. Verbi gratia: Vbique deum esse scimus: quomodo autem vbiq; sit, intellectu non ita capimus. Item: Quod sit incorporea quędam virtus, quæ omnibus sit causa bonorũ, scimus: quomodo autem, vel quæ ista sit ignoramus. Ecce dicimus, & non intelligimus. Dixi quippe, quia vbique est, sed nõ intelligo. Dico quia est sine principio, sed nõ intelligo. Dico quoniam filiũ genuit ex seipso, sed nescio qualiter intellectu hoc percipiam. Sũt ergo etiã quædã, quæ dici nõ possunt, quanuis mẽte capiãtur. Exẽpli gratia: intelligit mens, sed non valet dicere. Et vt ipsum Paulum videas in quibusdam infirmari, nõ exacta & plane apposita exẽpla proponẽtem, cõtremiscásq;, nec altiora perquiras, audi. Postquam appellauit filiũ, & opificẽ nominauit, quid dicit? Qui est splendor gloriæ, & character substantiæ eius. Hoc religiosẽ debemus accipere, & si quid absurdum fortassis occurrerit, ab acie mentis abigere. Splẽdor, ĩquit, glorię. Sed vide secũdũ quid hoc accipiat, vt etiã tu sic accipias. Hoc ergo dicit, quod ex ipso, quod impassibiliter, quod neq; diminut' sit, neque in aliquo minorat'. Quidã enim absurda quędã proferũt, exemplorũ cõsideratione decepti. Splendor emẽ, inquiũt, substantiuũ aliquid nõ est, sed aliũde habet vt sit. Noli ô homo sic istud accipere, neq; Marcelli aut Fotini morbo laborare. Nam te de proximo curat, ne in istum morbũ incurras, neq; te finit in ęgritudinẽ illã exitialem incidere. Et quid inquit? Et character substãtiæ eius, vtpote, Quemadmodũ ipse pater in seipso subsistit, nullius indigus: ita & filius. Nã hic illud ideo dicit, vt omnimodã similitudinem & propriã exẽplaris imaginẽ ostendat, quomodo in persona sua per seipsum ipse quoque filius subsistat. Cũ enim suprà dixisset: quia per ipsum fecit omnia, hic ei nũc summã authoritatis attribuit. Nam vide quid subnectit: Ferátq;, inquit, omnia verbo potentiæ suæ, vt ex eo nõ solũ eum characterẽ esse accipiamus paternæ substãtiæ, sed etiã eum qui cum authoritate cũcta gubernet. Attende igitur quomodo, quod patris est propriũ, coaptat & filio. Propterea non absolute dixit, Ferátque omnia: neque dixit potentia sua, sed verbo potentiæ suæ. Sicut enim in anterioribus paulatim & ascẽdebat & descendebat: sic & hic veluti quibusdã gradibus nũc ad alta fastigia subleuatur, nũc itẽ deuergit ad infima. Per quem, inquit, & secula fecit. Attende quomodo etiã hic duas vias ingreditur. Et vna quidẽ reuocãs nos à nefando errore Sabellij: alia verò ab Arianæ impietatis errore, ne putetur vel *initiũ habere (quod & ipse sursum ac deorsũ versat) vel extrane' à deo patre subsistere. Si enim etiã post tanta magnalia, sunt quidam qui eũ extraneũ esse delirant, & alterum illi patrem tribuere moliuntur, quem huic rebellare cõtendunt: si hęc non scripsisset Apostolus, quid isti nõ dixissent? Quo modo ergo hoc facit? Quãdo talibus vulneribus remedia cogitur adhibere. Tunc cõpellitur etiam humilia prædicare, sicut est illud quod dicit, Quẽ constituit hæredẽ vniuersorum, per quem & secula fecit. Deinde ne alij noceat parti, summam ei authoritatis
Hic sup. a attribuit, & ostendit eum eiusdem honoris esse cum
Sap. 7. d patre, & intãtum eiusdem honoris, vt plurimi suspicentur eundẽ ipsum esse patrem. Et contẽplare plurimam

** ἀνάρχου, id est, principio carere, vel principij expers esse, vt quidem habet editio Veron.*

rimam ſapientiã Pauli. Primũ illud ponit, & diligenter cõmunit. Quod cum certo conſtiterit, quod dei filius ſit, nec ab eo alius exiſtat, tunc iam ſecurus atq; munitus libere quæcũq; ſublimia eloquitur. Et quoniam magna, quæ de eo dixerat, in eã cogitationem pleroſque deduxerãt: propterea primum ad humilia cum ſumma cautela ſeſe demittit, tunc ad ſublimia pro voto aſcendit. Poſtquam enim dixit: quẽ poſuit hæredẽ vniuerſorũ, &, per quẽ ſecula fecit, tũc deinde ſubiungit: Ferénſque omnia verbo potentiæ ſuæ. Qui enim ſolo verbo gubernat vniuerſa, nequaquã ad fabricam vniuerſitatis eguit alicuius. Et quod ita ſit, intuere quomodo iterũ authoritatẽ ei contribuit vniuerſam, auferens etiam quod ſupra dixerat, Per quem, quoniam enim per illud quæ voluit operatus iã eſt: relicto deinceps eo ſermone, vide quid dicat:

Pſal. 101. d. In principio tu domine terrã fundaſti, & opera manuum tuarũ ſunt cœli. Hic nuſquam ſonat illud, per quẽ, vel quia per eũ fecerit ſecula. Quid ergo, dicat aliquis, nónne ab ipſo facta ſunt? maxime. Sed nõ ſicut tu dicis, vel inaniter ſuſpicaris, tanquam per aliquod inſtrumentũ, neq; tanquã facere nõ poſſet, ſi ei non porrexiſſet dexterã pater. Sicut enim neminem iudicat, ſed dicitur iudicare per filium, quem iudicẽ genuit: ſic etiã dicitur operari per filium, quia eum cõſtat opificem genuiſſe. Si enim cauſa eius pater eſt ſecundũ quod pater eſt: multo amplius eorum cauſa eſt, quæ per filiũ facta declarantur. Quãdo ergo vult oſtendere, quia ex illo eſt, neceſſariò quę ſunt humilitatis eloquitur: quando vero altiora vult inſonare,

†ansam arripiũt] interpres pro λαβὴν videtur βλάβην legiſſe.

tam Marcellus quàm Sabellius †vulnerãtur:] Sed eccleſia immoderationẽ vtrorũque refugiens, medio calle perambulat. Neq; enim ſemper in humilib' remanet, ne Paulus †Samothraceus nãciſcatur aditum ſubintrãdi: neque in excelſis perdurat, ſed iterũ multam propinquitatẽ eius oſtẽdit, ne Sabellius fraudulenter inſiliat: Quippe cum dixiſſet filium, confeſtim Paulus Samothraceus inſurrexit, dicẽs eũ ita eſſe filium, ſicut & plurimos: ſed eũ conto valido è regione proſtrauit, appellãs hæredẽ. Sed adhuc cum Ario impudẽter obnititur, nã illud, quem conſtituit hęredem, ambo ſuſcipiunt, ille quidem velut infirmitatis indiciũ: iſte autẽ adhuc in conſequentibus inſidiari deſiderans. Cum enim dixiſſet apoſtolus, Per quem & ſecula fecit: eliſit quidẽ Samoſatenum impudentiſſime renitentẽ, ſed Arius adhuc ſibi fortior eſſe videtur. At vide qualiter etiã iſtũ perimat, dicens: Qui cum ſit ſplẽdor gloriæ eius. Sed ecce iterũ reclamat & inſilit Sabellius & Marcellus atq; Fotinus, verum etiã iſtos ſimul vno vulnere cũctos edomuit, dicens: Character ſubſtãtiæ eius, & ferens omnia verbo potentiæ ſuæ. Hic iterũ Marcionem quoque percutit, nõ quidẽ valide, veruntamẽ percutit, ne illæſus exiliat. Et ſic eũ iſtis hoſtibus per totam epiſtolã videas repugnantẽ, & ſtrenua bella peragentẽ. Sed relictis illis audi & Chriſtũ ipſum, quemadmodũ ſuprà dixi,

Ioann. 8. b & 9. ſplendorem ſeſe gloriæ vocantem. Ego, inquit, ſum lux mundi. Propterea eum etiam iſte ſplendorẽ gloriæ nominauit, oſtendens & illud, lumen de lumine, ita dictum eſſe, & non ſolum oſtendit iſtud, ſed quia etiã animas noſtras illuminauit, & patrem nobis inſinuauit. Per ſplendorẽ quoq; propinquitatẽ declarauit eſſentiæ. Intellige ergo ſubtilitatẽ dictorũ. Vnã ſumpſit eſſentiam, vnámq; ſubſtantiã, vt duas ſubſiſtentias aperirer, quod etiam circa ſcientiam ſpiritus

†alias Samoſatenũ, vel Samotanus.

A facit. Sicut enim vnam ſcientiam dicit eſſe patris & ſpiritus, vt vere vnã, & nihil ad ſeipſam habentẽ diuerſum: ſic etiã hic vnã rem ſumit ad demonſtrandã duorũ ſubſiſtentiã. Vnde etiam ſubiungit: Qui character eſt. Character quippe alter eſt ab ipſo ſuo exẽplari: alter autẽ non in omnibus, ſed ſecũdum quod per ſeipſum ſubſiſtit. Nam & hic character ſimilitudinis omnimodę præbet indicium, ad illud cuius eſt character, & ſuſpicionẽ vel paruæ diſſimilitudinis omnino non recipit. Quando ergo eum & formã vocitat, & characterẽ, quid dicũt, aut quid nituntur opponere? Sed etiã imaginis, inquiũt, imago appellatus eſt homo. Quid ergo num eo modo ſicut filius? Nõ inquiũt, ſed quia imago nõ eſt ſimilitudinis indicatrix: Quanquã & homo ſecundũ ꝙ imago appellatus eſt, demõſtrat ſimilitudinẽ, ſicut poteſt in homi-

Quomodo homo ſit imago dei.

B ne demonſtrari. Quod enim eſt deus in cœlo, hoc homo eſt in terris, ſecundũ principatum dico. Sicut eũ omnibus quæ in terris ſunt iſte dominatur: ſic & deus omniũ cœleſtiũ & terreſtriũ dominatur. Verũ vt iſta non vrgeamus, homo nõ eſt dictus character, non eſt appellatus forma: quod declarat eſſentiã, aut eſſentiam ſimul & ſimilitudinem, quę eſt ſecundum eſſentiam. Sicut enim forma ſerui nihil aliud ſignificat, quàm hominem propriè: ſic & forma dei nihil aliud manifeſtat, quàm deus. Qui cũ ſit, inquit, ſplendor gloriæ. Attende quid agat Paulus: Qui cum ſit, inquit, ſplendor gloriæ: & ſubiungit deinde, Conſedit in dextera maieſtatis. Vide qualibus vtitur nomi nib', nuſquã eſſentiæ ipſius propriũ nomẽ inuenies. Neq; enim maieſtatis nomine, neque gloriæ quod deſiderabat expreſſit: hoc eſt enim quod ſupra iam

C dixi, quia ſæpius quædã nobis occurrunt, quæ intelligimus quidẽ, ſed indicare oratione non poſſumus. Nam nec dei vocabulum nomen eſt eſſentiæ, neque omnino illius eſſentię propriũ poteſt vllum vocabulum reperiri. Et quid mirũ ſi in deo ſic eſt, cum neq; in angelo propriũ nomẽ inuenias, quod eius declarat eſſentiã? fortaſſis neq; in anima. Nõ enim videtur mihi hoc nomen ψυχὴ, tale eſſe quod integrè ſubſtantiam eius, quod animam vocamus exprimat, ſed quod magis refrigerationẽ ſignificet. Nam eandem rem, & animã, & cor, & mentem inuenies nominari. Cor, inquit, mundũ crea in me deus. Sed etiam ſpiri- *Pſal. 50. a* tum dictã frequẽter inuenies: Ferãtq;, inquit, omnia verbo potentiæ ſuæ. Solent Ariani proponere, quia cũ diximſſet deus, Fiat lux: pater præceperit, filius obe- *Gen. 1. a* dierit: ſed ecce & hic, idẽ ipſe verbo ſuo cũcta facit.

D Ferãtq;, inquit, omnia, hoc eſt gubernet omnia. Siquidẽ cadentia, & ad nihilũ tendẽtia cõtinet. Non enim minus eſt cõtinere mundũ quàm feciſſe: ſed ſi oportet aliquid quod admireris dicere, adhuc amplius eſt. Nã in faciendo quidẽ, ex nullis extantibus rerũ eſſentiæ productæ ſunt: in continendo vero, ea quæ facta ſunt, ne ad nihilũ redeant cõtinentur. Hęc ergo dum reguntur, & ad inuicem ſibi repugnantia coaptãtur, magnũ & valde mirabile, plurimæq; virtutis indiciũ declaratur. Verbo autẽ ferendi, facilitatem cõtinendi voluit deſignare. Nõ enim gubernãdi verbo, ſed metaphora eorũ vſus eſt, qui ſine vllo labore digito vel mouent aliquid, vel efficiunt. Hic etiã molem creaturæ magnitudinẽmq; ſignificat: & quãuis magna ſit, illi tamen veluti nihil eſſe oſtendit. Sed etiam dicendo, Verbo potẽtiæ ſuæ, ſignificauit iterum ꝙ ſine labore cũcta cõtineat. Et bene dixit,

verbo

verbo potentiæ ſuæ: Quoniã enim apud nos verbũ, nudum ac leue quiddã eſſe videtur, oſtẽdit quòd in deo non ita ſit. Qualiter autem verbo virtutis ſuę cũcta contineat, non addidit, quia poſſibile nõ eſt iſtud ſcire. Deinde intulit quod ad eius maieſtatem pertinet. Sic etiam Ioannes fecit. cum enim diximſſet, quia deus eſt, intulit quod etiam creaturæ opifex ipſe ſit.

Ioan. 1. a Quod eũ ille ſignificauit dicendo, In principio erat verbũ: &, omnia per ipſum facta ſunt: hoc iſte ſignificauit, dicendo: Verbo potentiæ ſuæ, & dicendo: Per quem etiã ſecula fecit. Vnde etiam iſte & ante omnia ſecula, exiſtentem & opificem eum eſſe declarat. Quid ergo quando de patre quidẽ dicit propheta, A

Pſal. 89. a ſeculo & vſq; in ſeculũ tu es? de filio vero, quòd ante omnia ſecula, & omnium fabricator exiſtat, quid reſpondebunt? Magis autem cũ dicitur de patre, Quia ante omnia ſecula cõſiſtit, & hoc item etiam de filio dici ſimiliter inuenimus. Et quod ille dicit, quia vita erat, cõſeruationẽ creaturæ declarat, quia cunctorũ vitam ipſum eſſe conſtat: ſic etiã iſte dicit, Ferens omnia verbo virtutis ſuæ: nõ ſicut Græci, qui eum & conditione rerum, & prouidentia quantũ in ipſis eſt priuant, vſq; ad lunam eius potentiam limitãtes. Per ſemetipſum, inquit, mundatione facta peccatorum noſtrorũ. Poſtquã dixit ſuperius illa magna, valdéq; mirãda, dicit nũc & de cura eius ac ſolicitudine, quã de hominibus gerit. Et quanuis illud vniuerſale ſit, quod omnia cõtinet, verũtamen hoc multo amplius eſt: nam & hoc vniuerſale eſt: quantum enim in ipſo eſt, omnes crediderũt. Nam etiã Ioannes cum diximſſet, Vita erat: & prouide, utiam eius manifeſtaſſet: iterum dicit, & lux erat. Per ſemetipſum, inquit, mũdatione facta peccatorũ noſtrorum, cõſedit in dextera maieſtatis in excelſis. Duo quædã hoc loco prouidentiæ ipſius maxima indicia ponit, cũ ꝙ à peccatis nos mũdauerit, tum ꝙ per ſeipſum hoc opus impleuerit. Et in multis locis inuenies eũ in hoc maxime gloriari, nõ ſolum quoniã re cõciliati ſumus cũ deo, ſed etiam ꝙ hoc per filium eſt effectum. Et verè magnum hoc munus eſt, & maius ex eo redditum quod per filium eſt contributum. Cum vero diximſſet, & cõſedit in dextera maieſtatis, purgatione per ſemetipſum facta peccatorũ noſtrorum: & cum nos cõmonuiſſet crucis eius, deinde confeſtim de reſurrectione atq; aſſumptione ipſius inſtituit diſputare. Et intuere inenarrabilẽ eius prudentiã. Nõ dixit quia iuſſus eſt ſedere: ſed cõſedit. Deinde ne putes eũ ſtare, ſubiungit: *Cui enim angelorũ vnquam dixit, Sede à dextris meis?* Conſedit, inquit, *in dextera maieſtatis in excelſis.* Quid eſt in excelſis? Num loco includit deum? Abſit, ſed ſicut cũ dixit in dextera, non figurã humani corporis deo tribuit, ſed ſimilitudinẽ demonſtrauit honoris, quẽ filius æqualem habet cum patre, ita cum dicit: In excelſis, non eum loco includit, ſed oſtendit omnibus altiorẽ, & omnibus eminentẽ: hoc eſt, quoniam vſq; ad ipſum peruenit thronũ paternę claritatis. Sicut ergo pater in excelſis eſt, ſic & filio. Conſeſſus enim nihil demõſtrat aliud, niſi honoris ęqualitatem. Si autẽ dicunt: quoniã pater iuſſit vt ſederet, eum dixit, ſede: interrogamus & nos, Quid ergo? Nũ ſtanti dixit, huc accede? At propheta nõ dixit, quòd vel iuſſerit, vel præceperit: ſed quòd tantum dixerit, ſede, ad nihil aliud, niſi vt eum nõ putes eſſe à principatu & adminiſtrando regno exortem.] Quod vero propterea dictum ſit, manifeſtum ſit ex ipſa cõdi-

†principij & cauſæ expertẽ.] ἀναρχον & ἀκάτιον.

A tione cõſeſſus. Si enim minorationẽ vellet oſtẽdere, nunquã diceret à dextris, ſed potius à ſiniſtris. *Tanto,* inquit, *melior factus angelis, quanto differentius præ illis nomen ſortitus eſt.* Hoc quod dixit, factus, idẽ eſt hoc loco quod declaratus, vt ita dicã. Et vnde hoc aſſeueret, ex ipſo nomine animaduertis, quia ſolet filij nõmen ingenuitatẽ oſtendere. & ſanè niſi eſſet ingenuꝰ filius (ingenuꝰ autẽ filius nihil eſt aliud, quàm de ipſo genitus) quomodo poſſet ex hoc plenitudinẽ honoris aſſerere? Si enim gratia eſſet filius, non ſolum non excelleret angelos, ſed illis etiã minor eſſet. Quomodo hoc? inquis. Quia & homines iuſti appellati ſunt filij. Proinde nomẽ filij, niſi ingenuitatẽ oſtẽdat, non poterit excellentiã probare. Et vt declaret quandã eſſe differentiã inter creaturas & conditorẽ: aduerte quid dicat: Cui enim vnquam angelorũ dixit: Filius

B meus es tu, ego hodie genui te? *Et iterum: Ego ero ei pater, & ipſe erit mihi filius.* [Hæc quidem dicta ſunt & de carne, hoc eſt, ero ei pater, & ipſe erit mihi filius.] Quòd vero dixit, Filius meus tu es, ego hodie genui te, nihil aliud manifeſtat, niſi quia ex ipſa eſſentia patris eſt genitus. Sicut eũ exiſtens dicitur à præſenti tempore (hoc quippe magis deo cõuenit) ita quod dictũ eſt hodie, præſentis eſt tẽporis, poteſt tamẽ & ſecũdũ carnẽ hoc accipi dictũ. Cum enim illam apprehendit, iã ſine vllo timore cuncta deinceps eloquitur. Etenim caro communicat altioribus, ſicut & diuinitas humilibus cõmunicare dignata eſt. Qui eũ non eſt homo fieri dedignatus, & qui rem ipſam nõ abnuit, quomodo ipſa repudiaturus eſt verba?

Pſal. 2. b *2. Reg. 7. c*

Morale.

Hæc itaq; cognoſcẽtes, nihil impudẽter agamus,

C neq; in ſuperbiã ſubleuemur. Si enim ipſe cum deus eſſet & dominus, deíq; filius, nõ reſpuit formã ſerui ſuſcipere: multo amplius nos oportet cũcta perficere, etiãſi humilia & abiecta ſint. Dic enim mihi ô homo, ex qua re, vel cur ſuperbis? Num de proſperitate ſeculi? Sed hæc antequã cõpareat, ſicut fumus euaneſcit. Nũ ex ſpiritalibus in ſublime ſuſtolleris? Sed etiam hoc vnum eſt ſpiritaliũ rerũ, vt altum non ſapias. Cur ergo altum ſapis? An te aſſecutum cunctas virtutes exiſtimas? Aduerte Chriſtum dicentẽ, Quia *Luc. 17. b* cum feceritis hæc omnia, dicite: quoniã inutiles ſerui ſumus: nam quæ facere debebamus, omnia perfecimus. An propter diuitias in ſuperbiam ſubleuaris? Nónne vides omnes qui ante te fuerunt, nudos hinc ac deſtitutos rebus omnib' diſceſſiſſe? Nõne nudi ingreſſi ſumus in hanc vitã, nudi quoque ſumus exituri? Nunquid debet quiſquam qui poſſidet aliena, ſuperbus exiſtere? Qui enim voluerint illis ad propriã

D voluntatẽ vti, amittunt ea etiã nolentes: & quidem ſæpius ante mortẽ, in ipſa vero morte ineuitabiliter. Sed nos eis, inquis, viuẽtes ſicut volumꝰ vtimur. Ego autẽ ecõtrà dico, quia magis nullũ facile poteris inuenire, qui planè pro voto rebus extãtibus abutatur. Quòd ſi etiã quis vtatur vt velit, nihil hoc magnum putare debemus. Breuis eſt nanque vita præſentis tẽporis in cõparatione ſeculi ſempiterni. Altum ſapis ô homo, quia diues es? Cur, obſecro, vel qua cauſa? Hoc enim poteſt etiam latronibus vſuuenire, vel furibus, vel homicidis, vel mollibus, vel fornicariis, vel etiã peſſimis vniuerſis. Cur altũ ſapis? Si enim ad quod opus eſt facultatibus tuis vteris, non debes altum ſapere, ne præceptum domini peſſundes. Si autẽ nõ ad quod opus eſt vteris, multo minus altum

ſapere

sapere debes: quoniã pecuniarũ tuarũ seruus effect° es,& sub earum dominatu detineris. Nam dic mihi, si quispiam febrium calore correptus,multum aquæ bibat, & modico quidem tempore sitim extinguat, ipsam vero flammam denuo validius accendat,num propterea debet altum sapere?Quid item si quis per plurima quidẽ,sed superflua curas suas exerceat, nũ propterea debet altũ sapere?Quamobrem dic obsecro?Num quia plurimos habet dominos? Quoniam plurimis solicitudinibus angitur,quia plurimi homines adulãtur?Enimuero seruus ille est,& dura fungitur seruitute.Quod vt agnoscas, parumper ausculta. Aliarũ in nobis passionũ interdũ demonstratur vtilitas.Verbi gratia:Iracũdia plerunq;vtilis est:indignatio,inquit,iniusta non erit innocens: proinde potest
Mat.5.c quis etiam iuste indignari. Et iterum : Qui irascitur, inquit,fratri suo sine causa: & non dixit, simpliciter, sed addidit,sine cãusa.reus erit gehẽnæ:qui ergo iuste irascũtur,nullo reatu tenẽtur obnoxij.Iterũ æmulatio,vel cupididas non sunt omnifariam noxiæ: hęc quidem cum ad opus procreandorũ assumitur filiorum , illa vero cum studio imitandi bona suscipitur: sicut dixit & Paul°:Bonũ est,inquit, æmulari semper in bonum.Et iterũ : Aemulamini charismata meliora.Vtraq; ergo habẽt vtilitatẽ suam.Et sic etiã in cęteris passionibus inuenitur,si per eas cõsiderãtis peruigil currat intẽtio. Arrogãtia vero nusquã bona potest existere,sed vbiq; inutilis & noxia reperitur. Sanè vero si oportet altũ sapere,in pauperie hoc oportet,nõ in diuitiis facere.Quare?Quia si potes in paucis vitã tuam bene disponere,eo qui hoc nõ potest, multo maior multóq; melior haberis. Dic enim mihi,Si vocatis quibusdam ad regiam ciuitatem aliqui eorũ nec iumẽtis indigeãt,neque pedissequis,neque tentoriis,neq; diuersoriis,neq; calceamentis,vel vasis aliis cæteris,sed eis sufficiat panis tantum,& aqua sumpta de fontibus:quidã vero dicant,Quia nisi vehicula,cáq; molliter strata dentur, nisi etiã plurimos pedissequos habeam°,nisi sæpius liceat requiescere, nisi fuerint & iumẽta cõplura , nisi etiam & parũ itineris peragere per dies singulos,quin &adhuc plura administrẽtur quibus opus habemus, nõ poterimus venire:quos, rogo,amplius admiremur,vtrũm ne illos,an istos ? Nimirũ illos qui nullius indigent . Sic etiã in hac causa,quam habemus in manib° . Plurimi quippe ad peragendã huius vitę viam pluribus indigent:alij vero,vt ita dicam, nullius.Proinde si oportet altum sapere, de pauperie hoc oportet , si tamen oportet. Nã qui bene sapit , altũ sapere nunquã debet.Sed contẽnitur,inqũis,pauper. Non ille cõtemnitur,sed qui pauperẽ cõtemnunt , illi magis merito cõtemnuntur.Nam cur non magis ego contemnam illos,qui nesciunt admirari quæ digna sunt admiratione?Nam & pictor,si ab omnibus irrideatur atque reeprehẽdatur, donec eos indoctos perspicit,& suæ artis expertes,illorũ verba penitus non attendit, sed solo suo ipsius testimonio cõtentus est . Nos vero sinemus nos multorũ opinioni subiacere ? Propterea digni sumus qui contemnamur ob id , q̃ non magis eos vicissim cõtemnimus & miseros æstimamus,qui nos paupertatis gratia contẽnunt. Pertrãseo quanta peccata ex diuitiis generãtur,quantorũ bonorum sit causa pauperies.Magis autẽ neque diuitiæ,neq; paupertas secundum seipsas bonæ sunt, sed ex vtentibus qualitatẽ accipiũt.Christianus ergo in pauperie cõstitutus,quàm in diuitiis magis irradiat . Quomodo hoc?Quia excludit à se peccatũ , non erit arrogans, sed potius tẽperans , & pudicus, & mitis, & sapiens: qui vero in diuitiis cõstitutus est, multa illum ab his bonis præpediunt . Inspiciamus ergo quæ sunt quæ diues operatur,imò qui malevtitur diuitiis.Quid ergo agit? Rapit aliena , æstuat cupiditate , vim infert, sordidis amorib° agitatur , nefandos nõ desinit perpetrare cõcubitus,incantationes & maleficia cuncta cõmittit,& cætera nequiora : nõne vniuersa hæc ex diuitiis cõspicias generari ? Intueris quod in pauperie magis,q̃ in diuitiis virtutes facilius possideamus. Nec mihi,quia hac in vita diuites nullam vindictam suscipiũt,ideo illos neque peccare putabis . Quòd si facile esset in diuites vindictã procedere, videres ex eis repleri carceresvniuersos.Sed cum omnibus malis suis etiã hoc malũ habent diuitiæ , quod in malignitate peccãtes,ab vltionibus tuentur : & qui diuitias possidet semper peccans,nulla pœna reuocatur: sed semper sine vllis remediis vulnera suscipit peccatorum,& frænum illi nullus imponit . Si autem quis voluerit , etiam ad iucunditates plus inueniet accõmoda paupertatis officia. Quomodo hoc? qui curis & solicitudinibus est liber,vacat ab odio,litibus,cõtentione,iurgiis,& cæteris pessimis . Proinde ne dितescere quæramus,nec diuites æmulemur,sed habẽtes ad quod opus est,diuitiis vtamur : non habentes autem,non propterea doleamus , sed gratias magis vniuersorũ deo ac domino referamus:quia nos paruo labore eandem mercedem poterimus, quam diuites,promereri:si autem volumus,etiam ampliorem dignos facit accipere,& ex paruis magna lucrari: nã
Mat.25.d & qui duo talenta protulit,approbatus est, & similiter honoratus , sicut qui quinque protulerat. Quare hoc?Duo nanque erant illi talenta commissa,sed ipse totum quod ex se debebat, impleuit & quæ ei cõmissa fuerant,duplicauit . Quid ergo festinamus , vt nobis plurima cõmittantur,cum possimus & in paruis eosdẽ fructus adipisci?Quin fortassis adhuc quoque & maiores.Nam quàm gratum est,vt labor quidem sit minor , merces autem multo maior existat? Faciliusergo,si voluerit pauper plura & maiora diuite possidebit.]An ignoratis, quoniam quanto quis plura congesserit , tanto magis ampliora desiderat ? Ne igitur etiam nos idẽ patiamur, nõ quæramus diuitias,neq; ægrè afficiamur pauperie,neque ditescere festinemus:& qui diuitias possidemus , ita eis vtamur,sicut præcepit Apostolus:Qui habẽt,inquit,sint tanquã nõ habentes:& qui vtũtur hoc mundo , tanquam nõ vtentes.Vt adipiscamur bona quę promissa sunt:quæ nos omnes percipere cõtingat vniuersa, gratia & clemẽtia domini nostri Iesu Christi,cũ quo patri vnà cũ sancto spiritu gloria, imperium, honor, nunc & semper,& in secula seculorum,Amen.

† enim pauper bona sua relinquet quam diues qui multa & magna possidet.
1.Co.7.f

Homilia III. ex cap. primo & secundo.

ET cũ iterũ introducit primogenitũ in orbẽ terræ, dicit:Et adorẽt eũ omnes angeli dei.Et ad angelos quidem dicit:Qui facit angelos suos spirit°,& ministros suos flammã ignis:ad filium autẽ , Thronus tuus deus in seculũ seculi, virga æquitatis, virga regni tui. Dominus quidẽ noster Iesus Christus aduentum suũ carnalem , exitum vocat,sicut habes cũ dicit:Exiit qui seminat ad seminandum. Et iterũ : Ego à patre exiui & veni, &c. Et hoc in plurimis scripturarum locis poterit inueniri. Paulus autẽ introitũ Christi vocat aduentum,dicẽs:

Mat.13.
Psal.96.e
Ibi.103.a
Ibi. 44.b
Mat.13.a
Ioan.16.f

Cum

Cum iterũ introducit primogenitũ in orbẽ terrę.Introitum istũ assumptionẽ carnis appello.Sed quæris fortasse,cur talibus,vel diuersis vtatur nominib°.Significationes quidẽ dictorũ manifestæ sunt,& secũdum quid dicantur,apparet.Christus quidem merito exitum vocat.Foris enim eramus à deo,sicuti qui sunt extra regales aulas in vĩculis colligati,& qui habẽt apud regem pro culpis aliquib° offensam,huiusmodi quippe à regali aula foris exlusi sunt: qui vero voluerit istis veniam impetrare , non primũ ipsos in aulam regis introducit,sed ipse foras egreditur,ibiq; cum eis cõmiscet sermocinandi negotiũ , vsque dũ eos correctos reddat,& dignos efficiat,quo regisvultui repręsentari mereãtur.Sic etiam Christus effecit: egressus quippe ad nos,hoc est carnẽ sumens:& collocutus nobiscũ,præcepta nobis regis indicauit , & sic nos à peccatis emundatos,& ad deũ cõuersos, in aulam regalem velut mediator optimus introduxit. Propterea ergo exitũ vocat suæ incarnationis aduẽtum.Paulus autem introitũ nominat, ex metaphora hæreditantiũ,& ius dominandi in aliqua possessione sumentiũ.Dicendo enim,Iterũ introducit primogenitum in orbem terrarũ:hoc significat , cum ei committit ac possidendũ tradit orbem terrarũ.Tunc eũ totum orbem terrę possedit,cũ ab vniuersis est agnitus.Non de deo † verba] ista dicuntur, sed de carne. Si enim in mundo erat , iuxta Ioannem , & mundus per ipsum factus est:quomodo alio modo introducitur,nisi secun dũ carnẽ?Et adorẽt eum,inquit,omnes angeli.Quoniam enim magna quædam,& altiora dictutus est,præstruit illa primum,& susceptibilia reddit,dum dicit patrẽ introduxisse filiũ . Suprà dixerat,quia non per prophetas nobis locutus est , sed per filium,& quia filius melior est angelis , quod ex ipso argumẽtatus est nomine:hic autẽ iam ex alia re vult argumenta deducere. Ex qua ista? Ex adoratione videlicet . Nam tanto eum meliorẽ esse demonstrat,quanto dominũ seruis constat esse meliorem: quomodo si quis in quandã domum introducat aliquem,& confestim omnes eius domus principes iubeat,illum pronos simul omnes adorare:ita & Christum secundum carnẽ iussit à cũctis angelis adorari, dicens:Et adorẽt eum omnes angeli dei. Sed queret aliquis,Num angeli tãtũ adorare pręcepti sunt?Nõ: aduerte itaq; quæ sequũtur.Et ad angelos quidẽ dicit:Qui facit angelos suos spiritus , & ministros suos flammam ignis:ad filium autẽ, Sedes tua deus in seculum seculi.Ecce maxima differentia: quia illi quidem creati sunt,hic autẽ increatus. Ad angelos autẽ inquit.Qui facit angelos suos spiritus:ad filium autẽ qua ratione non dixit, qui facit?Et sanè potuisset , si voluisset istam sic exprimere differentiã,dicendo,& ad angelos quidem dicit,Qui facit angelos suos spiritus:ad filiũ autem,Dominus creauit me. Siquidem eum dominum & Christum deus fecit.Sed neque illud de filio dictũ est,neque hoc de deo † vero,]sed de eo qui est secundũ carnem.Vbi enim veram differẽtiam significare desiderat,non iam solos angelos cõprehẽdit,sed omnes virtutes ministeria superna fungentes.Intueris quomodo diuidit,& cũ quanta claritate creaturas à creatore discernit, ministros à domino,hæredem & genuinum filium à seruis.Ad filiũ autẽ dicit:Sedes tua deus in seculũ seculi . Ecce habes regni symbolum.Et virga æquitatis,inquit,virga regni tui.Ecce habes&aliud regni symbolũ.Deinde ad eũ qui est secundum carnem reuertitur. *Dilexisti iustitiã,& odisti iniquitatẽ,propterea vnxit te deus,deus tuus.* Quid est,quod dicit deus tuus ? Quoniam magnum quiddã locutus est,iterũ illud mitigare festinat. Sed & hic Iudæos,& Paulum Samosatenum,& Arianos, & Marcellũ,& Sabelliũ,&Marcionẽ percussit.Quomodo?Iudæos quidẽ,ostendens eis esse duas personas & deũ, & hominẽ . Pauli vero Samosateni discipulos,dum ista de æterna loquitur & increata substãtia:Nã ei quod suprà dixit,per quẽ & secula fecit,illud,thron° tuus deus in seculũ seculi,opposuit.Arianos autẽ percutit,ostẽdens quoniã neque seruus est Christus neque creatura.Marcellũ vero & cæteros, quoniã duæ sunt istæ personæ , secundũ subsistentiã ab inuicẽ separatę.Marcionistas autẽ percussit, dum ostendit quia nõ deus,sed humanitas vngitur . Post hæc subiungit,inquiens: *Præ consortibus tuis* . Qui sunt isti consortes alij præter homines?Hoc est quod alibi dicitur , Quia non ad mensuram Christus accepit spiritũ . Contẽplaris quomodo semper coaptat sermonẽ dispẽsationis, sermoni quẽ de natura increata eloquitur. Quid hoc clarius dici potest?Animaduertis quomodo nõ est id ipsum creatura &* proles?Nõ enim ita diuideret,si idẽ esset vtrunq;, nec ad differentiã eius verbi,quod dixerat,fecit,inferret:ad filiũ autem dixit:Sedes tua deus in seculum seculi:neque differẽtius appellaret filij nomen, si eiusdem esset significationis cũ nomine creaturæ. Nam quæ,rogo, differẽtia remanebit , si idem est proles & creatura? Nã illi facti sunt,ille vero genitus est.Et quid differẽtius est?Ecce iterũ quod dixit, deus , cũ articulo posuit,deinde subiũgit:*Et tu in principio terram domine fundasti,& opera manuum tuarum sunt cœli.* Ne fortè audito eo quod dixit cũ introducit primogenitũ in orbem terræ,velut munus quoddã illi postea donatũ existimes,ista subiũxit:Nã & in superioribus hoc annotauit,& iterũ ad ipsum recurrit dicẽs,In principio, nõ nũc,sed ab initio: Ecce iterum Paulum Samosatenũ simul & Arium interemptorio percutit vulnere . Nã quæ sunt patri propria,hæc etiã filio coaptat:& post hæc etiã quiddam aliud tetigit, quod isto maius est. Nam & transformationẽ mundi subsignificauit, dicens:*Ipsi peribunt,tu autẽ permanes,& omnes vt vestimentũ veterascẽt,& velut amictum circumuolues eos , & mutabuntur* . Quod etiã in epistola ad Romanos dixit,quia transformaturus est mundũ:& facilitatẽ significans, intulit:Sicut quilibet amictum inuoluit atq; permutat:sic & ipse mundũ & complicaturus & mutaturus est.Ergo cũ transformationẽ & conditionẽ, quæ fit in melius,tam facile poterit operari:quis dicat q̃ in inferiori opere,alteri° eguerit adiutorio ? Vsquequo nõ erubescũt taliter insanire ? Simul etiam consolatio maxima est,cognoscere q̃ non in eodẽ statu cũcta permaneãt:sed illa quidẽ mutabuntur , ipse autẽ idem permanet in æternũ,& sine fine viuens . *Et anni tui*,inquit,*non deficient. Ad quem autem angelorũ dixit vnquam:Sede à dextris meis , donec posuero inimicos tuos scabellũ pedum tuorum*?Ecce iterũ eos cõfidentes facit,siquidẽ futurum ostendit,vt eorũ superentur inimici:& quia inimici eorũ,ipsi erunt etiam Christi , in hoc iterum & regni declaratur indicium , & honoris æqualitas. Nullã autẽ imbecillitatẽ aliquatenus arbitreris , eo quòd dicit patrem indignatum iri pro his quę filius indigne perpessus est , hoc multum patris erga filium dilectionis & honoris ostendit. Qui enim indi-

† verbo
Ioan.1.b
Sup. 1.a
* γέννημα progenies, proles, filius, germen.
Psal.109.a

gnatur

gnatur pro eo, quomodo extraneus ab illo esse cõtẽ-
Psal.2.a ditur? quod etiã in secũ do dicitur psalmo: Qui habi-
tat in cœlis irridebit eos, & domin⁹ subsannabit eos:
Tũc loquetur ad eos in ira sua, & in furore suo cõtur-
Luc.19.d babit eos. Et iterũ ipse dixit: Eos autẽ qui me regna-
re noluerũt super se, adducite in cõspectu meo, & in-
terimite. Quod vero eius sint hæc verba, audi quid
Luc.13.g dicat & alio in loco: Quoties volui congregare filios
tuos, & noluistis? ecce relinquetur vobis domus ve-
stra deserta. Et iterũ: Auferetur à vobis regnũ, & da-
Mat.21.d bitur gẽti faciẽti fructus eius. Et iterũ, Qui ceciderit
Ibidem. super lapidẽ istũ, cõfringetur: super quem vero ceci-
derit, conteret eum. Huc accedit, quia si ipse iudica-
turus est eos in futura: multo amplius & in hac vita
ipse illis digna retribuit. Proinde honoris duntaxat
est patris erga filiũ quod dicitur, Donec ponã inimi
cos tuos scabellũ pedum tuorũ. *Nónne omnes sunt ad-*
ministratorij spiritus qui in ministeriũ mittũtur propter eos qui
hæreditatẽ percepturi sunt salutis. Quid miraris, inquit, si
filio suũ ministeriũ exhibẽt, cũ etiã pro nostra salute
ministros eos cõstat effectos: Intuere quomodo eo-
rum subleuat mẽtes, ostendens nobis honorẽ à deo
plurimũ condonatum: siquidem etiam angelos qui
nobis superiores sunt, ad nostram salutẽ ministeriũ
suum exhibere præcepit: tanquã si diceret, ad hoc eis
vtitur: hoc est angelicæ functioniis officiũ, ad salutẽ
nostram ministeriũ deo persoluere. Proinde hoc est
opus angelicum, omnia facere pro salute proximo-
rum: magis autẽ hoc est opus Christi. Ipse enim sicut
dominus saluat, isti vero sicut serui: & nos itaque etiã
si serui, angelorũ tamen conserui sumus. Quid igitur
suspicitis, inquit, ad angelos? Serui sunt filij dei, &
propter nos sæpius mittũtur, & pro salute nostra mi-
nisteria sua persoluũt, quæ cũ ita sint, cõstat angelos
nostros esse cõseruos. Cõsiderate tamen, quomodo
non multam differentiã creaturis attribuit. Quanuis
enim multum intersit inter angelos & homines, ve-
runtamen propinquos eos nobis facit, vt penè dice-
re videatur, quia nobis laborant, propter nos discur-
runt, nobis suo funguntur officio: hoc est eorũ mini-
sterium, vt propter nos vbiq; mittantur. Et harũ rerũ
exemplis pleni sunt libri veteris testamẽti, pleni etiã
Luc.2.b nouĩ. Nam & pastoribus angeli euangelizauerunt, &
Ibid.1.c ad Mariam angelus venit, & Ioseph sæpius ab ange-
Mat.28.c lo visitatus est, & in monumento sedentes angeli ap-
paruerunt, & ad discipulos angeli missi sunt dicẽtes:
Actio.1.b Viri Galilæi, quid statis intendentes in cœlum, &c.
Ibid.12.a Et Petrũ angelus absoluit ex carcere, & Philippo an-
geli collocuti sunt. Intellige igitur nũc quãtus nobis
honor existit, vt sicut ad amicos ita ministros ange-
Ibi.10.d los suos destinat deus. Nã & Cornelio angelus adsti-
tit, & omnes apostolos angelus de custodia eduxit,
Ibid.9.a dicẽs: Eũtes state, & loquimini in tẽplo populo oĩa
verba vitæ huius. Paulo vero ipse dominus, non an-
gelus apparuit. Intueris ergo eos ministerium nobis
propter deũ reddẽtes: & magna nobis officia persol-
1.Cor.3.d uentes, idcirco dicit Paulus: Omnia vestra sunt, siue
vita, siue mors, siue mũdus, siue præsentia, siue futura.
Missus est quidẽ & filius, sed nõ sicut minister, neque
vt perfuncturus quibuslibet officiis: sed sicut filius
vnigenitus, eadẽ cũ patre volẽs atq; desiderans, mã-
gis autẽ neq; missus est: neque enim de loco ad locũ
pertrãsiit, sed carnẽ sumpsit: isti autem loca permu-
tant, & prima loca in quibus fuerant deserentes, ad
alia veniunt transeundo, in quibus non erant antea.

A Sed & hoc etiã cõfidentiã eis excitat, dicens: Quid
veremini? Nã nobis etiã angelicũ ministrat officiũ.
Postquam ergo locutus est de filio dei tam secundũ
dispensationẽ carnis, quàm secundũ quod vniuersi-
tatis est opifex: locutus etiã de regno eius, & æqualí-
tate honoris eius ostensa: & quia dominatur non so-
lum hominibus, sed etiam supernis virtutib⁹, iã deinceps hortatur eos, vt animaduertant ea quæ illis annunciata sunt, dicẽs: *Propterea abundantius oportet attẽ-* Cap.II.
dere nos iis, quæ audiuimus, ne forte perfluamus. Quare abũ-
dãtius dixit? Hoc est q̃ in lege solebamus: sed nomẽ
legis obticuit. Nam & in adstructione sua manifestũ
hoc facit. Noluit ergo hoc nũc ponere, cum admo-
net & hortatur, sic enim cõducibilius arbitratus est.
B *Si enim*, inquit, *qui per angelos dictus est sermo, fuit firm⁹, & omnis trãsgressio, & inobedientia iustã accepit mercedis retribu-*
tionẽ: quomodo nos effugiemus, si tantã neglexerimus salutem,
quæ cũ initio cœpisset enarrari per dominũ, ab iis qui audierunt
in nos cõfirmata est. Quare abũdãtius nos oportet attẽ-
dere iis quæ audiuimus? Nõne & illa dei sunt, & ista?
Abũdantius ergo dixit, aut q̃ solebãt in lege, aut cer-
te amplius, nõ cõparans, absit: sed quia per multa tẽ-
pora magnũ apud eos authoritatis pondus vetus ha-
bebat testamentũ: hæc autẽ ab ipsis velut noua quæ-
dam contemnebantur, ostendit ex abundãtia, quod
hæc amplius obseruari debeant, propemodũ dicẽs:
Dei quidẽ sunt & illa præcepta, & ista, sed non simi-
liter, & hoc quidẽ postea demonstrat: nunc autẽ su-
perficietenus illud adstruit, in posterioribus autem
manifestius confirmat, dicens: Si enim primũ illud,
inquit, esset inculpabile, & alia huiusmodi plurima.
Et iterũ: Quod enim veterascit, & interitui propin- Infr.8.d
C quum est: sed nondũ audet tale aliquid loqui in ipsis
exordiis, vsquequo præoccupet, & obtineat plurib⁹
adstructionibus auditorẽ. *Propterea*, inquit, *abundanti⁹*
oportet nos attẽdere iis, quæ audiuim⁹, ne forte perfluam⁹. Hoc
est, ne forsitan pereamus, ne forsitan excidamus. Et
demõstrat in hoc loco, quantũ malũ in se ruina ista
possideat. Siquidẽ difficile est quod effluxerit iterũ
resaluari, quoniã ex negligẽtiæ cõtigit vitio: sumpsit
autem hoc verbũ ex prouerbiis: Fili, inquit, nõ per-
fluas: Sed etiã facilitatem lapsus & malum perditio-
nis ostendit: quasi dicat, inobediẽtia vobis à pericu-
lo nõ erit libera: & per ea ipsa quę adstruit, approbat,
quoniã maius erit in cadente supplicium: & iterum
relinquit huius inquisitionẽ rei, ne ex cõclusione suã
disputationem grauem illis efficeret. Hæc est quip-
pe modestia disputãtis, vt nulla generetur audienti-
D bus ex disserẽtis sermone molestia. Hoc autẽ imita-
tur, cũ nõ vbiq; quæ sequũtur ipse in cõclusione cõ-
stituit: sed ipsum auditorẽ dominũ facit & iudicem,
vt ipse sua libratione conspiciat quæ sequuntur, &
spontanea proferat volũtate sententiã. Hoc emũ mo-
do etiã ingenuos animos cõficit auditorũ, dum nul-
lo cogẽte assuescũt rectũ sentire iudiciũ. Facit hoc
etiam in veteri testamento propheta Nathan, facit 2.Re.12.a
etiã in Euangelio secundũ Matthæum Christus, di-
cens: Quid faciet operariis vineæ illius? Et ipse tacẽs Mat.21.d
illos cõpellit decretũ proferre. Hęc quippe maxima
victoria in disputationibus solet existere. Deinde
dicens: *Si enim qui per angelos dictus est sermo, fuit firmus:*
Nõ intulit, multo amplius qui per Christũ, sed hoc
quidẽ prętermisit, dixit autẽ quod minus est: *Quomo-*
do nos effugiemus, si tantam neglexerimus salutẽ? Et intuere
qualiter faciat cõparationem. Si enim qui per ange-
los

los dictus est, inquit, sermo. Illic quidẽ per angelos,
hic autem per dominũ: & illic quidẽ sermo, hic autẽ
salus. Deinde ne fortasse diceret aliquis: O Paule ista
quæ loqueris, ipsius Christi sunt, proinde ergo vt fi-
dem dictorũ probabilem reddat, significat nõ solũ à
Christo dicta esse, sed etiã nunc à deo dici: non sim-
pliciter voce per aërẽ prolata, sicut ad Mosen, sed si-
gnis atq; virtutibus factis, & ipsis attestãtibus rebus.
Quid autẽ est? Si enim qui per angelos dictus est ser-
mo, fuit firmus? Nã & in epistola ad Galatas ita quo-
Gal.3.c dãmodo dicit. Disposita per angelos in manu me-
Act.7.g diatoris. Et iterũ: Accepistis legẽ in mandatis ange-
lorum, & non custodistis: & vbiq; per angelos datam
esse dicit. Quidã autẽ dicunt, ꝙ in hoc loco Mosen
intelligat, sed nõ habet rationẽ. Angelos emũ hoc in
loco plurimos dicit, & prętera de angelis cœlestib⁹
loquitur. Quid ergo? Aut enim decalogũ signat, illic
emũ Moses loquebatur, & deus respõdebat: aut quia
præsentes erãt & angeli dei cũ lex daretur, aut certe
de omnibus his, quæ in veteri testamẽto (vtpote an-
gelis in ministeriũ cõmunicantibus) vel dicta vel fa-
Ioã.1.& cta sunt loquitur. Et hic quidẽ ista dicit, sed quomo-
7.b do alibi dicit: Lex per Mosen data est, hic autẽ ꝑ an-
Exo.16.c gelos? Et descẽdit, inquit, de⁹ in nube. Si emũ per
angelos, inquit, dictus est sermo, fuit firm⁹. Quid est,
fuit firmus? videlicet verus: tãquã si diceret, fidelis in
opportuno tẽpore. Et cũcta quæ prædicta sũt, perce
perũt ipsis reb⁹ effectũ. Siue ergo hoc dicit, siue quia
obtinuit sermo, & quicquid cõminãdo dixit, reb⁹ cõ-
stat impletũ, siue sermonẽ dixit, prędcepta veteris te-
stamẽti. Plurima quippe & præter legẽ sunt mãdata
per angelos, qui ad illud ministeriũ mittebãtur: sicut
δὲν ἔστι missi sunt ad Loth in montẽ, & ad iudices, & ad Sam-
κλεοῦμενον. son. Propterea emũ nõ dixit, lex, sed sermo: vnde ma-
gis mihi videtur illa significare, quę ꝑ angelos dispẽ-
sata sunt. Quid ergo dicem⁹, nisi quia præsentes erãt
& angeli, quibus fuerat gẽs illa cõmissa, & ipsi erant
qui tubis & buccinis personabãt, & cætera faciebãt,
hoc est, ignẽ, fumũ, & nebulas? *Et omnis*, inquit, *trãsgres-*
sio & inobedientia. Nõ dixit quia aliqua punitur, aliqua
vero nõ, sed omnis: hoc est, quia nihil remãsit inultũ:
sed, *Percepit iustã mercedis retributionẽ.* Quare dixit mer-
cedis retributionem? Merces autẽ in bono poni so-
let, sed iste mos est Apostolo, vt nõ magnã verborũ
habeat rationẽ, sed indifferẽter, vel quæ in bono di-
cuntur, vel quæ in malo, pro alterutro ponere: sicut
1.Co.10.b & alibi dixit: In captiuitatẽ redigentes omnẽ sensum
ad obediendum Christo. Et iterũ mercedis retribu-
tionẽ posuit pro supplicio, sicut & in præsenti loco D
suppliciũ mercedẽ nominauit. Itẽ alibi dixit: Siqui-
1.The.1.c dem iustũ est apud deũ retribuere tribulantibus vos
tribulationẽ, & vobis qui tribulamini, requiem: hoc
est, non est corrupta iustitia, sed executus est deus, &
cõuertit iudiciũ suum super peccatores: quanuis non
omnia sint manifesta peccata, nisi quando præcepta
disposita cõtẽnuntur. Et quomodo nos, inquit effu-
giemus, si tantã neglexerimus salutẽ? Per hæc verba
significat, tantã nõ fuisse salutẽ in veteri testamento.
Bene autẽ addidit, si tantã neglexerimus salutẽ. Nõ
enim nunc nos de præliis liberabit, non nobis terrã
vel terrena bona largietur, sed mortis interitũ, diabo-
liq; perditionẽ, regna cœlorũ, vitam & beatitudi-
nem sempiternam. Hæc quippe omnia breuiter in-
nuit, dicens: Si tantam neglexerimus salutem. Dein-
de importat, vnde fidę digna, quæ dicuntur efficiat,

A dicens: *Quæ cum initio cœpisset enarrari per dominum:* Hoc
est, ab ipso fonte hęc quę dicim⁹, habuere principiũ,
nõ ab hominib⁹ nobis allata sunt, nõ ab aliqua virtu-
te, vel creata, vel cõdita, sed ipse nobis ea fili⁹ vnige-
nitus impertiuit. *Ab iis*, inquit, *qui audierunt in nos cõfir-*
mata est. Quid est, cõfirmata est? credita aut perfecta,
Pignus, inquit habem⁹: hoc est nõ extincta, nõ dimi-
nuta est salus, quã nobis attribuit: sed permanet &
præualet in æternũ. Causa vero huius rei est diuinæ
potẽtię operatio: hoc est, qui à dño audierũt, ipsi nos
confirmauere. Magnũ hoc opus, omnĩq; fide dignis-
simũ, quod etiã Lucas dixit in prĩcipio Euãgelij suĩ: In præfatione.
Sicut tradiderũt nobis qui ab initio præsentes vide-
runt, & ministrauerũt verbo. Sed dicet aliquis: Quo-
modo hæc cõfirmata est salus? Quid emũ si ab his, qui
primi audierũt ista, cõficta sunt? Hoc ergo refutat, &
B ostẽdit nõ esse humanã hãc gratiã. Neque enim si ea
cõfinxissent, testimoniũ illis perhibuisset diuina po-
tentia: propterea ergo intulit, dicens: *Attestante deo.*
Testificãtur quidem & illi, testificat & deus. Et quo-
modo testificatur deus? Non verbo, neque voce (es-
set quidẽ hoc etiã dignũ fide) sed quomodo? *Et signis,*
& prodigiis, & variis virtutibus. Bene dixit, variis virtu-
tibus, affluentiã significãs donorũ, quæ nõ erat apud
antiquos, neq; tãta signa, neq; tam diuersa prodigia.
Hoc ergo dicit, quia nõ simpliciter illis credim⁹, sed
per signa & prodigia. Proinde non illis, sed deo cre-
dimus. *Et spiritus sancti*, inquit, *distributionib⁹ secũdũ ipsius*
voluntatẽ. Sed fortasse dicet aliquis: Quid ergo? an nõ
& Magi signa faciũt, & Iudæi in Beelzebub Christũ Luc.11.b
dæmones exclusisse dicebãt? num propterea credẽ-
dũ est magis? Sed illi nõ talia signa faciũt, propterea
C subiũxit Apostolus dicẽs: *Variis virtutibus.* Illa enim
nõ virtuti, sed infirmitati potius tribuẽda sunt: quip-
pe quæ phãtastica & inania demõstrãtur. idcircoergo
intulit, dicẽs: Et spiritus sancti distributionib⁹ se-
cundũ ipsius voluntatem. Morale.

In hoc loco aliud etiã quiddã eum significare pu-
to: arbitror emũ intra eos nõ fuisse plures diuina cha-
rismata possidentes, sed cessasse illa apud eos, velut
qui segniores facti erãt & negligẽtiores: vt ergo eos
cõsolaretur, ne aliqua desperatione deciderent, diui-
næ volũtati cũcta cõtribuit, diuinóq; cõsilio. Veluti
si diceret, ipse nouit quid cuique prosit, vel cui quid
sit adcõmodum, & ipse gratiã, quæ cõducat, vnicui-
que distribuit: quod etiã ad Corinthios facit, dicẽs:
Deus posuit vnumquẽq; nostrũ sicut voluit. Et iterũ: 1.Co.12.b
Vnicuiq; datur manifestatio spiritus ad vtilitatẽ, se- Ibidem.a
cundũ voluntatẽ eius. Ostendit ergo ꝙ donũ, quódq-
que secundum voluntatẽ dei patris sit. Sępenumero
autem & propter immũdam vitam & ignauam, mul-
tis dona diuina negata sunt: aliquando autem pleri-
que vitã habentes honestam & mũdam, non accipi-
unt illa. Quare? Ne in superbiam subleuẽtur, ne in-
flẽtur vẽtositate iactãtiæ, ne altitudo muneris negli-
gẽtiores efficiat. Si enim & sine peculiari charismate
ipsa per se mũdæ vitæ cõscientia idonea est, vt faciat
arrogantẽ: multo amplius, quando cũ recta vita cha-
rismatis quoque munus affuerit. Proinde humilibus
magis, atq; simplicibus charismata condonantur, &
maximè simplicib⁹. In simplicitate, inquit, & in exul- 2.Cor.1.b
tatione cordis. Hoc itaq; sermone exhortat⁹ est eos
ampli⁹, & si negligẽtes erãt, cõpunctos reddidit, ac
attẽtos. Qui enim humilis est, & non de se maiorem
concipit existimationẽ, studiosior efficit, cum cha-
rismatis

rismatis munus acceperit:dũ enim iudicat,pręter dignitatẽ ſuam munus illud eſſe tributũ, debitorem ſe factũ eſſe putat: qui vero cõpotem ſe virtutis exiſtimat,nõ ſibi ex gratia largiẽtis aduenisse munus illud arbitratur, ſed ex ſuorũ debito meritorum. Proinde huiuſmodi homo inflatur vẽtoſitate ſuperbiæ:idcirco ergo deus vtiliter cũcta diſpẽſat,quod in eccleſia vſuuenire videas. Ali' quidẽ habet facultatẽ ſermonis ad docendũ, alius autem neque os aperire valet. Non cõtriſtetur,inquit,iſte,quia ſimilem non habet gratiam:vnicuiq; enim datur manifeſtatio ſpirit' ad vtilitatem.Si enim homo paterfamilias nouit, quod cuique negotium cõmittat:multo amplius deus,qui nouit cunctorũ mentes hominum,qui cũcta cognoſcit,antequã fiant:Vnum eſt tãtum triſtitia dignum, hoc eſt peccare,aliud verò nihil.Ne dicas:Quare nõ habeo pecunias?ſi haberem, pauperibus impartirer. Neſcis ô homo:fortaſſis enim ſi haberes,ampli' auarus exiſteres.Nũc quidẽ hæc dicis, ſed ſi te ipſa probaret experientia, alius forſitan appareres. Nam & quãdo ſumus cibis ſaturati, putamus nos poſſe lõga tolerare ieiunia:cũ verò nos cœperit ſaltẽ leuis eſuries,alia nos deſideria ſubintrant.Iterũ quãdo ſumus ab ebrietate liberi, putamus illã nos ſuperare poſſe paſſionẽ:cum verò fuerimus illius morbi capti libidine,minimè nobis primũ iudiciũ remanebit. Non ergo dicas,Quare nõ accepi gratiã docendi?Si enim haberẽ,decem milia hominũ ædificarẽ. Neſcis quia ſi fortaſſis haberes,ad iudiciũ maius haberes: fortaſſis enim inuidia,fortaſſis deſidia cõpelleret te talentũ ſub terra defodere.Nunc autẽ iſtis omnibus liberatus es,nec culparis, ſi non diſtribueris annonæ ſingulis quibuſque mẽſurã:ſi autẽ haberes illud chariſma,plurimis culpis eſſes obnoxius:ſed & nũc non es ſine chariſmate, in paruo demonſtra qualis eſſe poſ-
Luc.16.c ſes,ſi munus illud haberes. Si enim,inquit, in paruo fideles non fuiſtis,maiora quis dabit vobis? Oſtende
Mat.12.d ergo ſicut illa vidua. Duos habuit obolos, & totum quod habuit,miſit:totũ quod poſſidebat cõtulit.Pecunias quæris,oſtẽde te contẽnere quæ parua ſunt, vt credã tibi de maximis:ſi verò nec iſta, multo minus illa contẽpſeris. Similiter etiam in ſermone tuo demõſtra,quod eo cõpetenter vtaris in admonitione vel cõſilio circa fratres. At nõ habes eloquentiã, non habes abundantiã ſententiarum:verũtamen ſcis iſta communia,ſi filium habes,ſi vicinum,ſi amicum, ſi propinquum,ſi ſeruos,admone,doce.Si non vales in eccleſia publice lõgum protelare ſermonem, iſtis tamen ſemotim potes conſulere:ad hoc nõ rhetorica opus eſt,neque longa præceptione:oſtẽde in his, quoniã ſi haberes facultatem ſermonis, negligentia te nulla deprimeret:ſi autem in paruo non geris vllũ ſtudiũ,quomodo tibi maiora promittẽti credamus? Quod enim hoc vnuſquiſq; valeat implere, aduerte quid dicat Apoſtolus,quomodo hoc & laicis ſic im-
1.The.5.b peret:Vnuſquiſq; inquit,ædificate inuicẽ,ſicut & facitis,&cõſolemini alterutrũ in ſermonibus iſtis.Nouit deus quid & quomodo vnicuiq; diſtribuat. Nũquidnam tu melior es Moſe? Aduerte ergo quomodo reſpuebat muneris amplitudinẽ. Nũ ego, inquit, illos portare poſſum?quoniã dixiſti mihi ſume illos, ſicut ſumit nuttix paruulũ ad vbera pendentẽ. Quid ergo deus?Sumpſit de ſpiritu eius & dedit aliis:oſtẽdens quia neq; dum eos ipſe portaret, eius erat chariſma,ſed ſpiritus ſancti.Si enim haberes chariſma ô homo,fortaſſe ſuperbiæ te vẽtus extolleret, fortaſſis mutareris in peius. Non ita temetipſum cognoſcis ſicut te deus agnoſcit.Nõ ergo dicamus:Quare hoc & pro qua cauſa hoc? quãdo deus aliquid diſpenſat atq; diſponit,nõ ab eo rerũ rationes exigamus.Hoc em extremæ impietatis eſt,ſceleratęq; ſuperbię.Serui ſumus,& ſerui multũ diſtãtes à domino,neq; quæ ante pedes noſtros agũtur ſciẽtes. Nõ ergo curioſè perſcrutemur diuina cõſilia, ſed quod nobis donare dignatus eſt,hoc ſeruemus,ſiue paruum ſit,ſiue minimum. Hæc enim agentes probabiles apparebimus: magis autẽ quicquid venerit de diuini muneris largitate,nequaquã paruũ eſſe iudicemus. Doles quod chariſma docẽdi nõ poſſides?Dic mihi,quid tibi maius videtur,chariſma docẽdi,an chariſma morbos& ægritudines effugandi?Itẽ dic mihi,nõnne maius eſt oculos reſtituere cæcorum?Item mortuos ſuſcitare, nõne videtur tibi maius eſſe? Quid?nõnne maius eſt tactu ſudarij, vel vmbra ſola corporis q̃ verbo iſtud perficere?Quid ergo dic mihi?ſudariõne, aut vmbra tui corporis mortuos ſuſcitare mauis,an docẽdi chariſma poſſidere?Vtique illud eliges,vt mortuos tactu ſudariorum tuorũ, & vmbra corporis tui reſuſcites. Si igitur tibi monſtrauero,quoniã iſto chariſmate eſt aliud chariſma multo ſuperius,quod tibi dum ſumere liceat,nõ appetis,nõnne iuſte cæteris chariſmatibus priuatus es? Hoc autem chariſma, quod dico,nõ vni,non alteri, ſed cunctis conceſſum eſt poſſidere. Scio quippe q̃ attenti facti eſtis, & ſtupore poſſeſſi. Si ergo audieritis,quia licet vobis mai' chariſma poſſidere,quàm mortuos ſuſcitare, quàm cęcorum oculos reſtituere,quàm & cætera facere,quæ ab apoſtolis facta memorãtur,fortaſſis etiã credibile nõ putatis.Quid ergo eſt hoc chariſma?ſcilicet charitas.Sed credite mihi,quia iſte ſermo nõ eſt meus,ſed Chriſti, per Paulũ apoſtolum nobis loquentis.Quid ergo dixit?Æmulemini chariſmata meliora, & adhuc emi- 1.Co.12.d
nentiorẽ viam vobis demõſtro. Quid dicit eminentiorem viam?Corinthij altum ſapiebant ſuper donis muneribũſq; chariſmatũ,& qui linguarum habebãt chariſma,quod eſt minimũ, circa reliquos arrogantius inflabantur. Dicit ergo: Si omnino chariſmata quæritis,ego vobis oſtendã viã chariſmatũ eminentem:non ſimpliciter ſuperiorẽ,ſed eminenter cęteris præſtantẽ:deinde dicit: Si linguis angelorũ loquar, Ibi.13.a
charitatẽ autem nõ habeam,nihil ſum. Et ſi habeam fidem,ita vt mõtes transferam,charitatem autem nõ habeã,nihil ſum.Ecce tibi chariſma quod cunctis eminet,ęmulare illud:hoc quippe chariſma maius eſt, quàm mortuos ſuſcitate: multo melius q̃ reliqua dona virtutum.Et vt ſic eſſe intelligas, aduerte quid dixerit ipſe Chriſtus diſcipulis ſuis loquens:In hoc co- Ioan.13.d
gnoſcent omnes q̃ diſcipuli mei ſitis: & oſtendit in quo,non dicens:Si miracula feceritis:ſed ſi charitatem,inquit,habueritis adinuicẽ:& iterum ad patrem dicit:In hoc cognoſcent,quia tu me miſiſti:ſi fuerint Ibi.17.d
vnum:& iterum ad diſcipulos ſuos dicebat:Mandatum nouum do vobis,vt diligatis inuicem.Qui ergo Ibi.13.d
talis eſt,etiam iis qui mortuos ſuſcitãt, melior eſt atque præclarior:& meritò.Illud enim totũ diuini cõſtat eſſe chariſmatis, hoc autem & ad tuum ſtudium pertinebit.Hoc vere op' eſt Chriſtiani,hoc declarat Chriſti diſcipulum,hoc manifeſtat quẽque crucifixũ eſſe mundo, hoc oſtendit aliquem nihil in hac terra poſſidere: ſine hac nãque neque martyriũ proderit.

Et vt

Et vt cognoſcas,intuere hoc manifeſtius.Sũpſit beatus Paul' duas ſummas excelſaſq; virtutes,magis autem tres:vnam ad miracula pertinentem, alteram ad ſcientiam,tertiã vitæ cõuerſationiſq; meritum poſſidentem:& tamẽ quãquam magnę ſint, ſine charitate nihil eas eſſe determinat.Et quomodo nihil ſunt,ego
1.Cor.13.b dico: Si diſtribuam, inquit, omnia mea pauperibus, charitatem autẽ non habeam,nihil ſum.Poteſt enim fieri,vt ſit aliquis ſuæ diſtributor ſubſtantię,& ſit vacuus charitatis.Et hęc quidem ſufficienter à nobis in aliis dicta ſunt,vbi ꝓprius locus de charitate nos cõpulit diſputare.Ad illa ergo mittim' auditores, interim nũc,ſicut iam dixi,æmulemur hoc chariſma, diligamus nos inuicẽ, & nullius doctrinæ erimus indigi ad conquirenda virtutis inſignia:ſed omnia nobis facilia ſine vllo ſudore cõſtabunt, & magna diligentia cũcta perficiemus.Sed ecce,inquis, & nũc diligi- B
mus inuicẽ:vnuſquiſq; enim habet amicos,alius quidẽ duos,alius autẽ tres,ſed hoc nõ eſt propter deum diligere. Qui nanq; propter deum diligit,non habet tale dilectionis initiũ,ſed erga omnes ſicut circa fratres afficitur:&quos quidẽ fidei eiuſdẽ eſſe cognouerit, vt vere germanos fratres amplexatur ac diligit. Hæreticos autẽ vel Pagãos vel Iudæos propter cõmunionem quidẽ naturæ, fratres æſtimat: miſeratur autẽ propter quod in eis cernit errorem,& contabeſcit pro eis,& lachrymas fundit: in hoc erim' ſimiles deo,ſi cunctos amabimus,etiã inimicos noſtros,non autẽ ſi ſigna,vel miracula fecerimus. Nam & dominum ipſum admiramur quidem miraculã faciẽtem, ſed amplius admiramur miſerãtem & longanimiter ſuſtinentem. Si igitur & in ipſo deo illud eſt amplius admirandũ,quanto magis in homine? Vnde clarum eſt, q̃ nos hoc faciat magis admirabiles. Hoc igitur æmulemur, & nihil vel à Pauló, vel à Petro, vel aliis mille mortuos ſuſcitãtibus,minus habebimus, etiam ſi febrem fugare, vel morbos pellere non valeamus. Enimuero ſine charitate etiã ſi ipſis apoſtolis excellentiora miracula fecerimus,ſi nosmetipſos propter fidem in mille pericula contradiderimus,nihil nobis vtilitatis acceſſerit:& hæc non ego dico,ſed ipſe charitatis alũnus.Ipſi ergo credamus,ipſum protinus audiamus.Sic enim poterimus bona quę promiſſa ſunt, adipiſci,quæ nos vniuerſos cõtingat accipere,gratia & clementia domini noſtri Ieſu Chriſti, cum quo ſit patri gloria, vnà cum ſancto ſpiritu, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum,Amen.

Homilia quarta ex cap.ſecundo.

Psal.8.e *NOn enim angelis ſubdidit orbem terræ futurũ, de quo loquimur.Teſtatus eſt autem alicubi quidem dicens: Quid eſt homo, quòd memor es eius, aut filius hominis,quòd viſitas eum? Minorẽ eum paulò feciſti angelis.* Vellẽ manifeſte cognoſcere, num aliqui competẽti ſtudio ea quæ dicuntur aduertant:an non iuxta viam ſemina iactemus: ſtudioſius quippe etiã nos docebimus, ſi vos ſtudioſe audire ſentiamus. Dicemus tamen, etiamſi nullus audire velit,propter incumbẽtem no-
Ezech.3.c bis timorem dei.Cõteſtare,inquit,plebem hanc,& ſi non audiant,tu abſolutus eris. Si autem certus eſſem de veſtro ſtudio,non ſolum propter timorem, ſed & cum iucunditate dicerem. Nunc autem ſi nullus audiat,etiam ſi mihi res ſine periculo ſit, quod meũ eſt implenti,attamen ſine delectatione aliqua labor iſte perficitur.Quid enim profuerit,quod ego quidẽ culpa vacò,ſi interea nemo veſtrũ iuuatur? Si autẽ animaduerterint quidã, non tanta nobis vtilitas erit ex eo,q̃ de pœna liberabimur, quãtum nobis accõmodabit charitatis veſtræ profectus. Quomodo igitur hoc cognoſcã?Intendã vnumquenq; veſtrũ: & quos ex vobis admodũ attentos cognouero, hos ſeorſum nactus interrogabo: & ſi reperero vel aliqua ex his quæ dicta ſunt retinere,nõ dico omnia:hoc enim vobis nõ ſatis eſt facile,ſed etſi pauca ex multis, de reliquis non ambigã vltra.Et oportebat quidẽ, vt abſq; præmonitione incautos aggrederer, veruntamẽ etiã ſic gratũ mihi erit, ſi vos ſecundũ votum meæ mẽtis inuenero. Quin & ſic quoque poſſum vos incautos adoriri. Quod enim interrogaturus ſim prædixi quidem,quãdo autẽ nondũ certo cõſtitui:fortaſſe enim hodie, fortaſſe craſtina, fortaſſe poſt viginti, forſan poſt triginta dies, fortaſſe poſt pauciores, fortaſſis
poſt plures:ſic etiã deus diẽ defunctionis noſtræ incertum effecit, & neq; hodie, neq; craſtina die,neq; poſt annũ totũ,neq; an poſt plures annos imminеat, certũ nobis eſſe permiſit, vt expectationis incertitudine moti,ſemper in virtute noſipſos cõtineamus: & quòd commeaturi ſimus ex hac vita;dictũ eſt nobis: quãdo verò,nequaquã: ſic etiã ego, interrogaturum me quidẽ dixi,quando verò,non addidi, volens vos hanc curam ſemper habere.Et nemo dicat quoniam ante quatuor hebdomadas,& quinq;,& amplius hęc audiui,& retinere non poſſum.Si quis enim audierit, taliter eum retinere volo,vt eius memoria nullũ obliuionis furtũ patiatur, neq; diluta ſit, neq; quæ dicta ſunt reſpuat.Volo enim vos retinere quæ dico,nõ vt mihi ea dicatis,ſed vt vos lucrũ habeatis. Hoc mihi totum ſtudiũ eſt:itaq; nemo hoc dicat.At neceſſariũ
iam eſt,vt ad conſequentia reuertamur. Quid ergo hodie propoſitum nobis eſt ad dicẽdum? Non enim angelis,inquit,ſubdidit orbẽ futurum,de quo loquimur. Nunquidnam de altero aliquo orbe diſputat? non ita eſt,ſed de iſto præſenti, propter hoc etiã addidit,de quo loquimur. Ne mẽtem auditoris errare relinqueret,dum alius quæreretur orbis. Quomodo ergo eum futurũ vocat?Nempe quemadmodũ& ali- Rom.5.e
bi dixit,qui eſt forma futuri:de Adam & Chriſto loquens in epiſtola ad Romanos, reſpectu temporum, in quibus vixit Adam, futurum ſecundũ carnem vocans Chriſtum. Etenim futurus erat: ſic etiam nunc, quoniam dixit:Quando autẽ introducit primogenitum in orbẽ terrarum, ne putares alium orbem eum dicere,ex multis hoc confirmat,eoipſo q̃ dicit futurum.Futurus quippe erat orbis, filius autem dei ſemper erat,hunc ergo orbẽ futurum non angelis ſubdidit,ſed Chriſto.Quod autẽ ad filium dictũ ſit,inquit, manifeſtũ eſt.Non enim quis dixerit quod ad angelos dictum ſit:deinde aliud adfert teſtimoniũ, & dicit: Teſtatus eſt autem in quodã loco quidam dicẽs: Cur non ipſum nomen prophetæ poſuit, ſed abſcõdidit?Fecit hoc etiam in aliis teſtimoniis: ſicut cùm † iterũ
dicit:Quandò autem † introducit]primogenitum in introducit.
orbem terrarum:dicit, Et adorẽt eum omnes angeli Pſa.96.b
dei.Et item,Ego ero ei in patrem: & ad angelos qui- 2.Reg.7.b
dem dicit: Qui facit angelos ſpiritus: &, Tu domine Pſ.103.a
in principio terrã fundaſti.Sic etiam hic inquit, Teſtatus eſt in quodam loco quidam dicens:Et hoc ipſum exiſtimo non abſcondentis eſſe,ſed oſtendentis eos multam habere ſcientiam ſcripturarum, vt nec opus haberet nomẽ ponere dicentis:ſed veluti de re admodum trita & manifeſta, inducere teſtimonia. Ibi.101.d

Ibid.8.b Quid est homo ꝙ memor es eius, aut filius hominis ꝙ visitas eum? Minorem eũ paulò fecisti angelis, gloria & honore coronasti eũ. Omnia subiecisti sub pedibus eius. Hoc enim etsi de cõmuni humanitate dictũ est: veruntamẽ propriè aptatur ad Christũ secundum carnẽ. Nam illud omnia subiecisti sub pedibus eius, ad illum magis pertinet, q̃ ad nos. Filius quippe dei quum nihil essemus nos inuisit, & carne ex nobis assumpta, sibiq; adunata, omnib' superior est effect': *In eo enim quod subiecit ei omnia, nihil reliquit illi nõ subiectũ. Nunc autem nondum videmus illi omnia subiecta esse.* Quod autẽ dicit, tale est: quoniã dixit, Donec ponã inimicos tuos scabellũ pedũ tuorũ. Fieri poterat, vt adhuc mœrore afficerẽtur, deinde post hæc paucis quibusdam interpositis, hoc testimonium intulit prius illud cõfirmans. Etenim ne dicerent. Quomodo inimicos eius posuit sub pedibus eius, tanta nobis patientibus? Sufficiẽter quidẽ & in anterioribus hoc significauit: quod enim dixit, donec, faciendum significauit, sed tẽpore procedẽte: hic autẽ hoc exequitur. Ne putes, inquit, quoniã necdum subiecti sunt, planè nõ subiiciendos: Quòd autẽ oporteat subiici, manifestũ est: etenim prophetia propter hoc dicta est. *In eo autem quod subiecit ei*, inquit, *omnia, nihil reliquit ei non subiectum.* Quomodo ergo nõ omnia subiecta sunt? quoniã futurũ est, vt subiiciantur: si ergo omnia oportet subiici, necdum autẽ subiecta sunt, nihil contristeris neque turberis. Si enim fine quidem prẽsente omnibus iam subiectis hæc patereris, quæ pateris, rectè doleres. *Nunc autẽ necdum videmus ei omnia subiecta.* Necdũ imperator noster manifestè cũcta obtinuit: quid ergo turbaris, dum aliqua mala pateris? Necdũ omnia obtinuit prẽdicatio nostra, necdũ tẽpus, *in* quo perficitur subiectio; deinde alia *consolatio.* Si enim etiã ipse, qui omnes subiectos habiturus est, mortuus est, & innumera passus: quid tu contristaris, cùm pateris? *Eum vero qui modicum quiddã diminutus fuerat infra angelos, videmus Iesum propter passiones mortis.* Deinde rursus intulit bona & prospera. *Gloria & honore coronatum.* Vides quomodo illi omnia coaptauerit? Etenim idipsum quod dixit, modicũ, cui magis aptum q̃ ei, qui tres duntaxat dies in inferno fuit? Veruntamen nobis qui tanto tẽpore contribulamur, nõ potest aptari. Et illud quoq;, gloria & honore, illi multò amplius congruit, q̃ nobis. Iterum eis in mẽtem reducit passionẽ crucis, duo faciens, & quantã curam de omnibus habeat ostendẽs, & persuadens omnia fortiter tolerare in magistrũ aspicientes. Si enim qui ab angelis adoratur, inquit, sustinuit paululũ infra angelos minorari propter te, multò amplius tu, qui angelis minor es, cuncta tolerare debes propter ipsum. Deinde ostendit crucem gloriã & honorem esse, sicut ipse semper
Ioan.11.a eam vocat, dicens: Vt glorificetur filius hominis, &
Ibid.13.a. glorificatus est filius hominis. Si igitur ille ea quæ ꝓ seruis passus est, gloriã vocat: multò amplius tu, quæ pro domino pateris. Vides crucis fructus quãtus sit? Amato ergo hãc rem: triste quidem tibi videtur, sed innumera generat bona. Ostendit itaq; ex hoc tentationis vtilitatem. Deinde dicit, vt gratia dei pro omnibus gustaret mortẽ: vt, gratia dei, inquit. Et ille quidem propter dei gratiam, quæ erga nos est, hæc pas-
Rom.8.f sus est. Qui proprio, inquit, filio non pepercit, sed illum pro nobis omnibus tradidit. Cuius rei gratia? nõ debebat hoc nobis, sed gratia illud fecit. Et iterum
Rom.5.c in epistola ad Romanos dixit: Multò magis gratia

A dei, & donũ per gratiam vnius hominis Iesu Christi in multos abundauit, Vt gratia dei pro omnibus gustaret mortẽ, non pro fidelibus tantũ, sed & pro mũdo vniuerso. Nam ipse quidẽ pro omnibus mortuus est. Quid autẽ si non omnes credunt? Ille quod suum erat impleuit. Et propriè dixit, pro omnibus gustaret mortẽ, non dixit vt moriatur. Re vera enim sicuti qui gustat, sic breue interuallũ in illa faciens, confestim surrexit. Dicendo ergo mortem & passionẽ mortis, manifestè mortẽ significauit: dicendo autem quoniã angelis melior, resurrectionẽ declarauit. Sicut enim medicus non habens necessitatẽ ex cibis, qui ęgroto proponuntur gustare, sed illi consulens, primus ex illius cibo degustat, vt persuadeat ægroto promptius illos cibos accipere: sic etiã dominus, quoniã omnes homines mortẽ timebant, persuadens eis, vt fiduciãliter ad mortẽ accederent, & ipse gustauit mortem,
B nullã habens necessitatẽ. Venit etenim huius mundi Ioan.14.d princeps, inquit, & in me inuenit nihil: sed & ex eo quod dicit: gratia dei, &, pro omnibus gustaret mortem, istud cõmendat. *Decebat enim eum, propter quẽ sunt omnia, & per quem omnia: vt multis filiis in gloriam adductis principem salutis eorum per passiones perfectum redderet.* De patre hîc loquitur. Vides quomodo iterum ei illud, per quem, coaptat? non enim hoc faceret, si alicuius diminutionis esset, & filio soli conueniret. Quod autem dicit hoc est, Digna, inquit, clementia sua fecit, quod primogenitum clariorem omnibus ostẽdit, & sicut athletã fortem, & cæteros superantẽ exemplũ aliis constituit. Principem salutis eorum, hoc est, causam salutis eorum. Vides quantum sit differentiæ? & ipse filius, & nos filij: sed ille saluat, nos saluamur.
C Vides quomodo nos & coniungit, & discernit? Multis filiis, inquit, adductis in gloriam. Hîc cõiunxit principem salutis eorum, atq; iterũ discreuit. Per passiones, inquit, perficeret. Ergo passiones perfectio sunt, & causa salutis. Vides ꝙ mala pati non sit derelictorum? si verò in hoc primum honorauit filiũ deus, vt per passiones eum induceret, re vera multò melius est carnẽ suscipere, & pati quæ passus est, quàm hunc mundum facere, & ex nullis existentibus proferre: hoc quidem clemẽtię est, illud multò amplius, quod etiã ipse ostendens dixit: Vt ostenderet in seculis ad- Ephes.2.b uenientibus eminentes diuitias bonitatis suæ, simul cum eum resuscitauit, & simul cum eo sedere fecit in cœlestibus in Christo Iesu. Decebat enim eum, propter quem omnia, & per quem omnia, vt multis filiis in gloriam adductis principẽ salutis eorum per pas-
D siones perficeret. Decebat enim curam de nobis agentem, & omnia vt essent proferentem, tradere filium pro cæterorum salute, vnum pro multis. Verùm non sic dixit, sed vt per passiones, inquit, perficeret: ostendens eum qui patitur pro aliquo, non solùm illum iuuare, sed etiam seipsum clariorem efficere, & perfectiorem. Hoc autem ad fideles dicit, confidentiores eos efficiens. Etenim Christus tunc glorificatus est, quando passus: quando autem dico, glorificatus est, non putes quòd ei gloriæ quicquam accesserit. Illam quippe gloriam naturæ suæ habuit semper, nihil accessionis in illa capiens. *Qui enim sanctificat*, inquit, *& qui sanctificantur, ex vno sunt omnes: propter quã causam non erubescit fratres eos vocare.* Ecce quomodo iterum cõiungit, honorans eos & cõsolans, & Christi fratres eos efficiens, secundum quod ex vno eos esse dicit: deinde muniens sermonem suum, & ostendens

quoniam

quoniam de eo, qui secũdum carnẽ est dixit, intulit: Qui eũ sanctificat, hoc est Christus: & hi qui sanctificãtur, hoc est nos. Intueris quantũ interfit? Ille quidẽ sanctificat: sanctificamur autẽ nos: sed & supra, prin-
1.Cor.8.b cipẽ, inquit, salutis eorũ. Vnus enim est deus, ex quo sunt omnia: Propter quã causam nõ erubescit fratres eos vocare. Vides quomodo iterũ ostẽdat illius eminentiã? In eo enim quod dicit, Non erubescit, demõstrat nõ rei naturæ esse, sed misericordiæ esse totum eius qui nõ erubescit, & modestię multę. Etsi enim ex vno, veruntamen ille sanctificat, nos autẽ sanctificamur, & multùm interest: ille quidẽ ex patre, sicut filius, & proprius, hoc est, ex eius essentia: nos autẽ vt creatura, hoc est, ex nullis extãtibus. Multũ igitur ab eo distamus. Propterea dicit nõ erubescit fratres eos
Psal.21.c. vocare, dicẽs: *Annunciabo nomen tuũ fratribus meis.* Carnem enim indutus, indutus est & fraternitatem, & introducta est simul etiã fraternitas: sed hoc quidẽ re-
Psal.17.a ctè ꝓfert, illud autẽ, *Ego ero fidẽs in illo.* Quid sibi vult? Quæ sequũtur cõmodẽ quidẽ ponit, vtpote. *Ecce ego*
Isa.8.d *& pueri, quos dedit mihi deus.* Sicut enim hîc patrẽ seipsum ostendit, sic illic fratrẽ. Annunciabo, inquit, nomen tuũ fratribus meis. Iterũ eminẽtiam demõstrat, & multã differentiã per ea quæ sequuntur. *Quoniam igitur pueri cõmerciũ habuerũt cum carne & sanguine.* Vides qua in re sitam esse dicat similitudinẽ istam? In carne videlicet. Et ipse similiter particeps fact' est eorũdẽ. Erubescant omnes hæretici, cooperiantur cõfusione qui putatiuè dicũt eũ aduenisse, & nõ verè. Nõ enim dixit. Quoniã particeps factus est tãtum eorundẽ, & tacuit: quãuis & sic sufficiẽter dixisset, sed aliud amplius quiddã posuit, hoc est, similiter, nõ putatiuã aut imaginariã, sed verã ostendens fraternitatẽ, deinde
C & causam etiã ponit dispẽsationis: *Vt per mortem*, inquit, *aboleret cũ, qui imperiũ habebat mortis, hoc est diabolum.*

Hîc admirabile quiddã demõstrat, quia per quod imperiũ obtinuerat diabolus, per hoc & victus est, & armia quę illi fuerũt fortia aduersum mundũ, hoc est mors, per ea illũ Christus percussit. Hîc magnitudinẽ virtutis eius, qui vicit, insinuat. Intueris quantũ bonũ operata sit mors? *Et liberaret*, inquit, *eos, quotquot metu mortis per omnẽ vitã obnoxij erãt seruituti.* Quare tremitis? quare timetis eã, quæ iam inanis facta est? Iam terribilis nõ est, sed conculcata est, contẽpta est, extrema facta est, & nulli' momẽti. Quid autẽ est, metu mortis per omnem vitam obnoxij erãt seruituti? Aut hoc dixit, quia qui mortẽ timet seruus est, & omnia patitur, ne moriat: aut illud, quia serui omnes erant mortis, & quia illa nondum erat soluta, dominabatur eis:
D aut quia cũ in timore perpetuo viuerẽt homines sem per se mori expectantes, nullũ voluptatis sensum capere poterãt, hoc metu apud eos manẽte. Hoc enim significauit, dicens, Per omnem vitã. Hîc demõstrat cõtribulatos, persecutionem passos, & patria, & substãtia, & cęteris omnibus priuatos iucundius ac liberius degere illis qui in deliciis iã diu constituti sunt, qui nihil tale passi sunt, qui in lætitia degũt. Siquidẽ illi quidẽ per omnẽ vitã sub metu mortis agebant, & serui erant: isti verò ab eo sunt liberati, & derident quod illi horruerũt. Tale enim est nunc quale si quispiam vinctũ aliquem producendũ ad mortẽ, & semper hoc expectãtẽ, pinguẽ reddat ex multis deliciis: tale aliquid erat etiam mors antiquo tempore, nunc autẽ veluti si quispiam metu illo pariter cum deliciis eiecto certamen denũciet, & proponat agonẽ vt iam

Tomus quartus.

A nõ ad mortem, sed ad regnũ adducatur, ex vtris esse velles? Ex his qui in custodia pinguescerent, singulis diebus sentẽtiam sui interitus expectantes: an ex illis pugnaturis quidem multum, & laboraturis vltronea volũtate, vt diadema tandem regni suscipiant? Intueris quomodo excitarit eorum animum, erectósq; ac sublimes effecerit? Ostendit autẽ non mortẽ tantum quieuisse, sed per hãc etiam illum, qui aduersum nos bellũ sine fœdere semper instituit, diabolũ dico inanem esse factum, ac viribus suis spoliatum. Qui enim mortem nõ timet, extra tyrannidem diaboli constitutus est. Si enim pellẽ pro pelle, & omnia dat vnus- Iob 2.b. quisq; pro anima sua: quãdo etiam istã quispiam statuit cõtemnere, cuius erit decætero seruus? Nullum metuet, nullũ timebit, omnibus erit superior, omnibus liberior. Qui enim animã suam contemnit, multò amplius etiam alia: quando enim inuenerit talem
B animam diabolus, nihil in illa suorũ operum poterit operari. Quid enim? dic mihi, minabitur damnũ pecuniarũ? inhonorationẽ, eiectionẽ ex patria? sed hæc parua sunt ei, qui neq; animã suam preciosam existimat, iuxta beatũ Paulum. Vides, ꝙ qui mortis tyrannidem excludit, simul etiã diaboli virtutẽ dissoluit? Qui enim de resurrectione multa philosophari nouit, quomodo timebit mortem? quomodo deinceps illam horrescet? Non itaq; contristemini dicentes: Morale quare hęc, atque illa perpessi sumus? sic enim victoria clarior perficitur: nõ enim esset clara, nisi mortẽ mor te soluisset: hoc autem est mirabile, ꝙ per eadem eam vicit, per quæ præualuit, facilitatem eius & solertiam vbiq; demonstrãs. Nõ ergo prodamus datum nobis donum. Non enim accepimus, inquit, spiritũ seruitu- Rom.8.b tis, sed spiritum virtutis, & charitatis, & temperantię. Stemus ergo fortes irridentes mortem. Sed cõpellor gemere amarissimè. Nã quò nos quęso Christus euexit, quò verò nosipsos deiecimus? Cũ video enim luctus in plateis, & lamentationes super eos qui ex hac vita migrarũt, & vlulationes, & ineptias alias, credite mihi, erubesco, & paganos & Iudęos & hęreticos ista
C videntes, & omnes qui nos irrident. Quęcunq; enim iã dico, inaniter dico, de resurrectione philosophãs, Cur hoc? Quia nõ quæ à me dicũtur attendunt Gręci, sed illa quæ fiunt à vobis: confestim enim dicunt, Quomodo ex istis aliquis cõtemnere poterit mortẽ, qui neq; alterũ mortuũ potest videre patiẽter? Bona sunt quæ dicta sunt à Paulo, bona sunt, inquã, cœlóq; & benignitate dei digna. Quid enim dixit? Vt liberaret eos, quotquot metu mortis per omnẽ vitã obnoxij erant seruituti. Sed nõ permittitis, vt ista credantur: quandoquidẽ diuersis operibus vestris illis repugnatis, quãuis nos deus plurimũ cõmunierit, veniens ad hoc, vt hãc amputaret pessimã consuetudinẽ. Dic mihi, quid sibi volũt istę lãpades tam splẽdidę? Nõne sicut athletas mortuos comitamur? Quid etiã hymni? nónne vt deum glorificemus, & ei gratias agamus, quod iam coronauit discedentẽ, quod à laboribꝰ liberauit, quod à timore liberatũ, apud se habet? Nõne propter hoc hymni? nónne propter hoc psalmodia? omnia ista gaudentiũ sunt. Aequo animo est aliquis, psallat inquit Apostolus: sed nõ ad hęc attẽdũt Gręci. Nolo mihi dicas, inquit, quenquã extra passionem philosophantẽ: hoc enim nihil magnũ est, neq; mirabile. Ostende mihi in ipsa passione, in dolore philosophãtem, & tunc credam resurrectioni. Et quidem mulieres seculares hoc facere mirum nõ est: quanuis

etiam hoc malum ſit. Etenim ipſę eandem exiguntur
1.The.4.d philoſophiam: propter quod & Paulus dicit: De dormientibus autem nolo vos ignorare: vt non contriſtemini, ſicut & cæteri qui ſpem non habent. Non enim monachis ſcripſit hæc, neq; in virginitate manentibus, ſed ſecularibus: Veruntamẽ hoc nõ ita malum eſt. Cùm verò quis aut mulier, aut vir crucifixũ ſe mundo dicit: & eorum hic quidẽ capillos diſſipat, illa verò vlulat, quid hac re turpius? Credite mihi dicenti, Si quẽadmodum oportebat, fieret, multo tempore debebant huiuſmodi ab eccleſiæ limine prohiberi. Iſti enim ſunt, qui verè digni ſunt luctu, qui mortẽ timent adhuc & horreſcũt, qui reſurrectionẽ adhuc nõ credunt. Sed reſurrectioni, inquit, non diffido, ſed cõſuetudinem quęro. Quare ergo, dic mihi, quando in longinquum ac peregre proficiſcitur, nõ eadem facis? Sed ploro, inquis & tunc, & cõſuetudinem requiro: Verum illud quidem verè conſuetudinem quærẽtium eſt: hoc autem de reuerſione deſpe-
Pſal.14.b rantium. Cogita quid pſallas in illo tẽpore, Reuerte-
Ibid.31.b re, inquis, anima mea in requiem tuã, quia dominus benefecit tibi. Et iterum. nõ timebo mala, quoniam tu mecum es. Et iterum: Tu es refugiũ meum à tribulatione, quę me cõtinet. Intelligis quid ſibi velint iſti pſalmi? ſed non animaduertis, & inebriaris ex luctu. Vel in aliorum ſepulturis diligẽter perpende, vt habeas remedium in tuis. Reuertere, inquis, anima mea in requiem tuã: quoniã dominus benefecit tibi. Dic mihi, dicis: Quoniã dominus benefecit tibi, & lachrymaris? Nõne ſcena ſunt iſta? nõne hypocriſis? Si eũ verè credis verbis, quę dicis, ſuperuacuè luges: ſi autem ludis & fingis, & fabulas eſſe putas, quare pſallis? quare ſuſcipis ad te venientes? quare nõ repellis pſallẽtes? Sed furor, inquis, eſſet hoc facere. Atqui quod facis multò maiorem furorem habet. Interim igitur moneo, quia accedente tẽpore vehemẽtius vtar hac cauſa: etenim valde timeo, ne iſto modo peſſimus quidam morbus in eccleſiam ſubintret. Itaque de luctibus quidem poſtea corrigã, interim tamen hoc præcipio, & conteſtor & diuites & pauperes, & mulieres & viros. Contingat quidem nos omnes ſine luctu ex hac vita migrare, & ſecundum competentem naturæ legẽ patres à filiis ſenes deduci, & matres à filiabus, & nepotibus, & pronepotibus in pingui ſenectute, & nuſquam contingere immaturam mortem. Contingat quidem hoc, & hoc opto: & pręſidẽtes, & omnes vos rogo, vt alius pro alio deum precemini, votúmq; iſtud commune faciatis. Si autẽ, quod abſit, & quod non contingat, amara quædam mors accidat (amaram autem dico, non natura: neque enim iam amara eſt mors, à ſomno nihil diſtans: ſed amarã dico accidere, ad veſtram affectionem reſpiciens) & aliqui lamẽtatrices iſtas cõduxerint, credite mihi dicenti (nõ enim aliter dicam, quàm vt poſſum & affectus ſum, iraſcatur, ſi cui libet,) per multũ tẽpus eum ab eccleſia arcebo, ſicut idololatrã. Si enim auarum idololatram vocat Paulus, multò magis eum, qui ſuper fidelem mortuũ, ea quæ ſunt idololatrarum inducit. Pro qua re, dic mihi, presbyteros vocas, & pſallẽtes? Nõne vt cõſolationem recipias? Nónne vt honores diſcedentẽ? Quare igitur illum cõtumelia afficis? Quare eũ infamas? Quare ludis ſicut in ſcena? Nos venimus de reſurrectione philoſophantes, vniuerſos docẽtes, & eos qui necdum percuſſi ſunt, per honorem qui mortuo tribuitur, ſi quãdo aliquid tale contige-
Coloſſ.3.a

A rit, ferre fortiter: tu autẽ adducis eos, qui noſtra, quãtum in ipſis eſt, ſubuertunt. Quid hac irriſione, & iſto ludibrio peius? Quid hac inęqualitate moleſtius? Cõfundimini & erubeſcite. ſi autẽ nõ vultis, nos non patimur ampli' tales mores, eccleſiæ pernicioſos, induci. Peccantes, inquit, in cõſpectu omniũ argue: & mu
1.Tim.5.e lieribus illis miſeris per vos denũciamus, & nunquã in mortibus fideliũ, aut exportationibus ingrediantur, ne re vera ,ppria mala eas cogamus lugere, & doceamus, vt nõ in alienis hæc faciant, ſed proprias magis calamitates lamententur: etenim & pater miſericors, quãdo filium inordinatum habet, non illum ſolum monet, vt non coniungatur malignis, ſed etiam ipſos terret. Ecce igitur & vobis, & illis mulierib' per vos admonẽs dico, vt neq; vos cõuocetis tales, neq; illæ adueniãt: & contingat quidem hoc verbum amplius operari, & has minas præualere. Si verò, quod B abſit, cõtemnemur, compellemur deinceps in actum deducere minas: vos quidẽ legibus eccleſiaſticis coërcẽtes, illas autem ſicut tales coërcere competit. Si verò aliquis peruicax inuentus contempſerit, audiat Chriſtum nunc etiam dicẽtem: Si quis peccauerit in
Mat.18.e te, vade, argue illum inter te & ipſum ſolum: ſi autem
Luc.17. non obaudierit, aſſume tecũ vnum, aut duos: ſi etiam ſic reſtiterit, dic eccleſiæ: ſi autẽ & eccleſiam cõtempſerit, ſit tibi ſicut ethnicus & publicanus. Si ergo eũ qui in me peccauerit, cũ non obaudierit, ſic auerſari iubet: qui in ſeipſum peccauerit, & in deũ, quomodo habere debeo, vos iudicate: vos eũ nos non culpatis ſic molliter agẽtes vobiſcũ. Si autem aliquis cõtempſerit ligationes, quæ à nobis fiunt, iterũ ipſum Chriſtus docebit, dicẽs: Quæcũq; ligaueritis in terra erũt
Mat.16.e C ligata & in cœlo: & quæcunq; ſolueritis ſuper terrã,
Ioan.20.e erũt ſoluta & in cœlo. Etenim etſi nos miſeri & nulli ſumus, & contẽptu digni, ſicut & digni ſumus, nõ tamẽ noſipſos vindicamus, neq; iram reddimus, ſed de veſtra ſalute cogitamus. Pudeat vos rogo, & verecũdemini: ſi enim amicum quis fert, vehemẽtius quàm oportet ſecum agentẽ, intentionem eius diſcutiens, nẽpe quod benignè, non ex iactantia hoc faciat: multò amplius doctorẽ feret & ipſum neq; ex ſua authoritate dicẽtem, neq; vicem iudicis, ſed patris curã gerentẽ: non enim poteſtatem noſtrã demonſtrare volẽtes, hæc dicimus. Quomodo nanq; iſta hoc animo diceremus, qui neq; ad experimẽtum eorum, quę dicimus, optamus venire, ſed pro vobis dolemus & lugemus? Ignoſcite autẽ, & nemo contẽnat vincula eccleſiaſtica: nõ enim homo eſt qui ligat, ſed Chriſtus D qui nobis hanc poteſtatẽ dedit, & dominus fecit homines tanti honoris. Nam & nos quidẽ ad ſoluendũ volumus vti hac poteſtate, magis autẽ neq; huius rei neceſſitatem habere vellemus. Neminẽ quippe deſideramus ligatũ eſſe apud nos: non enim tantùm ſumus miſeri & infœlices, etiam ſi nullius momenti ſumus: ſin verò coacti fuerimus, ignoſcite: nõ enim vltro, neq; volẽtes, ſed pl' vobis qui ligamini dolẽtes, ligationes inferimus. Si autem aliquis contempſerit iſtas, inſtabit tẽpus iudicij, vbi docebitur: cętera autẽ modo dicere nolo, ne percutiã mentes veſtras. Nos enim primum quidem nõ optamus ad hanc neceſſitatem venire: ſi autem venerimus, quod noſtrum eſt, implebimus, iniiciemus vincula. Si autẽ quiſpiã hæc ruperit, ego quod meum eſt fecero, & innoxius ero: de cætero autẽ erit tibi ratio apud deũ reddenda qui mihi iuſſit ligare: neq; enim ſi imperatore pręſidente

ſatellitum

ſatellitum quiſpiam adſtantiũ iubeatur aliquẽ ex or-
A dine officij ligare, & vincula iniicere, ille autem non ſolùm repellat illa vincula, ſed etiam cõfringat: nunquid ſatelles ille eſt qui iniuriam paſſus eſt, & nõ magis imperator qui iuſſit? Si enim quæ circa credentes fiunt, ipſe ſua propria ducit: quãtò magis quando ille, qui docere conſtitutus eſt, iniuriam patitur, veluti ſi in ſe committatur accipiat? ſed nõ contingat quẽquam eorum qui in hac eccleſia ſunt, ad neceſſitatem horum vinculorũ venire. Sicut enim bonum eſt, non delinquere: ita correptionẽ ferre, vtile eſt. Tolerem' itaq; increpationem, & feſtinemus quidem non peccare: ſi autẽ peccauerimus, feramus correptionẽ. Sicut enim bonum eſt nõ vulnerari, ſi autem contingat, medicamẽtum imponere vulneri neceſſariũ eſt: ſic & hic, ſed nõ contingat quenquam talibus egere medicamentis. Cõfidimus enim de vobis meliora, & B ad ſalutem pertinẽtia: tametſi ſic loquimur, vehemẽtius fortaſſe locuti ſumus pro ampliore cautela. Melius quippe eſt aſperũ me & durũ & audacem putari à vobis, q̃ vos † quæ deo placent non facere.] Credimus autem deo, quoniam non erit vobis inutilis hęc increpatio, ſed ſic mutabimini, vt ſermones iſtos noſtros in laudes veſtras expẽdamus, vt obtinere cũcti mereamur bona quę promiſit deus diligẽtibus eum, in Chriſto Ieſu domino noſtro, cũ quo patri, vnà cũ ſancto ſpiritu gloria, imperium, honor nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum, Amen.

† quæ deo nõ placẽt, facere.

Homilia quinta ex cap. ſecundo.

NOn enim videlicet angelos apprehẽdit, ſed ſemẽ Abrahæ apprehendit. Vnde debuit ſecundum omnia fratribus ſimilis reddi, vt miſericors eſſet, & fidelis pontifex ad deum, &c. Multam dei benignitatẽ volens Pau-
C lus demonſtrare, & charitatem, quam circa genus humanum habuit, poſtquàm dixit, quoniam ergo pueri cõmunicarunt carni & ſanguini, & ipſe ſimiliter particeps factus eſt eorundem, exequitur amplius hunc locũ. Non enim ſimpliciter audias, quod dictum eſt, neq; nudũ aliquid hoc eſſe putes, quod carnẽ ex nobis aſſumpſit: angelis hoc non donauit. Non enim quenquã angelorũ apprehendit, ſed ſemen Abrahæ. Quid eſt quod dixit: Nõ angeli naturam ſuſcepit, ſed hominis? Quid autẽ eſt, quod dicit, apprehendit? Ille, inquit, non apprehendit naturã angelorum, ſed noſtram. Quare non dixit, ſuſcepit, ſed iſto verbo vſus eſt, apprehendit? Ex metaphora inſequentiũ eos qui auerſi ſunt, & omnia facientiũ, vt fugientes occupẽt, & vt reſilientes apprehendere valeant. Aufugiẽtem quippe ab ipſo naturã humanã, & procul aufugientẽ D (eramus autẽ longè profugi) inſecutus apprehendit: oſtendit quoniã miſericordia ſola, & gratia, & cura, quã de nobis habuit, hoc fecit: Quemadmodũ igitur
Supr.1.d cũ dicit, Nõne omnes ſunt adminiſtratorij ſpiritus in miniſterium miſſi, propter eos qui hæreditaturi ſunt ſalutem? Vehemẽs dei ſtudiũ erga naturam humanam oſtendit: & q̃ multam illius curam habeat, ſic etiam hoc loco quod multo amplius eſt ex comparatione
† angelos. ponit. Non enim † angelorũ quenquã] apprehendit. Et re vera magnũ & admirabile, & ſtupore plenũ eſt, carnem noſtram ſurſum ſedere, & adorari ab angelis & archangelis, & cherubin & ſeraphin: hoc ſæpius ego in mente verſans, exceſſum patior, & magna de genere humano imaginor: magna quippe video, & clara exordia, multũmque deo ſtudij eſſe pro natura noſtra. Et non dixit, homines ſimpliciter apprehen-

Tomus quartus.

A dit, ſed volens eos erigere, & oſtẽdere magnum eſſe genus eorum, & honorabile, dixit: Sed ſemen Abrahæ apprehendit. Vnde debuit ſecundũ omnia fratribus ſimilis reddi. Quid eſt ſecundũ omnia? Natus eſt, inquit, educat' eſt, creuit, paſſus eſt omnia quę oportuit, poſtremò & mortuus eſt, hoc eſt ſecundũ omnia fratribus ſimilis reddi. Quoniam quippe multa dixit de maieſtate ipſius, & cœleſti gloria, iam de diſpenſatione mouet ſermonẽ. Et contemplemur cũ quanta potentia, quomodo illũ oſtendit multũ ſtudiũ habentem, vt nobis ſimilis redderetur, quod fuit curã de nobis plurimã gerentis: Cùm enim ſuprà dixiſſet,
Suprà.c quoniam pueri cõmercium habuerunt cum carne & ſanguine, & ipſe ſimiliter particeps factus eſt eorundem: & hìc illũ dicit ſecundũ omnia fratribus ſimilẽ reddi: quaſi dicat, Qui tam magnus eſt, qui eſt ſplendor gloriæ, qui eſt character ſubſtantiæ, qui ſecula fe B cit, qui ſedet in dextera patris, iſte voluit & ſtuduit frater noſter in omnibus fieri, & propter hoc angelos reliquit, & alias ſupernas virtutes, & ad nos deſcẽdit, & nos apprehendit: & innumera operatus eſt bona: mortẽ deſtruxit, è diaboli tyrannide nos exemit, à ſeruitute liberauit, neque ſolum fraternitate honorauit, ſed & aliis innumeris: ſiquidem & ſummus ſacerdos noſter fieri voluit apud patrem: infert enim, vt miſericors eſſet, & fidelis pontifex in his quæ ſunt ad deum. propter hoc, inquit, carnem aſſumpſit noſtram. Propter miſericordiam ſolam, vt miſereretur noſtri: non eſt enim alia quæpiam cauſa diſpenſationis, quàm hæc ſola. Vidit quippe humi iacere proiectos, pereuntes, mortiſq; tyrannidẽ patientes, & miſertus eſt. *Ad expiandum*, inquit, *peccata populi, vt miſeri-*
C *cors eſſet, & fidelis pontifex.* Quid eſt fidelis? verus, potens: fidelis enim pontifex eſt filius, eos quorũ pontifex eſt à peccatis liberare valens. vt ergo offerret ſacrificiũ, quod poſſet nos mundare, propter hoc fact' eſt homo. Intulit igitur in his quæ ſunt ad deum: hoc eſt earum rerũ gratia, quæ pertinent ad deũ. Inimici enim eramus, inquit, Deo, condemnati, inhonorati, nemo erat qui offerret pro nobis ſacrificiũ, vidit nos in his conſtitutos, & miſertus eſt, non conſtituens nobis ſacerdotẽ, ſed ipſe factus eſt ſacerdos. Et vt declararet quomodo ſit fidelis, intulit, Ad expiandũ peccata populi. In quo enim paſſus eſt, inquit, ipſe tentatus poteſt & eos qui tentãtur iuuare. Satis humile eſt hoc minimũ, & indignũ deo: in quo enim paſſus eſt, inquit, ipſe. De incarnato hic & ad certã perſuaſionẽ audientium loquitur, & propter eorũ infirmitatem: D hoc eſt, per experimentum, inquit, eorum, quæ patimur, venit. Iam non ignorat paſſiones noſtras: non ſicut deus ſolũ nouit, ſed etiam ſicut homo cognouit per experimentum, per quod tentatus eſt. Paſſus eſt multa, nouit cõpati: licèt impaſſibilis ſit deus: Sed ea quæ ſunt carnis hìc narrat, veluti ſi diceret, Et ipſa caro Chriſti multa mala paſſa eſt: nouit quid ſit tribulatio, nouit quid ſit tentatio, non minus q̃ noſipſi qui patimur: etenim & ipſe paſſus eſt. Quid eſt ergo quod dicit, Poteſt eos qui tentantur adiuuare? Tanquam ſi quis diceret, cũ multa animi alacritate porriget manum compatientúrq;. Quoniam enim Iudęi volebant magnũ aliquid, & amplius habere præ illis qui erant ex gẽtibus: oſtẽdit in hoc plus eos habere in quo nihil nocebat eis qui erãt ex gentibus. Quid eſt autem hoc? Quòd ex ipſis eſt ſalus, q̃ eos apprehendit primùm, q̃ ex ipſis aſſumpſit carnem. Non enim ange-

Bb iij los,

los, inquit, apprehendit, sed semẽ Abrahæ apprehẽdit. Honorat & patriarchã per hoc, & ostendit, quid sit semen Abrahæ. Admonet enim eos promissionis,
Gen.13.d. quæ illi facta est, per quam dictum est: Tibi & semini tuo dabo terrã hanc. In modico ostendit propinquitatẽ: quia ex vno sunt omnes: sed non erat multa illa propinquitas, venit iterum ad eandem immoratúrq; dispensationi, quæ est secundum carnẽ, ac dicit: Erat quidem & ipsum velle fieri hominem multę curæ diuinæ & charitatis, nunc autẽ non hoc solum est, sed etiã bona immortalia, quæ per eũ nobis tradita sunt. Ad expiandũ enim, inquit, peccata populi. Quare nõ non dixit mundi, sed dixit populi? Nam omniũ peccata sustinuit. Quoniã videlicet hoc loco de ipsis Iu-
Luc.1.a. dæis loquebat: nã & angelus ad Ioseph dicebat: Vocabis nomen eius Iesum, ipse eũ saluabit populũ suũ: hoc quippe primũ oportuit fieri: & propter hoc venit, vt istos saluaret, & tũc per istos & gentes, tametsi contrariũ contigit: hoc etiam apostoli ab ipso initio
Act.3.d dicebant: Vobis suscitans filiũ suũ misit benedicen-
Ibid.13.d tem vos: & iterum: Vobis sermo salutis huius missus est. Nobilitatẽ hîc ostẽdit Iudaicam, dicens: Ad expiandũ peccata populi. Interim sic dixit: Quod enim ipse sit qui peccata omnium dimittit, manifestauit in
Matt.2.a paralytico dicens: Dimittũtur tibi peccata tua. Et in
Mat.28.d baptismate: dixit enim ad discipulos suos, Eũtes docete omnes gẽtes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Cùm autẽ carnem apprehenderit, Paulus omnia iã humilia loquitur, nihil formi-
Cap. iij. dans. Attẽde enim quid iam dicat. *Vnde fratres sancti, vocationis cœlestis participes cõsiderate apostolum, & pontificẽ confessionis nostræ Iesum Christũ, fidelẽ existẽtem ei qui ipsum cõstituit, sicut & Moses in tota domo eius.* Prępositur° Christum Mosi secundũ comparationẽ, ad legem sacerdotij sermonem transtulit: non enim exiguam opinionem habebant de Mose omnes: & præmittit iam semina excellẽtiæ: & incipit quidem à carne, ascendit autẽ ad diuinitatem, vbi iam nõ est comparatio. Cœpit interim à carne quod ęquale est ponere, & dixit: Sicut & Moses in omni domo eius: & non statim in initio demonstrat excellentiã, ne auditor resiliat, & obturet auditum: tametsi enim fideles erant, verũtamen adhuc magnificã opinionem habebãt de Mose. Fidelem, inquit, existentẽ ei qui ipsum apostolum constituit & pontificẽ: nihil hîc de essentia loquitur, neq; de diuinitate, sed interim de dignitatib° humanis. Sicut & Moses in omni domo eius: hoc est, in populo, aut in tẽplo. Hic enim, in domo eius, dixit, tanquã si quis dicat de his qui sunt in domo. Sicuti aliquis curator ac dispensator domus, sic erat & Moses in populo: quia verò domum populum dixit, intulit:
† enim domus] † *Dei domus sumus nos:* hoc est, in creatura eius sumus. Deinde etiam excellentiam Christi ponit, dicens:
Excellẽtia Christi. *Maiori enim dignus factus est gloria, quàm Moses.* Iterum redit ad carnẽ, secundum quod ampliorem honorẽ habet, quàm domus, qui cõstruxit eã. Et ipse, inquit, de domo erat: & nõ dixit, iste quidẽ seruus, ille autẽ domin°, sed hoc latẽter significauit. Si dom° erat populus, & ipse de populo erat, & ipse igitur de domo erat. Sic enim & nobis vsus est dicere: ille ex domo illius est. Hîc, quippe domũ non ipsum templũ dicit: non enim illud deus cõstruxit, sed homines: qui verò fecit eũ, deus est, Mosen dicit. Et intuere quomodo ostendit excellẽtiam latenter. Fidelis, inquit, in omni domo eius. Et ipse est ex domo, hoc est, ex popu-

A lo maiorem habet honorẽ artifex, q̃ opera ipsius: & qui domum fabricauit, q̃ ipsa domus. *Qui autem omnia cõdidit, deus est.* Vides quoniã non de templo dicit, sed de omni populo. *Et Moses quidem fidelis fuit in omni domo eius, sicut seruus in testimonium eorũ quæ dicenda erant.* Ecce alia excellentia quæ est à filio, & à seruis. Attẽde iterum quoniam proprietatem per filij appellationem significat. *Christus autẽ sicut filius administrat domũ ipsius.* Vides quomodo facturã, & factorem discernit? quomodo seruũ, & filium? & ille quidẽ in paternas res sicut dominus ingreditur: iste autem sicut seruus. *Cuius domus sumus nos: si quidem fiduciã, & gloriationem spei vsque ad finem firmam tenuerimus.* Hîc iterũ eos hortatur, stare fortiter & non decidere. Domus quippe dei erimus, inquit, quod erat Moses, si fiduciã & gloriationem spei vsq; ad finẽ firmã tenuerimus. Qui enim do
B let, inquit, in tentationibus, & decidit, non gloriatur: qui erubescit, qui abscõditur, fiduciã non habet: qui mœret, nõ gloriatur. Deinde laudat etiã eos, dicens: Si quidẽ fiduciã & gloriationẽ spei vsq; in finẽ firmã tenuerimus. Ostendit eos cœpisse. Oportet autẽ vsq; ad finẽ, & non simpliciter stare, sed firmã habere spẽ in certa fidei persuasione, non nutabundos aut loco motos à tẽtationibus:* Si eũ scriptura de patre, qui * *Ad id redit quod supra dixit, In eo in quo passus est.*
nõ est incarnatus dicit. De cœlo prospexit dominus, & vidit omnes filios hominũ: hoc est, omnia exactè cognouit. Et iterũ: Descendens videbo an secũdum clamorẽ eorũ perfecerint. Et iterum: Nõ potest deus ferre nequitias hominum, magnitudinem iræ diuinę ostendens: multò magis de Christo, qui etiam passus est in carne, dicuntur ista: Quoniã enim pleriq; mor-
Psal.13.a
Gen.18.c
Ibid.6.a
talium ipsam experientiam omniũ putant certissimã
C adferre rerum cognitionẽ, vult ostendere, q̃ qui passus est, probè sciat quid patiatur humana natura. *Vnde fratres sancti.* Quòd dixit, vnde, pro, quapropter, posuit. *Vocationis cœlestis participes.* Nihil hîc quæratis, si ad cœlestia vocati estis: illic est merces, illic est retributio: quid ergo? *Considerate apostolum & pontificẽ confessionis nostræ Iesum Christum fidelem existẽtem ei, qui ipsum cõstituit, sicut & Moses in omni domo eius.* Quid est fidelem existentẽ ei qui ipsum constituit? hoc est prouidum, defendentẽ ea quæ eius sunt, non permittentem illa temerè ferri, sicut & Moses in omni domo eius, hoc est, Cognoscite quis sit põtifex, & qualis, & non habebitis opus cõsolatione alia. Apostolum autem illum vocat, propterea q̃ missus est. Pontificem, inquit, confessionis nostræ, hoc est fidei. Et isti populus cõmissus est, sicut & illi cõmissum erat regimẽ po
D puli: sed huic maiora & in maioribus commissa sunt. *In testimonium eorum quæ dicenda sunt.* Quid dicis? Nũquid testimonium hominis accipit deus? Admodũ. Si enim cœlũ contestatur, & terram, & colles, dicens per prophetã: Audi cœlum, & auribus percipe terra,
Esa.1.a quoniã dominus locutus est: &, Audite valles, funda-
Mich.6.a menta terræ, quoniã domino iudiciũ est contra populum eius: multò magis homines, hoc est, vt sint testes, quando † confundentur isti.] Christus autem si-
† isti impudenter debacchabuntur. cut filius: Moses quidẽ alienorũ curam gessit, hic autem propriorũ. *Et gloriationem spei.* Bene dixit, spei: quoniã omnia bona in spe sunt constituta. Oportet autem illam ita certam tenere, vt non secus gloriemur, quàm si iam confecta essent, quę speramus: propter hoc dicit gloriationem spei, & infert: *Vsque ad finem firmam tenuerimus.* Spe enim salui facti sumus: si ergo spe salui facti sum°, & per patientiã expectam°,
Rom.8.e
nullo

nullo mœrore affligamur in præsentibus, neq; iam in
Ibidem. hac vita quęram°, quę futura nobis ꝓmissa sunt. Spes enim, inquit, quæ videtur, nõ est spes: Quoniã enim magna sunt illa bona, hîc ea percipere nõ possum° in ista fragili vita. Quare ergo nobis ea prædixit, si non erat hic daturus? Vt promissione animas nostras recrearet, vt sponsione confortaret desideriũ, vt erigeret nostrã mentẽ, idcirco enim omnia ista facta sunt.
Morale Quid ergo turbamur? Nemo videns malignos prosperitatẽ habere, turbetur: nõ est hîc retributio neq; malignitatis, neq; virtutis: at si aliquãdo contingit, vt aliqua sit retributio vel malitiæ, vel virtutis, nõ tamẽ secundũ quod dignum est, sed simpliciter veluti gustus quidã iudicij, vt qui resurrectioni non credunt, vel talibus doceantur. Quando itaq; videamus malignum ditescere, non decidamus animis: & quando videmus bonũ mala pati, nõ turbemur: in futuro coronę, in futuro supplicia. Est & alia ratio, quia nõ potest vel malus in omnib° malus esse, sed habet aliqua bona: neque bonus in omnibus bonus esse, sed habet aliqua peccata: quando ergo prosperitatẽ habet malus, malo capitis sui habet: Quoniam enim pro illis paucis bonis retributionẽ hîc accipit, illic iã plenius punietur: propter hoc autẽ hic recipit. Et iterũ, Beatus est ille maximè, qui hic punitur, vt omnibus abiectis delictis, probatus, & purgatus hinc exeat, & inno
1.Co.11.g cẽs: & hoc nos Paul° docẽs, dixit: Propter hoc in vo
& 5.a. bis multi infirmi, & ęgroti, & dormiũt plurimi. Et ite-
Esa.40.a rum: Tradidi huiusmodi satanę, & propheta inquit: Quia suscepit de manu domini duplicia ꝓ peccatis:
Psal.24.d & iterũ Dauid: Vide inimicos meos, quia multipli-
† super me cati sunt † super capillos capitis mei,] & odio iniquo oderunt me, & dimitte omnia peccata mea. & rursus
Esa.26.c. alius, Domine deus noster, pacẽ da nobis, omnia eũ reddidisti nobis: sed hæc quidẽ ostendentis sunt bonos supplicia pro peccatis hîc recipere. Vbi autẽ doceatur bona malos hîc recipere, illic plenius puniri?
Luc.16.f audi Abrahã dicentẽ ad diuitem: Recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala. Qualia bona? Hic eũ, in eo quod nõ dicit accepisti, sed recepisti, ostẽdit secũdum debitum vtrosq; passos, & illum quidẽ in prosperitate, illum autẽ in aduersitate versatum, & inquit: Propterea iste hîc cõsolatur: vides enim illum purgatum à peccatis, & tę in doloribus. Non igitur doleamus quando bonis potiri videmus in hac vita peccatores, sed quando nos malè patimur, gaudeamus: peccatorum quippe est expiatio. Nõ ergo quę-
ramus relaxationẽ, tribulationẽ quippe denunciauit
Ioan.16.g Christ° suis discipulis: nã & Paulus dicit: Omnes qui D
2.Tim.3.c volunt piè viuere in Christo, persecutionẽ patiẽtur. Nemo fortis athleta in stadio lauacra requirit: & mẽsam repletã cibis & vino: Hoc enim non esset athletæ, sed delicati: athleta nanque pugnat cum puluere, cum oleo, cũ radio solis, cum sudoribus multis, tribulationibus, & angustia. Certãdi hoc est, & pugnandi tempus: proinde etiã vulnera suscipiendi, & sanguinem effundendi, & dolendi. Audi quid dicat beatus
1.Cor.9.d Paulus: Sic pugno, non velut aërem cædens. Omnẽ vitam in agone esse constitutã putemus, & nunquam requiem quæramus, nunquã tribulati mœreamus: siquidem neq; pugil mœret, cùm se in agone viderit. Aliud est remissionis tẽpus. Oportet autẽ nos per tribulationes perfici. Quãquã enim iam nec persecutio aliqua sit, neq; tribulatio: tamen sunt aliæ tribulationes quæ per dies singulos nos adobruũt: si autẽ istas

A non ferimus, illas vtiq; nullatenus tulerimus. Tenta-
1.Co.10.c tio, inquit, vos non comprehendit, nisi humana. Oremus itaq; deum ne intremus in tẽtationem: si autem intrauerimus, feramus fortiter. Illud quidẽ temperãtium hominũ est, vt seipsos in pericula non præcipitent: hoc autẽ fortium, & philosophorum. Non itaq; nosipsos præcipitemus quomodolibet, temeritatis quippe esset: neque iterũ aduersis iactati, & rebus sic vocãtibus, cedamus: timoris nanque hoc esset, sed si quidẽ prędicatio verbi nos vocauerit, nõ renuamus: temerè verò, neq; existẽte causa, neque vtilitate aliqua, neq; necessitate, quę ad pietatẽ pertinet, vocãte, nõ irruamus: ostẽtatio quippe esset & ambitio honoris superflui. Si autẽ aliquid eorũ, quæ lædũt pietatẽ, cõtingat, etiã si mille mortes sustinere nos oporteat, nihil renuere debem°. Nõ prouoces tẽtationes, quãdo tibi ea quæ ad pietatẽ pertinent, pro voto proce-
B dunt: vt quid superflua tibi accerseres pericula, nullũ lucrũ habẽtia? Hæc dico, volens vos custodire leges Christi iubentis orare, ne intremus in tẽtationem, &
Matt.6.b iubentis vt crucẽ nostram tollamus, ipsúmq; sequa-
Marc.8.d mur. Hæc quippe non sunt contraria, sed valde conuenientia. Tu quidẽ esto præparatus, sicut miles fortis in armis perpetuò, sobrius, vigilans, semper hostẽ expectans. Bella sanè nõ excites: hoc quippe militis non est, sed seditiosi. Si verò tuba pietatis vocauerit, confestim procede, & contemne animã, & ingredere cum multa alacritate in agonẽ, rumpe aciem aduersariorum, cõcide faciem diaboli, statue trophæũ. Si autem pietas nihil lędit, neque depopulatur aliquis nostra dogmata: dico autem ea quę ad animam pertinẽt, neq; cogit aliquis facere quod deo nõ pla-
C cet, noli esse superfluus. Sanguinis oportet esse plenã Christi vitam: sanguinis autem dico, non vt aliorum effundamus, sed vt parati simus nostrũ effundere. Cũ tanta igitur animi alacritate propriũ sanguinem effundamus; si quãdo pro Christo opus fuerit, cũ quãta aquam quis effundit: etenim aqua est sanguis irrigans corpus: & cum tanta facilitate carnẽ exuere debemus, cum quanta & vestimentũ: hoc autem erit, si non fuerimus pecuniis dediti, si non domibus, si non affectioni, si ab omnibus fuerimus separati. Si eũ qui militarem vitã viuunt, omnibus renunciant, & vbicunque bellum vocauerit, illuc sese recipiunt, atque itinera magna conficiunt, & omnia cũ alacritate sustinent: multò amplius nos Christi milites sic præparatos esse oportet, & dispositos ad bellum passionũ. Nunc non est persecutio, neque contingat fieri aliquando, sed aliud bellũ est cupiditatis, pecuniarum, inuidiæ, cæterarúmq; passionũ. Istud bellum narrãs
Ephes.6.b Paulus dixit: Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem. Istud bellũ semper instat, propter
Ibid.c. hoc semper nos armatos stare vult: State, inquit, succincti lumbos vestros: quod etiã ipsum præsentis est tẽporis: & significauit, semper oportet armari: multum enim bellũ per linguã, multum per oculos: istud bellum vincamus: multũ bellũ est cupiditatum, idcirco inde incipit armare militẽ Christi: State, ĩquit, succincti lũbos vestros, & intulit, In veritate. Quare in veritate? † illusio quippe est, falsitas, & cupiditas:] † *Ipsa quippe cupiditas illusio est ac mendacium.*
propterea dixit propheta: Lumbi mei impleti sunt
Psal.37.b illusionibus. Non est voluptas ista res, sed vmbra voluptatis. Succincti, inquit, lũbos vestros in veritate: hoc est, in vera voluptate, in tẽperantia, in honestate propterea ista monet, vidẽs absurditatẽ peccati, vo-

leis omnia mẽbra nostra muniri. Iracundia quippe iniusta non iustificabitur. Et thorace nos circundari vult & scuto. Bestia nanq; est, facilè insiliẽs iracũdia, & mille maceriis, & munitionibus nobis opus erit, vt superemus, & reprimamus: propterea nobis hãc maximè partẽ veluti ex quibusdã lapidib⁹, hoc est, ossibus ædificauit deus, muniměta ei cõstituens, ne diruptis illis facilè, vel incisis totũ animal lædatur. Ignis, inquit, est, & tempestas magna, & nulla alia pars hãc valet sustinere. Dicũt etiã medicinæ studosi, propter hoc pulmonem suppositum esse cordi, vt in mollitie iacens, veluti in quadã spongia post assultationẽ requiescat, ne aduerso ac duro pectori illisum, sanguinis impetu lędatur. Opus est igitur nobis forti thorace, vt semper in tranquillitate hanc bestiã conseruemus: opus verò est nobis etiã galea: quoniã ibi ratio nostra cõsistit, & inde aut saluari possibile est, si fiant quę oportet: aut perire: propter hoc dicit, Et galeam salutis. Cerebrũ, inquit, natura molle est, propterea etiam ipsum veluti quadã testudine cranio cooperitur desuper. Omnium autẽ nobis causa bonorum efficitur, & malorum, dum aut quæ oportet cognoscimus, aut quę cõtraria sunt. Sed & pedes nostri & manus opus habent armis: non istæ manus, neq; isti pedes, sed animę: Illæ quidẽ exercẽtes quę oportet, isti autẽ vt progrediãtur quo oportet. Armemus igitur nosipsos isto modo, & poterimus præualere hostib⁹, & corona potiri in Christo Iesu domino nostro, cũ quo patri sit gloria, vnà cum sancto spiritu, nunc & semper, & in secula seculorum, Amen.

Homilia sexta ex cap. tertio.

Quapropter sicut dicit spiritus ille sanctus: Hodie si vocem eius audieritis, ne obduretis corda vestra, sicut in exacerbatione iuxta diem tentationis in deserto, vbi tentauerunt me patres vestri, probauerunt & viderũt opera mea quadraginta annis. Ideo irascebar generationi huic, & dicebam, Semper errant corde. Ipsi autem non cognouerunt vias meas, sicut iurani in ira mea, si introibunt in requiem meã.

Locutus de spe Paulus, dicẽs, quia domus eius sum⁹, si tamen fiduciã & gloriationẽ spei vsq; in finẽ firmã teneamus: ostendit deinde, q firmè nos oporteat expectare, & huic rei fidem ex scripturis facit: sed animaduertite: obscurius enim quodãmodo illud locutus est, & est difficilius ad intelligendũ, propterea oportet, postquã quæ nobis videtur, dixerimus, argumentũmque huius loci totũ vobis tradiderimus, ser-
†ibique re linquere: monẽ istũ illis quæ scripta sunt tãdẽ applicare, † eáq; excutere:] tunc etenim me opus nõ habebitis, si apostolicã intentionẽ didiceritis. De spe illi erat sermo, & q oporteat sperare, quæ futura sunt: & q omnibus modis futura sit eis, qui hîc laborauerũt, aliqua merces & fructus, & requies: hoc igitur ex propheta cõprobat. Et quid dicit? Quapropter sicut dicit spiritus
Psal. 94. c ille sanctus: Hodie si vocẽ eius audieritis, ne obduretis corda vestra, sicut in exacerbatione iuxta diẽ tentationis in deserto, vbi tentauerunt me patres vestri, probauerũt me, & viderunt opera mea quadraginta annis. Ideo irascebar generationi huic, & dicebã, Sẽper errant corde. Ipsi autẽ nõ cognouerũt vias meas, sicut iurani in ira mea, si introibunt in requiẽ meam. Tres requies esse dicit: Vnã sabbati, qua deus requieuit ab operibus suis. Secundã in Palæstina, in quã ingressi Iudæi, requieturi erant ex miseria multa & laboribus. Tertiam, quæ re vera est requies, hoc est, regnum cœlorũ, ad quã quos peruenire contigerit, re

A vera requiescunt à laboribus, & difficultatibus suis. Harum triũ igitur hîc mẽtionem facit. Cur autem de vna disputans, triũ mentionẽ fecit? Vt ostendat prophetam de hac dicere. De prima enim, inquit, nõ dixit. Quomodo nanq; diceret? Vtpote quę olim facta sit, sed neque de ea quæ in Palęstina fuit. Quomodo nanq;? Non enim introibũt, inquit, in requiem meã. Restat igitur tertiã hanc esse reliquam. Veruntamen necessariũ est etiã historiã explicare, vt manifestior fiat oratio. Cũ enim egressi essent de terra Aegypti, & multã viã perambulassent, & multa indicia virtutis dei accepissent in Aegypto, in mari rubro, in eremo, consiliũ fecerunt amãdare speculatores, qui deberẽt inspicere naturã terræ: illi verò profecti, tandẽ reuersi sunt, prouinciã quidẽ valde commendantes, & magnorũ fructuũ procreatricẽ esse dicentes: virorum verò inexpugnabiliũ esse illam prouinciã, & for-
B tium. Iudæi verò ingrati, & insensati, quos oportebat recordari tantorũ dei beneficiorũ, & quomodo eos conclusos in medio tanti exercitus Aegyptiorũ eripuerit de periculis, & spoliorũ præda potiri fecerit, rursus petrã ruperit, aquarũmq; abundantiã largitus *Num. 20.* sit, manna dederit, aliáq; miranda facinora operatus *b.* sit, atq; ita deo credere: horũ nihil cogitauerunt, sed timore quasi nihil vidissent ita obstupuerũt, vt dixerint: Iterũ in Aegyptũ intrare volumus. eduxit enim nos huc deus, vt hîc pereamus cũ filiis nostris, & mulieribus. Deus igitur iratus, q tam cito obliti essent tanta quę facta erant, iurauit vt non introiret genera-
† *quæ hæc dixerat.* tio illa, † quæ hîc dicta est,]in requiẽ & omnes perierũt in eremo: Quia ergo, inquit, Dauid post ista, póst-
C que generationẽ illorũ dixit: Hodie si vocẽ eius audieritis, ne obduretis corda vestra, ne similia patiamini, qualia progenitores vestri, ne priuemini requie: hîc clarũ est, quia est quędã requies: nã si iam acceperant requiẽ, quæ erat in Palæstina, quare eis iterũ dicit, Hodie ne obduretis corda vestra, sicut patres vestri? quę est ergo alia requies, nisi regnũ cœlorũ, cui⁹ imago & typus est sabbatũ? Deinde ponit totum testimonium: est autẽ: Hodie si vocẽ eius audieritis, ne obduretis corda vestra, sicut in exacerbatione iuxta diẽ tentationis in deserto, vbi tentauerunt me patres vestri, probauerũt me & viderũt opera mea quadraginta annis. Ideo irascebar generationi huic, & dicebam, Semper errant corde. Ipsi autẽ non cognouerunt vias meas, sicut iurani in ira mea, si introibunt in requiem meam: tunc inferit: *Videte fratres, ne quando sit in aliquo vestrũ cor prauum infidelitatis, vt recedat à deo viuo.*
D Quippe ex duritia infidelitas nascitur. Et sicut solidata corpora & dura non obsequuntur manibus medicorum: sic & animæ obduratæ non obsequuntur verbo dei. Fortasse enim aliqui iam etiam nõ credebant, tanquam non essent vera ea quæ facta sunt, idcirco dixit: Videte ne fortè sit in aliquo vestrum cor malignũ infidelitatis, vt recedat à deo viuo. Quippe quoniã sermo de futuris non est ita credibilis, sicut de præteritis, cõmonefacit eos historiæ, in qua fide opus habebant. Si enim patres vestri, inquit, quia nõ sperauerunt, sicut oportebat sperare, hæc passi sunt: multò amplius vos: ad illos enim iste sermo factus est. Hodie nanque illud, inquit, semper est, donec constat mundus: *Propterea exhortemini vos inuicem quotidie, quoad appellatur dies hodiernus:* hoc est ædificate inuicem, corrigite vosipsos, ne contingant vobis similia.

Ne obduretur quispiam ex vobis seductione peccati. Videlicet, quod

†infidelitatem. des, quod †infidelitas] peccatũ faciat. Sicut enim in-
Prou. 18. a fidelitas vitã prauam procreat, sic etiam anima, quã-
psa. 93. b do in profundum malorum venerit, contemnit: con-
ibid. 11. a temnẽs autem, neque credere sustinet, vt seipsam timore liberet. Dixit nanq;, inquit, nõ videbit dominus, neque intelliget deus Iacob. Et iterũ: Labia nostra apud nos sunt, quis est noster dominus? &c. Et iterũ: Cuius rei gratia irritauit impius deũ? Et iterũ:
ibi. 13. a Dixit insipiẽs in corde suo, nõ est de⁹: corrupti sunt, & abominabiles facti sunt in studiis suis. Non est timor dei ante oculos corũ, quoniã dolũ operati sunt in cõspectu eius ad inueniendã iniquitatẽ eius, & vt odio illũ prosequãtur. Christus quoq; hoc idem di-
Ioan. 3. c xit: Omnis qui malè agit, odit lucẽ, & nõ venit ad lucem. Deinde infert Apostolus, *Participes enim facti sumus Christi*: Quid est, participes facti sumus Christi? Participam⁹ ex eo, inquit, vnũ facti sum⁹ nos & ipse:
B Siquidẽ ipse caput est, nos corpus, cohæredes & cõcorporales, vnũ corpus sumus ex carne eius, & ossib⁹ eius. *Si tamen principium substantiæ vsque ad finem firmum tenuerimus.* Quid est, principium substantiæ? Fidem significat per quam subsistimus, & nati sumus, & essentiales, vt ita dicã, facti sum⁹. Deinde infert, *In eo quod dicitur, Hodie si vocẽ eius audieritis, ne obduretis corda vestra, sicut in amaritudine.* Per hyperbaton dictum est, in eo quod dicitur, Hodie si vocem eius audieritis, ne ob-
Cap. IIII. duretis corda vestra. *Timeamus ne forte derelicta promissione, introeundi in requiẽ eius, videatur aliquis vestrũ frustratus esse: etenim nobis annunciatũ est: sicut & illis.* In eo quod dictũ est, hodie si vocẽ eius audieritis: hodie eũ semper est. Deinde. *Sed non profuit illis audisse sermonẽ quòd is nõ esset cũ fide cõiunctus, iis qui audierãt.* Et quomodo nõ profuit? Posteaquàm eos terrere voluit, ostẽdit hoc
C ipsum, dicẽs: Quidã enim cũ audissent exacerbauerunt. sed nõ omnes qui exierũt ex Aegypto per Mosen. Quibus autẽ iratus est quadraginta annis? Nónne iis qui peccauerant, quorum cadauera ceciderũt in eremo? Quibus autẽ iurauit, quia non intrarent in requiem eius, nisi infidelibus? Et videmus quòd non potuerint intrare propter infidelitatem. Cùm iterũ testimoniũ dixisset, interrogationẽ quoq; subinfert, quod facit sermonem apertum. Dixit enim, inquit, Hodie si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra, sicut in exacerbatione. Quorum mentionẽ facit obduratorum? Quorum infidelium? Nónne Iudęorum? Quòd autẽ dicit tale est. Audierũt & illi, inquit, sicut & nos audimus, sed nihil profuit illis. Non ergo putetis, quia ex auditu tãtũ prędicationis iuua-
D bimini: quia & illi audierũt: sed nihil vtilitatis habuerẽ, quoniã nõ crediderũt. Caleph autẽ & Iesus, quia nõ cõsenserunt infidelibus, effugerunt pœnam quæ illis illata est. Et inspice q̃ mirabiliter: non dixit, non cõsenserunt, sed non* cõmixti sunt, hoc est, sine sedi-
* *Aliter huic locũ quidã nos legisse videtur Chrysost. enim interpretationem etiam admiratur Theophyl.* tione dissenserunt, illis omnibus vnam atq; eandem sententiã habẽtibus: hic mihi tamẽ videtur etiam sedi-
tionẽ quandã significare. *Intrabimus*, inquit, *enim in requiem, nos qui credidimus.* Et vnde hoc liqueat, subiicit. *Secundum quod dixit: sicut iurani in ira mea, si intrabunt in requiem meam.* Quanquam operibus eius à cõstitutione mundi factis, & tamẽ hoc † non nos nõ intraturos] manifestauit, sed illos non ingressos esse. Id ergo festinat ostendere interim, quia sicut requies illa non prohibet aliã requiem dici, sic neque hæc illam cœlorum requiem: interim ergo vult ostendere, q non venerint illi ad requiẽ: quia enim hoc dicit, addidit.

A Dixit enim alicubi de die septima sic: Et requieuit *Gen. 2.* deus in die septimo ab omnibus operibus suis: & in hoc iterũ: Si intrabũt in requiẽ meã. Vides quomodo non prohibeat illa, istam esse requiẽ? Quia ergo relinquitur, inquit, quosdã intrare in illam, & quibus prius annunciatũ fuit, non ingressi sunt propter infidelitatẽ: rursum quãdam definit diem, hodie in Dauid dicens, post tantum tẽporis, sicut prædictũ est. Quid autẽ est quod dicit? Quoniã enim debent, inquit, aliqui intrare, vtiq; illi nõ intrauerũt: Quod verò oporteat intrare & debeant aliqui intrare, audiamus vnde hoc certũ sit. Quoniã post tãtos annos, inquit, dicit iterũ Dauid: *Hodie si vocem eius audieritis, ne obduretis corda vestra.* Si enim eos Iesus requiescere fecisset, nequaquã de alia die loqueretur postea: certũ est ergo, quòd propter quosdã aliquã adepturos re-
B tributionem, hęc dixit. Proinde relinquitur sabbatismus populo dei, Vnde? ex eo q̃ præcipitur: Ne obduretis corda vestra. Nõ enim præciperetur, nisi esset sabbatismus: neq; iuberẽtur talia nõ facere, ne eadem etiã ipsi paterentur, nisi futurum esset eos eadẽ passuros. Quomodo verò eadem passuri erant Palæstinam prouinciam possidentes, nisi alia quædã esset requies? Et bene conclusit hunc sermonẽ: non enim dixit requies: sed, sabbatismus, proprium nomen, ad quod gaudebant & cõcurrebant, sabbatismũ regnũ vocãs. Sicut enim sabbato ab omnib⁹ malis abstineri iubetur, & illa tantum fieri, quæ ad obsequium dei pertinent, quæ sacerdotes efficiebant, & quæ animã iuuabant, & nihil aliud: sic & tunc. Ipse vero non ita inquit, Sed quid? *Qui enim ingressus est in requiem eius, & ipse requiescit ab operibus suis, sicut à propriis deus.* Sicut eũ
C deus requieuit ab operib⁹ suis, sic qui ingressus est in requiẽ eius. Quia enim de requie illis loquebatur, atque illi cupiebãt audire quãdo futura esset, propterea sermonẽ cõclusit, in eo quod dictum est, hodie, vt non desperarent se intraturos. Adhortemini, inquit, vosipsos per singulos dies: hoc est, etiã si quisquã peccauerit, vsquequo est hodie spem habeat: Nullus igitẽ desperet quoad vixerit, maximè autẽ, inquit, neq; sit cor prauũ infidelitatis: Si verò fuerit etiã nemo desperet, sed refoueat seipsum: † vsquequo enim est ho- † *Quãdiũ enim sumus in hoc seculo istud hodie.*
die] habet opportunitatẽ. Hic autẽ nõ solam infidelitatem dicit, sed etiam murmurationes. Quorũ mẽbra, inquit, ceciderũt in eremo: deinde ne putet aliquis, quia tantũ requie fraudabũtur, infert & supplicium, dicens: *Viuus quippe est sermo dei, & efficax & penetrãtior quauis machæra vtrinq; incidẽte, & penetrãs vsque ad diuisionẽ animæ, & spiritus, cõpagum ac medullarũ, & discretor cogitationum, & intentionũ cordis.* Hic de gehenna disputat, ac de supplicio. In abscõdita, inquit, penetrat cordis nostri, & animã secat: nõ enim hic cadũt mẽbra, neq; terræ fraudatio est sicut illic: sed regni cœlorum, & gehennæ hic æternæ traditur & supplicio immortali & pœnæ, *sed adhortamini vosipsos.* Attende mansuetudinẽ & lenitatem Pauli: nõ dicit, increpate, sed adhortemini. Sic nos oportet eis qui per tribulationem angustantur accõmodari, hoc & in epistola
1. Thes. 5. sua ad Thessalonicenses scribens, dixit, Monete inquietos: de pusillanimis autẽ non sic, sed quid? vide: Sed cõsolemini, inquit, pusillanimes, suscipite infirmos, lõganimes estote ad oẽs: hoc est, ne desperetis, animum ne despõdeatis. Eum enim qui per tribulationem angustatur, qui nõ cõsolatur, duriorem facit. Ne obduretur quisquam ex vobis, inquit, deceptione peccati.

ne peccati. Aut eũ deceptionẽ diaboli dicit: deceptio quippe est reuera, vt nihil quis speret futurorũ, putãdo quod in iudiciũ non sint trahendi actus nostri: & quod de factis nostris quæ hic agimus nullam reddituri simus rationẽ, neque futura sit resurrectio. Siue aliter, deceptio est sine vllo esse dolore, aut desperare. Dicere quippe, quid iam potero, qui semel peccaui? nõ habeo spẽ recuperãdi memetipsum, deceptio est. Deinde spẽ illis excitat dicens: Participes facti sumus Christi, tantũ nõ dicẽs. Qui ita nos amauit, qui tãtis nos dignatus est, ita vt suum nos faceret corpus, nõ despiciet perecũtes. Intelligamus, inquit, qualib⁹ reb⁹ digni habiti sim⁹: nos & Christ⁹ vnũ sumus, nõ ergo increduli ei existamus: & iterũ illud significat quod dictũ est alibi, quia si tolerabimus, & cõregnabim⁹: hoc quippe est, quod dicit participes facti sum⁹, eorundẽ participes sumus quorũ & Christus: hortaẽ quippe ex vtilib⁹. Participes, inquit, facti sumu⁹ Christi. Deinde rursus hortatur ex tristib⁹. Timeamus ne fortè relicta promissione intrandi in requiẽ eius videatur aliquis vestrũ frustratus esse. Illud autẽ manifestũ est, & omnibus cõfessum, probauerũt me, inquit, & viderũt opera mea quadraginta annis. Vides quòd nõ oporteat expetere dominũ factorũ rationes, sed siue tueatur, siue non, credere illi: illos enim nunc culpat in hoc, quod tẽtauerunt dominũ. Qui enim vult probationes accipere vel virtutis, vel prouidentiæ, vel procurationis eius, necdum credit, neque potẽtem eum esse, neque erga homines amãter affectũ: hoc etiam ad istos scribẽs significat,* volens fortassis iam virtutis eius, & quantam pro illis prouidentiam gereret, examinationẽ & argumentũ sumere in tentationibus. Vides quia ex infidelitate vbiq; offenditur deus, & ad indignationẽ adducitur? Quid ergo, inquit, remanet ergo sabbatismus populo dei? Vide autẽ quomodo totũ istum sermonem ratiocinatus est. Iurauit, inquit, illis prioribus, nõ ingressuros eos in requiẽ, & non intrauerunt. Deinde post illos multo post tempore loquens Iudæis. Ne obduretis, ĩquit, corda vestra, sicut patres vestri. Certum ergo est quoniã est alia requies. De ea enim quę in Palæstina fuit nõ posset dici: habebant enim illã: iam de septima die nõ posset dici: non enim de ipsa disputat, siquidẽ multò antè iã facta erat: aliã igitur quandam significat, quæ vera est requies. Reuera eũ illa est requies, vbi fugit dolor, tristitia, gemitus, vbi neq; solicitudines, neque agones, neq; timor obstupescere faciens & cõmouens animã, sed solus dei timor est voluptate plenus. Non est illic, in sudore vultus tui comedes panẽ tuũ, neq; spinæ, neque tribuli. Non est illic, In tristitia paries filios, & ad virum tuũ cõuersio tua, & ipse tui dominabitur. sed omnia pax, gaudiũ, iucunditas, voluptas, bonitas, mãsuetudo. Non est illic zelotypia, neque inuidentia, neque morbus, neq; mors corporis, neque illa quæ est animæ. Nõ ibi tenebrę, neque nox, semper dies, semper lux, semper clara dies. Non est ibi fatigari, nõ est ibi fastidiũ accipere, semper in desiderio bonorum perseuerabimus. Vultis vt dem vobis similitudinẽ quãdam illius status? Nõ est quidẽ possibile, verũtamen in quantũ possum conabor dare vobis quandã imaginem. Suspiciamus in cœlũ, quando nulla se interponit nubes, & clara est omnis ei⁹ corona: deinde ad pulchritudinẽ aspectus eius considerandã aliquantulum tẽporis perdurãtes intelligamus quoniam & solum habebimus, non quidẽ tale, quale nũc est, sed tanto melius effectũ, quanto luteis tectis aureum est melius. Et post illud irẽ superius tectum, deinde angelos, archãgelos, innumerabiles populos incorporearum virtutũ: deinde ipsam dei regiam thronũ paternum. Sed non valet, sicut dixi, sermo exprimere totũ, experimento opus est, & ea quæ per experiẽtiã est cognitione. Quomodo putas, dic mihi, Adã fuisse in paradiso? At illa multò erit melior istã cõuersatio, quãtò tellure melius est cœlũ: Attamen & aliã similitudinẽ inquiramus. Si contingat eum qui modò imperat, omnẽ mundum obtinere: deinde neq; bellorum, neq; curarũ habere vllam molestiã, sed in honore esse tantum, & deliciari, & multa quidem habere tributa vndique, & aurum illi affluere, & spectabilem ac celebrem esse: qualem illum putatis animum habiturũ, si omnia bella toti⁹ terrę quiescere videat? Tale aliquid erit. Imò ne sic quidẽ ad similitudinem illius regni perueni: propter quod oportet & aliã inquirere. Attẽde mihi: Quemadmodũ infantulus regius, vsquequo quidẽ in vtero materno est, nihil sentit: si autẽ cõtingat eũ inde egredi, & in thronũ regalem ascendere, non paulatim, sed confestim cuncta accipit: Sic est etiam ille status. Aut si quis vinctus, & multa mala passus, repẽte ad regale solium rapiatur: sed neq; sic integre pertingere potui ad illius regni similitudinẽ. Hic quippe quæcunque quis perceperit bona, etiamsi regnũ aliquod adipiscatur, in prima quidẽ die viget in eo amor & gaudiũ, & in secunda forsan, & tertia: tempore verò procedente permanet quidẽ in voluptate, non tamen tãta: minuetur quippe semper ex cõsuetudine qualiscunque sit. Illic autẽ non solum non decrescit, sed etiam augmentum accipit. Cogita nanque quantum sit animam illuc pergentem, nequaquam finem bonorum illorum expectare, neque mutationẽ: quin potius incremẽtum, & vitam finem non habentẽ, & vitam omni periculo liberã ab omni mœrore & cura alienam, plenam gaudiis & mille bonis. Si enim hic in campum exeũtes, & tabernacula militũ spectantes ex velaminibus cõfecta, & tela & galeas, & vmbilicos scutorũ resplendentes, rapimur spectaculi miraculo: si verò etiã Imperatorem nobis cõtingat in medio exercituũ videre, siue currentem, siue equitantem in armis aureis, omnia nos adeptos esse putamus: quid putas erit cũ videris sanctorũ tabernacula æterna in cœlo cõfixa (Suscipiẽt, inquit, vos in tabernacula æterna) cũvnũquenque eorũ plus quàm radios solis videris refulgentem, non ex ære & ferro, sed ex illa gloria, cuius candorẽ & coruscationes oculus humanus non potest inspicere, & ista quidem ad homines attinent. Quid autem iam dicam multam militiam angelorũ, archãgelorum, cherubin, seraphin, sedium, dominationum, principatuum, potestatum? Quorũ pulchritudo inexplicabilis omnem mentem excedit: Sed quousque quæ incomprehensibilia sunt persequor? Neque enim oculus, inquit, vidit, nec auris audiuit, neque in cor hominis ascendit, quę præparauit deus diligẽtibus eum. Proinde nihil miserabilius illis, qui ab istis excidunt, neque beatius istis qui bona illa assequentur, sed nos efficiamur ex parte beatorum, vt obtinere mereamur bona æterna in Christo Iesu domino nostro, cum quo patri, vnà cum sancto spiritu gloria, imperium, honor, nunc & semper, & in secula seculorum, Amen.

Βούλομαι, sed videntur potius legendum sit βουλόμενος, id est volentes, nẽpe istos Hebræos.

Morale.

Gen. 3. d

Ibidem. c

Homilia VII. ex cap. IIII.

Festinem⁹ igitur intrare in illã requiẽ, ne in ipsũ quisquã incidat infidelitatis exẽplũ. Viuus enim est sermo dei, & efficax, & penetrãtior quóuis gladio vtrinq; incidente, & pertingẽs vsque ad diuisionẽ animæ & spiritus, cõpagum quoq; & medullarũ, & discretor cogitationũ & intentionũ cordis: & nõ est aliqua creatura occulta in cõspectu eius: omnia autẽ nuda & aperta sunt oculis eius, ad quẽ nobis sermo est. Magna quidẽ res est fides, & salutaris, & sine hac nõ licet vnquam saluari quẽquam, verũ per seipsam non est illa sufficiens, opus est & cõuersatione recta: proinde etiam Paulus admonet eos, qui dignationẽ mysteriorũ suscipere meruerunt, dicens. Festinemus igitur intrare illam requiẽ. Festinemus, inquit, quoniam non sufficit fides, sed debet addi & vita, & multum studiũ adhiberi. Opus est quippe reuera, magno studio vt intremus in regna cœlorũ. Si enim in terrã intrare nõ meruerunt, qui tantas calamitates pertulerunt in eremo: & terram apprehendere nõ potuerunt, quia murmurauerũt & fornicati sunt: quomodo nos cœlum merebimur indifferenter ac socorditer viuẽtes? Opus igitur nobis est & studio & fide. Et vide damnũ negligẽtiæ istius, nõ in eo tantũ cõsistit, quod ab ingressũ prohibebimur. Nõ enim dixit: festinemus intrare in requiem, ne excidamus de tantis bonis, sed quod maxime homines erigit, hoc addidit. Quid autẽ est hoc? Ne in idipsum exemplũ quisquam incidat infidelitatis. hoc est, vt mẽtem nostrã, spem & expectationẽ, habeamus ad futuram requiẽ ne similiter excidamus: quod autẽ excidemus, exẽplum manifestat. Ne in idipsum, inquit, incidamus. Deinde ne audiẽs quis in idipsum, eãdẽ ipsam putet pœnã, audi quid subiũgat: Viuus enim est sermo dei & efficax & penetrantior quóuis gladio vtrinq; incidente, & pertingens vsq; ad diuisionẽ animæ & spiritur, cõpagum quoq; & medullarũ & discretor cogitationum, & intentionum cordis. Hic ostẽdit quoniã & illa idẽ ipse operatus est dei sermo & viuit & nõ est extinctus. Igitur quoniã sermonem audisti, ne simpliciter accipias: Gladio enim, inquit, est penetrantior. Attende quomodo sese demittat & accõmodet Paulus, & hinc considera pro qua causa opus habuerint prophetæ dicere, gladiũ, rhõphæã, & arcum. Nisi cõuertamini, inquit, rhomphęam suam vibrauit, & arcũ suum tetendit, & parauit illũ. Si enim nunc post tanta tẽpora, & post perfectionẽ, non potest nomine sermonis tãtum terrere, sed opus habet etiã istis verbis, vt ostendat eminentiã ex cõparatione: multo magis tunc. Pertingẽs, inquit, vsque ad diuisionem animæ & spiritus. Quid est hoc? Terribilius aliquid significauit, aut quia spiritũ diuidit ab anima: aut quia & ipsa incorporea penetrat, non tantum, sicut gladius, corpora. Hic ostendit quia & anima punitur, & quia interiora examinãtur, propterea quod totum omnino hominẽ iste gladius penetrat. Et discretor est cogitationũ & intentionũ cordis, & non est aliqua creatura occulta in cõspectu eius. Hic eos maxime terruit. Nolite, ĩquit, securi esse, si fide quidẽ adhuc statis, nõ tamẽ cũ certa animi persuasione cõiuncta. Quæ in corde vestro sunt, gladius iste discernet. Nam eò vsq; penetrabit & puniẽs, & examinãs. Et quid dico de hominibus? Etiãsi angelos dicas, si archãgelos, si cherubin, si seraphin, si aliã quamlibet creaturã, omnia reuelata sunt oculo illi, omnia aperta & manifesta, nihil est quod eum possit latere. Omnia nuda & aperta sunt oculis eius, ad quẽ nobis sermo est. Quid autem est, * apertа? Ex metaphora pellium, quæ de pecudibus detrahuntur. Sicut enim cũ pecudes occiderit quis, & ex carnib⁹ detraxerit pellem, omnia interiora reuelantur, & aperta sunt oculis nostris: sic & deo aperta subiacẽt oña. Tu autẽ attẽde etiam hoc, quomodo semper opus habet corporeis imaginib⁹, quod fit ex infirmitate audiẽtiũ: ꝓ cũ infirmi fuerit declarauit, dicẽs tardos eos esse, & opus habẽtes lacte, nõ solido cibo. Omnia nuda sunt, inquit, & aperta oculis eius, ad quem nobis sermo est. Quid verò est, in idipsum exẽplũ infidelitatis? Tanquã si diceret, quare nõ viderũt illi terrã promissionis? Acceperãt diuinæ potẽtiæ pignus, & cũ oporteret diuino illi terrori credere, amplius meticulosi facti, nihil magni de deo imaginabãtur, animo existẽtes pusillo, atq; ita perierũt. Potest autẽ & aliud dici, quia & maxima parte itineris perfecta, cũ ad ipsa limina peruenissent, cũ ad ipsum portũ intrarent, demersi sunt. Hoc etiã in vobis, ĩquit, timeò: hoc est, in idipsum exemplũ infidelitatis, quia & isti multa passi sunt, sicut & post paululũ testificatur, dicẽs: Recordamini priorũ dierũ, in quib⁹ illuminati magnũ certamen passionũ sustinuistis. Nemo igitur pusillanimis sit, neq; termino iam proximus animo desponso cadat. Sunt enim, sunt qui in principio cum ingẽti desiderio arripiunt aliquid, postea verò paululũ quiddã quod adhuc deest vniuerso adiicere nolentes, totum amittũt: sufficiẽter, inquit, ex parentibus nostris doceamur, ne in similia incidam⁹, ne eadẽ patiamur quæ illi passi sunt: hoc est, in idipsum exemplũ infidelitatis. Ne resoluamur, inquit, quod etiã circa finem dicit: Dissolutas manus, & dissoluta genua erigite, ne in idipsum exemplũ quis incidat: hoc enim est reuera cadere. Deinde, ne cũ audieris quẽquam in idipsum exemplũ incidere, eandem mortem suspiceris, quã & illi passi sunt, attende quid dicat. Viuus enim est sermo dei, & efficax, & penetrãtior quóuis gladio vtrinq; incidẽte. Quóuis enim gladio sæuius, in eorum animas incidit sermo, plagas quasdã operãs sæuas, & letales incisiones importat, & harũ rerũ demõstrationẽ adhibere nõ opus habet, neq; probare necessarium putat, habens tam horrendam narrationem. Quod nanque bellum, inquit, illos perdidit? Quis gladius? Nõne vltro corruebãt? Non autẽ quia talia nõ sumus passi, securi esse debemus. Vsquequo eũ hodie dicitur, licet nobis recreari: & ne audiẽtes, quæ ad animã pertinebant negligentes efficerentur, addidit ea quæ ad corpus attinerẽt: tunc enim sic fit: sicut rex aliquis iudices suos maiora peccãtes, primũ quidẽ spoliat militia, & cingulum aufert ac dignitatem, & tunc vlciscitur: sic etiã hic gladius spiritus operatur. Post ista iam de filio disputat. Ad quẽ nobis, inquit, sermo est. Quid est, ad quem nobis sermo est? Cui, inquit, reddituri sumus rationẽ, actuum nostrorum vtiq;. Et quomodo? Vt nõ cadamus, inquit, neque pusillanimes efficiamur: sufficiẽter quidẽ etiam illa nos, inquit, docent. Habemus autẽ & pontificem magnum qui penetrauit cœlos Iesum filiũ dei. Quod enim propterea illud adiecerit, subiũxit. Nõ enim habemus pontificẽ non valẽtem compati imfirmitatibus nostris, idcirco superi⁹ dicebat: In quo passus est ipse, & tentatus, potẽs est eos qui tentãtur adiuuare. Intuere ergo quomodo & hic idipsum facit. Quod autem dicit, tale est: Venit, inquit, per viã qua & nos, magis

Ps. 7. c

Inf. 10. f

Inf. 12. d

sup. 11. d

ἐστιν γὰρ ἡ λεμία, cruciata, excoriata, aperta.

magis autē per aſperiorē. Nam omniū hominū experimentū accepit: dixit illic: Nō eſt creatura occulta in cōſpectu eius, diuinitatē ſignificās: nunc autem quia de carne loquitur, humiliter diſputat, dicens: Habētes igitur pontificē magnū qui penetrauit cœlos. Et oſtendit maiorē illi eſſe curā de nobis, & quia ſicut propriis adeſt, & nō vult eos cadere. Moſes ēm, inquit, non intrauit in requiē, ipſe autem intrauit. Et quomodo hoc nuſquā poſuerit, mirū eſt. Ne videretur ſibi excuſationē inuenire, cōprehendit autē etiā ipſum Moſen, & ne videatur accuſare illū virū, aperte illud nō dicit. Si enim nihil huiuſmodi dicentem talia aduerſus illum proferebant, dicētes: cōtra Moſen & contra legē iſte loquitur: multo amplius ſi dixiſſet, nō eſt Paleſtina, ſed cœlum, maiora de illo cōqueſti fuiſſent: nō autem totum pontifici tribuit, ſed etiā à nobis quæ noſtra ſunt quærit, confeſſionē videlicet. *Habētes*, inquit, *pontificem magnum qui penetrauit cœlos, Ieſum filium dei, teneamus cōfeſſionem.* Quam cōfeſſionē dicit? Quòd ſit reſurrectio, q̄ retributio, quod innumera ſint futuræ vitæ bona, quòd Chriſtus ſit deus, q̄ iam fides recta ſit, hæc cōfiteamur: quòd verò hæc vera ſint, manifeſtū eſt ex eo q̄ pōtifex in interioribus conſtitutus eſt, nō excidamus igitur, confiteamur, etiamſi res ipſæ non adſint iā, confiteamur tamen. Si enim modo adeſſent: falſus eſſet qui promiſit: proinde etiā hoc ad veritatē facit, quod differuntur. Etenim pōtifex noſter magnus eſt. *Non enim habemus pontificē, qui non poſſit cōpati infirmitatibus noſtris.* Non, inquit, ignorat, quæ noſtra ſunt, ſicut multi pōtifices, qui ignorant eos qui in tribulationibus conſtituti ſunt, & neq; quid ſit tribulatio in hominibus, ſciūt. Impoſſibile quippe eſt mortalib' ſcire afflictiones afflictorū, eū qui experimentū afflictionis nō habuit, & ſenſibiliter omnia non ſuſtinuit: pōtifex autē noſter omnia ſuſtinuit. Nā huius gratia primū ſuſtinuit & tunc aſcendit, vt poſſit cōpati. *Sed tentatum*, inquit, *per omnia ſecūdum ſimilitudinem ſine peccato.* Inſpice quomodo etiā ſupra idipſum ſimiliter poſuit, & hic iterū, ſecundum ſimilitudinē: hoc eſt, perſecutionē paſſus eſt, ſputa ſuſcepit, accuſatus eſt, detractionem ſuſtinuit, calūnias paſſus eſt, repulſus eſt, in fine crucifixus eſt. Iuxta ſimilitudinem, inquit, ſine peccato, hic etiam aliud ſignificat. Poſſibile eſt ſine peccato etiā in tribulationibus conſtitutū degere: itaque etiā cum dicit, in ſimilitudine carnis, non hoc dicit, q̄ ſimilitudinem carnis, ſed quod carnē ſuſceperit. Quare ergo dixit, in ſimilitudine? Quia de peccatrice carne loquebatur. Similis enim fuit carni noſtræ. Natura quippe eadem cum noſtra: peccato verò nequaquam eadem eſt. *Accedamus ergo cum fiducia ad ſedē gratiæ eius, vt accipiamus miſericordiam, & gratiam inueniamus ad opportunum auxilium.* Quam dicit ſedem gratiæ? Sedem ipſam regalē, de qua alibi dicitur: Dixit dominus domino meo ſede à dextris meis. Quid eſt, accedamus cū fiducia? Quia pontificē ſine peccato habemus, qui mundū deuicit. Cōfidite, inquit, ego enim vici mundū. Nam quòd dictū eſt: oportet eū omnia pati, mundū autē eum eſſe à peccatis, hoc ſignificat, etiā ſi nos ſub peccato ſumus, inquit, ipſe tamen ſine peccato eſt. Quomodo accedemus cum fiducia? Sedes gratiæ nunc eſt, non ſedes iudicij: propterea accedamus cum fiducia, vt accipiamus miſericordiam qualē quærimus. Largitas quippe eius eſt hæc cauſa, & donum regale. Et inueniamus, inquit, gratiam ad

A auxiliū opportunū. Bene dixit ad opportunū auxilium: ſi enim nunc, inquit, accedas, accipies & gratiā & miſericordiā, opportune quippe accedes. Si autē tunc acceſſeris, nequaquā: Intempeſtiua quippe erit acceſſio tunc. Non enim erit tunc ſedes gratiæ, vſq; tunc ſedebit rex gratiā largiens: cum autē venerit finis, tunc ſurget ad iudiciū: Exurge, inquit, Deus iudica terrā. Accedamus ergo cū fiducia. Aut iterū illud dixit, vt nihil habeamus in conſcientia malignū, hoc eſt, nō dubitātes. Non enim poteſt cum fiducia talis accedere, idcirco dixit: Tempore opportuno exaudiui te, & in die ſalutis adiuui te. Nāque & nunc quod poſt baptiſmū peccātes inueniūt pœnitentiā, gratiæ eſt. Ne autē audiēs pontificē, putes ipſum ſtare, ſtatim eum ad ſedem adducit: pontifex verò non ſedet, ſed ſtat. Vides quoniam q̄ factus eſt pontifex, non naturæ eſt, ſed gratiæ, humilitatis & exinanitionis: hoc & nobis nunc opportunū eſt dicere. Accedamus cū fiducia petentes. Tantū fidē afferamus, & omnia tribuit. modò tempus eſt donorum, nemo de ſeipſo deſperet: tunc eſt deſperationis tēpus, cū thalamus fuerit clauſus, cū intrauerit rexvidere diſcumbentes, cū venerint ad ſinum Patriarchæ, qui eo facti fuerint digni: nunc autē nondū, adhuc quippe theatrum conſiſtit, adhuc agon permanet, adhuc palma pendet. Feſtinemus igitur: nam & Paulus dixit: Sic curro, nō quaſi in incertū. Curſu opus eſt, & curſu validō: qui currit, neminē occurrētē ſibi videt, ſiue per prata, ſiue per aſpera loca trāſeat. Qui currit, non ad ſpectatores attēdit, ſed ad palmā, ſiue diuites ſint, ſiue pauperes, ſiue detrahat quis, ſiue cędat, ſiue cōuincetur, ſiue lapidet, ſiue domū diripiat, ſiue filios videat, aut vxorē, ſiue aliud quid, ad vnū tantū feſtinat currēdo, hoc eſt, vt accipiat palmam. Qui currit, nuſquā conſiſtit: nā ſi vel modicū negligat, totum amittit. Qui currit, nō ſolum nihil ante metam diminuit, ſed tum potiſſimū curſum intendit. hoc à me dictum eſt ad eos, qui dicunt: in iuuentute quidem mea ſtudium habui, in iuuētute ieiunaui, nūc autē ſenui: maxime nunc pietatem intendere oportebat. Ne mihi veteres virtutes enumeres. Nūc quoq; iuuenis eſto, nūc etiam floridus ac vegetus eſto. Qui corporalem iſtum currit curſum, recte quidē poſteaquā canicies eum apprehendit, non valet ſimiliter currere, quia omnis agon in corpore conſtitutus eſt. Tu verò obquā cauſam curſum minues? Hic enim animo opus eſt, animo erecto: Animus verò in ſenectute potius cōfortatur, tūc viget, tūc exultat. Sicut enim corpus vſquequo febribus detinetur, & ſubſequentibus inuicem ægritudinibus, etiā ſi ſit validū tamen affligitur: cum autē liberatū fuerit ab obſeſſione illa morborum, recreat propriā virtutem: ſic etiam animus in iuuentute febribus laborat, & amor gloriæ & deliciarum, & venerearū rerum, & aliarum multarum imaginationū illū potiſſimū occupat: cum autē ſenectus aduenerit, omnes has paſſiones effugat, alias per ſatietatē, alias per philoſophiā. Vigorē ēm corporis relaxās ſenectus, nec, ſi velit, a animā illis vti permittit: ſed ſicut hoſtes varios reprimēs, veluti in loco à turbis libero collocat, & multam ei operatur tranquillitatem, & timorem inducit ampliorem. Etſi ēm nemo alius dicat, tamen qui cōſeneſcunt, ſciūt, quoniam morituri ſunt, & quia vtique appropinquauerunt morti. Quādo igitur cupiditates huius ſeculi amiſſo vigore langueſcūt, tribunalis autē expectatio

Mora-le.

ſubintrat,

ſubintrat, & intractabilem animæ duritiem emollit, nōne magis attētior efficitur, ſi voluerit? Quid ergo, inquis, cū viderimus iuuenibus ſeniores peiores? Nimietatē malitiæ mihi dicis. Nā & furioſos videmus nullo impellēte vltro ire per præceps. Quādo ergo ſenex eodē morbo cū iuuenibus laborat, malitię excellentiā oſtēdit, & ne in iuuentute quidem qui talis eſt excuſationē habet. non enim poteſt dicere. Delicta iuuentutis meæ, & ignorātias ne memineris. Qui enim in ſenectute ita furioſus eſt, oſtendit quia & in iuuētute nō per ignorantiā, nō per imperitiā, nō per ætatē talis fuit, ſed per negligētiā. Iſte quippe poteſt dicere, delicta iuuētutis meæ, & ignorātias meas ne memineris, qui in ſenectute cōpetētia facit, qui procedente ætate mutatur. Si autē & in ſenectute eandē turpitudinē cōmittit, quomodo dignū eſt huiuſmodi ſenē appellari, qui neq; ætati reuerētiam exhibet? Qui enim dicit: peccata iuuentutis meæ & ignorantias meas ne memineris, veluti in ſenectute correct' hæc dicit. Non igitur ex his quę in ſenectute cōmittuntur, fraudes teipſum venia etiam eorū, quæ in iuuentute feciſti. Quomodo enim nō eſt abſurdum, & q̄ ignoſci nequeat quod fit, vt ſenex in taberna ſedeat, ſenex ad circū feſtinet, ſenex ad theatrū aſcendat, inſtar pueri currēs cū plebe? Vere cōfuſio eſt, & irriſio, vt canicie quidē ornētur extrinſec', intrinſec' autem animū habeāt puerilem: & ſi quidem vituperauerit illum iuuenis, ſtatim canos in mediū profert: tu illos reuerere primus: ſi vero tu eis nō exhibes reuerentiā iam ſenex, quomodo iuuenem tuos canos reuereri deſideras? Non reuereris, inquis, hos canos? ſed tu eos dedecore afficis. Deus te honorauit, candorē capilli dedit, multā prærogatiuā cōtulit. Quid honorē illū prodis? Illū honorē quomodo reuereatur iuuenis, cū te viderit ſe quoq; ampli' laſciuiæ deditum? Canicies quippe tūc eſt venerabilis, quando ea gerit quæ canicię decēt: cū verò iuueniliter ineptit, plus iuuenibus ridiculoſus erit. Quomodo poteritis iſtorū iuuenes admonere vos ſenes dū inebriamini per incontinentiā veſtrā? Nō enim nunc accuſans ſeniores hæc dico, ſed iuuenes. Qui enim hæc agitis, & ſi ad centeſimū veniatis annū, mihi iuuenes videmini, & ſimiles pueris. Quemadmodū iuuenes, & ſi mediocri ætate quidē, ſobrij tamē ſint, ſenioribus meliores ſunt. Et nō iſte ſermo me' eſt, ſed & ſcriptura hāc nouit diſcretionē. Senectus enim, inquit, honorabilis, nō multi tēporis: & ætas ſenectutis vita immaculata. Etenim canos honoramus, nō quia colorē candidū nigro colore amplius honoramus: ſed quia indiciū eſt vitæ in virtute prouectæ, & videtes ex hoc cōiicimus interiorē caniciē. ſi vero cōtraria ſenectuti geſſerint, deridēdi fiūt propter hoc potius. Nā & regē honoramus, & eius purpurā, & diadema: quoniā iſta ſigna ſunt principatus: ſi vero viderimus illū cū purpura conſpui, ab armigeris ſuis conculcari, præfocari, in cuſtodiā mitti, diſſipari, nunquid reueremur tunc purpurā, aut diadema? Nōne & ipſum ſchema plorabimus? Noli ergo propter canos velle honorari, quādo ipſe illos cōtumelia afficis: nā & ipſi vlciſci ſe debēt, quoniā ſchema ſplendidum adeò & honorabile pudore afficis. Nō aduerſus omnes hæc dicimus, neque aduerſus ſenectutē abſolute nobis ſermo eſt: Nō ita inſanio: ſed aduerſus animā iuuenilem, quæ ſenectutē cōfundit. Neq; contra ſenes iſta dolētes dicimus, ſed cōtra eos qui canos ſuos ignominia afficiūt. Rex quidē eſt ſenex ſi voluerit, & eo qui purpurā habet, regalior, ſi quidē paſſiones animi vincit, & velut armigeros ſubiicit paſſiones. Si vero abſtrahatur, & deiiciatur à ſolio, & amoris, pecuniarum, & ornādi corpus, & deliciarū, & ebrietatis & iracundiæ, & venerearum rerū ſeruus effectus, & crines habeat oleo cōptos, & totā ætatem ſuam per malam voluntatē ignominia afficiat, quali pœna nō ſit dignus huiuſmodi? Sed nō efficiamini tales ô iuuenes: neq; enim vobis peccātibus venia tribuetur. Quare? Quoniā licet tibi ſenē eſſe in iuuētute, ſicut in ſenectute ſunt iuuenes: ſic etiā è cōtrario. Sicut enim illic neminē capill' albus ſaluat, ſic neq; hic nigellus capillus impedit. Si ēm inhoneſtiorē hæc quæ dixi, ſenē faciūt, multo amplius †iuuenē:] verūtamen nec iuuenis alienus eſt à culpa. Iuuenis quippe ibi tantū habere veniā poterit, ſi quando ad rerū diſpenſationem vocatus fuerit dum imprudens eſt, dum tēpore indiget, & experientia: cum autē opus erit temperātiam aut fortitudinē demōſtrare, nequaquā: neque quando opus erit à pecuniis abſtinere. Nam eſt vbi plus ſene iuuenis culpat. Ille quippe multa curatione opus habet, debilitāte illū ſenectute: iſte autē cū fortis ſit, ſi noluerit ſeipſum regere: qualē veniā merebitur: vtpote ſi rapit amplius q̄ ſenex, ſi tenet malū in corde, ſi nō præeſt diligētius ſene: ſi multa ſuperflua loquitur, ſi iniuriat, ſi maledicit, ſi inebriatur? Si autem de tēperantia putat non poſſe culpari, attende illū, & ibi multa adiutoria habentē, ſi tamē voluerit. Etſi enim validius eū, quàm ſenem cupiditas ſtimulet, tamen ſunt multa in quibus magis, quàm ſenex poterit efficere, & beſtiam illā incantare. Quæ ſunt iſta? Labores, lectiones, vigilię, iciunia. Sed quid ad nos hæc, inquis, qui nō ſum' monachi? Hæc mihi dicis? dic Paulo, cū dicit: Vigilāres in omni patiētia & oratione: cū dicit: Carnis curā ne feceritis in concupiſcētiis. Nō ēm monachis tantum iſta ſcripſi, ſed omnibus qui erāt in ciuitatibus. Nū enim ſecularis homo debeat aliquid amplius habere monacho, q̄ cū vxore cohabitare tantū? Hic enim habet veniam, in aliis autē nequaquā, ſed oīa æqualiter ſicut monachi agere debet. Nā & beatitudines quę à Chriſto dicūtur, non monachis tantū dictę ſunt: alioquin totus mūdus perierit, & accuſabim' crudelitatē dei. Si vero beatitudines ſolis monachis dictæ ſunt: ſecularem autē hominē impoſſibile eſt eas implere, cū ipſe nuptias permiſit: ipſe ergo omnes perdidit. Si ēm nō poteſt ea cū nuptiis, quę monachorū ſunt, implere, omnia perierūt, & corrupta ſunt, & in anguſtum cōcluſit ea quæ virtutis ſunt. Et quomodo honorabiles ſunt nuptiæ, & thorus immaculatus, ſi nos tātopere impediūt? Quid ergo? Poſſibile eſt, & valde poſſibile etiā habētes vxores virtutē aggredi, ſi voluerimus. Quomodo? Si habentes, tanquā nō habentes ſimus, ſi non gaudeamus in his quæ poſſidemus, ſi mundo vtamur, tanquā non vtentes. Si autē aliqui impediti ſunt ex nuptiis, ſciāt quoniā non nuptiæ illis impedimentum fuerunt, ſed voluntas quæ male vtitur nuptiis. Nam nequevinum facit ebrietatē, ſed mala volūtas, & exceſſus moderationis. Vtere cum moderatione nuptiis, & prim' eris in regno, & omnibus frueris bonis: quæ oīa nos contingat acquirere, gratia & miſericordia dñi noſtri Ieſu Chriſti, cū quo patri, vnà cū ſancto ſpiritu gloria, imperium, honor, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum, Amen.

Psal. 73.d — *Esa. 4.g* — *Psa. 24.b* — *Sap. 4.b* — *Esa. 9.c* — *Psa. 109.* — *Ioan. 16.g* — *Roma. 8.a* — *Heb. 13.a* — *1.Co. 7.f* — *Colos. 4.a* — *Roma. 13.d* — *2.Co. 9.d* — †*quàm in iuuenem.*

Homilia

Homilia VIII. ex cap. V.

Cap. V. *Omnis nanq; pōtifex qui ex hominib' assumitur, pro hominib' cōstituitur in his quæ sunt ad deū, vt offerat dona & sacrificia pro peccatis. Qui cōdolere possit his qui ignorāt & errāt, quoniā & ipse circundatus est infirmitate, & propterea debet quemadmodū pro populo, ita etiam & pro semetipso offerre pro peccatis.* Vult ostendere deinceps beatus Paulus quàm multo melius sit testamentum hoc, q̄ vetus. Facit hoc ergo, è lōginquo præseminās ratiocinationes. Etenim nihil erat corporeū, neque imaginariū, vtputa non templū, nō sancta sanctorū, non pontifex tam magnum habēs apparatū, nō obseruationes legales: sed altiora & perfectiora omnia, & nihil corporeū: Totum autē in spiritualibus erat: spiritualia vero non sic introducunt infirmos, sicuti corporalia: propterea omnem istum mouet sermonem: & intuere sapientiā. Primo à pontifice facit initium, & frequenter eum pontificē vocat, & ab ipso primum ostendit differentiā: idcirco diffinit primū, quid sit pōtifex, & demonstrat quę pertineāt ad pōtificem, & quæ sint symbola pōtificatus. Occurrebat autē ei, ꝙ neque nobilis esset, neque ex tribu pontificali, neq; in hac terra sacerdos: quomodo ergo pōtifex, inquit? Et sicut in epistola ad Romanos incredibili ad probandū sermone suscepto, nēpe fidē efficere, quod nō valuit labor legis, neq; conuersationis legalis sudor, refugit ad Patriarchā, & ad illud tēpus totum redegit: sic etiā hic ad alteram sacerdotij viam pergit, ex præcedētibus eā proponēs. Et sicut in suppliciis non solū gehennā proponit, sed etiam quæ in patribus contigerunt: sic etiā hic primum ex præsentibus hoc cōfirmat. Oportebat quidem à cœlestibus fidē facere terrenis: sed quando infirmi sunt auditores, ecōtra fit. Interim quæ sunt cōmunia ipsa ponit prima, & tūc ostēdit quā emineant spiritalia. Eminētia quippe quę est secundum cōparationem, sic fit, vt in quibusdā cōmunicet, in quibusdam autē excellat: si vero non, nequaquam secundum cōparationem fit. Omnis sacerdos qui ex hominibus assumitur: Hoc cōmune est Christo, pro hominibus cōstituitur: & hoc, vt offerat dona & sacrificia pro populo: & hoc, sed non totum: reliqua vero non sunt cōmunia. Qui possit cōdolere his qui ignorant & errant. Hic iā excellētia est. * Et ipse quippe circundatus est infirmitate, & propter hāc debet, sicut pro populo, sic pro seipso offerre pro peccatis. Deinde & alia ab alio dicit fieri, & nō ipse insilit in hoc munus: est etiā hoc cōmune. Et nō ipse sibi assumit honorē, sed vocatus à deo, sicut & Aaron. Hic rursus aliud præstruit accurate: nēpe quod à deo sit missus. Sursum eū atq; deorsum cū Iudæis disputās, etiā Christus hoc dicebat: Qui misit me maior me est, & à meipso nōveni. Hic mihi videtur etiā Iudęorū sacerdotes taxare tanquā præter vocationē insilientes, & legem ac sacerdotiū corrūpentēs. *Sic & Christus non seipsum glorificauit, vt pontifex fieret.* Vbi ergo ordinatus est, inquis? Aaron quippe ordinat' est sępius in signo virgæ, & quādo ignis descēdit & cōsumpsit eos, qui insilire sacerdotio voluerūt. Hic autē contrariū fit, non solum nihil passi sunt sed etiam celebres habētur. Vnde ergo? Ex prophetia hoc ostendit, Nihil habet sensibile, nihil visibile: idcirco ex prophetia & ex futuris adstruit. *Sed qui locutus est ad eum,* inquit: *Filius meus es tu, ego hodie genui te.* Et quid hoc ad filium? multum, inquit. Prę structio est, eo quòd ordinatus à deo sit, *sicut & alibi dicit: Tu es sacerdos in æternum secūdum ordinē Melchisedech.* Ad quē dictū est hoc? Quid est, secūdum ordinē Melchisedech? Null' alius: omnes enim sub lege erāt, omnes sabbatizabāt, omnes circūcidebantur, nullū potuerunt alium quenquā ostendere. *Qui in diebus carnis suæ preces & supplicationes ad eū, qui poterat illum saluare de morte, cū clamore forti, & lachrymis offerens, exauditus est pro reuerentia. Et quanquam esset filius, didicit ex his, quæ passus est, obedientiam.* Vides quoniā nihil aliud facit, nisi quod curā de nobis illū habere asserit, & excellentiam charitatis eius ostendit? Quid enim sibi vult quod dicit, cū clamore forti? Nusquā hoc Euāgeliū dicit, neq; quòd lachrymatus sit orās, neque quòd clamorem emiserit. Intuere quomodo humilitatis erat descensio? Nō enim dixit, quia orauit, sed quia cum clamore forti. Et exauditus est, inquit, pro reuerētia. Et quanquā esset filius, didicit ex his, quę passus est, obedientiā: *Et perfectus factus est omnibus obaudientibus sibi causa salutis æternæ appellatus à deo pontifex secundum ordinem Melchisedech.* Esto, quia cum clamore: quare autē & forti, & lachrymis? Offerens, inquit, exauditus est pro reuerentia. Quid dicis? Erubescāt hæretici, filius dei pro reuerentia exaudiebatur. Et quid amplius de prophetis quis dixerit? Qualis autē ordo est quod dixit, exaudit' est pro reuerētia? Et quāquā esset fili', didicit ex his quæ passus est obediētiā. Hæc de deo quis dicat? Quis ita insaniat? Quis ita demēs ista loquatur? Exaudit' autē pro reuerentia, didicit ex his, quæ passus est, obedientiam. Quam obediētiā? Qui vsq; ad mortē antea fuit obediens: sicut patri filius, quomodo postea didicit? Videlicet quia de †incarnatione] dictū est? Quod autē dicit, tale est. Dic mihi, Num patrē orabat, vt saluaretur à morte, & propter hoc tristis erat, & dicebat: Si possibile est, trāseat à me calix iste: N usquā autē pro resurrectione orauit patrē, sed è contra ipse pronunciat, dicens: Soluite tēplum hoc, & ego in tribus diebus suscitabo illud: &, potestatē habeo ponendi animam meā, & potestatē habeo iterū sumendi eā. Nemo auferet eam à me, ego à meipso ponā eam. Quid ergo est, pro quo orabat? Et iterū dicebat: Ecce ascēdimus Hierosolymā, & filius hominis tradetur pōtificib' & scribis, & damnabūt eum morte, & tradēt eum Gentibus ad illudendū & flagellandū & crucifigendum, & tertia die resurget: & nō dixit, quoniā resuscitabit me pater. Quid ergo? Non pro hoc orabat, sed pro aliquibus orabat, qui crediderant in eū. Quod autem dicit, tale est, exauditur facile: quoniā quippe necdū de eo opinionē habebant competentem, ideo dixit: & exauditus est, sicut & ipse cōsolās discipulos suos, dixit: Si diligeretis me, gauderetis vtiq;, quia vado ad patrem, & pater meus maior me est. Quomodo autem non seipsum glorificauit, qui seipsum exinaniuit, qui seipsum tradidit: seipsum, inquit, tradidit pro peccatis nostris. Et item: Qui seipsum dedit redemptionē pro omnibus nobis. Quid ergo est? Intueris quia propter carnem, quæ humilia sunt loquitur de seipso: sic etiā hic. Et quanquā esset filius, pro reuerētia, inquit, exauditus est. Vult ostendere eius esse magis effectum, quàm gratiæ dei. Tanta, inquit, erat eius reuerentia, vt etiam propterea eū reuereretur deus. Didicit, inquit, obedire deo. Hic iterum ostendit quantum lucrum passionum sit. Et perfectus, inquit, factus est obedientibus sibi cunctis causa salutis. Si autem ille filius existēs, acquisiuit ex

passionibus

* ἐπεὶ καὶ αὐτὸς, habet editio Ver. in. sed pro ἐ legēdū videtur ὅτι, vt habet Theophyl. vt sit, Neque enim habebat peccatorū infirmitatem, neque propter hanc &c.

Rom. 4. a

Matt. 26.

Ioan. 2. d

ibi. 10. d

Mat. 20. b

Ioan. 14. d

Galat. 1. a

1. Tim. 2. b

† carne

Ioan. 8. c

Exo. 8. d

Num. 16. & 17.

passionibus obedientiā, multo magis nos. Intueris quāta de obediētia disputat, ita vt ad obedientiam eos adducat. Videtur eū mihi rebellare: Ex his quæ passus est, inquit, frequenter didicit obedire deo, & perfectus per passiones: Hæc est igitur perfectio, & hac via veniendū est ad perfectionē. Nō enim solū ipse saluatus est, sed etiam aliis †facta est] abundantia salutis. Perfectus eū, inquit, factus est obedientibus sibi causa salutis. *Appellatus,* inquit, *à deo pontifex secundum ordinē Melchisedech. De quo plurimus nobis habendus esset sermo, & difficilis ad interpretandū.* Venturus ad differentiā pōtificatus: primo eos increpat, ostēdēs lac esse tantā istā humilitatis descēsionē. Et quia adhuc paruuli erant, amplius immoratur huic sermoni, qui est secundū carnem, & veluti de aliquo iusto disputat. Et attēde, quia neq; tacuit omnino de verbo, neque locutus est. Illud quidē vt eorum intelligentiā subleuaret, & persuaderet etiā ipsos perfectos esse, & nō fraudarētur magnis dogmatibus: Istud autem, ne obrueret eorum mentē. De quo plurimus nobis sermo habendus esset, inquit, & difficilis ad interpretādum, quia imbecilles facti estis auditu. Quia illi non audiūt, propterea difficilis ad interpretādum est eius sermo. Quando enim quis cum hominibus loquitur non valentibus assequi, neque quæ dicuntur intelligere, bene interpretari eis nō potest. Sed forte quisquam vestrū qui hic adstant, obstupescens hęsitauerit, & iniuriā esse putauerit, si propter Hebræos ipse impeditus est perfectiorē loqui sermonē. Fortassis enim etiam hic præter paucos multi sunt tales, ita vt posset hoc & de vobis dici: verūtamen propter paucos dicā. Ergo siluit aliquid, aut iterū idipsum repetiuit in consequētibus, & idē ipsum egit, sicut in epistola ad Romanos? Etenim & ibi primū posteaquam compescuisset contradicentes, & dixisset: O homo, tu quis es qui respondeas deo? tunc solutionē infert. E govero eū neque omnino siluisse, neque dixisse arbitror, vt ad desiderīū adducceret auditores. Mentionem quippe faciēs, & dicens quædā maiora cōtineri in hoc sermone, attēde quomodo cū laude struat increpationē. Hoc quippe est semper sapientię Pauli, †difficilia bonis] intermiscere, quod etiā in epistola ad Galatas facit, dicens: Currebatis bene, quis vos impediuit? &, sine causa tanta passi estis, si tamen sine causa. Et item: certus sum de vobis in domino. Hoc etiam & circa istos facit. Persuasus autē sum de vobis meliora, & cum salute cōiuncta. Duo nanque ista facit, neq; dimittit eos decidere quidē: si enim aliorū exempla auditorē erigere, & ad æmulationē adducere valēt, quādo aliquis à seipso exemplum habet, & seipsum æmulari iubetur, iam possibile quiddā introducitur: & hoc etiam ostēdit: nec dimittit velutivalde accusatos decidere, neq; veluti semper malos existētes, sed quia & aliquando fuerunt etiam boni. *Etenim debebatis esse doctores,* inquit, *propter tempus.* Hic ostendit ante multum tempus eos credidisse: ostendit etiam quia & alios debent docere. Attende ergo eum frequenter parturientē, ad introducendum sermonē de pontifice, & semper differentē. Audi quippe quomodo cœpit: Habentes pontificem magnum cœlos ingressum. Et omisso, quomodo sit magnus iterū dicit: Omnis enim pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus cōstituitur, in his quæ sunt ad deum. Et iterum: *Sic & Christus non seipsum glorificauit, vt fieret pontifex: rursus cum dixisset, tu es sacerdos in æternum secundū ordinem Melchisedech,* iterū suspendit quod dicendum erat dicens: *Qui in diebus carnis suæ preces & supplicationes offerens.* Quia igitur toties distulit, veluti excusans, inquit: Causa ex vobis est. Papæ quāta differētia? Debētes alios docere, neq; simpliciter discipuli sunt, sed inter discipulos postremi. Etenim cum debeatis esse doctores propter tempus, *Iterū opus habetis, vt doceat vos aliquis elementa principij sermonū dei.* Hic humanitatē dicit. Sicut enim in literis secularib' primum elemēta discūtur: sic etiā hic primū de humanitate docebātur: Intueris quæ sit causa, vt humilia loquatur. Sic etiam cum Athenienſibus fecit Paulus disputās ac dicēs: Tempora quidē ignorantiæ cum dissimulauerit deus, nūc præcipit hominib' omnib' vbique vt pœniteāt, secundū quod constituit diem, in qua iudicaturus est mundum cum iustitia in viro in quo definiuit, fidem tribuens omnibus, exuscitās eum à mortuis. Propterea si aliquid altū dicit, breuiter hoc dicit: humilia vero plurimis epistolæ locis insperſit, & sic quæ alta sunt, ostendit. Nam quod ita humiliter loquitur, non permittit, vt ista de diuinitate suspicemur: sic & hic cautelam seruauit. Segnitiē autē istam quid operetur maxime in epistola ad Corinthios significauit, dicens: Cum enim sint in vobis æmulatio & cōtentio & dissidia, nōne carnales estis? Intuere itaq; mihi sapientiā Pauli quam magna est, quomodo proportionaliter semper, & apte ad subiectas passiones accedit. Illic eū infirmitas ex ignaua ruditate quamplurimū contingit, magis autē ex peccatis: hic autē non ex peccatis tantū, sed etiā ex tribulationibus frequētibus. Idcirco & verbis vtitur quibus hæc ostēdatur differētia: non dicens, carnales facti estis, sed segnes. Illic carnales, hic autē maior dolor. Illi enim nō poterāt sustinere, vtpote carnales, isti autē poterāt. Dicere enim quia segnes facti estis auditu, significantis est olim sanos fuisse, fortes, alacritate feruētes, quod etiam illis postea testificatur. *Et facti estis opus habentes lacte, non solido cibo.* Semper enim lac humilē sermonē vocat & illic, & hic. Cū debeatis enim, inquit, doctores esse propter tempus. Propter quod magis dissoluti estis, & supini effecti, propter hoc maxime debebatis esse fortes, nimirum propter tempus. Lac autē vocat, quia rudioribus cōgruit: hoc autem perfectioribus contrarium est, & noxiū, vt in istis immorētur. Proinde nō oportebat legalia nunc inferre, neque ex eis facere cōparationē, quia pontifex sacrificauit, & orauit voce & deprecatione. Attende igitur quomodo nobis ista cōtraria sint & nociua, sed illos tunc nutriebant, & nequaquā contraria erant, igitur cibus verus sunt eloquia dei. Dabo enim illis, inquit, famem, non panis, neque sitim aquæ, sed famem audiendi verbum domini. Lacte vos potaui, non esca. Nō dixit, nutrui, ostendens quoniā lac nō est cibus, sicut in pueris minoribus qui non possunt pane nutriri: tales enim cibum nō accipiunt, sed ipse potus illis pro cibo datur. Non dixit, opus habetis: sed effecti estis opus habentes lacte, non solido cibo. Hoc vos voluistis, vosmetipsos ad hoc redegistis, & ad hanc necessitatem. *Omnis enim qui particeps est lactis, rudis est sermonis iustitiæ. Infans enim est.* Quid autē est, rudis sermonis iustitiæ? Quid est sermo iustitiæ? Hic mihi videtur & vitā significare, quod etiā Christus dicebat: Nisi abūdauerit iustitia vestra plus quàm scribarum & pharisęorū. Hoc etiam iste dicit, rudis sermonis iustitiæ, hoc

est su-

† tistud factum est.

† asperā blandis.

Gal. 5. b

ibid. 3. a

ibid. 5. b

Sup. 4. a

Cap. V.

Rom. 9. d

Amos. 8.

Mat. 5. c

est ſupernæ philoſophiæ rudis, non poteſt ſuſcipere vitã ſublimẽ & exactã. Aut iuſtitiã hic dicit Chriſtũ, & ſublimem de Chriſto ſermonem: Quod ergo ſegnes facti ſint dixit, Vnde autem, non addidit, ipſis ſciendum relinquens, nolenſq; moleſtum facere ſermonẽ. In epiſtola vero ad Galatas, & miratus eſt, & hæſitauit, quod multo amplius eſt ad ſolatiũ, tanquã nũquam tale aliquid fieri ſperaſſet: hoc enim eſt dubitatio. Vides aliã eſſe* puſillanimitatem? aliam perfectionẽ? efficiamur hac perfectione perfecti: licet enim & paruulis, & iuuenibus ad aliam venire perfectionem: non enim naturæ eſt, ſed virtutis. *Perfectorum autẽ eſt ſolidus cibus, eorum qui propter aſſuetudinẽ exercitatos habẽt ſenſus ad diſcernendũ bonũ & malũ.* Nõ habebãt illi ſenſus exercitatos, neque ſciebant bonum & malũ. Nunc non eſt ei ſermo de vita, quando dicit ad diſcretionẽ boni & mali: hoc enim omni homini poſſibile eſt ſcire & facile: ſed de dogmatibus ſanis, atque excelſis, & corruptis, atque humilibus. Paruulus neſcit vitioſum inter & probũ cibum diſcernere: ſæpius enim & cinerem in os ſuum mittit, & quod noxium eſt ſuſcipit, & omnia indiſcrete facit: ſed nõ eſt hoc perfectorũ: Sunt qui omnibus ſimpliciter intendunt, & indifferenter auditus ſuos tradunt: quod mihi videtur etiã in iſtis culpare veluti qui ſimpliciter circunferebantur, & nunc quidẽ iſtis, nũc autem illis ſe prębentes, quod & circa finẽ huius epiſtolę ſignificauit, dicens: Doctrinis variis & peregrinis non circunferamini, hoc eſt, ad diſcretionẽ boni & mali. Palatũ enim ſapores diſcernit ciborum: anima vero probat ſermones: Et nos igitur hoc diſcamus. Nec ſi audieris, quia nõ eſt paganus, nõ eſt Iudæus, ſtatim putes eſſe chriſtianũ, ſed examina & alia cuncta. Nã & Manichæi, & omnes hæreſes hanc ſibi perſonã induerũt, vt hoc pacto ſeducãt rudiores. Sed ſi habuerimus ſenſus animæ exercitatos ad diſcretionẽ boni & mali, poterim' huiuſmodi diſcernere. Quomodo autem fiunt ſenſus noſtri exercitati? Ex vſu ſcripturarum, ex frequẽti auditione. Quando enim proponimus eorũ errores, & hodie audieris, & craſtina probaueris, nõ bene ſe habere cuncta doceris, cũcta cognoſcis: & ſi hodie nõ aſſequeris, cras aſſequeris. Sẽſus, inquit, exercitatos habentes. Vides quod oporteat exercitari auditũ noſtrũ frequenti auditione diuinarũ ſcripturatũ, vt nulla nouitate expaueſcamus? Exercitatos, inquit, ad diſcretionẽ: hoc eſt, peritum eſſe. Alius quidẽ dicit non eſſe reſurrectionem, alius autẽ nihil futurorum expectat, alius alium dicit deũ, alius ex Maria dicit eum habere principium. Intuere cõfeſtim, quomodo ex immoderatione omnes ceciderunt: alij quidẽ ſemper modum excedentes, alij autẽ infra modum ſe coartantes: vtputa prima quidẽ omnium hæreſis fuit Marcionis, illa alium deum introduxit qui non erat, exceſſit modum. Poſt illam Sabellij, filiũ & ſpiritum & patrem vnum eſſe dicẽs. Deinde Marcelli & Fotini, etiam iſta hæc eadẽ prædicãs. Et Pauli Samoſateni, de Maria dicẽs eum habere principium. Deinde Manichæorum: iſta enim omnibus præmiſſis eſt recentior: poſt illas Arij: ſunt autem & aliæ. Propter hoc fidem ſuſcepimus, vt non cogamur innumeris hæreſibus adhærere, negociũq; habere: ſed ſi quid addere aut detrahere illi quis molitus fuerit, hoc nothum eſſe iudicemus. Sicut enim qui regulas certas exhibent, non compellunt decem milia metrã ſcrutari, ſed illud quod traditum eſt cuſtodire iubẽt: ſic & in dogmatibus. Sed nemo vult ad ſcripturas attendere. Si enim aduerteremus, non ſolum non incideremus in fallaciã, ſed etiam alios deceptos inde liberaremus, & de periculis abſtraheremus. Miles enim fortis nõ ſibi tantũ ſufficere poteſt, ſed etiam iuxta ſe exiſtentem cuſtodire, & ab hoſtiũ malitia liberare: nunc autem neque an ſint ſcripturæ quidam ſciunt, ſed ſpiritus quidem ita diſpẽſauit, vt cuſtodiãtur. Et attẽdite vt diſcatis antiquitus dei in nos miſericordiã: inſpirauit Moſi, & tabulas lapideas ſcripſit, detinuit eũ quadraginta diebus in monte, & iterum totidem vt daret illi legem. Poſt hæc autem prophetas miſit, qui innumera mala paſſi ſunt, irruit bellũ, quoſuis ſuſtulit & trucidauit, incenſi ſunt libri. Inſpirauit iterum alium virum, vt mirabiles illas ſcripturas repararet: Eſdram dico, & ex reliquiis illarũ componere fecit. Poſt hæc diſpenſauit, vt interpretarentur eas Septuaginta: interpretati ſunt illi. Venit & Chriſtus, ſuſcepit eas, apoſtoli diſſeminauerũt eas per omnes. Signa & miracula fecit Chriſtus. Quid autẽ poſt tam negotioſam diligentiam? ſcripſerunt etiã apoſtoli, ſicut & Paulus dixit: Ad admonitionẽ noſtrã ſcripta ſunt, in quos finis ſeculorũ deuenit. Et Chriſtus iterũ dicebat: Erratis neſcientes ſcripturas. Et iterũ: Scrutamini ſcripturas. Et Paulus itẽ dicebat: Per patiẽtiam & conſolationẽ ſcripturarũ ſpem habeamus. Et iterũ: Omnis ſcriptura diuinitus inſpirata, vtilis eſt. Item ſermo Chriſti habitet in vobis abundanter. Et propheta: In lege eius meditabitur die ac nocte. Et alibi iterum: omnis expoſitio tua ſit in lege altiſſimi. Et item q̃ dulcia faucibus meis verba tua. Nõ dixit, auditui meo: ſed, faucibus meis, ſuper mel & fauũ ori meo. Et Moſes: Meditaberis, inquit, in illis ſemper, exurgẽs, ſedens, & dormitũ iens, in eis perſiſte, inquit. Et innumera quiſq; reperiet de his. Et tamẽ poſt tanta ſunt quidã, qui neque ſciunt an ſint ſcripturæ: propterea igitur nihil ſanum, nihil vtile apud nos fit. Etenim ſi aliquis ea quæ ad militiã pertinẽt ſcire voluerit, neceſſe eſt vt leges militares is diſcat: Et ſi quis gubernatoriã diſciplinã, vel fabricam lignariã diſcere voluerit, aut aliquid aliud, neceſſe eſt eum quæ ad artẽ pertinent, diſcere: hic autẽ nihil tale volunt, cum hæc potiſſimũ diſciplina plurima vigilantia opus habeat. Quod enim hæc ars ſit doctrina opus habẽs, aduerte prophetam dicẽtem: Venite filij audite me, timorẽ domini docebo vos. Vere doctrina opus habet timor dei. Deinde dixit: Quis eſt homo qui vult vitã, & cupit videre dies bonos? &c. Vitam futurã dicit. Et iterũ: Abſtine linguã tuam à malo, & labia tua ne loquãtur dolum. diuerte à malo & fac bonum: quære pacem, & ſequere eam. Nunquid ſcitis quis hæc dicit? An propheta, an hiſtoriographus, an apoſtolus, an euangeliſta? Non arbitror, præter paucos, ſed & iſti ipſi, iterum ſi proferamus teſtimoniũ aliunde, idem quod vos patiẽtur. Etenim dico eundẽ ipſum ſermonẽ aliis verbis: Lauamini mũdi eſtote, auferte malignitatẽ veſtram ab animabus veſtris in cõſpectu oculorũ meorũ: diſcite bonum facere, exquirite iudicium, abſtinete linguã à malo, & facite bonum, diſcite bonum facere. Intueris quia doctrina opus habet virtus? Iſte quidem dicit, Timorẽ domini docebo vos: ille autem, Diſcite bonum facere. Nunquidnam ſcitis vbi hęc poſita ſint? Nõ arbitror prẽter paucos. Licet per vnam quãque ſeptimanã, ſecundo aut tertio hæc vobis legun-

* *vmbrina, id eſt infantiã, puerilitatem.*

Opiniones hæreticorum.

Morale.

Infr. 13.b

Exo. 32.d

Rom. 15.a

1.Co. 10

Mar. 12.b

Ioan. 5.f

Rom. 15.a

2. Tim. 3.d

Coloſſ. 3.d

Pſal. 1.a

Eccli. 9.d

Pſa. 118.

Deu. 6.b

Pſal. 33.a

Ibidem.

Ibidem.

Eſa. 1.d

tur. Aſcendẽs enim qui legit, primo dicit librũ cuius eſt, illius verbi gratia, vel illius prophetæ, & tũc profert quę is dicit. Proinde clariora vobis eſſe debebãt, & non ſolum ipſum textũ debebatis ſcire, ſed & cauſas eorũ quæ ſcripta ſunt, & quis hęc dixerit: ſed omnia fruſtra & ſine fructu. Omne enĩ ſtudiũ in his quæ ad vitam hanc pertinẽt, euacuatur: de ſpiritalibus autem nulla ratio eſt: propterea nobis neq; terrena illa pro voto proueniunt, ſed plurimæ etiã ibi difficultates. Chriſt' quippe dixit: Petite regnũ dei, & hæc omnia apponentur vobis. Et hæc quidẽ in appoſitionis parte tanquam adiectitia dicit datũ iri: nos autẽ ordinem peruertimus, & petimus terrã, & bona in terra, quaſi cęleſtia additionis loco nobis dẽtur: idcirco neque iſta neq; illa habemus. Euigilemus aliquãdo, & efficiamur futurorũ deſideratores: ſic etiam iſta ſequentur. Impoſſibile eſt nanq; eum qui quæ dei ſunt quærit, nõ etiam quæ humana ſunt, aſſequi. Sentẽtia eſt ipſius Veritatis hoc dicẽtis. Nequaquã igitur aliter faciamus, ſed amplectamur conſilium Chriſti, ne ab omnibus excidamus. Deus autem potens eſt expeditos nos ac meliores facere in Chriſto Ieſu domino noſtro, cum quo patri, vnà cũ ſancto ſpiritu, gloria, imperium, honor, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum, Amen.

Homilia ix. ex cap. vi.

Cap. VI. *VAPROPTER intermittẽtes inchoationis Chriſti ſermonẽ ad perfectionem feramur, nõ iterum fundamentũ ponẽtes pœnitẽtiæ ab operibus mortuis, & fidei in deũ, baptiſmatũ, doctrinæ, impoſitionis quoque manuum, ac reſurrectionis mortuorum, & iudicij æterni. Et hoc faciemus, ſiquidem permiſerit deus.* Audiſtis de quantis Hebræos culpauerit Paulus volentes ſemper diſcere eadem: & merito. Cum debeatis enim, inquit, eſſe doctores propter tẽpus, iterũ opus habetis qui vos doceat, quæ ſint elemẽta principij ſermonũ dei. Timeo ne etiam ad vos iſta dicendi tempus ſit: quia cũ debeatis eſſe doctores propter tempus, neque diſcipulorũ gradum habetis: ſed ſemper eadem, dẽq; iiſdem audientes, tanquã ſi nihil audieritis, ſic diſpoſiti eſtis. Et ſi vos quiſquam interrogauerit, nemo veſtrũ poterit reſpõdere, præter admodũ paucos, & facile numerabiles: hoc autem non paruũ damnum. Sæpius quippe doctorẽ volentẽ ad vlteriora procedere, & ſecretiores altioréſque ſermones attingere, nõ permittit ſegnities diſcentium. Sicut enim apud magiſtros ludi, ſi ſemper puer elementa audiens nõ teneat, ſemper illi neceſſitas erit eadem inſonare puero: & non ceſſabit antea docendo vſquequo illa integre valuerit diſcere. Enimuero ſtultitię magnę eſt, vt qui prima nõ bene impoſuerit, ad alia velit puerũ adducere: ſic itaq; & in eccleſia, ſi ſemper eadem dicentibus nobis nihil amplius ediſcatis, nunquam eadẽ dicendo ceſſabimus. Si enĩ oſtẽtationis nobis eſſet ratio, & amor laudis, neceſſe eſſet ſemper trãſilire & præterire, nihil curãtes veſtri graria, ſed plauſus veſtros tantum appetentes. Quia vero non hoc ſtudium nobis propoſuimus, ſed omnia pro veſtro iuuamine molimur, non quieſcem' de eiſdẽ vobis ſemper diſputare, donec ea perficiatis. Cæterum poſſem plura & de Paganorum ſuperſtitione dicere, & Manichæorum, & Marcioniſtarũ, & fortiter eos percutere, gratia dei adiuuãte: ſed non habet tempus is ſermo. Eis enim qui necdũ quæ ſua ſunt, integrè ſciunt, & necdum didicerunt, quod auarum eſſe malum ſit, quomodo quis dicat huiuſmodi ſermones, & ad alia deducat ante tempus? Nos ergo nõ ceſſabimus eadẽ dicere, ſiue perſuadeamus, ſiue non. Timeo tamen ne frequẽter eadẽ ipſa dicendo, ſi non audiatis, maiorem inobedientibus condẽnationem operemur. Nõ quidem ad omnes hoc dicitur. Scio enĩ plurimos adiutos ex iſto cõuentũ, qui iuſtiſſime forſitan illos culpent, veluti incõmodãtes eis propter propriam indocilitatem, & ſegnitiẽ. Speramus tamen, quod ne ſic quidem lædentur. Frequẽter enim eadem audire, & ſciẽtibus prodeſt: quod enim nouimus, ſi ſæpius audiamus, amplius cõpungimur: vt puta ſcim' quia bonũ eſt humilitas, & quia ſæpius de illa locutus eſt Chriſtus, ſed quando etiã ipſa verba audimus, & diſputationes eorũ, amplius quid patimur, licet milies audiamus: opportunum itaq; eſt & nos vobis ſic nũc dicere. Quapropter relinquẽtes initium ſermonis Chriſti, ad perfectionem feramur. Quid eſt, initium ſermonis? Ipſe in cõſequẽtibus ponit, dicẽs: Ne iterum fundamentũ, inquit, conſtituẽtes pœnitentiæ ab operibus mortuis & fidei in deũ, baptiſmatum, doctrinę, impoſitionis manuum, reſurrectionis mortuorum, & iudicij æterni. Si autem hoc initium eſt, quid aliud eſt doctrina noſtra, quàm pœnitere ab operibus mortuis, & per ſpiritum ſanctum accipere fidem, in reſurrectionẽ mortuorum, & iudicij ęterni? Quid autem eſt initiũ? Nihil aliud quàm hoc. Initiũ, inquit, eſt, cum vita nondum eſt perfecta. Sicut enim eum qui ad doctrinam literarum inducitur, elementa oportet primũ audire: ſic & Chriſtianũ hæc ſcire exacte, & nihil dubitare de ipſis. Si autẽ iterum opus habuerit horum doctrina, necdum fundamentum habet. Firmum enim oportet & fixũ eſſe, & ſtare, & non transferri. Si autem quiſquam verbũ veritatis audiuit, & baptizatus eſt, & poſt annos decem de fide iterũ audire opus habet, quod credere oporteat reſurrectionem mortuorũ, nondũ fundamentũ habet, iterũ initiũ Chriſtianiſmi quærit. Quòd enim fides fundamẽtũ ſit, cætera vero ſuperædificationes, aduerte ipſum dicentem: Ego fundamẽtum poſui, alij' ſuperædificat. Si quis ſuperædificat ſuper fũdamẽtum hoc aurum, argẽtũ, lapides precioſos, ligna, fœnum, ſtipulam. Ne iterum, inquit, fundamẽtum conſtituẽtes pœnitentiæ ab operibus mortuis. Quid eſt, ad perfectionẽ feramur? Ad ipſum, inquit, trãſeamus iam cacumen, hoc eſt, vitam optimam habeamus. Sicut enim in elementis vniuerſũ apex primus, hoc eſt alpha, & fundamentum ædificium totũ continet: ſic vitæ munditiam certa fidei perſuaſio. Sine iſta enim non poteſt eſſe Chriſtianus, ſicut nec ſine fundamẽto ædificium, neque ſine elementis peritus literarum fieri poteſt. Sed ſi quiſquã ſemper circa elemẽta cõuerſetur, & nõ circa ędificium, nihil omnino profecerit. Tu autem ne putes diminutã eſſe fidem, propterea quod elementũ vocata eſt. Omnis enim potẽtia ipſa eſt: cũ enim dicit: Omnis qui participatur lacte, expers eſt ſermonis iuſtitiæ, paruulus enim eſt, nõ lac eam appellat, ſed ambigere adhuc de his quæ in illa ſunt, hoc eſt infirmi animi, & ſermonum plurimorum ĩdigentis. Dogmata enim iſta ſunt ſana. Perfectum enim illum vocamus, qui cum fide vitam habet rectam. Si autem quiſquam fidem habet, agat autẽ maligna, & de iſta ipſa fide ambigat, & iniuria afficiat ipſam doctrinam: merito eum dicimus paruulum ad initium redeuntem. Proinde & ſi mille annos in fide habeamus, & firmi nõ ſumus in ea, paruuli ſumus: quando

Mat. 6.d

1.Cor. 3.a

Græcum exemplar habet, ἐλπὶς πίστεως.

Supra d. 5.d

mus:quando vitam fidei nõ conuenientem ostendimus,quando fundamentum adhuc constituimus. In istis autem non solum vitam, sed etiam aliud culpat, veluti loco motis, & opus habẽtibus fundamentum pœnitẽtiæ cõstituere ab operibus mortuis.Eũ quippe qui ab alio in aliud transmutatur:& hoc quidẽ dimittentem,illud autem assumentem, primũ oportet culpare,vt à tali affectione recedat, & tũc venire ad aliud.Si autẽ denuo priori adhæsurus est, quomodo ad aliud veniet?Quid ergo,inquit,de lege? Culpauimus illam & iterum ad ipsam recurrimus,hoc nõ est mutabilitas?Etenim etiam hic legem habemus: legẽ ergo,inquit, euacuamus per fidẽ?Absit, sed legẽ statuimus.Ego autẽ de malis actionibus dixi. Qui enim ad virtutem iturus est, primũ malitiam debet culpare,& tunc illã aggredi: non enim valuerit pœnitentia mũdos eos ostẽdere:propter hoc confestim baptizabanť,vt quod impossibile illis erat operari per se, hoc per Christi gratiã fieret. Neque ergo pœnitẽtia sufficit ad mundationẽ, sed opus est suscipere baptisma:Igitur ad baptisma venire oportebat eum,qui iã peccata sua iudicauerat ac damnauerat.Quid autem est baptismatum doctrinæ? Non tanquam multorũ baptismatũ,sed vnius. Quare ergo pluraliter hoc dixit?Quia dixerat. Non iterũ fundamentũ constituẽtes pœnitentiæ.Opus enim habuit hoc dicere,veluti opus habẽtibus iterũ baptizari,& iterum catechizari, & iterum post baptismũ doceri quid agere deberent,quid non deberẽt.propterea vero pluraliter dixit, volens eis significare,quia si iterũ opus haberent mũdari,incorrigibiles permanerẽt. Et impositionis, inquit,manuum.Sic quippe sanctũ spiritum acceperant imponẽte illis Paulo manus,inquit.Resurrectionis quoque mortuorũ.Hoc enim in baptismate fit,& in cõfessione firmatur.Et iudicij æterni. Quare autẽ hæc dixit?Quoniam fortassis poterant cũ iam credidissẽt à fide dimoueri,vel male viuere,& negligẽter, dicit, enigilate,non licet dicere si negligenter vixerimus,iterum baptizabimur,iterũ catechizabimur,iterum accipiemus spiritum sanctum.Si enim nũc à fide deciderim⁹,iterũ poterim⁹ baptizari, peccata abluere,& eadẽ bona percipere,quæ primo acceperamus, erratis,inquit,ista putantes. *Impossibile nanque est eos qui semel illuminati sunt,gustauerunt quoque donũ cœleste,et participes sunt facti spiritꝰ sancti:et bonũ gustauerunt verbum dei, virtutesque seculi futuri, & prolapsi sunt,rursus ad pœnitentiã renouari,denuo crucifigentes filium dei sibimetipsis, & ludibrio habentes.* Sed vide quàm increpatoriè & spem omnẽ excludẽdo incipit:Impossibile est,inquit. Nõ iã spes quod impossibile est.Non enim dixit,non decet, neq; prodest,neq; licet:sed impossibile est, vt in desperationem inducat:Si semel illuminati estis,inquit, deinde adiungit:Et gustauerũt donũ cœleste. Si gustastis,inquit,donum cœleste,hoc est,remissionẽ. Et participes facti estis spiritus sancti, & bonũ gustatis verbum dei.Hic doctrinã dicit, Et virtutes futuri seculi.Quid dicit virtutes?aut miracula facere, aut pignus spiritus sancti?Et * prolapsi sunt, iterũ renouari ad pœnitentiam,crucifigentes sibi filium dei,& ludibrio habentes.Renouari dixit ad pœnitentiam, hoc est,per pœnitentiã.Quid ergo? Exclusa est pœnitentia?Nõ pœnitẽtia exclusa est,absit,sed renouatio per lauacrum regenerationis.Nõ enim cum dixisset,impossibile est renouari in pœnitentia, tacuit: sed cum dixisset impossibile, adiunxit:iterũ crucifigẽtes. Renouari,hoc est,nouũ fieri:nouos quippe facere,lauacri est tantũ.Renouabitur,inquit,sicut aquilæ iuuentus tua.Pœnitentiæ autem est,vt qui innouati fuerũt, & postea veterauerũt in peccatis,liberare à vetustate, & consolidare. Ad illam tamen claritatẽ adduci eos impossibile est:illic nanque totum gratia est.Crucifigẽtes iterum,inquit,sibimetipsis filiũ dei,& ludibrio habẽtes.Quod dicit,hoc est.Baptisma crux est, & simul crucifixus est vetus homo noster. Cõformes enĩ facti sumus similitudini mortis eius.Et iterum:Cõsepulti igitur sumus cum illo per baptismum in mortẽ. Sic enim impossibile est secundo crucifigi Christum: hoc enim est ostẽtui eum habere. Si enim mors ei iã nõ dominabitur,si resurrexit,resurrectione victor factus est mortis:si morte mortẽ expugnauit,deĩde iterũ crucifigeretur,fabulæ essent cũcta illa & ludibriũ. Proinde qui secũdo seipsum baptizat, secundo eum crucifigit.Quid autẽ est,iterũ crucifigẽtes? Ab integro iterũ crucifigẽtes. Sicut enim mortuus est Christꝰ in cruce,sic & nos in baptismate,nõ carni,sed peccato.Intuere nũc mortem & mortẽ. Ille mortuus est in carne nostra,vetus homo sepultus est,& resurrexit nouus,cõformis factꝰ similitudini mortis eius. Si ergo necesse est baptizari iterũ,necesse est rursum eundem ipsum mori.Baptisma enim nihil aliud est,quàm interitus eius qui baptizatur,& resurrectio illius.Et bene dixit:Sibimetipsis crucifigẽtes. Qui enĩ hoc facit veluti prioris gratiæ oblitus,& negligenter suam vitã disponens,tanquam si sit secundũ baptisma, sic omnia gerit, idcirco animaduertere opus est & cautelã exhibere.Quid est:Et gustauerũt donũ cœleste? Nõne hoc est remissionẽ peccatorũ gustare? Hoc quippe solius dei est præstare, & gratia semel est gratia. Quid ergo?Permanebimꝰ in peccato,vt gratia abundet?Absit: Si autẽ semper ꝑ gratiã saluãdi sumus,nũquã erimus boni.Cum enim vna sit gratia, & sic negligẽtes sumus,si scirem⁹,quia iterũ possibile esset lauari à peccatis,quãdo cessaremus peccare? Omnino nõ,arbitror.Multa hic ostẽdit dona,& vt cognoscas: Digni facti estis,inquit,tanta remissione.Qui enim in tenebris sedebat,q̃ inimicus erat & hostis, qui alienꝰ erat à deo,q̃ deo odibilis & perditus,iste repẽte illuminatus, spiritu dignus effectus, dono cęlesti,† adoptione regni cęlorũ,]& aliis bonis mysteriis inenarrabilibus:& neq; sic melior factꝰ est,sed dignus*permanet perditione,adeptus autẽ salutem & honorẽ, veluti q̃ multa laborauerit,quomodo poterit huiusmodi iterũ baptizari? Duobus igitur modis hãc causam impossibilem esse dixit, & fortiorẽ modũ postremò posuit.Vno quidẽ modo,quia nõ est dignus, qui cũ talibus dignus factꝰ sit,& cũcta perdidit quę sibi donata fuerant,iterũ renouari: & quia possibile non est eũ iterũ crucifigi,hoc enim est ostentui habere Christum:nõ est igitur secũda lauatio:nam si est,est & tertia,est &quarta.Prima nanq; à secunda dissoluitur,& hoc sẽper ab altera,& hoc in infinitũ procedat necesse est.Et gustauerunt,inquit,bonũ dei verbũ. Et non aperit quid sit hoc. Virtutes etiã futuri seculi.Viuere quippe sicut angeli,& nulliꝰ egere eorũ quę in ista vita fũt,scire quoniã futuri seculi fructuũ†prouisio]nobis efficitur,per spiritũ sanctũ hęc discere cõceditur: & inde abdita illa ĩgredi. Quę sunt virtutes futuri seculi?Vita æterna,angelica conuersatio.Horũ quippe iam pignus accepimus per fidẽ,à spiritu. Dic igitur mihi,si in regnũ cuiusdam regis introducto,cuncta tibi quæ ibi

A personam vt & præcedentia verterat. Psal.102.a

Roma.6.d

Ibidem a

Colossi.2.b

B

C Roma.6.a

† filiorum adoptione, regno cælorum.

* ἀξίως ὢν ὁρ. i. qui dignus erat, interpres legisse videtur τοῦτον.

D

* παραπεσόντας, prolapsi sunt, vel potius, prolapsi estis, & mox, vobisipsis ad secundã

† cõcilia-tor.

quę ibi sunt crederẽtur:deinde proderes omnia,crederentur tibi iterum? Morale.

Quid ergo est,inquis?Non est pœnitentia?Est pœnitentia,sed baptisma alterum nõ est.Pœnitentia verò est, & multã habet potentiã, etiam in eũ qui peccatis valde demersus est.Si voluerit,potest eũ liberare ex onere peccatorum,& periclitantẽ in tuto constituere etiam si ad ipsum fundũ iniquitatis peruenerit:& hoc ex multis manifestũ est. Nũquid enim qui cadit,inquit,nõ resurget?aut qui auertitur, nõ reuertetur?licet ergo,si voluerimus formari Christũ in nobis iterũ. Audi enim Paulum dicentem: Filioli mei, quos iterum partiũrio,donec Christus reformetur in vobis.Tantum intremus in pœnitentiam. Vide enim dei clemẽtiam. Oportebat nos puniri ab ipso initio, quia cum & legẽ acceperimus naturalem, innumerisque bonis potiti simus, & dominũ nostrum ignorauimus,& vitam immundam viximus:& non solum non puniuit,sed etiã innumera bona largitus est,tanquã si multos labores perfecerimus. Et iterũ excidimus,& neq; sic punit, sed dedit pœnitentiæ medicinã, quę possit omnia peccata nostra delere & exterminare: tantũ si consideremus hoc medicamentum quale sit,aut qualiter oporteat apponere.Quale ergo est istud medicamentum pœnitẽtię,& qualiter conficitur?Primo condẽnãdo & cõfitendo propria peccata.Delictum meum cognitũ tibi feci,& iniustitiam meam nõ abscõdi:&,Pronunciabo aduersus me iniquitatem meã domino,& tu abstulisti impietatẽ cordis mei.Et iterũ: Dic tu iniquitates tuas prius, vt iustificeris.Et iterũ:Iustus seipsum accusat in initio sermonis.Secundo autẽ ex humilitate multa.Habet enĩ ille instar catenæ aureæ,quę si initium sumpserit,omnia consequẽtur. Si enim confessus fueris peccatum tuum,sicut oportet confiteri,humiliatur anima. Cõscientia quippe eam conuertẽs, humilẽ facit. Oportet autem & alia addere humilitati,si talis erit,qualẽ beatus Dauid habebat,dicẽs: Cor contritũ & humiliatũm deus non spernit.Quod enim contritũ est, nõ erigitur,non percutit: sed ad mala patiẽdum paratũ est, ipsum vero nõ erigitur. Talis est cõtritio cordis, siue enim iniurietur,siue patiatur,silet,& nõ impellitur ad vindictam. Post humilitatẽ autẽ oratione intenta opus est,lachrymis multis per diem & noctem. Lauabo,inquit,per singulas noctes lectum meũ,& lachrymis meis stratum meũ rigabo,laboraui in gemitu meo.Et iterum:Quia cinerem sicut panẽ comedi, & potum meum cum fletu miscebam.Post orationẽ autem sic intentã,opus est eleemosyna multa.Medicamẽtum enim validum,quod maxime operetur ad pœnitentiã hoc est:& sicut in pręceptis medicinæ,& adiutoriis,est medicamentum, multas quidẽ herbas accipiens,vnam autem dominantissimã:sic & in pœnitentia ista herba dominãtior & potẽtior est,& vniuersum ipsa efficit. Audi enim quid dicit diuina scriptura:Date eleemosynã, & erunt vobis omnia mũda. Et iterum:eleemosynis & fide mundãtur peccata.Et, Ignẽ inflãmatum extinguit aqua, & eleemosyna extinguit peccata magna.Deĩde opus est nõ irasci, neq; iniurię memoriã tenere, omnibus dimittere peccata.Homo,inquit,homini custodit irã,&à deo quęrit salutẽ?Dimittite,vt dimittãť vobis. Opus est etiã cõuertere fratres ab errore.Vade enim,inquit,& cõuerte fratres tuos,vt dimittãť peccata tua.Et vt circa sacerdotes germane se quis habeat.Et si peccatũ,inquit,quis fecit,dimittetur. Ad hæc oportet opẽ ferre iniustitiã patienti:non habere furorem, omnia mansuetẽ portare.Vide quomodo anteq̃ disceretis, quia potest per pœnitentiã dimitti peccatũ, velut in agone eratis?cum intelligeretis nõ esse aliud lauacrũ, & desperabatis de vobis: nũc vero cognito, tot modis pœnitẽtiam & remissionẽ perfici,& quod poterimus omnia effugere, si voluerimus ea cõperenter vti:quã merebimur veniam, qui neque in cogitationẽ venimus peccatorum nostrorũ?Si enim hoc esset, omnia perficeremus.Sicut enim ianuã ingressus iã intus est: sic qui propria cogitat mala, etiam ad curationẽ eorum vtiq; veniet.Si autẽ dicat,peccator sum,non autem ad peccatorũ suorum species descendat,dicens: quia hoc & hoc peccaui,nũq̃ cessabit,semper quidẽ cõfitens,correctionis vero curam nunquã faciens.Si enim principium posueritis,vtiq; etiam cætera cõsequentur si semel initiũ quis fecerit.Vbiq; enim principia & exordia difficilia sunt.Hæc ergo primũ constituamus,& omnia facilia erunt & leuia.Incipiamus igitur rogo, alius quidẽ orationes protelando, alius sæpius lachrymando,alter mœrendo:neq; enim hoc adeo paruũ est,vel inutile.Vidi enim,inquit,quia cõtristatꝰ est,& processit tristis,& curaui vias eiꝰ.omnes vero eleemosynas faciẽdo,delictaq; proximis remittendo,& neq; iniuriæ memoriã retinẽdo neque vindicãdo,animas nostras humiliemꝰ.Si cogitemus frequenter quę peccauimus,nihil nos rerum externarũ in superbiam poterit eleuare,non diuitiæ,nõ potentia,non principatus, nõ honor, sed etiã si in ipso curru regali sedeamus,gememus amare.Nónne & beatꝰ Dauid rex erat,& dicebat:Lauabo ꝑ singulas noctes lectum meum:& tamen nihil ex ostro,vel diademate læsus aut inflatꝰ est. Sciebat quippe seipsum hominẽ esse,& quia conterebatur corde,lugebat.Quid enim sunt humanæ res?Cinis & puluis,& tanq̃ puluis ante faciem vẽti,fumus & vmbra,& folia cadẽtia, & flos, & somniũ,& narratio,& fabula,ventus, & aër mollis temere†corruptus,pẽna mobilis,vnda decurrens, & si quid istis inferiꝰ.Quid enĩ,dic mihi, magnũ putas? Quam æstimas dignitatẽ consulis? Nihil enim ea dignitate maius putant plurimi,si quidem in tantã claritatem peruenit,& ad tantã admirationem:qui autẽ non est cõsul,nihil habet minus in tãta dignitate cõstituto.In eadẽ sunt dignitate iste & ille,vtriq; similiter post paululũ nõ erunt.Quando factus est? Quantum tẽpus durauit dic mihi?duorum dierũ est: Hoc &in somniis solet fieri:sed somniũ est,inquit.Et quid hoc?Illa quippe q̃ in die sunt,nõ sunt somnia?Dic mihi, quare nõ magis ista dicimus esse somnia?Sicut enim somnia adueniente die nihil esse conuincũtur: æqualitatẽ nanq; tẽporis siue nox siue dies acceperũt,& ex æquo distributa sunt per omne seculũ:sicut ergo in die eis quę per noctẽ fiũt nõ aggaudet quis: sic neq; in nocte eis quę in die cõtingunt frui potest. Factꝰ es cõsul,& ego:sed ego in nocte,tu in die.Quid hoc?Neq; sic prę me ampliꝰ habes,nisi forte quod de te dicať,Ille est cõsul: & qđ habes ex istis verbis aliquã delectationẽ,plus te habere aliquid facit:vt puta (manifestiꝰ enĩ loquar)si dicã: Ille cõsul est,& prestẽ illi hoc nomen,nónne mox atq; dictũ est,iam transiuit?Sic etiã ipsę res sunt:simul apparuit consul,& statim nõ est. Ponamus autem annũ, & duos annos, & tres,& quatuor,sed & hi trãseunt.Vbi nanque sunt x. consules qui facti sunt? Nusquã.Sed Paulus non sic.

Hier.8.b

Galat.4.c

Psal.37.d

Ibid.31.b

Esa.3.d

Prou.18.c

Psal.50.d

Psal.6.b

Ibid.101.b

Luc.11.f

Tob.4.b

Eccli.3.d

Ibid.28.a

Lucæ.6.f

Ibid.22.d

Iacob.5.d

Psal.6.b

† diffluens.

A

B

C

D

Fuit nanque, & tamẽ viuit ſemper, non vnum diem, non duos, non decem & viginti, non annos decem, & viginti, neque triginta, ſed & mortuus eſt. En quadringẽteſimus iam annus pertranſiit, & adhuc etiam nunc eſt clarus, multóq; clarior, quàm cum viueret, & hæc quidem in terra. Claritatem autem ſanctorum quę eſt in cœlis, quis valeat explicare ſermo? Idcirco obſecro, hanc claritatem quæramus, hãc inſequamur, vt eam aſſequamur: vera nanq; claritas iſta eſt. Deſiſtamus iam ab iſtis ſecularibus, vt inueniamus gratiam, & miſericordiam in domino noſtro Ieſu Chriſto, cum quo patri, vnà cũ ſancto ſpiritu, gloria, imperium, honor, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum Amen.

Homilia x. ex cap. vi.

Errat enim ſæpe venientẽ ſuper ſe bibẽs imbrẽ, & generãs herbam opportunam illis, à quibus colitur, accipit benedictionem à deo: proferens autẽ ſpinas & tribulos, reproba eſt, & maledicto proxima, cuius conſummatio in combuſtionem. Cum timore audiamus ſermones dei,
Pſal.2.c cum timore & tremore multo. Seruite enim, inquit, domino in timore, & exultate ei cum tremore. Si autem & gaudium veſtrum, & exultatio cum tremore debet eſſe, quãdo terribilia dicuntur, qualia ſunt quæ nunc dicuntur, quali pœna nõ erimus digni, ſi non cũ tremore quæ dicuntur audiamus? Cum dixiſſet, quia impoſſibile eſt eos, qui ceciderunt, baptizari iterum, & per lauacrũ remiſſionẽ accipere, oſtendiſſetq; terribilitatem rei, infert: Terra enim ſæpe venientem ſuper ſe bibens imbrem, & generans herbã opportunã illis, à quib⁹ colitur, accipit benedictionẽ à deo: proferens autem ſpinas & tribulos, reproba eſt, & maledicto proxima, cuius cõſummatio in combuſtionẽ. Timeamus ergo dilectiſſimi, nõ ſunt hæc minę Pauli, non ſunt hominis verba, ſpiritus ſancti ſunt, Chriſti ſunt loquentis in eo. Quis nanq; eſt ab iſtis ſpinis mũdus? At ſi eſſemus mundi, neq; ſic confidentes nos eſſe oporteret, ſed timere & tremere, ne forte pullulent in nobis ſpinæ. Cum autem toti per totũ ſpinæ ſimus & tribuli, vnde præſumim⁹, dic mihi, & remiſſi efficimur? Quid eſt, quod nos facit negligẽtes, ſi qui ſe ſtare putat, debet timere ne cadat? Qui ſe putat, inquit,
1.Cor.10.c ſtare, videat ne cadat: q; cecidit, quomodo debet ſo-
1.Cor.9.d licitus eſſe, vt valeat reſurgere? Si Paul⁹ timet, ne forte aliis prędicãs, ipſe reprobus fiat: qui ſic erat probabilis, & tamẽ timet, ne efficiatur reprobus: nos qui facti ſumus iã reprobi, quam veniam habebimus, nullũ timorem habentes, ſed velut conſuetudinem quandã ſic implentes Chriſtianiſmũ, & perfunctoriè præter animi intentionem debitum ſoluẽtes? Timeamus igitur dilectiſſimi: reuelaẽ enim ira dei de cœlo. Timea-
Rom.1.b mus: Reuelatur enim nõ ſolum ſuper impietatem, ſed etiam ſuper omnẽ iniquitatem. Quid eſt, ſuper omnẽ
†primũ de benignitate dei locutus, mox de ipſorũ doctrina ſubiicit] iniquitatem? Et minorem & magnã.† Hic miſericordiam dei ſignificat, imbrem autẽ doctrinam, inquit] Et qd ſuprà dicebat, Cũ debeatis eſſe doctores propter tẽpus, hoc etiã hic dicit. Et in plurimis locis imbrem doctrinã ſcriptura dicit. Mãdabo enim, inquit, nubibus, vt non pluant ſuper eam imbrẽ, de vinea loquuta, quòd alibi famẽ panis, & ſitim aquæ vocat. Et
Supr.5.c iterum: Fluuius dei impletus eſt aquis. Terra enim bi-
Eſa.5.b bens, inquit, ſæpe venientem ſuper ſe imbrẽ. Hic de-
Amos 8.d clarat, quia ſuſceperunt & combiberunt verbũ, & ſæ-
Pſal.64.c pius hanc rẽ perceperunt, & nec ſic aliquid profecerũt. Si enim nõ excolereris, inquit, ſi nõ potireris im-

A bribus, nõ eſſet tantum malum. Si enim nõ veniſſem, Ioan.15.d inquit, & locutus eis eſſem, peccatum nõ haberẽt. Si vero ſæpius bibiſti & excepiſti, qua ratione ꝓ fructibus alia protuliſti? Expectaui enim, inquit, vt faceret Eſa.5.a vuas, fecit autẽ ſpinas. Vides quia vbiq; ſcriptura ſpinas dicit peccata? Etenim etiã Dauid inquit: Cõuer- Pſal.31.a ſus ſum in miſeria, dum infigeretur mihi ſpina. Nõ enim ſimpliciter penetrat, ſed infigitur. Et ſi parũ peccati remaneat, & nõ totum euellamus, ipſum parũ facit dolorẽ ſimiliter ſicut in ſpinis. Et quid dico ipſũ parum? Et poſtquam ſpina exempta fuerit, per multũ tempus plagæ dolorẽ relinquit, & opus habet curatione multa & medicina, vt tandem à dolore liberemur: nõ enim ſufficit euellere tãtum peccata, ſed etiã curare locũ qui percuſſus eſt. Verũ timeo ne ad nos iſta potius dicta ſint, quã ad alios. Terra enim bibẽs, inquit, ſæpe venientẽ ſuper ſe imbrem. Semper bibi-
B mus, ſemper audimus, ſed cõfeſtim humorẽ amitti-
mus ſole exorto, propter hoc ſpinas proferim⁹. Quæ ſunt igitur ſpinæ? audiamus Chriſtum dicentẽ: Quia Luc.8.& cura ſeculi huius, & deceptio diuitiarũ præfocãt ver- Marc.4.b bum, & infructuoſum efficitur. Terra enim bibẽs, inquit, ſæpe venientẽ ſuper ſe imbrem, & generãs herbam opportunã. Nihil ſic opportunũ, ſicut vita optima, nihil ſic opportunũ ſicut virtus. Et generans, inquit, herbam opportunã illis à quibus colitur, percipit benedictionem à deo. Hic deũ dicit cauſam omniũ eſſe: percutiens ſenſim paganos, qui terræ potentiæ, fructuum generationem adſcribunt. Neq; enim agricolarum manus, inquit, ſunt, quæ terrã ad afferẽdos fructus excitant, ſed imperiũ dei. Propter hoc enim, inquit, percipit benedictionẽ à deo. Intuere au-
C tem quomodo in ſpinis nõ dixit, generãs ſpinas: ne-
que vtili hoc nomine vſus eſt. Sed quid? Et proferẽs ſpinas, veluti ſi dicat quis, ebulliens, eiiciẽs. Reproba, inquit, & maledictioni proxima. O quantã habet cõſolationẽ hic ſermo. Maledictioni, inquit, proxima, nõ maledicta. Qui autem necdum in maledictionem incidit, ſed proximus eſt, & longe fieri poterit. Et nõ hoc ſolo conſolatus eſt, ſed etiã in eo quod ſequitur. Nõ enim dixit, Reproba, & maledictioni proxima, q̃ cõburetur. Sed quid? Cuius cõſummatio in aduſtionẽ. Si vſq; ad finẽ permaneat, inquit. Proinde ſi abſcindamus, ſi aduramus ſpinas, poterimus mille bonis perfrui, & fieri probabiles, & benedictionis participes. Recte autẽ peccatũ tribulũ appellauit, dicẽs: Proferens autẽ ſpinas & tribulos. Vnde enim tenere volueris, percutit & pungit, & eſt moleſtum etiã ad vi-
D dendum. Poſtquam eos igitur increpauit ſufficiẽter,
& terruit & percuſſit, curat eos iterũ, ne amplius deiiciat, & remiſſos efficiat. Tardũ enim qui percutit, tardiorẽ efficit. Neq; ergo in omnibus adulatur, ne remiſſiores efficiat: neq; in omnib⁹ percutit, ſed aliquã tulum quidem percuſſoria apponens, multum autem curatoria affert per ea quæ ſubiiciuntur. Quid enĩ dicit? Nõ veluti condẽnantes vos hęc dicim⁹, neq; veluti putantes vos ſpinis eſſe plenos, ſed timẽtes ne tales efficiamini. Meli⁹ quippe eſt verbis vos terrere, ne rebus ipſis doleatis. Et hoc potiſſimũ ſapientiæ Pauli eſt. Et non dixit putam⁹, neq; coniicimus, neq; expectamus, neq; ſperamus. Sed quid? *Confidimus autẽ de vobis dilectiſſimi meliora, & cũ ſalute cõiuncta, tametſi ſic loquimur.* Quod etiã ad Galatas ſcribẽs, dicebat: Confido Galat.5.b autem de vobis in domino, quoniã nihil aliud ſapietis. Illic enim quia valde culpabiles erant, & non erat

vnde eos de præſentibus laudaret, ex futuris hoc fa-
A cit. Quoniã nihil aliud, inquit, ſapietis. Hic autem ex
præſentibus. Cõfidimus autem de vobis dilectiſſimi meliora, & cum ſalute coniuncta etiãſi ſic loquimur. Et quoniã ex præſentibus nõ habuit tanta quæ diceret: ex præteritis adſtruit hanc conſolationem, & dicit: Non enim iniuſtus eſt deus, vt obliuiſcatur operis veſtri, & dilectionis quam oſtendiſtis in nomen eius, in eo qd̃ miniſtraſtis ſanctis, & miniſtratis. papę, quo modo recreauit animas eorũ, & cõfortauit: antiqua eis in mentem reuocans, & eò inducens vt neceſſariò nequeant cogitare, apud deum ſe in obliuionẽ veniſſe. Neceſſe eſt enim peccare illum, cui non ſatisfactũ eſt de ſpe, deũmq; iniuſtitiæ arguere. Proinde coẽgit eos omnib⁹ modis expectare illa futura. Eũ enim qui deſperat à pręſentib⁹ & animo cõcidit, ex futuris cõ-
Galat.5.a fortare quis poterit? Sicut & ipſe Galatis ſcribẽs dice
Ibid.3.a bat. Currebatis bene. Et iterũ: Tãta paſſi eſtis ſine cau
B ſa? ſi tamẽ ſine cauſa. Sicut enim hic cũ increpatione ponit laudem, dicẽs: Cũ debeatis eſſe doctores pro-
Galat.1.a pter tẽpus. Sic & illic, Miror, quia ſic citò tranſducimini. Cũ increpatione dicit, quod laudis eſt. De maioribus enim cum ceciderint, miramur. Intueris latẽter inditam laudẽ accuſationi, & non de ſeipſo hoc ſolum dixit, ſed & de omnibus. Non enim dixit, confido: ſed, confidimus de vobis meliora & optima, inquit. Siue de cõuerſatione, ſiue de fructũ redditione hæc dicit. Deinde quoniã ſupra dixerat, quia reproba eſt & maledictioni proxima, & quia in cõbuſtionem erit. *Non vtique* (inquit) *de vobis hoc dicimus. Nõ enim iniuſtus eſt deus, vt obliuiſcatur operis veſtri & charitatis.* Pro qua re ergo hæc dicimus? Deſideramus vnũquenq; veſtrum idem demonſtrare ſtudium ad ple-
C nam certitudinẽ ſpei vſque ad finem, ne imbecilles
efficiamini: imitatores autem ſitis eorum qui per fidẽ & patientiam hæreditatem promiſſionũ accipiunt. deſideramus autem, inquit. Non ergo ſtudemus tantum neq; vſq; ad verba volumus hoc. Sed quid? deſideramus circa virtutem vos verſari, non veluti priora veſtra culpantes, inquit, ſed pro futuris ſoliciti. Et non dixit, quia non ſicut priora veſtra culpantes, ſed præſentia. Soluti eſtis enim, & negligẽtiores effecti. Sed vide quomodo manſuete ſignificauit, & non increpauit. Quid enim dixit? Cupimus autẽ vnumquẽque veſtrum idem ſtudiũ oſtendere vſque ad finem. Hoc enim mirabile eſt in Pauli ſapiẽtia, quoniam nõ oſtendit remiſſiores eſſe factos, vel opus aggreſſum reliquiſſe. Dicendo enim, Cupimus vnumquenq; ve-
D ſtrum, hoc eſt veluti ſi quiſquã dicat: Volo te ſtude-
re ſemper, & qualis fuiſti primum, talẽ eſſe & nunc, & in futurum. Hoc enim redargutionem eius & faciliorem, & tolerabiliorem reddit. Et non dixit Volo, quod eſt authoritatis doctrinæ, ſed qd̃ erat paternæ dilectionis, amplius quã velle, cupimus, inquit, tantũ non dicens, ignoſcite, etiamſi graue quid loquamur. Cupimus vnumquenq; veſtrũ idem ſtudium oſtendere vſq; ad finem, & plenam certitudinẽ ſpei. Spes,
Rom.5.a inquit, ſuſtinet, ipſa eſtquę recreat ne diſſoluamini, ne deſperetis, & ſuperflua ſit veſtra ſpes. Qui enim bona operatur, & bona ſperat, & nunquã deſperat de ſeip-
Supr.5.d ſo. Ne imbecilles efficiamini. Adhuc efficiamini, quã quam ſuprà dicebat, quoniã imbecilles facti eſtis auditu. Sed intuere quomodo vſq; ad auditum imbecillitatẽ ſtatuerit. Hic autẽ idipſum ſignificat, prout ſi diceret: Ne perſeueretis tales. Sed iterũ idipſum in

A futurum profert tempus, quod nõ eſt obnoxium dicens: Ne imbecilles efficiamini. Tẽpori enim necdũ præſenti obnoxij eſſe nõ poſſumus. Qui enim in pręſenti ad ſtudiũ admonetur, velut negligens fortaſſis & ſegnis eſt: qui vero in futurum, nõ ſic. Cupimus autem vnumquenq; veſtrum, inquit. Magna dilectio, & maiorum & minorum ſimiliter curã gerit, & omnes nouit, nullũ deſpicit, ſed eandẽ circa vnunquenque curam demonſtrat, & æqualẽ honorem ad omnes. Vnde & maxime perſuadebat ſuſcipere quicquid graue eſſet in verbis. Ne imbecilles efficiamini, inquit. Sicut ociũ corp⁹ lędit, ſic & animã ociũ à bonis remiſſiorem reddit, & infirmã. Imitemini autem, inquit, eos qui per fidẽ & patiẽtiam hereditatem promiſſionũ accipiunt. Et qui ſint iſti, deinde dicit. Primũ dixit, imitemini priores veſtros labores. Deinde
B ne dicerent quos? reuocat eos ad Patriarcham, exẽ-
plum eis laborum & virtutum domeſticum afferens: ne ſe putarent nihil iam ad patriarchã pertinere, cõtemptóſq; derelinqui: ſed vt poſſent ſcire, quia magis fortium virorum eſt iſtud, vt per tentationes iter huius vitæ pertranſeant, & quia admirãdis & magnis viris ſic vtitur deus. Oportet autẽ, inquit, cũ patientia omnia tolerare, hoc enim eſt etiã credere. Si vero dicat, quia dat,† & accipias confeſtim quod credidi- †& accipias confeſtim, quid credidiſtiã ſti.] nequaquã tuę fidei erit iſtud, ſed meę gratiæ, hoc eſt dantis. Si vero dicam. Quoniam do, & poſt centũ annos dabo: tu vero nõ deſperes, tunc me fidelẽ exiſtimaſti, tunc competentẽ de me opinionem habes. Vides quia ſæpius infidelitas nõ ex deſperatione cõtingit tãtũ, ſed etiã ex puſillanimitate, & ex eo quòd non longanimiter fert quiſquã, & nõ ex eo qui pro-
C miſerat? Non enim iniuſtus eſt deus, inquit, vt obliuiſcat charitatis veſtrę & ſtudij, quod oſtẽdiſtis in nomine eius in eo quod miniſtraſtis ſanctis, & miniſtratis. Magna illis teſtificatur, nõ opera tantum, ſed etiã alacritatem operũ: quod & alibi dixit. Non ſolũ au-
tem, ſed etiã ſeipſos dederũt domino & nobis. Quod 1.Cor.8.a oſtẽdiſtis, inquit, in nomine eius in eo quod miniſtra ſtis ſanctis, & miniſtratis. Intuere quomodo iterum eos curat, inferens, Et miniſtratis adhuc, etiam nunc. Et erigit eos, oſtendens, quia nõ illis fecerũt, ſed deo. Quod oſtendiſtis, inquir: & nõ dixit in ſanctos, ſed in deũ: hoc enim eſt in nomine eius, propter nomẽ eius omnia feciſtis. Qui igitur tanto veſtro ſtudio à vobis dilectionẽque perfruitus eſt, non contemnet vnquã vos, neque obliuiſcetur. Hæc audientes rogo, mi- Morale
D niſtrem⁹ ſanctis. Omnis enim fidelis ſanctus eſt, ſecũdum quod fidelis eſt, ſiue enĩ ſecularis eſt, ſanctus eſt. Sanctificatus eſt enim, inquit, vir infidelis in muliere, 1.Cor.7.a & mulier infidelis in viro. Vides quomodo ſanctificationẽ fides facit? Siue igitẽ ſecularẽ videas in perturbatione aliqua, porrigamus manũ: nec in eos tantum, qui montibus ſedent, efficiamur ſtudioſi: ſancti quidem ſunt illi & vita & fide, ſancti autẽ & iſti fide, multi autẽ & vita. Nec ſi viderimus monachũ in cuſtodia, tũc intremus: ſi vero ſecularem, nõ intremus, ſanctus eſt & iſte, & frater. Quid ergo, inquis, ſi aut ſit immũdus aliquis, aut pollutus? audi Chriſtũ dicẽtem: Nolite iudicare, ne iudicemini. Tu propter deũ Matth.7 fac. Et quid dico? Etiãſi paganũ videamus in fluctuatione, oportet benefacere: & ſimpliciter omnem in perturbatione cõſtitutum, multo amplius autẽ fidelẽ ſecularẽ iuuare debemus. Audi Paulum dicẽtem: Fa- Galat.6.a cite bonum ad omnes, maxime autẽ ad domeſticos

fidei. Sed nescio vnde hoc introductũ est, & vnde ista consuetudo obtinuit: Qui enĩ monachos tantũ quærit, & illis solum benefacere vult, etiã ipsos scrutatur, dicens: † Si est dign', si est iustus,] nisi fecerit signa, nõ porrigo manum, maximam partẽ eleemosynę amputauit, & hoc ipsum tempore procedente iterũ amputaturus est. Atq; illa demũ eleemosyna est, quę in peccatores fit, quę in sontes. Eleemosyna enĩ est, nõ eorũ qui iam perfecti sunt, sed qui deliquerũt misereri. Et vt discas aduerte parabolã: Descẽdit quis, inquit, de Hierosolymis in Hiericho, & incidit in latrones, qui cæsum reliquerũt iuxta viam semiuiuũ. Venit quidã Leuita, & viso eo præteriuit. Venit quidã sacerdos q & ipse viso illo præteriit. Venit vero quidam Samaritanus, & multam eius curã fecit, ligauit vulnera eius, infudit oleum, imposuit in iumentũ suum, perduxit eum ad diuersorium, dixitq; hospiti, adhibe illi curã. Et intuere liberalitatem magnã. Et ego tibi dabo, inquit, quicquid erogaueris. Quis ergo est proxim' huius? Qui fecit misericordiã, inquit. Vade ergo, inquit, & tu & fac similiter. Et intuere qualẽ dixit parabolã. Non dixit quia Iudæus in Samaritã fecit, sed quia Samarita liberalitatẽ illam totã exhibuit. Auditis igitur his omnibus, non solum fidei domesticorum curam ita geramus, vt cæteros negligamus. Si igit, inquit, & tu videas quẽquam male pati, nihil iam in eo curiose scruteris: dignus est enĩ quẽ adiuues, hoc ipso quod male affligitur. Si enim videas asinũ præfocari, erigis ipsum, & nõ scrutaris cuius sit: multo magis hominẽ nõ oportet scrutari cuius sit. Dei quippe est, siue paganus sit, siue Iudęus, sed adiutorio indiget. Si quidẽ discutere & iudicare iussus esses, bene ista diceres: nunc autem calamitas illius nõ te permittit hæc discutere. Si enim nec de sanis nos scrutari oportet, neq; aliorũ causas inquirere: multo amplius eos q male patiunt. Alioqui quid? vidisti abundãtem ac celebrem? tũ dicas eum esse malum ac vilem. Si vero male patientẽ videris, noli dicere, quia malignus est. Cũ enim placet hominibus quisquam, bene hoc dicimus: cũ vero in calamitate est, & adiutorio indiget, nõ oportet dicere, quia mal' est. Crudelitatis hoc quippe est, & inclementiæ, & superbiæ. Quid Iudæis iniquius fuit, dic mihi? Et tamen vltus est eos deus, & iuste & valde iuste, & tamẽ cõdolentes eis suscepit: eos vero qui † adversum eos insurrexerunt] vltus est. Nihil patiebãtur, inquit, in cõtritione Ioseph. Et iterũ inquit: Redime occidẽdos. Ne parcas pecuniis. Nõ dixit Scrutare, & cognosce quis est, licet plerunq; mali sint qui ad necem ducuntur: hoc quippe est maximę misericordię. Qui enim amico benefacit, nõ propter deũ omnino facit: qui autẽ ignoto, iste pure propter deũ facit. Noli parcere pecuniis, & si omnia sint insumẽda, da Nos autem videntes qui strangulantur ac lamentantur, & peiora mille mortib' patiũtur, & iniuste fortassis, parcimus pecuniis, & cõtemnimus fratres. De inanimatis quidem curam gerimus, animas vero negligimus, cum Paulus dicat: In mansuetudine docete eos q cõtrarij sunt, † ne forte det eis de' penitentiã ad cognoscendã veritatẽ, & resipiscant de diaboli laqueis, captiuati ab eo secundũ eius volũtatem. † Ne forte, inquit, intueris quãta lõganimitate plenum sit hoc verbum? hũc & nos imitemur, de nullo desperantes. Etenim piscatores sæpius retia mittentes aliquãdiu voto frustrati tandem cõpotes illius fiunt: sic & nos speremus, quoniam repente ostẽdet nobis fructum matu-

† nisi sit dignus, nisi sit iustus.

† ob illorũ mala gaudebant] Amos 6. b

Pro. 24. d

2. Tim. 2. d

† si quando.

† si quando

A rum. Etenim agricola cum seminat, primũ diẽ & secundum sustinet, & multũ tẽpus expectat, & repente vndiq; videt fructus germinãtes: hoc etiã in nobis futurũ esse expectemus, gratia domini nostri Iesu Christi, cui cum patre, vnà cum sancto spiritu, gloria, imperium, honor, nunc & semper, & in secula seculorum, Amen.

Homilia xi. ex cap. vi.

Abrahæ nanque pollicitus deus, cũ non posset per quenquam maiorẽ iurare, iurauit per seipsum, dicens, Nisi benedicens benedixero † te] & multiplicans multiplicauero te. Et sic cum longanimiter expectasset, adeptus est repromissionem. Homines enim per maiorem iurant, & omnis controuersiæ eorum finis ad confirmationem est iuramentũ. Postquam increpauit fortiter Hebræos, & terruit eos sufficienter, primũ quidẽ laudibus eos cõsolatur: secũdo autem, quod etiã fortius est, per id quod omnino percepturos eos ostendit quæ sperabãt: & hãc consolationẽ non ex futuris facit, sed iterum ex præteritis, quod magis eos credere faciebat. Sicut enĩ in supplicio per illa magis terret, sic etiã in præmiis per hæc consolatur, ostendens cõsuetudinẽ dei. Hæc autẽ est, vt nõ celeriter exhibeat promissa, sed per multum tẽpus. Facit autem hoc, maximum potẽtiæ eius proferens argumentum, & nos ad fidem adducens, vt qui in tribulationibus viuim', & promissiones necdũ accepimus, non desperemus mercedem laborũ nostrorum: Relictis autẽ omnibus, quanquam multos haberet, Abraham in mediũ adduxit tum propter dignitatem personæ, tũ propterea quod maxime in eo istud cõtigerat, † cum etiã in fine epistolæ dicat,] quia hi omnes de longinquo illas videtẽs, & salutãtes, nõ † receperunt promissiones, ne sine nobis perficerẽtur. Abrahæ nanq;, inquit, pollicitus deus, quoniã nemi-nem habuit, per quem iuraret maiorẽ, iurauit per semetipsum, dicens: Nisi benedicens benedixero te, & multiplicans multiplicauero te. Et cũ sic longanimiter expectasset, adeptus est repromissionẽ. Quomodo nõ accepit? Quomodo adeptus est? Non de eisdẽ ipsis dicit & hic & illic, sed duplicem facit consolationẽ. Promisit Abrahæ, inquit, & quædã quidẽ hic post multum temporis dedit, quædam autẽ illic necdum: & sic cũ lõganimiter tulisset, adeptus est repromissionem. Vides quia nõ repromissio sola totum operata est, sed & longanimitas? Hic terret eos, ostendẽs quia sæpius impeditur repromissio per pusillanimitatẽ: & hoc ostendit quidem per plebẽ. Quoniã enim pusillanimes erant, propter hoc repromissiones non sunt adepti: contrarium autẽ ostendit per Abraham: deinde circa finem etiã aliquid plus facit: quoniam & longanimiter ferentes non sunt adepti, & neque sic tamen contristantur. Homines enim per maiorẽ iurant, & omnis controuersiæ eorũ finis ad cõfirmationem est iuramentũ. Deus autem qui non habuit maiorem per quẽ iuraret, per semetipsum iurauit. Optime. Quis igit est qui iurauit Abrahę? Nónne filius? Non, inquit, magis autẽ ipse. Esto, non contẽdo. Quando vero ipse iurat, Amen amen dico vobis, idem scilicet iusiurãdum, nónne manifestũ est, quia non habet maiorem per quem iuret hoc illum pacto iurare? Sicut enim pater iurauit, sic & filius per semetipsum iurat, dicens: Amen amen dico vobis. Hic eos commonefacit & iuramẽtorũ Christi, quibus sępius dicebat: Amen, amen dico tibi, qui credit in me, non morietur in æternũ. Quid est, & omnis controuersię

Gene. 22. c

† Exẽplar Veronẽse habet τὸ σπέρμα σου.

B

C

D

† si quando.

† firmata] ger.

Infra 11. c

† Atqui in fine epistolæ dicit.

Ioan. 11. e

corum

eorum finis ad confirmationem est iuramentũ? Perinde ac si diceret, ex hoc soluit omnis cõtrouersię disceptatio, nõ illius vel illius, sed oĩs. Oportebat quidem & sine iuramento credere deo. *In quo deus cum vellet abundãtius ostẽdere promissionis hæredibus, immobilitatẽ consilij sui, interposuit iusiurandũ.* Hic & fideles includit. Propterea etiam huius promissionis mentionẽ facit, priori scilicet, quæ communiter facta est.* Interposuit iusiurandum. Iterũ hic filium dicit inter homines & deum mediatorem esse factum. *Vt per duas res immobiles in quibus impossibile est mentiri deum.* Per quas? Videlicet quod dicit & promittit, deinde & iuramentum addidit promissioni. Quoniam enim apud homines hoc videtur certius esse, cui iuramentum interfuerit: propterea etiã hoc addidit. vides quomodo dignitatem suã nõ attendit, sed vt hominibus persuadeat, indigna de se patiẽ dici? hoc est, satisfacere volens. Et in Abraham quidem ostendit dei esse totũ opus, nõ longanimitatis illius. Si quidem & iuramentũ passus est addere & per quẽ iurant homines, per hunc iurauit & deus, hoc est per semetipsũ. At homines vt per maiorem, ipse autẽ non sicut per maiorem, & tamen fecit. Non æquale est hominẽ per se iurare, & deum. Homo enim sui potestatẽ non habet. Intueris igitur, quia non ad Abraham magis, quàm ad nos dictũ est: *Fortissimum* (inquit) *solatium habeamus, qui confugimus ad tenendam propositam spem.* Et hic iterũ: cum longanimiter expectasset, adeptus est promissionem. Nunc, inquit, & nõ dixit, quia iurauit. Iuramentum autẽ quod sit, aperuit, dicens: † cum non posset per maiorem iurare.] Sed quia incredulum est humanũ genus, ad eadem se nobiscum demittit. Sicut igitur iurat propter nos, (quanuis indignũ ei sit non credi) ita & illud: & didicit ex quibus passus est, dixit. Quoniã homines hoc putant maxime esse dignũ fide, vt per experimẽtum quis transeat. Propositã spem. Quid est propositam spẽ? Ex his, inquit, futura cõiicimus, Si enim ista post tantum temporis facta sunt, vtiq; & illa. Proinde ea quæ ad Abraham facta sunt, credere nos faciũt & de futuris. *Quem sicut ancoram,* inquit, *habemus animæ tutam ac firmã, & introeuntẽ vsque in interiora velaminis, vbi præcursor pro nobis introiit Iesus secundũ ordinẽ Melchisedech, pontifex factus in æternum.* In mũdo adhuc constitutos, & necdum translatos ex hac vita, ostẽdit iam quoq; in rebus esse promissis. Per spẽ enim in cœlo sumus, dixerat, Persistite, omnino enim futura sunt. Deinde certos reddens, dicit: Magis autem spe. Et non dixit: Nos sumus in interioribus, sed quia ipsa spes velut ancora ingressa est in interiora: quod verius erat & credibilius. Sicut enim ancora iacta de naui nõ permittit eam circunferri, licet innumeri venti cõmoueãt, sed iacta firmam facit: sic & fides. Intuere, quomodo valde conueniẽtem inuenit imaginem, Non enim dixit fundamentum quod dissonaret, sed ancoram. Quod enim in fluctu marino est, & non valde videtur supra mare fixum esse, sicut quod super terrã stat, & mouetur, & nõ mouetur. In valde firmis enĩ & philosophis merito illam similitudinẽ posuit Christus, dicens: Si quis ædificat domum suã super petrã. In eis vero qui dubitabant, & debebant per spẽ portari, proprie hoc posuit Paulus. Tempestas enim, & multus imber cõmouet ratem: spes autẽ non permittit eam circunferri, etiam si mille cõcutiant venti. Proinde si hanc nõ haberemus, olim demersi fuissemus: nõ autẽ in spiritalibus tantum, sed etiam in secularibus multã quis

* Interposuit ὅρκῳ, id est, interposuit iusiurandum. vel mediator fuit iureiurando. vide Oecumenium.

† nẽpe per maiorem iurare.

Matth. 7. d

A spei inuenit fortitudinem: vtputa in negociando, in agricultura, in militia. Nisi hãc quisquã primo proponat, nunquã aliud attingit. Non simpliciter dixit ancoram, sed tutã, & firmã, quę nõ mouetur, ingredientem vsq; ad interiora velaminis, ac si diceret penetrãtem cœlos. Deinde etiam fidẽ intulit, vt nõ sola spes sit, sed & vera valde. Post iuramẽtum enim aliã quoque ponit, per res ipsas approbationem. Quia iã præcursor pro nobis introiit Iesus. Præcursor autẽ quorundã est præcursor sicut Ioannes Christi. Et nõ dixit simpliciter, introiit, sed vbi præcursor pro nobis introiit, veluti oporteat & nos cõsequi. Nõ enim multũ est spacij inter præcursorẽ, & consequentem: alioqui præcursor nõ esset. Præcursorẽ etenĩ & consequẽtes in eadẽ ipsa via esse cõuenit, & euestigio assequi præcedentem, eos qui subsequuntur. Secundũ ordinem Melchisedech, inquit, põtifex factus in æternũ. Ecce B & alia cõsolatio. Siquidẽ supra põtifex noster, & multo melior eo qui apud Iudæos, non modo tantũ, sed etiam loco, & tabernaculo, & testamẽto, & persona. Hoc autem de eo, qui secundũ carnem est dicitur.

Oportet itaq; & illos quorum est põtifex admodũ esse meliores. Et quãtum est inter Aaron & Christũ, tãtum inter nos & Iudæos. Intuere quippe, in cœlis habẽmus sacrarium, in cœlis sacerdotẽ, in cœlis hostiã: talia etiã nos offeramus sacrificia, quę in illo sanctuario possint offerri. Non iã pecudes, vel boues, nõ iam sanguinẽ & vaporem, omnia hæc soluta sunt, & pro eis introductum est rationabile obsequiũ. Quid autẽ est rationabile obsequium? Quæ per animã, quæ secundum spiritũ offerũtur. Spiritus est, inquit, deus, & eos q adorant eũ, in spiritu & veritate oportet ad- C orare. Quicquid non indiget, corpore, quicquid non indiget instrumentis, neq; locis in quibus ipse quidẽ est põtifex: veluti est mãsuetudo, temperantia, misericordia, patiẽtia, lõganimitas, animi modestia. Sacrificia enim hęc & in veteri testamẽto inueniet quis olim † prefigurata.] Sacrificate, inquit, deo sacrificiũ iusticię. Et: Sacrificate sacrificiũ laudis. Et: Sacrificium laudis glorificabit me. Et: Sacrificiũ deo spirit' cõtribulat'. Et quid domin' exquirit à te, nisi vt audias eũ. Holocaustomata, p peccatis non probasti, tunc dixi: Ecce venio, vt faciam voluntatem tuam. Et iterũ: Vt quid mihi libamẽ de Sabba? discede à me. Auferà me sonitum cantilenarũ tuarũ, & psalmum organorum tuorum nõ audiã, sed pro istis misericordiã volo & nõ sacrificiũ. Intueris qualib' sacrificiis placat deus: D vides & iã ab initio, alia quidẽ discedẽtia, alia succedentia sacrificia: hæc igitur offeramus. Illa quidẽ diuitiarũ sunt & diuitum, hæc autẽ virtutis: illa extrinsec', ista intrinsec': illa & quilibet operari potest, hęc autem pauci. Quãto enim melior est pecore homo, tanto hoc sacrificiũ melius est illo. Hic enim animã tuã oblationẽ offers. Sunt etiã aliæ oblationes, quæ verè sunt holocaustomata, martyrum corpora. Ibi & anima & corpus offeruntur: illa sacrificia odorẽ suauitatis habẽt maximũ. Potes & tu, si volueris, tale sacrificiũ offerre. Quid enim si non igni comburatur corp'? sed alio igni potest, vtputa paupertatis volũtariæ, tribulationis. Cũ enim liceat deliciose & optime degere, si eligat laboriosa vita, & amara, mortificéansque copus, nónne holocaustoma est? Mortifica ergo corpus tuũ, & crucifige, & accipies & tu huius martyrij coronã. Quòd em illic gladius operatur, hoc hic animi alacritas faciat. Nõ incẽdat, neq; occupet pe-

Moralę

† firmata]

Psal. 4. b

Ibi. 106. c

Ibid. 49. d

Ibid. 50. d

Mich. 6. c

Psal. 39. b

Hiere. 6. e

Amos. 5. c & Osee 6. b

cuniarum

cuniarũ amor, magis extinguatur cupiditas ista importuna igne spiritali, excidatur gladio spiritus. Istud sacrificium est bonũ, non opus habens sacerdote, nisi ipso offerente, hoc est sacrificiũ bonũ, Inferne quidem perficitur, sed sursum in cœlis confestim assumitur. Nónne miramur, quia in antiquo tempore ignis descendens omnia consumebat: licet tibi & nunc, vt descendat ignis multo mirabilior illo, & omnia consumat quæ offeruntur: magis autem non consumat, sed sursum leuet in cœlum. Hæc enim nõ vertunt in cinerem, sed dona offerunt deo: tales etiam erãt Cornelij precationes. Orationes tuæ, inquit, & eleemosynę tuæ ascenderũt in memoriam, in cõspectu dei. Intueris coniugationẽ optimã. Tunc exaudimur, quando & nos audimus pauperes accedẽtes. Qui autẽ obturat, inquit, aures suas, vt non audiat pauperẽ, depre-
Act.10.a
Prou.21.b
cationem eius non exaudiet deus. Beatus, itẽ, inquit, qui intelligit super egenum & pauperem, in die mala liberabit eum dominus. Quæ vero mala dies est, nisi quæ mala erit peccatoribus? Quid est, Qui intelligit? hoc est qui cognoscit quid sit pauper, q̃ tribulationẽ eius percipit. Cognoscẽs enim tribulationẽ eius, vtique cõfestim miserebitur eius. Si videris pauperem, nõ pertranseas: sed statĩ cogita quis sis, & si tu esses in illo, quídnam velles omnes facere. Qui intelligit, inquit, cogita quia similis tibi liber est, & eandem tecũ participatur generositatem, & tanta tecũ communia habet: & fortassis nec canibus tuis æqualis est: sed illi quidem saturantur, iste autẽ sæpius dormiuit esuriẽs: & seruis tuis in honorabilius tractatur, q̃ liber est. Sed illi tibi necessaria officia complent. Quæ ista? Seruiũt tibi bene. Si autem ostendero illum necessarium officiũ tibi implere, multo amplius quã seruos tuos? Aderit tibi quippe in die iudicij & eruet te ex igne. Quid
Psal.40.a
Act.9.g
tale omnes serui faciunt? Quando Tabitha defuncta erat, quis eam resuscitauit? Serui circũstantes, an pauperes? Tu autem neque seruis liberum æqualẽ facere voles. Frig° est, & iacet laceris circũdatus pauper moriturus, dentes quatiẽs, & vultu & habitu deprecans: tu autem calefactus & ebrius pertrãsis. Et quomodo vis deum, in calamitatibus te constitutum liberare? Sæpenumero autẽ etiã hoc dicis: Ego si essem & assumerem quenquã qui multa peccauit, dimitterem eum, & deus nõ dimittit. Non hoc dicas, eum qui nihil in te peccauit, non potes liberare. Sed despicis. Et quomodo te peccantem in se dimittet deus? Nónne hæc gehenna digna sunt? Et quid mirabile? Sæpius quidem corpus mortuum sine sensu, nec iam honorẽ sentiens, plurimis, & variis auro textis vestibus induis: corpus autem quod frigore afficitur, & conciditur, & cruciatur, & distẽditur ex fame & gelu, despicis, & amplius vanæ gloriæ subministras, quã timori dei. Et vtinam vsq; ad hoc tãtum insaniæ progrederis. Sed cõfestim accusatio aduersus interpellantẽ. Quid non operatur, inquies? Quid vacãs pascitur? dic mihi, tu per operationem habes quæ habes? Nõne ex hęreditate paterna illa accepisti? Si vero etiã ex labore, numídeo exprobras alteri? Nõne audis Paulũ di-
2.Thes.3.c
centem: Postquã enim dixit, Quia qui non operatur, neq; manducet, vos autem bonum, inquit, facientes, nõ deficiatis? Sed quid, inquis, impostor est? Quid dicis ô homo, propter vnum panem & vestimentũ impostorem eũ vocas? Sed confestim vendet illud, inquis. Tu autem cuncta tua bene disponis? Quid autẽ num omnes ex ocio egent? Nemo per naufragiũ? nemo per iudicia? nemo per furta? nemo p̃ pericula? nemo per ægritudines? nemo per aliã calamitatẽ? Sed si audierimus aliquem talia deplorãtem, maiora clamantem, & nudum cœlos inspicientẽ, & capillos demittentem, & pannis circundatum, confestim eũ impostorem, fallacem, simulatorẽ vocamus. Nõ erubescis? Quẽ impostorem vocas? Noli dare, & noli accusare hominẽ. Sed habet, inquis, & fingit. Hoc tua est accusatio, non illius. Scit enim eũ crudelibus se habitare, cum bestiis magis, quàm cũ hominibus. Et quia etiamsi miserabile proferat verbum, nullum ad miserandum adducit: & propter hoc cõpellitur & habitum miserabiliorem sibi circũponere, vt tuam frangat animam. Si viderimus aliquẽ in habitu liberi interpellantem nos, iste, inquis, impostor est: & vt putetur ex generosis esse, isto modo interpellat: si videri-m° in contrario habitu, & illũ culpamus. Quid agant decętero? O crudelitatẽ, ô arrogantiã. Quare, inquis, aliqui mutilata membra denudãt? Propter te. si misericordes essemus, istis eis artibus opus nõ esset. si prima interpellatione persuasissent, non tanta cõmenta exquisissent. Quis est ita miser, vt velit tantũ clamare, vt velit ad confusionẽ venire, vt velit publice deplorare, cum nuda coniuge, cũ filiis puluere cõspergi? Hæc qua paupertate nõ sunt peiora? sed p̃ his nõ solum misericordiam nullã à vobis accipiunt, magis autem etiã accusantur. Adhuc autẽ & indignamur, quoniã deũ deprecantes non exaudimur: adhuc graui-ter ferimus, quoniam nõ impetramus rogãtes. Nõ cõtremiscimus dilectissimi. Sed sępi° dedi, inquis. Tu autem num semper vesceris? infantulos sæpius petẽtes num abigis? O inuerecundiam. Pauperem inuerecundum vocas: Tu cum rapias, non es inuerecũdus? ille autem pro pane deprecans, inuerecũdus iudicatur. Non intelligis quãta sit necessitas vẽtris? Nónne omnia illius gratia facis? Nõne spiritalia propter hoc negligis? Non cœlum tibi propositũ est, & regnum cœlorum? tu autẽ ventris timens tyrãnidem, omnia sustines, & illa contemnis: hæc est inuerecũdia. Nónne tuipse vides senes mutilatos? O nugas. Ille, inquis, tantos aureos fœneratur, ille tantos, & mẽdicat? Puerorũ hæc fabulę sunt, & vanitates. Etenim pueri tales fabulas à nutricibus audiunt. Non mihi persuadetur, non credo, absit. Ad vsurã dat quis, & in abundantia cõstitutus mẽdicat? Qua causa? dic mihi, quid est mẽdicitate ignominiosius? Melius quippe est mori, quã mendicare: Quandiu ita immites sumus? Quid ergo? omnes ad vsuram dant? omnes impostores sunt? nullus reuera pauper est? Etiã, inquis, & multi. Quid ergo vel eis nõ exhibes auxiliũ? Vt quid existis scrupulosus vitæ eorũ enucleator? Sed ista prætextus sunt, & excusationes. Omni petenti te da, & volentem à te
Luc.6.d
mutuari non auerseris. Extende manum tuam, nõ sit contracta. Non enim vitarũ constituti sumus discussores, alioqui nullus hoc modo miserebitur. Quare quando deũ rogas, dicis: Peccatorum meorũ ne memineris? Proinde & si valde sit ille peccator, hoc ipsũ & in ipso cõsidera, & noli reminisci peccatorũ eius: tempus est misericordiæ, nõ scrupulosæ discussionis: misericordiæ, nõ ratiocinationis. Nutriri vult, si quidem vis, tribue: si autem non vis, dimitte nihil disceptãs quare miser sit & infœlix. Quare nec tu misereris, & volẽtes auertis? Quãdo emẽ ille audierit à te, quoniam iste deceptor est, quoniam ille fictor est, quoniã ille ad vsuram dat, incipit neque istis dare, neq; illis.

Omnes in

Omnes in suspicione habebit, tales esse putabit. Scitis enim, quia quę mala sunt facilè suspicamur: quę verò optima, non ita. Efficiamur misericordes, nõ quomodocunq;, sed quomodo pater noster cœlestis. Ipse & adulteros, & meretrices, & maleficos nutrit. Et quid dico? omnen speciem iniquitatis habentes. In tanto enim mundo necesse est esse tales & plurimos. Verũtamen omnes nutrit, omnes vestit. Nullus fame periit aliquando, nisi forte sponte. Sic efficiamur etiã nos miseratores: si quisquam opus habuerit, & in necessitate fuerit, illi auxiliare. Nunc autem ad hoc irrationabilitatis venimus, vt nõ solum circa pauperes hoc faciamus, qui per vicos ambulant, sed etiam circa viros monachalem vitam agentes. Ille impostor est, inquis: Non hoc dicebant prisci: quia si indifferenter omnibus demus, semper miserebimur. Si autem cœperimus scrutari, nunquam misericordiam præstabimus. Quid dicis? vt panem accipiat, impostor est? Si quidem auri talenta quæreret & argenti, aut vestes preciosas, aut seruos, vel aliud quicquã; merito quis istum diceret deceptorem. Si autẽ nihil horum, sed nutrimentum & vestem, quæ philosophiæ sunt, nunquid hæc deceptoris sunt, dic mihi? Quiescamus ab hac absurda curiositate, & diabolica, & perniciosa: Si enim in clero electum se esse dicat, si sacerdotem nominet, scrutare: non enim sine periculo in talibus indiscussa communicatio est. Circa maiora periculum vertitur: non enim das, sed accipis. Si verò pro nutrimento postulat, nihil examines. Inquire quomodo Abrahã hospitalitatẽ circa omnes transeuntes ostẽ-
Gen.18 et Heb.13.a
debat. Si scrutator fuisset circa refugientes ad se, nũquam angelos hospitio recepisset. Fortassis enim nõ putans eos angelos esse, cum reliquis repulisset: sed quoniam omnes suscipiebat, suscepit & angelos. Nõ enim ex vita accipientium à te, mercedem tibi retributurus est deus: sed ex voluntate tua, ex liberalitate multa, ex misericordia, ex bonitate. Hæc si sint in te omnia adipisceris bona: quæ nos omnes cõtingat adipisci, gratia & misericordia domini nostri Iesu Christi, cum quo patri, vnà cum sancto spiritu, gloria, imperium, honor, nunc & semper, & in secula seculorum, Amen.

Homilia xij. ex cap. vij.

Cap. VII. Gen.14.d

HIc enĩ Melchisedech rex Salẽ, sacerdos dei summi, qui obuiauit Abrahæ regresso à cæde regũ, & benedixit ei, cui decimas omniũ diuisit Abraham. Qui primum quidem ex interpretatione dicitur rex iustitiæ. Deinde autem rex Salẽ, quod est rex pacis: sine patre, sine matre, sine genealogia, neque initiũ dierũ, neque finẽ vitæ habens, assimilatus autẽ filio dei, manet sacerdos in perpetuũ. Volens Paulus differentiã demõstrare noui & veteris Testamẽti, in multis hoc disseminat, & præludit, & explorat etiã aures auditorũ, & exercet. Confestim quippe ab ipso exordio hoc quasi fundamẽti loco præiecit, dicens: Quia illis quidẽ locutus est in prophetis, nobis autem in fi-
Suprà 1.a
lio: & illis quidem multifariã & multis modis, nobis autẽ per filiũ. Deinde de filio locutus, quis iste sit, & quid operatus sit, & admonens credendũ illi esse, ne
†patiãtur
cadẽ†patiamur, quæ & Iudæi, &: Quia põtifex est secundũ ordinẽ Melchisedech. Et sæpius in hãc differentiã ingredi volens, & multa antè dispẽsans, & increpans, veluti infirmos, & iterũ recurans, & recreãs, vt confidentiã reciperent, tunc iam introducit differẽtiæ rationẽ vegetis iam & exercitatis auditoribus. Qui enim desperat, nõ facile quicquã aduertit. Et vt cognoscas, audi scripturã dicentem: Et non audierũt
Exo.34.d
Mosen propter pusillanimitatẽ. Propter hoc prmum excluso mœrore eorũ, multis & terribilibus, & benignis sermonibus, tunc demũ aggressus est de differẽtia vtriusq; testamenti sermonem. Et quid dixit? Hic enim Melchisedech rex Salẽ erat, & sacerdos dei altissimi. Et quod est mirabilius, in ipso typo demõstrat multam esse differentiam. Quod enim dicebã, ex typo, semper fidẽ facit veritati & ex prætẽritis propter infirmitatem audiẽtium. Hic enim, inquit, Melchisedech rex Salẽ sacerdos dei altissimi, qui obuiauit Abrahæ remeanti à cæde regum, & benedixit eum, cui etiã decimas distribuit ab omnibus Abrahã. In paucis totam narrationem posuit, & mysticè eam contẽplatus est, & primùm à nomine. Primum quidẽ, qui ex interpretatione, inquit, dicit rex iustitiæ. Sedech quippe iustitia dicit, Melcha verò rex, Melchisedech ergo rex iustitiæ. Vides & in nominibus adhibitã diligentiã? Quis verò est rex iustitiæ, nisi dominus noster Iesus Christus? Deinde rex Salẽ: ex ciuitate, hoc est rex pacis. Quod iterũ pertinet ad Christũ: iste nãq; nos iustos effecit, pacificauit quæ in cœlis sunt, & quę in terris. Quis homo rex est iustitiæ & pacis? Nullus nisi solus domin° noster Iesus Christus. Deĩde alteram differẽtiam introducit. Sine patre, sine matre, sine genealogia, neque initium dierũ habens, neq; finem vitæ, assimilatus autẽ filio dei, manet põtifex in perpetuum. Quoniam igitur occurrebat illi quod di-
Ps.109.b
ctum est: Tu es sacerdos in æternũ secundum ordinem Melchisedech. Ille autẽ mortuus erat, & nõ fuit sacerdos in perpetuũ. Intuere quali contemplatione istud exposuit. Et quis hoc vnquã de homine dixerit? Non re ipsa, inquit, dico: hoc est, nescimus quẽ patrẽ habuit, vel quã matrem, neq; quando suscepit initiũ, neq; quãdo defunctus est. Et quid hoc inquis? Nũ enim quia nos nescimus, ideo defunctus nõ est? nõ habuit parentes? bene dicis. Et defunctus est, & parẽtes habuit. Quomodo ergo sine patre, sine matre? quomodo neq; initiũ dierũ, neque finẽ vitę habuit? Quomodo? propterea q̃ scripturæ nõ inseratur. Et quid hoc? Quemadmodũ in illa non est narrata genealogia eius, sic & Christ° ipsa natura rei & sine initio, & sine fine est. Sicut enim istius nescimus neq; initium dierum, neq; finem vitę, propterea quòd nõ est scriptum: sic & nescimus filij dei vel initiũ vel finem, nõ quia non est scriptũ, sed quia initium non habet vel finem. Nam ille quidẽ typus est, atq; ideo ex eo quòd nec de initio nec de fine vitę quicquã scriptũ est, talis dicit, hic verò ex ipsa veritate, & propterea quòd non sit ei vel initium vel finis, sicut etiam in nominibus. Hic enĩ appellationes erãt rex iustitiæ & pacis, illic autem rerum veritas. Quomodo ergo initiũ habet? Intueris sine initio filium, nõ quia nõ habet causam ex qua sit: hoc enim impossibile est. Habet nanq; patrẽ, alioqui quomodo filius? Sed quia nõ habebat initium vitæ, neq; finem, assimilatus autem filio dei. In quo est similitudo? Quia & hui° & illius finẽ ignoramus, & initium. Sed huius quidẽ, quia non est scriptũ, illius autem, quia omnino nõ est: in hoc est similitudo. Si autem in omnibus esset similitudo, non iã typus esset & veritas, sed typus esset vtrunq;. Sicut & in imaginibus est aliquid simile, est etiã aliquid dissimile. In lineis quippe est similitudo quædã in charactere, dissimilitudo autẽ in impositione colorum: & sic differẽtia manifesta monstratur, & quiddam quidem simile,

dem ſimile, quiddam autem diſſimile. *Conſiderate autem*, inquit, *quantus iſte fuerit, cui etiã decimas dedit de*†*præcipuis Abrahã patriarcha*. Interim coaptauit typum cum fiducia, deinceps oſtendit eum etiã veris rebus, quæ erant apud Iudæos, clariorem: Si verò is qui typũ habuit Chriſti, in tantũ non ſolum ſacerdotibus, ſed etiam ipſo progenitore ſacerdotũ melior eſt, quid dixerit quiſpiam de veritate? Intueris cũ quanta abundantia oſtendit excellentiã? Conſiderate autem, inquit, quantus iſte ſit, cui etiã decimas dedit Abrahã patriarcha ex præcipuis.* Præcipua exuuię dicunt, & nõ poteſt dici quòd veluti cõſorti belli dederit. Propter hoc enim dixit: Obuiauit remeãti à cæde regũ. Domi quippe ſederat, inquit, & de laboribꝰ ſuis dedit ei primitias Abraham. *Atque ii quidẽ qui de filiis Leui exiſtentes ſacerdotiũ ſumũt, mandatũ habent, vt accipiãt decimas à populo ſecundũ legem, hoc eſt, à fratribus ſuis: quanquã & ipſi exierint ex lumbis Abrahæ*. Tanta quippe erat, inquit, ſacerdotij excellẽtia, vt etiam qui ſimilis à progenitoribus honoris erant, & eundẽ habent progenitorem, tamẽ multo amplius meliores fuerint aliis. Decimas igitur ab illis accipiunt. Cũ ergo aliquis inuẽtus fuerit ab illis ipſis decimas accipiẽs, an nõ iſti quidẽ ordinẽ tenebũt laicorũ, ille verò ſacerdotij? & non hoc ſolum, ſed neq; ſimilis in honore fuit, ſed ex alio genere. Proinde nullo modo dediſſet alienigenæ decimas, niſi eius plurimus honor eſſet. Papæ quid efficit Paulꝰ? pluſquã credibile eſt, in epiſtola ad Romanos ſermonẽ mouens declarauit, & noſtrę, & Iudaicę, cõuerſationis Abrahã progenitorẽ eſſe: hic autẽ multum aduerſus eum auſus eſt, oſtẽdens incircunciſum multo eſſe meliorem. Quomodo ergo hoc oſtendit? Quia ei Leui decimas dedit. Abrahã, inquit, decimas dedit. Et quid ad nos hoc? Multũ, inquit, ad vos: non eũ contẽdere poteſtis Leuitas eſſe meliores, quàm Abraham ſit. *Ille autem cuius genus non ex illis eſt, decimas accipit ab Abraham*. Deinde nõ ſimpliciter trãſiuit, ſed adiunxit, *Et habentem promiſsionem benedixit*. Quoniam ſurſum, atq; deorſum hoc honoris illorũ gratia voluebatur, oſtẽdit ipſis honorabiliorẽ eſſe illũ, ex communi omniũ iudicio. Et ſine vlla contradictione, inquit, hoc eſt, omnibus ſic videtur. *Quod minus eſt à meliore aliquo benedicitur*. Proinde melior eſt typus Chriſti, etiam eo qui promiſſiones habebat. *Hic quidem decimas homines morituri accipiunt: illic autẽ teſtimoniũ perhibetur, quia viuit*. Sed ne dicamus, quid ad antiqua reuerteris? dic nobis, inquit, *Et, vt ita loquar, per Abrahã et Leui, qui decimas accepit decimatus eſt*. Quomodo? *Adhuc enim in lumbis patris erat cũ ei occurreret Melchiſedech*. Hoc eſt, in eo erat Leui, quanquam natus nondũ eſſet. Et non dixit Leuitæ, ſed Leui. Vides eminentiam? vides quantum intereſt inter Abrahã & Melchiſedech, qui typum gerebat pontificis noſtri? Et oſtẽdit excellẽtiam poteſtate, nõ neceſſitate factam. Ille quippe dedit decimas, quod pertinet ad ſacerdotẽ: iſte benedixit, quod melioris eſt. Iſta excellentia & ad poſteros oẽs pertrãſiit. Mirabiliter & fortiter excluſit Iudaicas rationes. Propterea dicebat, Quia imbecilles facti eſtis: quia hæc euertere volebat, ne gloriarentur in eis. Talis eũ eſt ſapiẽtia Pauli, præſtruit primũ, & tũc ingreditur ad ea, quę vult oſtendere. Difficile tractatu eſt genus humanum, & quod multa indigeat diligentia, & ampliore quã arbuſta vel ſurculi. Illic enim natura corporum eſt, & terræ, obediens agricolarũ manibus: hic autẽ voluntas eſt plurimas mutationes accipiens, & nunc quidẽ iſtud, nunc autem illud eligẽs, procliuis enim eſt ad maliciam: Propterea oportet vndiq; cautelam exhibere, ne forte obdormiſcamus. Ecce enim, inquit, nõ obdormiet, neq; obdormiſcet, qui cuſtodit Iſraël, & ne des in commotionem pedẽ tuum. Non dixit, ne commouearis, ſed tu ne des: igitur in noſtro arbitrio eſt dare, & nullo alio. Si eũ voluerimus ſtare firmi, & immobiles, nõ commouebimur. Quid ergo? Nihil dei eſt? omnia quidẽ dei ſunt, ſed non ita, vt liberũ arbitriũ lædatur. Si igitur dei ſunt, inquit, omnia, quid ergo nos culpamur? Propterea dixi, vt liberum arbitriũ noſtrum non lædatur: in noſtro itaq; arbitrio eſt & in deo. Oportet nos quippe eligere primũ quę bona ſunt, & tũc ipſe, quę ſua ſunt, introducit. Nõ antecedit noſtras voluntates, ne lædatur liberũ arbitrium: cum autẽ nos elegerimus, multam tunc nobis adfert auxiliationẽ. Et quomodo ergo Paulus inquit: Neq; volentis, neque currentis, ſed miſerentis eſt dei? Primũ quidem nõ ſicut propriam ſententiã introducit, ſed veluti ex his quæ propoſita erant, hoc collegit & ex his quæ antè præmiſerat. Cũ enim dixiſſet, Miſerebor cuiuſcunq; miſereor, & cõmiſerabor, quemcunq; commiſereor, ſubiicit. Itaq;, Neque volentis, neq; currẽtis, ſed miſerentis eſt dei. Dicis ergo mihi, quid adhuc quærit? Secũdum illud autem eſt dicendũ. Quia cuius eſt amplius, totum eſſe dixit. Noſtrũ enim eligere tantum eſt & velle, dei autem efficere, & ad perfectionẽ perducere: quia ergo illius eſt quod ampliꝰ eſt, eius dixit eſſe vniuerſũ, ſecundum conſuetudinem hominũ: ſic quippe etiam nos facimus. Verbi gratia: Videmus domũ bene ædificatam, & dicimus quia totũ artificis eſt: & tamẽ nõ omne opus eius eſt, ſed etiam operatiorũ, & qui materiam tribuit†domui, & aliorũ plurimorum: verũtamen quoniã amplius ille contulit, illius vniuerſum opus eſſe dicimus: ſic etiã & hic. Iterum in multitudine, vbi plurimi ſunt, omnes eſſe dicimꝰ: vbi autẽ pauci, nullum: ſic & Paulus dixit, Neq; volẽtis, neq; currentis, ſed miſerentis eſt dei. Adſtruit autem hic duo quædam magna, vnum quidem ne in ſuperbiã erigamur: ſiue, cucurreris, ſiue fatigeris, inquit, non putes tuũ eſſe effectũ. Si eũ deſuper nõ adueniat adiumẽtum, omnia in vano erũt. Veruntamẽ quicquid adeptus fueris eorũ ad quæ feſtinas, manifeſtũ quia currendo, & volẽdo adipiſceris. Nõ ergo hoc dixit, quoniam inuanum currimus. Sed quid? Quoniam inuanum currimus, ſi noſtrũ eſſe vniuerſum putauerimus, ſi non plurimam partẽ deo tribuerimus. Neq; enim deus totũ ſuũ eſſe voluit, ne videatur ſine cauſa nos coronare: neq; iterum noſtrum, ne in ſuperbiã incidamus. Si enim minimam partẽ habentes, alta ſapimus, quid ſi totiꝰ nos operis noſtri domini eſſemus? Multa quippe deus vt ambitionem noſtrã recideret, fecit. Et adhuc altiſſima illa manus, quãtis nos paſſionibus circundedit, vt noſtram recidat arrogantiam, quantis circũuallauit beſtiis? Etẽũ quãdo dicũt quidã, quid hoc, aut cur hoc, cõtra quod deo placet iſta loquuntur. In tãto te timore cõſtituit, & neq; ſic humilia ſapis, ſed ſi modicam proſperitatẽ arripias, ad ipſum cœlũ pertingis alta ſapiendo. Propterea etiam celeres mutationes exiſtunt, & ruinæ, & neq; ſic corripimur. Propterea mortes frequẽtes & immaturæ: nos autẽ veluti immortales ſapimꝰ, velut nũquã morituri. Sic rapimꝰ aliena, & ſic ampliora cupimꝰ, velut nunquã eſſemus reddituri rationem. Sic ædificamus

tanquam

†*ſpoliis*] *ſic & in ſequen. accipe.*

* *ἀκροθινια. ſpolia opima.*

Gen. 14.c

Rom. 4.c

Sup. 5.c

Morale

Pſa. 120.a

Ibidem.

Liberum arbitriũ.

Rom. 9.d

Exo. 33.d

Phil. 2.d

† *domini.*

tanquam hic perpetuò permanſuri. Et neq; dei verbum per ſingulos dies nobis inſonans, neq; ipſæ res nos corripiunt. Non eſt dies, non eſt hora, in qua nõ videantur mortui frequẽter efferri: ſed oĩa ſine cauſa. Duritiam enim noſtrã nihil mitigat, neq; ex alienis calamitatibꝰ meliores effici poſſumus, magis autẽ nolumnus. Sed quãdo ſoli lugemus, tũc humiliamur. Et ſi item manũ ſuam remiſerit deus, nos manum noſtram erigimus. Nemo diuina ſapit, nemo contẽnit quæ in terra ſunt, nemo ad cœlum attendit: ſed ſicuti ſues deorſum proni ſunt, ad ventrẽ inclinati, in volutabris deuoluti: ſic & plurimi hominũ deterioribus volutabris ſe polluunt, & nõ ſentiunt. Melius quippe eſt luto immũdo pollui, quàm peccatis. Qui enim illic polluitur, paruo tẽpore delauatur, & efficitur ſimilis ei, qui illic nõ cecidit: qui verò in barathrum ceciderit peccatorũ, talem pollutionẽ accipit, quæ aquis nequeat dilui, ſed multo tẽpore opꝰ habeat, & pœnitentia diligẽti, & lachrymis, & luctu feruentiore, ampliorẽq; tempore, quàm in dilectiſſimis noſtris ſolemus oſtẽdere. Iſtæ quidem ſordes extrinſecus nobis adueniũt, propterea & citius eas amittimus: Illæ autẽ intrinſecus generãtur, propterea & vix delauantur, & expurgãtur. De corde enim, inquit, exeũt cogitationes malignę, fornicationes, adulteria, furta, falſa teſtimonia: idcirco & propheta dicebat: Cor mũdũ crea in me deus, &c. Alius autem: Laua à malitia cor tuũ Hieruſalem. Vides quia & noſtrũ eſt & dei opus bonum? Et iterum: Beati mundo corde, quoniã ipſi deũ videbunt. Efficiamur mundi quantũ valet virtus noſtra: abſtergamꝰ à nobis peccata. Quomodo autẽ poſſint abſtergi, Propheta docet, dicẽs: Lauamini, mũdi eſtote, auferte malitias veſtras ab animabus veſtris in conſpectu oculorũ meorum. Quid eſt, in conſpectu oculorum meorũ? quia putãtur eſſe quidam nõ maligni, ſed hominibus, deo autẽ manifeſti ſunt. Sepulchra ſũt dealbata, ꝓpterea ſic dixit: auferte, ſicut ego video. Diſcite bonũ facere, exquirite iudicium, iuſtè iudicate egenũ & pauperem. Et venite diſputemus, dicit dominus. Et ſi fuerĩt peccata veſtra ſicuti fœnicium, ſicut niuẽ dealbabo: ſi verò fuerint ſicut coccinum, ſicut lanam alba faciã. Intueris quia prius nos à nobis ipſis oportet mũdari, & tunc deus mundat? primo quidem dicens: mundi eſtote, tũc intulit ego dealbabo. Nemo igitur etiam eorum qui in profundũ iniquitatum deuenerũt, deſperet de ſeipſo. Et ſi enim in habitũ, inquit, venias, & penè in naturã ipſius iniquitatis, non timeas: propterea enim colores non tenues nominauit, ſed penè qui conſubſtantiales vidẽtur ſubiectis in quibus ſunt. Quos dixit in contrariũ ſtatum & habitũ conuertere, non enim ſimpliciter ſe lauare dixit: ſed ſicut niuẽ & ſicut lanam dealbare, vt nobis ſpem meliorẽ proponat. Magna itaq; eſt pœnitentiæ virtus, ſiquidem nos ſicut niuem efficit, & ſicut lanam dealbat, etiamſi antecedens peccatũ inficiat animas noſtras. Feſtinemus itaq; mundi effici, nihil graue nõbis imperauit: iudicate pupillo & iuſtè iudicate viduã. Vides quomodo vbique multa cura eſt deo, & multa ratio miſericordiæ, & patrocinij exhibendi eis qui opprimũtur: hæc & nos aggrediamur opera, & poterimus gratia dei, bona futura adipiſci: quorum cõtingat nos omnes dignos effici in Chriſto Ieſu domino noſtro, cum quo patri vnà cũ ſancto ſpiritu gloria, imperium, honor nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum, Amen.

Homilia xiij. ex cap. vij.

Si ergo conſummatio per ſacerdotiũ Leuiticũ erat (populus enim ſub ipſo legẽ accepit) quid adhuc neceſſariũ ſecundũ ordinẽ Melchiſedech alium ſurgere ſacerdotem, & non ſecundũ ordinẽ Aaron dici? Translato enim ſacerdotio neceſſe eſt vt legis translatio fiat. De quo enim hæc dicuntur, ex alia tribu eſt, de qua nullus altario præſto fuit. Manifeſtum eſt enim quòd ex Iuda ortus eſt dominus noſter, in qua tribu nihil de ſacerdotibus Moſes locutus eſt. Si ergo cõſummatio per Leuiticum ſacerdotium erat, inquit, cũ de Melchiſedech dixiſſet & oſtẽdiſſet quantum melior eſſet quàm Abrahã, & multã differentiã prædicaſſet: hinc iam incipit ipſius teſtamẽti differẽtiam oſtẽdere, & quomodo illud quidẽ imperfectũ eſt, iſtud autem perfectũ. Et necdũ in ipſas res ingreſſus eſt, ſed ex ſacerdotio interĩ pugnat, & ex tabernaculo. Hæc enim credibiliora erãt infidelibus, quãdo ex eis quæ anteceſſerant & credita ſunt, probatio fit. oſtẽdit ergo, quia multum & Leui, & ipſo Abrahã melior Melchiſedech in ordine ſacerdotali factꝰ eſt. Ex alio iterũ argumentatur. Quomodo? Cur, inquit, non dixit, Secundum ordinem Aaron? & conſidera mihi excellẽtiam. Vnde enim videbãtur ſacerdotes illiꝰ repudiaturi ſacerdotium, nempe quoniam non ſecũdum ordinem Aaron fuit: inde iſtud quidẽ ſtatuit, illos autẽ excludit. Hoc ipſum, inquit, dico: cur nõ ſecundũ ordinem, inquit, Aaron factus eſt? Sed etiã quod dixit, quid adhuc neceſſarium, multã habet emphaſim. Si enim Chriſtus ſecundum carnẽ antè fuiſſet ſecundũ ordinẽ Melchiſedech, deĩde lex facta eſſet, & ea quæ circa Aarõ diſpoſita ſunt: meritò quis dixiſſet, quia iſtis tanquã perfectioribus illa ſoluta ſunt, & ex iſtis ingreſſis, illa diſceſſerũt. Si verò Chriſtꝰ poſtea venit, & aliam ſacerdotij formam ſuſcepit: manifeſtũ eſt id factũ eſſe tanquã imperfectioribus exiſtentibus illis quæ præceſſerũt. Ponamus autẽ, inquit, omnia perfecta eſſe, & nihil imperfectũ remanſiſſe in ſacerdotio antiquo: quid ergo opus erat ſecundum ordinẽ Melchiſedech dici, & nõ Aaron? pro qua re relicto Aarõ, aliud introduxit ſacerdotium, nẽpe ipſius Melchiſedech? Si equidem cõſummatio, hoc eſt, rerũ, dogmatum, vitæ perfectio per Leuiticũ ſacerdotiũ erat. Et attẽdẽ quomodo recta via progreditur. Poſtquã dixit, quia ſecundum ordinẽ Melchiſedech, oſtendítq; quia melius ſacerdotium ſecundũ ordinem Melchiſedech (multũ quippe melius eſt) deinceps ex tẽpore quoq; hoc demõſtrat, quia poſt Aaron fuit, vnde certũ eſt, quia fuit melior. Quid ſibi vult quod ſequitur. Populus, inquit, *in illo legẽ accepit? Quid eſt, in illo? ipſi obedit, per illud oĩa gerit. Nõ enim dici poteſt, quia perfectũ quidẽ erat, nõ autẽ præpoſitũ erat populo. In illo enĩ legẽ accepit, hoc eſt, eo vſus. Quid ergo alio ſacerdotio opꝰ erat? Trãſlato quippe ſacerdotio, neceſſario & legis trãſlatio fit. Si verò aliũ oportet ſacerdotẽ eſſe, magis autẽ aliud ſacerdotium, neceſſario & legẽ alterã. Hoc ad eos qui dicũt, quid opus erat nouo teſtamento? Poterat quidẽ adducere teſtimonium etiã ex prophetia: nempe, hoc eſt teſtamentũ, quod diſpoſui patribus veſtris. Interĩ nũc ex ſacerdotio dimicat. Et intuere quomodo ex ſuperioribus dicat. Dixit, ſecundum ordinẽ Melchiſedech. Hoc dicto excluſit ſacerdotium Aaron: nequaquã enim ſecundũ ordinem Melchiſedech diceret, ſi illud ſacerdotium melius eſſet. Si igitur ſacerdotiũ introductũ eſt aliud, oportet & teſtamentũ eſſe. Neq; eũ

poteſt

Mat. 15.b

Pſal. 50.

Hier. 4. d

Matt. 5. a

Eſa. 1.d

Ibidem.e

* ἐν τῷ ἀυτῷ, *in illo, ſub illo, per illud, nempe ſacerdotium.*

potest sacerdos sine testamẽto esse, & sine lege, & sine
præceptis: neq; aliud accipere sacerdotiũ, sed illo ve-
tere vti oportuit. Deide quod opponi posset, tractat,
quomodo sacerdos esse possit, qui nõ est Leuita. Hoc
in superioribus præstruens, neq; soluẽdo dignũ pu-
tauit, sed in trãscursu hoc introducit, dixit quia trãs-
latum est sacerdotium, ergo & testamentum. Trãsla-
tum est autem non ordine tantũmodo, neq; præce-
ptis, sed etiam tribu. Oportebat quippe, vt etiã tribus
mutaretur. Et quomodo? trãslatũ est sacerdotium ex
tribu ad tribũ, de sacerdotali ad regalem, vt eadẽ ipsa
sit & regalis & sacerdotalis. Et intuere mysteriũ, pri-
mo fuit regalis, postea facta est sacerdotalis: sic etiam
in Christo, rex quippe erat sẽper, sacerdos autẽ fact⁹
est quãdo carnem suscepit, quãdo sacrificium obtu-
lit. Vides mutationẽ? Quæ quidem obiectionem ha-
bebant, hæc veluti ex rerũ consequentia poscerẽtur
introducit. In quo enĩ ista dicũtur, inquit, alterius tri-
bus particeps erat, & ego noui, quia nihil sacerdota-
le habuit, translatio quippe est. Ego autẽ etiã aliã, in-
quit, ostendo differentiam, non solum ex tribu, neq;
solũ ex persona, neq; † domo,] neq; ex testamẽto, sed
ab ipso etiã typo. *Qui non secundũ legem præcepti carnalis
factus est, sed secundum potẽtiam vitæ insolubilis.* Factus est,
inquit, pontifex non secundum legẽ præcepti carna-
lis. Lex quippe illa ex multa parte carnalis erat. Quid
est præcepti carnalis? Circũcide, inquit, carnẽ: vnge,
inquit, carnem: laua carnem, mũda carnẽ, tonde car-
nem, liga carnem, nutri carnẽ, ociũ agito carni. Bo-
na autẽ retributionis quę erãt? Multa vita carni, mel
& lac carni, pax carni, delicię carni. Ex hac lege sacer
dotiũ suscepit Aaron: Melchisedech autẽ nõ sic. Et
amplius adhuc manifestũ est, si quidẽ secundũ simi-
litudinẽ Melchisedech exurgit pontifex alter. Quid
est, manifestũ est? Quanta inter vtrunq; sacerdotium
differentia; quantũ melior qui non secundum legem
præcepti carnalis factus est. Quis iste? num Melchise-
dech? non, inquit, sed Christus: sed qui secundũ potẽ-
tiã vitæ insolubilis. *Testificatur enim, quia tu es sacerdos in
æternũ secundũ ordinẽ Melchisedech.* Hoc est, nõ tempora-
lis, neq; finem habens, sed secundum potentiam vitæ
insolubilis: hoc est per vitam, per potentiã insolubi-
lem. Quanquã non est hoc consequens ad illud, Qui
non secundũ legem præcepti carnalis factus est: cõ-
sequens enim erat dicere, sed secundũ legem spirita-
lem: verũ per hoc quod dicit, præcepti carnalis, tem-
poralem veteris testamẽti legem esse demonstrat: si-
cut & alibi dicit: Vsque ad tẽpus correctionis impo-
sitas iustificationes carnis. Secundũ potentiam vitæ:
hoc est, quia propria virtute viuit. Dixerat legis trãs-
lationẽ factã esse, & ostenderat quomodo: deinceps
quærit & causam, quod maxime omniũ hominũ ani-
mis satis facit, si causam planè cognouerint: & ad fidẽ
nos adducit amplius, cũ causam & rationẽ percipim⁹
secũdum quam fiat quod efficitur. *Reprobatio enim fit,*
inquit, *antecedẽtis præcepti, propter infirmitatẽ suã & inutili-
tatem.* Hic hæretici insurgunt, sed aduerte integrè: nõ
dixit, propter malignitatẽ, neq; propter malitiã, sed
propter infirmitatem & inutilitatẽ. Nã & alibi ostẽ-
dit infirmitatẽ eius cũ dicit: In quo infirmabatur per
carnem. Non ergo ipsa infirmata est, sed nos. *Nihil
enĩ perfecit lex.* Quid est, nihil perfecit? Nullũ perfectũ
reddidit, dũ ei nõ obeditur: his adde, quia neq; si au-
diretur, perfectũ quenquã faceret, & virtutis cõpo-
tem. Interim autẽ nõ hoc dicit hic, sed quia nihil va-

† τὰ τῆς τρόπου ex modo.

Infrà 9. c

Phili. 2. d

luit. Etenim literę erãt propositę: hoc fac, illud nõ fa-
cias. Proposita erant hæc tantũ, nõ autem & virtutẽ
inspirabant, spes verò nõ est talis. Reprobatio quid
est? exclusio. Reprobatio quippe, eorũ quæ obtinent
reprobatio est. Itaq; ostẽdit antecedẽs præceptũ ob-
tinuisse quidẽ, sed postea reprobatũ esse & contẽptũ,
quia nihil proficit. Nihil ergo profuit lex? Profuit q-
dẽ, & valde profuit, sed ad faciendos perfectos nihil
profuit. Nihil ergo perfectũ fecit lex. Iuxta hoc quip
pe dicit omnia legis typos fuisse, omnia vmbras, vt-
pote circuncisionẽ, sacrificiũ, sabbatũ. Nõ valebat er
go penetrare ad animã vsq;, propter hoc etiã cedit,
atq; discedit. *Introductio verò melioris spei, per quã appropin
quamus deo, & secundũ quod non sine iureiurando.* Intueris
quia sic necessariũ hîc fuit iusiurandũ, vt propter hoc
multa superius philosophareẽ: quia iurauit dominus,
& iurauit ad maiorem nostrã satisfactionẽ. Introdu-
ctio, inquit, melioris spei. Habuit quippe & illa spem,
sed nõ talẽ. Sperabãt enim bene placentes possidere
terrã, nihil ærumnosum pati: hic autẽ speramus, quia
bene placentes non terrã possidebimus, sed cœlum.
magis autem quod cœlo multo melius est, speramus,
nempe proximos apud deũ nos cõstituros, ad ipsum
paternum soliũ peruenturos, ministraturos ei cũ an-
gelis. Et vide quomodo hæc sensim & pedetẽtim ꝓ-
ponit. Illic nanq; intrantẽ in interiora velaminis: hic
autem extra velamẽ. Per quam appropinquamus, in-
quit, deo, & secũdum quod nõ sine iureiurãdo. Quid
est, & secũdum quod nõ sine iureiurãdo? hoc est: Ec-
ce & alia differentia, & nõ simpliciter hæc promissa
sunt. *Illi quidem sine iureiurando sunt sacerdotes effecti, iste cũ
iureiurando per dicentem ad eũ: Iurauit dominus, & non pœni-
tebit eũ, tu es sacerdos in æternũ secundũ ordinẽ Melchisedech.*
In tantũ melioris testamẽti sponsor factus est Iesus. Duas po-
nit differentias, quia non habet finẽ sicut legalis, hoc
autẽ facit ex persona mediatoris Christi: secũdũ vir-
tutem, inquit, vitæ insolubilis. Facit autẽ hoc etiã ex
iureiurãdo, quod iurauit, & ex re. Si enim quoniã in-
firma erat illa, exclusa est, ista quoniam valet & fortis
est, manet. Facit autẽ hoc & ex põtifice. Quomodo?
Quia vnus est: nõ enim vnus esset, nisi esset immorta-
lis. Sicut enĩ multi sacerdotes sunt, quia mortales sũt:
sic vnus, quia immortalis est. In tantũ melioris testa-
mẽti sponsor factus est Iesus. Secũdum quod iurauit
semper eum esse mansurum. Nequaquã enim hoc fa-
ceret, nisi viuus esset. *Vnde & saluare ad plenum potest eos
qui per ipsum adeunt deũ semper viuens ad interpellandũ pro eis.*
Vides quia de eo qui secundum carnem est ista di-
cit? Quando enim sicut pontifex est, tũc etiam inter-
pellat: vnde & quãdo dicit Paulus, q̃ etiã interpellat
pro nobis, hoc idẽ significat: hoc est, vt põtifex inter-
pellat. Alioqui q̃ resuscitat mortuos, quos vult & vi-
uificat, sicut pater: quomodo vbi saluatione opus est
interpellat, qui omne iudiciũ habet omniũ, quomo-
do interpellat. Qui mittit angelos, vt alios quidem in
caminum mittant, alios autem saluent, quomodo in-
terpellat? Vnde, inquit, etiã saluare potest. Propterea
ergo saluat, quoniã nõ moritur, quia semper viuit, &
nõ habet successorẽ. Si verò nõ habet successorẽ, po
test etiã omnibus adesse: In hac enim vita põtifex e-
tiam si celebris fuerit eo tempore in quo pontificatũ
gerebat, offerebat: vtpote Samuël, & si q̃ tales: postea
verò nequaquam, siquidẽ moriebantur. Hic autẽ nõ
ita est, sed saluat ad plenũ. Quid est ad plenũ? Mys-
terium quoddã significat, nõ hîc solum, sed etiam illic
saluat:

saluat: accedentes per ipsum ad dominũ. Quomodo
saluat? Semper viuit ad interpellandũ pro eis. Vides
humilitatem, vides humanitatem? Nõ enim dixit eũ
in humilitate constitutum duntaxat istud adeptũ es-
se, sed semper & quandocũq; opus fuerit, interpella-
re pro eis. Quid est, ad plenũ? Non ad tempus tantũ,
sed etiã illic in futura vita. Semper ergo opus habet
deprecari? Et quomodo hoc rationẽ habebit? Et ho-
mines enim iusti sæpius ex vna petitione totũ impe-
trant, ipse autẽ semper postulat? Quare ergo cõsidet?
Intueris quia ad captum illorũ sese demittit, ac si di-
cat, nolite timere: nec dicatis, etiã, diligit quidẽ nos,
& fiduciam habet ad patrẽ, sed nõ potest semper vi-
uere. Semper enim viuit. *Talis enim decebat vt nobis esset
pontifex sanctus, innocẽs, impollutus, segregatus à peccatoribus.*
Vides quia de humanitate totũ hoc dictũ est? Quã-
do autem † totum] dico, humanitatẽ dico diuinitatẽ
habentem: nõ diuidens, sed permittens, quę cõdecet
inspici. Vides differentiam pontificis? Recapitulauit
quæ dicta sunt. Tẽtatus in omnibus iuxta similitudi-
nẽ sine peccato. Talis enim decebat, inquit, vt nobis
esset pontifex, sanctus, innocens. Quid est, innocens?
Sine malignitate, quod dicit ali⁹ propheta: Nec dol⁹
inuẽtus est in ore ipsius: hoc est nõ est subdolus. Nũ
hoc quisquam de deo dixerit? & nõ erubescet, dicẽs,
quia deus non est subdolus, neq; dolosus? De eo autẽ
qui secundũ carnem est, habet rationem. Sanctus, in-
quit, impollutus. Nũ & hoc quisquã de deo dixerit?
Num habet naturã quæ pollui possit? Segregatus, in-
quit, à peccatoribus. Hoc itaq; solũ ostendit differẽ-
tiam, quanuis etiam ipsum sacrificiũ idem ostendit.
Quomodo? *Non habet*, inquit, *quotidie necessitatẽ quẽadmo-
dũ pontifex, pri⁹ pro suis delictis hostias offerre, deinde pro po-
puli. Hoc quippe semel fecit seipsum offerendo.* Hic iã distin-
guit spiritualis sacrificij eminentiã, & quantũ differat
põtifex, quantũ ipsum testamentum, dixit: nõ quidẽ
totũ, attamen dixit. Hic deinceps præmittit & ipsum
sacrificium. Noli igitur putare cũ põtificem eum au-
dis, quòd sẽper põtificali fungat officio. Semel quip-
pe functus est põtificatu, deinde cõsedit patri. Ne pu-
tes eum sursum stare, & ministrũ esse, ostendit quia
dispẽsationis res ista est: sicut enĩ seruus factus est, sic
& pontifex, & minister: sed sicut seruus factus nõ mã-
sit seruus, sic & minister factus, nõ mãsit minister. Nõ
enĩ ministri est sedere, sed stare. Hoc ergo hic significa-
t & magnitudinem sacrificij, in eo q̃ suffecit, quã-
uis vnũ esset, & semel oblatum, & tantum præualuit,
quantũ omnia cætera non valebant. Sed necdum de
istis loquitur. Hoc enĩ fecit, inquit, hoc quid? Necessa-
riũ enim fuit, inquit, & hũc habere aliquid quod of-
ferret, nõ pro se (quomodo enim pro se offerret?) sed
pro populo. Quid dicis? Et valet hoc? Etiam, inquit.
Lex enim homines constituit sacerdotes, infirmitatẽ habentes.
Iste autẽ nõ pro se offerre opus habuit? Nõ, inquit.
Ne enĩ putes in eo qd̃ dixit, semel fecit, etiã de ipso
dici: audi quid dicat. Lex, inquit, homines constituit
põtifices, habentes infirmitatẽ. Propterea & sẽper ꝓ
se offerunt: iste autem potens, qui nõ habet peccatũ,
quare ergo pro se offerret? † Pro aliis autẽ fortassis ha
bet rationem. *Sermo autem*, inquit, *iuri iurãdi, qui post le-
gẽ est, filium constituit in perpetuũ perfectũ.* Quid est, perfe-
ctum? Nõ ponit Paulus proprias distinctiones. Post-
quam enim dixit habẽtes infirmitatẽ, non dixit filiũ
potentẽ, sed perfectum: hoc est, potẽtem. Tanquam
si diceret: Vides quoniam filij nomẽ ad distinctionẽ

serui dictum est? Infirmitatem autem aut peccatũ di-
xit, aut mortẽ. Quid est, in perpetuum? Non nunc so-
lũ sine peccato, sed semper. Si igit⁹ perfect⁹ est, si nun-
quã peccat, semper viuit, cur pro nobis offerret multa
sacrificia? Sed interim de hoc nõ contẽdit, sed pro
eo quod pro se sacrificium non offerat, hoc affirmat.
Quoniam itaq; talem habemus põtificem, imitemur
eum, eius vestigia sequamur. Nõ est aliud sacrificiũ,
vnũ nos purgauit, post istud ignis & gehẽna. Etenim
propterea sursum atq; deorsum reuoluit, dicens: vnũ
sacerdotem, vnum sacrificium, ne quis putans multa
esse, sine timore delinquat. Quotquot igitur digni
facti sum⁹ signaculo, quotquot sacrificio potiti sum⁹,
quotquot immortalis mẽsæ participes sumus, perma
neamus custodientes generositatẽ nostram, & hono-
rem. Nõ enĩ sine periculo est nobis ruina. Quotquot
autem necdũ digni facti sunt istis, neq; ipsi propter-
ea præsumãt. Quãdo enim quis propterea peccat, vt
sanctum baptisma in nouissima sua expiratione susci-
piat, fortassis non adipiscitur. Et credite mihi nõ ter-
rẽs vos dico, quod dictur⁹ sum. Multos noui, qui hoc
passi sunt, qui spe baptismatis multa peccabant, circa
diem autẽ mortis discesserunt vacui. Deus enim pro-
pter hoc baptisma tribuit, vt abluat peccata, nõ vt ad-
dat. Si verò quis ad hoc baptismate vtiẽ vt ampliora
delinquat, ipsum fit negligẽtię causa. Si enim non es-
set lauacrum, munitius viuerent, vtpote non habẽtes
remissionem. Intueris, quia quod dictũ est, faciamus
mala, vt veniãt bona, nos sumus, qui facimus vt dica-
tur. Idcirco obsecro, vt & vos qui necdũ estis imbu-
ti, euigiletis. Nemo sicut mercenari⁹, nemo sicut in-
grat⁹, aggrediatur virtutẽ, nemo sicut graue quiddã
& importabile. Cũ alacritate igitur hanc aggrediamur, & gaudẽtes. Si enim merces nobis nõ esset pro-
posita: nõnne oportebat bonos esse? Saltem cũ mer-
cede iam efficiamur boni. Et quomodo nõ erubescis?
In hoc maior est reprehensio ista. Nisi mihi dederis
mercedẽ, inquis, nõ efficior modestus. Proĩde audeo
aliquid dicere: Nũquam eris modestus, neq; tũ quã-
do modest⁹ es, si quidẽ pro mercede facis: nihil æsti-
mas virtutẽ, si nõ ipsam amas. Sed deus propter mul-
tam nostram infirmitatẽ interim vel propter merce-
dem eam fieri voluit: nos autem neq; sic eam aggre-
dimur. Cõstituamus autẽ si vultis, quia homo quidã
mille mala operatus discedit, & dignus factus est ba-
ptismate, quod nõ facile arbitror cõtingere: quomo-
do illuc pergit? dic mihi. Veluti q̃ pro eis quidẽ quæ
operatus est nõ culpeẽ, sed interea merito sit sine vl-
la fiducia. Qui enim centum annos viuẽs nullũ opus
bonum demonstrauit, sed tantum quia nõ peccauit,
magis autẽ quia neq; hoc, sed quia gratia sola saluatus
est, alios autẽ videt coronatos, splendidos & proba-
biles, etiamsi nõ eat in gehennam, nũquid sustine-
bit mœrorẽ? dic mihi. Vt autem sub exemplo hanc
rem manifestiorẽ faciamus, proponamus duos mili-
tes: & vnus quidẽ furetur & appetat aliena, alius autẽ
nihil horũ operetur, sed benignitatem solam ostẽ-
dat, virtutes plurimas operẽt, in præliis trophæa mul
ta cõstituat, dexteram suã efficiat ex hostibus cruen-
tatam, deinde tempore adueniente, ille quidẽ ex illa
dignitate militiæ, in qua & fur ille erat, repente ad re-
gale solium & ad purpuram prouehatur, ille quidẽ il-
lic permaneat vbi erat: sed ex misericordia sola impe
riali non luat supplicia eorũ quæ gessit, sit autẽ in lo-
co nouissimo, & sub imperatore cõstituatur: nõ susti-
nebit

† humanitatem.

Esa. 53. c

† aut pro aliis frequenter?

Morale

Rom. 3. b

Psal. 109.

Rom. 8. g

nebit mœrorem, dic mihi, cum viderit illũ quidẽ, qui cum eo erat ad summam ascendisse dignitatẽ, & ita clarum factum, & totum mundum obtinere, se autem in infimis perdurantẽ, & idipsum quòd non suppliciis afficitur sine aliquo honore habentẽ, sed ex gratia sola, & misericordia imperatoris? Nam etiã si eũ dimittat imperator, & à criminib⁹ liberet, verũtamẽ ignominiosus viuet. Non enim alij eũ mirabũtur. In talibus enĩ indulgentiis non eos qui dona percipiũt, sed eos qui bona tribuũt admiramur. Quãto maiora donauerint, tanto magis cõfundentur qui percipiũt, quãto eorũ erãt delicta maiora. Qualibus ergo oculis intueri potest huiusmodi eos, qui sunt in imperiali aula constituti, vt illis infinitos sudores, & vulnera sustinentibus, ipse nihil habens quod ostendat, sed etiã ipsum quod saluat, ex sola dei misericordia possideat? Quomodo enim si quis hominẽ homicidam, furem, adulterum, & qui iam ad mortẽ ducatur, donari sibi postulet, & iubeat esse ante limina regalis aulæ, vt is nullũ valebit respicere, licet etiã à suppliciis liberat⁹ sit: sic & iste. Non enim quia regnũ dicit, putetis omnes eadẽ adipisci. Si enim hic & præfectus, & omnes qui circa imperatorẽ sunt in aula regali, & alij valde infimi, & qui locum, qui dicitur decanorum obtinẽt, in aula regali sunt: quanuis tantũ intersit inter prefectũ & decanũ: multo amplius in superioribus regnis hoc idem erit. Et hoc nõ ex me dico. Etenim aliã his maiorẽ ponit differentiã Paulus: Quãtæ quippe differentiæ, inquit, à sole vsque ad lunam, & ad stellas, & minimam stellam, tantæ erunt differẽtiæ & eorũ, qui in regno dei erunt. Et quòd multo amplius ab eo, qui decanus dicit & à præfecto, solis & lunæ & stellæ minimæ extat differentia, manifestum est omnibus. Sol quippe omnem simul illustrat mundum, & festiuũ facit, & lunam & stellas obscurat: ista autẽ fortassis nec apparet in tenebris cõstituta. Multæ quippe sunt stellarum, quas non videmus. Quando ergo alios viderimus soles effectos, nos autem stellarũ minimarũ locum habẽtes, penè nõ apparentium, quale nobis erit solatiũ? Nolite obsecro, nolite ita graues corde fieri, nolite ita segnes. Nõ pertractemus salutẽ dei ad desidiam, & negligentiã: sed nundinemur eam & multiplicemus. Nã etiãsi catechumen⁹ sit aliquis, sed Christum nouit, sed fidẽ percepit, sed oracula diuina aduertit, sed nõ est longè ab intellectu, nouit voluntatẽ domini eius, quare differt? Pro qua causa vult tale differre negociũ? Nihil melius quàm vita bona & hic, & illic, & in baptizatis, & in catechumenis. Quid enĩ grauе est, dic mihi, quod nobis imperat? Habeto: inquit, vxorẽ tuam, & castus esto. Nõ hoc difficile est. Quomodo? Multi enim sine vxoribus castitatẽ seruãt, non solũ Christiani, sed etiã pagani. Et quod excellit, paganus propter vanam gloriã, tu autem neq; hoc custodis propter timorẽ dei. Da, inquit, pauperibus ex his quæ sunt tibi. Nũ hoc graue est? Sed hic accusant nos pagani, dicentes: Integras substantias exinaniunt propter vanam gloriã. Noli, inquit, turpia loqui. Nũ hoc difficile est? At si non esset imperatũ, nõne debebam⁹ hoc implere ne inhonesti appareamꝰ? Quia verò magis contrarium huius difficile est, hoc est turpia loqui, manifestũ est ex eo quòd reueretur & cõfunditur anima, cũ tale aliquid dicere fuerit concitata, quo nec gaudet, nisi forte cũ est ebria. Quare enim in publicò nõ loqueris aliquid turpe, sed in domo hoc facis, & secretò? illic nõ facis propter præsentes. Qua re ante coniugẽ tuã nõ facile turpia loqueris? Ne ad iniuriã eius hoc facere videatis. Ne iniuries igit mulierẽ, non facis: Deum qui vbiq; præsens est, iniuriãs: nõ cõfunderis? Vbiq; enim præsens est, & omnia audit. Noli, inquit, inebriari. Hoc enĩ & per seipsum iã suppliciũ est. Nõ dixit, coarta corpus tuũ. Sed quid? Nõ ita illud luxuriare facias, vt auferas ab anima principatum. Noli ad replẽdam cupiditatẽ eius procurationem facere. Nõ rapias, inquit, quę tua nõ sunt, noli auarus esse, noli peierare. Qualibus laborib⁹ hæc opus habẽt, qualib⁹ sudoribus? Nõ accuses, inquit, neq; calumnieris. Ecõtra autẽ magis labor est, cũ maledixeris, statim enĩ in periculũ deuenies & in suspicionẽ, ne fortè audierit, de quo maledixeris, siue magn⁹ ille sit, siue minimus. Si enim magn⁹ fuerit, reipsa cõfestim periclitaberis: si autẽ minor, similibus te vlciscitur, magis autẽ & peioribus, & maioribus te maledictis afficiet. Nihil difficile est, nihil graue est quod nobis imperat, si voluerimus. Si autẽ noluerimus, etiã quæ facilia sunt grauia nobis videbũtur. Quid facili⁹ quàm vesci? Ex multa vero dissolutione plurimi etiã in hoc difficultates patiuntur. Multos autẽ audio dicentes, quia & audire, & comedere labor est. Horum autem nihil habet laborem. Si volueris, in voluntate omnia constituta sunt, per gratiam duntaxat, quæ desuper est. Festinemus igitur ad bona, vt etiam æterna bona adipiscamur in Christo Iesu domino nostro, cum quo patri, vnà cum sancto spiritu, gloria, imperium, honor nunc & semper, & in secula seculorum, Amen.

Homilia xiiij. ex cap. viij.

Caput autẽ in his quæ dicũtur illud est, Talẽ habemus pontificẽ qui sedet ad dexterã sedis maiestatis in cœlestibus, minister sanctorũ, & tabernaculi veri, quod fixit deus & non homo. Cap. VIII. Commiscet humilia cum excelsis apostolus Paulus, semper magistrum suũ sequens, vt per humilia iter pararet, & per illa ad excelsa quasi manu ducerentur, & in magnis cõstituti discerẽt ista accõmodationis ac demissionis fuisse, & per hæc ad illa deducantur. Postquã itaque dixit, qui obtulit seipsum, postquam eum ostendit pontificẽ, quid intulit? Caput autẽ in his quæ dicuntur illud est. Talẽ habemus põtificẽ, qui in dextera sedet maiestatis. Et tamen hoc nõ põtificis est, sed eius cui ab illo ministrari oportet sacerdotij fũctione. Minister sanctorũ. Neque minister simpliciter dict⁹ est, sed sanctorũ minister. Et tabernaculi veri, quod fixit de⁹, nõ homo. Vides descensionẽ? Nónne paulo antè discernit, dicẽs: nónne oẽs sunt administratorij spiritus? & propterea dixit, non audiũt, sede à dextris meis: vtpote illo qui sederit, ministri conditionẽ non gerente. Quomodo ergo hic minister dictus est, & minister sanctorũ? Tabernaculũ quippe hic dixit. Vide autẽ quomodo excitauit animas eorũ, qui ex Iudæis crediderant: quoniam enim fortassis imaginabãtur, quia tabernaculũ tale nõ habemus, Ecce, inquit, põtifex & magnus, & multo maior illo, & sacrificiũ mirabile obtulit. Sed intuere an nõ gloriationẽ hic sermo habeat, an nõ solatium. Propterea primo fidẽ fecit ex iureiurãdo, deinde ex tabernaculo. Nã erat quidẽ ipsa differentia manifesta. Ipse autẽ & aliã adinuenit. Quod fixit, inquit, deus nõ homo. Vbi sunt qui dicunt moueri cœlum? Vbi sunt, qui ad sphęræ formã illud esse pronũciant? Vtraq; enĩ ista exclusa sunt in hoc loco. Caput autẽ, inquit, in his quæ dicuntur. Caput semper quod maximum

Tobia 4.b

maximum est dicitur. Iterũ demittit sermonem suũ postquã dixit quę alta sunt, deinceps sine timore iam loquitur. Deĩde vt agnoscas, quia minister de humanitate dictus est, intende quomodo iterũ hoc ipsum annotat. *Omnis enim põtifex*, inquit, *ad offerẽda munera & hostias cõstituitur, vnde necesse est & hũc habere aliquid, quod offerat*. Ne forte quia audis quod sedeat, nugas esse putes, quod põtifex esse dictus est. Illud quidẽ dignitatis est diuinę, hoc est, sedere: hoc autẽ misericordiæ multę & amoris, quẽ nobis impẽdit. Propterea hoc inculcat, & in hoc amplius cõmoratur. Veretur enim ne illud subuertat, propterea iam ad hoc suũ demittit sermonẽ, quoniã quęrebãt quidam cur mortuus sit: Pontifex, inquit, erat. Põtifex autẽ sine hostia nõ est. Oportet igitur & hunc habere hostiã. Et aliter postquam dixit: quia sursum est, dicit & ostendit vndiq;, quia pontifex est, ex Melchisedech, ex iureiurãdo, ex offerendo hostiã. Deinde etiam ex hoc, & necessariũ construit alium syllogismum. *Si enim esset super terram*, inquit, *nequaquã esset pontifex, existentibus sacerdotibus qui offerãt secũdũ legẽ munera*. Si igitur est põtifex, sicuti est, oportet eum locum aliũ quærere: super terrã quippe si esset, nequaquã esset põtifex. Quomodo? Quia neq; obtulit, neq; sacerdotio fũctus est. Et meritò. Erãt enim sacerdotes. Ostẽdit ergo quoniã neq; possibile est super terram esse sacerdotẽ. Quomodo? Resurrectio non erat, inquit. Hic necessariũ est eleuare mentem nostram, & contemplari apostolicam sapientiã. Iterum nanq; differentiam demõstrat sacerdotij. *Qui exẽplari & vmbræ deseruiũt cœlestium*. Quæ hic dicit cœlestia? spiritalia. Tametsi enĩ & in terra gerũtur, cœlis tamen hæ dignę sunt functiones. Cũ enim dominus noster Iesus Christus fuerit occisus, cũ spirit⁹ sanctus aduenerit, cũ q sedet in dextera patris præsens affuerit, cum filij efficiãtur per baptisma, cũ ciues sint eorum qui in cœlis sunt, cum patriã supernam ciuitatẽ & rempublicam in cœlis habeamus, cũ peregrini sim⁹ in terris, quomodo nõ sunt illa cęlestia? Sed quid sunt hymni, nónne cœlestes? Nónne quę in supernis chori incorporearũ virtutũ canunt, eadẽ etiã & nos, q deorsum sumus, consonantia illis eloquimur? Nõne & altare cœleste cõsistit? Quomodo? Nihil habet carnale. Omnia spiritalia fiunt, quæ proponũtur. Nõ in cinerẽ resoluuntur, nõ in fumos extenuantur, non in vaporationes diffundũtur sacrificia, sed clariora & festiuiora efficiũtur, quęcunq; proponũtur. Quomodo itaq; non sunt cœlestia sacra quæ celebramus? Cũ enim dicitur, Et quorũcunq; tenuerint peccata detẽta sunt, & cuicunq; dimiserint dimittuntur, & cũ claues habeãt cœli, quomodo nõ sunt omnia cœlestia? Qui exẽplari, inquit, & vmbrę deseruiunt cœlestium, *Sicut respõsum est Mosi, cũ consummaturus esset tabernaculũ. Vide*, inquit, *vt omnia facias secundũ exẽplar quod tibi ostensum est in monte*. Quoniam auditus noster minus aptus est ad disciplinã percipiendã, quàm visus: non enim ita animo cõmendamus quæ cũq; audimus, quomodo illa quę ipso visu perceperim⁹, ostẽdit illi omnia. Siue ergo hoc vult quod dicit exẽplar, & vmbram, siue de tẽplo dicit: subiũxit enim, Vide, & facito, inquit, omnia secundũ exẽplar quod tibi ostẽsum est. Vtrũmne de constructione templi tantũ vidit, an & de hostiis, & cęteris oĩbus? Quin puto minime quisquã errauerit & hoc dicẽs: cęlestis est enim ecclesia, & nihil aliud est quàm cœlũ. *Nunc autẽ tanto excellentius sortitus est ministeriũ, quãto et melioris testamẽti mediator est*. Vides, inquit, quãto sit ministeriũ istud altero prestantius? Siquidem illud exẽplar & forma, istud vero veritas. Sed nihil hoc proderat auditoribus, neq; lætificabat. Propterea igitur quod maxime eos lętificabat, dixit: *Quod in meliorib⁹ promissionibus sancitũ est*. Postquam testamentũ nouum extulit & à loco & à sacerdote, & à sacrificio, tunc demũ & differentiam illius ponit. Dixerat quidem & primũ, quod infirmũ sit & inutile. Et intuere qualia ponit munimẽta accusatur⁹ illud. Illic enim cum dixisset secundũ potentiam vitæ insolubilis, tũc intulit: quoniã reprobatio fit antecedentis mãdati. Deinde & postremo magnũ quiddã posuit dicẽs, per quod appropinquamus deo. Hic autem postquam ad cœlùm nos eleuauit, & ostendit quia pro templo cœlũ habemus, & quod vetera exẽplaria fuerint nostrorũ, & ministerium & cultum nostrũ istis rebus extulit, meritò deinceps extollit & sacerdotiũ: sed sicut dixi qd̃ maxime eos lætificat hoc ponit dicẽs, quod in melioribus promissionibus sancitum est. Vnde hoc certum est? Quoniã illud quidẽ exclusum est, istud autẽ pro illo introductum. Propterea enim & obtinet, quia melius est. Sicut enĩ dicit: Siquidẽ perfectio per illud est, quid adhuc opus est secundũ ordinẽ Melchisedech alium suscitari põtificem? sic etiam hic eodem vtitur syllogismo, dicens. *Si enim primum culpa vacasset, non vtiq; secundi locus fuisset quæsitus. Nã incusans eos dicit*. Hoc est, si inculpabiles fecisset. Quoniã enim de hoc dixit, non dixit, incusans illud, sed eos, proinde dicit: *Ecce dies venient, dicit dominus, & cõsummabo super domũ Israel, et super domũ Iuda testamentũ nouũ non secundũ testamẽtum quod feci patribus eorum, in die qua apprehẽdi manũ illorũ, vt educerẽ illos de terra Aegypti. Quoniam ipsi non permanserunt in testamẽto meo, & ego neglexi eos, dicit dominus*. Etiã, & vnde certũ est, quia finẽ accepit? Ostẽdit quidem & ex sacerdote, ostẽdit autem nũc & manifestius ipso verbo, quoniã exclusum est. Quomodo hoc? in melior⁹ promissionibus. Et enĩ vbi æquę cõditionis & ęstimationis sunt, dic mihi, terra & cœlũ? Tu autem contemplare quomodo & illic promissiones dixit, ne in isto hoc ipsũ accuses. Etenim illic, per quã meliorẽ spem, inquit, approximamus deo, ostẽdens quia & illic spes, & hic promissiones meliores, significãs quia & illic promisit. Quoniam autẽ culpabant semper, Ecce enim dies veniẽt, inquit, dicit dominus, & consummabo super domũ Israël, & super domũ Iuda testamentum nouum, nõ antiquum. Etenim ne forte hoc possent dicere, & tẽpus definiuit. Nõ enim dicit simpliciter secũdum testamẽtum, quod testatus sum ad patres eorũ: ne illud quod ad Abrahã factũ est, ipsum esse dicerent, aut ad Noë. Sed quale dicit? Nõ secundũ testamẽtum, quod cõstitui patribus eorum cũ exirẽt de terra Aegypti. Propterea etiam intulit: in die qua apprehẽdi manũ eorũ vt educerẽ eos de terra Aegypti, & ipsi nõ mãserũt in testamẽto meo, & ego neglexi eos, dicit dominus. Intuere à nobis primũ incipere mala: ipsi, inquit, primi nõ manserũt. Ex nobis est negligẽtia, bona verò à deo, quę ad beneficia pertinẽt dico. Hic veluti excusationẽ constituit, causam ostẽdens propter quam dereliquit eos. *Quoniã hoc est testamentũ*, inquit, *quod constituam domui Israel, post dies illos, dicit dominus, dãs leges meas in mẽtib⁹ eorũ, & in cordibus eorũ cõscribam eas, & ero illis in deũ, & ipsi erunt mihi in populũ*. Ad eum modũ de tabernaculo ista loquitur, quãdo quidẽ dicit, non secundum testamentũ, quod cõstitui. Quæ est autem alia

Ioan. 20.f

Exo. 25.d

Supra 7.e

Hier. 31.f

Sup. 7.e

alia differentia quàm ista? Si autē differentiā esse quis dicat, nō secundum hoc, sed secūdum quod datur in cordibus eorum, is non iam præceptorū inducit differentiam, sed modum dandi ostēdit. Non iam in literis, inquit, erit testamentū, sed in cordibus. Ostēdat itaque hoc factū aliquando Iudæus, sed nō inueniet. Iterum enim in literis factum est, post regressionē ex Babylonia. Ego autem ostēdā apostolos, qui nullum scriptum, sed in cordibus acceperūt spiritum sanctū, propter quod etiā Christus dicebat: Ille cum venerit in mentem reuocabit vobis omnia, & docebit vos. *Et non docebūt*, inquit, *vnusquisque * proximu suū, et vnusquisq; fratrem suum, dicens: cognosce dominū, quoniā me omnes sciēt à minore vsque ad maiorē eorum: quia propitius ero iniquitatibus eorū, & peccatis eorum, & iniquitatū eorū non recordabor amplius.* Ecce & aliud signū: à minore, inquit, vsq; ad maiorē eorū sciēt me, & non dicēt, cognosce dominum. Quando istud cōtigit, nisi modo? Manifestū quippe est, quòd circa nos actum est: quod autē circa illos, non erat manifestum, sed reclusum in angulum. Nouum tunc dicitur, quando aliud ostēdit, vel quādo plus aliquid habet, quàm habuerit vetus. Ecce, inquit, & istud nouum existit, cum quædā eius remota sunt, quædā autem manēt: vtputa si quis domum vetustam & casuram, † totā immutet, & fundamēta, nouā constituat,] confestim dicimus, fecit eā nouam: cū videlicet aliqua quidē eius auferat, aliqua vero † immutet:] Etenim cœlū nouum dicitur sic, quando nequaquā æreum erit, sed cum pluuiam dederit, cū infructuosum non fuerit, non quando mutabitur, non quādo aliqua quidē eius exclusa fuerint, aliqua permanserint. Proinde testamētū, inquit, istud bene nouum dixit. Vt itaq; ostēdam inueteratū esse vetus illud testamentum, secūdum quod nullū fructum adfert, & vt agnoscas integrè, lege quid dixerit Aggęo, quid Zacharias, quid angelus, necdū reditu eorū implero. Quid etiā Esdras increpet, quomodo exceperint eum, quomodo nemo interroget dominum, vbi etiā ipsi transgressi sint, † & neq; ipsi cognouerint. Intueris quomodo quod tu volebas destructū fit, ego autē meum ostendā: quod istud testamētum proprie nouum dicatur. Aliàs vero neq; illud cōcedo de hoc dictum esse, quoniam erit cœlū nouum: quare enim nō magis qd dicitur in Deuteronomio, quia erit cœlum æreum, hoc posuit ad differentiā significandam? Si autem audieritis, erit nouū: & quidem propterea, inquit, aliud testamētum dare repromittit, quoniā in primo nō manserūt. Hoc ergo demōstro ꝑ ea quę dixit: quia quod impossibile erat legis, in quo infirmabatur per carnē. Et iterū: Quid tētatis imponere iugum super collum discipulorū, quod neq; patres nostri, neq; nos valuimus portare? sed illi quidem non manserunt, inquit, hic autē ostēditur quia maioribus nos dignos facit & spiritualibus rebus. In omnem, inquit, terram exiuit sonus eorū, & in fines orbis terræ verba eorum. Hoc est, nō dicet vnusquisq; ad proximum suū, cognosce dominū. Et iterum: Implebitur terra cognitione domini, sicut aqua multa cooperuit mare. *In eo quod dicit*, inquit, *nouū, antiquauit prius. Quod autem antiquatur & senescit, proximū est interitui.* Vide quomodo quod absconsū erat, reuelauit, & ipsam mentē Prophetæ aperuit? Honorauit legem, & noluit eā dicere vetustā nominatim, veruntamen hoc dixit. Si enim illud nouum esset, nequaquam etiam istud testamētum postea nouū vocaret. Proinde amplius quid-

Ioan. 14. d
** πολίτην, i. ciuū, vt etiā habet Theoph. alij legūt πλησίον. i. proximū.*
† totū reliquēs fundamenta reparet. † eorū loco inducat:
† suspicor legēdū: Et neque ipsum, Esdrā scilicet, reuenisse. Deut. 18. c
Roma. 8. a
Acto. 15. b
Psal. 18. a
Abac. 2. c

dā & aliud dans, antiquatū est, inquit. Ergo soluetur, & peribit, & iā non erit. Sumpta igitur à propheta fiducia, paulo amplius in illud testamentū inuehitur, commode ostendens, quoniā nostra nunc florēt, hoc est, ostendit illud vetustū esse. Deinde sumpto nomine vetustatis, & alio de suo adiecto, hoc est senectutis: qd reliquū erat ex aliis sumpsit, & dixit, proximū est interitui. Itaq; nō simpliciter cessare fecit vet' testamentū, nouū quod secutū est, sed veluti quod senuisset, veluti inutile, propterea dicebat: Propter infirmitatē, & inutilitatē, & nihil perfecit lex: & quia si primū inculpabile esset, nequaquā secūdi locus quæreretur. Nō veluti obnoxiū criminibus, sed veluti effectū non habens, vulgarius locutus est: veluti si quis dicat, non est inculpabilis hæc domus, hoc est, habet vitiū, debilis est. Nō est inculpabile hoc vestimētum, hoc est scissum est, iam putre est. Nō veluti maiū igitur hic accusauit, sed veluti habēs querelā, & vitium.

Supra 7. c

Ita sanè & nos noui sumus, magis autem noui aliquādo fuimus, nunc vero antiquati sumus, propterea proximi sumus interitui, & perditioni. Quomodo expoliemus istud senium? Lauacro quidē iā impossibile est, sed pœnitētia dū hic sumus possibile est: si quid vetustū est in nobis abiiciamus, si qua ruga, si qua macula, si qua sordes, delauemur, efficiamur boni, vt cōcupiscat rex pulchritudinē nostrā. Licet enim & his qui ad extremam deformitatē deciderūt recuperare pulchritudinem illā, de qua dixit Dauid: Cōcupiscet rex pulchritudinē tuā, audi filia, & vide, & obliuiscere populi tui, & domū patris tui, & concupiscet rex pulchritudinē tuam. & tamen obliuio pulchritudinē nō facit inesse, hoc est, pulchritudinē animę. Sed qualis obliuio facit pulchritudinem? Obliuio peccatorū. Ad ecclesiā quippe, quæ ex gētibus est loquitur, admonens eam parentum suorū nō recordari, hoc est, sacrificantiū idolis. Ex talibus quippe cōgregata est. Et nō dixit, ne appetas: sed quod amplius est, neq; in mentē recipias. Quod & alibi dixit: Nō recordabor nominū illorum per labia mea. Et iterum: Vt nō loquatur os meum opera hominū. Sed necdū hæc magna virtus est. Magna quidem, sed nō talis. Illic enim quid dixit? Nō dixit, Et non loquaris quæ patrū tuorum sunt: neque, ne dicas, quę sunt patrum tuorū: sed quid dixit? Ne recorderis eorū, neq; in mētem tuam veniāt. Vide quāto interuallo nos separari vult à malitia: Qui enim nō recordatur, neq; cōsiderat: qui nō cōsiderat, neq; loquitur: qui nō loquitur, neq; operatur. Intueris quātis nos circunspsit munimentis, & quātis interuallis separauit? Audiam' igitur & nos, & obliuiscamur malorum nostrorum, † eorū] quæ peccauim' dico. Recordare enim, inquit, tu primus, & nō recordabor ego. Veluti quod dico nō recordemur rapinæ, sed etiā quę rapuim' reddamus: hoc est obliuisci malitiæ, & excludere cogitationē rapacē, & nūquā suscipere, sed etiā peccata quæ sunt à nobis diluere. Et vnde nobis cōtingat, fortasse quæritis, obliuio malignitatis? ex memoria bonorū, ex memoria Christi. Si dei semper recordati fuerim', nō poterim' illorū etiā reminisci. Recordabor, inquit, tui in stratō meo, & in matutinis meditabor in te. Oportet igitur sēper quidē, maximè autē tūc recordari dei, quādo in silētio cogitatio nostra est, quādo ꝑ memoriā illius cōdemnare seipsam potest, quādo in memoria retinere potest. Per diē enī si recordemur, subintroeuntes aliæ curæ & perturbationes iterum excludūt eam co-

Morale
Psal. 44. e
Psal. 15. b
Ibid. 16. b
† nō eorū
Psal. 62. b

eam cogitationem. Per noctē semper poterimus recordari, quādo in tranquillitate est, & in requie anima, quādo in portu, quādo in sereno. † Loquimini,] inquit, in cordib' vestris, & in cubilibus vestris compungimini. Oportebat quidē & per diē semper istā habere memoriā: sed quia aliis curis occupamini semper, & multa cogitatio vestra dispergitur, ꝑpter secularia, saltē tūc recordamini dei † in cordibus] vestris, in matutinis meditemini in illo. Si in matutinis talia meditemur, cum multo munimine procedemus ad actiones nostras, si propitiū deū nobis primit' faciamus interpellatione & supplicatione, atq; ita procedamus, nullū habebimus inimicū: at si habeas, irridebis eum, deū habēs propitiū. Bellū est in foro, pugna sunt actiones illę quotidianę, inundatio sunt & tēpestas. Opus itaq; nobis est armis. Bona autē armatura est oratio. In prosperitate ventorū oportet nos discere omnia, vt possimus lōgitudinē diei sine naufragio pertrāsire, & sine vulneribus. Multi quippe per singulos dies scopuli oppositi sunt, & sæpius in illos elisa ratis demersa est. Propterea opus est nobis oratione, maxime autē matutina & nocturna. Olympiaca certamina plurimi vestrū spectauerūt, & nō solū spectauerūt, sed & studiosi cultores & admiratores certantium fuerūt. Et alius quidē illius, alius autē isti' amator fuit. Scitis ergo quomodo & dies certaminis, & noctes illas per omnē noctē præco nihil aliud curat, de nullo alio solicit' est, nisi quomodo in egressu indecorū nihil agat qui certatur' est. Illi eū qui assidēt tubicini, monēt, nę loquat' alicui quidē, neq; spiritū suū aliò expēdens derisui fiat. Si igitur ille, qui inter homines certaturus est, tāta prouidētia vtitur, multo amplius nos cōuenit semper curā habere & solicitudinē, quibus omnis vita certamē est. Omnis igit' nox sit nobis peruigil, & curā geramus, quomodo pertrāseamus diē, ne forte derisui habeamur, atq; vtinā solū derisui. Nūc autem sedet in dextera patris spectator certaminis, audiēs diligēter, ne forte aliquid absonū proloquamur, ne aliquid prēter modulamen: nō eū rerū solarū, sed etiā verborū iudex est. Vigilemus itaque dilectissimi, habemus & nos certaminū nostrorum, si voluerimus, studiosos. Vnicuiq; nostrū angelus assidet. Nos autē stertimus per totā noctē, atque vtinam hoc solū. Multi autem & flagitia plura committūt, alij quidē ad ipsa prostibula euntes, alij autē domos suas domos fornicationis facientes, meretrices illuc adducēdo: † Isti satis] bene cogitāt de certamine, quod cū diabolo certaturi sunt. Alij ebrij sunt, ita vt aliena loquātur: alij perturbationes faciunt, alij tota nocte vigilāt, sed malè, ita vt dormiētibus peiores sint plectētes dolos, alij vsuras numerātes, alij curis & solicitudinib' cruciātur, & omnia magis faciūt, q̄ ea quæ pertinent ad certamen. idcirco obsecro, vt omnia relinquentes vnū attendamus, qualiter possimus palmā accipere, & corona adornari. Omnia ergo propter hoc faciamus, per quæ poterimus adipisci, quæ nobis promissa sunt bona, quæ nos cōtingat percipere in Christo Iesu domino nostro, cum quo patri, vnà cum sancto spiritu, gloria, imperiū, honor nunc & semper, & in secula seculorum, Amen.

Ibid. 4. b.
† quæ dicitur.
† in cubibilibus.
† admodū quidē: nō enim.

Homilia decimaquarta.

Cap. ix. Exod. 26. & 36. a
† quod dimensa, & propositio panum, † quæ dicuntur sancta.

Taque habuit quidē & prius illud iustificationes cultus, & sanctum seculare. Tabernaculum enim constructum fuit primum, in quo erat candelabrum, & mensa, & propositio panum, † quæ dicuntur sancta.] Post velamentum autem secundum tabernaculum quod dicebatur sancta sanctorum, aureum habens thuribulum & arcam testamēti circunsectam ex omni parte auro, in qua erat vrna aurea habens manna, & virga Aaron quæ fronduerat: & tabula testamenti, † super quæ] erant Cherubin gloriæ obūbrantia propiciatorium: de quibus nō est modo dicendum per singula. Ostēdit hactenus ex sacerdotio, ex sacerdotio & ex testamento, quia finē habiturū erat illud: ostendit autem deinceps iā ex ipso tabernaculi schemate. Quomodo? Hoc quidē, inquit, sancta, & sancta sanctorū habebat. Et sancta quidē prioris sunt symbola tēporis: ibi quippe per hostias omnia fiebāt: sancta autē sanctorum huius tēporis signa sunt nūc pręsentis. Dicit autem sancta sanctorū esse cœlum, & velamentū cœli, & carnem intrantem in interiora velaminis: hoc est per velamen carnis eius. Bonum vero est vt ex paulo superiorib' isto loco resumpto dicamus. Quid ergo, inquit? Habuit quidē & prius illud. Quod prius? Testamentum, scilicet. Iustificationes culturæ. Quid est iustificationes? Symbola & leges quę tunc erāt. Tanquā quod nunc, inquit, non habeat, ostēdit illud cessasse. Tunc enim habuit, inquit: proinde nunc etiamsi adhuc stare non haberet. Tunc sanctum seculare dicit: quoniā omnib' licebat intrare, & manifestus erat ille locus in illo tabernaculo, vbi sacerdotes stabant, vbi Iudæi, vbi proselyti, & Gētiles, & Nazaræi. Quoniam ergo & Gentibus accessibile erat, seculare illud appellat: nō enim Iudæi totus mundus erant. Tabernaculum enim, inquit, cōstructum fuit primū, * quod dicebatur sancta, in quo erat candelabrū & mensa, & propositio panū. Hęc symbola erant mundi. Post secundum velamen vero, non erat vnum velamen: sed etiam foris velamen erat tabernaculū, quod dicitur sancta sanctorū. Attende quomodo vbiq; tabernaculum vocat, ex eo q̄ ibi habitetur. Aureum, inquit, habens thuribulum, & arcam testamenti circunseptā ex omni parte auro: in qua vrna erat aurea, habens manna, & virga Aaron quæ fronduerat, & tabulæ testamēti. Omnia ista venerabilia erant & clara, ingratitudinis Iudaicæ monumenta. Et tabulæ, inquit, testamenti. Fregerat quippe eas. Et manna. Murmurauerūt enim, & vt deduceretur ad posteros memoria, imperauit illud in vrna aurea reseruari. Et virga, inquit, Aaron quæ fronduerat, super quę erant Cherubin gloriæ. Quid est Cherubin gloriæ? siue gloriosa, siue quę sub deo sunt constituta. Obūbrantia, inquit, propiciatorium. Sed & extollit hæc sua oratione, vt ostēdat, quia maiora sunt quæ post ista sunt. De quibus, inquit, non est nunc dicendū per singula. Hic significauit quoniā non hæc sola erant quæ videbantur, sed ænigmata quædā erāt: de quibus, inquit, non est nunc dicendū per singula, fortassis quia opus multo sermone haberēt. *His igitur ita constructis*, inquit, *in prius quidē tabernaculū semper ingrediuntur sacerdotes, culturæ officia consummantes:* Hoc est, erant quidem ista, sed nō eis fruebātur Iudæi. Non enim videbant ea. Proinde non illis magis erant constituta, q̄ illis quibus prophetabantur. *In secundum autē semel in anno solus pontifex non sine sanguine quem offerret pro se, & pro populi ignorātiis.* Intueris iam formas ante præmissas. Ne enim dicerent, quomodo vnum est sacrificium, ostendit illud iam inde ab initio esse. Siquidem quod sanctius erat, vnum erat & terribile, Et quomodo pontifex semel hoc offerebat, [si cōsuetudinem ab initio acceperāt? Etenū tunc pōtifex, inquit, semel offerebat.] Et bene dixit,

† citur sancta: vt vtris referat quod s. tabernaculum.
† super hās autē & sic paulo post.
† ītu, id est quod: nempe tabernaculū, vt paulo ante notauimus: quod mihi ror Erasmum non animaduertisse.
hæc in vtronensi de sunt.

dixit,non ſine ſanguine,non quidē ſine ſanguine,ſed
A ipſum veniens,non alij cuipiā ſuccedens. Nō primo
aduenit,& tūc factus eſt,ſed ſimul aduenit. Et nō di-
xit,adueniēs pōtifex hoſtiarū, ſed bonorū quæ facta
ſunt:veluti nō valēs ſermone vniuerſum exprimere.
Neque per ſanguinem,inquit,*hircorum,aut vitulorum*. Om-
nia immutata ſunt. Per proprium,inquit,ſanguinem
introiuit ſemel in ſancta.Et hic cœlū vocauit. *Semel*,
inquit,*introiuit in ſācta æterna redēptione reperta*.Et quod
dixit,reperta, oſtendit eorū eſſe, quæ admodū diffi-
cilè parantur,& prēter expectationē eueniunt,nem-
pe,quomodo per vnū ingreſſum ęternā redemptio-
nem reperit. Deinde probationem adiungit. *Si enim
ſanguis taurorum & hircorum , & cinis vitulæ aſpergens im-
mundos ſanctificat ad emundationē carnis:quanto amplius ſan
guis Chriſti,qui per† ſpiritum æternum]ſeipſum obtulit immacu
latum deo , mundabit conſcientiā noſtram ab operibus mortuis,
vt ſeruiamus deo viuo?* Si enim carnem, inquit,poteſt
B mundare ſanguis taurorū,multo amplius animæ ſor-
dem diluet ſanguis Chriſti.Ne enim cum audis,ſan-
ctificat , magnum aliquid putes,annotat & oſtendit
vtriuſq; mundationis differentiā.Et quomodo hoc?
Iſta quidem excelſa,illa autem humilis.Et dicit,quia
merito : ſiquidem ille quidē ſanguis taurorum erat,
iſte autem Chriſti . Et non ei ſufficit nomine tantum
hoc ſignare,ponit etiā modum † differentię. Qui per
ſpiritum,inquit,ſanctum ſeipſum obtulit immaculā-
tum deo,hoc eſt,ſacrificium immaculatū erat, mun-
dum à peccatis.Hoc enim eſt per ſpiritū ſanctū,non
per ignem,non per aliena quædā.Et mundabit con-
ſcientiā noſtrā,inquit,ab operibus mortuis.Bene di-
xit,ab operibus mortuis.Si quis enim tāgebat mor-
tuū polluebatur:& hic ſi quis tetigerit opus mortuū,
C contaminatur per conſcientiā. Ad ſeruiendū,inquit,
deo viuo.Hic manifeſtat,quia opera mortua haben-
tes,nō poſſunt ſeruire vero & viuo deo,quia illa mor
tua ſunt & falſa : & meritò. Nullus igit̄ opera mor-
tua habens ingrediatur huc.Si enim eum,qui corpus
mortuum tangebat,nō oportebat intrare in tēplum,
quāto magis eum,qui opera mortua habet? Pollutio
quippe eſt peſſima.Mortua quippe omnia opera ſūt,
quæ vitam non habent,quæ putorem ſpirant . Sicut
enim mortuū corpus ad nullū ſenſum eſt vtile , verū
etiā contriſtat appropinquantes:ſic & peccatum cō-
feſtim rationem noſtrā percutit,& non permittit ne-
que mentē ipſam quieſcere,ſed perturbat, & cōmo-
uet.Dicitur autē,quia & peſtis cum generatur , cor-
rumpit corpora. Tale quiddā eſt & peccatū : à peſte
nihil differt,non quia aërem corrūpat primū,deinde
D corpora,ſed cōtinuò in animā inſilit. Non vides eos
qui peſte laborāt quomodo tumore quodā occupā-
tur,quomodo cōuertunt ſe,atq; reuertūt,quomodo
fœtoribus ſunt repleti,quomodo turpes ſunt eorū fa
cies,quomodo per totū immūdi ſunt? Tales quippe
ſunt etiā peccantes,etiā ſi nō videant. Dic enim mi-
hi,nónne quouis febricitāte peior eſt, qui cupiditate
pecuniarū,vel corporum captus eſt?Nónne immun-
dior iſtis omnibus eſt,omnia turpia faciēs & patiēs?
Quid enim turpius viro pecunias amāte? Quæcunq;
enim meretrices mulieres faciūt, quæcunq; in ſcena
committūtur, non euitat efficere, ſed tam abſurda &
iſte operatur.Magis autē fortaſſis illæ aliquid euitāt,
quàm iſte.Nam iſte etiā ſeruilia , indecenti adulandi
modo perpetitur,rurſus audax vbi nō oportet. Vbi-
que varius eſt,malignis hominib⁹,& ſenibus, fortaſ-
ſis etiā perditis,& multo pauperioribus & vilioribus
aſſidens

† quod ſanguis offeretur.

† inſtāte] ſic in ſequentibus.

† inſtans. quomodo enim inſtaret cum aduenerit & finem habeat?

† oblationis.

Leuit.11.a

Deut.14.b

Immundi non poſſunt ſeruire deo.

Morale

aſſidēs adulatur,& alios bonos ex omni parte virtutē
habentes vituperat ferociter.Intueris ex vtraq; parte
turpitudinē & impudentiā?& humilis eſt prēter mo-
dum & glorioſus. Sed proſtāt in ædibus meretrices,
& hoc eſt earū crimen,quia corpus ſuum venundant
pecunię cauſa.Sed paupertas & fames cōpellit, licet
neq; hoc idoneum ſit ad excuſationē , poterāt enim
opus facientes enutriri.Hic vero ſtat auarus , non in
domo,ſed in media ciuitate:nō corpus, ſed animam
ſuā proſtituens diabolo,vt & voluptuetur cum ea, &
intret ad eam veluti ad meretricem, & impleta omni
cupiditate egrediatur,& videat tota ciuitas , nō duo
viri aut tres: & hoc proprium eſt meretricū,quia eius
ſunt qui aurū dat,ſit ille ſeruus,ſit monachus,ſit qui-
libet,ꝓponat autē mercedē,ſuſcipiunt,liberos verò,
& ſi omniū ſint nobiliſſimi, ſine argento non admit-
tunt:hoc etiam iſti faciūt. Rectas quidem cogitatio-
nes,quādo pecuniā non habēt,auerſantur: malis au-
tem,& deo vere repugnantibus cōmiſcentur,& pul-
chritudinē animæ perdūt.Sicut enim illæ, quæ natura
deformes ac nigrę ſunt,& agreſtes,&craſſę,&turpes,
& malè formatę,& ex omni parte fœdę:ſic etiā iſto-
rum efficiuntur animę, & neq; externa politione de-
formitatem ſuā poſſunt contegere.Cum enim extre-
ma ſit deformitas, quæcunq; adinueniant,quęcunq;
excogitent,neq; ſub fictione latere poterūt.Quoniā
vero impudētia facit meretrices , audi Prophetā di-
Hier.3.b. centē:Impudens facta es ad omnes,facies meretricis
facta eſt tibi:hoc etiā ad auarū dici poteſt, Impudēs
factus es ad oēs.Nō ad iſtos, aut ad illos, ſed ad om-
nes:Quomodo?Non patrem,non filiam,non coniu-
gem,non amicū,non fratrem,non benefactorē, nul-
lum,vt abſolutè dicā, reueretur huiuſmodi . Et quid
C dico amicū & fratrem,& patrem?ipſum non reuere-
tur deum, ſed omnia fabulæ illi videntur, & ridet ex
multa cupiditate ebrius,& neque auditu percipit ali-
quid,quę illi prodeſſe poſſunt.O abſurditatē:& qua-
lia loquuntur?Væ tibi māmona,inquiunt,& ei qui te
non habet.Diſſipor ex indignatione.Væ quippe iſta
dicētibus,etiamſi per riſum hæc dicāt.Dic mihi talē
Matt.6.c cōminationem,cōminatur deus dicens: Nō poteſtis
duobus dominis ſeruire:tu autem eludis cōminatio-
Ephe.5.b. nem?Nónne idololatriā hanc dixit Paulus?Et auarū,
idololatrā vocat,tu vero rides , ſecularéſq; mulieres
ad riſum concitas,nempe in ſcena cōſtitutas,hoc eſt
quod omnia ſubuertit,hoc omnia deiicit. Omnia no
ſtra riſus ſunt,ciuilitas & vrbanitas , iā nihil eſt ſtabi-
le,nihil graue.Nō ad ſeculares viros iſta loquor tan-
tū,ſed noui quos ſignifico.Riſu enim repleta eſt eccle-
D ſia.Si ille & ille facetum quiddā loquatur,riſus cōfe-
ſtim ſedētes occupat:& quod adhuc mirabilē eſt, in
ipſo tēpore orationis nō quieſcunt multi à riſu, vbi-
que vagātur.Diabolus omnes illigauit,omnes occu-
pauit,omnib⁹ dominatur,exhonoratus eſt Chriſtus,
contēptus eſt,nullius momēti habetur eccleſia. Nō-
Ephes.5.a ne audiſtis Paulum dicentem: Turpitudo & ſtultilo-
quium,& ſcurrilitas abiiciatur à vobis?Cum turpitu-
dine & ſcurrilitatem poſuit, tu autem rides?Stultilo-
quium quid eſt?Quod nullā habet vtilitatem.Omni-
no vero rides & effundis faciem tuam,qui monachū
pfiteris,qui crucifixus es,qui luges.Rides,dic quęſo,
Vbi Chriſtus hoc fecit? Audiſti hoc alicubi?Nuſquā,
Mat.23.d ſed cōtriſtatum quidem ſæpius legiſti. Etenim quā-
do Hieruſalē vidit,lachrymatus eſt: & quādo tradi-
Ioan.11.e. torem intellexit,turbatus eſt:& quādo Lazarū ſuſci-

A taturus erat,plorauit,tu autem rides . Si qui propter
aliorū peccata non dolet,accuſatione dignus eſt:qui
in ſuis ſine dolore exiſtit , & ridet, qua venia dignus
erit ? Tēpus eſt luctus & tribulationis, ſub afflictione
& ſeruitute certaminū,& ſub doloribus res agitur,&
tu rides?Non intueris quomodo increpata eſt Sara? Gen.18.b
Nō aduertis Chriſtū dicentē: Væ vobis, qui ridetis, Luc.6.d
quoniā plangetis?Iſta pſallēs per ſingulos dies, quid
dicis?Dic mihi,num alicubi dicis,quoniam riſi? Ne-
quaquā: ſed quid? † Defeci in gemitu meo. Fortaſſē Pſal.6.b
etiā ſunt aliqui ita diſſoluti,& remiſſi,vt etiam in hac † laborauī
increpatione rideant,quoniā de riſu diſputamus.Et-
enim talis eſt demētia,talis eſt ſtupor , neq; increpa-
tionē ſentit. Stat ſacerdos dei orationē offerēs cun-
ctorū,tu autē rides, nihil timens : & ille quidem tre-
mens orationē pro te offert,tu autē contemnis.Non
aduertis ſcripturam dicētem : Væ contemptoribus? Tob.13.e
B Non cōtremiſcis?non colligis temetipſum?Et in au-
lam quidem regiam intraturus,& habitu,&oculis,&
inceſſu,& in cūctis aliis componis & ornas temetip-
ſum:huc autem ingreſſurus,vbi vere eſt aula regia, &
talis,qualis cœleſtis eſt,rides?Et tu quidem ſcio,quia
nō vides.Audi tamē quia angeli præſentes ſunt vbi-
que,& maxime in domo dei adſtāt regi,& omnia ple
na ſunt incorporeis illis virtutibus . Iſte mihi ſermo
etiam ad mulieres dicitur.Illæ inter viros quidē non
cito audent hoc facere:& ſi faciunt, non tamen ſem-
per,ſed in tēpore remiſſionis,hic autem ſemper. Ve-
las & obnubis caput tuū, dic mihi, & rides, ō mulier
in eccleſia ſedēs?Ingreſſa es cōfiteri peccata tua,pro-
cidere deo,poſtulare &deprecari pro delictis tuis,&
cū riſu hoc facis? Quomodo ergo eū propitiare po-
C teris?Et quid?Malum eſt riſus,inquis? Nō eſt malum
riſus, ſed malū quando fit importuno tempore & im
moderatè.Riſus enim inditus eſt nobis, vt quādo a-
micos poſt multū tēporis viderimus hoc faciamus:
quādo aliquos delinquētes, & timentes, vt refouea-
mus eos riſu,nō vt cachinnemur,& ſemper rideam⁹.
Riſus ineſt animæ noſtræ,vt remiſſionem aliquando
habeat anima,non vt diffundatur. Nam & cupiditas
corporum ineſt nobis,& non neceſſe eſt vtique,quia
ineſt nobis,aut vti illa, aut immoderatè vti : ſed reti-
nemus eam,& nō dicimus,quoniā ineſt,vtamur. Cū
lachrymis ſerui deo,vt poſſis diluere peccata tua.No
ui quia multi nos ſubſannāt,dicentes: ecce ſtatim la-
chrymæ.Propterea & tempus eſt lachrymandi.Scio
quia & cōtradicunt nobis qui dicunt , manducemus 1.Co.15.d
& bibamus,cras enim moriemur . Vanitas vanitatū, Eccles.1.a
D omnia vanitas.Nō ego dico,ſed ipſe, qui experimē-
tum cunctarū rerū accepit,hæc dixit:Aedificaui mi- Ibid.2.a
hi domos,plātaui vineas,inſtitui & natatorias aquæ,
feci mihi pocillatores,& cyathos: & quid poſt hæc?
Omnia vanitas,inquit, vanitatū, omnia vanitas. Lu-
geamus ergo dilectiſſimi,lugeamus, vt reuera ridea-
mus, vt vere gaudeamus in tēpore gaudij ſyncerio-
ris.Huic enim gaudio omnibus modis etiam triſtitia
permixta eſt,& nunquā purum inueniri poteſt. Illud
gaudium ſyncerū quiddam eſt , & ſine fraude , & ni-
hil habens ſubdolum , neque permixtum.Illud ergo
gaudium gaudeamus, illud inſequamur , aliàs neque
adipiſci potes iſtud gaudium,etiamſi velis. Proinde
nō quæ voluptuoſa ſunt,ſed quæ proſunt, eligamus,
& paullulum affligamur volentes , & cum gratiarum
actione omnia tolerantes.Sic enim poterimus & re-
gnum cœlorum adipiſci,cuius nos contingat omnes

dignos effici, in Christo Iesu domino nostro, cũ quo A deo patri gloria, vna cum sancto spiritu, nunc & semper & in secula seculorum, Amen.

Homilia xvj. ex cap. ix.

ET propterea Testamenti noui mediator est, vt morte facta ad redemptionem earum transgressionum, quæ fuerant sub priori testamento repromissionẽ accipiãt hæreditatis æternæ, ij qui vocati sunt. Vbi enim testamentũ est, mors necesse est intercedat testatoris. Testamentũ quippe in mortuis confirmatur, aliàs nunquã valet dum viuit qui testatus est. Vnde neque primum sine sanguine dedicatum est. Lecto enim omni mandato legis, à Mose, vniuerso populo, accipiens sanguinem vitulorũ & hircorum, cum aqua & lana coccinea & hyssopo, ipsum quoque librum & omnem populum aspersit dicẽs: hic sanguis testamenti quod mandauit ad vos deus, &c. Possibile erat multos, qui infirmiores erãt, ex eo q̃ mortuus est Christus, maxime non credere promissionibus eius. Paulus igitur ex abũdanti hoc ponit exemplo ex cõmuni cõsuetudine sumpto. Quale autẽ hoc est? Propter hoc ipsum igitur, inquit, oportet cõfidere. Quare? Quia nõ viuẽtibus testatoribus, sed mortuis, firma sunt testamenta, & fortitudinẽ accipiunt. Propterea, inquit, noui testamenti mediator est. Testamentum enim circa nouissimũ diem fit defunctionis. Tale autem est testamentũ. Alios quidẽ hæredes habet, alios
Ioan.17.d autẽ exhæredat, Sic etiã hic, Volo vt vbi ego sum, inquit Christus, & isti sint. Et iterũ de exhęredatis audi
Ioan.17.b illum dicentem: Non de omnibus rogo, sed pro credentibus, per verbũ eorum in me. Iterum testamentum quædã habet testatoris, quædã eorum qui suscipiunt, ita vt quædã suscipiant, quædã faciant. Sic etiã hic. Posteaquã enim promisit innumera bona, exegit
Ibid.8.c. & ab eis dicens: Mandatũ nouum do vobis. Iterũ, te-
& 13.d stes debet habere testamentũ. Aduerte illũ iterum dicentẽ: Ego sum qui testimoniũ perhibeo de memetipso, & testimonium perhibet de me, qui me misit. Et
Ibid.15.d iterum, ille testimoniũ perhibebit de me, de paracleto dicẽs: & duodecim apostolos misit, dicẽs: Testificamini in conspectu dei. Et propterea inquit, testamenti noui mediator est. Quid est mediator? Mediator enim non est dominus rei cuius est mediator, sed & alia quidẽ res, alius est mediator: vtputa mediator nuptiarũ fit, non sponsus, sed adiuuans sponsum qui ducturus est. Sic etiã hic mediator filius factus est patris, & noster. Nolebat nobis dimittere pater hęreditatem istã, sed irascebatur nobis, & indignabatur tanquã abalienatis. Mediator autẽ factus est noster & patris, & persuasit illi. Et quid igitur? Quomodo mediator factus est? Sermones detulit, & attulit ea quæ à patre mittebãtur perferens ad nos. Addidit etiã mortẽ. In offensione quippe eramus, mori nos oportebat, mortuus est pro nobis, & fecit nos dignos testamento. Hoc modo firmũ factũ est testamẽtum. † An non in indignos iam factũ?] In ipso quidẽ initio, tãquam pater in filios afficiebatur. Sed quia indigni facti sumus, non iam testamento nobis opus erat, sed pœna. Quid igitur gloriaris, inquit, in lege? In tantũ peccatum quippe nos illa cõstituit, vt saluari nõ possemus aliquãdo, nisi pro nobis dominꝰ moreretur. Nequaquam valuit lex, siquidẽ est infirma. Et non tantũ ex cõmuni consuetudine hoc cõfirmat: sed etiam ex his quæ in veteri testamento contingebant, quod plurimum ad illis persuadendum valebat. Nullus fuit qui mortuus est illic. Quomodo ergo firmũ est testamẽtum? Per eũdem ipsum modũ, inquit. Quomodo? nã

†quod nõ iam deinceps in indignos factum est.

& illic sanguis sicut hic sanguis. Si autẽ nõ erat Christi sanguis, non mireris, typus enim erat. Vnde dixit: Neq; primũ sine sanguine dedicatũ est. Quid est dedicatum est? Firmũ factũ est, roboratũ est. Quod autẽ dixit, vnde, tale est quale si diceret. Propterea oportebat testamenti symbolũ esse & mortis. Cur enim, dic mihi, codex testamenti aspergitur? Dixit enim, Lecto omni mandato secundũ legẽ Mosi omni plebi, accipiẽs sanguinẽ vitulorũ, cum aqua & lana coccinea, & hyssopo, & ipsum librũ, & omnẽ populum aspersit, dicens: Hic est sanguis testamenti quod mãdauit ad vos deus. Cur ergo, dic mihi, liber testamẽti, & populus aspergitur, nisi quod preciosus ille sanguis ab initio illo schemate prænunciabatur? Quare autẽ hyssopo? spissum quiddam est, & tenax. Quare aqua? Ostendit mundationẽ per aquam. Quare lana? Et illa ad hoc assumebatur vt retineret sanguinem. B Ostendit in hoc loco idem esse & sanguinẽ & aquã. Baptisma enim eius etiã passio eius est. *Et tabernaculum*, inquit, *& omnia vasa ministerij sanguine similiter aspersit, & penè omnia in sanguine mundantur secundum legem, & sine sanguinis effusione non fit remissio.* Quare autẽ dixit penè? quare illud sic tẽperauit? Quoniam in illis non erat perfecta mundatio, neque remissio perfecta, sed semiperfecta, & in minima parte. Nunc autẽ, hic est, Mat.26.c inquit, sanguis noui testamenti, qui pro vobis effunditur in remissionẽ peccatorum. Vbi est igitur liber? Mundauit mẽtes eorũ. Ipsi igitur erant libri noui testamenti. Vbi etiã vasa ministerij? Ipsi sunt. Vbi est ta 2.Co.6.d bernaculum? Ipsi etiã hoc sunt. Inhabitabo, inquit, in illis, & inambulabo. Verũ nec lana coccinea, nec hyssopo aspersi sunt. Quid ita? Nõ enim corporalis erat C mundatio, sed spiritalis, & sanguis spiritalis. Quomodo hoc? Nõ ex corpore manauit? Ex corpore quidẽ, sed quod fuerat à spiritu sancto fabricatũ. Hoc vos sanguine non Moses, sed Christus aspersit, per verbũ quod dictũ est: Hic est sanguis noui testamenti in remissionẽ peccatorũ. Hic sermo pro hyssopo sanguine infectus omnes aspergit. Et illic quidẽ corpus extrinsecus mũdabatur: corporalis quippe erat mũdatio: hic autẽ quia spiritalis est mundatio, in animam ingreditur ista mundatio, Non simpliciter aspersus, sed velut fons emanans in animabus nostris (Sciunt quæ dicuntur, qui imbuti sunt) & in illis quidẽ ipsam superficiem aspergebat, & iterũ abluebatur aspersus. Non enim cruẽtatus semper deambulabat. In anima vero non ita est, sed ipsi essentiæ cõmiscetur sanguis, fortẽ illam faciens & mundam, & ad illã inenarrabilem pulchritudinem perducens. Ostendit autẽ deinde mortem nõ firmitatis causam esse solum, sed etiã mundationis. Quoniam enim mors polluta res esse videbatur, & maxime quæ per crucem fiebat, dicit quia hoc magis mũdauit, & quia preciosa mundatio est, & maioris habetur. Propterea sacrificia antecesserunt propter istum sanguinẽ, propterea agni, & cũcta propter hoc fiebant. *Necessarium ergo vt exempla*, inquit, *eorum quæ in cœlis sunt, per hæc mundentur: ipsa autem cœlestia melioribus sacrificiis, quàm ista sunt.* Et quomodo exempla sunt eorum, quæ in cœlis habẽtur? Quæ autem nunc vocat cœlestia? num cœlum, aut angelos? Nihil tale, sed ista quæ apud nos geruntur. In cœlis ergo sunt ista quæ nostra sunt, & hæc nostra cœlestia sunt, quanuis in terra celebrentur. Siquidem & angeli in terris sunt, sed tamen cœlestes vocantur. Nam & Cherubin in terris apparuerunt, & tamen cœlestia sunt.

sunt. Et quid dico apparuerunt. In terris etiã conuer-
Phil.3.d santur, sicut in paradiso. Imò neq; hoc. Ista enim cœlestia sunt: conuersatio etiã nostra in cœlis est, quãuis hic cõuersemur. Quæ est ista cõuersatio nostra? Hæc est, philosophia scilicet, quę apud nos est, qui ad cœlũ vocati sumus. Melioribus, inquit, sacrificiis, q̃ hæc sunt. Quod melius est, bono aliquo melius est. Bona ergo fuerunt iam exẽpla eorũ quæ in cœlis sunt, nequaquam enim exempla illa mala erãt, alioquin etiã
Morale mala essent, quorũ exempla sunt. Si igitur cœlestes sumus nos, & tantũ sacrificium adepti sumus, timeamus, & nõ permaneamus in terra: potest enim nõ esse in terra & nunc, quicunq; voluerit. Esse enim in terra & non esse, modo quodam, & voluntate fit: vtputa exempli gratia: Deus dicitur esse in cœlo, quare? Nõ loco cõclusus, abest, neq; terrã sua præsentia destitutã derelinquẽs, sed habitudine quadã & familiaritate, quã habet ad angelos, dicit esse in cœlo. Si ergo & B nos appropinquamus deo, in cœlo sumꝰ. Quid enim mihi curæ esset cœlũ, cum videã deum cœli, cũ ego
Ioan.14.c efficiar cœlum? Veniemus, inquit, & ego & pater, & mãsionem apud eum faciemus. Faciamus igitur animam nostrã cœlũ. Clarum quidẽ & festiuũ est cœlũ propria natura. Neq; enim in hyeme nigrũ efficitur, nõ enim ipsum est quod cõuertit faciẽ, sed nubes cõcurrẽtes illud obtegunt. Cœlũ autem solẽ habet, habemus & nos solẽ iustitiæ. Dixi iam, quia licet nobis fieri sicut cœlũ. Video autẽ, quia & meliores fieri cœlo licet nobis. Quõnam modo? Quando dominũ solis habemus. Cœlũ vbiq; mundũ est, & sine macula, non in hyeme, non in nocte mutatur. Proinde & nos neq; in tribulationibus, neq; in versutiis diaboli hoc patiamur, sed maneamus immaculati & mũdi. Cœlũ altũ est, & multũ distans à terra. Hoc etiam nos faciamus, separemus nos à terra, & in excelsum illud leuemur, & multũ nos à terra extollamus. Cœlũ superius est, & ab imbribus, & à pluuiis, & à nullo cõsumitur: hoc & nos poterimus, si voluerimus. Cœlum quidẽ putatur pati, veruntamen nihil patitur ipsum. Sic igitur & nos, etiam si putamur pati, tamẽ non patimur. Sicut enim in hyeme multi quidẽ pulchritudinẽ eius non agnoscũt, sed putãt illud mutari: philosophi vero sciũt, quia nihil passum est: sic & de nobis in tribulationibus. Multi quidẽ putant nos immutatos, & tribulatione cor nostrum esse tactum, philosophi autẽ sciunt quoniam nos non tetigit. Efficiamur itaq; cœlum, ascendamus in altitudinem illam, & ita videbimus homines, vt putemus à formicis nihil differre.
† diuites. Non pauperes dico tãtum, neq; † plebeios, sed etiam D si magistratus, si imperator sit, non videbimus imperatorem, neque priuatum agnoscemus. Quid aurum, quid argentũ, quid vestis serica, quid ostrum? Cuncta tanquã muscas videbimus, si in illa altitudine sederimus, Nullꝰ illic tumultus, nulla illic perturbatio, neq; clamor. Et quomodo, inquis, fieri potest vt ad illam altitudinẽ subleuetur qui in terra ambulat? Nõ tibi verbo quidẽ dico, sed ego tibi ipsis operibꝰ ostẽdam eos qui ad illam altitudinem peruenerũt. Quos istos? Paulum dico, & eius similes, qui in terra constituti, in cœlo cõuersãtur. Et quid dico in cœlo? Altiores cœlo erãt, etiam alio cœlo, & ad ipsum peru-
Rom.8.g enerunt dominum. Quis nos separabit, inquit, à charitate Christi? tribulatio? an angustia? an persecutio? an fames? an nuditas? an periculũ? an gladius? Et iterum:
2.Co.4.d Non attendẽtes quæ videntur, sed ea quæ nõ viden-

tur. Intueris quia neq; videbat quę videntur, sed quę A non videtur? Intueris quia neq; videbat, quæ in præsenti sunt? Vt autem tibi ostẽdam, quoniam cœlis superior erat, audi illum dicentem: Certus sum enim, Rom.8.g quoniam neq; mors, neq; vita, neq; præsentia, neque futura, neq; altitudo, neq; profundum, neq; alia creatura poterit nos separare à charitate Christi. Intueris quomodo cuncta pertransiens eius animus, superiorem eum fecit non hac tantum creatura, non his cœlis, † sed aliis etiam quicunq; sunt.] Vides altitudi- † sed & ꝓ nem mentis? vides tabernaculorum opificem quid qui alij fuerint. factus sit? quoniam voluit, qui in foro totam vitam transigebat: Nihil est enim impediměti, nihil est quo minus liceat omnia trãscendere, si tamẽ voluerimus. Si enim artes eas, quę multos superãt, ita percepimꝰ: multo amplius quod tanto nõ indiget labore. Quid enim, dic mihi, difficilius, q̃ super funem extensum B ambulare veluti super æquale solũ, & sursum ambulantem, & vestiri, & spoliari, tãquam in lecto sedeat? Nõne mirabilis nobis ista res videtur, & terribilis, vt etiam videre nolimus, sed timeamus & tremamus ad ipsum aspectũ? Quid autẽ, dic mihi, difficilius, quàm contum in fronte portare, & impositũ puerũ variis modis gesticulantẽ, ibidẽ baiulare, & delectare spectantes? Quid autem difficilius, q̃ gladiis pilarũ more ludere? Quid autẽ grauius, dic mihi, quàm profundũ pelagi scrutari? Et innumeras alias artes quis dicere posset: sed omnibus istis facilior est virtus, si voluerimus & in cœlum ascendere. Velle enim hic opus est tantũ, & omnia sequuntur. Non potes enim dicere, non possum: neq; accusare potes conditorẽ. Si enim impotentes nos fecit, & deinde imperat, culpa eius C est. Quomodo ergo inquis, multi non possunt? Quomodo ergo? multi nolunt. Si enim voluerint, omnes poterunt: propter hoc & Paulus dixit: Volo omnes homines esse sicut meipsum. Quoniã sciebat q̃ om- 1.Cor.7.b nes poterant esse sicut ipse. Nequaquã enim hoc diceret, si impossibile esset. Vis fieri? Principiũ tantum apprehende. Dic autẽ mihi: in artibus cunctis, cũ voluerimus in eis perfecti fieri, num sufficit nobis velle, an non etiã aggredimur ipsas res? Veluti quod dico: Vult aliquis fieri gubernator, nõ dicit volo, & hoc ei sufficit, sed etiã rem ipsam aggreditur. Vult fieri negociator, non dicit volo tantũ, sed etiam rem ipsam aggreditur. In longinqua vult proficisci, non tantum dicit volo, sed etiam rem ipsam aggreditur. Et sic in omnibus non sufficit velle tantũ, sed etiã opus oportet addere. In cœlum autem volens ascendere, dicis D tantum, volo? Quomodo ergo dicebas, inquis, quia velle sufficit? De voluntate dixi, cui sit adiunctũ opus ipsum, quæ laboranti in ipsa re concertet. Habemus quippe cooperatorẽ & adiutorem deũ, tantum velimus, tantũ opere accedamus ad rem ipsam, tantum curam geramus, tantũ in mentem ponamus, & cũcta sequentur. Si vero dormierimus, & stertentes speremus intrare in cœlũ, quãdo poterimus hæreditatem cœlorũ apprehendere? Velimus ergo, obsecro, Velimus. Quid omnia ad præsentem vitam negociamur, quã cras derelinquemus? Assumamus igitur virtutẽ, quæ nobis in perpetuũ sufficiet, in qua etimus semper, & æternis bonis fruemur: quæ nos omnes cõtingat adipisci in Christo Iesu domino nostro, cum quo patri, vnà cum sancto spiritu, gloria, imperiũ, honor, nunc & semper, & in secula seculorum, Amen.

Homilia xvij. ex cap. ix.

Non enim in manufacta sancta introiuit Christus exemplaria verorum, sed in ipsum cœlum, vt appareat nũc vultui dei pro nobis. Neque vt sæpe offerat seipsum, quemadmodũ pontifex intrat in sancta per singulos annos in sanguine alieno, alioquin oportebat eum sæpius pati à cõstitutione mundi. Nunc autem semel in consummatione seculorum ad destructionem peccati per hostiã suam apparuit. Et quemadmodum statutum est hominibus semel mori, post hoc autẽ iudiciũ:*

* Codex græcus ve ronen. habet in sancta sanctorũ, & paulo post sic & Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata, secundo sine peccato apparebit omnibus expectantibus se in salutem.

Hier. 7. a

Alta sapiebant Iudæi de tẽplo & tabernaculo, propter quod dicebant: Templũ domini, templum domini, templũ domini. Neq; enim alibi in terra constructũ erat tale templũ, siue quod ad sumptũ, siue quod ad pulchritudinẽ aut aliud quicquã attinet. Deus enim qui imperauerat, iusserat illud cũ multa magnificentia fieri, quia & illi corporalibus magis attrahebãtur & alliciebãtur. Capitella quippe colũnarũ habebat aurea in parietibus, & licet vnicuiq; volenti in secundo libro Regũ, & in Ezechiele hoc cognoscere, & quanta auri talenta expensa sunt in illo tempore. Secundũ vero ædificiũ, clarius factum est, & in pulchritudine, & in aliis omnibus. Et nõ ex hoc solum erat venerabile, sed etiam quod vnicum erat. Omnes quippe à finibus terræ illuc veniebãt, siue ex Babylonia, siue ab Aethiopia. Et hoc manifestãs Lucas in Actibus dicebat: Erant illic habitantes, Parthi, & Medi, & Elamitę, & qui habitant Mesopotamiam, Iudæam, & Cappadociam, Pontum, & Asiam, Phrygiam, & Pamphiliam, Aegyptũ, & partes Libyæ, quę est iuxta Cyrenem. Ex omni ergo vndiq; mundo illuc conueniebant, & multũ erat nomen illius templi.

2. Re. 12. g

Ezec. 4. a

Actio. 2. b

Quid ergo Paulus facit? Quemadmodũ enim in sacrificiis ita & hic facit. Sicut enim illic mortẽ opposuit Christi, sic etiam & hic cœlum totũ opponit templo. Et non hoc solum differentiã ostendit, sed etiam hoc quod pontificẽ quàm proximè ad deũ constitutũ esse subiicit: Vt appareat, inquit, vultui dei. Proinde non ex cœlo tantum, sed etiam ex ingressu rem venerabiliorem facit. Non enim simpliciter sicut hic per signa quædã, sed ipsum deum videt illic. Intueris quia accõmodationis ac demissionis gratia vbique humilia dicta sunt? Quid iam admiraris si interpellat, cum eum constituat veluti sacerdotem? Neq; vt frequẽter semetipsum offerat, sicut põtifex. Neq; enim in manufacta sancta ingressus est, inquit, Christus exemplaria verorũ. Igitur illa sunt vera, hęc autẽ exemplaria. Etenim templũ ita cõstructũ est, sicut cœlum cœli. Quid dicis? Nisi intrauerit in cœlum, non apparebit deo, qui vbique est, & omnia implet? Intueris quia carnis sunt hæc omnia? Vt appareat, inquit, vultui dei pro nobis. Quid est, pro nobis? Cum sacrificio ascendit, inquit, quod potuit propitiare patrẽ. Quid enim, dic mihi? Ipse erat inimic°? Angeli inimici erãt, ipse nõ erat inimicus. Quia enim angeli inimici erãt, audi quid dicit: Pacificauit quæ in terris, & quæ in cœlis sunt. Proinde & ipse introiuit in cœlũ, nunc vt appareat vultui dei pro nobis, nunc vt appareat, sed pro nobis. Neq; frequenter offerat semetipsum quẽadmodũ pontifex intrat in sancta per singulos annos in sanguine alieno. Intuere quãtæ differẽtiæ, sæpe & semel, in sanguine alieno & sanguine proprio multũ interest. Ipse ergo & sacrificiũ, & sacerdos, & hostia. Si enim nõ hoc esset, multa oportebat etiã sacrificia offerri, sæpius oportebat crucifigi. Alioquin oportebat eum, inquit, sæpius pati à cõstitutione mũdi. Hic etiam quiddã velauit. Nunc autẽ, inquit, semel in cõsummatione seculorũ. Quare in consummatione seculorum? Post multa peccata. Si enim à principio facta fuissent & postea nemo credidisset, nõ oportuisset autem secũdo eum mori: infructuosa fuissent omnia. Quia vero postea multa erãt peccata, merito tunc apparuit: quod etiam alibi dicit: Vbi abundauit peccatum, superabundauit & gratia. Nunc autem, inquit, semel in consummatione seculorum ad destructionẽ peccati per sacrificium suum apparuit. Et quẽadmodum statutũ est hominibus semel mori, post hoc autem iudiciũ: deinde dicit: Et semel mortuus est. Quia vna morte redẽptio facta est. Institutũ est, inquit, hominibus semel mori. Hoc ergo est, semel mortuus est pro omnibus: Quid ergo? Non, mõrimur morte illa? Morimur quidẽ, sed non permanebimus in illa, quod etiã neque mori est. Mortis enim tyrãnis, & mors reuera est illa, quando nunquã permittitur mortuus ad vitam reuerti. Quando vero post mortem viuendum erit, & vitam meliorem, non est mors illa, sed dormitio. Quoniam ergo omnes retentura erat mors, propterea mortuus est, vt nos liberaret. Sic & Christus, inquit, semel oblat° est. A quo oblatus est? Manifestũ q̃ per semetipsum. Hic neque sacerdotem eum dicit solum, sed & victimã, & sacrificiũ, propter hoc oblatus est. Ad multorũ auferenda peccata. Quare multorum & non omniũ? Quia non omnes crediderunt. Pro omnibus quidẽ mortuus est, hoc est, quantum in ipso est. Sufficiebat mors illius ad medendũ omnium mortaliũ perditioni: non autẽ omnium peccata abstulit, propterea q̃ noluerunt. Quid autem est, sustulit peccata? Sicut enim in oblatione sursum offerimus peccata, & dicimus, siue volẽtes, siue nolẽtes peccauerimus, indulge: hoc est, mentionem eorũ facimus primum, & tunc remissionẽ petimus: sic etiã & hic factum est. Et vbi hoc fecit Christus? Audi eũ dicẽtem: Et pro illis ego sanctifico meipsum. Ecce obtulit peccata, sumpsit ea ab hominibus, & obtulit illa sursum patri: non vt aliquid decernat aduersus eos, sed vt ea dimittat. In secundo sine peccato videbitur, inquit, expectantibus se in salutẽ. Quid est sine peccato? Vtpote qui non peccauerat. Non enim debitor mortis mortuus est, neq; propter peccatum. Sed quomodo videbitur? Puniẽs, inquit. Sed nõ hoc dixit, sed quod festiuum & gratum est. Sine peccato videbitur expectantibus se in salutem. Vt iam de cætero nõ opus habeant sacrificio, vt saluentur, sed ipsis hoc faciãt operibus. *Vmbram enim habẽs*, inquit, *lex bonorum futurorum, non ipsam imaginem rerum.* Hoc est, non ipsam veritatem. Vsquequo enim veluti in pictura circunducat quis colores, vmbra quædã est: cum vero flores ipsos colorũ inunxerit & imposuerit, tunc imago efficitur. Tale quiddã etiam erat lex. Vmbram, inquit, habens lex bonorum futurorũ, non ipsam imaginem rerum, hoc est, † sacrificium remissionis. *His hostiis quas easdẽ † sacrificij offerunt indesinenter, nunquam * potest accedentes perfectos facere. Alioqui cessassent offerri, ideo quòd nullam haberent vltrà conscientiam peccati, cultores semel mundati, sed in ipsis cõmemoratio peccatorum per singulos annos fit: Impossibile enim est sanguine taurorum & hircorum auferri peccata. Ideo ingrediens mundum, dicit: Hostiam & oblationem noluisti, corpus autem aptasti mihi: holocautomata & pro peccato non tibi placuerunt, tunc dixi: Ecce venio, in capite libri scriptum est de me, vt faciam deus voluntatem tuam. Superius dicens,*

Ephe. 1. b

Ioan. 17. a

Rom. 5. d

Cap. X.

* Ἀδύνατον id est, possunt, in plurali, vt etiã habet.

Psal. 39. b

quia

quia hostias & oblationes & holocautomata, & pro peccato non luisti, nec placita sunt tibi, quæ secundũ legem offerũtur, tunc dixi: Ecce venio vt faciã deus voluntatem tuã. Aufert primum vt sequens statuat. Vides iterum præcellentiã? Vna est, inquit, ista hostia, illæ autẽ multæ sunt: propterea eã nec fortes erant, quia multæ. Quid autem opus erat multis, dic mihi, vna sufficiente? Proinde q̃ multæ & semper offerebantur, ostendit quod nunquã qui offerebant purgabantur. Sicut medicamentum quãdo fuerit forte, & salutis efficax, & valens cunctã valetudinem repellere, semel impositum totum perficit. Si ergo semel impositũ totum perfecerit, ostendit suam virtutem, vt non vlterius apponatur: & hoc est eius opus, vt iã nõ apponatur. Si vero semper apponitur, manifestum indicium est, nihil illud præualuisse. Medicamẽti quippe illa virtus est, vt semel imponatur, & non frequenter: sic etiã hic. Qua tandem ratione eisdẽ sacrificiis semper curabãtur. Si enim ab omnibus fuissent liberati peccatis, nequaquã per singulos dies obtulissent sacrificia. Et enim erãt definita, vt semper offerrentur pro omni populo & in vespera, & in die. Proinde accusatio peccatorũ fuit, non solutio, quod fiebat: accusatio infirmitatis, non virtutis ostensio. Quoniam quippe prima hostia nihil valebat, etiã secunda offerebatur: quia etiã ipsa nihil proficiebat, altera item: proinde redargutio peccatorũ istud est. In eo enim q̃ offerebantur, redargutio peccatorũ: in eo autem q̃ semper, redargutio infirmitatis. In Christo autem contrariũ habetur. Semel oblatus est. Nã quæ formã habent alicuius, tantum exemplar ostendunt, non autẽ virtutẽ: sicut in imaginibus, exemplar hominis habet imago, non etiam virtutẽ. Proinde veritas & exẽplar cõmunicant inuicẽ. Exemplar enim ęquale est: virtus autẽ nequaquam: sic etiam in cœlo, & in tabernaculo, quippe æquale exemplar est. Sancta enim erant: virtus autẽ, & cætera non eadẽ. Quid autẽ est ad destructionẽ peccati, per sacrificium apparuit. Quid est destructio? Hoc est, contemptus. Nõ iam fiduciam habet. Reprobatũ est enim peccatum, debens quidẽ recipere vltionẽ, non accipiẽs autem, hoc est, violentiã passum est, quãdo sperabat se omnes interempturũ, tunc ipsum interemptũ est. Per sacrificiũ suũ apparuit: hoc est, manifestus est effectus deo, ad quẽ accessit. Non enim quia sacerdos sæpius hoc faciebat in anno, propterea frustra iam hoc efficitur, si tamen fit. Quid enim opus erat medicamentis, non existentibus vulneribus? Propter hoc imperauit, inquit, semper offerri propter infirmitatẽ, vt & memoria peccatorũ fieret: Quid ergo nos? Nónne per singulos dies offerimus? Offerimus quidẽ, sed ad recordationẽ facientes mortis eius. Et vna est hæc hostia, nõ multæ. Quomodo vna est & nõ multæ? Quia semel oblata est, oblata est in sancta sanctorum: hoc autem sacrificium exẽplar est illius, idipsum semper offerimus. Nec nunc quidem alium agnum, crastina aliũ, sed semper eundẽ ipsum. Proinde vnum est hoc sacrificium, hac ratione. Alioquin quoniã in multis locis offertur, multi Christi sunt? Nequaquã, sed vnus vbiq; est Christus, & hic plenus existens, & illic plenus, vnum corpus. Sicut enim qui vbique offertur, vnum corpus est, & non multa corpora: ita etiam & vnum sacrificium. Põtifex autẽ noster ille est qui hostiam mundantẽ nos obtulit: ipsam offerimus & nũc, quæ tunc oblata quidẽ, consumi non potest. Hoc autem quod facimus, in commemorationẽ quidem fit eius quod factũ est. Hoc enim, facite, inquit, in meam commemorationẽ. Non aliud sacrificium, sicut pontifex, sed idipsum semper facimus: magis autẽ recordationem sacrificij operamur. Sed quia sacrificij huius mentionẽ feci, volo pauca ad vos initiatos dicere, pauca quidẽ mensura, magnam autem habentia virtutẽ, & vtilitatem. Nõ enim nostra sunt, sed diuini spiritus, quæ dicuntur. Quæ ergo sunt? Plurimi ex hoc sacrificio semel accipiũt in toto anno, alij bis, alij sæpi°. Ad omnes ergo nobis sermo est, nõ ad eos qui hic sunt tantũ, sed etiam ad eos qui in eremo sedent. Illi enim semel in anno participãtur, fortassis enim & post duos ãnos. Quid ergo est? Quos magis acceptabimus? Eósne qui semel, an eos qui sæpi°, an illos qui raro accipiunt? Neque illos qui semel, neque qui sæpius, neq; qui raro: sed eos qui cum munda conscientia, qui cum mũdo corde, cum vita irreprehensibili, isti semper accedãt. Qui vero tales non sunt, neq; semel. Quid ita? quia iudicium sibi accipiũt, & damnationem & suppliciũ. Et nõ mireris. Sicut enim cibus naturaliter nutritorius existens, si in eũ, qui prauis cibis corruptus est incidat, omnia perdit & corrũpit & efficitur occasio morbi: sic etiã ista quæ ad hæc terribilia pertinẽt sacramẽta. Frueris mensa spiritali, mẽsa regali, & iterũ polluis cœno os tuum? perungis vnguẽto precioso, & iterũ fœtoribus illud imples? Dic mihi, rogo, cum demũ annuo reuoluto tẽpore cõmunices: quadraginta dies putas tibi sufficere ad mũdationem peccatorũ totius tẽporis? & iterũ septimana transeunte tradis teipsum sordibus primis? Dic enim mihi, si saluus factus quadraginta diebus ab ægritudine longa, iterum te illis morbificatoribus cibis tradas, nõne & primũ laborem perdes? Si enim naturalia sic mutantur, quanto amplius voluntaria? Vtputa, naturaliter videmus, & sanos habemus oculos secũdum naturã: sed aliquando ex mala quadã affectione læditur noster obtutus. Si igitur naturalia mutantur, quanto amplius quæ ad voluntatẽ pertinẽt? Quadraginta dies tantũ tribuis saluti animę tuę: arbitror autem, quia neq; quadraginta dies, & speras propitiari deum? Locaris ne, dic quæso, Hæc dicens non ab vna in anno perceptione vos veto, sed volo semper vos accedere: sanctis hęc cõcessa sunt. Hoc etiã diaconus insonat in illa hora sanctos vocans, & per hanc vocẽ veluti maculas inspiciẽs. Sicut eñ in grege, vbi multæ quidẽ sanæ sunt pecudes, multę autem scabie plenæ sunt, necesse est vt hæ prohibeãtur à sanis: sic etiã in ecclesia, quoniã alię quidẽ sunt sanæ pecudes, aliæ autẽ viciatæ: per hanc vocẽ dirimit has ab illis, penetrans vbique per vocẽ illam tremendã sacerdos sanctos vocãs & attrahẽs. Quia enim impossibile est hominem scire interiora proximi, quis enim scit hominum, inquit, quæ sunt hominis nisi spiritus hominis, qui in ipso est? hãc emittit vocẽ postquã sacrificium perficitur, vt nullus simpliciter & quomodo libet ad fontẽ spiritualẽ veniat. Etenim in grege, nihil prohibet eodẽ iterum exemplo vti, morbidas quidẽ intrò recludimus, & in tenebris habemus, & alia nutrimẽta tribuimus: neq; ex aëre mũdo, neq; ex pascuis puris, neq; ex fonte, qui foris est, eas permittimus sumere. Et hic igitur ipsa vox pro vinculis quibusdam est. Nõ potes dicere: Nesciebam, ignorabam: quia periculum sequitur hanc causam. Maxime autẽ & Paulus testificatus est hanc causam. Sed dicis, non legi: non est hęc excusatio, sed crimen. Per singulos dies intras ecclę-

Supr. 9. g

Luc. 22. b

De eucharistico sacrificio.

De excluãdis mãdis.

1. Cor. 2. a

ecclesiã,& adhuc istud ignoras? Veruntamen vt neq; hanc tibi excusationẽ inuenias, ꝓpterea in altiori loco stãs magna voce & trementi cõclamat, veluti quidam prẽco, manus sustollens in altum, altius etiã ipse stãs, omnibus manifestus efficitur, † & manu illa tremenda, & continua voce reclamans,]alios quidẽ vocat, alios autem prohibet, non manu hoc faciens, sed lingua clarius, q̃ si manu hoc faceret. Vox enim illa in auditũ irruens nostrũ, veluti manus, alios quidem expellit, & excludit, alios autẽ introducit & repręsentat. Dic eũ rogo, in Olympiacis certaminibus, nõne stabat præco, & magnum atq; altum clamans, & dicens: Si quis hũc accusat, ne forte seruus est, ne forte fur, ne forte malignorũ morũ, quanuis certamina illa nõ sint animæ, neq; morum, sed fortitudinis corporalis. Si itaq; vbi corporũ versatur exercitatio, multa inquisitio efficitur volũtatis: quãto magis hic vbi totum certamen gerit anima? Stat igitur nunc etiã prẽco noster, non caput vniuscuiusq; continens & producens: sed omnia simul capita interiora cõtinens, & non eis cõstituit alios accusatores, sed ipsos sibi. Non eũ dicit: Si quis fortè hũc accusat. Sed quid? Si quis seipsum accusat: quãdo enim dicit sancta, sanctis hoc dicit. Si quis nõ est sanctus, nõ accedat. Non simpliciter dicit à peccatis mũdus: sed, sanctus. Sãctũ enim non mundatio peccati tantũ facit, sed etiam præsentia spiritus, & bonorũ operum opulentia. Non enim, inquit, volo à cœno vos solum mũdos esse, sed etiam albos esse, & pulchros. Si eũ rex Babyloni⁹ ex captiuitate eligẽs iuuenes, honestos forma, & decoros facie elegit: multo amplius & nos adstãtes mẽsæ regali honestos specie animæ esse oportet, ornatũ habẽtes aureũ, stolam mundã, calceamẽta regalia, vultũ animæ formosum, oportet eam ornatu aureo circundatam esse, cingulum veritatis habere. Talis accedat, & calicem tangat regalẽ. Si autem quis pannis est sordidis obsitus, & illuuie plenus, & ingredi mensam regalẽ voluerit, attende quanta patietur, non sufficientibus quadraginta diebus mundare illũ ab his, quę in toto tempore deliquit. Si enim gehenna non sufficit, quanuis ęterna est (propterea enim æterna est) quãto minus breue istud tempus. Neque enim pœnitẽtiam validã demonstrauimus, sed debilem. Eunuchos maxime oportet adstare regi: eunuchos dico albos mẽtem, nullam habentes sordem, neq; maculam, excelsos intelligentia, oculũ animæ mansuetum habentes, & acutum videntẽ, circunspectum & agilem: sed nõ somnolentum, neque supinum, honestate multa plenum, lõge ab impudentia & à supinitate, vigilem, sanum, neq; tristem valde & à mœrore deiectum, neque diffusum, & humidum. Hunc nos oculũ efficere possumus & ad videndũ acutum facere, & pulchrũ: quando eum non ad fumũ adducimus, neq; ad pluuerem. Tales quippe sunt cũctę res humanæ. Sed ad auram tenuem, ad leuem aërem, & conspicuũ, & excelsum, & silentio multo plenũ, & munditia, & multa delectatione recreamus illũ velociter, & confortamus ex deliciis tantæ cõtemplationis. Vides opulentias & diuitias multas, nõ adducas illuc oculũ tuum: cœnũ est hęc res, fumus est, vapor malignus, tenebrę, & angustiæ multæ, & curarum præfocatio. Vides hominem cultorem iustitiæ & suis rebus contentum, & multam habentem latitudinem & remissionem, nihil curantem, nullas solicitudines huius vitæ habentem, huc oculum tuũ dirige, huc extolle, multo meliorem illum facies & clariorem: nõ terrę floribus ei delicias faciens, sed virtutis, hoc est, tẽperantia, mansuetudine, & cęteris omnibus. Nihil enim sic perturbat oculum, sicut cõscientia mala. Turbatus est, inquit, in ira oculus meus: nihil sic tenebrosum facit. Ex ista eũ libera offensione, & facies eum vehementem & fortẽ, qui semper nutriatur † rebus bonis.]Cõtingat autem omnes nos & istũ eundem oculum, & alias animę nostræ operationes, tales præparare & habere, quales vult Christus, vt imposito nobis capite nostro digni efficiamur, & ambulemus quo voluerit, qui dixit: Volo vt vbi ego sum, & isti sint mecũ, vt gloriam meam videant: qua cunctos nos contingat perfrui, in Christo Iesu domino nostro, cum quo patri, vnà cum sancto spiritu, gloria, imperium, honor, nunc & semper, & in secula seculorum, Amen.

† & alta voce in tremendo illo silẽtio exclamans,

Ab exemplo Olympiacorum certaminum.

Homilia xviij. ex cap. x.

Vperius cum dicit sacrificium & oblationem, & holocautomata, & pro peccato noluisti, neque placita sunt tibi quæ secundum legem offeruntur, tunc * *dixi: Ecce venio vt faciam voluntatem tuam deus. Tollit prius vt secundum confirmet, in qua voluntate sanctificati sumus per oblationem corporis Iesu Christi semel oblatam: & omnis quidẽ sacerdos adstabat quotidie ministrans, & easdẽ ipsas hostias frequenter offerens, quæ nunquam possunt auferre peccatum. Ipse tertia autem vnam pro peccatis offerẽs hostiam, in perpetuum sedet in dextera dei: de cætero expectans donec ponãtur inimici eius scabellum pedum eius*, &c. Anterioribus quidem ostendit inutiles esse hostias ad integram mundationem: & formam magis eas esse, & in multis deficere: sed quia occurrebat ei hoc, id est si formę erant, quomodo veritate veniente, vniuersæ non cessauerunt, neq; discesserũt, sed adhuc celebrãtur. Hoc ergo hic agit, ostẽdens quia iam nõ celebrantur, neq; velut formę: non enim eas acceptabiles habet deus. Et hoc nõ ex nouo iterũ testamento, sed ex prophetis ostendit, ex superioribus tẽporibus proferens testimoniũ, q̃ iam desinant & cessent, & vanè cuncta hęc agãt, qui semper spiritui sancto resistunt. Et ostendit ex abundanti non nunc eas quieuisse, sed statim ex ipsa præsentia Christi. Et quomodo in nouissimis non eos soluerit Christus, sed iam antea solutæ sint, & tũc venerit? Ne fortè enim dicerent, quia & sine hoc sacrificio poteramus deo placere: * per illa expectauit ea redargui, & tunc aduenit. Sacrificium, inquit, & oblationẽ noluisti. Omnia quippe abstulit per hoc, & cũ generaliter dixisset, dixit etiã & specialiter: Et holocautomata, & pro peccato noluisti. Oblatio autẽ erat quicquid extra sacrificiũ erat: Tunc dixi, ecce venio. De quo istud dictum est? De nullo alio, nisi de Christo. Hic nihil causatur de offerẽtibus, ostendens quia hęc non propter malignitates eorum non suscepit, sicut alibi dixit. Sed quia redarguta erat hæc res, & reprehensa erat, nullã habens virtutẽ, neq; tempus aliquod oportunum: Quid ergo hoc sibi vult ad illud, quod sæpius offerebãtur sacrificia? Non solum ex eo quod sæpius manifestũ est, inquit, quia debilia sunt, & quia nihil profecerunt: sed etiam ex eo, q̃ non ea acceptabilia habeat deus, veluti infructuosa & inutilia. Et alibi inquit: Quia si voluisses sacrificium, dedissem vtique: ergo & propter hoc manifestat quia non vult. Proinde sacrificia non sunt voluntatis dei, sed sublatio sacrificiorũ: Ergo præter voluntatem dei sacrificant. Quid est, vt faciam volũtatem tuam? Meipsum, inquit, tradere, hoc est dei volũtas. In qua voluntate sanctificati

* dixi. id est per illa, vel per illos nẽpe prophetas.

sanctificati sumus. Aut etiã aliud dixit. Quoniam sacrificia non mũdant homines, sed voluntas dei. Proinde igitur sacrificare nõ est volũtatis dei. Et quid miraris, si nũc non est voluntatis dei, quãdo nec ex initio diuinę volũtatis fuerit? Quis enim exquisiuit, inquit, ista de manib⁹ vestris? Quomodo ergo ipse imperauit? Cõdescendẽs. Sicut enim dixit Paulus: Volo omnes homines esse, sicut & meipsum, in cõtinentia. Et iterũ, inquit: Volo iuuenes nubere, filios procreare: duas voluntates cõstituit, sed non ambæ eius sunt, etiãsi imperet: sed hæc quidem eius est, idcirco etiam sine cautione eam cõstituit, Illa autem non est eius, etiãsi ipse velit: ꝓpterea & adiũcta ratione proponitur. Primũ enim cũ accussasset eas, quia luxuriabãtur aduersus Christũ, tunc dixit: Volo iuuenes nubere, filios procreare: sic etiã hic non erat eius volũtas prẽcedẽs, vt sacrificia fierẽt. Sicut enim dicit: Nõ volo mortem peccatoris, sed vt cõuertatur & viuat. Et alibi dicit, quia non solum voluit, sed etiã desiderauit hoc, quãuis cõtra sit, quę super disposita est voluntas. Quomodo ergo nõ vis? & quomodo alibi desideras? Quod validę volũtatis est indiciũ. Sic & hic: In qua volũtate, inquit, salui facti sumus. Quomodo salui facti sumus? Per oblationẽ corporis Iesu semel. Et omnis quidẽ sacerdos stat per singulos dies ministrãs, & easdẽ ipsas hostias frequenter offerens. Nam stare signũ est ministrationis: ergo sedere signum est vt ei ministretur. Iste autem cũ vnã pro peccatis obtulisset hostiã, in perpetuũ sedet in dextera patris, de cætero expectãs donec ponãtur inimici eius scabellum pedum eius. *Vna quippe oblatione perfecit in perpetuũ eos, qui sanctificãtur, testificatur autẽ nobis & spiritus sanctus.*

1.Cor.7.b

1.Tim.5.c

Ezec.18.g

Dixit, quòd illę non offeruntur: & argumẽtatus est & ex scripturis, & sine scripturis, sed & dictũ prophetícũ adhibuit dicẽs: Quia sacrificium & oblationem noluisti, dicit quidẽ quia dimisit peccata. Iterũ & hoc ex scripto testimonio approbat. Testificatur quippe nobis, inquit, spirit⁹ sanct⁹. *Postquã enim dixit: Hoc testamẽtũ, quod testabor ad eos post dies illos, dicit domin⁹, dãs leges meas in cordibus eorũ & in mẽtibus eorũ scribã eas: & peccatorũ eorũ, & iniquitatũ iam nõ ero memor amplius. Porrò vbi est remissio horum, nõ est ampli⁹ oblatio pro peccato.* Ergo dimisit peccata quando testamentum dedit: testamentum autẽ per sacrificium dedit: si igitur dimisit peccata per vnã hostiã, non iam amplius opus est secunda. Sedet, inquit, in dextera dei de cętero expectans. Pro qua causa est ista dilatio? Vt ponãtur, inquit, inimici ei⁹ sub pedib⁹ eius. Vna quippe oblatione perfecit in perpetuũ eos, qui sanctificãtur. Sed fortassis dicet aliquis, quare nõ cõfestim posuit? propter fideles nascituros. Vnde ergo certum, quia ponentur? Ex eo quòd dixit, quia sedet: Mẽtionem iterum facit testimonij illius, dicentis: Donec ponã inimicos eius sub pedib⁹ eius. Inimici autẽ ei⁹ Iudæi sunt. Deinde quoniam dixit: Donec ponãtur inimici eius sub pedibus eius. Vehementer autẽ vrgebant, huius gratia omnia quę sequũtur ponit, quæcũque de fide loquitur. Qui sunt autem inimici? Infideles omnes & dæmones. Et hìc multã subiectionem significãs, non dixit: vt subiiciãtur: sed, vt ponãtur sub pedibus eius. Non igitur efficiamur ex numero inimicorũ. Non enim soli inimici, qui infideles sunt: sed etiã isti, qui vita immunda pleni sunt. Prudentia autem carnis inimica est in deũ. Legi enim dei nõ subiicitur, neque potest. Quid ergo, inquit? Non est hoc crimen? Et valde quidẽ crimen est. Malus enim vsquequo est malus, non subiicitur quidem, mutari autem & fieri bonus potest.

Rom.8.a

Abiiciamus igitur intelligẽtias carnales. Quæ sunt autẽ carnalia? Quæcũque corpus quidem florere faciunt, & luxuriari, viciant autẽ animam: vt puta, diuitię, delicię, gloria, cũcta hęc carnis sunt, amor corporũ. Nõ igitur amemus ampliora, sed paupertatẽ semper consectemur. Ista enim magnũ bonũ est. Sed humilẽ facit, inquis, & infimũ. Hoc quippe opus nobis est: multũ nãque nobis hoc cõducit. Paupertas quippe, inquit, humiliat virũ. Et iterũ Christus dixit: Beati pauperes spiritu. An ideo doles, quòd viam habes ad virtutẽ ducentẽ? nescis quia ista multã fiduciam nobis tribuit? Sed sapiẽtia, inquis, pauperis ꝓ nihilo habetur. Et iterũ alter quidã dixit: Diuitias & paupertatẽ ne dederis mihi, & ex camino paupertatis libera me. Quomodo autem si diuitię, & paupertas ex deo sunt, malũ est paupertas aut diuitiæ? Quare ergo hæc dicta sunt? Hęc dicebantur in veteri testamento, vbi multa ratio diuitiarũ habebatur, vbi paupertatis plurimus erat contẽptus, vbi hoc quidẽ maledictum erat, illud benedictio: sed nunc nequaquã ita est. Sed vis audire paupertatis prędicamẽta? Ipsam professus est Christ⁹, & dixit: Filius autẽ hominis nõ habet vbi caput suum reclinet. Et iterũ discipulis dicebat: Nolite possidere aurum, neque argẽtum, nec duas tunicas. Et Paulus scribẽs, dicebat: Tãquam nihil habentes, & omnia possidentes. Et Petrus dicebat ei, qui ex natiuitate sua claudus erat: Argẽtum & aurũ non est mihi. Et in ipso veteri testamẽto, vbi in admiratione habebantur diuitiæ, quínam erant mirabiles? nónne Helias, qui prẽter melotidẽ nihil habebat? nõne Heliseus, nónne Ioãnes? Nemo igitur sit humili & deiecto animo propter paupertatẽ: nõ est paupertas quę facit humilẽ, sed diuitię quæ cogunt quẽquam opus habere plurimis, multis gratias habere compellẽtes. Quid Iacob erat pauperius, dic mihi? qui dicebat: Si dederit mihi dominus panẽ comedere, & amictũ indui. Nũquid sine fiducia erãt Helias & Ioãnes? Nónne ille quidẽ Achab redarguebat, hic autẽ Herodẽ? Iste quidẽ dicebat, nõ tibi licet habere vxorem Philippi fratris tui. Helias verò ad Achab cũ fiducia dicebat: Nõ ego peruerto Israël, sed tu & dom⁹ patris tui. Vides quia hoc maximè facit fiduciã, hoc est paupertas? Nã diues seruus est, obnoxius existẽs damnis, & tribuẽs omni volenti eũ nocere. Ille autem nihil habens, proscriptionẽ non timet, neque cõdemnationẽ. Nequaquã ergo paupertas facit sine fiducia esse. Christus enim cũ paupertate mittebat apostolos in causam fiducia opus habentẽ multa. Valde enim fortis est pauper, & non habet vnde iniuriã patiatur, vel lędatur. Diues vndique facilis est ad captiuandũ: cõtingit eidẽ veluti si aliquis funes trahat multos, & lõgos, & facile sit eum apprehẽdere: sic etiam in diuite contingit. Sunt enim serui, aurũ, argẽtum, & decem milia rerũ, & innumerę curę, & discrimina multa, necessitates plurimę, quę omnibus eũ captu facilẽ reddũt: nudũ autem haud facile quis capiat. Nullus igitur iã paupertatẽ calamitatis causam esse putet: si enim virtus assit: omnes diuitię mundi, neque vt lutũ, neque vt stipula erũt illi cõparatæ. Hanc igitur consectemur, si voluerimus intrare regnũ cœlorũ. Vende enim omnia tua, ĩquit, & da pauperib⁹, & habebis thesaurũ in cœlo. Et iterum: Difficile est diuitem intrare in regnum cœlorũ. Vides quomodo etiãsi non adsit

Morale

Mãtt.5.a

Pro.30.b

Mãtt.8.c & 10.a

2.Co.6.b

Acto.3.a

Gen.28.d

Mar.16.e

3.Reg.18.e

Mat.19.c

Ibidem.d

adſit accerſi debeat? Tantum videlicet bonũ eſt pau-
pertas. Eſt em manuductrix quædã in via, quæ ducit
ad cœlũ, vnctio athletica, exercitatio quædã magna
& admirabilis, port° trãquillus. Sed opus habeo plu-
rimis, inquis, & nolo ab aliquo gratis accipere quic-
quã. Sed & hoc diues te miſerior eſt: tu quidẽ fortaſ
ſis cibũ gratis poſtulas, ille autẽ ,p decẽ milib° cauſis
impudẽs exiſtit, vt plura habeat. Proinde diuites ma
gis ſunt qui † multa petunt, & quibus ſæpenumero di-
gni nõ ſunt,]vtputa, ſæpius eos, qui in ordine militari
ſunt, & ſæpe eò redigũtur vt iis qui ſerui ſunt, op° ha-
beãt: pauper autẽ neq; ipſo imperatore indiget, ac ſi
opus habeat, magis in admiratione erit, quoniam ad
hoc ſemetipſum demiſit, cùm poſſit etiã diues fieri.
Nemo igitur cauſetur de paupertate, tãquã cauſa ſit
multorũ malorũ: neq; contradicat Chriſto, qui pefe-
ctionẽ illã dixit eſſe virtutis, dicẽs: Si vis perfectus eſ
ſe. Hoc enim ipſe & verbis dixit, & operib° ipſis oſtẽ-
dit, & per diſcipulos ſuos docuit. Sectemur ergo pau
pertatẽ. Maximũ quippe bonum eſt paupertas vigi-
lãtioribus: fortaſſe nonnulli ex audientibus contra-
dicunt, & nõ eſt mihi incredibile. Multis quippe eſt
morbus apud plurimos hominũ, & tãta pecuniarum
tyrannis, vt nec vel verbis patiãtur ei renũciare, quin
& iſti renunciationi contradicãt: longè abſit hoc ab
anima Chriſtiana, nihil enim opulẽtius eo, qui pau-
pertatẽ ſponte diligit, & cum alacritate ſuſcipit. Quo
modo autẽ hoc, inquit? Dicam: & ſi vultis ipſo impe-
ratore ditiorẽ eſſe pronũtio eum qui ſpõtè paupertatẽ
elegit. Ille quidem opus habet pluribus, & in cu
ris eſt cõſtitutus, & veretur ne minus ei fiat, ad ea quę
neceſſaria ſunt ſtipẽdiis militaribus: iſte autẽ omnia
affluenter habet, & de nulla re timet, & ſi timet, nõ ,p
tãtis tamẽ. Quis, dic mihi, ditior eſt, qui per ſingulos
dies exigit, & feſtinat plura colligere, & timet ne ali-
quid ei deficiat: an ille, qui nihil colligẽs in affluẽtia
multa conſiſtit, & nullius eget? Fiduciã quippe virtus
tribuit, & dei timor, nõ pecuniæ. Illę nãque & in ſer-
Eccl.20.d uitutẽ redigunt. Munera, inquit, & dona exceçant o-
culos ſapientiũ, & quaſi frenum in ore auertunt cor-
reptiones. Cõſidera quomodo pauper Petr° Ananiã
diuitẽ vltus eſt. Nõnne ille quidem diues erat, iſte au
tem pauper? ſed vide illũ quidem cũ authoritate lo-
Actõ.5.b quentem, & dicentem, Dic mihi, ſi tanti vẽdidiſti a-
grum? illum autem cum ſubiectione dicẽtem, ita eſt,
tãti. Sed quis dabit, inquis, mihi eſſe ſicut Petrus? Li-
cet tibi, ſicut & ille fuit, eſſe, ſi volueris, ,piice quę poſ
ſides: diſtribue: da pauperib°, ſequere Chriſtũ, & eris
talis. Quomodo, inquis? Ille ſigna faciebat. An iſtud
eſt, dic mihi, quod Petrũ fecit celebrẽ, an nõ fiducia,
quę erat in conuerſatione? Non aduertis Chriſtũ di-
Luca.10.c centẽ. Nolite gaudere, quia dæmones vobis ſubiecti
ſunt? Si volueris perfect° eſſe, audi quid dixit Petrus:
Actõ.3.a Argentũ & aurum non eſt mihi, quod autem habeo,
tibi do. Si quis habet argẽtum & aurũ, illa nõ habet.
Quid ergo? inquis, plurimi neq; illa, neq; iſta habent.
Quotquot ſpõte pauperes ſũt, omnia bona habẽt. Si
enim mortuos non reſuſcitãt, neque claudos curant:
attamen quod omnibus maius eſt, fiduciã habent ad
deũ. Audient enim in die iudicij beatam illã vocem:
Mat.25.c Venite benedicti patris mei (quid iſto melius?) poſſi-
dete prępara tũ vobis regnum à cõſtitutione mundi.
Eſuriui em, & dediſtis mihi mãducare: ſitiui & dedi-
ſtis mihi bibere: hoſpes erã, & collegiſtis me: nud° e-
rã, & operuiſtis me: infirmus erã, & in carcere, & viſi-

A taſtis me. Poſſidete prępara tũ vobis regnũ à cõſtitu-
tione mũdi. Fugiamus igitur cupiditatẽ, vt adipiſca-
mur regnũ: nutriam° pauperes, vt nutriamus Chriſtũ,
vt cohęredes eius efficiamur, in Ieſu Chriſto domino
noſtro, cũ quo patri, vnà cũ ſpiritu ſancto gloria, im-
periũ, honor nũc & ſęper, & in ſecula ſeculorũ, Amẽ.

Homilia xix. ex cap. x.

Habentes ergo fratres fiduciam in introitum ſanctorum, in ſanguine Ieſu Chriſti, quam nobis dedicauit viam nouam & viuam, per velamentum, hoc eſt † † carnem carnis ſuæ: & ſacerdotem magnum in domo dei, accedamus cũ ſuam. veraci corde, in certitudine fidei, aſperſa habentes corda à conſcientia mala, & lauatum corpus aqua munda: retineamus cõfeſſionem non vacillantem. Habentes ergo fratres fiduciã
in introitum ſanctorum, in ſanguine Ieſu Chriſti, quã
nobis dedicauit viam nouam & viuam. Oſtendit di-
ſtantiam põtificis, & hoſtiarum, & tabernaculi, & te-
B ſtamenti, & repromiſſionis, & multam differentiam.
Siquidem illa quidem tẽporalia, hæc autem æterna:
illa quidem de proximo pereuntia, hæc autem per-
manentia: illa quidem infirma, hæc autem perfecta:
illa quidem figuræ, hæc autem veritas. Nõ enim iux-
ta legem mandati, inquit, carnalis: ſed iuxta virtutem
vitę inſolubilis, & tu es ſacerdos in perpetuum. Ecce
perpetuitas ſacerdotis, & de teſtamento illo dixit,
quod vetuſtum eſt. Quod autem veteraſcit atque ſe-
neſcit, proximum eſt interitui. Hoc autem teſtamen-
tum nouum, & remiſſionem peccatorũ habens, illud
autẽ nihil huiuſmodi. Nihil quippe perfecit lex, in- Supra 7.d
quit. Et iterum: Sacrificium & oblationem noluiſti. Pſal.39.b
Illud quidẽ manifeſtũ, hoc autem nõ manufactum:
illud quidẽ ſanguinem hircorum habebat, hoc autẽ
C domini: illud quidẽ ſtantem ſacerdotem, hoc autem
ſedentẽ. Quoniam igitur cũcta illa minora ſunt, hæc
autẽ maiora, ,ppterea inquit: Habentes igitur fratres
fiduciã, Vnde? ſicut enim cõfuſionem faciunt pecca-
ta, ſic fiduciã omnium remiſſio peccatorum, & quòd
cohęredes facti ſumus, & quòd tãta dilectione frui-
mur. In introitũ, inquit, ſanctorum. Introitũ hîc cœ-
lũ dixit, & acceſſum ad ſpiritalia. Quã dedicauit, hoc
eſt, quã conſtruxit, quam præparauit, & quam initia-
uit. Dedicatio quippe dicitur initiũ vtendi. Quã præ
parauit, inquit, & per quã ipſe perrexit viam nouã &
viuã. Et hîc certitudinẽ ſpei declarauit, nouã dicẽs.
Conatur enim oſtẽdere cũcta maiora nos habere. Si
quidẽ nunc apertę ſunt portę cœli, quod neque tem
pore Abrahę cõtigit. Viam nouam, inquit, & viuen-
tem. Prima enim mortis erat, ad infernũ ducens: Iſta
D verò vitæ, & nõ dixit vitæ, ſed viuentem illam voca-
uit, hoc eſt, prękcepta. Per velamẽtum, inquit, * carnis † carnis, vel carnẽ, per appoſitionem.
ſuę. Hæc quippe caro ſecabat primò viã illã ipſi, de-
dicauit autẽ illã hac ratione, quoniam ipſe in ea per-
rexit. Velamẽtum autem meritò vocauit. Cùm enim
eleuatus eſſet in altum, tũc apparuerũt cœleſtia. Ac-
cedamus itaque, inquit, cũ veraci corde. In quo acce
damus? Sãctitate, fide, ſpiritali cultura. In veraci cor-
de, In *certitudine fidei*: quia nihil eſt viſibile horũ: ne
que ſacerdos iã, neque ſacrificiũ, neque altare: quã-
quã nec ille ſacerdos viſibilis eſſet, ſed intus ſtaret: il-
li autẽ foris, hoc eſt, vniuerſus populus. Hîc autẽ non
ſolũ hoc effectũ eſt, quia ſacerdos ingreſſus eſt in ſan
cta, ſed etiã quia nos intramus: propterea, inquit, in
certitudine fidei. Poteſt quippe credi & ſimpliciter
cũ hęſitatione, quales ſũt nũc plurimi, dicẽtes: quo-
niã quorũdam erit reſurrectio, quorũdum autẽ non.

Hoc

Hoc nõ eſt fides. In certitudine, ĩquit, fidei. Sic opor
tet credere, quomodo certi ſum° de viſibilib°, & ad-
huc ampli°. Hîc enim aliquãdo erratur, hoc eſt, in his
quę vidẽtur: illic autẽ nequaquam: hic quidem ſen-
ſu percipimus, illic autẽ ſpiritu. Aſperſi corda noſtra
à conſcientia mala. Oſtendit quia non fides ſola, ſed
etiam vita cũ virtute quęritur, & vt nihil ſibi quiſque
conſcius ſit malignitatis. Sancta enim iſta non cũ cer
titudine ſuſcipiũt eos, qui non ita afficiuntur. Sancta
enim ſunt, & ſancta ſanctorũ. Hîc autem homo nul-
lus prophanus ingreditur. Illi autẽ corp° aſpergebãt,
nos conſcientiã. Proinde poſſumus etiam nũc aſper
gi eadẽ ipſa virtute. Et abluti, inquit, corp° aqua mũ-
da. Lauacrũ baptiſmatis in hoc loco dicit: Baptiſm°
enim corporum mundatio non eſt, ſed animæ. *Fidelis
enim eſt qui promiſit.* Quid promiſit? Quòd oporteat ire
illuc, & intrare in regnũ. Nihil igitur ſcruteris, neque
rationes expetas. Fide opus habent noſtræ cauſæ. *Et
cõſideremus*, inquit, *inuicẽ ad prouocationẽ charitatis, & bono
rũ operũ, non derelinquentes congregationẽ noſtrã, ſicut cõſuetu
do eſt quibuſdã: ſed exhortãtes, idq; hoc magis, quod videtis ap-
Phil.4.a propinquantem diem.* Et iterũ alibi dicit: Dominus pro-
pe eſt, nihil ſoliciti ſitis. Nunc autẽ ,ppinquior eſt no
bis ſalus. Tẽpus iam abbreuiatum eſt. Quid eſt nõ de
relinquentes cõgregationem noſtrã? Scit ex cœtu &
Mat.18.e cõgregatione multã eſſe fortitudinẽ. Vbi enim fue-
rint duo, vel tres, inquit, cõgregati in nomine meo, i-
Ioan.17.b bi ſum in medio eorũ. Et iterũ: Vt ſint vnum, ſicut &
Actõ.4.f nos. Et iterũ: Ommium erat cor vnum, & anima vna.
Nõ autẽ hoc ſolùm, ſed quia etiam charitas augeſcit
per cõgregationem. Charitatẽ autem auctam, neceſ-
Act.12.a ſe eſt etiã quę dei ſunt conſequantur. Oratio autem,
inquit, intenta à populo fiebat, & rurſum, vt ſint vnũ
C ſicut nos, inquit, ſecundũ quod conſuetudo eſt qui-
buſdam. In hoc loco nõ ſolùm cõmonuit, ſed etiam
culpauit. Conſideremus nos, inquit, inuicẽ ad prouo
cationẽ charitatis, & bonorum operũ. Scit etiã hoc
ſolere fieri ex congregatione. Sicut enim ferrũ aliud
ferrũ reddit acutum, ſic etiam cœtus charitatis facit
augmentũ. Lapis ad lapidem contritus, ignem emit-
tit: quantò magis anima animę cõmixta. Sed non ad
æmulationẽ, inquit, ſed ad prouocationem charita-
tis. Quid eſt ad prouocationẽ charitatis? Et amplius
diligere & diligi. Et bonorum operum. Vt in hoc ha-
beant ęmulationẽ. Si em facere, quàm dicere maio-
ris virtutis eſt, quãtum ad doctrinã pertinet, multos
habetis etiã vos doctores in veſtra multitudine per
opera ipſa hoc facientes. Quid eſt, accedamus cũ ve-
raci corde? hoc eſt, ſine ſimulatione. Væ em inquit, ti
D mido cordi, & manib° diſſolutis. Nihil ſit, inquit, fal-
ſum in nobis: nõ alia quidẽ dicamus, alia verò cogi-
temus, hoc enim mẽdaciũ eſt: neque ſimus puſillani-
mes, neq; hoc enim cordis eſt veracis. Non credẽdo
em puſillanimitas efficitur. Quomodo autẽ erit hoc?
Si certos per fidẽ noſipſos reddiderim°. Aſperſi cor
da. Quare non dixit mundati? differentiã aſperſionis
volens oſtendere, aliud quidẽ eſſe dei dicit, aliud au-
tem noſtrũ. Abluere quippe, & aſpergere cõſcientiã,
dei eſt: cum veritate autẽ accedere, & in certitudine
fidei, noſtrũ eſt. Deinde etiã fidei dat propriã virtu-
tẽ ex veritate & ex promittente. Quid eſt, abluti cor-
pus aqua mũda? Quę mundos faciat, aut quę non ha
beat ſanguinẽ. Deinde ſubiungit iam quod perfectũ
eſt, hoc eſt, charitatẽ. Non derelinquẽtes, inquit, cõ-
gregationem noſtram: quod faciẽtes nonnulli, con-

A gregationes ſcindũt. Frater quippe à fratre adiutus, Prouo.18.a
ſicut ciuitas munita eſt. Sed cõſideremus nos inuicẽ
ad prouocationem charitatis. Quid eſt cõſideremus
nos inuicem? Si quis fuerit virtute præditus, hũc imi-
temur, in eum intẽdamus, vt diligam° & diligamur.
Ex dilectione quippe bona opera fiũt. Magnũ quip-
pe bonum eſt ipſa cõgregatio: ipſa nanque charitatẽ
reddit feruentioręm, & ex ea cũcta optima generãtur.
Nihil nanque bonũ eſt, quod nõ per charitatem fit.
Iſtam igitur cõfirmemus inuicẽ. Plenitudo quippe Morale
legis charitas eſt: nõ enim labore opus habemus, aut Rom.13.c
ſudoribus: ſi dilexerimus inuicẽ, ſpontanea nobis via
ſternitur ducẽs ad virtutẽ. Sicut enim in via publica
cõtingit, ſi quis initiũ eius apprehendat, recta via du-
citur, & nõ habet op° vt manu ducatur: ſic etiã in cha
ritate, tantùm arripe principiũ, & ſtatim manum tibi
B prębẽs ipſa te deducit, & dirigit. Charitas, ,pximo ma Ibidem. e
lum non operatur, nõ cogitat malũ. Cõſideret quiſ-
que ſemetipſum, quo modo afficitur erga ſeipſũ, non
ſibi inuidet, omnia ſibi cõprecatur bona, omnibus ſe
prehonorat, omnia ſub ſe vult cõſtituere. Si igitur &
cirea alios ſic afficiamur, omnia mala ſoluũtur. Non
erũt inimicicię, nõ cupiditas. Quis enim ſeipſum cir-
cunuenire volet? Nullus. Sed contra habebimus cõ-
muniter cũcta & ceſſabimus cõgregantes nobiſipſis.
Et hoc ſi fecerimus, retentio mali in corde locũ non
habebit. Quis enim velit retinere malũ? quis velit ſi-
biipſi iraſci? nõnne omniũ maximè nobiſipſis igno-
ſcimus? Si ergo ſic in proximos afficiamur, nũquã re-
manebit ĩ corde mali retẽtio. Et quomodo poſſibi-
le eſt hoc, inquis, diligere ,pximũ ſicut ſeipſũ? Si non
fecerũt etiã hoc alij, bene putas impoſſibile: ſi autem
C fecerunt, manifeſtum eſt, quia per negligẽtiam à no-
bis nõ efficitur: ſed & aliâs nihil impoſſibile imperat
Chriſtus, in tantũ vt etiam multi ſupergreſſi ſint eius
prękcepta. Quis ergo, inquis, fecit hoc? Fecit hoc Pau-
lus, Petr°, omnis chor° ſanctorũ. Sed ſi dicã, quia pro
ximos dilexerũt, nihil magnũ dico. Inimicos ſic ama
uerũt, quomodo non amauit quiſquam ſuos vnani-
mes. Quis em ſuſcipiat pro vnanimis in gehennã ire,
cùm ire poſſit ad regnum? Nullus. At Paulus ,p inimi Rom.9.a
cis hoc ſuſceptũ habebat, pro lapidãtibus & flagel-
lãtibus eũ. Qualis ergo nobis erit venia, qualis excu-
ſatio, ſi ne minimã quidẽ charitatis portionẽ, quam
oſtẽdit circa inimicos Paulus, nos erga amicos oſtẽ-
derimus? Et beatus itẽ Moſes ante iſtum pro inimicis Exo.32.e
voluit lapidantibus eũ, deleri de † libro dei. Et Dauid † libro vi-
rebellantes aduerſus ſe videns interẽptos, dixit: Ego ta.
D paſtor peccaui, & iſti quid fecerũt? & Saulẽ inter ma- 2.Reg.
nus habens, occidere noluit, quin etiã ſaluauit, idque 24.c
cùm ipſe in periculo eſſet cõſtitutus. Si autem hęc in 1.Reg.
veteri teſtamẽto, qualẽ veniã nos habebimus in nou- 24.a
uo teſtamẽto conuerſantes, & neque ad mẽſuram il-
lorũ peruenientes? Niſi enim abundauerit, inquit, iu- Matt.5.c
ſticia veſtra pluſquàm ſcribarũ, & phariſęorum, non
intrabitis in regnũ cœlorũ. Cùm ergo etiam minus
habeamus ab illis, quomodo intrabim°? Diligite, in- Luc.6.c
quit, inimicos veſtros. Dilige igitur inimicum, nõ e-
nim illi pręſtas, ſed tibi. Quo modo? Similis efficieris
deo: ille igitur ſi ametur à te, nihil lucratur, à cõſeruo
quippe dilectus eſt: tu autẽ ſi dilexeris cõſeruum, ma
gnũ lucrũ facies, & efficieris ſimilis deo. Vides quia
nihil gratię illi pręſtas, ſed tibi: ipſum meritum enim
nõ illi, ſed tibi cõparas. Quid ergo, inquis, ſi ſit mali-
gnus? Tãtò maior erit & merces, & pro malignitate

ſua

ſua debes illi gratiã, nõ ſecus quàm ſi impẽdiſſet tibi multa milia beneficiorũ. Si enim non eſſet valde malus, neque tibi merces valde creſceret. Proinde quòd pro cauſa nõ amãdi dicis, quia malignus eſt, hoc ipſum eſt cauſa amãdi. Aufer contrariũ certatorem, & auferes occaſiones coronarum. Nõ intueris athletas quomodo ſacculos arena replentes ita exercitãtur? tu autẽ opus non habes ſtudium his impẽdere. Plena eſt vita humana exercitantibus te & facientibus fortiorẽ: non vides quia & arbores quãtò magis ventis commouẽtur, tantò amplius fortiores efficiuntur, & denſę? Et nos igitur ſi fuerimus lõganimes, fortiores erimus. Vir longanimis, inquit, multus eſt in ſapiẽtia: qui autẽ eſt puſillanimis, fortiter eſt ſtultus. Intueris quãta illius viri laus eſt, & quãta huius accuſatio? fortiter, inquit, ſtultus, hoc eſt, valde ſtultus. Proinde nõ ſimus puſillanimes adinuicem. Nõ enim hoc ex inimiciciis cõtingit, ſed ex puſillanimitate animę. Si verò fuerit fortis, omnia facilè tolerabit, & nihil eã poterit demergere, ſed ad tranquillos eã portus adducet: quod cõtingat nos omnes adipiſci, gratia & miſericordia domini noſtri IeſuChriſti, cum quo patri, vnà cum ſancto ſpiritu gloria, imperium, honor, nũc & ſemper, & in ſecula ſeculorum, Amen.

Homilia xx. ex cap. x.

Pontè nãque peccãtibus nobis poſtquàm accepimus veritatis cognitionẽ, nõ relinquitur vltra hoſtia pro peccatis. Sed terribilis quædã expectatio iudicij, & ignis zelus conſumpturus aduerſarios, &c. Arbores quę bene plãtatæ ſint, & reliquam habuerint diligentiã, agricolarũ adhibitã manibus atq; laboribus, ſi nullã referant laborum viciſſitudinem, radicitus euulſę, igni tradũtur. Tale quiddam & in cauſa cõtingit baptiſmatis. Cùm enim nos Chriſtus plantauerit, & irrigatione ſpiritali potiti fuerimus: ſi deinde nullũ fructũ afferamus, ignis nos expectabit gehẽnæ, & flamma inextinguibilis. Paulus igitur hortatur ad charitatẽ, & fructificationẽ bonorum operum, ex vtilibus inuitans. Quæ ſunt autẽ hęc vtilia? Quoniam introitum habemus ad ſancta, quã dedicauit nobis viã nouã. Poſtquã ex vtilibus inuitauit ad opera bona, vult etiã nũc ex metuendis, & triſtibus idipſum facere. Poſtquàm enim dixit, Non relinquentes congregationem noſtram, quẽadmodum quibuſdam vſus eſt: ſed, exhortãtes hoc amplius, quod videtis appropinquãtẽ diẽ, intulit dicẽs: Sponte nanque peccãtibus nobis, poſtquàm accepimus veritatis cognitionẽ. Opus eſt, inquit, bonis operib⁹; opus eſt, & valde opus. Spõtè nãque peccãtibus nobis poſtquã accepim⁹ veritatis cognitionem, vltra nõ relinquitur hoſtia pro peccatis. †Mũdatus es,] liberat⁹ es à criminibus, factus es fili⁹. Si ad primũ vomitum reuerſus fueris, iterũ te abdicatio expectat, & ignis, & huiuſmodi alia: non enim eſt hoſtia altera. Hîc iterũ aduerſũ nos inſurgũt qui pœnitentiã auferunt, & quiad baptiſmum ſegnes accedunt. Illi quidẽ dicentes, quoniam nõ eſt tutum nos ad baptiſmum accedere, ſiquidẽ non eſt altera remiſſio. Iſti autem dicẽtes, non eſt tutum dare peccatoribus ſacramenta, ſiquidẽ non eſt altera remiſſio: quid ergo ad vtroſque dicemus? Quoniã in hoc non pœnitentiã excludit, neque propitiationem, quę fit per pœnitentiã: neque repellit, & deiicit per deſperationem delinquentem: non enim ita inimicus eſt ſalutis noſtrę. Sed quid? ſecũdum excludit lauacrum. Non enim dixit, nõ eſt vltra pœnitentia, neque dixit, non

† renouatus es.

A eſt vltra remiſſio: ſed hoſtia, inquit, vltra non eſt: hoc eſt, crux ſecũda vltra nõ eſt, hoſtiã quippe hãc vocat. Vna nanque hoſtia perfecit in perpetuũ eos qui ſanctificãtur, non ſicut Iudaica. Propterea enim ſurſum ac deorſum tã multis diſputauit de hoſtiis, quoniam vna eſt: non hoc ſolùm volẽs oſtendere, quoniã differt à Iudaicis iſto modo: ſed etiã cautos nos volens efficere, ne ſperemus vltra, ſecũdum Iudaicã legem, aliam hoſtiam. Sponte quippe peccãtibus nobis, inquit. Vide quomodo pronũ ſe oſtẽdit ad veniã tribuendã. Sponte, inquit, peccantibus nobis. Proinde non ſpõte peccãtibus, datur venia. Poſt cogitationẽ, inquit, veritatis, ſiue Chriſti, ſiue cunctorum dogmatũ: vltra non remanet hoſtia pro peccatis. Sed quid? Terribilis, inquit, expectatio eſt iudicij, & ignis zelus cõſumpturus contrarios. Contrarios enim, non infi-
B deles dicit tãtùm, ſed etiam fideles contraria virtuti agentes, ſiue quia & domeſticos ac familiares idẽ ipſe ignis accipiet, qui & cõtrarios. Deinde cõſumpturum eos oſtẽdit, dicens: Ignis zelus cõſumpturus eſt cõtrarios. Sicut enim beſtia prouocata quę eſt valde ſęua & agreſtis, nõ ceſſat donec apprehẽdat aliquẽ, & deuoret: ſic etiam ille ignis tanquã aliquis zelo ſtimulatus, quẽcunque apprehẽderit, non dimittit, ſed deuorat & dilacerat. Deinde etiam ſermonem infert comminationis, quod iſtud meritò fit, quod iuſtè id quod ad fidem proficit, cùm oſtẽderimus, quia iuſtè aliquid fit. *Irritam nanque quis faciens legem Moſi*, inquit, *Deut. 17.* *ſine miſeratione corã duobus vel tribus teſtibus moritur.* Sine miſeratione, inquit, vt nulla ſit venia, nulla miſericordia, quãquam Moſi eſſet illa lex. Plurima nãque ipſe diſpoſuerat. Quid eſt corã duobus vel tribus? Si duo
C vel tres teſtificati fuerint, confeſtim iudiciũ dant. Si igitur in veteri teſtamẽto, vbi lex Moſi irrita fit, tantum eſt ac tale ſupplicium: *Quãtò putatis peius merebitur ſupplicium: qui filium dei cõculcauerit, & ſanguinem teſtamẽti cõmunem exiſtimauerit, & ſpiritũ gratiæ cõtumelia affecerit?* Et quo modo cõculcat quiſquam filium dei? Quando qui ipſius eſt particeps in myſteriis, peccatũ committit, inquit, nónne illũ cõculcat? nónne ipſum contẽnit? Sicut enim ea quæ conculcamus, nullius momẽti pẽdimus: ſic & qui peccant, Chriſtum nullius momẽti exiſtimant, & ſic peccant. Factus es corpus Chriſti, & tradis teipſum diabolo, vt cõculces Chriſtum? Et ſanguinem, inquit, communem iudicauerit. Commune quid eſt? Immũdum, ſiue quod nihil amplius à cęteris habet. Et ſpiritũ gratię contumelia affecerit. Qui enim beneficiũ non ſuſcepit, iniuria affe-
D cit benefacientẽ: fecit te filium, tu autem vis fieri ſeruus: venit ad habitandũ apud te: tu autem adducis ei cogitationes malignas. Chriſt⁹ habitare voluit apud te, tu autẽ eum conculcas per crapulam, per ebrietatẽ. Audiamus qui indignè ſacramẽtorum participes ſumus, audiamus qui indignè ad mẽſam illam accedimus. Nolite, inquit, ſanctũ dare canib⁹, neque mittatis margaritas veſtras ante porcos, ne fortè cõculcẽt eas pedibus ſuis: hoc eſt, ne cõtẽnant, ne reſpuãt. *Matt. 7.* Sed nõ hoc dixit, ſed quod terribili⁹ eſt, ex terribilioribus coartat animas audientiũ Sufficiens enim erat etiã hoc ad conuertendũ eos, non minus quàm conſolatio, & ſimul differentiã & ſupplicium oſtendit, & iudiciũ ipſis relinquit, vtpote de re clara, & quę manifeſtè cõſtarer. Quãtò ergo arbitramini, inquit, peius mereri ſupplicii. In hoc loco videtur mihi & de myſteriis aliquid ſignificare. Deinde & teſtimoniũ ſubiungit

iungit dicẽs, *Horrendum eſt incidire in manus dei viuentis:* *Deu. 52. c & Rom. 12. d* *ſcriptũ eſt enim: Mihi vindictam, & ego retribuã. Et iterũ: Dominus iudicabit populum ſuum.* Incidemus, inquit, in manus domini, & nõ in manus hominũ. Sed niſi pœnitẽtiã egeritis, in manus domini incidetis. Iſtud horrendũ, illud verò, nẽpe incidere in manus hominum nihil eſt. Cùm viderimus igitur quẽnquã hîc puniri, non cõtremiſcamus ad pœnam pręſentem, ſed contremiſcamus ad futurã. Secũdum miſericordiã eius, & indignatio ei⁹ eſt, & ſup peccatores requieſcet furor ei⁹. Simul etiã aliud ſignificat in hoc loco. Mihi, inquit, vindictã, & ego retribuã. De inimicis hoc dictũ eſt, qui malè faciunt, non de his qui malè patiuntur. Hîc autem & cõſolatur eos, tantum non dicens, *Pſa. 134. c* permanet in ſempiternũ deus & viuit. Proinde etiãſi nunc nõ recipiũt, poſtea recepturi ſunt: illos oportet cõgemiſcere, nõ nos. Nos enim in illorũ incidim⁹ manus, illi autẽ in manus dei. Neque enim qui patitur, aliquid malũ patitur, ſed qui facit: neque beneficiũ
Morale percipit, qui iuuatur, ſed qui beneficium pręſtat. Hęc igitur ſciẽtes patientes efficiamur ad patienda mala, & prõpti ad benefaciẽdum. Hoc autem poterimus, ſi pecunias, & gloriam contẽnamus. Et qui has exuerit paſſiones, omnib⁹ hominib⁹ erit liberior, & eo qui purpura induitur, locupletior. Intueris quãta fiãt mala ꝓpter pecunias? non dico quãta propter auariciã, ſed in eo quòd affectione & paſſione quadã tenemur circa pecunias. Verbi gratia: ſi perdit aliquis pecunias, vitã ducit omni morte peiorẽ. Quid doles ô homo? quid lachrymas? quia te à cura cuſtodiẽdi ſuperflua liberauit deus? quia nõ ſedes tremẽs & metuens? Dic itaque, ſi te quiſquã alliget & theſaurum, præcipiens vt illi ſemper aſſideas, & vigilẽ curã alienis impẽdas: nõne doleres, & difficulter ferres? Tu teipſum alligauerasvĩculis peſſimis, & quia illa ſeruitute liberatus es, doles? Verũ quippe eſt, quoniã ex opinione veniũt & mœrores, & gaudia, veluti ſi aliena habeamus, ſic ipſa cuſtodim⁹. Nũc ad mulieres mihi ſermo eſt: habet quędam mulier forſitan veſtimentũ ex auro cõtextũ, & hoc excutit, & expuluerat, inuoluit lin teaminib⁹ mũdis, cum cautela cuſtodit, tremit ſuper illud, & nõ eo fruitur. Aut enim moriẽ, aut vidua facta eſt, aut ſi horũ nihil cõtingat, metuens ne aſſiduo vſu atteratur, & eo fraudetur, alio modo ſeipſam eo fraudat, cũ ei parcit. Sed dicis, quia illud dimittitalij: ſed neque hoc certũ eſt. Si verò etiã & alij dimittat, & illa ſimiliter eo vtetur. Et ſi quis ſcrutetur in domibus, inueniet ex maxima parte precioſa veſtimenta quę aliis excellũt, in maiori honore haberi, & nõ ali-
D ter quã animatos dominos coli: Non enim vtitur eis aſſiduè, ſed vereẽ, & tremit tineas, & alia huiuſmodi rodere & comedere ſolẽtia. Remouet plurima, in vnguẽtis, & aromatibus ponit, & neq; permittit, vt quorumuis conſpectui pateant, ſed ipſa ſæpenumero illa cũ viro ſuo diligenter ordinat, & cõtinet. Nónne rectè, dic mihi, idololatriam, auariciam vocauit Paul⁹? Quantũ enim illi honorẽ circa idola oſtendunt, tantum & iſti erga veſtimẽta ſua, & circa ea quæ habent ex auro cõfecta. Vſquequo non cœnũ iſtud euacuamus? vſquequo luto & laterib⁹ adhęrebimus? Sicut enim illi Ægyptiorũ regi laborabãt, ſic & nos diabolo laboramus, & flagellamur multò grauiorib⁹ flagellis. quãtò enim anima pręſtantior eſt corpore, tantò grauius curis flagellamur per ſingulos dies, & timore concutimur curã gerentes, & tremẽtes. Sed ſi volue-

A rimus ingemiſcere ad deũ, ſi voluerimus ad eum reſpicere, mittet nobis non Moſen, neq; Aaron, ſed verbum ſuum & cõpunctionem donabit. Hoc autẽ verbum veniẽs, & apprehẽdens animas noſtras, liberabit nos à ſeruitute amara, & educet nos de Aegypto infructuoſa & inutili, & de ſtudio noſtro vanũ habẽte laborẽ, & de ſeruitute quę nullũ habet lucrum. Illi quidẽ ſaltem aureis ornamẽtis ſumptis, tanquã mercede laboris capta egreſſi ſunt: nos autẽ nihil, atque vtinã nihil. Etenim etiam nos ſumimus nõ aurea, ſed ægypti mala, hoc eſt peccata, & ſupplicia, & pœnas. Diſcamus igitur quid nobis ſit vtile, diſcam⁹ iniuriã pati, hoc enim eſt Chriſtiani. Cõtẽnamus pecunias, ne ſalutem noſtram contẽnamus. Cõtemnamus pecunias, & non contẽnemus animã, ipſa eſt quę ſubiicietur ſuppliciis: ipſa eſt quę afficietur tormentis: illa hîc remanẽt, iſta deſcẽdit illuc. Quare ergo, dic mihi,
B luges, & nõ ſẽtis? hęc ad auaros dico. Ad eos verò qui ab auaris lædũtur, ferte fortiter auaras illas impoſturas: ſeipſos interimũt illi, nõ vos. Vos quidem priuãt pecuniis, ſemetipſos autẽ propiciatione dei, & adiutorio. Qui autẽ illa nudatur, & ſi circundetur omnibus mũdi diuitiis, omnibus erit egẽtior. Sicut & qui omnib⁹ pauperior eſt, ſi iſtã habeat, omnib⁹ erit opulẽtior. Domin⁹, inquit, paſcit me, & nihil mihi deerit. *Pſal. 22. a* Dic autẽ mihi, ſi haberes aliquẽ virum magnũ, atque mirabilem, & valde te amantẽ, & tui curam gerentẽ: deinde cognoſceres quoniã ſemper victurus eſſet, & quòd non eũ morte præuenires, & cũcta tibi impertiens, cũ fiducia ſuis rebus nõ aliter quã tuis frui permitteret, nũ velles aliquid poſſidere? num etiã ſi omnibus nudus eſſes, ditiorẽ tamẽ te eſſe putares, illum
C habẽdo? Quid ergo luges, quia pecunias non habes? Sed cogita, quia ablatæ tibi ſũt occaſiones peccãdi. Sed dices, quia qđ habebã, amiſi; ſed acquiſiſti propiciationẽ dei. Et quo modo acquiſiui, inquies? quia dictum eſt: Quare non iniuriã magis patimini? Dictum *1. Cor. 6. b* eſt, quia beati qui omnia gratè ſuſcipiũt. Intellige igitur quãto dei fauore potitur⁹ ſis, ſiquidẽ iſta operib⁹ ipſis oſtẽderis. Vnũ quippe tãtùm à nobis quæritur, vt in omnib⁹ gratias agam⁹ deo, & omnia habebimus abundãter. Vtputa: Perdidiſti auri libras decẽ milia, age gratias cõfeſtim deo, & cẽtũ milia acquiſiſti per vocem illã, & gratiarũ actionẽ. Dic enim mihi, quando beatũ iudicaſti Iob? Quando habuit illos multos camelos, & pecudũ greges, & armenta boũ: an quãdo illã vocẽ emiſit, Dominus dedit, dominus abſtu- *Iob. 1. d* lit? Etenim diabolus propterea nobis dãna facit, non
D ſolùm vt pecunias nobis auferat, ſcit enim quia nihil ſunt, ſed vt propter has cogat nos dicere aliquid blaſphemũ. Sic etiã in cauſa beati Iob, nõ hoc agebat tãtùm, vt eum pauperẽ faceret, ſed vt is blaſphemiã ore proferret. Cùm ergo omnibus eum nudaſſet, attẽdequid dixerit ad eũ per mulierem. Dic aliquid aduerſus deũ, & morere. Iniquiſſime, omnib⁹ eum nudaſti, quid amplius quęris? Sed nõ hoc agebã, inquit: aliud eſt propter quod iſta feci omnia. nondũ ad quod volebã, profeci. Conabar enim nudare eum diuino auxilio, ꝓpterea eũ pecuniis nudaui. Hoc eſt quod volo, illud autẽ nihil eſt, ſi hoc nõ fecerit: nõ ſolùm nihil lęſus eſt, ſed etiã iuſtior effectus. Intueris quia ſcit etiã malignus dęmon ille, quantum damnum eſt huius rei. Et adhuc vide illũ per mulierem inſidias cõſuẽtẽ. Aduertite omnes viri qui vxores habetis amatrices pecuniarũ, & cogẽtes blaſphemare deum. Recordamini

cordamini Iob. Sed videamus, si placet eius etiã multã mãsuetudinẽ, quo modo eã obmutescere fecerit: †& quid, inquit? Velut vna ex insipiẽtibus mulieribꝰ locuta es.] Verè corrumpũt mores bonos colloquia mala. Semper quidẽ, sed maximè in ęrũnis, & in clandibus, tũc qui mala suadẽt, habent virtutem. Si enim etiã à seipsa anima prona est ad mœrores & anxietates: quãtò magis cùm cõsultor, & suasor affuerit? nón ne ad ipsum infernũ demergitur? Magnũ quippe bonum est mulier, sed etiam malum magnũ: quòd verò malum magnũ sit, attende ex qua parte voluerit suffodere murum tam fortem. Nõ eum domuit, inquit, ablatio pecuniarũ, nihil magnum operatum est hoc dãnum. Propterea, inquit, Nisi in faciẽ tibi benedixerit. Intendis ad quid festinabat, ad quã rem aspirabat? Si igitur gratè feramus, & hęc recipiemꝰ: Et si nõ receperimus, maior erit merces. Cùm enim certasset fortiter, tũc ei & hęc restituta sunt. Cũ ostẽdisset diabolo, quoniam non propter hęc eum coleret, tunc & ista ei tribuit. Talis enim est deus noster, cũ nos viderit nõ affixos rebus secularibus & caducis, tũc nobis eas largitur. Cùm nos viderit spiritualia pręponẽtes, tũc & carnalia donat: antè autem nequaquã, ne quãdo auellamur à spiritalibus. Custodiens autẽ nos, nõ dat carnalia, vt vel volentes nolentes ab eis separet. Non, inquis, sed si accepero, saturabor, & magis gratias agã. Falsum est, ô homo, tunc enim maximè eris negligens. Quid ergo est, inquit, q̃ plurimis tribuit? Vnde certũ est, q̃ ipse tribuat? Et quis, inquit, aliꝰ tribuit? Auaricia eorũ & rapina. Et quo modo, inquit, permittit hęc fieri? Sicut & homicidia, & furta, & violẽtias cæteras. Quid ergo, inquit, dicimus de his, qui ex parẽtibus sucipiũt hæreditates, qui & ipsi multis malis pleni sunt? Quid hoc est, inquis, quo modo eos permittit deꝰ his perfrui? Permittit eos sicut & fures, & homicidas, & cęteros male facientes. Nõ enim est tẽpus iudicii nũc, sed cõuersationis bonę. Sicut iam dixi, & nũc iterũ dico, quia amplius luent suppliciũ, quando cunctis perfruũtur bonis, neq; meliores efficiuntur. Nõ enim omnes æqualiter punientur, sed hi qui etiã post beneficia mali permãserũt, amplius puniẽtur: qui autẽ cum paupertate vixerunt, non ita. Et quòd hoc ita sit, audi quid dixerit ad Dauid: Nonne dedi tibi omnia domini tui? Cùm ergo videris iuuenẽ sine laboribus hæreditate paterna suscepta in malicia perseuerantẽ, certè scito, quia supplicium ei adiicietur, & pœna crescet. Nõ ergo hos ęmulemur, sed eos potius, qui virtutẽ suscipiunt, qui diuitias spiritales possidẽt. Væ enim, inquit, qui cõfidunt in diuitiis suis. Beati omnes qui timẽt dominum. Ex vtris esse mauis? dic mihi. Vtique ex his qui beatificãtur: ergo hos æmulare, nõ illos, vt possis etiã illa bona, quæ eis reposita sunt, nancisci: quæ cõtingat nos omnes cõsequi in Christo Iesu domino nostro, cum quo patri, vnà cum sancto spiritu gloria, imperium, honor nũc & semper, & in secula seculorum, Amen.

†vt quid, inquit, vel lat vna ex insipientibus mulieribꝰ loquta es? Ibid. 2. c
1. Co. 15. d
Iob. 1. b

Homilia xxi. ex cap. x.

*Redeãt autem vobis in memoriam pristini dies, in quibus illuminati magnũ certamen sustinuistis passionũ. Et nunc opprobriis & tribulationibus affecti spectaculum facti estis: nunc autẽ socij taliter patientium, nũ & †vinctis] compassi estis, & rapinas substantiarũ vestrarũ cum gaudio suscepistis, cognoscentes vos habere meliorẽ in cœlis substãtiam, & permanentem. Nolite itaque amittere confidentiã vestram, quæ magnam habet remunerationem. Patiẽtia enim vobis necessaria est, vt voluntatem dei facientes, reportetis promissionẽ. Adhuc enim modicum temporis, & qui venturus est veniet, & nõ tardabit: iustus autẽ meus ex fide viuit. Quòd si subtraxerit se, non placebit animæ meæ. Nos autem nõ sumus subtractionis filij in perditionẽ, sed fidei in acquisitionẽ animæ. Optimi medicorũ cùm altè secuerint, & per incisionẽ fecerint doloris augmentum, solatiũ statim afferunt, & remediũ illi loco, vbi dolor inest, & perturbatam refouẽt animã: postquàm autẽ recreauerint, alteram iam nõ adiiciunt sectionẽ, quinetiam illa quę facta sunt, medicaminibus mitioribus, & valentibus magnitudinẽ mitigare doloris, confouent: hoc etiam Paulus fecit. Postquàm enim cõcussit animas eorũ, & compunxit mẽtione gehẽnæ: & fidẽ fecit, quia omnibus modis oportet perire iniuria dei gratiam afficiẽtem, & hoc ex lege Mosi docuit, quia peritẽt, & aliis testimoniis amplius hoc affirmauit dicẽs: horrendũ est incidere in manus dei viuẽtis, ne multo timore desperantem animã absorberi faceret, cõsolatur eos per laudes, & hortationes, æmulationẽ domesticam eis proferens. Rememoramini, inquit, pristinos dies, in quibus illuminati, magnũ certamen sustinuistis passionũ. Multa est consolatio, vel hortatio, quæ ipsis fit operibus. Eũ enim qui aggressurus est rẽ aliquam, processu tẽporis promouere oportet, tanquam si diceret, Mox atque in fidẽ inducti, & in ordine discipulorum eratis, tantam alacritatem demonstrastis, tantam fortitudinem, nunc autem minimè: & qui consolatur vel hortatur, ex domesticis ac familiaribus rebus maximè hoc agit. Et non simpliciter dixit, certamen sustinuistis: sed addidit, magnum. Et non dixit, tentationes, sed certamẽ, quod est maximus titulus laudis, & maximarum prędicatio laudũ. Deinde & exequitur minutatim, dilatãs sermonem suum, & laudes plurimas proferẽs: Quo modo hoc? Nunc quidem, inquit, opprobriis & tribulationibꝰ spectaculum facti. Grauis quippe res est opprobrium, & idonea ad animã subuertendam, & ad excæcandã mentẽ: Nam audi quid dicat propheta, Cùm dicũt mihi, inquit, per singulos dies, vbi est deus tuus? Et iterũ: Si inimicꝰ exprobraret mihi, sustinerem. Quoniam enim valde appetens est glorię genus humanũ, propterea etiam facilè opprobriis captiuatur. Et nõ simpliciter dixit. Opprobriis, sed etiã cum multa fide hoc fecit, dicẽs, spectaculũ facti. Cùm enim quis secretò exprobratur, contristatur quidẽ: sed multò amplius, cum corã omnibus. Dic enim mihi, quantum erat malum discedẽtes ab infirmitate Iudaica, & ad optimam vitã transeuntes, & paternas traditiones cõtẽnentes, vt ab ipsis domesticis paterẽtur multa mala, & nullã haberent defensionem? Nõ possum, inquit, dicere, ista quidẽ vos esse passos, doluisse tamen, immò magis gaudebatis. Et hoc significauit, dicẽs: Socij taliter patiẽtiũ facti. Et ipsos apostolos producit in mediũ. Nõ solùm, inquit, in propriis passionibus nõ erubescitis, quinetiã aliis taliter patiẽtibus socij facti estis. Hoc & cõsolãtis est & hortãtis: non dixit, * sustinete tribulationes meas, efficimini socij mihi: sed, & vestras adflictiones boni cõsulitis, & vinculis meis compassi estis. Vides quia de seipso dicit, & de aliis vinctis? Nõ enim putastis vincula esse illa vincula, sed sicut athletę fortes, sic stetistis: quia nõ solùm in vestris opus non habuistis hortatione, vel cõsolatione, verum etiam aliis hortatio & cõsolatio facti estis. Et rapinas substãtiarũ vestrarũ cum gaudio suscepistis. Papę quanta fidei certitudo,*

Abd. 2. d
Hic sup. f
** φίρετι. id est, sustinete, vel sustinetis.*
†vinculis meis.

titudo, deinde causam quoq; ponit, nõ solùm ad certamina eos exhortãs, sed etiam vt nõ commouerentur in fide. Vestras, inquit, diuitias diripi videtes, sustinuistis: quòd necdũ apparet, tanquã pręsens appareret, cernebatis: quod syncerę fidei est, & eã ipsis operibꝰ ostẽdistis. Nã rapina illa fortassis violẽtię raptorũ adscribitur, nullus enim forsitan potuit violentos prohibere. Proinde necdũ hoc certum est. Et ant propter fidẽ illam rapinam sustinueritis. Quãuis hoc quoque certũ sit: Poteratis quippe, si voluissetis non ferre rapinam, abnegantes fidẽ. Sed quod isto multo est amplius, hoc fecistis, vt cũ gaudio ista toleraretis. Quod erat totũ apostolicũ opus, & dignum illis fortibus animabus, qui flagellati gaudebãt. Reuertebãtur enim, inquit, à facie cõcilij gaudentes, quia digni facti erãt pro nomine Iesu inhonorari. Qui enim cũ gaudio fert, ostẽdit quia habet mercedẽ: & quia †patitur dãnum:] fructus illi magnus fit illa res. Sed etiã quòd dixit suscepistis, vltroneã eorum patientiã declarauit. Quoniã suscepistis, inquit, cognoscẽtes vos habere meliorem substãtiam in cœlis, & permanentem: ac si diceret, firmam & stabilẽ: & quę perire nõ possit, sicut ista terrena perit. Deinde laudãs eos, dicit: Nolite itaque amittere confidentiam vestrã, quæ magnam habet remunerationẽ. Quid dicis? Non dixit, quoniã abieceratis & receperatis eam. Sed quid dixit? Quòd magis eos faceret fortiores, quia habetis illã, inquit, Quod enim amittitur, vt iterum acquiratur, labore multo indiget: quod autẽ tenetur ne amittatur, non itẽ. Ad Galatas autem è contrario dicit: Filioli mei quos iterũ parturio, donec formetur Christus in vobis. Et meritò. Illi enim remissiores erãt facti, propterea opus illis erat increpatiuo sermone: isti autẽ animo pusilliore erant, vnde mitiore magis sermone opꝰ habebãt. Nolite itaq; amittere, inquit, cõfidentiam vestram. Apparet ergo, quia in cõfidentia multa erant ad deũ. Quę magnã, inquit, habet remunerationẽ. Et quãdo eam sumemus, inquit? Ecce quę ex nobis erãt, omnia facta sũt. Propterea pręoccupat eorũ cogitationem, tantùm non dicẽs, si in cœlis intelligitis vos habere substãtiam meliorẽ, nihil in terra requiratis, sed tantùm hìc patiẽtia opus est: & non vt addatis, sed vt in eisdẽ ipsis permaneatis, vt nõ abiiciatis quod vobis impertitum est. Nullo vobis alio opus est, nisi vt stetis sicut stabatis, & ad finẽ venientes, participetis repromissionem. Patiẽtia, inquit, vobis necessaria est, vt voluntatẽ dei faciẽtes, reportetis repromissionẽ. Vno opus habetis tantùm, vt perseueretis, & expectetis futura, non vt iterum certetis, ad ipsam iam coronã proximi facti estis: certamina cũcta sustinuistis, vincula, tribulationes, substãtię vestrę direptę sunt: quid est ergo, nisi quia de cęterò ad hoc statis, vt coronemini? hoc solùm, tolerate aduẽtũ coronę. O quãta magnitudo exhortationis, & cõsolationis, veluti si quis ad athletam hoc diceret, qui cũctos superasset, ac deiecisset, & nullũ reliquũ haberet, qui sibi concertaret: & deinde futurũ non nisi vt coronaretur, & dilationẽ ferre nõ posset, dum arbiter certaminis adueniret, qui coronã daret: ille autẽ impatiẽter ferẽs, vellet exire & fugere, non tolerans sitim, & flãmam ęstuationis. Hoc igitur & ipse significauit, dicens: Adhuc enim modicum tẽporis & qui vẽturus est veniet, & non tardabit. Et ne fortè diceret, quando veniet, ex scripturis eos consolatur. Etenim, † inquit, ppe est salꝰ nostra. Ergo hoc dicit,] cõsolatur eos tanquã paruũ sit tẽpus, adhuc reliquũ. Et hoc nõ ex seipso dicit, sed ex scripturis: si enim iã diu est, ex quo dicitur: adhuc enim modicũ aliquantulũ, qui venturus est veniet, & non tardabit: manifestum est, quia nũc multò propior est. Proinde & perseuerare, & expectare non minima merces est. Iustus autẽ meus, inquit, ex fide † viuit. Quòd si subtraxerit se, nõ placebit animę meę. Magna est ista consolatio, & exhortatio, quãdo quis ostẽdit eos qui totum iam perfecerunt, per modicã negligentiam totum amittere: Nos autẽ, inquit, nõ sumus filij subtractionis ad perditionem, sed fidei, in acquisitionem animę. *Est autem fides sperandarum substãtia rerum, argumẽtum eorum quæ non videtur: in hac enim testimoniũ cõsecuti sunt seniores.* O quàm mirabili verbo vsus est, dicens: Argumentum eorum quę non videtur. Argumẽtũ quippe est in rebus admodũ manifestis: fides igitur visio est, inquit, nõ apparentium, & ad eandẽ certitudinem ducit, ad quam etiã quę videntur. Proinde neque circa ea quę videtur, incredulitas locum habet: neque iterũ fides dici potest, nisi cũ circa ea quę nõ videtur, amplius quàm circa ea quę videtur, certitudinẽ quis habuerit: Quoniã enim ea quę sunt in spe, sine substantia esse putãtur, fides eis tribuit substãtiam: magis autem eis non tribuit, sed ipsa est essentia eorũ. Vtputa, resurrectio necdum facta est, & necdum est in substãtia, sed spes facit eam subsistere in anima nostra, hoc est q̃ dixit, substãtia. Si igitur est argumentum eorum quæ non videntur: quid est quòd ea vultis iam videre, vt excidatis à fide, & desinatis iusti esse? Siquidẽ iustus ex fide viuit, vos autẽ si volueritis ea videre, iã nõ eritis fideles. Laborastis, inquit, certamina plurima sustinuistis, etiã ego hoc dico, inquit, sed expectate: hoc enĩ est fides: nolite hìc quærere quæ speratis. Hæc dicta quidẽ sunt ad Hebręos, cõmunis est autẽ admonitio etiã ad plurimos eorũ, qui hìc cõgregati sunt. Qualiter, inquit, & quali modo? ad pusillanimes & impatiẽtes ista dicũtur. Cũ enim viderint malignos prosperitatẽ habere tẽporalẽ, semetipsos autẽ aduersitatẽ, affligũtur, & impatiẽter ferunt, & desiderant vltionem eorũ & vindictã, & sibi mercedem laborum suorum iã reddi cupiunt. Adhuc enim modicũ, inquit, & aliquantulũ, qui vẽturus est veniet. Et nos igitur ad negligẽtes ista dicimus, quia omnibꝰ modis erit vltio, omnibꝰ modis vẽtura est, in ianuis est iã resurrectio. vnde hoc dicis, inquit? Nõ dico ex prophetis, neque enim ad Christianos solos nũc sermo est, sed etiam si paganus sit, cõfido valde, & approbationes affero, & eum doceo. Quo modo, inquit? Multa nãq; prædixit Christus, si non euenerunt illa, neq; istis credas: si autẽ euenerũt omnia illa, quid de reliquis dubitas? Esset fortassis difficile ad credendũ, cũ adhuc nihil euenisset illorum: nũc autẽ cùm illa euenerint vniuersa, his reliquis nõ credere, irrationabile est. Magis autẽ sub exẽplo hãc rem faciam clariorẽ: dixit Christus, quia Hierosolyma ad captiuitatẽ vẽtura est, & captiuabitur captiuitate, qualis non fuit antea, & quia nunquã resurget vel instaurabitur: hoc iã euenit, & ipso opere pcepit effectũ. Dixit itẽ, quia tribulatio erit magna: & similiter euenit. Dixit, quia sicut granũ sinapis seminatũ, ita dilatabitur verbi prędicatio: & hoc videmus per singulos dies, per totũ mundum discurrere. Dixit, quia qui derelinquũt patrẽ, aut matrẽ, aut fratres, aut sorores, habebũt & patres, & matres: hoc ipsis operibus intuemur impleri. Dixit, quia tribulationẽ habebitis,

Abd. 2. d
Ibidem.
†viuet. sic & postea
Cap. XI.
Acto. 5. g
†nõ patitur dammum, sed
Galat. 4. e
Morale
Abd. 2. d
Rom. 13. d
† cũ alibi dicit propior est nostra salus,
Luc. 10. f
Mat. 13. et Luc. 13. d
Mat. 19. d
Ioan. 16. g

habebitis,ſed cõfidite,quia ego vici mundũ:hoc eſt,
nemo vobis prẽualebit,&hoc rebus ipſis cueniſſe cõ
Mat. 16.c ſpicimus. Dixit,quia portę inferi nõ prævalebũt ad-
uerſus eccleſiam,licet perſecutionẽ patiatur: & quia
nullus extinguere poterit eius prẽdicationẽ:huic ꝓ-
phetiæ teſtificatur experimẽtum ipſarum rerũ,& ta-
mẽ valde erat hoc incredibile,cũ diceretur. Quare?
quia ſermones erant tantũ,& verba,& necdũ illa de-
mõſtratio prolata erat dictorũ:proinde valde credi-
Ibidem. bilia nũc facta ſunt. Dixit,quia cùm prædicatũ fuerit
24.a hoc euangeliũ in omnibus gentibus,tũc veniet finis:
ecce iã ad finẽ peruenim⁹. Maxima quippe pars mũ-
di euãgelizata eſt. Iã ergo finis inſtat, & imminet. Me
tuam⁹ igitur dilectiſſimi. Quid autẽ eſt? dic mihi. De
fine tu ſolicitus es,& ecce finis ꝓpe eſt,ſed & vitæ fi-
Pſal. 89.c nis vniuſcuiuſque prope eſt. Dies,inquit,annorũ no-
ſtrorũ in ipſis ſeptuagintaanni:ſi verò in potẽtatibus
octuaginta anni. Prope eſt dies iudicij,timeam⁹ itaq;
Pſal. 48.b fratres dilectiſſimi. Frater non liberat, liberabit ho-
mo? Multorũ nos illic pœnitẽtia capiet,ſed in morte
Ibi. 44.a null⁹ cõfitebitur illi:idcirco dicit: Prẽoccupem⁹ faciẽ
eius in cõfeſſione:hoc eſt,aduentum eius,& præſen-
tiã. Hîc enim quodcunque fecerimus,præualet: Illic
autẽ nequaquã. Si quis nos, dic mihi,in camino flã-
mante vel paruulo conſtituat tempore, nónne cũcta
tolerabim⁹ vt liberemur? ſiue pecunia proferẽda,ſiue
ſeruitus tolerãda ſit. Quot ſunt eorũ qui in morbos
acerrimos incidũt,& omnia dare prõpti ſunt, vt ſalu-
entur,ſi eis optio proponeretur? ſi igitur in hac vita
morbus parui tẽporis ita nos afficit,& cõtriſtat:quid
faciemus illic,vbi nulla erit vtilitas pœnitẽtiæ? Quã-
tis nũc repleti ſum⁹ omnes malis,& nõ ſentimus, in-
uicẽ mordemus, inuicem cõſumimus:iniuriãtes, ac-
cuſantes, incuſantes, mordemur gloria proximorũ.
Et attẽde, quod peius eſt, cũ voluerit quiſquam ſuf-
fodere opinionẽ,& famam proximi,dicit: hoc dixit
ille de illo: De⁹ ignoſce mihi,noli me de hoc diſcute-
re, auditionis debeo rationẽ:quid ergo dicis? Quid
dicis omnino,ſi nõ credis? quid dicis. Quid ex multo
rumore certũ reddere conaris? Quid deportas vbiq;
ſermonem,qui verus nõ eſt? tu ipſe nõ credis, & deũ
poſtulas,vt te nõ de hoc diſcutiat. Noli ergo dicere,
ſed poti⁹ tace,& omni timore liberaberis:ſed neſcio
vnde morbus hic in homines incidit. Verboſi nãque
& ſuſurrones facti ſum⁹, nihil nobis remanet in ani-
mo. Audi ſapientem quendam monentẽ,& dicentẽ:
Eccl. 19.b Audiſti verbũ,in te moriatur,confide,non te dirum-
Ibidem. pet. Et iterũ: Audiuit verbum ſtultus, & parturiuit ſi-
cut à facie infãtis mulier quę generat. Parati ſum⁹ ad
maliloquia,ad cõdẽnationes inſtructi:at ſi nihilaliud
mali operaremur,hoc idoneũ eſſet ad perdẽdos nos,
& in gehẽnam mittendos,& vt infinitis malis adob-
ruamur. Et vt integrè cognoſcas, aduerte prophetã
Pſal. 49. dicẽtem: Sedebas,inquit,& loquebaris aduerſus fra-
trem tuũ. Sed non ego,inquis,ſed ille,immo quidem
tu:ſi enim tu non diceres,alius nõ audiret: Et ſi ab a-
lio auditurus eſſet,tu tamẽ illius peccati nõ eſſes oc-
caſio. Oportet quippe obũbrare, & cõtegere delicta
proximorum: tu autem in põpam deducis ſub prẽ-
textu bonitatis,& nõ efficeris accuſator, ſed ſuſurro
& delir⁹,& ſtultus. O calliditatẽ, teipſum cõfũdis cũ
illo,& non ſentis:intuere autem quanta mala ex hoc
propagãtur: Ad indignationẽ prouocas deum: nónne
aduertis Paulũ dicentem de viduis & mulieribus
1.Tim.5.b verboſis? Non ſolũ ocioſę diſcunt,inquit, ſed & ver-

A boſæ,& curioſę circuneũtes domos,& loquẽtes,quę
nõ oportet. Proinde & ſi quãdo credideris ea quę di
cuntur aduerſus fratrem tuum,ne ſic tamẽ ea dicere
oportet, nedũ ſi incerta fuerint: ſed vbique quæ tua
ſunt inſpicis,metuis examinari à deo. Metue ergo,ne
etiã pro verboſitate diſcutiaris: hic enim nõ potes di
cere,quia nõ me diſcutiet deus pro verboſitate: hæc
enim res verboſitas eſt. Quid publicaſti malum? quid
augmentaſti? hoc enim exterminaturũ eſt nos: prop-
terea dicebat Chriſtus: Nolite iudicare,ne iudicemi- Mat. 7.a
ni. Sed de hoc nobis nulla ratio eſt,neq; nobis phari- Luc. 18.c
ſęi parabola illa imponit moderationẽ: atqui ille ve-
rã rem dicebat,quia nõ ſum ſicut & hic publican⁹. Et
dicebat nullo audiẽte, & tamẽ dãnatus eſt: ſi ille ve-
rũ dicebat,& nullo audiẽte, & tamen damnatus eſt:
qui falſa dicit,& quæ nec ipſe credit vbiq; deportat,
ſicut verboſæ mulieres,quid mali nõ patietur? quid
B mali non ſuſtinebit? Imponam⁹ iã ori noſtro oſtiũ at-
que cuſtodiã. Infinita enim mala ex verboſitate ſępi⁹
acciderũt,dom⁹ euerſę ſunt,amicicię diſſipatæ, & a-
lia multa peſſima contigerunt. Noli ſcrutari ô homo
cauſas proximi tui,ſed ſi loquax es,& hoc vicio deti-
neris,loquere quę tua ſũt ad deũ: ſic enim nõ erit vi-
ciũ illud viciũ,ſed virt⁹. Loquere quę tua ſũt ad ami-
cos,qui tibi valde amici ſũt,& iuſti,in quos habes cõ
fidẽtiã,vt orẽt pro peccatis tuis. Si enim alienas cau-
ſas dixeris,nihil tibi proderit, neq; aliquid lucraris,
quinetiã dãnificaberis: ſi verò quæ tua ſunt pronun-
cies, à domino tuo multã habebis mercedem. Dixi Pſal. 31.b
enim,inquit, pronũciabo aduerſum me iniquitatem
meã domino,& tu abſtuliſti impietatem cordis mei.
Vis iudicare? quę tua ſunt iudica. Null⁹ te culpat,ſi te
C condemnaueris: culpaberis autẽ,ſi non te condẽnes:
culpaberis,ſi nõ te redarguas: culpaberis,ſi nõ dolue
ris. Vidiſti illũ iraſcẽtem,indignãtem,aut aliud quid
abſurdũ facientem,conſidera cõfeſtim etiam tu,quę
tua ſunt. Et ſic neque tu illum validè cõdemnabis,&
teipſum liberabis põdere peccatorũ. Si ſic noſtra vi-
cia moderemur,ſi ſic negociemur vitã noſtrã,ſi con-
demnemus noſipſos,nõ peccabimus. Fortaſſis etiam
plurima bona operabimur in mãſuetudine,ac mode
ſtia cõſtituti, & omnibus fruemur quę promiſſa ſunt
diligẽtibus deum: quæ cõtingat nos omnes adipiſci,
gratia & miſericordia domini noſtri Ieſu Chriſti,cũ
quo patri,vna cùm ſancto ſpiritu,gloria,imperiũ,ho
nor nunc & ſemper,& in ſecula ſeculorum, Amen.

Homilia xxij. ex cap. xi.

D *Fide intelligimus perfecta eſſe ſecula verbo dei, vt ex* Gen.1.a
non apparentibus viſibilia fierent. Fide ampliorem
hoſtiam Abel quàm Cain obtulit deo, per quam te- Ibid.4.a
ſtimonium conſecutus eſt eſſe iuſtus: teſtimonium perhibente
muneribus eius deo, & per illam defunctus adhuc loquitur. Fi-
des forti anima & virili opus habet, & omnia ſuper-
grediẽte ſenſibilia, & infirmitatem ratiocinationum
hominum tranſeunte. Non enim poteſt aliter quiſ-
quam fidelis fieri, niſi ſeipſum à conſuetudine com-
muni abducat. Quia ergo animæ Hebræorum debi-
les erãt,& à fide quidem initium ſumpſerant,ex paſ-
ſionibus autẽ tribulationum puſillanimes efficiebã-
tur,& minus patienter ferebant, & concutiebantur,
primò eos ex eis ipſis adhortatus eſt,dicens: Redeãt
ad memoriam dies priſtini. Deinde ex ſcriptura diui
na dicẽte: Iuſtus ex fide† viuit: deinde ex ratiocina- Supr.10. Abac. 2.a
tionibus dicẽs: Fides eſt ſperandarum ſubſtantia re- † viuet.
rum,argumẽtum eorum,quę non vidẽtur. Nũc autẽ
ex proge-

ex progenitorib⁹ incipit loqui,magnis viris,& mira-
bilibus,tantũ non dicens: ſi illic vbi ante pedes erant
bona,omnes fide ſaluati ſunt,multo amplius nos. Cũ
enim inuenerit anima in eiſdẽ paſſionibus ſociũ, ſe-
quieſcit & reſpirat: hoc & in fide,hoc & in tribulatio
ne ſolet accidere. Proinde ſit in vobis conſolatio,in-
quit,ꝓ mutuã fidẽ. Valde enim incredulum eſt genus
humanum,& neq; de ſeipſo confidens,& timens pro
his,quæ ſe habere iudicat: ſed multã habet curã glo-
riæ,quę explurimis defertur. Quid ergo Paulus fecit?
Ex patribus eos hortatur,& primò ex cõmuni intel-
lectu. Dic enim mihi,inquit, quia fides accuſat⁹ veluti
res quæ nõ poſſit oſtendi, & quę deceptio magis ſit,
propterea oſtendit,quia maximę res per fidem,& nõ
per ratiocinationes perfectæ ſunt. Et quomodo hoc
oſtẽdit,dic mihi? Manifeſtum,inquit,eſt,quia ex non
exiſtẽtibus quę ſunt deus effecit, & ex non apparẽti-
bus apparentia,& ex nõ ſubſiſtẽtibus ſubſiſtentia. Et
vnde hoc? Quia & verbo hæc fecit. Ratiocinatio qui-
dem in hoc nihil nobis ſuffragatur: ſed & cõtrà, velu-
ti ex apparẽtibus apparẽtia putet eſſe facta. Propter-
ea maximè philoſophi nihil dicũt ex nullis exiſtẽtib⁹
eſſe,animales exiſtẽtes,& nihil fide percipientes. Re-
prehenduntur autem etiã ipſi, quando magnum ali-
quid & validũ dixerint,fide dicunt percipiendũ, ve-
luti quod deus ſine initio diciẽ,& ingenitus. Ratioci-
natio quippe in hoc nobis non ſuffragatur,ſed & cõ-
tra ſe habet. Attende nunc mihi multã vanitatẽ ipſo-
rum,deũ ſine initio dicunt, & ex nullis exiſtentibus.
Multo autẽ hoc mirabil⁹ eſt,quã dicere,quia ex nul-
lis exiſtentib⁹ quę ſunt deus fecit. Nã dicere ſine prin
cipio eſt deus,quia ingenitus,quia neq; à ſeipſo,neq;
ab alio genitus eſt,amplius eſt hæſitabile,quãtum ad
C ratiocinationẽ attinet,quã dicere ex nullis exiſtenti-
bus deus fecit quę ſunt. Hic enim multa ſunt credibi-
lia: hoc eſt,quia fecit aliquis,quia initiũ habuit qd̃ fa
ctum eſt: illic autem ſponte ingenitus,neq; initiũ ha-
buit neq; tempus. Nónne magis hęc fide indigẽt,dic
mihi? Sed nõ poſuit hoc,qd̃ multo erat amplius, ſed
†quod mi- †& cõtrà:]vnde,inquit,habemus quia deus hęc fecit?
nus erat. Ratiocinatio nõ ſuffragatur, Nemo enim quãdo hęc
fiebant aderat. Vnde ergo certũ eſt? Manifeſtum eſt,
quòd fidei res ſit. Fide intelligim⁹,inquit,perfecta
ſecula eſſe verbo dei. Quare fide? Quia ex nõ apparẽti-
bus facta ſunt quæ videntur,hoc autẽ eſt fidei. Poſt-
quam autẽ dixit,quod cõmune eſt: deinde & in per-
ſonis hoc enucleat. Etem̃ vir glorioſus mũdo æquã-
dus eſt: hoc autẽ & poſtea ſignificauit. Quia ergo in
D perſonis centum,vel ducentis hãc cauſam conſtituit,
deinde videns paruam numeri quantitatẽ,ſubiunxit:
Hic infr.g quibus dignus nõ erat mũdus. Et cõtemplare quem
primũ ponat. Eũ,qui mala paſſus eſt, & hoc à fratre.
† congrua & accommoda. † Propria] iſtorũ erat hæc paſſio: etenim,vos, inquit,
eadẽ paſſi eſtis à cõtribulib⁹ veſtris. Abel occiſus eſt
à fratre,nulla iniuria affecto,ſed propter deũ inuidẽ-
1.Theſ.2.c te: oſtendens quia & ipſi inuidiã patiebantur. Honor-
auit ille quidẽ deũ, & mortuus eſt pro honore dei,
& necdum reſurrectionem adeptus eſt: ſed deſideriũ
quidem eius manifeſtũ eſt: & quæ ab illo fieri debe-
bãt,facta ſunt: quę vero à deo,necdũ illi collata ſunt.
Hoſtiã vero in hoc loco dicit honorabiliorẽ, & cla-
riorem,& neceſſariã. Et nõ poſſumus dicere, inquit,
quia nõ eſt ſuſcepta, Suſcepit quidẽ deus, & dixit ad
Gene. 4.a Cain, Si recte offeras, recte autem non diuidas. ergo
Abel & recte obtulit,& recte diuiſit. Sed pro his quã

A retributionem accepit? Intetẽptus eſt manu fraterna,
& condemnationẽ, quã pater propter peccatũ pro-
meruit,hanc ipſe primus excepit rect⁹ exiſtẽs. Et hoc
crudeliora paſſus eſt,quod & à fratre,& primus,& tã
probabiliter & recte viuẽdo nullius exẽplum habẽs,
quem imitaretur,occiſus eſt. Ad quẽ enim attendens
imitat⁹ eſt hic, vt ſic honoraret deũ? Ad patrẽ & ma-
trem? Sed illi magis contumelia affecerũt deum pro
tantis beneficiis. Num ad fratrem attendit? Etiã ipſe
deum cõtumelia affecit. Proinde ex ſeipſo hoc bonũ
inuenit. Qui ergo tãto dignus erat honore,quid pati-
tur? Interimitur. Qualiter autem? Etiã aliud teſtimo-
niũ cõſecutus eſt,quòd eſſet iuſtus. Dicitur ignis de-
ſcẽdiſſe,& aſſumpſiſſe hoſtias eius. Pro eo ſiquidẽ,ad
Abel aſpexit domin⁹ & ad ſacrificia eius, incẽdit di- Ibidem.
xit. Cum & in verbis,& in operibus eius teſtificat⁹ ſit
de iuſtitia,& cum eum propter ſe extinctum videret,
B necdũ ei retribuit,ſed adhuc ſic dimiſit. Noſtræ autẽ
res nõ tales ſunt: Quomodo inquis? Nos enim & exẽ-
pla multa habemus,& hortamẽta, atque conſolatio-
nes,innumera & ſigna & miracula facta. Proĩde illud
erat vera fides. Quæ em̃ miracula ille vidit,vt crede-
ret,quia erit à deo aliqua retributio bonorũ? Nónne
ex fide ſola habuit hanc virtutẽ? Quid eſt,& propter-
ea mortuus adhuc loquitur? Ne in multã eos deſpe-
rationẽ adduceret, oſtẽdit eum ex parte perfruitum
retributione. Quomodo? Cura & ratio deo ſuper illo
multa eſt,& adhuc loquitur: hoc eſt,interemit quidẽ
eum,ſed non cum eo interemit eius gloriã atq;† me- †honorem
moriam. Nõ eſt ille mortuus,ergo nec vos moriemi-
ni. Quanto em̃ quis acerbiora paſſus fuerit,tãto ma-
gis gloria excreſcet. Quomodo adhuc loquitur. Hoc
C enim indiciũ eſt quòd viuat,quòd in ore omniũ ver-
ſatur,quòd omnes eũ admirantur,& beatificant. Qui
enim admonet alios, vt iuſti ſint, loquitur, nõ em̃ tã-
tum proficit ſermo,quantũ paſſio illius. Sicut em̃ co-
lum tantũ apparens loquitur, ſic & ille dũ in memo-
riam venit. Nunquã enim in tanta eſſet admiratione,
ſi mille linguas haberet,ſi viueret,in quãta nũc admi
ratione eſt. Idẽ eſt ac ſi diceret,iſta non fiũt impune,
aut ſimpliciter,neq; differetur eorũ vltio. *Fide Enoch* Ge.5.c.&
tranſlatus eſt, vt nõ videret mortẽ: nec fuit inuentus, propterea Eccl.44.c
quòd tranſtulerat illũ deus. Maiorem iſte fidẽ quàm Abel
oſtendit. Qua ratione? Quoniã etiamſi poſt illũ fuit,
illa tamen quæ circa illum prouenerunt, idonea erãt
ad reuocandũ eum,& dehortandũ. Quomodo? pro-
uidebat deus,quoniam periturus erat. Dixit enim ad
Cain,peccaſti,nõ adiicias adhuc. Honorat⁹ quidẽ eſt Eccli.21.a
D ab Abelo,ſed nõ eſt vltus eũ. At neq; hoc Enoch iſtũ
ad ſegnitiem adduxit,nõ dixit,quid opus eſt labori-
bus & periculis. Ecce Abel honorauit deũ,& nõ vlt⁹
eſt eũ. Quid ei vtilitatis acceſſit interfecto ex ſuppli-
cio fratris,ꝓ cõdemnat⁹ eſt? Quid illi ex hoc prode-
rit? Ponam⁹, quia frater acerbã recipiet vltionẽ, quid
ad occiſum? Nihil tale apud ſeipſum dixit,neq; cogi-
tauit: ſed hæc & huiuſmodi cũcta pertranſiens,intel-
lexit,quoniã ſi eſt deus,omnibus modis etiã retribu-
tio erit,cũ nihil adhuc de reſurrectione ſcirẽt. Si au-
tem illi q̃ de reſurrectione nihil ſciebãt, & in hac vi-
ta contraria videbãt,ſic placuetũt deo: quãto magis
nos? Illi em̃ neq; de reſurrectione aliquid ſciebãt,ne-
que exẽpla,quæ intenderẽt,habebant. Et hoc ipſum
magis eum placere fecit,quia nihil retributũ illi erat.
Sciebat em̃,quoniã mercedis retributor eſt deus. Vn
de hoc? Abel em̃ retribuit,inq;t. Proinde ratiocinatio
Ec alia

alia ſuggerebat:fides autē,contraria his quæ videbā-
tur.Et vos igitᵗ,inquit,attēdite vobis, & ſi videtis ni-
hil vos hic recipere, non perturbemini. Quomodo
hoc?Fide trāſlatus eſt Enoch.Vt eūm trāſferretur cau-
ſa fuit,quòd placuerat.Vt autē placeret deo,cauſa e-
rat fides:niſi eūm agnouiſſet, quia receptur⁹ eſſet retri
butionē,quomodo placuiſſet deo? Sine fide eūm im-
poſſibile eſt placere deo. Quomodo hoc? Credebat
eūm quia ſi quis crediderit eſſe deū, etiā retributionē
habebit.Vnde ergo placeē deo?Credere, inquit, op⁹
eſt eum qui ad deū accedit,quia eſt,non quid eſt:fide
enim non ratiocinationibus opus habet:Si autē quia
eſt,fide nō ratiocinationib⁹ opus habet, ita nec quid
ſit ratiocinatione cōprehēdi poteſt.Si quòd ſit retri-
butio mercedis fide opus habet nō ratiocinationib⁹,
quomodo ea quę ſubſtātiæ diuinę ſunt ratione com-
prehēdi poterūt?Qualis eūm eſt ratiocinatio quæ po-
terit ad iſta pertingere? Quidā enim caſu & ſpōte di-
cunt oīa,quæ ſunt, extitiſſe. Vides quia niſi crederemus de omnibus,non tantū de retributione, ſed etiā de eo ipſo quòd ſit deus,labuntur nobis omnia,& nō ſtant.Multi autem quærūt,quò trāſlatus ſit Enoch,& quare tranſlatus ſit, & quare nō fuerit mortuus, neq; ipſe,neq; Helias:& ſi adhuc viuūt,quomodo viuunt, & in quali habitu.Sed ſuperuacaneū eſt iſta requirere.Quia vero trāſlatus eſt iſte, & quia aſſumpt⁹ eſt ille, ſcripturæ dixerunt:vbi autē ſint,& quomodo,nō addiderūt.Nihil autē amplius, quàm quę neceſſaria ſunt,dicunt.Hoc enim factū eſt, quod de trāſlatione dicitur,ipſis initiis ſtatim,vt anima humana ſpē acciperet,& quia ſolueretur mors,& dānaretur diabolica tyrannis.Tranſlatus eſt enim,nō mortuus, imò vt ne videret quidē mortē.Propterea addidit,viuus tranſlatus eſt,quia placuit deo. Sicut enim pater quiſquā comminatus filio,cupiens quidē confeſtim remittere comminationē:ſuſtinet tamen ac patiēter tolerat, vt interim illū corrigat,& moneat,permittens firmā permanere comminationē:Sic & deus, vt penè dicā humano more nō ſuſtinuit:ſed cōtinuò oſtēdit, quia ſoluta eſt mors.Et primū permittit fieri mortem,terrere volens per filiū patrem. Volens quippe oſtēdere,quia reuera permanet firma ſentētia,nō malos ſtatim,ſed etiā eū qui placuerat ſubiecit ſupplicio, beatum illū Abel dico,& penè poſt illū confeſtim tranſtulit Enoch,& nō reſuſcitauit illum, ne præſumerēt, nec confidentes efficerentur, ſed tranſtulit illū viuū. Per Abel quidē perterrēs, per iſtum autem excitans ad æmultationem placēdi ſibi.Proinde qui caſu regi ac ferri cuncta dicunt,& nō ſperant retributionē,nō placent deo,ſicuti pagani.Inquirētibus nanq; eū per opera bona,& per ſui cognitionē retributor efficitur.

Morale Quia ergo habemus mercedis retributionē,ſic cūcta geramus,vt nō priuemur mercedibus,quæ virtuti ſunt conſtitutæ. Etenim multis lachrymis eſt dignū, ſi talis repenſio deſpiciatur,talis retributio contēnatur.Sicut enim eū inquirētibus, mercedis retributor efficitur:ita etiam nō inquirentibus deum,econtrà e-
Matt. 7.a uenietur.Quærite,inquit,& inuenietis. Quomodo autē poteſt dominus inueniri?Intellige quomodo inueniturￄ aurū,cū multo labore.Manibus meis quæſiui, in-
Pſ.76.a quit,nocte in conſpectu eius,& nō ſum defraudatus, hoc eſt,ſicut quærim⁹ quod perierat,ſic deū requiramus.Nónne cū aliquid perdiderimus, mentē noſtrā illuc cōuertimus?Nōne omnes examinam⁹? Nōne ſi opus fuerit per itinera longa peregrè vadimus?Nōne

A pecunias promittimus?Verbi gratia:Pone filiū nobis periiſſe,quid nō agimus?Quam terrā,quod mare nō pererramus?Nónne & pecunias erogamus,& cuncta † poſtremò facimus,vt illum inueniamus? At ſi inue- † *poſtponerimus*
nerimus,continemus,cōſtringimus,amplexamur,nō *nimus,*
derelinquim⁹,& inquiſituri omnia molimur,vt inueniamus quod quærimus, & inuenientes primū gaudemus:quanto magis ergo in inueniēdo deo,hoc facere cōuenit?ſicut cum aliquid neceſſariorū requirimus,magis autem nec ſic,ſed multo amplius.Verūtamen quia infirmi ſumus, ſaltē ſicut pecunias tuas inquiris,vel filium,ita require deū. An nō filij gratia in itinera prolixa commeas?Rogo, num aliquādo peregrè profectus es pro pecuniis? An non oīa curioſè perquiris?An non cum eas inueneris,cōfidens efficeris?Quærite,inquit,& inuenietis: quæ quærūtur eūm, *Matt.7.a*
multa cura opus habent,maximè in cauſa dei. Multa
B quippe ſunt impediētia,multa prohibētia,multa obumbrātia intellectū noſtrū. Sicut enim ſol eſt quidē clarus,& in mediū cunctis propoſitus,& nō opus habemus eum quærere:ſi vero noſmetipſos in terrā defoderimus,& vndiq; adumbrauerimus,multo labore opus habebimus,vt ſolē videre poſſimus:ſic & in hac cauſa,ſi in profūdo cupiditatū malarū, ſi in tenebris paſſionū,& ſecularibus rebus defoderim⁹ noſmetipſos,vix poterimus oculos aperire,vix reſpiciem⁹,vix intuebimur. Qui infernè defoſſus eſt,quanto ſurſum attēderit oculos,tāto appropīquat ad ſolē.Excutiamus igitur puluerē,dirūpamus ſuperiacentem,& deprimentem nos nebulam:denſa quidē eſt, & arcta,& nō permirtit vt ſuſpiciamus.Et quomodo dirūpitur, inquis,hęc nubes?Si ad nos attraham⁹ radios ſolis iuſtitiæ. Eleuatio,inquit,manuū mearū ſacrificium ve- *Pſ.140.a*
C ſpertinum.Cum manibus etiā mētem eleuemus.Scitis qui imbuti eſtis,quid dicā,forſan agnoſcitis quod dicitur,& intelligitis quid ſignificauerim. Eleuemus in altum mentē noſtrā. Noui plures viros ego, penè ita pendentes,vt terrā non attingant,& vltra menſurā manus extendētes,dolentes etiā quia non poſſunt in aërem ſuſpēdi:& ita cū alacritate orare. Ita & vos eſſe deſidero ſemper,& ſi non ſemper, ſaltem ſępius: ſi non ſæpius vel plerunque, vel in matutinis, vel in veſpertinis.Dic enim mihi,extēdere manus non potes,extende voluntatem, quantumuis iſtam extēde: ſi vis vſque ad ipſum cœlū,& ſi vis ipſum verticē cōtingere:quin & in ſuperiorib⁹ ſi voles incedere,licebit.Omni nanq; penna leuior & ſublimior mens noſtra eſt.Cum autē & à ſancto ſpiritu acceperit gratiā,
D papę quantū efficitur velox & pernix?quomodo cūcta circuit?quomodo non fertur deorſum, neque ad ſolū decidit?Has nobis pēnas præparemus, per iſtas & pelag⁹ peruolare poterimus,& fluctuationes huius vitæ euadere.Auiū celerrimæ,& mōtes, & colles, & maria, & ſcopulos in paruo momento temporis ſine vllo impedimento tranſuolant: talis eſt etiam mens, cum pēnas acceperit,cū à ſecularibus abſceſſerit,nihil eā apprehendere poterit,omnibus erit eminētior iaculis ignitis diaboli. Nō eſt ita perfect⁹ ſagittator diabolus,vt poſſit ad illā altitudinem pertingere:ſed emittit quidē iacula,eſt enim impudens: nō autē attingit,ſed reuertitur ad eum inane iaculū.Et non ſolum inane,verūetiā in eius caput reuertitur. Oportet quippe vt iaculū,quod ab eo emittitᵗ,omnibus percutiat modis.Sicut eūm ab hominib⁹ iaculū emiſſū, aut illum aduerſus quē emittitur, percutit: aut auē fortaſſis,

taſſis,aut veſtimētum,aut lignum, aut aërē ipſum ſecat:ſic etiam diaboli iaculum oportet quidē omnib⁹ modis percutere, & ſi illum ad quē dirigitur nō percuſſerit,omnibus modis percutit dirigētem. Et licēt hoc ex multis agnoſcere,quia quādo nos nō fuerim⁹ percuſſi:omnibus modis ille percutitur.Vtputa exēpli gratia,inſidiatus eſt Iob,nō eū vulnerauit,ſed vulneratus eſt ipſe.Inſidiatus eſt Paulo,nō vulnerauit illum,ſed vulneratus eſt ipſe.Vbiq; ſi euigilemus iſtud fieri videre licet.Et quando quidē percuſſerit,percutietur,& multo amplius tūc, quādo ſtrictis in illū gladiis,& ſcuto fidei noſmetipſos armantes atq; muniētes,cū cautela obſeruamus, ne captiui efficiamur.Iaculum autem diaboli eſt cupiditas mala:maximè iracundia ignis eſt,flamma eſt,corripit,conſumit,cōburit.Nos autem longanimitate & ſuſtinentia eū extinguimus. Sicut enim ferrum ignitū cū in aqua tingitur,amittit ignē:ſic iracundia in longanimē incidens nihil eum lędit,ſed etiā iuuat.Nam inde redditur cōtinētior huiuſmodi homo.Nihil enim longanimitati ſimile eſt.Nunquam cōuiciis læditur huiuſmodi homo,ſed ſicut adamantina corpora nō vulnerātur: ſic etiā animæ tales:ſuperiores quippe iaculis inueniuntur.Eminentior nanq; eſt, & tantū eminentior lōganimis,vt neque percuſſus vulnus aliquod accipiat.Si quando iracundus quiſquā ferocit,tu ride,ridere autem noli palàm,ne illū irrites amplius: ſed ride apud teipſum,tui gratia. Etenūm pueros cū nos percuſſerint cum indignatione, tanquā vlciſcentes ſeipſos, ridemus.Si igitur rideas,tantū erit inter te & illum, quātum inter puerum & virum.Si autē & tu exacerbaris factus es puer.Et reuera,ſtultiores ſunt pueris, q; iraſcuntur: ſi enim attendat aliquis ad puerū exacerbatum,nōne irridet?Puſillanimis,inquit,fortitᵗ inſenſatus eſt.Qui igitur inſenſatus eſt,patuul⁹ eſt:& lōganimis,inquit,multus in ſapientia. Hanc igitur multā ſapientiā cōſequamur,vt adipiſcamur bona quę promiſſa ſunt nobis, in Chriſto Ieſu domino noſtro, cū quo patri vnà cum ſancto ſpiritu,gloria,imperiū,honor nunc & ſemper,& in ſecula ſeculorum,Amen.

Homilia xxiij. ex cap. xi.

Gene. 6.c & Eccli 44.c

*Fide Noe oraculo accepto, de his quæ nōdū videbātur, metuens conſtruxit arcam ad ſalutem domus ſuæ,per quā damnauit mundum:& iuſtitiæ, quæ per fidē eſt, factus eſt hæres.*Fide,inquit,Noe oraculo accepto. Si-
Mat.22.d cut filius dei de aduentu ſuo loquens dicebat:In diebus Noē nubebant,& nuptum dabāt. Idcirco etiam Apoſtolus eos familiaris exempli admonuit.Exemplum enim Enoch,fidei tantum fuit:exemplum autē hoc Noē,& incredulitatis. Hæc eſt perfecta cōſolatio,& exhortatio,quando non ſolum qui crediderūt inueniuntur fœlices ac celebres facti, ſed etiam infideles contraria paſſi.Quid ergo inquit?Fide Noē,oraculo accepto. Quid eſt oraculo accepto?hoc eſt,
† *cuius eſſe dicitur?] vt pro vtque, legamus ſiuat.*
prædictum eſt ei. Oraculum autem † pro qua cauſa dicitur?] Etenim alibi dixit, Oraculum illi datū erat à ſpiritu.Et iterum:Et quid dixit oraculum diuinum? Contemplaris æqualitatē honoris in ſpiritu ſancto: ſicut enim deus dat oracula, ſic etiā ſpiritus ſanctus. *Luc.20.d Rom. 11.a*
Quare autē ſic dixit? Prophetia enim dicitur oraculum.De his quę nondum videbantur,inquit:hoc eſt. de imbribus timens conſtruxit ſibi arcam.Ratiocinatio quippe nihil in hac cauſa ſuggeſſit.Nubebant,inquit,& nuptum dabant: aër mundus & ſerenus,ſigna nulla erant,veruntamen timuit ille.Fide,inquit,Noē

A oraculo accepto,de his quę nondum videbantur,timens conſtruxit arcam ad ſalutē domus ſuæ:per quā damnauit mundū.Quomodo?Oſtendit enim eos dignos hoc ſupplicio,qui neque per illā conſtructionē corrigebantur.Et iuſtitiæ quæ per fidē eſt, factus eſt hæres.Ex hoc eūm apparuit iuſtus, ex eo quòd credidit deo:hoc eūm animæ eſt,quæ ſe germane habet ad deum,& verbis illius nihil fidelius iudicat. Sicut etiā incredulitas cōtra ſe habet: fides autē certū eſt quia iuſtitiam operatur. Sicut enim oraculū nos accepimus de gehēna,ſic & ille.Tametſi irridebat, tametſi probris petebatur,nihil tamen iſtorum attendebat.

Fide vocatus Abrahā obediuit deo, vt exiret in locū, quē acceptur⁹ erat in hæreditatē.Et exiit neſciens quò iret:fide demoratus eſt in terra promiſſionis,tanquā in aliena, in tabernaculis habitando cū Iſaac & Iacob cohęredibus promiſſionis eiuſdē.

B Quē enim vidit,dic mihi,vt imitaret?Nā patrē paganum habuit,& idololatrā.Prophetas nō audierat,neque ſciebat quò iret.Quoniā enim in iſtos intuebantur,q; crediderāt ex Hebræis,veluti innumeris bonis potitos: oſtendit quoniam nullus eorū dum aliquid recepit,oēs ſunt ſine præmio, nullus adhuc retributionē accepit. A patria ſua ille,& à domo excidit, & egreſſus eſt,neſciens quò iret.Et quid mirū,ſi ipſe ita cū etiā ſemē eius ſic habitarit? Videns ergo redargui promiſſionē:dictū eūm erat,Tibi dabo terram hāc,& *Gen.15.d*
ſemini tuo:vidit filiū ibi vt peregrinum habitantē:filius itē vidit patrē in aliena terra peregrinantē,& nihil turbat⁹ eſt. Et circa Abrahā fortaſſis merito ſic actum eſt,vtpote q; poſtea ad effectū promiſſio eſſet † † *perducē-*
perducēda:in prole autē eius ſatis erat mirū:]quāquā *da in prole ipſius:]*
etiā ad ipſū dictū eſſet:Quia tibi dabo, & ſemini tuo:
C non per ſemē tuū tibi,ſed tibi & ſemini tuo, & tamē neq; ipſe,neq; Iſaac,neq; Iacob potiti ſunt hoc promiſſo.Ille quidē ſeruiuit mercenaria ſeruitute,hic autē exagitabat:iſte vero penè excíderat timēs.Et partim quidē ſuos è bello liberauit, partim autē niſi dei adfuiſſet præſidiū,fortaſſis etiā ipſe periſſet: propterea dixit: Quia cū cohæredibus promiſſionis eiuſdē. Nō ipſe ſol⁹,inquit,ſed etiā hæredes.*Secundū fidē mortui ſunt*,inquit,*hi omnes,nō reportātes promiſſiones.*Duo quę dā hic dignū eſt quęrere,quomodo cū ſuprà dixiſſet, trāſlat⁹ eſt Enoch, & nō inueniebat,ne videret mor- *Gen.5.e*
tē:hic dicit,ſecundū fidē mortui ſunt hi oēs.Et iterū *Eccl.44.e*
cū dixiſſet ſuprà,nō reportātes repromiſſiones,dicit Noē recepiſſe mercedē ad ſalutē dom⁹ ſuę,& Enoch trāſlatū eſſe,& Abel adhuc loqui,& Abrahā accepiſſe terrā:& dixit,ſecundū fidē mortui ſunt hi omnes,
D nō reportātes repromiſſionē:quid ergo eſt?Neceſſarium itaq; videtur,primū primo ſoluere,deīde & ſecundū.Iuxta fidē,inquit,mortui ſunt hi omnes. Hoc in loco omnes dicit,nō quia omnes mortui ſunt, ſed quia præter illū ſolū hi oēs mortui ſunt,quos ſcimus mortuos fuiſſe.Quod autē dixit, Nō reportantes repromiſſiones,verū eſt.Nō eūm hæc,pmiſſio erat Noē. Quales autē promiſſiones dicit?Iſaac enim, & Iacob fortaſſis,inquit,acceperūt repromiſſionis terrā:q; vero cū Noē vixerūt & Abel & Enoch,quid retributionis acceperūt?Aut igitē de trib⁹ iſtis dixit,aut etiā de illis,nō erat repromiſſio,vt in admiratione eſſet Abel, vt trāſferretur Enoch,vt ſaluareē Noē: & hæc quidē illis propter virtutē prouenerunt,libamina vero quędam erāt,& primæ deguſtationes futurorū.Deus eūm ex initio ſciens genus humanū multa ſubmiſſione & accōmodatione op⁹ habere, nō ſolū quę futura ſunt

nobis largitur,ſed etiã quę huius vitę ſunt nobis prę-
ſtat,ſicut & diſcipulis ſuis dicebat:Qui dimiſerit do- *Mat.19.d & 6.d*
mos,aut fratres,aut ſorores,aut patrẽ,aut matrẽ,cen-
tuplum accipiet,& vitam æternã hæreditabit. Et ite-
rum : Quærite primum regnũ dei, & hæc omnia ad-
iiciẽtur vobis. Intueris,quia hæc adiectionis & addi-
tamenti loco ab eo dantur,vt nõ defatigemur. Sicut
enim athletæ perfruuntur quidẽ omni curatione, &
eo tẽpore quãdo ſunt in certamine conſtituti:ſed nõ
omni quiete,nec plena remiſſione perfruũtur ſub le-
gibus viuẽtes,ſed poſtea omni plenaq; fruũtur: ſic &
deus non ita præſtat,vt omnẽ hic quietem percipia-
mus,tribuit quidem etiam hic. *De longe*,inquit,*eas vi-*
dentes & ſalutantes. In hoc loco quiddam myſticũ ſi-
gnificat,quoniã omnia complexus eſt,quę de futuris
dicta ſũt,de reſurrectione,de regno cœlorũ,de aliis,
quæ veniẽs Chriſtus prædicauit. Promiſſiones enim
iſtas intelligit:aut hoc dixit, aut certe quia nõ quidẽ
eas acceperũt,ſed perſuaſi de illis hĩc diſceſſerũt. Cõ
fidebãt enim ſola fide,de longe eas vidẽtes ante qua-
tuor generationes. Poſt tantas quippe generationes
reuerſi ſunt de Aegypto. Et ſalutantes,inquit,& gau-
dẽtes. Ita confidebant de illis, vt etiam ſalutarẽt eas.
Ex metaphora nauigantiũ hoc dixit: qui à lõge pro-
ſpiciũt ciuitates deſideratas, quas antequã ingrediã-
tur,ſalutatione preuenĩũt, atque ita † inhabitãt. *Expe-* *†conciliãt*
ctabant enim fundamenta habẽtem ciuitatem,cuius artifex &
opifex deus eſt. Vides quòd hoc quod dicit,acceperunt
promiſſiones:idẽ eſt, quod expectarũt & perſuaſi de
illis fuerunt. Si igitur cõfidere accipere eſt,poſſumus
& nos ſic accipere. Iſti em & ſi nihilo potiti ſũt horũ,
tamen deſiderio intuebãtur ea. Quare hoc fiebat? Vt
nos erubeſcam⁹,quia illi quidẽ promiſſionib⁹ in ter-
ra factis nõ attẽdebãt, ſed futurã ciuitatẽ requirebãt:
nobis autẽ ſurſum atq; deorſum deus de ſuperna lo-
quitur ciuitate,nos tamẽ terrenã quærim⁹. Dixit eis, *Eſa.1.e*
quia dabo vobis prę ſẽtia,quoniã videbat eos: magis
autem quia exhibuerũt ſeipſos maioribus dignos,nõ
eos permiſit hæc accipere,ſed illa maiora eis tribuit:
nobis volẽs oſtẽdere,quia maioribus digni ſunt, qui
ſe nolũt alligari ad iſta terrena:ſicuti quiſquã puerulo ſapiẽti promittat puerilia,nõ vt accipiat,ſed vt oſtẽdat eius philoſophiã,dũ ille maiora poſtulat. Hoc em eſt oſtendentis,quod cũ tanto ſtudio abduxerint animos ſuos à terra,vt neq; quæ dabãtur acceperint. Etenim propterea nepotes eorũ accipiũt. Illi quippe erant terra digni. Quid eſt ciuitatẽ fundamẽta habẽtem? Iſta enim nõ erant fundamẽta,quæ ad cõparationem eius nõ ſunt, cuius artifex & opifex deus eſt. O qualis laus illius ciuitatis. *Fide*, inquit, *& ipſa † Sara* *† Sara.*
ſterilis,] In hoc loco verecũdiã eis excitãs dicit,ſiquidem muliere puſillanimiores apparuerũt. Sed fortaſſis dicat aliquis,quomodo fide,quæ riſit? Riſus quidẽ eſt ex incredulitate, timor autẽ ex fide: quòd em dixit,non riſi,ex fide factũ eſt. Proindẽ euacuata incredulitate introducta eſt fides. Fide,inquit,& ipſa Sara.
Virtutem ad ſuſcipiendũ ac retinendũ ſemen,ſuſcepit,ac præter ætatis rationem peperit. Quid eſt,ad ſuſcipiendũ ſemen? Ad retinendum ſemen & ad recipiendũ, Virtutẽ accepit,quæ iam mortificata erat & ſterilis. Duplex em erat præcluſio,vna ex tẽpore,ſenuerat quippe iã:alia vero ex natura,ſterilis etem erat. Idcirco etiã ex vno geniti ſunt omnes,ſicut ſtellæ cœli in multitudine,& ſicut arena, quæ eſt ad orã maris innumerabilis. Idcirco,inquit,ex vno geniti ſunt omnes:nõ hoc ſolum

A volens ſignificare quia genuit,ſed etiã quia tam multorũ mater effecta eſt, q̃ neque fœcũdę. Sicut ſtellę, inquit,cœli. Quomodo ergo ſępius eos enumerat cũ dixerit. Quemadmodum nõ numeratur ſtellæ cœli, ſic neq; ſemẽ veſtrũ? Aut igit hyperbolicè dixit, aut certe oẽs ſignificauit,qui ſemper ex illa origine procreantur. Vnius autẽ domus progenitores numerare facile eſt. Ille illius pater,aut filius,& ille illius. Si in Morale hac vita tales promiſſiones dei ſic facile implentur,ſi quæ additionis loco ,pmiſit,ita mirabilia ſunt,& glorioſa,& ita magnifica:qualia erũt illa, quorũ iſta additamẽta ſunt,quibus hęc ex abũdanti dantur ad cũmulũ? Quid igitur aut adipiſcentibus beatius? aut nõ adipiſcẽtibus infœlicius? Si em patria quis expulſus, ab hominibus miſerabilis iudicaſ:& quiſquis hęreditatẽ amiſerit, videtur omnibus eſſe dolẽdus:qui cœlo priuatur,qui illis repoſitis bonis,quãtis lachrymis
B iſte plangendus eſt? Imò non plangendus? Plangitur enim quiſquã cũ paſſus fuerit aliquid,cuius ipſe cauſa non eſt:cum autẽ ex propria volũtate ſemetipſum quiſquã afflictione confixerit,neq; lachrymis dignus eſt,ſed lamentationibus, magis autẽ etiam tũc luctu. Nã & domin⁹ noſter Ieſus Chriſtus Hieroſolymã, licet impiè agentẽ,luxit,& lachrymatus eſt. Reuera infinitis lachrymis digni ſum⁹,innumeris lamẽtationibus. Si oĩs habitatio terræ extollat vocẽ ſuã, & lapides, & ligna, & arbores, & beſtiæ, & volatilia, & piſces,& vt ſimul dicã, totus mũdus ſi vocẽ extollat ad lamentandũ nos,q; ab illis bonis excidimus,nihil dignũ lamẽtabũtur. Qualis enim ſermo exprimere poterit,qualis mẽs illam beatitudinẽ, illam q; virtutem, illam delectationem,illam gloriam, illã iucunditatẽ,
C illam claritatẽ? Quæ oculus, inquit,nõ vidit,nec auris audiuit,& in cor hominis non aſcendit. Non dixit quia trãſcendit cor hominis, ſed quia neq; intellexit quiſquã aliquando,quæ præparauit deus diligẽtibus ſe. Quorũ honorũ prę parator,& opifex deus eſt,qualia eſſe poſſunt? Si em faciẽs nos, ſtatim adhuc nobis nihil agẽtibus tanta bona largitus:paradiſum,confabulationẽ ſuã, immortalitatẽ, promiſit vitam beatã, & à curis liberã:eis qui tanta fecerint,& qui certauerint,& q; pro eo ſuſtinuerint,quid nõ præſtaturus eſt? *1.Cor.2.e*
Vnigenito filio ſuo nõ pepercit,propter nos filiũ ſuũ *Rom.8.f*
proprium in mortẽ tradidit, propter nos dũ inimici eſſemus,quibus rebus nõ dignabitur amicos iã effectos? quid nobis nõ tribuet ſibi recõciliatis? Eſt enim diues,& infinitus,& deſiderat,& ſatagit noſtrã amiciam habere,nos autẽ nõ ſatagimus. Et quid dico nõ
D ſatagimus? neq; volumus adipiſci eius bona,ſicut ille vult,& quod amplius cupiat,ex his quę fecit oſtẽdit. Nos em pro nobis ipſis vix paucos cõtemnimus aureos: ipſe autẽ pro nobis etiam filium ſuum tradidit. Vtamur igitur ad commodũ noſtrum charitate dei, fruamur ei⁹ amicitia. Vos enĩ,inquit, amici mei eſtis, *Ioan.15.b*
ſi feceritis quę dico vobis. O inenarrabĩls miſericordia,inimicos & infinito interuallo ab eo diſtãtes,à q; bus incõparabili eminẽtia in omnib⁹ differebat, hos amicos & fecit,& vocat amicos. Quid igitur pati nõ debemus? quid nõ libẽter tolerare pro hac amicitia? Pro amicitia etenim hominũ ſæpe periclitamur,pro dei amicitia nec pecunias patiẽter amittimus. Luctu vero dignę res noſtrę ſũt,luctu & lachrymis,& lamẽtationibus,& vlulationib⁹ magnis. De ſpe noſtra decidim⁹, De ſublimitate noſtra ad humilia lapſi ſum⁹, indigni honore dei apparuimus,perfidi etiã poſt beneficia &

neficia & ingrati facti ſumus,nudauit nos omnib⁹ bo
nis diabolus,qui dignitatẽ filiorũ acceperamus, qui
fratres,q; hæredes eram⁹,ab inimicis eius nihil diffe-
rimus iniuriantibus eũ:quod nobis erit de cætero ſo
latium? Ipſe nos vocauit ad cœlum,nos autẽ nosipſos
in gehennam impulimus. Mendacium, & adulteriũ,
& furtum diffuſa ſunt ſuper terrã. Alij quidẽ ſanguinem ſuper ſanguinẽ fundũt, alij cauſas agunt ſanguine peiores. Plurimi vero eorũ, qui iniuriis afficiũtur: multi quibus imponiẽ,innumeras ſibi mortes optant magis,quã illa pati:& ſi non timore dei reuocarẽtur, ſeipſos interimerent. Hæc igitur nõ ſanguine peiora ſunt? Heu mihi anima,quoniã periit iuſtus de terra,& rectũ agens in hominibus nõ eſt. Nunc etiã nos clam⁹ de nobisipſis primũ, ſed mihi cõſociemini ad luctum. Fortaſſis quidam abnuũt,& irridẽt. Propter-
ea oportet magis extendere luctũ, quia ita inſani &
demẽtes facti ſumus:& neq; quia ita inſanim⁹,agno-
ſcimus,ſed in quib⁹ oportebat gemere,ridemus. Re- *Rom.1.b*
uelabiẽ, ô homo, ira dei de cœlo ſuper omnẽ impie- *Pſa.49.a*
tatẽ & iniquitatẽ. Omnibus deus manifeſtus veniet,
& ignis ante ipſum præcedet,& circa eũ tẽpeſtas valida. Ignis in conſpectu eius conſumet & conflãmabit inimicos in gyrũ. Dies domini veniet, vt cliban⁹ ardens. Et nemo hæc in mentẽ ſuam mittit,ſed velu-
ti fabulas contẽnimus hæc terribilia & metuẽda*de- *πράγματα,res me-*
creta. Nemo audiens obſtupeſcit,oẽs irriſores, & il- *tuẽdas etc.*
luſores facti ſunt. Quis nobis erit aditus? vnde ſalutẽ *inter.legit*
reperiem⁹? Periuimus,cõſumpti ſum⁹,facti ſumus ir- *λόγματα,*
riſio inimicorum noſtrorũ,& illuſio paganorũ,ſimul
& dæmoniorum. Quantũ exultat nunc diabolus, &
geſtiens lętatur:angeli vero quibus cõmiſſi ſumus,in
confuſione & mœrore ſunt. Nemo cõuertitur,ſuperfluo cũcta nobis expẽſa ſunt,nos quoq; videmur vobis delirare. Opportunum eſt etiã nũc aduocare cœlum,quoniã nullus eſt audiens, teſtificaríq; clemẽta. *Eſa.1.a*
Audi cœlũ,& auribus percipe terra, quia locutus eſt dominus. Date manum,porrigite manum qui necdũ demerſi eſtis,his qui in ebrietate iniquitatis perierũt, vos qui ſani eſtis laborantibus,qui ſobrij eſtis furẽtibus & bacchãtibus. Nemo obſecro quidpiã ſaluti amicorũ præponat,& caſtigatio & increpatio ad vnũ tantũ attendant:hoc eſt,ad vtilitatem proximi. Cum febris occupauerit quenquam, etiã ſerui dominãtur dominis. Quando enim illa imminet,animam adobruens,& mancipiorũ adſtat cœtus, nemo in læſione domini,dominica iura agnoſcit. Conuertant nos igitur obſecro,bella quotidiana,demerſiões,perditiões innumeræ circumcirca. Vndiq; ira dei nos circunſepſit:nos vero veluti cõplacentes deo, ſumma cũ cõfidentia manus ad auaritiã præparamus. Nemo ad iuuandum,omnes ad rapinã:nullus ad patrocinãdum, vnuſquiſq; feſtinat quomodo ſubſtantiã ſuam faciat ampliorẽ. Nemo quemadmodum adiuuet indigentem,vnuſquiſq; quomodo addat pecuniis ſuis excogitat,& multam habet ſolicitudinẽ. Nemo qualiter animam ſuam ſaluet, timor vnus cõtinuit omnes, ne ad pauperiem redigantur: vt autẽ non incidamus in gehẽnã,nemo laborat,nemo tremit. Hæc luctib⁹ digna ſunt,hęc accuſatione,hęc incuſatione. At iſta non lebã dicere,ſed dolore cõpellor. Ignoſcite,nimio luctu compellor,multa etiã,quæ nolo, cogor ore proferre,ſæuiſſimã intueor plagã, & ſine remedio video cladem cõſolatione vel exhortatione ſuperiorẽ. Maiora mala ſunt,quæ nos occupauerũt,peribim⁹. Quis

A dabit capiti meo aquã, & oculis meis fõtem lachry- *Hiere.9.d*
marum,vt lugeam? Ploremus igiẽ dilectiſſimi, plore-
mus,& ingemiſcamus. Fortaſſis enim ſunt hic modo
aliqui dicentes,Sẽper iſte nobis luctũ nominat,ſem-
per lamẽtationes,ſemp lachrymas. Credite mihi nol
lem quidem hæc,ſed prędicationes veſtras & laudes
percurrere mallem, nũc autem tempus hæc expetit.
Non,lamẽtari,dilectiſſimi,malum eſt,ſed lamẽtatio-
nibus digna facere. Non deploratio euitanda eſt,ſed
deploratione digna facere. Nõ tradaris ſuppliciis, &
non lugeo:non moriaris,& nõ deploro. Si enim cor-
pus iaceat mortuum,omnes conrogas,vt congregẽ-
tur,& ſine cõpaſſione reputas, qui forte nõ luxerint.
Anima vero periit,& dicis,nõ lugeas? Sed non valeo
pater eſſe,& nõ lachrymari:pater ſũ affectu circa vos
& amore cõfectus. Audite quę clamat Paulus: Filioli *Gal.4.a*
mei,quos iterũ parturio. Veluti mater parturiens,ita
B amaras voces emittit:ſicut enim † illa,& ego. Atq; vti- *† ille,*
nam poſſibile eſſet ipſum incendiũ mentis vobis in-
noteſcere, vt agnoſceretis, quia quauis muliere, &
puella vidua immature viduata,ampli⁹ ardeo. Nõ ſic
illa virũ ſuum luget, neq; pater filiũ, ſicut ego popu-
lum iſtum noſtrũ. Nullum video profectũ, omnia in
calumnias & accuſationes cõuerſa ſunt,null⁹ propo-
ſitũ habet placẽdi deo:ſed illi,inquit,& illi obloquamur,ille indign⁹ eſt clero,ille turpiter viuit. Qui debebamus mala noſtra lugere, alios iudicamus. Etiãſi mundi eſſemus à peccatis,non tamẽ deberemus hoc facere. Quis enim te diſcernit,inquit? Quid enim ha- *1.Cor.4.b*
bes,quod nõ accepiſti? ſi autẽ accepiſti, quid gloria- *Ibidem.*
ris quaſi nõ acceperis? Tu autem quid iudicas fratrẽ *Rom.14.b*
tuum,malis decẽ milibus cumulatus? Cũ dixeris, ille
C malignus eſt,& prodigus,& peſſim⁹, intellige teipſũ, & examina cũ diligentia quæ tua ſunt,& pœniteat te de dictis tuis. Non enim eſt omnino,nõ eſt ad virtutem vlla talis exhortatio,qualis eſt peccatorũ recordatio. Si hæc duo in mente noſtra verſemus, poterimus adipiſci bona, quæ promiſſa ſunt, poterimus mundari,& extergi. Tantum conſtituamus in mẽtem dilectiſſimi ſolicitudinem huius rei habendam eſſe: doleamus hic animo,ne doleamus illic ſupplicio:ſed potius vt fruamur ſempiternis bonis, vbi nullus erit dolor,nulla triſtitia, nullus gemitus, vt percipiamus illa bona,quæ excedunt humanam mentem in Chriſto Ieſu domino noſtro, ipſi ſit gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

Homilia xxiiij. ex cap. xi.

D *Vxta fidem defuncti ſunt omnes iſti,cum non accepiſſent promiſſiones, ſed è longinquo eas aſpexiſſent, & ſalutaſſent,& cõfeſſi fuiſſent,quia peregrini ſunt,& hoſpites in terra. Talia enim dicentes,ſignificabant,quoniã patriam inquirunt. Et ſiquidem illius meminiſſent de qua exierũt, habebãt vtique tempus reuertendi:nunc autẽ meliorem appetũt, id eſt,cœleſtẽ. Ideo non confunditur deus, vocari deus eorũ: parauit enim illis ciuitatem.* Prima virtus eſt,& tota virtus, peregrinũ eſſe mundi huius,& hoſpitẽ,& nihil commune habere cũ rebus huius ſeculi, ſed remoueri ab eis ſicut peregrinũ: ſicut etiã illi beati,de quibus dicit: Circumibant in melotis,in pellibus caprinis,egẽ- *Heb.11.e*
tes,tribulati,afflicti,quibus dignus non erat mundus. Illi quidẽ peregrinos ſeipſos eſſe dicebãt, Paulus autem aliquid amplius dixit, nõ peregrinũ ſeipſum dixit,ſed mortuum mũdo,& mũdum ſibi. Mihi,inquit, *Gala.6.d*
mũdus crucifix⁹ eſt,& ego mũdo. Nos vero ſicut hui⁹ mũdi ciues viuẽtes,ita cũcta in hac vita negociamur:

& quod

& quod erant isti mũdo, hoc est peregrini & mortui, hoc sum⁹ nos cœlo: quod autẽ erãt illi cœlo, hoc est, viuẽtes & ciues, hoc sum⁹ nos mũdo. Propterea mortui sumus, quia vitam, quæ vere vita est, abnegauim⁹, & istã tẽporalem elegimus: propterea irritamus deũ, quia ,pposito nobis cœlesti fructu, & gaudio, nos terrenis inhiamus, & à terrenis nolum⁹ abscindi: sed veluti vermes quidã ex terra in terrã, & iterum ex alia in aliam circumrepimus, nec modicũ respicere volumus, nec auferre nos à causis hominũ: sed veluti quadã crapula & ebrietate demersi ac perculsi obstupemus imaginãtes: & sicut q graui & dulci somno detinentur, non solum nocte, sed etiã ipsa luce, & claro die iacent in lecto, & nõ erubescũt voluptati suæ indulgentes, & tẽpus operationis & studij, tẽpus somni & segnitiei faciẽtes: sic etiã nos die appropinquãte, nocte discedente, magis autẽ die (Operamini, inquit, dum dies est.) die ergo existẽte, cũcta quę noctis sunt operamur, dormientes, somnia videntes, imaginãtes, deliciantes, & clausis oculis mẽtis & corporis insanimus, aliena loquimur, etiamsi nos quisquã alto cõfodiat vulnere, neq; sic sentimus, etiãsi omnẽ nobis diripiat quisq; substantiã, etiamsi ipsam nobis incẽdat domum. Magis autem nõ expectamus alios, qui hoc faciant, sed nosipsi hoc facimus, stimulãtes nosmetipsos per singulos dies, & percutiẽtes, turpiter iacẽtes, & nudati omni gloria, omni honore, & opera nostra turpia neq; nos celam⁹, neq; alios vt ea obcelẽt postulamus: sed in media turpitudine trãseuntib⁹ & videntibus propositi sumus ad risum & crimẽ. An putatis, quia & ipsi maligni nõ irridẽt similes morum suorũ, & culpant eos? Indidit quippe nobis deus iudiciũ inuiolabile, quod nunquam corrumpi valeat, etiãsi ad fundum iniquitatis veniamus. Idcirco etiã qui maligni sunt, cõdẽnant seipsos: & si eos aliquis vocet hoc ipsum quod sunt, erubescunt, indignantur, iniuriã putant: tametsi non operibus, sed verbis cõdemnãt quę agunt in conscientia sua: magis autẽ & ipsis operibus. Cum enim latẽter & absconsẽ faciunt, magnũ indicium proferunt sententiæ suæ, quam de illa re habẽt. Sic enim manifesta est malitia, vt omnes eã accusent, etiam hi qui eã exercent, & in ea versantur. Talis autem est virtus, vt ea apud illos, qui eã non sectãtur, in admiratione sit. Etenim fornicator laudat pudicũ, & auarus accusat iniquitatem, & iracundus admirat patientiam, & culpat pusillanimitatẽ, & luxuriosus luxuriã. Quomodo ergo ista exercẽt, inquis? Nõ quia bonũ iudicant esse, sed ex negligentia multa: aliàs non erubescerent, non se cõmisisse negarẽt, cũ accusantur ab alio. Plurimi autẽ præoccupati confusionẽ nõ ferentes, laqueo se suspenderũt. Tãtum nobis inest boni honestiq; testimoniũ, sicut honesta clariora sunt etiam sole, & contraria eorũ deformia. Peregrini, inquit, & hospites erant sancti. Qualiter, & quali modo? Vbi autem cõfitetur Abrahã, quòd peregrinus & hospes sit: fortassis eñ etiã ipsum hoc cõfessum esse reperiemus. Cõfessus est tamen Dauid: Quia peregrin⁹ sum, inquit, sicut & oẽs patres mei, qui in tabernaculis habitabãt, qui sepulchra pecuniis cõparabãt: certum quoniã peregrini erãt, vt etiã nec vbi sepelirent suos, haberent. Quid ergo est? Nũ illius terræ, quæ in Palæstina est, dicebãt se peregrinos esse? Nequaquã, sed totius mũdi. Et meritò. Nihil quippe cõspiciebãt in eo eorũ quæ volebãt, sed omnia peregrina, & aliena. Ipsi quidem virtutẽ colere desiderabãt, in hoc autem mũdo erat iniquitas multa, & peregrina eis erãt omnia. Nullum amicũ, nullum familiarem habebãt, præter paucos. Quomodo, inquit, peregrini erãt? Nõ erat cura eorũ circa ea quæ huius mundi sunt: & hoc non verbis solum, sed etiã rebus ipsis & operibus demonstrabãt. Quomodo? Dixit deus Abrahę: Dimitte patriã, quæ putabat esse patria, & veni ad alienã terram: & nõ est retẽtus amore propriorũ, sed sicut peregrinus egressu⁹ de aliena terra, sic sine aliqua animi molestia illã patriã dereliquit. Dixit ei, offer mihi filium tuũ: & veluti non habẽs filium, sic eum obtulit: tanquã si non haberet humanam naturã, sic eũ obtulit. Pecunias cũ transeuntibus cõmuniter possidebat, pro nihilo eas existimabat. Primatũ aliis cedebat, in pericula seipsum dabat, decẽ milia mala patiebat, nõ domos cõstruebat claras, nõ deliciabat, nec circa vestimenta diligẽs erat, quæ oĩa in hac vita esse solent: sed cuncta quæ ad supernã pertinẽt ciuitatem gerobat, hospitalitatẽ exhibebat, fraternam dilectionem, eleemosynas, patiẽtiam, cõtemptum pecuniarũ, cõtemptũ præsentis gloriæ, & cæterorum omniũ, quæ in hoc mundo sunt. Filius etiã eius talis erat, exagitabatur, persecutiones patiebat, debellabatur, & cedebat, & obsequebatur, vt in peregrinis cõstitutus. Peregrini quippe quæcunq; patiuntur tolerãt, vtpote q in patria nõ sunt. Et vxore ablata, & hoc tolerauit, vtpote peregrinus. Omnia verò quæ ad supernã patriã pertinebãt exercebat, pudicitiã & honestatẽ demõstrans. Etenim postquã adeptus esset filiũ, nõ est amplius conuersatus cũ illa muliere: & trãseunte vigore iuuentutis, tunc eam accepit: ostẽdens quoniã nõ libidinis causa hoc fecit, sed ministrãs & deseruiẽs ,pmissioni diuinæ. Quid autẽ Iacob? nõne panem tantũ quærebat, & vestimentũ, quæ pertinent ad peregrinos, qui in paupertatẽ deueniunt multã? Nõne persecutionẽ patiẽs discessit, sicut peregrinus? Nõne mercenarius erat? Nõne decem milia vbiq; patiebat mala, sicut peregrini? Hęc autẽ, inquit, dicebant patriam quęrentes. O quãta differẽtia? Illi quidẽ patriebãt per singulos dies, liberari volẽtes de hac vita, & ad patriam suã remeare: nos autẽ ecõtrà facimus. Si febris accedat, omnia relinquimus, sicut pueruli planctuosi mortẽ timemus. Et meritò hoc patimur: nõ eñ quasi peregrini conuersamur in hac vita: & nõ veluti q festinãt ad patriã, sed veluti ad pœnas ituri. Propterea dolemus & timemus, quoniã istis rebus nõ sumus vsi sicut oportet, sed peruertim⁹ ordinẽ. Propterea lamẽtamur quãdo magis gaudere nos oportebat. Idcirco pertimescim⁹ veluti homicidæ quidã & duces latronum cũ perducendi sunt ad tribunal, cũ omnia mala considerant quæ gesserũt, & propterea timẽt & tremũt. Illi vero patres nõ erãt tales, sed festinabãt. Paulus autẽ & congemiscebat. Nosipsi, inquit, in hoc tabernaculo congemiscimus grauati. Tales erãt Abraham, & illi alij: peregrini quippe erant in hoc mũdo vniuerso, & patriã quærebant. Quámnã istã vel qualem? Nũ illam quam reliquerant? Nequaquã. Quid eñ illos prohibebat, si voluissent iterũ reuerti, & efficiciues? Sed illã quærebãt, quæ in cœlis est, & sic festinabãt, vt hinc discederẽt, & sic placuerũt deo. Vnde nõ erubescit deus, vocari deus eorũ. O quanta dignitas, vt dignaretur vocari deus eorũ! Quid dicis? De⁹ terræ vocatur, & deus cœli, & veluti magnũ aliquid posuisti quod dicis: nõ cõfunditur deus vocari deus eorũ? Magnũ est hoc? & reuera magnũ, & multæ beatitudinis

Ioan. 9.a

1. Par. 29.d

Gen. 12.a

titudinis iudicium. Quomodo? Quia terræ quidẽ, & cœli vocatur de⁹ sicut vocat & paganorũ deus, quia ipse condidit & construxit omnia. Sanctorũ vero illorũ nõ sic dicitur deus, sed sicut amicus aliquis germanus. Exẽplo vobis hoc, quod dico, clarũ faciam, Verbi gratia: tanquã in magnis domibus, cum aliqui probabiles fuerint eorũ q in domo primi sunt, & admodũ fuerint approbati, & omnia ipsis credita fuerint, & multã circa dominos suos fiduciã habuerint, † tamen dominus eorũ dicitur,] & multos quis inueniet ita vocatos: quid autẽ dico? Sic enim dici potest deus, non gentiũ solum, sed totius mũdi: ita posset dici deus Abrahã. Sed nescitis quanta est ista dignitas, quia neq; adipiscimur illã. Sicut enim nũc dominus deus Christianorũ dicitur, & tamen excedit hoc nomen dignitatẽ nostram: quanto magis si vnius vocatur deus? Intellige quanta est magnitudo, q mũdi vocatur deus, non erubescit triũ vocari deus: & meritò. Non solũ mundo æquales, sed mille talibus æquiparantur meritorũ momenta sanctorum. Melior quippe vnus faciens voluntatem domini, quàm decẽ milia iniq. Quod vero sic se peregrinos vocabãt, manifestum est. Sed esto, isti forte propter peregrinationẽ dicebant seipsos peregrinos: quid autẽ etiam Dauid? nõne rex erat? nõne propheta? nõne in sua patria degebat? Quare ergo dixit: peregrin⁹ & hospes sũ? Dic sancte Dauid, quomodo es peregrinus? Sicut patres, inquit, mei, quia & illi peregrini erãt. Habem⁹, inquit, patriam reuera patriã. Quomodo ergo tu peregrinus es? In terra, inquit. Proinde etiã illi in terra. Sicut illi, inquit, sic etiã ego. Sicut ergo iste, sic etiam illi. Efficiamur itaque etiã nos peregrini, ne confundat deus vocari de⁹ noster. Cõfusio quippe illi est, quãdo malignorũ hominum vocatur deus, & confundit illos etiam ipse. Sicut glorificatur, quando benignorũ & optimorũ hominum vocatur, & colẽtium virtutem. Si enim nos recusamus vocari domini malorũ seruorum, & relinquimus eos: & si nos appellãs aliquis dicat, quia ille multa mala operatur, nũ seruus tuus est? nõnne confestim dicimus, quia nequaquã, repellentes opprobrium? Habitudo enim quædã est seruo ad dominum, & transit ignominia ab illo ad illũ. Sed Illi ita erant clari, ita confidentia pleni, vt non solũ non cõfunderetur cum ab illis vocabatur deus eorũ, sed etiam ipse vltrò dicebat: quia ego sum deus Abrahã, & deus Isaac, & deus Iacob. Efficiamur igitur nos, ô dilectissimi, efficiamur peregrini, vt non confundatur de nobis de⁹, & nos gehẽnæ cõtradat. Tales quippe erant illi, qui dicebant: Domine, nõnne in nomine tuo prophetauim⁹? nõne in nomine tuo virtutes multas fecimus? Sed attẽdite quid dicit ad eos Christus: Non noui vos. Quod faciunt vtiq; domini seruis malignis concurrentibus ad se, volentes à se opprobriũ amoliri: nescio vos inquiunt. Quid ergo punis, quos nescis? Nescio aliter dixi, hoc est, abnego vos, & euito. Sed absit à nobis, vt hãc audiam⁹ vocẽ abnegatoriã, & perẽptricẽ, & tremẽdam. Si eñ qui dæmones excludebant, & prophetias operabantur, quia vitam non habebãt conuenientẽ, abnegati sunt: quãto magis nos? Quomodo possibile est, dicit aliquis, vt qui prophetias & signa fecerũt, & dęmones excludebãt, abnegẽtur? Fortassis fideles erãt, & postea mutati sũt, & facti sunt praui, propter quod nihil eis profuit prima virtus. Nõ eñ exordia sola oportet habere clara, sed etiã & finẽ clariorẽ. Dic enim mihi, nõne rhetor circa finem orationis satagit clarior apparere, vt cũ plausibus discedat? Nõne circa finẽ perfũctionis suæ actionem clariorẽ demonstrat? Nõne athleta nisi finẽ ostẽdat clariorem, & vsque ad consummationem semper exuperet, & si omnes vicerit, vincatur autem à nouissimo, nõnne oĩa illi infructuosa fient? Nõnne gubernator si pelagus totum pertrãsceat, circa portũ autem cõfringat ratem, omnẽ perdidit anteriorẽ laborem? Quid etiã medicus, nõne si liberauerit ægrotantem morbo, cum autẽ ad perfectionẽ salutis peruenturus erat ægrotus, tũc eius corrumpat valetudinem, nõnne, inquã, totum opus corrumpit & perdit? sic etiã in virtute cõtingit. Quotquot exordiis finem non posuerunt cõpetentem, & consequentẽ, & concinnũ, perierũt & corrupti sunt. Tales nanq; sunt, qui ex carcerib⁹ ipsis clari, & gestiẽtes prosiliunt: postea vero dissoluti⁹ laxiũsq; mouent: idcirco palma fraudantur, à domino nõ agnoscuntur. Audiamus igitur hęc, q amamus pecunias: Maxima quippe est cupiditatis iniquitas. Radix enim omnium malorũ est auaritia. Aduertamus qui volumus maiorem substantiã nostrã facere: aduertamus & quiescam⁹ sub auaritia, ne audiamus quod illi quoq; audierũt. Nũc ea audiamus, & cõtremiscamus, ne tũc ea male audiam⁹. Nũc aduertamus cũ timore, ne tunc cũ suppliciis aduertamus: Discedite à me: nunquã agnoui vos, neq; tum, inquit, quãdo prophetias ostẽdebatis, & dęmones effugabatis. Fortassis etiã in hoc loco & aliud quiddã significat: quòd etiam tũc vitæ erant pessimæ, in ipsis quippe initiis, & per indignos operabat gratia. Si eñ per Balaã operata est, multo magis & per indignos, propter alios lucrandos. Si autẽ signa & prodigia nõ valuerũt à suppliciis liberare, multo amplius etiã si in sacerdotali dignitate quisquã sit cõstitutus, etiãsi ad superiorem honorẽ pertingat, etiãsi in ordinatione eius operet gratia, propter eos q præpositis opus habent: audiet tamen etiã ipse, nũquam te cognoui, neque tũc, neq; quãdo in te operabatur gratia. O quãta est quæ illic quæretur vitæ munditia? Quomodo ipsa sufficit in regnũ nos introducere? Si vero abfuerit ,pdet virũ, etiamsi decẽ milia possit signa & prodigia demõstrare. Nihil ita lætificat deũ, sicut optima cõuersatio. Si eñ diligitis me, inquit, nõ dixit, signa facite: sed inquit, mandata mea seruate. Et iterũ: Amici mei eritis, nõ si dęmones excluseritis: sed si custodiatis verba mea. Illa quidẽ diuini sũt muneris: hęc autẽ post dei donũ etiã nostri sunt studij. Satagamus itaq; fieri amici dei, & nõ permaneam⁹ inimici. Sẽper hęc dicimus, semper hęc monem⁹ & vos, & nosmetipsos: sed nihil proficimus. Ob quã rem etiã timeo, & vellẽ quidẽ tacere, ne vobis periculũ crescereat. Sæpi⁹ quidem audiẽdo & neq; sic faciẽdo, exacerbatur dominus. Sed timeo etiã ipse aliud periculum: hoc est, filẽtij mei, si quidẽ tacuero in verbi ministerium cõstitutus: quid faciem⁹, vt saluemur? Aggrediamur virtutẽ cum tẽpus habem⁹, distribuam⁹ virtutes nobis, sicut sibi distribuunt agriculturã agricolę: in hoc mẽse vincamus detractiones, iniurias, iracundiã, iniustitiã: & dicamus. Hodie ab hoc nos vitio corrigam⁹, in illo autẽ mẽse patiẽtiã nosipsos doceam⁹, & in alios aliã virtutẽ: & cũ hãc virtutem in habitu perceperimus, ad aliã trãseamus: sicut solẽt discipuli, qui quę acquisierunt, custodiũt: quæ verò nondũ didicerũt, discẽdo acquirunt. Discam⁹ etiã nos post istã virtutẽ, & veniamus ad cõtemptum pecuniarũ. Ac primo abstra-

† ab ipsis dominus vocatur.

Exod. 3.b

Morale

Eccl. 16.a

1. Tim. 6.b

Matt. 7.d

Nu. 24.b

Ioan. 14.b

Ibid. 15.b

hamus man' à cupiditate ampliora habẽdi, & tũc faciamus eleemosynã. Nõ omnia passim cõfundamus, vt eisdẽ manibus & rapiamus, & eisdẽ iterum misereamur. Post hanc etiã virtutem ad aliam trãseamus, & ab illa ad aliã. Turpitudo & vaniloquium, & scurrilitas neq; nominẽt in vobis. In his interim nos corrigamus. Nõ sunt negotia, laboribus aut expẽsis, aut sudoribus indigentia: sufficit velle tãtum, & oĩa promouentur. Non opus est longã viã pergere, neq; pertransire pelagus infinitũ: sed satagere tantũ: alacritatem exhibere, & frænũ imponere linguæ, iniurias vanas, iracundias, cupiditates, absurdas delicias, inanes sumptus repellamus, cupiditatẽ pecuniarũ ex animis nostris abiiciamus, periuria, iuramẽta frequẽtia vitemus. Si tali nosipsos agricultura colamus, & priores spinas extirpantes, & semen cœleste iactãtes, poterimus adipisci bona quæ promissa sunt. Veniet quippe verus agricola, & nos recõdet in horreis, & merebimur oĩa: quæ nos oẽs contingat percipere, gratia & clementia domini nostri Iesu Christi, cũ quo patri, vnà cum spiritu sancto gloria, imperium, honor nunc & semper, & in secula seculorum, Amen.

Homilia xxv. ex cap. xi.

Gene.22.a *Fide obtulit Abraham Isaac cũ tentaretur, & vnigenitũ offerebat, qui promissiones acceperat, ad quem*
Ibid.21.b *dictum est: In Isaac vocabitur tibi semen, existimãs quia & à mortuis resuscitare potẽs est deus, vnde & eum in pa-*
† recepit. *rabolis † reduxit.* Vere magna erat fides Abrahæ. In Abel quippe, & in Noë, & in Enoch rationis erat pugna tãtum, & opus erat humanas ratiocinationes superare: hic autem non solum opus habet humanas ratiocinationes excedere, sed etiam quiddã amplius demonstrare. Nam præcepta quippe dei, cum præceptis dei litigare videbantur, & fides fidei repugnabat, & mandatum dei erat promissioni contrarium.
Gen.12.a Verbi gratia: Dixit deus, Exi de terra tua, & de generatione tua, & dabo tibi terrã hanc, & non ei dedit in illa hereditatẽ, nec passũ pedis. Intueris qualiter quę præcipiebantur, promissionibus videbantur esse con-
Ibid.21.a traria? Iterum dixit, Quoniam in Isaac vocabitur tibi
Ibid.22.a semen: & credidit. Et iterum dicit, * Sacrifica mihi il-
* Sacrifica, & quid? nisi illũ ex cuius semine totus mũdus erat replẽdus?
lum, ex cuius semine totus mũdus est replendus. Videdes litem præceptorum & promissionum? contraria quippe promissionibus imperabat, & neq; sic obstupuit iustus ille, & neque deceptum se dicebat. Vos enim nõ potestis, inquit, hæc dicere, quod requiẽ vobis pollicitus tribulationem intulerit. Hic enim quæ
Ioan.16.g promisit, hæc etiã facit. Quomodo hoc? In mũdo, in-
Mat.10.d quit, tribulationẽ habebitis. &, Qui nõ acceperit cru-
Ioan.12.d cem suã, & secutus fuerit me, non est me dignus. Qui
Luc.14.g non oderit animam suam, non inueniet eam: &, Qui
Marc.13.b non abnegauerit omnia sua, & secutus me fuerit, non
Mich.7.b est me dignus. Et iterũ: Ante reges & præsides inducẽt vos propter me. Et iterũ: Inimici hominis domestici eius. Quæ vero ad promissionẽ pertinẽt & quietem, in futuram vitã promissa sunt. Abrahę vero ecõtrà factum est. Contraria quippe promissionũ ei imperabantur, vt faceret: & neq; sic turbatus est, neque obstupuit, nec se deceptũ arbitrabatur. Vos autẽ nihil extra promissionẽ patimini & turbamini: ille vero cõtraria promissis audiebat ab eodem ipso, qui illa promiserat, & non turbabat: sed veluti consona gerebat, & reuera consona erant. Contraria quidem humanis ratiocinationibus videbãtur: consona vero erant fidei. Et quomodo, inquis? Ipse nos docuit Apostolus. Cum eũ dixisset, existimãs quòd & à mortuis resuscitare potens est deus, vt ostenderet ex eadẽ ipsa fide, ex qua crediderat, quoniã eadẽ potẽtia qua non existentem dederat, hac etiam & mortuũ resuscitare posset, adiecit, quia eadẽ ipsa fide etiam occisum resuscitari credidit. Similiter quippe dubiũ erat humanæ ratiocinationi, vt ex vulua emortua, & senili, & inepta iam facta ad generandũ, donaret filiũ, & interemptum iterũ suscitaret. Sed dux est fides præcedẽs ad futura. Et intuere, quæ prospera erãt prima, aduersa vero posteriora circa senectutẽ intulit. Nobis autẽ econtrà promisit. Quæ tristia nanque sunt, prima erũt: nouissima prospera & fœlicia. Hoc dictũ est propter eos, qui dicere audẽt, quia post mortẽ nobis bona promisit. Fortassis eũ, inquiũt, fefellit nos. Ostendit quippe, quia etiã ex mortuis suscitare potẽs est deus. Si eũ ex mortuis suscitare potens est: vtique cuncta repræsentabit, quæ promisit. Si enim Abrahã credidit prim' ante tot annos, quia ex mortuis suscitare potẽs est deus: multo amplius nos ctedere debemus. Vides quia sicut iã dixi, necdũ intrauerat mors, & iã eos ad spem resurrectionis adduxerat: & ad tãtam eos certitudinẽ perduxit, vt etiã interimere suos filios iussi, ex quibus sperabãt repleri mundũ, nõ hæsitauerint. Hic etiam aliud ostendit in eo quod dixit: Tentabat deus Abrahã. Quid ergo? Ignorabat deus, Gen.22.a quia fortis erat ille vir, & animo generoso? Quare ergo eũ tentabat? Non vt ipse cognosceret, sed vt aliis demõstraret, & manifestam eius fortitudinem cõstitueret vniuersis. In hoc loco etiã ostendit causam tẽtationũ, ne putarent tanquam derelicti à deo illa se perperi. Nunc enim necesse est tẽtari, quia multi sunt persecutores, multi insidiatores: tũc autẽ quæ necessitas erat, non existẽtes tẽtationes excogitare? Et ista quidem tẽtatio manifesta fuit, quoniã deo præcipiẽte ei facta est: alię vero tẽtationes ipso permittente eueniebant, ista vero etiã ipso iubẽte. Si igitur ita probatos tentationes reddunt, & etiã non existente causa, De' tamẽ exerceat suos athletas: multo magis nos cuncta oportet fortiter tolerare. Hic autẽ significanter dixit, quia fidę obtulit Isaac, cũ tentaretur. Nulla quippe altera causa fuit oblationis illi', nisi hęc. Deinde exequitur tẽtationis huius sensum. Nõ potuit, inquit quisquã, dicere, quia alium filiũ habuit, & ex illo sperabat promissionẽ impleri, & propterea confidẽs istũ obtulit: etiam vnigenitum, inquit, offerebat, qui promissiones acceperat. Quid dicis vnigenitum? Quid Ismahel, ex quo erat? Vnigenitum, inquit, dico quantũ attinet ad rationem promissionis. Propterea cum dixisset vnigenitum, addidit, Isaac. Volens ostẽdere vnigenitum illum esse, de quo dictũ est: Quia in Ibid.21.a Isaac vocabit tibi semẽ, hoc est ex eo. Vides quomodo celebret quod à Patriarcha factũ est? In Isaac, inquit, vocabitur tibi semẽ. Et offerebat occidendũ filiũ. Deinde ne quis putet, quòd desperãs hoc fecerit, & per hoc præceptũ fidem illius promissionis amiserit, sed cognoscat q; reuera & hoc fidei fuerit, atque etiam illã habuerit fidẽ, licet videret huic repugnare, cũ tamen non repugnarit. Nõ eũ humanis ratiocinationibus virtutẽ dei pẽsabat, sed fide cũcta gerebat. Propterea nõ veret dicere: quia & ex mortuis potens est de' suscitare. Vnde eũ & in parabolis recepit, hoc est, in exẽplo, in ariete inq;t. Quomodo hoc? Ariete quippe occiso iste saluat' est. Proĩde per arietẽ eũ accepit, illũ ꝓ isto occidẽs. Hęc autẽ typi quidã erãt: hic enim

hic enim filius dei est, qui occisus est. Et contemplare mihi clementiã dei quanta sit. Quoniã enim magna quædã danda erat hominibus gratia: volens nõ quasi ex gratia, sed velut ex debito illud facere persuasit primum homini, vt filiũ suum traderet pro præcepto dei: vt nihil magnũ ipse videatur facere, filium suum tradendo. Siquidẽ homo ante ipsum hoc fecerit, vt hoc nõ ex gratia facere existimaretur, sed debito recõpensaret: Quos enim diligimus', & hoc eis donare volumus, vt putemur ab eis primũ aliquid accepisse:
† & sic nos illis cũ cta donare † & si illis nos cuncta donauerimus,] & gloriamur ex illo magis quod accepimus, quã ex illo quod donamus: & nõ dicimus, quia hoc ei donauim', sed hoc ab eo accepimus. Vnde eũ in parabola, inquit, recepit. hoc est veluti in similitudine. Velut enim in parabola erat aries Isaac, aut velut typus. Quoniã eũ absolutũ erat sacrificiũ, & occisus Isaac, quãtũ attinebat ad voluntatem illius, propterea illũ redonauit Patriarchę.

Morale.

Intueris quia quod semper dico, hoc etiam nunc ostenditur. Cum enim constituerimus mentẽ nostrã perfectam, & ostẽderimus quoniã contemnimus res terrenas, tunc nobis etiã terrena donantur, ante autẽ nequaquam, ne accipiendo qui iã colligati eramus, terrenis reb' amplius illigemur. Solue teipsũ, inquit, primo seruitute, & tũc accipe: ne sicut seru' accipias, sed sicut domin'. Cõtemne diuitias, & eris locuples: contemne gloriã, & eris gloriosus: contemne supplicia inimicorum, & tunc ea obtinebis: contẽne remissionẽ & quietẽ, & tunc eam accipies, vt cum eam acceperis, nõ ligatus accipias, neq; sicut seru', sed sicut liber: sicut etiam infãtulis paruulis fieri cernimus. Infantulus quippe cũ aliquid puerile desiderat, cũ omni festinatione abscondimus: vtputa sphærã, & quæcũque talia, ne impediatur à necessariis: cum autẽ ea contempserit, & non iam eorũ desiderio detinetur, sine solicitudine ei damus, sciẽtes quoniã nulla læsio de cętero ei cõtinget, illa cupiditate cessante, quæ eũ à necessariis poterat auocare. Sic etiã deus, cũ viderit nos iam non concupiscere ea quæ terrena sunt, tunc iam ipsa nobis ad vtẽdum largitur: Tũ enim sicut liberi, & viri ea possidebimus, nõ sicut pueri. Quod enim si cõtempseris vltionem' de inimicis sumere, tũc
Rom.12.d eam obtenturus fis, audi quid dixerit: Si esurierit inimicus tuus ciba illũ: si sitierit, potũ da illi. Et intulit: Hoc enim faciẽs, carbones ignis cõgregabis in caput eius. Et iterũ: Quod si contempseris diuitias, tunc eas
Mat.19.d adepturus fis, audi Christũ dicentem. Non est qui dimittat patrẽ, & matrẽ, aut domum, aut fratres, & non centuplum accipiat, & vitã æternã acquirat. Et quod si contempseris gloriam, tunc eã accepturus fis, audi
Marc.9.e eundem ipsum Christum dicentẽ: Qui vult in vobis
† minister primus esse, erit vester † nouissimus. Et iterum: Qui e-
Luc.14. & 18.c nim se humiliauerit, exaltabit. Quid dicis? Si dedero potum inimico meo, tunc eũ magis punio? si dimisero ea quæ habeo, tũc ea habebo? si me humiliauero, tũc sublimis efficior? Ita est, inq;t: talis est eũ mea virtus. Per cõtraria, quæ cõtraria sunt præsto. Valde dives sum, & industrius, nõ verearis: meę quippe volũtati obsequitur rerum natura, nõ ego obsequor naturæ. Ego cuncta operor, nõ ego ab illis regor. Idcirco & trãsformare & trãsmutare, & trãsordinare ea possum. Et quid miraris, si in istis hoc possum? hoc idẽ & in aliis cunctis inuenies. Si aliquẽ læseris, etiam ipse læderis: si autẽ læsus fueris, tũc nequaquam læderis: si te vindicaueris, tunc ego non vindico, sed teipsum vindico. Qui enim diligit iniquitatem, odit animam Psal.10.b suam. Vides quoniã non es læsus, sed magis tu lædis. Propterea etiã Paulus inquit: Quare non magis iniu- 1.Cor.6.b riam patimini? Vides quia nõ est hoc lædi, sed cũ iniurias infers, tũc magis illas pateris? Et hoc etiam ex parte norunt plurimi, vtputa cũ dicunt adinuicẽ, discedamus hinc, noli teipsum iniuriare. Quare? Quia multum interest inter te & illũ. Quantũcunq; enim iniuries, ille gloriã arbitrabitur. Hoc in omnibus intelligamus, & efficiamur altiores iniuriis. Quomodo hoc, inquis? Ego dicã: Si enim ad ipsum, qui purpura induitur, litẽ habebimus, si illũ vituperauerimus, nos ipsos vituperari putamus. Quid eũ, dic mihi, qui cœlorum ciuis es, & superiorẽ philosophiam colis, cum eis qui terrena sapiunt te cõmisces? Nam etiãsi innumeras pecunias possideat, & in potestate, ac potentia sit, necdũ tamen scit bonum tuũ: noli ergo iniuriare teipsum, dum illũ iniurias. Tibiipsi parce, non illi: teipsum honora, non illũ. Nónne prouerbium tale est: quia qui alium honorat, seipsum honorat? & merito: non enim honorat illum, sed seipsum. Audi sapientẽ quendam dicentẽ: Fac animæ tuæ honorem secundum dignitatẽ eius. Quid est hoc? Si tua diripuit, inquit, noli ei' velle diripere: iniuriauit, nõ iniuries. Dic mihi obsecro, si quisquã pauper lutum iacẽs in atrio tuo tolleret, nũ propterea eum ad iudiciũ traheres? Nequaquã. Quare? Ne teipsum iniuries, ne te omnes inculparẽt. Hoc etiã fac. Pauper quippe est ille diues, & quãto ditior est, tãto pauperior existit, paupertatę quę reuera paupertas est: lutum est aurum in atrio ꝓiectũ, non in domo tua. Domus quippe tua cœlũ est. Propterea itaq; si moues iudicia, putas q; nõ te culpabunt ciues superioris patriæ? Nõ te excludẽt à sua patria, te tam humilem, tam sordidum, tam infimum, tam abiectum, vt etiã pro modico luto eligas litigare? Si enim mundus ipse tuus esset, deinde quisquã tibi illum auferret, an istud curare oporteret? Ignoras quia etiamsi decies mundũ, vel cẽtuplum, vel decies milies, vel duplo toties ponas, neq; minimo bono cœlesti comparandũ est? Qui igitur res huius seculi miratur, cœlestes contemnit. Siquidẽ ista appetẽda esse arbitratur, quæ plurimũ inferiora illis sunt: magis autẽ neq; mirari illa poteris. Quomodo? Quippe quia ad ista sic affect' est. Abscindamus igit funes, quibus ligati sumus, & implicamẽta: hoc quippe sunt omnes res terrenæ. Vsquequo deorsum inclinati sumus? vsquequo inuicẽ insidiamur sicut bestiæ, sicuti pisces maris? Magis autẽ bestiæ non insidiãtur inuicem, sed alienigenis: vtputa vrsa vrsam nõ facile interimit, neque serpens serpentẽ, cognationem generis reuerentur. Tu autem cum indigena etiam decẽ milia habẽs iura naturæ: cognationem, rationẽ, cognitionẽ dei, & alia decem milia, interimis eum, qui eandem tecũ cognationẽ habet naturæ, & in omnibus quę naturę sunt, tecum communicat, cũ tu interimis, & inuoluis decẽ milibus malis. Quid enim fit? Tu quidẽ gladiũ non mergis, neq; tingis in iugulo, & in sanguine eius dexteram tuã, alia vero sæuiora committis, cõtinuis eum mœroribus inuoluens. Illud eũ si operareris, simul eum curis omnibus liberares: nũc autẽ fame, seruitute, deiectione, & aliis multis iniquitatib' affligis. Hæc dico, nec dicere cessabo, non ad homicidia vos prouocans, veluti ad minora mala descẽdere vos exhortans: sed vt non dicatis, quia minora sunt ista quæ facitis,

facitis, quasi illorũ gratia non sitis daturi pœnas. Qui impeditur, inquit, in victu necessario, & panem petit, affligitur. Contineamus itaq; manus nostras aliquãdo, magis autẽ non contineamus, sed extẽdamus eas bene, non ad aliena auferenda, sed ad eleemosynã faciendam: non habeamus manum infructuosam, neq; aridam. Manus quippe non faciens eleemosynã, arida est: quę vero etiam aliena aufert, scelesta est & impura. Nullus cũ talibus manibus cibum sumat, iniuria quippe est hæc discumbentium. Dic enim mihi si quis in tapetis, & straminib' mollibus, & auro textis linteaminibus discumbere nos faciat in domo ampla & splendida, & multitudinem ministrãtium ante nos cõstituat, deinde vas aureum, vel argenteũ prępararãs, & cibis plurimis & opiparis cumulãs, & facultatẽ nobis vescẽdi tribuat: si modo patiamur eũ manus cœno, vel fimo humano perũgere, & sic nobiscũ ad comedendũ simul discumbere, quæso an quis molestiã tam sustineret, & contumeliã non iudicaret? Ego enim existimo, quia statim exiliret & effugeret. Nunc autẽ cœno, reuera cœno non solũ manus vides repletas, sed etiam ipsos cibos, & non exilis, nõ refugis, nõ increpas, sed si in potestate, vel potẽtia fuerit, etiã magnum aliquid arbitraris, & animam tuã deliciari existimas talib' vescẽs, quę omni cœno peiora sunt: auaritia enim quouis cœno deterior est. Animã quippe nõ corpus polluit, & facit eã vt difficile diluatur: vides ex hoc cœno discumbẽtem perunctũ, & manus, & vultum, & repletam eius domũ, & repletam etiam mẽsam stercore: & quicquid aliud adhuc immũdius & spurci' dici potest, illi cibi pollutiores, & scelestiores sunt. Tu autẽ veluti honoratus sic afficeris, & veluti deliciaturus, & neq; Paulũ reuereris, ad mensam quidem Paganorum si volueris ire, nõ prohibẽtem: ad mensam autem auarorum, & aliena auferentium, ne volentes quidẽ permittentem. Si enim qui frater, inquit, nominatur inter vos. Fratrẽ in hoc loco omnem fidelem simpliciter intellige, non monachũ tantum. Quid autẽ est quod facit fraternitatem, nisi lauacrum regenerationis, quod facit posse vocari deũ patrẽ: Proinde qui catechumenus est, etiamsi monachus sit, non est frater: q vero fidelis est, etiamsi secularis sit, frater est. Si quis, inquit, frater nominat̃. Neque vestigiũ tunc monachi erat, sed omnia ad seculares tunc loquebatur beatus Paulus. Si qui, inquit, frater nominat' fuerit fornicator, aut auarus, aut ebriosus, cum huiusmodi nec cibũ sumere. Cum autem de paganis ageret, nõ ita: sed, Si quis vos vocauerit ex infidelibus, paganos significãs: Si vultis ire, omne quod apponit̃ vobis comedite. Si is qui frater nominat̃ sit ebriosus. Papæ quanta diligẽtia & integritas requiritur! Nos autem non solũ non fugimus ebriosos, sed etiam imus ad eos, participantes cũ eis. Ob hoc vniuersa mala fiunt, cũcta cõfusa sunt & peruersa, omnia perierũt. Dic enim mihi, si te vocauerit taliũ quisquã ad conuiuiũ, te pauperem, & qui putaris infimus: deinde si à te audiat, quia hęc quę apposuisti ex auaritia sunt acquisita, non patiar ex illis contaminari animã meam: nónne reuerebitur? nõne erubescet? nónne cõfundetur? Hoc solum sufficiẽs erat corrigere, & facere vt ille quidẽ cum diuitiis suis infœlicẽ seipsum iudicet, te vero admiretur in illa paupertate, siquidẽ videret seipsum cũ tanto studio à te contemni? Sed facti sumus serui hominũ, ignoro qua ratione, cũ Paulus sursum atq; deorsum clamet: Nõ efficiamini serui hominũ. Quare ergo nos effecti sumus hominũ serui? Quia primum ventris serui facti sumus, & pecuniarũ, & gloriæ, & aliarũ omniũ rerũ, & perdidimus libertatem, quam nobis largitus est Christus. Quid ergo manet eũ, qui seruus factus est, dic mihi? Audi Christum dicentẽ: Seruus nõ manet in domo in sempiternum. Habes sententiam plenam atque perfectã, quoniam nũquam intrabit in regnũ. Domus quippe hoc est. In domo, inquit, patris mei multæ mãsiones sunt. Seruus igitur nõ manet in domo in sempiternũ. Seruum illum dicit, qui peccati seruus est: qui vero non manet in domo in sempiternũ, in gehẽna permanet in sempiternũ, & ex nulla parte habebit solatium. Ad tam malũ habitum humanæ res deuenerũt, vt etiam ex his quæ rapiũt, eleemosynas faciant, & multi suscipiant. Propter hoc fiducia nostra cecidit, neq; iã aliquẽ increpare possumus. Saltẽ & nunc fugiamus læsionẽ quæ ex hoc nasciẽ. Vos autẽ qui in hoc cœno inuoluimini, aliquãdo quiescite, cessate à tali morbo, & abstinete cupiditatẽ vestram à talibus conuiuiis, in quomodo vel nũc valeamus propitiũ reddere dominũ, & adipisci bona quæ promissa sunt: quę nos cõtigat oẽs percipere in Christo Iesu domino nostro, cum quo patri, vnà cũ sancto spiritu gloria, imperiũ, honor nunc & semper, & in secula seculorũ, Amen.

Cũ rapacibus cibus non est sumendus.

Homilia xxvi. ex cap. xi.

Fide de futuris benedixit Isaac Iacob & Esau, fide Iacob moriens benedixit vnumquęque filiorum Ioseph, & adorauit fastigium virgæ eius. Fide Ioseph moriens de exitu filiorum Israel meminit, & de oßibus suis mãdauit. Fide Moses natus, occultatus est mensibus tribus à parẽtibus suis, eo quòd vidissent elegantem infantem, & non timuerunt regis edictũ. Fide Moses grandis factus negauit se esse filiũ filiæ Pharaonis, magis eligens affligi cum populo dei, quàm temporalem peccati habere iucunditatem, maiores diuitias existimãs thesauro Aegyptiorum improperium Christi: aspiciebat enim in remunerationem. Fide reliquit Aegyptum, non veritus ferociã regis. Perinde enim tanquam vidisset inuisibilem obdurauit.

Ge.27.d f
Ibid.48.c
Ibid.50.d
Exod.2.a
Ibid.1.c
Ibid.2.b

Multi, inquit, prophetæ & iusti desiderauerunt videre quæ videtis, & non viderunt, & audire quę auditis & nõ audierunt. Quid dicimus? num omnia futura sciebãt iusti? Et valde. Si enim propterea nõ reuelabatur filius quibusdam propter infirmitatẽ eorũ, quia eum nõ poterant capere: sed illis, q virtutis claritate fulgebãt, meritò reuelabat̃. Et hoc etiã Paulus dicit, quia futura sciebant: hoc est, resurrectionẽ Iesu Christi. An nõ hoc dicit? Sed fide de futuris dicit. Nõ futurũ seculũ significãs, sed futura huius seculi. Quomodo quippe homo peregrin' tales benedictiones daret? Sed iterũ adeptus est benedictionẽ, & nõ eam sumpsit. Intuerisquoniã quod † dixit de Abrahã, & de Iacob dici potest? quoniã non receperũt benedictiones, nepotibus eorũ redditæ sunt illæ benedictiones, ipse autẽ futura adeptus est. Inuenimus autem fratrẽ eius magis potitũ esse seculo. Ille autem in seruitute mercenaria, & periculis, & insidiis, & deceptionibus, & timoribus omne trãsegit tẽpus. Interrogatus etiã à Pharaone: Modici, inquit, & mali facti sũt dies mei. Ille autem in primatu & fiducia fuit multa, & postea fuit illi terribilis. Vbi ergo ei ꝓuenerunt bona, nisi in futuro? Vides quia mali primũ reb' secularib' ꝓfruũtur, iusti autẽ ecõtrà? Non quidẽ oẽs. Ecce eṁ Abrahã iustus erat, & potitus est rebus secularibus, verũtamen cũ tribulatione, cum tentationibus. Etenim diuitiæ tantũ erant illi, cæterum plena illi erant tribulationibus

Luc.10.d
† dixi
Gen.47.b

lationibus omnia. Nõ potest iustus nõ tribulari; etiãsi diues sit. Cũ enim paratus sit damna perpeti, iniurias ferre, & alia multa pati, necesse est eũ tribulari. Proinde etiamsi perfruamur diuitiis, nõ tamẽ est sine tristitia. Quid ita? Quia in tribulatione est, & dolore Si autem in tribulatione tũc erãt iusti, multo amplius nũc sunt. Fide de futuris benedixit, inquit, Isaac, Iacob, & Esau. Licet maior sit Esau, tamẽ prępon̄it Iacob propter virtutẽ. Intueris quãta erat fides, & vnde promitebantur filiis eorũ tanta bona? Vtiq; ex fide, hoc est, credendo deo. Fide Iacob moriens, vnũquenq; filiorum Ioseph benedixit. In hoc loco necessariũ est ponere benedictiones omnes, vt etiã fides & prophetia eius manifesta fiat. Et adorauit, inquit, † fastigiũ virgę eius. Hic non solum, inquit, pronũciauit, sed etiã ita confidebat de futuris, tanquã si ea opere demõstraret. Quoniã enim surrecturus erat ex Effrẽ rex alius, propterea dixit: Et adorauit fastigiũ virgæ eius. Ecce cũ iã esset senex, † adorabant Ioseph vniuersi populi: adorationẽ significans] quæ illi erat futura. Et hoc iã sumpsit effectũ, quando eũ adorauerunt fratres eius: futurũ autẽ erat iterũ postea per decem tribus. Intẽdis quomodo futura prędixit? vides quantam habuit fidem, quomodo de futuris credebat? Quædam enim in hac vita patientię sunt solius exẽpla, & qualiter patienda sunt mala, & quia non hic recipiũtur bona, sicut cõtigit in Abraham, sicut in Abel. Quædã autem fidei sunt exẽpla, sicut contigit in Noë: quoniam est deus, quoniã est retributio. Fides quippe multimoda est in hac vita qua creditur, quoniã est retributio: & quia nõ eodem modo sustinẽda est, & ante munera vel coronas certãdum est. Illud autem quod circa Iacob cõtigit, solius est fidei: quoniã promisit Abrahę. Quia tibi dabo & semini tuo terrã hanc. Audiuit Ioseph etiã inter alienos constitutus, & necdum videns iam processisse promissionẽ, & neq; sic concidit animus eius: sed sic credidit, vt etiã de exitu eorũ loquetur, & de ossibus suis mandatũ daret. Et nõ tantum ipse credidit, sed etiã alios ad fidẽ introduxit, vt semper memores essent, quia nequaquam de suis ossibus præcepisset, nisi plena fide sperasset reditũ eorũ. Proinde quando quidam dicunt: ecce iusti quoq; curam gerebant sepulchrorũ: dicamus ad illos quia nõ propter hoc. Nã sciebat, quia domini est terra & plenitudo eius. Nequaquã eṁ in tãta cõuersat' philosophia hoc ignorauit, qui tantum tempus vixit in Aegypto. Alioqui licebat illi, si voluisset ad patriã repedare, & non lugere, nec ægre ferre. Verum cum & patrem illuc euexerit, cuius gratia & ossa sua ex Aegypto trãsferri præcepit, nisi quod manifestũ est, quia propter eandem causam? Quid autẽ, dic mihi? Nũ ipsius Mosi ossa inter alienos iacent? & Aaronis, & Danielis, & Hieremiæ? Apostolorũ autẽ plurimorũ ossa nescim' vel vbi iacẽt: Petri & Pauli quidem, Ioannis & Thomæ, manifesta sunt sepulchra. Aliorũ vero cum tanti sint, minime cognitũ est vbi sint. Nihil igitur pro hac re lugeamus, neq; pusillanimiter feramus. Vbicũque enim sepeliamur, Domini est terra, & plenitudo eius. Omnino fit, quod oportet fieri. Lugere autẽ, & deplorare, & lamẽtari eos, qui de hac vita discedũt, ex pusillanimitate cõtingit. Fide, inquit, Moses nat', abscõditus est tribus mensibus à parẽtibus suis. Contẽplaris quia hæc post mortẽ sperabant impleri in terra: & multa quidem effecta sunt post mortẽ ipsorum. Hoc autẽ dictũ est propter aliquos qui dicunt: post mortẽ ea implentur illis quę nõ sunt adepti viuentes: quę neque post mortẽ se credebãt adepturos. Non enim dixit Ioseph, quia me viuente hanc terrã non dedit; neque patri meo, neque auo meo, cuius virtutẽ reuereri debebat, istos vero malignos dignos factur' est, vt percipiãt quæ illi nõ sunt digni facti percipere? Nihil horum dixit, sed fide cũcta & superauit, & trãscendit. Itaq; percurrit Abel, Noë, Abrahã, Isaac, Iacob, Ioseph, & omnes gloriosos & admirabiles viros: deĩde augmẽtũ facit cõsolationi & exhortationi suæ, ad personas infimas deducens orationẽ. Vt enim admirabiles personæ hæc fortiter paterent̃, mirũ nihil est, & inferiores eos apparere claris illis viris nõ ita graue est. Obscuris autẽ inferiorẽ videri, id demũ graue est. Orditur vero à parentibus Mosi, ignobilibus quibusdã viris, & nihil tale habentibus, quale filius eorũ: propterea & progrediẽdo auget absurditatẽ, meretrices mulieres, & viduas enumerãs. Fide, inqt, Raab meretrix non periit simul cum infidelibus, suscipiens exploratores cum pace. Et non solũ fidei, sed etiã incredulitatis ponit prępmia, sicut in persona Noë,] Interim de parẽtib' Mosi necessariũ est dicere. Omnes quippe ĩfantulos masculos interimi Pharao iusserat, & nullus effugit hoc periculũ. Vnde igitur sperauerunt isti, vt saluarent puerũ? Ex fide, inquit. Qua fide? Quia viderunt elegãtem infantulũ, & ipse vultus ad fidem eos attraxit. Sic iã inde ab initio ex ipsis incunabulis multa erat illi iusto infusa gratia, non natura hoc operãte. intuere eũ, statim vt genitus, honestus apparebat infantulus, non erat deformis. Cuius ergo erat hoc opus? Nõ naturę, sed gratiæ diuinę, quę etiã barbaram illam mulierẽ Aegyptiã excitauit, vt amaret, vt sumeret, vt arriperet, & tamẽ fides in istis non habuit idõneũ argumentum. Quid hoc, & quantum erat vt ex ipso vultu crederẽt? Sed vos, inquit, ex reb' ipsis credite, & multa habebitis fidei pignora. Vt eṁ cum gaudio rapinam rerũ vestrarum susciperetis, & quæcunque talia passi estis, fide actũ est, & patientia. Sed quoniam & isti crediderunt, deinde & pusillanimiter afficiebanturr, ostẽdit quia & fides illorũ plurimum protendebatur, sicut contigit in Abrahã, quanuis viderentur sibi res ipsę repugnare. Non timuerũt. inquit, præceptũ regis, quanquam illud quidẽ opere exercebatur: hoc autẽ tenuis quædã erat expectatio, & hoc quidẽ parẽtum erat, ipse vero Moses quid attulit? Deĩde familiare illis & domesticũ profert exẽplũ, illo maius & amplius. Fide, inquit, Moses magn' factus, abnegauit dici filius filię Pharaonis: magis eligens affligi cũ populo dei, quàm temporalẽ habere iucunditatẽ peccati: maiores diuitias existimãs thesauris Aegyptiorũ, improperiũ Christi. Respiciebat quippe in remunerationẽ. Tãquam si diceret ad eos, nullus vestrũ dimisit aulam regalem amplam, & claram, neque tales thesauros, neq; cũ posset filius regis esse, contẽpsit, sicut Moses fecit. Et quia nõ simpliciter dimisit, significauit dicẽs: Abnegauit. Hoc est, horruit, auersatus est. Cœlo quippe proposito, superfluũ erat aulam admirari Aegyptiaci regni. Et vide quàm mirabiliter illud posuit Paulus. Nõ dixit, maiores diuitias existimauit thesauris Aegypti cœlũ, & ea quæ in cęlis sunt. Sed quid dixit? Improperiũ Christi. Pro Christo enim improperiũ sustinere melius iudicauit, quàm in deliciis esse. Sic etiã hoc ipsum per se solum merces erat. Eligens magis affligi cũ populo dei. Vos eṁ pro vobisipsis patimini, ille autẽ ꝓ aliis hoc elegit, &

† ἐπὶ τὸ ἄκρον. i. ad fastigium. Sic & sup.

† adorabat Ioseph, vniuersi populi adorationem significans.

Gen.15.d
Ibid.50.d
Psal.23.a
Psal.23.
Exod.2.a

† in repore ipsius Noe
Exo.1.c

git,& vltrò ſeipſum proiecit in tãta pericula,cũ ei liceret & piè viuere,& ſecularib⁹ perfrui bonis.Quàm temporalem habere peccati iucũditatẽ. Peccatũ duxit,nolle affligi cum aliis,hoc peccatũ eſſe putauit.Si igitur ille nõ alacriter affligi cũ cæteris peccatũ eſſe iudicauit: magnum ergo bonũ eſt afflictio, ad quam ex faſtigio regali ſeipſum proiecit.Hæc eñ faciebat, magna quædam proſpiciẽs.Maiores,inquit,diuitias exiſtimans theſauris Aegyptiorum improperiũ Chriſti.Quid eſt improperiũ Chriſti?Hoc eſt,improperia talia ſuſtinere,qualia nunc vos:quale Chriſtus etiã ſuſtinuit improperium.Et quomodo pro Chriſto ſuſtinuit Moſes? Petra eñ erat Chriſtus: ſic etenim & ille improperiũ ſuſtinuit,ſicut & vos.Quid autem eſt improperiũ Chriſti?Quia reſpuim⁹ paternos errores,improperium ſuſtinemus,quia patimur mala concurrẽtes ad deum. Sic etiam ille improperiũ Chriſti ſuſtinebat,quãdo audiebat: Nunquid interimere me vis, ſicut interfeciſti heri Aegyptiũ? Hoc eſt improperiũ Chriſti,vſq; in finẽ & nouiſſimum ſpiritum pati mala:ſicut etiã ipſe improperia ſuſtinebat, & audiebat: Si filius dei es.Et ab eis audiebat ꝓ quibus crucifigebat,id eſt,à cõtribulib⁹.Hoc eſt improperiũ Chriſti, quando quiſquã à domeſticis, quando quiſquam ab his,quibusbeneficium præſtitit,ſuſtinet improperiũ. Etenim ille quoque pro beneficio ſuo ſed patiebat. Hic eos excitauit,oſtẽdens quia & Chriſt⁹ eadẽ paſſus eſt & Moſes.Duę perſonę clarę,& diuulgatæ.Proinde Chriſti magis eſt improperiũ iſtud,quàm Moſi, quoniã à propriis iſta paſſus eſt.Sed neq; ille fulmina emittebat,neq; iſte malignè quicquã tulit,ſed improperiũ ſuſtinebat,& patienter cuncta ferebat illis mouentib⁹ capita ſua.quia ergo potuerũt forraſſe his audiris deſiderare etiam ipſi retributionẽ,dicit:Quia & Chriſtus& Moſes talia paſſi ſunt.Proinde delicię,inquit,& remiſſio peccati ſunt: improperia vero Chriſti.Quid eñ vis?improperiũ Chriſti, an remiſſionem & delicias?Fide reliquit Aegyptũ,nõ veritus ferociã regis.Perinde enim tanquã vidiſſet inuiſibilẽ,obduruit.Quid dicis quia non timuit? Et tamẽ ſcriptura hoc dicit,quia audiẽs veritus eſt,propterea fuga ſalutem quæſiuit, & in fugã verſus eſt, & furatus ſeipſum de medio,& poſt hæc in timore erat.Intende igitur diligẽter dicto.Quod dicit:Non veritus ferociã regis, ad hoc dicit,quòd iterũ cõparebat.Timentis quippe erat,non reuerti iterum ad patrocinium, neq; rẽ aggredi:ſed tamen quòd reuerſus eſt iterum,animi erat deo ſe cõmittentis.Nõ enim dixit,quia quęrunt me, & ſcrutantur, nõ me igitur iterum eiſdẽ ipſis cõmittam.Proinde etiã quòd à fuga reuerſus eſt,fidei fuit. Quid ergo non permãſit,inquit?ne ſe in apertũ præcipitaret periculũ:quia hoc iam tentãtis eſſet,inſilire in media pericula, & dicere: videamus ſi me liberet deus.Hoc etiã Chriſto dixit diabolus:Mitte te deorſum.Intueris quia hoc diabolicũ eſt,vt ſuperuacuè ac ſuperfluè ſe quiſquam in periculũ iactet, & tẽtet deũ ſi ſaluet?Etenim præeſſe iã illis ad regimen eorũ non poterat,ita ingratè affectis illis,quib⁹ tãta præſtiterat. Stultum itaq; erat,& inſenſatũ permanere illic.Hæc autẽ omnia facta ſunt,quia veluti videns inuiſibilem ſic ſuſtinebat. Si igitur videmus mente ſemper deũ, ſi ſemper in recordationem eius cõuertimus mẽtem noſtrã,omnia nobis facilia apparebunt, omnia portabilia,omnia leuiter ſuſtinebimus,omnibus ſuperiores efficiemur. Si enim quiſquã dilectũ videt, magis

Murmurauerũt contrà Moſen apud Petrã in Raphidim. *Exo.17.a* *1.Co.10.a* *Exod.2.c* *Mat.27.c* *Morale*

A autem recordatus illius, erigit animã ſuam,& mente ſublimis efficitur,vt omnia facile toleret, deliciãs ex memoria illius:qui in mente habuerit eũ, qui nos diligere vere dignatus eſt,& recordat⁹ fuerit eius:quãdo poterit aliquã ſentire triſtitiam, aut terribile aliquid,aut periculoſum timere?quãdo puſillanimitate afficiatur?nũquã ſcilicet.Omnia quippe nobis difficilia videtur,quia dei memoriã nõ habem⁹,ſicut oportet habere:quia non eũ ſemper in mente noſtra portamus.Iuſte quippe nobis dixerit:oblit⁹ es mei,obliuiſcar & ego tui.Et duplũ efficitur malũ: quia & nos eius obliuiſcimur,& ille noſtri. Hæc enim mala duo ſunt,alternis quidem complicata,duo tamẽ ſunt.Magnum quidẽ operatur memoria dei:magnũ autẽ etiã cũ & nos eius habem⁹ memoriã:hoc quippe facit eligere bona,illud autẽ impetrare,& ad effectũ perducere. Propterea dixit Propheta: Recordabor tui de terra Iordanis, & Hermoniĩ de mõte paruo. Hęc dixit populus in Babylonia cõſtitutus:recordabor tui. Et nos igitꝫ tanquã in Babylonia conſtituti, etiamſi in medio hoſtiũ nõ cõſidemus, verũtamẽ inter inimicos ſumus.Alij quidẽ tanquã captiui ſedebãt,alij autẽ neq; ſentiebant captiuitatẽ,ſicut Daniel,ſicut tres pueri,q̃ in captiuitate quoq; cõſtituti,ab ipſo rege,q̃ eos captiuos habebat,clariores erãt effecti,in ipſa illa puincia qua captiui erãt,adorabanẽ. Vides quãtũ virtus poſſit? In ipſa captiuitate cõſtitutos curabat vt dominos.Rex itaque magis erat captiuus q̃ illi. Non adeò mirabile fuiſſet, ſi in ſua ipſorũ patria regnãtes acceſſiſſet&adoraſſet.Hoc autẽ mirabile demũ erat, quòd cũ eos vinculis ſtrinxiſſet,captiuos cepiſſet,haberetq; in ſua poteſtate,omnibus videntibus nõ erubuit adorare, & agnũ immolare.Intuemini quia reuera res illæ claræ ſunt,quæ ad deũ pertinent: res vero humanæ,vmbræ ſunt.Ignorabat igitur quòd ſibi dominos adducebat,& quos adoraturus erat.Miſit eos quippe in caminũ:ſed ſicut ſomniũ hoc illis erat. Timeamus itaq; dilectiſſimi dominũ,timeam⁹,ac ſi etiã in captiuitate fuerimus,omnib⁹ erimus clariores.Timor adſit dei,& nihil erit triſte. Tametſi paupertatẽ dicas,tametſi ægritudinẽ,tametſi captiuitatẽ,tametſi ſeruitutẽ,& ſiquid aliud triſtiũ, non ſolũ grauia nõ erunt, ſed imò magis adiumenta nobis erunt in aduerſis.Captiui erãt iſti,& adorauit eos rex.Tabernaculorũ erat factor Paulus, & ſacrificabant illi ſicuti deo.In hoc loco quęſtio occurrit,cur apoſtoli quidẽ ſacrificia prohibuerunt, & veſtimẽta ſua ſcindentes, abduxerũt eos à molimine ſuo,& cũ fletu clamabant dicẽtes:Viri quid hęc facitis?Similiter eñ & nos homines paſſibiles ſumus. Daniel vero nihil tale fecit: Quod enim & ipſe humilis fuerit, & nõ minus quàm iſti deo obtulerit gloriã,ex multis cauſis manifeſtum eſt:maxime autẽ ex eo clarũ eſt,quòd amabãt à deo. Nõ enim ſibi aſſumẽtem honorẽ dei permitteret ſaltem viuere:necdũ celebrẽ fieri.Deinde quia cũ multa fiducia dicebat:O rex, nõ in ſapiẽtia mea mihi reuelatũ eſt myſteriũ iſtud.Et iterũ,in lacu erat propter deũ.Et quia cibũ ei attulit Propheta,dixit:Recordatus eſt mei de⁹.Ita erat humili corde,&cõtrito.In lacu erat propter deũ, & indignũ tum ſe iudicabat vt recordaretur eius, vel vt exaudiretur ab eo:nos autẽ cum innumera ſceleſta cum præſumptione cõmittam⁹,& omnib⁹ ſceleſtiores ſim⁹, niſi in prima oratione exauditi fuerimus,diſcedim⁹.Reuera multũ intereſt inter illos & nos,& quantũ inter cœlum & terram

Psal.41.b *Hier.27.a* *Eſe.28.a* *Dan.3.c* *Act.12.d* *†dei honorẽ admiſit* *Dan.2.d* *Act.18.a* *Act.14.c* *Da.2.d.* *Ibid.vlt.f* *Ibid.3.g*

intereſt,etſi quid amplius.Quid dicis?poſt tantã virtutem,poſt factũ illud in lacu miraculum,ſic ſeipſum humilẽ exiſtimabat?Ita eſt,inquit: quãtacunq; enim operati fuerimus,inutiles ſerui ſumus.Sic ille antecedens euangelicũ præceptũ implebat,& nihil ſeipſum iudicabat.Recordat⁹ eſt,inquit,mei deus.Sed & oratio eius quãta humilitate plena eſt?Et iterũ tres pueri ſic dicebãt:Peccauimus,iniquitatẽ fecimus.Et vbiq; humilitatẽ ſuã demonſtrant,Quanquam habeat Daniel innumeras occaſiones,quib⁹ in ſuperbiã efferretur:ſed ſciebat quoniã ipſę cauſæ, pro quibus poſſet extolli,propterea illi erãt,quia nõ extollebat,& quia non corrumpebat theſaurũ ſuũ. Apud omnes enim homines,& in toto mundo non iucundabatur, quòd procidiſſet rex in faciẽ,& immolaſſet ei,& deũ illum eſſe putaſſet, qui vbiq; terrarũ ſicut deus honorabat. Omnẽ enim terrã ipſe obtinebat,& manifeſtum hoc eſt ex Hieremia.Cõplicãs,inquit,terrã ſicutveſtimẽtum.& iterũ:Ego dedi eam Nabuchodonoſor ſeruo meo.Et ex his quæ omnib⁹ ſcribebat,hoc approbat: & quia non ibi ſolũ vbi erat, admirabilis habebatur, ſed vbiq; & maius erat, q̃ ſi reliquæ gentes corã illũ præſentes vidiſſent: quãdo etiã per literas confeſſus eſt & ſeruitutẽ&quod factũ erat miraculũ.Quinetiã in ſapientia admirabilis erat.Nec ſapiẽtior es,inquit, tu Daniele. Poſt hæc omnia tamen admodum erat humilis. Decies milies propter deũ mortificatus eſt. Quid ergo?quod cum ita humilis eſſet, nõ prohibuit neq; adorari ſe à rege,neque immolationes? Hoc nõ dico:ſufficit enim mihi quæſtionẽ propoſuiſſe,cætera vero vobis relinquo,vt vel ſic excitẽ mentem veſtrã.Illud autẽ moneo, vt omnia pro timore domini ſuſcipiatis.Exẽpla quippe habemus talia,quia reuera etiã in hac vita adipiſcimur bona,ſi de futurisgermane & integre curã geſſerimus. Quod vero nõ hoc ſuperbia,vel arrogãtia fecerit,manifeſtũ eſt ex eo quod dixit:Dona tua tibi ſint.Etenim etiã hic alia quæſtio eſt,quomodo ſermone pellẽs,operib⁹ ſuſcepit illũ honorẽ,& indut⁹ eſt torque.Et Herodes quidẽ cũ audiſſet,vox dei & nõ hominis: quia nõ dedit gloriã deo, crepuit,& effuſa ſunt viſcera eius:iſte autẽ & † honorẽ deo exhibuit,]non verba tantũ.Sed neceſſariũ eſt dicere,quid hoc ſit.Illic quidẽ ad idololatriã immaniorẽ homines decidebant,hic autẽ nequaquã.Quomodo hoc?Quod eñ iſte putabatur talis, honor erat dei.Propterea eñ præoccupans hoc dicit:Mihi autẽ non in ſapiẽtia reuelatũ eſt, quæ eſſet in me. Deinde neque apparet alicubi,quia ſuſcepit illas immolationes. Dixit eñ,inquit,quia oportet immolare, ſed nõ eſt manifeſtũ vtrũ etiã opus conſecutũ ſit. Illic autẽ adduxerunt tauros,vt immolarent, & vocabant illũ quidem Iouẽ,iſtum autẽ Mercurium.Torquẽ itaque ſuſcepit,vt clarũ ſe faceret,immolationẽ autẽ cut nõ repulerit?Etenim illic nõ fecerunt,ſed conati ſunt,& prohibuerũt apoſtoli.Proinde hic etiã oportebat celeriter & cõfeſtim prohibere.Itẽ illic popul⁹ vniuerſus erat,hic autẽ tyrannus.Cur ergo eum nõ reuocauit?In præcedẽtibus dixit,quia nõ ſicut deo immolabat,ad euerſionẽ culturę dei,ſed propter magnũ miraculũ.Quomodo hoc?Propter deũ. Edictũ quippe poſuerat,vt nõ minueretur honor dei.Illi autẽ nõ ſic, ſed Apoſtolos putabãt eſſe deos,propter hoc prohibebãtur. Hic autẽ poſtquã adorauit, tunc hoc fecit. Neq; enim ſicut deũ adorauit,ſed ſicut hominem ſapientem.Clarũ autem nõ eſt,quòd immolauerit. Si

A autem & immolauit,at nõ ſuſcipiente Daniele.Quid quòd etiam Balthaſar eũ nominauit nomine dei ſui? Ita nihil magnum exiſtimabat deos ſuos; quãdo etiã captiuũ ſic vocabat,qui cũctos iuſſerat imaginẽ adorare variam,& multifariam,qui & dracõnẽ coluerat. Illis autẽ qui erãt in Lyſtra,multo erãt ſtultiores Babylonij: idcirco nõ licebat ſtatĩ reuocare eos in hoc. Et multa alia in hac quæſtione dici poſſunt,interim hęc modo ſuffecerint.Si igitur volumus adipiſci oĩa bona,quæ ad deum pertinent,quæramus.Sicut enim qui ea quæ huius ſeculi ſunt quærũt,ab iſtis & ab illis excidunt:ſic qui quæ dei ſunt,pręponunt,vtraq; adipiſcũtur.Nõ itaq; iſta quæram⁹,ſed illa,vt bona quæ promiſſa ſunt, percipere mereamur in Chriſto Ieſu domino noſtro,cũ quo patri, vnà cum ſancto ſpiritu gloria,imperium,honor in ſecula ſeculorum.Amen.

Homilia xxvij. ex cap. xi.

B *Fide celebrauit paſcha, & ſãguinis effuſionẽ,ne is qui interimebat primogenita,tangeret eos.Fide trãſierũt mare rubrũ tanquã per aridam terrã,quod cũ tentaſſent Aegyptij,abſorpti ſunt. Fide muri Hierico corruerũt circũdati diebus ſeptẽ. fide Raab meretrix nõ periit cum infidelibus cum excepiſſet exploratores cum pace.* Plurima Paulus inter ipſa quæ loquitur, ſolet argumẽtari, & denſus eſt in ſentẽtiis.Talis quippe eſt ſpirit⁹ ſãcti gratia. Nõ in abũdãtia verborũ paucas cõtinet ſentẽtias,ſed in breuitate verborũ magnũ habet & plurimũ intellectũ. Intuere igitur quomodo ſub occaſione exhortationis, de fide diſputans, magni typi meminit & magni myſterij,cuius habem⁹ veritatẽ:Fide,inquit,celebrauit paſcha,& effuſionẽ ſanguinis, ne is qui interimebat primogenita,tãgeret eos.Quid eſt autẽ ſanguinis effuſio?Agnus mactabatur ꝓ ſingulas domos, & ſanguine perungebãtur poſtes,& hoc erat tutamẽ à perditione Aegyptia.Si igitur ſanguis agninus in medio Aegyptiorũ,& in tanta deuaſtatione illęſos ſeruabat Iudæos:multo ampli⁹ ſaluabit nos,nõ poſtes,ſed animas noſtras Chriſti ſanguis perungens. Etenim etiã nunc q̃ deuaſtat in profunda hac nocte circumit,ſed armemur illo ſacrificio. Effuſionẽ ſanguinis perunctionẽ appellat.Ex Aegypto eñ eduxit nos deus,hoc eſt ex tenebris,& idololatria.Quãuis quod fiebat,nihil eſſet:quod vero per illud perficiebatur,magnũ erat:quod eñ fiebat,ſanguinis erat effuſio: quod autẽ perficiebat,ſalus,& cõmunitio, & prohibitio perditionis.Timuit illũ ſanginẽ angelus: ſciebat enim cuius erat typus, horruit, dominicã mortẽ intelligens, propterea non tetigit poſtes.Dixit Moſes: Vngite,& vnxerũt,& ſecuri fuerũt.Vos autẽ ipſius agni habentes ſanguinẽ,nõ cõfiditis. Fide trãſierũt mare rubrũ, ſicut per aridam terrã.Iterum populũ vniuerſum cõparat plebi,ne dicant:quia nõ poſſumus ſanctis ſimiles fieri.Fide,inquit,tranſierũt per mare rubrũ, ſicut per aridã terrã:quod cum tentarent Aegyptij,abſorpti ſunt.In hoc loco cõmonefacit eos paſſionũ quas in Aegypto paſſi ſunt.Quomodo fide?Quia ſperabãt per mare trãſire,propter hoc orabãt:magis autẽ Moſes erat,qui orabat.Vides quia vbiq; fides ratiocinationes humanas excedit,& infirmitatẽ atq; humilitatẽ hominũ ſuperat?Intueris quia iam ſimul vt credebãt,etiã ſupplicia declinabant?Nũc quidẽ in ſanguine poſtiũ,nũc autẽ in mari rubro, & hoc manifeſtabat aquã eſſe,ꝓ Aegyptij ſuffocabãtur.Ex hoc apparebat nõ eſſe phantaſiã,ſed ſicut in leonibus illis,qui ab eis deuorati ſunt,oſtendebãt veritatem rerum, & ſicut in

Exo.14.c *Ioſue.6.a* *Ibidem d*

sicut in camino, qui incensi sunt: sic etiã nunc inspicis easdem res, aliis quidem ad salutem, & celebritatem, aliis autem ad perditionẽ valuisse. Tantum bonũ est fides. Et quando ad desperationẽ aliquã venerimus, tunc quoq; liberamur: etiãsi vsq; ad ipsam mortẽ veniamus, etiãsi de nobis ab omnib⁹ desperetur. Quæ nanq; iam spes erat? Hinc Aegyptij, inde mare, & ipsi inermes. Aut enim in mari erãt perituri, si vellent fugere, aut in man⁹ Aegyptiacas casuri. Veruntamẽ ex ista desperatione eos liberauit. Idipsum mare istis est substratum: sicut terra: hos autẽ demersit sicut mare. Illic oblitum naturæ suæ, hic autem etiã armatum est aduersũ eos. Fide, inquit, muri Hierico ceciderũt circundati per septẽ dies. Non enim tubarum sonitus murorũ saxa deiicit, etiãsi per innumeros annos quis tubis insonet, sed fides oĩa valet. Intueris vbiq; neq; sequela vlla rerum, neq; naturę lege mutationẽ fieri, sed præter spem cuncta geri? Proinde etiã hic pręter spem cuncta fiunt. Quoniam enim sursum atq; deorsum dicebat, quia oportet credere, & spebus futuris regi, omnẽ istum sermonẽ mouit, ostendens quia nõ tunc, sed etiã ex initio omnia miracula per fidem impetrata sunt, & perfecta sunt. Fide inquit, Raab meretrix non periit vnà cum infidelibus, cũ excepisset exploratores cum pace. Proinde admodũ turpe fuerit, si apparueritis meretrice infideliores. † Quanquã eũ illa homines audiret nunciãtes, confestim tamẽ credidit.] Ergo & effectũ consecuta est: omnibus quippe pereuntibus, sola saluata est. Nõ dixit ad seipsam, quia cum plurimis meis ero. Nõ dixit, num ego prudentior istis esse possum sapientibus viris, qui nõ credũt, & ego credã? Nihil tale dixit, sed credidit dictis eorũ quòd possent illa cõtingere. Et quid adhuc, inquit, dico? Deficiet enim me tempus enarrantẽ. Iam non ponit nomina, sed cum finem fecisset in meretrice, & in verecundiã eos excitasset qualitate personę, non iam dilatat historiarũ cõmemorationem, ne videatur sermonẽ suũ protelare. Tamen non eas omittit, sed percurrit, sapienter valde vtrunque faciens, & † satietatẽ † tempus fugiens, & densitatem sententiarũ nõ auferens. Neq; eũ omnino tacuit, neq; dicẽdo molestus effectus est, vtrunq; enim fecit. Cum eũ fortiter quisquam decertat, †si in certamine] perseuerauerit, defatigat auditorem. Qui enim iam credenti longitudine sermonis molest⁹ esse voluerit, opinionẽ ambitionis incurrit. Oportet eũ vtilitati prospicere, & coaptari. *Et quid adhuc* (inquit) *dico? Deficiet enim me tẽpus enarrãtem de Gedeon, Barac, & Sampson, & Iepte, & Dauid, & Samuele, & prophetis.* In hoc loco culpant quidã Paulũ, quoniã Barac, & Sãpson, & Iepthe inter istos cõstituit. Quid dicis? Cũ meretricẽ posuerit, istos nõ ponat? Nec mihi nũc dicas aliã vitã eorũ, sed si non crediderunt, etsi nõ claruerunt in fide. Et prophetis, inquit, *Qui per fidẽ expugnauerunt regna.* Intueris quia non vitæ eorũ hic testificatur, quod clara fuerit, neque enim hoc quærebatur: sed de fide erat ratio. Dic enim mihi, an nõ cuncta fide perfecerint? Per fidẽ, inquit, expugnauerunt regna. Qui cum Gedeone fuerunt.

Operati sunt iustitiam. Qui sunt isti quos dicit? Misericordiã scilicet dicit in hoc loco, quã habuit Dauid: de eo enim hoc eum dicere arbitror: *Adepti sunt promissiones.* Quas? eas, de quibus dictum erat, quia semen eius sedebit super soliũ eius. *Obturauerunt ora leonum, extinxerunt vim ignis, effugerunt acies gladij.* Contemplare quomodo in ipsa morte erant. Daniel circundatus à leonibus, tres pueri in camino deambulãtes: Abrahã, Isaac, & Iacob in variis tẽtationibus, & neq; sic desperauerunt. Hoc enim est fides, vt cũ res nobis in contrariũ exeũt, tunc credamus: quia nihil contrariũ factũ est, sed cũcta consequentia & ordinata venerũt. Effugerũt acies gladij. De tribus pueris eum iterũ puto dicere. *Conualuerunt ex infirmitate, robusti facti sunt in bello, incursiones verterunt exterorũ.* Hoc loco quæ circa reuersionẽ ex Babylone acta sunt significat. Ex infirmitate eũ hoc esse puto, id est ex captiuitate, quãdo iã in desperatione erãt Iudaicę res, quãdo iã ab ossibus mortuorũ nihil distabant. Quis eũ non desperabat de Babylonia eos posse reuerti? Et nõ dico reuerti solũ, sed etiam fortes effici, & incursiones exterorũ auertere? Sed vobis nihil tale contigit, inquit. At hæc formæ sunt futurorum. *Acceperũt mulieres ex resurrectione mortuos suos.* Ea quę circa prophetas prouenerũt, dicit, Helisæũ & Heliam significãs qui mortuos suscitarunt. *Alij vero* (inquit) *distenti sunt, non suscepta redemptione, vt meliorem resurrectionẽ adipiscerentur.* Sed nos nõ adepti sumus resurrectionẽ, sed possumus ostendere & illos, inquit, excisos, & nõ suscepisse, vt meliorẽ resurrectionẽ adipiscerentur. Nã cur, dic mihi, in præsenti vita cùm licuisset, nolebant viuere? nónne quia meliorẽ expectabãt? Et qui alios suscitabãt, ipsi mori desiderabant, vt meliorem resurrectionẽ adipiscerẽtur: non talem, qualem resurrectionẽ acceperant filij illarum mulierum. In hoc loco videtur mihi Ioãnem & Iacobũ significare. Distẽtio quippe dicitur decollatio. Nam licebat illis videre solẽ, licebat nõ redarguere, & elegerũt magis mori, & cum ipsi alios suscitarent, ipsi abire eligebant, vt meliorẽ resurrectionẽ adipiscerẽtur. *Alij autem ludibria, & verbera experti sunt, insuper & vincula, & carceres, lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt.* In istis facit finẽ, quia maxime isti familiari similitudine iungebãtur, & maxime illis ista afferebãt cõsolationẽ. Quando enim quis in eadem causa, vel in eadem passione, aut tristitia detinetur, solatiũ ex similitudine cõpatientis accipit. Alioquin etiamsi peiorẽ aliquam passionẽ dicas, si non ex eadẽ causa orta sit, nihil effecerit. Propterea in hoc sermonẽ suum concludit, vincula nominãs, & carceres, & verbera, & lapidationes, Stephanũ significans, & Zachariã. Propterea adiunxit: *In occisione gladij mortui sunt.* Quid dicis? Alij quidẽ effugerunt acies gladij, alij vero in occisione gladij mortui sunt. Quid est hoc? vtrũ horum laudas? vtrũ admiraris? hoc an illud? Ita, inquit, hoc quidẽ vobis familiare est, illud autem laudabile est: quia & circa ipsam mortẽ præualuit fides, & typus est futurorũ. Duo quippe sũt miracula fidei, quia & † impetrat magna, & patitur magna, & nihil reputat pati. Et non potestis dicere, inquit, quia peccatores quidã erant, & infimi. Si eũ ex alia parte totũ mundũ opponas, illos inuenio virtutis põdere meliores, & trutinam attrahentes, & honorabiliores valde extantes. Quid igitur possent hic recipere? In hoc loco excitat eorum mentẽ, vt non adhæreant pręsentibus, sed superiora sapiant, & eminẽtiora omnibus quæ sunt in hac vita. Siquidem omnis mundus nõ est dignus illis. Quid igitẽ vis in hac vita recipere? Iniuria quippe est, si in hac vita mercedem recipias. Non itaq; secularia sapiamus, neq; in hac vita quęramus retributionem, neq; adeò simus pauperes. Si eũ omnis mũdus nõ est dignus eis, cur partem aliquã quæris? Et meritò. Amici quippe sunt dei. Mundũ autẽ in hoc loco dicit, an

† Atqui illa vt audiuit viros nunciãtes, confestim credidit.

† satietatẽ

† qui adhortari] germ.

† perficiãt

dicit, an multitudinẽ hominũ, an ipsam creaturam? Vtraq;. Solet enim scriptura, vtraq; mundum appellare. Si cũcta creatura, inquit, cum omnibus hominibus constituatur, nunquã in cõparatione istis digna esset: & merito. Sicut enim decẽ milia põdera palearum, vel fœni in comparatione decẽ margaritarum
Eccl.16.a digna non essent: sic neq; illi. Melior, inquit, vnus faciens voluntatẽ dei, quàm decem milia iniqui. Decẽ milia enim, nõ plurimos, dixit, sed multitudinẽ infinitan: intellige ergo quãtus est iustus. Dixit Iesus Naue:
Iosue.10.c Stet sol circa Gabaõ, & luna circa vallem Haylõ: & factũ est. Veniat igitur omnis mundus, magis autem duo, aut tres, aut quatuor, & decẽ, & viginti mũdi dicant & faciant hoc, sed nõ poterunt. Amicus vero dei creaturis amici sui imperabat, magis autẽ amicũ suũ postulauit, & obedierũt serui. Et ille qui deorsum erat, superioribus imperabat. Intueris, quia hæc ad seruitutem facta sunt, cursum dispositũ peragẽtia?
Exo.14.g Hoc etiã illo opere Mosi maius est. Quid ita? Non enim æquale est mari imperare, & eis q̃ in cœlo sunt. Magnũ quidẽ & illud est, & valde magnũ, veruntamẽ nihil simile. Quid igitur? typus erat Iesu illud nomen, idcirco igitur hoc factũ est. Etiã propter ipsum vocabulũ reuerita est creatura. Quid ergo? Alter aliquis nõ est vocatus Iesus, nisi iste? Sed iste ad hoc vocatus est in typo, etenim Auses dicebatur. Propterea mutatũ est nomẽ eius. Prænũciatio quippe fuit, & prophetia, quippe introduxit populũ in promissionẽ, sicut Iesus in cœlũ: nõ ita lex, neq; Moses ita, sed deforis permãsit. Nõ valet lex introducere, sed gratia. Intueris formas iã inde ab initio descriptas. Imperauit creaturę, vel poti⁹, prącipuę creaturarũ parti, ipsi capiti deorsũ stãs: vt quãdo vides in hominis habitu Iesum eadẽ ipsa dicentẽ, nõ turberis, neq; mireris. Ipse etiã Mose viuẽte superauit bella: sic etiã lege viuẽte ipse cũcta dispensat, sed nõ manifeste: attamẽ videamus quãta virtus est sanctorũ. In hac vita tanta ope-
Morale rantur. Si hic tanta faciunt, quæ & angeli: quid iam illic, quantã habebũt claritatẽ? Arbitror quod vnusquisq; vestrũ vellet esse talis, vt posset imperare soli, & lunę. In hoc loco qui dicũt sphærã esse cœlũ, quid dicũt? quare eũ non dixit, stet sol: sed addidit, stet sol circa Gabaõ, & luna circa vallẽ Haylon? hoc est ma-
4.Re.20.b iorem diem operẽtur. Hoc etiã in Ezechia contigit, repedauit sol. Hoc enim illo mirabilius est, vt cõtrariã viã pergeret, qui nondũ suum cursum peregerat. Sed his maiora adipiscemur, si voluerimus. Quænam sunt, quæ nobis Christus promisit? Nõ solẽ sistere, nõ lunam, nõ repedationes solis: sed, veniemus ad eum, inquit, ego & pater, & mãsionem apud eũ faciemus.
Ioan.15.e Quid mihi op⁹ est sole, & luna, & istis miraculis, ipso domino cunctorum apud me habitante, & permanẽte? Quid mihi opus est cæteris? Ipse mihi erit sol, ipse lumen. Dic eũ mihi, quid velles regnum cœlorũ ingressus? Posse cõmouere aliquid eorum, quæ in cœlo fixa sunt, & trãsmutare de loco ad locũ? an ipsum regem sic tibi familiarem efficere, vt impetrares ab eo, vt ad te sese demitteret? Multo amplius arbitror q̃ istud eligas, quàm illud. Quid autẽ mirũ est, inquit, si ea quę homo imperat, hæc etiã Christ⁹? Sed Christ⁹, inquit, nõ rogat patrẽ, sed ex authoritate propria facit. Bene dicis, proinde confitere primũ hoc, & dic: quoniam non rogat patrẽ, sed ex authoritate facit: & tunc interrogabo. Oratio igitẽ demissionis, & dispensationis est? (non eũ inferior est Christus Iesu Naue) & vt nos doceret? Sicut enim cũ magistrũ audis balbutientem, & singulas literas dicentem, non eũ dicis ignorare, cũ interrogat, vbi sit illa vel illa litera: scis quia non ignorans interrogat, sed discipulum volens instituere, Sic & deus nõ opus habens oratione, orabat: sed te volẽs instituere, vt assiduus sis ad orationẽ, vt sine prætermissione, vt sobrie, & cũ multa vigilantia ores. Vigilare autem non in hoc dico, vt noctẽ tãtum surgatur, sed etiam in die sobrium esse in oratione. Vigilans quippe vocatur, qui talis est. Nã potest quisquam & noctibus orãs, dormire; & in die orans vigilare: quando fuerit anima ad deum intenta, quãdo intelligit cui loquitur, ad quẽ illi sermo est: quando mente percipit, quia angeli sunt præsentes cũ timore, & tremore, ipse autẽ accedit oscitãs, & pigrescens. Fortis munitio est oratio, si cum integra mente fiat: & vt agnoscas eius virtutem, etiam impudẽtiam & iniquitatem, & crudelitatem, & violentiã frequẽs vincit oratio. Audistis eũ, inquit, quid dixerit iudex iniquitatis? Sed etiã pigritiã superauit. Et quòd amicitia promereri nõ potuit, hoc promeruit assidua oratio. Et si nõ, inquit, propter amicitiam dabit illi, verũtamẽ propter improbitatẽ eius exurgẽs dabit illi. Luc.18.a
Sed etiã indignã, dignã facit oratio continua. Nõ inquit, est bonũ accipere panẽ filiorũ, & dare canibus. Matt.15.e
Etiã domine, inquit, nam & catelli comedunt de mẽsis dominorũ suorũ. Instemus igitur orationi. Fortis armatura est oratio, si cũ intẽtione fuerit, si sine vana gloria, si cũ animo syncero. Ipsa bella deuicit, ipsa gẽtem integrã, & indignã beneficium promereri fecit. Audiui, inquit, gemitũ eorũ, & descẽdi liberare eos. Exod.2.d
Ista medicamentũ est salutare, & prohibitio peccatorum, & medicina delictorũ. Cum hac vidua desolata Luc.18.e sedulo incumbebat & vrgebat. Si cũ humilitate oremus, si pectus tundamus, sicut publicanus: si illa loquamur, quę ille loquebat: si dicamus, propitius esto domine mihi peccatori, omnia adipiscemur. Tamet- Ibidem.e si enim nõ sumus publicani, alia tamẽ plura habemus nõ minora peccata. Nec mihi dicas, quoniã in paruo aliquo peccaui: eandẽ enim naturã habet hęc res. Sicut eũ similiter homicida dicitur, qui siue puerũ, siue virũ occidat: sic & auarus & qui plura, & qui parua diripuit: & tenere malũ in corde nõ est paruum, sed etiam grande peccatũ. Nam eorũ qui tenent, inquit, Zacha.7.b in corde malũ, via ad mortẽ est: & qui irascitur fratri suo sine causa, reus erit gehennę. Et qui dixerit fratrẽ Matt.5.d suũ fatuũ, & stultum, & innumera alia: Participamus vero indigne tremẽdis, & terribilibus sacramẽtis, & inuidemus, & detrahimus: quidã autẽ vestrũ etiam sæpius ebriantur. Horũ vnumquodq; etiã solum per se sufficit ad excludẽdum de regno. Cũ autẽ in vnũ coaceruata fuerint, quod solatiũ habebim⁹? Multa nobis opus est pœnitẽtia fratres dilectissimi, multa oratione, multa perseuerãtia, vt possimus adipisci bona quæ promissa sunt. Dicam⁹ ergo & nos: Deus propitius esto mihi peccatori. Magis autẽ nõ dicamus tãtum, sed etiã sic sapiamus: quin etiãsi nos alter ita appellet, nõ indignemur. Audiebat enim ille, quia non sum sicut hic publican⁹: & nõ est irritatus, sed magis cõpunctus est. Suscepit improperiũ, & caruit improperio. Dixt ille vulnus, & quęsiuit iste remediũ. Dicamus iterũ: Propitius esto mihi peccatori. Verũtamẽ etiamsi alius dicat, nõ irascamur: si eũ nosipsos quidẽ innumeris ipsi modis malos vocauerim⁹, ab aliis autẽ id audiẽtes ægre tulerimus, nõ erit hoc humilitas neque

tas neq; confessio, sed ostẽtatio, & vana gloria. Ostẽtatio, inquis, est, vocare seipsum peccatorẽ? vtiq;. humilitatis quippe opinionẽ captantes, celebramur, & laudamur. Nã si è contrario dicamus nosipsos iustos, contẽnimur. Proinde etiã hoc propter gloriã facimus. Quid est autẽ humilitas? Vt cũ ab alio improperiũ audimus, toleremus, agnoscamus peccatũ nostrũ, & patiẽter feramus accusationẽ. Et neq; hoc adhuc humilitatis est, sed ingenuitatis. Nunc autẽ nosmetipsos quidẽ dicimus peccatores, indignos, & cætera plura: si vero alius quisquã nobis vnũ horũ impingat, sæuimus, exasperamur. Intueris, quia nõ est hoc confessio, neq; ingenuitas? Dixisti temetipsum esse talẽ, nõ indigneris etiam cũ ab alio audis, & cũ redargueris. Sic enim tibi peccata leuigabuntur, cũ alij improperant. Sibimetipsis quidẽ onus imponunt, te autem ad philosophiã inducunt. Aduerte quid dixerit beatus Dauid, cũ ei maledideret Semei. Sine illũ, inquit, dominus præcepit ei, quatenus agnoscat humilitatẽ meã, & retribuat mihi dominꝰ bona pro maledictione hac huius diei. Tu autem cũ de teipso dicas excessum malorum, nisi ab aliis magnorũ iustorum laudes audias, exasperaris? Intueris quoniã ludis in rebus nõ ludicris? Etenim laudes cupiditate aliarũ laudum repellimus, vt maiores iterũ mereamur, vt magis in admiratione simus. Proinde dũ encomia non petimus, hoc ideo facimus, vt laudes nostræ amplificẽtur: atq; omnia propter gloriã facimus, nihil propter veritatem: propterea cũcta vana sunt, cuncta inania. Idcirco obsecro, vt vel nunc recedamus à matre malorum omnium, hoc est à vana gloria, & viuamus secundũ quod deo placet, vt valeamꝰ futura bona adipisci, in Christo Iesu domino nostro, cũ quo patri gloria, vnà cum sancto & bono eius spiritu, nunc & semper, & in secula seculorum, Amen.

2.Re.15.b

Homilia xxviij. ex cap. xij.

Circumierũt in melotis, in pellibus caprinis, egẽtes, tribulati, afflicti, quibus dignus non erat mundus iste: in solitudinibus errãtes, & mõtibus, & in speluncis, & cauernis terræ &c. Semper quidẽ, maxime autẽ cum sanctorũ recogito virtutes, tũc mihi occurrit desperatio mei: quia neq; vel in somnis experimẽtũ accepimus bonorũ, quæ illi per totũ vitæ suę tempus gerebant, viri, qui nõ pro peccatis luebãt supplicia: sed semper quæ recta fũt agebãt, & semper tribulabãtur. Cogita quippe Heliam, ad quem hodie sermo noster peruenit. Ipsũ quippe hoc in loco intelligit, & in ipso definit exempla: quod erat familiare istis, & propriũ. Et cũ dixisset ea quę circa apostolos gesta sunt, quia in occisione gladij mortui sunt, lapidati sunt, recurrit ad Heliam, qui eadẽ passus est: fortassis emẽ quia necdũ de apostolis tantã opinionẽ habebant, meritò ex illo q assumptꝰ est, & maxime in admiratiõe erat, adhortationẽ & consolationẽ adfert. Circumierũt, inquit, in melotis, & in pellibus caprinis, egẽtes, tribulati, afflicti, quibus dignus nõ erat mũdus iste. Neq; vestimentũ habebãt, inquit, ex nimietate tribulationis, neque ciuitatẽ, nec domũ, nec receptaculum, quod etiã Christus dicebat: Quoniã filius hominis nõ habet vbi caput suum reclinet. Quid dico receptaculũ non habebãt nec cõsistere permittebantur. Neq; emẽ vel cũ ad ipsas solitudines veniebãt, ociosi erant. Nõ emẽ dixit, in solitudinibus sedebant, sed etiã ibi fugiebant, & inde exagitabãtur, nõ ex terra habitabili tantum, sed etiã ex inhabitabili. Et admonet eos locorũ

Luca.9.g

A in quibꝰ sederũt illi, & eorũ quę illic acta sunt. Deinde dicit. Accusant vos propter Christũ? Heliã vero in quo potuerũt culpare? Exagitabãt illũ, & insequebãtur, & cũ fame pugnare cogebãt, quod etiã isti tũc patiebanẽ. Decreuerunt, inquit, illis mittere fratres, eis qui tribulabãtur discipulis, secundũ quod facultatẽ vnusquisq; habebat. Definiuit vnusquisq; eorũ in ministeriũ mittere habitantibus in Iudæa fratribus: quod etiã ad istos pertinebat. Afflicti, inquit, & male patiẽtes, in itinerib' & in periculis. Quòd autẽ dixit: Circumierũt, quid est? in solitudinibus errantes, & in mõtibus & speluncis & cauernis terræ, sicut profugi, & perfugæ, inquit: tanquã essent in rebus turpissimis deprehensi, tanquã indigni essent ipso Solis conspectu, ne in eremo quidẽ refugiũ inueniebant, sed semper cogebantur fugere, opus habebant ferarũ lustra inquirere, opus habebãt viuos in terrã seipsos defodere, semper in timore esse. Quæ est ergo merces, vel quæ tanta retributio & vicissitudo?? *Necdum*, inquit, *receperunt mercedẽ*. Sed adhuc permanẽt, & ita mortui, & in tanta tribulatione, necdum receperunt, tantum tempus habent ex quo vicerunt, & necdũ receperũt: vos autem in certamine cõstituti mœrore afficimini. Intelligite itaq; & vos quale & quantũ est Abrahã sedere, & apostolũ Paulum, expectantes quando & tu consummeris, vt possint tunc mercedẽ recipere. Nisi enim etiam nos illuc venerimus, prædixit eis saluator non dare mercedem. Sicut pater bonus, amator filiorũ, probis & genuinis filiis, & opus perficiẽtibus, dicit non se daturũ comedere, nisi venerint etiam alij fratres: tu autẽ anxius es, quia necdũ mercedẽ accipis? Quid itaque faciet Abel, qui ante omnes vicit, & adhuc sine corona sedet? quid Noë? quid cæteri illorũ temporũ? qui & te & alios, q post te futuri sunt præstolantur? Vides quia nos in hoc superamus eos? *De nobis enim*, inquit, *melius aliquid prouidit deus*. Ne aliquid præ nobis plus habere viderenẽ, si primi ante nos coronarentur, vnũ definiuit tempus omniũ coronarũ: & qui ante tantos vicit annos, tecũ accipiet coronã. Contẽplaris curã & dilectionẽ diuinã? Et non dixit, ne sine nobis coronarentur: sed, *Ne sine nobis cõsummarentur*. Proinde etiam perfecti tunc apparebunt, præuenerunt nos in certaminibus, sed nõ præueniunt in coronis. Nõ iniuriam illis intulit, sed nos honorauit: nam & ipsi fratres libenter nos expectant. Si emẽ corpus vnũ omnes sumus, maior ex hoc efficit corpori iucunditas, cum simul & communiter coronatur, & non per partes. Etenim iusti etiã in hoc sunt mirabiles: quia sicut de propriis bonis, sic gaudẽt & de bonis fratrũ. Proinde etiã in illis hoc iuxta votũ procedit, vt cũ fratribꝰ coronẽtur. Simul emẽ glorificari, magna iucunditas est. *Ideoq;* (inquit) *& nos tantam habẽtes circumpositam nubem testiũ*. In multis consolationẽ scriptura assumpsit malorũ, ex accidẽtibus rebus: vt quãdo propheta dicit ex ęstu, ex duritia, ex imbribꝰ. Hoc igitur etiã hic dicit. Quia memoria illorũ sanctorũ, sicut nubes inflãmans ex radio igneo, sic animã malis oppressã excitat & recreat. Et nõ dixit, super nos apparentẽ: sed, circũpositã nobis: quod amplius erat. Proĩde in maiori nos fiducia esse facit.* Quæ est ista nubes testiũ? Meritò testes] eos appellauit, nõ q in nouo testamento fuerunt tantũ, sed etiã illos q in veteri erant. Etenim etiã illi testificati sunt maiestati diuinæ, sicut tres pueri, sicut Helias, sicut oẽs prophetæ.

2.Re.15.b

Rom.15.b

Cap. XII.

Nubes testium et moles. Et merito testes.

Deponẽtes omne põdus. Quid omne dicit? Hoc est, somnum, anxie-

nũ, anxietatẽ, cogitationes infimas, omnia humana. *Et quod nos circunstat peccatum.* * Circunstans dixit, siue q nos facile circumueniat, siue q ipsum circũueniri & vinci facilè possit: magis autem hoc arbitror dici: facilè emẽ si velimus, præualemus peccato. *Per patientiam*, inquit, *curramus propositum nobis certamẽ*. Nõ dixit, cestibꝰ dimicemus, neq; athletico more pugnemus, neq; bella geramus: sed quod omnibꝰ est leuius, hoc nominauit, cursum appellãs. Neq; dixit, addamꝰ cursui nostro: sed, in eodẽ ipso permaneamus, nõ dissoluamur. Curramus, inquit, propositũ nobis certamẽ. Deinde summã & caput orationis: qd̃ scilicet primũ est ac postremũ ponit, hoc est Christũ. *Aspicientes in authorem fidei, & consummatorem Iesum*. Quod etiam ipse Christus discipulis suis sæpius cõmendat. Si patremfamilias, inquit, Beelzebub vocauerũt, quantò magis domesticos eius? Et iterũ: Nõ est discipulus super magistrum, neque seruus super dominũ suum. Aspicientes, inquit, hoc est vt discamus currere. Sicut emẽ filij parẽtes, & discipuli in certaminibus] magistros attẽdunt, informãtes mentẽ ex parte doctorum, per visum regulas quasdã sumẽtes: sic etiam hîc si volumus currere, & discere vt bene curramus: ad Christũ attẽdamus, authorẽ, inquit, fidei nostræ, & cõsummatorem Iesum. Quid est hoc? hoc est, quia ipse nobis fidẽ infudit: etenẽ ad discipulos suos dicebat: Nõ vos me elegistis, sed ego elegi vos. Et Paulus itẽ dixit: Tunc cognoscam, sicut & cognitus sum. Ipse initiũ nobis imposuit, ipse etiam finẽ ponet. *Qui pro gaudio sibi proposito sustinuit crucem, confusione contẽpta*. Hoc est, licebat illi nihil pati si voluisset. Non enim peccatũ fecit, neque dolus inuẽtus est in ore ipsiꝰ: sicut & ipse dixit in euãgelio: Venit princeps huius mũdi, & in me nõ habet quicquã. Erat igitur arbitrij illius, si voluisset non venire ad crucẽ. Potestatẽ quippe habeo, inquit, ponere animam meã, & potestatem habeo iterũ sumẽdi eã. Si igitur qui nullã habuit necessitatẽ, vt crucifigeretur, crucifixus est propter nos: quãtò magis nos iustũ est omnia fortiter tolerare? Qui pro gaudio sibi proposito, inquit, sustinuit crucẽ, cõfusione cõtẽpta. Quid est cõfusione cõtempta? Probrosam, inquit, sustinuit mortẽ. Esto igitur moriebatur: quid etiã opus erat vt probrosè moreretur? Pro nulla alia causa, nisi vt nos doceret, nihil existimare gloriã, quę ab hominibus defertur. Idcirco non subiectus morti suscepit mortẽ, docens nos præsumere contra mortẽ, & eam nullius existimare momenti. Quare non dixit, tristitia contempta: sed cõfusione contempta? Quoniam nõ cum tristitia mortem sustinuit. Nouissimè autem quid factum est? *In dextera*, inquit, *sedis dei consedit*. Videspræmiũ, quod etiam Paulus scribens, dicit: Propter quod & deus illũ superexaltauit, & donauit illi nomen, quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu flectatur. Quod secundũ carnem est dicit. Maximè igitur etiamsi nullũ esset prẽmium, ipsum solum exemplũ idoneum erat ad persuadẽdam omnium tolerantiã. Nunc autem etiam prẽmia promittũtur, non quælibet, sed valde magna & ineffabilia. Proinde etiã nos cùm aliquid tale passi fuerimus, ante apostolos Christũ cogitemus. Quare? quia tota vita eius probris plena fuit. Etemẽ semper audiebat, q insanus esset, & seductor & magus. Et nunc quidẽ dicebant Iudæi: Nõ, inquit, sed seducit populum. Et iterum: Seductor ille dixerat adhuc viuẽs, quia post triduum resurget. Iterum eum de arte magica crimi-

Vim spiritũ facile circũstãs, vel quod facile sistatur & vincatur.

Mat.10.c

Ibidem.

In artibꝰ omnibus & certaminibus] pro τιχνῶν legit, τιτνῶν.

Ioan.15.c.

1.Cor.13.d

Esa.53.c

Ioan.14.d

l.10.d

Ioan.7.b

Mat.27.g

nabantur, dicẽtes: In Beelzebub expellit dęmonia, & quia insanit & dæmoniũ habet: Nõne bene dicimus, inquiunt, nos, quia dæmoniũ habet & insanit? Et hęc audiebat ab illis, ipse beneficia præstãs, mirabilia faciens, opera dei demõstrans: & si quidem nihil faceret, & sic ista audiret, nihil esset mirabile. Cũ verò docens quæ ad veritatẽ pertinebant, audiebat q seductor esset: & dæmones excludens, dæmoniũ habere dicebatur: & omnia mala subuertẽs, magus appellabatur, (sic quippe eũ sæpius accusabãt.) Si autẽ vis & scommata & irrisiones agnoscere, quas aduersus eũ faciebãt, quę solent maximè animas nostras mordere, aduerte. Primũ ex genere illi detrahebant: nõne hic est filius fabri, cuius nouimus nos patrẽ & matrẽ? Nõne fratres eius omnes apud nos sunt? Iterum detrahebant illi de patria, dicentes ex Nazareth illũ esse. Et iterũ: Interroga, inquit, & vide, quia ex Galilæa propheta non surgit. Et tolerabat tantas calũnias patiens. Et iterũ dicebant: Nõne scriptura dicit, quia Christus ex Berhlehem vico venturus est? Vis etiã audire irrisiones quas faciebãt? Veniẽtes, inquit, ad ipsam crucem, adorabant illũ, & cædebant, & colaphizabãt, & dicebãt ei: Dic nobis, quis est qui te percussit? Et acetũ dabant ei, dicentes: si filius dei es, descẽde de cruce. Adhuc etiã & seruus principis sacerdotum alapã dedit ei: cui Christus dixit, Si malè quidẽ locutus sum, testificare de malo: si autem bene, quid me cędis? Et illudentes chlamydẽ coccineã circũdederunt ei, & spuebãt in faciem eius. Sed etiam tentamẽta ei sępius ingerebãt, tentantes eũ. Vis etiã accusationes audire, siue quę secretò, siue quę palã ab eius discipulis fiebant? Nũquid & vos, inquit, vultis abire? Sed etiam, dęmonium habes, à fidelibus iam dicebatur. Nõnne & ipse semper fugiebat? Et nunc quidẽ in Galilæam, nũc autem in Iudæam? Nõnne ab incunabulis ipsis plurimæ illi tẽtationes factæ sunt? Nõnne adhuc infantulo cõstituto mater eius eum accipiens descendit in Aegyptũ? Propter hæc igitur omnia dixit: attendentes in authorẽ fidei, & consummatorem Iesum, qui pro gaudio sibi proposito sustinuit crucẽ confusione contempta, in dextera sedis dei cõsedit.

Luc.11.b

Ioan.10.d

Ibid.8.f

Mat.13.g

Ibid.21.b

Ioan.7.g

Ibid.f.g

Mich.5.a

Mat.26.g

Marc.15.e

Ioan.18.d

Mat.27.e

Ioan.6.g

Nunc igitur in eum intendamus, & in ea quæ discipuli eius perpessi sunt. Legamus dicta Pauli, & audiamus eũ dicentem: In tolerãtia multa, in tribulationibus, in angustiis, in plagis, in carceribus. Et iterũ: Vsq; ad hãc horã esurimus & sitimus & nudi sumus, & colaphizamur, & inquietamur, & laboramus operantes manibꝰ nostris. Maledicti benedicimus, passi persecutionẽ patiẽter ferimus, blasphemati obsecramus. Rogo quis vel minimã partẽ horũ passus est? Sicut seductores, inquit, sicut inhonorati, sicut nihil habẽtes. Et iterũ: Quinquies quadragenas vna minus accepi à Iudæis, ter virgis cæsus sum, semel lapidatus sum, die & nocte in profundo maris fui, in itineribus sæpe, in tribulationibꝰ & angustiis fui, & fame. Et quia hæc deo placebant, audi eum dicentẽ: Propter hoc tertiò dominũ rogaui, & dixit mihi: sufficit tibi gratia mea. Virtus enim mea in infirmitate perficitur. Propterea, inquit, glorior in infirmitatibꝰ meis, in tribulationibꝰ, in necessitatibꝰ, in angustiis, in plagis, in carceribꝰ, vt inhabitet in me virtus Christi. Sed etiã audi Christũ dicentem: In mundo, inquit, tribulationẽ habebitis. *Recogitate*, inquit, *talẽ contradictionem eum à peccatoribus esse passũ, ne fatigemini animis vestris dissoluti*. Si enim proximorum passiones erigunt nos, quãtam alacritatem

Morale

2.Cor.6.a

1.Cor.4.e

2.Cor.6.b

Ibid.11.e

2.Co.12.e

Ioan.16.g

nobis effecerint domini passiones? Quid ex nobis nõ facient? Prętermittens omnia, per contradictionẽ totum significauit. †Addendũ etiã tale, hoc est] plagas, quas accipiebat in capite, irrisiones, iniurias, improperia, illusiones. Omnia hæc nomine cõtradictionis intimauit: & nõ illa tantũ, sed & alia, quæ circa omnẽ docẽtis Christi vitã contigerũt. Magnã enim reuera, magnam consolationẽ habent, & Christi & Apostolorum passiones. Sic enim sciebat meliorem hãc viã esse virtutis, vt etiã ipse qui ea opus nõ habebat, per eam pergeret, in tantũ nouerat tribulationem cõducibilẽ nobis esse, & magis causam esse quietis. Audi enim ipsum dominũ dicẽtem: Nisi enim quis tulerit crucem suã, & venerit post me, non est me dignus. Si discipulus es, inquit, magistrũ imitare, hoc quippe est discipuli. Si verò ipse quidẽ per tribulationes perrexit, tu autẽ per requiem vis ire, non eandem viam vis pergere, quã ille perrexit, sed aliam. Quomodo ergo sequeris nõ sequens, quomodo eris discipulus nõ sẽtans magistri vestigia? hoc etiã Paulus dixit: Nos infirmi, vos autẽ fortes: nos ignobiles, vos autem nobiles. Et quomodo, inquit, hoc habet rationẽ, si cõtraria æmulemini? Et vos quidẽ estis discipuli, nos autẽ doctores. Magnũ itaq; bonum fratres dilectissimi est tribulatio: duo nãq; perficit magna, & à peccato mũdat, & fortiores reddit. Quid ergo est, dicet aliquis, si subuertat aliquẽ, & perdat, nõne tribulatio hoc facit? Sed si hoc cõtingit, nostra hoc ignauia facit. Quomodo, inquit? Si sobrij sumus, si deũ deprecemur, vt nos non derelinquat tẽtari supra quàm ferre possumus: si semper illi adhęserimus: si stemus fortiter, & aciẽ cõponamus. Quandiu ipsum habebimus auxiliatorẽ, & si omnibus vẽtis vehemẽtius irruant tentationes, veluti stipula nobis erũt, & foliũ quod fertur in aëre. audi Paulũ dicẽtem: In his omnibus superuincimus. Et iterum: Existimo enim, quoniam nõ sunt condignæ passiones huius tẽporis ad futuram gloriã quæ reuelanda est in nobis. Et iterum: Momẽtaneum enim & leue tribulationis, excellẽs põdus ęternę glorię in nobis operatur. Attẽde igitẽ qualia pericula, quata naufragia, & cõtinuas tribulationes, & alia huiusmodi leuia esse dicit. Aemulare hunc adamantẽ, qui veluti si iã superuacuè & frustrà induceretur corpore, ita gerebat hãc vitã. In paupertate es, sed nõ es in quãta fuit Paulus, qui etiã in fame examinatus est, & siti, ac nuditate. Sed neq; vno die hæc passus est, sed pepetuò talia sustinebat. Vnde hoc certũ est? Aduerte illũ dicentẽ: Vsq; in hanc horam & esurimus & sitimus & nudi sumus. O rem admirabilẽ, cum tantã in prædicatione gloriã possideret, tãta patiebatur, & fortassis vicesimum annũ in prædicatione agebat quãdo ista scribebat. Scio enim hominẽ, inquit, ante annos quatuordecim, siue in corpore, siue extra corpus, nescio. Et iterũ: Post tres annos, inquit, ascẽdi Hierosolymã. Et iterũ audi eum dicentẽ: Melius mihi est mori, q̃ vt gloriam meam exinaniat quisquã. Nõ solùm autem hoc, sed etiam iterum dicebat, scribens: Sicut purgamenta mundi facti sumus. Quid est, inquam, fame & siti deterius? quid frigore sæuius? quid fratrũ insidiis periculosius? quos etiã falsos fratres appellat. Nónne corruptor mũdi vocitabatur, atq; deceptor? Nónne subuersor? Nónne verberibus concidebatur? Hæc in mentem sumamus fratres dilectissimi, hæc cõsideremus, hæc in memoria teneamus, & nunquã dissoluemur: etiamsi iniurias patiamur, etiãsi rapinas, etiamsi innumera mala patiamur, cõtingat nos in cœlis probos haberi & acceptos, & omnia hęc portabilia sunt; cõtingat nos illic bene agere, & res huius vitæ nulli' momenti sunt. Vmbrę sunt ista, & somniũ qualiacũq; sint, illa speremus & spectemus: ista nobis mala nulla apparebũt, vel ex naturę consideratione, vel tẽporis. Quid enim vis ad mala illa futura cõferamus? Quid ad ignem inextinguibilẽ? Quid ad vermem qui non moritur? Quid ex huius vitæ rebus ęquale possis edicere stridori dentiũ? vel vinculis, vel exterioribus tenebris? Quid illi irę? quid tribulationi? quid angustię? Præterea tempori infinito quid conferes? Quid sunt decẽ milia annorũ, cum secula cogitas infinita? Nõne quãtum est stillicidium minimum abysso comparatum? An fortè illis bonis hæc bona cõparando putantur? Sed illic immẽsitas est bonorum, quæ oculus nõ vidit, nec auris audiuit, & in cor hominis non ascenderũt: sed hæc etiã per infinita secula protendũtur. Pro his itaq; milies concidi quis nõ eligat, occidi, cõburi, & mille mortibus subiici, & quicquid dici potest sęuissimum tolerare vel verbo, vel opere? Si enim in ignis cõbustione esset viuendum, nónne tolerandũ erat, vt possemus adipisci illa, quæ nobis repromissa sunt bona? Sed quid hæc loquor penè delirãs, ad homines loquẽs, qui necdũ pecunias cõtẽnere patiũtur, sed veluti immortales ita custodiunt, & si parua ex plurimis dederint, integrũ opus se existimãt perfecisse? sed nõ est hæc eleemosyna: eleemosyna enim illa est, qualis fuit illius viduæ, quæ totam vitam suã euacuauit. Si autẽ non poteris tantũ dare, quantum illa vidua dedit, saltẽ quod tibi superabũdat nõ dubites impartire. Habe quę necessitati sufficiãt, quid tibi superuacaneis opus est? sed null' est, qui vel illud quod superabũdat, offerre velit. Donec enim habes seruos plurimos, & vestimẽta serica, cuncta hæc cognosce superflua: neccessarium horũ nihil est, ne ad vsum quidẽ. Sine quibus viuere valemus, illa superflua sunt, & frustrà vsurpantur: Sine quibus itaq; non valeamus viuere, si placet, videamus. Viuere poterimus, etiamsi duos tantùm seruos habeamus. Nónne sunt plurimi, qui sine seruulis viuunt? Qualẽ ergo nos excusationẽ habere possumus, quibus non sufficiunt duo serui? Possumus etiã domũ ex lateribus habere constructã, duo vel tria habitacula concludentẽ, quę vsui nostro sufficiant. Nónne sunt etiã pleriq;, qui cũ filiis & vxore vnũ habitaculũ possidẽt? Sint tibi etiã, si volueris, pueri duo. Sed pudor, inquit, est, si cum duobus seruulis matrona procedat. Non est pudor, sed magis pudor est cum plurimis ambulare: fortassis enim etiã irridetis hæc audientes. Credite mihi, quia istud pudor est. Sicuti nundinatores pecorũ, vel sicut caupones vænaliũ seruulorũ, ita magnũ hoc putatis cum seruis plurimis ambulare. Fastus est istud, & vana gloria: illud autẽ philosophia & honesta moderatio. Matronã quippe non ex numerositate seruorum condecet conspicuã esse. Quæ nanque vel virtus, vel laus est seruos plurimos possidere? hoc quippe ad animam non pertinet. Quod autem ad animam non pertinet, nullum ostendit libertatis vel honestatis indicium. Quando enim paruis contenta est, tunc se veram liberam esse declarat: quando verò multis indiget, tunc verè ancilla est, ancillisque deterior. Dic enim mihi, nónne angeli soli totum mundũ circumeunt, & pedissequis nullis egent? Num propterea nobis inferiores existunt indigentibus non indigentes? Si

† & prætermittẽs addere talem, nẽpe,

Mat. 10. d

1. Cor. 4. c

1. Cor. 4. c

2. Cor. 12. a.

Galat. 1. d

1. Cor. 9. c

Ibid. 4. c

Rom. 8. g

Ibidem. d.

2. Co. 4. d

1. Cor. 4. c

1. Cor. 2. c

Mar. 12. d

ap. xi.

tes? Si itaq; nequaquã indigere pedissequo angelicũ quiddã est: vtra est ergo quę angelicæ vitæ ꝓpinqua est? Illáne quæ plurimis indiget seruis, an quę paucis? Nõ est hoc pudor. Pudor nanq; est, absurdũ aliquid operari. Dic enim mihi, vtra ad se conuertit stãtes in publico? eáne quę habet seruorũ obsequiũ plurimorũ, an illa quæ paucorũ? Sed etiã hac quę perpaucos secũ adducit, nõne illa honestior est, quę sola ꝓcedit, & improuisa occurrit? Vides illud magis esse turpe? Vtra nanq; cõuertit in se oculos adstantiũ in plateis? An quę pulchris & preciosis vtitur vestimẽtis, an illa quę simpliciter & sine singulari studio suum cõtegit corpus? Rursus vtra in se cõuertit stantes in foro? An quę mulis ferur, & deauratis stragulis cõspicua est, an quę simpliciter, & vtcunq; licet, cũ decoro incedit? Nõne istã penè nec videmus, & si viderimus, oculos reuocamus? illã autẽ nõ solũ cõpelluntur plurimi cõtueri, sed etiã interrogant, quęnam illa sit, & vnde? Et prætermitto dicere, quãta ex hoc inuidia generatur. Quid ergo est turpe? videri, vel nõ videri? Quãdo cõfusio maior est? an quãdo illã oẽs attendũt, an quãdo nullus attendit? Quãdo de illa scisciẽtur, an quando nullã illius rationẽ habent. Vides quia non pro confusione, sed propter vanã gloriam gerimus vniuersa? Veruntamẽ quia impossibile est mẽtes vestras abducere, sufficit mihi interim, vt doceamini, nõ esse hoc turpe quod putatis. Solũ quippe peccatum iudicandũ est esse turpe, quod nemo putat esse turpe: sed omnia potius q̃ hoc turpia esse decernimus. Vestimenta habenda sunt necessaria, num etiã superuacanea? Veruntamen ne vos in multã angustiã retrudamus, illud admoneo, deauratis vestibus ac subtilibus, vobis nõ esse opus. Et hęc nõ ego dico, & quia nõ mea sunt ista verba, audi beatũ Paulũ dicentẽ, & admonẽtem mulieres, vt ornẽt seipsas, nõ in tortis crinibus, vel auro, vel margaritis, vel vestib' preciosis. Sed qualiter ornari præcipis mulieres ô apostole? dicito. Fortassis eũ dicũt, quoniã quæcunq; aurea sunt, illa sunt preciosa, serica vero nõ sunt. Dic ergo qualib' vestibus vis mulieres ornari? Habẽtes, inquit, victũ & tegumẽtũ, his cõtẽti simus. Tale sit ergo hominis vestimẽtũ, vt tãtũmodo cõtegatur. Propterea eũ nobis ista tribuit deus, vt operiamus nuditatẽ: hoc autẽ qualecũque vestimẽtũ valet efficere, qd̃ parui sit precij. Fortasse ridetis, quę sericis circundatæ estis vestimentis. Oportet quidẽ ridere, si attẽdamus quid Paul' præcipiat, quid nos è cõtrario faciamus. Non enim mihi ad solas mulieres sermo dirigitur, sed etiã ad viros. Omnia eũ reliqua quę habemus, superuacua sũt. Sed pauperes superuacanea & vana nõ possidẽt, fortassis autẽ etiã ipsi ex necessitate. Cæterũ si liceret, neq; mai prorsus abstinerẽt. Verũtamẽ siue per occasionẽ, siue per veritatẽ, interim illi superflua nõ habẽt. Et tamen' quippe debem' indui vestimẽtis, quę necessitatẽ suppleant. Quid enim sibi vult plurimũ illud aurum? Histrionis enim qui in scena sunt, ista conueniunt: hęc illarũ sunt indumenta mulierũ, hoc est meretricũ, quæ omnia ad hoc faciũt, vt spectẽtur. Illa igitur quę descẽdit in scenã, cõponatur, quæ ingreditur in orchestrã, omnes enim cupit ad se attrahere. Quæ autẽ pietatẽ profitetur, nõ ita se debet ornare, sed aliter. Habet nanque ornatũ multo illo maiorẽ. habes & tu spectaculum, ad illud te spectaculũ cõpone, illo te ornatu circundato. Quod ergo tibi est spectaculũ? Cœlum, Angelorũ innumera multitudo, non virginũ tantum dico, sed etiam secularium mulierum, omnes qui in Christo crediderũt, illud habent spectaculũ. Talia fabulemur, vt iucũditatẽ illis spectatorib' afferamus. Talibus circũdator vestimentis, vt illos exhilares. Dic eũ mihi, si mulier meretrix dimissis aureis ornamẽtis, & preciosissimis ĩdumẽtis, & risu, † & facie iã turpitudine infecta, & vrbanitate cõdita,] vili circundet indumento, & sine aliquo studio cõponat se & ingrediat, & verba quę ad pietatẽ pertinẽt eloquatur, & de pudicitia sermonẽ faciat, nihil turpe permiscẽs: nónne cõfestim vniuersi cõsurgẽt? nónne spectaculũ dimittetur? nõne abiicietur, velut inepta, & nesciẽs populo coaptari, & extranea loquẽs, quę nihil theatro cõueniũt? Sic etiã te, si illi' ornatu vloeris decorari, & ingrediaris spectaculũ cœli, cõfestĩ spectatores abiiciũt. Illic enim nõ est opus aureis indumẽtis, sed aliis opus est reb', istis de qualib' dixit Propheta: In fimbriis deauratis circunsepta varietate: non vt candidũ corpus efficias, vel vt nitorẽ & splẽdores adiicias: sed vt animã tuã aureis reddas virtutibus decoratã: ipsã quippe est quę in illo spectaeulo certamen aggredit: Omnis quippe gloria filiæ regis intrinsec'. His induĩte, & laborib' te plurimis liberabis. Nã & virũ tuũ cura exoneras, & te solicitudinis resoluis angorib'. Sic enim eris venerabilis viro, cũ rebus non egueris plurimis. Omnis enim homo consueuit contẽnere indigentes se: cũ autẽ viderit aliquos non se opus habere, contrahit fastũ suum, vt eis in locutione pari honore respõdeat. Cũ verò viderit vir, quoniã in nullo eo indiges, quia contemnis eius munera, etiãsi sit valde superbus, tamẽ te magis venerabit̃, quã si vtaris aureis ornamentis, & iã non eris eius ancilla. Solemus enim nos submittere illis quorũ opera indigemus: si verò nosipsos abstineam', nequaquã erim' seruili humilitate subiecti. Sed cognoscit, quia ꝓpter timorẽ dei, obediẽtię illi mun' exoluim', nõ, ꝓpter illa quę possit ipse nobis tribuere. Nunc autẽ velut magnũ aliquod nobis præstãs, quãtũcunq; à nobis honoris accipiat, non se putat pro merito recepisse. Tunc autem etiãsi parua illi honorificẽtia deferat, cũ gratia magna suscipiet: nõ exprobrat, † neq; cõpellitur ꝓpterea] alienа diripere. Quid enim ineptius, q̃ vt aurea conficias ornamẽta, † quę in balneis, & in plateis sordibus maculentur? sed in plateis fortasse, vel in balneis inquinari non est mirũ.] In ecclesia verò ita ornatam procedere valde ridiculũ: quid enim sibi vult, vt cum aureis ornamentis ingrediatur in hunc locũ, vel veste preciosa? Nónne audiũt, vt seipsas ornent, non auro, nõ margaritis, nõ vestibus preciosis? Cur ergo ingrederis ô mulier, nisi velut repugnãs Paulo, & ostẽdẽs quoniam etiã si milies hoc dicat, tu minus aduertis? An ingrederis veluti volẽs nos doctores redarguere, eo ꝙ vane ista loquamur? Dic enim mihi, si quisquã paganus & infidelis audiat, cum legitur locus iste, in quo hæc beatus præcepit Paulus, quid de nobis existimet? Aut si quisquã paganus habẽs mulierẽ fidelẽ, cognoscat quoniã multam curã gerit componendi se vel ornandi, & circundari aureis ornamentis: pergat autem ad ecclesiã, & aduertat apostolũ commonentem, neq; auro, neque margaritis, neque vestibus preciosis debere mulierem ornari: nõne statim dicit ad seipsum, videns eã in thalamo suo tam variis modis ornari & venuste cõponi, quid intus mulier præstolatur in thalamo? quid tardat? quid auro textis induitur? Quonã ambulare disponit? Num ad ecclesiã?

† & verbis verbãnis & impudicis

† neque cõpelletur propter te

† quib' in palatio et foro vtacedere

foro & palatio fortasse mirum nõ fuerit

Βωλαυτίκοις λόγοις, λεγω,

1. Tim. 2. c

† se nõ debere. Quare? Vt audiat † se debere] vestibus ornari precio- A
sis? Nónne ridebit? Nónne cachinnos altius eleuabit?
nónne Christianorũ religionem deceptionem & se-
ductionẽ esse iudicabit? Propterea, obsecro, vt auro
textas vestes, aureáq; ornamẽta pompis relinquatis,
& scenis, & eis quæ in suis officinis talia venundãda
proponunt. Dei autẽ imago nõ vult talibus adorna-
ri. Honesta mulier honestate decoretur. Honesta au-
* τῦφος, sa tem illa est, quæ * typhũ non habet, quæ ornatum nõ
stiũ, superbiam. habet secularem. At si volueris gloriam quę est apud
homines adipisci, isto magis eam adipisceris modo.
Nam viri diuitis mulierem nõ ita solemus admirari,
quũ aureis ornamẽtis, vel sericis vestibus adornatur,
hoc quippe cõmune cũctarum est fœminarum, sicut
admiramur quũ puris & simplicibus & laneis vtitur
vestimentis. Hoc vniuersi maxime mirabuntur, hoc
plausibus sublimabũt. In illo quidẽ ornatu, hoc est au
ro textarũ, & preciosarũ vestiũ, plurimas similes sibi B
reperiet: etiãsi istam superet, ab illa superatur: etiamsi
cunctas excedat, ab imperatrice vincitur. Hęc autem
superat vniuersas, etiã ipsam imperatoris vxorẽ. So-
la nanq; in magnis diuitiis constituta eligit habitum
pauperũ. Proinde si gloriã cupiamus adipisci, etiam
in hoc maior est gloria. Nõ ad viduas tantũ loquor,
aut ad opulentas: nã in viduis videtur viduitas affer-
re necessitatẽ, sed etiam ad cõiugatas hæc loquimur.
Sed nõ placebo, inquit, viro meo. Non viro placere
desideras, sed mulierũ multitudini pauperum: magis
autẽ non placere, sed eas contabescere cupis, afficere
dolore, macerare tormẽtis, & ex cõparatione tua pau
pertatẽ illis suam facere grauiorem. O quãtam pro-
pter te blasphemiã loquũtur. Non sit, inquiunt, pau-
pertas: Deus, inquiũt, odio habet pauperes, de' nõ di- C
ligit in paupertie cõstitutos. Quod enim sic non viro
placere desideres, & nõ ob hãc causã te cupias orna-
ri, ex iis quæ facis manifestũ cũctis apparet. Cũ limẽ
tui thalami fueris supergressa, cõfestim cũcta illa de-
ponis, & vestimẽta, & auramenta, & margaritas, & in
ædibus potissimũ nihi horũ gestas. Si autẽ viro cupis
omnino placere, est vnde cõplaceas, per mãsuetudi-
nẽ, per placiditatẽ, per pudicitiã. Crede mihi mulier,
etiãsi multũ sit vir ille inferiora sapiens, hæc illũ ma-
gis illiciũt: hoc est, mãsuetudo, pudicitia, habitus sine
typho, sine multis expẽsis, vilis & humilis. Impudicũ
quippe virũ, etiamsi multa excogites ornamenta, nõ
obtinebis. Et hoc norũt quotquot huiusmodi viros
habuere. Quãtũlibet eũ tu studeas adornari, ille si in-
cõtinẽs est, ad alterã pergit. Pudico vero & casto ta-
libus minime cõplacebis, sed magis horũ contrariis. D
His autẽ eum etiã contristabis, cum de te suspicionẽ
facis appetẽtis ornatũ. Quid enim? Etiãsi vir ille re-
uerẽtia mãsuetus, hoc tibi sicut pudic' & mitis dice-
re noluerit, sed intra se plurimũ reprehẽdit: & zelũ &
inuidentiã non cohibet, an non omnẽ voluptatẽ &
iucunditatẽ illi in posterũ eximis? inuidẽtiam contra
teipsam excitans? Forsan autẽ ęgre ista auditis, & mo
leste fertis dicẽtes, quoniã iste virorũ animos contra
mulieres magis irritat, & instigat. Nõ ego viros irritã-
do hæc verba ꝓfundo, sed à vobis hęc fieri volo spõ-
tanea volũtate. Propter vos, nõ ꝓpter illos ista dicũ-
tur: nõ vt illi ab inuidia liberẽtur, sed vt vos secula-
ribus liberemini phantasiis. Vis apparere pulchra, ego
etiã hoc cupio: sed pulchritudinẽ volo, quã deus in-
quirit, pulchritudinẽ quã deus rex glorię cõcupiscit.
Quẽ habere desideras amatorẽ, deũ an homines? Si
secũdum illã pulchritudinẽ fueris pulchra, deus tuã
pulchritudinẽ cõcupiscet: si verò secundum istã, ille
quidẽ te horrebit, amabunt autẽ homines scelerosi.
Null' quippe bonus est, qui mulierẽ amarit cõiuga-
tã. Hoc etiã de exteriori ornatu cognosce. Ille nanq;
ornatus qui est animæ, deum ad se pertrahit, iste autẽ
sceleratos. Vide quoniã de vobis curã gerẽs ꝓ vobis
solicitus hũc sermonẽ proposui, vt vera pulchritudi-
ne plus crescatis, & efficiamini gloriosę, illa, quę verè
est gloria iudicãda, vt pro scelerosis viris deũ cũctor-
um dominũ habeatis vestræ pulchritudinis amato-
rem. Quæ autẽ illum habuerit amatorẽ, cui erit simi-
lis? In choro tripudiabit angelico. Si enim cũ à rege
amaẽ aliqua, super vniuersas iudicatur esse beata: quę
à deo diligiẽ dilectione maxima, quãta sublimabitur
dignitate? Et si totũ mundũ constituas, nihil in com-
paratione illius pulchritudinis deputatur. Hanc itaq; B
colamus pulchitudinẽ, hoc ornatu decoremur, vt di-
gni efficiamur ĩgredi in cœlos, in spiritalia habitacu-
la recipi, & thalamũ spõsi spiritalis intrare. Hui' qui-
dẽ corporis pulchritudo plurimis rebus absumitur,
etiã quãdo videtur incolumis permanere, etiã quan-
do non molestatur ęgritudine, neq; cura maceratur:
quod quidẽ impossibile est. Veruntamen etiamsi nõ
senescamus, nũquã annos viginti perseuerat: illa vero
pulchritudo semper floret, semper viget. Nõ est il-
lic vlla timẽda mutatio, nõ senectus adueniẽs rugas
afferet, nõ ęgritudine vlla marcescet, nõ solicitudi-
nib' aut mœrorib' pallidatur: sed his omnib' super-
eminet superior, & incõtaminata perdurat. Hui' ve-
rò corporis pulchritudo fugit antequam clareat, sed
etiã cũ apparet, nõ habet plurimos admiratores. Pu-
dici quippe nõ admirãtur, qui vero admirãtur, cũ li-
bidine delectãtur. Nõ itaq; ęmulemur hanc pulchri-
tudinẽ, sed illam appetamus, vt cum lampadibus ho-
nestate pręclaris pergamus in thalamũ sponsi splẽdi-
dũ & decorũ. Nõ enim hoc virginibus solis præcep-
tũ est, sed animabus virginitate fulgẽtibus. Nã si ad
solas hoc virgines ꝓtineret simpliciter, nequaquã ille
quinq; foris exclusæ relinquerẽtur. Omniũ igitur est
ista pulchritudo, quæcunq; animab' virgines esse cõ
cupiscũt, quæcunq; à secularibus liberatæ sunt desi-
deriis. Corrũpũt enim animas secularia desideria. Si
vero inuiolati permaneamus in animis, digni efficie-
mur illuc ire, & suscipi cũ honore. Desponsaui enim 2.Co.
vos, inquit, vni viro virginem castam coaptare Chri- 4.
sto. Hæc eũ non solis dicebat virginibus, sed ad vni-
uersam ecclesię plenitudinẽ loquebaẽ. Anima quip-
pe incorrupta, virgo est. Etiamsi virum habeat, virgo
est virginitate vera atq; mirabili. Hæc nanq; virgini
tas corporalis, illius pedissequa est & vmbra: Illa au
tem vera est virginitas: hanc colite, & poteritis cu
splẽdido vultu & decoro spõsi thalamum cõtueri, &
cum claris atq; festiuis intrare lampadibus, si vob is
oleum nõ deficiat: si aurea ornamenta conflantes, t a-
le conficiamus, quod lãpades nostras faciat clarior
res. Oleum autẽ illud misericordia est, si de substãtia
nostra aliis largiamur, si substantiam nostram oleum
faciamus, tunc super id quod habemus adiicietur no
bis, & in illo tẽpore nõ dicemus, Date nobis oleum, Matth.25.
quia extinguuntur lampades nostræ. Aliis nõ egebi-
mus, neq; cũ imus ad vendentes relinquemur exclu-
sæ, neq; audiemus illam vocem tremendam ac terri-
bilẽ, dum pulsamus ad ianuã, Nescio vos: sed cogno-
scet nos, & cum spõso simul intrabimus. Intrãtes au-
tem

tem spiritalẽ thalamũ, bonis plurimis perfruemur. Si A
eũ in hac vita sic clarus est thalamus spõsi, sic habi-
tacula clara sunt atq; festiua, vt null' possit intuẽs sa-
turari: multo ampli' ille thalam', hoc est cœlũ, & ille
qui in cœlo est spõsi thalam', melior extat & clarior:
illuc ibim'. Si autẽ thalam' ipse tã pulcher est, qualis
erit spõsus? Et quid dico, vt ornamẽta aurea deponẽ-
tes indigẽtib' largiamur? Si eũ possetis etiã vosipsas
venũdare, si vobis proponeretur, vt de liberis essetis
ancillæ, quò cũ illo possetis spõso habitare, & illa tã-
ta perfrui pulchritudine, & tantã eius faciem cõtue-
ri, nónne debueratis cũ omni alacritate cuncta suscipere?
Imperatorẽ in terra videmus & admiramur: cũ
autem & imperatorẽ videbitis simul & spõsum, mul-
to amplius alacriter debetis vniuersa facienda suscipere.
Certò cognoscite ꝓ ista terrena vmbra sunt: illa
veritas. Cùm autem concedatur videre imperator-
em, & sponsum in cœlis, & dignos fieri eũ præcede- B
re cum lãpadibus, & iuxta ipsum esse, & cum illo per-
petuo permanere, quid vos nõ oporteat facere, quid
non agere, quid nõ tolerare? Obsecro igitur, vt acci-
piamus in mentẽ nostram bonorũ desiderium futu-
rorum, concupiscamus illũ sponsum, efficiamur vir-
gines, vera virginitate decorati. Animæ quippe vir-
ginitatẽ dominus à nobis inquirit: cũ hac ingredia-
mur in cœlũ, vt non habeamus maculã, vel rugã, vel
aliquid huiusmodi, vt percipiamus bona quæ ꝓmissa
sunt. Quæ nos omnes cõtingat adipisci, gratia & cle-
mentia domini nostri Iesu Christi, cũ quo patri glo-
ria, vnà cum sancto spiritu, imperium, honor, nunc &
semper, & in secula seculorum, Amen.

Homilia xxix. ex cap. xij.

Nondũ vsque ad sanguinẽ restitistis, aduersus peccatum
repugnãtes: & obliti estis cõsolationis, quæ vobis tan-
quã filiis loquitur dicens, Fili mi noli negligere disciplinam
Prou.3.b *domini, neque fatigeris dum ab eo argueris. Quẽ enim dili-*
git dominus castigat, flagellat autẽ omnẽ filiũ quẽ recipit. Duę
sunt cõsolationis species, quę sibimet cõtrarię esse pu
tantur, sed multa sibimet mutuo afferunt adiumẽta,
quas hic vtrasq; species inculcauit. Vna quippe spe-
cies est, quãdo plurima dicimus aliquos esse perpes-
sos: anima eũ quodãmodo requiescit, quando suarũ
passionũ plurimos habuerit testes, qđ quidẽ suprà di
f xit: Rememoramini autẽ pristinos dies, in quib' illu-
minati magnũ certamen sustinuistis passionũ. Altera
verò species est, quãdo dicimus, quoniã nihil est ma-
gni perpessus. Illa quippe species requiescere facit, &
recreari animã mœrorib' oppressam: ista vero negli-
gentẽ animã, & supinã ex arrogãtia cõuertit & retra- D
hit. Ne ergo illis ex illa testificatione superbia gene-
tur, contẽplare quid ait Paul'. Necdũ, inquit, vsq;
ad sanguinẽ restitistis cõtra peccatũ. Et nõ cõfestim
ait tulit cõsequẽtia: sed postquàm illis ostẽdit omnes
ꝓs qui vsq; ad sanguinẽ restiterunt, deinde cũ sub-
nxisset, quoniã gloriatio Christi passiones sunt, tũc
ad facilius cætera percurrit: hoc etiã scribens Corin-
thiis fecit: dicẽs: Tentatio vos nõ apprehẽdit nisi hu
2.Co.10.c mana: hoc est, minima. Valde quippe idoneum hoc
erat ad animã subrigendã. Dũ enim cogitat, quoniã
nõ peruenit ad omnia, persuadet sibi ex antecedẽti-
b' nulla magna opera perfecisse: hoc est, veluti si di-
ceret, Necdũ mortẽ sustinuistis, pecuniarũ vobis tan-
tum contigit damnũ, vel glorię. Exagitati tantũ estis,
& persecutionẽ passi. Christus autẽ pro vobis sanguinem fudit, vos autẽ pro vobismetipsis necdũ tale ali-

A quid passi estis. Ille vsq; ad mortẽ pro veritate certa-
uit, pugnans pro vobis: vos autẽ necdum ad pericula
peruenistis, quæ minantur interitũ. Et obliti estis, in-
quit, cõsolationis: hoc est manus dedistis, & dissoluti
estis. Necdũ, inquit, vsq; ad sanguinẽ restitistis aduer-
sus peccatũ repugnantes. Hoc in loco demõstrat etiã
peccatum vehemẽter aduersus eos anhelare, illúdq;
armatũ. Quod enim dictum est, necdũ restitistis, ad
stãtes dicitur. Et obliti estis, inquit, cõsolationis, quæ
vobis veluti filiis loquitur. Fili mi, inquit, noli negli- Prou.3.b
gere disciplinã dñi, neq; fatigeris dũ ab eo argueris.
Postquã ex rebus ipsis hortatus est, tunc ex abundã-
tia eos ex testimoniis adhortatur. Neq; deficias, in-
quit, dum ab eo argueris. Consolationẽ abunde à re-
bus adhibuerat, per verba etiã adhibet, hoc adferẽs
testimoniũ, ne fatigeris dũ ab eo argueris. Igitur hæc
dei sunt, vnde nõ paruam poterit afferre consolatio-
B nẽ, dũ cognoscimus, quia dei opus est, ista quæ pati-
mur illo ꝓmittẽte solui: sicut & Paulo apostolo dictũ 2.Co.12.d
est: Sufficit tibi gratia mea, nã virtus mea in infirmi-
tate perficitur. Illę ergo est qui permittit. Quẽ diligit Prou.3.b
enim dominus, arguit: flagellat autẽ omnẽ filiũ quẽ
recipit. Non potes dicere quia est iustus aliquis, qui
expers tribulationis existat, etsi sic nobis videat, sed
nos ignoram' alienas tribulationes. Proinde necesse
est omnẽ iustũ per pressuras tribulationẽ sq; transire.
Sentẽtia quippe Christi est, quia lata & spaciosa via
est quæ ducit ad perditionem: arcta vero & angusta,
quę ducit ad vitã. Si igitur per illã venitur ad vitã, & Matt.7.b
non potest illuc aliter peruenirì: certũ est ꝓ per angu
stam hanc viã omnes illi transierũt quotquot ad vitã
perducti sunt sempiternã. † *In disciplina*, inquit, *perseue-* † si disci-
C *rare.*] Non in suppliciis, neq; in tormẽtis. Vide quid plinam sis
ait Paul'. Vnde putabãt se derelictos esse, ex hoc di- stinetis,
cit eos magis credere debere, quoniã nõ sunt derelic- inquit,
ti. Veluti si diceret, quia tãta passi estis, putatis ꝓ vos
odio habeat, vel dereliquerit deus? Si eũ hæc nõ pa-
teremini, tunc magis hoc vos cõiicere cõpetebat. Si
enim flagellat omnẽ filiũ quẽ recipit: qui non flagel-
latur, †sine dubio] nõ est in numero filiorũ. Quid er- † fortasse
go, inquit, maligni nulla mala patiũtur? patiũtur qui-
dem. Quomodo, inquit, dicis, ꝓ omnis filius flagella-
tur? Sed nõ dixit, quia omnis qui flagellatur filius est,
sed omnis filius flagellatur. Sẽper enim & vbiq; filiũ
verberat & castigat: hoc est, demõstrari non potest,
quoniã qui filius est, nõ flagelletur nec patiatur. Sunt
quidẽ plurimi, qui flagellãtur maligni: sicut homici-
dę, latrones, maledici, sepulchrorũ depręda tores: sed
D illi pro sua iniquitate supplicia patiuntur, & nõ sicut
filij flagellantur, sed sicut pessimi puniuntur, nos autẽ
sicut filij. Deinde iterum ex cõmuni & publica con-
suetudine agere cũ eis instituit. Vides quomodo vn-
diq; argumẽta deducit, ex reb', ex scripturis, ex ver-
bis diuersis, ex ratiocinationib' propriis, ex similitu-
dinibus & exẽplis, & conuersatione vitæ communis.
Quod si extra disciplinã estis, inquit, *cuius participes facti sunt*
omnes, ergo spurij estis & non filij. Attendis quoniã, sicut
iam dixi, hoc cõfirmat, quoniã non potest filius esse,
qui nõ castigatur. Sicut enim in domib' patrũfami-
liãs nothos filios negligũt patres, etiãsi nihil doceantur,
etiamsi nõ fiant gloriosi: pro filiis autem propriis
valde verẽtur, ne eos malum opprimat negligentiæ.
Si igitur non castigari nothorũ est filiorum, oportet
nos gaudere cum castigamur. Siquidẽ hoc filiis pro-
priis adhibetur, proinde propterea nobiscũ sicut cũ

filiis agit deus. *Deinde*(inquit)*patres quidem carnis nostræ habuimus* eruditores,& reuerebamur eos.* Iterum ex prioris passionibus agit,quæ patiebãtur:Sicut enim supra dicit,rememoramini pristinos dies: sic etiã hic, Deus,inquit,sicut cũ filiis agit: & non potestis dicere,quia nõ possumus talia tolerare.Si eũ patres carnales,filij reuerentur:quomodo non patrẽ cœlestem amplius reuereminí? Quanquã non ex hoc solum est differentia,nõ à personis,sed ex ipsa causa,ex ipsa re. Nõ enim de eadẽ causa,vel ad res easdem * erudiũt: sed illi quidẽ ad quod eis videtur,hoc est, voluntatẽ suam,desideriũmq; cõplentes,neq; vbiq; quod vtile est,vel quod conducit,attendunt: hic autem nõ potest istud similiter dici.Neq; enim propter aliquã suã vtilitatem hoc facit,sed propter nostrã commoditatem.Illi autẽ ideo vos erudiebãt,inquit, vt ipsis essetis vtiles,aliquando fortassis etiã sine causa: hic autẽ nihil tale est.Contẽplaris quia etiã in hoc illis attulit consolationẽ? Maxime enim circa illos nos familiarius habemus,quos cognoscimus,quia nõ propter se imperãt vel erudiũt, sed omnis illorum diligentia in nostrã vtilitatẽ impenditur. Hoc quippe est synceræ atq; integrę charitatis, quãdo amanti in nullo sumus accõmodi,& tamẽ ab eo docemur,nõ vt aliquid accipiat,sed magis vt tribuat.Erudit,instituit,omnia facit,omnia satagit,vt nos efficiat suorũ capaces munerum.*Illi enim*(inquit)*in tẽpore paucorum dierum secundũ voluntatem suã erudiebant nos:hic autẽ ad id quod vtile est, vt recipiamus sanctificationem eius.* Quid est sanctificationẽ eius?Hoc est munditiẽ eius, vt dignos efficiat secundum quod potest:satagit itaq; vt accipiatis, & cũcta facit,vt vobis impertiat:vos autẽ nullum geritis studiũ vt valeatis accipere.Dixi,inquit,deus *meus es tu, quoniã bonorum meorũ non eges.Deinde subiũgit:* Carnales, inquit, *patres nostros habuimus* † doctores, & educatores,]& reuerebamur eos,nónne multo amplius subiici debemus patri spirituũ , & viuemus? Quòd autẽ dixit patri spirituum,aut charismatum dicit,aut orationũ,aut incorporearũ virtutum.Si enim sic moriemur,tunc viuemus.Illi quidẽ,inquit,ad tẽpus paucorum dierum erudiebãt nos secundum voluntatem suam.Non enim in omnibus voluntas illorum vtilis erat, iste autem ad vtilia nos instituit.

* παιδευτὰς, *erudi-tores, castigatores.* *Supr.10.f*

* παιδεύουσι, *erudiũt, emendãt, castigãt, corripiunt, sic & mox intellige, erudiebãt*

† *erudito-res & castigatores.* *Psal.139. & 15.*

Morale Disciplina ergo participatio sanctitatis est?Admodũ.Quãdo enim negligẽtiã pellit,cupiditates excludit,secularium rerũ amores amolitur , animã cõuertit, facit eã omnia huius vitæ culpare.(Hoc quippe facit tribulatio)cum hæc fiunt,nõne sanctã perficit?Nónne spirit' ad se gratiã pertrahit? Cõsideremus iustos, vnde cũcti claruerint.Nõne per tribulationes? Enumeremus,si placet,ab ipso initio Abel,ipsum Noë:nõ enim poterat,cũ solus esset in multitudine malignorũ iustus,tribulationibus non affligi.Noë quippe,inquit,solus perfect' erat in generatione sua,& deo placuit.Intellige nanq; mihi quod dico.Si nunc cũ plurimos habeamus,quorum debemus ęmulari virtutẽ, sic affligimur:quid putas patiebatur ille solus in tãto numero pessimorum ? Num vultis,vt dicã quæ circa diluuiũ contigerunt? An vultis vt Abrahæ demigrationes frequẽtes enarrem,aut direptionẽ vxoris, aut diuersa pericula,bella numerosa,fames tãtas &tales? Nũ vultis,vt reuoluã quanta Isaac pertulerit ? Exagitabatur vndiq;,& persecutiones patiebaẽ, laborabat frustra,aliis fructũ laboris eius sumẽtibus. Num vultis,vt Iacob vobis producã in mediũ? Et omnia quidem eius enarrare necessariũ esse non puto,sed testimonium eius proferre opportunũ prorsus existimo. Ipse quippe loquens cũ Pharaone:Modici,inquit,& maligni facti sunt dies mei,& nõ peruenerũt ad dies patrum meorũ.Num Ioseph vultis vt dicã? Num ipsum Mosen,nũ Iesum Naue,num Dauid,num Heliã, nũ Samuëlem,nũ Prophetas?Nónne vniuersos istos ex tribulationibus reperies claruisse?Dic eũ mihi:tu ex ocio & deliciis vis clarus existere? Sed hoc penit' nõ valebis.Num apostolos vultis vt dicã?Sed etiam ipsi omnes,quãtum ad tribulationẽ pertinet,cęteros superarũt.Sed etiã Christus hoc dixit,In mundo,inquit,tribulationẽ habebitis. Et iterũ: Vos plorabitis & lugebitis,mundus autẽ gaudebit . Et q̃ via salutis arcta sit & angusta,ipse domin' † vitę hoc dixit:Arcta † *viæ* est,inquit,& angusta via,quæ ducit ad vitã:tu autem spaciosam quæris,& quomodo nõ est istud absurdũ? Propterea nõ adipiscẽris vitã , quia per aliã ingrederis viã,sed ad perditionẽ venies , illuc nanq; descendẽs iter elegisti. Vultis etiã vt producamus in mediũ eos,qui in deliciis cõuersati sunt,à nouissimis ad primos recurrentes ? Diues ille qui peruritur in camino ignis,Iudæi qui vitã suã ventri donauere perdẽdam, quorũ deus vẽter est: vel illi qui in eremo ocium requirẽtes perierũt,sicut etiã qui in Sodomis, propter gastrimargiam cõsumpti sunt: & illi qui temporibus Noë fuerunt, nónne quia mollem istorũ & dissolutã persecuti sunt vitã?In saturitatem,inquit, panis deluxerũt:de his qui in Sodomis habitabãt.Si autẽ panis saturitas tantũ iniquitatis operatur,quid dicendũ est de aliis *condimentis?* Quid Esau?nónne in quiete & *ocio* degebat?Quid illi, qui aspectu pulchrarũ captiuati sunt mulierũ,qui erãt in numero filiorum dei, & per pręceps ad infernũ libidinis deciderũt?Quid illi, qui in masculos insano furore ferebantur ? Quid oẽs reges gentium,Babyloniorũ, Aegyptiorum? Nónne vitã male atque infœliciter terminauerũt?Nónne in tormẽtis existũt?Sed nunc,dic mihi,nónne talia iterum fiũt ? Aduerte Christũ dicentẽ:qui mollibus vestibus induuntur,in domibus regũ sunt:qui verò non habent talia vestimẽta,in cœlis sunt.Molle nanq; vestimentum etiã seueram animã dissoluit,diffundit & frãgit:etiamsi asperum habeat corpus & forte, citius per delicatam cõuersationem molle perficitur.Nam vnde putatis,aut ex quali ratione mulieres sic esse debiles & infirmas?Num ex cõditione sexus tantũ?Nequaquam, sed etiam ex cõuersatione & education Quòd eũ sub vmbraculis degunt,q̃ oleo vngũtur,q̃ frequentibus lauacris vtuntur , q̃ assidue vnguentis abundãtius & aromatibus perfunduntur,& iacent in stratis delicatis,hoc est qd̃ eas tales efficit . Et vt melius hoc agnoscas,attẽde quod dico:ex horto aliquo in eremo cõstituto, qui ventis & tẽpestatibus verberatur,sume arbustum aliquod,& pone in opaco & aquoso loco,& videbis q̃ multum à fortitudine & dignitate sua mutabitur,quã habebat in hoc loco vnde cõstat esse translatũ.Quod verũ &certũ hoc sit,attẽde de mulieres,quæ in agris agunt vitã: fortiores nanq; viris sunt,qui sunt in ciuitatibus constituti . Et si eas permittas cum illis athletico more certare , mùltos huiusmodi viros illæ sine dubio superabunt.Corpore nanq; molli reddito,& delicato,necesse est & animam participare ex corporis morbo. In multis nãq; compatiuntur & afficiuntur operationes animæ passionibus & affectionib' corporis . Etenim in ægritudinibus

Gen.7.a

Ioan.16.g

Ibidem. f

† *viæ*

Matt.7.b & Luc. 13.f.

Gen.47.b

Gen.6.a

Mat.

dinibus aliter nos habemus,ppter quod morbo mol lescimus:& iterũ cũ valemus,aliter nos habemus.Sicut enim in chordis contingit,cũ enim sunt ipsi sonitus molles,& delicati, & nõ cõueniẽter extenti, etiã ars deprauatur,& cogitur vitio seruire chordarũ: sic etiã fit in corpore,multas ab eo anima suscipit læsiones,multãsq; necessitates.Quãdo eũ multa opus habuerit ad sui curationẽ,amarã anima sustinet seruitutẽ.Propterea obsecro,vt nostrũ corpus forte reddamus,nec illud delicatũ & ægrotabile faciamus. Non ad viros tantùm,sed etiã ad mulieres mihi est sermo. Quid corp' sępi' lauas,quid deliciis corrũpis,& gracile facis?O mulier quid fortitudinẽ eius † vnguentis perdis?Vnguentũ] quippe mollities illi est nõ robur. Si autẽ ab eis recedẽs,aliter temetipsam tractas,tunc & pulchritudo tibi corporis generaẽ, quãdo secũdũ rationẽ & valet,& habitũ obtinet salutarem. Si verò plurimis illud circũsepias morbis,neq; flos vel vigor aderit corporis,neq; habit' salutaris,sed semper mœstũ erit & languidũ. Scitis autẽ quia sicut domũ pulchram † cùm quis raserit,]efficit pulchriorem:sic etiã faciem pulchram splendor animæ superueniens amplius cõuenustat.Si verò in mœstitia sit,& doloribus cõstituta,deformis efficitur.Mœstitiã nãq; ęgritudines faciũt& dolores.Aegritudines verò ex eo sunt,q̃ corpus deliciis multis molli' redditur.Proinde & ob hoc fugite delicias,si quid mihi obeditis & creditis. Sed voluptatẽ,inquis,habẽt delicię:sed nõ tantã voluptatẽ,quantas difficultates atq; molestias.Huc accedit , quia voluptas illa vsquequo linguã vel gulam tangit,apparet:cũ autẽ mẽsa remota fuerit, vel postquã erit cibus absumptus,similis eris ei,qui nihil illi' attigerit.Magis autẽ multóq; amplius peiorẽ graueginẽ ex illis cibis, & distentionẽ & oppressionẽ mẽtis habiturus,atq; somnũ morti cõsimilẽ,sæpenumero etiã iuges habebis vigilias propter stomachi cruditatẽ,& pręclusionẽ spiritus interioris,& per molestiã ructationis indigestæ , & plurimũ maledicturus es tuũ ventrem,cùm deberes magis intẽperantię vitium atq; immoderationis arguere. Non itaque deliciemur deliciis corporis,sed audiam' Paulũ dicẽtẽ: Carnis curam ne perficiatis in concupiscentiis. Tale nanq; est in vẽtrẽ cibos mittere,quale si quisquã eos in cloacã proiiciat,magis autẽ nõ tale est, sed multò vbrius. Hìc enim simum tantũ operatur sine tua lęsione, illic autẽ plurimos morbos , plurimãsq; procreat ciptritudines.Nutrimentũ eũ nisi ex sufficiẽtia nõ fit, ras, æ valeat sine labore digeri:cũ verò plus exuberat, stir-ficiendi corporis ratio postulat, nõ solùm nutri-tũ nullũ,sed etiã corruptio generatur . Sed null' dit hęc,præoccupatæ sunt omniũ mentes super-voluptate.Vis nutrire corpus?resecа quod est superuacaneũ,& quod sufficiat subministra, quãtũ potest stomachi decoctio maturare.Ne aggraues corpus tuũ,ne demergas illud : Sufficiẽtia quippe & nutrimentũ & voluptas est.Nihil enim sic iucũdũ est,sicut cibus bene digestus & decoct'.Nihil enim sic salutẽ,nihil sic sensuũ acumẽ operatur,nihil sic ęgritudinẽ fugat,sicut moderata refectio.Sufficiẽtia quippe cũ nutrimento & sospitatẽ simul etiã procreat & voluptatẽ.Abundantia verò morbum facit,& molestias ingerit,& ęgritudines generat.Quod enim facit fames,hoc etiã plenitudo facit ciborũ, magis autem multo peiora.Fames quippe in paucis diebus aufert hominẽ,& liberat ex hac vita pœnali : excessus verò horũ consumit & putrefacit corpus humanũ, & macerat ægritudine diuturna , & tunc eũ morte crudeli cõsumit.Nos autem famem quidẽ inoptabile quoddã fugiendũmq; putamus,&ad repletionem & indigestiones cõfugimus,quas multò videmus esse peiores. Vnde igitur iste morb' ad homines , vnde hic furor?Nõ dico vt se homines crucient,sed vt tantũ nutriantur,quantũ illis & voluptatẽ pariat , & verã voluptatẽ,& corpori nutrimentum dare valeat,& subiectũ illud nobis , & accõmodũ ad operationes animæ benęq; cõpactum & coaptatũ reddat.Cùm verò exundãs deliciis fuerit factum, cõpagem suã & harmoniam nõ valet ex diffluentia retinere : subintrans quippe humorũ redundãtia,totũ dissoluit penitus & effundit.Carnis,inquit Apostolus,curã *ne perfeceritis in cõcupiscẽtiis.* Bene dixit.Materies nanq; est cib' cupiditatib' inhonestis.At si in philosophia quisquã cũctis emineat,tamen si deliciatur,necesse est vt aliquid vel ex cibis vel vino patiatur , vt flãmam excipitet ampliorẽ.Hinc fornicationes,hinc adulteria. Etenim vẽter esuriẽs amorẽ nõ valet procreare, magis autẽ neq; sufficientia,si fuerit moderata.Quæ verò generat absurdas cupiditates,illa est abũdãtia,quę se deliciis tradit.Sicut enim terra quę valde humecta est,generat vermes,& fimus cùm cõpluitur, vel cùm plurimum sibi humorẽ retinet:terra verò quæ libera est ab humoribus,fructuum fœcũditate decoratur,si ex abundãtia non corrũpatur aquarum:at si etiã non colatur,vltro tamẽ gramina subministrat:si verò colatur,fructuũ fœcũditate pollebit. Obsecro igitur ne nostrum corpus vitiosum & inutile faciamus,neq; ei vitia inseramus, sed præparemus ei fructus vtiles , & arbusta fructuosa,nec ea dissoluamus per immoderationẽ ciborum. Immoderatio quippe pro fructibus vermes facit.Sic etiã insita nobis cõcupiscentia,si eã deliciarum inundationibus inebries,cupiditates generat turpes,& voluptates admodũ turpiores.Abiiciamus itaque hanc luem, vt possimus adipisci bona quæ promissa sunt , in Christo Iesu domino nostro, cum quo patri gloria,vnà cum sancto spiritu,nunc & semper,& in secula secula seculorum,Amen.

† *adipe per dis? Adeps.*

† *cũ arrisérit aer.*

Homilia xxx.ex cap. xij.

Omnis autẽ disciplina in præsenti videtur nõ esse gaudij,sed mœroris:postea autẽ fructũ pacatissimũ exercitatis per eã reddet iustitiæ . Propter quod remissas manus,& soluta genua erigite,& gressus rectos facite pedibus vestris, vt non claudicãs quis erret,magis autẽ sanetur.* Qui amara bibũt antidota,patiẽter ferũt quidẽ primũ molestiã,& tunc sensum percipiũt sospitatis. Tale quiddam est etiã virtus,tale quoq; illic malitia.In ista primũ est voluptas,& sequitur ęgritudo:in illa verò primũ est mœstitia,& tũc iucũditas procreatur. Sed nihil simile est: nõ eũ est simile cũ primũ aliquis cõtristatur,& postea gaudio perfruitur : & cũ primo gaudetur,postea in mœrores ĩcidere.Et quomodo hoc? Hic enim timor futuræ tristitiæ præsens gaudiũ imminuit:illic autẽ spes futurę iucũditatis detrahit pręsenti tristitię.Et hoc cõtingit,vt illic nunquã prorsus gaudeatur,hic autẽ nũquã tristitia dominetur.Et nõ in hoc tantũ differẽtia cõstat,sed & in alio,quia neq; tẽporis in vtrisq; declaratur æqualitas:sed multũ interest,quia malitiæ gaudiũ tẽporale est, in spiritualibus verò gaudiũ est & iucunditas sempiterna.Ex his igitur argumẽtis cõsolationes Paulus assumit,& vtitur iterum cõmuni iudicio, cui nõ valet aliquis relu-

* παιδεία, *id est disciplina, castigatio, sic & in sequentibus accipe.*

ctari, quia nullus poteſt cõmuni repugnare decreto, quãdo in aliquid vniuerſi cõſentiunt. Cõtriſtamini, inquit. Talis nanq; aſſolet eſſe diſciplina, tale principiũ habet. Omnis nanq; diſciplina, inquit, in preſenti quidẽ videtur nõ eſſe gaudij, ſed mœroris. Bene dixit, videtur, quia nõ eſt, inquit, res triſtitię diſciplina, ſed videtur eſſe. Omnis, inquit, diſciplina, nõ hęc aut illa, ſed omnis diſciplina, & humana & ſpiritalis. Cõtemplaris eũ ex cõmunibus notitiis decertare. Videtur, inquit, eſſe mœroris. Non eſt igitur. Qualis nanq; mœror eſt, qui exiſtit occaſio gaudiorũ? ſicuti neque voluptas eſt, quę fit cauſa triſtitię. Poſtea verò, inquit, fructũ pacatiſſimũ exercitatis per eã reddet iuſtitiæ. Non fructum, ſed fructuũ abundãtiam numeroſam. Qui per eam, inquit, exercitãtur. Bene dixit, qui per eam exercitãtur: hoc eſt, qui tolerant plurimo tẽpore patiẽter. Vſus eſt autẽ dictione bene ſonãte, & accepta. Diſciplina ergo exercitatio eſt. Nã athletã perficit fortiorẽ, & inſuperabilẽ reddit in certaminib⁹, & inexpugnabilẽ declarat in pręliis. Si igitꝶ omnis diſciplina talis eſt, & hæc præſens, vt talis ſit, neceſſe eſt. Proinde oportet ſperare meliora, & finẽ plenũ iucũditatis & pacis. Et noli mirari, ſi cũ ipſa amara ſit, fructus tamẽ proferat dulciores. Nã & in arborib⁹ cortex penè ſemper amarus & aſper eſt: fruct⁹ tamẽ ipſi ſuauitate iucũdi ſunt. Sũpſit autẽ ex cõmuni notitia hoc. Si igitꝶ talia ſperare cõpetit, quid doletis? Quid poſtquàm triſtitiã toleraſtis, circa meliora deficitis? quę vos cõueniebat triſtia ſuſtinere, iã ſuſtinuiſtis. Si autẽ ſuſtinueritis, non oportet inſtante iam retributione iterũ molleſcere. Tãquam eos qui curſu certauere vel pugnis, vel qui bello deſudauerũt, alloquiẽr. Vides quomodo eos armet? quomodo in ſublime ſuſtollat? Rectè, ĩquit, ambulate. *In hoc loco* cogitationes eorũ tãgit: *hoc eſt, vt ſine vllis hæſitationib⁹ perſeuerent. Si eũ ad dilectionẽ pertinet* diſciplina, ſi à *cura incipit*, & in finẽ deſinit meliorẽ, & hoc tam ex rebus, q̃ ex verbis, q̃ ex vniuerſis actibus oſtenditur: quare diſſoluimini? Hoc nanq; patiuntur qui deſperatione deficiũt, qui ſpe futurorũ nulla ſolidãtur. Rectè, inquit, ambulate. Nec claudicatio plus accreſcat. ſed potius ad ſtatũ priſtinũ reuocetur. Qui enim cũ claudicatione currit, in malitia demoratur. Attẽdis, quia in nobis eſt, vt omnib⁹ modis cõſequamur medicinã. *Pacẽ*, inquit, *ſequamini cum omnibus, & ſanctifica-*
† *videbit* *tionẽ, ſine qua nemo* † *videbit deũ.*] Sicut & ſuprà dicebat,
dominum nõ relinquẽtes cõgregationẽ noſtrã, hoc etiã hîc tã-
Supr.10.c git. Nihil ita & maximè in tentationibus ſuperabiles facit, ac facilè ſubiiciendos, ſicut ſeparari ac ſciungi. Dic nãq; mihi, Si aciẽ ruperis in bello, an nõ ſine vllo labore hoſtes ſuperabũt, & vinctos abripiũt ſingillatim ſeparatos reperiẽtes, & ꝓpter hoc ĩualidos red
Rom.12.d ditos? Pacẽ ſectemini cũ omnibus, inquit. Num & cũ malefaciẽtibus? Si poſſibile eſt, inquit, quod in vobis eſt, cum omnibus hominibus pacẽ habete. Quantum ad te attinet, inquit, pacẽ habeto, nihil lędẽs pietatẽ, ſed in quib⁹ mala pateris, fortiter tolera. Fortis quippe armatura eſt in tentationibus patientia. Sic etiam Chriſt⁹ ſuos diſcipulos reddidit fortiores, hęc dicẽs:
Mat.10.d Mitto vos, inquit, ſicut oues in medio luporũ: eſtote ergo prudẽtes, ſicut ſerpẽtes, & ſimplices ſicut colũbæ. Quid dicis? in medio luporũ ſumus, & ſicut oues nos eſſe iubes, & ſicut columbas? Etiam, inquit. Nihil enim ita cõfuſionẽ facit gerentis mala, q̃ ſi quæ inferuntur mala generoſè tulerimus, & neq; verbo, neq;

A opere vindictã reddiderimus. Hoc etenim hos & philoſophos facit, & digniores ampliori mercede, ſed etiã inimicis hoc ꝓderit. At ſi quiſquã iniuriet, tu cõtrà benedic, & attẽde quãtũ & ex hoc lucraberis. Malum extinguis, mercedẽ tibi comparas ampliorẽ: illi cõfuſionẽ excitas, quę ei cauſam correctionis apportet: addę quia nihil tu pateris mali. Pacẽ, inquit, ſectamini cũ omnib⁹, & ſanctificationẽ. Quid dicit ſanctificationẽ? Pudicitiã atq; temperãtiam cõiugalẽ. Siue qui expers eſt coniugij caſtus maneat, vel vxorẽ ducat: ſiue in cõiugio cõſtitutus, nõ fornicetur, ſed vtatur propria coniuge tẽperanter: etenim etiã hoc ſanctificatio eſt. Quomodo? Nuptię nõ ſunt ſãctimonia, ſed nuptiæ conſeruãt ſanctificationẽ, quę ex fidẽ eſt. Prohibẽt animũ meretricibus applicari. Honorabi-
Inſr.13.a le quippe connubiũ, non ſanctũ, ſed mundũ eſt connubium. Munditiã nanq;, non etiã ſanctificationem
B tribuit, niſi q̃ nõ ſinit ex fide aduenientẽ ſanctitatẽ in aliquo maculari. Sine qua, inquit, nemo videbit deũ. Quod etiã ad Coriſthios dicit: Nolite errare, neq; for
1.Cor.6.b nicatores, neq; adulteri, neq; idololatræ, neq; molles, neq; maſculorũ cõcubitores, neq; auari, neq; fures, neq; ebrioſi, neq; detractores, regnum dei poſſidebũt. Quomodo nanq; poterit, qui corpus efficitur meretricis, cũ Chriſto vnitatem corporis poſſidere? *Cõſiderãtes*, inquit, *ne quis deſit gratiæ dei, ne qua radix amaritudinis ſurſum germinãs impediat, & per illã inquinẽtur multi. Ne quis fornicator, aut prophanus.* Contẽplaris quomodo vbiq; ſingulis quibuſq; cõmunẽ ſalutẽ cõmẽdat? Cõſolãtes, inquit, inuicẽ per ſingulos dies donec ho
Morale die vocatur. Nolite igitur doctorib⁹ omnia cõmittere, nolite rectoribus cũcta tribuere. Poteſtis eũ &
C vos, inquit, mutuò vos ædificare. Quod & Theſſalo-
1.Theſ.5 & 4.d nicẽſibus dicebat, ſcribẽs: Alius aliũ ædificet, ſicut & facitis. Et iterũ: Conſolamini vos inuicẽ in ſermonibus iſtis. Hoc vos nunc etiã nos monemus: plus enim ſi volueritis ex mutuis admonitionibus proficietis, q̃ ex nobis. Etenim plurimo tẽpore ſimul conuerſamini, & quę veſtra ſunt inuicẽ magis agnoſcitis, & vitia veſtra nõ ignoratis: ſed etiã ampliorẽ fiduciã, & charitatem, & cõſuetudinem habetis alius ad alium. Non ſunt parua hæc ad diſcendũ, vel docendũ, ſed plures aditus habẽt, & occaſiones aptiſſimas. Plus enim alternis vos & cõſolari, & hortari & redarguere poteritis, & nõ hoc ſolũ: ſed quia ego quidẽ vnus ſum, vos autẽ plurimi, & poteritis vtvt multi oẽs eſſe doctores. Propterea obſecro, vt nõ negligatis hoc chariſma. Vnuſquiſq; vxorẽ habet, amicũ habet, ſeruũ habet, vicinũ habet, nũc increpet, modo moneat. Quomodo enim non eſt abſurdũ, ſtudium gerere vt conuiuia fiant, vt die cõſtituta in vnũ plurimi cõgregentur: & ſi quid vnicuiq; min⁹ fuerit, ſuppleat ex ſocietate cũctorũ: & ſiue vbicũq; quiſquã exire diſpo-
D nat, ſiue cõuiuiũ faciat, omnes illi auxiliũ ſubminiſtrent: in doctrina verò virtutis ſtudium ſimile non habere? Obſecro vt nullus veſtrũ negligat hãc cauſam, mercedẽ quipe multã à deo percipiet. Et vt agnoſcas, il-
Matt. 25. c.d. le cui fuerant quinq; talenta cõmiſſa, ipſe eſt qui docendi aliis ſtudiũ impendit: ille verò cui vnũ eſt datum, diſcipuli videtur geſtare perſonã. Si dicat diſcipulus: ego diſcipulus ſum, nullũ habeo periculũ: iſte etiã ipſam rationem, vel ſermonẽ communem, quem à deo percipit, occulit, & ſub terrã recondit: & neq; admonebit vllũ, etiãſi valeat, neq; fiducialiter aget, neq; arguet, neq; adhortabitur, ſed ſub terram recõdet. Terra

Ibidem c hic dicit tribulationes. Et quid Paulus? Hæc audiẽs, cũ
A gratiarum actione ſuſcepit, dicens: Propterea glorior in infirmitatibus meis: hoc eſt, cõplaceo, requieſco in tribulationibus meis. Et nos igitur pro omnib⁹ gratias agamus, ſiue pro remiſſione, ſiue pro tribulatione. non
Iob.1.d murmuremus, neq; ingrati exiſtamus. Nudus, inquit, exiui de vtero matris meę, nudus etiam reuertat. Non veniſti cum gloria, non ergo gloriã adipiſci deſideres. Nudus, inquã non pecuniis tãtum, ſed etiam gloria, & bona opinione in hãc introductus es vitam. Intellige
Matt. 19. c. quanta ſæpius per pecunias mala contingant. Facilius eſt, inquit, camelũ per foramẽ acus tranſire, quàm diuitem intrare in regnũ cœlorum. Cõtemplaris quantorum bonorũ impedimentum diuitiæ nobis ingerãt, & tu diues effici cupis? Num gaudes quia impedimentum tibi tam graue ſublatũ eſt? Sic enim arcta eſt via, quæ ducit ad regnũ, & ſic latę ſunt ac ſpacioſæ diuitię,
B & tumoribus ac molibus oneratę, & inflationibus ple-
Ibidem. næ ſunt: propterea, inquit, Vẽde omnia tua, vt te arcta via poſſit ſuſcipere. Quid cupis pecunias? Propterea enim abſtulit eas tibi deus, vt te liberet à peſſima ſeruitute. Nam & pater optimus & integer, cum filiũ viderit amore meretricis alicui⁹ deperire, ſi admonitiones eius audire neglexerit, illã meretricẽ de medio auferens, in exilia lõginqua detrudit. Talis eſt etiam abundantia pecuniarum. Curam igitur de nobis gerens verus pater & optimus dominus, volẽs nos ab hac læſione liberare, aufert nobis pecunias, quarũ amore mens noſtra corrumpitur. Non igitur arbitremur malũ eſſe pauperiem. Peccatũ enim ſolũ eſt malum, neq; diuitiæ
† *ſolum.* bonæ ſunt per ſeipſas, ſed deo placere † ſummũ bonũ eſt. Paupertatem igitur appetamus, hãc protinus inſequamur. Ita promerebimur cœlũ, ſic etiam aliorũ bonorum impetratione iubicabimur digni. Quæ omnes nos cõtingat adipiſci, in Chriſto Ieſu domino noſtro, cum quo patri, vnà cũ ſancto ſpiritu gloria, imperium, honor nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum, Amen.

Homilia xxxiiij. ex cap. xiij.

Obedite illis qui vobis præpoſiti ſunt, & obſecundate. Ipſi enim vigilãt pro animabus veſtris tanquã rationem reddituri, vt hoc cũ gaudio faciant, & nõ cõgemiſcentes. Non enim expedit vobis iſtud. Malum quidẽ eſt, vbi nullus eſt principatus, & multarũ cladium hæc res exiſtit occaſio, & confuſionis eſt, turbationũmq; principium. Sicut enim ſi ex choro ipſum coriphæũ auferas, nequaquam modulatus chorus, vel ordinatus exiſtit: & phalanx militum ſi ducẽ non habeat, nullo modo numero acies illa, vel ordine ꝓcedit: & nauis ſi gubernatore priuetur, peſſum eat neceſſe eſt: Sic & gregi ſi paſtorẽ abſtuleris, cunctus diſpergetur & peribit.
D Malum igitur eſt vbi nullus eſt principatus, ſubuerſionis quippe hoc eſt argumentũ. Malũ autem eſt nõ minus & inobedientia eorũ, qui regũtur à principe: idem malum quippe contingit. Populus enim ſi non obſequitur principi, ſimilis eſt populo principem nõ habẽti, imò etiam deterior. Illi quidem ſaltem veniam habent, eius quod indiſpoſite atq; inordinate verſantur: ſiquidem ordinatore priuati ſunt: hi autem veniam
† ἄρχων, *princeps, præfectus, magiſtratus: ſic in ſequentibus.* non merentur, quinetiam puniuntur. Sed fortaſſe aliquis dicit, quia eſt tertium quoq; malum, quando ipſe † princeps malus extiterit: hoc noui etiam ego, & non paruum malum eſt iſtud, imò etiam peius eſt, quàm ſine principe conuerſari. Melius quippe eſt à nullo, q̃ à peſſimo regi. Ille quidẽ ſaluatus eſt ſæpenumero, plerunque etiam in periculum decidit: iſte autem omnibus modis pericula ſubiturus eſt, dũ ad foueas & ruinas impellitur. Quomodo ergo dicit Paulus: Obedite præpoſitis veſtris, & obſecundate? Poſtquàm ſuperius dixerat: Quorũ contemplantes exitum cõuerſationis,
Hebr.13.b imitamini fidem: tunc intulit: Obedite illis qui vobis præpoſiti ſunt, & obſecũdate. Quid ergo, dicit aliquis, dum prępoſitus malignus extiterit, num obaudiemus? Quomodo malum dicis? Si quidem eſt in cauſa fidei, fuge illum & euita, nõ ſolum ſi homo fuerit, ſed etiam ſi angelus de cœlo deſcenderit. Si vero in vitæ moribus malignum dicis, noli curioſus eſſe: & hæc non ex meipſo dico, ſed ex ſcriptura diuina: audi enim Chriſtum dicentẽ: Super cathedram Moſis ſederũt ſcribæ
Matt. 23. a. & phariſæi. Et primo cum cõmemoraſſet de his multa mala, tunc dixit: Sederunt ſuper cathedrã Moſis. Omnia, inquit, quæ dixerint vobis, facite: quę autem fecerint, facere nolite. Habent, inquit, dignitatem, licet vitæ ſint perditæ: veruntamen non ad vitam eorum, ſed ad ſermones intendite. Quantum enim ad mores attinet, nullus poterit lędi. Qua ratione hoc? Quia quæ facit, manifeſta ſunt omnibus, & neq; ipſe, etiã ſi ad cacumẽ iniquitatis perueniat, poterit alios mala docere. Cum autem fidei cauſa vertitur, neq; manifeſtum eſt omnib⁹ quod dicitur, neq; malignus dubitabit docere cõtraria: nam quod dictum eſt: Nolite iudicare, ne
Matt.7.a iudicemini, de vita dictũ eſt, non de fide. Quod enim infertur hoc manifeſtat. Quid enim vides, inquit, ſtipulam in oculo fratris tui, & trabem in oculo tuo non vides? Omnia ergo quæ vobis dixerint, inquit, vt faciatis, facite: facere autẽ operis eſt, nõ fidei. Secundũ autẽ opera eorũ nolite facere. Intueris quoniã nõ de dog-
C matibus, ſed de vita & operibus ſermo eſt? Sed Paulus primũ inſtituit eos, & tũc dixit: Obedite iis qui vobis præpoſiti ſunt, & obſecundate: ipſi enim vigilant pro animabus veſtris tanquã reddituri rationem. Audiant & principes, nõ ſoli illi qui regũtur à principibus: quoniam ſicut obediẽtes oportet eſſe qui regũtur: ſic etiã rectores & principes vigilãtes eſſe decet & ſobrios. Et quid dicis? Quia vigilat tantum? Periculum etiã ſuper eius caput imminet, ſubiectus eſt vltionibus peccatorũ tuorum, & propter te tanto timori obnoxius eſt, & tũ negligentiæ te tradis, & nugis occuparis, & artificium tuum mechanicum ſaluti ſtulta mente præponis. Propterea hoc, inquit, dico, Vt cũ gaudio faciãt, & nõ cõgemiſcentes: non enim expedit vobis. Intueris quoniã cum contẽnitur † princeps, nõ oportet vltiones inge-
† ἄρχων, *præfectus hic enim fallor, de eccleſiæ præpoſito loquitur.* rere, ſed tota vltio eſt plorare, ingemiſcere. Nã & medicus quando ab ægroto contẽnitur, non ſe vlciſcitur, ſed plorat & ingemiſcit. Sed dicis, quia ſi ille ingemiſcit, vlciſcitur in te deus. Si eũ pro noſtris peccatis gemẽtes, adducimus ad nos propiciationẽ dei: pro aliorum ſuperbia, vel contẽptu cum ingemiſcimus, nónne amplius hoc facimus? Vides ergo quoniã non permittit eum ad conuicia deduci? Vides quanta philoſophia iſtud eſt? Ingemiſcere ergo oportet eũ qui cõtẽnitur, & cõculcatur, & † cæditur. Ne propterea ſecurus ſis, q̃ † deſpuitur.
te is qui contẽnitur, nõ vlciſcitur. Gemitus enim illius omni erit vltione deterior. Quãdo eũ ipſe nihil proficit, ingemiſcẽs inuocat dominũ. Et ſicuti cum doctor aut nutritius contemnitur, vocatur qui ſeuerius aggreditur puerũ: ſic etiã hic: papæ, quantũ periculũ. Quid dicemus infœlicibus illis & miſeris, qui ſemetipſos ad alios regendos prępcipitãt, & ſe in tãtorum ſuppliciorũ abyſſum iactant? Omnium quos regis, mulierũ, puero-

rum atque virorum tu rationem redditurus es: tanto igni tuum subiicis caput. Miror si potest saluari aliquis rectorum, post tãtam enim cõminationem quam negligentiæ videmus illatã, video aliquos etiam concurrere, & præcipitare semetipsos tantæ moli, ac tãtę difficultati regiminis. Si enim qui necessitate compellũtur, nullum poterunt habere refugiũ, neque vllam excusationem reperient, quãdo res malè tractauerint, & quando negligẽter administrationem gesserint suam: nam & Aaron necessitate cõpulsus est, & tamen in periculum venit: sed & Moses pericula sæpius sustinuit, qui regimen illud sæpe recusauerat, & Saül cui alius cõmissus est principatus, postquam recusauit, in pericula incidit, quia male sui regiminis administrauit officium: quanto ergo amplius qui cum studio & ambitione petunt principatus, & semetipsos præcipitãt, seuerius puniuntur? Huiusmodi enim homo multo amplius sibi locum venię claudit. Oportet ergo timere ac tremere, & propter cõscientiam, & propter molem ac magnitudinem curæ. Et neq; dum quis ad principatum trahitur semel recusare: neque dum non trahitur quispiam, semetipsum præcipitare: sed considerantes tãtæ dignitatis amplitudinem, oportet effugere: comprehensos autem obsequium & reuerentiam oportet ostẽdere. Nihil immoderate faciendũ est, sed antequã fiat, si præsenseris fuge ac secede, persuasus tibiipsi, q̃ ad illam rem sumẽdam indignus existas, comprehensus autem similiter reuerentiã exhibeat. Vbiq; modestiam & ingenuitatem debes ostendere. *Orate*, inquit, *etiam pro nobis. Confidimus enim quoniam bonam conscientiam habemus, in omnibus bene volentes cõuersari.* Vides quoniã hæc purgationis vice dixit, veluti ad *contristatos* scribens, & ad eos qui auertebãtur, & qui circa eum, veluti circa prævaricatorẽ afficiebantur, non ferentes neq; nomen eius audire. Quoniã igitur ab odientibus se talia postulabat, qualia reliqui omnes solent petere à diligẽtibus, huius gratia istud hoc loco ponit, dicẽs: Cõfidimus quia bonam conscientiam habemus. Veluti si diceret, nolo mihi accusationes aliquas proferatis. Cõscientia, inquit, nostra nos in nullo condemnat, neque nobis aliquid conscij sumus, quod vobis insidias fecerimus. Confidimus, inquit, quoniam bonam cõscientiam habemus in omnibus. Nõ in gentibus tantũ, sed etiam in vobis. Nihil negociationis gratia fecimus, nihil cum fictione protulimus: fortassis enim in talibus
Act.21.d accusabatur. Audierũt enim, inquit, de te quod discessionem doceas à lege. Non sicut inimicus, inquit, neq; sicut hostis, sed sicut amicus hæc scribo: hoc etiam ex his quæ sequuntur ostenditur. *Abundantius autem*, inquit, *peto hoc fieri, vt citius vobis reddar.* Hoc vehementer amantis est, sic orare, non simpliciter, sed cum tota intẽtione & omni prorsus studio. Vt cito, inquit, ad vos veniam. Hoc animi est, nihil sibi cõscij, satagere vt ad eos velociter veniret, & exhortari illos, vt orẽt pro se, vt hoc ei concederetur: primum ab eis postulans orationis auxiliũ, tunc etiã ipse eis omnia bona precatur. *Deus*, inquit, *pacis.* Nolite igitur diffidere à nobis si vultis deum pacis habere propitium. *Qui eduxit*, inquit, *de terra pastorem magnum ouium.* Hoc de resurrectione dictum est, Magnum, inquit, Aliud additamentum. Hinc vsq; ad finem orationis rationem eis de resurrectione confirmat. *In sanguine*, inquit, *testamenti æterni dominum nostrum Iesum Christũ, vt nos perfectos redderet in omni opere bono, ad faciendam voluntatẽ eius, efficiens, vt quod agitis, sit beneplacitum in conspectu suo.* Iterum testificatur eis magna. Ad illos enim pertinet, qui iam sumpsere principium, & quorũ ad perfectionẽ omnis cursus intendit quod dicit, vt perfectos redderet. Et iterũ orat pro eis, quod pertinet ad amantẽ: & in aliis quidẽ epistolis in exordiis orat, hic autẽ in fine. Faciens, inquit, vt quod agitis beneplacitũ sit in conspectu suo. *Per Iesum Christum, cui gloria in secula. Amen. Obsecro autem vos fratres, vt sustineatis verbum consolationis. Etenim perpaucis scripsi vobis.* Vides quia quod nullis scripsit, istis scribit. Etenim, inquit, vobis non sum molestus longo sermone. Arbitror autẽ eos, non admodũ infensos fuisse Timotheo, vnde & illum commendauit. *Cognoscite*, inquit, *fratrẽ nostrum Timotheum dimissum, cum quo (si celeriter venerit) videbo vos.* Dimissum autẽ dixit, Vnde? Arbitror enim q̃ in custodiam fuerit missus, aut si hoc nõ est dimissum
Act.15.d dicit ab Athenis. Nam & in apostolorum actibus sic habetur. *Salutate*, inquit, *omnes qui vobis præpositi sunt, & omnes sanctos: salutant vos qui sunt ex Italia. Gratia cum omnibus vobis, Amen.* Vides qualiter ostendit virtutem: neq; ex deo † dici totum,]neque ex nobis eam perfici tantum? Primum dicendo, vt absoluat vos in omni opere bono, hoc significat: Habetis quidem virtutem, indigetis autem complemento. Quid autem est quod dicit: In omni opere bono, & sermone bono? Vt vitam scilicet, rectam haberent & dogmata. Secundum voluntatem eius, inquit, faciens, vt quod agitis sit beneplacitum in conspectu suo. Hæc quippe maxima virtus est facere quod beneplacitum est in cõspectu dei,
Psal.17.c secundũ quod etiam Propheta loquitur dicens: Et secundum mũditiam, inquit, manuum mearum in conspectu oculorũ eius. Tanta tamen cum scriberet Apostolus, parua illa esse dixit, in comparatione, scilicet,
Ephe.3.a eorum, quæ dicturus erat, secundum quod & alibi dixit: Sicut scripsi vobis in modico, secũdum quod potestis legentes intelligere prudẽtiam meam in mysterio Christi. Et videę sapiẽtiam eius. Non dicit, obsecro vos vt sustineatis verbum admonitionis: sed, sustinete verbũ consolationis, hoc est verbũ solatij, verbũ hortationis. Non potest quisquã, inquit, ob longitudinem sermonis defatigari. Hoc quippe erat quod eos auersari faciebat. Nõ vult hoc ostẽdere, sed latẽter hoc dicit: tanquã si diceret, etsi pusillanimes estis: taliũ enim non est ferre sermonis longitudinem. Cognoscite, inquit, fratrem Timotheũ dimissum esse, cũ quo (si celeriter venerit) videbo vos. Hoc enim idoneum erat, vt eos mãsuetiores efficeret, quod se paratum dixit ad eos venire, vt eos cum suo discipulo videret. Salutate, inquit, eos qui vobis præsunt, & omnes sanctos. Vides quomodo eos honorabiliter tractat? Siquidem ad illos pro illis scribebat. Salutant vos omnes qui ex Italia sunt. Gratia, inquit, cum omnibus vobis, Amen. Gratiam eis optat quod est omnium commune. Qualiter autem fit gratia nobiscum? Si non fuerimus contumeliosi in beneficentiã, si negligentes nõ existamus circa munera dei. Quid est gratia? Remissio, videlicet, & purgatio peccatorum: hęc nobiscum est, si bene egerimus. Nam quis cõtumeliosus potest istam seruare gratiam, & non statim euacuatus efficitur? Verbi gratia: Donauit tibi omnia peccata, quomodo tecum gratia permanebit, siue spiritus sancti operatio, nisi eam per bona opera ad temetipsum attraxeris? Hæc quippe est causa omnium bonorum, si in nobis spiritalis gratia perseuerat, hæc quippe nos ad omnia bona recto itinere deducit, sicut etiam quando ab ea excidimus, perimus, & deserti efficimur omni bono.

† omnino totam.

Nonitaque

Morale Non itaq; eã repellamus: in nobis quippe est, vt vel permaneat in nobis, vel discedat à nobis: illud enim fit, quãdo cœlestia meditamur: hoc autẽ, quando ad
Ioan.14.b secularia declinamus. Quem mundus, inquit, nõ potest capere, quoniam non videt eum, neq; cognoscit eum. Contẽplaris igitur quoniã non est sẽcularis animæ habere spiritũ sanctũ. Multo nobis itaq; opus est studio, vt eũ apud nosmetipsos retinere possimus, & munitos nos reddere, atq; ĩ pace collocare. Sicut eñ nauis, quę p̃spero flatu fertur in pelago, nõ potest impediri, neq; demergi, vsquequo p̃spero vẽto ac perseuerante fruitur: sed etiã post nauigationẽ gloria eis magna contingit, siue nautis, siue iis qui nauẽ ascenderant: illis quidẽ requiem tribuens, q̃ labore remigationis non fuerint fatigati: his autem q̃ eos magis molestia liberauit, & nauigationẽ illã hilarem fecit, & velut spectaculũ illis iucũdum ipsam prosperitatẽ cursus attribuit: sic eriã anima à diuino adiuta spiritu, omnib̃ rebus superior existit, & omnibus fluctuationibus vitæ huius eminet, & viã in cœlum ducentẽ vehementius, quã illa nauis incedit: vtpote quæ non vento impellitur, sed ab ipso paracleto fertur, mũda vela possidẽs, & plena prosperis flatib̃, omnẽ remissionem & dissolutionẽ à sua mente discutiens. Sicut enim in velũ laxum ventus incidens nihil operatur: sic etiã spiritus sanctus in anima remissa & segni permanere nõ sustinet. Sed opus est nobis omni intẽtione, omniq; vehemẽtia, vt mẽs nostra ardẽs in nobis existat, & omnia in nobis opera intenta sint & fortia. Verbi gratia: Quando oramus, cum multa intẽtione hoc oportet efficere, intẽdendo animũ nostrũ ad cœlũ, nõ funibus, sed desiderio valido. Item quãdo misericordiã facimus, intentione opus est, ne forte cura domus, & prouidẽtia filiorũ atq; vxoris affectus, vel timor egestatis subintrans, remissiora vela nobis efficiat. Si enim spe futurorũ intendamus ipsa vndique, bene suscipiũt operationẽ spiritus sancti: ex illis autẽ cogitationibus & miseriis impedientibus nihil in eã incider. At si forte incidat, ipsam quidẽ nihil lęsit, repercutitur autẽ ille flatus citius gemitib̃ animę, & incidet excussus. Propterea igitur multa nobis opus est intẽtione: etenim iã nos in mari magno & spacioso nauigam̃, multis quidẽ beluis pleno & scopulis. Hoc mare multas nobis etiã tẽpestates ingerit, & obducto cœlo nubib̃, maiores excitat p̃cellas. Oportet igit̃, si volum̃ sine molestia & sine periculo nauigare, ve-
†intẽdere, la nostrę nauis †erigere, hoc est, nostrę volũtatis:]suf-
hoc est, nostram voluntatem. ficit enim hoc nobis. Nã & Abrahã, quoniã desiderium suũ intentũ habuit ad deum, & volũtatem suam integrã & perfectã obtulit deo, nulla alia re opus habuit, sed credidit deo, & reputatũ est illi ad iustitiã. Fi
Rom.4.a des autẽ integræ & germanæ voluntatis est. Obtulit filium suũ, licet illum nõ occiderit, occidentis tamen mercedẽ recepit: & re nõ facta, merces ei reddita est integra & perfecta. Sint igitur nobis mũda vela, non sint vetusta: omne nanq; quod veterascit, & in seniũ
Supr.8.d cadit, interitui p̃ximũ est. Nõ sint cõtrita & dirupta,
1.Cor.2.d vt spiritales flatus teneãt. Animalis enim homo, dixit Apostolus, nõ percipit ea quæ sunt spiritus. Sicut eñ aranearũ stamina flatũ venti non suscipiunt: sic neq; anima secularis, neq; homo animalis gratiam poterit spiritus sancti suscipere. Nihil eñ differũt ab illis staminibus cogitationes nostrę, solo visu habẽtes cõsequentiam, totius autẽ virtutis vacuæ permanent: sed nostra non debent esse talia, si quidem sobrij sumus.

Tomus quartus.

Quicquid inciderit omnia tolerat Christiañ, & omnibus est superior, omni plaga fortior. Sit enim quispiã spiritalis vir, & occurrãt ei mille mala, nullo modo vicitur. Et quid dico? Incidat illi paupertes, ægritudo, iniuriæ, detractiones, vituperationes, plagę, omne genus supplicij, omne genus ludibrij, & improperiorum & iniuriarũ: sed veluti si extra mũdum fuerit cõstitutus, & veluti si à passionib̃ corporis liber existat, sic cũcta illa risui habebit. Nõ habent hæc verba inanem iactantiã. Multos etiam nunc tales existimo, sicut hi qui se ad eremũ contulerũt: sed nihil hoc mirum. Nam etiam in ciuitatibus latere tales existimo, quod si velis, possum huiusmodi ex veteribus ostendere, & vt agnoscas, intellige Paulũ. Quid ille nõ mali passus est? Quid non sustinuit? Omnia fortiter tolerabat. Hunc imitemur, atq; ita poterimus ad portus venire tranquillos, lucra maxima deferentes. Extendamus igitur nostrã mentẽ, & eleuemus ad cœlum, & illo amore teneamur, & igni spiritali magnanimiter induamur. Saluemus nosmetipsos flammarũ incendio diuinarũ, nullus his flãmis circunseptus alicuius formidat incursus, siue fuerit homo, siue bestia, siue mille laquei: quãdiu enim quisq; ignitus incedit, omnia superat, omnia excedit, omnia contemnit. Flãma quippe insuperabilis res est, & importabile est cũctis rebus incendium. Ignis quippe cuncta cõsumit. Hoc itaq; igne circunsepiamur exhortor, gloriam offerẽtes domino nostro Iesu Christo, cum quo patri, vnà cum sancto spiritu gloria, imperium, honor nunc & semper, & in secula seculorum, Amen.

DIVI IOANNIS CHRYSOSTOMI DE illo Pauli loco ad Hebræos, Sponte enim peccãtibus nobis percepta & hausta veritatis cognitione: & quæ sequuntur. & quemadmodum ad Christi sacramenta accedendum sit, concio, Ioachimo Perionio interprete.

Hebr.10.

Omnes arbores, quę quidẽ satę fuerunt, aliáque omni procreatione tractatæ & cultæ, quásque manibus ac laboribus suis dignas agricola censuit, nec emolumentũ vllum impensarũ afferũt: stirpitus euulsæ igni adhibentur. Tale quiddam etiam in illustratione fit, quando nos Christus seuit, & spiritalis irrigationis participes facti, fructũ nullum posteà proferimus: ignis gehennę & flamma quæ extingui nõ potest, nos manet. Paulus quidem posteà quàm ad charitatem nos hortatus est, & ad fructũ bonorũ operũ, incitauitq; etiam à melioribus his verbis, Aditus nobis patet in sancta, quam nobis viã nouã & vnam patefecit: à molestioribus quoque rursus idẽ facit his verbis, quę tractamus. Cùm enim dixit, Non deserentes consociationem nostrã, sicuti moris est quibusdã, sed adhortãtes, eóque studiosius quò magis diẽ appropinquare cernitis, qui cõsolari possit: hæc subiecit, Spõte nobis peccãtib̃ post acceptã veritatis notitiã, non iam pro peccatis relinquitur hostia. Expiatus es, liber es à criminibus, factus es filius: si ad pristinã vomitionẽ reuersus, rursũ exhæ redabere, ignis te manet, cęteráq; eiusdẽ generis. Neque enim hostię secũdæ locus vllus relinquitur. Hoc loco rursus nos aggrediuntur ij qui pœnitẽtiam tollunt, & omnes qui ad baptismũ dubitãt accedere. hi quidem sibi tutũ esse negãtes venire ad baptismum, si nõ sit secunda remissio: illi q̃ non dicant esse tutum sacramenta impertire peccatoribus, si modò secũdæ

remissioni locus nullus relictus sit. Quid ergo vtrisq; respõdebimus? eũ hoc loco nõ tollere pœnitentiam, nec placationẽ quæ pœnitẽtia procuratur, nec peccatorẽ repellere, aut maledictis vexare, ꝓpter cognitionẽ, nõ est adeò salutis nostræ inimicus. sed quid? secundũ lauacrũ tollit. Nõ enim hoc dixit, Nõ est iã pœnitẽtia, neq; hoc, Nõ est iam remissio, sed iam nõ est hostia, id est, secũda crux. Hãc enim hostiã nominat. Vna eẽ hostia in perpetuũ eos qui sancti efficiũtur, perfecit, nõ quẽadmodum Iudaica. Ob eã enim causam suprà & infrà tot verbis de hostia disseruit, q̃ vna sit: nõ q̃ hoc vnũ docere vellet, hæc nostra à Iudaicis differre, sed tutiores etiã ac firmiores reddere. Itaq; nõ iam expectãdã ex lege Iudæorũ aliã hostiã. Spõte enim, inquit, si peccemus: ita nõ consultò peccãtibus venia relinquitur: post agnitionẽ veritatis, id est Christi, inquit, vel dogmatũ omnium, non iã pro peccatis relinquit̃ hostia. Sed quid? terribilis quædã iudicij expectatio & ignis ira qui aduersarios cõsumpturus est. Aduersarios appellat, nõ infideles tantum siue à religione nostra abhorrẽtes, sed etiã qui ea gerũt quę cũ virtute pugnãt & ab ea discrepãt, propterea q̃ & domestici & aduersarij in eundẽ ignẽ supplicij causa coniiciẽtur. Deinde vim eius deuorãdi declarat, quasi eũ animatũ reddidisset, cum ait, Et ignis ira, qui aduersarios deuoraturus est. Quẽadmodum enim fera bestia cõcitata & vehemẽter sæua ac ferox nunquã finẽ facit, dum aliquos rapiat & deuoret: sic ignis ille nõ aliter ac quispiã ira incitatus, quicquid cõprehẽderit, nõ amittit, sed cõsumit, & discerpit. Tũ minarũ causam affert, q̃ iure ac meritò, id quod ad fidẽ valet, cũ docemus aliquid iure fieri. Si quis enim Mosis legẽ abroget, sine vlla misericordia duorũ aut triũ testimonio, morte mulctatur. Sine misericordia, inquit, ita fit, vt nullus sit illic veniæ relict⁹ locus, nullus misericordię. Atqui lex Mosis est, multa enim ille statuit. Quid est, duob⁹ aut tribus testibus? Si duo aut tres, ĩquit, pro testimonio dicãt, statim pœnas pẽdũt. Quòd si in veteri testamẽto, vbi legi Mosis derogat̃, tantũ suppliciũ constitutũ est: quãtò grauiore dignũ fore existimatis eũ, qui filiũ dei cõculcauerit, sanguinémq; testamẽti cõtaminatũ duxerit, spiritúmq; qui munera largitur cõtumelia affecerit? Quo autẽ modo dei filiũ ab aliquo cõculcari asserit? Cum enim is qui eius sacramẽtis participat, scelus admittit, an non, inquit, eũ cõculcat? nónne eũ contẽnit? Vt enim ea quę cõculcãtur, contẽnimus, sic peccãtes, Christũ cõtẽpserũt, & ita peccauerũt. Factus es Christi corpus, & te ipsum das diabolo. Ita cõculcasti. Et sanguinẽ, inquit, inquinatũ duxit. Inquinatũ quid est? id est, immundũ, vel quod nihil ampli⁹ habet, q̃ cętera. Et Spiritũ qui gratiã largitur, contumelia affecit Qui enim beneficiũ nõ accipit, ei qui beneficiũ cõtulit, iniuriã facit, eúmq; cõtumelia afficit. Te fecit filiũ, tu seruus esse vis: venit habitãdi apud te ac tecũ causa, tu in eũ praua cõsilia moliris. Christ⁹ stare ac rectus esse apud te ac tecũ cupit: tu eũ crapula & ebrietate cõculcas. Audiamus qui indigno modo sacramẽtis participamus: audiamus qui indigni ad mẽsam illã accedim⁹, Nolite sancta dare canibus, nec ante sues margaritas vestras spargere, ne eas pedib⁹ suis cõculcẽt: id est, ne contẽnant ac respuãt. Sed hoc minimè dixit, verum quod multo magis metuẽdũ est. Eo enim quod metuendũ est, animos cõstringit. Hoc enim nõ minus q̃ cõsolatio potest cõuertere, eadẽq; opera & dissimilitudinẽ ostẽdit, & suppliciũ & iudiciũ eis relinquit, q̃ res ipsa nota & illustris esset. Quanto, inquit, acrius suppliciũ deberi putatis? Hoc quidem loco mihi obscurè de sacramẽtis videtur dicere. Testimoniũ etiã profert, cũ ait, Metuendũ est in manus dei viui incidere. Scriptũ est enim, Mihi vltio, ego reddã dicit dominus. Et rursum, Domin⁹ populũ suũ iudicabit. Nõ ait, In manus hominũ incidetis, sed in manus domini, nisi resipiscatis. Hoc horribile est, illud nõ est. Cũ ergo quẽpiã supplicio coërcentẽ hîc videbimus, ne præsentibus exhorrescamus, sed futuris. Nã pro eius misericordia, ira etiã eius est: & in peccatorib⁹ eius furor acquiescet. Sed quoniã sanctorũ sacramẽtorum mentionem feci, libet mihi paucis agere vobiscũ qui initiati estis, paucis quidẽ numero, sed quę magnã vĩ & vtilitatẽ habent. Neq; enim verba nostra sunt, sed diuini spiritus. Quídnã illud est? Multi semel toto anno sacramẽtis participãt: alij bis, alij sæpius. Ad omnes igit̃ mea spectat oratio, nec ad eos modò qui hîc adsunt, sed ad eos etiã qui sunt in solitudine. Illi enim semel in anno participes fiũt, sæpe verò etiã biẽnio. Quid ergo? quos tãdẽ approbabimus, eósne q̃ semel, an eos qui sæpe, an eos qui raròʔ Sed eos qui pura cõsciẽtia, eos qui corde mũdo, eos qui inculpatæ vitæ sunt: hi tales semper accedãt: qui autẽ non sunt eiusmodi, ne semel quidẽ. Quid ita? Quia iudiciũ sibi sumunt, & dãnationẽ, & suppliciũ, & pœnã. Quod quidẽ tibi mirũ videri non debet. Vt enim cibus qui natura alẽdi vim habet, si in eũ qui cibũ respuit, incidat, perdit & corrũpit omnia affértq; morbi occasionẽ: sic hæc tremẽda sacramenta. Mensa spiritali frueris, mensáq; regia, & rursus cœno corpus inquinas. Vnguẽto ꝓfunderis, & rursus tetro odore cõpleris. Mecũ loquere, quæso, cũ ad mensam anno exacto accedis, quadraginta dies satis esse tibi ad expiãda omniũ tẽporum peccata existimas: rursúmq; transacta hebdomada te superioribus pristinísq; sceleribus dedis. Rogo te, si quadraginta diebus cõualuisti à diuturno morbo, & iterũ ea repetis quæ morbũ pariunt, nõne priorem operã perdidisti? Si enim naturalia mutãtur, quãtò magis ea quæ à voluntate proficiscũtur? Quid est quod dico? Natura cernimus, valentésque oculos habemus, sed plerumq; à vitiosa cõstitutione vis nostra cernẽdi læditur. Quòd si ea quæ natura nobis tribuit, mutãtur, quãtò magis ea quæ voluntatis sunt ac iudicij nostri? Dies quadragĩta animi sanitati tribuis, & fortasse nõ totidẽ, & tibi placatũ propitiúmq; fore deũ speras? Iocaris, quęso, cũ hæc dicis? non q̃ vos vno anniuersario aditu, & accessu arceam: sed q̃ vos semper velim accedere. Sanctis hæc data sunt: Hoc etiã diaconus inclamat, qui sanctos accersit & cõuocat, cáq; voce omnes diligẽter obseruat. Vt enim in grege, multæ quidem oues valent, multæ autẽ scabie refertæ sunt, quas necesse est à sanis & valentibus arceri: sic etiã in Ecclesia quoniã aliæ oues incolumes sunt, aliæ morbidæ, hac voce has ab illis arcet, quas vbiq; illa voce quæ maximè timẽda est, sacerdos sanctos vocat & trahit. Quia enim non licet cuiquã res ꝓximi cognoscere, (quis enim, inquit ille, nouit quæ sunt hominis, nisi hominis spiritus qui in eo est?) hãc vocem mittit sacerdos perfecto toto sacrificio, vt nemo homo sine religione & quouis modo, ad spiritalem fontem veniat. Et in grege, (nihil enim prohibet eodem in exemplo commorari) oues quæ morbo laborant, intus claudimus, & in tenebris continemus, eísque

eísq; aliud pabulũ prębemus: nec patimur eas in cœlum liberũ prodire, nec herbis vesci, nec ex fonte qui extra sit, haurire. Atq; hoc etiã loco eadẽ vox instat est cuiusdã vinculi. Non potest dicere, Nõ sciebam, ignorabam cum re coniunctũ esse periculũ. Maximè quidem huius rei etiã Paulus testis est. At te ignorare dices. Nõ est hęc deferisio, sed crimẽ. quotidie in tẽplum venis, & hoc etiã ignoras? Sed tamẽ ne hoc afferre possis, sacerdos stãs excelso in loco magna voce, & tremoris plena, quasi pręco aliquis manu sublata in cœlũ, ab omnibus cernitur, magnáq; voce in religiosa illa quiete clamãs alios inuitat, alios excludit: neq; hoc manu efficit, sed lingna clarius q̃ si manu faceret. Vox enim illa in aures nostras incidens, quasi man⁹, alios arcet & eiicit, alios trahit, & exhibet. Dic quęso, in ludis olympicis nõne stat pręco magna excelsáq; voce clamãs, Si quis hos accuset, ne seruus sit, ne fur, ne improbis morib⁹ præditus? Atqui certamina illa nõ animi sunt, nec morũ, sed virium & corporis. Quòd si vbi corporis est exercitatio, magna volũtatis ratio habetur: quãtò magis hîc vbi anim⁹ omnino exercet? Stat ergo pręco noster, nec vniuscuiusque caput tenet ac ꝓfert, sed omniũ simul caput int⁹ tenet, nec alios eis accusatores dat, sed ipsos sibi pręficit. Neq; enim ait, Ne quis hũc accuset, sed quid? si quis se ipse accusat. Cum ait, Sancta sanctis, hoc ait, si quis sanctus nõ est, ne accedito, nõ omnino ait, liber à peccatis & expiatus, sed sanctus. Sanctũ enim non peccatorũ modo liberatio facit, sed spiritus etiã prę̃sentia, bonorúmq; operũ abundantia. Nolo, inquit, vos à cœno tantũ liberari, sed albos etiã esse & pulchros. Si enim rex Babylonius cũ adolescẽtes ex capriuitate deligeret, honesta facie, elegãtiq; forma sibi delegit: quãtò magis nos qui adhibemur mẽsę regię, elegãti forma esse debem⁹, sic vt animi ornatus in nobis aureus sit, vestis sit mũda, calcei regij, facies animi liberalis, ornatus eius aureus, cingulũ veritatis? Talis accedat, & poculũ regium cõtingat. Si quis autẽ sordidis pannis amictus, & squalore obsitus ad mensam venire velit, vide quãta quámq; grauia mala sit perpessurus, cũ quadraginta dies non satis sint ad eluendas totius vitę maculas. Si enim gehẽna quãuis æterna, non satis est, (ob id enim æterna etiam est) multò minus breue hoc tẽpus, præsertim cùm non firmam & tutam pœnitẽtiam, sed exiguam esse docuerimus. Spadones regi præsto esse primũ ac maximè debẽt. Spadones dico, mente candida & splendida, in quibus nulla sordes sit, nulla macula, qui alta mẽte sint, in quibus acies animi lenis sit, & acuta, flexibilis, & acris, nõ somnolenta, nõ supina, magnæ liberalitatis plena, abhorrénsque ab impudentia & temeritate: sit vigilans, & valens, non admodum tristis, aut mœsta, non diffusa, & humida. In nobis situm est vt oculum eiusmodi faciamus, & acutum & pulchrum. Si enim eum non in fumum aut puluerem intendamus, (tales enim sunt res humanæ) sed in tenuẽ ventum & leuẽ aëra, in res sublimes & excelsas, plenásque magnæ & tranquillitatis & puritatis & delectationis: celeriter eum recreabimus, & reficiemus, q̃ eiusmodi rerum aspectu sese oblectet. Vidisti maiorem q̃ sat est, rerũ abundantiam, magnámque diuitiarum copiam: noli eo aciem intẽdere, cœnũ res illa est, fumus est, vapor scelestus, tenebræ, magnus ãgor cumulúsq; curarũ. Vidisti hominẽ qui iustitiam excoleret, contentúsq; esset suis, cui magna ocij abundantia suppeteret, qui has res & bonas negligeret, ac pro nihilo putaret: illũ eò intẽde, atq; erige, multóq; meliorem clariorémq; redde, nec eum terræ, sed virtutis eum floribus pasce tẽperantiæ, bonitatis, aliorúmq; omniũ. Nihil enim perinde oculũ conturbat, vt mala cõscientia. Turbatus est enim, inquit ille, ira oculus meus. Eum ab hoc malo libera, túmq; pulchriorem firmiorémq; reddes cum in bonis omnibus educaueris. Faxit deus, vt nos omnes, & oculũ & cæteras animi functiones tales paremus, quales vult Christus, vt eo capite quod nobis præpositũ est, digni effecti, eò quò vult dominus noster abeamus. Ait enim, Volo vt vbi ego sum, illi etiã vnà mecũ sint, vt gloriã meam videant. Id quod nobis continget, si cõtinenter, si sobriè, si multis cũ vigiliis deũ precemur. Vigilare autẽ dico, non solũ noctu excitari & surgere, sed etiã interdiu sobriũ esse in precibus. Vigil enim talis nominatur: quãdoquidem fieri potest vt & noctu qui orat, dormiat, & interdiu qui orat non vigilet, cũ animus in deum intentus nõ est, cùm non intelligit quícum sermonem conferat, vel quícũ loquatur: cùm non percipit animo angelos cum timore & tremore adesse, ipse autẽ oscitans & scabẽs progreditur. Magna arma sunt oratio, si cũ apta sobrietate fundatur. Atq; vt eius vim intelligas, impudẽtiam, iniuriam, crudelitatẽ, temeritatémque assidua oratio vicit. Audite enim, inquit, quid iniqu⁹ iudex dicat. Rursus negligentiã superauit, quódque non fecit amicitia, id etiam assidua præstitit oratio. Quòd si non propterea q̃ amicus est, inquit, ei dabit. & quæ sequuntur. Et quæ indigna erat, dignam continuata oratio reddidit. Non est, inquit, æquũ filiorũ panem sumere & dare canibus. At illa, Certè, inquit, domine. Nam catelli edunt de micis quæ cadunt de mensa domorum suorũ. perstemus in oratione charissimi. Magna enim arma sunt, si cum animi contentione fundatur, si sine inani falsáq; gloria, si syncero animo, si corde contrito. Hæc bella diremit: hæc gẽtem ingratam & indignã, gratam acceptámq; reddidit. Audiui, inquit, eorũ gemitum, & descendi vt eos liberem. Oratio medicina est conseruatrix, expultrix peccatorum, delictorúmq; remedium. Si enim cum animi demissione precemur, si pectus tundẽtes vt publicanus, si cũ eo dicamus, Propitius esto mihi domine peccatori: omnia cõsequemur. Nam si minus Publicani sumus, at certè alia in nobis sunt non leuiora scelera iis quibus cõtaminatus fuit. Neq; enim est q̃ mihi dicas, te leue aliquod admisisse flagitiũ. Eandẽ enim naturã res habet. vt enim æquè hominis cędẽ fecisse dicitur aliquis, cùm puerũ interfecit, & cũ virum: sic & plus habere & cùm multa, & cùm pauca contra ius habet. Quinetiam malorũ recordatio non paruũ crimen est, sed graue. Eorum enim, inquit, qui malum corde retinent, viæ ad mortẽ ferunt. Qui etiã temerè ac sine causa fratri suo irascitur, pœna capitis & gehenna dignus erit: qui fratrẽ suum stultum vocabit & amentẽ: vt prætermittam innumerabilia alia eiusdẽ generis quę admittimus, nec participare horroris plenis sacramentis desistimus: & inuidemus, & conuiciis alios vexamus: vestrũ verò nonnulli etiam vino sæpe obruuntur. Singula autẽ hæc etiam per se ex regno possunt expellere: cum verò in vnum collata & coaceruata fuerint, quæ nobis reliqua erit cõsolatio? Magna nobis pœnitẽtia opus est, charissimi, crebra oratione, magna constantia, magna perseuerantia, vt ea bona quæ nobis promissa sunt, adipiscamur.

Paul. ad Hebr.

mur. Dicamus ergo etiã nos, Propitius sis mihi domine peccatori: aut potius, nõ hoc solũ dicamus, sed etiã ita sentiamus. Ac si quis appellet nos & accuset, ne succenseamus. Audiuit ille, Quòd non sum similis huic publicano, nec concitatus est sed magis cõpunctus. Probrũ accepit, & probrũ eluit: vulnus ille aperuit, & hic remediũ petiuit. Dicamus igitur etiã nos, Propitius esto Domine mihi peccatori: ac si quis in nos dicat, ne acerbè feramus. Si enim nos ipsi in nos innumerabilia crimina cõferimus, & ab aliis audientes grauiter ferimus, nõ est hoc iã animi abiectio, nõ cõfessio, sed ostentatio vanáq; gloria. éstne, inquies, ostẽtatio seipsum peccatorem vocare? certè. Abiecti enim demissiq; animi opinionẽ adipiscimur, suspicimur, laudamur. Si verò cõtrà in nos ipsi dicam°, nósque accusemus, contemnimur. Ita fit, vt hoc etiã gloriæ aucupandæ causa faciamus. Quid est autẽ animi abiectio? Cũ alius nobis aliquid vt probrũ obiectat, ferre: crimẽ ac culpã agnoscere: ferre maledicta: nec verò hoc abiecti animi & parua de se sentiẽtis sit, sed bene sentiẽtis. Nũc autẽ nosmetipsos peccatores dicimus, indignos, sexcentáq; etiã eiusdem generis. At si quis vnũ horum criminũ nobis obiiciat, succenseamus, atq; sequim°. Animaduertis hoc nõ esse cõfessionem, nec gratã voluntatẽ? Te ipse talem esse dixisti: ne acerbè feras cũ ab aliis audis & reprehenderis. Ita deniq; peccatorũ tibi leuamẽtum affertur, si alij tibi crimina aliqua obiiciãt. Sibi enim põd° grauitatémque addunt: te verò ad sapientiã introducunt. Audi quid beatus Dauid dixerit, cũ eũ maledictis Semeius vexaret, Dimitte, inquit, illũ. Dominus ei præcepit, vt humilitatẽ meã cernat, & me pro eius maledictis & cõtumeliis bonis afficiat. Tu verò qui grauissima etiã maledicta in te cõgeris, nisi eorũ hominum qui magnis virtutibus præditi fuerũt, laudes ab aliis audias, cõcitaris. Animaduertis iocari te in rebus seriis? etẽm laudes aliarũ laudũ cupiditate incensi, deprecamur, vt scilicet maiores laudes consequamur, vt maiorem aliis admirationẽ excitemus. Ita fit vt studio laudis trahamur, nõ vt eã honesta vita augeamus & amplificemus, sed omnia ad gloriã nostrã referimus, non ad veritatẽ. Ex quo fit, vt inania vanáq; sint omnia, omnia perplexa. Quapropter hortor ego vos vt matrem malorũ vanã futilémq; gloriã declinetis. Hac enim cõsenuimus, & penè ad interitum internecionémq; redacti sumus. Hãc nos senectutẽ resecemus. Lauacro quidẽ iam non possumus, pœnitẽtia autẽ possumus. Sed si quid in nobis vetus est, euellam°: si qua ruga, si quæ sordes, si qua macula inhæsit, expiemur & abluamur. Pulchri efficiamur, vt rex pulchritudinem nostrã expetat. Is eũ qui in summã etiã turpitudinẽ deformitatẽq; lapsus est, eã pulchritudinẽ recuperare potest, de qua Dauid loquitur his verbis, Cõcupiscet rex decorẽ tuũ. Audi filia & vide, & obliuiscere populum tuum & domũ patris tui, & cõcupiscet rex decorem tuũ. At obliuio decorem non parit: decorẽ animi. quæ autẽ obliuio? peccatorũ. Alloquitur enim ecclesiã conflatã ex gentibus, cámq; monet vt maiorum eã capiat obliuio, id est eorũ qui simulachris immolabãt, ex iis enim cõflata est. nec dixit, Noli de eis loqui, sed quod maius est, noli recordari, quod etiam alio loco ait, Non repetã memoria eorũ nomina labris meis. & rursus, Vt ne loquatur os meũ opera hominũ. Nec in hoc magna etiã virtus est. Magna enim quidẽ est, sed non eiusmodi. Illic enim quid ait? Non ait, Ne loquere de operib° hominũ, sed ne memoria quidẽ repete, ne tibi in mentẽ veniant. Vides quanto nos interuallo abesse à vitiis velit? Qui eũ nõ recordatur, is nõ cogitat: qui nõ cogitat, nec loquitur: qui nõ loquitur, nec faciet. Vides quãtis itineribus, quãtóq; quasi locorũ interuallo nos disiunxerit? Audiamus ergo etiã nos, nostrorúmq; malorũ nos capiat obliuio, non eorũ, inquam, quæ à nobis admissa sunt. Veniãt, inquit, tibi primò in mentẽ peccata tua: & nõ recordabor iã ipse. Quid ergo dico? Nõ iam in mentẽ nobis rapinę veniãt: quin etiã superiora reddam°. Hoc est vitiorũ obliuisci, cogitationẽ rapinę ac furti ex animo expellere, nec vnquã eã sumere: quin etiam ea scelera delere, quæ admisimus. Vnde autẽ vitiorũ nobis obliuio eueniet? Dei memoria & recordatione. Si dei memores sumus semper, illorũ etiã nos recordatio subire nõ potest. Recordabar, inquit, in stratо meo, mane de te meditabar & cogitabã. Cũ semper, tũ vel maximè illo tẽpore, in animis nostris deus versari debet, cũ cogitatio quiescit, cũ illa recordatione se condẽnare potest, cũ semper in animo retinetur. Interdiu enim etsi in mentẽ nobis veniat, tamẽ aliæ curæ atq; perturbationes quę obrepũt, eam rursus euellunt: noctu autẽ semper in animo versari potest, cũ tranquillitate ac quiete animus perfruitur, cũ in portu est, cũ est in serenitate. Quę dicitis in cordibus vestris, inquit, & in cordibus vestris cõpungimini. In animis quidẽ vestris etiã interdiu hęc recordatio inesse debuit, sed quia curis agitamini, & diuellimini: & noctu deus nobis in mentem veniat, & matutinis horis de eo cogitemus, vt cũ magna securitate ad negocia obeunda veniamus: si propitium deum oratione precibúsq; faciemus, ita deniq; progrediẽtes nullũ inimicũ habebimus. Bellũ sunt, pugna sunt diurnæ res & negocia: fluctus sunt, & tẽpestas. Opus est igitur armis orationis, vt secundis ventis vtamur. Discenda sunt omnia, vt prolixitas diei sine naufragio & vulneribus consumatur. Multi enim interdiu scopuli ostẽdũtur, sæpéq; scapha deiecta & submersa est. Itaq; nobis necessaria est oratio, maximéq; matutina & vespertina. Pleriq; vestrum sæpe spectatores fuerunt, nec spectatores modò & admiratores, sed etiã diligentes & attenti, eorũ qui certabant, atq; hic illius, ille huius. Scitis ergo, quẽadmodum & diebus certaminũ ac ludorũ, & noctibus illis præco nulla in re omnẽ curã, diligẽtiam, studiúmq; ponit, nisi vt ne is qui certat, egressus indecorè se gerat. Quòd si ei qui in cõspectu hominũ certaturus est, tãta prouidẽtia adhibetur, & consulitur, quantò magis decet nos semper curare, & solicitos esse, quib° vita omnis certamẽ est? tota igitur nox insomnis ducatur, solicitíq; simus, quẽadmodum diẽ præteeamus, ne risu excipiamur. Nũc ad patris dextrã sedet agonothetes noster, audiẽs accuratè, num quid quod se offendat, loquamur, num quid cõtra leges. neq; enim rerũ & factorũ modò iudex est, sed etiã verborum. Pernoctemus charissimi. Habemus etiã nos qui nobis studeãt & faueãt, si volumus. Vnicuiq; nostrũ angeli præsto sunt: nos autem totas noctes stertimus, neque hoc modò, sed plerique libidini parent, alij vino se onerant & obruunt, & ad rem non loquuntur: alij fraudes cõminiscuntur & nectunt: quidam curis agitantur, atque hæc omnia talia malunt facere, quàm ea quæ ad deum pertinent. Malè tibi eueniet Mammona, eíq;, qui te habet. An non hoc tibi quęso, deus

minatus

minatus est his verbis? Nõ potestis duobus dominis seruire. Tu vero minas dissoluis. Nónne auarũ idololatrã vocat? Tu vero stas sine metu ridẽs etiã mulieres de populo. Hoc euertit oĩa, hoc oĩa sustulit: res nostræ sunt ris°, ciuilitas, vrbanitas: nihil in republica stabile est, nihil firmũ. Nec vero hæc mea adviros de populo tantũ habetur oratio, scióq; quos obscurè significem. Risus enim plenũ est tẽplum. si quis vrbanum quiddã dicat, risus subito sedenti mouetur. mirúmq; illud est, quòd pleriq; ipso etiã precationis tẽpore ridendi finẽ nõ faciunt. Omni in loco diabolus saltat, oẽs irretiuit, oẽs dominatu suo tenet: Christus nullo in honore est, nullo in precio: in nullo numero Ecclesia habetur. Nõ audis Paulũ dicentẽ, Turpitudo, & scurrilitas, atq; vrbanitas à vobis tollatur? Cũ turpitudine vrbanitatẽ ponit: tu vero rides: stulta oõ quid est? ea quæ nihil vtilitatis habet. Et tamẽ planè rides, vultúmq; exporrigis tu qui vitã monachi profiteris: qui cruci suffixus es, q luges, rides? Vbínã quæso hoc Christũ fecisse audisti? certe nusquã. sed tristicia & mœrore affectũ plerunq;. Nã & cum Hierosolyma vidit, lachrymatus est, & cũ proditorẽ intellexit, conturbatus est, & cũ excitaturus esset Lazarũ, fleuit. At vero tu rides. Si is qui ex alienis scelerib° dolorẽ nullũ capit, accusatione dignus est: ei qui ex suis nullo mœrore afficiẽ, & ridet, quæ venia debetur? tẽpus est luctus, angoris, castigationis, & seruitutis, certaminũ, & sudorũ: tu vero rides? Non animaduertis quẽadmodum Sarra obiurgata est? Non audis Christũ qui ait, Væ iis qui ridẽt, quòd ipsi flebũt? Nũc hęc quotidie canis? Quid eũ ais quæso? an te risisse? certe nõ, sed laborasse te in gemitu tuo. Sed fortasse hic sũt nõnulli adeò dissoluti & molles, vt in hac etiã obiurgatiõe rideãt, quòd de risu disserã. Etenim eiusmodi amentia est, talis stupor, vt ne obiurgationẽ quidem sẽtiat. Stat dei sacerdos, omniúmq; orationẽ in cœlũ mittit: tu vero rides, nec quenq̃ metuis. Et ille quidẽ tremẽs pro te sursum preces fundit, tu vero cõtẽnis. Non audis scripturã dicẽtem, Væ iis qui contẽnunt? non exhorrescis? nõ te ipse colligis? Cum in regiã ingressurus es, tum & formã tuam, & aspectũ, & incessum, cęteráq; alia cõponis: cum autẽ hunc in locũ, in quo verè regia est, & eiusmodi quę in cœlo, rides. Ac tu quidẽ scio, nõ vides, sed tamẽ hoc tibi persuadeas velim, angelos cũ vbiq; adesse, tũ vel maximè in dei domo regi præsto esse, illarũq; corpore carentiũ naturarũ plena sunt oĩa. Ingressus es vt de peccatis tuis cõfiterere, vt te deo demitteres ac prosterneres, vt eũ supplex precarere, vt tibi delictorũ gratiã faceret: & cum risu hoc facis? quónã modo eũ placare poteris? Sed quid in risu mali est, inquies? Nõ est malus risus, sed viciosus est, cũ non in tẽpore & pręter modũ adhibetur. Nobis risus insitus est, vt cũ amicos lõgo interuallo viderimus, id faciam°: vt cũ aliquos stupore metúq; perculsos animaduerterim°, risu eos ad mẽtẽ traducamus: nõ vt nosmetipsi cachinnis & risu semp diffluamus. Risus animis nostris insitus est, vt interdũ animi relaxentur, nõ vt diffluant: quãdoquidẽ appetitus etiã corporũ nobis tributus est, nec omnino eo vtẽdum est, sed cũ cohibemus: nec dicimus, Quoniã nobis insitus est, eo vtamur. Serui deo cũ lachrymis, vt peccata tua abluere possit: & cũ pura mũdáq; cõsciẽtia accede ad sacra tremẽdáq; Christi mysteria. Scio multos esse q nos irrideãt his verbis, Statim nobis lachrymas ꝓponit. At hoc tẽpus lachrymarũ est, & lamentationũ. Intelligo etiam esse qui augurentur his verbis, Edamus & bibam°: cras eũ moriemur. Vanitas vanitatũ, & vanitas omnia: non ego dico, sed is qui res expertus fuerat. Aedificaui mihi domos, seui vites, & quæ sequũtur. Quid tum postea? Vanitas, inquit, vanitatũ, oĩa vanitas. Quare lugeam° charissimi, lugeam°, vt verè in veri gaudij tẽpore rideam°. Huic enim gaudio dolor admixtus est, nec vnquã simplex inueniri potest. Illud autẽ syncerũ est, sine fraude ac simplex, nec quicquã simulatũ secum admixtum habet. Illud nobis gaudiũ dari optemus, illud persequamur. Aliter autẽ eo potiri nõ licet, nisi nos hîc, nõ ea quæ voluptatẽ pariunt, sed ea quę vtilitatem afferũt, amem°: ob eámq; causam aduersis reb° vltro ac spõte obruamur: omnẽsq; cum gratiarũ actione toleremus. Ita enim deniq; & perturbationes animíq; non rectos motus superare poterimus, & regno cœlorum potiri: in Christo Iesu domino nostro, cui gloria & potentia atque veneratio in perpetuum tribuitur.

† Hanc quæ sequitur homiliam hîc subiecimus, quòd in quinto tomo, vt solebat: non inueniatur.

HOMILIA DIVI IOANNIS CHRYsostomi in dictũ Apostoli ad Corinthios, Cum autẽ subiecta fuerint illi oĩa, tunc & filius ipse subiicietur ei qui sub. &c. Itẽ de mũdatione leprosi, de mysterio ternarij & cornu. olei. 1. Co. 15. d

IN hesterno fratres, quem de æterno Christi regno habuimus sermone, & nos omnes dicendi neruos intendimus, & his qui auscultarunt, iusta sufficiensq; obtigit enarratio. Iusta inquam, non si dignitas rei prædicandæ, sed si meæ prædicantis vires spectentur. Neq; enim vel in cœlis, vel in terris aliquid tale, quod laudatissimam vnigeniti dignitatem, meritis laudib° efferre potest. Multa sanè de domini theophania prædixerunt prophetæ, multa decreuit lex, multa prædicarunt Apostoli, multa promulgarunt euangelistæ, & adhuc dignitatẽ illam ne vnus quidem assequi potuit. Quòd si tanta spiritus sancti flumina, perpetuis limpidísq; amnibus manãtia, oẽs humanas vires insumpserũt, & nihil quod par sit, ac dignũ virtute diuina eructarũt: vbi nam tenuissima sermonis gutta comparebit, cum talis ac tanta sermonis eminentia proponitur? Quî posset mortalis lingua immortalẽ naturã dignis præconiis celebrare? Profectò nõ capit humana ratio, vt sermo ille per quem mundus est factus, quantũ addecet, prædicetur. Quid igitur? Prędicam°, quantũ possumus, quandoquidem non possumus quantũ debemus. Quippe in aliis quidẽ certaminib° laureas referunt, qui victores redeũt: at in disputationibus de rebus diuinis, solis illis debetur corona, qui se rei magnitudine victos ingenuè fatentur. Itaq; vincamur dicentes, ne condẽnemur silentes. Nihilominus cum sint, qui dicant, Demonstratũ est regnũ Christi nullo fine cõsummari, & quod tradit regnũ deo & patri, hoc est orbẽ: in quo cũ regnauit olim peccatũ, postea idẽ à gratia regi cœpit. Adhuc nihil inuestigatum est de eo, quòd quãdo subiecta fuerint illi omnia, tunc & filius ipse subiicietur patri, à quo subiecta sunt illi omnia. Operæpreciũ igitur fuerit, vt de hoc quoq; pro nŕa virili aliquid afferamus in mediũ, ne scilicet imprudentibus silẽtio nostro ruinę alicuius simus authores. Vellem itaq; fratres cõstare vobis omnibus, quòd pręter

nostrã voluntatẽ in prætermissum fuit. Nã cũ cætera iuxta ordinem, & vt sermo postulabat, traderẽtur: arbitrabamur, ex his quæ iã tenebatis, declarari etiã id quod omittebat. Nã vnus scopus, eadémq; ratio, soluit quæ dicta, & manifestat intermissa. Enimuero iuxta dispensationẽ dicta sunt hæc ab Apostolo. Et quẽadmodũ illi cũ dicitur, tradit regnũ deo & patri, nõ respõdet virtuti, quãta prædicari potuit: sed leuiter & in superficie res agitur, quo cõsulatur imbecillitati eorũ, qui deorũ multitudinẽ inuectũ iri suspicaRi possent: Lacte enim vos potaui, ait, non cibo: sic & nũc, simili sermone hoc dicit. Siquidẽ generalis scopus apud Apostolũ est, q̃ nunquã inducit diuinã naturã seditionẽ aduersus seipsam excitantẽ, aut filium patri obluctantẽ, iuxta impiã Iudæorũ suspicionem. Dicebãt enim: Nõ est ille à deo, quia sabbatũ nõ obseruat. Itaq; vnicã introducit naturã seditionis prorsus expertẽ, vnã concordiã, vnũ sermonẽ, vnã voluntatem, vnam potestatẽ, vnum deum in omnib⁹, nempe vt erroris eorũ, qui multos deos statuunt, excideret germina. Declarauimus enim, vt memores sunt auditores studiosi, q̃ idẽ sermo, qui patris dignitatẽ adstruit, is verbis & syllabis iisdẽ Christi quoque dignitatẽ prædicat. Et sicut ibi dixit, vt sit deus omnia in omnib⁹, sic & de vnigenito ait, sed oã in omnib⁹ Christus. Igitur quid sibi nũc vult, quod ait, subiiciẽtur? Pharmacũ inquã hic parat gentiliũ morbo. Non statuit dogma ecclesiasticũ, sed paganorũ suspicionẽ refutat. Quòd si absolutè hoc sermone fuerit vtẽdum, dicit eã, quæ per ecclesiam fit, obedientiam ac subiectionẽ esse Christi. Quãdo enim ecclesia nihil spurium adulterinúmve habet, sed synceram germanámq; deo mentẽ offert, ac si *subiecerit, tũc illi* germanè subiiciẽtur. Eapropter *coactius* verbũ locutus est, & qd̃ nõ *facilè incircunspectior* aliquis accipiat. Proinde *hic disce*. Quęcũq; eiusmodi dicta Christo tribuũtur, ea ad ecclesiã Christi pertinent. Cuius rei testẽ ipsummet dominũ ecclesię producã: sed paulò altius rem repetamus, quò perspectiora sint, quæ dicuntur. Quãdiu in mundo hoc erat secundũ carnem Christus, pro salute mũdi humanã implẽs dispensationem, persequebãtur illũ Iudæi, & ab inimicis veritatis infestabatur saluator orbis. Et ij qui beneficiis quotidianis fruebãtur, erga fontẽ beneficiorũ erant ingrati. Vbi autẽ omnẽ humanã adimpleuit dispensationẽ per passionẽ, in cœlestes cõcessit choros: & corpore quidẽ trãslatus est, veritate autẽ ipsa adimplet omnia. Corpus itẽ quod induerat, in excelsa receptũ, à dextra magnitudinis in sublimibus collocauit, nõ quasi extraneã, ac peregrinam quandã acceptuus dignitatẽ, sed vt corpus, quod antea mortale erat, hac tãta gloria circũamiciret. Verũ post assumptam carnẽ, post cõsummatas passiones, post resurrectionẽ illã celeberrimã, póstq; illã in cœlos translationẽ, cũ ab omni exercitu adoraretur, etiam eorum qui super cœlos sunt: circũstiparetur itẽ omniũ angelicorũ ordinũ agminibus, & iã nõ esset in eorũ numero, qui affligebãtur, persecutionibũsq; infestabãtur, vbi Paulũ furibundũ vidit aduersus ecclesiam, & aduersus sanctos furoris suiveneniũ effundere, inquit ad eũ is, qui passionibus vltrà non erat obnoxius, sed in tã admirabili honore, dignáq; gloria versabatur: Saule Saule quare me persequeris? Et planè non te persequor, qui tuã in cœlis habes sedẽ. Quid me persequeris? ꝓprias sibi facit Ecclesiæ passiones. Saule

A Saule, quid me persequeris? Vides q̃ persecutio ecclesię Christo adscribitur, qui ecclesię caput est? Sicut igitur cũ ecclesia fert persecutionẽ, Christ⁹ eã se ferre dicit: ita & nũc Paul⁹, cũ ecclesia subditur, dicit Christũ subiici. argumẽtũ itẽ aliud huius rei si placet accipe. In duob⁹ enim tribúsve testib⁹ cõsistet omne verbũ: nõ quòd voci dominicæ accedere oporteat testimoniũ aliud: sed quia Christus cũ loquitur, apud credulos fidẽ inuenit, apud infideles nullũ persuadet testimoniũ: vocẽ dominicã non cõfirmamus, sed insipiẽtia hæreticorũ ora obstruimus. Paulus ergo ille à Christo edoctus, q̃ persecutio ecclesiæ in Christũ vergeret, cognouit: & quod cõsentaneũ quòd quicquid patitur ecclesia, in Christũ quodãmodo refertur. Quare & ipse regis sui verborũ vestigia sequens, in vna epistolarum dicit: Impleo quæ defuerũt afflictionibus Christi. Et nũc & iterũ affligitur Christus, B etiã si in cœlos rediit. At vide quid præterea dicat, suppleo quæ defuerũt afflictionibus Christi in carne mea pro corpore ipsius, quod est ecclesia. Vides vt ipsius faciat, quæcunq; sunt ecclesiæ, siue passiones, siue honores. Veneratus es ecclesiam, veneratus es Christũ. Insectatus es ecclesiã, tametsi nõ opere, ꝓposito tamẽ, Christũ insectatus es. Cogita quãtũ periculũ eorũ, qui ecclesiã mœrore afficiũt, quãta corona eorũ, qui ecclesiam venerãtur. Qui vos spernit, me spernit, inquit seruator. Agnosce domini vocem, quæ spirituale aliquid in se recõditũ & cõsequẽs habet. Nã & pater de priscis illis suis ꝓphetis talia loquebatur, propriãq; ducebat iustorũ iniuriã. Nã cũ *Abimelech rex* Philistiim accepisset Sarã Abrahæ vxorem, dicit ei deus: Restitue viro vxorẽ, quia prophęta est, & orabit pro te. Ille vero respõdẽs ait: C Nesciebã domine q̃ vxor eius esset: puro corde hoc feci. Quid autem ad ipsum dñs? Et ego sciebam, q̃ puro corde hoc fecisti, & ob hoc peperci tibi, ne in me peccares. Declaratum itaq; est fratres, q̃ omnia quæ in ecclesia considerant, in Christum referri possunt. Et idcirco Apostolus dicit: Subiiciet filius, hoc est ecclesia, ei qui subiicit illi omnia. Cęterũ est & via alia, qua solet obstrepere malignus. Et quídnã ait? Nẽpe ecclesia nõ subditur, sed primũ subiiciet post resurrectionẽ. Itaq; & idem argumẽti ad contradictionẽ tuã obtendi poterit hæretice. Dic mihi, Christus an nõ subiectus est etiamnũ iuxta tuum sermonẽ, Cum subiecerit sibi omnia, tũc subiicietur: occasionẽ vtiq; habuisset, si in pręsenti dño non fuisset subiectus? At si hęretice iuxta tuum sermonẽ Christus nunquã reluctatur patri, temerè dicitur, q̃ cum subiiciet sibi omnia, tũc subiicietur. Sexcẽtis nominibus subiectionem illius profers, & nunc in aliud tẽpus semoues aliam quandã subiectionẽ. Cum audis Christũ dicentem: Non veni, vt faciam voluntatẽ meã, sed eius qui misit me: statim profers cornu impietatis, atq; dicis: Vides vt subiect⁹ est patri? si audieris ipsum dicentẽ, Ego à meipso nõ loquor: sed pater mihi mãdatũ dedit quid dicã, & quid loquar: statim excipis verbum, confirmans quòd Christo nõ sit authoritas, sed subiicitur. Si audieris ipsum dicẽtem: Ego nullũ iudico, est q̃ quærat, & qui iudicet, raptim arguis verbo subiectionẽ. Cũ ergo in omnibus ostẽderis subiectũ, cuius gratia argumentũ adducis malignũ, dicisq;: Verbum sequor, & nõ mentẽ? Quia tunc subiicietur, qui semper est subiectus. Quid ergo vult sensus? Nusquã nõ Apostoli scopus est, vt aboleatur error impi⁹, quo

Deu. 17. b
2. Co. 11. a
Coloss. 1. a
Luc. 10. a
Ge. 20. a b
Ibid. 8. c
D

dij

dij multi inuehunt, vt eiiciatur seditio in natura, quæ omnis seditionis expers est, & vt exterminẽtur malè sentientiũ suspiciones. Mõstrat itaq; subiectionẽ nõ violentã, neq; necessitate coactã, neq; seruilẽ, sed cõcordiã dignitati congruã. At mi frater, ne facilè quæ prædicta sunt inuadas, vt cum dicitur: A meipso hoc non dico: mandatũ dedit mihi pater, quid dicam, & quid loquar. Vereor enim, ne quæ aduersus hæreticos disputationis gratia dicta sint, in ecclesiasticis dogmatibus te offendãt. Sicut ergo sermonẽ nostrũ superius adstruximus, cũ de mẽte Apostoli respõderemus, q̃ nõ omnia vt dogmata prędicarint Apostoli, sed alia quædã vt dogmata, alia iuxta dispensationem proposita sunt. Id quod & apud fontẽ veritatis, dominũ Apostolorũ & prophetarũ inuenio: q̃ non semper ad dignitatẽ suã, iuxta dogmatũ scilicet veritatem locutus sit, sed dispẽsatione quadã, pro infirmitate populi nõnũquã se submiserit. Agè dicito mihi frater, cũ dicit veritatis dominus: Si ego mihi ipsi testis sum, testimoniũ meũ nõ est verum. Sequar dictionẽ, sequar verbũ: iniuriã faciã dignitati, siquidẽ per dispensationẽ dictũ. Sed neq; si malignus interpres esse vellẽ, permittet mihi dominus, qui licet dictionẽ perperã sequar, sensus tamen coniectura praua excludit, & voce alia me corripit: quę sicut alio loco fãcta de diuinis tradit, ita nũc simpliciter dignitatem cõfundere, & iniuria afficere videtur. Quãdoquidẽ dicere posset: Rationẽ infirmorũ Iudæorum habẽs, dicebã: Si ego de me testificor, testimonium meũ nõ est verũ: quam dictionẽ tu ad blasphemiam rapuisti, an nõ me alicubi dicentẽ audisti, etiãsi ego de me testificor, testimoniũ meũverũ est? Quid ergo fratres, cõtraria sibiipsi pronunciabit veritas? Absit, sed aliter se habet ad eos, qui veritatis sunt alũni, & aliter ad eos, qui à veritate aliquãtulũ abalienati: nõ q̃ ipsa varia sit, sed q̃ pro singulorũ habitudine sese accõmodat. Quare igitur dicit Iudæis: Ego à meipso loquor, sed pater mihi mandatũ dedit, quid dicã, & quid loquar? Quia opinabantur ipsum esse Mosaicæ legis inimicũ, & pręscribere aduersa patri, qui in lege sabbatũ legis honestabat, videbatúrq; legib⁹ noui testamenti pugnantibus cũ veteri, nouus status induci: idcirco declarare volẽs, sed nihil cõstituere qd̃ deo displiceret: nihil etiã prædicare, quod legi aduersare tur, dicit: Ego à meipso nõ loquor, quẽadmodũ vos suspicamini: sed ille ipse, qui à vobis adoratur, ipse mihi mãdatũ dedit: quasi doceret eos, q̃ si hęc sugillatis, non meã doctrinam sugillatis, sed impingitis in deũ, quẽ cõfitemini. Quãdo ergo fratres sic miserè, D sic abiectè, sic humiliter sermonem Christi tracto, vt accipiã quasi in seruili cõditione dicatur hæc vox: A meipso nihil facio, pater mihi mãdata dedit quid loquar, & quid dicã: vides mox in quantum impietatis profundũ descẽdo, si ita suspicer. Facio enim ipsum nõ solũ patre inferiorẽ, sed & Apostolis ipsis minorẽ. Quomodo autẽ id, ausculta. Paulus dicit: De virginibus pręceptũ domini nõ habeo, cõsiliũ autẽ do. Paulo permittis absq; præcepto cõsiliũ dare, Christũ vero sub seruitutis iugũ abstrudis, qui ita mordicus tenes verbũ, quo dicitur: A meipso facio nihil? Iã sicut & antea prępmisi aliter ipsum disputasse solitũ cũ his qui veritate enutricati, aliter cũ his, qui ab ea sequestrati. Neq; emẽ Iudæi ipsum esse filiũ dei reputabãt, neq; in mẽtẽ Iudęis veniebat deũ esse sermonẽ. Nõ audisti qualia de ipso dixerũt? Homo ille nõ est

Ioan. 5. e
Ibi. 8. d
1. Co. 7. e
Ioan. 9. c

A dei, quia sabbatũ nõ custodit. Non putabãt esse hominẽ dei, & quomodo dignitatẽ vnigeniti cõiectarẽt? Ad hęc dicebãt iterũ de seruatore: Scimus q̃ homo hic peccator est, quia sabbatũ nõ seruat. Cũ ergo de ipso sentirẽt vt peccatore, & homine, cui nihil cũ veritate cõmune: vllámne diuinitatis opinionẽ vel fortuitò de ipso cõciperẽt? Ea de ratione ad sic affectos vocẽ submisit, eós q; docuit, ne ob externũ habitũ cõtradicẽtes, putẽt ipsum à diuina volũtate dissidere. Vnde dicebat: A meipso nõ loquor: ipse mihi mãdatum dedit quid dicã, & quid loquar. Apud eos autẽ qui fide filij ĩstructi, animaduertere vt vocẽ supplicẽ & abiectã deponit, diuinæq; dignitatis gloriã induit, dicẽs, Audistis dictũ esse antiquis, nõ facies adulteriũ, qui viderit vxorẽ proximi vt cõcupiscat, iã peccauit: ego autẽ dico. Vides quomodo nuda authoritas, vbi fidelis & quomodo formata ac tecta per B dispensationẽ, vbi suspectus auditor? Cũ autẽ paruulus fermè in turba cõtritus esset, dixit: Semper diuini sermonis auditui turbatio agnata est. Etenẽ animarũ hostis diabol⁹, vbi videt q̃ sermo acuta iacula aduersus deceptionẽ suã emittit, cõtinuò auditores cõturbat, vt veritatẽ redarguentẽ in fugã vertat. Eutychus adolescẽs Pauli auditoriũ turbarat, & hic adolescẽs quidã auditoriũ populi interturbauit, quò magis proposito destituantur auditores. Atqui fratres nos fugiẽtes fluctuũ tẽpestatẽ, ad trãquillũ veritatis portũ nauim appellamus. Nollẽ enim digressionem latius expaciari, quæ instituto sermoni obsistat. Vbi suspectus auditor, accõmodetur ad dispẽsationis rationẽ doctrina: vbi verò sycerus veritatis atq; pietatis alũnus, nuda sit authoritas. Ad Iudæos dicebat, C A meipso nihil loquor: ad domesticos autẽ fidei: Audistis q̃ dictũ sit antiquis, nõ facies adulteriũ: ego autem dico. Vbi, Ego illud, loquẽtis authoritatẽ demõstrat: nãvbiq;, Ego, authoritatẽ testatur dicẽtis, vt cũ dicit: Ego sum, Ego sum: & honestum est illud, Ego sum. Et iterũ Iudæis dicit, Nõ veni, vt faciã voluntatem meã, sed voluntatẽ eius qui misit me. Soluit itẽ hæreticæ suspicionis dubitationẽ hodierna euãgelica lectio. Quãdo emẽ leprosus ille ipsum accessit, corpore quidẽ leproso, anima autẽ pura & lucida, dicit ipsi: Domine si vis, potes me mũdare. Quære hic hęreticorũ canonẽ. Oportuerat enim cõsentaneã vocis suæ dicere, nõ volo ego, sed vult pater, mundus esto: nõ veni enim vt faciã voluntatẽ meã, sed voluntatẽ eius qui misit me. Nõ audisti me dicentẽ, nõ veni, vt faciã voluntatẽ meã? Si ergo cogat voluntatẽ potestati subditã, sicut impij dicũt, cur authoritatẽ exposcis ab eo, qui paternæ authoritati subditus est? Verũ nihil horũ seruator ad eũ, qui ad se syncero pectore accesserat dixit, sed declarando ipsum syncerę esse fidei, syncera quoq; ac pura sanitate donauit. Accessisti ad ipsum fideliter, accipe & remedium fideliter. Volũtati meę adscribis beneuolẽtiã, volũtate mea & salutẽ capessito: Domine si vis potes me mũdare. Volo, mũdus esto. Nõ subsistit hæreticæ impietatis definitio. Vides quantũ sermoni subest? A propria voluntate authoritatẽ seruat. Hæc autẽ cũ dicã, nõ induco separatã à voluntate patris volũtatẽ filij. Quã enim filij dixeris voluntatẽ, patris voluntatem dicis: & quam dixeris voluntatem patris, prędicas authoritatem filij: & si dixeris authoritatem filij, declarabis potestatem spiritus sancti. Vna enim potestas, indiuisum regnum. At dicit quis: Attigisti inter dicendum

Iõã. 14. b
Exo. 20. c
Mat. 5. d
Act. 20. b
Iõã. 8. b c
Ioan. 5. e
Mat. 14. d
Mat. 8. a
Mar. 1. d
Ioan. 6. d
Ibid. 14. b
Ibidẽ. 8. c
D

dũ de ſpiritu ſancto, de poteſtate, ego apoſtolica voce inuenio ſpiritũ Chriſto ſubiectũ. Dixit enim Pau-
1.Co.15.d lus: Quãdo autẽ dicit, ꝙ omnia ipſi ſubiecta ſunt, manifeſtum eſt ꝙ omnia, præter eũ qui ſubiecit illi oſa intelligit, ergo ſpiritus ſubditus eſt: ſolũ enim patrẽ dicit nõ ſubiectũ eſſe Chriſto. Verùm cũ dicit, omnia, creaturã ſignat: non increatã naturã iniuria afficit, ſed de ſubiectione inimicorum diſputat. Vltimus
Ibidem. inimicus abolebitur mors. Cur ergo in ſubiectorum inimicorũ regione collocas ſpiritũ ſanctũ? Nõ enim ſubiectionẽ amicorum pater induxit, non ſubiectionis angelorum meminit, nõ ſubiectionẽ archãgelorum attigit, ſed ſubiiciendorũ inimicorum: inimicus extremus mors abolebitur: loquitur de inimicis qui ſubditi ſunt, nõ de ſpiritu ſancto. Iam ſi nos fideles, qui in Chriſto credimus, cũ Chriſto regnabimꝰ: ſpiritúſne ſanctus nõ parem cũ obediẽtibus ſortietur dignitatẽ? In die manifeſtationis ſaluatoris ſedebũt filij Zebedæi Iacobus & Ioannes, & chorus ille Apoſtolorũ ſuper duodecim thronos: ſpiritúſne erit circa ſubditorũ ſuppedaneũ? Faceſſat hęc impietas amice, ſermo hic eſt de creatura, nõ de increata natura, non de adorabili dignitate. Et vt diligentẽ ac exquiſitum veritatis ſermonẽ accipias, cõſidera quomodo beatus Dauid inducẽs laudantiũ creaturarũ chorũ,
Pſal.148. dicit: Laudate dominũ è cœlis, laudate eum in ſummis, & reliqua. Angeli, virtutes, cœli cœlorũ, & aquę quę ſuper cœlos. Nullã ſpiritus mentionem facit, increatam naturã creaturæ nõ cõnumerat. Tres pueri,
Danie.3.e qui in camino, induxerũt & ipſi creaturarũ chorum: laudate, dicẽtes, angeli domini, cœli domini, virtutes domini, Sol & luna, &c. nõ recordati ſunt ſpiritꝰ ſancti. Item & Paulus, cũ diuidit *inuiſibilia* ab *iis* quę videtur, dicit eo loco, *vbi docet* ꝙ in Chriſto cõdita ſunt omnia, tam quæ in cœlo, quàm quę ſuper terrã: tam *viſibilia*, quàm inuiſibilia: & confeſtim adnume-
Coloſſ.1.c rat *inuiſibilia*, dicẽs: Siue throni, ſiue principatꝰ, ſiue poteſtates, ſiue dominationes. Nam quoniã omniũ quæ videntur ſeruitus in confeſſo eſt: inter inuiſibilia autẽ recẽſentur angeli, & virtutes, & ſpiritus ſanctus, & filius, & pater, vt nõ per ignorantia cœleſtiũ, ſub iugũ ſeruitutis dominiũ & dignitatẽ ſpiritus ſancti trahas, ea quæ videtur diſcernit. neque dicit, ſiue Sol, ſiue luna, ſiue aſtra, omnia ſeruituti obnoxia: horum enim cõditio cõperta eſt, quod omnia ſeruiunt. Cæterũ in his quæ inuiſibilia, ſunt principatus & angeli: eſt autem inuiſibilis etiam & qui adoratur ſpiritus. Igitur ne quis ipſum cũ aliis inuiſibilibꝰ copulet, ſeorſum numerãtur ſuperna omnia, ne in ordine miniſtrantiũ ſit & dominus. Seorſim numerat, quæ nõ adorãtur, vt ſegregetur quod adoratur. Siue throni, ſiue principatus, ſiue poteſtates: non dicit, ſiue ſpiri-
Mat.8.a tus. Verũ ad inſtitutũ redeamus. Si vis domine, potes
Luc.5.c me mundare. Sciebat leproſus ſcaturientẽ benficentiam, ſciebat emanantem ſalutẽ, ſciebat multos malè habẽtes, & à dęmonibus infeſtatos inueſtigaſſe fontẽ ſalutis, & cogitationis hæſitationẽ deponit: & cũ eſſet carne quidẽ leproſus, anima tamẽ mũdus erat: neq; eũ diſcolor illius anima. Etenim ſicut moleſta corporis lepra, colorẽ variat: ſic & vbi animã occuparit, duplex facit cor, ſcilicet ad fidẽ, & ad infidelitatem ſe diſpertiens. Et q̃ iniucunda oculis humanis corporea lepra, tã inſuauis eſt oculis dei in plures ſecta partes anima. Et ob hoc ait ſcriptura: Væ duplici
Eccli.2.c cordi, & animę ſolutę, & peccatori vias duas incedẽ-

A ti. Rurſum cõtineamus nos in inſtituto. Volo, mundus eſto. O miraculũ. Volo, mundus eſto. Sermo nõ nunquã fratres ab authoritate, ſermo nõnunquam à temeritate proficiſcitur: & hũc quidẽ fortuitò quis eblatterat, ad illum verò opus comitatur authoritatẽ eius, qui ſolꝰ poteſt. Si ergo dixiſſet: Volo, & nõ ſubſecutũ eſſet opus, temeritas erat: nũc verò cum opus vocẽ ſubſequitur, & ſermonẽ ne ægrè feras, & opus reuerere. Vide quantũ diſcrimẽ inter veterẽ legem, nouámq; gratiam etiã omni ex parte. Moſes cum ex Num. 5.a
mõte deſcẽdiſſet, primã legem tulit, & mandauit vt caſtris excederẽt leproſi. Chriſtus verò mõte deſcẽdens, leproſum protinus mundat: & ille quidẽ morbidos eliminat, hic verò curam eorũ agit. Aſcendit Chriſtus in montẽ, aſcẽdit & Moſes: & hic quidẽ vt acciperet, ille verò vt daret. Aſcendit Moſes, & inue-
B nit montẽ impletũ tubis, nubibus, tonitruis, fulguribus, turbinibus, caligine: quæ licet parũ cõgruebant dexteræ & magnitudini apparẽtis, verũ decebat vt populus ille ita ad pietatẽ erudiretur. At Chriſti gratia timorẽ ponit, ſeruitutẽ eiicit. Non enim accepi- Rom.8.a
mus ſpiritũ ſeruitutis iterum in timorem, ſed accepimus ſpiritũ adoptionis. Et Moſes quidẽ dedit decẽ mãdata: Ieſus autẽ dominus Moſis, nouẽ beatitudines. Dictorum veritatẽ ſciũt quotquot aliquatenus ſcripturas norunt. Prima beatitudo, Beati pauperes Mat.5.a
ſpiritu, quia ipſorũ eſt regnũ cœlorũ. Beati qui lugẽt, quia ipſi cõſolabuntur. Beati mãſueti, quia hęreditate obtinebũt terrã. Beati qui eſuriũt & ſitiũt iuſtitiã, quia ipſi ſaturabuntur. Beati miſericordes, quia ipſi miſericordiã aſſequẽtur. Beati mũdo corde, quia ipſi deũ videbũt. Beati pacifici, quia filij dei vocabun-
C tur. Beati qui perſecutionẽ patiũtur propter iuſtitiã, quia ipſorũ eſt regnũ cœlorũ. Beati eſtis, quando exprobrauerĩt vobis, & perſecuti fuerint, & dixerĩt aduerſus vos omne malũ verbũ mẽtiẽtes. Quare lex ponit decẽ mãdata, gratia autẽ nouẽ beatitudines? Nẽpe decem mandatorũ numerus reſpondet numero plagarũ Aegypti. Decem plagæ Aegypti impietatẽ caſtigarunt, & decẽ mandata populũ erudiũt inſenſatum. Id quod & litera iota indicat, qua denariꝰ nu- Iota.
merus ſcribi ſolet: virgulæ enim formã & figurã præ ſe fert. Et virga erudiebat Aegyptios atq; populũ: Ieſus verò dominus noſter dat nouẽ beatitudines, triplici ternario triplicẽ plectẽs coronã. Quandoquidẽ fratres adorabilis illa trias, regalis illa dignitas, immaculata natura, indominabilis dominatio, in ternario gloriã habet, & veneratur deus ternarij prædica-
D tionem in terra, & virtutũ numerum, ꝙ numero ſanctæ trinitati reſpõdeat. Et vt exempli gratia aliquid dicã: Multi ſunt patriarchæ, & deus ſeipſum patriarcharũ vocat deũ: Ego deus Abrahã, & deus Iſaac, & Exo.3.d
deus Iacob. Non ꝙ non ſit etiã deus Moſi, & nõ deus Ioſeph. Omniũ enim deus eſt, qui ſe inuocant in veritate: ſed veneratur ſicũt in imagine, in terrenis cœleſtia. Tres patriarchæ ſunt in honorẽ trinitatis, tres virtutes in honorem trinitatis. Nunc autem manent 1.Co.13.d
tria hæc, fides, ſpes, charitas. In tria diuiſum eſt vniuerſum, nẽpe in ordinẽ ſupercœleſtium, terrenorũ, & ſubterraneorum. In tria ſecãtur tempora, in pręterita, pręſẽtia, & futura. Et ſicut licet multi ſint patriarchæ, vt prędicẽt gloria viuẽtis ſpiritus, ſufficit ternarius: ita cũ multi ſint ſacerdotes, trias tamẽ ſacerdotũ electa eſt, nẽpe Moſis, & Aaron, qui in ſacerdoti- Pſa.98.b
bus eius, & Samuelis. Multi reges, multi ſacerdotes,
& trium

& trium celebris eſt memoria, Dauid ſcilicet, & Eze-
Pſal.13.et chiæ & Ioſiæ: dicit ſcriptura, omnes peccauerunt. In
52.a camino tres pueri. Cum Chriſto in montem conſcen-
Dan.3.b derunt Patrus, Iacobus & Ioannes. Multi in cœlo an-
Mat.17.a geli, & tres apparent Abrahæ. Omnes dies dei ſiunt,
Gen.32.a & tres ſeruiunt myſterio. Qui illi tres? Accipe Iſaac,
Ibid.22.a dicit, quem dilexiſti filium tuum vnigenitum, & vade in vnum montium: ambulauit Abraham tres dies & tres noctes, vt ſimul & myſteriũ monſtraret. Sic enim quaſi à morte viuentem accepit Iſaac. Quomodo autem? Audi: A quo tempore pater illum ſacrificio deſtinarat, mortuus cẽſeri poteſt. Neque enim euaſurus credebatur, & propoſitum ſanciebat promiſſionem. Tertio autem die reſtitutus eſt viuus in figuram reſur-
Ionæ 2.a rectionis. At non potuit Ionas in mari manere plures dies? ſed ſolũ ibi tres dies fecit, vt reſurrectionis myſterium oſtendat. Hic quis dicet, ſi alicubi reperias ſeiunctim myſteria talia, at non quantum ſatis eſt ad re-
B cipiendam incarnationem & trinitatem iſta miracula perſuadent. Si ego dico, reproba ſermonem: ſin diuina eſt prædicatio, audi à me, imò audi mecum: quia
Ioan.8.g. tres dies interpretantur nobis paſſionẽ domini. Quia de Abraham idem ſaluator dicit: Abraham pater ve-
Ibid.1.d ſter exultauit, vt videret diem meum: vidit, & gauiſus eſt. Quem diem? Mortis. Agnus enim ab arbore traditus Abrahę, imaginem geſſit agni dei, qui tollit peccatum mundi. Et quòd dicit, Vidit diem: nihil aliud facit, quàm quòd vidit mortem. Vnde hoc & vſitato more dicunt homines, præuenit eũ dies, pro eo quod eſt mors. Verùm conſuetudinis lex non eſt ſatis idonea ad aſtruenda ea, quæ dicuntur: itaque ad ſcriptu-
Pſal.38.b ram videamus. Dicit alicubi beatus Dauid: Obſeruabit peccator iuſtum, & ſtridebit ſuper illum dentibus ſuis: dominus autem irridebit eum, quoniã præuidet,

A quòd veniet dies eius. Et hæc quidem in Abraham dicta ſint. Nunc ad Ionam quoque ipſum redeo. Iterũ enim tres dies Ionæ, paſſionem hanc ſalutarem interpretari licet. Iterum ſeruator clamat: Quemadmodũ, Mat.12.e
dicit, Ionas in ventre ceti tres dies & tres noctes, ſic oportet filium hominis in corde terrę facere manſionem tres dies ac tres noctes: ſed vnum ad ſupradicta dicemus, quod aliis euidentius eſt. Populo priori tres erant ordines, ſacerdotium, regnũ, & prophetia: præter tres illos non videbatur alius apud Iudæos principatus. Cornu item erat olei ſanctificationis, & vna fuit vnctio, tria verò dona. Vnum cornu, tria chariſmata: Inungebantur enim ſacerdotes, reges, & prophetæ. Cæterum quia aliqui argumenti huius ignari ſunt, ne incaſſum ſermo currat, ſeipſum quidem abſumens, lectori verò inutilis, audi breuiter: Seruabatur à prophe- 1. Reg.16
tis cornu, è cornu autem inungebãtur reges, prophe- a.
B tæ, & ſacerdotes, nulla quidem chriſmatis variatione: nam per idem cornu gratia adhibebatur. Inungebantur reges, inungebantur prophetæ, inungebantur ſacerdotes: vna vnctio, tria dona. Quare autem in cornu erat vnctio? Quia imaginem gerebat Chriſti. An non in argenteo vaſe, an non in aureo, an non in aliqua alia precioſiore materia tantum donum eſſe potuit? ſed non fuit in alio, quàm in cornu. Siquidem vt dicendo præmiſi, imaginem gerit Chriſti. Etenim dicit: Excitabo cornu Dauid: quod eſt dominꝰ ſacer- Pſal.131.e
dotij & regni & prophetiæ, ille ſit cum omnibus vobis. Quia cum caput noſtrum accepit regnũ, contritis tribus illis humanis dignitatibus, in eius cornu omnis dignitas, & gloria reſedit, Amen.

Tomi quarti finis.

Quaternionum index.

a b c d e f g h i k l m n o p q r ſ t v x y z
A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z
Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg

Omnes ſunt quaterni-

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA DE SARAGOSA